THESAURUS NOVUS ANECDOTORUM. TOMUS PRIMUS [-QUINTUS]...

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

104

I. A. 234

Digitized by Google

3.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

THESAURUS NOVUS ANECDOTORUM.

TOMUS TERTIUS,

COMPLECTENS

CHRONICA VARIA,

Aliaque cùm eccleſiaſtica tùm civilia omnium pene nationum

MONUMENTA HISTORICA.

Prodit nunc primùm ſtudio & operâ
Domni EDMUNDI MARTENE & Domni URSINI DURAND,
Preſbyterorum & Monachorum Benedictinorum è Congr. S. Mauri.

LUTETIÆ PARISIORUM,
Sumptibus
FLORENTINI DELAULNE, HILARII FOUCAULT, MICHAELIS CLOUZIER, JOANNIS-GAUFRIDI NYON, STEPHANI GANEAU, NICOLAI GOSSELIN,
Bibliopolarum Pariſienſium.

M. DCCXVII.
CUM PRIVILEGIO REGIS ET SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

PRÆFATIO.

PRÆFATIONEM exigere non videtur tertius hic Anecdotorum Tomus; nam præmiſſæ à nobis ſingulis opuſculis admonitiones præviæ, in quibus rationem omnium reddimus, Præfationis vicem referunt. Præmonere igitur ſufficiat contineri in eo hiſtorica varia tum ſacra tum profana, ſed ſua diverſitate adeo accepta, ut ad ſui lectionem eruditos quoſque facile alliciant. Enimverò quæ natio, quod regnum, immo quæ regio aliquid ſibi accommodum hic non reperiat? Italis placebunt Chronicon Siciliæ, Geſta Britonum in Italia ſub Gregorio undecimo, regni Neapolitani intra paucos dies expugnatio à Carolo VIII. Francorum rege, nec multo poſt ab hoſtibus ejuſdem recuperatio; Germanis libri octo de Erneſti Bavariæ ducis varia fortuna, metrice conſcripti, Novientique monaſterii chronicum; Belgis Genealogia comitum Flandriæ, chronicon Scithienſe Johannis Iperii ejuſdem loci abbatis, hiſtoriæ Haſnonienſis, Watinenſis & Villarienſis monaſteriorum; Anglis acta S. Thomæ martyris & S. Edmundi confeſſoris archiepiſcoporum Cantuarienſium, ſed neque Hiſpanis deerit quod eos delectet tum in chronico Siciliæ, tum in Guillelmi de Villa-nova hiſtoria belli Italici ſub Carolo VIII. Jam verò quod ſpectat ad Gallos omnia fere quæ hoc continentur in tomo ad illuſtrandam eorum hiſtoriam mirum in modum conducunt; ſed præſertim belli ſacri triplex hiſtoria, prima quæ Tancredi in eo geſta à Radulfo Cadomenſi deſcripta continet, ſecunda quæ Gilonis Pariſienſis libros de expeditione Jeroſolymitana metrice conſcriptos, hactenus varii hiatibus ac mendis deturpatos, ac maxima ſui parte decurtatos, integros & emendatos exhibet; tertia quæ Jacobi à Vitriaco hiſtoriæ Orientalis librum tertium ab editis diverſum, & terræ ſanctæ ſtatum repræſentat. Hæc expugnationem urbis Accon à Philippo Auguſto non multum prætergreditur, qua de expugnatione hîc obſervare juvat, quod legi ad calcem vetuſtiſſimi libri Bibliorum manuſcriptorum in bibliotheca clariſſimi viri domini Fucaldi comitis conſiſt. *Anno Domini MCXC. reddita eſt Acharon civitas tranſmarina, civitas nobilis Philippo regi Francorum à duobus viris nobilibus & ejuſdem civitatis cuſtodibus, ſcilicet Meſtondo & Karacolo menſe Julio, regnante Saladino rege Saracenorum viro probo & illuſtriſſimo, ſi fidem ſuſcepiſſet.*

Es data Chriſticolis Acharon licet impia nobis,
Urbs mala, plena dolis, idola vana colis,
Urbs inimica cruci ſine luce modo data luci,
Non es digna truci ſubdere colla duci,

Quæ verba eo lubentius refero, quod ex his nobis innoteſcant nomina ducum præcipuorum, quibus à Saladino commiſſa fuerat civitatis cuſtodia, & adverſus chriſtianos defenſio, quæ quidem an reperiantur alibi, haud ſatis ſcio. Jam verò ad univerſalem eccleſiæ exornandam hiſtoriam quantum conferant edita à nobis varia martyrologia, acta ſanctorum martyrum, aliorumque ſanctorum, acta epiſcoporum Tullenſium,

variorumque monaſteriorum chronica, non eſt quod pluribus explicem, cum res per ſe clamet.

Quod autem ſpectat ad ordinem à nobis hoc in volumine obſervatum. Generales primum exhibere ſolemus hiſtorias, deinde ſingulares. Generales voco hiſtorias, quæ ſpectant ad plures, qualia ſunt chronica quæ aut alicujus regni, aut regionis vel monaſterii eventus varios enarrant; ſingulares, quæ ſingularia alicujus perſonæ geſta proſequuntur, qualia ſunt ſanctorum acta. Initium porro duximus à chronico Siciliæ, & quidem ut nobis viſum eſt, ſatis appoſite; nam cum in tomo præcedenti plura edideſrimus, quæ ad inſignis illius regni negotia attinent, quales ſunt Urbani IV. & Clementis IV. epiſtolæ quamplures, peropportunum exiſtimavimus hunc tomum à chronico Siciliæ incipere. Et quia ad illuſtriſſimorum illorum Normannorum, qui Siciliam armis conquiſierunt, proſapiam Tancredus attingit, conſequenter illius geſta auctore Radulfo Cadomenſi, chronico Siciliæ ſubjicere viſum. Hoc opus propter materiæ affinitatem ſubſequuntur Gilonis Pariſienſis libri ſex metrici de ſacra Jeroſolymitana expeditione, deinde Jacobi à Vitriaco cardinalis de ſtatu terræ ſanctæ ad ſummum pontificem narratio, quam ſequuntur Odonis libri VIII. metrici de varia Erneſti ducis, qui & ipſe Jeroſolymam profectus eſt, fortuna.

His expeditis, genealogiam comitum Flandrenſium exhibemus, cui propter neceſſariam materiæ connectionem ſubjunximus Johannis Iprenſis abbatis S. Bertini chronicon Scithienſe, Tomelli Balduini Montani Flandriæ & Hannoniæ comitis ſecretarii, hiſtoriam Haſnonienſis monaſterii, chronicon Watinenſe ab Ebrardo canonico regulari ſcriptum.

Poſtea Armoricæ hiſtoriæ tria edidimus opuſcula, quorum primum minoris Britanniæ invaſionem à Nomenoio duce, ſecundum monaſterii S. Florentii ab eodem vaſtationem deſcribit; tertium acta varia in cauſa Dolenſis epiſcopatus, quem ille propria auctoritate in metropolim erexit, repræſentat.

Sequuntur acta epiſcoporum Tullenſium ab antiquo auctore conſcripta, & geſta abbatum Mediani-monaſterii duobus libris exarata, variæ monaſteriorum hiſtoriæ, quarum præcipuæ ſunt Pontiniacenſis & Villarienſis in Brabantia monaſteriorum. Tandem poſt varia aliquot chronica brevia edidimus haud ſpernenda duo opuſcula patrio ſermone conſcripta; unum metro geſta Britonum in Italia ſub Gregorio papa XI. alterum hiſtoriam belli regni Neapolitani ſub Carolo VIII. rege Francorum auctore Guillelmo à Villanova ejuſdem regis hoſpitii magiſtro complectens.

Poſtremo huic tomo finem imponent acta aliquot martyrum vitæque nonnullorum ſanctorum præſulum & abbatum, quibus ſex aut ſeptem antiqua martyrologia ſeu calendaria vetuſtiſſima præmiſimus, his adjicere potuiſſemus ſincerum Uſuardi martyrologium, cujus autographum ipſum in noſtra Pratenſi bibliotheca aſſervatur, ſed hoc volumen ne in nimiam inde molem aſſurgeret, ſatius exiſtimavimus hanc provinciam alteri è noſtris relinquere, qui codicem Pratenſem à minus æquis animadverſionibus Solerii Societatis Jeſu preſbyteri eruditi expurgabit.

INDEX

OPUSCULORUM

HOC IN TOMO CONTENTORUM.

CHronicon Siciliæ. p. 1.

Geſta Tancredi auctore Radulfo Cadomenſi ejus familiari, p. 107.

Hiſtoria geſtorum viæ noſtri temporis Hieroſolymitanæ, auctore Gilone Pariſienſi, p. 211.

Narratio patriarchæ Hieroſolymitani coram ſummo pontifice de ſtatu terræ ſanctæ, ſive Jacobi de Vitriaco epiſcopi Acconenſis & poſtea S. R. E. cardinalis epiſcopi Tuſculani hiſtoria orientalis liber III. ab editis diverſus, p. 267.

Epiſtolæ quatuor ejuſdem Jacobi de Vitriaco epiſcopi Acconenſis ad Honorium papam III. in quibus ea deſcribit quæ ab exercitu chriſtianorum in terra ſancta geſta ſunt,

Prima, p. 287.

Secunda, p. 289.

Tertia, p. 294.

Quarta, p. 301.

Ernestus, ſive carmen de varia Ernesti Bavariæ ducis fortuna, auctore Odone, p. 307.

Genealogia comitum Flandriæ, p. 377.

Johannis Iperii abbatis chronicon Sythienſe S. Bertini, p. 441.

Hiſtoria Haſnonienſis monaſterii auctore Tomello Balduini cognomento Montani Flandriæ & Hannoniæ comitis ſecretario, p. 777.

Chronicon Watinenſis monaſterii auctore Ebrardo ejuſdem loci canonico regulari, p. 797.

Fragmentum hiſtoriæ Britanniæ Armoricæ, p. 829.

Hiſtoria everſionis monaſterii ſancti Florentii à Brittonibus & Normannis, p. 843.

Acta varia in cauſa Dolenſis epiſcopatus, p. 849.

Acta Tullenſium epiſcoporum auctore anonymo, p. 989.

De geſtis abbatum Mediani-monaſterii libri duo auctore, ut aiunt, Brunone epiſcopo Tullenſi, qui poſtea fuit Leo papa IX. p. 1091.

Hiſtoria Novientenſis monaſterii auctore anonymo ejus loci monacho, p. 1125.

De primordiis Calmoſiacenſis monaſterii ordinis S. Auguſtini in diœceſi Tullenſi libri duo, auctore Sehero primo ejuſdem monaſterii abbate, p. 1159.

Acta abbatum IV. Metenſis S. Arnulphi monaſterii, p. 1199.

Initia Madirenſis monaſterii in diœceſi Tarbienſi ſcripta ab anonymo, qui tempore Urbani papæ II. vixit, p. 1203.

Fragmentum hiſtoriæ Monaſterii-novi Pictavenſis, auctore Martino monacho ejuſdem monaſterii, p. 1209.

Hiſtoria Pontiniacenſis monaſterii ordinis Ciſtercienſis in Diœceſi Autiſſiodorenſi per chartas & inſtrumenta ejuſdem monaſterii. p. 1211.

Hiſtoria monaſterii Villarienſis in Brabantia ordinis Ciſtercienſis tribus libris diſtincta, p. 1267.

Narratio de morte Ottonis IV. imperatoris, p. 1371.

Brevia aliquot chronica,

Breve chronicon Andegavenſe. p. 1379.

Breve chronicon Autiſſiodorenſe, p. 1384.

Breve chronicon Baſileenſium epiſcoporum, p. 1385.

Breve chronicon Clari-mariſci ad calcem chronici Hugonis Victorini, p. 1385.

Fragmentum chronici Cluniacenſis. p. 1387.

Chronicon monaſterii Conchenſis. p. 1387.

Breve chronicon Elnonenſe S. Amandi, p. 1390.

Breve chronicon Lemovicenſe ad ciclos paſchales, p. 1400.

Breve chronicon Leodienſe. p. 1403.

Breve chronicon Lobienſe, p. 1409.

Breve chronicon Lyrenſis monaſterii, p. 1431.

Excerpta ex chronico Monaſterienſi, p. 1434.

Chronicon monaſterii Mortui-maris ordinis Ciſtercienſis, p. 1437.

Breve chronicon Normannicum ſive Britannicum, p. 1448.

Chronicon Senonenſe S. Columbæ, p. 1449.

Breve chronicon Tornacenſe S. Martini, p. 1453.

Geſta Britonum in Italia ſub Gregorio papa undecimo. Gallico idiomate metrice ſcripta a Guillelmo de la Perene qui præſens aderat. p. 1457.

Deſcription des obſeques de Bertrand du Gueſclin conneſtable de France, faites en l'abbaye de S. Denys en France, p. 1501.

Hiſtoria belli Italici ſub Carolo VIII. rege Franciæ, Siciliæ & Jeruſalem Gallicè ſcripta à Guillelmo de Villa-nova qui præſens aderat. p. 1505.

Martyrologia ſeu calendaria aliquot antiquiſſima, p. 1543.

Martyrologium vetus ab annis circiter mille ſub nomine Hieronymi compactum, p. 1547.

Antiquum martyrologium Marbacenſe. p. 1563.

Antiquum martyrologium Corbienſe, p. 1571.

Fragmentum pervetuſti martyrologii Turonenſis, p. 1587.

Fragmentum veteris Calendarii. p. 1591.

Antiquum Calendarium Corbienſe, p. 1595.

Antiquum Calendarium ex manuſcripto Lyrenſis monaſterii. p. 1605.

Acta SS. Cypriani & Juſtinæ martyrum. p. 1617.

Paſſio S. Euſebii, p. 1649.

Vita S. Romani archiepiſcopi Rothomagenſis, p. 1651.

INDEX OPUSCULORUM HOC IN TOMO CONTENTORUM.

Vita S. Remigii archiepiſcopi Rothomagenſis, p. 1665.

Tranſlatio corporis beatiſſimi Audoeni archiepiſcopi Rothomagenſis, p. 1669.

De beati Audoeni tranſlatione & ejus ſacratiſſimi corporis integritate, p. 1675.

Tranſlatio beati Nicaſii martyris ſociorumque ejus, p. 1677.

Sermo in feſtivitate ſanctorum quorum reliquiæ in eccleſia S. Audoeni Rothomagenſis requieſcunt, p. 1681.

Incipit de adventu S. Quirini martyris apud Malmundarium, p. 1686.

Vita reverendi S. Martini Turonenſis archiclavis, p. 1689.

Incipit vita S. Johannis Valentinenſis epiſcopi edita à magiſtro Giraudo, p. 1695.

De felici obitu Angelucia virginis ſanctimonialis Fontebraldenſis, p. 1703.

Vita Hugonis abbatis Marchianenſis auctore anonymo ejus diſcipulo, p. 1709.

Incipit paſſio S. Thomæ martyris Cantuarienſis archiepiſcopi edita à magiſtro Evrardo, qui martyrii ejus tempore crucem ante Dei martyrem portabat, p. 1737.

Vita S. Edmundi Cantuarienſis archiepiſcopi auctore Bertrando priore Pontiniacenſis monaſterii, p. 1751.

Sermo venerabilis Alberti archiepiſcopi Livoniæ in tranſlatione S. Edmundi archiepiſcopi Cantuarienſis & confeſſoris, p. 1827.

Prologus in hiſtoriam canonizationis & tranſlationis S. Edmundi archiepiſcopi & confeſſoris, p. 1831.

Incipit hiſtoria canonizationis S. Edmundi Cantuarienſis archiepiſcopi & confeſſoris, p. 1835.

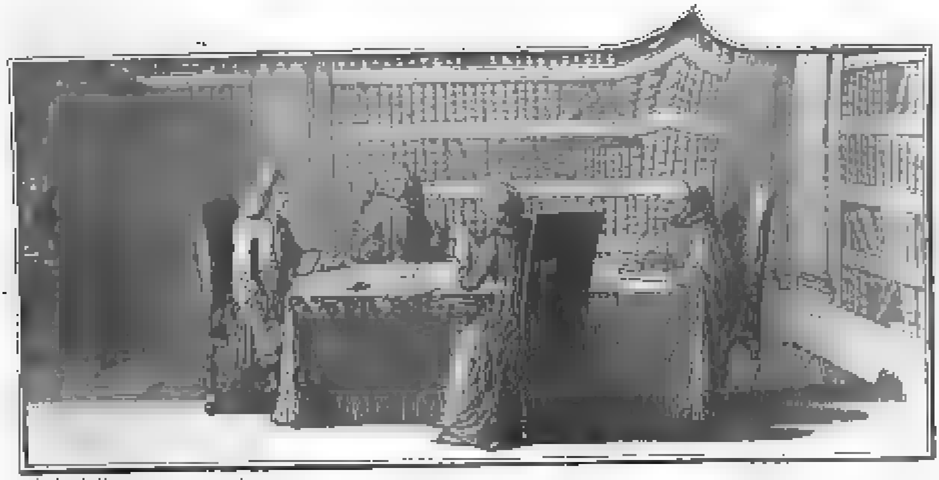
Tractatus de promiſſione beati Thomæ martyris, videlicet quòd talis eſſet ſibi ſucceſſurus, qui eccleſiæ Pontiniacenſi recompenſaret pro liberalitatibus ſibi tempore ſui exilii impenſis, p. 1875.

Liber miraculorum beati Edmundi archiepiſcopi & confeſſoris, p. 1881.

Epiſtolæ variæ ad hiſtoriam S. Edmundi Cantuarienſis archiepiſcopi ſpectantes, p. 1897.

Vita S. Philippi archiepiſcopi Bituricenſis, p. 1917.

Vita Jacobi Gelu archiepiſcopi Turonenſis ab ipſomet conſcripta, p. 1947.

CHRONICON SICILIÆ

AB AUCTORE ANONYMO CONSCRIPTUM,

Ex MS. illuſtriſſimi Joachimi DE COLBERT, *epiſcopi Montis-Peſſulani.*

ADMONITIO PRÆVIA.

QUM raros admodùm habeamus, qui de rebus Siculis ſcripſerint, antiquos auctores: hi ſanè de republica litteraria quàm bene mereri cenſendi ſunt, qui vetuſtiora regni illius monumenta è tenebris eruta in lucem emittunt. Quapropter nemo ſatis laudare poteſt diligentiam eruditi viri Stephani Baluzii, qui in appendice libri, cui titulus eſt Marca Hiſpanica, Nicolai Specialis libros VIII. *rerum Sicularum ab anno ſcilicet Chriſti* MCCLXXXII. *uſque ad annum* MCCCXXXVII. *edidit: quod quidem opus ex Biſontino S. Vincentii monaſterii codice deſcriptum editioni paratum habebamus, niſi ille nos prævenisset: deinde in Miſcellaneorum tomo* VI. *Sabæ Malæ-Spinæ decani Melitenſis, & domini papæ ſcriptoris libros* VI. *rerum item Sicularum ab anno* MCCL. *ad annum* MCCLXXVI. *publici juris fecit. Quibus etiam præmiſit brevem hiſtoriam liberationis Meſſanæ à Sarracenorum dominatu per comitem Rogerum Normannum à Meſſanenſibus vocatum factæ.*

Nec minus gratum quoque viris litteratis ſperamus futurum ſequens Chronicon Siciliæ, quod nobis ſuppeditavit locupletiſſima Bibliotheca illuſtriſſimi præſulis Joachimi de Colbert epiſcopi Magalonenſis, qui pro innata ſibi humanitate codicem in quo continebatur auctoris ætate deſcriptum nobis ſponte tranſmiſit. Complectitur autem accuratam regni Siciliæ hiſtoriam ab acquiſitione ipſius inſulæ per Græcos uſque ad obitum Guillelmi ducis Friderici II. regis Siciliæ filii, qui circa annum 1340. contigit. Auctoris nomen codex manu-ſcriptus, quo uſi ſumus, non præferebat, quod ad operis calcem reperire potuiſſemus, niſi manus otioſa ultima nobis folia invidiſſet, in quibus pleraumque auctoris nomen conſignari ſolet. Sed quicumque ille ſit, optimum ſanè condidit opus, ſtylo quidem ſimplici, ſed veraci ſcriptum: tot enim continet acta ſeu litteras imperatorum, regum, aut ſummorum pontificum, quibus præſertim hiſtoriæ veritas innititur, ut vix ulla ſit in toto opere pagina, in qua hujuſmodi monu-

LX. *De captione dicti domini Johannis de Lauria, & galearum dicti regis Jacobi, & decapitatione dicti domini Johannis.*

LXI. *De receſſu dictorum regis Jacobi ducis & cardinalis de dicta obſidione.*

LXII. *De reditu dictorum hoſtium in Sicilia, & victoria per eos obtenta, & domino rege Frederico & Siculis.*

LXIII. *De obſidione Meſſanæ & rebellione iſtâ.*

LXIV. *De rebellatione Cathaniæ & aliorum infraſcriptorum locorum.*

LXV. *De recuperatione Jachii, Gangii & Aydonii.*

LXVI. *De adventu principis Philippi in Trapanum; obſidione ipſius terræ.*

LXVII. *De victoria obtenta per dictum regem Fredericum & ipſos Siculos de ipſo principe Philippo.*

LXVIII. *De debellatione exercitus dicti ducis Roberti in Gaglano.*

LXIX. *De debellatione exfolii Siciliæ in Pontelo.*

LXX. *De adventu dicti regis Caroli ante Thermas, & pace facta inter eum & dictum regem Fredericum.*

LXXI. *De relaxatione interdicti primi.*

LXXII. *De nativitatibus filiorum dictorum domini regis Frederici & reginæ Alienoræ.*

LXXIII. *De morte dicti domini Caroli regis.*

LXXIV. *De reiteratione guerræ inter dictos regem Fredericum & regem Robertum.*

LXXV. *De morte dicti imperatoris Henrici.*

LXXVI. *De tranſitu dicti regis Frederici apud Piſas.*

LXXVII. *De homagio facto dicto Don-Petro, de comando eum.*

LXXVIII. *De amiſſione caſtri ad mare, de Gulfo; & obſidione Trapani.*

LXXIX. *De reſumtione ſtilli dicti regis Frederici.*

LXXX. *De remiſſiva regis Roberti ad Cathalanos.*

LXXXI. *De objectione facta per eumdem regem Fredericum adverſus remiſſivam prædictam.*

LXXXII. *De congregatione gentis dicti regis Frederici ad expugnandum dictum regem Robertum; & treugiis tractatis inter reges præfatos, ac receſſu dicti regis Roberti.*

LXXXIII. *De adventu filiæ regis Cypri in Sicilia.*

LXXXIV. *De recuperatione caſtri ad mare de Gulfo.*

LXXXV. *De adventu aliorum hoſtium & receſſu ipſorum.*

LXXXVI. *De adventu hoſtium aliorum in Siciliam, quorum fuit præfectus comes Thomaſius Marrianus.*

LXXXVII. *De colloquio facto per dictum regem Fredericum in Panormo, & intentione reginimis dicti Don-Petri.*

LXXXVIII. *De incluſione [illegible] Siciliæ quintadecima indictionis.*

LXXXIX. *De treugiis factis inter ipſos regem Fredericum & regem Robertum.*

XC. *De guerra Januæ & unitate facta cum dicto rege Frederico.*

XCI. *De impoſitione ſecundi interdicti in Sicilia.*

XCII. *De coronatione regis Petri II.*

XCIII. *De matrimonio tractato inter ipſum regem Petrum & filiam regis Bohemiæ.*

XCIV. *De adventu regiorum hoſtium in Sicilia, obſidione Panormi in anno VIII. indictionis.*

XCV. *De altero adventu dictorum hoſtium in Sicilia in anno nona indictionis.*

XCVI. *De adventu imperatoris Ludovici, privatione papæ Joannis, & papatu factionis antipapæ, & incidentibus ac proceſſibus eorumdem; & exfolii Siculorum euntis ad dictum imperatorem, ut infra.*

XCVII. *De raptu & invaſione Caſtri ad mare Panormi & recuperatione ipſius.*

XCVIII. *De raptu & diſrobatione Buterræ.*

XCIX. *De obitu dicti papæ Johannis, & annullatione dicti ſecundi interdicti in Sicilia impoſiti.*

C. *De adventu dicti regis Frederici in Panormum; exenio ſibi facto, & ejus obitu.*

CI. *De rebellione comitis Franciſci de Vintimiliis & comitis Frederici de Antiochia, & eorum conflictu, & de proceſſu ac mirabilibus incidentibus eis.*

CII. *De nativitate Don-Aloyſii filii ejuſdem domini regis Petri II.*

CIII. *De obitu illuſtris ducis Guillelmi filii dicti quondam domini regis Frederici.*

CIV. *De adventu regiorum hoſtium in Sicilia, inter quos fuit præfatus proditor Fredericus de Antiochia.*

CV. *De obſidione & recuperatione dictorum locorum per dictos hoſtes ut ſupra captorum.*

INCIPIT LIBER CHRONICÆ.

I. *Proemium.*

POST inclitum MENELAUM regem tam Italiæ quàm inſulæ Siciliæ: quæ inſula tunc temporis regnum prædicti regis vocabatur Trinatria: & qui rex fuit paganus, & cui regi rapta fuit Helena ſua uxor apud Tynderine civitatem dictæ inſulæ poſitam in contrata Lacedemoniæ, per Paridem dictum Alexandrum filium Priami regis Trojæ magnæ, & cujus raptus occaſione dictus rex Italiæ & Trinatriæ cum ſuo exercitu ſequens prædictum raptorem prædictæ reginæ uſque ad dictam Trojam, obſedit, & deinde finaliter cepit, & deſtruxit Trojam eamdem cum prædicto rege Priamo, ſicut de dicta hiſtoria eam ignorantes poterunt per libellum de dictis raptu, obſidione & captione factum plenius informari.

II. *De acquiſitione dictæ inſulæ per Græcos.*

SUpervenerunt ad dictam inſulam Græci cum eorum exercitu maritimo domini imperatoris Conſtantinopoleos, primò applicantes ad eam partem dictæ inſulæ quæ vocabatur Caput Urlandi, & arbitrantes dictam inſulam poſſe acquirere, & ſubmittere dominio imperatoris, deſcenderunt illuc in terram: & cùm vellent ipſi inſulæ de novo imponere nomen ad eorum idioma græcum; videntes in dicto loco ipſius inſulæ, ad quem primò deſcenderunt, arbores ficuum & olivarum, vocaverunt ipſam inſulam græcè, Sicilea, quod latinè eſt dicere ficum & olivam: & propterea latinè vocatur hodie Sicilia, & ſic dicti Græci deſcendentes in terram, & equitantes, ac euntes per loca ipſius inſulæ, ſubmiſerunt eam dominio dicti imperatoris Conſtantinopolis, qui imperator ſtatuit loco ſui in dicta inſula in vicarium ejus quemdam virum Græcum fidelem ſuum nomine MANIACHI.

III. *De rebellatione * Maniachi prædicti contra dictum imperatorem.*

QUi MANACHIUS dictum ſuum vicariatus officium pro dicto imperatore fideliter aliquandiu gerens & exercens, & redditus quos percipiebat ex eadem inſula tranſmittens ad dictum imperatorem tamquam ad dominum ejus, demum ſuccedentibus ſibi proſperis, oblitus prædicti imperatoris domini ſui, ac nolens exinde reſpondere ipſi imperatori, ſed pro ſeipſo dictam inſulam cum ſuis redditibus & proventibus retinere, faciebat ſe ſuo nomine vocari, & tractari in dominum, & ut dominum inſulæ ipſius, cudens & faciens monetam, ſic ſe pravè gerens contra imperatorem eumdem. Quæ pravitas poſtquam pervenit ad conſcientiam dicti imperatoris, idem imperator, ut habilius poſſet ad ejus manum dictum MANIACHIUM abſque bellorum ſtrepitu facere pervenire, fecit quoddam ſuum edictum omnibus dictis Græcis dictam inſulam inhabitantibus, ut in ipſa inſula amplius minimè permanerent, immo de eadem inſula recederent, redituri ad dictum imperatorem, & habituri à dicto imperatore in decuplum omnia quæ propter dictum eorum reditum relinquerent in inſula ipſa. Ob quod edictum multi de dicta inſula volentes obedire ipſi edicto, tunc temporis recedentes ab inſula ipſa, faciebant in chartis, licet contra veritatem, etiam falsè notari qualiter eorum theſauros dimittebant, ſe publicos in locis inſulæ ipſius exprimentes in ſcriptis, quæ tamen fiebant ceteras theſauri quantitates, per quæ crederetur eis per dictum imperatorem, & appareret veriſimile quod recedentes de ipſa inſula pro obediendo ipſi edicto dicti imperatoris, relinquerunt in dicta inſula theſauros prædictos, de quibus fiebat mentio in ſcriptis eiſdem; & ſic cum dictis ſcriptis redierunt ad imperatorem eumdem, & de dicto eorum reditu conſequuturi merita, gratias & honores, aſſignabant dicta ſcripta eidem imperatori.

IV. *De deceptione & morte dicti Maniachii.*

VErùm quia idem imperator perpendit quòd dicta ſcripta mendacia continebant, & quòd dicta inſula ex dicto edicto non [minus] habitabatur, immo de bono in melius habitata, fortius invaleſcebat contra imperatorem eum-

* Varii hoc nomen conſcribitur in MS. Maniachii, & Manachii, ſicut & Tancredi nomen Tanchedi, Tabredi & Trankredi.

dem, deſtitit de retribuendo ipſis ad eum redeuntibus, dicta ſcripta ſibi, ut prædicitur, aſſignata dedit monaſterio S. Sophiæ: quæ in ipſo monaſterio accipientes, & extunc citra vendentes de uno ad unum volentibus emere de eiſdem, adinvenit ipſo imperator una cum ſua uxore, alteram viam per quam citius etiam abſque perſonarum & guerrarum diſpendiis valerent manum injicere in dictum MANIACHIUM vicarium ejus, etiam de ipſo MANIACHIO debita ſumere, & habere vindictam in hunc modum; videlicet quod dictus imperator finxerit infirmari & mori, & dicta ejus uxor habens loco dicti imperatoris viri ſui alterum virum, mortuum ipſum honorificè ſepeliri fecit, ut decet reverentiam exhiberi ſepelitioni imperatoris; & ſic diffuſa eſt & facta ac divulgata fama per univerſum orbem, & ſpecialiter in dicto regno Siciliæ, qualiter idem imperator mortuus erat. Dicta verò morte dicti imperatoris facta & divulgata, ut ſupra; ipſa imperatrix finxerit ſe velle viro alteri conjugari, & ſic aſſerens, ſeque fingens dicere quod præ aliis mundi principibus placebat ei, & potius habere appetebat in ejus maritum dictum MANIACHIUM, miſit honorabiles ambaſſatores & nuncios ejus ad dictum MANIACHIUM de Conſtantinopoli in Sicilia, quorum ambaſſatorum tractatu initum eſt matrimonium ipſum, & idem MANIACHIUS dimittens dictam inſulam ſub procuratione cujuſdam filii ſui, contulit ſe cum dictis ambaſſatoribus à dicta inſula in Conſtantinopolim, ad dictam dominam pro dicto matrimonio inter eos per carnis copulam conſummando; ſed cum perveniſſet ad palacium, ubi dicta imperatrix ejuſdem MANIACHII præſtolabatur adventum, ſubito dictus imperator exiens, & ſe populo manifeſtans, cepit dictum MANIACHIUM per barbam & excuſavit eum.

V. *De acquiſitione dictæ inſulæ per Sarracenos.*

QUi proceſſus cùm perveniſſet ad notitiam dicti filii ipſius MANIACHII, ſub cujus procuratione remanſerat dicta inſula Siciliæ, ut eſt dictum, idem filius MANIACHII ſupradicti timens vires dicti imperatoris, contulit ſe ſtatim in Tuniſium & loca alia Barbariæ, & invitavit ac vocavit Sarracenos ipſorum locorum, ad habitationem & acquiſitionem inſulæ ipſius: ob quam invitationem dicti Sarraceni ſtatim in dictam inſulam Siciliæ tranſiverunt anno ab Incarnatione Domini noſtri JESU-CHRISTI octingenteſimo viceſimo ſeptimo, menſe videlicet Julii, anno etiam ab adventu Mahumet centeſimo nonageſimo octavo, amotis ac expulſis per eoſdem dicta inſula dictis Græcis, habitata poſtea fuit totaliter eadem inſula de gentibus Sarracenis, tenentibus, & poſſidentibus per multos annos inſulam Siciliæ antedictam, & habentibus de eadem inſula jura, redditus & proventus.

VI. *De acquiſitione dictæ inſulæ per Normandos.*

TEnentibus itaque & poſſidentibus dictam inſulam Sarracenis, ut ſuperius dictum eſt, infraſcripti Fratres, videlicet DROBBERTUS BISCARDUS, GUILLELMUS FERRABRACHIA, UNFRIDUS, DROGUS, & ROGERIUS fratres quinque, iidem filii domini GOFFREDI comitis de Normandia, quorum fuit caput & dux dictus DROBBERTUS, recedentes cum eorum comitiva de ſuis partibus Normandiæ, venerunt ad partes ducatus Apuliæ & principatus Capuæ, & obtinuerunt aliqua ex dictis locis, anno videlicet Domini MLVIII. & deinde tranſiverunt ad dictam inſulam Siciliæ anno Domini MLX. & perpendentes ac confidentes ſe poſſe prævalere de dictis Sarracenis, & acquirere de manu & dominio dictorum Sarracenorum inſulam ipſam, inceperunt inſurgere & præliare contra dictos Sarracenos, & acquirere ac ſubmittere ſuæ poteſtati partem aliquam dictæ inſulæ, & deinde de parte in partem ſucceſſivè, acquiſiverunt ſibi majorem partem totius dictæ inſulæ, præter tamen felicem urbem Panormi, ad quam acquirandam nimium laborantes per annos undecim numeratos à die dicti eorum tranſitus, in antea: fecerunt ſibi pro eorum habitaculo & fortaliciis in tenimento dictæ urbis, parum ultra flumen admirati prope mare hoſpitia magna, & manſiones ædificatas ad lapides & calcem, quæ hodie ſunt diruta quaſi in totum, & dicuntur de S. Johanne de leproſis, ubi manebant, dum habere non poterant urbem ipſam, & deinde acquiſito per eos infradictos undecim annos toto reſiduo dictæ inſulæ præter dictam urbem, devenerunt ad pactum cum Sarracenis tenentibus dictam Panormitanam urbem, per quod pactum dicti Sarraceni dederunt eiſdem fratribus tantum ſpacium loci de terra & ſolo, videlicet exiſtente extra dictam urbem juxta mœnia urbis ejuſdem, ſcilicet juxta Caſſarium, quod tantùm tunc erat habitatum, quantum giravit corrigia una facta de uno corio bovis, qui locus dicitur hodie Galea, in quo nunc eſt Palatium. Quem locum dicti fratres poſtquam ipſum habitaverunt, circumdederunt ſibi ipſum undique muris, videlicet mœnibus; & munientes ſibi locum ipſum, inferebant multa tædia Sarracenis dictæ urbis, per quæ finaliter in fine dictorum undecim annorum habuerunt in totum urbem præfatam anno Domini MLXXI. & portas ferreas ac columnas ipſius urbis portari fecerunt ad Trojam partium Apuliæ. Poſtea autem fratres iidem acquiſiverunt ſibi loca quæ remanſerant ad habendum per eos de ducatu & principatu prædictis, ac etiam de Calabria, quæ tenebantur ſimiliter per Sarracenos.

VII. *De diviſione Siciliæ & aliarum per dictos Normandos fratres acquiſitarum.*

DE quibus quidem locis acquiſitis per dictos fratres, dictus DROBERTUS tenuit ſibi ducatum Apuliæ, & proinde vocabatur dux Drobertus: dictus verò GUILLELMUS habuit pro ſe principatum Capuæ, & propterea dictus eſt Guilielmus Ferrabrachia princeps, & eidem ROGERIO minori natu omnium fratrum ſuorum ceſſerunt in partem dicta inſula Siciliæ &

Calabria, quas idem ROGERIUS tenuit in A comitatu, & ideo dicebatur Rogerius comes, & fecit primam partem palatii Panormi, quæ dicitur Turris rubra. Dictus itaque DROBBERTUS exiſtens una cum fratribus ejus in concordia cum omnibus papis qui fuerunt tempore vitæ ipſius ducis, effectus eſt homoligius dictorum paparum, & inductus fuit per dictos papas, per vexillum in poſſeſſione terrarum & locorum ducatus & principatus præfatorum, & tranſivit in Conſtantinopoli de mandato dictorum paparum, & obtinuit ex locis ipſis Conſtantinopolis & deinde Jeruſalem.

VIII. *De morte dicti ducis Drobberti.* B

DIctus dux DROBBERTUS mortuus eſt anno Domini MLXXXVIII. relictis ex eo filiis quorum unus vocatus eſt ROGERIUS.

IX. *De acquiſitione Maltæ per dictum comitem Rogerium.*

DIctus verò comes ROGERIUS tranſivit poſtea ad inſulam Maltæ, & ſubmiſit eam dominio. In qua dum exiſteret, habuit nova quod mortui erant dicti filii dicti ducis DROBBERTI, & propterea contulit ſe ad partes ipſas Apuliæ & principatus Capuæ, & accepit C & acquiſivit tam ipſum ducatum, quàm etiam dictum principatum: quia mortuus etiam fuerat ipſe princeps frater ſuus.

X. *De morte dicti comitis Rogerii.*

DIctus autem comes ROGERIUS mortuus eſt anno Domini MCI. unde verſus:

> Linquens terrenas migravit dux ad æternas
> ROGERIUS ſedes. Nam cæli detulit ædes.

Relictis & ſuperſtitibus eidem comiti ex ADELASIA regina Jeroſolimitana uxore ſua tam D SIMONE quàm ROGERIO filiis comitis ipſius.

XI. *De ſucceſſione & coronatione Rogerii filii dicti comitis Rogerii.*

QUi SIMON ſuperveniens ipſi ſuo patri per aliquot dies, ſucceſſit patri ſuo prædicto in dicto comitatu, tenuit comitatum ipſum, & deinde eodem SIMONE mortuo, dictus ROGERIUS ex ſucceſſione legitima patris & fratris ſuorum præfatorum tenebat ſimiliter comitatum, & volens augere dictus ROGERIUS ſuam dignitatem, fecit ſe à Siculis coronari in dicta urbe felici Panormi in regem Siciliæ anno Domi- E ni MCXXIX. Et hic incæpit eſſe & fuit poſt prædictos Græcos & Barbaros primus rex Siciliæ, & primo vel ſecundo anno ſui regni fecit civitatem & Eccleſiam Cephaludi. a

XII. *De morte dicti regis Rogerii.*

DIctus rex ROGERIUS mortuus eſt anno Domini MCLIV. relictis ſuperſtitibus ipſi regi ROGERIO tam filio maſculo nomine GUILLELMUS, quam filia femina nomine CONSTANTIA, legitimo matrimonio ſuſceptis natis.

XIII. *De coronatione dicti Guillelmi.*

QUi GUILLELMUS filius dicti regis Rogerii coronatus in dicta urbe felici Panormi à Siculis in regem Siciliæ, in vita dicti regis Rogerii patris ſui, de voluntate & mandato dicti ſui patris, ſucceſſit poſtea ipſi ſuo patri defuncto, & fecit ſecundam partem palatii Panormi prædicti, qui dicitur Chirimbi. Dictus autem rex GUILLELMUS filius dicti regis Rogerii ex regina MARGARITA uxore ſua genuit filium nomine GUILLELMUM, & habuit etiam ex altera muliere filium, cui nomen fuit TRANKEDUS.

XIV. *De morte dictorum regis Guillelmi & reginæ Margaritæ.*

DIctus verò rex GUILLELMUS mortuus eſt anno Domini MCLXIV. indictionis XIV. Dicta verò regina mortua fuit poſtea anno Domini MCLXXXIII. II. Calendas Auguſti.

XV. *De coronatione ſecundi Guillelmi.*

QUi GUILLELMUS ſecundus eidem regi GUILLELMO patri ſuo in dicto regno Siciliæ ſuccedens, coronatus fuit in dicta urbe Panormi in regem Siciliæ anno Domini MCLXVI. & deinde conſtruxit eccleſiam Montis-Regalis exiſtentem prope Panormum. Et hic dicitur feciſſe tertiam partem palatii Panormi, quæ dicitur Turris Piſana. Et regnavit annis XXIII. infra quod temporis conſecrata fuit eccleſia Sancti Spiritus de Panormo, videlicet anno Domini MCLXXIX. regni ejuſdem regis anno XIII. ut ſcriptum eſt in tribona magna eccleſiæ ipſius.

XVI. *De morte dicti regis Guillelmi ſecundi.*

D DIctus rex GUILLELMUS ſecundus mortuus eſt anno Dominicæ Incarnationis MCLXXXVIIII. menſe Novembris.

XVII. *De coronatione præfati Trankedi.*

VErùm quia dictus rex GUILLELMUS ſecundus mortuus fuit, filio vel filiis non relictis, prædicto TRANKEDO fratre ſuo naturale, filio dicti primi regis Guillelmi remanente balio præſcriptæ CONSTANTIÆ filiæ dicti regis ROGERII, cui CONSTANTIA ex ſucceſſione legitima debebatur regnum prædictum, dictus TRANKEDUS fecit ſe à Siculis, licet pſeudo, coronari in regem Siciliæ dicto anno Do- E mini MCLXXXVIIII. indictione VII. Et hic eſt ille rex qui fecit Barbacenos ante mœnia Panormitanæ urbis præfatæ, & regnavit in dicto regno annis tribus & dimidio.

XVIII. *De capta & nupta præfata Conſtantia.*

QUo rege TRANKEDO ſic pſeudo tenente & poſſidente dictum regnum, venerabilis GUILLELMUS, natus in dicta urbe Panormi archiepiſcopus Panormitanus, conſanguineus prædictæ CONSTANTIÆ per quem archiepiſco-

a Gallicè Cefalu urbs epiſcopalis ſub archiepiſcopo Meſſanenſi in modum promontorii in mare excurrens, 45. millibus à Panormo, & 50. à Meſſana diſtans.

pum anno Domini MCLXXXIIII. regni regis GUILLELMI ſecundi anno XVIII. menſis Aprilis, ſecundæ indictionis, incæpta fuit ædificari, & deinde facta eſt major Panormitana mater eccleſia, & dotata de theſauro per eum invento prope eccleſiam S. Spiritus Panormo, tractavit, ignorante dicto rege TRANKEDO. Quæ dicta CONSTANTIA filia dicti regis Rogerii nupſit imperatori HENRICO, & rapta per ipſum archiepiſcopum de manu, baliatu, & cuſtodia dicti regis Trankedi, fugiit, & ivit ad dictum imperatorem HENRICUM virum ſuum.

XIX. *De adventu dicti imperatoris Henrici.*

QUi imperator HENRICUS dum veniret cum dicta ſua uxore cum terreſtri exercitu ad dictum regnum pro capiendo, invadendo, & nanciſcendo ſibi dicto regno debito ipſi Conſtantiæ uxori dicti imperatoris, ut ſuperius dictum eſt; & eidem Imperatori ex perſona dictæ ſuæ uxoris, dictus rex TRANKEDUS duabus vicibus obviavit eidem imperatori, & dicto ſuo exercitui; & debellavit eos in finibus partium principatus.

XX. *De morte dicti regis Trankedi.*

POſt ſecundam verò debellationem ex dictis duabus, idem rex TRANKEDUS rediens in Sicilia mortuus eſt anno Domini MCXCIV. die XX. Februarii.

XXI. *De coronatione dicti regis Henrici in regem Siciliæ, & aliis ſibi incidentibus.*

ET ſic dictus imperator HENRICUS cum prædicta imperatrice CONSTANTIA uxore ſua intravit, & accepit abſque aliqua contradictione regnum prædictum Siciliæ cum ducatu Apuliæ & principatu Capuæ. Fuitque à Siculis in Panormo coronatus in regem Siciliæ anno Domini MCXCV. ultimo Novembris, XIV. indictione.

Fecit quidem dictus imperator Henricus comburi in plano Genoardi, quod eſt extra mœnia palatii Panormi juxta jardinum Cubbæ verſus Ayniſindi, omnes epiſcopos qui fuerunt coronationi dicti regis TRANKEDI.

Dictus itaque imperator HENRICUS ex prædicta imperatrice CONSTANTIA uxore ſua genuit, & habuit filium nomine FREDERICUM, ac regnavit in dicto regno anno uno, & menſibus decem.

XXII. *De morte dicti imperatoris Henrici.*

DIctus imperator HENRICUS mortuus eſt anno Dominicæ Incarnationis MCLXXXXVII. die quarto Octobris primæ indictionis, relicto dicto FREDERICO, & ſuperſtite dicto imperatori patri ſuo in ætate annorum ferè quatuor, quem dicta imperatrix portavit ita parvulum ad dictam urbem Panormi, & pro regendo & tenendo dicto regno, ad opus dicti FREDERICI pupilli eadem imperatrix venire fecit ad dictam inſulam Siciliæ comitem RAYNERIUM de Sorciano anno Domini * MIC.

XXIII. *De rebellione dicti comitis Raynerii.*

QUi comes aliquandiu tenens pro parte dicti pupilli dictum regnum, rebellavit poſtea contra pupillum præfatum cum omnibus Siculis, præter tamen Panormitanenſes, qui tantum tenuerunt dictam urbem Panormi pro dicto FREDERICO, & nutrierunt eumdem FREDERICUM, nunc unus civis una hebdomada, alter civis uno menſe, & ſic deinde ſucceſſivè, donec fuit effectus ætatis annorum ferè ſeptem.

XXIV. *De incidentibus dicto Frederico poſtea regi & imperatori effecto.*

DIctus autem FREDERICUS in ætate dictorum annorum ſeptem coronatus eſt per Panormitanenſes in regem Siciliæ anno Domini MCC. & deinde ad annos decem & novem tunc favore Papæ effectus fuit imperator, & deinde duxit in ejus uxorem reginam YSABELLAM filiam regis JOHANNIS regis Jeruſalem, & proinde quarto anno imperii ſui incæpit vocari & eſſe rex Jeruſalem ex perſona dictæ ſuæ uxoris, cui regnum Jeruſalem pertinebat legitimè, pro eo quòd dictus rex JOHANNES mortuus fuit, non relicto per eum aliquo legitimo filio vel filia, niſi tantum ipſa regina YSABELLA.

Dictus autem FREDERICUS ex eadem ſua uxore genuit & habuit tres filios maſculos, primum videlicet nomine HENRICUM primogenitum, qui de mandato dicti imperatoris captus, poſitus, & detentus fuit in carcere, in quo carcere diem ſuum functus eſt, pro eo quòd dicitur feciſſe poſtquam crevit dum eſſet rex conjurationem contra patrem in Alamania, ſecundum nomine CONRADUM, & tertium nomine HENRICUM.

Genuit etiam & habuit dictus imperator, ex altera tamen matre, nomine MANFRIDUM.

Dictus verò imperator volens inſtruere dictum CONRADUM, filium ejus tunc regem, qualiter idem rex CONRADUS deberet ſe gerere in ſolio regali, dixit ſibi hæc verba.

« Gloria genitoris eſt filius ſapiens, & obedientia filii quotidie paterna benedictione beatur. Gaudium eſt igitur nobis, ô Cæſarei ſanguinis diva proles, quòd regalis indoles tuis laudabiliter moribus clareat; quòd ſcientia proficis & ætate, ut honorificetur nomen Auguſti patris in rege filio, & jam impleaſis virtute regnantis. Benedicat itaque dextera noſtra tibi, & tuorum incrementis bonorum, ac felici tuo paternæ zelo ſollicitudinis aſpiremus, orantes filiationem tuam per gratiam noſtram, quam in te gerimus corde paterno, quatenus de bono in melius labores feliciter, ut de virtute proficias in virtutem, ut cum materiam virtutis habeas, proferas in actum, ut conſultor ſis procerum, ut conſiliis & providentiis non abhorrens informari, ſed bilingues aſpernens, viros honeſtate conſpicuos audire te volumus & amare. Leves & levia non admittas, palpans quod adu- »

Frederici imperatoris ad Conradum filium egregia exhortatio.

* Error hic in numero irrepſit vitio amanuenſis. Forte anno MCLXXXXVIII. quo imperatrix ipſa defuncta eſt.

latoꝝ in aula tua locum non habeat. Detracto- A ribus qui ſternunt limina præpotentum, aures regias non impendas. Prælatos nobis & imperio noſtro devotos, & Dei eccleſiaſticos indifferenter honores, ob auctoris reverentiam, qui regimen conſtituit & imperium præpoſuit univerſis. Te non inveniat vacuatum, ſed plenum: in ſerenitate militum & militia delecteris. Affabilem te præbeas, exaudibilem ſubditis, in te pius & piè juſtus exiſtens, pacificus & verax, ut rectè ſibi miſericordia & veritas obviantes, juſtitia ſimilis & pax tuum regale ſolium amplectentur. Actores & venationum ſolatia re- B gibus aſſueta non interdicimus, loco & tempore cum exercitatis hominibus exercenda. Monemus tamen, & iſtud fore volumus ad cautelam, quod pro venationis exercitio vel ductoribus avium non te adhibeas adeo familiarem venatoribus & baliſtariis, ut dignitatem regiam frivolis verbis offendant, [illegible] ſuis confabulationibus alterent, & inficiant bonos mores. Ad nos autem memorialiter reſpectum habeas, & velut [illegible] pectore nobis ſingula diſtrictè provideas, facias & exequaris, aſſiſtentium lateri noſtro de ordinatione noſtra conſiliatorum conſiliis inhærendo; & ut ſcias evitare noxia, & diſcas ſalutaribus C informari, improviſa tui fratris quondam regis Henrici temeritas veniat tibi frequenter in mente, quòd pro eo quòd nobis obedire noluit, & obedire patri filius recuſavit, ſequutus adulationis blanditias & ſuggeſtiones, necnon pra- [illegible] conſilia dirumpentium bona ſua, & pervertentium mores, cecidit à ſede quam habuit ingratus; & tu, bonæ indolis fili, locum ejus nobis concedentibus, accepiſti. Sis ergo nobis devotus, verba noſtra memoriæ cordis retinens, tam effectu quàm opere conſequaris, ut tibi augeatur benedictio noſtra, & regnum tuum ob- D tenta felicitate firmetur, nobis quoque de continentia bona, proceſſu laudabili, & optatis ac felicibus ſucceſſibus lætitiæ cumulus, gloriæ proveniat incrementum de filio ſapiente.

Prædictus autem imperator Fredericus in ſuis ultimis conſtitutus fecit teſtamentum, cujus continentia talis.

Teſtamentum Frederici Imperatoris.

a In nomine Domini & Dei æterni & Salvatoris noſtri Jesu-Christi. Anno ab Incarnatione ejus milleſimo duceteſimo quinquageſimo, die ſabbati, ſeptimo decimo menſis Decembris, VIIII. Indictione. Primi parentis incauta tranſgreſſio ſic poſteris legem conditionis indixit, ut eam nec dil... proclivis ad pœnam effuſio eſſe... adduceret, nec baptiſmatis tam ſalubris unda liniret, quin fatalitatis eventus mortalibus ſeneſcentis, cui præſentis laſcivia tranſgreſſionis in pœnam culpa transfuſa tamquam cicatrix ex vulnere remaneret. Nos igitur Fredericus II. divina favente clementia Romanorum imperator ſemper auguſtus, Jeruſalem & Siciliæ rex, memores conditionis humanæ, quam ſemper comitatur innata fragilitas, dum vitæ nobis inſtaret terminus, loquelæ & memoriæ in nobis integritate vigente, ægri corpore, ſani mente, ſic animæ noſtræ conſulendum providimus, ſic de imperio & regnis noſtris duximus conſulendum, ut rebus humanis abſumti vivere videamur & filiis noſtris, quibus nos divina clementia fœcundavit: quos præſenti diſpoſitione noſtra ſub pœna benedictionis noſtræ volumus eſſe contentos, ut indignatione ſublata, omnis materia ſcandali ſopiatur. Statuimus itaque Conradum Romanorum in regem electum & regni Jeroſolymitani heredem, dilectum filium noſtrum nobis heredem imperio & hominibus aliis emtitiis & quoquomodo acquiſitis, & ſpecialiter in regno noſtro Siciliæ, quem ſi decedere contigerit ſine liberis, ei ſuccedat Henricus filius noſter. Quo defuncto ſine liberis, ſuccedat ei Manfridus filius noſter. Conrado autem manente in Alemania vel alibi extra regnum, ſtatuimus prædictum Manfredum balium dicti Conradi in Italia & ſpecialiter in regno Siciliæ, dantes ei plenam poteſtatem omnia faciendi, quæ perſona noſtra facere poſſet ſi viveremus, videlicet in concedendis terris, caſtris, villis, parentelis, dignitatibus, beneficiis & omnibus aliis juxta diſpoſitionem ſuam, præter antiqua domania regni Siciliæ: & quod Conradus & Henricus prædicti filii noſtri, & heredes eorum, omnia quæ ipſe fecerit, firma & rata teneant & obſerventur. Item, concedimus & confirmamus dicto Manfredo filio noſtro principatum Tarenti, videlicet à porta Roſeti uſque ad ortum fluminis Brandani, cum comitatibus Montis Caveoſi, Tibi, Cavei & Gravinæ, prout comitatus ipſe protenditur à maritima terræ Bari uſque ad Pallinarium, & ipſum Pallinarium cum terris omnibus à Pallinario per totam maritimam uſque ad prædictam terram Roſeti, ſcilicet comitatibus, caſtris, & villis infra contentis, cum juſtitiis, & pertinentiis, & rationibus omnibus, tam ipſius principatus, quàm comitatuum prædictorum. Concedimus etiam eidem civitatem Montis S. Angeli cum toto honore ſuo, omnibus civitatibus, caſtris, & villis, terris, pertinentiis, & juſtitiis, & rationibus eidem honori pertinentibus, ſcilicet quæ de domanio in domanium, & quæ de ſervitio in ſervitium. Concedimus etiam & confirmamus eidem quicquid ſibi in imperio eſt à noſtra majeſtate conceſſum; ita tamen quòd prædicta omnia à prædicto Conrado teneat & etiam recognoſcat. Cui Manfredo judicamus ſibi pro expenſis decem millia unciarum auri. Item, ſtatuimus, quòd Fredericus nepos noſter habeat ducatus Auſtriæ & Siriæ, quòd à prædicto Conrado teneat & recognoſcat. Cui Frederico judicamus pro expenſis decem millia unciarum auri. Item, ſtatuimus, ut Henricus filius noſter habeat regnum Jeroſolymitanum, vel regnum b Arelatenſe; quorum alterum dictus Conradus prædictum Henricum habere voluerit; cui Henrico judi-

a Friderici teſtamentum longè brevius affert Matthæus Paris in Hiſtoria Anglorum ad annum 1250. pag. 541. aliud etiam brevius ab utroque diverſum Odoricus Raynaldus, quibus haud dubium præferendum videtur iſtud, quod auctor accuratus, utpote ex profeſſo tractans, retulit.

b ſ. Arelatenſe.

carnis

camus pro expenſis ſuis centum millia unciarum auri. Item, ſtatuimus & mandamus, ut centum millia unciarum auri expendantur pro ſalute animæ noſtræ in ſubſidio terræ ſanctæ ſecundum ordinationem dicti CONRADI & aliorum nobilium cruce-ſignatorum. Item, ſtatuimus, quòd omnia bona militiæ domus templi, quæ curia noſtra tenet, reſtituantur eidem, ea ſcilicet quæ de jure debent habere. Item, ſtatuimus, ut omnibus eccleſiis & domibus religioſis reſtituantur jura eorum, & gaudeant ſolita libertate. Item ſtatuimus, ut homines regni noſtri Siciliæ ſint liberi & exemti ab omnibus generalibus collectis, ſicut conſueverunt eſſe tempore regis GUILLELMI II. conſobrini noſtri. Item, ſtatuimus, quòd comites, barones, & milites, & alii pheudatarii regni noſtri gaudeant juribus ſuis & rationibus omnibus quæ conſueverunt habere tempore regis GUILLELMI in collectis & aliis. Item, ſtatuimus, Luceriæ & & Sor. & ſi quæ aliæ læſæ ſunt, per officiales noſtros reſtituantur. Item, ſtatuimus, quòd tota maſſaria noſtra, quam habemus apud S. Nicolaum de Auſido, & omnes proventus ipſius deputentur ad reſervationem & reparationem pontis ibi conſtructi vel conſtruendi. Item, ſtatuimus ut omnes captivi in carcere detenti liberentur, præter illos de imperio, & præter illos de regno, qui capti ſunt ex proditionis nota. Item, ſtatuimus quòd præfatus MANFRIDUS filius noſter omnibus benemeritis de familia noſtra (vice noſtra) in terris, caſtris, & villis, ſalvo de domanio regni noſtri Siciliæ; & quòd CONRADUS & HENRICUS filii noſtri & heredes eorum ratum & firmum habeant quicquid idem MANFREDUS ſuper hoc duxerit faciendum. Item, volumus & concedimus quòd nullus de proditoribus regni aliquo tempore reverti audeant regnum, nec aliquid de ipſorum genere ſuccedere poſſint: immo heredes noſtri teneantur vindictam de eis ſumere. Item, ſtatuimus quòd mercatoribus creditoribus noſtris debita ſolvantur. Item, ſtatuimus quòd ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ matri noſtræ reſtituantur omnia jura ſua, ſalvis in omnibus & per omnia juribus & honore imperii, & heredum noſtrorum, & aliorum fidelium noſtrorum, ſi ipſa eccleſia reſtituet jura imperii. Item, ſtatuimus quòd ſi de præſenti infirmitate nos mori contigerit, in majori eccleſia Panormitana, in qua divi imperatoris HENRICI & divæ imperatricis CONSTANTIÆ parentum noſtrorum memoriæ recolendæ tumulata ſunt corpora, corpus noſtrum debeat ſepeliri. Cui Eccleſiæ dimittimus uncias auri quingentas pro ſalute dictorum noſtrorum parentum animarum & noſtræ per manus BERARDI Panormitani archiepiſcopi, familiaris & fidelis noſtri, in reparatione ipſius eccleſiæ erogandas, prædicta autem omnia quæ acta ſunt in præſentia prædicti archiepiſcopi, BERTOLDI marchionis de Bonburgio dilecti conſanguinei & familiaris noſtri, RICHARDI comitis Caſertani dilecti generi noſtri, RUFFI de Calabria Mareſcalli noſtri magni, RICHARDI de Monte-nigro magnæ curiæ noſtræ Juſtitiarii, magiſtri JOHANNIS Yeronno, FULCONIS RUFFI, JOHANNIS DE OCREA, magiſtri JOHANNIS DE PROCIDA, magiſtri JOHANNIS DE PANORMO, imperii & regni Siciliæ & magnæ curiæ judicis, & magiſtri NICOLAI DE BRUNDUSIO publici tabellionis imperii & regni Siciliæ, & curiæ noſtræ notarii noſtrorum fidelium, quos præſenti diſpoſitioni noſtræ mandavimus intereſſe per prædictum CONRADUM filium & heredem noſtrum, & alios ſucceſſivè fideles noſtros ſub pœna benedictionis noſtræ tenaciter volumus obſervari, alioquin hereditate noſtra non gaudeant. Idem autem univerſis fidelibus noſtris præſentibus & futuris ſub ſacramento fidelitatis, quo nobis & heredibus noſtris tenentur, injungimus, quòd prædicta omnia illibata teneant & obſervent. Præſens autem teſtamentum noſtrum & ultimam voluntatem noſtram, quam robur firmitatis volumus obtinere, per prædictum magiſtrum Nicolaum ſcribi, & ſigno ſanctæ crucis propriæ manus noſtræ, ſigillo noſtro, & prædictorum ſubſcriptionibus juſſimus communiri. Actum apud Florentinum in Capitanata, anno, menſe, die, & indictione præmiſſis, anno imperii noſtri XXXII. regni Jeruſalem XXVIII. regni Siciliæ quinquageſimo primo.

XXV. *De morte dicti domini imperatoris Frederici.*

Quo teſtamento dicti imperatoris Frederici condito, ut ſupra, idem imperator functus eſt diem ſuum apud Florentinum in Capitanata anno ab Incarnatione Domini MCCL. Indictione nona, de cujus morte eſt Epitaphium tenoris hujus.

Qui mare, qui terras, populos, & regna ſubegit,
Cæſareum nomen ſubitò mors improba fregit:
Juſtitiæ lumen, lux veri, normaque legum.
Virtutum lumen, jacet hic diademate regum.
Sic jacet, ut cernis, FREDERICUS in orbe ſecundus,
Quem lapis hic arcet, cui paruit undique mundus.
Annis millenis bis centum pentaque denis
Quaſi mendicus deceſſit rex Fredericus.

XXVI. *De rebellatione Neapolis & quorumdam locorum Siciliæ.*

Quo imperatore mortuo, civitas Neapolis, nec non civitas Meſſanæ, terra Caſtri-Johannis, & aliqua alia loca de valle Dominæ inſulæ Siciliæ rebellaverunt contra dictum CONRADUM filium & heredem dicti imperatoris Frederici, & tenebantur pro Eccleſia Romana.

XXVII. *De ſucceſſione dicti Conradi filii dicti imperatoris.*

Dictus autem CONRADUS filius & heres dicti imperatoris, eidem ſuo patri in dicto

regno ſuccedens, genuit filium nomine CONRADINUM natum in Alamannia poſt mortem dicti imperatoris, non tamen poſt dictum obitum ipſius imperatoris patris ejus fuit in Sicilia, ſed tenebatur pro eodem rege CONRADO dictum regnum per dictum MANFREDUM balium ejus.

XXVIII. *De obſidione dictæ civitatis Neapolis.*

VEnit tamen ipſe rex CONRADUS de Alamannia uſque in Neapoli, quæ tenebatur pro Romana Eccleſia, ut eſt dictum: & obſedit cum ſuo exercitu dictam civitatem Neapolis, & tenuit eam obſeſſam annis fere duobus & dimidio, & finaliter obtinuit eam propter quamdam, quam fieri fecit, cavam per ſub mœnibus dictæ civitatis Neapolis, & ex ipſa cava mœnia ipſa fuerunt diruta, per quæ diruta mœnia idem rex CONRADUS intravit violenter, & cepit civitatem ipſam infra annum, XII. Indictione, anno Domini MCCLIII. mandavit tamen quòd ex dicta captione Neapolitani & alii inventi in dicta civitate invaſa nullatenus interficerentur, vel deprædarentur.

XXIX. *De coronatione dicti regis Conradini.*

ET deinde anno Domini MCCLIIII. idem rex CONRADUS mortuus eſt apud Apuliam, relicto dicto CONRADINO adhuc in cunabulis ex teſt... [a] dicti regis CONRADI ſub baliatu Romanæ Eccleſiæ: quæ Eccleſia, mortuo dicto rege, accepit pro dicto CONRADINO poſſeſſionem dicti regni, & ea accepta, ſuffocavit ſibi dictum regnum & extinguebat ibi nomen dicti CONRADINI.

XXX. *De coronatione regis Manfredi.*

QUam nequitiam dictus MANFREDUS nequiens ſuſtinere, dictum regnum cum Meſſana, Caſtro Johannis & aliis locis rebellatis, ut ſupra, à manibus dictæ eccleſiæ poſt diros conflictus violenter eripuit, & nomine dicti CONRADINI aliquandiu tenuit, & poſſedit; ſed deinde aſſerens dictum CONRADINUM fuiſſe mortuum, fecit & ſe à Siculis in Panormo coronari in regem Siciliæ x. die Auguſti, I. Indictionis, anno Domini MCCLVIII.

XXXI. *De morte dicti Henrici filii tertii dicti imperatoris.*

DIctus verò HENRICUS filius tertius dicti imperatoris Frederici dicitur fuiſſe mortuus ſuffocatus per quemdam virum familiarem dicti regis MANFREDI, qui dicebatur JOANNES MAURUS poſt obitum dicti regis CONRADI.

XXXII. *De debellatione & morte dicti regis Manfredi.*

PRædictum regem autem MANFREDUM comes Provinciæ nomine CAROLUS debellavit, & interfecit in prælio inter eos commiſſo Beneventum in campo Palentino die Veneris xxvi. Februarii VIIII. Indictione, anno Domini MCCLXV. & ipſum poſtea ſepeliri fecit apud Pontem Valentinum, relicta in regno Aragonum ex dicto rege MANFREDO filia ſuperſtite nomine CONSTANTIA, uxore tunc regis PETRI regis Aragonum, & de dicta debellatione dicti regis MANFREDI dictus princeps CAROLUS ſcripſit domino papæ Clementi in hæc verba.

Caroli regis ad Clementem papam epiſtola de victoria ab ipſo de Manfredo reportata.

Sanctiſſimo in Chriſto patri ac domino ſuo CLEMENTI divina providentia ſacro-ſanctæ Romanæ eccleſiæ & univerſalis eccleſiæ ſummo pontifici, CAROLUS Dei gratia &c. cum omni reverentia & honore devota pedum oſcula beatorum.

Multum meis reputans ſucceſſibus adjici, ſi Romana mater eccleſia de felicibus filii proceſſibus, in quibus ſua cauſa provehitur, certa fiat. Ecce ſignifico vobis ad gaudium, quòd poſtquam MANFREDUS publicus hoſtis victus olim apud S. Germanum, à Capua quoque, ubi ſe jactabat velle reſiſtere, confuſus abſceſſit; accepi quòd idem hoſtis cum ſuarum reliquiis virium, quæ de S. Germano per fugam evaſerant, profugus per terram laboris ſe tranſtulit Beneventum. Ego autem meas [a] continuabo dictas, [b] per Aliſarco & Teleſinos campos contra hoſtem ipſum, omiſſo itinere Capuæ, duxi in cæleſtis virtute præſidii procedendum: ſicque factum, eſt quòd die Veneris XXVI. præſentis menſis Februarii quodam deſiderio perveniendi citius Beneventum, meum meorumque animos ſtipulante, ac viarum & paſſuum multorum difficultatibus & aſperitatibus, quales vix tranſiveramus antea, ſuperatis, ad montem quemdam perveni, unde ſubjectus [illegible] admodum patens campus ordinatas jam hoſtium acies oſtendebat. Propter quòd ego, licèt equos commilitonum meorum præ malitia & longitudine itineris cognoſcerem plurimùm fatigatos, & propterea ad ſuſtinendum pondus prælii minus aptos: inſtructis tamen meis in illius nomine, cujus agebatur negotium, aciebus, ex adverſo ad pugnam proceſſi, & quamvis per magnam horam fuerit utrimque pugnatum, cedentibus tamen divinæ potentiæ, non meis viribus, duabus prioribus hoſtium aciebus; omnes aliæ cum non confiderent aggredientium poſſe impetum ſuſtinere, ſe fugæ remedio commiſerunt: factaque eſt in ipſo prælio hoſtium tanta ſtrages, quod celant campum oculis ſuper jacentia corpora occiſorum; nec tamen omnes fugientes fugæ refugium ſalvos fecit, quia major pars fugientium in gladio noſtrorum ipſos perſequentium eò copioſius ceciderit, quò diſperſius fugiendo, nec unus tuebatur alterum, nec eis locus ad quem fugerent apparebat. Magnum ergo numerum captivorum ad carcerem noſtrum hujuſmodi bellicus eventus adduxit, inter quos JORDANUS [illegible] BARTHOLOMÆUS dictus SIMPLEX, qui nomen ſibi comitum hactenus uſurparant, eorumque fratres, necnon & PERUSINUS de Florentia, perfidiſſimus Gebellinæ factionis auctor in vinculis detinentur. De his qui

[a] f. Continuando.
[b] al. Aliphano.

de primoribus partis adversæ in prælio corruerunt, certam nondum habentes notitiam, nihil vobis exprimimus propter festivam præsentium missionem, licèt GALVANUS & HENRISNETUS dicti comites mihi à pluribus asserantur in ipso prælio corruisse. De MANFREDO verò utrum ceciderit in conflictu, vel captus fuerit, vel evaserit, certum adhuc id non habetur.[a] Dextracius tamen armatus, cui insedisse dicitur, & quem habemus, sui casus affert non modicum argumentum. Hæc igitur quæ in manu domini me suscepisse cognosco, ideo Beatitudini Vestræ denuncio, ut omnipotenti Deo, qui per ministerium meum Ecclesiæ causam prosequitur, devotas pro tanto triumpho gratias referentes, certam spem & fiduciam habeatis, quod eradicatis de regno Siciliæ scandalis & seminariis scandalorum, illud ad antiquam & consuetam devotionem Romanæ Ecclesiæ plene reducam, ad laudem & gloriam divini nominis, exaltationem & pacem ipsius Ecclesiæ, & incolarum ejusdem regni statum prosperum & tranquillum. Datum Beneventi XXVII. Februarii, indictione VIII. regni nostri anno I.

Idem CAROLUS domino summo pontifici scripsit de morte dicti regis MANFREDI.

Caroli regis ad papam epistola de morte Manfridi.

Triumphum mihi concessum cælitus de MANFREDO hoste publico apud Beneventum nuper memini Sanctitati Vestræ meis litteris declarasse. Verum quia invalescente verbo de casu ejusdem hostis in conflictu, investigari feci in campo inter corpora mortuorum, pro eo etiam quòd nullus rumor ipsum MANFREDUM ad locum aliquem prædicabat fugæ auxilio pervenisse. Contigit quòd die Dominico XXVIII. Februarii corpus ejus inventum est nudum penitus inter cadavera peremtorum. Ne igitur error in tanto sibi negotio vendicaret [sidem] comiti Casertano fideli nostro, Jordano & Bartholomæo olim dictis comitibus, & fratribus eorum, aliisque qui eum familiariter noverant & tractaverant, dum viveret, ostendi feci: qui cognoscentes corpus prædictum, ipsum esse olim MANFREDUM, præter omne dubium communiter asserunt. Ideoque naturali pietate inductus, corpus ipsum cum quadam honorificentia sepulturæ ecclesiasticæ tradi feci. Dat. &c.

XXXIII. *De acquisitione Siciliæ, ducatus Apuliæ, & principatus Capuæ.*

DIctus CAROLUS comes Provinciæ à dicto regno & à successione prædictorum regum penitus alienus, intravit, cepit & obtinuit regnum & insulam Siciliæ cum ducatu Apuliæ & principatu Capuæ, faciens se vocari ex tunc inantea rex Siciliæ; non tamen à Siculis fuit coronatus in regem, & regnavit in dicto regno annis decem & septem.

XXXIV. *De querimonia dicti Conradi facta principibus Alamanniæ.*

DE quibus dictus CONRADINUS filius dicti quondam regis CONRADI, sentiens se gravatum, & querimoniam faciens apud principes imperii scripsit in hæc verba.

CONRADUS secundus Dei gratia Jerusalem & Siciliæ rex ac dux Suæ... universis imperii sacri principibus per Theotoniam constitutis, &c.

Conradini epistola ad principes per Theotoniam.

Ex abundantia cordis os loquitur, & injuriæ nobis illatæ violentia reserant ostium labiorum, quoniam nequimus ullatenus ulterioris patientiæ silentio præterire, salva tamen in omnibus Ecclesiæ catholicæ sanctitate, quam cultu sacro & debita reverentia toto corpore & corde veneramur, quod ad nostram cautelam ulterius insidias & versutias, astus, fastusque partis alterius meritò formidantes, coram Deo qui corda scrutatur omnium, coram vobis & christianis omnibus publicè protestamur. Cùm enim magnificus rex CONRADUS divæ memoriæ carissimus pater noster, testamento sollerter condito, quondam tempore mortis suæ, nos tenellum & infantulum in cunabulis vagientem, & nondum nutricis ab uberibus ablactatum, in manibus sanctæ matris Ecclesiæ reliquisset, sperans ut nos benignè susciperet in brachiis caritatis, susceptum tractaret benignius, & tractatum fideliter honoribus promoveret. Audite qualiter summus ille pontifex, qui tunc erat dominus[b] INNOCENTIUS nocuit innocenti. Nam repente postquam devenit Papa currens, ut ardentibus desideriis æstuabat, quod à patre nobis in pace remanserat, & pro nobis pacificè tenebatur, hereditarium regnum nostrum, quodque dudum antiquitus progenitores nostri propriis asperiom sanguinibus cum mille quæsierunt laboribus, quæsitum possederunt diutius, & possessum variis decoravere ornatibus, & diversis decoribus ornaverunt: ipsum eripiens à manu domini MANFREDI tunc principis Tarentini, invasit personaliter cum exercitu numeroso, & sub prætextu liciti de se nostrum in eo balium prætendebat, totum suo dominio vendicavit. Confestim verum tamen apprehensa possessione, pravum intentionis nefariæ propositum manifestans, & dicti regni tamquam in ejus regem totam in se præcisè transferens pacem, paulatim nomen ibi delere nostrum, extinguere fidem nostram, & jura pupilli regii suffocare perpetuo satagebat: adeo quod jam ibi non sinebat de nobis fieri mentionem omnino, terras nostras munificè distribuere cœpit in suos consanguineos & nepotes, velut qui corrigias partitur in amplas corium alienum. Ecce qualiter, proh dolor! nobis exercuit pietatem. Ecce quomodo nostræ tutelæ decenter officio satisfecit. O severa patris acerbitas, qui filium sine fraude dolisve, filium suis curis expositum sine cura postposuit, qui filium innoxium sed obnoxium potius exheredi tationis pœna perperam condemnavit! Postmodum verò cùm ille noster patruus MANFRIDUS princeps Tarentinus, qui fortè bona fide pro nobis à principio laborabat, sufferre diutius tantam nequitiam nequivisset, potenter resumsit denuo causam nostram, & sub specie fidelitatis nostræ, sub nostri titulo bali-

[a] Dextrarii erant equi majores & cataphracti, quibus utebantur potissimum in bellis & præliis.

[b] Scilicet Innocentius IV.

tus, poſt multos belli ſtrepitus, poſt diros conflictus, poſt altercationes innumeras, regnum ipſum non præter eorum injuriam de rectorum eccleſiæ manibus violenter eripuit, & illud aliquandiu noſtra pro parte rexit: qui tandem, ſuccedentibus proſperis, quæ frequenter hominum animos ſolent ad inſolentias alterare, oblitus ſui ſanguinis, oblitus dominii, naturali fide, ſi fidem habuerat, in perfidiam permutata, reciprocavit ad ſe negotium dicti regni, mentitus eſt regnicolis mortem noſtram, & ſophiſticans in eo dominium, pſeudo-regem ſe fecit, ibi nobis ex hujuſmodi fraudulentia [a] ſupplicantis: & ita fuit error pejor priore. Nam graviorem fecit in eo nobis adverſitas præterita recidivam. O dolor! ô nefas! ô miſera conditio pupillorum, quibus inde prius offenſio naſcitur, unde defenſio ſperabatur! ô fera cupido dominii temporalis, qua ſacri pontifices & conſanguinei leviter ad iniquam fallaciam ſe dant! Exceſſu prædicto ab eodem MANFREDO temerè perpetrato, licet beatæ memoriæ dominus ALEXANDER, qui in ſede apoſtolica præſidebat, contra illum graviter indignatus, non quòd à nobis iniquè ſubtraxerat; ſed quod ab eis extorſerat regnum noſtrum, in ejus confuſionem intenderet vehementer, & pio ſpiritu motus, ut credimus, ad nos ſuper ipſo tractatu venerabilem direxit epiſcopum Verulanum. Nihilominus tamen eodem præſente nobiſcum, ad ſugeſtionem fortè fratrum de nobis gerentium contrariam voluntatem, per nuncios ſuos & literas, reges & principes alios ad idem regni noſtri commercium ſimiliter invitabat, aut quia non erat datum à Deo deſuper, aut prædeſtinatum à fatis, ut per eos nanciſceremur gratias & honores, quod quidem apparenter patuit per effectum operum ſubſequentium, domino URBANO, qui nobis extitit inurbanus, ad pontificatus officium elevato. Nam dum inter eum & ipſum principem de pace diutius ageretur, ventumque foret ad punctum finaliter confirmandum, concordia credebatur profectò ſecundùm ipſius formam, & deinde apoſtolicus æquus pater, ad jus noſtrum reſpectu non habito, ſed deſpecto, regnum noſtrum ſibi & ſuis heredibus concedebat & etiam confirmabat; ultraque ſtipulabatur eidem, ut contra nos in regni defenſione ſibi juxta poſſe ſuum Eccleſia non deeſſet, ut ob ita ligatam ſimul geminam noſtrorum potentiam fidelium baliorum, ad ejus regni ſolium reſurgere non poſſemus. Ah Deus! non ſufficiebat eiſdem ſoliis pupillum exheredaſſe ſolummodo, niſi conjurantes ſic invicem perpetuò deprimerent exheredem. Cum verò tractatus ipſe, ſicut Domino placuit, caderet incompletus, & idem ſummus pontifex in excidium dicti principis exarderet, non perſonam noſtram, cui regnum noſtrum rationabiliter debebatur, quæ magis accommoda, magis apta, ſatiſque ſufficiens extitiſſet: unde ſopita diſcordia quieviſſet pace tranquilla populus chriſtianus, at veluti qui non venit mittere pacem, ſed gladium, delectatus etiam ex ſcandalis, ex quibus effuſio ſanguinis ſequeretur, & hominem extraneum & à regno prædicto penitus alienum, CAROLUM ſcilicet, in noſtrum præjudicium ad noſtrum negotium invocavit, armans illum auxiliis & conciliis contra illum. Qui poſt ejus felicem obitum iſte, ſucceſſor ejus ſanctiſſimus pater noſter dominus papa CLEMENS non clementiam, ſed inclementiam operatus in nobis, evexit in regno prædicto nequiter noſtrum temerarium antiregem: qui demum per omne nefas regnum ipſum obtinuit, ut vobis incognitum non exiſtit. Sed audite pro Deo perfidiam per Deum & homines deteſtandam. Nam Saracenos Luceriæ contra quos dum papa ſumendam crucem fecerat prædicari, in quorum gentes excidium ſeductæ fuerant & adductæ, ſalvos illæſoſque ſervavit, & chriſtianos regni prædicti miſeros non ſolum exhauſit rebus, ſed occidit innumeros, & afflixit reliquos cum mille generibus tormentorum. Aperite oculos, & videte qualiter iſti ſub ſpecie recti mundum decipiunt & eludunt. Videte ſi eis iterum in eodem negotio ſit credendum. Videte quomodo cruce Chriſti fallaciter & in chriſtianorum perniciem abutuntur. Heu! heu! quantis injuriis, quantis fraudibus, quantis dolis, hereditas noſtra converſa eſt ad alienos, & regnum noſtrum tranſiit ad indebitum poſſeſſorem. Poſtquam autem in ipſum MANFREDUM irruit ira Dei propter commiſſum in nos peccatum, ut firmiter opinamen fuit, per ipſum CAROLUM ſuperatus & etiam interemtus, regno prædicto nobis & ſibi cum ſua perſona perdito culpa ſui, dum nos intra ſpem imperii jaceremus, quaſi jacentes humiliter attoniti, vel abſconditi ſub obſcuro, factis aut dictis neminem offendentes, tamquam pupillus ferè deſperatus ab omnibus, & etiam inhonorus, idem pontifex generalis rimatus eſt ad inſtar ſolius venatoris, & ubi nos in Germania viventes invenit, ferens abhominabilem vitam noſtram, & verens ne caput altius aliquando levaremus, veluti qui quærit in corio pilum, & in ſcirpo nodum, ut habeat nocendi materiam, & occaſionem inveniat malignandi, pro eo quod nobis etiam literis regni noſtri Siciliæ titulus ſcribebatur, intendebat, ut audivimus, licet tantam malitiam non credamus, in juventute inculpabilem & inſontem de faretra ſua ſagittam mittere, & excommunicationis ſententiam fulminare, non reputans eſſe ſatis, quod contra Deum & omnem juſtitiam ablatum fuerat regnum nobis, niſi titulus tolleretur. Ah Deus! quomodo nullam in eis juſtitiam, nullam miſericordiam potuimus invenire. Ah Deus! ſi hoc in viridi, quid in arido fiet nobis? Si hæc in tanta pueritia paſſi ſumus, quid ab eis inantea præſtolamur? Adhuc etiam pater à perſecutionum inſtantia non deſiſtens, ſed omnem viam & modum excogitans, quibus nos poſſet perpetuò conculcare, ſi dici licuerit, extendit ad illicita manus ſuas, & falcem mittens in noſtram meſſem,

a L. ſupplantantis.

præfatum Carolum per univerſam Italiam Romani vicarium imperii, ſtatuit in noſtram injuriam manifeſtam, ut eo modo vires noſtras reprimeret, & acceſſum noſtrum ad regnum faciliùs impediret: ſed dum ad id defecit in poteſtate auctoritas & auctoritatis poteſtas, inane pro certo redditur nomen & officium magiſtratus. Quid umquam mali fecimus, ô ſancta mater Eccleſia? quid in nos tuum devotum filium, olim pupillum tuæ tutelæ commiſſum, per tuos rectores ſic aſperè noveratis? In quo te umquam offendimus, ô venerande Pater, quòd ita converſus in vetitum, nos multimode perſequeris, & injuſtè fortè? verumtamen gravem offenſam reputas quòd vivimus ſuper terram: cùm ſciat Deus, nos aliam neſciamus. Denique cùm vivere nequiremus ullatenus contra tot moleſtias & preſſuras, ignorantes penitus quid facere deberemus, ille deorum Deus qui non reliquit in ſe ſperantes, ecce ſuam nobis aperuit viam. Nam multi, ſed innumeri noſtri fideles tam de imperio, quàm de regno, zelo nimiæ fidelitatis accenſi, noſtrum in adjutorium ſurrexerunt, exponentes pro nobis non ſolùm bona, ſed perſonas, ut nos ad recuperationem noſtrorum jurium magnificè ſuſcitarent, qui apertis theſauris ſuis pretioſa nobis munera obtulerunt. aurum ſicut regi magno pro ſtipendiis gentis noſtræ nobis ad affluentiam miniſtrantes. Nos itaque cognito quòd omnimodè neceſſarium erat nobis, apprehendimus arma & ſcutum & gladium ad bellum, militum copias armavimus juſtitia cauſæ noſtræ, ut magnificum genus noſtrum, quod jam longis & antiquis temporibus imperavit, noſtra non degeneret in perſona, & injuria taliter ipſum peſſumdari non contingat, ſed alta potentia noſtræ domus, ſi annuerit, noſtris temporibus relevetur, non ut adverſus eumdem pontificem generalem contrarium aliquid cogitemus, quem patrem reputamus ac dominum, utinam nos filium & devotum relatione debita recognoſceret, ut diceremus ſed in carum prædictum amicum noſtrorumque jurium injuria detentorem noſtram omnino volumus potentiam experiri machinalibus ſtatis ſecum pro juſtitia noſtra ludere, & de noſtris cum eo viribus & gladiis diſputare. Deus enim reſpiciens ex cælo juſtitiam, abominetur ſuperbiam, & ferens de ſancto ſuo throno ſententiam, judicet æquitatem. Veſtram igitur dilectionem deprecamur attentè, quo ad poſſumus, quatinus ſuper his amodo, quam vobis nudam claramque deſcribimus, cognita veritate, penes veſtram conſcientiam habeatis noſtram innocentiam excuſatam, & ad falſam ſubjectionem aliquorum forſitan dicentibus contrarium aliquid non credatis; immo nobis in hac juſtiſſima cauſa noſtra dare velitis auxilium, conſilium, & favorem, & eumdem ſummum pontificem ... prodeſſet nobis utinam per veſtras ſpeciales litteras exorantes, ut erga nos ſe gerens benignius favorem ſuum mitiget, & intuitu noſtro mitigare motus ſuos, conceptam contra nos iram indignationis indignæ dignaretur vobis intercedentibus exarmare.

XXXV. *De adventu domini Conradi Capichii in Sicilia, & acquiſitione Saccæ, & quorumdam aliorum locorum Siciliæ.*

INterea verò poſt dictum conflictum dicti regis Manfredi, dicto rege Carolo tenente & poſſidente dictum regnum Siciliæ, ut eſt dictum, quidam miles Neapolitanus nomine Conradus Capichi fidelis olim regis Manfredi prædicti, cauſa juris fere volens recuperare dictum regnum pro dicto Conradino, qui dicebatur venturus ad recuperationem dicti regni, veniens tranſivit ad dictam inſulam Siciliæ, in terram videlicet Saccæ, & accepit terram ipſam, & illic faciens campum, congregavit & augmentavit gentem ejus de viris Guibillinis & habitantibus dictam inſulam, qui fugiebant de domo dicti Caroli ad dictum Conradum Capichi cum dicta gente congregata & augmentata, acquiſivit & abſtulit de manu dicti regis Caroli loca Siciliæ infrà ſcripta videlicet. *

XXXVI. *De debellatione dicti Conradini.*

POſt autem prædicta dictus Conradinus colligens & ſumens vires ejus venit cum ſuo exercitu, & commiſit prælium cum dicto Carolo, XXIII. Auguſti, XI. Indictione, anno Domini MCCLXVIII. De quo prælio idem Carolus obtinuit victoriam, & proinde ſcripſit ſummo pontifici in hæc verba.

Epiſtola Caroli regis ad Clementem papam de victoria ab ipſo in Conradinum reportata.

Sanctiſſimo in Chriſto patri domino ſuo C. divinâ providentiâ ſacroſanctæ Romanæ & univerſalis Eccleſiæ ſummo Pontifici, Carolus Dei gratia rex Siciliæ, ducatus Apuliæ, & principatus Capuæ, Andegaviæ, Provinciæ, Forcalquerii comes, cum omni reverentia & honore pedum oſcula devotorum.

Expectatam diutius & deſideratam à cunctis fidelibus orbis terræ lætitiam, vobis clementiſſime Pater, & ſacro-ſanctæ Romanæ Eccleſiæ matri meæ tanquam ſuavitatis incenſum humiliter offerens, ſupplico ut ſurgens pater & comedens de venatione filii ſui exſolvat gratias debitas Altiſſimo, & tam pater quam mater à ſuis deinceps laboribus conquieſcat. Noveritis igitur, quòd manu Domini, quæ mei nutrix eſt & patrona juſtitiæ, meos feliciter & ſalubriter dirigente proceſſus, poſtquam Conradinus ejuſque ſequaces regni mei finibus propinquarunt, quærentes foramina per quæ poſſent latenter ingredi, ſeque conjungere Saracenis; Ego ipſos de paſſu in paſſum per tres dies totidemque noctes ſequens & perſequens, tandem pro certo percepto quòd dicti hoſtes per Tiberi partes ingreſſi ſperabant per Marciana rura deſcendere, & pervenire Sulmonam inter Sculculæ & Carthii montes in quadam planitie ſua infelicia caſtra defixerant, die Mercurii octava videlicet Aſſumtionis B. Virginis, de cujus potiſſime ſperabam auxilio, de pratis Ovinuli ſecus lacum Fuchini

* Hic videtur aliquid deeſſe.

& villam Aveceni aciebus inſtructis, divina me gratia comitante, demum procedens ad quemdam collem prope Albam, qui per duo parva milliaria diſtabat ab hoſtibus, ex quo campus Paleſtinus ſe explicat, iter meum proſequendo perveni, & hoſtium exinde caſtra proſpiciens, quia gens mea & equi potiſſimè erant præ labore nimio fatigati, deliberavi & juſſi caſtra metari in eodem colle exercitum Chriſtianum. Hoſtes verò videntes vexilla noſtra, caſtrorum ſuorum appropinquare terminis, dictique exercitus formidantes aggreſſum, de caſtris ſuis in campum cum omnibus eorum copiis exiverunt, aſpicientes gentem meam ad prælium præparatam, cum magna confuſione, meis poſt eos clamantibus ad loca de quibus exiverant, ſunt reverſi. Sequenti autem die orto jam ſole hoſtes de locis ipſis recedentes, cœperunt proſequi ultra flumen quod inter utrumque decurrebat exercitum, infauſtis eorum auſpiciis, iter ſuum: quod ego diligenter advertens, ſtatim in prædicti campi Paleſtini planitiem aciebus diſtinctis, & ordinatis ad prælium, in divini nominis virtute deſcendi, procedens maturis greſſibus ex adverſo, & cùm crederem conſultius proceſſuros, ipſi caſtra ſub ripam fluminis prope villam Puntium, ſuis tamen aciebus nullatenus diſſolutis, præter ſpem meam & meorum omnium poſuerunt; & intuentes quòd & meus ſimiliter caſtra metabatur exercitus, demum flumen ſubitò cum magno impetu trajecerunt. Ego verò de divino præſidio veſtrarumque orationum confiſus auxilio, invocato Chriſti nomine, irrui celeriter & viriliter in eoſdem; & poſtquam fuit acerrimè utrimque pugnatum, majori parte hoſtium in ore gladii trucidata, reliqui licet pauci ſuſtinere mei molem exercitus non valentes, ſe fugæ præſidio commiſerunt, quos mei feſtinis greſſibus inſequentes, pro magna parte per montes & nemora perierunt. Facta eſt itaque hoſtium tanta ſtrages, quòd illa quæ in agro Beneventano de aliis Eccleſiæ perſecutoribus facta fuit, hujus reſpectu valde modica reputatur. De CORRADINO autem & HENRICO ſenatore nobis utrùm in bello ceciderint, an per fugam evaſerint, nulla in confectione præſentium, quæ ſtatim poſt victoriam ſcriptæ fuerunt, haberi potuit certitudo. Verùm equus, cui dictus ſenator inſedebat, à noſtris, cùm ſine ſeſſore fugeret, captus fuit. Lætetur igitur mater Eccleſia, & pro tanto triumpho cælitus ei per ſuorum pugilum miniſterium clementer indulto, in jubilum ſupernæ laudis aſſurgat; quoniam jam dediſſe videtur omnipotens Dominus finem ſuis vexationibus, eamque de avidis perſecutorum ſuorum faucibus liberaſſe. Datum in campo Paleſtino XXIV. die Auguſti, XI. indictione, anno IV.

XXXVII. *De captione dicti Conradini, & ejus morte.*

POſt verò prædictum bellum dictus CONRADUS unà cum duce Stirlichi, comite GERARDO & quam pluribus aliis nobilibus captus fuit per JOHANNEM FRAYAPANI apud Aſtorem, & decapitatus apud Neapolim anno Domini MCCLXX.

XXXVIII. *De rebellatione felicis urbis Panormi. & ſubſequenter totius Siciliæ.*

QUo CONRADINO cum ſuo exercitu ſic debellato & interfecto, & eodem rege CAROLO tenente dictum regnum, quia idem rex CAROLUS & ſui officiales erant ſeveriſſimi & crudeles contra Siculos, accidit quòd quodam die Martis, qui eſt infra primam hebdomadam Paſchæ dominicæ reſurrectionis, & qui tunc fuit dies ultimus menſis Martii, X. indictione, anno à nativitate Domini MCCLXXX. anno regni ſui Siciliæ XVII. Jeruſalem verò anno VI. dum Panormitanenſes erant celebrantes dies paſchales Domini extra civitatem Panormi, in plano eccleſiæ S. Spiritus exiſtentes in tenimento Panormi citra flumen, admirati aliqui Panormenſium prædictorum, incœperunt clamare: Moriantur Gallici, moriantur Gallici. Et ſic inſurrexerunt omnes Panormitani adverſus dictos Gallicos, & interfecerunt Gallicos ipſos, & officiales ipſius CAROLI. Et ſic rebellantes de ſubito, ſicut Domino placuit, contra ipſum CAROLUM, cum nulla præveniret exinde aliqua proviſio, & propterea ſtatim poſt prædictam rebellationem iidem Panormenſes ſcripſerunt Meſſanenſibus in hac forma.

Epiſtola Panormitanorum ad Meſſanenſes adverſus Gallos.

Nobilibus civibus urbis egregiæ Meſſanenſis ſub Pharaone principe pluſquàm in luto & latere ancillatis, Panormitani ſalutem & captivitatis jugum abjicere, & bravium accipere libertatis.

Conſurge, conſurge filia Sion, induere fortitudinem tuam, quæ jucunditatis exuta veſtibus, & veſtimentis tuæ gloriæ denudata, in die calamitatis & miſeriæ, in die amaritudinis & ignominiæ contabeſcis. Noli ultrà lamenta promere, quæ tui contemtum pariunt, ſed tolle arma tua, arcum & pharetram, & ſolve vincula colli tui. Jam enim facta es in opprobrium vicinis tuis, deriſum & contemtum his qui in circuitu ejus ſunt barbaris, & Chriſti fidelium inimicis. Jam humiliati ſunt velut Joſeph in compedibus pedes tui, & tamquam ſerva ex pravis Iſmaëlitis viliter venumdata. Jam gentes tibi improperant, ubi eſt Deus tuus? & cur ultrà expectas, & per patientiam vilis efficeris non ſolum hoſtibus, ſed & Creatori? quid durius, quidve moleſtius plebs Iſraëlitica ſuſtulit temporibus Pharaonis, quàm quòd draco iſte magnus fecit, qui ſeducit univerſum orbem, & ſe in hortum B. Petri & electam Eccleſiæ vineam intulit his diebus? Hic eſt enim ſatan ſolutus à vinculis, qui poſt mille ducentos annos conglutiens omnia, vitam aufert præſentium & gloriam futurorum. Quid igitur tibi profuit redemtio piiſſimi Redemtoris, piiſſimi Salvatoris, ſi tunc eruta de fraude diaboli, nunc in eſcam draconis magni & Æthiopum populi deveniſti? Heu miſeri! quam * vano ſuimus errore decepti! Noſti Eccleſia mater noſtra. Sicut enim

* al. Grad.

lucifer [a] diſſentiens tenebras in ſuo ortu [b] clarus apparet rutilans; ſic iſtius adventum in noſtrum opinabamur prodire lumen & gloriam cælitus inſpiratam, dicentes intra nos: Noli timere, filia Sion, ecce Rex tuus tibi venit manſuetus, qui omnem à te tribulationem auferet omnemque ibi moleſtiam extirpabit. Hic eſt angelus, cujus ingreſſum piſcina deſiderat cordis tui, ut ſanet omnes languores tuos, qui te oleo lætitiæ præ [c] participibus tuis unget. Hic eſt cherubin, qui portas tibi aperiet paradiſi, & Raphaël qui te tamquam unicum Thobiæ filium à mortis laqueo præſervabit. O infelix opinio, & ſpes fallax! Hic revera eſt Nero ſæviſſimus, qui Dei apoſtolos trucidavit, & in matris necem crudeliter exarſit. Hic eſt ignis æterni judicii æqualiter omnia diſſipans, & velut ſecuris poſita ad radicem. Proh dolor! Quem paſtorem credidimus, eſt veriſſimè lupus rapax; & quem agnum putavimus manſuetum, leonem ferociſſimum experimur. Heu! quid noſtram ſic faſcinavit prudentiam, & vires noſtri animi enervavit, ut gentes quæ ebrietati deſerviunt, jugum nobis imponerent ſervitutis? Certè patientia ingens fecit. Si igitur patientia eſt virtutum omnium condimentum, cur nobis bonorum omnium attulit detrimentum? Sunt-ne iſta principis & paſtoris, ut quos debet regere, paſcere, & fovere, [d] deſtruat, diſſipet & evellat? Vehementi tamen admiratione miramur, dominam noſtram & magnam apoſtolicam matrem Eccleſiam feritatem hujus principis & nequitiam ſub ſilentio tranſmittere. Quomodo tanti ardoris fumus eam latere potuit [e] convicinam, cui de ultimis terræ finibus facta ſingula patefiunt? Sic autem jam humiliatus eſt in pulvere venter noſter, quod jam dicere [f] poſſumus & debemus; *Beatæ ſteriles quæ non* [g] *genuerunt, & beata ubera quæ non lactant*; & in laudem prorumpere Michaelis, quod non reſtat aliud dicere, niſi, Deus in adjutorium meum intende. Cùm igitur divina potius quàm humana inſpiratione compulſi, & libertatis antiquæ beneficium intendamus; ſerpentibus omnibus quæ ad noſtra pendebant ubera penitus amputatis, & aſpidum ovis oppreſſis; hortamur vos, fratres cariſſimi, ne in vanum gratiam Dei vos recipere contingat. Ecce namque tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis veſtræ. Nam milvus & hirundo viſitationis ſuæ tempus, teſtante Domino, cognoverunt. Surge itaque, ſurge, illuminare civitas generoſa, & noctis caliginem procul pelle. Jam enim à Domino tibi dicitur: Tolle grabatum tuum & ambula, cùm ſana facta. Quæ ſedebas in tenebris & umbra mortis [h] viliter tabeſcebas; leva in circuitu oculos tuos, & contemplare cælum, novam gloriam libertatis. Non te decipiat falſus error, & ſimulata bonitas perſuadeat tyrannorum, quæ falſis blanditiis ſuis intendit intentionibus obviare, dum virus eorum vires reſumere valeat: quia nunc aquis divinæ gratiæ eſt ſopitum. Sed attende & conſidera quod minus tyrannica pravitas exercuit in ſubjectis chriſticolis, quàm in rebellibus Sarracenis. Melius eſt igitur nos mori viriliter in conflictu, quàm gentis noſtræ mala conſpicere, & ſub ſervitute tyrannica viliter deperire. Heu miſeri dum laudem divinam diebus ſacri jejunii, paſſionis, & reſurrectionis Dominicæ, petebamus in eccleſia, protinus miniſtri ſcelerum venientes, nos inde convitioſe trahebant, & ducentes ad carcerem cum clamore dicebant: ſolvite, ſolvite, Paterini. Nulla dies quantumcumque celebris propter hoc poterat divinis obſequiis deputari; nec feriæ, quæ in laudem Dei fuerunt per catholicos principes introductæ, locum habebant apud tyrannicam tempeſtatem. Eramus enim tamquam oves errantes animæ ſine fide. Nunc igitur clamemus in cælum; & miſerebitur noſtri Deus omnipotens, qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum, ut ſit nobis turris fortitudinis à facie inimici, & gentes quæ in ſua feritate confidunt, potentiæ ipſius dextera comprimantur. Eſtote itaque fortes in bello, & cum antiquo ſerpente pugnate, & quaſi modo geniti infantes rationabiles ſine dolo lac concupiſcite libertatis, ut accipiatis juſtitiæ gratiam in præſenti & calamitatis fugiatis miſeriam in futuro. Valete cariſſimi. Datum Panormi XIII. die Aprilis, X. Indictione.

Dictis itaque Gallicis interfectis, & eadem rebellione facta in Panormo, ut prælegitur; iidem Panormitani ſtatim invocaverunt nomen & patronatum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ſubjicientes ſe protectioni & dominio Eccleſiæ Romanæ, abſque ſubjectione domini alicujus regis, & regentes ſeu tenentes ſe in communi....

Infra quod tempus dicti Panormitani fecerunt de hominibus habitantibus in eadem urbe Panormitana tres hoſtes, ſeu acies & congregationes gentium, quas miſerunt extra urbem prædictam Panormi ad civitates, terras, caſtra totius Siciliæ pro capiendis, invadendis, & rebellari ſimiliter contra ipſum regem CAROLUM faciendis dictis civitatibus, terris, caſtris, & locis ipſius inſulæ Siciliæ, ut eſſent ipſæ civitates, terræ, caſtra, & loca idem velle & idem nolle cum Panormitanis eiſdem, quarum hoſtium ſeu congregationum una ivit verſus Cephaludium, altera verſus Caſtrum-Johannis, & reliqua tertia verſus Calataphium. Quæ hoſtes ſeu congregationes tres Panormitanenſium tunc temporis ceperunt, & invaſerunt, & obtinuerunt pro majori parte civitates, terras, caſtra & loca ipſa alia, videlicet eorum voluntaria & reliqua invita infra primum menſem prædictæ rebellionis.

Interea communi Meſſanenſes retinentes ſe ſub dominio dicti regis CAROLI, & nolentes in prædictis ſequi veſtigia prædictorum Panormitanenſium, & armaverunt novem galeas ad veniendum contra Panormum, quæ venerunt

[a] al. fugans.
[b] al. clarius apparebat & nitidius.
[c] al. parentibus.
[d] al. devaſtet.
[e] al. in vicinas.
[f] al. præſumimus.
[g] al. pariunt.
[h] al. tabeſcebas.

ſimiliter cum hominibus & galeis partium principatus ad portum Panormi, extollentes ſeu alta voce clamantes in eodem portu laudum ſive lauſum dicti regis CAROLI: tamen inde ad paucos dies, in fine quaſi dicti primi menſis dictæ rebellionis, dicti Meſſanenſes galeam dictorum trium congregationum gentium Panormi, quæ applicuerat uſque in cavam mœnium, & ibi interfecerat multos Gallicos illic inventos, rebellaverunt ſimiliter contra dictum regem CAROLUM: fecerunt cum Panormitanis unitatem, ſervantes dictam rebellionem, & alia tractantes contra dictum regem CAROLUM ut Panormitanenſes.

XXXIX. *De acceſſu dicti regis Caroli in civitate Meſſanæ, & obſidione civitatis ipſius.*

Dictus autem rex CAROLUS, reſumtis in brevi per eum viribus, venit per Calabriam cum magno, immo cum maximo exercitu equitum & peditum, & tranſiens mare cum ſuo numeroſo ſtolio galearum, navium, & aliorum lignorum, quæ ſibi præparaverat, & habebat præparata pro eundo ad paſſagium, quod contra Sarracenos facere intendebat, pervenit in Meſſanum infra dictum annum x. indictionis; qua dicta rebellio facta fuerat; ſed nequiens dictam civitatem Meſſanæ ſuis viribus introire vel habere, obſedit eam & tenebat eam obſeſſam.

XL. *De adventu regis Petri primi in Siciliam in ipſius inſulæ ſuccurſum.*

EXiſtente itaque dicta civitate Meſſanæ obſeſſa, ut prædicitur, Sereniſſimus Dominus PETRUS rex Aragonum, idemque maritus prædictæ CONSTANTIÆ filiæ relictæ ipſius quondam regis MANFREDI, ut ſcriptum eſt, exiſtens in obſidione Aſcoli, miſit abinde quemdam ſuum nuncium, vocatum dominum PETRUM DE QUERALCO militem ad Romanam curiam, pro imperrando ab ea ſuccurſum in adjutorium dicti regis PETRI contra Sarracenos Aſcoli, pro eo quòd idem rex Aragonum nequibat in dicta obſidione Aſcoli commodè ſtare, ſeu ab ea recedere vel exire.

Sed dum idem dictus PETRUS DE QUERALCO nuncius dicti regis Aragonum in dicto viagio quod faciebat, ab Aſcolo ad dictam Romanam curiam provenisſet, ſicut Domino Deo placuit, ad maritimam S. Georgii de tenimento Panormi, [illegible] illuc de ligno cum quo navigabat deſcendens, & ab inde introiens dictam civitatem Panormi, inveniſſet populum Panormi congregatum in eccleſia S. Mariæ de admirato, penſantem tam ſecurum & bonum ſtatum eorum, quàm conquaſſationes dicti regis CAROLI & ſequacium ſuorum, quàm etiam omnimodam libertatem & valitudinem dictæ civitatis Meſſanæ manentis obſeſſæ, ut præfertur, loquutus fuit ipſe nuncius eidem populo Panormi dicens: „Et ſi vos velletis, ego vobis nominarem optimum virum, inclitum, magnificum, bonis moribus, & vita fulgentem, ac ſtrenuum regem, quem habere poſſetis in caput, protectorem, gubernaculum, & regem veſtrum, nominando ad hoc dictum regem PETRUM filium quondam regis JACOBI Aragonum, maritum dictæ reginæ CONSTANTIÆ filiæ quondam regis MANFREDI prædicti regis olim Siciliæ: cui reginæ CONSTANTIÆ aſſerebat pertinere dictum regnum Siciliæ [illegible] ſucceſſione dicti regis MANFREDI patris ſui.

Super qua locutione dicti nuncii ipſius regis PETRI dicti Panormitanenſes collecto inter eos conſilio diligenti, miſerunt duos eorum nuncios ſeu ambaſſatores, quorum unus fuit dictus dominus NICOLAUS COPPULA miles de Panormo, & alter cognominabatur RANCUS PORCELLA Catalanus, in Aſcolum ad dictum regem PETRUM, dicturos ex parte Panormitanenſium ipſi regi PETRO, quòd veniret in Siciliam, efficiendus per eoſdem Panormitanenſes caput Siculorum.

Eiſdemque ambaſſatoribus Panormitanenſium applicantibus in Aſcolum, & referentibus eidem regi PETRO dictam ambaſſatam, idem rex ſtatim proinde receſſit Aſcolo, veniens ab inde cum *a* teridis & galeis viginti duabus, navi una, & aliis parvis lignis armatis ad terram Trapani prædictæ inſulæ Siciliæ, in fine prædicti anni, x. indictione ejuſdem, quo dicta rebellio facta fuit, ut prænotatur. Et à dicta terra Trapani dictus rex PETRUS veniens per terram in Panormo, fuit in eadem urbe felici Panormi per Panormitanenſes eoſdem admiſſus in regem Siciliæ, incipiens habere titulum regni Siciliæ penultimo die menſis Auguſti ejuſdem, x. indictionis, prædicto anno à nativitate Domini MCCLXXXII. Et proinde idem rex PETRUS ſcribi fecit ejus titulum [illegible] hæc verba. *Petrus Dei gratia rex Aragonum & Siciliæ regnorum ſuorum. Aragonum anno ſeptimo. Siciliæ verò primo.* Et regnavit in dicto regno Siciliæ annis tribus.

Quod cum pervenit ad *b* conſtantiam dicti regis CAROLI; idem rex CAROLUS ſcripſit proinde eidem regi PETRO hæc verba.

Epiſtola Caroli ad Petrum Aragonum regem.

CAROLUS Dei gratia Jeruſalem & Siciliæ rex, ducatus Apuliæ & principatus Capuæ, Andegaviæ, Provinciæ, Folcarcherii comes, PETRO filio quondam illuſtris viri regis Aragonum, &c.

„Si de ſanæ mentis conſideratione, librata lance juſtitiæ, tuum apprehendiſſes conſilium, & ſi non ad fatuam animadverſionem mentis denuo deliraſſes, profecto tuas rapidas manus more violenti prædonis ad regnum noſtrum Siciliæ, quod cum multis bellorum anguſtiis & ſanguinis effuſione, & ex aliis & noſtro proprio ſanguine ab occupantium detentione, matre jubente retraximus & ſuadente Eccleſia, nulla honoris & lucri affectione protractus, aliquatenus converriſſes: ſed veraciſſimè intuemur, quod tuum eſt infatuatum conſilium, dum tui rapacem dexteram fuiſti conatus extendere, ut capta præda, raptiſque ſpoliis exultares. Nam conſideraſti, tu improbe, noſtræ matris Eccleſiæ inſuperabilem excellentiam, quæ cunctis habet nationibus imperare, & cui totus orbis ter-

a Teridæ ſeu Taridæ ſunt naves onerariæ quas vulgo Tartanas vocant.

b L. notitiam.

ratur

rarum, & omnes obediunt creaturæ, hæc eſt in qua Dominus Deus fixit totius Chriſtianæ fidei fundamentum. Hæc eſt quam pontus æthera colunt, prædicant & adorant, & tenentur ei omnes qui ſub ſole ſunt reddere tributaria debita, & præſtare obſequia capitibus inclinatis. Non conſideraſtis Celſitudinis noſtræ potentiam, quæ altitudinem collium reducit, ad plana montium cacumina declinat, ad infima ſuperborum elata cornua deſtruit, [illegible] confundit, prava in directa convertit, & aſpera in vias planas deducit. Et ne longæva petantur exempla, conſidera, demens, conſidera ad quid quondam MANFREDI principis Tarentinorum, filii olim FRIDERICI Romanorum imperatoris ſoceri tui devenerit ingenioſa potentia, dum in campo Beneventano contra nos prælium attentaſſet. Ubi eſt ejus [a] inſuperabilis dignitas? ubi divitiarum opulenta fœcunditas? ubi ſolatiorum & jocorum amœna jocunditas? Hæc omnia cum ſuo regno & principatu, & ſuo toto dominio, unus dies mœſtus ſuſtulit, & ſubjecit, dum auſus fuit in campo belligero contra noſtram potentiam apparere. Animadverte, inſane, ad quid quondam CONRADINI tui affinis devenerit elata ſuperbia? quomodo ſuus numeroſus exercitus noſtro marte proſtratus eſt, & quomodo prædo in prædis mortis patibulum recto judicio inveniſſet, ac crudeliſſimi ſpiculatoris gladio paſſus fuiſſet ſupplicium diræ mortis. Hæc omnia te debuiſſent terrere, inſipiens. Dicis enim in corde tuo: non eſt Deus; corruptus & abominabilis factus es gentibus, dum in talibus matrem offendis Eccleſiam, hoſtem te præparas ceteris Chriſtianis, ſputum miſiſti in cælum: ipſum in faciem tuam cadet. Omnis enim qui ſe ultra ſui ſtatum extendit, ſuperbo ſpiritu ad alta aſcendit, ruinæ detrimentum attingit. Stultum namque & fatuum eſſe dignoſcitur, aliquem contra majorem, cui par eſſe non poteſt, contendere; & debilem inermem inſurgere contra fortem: nam ei ſua temeritas triſtes pariter eventus parat, & talium vita ſemper proſperis ſucceſſibus caret. Quare tibi tenore præſentium præcipiendo mandamus, quatenus confeſtim, lectis noſtrarum literarum apicibus, à regno noſtro Siciliæ cum tua gente [b] properè diſcedas, & numquam reverſurus ab eo te totaliter debeas abſentare: alioquin noſtra victorioſa lilia tam per mare quàm per terras ſic hoſtiliter, ſic potenter contra te & tuos compliceſ dirigemus, quòd, Deo dante, cujus res agitur, de te tuaque gente & de proditoribus regni noſtri Siciliæ, ac aliis tales exterminium faciemus, ſic quòd væ illis erit, quia ad vaſa non poterunt habere recurſum, qui ſe non poterunt à potentia noſtri mirifici exercitus abſentare. Datum, &c.

Ad quarum literarum tenorem idem rex PETRUS per ejus reſponſales literas reſpondit eidem regi CAROLO in hæc verba.

PETRUS Dei gratia Aragonum & Siciliæ rex, CAROLO Andegaviæ, Provinciæ, [illegible] Forcalcherii comiti, &c.

Epiſtola Petri Regis Aragonum ad Carolum regem.

De magna tui cordis arrogantia ſuperbæ manavit epiſtola, quæ in ſingulis ſuis partibus terribilibus coruſcationibus viſa eſt ignes evomere, fulguris ſagittas emittere, & atroces [c] minas cervicibus eructare. Cujus epiſtolæ intellecto & conſiderato tenore, de nullius ſtatera juſtitiæ ejus manabant loquelæ; ſed omni humilitate vacuæ, proceſſoſas ampullas & minarum grandines exſpergebant, ſed conſiderare debueras, quod nec leporinam imitamur naturam, nec pertimeamus minas verborum tuorum frondibus arboris leviores, nec meticuloſarum ranarum mores conſequimur, quæ quovis ſono puſillo fugiunt, ſe ſecuras ſtagnorum ſuorum latebris recipiantes. Citò enim vero experimento recognoſcere poteris, ſi noſtros pedes convertemus in fugam, & ſi latebroſa receptacula requiremus. O quantæ occiſionis ſtrage primo terra madeſcet! ô quanti ſanguinis aſperſione mare tingetur! Nam ipſius procellæ liquido tinctæ cruoris liquore peremta corpora peregrina ad littora tranſportabunt. Sed tunc ſi more bellorum Aragonenſes in aliquo offendentur, cùm ſine ſtrage utriuſque partis bella non poſſint procedere, ſperamus tamen in Deo, in quo totum noſtrum cogitatum & anchoram ſpei noſtræ jactavimus, quòd ſic docebit manus noſtras ad prælium, & digitos noſtros fortificabit ad bellum, quòd ingemiſſet ac dolebit Gallica natio, de diro exterminio ſuæ gentis triſtis erit Provincia, [illegible] ſicut Rachel lugebit de occiſione filiorum ſuorum, dum non videbit eos ſua ſabbata venerari. Inſons Apulus & Calaber ingemiſcent, & latinis atque Græcis ſonis in organum miſeræ lamentationis irrumpent. Tunc dicetur à ſingulis: *Beatæ ſteriles quæ non conceperunt, & beata mamma quæ nullum filium lactaverunt.* Inflatus etiam tenor epiſtolæ tuæ præfatæ regis MANFREDI ſoceri noſtri nobilem potentiam fuiſſe tuo marte præluſam, nec non & regis CONRADI ſecundi noſtri affinis floridam adoleſcentiam gladio tuo [d] protervo, & iniquo judicio fuiſſe deſtructam, non ſine tui elatione ſpiritus [illegible] jactabat. Sed non conſideras, impie, quòd unde credis [e] acquirere gloriam, inde infamiæ tibi nota aſſurgit, & periculum reſervatur. Sanguis enim ipſorum vociferatur ſuper terram. Juſtæ lacrymæ miſerandæ matris regis CONRADI aſcendentes ad æthera jam cæli pulſavere tribunal, [illegible] effuſæ ante conſpectum ſummi judicis & regis æterni meruerunt exauditionem attingere. Ipſe enim ſanguinem juſtum vindicat, [illegible] ulciſcitur interemtos filios innocentum: ſi verò tu regem juvenem, adoleſcentem & agnum ſine macula, regni ſui jura recuperare volentem, [f] raptum à te & ad occiſionem deductum tua falſa & feroci ſententia condemnatum turpiter occidiſti; credis tam facinoroſum ſcelus ſine pœna tranſire, & peccatum tranſcendere ſic enorme? O

[a] al. inſuperabilis.
[b] al. improbaſſe.
[c] al. injuſtus ſermonis.
[d] al. ſpiculatoris.
[e] al. attingere.
[f] al. captum.

nephas! quantum tuus furor à rationis tramite deviavit, dum regem captum ad necis excidium tradidiſti! O ſcelus nefandum! Quis unquam princeps captum principem trucidavit? Nonne ille magnanimus Alexander Porum Indorum regem captum in bello non occidit, ſed potius conſervavit? Et ne longè exempla petamus; nonne tu & magnificus rex Franciæ frater tuus capti à Saracenorum Soldano, miſericordiam implorantes fuiſtis ab eo miſericordiam conſecuti? Tu verò Nerone Neronior, & crudelior Saracenis, innocentem agnum in tuo recluſum carcere mortis judicio ſubjeciſti: propter quæ deſtruat [illegible] Deus, quòd tam nefanda præſumſiſti, ſubvertendo regnum, documque clementiam in ſeveritatem, & parcendi genus in ſeveræ ultionis mortem impiè pervertendo. Viri enim ſanguinum & doloſi ſuos dies dimidiare non poterunt, ac regna diu non ſtabunt, quæ [a] benigna clementia non conſervat. Conſidera, proterve, conſidera quantam afflictionem miſeris regnicolis intuliſti. Nam non contentus eras indebitarum collectarum ipſos gravare oneribus, ſed ſubtiles vias & occaſiones fictas colore mendacii invenire conatus es, per quas ipſos pro rebus reos faceres, & ab eis tamquam à barbaris aurum ſubtiliter extorqueres, & quos puræ fidei tenebat integritas, mendaciorum maculabas infamia, ut ipſos à divitiis ſpoliares. Demum indifferenter omnes proditorum nomine maculabas, ut eorum ſubſtantiam tu inſatiabilis uſurarius uſurpares, & poſt hoc eis inſontibus diræ necis ſupplicium inferres. Unum tamen Deo nefandum & cunctis nationibus odioſum ab horrida Gallicorum gente non abſque Dei judicio fuit commiſſum, quod prava gens tua Gallica lectum miſerarum regnicolarum non ſine magna & eorum gravi injuria violabat; & dum pro vindicandis eorum injuriis, & puniendis hujuſmodi ſceleris patratoribus, ad te nitebantur recurrere, aditus negabatur eiſdem. Tu verò tamquam ſurdus & non audiens, non intendere voces calamitoſorum clamantium ſimulabas; & ſic audacia ſceleris [b] indultis creſcebat, & pullulabat undique licentia tam nefandi ſceleris patratorum. Hæc & alia innumerabilia ſcelera de ſummo cardine Deus ultionum reſpiciens, tuum, ut veraciter credimus, diſſipavit dominium, tuam ſuperbam potentiam deponet de ſede, & noſtram humilitatem dignabitur exaltare. Nam ſemper Deus [c] injuſtas iras ultore percutit gladio, nec virgam peccatorum ſuper ſortem juſtorum diu ſtare permittit, ne juſti extendant ad impia manus ſuas. Quid ergo, impie, tamquam tubæ vocem tuam exaltas? non deſines ab ira tua, non deſines? ſemper in tua ſuperbia malignaris. Jam regis nomen non habes, dum regnum amiſeris. Hoc enim accidit ex nutu divinæ ſpirationis Siculorum corda tangentis, nec adhuc cognoſcis, improbe, caſum tuum. Jam tua cadit ſuperbia, nam ſuperbis Deus reſiſtit, & frangens elatorum cornua, reſpicit manſuetudinem humilium ſervientium ſecundùm meritum, ſuperbia cunctis gradibus odioſa, amicos non habet, & undecumque ſibi congerit inimicos. Juſtam namque cauſam foremus. Nam hereditaria jura regni Siciliæ, ducatus Apuliæ & principatus Capuæ ſereniſſimæ dominæ uxoris noſtræ, filiæ quondam regis MANFREDI, & amitæ regis CONRADI proſequimur: ad cujus proſecutionem negotii jam Deus vias proſperas præparavit, ſuam nobis licet indignis auxiliantem dextram porrigens, ut te altiſſimum, & tuis ſubditis ac cunctis gentibus odioſum evellamus radicitus & confundamus; & non labores contra nos cum ſpernendo tuo exercitu properare. Nos enim ſic contra te, ſic magnificè, ſic potenter, Deo nobis favente, cùm noſtro victorioſiſſimo exercitu tam per mare quàm per terras, cum noſtris [d] inſignis vincentibus veniemus, quòd te, tuam gentem, & prolem de facie terræ delebimus; & leonem qui pullos aquilæ interficiens deplumavit, noſtro victorioſiſſimo dracone ſic interficiemus morſibus toxicatis, & ſic in nihilum reducemus, quòd non invenietur de te memoria ſuper terram. Tunc ſcies & ſenties quid Aragonum dextera valet, quid tibi regum interitus profuerit, [e] effuſo ſanguine innocentum. Datum, &c.

De quo etiam proceſſu facto per dictos Panormitanenſes contra dictum regem CAROLUM & ſuam gentem, dicti Panormitanenſes ſcripſerunt Sanctiſſimo patri & Domino, Domino MARTINO tunc papæ in hæc verba.

Epiſtola Panormitanorum ad Martinum papam IV.

Sanctiſſimo Patri eorum [illegible] Domino Domino M. Sanctæ Romanæ Eccleſiæ ſummo pontifici, Domini noſtri JESU-CHRISTI in terra vero vicario, Petri apoſtolorum principis ſucceſſori, ac totius Chriſtianæ religionis antiſtiti generali; univerſitas Siculorum terræ oſculum ante pedes & flexis poplitibus ac manibus cancellatis.

Dudum, Sanctiſſime Pater patrum, loqui formidavimus, os in cælum ponere titubantes; ſed ne taciturnitatis longa præſtatio per amplius delicta noſtrarum videatur exaggerare culparum, ſi moleſtias ac jacturas innumeras ab altero Pharaone & ejus ſatellitibus infrunitis nobis illatas irremiſſibiliter & etiam inceſſanter perſonæ veſtræ non ponderemus: ſi poſſemus non facere minimè curaremus: atque ideo veſtræ ſinceritatis pectus agnoſcat, in cujus propitiationis [arca] tabulas ſcientiæ perſpicacis, virgam ſaluciferæ correctionis, & manna mellifluæ pietatis abſque ullius ambiguitatis errore fore credimus, miniſterio ſperantium ſuper nos immiſſas de imperio primæ cauſæ, quod Gallicana gens & fera gens abſque conſilio & ſine prudentia, cujus intuitus ad præſentia tantum, & numquam ad noviſſima figebatur: illa gens videlicet data nobis deſuper forſan ad noſtrorum piaculum peccatorum, quæ ſuis culpis exigentibus paſſa eſt exterminium perſonale, ſubſcriptis nos cladibus affligebat. Nam putavimus in ipſorum dominationis primordio prædeceſſorum exactorum ſepultis jurgiis importunis,

[a] al. quæ divina potentia non confirmat. [b] al. indulta, & inulta [c] al. injuſtus

[d] al. ſignis victorioſiſſimis. [e] al. de effuſo ſanguinis

ſub pacis copia & opulentia, requie gaudere, bonis habitis & habendis, quoniam gens ſancta, populus peculiaris Domini à membris eccleſiæ dicebatur: & unde credidimus provenire ſubſidium, inde, proh dolor! invaluit intolerabile detrimentum: quoniam diſtractis bonis mobilibus ubicumque poterant reperiri, & domibus dirutis debitorum, populares & nobiles, mares & feminas, juvenes, virgines, ſenes & etiam juniores, manicis ferreis immiſericorditer alligabant, eſculenta & poculenta negantes taliter alligatis, donec impiis exactoribus ſatisfacerent de pecunia poſtulata. Qualiter inſuper à miniſtris impietatis cæderemur diverſis generibus flagellorum, cùm unuſquiſque ipſorum pugionem ſemper ad latus, gladium ſuper femur, baculum ſeu clavam in manibus deportaret, nos ſcimus qui inermes & cæſi ante faciem perſequentium abſque fortitudine migrabamus, ſed noſtris cervicibus minabamur, laſſis requies non dabatur. Mirum in modum ceſſaverat inter nos gaudium tympanorum, & qui ſolebamus inter alia de Europæ climatibus ſingularibus pollere tripudiis, in ficus fatuas & ſalices ſteriles ſuſpendebamus organa ſuper flumina Babilonis. O confuſio confuſi populi, quem Deus non homo confuſibiliter ſic confundit! flagellis & bonorum diſtractionibus non contenti, ad raptum filiarum noſtrarum, ſororum pariter, & uxorum impudentius ſatagebant, violenter pudicas virgines violantes, & immaculatos thoros turpiter maculantes. Videat ergo veſter oculus ſcientiæ defæcatæ, & judicet veſtra directionis virga judicii, & ſuper ultiones tantorum ſcelerum veſtræ manna dulcedinis conſpergatur. Quæ ſequuntur autem de iſtius capite pravitatis, quæ paſtis tribus luſtris & medio in nos exercuit tyrannicam tempeſtatem ſanctis veſtris auribus non ſordeant, nec vileſcant. Quamquam enim vos natione Gallicum agnoſcamus, & aliquo jus ſcintilla doloris contra nos interdum minarum & cædis . . . erumpere, ſicut humana tentatio vos, ut alios homines, apprehendit: tamen in curru veſtro ſancto pectori ſtabilito arca fœderis ſic defertur, quod quantumcumque vos patriæ naturalis amor alliciat, ad dextram vel ad ſiniſtram amore vel odio penitus non declinet; maximè cum vobis pateat luculenter quàm ſit durum contra ſtimulum calcitrare. Nam ſi primus Pharao deſævit in pueros Iſraëliticæ nationis, & in luto & paleis afflixit populum Hebræorum; erant hæc eis poſſibilia, licet dura: Secundus autem ad impoſſibilia obligabat populum Siculorum, cùm impoſſibilium obligatio per leges ſupervacua judicetur, quoniam de Salera tritici & hordei data per regios maſſarias violenter agricolis certam expetebat in arcis ſupradictorum victualium quantitatem, de centenario omnium determinatum agnorum numerum & agnarum, & certum pondus caſei & butiri, pro qualibet ſue præterea certum porcellorum numerum annuatim. Nec eſt recitandum inſuper de gallinis, pro quarum qualibet certos pullos & ova, aut pro ipſis pecuniam determinatam; pro qualibet apum alveario, cum ſint feræ naturæ, mellis & ceræ certam exigens quantitatem. O fauſtus vitanda . . . . O protervi cordis inſania, quæ non cogitabat algores hyemis, brumæque pruinas, caloris flammas, extingui gelu atque uredine ſegetes poſſe! Numquam cogitabat quod poſſet deficere fœcunditas à nuptiali, & vernalis amœnitas . . . . tempore perturbato poſſet curſum mutare ſolitum, & flores & herbas non producere conſuetas. Numquidnam Siculorum ſubdebatur imperio, ut ad ipſorum votum terra fructus temporaneos exhiberet? Numquid ad eorum nutum oves, ſues, apes, ſimulque gallinæ poterant fœcundari? Aliud præterea peſtilentiæ genus invenerat. Auro ebrius alter Craſſus, ut nullus evaderet, qui non ſui morbi contagioſa contagio tangeretur, cujus contactus horribilis horrendæ paupertatis ægritudinem afferebat, quoniam divitibus invitis faciebat dari officia ſecretiæ, mediocribus verò bajulationis dohanas, cætraſque tabellas modicas, à quibus non ſecundum curſum temporis quo officiales fungebantur officiis officiorum introitus expetebat, ſed ſecundùm ratam anni VII. indictionis primæ præteritæ, in quo prædicti proventus abundantius valuerunt. Quicquid autem dicatur de quantitate prædicta officialium, [de] ſacularibus exigebat, quod magiſtri foreſtarum impietatis in Siculis exercerent. Si quidem per aliquem aliqua fera beſtia caperetur, quæ jure gentium & naturali ratione ſtatim quod capiatur, conceditur occupanti, ſicut glorioſorum principum aſſerunt ſanctiones. Graviſſima ab ipſis paſſi rerum perſonarumque diſpendia vix ſufficiunt enarrare. Nec eſt ſub ſilentio contegenda nefanda malignitas pincernarum, qui ſub prætextu unius vegetis de Salerno, quæ ſpacio magni temporis ſuorum dominorum poterat uſque ad nauſeam inſatiabiles ſatiare voragines, omnes civitates & cauponareos affligebant, univerſarum cauponarum videlicet vegetes ſigillantes. Sub certa igitur pœna inhibentes eiſdem, ne prædictas vegetes tangere quolibet modo attentarent, quas pro præfatis dominis volebant penitus conſervari: cujus nequitiæ molem ſuſtinere tabernarii non valentes vegetes proprias pecunia redimebant. Illud idem miniſtri ſceleris de ſupellectibus pauperum faciebant, à quibus poſt habilitatem ſuorum corporum iniquorum, turbato juris ordine, ut ipſa patronis ſupellectilia redderent, denarios expetebant. His taliter proſequutis epiſtolaris ſermo videtur extenſus; ſed conceptum ſermonem tenere quis poterit? Non commiſit talia Pharao rex Ægypti; & tamen poſt primogenitorum omnium necem in mari rubro currus ejus & equites in mari & in aquis vehementibus ſunt ſubmerſi. Abſit quod de Nabucodonoſor talis recitetur hiſtoria Danielis; ſed per ſolam mentis elatam locutionem, à conſortio hominum eſt ejectus, inducens ferinam effigiem, & ſeptem ſuper ipſum tempora ſunt mutata, ut in ipſorum curriculo temporum ſe cognoſcerent celſiores. Et quid Baltaſar ei in regno ſucceſſor commiſerit, niſi quòd cum vaſis ſacratis ſibi juſ-

ſerie & ſuis propinari, [nam legitur] Et ſtatim manus [illegible] pariete ſcribentis apparuit, quæ appenſum & minus habentem, atque ideo ab ipſo deſcripſit regnum eſſe diviſum. Numquid, Domine, manum Domini eſſe abbreviatam dicemus? immo extenta profuſius ad iniquorum ſcelera mordacius ulciſcenda. Igitur cùm nihil in terra legitur fieri ſine cauſa, ſicut bene novit veſter conſpicuus intellectus, ſcripturarum diligentior indagatio, privare nos veſtra miſericordia non debetis. Scitis enim quòd illico poſt ſtragem ſceleris miniſtrorum celeriter deſtinatam, B. Petri vexillum levavimus, Sanctam Romanam Eccleſiam invocavimus pro tutrice. Sed quia nos indignos [illegible] Petri protectione [illegible] veſtra repulistis, ille qui adſtat deſuper infallibilis ſpeculator, cui cura eſt æqualis de omnibus tam majoribus quàm puſillis, ſicut lectio divina teſtatur, alterum PETRUM loco Petri affectuoſius invocati ex inſperato in præſidium noſtrum voluit cum paucis comitibus deſtinare, quod non vacat à myſterio, ſi hiſtoriam Gedeonis placebit diligentius perſcrutari. Anticipet ergo nos, Domine, benignè veſtra clementia, qua tenemini ſequi veſtigia opulentiſſimi largitoris, nec amplius contra nos veſtræ zelus iræ deſæviat, quoniam numquam Deus ſic iræ per nos reddidiſſet interitum, niſi deteſtabile reperiretur habuiſſe delictum.

XLI. *De receſſu dicti regis Caroli à Meſſana, & captione galearum triginta regis Caroli jam dicti.*

STatim itaque & in ipſo inſtanti quòd idem PETRUS applicans Panormum, & admiſſus in regem Siciliæ, incœpit habere titulum regni Siciliæ prædicti, ut eſt dictum, dum cum dictis Panormitanis penſabat de eundo cum exercitu ſuo maritimo & terreſtri Panormo Meſſanam in ſuccurſum & favorem Meſſanenſium, miſit inde ſuum nuncium prædictum Dominum PETRUM DE QUERALCO militem ſuum ad prædictum regem CAROLUM exiſtentem in obſidione dictæ civitatis Meſſanæ, faciens dici per dictum ejus nuncium eidem regi CAROLO, quòd ipſe rex CAROLUS ſtatim cum toto ſuo exercitu, & omni ſua gente exiret de dicta inſula Siciliæ, & dimitteret ipſi regi PETRO dictam inſulam liberam & ſpatiatam de omni ſcrupulo dominii ipſius regis CAROLI: alioquin dictus rex PETRUS cum ſuo poſſe iret contra ipſum regem CAROLUM & exercitum ejus ad debellandum eoſdem, & ad liberandum dictam civitatem Meſſanæ de obſidione præfata.

Dictus itaque rex CAROLUS ſtatim quòd ipſam habuit ambaſſatam, à dicto domino PETRO DE QUERALCO ambaſſatore dicti regis PETRI, ea videlicet.... qua ipſe ambaſſator applicuit ad ipſam obſidionem, timens vires dicti regis PETRI receſſit, & fugiit cum toto ſuo exercitu prædicto de dicta obſidione ipſius civitatis Meſſanæ, de ſubito in eodem inſtanti dimittens dictam obſidionem, & relinquens ibi multa ex bonis ſuis dictæ obſidionis, & ſpecialiter multam quantitatem vini.

Et ſic idem rex PETRUS vadens Panormo Meſſanam, introivit in eadem civitate Meſſanæ, tenens Siculos omnes ſub regimine [illegible] dominio ſuo.

Et in dicto receſſu facto per dictum regem CAROLUM & ejus exercitum à dicta obſidione, ac in dicto adventu dicti regis PETRI in Meſſanam, gentes dicti regis PETRI navigantes cum dictis galeis & teridis regis PETRI prædicti in faro Meſſinæ, ceperunt de prædicto navigio dicti regis CAROLI galeas triginta, inter quas fuerunt galeæ quatuor Piſanorum.

XLII. *De adventu dictæ reginæ Conſtantiæ in Siciliam.*

TEmpore autem veris anni, XI. indictionis tunc primo ſequentis dictus rex PETRUS fecit venire de partibus Cataloniæ in Sicilia ad dictam civitatem Panormi tam prædictam inclitam reginam, quàm Domp-JACOBUM, Domp-FREDERICUM & Dominam IOLANDAM filios eorum regis PETRI & reginæ CONSTANTIÆ, qui uxor [illegible] filii dicti regis PETRI celebrarunt paſcha dominicæ reſurrectionis in dicta urbe Panormo dicto anno, XI. Indictionis.

XLIII. *De tranſitu dicti regis Petri in Calabria.*

SUbſequenter verò in fine dicti anni, XI. indictionis, Idem rex PETRUS cum ſuo exercitu ivit de Meſſana in Calabriam uſque ad planum Solani, ad invadendum & debellandum illic dictum regem CAROLUM, [illegible] nanciſcendum [illegible] ſumendum ſuo dominio terras & loca Calabriæ ſupradictæ.

XLIV. *De duello faciendo inter dictum regem Petrum & regem Carolum.*

SEd dum à modo ipſi reges eſſent in dictis partibus Calabriæ, fecerunt illic inter eos pactum duelli hoc modo: ut ad certum terminum ad hoc inter eos præfixum deberent ipſi duo eſſe præſentes, & ſimul perſonaliter pugnare in quodam plano exiſtente in territorio Burdelli: & quicumque eorum in dicta pugna ſuccumberet, perderet jus, ſi quod in dicto regno Siciliæ [haberet,] & alteri ipſorum qui prævaleret in dicta pugna dictum jus idemque regnum pacificè remanere deberet.

Ob quod pactum dictus rex CAROLUS cum multitudine equitum & peditum ſuorum ivit ad civitatem Burdelli, præſtolans illic adventum dicti regis PETRI pro dicta pugna illic committenda, ut ſupra. Interea tamen poſuit inſidias per paſſus, per quos idem rex PETRUS debebat tranſire dum iret proinde Burdellum, ad hoc quod à dictis inſidiis dictus rex PETRUS in dicto ſuo tranſitu offenderetur, caperetur, vel necaretur.

Quod cùm perveniſſet ad notitiam dicti regis PETRI, idem rex PETRUS volens ſibi cavere ab inſidiis in eundo Burdellum, ad dictam pugnam illic committendam, ut prædicitur, contulit ſe in Burdellum ut mercator ad hoc quod in dicto in ſuo tranſitu non cognoſceretur, nec aliquatenus offenderetur ab inſidiis ipſis in hunc modum: videlicet quòd duxit ſecum

in ſua comitiva tres tantum equites, quorum unus fuit miles, ſecundus notarius publicus, tertius fuit quidam venditor equorum dictus Petrus Zabacta, multum bene cognitus in partibus illis: & quotienſcumque ipſe rex PETRUS, & ipſi de ſua comitiva dum tranſirent per paſſus & loca dicti viagii, petebantur qui eſſent, reſpondebant ipſimet. & alii cognoſcebant dictum Petrum Navarra: & ſic pervenit & applicuit ipſe rex PETRUS penitus à dictis inſidiis illæſus uſque ad dictum planum Burdelli, in quo dicta pugna committi & fieri debebat inter dictos duos reges die ultima termini, infra quem dicti reges in dicto plano debebant eſſe præſentes, & illic ſimul pugnare ratione dicti pacti inter eos facti, ut præfertur.

Sed dum dicta die ultima ipſius termini dictus rex PETRUS veniſſet, & cum ad dictum planum applicuit, neminem inveniſſet, dictus rex PETRUS eques armatus, adhibitis ſibi illic clam & ſecreto ad ejuſdem regis PETRI tractatum tam tenente locum Domini Burdelli in dicta civitate Burdelli, & quodam notario publico dictæ civitatis, quàm aliquibus aliis perſonis civitatis ejuſdem, giravit tribus vicibus dictum planum, proteſtans ſibi quod infra dictum terminum ſe præſentaverat in dicto plano ad dictam pugnam ſeu prælium committendum inter eum & dictum regem CAROLUM; & quod pro eodem rege PETRO non remanebat quod idem prælium ſeu pugna non committeretur inter eum & dictum regem CAROLUM, ut conventum extiterat inter ipſos; & de ipſis præſentatione & proteſtatione fieri ſibi fecit dictus rex PETRUS ad ejus cautelam & excuſationem à prædictis notariis publicis publica documenta, & ſic cum prædictis documentis publicis, & eiſdem tribus viris de ſua comitiva in occaſu ſolis dicti diei receſſit dictus rex Petrus de dicto plano Burdelli, & venit ad ſuas Cataloniæ partes.

XLV. *De victoriis obtentis per dictum regem Petrum & Siculos de gente regis Francorum.*

POſt verò prædictum reditum dicti regis PETRI de Burdello in Cathalonia, idem rex PETRUS inveniens civitatem ſuam Gironæ obſeſſam ab exercitu regis Francorum, portans ferrum ad gentes dictæ obſidionis, obtinuit victoriam de eiſdem.

Poſt quod prælium per dictum PETRUM regem dominus ROGERIUS DE LAURIA ammiratus dicti regis PETRI vadens de inſula Siciliæ cum exſtoleo galearum ipſius inſulæ in ſuccurſum dictæ civitatis Gironæ obſeſſæ, & inveniens exſtoleum galearum & gentes dicti regis Francorum apud Roſam partium Cataloniæ, commiſit pro parte dicti regis PETRI ibi in Roſa prælium cum dictis exſtoleis galearum & gentibus dicti regis Francorum, & debellavit ipſe ammiratus cum prædicto exſtoleo Siculorum dictum exſtolium & gentem ipſius regis Francorum. Et propterea dicta civitas Gironæ liberata fuit de prædicta obſidione. a

XLVI. *De morte regis Petri.*

OBtentis verò per dictum regem PETRUM dictis victoriis, dictus rex PETRUS vulneratus in dicto terreſtri prælio per eum commiſſo, fractione tibiæ, diem ſuum clauſit extremum apud Villam-francam partium Cataloniæ in principio anni XIV. indictione, anno Domini MCCLXXXV.

XLVII. *De dominio & coronatione dicti Don-Jacobi primogeniti dicti regis Petri.*

PRopter quam mortem dicti regis PETRI, dictus Don-JACOBUS filius primogenitus dictorum filiorum dicti regis PETRI incœpit dominari in dicto regno Siciliæ XV. Decembris, XIV. indictionis prædictæ, dicto anno Domini MCCLXXXV.

Et poſtea ſecundo Februarii ejuſdem XIV. indictionis, ipſe Don-JACOBUS coronatus fuit in urbe felici Panormi à Siculis in regem Siciliæ, currente anno à nativitate Domini MCCLXXXVI.

Et regnavit idem rex JACOBUS in dicto regno Siciliæ à dicto tempore dictæ ſuæ coronationis inantea continuè uſque ad annum Domini MCCLXXXXV. per totum videlicet diem XXVIII. menſis Octobris, IX. Indictionis. Quod tempus regni prædicti regis JACOBI fuit anni novem, menſes octo & dies viginti novem.

XLVIII. *De victoriis obtentis per dictum regem Jacobum de dicto rege Carolo & ſubditis ejus.*

INfra dictum tempus dicti ſui regni guerram habens, & proinde terra marique prælia committens cum dicto rege CAROLO & ſubditis ſuis: & de dicto rege CAROLO & ſequentibus ejus idem rex JACOBUS per mare & per terras multas & miras victorias obtinuit: quarum prima fuit per mare in portu Maltæ primo vel ſecundo anno regni dicti regis JACOBI contra exſtolium galearum dicti regis CAROLI armatum in totum de viris Provincialibus, quorum fuit ammiratus dictus GUILLELMUS DE CORNERI.

Secunda fuit anno ſequenti ſimiliter per mare ante caſtrum ad mare Neapolis, in quo capti ſunt comites ejuſdem regis CAROLI.

Tertia victoria fuit per mare ſimiliter in mari Neapolis ante caſtrum de Turre, in quo captus fuit Don-CAROLUS tunc princeps filius dicti regis CAROLI, & multi alii de melioribus lateris CAROLI ſupradicti.

Quarta fuit per terram apud terram & caſtrum Auguſtæ inſulæ Siciliæ, in qua capti fuerunt Dominus RAYNALDUS DE AVELLO & ſequaces ejus, quos idem rex CAROLUS miſerat, & poni fecerat in terra ipſa Auguſtæ anno captionis prædictorum comitum: modus verò captionis dicti Domini RAYNALDI & prædictorum ſequacium ejus fuit talis, videlicet quod dictus rex JACOBUS per mare & per terram obſedit dictam terram Auguſtæ cum prædictis Domino RAYNALDO & ſequentibus ejus incluſis in terra.

a Immo expugnata fuit à Philippo rege Gerunda, ut docent anonymus in libro 2. de rebus Siculis ſub Frederico rege, & Guillelmus Nangius in libro de geſtis Philippi Audacis apud Cheſnium, tom. 5. pag. 545.

ipſa, & durante dicta obſidione recuperavit terram ipſam, & deinde caſtrum ipſius terræ cum prædictis hominibus incluſis in eo.

Quinta fuit in Marſalia, in qua captum fuit exſtolium galearum in quibus erat poſitus Henriginus de mari.

Dictus verò Don-CAROLUS poſitus & detentus fuit captivus per dictum regem JACOBUM in caſtro Matagriffuni civitatis Meſſanæ, & deinde in caſtro Cephaludi, & poſtea delatus ab inde ad carcerem partium Cataloniæ.

Conſequutus fuit etiam idem rex JACOBUS dicto tempore dicti ſui regni & habuit inſulam Iſclæ exiſtentem in partes principatûs, & certa loca Calabriæ, inter quæ fuit civitas Regii.

Dicto verò Don-CAROLO capto & carcerato, ut prædicitur, in dicto caſtro Matagriffuni, idem rex CAROLUS cum ſuo exercitu obſedit dictam civitatem Regii, quæ tunc temporis tenebatur per dictum regem JACOBUM, & timens ne ſi noceret dictæ terræ obſeſſæ, noceret eidem CAROLO filio ſuo retento in carcere, ſicut prædictum eſt, receſſit de dicta obſidione: exiſtente ipſo ammirato ipſius regis JACOBI per totum tempus dicti ſui regni dicto ROGERIO DE LAURIA, viro utique ſtrenuo & experto & ſollicito ad manutenendum Siculos & dagnificandos hoſtes.

Sub cujus regni JACOBI dominio omnes exiſtentes in Sicilia de bono in melius multiplicantes ditati ſunt, & contenti pluſquam dici poſſet de ipſo rege & regimine ſuo.

XLIX. *De morte dicti regis Caroli.*

INfra quod quidem tempus dicti regni ipſius regis JACOBI, anno videlicet ſecundo vel tertio regni Siciliæ ſui ipſius regis JACOBI mortuus fuit dictus rex CAROLUS, detento & exiſtente in dicto carcere Cataloniæ dicto principe CAROLO filio ſuo.

L. *De liberatione dicti principis Caroli.*

MOdus verò liberationis dicti principis CAROLI à prædicto carcere fuit iſte: videlicet quòd ipſo exiſtente in dicto carcere, apud Calabriam tractata fuit pax inter dictum regem JACOBUM ex una parte, & ipſum principem CAROLUM ex altera, operante Eccleſia Romana: & dum ipſe tractatus fiebat, ipſe princeps exivit de ipſo carcere; dimiſſis loco ſui pro hoſtagiis in prædicto carcere ROBERTO & ALOISIO filiis principis ipſius.

LI. *De ceſſione Siciliæ facta Eccleſiæ Romanæ per regem Jacobum ſupradictum.*

ET ex prædicto tractatu dictæ pacis idem rex JACOBUS in fine dicti temporis prædicti ſui regni deſeruit Siculos, regnum & dominium dicti regni & inſulæ Siciliæ quod tenebat; & ipſam inſulam dimiſit, & ceſſit Romanæ Eccleſiæ. Ex prædicto etiam tractatu dictæ pacis idem rex JACOBUS accepit tunc in ſuam uxorem Dominam BLANCAM filiam dicti regis CAROLI. Ex tractatu etiam prædicto dominus ROBERTUS filius dicti principis accepit in uxorem ſuam ſupradictam dominam YOLANDAM filiam quondam regis PETRI & reginæ CONSTANTIÆ prædictorum, eamdemque ſororem regis JACOBI ſupradicti.

LII. *De liberatione ab homagio dicti regis Jacobi.*

OB quas renunciationem & ceſſionem factas per dictum regem JACOBUM de prædicta inſula Siciliæ, ut dictum eſt, Siculi per eorum ambaſſatores qui fuerunt Dominus HUGO TALAC, & Dominus JOHANNES DE CALATAGERONO apud villam Berteram de partibus Cataloniæ, XXVIII. die, menſis Octobris prædictæ nonæ indictionis & prædicto anno MCCXCV. coram dicto Domino rege JACOBO & multitudine copioſa baronum, militum & aliorum nobilium fuerunt legitime & ſollerter proteſtati, quòd ex quò dictus rex JACOBUS ipſos Siculos deſereret, ut præfatur, ipſi Siculi eximebantur à dicti regis JACOBI dominio & omnimoda poteſtate, & quod erant & reputabant ſe penitus liberatos & legitimè abſolutos ab omni ſacramento, fidelitate, promiſſione, & homagio quibus eidem regi tamquam Domino hactenus tenebantur, & quod ex tunc in antea liberi poterant ſibi providere de rege juxta eorum arbitrium & voluntatem. quorum proteſtationem dictus rex JACOBUS legitimam reputans acceptavit.

LIII. *De tranſitu dicti Frederici filii quondam regis Petri ad dominum papam Bonifacium.*

INterea dum præmiſſa tractabantur, ut ſupra, Sanctiſſimus pater & dominus papa BONIFACIUS ſcripſit eidem Domino FREDERICO fratri ejuſdem regis JACOBI eidemque filio quondam regis PETRI & reginæ CONSTANTIÆ proſcriptorum in hæc verba.

Bonifacii papæ VIII. epiſtola ad Fredericũ Petri regis Aragonũ filium.

BONIFACIUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, nobili viro FREDERICO natò quondam PETRI olim regis Aragonum ſpiritum conſilii & amoris.

Audi, fili, diligenter verba patris, & intellige tuæ ſalutis augmentum grandi deſiderio cupientis. Sanè non ignorare te volumus, quòd ab olim ante noſtræ promotionis auſpicia, domum tuam & progenitorum tuorum generoſis utique in orbe terrarum titulis coruſcantem ſinceris affectibus in noſtram ſpecialitatem dileximus, pleniſque favoribus fuimus proſecuti, ad exaltationis ſuæ cumulum uberem vigilantibus ſtudiis intendentes. Habuimus etiam ſinceræ caritatis affectum ad perſonam incliti quondam PETRI olim regis Aragonum patris tui, ſuique honoris & commodi libenter ſolicitèque promovimus incrementum. Quamobrem pectoris intima punctionis acerbæ ſauciavit aculeus, cum noſtris inſonuit auribus, quòd idem PETRUS proprii honoris oblitus, ſuæque famæ decorem obnubilans, adverſus Romanam Eccleſiam matrem ſuam irreverenter inſurgens, virium ſuarum potentiam contra illam ejuſque fideles & ſubditos exercebat; gratis ipſam quam ſibi favorabilem ſemper & gratioſam invenerat proſequendo, quando quoque ALFONSUM germanum

tuum cum vitæ commodis frueretur, carum in pectore geſſimus, ſuique fuimus zelatores honoris, cujus obitus præmaturus noſtris præcordiis non levis materiam turbationis ingeſſit: nam cum pridem pro hujuſmodi & aliis commiſſis nobis ab apoſtolica ſede negotiis eſſemus in ultramarinis partibus conſtituti, eum invenimus promiſſum & paratum ad omnia quæ devotionem ſinceram & reverentiam filialem erga præfatam Eccleſiam reſpicere dignoſcuntur; nec ambigimus quin ad ipſius Eccleſiæ beneplacita & mandata ſub devotionis & humilitatis ſpiritu rediiſſet revera. Fili, nobis non exiſtit incognitum, quòd nonnulli ex progenitoribus ſupradictis probatæ rectitudinis intendentes mentibus erectis ad Dominum, circa præfatam Eccleſiam ejuſque paſtores, qui fuerunt pro tempore, laudabilis devotionis & obedientiæ titulis claruerunt; ſed & ipſa velut mater benevola & ſincera & in gratiarum exhibitione munifica favoribus illos conſtituit eximiis, amplis prævenit honoribus, & glorioſis impendiis extitit proſecuta, cum circa devotionis & reverentiæ filios ſuæ irriguum influat largitatis. Cum itaque patris more benivoli, de filiorum ſtatu ſollicitè cogitantes, tuam & fratrum tuorum ſalutem, honorem & commodum cupiamus; ac propterea te ac ipſos curioſis & ſollicitis ſtudiis revocare procuremus ab invio, per quod tu & ipſi periculosè nimis inceditis, ut ad ſalubrem rectamque ſemitam libentiſſimè reducamus, nobilitatem tuam hortamur attentius, ubique paternis affectibus ſuademus, quatenus ſedula meditatione diſcutiens quòd durum eſt contra ſtimulum calcitrare, quòdque pugnare non eſt facile contra Deum: conſiderans etiam & prudenter attendens brevem ſtultitiam minoris eſſe diſpendii, quàm diffuſam; quòdque Romana Eccleſia mater & magiſtra fidelium, cujus ſupra fidei firmam petram ſummus ille pontifex verum conſtituit fundamentum, quantò amplius duriuſque impetitur, tantò fortius invaleſcit, cæleſti munimine ſtabilita, devotus & deferens redire non differas, ad ipſius Eccleſiæ promtæ ſemper ad veniam beneplacita & mandata: fratres tuos ad id vigilantibus ſtudiis inducendo: nam tu & ipſi eam vobis invenietis procul dubio favorabilem & benignam. Porro dilectos filios nobilem virum MANFRIDUM dictum Lanceam, & judicem ROGERIUM DE GERMIA benignè & affectuosè recepimus intuitu deſtinantis, & tam quæ nobis ex parte tua proponere voluerunt, quàm quæ continebantur in litteris per eoſdem nobis tranſmiſſis attentè audivimus, & intelleximus diligenter, prout ipſi, quos de multæ diſcretionis induſtria & ſollicitudinis ac vigilationis ſtudio commendamus, tibi referre poterunt oraculo vivæ vocis. Quia verò ſuper negotio de quo agitur, quodque potiſſimè inſidet cordi noſtro, tecum perſonaliter habere colloquium affectamus, ſperantes in eo à quo bona cuncta procedunt, quod exinde optati fructus & uberes producentur; Ecce dilectum filium magiſtrum BERNARDUM DE CAMERINO, capellanum noſtrum, latorem præſentium, virum utique providum, & diſcretum, ac nobis & fratribus noſtris meritis ſuæ probitatis acceptum, propter hoc ad te ſpecialiter deſtinamus, qui te ſuper hoc de noſtræ intentionis propoſito plenius informabit. Noſtræ autem voluntatis exiſtit, quod in tuo, quem accelerari deſideramus, adventu JOHANNEM DE PROCIDA, ROGERIUM DE LAURIA & nuncios ſupradictos, ac nonnullos etiam probos viros de Siciliæ partibus oriundos, ſic plenum & ſufficiens mandatum habentes ad omnia & ſingula quæ negotium ipſum contingere dignoſcuntur, tecum habere non omittas; ut illis præſentibus in prædicto negotio utilius & efficacius, favente Domino, procedatur. Ceterum litteras de ſecuro conductu tibi per capellanum dirigimus memoratum datas Laterani tertio calendas martii, pontificatus noſtri anno I.

Quæ data fuit XXVII. Februarii, VIII. Indictione, anno Domini MCCXCV.

Quibus litteris papalibus receptis per ipſum Dominum Fredericum, ipſe Dominus volens ſuper tenore dictarum litterarum conſulere univerſitatem civitatis Panormi, ſcripſit eidem univerſitati, cum forma litterarum papalium prædictarum. Super quarum litterarum dicti Domini FREDERICI tenore, dicta univerſitas civitatis Panormi reſpondit eidem Domino FREDERICO in hæc verba.

Epiſtola Univerſitatis civitatis Panormi ad eumdem Fredericum.

Illuſtri Domino Infanti FREDERICO, &c. eorum domino Bajulus & judices & univerſi homines civitatis Panormi devoti ſui ſeipſos ad pedes cum recommendatione, Spiritum aſſumere, ſi placuerit, conſilii melioris, quàm quem apoſtolicæ ſedis apices aſſumendum eidem noviter deſcripſerant.

Celſitudinis veſtræ litteras Univerſitas noſtra cum debita reverentia & honore ſuſcepit, per quas claruit univerſis, quòd veſtræ intentionis & propoſiti ſit, in Urbe ad apoſtolicæ ſedis præſentiam ſe conferre, pro his quæ ad honorem ſpectant illuſtriſſimi regis noſtri & veſtræ magnificentiæ procurandis, nec minus pro bono ſtatu noſtræ univerſitatis ac omnium Siculorum. Interclusam quidem in eiſdem litteris recepimus formam litterarum, quas vobis ſummus pontifex per ſuæ ſedis legatum ad vos noviter deſtinatum tranſmiſit; per quas celſitudini veſtræ perſuaſum invenimus ab apoſtolica ſede prædicta, ut vos quos ab invio, ut dicit, intendit ad viam reducere devotionis & rectitudinis, cum ad hoc eumdem ſummum pontificem, ut dicit, moveat caritas, quam erga perſonam Inclitam quondam divæ memoriæ regis PETRI genitoris veſtri, & erga quondam regem ALFONSUM germanum veſtrum geſſit antequàm ad ſummi ſacerdotii gradum fuiſſet promotus, ad ejus præſentiam una cum quibuſdam nobilibus in eiſdem litteris nominatis, & aliis de Siciliæ partibus oriundis, pro habendo ſecum colloquio perſonaliter conferatis, ac celeriter his quæ præfatæ ſedis apoſtolicæ litteræ continebant. Sed quàm ſit ſedula, quamque vigil exiſtat, ut valeat intercipere machinationes contra

quas armorum uſus occubuit, & per quas potentia obpugnata prolata eſt, univerſi noſtrum & ſinguli dubitantes ne dolus prævaleret, ne forè & Romanorum ſagittas excellentia veſtra, quod abſit, hoſtibus quàm gerunt affectionem, & de vobis ac devotis veſtris ultionem eis exhibendam contraderetis: turbari pariter & diutius contriſtati, & de hujuſmodi celſitudinis veſtræ propoſito poſteriori per univerſitatis veſtræ ſyndicos & ambaſſatores, quos ad hoc tamquam fide dignos & ſufficientes elegimus, & quibus merito tantæ cauſæ pondus injungi potuit, videlicet Nicolaum de Mayda judicem, Petrum de Philoſopho & judicem Philippum de Caraſtonu concives noſtros dilectos, quæ inferius vobis ſcribimus, ac veſtræ magnitudinis memoriæ reducenda providimus, & eidem poſtremo duximus, ut his examinatis, & perquiſito cur talia ſedes apoſtolica petat, & ſi ea compleri magnificentiam veſtram expediat, nec aliud quàm laqueum & . . . . diu machinata gignere valeat. Annuat celſitudo veſtra quòd devotio devotorum cupit, & totis intricationibus expetit, occurrens, & rectorem ſuum non modicis vigiliis hoſtium ordinatas, quanta quidem affectione hic ſummus pontifex aliique miniſtri Romanæ Eccleſiæ ubi regni ſui Siciliæ dominium ſumendum . . . . jure duxit, & ejus gubernacula divino procul dubio nutu . . . . . . eumdem genitorem veſtrum tractaverunt, celſitudinem veſtram non lateat. Nam & legatos ejuſdem Romanæ Eccleſiæ cum quondam Philippo rege Francorum in gentes & populos Cataloniæ ſuam ſævitiam exercuiſſe pluſquam iolicitè, & contra ſemitam fundatoris ejuſdem Eccleſiæ ac doctrinam, plurimorumque relatibus, nec dubiè quæcumque contra eumdem genitorem veſtrum & ipſius honorem præfatæ Romanæ Eccleſiæ miniſtrantes excogitare, agere, & perficere potuerunt, nulla ad eos ſimulatione prætermiſſe cognoſcitis. Quantis etiam exercitibus, quantiſque hoſtibus contra inclytum dominum regem noſtrum, & nos, ac devotos veſtros per eos admotis niſi ſunt invadere regnum Siciliæ, ipſiuſque gentes dare ſupplicio ultimo, & in ore gladii ſternere, omnes univerſæ terræ habitationes agnoſcunt. Quanta etiam ſit fides eorumdem Eccleſiæ miniſtrorum, & quanta tenacitate pactiones & ſecuritates obſervent, ô quàm impiè in eos quos contra ſe deliquiſſe dicunt, ſe geſſerunt temporibus quæ prioritas generavit, ab experto didicerunt omnes Montis Feretani & communitas Urbinatum, & hi qui ex conſilio quondam divæ memoriæ Domini Regis Manfredi & Domini quondam Conradi procubuerunt, in ſtrage quorum mortis excidium eis imputando fore legitimum cenſemus judicem, cum eos jam captos, ſcientes eos eſſe tradendos ſupplicio, per quondam Carolum Provinciæ comitem eos diſſimulatione peremerunt, ipſorum mortis potentes occurrere. Nam ut dicit Decretum, Error cui non reſiſtitur, approbatur. Quod etiam excogitarunt ſæpedictæ paſtores Eccleſiæ adverſus illuſtriſſimum quondam Fredericum II. Romanorum imperatorem divæ recordationis proavum veſtrum, in ſubſidium terræ ſanctæ tranſitiones ad ultramarinas partes contra ſanctiſſimæ crucis hoſtes ipſius Eccleſiæ mandato feliciter militantem, & vos ab antiquioribus ſcire poteſtis, & ad nos prior ætas tranſmiſit: quippe tradendus erat ipſe Cæſar miniſtris Eccleſiæ, qui regni Siciliæ ac imperii diadema alii fallaciter procurabant. Scitis equidem quantis affectibus quondam inclytus dominus rex Petrus genitor veſter negotium noſtrum & omnium Siculorum aſſumſerit; & qualiter in eodem propoſito perſeverans, ſuam perſonam, regnum patrimoniale, ac ſuos, & ſua cuilibet periculo & eventui deputaverit. Eodem verò inclyto rege domino patre veſtro in fata conſidente, obvenit in filios memoria geſtorum ab invictiſſimo genitore, ut æquo animo cauſam noſtram recipere, & à noſtro auxilio nullatenus deviarent. Rex namque inclytus Dominus Jacobus frater veſter ſimul atque recepit diadema regni Siciliæ, ſuas vires ſuorumque exercuit diutius contra hoſtes, & eo poſtmodum vocato ad Aragonum regni patrimoniale diadema ſumendum, commiſſo per eum celſitudini veſtræ regimento regni Siciliæ, nos totis viribus ab inſidiationibus hoſtium protexiſtis. Miſericordiæ verò commoti, citra conſcientiam dicti domini fratris veſtri, ut ex tenore prædictarum ſummi pontificis literarum plenè collegimus, in Urbe ad eumdem ſummum pontificem ire diſponitis: de quo nimirum univerſi & ſinguli univerſitatis veſtræ mirantur, ſi fortè confidatis in promiſſionibus & aſſecuratione prædicti ſummi pontificis, quibus præceſſores principes Carolus aliique hoſtes regii olim capiti auctores perjuriorum & perfidiæ ſperaverunt; & reipſa ſenſerunt aut experti ſunt. Si terrent verba ipſius ſummi pontificis ſcribentis, durum fore admodum contra ſtimulum calcitrare, & non facilè contra Deum pugnare. Nam nec genitor veſter aut dominus frater veſter, nec vos, aut nos contra hoſtes pugnantes ſi contra Deum hæ pugnæ fuiſſent, victoriam importaſſemus aut gloriam; ſed pauci dicto comiti, multos in manus noſtras incluſimus. Juſtam enim, immo juſtitiæ cauſam fovetis, & certamen licitum intuliſtis. Ipſe quidem veſtram & nos noſtras referentes ad Deum, hoſtes verò venerunt ad nos in multitudine continuata & ſuperba, ut diſperderent nos & uxores noſtras & filios noſtros, & ut ſpoliarent. Nos verò pugnavimus pro animabus noſtris, & ipſe Dominus dominorum contrivit eos ante faciem noſtram miraculosè. Quippè Dominum miniſtrorum Romanæ Eccleſiæ ac noſtrum adverſus hoſtes egiſſe omnibus patuit inhabitantium terram, ut unus fugaret mille, & duo fugarent decem millia. Non itaque contra Deum pugnatis, ſed ob juſtam & licitam defenſionem honoris domini regis & veſtri, & protectionem gentium vel cum omni ſpe & fiducia commiſſarum. Quare univerſi nos & ſinguli celſitudini veſtræ procumbentes ad pedes ſuppliciter exoramus, quatenus recordantes quod commiſſa ſit vobis noſtra gubernatio

&

& protectio, quas libenter nos ſumſiſſe fatemur, & magnitudo veſtra nobis in quibus poſſemus recommendata extiterit per dominum regem noſtrum, in his regimento ac gubernationibus moneatis, quæ vobis committenda de nobis & è quo providit ſalubriter regia celſitudo: penſantes quòd diſceſſus veſter aliorumque nobilium de regno Siciliæ non poſſet aliud quàm mala plurima generare, etiam quæ celſitudini veſtræ ſuper præmiſſis ambaſſatores prædicti pro parte noſtra retulerint viva voce, credere dignemini, & efficaciter exaudire, ſi placet. Nos autem pro veſtræ celſitudinis honore offerimus vobis nos & noſtra omnia ad veſtræ celſitudinis beneplacita & mandata. Scriptum, &c.

Nihilo tamen idem Dominus FREDERICUS volens potius obedire in voluntate ſummi pontificis quàm conſilio Panormitanenſium & aliorum Siculorum, contulit ſe cum prædictis nobilibus ad dictum ſummum pontificem, & applicans cum ſuo eſtolio galearum ad maritimam Cercelli, deſcendit illic de galeis ipſis, & ab inde ivit per terram eques cum honorabili ſua comitiva uſque ad Billitri partium Campaniæ, ubi erat idem papa in campis: & ibi in campis facto inter ipſum ſummum pontificem, & ipſum Dominum FREDERICUM cum eiſdem nobilibus colloquio, idem Dominus FREDERICUS ſtatim recedens ab inde, rediit in Sicilia.

LIV. *De dominio & coronatione dicti Friderici.*

ET intendens coronationi ſuæ regni prædicti Siciliæ ſcripſit univerſitatibus ſingulorum Siciliæ locorum in hæc verba:

Frederici filii regis Aragonum epiſtola ad Siciliæ univerſitates.

FREDERICUS infans illuſtris regis Aragonum Siciliæ claræ memoriæ filius bajulo, judicibus, & univerſis hominibus, Patermonis devotis ſuis ſalutem & gratiam.

Feliciter dudum pro parte Vallis Mazaris diſcurrentes indefeſſis ſtudiis circa reformationem ſtatus proſperi Siciliæ, & oportuna remedia exhibendo, rumoribus aliquibus intellectis, quibus fides aderat veritatis; perpenſa deliberatione providimus pro pacifico ſtatu, & tranquillo, & ſalubri apud civitatem Panormi inter ſyndicos omnium terrarum & locorum Siciliæ, citra flumen Salſum generale colloquium celebrare: quibus ibidem coadunatis à quam pluribus comitibus, baronibus & aliis nobilibus juxta promiſſionem, quam Siculis dudum in colloquio per nos apud Melacium celebrato noſtra fecerat celſitudo, quod univerſos rumores & ſingulos undecumque ad noſtram pervenientes conſcientiam, & ſpecialiter ſuper tractatu pacis habito inter dictum dominum fratrem noſtrum, Eccleſiam Romanam, & principem CAROLUM hoſtem noſtrum eis patefacere deberemus, gerentes de conditione & tractatu pacis ipſius notitiam & certitudinem plenariam, non abſque vehementi turbatione mentis & dolorum aculeis magnitudinem noſtram oportuit inter alia in eodem colloquio ibidem undecimo præſentis menſis celebrato, publicè nunciare; & deducere ad notitiam ſingulorum illuſtrem regem JACOBUM dominum fratrem noſtrum prædictum, cujus perſonam, honorem, & exaltationem noſtram propriam reputamus, tractatu compoſitionis & pacis prædictæ tractatæ & firmatæ inter eum, Eccleſiam Romanam & prædictum principem CAROLUM hoſtem noſtrum, inſulam Siciliæ & alias terras regni Siciliæ ultra farum ſuo ſubjectas dominio dimiſiſſe Romanæ Eccleſiæ, & dicto principi CAROLO, cedendo & renunciando juri & dominio quod habet & habere poſſet aliquo modo ratione vel cauſa in dicto Siciliæ [regno]: cujus qualitatem negotii iidem, ut prædicitur, memorati comites, barones, milites, & ſyndici ipſi, quos tanti caſus concuſſit acerbitas, conſiderantes, ſe tanti regis & domini dominio & auxilio irrationabiliter deſtitutos, & attendentes quod in manu dicti principis, qui quantum eorum ſitiat mortem & ſanguinem per diverſa mundi climata publica fama laborat, de facili poterant, quod abſit, incidere nos in eorum dominum unanimiter & humiliter implorarunt. Nos igitur in virtute Altiſſimi confidentes, qui fuit auctor & principium ſtatus & negotii Siculorum, ad precum nobilium & ſyndicorum inſtantiam, petitionibus ſuis benignè præſtitimus voluntatis aſſenſum, immenſæ devotionis ac fidei conſtantia, quam inviolabiliter apud eos huc uſque invenimus, nobis rationabiliter & miſericorditer ſuggerente, ut ad defenſionem & conſervationem ipſorum perſonam noſtram & ſingula quæ habemus intrepidè liberaliter exponamus, & ſperamus in eo qui huic principi ſalubriora & meliora media clementiâ ſuâ conceſſit, in manu noſtra continuabit in melius finem negotii, & tempora erunt Siculis omnibus ſub noſtro dominio & protectione tranquilla. Conſiderato etenim quod ex quo prædicto domino fratri noſtro placuit, juri & dominio dicti regni cedere, & de prædictorum nobilium & ſyndicorum unanimi voluntate proceſſit nos in eorum dominum eligere & habere; unde dicti domini fratris noſtri locum & vicem à modo nos tenemus, proviſum extitit de conſilio ſapientum, quod præſcripto titulo noſtræ litteræ dirigantur, & quod banditores & præcones in ſingulis terris & locis noſtri dominii, quotiens banna publicare contigerit, dicant & banniant: *audite bannum & mandatum illuſtris domini noſtri* FREDERICI, & in publicis inſtrumentis deinceps conficiendis in eadem terra Patermonis, videlicet in principio inſtrumentorum notarius publicus verbis iſtis utatur, videlicet: *Dominante inclyto Domino noſtro Domino Frederico illuſtris regis Aragonum & Siciliæ claræ memoriæ filio, dominii ejus anno primo feliciter amen.* Quæ omnia in prædicta terra Patermonis obſerveris, & facitis inviolabiliter obſervari. Nuperrimè autem certo certius noſtra didicit celſitudo, quòd die ſabbati XXIX. die menſis Octobris proximè præterito præſentis nonæ indictionis prædictus dominus rex apud Villam Bertram de partibus Cataloniæ Siculorum nunciis finale reſponſum hujuſmodi dedit; quòd inſulam Siciliæ tractatu dictæ pacis Romanæ Eccleſiæ dicto principi CAROLO dimiſit & ceſſit, renuncians juri quod

in ea habebat, ut ſuperius eſt expreſſum. Qui Siculorum nuncii immenſi doloris acerbitate propterea contriſtati coram multitudine copioſa baronum, militum, & aliorum nobilium partium earumdem fuerunt legitimè & ſolemniter proteſtati, quòd ex quo prædictus dominus rex ipſos deſeruerat, ut præfertur, quod ipſi nomine & pro parte omnium Siculorum, & ipſi Siculi ſe eximebant à ſuo dominio & omnimoda poteſtate, & quòd erant & reputabant ſe legitimè abſolutos & penitus liberatos ab omni ſacramento, fidelitate, promiſſione, & homagio, quibus ipſi eidem regi tamquam domino hactenus tenebantur: quòd de cetero liberè poſſunt & debent eis providere de domino & de rege jux[illegible] eorum arbitrium. Voluntatem quorum & proteſtationem prædictus dominus rex legitimam reputando, coram prædictis nobilibus voluntariè acceptavit. De quibus proteſtatione & acceptatione ad æternam rei memoriam [illegible] Siculorum cautelam prædicti nuncii fecerunt ſibi fieri legitima publica documenta. Eodem die à prædicto rege memorati nuncii receſſerunt, quos in eorum receſſu præfatus dominus rex rogavit, ut ipſi deberent dominam reginam cariſſimam matrem ſuam & dominam YOLANDAM ſororem ejus recommendare Siculis carius quàm valerent, dicendo nunciis memoratis: De domino FREDERICO aliquatenus non rogamus, quia ipſe cùm miles ſit, quòd debeat agere non ignorat, & vos quid oporteat facere benè ſcitis. Et ſequenti die dominico penultimo ejuſdem menſis per archiepiſcopum . . . . . Eccleſiæ Romanæ legatum, tunc ibidem præſentem, interdictum, quo dicta terra dicti regis erat ſuppoſita, fuit penitus relaxatum. Et eodem die prædictus dominus rex ibidem colloquium celebrans, omnibus publicavit ſe inſulam Siciliæ dimiſiſſe totaliter, ut ſuperius eſt expreſſum. Subſequenti autem die Lunæ ultimo menſis ejuſdem prædictus rex ad quamdam terram vocatam Figerias, diſtantem à prædicta villa Bertram per milliaria duo, [illegible] perſonaliter contulit, ubi princeps CAROLUS cum filia ſua domina BLANCA ejuſdem regis præſtolabatur adventum, qui princeps memoratam filiam ſuam eidem regi tradidit in inſtanti, & prædictus dominus rex ſtatim immediatè reſtituit dicto principi filios ſuos, & alios omnes obſides, quos ſuo detinebat carceri mancipatos, memorato rege cum dicta domina BLANCA ad prædictam villam Bertram die eodem redeunte. Subſequenti verò die Martis primo Novembris ibidem præfatus dominus rex eamdem dominam BLANCAM duxit, celebratis nuptiis, in uxorem. Et quia ſupradicti comites, barones, nobiles & ſyndici ipſi conſultiùs providerunt, quod vocatis & coadunatis ſyndicis omnium terrarum & locorum totius inſulæ apud civitatem Catheriæ XV. menſis Januarii primo venturi hujus nonæ indictionis, debemus ibidem generale colloquium celebrare, & à ſyndicis ſupradictis nomine & pro parte omnium terrarum & locorum ipſorum fidelitatis & homagii conſueta recipere ſacramenta, noſque eis ſacramento firmabimus inviolabiliter obſervare ea quæ ipſis pro bono & pacifico ſtatu regni Siciliæ in ipſo colloquio promittemus die ſtatuto, in quo regni Siciliæ diadema feliciter aſſumamus. Quocirca devotioni veſtræ mandamus, quatinus ſtatim præſentibus receptis, ſyndicos veſtros & de melioribus & nobilioribus, ſapientibus ditioribus, & ſufficientibus veſtrûm numero ſex eligere ſtudeatis, quos electos cum decreto electionis & approbationis ipſorum, ac veſtrum ſuper præmiſſis & aliis plenaria auctoritate ſuffultos ad nos apud eamdem civitatem Catheriæ pro cauſa prædicta infallibiliter in præſcripto termino deſtinetis. Datum, &c. XII. Decembris VIIII. indictionis.

Et proinde dictus Donp. FREDERICUS, XII. Decembris VIIII. indictionis anno Domini prædicto MCCXCV. incepit dominari in inſula Siciliæ habens titulum, ut ſupra dictum eſt, *dominante inclyto Domino noſtro Domino* FREDERICO *infanti illuſtris regis Aragonum & Siciliæ claræ memoriæ filii, domini ſui anno primo.* Et ſubſequenter viceſimo quinto die menſis Martii ejuſdem IX. Indictionis anno à nativitate Domini MCCXCVI. dictus FREDERICUS coronatus fuit in dicta urbe felici Panormi à Siculis in regem Siciliæ: habens [illegible] tenens in ſuum ammiratum prædictum dominum ROGERIUM DE LAURIA, & in ſuos præpoſitos equitum bellatorum dominum BLASIUM DE ALAGONIA, fratrem RAYNALDUM DE PONCIO, dominum GUILLELMUM DE CASTILIANO comitem Catanzarii, & multos alios ſtrenuos bellatores.

LV. *De tranſitu dicti regis Frederici in Calabriam.*

CUm quibus ammirato, bellatoribus, & Siculis, dictus dominus rex FREDERICUS tempore æſtivo dicti anni dictæ ſuæ coronationis tranſivit [illegible] Calabriam, & obtinuit, & acquiſivit à Rhegio uſque ad Petram Roſeti.

LVI. *De receſſu dictæ dominæ reginæ Conſtantiæ ac dicti domini Rogerii ammirati Siciliæ.*

POſtea verò inter dictum dominum ROGERIUM DE LAURIA ammiratum ex una parte, & prædictos dominum BLASIUM, fratrem RAYNALDUM & alios præpoſitos equitum ortum eſt ſcandalum, per quod de permiſſione dicti domini regis FREDERICI prædicta domina regina CONSTANTIA mater ſua, & prædictus dominus ROGERIUS DE LAURIA, ſimul cum domino JOHANNE DE PROCIDA conſiliario meliori [illegible] cancellario ejuſdem domini regis, receſſerunt de inſula Siciliæ. Et tunc ipſa domina regina & ipſe dominus Johannes contulerunt ſe ab inde ad urbem Romæ, ubi mortui ſunt, & prædictus dominus ROGERIUS DE LAURIA contulit ſe ad dictum regem CAROLUM, & effectus eſt ipſius CAROLI fidelis & ammiratus. Qui receſſus ipſorum dominorum de dicta inſula Siciliæ fuit anno . . . .

LVII. *De rebellione & recuperatione caſtrorum Caſtellionis, Francavillæ & Cipri.*

PRopter quem receſſum dicti domini ROGERII DE LAURIA ammirati Siciliæ caſtra Caſtellionis, Francavillæ [illegible] Cipri, ſita in dicta

inſula Siciliæ, quæ erant ipſius ROGERII, & tenebantur pro eo per dominum JOHANNEM DE LAURIA nepotem dicti domini ROGERII, rebellaverunt contra dictum dominum regem FREDERICUM: propter quam rebellionem idem rex inde ad paucos dies obſedit ipſa caſtra violenter, obtinuit & recuperavit ea cum labore, aſſecuratis tamen & affidatis per dominum dictum regem, & dimiſſis ſtatim ab inde ire Neapolim ad ſervitia dicti regis CAROLI cum dicto domino JOHANNE DE LAURIA, & domina YLARIA uxore ſua eademque filia domini MANFREDI MALECTO comitis camerarii, ac ROGERIO DE LAURIA filio dicti ammirati, exiſtentibus in prædicto caſtro Caſtilioni, quàm aliis de eorum comitivis & conſortio exiſtentibus in omnibus dictis caſtris.

LVIII. *De domino Conrado Auria conſtituto in ammirato Siciliæ.*

ET ſic dictus dominus rex FREDERICUS providit ſibi de altero ammirato, conſtituit atque fecit ejus ammiratum dominum CONRADUM AURIÆ Januenſem.

LIX. *De adventu dicti regis Jacobi & ducis Roberti, & captione Pactarum, & obſidione Siraguſiæ.*

POſt verò prædicta, operante ſupradicto papa BONIFACIO antedicto, dictus rex JACOBUS olim rex Siciliæ, & prædictus dominus ROBERTUS dux Calabriæ, filius ipſius regis CAROLI cum prædicto domino ROGERIO DE LAURIA cum eorum extolio galearum & exercitu magno equitum & peditum venerunt XXIIII. Auguſti XI. indictionis primò tunc ſequentis anno Domini MCCXCVIII. in Sicilia, eo prætextu quòd idem rex JACOBUS induceret ipſum dominum ROBERTUM, nomine dicti ſui patris in poſſeſſione inſulæ Siciliæ, prout pactum dicitur inter eos in tractatu prædictæ eorum pacis; & in dicto adventu applicuerunt primo ad maritimam civitatem Pactarum, & illic facientes portum, ceperunt & habuerunt abſque aliquo ictu dictam civitatem Pactarum primo die menſis Septembris XII. indictionis dicto anno Domini MCCXCVIII. & ſubſequenter contulerunt ſe cum quodam cardinale nomine domino LANDULPHO DE BULCANO, ad civitatem Siraguſiæ in fine menſis Octobris XII. indictionis prædictæ, & non permiſſi intrare in dictam civitatem, obſederunt eam, obſeſſam præliabant eam, & intulerunt eidem civitati dira diſcrimina guerræ menſibus fere quatuor & dimidio, numeratis à dicto fine dicti menſis Octobris in antea.

LX. *De captione dicti domini Johannis de Lauria, & galearum dicti regis Jacobi, & captione ipſius domini Johannis.*

DIcta itaque civitate Siraguſiæ manente ſic obſeſſa, & defendente ſe à dictis hoſtibus, prædictus dominus JOHANNES DE LAURIA nepos dicti domini ROGERII cum galeis à decem & ſeptem ſupra armatis de gente Catalanorum recedentes de dicta obſidione ivit ad Pactas, & poſtea volens ab inde redire in Siraguſiam, tranſivit per farum Meſſinæ, quem tranſitum ſentientes Meſſanenſes, ſtatim ex improviſo ipſo die dicti tranſitus armaverunt galeas viginti duas, cum quibus irruerunt in dictum dominum JOHANNEM, & ipſas ejus galeas debellaverunt, & ceperunt ſex, eumdem, & quatuordecim ex dictis galeis, duxerunt ipſos captos in Meſſanam: deinde dicti Catalani capti in dictis galeis fuerunt poſiti & retenti in carceribus Meſſanæ & Panormi, & ipſe dominus JOHANNES in dicta civitate Meſſanæ per magnam regiam curiam fuit condemnatus ad detruncationem capitis, & ſic extitit decapitatus & mortuus; & ipſis Catalanis mortuis impoſitum fuit nomen per Siculos, videlicet quòd vocati ſunt Garſaguini.

LXI. *De receſſu dictorum regis Jacobi ducis & cardinalis de dicta obſidione.*

QUa detentione & captione dicti domini Johannis & ſequacium ejus prædictorum veniente ad conſcientiam & notitiam ipſorum regis JACOBI, domini ROBERTI, & cardinalis, tenentium obſeſſam, ut prædicitur, dictam civitatem Siracuſiam, dicti domini cum eorum exercitu receſſerunt ſtatim de dicta obſidione, & redierunt in Neapolim.

LXII. *De reditu dictorum hoſtium in Siciliam, & victoria per eos obtenta, de dicto rege Frederico & Siculis.*

ET deinde reſumentes eorum vires, & augmentantes eorum exercitum, redierunt in Siciliam ad maritimam ſancti Marci de Valle Deminæ in Flomariam Ficaliæ, & ibi ceperunt terram tempore æſtivo XII. indictionis anno Domini MCCXCVIIII. regni dicti domini Frederici anno IV. Quo facto dictorum hoſtium perveniente ad notitiam dicti domini regis FREDERICI, idem rex congregato in Meſſana ſuo extolio galearum infra dictum tempus æſtivum ejuſdem anni, ivit perſonaliter cum dicto extolio & omnibus magnatis dictæ inſulæ Siciliæ contra prædictos ſuos hoſtes, & commiſſo inter eos prælio quarto die menſis Julii ejuſdem XII. indictionis, idem dominus rex FREDERICUS à dictis ſuis hoſtibus in dicto prælio extitit debellatus, non tamen captus, quod ipſe cum galea ſua & aliquibus ſuis galeis ab inde auſugit, captis & miſſis ad carceres Cataloniæ & partium principatus reliquis dicti extolii Siculorum debellatis: inter quos captos & carceratos fuerunt nobiles Siciliæ, & pro vindicatione mortis & decapitationis dicti domini JOHANNIS DE LAURIA decapitati, ut prædicitur, in Meſſana, multi Meſſanenſes fuerunt lanceati, & gladio interfecti per dictum dominum ROGERIUM DE LAURIA poſt dictam debellationem in dicta maritima S. Marci, de quo conflictu dictus dominus rex FREDERICUS ſcripſit Panormitanis in hæc verba.

« FREDERICUS tertius Dei gratia rex Siciliæ « ducatus Apuliæ & principatus Capuæ &c.

« Inſulam & fideles noſtros Siciliæ à noſtrorum « hoſtium inſultibus & inſidiis defenſare conantes, « cum noſtro extolio die Veneris tertio præſentis « menſis Julii in ſerò pervenimus ad maritimam S. « Marci de Valle Deminæ, ubi intellexerat no-

Frederici regis epiſtola ad Panormitanos de victoria à

Fuit hoſtibus in ipſum reporta.

ſtra ſerenitas prædictorum hoſtium galeas inſiſtere, & ſequenti die ſabbati quarto ejuſdem in prædictas galeas hoſtium morantes ibidem, viriliter & animosè irruimus, & dum pugna inter utrumque exſtolium committeretur, à fortuna & caſu acciderat, quòd tam galea in qua eramus, quàm multæ galeæ noſtræ, videlicet meliores & magnæ & ſufficienter armatæ, per quarum vigorem & potentiam ſperabamus in Domino de prædictis hoſtibus obtinere victoriam, ſic intra ſeipſas remis involutæ & impeditæ fuerunt, quòd aliqua ipſarum contra prædictas galeas hoſtium pugnare non potuit: quædam de galeis noſtris à ſexdecim uſque ad decem & octo per prædictas galeas hoſtium captæ fuerunt nobis, omnibus aliis galeis dicti noſtri exſtolii redeuntibus in Meſſanam. Et quia bellorum & guerrarum requirit ſtatus, & qualitas conflictus, hinc inde fieri, & quandoque uni parti, & quandoque alteri concedi & dari victoriam; & ſic notorium eſt, nec minus ipſa rei veritas & publica fama teſtatur quod de prædictis hoſtibus multiplices, majores, ac diverſas victorias terra marique nobis conceſſit Altiſſimus, & in eo firmiter credimus, & pro certo ſperamus, nedum prædictam inſulam & fideles noſtros à prædictis hoſtibus viriliter & potenter defendere, verum etiam reſumtis & collectis hinc inde viribus & fortitudine, hoſtium ipſorum cladem & excidium procurare: fidelitatem veſtram hortamur & requirimus nihilominus expreſsè per . . . quatinus occaſione captionis prædictarum galearum corda veſtræ devotionis & fidei non vertantur, nec dubitent; ſed conſideratis victoriis, quibus Omnipotentis dextera nos dotavit & dotabit in melius, ſpiritum totius confortationis & vigoris erga dominium & fidem noſtram aſſumatis. Circa diligentem ſalubrem & tutam cuſtodiam, fortificationem & defenſionem prædictæ civitatis ſic die noctuque ferventer, inviolabiliter & efficaciter intendatis, quod civitas ipſa à prædictorum hoſtium ſtudiis, machinationibus, & inſultibus potenter & ſalubriter cuſtodiatur, & defendatur illæſa; & effectu operum vos ſic donis & gratiis ampliare & gerere pollicemur, quòd tot & tantis ſervitiis inſudaſſe gaudebitis, & ceterum alii ad ſimilia [illegible] majora promtius & animoſius inducentur, nos enim habita certitudine de proceſſibus prædictorum hoſtium quòd intendebant agere, & verſus quas partes procedere ad partes Siciliæ, videlicet illas partes, ad quas eos velle declinare ſciveramus; noſtrum ſuccurſum & auxilium quòd magis neceſſarium fore videbimus, item veſtrum cum toto exfortio poſt ſe cum noſtris feliciter dirigemus. Datum Meſſanæ vi. Julii, xii. indictionis regni noſtri anno quarto.

LXIII. *De obſidione Meſſanæ & rebellatione Iſdæ.*

QUa debellatione dicti exſtolii Siculorum facta, ut præſcribitur, dictus dominus Rogerius de Lauria cum exſtolio galearum dictorum hoſtium ivit ad mare Meſſanæ in portu Rhegii, & tenens obſeſſam per mare dictam civitatem Meſſanæ: propter quam obſeſſionem Meſſanenſes paſſi ſunt inopiam rerum comeſtibilium, & vivebant in maxima fame: ita quod proinde populus immunitus nequiens ibi manere, fugit ab inde ad alia loca Siciliæ: ex qua fuga multi ex dictis fugientibus in dicta fuga mortui ſunt. Et tunc temporis dictæ debellationis dominus Petrus Salvacossa procentinus prædictæ inſulæ Iſdæ acquiſitæ, ut prædicitur, per Siculos tempore regni dicti regis Jacobi, recedens ſimul cum prædicto rege Frederico de prædicto conflictu, rediit abinde cum galea ſua ad dictam inſulam Iſdæ, & reſtituit eam ipſi regi Carolo, debellando contra dictum regem Fredericum. Dictus autem rex Jacobus, facto prælio, rediit ab inde ad partes ſuas Cataloniæ, remanente in Sicilia dicto duce Roberto cum exſtolio [illegible] exercitu ſuis.

LXIV. *De rebellatione Cataniæ & aliorum infraſcriptorum locorum.*

QUa de cauſa infra & poſt tempora ipſa, dum prædicta ſic fiebant & tractabantur in Sicilia, rebellaverunt contra dictum dominum regem Fredericum ad dominium dicti regis Caroli civitas Cataniæ & alia loca, caſtra, & terræ dictæ inſulæ Siciliæ infra ſcripta, videlicet civitas Cataniæ prædicta, terræ & caſtra Paternonis, Adernonis, Gangii, Jacii, Aidoni, Ficariæ, Naſi, Ligudiæ, Bizini, Noti, Raguſiæ, Rachal-Johannis, Claromontis, Palazoli, Caſtilioni, Francavillæ, Tripi, Petrepiciæ, Sicli, Tavurmenii, S. Fradelli, Ferulæ, Capud-Urlandi, Melacii, Monforti, Priſſiæ, Pactarum, S. Petri de Pactis Therinarum, Caſtri ad mare de Gulfo, Buſieral, Turris-Maſcali. Aliqua videlicet eorum voluntaria, & reliqua præ timore multitudinis dictorum hoſtium, non tamen quod aliquod ipſorum captum fuerit à dictis hoſtibus ex prælio ſive pugna.

LXV. *De recuperatione Jachii, Gangii & Aydoni.*

DE quibus quidem caſtris, terris & locis Siciliæ rebellatis & captis, ut præfertur, dictus dominus rex Fredericus obſedit, recuperavit, & habuit poſt multos labores [illegible] inſultus terras & caſtra prædicta Jachii, Gangii & Aydoni.

LXVI. *De adventu principis Philippi de Trepano, & obſidione ipſius terræ.*

EOdem etiam duce Roberto manente in dicta civitate Cataniæ, dominus Philippus princeps Tarentinus, filius dicti regis Caroli, idemque frater dicti ducis, cum ſuo exſtolio galearum veniens de partibus principatus ad invaſionem dictæ inſulæ, applicuit ad terram Trapani infra primam hebdomadam menſis Novembris, xiii. indictionis, anno prædicto mccxcviii. & illic deſcendens cum ſuo exercitu equitum & peditum & ipſis galeis, tenebat ipſam terram Trapani obſeſſam per mare & per terram.

LXVII. *De victoria obtenta per dominum dictum regem Fredericum à Siculis de ipſo principe Philippo.*

CONtra quos principem PHILIPPUM & exercitum tenentes obſeſſam dictam terram Trapani, concurrens prædictus rex FREDERICUS cum prædicto domino BLASCO & Panormitanenſibus, qui ad hoc exiverunt in communi, & cum aliis Siculis, debellavit ipſum principem, & prædictum ſuum terreſtrem exercitum primo die menſis Decembris ejuſdem XIII. indictionis, in qua debellatione interempti fuerunt dominus PETRUS DE SALVA-COSSA protoſſetinus Iſclæ, & multi alii nobiles, [illegible] reliqui dicti exercitus fuerunt carceri mancipati, & proinde dictus rex FREDERICUS ſcripſit Panormitanis in hæc verba.

Epiſtola Frederici regis ad Panormitanos de victoria ab ipſo in Philippum Principem Tarentinum reparata.

FREDERICUS Dei gratia rex Siciliæ, ducatus Apuliæ, & principatus Capuæ, univerſis hominibus civitatis Panormi, &c.

Et veſtra & aliorum noſtrorum corda fidelium de noſtrorum felicitate ſucceſſuum feſtivæ jubilationis gaudiis hilareſcant, vobis tenore præſentium ad gaudium annunciamus, quòd per illam gratiam, qui cauſam noſtram pio favore proſequens & defendens, manus noſtras ad prælium docuit, & digitos noſtros ad bellum, hodie primo præſentis menſis Decembris hujus XIII. indictionis, in campis infra terras Trapani & Marſaliæ de illuſtri PHILIPPO filio CAROLI hoſtis noſtri, qui ſe Tarentinum ſcribebat in principem, & terreſtri exercitu, cum quo in Sicilia infeliciter declinarat, per nos noſtrumque victorioſum exercitum feliciter obtenta victoria, eodemque PHILIPPO, nec non filio comitis Therii de S. Severino, HUGONE DE VISI, TINZOLINO DE AMMIDOLEA, & aliis quàm pluribus nobilibus & equitibus aliis captis in noſtro carcere, reliqui omnes fuerunt in ipſo prælio in manu forti & extento brachio interempti; ita quòd de ſexcentis equitibus & peditibus aliis, quos in Sicilia cum eodem principe infelicia eorum fata traxerunt, nullus manus noſtras evadere potuit, quin in ipſo conflictu potentiæ noſtræ gladio trucidatus extiterit, aut noſtro fuerit ergaſtulo carceris mancipatus. Ex hac igitur victoria, quam nobis eſt Dominus dignatus concedere, nobiſcum largitori bonorum omnium gratias referentes, gratuitè iteratis plauſibus exultetis, firmam ſpem & fiduciam habentes in eo qui proceſſus & actus noſtros favorabili protectione proſequetur, quod de aliis noſtris hoſtibus exiſtentibus in Sicilia debitam ac ſperatam victoriam continuatis ſucceſſibus conſequemur. Et quia galeæ hoſtium eorumdem ſemi-armatæ ſunt in inſulis Trapani, & per modica ex galeis noſtris facilè poterunt expugnari, fidelitati veſtræ firmiter & expreſsè mandamus, quatenus in continenti receptis præſentibus, omni mora ſublata, galeas quas in civitate ipſa mandavimus armari per commune & omnem alium modum per quem celerius fieri poterit armetis inſtanter, & cum eis & aliis galeis Januenſium exiſtentibus in noſtris proſer- A vitiis, quorum eſt ammiratus nobilis ÆGIDIUS AURIÆ dilectus amicus & devotus noſter, cui exinde ſcribimus ad pugnationem [illegible] captionem prædictarum galearum hoſtium procedatis, ut eis auctore Domino ſuperatis, felicia felicibus, & gaudia gaudiis cumulentur. Datum Trapani primo Decembris, XIII. indictionis, regni noſtri anno V.

Dictus itaque princeps PHILIPPUS cum prædictis nobilibus & aliis cum eo captis ductus fuit per eumdem dominum regem FREDERICUM in Panormo, & relicta in carcere palatii Panormi majori parte dictorum nobilium, idem princeps fuit ab inde ductus ad caſtrum Cepheri, & illic poſitus decenter captivus, in eo videlicet carcere dicti caſtri, in quo recluſus & decenter fuerat captivus dictus rex CAROLUS pater ejus.

LXVIII. *De debellatione exercitus dicti ducis Roberti in Gagliano.*

DIctus verò dominus ROBERTUS cum ſuo exercitu terreſtri remanſit & ſtetit in dicta civitate Cataniæ; & eorum domino ROBERTO exiſtente [illegible] dicta civitate Cataniæ, receſſerunt, & iverunt ab indè trecenti equites de C nobilibus totius dicti exercitus ad caſtrum Gagliani, ad apprehendendum ipſum caſtrum ex promiſſione fallaci ſibi inde facta, ubi extiterunt in toto debellati, interempti, & capti per prædictos dominum BLASIUM [illegible] ALAGONA, & dominum GUILLELMUM comitem Catenzarii & alios fideles dicti regis FREDERICI tempore carneprivii, XIII. indictionis, anno Domini MCCC. Inter quos debellatos & captos fuerunt comes Brendæ & alii de nobilibus dicti ducis.

LXIX. *De debellatione exſtolii Siciliæ in Pontio.*

TEmpore autem æſtivo dicti anni XIII. indictionis, videlicet Domini MCCC. dictus dominus CONRADUS AURIÆ ammiratus Siciliæ cum exſtolio galearum Siculorum vadens D uſque Poncium, intravit in exſtolium galearum dicti regis CAROLI, in quo erat ipſe dominus ROGERIUS DE LAURIA, [illegible] commiſſo inter ipſa exſtolia prælio, idem dominus ROGERIUS cum ſuis ſequacibus obtinuit victoriam de dicto exſtolio Siculo, & habuit viginti octo ex eiſdem galeis Siciliæ, capto in dicto conflictu prædicto ammirato Siciliæ, cum multis de nobilibus inſulæ ſupradictæ.

LXX. *De adventu dicti regis Caroli ante Thermas, & pace facta inter eum & dictum regem Fredericum.*

E DEinde verò exiſtentibus ſub dominio dicti regis CAROLI rebellatis prædictis civitatibus, Cataniæ, Paternonæ, Lichodiæ, Bizino, Nocho, Raguſa, Rachal-Johannis, Petra-pricia, Sicli, Tauromenio, Adernone, [illegible] Pactis, anno Domini MCCC. ſecundo, die Lunæ, XXVIII. menſis Madii, XV. indictionis regni dicti domini regis FREDERICI anno ſeptimo, dictus CAROLUS illuſtris regis Francorum filius Elenſonæ, Valeſii, Carnoti, & Andega-

viæ comes, & prædictus Dominus ROBERTUS filius dicti regis CAROLI volentes podius invadere & acquirere dictam inſulam Siciliæ, & tam pro parte ipſius regis CAROLI à dominio dicti regis FREDERICI in totum auferre, cum eorum extolio galearum & exercitu magno venerunt ad maritima, & ſtatim habuerunt dictam terram; quia homines terræ ipſius perterriti ex multitudine extolii & exercitus prælatarum, ultro ſe dederunt eiſdem hoſtibus. Poſtea verò idem extolium recedens de Thermis, & tranſiens per ante portum Panormi, ivit & cepit vi caſtrum ad mare, & Gulfo; & eo capto, ivit abinde ad maritimam terram Saccæ. Milites autem equites, & pedites ipſius exercitus iverunt de dicta terra Thermarum ad terram Caccabi quam præliantes, & nequeuntes eam habere, cum ignominia abinde receſſerunt. Et euntes ad terram Curulioni, obſiderunt eam, & tenuerunt eam obſeſſam diebus XVIII. infra quos præliaverunt pluries terram ipſam acriter, [illegible] commiſſione unius ex dictis præliis interemtus fuit ab hominibus ipſius terræ Curulioni inter alios dominus qui erat de dicto exercitu dicti regis CAROLI, & completis dictis XVIII. diebus multum ignominiosè receſſerunt de dicta terra Curulioni, & iverunt abinde ad dictam terram Saccæ, & obſidentes ipſam terram Saccæ, tenuerunt eam obſeſſam diebus XLIII. Sed dum terram Saccæ invadere & habere non poterant dicti hoſtes, miſerunt abinde ſuos nuncios iidem dominus CAROLUS & dominus ROBERTUS ad dictum regem FREDERICUM, qui erat in terra Caſtri-novi pro pace tractanda ſuper dictam guerram. quibus nunciis loquentibus ipſi domino regi, tam idem dominus rex quàm ſupradicti comes & dux contulerunt ſe in Calatabilocta, & illic dictus dominus rex FREDERICUS pro ſe [illegible] Siculis ex una parte, & dicti comes & dux pro parte dicti regis CAROLI ex altera, fecerunt & firmaverunt de dicta terra pacem XXIX. die menſis Auguſti dictæ XV. indictionis: ita quod idem dominus rex FREDERICUS remanſit rex Siciliæ, & inſulam Siciliæ habuit, & fuerunt tunc ſtatim reſtituta ſibi omnia prædicta caſtra, civitas & loca dictæ inſulæ Siciliæ rebellata contra dictum regem FREDERICUM ſub dominio dicti regis CAROLI; [illegible] proinde tunc reſtituit dictus rex FREDERICUS eidem regi CAROLO terras, caſtra, & loca, quæ idem rex FREDERICUS tenebat in Calabria. & fuit adjectum in dicto tractatu dictæ pacis, & quòd idem dominus rex FREDERICUS abinde inantea non ſe ſcriberet titulum ſuum ſicut ante, videlicet quod erat rex Siciliæ, ducatus Apuliæ & principatus Capuæ, ſed abinde inantea titulus ejus fuit talis FREDERICUS *tertius Dei gratia rex.* Item, quòd ex ipſo tractatu idem rex FREDERICUS accepit & habuit in ſuam uxorem dominam ALIANORAM filiam dicti regis CAROLI, quæ venit poſt dictum tractatum ad dictum regem in Meſſanam, ubi fuerunt ipſorum domini regis FREDERICI & dominæ ALIANORÆ ſponſalia celebrata tempore veris anni tunc primo ſequentis, primæ indictionis, currente anno MCCCII. De quo quidem tractatu pacis præfatus idem dominus rex FREDERICUS ſcripſit Panormitanenſibus in hæc verba.

Frederici regis epiſtola de pace cum Carolo principe facta.

FREDERICUS Dei gratia rex &c.

Antiquæ legis ſervatur edictum, novi teſtamenti inſtitutio exercetur, & chriſtianæ fidei roboratur auctoritas, dum pax mundo præſtatur, quam omnipotentem Chriſtum ſummi Patris Filium poſt glorioſam aſcenſionem ſuam conſtat ejus apoſtolis reliquiſſe. in quo gloria in excelſis Deo extollitur, diſcordantium voluntates ad conformitatem ſtatus debiti reducuntur, ceſſant cædes gentium, alta guerrarum vitantur diſcrimina, & totius jubilationis & lætitiæ naſcitur incrementum: propter quòd ſcire vos volumus, quod viceſimo nono præſentis menſis Auguſti juxta Saccam & Calatabilottam inter nos necnon magnificos & ſpectabiles dominum CAROLUM illuſtris regis Francorum filium Alenzoni, Valeſii, Carnoti, Andegaviæque inclytum comitem conſobrinum & dominum ROBERTUM illuſtris CAROLI primogenitum & ducem Calabriæ cognatos noſtros cariſſimos, & ceteros alios tam magnates quàm alios ex parte eadem pax & compoſitio ad laudem & exaltationem divini nominis firmata extitit & completa: ita quod habemus inſulam Siciliæ & rex Siciliæ remanemus. Quocirca fidelitati veſtræ mandamus, quatenus de prædicta facta pace [illegible] concordia gaudium in domino aſſumentes, à miſſione equitum, peditum & aliorum armigerorum, quos per vos apud Corolionum pro honorabili tractatu prædictæ compoſitionis & pacis mitti mandavimus, penitus deſiſtatis, & prædictam [pacem] inviolabiliter obſervetis. Datum Calatabilottæ ultimo Auguſti XV. indictionis regni noſtri anno VII.

LXXI. *De interdicti primi relaxatione.*

PRopter quem quidem tractatum dictæ pacis, interdictum cui dicta inſula Siciliæ erat ſuppoſita à tempore prædictæ rebellionis factæ per Panormitanenſes contra dictum regem CAROLUM, ut ante ſcriptum extitit, penitus relaxatum eſt, & proinde ſcriptum eſt capellano matris Panormitanæ eccleſiæ in hæc verba.

Provido viro capellano majoris Panormitanæ eccleſiæ dilecto in Chriſto ſibi JOHANNES DE CAMERA canonicus eccleſiæ de Caſtra Ricurrenſis dioceſis ſalutem & ſinceram in domino caritatem.

Diſcretionem veſtram ſcire volumus, quod venerabilis & diſcretus dominus GUILLELMUS Salernitanæ eccleſiæ & nos dudum à ſanctiſſimo patre & domino, domino BONIFACIO divina providentia ſacro-ſanctæ Romanæ Eccleſiæ matris & univerſalis ſummo pontifice, cum omni devotione & reverentia recepimus literas in hac forma.

Bonifacii Papæ VIII. mandatum de relaxa-

BONIFACIUS epiſcopus ſervorum Dei dilectis filiis GUILLELMO electo Salernitano & JOHANNI DE CAMARA canonico eccleſiæ de Caſtra Ricuricenſis dioceſis ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Illius exemplo cujus vices in terra gerimus,

[illegible] in Si- cilia.

nolentes mortem peccantium, ſed cupientes potius converſionem eorum fructiferam ad ſalutem, miſereri eligimus potius quàm ulciſci. Cum igitur dilecti filii nobiles viri CAROLUS natus claræ memoriæ PHILIPPI regis Francorum comes Andegavenſis, & ROBERTUS dux Calabriæ primogenitus cariſſimi in Chriſto filii noſtri CAROLI Siciliæ regis illuſtris, in ipſius Siciliæ inſula contra FREDERICUM natum quondam PETRI olim regis Aragonum & Siculos & alios in inſula ipſa rebelles propter multiplicatos eorum graves & enormes exceſſus, offenſas, injurias, contumacias, & contemtus, quibus Deum & Romanam Eccleſiam, & præfatum regem CAROLUM longo jam tempore in eadem inſula & aliis regni prædicti locis & partibus durius provocarunt, progreſſi nuper magnificè dignoſcantur, ut rebelles ipſi ad devotionem & mandata ejuſdem eccleſiæ coacti vel voluntarii, divina ſuffragante potentia, reducantur, volque illuc ... ſeritis cum eiſdem: nos de veſtra diſcretionis & circumſpectionis induſtria plenam in domino fiduciam obtinentes, & volentes ut eò libentiùs rebelles iidem, civitates, caſtra, [illegible] loca tàm ipſius inſulæ quàm aliarum etiam regni prædicti partium citra farum, necnon & circa adjacentium inſularum & locorum, & eorum incolæ, qui rebelles dignoſcuntur, redeant ad devotionem noſtram & eccleſiæ memoratæ, quo magis nos & illam ſibi ſenſerunt miſericordia & pietate propitios: diſcretioni veſtræ, ut inſulas, civitates, caſtra, terras, & loca rebellia prædicta, & alias quaſcumque perſonas, quæ in hujuſmodi rebellione fuerunt, ſeu quæ alias rebellibus ipſis contra monitiones, inhibitiones, & mandata ſedis apoſtolicæ ſuper his aſſiſtere præſumſerunt, impendendo eis conſilium, auxilium, favorem publicum vel occultum, & quæ ad noſtram & ejuſdem eccleſiæ [obedientiam] & mandata redire curaverint, poſſitis vos & quilibet veſtrum per vos vel alium ſeu alios, dum in hujuſmodi negotii præſentis proſecutione fueritis, auctoritate noſtra ad mandata ipſa nomine noſtro & Eccleſiæ prædictæ recipere, ac omnes ſententias excommunicationis, ſuſpenſionis, interdicti, per eamdem ſedem, vel per ejus legatos, aut quemvis alium ſeu alios auctoritate noſtra, ratione vel occaſione hujuſmodi rebellionis ſeu guerræ in eos & ipſorum quemlibet prolatas, poſtquam ſuper his ad hujuſmodi mandata redierunt, relaxare, ac diſpenſare cum clericis & perſonis eccleſiaſticis ex eiſdem qui interdictum hujuſmodi non ſervando, vel prædictis excommunicationis & ſuſpenſionis ligati ſententiis divina officia celebrando, vel immiſcendo ſe illis irregularitatem contraxiſſe noſcuntur, præſtito à prædictis juramento & promiſſo per eos, quod ſuper his ſtabunt noſtris & Eccleſiæ memoratæ præcisè mandatis, quotiens expedire videbitur, faciendis, & quod de cetero ad rebellionem hujuſmodi non redibunt, nec aliàs in rebellione ipſa præſtabunt auxilium, conſilium, & favorem publicè vel occultè, liberam concedimus auctoritate præſentium fa-

A cultatem, proviſo quod cum conſtitueris in epiſcopali dignitate & ſupra ad diſpenſationem hujuſmodi non procedatis. Illi autem qui, ut præmittitur, abſolutionis beneficium ab excommunicationis & ſuſpenſionis ſententiis fuerunt proſecuti; & civitates, caſtra, terræ, & loca in quibus interdictum hujuſmodi fuerit relaxatum, ſi ad vomitum, quod abſit, redierint, eo ipſo in ſimiles ſententias relabantur, & diſpenſationis ſuper irregularitate quas, taliter redeuntes contigerit obtinere, nullius extunc ſint roboris vel momenti. Datum Anagniæ IV. idus Junii,

B pontificatus noſtri anno VIII.

Et quia pro parte univerſitatum perſonarum tam eccleſiaſticarum quàm ſæcularium civitatis Panormitanæ, necnon terrarum & locorum diœceſis majoris Panormitanæ eccleſiæ cum omni reverentia humilitatis & devotione requiſiti fuimus, eos per nos recipi ad mandata prædictorum domini ſummi pontificis & ſacroſanctæ Romanæ matris Eccleſiæ, ac eis relaxari omnes ſententias excommunicationum, ſuſpenſionum, & interdicti, per prædictam ſedem apoſtolicam, vel ejus legatos, aut quemlibet alium auctoritate apoſtolica, ratione vel occaſione hujuſmodi re-

C bellionis ſeu guerræ, contra eas & ipſarum quamlibet prolatas: ſe offerendo, paratas ſub religione debitorum juramentorum ſuper præmiſſis, juxta tenorem prædictarum literarum papalium prædictarum, domini ſummi pontificis & ſacroſanctæ Romanæ matris eccleſiæ ſtare mandatis. Earum requiſitione & petitione, utpote juſtis, admiſſis, vobis ſuper præmiſſis omnibus & ſingulis exequendis, faciendis, & complendis in prædicta civitate Panormi terris & locis diœceſis dictæ Panormitanæ eccleſiæ, vices noſtras duximus committendas, diſcretioni veſtræ ex parte dicti ſummi pontificis diligenter attenta & in omni-

D bus obſervata, vos vel alius ſeu alii, dum in hujuſmodi negotii præſentis proſecutione fueritis, loco noſtri. Prædictas perſonas dictarum civitatis, terrarum & locorum prædictæ Panormitanæ diœceſis tam eccleſiaſticas quàm ſæculares, ad mandata prædictorum domini ſummi Pontificis & ſanctæ Romanæ matris Eccleſiæ recipiatis, ac eis juxta tenorem prædictarum papalium literarum relaxetis omnes ſententias excommunicationum, ſuſpenſionum, interdicti, per eamdem ſedem apoſtolicam, vel per ejus legatos, aut quemvis alium, ſeu alios auctoritate apoſtolica, ratione vel occaſione hujuſmodi rebellationis ſeu guerræ, contra eas & ipſarum quamlibet prolatas, diſpenſando cum clericis [illegible] per-

E ſonis eccleſiaſticis ex iiſdem, qui interdictum hujuſmodi non ſervando, vel prædictis excommunicationis vel ſuſpenſionis legati ſententiis divina officia celebrando, vel immiſcendo ſe illis, irregularitatem contraxiſſe noſcuntur, præſtito à prædictis omnibus juramento ac promiſſo per eos, quod ſuper his ſtabunt prædictorum domini papæ & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ mandatis, ſecundum quod in prædictis literis papalibus continetur. Datum Lentini XXIII. Septembris primæ indictionis.

LXXII. *De nativitate diſtinum filiorum domini regis Frederici & reginæ Alienoræ.*

ANno à nativitate Domini MCCCV. indictionis tertiæ, die Mercurii in mane dicti diei XIV. videlicet menſis Julii apud Parrum-novum de tenimento Panormi natus fuit ex dicta domina ALIANORA regina uxore dicti domini regis FREDERICI eidem regi FREDERICO filius nomine Domp-PETRUS, qui Dom-PETRUS die ſabbati XXIV. ejuſdem menſis Julii baptizatus fuit in fonte majoris Panormitanæ eccleſiæ. Præconcepta tamen & nata fuerat & dictis rege FREDERICO & regina ALIANORA, ante ortum dicti DOMP-PETRI, filia nomine CONSTANTIA, quæ poſtea anno Domini MCCCXVII. tractatu dicti regis FREDERICI patris ſui nupſit regi Cypri, & ivit Cyprum ad dictum virum ejus in principio primæ indictionis currente anno Domini ſupradicto.

Poſt verò nativitatem dicti Domp-PETRI natus fuit eidem regi FREDERICO ex dicta regina uxore ſua Domp-MANFRIDUS, qui mortuus fuit Trapani die Mercurii VIIII. Novembris primæ indictionis prædictæ ſcripto anno à nativitate Domini MCCCXVII. & deinde ſepultus in eadem terra Trapani in eccleſia fratrum Prædicatorum.

Poſt nativitatem dicti Don-MANFREDI natus fuit eidem domino regi ex eadem regina Don-GUILLELMUS, & ſubſequenter poſtea anno Domini MCCCXVIII. indictione prima, die VIII. menſis Madii in civitate Mazarum Dom-ROGERIUS.

Poſtea natus fuit eidem domino regi ex dicta domina regina uxore ſua Dom-JOHANNES & quædam aliæ filiæ feminæ.

LXXIII. *De morte dicti domini Caroli regis.*

FIrmata verò & facta dicta pace inter dictum dominum regem FREDERICUM ex una parte, & prædictos dominum CAROLUM & dominum ROBERTUM pro parte dicti regis CAROLI ex altera, ut ſuperius dictum eſt, dictus rex CAROLUS mortuus fuit ad quinque vel ſex annos, & ſic idem dominus ROBERTUS ſuccedens dicto ſuo patri, fecit ſe coronari & vocari in regem.

LXXIV. *De reiteratione guerræ inter dictos regem Fredericum & regem Robertum.*

DUrante itaque dicta pace inter dictum dominum regem FREDERICUM ex una parte, & præfatum regem ROBERTUM filium & heredem dicti regis CAROLI ex altera parte, orta & reiterata eſt guerra inter partes prædictas prætextu imperatoris, ut ſcribitur infra: videlicet quia electus in regem anno Dominicæ Incarnationis MCCCVIII. per bonæ memoriæ dominum CLEMENTEM Papam V. & confirmatus fuit & coronatus anno Domini MCCCXII. penultimo Junii X. indictionis in imperatorem illuſtris dominus HENRICUS VII. qui imperator venit de partibus ſuis Alamanniæ per Lombardiam ad urbem Romæ, ubi extitit coronatus, & poſt dictam ſuam coronationem venit de dicta urbe ad Piſas, acquirens & ſumens ſui dominii & imperii in dicto ſuo adventu Melanam, Januam, & multa alia loca, civitates, terras, & caſtra Lombardiæ & Thuſciæ, pertinentia imperio ſuo prædicto anno, regni ſui quinto, imperii verò primo.

Verùm quia dictus rex ROBERTUS in toto prædicto adventu dicti imperatoris obſtitit in quantum potuit ipſi imperatori, inferens imperatori prædicto ſuiſque exercitui & ſubditis ubilibet omnia quæ potuit impedimenta & damna; effectus eſt ipſe rex ROBERTUS hoſtis publicus imperatoris prædicti. Et ideo idem imperator ex certa, juſta, & legitima cauſa ſententialiter condemnavit ipſum regem ROBERTUM ſexto Calendas Madii XI. indictionis, deponens eumdem condemnatum per prædictam ſententiam ab omni honore & dignitate, liberans & abſolvens per ipſam eamdem ſententiam omnes obligatos eidem regi ROBERTO, promiſſione, homagio, juramento & aliis quibuſcumque modis ab obligatione prædicta; cujus ſententiæ tenor per omnia talis eſt.

Henrici imperatoris ſententia in Robertum regem.

„HENRICUS ſeptimus divina favente clementia Romanorum imperator ſemper auguſtus ad certitudinem præſentium & memoriam futurorum. Deus judex juſtus, fortis, & longanimus, omnes ſecundùm ſua merita judicans, ſuperbientem illum qui dum ante ſuæ thronum clementiæ ſe gloria & honore ſublimatum conſpiceret, ſedem ſuam ad aquilonem, ut eſſet Altiſſimo ſimilis, ponere cogitavit, de altis cælorum (*) fauſtibus ad inferiora terræ, in opprobria ſempiterna, ſeipſum gratia & ſpe miſericordiæ condignæ privando, eum duxit æternalibus ultionibus exponendum. Sic & ad præſens juſtitiam reſpiciat & æquitatem videat. Ipſe cæleſtium & infernorum Dominus novit occulta judiciorum, ante cujus tribunal omnis calumnia ceſſat, & veritas nullis nequitiæ tenebris obſcuratur. Deponit nunc de ſede potentem, qui tentavit & exacerbavit ipſum, & convocavit eum in iram, ut perdat eum qui mala quærit, & det illi qui obſtinato animo viam ignorantiæ refugit, & generaliter in malitia opprobrium ſempiternum fecit in eum judicium conſcriptum. Sit gloria omnibus ſanctis ejus. Nequitiæ ſiquidem & perditionis alumnus ROBERTUS natus claræ memoriæ CAROLI ſecundi, qui ſe Siciliæ regem intitulat, & imperii Romani adipe impinguatus, ingraſſatus, & dilatatus; contra illud, qui etiam tam multorum feudorum & bonorum ipſius imperii, quæ hactenus tenuit, & quæ injuſtè præſentialiter occupat, humiliter obedire deberet, virus iniquitatis evomens; odia, dolos, fraudes pro fidelitate retribuens, ex deſiſtantiæ & ingratitudinis vitio calcaneum præſumſit rebellionis erigere, ac contra ſtimulum indurata duritia calcitrare non ceſſat, nefandaque ſuperbia tumefactus ſedem ab aquilone, videlicet ab oppoſito majeſtati cæſareæ, quam ejus dominato

(*) f. ſedibus.

&

& magiſtram revereri & honorare tenetur, ſibi ponere ſatagens, ipſam convitiis & contumeliis provocavit, iterum protervo animo continuè provocare præſumit. Ipſe namque inter cæteros ſuæ malignitatis conatus, licet antequam pro imperialis diadematis ſucceſſione proficiſceremur ad Urbem, per ſuas litteras ſpeciales pluries culmini noſtro ſcripſiſſet, quia ipſe ſic ex cauſa prædicta debebat: & nos qui nec verbo nec opere, quod ſciremus, gravavimus, nec gravare, ſed potius glorioſè tractare intendebamus eumdem, ex puritate conſcientiæ credebamus adhibendam nobis debitam reverentiam & honorem, tam dictæ coronationi quam in aliis; ſed è contra ille intendebat, & ad id pro viribus ſe parabat facere confœderationes, uniones, & ligas in offenſam & impedimentum progreſſus cæſarei, unà cum Florentinis, Lucanis, Senenſibus, & omnibus noſtris & imperii Romani ſubditis de Lombardia & Thuſcia, & eos in rebellationis præcipitium & cæcitatis foveam ſecum tractaret: & ſic tractaſſe dignoſcitur, per ſe ſuoſque procurans nuncios & ambaſſiatores in noſtræ majeſtatis injuriam & offenſam; & impedimentum progreſſus cæſarei facere procuravit, & fecit, & tractavit, & ordinavit quod civitates Cremonæ, Rhegii & Parmæ, quæ ſub noſtra clementia conſiſtebant, contra nos & imperium rebellationem inducendo, tam communia ipſarum civitatum, quam alios ſubditos noſtros prædictos ad rebellationem hujuſmodi, & eis ad id pollicendo conſilium, auxilium, & favorem: civitatem Aſtenſem & caſtra Valentiæ & Caſale S. Evagii, & alias nonnullas civitates & caſtra provinciæ Longobardiæ, qui mandata noſtra juraverant, nos [illegible] eorum dominum recognoverant, & officiales noſtros receperant & habebant; vicariis & officialibus ipſis exinde violenter ejectis, & quæ occupaverant occupata pro ROBERTO detinent ſupradicto. Idem quoque ROBERTUS JOHANNEM Franciæ & ſtipendiarios ſuos Romam ea videlicet intentione ſubmiſit, ut eam, ſi poſſet, ſuæ ditioni doloſe ſubjectam faceret, vel ſaltem turbidine in ejus populo nefando ſeditionis immiſſo, dictæ coronationis ſolemnia impediret; prout dicti Johannes & ſtipendiarii in ingreſſu noſtro in Urbe prædicta, & quamdiu in partibus ipſis moram traximus, effectui operum argumento probantes, una cum copioſa dictorum ſubditorum multitudine, qui per inſtigationem dicti ROBERTI ſub promiſſi eis ſubſidii & defenſionis fiducia, cum equis [illegible] armis ad ſe opponendum nobis, & exercendi præexcogitatam malitiam ſimul cum Johanne ſtipendiariiſque convenit. Ibidem contra nos & gentes noſtras hoſtiliter poſuerunt inſidias, & fecere inſultus, ſpoliationes, violentias, & homicidia per petrariam; viaſque publicas & loca per quæ ad reverendam baſilicam principis apoſtolorum & de urbe omnibus regionum proficiſcentibus chriſtianis liber aditus patere debebat, bellicoſis apparatibus claudebat, nobiſque ac noſtris gentibus ad baſilicam ipſam, ne ibi dicta coronatio celebrari valeret, acceſſum totis viribus prohibebat, ac alias omni modo quo poterat majeſtatem noſtram offendere procurabat; & ad ea omnibus modis quibus poterat nocebatur. Hæc ſiquidem deferente clamore notorio in finibus, etiam rerum experientia docente, licet ipſa cauſa publica & notoria eſſent, quod nulla poſſent tergiverſatione celari: nos qui legibus ſubjecti non ſumus, contra dictum ROBERTUM propter præmiſſa, ipſo inrequiſito, potuiſſemus procedere; tamen ex auguſta clementia, quæ libentius emendat in ſubditis peccata, quàm puniat; nec exerit ferrum præciſionis in membra, quæ ſanare poteſt illecebris levitas medicinæ poſt receſſum noſtrum de Urbe prædicta, ſuper dicto notorio & prædictis per ipſum ROBERTUM contra noſtram majeſtatem commiſſis, ad inquiſitionem deſcendimus, ut fidei vel amoris ſcintilla, ſi qua forſitan remanſiſſet in eo, ipſius viſcera tangeret, & ipſe iterum ſpatium ad cor redeundi haberet, uſquequo pia ſens generoſis dilationibus duximus protrahendum, ROBERTUM prædictum citari facientes, ut coram nobis comparere curaret, ſuper his ſi ſuam poſſet innocentiam defenſurus. Verùm idem ROBERTUS in ſua protervia perſeverans, in terminis ad hoc ſibi præfixis vel eorum aliquo, per ſe vel per alium comparere contumaciter non curavit. Quare nos ſuper præmiſſis in ipſius ROBERTI contumacia fide dignis & ſufficientibus repertis & examinatis teſtibus, ut eorum dictis in ſcriptis redactis, & per nos ſolemniter publicatis, & de mandato noſtro à peritis noſtri palatii cum diligentia recenſitis, & facta nobis de ipſis per dictos peritos relatione fideli, pro eis quæ vidimus & audivimus, prædicta omnia & ſingula publica & notoria eſſe, & contra dictum ROBERTUM tamquam publicum imperii hoſtem procedendum fore, in ſcriptis interloquendo pronunciavimus, & declaravimus, juſtitia exigente; ac poſtmodum eum requiri & citari ſufficienter & peremtoriè fecimus, ut in certo termino & elapſo coram nobis, ubicumque eſſemus, ad hanc noſtram definitivam ſententiam audiendam comparere curaret: quod ipſe præ ſuis diffiſus meritis & offenſis, in ſuis obſtinatus contumacia, & fraudibus pernicioſius induratus, facere prætermiſit. Quia igitur de præmiſſis omnibus & ſingulis, prout, ſerioſius inquiſitione facta, continentur prædicta, ſpecialiter per dictos teſtes nobis conſtat: nos prædictos & alios dicti proceſſi nefarios, & opera deteſtanda maturo & juſto librantes examine, ac illud notiſſimum nullatenus omittentes, quia ipſe ROBERTUS dum in Urbe prædicta cauſa præfatæ coronationis eſſemus, & dilectiſſimi fideles noſtri Piſani, qui inter cæteros ſubditos noſtros fidelitate & operis ſinceritate relucent, galeas & gentes Romam ad noſtrum ſervitium & honorem mitterent; galeas ipſas in noſtræ majeſtatis injuriam hoſtiliter invadi & ſpoliari, & gentes ipſas capi, carcerari, & in carcere detineri fecit & nihilominus in hujuſmodi continuatione criminum perſeverando, mala malis adden-

do, & pejora cotidie committendo, dum contra rebelles noſtros de Thuſcia direxiſſemus ſigna & arma, rebellationibus ipſis, ſicut publicum & notorium eſt, & facti evidentia docebat & docet, miſit pluries armatorum ſubſidium, ut eos diutius in ſuæ rebellationis erroribus confoveret. Et attendentes quod ipſe, dum potuit pacem & quietem habere, dum debuit tranquillitatem expectare ac noſtram benevolentiam & dilectionem, quam ſibi ex animi ſinceritate paraveramus, obtinere noluit, bella quæſivit, iniquitates exercuit, & pro poſſe procuravit, & etiam procurare non ceſſat, imperii populo ſeminare zizania, & ſuſcitare odia, immittere ſcandala, & jactare tumultus, & mittere ſchiſmata, & fovere diſcordias, & ſine intermiſſione in actu continuandi & committendi omnia quæ poteſt in contrarium noſtrûm exitii, non ſolum in noſtrum imperium conceptum reique publicæ detrimentum, ſed in perturbatione eccleſiaſticæ (libertatis) quæ ad ipſius imperii ſtatum plurimum pendere dignoſcitur, & in retardatione negotii terræ ſanctæ, ad quod, teſte illo qui omnia novit, totis affectibus laboramus. Et videntes apertè quod dictus ROBERTUS irrevocabiliter in devium erroris prolapſus & obſtinatus in dolis, viam veritatis deſeruit omnino, & tanquam aſpis ſurda ſuarum aurium obturat auditum, mandata noſtra, nec legis pœnam, in qua ſuis culpis incidiſſe ac incidere noſcitur, nec etiam imperatoris plenitudinem poteſtatis veretur; ſed quotidie cervicis durioris efficitur, & quantò ipſius pœnitudinem expectamus, tantò majorem ſumit audaciam malignandi. Conſiderantes etiam quod idem ROBERTUS ex imperii crapulatus pinguedine dilatatur etiam ex licentiæ ſibi laxatis habenis uſque ad finem, & pro obedientia rebellionem, pro fidelitate debita injurias facit, nos ac quoſcumque fideles imperii nobis obedientes pro poſſe impedire conatur; ejuſque poteſtas non in ædificatione, ſed in deſtructione; non ad fructum & juvamen, ut debetur, ſed ad poteſtatem eſſe dignoſcitur; & volentes periculis & jacturis ac ipſius inſolentiæ obviare; ac evangelicam doctrinam ſequentes, quæ nos monet quod omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidatur & mittatur in ignem; licet fideles regis & principes propter ipſorum dignitatem & eminentiam merentur, quod dignis honoribus & glorioſis favoribus proſequamur: tamen ut culpa ſupplicium timeat, & virtus præmium retributionis expectet, dictum ROBERTUM, cujus elegimus domare ſuperbiam, & à præſumtione elata continere, ipſumque à ſtatu ſuo quantumcumquè ſublimi deponere, ſicut criminum læſæ majeſtatis reum, univerſis & ſingulis dignitatibus, quocumque modo ſive titulo comprehenſis, quibus ſe intitulat & decorat, auctoritatibus, honoribus, libertatibus etiam, immunitatibus, privilegiis & provinciis, contractis, civitatibus, caſtris, terris, villis, feudis, vaſſallis, bonis, rebus, juribus & juriſdictionibus, tam perpetuis quàm imperialibus, quas & quos & quæ habet, tenet, poſſidet, vel quod ſe habere, tenere, & poſſidere quomodolibet haſtenus ipſe & ſui anteceſſores potuerint, privamus, eundemque ROBERTUM rebellem, proditorem & hoſtem imperii dictæque majeſtatis crimine reum, de toto prædicto imperio exbannimus, & diffidamus ipſum; & ſi quo tempore forſan veniet, vita capitis mutilatione privandum in ſcriptis ſententialiter condemnamus; ſtatuentes & mandantes quod nulla perſona cujuſcumque nobilitatis, excellentiæ, ſtatus, vel univerſitas contra nos & imperii ſubditos ei præbeat publicè & occultè auxilium, conſilium, favorem, ſub pœna centum librarum auri pro qualibet civitate, & quinquaginta librarum auri pro quolibet caſtro & villa, marchione, duce, barone, & quolibet nobili, & xx. libras auri pro qualibet ſingulari perſona pro vice qualibet, qua contra fecerit committenda; quod cuilibet imperii liceat cives, incolas, & habitatores civitatum, caſtrorum ipſorum, & quaſlibet alias ſingulares perſonas, cujuſcumque ſtatus vel conditionis exiſtant, quæ contra noſtrum honorem ei obedirent vel darent conſilium, auxilium & favorem publicè vel occultè, offendere in perſona, rebus & juribus ipſorum, & eos capere, arreſtare, & detinere; inhibentes etiam & præcipientes expreſsè, quòd nec aliqui debitores ejuſdem ROBERTI, de bonis in quibus ſibi tenentur, in aliquo ei ſatisfaciant, vel aſſumant quomodolibet reſpondere, alioquin tantumdem cameræ noſtræ perſolvent, & ad id ſine ſtrepitu judicii compellantur. Univerſitates & provincias, civitates, caſtra, villas, & ſingulas converſationes, & quaſlibet ſingulas perſonas, cujuſcumque præeminentiæ vel excellentiæ, etiamſi regia dignitate præfulgeant, & cujuſcumque alterius dignitatis, nobilitatis, conditionis, vel ſtatus exiſtant, quæ ex aliquo pacto, promiſſione, obligatione, dicto ROBERTO aut ſuis prædeceſſoribus facto vel pœna appoſita, ſub quacumque verborum forma compenſo vel compenſa, ſeu quavis occaſione, cauſa, vel titulo ſpeciali, vel aliquo ſervitio ſerviendo vel hominum armatorum vel aliud ſubſidium dandum per mare & per terram tenerentur eidem ROBERTO; ab ipſis pacto, promiſſione, obligatione & pœna appoſita, vaſſallos quoque, feudatarios, & omnes & ſingulos, qui de fidelitate feudorum vel alia quacumque ratione vel cauſa ad aliqua præſtanda ſervitia perſonalia vel realia tenerentur, ab omni vinculo fidelitatis, ſubjectionis, & obedientiæ ſibi vel ſuis heredibus faciendæ, abſolvimus penitus & in totum: ita quod civitas, caſtra, villæ, univerſitates, & perſonæ prædictæ pactis vel obligationibus prædictorum, nec vaſſalli, nec feudatarii prædicti ulterius fidelitatis, ſubjectionis, vel obedientiæ teneri cauſa vel titulo ſibi vel ſuis heredibus quomodolibet teneantur; provincias & omnes contratas, civitates, caſtra, terras, & villas, feuda, vaſſallos, bona, res, juriſdictiones, jura, ſervitia, & quæcumque alia ſub noſtra comprehenſa privatione & ab-

" ſolutione hujuſmodi conſiſtimus. Demum omnibus & ſingulis militibus, auditoribus, judicibus, juriſperitis, & notariis, qui ejuſdem ROBERTI domeſtici ſeu familiares exiſtunt, ſeu aliàs ex ejus ſervitio eſſe noſcuntur, in quibuſvis aliis deſcriptis præcipiendo mandamus, quatenus ab ipſius ROBERTI familiaritate, conſilio, dilectione, ac obſequiis quibuſcumque infra duorum menſium ſpatium ab hodie computando ſub effectu recedant, nec aut ad ejus ſervitium vel conſilium accedere publicè vel occultè præſumant: alioquin ipſos milites honore & dignitate militiæ; auditores, judices, juriſperitos omni judicandi & aſſidendi auctoritate, ab omnibuſcumque & ſingulis privilegiis & immunitatibus ac notis & notariatus officio: eos videlicet de dictis militibus, judiciis, juriſperitis & notariis, qui hujuſmodi mandato noſtro plenariè non paruerint; exnunc prout extunc privamus omnino, & inhibemus, & infames reddimus: ita quòd, elapſis menſibus ad prædictos actus legitimos, poſtmodum quocumque tempore non admittantur. Hujuſmodi autem privationis, confiſcationis, exbannitionis, & diffinitionis, & abſolutionis ſententias in his ſcriptis ferimus, & alia omnia & ſingula ſupradicta & infra facimus, exigente juſtitia, bono reipublicæ requirente, & ex certa cauſa, de plenitudine poteſtatis ſupplentes omnem defectum, ſi quis forſan inquiſitione prædicta vel quibuſcumque proceſſibus propterea factis vel aliqua juris ſolemnitate obmiſſa, eſt habitus, non obſtantibus aliquibus legibus, conſtitutionibus, gratiis, & privilegiis, ſub quacumque verborum forma contentis, & de ipſis oporteret de verbo ad verbum in præſentibus fieri mentionem, quæ præmiſſa vel præmiſſorum aliquid poſſent quomodolibet objici vel opponi, quibus ſpecialiter derogamus. Datum Piſis in præſentia noſtrorum principum & baronum ac populi multitudinis expreſsè, ſexto Calendas Maii, regni noſtri anno IV. imperii verò primo.

Dictus verò rex FREDERICUS contraxit & fecit cum prædicto imperatore unitatem & parentelam, & de prædicta unitate facta inter ipſos imperatorem & regem FREDERICUM tractatum fuit, quod prædictus Don-PETRUS filius dicti regis FREDERICI deberet ducere & habere in ſuam uxorem filiam dicti imperatoris, & quod ipſe rex FREDERICUS effectus eſt per ipſum imperatorem ipſius imperatoris ammiratus.

Cujus cauſa unitatis initæ, ut prædicitur, inter ipſos imperatorem & regem FREDERICUM incœpit idem ROBERTUS habere odio ipſum regem FREDERICUM, & contra eum inflare, & piratæ ipſius regis ROBERTI incœperunt, licet non ita palam ſed palliatè, & non in generali, ſed ſpeciali, Siculos diſrobare.

Subſequenter verò dictus rex FREDERICUS nomine dicti imperatoris, propter dictum ammiratiæ officium ſibi commiſſum per eumdem imperatorem, miſit ſuum exercitum primo die A menſis Auguſti XI. indictionis, anno à nativitate Domini MCCCXIII. cum ſuis galeis à Meſſana ad civitatem Rhegii & alia loca Calabriæ, ad obſidendum, invadendum, & capiendum eadem pro (a) eorum imperatore. Qui exercitus dicti regis FREDERICI infra dictum menſem Auguſti obtinuit vi nomine Imperatoris ſupradicti ſubſcripta loca Calabriæ: videlicet caſtra & terras Rhegii, Cathonæ, Camnicalli, Vangnariæ, monte S. Michaelis, Calannæ Sancti.....

Sexto decimo die menſis Auguſti XI. indictionis præco bannivit publicè per Panormum ex parte dicti regis FREDERICI, qualiter dictus B dominus rex omnibus ſuis fidelibus notum faciebat, quod inter eum & dominum Calabriæ eſt guerra bannita, & propterea deberent ſibi cavere mercatores marinarii & alii fideles dicti regis FREDERICI: propter quem item ortum dictæ guerræ altera pars prædictorum hoſtium, altera viciſſim propter ſuos piratas extunc in antea publicè diſrobavit & deprædavit.

LXXV. *De morte dicti imperatoris Henrici.*

DIctus autem imperator HENRICUS ſeptimus, dum cum ſuo exercitu ibat à Piſis in principatum pro invadendis terris principatus, C & aliis locis ipſius regis ROBERTI, mortuus eſt XXV. die Auguſti prædictæ XI. indictionis, anno à nativitate Domini MCCCXIII. in burgo vocato Boncoventu, qui eſt prope Senas ad XII. millia.

LXXVI. *De tranſitu dicti regis Frederici apud Piſas.*

PEnultimo die menſis Auguſti dictus rex FREDERICUS, neſciens adhuc mortem dicti imperatoris, cum eſtolio ſuo galearum & cum galeis Piſanorum receſſit de maritima Milacii, & ivit abinde ad Piſas, & in ipſo viagio obviaverunt ei nuncii communis Piſarum, nun- D ciantes eidem regi mortem dicti imperatoris: pro quo impedimento dictæ mortis idem rex non reliquit dictum viagium, ſed continuato viagio ivit Piſis, & XI. Novembris XII. indictionis tunc primo ſequentis, dicto anno Domini idem cum galeis XXIIII. rediit de dicto viagio Piſarum in Trapanum inſulæ Siciliæ prædictæ.

LXXVII. *De homagio facto dicto Don-Petro, de coronando eum.*

ANno à nativitate Domini MCCCXIV. menſis Junii XII. indictionis prædictæ apud Meſſanam ſyndici terrarum locorum Siciliæ pro parte univerſitatum, hominum, cirkaE ſum, terrarum, & locorum ipſorum juraverunt, & homagium fecerunt dicto Don-PETRO filio dicti domini regis FREDERICI de coronando, & habendo dictum Don-PETRUM in regem Siciliæ à die obitus dicti regis FREDERICI patris ejus inantea.

LXXVIII. *De amiſſione caſtri ad mare, de Golfo, & obſidione Trapani.*

DIe Veneris nono Auguſti ejuſdem XII. indictionis dicto anno à nativitate Domini MCCCXIV. dictus rex ROBERTUS cum ſuo

(a) f. pro eodem.

cxſtolio galearum fere centum viginti, & aliorum multorum navigabilium lignorum nunc fere cc. octoginta, pro invadenda dicta inſula Siciliæ applicuit ad mare inſulæ Siciliæ, ad maritimam videlicet Karini, & apprehendit ipſo die in terram ad marittimam Sancti Cataldi de nemore Pertinici uſque ad caſtrum ad mare do Gulfo. Decimò ejuſdem idem rex ROBERTUS non ſuis viribus, ſed proditione caſtellani dicti caſtri ad mare, qui dictum caſtrum ſibi ſponte & proditionaliter tradidit, obtinuit ipſum caſtrum. Quarto-decimo ejuſdem idem rex ROBERTUS dimittens dictum caſtrum in in cuſtodia ſequacium ſuorum, receſſit abinde cum dicto extolio, vadens verſus terram, Trapani, ad quam applicuit decimo ſexto ejuſdem, & illic deſcendens in terram, obſedit per mare & per terram undique terram Trapani ſupradictam.

LXXIX. *De reſumtione tituli dicti regis Friderici.*

NOno menſis Auguſti prædicti, quo idem rex ROBERTUS applicuit in Sicilia, ut prædicitur, prædictus dominus rex FREDERICUS reſumſit ſibi titulum regni Siciliæ, & incœpit ſe ſcribere FREDERICUS *Dei gratia rex Siciliæ.* & proinde idem rex ſcripſit Panormitanenſibus in hæc verba.

Epiſtola Frederici regis ad Panormitanos de reſumto ab eo regis titulo.

FREDERICUS Dei gratia rex Siciliæ bajulo, judicibus, juratis, & univerſis hominibus civitatis Panormi fidelibus ſuis gratiam ſuam & bonam voluntatem.

Licet cum conſiliariis noſtris habita deliberatione conſulto ordinatum extitiſſet haſtenus & proviſum, quod nos prædictum regni Siciliæ titulum reſumere deberemus: nos tamen id uſque nunc decrevimus differendum. Verùm ex quo hoſtes noſtri contra nos ac vos & alios fideles noſtros venire infeliciter ſe accingunt, quod licitè & juſtè facere poſſumus, ulterius ſub diſſimulatione nolumus aliquatenus prorogare, prædictum titulum, ſicut deliberatum extitit & proviſum, feliciter in Chriſti nomine reſumentes; propter quod fidelitati veſtræ mandamus, quatenus ſingulis notariis publicis dictæ civitatis Panormi ex parte noſtri culminis injungatis, quod in inſtrumentis & aliis ſcriptis publicis & occultis per eos de cetero faciendis, noſtrum apponant titulum prælibatum. Datum apud caſtrum Johannis ſub parvo ſigillo noſtro ſecreto nono Auguſti XII. indictionis.

LXXX. *De remiſſiva regis Roberti ad Catalanos.*

DUm autem prædicta agebantur in Sicilia, ut prædicitur, accidit quod dum Catalani mercatores fideles regis Aragonum negotiando venirent ad dictam inſulam Siciliæ, & abinde poſtea recederent, euntes quo vellent cum mercimoniis eorum, piratæ dicti regis ROBERTI deprædaverunt aliquos de Catalanis eiſdem: & quia conſiliarii civitatis Barchinonæ ſcripſerunt proinde ipſi regi ROBERTO, quod ipſe rex ROBERTUS reficeret ipſis Catalanis deprædatis prædam ab eis captam per dictos piratas ſuos: idem rex ROBERTUS dum eſſet tenens obſeſſam dictam terram Trapani, ut ſupra dictum eſt, per ſuas litteras reſpondit dictis conſiliariis Barchinonæ in hæc verba.

Roberti regis Calabriæ epiſtola ad Barchinonenſes.

ROBERTUS Dei gratia rex &c. conſiliariis & probis hominibus civitatis Barchinonæ devotis ſuis ſalutem & dilectionem ſinceram.

Recepimus veſtras litteras continentes diſrobationem cujuſdem xoxæ Bernardi Garrigæ civis Majoricarum factam, ut aſſerit, per quoſdam piratas regni noſtri Siciliæ, ac emendam damni in ipſa diſrobatione datam cum inſtantia poſtulantis, quarum tenorem pleno collegimus intellectu. Sanè cùm pateat longè latèque notorium, quod dominus FREDERICUS de Aragone illuſtris regis Aragonum cariſſimi fratris noſtri germanus, contra nos, Deum & juſtitiam, fidem pollicitam, conventionemque firmatam, cauſam noſtræ juſtitiæ ac ſanctæ matris Eccleſiæ impugnat hoſtiliter, ac proſequitur machinanter; prompta ſe præbet inſpectio, quòd nobis potius juſtè defendentibus cauſam ipſam, quam eidem domino FREDERICO & memorato regi Aragonum, ſubditis patenter faventibus & aſſiſtentibus, per ejuſdem regis præſidium ſic faciendi. Dum enim præfatis ſubditis ſub mercandi ſpecie gentes & arma in Sicilia tranſeunt, emuntque frumenta & merces, ex redditione quarum præfato domino FREDERICO ampla pecunia provenit: nulli venit in dubium quòd ex eis memorato domino FREDERICO, ſubſidium magnum & favor accedit, quibus ipſius armis & manus hoſtibus ad duriorem perſecutionem noſtræ juſtitiæ fortius roboratur, per quod ſi gentes noſtras lædentes nos & offendentes offendit, ſano judicio non videtur injuria, ſed ejus propulſatio, ſive defenſio rationis à legibus introducta: quod ex eo maximè poteſt apertius conſpici, ſi velit hoc proviſus intuitus in ſtatera debitæ conſiderationis appendi. Conſtat equidem eſſe jam patulum, & nullum fere angulum orbis latet, quod homines inſulæ Siciliæ à longiſſimis retro temporibus rebellionis perfidæ, & hoſtilitatis improbæ ſpiritum aſſumentes, contra claræ memoriæ progenitores noſtros proditionaliter rebellarunt, omnes quos potuerunt contra ipſos & nos rei veritatis, præſumtionis & impugnationis ſpecies exercentes, ex quibus pro majeſtate crimen infirmitatis commiſſa ſequitur & infertur, quòd ſecundum regni noſtri Siciliæ conſtitutionis edictum & jura communia, bona eorum omnia implicita ſunt, & fiſci noſtri commodis applicata. Et licet in conventionibus dudum initis inter eumdem dominum FREDERICUM ex parte ſua, & virum ſpectabilem dominum CAROLUM Valeſii & Alenzonæ comitem ex parte claræ memoriæ domini patris noſtri ex altera, remiſſæ ſint ipſis Siculis omnes offenſæ, culpæ, defectus, exceſſus, & damna per eos contra præfatos genitores noſtros & nos plurali inculcatione commiſſa: bona tamen eorum non fuerunt ex ipſarum conventionum ſeria reſtituta, de quorum reſtitutione ſecundùm juris formam mentionem oportuit fieri ſpecialem: quamquam & de bonis eiſdem aliquid incon-

" ventionibus tangatur per quemdam reſolutionis modum, non principaliter per proprium ſubſtantiam obligandi certis, nec committitur circa hoc ratio fortis & adjunctionis, euſdem in notorium recidaverunt rebellionis & invaſionis exceſſum, apparet eos inter alias pœnas graviſſimas publicationis eorumdem bonorum forè laqueis innodatos, ſic quod bona præfata ad nos, qui verè ſumus & realiter domini inſulæ præfatæ Siciliæ, & regalem titulum exinde per declarationem papalis literæ obtinuimus, perveniſſe juſtè & rationabiliter dignoſcuntur: quamvis ſi dictus dominus FREDERICUS, ſi culpa ſequens non privaſſet eumdem dicta inſula in vita ſua, per ipſarum conventionum tenoris ſeriem debuiſſet. Quicquid igitur dicti piratæ ceperunt de bonis Siciliæ, de jure licito & rationabili cenſura permiſſo, ſive quod illa fuerint ſubjecti domini FREDERICI, ſive præfatorum hominum; tanquam hoſtis & proditorum bona capi rationabiliter potuerunt. Quod itaque eſt legitimè apud Deum & homines, nec morſum recepit, ut pœnalis exigit aculeus punctionis: pro reverentia tamen præfati regis Aragonum, cui plenis affectibus placere cupimus, dicto Bernardo præfatam coram procuravimus reſtitui facere, & uberiori ei gratia, ſi quam commodè poterimus, proviſuri. Rogamus ergo devotionem veſtram, ut concives veſtros ab hujuſmodi & ſimilibus, quatenuscumque vobis eſt, cohibeatis, & cohiberi faciatis à moleſtis proceſſibus, veritatis amore & juſtitiæ, quibus ſpecialiter eſt placendum, aut inter ſubditos prædicti domini regis, quos amicabiliter tractare diſponimus, noſtroſque pariter, tollatur materia diſſidendi, noſque ei, ac eiſdem ejus ſubditis obnixius adſtringamus ad placandum, & retrahamur remotius à materia nocendi. Firmiter enim memorato regi diſplicere credimus, quod per ſubditos ejus præfato domino FREDERICO contra nos præbeatur auxilium, conſilium, ſive favor. Ut autem locus querelæ eidem Bernardo tollatur omnimodo, nihilominus ducali curiæ circa nos aſtanti continuè expreſſè mandavimus, ut ipſi Bernardo in præmiſſis faciat celebris, apertæ, ac expeditæ juſtitiæ complementum. Datum in campis in obſidione Trapani ſecundo Septembris XIII. indictionis. "

LXXXI. *De objectione facta per eumdem regem Fredericum adverſus remiſſivam prædictam.*

Epiſtola Frederici regis ad eoſdem Barchinonenſes.

" FREDERICUS Dei gratia rex Siciliæ vicario, conſilio & univerſis hominibus Barchinonæ devotis ſuis ſalutem & intimæ ac nativæ dilectionis affectum.

" Pervenit ad nos tenor literarum pridie vobis per dominum ROBERTUM quondam illuſtris regis CAROLI ſecundi natum, ſuper negotio Bernardi Garrigæ civis Majoricarum, pro eodem Bernardo eidem domino ROBERTO ſcribentibus vobis directarum; in quibus & earum ſerie digna ratione permoti in admiratione adducimur, tantòque amplius in iracundiam ex eis meritò vocaremur, quantò cognovimus ipſum dominum ROBERTUM virum fore literaturæ non modicæ ac diſcretionis etiam exquiſitæ: ſed quia verum credimus quòd ira ejus impedit animum, ne verum ac juſtum plenè diſcernere valeat, inpræſentiarum potiſſimè: qui ut obſideret noſtram & noſtrorum fidelium terram adveniens, ſe ipſum concluſit undique taliter; ut noſtros fideles obſidere quæritans, ab eiſdem miro judicio ſit obſeſſus, expectanſque prompta commiſſorum ſuorum ſtipendia, recepturus ſit merita pro malis quæ in multis machinationibus aliis præparabat. Nec in iram propius conſcendimus, nec plus ſ[...] ſuo in ſcriptis ſuis hujuſmodi perturbamur. Nam ea quæ dictus dominus ROBERTUS univerſitati pro jam ſcripto ſcripſit negotio, manifeſtis ſcriptis fuiſſe cognovimus non ex cuſtodita veritate, ſed ex obedientiæ voluntate; non ex rationis fomite, ſed ex ira. Quis enim tam manifeſtè cognoſcens quod omnes cognoſcere convenit, ſe pacis publicæ violatorem, ex admiſſis exceſſibus contra Romanum imperium totamque rempublicam, in tunc imperantis Cæſaris ſalutem hoſtiliter animatum, factumque hoſtem publicum ex bello pro ſuis criminibus ſibi tunc indicto per Cæſarem, venaliquе vitæ & ſe gratis indicto Cæſari poſſet juſtè prætendere, quod nos ei ſidem poſſicitam conventionemque firmatam impugnavimus hoſtiliter, ipſumque proſequimur machinanter; aut quis verecundiæ viam aſpiciens, ſic ſcribend[um] fore putaſſet, quòd nos ſanctæ matris Eccleſiæ cauſam, quæ virtutum ſemina in agro Domini ſeminat, zizania exſecat, & ad ignis æterni mittit judicium, hoſtili more ac animo objecta chriſtiana religione, ſicut in præfatis ejus continetur litteris, oppugnamus: cum ſit verum & pro vero debeat ab omnibus reputari, quòd ſancta mater Eccleſia quondam Cæſarem, cui ſe dictus dominus ROBERTUS ſponte hoſtem conſtituit, utpote catholicum & chriſtiana religione fulgentem, filium carum habuit, dignumque putavit ipſum debere univerſaliter in temporibus ante omnes reges & principes orbis terræ catholicis, ſicut poteſtas habet imperii, præſidere: quin immo revera is qui nos ſanctam Eccleſiam impugnare pro his ſuis relatibus aſſeverat, quicquid fecimus pro imperio, pro republica, pro pace, pro Eccleſia, pro debito, nec minus obſequio ac obedientia fecimus, feciſſe cognoſcitur. Id firmiter aſſeverat & aſſeverare videtur quod pudor ipſius Eccleſiæ ſanctæ majeſtate dignoſcitur ſigillare: cum id quod fecimus, pro ſacri honore imperii, cujus ipſe gratis fuerat perſecutor, nos feciſſe ſit omnibus manifeſtum, & ideo nemo certè rationem ſequens hoc diceret; nec in tanta animi ſui pravitate ſe labi penitus pateretur, quod nos pacem illi aut fidem promiſſam in aliquo læſiſſemus, quem, cognovimus tam nos, quàm omnes ſiſtentes infra Eccleſiam JESU CHRISTI, ſe ſuis meritis de imperii chriſtiani unitate ac corpore hoſtiliter præcidiſſe: quamvis propter hoc etiam ipſe dominus ROBERTUS, poſt pacem inter nos & ſpectabilem "

Sensus hic videtur corruptus.

dominum Carolum Valeſii & Alenzonæ comitem pro parte dicti quondam domini regis Caroli paciſcentis initam & firmatam, contra pacis fœdera multa machinans, & in actu adducens, ſe ipſa pace poſt mortem ejuſdem quondam domini regis Caroli patris ſui feciſſet indignum, ſicut nonnullas civitates ſingulareſque perſonas eſt notorium non latere: nulla penitus culpa ex parte noſtra, per quam ad ea veniſſe debuerit, præcedente: per quæ non tam publicus quàm ſpecialis ſpecialiter firmatæ pacis idem dominus Robertus notorius extitit violator, præfatæ ad hoc dicti domini Roberti litteræ arguere ſub machinatione verborum belliſſima, contra mandantis & dictantis conſcientiæ videbantur, quod Siculi fideles noſtri contra progenitores ipſius longiſſimis retro temporibus rebellionis perfidæ ac hoſtilitatis improbæ ſpiritum aſſumentes, proditionaliter arma ſumſerunt. Sed ſi hæc exſcripſit. . . . . quippe convenit omnes fere catholicos orbis terræ, illos etiam qui ſunt foris, quòd quondam rex Carolus I. in regnum Siciliæ primum adveniens, tamquam in rem juris penitus alieni, cum de fide rupta invaſiſſet, ac contra Deum contraque juſtitiam quibuſcunque favoribus poſſediſſet, palam eſt omnibus, Siculos gentes duriori ſubjecit dominio, & importabiliori ſubjecit penitus ſervituti, quàm qui ſubjecti fuerunt Iſraël filii apud Ægyptios ſub Pharaone principe in luto & latere ancillati: ac intolerabilibus exactionibus & diverſis ipſarum generalibus variis per novas adinventiones, ex quibus etiam quædam in ſola naturæ poteſtate ſiſtebant, ad extremam inopiam, ſicut erat in orbe toto notorium, ſic deduxit, ut eis egeſtate ſordentibus, eſſet vita ſupplicium, ſolatium verò mori, & in tantum illis infelicibus temporibus tyrannis amara ſuccreverat, ut in ipſo juſtitia virtutum mater ſuper exilio ſuo ſtupeſcens, humanitas & clementia in retentione ſua taheſcerent, humilitas inimica filiorum ſuperbiæ quaſi confuſa diſcederet, ſuper Rachel filiæ fletum & planctum amarum in cinere, ſacco & cilicio facientes, cithara & pſalterium . . . . tympanum . . . . . . & organum pro confuſione ſui extra ſolum proprium facta ſunt in anguſtiis Siculorum, qui etiam flagellis cædebantur, & duris (a)

Gallicorum ſine delectu impiè premebantur. Non erant ea tempora regis Guillelmi II. de cujus nos ſtirpe deſcendimus, quæ pro ſui felicitate aurea ac florentia dicebantur: quanquam dictus dominus rex Carolus prius ſacroſanctæ majori eccleſiæ, ad quam hoc de jure dominii directè pertinet, in regimine regni ſe in vita earum promiſerat, & aſſignata ſibi proinde certa capitula ſervaturum tenaciter corporali juvaverat ſacramento: reſpiciens autem Dominus de excelſo in loco habitationis ſuæ unde omnia conſpicit, ad orationes & lacrymas oppreſſorum, motus ſuper afflictione & contritione populi, exaudivit orationem humilium, & non ſprevit preces eorum. Et qui effringit ſuperbias cum ſuperbis, incitavit manſuetorum animos contra ſævitiæ filium in ſuo robore gloriantem, & dedit exaltationes in gutture eorum, & gladios ancipites in eorum manibus collocavit, ad faciendam vindictam in nationibus ex eis, & increpationes in gentibus alienis, ad alligandos eos in compedibus & nobiles eorum in manicis ferreis vinciendos, & miſit ſpiritum ejus in cor divinæ recordationis quondam domini patris noſtri, ut educeret populum in manu forti & extento brachio ex Ægypto & ex Ægyptiorum duriſſima ſervitute: factuſque eſt idem genitor noſter virga furoris Domini ad conterendum baculum impiorum, & [erigendum] Siculorum populos in ſalutem, quem Dei judicio rejectus ab Eccleſia ipſe populus, ad quam confugerat, ſibi ducem conſtituit, juſtiſſimè timens ne in poteſtate ſævientis hoſtis recideret & ejus ſanguinem ſitientis, quod eis jam dicta mandabat Eccleſia, ad quam jure meritoque prius idem populus putaverat fugiendum. Non igitur ſcribi (debuit, quod) proditionaliter rebellaſſent, cum rebellatione hujuſmodi nullum propoſitum, nullaque cæleſtis facies, vel conſpirans conjuratio præceſſiſſet: & licebat nec minus eis liberis quod ſervilis ſtatus hominibus erat licitum, ut confugientes ad Eccleſiam ſævitiam effugerent fugientis illicitè: ita quod in ejus poteſtatem non reciderent in perpetuum quoviſmodo . . . In ceteris autem ſucceſſibus pro populo & ducibus populi ſtetit Dominus manifeſtè, & pro ipſorum defenſione & liberatione ſemper evidentiſſimè digitus Dei fuit. Quomodo igitur ipſos Siculos proditores fuiſſe dici debuit, ſive ſcribi, ipſorumque Siculorum progenitorum bona ſcribentis fiſco fuiſſe quomodolibet acquiſita, cum nullum penitus crimen poſſint argui, ſicut prælegitur, admiſiſſe? Certè ſano & maturo judicio hæc dici non debuerant, neque ſcribi hoc idem, & ſcribens manifeſtè cognoſcit, quod in dicta pace, quam Deus ſtare noluit juſto judicio, inter nos & præfatum dominum Carolum, inter alias conventiones deductum extitit & expreſſum, quòd omnes exceſſus Siculorum præfatus quondam ipſius ſcribentis genitor eis totaliter remittebat: ex quo merito reſultabat, quod bona eorum, ut pote abolito crimine, ſi quod forſan admiſerant, ipſis integra remanerent. Nam dicere debuit, referre largiter inter hunc caſum & illum quo vim paſſus ſententia à principe tamen indulgentiam promeretur. Quo enim modo de bonis quærendis eſſet illorum, quorum crimen nequit ex pactionalis remiſſionis effectu, quam conſtat crimen & ejus effectum in perpetuum extinxiſſe? Adeo ut nullo umquam eventu potuerit ſecundùm juris dictamina ſuſcitari, ac ſi numquam crimen admiſſum extitiſſet. habeaturque ad inſtar caſus illius, quod princeps contra contractum crimen illud ſupplicantibus indul-

(a) f. aſpreditibus.

geret. Certè ſatis deſiperet qui taliter ſaperet, & cum juris ignorantia nullatenus excuſaret: propterea quod in prædictis literis univerſitati veſtræ tranſmiſſis vos ſcribens alloquitur, quod ex dictis conventionibus de reſtitutione bonorum noſtrorum fidelium, nihil niſi per quemdam reſolutionis modum, actum extitit, principaliter per propriam ſubſtantiam obligandi. Multum nos in admiratione adducit, dum de cauſa providentis nobilis viri ore talia proferuntur, cum conſtet reſolutionis verbum non porrigi ad illa, quæ numquam ab eo vel ejus progenitoribus poſſent naturaliter vel civiliter vel in corpora eorum, fiſcalibus exiſtere. Ex quo etiam illud ſequitur, quod ſi verum eſſet quod ipſius aſſertatio continet: non ſe obligando per propriam obligandi ſubſtantiam, ſic ut loquitur, agi debuerat: ſed de remittendo quod numquam remittendum fuerat per propriam ſubſtantiam remittendi. Nec illud attendit etiam qui ſcripſit vel ſcribi mandavit, ſeu dictavit litteras memoratas, quod ex pace prædicta non tantum perſonarum hominum regni noſtri ſubjectionem habituri non eramus omnino, ſed etiam verborum. Fuiſſet enim prorſus inutilis pax & conventio hujuſmodi, ſi per eam noſtris fidelibus non habere bona propria licuiſſet, per quæ id quod ad fidelitatem pertinet poſſet ex more fidelium nobis eorum domino adimplere. Hoc idem in pace mater ſentiebat Eccleſia, quæ dictum regnum ad nos pleno jure pertinere debere cenſuit, noſque ipſius fore cenſuarium & vaſſallum. Certum nos habere aliquid minimè voluiſſet, ſi bona ſubditorum noſtrorum fiſci prædicti domini regis CAROLI & ſucceſſorum ſuorum jurium addita manſiſſent, quod eſt à veritate penitus alienum: & quomodo & qualiter in conventiones tunc deductum fuiſſet quomodolibet ſicut fuit . . . . . . fide noſtra deſcendentibus à ſe dominio prædicti domini regis Caroli ſumentibus bona patrimonialia & burgenſatica eorum reſtitui debeant, ſi prius fiſco ſuo & patris ejus ſemel fuerant acquiſita. Non enim de reſtituendis ipſis bonis eiſdem rebellibus ſeu ſubmittentibus ſe dicto dominio, ſed de reſtituendis eidem regi CAROLO vel ejus heredibus, qui hæc aſſerit acquiſita, fuerat actum: fuiſſet veriſimiliter expreſſum. Nec minus & gratis illud habes in mentem, quod nonnullis fidelibus poſt dictam pacem bona eis ablata per nonnullos eis ſubjectos mandavit reſtitui, & tamquam eorum bona cum integritate debita reſarciri. Equidem merito ſcire poterat idem ſcribens, quod ſi noſtri fideles in alicujus rebellionis exceſſum reciderint, cum [illegible] quæ Cæſaris & noſtris obſecundantis juſſionibus, obedientiam ſuper reges & gentes humano & divino jure debitam impendentes, contra perduellis Romani fecerunt imperii, utpote facta legitimè, nihil criminis habuiſſent, nullamque pœnam penitus mereantur; nec ad ſuas rationes adjicere debuit, ſe realiter fore Siciliæ dominum, quem in arena Trapani dominus juſto ſuo judicio condemnavit: dum inibi per eum, A nullo fere inter [illegible] terræ ſpacio, juxta celſiſſimum montem [illegible] noſtris & effectum fidelibus, viriſque fortiſſimè [illegible] caſtra infelicia contra ſapientium conſilia, quæ quandoque fortè vel legerit vel dici audiverit, defixa infeliciter exercuerunt. Poſtremò dicimus nihil eum poſſe prætendere, quem conſtat rerum dominium penitus non habere. Præcludatur omnis materia diſputandi. Vos autem, quos natura & ratio nobis reddit ſatis caros, rogamus attentè, quòd ſic vos de nobis exſcribentes geratis, ſicut dicit vobis diſcretio & ratio naturalis, ut ſic cognoſcat rectè mundus, quòd alia ſit fratris B ſeu germani, quem natura conjunxit, ratio, quam ejus qui fortè fraterna dilectione frater meruit appellari. Deſipit namque penitus qui putat eum non ſicut fratrem plus fratre diligi, quem natura fratrum manifeſtius procreavit; nec ſcribens ſic, fratris noſtri frater eſſe dignoſcitur. Quòd non eſſe potuerit frater noſter, niſi hoc taliter contigiſſet, quod nequaquam eveniſſet tam ſcribenti quàm nobis & aliis eſt penitus manifeſtum. Datum, &c.

Loca contempta.

LXXXII. *De congregatione gentis dicti regis Frederici ad expugnandum dictum regem Robertum, & treugis & tractatis inter reges præfatos, ac receſſu dicti regis Roberti.*

C PRædicto verò tempore quo dicti hoſtes venerunt in Siciliam, dictus dominus rex FREDERICUS erat in monte Caſtri-Johannis, & ſtatim quod ſcivit dictum adventum præfatorum hoſtium, venit abinde cum celeritate ad terram Caſtri-novi, & illic manens, mandabat & faciebat congregari gentes, [illegible] alia multa præparari neceſſario facienda contra hoſtes eoſdem, ad oſtendum & perſequendum dictos hoſtes, & cuſtodiendas frontarias dictæ terræ Trapani, & faciendum balluciciacum cum hoſtibus D ipſis, & damnificandum eos in quantum poſſet: & inter alia ſcripſit propterea capitaneo Panormi in hunc modum videlicet.

FREDERICUS Dei gratia rex Siciliæ capitaneo ſeu vice-capitaneo civitatis Panormi fideli ſuo gratiam ſuam & bonam voluntatem.

Epiſtola Frederici regis ad capitaneum Panormi.

Cum ad confuſionem [illegible] ſtragem, Deo auctore, finalem, qui cauſam juſtitiæ noſtræ proſequitur, domini ROBERTI quondam regis CAROLI II. filii, & gentis ejus, qui cum ſuo infelici tam maritimo quàm terreſtri exercitu terram Trapani obſident, eam molientur ſuæ ſubjicere poteſtati, potenti manu & brachio extento viriliter & magnanimiter procedere E diſponimus: in quo cum univerſale noſtrorum fidelium intereſſe verſetur; expedit fideles ipſos quoslibet nobiſcum ad conſummationem tam utilis quam ardui & neceſſarii negotii potenti manu unanimiter intereſſe. Itaque fidelitati tuæ mandamus, quatenus ſtatim receptis præſentibus, armis & equis benè & decenter muniti cum tota comitiva tua equitum & peditum armatorum, necnon omnibus equitibus ac etiam peditibus quatuor millibus civitatis Panormi, viris utique bellicoſis & armorum exercitio magis aptis, equitum ſcilicet equis & armis, & peditum armis ſufficienter & bene muniti,

ad præſentiam noſtræ majeſtatis accedas: ita A quod per totum proximo futurum menſem Septembrem primo ſequentis tertiæ indictionis ad tardius, tam dictam comitivam, quàm præfatos alios equites & pedites dictæ civitatis Panormi, ubicumque fuerint præſentes, infallibiliter habeamus: & de comitibus, baronibus, nobilibus, militibus & terrarum armigeris de dictis equitibus & peditibus aliis universè præſentialiter & numeroſa multitudine congreget: quos propterea facimus evocari ſic contra dictos hoſtes, ut in virtute divinæ potentiæ, quæ ſuperbis reſiſtit & humilibus dat ſalutem, potenter & magnificè prodeamus, B quòd de eis feliciter obtenta victoria referantur laudes Altiſſimo, & laboribus ſive dato cultus pacis & juſtitiæ, quem guerræ fremitus vulnerat, componantur diuturnitate perpetua, Summi Regis favente clementia, duraturis. Datum apud Caſtrum-novum ſub parvo ſigillo noſtro ſecreto ultimo auguſti XII. indictionis.

Interea dictus rex FREDERICUS faciebat armari in Meſſana ſuum extolium galearum groſſarum LVII. & ſubtilium ultra X. quod venit Panormum XXVII. die menſis Octobris ejuſdem XII. indictionis, de quibus galeis armatis fuerunt Meſſanæ triginta, & reliquæ fuerunt armatæ Panormi tam de viris Panormitanis, quàm de C congregatione equitum & peditum innumerabilium Siculorum, qui venerant Panormum tam de longinquis quàm de propinquis partibus Siciliæ ratione dictæ guerræ ad mandatum regium eis factum. Et idem rex FREDERICUS veniens de Caſtro-novo in Corilionum, & abinde in Panormum applicans XXV. die dicti menſis Octobris, fecit penultimo ejuſdem, in plano S. Georgii de tenemento Panormi colloquium cum exercitu ſuo maritimo & terreſtri, & ivit abinde ad montem S. Juliani, qui eſt prope Trapanum, quem D ſequuti ultra quatuor millia equitum & peditum Panormitanorum tantum ad expugnandum hoſtes eoſdem. Dictum autem extolium armatum quàm exprimi poſſet receſſit Panormo XXII. Novembris XII. indictionis præfatæ, vadens verſus Trapanum: quod dum applicaſſet in parte ad caput S. Viti, & in parte ad Bonagiam inceperunt inſurgere venti contrarii, non permittentes dictum extolium verſus Trapanum (a) conficiſci: immo pro ſalute dicti extolii cum illic ſtare nequiret, extolium ipſum reverſum eſt in Panormum ſecundo Decembris ejuſdem XII. indictionis: propter quod impedimentum deſtitit commiſſio prælii inter dictum extolium E & eoſdem hoſtes.

Et deinde factæ & firmatæ fuerunt die Lunæ XVII. dicti menſis Decembris, ejuſdem XII. indictionis, anno à nativitate Domini MCCCXIII. exiſtente dicto rege FREDERICO in dicto monte S. Juliani, & prædictis hoſtibus tenentibus circiter obſeſſam dictam terram Trapani, treugæ inter eoſdem dominum regem FREDERICUM & hoſtes, duraturæ tantum ad menſem Martii proximè futurum XIII. indictionis, de quibus treugis idem rex FREDERICUS ſcripſit Panormitanenſibus in hæc verba.

(a) l. proficiſci.

Frederici regis epiſtola ad Panormitanos de treugis cum Roberto rege pactis.

FREDERICUS Dei gratia rex Siciliæ bajulo, judicibus, juratis & univerſis hominibus civitatis Panormi fidelibus ſuis gratiam ſuam & bonam voluntatem.

Patet ubique terrarum & locorum Siciliæ à longè ſatis, & ad remota ubique incognitum non extitit, quod poſtquam ſcivimus hoſtes noſtros ante Trapanum cum toto ſuo exfortio tam per mare quàm per terram ſiniſtris auſpiciis declinaſſe, eamque potentiæ ſuæ viribus obſediſſe, & tenere circiter coartatam; felix noſtrum galearum extolium in numeroſa quantitate armari juſſimus cum celeritate & inſtantia, & muniri ac repleri ultra neceſſarium generis numerum copioſa multitudine militum & aliorum bellatorum, noſque cum potenti terreſtri exercitu prævenientes ipſum extolium, venimus apud montem, ea conſideratione præſenti, ut dictam terram Trapani à perſequentium doloſis inſidiis & calumnioſis inſultibus poſſemus cum adjutorio Altiſſimi liberare, & ad nihil aliud mentis noſtræ ſedulitatis & cordis cogitatio vigilabat. Sed Deus excelſus, in cujus manu ſunt omnia, non per viam belli, quæ ſatis erat præſto, ſi venire noſtrum extolium potuiſſet cum opportunitate ventorum, ſed per aliam viam minoris diſcriminis negotium dirimere placuit, & partis utriuſque imminentibus periculis providere, ne ex conflictu bellantium ſequeretur ſtrages gentium & effuſio ſanguinis chriſtiani. Attendentes itaque quod, impedimentis ventorum obſtantibus, dictum extolium noſtrum vaſſellis hoſtium nullatenus poterat adhærere, & totum id de ſuperni judicis judicio procedebatur, cum non ſicut in homine via ejus: intervenientibus mediatoribus, ex juſta rationabili cauſa, habitoque hinc inde tractatu, ad ſopienda & ſedanda frementis guerræ diſſidia, pari voto tandem treugarum fœdera cum hoſtibus ipſis eas ſpecialiter requirentibus devenimus in hunc modum: videlicet quod treugue tractatæ & firmatæ ſunt, duraturæ ex nunc uſque ad menſem Martii futurum XIII. indictionis, inter nos & ipſos, ex parte noſtra ſolum in Sicilia inſula eique adjacentibus inſulis, etiam Gerborum & Kerkinarum & civitatis Rhegii caſtris, terris, & locis quæ in Calabria poſſidemus; & ex parte hoſtium in toto regno ultra pharum, provincia Pedemontana, Forcalkerio, Ferrario, Romandiola, Thuſcia, Lombardia, Urbe, diſtrictu ejus, & Campania: ita quod in illo intermedio ſeu intervallo quilibet teneat loca quæ tenet tam in Sicilia quàm Calabria quiete, & quod unus non offendat terras & loca alterius, aut ſubditos ejus per ſe & ſubditos ſuos, nec ſit cauſa offenſionis, ſed treugas ipſas obſervet per ſe & ſubditos ſuos inviolabiliter, juxta poſſe & bona fide: propter quod fidelitati veſtræ mandamus quatenus toto ipſo tempore durante, dictas treugas ſecundum ipſorum capitulorum formam inviolabiliter & tenaciter obſervetis. De prædictis autem NICOLAUS DE MAYDA miles conſiliarius familiaris & fidelis noſter, qui his interfuit, poterit vos latius informare. Datum in monte S. Juliani XVII. Decembris, XIII. indictionis.

Prædicto

Prædicto itaque die XVI. dicti menſis Decembris, quo dictæ treugæ factæ fuerant, ut præſcribitur, idem exſtolium Siculorum incœpit diſarmari in Panormo, & penultimo ejuſdem dictus rex FREDERICUS veniens de dicto monte intravit Panormum per portam S. Georgii, vadens ſub pallio uſque ad palatium.

Dictus verò rex ROBERTUS eodem penultimo die dicti menſis Decembris receſſit, & ivit de Trapano in principatum per mare cum reſiduo ſuo exercitu, & cum lignis navigabilibus fere triginta, quia reliqui dicti exercitus iverunt per terram per Siciliam abinde in Calabriam ad eorum lares.

De gente verò, equis, ac lignis navigabilibus, cum quibus idem rex ROBERTUS venerat, ut prædicitur, in Sicilia, major pars remanſit in Sicilia, tam quia ibi mortui ſunt univerſi equites & pedites ac equi, & rupta & putrefacta ſunt ipſa ligna; quàm etiam quia ante dictum tractatum dictarum treugarum equites & pedites dicti regis ROBERTI in multa quantitate deſeruerant ipſum regem ROBERTUM, & venerant ad gratiam dicti regis FREDERICI, quàm etiam quia de dictis equis fuerunt venditi ſinguli in non modica quantitate.

LXXXIII. *De adventu filiæ regis Cypri in Siciliam.*

Illuſtris domina MARIA filia quondam regis Cypri, ſoror ſereniſſimi domini HENRICI regis Cypri, eademque ſponſa prædicti illuſtriſſimi regis JACOBI regis Aragonum ejuſdemque fratris ejuſdem regis FREDERICI, veniens de partibus ſuis Cypri, & vadens ad dictum regem Aragonum virum ejus, pro eorum matrimonio per carnis copulam conſummando, tranſivit cum quatuor ſuis galeis in Panormum die Veneris v. Septembris quatuordecimæ indictionis, anno Domini MCCCXV. Cui dominæ univerſitas hominum dictæ Panormitanæ urbis exenavit in dicto tranſitu plures & diverſas res comeſtibiles, quæ domina tunc de galea ſua diſcedens, & intrans in caſtrum ad mare Panormi, requievit illic diebus duobus.

LXXXIV. *De recuperatione caſtri ad mare de Gulfo.*

Finito autem dicto tempore prædictarum treugarum factarum in dicta obſidione Trapani, ut prædictum eſt, de mandato & ordinatione dicti regis FREDERICI dictum caſtrum ad mare ſitum in valle Mazariæ inſulæ Siciliæ exiſtens in dominio dicti regis ROBERTI, ſicut prænarratum eſt, die Lunæ primo menſis Martii XIV. indictionis, anno à nativitate Domini MCCCXVI. obſeſſum fuit per homines vallis Mazariæ, in quo fuerunt viri pedites baliſtrerii & lancerii trecenti Panormitanenſes, proinde ſolidati per univerſitatem Panormi. Cujus obſidionis fuit præpoſitus & capitaneus dominus BERNARDUS DE SARRIANO: & in prædicta obſidione fuerunt tres machinæ ſeu trabucki miſſi per dictam univerſitatem Panormi, ad dictam obſidionem, ad diruendum, macerandum, & interficiendum [illegible] cum ipſis dictum caſtrum & homines ac res exiſtentes in eo.

Die verò Mercurii x. ejuſdem menſis quædam tidam onerata tribus aliis machinis, terræ TRAPANI applicuit poſt meridiem ad littus maris dicti caſtri, & ipſo die exoneratæ de dicta tidam in terra aguinibus & parvis dictarum machinarum. Supervenerunt die craſtino dicti diei in aurora tres galeæ dicti regis ROBERTI, quæ ceperunt dictam tidam cum reſiduo dictarum trium machinarum, & combuſſerunt ea.

Qua de cauſa fuit factum in plano maritimæ Panormi caſtrum ligneum unum completum, & ad dictam obſidionem portatum cum quinque galeis Siculorum die Martis penultimo ejuſdem menſis Martii.

Eodem die Lunæ ultimæ hebdomadæ quadrageſimæ quinto Aprilis ejuſdem XIIII. indictionis omnes milites & equites Panormi, necnon ultra mille quingentos pedites Panormitanenſium iverunt de mandato regis ad obſidionem præfatam.

Qui homines prædictæ obſidionis, die Martis primæ hebdomadæ Paſchæ dominicæ Reſurrectionis, XIII. videlicet dicti menſis Aprilis, de duobus foſſatis exiſtentibus ante dictum caſtrum, primo videlicet ex dictis duobus magno & altero parvo impleverunt dictum foſſatum parvum: dictum caſtrum ligneum factum, ut prædicitur, in plano maritimæ Panormi fecerunt adhærere uſque ad dictum foſſatum repletum; & proinde dicti homines ipſius obſidionis intraverunt dictum magnum foſſatum, & diruerunt unam ex tribus turribus balii dicti caſtri ad mare. Sequenti verò die Mercurii XIV. ejuſdem menſis Aprilis inter horas tertiæ & meridiei, dicto anno Domini MCCCXVI. captum fuit idem caſtrum ad mare, videlicet per dictos homines ipſius obſidionis, dantibus operam dictæ captioni viris Panormitanis exiſtentibus in dicta obſidione. De hoſtibus verò defendentibus dictum caſtrum, mortui ſunt in dicta captione ipſius caſtri ultra viros viginti, & capti ac retenti captivi ultra centum octoginti.

LXXXV. *De adventu aliorum hoſtium, & receſſu ipſorum.*

Die Mercurii quinto Madii prædictæ XIV. indictionis hoſtes Siculorum, exiſtentes de dominio dicti regis ROBERTI, cum galeis triginta duabus armatis, venerunt in Siciliam ad oliverium, videlicet ad planum Menlatii, & ceperunt illic aliquos homines Siculos, & die ſabbati octavo ejuſdem receſſerunt inde ad ſuos principatus euntes.

LXXXVI. *De adventu hoſtium aliorum in Sicilia, quorum fuit præpoſitus comes Thomaſius Martianus.*

Die dominico VIII. menſis Auguſti prædictæ XIIII. indictionis anno prædicto Domini MCCCXVI. prædicti hoſtes, quorum fuit præpoſitus comes THOMASIUS MARTIANUS, venerunt ad maritimam terræ Trapani cum galeis fere ſeptuaginta, portantibus circa mille

quingentos equites, & die ſequenti Lunæ nono ejus deſcenderunt in terra apud terram Marſaliæ ipſius inſulæ, & obſiderunt ipſam terram prælianres, & dantes aſſaltum terræ prædictæ, & tenentes eam obſeſſam uſque ad alterum diem dominicum quintum-decimum ejuſdem menſis Auguſti, quo die dicti hoſtes receſſerunt de prædicta obſidione in hunc modum, videlicet: quod prædicti equites remanſerunt in terra, euntes uſque ad terram Salem & Caſale caſtelli Vitrani, & damnificantes ipſa loca, prælianres turrim Burgeitenſem, & nequeuntes obtinere aliquem ipſorum locorum: iverunt abinde ad maritimam dicti Caſtri ad mare de Gulfo per terram, & dictum extolium galearum per mare. & illic dicti equites aſcenderunt in prædictas galeas; & ſic idem extolium cum prædicto exercitu venit abinde Panormum, ad maritimam videlicet Caſſarorum die Jovis XXVI. ejuſdem menſis Auguſti. Quo die dicti equites & alii pedites de prædictis galeis deſcenderunt ad ipſam maritimam ſupponentem, ſtantes in dicto eorum deſcenſu flammarum incendiis ſepes, turres, & domos vinearum, & locorum ſicorum in dicta contrata Caſſarorum & in contrata Fabariæ, & incidentes vineas & jardina ipſarum contratarum, ſic faciendo uſque per totum diem ſequentem Veneris XXVII. ejuſdem menſis, quo die inciderunt arbores dactilorum, qui erant in loco qui dicebatur dactiletus Sicoparum ultra pontem ammirati prope eccleſiam S. Johannis de Leproſis; & venerunt dicti equites cum quibuſdam de ſuis peditibus uſque ad prope, ſeu ante mœnia dictæ Panormitanæ urbis, ad portas ſcilicet Thermarum & Græcorum; & combuſſerunt turrim jardinæ Saydæ, exiſtente ante mœnia ipſa, & inciderunt quaſdam arbores jardinorum vicinorum eiſdem portis. Sequenti verò die Lunæ penultimo ejuſdem menſis Auguſti in mane, videlicet ante tertiam idem extolium per mare & dicti equites per terram receſſerunt Panormo, euntes uſque ad maritimam Tonnariæ Solantis, & illic dicti equites aſcenderunt in dictas galeas, & abinde iverunt dictæ galeæ recto viagio Meſſanam, ad quam applicuerunt die Veneris tertio menſis Septembris XV. indictionis, & illic ſteterunt diebus comburentes, incidentes, & diruentes domos, vineas, & bona Meſſanenſium ex utraque parte Meſſanæ, & ſpecialiter ex parte burgi S. Marci uſque ad ivitatorium, & poſt ipſos dies venerunt, iverunt dictæ galeæ ad foveam Rhegii, & ſteterunt illic uſque ad diem Lunæ XIII. ejuſdem Septembris, quo die dictæ galeæ venerunt de dicta fovea Rhegii ad maritimam Melatii, & abinde poſtea recedentes redierunt ad partes ſuas principatus.

Dum autem prædicta fiebant Panormi & Meſſanæ per dictos hoſtes, ut prædicitur, viri Siculi ſe congregabant in Meſſana, & armabant illic viriliter eorum extolium galearum, quod fuit totaliter armatum infra dictum menſem Septembris, cujus extolii Siculorum timore dictos hoſtes creditur receſſiſſe & rediiſſe, ut præmittitur, ad ſuas partes. Poſt quorum hoſtium A receſſum, quia tunc temporis appropinquabat hyems, dictum extolium galearum Siculorum extitit diſarmatum.

LXXXVII. *De colloquio facto per dictum regem Fredericum in Panormo & in traditione regiminis dicti Don-Petri.*

Die Jovis ſecundo Decembris ejuſdem XV. indictionis dicto anno Domini MCCCXVI. idem dominus rex FREDERICUS præſentibus dictis ſuis filiis, videlicet Don-PETRO & Don-MANFREDO, & præſentibus etiam omnibus ſyndicis omnium locorum Siciliæ, fecit gloriæ B colloquium in majori Panormitana eccleſia, in quo propoſuit hoc problema: *Caritas non agit perperam, nec quærit quæ ſua ſunt.* Et poſt præambula, dicti colloquii finis fuit, quod idem dominus rex dixit ſe velle in dicto anno armare tempeſtivè extolium galearum octoginta; de quibus comes FRANCISCUS DE VINTIMILIIS & alii barones vallis Mazariæ in dicto colloquio obtulerunt ſe ſuis expenſis armaturos galeas triginta. Et octavo ejuſdem menſis Decembris, dicto rege recedente Panormo, & eunte Meſſanam, remanſerunt Panormi ad regendum C & faciendum juſtitiam dicti duo filii ipſius dicti regis cum domino SIMONE DE MALGUARNERIO alumno eorum, eidem dominus Petrus nominabatur, & regendo, cujus titulus talis erat *Petrus infans ſereniſſimi domini domini regis* FREDERICI *excellentiſſimi regis Siciliæ primogenitus, ac ejus in eodem regno Vicarius generalis.*

LXXXVIII. *De inciſione Tonnariarum Siciliæ XV. indictionis.*

Anno à nativitate Domini MCCCXVII. die Mercurii XVIII. menſis Madii XV. indictio- D nis ante ortum ſolis, præſcripti hoſtes cum galeis novem venerunt in Panormum, inciſerunt tonnarias Thermarum Panormitanenſium, & deinde caſtri ad maritima de Gulfo, & terræ Trapani; & eis poſtea recedentibus de Panormo, tonnaria S. Georgii extitit reparata & receptata: quæ poſtmodum per ipſos eoſdem hoſtes, revertentes in Panormum primo die menſis Junii ejuſdem indictionis, per eoſdem hoſtes extitit reinciſa. Et dum ipſo die dictæ galeæ exiſterent in mari dictæ tonnariæ, ſubitò Panormitanenſes infra tertiam & meridiem ipſius diei armaverunt galeas tres, cum quibuſdam aliis galeotis de E guardia Meſſanenſium, exiverunt contra dictas galeas novem ipſorum hoſtium, euntes ad expugnandos dictos hoſtes uſque ad dictum locum in quo erant galeæ hoſtium eorumdem; qui hoſtes timentes vices ipſarum galearum ſex exeuntium de Panormo, fugerunt abinde recuſantes prælium; & ſic recedentes Panormo, ipſo eodem die redierunt ad partes ſuas principatus, & in ipſo eorum reditu tranſeuntes per Liparim; invaſerunt, devaſtaverunt & combuſſerunt vineas & jardina & loca exteriora Lipari ipſius.

Digitized by Google

LXXXIX. *De treugis factis inter ipſum regem Fredericum & regem Robertum.*

DUm autem præmiſſa fiebant, ut ſupra, dictus rex FREDERICUS armari faciebat in Meſſana ſuum eſtolium galearum, de quo in principio dicti menſis Junii armatæ fuerunt galeæ XXIII. quarum erat præpoſitus dominus RUSSUS DE AURIA. quæ dum exirent ad damnificandum hoſtes, ſubitò applicuerunt in Meſſana nuncii ſummi pontificis qui dicebatur JOHANNES, item nuncii dicti regis JACOBI Aragonum, & dicti nuncii regis ROBERTI; & eis loquentibus in Meſſana cum dicto rege FREDERICO idem rex FREDERICUS inivit cum dictis nunciis treugas duraturas inter eum & dictum regem ROBERTUM inde ad feſtum dominicæ nativitatis proximo futurum, & abinde inantea poſtea uſque ad annos tres, & proinde idem rex ſcripſit Panormitanenſibus in hæc verba:

Epiſtola Frederici regis ad Panormitanos de treuga cum Roberto rege inita.

FREDERICUS Dei gratia rex Siciliæ bajulo, judicibus, juratis, & univerſis hominibus civitatis Panormi fidelibus ſuis gratiam ſuam & bonam voluntatem.

Conſtat fidelitati veſtræ, quod venientibus nuper ad nos tam nunciis ſanctiſſimi patris & domini domini ſummi pontificis, quàm sereniſſimi domini regis JACOBI illuſtris regis Aragonum, Valentiæ, Sardiniæ, Corſicæ, comitiſque Barchinonenſis, & ſanctæ Romanæ matris Eccleſiæ vexillarii ammirati & (a) capitis glorioſi cariſſimi fratris noſtri, necnon domini ROBERTI illuſtris domini regis CAROLI II. filii per eos ad noſtram præſentiam diebus proximis deſtinatis, ipſi nuncii dicti domini ſummi pontificis nobis auctoritate ab apoſtolica ſede ſibi commiſſa juſſerunt, quod nos cum dicto domino ROBERTO treuguas iniremus, duraturas, & probandas ex nunc uſque ad feſtum proximum futurum à nativitate Domini, & ex nunc inantea per annos tres continuos inantea numerandos, ipſaſque iniremus. Super quarum obſervatione treugarum ſpecialem & temporalem pœnam auctoritate præmiſſa ſtatuent utrique parti & imponere habent, prout eis videbitur expedire. Prædicti verò nuncii tam dicti domini ſummi pontificis, quàm dicti domini fratris noſtri & ex tenore litterarum dictorum domini ſummi pontificis, & domini fratris noſtri noſtro culmini tranſmiſſi petierunt nos, ad id congruis ſuaſionibus inducendo, ut terras, caſtra & loca poſita in Calabriæ partibus noſtro olim ſubmiſſa dominio eiſdem nunciis dicti domini ſummi pontificis tenenda per vos pro parte ſanctæ Romanæ matris Eccleſiæ aſſignari facere deberemus, ut de iis dicta mater Eccleſia quicquid juris fuerit cognoſcat, determinet, & decidat. Percepimus autem tam ex inſinuatione litterarum dicti domini ſummi pontificis, quàm etiam eorumdem nunciorum relatibus, quod idem dominus ſummus Pontifex grandi affectat deſiderio, nos & prædictum dominum ROBERTUM ad firmam pacem & perpetuam reformare, quæ tam noſtris, quàm veſtris & aliorum noſtrorum fidelium deſideriis, concedente Altiſſimo, erit placida & accepta. Datum Meſſanæ xx. Junii xv. indictionis.

Quæ quidem treugæ confirmatæ ſunt poſtea inter dictum regem FREDERICUM & dictos nuncios, propterea banniti fuerunt Panormi die Veneris XII. menſis Auguſti ejuſdem XV. indictionis prædicto anno Domini MCCCXVII.

(a) f. capitanei.

XC. *De guerra Januæ, & unitate tractata cum dicto rege Frederico.*

POſt verò prædicta, anno ſcilicet à nativitate Domini MCCCXVIII. in principio anni primæ indictionis, orta eſt in civitate Januæ maxima pugna inter eos qui dicuntur Grimaldi cives Januæ ex una parte, & eos qui dicuntur de Auria & de Spinula concives ſuos ex altera, & in ipſa briga dicti Grimaldi prævaluerunt, & expulerunt de ipſa civitate ipſos de Auria & de Spinula; qui expulſi facientes unitatem cum viris partium Lombardiæ, iverunt cum eorum exercitibus, & applicuerunt XXV. die menſis Martii ejuſdem anni primæ indictionis anno videlicet à nativitate Domini MCCCXVIII. ante Januam, & obſiderunt eam, & tenentes eam abinde & inantea obſeſſam, deſtruxerunt aquæductum ducentem aquam ad dictam civitatem Januæ, & tenebant eam reſtrictam per terram, prælia & diſcrimina guerræ inferentes quotidie ipſi civitati; ſic quod in fine menſis Junii ejuſdem anni ceperunt & obtinuerunt per vim omnes burgos ejuſdem civitatis: & ipſa civitas ſic obſeſſa, rex ROBERTUS filius regis CAROLI vadens in ſuccurſum dictæ civitatis introivit in eam, infra annum ejuſdem primæ indictionis, & manſit ibi uſque ad menſem ſecundæ indictionis tunc primò ſequentis: infra quod tempus inter utramque partem fuerunt commiſſa prælia: unum videlicet extra mœnia Januæ, & alterum in tenemento Sahonæ, & de ambobus præliis ipſis iidem expulſi de Janua obtinuerunt victorias, tam contra dictos Grimaldos, quàm contra gentem dicti regis ROBERTI; & deinde ipſa civitas Januæ tenuit, & rexit ſic obſeſſam pro dicto rege ROBERTO, & ſub dominio, favore, & defenſionibus dicti regis ROBERTI: & ideo dictus rex ROBERTUS implorans à rege Francorum auxilium ſcripſit ei in hæc verba.

Roberti regis ad Philippum Francorum epiſtola, qua ejus implorat auxilium.

Chriſtianorum sereniſſimo principi domino PHILIPPO illuſtri regi Francorum ROBERTUS Jeruſalem Siciliæque rex ſalutem & proſperos ad vota ſucceſſus.

Dum viget conſanguinitatis linea, ſub qua nos & progenitores noſtri ſumus in unitate ſanguinis alligati; non vereor benignitatis veſtræ ſuffragia fideliter in meis neceſſitatibus implorare. Noſcat itaque Serenitas veſtra per præſentes, quod Gibellorum nephanda ſceleritas ſub allapſu quodam, quin immo potius detentione fortunæ in Italiæ partibus elevata, homines civitatis Januæ, ad cujus dominationem de communi concordia civium noviter ſunt electi, in quibuſdam magnatibus Guibellinis dictæ civitatis rebellibus opprimunt cum obſidionis exercitu, mea non obſtante præſentia

ſed nocente, [illegible] mandatis meis obtemperare nolentes, ſuum undique fortificaverunt exercitum, putantes Puliæ domus abolere, potentiam & altitudinem deprimentes Gallicorum dilectorum, PETRI fratris mei, necnon CAROLI nepotis mei, quos in campeſtri bello caſtrorum Tucxiæ occiſerunt. Velut famelici canes & ultionis inſatiabiles non contenti, ducunt quoque inſanos Januæ civitatis in palatia, quibus in belli certamine ſuaviter non poſſunt .... ſufficienter malitia non ſuffultos. Barones namque mei totius Apuliæ, regni primates, de quibus in armorum opere cordium . . . . . confido, ad ipſius regni cuſtodiam neceſſitate non modica remanſerunt, dum Siculi hoſtis imperii ſagacitatem vereor. De quibuſdam Neapolitanis civibus quos inficit imperialis macula non confido. Ea propter, Sereniſſime Princeps, veſtræ magnificentiæ potentiam humiliter deprecor & exoro, quatenus mihi veſtrum velitis velociter exhibere ſuccurſum, in ea videlicet militum quantitate, quæ providentiæ veſtræ expedire videbitur ad hoſtium Gallicorum cornua confringenda: neque poſtulanti ſuccurſus gratia differatur. Tædet namque animam meam vitæ meæ, dum in obſidionis jugo manet ROBERTUS invictus dux Apuliæ, Siculorum rex, quondam nepos CAROLI bonæ memoriæ Provinciæ comitis, de regum progenie Gallicorum, qui in Apuliæ partibus velut fidei catholicæ pugil ſanctæque Romanæ Eccleſiæ propugnator, Guibillinorum ſuperbiam in manſuetudinem jam convertit, & aſpera in vias planas. Nam dextera ejus impietatis . . . . . Guibillinorum & in ſtrage quaſi non eſſet eorum memoria ſuper terram. Propter quod ſi tardus fuerit veſtrorum militum ſuccurſus, quod non credo, non multum patiar tantam Guibillinorum putredinem, qui conſpectui domus CAROLI præſumſerunt auſu temerario comparere: quin immo potius cum militum & populi quantitate, quam habeo, licet pauca, civitate penitus egrediar ad pugnandum, volo potius in bello mori inimicorum ſanguinem effundendo, quàm calamitatis vitam deducere perlongævam. Quod ſi feſtinus fuerit, ut credo, clarificabor in gaudio magno, Gallicorum fulcitus munimine, quibus armorum probitas eſt innata. Monent enim omni mora poſtpoſita ſub liliorum . . . . inſignes virtutibus conſurgentes taliter in tubarum ſonitu & armorum ſtrepitibus ſæviemus in hoſtes, quod lancearum cuſpidibus diſrumpemus exercitum, & in enſium dentibus diſpergemus taliter oves gregis, quod in ipſarum exterminium & confuſionem perpetuam deducemus adverſos, lavantes in eorum ſanguine ſtolas noſtras, dilectionis noſtros PETRUM & CAROLUM vindicabimus innocentes, ſicque Gallicorum regum proprietas in me non derelinquetur, quibus à natura datum eſt inimicorum ſarcinas non portare, cum injuriarum omnium ultiones, non ſuas in teſtamento relinquunt ultiones poſteris faciendas.

Dicti vero expulſi, qui dicuntur Gibillini, fecerunt & tenuerunt conſilium eorum apud in Sahona, continuantes ſemper de bono in melius dictam obſidionem, & fecerunt unitatem cum inclyto domino domino FREDERICO rege Siciliæ, vocantes & tenentes tum in eorum dominium. Quæ unitas firmata tempore veris anni tertiæ indictionis primò tunc ſequentis, id eſt anno à nativitate Domini MCCCXX. & proinde idem rex FREDERICUS faciens colloquium XVII. Julii ejuſdem tertiæ indictionis in Meſſana cum ſyndicis totius Siciliæ, manifeſtavit eis dictam unitatem feciſſe, & miſit propterea poſtea, infra octo fere dies, videlicet poſt dictum colloquium ab inſula Siciliæ ad civitates Januæ galeas quadraginta armatas per eum infra menſes Madii Junii & Julii ejuſdem anni ſimul cum galeis undecim dictorum Januenſium Gibillinorum, quæ venerant ad aſſociendas dictas galeas Siculorum, in quo viagio dictæ galeæ tranſeuntes per Calabriam deſtruxerunt Policaſtrum, videlicet hoſpitia, vineas, & jardina dictæ terræ, & interficientes etiam homines terræ ipſius, & deinde iverunt ad Iſclam, & illius vineas & jardina ac arbuſtos incidentes & devaſtantes receſſerunt abinde euntes ad . . . . , quam ſimiliter devaſtaverunt, & poſtea in principio ſequentis menſis Septembris pervenerunt ad portum Januæ, & tenentes ipſam per aliquos dies obſeſſam, iverunt demum ad terram Vulturi, & ipſam violenter ceperunt, interficientes viros & mulieres, pedites & equites, magnos & parvos terræ à nativitate Domini prædicto anno MCCCXX. & ſic deinde euntes galeæ ipſæ per ante portum Januæ, [illegible] dantes ipſi civitati per mare & per terram aſſaltum, & nequeuntes de dicta civitate aliquid obtinere: & deinde euntes ad alia loca reperire Januæ, in fine dicti menſis Septembris receſſerunt abinde, redeuntes in Siciliam die dominico nono Novembris dictæ quartæ indictionis. Pro cujus guerræ expenſis faciendis idem dominus rex FREDERICUS rex Siciliæ impoſuit in ea inſula Siciliæ caſſiam unam, dictam caſſiam propter guerram, quæ ſolvuntur intrando [illegible] exeundo cum rebus mercimonii quibuſcumque à primo die dicti menſis Septembris ejuſdem quartæ indictionis inantea, ob quam ſolvuntur tria per centum.

Redditus etiam bonorum eccleſiarum ſingulorum eccleſiæ cepit à dicto primo die dicti menſis Septembris inantea in ſubſidium expenſarum prædictarum: pro quorum redditum captione, idem dominus rex vocavit ad ſe prælatos dictarum, per ejus literas formæ talis.

Fredericus rex ſubſidia à viris eccleſiaſticis petit.

FREDERICUS Dei gratia rex Siciliæ religioſo viro abbati S. Spiritus de Panormo devoto ſuo ſalutem in Domino JESU CHRISTO.

Cum pro ſtructione, reparatione, munitione & armatione galearum noſtri FREDERICI exſtolii, quod in proximò futuro vere in majori numero & ex forti quo fieri poterit conſtrui, reparari, muniri, & deinde feliciter armari providimus, ad defenſionem & ſtatum proſperum tam noſtrorum fidelium quàm monaſteriorum [illegible] eccleſiarum quarumlibet, procurata indemnitas & tranquillitas agitur poſſeſſorum. Ad quod perficiendum, ut expedit, proventus & jura inſulæ noſtræ Siciliæ bono modo ſufficere non videntur: dili-

genti communicato conſilio, ne tot & tanta neceſſaria & opportuna ſervitia remaneant imperfecta, proviſum & determinatum extitit, quòd de omnibus juribus, proventibus, & redditibus ſingularum eccleſiarum, necnon quorumlibet archiepiſcoporum, epiſcoporum, abbatum, priorum, necnon canonicorum & beneficialium quorumlibet inſulæ noſtræ Siciliæ à primo Septembris proximè futuræ quartæ indictionis inantea in prædicta forma, & pro dicta cauſa pecuniale ſubſidium recipere & habere penitus debeamus. Et propterea te præſentes habere velimus, & devotionem tuam requirimus, quatenus incontinenti, receptis præſentibus, pro prædicta cauſa celeriter ad noſtram præſentiam debeas te conferre. Et ſi propterea commodè nequiveris venire, procuratorem tuum ad hoc ſufficienter inſtructum, & omni tua auctoritate ſuffultum, reſponſurum, tractaturum & facturum nobiſcum ſuper his & aliis, ac ſi præſens eſſes, ad noſtram præſentiam celeriter mittas: adeo quod te vel prædictum procuratorem tuum, ut ſupra, infra dies quindecim à die datæ præſentium inantea numerandos in curia noſtra præſenti infallibiliter habeamus. Datum Meſſanæ XXVIII. Auguſti tertiæ indictionis.

XCI. *De impoſitione ſecundi interdicti in Sicilia.*

CUjus guerræ occaſione interdicta extitit inſula Siciliæ. Quod interdictum prædictus dominus rex FREDERICUS ſervari juſſit, & fecit prædictam inſulam à principio Januarii quartæ indictionis anno à nativitate Domini MCCCXXI. inantea, licet Panormi fuit inceptum ſervari in die feſti S. Juliani, quod eſt XXII. die menſis Januarii, licet idem interdictum non dicatur ab eccleſia emanaſſe, quod interdictum duravit, uſque ad vigiliam feſti S. Antonii, quod fuit indictione tertia anno MCCCXXXV. ut infra continetur. Super qua guerra rex JACOBUS rex Aragonum, ſcripſit ſummo pontifici in hæc verba.

Jacobi Aragonum regis ad ſummum Pontificem Epiſtola de pace procuranda inter duos reges.

Sanctiſſimo & in Chriſto patri Sacroſanctæ Romanæ ac univerſalis Eccleſiæ Summo Pontifici JACOBUS Dei gratia rex Aragonum ſuus devotiſſimus filius ſeipſum ad pedum oſcula beatorum.

Veſtra Sanctitas non ignorat, quàm dura, quàmque gravis guerrarum commotio ſuſcitatur inter illuſtres reges ROBERTUM & FREDERICUM occaſione Siciliæ. Quæ guerra non erit modicum damnoſa dictis regibus, ac totæ chriſtianitati, niſi per ſanctitatem veſtram de opportuno remedio ſuccurratur. Ea propter ſanctitati veſtræ preces porrigimus ſubjectivas, quatinus vos qui eſtis univerſorum chriſtianorum caput & cuſtos, & de animabus eorum eſtis redditurus Altiſſimo rationem, ipſis chriſticolis ad bella & guerras mortiferas ſe viriliter & potenter parantibus pio & paterno compatientes affectu dignemini & velitis, ſi placet, ſuper his taliter interponere partes veſtras, quod inter nominatos reges & eorumdem regnicolis non fictæ pacis tranquillitas & unanimitas affectualiter reformetur, ne ſanguis ipſorum in die diſtricti examinis de veſtris manibus requiratur: alioquin conſtet vobis, quod nos non poſſemus ullo modo deficere in neceſſitatibus ſuiſdicto regi FREDERICO fratri noſtro; quin immo extunc intendimus ipſum juvare contra prædictum regem, & quoſcumque valitores ſuos, cujuſcumque conditionis & ſtatus exiſtant, deſcribentes nobis, ſi placet, quicquid veſtra ſanctitas duxerit ſuper his, dante Domino, ſalubriter diſponendum. Altiſſimus per ſui miſericordiam vos conſervet ad ſui condignum ſervitium & Eccleſiæ ſuæ ſanctæ. Datum tertio Martii anno Domini MCCCXX.

XCII. *De coronatione regis Petri ſecundi.*

DIe dominico XIX. Aprilis quartæ indictionis, quo fuit Paſcha Dominicæ Reſurrectionis anno à nativitate Domini MCCCXXI. dominus idem rex FREDERICUS ad poſtulationem omnium comitum, baronum, & univerſorum hominum totius Eccleſiæ, unxit & coronavit in regem Siciliæ dictum regem PETRUM filium ſuum; & in dicta coronatione non interfuerunt prælati vel eccleſiaſticæ aliquæ aliæ perſonæ: & ideo ante dictam coronationem idem rex FREDERICUS ſcribebat certis viris Siciliæ ſuper militandis ipſis in dicta coronatione particulariter cuilibet virorum in hæc verba.

Fredericus invitat ad coronationem filii ſui.

FREDERICUS Dei gratia rex Siciliæ Mathæo de Bicaro de Panormo fideli ſuo gratiam & bonam voluntatem.

Devotis ſupplicationibus per comites, barones, & milites Siciliæ fideles noſtros, pro parte omnium & ſingulorum hominum Siciliæ fidelium noſtrorum in colloquio pridie infra proximè præteritum menſem Decembris hujus quartæ indictionis in civitate Siracuſana per noſtram curiam celebrato; & deinde per univerſitates hominum ſingulorum, civitatum, terrarum & locorum Siciliæ in ſcriptis publicis ſub ſigillis univerſitatum earumdem ac bajulorum, judicum juratorum, & certorum aliorum militum, & proborum virorum, cujuſlibet civitatis, terrarum, & locorum prædictorum culmini noſtro humiliter factis, ut videlicet inclytum PETRUM infantem primogenitum noſtrum cariſſimum, futurum ſucceſſorem noſtrum legitimum, ad majorem firmitatem & ſecuritatem ac tranquillum ſtatum eorum in regem Siciliæ coronare noſtra excellentia dignaretur, benignius inclinati, hujuſmodi coronationis ſolemnia in proximè futuro feſto Reſurrectionis Dominicæ, annuente Altiſſimo, in civitate Panormi proponimus celebrare. Et quia in dictæ coronationis ſolemniis ad honorem & decus regiæ dignitatis plures ex noſtris fidelibus noſtri honoris & dominii zelatores, & præcipuè ad hoc aptos militari cingulo expedit decorari, tuuſque filius ad ſuſcipiendum decus militiæ aptus, idoneus, & ſufficiens dignoſcatur, nobis & eidem primogenito noſtro plurimum complacebis, ſi dictum filium tuum decenter præpares ad decorandum ſe honore militiæ in ſolemniis ſupradictis. Datum Trapani VI. Martii quartæ indictionis.

Forma militaris apparatus in dicta coronatione.

Forma militaris apparatus eſt cum ſpalleriis de cindato & manto de cindato. Item enſe munito de argento valoris unciarum duarum vel trium ad plus. Item ſella fræno & calcaribus deauratis precii unciarum duarum ad plus, & cum pari uno veſtimentorum cujuſcumque coloris præter quàm de ſcarlato & ſine infoderatura vayrorum.

Poſt verò dictam coronationem idem rex FREDERICUS ſcripſit officialibus ſuis Siciliæ, quòd ipſum regem PETRUM facerent nominari, & ſcribi ut infra.

Fredericus rex Petrum filium ſuum in publicis inſtrumentis regem nominari mandat.

FREDERICUS Dei gratia rex Siciliæ nobili Johanni de Claromonte militi regni Siciliæ ſeniſcallo magnæ ſuæ curiæ, magiſtro rationali, generali procuratori, ac capiti civitatis, conſiliario familiari, & fideli ſuo gratiam ſuam & bonam voluntatem.

Cùm per curiem noſtram ſit conſultè & deliberatè proviſum, quod quotiens bannum per civitatem, terras, & loca Siciliæ de cetero committi contigerit, ſubſcripto modo vulgariter banniatur, videlicet *Per multi anni la vita dilettu ſignuri re* FREDERICO *& dilettu ſignuri re* PETRU *noſtri ſignuri & rigi di Sichilia ki Deu ſalvi & mantegna, Amen.* Nec non per notarios publicos civitatis, terrarum, & locorum Siciliæ inſtrumentis & cauteliis publicis per eos ex nunc inantea conficiendis hæc clauſula interponatur, videlicet: *Regnantibus ſereniſſimis dominis noſtris Dei gratia regibus Siciliæ, illuſtri* FREDERICO *regni ejus anno XXVI. & inclyto rege* PETRO *II. feliciter amen.* Fidelitati veſtræ mandamus, quatenus prædictam formam emiſſionis banni per prædictam civitatem Panormi de cetero ejuſque diſtrictum obſervari infallibiliter faciatis, & prædictam clauſulam per notarios civitatis ipſius ſuique diſtrictus in inſtrumentis & cautelis publicis ex nunc inantea conficiendis modo prædicto poni & deſcribi pro parte noſtræ curiæ infallibiliter injungatis. Datum Meſſanæ XXVI. Junii IV. indictionis.

Tempore cujus coronationis inter alia privilegia & immunitates conceſſas dictæ univerſitati Panormi per dictum dominum regem PETRUM, fuit conceſſum quod ex nunc inantea bajulus dictæ urbis nominaretur & vocaretur prætor, prout antiquitus aſſueverat vocari. De cujus regis PETRI coronatione eſt epitaphium hujus tenoris.

Fili PETRE, meum populum tibi trado Panormi,
Qui tibi bene ſit conſtans, dubio ſine dormi.
Hanc urbem primi meritò dixere beatam
Muneribuſque duces variis fecere dotatam.
Hic naſci meruit te regem gens Siculorum,
Proſper ut & felix longævus rex ſis eorum,
Regni Siciliæ caput eſt urbs hæc, caput extat
Siciliæ, cujus ducibus diademata præſtat.

XCIII. *De matrimonio tractato inter ipſum regem Petrum & filiam regis Bohemiæ.*

POſt verò prædicta tractatum fuit matrimonium inter ipſum regem PETRUM II. & inclytam dominam ELIZABETH filiam regis Bohemiæ ac ducis Carintiæ, & pro faciendis dictis ſolemnitatibus nuptiarum dicti matrimonii dictus rex FREDERICUS invitavit multos ſuos fideles ad ſuſcipiendum ordinem militarem anno Domini MCCCXXIV. in hæc verba.

Fridericus invitat ſuos fideles ad ordinem militiæ ſuſcipiendum.

FREDERICUS Dei gratia rex Siciliæ Perrello de Ciſario de Panormo fideli ſuo gratiam ſuam & bonam voluntatem.

Satis decens & honorabile fore decernitur, quòd in ſolemnitatibus nuptiarum, quæ inter inclytum Dom. PETRUM II. illuſtrem regem Siciliæ primogenitum noſtrum, & inclytam dominam ELIZABETH filiam illuſtris regis Bohemiæ, in civitate Meſſanæ in feſto nativitatis Domini proximè futuro ſunt feliciter omnimodè celebrandæ, certi fideles noſtri honoris & nominis noſtri & dicti filii noſtri avidi zelatores, & præcipuè ad hoc apti, militari cingulo decorentur; cumque tu vel filius tuus ad ſuſcipiendum dictæ militiæ cingulum aptus, idoneus, & ſufficiens dignoſcaris; nobis & eidem nato noſtro plurimum complacebis, ſi ad dicta ſolemnia decenter te vel filium tuum præpares ad decorandum vel te vel eum honore militiæ, ut expedierit, acceſſurum. Datum Meſſanæ VI. Septembris VI. indictionis.

Cujus matrimonii ſponſalia & nuptiæ factæ fuerunt XXIII. Aprilis VI. indictionis apud Meſſanam. Ex quorum matrimonio de menſe Februarii VII. indictionis anni Domini MCCCXXIV. natus eſt ipſi regi PETRO ex dicta ſua uxore in civitate Meſſanæ filius nomine FREDERICUS, qui mortuus eſt in principio ſequentis anni VIII. indictionis.

XCIV. *De adventu regiorum hoſtium in Siciliam, & obſidione Panormi in anno IX. indictionis.*

ANno Domini MCCCXXV. menſe Madii die dominico XXVI. ejuſdem menſis, de nocte, ante videlicet diem, qui fuit dies Pentecoſtes, VIII. indictionis, dux CAROLUS filius dicti regis ROBERTI, cum comitibus, baronibus & aliis ſuis ſequacibus multis, & cum galeis fere centum tredecim, & aliis diverſis lignis ad dictam Panormitanam urbem venit, & deſcendit in terram in Caſſaris, & tenuit eam obſeſſam diebus XXV. & die primo ſecundo & tertio primis dictæ obſidionis præliavit, dictamque urbem die videlicet primo ſub porta Thermarum, die ſecundo Lunæ in porta Thermarum, & infra portam Mazariæ ſupra & infra, & die ſequenti Martis in dictis duobus locis, & ſupra portam Karini, & deinde vaſtaverunt, & inciſerunt, & ſuccenderunt turres, vineas, & jardina ſita in territorio Panormi, videlicet in contratis Caſſariorum, Fabariæ, Faximenii, Miſilmerii, Sabuchiæ, Garbelis, Azizæ, Trabiſæ & Sibeni, & die dominico XXII. ex dictis diebus XXV. qui fuit XVI. Junii præliaverunt, fortiter dictam urbem tam à porta Thermarum infra uſque ad Cantoneriam maris, ubi eſt magna turris ſub porta Græcorum ad ſcalas, caſtella, lignaminum gattos, & innumerabiles quadrellos de baliſtis unius pedis, duorum pedum leve & torvi, quam in cathena portus dictæ urbis volentes eam frangere cum coccis, thopis, galeis.... eorum, & non

potuerunt obſeſſæ ipſi urbi, immo reportaverunt inde ignominiam & damna perſonarum, ſcalarum, gattorum & reorum eorum: ita quod de ictibus machinarum fuerunt ex [illegible] interfecti viri ultra quinquaginta, & ex aliis ictibus ultra CL. & vulnerati & percuſſi leviter & graviter ultra mille. Et deinde die Mercurii XVIII. dicti menſis Junii in ſero receſſerunt de dicta obſidione; equites videlicet per terram eundo per viam Kaſalayni & Curolioni ſalem uſque ad Marſaliam, & galeæ per mare per Acordentem, vaſtantes, incidentes, & ſuccendentes jardina, vineas, frumenta, ordeum, & alia quælibet. Et in dicta terra Marſaliæ ſe junxerunt; & abinde iverunt recta via Meſſanam ad quam applicuerunt die Lunæ quinto Auguſti ejuſdem indictionis, cum ipſo itinere curreruut uſque ad Calatabilloctam, & ſteterunt ante Meſſanam diebus tredecim, incidentes illic de vineis ſitis verſus maritimam, non tamen appropinquantes ad mœnia Meſſanæ; & deinde receſſerunt abinde, euntes in Calabria die Dominico XVII. ejuſdem menſis Auguſti.

Et dum dicta Panormitana urbs manebat in dicta obſidione, Meſſanenſes per eorum literas ſcripſerunt Panormitanenſibus, ut infra, in dictis eorum litteris recordantes litterarum Panormitanenſium ſupra ſcriptarum directarum ipſis Meſſanenſibus tempore rebellionis factæ contra Gallicos incipientium *Conſurge, conſurge, filia Sion*, per hæc verba.

Epiſtola Meſſanenſium ad Panormitanos.

Nobilibus & egregiis viris urbis Panormitanæ felicis ſuſceptis Darucico Salomono principi ſublimatis civitas Meſſanæ ſalutem ac jugo ſervitutis abjecto adeptum bravium defendere libertatis.

Contemplare in templo tuæ celſitudinis urbs formoſa, quia olim conſurgere arcum, & faretram ſumere, & grabatum tollere pro pacis lege ſuadiſtis. Exalta igitur vocem tuam. Dic civitatibus cunctis, intuemini quis eſt iſte qui ad noſtras gentes ingreditur propulſandas? Quid enim Siculo & jamdudum CAROLO? O utinam ipſum nomen neſcire licuiſſet! Hic eſt enim de illa oriundus proſapia, quæ ſic noſtram diſſipavit terram, mare concuſſit, onera patribus veſtris impoſuit juxta aſſertionem tuam pluſquam ſub luto & latere ancillatis, & in tantum vires animi enervavit, quòd lamentabiliter exclamaſtis noſtram faſcinatam prudentiam in gentium quæ ebrietati deſerviunt importabili jugo ſubdi. An ignorat qui gentem ſuam toties miſit ad victimam judiciorum Dei judicia manifeſta, quæ ad revelandam juſtitiam noſtri pulſati tanti gravaminis multifariè claruerunt. Sed revera Pharaonico obduratu populum noſtrum gravat, ut [illegible] ſui pœna peccati ab illo qui diſſipat colligationes impietatis, multarum ferat flagella plagarum, juxta propheticum illud: Hæc via illorum ſcandalum in ipſis, poſtea in ore ſuo complacebunt: ſicut oves in inferno poſiti ſunt. Velut, inquam, Ægyptii in ſuis equis & curribus confidentes, abſorpti penitus & de terra deleti, ut exinde juſtitia noſtra luceat coram hominibus, paterque glorificetur in cœlis. Qui ulciſcendo ſemper noſtras injurias procul pellit. Profecto dilectiſſimi, ſic quem credebatis paſtorem, lupum inveniſtis rapacem. Sic iſte eſt lupo rapace deterior, aſſerens per ſuas litteras civibus Barchinonenſibus bona quæque omnium Siculorum fore jam prædictæ ſuæ curiæ confiſcata, etiam in tempore pacis inter dominum noſtrum regem & ipſum initæ, & per Eccleſiam confirmatæ. O impietas deteſtanda quæ reali paci non injicitur ſed vocali! O nefanda temeritas quæ ſub fictæ velamento capitatæ Romanam majorem Eccleſiam veritatis amicam (a) inivit ſuæ fictionis illuſionibus inhæſiſſe! O inflata ſcientia, quæ veteres verbo reſolutorio quaſi ſophiſmati logicali in fiſcationem prædictam ex manifeſtis falſis medio inepto læſit! Accingimini igitur viri fratres, & eſtote potentes in bello: urbs etenim fortitudinis veſtræ Sion titulo eſt regalis ſolii redimita: Salvator equidem poſitus eſt in ea murus & antemurale. Nam qui ſuo divino & inſtinctu mirabili inſperatè potentes de ſede depoſuit, & humiles exaltavit, abſolvit ſubito à ſervitute tyrannica juxta veſtram epiſtolam vincula colli noſtri, benignorum & humilium principum, quorum fiducia ſalus & gaudium potiſſimè Chriſtus eſt. Sic nos dulciter regens [illegible] gubernans dominio, quod non ſint beatæ ſteriles, ut ſcripſiſtis, ſed quæ pariunt nunc fœcundæ, in gloriam namque tuam de inclyto domino rege PETRO II. in te nato potes merito dicere, nobis præclare: os nunc es ex oſſibus meis, & caro de carne mea, totaque Sicilia non lamentum, ſed canticum iſtud poteſt depromere canticorum: quis dedit te mihi fratrem meum, in me (b) ſolet ortum ſugentem ubera matris meæ, quia nutritus eſt Panormitanæ civitatis, ut videam te foris in ea, ſed coronatum, & deoſculer te, & per familiaritatem benignam, & jam me nemo deſpiciet, quaſi inſultans mihi de cetero alienigena principante. Verum quia Dei perfecta ſunt opera, ſperamus quod [illegible] ejus virtute agonem noſtrum ſic agemus viriliter, quod opus per ipſum [illegible] vobis inceptum, & in nobis proſequutum, ac etiam proſequendum, ad quod totis viribus & prompto libentique animo nos paramus, poſt tot diutinos guerrarum incurſus, ac inſurgentes fremitus tempeſtatis, victrici ſuperante triumpho, nunc feliciter conſummabit. Scriptum Meſſanæ XXVI. Madii VIII. indictionis.

In eodem tempore civitas Catanenſis ſcripſit eiſdem Panormitanenſibus de præmiſſis in hæc verba.

Epiſtola Catanenſium ad Panormitanos.

Panormitanæ urbi civitas Catanenſis reverentiam [illegible] ſalutem.

Urbs felix & inclyta, urbs nobilis & præclara, caput regni, exemplum fidei, patria principum, ſedes regum, leva in cælum oculos tuos & vide. Qui cuncta prævidit Altiſſimus ab æterno, quantæ felicitatis gloria te beavit, & ut reliqua prætermittam, quæ à tempore quo fundata es feliciter contigerunt, hoc unum laudabili memoria dignum, quod modernis claruit temporibus, non

(a) f. inivit (b) f. ut ſolem

omittam. Quis te, reverenda mater & ſoror, tantæ caritatis munere illuſtravit, ut quod regis Caroli tyrannide contra Siculos ſæviente, in magnanimitatis conſtantia dexteram fortitudinis & virtutis erigens, ut concives tuos cunctoſque regnicolas de manu Pharaonis Ægyptii liberares, ipſum quidem, te duce, & cauſæ præbente materiam, & libertatis initium faciente, velut alienigenam, nullum jus habentem omnes Siculi unanimiter ejecerunt, & communicato conſilio illuſtrem Petrum bonæ memoriæ tunc regem Aragonum, ex conjugio illuſtris reginæ Conſtantiæ præclari regis Manfredi filiæ, quæ ſibi Alfonsum, Jacobum & Fredericum infantes genuerat, directum jus habentem in regno vocavimus, & recepimus pari voto: poſt cujus obitum Alfonsum tunc Aragonis gubernatorem perilluſtrem Jacobum fulſiſti ſceptro, & diademate coronaſti: qui poſtquam ſedenti ſuper cathedra Moiſi calliditate plurima & aſtutia circumventus commiſſum ſibi gregem deſeruit, ac renunciavit juri quod habebat in regno, inclytum Fredericum tunc infantem, quem ab ipſius cunabulis omnium Siculorum cura & ſollicitudo materna lactaverat, in annos adoleſcentiæ jam provectum, quamvis renitentem pro ſalute noſtra præfecimus. Neque poſt ſub ſilentio præteriri debet quo jocunditatis gaudio venientem cum cœtu nobilium ad diadema patrium quaſi mater amore langueſcens præ gaudio ſuſcepiſti. Sed quid egerit ſtante corona rex inclytus attendiſtis: hilari vultu dextraque largiflua ſparſit honores in Siculos, aliis comitatus exhibuit, aliis baronias & feuda conceſſit, quamplures quidem & plurimis & majoribus dignitatibus & officiorum gloria inſignivit. Illa die ſuæ coronationis & gloriæ trecentos quindecim videlicet Siculos largitione benignitate regia militari cingulo decorari, ſtatimque omnes dies ejus pro nobis curis impendit mordacibus, ac intonantibus bellis induit loricam pro Siculis, & exponens vitam periculis, non ſolum ab inſula, verum etiam per fines Calabriæ, communes hoſtes minuit: quippe ſudoribus & gladio multoties profligavit, nec pepercit laboribus, ut cultores regni ejus in pace protegeret, & quietis umbraculo gubernaret. Crevit igitur nobiſcum & ſenuit; & quamvis rex noſter & dominus, ſeniores ut patres, æquos ut fratres, minores quidem ut filios, tam à longo tempore omni benignitate tractavit: ſemper & ubique nobiſcum communicans, non ſolum civitatum, terrarum, ſed etiam privatorum fortunas, tam in proſperis quàm adverſis protexit, ut noſtis. Rogatus multoties magnificè paciſci cum hoſtibus, & ampliorem terram in hujus excambium pacificè poſſidere: ſed amabilis dominus & benignus habens ante oculos opera caritatis, noluit vir effectus puſillanimitatem deſerere, quos adoleſcens in magnanimitate cœperat viriliter defenſare. Quid igitur nobis facere debuit, & non fecit? Hoſtiles machinationes præcogitans & adhuc metuens, ne morte præventus nos linqueret indefenſos, quò tutiores nos redderet, inclytum & amabilem primogenitum ejus, quem inclyta genitrix & glorioſa partu in ſinu tuo peperit, lactavit, ut gubernationi aſſueſceret, adoleſcens præfecit in regno; tuque ipſum in gaudium more ſolito coronaſti. Reminiſcere, obſecro, reminiſcere, quia neceſſe eſt plurimum reminiſci, quod tui cives & incolæ in primis motibus ejiciendis Gallis ab inſula manus eorum & parietes hoſtili ſanguine linierunt. Contemplare, quæſo dilectiſſima, contemplare, quanto ex tunc furoris impetu communes hoſtes ad vindictam aſpirant. Habe ante oculos poſitum, reverenda ſoror, quotiens illis fortunæ caſus arriſerit, quantum cruoris ex Siculis immites & improbi ferarum ritu & inhumanis moribus effuderunt. Ecce nunc & alia tibi debetur corona laudis & gloria, quod ad venientes hoſtes furorem, & impetum gaudens obvia excepiſti, omneſque Siculos ad munimentum fidei reformaſti, extrinſecas prædas & momentanea damna nihil cogitans, ut intrinſeca fidelitati præmia tuis incolis in perpetuum reſervares. Et ſi vera ſunt quæ ſcripta referunt, & mens hominum auguratur, ut quæ fueras noſtræ libertatis initium, nunc exterminabis hoſtes, ac malis omnibus finem pones. Nec obliviſcaris inter omnes tuæ virtutis actus laudabiles, & defenſionis inſignia pericula tuorum, illius ſacræ Virginis, quam in te ortam fama prædicat & ſcriptura declarat, vexillum erigere, quæ in Christo Jesu martyrio coronata liberationem patriæ impetravit. Datum, &c.

Recedentibus autem dictis hoſtibus ab obſidione prædicta, dictus rex Fredericus ſcripſit eiſdem Panormitanenſibus ſuper prædictis in hæc verba:

Fredericus Dei gratia rex Siciliæ capiti, prætori, judicibus, juratis, & univerſis hominibus felicis urbis Panormi, dilectis fidelibus ſuis, gratiam ſuam & bonam voluntatem.

Frederici regis epiſtola ad Panormitanos poſt ſolutam Panormi obſidionem.

Veniens nuper de dicta felici urbe Panormi apud civitatem Meſſanæ ad noſtræ præſentiam majeſtatis magiſter Raynerius de Scatano de dicta civitate Meſſanæ magnæ noſtræ curiæ officii rationum notarius familiaris & fidelis noſter, tamquam qui præſens vobiſcum in defenſione dictæ urbis, quam hoſtes noſtros obſidentes & impugnantes eamdem interfuit, vidit [illegible] audivit, teſtimonium perhibuit veritati de fortitudine, valitudine & animoſitate veſtra, ac proceſſibus veſtris habitis non tantum ad defendendam dictam urbem, quin immo ad impugnandum & defendendum hoſtes prædictos, necnon de proceſſibus geſtis & impugnationibus dictorum hoſtium contra vos & prædictam urbem habitis, ac de damnis per eos vobis illatis, & qualiter damna ipſa patienter & æquanimiter propter zelum quem noſtræ fidelitatis & dominii geritis: & exinde per tranſitum noſtram excellentiam plenariè per ſeriem informavit. Cujus relatibus veracibus & fide dignis fidem credulam adhibentes, de hujuſmodi innata & naturali fidelitate veſtra, quam, ut patet, effectibus operum comprobaſtis, vobis gratificamur, ad plenum. Credimus etenim & certi ſumus, quòd

ea

ea ſemper non parcendo damnis, laboribus & expenſis prompti animo feceritis, quæ ad noſtri exaltationem dominii credideritis ad commodum & honorem. Et ideo hujuſmodi accepta & grata obſequia per vos nobis, ut præfertur, impenſa, ſuo loco & tempore, annuente Domino, non ſine condigna retributione tranſibunt. Datum Meſſanæ, &c.

XCV. *De altero adventu diſtorum hoſtium in Sicilia [redacted] anno IX. indictionis.*

ANno à nativitate Domini MCCCXXVI. die Mercurii, quarto Junii, VIIII. indictionis, hoſtes regii cum galeis (a) octingentis, & equitibus fere mille, quorum erat caput [redacted] præpoſitus comes novellus, venerunt ad maritimam Tonnariæ Solantis de tenimento Panormi, & abinde iverunt Thermas, & diruerunt, & combuſſerunt tunc domos terræ veteris & burgi, & aliquas vineas dictæ terræ, & abinde iverunt Meſſanam, & deinde ad gulam Lentini, & deinde redierunt uſque ad mare Tonnariæ Solantis de tenimento Panormi, per ipſam eamdem viam damnificantes vineas & ſolatia maritimarum dictorum locorum Siciliæ, licet pauca propter metum Siculorum obviantium ſuper ipſos hoſtiles per maritimas Siciliæ in illis locis, ad quæ dicti hoſtes declinabant: & in dicto mari Solantis deſcenderunt equites dictarum galearum, & abinde iverunt uſque ad Chiminam comburentes eam. Panormi verò die Martis VIII. Julii cum Panormitanis in duobus locis, videlicet in maritima S. Georgii & in flumine ammirati; & dum dicti equites erant in dicto viagio Chiminæ, ſequenti die Veneris XI. ejuſdem menſis Julii dictæ indictionis VIIII. recedentes dicti hoſtes de mari Solantis, & de tenimento Panormi iverunt abinde Gaytam, unde ſtantes recedentes iverunt ad thalamonium, & ibi dimittentes dictos equites, receſſerunt abinde, & quo habuerunt [redacted] mandato iverunt.

XCVI. *De adventu Ludovici, factione Antipapæ, & incidentibus ac proceſſibus eorumdem, & exſilii Siculorum comitis ad dictum imperatorem ut infra.*

ANno à nativitate Domini MCCCXXVI. X. indictionis dictus imperator ſcripſit Johanni de Claromonte militi per hæc verba.

Ludovicus rex Romanorum nuncium ad regem Fredericum mittit.

LUDOVICUS Dei gratia Romanorum rex ſemper auguſtus nobili viro Johanni de Claromonte militi ſuo & imperii fideli devoto gratiam ſuam & omne bonum.

Ad illuſtrem FREDERICUM regem Siciliæ amicum noſtrum generoſum virum fratrem Albertum de Avarenburch, ordinis S. Johannis Jeroſolymitani per Alamanniam præceptorem, ſecretarium noſtrum dilectum, pro quibuſdam ſecretis & ſpecialibus cauſis noſtris nuncium deſtinavimus; quem noſtri contemplatione præferas & promoveas efficaciter in agendis, ut abinde tibi obligemur ad merita gratiarum. Cui etiam petimus, ut fidem plenariam adhibeas in dicendis. Datum Menaci VIII. idus Septembris, regni noſtri anno XI.

(a) Octogenis

Dictus autem imperator poſtea anno à nativitate Domini MCCCXXVII. menſe Februarii X. indictionis, de dicto ejus adventu ſcripſit dicto regi FREDERICO & eidem regi PETRO, necnon comiti Johanni de Claromonte, cuilibet videlicet ipſorum ſeorsè per hæc verba.

Ejus ad eumdem regem epiſtola.

LUDOVICUS Dei gratia Romanorum rex ſemper auguſtus illuſtri FREDERICO regi Siciliæ, tamquam fratri dilecto, ſalutem & æterni amoris & amicitiæ affectum.

Magnificentiæ regiæ legationes per ſapientem virum magiſtrum Franciſcum nuncium veſtrum expoſitas benigno auditu percepimus, & auſcultavimus diligenter, & quod ſuper his reſpondere volumus, quæque nobis ſuper ſecretis cordis noſtri placuit demandare, capitulanti dicto veſtro nuncio commiſimus referenda; cujus dictis & hujuſmodi veſtra perennitas fidem plenariam adhibeat, tamquam nobis. Specialiter tamen hoc vobis duximus intimandum, quod, Deo favente, firmum, pacificum & felicem ſtatum habemus Alemanniæ; & tam principes, quàm ceteri alii ad noſtra beneplacita ſunt intenti. Nunc etiam in parlamento quod hujuſmodi cum Italicis [redacted] credendo, de quo præfatus magiſter Franciſcus, qui præſens fuit & interfuit, latiùs vos poterit informare, vota noſtra tales invenimus, quod ubi ſit terræ, niſi quod Deo duce progredimur in Italiam, Romam ſacras imperiales infulas recepturi. Datum Tridenti VI. calendas Martii, regni noſtri anno XIII.

Ad Petrum Siciliæ regem.

LUDOVICUS Dei gratia Romanorum rex ſemper auguſtus illuſtri PETRO regi Siciliæ ſecundo, amico ſincerè dilecto, ſalutem, & plenum amoris affectum.

Ut intentionem noſtram & ſtatum felicem quem habemus, favente Deo, veſtra ſerenitas excipiat, & cognoſcat, amicitiam veſtram ſcire volumus, quòd ex fiducia ſpeciali, quod bene ordinatis circa nos quæ ſunt in Alamannia, ubi tam principes quàm alii inferiores parent noſtris beneplacitis & mandatis, Lombardiam attingimus in Tridento, in quo nobiles Italici per ſe, & civitates per ſuos ſyndicos ultro in noſtri præſentia comparent, ſe & ſuos mandatis regiis ſubdiderunt; ſic quod, ſingulis bene diſpoſitis hinc & inde, in Dei nomine progredimur etiam uſque Romam ſacras imperiales infulas recepturi, procuraturi nihilominus veſtrum & omnium amicorum noſtrorum & fidelium ipſius ſacri imperii commodum & profectum. Quocirca magnificentiam veſtram intentis animis exoramus, quatinus & per vos & inſtantiam veſtram apud illuſtrem FREDERICUM regem Siciliæ, patrem veſtrum, ad tam ſalubrem intentionis noſtræ confirmationem, cooperationis velitis veſtrum nobis conferendo conſilium & juvamen, ut noſtra regia majeſtate ad grata vobis intendere debeat, & viciſſitudinem ad augmentum veſtri nominis & honoris, & ſuper præmiſſis magiſtro Franciſco latori præſentium fidem adhibeatis credulam in dicendis. Datum Tridenti VI. calendas Martii, regni noſtri anno XIII.

Ad Johannem de Claromonte.

Ludovicus Dei gratia Romanorum rex ſemper auguſtus nobili viro Johanni de Claromonte comiti Mohac & domino Raguſæ multipliciter diligendo gratiam ſuam & omne bonum.

Significandum tibi duximus ex affectu quo te proſequimur, augere tuam lætidam & firmare tuam conſtantiam cupientes, quod in Italiam in præſenti progredimur abſque quolibet intervallo ad coronam imperialis culminis Romæ cum gloria & reverentia aſſumendam. Quocirca nobilitatem tuam requirimus & hortamur, quatenus apud prædictum regem Siciliæ dominum tuum, ad felicem confirmationem prædictorum, tuis inſiſtas conſiliis & perſuaſionibus inductivis, ut ipſe velit & curet juxta bonum poſſe ſuum dare operam & affectum, & ſuper his & aliis quæ circa nos gerimus & geſta ſunt in partibus Alamanniæ & in parlamento quod nunc habuimus in . . . . ſapientis viri Franciſci de Acellis nuncii dicti regis dictis vel ſcriptis tamquam ejus qui vidit, interfuit & audivit, ac teſtificari poterit, fidem poteritis adhibere. Datum apud Tridentum VII. Calendas Martii, regni noſtri anno XIII.

Anno à nativitate Domini MCCCXXVII. menſe Septembri XI. indictionis, dictus imperator veniens de Lombardia ad Piſas, applicuit ad territorium Piſarum, quia portæ ipſius civitatis fuerunt ſibi clauſæ, nec eum Piſani recipere voluerunt, incepit ipſam civitatem tenere obſeſſam.

Nono Octobris ejuſdem indictionis iidem Piſani fecerunt ei aperire dictas portas ipſius civitatis, & receperunt ſponte dictum imperatorem.

Sexto decimo Decembris ejuſdem indictionis idem imperator receſſit Piſis vadens Romam.

Septimo Januarii ejuſdem indictionis idem imperator intravit Romam, tractantibus Philippo Sharra de Columna & Jacobo Savello.

Decimo ſeptimo ejuſdem menſis, quo fuit feſtum S. Antonii, idem dictus imperator fuit coronatus Romæ, habens caſtrum S. Angeli & omnes alias fortalitias Romæ: & inter hæc Romani ſcripſerunt ſummo pontifici in hæc verba.

Epiſtola Romanorum ad Johannem papam, qua ipſum ad Romam viſitandam invitant.

Sanctiſſimo & in Chriſto patri & domino eorum, domino Johanni divina providentia ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ ſummo pontifici quinquaginta duo electi viri per Romanum populum ſuper pacifico ſtatu urbis, omnes conſules artis, totuſque populus Romanus, devota pedum oſcula beatorum.

Nexum immenſi debiti, quo parentibus filii alligantur, ita inſufficienter totaliter ad ſolvendum in hoc ſolum retribuunt, quòd gaudent in illorum honoribus & opprobria deteſtantur. Hac certè meditatione continua, nos veri filii eccleſiæ ſanctæ Dei, modernis temporibus audientes iniquos flare ventos pro Petri navicula tempeſtatibus conquaſſanda, turbamur in intimis, & totaliter vulneramur, præſertim quòd cum ſancta matre eccleſia noſtra, cum qua vivere & mori unanimiter ſumus diſpoſiti, ab ea tam longævo ſpatio ſeparati præſentialiter continuè non manemus. Ea propter beatitudinem veſtram flexis poplitibus ſupplicamus, quatenus ſedem veſtram, primævum & verum eccleſiæ fundamentum, quam oblivioni videmini tradidiſſe, abjectis moralis & . . . . præſentialiter viſitetis, in ſua omnium adverſarium, repulſo turbine, pater & filii conflati in unum, poterunt, Deo propitio, in pacis pulcritudine nuptialiter delectari. Alloquin ex nunc, apud Deum totamque cæleſtem curiam, & eccleſiam ipſam, & omnes mundi chriſticolas excuſemus, ſi quid ſiniſtrum accidat vel contingat, & ſi filii patris præſentia deſtituti, tamquam acephali, declinent ad dextram vel ad ſiniſtram. Et ecce pro his ſerioſius enarrandis oraculo vivæ vocis nobiles & ſapientes viros dominos Petrum Vigiani & Petrum de magiſtris Lucæ & totius gentilis de inſula dilectos cives & ambaſſatores noſtros ad veſtram præſentiam deſtinamus, eiſdem diſtrictius injungentes, quod quò facto opus eſt non verbis, ultra tres dies apud Romanam immo Avinionicam curiam demorentur, ſed cum feſtinantia retrocedent, ut eorum audita relatione, ſaltem noſtræ indemnitati cautius conſulere valeamus. Datum Romæ, &c.

Quibus omnibus ſic peractis, dictus dominus imperator in eadem urbe fecit & protulit contra dictum papam Johannem quemdam ſuum proceſſum ac ſententiam in hæc verba.

Proceſſus Ludovici imperatoris in Johannem papam XXII.

In nomine Domini. Amen.

Glorioſus & ſublimis dominantium Dominus, nulli ſecundus, qui univerſa propter ſemetipſum operatus eſt, imperium quoque ad diem malum, ſacerdotium & imperium independenter principans, & obſervans, ut hoc quidem divina exerceat, illud autem humanis præſideat, ad rempublicam ſibi traditam rectè ac magnificè gubernandam, nos Ludovicum IV. Romanorum imperatorem ſemper auguſtum in imperiali culmine majeſtatis conſtituit, & ita hoc, quia nos in principem ſuper hereditatem ſuam immiſit, ut de manibus inimicorum ſuum populum liberemus, exaltans nos ſuper gentes & regna, ut pacis ſubverſores diſperdamus ubique zelatores verò ejuſdem plantemus & ædificemus (creatis) fructus labiorum noſtrorum pacem his qui longè ſunt, & his qui prope ſunt. Ea propter imperialis celſitudinis debito exceſſus enormes Jacobi de Cathurco, qui nunc papam ſe, licet mendaciter, aſſerere non veretur, diſſimulatione diuturniori nullatenus ſufferre volentes, innato moti juſtitiæ zelo, nunc pro eminentia majeſtatis imperialis, audaciter domum paternam, filioſque noſtros cariſſimos & puberes, hoſtilium incurſuum criminibus jam actu expoſitos, fortunæ periculis committentes, celeri curſu inde Italiam venimus, ad ſedem noſtram præcipuam, Romam videlicet, properantes, quam divino ſuffulti auxilio pacificè attingimus, nulla hoſtili reſiſtentia præpediti, univerſis terrarum quas pertranſivimus incolis ab omni damno atque diſturbio reſervatis. In qua ſiquidem urbe divina opitulante providentia Cæſareo diademate ac ſceptro legitimè ſuſceptis per noſtrum Romanum

peculiarem populum, urbi & orbi Dei ac noſtra potentia ineſtimabili & immutabili præſidcamus, ut manus noſtræ fortitudine triumphali rebelles qui pro nunc à nobis & ſuo domino naturali longè ſunt, corripiamus potenter, fideleſque noſtros ab angariis & perſecutionibus tyrannicis inſuperabili poteſtate Dei & noſtra efficaciter eruamus. Animadvertimus ſiquidem hujuſcemodi tranſgreſſionis rebellionem ex violenti uſurpatoris, ſe nunc papam nominantis, falcem ſuam in alienam meſſem mittentis, certa nequitia proveniſſe, quem elevatum adinſtar Adoniæ filii Aggit exemplo David hactenus non corripuimus. Nunc verò perpendimus, quod ferro neceſſe eſt, ut abſcindantur vulnera fomentorum quæ non ſenſerunt medicinam. Proſpeximus etiam quod in immenſum creſcit impunita temeritas, & facilitas dicto JACOBO veniæ incentivum præſtitit delinquendi, dum ſibi de oblatis iniquè theſauris currus fecit & equites adverſus Chriſti ac ſancti imperii fideles, & ſub ſpecie ſubſidii terræ dictæ ſanctæ, theſauris, inquam, jam per multos annos de omnibus finibus eccleſiæ, ac talliis ſeu quæſtis à clero violenter extortis, necnon ſimoniacis beneficiorum eccleſiaſticorum diſtributionibus, collatorum ætate, vita & ſcientia penitus & meritis indignis, potentiaque ſuorum parentum omnium ſanguinis Chriſti effuſoribus, ſceleratis ac mentitis gratiis ſeu indulgentiis peccatorum, quas pro ſtipendiis pollicetur nefariis homicidis, (a) ſiſinaca peſtifera & effreni rebellione, non deſinens in noſtro ſacro imperio ſuis doloſis aſtutiis ſeminare utres   conſilio & auxilio execrabili, jocis interpretatione in perſonas principum ſæcularium præcipuè doloſi regis ROBERTI, jamdudum propter crimen læſæ majeſtatis per felicis recordationis HENRICUM ultimum pœna proſcriptionis damnari, aliorumque principum, quorum de toto ſibi poſſe & noſſe faventium, in ſacri deſtructione concilii, ad ſublimationem cornu Chriſti, idem liberè perfectionis fidei catholicæ noſtis inſtitutus, in hæreſim etiam conſilio & auxilio Abiathar ſacerdos, qui peccatum ſuſcitans interpretatur, & hoc in perſonis miniſtrorum ſpiritualium, ſeu eccleſiaſticorum, qui ad ſimilitudinem filiorum Heli, carnis crudæ ſeu cruentatæ violenti exactores conſiſtunt, in effuſione humani ſanguinis ad mandata prædicti JACOBI ſe papam gerentis, utens, quin immo abutens gladio temporali, à quo tanto Dei & ſanctorum patrum ſanctionibus excluſi eſſe noſcuntur neſcientes Dominum, necnon officium ſacerdotii ad populum profanat. Igitur in eiſdem hic vir ſanguinum, ſacerdotium Chriſti, manus patriarcharum, cardinalium in Italia legatorum, archiepiſcoporum, epiſcoporum, abbatum, aliorumque inferiorum miniſtrorum, graduum ſanguine replendo homicidiis infinitis. Ex quibus profectò evidenter agnoſcimus ſacrum imperium in defenſionem evangelii pacis à Deo ab æterno proviſum per hunc myſticum antichriſtum, qui ſe papam nominat, ſi, quod abſit, effrenis ejus rabies inulta procederet, inreparabiliter exterminari. Verè etenim dicitur myſticus antichriſtus, quoniam ipſe fremens ſeculum operationem ſatanæ in omni ſeditione, iniquitate, diſſenſione, quæ ſecundùm Apoſtolum antichriſti adventum præcedent, velut idem præcurſor immediatus, indefeſſus ſatagit accelerare ſubverſionem ſeu extinctionem fidei orthodoxæ cæde crudeliſſima chriſticolarum innumerabilium: quoniam antichriſtus poteſtate publicæ violentiæ proficit. Hanc iſte molitur ſub ſpecie mentita juſtitiæ cum notoria violentia conſummare, dum non ſolum in Italia, verum etiam in pleriſque infidelium confiniis, Saracenorum videlicet, in regno Arminiæ, (b) Ricenorum, & diœceſi Tarbina, ſuccurſum à Chriſti fidelibus dictorum confinium, in foribus palatii hujus aſpidis ſurdi animoſi, videlicet clamore valido per annos quinque miſerabiliter imploratum propterea denegavit, & quod, proh dolor! aures humanæ refugiunt, obſervationem treugarum cum fidelibus in confinio Pruſſiæ præceptori generali domus S. Mariæ diſtrictiſſimè injunxerat id agere in augmentum fidei chriſtianæ, licet fallaciter ſe prætendens quod in ejuſdem fidei conceperat notorium detrimentum, ex hoc teneri pro vitioſo figmento quanta fuerit occiſio fidelium in infantibus & vagientibus in cunabulis, in viris, in mulieribus innumeris perfidorum mucronibus trucidatis, multiſque in perpetuam captivitatem adductis: quantaque lamentatio in ſanctimonialibus ac Deo juratis virginibus defloratis, & viduis & conjugatis poſt tergum manibus ligatis ad arbores violenter oppreſſis: quanta inſuper eccleſiarum & ſacrorum maximè precioſiſſimi & venerabiliſſimi corporis Chriſti profanatio facta fuerit, dum ipſum lanceis perforatum & elevatum, Chriſto ac omnibus chriſticolis blaſphemiæ ac demeritæ exprobraverint, dicentes: Ecce Deus chriſtianorum Marcorici Brandeburgenſes plorantes filios & filias lamentabiliter querulas. Capitus eſt igitur perſecutor iſte nequiſſimus, prædo in domeſticos, plebis interemtor, occiſor filiorum, in patrios patrocida, prout inſuper juſtis alterius evidentia declaravit, dum galeas quàm plures in ſubſidium catholici regis Armeniæ ac totius populi contra Saracenos hujuſmodi per magnificum Francorum regem tranſmiſſas in occiſionem chriſtianorum noſtro ſubjectorum imperio, Jamenſes videlicet callidè & doloſè pervertit, & nequiter uſurpavit. Numquid ergo benè iſte pſeudopropheta in Apocalypſi deſcribitur ſub figura ſedentis in equo ruſo, qui exivit ut ſumeret pacem de terra, ut homines ſe interficerent invicem, terram, proh dolor! omnium inebriatus Chriſti ſanguine venæ fontis pietatis & clementiæ fundit, & reficiens in quantum vera diſciplinæ chriſtianæ...

Hic deſinit codex, in quo novem capita deſiderantur.

(a) *f.* ſibi innata. (b) *f.* Rhutenorum.

INSTRUMENTUM PUBLICUM

De condicto ſingulari certamine inter Carolum Jeruſalem & Siciliæ, & Petrum Aragonum reges.

Ex veteri membrana eccleſiæ Albienſis.

A KAROLUS Dei gratia rex Jeruſalem & Siciliæ, &c. ad notitiam præſentium, & memoriam futurorum. Pridem inter magnificum principem PETRUM Aragoniæ regem illuſtrem & nos mutuo procedente tractatu, quod ipſe rex eligeret ſex de ſuis militibus viros probos & fideles, eligeremus ſex de noſtris militibus viros probos & fideles, qui erant duodecim milites per ipſum regem PETRUM & nos electi, corporaliterque prius per eos præſtito juramento, quod legaliter & bona fide tenerentur eligere locum certum, & ſtatuere terminum ad pugnam faciendam inter ipſum regem PETRUM & centum de ſuis militibus ex parte una, B & nos ac centum de noſtris militibus ex parte altera, pro eo quod nos tamquam petitor eidem regi PETRO appoſuimus & apponimus, quod ipſe intravit regnum noſtrum Siciliæ contra rationem & malo modo, & nobis prius nihil diffidatis, & hoc parati eramus & ſumus probare de noſtro corpore & centum de noſtris militibus, contra ſuum corpus & centum de ſuis militibus. Qui rex PETRUS tamquam defenſor nobis reſpondit & reſpondet, quod ingreſſu Siciliæ & aliquo quod fecerit contra nos, rem non fecit unde ſua legalitas minus valeat, vel verecundiam habere debeat in curia ſeu coram C aliquo probo viro, & quod pugnam de nobis & centum de noſtris militibus contra ipſum regem PETRUM & centum de ſuis militibus fieri placet. Nos de fide, prudentia & legalitate & armorum prudentia Jordani de Inſula, Johannis vicecomitis de Templay, Jacobi de Bruſſono, Euſtachii de Cadirones, Johannis & Guillelmi de Salſi militum & familiarium & fidelium noſtrorum plenariè confidentes, ipſos eligimus penitus & conſtituimus & ordinamus, & per patentes litteras noſtras exhibuimus poteſtatem, quod ipſi una cum Guillelmo de Caſtro novo, Roderico Exameni de Lucia, Petro de D Geralto, Examenio de Aroda, Radulfo de Manuterio decertatis militibus, & Raynaldo de Limoges de Meſſana, ipſo cum judice Rainaldo per ipſum Petrum ad hoc petito, & pro uno milite computato familiaribus ipſius regis PETRI taliter electis hinc inde receptis, & præſtitum juramentum legaliter & bona fide poſſent eligere & eligerent locum communem & terminum ſtatuere competentem ad pugnam hujuſmodi faciendam, inter ipſum P. & C. de ſuis militibus, & nos cum centum de noſtris militibus quomodo eſſe poſſumus & ſimus, & loco quem prædicti duodecim per ipſum regem P. & nos taliter electi ad E pugnam hujuſmodi faciendam unanimiter & concorditer duxerint eligendum. Dedimus etiam eiſdem ſex militibus familiaribus & fidelibus noſtris plenariam poteſtatem, quod ipſi ſecuritates neceſſarias ſuas inſpicerent optimas nomine noſtro, præſtare & recipere ad prædicta omnia & ſingula, quæ ſub ypotheca bonorum noſtrorum rata & firma habere, ac recognoſcibiliter obſervare promiſimus, tractare, eligere, ordinare, ſtatuere poſſent libere perficere & firmare. Addimus etiam quod ſi aliquis vel aliqui ex prædictis noſtris ſex militibus infirmitate vel alio caſu quolibet contingente in prædictis vel in aliquo prædictorum perſonaliter intereſſe non poſſit, totidem quoque ex prædictis noſtris ſex militibus eſſent pro prædictis ex de numero prædictorum quinque milites & unus judex pro milite computato per eumdem regem PETRUM ad prædicta taliter electorum, & reliqua tam per eumdem quàm per nos electi, unanimiter & concorditer ea omnia & ſingula poſſent liberè perficere & complere, & hoc idem ſervarent, ſi aliquis vel aliqui de prædictis quinque militibus & uno judice pro milite computato per eumdem regem PETRUM electi, eſſent infirmati, vel caſu quovis aliquo impediti, ita videlicet ut totidem eximeretur de numero prædictorum ſex militum per nos taliter electorum, & reliqui qui facerent reſidui tam per ipſum regem PETRUM, quàm per nos electi, ea omnia & ſingula perficere poſſent liberè & firmare, & ea omnia & ſingula quæ prædicti quinque milites & unus judex loco unius militis computatus per eumdem regem electi, iidem ſex milites à nobis vel hominibus electis ab utraque parte aliqua vel aliquibus ab una parte vel altera pro prædicto ſeu prædictis totidem ex una parte vel altera excepto vel exceptis reſiduis concorditer & communiter & unanimiter in prædictis omnibus & ſingulis tractarent, ordinarent, eligerent, ſtatuerent, & facerent, firmarent & jurarent ſub eadem ypotheca bonorum noſtrorum, rata & firma habere, & inviolabiliter promiſimus tactis evangeliis ſacroſanctis, etiam omnia juramenta præſtare, obligationes, pœnas, & cautiones cujuſcumque generis præbere, quare prædicti duodecim ab eodem rege PETRO & nobis electi vel reſidui ab eis, aliquo vel aliquibus ab una parte vel alia pro prædicto ſeu prædictis & totidem ex una parte vel altera excepto vel exceptis & nobis ducerent poſtulandum, prout hæc omnia in patentibus litteris inſtrumentum confectum, & pendento noſtro ſigillo munitæ eidem regi PETRO ex parte noſtra exhibitæ, quarum eſt data Regii anno MCCLXXXIII. die ſexto menſe Decembri XI. indictione, regnorum

noſtrorum Jeruſalem anno VI. Siciliæ verò XVIII.
plenius & apertius contineretur. Idem autem rex
PETRUS prædictus, Guillelmum de Caſtro novo,
Rodericum Exameri de Lucia, Petrum de Garal-
to, Exaverium de Anquodo, Rodulfum de Ma-
niels de Trapare milites, & judicem Raynaldum
de Limoges de Meſſana, ipſo tamen judice Rai-
naldo per ipſum regem PETRUM ad hoc pro
recto ex uno milite computato, familiares & fi-
deles ſuos ad hoc per ſe electos fecit & conſti-
tuit, & etiam ordinavit omnes [redacted] concordes
eiſdem pro parte ſua conſimilem per omnia po-
teſtatem, prout in patentibus litteris ipſius re-
gis PETRI inſtrumentum inde confectum ple-
nius continetur, &c. Item præfati vero quinque
milites & judex pro milite computato per eum-
dem regem PETRUM & præfati ſex milites per
nos electi, facti & conſtituti, congregati in re-
gali palatio Meſſanenſi pariter ad perfectionem
hujuſmodi negotii procedendum, poſt tractatus
multiplices, diſcutiones novas, indagineſque du-
bias, perpenſo ac diligenti deliberato conſilio
inter eos, ex poteſtate ipſius ac eodem rege
PETRO & nobis per eaſdem litteras tradita,
unanimiter & concorditer elegerunt, quod præ-
dicta pugna inter nos & centum de noſtris mi-
litibus, & dictum regem PETRUM & centum
de ſuis militibus facienda fiat in poſſe regis An-
gliæ, videlicet in Vaſconia in territorio civita-
tis Burdegalenſis, in aliquo campo vel platea
ipſius territorii, quam vel quod rex Angliæ
magis convenienter pro utraque parte videret
ad pugnam ipſam de ducentis militibus facien-
dam. Qui locus in quo prædicta pugna fieri
debet, ſit circumdatus & bene clauſus portis
& clauſuris & aliis oportunis: ita quod nullus
pedes vel eques ipſum locum poſſit intrare vel
exire niſi per portas. Statuerunt etiam prædicti
duodecim per eumdem PETRUM & nos electi
præfato regi PETRO & nobis terminum ad præ-
ſentandum nos coram prædicto rege Angliæ in
eadem civitate Burdegalenſi ad pugnam hujuſ-
modi faciendam, ipſum quamlibet cum præ-
dictis centum noſtris militibus primum diem
menſis Junii XI. indictionis. Addiderunt etiam
XII. quod præſentationem prædicti regis & no-
ſtram coram prædicto rege Angliæ faciendam,
ut ſuperius eſt expreſſum, ſic volunt intelligi,
quod ipſe rex PETRUS & nos in prædicto loco
& termino debeamus nos coram dicto rege An-
gliæ præſentare ad pugnam hujuſmodi facien-
dam, & ſi ipſe rex Angliæ in eodem loco &
termino perſonaliter intereſſe non poſſet, idem
rex PETRUS & nos præſentemus nos coram eo,
quem idem rex Angliæ miſerit ſpecialiter ad
recipiendum præſentationem hujuſmodi loco
ſui; & quod ſi ipſe rex Angliæ in eodem lo-
co & termino præſens non fuerit, nec aliquem
ad hoc ſpecialiter miſerit loco ſui, dictus rex PE-
TRUS & nos teneamur præſentare coram eo qui
vices dicti regis geſſerit in loco prædicto. Ordi-
naverunt tamen prædicti duodecim, quod præ-
dicta pugna per dictum regem PETRUM & nos
facienda in loco prædicto non fiat coram aliquo
de gente ipſius regis Angliæ, niſi ipſe rex An-
A gliæ perſonaliter eſſet præſens ad pugnam ip-
ſam taliter faciendam, niſi ipſe rex PETRUS
& nos eſſemus in concordia communi & aſſen-
ſu, quod ſi in prædicta die prædictus rex An-
gliæ in prædicto loco præſens non eſſet, idem
rex PETRUS & nos teneamur ipſum regem An-
gliæ, vel reſponſionem ſuam de veniendo vel
non veniendo ad locum ipſum à die prædicta
uſque ad XXX. dies expectare, & ut ipſius regis
Angliæ præſentia modis in hoc omnibus ob-
ſervetur & procuretur. Voluerunt & ordina-
verunt prædicti duodecim, & ſtatuerunt, quod
ipſe rex PETRUS & nos per ſe quilibet promitta-
mus & juremus, quod legaliter & bona fide pro-
B curemus pro poſſe ſine fraude vel ingenio, quod
ipſe rex Angliæ ad prædictam ſtatutam medie-
tatem primi futuri menſis Junii in eadem civi-
tate Burdegalenſi præſens ſit ad gladias per ip-
ſum regem PETRUM & nos coram ipſo offeren-
te ipſe rex Angliæ recipiens. Ad pugnam hu-
juſmodi faciendam ordinaverunt & ſtatuerunt
prædicti XII. quod idem rex PETRUS & nos
cum noſtra utriuſque comitiva donec in Gaſ-
coniam tranſeamus pro pugna hujuſmodi fa-
cienda, & etiam poſt VIII. dies poſt commu-
nem terminum expletum procedendo inde, &
C pro eundo quo uterque noſtrum voluerit,
nos & dictæ noſtræ comitivæ in perſonis & ani-
malibus quas nos & ipſæ noſtræ comitivæ no-
biſcum duxerimus ad pugnam hujuſmodi fa-
ciendam nos ad invicem nullatenus offenda-
mus. Treugas & ſecuritates quas utriuſque no-
ſtrum dederunt & fecerunt ad invicem ac ei-
dem regi PETRO & nobis indixerint, ordina-
verint, ut eaſdem donec in Vaſconia pro eadem
pugna facienda miſerimus, & etiam poſt octo
dies poſt terminum completum pro recedendo
inde & revertendo, quo uterque noſtrum volue-
rit, nos & comitivæ noſtræ inviolabiliter obſer-
D vare. Et etiam firmaverunt prædicti XII. quod
prædictus PETRUS rex & nos legaliter & bona
fide debeamus promittere & jurare, quod qui-
cumque noſtrûm duorum regum, ſcilicet PE-
TRUS & CAROLUS, legitimè, apertè, & bene
probato corporis ceſſante defectu, ad præfatos
diem & locum præfato regi PETRO & nobis ſta-
tuto ad pugnam hujuſmodi faciendam defece-
rit, qui erit primus dies proximi futuri menſis
Junii hujuſmodi XI. indictionis, & in eodem
loco, qui eſt civitas Burdegalenſis in Vaſconia,
cum eiſdem centum militibus præſens non fuerit
ad pugnam hujuſmodi faciendam ab eodem die
E primo proximi futuri menſis Junii; quod ſi de-
fecerit, & in eadem civitate non fuerit, ut eſt
dictum inantea, toto tempore vitæ ſuæ tenere
ſe debeat pro devicto, perjuro, falſo, fallito,
& infideli, & proditore, & quod numquam ſibi
ſcribere debeat nomen regium & honorem,
quin immo ipſe remaneat nomine & honore re-
gio, & cujuſlibet alterius officii ſeu dignitatis
ſpoliatus perpetuo & privatus, & tamquam per-
jurus, devictus, falſus, fallitus, infidelis, prodi-
tor & infamis ſit & perpetuo habeatur. Et ſi
aliquis propoſuerit, publice vel occulte negare
non poſſit; ſed notatur publice confiteri, prout

hæc omnia per prædictos XII. ſtatuta & ordinata ſunt in duabus conſimilibus patentibus literis pendentibus ſigillis eorum XII. communiter inde confectis, una ex eis præfato regi PETRO, alia nobis tradita, ad cautelam plene ſatis & evidenter apparet. Nos autem quia nolentes in his de contingentibus quicquam omittere, vel aliquem pro parte noſtra intervenire defectum, quin immo volentes prædicta omnia & ſingula per prædictos XII. ordinata, quantum in nobis eſt, complere totaliter, & inviolabiliter obſervare, bona & ſpontanea voluntate noſtra & bona fide & legaliter promittimus & juramus, tactis corporaliter ſacroſanctis evangeliis, quod ſi ad eumdem diem & locum eidem regi & nobis per eoſdem XII. præfixum & ſtatutum ad pugnam hujuſmodi faciendam defecerimus, & in eodem die & loco eidem regi Angliæ cum eiſdem noſtris centum militibus præſentari perſonaliter non fuerimus ad pugnam hujuſmodi faciendam ab eadem die inantea, in qua ſi defecerimus, toto tempore vitæ noſtræ nos tenemus pro devicto, falſo, falliro & infideli & proditore, quod numquam nobis nomen & honorem regium exſcribamus: quin immo volumus & conſentimus expreſſe, quod tunc ipſo facto remaneamus ſine nomine & honore regio & cujuſlibet officii & dignitatis alterius, & etiam ut ſupra in ordinamento continetur uſque ad illud verbum confiteri. Et ut hæc omnia eo permaneant firma, quod plurium fide, teſtimonio & aſſertionibus fuerint roborata, infra ſcriptos XL. milites affectuoſe rogavimus & rogamus, quod ipſi hæc omnia quæ nos facimus & promittimus, in noſtro nomine promittere debeant & jurare. Nos autem præfati XL. milites videlicet

Jordanus de Inſula,
Johannes vicecomes de *Templay*.
Jacobus de Borſona.
Euſtaſius de Ardicore.
Johannes de *Niſi*.
Guillelmus de Falſa.
Johannes de Monteforti.
Comes de Fallatiis & de Monte ſoo viſu.
Erigerus comes de Vadimonte.
Odo de Cuſiaco.
Ricardus de *Monte-morri*.
Johannes de *Bariſ*.
Hodo de *Salats*.
Ancelmus de Caproſia regni Siciliæ mareſcallus.
Robertus de Altiſia.
Ludovicus de Rotheſia.
Rainardus Galardus.
Amelius Carbono.
Benforparus de Caſtellano.
Corradus de *Tornay*.
Hugotonus de Perna.
Johannes de Lagoneſſa.
Simon de *Belvedere*.
Gaufridus de *Nuſſi*.
Gerardus de *Nipri*.
Guillelmus de *Bari*.
Albertus de Aurbono.
Johannes de *Noſeral*.
Thomaſius de *Biſant*.
Thibaldus Alamannius
Garlart Oſtendardus.
Maine ab Ubore.
Simon de Camproſia.
Amioctus de Suis.
Theoniſius de Bononenſi.
Addam de Crinis.
Johannes Villanus.
Stephanus de *Samorli*.

Ad preces & requiſitionem domini regis CAROLI promittimus & juramus nos facturos & curaturos, ita quod ipſe rex CAROLUS prædicta omnia & ſingula per compromiſſo & jurati, & per prædictos XII. ordinata ſervabit; quod ſi non fecerit extunc in continenti communem ſocietatem & ſervitium ipſius regis CAROLI velut devicti, perjuri, & infidelis & proditoris totaliter & perpetuo deſerimus, nec poſtea umquam toto tempore vitæ noſtræ cum eo erimus, nec ſibi præſtabimus auxilium verbo vel opere, publicè vel occultè. Et nos rex CAROLUS, ſi quod abſit, defecerimus in prædictis, legitimo aperto & bene probato corporis defectu ceſſante, extunc volumus & conſentimus prædictis expreſſe, & prædictas literas mandavi & volui ſigillorum omnium prædictorum munimine roborari. Datum Regii penultimo die menſis Decembris XI. indictionis.

GESTA TANCREDI

IN EXPEDITIONE JEROSOLYMITANA,

AUCTORE RADULFO CADOMENSI, EJUS FAMILIARI.

Ex MS. Codice Gemblacenſi.

ADMONITIO PRÆVIA.

CHRONICI *Siciliæ appendix eſt ſequens* TANCREDI *hiſtoria. Rogerii enim illius egregii bellatoris agnomine Wiſcardi, qui Siculam gentem à Saracenorum jugo vindicavit, cognatus erat* TANCREDUS, *& ſub Boamundo Rogerii ejuſdem filio, in expeditione Jeroſolymitana,* quaſi dux ſub rege & ſecundus ab eo militavit.

Quamvis autem non omnem vitæ ſeriem, ſed ea ſolum hæc hiſtoria complectatur, quæ ſub tanto principe quinque annorum ſpatio dux ille inclytus præclare geſſit; magnum & inſigne eſt virtutis illius monumentum, ipſumque ut maximum ætatis ſuæ ducem extremæ poſteritati commendabit. Hæc ipſum oſtendet in recuperatione terræ ſanctæ plurimum & feliciter inſudaſſe, ceteriſque chriſtiani exercitus ducibus, quos adeo prædicavit antiquitas, longe ipſum præſtitiſſe, & de vindicata eccleſia Palæſtina eamdem ferme laudem quam de Sicilia Rogerius Wiſcardi promeritum fuiſſe. Iſtud porro teſtantur quæ Niceæ, quæ Tarſi & Mamiſtæ, dum expugnarentur; quæ Antiochiæ ante & poſt expugnationem omnium moleſtiſſimam; quæ Jeroſolymis, quæ in transfretatione fluvii Bardal, quæ coram Alexio imperatore, quæ tandem ubique legitur geſſiſſe: nec enim quidquam hoc bello ſuſceptum, niſi leve illud ſit, & feliciter conſummatum fuit, in quo præclara virtutis eximiæ, ſingularis ſapientiæ & conſilii ſpecimina Tancredus non dederit.

Iis igitur omnibus enarrandis totus incumbit hujus auctor hiſtoriæ, nec aliud ſibi propoſuiſſe hac ſua lucubratione aſſerit expreſſe, articulo LIII. *his verbis:* Celebret ſuos Normannia Robertos, reliquos duces occidens reliquus, mihi unus MARCHISIDES ſufficit, cui non ſufficio vel totus.

Quiſnam vero is auctor fuerit, qua ex gente, quave ætate vixerit, nomen, ingenium, vitæ inſtitutum, operæ pretium eſt ex ipſius hiſtoria inveſtigare: nec enim parum ad ejuſdem hiſtoriæ commendationem conferre hæc poſſunt. Nomen ipſi Radulfo fuiſſe prima hæc inſcriptio prodit TANCREDUS RADULPHI, *patriam vero Normanniam ex articulo* LVII. *colligimus, ubi Antiochenam deſcribens expugnationem, quæ inchoata anno 1097. producta in integrum annum fuit, hæc de ſe quaſi obiter dicit:* Signum illud, cum adhuc in paterna domo Cadumi adoleſcentulus degerem, nondum mihi viſa ſeu nota niſi nominetenus Antiochia, ſed nec Roma.

Natus igitur Cadomi eſt anno circiter MLXXX. *eadem vero in urbe educatus, & à teneris ſub celeberrimo illo Arnulpho, qui comitis Normanniæ capellanus in bello ſacro erat, & per obitum Adhemari Podienſis epiſcopi, chriſtiano præpoſitus exercitui, Jeroſolymitanam ſedem ſortitus eſt, operam & ſtudium impendit optimis diſciplinis; unde & librum ei ſuum dicat, & præceptorem ipſum appellat.* Elegi te, *ait in præfatione,* ARNULPHE, patriarcha doctiſſime doctorem, qui paginæ meæ ſuperflua reſeces, rimas impleas.... mollis mihi erit quæcumque erit correctio tua, ſi quem ſortitus ſum præceptorem puer juvenem, nunc quoque correctorem te impetravero vir ſenem.

Quales ſub tali præceptore, & quantos in ſtudiis progreſſus Radulphus fecerit, judicet

æquus lector ex ipſius ſcribendi modo; hanc vero litteraturam parvo admodum intervallo temporis conſecutus eſt. Nondum enim exceſſerat [illegible] ephebis, quando in militiæ diſciplinam vocatus eſt. Anno autem circiter 1107. cruce ſignatus, ſub Boamundo principe meritus eſt ſtipendia, & biennio poſt in expeditione Edeſſana ſub ſignis Tancredi militavit.

Quas tunc in exercitu partes geſſerit ſilendum putavit modeſtiſſimus ſcriptor, ſed præcipuas credimus ipſum egiſſe, qui ſingularem, uti ſatis inſinuat [illegible] citata jam præfatione, utriuſque principis benevolentiam conſecutus eſt. Nec levis nos movet conjectura quin Radulphum illum de Acone, quem ſub Rogerio nepote Tancredi, & in principatu Antiochiæ ſtrenuum civitatis ejuſdem ducem fuiſſe ſcribit Gauterus cancellarius in libro cui titulus BELLA ANTIOCHENA, hunc noſtrum Radulphum exiſtimemus eſſe, cum alias nobis non conſtet de iſto Radulpho quiſnam fuerit. Quem enim Tancredus, tum ut ſibi, tum ut Rogerio conſuleret, ipſique ut principatum in extera regione confirmaret, huic debuit muneri deſtinare, niſi certe militem illum, de cujus fide & integritate maxime eſſet ſecurus, cujus & acies ingenii & belli uſus & ſtrenuitas eſſent explorata?

Quamvis autem ea imprimis ſibi propoſuerit Radulphus deſcribere, quæ in Jeroſolymitana expeditione Tancredus geſſit, non tamen iis contentus limitibus, alienum omnino à propoſito ſuo eſſe putavit, ſi ea interdum tractaret, quæ generalem expeditionis ejuſdem hiſtoriam ſpectant; ſed veterum more ſcriptorum, ſi celebris pugna, ſi urbis expugnatio, ſi victoria, aut quodvis aliud inſigne ſub ipſius Tancredi, aut Boamundi, vel ipſis præſentibus ſub aliorum imperio præclare geſtum etiam ab aliis eſt, illud non prætermiſit, ut ex meritorum collatione novus herois ſui virtuti ſplendor accederet. Hæc itaque hiſtoria non uni Tancredo propria adeo eſt & ſingularis, quin & compendioſa quædam ac digeſta belli Jeroſolymitani narratio dici poſſit; Quæ quidem omnibus quæ hactenus de eodem argumento prodierant [illegible] lucem relationibus perfectior & accuratior nobis videtur. Earum namque fere omnium auctores relationum nullo delectu adhibito, ſingulorum actus principum narrare geſtientes, multa ſimul congeſſerunt inutilia, nec in tanta rerum varietate indagare quidquam valentes, & penitius examinare, nudam ſuis circumſtanciis hiſtoriam confecere. At noſter Radulphus certis contentus limitibus, res ſolummodo præcipuas aggreditur, earum cauſas rimatur, initia & progreſſus enarrat, conſecutiones exquirit; de ſingulis præterea artis militiæ peritiſſimus, ſane & integre judicat, nec temere, ſed ſcienter loquitur.

Quis exempli cauſa Alexii imperatoris artes malas adeo plene copioſeque deſcripſit? quas molitus fuerit inſidias, quid tentaverit ut chriſtianos principes circumveniret, averteret à ſancto propoſito, aut gravibus clientelæ non debitæ obſequiis eos ſibi devinciret? terrores, minæ, blanditiæ, nihil omiſſum eſt, & hæc omnia referuntur articulis IX. X. XII. quæ nuſquam legiſſe me memini. Plures & inimicas adverſus Tancredum diſſentiones ſæpius concitaſſe Balduinum & Raymundum S. Egidii comites, nec abſque ſanguinis effuſi magno diſcrimine non unus auctor ſcriptis tradidit: hujus vero odii cauſas quas vix attigerunt, retulit auctor noſter quaſi ex inſtituto; quæ quidem præcipuorum quorumdam eventuum rationes indicant & patefaciunt. Quæ vero de Jeroſolymorum expugnatione ſcripſit idem auctor, ipſi uni debetur, ſi non fuerint omni prorſus deleta oblivione; nam quæ anonymus ille à Mabillonio editus Muſei Italici tom. I. ea de re retulit, à noſtro Radulpho, ipſius ſuppreſſo nomine, accepit. Id ne cui indubium veniat, evidens argumentum eſt mſ. codex quo uſi ſumus, nam & caractere auctoris ævum ſpirat, & ſi noſtrates non fallit conjectura, ipſius eſt autographum. Iſtud ſatis ſuadent frequentes quibus refertur additiones, tranſlationes, correctiones, periodorum inverſiones, eadem manu ſcriptæ quæ exemplaris indices primigenii eſſe nemo vel leviter in antiquitate verſatus non videt. Latebat is codex in inſigni bibliotheca Gemblacenſi, quæ quidem maximo litterarum detrimento triginta ab hinc annis cum monaſterio in cineres redacta pene fuit, ſed ereptus ab incendio cum paucis ejuſdem notæ eſt, eumque optimus abbas monaſterii ejuſdem pro ſua humanitate nobiſcum communicavit. Integerrimus autem videtur eſſe, ſed integram [illegible] contineri hiſtoriam Radulphi vix crediderim, nec enim ipſum probabile eſt ad annum 1105. quo militiæ nomen vix dederat ſcribendi finem feciſſe, qui agens de Antiochena expugnatione, quæ geſta præſente ſe fuiſſent prolixius ſeſe tractaturum his verbis promiſerat. Ignoſce Gallia ſcriptoribus dives, juvat me Antiocheno vacare principi, præſente me geſta liberius perſolvam. Quidquid illud ſit, ut paucis concludam: ſcripſit Radulphus ſtylo eleganti & ornato, cujus majeſtas & pompa

pompa omnes temporis ſui ſcriptores longè ſuperat: ſed neque minus veraci, ut pote qui Tancredo ac Boamundo ſemper adhærens, res prout ab ipſis acceperat aut ipſe viderat, ſcripto commiſit, multas etiam variorum eventuum circumſtantias referens, quas apud alios ævi ſcriptores minimè reperias; hinc magno apud omnes in pretio opus ejus futurum eſſe ſperamus.

PRÆFATIO.

NOBILE eſt ſtudium res probe geſtas A principum recenſere, cujus beneficii largitas nihil temporis immune præterit, ſepultos celebrat, oblectat ſuperſtites, poſteris longe ante viſum præſtruit doctrinam; dum quod tranſiit refert, dum victorias profert, dum victoribus defert: ſegnitiem aufert, probitatem affert, vitia transfert, virtutes infert, plurimum confert. Debemus igitur ſumma ope niti & legere ſcripta, & ſcribere legenda; quatinus legendo vetera, ſcriptitando nova, hinc nos antiquitas egentes ſatiet, inde poſteritatem ſatiati nutriamus egentem. Hæc mihi ſæpius attentiuſque conſideranti, occurrit felix illa peregrinatio, ſudor ille glorioſus, qui matri noſtræ Jeruſalem hereditatem ſuam reſtituit, idololatriam extinxit, fidem reparavit; ut ſcilicet non abſurde quis in his applauſerit: *Ecce filii tui Jeruſalem de longe venerunt, & filiæ tuæ*, Joppe videlicet; *compluresque aliæ ruinam preſſæ de latere ſurrexerunt.* Hujus tam præclari laboris cooperatoribus me contigit militare BOAMUNDO cum Dyrachium obſideret; TANCREDO paulo poſt cum Edeſſam ab obſidione Turcorum liberaret: quorum utriuſque ſermo quotidianus Turcos fugiſſe, inſtitiſſe Francos, nunc peremtos hoſtes, nunc captas urbes, Antiochiam noctu dolis, Jeruſalem die armis memorabat; interque memorandum, papæ! aiebant, quonam modo ſegnities nos perdit; cum priſcis ſumma vatibus fuerit ſcribere voluptas? Et illi: quid adinventiones fabuloſas ordiuntur? militiæ Chriſti victorias tacent hodierni: ignavum equidem pecus, & fucis aſtruendi. Hæc publice moventes, ſpecialiter in me, neſcio quo auſpicio ſæpius viſi ſunt oculos retorquere, ac ſi innuerent; tibi loquimur, in te confidimus: ſic me uterque, ac præcipue TANCREDI familiaritas accendit, quo nullo fuit benignior dominus, nemo largior, nemo tam blandus; huic, inquam, vehementius inſtanti, tacita ſic reſpondebat mens mea: quod petis vivus, ſi ſuperfuero, accipies ſepultus: non te laudabo in vita tua; laudabo poſt mortem, magnificabo poſt conſummationem: tunc enim neque laudatus, neque laudans, aut in elationem ſurgit, aut corruit in adulationem. Porro invidus tacebit, ommutiſcet ſuſurro, cum te extincto, munera ceſſabunt, quibus nunc inceſſanter à ſuperſtite muneratum, venenoſæ linguæ fabularum me venditorem circumagerent, te emtorem. Hanc igitur, ſed & aliam habuit cauſam dilatio: quod meis ipſe viribus diffidens, interim expectabam, ſi quis ad hæc ſolertior ſtylum, ſi quis TANCREDI muneribus obligatior anhelaret. Alios autem negligere, alios torpere, alios, proh nefas! reniſi comperio ſuſurrones. B Papæ! ubi reverentia, ubi libertas, ubi munera, ubi toties ille principum decus obſcuros illuſtravit, obnoxios abſolvit, inopes ditavit? Mihi ergo relictum ſuſcepi laborem: non utique ſuſceptu dignus; ſed quia digni dedignantur, indignatus. Veruntamen quoniam *eſt quodam prodire tenus, ſi non datur ultra*, licet incomtam rem .... ad poſteros tranſmittam: ornabit, auguror, benigna poſteritas quod hodierni inornatum mihi reliquerunt. Unde invicem, ò lector, debemus; ego tibi ſupplicare; tu ignoſcere mihi, quod nunc jejuna oratio, nunc pinguis, ut aiunt, Minerva à ſuæ faſtu materiæ longe degeneravit: quippe cum hæc vix Ma- C ronis pertingant vertices, illas ferme inutilis lingua balbutit. Me quidem in hac parte ſentio infirmum: ſed de ejus, id eſt Chriſti firmitate totus pendeo, cujus vexilliferum & triumphos deſcribere intendo; à quo ſecundum elegi te, ARNULFE patriarcha doctiſſime doctorem; qui paginæ meæ ſuperflua reſeces, rimas impleas, obſcura illuſtres, arida ſuperfundas: nullius enim liberalis ſcientiæ te cognovimus exortem, præſertim mellita mihi erit quæcunque erit correctio tua, ſi quem ſortitus ſum præceptorem puer juvenem, nunc quoque correctorem te impetravero vir ſenem.

Nota auctoris ætatem.

Horatius.

Arnulpho patriarchæ Hieroſolymitano opus ſuum mittit.

INCIPIT TANCREDUS RADULPHI.

Tancredi parentes.

I. TANCREDUS claræ ſtirpis germen clariſſimum, parentes eximios MARCHISUM habuit & EMMAM: à patre quidem haud ignobilis filius, à maternis autem fratribus nepos longe ſublimior: nam cetera familiæ illius prædeceſſio, à contermina ſatis eſſe duxit laudari vicinia; matris vero fratres militiæ ſuæ gloriam extra ſupraque patriam, id eſt Normanniam, D extulerunt. Quis enim WISCARDI probitatem non probet, cujus ſigna ſub uno, ut aiunt, die Græcus Alemannuſque imperator tremuerunt victricia? Romam namque præſens, ab Alemanno liberavit, Græcorum autem, in B. prole bellica vincendo regem, ſubjugavit regionem: reliqui vero fratres numero XI. Campaniam, Calabriam, Apuliam contenti debel-

lare. Excipiendus eſt ROGERIUS, cui ſubacta gentilitas Sicula, gloriam peperit inter fratres à WISCARDO ſecundam: ſed in his non diutius me ſinit immorari eadem quæ in has me immiſit moras narratio.

Regia Tancredi indoles.

Nunc redeo ad TANCREDUM: ipſum nec paternæ opes ad laſciviam, nec ad ſuperbiam traxit potentia cognatorum. Adhuc adoleſcens juvenes agilitate armorum, morum gravitate ſenes tranſcendebat: nunc his, nunc illis novum virtutis ſpectaculum. Extunc præceptorum Dei ſedulus auditor, ſummopere ſtudebat & audita recolligere, & quantum permittebat coævorum converſatio, recollecta implere, nemini detrahere, etiam cum ſibi detrahebatur, dignabatur: immo hoſticæ ſtrenuitatis præco, aiebat, *hoſtem feriendum eſſe, non rodendum.* De ſe ipſe nihil dicere, at dici inſatiabiliter ſitiebat: proinde ſomnos vigiliis, quietem labori, ſatietatem fami, otium ſtudio, poſtremo ſuperflua omnia neceſſariis poſtponebat. Sola erat laudis gloria, quæ juvenis mentem agitaret, cujus quotidianos mercando titulos, facilem crebri vulneris ducebat jacturam: eòque nec ſuo parcebat ſanguini, nec hoſtili: diſputabat ſecum in dies animus prudens, eaque frequentior eum coquebat anxietas, quod militiæ ſuæ certamina præcepto videbat obviare dominico: Dominus quippe maxillam percuſſum jubet, & aliam percuſſori præbere; militia vero ſæcularis, nec cognato ſanguini parcere: Dominus tunicam auferenti dandam eſſe, [illegible] penulam admonet; militiæ neceſſitas ambabus ſpoliato reliqua quæ ſuperſunt eſſe auferenda. Hæc itaque repugnantia, [illegible] quando indultum eſt indulgere quieti, ſapientis viri audaciam ſopiebat. At poſtquam URBANI papæ ſententia univerſis chriſtianorum gentilia expugnaturis peccatorum omnium remiſſionem aſcripſit; tunc demum quaſi ſopiti prius experrecta eſt viri ſtrenuitas, vires aſſumtæ, oculi aperti, audacia geminata: prius namque, ut præſcriptum eſt, animus ejus in bivium ſecabatur ambiguus utrius ſequeretur veſtigia; evangelii, an mundi: experientiâ vero armorum ad Chriſti obſequium revocatâ, ſupra credibile virum accendit militandi duplicata occaſio. Igitur data commeatui opera, brevi quæ neceſſaria ſunt parata ſunt: nec magnas quidem expenſas coëgit homo qui in morem à puero duxerat res antequam venirent in ſuum, in jus traducere alienum: arma tamen militaria, caballos, mulos, & alia hujuſmodi pro commilitonum ſuorum numero, ſufficienter aptavit.

Tancredus ad bellum ſacrum ſe diſponit.

Boamundi elogium.

II. Erat iiſdem temporibus magni nominis heros, cujus adoleſcentiæ ſupra mentio facta eſt, BOAMUNDUS ROBERTI illius egregii bellatoris agnomine WISCARDI filius, paternæ audaciæ ſtrenuiſſimus æmulator: hujus quoque animos eadem quæ ceteros per orbem principes apoſtolica prædicatio ad liberandum ab infidelium jugo Jeruſalem excitaverat. Ejus imperio quicquid eſt oppidorum & urbium à Siponto ad Oriolium in maritima, omnes prorſus in montanis & campeſtribus locis, omnes fere ſerviebant: ad hæc ſua tam urbes quàm oppida Apuli montes, Calabrique plurima ſuſtinebant. Is Græcorum imperatorem ALEXIUM bis ſub patre in fugam converterat: primò quidem in oculis patris ſub Dyrachii mœnibus; ſecundò autem patre Romam reverſo, ipſe paterno exercitui apud Lariſſam vicarius relictus: quæ victoria ſicut prius gloriam geminaverat, ita modo, victorem licet, ſub pacis nomine tranſfretaturum acrius pungebat: metuebantur enim Græcorum inſidiæ, qui familiare habent quos etiam bene meritos invitaverunt ad munera, retrudere ad flagra. Quid ergo exaſperati? quid victi ſæpius molituri erant, quidve ſuis de ſe dabant ſperare victoribus? miſeris aut inferendam eſſe perniciem, aut terrentium in potentia ceſſaturam. Hæc igitur ſollicitudo BOAMUNDI navigio moras innectebat: quapropter ſtrenui cujuſque viribus proprias vallare ſapienter ſibi conſuluit, portibus interim exitu negato. Audiens vero eodem incaluiſſe deſiderio TANCREDUS, cognati ſollicitudinem & minuit, & auxit: minuit, robur roberi creditus addere; auxit, viam fœderis improvidum cogens providere.

Cum eo fœdus init Tancredus.

III. Multis itaque opibus blanditiiſque præmiſſis, apud TANCREDUM obtentum eſt ut ſub BOAMUNDO ipſe quaſi dux ſub rege ſecundus ab eo militaret: nam præter blanditias, oblataſque opes, urgebant eum alia duo, propinquitas generis, & difficultas tranſfretationis; quarum quidem hæc amoris, illa timoris poculum viciſſim ei propinabant; niſi enim BOAMUNDO in his quæ rogabatur morem gereret; facile [illegible] de invidia argui, & à littore dignus videretur qui deberet repelli: proinde facilem viam ad impetrandum meruit precibus doniſque cumulata petitio. Confœderati igitur ambo Wiſcardidæ, totius generis ſui præcellens ſtrenuitas, laxis navigio habenis, Epyrum delabuntur. TANCREDUS itaque nactus exercendæ virtutis locum, modo prævius inſidiis occurſabat, interdum poſt exercitus veſtigia, arcebat latrunculos. Sive prævius, ſive ſequens, ſemper utilis, ſemper armatus, periculis gaudebat exponi. Ceteris vino ſepultis & ſopore, ipſe pervigil excubare in triviis, niveſque clypeo temperare & grandines. Felix anicula illa quæ aut ex inedia TANCREDO inveniebatur defecta, aut cis ripam fluvii rapacis pedes vadatura: nam famelicæ continuo cibus; vadaturæ equus pro navi, pro remige eques, eques, inquam, ipſe TANCREDUS libens ſupplebatur.

Fluvium Bardal cum ſuis trajicit.

IV. Tali populus ille beatus præſidio, feliciter ad flumen quod *Bardal* dicitur, perducitur: ibi caſtrametati dies aliquot in mora conſumſerunt. Obſiſtebat eorum tranſitui fluvius rapax, & utraque ripa minis plena hoſtilibus, plurimos terrebat: nam qui tranſeundo procederent his Turcopolos à fronte; qui tardarent illis à tergo timendum eſſe videbatur. At TANCREDUS ubi exercitum muſſare videt, periculo vitam objicit; gurgitem tranſit, paucis ſequentibus: his, inquam, coactis, ille ultroneus. Metuebant coacti ne turmæ tam exili hoſtilis incurreret multitudo. TANCREDUS contra, ne

dum tranſiret ad pugnam, terreret in fugam; ſicque audacia victoriam quidem pareret; verum altero victoriæ pretio ſpoliis careret. In qua ſollicitudine flumine ſuperato, in alterius votum utriuſque timoris præſagia ceſſerunt: nam inſidiatoriæ pluralitati paucitate oblata, viſum eſt gentis prædam veniſſe in pugnam, latebrarum ignaros, non præſcios: proſilientes igitur è latibulis ſagittæ, terribiliter figurant dum volant, nubem; dum cadunt, grandinem; dum aſtant, ſegetem. Nondum ad Francos ventum erat, cùm jam nullum dimicandi latebat genus: non curſim, non rapidè, non ſaltim; ſed pedetentim obviabat, miſſa eminus tolerans ſpicula; dum eo uſque proceſſum eſſet, ut caderent poſt terga. Quippe gentis illius pugnam congreſſu plurimo expertus, quo facilius more vincendi erant cognoverat: ideoque animos per ſe effrænes, per prudentiam refrænabat. Ut ergo cominus res geri potuit, patientiæ moras redimit copia ſubſecuta. Habenas laxant, calcaribus utuntur, lanceas vibrant, incumbitur vibratis, peltæ Græcorum fiducia incumbentibus non reſiſtunt. Porro ſagittæ haſtis urgentibus, quorum prius tutela fuerant, in ſarcinam convertuntur: nam poſtquam ad enſes ventum eſt, uſus præteriit ſagittarum. Sic Græci tegmine deſtituti & jaculo, vulnera tantum excipiunt, nec reddunt. Miſeri! quibus ſine dubio & ſine medio mortem aut fugam præſentem omnia intentant! Miſeri! ſed ſicut nullius miſericordes, ita nulli miſerabiles. Sternitur plebs invalida, & docetur non *ultra de Francorum caritate præſumere: ſed in uno centum formidare.* Tancredus viam gladio aperit; & quot aggreditur cædendos, tot præterit cæſos. Illum ſequentibus facile qua ſe vertiſſet, veſtigia declarabant. Trunci ſemineces à dextra & læva medio cruoris alveo ſupplebant ripas. Nec paſſim vagandi licentia: ſed per effuſoris ſemitam currere dabatur. Hinc effuſor ipſe, non qui effuderit; ſed qui ediderit ſanguinem, apparebat: adeo ſuffectus, adeo cruentatus Tancredum diffitebatur in colore, ſed non diffitebatur in opere. Simili modo pubes ſocia fugando, cædendo, proſternendo, ſinguli pro ſuis viribus arva cruentabant.

Græcos ſuperat.

Nota.

V. Igitur Boamundi exercitus, qui adhuc citra fluminis ripam alteram pigritans, Tancredum præmiſerat, Græcos in fugam verſos proſpiciens, moras ſolvit, fluvium alii tranant, pars remigare docta cymbas traducunt, alii utriuſque ignari, equorum caudis pro remigio utuntur: ſicque brevi ſpatio tota illa multitudine tranſvecta, quaſi DC. reſtabant tranſvehendi; non milites, non armati, non qui vel in hoſtem ruere, vel ruentem repellere potuiſſent; vulgus inerme, niſi ſi quos armatos aut ſenectus debilitaſſet, aut morbus. Tunc Græci qui miſſi fuerant Latinorum inſidiari veſtigiis, locum nacti ut ſanguine ferrum imbuerent, irruunt in relictos, ſeu lupi paſtore orba & canibus ovilia trucidantes. Fit clamor, mœret ripa utraque, hinc & inde nec querelæ deſunt nec gemitus. Hi dolent de mora, illi de feſtinantia: hos pudet, quia non datur invadere; illos magis, quia evadere non licet, piget. Tancredus interea adhuc fugientibus Græcis inſtans, ſequentium inſtantiam celeri curſu accipit nuntiatam: neminem reſiſtere, ſuccurrere neminem, armatos ultro fluvium remigaſſe, inermes citra, ipſos jam ferè quaſi morſibus diſſipatos. Hæc ut piiſſimo & ad omnem promtiſſimo ſtrenuitatem duci comperta ſunt, haud ſecus ab aliis ad alios ſe convertit intrepidus: quaſi nacta prædam lea, ſi quos ex adverſo paratos, relictis catulis, inſidias reſpicit, è veſtigio ad prædonem verſa, prædam ſiccis faucibus relinquit.

Partem exercitus Boamundi quæ nondum flumen tranſmiſerat, aggrediuntur Græci.

VI. Reverſus igitur ad flumen (a) Tancredus, remige ſpreto, gurgitem inſilit, equo navis, equo remigis obſequium ſupplente: ſegnis quippe mora viſa eſt viro, & cognata timori, ſi dum navigium pararet, parantes ſequi milites expectaret. Quapropter ſicut præſcriptum eſt, præceps fluvium quaſi campum ingreditur: aquæ verò curſu rapido exceptum ſummergunt; at mox ripæ alteri redditur illæſus. Similis quoque remigio commilitonum acies, quæ domini præeuntis veſtigia ſequuntur, utuntur. Græca phalanx perterrita Tancredi ſimul adventu [illegible] nomine; id enim unum utraque perſonabat ripa, cædi metuens, cædere deſiſtit, ad conſuetum fugæ præſidium ſtudio redacta. Fugitur per abrupta, per avia, per omne quod victis promittere latebras, victoribus acceſſum negare videbatur. At victor nihilominus fugientibus inſtabat, illius magis ſanguinem ſitiens, quem per inacceſſibilia pes raptabat fugacior: nam vertere faciem nemo victus meminerat; niſi ſi quem genibus victoris ſupplicare fuga coëgerit deprehenſa: adeo intepuerat calor, reſederat rabies, ſpes tota ab armis in pedum velocitatem tranſierat. Itaque arcus projicere, pharetras ſolvere, peltas demittere, thoraces exuere, ſummum ad vitam ſupererat ſolamen. Quocirca multum & multa pollitus arte, grandi redemtus ære, diutino tractus molimine, labor vias, labor invia pariter dictabat. Victrices opperiens manus ſine pretio, ſine certamine omnia rapturas: nec defuit tamen qui ea tolleret, quive ſequeretur audito Tancredi nomine turbam fugientem. Quoniam quidem cædi prædictæ ſuperſtites relicti, hi, inquam, quos præſidium ſuperveniens liberaverat, ſine ordine fugientes, ſine ordine ſequebantur: oneratos vacui, armatos nudi, laſſos expediti: plurimi etiam in ſervitutem ducendi, ruptis nexibus abſoluti, ſuos verſa vice nexores nexuerunt. Alii dum erepta ſibi requirunt ſpolia, & raptoris projecta inveniunt & ſita: fuerunt etiam qui dum prædicta quærerent, quæſita invenirent, inventa ſuſtuliſſent: abjiciebant ſublata, ut tollerent potiora. Sive autem alieno onere, ſive ſuo, nullus caſtra non ſuffarcinatus reviſebat.

Quos, in flumen inſiliens Tancredus fugat.

VII. Igitur Tancredus ſociorum ultus vulnera, nactus ſpolia, beatus gratia, omnes trans fluvium præmittit, ipſe omnium ſubſe-

Tancredi victoria prædicatur.

(a) His conſentit Robertus Monachus l. 2. hiſtoriæ Ieroſolymitanæ, addit duo millia equitum cum Tancredo flumen irrupiſſe.

quitur poſtremus. O quantis excipitur laudibus! quantus ipſe, quàm major ſeſe cordibus omnium ſuntus apparet, quanta ſimul nobilitatis & plebis veneratione donatur! Una quippe omnium & mens erat & fabula. O ubi, & quando, quis in filiis hominum par tibi TANCREDE! à quo tam remota ſegnities? tam disjuncta quies? tam aliena formido? tam climata ſuperbia? tam eliminata luxuria? Quis vocatus velocior, quis rogatus facilior, quis offenſus placabilior? felices tanto pignore atavi, tanto atavo poſteri, tanto alumno Calabri, tanta ſobole Normanni! felices illi quibus tu contigiſti gloria ſua: at nos longè feliciores, quibus eſt pro muro audacia tua. Tua audacia adverſus impugnatores nobis eſt clypeus, adverſus pugnandos arcus & gladius. Si periculum antecedit, illoc præmitteris; item ſi ſequitur pone, cædis. Benedictus Deus qui te reſervavit præſidium plebi ſuæ, & tu benedictus qui eam protegis in brachio virtutis tuæ. Talibus omnes aut pleríque majoribus victoris reditum gratati præconiis hæc ſæpius ingeminantes, per vias tentoria uſque ad TANCREDI ipſum proſequuntur. Extunc TANCREDUM ſociare, ſecurum fieri, ſine eo in exercitu eſſe, quaſi in exercitu non eſſe præ ſolitudine videbatur. Unde plurimi de magnis quæ viderant majora conjectantes, ejus dominio tam ſe quàm ſua mancipabant. Ipſe verò audaciam vireſque juvenum captabat pretio, alliciebat merito, merebatur exemplo. Eo abundante, nemo qui ei militaret egebat: eo egente, à ditioribus ſociis mutuabatur, pecuniâ quæ pauperiorum indigentiam ditaret erogatâ. Rurſus ſi repeteretur quod mutuaverat, alios item quærebat creditores: ſicque ad alios propter alios quaſi mendicabat, dum eum ſeu præda opulentaſſet, ſeu bellum. Adeo vir prudens his largum, illis ſe veridicum, imo & omnibus veridicum exhibebat.

Alexio imperatori Boamundi & Tancredi adventus & victoria nunciantur.

VIII. Interea imperatorem ALEXIUM aut hac aut ſimili narratione nuncius exploratum miſſus, perturbat reverſus: BOAMUNDUS Wiſcardigena Adriaticum tranſivit, etiam Macedonia potitur. Illius vires ſæpius jam expertus es magnas, at præteritas hodiernæ non minus ſuperant: quaſi paſſer aquilæ collatus ſuperantur. Olim quippe ei milites Normannia, Longobardia pedites ſuggerebat: Normanni, qui vincerent; Longobardi, qui numerum augerent, in bella trahebantur: horum populus, alter belliger, alter veneratur miniſtrator. Ut autem ambo belligeri, tamen duo tantum, & de duobus pauci. Ad hæc conducti pretio, coacti edicto, non ultronei, non gloriæ avidi militabant: nunc contra gens totius Galliæ excita, totam quoque Italiam veniens ſociavit. Ultra ciſque Alpes ab Illyrico uſque Oceanum nulla eſt regio quæ BOAMUNDO arma negaverit. Milites ſagittarii, funditores præ multitudine ſua nullum turbæ imbelli locum in exercitu reliquerunt. Ciſmarinus panis armatis non ſufficit: ab ipſis terræ cavernis erutus, nedum plebs inermis ab otio ſe & copia ad laborem & inediam transferret. Omnes armati, omnes bellici, omnes laboriferi, quicunque Wiſcardigenæ caſtris famulantur. Adde Wiſcardidas TANCREDUM & fratres WILLELMUM ROBERTUMQUE Pœnis leonibus audaciam ſimilem tam cognatione generis, quàm belli ſtudio BOAMUNDI germanam. Quorum neminem, ut quondam ipſe, cogit: ſed transfretavit omnium ſupplicatione coactus. Unde rarò abrumpi poterunt, quos voluntas una, par intentio, ſtudium idem in concordiam fœderavit.

IX. His verſutus imperator percuſſus rumoribus, novos corde dolos, nova pectore verſat conſilia. Retibus ſtudet leones implicare, quos venabulo laceſſere non audet. Igitur nuntios laqueis onerat, qui BOAMUNDO venienti cum hujuſmodi blanditiis occurrant.

Alexii ad Boamundum epiſtola.

REX ALEXIUS BOAMUNDO SALUTEM.

Nuntiatum eſt mihi de tuo adventu, quem paternis viſceribus ſuſcepi auditum. Quia nunc quidem moribus tuis dignum opus exerces, cum belli ſtudium ad barbaros converſus. Aſpiravit, ut video, Deus cœptis Francorum, quos tanto comite muniendos providit. Meis quoque deſideriis efficaciam tuus ſingulariter promittit acceſſus: nam, ut cetera taceam, ipſi etiam vates Turci de gente ſua tibi deſtinant triumphos. Euge igitur, accelera fili, & præſtolantium apud me moras ducum veniens abſolve. Ad te duces, ad te proceres, ad te populus omnis ſuſpirat. Sunt apud me Latini heroës, & ipſi magnis muneribus donati: ſed quanto tu mihi ceteris notior, tanto majora reſtat accepturus. Hic pallia, hic aurum, hic caballi, hic te omnium manet affluentia theſaurorum. Quidquid uſpiam vidiſti, nihil eſt ad id collatum quod apud me eſt. Quæ omnia parata tibi noveris, tanquam filio ſi benignum te, ſi fidum mihi paraveris tanquam filius. Invenies ergo fontem auri, ut quotiens quæſita conſumſeris, toties conſumenda repetas, repetita ſine difficultate ſumturus. Ut autem expeditiori viam pede arripias, paucis comitatus, adventum liberiùs maturabis. Ceteræ verò multitudini, ducibus relictis, via eò commodior, quò ſegnior carpenda eſt.

Promiſſis Alexii ſeductus, ei gratias hominium ſpondens.

X. Legati his præter ſuas inſtructi fallaciis, exeunt, adeunt, obviant, eloquuntur. BOAMUNDUS itaque mellita verborum ſuperficie debriatus, venenum latens inferius non ſentit; fallunt eum oblatæ ultro Conſtantinopolitanæ divitiæ, propter quas terram ac pelagus ſanguine multo diu aſperſerat. Ad hæc tam facile indultum eſſe gaudet, quod in Græcos diutina expugnatione deſiderat. Unde placuit, ut ipſe cum paucis quò vocabatur præcederet; TANCREDUS verò cum reliqua multitudine tardior ſequeretur. Quod Marchiſidæ auribus non diſplicuit illapſum: nam qua ſedulitate accipiter laqueos, aut hamum piſcis; ea is fraudulentam Græcorum familiaritatem horrebat. Ideo regis munera aſpernatus, jam tum præſentiam ejus ſubterfugere propoſuerat. Igitur BOAMUNDUS, ubi quos ductu, quos dimiſſu dignaretur, deliberatum eſt; ab eo quod CHYMPSALA oppidum dicitur, digreditur. Dumque fatigant promiſſa animum; animus equitem, eques caballum, infra dies paucos

Conſtantinopolim venitur. Illic Boamundus oblatus Alexio, ei jugo, quod hommagium vulgò dicitur, ſubditur. Coactus quidem; ſed tamen tanta Romaniæ dimenſione donatus, in qua equus dies xv. per longum, octo autem expenderet per tranſverſum. Nec mora fama volans, novum Tancredo patefacit eventum & addit. Similis quoque deditio ipſum te qui ſequeris, manet eo vilior, quo merces minor.

Boamundi caſum occultè gemit Tancredus.

XI. Tancredus his auditis, Boamundo condolet, ſibi timet, quippe proximum videns parietem accenſum, ſuo non dubitat imminere incendium. Itaque animo volvit, ſtudet, recogitat qua via præterire, quibus artibus fallere, quibus viribus dolos perfidi regis valeat punire. Confert autem hinc vires, inde dolos; hinc audaciam, inde potentiam; hinc milites, inde divitias: hinc paucitatem, inde multitudinem. Quid ſtruat? dimicet? at potentior hoſtis: ſupplicet? at inexorabilis idem: tranſeat? at pelagus interſævit. Videns ergo Francos duces implicitos donis, Boamundum dolis, ſe anguſtiis, ſic adeo inſiſtit, ſecumque ita corde volutat. Proh ſcelus! ubi fides? ubi prudentia? O hominum corda! hujus perfidum, illius improvidum: hujus ad ad nocendum impudens, illius ad cognoſcendum imprudens. Exiit homo ad divitias nomine filii elicitus, patris viſceribus amplectendus. Venit ad regnum, invenit jugum. Venit ut ſublimior fieret: alium verò coactus eſt ſublimare, factus ipſe humilior. Nimirum fraudis ignarus, blanditiis credidit fraudulentis. At juſſus eſt, exercitu relicto, cum paucis præcedere quaſi turbæ ſarcina abſolvendus. Nonne hoc vel ſolum ſuffecerat, ut iniquè ſpingos ambages ſolveremus; illa una determinatio, ſi mens non læva fuiſſet, & excluſerat inſidias, & clauſerat vias. Itum eſt tamen comitantibus paucis, quaſi præſidio fuerint manus inermes non armatæ. Nam quid de ducibus Galliæ dixerim, quibus ipſa ſua multitudo non modò jugum hommagii ſubtrahere, verum etiam rebelles quoſque debuerat ſubjugare? Miſeret me hominum, pudetque quos tamen ipſos ſui nec pœnitum eſt nec miſertum. Videre jam videor rei exitum, cum abſumtos ſumtus pœna, penuria, pœnitentia ſequentur. Pœnitebit utique cum ſe viderint ad injuſta cogi, & gravari coactos, & non poſſe erui gravatos. Tunc, inquam, pœnitebit: ſed quis pœnitentiæ locus, ubi correctioni nullus? nam quæ jam ultra reſtat correctio? Numquid abjurari poterit quod ſemel juratum eſt? numquid ſui juris eſſe poterunt, qui ſe alieno ſponte ſubdiderunt? numquid liberi, qui venditi? nam uter juſtius ſervit, qui ipſo ſe venditore emitur; an qui prædonis violentia vænum producitur? Merito igitur pœnas dabunt futurorum ſecuri, præſentibus contenti.

Ad Alexium fugit accedere.

XII. Tancredus his Boamundi conqueſtus caſum, Alexii technas, Galliæ jugum; hoc effugere, illum ſolari, illas punire ſapienter decrevit. Conſtantinopolim igitur veniens, non ſicut ceteri declinat ad regem, non claſſica præmittit, non tuba intonat, clam tranſit. Nam exuto milite, peditem induit; quatinus veſtis ruſtica dum Tancredum tegeret, Alexium falleret. Itaque naulo, remige, borea velum urgentibus, refugit à tergo Europa, Aſia feſtinantibus occurrit. Wiſcardides interim nautas ad remos invitat, & ipſe remo Helleſponti verſat cerula. Nec mora puppis optato infigitur littori, feſtinantium votis brevitate itineris ſuffragante. Aſiana igitur potitus arena, Marchiſi filius habitum nomenque reſumſit jam tutior: ſicque ducibus ceteris Nicæam proficiſcentibus, comes additur. Boamundus verò Thracium littus nondum reliquerat, rogante Raimundo S. Ægidii comite moratus: quem morari quidem & intercedere ea compellebat neceſſitas, quod rex præſcriptam comiti legem qua ceteros præcedentes obligaverat, ſubſequenti imponere volebat. Comes autem longè jocundius ſibi eſſe reſpondebat mortis compendio hanc conditionem præcidere: ad quæ definienda valde ei neceſſarius erat Boamundi acceſſus. Igitur ubi Alexius ab exploratoribus ſuis Wiſcardidam clam transfretaſſe cognovit, eluſum ſe dolens, à præſentibus exigit abſentem: eorumque dolo imputat, quod ſuum Tancredus ſapienter evaſerit. Præcipuè in Boamundum oculi retorquentur, quos faciebat ira novercales. Illis itaque fulminantibus, ſimul intonante minas gutture, velit nolit, Boamundus jurat ſe Tancredi manus regis hommagio redditurum: alioquin nec manere tutum fuerat, nec exire.

Boamundo legatos mittit.

XIII. Dum hæc agerentur, Tancredus milites duos Atropium & Garinum Conſtantinopolim remittit, qui Boamundi moras increpent, quique Turcorum bella nuntient adventare: niſi maturaverit, ejus ſpes caſſandas fore, quippe ſine eo hoſtibus ſuperatis: quod nec ignorante Alexio potuit nuntiari. Quapropter ad ſe nuntios vocat, cum eis de domino ſuo acturus, & quaſi novum aliquid ſuæ metu præſentiæ extorturus. Legati verò cujates & cujus, & ad quid miſſi eſſent rogati: Normannos ſe à Tancredo ad Boamundum eliciendum miſſos eſſe ſecuri reſpondent. Videns autem rex nihil muſſare intrepidos, dimittit impunitos, quorum pœnam videbat ſibi inutilem futuram. Cum ergo hæc tum à legatis qui redeundo præceſſerant, cum à Boamundo qui ſecutus fuerat, Tancredus accepiſſet: neque dictu facile eſt, neque creditu quam ægre tulerit, quantumque vigilantiam ſuam aliena ſomnolentia indoluerit deceptam: nec cohibere flammas potuit fornax accenſa, rumoris rapidi turbine ventilante, undantes. Quapropter fertur intrinſecos gemitus præſenti effudiſſe querela. Heu cæcas futuri mentes mortalium! quas, cum viſæ ſibi fuerint conſummaſſe, tum de integro incipere oportet. Fruſtra prudentia, ubi invida adverſatur fortuna: ſicut contra; cui numina favent, fruſtra adverſari. Proviſum ſatis mihi eſſe putaveram, nihilque loci ſegnitie neque ſocordiæ relictum. Munera ſpreveram, ſolus aufugeram, fefelleram excubias, evaſeram inſidias, quod vix affectare, mihi fuerat efficere conceſſum. Proh! quantum

erat hoſtem per laqueos illæſum tranſiſſe, quos etiam inſontibus evadere non licet illæſis? Videram viros nobiles, alios ducum, alios regum progeniem ultroneo regna exilio mutaſſe, veniſſe pacificos, loca immania, regna barbara venientibus inclinaſſe: non terram obſtitiſſe, non pelagus. At ſimul ad id, quo triformis chymera monſtrum crudelius non fuit, ventum eſt, nullus fuit pegaſus qui expediret implicitos, nullus qui aſportaret attonitos. Omnes quaſi ſub domina haſta tranſire, omnes omnia quæ jurare juſſi ſunt, coacti ſunt. Ut ad me redeam, exactorem diſtrictum meritus, diſtrictiſſimum verebar ultorem; unde tanto vigilantiorem me qui eruerer eſſe oportuit, quanto ultionis zelus in me major exarſerat, inde erat quod caſtrorum regimen adhuc, & me ipſum abjeceram, dum ne inclinarem, ut alii, & liberius iras ulciſcerer aliorum. Nam quid de homine queri attinet, qui in eam quam abruperam compedem me redegit? cui nexuiſſe ſuum, niſi etiam meum necteret colum, non ſufficit: quem invidiſſe felicitati meæ forſitan os negat; verùm illud jusjurandum de fonte invidiæ manaſſe, & lippis patet, & exitus probat. Ipſius quidem in dubium venit, major-ne pigritia, an imperitia in hunc me conjecerit dolorem. Quippe magna utraque, & utraque proſperitatis meæ noverca. At coactus in perniciem meam juravit, quaſi his verbis invidiam diſſimulet, indignationem mitiget, excuſet factum, abſolvat actorem: hæc verò, ut innocentiam prædicent; moras tamen innocentes non faciunt, nec morantis ſomnos à crimine defendunt. Verum eſto: ſalvabo votum, redimam perjurium, mei, inquam, mei periculo redimam alienum. Eluſus ſum; ſed non mea incuria, ſuperatus; ſed alterius debilitate: captus; ſed cognati liberatione. Profectò hujus victor certaminis, odium, ſi vixero, efferaſſe dolebit, nec meruiſſe concordiam. Nam pro levi duco irritum facere, quod non ultro jurare appetiverim: ſed dictante tyranni violentia ſubjecerim invitus: præſertim cum promiſſi illius obſervantia damnum ſit publicum; contemtio autem commodum generale.

De obſidione Nicææ, & primò de ducibus obſidentibus.

XIV. Sed jam his quæ aut queſtus eſt, aut quæri potuit MARCHISIDES evolutis, reſpiret paululùm ipſe; dum obſidione Nicæam cingere, dum caſtra metari, dum nomina, genus, moreſque principum, quibus urbs ea oppugnata ceſſit, recolere libet. Hæc enim hujuſmodi ſunt, ut & laudibus non obvient præſcriptis, & miniſtrent ſcribendis. Igitur clariores famæ duces, à quibus alii, non qui ab aliquibus Martiatica receperunt, hi fuerunt:

Godefridus Bullio.

Dux GODEFRIDUS, ſenis EUSTACHII Boloniæ comitis filius, cui dignitatem ducis nomenque BULLIO idem qui eum miſerat, dederat. Eſt autem Bullio in Lotharii regno oppidum, adjacentis caput ducatus, à duce avunculo Godefrido ſene juniori relictum. Junioris hujus nobilitas multis pollulit virtutibus cumulata cùm ſæcularibus, cùm divinis. Divinis, largitate in pauperes, erga delinquentes miſericordia. Porro humilitate, manſuetudine, ſobrietate, juſtitia, caſtitate inſignis; potiùs monachorum lux, quàm militum dux emicabat. Nec minùs tamen ea quæ ſæculi ſunt, noverat tractare, præliari, ordinare acies, armis eccleſiam propagare. Primus aut in primis ferire hoſtem, adoleſcens didicit, juvenis aſſuevit, ſenex non deſtitit. Adeo belligeri comitis & comitiſſæ religioſiſſimæ filius, ut etiam ab æmulo conſpectus, audire mereretur; ad belli ſtudium, ecce pater; circa Dei cultum, ecce mater. His ducem præditum moribus innumeri bellatores ad prædictæ urbis mœnia primum proſecuti ſunt obſeſſorem.

Robertus Normanniæ comes.

XV. Subſecutus eſt autem ROBERTUS Normanniæ comes, Willelmi regis & expugnatoris Angliæ filius; genere, divitiis, facundia quoque non ſecundus duci, ſed ſuperior; par in his quæ Cæſaris ſunt; quæ Dei, minor: cujus pietas largitaſque valde fuiſſent mirabiles: ſed quia in neutra modum tenuit, in utraque erravit. Siquidem miſericordiam ejus immiſericordem ſenſit Normannia, dum eo conſule per impunitatem rapinarum nec homini parceret, nec Deo licentia raptorum. Nam ſicariis manibus latronum gutturi, mœchorum caudæ ſalaci, eamdem quàm ſuis ſe reverentiam debere conſul arbitrabatur. Quapropter nullus ad eum vinctus in lacrymis trahebatur, quin ſolutus mutuas ab eo lacrymas continuò impetraret. Ideo, ut dixi, nullis ſceleribus frænum, immo omnibus additum calcar ea tempeſtate Normannia querebatur. Hujus autem pietatis ſororculam eam fuiſſe patet largitatem, quæ accipitrem ſive canem argenti ſumma quantalibet comparabat. Cùm interim menſa conſularis unicum haberet refugium rapinam civium, atque hæc tamen intra patriam; verùm fines patrios egreſſus, magna ex parte luxum domuit, cui ante per magnarum opum affluentiam ſuccubuerat.

Boamundus.

Tertius in hoc ordine BOAMUNDUS fulget, cujus repetere hic genealogiam ſuperfluum, mores & animos annotare præmaturum videtur: præſertim cum de ejus genere ſuperior pagina egerit. Inferior verò circa fortunas ejuſdem & infortunia quaſi quemdam cardinem ferè tota verſetur.

Hugo magnus.

HUGO magnus, Franciæ regum PHILIPPI frater, HENRICI filius, quartum obtinet locum; magnus genere, magnus cognomine, magnus probitate, magnus etiam & potens tum ſua, tum fraterni regni militia: venerabilior tamen regii gloria ſanguinis, quàm aut opum ubertate, aut præcellenti multitudine, aut triumphalibus meritis.

Stephanus comes Bleſenſis.

Quintus Bleſenſis comes STEPHANUS, & ipſe regum proximus, quippe Gallorum pronepos, & gener Anglicorum: cujus ſi largitatem hilaritas, ſi audaciam fervor, quanti debuerant, illuſtraſſent; nihil ei deerat ad ducem, nihil ad ſtrenuiſſimum militem.

Robertus Flandriæ comes.

Sequitur hunc comes Flandriæ ROBERTUS, Flandriæ nutricis equitum, Flandriæ feracis equorum, Flandriæ cereris, Flandriæ periculorum, quæ puellari quoque pulchritudine præcellens, reges Gallicum, Anglicum & Dacum meruit generos: quibus comes præſens ſublimis affinis, populare faſtidit regimen, dum ipſe ſuper omnes exercituum rectores in

enſe & lancea laudaretur: unde poſtea contigit, ut ipſe quidem multò plùs ceteris ducibus celebraretur habere de milite; at neglecta regiminis cura, multò minùs de duce. Noviſſimus omnium RAIMUNDUS comes S. Ægidii emicat obſeſſor. Noviſſimus, inquam, tempore, non divitiis, non potentia, non conſilio, non militari multitudine: nam in his omnibus à primordio claruit inter primos, & mox aliorum cùm effluxiſſet pecunia, hujus affluxerunt & præcelluerunt divitiæ. Illa nimirum gens frugi non prodiga, parcitati potiùs quàm famæ ſerviebat; exemploque territa alieno, non, ut Franci, in detrahendo, ſed ſemper in augendo ſubſtantiam deſudabat. Ergo ſuum comitem egere rerum ſagax utilium, divinuſque futuri populus non permiſit: virum æquitatis cultorem, iniquitatis ultorem; virum ad timidos agnum, ad tumidos leonem.

Raimundus comes S. Ægidii.

Urbs circumdatur.

XVI. His igitur expugnatoribus Nicæam circumdari, debellari, poſtremò ad deditionem cogi, Gallia certavit, Græcia adjuvit, Deus perpetravit. Sed dum noviſſimus, ut dixi, Raimundus comes ante portam orientalem tentoria figeret, illa enim area ceteris jam occupatis, unica vacabat; ecce per compendia montis proximi Turcus deſcendens exercitus, quaſi urbem ab eadem porta ingreſſurus apparuit, feſtino impetu cupiens ſubvenire obſeſſis. Exoritur clamor. Comes proximus loco, primus obviat; mox ceteri duces. Pars armati, alii ſemiermes, ut ardor belli quemque exciverat, occurrere feſtinant. TANCREDUS ſpatio remotus, in equo advolat ardens quòd ei vulneris primi gloriam locus inviderit. Itaque quod abſtulerat locus, reddit animus: nam abſente eo, fuga & impetus nunc his, nunc illis varias ſpei ac metus diſtribuerant vices: at poſtquam is qui unus pro multitudine, miles pro agmine & habebatur & erat, superveniens irruit; cæſa illicò cervix Turca, Chriſti efferavit milites, effeminavit hoſtes. Exanimati igitur ad montes ora, ad Francos terga, ad fugam ſtudia convertunt; animatos verò audacia comes, fuga hoſtium, moratum pudor, fugientibus immittit. Quod niſi montis proximi aſylum refugos ſubitò recepiſſet, paulò tardiùs ſanguis barbarus Latinæ cuſpidis ſitim imbuiſſet ad ſatiem. Quia verò montis viciniæ timor, cujus eſt pedibus alas addere, ſubitus acceſſit, facilè qua deſcendendo invaſum fuerat, aſcendendo evaſum eſt, illa tantùm abſente anima quam Tancredus ſuæ præconem audaciæ ſub tartara miſerat. Multi tamen inhoneſta tergo vulnera domum reportarunt. Chriſticolæ hilares in caſtra revertuntur, hi cruenta, illi recurva cuſpide, alii fraxino truncata, pars hebete gladio inſignes. Turci capitis ſpectaculum vulgo præſentatur. TANCREDUS per univerſi exercitus populos, linguas, ætates, ſexus, profeſſiones primus Turci verticis celebratur unius abſciſor, & innumerabilium fugator. Quod non ſine quodam futuri TANCREDI præmonitorio quiſquis rem diligenter attenderit, actum eſſe comperiet. Sanè tales cælitus oblatæ decuerunt virum primitiæ, qui jam extunc, immo à ſæculo prælectus erat, ut omnium invictiſſimus bellica ſubire deberet, & in nullo ſuperari diſcrimine.

Tancredus primus omnium Turcum occidit, alios fugat.

Urbs redditur.

XVII. Poſtquam obſeſſi obſidentium vires auctas, ſuas expectatis diu ſubſidiis deſtitutas viderunt; ſimul territi quòd RAIMUNDUS comes, quia ultimus mœnia foderat, acriùs ſuffoſſa funditus quatiebat, urbem eo tenore reddunt, ut quam rem emere ſibi non licet, liceat ſaltem perdere illæſis. Placet utrobique conditio, ſicque ad imperatorem mittitur. Imperator autem felici illo rumore impertitus, & munimen mittit, & ipſe miſſos uſque ſinum, qui vulgò S. Georgii brachium dicitur, ſequitur. Inde munita urbe, BOAMUNDUS per pacta fœdera, per junctas dexteras, per hommagii fidem adjuratus, ad eum navigat, ſecum, ſicut promiſerat, Marchiſidem reducens. Ubi ejus hommagio ALEXIUS magis terrefactus quàm tutus, multò dejectior quàm erectus, exaggeravit iram, non impetravit reverentiam. Nam velut divino oraculo inſtructus, metiebatur vir prudens illos qui deinceps ſecuti ſunt rerum exitus. Regni Græcorum non longitudinem immenſitate ſua Hieroſolymitanum attingere. Tanti ſpatii urbes à Turcis captas, chriſtiano cultui fore mancipandas. Porro Græcis ereptas talibus non oportere reddi tutoribus. Francos eſſe qui hujuſmodi tutelæ ſoli ſufficerent; alioquin urbes & oppida reſtitui Græcis, id eſſe reſtitui Turcis: ſe ſimul duobus dominis, ſcilicet reipublicæ & regi Græciæ famulari non poſſe. Hæc animo volvens vir providus, fertur regias aures ſimillima huic impleſſe querela. Cognatus ſanguis BOAMUNDUS tua impulſus potentia, huc me, ò imperator, impulit retranſire. Promiſſa tua, ſi munera, ſi familiaritas me cepiſſent, non deerant aditus per quos irrumpere licebat. Ceterùm ubi ea diſplicuerant, fruſtra mihi tuus placuiſſet acceſſus. Hæc attendens operam dedi, qua te præterirem liberior, vigili cura liberatum tua me huc violentia retrudit invitum; quominus tibi confidendum noveris, ſi quid hodie pepigero coactus. His te præmonitum, ſequentia quoque attendere oportet. Ecce ad id ventum eſt, ut cognati fœderis ſacramentum abſolvam. Verùm ea lex aderit medio, ut te Hieroſolymipetis adjuvante, ſtet fœdus mox caſurum, cùm eorum aut ſucceſſibus invideris, aut infortunia non levabis. Abſit verò ut aliquando fidum me habeat, quiſquis ab eorum fidelitate diſceſſerit. Si ergo dominari deſideras, famulari ſtude, de TANCREDI certus obſequio, ubi Chriſti exercitum certificaveris de tuo. Omnium miniſter, tibi quoque pro omnibus non abnuo miniſtrare. Summam autem horum compendioſus ſermo diffiniat. Qualis antecedet tua erga Francos devotio, talem meam Græci erga ſe expectent ſecuturam. His de arcano pectoris prudentiæ tabernaculi, ſapientiæ domicilii fonte derivatis, laudatur animus qui & tam fideliter pro republica intercedit, & tam conſtanter nec pro domeſtica timet, nec à juſtitia recedit. Tollitur clamor Gallicus, Græca quoque murmura meritum non abnuunt favorem.

Alexio ſe ſiſtit Tancredus.

Verba Tancredi ad imperatorem.

Ipſius petit tentorium.

XVIII. Poſtquam ALEXIUS viri mentem videt pecuniæ contemtricem, neque aureo ſicut cæterorum poſſe vinculo irretiri, quia cum poſt ſe nequit trahere: trahentem ſequitur, & ſermonibus conſonat diſtractis. Junguntur dexteras, ſtomachante tamen intus Marchiſida, extrà verò torvis luminibus crudeſcente. Celebrato ritu quem ad hæc fœdera principes obſervant, invitatur TANCREDUS, ut quidlibet à rege petat, nullam paſſurus de petito repulſam: æſtimabatur enim aurum, argentum, gemmas, pallia & his ſimilia petiturus, neceſſarium viæ ſubſidium, & avari animi blandimentum. Spretor pecuniæ; ſublimitatiſque regiæ animus æmulator, vulgaria temnit, quem duces alii oblatum præ onere honorem recuſarent, illum affectat, & ſolum de regalibus ait perplacere. Erat namque regi tentorium, quod arte ſimul & natura mirabile duplicem ſpectatori jactabat ſtuporem: ad hæc urbis inſtar turrita atria, camelos viginti gravi ſarcina non fraudabant, capacitas conveniendæ multitudini opportuna; apex autem cæteris præminens, quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi. Hoc ergo magnanimi WISCARDIDÆ mentem munus unicum capit, hunc ſibi deſtinat aulam idoneam: onus quidem inutile præſenti, ſed ſignum haud ignobile futuri. Quo comperto, ALEXIUS ſic fertur æſtuaſſe ad petentem ſicut olim Delius ad Phaëtontem: niſi quia illic paterna pietas trepidabat, hic ſæviebat indignatio hoſtilis. Phœbus ingemiſcebat de periculo filii, ALEXIUS ſuper animo ſublimi. Phœbus filium ad ſalubriora optandum hortatur; Alexius ſic optatum negat, ut poſt negatum his increpet: Ergo-ne, Marchiſides, confert ſe mihi, regalia petendo inſignia? ſordent vero ei communia, niſi ſingulare meum in toto orbe affectet palatium? quo impetrato, quid reſtat ultra, quin capiti diadema meo detrahat, ſuo imprimat? at puto deſunt ei atria congeſtos ſatis explicitura clientes, neque tantæ militum copiæ intra ſepta valent concludi domeſtica. Itaque regia petitur, quæ ſuis dimenſionibus immenſa, domino ſufficiat magnifico. Ut autem cedat ei petita, ubi muli, ubi muliones, aptum tantæ moli vehiculum? nimirum hanc adepto relinquitur ut ipſe pedes impoſitam quaſi numina ſequatur. Recolat vero aſino ſe diſſimulanti, fuiſſe damno leonis exuvias: quibus indutus ut terreret, meruit ruſticum ſentire terribilem. Quo admonitus exemplo ne affectet mei umbra nominis terrere ignaros, ne demum cognitus pateat Tancredus. Metiatur ſe autem modulo ſuo ac pede, ſarciat ſibi pro ſe tentorium; hujus vero ſpem omnino deponat. Quod ſi iraſci pergit de repulſa, floccipendo iras, & quantum iras, minas. Jam enim magis magiſque mentem hominis ſtolida mihi ambitio reſeravit. Donec tacuit, philoſophus credi: inſanus autem, os ut aperuit, meruit. Eia igitur quicquid fraudis, aſtutiæ, irarum ac furiarum habes Marchiſida, in meum ventila caput: excipio ardentem: Ego nec hoſtem mihi te dignor nec amicum. Hæc ALEXIUS ira ſimul & aſtutia dictante profatus; partim diſſimulabat timorem, partim tumorem atrociſſimæ bilis leniebat. At TANCREDUS quaſi jocoſæ illius imaginis imitator ultima de multis verba arripit nulliſque libentius unquam reſponſurus, ait: Hoſtem mihi te dignor, nec amicum. Ab his digreſſum eſt, neque ultra congreſſum.

Indignatur imperator.

Ex ipſius manibus ſe eripiunt Tancredus & Boamundus.

XIX. TANCREDUS ad littus redit, ubi parato remige, fortuna ſimul & vocatur & adeſt. Transfretat nihil morans, is cui adeo ingratum nihil quam mora. BOAMUNDUS autem paulo tardior egreſſus, regias fere expectavit & incurrit inſidias: ſed latentes edoctus, vertit ſe ad fugam, alioquin ad catenam. Deinde regis nuntius reclamans, revocans ſecutus eſt egreſſos: verum donati rude, extricati nodis, procellis emerſi: rurſus iiſdem nolunt exponi turbinibus. Sordet revocatio abſentis, cujus præſens contemta eſt perſona, neque adituri ſummi regis cunabula, Herodis audiunt perfidiam revocantis. Immiſſave aratro manu, lumina non reflectunt, ſemel quàm ſit illa reflexio damnoſa experti. Sed & illæ quarum altera cahos Sodomæ reſpexit, altera Treïcio conjugi eſt reſpecta, emerſos ad lucem rurſus prohibent tenebris immergi. Tot admoniti exemplis, omnia hæc viſi ſunt ſibi evadere tormenta; dum hunc unum prætereunt tortorem. Igitur longo morarum tractu afflicti Latini duces, tædia vincunt, neceſſariiſque juxta ſibi ac vectoribus jumenta onerant alimentis: nam media quæ fertilitatem ſubmovebat ſterilitas, per dies plurimos tranſeuntibus occurrebat; nullo frugis ſolatio inopiam levatura. In cujus confinio SOLYMANNUS rex Turcus opperiebatur venturos, quatinus ignaris incurrerent providi, famelicis opulenti, feſſis alacres, languidis robuſti. Conſultum eſt vero quaſi divinitus fideli populo, ut victualium copiam per incultam ſolitudinem traduceret, quæ veſta, ſuos quodammodo veheret vectores.

Exercitus chriſtianorum in bivio dividitur.

XX. Sed cùm penultima circa exitum illius ariditatis tranſiiſſet dies, penè fortunæ ludus ſuum illum favorem à Chriſticolis ad Mahumicolas convertit, & in partes TANCREDI auſa eſt nimium. Nam redintegrato ſicut ſoliti erant quotidiano, vel, ut ita dicam, quotinocturno calle, ſecta eſt in bivium via, & exercitus Chriſti factus eſt biviator. Plurimorum opinio errorem illum induſtriæ deputavit; quo terra genti opulentiùs ſerviret diffuſè ſpatioſa, quàm ſtipate contracta. Huc accedebat quòd caſus idem Normanniæ comitem, BOAMUNDUMQUE TANCREDUMQUE ſeorſum à turba diverterat, quaſi ut unigenæ uno conſilio unam patriæ ſuæ gloriam prærogarent. Alii verò non ultroneum ſed caſuale, nec tam præluſum quàm inviſum fuiſſe, ipſis qui diverterant, divortium aſſerebant, ſanè miſerantes fortunam, & lenientes invidiam: quæ quidem ſententia his ſuffulta firmior ſtabat præſidiis, quòd præmemorati duces comitis plebeculæ non amoverant ſarcinam, quòd alienigenæ militiæ comitatu gaudebant, quòd ſuam denique, quæ maxima aberat, non præmunierant.

In nemore occurſu a-

XXI. Igitur ubi Normannorum vexilla minat

nas belli Turcis denuntiant; (nam Tancre-
dus impiger morem ſuum præcurrendi obti-
nens, primus & conſpicere & conſpici matura-
verat.) Diſpoſitum eſt utrobique, ut à fluvio,
qui medius diſcurrebat, velociores tardos arcere
debuiſſent. Cœperat autem crepuſculo veſper
cedere, cum Latinæ barbaræque acies mutuum
comperêrunt occurſum. Expenſa itaque nocte
inſtanti ad mediam in quietem, à media in la-
borem: pars fidelis promtior, mane circa horam
primam ad ripas præſcripti fluminis prævenit
infidelem, ubi vix metator ſedulus prima infixe-
rat caſtra: cùm, ecce hoſtis, ecce hoſtis, & in-
geminatur acriter, & occurrit audacter. Ar-
mantur qui armandi venerant: at qui armati,
in bella feruntur: retunditur ſagittipotens ma-
nus, nunc perfoſſa lanceis, nunc enſibus deciſa;
retunditur, inquam, ut quæ prima fuerat, in
mediam referri; quæ verò media, præ tutela fie-
ri cogeretur. Cùm igitur eo uſque Normanni
fugientibus inſtitiſſent; denſati cunei vires re-
ſumunt; & qui modò fugaverant, ipſi in fu-
gam ſunt converſi. Interea Normanniæ comes
& Boamundus duas tantùm, ſinguli ſuam,
inſtruxerant acies: jamque gradatim alacres
prælium inibant. Inſtantibus itaque Turcis,
contraque Chriſtianis ſubvenientibus, magna vi
hinc & inde certatur: nihil arcus, parum lan-
cea, enſis plurimum agit. Turcos ſua numero
carens numeroſitas defendit; noſtros autem lo-
ricæ, ſcuta, & galeæ. Multum cruoris utrinque
funditur, plus barbari: illius quidem non ceſſat
ſtrages; at tamquam recidiva hydræ capita,
ubi pauci occidunt, innumeri ſuccedunt.

Acies Latinæ & Barbaræ concurrunt ad arma.

XXII. At verò fidelis legio communem
cum his quidem habet occaſum: ſed non com-
mune ſupplementum. Igitur laſſata dum percu-
tit, quaſſata dum reſiſtit, inanimata dum ra-
reſcit, dat terga: quodque numquam uſquam
ante didicerat, in momento docta eſt fugere.
O bellum miſerabile! ô fuga lugubris! ô dam-
num in damno! ô in vulnere vulnus! militaris
fugæ impetus pedeſtrem conculcat tarditatem,
inque vicem denſiſſima pedeſtrium haſtarum ſil-
va nunc fugam impedit, nunc extinguit: ſitque
vel hoſti miſeranda clades, cùm terga ſagittis
horrent, illa lanceis velut torrendorum verubus
affinguntur. Dum itaque non parcunt, aut qui
fugant arcubus, aut qui fugantur calcaribus,
refugitur in caſtra, minimum tamen ſolatium,
ſed unum. Ibi denique regius ſanguis Wil-
lelmides, quis, cujus ſtirpis, cui militet me-
mor, verticem nudat, Normanniam exclamat,
Boamundum collegam, immo confugam ſuum
his increpat: Ebo Boamunde, quorſum fuga?
longè Apulia, longè Hydrontum, longè ſpes
omnis finium Latinorum: hic ſtandum, hic nos
glorioſa manet aut pœna victos, aut corona
victores: glorioſa, inquam, ſors utraque, ſed e-
tiam eo beatior altera, quo celeriùs efficit beatos.
Ergò agite, ô juvenes, moriamur, & in media
arma ruamus. His admoniti agglomerant ſeſe
ducibus cetera juventus, morti deinceps quam
fugæ paratior: aſtant intrepidi, ceu (a) quon-

Chriſtiani in fugam vertuntur.

Robertus comes Normanniæ animos colligit.

A dam venabula in furore opperiens leo, qui mo-
dò longa quiete piger à latibulis excitus, pau-
latim lucratur iras latratu, liquo; clamore, ja-
culis laceſſitus, & tamquam non ſua cujuſque,
ſed una utriuſque ab altero diſcurrat ad alte-
rum quantò acrior ira accenditur leonis, tantò
tepeſcit ſegnior venatoris. Pari forma dum fide-
lis populus crudeſcit, infidelis remittitur, neque
ultrà audet invadere, quem cœperit nil timere.
Reſpirant igitur ambæ partes, alios, ut dictum
eſt, remorante audacia, & alios metu.
XXIII. Interea nuntius mittitur, qui even-
tum rei exercitui declaret ignaro, feſtinetque
B abeſſe, ut adeſſe ab illis feſtinetur. Aſt adver-
ſarii alios & ad aliud emittunt, ſpeculatores ſci-
licet ad cladem, non opis imploratores ad
ſalutem. Turba itaque illa equites noſtros
prætervolans, ad plebeculam tranſilit, nu-
mero tamen maximam, ſed viribus imbecillam.
Hi palantes præfeſtinantis militiæ veſtigia le-
gebant, muros periculis oppoſuiſſe putantes,
cum ſubitò irruunt primò ſagittis, mox enſibus
ſævientes Turci, adepti ultra ſpem prædam,
citraque bellum victoriam. Trucidantur itaque
ſenes, pueri abſtrahuntur, ætas media utrius
partis expreſſius figurat faciem, ejus patitur ſor-
tem: ſæpiſſimè tamen ac ſæviſſimè mucro & de
C impubibus præſumit, prædæ copia ſæviorem
de ſæviſſimo faciente prædonem: cui cùm Bria-
rei manus non ſufficerent ad rapinam, cædibus
inſiſtit, quatinus vel ſic animum expleat vo-
racem. Unde factum eſt, ut de tanto numero
perquam rariſſimos præterirct aut vulnus aut
vinculum. Neque in tot uſquam ſeu qui præ-
ceſſerunt, ſeu qui venturi erant, bellorum ca-
ſibus tantùm de Latino ſanguine gladio licuit
gentili. Quid plura? cædentium laſſata, nec
dum ſatiata rabie, victi victores in caſtra ſe-
quuntur ſuppetc ſarcina ſeu ſocia onerati: mi-
litiæ noſtræ ſpectaculum ſatis miſerabile; nulli
D verò audaciæ ſatis miſeratum: quippe quorum
vota his contenta finibus, hærebant, ut oppu-
gnatoribus ſuis reſiſterent; non ut ceſſantes in-
terim aliquatenus oppugnarent.

Magna fidelium ſtrages.

XXIV. Porro Tancredus ex adverſo
caſtrorum latere hoſtes debellabat, qui tentoria
dirimentem conſcenderant tumulum; unde fa-
cilius lædere, difficiliuſque lædi potuiſſent. His,
inquam, uno & rapido incurſu dejectis, vir
fortis occupaverat aſcenſum, multos adorſus,
paucis adjutus, Boamundo enim invito, quin
prohibente, res cœpta vix comites aliquot eli-
E cere impetravit; ideo autem prohibente, quod
exercitus hoſtilis diffuſus noſtrum quadam thea-
trali ſpecie circumſepſerat, ex omni parte ne-
cem ſignificans incluſit. Quamobrem Chriſtiano-
rum providentia, æſtuantibus juvenum animis
ad congreſſum egreſſum negabat, ne fortè pau-
corum temeritas rei ordinem turbaret univer-
ſum.

Acriter reſiſtit Tancredus.

XXV. Willelmus tamen Marchiſides,
dum fratri metuit, ſui non meminit, qui nec
revocantem Boamundum, nec hoſtilis vires
multitudinis veritus, fraternæ fieri comes ardet,

Et ipſum frater Villelmus.

(a) f. quidam.

audaciæ. Oh facto miſer atque beatus eodem, qui in mortem ruit, ad vitam tranſiturus! nam repulſa, ut præſcriptum eſt, à tumulo turba, non tam ceſſerat, his quorum præſenſerat gladios, quàm quos fruſtra timuerat ſecuturos. Igitur ubi quot, non quos fugerit reſpicit, numerum librans, nec animus redit; acrior quippe cujus laborem dolor, dolorem pudor cumulabat. Irruunt itaque primi arcubus projectis, audacius ſtrictis mucronibus ſævituri. Quibus quidem jam non putabatur hæc pugna, ſed pœna: nec adverſus hoſtes confligendum; ſed tanquam de capitalium rerum condemnatis, ultio ſecunda. At verò numeri parviſſimi robur maximum, muralem contra objectat audaciam, non ſi vel rex ipſe SOLIMANNUS cum omnibus ſuis copiis in eos ſæviat ceſſuram. Fit fragor; hi lanceas vibrant, illi gladios, ut dictum eſt, ſtringunt: hi pectoribus loricas, loricis ſcuta, munimen adhibent; illi peltas. Horum pugna à ſummo deſcendit; illorum ab imo nititur. Illos pudori mixtus dolor ſtimulat; hos ceu in ſpecula ſtantes, tot urgent ſtimuli, quot ſpectant oculi. Aliis ergo loci ſitus, armorum commoditas, quin ipſa ſua paucitas præſidio erant: aliis ad incommodum cuncta, etiam in qua confidebant, pluralitas. Enimverò aſcendenti Turco fraxinus objecta eminus obviat, caſuroque ſimilem vi tactum, impactum facilè aut conficit, aut dejicit. Confectus autem dejectuſve unus, plures dum rotatur, parili impetit ruina. Uno tamen cadente, ut fit in numero ingenti, mox plurimi ſubeunt, rurſuſque his plurimis alii item plures; ſicque factum eſt, ut qui in furore, in indignatione, in contemtu bellaturi venerant; prius ipſa ſui ruina aggerem æquarent quàm calcarent: contraque numerus Chriſti nec minutus eſt, nec læſus. Adeo cuſpis fraxineæ largæ prodiga opis, uſum ſimul utrumque & ſcuti ſupplet & gladii. Quid contra hæc mucro? mucro, inquam, cujus eſt proximum cædere, remotis parcere; immergi cominus, minari eminus; utque paucis ejus facultatem includam, cujus licentiæ pares habet terminos longitudo, evaginatus minari poterat, lædere non poterat vel emiſſus. Unde comperiens ut pote experta acies fracta in audaces, tutam non eſſe audaciam: jam non ultrà viribus contra vires decernere ſatagit, artes arcuſque quos abjecerat reſumens. Quòd ſi ut primò cœperat, pedem pedi, manum manui, umbonem umboni conſerere aliquandiu inarſiſſet, profectò magnanimi ſævæ ſtrages huic collata ſuccumberet; id tantum ſolatii objectura, quòd ipſa unum, hæc ſævas omnes ſuos haberit bellatores.

Hoſtes cedunt.

Cædes Villelmi.

XXVI. Sed reſumtis arcubus, grando volans quibus enſes pepercerant, non parcit; quos non attigerant, perfodit; ubi nec aſcenderant, deſcendit. Hactenus ergo ſarcina tantum gravis, loricæ, ſcuta ■ galeæ; nunc graviſſimus obex, vitæ mortiſque fines diſterminat. Eatenus tamen, ſi quatenus moleſta, quod levitas captata ad limen ſæpius artifices manus retorſerit. Pluentibus itaque vulnera Turcorum nervis, noſtri dum degrandinet ſuſtinent: ſi quis alicunde turbo perflans tantam telorum nubem diſcutiat. Cognatæ acies juxta, hoſtis undique, adjutor nuſquam, interea gemunt ſaucii. Hic manum perfoſſus, ille oculum effoſſus; alii ſuffoſſi pedem, pars verticem ſuperfoſſi. O pietas! ô dolor! ô luctus! Clypeus aliorum Marchiſides & ipſe cum aliis affigitur WILLELMUS. Aliorum dolor hærebat in vulnere, hujus vulnera uſque ſub mortem doluerunt. Labitur corpus nobile, ſocii exceptum in caſtra referunt, pauper, belli cauſa, agger relinquitur. Quis tibi TANCREDE, ſpectanti talia ſenſus? quoſve dabas gemitus? viri corda, cui modò robur & æs triplex circa pectus erat; jam muliebres molleſcunt ad lacrymas, ora femineum ululant ejulatum; digiti mentum, genas, caput decalvant; poſtremò quæcumque hominem armant particulæ, reliquas inermes crudeli ſeditione dilaniant. Multi quoque heroum fidelium in eadem lamenta reſoluti, ſuper Marchiſidas lugent: neque minùs hujus lacrymas quàm illius necem miſerantur. Dum hæc agerentur, vix debellatus Turcos receperat tumulus, & ecce Chriſticolas pulvis teſtatur adeſſe cohortes, ſummiſſi tolluntur animi, contrà elati ſummittuntur. Exclamatur: *Deus vult*. hoc enim noſtri interjiciebant lætantes. Adverſarii, *Hen*, & *Atat* murmurantes, ingeminant: quippe non tam ſpes ablatas, quàm oblatos metus trepidantes.

Hugo Magnus in illos.

XXVII. Advolat ante alios regum clariſſima proles
Magnus HUGO galeis contentus ferme trecentis.
Irruit in medios non ut qui pugnet in hoſtes;
Sed qui poſt pugnam fugientia terga ſequatur.
Sic rapidus, ſic intrepidus, ſic undique tutus
Aggreditur, lacerat, fugat, inſequitur, premit, arctat,
Fulminat, exultat, fremit, exclamat, furit, ardet:
Mittit in hunc aciem ferratam rex SOLYMANNUS;
Ingentem numero, virtute, minis feritate,
Quæ numero ſuperet ſegetes, ô Gargara, veſtras:
Quæ virtute ſuis æquet convallibus Ethnam
Quæ feritate minis totum ſibi vindicet orbem,
Quæ perferre graves, & reddere gaudeat ictus:
Ergo alacres hinc tanta cohors, tot tela, tot arcus:
Inde Comes magnus quàm nomine tam probitate
Occurſu parili, numero ſed diſpare freti,
Bellum ineunt, ſtant oppoſiti pars obvia Gallis:
Conſerti clypeos clypeis, atque enſibus enſes;
Pars lateris dextri gyrum, pars altera lævi
Occupat, & volucres mittunt utrobique ſagittas:
Undique ſepta armis audacia Gallica & hoſte,
Ad quos ſe vertat, niſi ſe convertat ad omnes,
Ignorans: modò ad hos, modò ſe convertit ad illos.
Qualis apri, quem turba canum circumvenit ingens,
Fulmineus nunc hos dens, nunc eviſcerat illos;
Nunc retro mordaces, & nunc à fronte minaces:
Sic vir magnanimus, & eo duce freta juventus

Digitized by Google

Innumeros ardens ſe circumflectit in orbes,
Et quacunque ruit cædens, cæſus ruit hoſtis.

Turcas fugat.

XXVIII. Ergo recens acies jam multa cæde cruento,
Jamque fatigato comiti congreſſa, laborem
Sudoremque viri crudeli exaggerat ira.
Sauciat ante, retro, dextrâ lævâque, nec ullam
Dat requiem gravibus, nullo ſudore gravata.
Poſtquam nulla valet vis innumeros revocare
Ad numerum, majorque redit quam corruit hoſtis.
Magna comes parvæ miſeratus funera turbæ
Ora in terga refert, hæc ſola timendis imago:
Cetera victoris lacerantis, dejicientis,
Atque fugantis erant: in terga fugacia cuſpis
Enſis dimidians, equus ardens, dextera flagrans,
Quippe retroceſſit, qui retro ceciderat hoſtis;
Ut verſam faciem videt, aſpectumque minacem,
Expers qui mortem fugiens incurrit eidem,
Tutius ignotis ſperans occurrere multis:
Quam ſemel expertæ reſtare ad verbera dextræ.
Conſul agit trepidos, graviterque inſtatur agenti,
Et fugit & ſequitur, pariter fugat atque fugatur.

Et cum eo Robertus comes Flandriæ.

XXIX. Obviat his haſtâ metuendus, & enſe Robertus
Flandrigena, effrenique volans ad prælia curſu, C
Damna moraſque levat, dum quam ultimus hauſerat aure?
Primus inardeſcit pugnam, impinguare cruore.
Obvius ergo fugæ, pertranſit in uſque fugantes,
Quaque videt denſas acies fervere ſagittis,
Et ſtridere minis; ibi fervere ſtridere tendit.
Incurrunt Turci in comitem, comes acer in illos:
Flandrenſeſque fere numero, & virtute phalanges
Igne pari accenſæ; pede, ſtrage, fragore ſequuntur.
Sternitur arcitenens acies, ſparguntur & arcus.
Rumpuntur pharetræ, calcantur ut alga ſagittæ, D
Peltæ, thoraces quaſi ſtamina linea ad enſes,
Sarcina ſunt teſtis, [illegible] non tutamina Turcis.
Sic comes armipotens Gallorum terga ſequentes,
Rurſus terga dare: & verſa vice pectora Gallos
Vertere compellit; numeroque carentia primum
Agmina, ſub numerum ſternendo necando reducit.
At Turci nec nulla quidem, nec multa rependunt
Vulnera, ſpes quorum ferratæ neſcia calcis,
Tota retroluadæ de verbere pendet habenæ:
More tamen patrio fugiens quo vulnerat arcus;
Sed tremebunda metu ferit, [illegible] non lædit harundo,
Tantus ad internas pertranſiit uſque medullas. E
Papæ! quem genuit Flandrenſis flamma tremorem!
Dum comes indomitus domat hoſtes, denſaque ſpargit
Agmina; ſparſa ſecat, ſecta obruit, obruta calcat
Magno magnanimo comite ſtipatus HUGONE.
Nec ceſſat ſtrages, donec ſocia arma fugatos
Excipiunt; neſtuntque moras, arcentque fugantes.

A En iterum vireſque novas animoſque recentes
Congreſſuſque avidas, & cetera ad uſum
Congrua bellorum, nova cuncta recentia noſtri
Inveniunt, multaque licet jam cæde gravati,
Accipiunt acres, & reddunt acriter ictus,
ROLLANDUM dicas OLIVERIUMQUE renatos,
Si comitum ſpectes hunc haſta hunc enſe furentes.

Godefridus in hostes ruit.

XXX. Dux GODEFREDUS homo totus belli que Deique
Cujus non fervor, non vires, non animoſus
Spiritus Hectoreis ceſſit; ſed præfuit armis,
[illegible] Lætus adeſt: O quas acies, quæ pectora ferri
Quam longum calybem lateris munimina lævi
Cernere erat comitata ducem! quis flatus equorum,
Qui fremitus hominum, quæ gloria Lotharidarum!
Dux ergo Turcas acies premit, inſequiturque
Non aſtu vigili, non commoditate locali,
Non quæ vel timidos in fortes exciat, arte
Adjutus: verum turbans [illegible] omnibus hoſtes
Scilicet adjutos aſtuque, locoque, doloque.

Aggere potitur.

XXXI. Stabat in occurſu ducis agger, agerque ſub ipſo
C Retrocedentem dirimebat ab aggere montem.
Huc ubi fiſa dolis gens plus quam fiſa ſagittis
Diffugium fecit: ratus aggere velle potiri,
Ad pugnam refugos, dux fraudis & artis iniquæ
Ignarus, belli faciem convertit in illos,
Et celeri incurſu tumulum prius hoſte gravatum
Liberat, inde fugam ad montem per plana coactam
Strage premit multa, hoſtis ſcilicet atque ſuorum.
Nimirum gens illa dolis armata ſequentem
Æque tranſfigit loricam, quam fugientem;
Et niſi equus velox fugientibus ingerat haſtas,
D Quo magis effugiunt, magis horrida vulnera ſpargunt,

Fugientes insequitur.

Ut faciat Turci fuga, quod victoria Franci.
Monte recepta cohors, non ære gravata nec armis,
Ære graves, armiſque viros poſt terga ruentes
Evadit facile, & facili pronaque ſagitta
Sauciati, intortæ contemtrix eminus haſtæ.

Mons vicinus hosti favet.

Anxius objecti dux frendens in pede montis
Rurſum in plana redit: ſi quos mons invidet hoſtes
Eliciant, vacua arva duci repetitus & agger.
Hoſtis ad hæc gaudet, deſcendit, & ultro laceſſit,
E Semper diſcurrens, & ſemper vulnera ſpargens.
Fretus equo celeri, montiſque favore propinqui,
Dux iterumque iterumque ſequens in pectora multos
Excipit, [illegible] plures in terga remunerat ictus.
Monte tamen meritos ſemper curtante triumphos,
Quippe ſuos victis, victricibus obice ſignis,
Ceu quondam accipitrem qui circinat aera gyro,
Ceu qui in fronte ſedet querularum turba volucrum

Circumagit, varioque replet virgula latratu:
Tum ſi forte procax cornix propiore volatu
Jam tumidum oſtendit, ille indignatus & ardens
Fertur in aëriam toto conamine turbam:
Illa fugit trepidis repetens cunabula pennis,
Cum ſimilem heſuro porrectis unguibus arctæ
Saxi ſeu terris exhibent te prædo latebræ;
Ungue tamen plumas referens inſignia palmæ,
Nacta ſede doles, alaſque expanſus hianti
Roſtro, luminibus flammatis, pectore anhelo
Suſpicis elapſæ plumoſa repagula prædæ.
Haud ſecus ira ducem turbat, dum pulſus ab arvis
Turcus habet tutas latebras confinia montis.

Hugo magnus ſubtrahit duci & comiti Raimundo armato montem ſuperat.

XXXII. Sed cum magnus HUGO diverſo prælia tractu
Aggreſſus, montis latus ex facili ſuperaſſet
Pervium, & hoſte vacans: mox nec juga, nec via præceps
Deprenſos inhibent, quin laxis curſor habenis
Rapiet equus, refugo: per plana, per ardua Turcos.
Hinc igitur comitem, inde ducem fugiente catervâ
Hoſtili, comes accelerat metuens RAIMUNDUS
Ne ſibi neve ſuis deſit qui dimicet hoſtis:
Hunc ſuus, hunc alii pedites, equites comitati
Belli ductorem, legionum diſpoſitorem
Tanto ditabant numero, munimine, ſignis:
Ut credi poſſet abſentum nullus abeſſe,
Qui meriti fuerant credi, nullum ſupereſſe.
Ergo formidans ne formidabilis eſſet
Præcidendo metum, rupto petit ordine bellum.
Si furor Ideas quercus ad littoris ima
Sigæi rapiat, tremat omnis proximus Idæ
Et mons & vallis, lateat ſub pulvere Phœbus:
Si lucem demas galeis aut frondibus addas:
Hic ſtatus, hæc ſpecies, ſimilis fremitus, tremor idem.
Turba ſodalis erant comitis, turbæque ſodalis
Qui fragor attonitas Turcorum ut percuſſit aures,

Terror invadit Turcos.

Atque oculos fulgor: totam occurſare parentes
Europam, nullo duce, conſule, rege relicto.
Primo ſtant dubii mox ut Raimundica cuſpis
Obvia quæque rotat, colliditur, & ſubit enſis:
Tunc nec Arabs jaculo, nec fidit Turcus in arcu,
Sed nec equos frænum, nec equum via, nec fuga gyrum
Senſerunt, adeo fugere eſt ſperare ſalutem.
Ergo Cylix Tharſum, nemora Æthericanga Coatræ,
Antiochena Syrus, Sidonia mœnia Phœnix,
Artaſium Jacobi, turres Eluvita Calepti.
Præterea innumeræ notas ſibi quiſque latebras
Diffugiendo petunt, ſine more, ſine ordine greſſus.

Duces hoſte diſperſo verſus Antiochiam metantur.

XXXIII. Triumphato, cæſo, diſperſo hoſte: victore reverſo, ditato, jocundato; via ſolitum revocat viatorem, quo jam tutior, eo diffuſiorem. Duces turmis pedeſtribus Antiochiam verſus gyro prolixiori, ſed facili cultam planitiem metandam provident, proviſamque metantur. At TANCREDUS nemorum devia, montium ardua, Cylicum flumina prætervolanda eligit, qua ad prædictam urbem ſemita accelerabat directior. O bellatorem ſtupendum, cui voluptati labor, cui ſecuritati bellum, cui otium difficile, cui facilis quævis difficultas, cui poſtremò nihil dulce niſi fuerit ſudore conditum! Stupeamus interim hominem qui nunquam ſtupuit, eique metuamus, quia nil metuit. Papæ! quænam hæc eſt audacia, imo amentia, TANCREDE? Antiochiam prædaturus centum ſociare loricas contentus es: arcuum tuorum numerus vix ducenti; in his millibus Syriam oppugnas? paucos adhibes: ſupple numerum, multus eſt hoſtis tuus, multi adverſum te gladii, hoſtis tuus plures tarnat populos; quàm [illegible] virus. Ut [illegible] patrocinandum vocent quæ adverſarium expectant oppida & urbes paucos ducis cuſtodes. Surge, quæſo, ſurgat in quintuplum ſumma municipum, ne ſaltem cuſtode vacet numeroſitas municipiorum, alioquin vocatus tutor non ſufficis tutelæ: ut ſingulis plebibus ſingulos diſtribuas aſſeſſores. Præſertim urbs Antiochia munita armis, ſtipata armatis, aſſueta bellis, ſuperba triumphis: dominando inſenuit, dominari non novit. Moderare præcipitis curſum animi, & ſapientis cujuſdam viri ſententia pro fræno utere. Dux ille & miles, quid ducis, quid militis refert expertus. Sic ait, *& priuſquam incipias, conſulto, & ubi conſulueris, maturè opus eſt facto*: Quod conſulere, ad ducem; quod ad militem, agonizare referendum eſt, etiam ſimplicibus quibuſque palam eſt: veruntamen, vel alterutri utrumque vel utrique alterum; immo utrique & hoc & illud ſæpius incumbit: & [illegible] quidem utriuſque nominis accedit gloria, ſed ab humiliori ſuperbiam, tantò petis incautiùs, quantò à ſublimiori efficacius impetraſſes. Miles flagras intrepidus appellari: eòque prudens fueris, ut imprudens ſurere dicaris; dumque levem hanc emis auram, projicis vitam, perdis operam, lucraris invidiam, incurris infamiam. Redi ergo ad te: reduc te in ducem, prius conſule, & ubi conſulueris, explica cohortem: alioquin namque, cum ventum in pericula fuerit; ſerò conſules, citò fatiſces, voles conſultus veniſſe in prælium, non in conſilium præliaturus.

Tancredi audacia.

Tharſum obſidet.

XXXIV. Hac ſimili & forſitan dicaciori revocatione TANCREDI aures obtundente, ipſe in aſpidem ſurdam obduratus, vel ut incantatores excludit quos habet monitores: quin & cæli flammis, tigride fœta ocior Bytiniam tranſvolat, Tauros montes, Butooti valles; has Baritis, illos polo contiguos, percurrit. Cylicia potitus, Tharſum obſidet. Indignatio Turcis, exultatio Græcis, exhortatio Armenis, ſtupor univerſis. Ea namque tempeſtate Turcis dominari contigerat, Græcis famulari, Armenis montium arduitate tueri libertatem. Sed emitus tamen conſpecta urbe, admiratus faſtigia turrium, ſpatia montium, ſuperbiam domorum, tentare vires properat incolarum. Igitur diſpoſitis inſidiis ubi . . S . . tis quæ providenda erant proviſa ſunt: præmittuntur arcitenentes Marnys Turcopoli, aliquot tamen loricatis ſuffulti, no-

Inſidias parat.

ſtratibus: illi præſtruuntur, abſtractis per paſcua armentis, quo ordine, quo diffuſio diverterat, ne ruituri per prædam hoſtes, & ante deprehendant inſidias, quàm deprehenſi ipſi dent pœnas. Dictum & factum: prædones emiſſi, volant, ſuburbium populantur, cooperto ſimulato metu, quà juſſi fuerunt recurſant. Urbs excitat quicquid armorum quicquid virium habet, poſt veſtigia immittit; interim vix numero portarum cuſtodiæ paucos relinquente. Igitur accelerant hi, accelerant illi capti ab . . . Mox igitur qui fugiunt, ad ſalutem: qui fugant, ad necem: qui fugiunt ita vincunt, qui fugant ut vincantur. Interea fieri dum . . . . inſtatur. Fugientem inſtans crebro perfodit, ſuccurrens velocior, contraque lancea fugiens dum ſe . . . . . inſtantiam ferre nequit, convertitur; & ſubvertit, hac ludente fortuna vices aliis evaſum eſt, aliis ſupervaſum. Dato igitur à ſpeculo ſigno, vallis gravida armis palam fundit quos conceperat armatos, ac primò quidem fremere incipiunt haſtilia præferrata, moxque in ſylvam ſurgunt quercus & fraxinus, pari modo irruentibus galeis, clypei ſuccreſcunt, poſt loricæ, poſtremò & equites & equi Cadmeo ſemini ortus ſimillimus, quos ubi audax comperit Turcorum rabies, ultro converſa torridam more ſuo emittit urbem ferratam ante, poſt alatam.

Hoſtes cæſi & fugati.

XXXV. TANCREDUS elicitos ad pugnam videns, ut pote numero fretos ſuorum maximo noſtratum minimo ipſe primus mediis prælium infert, obvium quemque aut enſe dividens, aut cuſpide configens, juventus fida Turcorum cædunt primò pectora, mox terga: nudi quippe lævam aliqui, pectus nonnulli . . . pus univerſi; galeas ſcuta loricas non ſuſtinent, & veſtes ampleſtitur. Ergo porta reduces modo quidem anguſta quos paulo ante eduxerat ſpatioſa, adeo confuſi territi amentes conglobati limina ſubeunt . . . . gladio urgente victoris. Quòd niſi muralis cuſtodia grandinem ſaxeam pluens conſertam umbonum cratem diremiſſet, uno impetu mœnia & cives ſubiiſſent & hoſtes: aliis itaque admiſſis alii repulſi per trunca redeunt cadavera, Chriſto gratantes. Intra mœnia dolor, extra gaudium: intra ſpes in timorem vertitur, extra converti neſcit, ſed augeri. Inter hæc dies clauditur, & deliberandi opportuna conſiliis nox ruit.

Urbem aggreditur.

XXXVI. TANCREDUS ſub exorto jubare portas frangere, foſſa implere, ſcalas applicare, turres conſcendere feſtinat, & jam moras noctis annum vocat. Somnus illi nullus, aut ſi quis, breviſſimus: ab oculo tamen clauſo ad actum craſtini præſagiis Turcos ſollicitat ſuos . . . . quippe quo hoſtibus tam ſuis civibus diffidentes territat, noctem diutinæ imago pugnæ, neque à quoquam fulminans rejicit Tancredus . . . . ac mentibus ſingulorum. Itaque ſolem . . . . fugam committitur . . . .

Lineæ hic deſiderantur duodecim quæ legi nequeunt.

& quos debelles habeas & quibus parcas pac . . . . . . libertate conceſſis Tharſenſium hic

A adhuc tantos ſtrenuos . . . ad propria ſignum victoriæ . . . .

XXXVII. Vexillum turris ſublimior ventilabat, cum ſubitò ſtupendum viſu audituque horrificum, ſpecula clamat de partu montium naſci arma, jamque arva diſcurrentibus ſcaturire armatis. Quo Marchiſides fremitu excitus ſociam . . . . excit militiam, moxque ipſe accito equo, primus evolat, ſocii pone ſubeunt. Se moverat autem à frequentia periculoſæ multitudinis idem propagandi nominis ardor qui & Marchiſidem, & fortuitò eadem
B contigerant egreſſo veſtigia. is à GODEFRIDO duce comiteque EUSTACHIO proles Euſtachides de . . . . militibus complures ſibi defloraverat comites, in quibus CONO comes plurimùm ſonabat ſuas etiam vires Normanica augente militia, cujus ipſe ſub comite ROBERTO gerebat principatum. Præterea ſua ſibi juventus non deerat . . . . armorum avidi, avidiſſimum hunc prælegerant ducem. Virum liberalem pecuniæ, ſtudioſum militiæ, affatu humilem, magna vi, pietate ſublimem, cujus proceri formam corporis à planta
C ad verticem contemplatus; ecce dixeris quem natura in militem manu propria exſculpſit . . . . . . tot vitæ intervallis omnes, quæ à Francorum ſceptro lucem ingreſſa, ab Hieroſolymitanorum erat egreſſura; utque liquidius claret, à magno illo rege CAROLO genus trahens, ſuper ſolium David ſeſſurus divinitus trahebatur. Jure ergo ac meritò Alexandrum virebat, cujus illuſtrabant CAROLUS ortum, DAVID occaſum: nec degenerare debebat gladius hebes, cujus ſic fulgerent cunæ & tumulus. His accenſa ſuper nobilitas facibus, de magno exercitu ſegregaverat quos ferventiores agnoverat ſocios, eratque numerus ejus quaſi milites quingenti ac peditum duo millia, qui-
D bus à monte in platea jam progreſſis, Marchiſides arma noſtratia cernens, auxiliaria credens, noſtrates neſciens, neſciens inſidias, pugnam, victoriam heſternas oſtendit, ſpolia refert, relata profert, prolata offerri dimidiat, illæſis ſequentibus quod integrum . . . remittit repugnaverat pravius.

Inopina adventu Balduini terretur.

Balduini elogium.

XXXVIII. At totiagminis dux longe tutior aut vicinis ſcuta, tumque diſtribuendum fore objicit, aut omnia inarmatis manus fortioris ceſſura; fugam hoſtium non præcurſoribus gladiis, ſed ſubſequentium horrori deputandam. TANCREDUM quidem dimicaſſe, ſed contigiſſe palmam BALDUINO: quòd non ſecus MAR-
E CHISIDES oblatum, atque Telamonius Pelidæ arma ſibi accipit negata: æſtuat, furit, dolet, ſe non ſibi tuliſſe vellera dolet, meliæ, auri venam ab infimis terræ eruiſſe cavernis; ut prædo in fiſcum traduceret ingratus; nam de ea quæ objecta eſt miſeranda diviſione quid attinet? Ipſa illa quæ modò placuerat ultronea, jam diſpliceret, ſeu coacta. Tranſlato enim victoriæ ſuæ titulo, non tam ultra imperitor ſpontaneus, quàm redditor videretur obnoxius. Quid ergo? pugnet? concivis eſt hoſtis: laceret? Chriſtianus eſt ſanguis: Thar-

Balduini injuſtitia erga Tancredum.

ſum ſubeat : vile eſt includi Tharſenſes : exeire cum barbaris in fraciem pugnare ? id eſt apoſtatare. Ergo malum vinci : ſed multò vincere pejus. Mille ſemitis viam inveſtiganti, ſedet denique floccipendere debellata, feſtinare ad debellanda, ſic aquilæ accipiter, ſic cedit pardo leoni, ſic licet urgentes majori quique minores. Abit Marchiſides unum gemens, Tharſenſium ſervitutem de Latinorum adventu liberatam non eſſe, ſed gravatam : abit, inquam, quo majores vocant, ne qua ad audientum nomen ejus diffugia terram pauperent opulentam.

Tancredo nihilominus feciales mittuntur de Urbis deditione.

XXXIX. Sed jam præcurrerat fama velocior, quæ de tanti viri indole nihil reticuerat Addianis, quantus foret Christiani nominis defenſor; quantus gregis incredulæ expugnator, quantæ manſuetudinis erga ſubditos, quantæ in rebelles duritiæ. his civitas gratiis læta ultro feciales ſuos mittit, virum cum hymnis & tympanis manibus inducturos. Miſertus namque plebi ſuæ Chriſtus nuper ab eorum cervice jugum excuſſerat, dominatoribus expulſis, ipſorumque retento in compedibus Turco principe homine, immo cane, cujus nec ſedari iræ, nec ebrietates jocundari, niſi in oculis ejus ſagittato ad palum chriſticola, conſueverant. Quapropter is qui *humilia reſpicit & alta à longè cognoſcit*, eamdem ei qua menſus fuerat, TANCREDO diſpenſatore, menſuram reſervavit. Divinum id quidem, nec enim lex æquior ulla eſt, quàm necis artifices arte perire ſua.

Idque Urſini induſtria, cujus hic narratur hiſtoria.

XL. URSINUS eo tempore urbi præerat, homo Chriſticola, Armenus: iſque, ut præſcriptum eſt, legatos miſerat Marchiſidam advocatum, qui & ipſe in adventum tanti hoſpitis egreſſuri dextra & fide obvium mulcet, vires ſocias vel magis famulas ſpondet, ad Mamyſtanæ civitatis ſpolia invitat, quàm loco proxima, tam captu facillima: nec minus & ipſe contra digna ſe accipit, quin de ſparſo ſemine meſſis reſurgit in centuplum : in his mœnia ſubeunt non ſine totius plebis plauſu & cantico. Ubi ergo tapetis equos, epulis famem, Baccho curæ ceſſerunt: URSINUS ſuper urbis præſentis ſtatu præterito quomodo durare potuerit, qua vi cives protegere tot circumventus hoſtium millibus potuerit rogatus, incipit. Novum, ait, incolam ad veterem reſtituendam libertatem miſſum me vides: cum enim campi & valles Turco ſubjecti dominio, diu miſerabiliter ſervirent : ego montes colebam, liber quidem : ſed chriſtianæ plebis ſervitutem non minus quàm qui paterentur, ingemiſcens; quodque multi jam annorum curriculi etiam illatum viderent & perpeſſum : cum multa ſiniſtra aggreſſis, una tandem certa patuit via libertatis. Prata ſuam reddiderant meſſem, paſſæ falcem telluris in fœnum aruerant comæ, quod curriculis huc advehere quotidianus inſtabat labor : cura autem eo tempore incolebant, quos modo nobiles vidiſti in equo fremere & fulgere in purpura: (viderat enim paulo ante plurimos è Turcis diſcurrere purpuratis, qui cum ſæpius, ſæpiuſque recurrendo ſolivagi plauſtra ducerent, eo uno A bobus conſervis præcellebant ; quod ſua boves premebantur cuſtodia ; ipſi nulla.) Orta eſt igitur ex oportunitate ſuſpicio, ex ſuſpicione conſilium, ex conſilio audacia, ex audacia libertas : nam cum fœnum plauſtris illocarent, cuſtode liberi : arbitrati ſunt eadem pariter armis viriſque poſſe onerari, occultarique intus bellum : circum circa pacem dependere, allatis intra municipium armatis, facile Turcos aut perimi aut repelli. Hæc illis volventibus, ad me ventum eſt ; ubi in montibus, ut prædixi, manebam, cognitaque adventus cauſa ; gaudeo, moneo, B urgeo, ne morentur, neve impellenti cælitus ſe ſuberahant gratiæ. Vos, inquam, reditum maturate, curate plauſtra, ego vobis quos invehatis parabo bellatores. Illi accelerant juſſa, ego promiſſa impleo : nec mora infodiuntur fœno ſatellites, ego ex adverſo prædas ſimulo, quatenus eliciti ad pugnam exteriorem oppidani, facilem reliquiſſent ingreſſuris victoriam. Sicut præviſum eſt, ſic ſecutum ; nam cum urbem exiiſſent qui poſt me irruebant, plauſtra bellum important mœnibus ; pace & fœno prudenter tunicatum : indocti ergo intra muros armati pacem exuunt, portis obdunt repagula, C ipſarum cædunt cuſtodes, ipſi cuſtodiæ ſuccedunt ; atque hæc quidem ſecretò omnia, ut porticus præſens occultæ cædi arcus præſtruxerat latebroſos, inde paſſim per vias, per palatia, per turres diſcurrunt ; væ illi qui ſeu cum arcu, ſeu abſque, eques aut pedes, puer aut ſenex inventus eſt Turcus : nec ætati, nec formæ, nec ſexui parſum eſt : omnes in gladio corruunt, humiles & magni, ſemel omnia victor punit vulnera quæ à diebus antiquis pertulerat, in multimoda nece cognatæ ſervitutis. Reſervatur tamen ſuperſtes unus Turcorum, non minus ſcelerum quàm ſceleratorum prin- D ceps : is columbari graviſſimo vinctus compede in tormentis tormenta, in temporalibus præſtolatur æterna : Sed cum ceteræ infidelis turbæ intemeratum nihil gladius reliquiſſet, tympana ſcandunt muros, totamque uſquequaque viciniam lætabundo replent tonitru. Id enim præcepi dederam, ut perſtam cædem plaudentes nobis concinere debuiſſent. Cum ergo arrectis auribus turres læti ſonas hauſiſſem : *Io, comites*, exclamo, *convertamus faciem in terga. buccinas accipio gaudii nuncias, urbs nos revocat in cives, captam namque fingentes prædam. ſimulato reditu inſtantia hoſtium, terga dederamus: ſed ad* E *lituos tubaſque converſi revocantes audacter aggredimur. quibus modò prudenter cedebamus :* Illi ad inſolitam ſtupefacti audaciam, cunctantur : paululum deinde nobis vices fugæ mutuas rependunt, nos eo ſecurius inſtare quo magis magiſque civitas propiabat. Hoſtes rerum ignari, æs tinniens, tympanum tonans, oppidum reboans, properæ opis ſuæ inſtrumenta putabant : ſicque contigit ut & nobis præter ſpem gratia, & hoſtibus præter timorem geminaretur pœna. Vox eadem, dictu mirabile, nobis verax, illis mendax ; veroſque reducit ; nos inducit, illos ſeducit quorum recurſus jam ſuburbii vicinitate gaudebat, cum fallacia ſonitus ſe

comperiunt illuſos, proſpectis per mœnia diſcurrere Armenis. Quid faciant? à mœnibus ſpes elapſa eſt, à tergo gladii urgent, extra nec ſtari poteſt, nec intra clauſtra recipi. Porrò nec locus fugæ, nec locus pugnæ: tentata eſt tamen fuga omnibus, ſed nec uni omnium benigna: nam mente improvida, caſuque inopinato confuſi, quibus modo evaſuri fugerant ut viverent: iiſdem mox veſtigiis redibant ut perirent. Dei ſiquidem eccleſiæ profanatores oculos habebant, nec videbant: ſic & manus, & arcus, & gladii in propriis uſibus elanguerant, omnia nobis contra vires tam ſua triſtis quàm noſtra hilaris fortuna geminabat. Sed ne mea te offendat prolixitas, aggredimur confuſam, amentemque turbam, nec unum gladius ſuperſtitem relinquit: ſurdus quippe inter cædentem, non audit pecuniam, quæ ſe crebro pro miſeris obſidem ſpondet, ex illo *Alachibar*, quòd infidelitas orando exclamat, hac in urbe obmutuit, ac pro eo *Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat*; tamquam rediens poſtliminio, reboavit. Hæc Ursinus: cum loquentis verbo ultimo, Deo gratias Tancredus occinuit.

Cives Tancredum conveniunt.

XLI. In his noctem diei continuant donec ſopor intus diurno labore gravatos levat, levatoſque ad craſtinum remittit: nondum enim luciferi bigas phœbus attriverat, cum accelerantis includere Mamyſtanos Tancredi Mamyſta galeas comperit ſubluſtres. At Turci quibus urbem diu indulſerat mora tam juſto longior, quàm longa: tam rapacior quàm delicata: tam delicatior quàm ſecura: ab ipſo permunito conſpicuo ceſſerant pugnæ Tharſenſis vice formidata: quòd ut ſoli octo cives comperiunt, egrediuntur ad fœdus, ut Tancredi veſtigiis, & vix conquiniſcens ſuave jugum onuſque leve ſubire mereretur: impiiſſimo quippe famulitio erepti, regnare autumant ſervire ereptori. Facile igitur apud eum benemerentes impetrant, à quo nec immeritus vacuus rediiſſet. Potiuntur itaque ſeſe vice mutua Tancredus urbis filiali obſequio; urbs Tancredi regimine paterno.

Recedit Balduinus.

XLII. Interea ſpoliis onuſtus, miſericordia vacuus, licentia abuſus, illicita . . . gatus Balduini comitis exercitus; Tharſum liquerat, Tharſum damno ſuo Francorum millenaria centenariis commutans . . . . . comitis injurias abhominans ad maj . . . . quos levibus quibuſdam viderat occupatos . . . . ſollicitè invitatur ſuus Euphrates cujus adhuc præſens legatio à dextra alvei turbaſſe illum, à læva Edeſſam indeſinenter promittebat, quorum neuter locus parem dignabatur. aut hoc in cunctis Syriæ citerioris oppidum, aut illa trans Euphratem quæ Meſopotamia dicitur civitatem, utrumque divitiis uber agri, multorum famulitio & oppidorum & urbium imperare gaudebat: hæc nuncii prælato, hæc prælatus ſubditæ genti frequenter commemorans, Tharſum exierat; jamque ſingularum ſingula Addanæ, Mamyſtæque vix flumina tranſvadans vicino tentoria affixerat Tancredo: Indignati . . . que ſupprimi à ruſtica planta alvei, ſolis . . . pontes conceſſerant; per quos tamen non patuerat aditus, quoniam eis Tancredus ſequentes arcere præceperat; nolebat enim ſicut fratrem jam appellare, qui eum expelleret ſicut hoſtem. Igitur Balduinus comes ſuburbana metatus caſtra, pacem ab urbe petit, victualia non jam gratis, neque raptim, ſed ratione & pretio erat impetrari. noverat enim viri mentem recenti adhuc injuria turbidam, ſeque qui eam intulerat odioſum. Porrò urbs munita turribus, populi capax, armis referta, nulla ſui infirmitate ſpem raptoris firmabat: præterea comitem illum Cononem, quem ſuperior pagina celebravit; valetudo gravis lecto affixerat: quare nec relicto eo procedere volebat, nec eum abducere, nec ibi manere Balduinus commercio poterat negato, tot curæ anxium de poſtulanda pace cum incuſabant. Res mira! ſed quantum aliis ignota principibus, tantum Marchiſidæ quadam ſingulari familiaritate conjurata, qui nudiuſtertianis damno, injuria, convitio efferatus, petiram ab eo pacem, mox ei donat & prædicat. Qui læſus, offenſuſve; numquam claudicat, ad rectum invitatus: quem inclinare ad veniam, hoc erat interpellare de venia. Rogatus ergo, ut dictum eſt, pacem alterutro polliceri; reſpondet utroque, nec commercia renuit: dummodo vim non ſentiant merces. Eunt, redeunt, vendunt, redimunt ab urbe in caſtra, iſti à caſtris in urbem, illi errant permixti armati inermibus & contra quos forenſecus affligebat languor, torrebat phœbus, velociores ſpe remedii inter umbram & mœnia ſervantur: quæ dilatatio paucos habuit dies: nam ſicut heri nudius tertius redintegratis commerciis ortæ ſunt lites, ut fit, cum emtoris venditoriſve æſtimatio de pretii venaliumve quantitate diſſentit.

Qui ſuburbana metatus caſtra pacem petit.

A Tancredo pacem obtinet & commercium.

Frangitur.

XLIII. A pergula cauponæ lixa, hoc genere inceptum ad ipſos principes exundat bellum: injuriam alter qui pertulerat putat præſentem præteritæ ex uſu ſuccreviſſe: at qui obtulerat talionem ſibi reſervatum veretur: ſic varia ambos deludit opinio, dum uterque id adverſario imputat, in quo quærer peccarat. Surgitur hinc inde ad gladios, furor arma invaſit, caſtrenſes in mœnibus reperti, qui languet cuſtodiæ mancipatur, qui valet pugnis & fuſtibus pulſatur, pulſatorum vulgus expellitur, nobilitas ſervatur vinculata, ſimiliter extra agitur de ſimilibus oppidanis in ſuburbio deprehenſis. Parum id militiæ viſum eſt, niſi pars extera portas urbis aſſultu quateret: interna quaſſas ad bellum egrediens, aperiret. Ubi ergo nulla obſtant aut his aut illis repagula: campus tantum in medio, vexilla hinc inde diſpoſita, tum demum duces ſuis adverſarii viribus collibratis tanto ſe diſcrimini invicem committere verentur. Balduini numerus, ut præmemoratum eſt, multus erat, viresque prævalidæ: ideoque longiuſcule ſeceſſerat, ut à murali ſubſidio hoſtem eliceret pauciorem. Tancredi valde minor, qua cauſa turres miſſilibus armarat; quatenus bello prima occurrerent, ſicque pugnæ inferioris paucitatem, ſu-

perior fulciret jaculorum deſcenſus. Talibus A confiſi diffiſique ſolatiis & deſolatiis duces alter alterius præſtolabatur incurſum; neuter enim prior impetere, quàm impeti malebat: ſed è converſo uterque. Plures ſuberant cauſæ: hæc autem maxima, quòd qui prior ad murum nefas irrueret; ipſe nocendor ſonaret: in qua tamen mora, ut fert militaris conſuetudo, aliquot ex utriſque partibus adoleſcentes ſingularem ineunt congreſſum, utra pars ergo juſtioris cauſæ tutelam ſuſceperit, ex his declarari poſſet, ſi alterius tantum incurſores ſuccumberent, & alterius prævalerent. Quia verò ab utraque lucra, ab utraque damna, ab utraque B corruunt, ab utraque obruunt: quis juſtius induit arma, ſcire nefas. Sed eorum qui medii ludum martium interludebant, RICARDUS de principatu nec genere minor nec animis, cognatas partes & lingua ſimul animabat, & lancea. Is comitis VILHELMI filius, WISCARDI nepos, relicta fratri TANCREDO Syracuſa, BOAMUNDUM ſecutus amitalem ſuum, ſociaverat TANCREDUM. Dumque intervolans hunc præterit, illum proterit; inſidiatrix ex tranſverſo lancea latus fodit improvidùm, peditemque de equite mox ſubſtituit. Cui autem lapſo enſis ſtrictus quid confert rotatus? Hoſtilis in eum C turba ruit, ut ipſe paulo inconſultius ſodalium exierat ſubſidia, adverſariis propior. Solus itaque tot circumvallatoribus oppreſſus, capitur, trahitur, exarmatur, ſervatur. Sors eadem plurimos utrinque ab equo & ſella in pedes degradaverat; cum viſum eſt majorum prudentiæ, inſaniæ aſcribendum egreſſos in arma hoſtilia unanimes in ſe ſua vertiſſe diſcordes: ditiori turba adverſus barbaros neceſſe eſt nedum exiguam paupertate.

Singularia certamina.

XLIV. Multa ergo in hunc modum ſollicitè penſantes, pacem bello commutant viri ſapientes quod tamen ſuaſu difficillimum aure ſurda avertiſſet, injuriis laceſſitus MARCHISIDES, D niſi quia avuncularis proles RICARDUS lenit animos rediturus, quos exacerbaverat abſtractus; idemque & unus modo fit cauſa odii, modo pacis. Similiter CONO ille præſcriptus comes in urbe languens ſociis mentem reddit, pacis commercio reddendus. Redeunt itaque alternatim ad propria; heros pro heroe, eques pro equite, pedes pro pedite, damna & lucra quo ordine cœperunt, in eo penitus inconcuſſa conſiſtunt; ut ad hæc meritò vulgaris nænia reduci poſſit: qui habet, habet; qui perdidit, perdidit. Nec cohabitant diutius, abit alter ut ad- E quirat; alter manet & fruitur. Verum manſio illa non ſegnis, neque longa moratur virum: cujus arbitrio vel brevis quies, longa erit ſegnities. Igitur paulo moratus ad Syros exit: feliciter Cilicia potitus; at felicius multo Syria potiturus. Ante tamen & de illo nequam Turco, quem Adana incarceraverat, pœnas ſumit; & plus paternas, quàm principis leges Mamyſtanis imponit. Quibus expletis, montes qui medii Alexandriolam Guaſtonemque oppidulum dirimunt, conſcendit; viam difficilem, ſed contractum ad Syros directiſſimam. Illic ſuperno omnium colle ſuperato, fertur Antiochiæ ruper, & plana, vias, & devia, paludes & ſicca oculo ſimul metiri & animo. Inde totam percurrit planitiem, qua medii *Sepher*, *Epitachiber*, *Demith*, *Commith*, fluvii, oppida, urbes interveniunt.

Pax renovatur.

XLV. Artaſium verò ubi venitur; invenitur comes BALDUINUS felix Artaſienſium Turcorum excluſor: ſed ab Antiochenis miſerabiliter incluſus. Quibus ſuperveniens viſus MARCHISIDES, collectis partim ſarcinulis, partim miſſis, abſceſſum indixit. Putabatur in adventu unius, omnes occurſare magni exercitus duces, tantè ſequebantur virum terror & fremitus: cujus tamen militiæ altera apud Cylicas pars relicta, de centurione quinquagerium reddiderat. Sed prænuncia veri fama, multi inſtar millibus unum Marchiſidam præcinuerat. Subit Artaſium hoſpes novus, at hoſpitii recompenſatio valde eſt minor à magnitudine meritorum: ab interioribus arcetur, conceditur vero habitandus murus exterior, ſeu ut oppoſita urbem muniret cuſtodia, ſeu ne intrinſecæ rixas renovarent anguſtiæ, vel certè nuper abſciſſæ contentionis nondum penitus radix aruerat; quæcumque vero ſufficit cauſa, muro adamantino ſe incluſit, quiſquis periculo TANCREDUM objecit. Antiochia Latinorum vires auctas intelligens, quas expertæ ſenſerant; fugerant, nunciaverant manus, plurimo ſupplet infirmos robore, & numero paucitatem; remittitque ſecundo, ſeptdes, ſi ſepties remiſerit, ſuperandos. Illi, ne quis relictus tentandi modus deſit præſidiis, etiam dolos ſtruunt, parum armis ſibive confiſi. Nocturni ſubeunt umbras quæ S. Palladii virgultum vulgo appellantur. Inde orta luce quinque præmittuntur, qui Artaſium laceſſant equites: at bellum in ramis latet & frondibus. Qui miſſi ſunt nil morati; ſubitas Artaſio oſtentant minas. qualis interim paſtoribus pecorum; talis fiunt pecoribus tutela paſtores. Trahuntur ſimul hi & illa: nihil evadit à facie raptorum. Clamatur à ſpecula, ululant pro foribus opiliones & ſubulci. Una hæc erat omnium querela, malo ſuo ſibi adverſus Turcos, Francos adveniſſe tutores. Inde ſe gravius cruciari quòd de advenarum patrocinio libertatem ſperaverint: quod TANCREDUS audiens, feſtinus exit, bello ſuſpicans urbem circumdatam ſed viſo exteriori rerum ſtatu; illico comperit pectores animos de latentibus pendere, audaciamque horum alienam, plus eſſe quàm ſuam: ſed cujus tamen rei evidentiam Turcopolos tres obviam mittit, ut ſi his cederetur, timida ſolitudo; ſi obſtaretur, deprehenderetur ſpes ſubſidiorum. Ac quinque non modo non cedunt impetentibus: verum etiam verſos cædunt impetes. Tunc manifeſtius eo quòd latuerat comperto, paratur bellum; acies diſponuntur, itur obviam.

Artaſium venit Tancredus, Balduinum ab Antiochenis circumventum liberat.

Artaſium ab hoſte impugnatur.

XLVI. Ceterum hoſtis ſagittifer plurimo ſed numero plurimum immanis, noſtro viſo latebras ſprevit, occurrit palam, pudet latuiſſe, qui haſtis ſingulas denis & ſupra arcubus oppugnabat. Congrediuntur itaque Turci Latinis, incolæ peregrinis, gnari locorum, hominumque locorumque

Mors ſævi Turci.

eorumque ignaris. Primo in congreſſu lancea viget, lancea perfodit, lancea dejicit: quæ mox tanto ſub onere fatiſcens, ut penetrare peltas, pectora, clavengos nequit integra: quoniam hanc clitellæ diſſilientes extenuant; illam cuſpis truncata decurtat, aliam Turcus enſis dimidiat, ut haſtitenens putetur potius veniſſe armatus ſude pedes, quàm lancea miles: at frugalior longe arcus vulnerumque ditior, ſemper mittit, crebro lædit, nunquam mittitur, ſerò læditur: cominus, eminus, ante, retro fervidus; etiam cum ab intentione propria fallitur, caſu ſæpe miniſtro, non permittitur falli. Hac ſolante alios, alios deſolante fortuna ſimul BALDUINI TANCREDIque ducum altero alteri parum auſcultante; in ſe ipſos diviſi, deſolati ſunt, & uſque ſub mœnia repulſi. At Turci ante urbem caſtra metantur, noctem diei continuantes pervigilem.

Balduino Artaſium committitur.

XLVII. Dies craſtinus fulgebat; cum, reverſo Antiochiam hoſte, amotus eſt metus. Tunc MARCHISIDES exire juſſus, ut ſemper nulla fides regni ſociis, ab ipſo exteriori muro quæ Barbicana appellatur, expellitur. EUSTACHIDES, BALDUINO, cujus conſulatu longo poſt tempore floruit Edeſſa, Artaſii regimen tradit: ipſe cum reliquis conſulibus AIRARDO & CONONE proficiſcitur Edeſſam. TANCREDUS ſciens quia militia vita eſt hominis, ſimul bello nihil tutius habens; montes proximos occupat, manu parva magnas aggrediens cohortes; tanto nomine exciti colles barbari; pars diffugium maturant, alii occurſum, nonnulli intrepidi manent: ut quoſdam fides eadem Francis conſecrabat; reliquos abjungebat error fanaticus. Igitur qui Chriſtum norunt, Chriſticolas excipiunt venientes: quibus verò hoc nomen aut neſcitur tacitum, aut ſpernitur auditum; *Bariſan* & *Herſen* oppida relinquere timor ſuadet, fuga complet. Quæ relicta, vocant MARCHISIDEM, ingreſſumque multa victualium copia opulentant. Jam ergo mutata ſede, exul felicior urbis hoſpite; damna, cædem, vincula non ſentit; nam ſolitos reditum & inſidias hoſtis exercens, ſepelit in frondibus bellum; prædam autem mulos, muliones, rhedas, rhedarios urbano ſpectaculo exponit: jumenta ſub paleis quaſi pallis onerata gemunt, tunc gnara periculi quaſi periculi ignara. Jam proxima fluvio, qui Balenæ oppidi jugera irrigat, pene ſimul urbi viſa, captata, captaque ſunt: adeo prædæ ſocii alii alios prævenire ſatagebant. Heu miſeri! quid prædam diſtrahitis mox diſtrahendi præda? quid cæditis, necitis, angitis: mox angendi, mox necandi, mox cædendi. Vix enim portæ hos effuderant, cum repente inſidiatricem turbam irrumpere properantem pene ſero repellunt.

Obſidetur Antiochia, cujus ſitus deſcribitur.

XLVIII. Itaque, obſeſſa urbe, obſtruſo reditu; quicquid Latini ſanguinis egreſſum fuerat ſubſecuti aut nexu aut gladio conficiunt Turci. Miſeritum eſt tamen cælitus afflictionis obſeſſæ, ut feſtinantibus ad obſidendam Antiochiam Francis, Antiocheni cederent obſeſſores. Pertranſeunt igitur urbes, vicinaque oppida, flumen

A quoque *Farfar* interfluens venerabilis ille regum exercitus: anhelantes tandem Antiochiæ ſuburbium metantur. Planitiei mediæ latera, gemini alter ab Auſtro, alter à Borea, anguſtant montes: frontem ab occaſu pontus verberat: ſed hæc quo magis orientem verſum à littore ſubmovetur, tanto jam latior, latiorque rupes ſummovet. Hanc à meridie deſcendens Damaſcenus *Farfar* interluit, ſinnoſo tractu ad mare per plana illabens: montium medius ſub Auſtrali vicinior: adeo autem in ejus umbram interdum vergens; ut nil niſi ſemita interſit medium: ſed B qua jam in anguſtias illas deſcendere clivus incipit, ſita eſt civitas, hinc flumini, inde monti in longum collaterans. Quin etiam montis latus licet in hoſpitale ſibi continuat, mœnibus in ſummum eductis, ibidemque municipio conſtructo: at eadem ſic item in fluvium deſcendit, ut à ſui medio cum flumine in occaſum tendens, mox ab eo in cornu occiduo paululum recedat, in ortu uſque ad medium longè ſepoſita: in qua tamen parte muros duplices certius munit palus refluа ipſâ ſui tremoris mollitie, ſuper omnem ſaxi duritiam munimen firmius. Sola itaque frons urbis Phœbo naſcenti obnoxia; ad C medium ſui, id eſt à porta (*) juſum acceſſum patitur: nam à porta ſuſum rupis abruptæ præcipitium humanis tantum patet ſuſpiciendum oculis, non greſſibus adeundum. (*)

Ordo obſidentium.

XLIX. At vicina huic ex adverſo rupes ſigna BOAMUNDI tenet in eam uſque quæ à porta exit deſcendentia viam: hæc proximum portæ cumulum erigit; in quo TANCREDUS caſtra locat, ceteris quantum funda jacit, urbi propior. Poſt eum comites Normannus & qui ei adhærebant, ipſius TANCREDIque Flandrenſis medius. Ab altero autem latere Bleſenſis, Bolonienſis, Albamarenſis, Montenſis, Sanctipau- D lenſis, & HUGO magnus: nam omnes hi comitis Normanni muneribus, aliqui etiam hommagio obligabantur. Ab his uſque flumen eo tenent ordine planitiem heroum caſtra, quo paginam nomina. Dux GODEFRIDUS, Podienſis Epiſcopus, Comes RAIMUNDUS. Hæc igitur prima caſtrorum poſitio quartum urbis cornu, ceteris vacantibus, obſidet: quippe hoc planitie vicina accommodum, reliquis aut fluminis, aut foſſæ, aut montis obice inacceſſis. Poſtea verò ſuccedenti diei die: hunc immutare ordinem aliquando invadentis hoſtis neceſſitas, interdum invadendi hoſtem voluntas compulerunt. Enimverò rupes quæ BOAMUNDI immi- E nebat caſtris, licet aditu difficillima viſa; tamen eſt Turcis, in quam à monte ad ſagittandum deſcenderent, opportuna; ſicque peracta cæde, levibus armis ad muros patere refugium, ubi ſequentium gravia nullum invenirent aſcenſum. Ad his ergò reſiſtendum incurſibus, tumulus ſupra BOAMUNDI rupem muro cingitur, HUGONIS magni viribus tuendo. Porro Boreales duæ effundere Turcos conſueverant portæ, e'tranſque fluvium exercitus noſtri damno patulæ: quarum citeriorem dux GODEFRIDUS aggrediens; egreſſum tandem co-

(*) Porta Juſum eſt porta inferior, porta ſuſum eſt porta ſuperior.

A hibuit; primo tamen congreſſu GUARNERII marchionis nece deſolatus. At remotior per pontem contiguum transfundere hoſtes ſolita, RAIMUNDO comiti placet obſtruenda: nam caſtris vacua ſpatioſior trans flumen planities, laxiores vaganti Turco indulſerat habenas. Ideo ſupernatantis fabricæ pons trajectus eſt, cujus intextas trabes ſubjectarum navium onus ſuperjectæ crates onerarent. Hæc itaque riparum continuatio transmeando alveo ſerviens, ad inhibendum ſupradictæ portæ egreſſum comitem traduxit. Adjuvit autem ipſe loci ſitus obſeſſorem, obſidionis firmandæ utilis cooperator. B Excreverat enim in collem modicum tellus, cujus vertici fanum quod vulgò Mahummariam vocant, ſaxeum ſuperſidebat; hoc fluviali portæ & oppoſitum & vicinum opportunitate ſua comitem invitavit. Comes verò quæ reſtabant munimini caſtrorum ſupplevit cetera: foſſam videlicet per circuitum ductam tum ſuæ concavitatis depreſſione, tum ejectati aggeris arduitate robur duplex: ſuper hunc quoque fundatus eſt murus in ſe humilis: ſed tutoris ſui audacia ſuperbus. his jam magis magiſque Turci coarctati anguſtiis, minus & minus lædere poterant; quippe ſolita vagandi licentia ſublata. C Reſtabat tamen in occaſu porta ad nocendum efficax, ad obſidendum difficilis.

Difficultas obſidionis.

L. Obſidionem mediæ montis & fluminis anguſtiæ prohibebant: eiſdem clauſtris, altero vadum, altero deſcenſum negantibus, ignari advenæ excludebantur, gnari indigenæ tranſvadabantur; viam quæ ad portum deſcendit obſervantes, chriſtiano ſanguine frequenter aſpergebant. Itaque non niſi in acie, ea tamen interdum parum tuta, aut à portu ad exercitum, aut ab exercitu ad portum tranſmeare licebat, tantopere obſeratos egreſſus portæ unius redimebat licentia. Huic malo TANCREDUS remedium inveniſſet, ſicut poſterior eventus indicavit: ſed D mœnibus propior, primus Turcis obviabat furentibus. Quapropter jejunus ſub ſole diem, noctem ſub rore pervigil tranſigebat: unus ipſe & adhuc modicus totius belli ſuſtinebat occurſum. Tanto denique viri ſudore repulſi hoſtes, jam laceſſere deſiſtunt, turribus & latibulis contenti. At, inquies, TANCREDI audacia ab domito ortu illicò ad indomitum ſe convertit occaſum, illic in occurſu hoſtium inventam maceriam paratum ſibi oppidum adeſſe dicit, vix initium parandi. Oh laudis amor! oh audacia! oh temeritas! ad cetera enim te TANCREDE ſtrenuum dixerim, hic temerarium: ad cetera conſtantem, hic pertinacem. Caſus ceteros E aut loci commoditas, aut ſpes ſubſidii, aut neceſſitas irruens, aut ſi qua alia prudenti ſemita patet, habuit excuſare: hunc autem temeritatis omnia arguunt; parietina vetus, graſſator robuſtus, propinquitas hoſtium, remotio ſociorum! cetera ut aſpirent, *Parfer* tranſvadatus, ſubſidia disjungit, enimverò ſi quod obſit Turcorum armis traditus ſuccumberes, velocius in ventres hoſtium tranſiſſes coctus, quam ad ſocias aures captus. Manes tamen; manes, pugnas, obſides, portam munis, portam quatis, nunc ex hoſticam, nunc hoſtis tuam. Totus occidens quantus quantus eſt, in ortu pugnat: tu ſolus ad occaſum, paucis commilitonibus gaudes, ſed fortibus: præſcriptum enim illud munimen ſatis arctum multitudinem non admittebat, paucos vix capiens.

Tancredus occ. Turcos ad paſcendum egreſſos delet.

LI. Studuit namque primò ut ad initium redeam, rem clam gerere TANCREDUS, quatinus lateret cives qui nullo ſole intermiſſo, in partem illam egredi herbas meſſuri conſueverant: inde fuit quod clauſtrum illud ſubiit nocturnus: illi verò neſcio quo auſpicio in hanc ipſam ſuſpicionem ducti, primo die paucos ipſos à longè emittunt meſſores, quatenus hoc pateret examine, ſi novas formidare inſidias debuiſſent: quo viſo, noſtri mox ſe abſcondunt, nec exit quiſpiam. Redeunt itaque Turci qui exierant intra mœnia, nullo turbati armorum incurſu: ſimiliter die poſtera exeunt, ſed & plures, & caſtro propius: fecerat eos jam tutiores dies heſterna, quæ tranſierat tuta herbilegos incolumes ducens ac reducens. Tunc vix TANCREDUS leones cohibet, viſis propè ovibus aſtare. Suſtinete, inquit, adhuc modicam hanc dieculam viri fortes: eras, ni fallor, incidet in retia noſtra præda uberior. Sicut prævidit, ſic accidit: nam bis jam prætentato aditu, & biduana herbæ ſuſtentata penuria; die tertia hinc tuti egrediuntur, hinc coacti; & quia propiora urbi prata meſſuerant: quia de Francorum præſentia adhuc hæſitabant, & multi exeunt, & Francos tranſeunt. Tunc rupcis clauſtris TANCREDUS irruens, quid prudentia audaciaque junctæ poſſent, ſubitò oſtendit: qui in medios irrumpens, tanto avidius in ore gladii omnes abſorbet, quo acrius eorum viſcera torrentur, quibus ſuſtenta eſt inter pocula ſitis triduana. Ne longum faciam: cæſis circiter ſeptingentis; cæſorum capita TANCREDUS LXX. Appodienſi tranſmittit epiſcopo, decimam de triumpho: quibus oblatis, epiſcopus gemino percellitur gaudio. Tum de amici victoria, tum de ſibi impenſis in allegatione muneris honore & gloria. Eodem itaque remunerat victorem numero marcharum, quot & ipſe donatus fuerat cervicibus peremtorum. TANCREDUS eo multum æris tempore commilitonibus ſuis debebat, in loculis nihil habens. Gaudium igitur & exultatio comitata ſunt pecuniam, quæ mox ducem abſolvit à debito, militumque inopiam, diſtributo relevavit argento. Forte etiam contigit ut miſſum à præſule nuntium alius præierit non miſſus; quo audito, ſtatim diſpergitur, quod nondum habebatur; mox alios ditat, qui adhuc egebat, ita enim dicebat in corde ſuo: Theſaurus meus ſunt milites mei, egeam ego dum ipſi abundent: non ſollicitor habere; ſed habentibus imperare. Onerent hi argento marſupia; ego eos, curis, armis, ſudore, tremore, grandine, pluvia. Quos tamen die bellis, nocte vigiliis fatigatos ipſe leniter ſupportabat vici debitæ ſubeundo, quæ vulnus excuſaret, ſeu morbus: ſuam verò numquam dominii reverentia deſidem fecit; quin ipſe & ſemper explebat ſuam, & non ſolum, ut præſcriptum eſt, ſupplebat, ſed & præripiebat alienam.

Singulari certamine Tancredus tres Turcos confodit.

LII. Quod dum ſæpius ageret, contigit ut uno comitatus Achate ad excubandum egrederetur, lorica galeaque ceſſantibus, accinctus gladio equitabat, puer haſtam gerebat [illegible] clypeum: item armati tres excubabant Turci, quos Antiochiæ porta emiſerat: errabant autem alii aliorum ignari: nam longiuſculum caſtra ab urbe ſpatium dirimebat; frutices, monticulos, convalles interjiciens, aptas inſidiis latebras. At duobus tres compertis, irruunt in quem alterutrum irruant ignari. Quin immo miſeri fugite: fugite, inquam, Caſtoris, Cyllarum, Achyllis fraxinum; dextram Meleagri, animos Tydei, Herculis trinodem, Ajacis ſeptemplicem: hæc enim omnia unum hunc bellatorem armaſſe: fruſtra laceſſitur; ultro ipſe occurrit omnibus bis armatus, quem fugere cautum eſt, expectare ſtultum, impetere furioſum: veruntamen quoniam invitum qui ſervat, idem facit occidenti: irruite ocyus, ut quantocyus corruatis: corruite ſubito, ut ſuperſit Marchiſides in æternum. Qui occurſum aſpiciens dementem, velociorem, ut ſit, arrepta fraxino occurſorem transfigit. Pelta & thorax alios tueri ſolent, ſed alii objectæ perfoſſori: hic perfoſſor nullam ſinit eſſe loricam fidelem, nullam non fallacem: hic percuſſor de galea facit mitram, de clypeo pallam de thorace tuniculam; perforat denique ut linum lignum, ut cannabem calybem, ut lanam lamnam; ſed primi medius, nece conſpecta, fit tardior: ut tardioris ultimi ſubſidio fulciretur. Infelix qui modo velociori præcurſum invidebas: nunc ſegnioris beatam præfers tarditatem; & id tamen fruſtra: uni ſiquidem debentur dextræ velox & tardus, unus quippe ambos aggrediens, hujus adhuc obviantis frontem diſſecat, illius fugam tergo ſiſtit trajecto. Sed eſt quod ſtupeam, nec ſatis valeam ſtupere: cum homo tam pretioſus laudis emtor, mox præſentis ora armigeri ſilentio concluſerit adjurato: pudorne, an religio, an adhibendi fidei diffidentia cauſæ fuerint, prorſus ignoro: nam ſi pudor; quid aliquando quis ducet honori, qui armatos tres uno perimere impetu ducit pudori? quòd ſi religio; monſtri ſimile aiunt piſces ſub aratro ſcatere: aſt ego longè monſtruoſius tam cupidum laudis laudem fugere. Denique tam clariſſimus bellator tot difficilia aggreſſus, tot aſpera perpeſſus, tot certamina ſupergreſſus, facile fidem impetret, præſertim ſtrage armis vicinia teſtibus, ante omnia lingua ipſius, cui ut nulli certius credebatur: veruntamen latente cauſa effectus patuit, cauſa, inquam, ſilentii effectus cædis patuit etiam longo tempore poſt rei ſeries, ut adjuratus armiger diem ſilentii complevit præfixum.

Christianorum patientia in dura hac & longa obſidione.

LIII. Monet me tempus ad intermiſſam redire obſidionem, ut vel quantulam de ſudore tanto qui ſudavere accipiant mercedem: nam in ejus exercitu jam fere octimenſis mora multi ſtrenuè multa; maximè majores viri majora fecerunt: ſocialiter autem ſummi, mediocres, & imi gravia pertulerunt, famem, terræ motum, aquarum inundationem, aëris terrores varios, impetus quoque nunc cæli ruentis, nunc belli ingruentis: prodigia quoque & viſiones: hæc multis clam, illa certatim palam cælitus effulſerunt: quorum ſingula ſi ſuis ordine, modo, dignitate explicem; nimis interim ſileat TANCREDUS ſicut quietis ſcriptor, ita ſilentio indignus. Porro cymba noſtra ſero veniat in portum, ſi tanti procellas pelagi ſulcare aggrediar: quis enim de GODEFRIDI viribus ſtupendis præſumat, cujus enſe trajectus Turcus duo factus eſt Turci: ut inferior alter in urbem equitaret, alter arcitenens in flumine nataret. Aut quis illud RAIMUNDI dignè admiretur, quod ſæpiùs occurrenti Antiochiæ ſolus reſtitit, quòd interdum foſſas, interdum muros ſupergreſſam viriliter repulit: immo quòd nullo exercitus remoti fretus auxilio, pontem obſedit. Nonne ſola Flandrigenæ ROBERTI lancea ſingulariter ſuum expoſtulat ſcriptorem? quem dum quotidianis mortibus Antiochiam ditat, quotidiano comes equo pauperatur, ut ſcilicet fallente damnum ardore laudis, aliquando principi tanto deeſſet equus, niſi ſuccurreret vicarim mendicatus. Deferebatur pelvis patula per tabernas, quam tum miſeratria ſupplebant comiti equum, macellum & caupona. Porro quid ſimile illi ſæcula noſtra viderunt, quod ducenti circiter ſemiermes xv. millia armatos pars major aſinarii caballarios, languidi fugavere robuſtos? cujus victoriæ fertur Bleſenſis comes dux fuiſſe GODEFRIDO BOAMUNDOQUE ſociatus: unde ſeptingentorum & eo ampliùs capitum aſportatio Antiocheno ſpectaculo facta eſt oſtentatio lugubris, inter quæ ſingillatim palis affixa, quantam putas illud [illegible]leſenſi gladio gloriam contulit, cujus oculorum diſtantia ſemipes fuit? Horum ut dixi via concisſa iterum me revocat, ne dum ſingulis vagabundus inſiſtam: à cœpto tramite devius aberrem. Celebrent ſuos Normannia, Flandria, ROBERTOS, reliquos duces occidens reliquus: mihi unus MARCHISIDES ſufficit, cui non ſufficio vel totus. Ignoſce Gallia ſcriptoribus dives: juvat me Antiocheno vacare principi, præſento me geſta liberius perſolvam debitor creditori. Veruntamen ne nulla beneméritos ſilentium meum mercede remuneret; compendioſum quippiam conabor perſtringere, quòd ſcriptura poſteritas prolixiori valeat ſtylo explicare.

Graves obſidentium anguſtiæ.

LIV. Igitur à tribus ventis urbe obſeſſa, Auſter ſolis nullum perflavit obſeſſorem: in latere illo nihil humidum, nihil planum, quæ incommoditas commoda civibus clauſores excluſit, clauſos abſolvit. Illinc inſidiæ, illinc duri viatoribus occurſus; cum aut egrediens Francus victualia quæreret, aut inventa regrediens afferret. Tantus populus, tot gentes, tot millia multò indigebant pecore, multa cerere. Syria, Cylicia, Rodus, Cyprus opulentiſſima, quædam inſulæ, quædam regna exercitum alebant, ſed parce tamen: licet C[illegible]io, Samo, Creta, Mitilena, aliiſque famæ minoris pene innumerabilibus inſulis adjutæ. Aderat imperatoris ALEXII præco, qui ad comportandas ſegetes terra marique populos urgebat. Cœperat cum hyeme obſidio, per quam evoluta univerſos hyemis pertulit horrores: aquæ diluvia, nunc ſubita, nunc continua, tantos

cæli terræque motus; ut ſoluto elementorum fœdere, hæc ad ſumma ſurgere, illud ad ima corruere videretur. Nam quid de turbinibus, quid de ventorum rabie dicam? Illis graſſantibus, nec tentorium ſtabat, nec mappale, vix palatium ſeu turris. Durabat ſub jove juxta cum plebe nobilitas, hyems neutri parcebat: tanto tamen nobilitati aſperior, quanto eſt durior ruſticus milite, laborifer delicato. Tot procellas ſociabat eſuries, eſuriem mors: mors paſſim habenis laxis & homines precurrebat, [illegible] bellorum ſolatia equos, rarum erat in caſtris ſtabulum, cui fames novem ſublatis, decimum reliquiſſet. Armorum quidquid ferri erat & calybis corripuerat rubigo, clypeos dimiſerant clavi & coria; haſtæ, ſellæ materies lignea, paucorum erant integræ, multorum reſartæ, nullorum lucidæ, nonnullorum nullæ: ſine nervis vacabant arcus, [illegible] ſine arundinibus ſagittæ: undique inopia, undique calamitas, undique deſolatio.

LV. Dura hæc nimis & triſtia, cum ſubitò gravia gravibus cumulantur, ſuccedente Piſcibus, Ariete, vere hyemi cujus temporis herba Medorum Perſarumque equos bello redintegrat. Improviſi adſunt Turci, numerus multus, & vires ad prælia paratæ. Propè jam aderant, die eadem aut ſubituri mœnia, aut caſtra irrupturi, cum rumor prænuntius advolat, qui rem, ut erat, pandit Chriſtianis. Addit etiam more ſuo, & de magnis majora loquitur. Hinc exciti Latini proceres obviare parant, quod tamen difficillimum, immò quaſi ob vitæ tædia in mortem ruere potuit æſtimari. Nam de tanto numero, de tantis militum qui urbem obſederant copiis, vix cc. corrogantur, in equis obviam profecturi. In his tamen aſini bona pars ſupplent vicem equorum: nam fortè equos, gens noſtra nil tale veriti, longè miſerant frumentatum. Igitur tam exilis numerus adverſum quindecim millia, ſicut ab his qui affuerunt didici, ad pugnandum egreditur: mira audacia! ſæcliſque omnibus prædicanda! in procinctu hoc duces fuiſſe memorantur GODEFRIDUS, BOAMUNDUS, Bleſenſis STEPHANUS: ii cum ad eum veniſſent, quem corruptè vulgus pontem Ferri pro *Farfar* nuncupat, viſis ultra procul hoſtibus, non reſtant ut timidi, tranſeunt ut timendi, præcedit BOAMUNDUS, ſubſequitur GODEFRIDUS, in ſubſidio eſt STEPHANUS.

Mira Chriſtianorum fiducia.

LVI. Monticulus trans, & prope pontem in planitie extat, ſub ipſo expectant noſtri, per ipſam quæ ampliſſima eſt Turci advolitant: proſpexerant enim noſtros à longè, mirati qua fiducia gens tam modica pontem tranſmearent. [illegible]la autem tranſmeatio tam prudens quàm audax, magnum incuſſit terrorem hoſtibus, noſtrorumque paucitatem, plurimæ multitudinis opinione cumulavit. Ideo Turci cum appropiant ſubſtant, metuentes ne mons præſcriptus, paucos oſtenderet, multos abſconderet: ipſum hoc ſimulantes Chriſticolæ, haſtas vexillis armant, ſingula ſingulis aptantes, quaſi tot abderent agmina, quòd proderent vexilla: moxque nihil cunctati, erectis haſtis, tali hoſtes perturbant impetu, ac ſi falconum turba fulicas impetiiſſet.

Hoſtes aggrediuntur, pauci & fugant.

Surgit pulvis, ſonant arma, ungulæ perſtrepunt, clangunt buccinæ, oculi caligant, aures vacant, corda hoſtium ſtupent, ut plura timeant è latebris ſurgere Francorum millia, quam viderint vexilla. Dictu mirabile & tamquam à fide alienum! terga quantocius vertunt multitudo tanta, paucis de Chriſti numero amiſſis, majore in his CONANO comite Britannico, qui animis furentibus, uno contentus ſocio, Perſarum exercitum primus invadere præſumſit. Illius mihi juxta pontem in via longo tempore poſt oſtenſus eſt tumulus, quantum licuit, ut gentis eſt pietas, ſaxo & cruce decoratus. Sed adepti victoriam Franci, fugam perſequuntur, brevi tamen inſtantiam longam prohibentibus equitum raritate, equorum tarditate, utrorumque inedia. Referunt ad caſtra ſignum victoriæ occ. cædis exercitæ capita: priùs tamen prædicto comite, ſociiſque martyrii, prout res tulit, conſepultis. Illa ſi memini luce hæc facta ſunt, qua Latinorum gens ventri & carnis edulio ſtudioſius indulgeat, cinere vertices in craſtino aſperſuri.

LVII. Nox ſequens rubore horribili cœlum infecit, ut qui in occidente poſiti cernerent; oriens pugnat illico clamarent. Vidi egomet ſignum illud cum adhuc in paterna domo Cadumi adoleſcentulus degerem, nondum mihi viſa ſeu nota niſi nomine tenus Antiochia; ſed nec Roma. Stupuerunt multi illo viſo, qui omnes uno ore bellum indixerunt ac ſanguinem: Sed reverſis ad ſocia arma victoribus, allata palis capita infiguntur, pali tellure ante muros in conſpectu hoſtium ſeriatim. Inventum eſt unum inter cetera & hoc memoriale ab oculo ad oculum ſemipedalem diſtantiam habens. Clamant qui infigunt, ſpectantibus de muris civibus: ecce ſpes veſtra, ecce minæ veſtræ, ecce adverſus Francos vires corrogatæ, eadem vobis ſtipendia reſervamus, ſimilis exitus ſimiles manet, incluſi eſtis, erepta eſt fuga, conſumta ceres, fames inducta, ſubſidium ademtum, adverſa omnia. Viſo auditoque quod geſſerant Franci, ac dixerant: urbs trepidat, nec de cetero ſicut priùs portas aperit, tabeſcit in fame, luget in timore; in hac vero continuum calamitate tranſigunt, panis inopiam verna copia frondibus herbiſque more pecudum levantes. Tunc CASSIANUS, hoc erat principis incluſi nomen, dat edictum, & qui ſcrutentur mittit: ut apud quem civium inveniretur annona; dimidiam ipſe ad curiam mitteret; de reliquo ut poſſet, vitam ſuſtentaret. Civitas, hoc audito, grave ferunt, tolerant tamen: annonam dimidiant, hoc curiæ illud vitæ; mitigat damnum uſus ipſe damnorum, maximè quod bellatricem manum ſumtus ille alere debebat.

Patria auctoris hujus hiſtoriæ.

Nota.

Fames in urbe.

LVIII. Abſceſſerant interea ex caſtris exoſi tædio comites, Bleſenſis in Ciliciam, Laodiciam Normannus; Bleſenſis Tharſum ob remedium egeſtatis, Normannus ad Anglos, ſpe dominationis. Angli ea tempeſtate Laodiciam tenebant, miſſi ab imperatore tutela; cujus fines vagus populabatur exercitus, ipſam quoque cum violentia irrumpere tentantes, in hac for-

Multi duces ab obſidione receſſerunt.

[illegible] Angli aſſertorem vocant præſcriptum [illegible]entem, conſilium fidele ac prudens. Fidei ſuæ fidelem domino ſuo virum, cui ſe mancipaverat abſcedere, jugo Normannico ſe ſubtraxerant, denuo ſubdunt, hac prudentiæ, [illegible] ſibi fidem experti & munera facile [illegible]. Igitur Normannus comes ingreſſus Laodiciam, ſomno vacabat & [illegible], nec [illegible] tamen dum opulentiam munus aliis indigentibus largè erogabat: quoniam [illegible] Cypri Baccho, Cerere, & multo pecore abundans Laodiciam repleverat, quippe indigentem vicinam Chriſtianam & quaſi collacteam: ipſa namque una in littore Syro & [illegible] colebat, & Alexio ſerviebat. Sed nec ſic excuſato eo, prædictus comes [illegible] ſemel atque iterum ad caſtra revocatur. Tertiò ſub anathemate accitus, redit invitus; difficilem enim habebat tranſitum commeatus, quæ omnis miniſtrare Laodicia venire debebat.

[illegible]

LIX. Principes alii propinqua occupaverant municipia, ideoque facile alebat eos opportunus commeatus. Duci ſedium contigerat cupida, populoſa civitas & vinoſa. Vallem propinquam tenebat Flandriæ comes, in qua *Ba[illegible]*, *Bathemelin*, *Corſehel*, *Barſeldan* oppida erant, præter hæc complura: inde eſt quòd adhuc illa dicitur Vallis-comitis, ſicut etiam ſedium ducis civitas: porro *Emma* & *Harenc* Tancredo ſerviebant, cumque his multa & proxima caſtra & uberrima. Ipſe primus advenerat omnium, ſicut ſupra memoravi, præcurſor: quæ præcurſio illud vulgi effectu ſuo corroborat: qui primus naſcitur, primus paſcitur: nam ubi fames increbuit, ipſe opulentus neminem de domeſticis ſuis à menſa excluſit, multos ab aliis excluſos ſuſcepit ac fovit. Vallis *Dux* Boamundum alebat, quæ merito tale ſortita eſt nomen; ſi quidem ipſa inter ceteras vallium gloria mellibus, vineis, arbuſtis, [illegible] exuberat: ut antiquitus *Daphne*, quod apud Græcos amœnitas ſonat, dici mereretur, Antiochiæ contigua ab auſtro magno indiguit tutore, qui [illegible] civium arceret [illegible] à copia alimentorum. Habebant & alii principes alia oppida, quorum memoriam dies longus delevit: non delevit tamen Raimundo comiti *Rubeam*, *Rufam*, *Aricam*, *Belmeſia*, municipia ſerviſſe.

Grave [illegible] famis.

LX. Sic primates provinciam occupaverant. At alii famis minoris, licet magnæ multo penuria affligebantur: quoniam quidem nec exire morti, nec manere fames permittit quaſi ſine medio anguſtiæ populum diſtrahebant. Induxerant enim famem mora longa, & populus infinitus; porro non erat dies qui obſeſſorum aures de egreſſione ad victualia [illegible] non terreret avidia: principes tamen [illegible], nunc ille viciſſim præſidium viatoribus ferebant, interdum & ipſi præſidio gentes: nam ſupra memorata illa [illegible] porta ſemper [illegible] patens, nunquam deſiſtebat cohortes fundere, quæ anguſta viarum obſiderent, ſicque via [illegible] occurrerent ignari. Jam verò acrior [illegible], ubi eſt fames præponderavit, quæ [illegible] nunc huc illuc palantes, veluti apum examina miſit exercitum. Quid fames non ſpernit? ad quid non impellit? quem pudere ſinit? Illa ſola etiam Guidoni Rubeo Wilhelmoque agnomine Carpentario abſceſſus cauſa, viris illuſtribus interque palatinos regis Franciæ non obſcuris: his, inquam, abire parantibus, Boamundus adeſt. Et quam, inquit, vobis requiem quæritis, nihil de communi labore ſolliciti? nobiles eſtis, pares vi, aſt hic memoria manebunt ad æternam memoriam [illegible] generis veſtri [a] publicæ reſervandæ cloacæ. Diſcedunt illi infamis ſecuri, fames ſtimulis communem inſtruunt: comitem ſequuntur Stephanum qui in Cyliciæ finibus quietem agere ſupra ſcriptus eſt. Unius generationis, unius moris viri, unanimiter laborem oderant, otium ſectabantur, pugnaces tamen: ſed inter bella deliciis aſſueti.

Provinciales [illegible].

LXI. Gentis hujus ſublimis eſt oculus, ſpiritus ferox, promptæ ad arma dexteræ, ceterum ad ſpargendum prodigæ, ad congregandum ignavæ. His quantum anas gallinæ, Provinciales moribus, animis, cultu, victu adverſabantur; parcè vivendo, ſollicitè perſcrutando, laborifer; ſed ne verum taceam minus bellicoſi. Muliebre quiddam eſſe, aiunt, & tanquam vile rejiciunt corporis ornatum; equorum ornatui invigilant ac mulorum. Sedulitas illorum tempore famis multò plus juvit quàm gentes plurimæ, bellare promptiores; ii ubi deerat panis, contenti radicibus durabant, ſiliquas non aſpernantes, eorum dextræ longi geniculæ ferri cum quo intra viſcera terræ annonam faſcinabantur: inde eſt quod adhuc puerorum decantat nænia: *Franci ad bella, Provinciales ad victualia.* Unum quidem ſolet quod cupidè nimis commiſcebant ac turpiter: caninam carnem pro lepore, pro capra aſininam gentibus aliis vendicabant, vel ſi remoto indice ad equum pinguem, ſive mulum licebat accedere, per retroneum ſeu purgatorium foramen in viſcera vulnera demittebant, moriebaturque jumentum. Stupor omnibus, qui ignari fraudis, illud pingue, alacre, robuſtum, laſcivum modo viderant: nulla comparebant veſtigia vulneris, necis ſignum omnino latebat. Spectatores territi viſo monſtro: abſiſtamus procul, aiebant, dæmonis ſpiritus hoc jumentum afflavit: his diſcedentibus, novis conſiliis tamquam neſcii accedebant, prohibitique tangere: malumus, inquiebant, in hac eſca mori, quàm jejuni. Miſerabatur damni patiens illatorem, illator illi riſum rependebat. Tunc converſum in morem ad cadaver gens illa advolantes, quas quiſque poterat particulas divulſas aut in ventrem aut ad macellum demittebant.

LXII. Sed jam expertus, miſeratuſque [illegible] ſuos Chriſtus, ſeras ad exitus agminis [illegible] duxit: perculſo ſolibus populo, urbem & [illegible] aperit hoc modo. Fuit inter eos,

[a] *f.* Inſultam.

quorum CASSIANUS annonam dimidiaverat, vir dives Armenus, qui abrenunciato Chriſti dogmate errores gentilium ſequebatur: is plurimam habebat familiam, juxtaque familiæ numerum annonam: quod ubi fame creſcente CASSIANO innotuit; denuo illud dimidiat, quod priùs vitæ miſeræ reliquerat ſolamen: prior fuerat per domus & familias generalis rapina: hæc ſingularis, eoque gravior, quaſi damno adjecta injuria. Spoliatus ille vitæ ſubſidio, lugubris & amens principis veſtigia oſculatur, liberis inopibus ſolatium repetens ademtum. Quem non moveat lacrymarum fluvius, clamorque æthera feriens? Væ vobis liberis meis non jam dicendis, ut priùs, caris pignoribus: ſed diris vulneribus: veſtra fames meam conſumit, veſtra cor meum penetrat, meam non ſentio. Quid prodeſt cibis paviſſe delicatis, quibus modo denegatur, qui ſervis datur inutilibus, panis? ſatiùs patri miſero fuerat videre trucidatos, quàm inedia afflictos: priùs lanceæ genitorem perfodiant, priùs fulmina cremeat, priùs maria ſummergant, quàm veſtrum illum quem anima mea abhorret aſpiciam finem. Væ! ſic erit: hoc unum jam reſtat mihi ſolatium, mors mea præibit, liberabit me à conſpectu veſtræ aut mucro, aut laqueus. Sed miſeremini, ô cives! intercedite pro innoxio, vel certè puniar ego ut nocens, dum mea famis tormento non cruciectur familia.

Caſſiani erga Armenum avaritia.

LXIII. Multis ad hunc modum ille miſerabiliter, ſed inutiliter effuſis, ſpernitur, irridetur, repellitur. Commiſſa ei fuerat ab obſidionis exordio turrium unius cuſtodia, longè ab exercitu in angulo civitatis ad zephyrum ſupra montem ſitæ: hujus proximam inferiorem fratri ejus cuſtodiendam CASSIANUS tradiderat, ut dici poſſet ſorores duas duobus fratribus eſſe commiſſas: nec tamen incaute hoc, vel caſualiter actum eſt; prudenter longè à Chriſtianis deputati ſunt cuſtodes, qui aliquando fuerant Chriſtiani, hoc proviſum eſt & hoc actum. Sed ubi alter fratrum ille repulſus objectum ſe contumeliis videt, nullo intercedente, nullo miſerante; ſaluti propriæ conſulit, generali civium perditione ſuas ulturus injurias. Sopitis nocte intempeſta excubiis, de muro cui junctam turrim obſervabat, funem demittit, per hunc gemino comitatis pignore deſcendit, longo fatigatus circuitu ad BOAMUNDUM tandem pervenit. Eum inter ceteros quaſi principum principem orientalis ille populus arbitrabatur, quòd olim WISCARDO Græciam debellante, BOAMUNDI fama terruerat Græcos plurimo certamine glorioſa: extunc factus Aſiæ celebris, nunc quoque omnium dominus putabatur. Sed juſſus ad quid veniſſet exponere Armenus: urbis introitum pandere ſe paciſcitur, diem ſtatuit & horam, locumque aditui opportunum. Mox filiis obſidibus ultro oblatis, datiſque: ſolus ad funem revertitur, comitantibus tamen impellentibuſque ira, audacia, ſpe, timore, ſurſum facilè volat.

Proditas civitas.

LXIV. At BOAMUNDUS numquam pari excitus gaudio, ſole orto Appodienſem Epiſcopum, virum quem papa URBANUS tamquam alterum eundem exercitui præfecerat; adit, ipſius fidei ſecretum hoc committit. Epiſcopus autem & fideliter rem tegere, & tectam ſedulò ſe ſpondet promovere. Igitur ſtatim exercituum rectores convocat, & qui erant in populo majores: quibus congregatis ſic fatur.

Boamundus Epiſcopo Podienſi rem nunciat.

Multùm diuque, fratres, vexavit nos labor præſens, multùm diuque, niſi oculus Domini ſuper nos fuerit, vexabit. Machinas ſtruximus, palam obſtitit; mœnia fodimus, repulſi ſumus: pugnavimus, hoc unum proſperè ceſſit: ſed timendum eſt, ne hæc quam inſtare aiunt pugna, eo ſit gravior quo numeroſior. Ille hoſtium numerus quindecim millia fuit: hi ſunt, ut perhibent, quater centena millia, hoſtium vires non ceſſant creſcere, nec noſtræ minui. At reſpicite quæ eſt firmitas urbis, quis ſit ſitus? foſſæ ejus tria latera imperviè ambiunt; quartum palus & fluvius, per circuitum muri, quibus ſi velit mundus pares aſtruere non habet; fontes intus ſcaturiunt, cetera ad uſum vitæ congregare ſufficienter potuerunt, apud quos per adventum noſtri minus annus tranſiit. O Antiochia, aut numquam eſſes, aut numquam obviaſſes! cauſa viæ Jeruſalem eſt, quid Antiochiæ & nobis? quod ſi hanc poſt tergum dimittimus, ſi ab hac repulſi ultra progredimur, nihil eſt actum, nihil reſtat ſperandum. Hanc, inquam, ſi dimittimus, non ipſa nos dimittet: ſemper ſequitur comes; ſed ut veriùs dicam, adverſatrix hæc vias obſtruet, hæc à tergo, hæc à fronte pugnabit, hæc reſiſtens, reſiſtendi ſpem aliis dabit, quæ capta omnes alias formidine involviſſet. O mœnia! utinam aut numquam ſurgeretis, aut procul ab oculis atque auribus noſtris. Sed deliberemus, ô proceres! conferamus in medio, proponamus præmium virtuti, excitabimus, ſpero, corda hominum audita ſumma præmiorum. Reſpicite Saül quid fecerit, & de antiquis exempla ſumamus. Non fuit in Hebræis, qui contra GOLIATH ſurgeret, donec regis filia & libertas patriæ domui promiſſa DAVID ſuſcitarunt. Aiunt intra ſe multi, atque etiam palam: cui laboro? ad quid me crucio? cur vulnera excipio? ego vitam meam pretium Antiochiæ dabo? ingratus quiſpiam neſcio quis principabitur. Abſit ego plorem, alius per lacrymas meas rideat ingratus. Quare agite, non moveat vos ambitus regnandi; ſed potiùs viæ cœptæ conſummatio: meliùs ipſa civitas illi contingat merces, cujus ope nos receperit, quàm præmii expers virtus torpeat, excuſationem quam audiſtis objiciens. Hoc eſt quod ſanius, quod efficacius, quod præſtantius, meditari, indagare, excogitare mens mea poteſt: diſcretio veſtra, ô proceres, ſi quid minus dixerim, ſuppleat: ſi plus, adimat: ſi male, mutet: ſi bene, annuat.

Oratio Podienſis Epiſcopi ad milites.

LXV. Ad hæc univerſus conſilii favor: prius qui primi, qui poſt primos poſterius pro

Principatus urbis ei promiſ.

Corruptus pecunia ſe proditurum urbem promittit.

dignitate ſua ſinguli aſſonant: nemo non faveat, omnes ei quicumque ſit urbem adnuunt, per quem aditus patebit. Tunc BOAMUNDUS promiſſum, inquit, quod jurejurando obſtringitur jam quaſi datum eſt, ut tranſeat quodammodo futurum in præſens, ſpes in gaudium: quod ſi ſoluta ab hoc vinculo tantum ſunt verba, quid confert autem? pollicitis dives quilibet eſſe poteſt: quare ſi cupis ratum fieri, fixumque ſtare; quod promittis conjurato. Nulla fit mora, nulla retractio, ſicut moniti ſunt jurant. etiam ſi majora his monuiſſet, in ſpem remedii parere non duri. Sic jam certior experrectiorque BOAMUNDUS aliquot primatibus conſilium ſuum aperit, omnibus ad ingrediendum parandum eſſe manifeſtius indicat, maturam opem adeo ſub certa ſpe promittit. Tunc valè invicem dato, ad propria redeunt, funibus ſtruendis dant operam. Ille maximè qui unus inter currentes bravium comprehendere intendit: ille accelerat, ille cogitat, ille totus de noctis proximæ adventu pendet quæ pigra ſibi ſupra quod amicam expectanti vel opus debentibus videtur.

Traditur civitas.

LXVI. Ea tandem cùm advenisset, medio omnia tenente ſilentio, BOAMUNDUS promiſſam ſibi turrim non ſine multo ſudore pedes adit, neque enim loci aſperitas equos admittebat: eundo tamen nuncium præmittit, qui excubet, qui prævideat, ſi tutus ſatis eſt ad mœnia acceſſus. Sanctus ille proditor hujuſmodi ſignum dederat abſcedens: Cùm veneris, inquit, domine mi, nuntium ad pedem turris meæ præmitte, ego in muris ſedulus excubabo: ſi proſpera omnia, lapidem poſt lapidem demittam, ſi adeſt periculum, unus indicabit. Ad hæc igitur diſcernendum excubator præmiſſus, turri appropians ſtatim agnoſcitur, agnitus proſperitatis ſignum accipit, rediens annunciat quod audivit. BOAMUNDUS ergo, ſicut cœperat, ad mœnia pervenit, funem deforis pendentem invenit, in eo ſuos ligat, Armenus trahit: cumque ſatis firmos ſtruxiſſet nexus; juventus volucris pennata corpora accincti gladiis per funes volant, GOUEL Carnotenſis primus, ſicut aquila provocans pullos ſuos ad volandum, & ſuper eos volitans, vir ille nobilis, & à puero nihil eſuriens ut laudem, neque ſitiens, non propter vitam laudari; ſed propter laudem vivere cupiebat. Primò tacitum eſt, dum paucitas multitudinem formidavit: at ubi multitudo introducta, formidinem excluſit: jam in leones vertit animus, quos aquilis ſimilaverat aſcenſus.

Cæduntur cives.

LXVII. Currunt ad portas, quibus ſi quis occurrit, occumbit. Primus gladios eorum expertus eſt, in cujus primam turrim deſcenderunt, illius ſui introductoris germanus, quem ſecreti hujus frater reliquerat ignarum, ne ſtruerum facere hoc eſſet ſibi ſuiſque patibulum ſtruere. Illo itaque ſociiſque cuſtodiæ repentino gladio jugulatis, fit clamor, quo turres aliæ tremiſcunt, fugiunt vigiles quibus licet, aliis ipſæ factæ tumuli, ſepultos ſervant à quibus modo ſervabantur: ſic ad portas deſcendunt noſtri, poſteriorem in occaſu, repagulis exciſis, BOAMUNDO aperiunt alteram quæ boream excipit & poſtero RAIMUNDO. Ad illam per abrupta per avia BOAMUNDUS deſcenderat, hanc de proximo diu obſederat RAIMUNDUS, qui audito tumultu de intus, mox adeſt nihil cunctatus. Fuerat illa curarum maxima, ille timor magnus, ne introductis noſtris, occurreret civitas, portas tueretur, auxilium excluderet; at miſerante populum ſuum Chriſto; dum hi veniunt, illi fugiunt, portæ cuſtodia vacantes facilè patent, ubi ſecures altrinſecus in mediæ trabis excidium laborant. Nox hactenus Chriſtianis obſecuta eſt, aurora rutilat, dies accelerans tantum nocti gaudium invidet. Igitur orta luce, Chriſtiani palatia irrumpunt, captæ urbi inſultant, latibula rimantur, aurum, parvulos, matronas, puellas, præterea quid quiſque invenit, arripit: mares quod bellicoſum eſt trucidat, quod imbelle reſervat. At cives, qui promtus fugæ, qui pede celer, relictis omnibus, in montem fugiunt, ſaucium pater filium non expectat, ſed nec filius patrem grandævum.

LXVIII. Situm in ſumma rupe caſtrum multos recepit, quàm plurimi excluduntur, quos Chriſtianus enſis obvius avertit; hi pars in montem corruunt, quidam per interiores gradus aſcendunt muros, dant ſaltum foras, exitialem aliis, atque aliis redivivum. Latus illud urbis, ut ſupra dictum eſt, obſeſſore vacabat; ideoque quos egrediendi licentia expediebat, viſum eſt illis aptum fugæ divortium. Ipſe etiam princeps CASSIANUS verticem gladio, tergum lancea, jaculo ſaucius femur hac evaſerat, quamtumque nox, diluculum, calcar, equus adjuverant, jam prope Rubeam oppidum elongaverat: illic equo deſtitutus, ac tenebris in frutecto abſconditur, ſperans ſive de præſenti luce viatorem opiferum, vel ſaltem de nocte inſtanti tenebras fugæ ſolatium: hac in ſpe miſer ille ſaucius, ut dixi, anhelus, ſitiens, arrectis auribus, oculis ad vias intentis, in dumo latitabat, lepuſculo ſimilis quem canilorum faucibus ereptum, vepris celat. Proh mundi gloria! Quid nunc eo infelicius? idem heri Antiochiæ princeps, Syriæ dominator ac Phœniciæ, Aſſyriæ terror, regum orientalium potentiſſimus, uni Solidano qui regnum Perſida regnaverat, ſecundus: ſed dum tantis miſer vexaretur anguſtiis, ſitis acrior viſcera torrebat, viſo ruricola aquæ amphoram bajulante: illi innuit, acceſſit, bibit. Aſpiciens ruſticus habitum, faciem contemplatur, ſtupenſque ad caſum & vulnera: Heu, inquit, domine mi princeps, cui de te tantum licuit, cujus in te tanta ſurrexit audacia? agnoverat enim eum, ut ſemper plebis oculi ad regiam majeſtatem intenduntur: ſtupebat ergo eventus adhuc recentis ignarus.

Princeps Antiochiæ Caſſianus fuga ſibi conſulit.

A ruſtico occiditur.

LXIX. Tunc CASSIANUS miſeratori infelicitatis ſuæ fidem adhibens, ſimul metuens ne diſſimulando diffideret, diffidendo vices hoſtis exequi videretur: Perdita eſt, inquit, Antiochia, Franci tenent. Ego qualem vides citto

„ lac vulnere vix aufugi: at tu, obſecro, ne pa„ lam facias: veſperi ſcilicet fugæ operam dabo. „ Tu mercedem quam maximam à me, ſi evaſero, expecta. Vulgus fortunam ſequitur, qua ridente, multos in eo numerabit amicos; eadem triſti, diffugiunt ſiccatis cadis cum fæce, ferre jugum pariter doloſi. Antonius tanto, tam repentino caſu ruſticus; apud ſe non eſt, infremit ſpiritu, ſtupet, deliberat tandem quid in tanto rerum cardine ſit agendum. Statim tractat interitum ejus, cujus modo vulnera miſerabatur, in qua ■ duo penſat: acceſſum facilem, effectum utilem. Si hunc occiderit, præſto eſt merces, veſtes regiæ & equus, ad hæc Francorum gratia: præferenda tamen his fuerant amicus Chriſtus, cujus inimicum interemiſſet, & de tanti nece principis laus immortalis, quæ in mortem multos impulit mortales: ſed hæc aliena à mente ruſtica nobile nihil attendente: ſic utilitatem conſiderat. Porrò feſſum, exanguem, ſeminecem, ſolum, inermem videt: facilè arbitratur, vitæ quod reſtat extinguere. Quid plura? immemor honeſti, pietate neglecta, ſervus dominum clavâ ſublatâ dilaniat, cerebrum ſpargit, ſpolia ſatis arcta ingentibus præferens promiſſis.

(a) Tancredus hujuſce expeditionis ſe conſcium non fuiſſe conqueritur.

LXX. (a) Tancredus interea ignarus omnium quæ acciderant, more ſuo vias procul ab urbe obſidebat, quæ introïtum exitumque ſæpius indulſerant urbanis: cùm ergo à profugis illac egreſſis captiſque res geſtas accepiſſet: Heu mihi! heu! ingeminat, qui „ in tanto tam ineffabili gaudio ſolus cogor do„ lere. Proh pudor! quis laboravit, & ego quie„ vi? qualis excubavit, & ego ſtertui? O Boa„ munde, Boamunde! aliis palam feciſti, „ clam mihi: ô cognate ſanguis! hoccine fuit „ cognati ſanguinis? abſentaſti me, cujus præ„ ſentiam noveras in hac tanta militia primas „ partes non declinare. Noveras ſi adeſſem, pri„ mus ad mœnia currerem, primus funes ap„ prehenderem, primus ſupervolarem, primus „ detruncarem: hanc mihi gloriam invidiſti; „ quamquam tibi eam vires, ætas, fortaſſe ani„ mus negabant. O felix ille, quicumque eſt, „ qui has Domino Deo noſtro primitias libavit! „ ſed properemus, ô ſocii, præcurſum amiſi„ mus, ſaltem ſubſequamur. Neque enim hæc „ ille etiam auferet, qui vos pauperes fecit, me „ inglorium. At qui finxit ſigillatim corda ho„ minum, qui intelligit opera ipſorum, ipſe ju„ dicet, ipſe vendicet. Hæc fatus Antiochiam venit, gaudium invenit, & ipſe qui modo flebat cum flentibus, jam cum gaudentibus gaudet: quippe gaudium commune, privatam de corde nobili expellit triſtitiam. Accedit tamen & communi lætitia parva, quod relicti ad tutelam caſtrorum, pars militiæ audito turbarum ſonitu, cum Boamundo introïerant, abſentique domino palatium præparaverant inſigne: jamque introgreſſis omnibus qui principabantur, ſolus Bleſenſis comes aufuit: ſeu meritâ ſuperum ici, ſeu fortunæ invidia pudenter excluſus.

(b) Caſus mirabilis.

LXXI. (b) Accidit per id temporis quiddam inopinabile ſine exemplo caſus, cujus generis nec anteceſſiſſe nec ſecuturum eſſe prodigium ætas priſca meminit, aut præſens. Conſidebant Boamundo vocati ad cœnam comites, Flandrenſis dexter, lævus Bolonienſis: aderat multa plebis palatio in eodem frequentia, pars diſcumbentes, pars miniſtri, ut fit ubi principes tanti tres ad menſam conveniunt. Cibus tacitos facit; potus, quod per quemdam prudentem dictum eſt, loquaces: librabat Boamundus dextra cultellum poſt cœnam, cùm Flandriæ comes alludens ſic ait: Quid ſibi vult hæc libratio? manifeſtum eſt, video, ſolliciti ſignum, non eget curis hoc tempus, hora eſt gaudii, non curarum: immo, inquit Boamundus, domine comes, alia eſt res, præſentia veſtra non me ſinit eſſe ſollicitum, cui ludum ſtruo dum rotino cultellum: Hunc cujus groſſitudo ceteros premit (& ardebat coram eo ceteris groſſior ſuper candelabrum cereus) hunc, inquit, ſemel ictum in duo diſpertiam. Viſus eſt comitibus ſermo delirus, & quem nulla poſſit ſequi effectus facultas: quapropter ſubjicit Flandrenſis: Aggredere quod jactas, Princeps, voti compotem donabo clamyde mea: tu verò impos me tua ne abnuas donare. Conceditur: qui mox ſublato ■. ictu aſtantem diſſecat cereum, deſcendens quippe ex obliquo dextra facilem cautè imperavit ſectionem. Fit itaque cereus unus duo, quod dictu eſt mirabile, ardens ardentes: ardet quæ ardens deciderat pars ſuperior; ardet inferior quæ fixa aſtabat, neminis manu admoto igne per ſe accenſa. Aſpicientium ſtupent mentes, omine acti actor ipſe terretur. Volitante populum rei fama, ex omni atrio, ex omni officina accurritur, ſtupetur, nequeunt expleri corda videndo, adhuc ſtupentibus iis, adhuc mirantibus, ille ſubitò accenſus ſubitò quoque ignis extinguitur, augurium triſte. Quòd ſi ſocietatem integram manendi percundique cera & flamma conſervaſſent; longa hereditas, longa promitteretur ſucceſſio, ad ſupremum ſæculi diem perducenda: quia verò ortus evanuit quod ſucreverat igniculus, ſobolis quidem aruſpices promittunt ſpem futuræ, at mox tranſituræ. Oſtendent, aiunt, terris hunc tantum fata, nec ultra eſſe ſinent, & cetera quæ ſubdidit Mantuanus: quæ nos in nece Boamundi junioris vidimus completa. Prodigii novitas comitem defendit: non eſt de oppignerata clamide certamen, immo opes atque inopia, hæc principem illa comitem circumvallantes. Itaque non ſolùm quòd debetur non exigitur: verùm etiam plurimo comes munere cumulatur.

(a) E contrario Baldericus lib. 3. Tancredus enim, ait, ſuique auxiliarii non tam ab origine aberant. Sed major fides adhibenda Radulpho.

(*) Quæ hoc numero continentur, etiam in aliis geſtis Tancredi aſſuta, ſive ab eodem auctore, ſive ab alio poſtmodum addita: quæ tamen narrationis ſeriem interrumpere videntur.

LXXII.

Chriſtiani urbe potiti ab infidelibus innumeris obſidentur.

LXXII. Dies illa dies gaudii fuit, at craſtina mœroris. CORBOZAN regis Perſarum dux cum quadringentis millibus equitum adeſt, urbem obſidet, incluſis mortem minatur & carcerem. Hæc audiens Bleſenſis comes, quantum licet maturat fugam, inſtar victoriæ reputans, ſi evadere datur ſociis præſentibus morti addictis. Igitur Græciam verſus revertens, imperatori ALEXIO apud Cuthai civitatem Lyciæ obviat cum Græcis centum millibus in auxilium Francorum feſtinanti. Veniebat cum eo GUIDO BOAMUNDI frater, & quidam alii Francorum nobiles circiter decem millia armatos habentes. Cum ergo de obſeſſis Francis, de obſeſſoribus Perſis imperator à STEPHANO rumorem accepiſſet: fama eſt primò eum voluiſſe ſuccurrere: ſed ejus qui incitare debuit, verbis revocatum, ceſſaſſe. Reſpondit STEPHANUS, aiunt, de Perſarum numero conſultus; ſi, inquit, domine mi, exercitus hic tuus illi pro eſca daretur, non ſufficeret ut unuſquiſque modicum quid accipiat. Territus verbo imperator, in Græciam refugit, oppida, rura, caſas per quæ redit incendio vaſtat, poſt ſe populos trahit, ne fortè ſuis ipſe alimentis hoſtem paſceret inſtantem. Voluit GUIDO, vixque retentus eſt, quamvis Græco deſtitutus auxilio, Chriſticolis opem ferre incluſis: ſed eodem quo imperator dehortante retrahitur.

Dira fame affliguntur.

LXXIII. Interea ſeptos hoſtili milite Francos,
Mœnibus incluſos, Perſarum ſpicula paſſos,
Dira fames cruciat; res dura: ſed aſperior ſpes.
Nulla quies miſeris: hinc monte pluente ſagittas,
Illinc planitie, cohibent hanc murus & unda.
Montem nihil horum: mons pervius incitat hoſtem.
Ergo dies bellum, bellum nox excit opaca.
Summa tenent Turci, defendunt ima Latini.
Adverſum innumeras ſtat lancea pauca ſagittas,
Diſpar certamen, numerus, vires, locus, arma;
Omnia diſparia, præſtant hæc omnia Turcis.
Tantum animi Francis animis præſtantibus, omnem
Triſtitiam pellunt; ſuperant quibus omnia præſtant.
Conſilium faciunt, qua declinare laborem
Arte queunt: oculiſque leves inducere ſomnos.

Reſiſtunt & propugnacula inſtruunt.

LXXIV. Cæmentum, lapides, perpendicula, artificeſque,
Funes, vaſa, dolabra parant; conctiſque paratis,
Nocturni fabricant, bona res, lucem tamen odit;
Exit opus noctem, redeunt in luce ſagittæ,
Lancea ſtat contra, dumque inſtat, fabrica ſurgit.
Dum refugit, celſi; ſic formam inter utramque.
Conſtruitur murus, Turcis deſcenſibus obex,
Si ſit opus lignis, ut materiam petat ignis;
Illuc ad ſpatias juga mitte bis octo ſagittas,
Accipias reduces fluidos ſudore jugales.
Nemo redit vacuus, pharetras implere paratus;
Ergo aliquam nactos, ſed vix utcumque quietem:
Serius infigunt jam Partica ſpicula Francos,
Jam verſant alias alio diſcrimine curas,
Omnimodâ populus lacryma, anxietate, labore,
Plagis, eſurie, curis, algore, calore;
Quid poterant avidi carpebant nocte ſoporem.
Ille loco panis ventres paſcebat inanis.

Dum indulgent ſomno, hoſtes ... ſtat.

LXXV. Dum gens ſtertebat, murus cuſtode carebat:
Nam, ſic vulgus ait, malè ſervat qui benè ſtertit,
Cujus erant ſummæ latebroſa palatia cauſæ,
Vicatim clamans, ô ſurgite, ſurgite, præco,
Hoſtis adeſt, turres aſcendit, jam tenet urbem:
Vos quæ pigra quies! miſeri ſuccurrite vobis.
Hæc dum clamat, ad hæc clamata ita ſurgitur ac ſi
Iſmarus & Rodope, quas ducat Thracia rupes
Surgere juſſa forent, juſſi clamoribus iiſdem.
Hinc proceres ſtatuunt latebraſque ſedeſque cremare:
Ædibus accenſis, cuſtodes murus habebit.

Robertus urbem, incendit ut mox adſit miles.

LXXVI. Flandrigena huic operi ROBERTUS adeſſe monetur:
Impiger ipſe pigros celer excit, & hac ope tardos,
Ne pereant magni, dum tractant otia parvi
Fit quod dictum eſt, urbem ROBERTUS igne
Vaſtat, & urbanos dum ſervat mœnia ſalvat.
Si rectè memini, Provincia miſerat illos,
Quos umbræ pigros, celeres flamma addita fecit;
Illa ſecus montem, ſed non tamen in pede montis.
At vicina pedi gens atria maxima habebat,
Primos introitus portis ſortita recluſis,
Primò quas placuit ſummas elegerat ædes,
Principis hinc etiam RAIMUNDO contigit aula,
Inde quies genti partim ægra, ſuperbaque partim:
Aſt ubi Vulcanus depaſcit culmina, ſurgunt
Qui pigritabantur, piget indulſiſſe quieti.
Currunt ad muros, propter tentoria figunt.
Pars tegetes fabricant, ſic proxima perditioni
Mœnia ſervantur, ſic damnis damna levantur,
Sic generale malum ceſſans, in particulari
Sancit quod legitur; *dolor eſt medicina doloris.*

Templa & Palatia igni conſumit.

LXXVII. Urbs accenſa magis accenditur, ac magis, eheu!

Excedit medicinâ modum, domibuſque nocenti
Igne perterratis, innoxia templa cremantur:
Templa, quibus viſis ſtupuiſſet pictor Achivus,
Auri fuſor Arabs, ſculptores Scotus & Anglus.
O quantam, quam materiam decor ille tegebat:
Quippe columnarum pariis de cautibus ordo;
Forma pavimenti, viretum mare, par criſtalli
De cedris Libani fragrantia tigna. Coätus
Excutere trabes de ſylvis æthericangis:
Marmor Atlas, vitrum Tyrus, æs Cyprus, Anglia ferrum.
Singula regna ſuas ſtuduerant mittere gazas:
Et quamvis ſurnus latens coquat Antiochenus
Plumbum, aiunt, templis miſiſſe Amathonta tegendis,
Alterius domini culturam mater habebat:
Alterum erat Jacobi dubitatur an eſſe necati.
An ligno necti de templo præcipitati.
Tales materiæ, tantum decus, hoc perit igne;

Servatis muris, inſtat nihilominus hoſtis.

LXXVIII. Sed jam ſervatis tanto diſcrimine muris.
Hoſtis adhuc inſtat: cuſtodes fallere tentat,
Nox cavet inſidias, lux ſpernit ſcire cavendas.
Qui ſpectant altis de rupibus inferiora,
Cuncta palam ſpectant, qui ſtertit, quis vigilatve,
Quæ tutore carent partes, quæ præſide gaudent.
Gens Alemannorum frontem quæ ſpectat ad Eurum
Noctu ſervabat, ſomnis in luce vacabat:
Sæpius hæc Turci ſumma de rupe videntes,
Spem capiunt ſomnis aſcendere poſſe ſub il-[illegible].
Scalas ergo parant, veniunt [illegible] mœnia furtim:
Ilicet aſcendunt, nullo prohibente, jacebant
Cuſtodes miſeri, quaſi morte ſopore ſoluti:
Plurimus in turres jam ſcanderat arcus & enſis,
Cum de longinquo cernuntur talia muro.
Fit clamor, fremit urbs, tandem ſopita reſurgit
Turba ſtupet, viſis prope ſe diſcurrere Turcis.
Pars gladios ſtringunt, pars diffugiunt ſtupefacti:
Qui ſtringunt feriunt, qui diffugiunt feriuntur,
Inſtant Chriſticolæ, fugiunt ad mœnia Perſæ.
Felix cui ſcalæ vel cordæ contigit uſus,
Cui neutræ infelix: de mœnibus exilit altis
Audax in ſilices, timidus ſtrictos fugit enſes,
Dum tandem exciti ſurgunt, urgent Alemanni,
Turba Latinorum, pudor! ut teſtantur & ipſi,
Per plateas Græci clamantes Caco Alemanni.

Obſeſſos fames

LXXIX. Nec tunc deſtitit fortuna laceſſere Chriſtum,
Seu Chriſti famulos, ſuperata reſurgere tentat.
Aquila, ſuccubuit ſcandens, ingreſſaque muros
Deſcenſum egreſſumque parat: nihil intentatum
Linquens, nunc dextra tractat, nunc arma ſiniſtra;
Dicens, ſi nequeo ſuperos, Acheronta movebo.
Chriſticolas clauſos patientes aſpera luce,
Aſpera nocte fames omni crudelior hoſte
Affligit, lacerat, conſumit, macerat, inſtat.
Trux heri, nunc trucior, cras, poſteras ſævior, atque
Sævior accedit, quanto magis eſca recedit.
Quæ tanta macie, tanta inter tædia vitæ
Expers auxilii, pars militiæ fugiendi
Conſilium tractat; proba, nobilis, inclyta bello
Uſque ſub hoc tempus, digniſſima laude juventus,
WILHELMUS fratreſque ſui, ALBERICUS, & IVO.
Iſti tres cognomen habent de *Grente Maiſnil*,
De Fontenella RADULPHUS & is Turonenſis;
At fratres, pudet, heu! pudet, heu! Normannia miſit.
Illud ubique genus victoria, gloria mundi,
Anglorum victor populus, victor Siculorum,
Victor Græcorum, Capuanorum, Apulicorum;
Cui Cenomanenſis, Calaber, cui ſervit & Afer,
Cui Japix, horum patitur de ſtirpe pudorem.
Admoniti plures illorum voce fuerunt,
Ut fierint tanti comites ad fœdera probri:
Sed Deus, ARNULFUSque ſuos parere paratos
Arcent, & turpi revocant à conditione:
Aſt oblita Dei, patriæque, ſuique juventus
Illa probroſa viæ cœperit, auctorque pudendæ,
Perſtat in incepto, nullo revocabilis ore;
Egregium factu rata, præclarumque relatu:
Si reliquis cæſis, hæc ſe ſubſtraxerit hoſti.
Ergo ſtruit funes, ſtructis quibus atque ligatis,
Pendula de muro fit noctua nocte volando:
Sic nocturna fugit, fuga ſole oriente pateſcit,
Moxque fit edictum ne quis diſſolvere funes.
Audeat, opprobrii monimentum poſteritati.

Obſeſſi lethiferis cibis utuntur.

LXXX. Ergo ubi jam paleas pepulerunt vannus & aura,
Purum quod remanet frumentum, aurum igne probatum,
Purgatum terræ, gens imperterrita conſtans,
Sed lacerata fame, miſerabilis, irrequieta,
In ſpem vivendi currunt ad opes, moriendi
Lethiferos guſtus, ut ſunt ſalvinca, cicuta,
Elleborum, lapan, lolium, zizania mandant:
His miſeri ad vitam dum veſcuntur, moriuntur.
Præterea ventres ſoleæ quocumque repoſtæ,
Et quicquid corii inveniunt ubicumque rejectum.

urgens ab urbe nobiles quoſdam exire compellit.

Immiſſum cacabo, flammis molleſcit & undis,
Indè ſtruunt epulas, felix cui ſors dedit illas,
At quibus invidit mortem morboſque reliquit.
Preſſa malis, aſſueta bonis tam nobilis illa,
Tam præclara ducum, comitum, regumque propago,
Qualem nulla prius ſepſerunt mœnia nec poſt,
Expavet eſuriem: pro nectare vix habet amnem.
Hinc ventris fluxus, febris, hinc peſtis aquoſa:
Nullum ſolamen, partam videt undique mortem.

Singulare certamen ore Petri Eremitæ petitur à Perſis.

LXXXI. Multa ſtudet, volvit, rimatur, circinat, ambit.
Qua vi quove modo, quanam ratione vel arte
Declinet mortem, vitam revocet fugientem,
Sic nox, ſive dies tractat, fecit iſta palamque
Conſilioque inito legatos mittere ad illum
Perſarum ſatrapam, cui nomen CORBORAN audent:
Quinque, inquam, mittunt, inter quos PETRUM Eremitam:
Petrum cujus erant coloratet, ſpiritus acer,
Pes nudus, ſtatura brevis, facies macilenta,
Inſtar aſellus equi phaleræ ſibi ſicut aſelli.
Petrum more heremi viliſſima cappa tegebat:
Sceinate ſub tali trabeati adit ora tyranni.
Cernentes habitum, vultum, mox cetera Perſæ
Gaudent, & ſperant procumbere velle miſellum
Principis ante pedes, ut flexus flecteret ipſum
Poples, & ad pacem prænuncius ante veniret.
Non ſic impietas, non ſic: ſed pulvis ut ille
Quem ventus rejicit, ſic & tu rejiciere.
Tunc ſic eſt orſus ſed recto vertice PETRUS.
Gallica nobilitas Chriſti peregrina ſepulchrum
Dum petit, egregiâ quæ nil timet urbe potitur.
PETRUS apoſtolici dux agminis hic dominatur,
Hanc fovet hoſpitio, conſervos gaudet habere.
Tu fines ejus popularis, & obſidione
Claudis Chriſticolas: jubeo ſub nomine Chriſti,
Sub PETRI, diſcede ſuis de finibus, & cito: vel ſi
Juſtitiam ſequeris, ſi Perſica regna quid æquum,
Quid rectum curant, armentur & egrediantur
De veſtris deni vel ſex, vel denique terni:
Contra par numerus concurrat Chriſticolarum,
Vincat uter populus, ſibi ſerviat Antiochenus:
Victus uter fuerit, diſcedat ab Antiocheno.
Aut ſi conditio gravis hæc tibi diſplicet, audi
Quid ſequitur, quid nos proponimus, altera reſtat
Fortaſſis gravior: cum craſtina fulſerit Eos
Ne dubites, bellum tibi noveris affore partum.
Hæc ſunt quæ populus mandat tibi verba Latinus.

Perſarum reſponſio.

LXXXII. Dum PETRUS mediis proponit talia Perſis,
Ridet turba ducem, ridet quoque grex popularis,
Subſannant miſerum trabeati more locutum:
Tandem dux tumido reſpondet gutture ſummus.
Perſarum regnum populantes gens peregrina
Offendere deum *Mahumet*, eique ſecundum
Solum Solidanum: perquirere, perdere miſſus,
Inveni prædam: ſed claudunt mœnia, frangam.
Corpora veſtra canum dabo rictibus, atque leonum.
Hæc mea vade tuis reſponde verba Latinis:
Nam quid ego PETRO, quid veſtro reddere Chriſto
Inveniam! quanti Petrus, tanti mihi Chriſtus:
Cura mihi neuter, riſus mihi, riſus uterque.
Poſt audita PETRUS ſpiramina tanta minarum,
Ad ſocios remeat, rabiem ducis ordine narrat.
Protinus accingunt ſe bello audacia Galli
Pectora: ſed conſumta fame, & ſine carnibus oſſa.

Fideles ſtatim prælio meditantur.

LXXXIII. Area lata jacet ſub muro proxima portæ,
Quæ patet in Boream, ponti conterminia & amni.
Illuc conveniunt, ibi ſe metitur inermis
Ille ſacer populus, ſtatuunt quis primus in hoſtes,
Et quis prima ſequens tollat vexilla ſecundus:
Sic reliqui certo diſponunt ordine bellum,
Quo ſtent pila loco, quo lancea, quove ſagittæ:
Unde eques, unde pedes aut irruat, aut ſtet in hoſtem.
Ordine cuncta ſuo ſic diſponentibus illis,
Sol ruit, extrahitur in craſtina tempora bellum.
Tranſierat Byſſe, reſtabat tertia noctis,
Cum ſuus ARNULFI curſu feſtinus anhelo,
Voce manuque ſimul didaſcalus atria pulſat,
Surge age, ſurge cito, quid ſigna, polumque moraris?
Cælitus ecce micat victoria, ſuſpice ſtellas:
Ante ſequebatur modo qui præcedit, at illa
Quæ nunc retromeat, nunc uſque ARNULFE præibat:
Surge, duceſque ciens, in prælia coge, pericli
Si quicquam eſt, obſes teneat, crement aut crucifigat:
Et conjux, & uterque parens, & gnatus utérque:
Namque & uterque parens, gnatique, uxorque erat illi.
Doctus hic à puero quo currant ordine ſtellæ:
Vel quid portendant, ſeu mutet regna cometes,
Sive ſenex gelidus pyram minitetur & imbres,
Seu Phætontæos currus, leo ſævus, & ignes

Aut latus enſiferi nimis æſtuet Orionis
Auſpicium belli, vel quicquid quæque minetur;
Summus in hac doctor multos inſtruxerat arte,
In quibus ARNULFUM, geminaſque oſtenderat illi
Belli à principio prodentes omina ſtellas,
Altera Chriſticolis fatum dabat, altera Turcis:
Ordine tunc alio currentes, ac prius illæ
Exitium Perſis prodebant, gaudia Francis:

Irruunt in hostem.

LXXXIV. Ergo ubi ſigna poli lingua digitoque magiſtri
Linceus ARNULFI percepit ocellus & auris:
Ad proceres ſummos citus exit & excit in arma:
Et verſo verſum curſus docet ordine fatum:
Jam bona cuncta nova, quia tranſivere priora.
Interea phœbo nox ceſſerat, ergo recluſis
Eſuriens bellum gens exilit inclyta portis.
Nunc ope, nunc opus eſt, nunc, Spiritus alme, vocanti
Affer opem, quæ prima acies, vel cuja ſecunda,
Quæ reliquæ fuerint, qui te ſitit imbue vatem.

Ordo decem in aggreſſione hoſtium.

LXXXV. Primus HUGO magnus Francos educit ab urbe:
Prævius ante micat, prænobilis ante micabat:
Proxima Normanni ſubeunt vexilla ROBERTI.
Summi ambo comites, ſoli ambo regiâ proles
Clarior HUGO genus, ROBERTUS cetera major,
Non ſine re partes belli meruere priores.
Tertius extrahabens GODEFRIDUS in agmine multos,
Utpote Lotharidas cum Lotharidis Alemannos.
Quartus TANCREDO bellantum contigit ordo,
Armis præcipuus, ſed non adeo numeroſus.
Viribus & numero ſublimis in ordine quinto
Fulget vexillum Wiſcardigenæ pretioſum;
Partim materia, partim crucis indice forma.
Subſequitur ſextus magno fremitu RAIMUNDUS,
Hic ut ſe Turcis, non ut ſe miſceat armis:
Præſidio ſubſtet bellantes, undique ſpectet,
Pube peritura perimendæ ſuppleat arma,
Sit robur belli, ſit murus, [illegible] inſtar azyli.
Flandrigenæ comitis vigilantia præſidet urbi,
Ipſe regit portas, murum armis ipſe coronat,
Turres omnimoda jaculorum nube, ſagittis,
Stipitibus, telis, ſaxis, ſudibuſve peruſtis,
Sæpius ad fabricam convertens frena recentem:
Unde minæ, unde metus, ne rupta admittat & hoſtem:
Nunc ducis ore tonat, nunc militis enſe trucidat;
Ille obex Turcis deſcenſibus unicus ille
Magno præſidio magni tutoris egebat.

Terror Perſas invadit.

LXXXVI. Perſarum ſatrapam ſcaccis operam dare fama eſt,
Gallica cum primus vexillifer extulit arma:
Illico rumor adeſt exire ad prælia Francos:
Princeps nil motus ludum tractabat ut ante,
Sed neque cum magni comitis vexilla ROBERTI
Surgere clamantur: proh quanta ſuperbia! ſurgit,
Tertia cum ſubeunt, ingens erat ille tumultus.
Demum captivis noſtra de gente vocatis,
Nam quoſdam noſtræ captivos gentis habebat:
Quorum ſine, quid ſignificent vexilla requirens,
Quidnam figurent, quorum ſint protinus audit.
Hoc eſt ROBERTI, GODEFRIDI hoc, illud HUGONIS:
Hæc eſt nobilitas, at major in urbe poteſtas:
Vel jam pugnabis, vel pugnam ſcire negabis.
Sic fando TANCREDUS adeſt, & adeſt BOAMUNDUS,
Et robur belli cum ſigniferis RAIMUNDI.
CORBORAN accinctos bello, jamque irrulturos
Chriſticolas cernens timet, accitoque repentè
Traduct verborum, quam Chriſticolæ prius illi
Obtulerant, quam repulerat modo conditionem,
Rurſus eis offert, at rurſus ſpernitur illa.
Tunc mora nulla citi pharetras arcuſque ſibi aptant
Aſſyrii, Perſæ, Parthi, Libies, Elamytæ,
Phœniceſque, Arabeſque, Indique, Tyrique, Medique,
Cumque his multimodæ quas propter tædia longa
Nomine quæque ſuo prohibemur ſcribere gentes.
LXXXVII. Tranſierant inter montem Chriſtique cohortes
Maxima Turcorum rabies, quaſi millia centum,
Scilicet à tergo miſſuri ſpicula, tamquam
Venator cervos indagine claudere tentat:
Æneus his murus opponens ſe BOAMUNDUS
Ad ſocios tergum, vultum convertit in hoſtes.
Ergo pugna Deo bifrons, ſimilanda bifronti:
Seu cui pone caput geminat pictura draconi:
Hinc atque inde ſuum pro Chriſti ſanguine fundit,
Inque vicem fuſum de cædibus expiat hoſtis:
Eia ſtrenuitas, conſtantia martyrialis.
Athletæ Chriſti, totius gloria mundi,
Utimini dextris: vos pauci, centuplus hoſtis,
Utimini gladiis: eget his hæc area martis,
Hic ager, hæc meſſis reliquis vos paſcet in annis.
Altera frons belli BOAMUNDUS ſolus & expers
Auxilii humani ſperans in numine cæli,
Fidentes numero, confiſus præſide Chriſto
Aggreditur gentes, crux prævia nobile ſignum
Signum ſignorum præfulgurat, hoſtibus horror,
Chriſti militibus ſpes, murus, gloria, ſplendor.
Miles in egregiis non ultimus admodum acerbus.

Fortis, magnanimus BOAMUNDUS, Martis alumnus, A
Atque nepos, illud prædictum inſigne gerebat
ROBERTUS celebris GIRARDI filius orbi,
Is dextra & lingua quin mente & corpore Chriſti
Pronus in obſequium, proniſſimus in quaſi fratris
Frater, & in ſocias quaſcumque vices BOAMUNDI:
Pertranſit Turcas iterumque iterumque catervas,
Hortando ſocios, hoſti inſultando ruenti.
Turcis ROBERTUS, ROBERTO inſtar BOAMUNDUS: B
Non illis ille, nec huic hic ceſſat adeſſe.

Territi fugantur Turci. LXXXVIII. Ad crucis aſpectum perdit gens Perſica viſum,
Fit tremebunda, gemens quæ venerat acris & horrens.
Non eſt amentum, non eſt qui exerceat arcum.
Evax ah ah he vertuntur in *at at* & *heu heu.*
Ergo ſe pecudes, Francos genus acre leonum
Faſſa, fugam morti præfert, & vivere laudi,
Dum nequit ad montem regredi refugit ſecus amnem:
Victores inſtant, & numquam ſternere ceſſant: C
Donec utraſque acies ſociæ excepere cohortes
Victas, vincendæ victrices vincere ſanctæ.
Jam non pugna bifrons, jam certior ac fuit ante,
Jam ſpes aucta aliis, aliis metus additus armis;
His pugnare, illis pugna decedere ſuadet
Multus adhuc populus, numerus cui cedit arenæ,
Et quod rarus equi premit acris terga Latinus
Chriſticolis obſtat, Turcis ſolatia præſtat:
Accedit tamen his aſtutia; ſed nihil aſtus,
Nil dolus in Chriſtum, ſine quo nihil eſt nihil actum. D

Anceps pugna. LXXXIX. Venerat in bellum regnis cinus à Nabathæis,
Confineſque ſuos Perſas ſociaverat Eurus:
Ipſe regebat equos, ipſe arcus, ipſe pharetras:
Nec minus adverſis, obverſo turbine, dextris
Tela retorquebat, tortores torta per ipſos.
Vix ſtabat gladius contra Euri ſpicula Francus.
Languidus Æolio Zephyrus torpebat in antro,
Traditor in bellum Francos à Gadibus uſque,
Atque Pyrenæis nivibus, per & invia & Alpes,
Per freta, per ſyrtes, per Syllam, perque Carybdim, E
Fidus ubique comes adduxerat, at modo fallax
Abdicat auxilium, dum Francia pugnat in Eurum:
Hæc animadvertens gens Perſica, quod nequit armis
Molitur flammis, fumo, & caligine tetra
Chriſticolarum oculos ſeu nocte involvere tentat:
Subdit arundinibus incendia, ſubdit & ulvæ,
Subdit viminibus, quantum licet excitat Eurus.
Ille ſuas nebulas, fumum de vepribus ille,
De reliquis dumis, ſive hamno, ſive rubetis
Perflat in obſtantes reſtiali mente phalanges.
Ergo dies piceas fulgens converſus in umbras,
Fortes debilitat, confortat debile vulgus.
In tenebris enſes pugnant, in luce ſagittæ,
Seu contra linces ineunt certamina talpæ:
Sic furiis Euri nutat ſententia belli.
O quotiens illa Zephyrus dum tardat in hora:
Clamatum eſt, Zephyri ſuccurrite, ſurgite pigri:
Eurus pro Turcis furit, & vos ſurgite nobis.

Prævalent Christiani. XC. Sic dum clamatur, Deus afflictos miſeratur,
Theſauroſque ſuos aperit, producit & inde
Corum propitium, qui flando reverberet Eurum:
Inque ſuas cogat victum revolare cavernas,
Fumo Turcorum qui lumina turbet eorum,
Liber ab occiduo productus carcere Corus.
Nec mora mandatis obtemperat: omnia quaſſans,
Omnia convellens, obſtant quæcumque volanti:
Jamque in bella venit, veniens non arma viroſque
Tantum pulſat: equos terret, tentoria vellit,
Horrent atque tremunt mons, vallis, campus, & arbor.
Eure fugis, fumoque tuo tu involveris ipſe,
Inque tuos Perſas ſua fraus, lex æqua redundat.
Tunc oculis clauſis Turcus, ſed Francus apertis
Dimicat, & ſubitò verſa vice prævalet ille
Qui prope victus erat; ſuperatur qui ſuperabat:
Hic fugit, ille fugat; Baal ruit, obruit alpha.
Perſarum velox equus eſt, & pinguis & acer:
Contra Francorum tardus, macer, anxius, æger:
Ille fugit facile; nequit hic inſtare proterve:
Ille quaſi innumeros; vix hic quaſi ſexcentenus:
In vigilando fugæ poſt verſa pericula Perſæ
Qui celer aut celeri raptatur equo velut igni,
Qui fugit emerſus ruit, avius, & ſtupefactus.
At cui ſegnis equus, nec pes citus: ille vel armis
Occidit, aut ſervi trahitur ducendus in uſum:
Hac juvenis plantam memorant in cæde repertam,
Qua ponit tecti vice ſol imberve impelli:
Tunc trahit occaſus, trahitur quem miſerat ortus:
Sic & opes reliquas, ſcutellas, pocula, menſas,
Urceolos, tripodes, lecticas, labra, lebetes,
Ollas, flaſcones, tentoria, pallia, veſtes:
Omnia purum aurum, vel opus pretioſius auro
Victor habet. Populus de paupere jam fit opimus:
Jam ſedet, & Turcas avido vocat ore placentas:
Jam ſatrapis partam Perſis plerique ferinam,
Jam de captivo inter eos contenditur oſtro.

Victos Tancredus inſequitur. XCI. At proba TANCREDI laudem eſuriens ſitienſque

Strenuitas, præter laudem nullius avara,
Pauper opes, jejuna cibum, in ſudore quietem
Spernit, quaque iter eſt inter duo brachia fiſſi
In bivium *Farfar*, nuſquam locus aptior illi:
Multos perſequitur, paucis comitantibus armis.
Ergo inter Parthos & Perſas, mixtus & Indos,
Inter omnigenum vires Mahumicolarum;
Pardus ut inter oves, ſtragem Wiſcardida miſcet:
Calcibus urget equos, retroſtadis urget habenis,
Horrificis urget clamoribus, & ſtimulandi,
Qualibet arte: fugax acies incumbit in armos:
Collo infert ſtimulos, mutilat quacumque gravatos
Parte, vel ante jubis, inutilibus retro caudis:
Ut mortem evadat, nec ſellas ſolvere tardat:
Enſibus & pharetris etiam fugat illa ſolutis.
TANCREDUS virides reſpergit ſanguine glebas, *Totam miram ſtragem facit.*
TANCREDUS foſſas morientum ſtipat acervis,
Vulnere multa perit, perit & ſine vulnere multa,
Vulnera dum metuens, declinat vulnera turba,
Quidam ſponte ruunt, fræno ſellaque relictis;
Et ſubeunt dumos ſperando latere ſub imbris:
Horum cornipedis eviſcerat ungula partem,
Partem dum ruitur, tento pede, mors remoratur:
Quem pes non tenuit: cor huic crepuit, jecur illi:
Flumine ſalvari pars plurima poſſe putantes,
Intromiſſa vadis perit auxiliaribus undis;
Viva ſubit tumulos eques, atque equus intrat apertos;
Ut ripas ineunt, palam hunc abſorbet & illum,
Ergo pharetrati, loricati, phalerati,
Dum Styga ſic adeunt manes, alii tremefiunt,
Ipſe timet PLUTO repeti, pavet, ac fugit uxor:
At vada certa quibus ſors obtulit, ii quoque partim
Emergunt ab aquis, partim merguntur in ipſis:
Nec ſic evadunt, qui ſic evadere tendunt.
TANCREDUS ſequitur, vada ſcit quaſi (a) Lynca vadatur:
Uſque recens, acer dum cuncta recentia, cuncta
Acria parta ſitum ſibi ſuggerat obvium Harengum:
Natura pariter firmum munimen & arte
Non timuit Turcus in tanta peſte ſagittas,
Undique turritum, robuſto milite fultum
Nunc aperit portas diuturno tempore clauſas:
Occurrit domino venienti congrua pubes,
Ille ciens ſupplere novos, ſupplere caballos,
Arma, viros, & equos ſimul invenit omnia parta.

XCII. Planicies ſuper Arthaſii, ſub mœnibus Emmæ

Herbida dividui curſu circumdatur amnis:
Illa viatores prius excludebat, eratque
Circuitus longi properantibus invida cauſa:

(a) Lynca eſt fluvius in Macedonia, qui in Erigonem exigitur, cujus meminit Ovidius lib. 15. Metam. hoc verſu.

Abſcidit invidiam geminus de monte reciſus,
Atque viatorem admittens, altrinſecus arcus.
Hos inter pontes gens Perſica jam quaſi tuta,
Jam quaſi nacta fugæ poſt tædia longa quietem
Feſſa quieſcebat, bellum evaſiſſe putabat:
Cum TANCREDUS adeſt, & adeſt equus, arma, virique:
Pugna recens, viſis ſe mutuò qui fugat Evar
Exclamat Turcus, fugiens immurmurat *at at.*
Magna fuit cædes ſub mœnibus Antiochenis,
Multus ubiatque recens commiſit prælia cæſor:
Hinc eſt, atque illinc per mutua vulnera fletum,
Hinc illinc riſum, non eſt hic hac vice geſtum:
Altera pars riſit tantum, tantum altera flevit:
Flevit Turca fugax, riſit Normannica bellax.
Normannus ſternit, Turcus cadit, ut ſubitarum
Impetus haſtarum, geminique anguſtia pontis,
Effugium retinent, bellum committere terror
Non ſinit, atque fugæ labor, & vires labefactæ,
Plurimus & ſanguis multo de vulnere fuſus:
Ut quot membra fere, tot geſtent vulnera Perſæ:
Ergo væ miſeris quidquid tentetur ab illis;
Nam nec pugna fugam ſolatur, nec fuga pugnam:
Turcus utram tentet, neutram procedere gaudet:
Ut pecus ergo perit, leo, cui leopardus inhæſit.

XCIII. De tanta turba paucos fuga ſalvat, & ulna: *Arcaſium caſtrum redditur.*

Sic aliis ſtratis, aliis ſternendo fugatis,
Caſtrum reſtat adhuc Turcis, belloque refertum,
Reſtat adhuc, inquam, ſed inexpugnabile tamquam
Quiddam non hominum fuerit, ſed fabrica divûm:
Pergama Neptuni, Phœbi Ilium, utrumque utriuſque
Collata huic: tantum, quantum illis cetera cedunt;
Illa tamen pubes ſociorum territa cæde,
Nil ſibi confidens opes, atque pauper & expers:
Hinc item, inde moras examinat: ergo morarum
Sublata trutina, præponderat & placet ire;
Nil ſibi cum Francis, nil cum cæleſtibus armis
Aiunt: poſt victos ſuperorum numine Turcos.
Quoſdam de populo RAIMUNDI; ſive coactos
Eſurie dira, captoſve cupidine falſo;
Chriſto poſthabito, Mahumet jura colentes,
Turcatos eadem qua Turcos clauſtra tenebant.
Illi conſuli quis major Chriſticolarum,
Quiſve fide potior, cui caſtrum reddere, cui ſe,
Cui ſua ſit tutum: RAIMUNDO credere ſuadent.
Ille fide potior, comes, ajunt, robore major:
Non locus eſt metui, ſi vos committitis illi.

Hunc fuit [illegible] amnis.

Quid moror in verbis? res eſt rem claudere paucis:
Creditur, accitur, referatur, abitur, initur.

Podienſis epiſcopi morientis verba ad exercitum.

XCIV. Interea præſul moritur Podienſis, & intra
Baſilicam Petri conditus conditur almi:
At moriens proceres ad ſe vocat, hiſque vocatis:
Verba facit, monumenta ſui, documenta ſalutis,
" Dum Deus indulſit, dumque in me ſoſpita manſit:
" Nec ſtudium fratres, nec ſedulitas mea veſtro
" Defuit obſequio: vos ſicut mater alumnum
" Sollicitus fovi, docui, monui, ſtimulavi:
" Lethifera avulſi, vitalia ſemina ſparſi:
" Pervigili cura ſolvi mihi tradita jura.
" Jam nunc delibor, jam vitæ terminus inſtat.
" Sic me doctrinæ vobis papa miniſtrum
" Tradidit URBANUS: ſic vobis hunc ego trado,
Tradidit ARNULFUM nulli hoc in agone ſecundum:
" Filius hic, inquit, meus eſt dilectus, in ipſo
" Eſt mihi complacitum, vos aures vertite ad ipſum:
" Tu vero, Fili, monitus memor eſto paterni:
" Divini large documenti ſemina ſparge,
" Acceptam gratis ſementem reddito gratis,
" Peccantes revoca, bene agentes laude corona,
" Urge propoſitum, Chriſti oſtende miniſtrum,
" Sedulitate proba, commiſſa negotia tracta.
" Nullus ad injuſtum donis te flectat onuſtum,
" Utque brevi breviter, vita, loquar, eſto pudicus:
" Sobrius, & prudens, humilis, pius atque quietus.

Ejus epitaphium.

XCV. Sic monet, & paulo cunctatus tranſit ad illum
Quem mens, quem vires, quem vox coluit ſua JESUM.
Vir magni meriti, vir quovis dignus honore,
Vir dignus titulo, ſi non potiore, vel iſto.
Conditus eſt Moyſi clariſſimus hic imitator
Doctrina, ſtudio, moribus, officio.
Dux populi Moyſes, & dux populi fuit iſte:
Ambo duces Chriſti, cælitus ambo ſati,
Ambo juſtitiæ, doctrinæ ambo ſtudioſi:
Ambo fuere Dei vox media & populi.
Cauſa viæ Moyſi tellus Canaam memoratur,
Huic quoque cauſa viæ terra fuit Canaam:
Cernere, non uti Moyſi conceditur illa;
Huic quoque non uti, cernere ferme datum eſt.
Longa Deo Moyſen jejunia conſiliarunt:
Hunc quoque longa Deo conſecrat eſuries.
Ipſe Deus Moyſen, hunc papa URBANUS, & ipſe
Præco Dei ſequitur, miſit utrumque Deus.

Tancredus cum Normannis & Provinciæ comitibus Marram obſidet.

XCVI. Poſtquam urbs capta, victores gazis, victos cædibus donatos, alios ab humili ad ſydera extulit, alios ſub tartara à luxu & crapula ſummerſit: BOAMUNDUS Antiochiæ principatum adeptus, ad præſidium manet; TANCREDUS incertiſſimum vix laborem redintegrat; algorem, æſtum, inediam, ſitim, montibus, vallibus, agris, municipiis, præfert: ad quorum amœnitatem Tempe Theſſala ſordeſcunt, Emma Heliconem ſuum. *Hartee* vireta, *Bariſan* vites, *Herſen* ſegetes contemni dolent: præter hæc autem, & aliorum oppidorum numerus ingens ſingula ſuis opibus alienas præferri. At Marchiſides alter Julius nil actum credens, dum quid ſupereſſet agendum; cauſam itineris Jeruſalem eſſe commemorat, & per Antiochiam fuiſſe peregrinandum, non per Antiochiam peregrinatum. Igitur quærentes bellum comites Normannum & Provincialem ſociat, cum eiſdem Marran oppidum & populoſum & uber aggreditur. Prævideranr ſibi Marrenſes ſeu capta Antiochia territi, ſeu quia plurimum Francis in obſidendo obſtiterant, ſeu volante fama ab Antiochenis contribulibus præmuniti. Harum quapiam, fortaſſe omnibus præmoniti cauſis tota uſquequaque nudata vicinia, urbem ſuam impleverant, obſeſſuro exercitui nihil relinquentes. Huc accedit quod ſuburbanos etiam obſtruxerant puteos, atque inopia advenas repelli poſſe arbitrati. At Chriſticolæ qui ſublata cruce ſemetipſos abnegaverant, qui propter Deum corpora ſua ad ſupplicia tradiderant, nihilominus urbe circumdata gratulantur, quaſi ad epulas invitati: alii machinas ſtruunt, alii ſtruentibus miniſtrant: hi fundis balearibus turres quatiunt, illi ſilices inſtrumenta quaſſandi ſcapulis aſportant: hos videas curſitare agiles ad ſpem ceteris, illos regredi ſub onere gementes: quidam puteos ad priſcum uſum revocabant, quidam in fabrica novorum exercebantur: nonnulli de cataractis cæli opem expectantes, aquæ cæleſti carcerem præparabant. Quorum intuens vota, is qui ſolus laborem & dolorem examinat, qui præſumentes de ſe non relinquit, miſſo cælitus imbre, omnibus ſufficit: adeo enim gravis imber & uber ſecutus eſt, ut & qui pluvias ante poſtulaverant, poſt depoſtularent, & lacuum opifices caſſi operis pœniteret.

Fames horribilis in caſtris fidelium.

XCVII. Inundantia hæc nimia peperit famem, putreſcente in caſtris allata cerere, nullam de foris quoquam afferente, protelabatur victoria. Panis fluxerat, fames invaleſcebat. Pudet referre quod audierim, quodque didicerim ab ipſis pudoris auctoribus. Audivi namque qui dicerent ſibi ſe coactos inopia, ad humanæ carnis edulium tranſiſſe, adultos gentilium cacabo immerſiſſe, pueros infixiſſe verubus, & voraſſe adultos: vorando æmulati ſunt feras, torrendo homines, ſed caninos. Hunc ipſum finem membris propriis minabantur, cum aliena deficerent: niſi aut captæ urbis, aut cereris advenæ interceſſio eſuriem leniſſet.

Diſcordia inter Tancredum & Raimundum.

XCVIII. Hæc dum ita geruntur, TANCREDI RAIMUNDIque miniſtros diſcordia agitat: moxque à miniſtris ſurgit ad dominos. Vix, ah! vix compeſcit TANCREDUS animus quin Provincialium ſtrage iram leniat: ſed oc-

currit viro ratio, quæ ſanguinem verat fundi chriſtianum: melius ipſa ad WISCARDI monet artes recurrere, per quas orbi glorioſus innotuit. Ergo nihil cunctatus ANTIOCHIAM venit, caſtri rectoribus hujus adhuc diſcordiæ ignaris; obiter autem ſuos inſtruit milites, quo modo enſes clam teneant, & quomodo deprimant. Inde cappati tam ipſe quàm ſocii caſtro appropiant, janitorem vocant, januæ reſerantur, pacificè admittuntur qui pacem ſimulabant. Ingreſſi autem unus poſt alium, ubi primùm numerus pugnæ ſufficit, ſimul cuncti, hæc ſimul cuncta, lacertos, mentes, gladios nudant, RAIMUNDI milites extruſos ad ipſum non ſine colaphis remittunt: ultus itaque qua licuit RAIMUNDUM TANCREDUS, potentiorem aſtutior, corpori caput abſciſſum reſtituit, dum Troiæ ſuæ Ilium BOAMUNDO reddit: BOAMUNDUS enim dum adhuc expers ſuſpiceret oppidum; adeo ipſe ſibi mutilus videbatur, ut ſemiprincipem ſe, non principem diceret, RAIMUNDUMque collegam ſuum in principatu ANTIOCHIÆ nominaret: Hæc inſomnem, hæc in ſomniis principem moleſtia torquebat. Verùm ubi odium atque dilectio alii inſecus collidentes mutilo, ut dictum eſt, principatui cornu reddiderunt, tunc elevatum eſt ſolium BOAMUNDI, jamque ipſe expergectior cum magna manu TANCREDUM ſociat Marram revertentem. Infeſti ambo Provincialium conatui, magnificè ſua adverſus hoſtium arma muniebant.

Diſcordiæ origo.

XCIX. Ad hujus odii fontem recurrere libet, quo minus æſtuantis impetum fluenti derivantes miremur. Dum adhuc Antiochia Galliæ principibus clauſa reſiſteret, BOAMUNDI atque RAIMUNDI miniſtros media intercurrit diſcordia. Frumentatum utrobique miſſi, annonam ſimul inveniunt & pugnam; ferro ceres dividitur, ſauciant tamquam tetritæ ambæ partes, ſaucii populus uterque domum revertuntur. Viſo famularis turbæ ſanguine principes turbantur: & ſi quando ſimilis occurrerit caſus, ſociorum animos ad talionem accendunt; in caſtris tegendum fore ignem præcipiunt, extra turbine rapido flammas ſuſcitandas. Juſſum hoc aures patulæ libenter admittunt, quas difficile erat revocare prohibitas. Ubi ergo exinde major alterius partis turba minori alterius onuſtæ obviaſſet; depoſitis illico oneribus victualium, onerabantur colla procellis alaparum; ſicque editior viribus, ſpoliis gaudebat; impar autem aliis non ſibi deſudaſſe lugebat ſpoliatus: qui alterutri linguæ conſonabat, modo cum ea verberabat, interdum pro ea innocens verberabatur. Narbonenſes, Arverni, Waſcones, & hoc genus omne Provincialibus: Apulis verò reliqua Gallia, præſertim Normanni conſpirabant. Britones, Suevos, Hunos, Rutenos & hujuſmodi linguæ ſuæ barbaries audita tuebatur, & hoc quidem extra muros:

Commentum de lancea Domini.

C. In urbe quoque non effluxit ſeditio, ſed affluxit: cùm enim in ſupradicta fame populus turbaretur obſeſſus; ſurrexit de gente RAIMUNDI verſutus mendaciique commentor PETRUS, qui ſalutem populi revelatam ſibi prædicaret hoc modo; Apparuit, inquit, mihi ſemiſopito beatus ANDREAS apoſtolus, atque hoc auribus meis præceptum indixit: *Surge, & annuntia populo laboranti conſolationem cælitus elapſam, quam lateris dominici perforatrix lancea conferet inventa: ea intra baſilicam beati Petri ſub terra latet: tu in tali loco* (& locum deſignavit) *pavimentum ſolve, ibi fodiendo annuntiatum invenies ferrum. Ubi ergo armorum horror ingrueris, illud opponite hoſtibus, in eo vincetis.* Experrectus deluſum me à ſomno arbitrabar, nec palam feci in perpetuum taciturus; niſi ſecundò & tertiò commonerer: tenebat me rurſus ſecundæ noctis quies, cùm rurſus idem apoſtolus redit, ipſum idem quod priùs ingeminans, ſe increpanti ſimilis & irato. *Quare*, inquit, *contemtu me ſiles? multorumque ſalutem unus moraris? Clamavit ad Dominum populus, & exauditus eſt, & adhuc cum tua negligentia facit quaſi neglectum: feſtina igitur quantocius hoc corrigere, ut poſſis vivere.* His perterritus, ubi ſomnum evaſi, jam ſimul certior factus ſum & ſollicitior: adhuc tamen ambigens clam-ne facerem, an palam: in hac cura totum tranſegi diem, & byſſem noctis orationi & jejunio vacans, poſtulanſque à Deo vicem tertiam, ſi duæ ab eodem fuiſſent. Iis acclamaverat auroram gallus, cùm vix tandem ſub cantu tertio feſſos artus ſopor alligat: nec mora, qui primò, qui ſecundò venerat, illico tertiat vicem, ſemper terribilior, ſemper imperioſior, *Surge age*, inquit, *ignavum pecus, cauſa mortis, mora ſalutis, crudelitatis triumphus, damnum civium, hoſtium ſolamen: timore illic trepidaſti, ubi non fuit timor: ubi eſt illic non times.* Reſtabant adhuc minæ & jurgia, cùm præ timore exterritus ſpiritus minis ſubtraxit ſe & ſopori. Sudor pariter tremorque ſimul corpus alternabat, ac ſi latus alterum torreret ignis, alterum in glacie rigeret. His gradibus ad docendum veni quod didici: vos autem patres ac fratres, ne tardetis rei ſinceritatem experiri; ſupereſt mihi locum deſignare, vobis ſuffodere. Qui rumor ubi RAIMUNDI auribus eſt illapſus, ſtatim concione habita, PETRUS ad Petri baſilicam vocatur, locum rogatus, ſicut finxerat prius, altare ſignificat, fodere monet; utque pondus verba habeant, vultum etiam fingit. Foditur ergo, nec proficitur, ſuffoſſa humus nequit reddere quod nec commiſſum fuerat, nec acceptum. Habebat autem ipſe clam apud [illegible] cuſpidis Arabicæ ferrum, de cujus inventione fortuita, materiam fallendi ſibi aſſumſerat: Scabram quippe inuitus, exeſam, annoſam, uſui noſtro forma & quantitate diſſimilem, auſpicatus eſt illico hinc fidem novis figmentis adhæſuram. Nactus ergo fallendi tempus, ligone arrepto, foſſam inſilit, converſuſque ad angulum: Hic, inquit, fodiendum eſt, hic latet quod quærimus, hinc exibit. Tunc ſæpius ſæpiuſque ictum multiplicans, demiſſam fraudulenter à ſe lanceam foſſorio illidit; cooperata eſt dolis umbra, umbræ populus frequens, frequentiæ loci anguſtia.

CI.

CI. Ceterùm ubi ferrum ferro illiſum tinnit, aures ſimplicium arrectas idem fraudis commentor, ſublatâ lanceâ, his implevit: Ecce, ecce quod cælum promiſit, quod tellus conſervavit, apoſtolus revelavit, oratio populi contritò impetravit. Vix hæc fatum foras extrahunt, hymnis & canticis lanceam proſequuntur, muneribus donant, auro involvunt & palliis. Hæc RAIMUNDUS & qui ei favebant concinnabat: ſed & aliarum partium rudis ſimplicitas oblationibus deſerviebat; ante victoriam quidem inſtanter, poſt eam verò multò inſtantius, quaſi trophæi gloria prælatæ in bellum lanceæ juxta Provincialium clamorem foret adſcribenda. Igitur RAIMUNDI ampliabatur fiſcus, extollebatur animus, inſoleſcebat exercitus. Favebant ei de principibus aliqui, quos ipſe modò blanditiis, modò obſequiis ſibi allexerat.

Boamundus fallaciam ſuſpicatur in lancea.

CII. At BOAMUNDUS, ut ipſe non imprudens, rei ſeriem ſcrutatur, quiſnam ſomniator ille eſſet, quibus populum ambagibus involviſſet, quem foſſoribus locum ſignificaſſet, utque ipſe inſiluiſſet, fodiſſet, inveniſſet: ſtatim fallaciam deprehendit, inventionem irritam, inventorem conjecturis falſificat argutis. Pulchre, inquit, commentum eſt beatum Andream apparuiſſe homini, quem audio caupones frequentare, fora præcurrere, nugis amicum, triviis ſonatum. Honeſtam elegit ſanctus Apoſtolus perſonam, cui cæli panderet arcanum: nam de loco, cui ſictus non patet locus? ſi chriſtianus abdidit; cur altaris proximi latibulum declinavit? aut ſi gentilis ſeu Judæus; cur intra parietes eccleſiæ? cur ſecus altare? quod ſi neutri, ſed fortunæ aſcribitur; apud quem Hiſtoriographum veniſſe Antiochiam PILATUS invenitur. Scimus nempe & lanceam fuiſſe militis, & militem Pilati: at verò placet quod ſequitur; quod audio inventorem illum, laborantibus fruſtra foſſoribus, inſiluiſſe, conceſſumque uni eſſe in tenebris, quod multis palam eſt negatum. O fatuitas ruſtica! ô ruſticitas credula! ô credulitas facilè convincenda! Eſto perſonam honeſtas, locum vicina crucifixio roborat: non ſatis vel hæc noviſſima hominis illius fraus patet: ſi purè, ſi ſimpliciter in via Dei ambulaſſet, ſi advocato ſibi in apoſtolo confidiſſet, non ferret ipſe inventioni ſuæ teſtimonium: ſed mereretur alienum. Nam quid tantæ illi contumeliæ rependam, quod noſtram quæ de ſurſum eſt deſcendens à patre luminum victoriam, ferro ſuo Provinciales deputant? Deponent ipſi ſuam comes cupidus, & vulgus ſtolidum: nos autem in nomine Domini Dei noſtri JESU-CHRISTI vicimus & vincemus. Hæc BOAMUNDUS & cum eo qui ſummatum ſubtiliùs diſcernebant Normannus & Flandrenſis comites, ARNULPHUSque vicepræſul & TANCREDUS.

In quo & Raimundo diſplicet.

CIII. Igitur RAIMUNDUS acutis BOAMUNDI argumentorum ſpiculis ſauciatus, mille artibus, mille ſemitis vindictam inveſtigat: ita ſecum ſine medio disjungens Wiſcardidæ contumelias, aut præmoriar aut ulciſcar. Si palam occurſus non ſuppetit, ſuppetat occultus: ubi non valet lancea, valeat ſica.

Dolus an virtus quis in hoſte requirat. *Virgil. Aeneid. lib. 2.*

Cùm, inquit, mea eſt urbis tutela, præſidium montanum, mihi regia princeps, mihi forum, mihi pons & porta parent: lancea quoque, populi numerus arbitrii eſt mei. Quid reſtat, niſi ut extincto, principatum obtineam BOAMUNDI? Hæc & multò plura volventi, præ omnibus ſedet motum iri inter plebes ſeditionem, ut à pede ad caput exundetur, prorumpant in foro hinc inde jurgia, ſurgat clamor turbari populos, duces utrimque ſuis auxilium ferant, in BOAMUNDUM omnis arcus, omne jaculum intendatur. Has dum RAIMUNDUS tamquam leo in ſpelunca ſua molitur inſidias; noluit taceri iniquitatem Deus, quin ARNULFO indicata, ilicet per eum BOAMUNDO indicatur. Sic eluſa fraude, ſalvata eſt à morte anima viri, cujus vita plurimum Jeroſolymitipetis jam profuerat, plurimum adhuc profutura. Hanc igitur habuerunt iræ originem, hinc cœpit odii fomes.

Marra capitur.

CIV. Sed revocat me obſidio, tamquam meſſorem ſeges intermiſſa dum is retro gradus ſpicas recolligit elapſas. Igitur Marram uſquequaque bello circumſeptam ſuffodiunt, Marræ ſupervolitant ſagittæ, concutiunt fundæ, tremefaciunt minæ: undique clamor, undique aſſultus, undique plaga: contra urbani quaſi par pari reddunt, reverberant balearica tormenta ſimilibus, miſſilia jacula eminus; cominus vomentes marmora demittunt: plurimum ſauciant, plurimum ſauciantur: hi moriuntur ut vivant, infirmantur ut valeant, fluunt ut durent: illis intentio eſt cœptum, jamque ſemiactum opus peragere, tanto labori finem quærere, adipiſci gloriam ſuperando, ſuperare fortunam patiendo: ſed dum crebrius crebriuſque tamquam malleis incus, vel flagellis area, ſilice infatigabili mœnia percelluntur; fateſcit turris, murus ſolvitur, propugnacula ruunt, ruina ſimul & clauſtra pandit & gradus extruit. Igitur væ væ Mahumicolis, Chriſticolis gaudium: quippe his proſpera omnia, illis omnia etiam ipſæ ſuæ ſpes adverſantur. Nec mora, patefacto aditu, aditor non deeſt, contra civitas obſiſtere nititur, quidquid virium habet, introëunti opponit: ſummopere certatur, dum hæc invaleſcit pugna, dum horſum fervet: aliorſum tepeſcit deffenſio, minus jam minuſque ſcuta ſonant, quæ paulo ante ad grandinem ſaxorum pene fatiſcebant. Ergo applicantur muro ſcalæ, ſuperat turres aſcenſor, urbi captæ inſultat; ſed audito ſtrepitu, viſoque diſcurſu, deffendentis turbæ cadunt animi, pedes refugi latebras petunt, armis projectis vivere ſperatur. At noſtri urbe capta, alii cædibus inſiſtunt, alii garis; pars victum quæritat, pars rapinas exercet, victoriam adeptos laborum juvat meminiſſe jocundius graviorum. Sic venatricem olim turbam ipſe venator jocundantem, licet jejunam vidi, quos à præcedentis noctis hora

penultima ad tertiam ſequentis dies media fatigaverat.

Arcæ obſidentur.

CV. Jamque ſæpius de valle lacrymarum ad montem gaudii excelſum ſurgere aſſueti Chriſticolæ ſucceſſus urgere ſuos, inſtare favori numinis haud ceſſant. Arcas oppidum aggrediuntur, non impari ac Marram niſu, ſed diſſimili eventu. Surgit in margine planiciei tumulus declivia Libani ab auſtro pertingens, mare ad occaſum quaſi ſtadiis viginti remotus deſpectans: ejus pedem fluvius abluit, qui ab ortu ad littora derivans, Hieroſolymitano lævum latus imperio concedit, Antiochiæ dextrum, inter Tortuoſam & Tripulim limes notiſſimus, munitum arte & natura præſidium, difficilem hoſti graſſaturo aditum minabatur. Chriſticolæ autem plurimo jam certamine, virtuti omnia cedere experti, Arcas circumdant, pars fluvium tranſmeat, ut portarum obſtruat egreſſum: pars citra manet, de opibus Crach & Raphaniæ oppidorum, ac reliquæ hujuſmodi citerioris viciniæ facilius alenda. TANCREDUS in primis tranſmeatoribus emicat ſummopere exultans, quod deſiderati regni oram ingredi meruiſſet: pons tamen ſaxeus antiqua fabrica continuabat exercitum, ut facile ab his ad illos poſſet tranſmigrari. Ergo ubi armis clauſa ſunt clauſtra, fortia fortibus, gentilia Chriſtianis, principes de more tormenta muralia ſtruunt: ſinguli ſingula, unum comes Normannus, alterum RAIMUNDUS, tertium TANCREDUS: nam BOAMUNDUS Marra everſa Antiochiam redierat, ubi etiam dux GODEFRIDUS & comes Flandrenſis adhuc hyemabant. HUGONEM magnum ad Cyliciam revocaverat bellum, in quo ſaucius femur Tharſum fertur curandus, immo humandus. Solis igitur tribus ſupraſcriptis principibus obſidionis labor incumbit, oppugnant inceſſanter, & acriter expugnantur. Dum ſic autem certatur, quiddam contigit quod præterire ſocordia eſt, memorare utile & honeſtum.

Mirabilis viſio Anſelli proximæ mortis præſaga.

CVI. Erat in exercitu noſtro heros nobilis, cui magnum nomen contulerant hinc probitas, inde genus, tertia honeſtas, quartus Ribot-mons hereditas propria militiæ fœtura præclaræ notiſſimus. Vocabulum illius viri ANSELLUS regi Franciæ immo ternæ Galliæ curias celebre perſonabat. Is in meridie, ut eſt moris, cùm laſſos ſomnus ocellos ſummiſiſſet, ſomnium vidit, quod experrectus adito ſapienti viro indicatori meo ARNULFO indicavit. Videbar, inquit, mihi per ſomnium ſuper cæni congeriem ſtare, unde palatium ſuſpiciebam excelſum, cujus quam maxime ſimul omnia communem uſum excellebant: ſpatioſitas, celſitudo, materia, forma, ſoliditas, ornatus. Pedem ejus marmor, ebur, argentum formabant; reliquum corpus aurum prorſus & gemmæ. Deambulabant per porticus in excelſo perſonæ innumerabiles, quarum ſingulas tanti ædificii cenſura decuiſſet: adeo ſpecioſi, adeo proceri, adeò ornati, adeo per omnia venuſti proceres eminebant; cumque perſpicatius intuens admirarer, deprehendi quaſdam præcognitæ mihi figuræ reliquias, quibus comites militiæ hujus noſtræ hos fuiſſe animadverterem. Tunc mihi corde & animo ſtudioſius inhianti, & ſi quis patuiſſet aditus anhelanti conſcendere: apparuit quidam ille noſter, quem taliter ibi tunc amiſimus; (nomenque & modum locumque & diem obitus viri recolebat) ille mihi, inquam, ſic ait: *Hanccine beatorum turbam agnoſcis Anſelle?* Vix, inquam; neque enim alia ad cognoſcendum ſigna remanſerant; niſi qualibet quinquagenarium quempiam regreſſum agnoſcimus, qui à nobis puer ſeptennis eſt egreſſus. Tunc ille: *hi ſunt Jeroſolymipetæ, qui viam Dei in qua adhuc & tu laboras, ab initio aggreſſi rebus humanis exceſſerunt, & meruerunt habere coronas perpetuas: tu quoque in proximo, ne forte invideas, ad nos conſcendes: bonum enim certamen certaviſti, & curſum conſummaſti.* Hic me ſtupefactum ſopor dimiſit & viſio: tua, Domine, ſapientia mihi conſulat. Tunc ARNULFUS metum verbis à viri pectore ſolatoriis excludens: monet tamen confitendum peccata eſſe, accipiendam pœnitentiam, & poſt hæc euchariſtiam. Actum illico, & miniſtris, commilitonibuſque ſuis ſtipendia reddere debita eſt adjectum. Jamque intrepidus equo inſidens, ſtipante militum caterva, circa muros, ut ſolent nobiles, ſpatiabatur; cùm repentè ſilex improviſa de turribus illapſa eſt, quæ ANSELLI occiput ſparſit & cerebrum, moxque labentem militia excipit. illuc corpus reportant cum lacrymis, unde modo gaudentes exierant, ſpiritus ad beatitudinem aſcendit promiſſam.

Oppidani Arcarum acriter reſiſtunt.

CVII. Condito, prout decuit, illuſtri viro, cùm exercitus noſter nihil in obſidendo proficeret, præſcripto dant mandatum ARNULFO, ut Antiochiam revertatur, quatinus morantium GODEFRIDI ROBERTIque Flandrenſis quietem increpet, bellumque adeſſe nunciet Damaſcenum: ARNULFUS autem ut ſemper ipſe ad reipublicæ utilitatem promtiſſimus, libens ultro ſcapham aſcendit propter navalia hoſtium, Tortuoſæ, Heracliæ, Valoniæ, Gibel: tandem Laodiciam pervenit, inde Antiochiam per multa pericula, paucis comitantibus excurrit. Illic principes cauſam viæ nactus expirgiſci monet, docet bellum imminere, cujus fortunam, niſi maturatum fuerit, horum terminabit abſentia.

Cognito autem belli rumore, Franci militia principatum ſtimulat, nec minus ipſa ab ipſo ſtimulatur, unanimiter arma frementes, breve tempus inter parandum perveniendumque expendunt. Ergo ubi exercitus congregari fama finitimos percurrit, ceſſat bellum, ſatagit hoſtis ſe tueri, non alios graſſari: at noſtri perpetuo impetu, ſed non efficaci propoſitum urgent: ſagittas, jacula, ſilices, & quidquid in turres hoſtiliter mittitur: incunctanter mittunt, natura pro loco pugnat, nihil proficiunt. Compertum habebant plurimi & expertum quieſcendo interdum vincere; ubi fruſtra fuerit laboratum: propterea ex hoc in hoc ſibi conſulunt inclinare, ut cunctando

fame cruciens oppidanos. Conſilii magiſtra fuit ubertas exterior parituram ſe intus minitans egeſtatem.

Probationem per ignis impoſtura de lancea declaratur.

CVIII. Dum ergo vacant arma, dumque otium curas excludit mavortias, oboritur quæſtio de ſupra memorata cuſpidinis inventione examen factura: vexabat namque ſchiſma populum, his factum laudantibus, illis damnantibus, neutra parte admodum rata. Unde placuit ſummis procerum, ut qui erroris initium fuerat, ipſe litem finiret, ignito argumento rei dubiæ fidem facturus. Accito itaque in concilium PETRO, adjudicantur novem paſſus hinc inde flammantium medii ſpinarum, quatenus hac examinatione aut illæſi vera probetur inventio, aut falſa uſtulati. Datur jejunio triduum, legitimè orandi vigilandique induciæ: ſic diſceditur; at mox poſtridie iterum convenitur. Flammaſcunt ordine gemino ſpinæ, PETRUS tunica & braccis velatus, nudus cetera per medium graditur, in exitu ambuſtus cadit, poſtridie expirat. Videns quid actum eſt populus, calliditate verbuſa ſeductum ſe fatetur, erraſſe pœnitet, PETRUM Symonis magi diſcipulum fuiſſe teſtatur.

CIX. At RAIMUNDUS complices ſui Provinciales obſtinatis animis rem deffendunt, ſanctum prædicant, ARNULFUM minantur, utpote fraudis revelatæ ſummo ſcrutatori; denique manum armatam in eum mittunt, domi improvidum oppreſſuram; niſi præmonitus ad Normanniæ comitem, cui militabat, ipſe feſtinaſſet. Comes epulabatur & cum eo Flandrenſis, ambo ſimul juncti diſcumbebant, ſed audita feſtinantiæ cauſa, vocatur in medium ſeſſurus: comites altrinſecus ſecedunt, mittuntur arma armatis occurſura. Ceterum, illi audito Normannorum fremitu, territi, rem diſſimulant, aliud quærere atque alioſum tendere ſimulantes: hoc ſe artificio tuentur, alioquin non tam fruſtra quàm malè arma ſumſiſſe, ſi quos abſolviſſet fuga dolituri.

Proponitur fabricanda aurea Salvatoris imago.

CX. Poſtquam fraudis commentor PETRUS, quam meruit, pœnam luit: denuo fit conventus, ut elapſo caſſatæ inventionis gaudio, novum ſuccedat ſolatium. Imago Salvatoris auro puriſſimo effigienda proponitur, ex populo Iſraëlitici ſtructura tabernaculi, quantæ in his, quantæ in illis fuerint expenſæ; devotio illius ſeculi retractatur, nec præteritur merces incunctata, frequentes ex hoſte victoriæ; monentque & pro amotis jam periculis Deo eſſe gratandum, & pro amovendis ſupplicandum. Hujus igitur exhortationis ARNULFUS prædicator ipſe auditores ſuos quocumque volebat inclinabat: Mathranenſis autem epiſcopus homo paulò rudibus eruditior, & pene ſine literis literatus prope aſtabat, ut expleto ſermone benedictionis inſigne ſuper populum dextram extenderet: hos penes duos jus fabri[illegible] conſiſtebat, reliqui omnes oblationibu[illegible] Itaque brevi opus magnum e[illegible] niſi ſedula excubiſſet inſt[illegible] Jeruſalem perferretur

(a) Ineſt[illegible] pr[illegible] Theſ. Anec.

labor in quarcerem exierat, cum pœniret monarum principes; pudet quoque circa oppidulum via intermiſſa tandiu excubaſſe.

Jeruſalem pergit exercitus.

CXI. Quapropter opera imperfecta dimiſſa ante urbium portas Tripolis, Gibleth, Baruth, Sydonis, Tyri, Achon, Cayphas, Ceſareæ, feliciter tranſitur: ab his omnibus æs grande & victualium copia audacter exigitur, incunctanter redditur, liberaliter erogatur; nam omnes hæ litus à borea in auſtrum vergens, turribus altis muniunt ordine præmiſſo peregrinantibus obviæ. At ubi dimiſſo litore à tergo Ramulam venitur, TANCREDUS pernox, caſtra movet, ante lucanus ſocios prævenit, Hieruſalem pervenit, muros circumvenit. (a) (Veniens tamen, Bethlehem ab hoſtibus liberat quæ obſeſſa ad eum pridie clamaverat per legatum.) Emittens tamen ſub primo aſpectu viſam Jeruſalem, ſalutat genua humo affixus, oculos urbi, cor cælo, cujus videlicet ſaluris imago metrum eſt præſens

Salve Hieruſalem, gloria mundi,
In qua noſtra ſalus, paſſio Chriſti
Probris judaïcis ludificata
Cælo ſole ſolo teſtibus alma,
Humani generis hoſte peremto
Immunes ſceleris traxit ab orco.
In te paſſa crucem clauſa ſepulchro
Lux de luce Dei Dia propago
Infernum penetrans inde reduxit
Quos ſeductus Adam ſub Styga merſit:
Ac mox docuit tum redivivam
Surrexiſſe dies tertius illam,
Poſt hæc æthereas ſcandit ad ædes,
Nam ſuſcepit eum ſplendida nubes,
Quem cum ſuſpiceret gens Galilæa,
Audit: ſic veniet ſeu petit aſtra.
Hæc ſeu dicte ſacer mons ab olivis,
Salve præterea, Regia Sion,
In qua diſcipulos Kyrie eleyſon
Clamantes ſonitu ſub vehementi,
Demiſſo veluti turbine cæli,
Repleſtis ſubito, Spiritus alme,
In linguis veniens terror & igne
Salve ſtella maris, janua cæli,
Partûs pſalma, tuæ filia prolis,
Semper Virgo manens poſt in & ante
Partum, vel minimæ neſcia mendæ.
O per circuitum flumina, ripæ,
Fons, nemus, urbs, caſa, mons, vallis, avete.

Tancredus ſolus montem Oliveti aſcendit.

CXII. Cumque vicina turri Davidicæ [illegible] affixiſſet, dum metandis caſtris edicto, [illegible] procul ſolus ſine ſocio, ſine armigero [illegible] conſcendit, unde ad patrem Chriſtum De[illegible] nam aſcendiſſe didicerat. En [illegible] varia obſidionis genera. Occ[illegible] Tancredi miles, ortum Tancre[illegible] aliam pauci, aliam [illegible] tia, aliam ſine [illegible] mo multies [illegible] [illegible]

in occaſu ſequenti. Ipſe igitur eques, ipſe pe-
des, ipſe ſignifer TANCREDUS, à monte oli-
varum in civitatem obtutum fixerat, ſolo vallis
Joſaphat intervallo abſciſam. Inſpiciebat enim
populum diſcurrentem, turres armatas, mili-
tiam frementem; viros ad arma, nutus ad
lacrymas, ſacerdotes ad vota converſos; eju-
latu, ſtrepitu, clangore, hinnitu vias into-
nantes. Stupebat templorum Dominici aëriam
rotunditatem, Salomoniaci inſolitam longitu-
dinem, ſpacioſæ porticus gyrum, quaſi alte-
ram in urbe urbem. Sæpius verò ad Calva-
riam ſepulcrique templum dominici oculos re-
ducebat; ſpectaculum quidem remotius, ſed
arduitate ſua patulum, ipſe tamen loco ſubli- B
mior. Ad hæc ſuſpirans, ad hæc conquieſ-
cens: illa ævum pro luce paſcici cupere, ſi quan-
do cujus proſpectabat faſtigia liceat ſibi Cal-
variæ oſculari veſtigia.

Cui occurrit eremita.

CXIII. Obtulerat autem ei fors ad hæc
diſcernenda opportunum doctorem Turricolam
conſultum ſibi eremitam, qui ipſum ubi prætor-
rium CAIPHÆ, ubi ſuſpendium JUDÆ, quæ por-
tarum Aurea, quæ Specioſa, unde JACOBUS in
præceps dejectus, quà STEPHANUS ad lapi-
des ejectus, & hujuſmodi prorſus quænam hæc,
quænam illa forent inſtruebat. A quo & ipſe C
mutuò cujus eſſet ſectæ, patriæ, ſtirpis, no-
minis rogatus. Chriſtianum ſe Normannigе-
nam Wiſcardidam TANCREDUM reſpon-
dit. Sed audita Wiſcardi ſobole, ſtupens ille
" ac perſpicacius intuens ait: Tune illius ſanguis
" es ducis, quo fulminante, toties Græcia tre-
" muit; quo bellante, Alexius fugit; quo obſi-
" dente, Dyrachium patuit; cujus imperio tota
" uſque Bardal Bulgaria paruit? non loqueris
" ignaro: neque enim me tantus patriæ meæ
" fefellit populator. Hoſtis hic quondam meus
" nunc demum, te miſſo, oblatas mihi injurias
" delinivit. Vivit in te adhuc, vivit ille formi-
" datus populis, audaciæ avuncularis vigor, cujus D
" priſtini nova mihi refers inſignia: ſtupebam
" primo hoſtem advenam ſpreto conſorte ſoliva-
" gum occurſare, tantum armis [illegible] equo confi-
" ſum, ſocias ſequi aut antecedere ſperabam co-
" hortes. Stuporis cauſa ignorantia mea erat,
" cum qua & ipſum à me repuliſti. Jam ſimul mi-
" hi creatus es, & de ignoto cognitus, & de teme-
" rario ſtrenuus, & de hoſte veteri frater novus.
" Jam te deinceps non ſtupebo, ſi feceris ſtupenda:
" immò ſtupebo, ſi ſtupenda non feceris: ex illa or-
" tum familia communem hominum viam terere
" non decet: attamen cave, cave [illegible], ecce hoſtis. E

Trecentos ab urbe milites ſolus fundit.

CXIV. Ecce porta milites effundit, quæ
tunc, ut ad eum conſcenderent, in vallem Joſa-
phat quinque demittebat: illi tanto fiducia-
lius adventabant, quo abundantius ſuperat co-
mitem dux quinarius unitatem. Ergo alii alios
quiſque reliquos ad diripienda ſpolia præcur-
rere feſtinabant: [illegible] Wiſcardides vale dato,
colloquium dimittit, ad incurſum os, animum,
ſonipedem, fraxinum convertit, & quem primum
reperit in montem advolaſſe, primi cogit ſpi-
ritum ſub Stygа, corpus in vallem corruere.
Idem manebat ſecundum caſus: ſed damna- A
tus ruinæ equus equitem ſalvavit: illum, in-
quam, equitem infortunio fortunatum, cujus
frons humum dum reperit, cuſpidi obviæ pec-
tus non eſt repertum. præcidit itaque ruinam
ruina ſperatam inſperata quæ tamen . . . dium
facit magis dejecturo quàm dejiciendo ſi . . .
tit odioſa. Nam licet ambobus utilis hunc à
labore, illum à nece liberaret; damnatur ta-
men utilitas, ubi damnoſa utriuſque impedi-
tur voluntas. Tertius accelerabat, & hunc quo-
que felicem dixerim, ſi ipſe jacens jacentem
ſe pariter lugeat infelicem. At voti compos,
impotem ſe fecit, qui dum ad congreſſum rui-
nam diſtulit, in congreſſu durius [illegible] miſerabi-
lius ruit. Illæſi reſtabant duo quorum ſtamina B
rumpentes retinuit parcas. In egrediendo rum-
pi cœperant, at mox refugis redintegratæ ſunt
colus: quippe TANCREDI pluſquam leonino
attonitos fremitu ad portam fuga celeris redu-
cit: ſic quondam catuli ovile repetunt, ubi
clauſtra feram ſummovent, quam in ipſos tuto-
res fames egit acerbior. Victor à mœnibus
repulſus ſuper ſpoliis nil movetur oblatis, equo-
rum diſcurſu libero, phalerato ornatu, divite
armorum, huc illuc ſparſorum, aureo fulgo-
re: redit ad ſuos ſolaturus reditu quibus jam in-
geminabat mora deſolationem deſolatis abſceſ- C
ſu. Interea frequentes copiæ, ſubſidium libens,
juventus fervida adventaverant: quin & tenera,
duriorque ætas, ſexus quoque mollior, omnes
aderant: adeo firmis infirmos in concurrendo æ-
quabat æqua ſive una concurrentum devotio.

Deſcriptio civitatis.

CXV. Tempus eſt in explanando ſanctæ ci-
vitatis ſitu paululum delectare: ut quorum
oculos paſcere non valet propter remotionem,
ſaltem animos juvet tranſmiſſa ad manus &
fuſa per aurem. Hujus ergo ſancti ambitus qua-
drangularis eſt forma, capacitas ampla, Eoa
frons late . . . boreale directa, altera verò &
alterum ſinuoſa: nam medii intervenientes an-
fractu auſtrali in Galilæa occiduo quod frons D
altera . . . . tatum eſt ad turrim David la-
teribus normam . . . dent linearem: ſed ab
eo quod in Eurum . . . . vallis Joſaphat
montem oliveti ſubmovet . . . ſitu humilis;
contentorum tamen dignitate præcellens: ibi
namque JESSEMANI, ibi torrens CEDRON,
ibi Dei aulæ aula, cæli reginæ ſepulcrum, ibi
protomartyris Stephani lapidatio, ibi cum ſan-
guineo ſudore dominica monſtratur oratio.
Porro ut rem ordine proſequar; ibi pyrami-
des duæ, ſuperior regis Joſaphat rotunda, in- E
ferior verò beati, ut fertur, Jacobi quadrata;
infra Siloë: infra puteus Jacob: circum cir-
ca ab utroque vallis latere eremitalis plurima cre-
pido. Item à meridie vallis montem *Sion* ab *A-
cheldemach* diſterminat: juxta puteum præſcrip-
tum à valle Joſaphat exiens, & uſque ſub turrim
David gyrum ducens, huic fronti latus præbet
continuum monticulus in urbis cornu à Ze-
phyro deſcendens, in dextro latere paulo erec-
tior, in ſiniſtro viciniæ humili fere coæqua-
lis: ſed hæc vicinia uſque Joſaphat quartum
ſociat latus caſtris accommoda figendis.

Diſpoſitio caſtrorum.

CXVI. Igitur comites Normannus & Flan-

drenſis hac in parte obſident, ei quæ adhuc A S. STEPHANI dicitur portæ oppoſiti. Dexter ab his TANCREDUS imminet, ſi tamen ad Phœbi ortum terræ ſitum metiris, tunc quidem inferior: ſi verò ad depreſſionem tumoremque loci, paulo ſuperior. Ipſi præſcriptum illud cornu expugnandum contingit, unde adhuc expugnata turris, TANCREDI appellatur. At ducis caſtra vallis opacat, cujus frons ſupradicta eminentem TANCREDI pertingebat viciniam. Porro mons Syon RAIMUNDO comite metatore gaudet, ſolo muri humilis obice ad Jeroſalem ſummotus; nunc ſuburbium, antiquitus pars urbis, immo urbs, cum quæ nunc eſt Jeruſalem ſuburbium habens. Tribus itaque portis terna deputata eſt obſidio: è regione, duabus: tertiæ id eſt occidentali, ex obliquo: hanc ſubjecta valle ab occurſibus faciente liberam, illas vicina planicie aſſultibus opportunas. At vallis Joſaphat vacavit libera cum loci ſitu, cum populi ſtatu liberata: ſi quidem pars illa urbis timere neſcia valle reducta, aggere, arduo muro inexpugnabili munitur.

Boamundus abeſt & alii duces.

CXVII. Porro exercitus advena partim bellis partim morbis attritus, præſertim Gallorum comitum STEPHANI HUGONISque abſentationibus, nec non BOAMUNDI principantis abſentia minoratus, nec muro humiliori ſufficiebat oppugnator, nedum munitas natura turres [redacted] ortu occaſuve cingere tentaret: ſed duorum utcumque laterum, utriuſque autem quaſi ad medium longitudine obarmata, tanto acrius Chriſticola populus expergiſcitur, quo ampliorem invaſerat hoſtem numerus minor; quo augendam fore hoſtilem, ſuam minutum iri turbam certiſſime conſtabat; quo aridiore ſiti menſis Junius torrebat caſtrenſes. Ad interiores: ſatiem, umbram, quietem, otia, ſomnos; ab exterioribus fame, ſole, labore, bellis, vigiliis laceros cogens.

Aptantur machinæ.

CXVIII. Igitur avidi quietis labori inſiſtunt, quærunt ſolliciti machinas, proximæ paraſceves auroram muris deſtinant ſcandendis. Sic enim prememoratus mihi præmonuerat ille turricola monachus, TANCREDO indice, noſtratibus [redacted] die aſſultum indicens. Ceterum perluſtrata circumquaque vicinia, nullum fuit nemus, non palatium, non turris, quæ ad ſcalarum fabricam lignum mitterent. Memphys ab Hieruſalem Damaſcum expultricem ſuam veterem nova vectrix expulerat, ideo recens adhuc ille Ægyptiæ expeditionis annus nihil ſiccum, nihil viride reliquerat intentatum: ſecretæ tamen latebræ aliquantas celabant trabes, quæ ſolertem nequiverunt TANCREDI fallere ſollicitudinem. Abſtractæ igitur & albatæ, unam dumtaxat ſcalam implent, hoc in tempore omnem removiſſe inopiam æſtimatæ, aderat namque dies capiendis armis præfinita, citra quam ultraque hinc coarctaverant, inde imminebant graves utrobique anguſtiæ: citra, quoniam inveſtigandæ ſcalarum materiæ arctas conceſſerat inducias breve biduum: ultra, ſi quidem poſt illum, nec in illo die præfixo muros invadere, hoc erat datum à monacho oraculum annullare. Propter hæc igitur ſcala, & una non habuit ſociam [redacted] ſine ſocia gratati ſunt unam. Itaque muro applicatur qui turres continuat lævas TANCREDI, ſecundam tertiæ: Jamque aſtabat ſublimis, & quaſi ſeſquipedalia hæc jactans: « Quoniam quidem ſocias cum expectarim non « habeo, deinceps ut habeam non exſpectabo.

Muros conſcenditur.

CXIX. Igitur vicinia, inventio, opus, propinquo repertori opifica ad reptandum in muros ducatum TANCREDO dabant: quem tamen ſi cujusalius invita fors vertiſſet, animus acer hanc ſibi tantam arroget laudem. Itaque morarum neſcius, jam primis innitebatur gradibus, jam ſtricto enſe dextera fulminabat. Porro majeſtas generis, dignitas nominis, gratia meriti, ſpes merendi: hinc plebs reclamans, inde nobilitas reluctans, inceptis obviant; jamque hærentis lævæ dextram examinant apprehenſam. Subit revocati officio juvenis, & ipſe ſi fors juvet, gaudere dignus: ſi invideat, flere dignior. Felix ille per omnes ab imo ad ſupremum gradus; in ſumma operis infelix. Arripuerat enim jam læva murorum apicem, cum adverſarius enſis in eum deſcendit, ut qui bimanus & fulminans modo conſcenderat, vix deſcendere orbus gladio & manu hac fere illo penitus potuiſſet. C Refertur itaque in caſtra medicandus auriga currus Tancredici, quem Simon tenuit, magnis tamen excidit auſis. Neve tacito nomine audaciam militi meritus non remuneret favor, nomen erat juveni RAIBALDUS, Francia tellus, agnomen CARMIUM, Carnotum nobilis ortus, vires & probitas; hæ magnæ, major at illa, refertur ſaucius. Nemo autem relati utile duxit ſupplere vices, quippe gladios verens deſcenſores, mille [redacted] unum unius aſcenſoris. Illum enim in angulum tota convenerat pugna interior, cum totus reliquæ civitatis ambitus ab exteriori vacaret ſopito ſimilis. Videns fraudata ſedulitas deffenſoribus favere fortunam, oppugnatoribus autem adverſari; ſcalam refert non modo inutilem, verum & damnoſam: ſi tamen ad ſingularitatem recurratur excuſabilem.

CXX. Conſulunt in medium proceres ſcrutari latebras, vias atque invia peragrare, undecumque ligna corrodere ſtatuunt, ut nulli hæc indagatio parcat principi: mox quod ſtatuitur impletur: laborantibus ceteris fruſtra, TANCREDUS à deſiderio ſuo non eſt fraudatus. Miraculi ſpecies eſt quod narrabo, neque tu, quiſquis rem bene conſideras, actum cælitus negabis. E

Ligna ædificiis apta fruſtra quæſita quaſi divinitus reperiuntur.

TANCREDUM gravis diſſenteria torquebat, cum tamen ipſe ſibi equitando non parceret. Vix equo inſidens, peſtis illa crebro deſcendere, longe abſcedere, latebras quærere virum compellebat. Sæpenumero hac moleſtatus anguſtia, cum fatigatis ex itinere ſodalibus ipſe labori cedere gloriuſque reverti diſponeret: ſolita augente moleſtia, gravari cœpit, elongavit, deſcendit, deſcendens ſociorum oculos evaſiſſe putabat, cum reſpiciens com-

perit non eſſe evaſum. Longius ergo latebras quærens, alios denuo paſſim aſpicit vagantes, ſic jam tertiò, ſic quartò ſedem mutans: demum in receſſu longo ſub rupe cavata, arboribus clauſa circum atque horrentibus quietem invenit. Papæ! quis ut Deus? ô qui de petra aquas, qui de aſino ſermonem, qui de nihilo omnia eruit, ipſe de perculſi vulnere militis exercitum ſanavit, de infirmitate firmavit, de plaga vili pretioſius quovis metallo antidotum confecit: nam dum ibidem virtus expulſiva operaretur, verſa ad oppoſitæ rupis concavitatem fronte, ligna IIII. intro patent, quibus nulla propoſito operi deſiderari poterant aptiora: illa ipſa, ut ſertur, erant quorum ope rex Ægyptius Hieruſalem expugnaverat; quibus viſis, ipſe adhuc, tanta ſunt gaudia, nec ſibi credens, nec oculis, ſurgit & accedit, palpat, rem perſpicit. Ergo heus! heus ô comites! huc huc accurrite, clamat: huc huc, ingeminat, Deus en pluſquam petimus dat: quæſiimus lignum rude, reperimus fabrefactum. Vocati adſunt extemplo ſocii, unde gemuerant gaudent, ille gementem adhuc exercitum, miſſo nuncio, feſtinat conſolari. Promulgato per populum gaudio, tollitur vox lætitiæ & exultationis in tabernaculis Francorum, proceditur ſicut in letaniis cantando obviam.

Robertus Flandrigena opificum tutor conſtituitur.

CXXI. Mox tunc eligitur operi Flandrigena ROBERTUS opificum tutor, dum ligna cetera fabri quæſita repeririſſent, reperta incidiſſent, inciſa retuliſſent. Lucus erat in montibus, & montes ab Hieruſalem remoti ei quæ modò Neapolis, olim Sebaſta, ante *Sychar* dicta eſt, propiores, adhuc ignota noſtratibus via, nunc celebris ac fermè peregrinantium unica. Illuc prædictus comes ſolitis comitantibus quaſi ducentis miſſus, innumeris hoſtium millibus exponitur, ante & retro, dextrorſum & ſiniſtrorſum circumfuſis. Ipſe non ſecus turmas ac tubas quam patriam & tibiam perhorreſcens luce inter per q . . . fabricam jaculabatur feras, nocte cum fabris in ferina epulabatur. Itaque labor ille & domino erat cum utilitate voluptas, & laborantibus famulis parta ſine metu refectio. Uſque ſatis cæſi feliciter nemoris, comes redit ſapienter viam armis præmuniens, ipſe audacter cum retroneis ſequens vulgus diligenter in medio tuetur, per arcus Damaſci, per cannas Arabiæ, per pila Æthiopiæ indemnis tranſmeat: ſed audita comitem comes nuſquam deſciviſſe proſperitas: exitum reditum ſemper proſecuta hymnos & pompam, à compluribus impetrat favorem, laudem ab omnibus meretur.

CXXII. Extabat medium inter caſtra, & vallem Joſaphat pomerium, quo nullum aptius aut aptum æque aſſultibus hoſtium, nullum civibus formidoloſius imminebat: quippe illius cornu murus paulò humilior erat, turris rara, campus, ut dixi, exterextenſior; area hæc tamen hoſte vacabat, ſtupor indigenis, at providentia ducum partem illam ſupremo bello reſervabat, dum turris lignea ſtrueretur, de cujus culmine Francorum alæ in mœnia volarent. Igitur allatæ abies, cypreſſus, & pinus veras diſſimulant, fictas verò aſſimulant minas: materia ſcilicet rudis formam expectat ad Zephyrum, ut formata ad Eurum pugnet.

Dira ob ſitientium fames.

CXXIII. Interea verò cum cereris tum undæ inopia, bella quoque, aliud minans, aliud inſtans: illud furor Ægypti, hoc Palæſtinus, Arabicus, Damaſcenus immaniter aſtuabant: jam enim fruticati per circuitum, haſtis & calybe ipſa ſua fruge qua u germinaverant horrebant colles: unde rariſſima immo etiam nulla jam caſtrenſi inediæ ceres advena ſuccurrebat. Quæſitis utcumque veſci, veſcenda verò quærere extra caſtra omnino non licebat: ut quæ prior obſederat gens, jam multò verius, quam obſidens, dici poſſet obſeſſa. Unicus & univerſus errabat per exercitum planctus: fruſtra Romaniæ bella, fruſtra Antiochiæ famem, fruſtra reliquos labores ſuperatos eſſe: quandoquidem totum jam pelagus pervadatos apprehenſi arena littoris naufragos fecerit: lugubre igitur, verumtamen pium, & vel ipſis hoſtibus miſerabile ſolatium cerneres: cum, vitâ peroſi, cohors mortem ultro vocaret: fuerat namque qui conjurato impetu tamquam ad uxorios ſic ad murales ruerent amplexus, quaſi una mens & ratio ſingulorum hæc foret: *Oſculabor deſideratam meam Hieruſalem priuſquam moriar.* Miſeri, in quorum oſcula modò ferrum, modò ſaxa, interdum ſudes peruſtas omnia necem ſubitam oſculari pluebant muri. Ac nec ſic quidem cœpta ſemel potuit terreri devotio: quin ſæpius ſæpiuſque alii in morte aliorum eoſdem repeterent amplexus. Jam exierat in Julium labor, à diurini certaminis exordio quinquies per ſeptenarium revolutus. Conſummatum eſt opus, tormenta fabrefacta, extructæ machinæ, parata omnia quæ præſentis inſtantia neceſſitatis poſtulabat: adhuc tamen poſtes, tabulæ, crates, nexus inconnexi, annecti & erigi ſed prius transferri indigebant. Ad transferendum ergo nox eligitur, dies craſtini jacentia erigit, ſparſaque huc illuc membra in ſuum redintegrat corpus. Tranſlatas quoque machinas mox tranſpoſitio ſequitur caſtrorum, ut jam non minus obſeſſis quam obſeſſoribus palam fieret, quoniam murus ille bello fuerit deſtinatus. Ingraveſcit itaque civibus malum, turbatur omnium mens conſilii inops, qua præciſius fuerat certaminis occurſus: faſtigioſæ moles timorem excluſerant. Præterea partem illam multo nemore ſollicitus munierat labor, balearibus ſcilicet tormentis ad hoſtiles aſſultus; fruſtra hæc autem, quippe amoto hinc, & alicrſum admoto, ut dictum eſt, metu, quod tamen in extremis rebus ſolatium reſtat, machina interior tranſplantatur, ubi oppoſita reverberet exteriorem tranſportatam.

Machinæ aptatæ & mœnibus admotæ.

Aries impellit turres.

CXXIV. Parati ergo utrimque ad pugnam, alii tremefaciunt muros, alii tuentur. Aries ſuffoſſor à pede terebrans turres quaſſat, marmora arietem in collum ſuper lapſi. Turris una & ipſa lignum, urbi congreditur: ſed & volens invitæ; nutans ſtabili, altera occurrit immobili, altera ſtat ad occur-

rentem. At ſi liceat, cedat. In cujus ſpectaculi ſtupore elefas meritò ſimilandus recurrat, quem narrant fabulæ ſub aſpectu muris trepidare. Interea non ceſſat clamor, non fragor, non vulnus: ſaxa, ſpicula, ſagittæ utrimque volant: ſcuta, galeæ, crates, muri ad ictus remugiunt: præ ſonitu & jactu, oculi aureſque non magis ſuum exercent opus, quam alternum. Cœptam tamen moles lignea non tardat viam, ſaltans præſtat ut poſt obrutam callis barbicanam jam patebat liberior. At ubi eo uſque appropiatum eſt, ut alternæ cuſpidis obvium jam tinniret ferrum, idem qui obſtacula prius quaſi præco græcus mylanys clamans domine ſequentis removerat, aries conſecutæ modò turriculæ unicus obſtabat. Procedere murorum non permittebat objectio: recurrere machina prohibebat ſubſecuta: dextram lævamque diverticulo gradientis natura negabat: cuja refert dumtaxat, modò egredi, regredi modò, digredi numquam: dedit ergo pœnas Normannico torre ambuſtus latera, quod à cornu ſtrenuo ungulæ degeneravit ſegnities: id ipſum prius interior flamma tentaverat, ſed affluens incendio occurrit unda exterior, ille manſit illæſus. En iterum ſumto fulmine Chriſticolis Mahummicolæ pluunt, ut ſtillata nocentem amphora potet, qui prius utilis pice & ſulphure & face fuerat uſtulatus. Expertus eſt itaque idem bis inflammatus, bis aquatus, bis Mahummet victum, bis victorem Chriſtum: & hic quoque elementa auctorem cognoverunt ſuum, ad ejus nutum, alterutrum victoriæ permutantia vices. Patefacto aditu, machina procedit, ſemel atque iterum ſaltando felix, flebilis tertio. Silva recens ſub onere faciſcit, obſequio immatura.

sacerdos bellicus, cum faticente militia, ille deliciarum ordo in albis & ſtolis ſcalam vehentes, flentes vehendo gemerent, flendo pſallerent: & hæc quidem geſtatio & opus erat, & ſermo: ſed ſermo magis. Tuncque præ labore militaris torpebat virtus, viſu inſolito experrecta. Redit ad muros, pium illud *Kyrie eleiſon* comitatus; illud, inquam, & ab imo pectore egreſſum, & ad ſummi aures judicis efficaciter progreſſum. Exaudivit enim Dominus clamorem contritorum, neque ultra ſuſtinuit perfidorum blaſphemias: *Qui diviſit mare rubrum in diviſiones, & eduxit Iſrael per medium ejus*: modò ſolatus eſt deſolatos ſuos, atque ubi jam ſpes exciderat vitæ, aditum reſeravit victoriæ: nam multa expertis, at fruſtra cetera: flumina quoque qua licet placuit imitari, ut vel ſic clamidatam poſſent arcem exuere. Sitire cruorem arundo ſolita jam flammas vomit, non jam, inquam, extingui aut extinguere ſitiens, ſed accendere furens, emittente cornu ſpicula, tellurem putes verſa vice in cælum fulminare: ideo ferrum candens aëra ab imo in ſublime diſſecat, dum pennæ ſubſequentis remigio adjuta flammivoma cuſpis paleas ſimul perfodit & accendit, cujus incendii vires ejuſdem artis tutela non ferens: cedunt flammis qui nec jaculis ante ceſſerant, nec baliſtis. Vacuos igitur civibus muros, ſcalæ hoſtibus mox replent applicatæ: ſed & pontis inſtar trajecta palma, cives hoſtibus continuat, lignum ſaxis, murum machinæ: hac quoque ope in urbem repit juventus avida manibus pedibus à procellis in portum tranans.

Machinarum effectus arietibus eludunt obſeſſi.

CXXV. Quæ vulgo ſoliva, quaſi quia per ſolum vadat, nuncupatur trabs fiſſa latus alterum enervat, quippe lævo parieti pro fundamento ſubjecta. Læſa ergo pedem alterum machina ſtat immobilis, procedere invalida, retrocedere indignata, aſtare contenta. Ecce iterum dolor ■ vetus ex uſu & novus ex caſu: renovata eſt deſolatio, cicatrix vetus. Bene, inquiunt; ſpes quoque lenta fuit; ſi quidem inviti credidimus, à quo poſt creditum lædendi fueramus: en exitus quem præſagæ ab exordio mentes augurabant. Inter hos tamen gemitus, falcata acie armatus pertica, ad ſecandos funes calybs efficax, quorum nexibus implicitæ de muris minabantur trabes. Horum igitur exciſionem, illarum mox comitata eſt ſolutio, ſolutionemque ruina: dextimæ ſiniſtimæque turris ſolatium ceſſabat, quarum remotiuſculam Tancredus, propiuſculam comes Normannus fundæ balearis turbine diſſolvebant. Suapte cauſa ſollicitæ acclamantem non audiebant viciniam. Præſertim Normannica tam nocentior quo propior, ideoque odioſior facile jam ſuccubuiſſet impulſibus: ſed objectæ tormento paleæ ruinam differebant; latebant enim poſt ſaccos mœnia, ut jam non tremerent ad marmor volans. Erant itaque labor multus, fructus minimus, planctus plurimus, riſus nullus: Sed quos ad riſum lacrymabilem non moveat

Bernardus S. Valerici, Letholdus & Engelbertus muros ſcandunt.

CXXVI. Primus in his ſtricto juvenis præfulgurat enſe,
Gloria militiæ, generis quoque gloria clari.
Bernardus, te ſancte vocans Valerice patronum,
A quo & cognomen ſimul, agnomenque trahebat:
Vos tamen in muris reperitque doletque repertos
Nobile par fratrum Letholde, ſecutuſque fratrem
Engelberte ortu ſcanſuque ſecunde priorem:
Quos ſcala in muros in ſcalam Flandria miſit:
Mœnia partiti diſcurrunt, ille per Eurum,
Fratres per Zephyrum: laniant laniataque trudunt:
Corpora quaque ruunt, fragor hos ſequitur, fragor illum.
Prima tamen cervix humeros quæ cæſa reliquit,
Cædiferam ſenſit dextram: quæ tertia repſit,
Stabat adhuc truncus, cum jam galeatus ad ima
Deciderat vertex: at mox hunc ille ſecutus,
Et cæſus calcem eſt expertus, & integer enſem:
Sed jam crudeſcit bellum, jam crebrior arcet:
Irrumpit populus, veterem jam mœnia cives

Indignata novo ſuperante, ſtupent gravitatem
Plantæ victricis; quod dura quod improba curſus
Prægravis inculcet, rapida involet, horrida pulſet.

Urbs capitur.

CXXVII. Ergo fugam trepidi ſatis aſpernata coloni
Excutiunt tremulas tranſverſo vertice plantas
Victori aſſultant; admiſſus victor inerte
Plebe levat preſſos; aſſultus, præmia, muros,
Aſcenſus avidæ graduum penuria gentis
Vota mocabatur, vicinum limen aditur,
Frangitur, atque humeris pulſato cardine ſolis
Mox Joſaphateæ patuerunt robora portæ,
Ergo ubi clauſtra patent, cuncta aſpirant, nihil obſtat.
Huc, illuc: dextra, læva: ſurſum atque deorſum:
Per ſata, per dumos, per tecta, per arva, per hortos
Diſſiliunt, interficiunt, rapiunt, populantur:
Hic pecus, ille domum: pars aurum, pars orichalcum,
Falſa decepti ſpecie, fulvoque nitore:
Plurimus argentum, quidam gemmas, alii oſtrum:
Servos nonnulli: curſim omnia & omnia raptim.
Ut tamen in vulgo fert fabula, qua ſua cuique
Eſt prurigo gravis, prior illuc involat unguis.
Sic modo poſthabitis ornatibus ambitioſis,
Quo ſua quemque rapit penuria, ſiſtitur illic:
Eſuriens furno non eſurit arma reperto,
Nec ſitiens unda ſitit æra pecuſve reperta.
Tecta ſubit læſus, ruit ad velamina nudus;
Ad calices bibulus, ad opes feſtinat avarus.
Sternere nobilitas, vulgus ſpoliare laborat:
Miles cæde rubet, dux exhortatur & urget.
Hinc ambo validi, comites ambo, ambo Roberti,
Hic Normannorum comes, ille Flandrigenarum:
Duxque Godefridus bello celeberrima virtus
Illinc magnanimus ſancti comes Ægidianus
E regione ruens vicinas ſcanderat arces,
Et quam Daviticam vocat incola, cinxerat armis,
Non ſine multorum nece præcipiti refugarum,
Quos fuga de muris ad aſylum traxerat arcis.

Tancredus.

CXXVIII. At Tancredus homo, qui non homo, ſed leo, ſed nec
Os oculoſve leo, quin immo cor ipſe leonis,
Ad majora furit: neuter quod ſomniet Ajax,
Non Hector, non Hectoreus ſuperator Achilles
Audeat: hoc facilè & pronum Wiſcardida ducis
Curia templorum, tunc unius ante duorum,
Nunc tantum domini, prius & domini & Salomonis:
A Hoc quidem adhuc gyrat latus, illud & auſter habebat,
Hæc ſpacioſa capax circumdata mœnibus altis,
Cardine tam gemino ferrata fugam atque timorem,
Horrorem, & bellum totam immò receperat urbem:
Hoc adamas ferrum, durum hoc, ſed durior ille
Tancredus pulſat, confringit, conterit, intrat:
Cujus ad introitum fugit irrevocabile vulgus
Et Salomoniacæ quindeniforum latus aulæ
Irrumpunt: piger enſe cadit, celer effugit enſem,
B Compos effugii portam obſerat, obice fulcit,
Aut vitæ ſtabilis ſpes; aut mora quantula mortis
Ad Domini templum vertit ſe vertit, & ecce
Limina ſignifero patefiunt, culmina ſigno.

Templum ſpoliat.

CXXIX. Stabat in excelſo ſimulacrum fuſile throno,
Scilicet argentum grave, cui vix ſena ferendo
Dextera ſufficiat fortis, vix dena levando.
Hoc ubi Tancredus proſpectat, proh pudor! inquit,
C Quid ſibi vult præſens, quæ ſtat ſublimis imago?
Quid ſibi vult hæc effigies? quid gemma? quid aurum?
Quid ſibi vult oſtrum? tam gemmis totus oſtro
Mahumet redimitus erat, radiabat & auro,
Forſitan hoc Martis, vel Appollinis eſt ſimulacrum:
Numquid enim Chriſtus? non hic Inſignia Chriſti,
Non crux, non ſertum, non clavi, non latus hauſtum:
D Ergo neque hic Chriſtus, quin priſtinus Antichriſtus,
Mahummet pravus, Mahummet pernicioſus:
O ſi hujus ſocius nunc afforet, ille futurus
Jam meus hic ambos pes ſupprimat Antichriſtos.
Proh pudor! arce Dei potitur conviva baratri,
Vernaque Plutonis, Deus eſt operi Salomonis.
Corruat ergo citus, jam dudum corruat iſte
E Statne ſuperbus adhuc quaſi nos quoque forpſerit ipſe!
Vix juſſum fuerat, videas jam ſtare peractum
Milite nil juſſo complente libentius iſto.
Abripitur, trahitur, dirumpitur, obtruncatur.
Materia carum, ſed forma vile metallum,
Ergo diſſectus de vili fit precioſus.

Spolia diſtribuit militibus.

CXXX. Interior paries per circuitum radiabat,
Argenti lamina quæ lata fere cubitalis,
Ad ſpatium longum denſa ad quaſi pollicis amplum,
Ducebat longos ſinuoſa per aëria gyros,

Pondus

A Pondus erat laminæ quaſi ſeptem millia marcæ:
Hoc quaſi ſegne jacens, & inutile traxit in uſum
Vir ſapiens: hinc & famulos armavit inermes,
Hinc reveſtivit nudos, & pavit egentes,
Hinc quoque militiæ numerum quam ſola voluptas
Auxit, & externis ſua fulſit ſigna maniplis.
Sub gemmis paries, ſub gemmis multa columna
Multa ſub argento latebat, multa ſub auro.
Inſignis fabricæ decus, ars celebranda per orbem,
B Materies oculis ſolamen deliciofis.
Tamquam conſpectum fugiens, lucemque perofa
Talibus involucris obducta, ſub ære latebat.
Reddidit ergo diem, longo jam carcere clauſis,
Et tenebras paſſis TANCREDI gratia ſignis:
Inque vacans aurum eſuriens laxavit egenum;
Marmora denudans, & Chriſti membra reformans.

Hoſtes fundit.

CXXXI. Porro diſpoſitis quæ diſponenda fuerunt,

Poſt mirata ſacri gemmas, æs, marmora templi:
C A prece devota TANCREDUS ſuſcitat arma,
Invenit obſtantes; ſed eo penetrante catervas,
Aut ruit, aut refugit, medium non invenit, hoſtis
Jam vacat exterior, nec ſentit prælia campus:
Curritur, & cædem penetratur ad interiorem;
Utque patent aditus, tunc quid TANCREDE, quid enſis?
Quid probitas poſſet, docuerunt ſtagna cruoris:
D Cui narrare vacet per ſingula ſive peremtæ,
Sive peremtricis luctus, ac gaudia turbæ:
Tantaque de tantis orientia commoda damnis.
Mille modis, & mille viis, & mille ruinis
Mars fremit, ira furit gladius, vorat, occubat hoſtis.
Eia ſancte furor, ſacer enſis, ſancta vorago,
Spargite, ſpargimini gens prava, viri ſcelerati,
Sanguinis inſontis fuſor, fons fundere ſanguis:
Qui Chriſtum totiens in membris dilacerasti,
Excipe membra vices tibi quas reddunt modò Chriſti.

Urbs populatur.

E CXXXII Interea belli fremitu reſonante per urbem,

Conveniunt illuc ſpe cædis hic, ille lucelli:
Mox alios alios rapiunt ſua quemque voluptas.
Ergo calybs, ferrum, cedrus, æs, cupreſſus, electrum,
Robur portarum, decor, & Salomoniacarum
Fracta ruunt, latebras produnt, bello pateſiunt:
Quid latitaſſe tibi Chriſti ſcelerate negator,

A Quid prodeſt divi portas clauſiſſe palatii?
Mille licet claudas aditus, lateaſque ſub ipſis
Mille tamen clauſis, aditus per mille trahêris:
Ecce fugam probitas, audacia nacta timorem;
Quo pecus ore lupi fracto populantur ovili,
Strage pari gentem patefactam Gallicus enſis,
Exilis numerus ſecat innumerabile vulgus,
His jugulare ſenes, illis avellere parvos
Multis cura fuit, gemmatas exuere aures.
Cæde tamen viſa, cæſoribus advolat ultor,
Mox quoque cædendus: numero ſine & ordine miles

Hoſtes victi animos colligunt.

Inſtar ab occulto conciti examinis antro;
Quod vel aquâ paſtor, vel fumo exire coëgit
B Exilit, irrumpitque aditus quod cuique repertum:
Aut frons, aut aures, aut nares, cadit hiulcum.
Sic ubi cognatæ latebras ſolvêre ruinæ,
Spicula mille volant, & mille volant quaſi vernæ
Grandinis: ira ſudes: numerus non colligit enſes.

CXXXIII. Gallica ſtrenuitas, ingens & parva, puſillus

Anceps pugna, fugantur fideles, Ebrardus Puſatenſis fugatos revocat.

Grex, ſed grex validus, numero nequit obvia tanto
Pectora ferre diu: cedunt, cedentibus inſtant
C Qui modò cedebant: & quantum frangere, quantum
Fracta ſubire prius victorem limina juvit,
Tantum præcipites juvat accelerare recurſus,
Perque ſuo patulas pulſu revolare feneſtras,
Rurſus & hos illi, rurſuſque hi, non minus illos,
Hinc illuc agitant, mox illinc huc agitandi:
Sic aliis alii modò cedebant, modò verſi
Inſtabant, vicibus variis fugiendo fugando
Chriſticolæ Mahummicolas, Mahummicolarum
D Chriſticolas turmæ, bellique erat exitus anceps,
Et velut alludens Mars hinc Mars inde favebat:
Multiplicique fuga jam ſuperat agmen utrumque,
Cum tandem accurrens vis bellica Puſatenſis
EBRARDUS, ſic fama refert, unus clypeatus
Partibus in ſociis ultro caſu exclypeatis,
Unus ad innumeras clypeus ſtetit, obvius haſtæ;
Et tonitru magno, proh Francia! proh fuga turpis!
E Proh pudor! exclamat; bellatum venimus, an te
*Saltatum? certe pueri ſic fingere pugnas
Sunt ſoliti: ſolitæ plauſus celebrare puellæ.
Ecce minæ totiens inter convivia jactæ.
Voſne viri Franci? ſed nec quos dicere Francas:
Eſſe nurus digner, trepidas qui frangere caulas
Incluſumque pecus jugulare diu trepidaſtis:
Exuite ergo metum, patriaſque reſumite vires.

Wiscardus? quis vivos pro mortuo, incolumis pro tumulando in montem Caſſinum perlatus eſt? Utique Wiscardus: Quis nepotem ſuum ad concordiam elicitum, prius calida, mox gelida perfudit? Idem Wiscardus: qui tamen fertur eccleſiarum fundator, non ſubverſor: nec denudaſſe, at multas ornaſſe. Papæ! ô Wiſcardida, neſciebas me domus Dei miniſtrum! an prudens, ſciens, contemto me, conculcato jure, prolato ſcelere ſanctuarium prophanaſti? ſi ignoranter peccatum eſt; cur poſt notitiam non eſt ad veniam recurſum? Quod ſi peccavit induſtria; cur jam ceſſat rapina? Adhuc reſtant eccleſiæ, adhuc in altaribus gemmæ; quin, irrue, rape, ejice miniſtros, ſuccede ejectis, ſileat Arnulfus, ſuadeat Tancredus. At vos, ô proceres, ſi quid benè merui, vobiſcum laboravi, numquam deſerui. Ab ipſo bellorum primordio Nicæa vigilantiam meam ſenſit, ubi, me increpante pigritiam, ſtrenuitas fervebat; hortante juvenes, ſenectus juvenèbatur; ſopitas excitante fundas, mœnia tremebant. Mox in valle *Dorstil* circumſepti ab hoſtibus, mortem ante oculos videntes, de vita diffidebamus: ubi tamen neque mentem confudit timor, neque fraus conſilio affuit, neque ſuſuit labori effectus. Mittendum eſſe ad ſocios, ignaris nunciandum, diffuſos aggregandos memini; ego conſului, ego implevi. Non fraudulenter alienos humeros onere gravavi; quod mei recuſarent, uno comitatus Achate, & ipſo ſicut imbelli ſic inermi. Per millia hoſtium aufugi, infinitis ſequentibus evaſi, eventum nunciavi, victoriam adduxi, vici. Antiochiæ quis fuerim, teſtis eſt hoſtis. Diutinum agonem illum hæc non explicet dies; ut de Marra quoque prope redemta ſileam, redeat in memoriam ſaltem Archas, & prioris quidem illius fugæ modum habui diſparem: at metum eumdem. In quâ iter exilis prope mœnia, præter navalia, intra littora Marachea, Tortoſæ, Valoniæ, Gibelli, tandem Laodiciam me pervexit; ubi vix expoſitus per mille pericula Antiochiam adii, moras ducum increpui. O adducti proceres, vos teſtes habeo, vos adduxi. Ex illo uſque in præſens, neque vidit otium meum Phœbus, neque ſomnolentiam Phœbe, neque faciem menſa, neque animus quietem, dum reipublicæ inſervio, invigilo, inſeneſco, immorior. Multò autem plura præmiſſis ſubditurus eram, ô patres, ſed præ compendio dimiſſa cetera diem adverſario relinquam.

Reſpondet Tancredus.

CXXXVI. Ab his ſurgit ambiguus, primò utrum ſequeretur ducem terrorem animi, an judicis favorem: ergo ſic incipit, (*) Scitis, proceres, ſtudium meum: militia fuit, non perſuaſio nec linguoſitas me promovit, ſed enſis & lancea: proinde indulgendum mihi fore poſtulo, ſi tractus ad lites, artis ignotæ exceſſero rationes: ſi tyro rudis aut citra metam preſſero aut ultra laxavero habenas. Id opitor conſideravit adverſarius: hinc me provocandi ſumſit audaciam, qui ſicut ſcorpius in cauda, ita omnem habet ſuam militiam in lingua: væ, inquam, væ linguæ: à cauda eſt ſcorpii. Audiſtis ipſi, non eſt externo opus teſte, qua vi perſuadente genus meum corroſerit. Wiscardo ſecundæ ab Alexandro audaciæ detraxit, tanto principi homo de cujus ſobole quiſpiam principem non vidit. Wiscardi acta nota ſunt orbi, non eſt qui poſſit detrahere: niſi qui ſemper ſtuduit candidum in nigra, nigrum in candida colorare: quid quod in opibus opitulari, & poſtponerent neceſſitati delicias, auro vitam redimere, gemmis conculcare hoſtes? de argento milites creare iſte pervertendo & depravando vocat eccleſias excruſtare? Nonne hic eſt, qui ſermocinari per parrochias ſolet, clamans; Dicite, pontifices, in ſancto quid faciat aurum? nempe ob reipublicæ tutelam, ob infidelitatem debellandam, urgente periculo, inſtante bello, neceſſitate coactus, æs vacans & quaſi dormiens excitavi, ut qui ſervere[illegible] fulgens, eidem melius ſerviret [illegible] non inde cudi murenulas neptibus meis gratioſus, res tantum tranſtuli, non conſumſi. Promovi ut fructum multiplicent, quaſi non ſenſiſſent motum, non ſurgerent in augmentum. Seminavi ut metam, poſt meſſem creditori meo decuplum perſolvam. Verum nec erit Arnulfus, nec qui tot redimat neptes templi claviger, cum theſaurus ejus gazis cumulabo: interim etiam ungues tentabo arcere, neque dum Hieroſolymis militabit Tancredus, templum Domini ſpoliabit Arnulfus. Animadvertite, ô proceres, quænam eſt, ſi non hæc injuria. Nobis adhuc forinſecus extorribus hunc ipſum judicem elegi, ſuper hac quæſtione conſului, ſuumne ſingulorum quod quiſque occuparet, ſive domus ſive curia foret: ab interrogato ſic accepi. Decretum eſt, inquit, atque univerſaliter ſancitum, id ſuo juri cuique, quodcumque ſit, reliquendum fore, cujus poſt ingreſſum urbis primus fieret occupator. Hæc forſitan ipſe præteriiſſe putat: ego præſentia habeo, non exciderunt, ſtant tota. Pudeat judicem in dies mutare ſententias, nedum quod heri ſanxerit, hodie neget, & angui lubrico conformetur & Protheo. Nam quo teneam modo mutantem Prothea vultus. Quod ſi forraſſe primos aditus ſibi uſurpat: in hac quoque parte victus ſuccumbit: teſtatur ei forſitan miles unus; ſed exercitus mihi, qui audierit, ſed mille qui viderunt. Ego primus irrui, primus portas fregi, quo ſequi non auderet, ego præceſſi, quos nec à tergo ſpectare, ego à fronte debellavi. At fugas ſuas nobis jactat, periculis conſuluiſſe, ſuggeſſiſſe denuncio, demum nunciaſſe. Quis adeo ſtolidus, ô proceres, ut ex his ejus formidinem non perpendat? Nempe à periculo uſpiam mitti, hoc eſt abeſſe à periculo & liberari. Quid quod & perſuaſit, & ſe ingeſſit, & ultro abſceſſit? Nimirum ex his colligitur quod aufugit: neque enim hæc abſceſſio, ſed vero nomine fuga dicenda eſt. Juſtè hoc vocabu-

(*) Deeſt Tancredus.

tate paſchali, Boamundus cum tribus ſuis A
patribus revertitur, reddens ſingulis civitatibus præſules ſuos. Baldoynus quoque cum ſuo archiepiſcopo Benedicto Edeſſam, cujus ipſe comitatum tenebat, rediit.

Urbem Meletaniã ab obſidione liberat Boamundus.

XLI. Nec mora Boamundus ipſe, cum audiſſet à relatoribus, urbem Meletaniam Turcorum armis circumdatam eſſe, quæ decem dierum itinere aut plus ab Antiochia diſtabat; coacto in unum exercitu, ad liberandum eam ire conatur. Verùm Turci cognoſcentes illum jam in proximo adeſſe, obſidionem ex induſtria dimittentes, ut eorum eſt conſuetudo, receſſerunt. Magis enim B
ipſi ad tempus vel horam terga vertendo, quam accedendo prævalent. Nam & fugiendo ſpicula ejiciunt, ſeſeque inſequentes vulnerant. Boamundus ergo cùm civitati appropinquans Turcorum aciem non reperiſſet, conſultum eſt ſibi à ſuis quatenus urbem ingreſſus paululum ibi prius requieſceret; ac ſic poſtea quiete refotis viribus ſuis, contra Turcos ad debellandum exiret. Qui non credidit eorum conſiliis, ſed ex ſtulta audacia immoderanter præſumens, abſit, inquit, ut Boamundus quod numquam feciſſe meminit, modò facturus ſit; hoc enim faciunt vulpes, quæ mox ubi latrantes canes audie- C
rint, latebras quærentes abſconduntur. Ivit igitur poſt Turcos, eoſque inveniens, cum eis prælium, quod utinam numquam iniiſſet, mox inchoavit. Cumque hi & illi ſimul præliarentur; Boamundus retinetur, ligatur, Mahummicolis magnum gaudium, væ miſerabile Chriſtianis facturus. Qui deinde in Romaniam ad Aniſmam regem vinculis mancipandus perducitur: de cujus poſt captione Antiochia miſera facta ita manebat, ut non eſſet qui adjuvaret eam, neque conſolaretur.

Prælio commiſſo à Turcis capitur abducitur.

Godefridi regis obitus.

CXLII. Sequitur è veſtigio miſerrimus caſus, quo Jeruſalem non minori luctu affli- D
gebatur. Nam Gottifredus, rex optimus & timens Deum, capto mox Boamundo ex hac luce migravit. Erat enim jam annus unus evolutus quo regnare cœperat, cùm ad obitum perveniſſet. Qui tamen antequam præſenti luce caruiſſet, dum corporis infirmitate teneretur, ad ſe patriarcham Daybertum atque Arnulfum, ceteroſque acceſiri jubet, quibus ille: Ecce, inquit, viam univerſæ terræ ingredior. Modò ergo adhuc me vivente conſilium inter vos habeatur, & quis vice mei in Jeruſalem regnare debeat prævideatur. At illi reſpondentes: Nos, inquiunt, magis hoc in E
tua providentia ponimus, & quem nobis ad hoc ipſum elegeris, ei proculdubio ſubdemur. At ille: Si, inquit, in mea diſpoſitione ſtatuitur, Balduinum fratrem meum ad hoc culmen ſuſcipiendum idoneum judico. At illi Balduinum audientes, continuò unanimiter conſentiunt, laudant, eique jurejurando fidelitate firmata ſubduntur: quoniam illum virum liberalem pecuniæ, ſtudioſum militiæ, affatu humilem, magnanimitate ſublimem cognoverant. Hæc quippe omnia natura ipſa, ut ita dicamus, in eo manu propria exſculpſerat. Erat enim ille, ſicut ſuperius dictum eſt, in Rages quæ Edeſſa dicitur, dux conſtitutus ibique tunc morabatur.

Balduinus ſuccedit Godefrido in regno Jeroſolymitano.

CXLIII. Sed interim ſepulto ante Golgota rege præſcripto, mittitur Edeſſam nuncius, cujus accitu Balduinus Jeroſolymam veniat, germani ſceptro ſucceſſor creandus; idque magnæ diſſenſionis & belli flammam ſuſcitaſſet: ſed eadem qua Balduinus acceſſitus neceſſitate, vocati ad regimen Antiochiæ Tancredi abſceſſus litem præcidit. Subſtituti ergo heredes, Jeroſolymis Balduinus, Tancredus Antiochiæ, certatim ad ſummam currunt: tum ne à ſeniorum virtute degener junior: tum alter alterius invidia ſucceſi. Præterea Marchiſidam urget ſuſpecta dignitas, quod magis hoſpes, quàm princeps ipſe ſibi videtur: unde tanto experrectiorem eſſe eum oportuit, quo ſuſpectior erat brevitas principatus ſub Boamundi reditum finem expectans. His exercitus curis primò Balduinum à ſe exterminat, qui inter Antiochenos potentior, jugum novum indignabatur. Is ſub Boamundo militiæ principatum obtinuerat: ſed jam erexerant ejus animos partim, ut fieri ſolet, princeps novus, partim tradita ſibi ad regendum Edeſſa. Quo expleto, mox ad ampliandos fines animum Tancredus intendit, quos paulò ante Boamundo regnante, Græci contraxerant. Igitur Mamyſtam, Adanam, Tharſum, brevi, ſed acri molimine debellat, ſecundòque ſuis legibus ſubjicit, prædeceſſoris incuriæ primitus elapſas.

Antiochiæ inſiſtit Tancredus & Mamiſtam, Adanam & Tarſum ſibi ſubjicit.

Laodiciam expugnat.

CXLIV. Inde revertens Laodiciam totis viribus aggreditur: ſed naturæ præſidio munita, viro obſtitit, cui nec ferrum, nec calybs, nec marmor, nec prorſus hominum labor norant obſiſtere. Urbs ea, ſicut hodie ex ruïnis ipſius deprehendere eſt, quondam nobilis eccleſias, populum, opes, turres, palatia, theatra, & hujuſmodi quæ habent aliæ, inter alias cuncta habuit præclara. Excipio Antiochiam, nulla per circuitum urbs tanta priſcæ nobilitatis reſervat inſignia. Columnarum ordo multiplex, aquæ per abrupta ductus, turrium ad aſtra eductio, effigies per compita excubantes, omnia pretioſa, ars & materia de præterita præſenti, de integra diruta, de populoſa deſertæ teſtimonium perhibent, utpote poſt tot ſoles, poſt tot grandines, opus adhuc inſigne. Hujus longitudinem terminant ad ortum tumulus, ad occaſum mare: latitudinem hinc inde planicies: per circuitum aut murus aut ruina: infinitas populi nil reformidans, ipſa ceteris gentibus formido; ſuo tempore multo aggere includi ſprevit, pauco munimine contenta. Sed redeo ad tumulum, quod jam ſolum adverſus hoſtes ſupererat munimen. Ille arduus atque in vertice ſpatioſior cives receperat, qui dimiſſa planitie, illuc confugerant bellici fremitus terrore perculſi. Arduitas ipſa vel ſine muro repelleret obſeſſores: quo tamen coronata, duplex robur adverſariis objicit, hinc artis, hinc naturæ. His confiſi clauſtris

Græci TANCREDUM expectant adventantem: at princeps bellum & ſciens & ſitiens, aliquot præmittit curſores, qui aut elicitos capiant, aut eliciant capiendos. Græci verò, ut ſemper vigilantiſſimi, adverſus hæc præcavent: quatinus nec deprehendantur vagi, nec exeant provocati. Dementiæ aſcribunt portas egredi: qui cum de turribus excluſos aſpiciunt, incluſi tremunt. Ab hoc ipſo princeps argumentum timoris accipit; &, lo! comites, exclamat: aggrediamur ovile hoc: videtis arduum, ſcitote vacuum. Plenum eſt opibus, at ſine viribus. Nulla eſt prorſus audacia militis, qui non erubeſcit includi portis. Conſcendamus aggerem, murus, dico, aut ſecuribus cedat, aut ſcalis. Jubet princeps, accelerat miles, curritur ad muros; malleus, ligo, ſecuris, & hoc omne genus ad portas fremit: illæ quamvis duplices, quamvis ferreæ, non ferunt: tremunt quaſi ſimplices ac vimineæ. Videns civitas ferrum marmora cædere ictibus; quin ipſam ſtrenuitati naturam: diffiſa clauſtris, ad arma vertitur. Molem ſaxeam de turribus [illegible], nullum teli genus jactu vacat, nemo intra mœnia otioſus. Expulerat pavorem hoſtis necis pavor; dumque effectus inſtat propior, efficacius repellitur cauſa efficiens. Præterea commoditas ipſa populum invitat: quippe de turribus ſaxa demittere pronum eſt cuivis ætati ac ſexui. Sagittæ contra ad turres volant, quibus ſæpe aut effoditur oculus, aut perfoditur manus. His decernitur vicibus; donec exhauſtæ tam vires, quàm pharetræ refici poſtulant: præſertim ferrum calybs dum portas frangunt, ipſa quoque nunc diſiliunt, nunc franguntur.

Raimundus comes Tripolim obſidet.

CXLV. Sed dum ſic pugnatur annus tranſit; in quo tamen aliquando RAIMUNDUS comes Græcis opitulari volens, repellitur; aliquando Turci principes diſperguntur. Poſtremò laboranti Hieruſalem ſtrenuiſſime ſubvenitur. Hæc unus omnia operatus eſt, ſic tamen ut obſidionem non ſolveret TANCREDUS, illa ſemper incolumi. Ipſe Perſas, ipſe Ægyptios, ipſe Provincialem, ut diximus, comitem debellavit. Comes ille miræ audaciæ vir Tripolim obſidebat, tot millia unus circiter cccc. partim pedites partim milites habens Chriſtianos. Eo fretus numero, colliculum urbi vicinum muro & turribus munire cœpit, quem etiam montem peregrinum, urbana quadam comitate, quod commune erat, ſibi minime uſurpans nuncupavit. Illic reſidens, urbem proximam crebris aſſultibus infeſtabat, nec minus urbani novum illud municipium pene diruebant. Perquam rariſſimus fulgebat dies qui ſequeſtram planitiem utroque, ſive alterutro ſanguine conſperſam non videret. Adeo multitudinis opes alios, alios paucitas inops ad bellum ſtimulabat: quoniam ubi rarus eſt bellator, ipſa ſua raritas animos accendit: ubi multus, diſpendia cruoris facilè tolerantur, ſitque voluptati horror bellicus. Sic recalcitrando caſtrum, & civitas, diminutio popelli ſui RAIMUNDUM terret: eadem ipſum transfretare atque à Græco imperatore auxilium implorare compellit.

Auxilium ab imperatore depoſcit.

Fert ſecum apocriſam illam cuſpidem, cujus ſupra mentio facta, inventorem ſuum per flammas temporales ad æternas tranſmiſit: hanc, inquam, ſecum aſportat ALEXIO munus. Remuneratur & ipſe ſummopere; gratus quidem quod ſua; longè autem gratior quod ſeipſum obtulerit: eundo namque Jeruſalem invitatus neſcivit ſupplicare, redux ſupplicat: inde, quanto ante fuerat ſurdior rogatus, tanto poſt hæc exauditior, rogans. Cumulat gratia concors odium Antiochia[illegible] huic, quam illi inimica. Remittitur ergo cum magnis, ut dixi, muneribus ad expugnandum hoſtem amborum Marchiſidam. Deliberant intra homines; judicat qui ſedet ſuper Cherubim in cælo Deus. Mittis ALEXI TANCREDO gazis, dum RAIMUNDI biremes, donis tuis refertæ pene ſummerguntur: quæ felicibus tamen auſpiciis multa infelicitatis loca prætérlapſæ in hoſtilem fiſcum ad portum Tharſo proximum deferuntur: nochis agitatæ furentibus, inimicorum manus nequeunt declinare. Volante autem ad aures principis fama, præcipitur comitem Græcaſque opes Antiochiam duci; eum, ad ſervandum; eas, ad ſpargendum. Nec tamen diu tenetur quidquid jubetur: abjurat & jurat. Sicque adjurato clauſtra panduntur, alioquin vita comite ſervando claudenda. Volvuntur cætera fortunæ nutu, fit modo quiſpiam de paupere dives, item pauper de divite.

Caſtra Antiochiæ cum [illegible] ducitur.

Laodicia annum & ſemis expugnata capitur.

CXLVI. At TANCREDUS ſemper in eodem agone permanet, quod ſemel cœpit numquam deſerit. Laodiciam obſidet, nec niſi captam dimiſſurus. Jam tamen annuæ ac pene ſemis morarum tædere cœperat: cum Deus artem qua poſſet capi civitas inſpiravit. Aſſueverant clauſi inſidiari clauſoribus, & dum in meridie foris dormiretur: aliquando cum impetu de intus erumpebant: ut non ſine cæde & rapina ſomni rumperentur. Clamore facto exciti Franci armabantur; Laodicenſes interim re peracta illæſi redibant: ita ſemel, ſecundò, tertiò quoque exercitum fallentes, ipſos ſe fallendi viam oſtenderunt: quoniam ubi ſæpius nec diſſimiliter idem iteratur, TANCREDUS ut arte artem deludat, inſidiis inſidias rependit. Præcipit tentorium conſtrui, cujus capacitati par nullum ante viſum fuerat nec auditum: quæritur quoque pinus altiſſima tanto oneri columna ſuſtinendo. Dixit, & facta ſunt. Igitur arbor, ſinus ſpatioſi per gyrum explicantur, funes, laquei telas & coronant & tendunt. Putant qui vident ſuperbè actum, uti ſolent, ob faſtum ſublimare palatia in urbibus urbani. At TANCREDUS in ortu lucis feri militiam vocat, & eam ſub umbraculo ſtipat equis inſidiantes, ubi opus fuerit, nihil cunctaturos, quibus nec calcar deerat ad bellandum. Sole autem orto partem non modicam exercitus in oculis hoſtium frumentatum mittit; reliqui ſumto cibo ſopori vacare ſimulantes, ſpem rapinæ atque opportunitatem ſpectatoribus promittunt. Videntes oppidani altum omnia tenere ſilentium; ſperant quoque

modo conſueverant turbare exercitum, ce- A leriique reditu improviſæ tarditatem evadere ultionis. Egrediuntur ergo certatim currentes ad ſpolia, alii aliis præcurſum invidentes. Paucis manentibus fere exeunt omnes, adeo incautos fallebat opportunitas ſimulata; currunt ad prædam & indulgetur: oneratis jamque ad portas regredientibus, intercurritur. Nam qui obumbrati & parati expectant; confeſtim via patefacta accelerant, portis oppoſiti reditum excludunt. TANCREDUS ſuper excluſos irruit, ſine cunctatione aut capiuntur, B aut necantur. Perterriti itaque reliqui cuſtodes pauciſſimi facti, neque muris, neque ſibi confidunt: petunt ultro pacem, reſeranda offerunt clauſtra, ad ingreſſum invitant, tuti commercio egreſſus. Placet principi, ſeque poſt labores diutinos, quietis domum Antiochiam reviſit.

Archiepiſcopus Mediolanenſis cum comite Pictavenſi contra Daniſman ſuperatur.

CXLVII. Tunc temporis ANSELMUS Mediolanenſis archiepiſcopus, WILLELMUSque comes Pictavienſis contra Daniſman in Romania præliati, archiepiſcopus interimitur: comes verò vix Turcorum manus evaſit fuga lapſus: tandem verò pauper, inops, nudus ad Ciliciam confugiens, ubi ad TANCREDUM C pervenit, TANCREDUM invenit. Omnium enim bonorum opulentia cumulatur ſuſceptus, qui omnium ſuſcipitur egenus: exin confortatus, ad montem peregrinum tranſit, illic qui Jeruſalem eant, à comite accipit comitatum. Ea tempeſtate BOAMUNDI redemtio ſollicitat populum, præcipuè BALDUINUM comitem, qui TANCREDI præcipuus erat inimicus. Is monendo, ſpondendo, increpando, Antiochenos pulſat, ut carcerem BOAMUNDO aperiant. BERNARDUS quoque patriarcha recens ſummopere nititur, quaſi retribuens quod eum de ipſo carcere ſublimaverit BOAMUNDUS; D nec TANCREDUS tamen huic ſtudio obviat, licet BOAMUNDI redditio proſperitati ejus obviatura videatur. Partim his, partim illis aſpernantibus: BOAMUNDUS revertitur decem

Redimitur Boamundus.

(a) miriadibus Michelatorum (a) vix redemtus. Reddit ei TANCREDUS quod acceperat, & quod non acceperat; alterum quidem libens, atque alterum coactus. Laodiciam, Mamiſtam, Adanam, Tharſum proprio ſudore partas, reddere cogitur, alioquin catenis & ferro mancipandus. Sic bonis omnibus, ſocia etiam militia nudato; vix tandem oppidula duo ſupplici ſupplentur.

Bellum movent Aſſyrii, Edeſſam circumdant.

CXLVIII. Interea bellum movent Aſſyrii, vicinamque infinita multitudine Edeſſam cir- E cumdant. Volat Antiochiam rumor: BOAMUNDUS opem ferre oratus non differt: tranſit Euphraten, patriarcha cum eo & TANCREDUS, GOSCELINUSque, qui tunc temporis urbem regebat Mareſium, & ipſe tranſit, ſecum ducens quidquid virium habet. Turci adventu BOAMUNDI audito, Edeſſam dimittunt, abſcedunt paululum Martis avidi, A ſed diſſimulantes: ea quippe aſtutia fugam ſimulant, ut fallant advenas inconſultè ſecuturos: hi per nota ad tuta deveniant, illi ad periculum per ignota: ut hi ad panem, illi ad famem: ut hi ad armorum ſupplementa, illi ad detrimenta. Sic paulatim triduo ultra Carras urbem eliciendo, alii fallunt, atque alii falluntur: donec ad flumen Chobar venitur, & tranſitur. Illi urbi belli dilatio Turcis jam ſufficit; fugæ obmiſſa ſimulatione, bellum cient, bellum voce, bellum manu exercent; conſummatum eſſe de noſtris putant, B quaſi tranſgreſſis fluvium erepta ſit fugæ libertas, fatigatis ex itinere vires. Nec longe à vero putatum eſt: ſic eſt actum. Chriſtiani ternis agminibus incedebant, BOAMUNDUS dextra: ſiniſtra & parte & ſorte comes BALDUINUS; ambo inermes, indeparati, improvidi. TANCREDUS in medio paratus, providus, armatus: Turci antecedebant non longe quaſi prævii, prope habentes excubias, quæ ſtatum omnem Francorum nunciarent. Lucis quadrans ſupererat, tranſierat dodrans, cum Franci caſtrametari inceperant in ordine præſcripto. Ergo ubi quis paratus, quis non, C ab exploratoribus Turci agnoſcunt: repentè converſi, armatum TANCREDUM declinantes; hinc BOAMUNDI, inde BALDUINI exercitum perturbant: neutri tegmina induere licet, nudo capite pugnant & pectore. Antiocheni reſiſtere nituntur; nudi nequeunt, caſtris excedere coguntur. Illic hoſtibus circa ſarcinas ambitioſamque ſuppellectilem occupatis, noſtri reſpirant: ſero quâ licet, bello ſe aptantes; rerum damno ſalvant corpora: eas amittere lucrifacere vocant.

Prælium committunt.

CXLIX. At Edeſſani ſubitò pereunt, nec ſua, nec ſe tueri licet: capitur BALDUI- D NUS, vinctuſque abducitur; BENEDICTUS quoque infelix archiepiſcopus captus trahebatur, impoſita humeris geminorum ſarcina clitellarum. Is cum ante aciem TANCREDI duceretur: TANCREDE, TANCREDE fer opem exclamat, moveat te miſeri pœna BENEDICTI. Auditus eſt clamor, atque ubi, cujus eſſet, Marchiſides agnovit: illicò incurrit, liberat ac reducit; liberatum multo reſtituit, propter ſe dicit aſſiſtere, trementem ſolatur, præſente ſe docet nihil eſſe timendum. Dehinc ardenti hoſtes aggredi, veſper obſtat, militiæque dehortatio, noctis viciniam adeſſe objiciens: eadem abjectio BOAMUNDUM tenet: placet in craſtinum bellum differre. Interea noctis E caligo orbem involvit, diſpoſitis excubiis, principes corpora dant ſopori: at vulgus, & quos non alebat curia, (b) fugæ invigilant, vitam ſortem viſuros ſe die craſtini formidantes. (b)

Capitur ducitur Balduinus & Benedictus archiepiſcopus qui à Tancredo liberatur.

Chriſtiani fugam capiunt.

CL. Obſtabat fluvius reditui, unum duntaxat habens vadum, reliqui curſus ripas prominentia ſua imperviat, illam quaſi portam unicam vigiles obſervabant: ne per eam genti exercitæ refugium pateret. Igitur tentatores

(a) Genus aureorum tunc in publicis commerciis celebre à quodam imperatore Conſtantinopolitano Michaële nomina-

(b) Hanc Chriſtianorum militum fugam refert etiam Guillelmus Tyrius lib. xi. n. xxi. ſed his omnibus circumſtantiis deſtitutam.

fugæ dum pauci ſunt, vado arcentur: ubi multi, nequeunt arceri. Contemnitur edictum principis, ubi populum conturbat formido mortis: rumpunturque clauſtra prohibita, cum multiplicatur exundans turba. Sed & alii aliorſum à ripa ad ripam ligna trajecerant, quibus pro ponte utebantur: cuſtodes itaque cedunt coacti. BOAMUNDUM excitant, cuſtodiæ vim illatam queruntur, fugam produnt. TANCREDUM quoque jam exciverat rumor, parant reditum ambo, derelictos ſe à populo conſpicantes. Aliis feſtinare libet ac præcurrere, TANCREDO ſubſequi ac morari: ipſe pro muro ſecuturis hoſtium telis opponitur, alii fugam maturant: ipſe frænis, alii calcaribus utuntur. Miſertus eſt tamen plebi ſuæ Deus. Turcis fugitur ignaris, illos habebat ſopor altus; dum fuga vigil calles ſuppellectile ornat pretioſa: abjiciunt veſtes, papiliones, vaſa argentea aureaque, & quidquid grave eſt fugamque moratur: ipſa etiam vitæ præſidium arma. Imber male fecerat vias, pulverem in lutum converterat, equi & pedi lubrico, & caudæ ſarcina tardabantur. Aderat BERNARDUS patriarcha: & ipſe cum fugientibus fugiebat, & mula ejus lutoſa cum tardis tardabatur. Nemo eis inſtabat, inſtantes tamen ſtrictis enſibus, arcubuſque intentis infinitos videre videbatur. Quàm turbatus erat à timore oculus ejus, non minus interiore exterior! Igitur conſortes fugæ rogans rogat: Audite, filii, audite patrem, abſcidite hoc quod à puppi pendet remigium, non modò curſum non moderans, verum etiam tenens: Abſcidite, inquam, non erubeſco in tempeſtate hac jumenti tergum premere decurtati, dum modo levati: abſcidite, ſic peccata veſtra Deus abſcidat; ego autem abſciſſoris omnia abſolvo. Multi obſeratis auribus tranſeunt, timor cæcus aures obſerabat, ne minis alium miſerebat, adeo ſua ſinguli affligebantur miſeria: jam rauſerat clamando, cum à milite conſuga, tandem remedium accipit, remiſſionis tamen præſcriptæ commercio. Abſolvuntur ſcilicet duo in facto uno: miles à noxa, jumentum à cauda: miles dum caudam metit, in benedictionibus ſeminat, metit quoque de benedictionibus: dum ei patriarcha ore & corde [illegible] dextra benedicit. Meſſor itaque cum ſimul & caudam & benedictionem meſſuiſſet, ad uſque Edeſſam exindè ſociat, cum eo currit cui facultatem currendi reddiderat ereptam.

Servanda datur Edeſſa Tancredo.

CLI. Populus quoque reliquus illuc conveniunt, & qui primatum obtinebant, poſtremi. Illic etiam conferunt quem BALDUINO debeant creare ſucceſſorem, qui ſuæ tantæ molis pondera valeat ſuſtinere. TANCREDUS eligitur dignus, ipſe manet & regit: BOAMUNDUS verò Antiochiam remeat. Igitur divulgato per urbes finitimas Francorum damno, Cylices, Syri, Phœnices exultant, ſubacti pariter atque ſubigendi. Hi metum de corde excutiunt, illi de vertice jugum. Tharſum, Adana, Mamiſta in jus ſuum revertun-

Hoſtes capiunt vicinis oppi-

(*) al. tranſalpinæ.

tur, Græcos ſuſcipiunt, noſtrates extrudunt. Turci ingrediuntur Arthaſium, totam uſque pontem Farfar viciniam populantur. Poſtremò naves Græcæ quàm maxima multitudo Laodiciæ portum replent; & ipſæ armis plenæ non minus fabrilibus atque bellicis bellum ſimul gerentes & fabricam. Cæmento cæmentariiſque advectis, fabricare incipiunt: ſaxa poſcentibus parietinæ abundant, munitur portus, ſurgit fabrica. Vix BOAMUNDUS rumorem acceperat, cum imperfecti operis ſpe impulſus, adventans omnia invenit perfecta. Stabat ſupra portus portam antiqua turris de nomine ſancti Heliæ cognominata, ſolius interſtitio portus à novo opere abjuncta. Hanc quoque muniunt Græci, & caſtro ſuo continuant, fabricato arcu ſuper portum, uſus gratia inter ſe ab hac prævii ad illud, & munimi{-}nis firmi ad remigium hoſtile arcendum.

... Arthaſum ingrediuntur.

Boamundus revocat Tancredum.

CLII. Videns BOAMUNDUS omnia adverſari, Antiochiam revertitur, moxque de ſtatu principatus ſui in commune tractare diſponit: TANCREDUM revocat, cuicum partiatur curas, apprimè neceſſarium: vocatus ille nil pigritans adeſt, qui nihil umquam pigritando fecit. Habita itaque intra beati Petri Baſilicam concione, BOAMUNDUS ſic orditur:

Magna opus eſt, ô proceres, hac in tempeſtate providentia, quam ſi negligimus, perimus. Invaluit contra nos gentilitas, vias nobis circumcirca obſtruxerunt Græci & Turci: geminas totius orbis opulentiſſimas exaſperavimus poteſtates; Conſtantinopolim & Perſida. Oriens nos per terram territat: occidens verò & terra & mari: nam ut alia omittam, Arthaſium hactenus Antiochiæ clypeus fuit, modò arcus intendit, modò in nos acuit ſagittas: nos pauci ſumus, & tamen ſemper de paucis ſimus pauciores: valde imminutus eſt numerus noſter, ubi unus eſt amiſſus comes Edeſſanus. Proinde vigilate, conſiderate attenti, quid in tanto rerum cardine ſit agendum: ego quod ſentio breviter exponam. Expetendæ ſunt nobis vires (*) tranſmarinæ, Galliarum populi concitandi, audacia illa aut nos liberabit, aut nulla. Utimini me, me, inquam, hoc in negotio miniſtro: ego pro ſalute veſtra non recuſo laborem, gratiſſimus eſt mihi meus ille labor, per quem vobis paretur quies.

In his definit & ſedet; ſurgit TANCREDUS, & ab his incipit.

Prudenter atque manifeſtè expoſitam, ô proceres, audiſtis tam robur hoſtium, quam infirmitatem noſtram, originem quoque ac finem, cauſas & remedium. Pulchrè, benè, rectè ſuper his differuit dominus princeps noſter BOAMUNDUS, nec dedignatus eſt morbo medicinam quærere, ſe offerre miniſtrum. Verùm, ô proceres, quorſumnam iſtud? an in nobis non eſt qui mitti poſſit? niſi [illegible] elongetur, qui potius longè poſitus fuerat acclamandus. Circumdant caulas luporum agmina, præſentia paſtoris opus eſt non abſentia: ille præſens periculo ſe opponit, canes incitat,

prædones

prædones arcet, gregem liberat, idem, ſi abſit, ceſſat latratus, crudeſcit rapina; ipſe quieſcit, grex diſſipatur. Valde & meritò ſocordiam meam increpabit auditor, ubi ſonuerit BOAMUNDUM abiiſſe, manſiſſe domi TANCREDUM. At fortaſſe in verbo illo tentatus ſum: ut quid animi habeam, audito eo, manifeſtem. Palam eſt voluntas mea, non reprimo æſtuantem. Hoc pro ſalute communi periculum mihi expoſtulo, tutus aggredior, pro munere amplector: utque petitio aſſenſum impetret, coram Deo polliceor ſedulitatem in obſequio, celeritatem in reditu; ac ne qua fortè ingenium meum crapula turbet, latice contentus, vinum neſciam, donec reducem me Antiochia excipiat. Subinde etiam fas mihi eſto ſub iiſdem tegulis biduanam agere quietem; ante verò nefas. Hæc meis ſi juſſeritis onera libens humeris imponam: gravioribus ultro onerandus, ſi graviora impoſueritis. Objicit BOAMUNDUS: Magna res eſt de qua agitur, magno volumine tractanda, ſeveræ vix cuiquam perſonæ impenetrabilis. Propoſiti eſt noſtri graves excire poteſtates: hoc non cuivis hominum contingit, non poteſt gravia movere niſi gravis, magno opus eſt flatu, ut poſſit quercus alta radicibus evelli. Non audient TANCREDUM: vix, ah vix, utinam BOAMUNDUM audiant, qui ad exilii laborem vocandi, nunc placida compoſiti pace principantur. Quapropter de cetero jam, ne cujuſpiam temeritas diſpoſitioni meæ occurrat, ire propoſui: non eſt mutabile, ſtat fixum, ſolvendum eſt votum, quod mea fecit ferro compedita devotio. Abſolverunt me beati Leonardi ſuffragia, ego votum viſitandi eum, aut præmoriar, aut abſolvam.

Boamundus relicta Tancredo Antiochia omnibus deſtituta transfretat.

CLIII. Conticitum eſt de cetero, neque ultra à quoquam voluntati principis obviatum, quoniam quidem notum eſt in populis proverbium, lex ſequitur regem, quo vult rex ducere legem. Paratur ergo navigium, habent remiges paratos denæ biremes, quibus trinæ ſimplicis remigii ſociantur, quas vulgo ſandalias vocant. Hoc BOAMUNDUS contentus numero, in conſpectu claſſis Pelaſgæ transfretat, relictâ Marchiſidæ Antiochiâ. Aſportatur aurum, argentum, gemmæ, pallia: urbs abſque tutela, abſque ſtipendiis, abſque ſtipendiariis TANCREDO relinquitur. Habuiſſe me veridicos memini relatores, qui in ea penuria illum vini abſtinuiſſe prædicarent, aquæ ſimplicis hauſtu contentum. Dumque vel modico uti Lyæo propter ſtomachum blandè moneretur: Sinite me, aiebat, cum abſtinentibus abſtinere, fixum fixi de genimine vitis nolle accipere, donec omnibus ſufficiam dare: abſit ego crapula diſtendar, commilitones mei inediâ marceſcant.

CLIV. Jamque ſoles ferè xl. inopia pertingebat, cùm pleno cornu copia adeſt, aurumque non modicum cæli pluunt. Quidam de civibus penuria curiæ audita, miſericordia motus TANCREDUM adit, poſtulanſque mercedem ſtatim impetrat, ut penuriam levet, opem ferat. Habet, inquit, urbs iſta centenos cives, ſingulis quorum marſupiis facile eſt aureos effundere millenos. Rogati non tenebunt; tu, domine, roga, ego nomina patefaciam quæ roges. Obtemperatur conſilio, nominantur ſcribendi, ſcribuntur vocandi, vocantur rogandi, rogantur intus miſſi. Incuſatur urgens neceſſitas, in quo petitio præſens excuſatur, fulcit excuſatam retributio promiſſa, ut non tam ſub nomine doni quàm mutui peti videatur; nec reticetur vicina hoſtilitas, non repellenda niſi armati occurrerint, nec occurſuri niſi auro intercedente provocati. Tot confluentibus in unum cauſis, demum efficitur, ut præſcriptus aureorum numerus impetretur; quibus receptis MARCHISIDES confortatus, militiam confortat, jacentem ſuſcitat, inermem armat, ſupplet numerum qui exciderat, neque donec deficiat aureus, ceſſat augere militarem. Exinde proſtrata reſurgere cœpit Antiochia, & deterrita fore terribilis. Arthaſium ſtatim aggreditur, quæ cum aliis maturem infeſtabat, omnium tam acerbiſſima quàm proxima Syrorum. Hanc igitur primam TANCREDUS circumdat, ad cujus ictus vix ſtant turres ſilicibus concuſſæ: quod audiens RADUANUS (a) Kalepti rex cum xxx. millibus accurrit adverſus paucitatem in multitudine confidens: Arthaſienſes quoque illi ſe jungunt, omnes adverſus Antiochiam.

Arthaſo Raduanum expellit.

CLV. Erat media inter eos planities ſcopuloſa, per quam utcumque caballis ire, currere verò omnino non licebat: vel ſi quando ad curſum quiſpiam cogeretur, nec pedem ungula, nec ungulam ferrum tueri poterat, quin cautes aſpera calcem permoleret equinam, equus atque eques ruerent proſtrati. TANCREDUS eâ re cognitâ, paululùm ſecedit, illuc hoſtibus permittit accedere, qua loci difficultas fugam remoretur, quod RADUANUS aut negligens, aut ignorans, hac militiam impetit chriſtianam: illa tamquam torpida loco manet, ſuſtinet donec lancea ſuum habeat tempus. Jamque prætergreſſis loca aſpera Turcis, TANCREDUS quaſi à ſomno excitatus in mediis fulminat: illi facilè terga vertunt ſperantes, ut eſt moris, fugiendo gyrare, gyrando ſagittare. Deluſæ ſunt aut eorum ſpes & artes, deluſerunt eas lancea & via: altera urgens, altera curſus impatiens: hæc tergum fodit, illa gradum ſiſtit. Inutiles igitur equi, pharetræ & arcus abjiciuntur, confiditur pedibus propriis, ubi diffiditur alienis, ſuis quantùm licet utuntur: humani ſunt, mallent eſſe cervinos: ne tamen nihil egerit RADUANUS, paucos chriſtiani nominis ſagittavit, reliquam operam dedit fugæ; ſagittarii ejus pars evadit ſaucia, nonnulli cæſi proſternuntur.

Antiochiam victor revertitur.

CLVI. Victor itaque TANCREDUS Arthaſium recipit: eâ municâ, Antiochiam revertitur: confortata ſpoliis infidelium fides, immò quaſi à mortuis reſurgens expergiſcitur, renovato principe gaudet fortunam renovari: ipſe etiam accipitri conformandus, cui negata

(a) Wilhelmo Tyrenſi dicitur Rodoanus.

Digitized by Google

diu volandi licentia, longus carcer animos tabefecit; ea demum reddita, ſi miſſi ad rapinam primos impetus fortuna juverit, in deſiderio ſunt ſecundi, viſaque gruum caterva, tenentem vexat, opportunè, importunè ſupervolitans. Ardore pari TANCREDUS inflammatur, ubi nactus victoriam, ſpoliis Calepti ditescit. Jamque Laodiciam novam aggreſſurus, monetur veterem multiplicatis bellatoribus fulcire: ipſe Appamiam reliquo exercitu circumſepiat; factumque eſt ita. Rependit TANCREDUS Græcis vicem, qui caſtrum caſtro oppoſuerant, nunc contra ipſe Caſtrenſibus Caſtrenſes obfirmat: Apamiam verò non plurimo, ſed ſtrenuo milite circumdat, quaſi morti addicto & ipſe addictus. Prope Syſara, prope Haman, prope Raphania, prope alia complura tam oppida quàm urbes, omnia minis plena & hoſte fremiſcunt. Obſident ergo Chriſtiani urbem unam, Chriſtianos verò urbes multæ: annonam qui quærere egent nequeunt: niſi bipertito exercitu, pars altera maneat, altera exeat: ſic diviſi periculum declinant, quod vix ſufficiant congregati. Deo ſunt hæc aſcribenda, non viribus humanis, palam pro Chriſtianis Chriſtus dimicat.

Apamia circumdatur.

CLVII. Nuntiatumque ei de Laodicenſium ſuorum penuria, quòd data paſcendis ipſis alimenta defectum minarentur: in proximo aut ingreſſuram fore cererem, aut egreſſuram manum bellatricem. Ingreſſum autem prohibebat magnus hoſtium numerus, qui per compita inſomnes excubabant. Turbatus nuntio princeps, (noverat enim quia ſola fames urbes aſſerit, neſcit plebes jejuna timere) in partes varias animum fundit: anne habendum poſtponat habito, an habitum habendo. Durum eſt multùm labore partam Laodiciam abdicere, grave Appamiam ex facili parandam dimittere: nam quaſi impoſſibile conſtat eſſe, ut & hoc faciat, & illud non omittat. At virtus quæ ſola res impoſſibiles ad poſſibilitatem redigit, virum confortat: monet petentibus opem curſim ſuccurrere, manſuros ad caſtrorum regimen milites ſic hortari: Eia, Chriſti martyres! parate fundi atque fundere pro eo ſanguis, conſtantes eſtote: bene cœpiſtis, bene conſummate: non vos terreat paucitas veſtra, non eſt victoria in numero, ſed in Dei virtute. (a)

Summa Laodicenſium neceſſitas.

(a) Ita deſinit Hiſtoria Radulfi, quis autem fuerit tanti diſcriminis eventus, paucis his verbis refert Fulcherius Carnotenſis lib. 3. Hiſtoriæ Jeroſolymitanæ ad annum MCV. *Tancredus autem, ait, non in multa gente, ſed in Domino ſpei ſuæ figens anchoram, aciebus ſuis bene compoſitis, contra hoſtes illos incunctanter equitavit. Quid longius morer? Audacter [illegible] Attaſum in eos irruit, & Deo ſuffragante illi protinus perterriti circumfuſi, dorſa fugæ dederunt. Fugerunt & fugati ſunt, qui fugere non potuit, nec mortem evaſit. De interemptis non fuit numerus. De equis eorum plures habuit Tancredus. Signum quoque regis fugitivi retinuit, &c.*

HISTORIA GESTORUM VIÆ NOSTRI TEMPORIS HIEROSOLYMITANÆ

AUCTORE GILONE PARISIENSI.

Ex MS. Monaſterii S. Germani à Pratis.

OBSERVATIO PRÆVIA.

I*Nter varios bellorum eventus, quibus præſertim illuſtratur Hiſtoria Eccleſiaſtica, primum ſibi locum vindicat ſacra Expeditio Hieroſolymitana, tot præclaris facinoribus illuſtrata, tot virorum nobilium ſanguine decorata, tot prodigiis ac portentis confirmata. Hinc quicumque annales eccleſiaſticos aliquando ſcribendos ſuſceperunt, ſingulas ipſius circumſtantias ad amuſſim recenſere, plerique etiam ſingulares de illa lucubrationes poſteris mandare curarunt. Verùm omnes inter illos auctores palmam apud eruditos facile referunt antiqui ſcriptores, hi præſertim qui rebus geſtis interfuerunt, aut eas ab oculatis teſtibus acceptas poſteritati tranſmiſerunt: utpote qui certiora præ ſe ferentes veritatis indicia, non ſolùm ſuaviori cum delectatione, ſed majori etiam cum fructu ſemper leguntur. Quapropter tametſi belli ſacri ſcriptores quotquot reperire potuerit, duos in tomos collegerit de re litteraria optimè meritus Jacobus Bongartius, ediderîtque anno 1611. tantus nihilotamen minus labor virorum eruditorum deſiderium non omninò explevit; ſed qui poſt ipſum rempublicam litterariam ſuis ſcriptis illuſtrarunt antiquitatis ſtudioſi, bibliothecarum inſignio um forulos ſcrutando, veteresque manuſcriptos codices revolvendo, quotquot hujuſcemodi expiſcari potuerunt, eos tamquam pretioſa antiquitatis monumenta publici juris facere non neglexerunt. Certè duo ex noſtris Lucas Acherius & Johannes Mabillonius ſuam hoc in genere operam contulerunt: ille quidem cum Geſta Dei per Francos à Guiberto abbate Novigenti edita unà cum aliis ejuſdem ſcriptoris operibus recudit, iſte cum belli ſacri hiſtoriam in manuſcripto codice Caſinenſi inventam, ſuo Muſæo Italico inſeruit. Et ante eos Gallicanæ academiæ lumen Franciſcus* du Cheſne, *Hiſt. Franc. tom. 4. Petrum Teutboldum & Fulcherium Carnotenſem auctiores & emendatiores vulgavit, quibus Gilonis Pariſienſis hiſtoriam expeditionis Hieroſolymitanæ à Jacobo Sirmondo acceptam, addidit; licet tot lacunis fœdatam, ut Gilonem ipſum ferè in ipſo Gilone quæras: quàm nihilominus tanti fecit vir eruditus, ut pretioſum tamquam theſaurum illud antiquitatis monumentum publici juris facere non dubitaverit.*

Cùm verò noſtræ Pariſienſis S Germani bibliothecæ codices manuſcriptos evolverem, incidit in manus meas idem Gilonis Pariſienſis opus cum hac epigraphe Acherii noſtri manu exarata, Sequens

hiſtoria edita quidem eſt in fine tomi IV. Hiſtoriæ Francorum Andreæ du Cheſne, at maxima ex parte differt. Præterea edita plena eſt lacunis: ea de cauſa hæc mſ. digna eſt prælo ſubmitti. *Hanc cùm legiſſem, ſtatim rapuit me deſiderium editum cum manuſcripto conferendi, ex cujus collatione reperi non ſolum ducentas circiter lacunas farciri poſſe, pluresque locos vitiatos emendari, ſed partem libri quarti cum quinto & ſexto integro in editis deſiderari: quapropter opportunum eſſe exiſtimavi, ut Tancredi geſtis, Gilonis hiſtoriam ſubjungerem, nec convenientiorem ei locum tribui poſſe. Ceterùm operis ipſe titulus auctorem demonſtrat eſſe coævum.*

LIBER I.

TEXTUS GESTORUM MEMORANDUS CHRISTICOLARUM.

EST ope divina Turcorum facta ruina,
Hoc pro laude Dei, licet impar materiei,
Carmine perſtringo facili, nec ludicra fingo.
Chriſte, meæ menti tua bella referre volenti
Adſis, laus cujus ſeries eſt carminis hujus,
Ut benè proveniant, & te duce carmina fiant.

Exercitus Chriſtianus petit Nicæam.

Chriſticolæ gentes, gladioque fideque nitentes,
Ut ſacra purgarent à ſordibus, & ſuperarent
Turcos inſanos, fœdantes fana, profanos,
Conjuraverunt, [redacted] Jeruſalem petierunt.
Aſt ubi jam laſſus, jam multa pericula paſſus,
Æquoreum litus tetigit chorus ille beatus,
Tranſiit æquoream rabiem, petiitque Nicæam,
(a) In quater centum ter quinque triumque (a) parentum
Conventus, mores ſtruxit, docuitque minores.
Sed malè mutata, Chriſtique fide vacuata,
Chriſtum ſpernebat, gentilia monſtra colebat.
Et quoniam Chriſtum prius hæc coluiſſe putatur,
Ad Chriſtum corrupta prius meritò revocatur.

Eamque obſidet.

Ergo diſponunt acies, tentoria ponunt.
Undique conveniunt, & bello congrua ſunt.
Partem, quam mundus vocat occaſum, BOAMUNDUS
Occupat, & contra muros ſtatuit ſua caſtra.
(b) Qui locus (b) è plauſtro junctus contrarius auſtro,
Ille tuæ forti, datus eſt, GODEFRIDE, cohorti.
In loca ſuccedunt alii, quæ congrua credunt,
Conctorum portus, vertuntur ſolis ad ortus.
Militibus denſi RAIMUNDUS cum Podienſi,
(c) HUGO comes magnus, leo ſævis, (c) mitibus agnus,
(d) Et ſatis expertus per prælia (d) dira ROBERTUS,
Dux quoque Flandrenſis, cujus non fallitur enſis,
Et STEPHANUS muros expugnabant ruituros.
Tuta ſed à turbis pars una remanſerat urbis,
Nec timet aſſultus pars quam ſol reſpicit altus.
Fruſtra ſecuros petierant denique muros.
Nam lacus immenſus, multaque uligine denſus

A Hos defenſabat, noſtros tranſire negabat.
Sed tamen hanc partem noſtri tetigere per artem.
Namque ſuperjectis ratibus, multis quoque tectis,
(e) (Quas Cæſar dictus, vinctis per terrea bobus (e)
Fecerat adduci voto tunc auxiliandi)
Sic quaſi per pontes potuerunt tangere fontes,
Acriter inſiſtunt noſtri, Turcique reſiſtunt.
Acriter impellunt illos, illique repellunt.
Sæva venenatas gens mittit ab urbe ſagittas,
B Cuique ſagitta dabat leve vulnus, cum perimebat:
Et dum ſucceſſit, per turpia verba laceſſit
Chriſti cultores, cave, dicens, deteriores.
Vocibus ingratis noſtris ſatis exagitatis,
Altior ad duros portatur machina muros.
Gentiles miſeri tandem cœpere vereri.
Noſtri non ſegnes lapides jaculantur & ignes,
Turres impellunt, affixaque tela revellunt
A clypeis, hoſtes telo proprio ferientes.
Utque cadit ſpiſſus imber cum grandine miſſus,
Sic non vitatæ mittuntur ubique ſagittæ.
Tela cadunt, miſerique gemunt, moriuntur utrimque,
C Hi gladiis, alii baculis pugnant, ſudibuſque,
Magnus erat turbæ clamor trepidantis in urbe
(f) (Ergo plorantes manibus quoque ſignificantes (f)
Orarunt pacem, clamarunt deditionem,
Expediunt dextras vaduntque recludere portas,
Exultant noſtri, laudant magnalia Chriſti.
Primum purgari cenſent à ſordibus urbem,
Et conſignari per aquam prece ſanctificatam,
Cumque hymnis crucibuſque intrant reconciliatam.
D Mittuntur ſacri portantes ſacra miniſtri,
Luſtrant ſecuros benedicta aſpergine muros,
Cantantes modulos divinis ritibus aptos.
Talia dum cives viſu auditque capeſcunt,
Protinus irati in gentilia monſtra recurrunt,
Cuncta profanari magica vertigine dicunt,
Et proturbantes extra ſacra agmina trudunt.
Sic irritantur legiones Chriſticolarum,
Et deluſa dolent myſteria cælicolarum

(a) alii, portentum. (b) alii, eſt infra. (c) MS. mitibus. (d) alii, fera. (e) Hi duo verſus deſunt in MS. (f) Incluſa parentheſi in MS. deſiderantur.

Acrius inſurgunt celeres & in arma recurrunt, A
Deque profanatis pœnas cum ſanguine poſcunt.
Acrius incumbunt, baliſtas fundibulo aptant,
Perfodiunt portas, miſeros quaſi carcere vallant,
Excubias ſtatuunt noctuque dieque caventes
Ne quis colloquio externus juvet interiores.
Dumque inſtant vigiles ſibi ſuccedendo per horas,
Repperiunt quemdam per nigras ire tenebras
Quærentem . . . . vel portas ingrediendi
Vel per . . . . . cum clauſis ſermocinandi
Illi correptum graviter manicisque ligatum B
Cogunt, aut citius quæ noſſet cuncta profari,
Aut duræ mortis gravia experimenta lucrari.
Ille metu victus nimio, nec longa moratus
Dicere ſervata ſe devovet omnia vita.
Hinc ubi fecit eum pia convenientia fidum,
Exponit miſſum [illegible] civibus inſinuatum,
Ne deſperarent, ſed rem virtute tenerent,
Namque ſequente die plenum ſolamen haberent,
Quando . . . . obſeſſi mortificare.
Pollent atque opibus cum libertate vacare.
Millia nam propius plus conſediſſe trecenta
Sultano ducibus Solimannoque coacta.
Quæ ſic de propriis ſe viribus exhilararent, C
Ut quaſi victores jam facti glorificarent,
Agmina Chriſticolam quo jam deleta putarent,
Solaque de ſpoliis inter ſe bella pararent.
Mane etiam primo ſtatuiſſent caſtra movere,
Illa quoque ante urbem, vacua ſtatione, locare,
Quæ fuerat tibi, dux RAYMUNDE, tuiſque relicta,
Quando ibi prima duces cœperunt figere caſtra,
Qui retrorſus adhuc aberant ad millia bina
Pro quibus eſt miſſum citius, juſſique venire D
Ipſa in planitie tentoria diſpoſuere.
Legatus porrò jam factus ſponte fidelis
Purgari ſe ſe expetiit baptiſmatis unda.
Quod dum fit citius concurſu preſbyterorum,
Egregius fulſit vir in ordine Chriſticolarum,
Mane igitur primo noſtri vertuntur in arma,
Urbis perfidiam punitum ſorte ſuprema.
Fit clamor multus, variatur . . . . . vultus
Iſtinc pugnantum, atque illinc extrema gementum.
Tormentis, jaculis, gladiis quoque bella geruntur,
Haud multum diſtat quin protinus ingrediantur.) E
Dum ſic inſtarent noſtri, miſeri trepidarent,
Et jam conſtricti ſua vellent reddere victi. (a)
(a) Sexaginta millia Turcorum auxilium ferentium debellata. Ecce ſexaginta Turcorum millia ſtructa
Enſibus & clypeis, ad opem venere Nicæis.
Gens tua, Chriſte, nimis metuens ſuſpirat ab imis
Pectoribus, clari bello cœpere precari
Supplice voce Deum, quòd eis daret ipſe trophæum.
Ut conſpexerant Turci noſtros fremuerunt.
Mox ubi fecerunt tres turmas, diſpoſuerunt
Quòd pars intraret muros, (b) inopeſque juvaret (b)
Viribus & telis, & opem præberet anhelis:
Ipſi munirent portas, noſtroſque ferirent.
A gemina parte comperta protinus arte,
Noſter in hoſtiles multo ruit impete miles:
Pugnatur durè, ſed non par actus utrimque,
Sed perimunt noſtri, pereunt enormiter illi.
Franguntur rigidæ validis impulſibus haſtæ.
B Pectora ſæva ſonant, rivoſque cruoris inundant.
Trunca volant capita, tremulâ velut arbore poma;
Nec qui deſcendit montem, poſt hæc repetivit
Et quod de noſtris ſtolidè prædixerat hoſtis,
Hoc patitur victus, nec duros ſuſtinet ictus;
Sed celeres fiunt, & tardi funera fiunt.
Dimiſsâ parmâ fugit hic ſua dum capit arma.
Alter proſtratus cadit, in capiendo moratus.
Singula quid dicam? nullus ſuccurrit amico. Urbs capitur.
His pietate Dei victis, timuere Nicæi,
Atque metu tacti, tandem ceſſere coacti;
Perque duos menſes, obſeſſæ gentis habenæ,
Dux tibi traduntur Conſtantinopolitane.
C Mittuntur plena capitum quoque millia navi
Servitium primum datur hoc à milite forti.
His ita devictis, victis ſub rege relictis,
Succeſſu læti noſtri, nec cedere certi,
Caſtra movent, Dominoque vovent jejunia, cujus
Auxilio vicere pio gentis ſcelus hujus:
Sed quoniam per dura viam fuerant habituri,
Ne populi languore ſiti caderent perituri,
In turmas ceſſere duas, tibi traditur una,
Dux BOIMUNDE, tibi, comes HUGO, traditur una.
Sicque graves colles noſtri licet ad mala molles,
D Tranſivere tribus non abſque labore diebus,
Inque die quarta poſtquam via facta per arta,
Illi ſecuri quaſi gens ignara futuri,
Quos ſibi commiſſos BOIMUNDUS ab agmine ſciſſos
Duxit lætantes, grave nihil reſtare putantes,
Dum malè ſe jactant, & dum benè facta retractant,
Turcis inſultant, ter centum millia ſpectant
Turcorum mœſti, tantæque reſiſtere peſti Turcorum millia trecenta Chriſtianos aggrediuntur.
Non auſi dubitant, prius ergo prælia vitant.
Sed nullam mortem metuens, BOIMUNDE, cohortem
E Inſtruis, ut vilis depellat cuſpide miles,
Et ponis juxta rivos ex ordine caſtra,
Quos nimis exoſos vocat incola turba lutoſos.
Sed nondum noſtri fuerant ad bella parati
Cum quinquaginta centum ferrugine tincta,
Millia Turcorum curſu portantur equorum,
Et non paulatim veniebant, ſive gradatim,
Sed citò more canum quiddam graſſando profanum

(a) In aliis pro duobus hiſce verſibus quatuor ſequentes leguntur.

Ecce repentino clamore ululante Nicæa
Militibus audacis montana videntur operta.
Quæ dum diffiliunt hinc per declivia montis,
Altera contiguæ properant per concava vallis.

(b) alia monteſque

Se ſe commiſcent noſtris, & prælia miſcent. A
Noſter commixtos miles ferit eminùs iſtos,
Et fidei parma protectus, non timet arma.
Turci vallabant noſtros, curſuque volabant,
Et nunc inſtabant, nunc Chriſticolas fugiebant.
Dumque fugit Turcus, ſinuatus ſolvitur arcus.
Arcu quippe magis pugnant, & non ſine plagis.
Dum grave cum Turcis bellum BOAMUNDUS haberet,
Inque vicem Turcus noſtros fugiendo fugaret,
In fugiendo quidem vulnus facit, & fugit idem:
Nam modò qui Turci, veteri ſunt nomine Parthi, B
Fidere quos verſis mos eſt fugiendo ſagittis.
Magna cohors magni non hujus conſcia damni,
Gente ſub ignota quaſi millibus octo remota,
Colles gyrabat, nec tam propè bella putabat,
Sed per legatum bellum ſcit adeſſe paratum,
Conſilio nitidus, quem miſit ei BOAMUNDUS.
At dum pugnatur, dum turba vocata moratur,
Pars ea Turcorum, quos altera ripa tenebat,
Ut faceret cædem de noſtris quam ſitiebat,
Per loca nota parùm tentoria Chriſticolarum
Attigit, & cædes facit hoſtis, & occupat ædes,
Datque neci laſſos, [illegible] plurima vulnera paſſos,
(a) Oppida ſervantes, (a) nec Martem ferre valentes. C
Qui ſi Marte mori poſſent, mors eſſet honori.
Matribus hærentes illic truncare videres.
Hoc ubi cognovit BOAMUNDUS, caſtra petivit,
Sub duce Normanno dimittens prælia damno,
Hoſque juvare parat, quos gens mala penè necarat.
Protinus elegit paucos, pauciſque ſubegit
Hanc gentem fœdam, recipit tentoria, prædam,
Armatoſque viros circum tentoria ponit,
Caſtraque terribili pro vallo milite munit.
Dum duplices pugnant acies, illic BOAMUNDUS,
Ex hac parte comes Normannus in arma [illegible]-mendus. D
Francigenæ tacti, nimioque timore coacti,
Cum duce Normanno fugiunt, & non ſine damno
(b) (b) Marte, calore, ſiti crudeliter excruciati,
Et niſi dum fugerent, dum palmam penè tenerent
Turci, vincentes ſe convertiſſet in hoſtes,
Dux Normannorum ſignum clamando ſuorum,
Lux ea plena malis, noſtris foret exitialis,
Nec mora Francigenæ ſpe ducti ſedis amœnæ, E
(c) (c) Deſpiciendo mori bene pro vita meliori,
Ad ſua converſi, circum tentoria ſparſi,
Facti caſtellum, permiſcent denuò bellum.
Dum nimis inſiſtunt Turci, noſtrique reſiſtunt,
Tela legunt pueri, cantant ex ordine cleri,
Fortes pugnabant, mulieres collacrymabant,
Altera proſtratum portabat in oppida natum,
(d) (d) Altera de rivis tendebat pocula vivis.

A Eſt aliquid quod quiſque facit, tegit alter amicum.
Hic fugit, hic ſequitur, raptum capit hic inimicum.
Penè triumphantes noſtros te, Chriſte, vocantes
Turci proſternunt, & eorum prælia ſpernunt.
Utque lupus villas circumdans quærit ovillas,
Et quas deceptas ſtabulis non eſſe receptas
Aſpicit, has fundit miſeras, & in ora recondit:
Sic quoque vallantes Turci noſtros trepidantes,
Hunc quem ſpectabant extra caſtella necabant.
Noſtri quid facerent, niſi tanta pericula (e) ſterent. (e)
B Non poterant dorſum dare, nec pugnare ſeorſum.
Non ſatis eſt genti de palma non dubitanti.
Quod fuerant clauſi noſtri, pugnare nec auſi;
Sed monuit mille Turcos grex providus ille,
Ut quæ transferant noſtri, montana requirant.
Hæc etenim de re (f) dubia ſuſpecta fuere, (f)
Quod tegerent aliquos montana movebat iniquos.
Aſt eques armatus, nihil ad præcepta moratus,
Montes luſtravit, crudeliter enſe necavit
Mille viros fermè, mulieres, vulgus inerme,
Exanimes (g) factos, nimioque metu ſtupefactos, (g)
C Multum tardatos, rebuſque ſuis oneratos.
Qui malè ſub (h) rupibus latitantes non latuerunt
Exploratores, ſed turpiter interierunt.
Ecce nihil timidus comes HUGO, dux GODEFRIDUS,
Hortati fortem precibuſque minisque cohortem,
Curſu certabant, ſocioſque juvare parabant;
Utque vident flentes ſocios jam deficientes,
Dimittuntur equi, quamvis non viribus æqui
Eſſent, non dubitant, nec tela volantia vitant.
Ergo ducum ſydus cum paucis dux GODEFRIDUS,
D In medium denſæ gentis ſtricto volat enſe,
Et veluti diram ſus poſtquam colligit iram,
Dente canis læſus, baculo vel arundine cæſus,
Dente canes (i) angit, ruit & venabula frangit.
Hos ita conculcat GODAFRIDUS, & agmina ſulcat. (i)
At comites comitis dant multis tartara diris.
Trans ripam rivi pugnantibus in pede clivi,
Iſtis proſtratis, de clivo præcipitatis,
Aſcendit clivum comes, implet ſanguine rivum.
E Millia nam quinque morti dedit ipſe decemque.
(k) Sed quid juncta manus comiti fecit, referamus (k)
Omnibus (l) accenſis ad pugnam, Podienſis (l)
Atque comes fortis REMUNDUS duxque cohortis,
Audaceſque viri, velut ad bellum ſolet iri,
Paulatim veniunt, & ab his nova prælia fiunt.
Hi cornu dextrum cædunt, alique ſiniſtrum,
Qui prius incluſi fuerant formidine fuſi;

(a) edit. juſti mortem.
(b) edit. morte.
(c) edit. reſpiciendo.
(d) Hic verſus deeſt in editis.
(e) edit. ſterent.
(f) edit. dubii timidique.
(g) edit. Exanimes facti nimioque metu ſtupefacti.
(h) edit. Satis.
(i) edit. ſugit.
(k) al. Si quid.
(l) edit. Excenſis.

Fit ſtrepitus multus, fit magnus utrimque tumultus.
Nec ſonitu minimo diſſolvitur arcus equino
Nervo conſtrictus, ſine quo ſatis eſt levis ictus
Horum, ſpes quorum non eſt niſi curſus equorum,
Ut vulnus geminum jactu det Turcus in uno
Cum ſerpentino jaculatur tela veneno.
Dum ſic pugnatur, noſtri ter ab hoſte fugantur:
(a) Terque fugæ dantur gentiles, ſed revocantur
Et ſolitos curſus faciunt [illegible] vulnera rurſus:
Sed puto (b) ceſſiſſent, nec bella pati potuiſſent,
[illegible] circa montes quidam Turci latitantes
Acriter arctarent noſtros, pluresque necarent.
Quos ubi ſenſerunt noſtri comites, ſtatuerunt
Ut magis audaces committere bella ſagaces
Ad latebras irent, (c) ubi primo marte ferirent
Hos qui pugnabant fortis, multoſque necabant
Protinus ingentes animis [d] armiſque vigentes
Mille viri laudis cupidi, ſub tegmine fraudis
Bella relinquentes, velut è bello fugientes,
Aſcendunt taciti montes, ſed monte [e] potiti
Non tacuit Chriſti miles, fugit hoſtis; at iſti
Enſibus hos angunt, arcus & ſpicula frangunt.
Non prodeſt Domino nervo conſtrictus equino
Arcus, non pharetra de cruda condita pelle,
Nec equus, aut curſus, non illita pocula felle:
Sed malè turbantur, moriuntur præcipitantur.
His ita diſperſis, multis in tartara merſis
Attoniti, belli ſubiti formidine tacti.
Poſt illos reliqui fugiunt, dare terga coacti.
Ergo reſumentes animos noſtri, fugientes
Turbant, funduntur Turci, fugiunt, moriuntur.
Tardius egreſſi, vel belli turbine feſſi
Acrius inſurgunt, & equos calcaribus angunt.
Francigenæ pronos faciunt ad pectora [f] contos.
Cornipedes ſpumant, aſperſi ſanguine fumant,
Frena terunt, dominoſque ferunt non impete parvo.
Dumque ruunt, ſtratos feriunt, nam multus in arvo
Turcus erat, gladiis aut enſe necatus.
Exſuperare pares certant, flant non leve nares.
Albet indoctus tabo non pulvere victus,
Hoſtem quiſque premit; ſed nox obſcura diremit
Gaudia noſtrorum, triſtemque fugam miſerorum
Et quod non potuit levis arcus [illegible] irreſolutus,

Margin: (a) Turci omninò debellantur à Christianis.

A Nec ſonipes velox & longis curſibus aptus,
Hoc importuna potuit nox turpis & una.
Quippe per exoſam noctem, diram, tenebroſam,
Gens inimica Deo Chriſti ſubdenda trophæo
Invenit latebras. fugit ergo ſecuta tenebras,
Atque per hanc noctem gens Chriſti perdidit hoſtem.
Et tandem tutus ſub eadem nocte ſecutus
Sævos gentiles, redit ad tentoria miles
Veſtibus & telis [g] dives, multiſque camelis
Mox proceres læti ſua membra dedere quieti.
Solares ortus ubi lucifer attulit ortus,
B Surgunt, cognatos quondam, modò funera natos
Evertunt, fundunt gemitus, ſua pectora tundunt.
Quiſque brevi foſſa cognati colligit oſſa.
Sæpe dabant aliqui tumulo caput hoſtis iniqui,
Eſſe caput notum ſperantes inde remotum.
Vulnera contrectant, infixaque ſpicula ſpectant
Vulneribus, plorant, & de pietate laborant.
Aſpiciuntque bonos equites in pulvere pronos,
Qui dum vivebant ſuper aurea ſtrata jacebant.
C Inque die tota non ſunt tentoria mota.
Interea laſſi recreantur vulnera paſſi,
Curæ traduntur medicorum, [illegible]la leguntur,
Et fiunt plenæ pharetræ, ſolidantur habenæ.
Cuncta reformantur quorum manet uſus agere.
Altera lux oriens, ubi noctis depulit aſtra,
Caſtra movens miles, ſequuntur gentilia caſtra:
Miles at ille Dei, cujuſdam planiciei
Dum loca tranſiret, & tutus ab hoſtibus iret,
Peſte, calore, ſiti, moriuntur in agmine multi.
Inde recedentes ſecuri nihil metuentes,
Omine felici loca vaſtabant inimici.
D Hoſtis iter tutum dabat illis, tela tributum:
Sicque metu mota patuit Romania tota,
Nec ſenſit pœnam quis, donec ad Antiochenam
Urbem formoſam muris opibus ſpecioſam.

LIBER II.

URbis ut immenſæ tetigerunt mœnia menſe
Octobris, turbis pars maxima cingitur urbis.
Pons tamen in ferro fit pervius antea ferro.
Multaque prædari licet, & multis onerati
E Eſſent, diſponunt acies, tentoria ponunt
Inter inexhauſtum fluvium murumque levatum.
Et quia munitæ genti bellique peritæ
Si contendiſſent, per vires nil nocuiſſent,
Ingenio quærunt (h) quod per vim non potuerunt,
Accelerant quæ proficuo ſcit quiſque futura.
Ergo ſuper flumen pontem Chriſti facit agmen

Margin: Antiochia obſidetur.

(a) Hic verſus deeſt in noſtro mſ.
(b) edit. preſſiſſent.
(c) edit. inopino.
(d) al. armiſque.
(e) edit. montiſ.
(f) al. contos.
(g) edit. dives.
(h) edit. quærunt quæ vident nocitura.

Per quem tranſiſſet, ſi grex malus invaluiſſet.
Fiunt res plures, ſiunt ex ære ſecures,
Fiunt balliſtæ, plumbata, phalarica, talpæ,
Falces, tela, faces, aries, fundæque minaces,
Multa per artifices celſas æquantur ad arces.
Et quæ paraverunt, quæcumque paranda fuerunt,
Muros impugnant fruſtra, Turcique repugnant,
Quæque parare vident noſtros, ut inania rident.
Nam quis ſperaret quòd gens una exſuperaret
Militibus plenam tam multis Antiochenam
Urbem, quam clerus ſapiens aliquis, vel Homerus,
Si modò vixiſſet, deſcribere non potuiſſet:
Chriſticolæ feſſi ſunt ad ſua caſtra regreſſi,
Et ſe ſecuros intra ſua caſtra futuros
Nocte putaverunt; ſed & hoſtes nocte fuerunt,
(a) Et malè (a) tranquilli, nocuerunt pluribus illi:
Nec ſemel hac fraude nocuit gens callida valde.
Nocte laceſſebant noſtros, & nocte petebant,
Non clauſis portis inimicæ caſtra cohortis,
Sed levis interea bellum fortuna gerebat,
Inque vicem miſeram gentem gens noſtra premebat.
(b) Sæpe ſuper (b) noſtros Turcorum dextra valebat,
Jamque fatigatis noſtris, opibuſque minutis,
In prædam pedites Chriſti miſere Quirites,
Qui dum prædari loca vellent hoſtis avari,
Partim prædati, partimque fuere necati;
Sed tamen illorum mortem pauci ſociorum
Narrando triſtes faciunt ſocios quoque triſtes.
Inde nimis triſtis BOIMUNDUS rebus in iſtis
Supplex divinæ rogat auxilium medicinæ,
Inſidiaſque parat genti, quæ fraude necarat
Victum quærentes, nil per montana timentes.
Ad victus igitur quærendos, ut priùs, itur.
Cum duce Flandrenſi BOIMUNDUS conſociatur
(c) Armigeris, res armigeris prædicta (c) dabatur,
Præmiſſis mille, ſequitur dux providus il'e.
Hos ubi prædantes viderunt inſidiantes,
Protinus è latebris ſalientes undique crebris,
(d) Vocibus inſultant, & equorum pectora (d) mulctant,

Turci à Boimundo & comite Flandrenſi fugati.

(e) Armigeros feriunt. Dum talia [e] prælia fiunt,
Cum parva gente BOIMUNDUS bella repente
Turbavit, multos perimit, ſocios nec multos
Ampliùs eſſe ſinit, gemituſque ſuos ibi finit.
Hic quoque Flandrenſis multos necat horridus enſis.
Sic Turci telis populi ceſſere fidelis.
Oppida victores repetunt, priſcoſque dolores
(f) Ponere [f] præcipiunt, ponunt, ſolemnia fiunt.
Tempora tranquilla victoria præbuit illa.
(g) Victus [g] de villis, non inſidiantibus ullis,
Portabant gentes ad caſtra nihil metuentes.
Aſt ubi plena malis advenit hyems glacialis,
Venit tempeſtas, noſtros afflixit egeſtas.

A Imbribus & multis nivibus montana [h] timebant. (h)
Armenique cibo qui caſtra juvare ſolebant,
Per nimios fluctus nimios extinguere luctus
Non poterant, flebat populus quem grando [i] premebat. (i)
Non inops tantum glacies, ſed tela premebant.
Non aliqui portum ſancti Simeonis adibant,
Qui navale forum dabat omni merce decorum.
At fidei pugiles pœnas nimias fore viles
Corporeas putant, nec pœnis gaudia mutant,
Nec bona tormentis, titubat conſtantia mentis,
Quamvis preſſuras patiantur corpora duras,
Sed quicumque pati potuerunt tela parati,
Parvam nec fortem vix extruxere cohortem,
Atque manu parva prædam rapuere per arva.
Quos tulit eventus Gallorum clara juventus,
Enumerare licet; ſed quis tot acerrima dicet
Prælia, preſſuras, jejunia, frigora, curas?
Pauca quidem dico triſtis, nec lumine ſicco,
Millia ter centum fuerant, tunc æſtimo centum,
In bello clari vix poſſent annumerari.
Sæpe quidem læti dederant ſua membra quieti,
Et nil ſolliciti gaudebant aëre miti:
Sed ſub momento ſurgente per aëra vento,
C Aëris ingrati commoto præcipitati,
Vix ſubitæ peſti poterant obſiſtere mœſti,
Cunctaque luſtrabant imbres, & caſtra natabant.
Quique locarat equum nocturno tempore ſecum,
Flebat eum mane, corpuſque trahebat inane.
Militibus mille, qui cinctus prius erat, ille
Pro nimia peſte nec nomen habebat honeſte
Militis, atque pedes factus plorabat in ædes.
Turpe quidem dictu, ſed miles inops ſine victu
Armigerum flentem flens ipſe fame pereuntem
A ſe pellebat, quia nec ſibi ſufficiebat.
D Pro dolor! ipſe pater nato, fratri quoque frater,
Quos ſibi ſervabat victus, in morte negabat, (k)

Boimundus Syriam deprædatur treſque reges vincit.

[k] Attentis ducibus, quos miſerat undique mundus,
Cum duce Flandrenſi ſolatur eos BOIMUNDUS,
Et bellatores jubet armari meliores,
Ter decies mille pedites dux eligit ille,
Armatique fere galeati mille fuere.
Hique ſuos enſes convertunt ad Syrienſes. (l)
Oppida prædantur Syriæ, noſtri [l] recreantur,
E Telluris gratæ dum gaudet fertilitate,
Diripiendo ſata Syriæ gens illa beata
Tres admiraldi, ſic reges quippe vocati,
Jeruſalem, Calepi ductores, atque Damaſci.
Ipſos invadunt, ſed & hi noſtris ſua tradunt.
Quippe receſſerunt victi, plures perierunt.
Hac palma freti, repetunt tentoria læti.
Dantur opes, gaudent inopes, meliuſque futurum

(a) *edit.* ſecuri. (b) *edit.* meros.
(c) *edit.* dicatur. (d) *edit.* volvunt.
(e) *edit.* prædia. (f) *edit.* præcipitant.

(g) *edit.* ac villis minus ſemel. (h) *edit.* tremebant.
(i) *edit.* gravabat. (k) *edit.* attonitis.
(l) *edit.* recitentur.

Eſſe

Eſſe putant; credunt nec poſſe reſiſtere murum, A
Optima creduntur bona, quæ mala prima ſequuntur.
His ita tranſactis, mons extans mœnibus altis
Deſuper æquatur, & caſtello decoratur.
De quo ſpectaret ſpeculator, ſi qua pararet
Urbs armata dolis, de culmine pervia molis,
Hic conſumſerunt vim multam, nec potuerunt
Caſtrum natura munitum vellere plura
(a) Agmina, nam [a] nati Chriſti ſatis exagitati
Pellebant contis cives de culmine montis.
Viribus interea fractis, ex urbe Lycea
Auxilium quærunt, quod non tamen obtinuerunt.
Normanno comiti dederant hanc urbe potiti
Angli victores, patribuſque ſuis meliores.
Nec gens Anglorum geſſit pugnas aliorum,
(b) Marte ſed [b] æquoreo fuit illa potita trophæo.
(c) Hoc genus oratum non eſt [c] his participatum.
Mentis turma bonæ quæ geſſit in obſidione,
Nam grex Turcorum divortia nota locorum
(d) Obſervans, [d] noſtris caſtella propinqua tenebat, C
E quibus auxilium dare Chriſticolis prohibebat.
Auxilii poſtquam fiducia non fuit umquam,
Hos invaſerunt metus & pudor, obriguerunt
Audaces animi, trepidant & in agmine primi.
Pœnitet auctores rerum tot iniiſſe labores,
Pœnitet incepti, mox in ſua caſtra recepti,
Dum perſcrutantur quid agant, magis attenuantur
(e) Illorum mentes, mala quæque futura [e] putantes,
Quæ poterant fieri: ſed mens eſt inſcia veri.
Mens ſapit humanum, proceres dant denique vanum D
Conſilium turbæ, quòd quiſque recedat ab urbe,
Et ſe tutetur, ne turpi morte necetur.

Turci victi turbant pugnam ſecundam.

Dum ſunt attonitæ tot gentes, fama repente
Rem docet ingratam, pugnam prope caſtra paratam.
Nam tres prædicti primo certamine victi,
Turbas collectas caſtrorum ſolvere tecta
Haud diffidebant, & adhuc taciti veniebant.
Hoc ubi torpentes, quaſi de ſomno redeuntes, E
Auribus hauſerunt, alios alii monuerunt.
Albeſcunt vultus, audiunt ubique tumultus;
Et veluti ventus cùm ſit ſubitò violentus,
Murmura parva freti, ſed non omnino quieti,
Turbat, at inflatum reſonat mare, reddit hiatum,
Res referens ſubitas: ſic aſpera fama jacentes
(f) Attollit mentes, animos agit [f] ira furentes,
Protinus è caſtris acies procedit equeſtris,
Quæ [g] quadringentis armata ſimulque trecentis. (g)
[h] Examen diræ gentis non horret adire. (h)
[i] Inde rigens dextris pede prompta caterva pedeſtris, (i)
In numero parvo reniteus exponitur arvo,
In qua quingenti pedites ibant numerati.
Nec ſimul incedunt, ſed in [k] agmina quinque recedunt. (k)
Emenſiſque tribus leugis, aliiſque duabus,
Eminus optatos hoſtes videre paratos
Ad pontem ferri, nequeunt numerando referri
Agmina Turcorum, nec vis capit hæc oculorum.

Christiani aggrediuntur à quibus fugantur.

B Hoſtes abſque mora, ſub eadem ſcilicet hora,
Noſtros viderunt, & in ipſos ſe rapuerunt,
Spicula mittuntur, clamores tela ſequuntur.
Inſtant pagani, jactu fruſtrantur inani.
Turcus equo gaudens, nec prælia comminus audens
Expectare, tonat verbis, noſtroſque coronat.
Noſtri vallati ſtant in medio glomerati,
Et Turcis obſtant, clypei galeæque reſultant
Ictibus immenſis, enſemque reverberat enſis.
Jamque fatigati Turci, lateque necati,
Non ſpe vincendi contendunt, ſed fugiendi.
C Mox verſis ſcutis [l] petitur fuga, cauſa ſalutis. (l)
Turcus equum frænis indulgens, urget habenis.
Præceps ille fugit, tellus pede concita mugit.
In campo lentus jacet arcus pulverulentus.
Iſte jacit pictas pharetras, capit ille relictas,
Alter currendo ſe liberat orbe rotundo.
Singula quid dicam? gentem ſuperant inimicam.
Vix evaſerunt aliqui, plures perierunt,
Qui dum luctantur ſuperare vadum, ſuperantur.
In bello ſtrati pauci ſunt enſe necati.

Christiani castrum capiunt.

D Hanc ſtragem quidam gentiles proſpiciebant,
Caſtellum quoddam qui non procul inde tenebant,
Illico fugerunt, & caſtrum deſeruerunt.
Huic proceres noſtri cuſtodes impoſuerunt,
Qui cuſtodirent pontem; poſt hæc redierunt
Auxilio fulti divino, fortiter ulti.
Hos exceperunt ſocii, lætique fuerunt.
Conflictu duplici quod conciderant inimici.
Nam dum prædicti pugnant, ad caſtra relicti
E Inſignem palmam de civibus obtinuerunt,
Et multi virtute Dei paucos timuerunt.
Non tamen audaci populo fiducia ceſſit,
Nec ſociis adverſa ſuis fortuna repreſſit.
Ergo repente cavis de turribus egredientes
Turci, turbabant victus ad caſtra ferentes,
Neve dolo tali paterentur ſæpe ruinam,
Invenere duces noſtri ſuper hoc medicinam.
Atque ſuper montem, juxta fluvium, prope pontem
Caſtellum fieri ſtatuunt, pontemque tueri,

[a] alii fidi. [b] alii æquore. [c] alii bis. [d] alii noſtro. [e] alii timentes. [f] alii ipſa furentes. [g] alii quadringintos & trecentos.

[h] ms. perfidiam forte perfidiam. [i] alii deinde rigens. [k] alii agmine. [l] alii petunt.

Sed res difficilis ne conficeretur ab illis
Bello quaſſatis, & viribus attenuatis.
Mox BOIMUNDUS equo celer inſilit, & quaſi præco
Convocat è caſtris aliquos, vergentibus aſtris.
Ægidii ſancti comes aſſociatur eunti.
(a) Enſibus ergo bonis [a] fiſi, ſancti Simeonis
Ad portam properant, ut ab his ſuffragia quærant,
Qui ſua vendebant illic, noſtriſque favebant.
Hi ſunt Genuenſes, Angli, Venetumque colentes
Piſani, cuncti navali marte periti.
Dumque duces aberant, reliqui torpeſcere ſperant,
Si non impeterent cives, ubique nocerent.
Protinus afflatis animis vento levitatis,
Urbanum temerè pontem noſtri petiere.
Turci è civitate irrumpentes multos Chriſtianos cædunt.
Sic inconſultæ gentis facto grege, ſtultè
Provocat hoſtiles Turcos prope mœnia miles.
Funduntur portis ſubitò clamoribus ortis
Nudati pedites, quorum vix ſpicula vires,
Proſiliuntque citi juvenes vittis redimiti,
Et procul exertis jaculantur utrimque lacertis.
Ille ſudes jacit, hic lapides, hic tela; ſed ille
Dum trahitur gemit; hic perit per ſpicula mille,
Lumina noſtrorum hebetant nubes jaculorum,
Atque coartati crudeli cedere Marti,
(b) Qui tot vicerunt toties, [b] prius hîc didicerunt.
Laxatis loris fugiunt, multumque cruoris
(c) [c] Amittunt, Parthus confractos proterit arcus.
Hic pedis, hic oris vulnus gemit, ille cruoris
Exhauſtas venas dum reſpicit, inter habenas
Labitur, & plenam defunctis mordet harenam.
Nullus equi frontem vertit, donec fuga pontem
Repperit, ut dixi, quem dudum navibus ipſi
Struxerunt, ſed ibi reſtant animi melioris
Agmina, quæ needum fuerant oblita decoris.
(d) Et ſe defendunt clypeis, [d] hoſteſque retardant.
Plures dum trepidi pontem conſcendere tardant,
Turpiter oppreſſi moriuntur flumine merſi.
Turci lætantur, flent noſtri, caſtra petuntur.
Nec ſic laſſatus ferus hoſtis, at inſidiatur,
Dum ſuccedit ei malè callidus hinc aciei,
Quæ ducis hortatu veniebat cum comitatu
Forti, multiplici; ſed & hunc ſuperant inimici,
Atque necant pedites tria millia turma quiritum,
Evaſit latitans per colles prælia vitans.
Nec mora gaudentes de turribus illa videntes
Perſæ, ridebant noſtros qui caſtra tenebant,
Remque docent ſignis, ſtrepitu, clamoribus, hymnis:
Ergo vir intrepidus Flandrenſis, dux GODEFRIDUS,
ROBERTUS, STEPHANUS, TANCRETIUS, HUGO, STATINUS,
Qui dum vivebat, naſo non laude carebat.
Et reliqui fortes armantur, & ecce cohortes
Procedunt, plorant, quia ſæpe fruſtra laborant.
Optat quiſque mori, ni bellum cedat honori.
Mors ingrata gravis, foret illi grata ſuavis,
Integrat illorum mentes [e] ſolator eorum, (e)
Et rogat intentis precibus præſul Podienſis,
Ne deſperarent, quia credentes ſuperarent,
Cerviceſque gregis ſummi ſignat cruce Regis.
Pluribus hortati, mortemque ſubire parati,
Aut ſuperare boni proceres fideique patroni.
Illuc accelerant, ubi ſe concurrere ſperant
B Hoſtibus, & tacitè graditur prior, & ſine lite
Corripit ignarum HUGO ductor Francigenarum,
Amoque parùm curſores Chriſticolarum.
Stantia [f] ſumma ducum vexilla vident quaſi lucum. (f)
Nec mora per ſcalas GODEFRIDUS ſegregat alas,
En modò devictus dux & de ſtrage relictus,
Emerſit ſubitò de montibus, & repetita
Milite ſigna gerens demiſſa, fugam ſibi quærens,
Viſa recognovit vexilla, metumque removit.
C Præcipit & ſtare ſua ſigna, tubiſque ſonare.
Alterutrum gaudent ſociorum [g] ſigna videre, (g)
Alterutrum viris reſides animi rediere.
Exacuit Perſas victoria parta recenter.
Erigitur ſonipes, dominum gerit impatienter.
Arcus laxantur nervi, jam Turci tela protervi
Intorquent, jam cornipedes ſaliunt quaſi cervi,
Jam tubicen teter [h] lituus ſonat, obſtrepit æther. (h)
Jam cava ſaxa datas voces reddunt geminatas.
Undique bellatur, belli fortuna vagatur.
D Nam modò terga dabant [i] hoſtes, modò noſtra fugantur (i)
Agmina, per bellum verſat [k] Bellona flagellum. (k)
Diverſum jacitur nec eiſdem miſſile votis.
Deſtinat hic jaculum præſentibus, ille remotis,
Cedere crinitus juvenis, non pellere doctus
Funditur in plano, jacto ferit aëra vano.
Neve petat palmam, gens conſpicienda capillis,
Libertate fugæ libertas clauditur illis.
Ergo Dei proceres umbonibus [l] ordine junctis (l)
[m] Sic cinxere viros, ut ſilva cacumina montis. (m)
E Undique ſtant turbæ, GODEFRIDUS ab urbe
Imminet à tergo, BOIMUNDUS comminus, ergo
Pugna fit immitis, tanto minus apta ſagittis,
Flectiq; equum Parthus, nuſquam vetat hoc locus artus,
Tingit Perſarum cruor enſes Francigenarum.
Enſis [n] inexperti ſtudio conantur inertí (n)
Turci per minimam campo ſe reddere ripam,

[a] adit. fili [b] adit. poſt hoc.
[c] hi duo verſus deſunt in editis.
[d] adit. hoſtemque [e] adit. Solatus.
[f] adit. ſigna. [g] adit. ſaxea.
[h] adit. ſtrans. [i] adit. Perſæ.
[k] adit. fortuna. [l] adit. undique.
[m] ſuccesserat. [n] adit. inexpertis.

Ut pateant aditus, rimam poſſit tangere lictus,
Se ſatis exercent, ſed eos ſtipata coërcent
Agmina, conſtrictus nequit hos procedere victus.
Stat ſtupidus furor ejus, via nulla ſaluti,
Non jaculis licet aut ſolitis anfractibus uti.
(a) (b) Audax & [a] timidus pereunt ſimul, [b] huic prohibetur
In pugna pugnare: ſed huic fuga fida negatur.
Immodicæ turbæ modico capiuntur ab orbe.
Turcus in oppoſitum dum ſæpius erigit ictum,
Confoſſis coſtis ſocii, partem juvat hoſtis.
Pectora pectoribus & membris membra teruntur.
Soli bella gerunt noſtri, Turci patiuntur.
(c) Parthus, Arabs, [c] proni ſuccumbunt ultrò mucroni,
Nec noſtri tantum poſſunt proſternere, quantum
Agmina denſa mori, claudit madefacta cruori
Terra viam, rimas quia jam compleverat imas
Sanguis cognatus, nec habet quos pandit hiatus.
(d) Pulvis ubi ceſſit, quem ſanguinis unda [d] repreſſit,
Vincendi certum ſignum campum per apertum
Conſpiciunt noſtri factos de ſanguine rivos,
(e) Et ſuſtentantes [e] erepta cadavera vivos.
Et quoniam tantum licuit pro ſtrage nocentum,
Se ſtolidæ gentes reputabant eſſe nocentes.
Miles ■ eoo videt arva cruore natare,
(f) Ceſſit, & exhauſtas vires [f] voluit renovare.
Rupit ut illa chorum nubes glomerata virorum,
Converſis frænis in ſe ruit, urget habenis
Laſſos cornipedes, caruitque modo nova cædes.
Hic fratrem terit, ille patrem, civilia bella
Exercent, dominumque premit ſuper obruta ſella.
(g) Et velut in ſtagnis cùm ſæpe recluditur [g] anguis,
Undæ detentæ diſrupto fonte repente
Proſiliunt, primæ fugiunt, reliquæque ſequuntur.
Impediunt alias, aliæ certare videntur.
Haud ſecus ad planum præparat vulgus malè ſanum,
(h) Et fugit ad pontem calcans dux (h) Bullicus hoſtem.
Occupat ingreſſum pontis, prohibetque regreſſum.
Enſe cruentato, populo graviter ſuperato,
(i) Ira, locus, gladius, pugnant; vim [i] quodque duci dat.
Hæc animos firmat, hic impedit, ille trucidat.
Dux ſpes noſtrorum, Turcis confuſio luctus
Truncat equos, equites, recipitque cadavera fluctus.
(k) Quod non de Tydeo legitur, nec de [k] Capaneo,

A Quod non [l] Æacides, non Hector, non Diomedes, (l)
Dux potuit: neque nos latuit res digna relatu.
Mole ſua [m] terrens proceres, multoque paratu (m)
Dirus Arabs, gladium volvens radiante rotatu,
Præcipiti portatus equo celerique volatu,
Conſtitit ante ducem; putat hanc extinguere lucem, *Dux Godefridus Turcum medium ſecat.*
Et ſuper invictum caput altius erigit ictum.
Præcavet iratus dux, ſtat clypeo replicatus.
Moxque coruſcantem [n] gladium levat, & ferit hoſtem, (n)
B Os, caput illidit, vitalia tota cecidit,
Spargit, & arvinam rumpit cum pectore ſpinam.
Sic homo truncatus cadit in duo dimidiatus,
Atque ſuper ſcutum partes in mille minutum,
Pars cecidit, pars hæret equo, trahiturque ſupina.
Eſtque ſui moderator equi non juſta rapina.
Jesu ſic uno fit magna nec una ruina.
Dicere ſuccinctè ſi vellem funera victæ
Gentis, quas mortes ſunt paſſæ mille cohortes,
At quid Normannus egerit comes, aut Hugo magnus,
Flandrenſiſve manus; eſſem me judice vanus.
C Non Maro, non [o] Macer, quid ibi Tancretius acer (o)
Fecerit exprimerent, & verbis facta carerent.
Hic decus eorum cecidit, nullumque trophæum
Hoc magis afflixit cives. [p] Hic dextra revixit (p)
Mortua noſtrorum ſatiata cruore virorum,
Hic admirati primates ſunt jugulati,
Hic urbis magnæ fractæ cecidere columnæ,
Hic quoque conſilio rex deſignatus inani
Filius occubuit magni regis Casiani. *Regis Caſiani filius occubuit.*
Corporibus plenum flumen ſtetit Antiochenum
Undaque pallorem mutans imitata ruborem.
D In pontis ſtrata ſunt millia quinque necata,
Fitque pavimentum de corporibus morientum.
Jamque fatigati multis ſpoliis onerati,
Nocte duces læti redeunt, dant membra quieti.
Sed vigilant ſenſus, hoſteſque fugare videntur
Quique ſuos, capuloque manus abſente moventur.
[q] Poſtquam clara dies nituit, noſtri nituere (q)
Veſtibus, æra ſuis victores diſtribuere.
Tunc capti numerantur equi, ſeptemque fuere
E Millia, tunc equites totidem proceres ſtatuere.
His ita tranſactis, caſtellum turribus altis
Et ſolido fundo ſtabilitum dant Raymundo.
Dum benè ſuccedit, dum ſæpius alea fati,
Mergit gentiles, ſunt extra caſtra vocati
A ducibus magis audaces, meliuſque parati.
Quilibet hoſtili gaudens occurrere [r] damno (r)

[a] edit. pavidus. [b] edit. hic. [c] edit. addit Ardar multis proni. [d] mſ. receſſit. [e] edit. credita. [f] edit. vinctis. [g] edit. amnis. [h] edit. publicam. [i] edit. quoque ducebant. [k] al. Capaneo.

[l] edit. Aeaci. [m] edit. Turcus. [n] edit. gladio ſecat. [o] Macer fuit Poëta qui de herbarum virtutibus ſcripſit. [p] edit. Sic. [q] edit. Poſt ubi. [r] edit. Jamque.

Ducitur ad prædam, ſed non hortamine magno. A
Qui feſtinantes fluviumque ſub urbe vadantes,
Mulas & mulos capiunt, multoſque camelos,
Et ſubitò rapiunt animalia millia quinque
Cum totidem, licet urbani jaculentur utrimque:
Hic quoque, quo juvenes prædam cepere, notatur
Quoddam caſtellum, vallumque vetus reparatur.
Illud TANCREDO committitur omine læto:
Nam præmonſtrabat minimi cuſtodia muri
Urbis cuſtodem prænuntia facta futuri. B
Jam timet obſeſſus civis, clamorque repreſſus
Eſt inſultantis populi de ſe meditantis,
Pluribus afflictus dolet, at penuria victus
Acrius angebat: quia vix exire licebat.

Pax ad horam firmatur.

Poſt hæc inter ſe ſtatuerunt talia Perſæ
Ut pax ad tempus cum Chriſticolis habeatur.
Qualiter interea ſe reddant diſcutiatur.
Sic igitur coram pax confirmatur ad horam.
Portæ celatæ ſunt interea reſeratæ,
Muros hoſtiles poſita formidine miles
Circuit, & tuto Parthi tandemque ſoluto
Arcu, ridebant noſtris, & caſtra petebant.

Gualo perfidè occiditur.

At GUALO vir fortis dum lumina paſcit in hortis, C
Perfidiæ gentis nimis immemor hæc ſimulantis,
Dum delectatur, malè fida fides violatur.
Occubuit nempe loca dum videt æmula Tempe,
Jura fides data ſunt morte viri temerata.
Quem ſimul eluſit, civis in urbe retraſit
Audiit ut funus UMBEAGA decens & HUGONIS
Filia, nupta prius comitis, nunc nupta GUALONIS.
Palluit, atque genas ſecat unguibus illa protervis, D
Et ſuſtentatur matrum ſtipata catervis.
Dextra comas lacerat; ſed quæ lacerat laceratur;
Subtiliſque manus ſubtili crine ſecatur.
(a) Exanimemque diu vox preſſa dolore [a] reliquit
Sed tandem voci via vix laxatur, & inquit.
Tantane ſuſtinuit Deus infortunia gentis
Occurriſſe ſuæ; plus inimica mihi?
Occubuit decus Francorum, maximus hoſtis
Hoſtibus ille meus ſpeſque ſaluſque ſuis? E
(b) [b] Languet morte gravi, bello non languida dextra
Languet, & occubuit vir GUALO vita mea.
Me miſeram non obſequium miſerabile feci,
Vir tibi cum caderis compariter cecidi.
Hei mihi non fovi, non clauſi, non ego lavi
Os, oculos, vultus, veſte, manu, lacrymis.
Tu mihi, tu certè, memini, jurare ſolebas.
Te vitaturum cautius inſidias.

[a] edit. relinquit.
[b] edit. Heu quis mihi dat miſera diſcedere vita.

Sed quam non poterat gens perfida demere bello, A
Eſt ſublata tibi vita beata dolo.
[c] Quid faciam procul à patria, procul à patre degens? (c)
Quid faciet fragilis femina caſtra ſequens?
Figite me quibus eſt pietas, opponite telis
Parthorum miſeram, mors mihi pœna levis.
Mors mors pœna levis, ſi jungar morte GALONI,
Si non ſim Turco præda futura truci.
Nos levat EVRARDUS frater ſolamine queſtus,
Et reprimit blanda voce graves gemitus.
Sic apud hoſtilem variis eventibus urbem
Ducebant longam noſtrates obſidionem. B
Inter Chriſticolas & Chriſti nominis hoſtes,
Pugna trahebatur prope denos aſpera menſes
Inſtabant iſti ſiſi virtute ſuperna.
Obſtabant illi nitentes fraude parenti.
Sperabant ſi quidem noſtros vel deficientes
Deſerere in medio fruſtratos ſæpe labores.
Vel ſibi myriadas Perſarum gentis adeſſe,
More locuſtarum qui obſtantia cuncta vorare.

Chriſtiani obſidionem quatuordecem jurant in annos.

Tali comperto rumore beata caterva,
In conſpectu urbis producit pignora ſacra.
Illic obſidio ſeptem juratur in annos,
Rurſus & in totidem, niſi virtus cælica muros
Panderet ante ſibi, quæ ſpem reſecavit inanem
Civibus, immodicumque incuſſit cauſa timorem. C

LIBER III.

Edeſſeni legationem mittunt Chriſtianis.

TAlia apud Syriam varia dum ſorte geruntur,
Nuncque hinc nunc illinc mala vel bona diſtribuuntur,
Venit ad Heroas ſupplex Legatio noſtros,
Conſilii poſcens ſimul auxiliique miniſtros.
Præcipuèque Ducis compellat nobile nomen D
Vulgatum fama terram volitante per omnem.
Unde tamen vel cur Legatio venerit iſta,
Reſtat ut expediat narratio ſuppedicata.
Terra inter geminos ditiſſima clauditur amnes,
Tygrin & Euphratem, populos famoſa per omnes.
In Greco retinens .... Meſopotamia nomen,
Ex habit...... conſervat nominis omen.
A fluvio ad...... tantum diſtare videtur,
Quantum... pedibus ſeptena luce meatur.
Hæc inter plures gremio quas continet urbes,
Urbs antiqua, potens, ſpecioſa, & divite vena; E
Eminet antiquæ Babyloni nempe coæva.
Nam quo Chaldæam pharetrata Semiramis arcem
Tempore conſtruxit ſimul hæc quoque condita fulſit:
Nomine corrupto quæ nunc RAHASIA dicta;
Temporis antiqui poſſedit nomen Edyſſa.
Hæc ſecus Aſſyrias jacet ad ſex millia Charras,
Romanis ducibus Craſſorum morte perofas,

[c] hi duo verſus deſunt in editis.

In quibus antiquus degebat Abram Patriarcha. A
Cum de Chaldaica divino numine flamma,
Erutus evaſit fuerat qua frater adustus,
Unde & voce Dei mox eſt excedere juſſus.
Sed jam præmiſſæ textus repetatur Edyſſæ.

Nota de epiſtola Christi ad Abgarum.

In qua regna tenens fuit Abgarus ille beatus;
Ex Domini Chriſti reſcripto magnificatus.
Ac morbi veteris cruciatibus exoneratus,
Hæc ibi temporibus permanſit epiſtola multis,
Atque ea ab adverſis turavit mœnia cunctis.
Nam ſi barbaricus furor illuc perveniebat,
Baptizatus eam puer alta ex arce legebat,
Moxque vel in pacem gens ex feritate redibat,
Aut terrore fugam divino tacta petebat.
Hic quoque Thaddæus in Septuaginta probatus,
Et fidei normam contradidit & requievit,
Hic etiam Thomæ, qui Chriſti vulnera ſenſit,
Et dubitans nobis dubitandi crimen ademit,
Corpus ab Indorum regionibus eſſe relatum
Creditur, & magnis hic honoribus accumulatum.
Hæc ſemel in Chriſti poſtquam .... amorem,
Numquam ſuſtinuit frigeſcere relligionem,
Sed neque ſchiſmaticis patiens concedere ad horam,
Catholici tenuit moderaminis integritatem,
Unde & gentilis mala plurima conditionis.
Et tulit hæreticæ feritates impietatis.
Maxima ſed fuit hæc odiorum primaque cauſa,
Quæ ſuper hanc gravius commovit ſiniſtra arma;
Quod Syriæ veniens Chriſti chorus ad regionem
Antiochi quæreret variis conflictibus urbem.
Et nec eos magno valuiſſent vincere bello,
Sed nec ab obſeſſo ſaltem depellere muro.
Inde graves iræ contra genus omne piorum,
Et deſiderium delendi nomen eorum.
Propterea celſam circa concurſus Edyſſam
Vaſtabat totam regionis fertilitatem.
Illuc vicini cuncta de parte gregari,
Illuc longinqui fama ſtimulante vocari.
Oppida, rura, caſas, caſtellaque concutiebant,
Matres, prata, viros, animalia diripiebant.
Nonnunquam portis quoque pugnabatur in iſtis,
Mutua ...... fervebant vulnera telis.
Civibus ...... feſſis non futile viſum,
Auxilium contra perquirit Chriſticolarum.
Hac ...... cauſa Legatio jam memorata,
Miſſa ſuperveniens penetravit Gallica caſtra.
Monſtrant & ſocios in Chriſti relligione,
Et conſervata ſemper fidei integritate,
.... gravia hæc ſibi proveniebant,
Auxilium per eos ſibi dandum jure ferebant,
Præcipuèque Ducis perſonam ſollicitabant,
Namque ...... plus formidabile notant.

Fit confœderatio cum Edeſſa, cujus cuſtodia Balduino committitur.

Talia moverunt Procerum miſerantia corda,
Quid ſit opus facto tractant indagine multa.
Credunt proficuum ſibi deinceps eſſe futurum,
Si per ſe columen præſtetur rebus eorum.
Hinc ſibi juncturos ſocialia fœdera multos;
Magnam verò ſibi ſuper hoc accreſſere laudem,
Spargendumque ſuum longè latèque timorem;
Si cum præſentem retinerent obſidionem,
Largirentur opem longinquis auxiliarem.
His aliiſque modis dicta ratione probata,
Ardor ineſt cunctis citius gnavare precata.
Sed quia præſentis domitandi fulmina gentis
Major cura ducem ſocialibus abſtrahit armis.
Quod pignus pro ſe dare carius eſſe probavit,
Fratrem quippe ſuum poſcentibus aſſociavit.
Cum quo militiæ partem quam mittere dignum
Credidit, emiſit populatis ſuppetiarum.
Iſte minor natu fuit ejus denique frater,
Qui poſt ſe rexit Solymorum ſceptra decenter.
Tunc proficiſcentes longarum ſtrata viarum,
Nempe decem ſpatiis inter diviſa dierum,
Tandem perveniunt memoratam ſæpiùs urbem.
Conficiunt ſtragem de vaſtatoribus acrem.
Arſacidæ victi, neque comminus arma ferentes,
Diffugiunt arcus ut inutile rejicientes.
Dum non expertam nequeunt protendere...:
In pedibuſque citis totam poſuere ſalutem.
Nec niſi qui latuit Francorum vulnera fugit.
Nec qui deſiluit ſella poſt hanc repetivit.
Nec veniens vulnus cutis exteriora....
C Sed cæſim punctimque animæ ......
Nec fuit his mirum Gallorum tela pavere,
Et colliſa nimis poſt pectora terga fovere.
Dum quorum fuerant virtutibus omnia prona,
Solaque habebatur gemilis gloria pugna.
Cum Gallis ſueti pro ſola bella ſalute
Ducere, ſæpe fugam ſibi pro victoria habere.
Quos à ſe Craſſi meminiſſent funere victos,
Sublatiſque etiam ſignis ſua ſub juga miſſos:
Cum Romanorum per plurima nomina gentis,
Obruit Euphrates, & multa cadavera Tygris
Detulit in terras ac reddidit. Ergo repulſis
Hoſtibus, & cæcis condentibus ora cavernis,
D Omni pacata regione & conſtabilita,
Nulla ſe læsis ſpecie miſcente maligna;
Urbis regnator fratrem ductoris adoptat,
Utque pater natum penitus ſibi nectere certat;
Delegat terram, regionem ſubjugat omnem,
In ſua pacta manus facit ipſam jungere plebem.
Læta coronatur facies & concinit urbis.
Diverſis modulis jubilatio conſonat aſtris.
Cotidie celſam fervet concurſus ad aulam,
Unanimes noſtram certant addiſcere legem;
Funditur in cunctos pax & concordia cives.
Jur ...... componunt undique lites,
Militiam exercet ſub certo judice tyro.
Hinc eques hincque pedes recto movet agmina gyro
Pellitur atra fames, opulentia regnat in omnes,
Non aliquos patitur bonitas communis egentes.
Ductoris noſtri nimio plebs ardet amore,
Nec ſatis expleri viſu valet alloquioque,
Felices ſeſe reputant fore judice tali.
In quo non niſi pax poterat bonitaſque videri,
In quo militiæ decor & virtutis honeſtæ,
Omnibus exemplo poterat communiter eſſe.

Nam velut Paulus ſic omnibus omnia factus,
Sic erat in cunctos moderanter morigeratus,
Fortibus ut fortis, infirmis penè ſodalis,
Gauderet lætis, & compateretur amaris.
Largus erat largis, quaſi parcus denique parcis.
Mitibus & mitis, feritate tumentibus aſper,
Sic ſe conformans cunctis moderamine miro,
Ut velut in ſpeculo ſe quiſque videret in illo.

Balduino necem meditatur Edeſſæ Rex.

Hoc inſpectanti divini plaſmatis hoſti,
Invidiæ patri non eſſe valebat amoris.
Unde ſibi ingenini livoris fomite moto,
Collectoque ſuæ impietatis in arma veneno,
Regnatorem urbis prius hoc ſe lætificantem,
Movit in invidiam mentis nimiumque dolorem:
Creſcere quicquid huic cernit de plebis amore,
Diminui ſibimet ſperat dictante timore.
Unde in dogma cadens perverſum heredis iniqui,
Et metuens ab eo de regni culmine pelli;
Hunc quem ſummiſſis precibus ſibi muneribuſque
Ad ſuccurrendum rogitaverat ante venire,
Quique ſibi patriam penitus tutore carentem,
Penè & ab hoſte malo ferro flammaque ruentem,
Cædibus & prædis omni de parte gementem,
Reddiderat ſummo conamine nil metuentem,
Quærit quo genere ſpecieque modoque vel arte
Poſſit ad interitus caſum foveamque rotare.
Si faciat, ſcepetri fructum putat eſſe retenti:
Si non, deſperat vitæ momenta lucrari.
Et tam perverſæ mentis fuit invidiæque,
Ut cùm Chriſticolam ſe dici vellet & eſſe,
Duxerit indignum ſe Chriſticolas adiiſſe,
Et triſtaretur per eos ſua tuta fuiſſe,
Optans idolatris potius ſine honore ſubeſſe,
Quàm Chriſti famulis fœdus ſociale dediſſe.

Pactum init cum infidelibus.

Sed quia plebis amor nimio fervore favebat
Illi, cui malus hic placitum lethale parabat,
Demonſtrare palam timuit quod mente gerebat.
Ergo Legatos ſimiles ſibi nactus iniquos,
Hoſtes vicinos à Chriſti milite pulſos,
Invitat proprios veniant ut rurſus in agros.
Pœniteat quod ſe ſocios cepiſſe alienos,
Hos ſe miſſurum bellandi nomine ad illos,
Juſſurumque ſuis ut primo limine belli
Deſtituant illos fugiendo, in terga regreſſi.
Hos permanſuros fugiendi obſtante pudore,
Sic omnes poſſe ſimul una morte perire.
Exultant Parthi capientes quod cupiebant,
Et celeres adſunt ut vota maligna capeſcant.
Ille acuit noſtros penitus nil tale caventes,
Donat eis comites ſibi proditione ſodales.
Non tamen aſſociat ſaltem de civibus unum,
Ne pateat cœptum pacto quocumque nefandum.
Extra quæſiti ſubeunt ea caſtra manipli,
Indigenis ducibus concedere ad omnia juſſi.
Procedunt alacres conſueta ad ludicra noſtri,
Occurrunt contra ſtructis legionibus illi.
Primo congreſſu penetrant media agmina Galli,

A Cædunt, proſternunt, via [illegible] calcaribus & vi.
Sed poſtquam infeſtis tenebrarunt obvia telis,
Inque eadem verſis referuntur prælia frænis:
Ecce vident ſocios manifeſta proditione
Diffugere, & retro dare nemine terga fugante.
Tunc intellecta per ſigna patentia fraude,
Mutuò adhortati, in manibuſque animas poſuere.
Amplexi clypeos, ſtringunt animoſius enſes,
Dant validos ictus in comminus atque ſedentes.
Norunt in manibus vitam conſiſtere & armis,
In pedibus verò ſtipendia mortis inermis.
B Malunt nobiliter pugnando occumbere plagis,
Quàm Paganorum crucibus dare colla catenis.
Non parcunt dextris, non parcunt denique telis,
Nullus hic eſt jaculis levibus locus atque ſagittis.
Aſpiciunt Parthi circum jaculando vagantes,
Pro tutela animæ noſtros jam ritè gerentes.
Perpendunt quod erat, quia laus ſibi nulla canatur,
Si morientibus his ipſi quoque commoriantur.
Vincere quod nequeunt, dimittunt aufugientes,
Dimittuntque viros damnata luce feroces.
C Deſperata ſalus ſic eſt pugnando reducta,
Ut ſpes nequitiæ in nihilum ſtercuſque redacta.

Balduinus recedere cogitat.

Egregius ductor fortes affatur amicos,
De fovea mortis propria virtute reverſos.
Non benè barbaricis umquàm permixta catervis
Agmina quæ fidei ſunt enutrita trophæis,
Eſſe ſibi tutum comitatum linquere gentis,
Quæ ſpecie blanda propinet pocula mortis.
Monſtrari tamen hæc collectis fœdera turmis
Ut noſci valeat, placeant ſi talia cunctis.
Cum dicto factum celeratur concio tota
D Cogitur, & fit eis mox hæc querimonia nota.
Ob quæ ſint miſſi ſe compleviſſe perorant,
Tempus adeſſe ſibi [illegible] caſtra Antiochena reviſant.
Poſt hæc auxilia ſi poſcant nec mereantur,
Hoc ſibi pro meritis fieri non diffiteantur.
Propter opem nece tractata ſe penè periiſſe.
His quod adhuc vivant ſe nullam gratiam habere,
Per Chriſtum & dextras reſtare ſuperſtite vita.
Ergo recedere ſe melioraque quærere pacta.

Sed populus rege proditore perempto eum retinet.

His dictis onerant quæ deportanda fuerunt,
Quæque gravi bello per ſe ſua facta fuerunt.
E Diſpoſiti in turmas dant agmina bellica retro,
Et malè mercato celerant abſcedere regno.
Protinus in tota fit lamentatio plebe.
Ut potè quæ fuerat non hujus conſcia culpæ.
Se miſeros clamant, inopes, rationis egenos,
Et vice crudeli ſine defenſore relictos.
Poſtquam dicta ſatis quæ dici digna fuerunt,
Quæ dolor atque timor comites dicenda dederunt:
Protinus in belli rationem quæſtio ſurgit,
Quæ ſibi cauſa fugæ fervens querimonia poſcit.

A Ac primo tacitis gladium mortemque minantur,
Ni reſponſa ſibi veracia mox referantur.
Nemo ſponte luit peccata aliena ſilenter.
Regem ſic noſtri memorant juſſiſſe potenter.
Tunc quæcumque mali illius commenta fuerunt,
Et qua de cauſa concorditer edocuerunt.
Nec mora ſic celſam populi concurſus ad aulam,
Et cum rege agitant rationem judicialem.
Non benè purganti fraudis crimenque retectum,
B Mox eſt purpurea caput à cervice reſectum.
Tunc oratores mox ad tentoria mittunt,
Ut ſibi conſultum redeant, lacrymando repoſcunt.
Quamvis invitus ductor multa prece victus,
Conſilii cauſa eſt ad mœnia celſa reductus.
Usque fuit primum portis muriſque receptus,
Omnis eum propere circumſtat turma ſenatus.
Omnes ſe purgant à crimine proditionis,
Omnes deplorant mala pravæ ſuſpicionis,
Quæ ſibi ductoris animum per cuncta benignum
Abstulerat, cùm nil foret à ſe pergere geſtum.
C Omnes poſcere ſe precibus lacrymiſque profuſis,
Ne ſe dedecoret poſt hæc infamia turpis,
Ne ſe deſtituat tutela ſuæ pietatis,
Neu ſe mortiferis velit objectare periclis.
Ejus primatum ſuper omnia vellet amare,
Non indignetur ſecum regnando manere.
Ille negat ſeſe ſuper illum præfore poſſe,
Quo ſe contigerat urbem invitante petiſſe.
Quod ſe purgarent ſatis illis gratiam habere,
Illius porrò conſortia nolle tenere.
Illi continuò monſtrant quæ geſta fuiſſent,
Quæ pro perfidiæ ſibi crimine dona tuliſſent.
Oſtendunt caput, hocque ſui dant pignus amoris,
Quod fidei læſæ tulerat vindicta fidelis.
Hinc vocis vota jungunt, precibuſque precata,
Vimque parant, niſi flectatur ſententia fixa.
Obſtupuit ductor tanto ſe fœdere quæri
In Dominum populi pro ſe hac feritate ſeveri.
Quid ſit opus facto ſociorum conſulit agmen,
Collaudant omnes oblatum ſcandere culmen,
Ingreditur celſam cunctis lætantibus arcem,
Juris jurandi capit undique conditionem.
In ſ(?)ra ſic totam componit fœdera gentem,
Defenſamque regit propriis virtutibus urbem.

Rex Babylonis dolosam ad Christianos Antiochiam obsidentes legationem mittit.

His ita compoſitis, & fama notificante
Noſtros obſidio dum detinet urbis amœnæ,
Altera ad Heroas Legatio de Babylonis
Arcibus advenit non expers proditionis.
Hæc autem Babylon quæ nunc habitabilis extat,
Longè à Chaldaicæ Babylonis climate diſtat.
Illa etenim verſus Aquilonem dicitur, iſta
Euronotum ſpectans tangit Memphitica regna.
Alluit Euphrates illam torrentibus undis,
Fertilis hanc Nilus nigris fœcundat arenis.
Illam poſt Nemroth fundamina præjacientem,
Inque polos turrim ſuſtollere percupientem,
A Struxit Semiramis quadro latere æqua tenentem,
Perque latus quodque ſex denaque millia habentem,
Millia circuitus ſic ſexagena ferentem,
Atque quaterna ſimul tota ambitione replentem.
Undique coctilibus forma hæc circumdata muris,
Atque gygantæis pedibus fuit alta ducentis.
Et cum vicenis pariter ſpiſſata tricenis,
Præterea portis centum ſtridebat ahenis,
In medio turrim gremio complexa ſuperbam,
B Quam ſcriptura refert gentem ſtruxiſſe protervam,
Cùm poſt diluvium veniens Orientis ab axe,
Repperit hunc campum medio telluris apertæ,
Cujus planitie mox delectata capaci,
Hanc ſtatuit turrim facere uſque ad culmina cæli.
Cùmque evaſiſſet jam milliâ ad uſque quaterna,
Atque foret totidem ſpatioſius undique lata.
Hanc ita ſtultitiam, pietas divina recidit,
Uniloquam linguam per multas extenuavit;
Sic intermiſſa eſt operum præſumptio caſſa,
C Non intellecta alterutrum currente loquela.
Taliter extructa viguit per tempora multa,
Regibus ac populis compluribus imperioſa.
Multa mala exercens, crudelia cuncta frequentans,
Reges excæcans, proceres populoſque catenans.
Templa Dei violans, ſacra vaſa per idola fœdans,
Ignibus atque feris ſanctorum corpora dedens,
Donec ſub Cyro Medos Perſaſque regente,
Summo regna Deo ſibi plurima ſubjiciente,
Capta & deſtructa quod fecerat eſt quoque paſſa.
D Prædans prædata, captivans exiliata.
Atque Prophetarum juxta prædicta ſacrorum;
Monſtrorum facta eſt habitatio multimodorum.
At poſtquam Cyrus Scythico fuit enſe necatus,
Filius ipſius Cambyſes patrem imitatus,
Quæ nunc incolitur Babylonem condidit, atque
Judæos, Arabes ſibi ſubdidit, Æthiopaſque.
Sic ex nunc & tunc Babylon Ægyptia regnat,
Et circum circa famulantia regna coarctat.
Hujus regnator noſtris apud Antiochenam,
E Inſignes miſit Legatos perfidus urbem.
Horum primus erat qui tunc fuit alter ab illo;
Vir bonus & prudens non ingenioque maligno,
Neſcius ergo doli, neque conſcius inſidiarum,
Simpliciter dixit ſibi quod fuit imperitatum.
Regem namque ſuum noſtrorum geſta legentem,
Expoſuit noſtris multum mandare ſalutem.
Urbem Hieruſalem ſibi nunc ditione ſubactam,
Hujus cauſa iſtos tantum ſumſiſſe laborem.
Velle aliquos ſibi noſtrorum properanter adeſſe
Viſu, colloquio, victu ſibi participare;

Si ſibi vel ratio vel honeſtas relligionis
Suadeat ut faveat ſua converſatio noſtris.
Jam fieri poſſe ut gentilia monſtra refutet.
Ut poſito Chriſtum diademate primus adoret.
Tunc ſibi Hieruſalem fieri per cuncta patentem,
Tunc ſacrum tumulum, cunctum quoque cedere honorem.
Tunc palmeta ſuis inſontes ſuggerere haſtas,
Inque Dei laudes habiles concedere ſpicas.
Exultant noſtri nihil hic hoſtile caventes,
Sed nomen Domini hinc celebrari ſuſpicientes.

Legationem regi mittunt Christiani.

Ille etiam Princeps aliorum mente benigna,
Conſtat & hortatur, ſpondens fore proſpera cuncta. B
Hos etenim incolumes deducere ſe fore certum,
Rurſus honorificè reduces dare pectore fixum.
Ergo inter primos bellorum laude potentes,
Interque eximios inſignia clara ferentes,
Ductores vocitant, complures digniter ornant.
Cunctis militiæ ſimul utilitatibus armant,
Et cum Legatis Legatos pergere mandant.
Dicere vel facere quæ ſint ſe digna perorant.
Quid multis opus eſt? ſociali fœdere juncti,
Noſtri & non noſtri ſubeunt navalia cuncti.
Perque maris magni divortia plurima vecti, C
Tandem ſunt propius Babylonica mœnia ducti.
Princeps officii quoſdam præmittere curat,
Atque ſuo regi quæ geſſerat ordine narrat.
Ille dolos verſans præceptum tale remandat,
Ne lucente die Francos in mœnia ducat.
Neve ſitus urbis cernens manus extera noſcat,
Sicque animos in ſe gens bellis aſpera tollat.
Ille dolum metuens paret, ſed pectore triſti,
Inducitque viros in mœnia nocte ſilenti.
Nec malus hos Princeps patiens aſſiſtere coram,
Omnes in quandam deduci præcipit aulam.
Illuc incluſos, & nuſquam progredientes,
Tempore non modico tenuit ſuſpiria dantes. D
Juſſit abundantem tamen illis aſſore victum,
Sic celare volens infandi pectoris æſtum.
Tandem conductor quæſtu pulſatus ab illis,
Et graviter motus pro crimine ſuſpicionis,
Regnatorem adiit, quærit quæ cauſa ſit iſta,
Quod ſe Legatum Francorum accedere caſtra
Juſſerit, atque viros illinc deducere claros,
Quos à conſpectu proprio velit eſſe remotos.
Si quid fortè mali contradere cogitet illis,
Non ſe poſſe pati conſortia proditionis:
Sed conaturum toto diſcrimine vitæ,
Ut ſua procedat penitus Legatio ritè,
Aut det magnificos coram ſe ſtare Quirites, E
Et patria dignos illis concedat honores,
Aut ſe de proprio donatos ac renitentes,
Efficere ut repetant ſociorum caſtra canentes.
Talia per ſocios illo monſtrante potentes,
Obſtupuit rector metuens offendere plures.
Imperat acciri perſonas, colloquioque
Participans illos, interprete ſed mediante,
Quærit de ſociis qui ſint, quæ nomina geſtent,
Quidve poteſtatis propria in regione retentent.
Illi reſponſa digna & veracia reddunt,
Et pavidæ mentis crementa timoris inurunt.

A Ille metum celans vultu fictoque renidens,
Et geſtus habituſque virum ſpectando peterrans,
Suadet ut armati campis potiantur apertis,
Et ſua demonſtrent quid Gallia poſſit in armis.
Paretur, capiunt celeres inſignia, & acres
Scandentes in equos, geminas ſtatuere cohortes
Aſpectus galeis, loricis corpora tecti,
Ardentes clypeos & ſpicula lucida nacti,
Aſpera corripiunt imitantem prælia Martem,
Et variis monſtrant patriam diſcurſibus artem.
Confligunt dociles relegi docileſque relinqui,
Nunc procul abſentes à ſe, nunc verò propinqui, B
Et nunc terga fugæ dantes, nunc verſa fugantes
Impediunt curſus concurſibus, orbibus orbes
Nunc velut infeſtis in mutua vulnera telis
Itur; at in rerum ſunt omnia tuta potitis.
Spectant Nilicolæ, ſpectat rex ipſe malignus,
Atque hebetantur eis gelida formidine ſenſus.
Sollicitis quia ſi gens talis Francigenarum,
Hieruſalem capta fines pervadat eorum,
Nil fore virtuti quod eorum obſiſtere poſſit.
Cum vehemens bellum quaſi quidam ludus eis ſit.

Legatus truncari rex jubet, ſed eorum ductore repugnante ſervantur.

C Tunc ſibi diſſimilem poſt ſe loca ſumma tenentem
Convocat, & geſtit facere ex ratione furentem.
Orat ut hos Francos, quos juſſus duxerat ad ſe,
Quos perpenderat, ſenſu ſua cuncta notaſſe,
Ne reduces facti ſocios huc aſſore cunctos
Procurent, ſibi clam procuret decapitandos.
Ille velut gladii per pectus acumine fixus,
Peſſima mandantem tali mox voce ſecutus:
Quænam veſani compellat cauſa furoris,
Ut ſanctum nomen populis per ſæcula cunctis
Nomine ſub pacis Legatos evocet ad ſe,
D Quos mactare velit ſub operta proditione?
Nuſquam tuta fides poſthac, nil gentibus æquum.
Hæc ſi contingat fieri damnabile juſſum!
Pacis in hoc equidem ſe proceſſiſſe miniſtrum,
Nequitiæ numquam conſortem ſe fore vivum,
Si ſic complaceat quo Franci decapitentur,
Cervix ante ſua gladio graſſante ſecetur.
Sed perpendendum quocumque hæc fama volaret.
Incurabiliter ſe infamia tanta notaret.
Eſſe quidem damnum probitatis militiæque,
Si paucos illos contingeret oppetiiſſe.
E Sed tamen amiſſis inter tot millia paucis,
Non multum Gallos ſenſuros debilitatis.
Sed tamen immenſo dolituros eſſe dolore,
Atque in vindictam majore calere furore.
Non jam gentilem Legatio ſumta juvaret,
Dum res facti hujus exempla ſequenda probaret.
Quin potius tales magno cumularet honore,
Ditatoſque opibus premitteret in ſua abire.
Talibus inflexus rationibus ille tyrannus
Conſilium mutat, ſequitur quæ dictat amicus,
Sic poſt immenſum miles generoſe timorem

In tua terga redis, claro duce fretus eodem.
Ac per Jordanem redeuntes Hieruſalemque
Accipitis palmas, petitis loca ſancta domoſque.
Omnia luſtratis, paſcentes lumina viſu
Diſcitis, ignoto referentes digna relatu.
Et bonus ille Comes non vobis defuit, uſque
Dum vos ſecuros ſociis dedit incolumeſque.
Sic igitur celeri repetentes caſtra recurſu.
Lætantes Comites proprio fecere regreſſu.
Sed quia jam textus capiendæ texitur urbis,
Hoc melius referet libri textura ſequentis.

LIBER IV.

NUnc age, virtutem ſolitam, Rex Chriſte, revela,
Quam neque vis hominum tibi dant, nec plurima tela;
Nunc age, Chriſte, tuis da ſæpe datum Machabæis
Divinum munus, tot millia vincat ut unus.
Millia famoſæ gentis cives gentis populoſæ
Urbis, Chriſte, fave, vim gentis comprime pravæ.

Turci conſilium de tradenda civitate. Ergo Dei pietas per pondera tanta malorum
Inſpiciens animos non defeciſſe ſuorum,
Inſpirat cuidam Turco miſerando [a] laborum,
Ut noſtris urbem tradat, murumque decorum
Turribus, & capiat pro munere culmen honorum.
Iſta diu ſecum vir verſans, judicat æquum
Ut prius hæc pandat BOIMUNDO: nec mora mandat
Illi quanta paret, ſe nequicquam dubitaret,
Præcipit ut capiat miſſum, dum res ea fiat,
Neve parando moram producant, tempus & horam
Hic deſignavit: ſed in hoc dux participavit
Conſilio procerum; comitum pars maxima verum
Miſſum ferre putat, dubitans pars altera nutat.
Dicta nocte tamen BOIMUNDUS colligit agmen
Pulcrius armatum, belli ſudore probatum.
Dux animo flagrat, divortia nota peragrat.
Quiſque pari voto ſuſpirat pectore toto.
Per tenebras dux capit iter, galeáque nitente
Depoſita ſilet, & graditur ſub nocte ſilente.
Eſt via militibus timidis, juga devia, valles.
Quæque per obſcuros lucebat ſemita calles,
Ne malè res caderet, ductor licet ipſe timeret,
Quod tamen angebat [b] mentem frons læta tegebat.
Dat ſpem tardanti, triſtemque ſerenat ovanti
Vultu, virtutem ſtimulat, populoque ſalutem
Hactenus optatam nunc innuit eſſe paratam.
Utque locum votis multoque labore petitum
Proſpiciunt, hoſtemque vident vigilare peritum.

A Stant procul, & latebris tecti, noctiſque tenebris
Collucere faces ſpectant, arcuſque minaces,
Et diſcurrentes per propugnacula Turcos
Purpureos criſtis gladios verſare coruſcos.
Qui loca mutantes commiſſa, vices variantes,
Excubias noctis ſuccederent, & faciebant,
Militibus clamando, quis eſt? nec adeſſe ſciebant.
Nec mora dat Dux magnanimus dignas duce voces,
Inſtimulando viros verbis animoſque feroces.
B Pluribus optatum votis, ſatis invigilatum,
Tempus adeſt, Proceres, Domini pietate paratum,
Tempus in hoc protracta fuit victoria ſera,
Perque novem menſes Domini vindicta ſevera
Nos caſtigavit: ſed ſunt prope gaudia vera.
Ergo, viri fortes, forti perſiſtite mente.
Voſque citi juvenes, muros ſuperate repente,
Vincite ſed celeres, pudeat vos vincere lentè.
Ille locus, (monſtratque locum,) prius aggrediatur.
Vos ibi palma fidens vocat, & prius inde petatur.
C Dona manent omnes, ſed non mea dona vocabo,
Quod ſibi quiſque dabit victori nulla negabo.
Sed moror, ite viri, cum paucis hîc ego ſtabo.
Accelerate boni Proceres, ego tardius ibo.
Si ſit opus, pedes ipſe prior certamen inibo.
Finierat, dubiuſque ſilet dux, atque vagantur
Per totam mentem quæcumque futura putantur.
Accelerant juvenes. FULCHERIUS imminet antè.
Per tenebras legit ille vias greſſu titubante.
Illis temporibus radios ducente cometa,
Præmonſtrabatur regni mutatio læta.
D Aſtra poluſque novo ſunt obfuſcata rubore,
Cordaque ſunt hominum nimio perculſa timore.
Tradi-tur civitas. Noctis erat medium cùm miles ad illa paratus,
Conſtitit ad turrim, quam traditor ille beatus
Servabat, ſtupuitque nimis de turre vocatus.
Eia, clamabat Turcus, conſcendite muros.
Summa petat virtus, premat hoſtes jam ruituros,
Scalarumque modo funes huc ferte plicatos.
Movit eos tandem latitantes, ſæpe rogatos.
Denique calcata formidine, vi revocata,
E Vepribus extracti vix, vincenteſque coacti
Se ſe confortant, ſcalas ad mœnia portant,
Dantque retro greſſus iterum turpeſque receſſus.
Fruſtetis merſi [c] referunt ad tuta reverſi,
Et licet inſtaret Turcus, lux appropiaret,
Nil tamen audebant, ſed corda gelata ſtupebant.
Increpat è muris vir vocibus agmina duris,
Jamque recedebat nox, & [d] matuta rubebat,

(a) alii. ſuorum. (b) alii. mens & frans. (c) alii. redeunt. (d) alii. matutina minus || hinc. eſt autem matuta aurora.

Cum ſtans in medio reliquorum junior unus,
Sic ait: Oblatum juvenes ne ſpernite munus:
Surgite, primus ero. Paret. FULCHERIUS ille
Natus Carnoti proceres præcedere mille
(a) Non timet, invictæ [a] properans ad mœnia villæ.
Non hunc tardat onus clypei; ſed ad ardua pronus,
Evolat arma gerens, ſcalæque viriliter hærens,
Illum Veneticus ſequitur: ſtupet hoſtis iniquus,
(b) Ut [b] ſtetit in muris FULCHERIUS, ecce necantur
B Fulmineo vigiles, & ad infima præcipitantur.
Exultat victor, laniataque proterit ora.
Corpora trunca cadunt, lacerantur membra decora.
Adſpirat fortuna viro, plebemque ſolutam
Turbat, quæ requiem trahit inter pocula tutam.
Evellit poſtes, turreſque ſubintrat, & hoſtes
Opprimit incautos, proſpectus occupat altos,
Treſque capit turres propria virtute BORELLUS.
Hunc natura vocat tali cognomine tellus.
Germanos hic fortè tuos, bone traditor urbis,
C Sternit, quos pallet morientibus addere turbis,
Et fratres geminos impellit arce ſupinos.
Jamque viri fortes pendebant undique ſcalis.
Nec dubitat quiſquam niti per membra ſodalis.
Aſcenſu ſuperant muros, faſtigia dextris
Prenſant, objiciunt clypeos ad tela ſiniſtris.
Inſtaurant animos Turci, detrudere primos
Fruſtra luctantur, trepidaque manu jaculantur.
Fratrum fata dolens Turcus, ſed de nece nolens
Sumere vindictam, pacemque reſolvere fictam,
Fræna dat huic iræ, properat portas aperire.
D Educenſque graves gemitus de pectore, claves
(c) Portæ porrexit BOIMUNDO, [c] duxque reflexit
Supplex ante virum corpus, vultumque ſeverum.
Diffugiunt miſeri cives, ubi morte teneri
Cuncta vident, telis ſternuntur mœnia tota,
(d) Et ſunt de muris (d) Parthi rubra ſigna remota,
Albaque pro rubeis illic vexilla locantur.
Ad commune bonum ſic agmina fida vocantur,
Clangoremque tubæ tulit ad tentoria ventus.
(e) (e) Impediuntur equi frænis, fremit arma juventus.
E Nec mora proſiliunt de caſtris agmina denſa,
Deſeruere duces campis tentoria denſa,
Dum ſine lege ruunt, ex urbe viros fugientes
Excipiunt, terræque premunt hos ſponte cadentes.
(f) (f) Sponte cadunt quibus exciderant cum corpore mentes.
Agmina per portas mox irrupere parentes,
Et preſſere viri primorum terga ſequentes.

A Protinus invadunt urbem, dant vulnera multa,
Paſſim turba perit vino ſomnoque ſepulta.
Signa canunt, matreſque gemunt, eſt luctus ubique,
Perque vias omnes gentis cruor errat iniquæ.
Ore vomit cerebrum capitis compage ſoluta
Infans, & fœdant nutricem (g) oſcula muta. (g)
Ad matres tendunt captivæ lumina natæ,
Lumina, (namque manus rigido ſunt fune ligatæ)
Flent hæreoique ſenes: templis auro ſpoliatis,
Duraque percutiunt loca frontibus inveteratis.
Emicat ante volans GODEFRIDUS, inertia ſpernit
B Corpora, quoſque videt torquentes ſpicula ſternit.
Loricas clypeoſque ſimul ſecat enſe nitenti,
Territat inſtantes hoc, objicit hunc fugienti.
A nece vix gladium dux ipſe poteſt inhibere,
Quoſque mori noſter gladio multi periere.
Vulnere nam ſi quem parvo perſtringere captat,
Hunc rapido mucrone manus licet inſcia mactat.
Dum quæcumque ſuis ſuadet victoria læta,
Gens levis exequitur, licitis miſcens inhoneſta,
C Celavit pannis regem rex obſitus annis,
Victorumque manus ſic evaſit CASSIANUS. Caſſanus neci datur.
Non tamen eſt fatis ereptus, ſed bene notus
Armenio cuidam fugiens & ab urbe remotus,
Perdidit annoſis cinctum caput undique villis,
Atque reportatur cervix ſuſpenſa capillis.
Per vicos urbis caput applaudendo ſequuntur,
(h) Ementi, Turcique ſuo pro rege queruntur. (h)
Urbi contiguus mons eſt, montiſque cacumen,
Non leviter valet humanum comprendere lumen.
D Stat ſuper hoc caſtrum, de quo patet Antiochena
Pulcra nimis regio, cùm lux ſolet eſſe ſerena.
Illuc evadunt Perſæ, noſtroſque ſagittis
Inde premunt, nec tota venit victoria mitis.
Cum legione ſua BOIMUNDUS ſuſcipit ictus
Illorum, perit hoſtis eum per mœnia victus.
Cumque ſuper murum turrim dux fortis haberet,
Quæ munita parum caſtro vicinius hæret,
Incumbebat ei ſæviſſima turba, reſumtis
Viribus, ammentant Arabes de culmine montis.
E Aſt alii conantur eum depellere contis,
Perque globos denſant cuneos, & culmini prenſant.
Prælia committunt, vix primi ſpicula mittunt
Aſſimilanda nivi, calcantque cadavera vivi.
Dux equiteſque ducis conſiſtunt, & morientes
Turribus evolvunt, civeſque necant ſubeuntes.
Nunc inſtant fude, nunc ſaxo, per tela ruentes

(a) adit. properate. (b) adit. Stetit.
(c) adit. Dux quoque flexit. (d) adit. patrum.
(e) Hic Verſus deſideratur in editis.

(f) adit. Hoc non ſponte cadunt quibus & cum corpore mentes. (g) adit. fœdanda ſputa.
(h) adit. Armenii.

Hos fugiunt, hos dejiciunt, dux ſumma tenentes
Amputat enſe manus, clypeoque ſonante furentes
Suſtinet, hortatur proceres, telis oneratur.
Dum certant acies, jaculum femori ducis hæſit,
Atque virile femur graviter vulnus leve læſit.
Dux igitur reprimens fugientis ſanguinis undam,
Deſeruit primam turrim, petiitque ſecundam.
Utque ſui vidêre ducis procumbere mentem,
Apulus & Calaber fugiunt victam modò gentem.
Sed tamen amiſſa vir ſolus in arce remanſit,
Cujus honeſta ſatis BOIMUNDUS funera planxit.
Hoſtibus hic mediis ubi ſe videt eſſe relictum,
Exagitans clypeum circum ſua tempora pictum,
Territat inſtantes turbas ſub turre vagantes,
Obruit elapſis de ſummo culmine ſaxis,
Mille manus laſſat, (a) manus una viros ſude quaſſat,
Fruſtaque cæmenti decruſtans ungue trementi,
Stantibus infligit, ferro cava tempora figit.
Hunc ſub pace vocant cives, ſuccurrit at iſti
Quàm pulcrum ſit Marte mori pro nomine Chriſti.
Jamque ſuperficiem clypei denſaverat hoſtis
Miſſilibus: jacet orbis iners, pondus grave coſtis.
Protinus haud timidè ſe ſe ſuper agmina jecit:
Tormentumque novum proprio de corpore fecit,
Et fractus fregit multos. Hæc Apulus egit.
Sed quis id expediat verbis? quæ lingua notare
Funera tot poterit? tot captivos numerare?
Nec turbare quidem queat amplificatio verum;
Sufficiat mihi ſumma ſequi veſtigia rerum.

Exercitus Chriſtianus urbem ingreditur.

Urbs antiqua, potens, Petri cathedra decorata,
Eccleſiæ ſedes poſt Romam jure vocata,
Urbibus innumeris urbs aſſiduè dominata,
Muris, delubris, felix, jocunda, ſalubris,
Ignorantis erat populi demerſa tenebris.
Inde ſed erupit, nova facta, magiſque celebris.
Veſtes gemmatas, auroque domos laqueatas
Agmen habet noſtrum, peregrinum poſſidet oſtrum,
Urbis & unius explevit copia gentes,
Pauperibuſque nihil poſſunt auferre potentes.
Servus in hac ſervos habet urbe, clienſque clientes.
Illam luce Jovis turris intrat, Chriſte, ſatelles;
Sed caſtellanos nequit exſuperare rebelles.
Ergo die tota pugnat, noctique laborem
Continuat, nullumque capit ſub nocte ſoporem.
Aſt ubi manè datur, Venerisque dies referatur;
Stans eques in muris, dum ſuſtentatur ab haſta,
Sortitusque locum, loca luſtrat lumine vaſta,

A Pulveris obſcuram proſpexit in aëre nubem.
Triſtia mox reliquam vocat ad ſpectacula pubem.
Suſpenſis animis per propugnacula ſtabant,
Diverſique viri, diverſa videre putabant.

Corbona militiæ princeps cum Perſarum exercitu contra Antiochiam tendit.

Appropiare quidem (b) Turcos pars vaticinatur,
Pars Bizantinos fore credit quos ſpeculatur.
Ardentes clypeos ſol lumine percutiebat,
Paulatimque frequens exercitus adveniebat.
Conſedêre tamen procul, expectando ſequentes,
CORBANA militiæ princeps, reliquique potentes.
B Sed quidam Perſæ jam mœnia ſpe capientes,
Urbis in aſpectu campos petiêre patentes,
Diverſiſque modis gaudent ibi luxuriare,
Turpia non ceſſant (c) ſpeculantibus improperare.
Spumantes per gramen equos dimittere certant,
Nudatos enſes jaciunt, iterumque receptant.
Exululant, paſſim volitant, clauſiſque minantur,
Telaque per vacuas auras temerè jaculantur.
Tutius eſſe putant noſtri loca certa fovere,
C Quàm caſus incerta ſequi, bellumque movere.
Sed cùm jam Turci remearent vociferantes,
De BARNAVILLA ſequitur ROGERUS ovantes
Cum tribus armatis, quos poſtquam gens (d) remorata
Reſpexit, facit inſidias ſub rupe cavata.
Dumque laceſſentes aliquos noſtri ſequerentur,
E latebris fures ſaliunt, (e) noſtrique tenentur
Incluſi, verſique ſtupent, animiſque receptis,
Vallantes penetrant, clypeis ad terga rejectis.
Ut fit ubi canibus poſt cervi crura ſolutis,
Hi pedibus prædam, portum petit ille ſalutis,
His alas addit ſpes, fit celer ille timore,
Mox voti compos cervus canis exit ab ore.
(f) Nos ita Parthus agit præceps, in verbera pendens.
D Sic fugit iſta cohors, ad vitæ præmia tendens.
Inſtigat ſocios ROGERUS, & excipit ictus.
Nunc tardare facit probitas & conſcia virtus.
Telorum ſilvam vix ſuſtinet horrida parma.
Labentem ſuſtentat equum, tinguit cruor arma.
Oppreſſis fortuna nocet. Jam deficiebant
Inſtantes, ROGERI, cui jam tota tenebant,
Cùm te præcipitat ſonipes malè præcipitatus,
Nec relevaris equi revoluti mole gravatus.
Qui non parcebas hoſti, fœdaris in alto
E Vulnere, nec voluit Turcus tibi parcere capto:
Æſtuat in muris confuſa pudore juventus,
Dum premitur jaculis vir fortis ab hoſte retentus.
Avertunt oculos proceres qui proſpiciebant,
Cùm per ſaxa canes inſignia membra trahebant.
Raptatoque viro ſubitò caput amputat enſis.
Tunc verò reſonant clamoribus agmina denſis.

(a) edit. unaque viros ſude quaſſat.
(b) edit. muros.
(c) edit. ſpectantibus.
(d) edit. memorata.
(e) edit. juveneſque.
(f) edit. hos.

Parthus ovat, digitis premit caput ille cruentum,
(a) Præfigensque ſudi madefactum ſanguine mentum,
Ora refert ad caſtra nigro rorantia tabo,
Urbis ad eventus nunc ingenium revocabo.

Turci Antiochiam impugnant.

Urbi quaque die Turci ſua caſtra propinquant,
Marte minis clauſis, ſuadent ut adepta relinquant.
Et caſtrum plures ex illis ingrediuntur,
Intùs & exteriùs ita noſtros aggrediuntur.
Non igitur poſitis telis manus ulla vacabat,
Nec galea quiſquam preſſum caput exonerabat. B
Nocte cubant tecti clypeis in pulvere vili,
Membraque deficiunt ipſo cruciata cubili.
Urbis turbabat loca diſcurſus jaculorum.
Turres inde rigent, hirſutaque tecta domorum,
Se quoque gentiles in aperta pericula mittunt,
Et propè decertant gladiis, arcuſque remittunt
Hoſtes, & noſtri modicum diſcrimen habebant.
Omnes quaque die ſub caſtro conveniebant.
Jamque opibus minimis à pluribus attenuatis,
Vix aliquid victus reſtabat in urbe beatis.

Christiani fame cruciantur.

Ergo fames crudelis adeſt, crudelior omni
C Peſte, viri vigilant, fugiunt jejunia ſomni.
Deformat macies vultus, nigriora ſepulcis
Oſſibus oſſa micant, apparent viſcera multis.
Vulgus iners herbas dubias lethumque minantes
Vellit, & in duro luctantur ceſpite dentes.
Frondibus hi gaudent arbuſta ſuis ſpoliare,
Illi more feræ radices, prata vorare.
Multa quidem comedunt hominum non cognita menſis.
Arida facta manus vix pondera ſuſtinet enſis.
O referenda Deo virtus, circumdata peſte
Noſtra cohors ſaturo jejuna timetur ab hoſte. D
Res nova! crus aſini libris tribus appreciatur,
Quique dedit pretium, non prodigus inde putatur.
Ora movent [illegible]ri, matreſque vocant morientes.
(b) Aëra pro ſolitis epulis auraſque (b) terentes.
Curſor equus quem vix nuper carcer retinebat,
Nunc avido morſu vacuum præſepe petebat,
Et tandem poſita feritate, furore remoto,
Labitur infelix ſingultans corpore toto.
Devorat hunc etiam præſtans virtute juventus,
E Et cibus iſte placet populis caro licet emtus.
Dum pereunt, dum qui poterat perſiſtere fortis,
Vivit, ſi vivit quiſquam ſub imagine mortis.
Vir quidam data nocte ſibi ſolatia ſancta
In commune refert. Fidei fiducia tanta eſt,
Ille refert palmam noſtris poſt quinque paratam
Eſſe dies, hilaratque viros, plebemque vocatam.
Præterea mentes noſtrorum lætificavit

A Lancea quæ Domini latus innocuum penetravit.

Petrus Eremita Corbanam ducem convenit.

Poſt hæc congreſſum caſtellanis venière:
At murum noſtri gentilibus oppoſuère.
Pluribus exemplis, ubi ſpes eſt reddita vitæ,
Tertiò jejunant omnes ſicut Ninivitæ.
Tunc Eremita ducem Turcorum PETRUS adivit.
CORBANA dux ſublimis equo ſe fortè ferebat
Ad portum, laſciva cohors utrimque fremebat;
Cùm ſubitò Petrus turbam ſubit impedientem.
Nec timuit quemdam Turcum ſibi præcipientem,
B Et caput inflectat, vultumque (c) potentis adoret, (c)
Pectore ſic placido demiſſa voce peroret,
Dum negat hic homini deitatis reddere cultum,
Illius incurvat gentilis dextera vultum.
Illius à ſtolidis bona deridetur honeſtas,
Sed tamen eſt illi fandi conceſſa facultas.

(d) Petri oratio ad Corbanam.

Maxime dux, (d) vir parvus ait, nos non aliena
Quærimus, ad noſtros urbs pertinet Antiochena:
Cur igitur nos à propria vis pellere ſede?
C Si cenſura movet te juris, ab urbe recede;
Aut ſi credere vis, erroris lege remota,
Sit regno tranſcripta tuo Romania tota,
Fies rex Syriæ, rex iſtius regionis,
Tuque potens multùm multis onerabere donis.
At ſi mente ſedet pugnandi tanta voluntas,
Si mavis ſpectare manus ad prælia junctas,
In paribus ſortem reliquorum præcipe poni.
Quique pari bello cedent, cedant regioni,
Pugnent cum totidem triginta ſive viginti.
Diſcedant, ſi forte valent diſcedere victi.
Dixit. Ad hæc enſem quatiens dux CORBANA nudum,
D (e) Tune putas impunè mihi talem dare ludum? (e)
Hoc gladio caput amittes, truncabitur iſto
Gens quæ neſcio cui ſtudet obſequium dare Chriſto.
Diſcedit PETRUS dictis commotus acerbis.
Arma parant proceres auditis ordine verbis.
Illa nocte patres vigilant, errata fatentur,
Turba gemens aras tenet, eccleſiæque replentur.
Luce data ter tres de tota gente ſtaturæ
E Sunt acies, propriumque ducem ſunt quæque ſecutæ.
Quas habeant in fronte manus, ibi diſpoſuere,
Quos medio, vel quos cupiant extrema tenere.

Christiani cum Turcis pugnare ſe diſponunt.

Siſtitur HUGO prior, medium robur tenuere
Magnanimi ſeptem, BOAMUNDO deſeruere
Ultima, cuſtodes per muros (f) inſtituère. (f)
Hic ducis officium præſul Podienſis habebat,
Et (g) populos ægri RAIMUNDI ritè regebat. (g)
Lancea ſancta Dei prævecta viros animabat,
Membraque pontificis lucens lorica gravabat.
Hic populi voces, ubi voce manuque repreſſit.

(a) hic verſus deeſt in editis. (b) alii tenentes.
(c) al. parentis. (d) alii nos parvus.
(e) alii. Tune putas. (f) alii. conſtituere.
(g) populum.

(a) *Podienſis epiſcopi exhortatio ad milites.*

Dixit, eo ſilente, ſolo gens prona (a) ſileſcit. A
Rebus in extremis vires effundite totas.
O proceres, renovate manus Turcis bene notat.
Ite per ignavos, gladiis diſrumpite gentes.
Quas primi jactus exarmant deficientes.
Mittet in auxilium Deus angelicam legionem:
(b) (b) Opprimet hunc populum velut oppreſſit Pharaonem.
O quanto rapitur gens inſenſata furore!
Hæc emit infernum proprio maleſana cruore.
Denique luctatur pœnam, caro bis cruciatur,
Atque per hanc mortem ſine fine meretur.
At nobis ſic ſive pati poſtrema neceſſe,
Sive Deus ſuperet gentiles, quod precor eſſe, B
Exitus eſt felix, orietur morte corona.
Militibus diverſa dabit victoria dona.
Vinceris: victuris erit veſtræ monumentum.
Parthorum cædes jam conſpicio morientium.
Ne dubitate, ſuos pugiles Deus haud patietur
Plura pati quàm ferre queant, ut glorificetur
Lætitiæ ſtimulis agitari ſentio gentem.
Supportate, viri, me gaudia veſtra trahentem.
Sint rata, Chriſte, precor, noſtris gratiſſima vota,
Ut vincamus. Amen, reſpondit gens prece mota.
Interea mandat dux Perſarum BOIMUNDO
Primò ſuos equites dici, noſtroſque ſecundò.
Nomen & à reliqua jubet, hoc abradere gente
Neve decus mundi mittatur in arma repente,
Præcaveant, numeroque pari pugnetur utrimque.
Tunc ita legatum dux increpat, iſta relinque.
Deſine vana loqui, nos ad majora vocamur.
Vincamus ſimul, ô comites, ſimul aut moriamur.
Reſpexitque ſuos comites, bona vel mala verè
Proveniunt ſanctis, nihil interea timuere
Noſtri, ſed portas ingreſſi diſtribuere
Per loca certa viros, dum tutus ab urbe receſſit
Nuncius, ita Deus tua diſpenſatio geſſit
(c) Preſbyteri (c) turres rara cinxere corona,
Illorum jacet in muris pars maxima prona,
Ornatique ſtolis quas ſumunt tempore miſſæ,
Altius hi pſallunt, hi flent, orantque remiſſe.

Turci fugantur.

Ut ſonuere tubæ, populos prior HUGO feroces
Invadit, ſolitas emittunt undique voces.
Francorumque cohors longo diſtenta receſſu,
In ſeriem conjuncta pari petit agmina greſſu.
Stant infra jactum teli, totoque vigore
Inflectunt arcus Turci nervo meliore
Intenſos, ſtridendo volant per inane ſagittæ.
Inſtat eis oblita brevis gens Gallica vitæ.
Paulatim dant preſſa retrò veſtigia Parthi,
Vicinoque timent dextras committere Marti.
Spicula Turcorum divertit ab agmine ventus.
EVRARDUS de Puſiaco fervenſque juventus,
In bello quærunt bellum, gladioſque levabant
Percuſſi, quos percuterent non inveniebant.

Boimundum circumdant.

A Nuncius ecce celer venit à BOIMUNDO,
Qui dum pauca refert, ſua præter radit arundo
Tempora, ſed tantùm hæc, inquit, BOIMUNDUS utrimque
Hoſtibus urgetur, fugitivos HUGO relinque.
Converſis mox HUGO ſuis, Arabes ſpeculatur
Haſtatos circa BOIMUNDUM. Tunc ita fatur.
Quod juvenes optaſtis adeſt: huc ferreus haſtis
Horret ager, vertamur ad hos incumbere vaſtis
Viribus. Ergo manus jungunt comes & BOIMUNDUS.
Hic etiam dux ille ducum ſtabat GODEFRIDUS.
At contrà tendunt Arabes, regeſque potentes,
B Et rex Damaſci LUCAS, illicque furentes
Stant pro amici duo; namque duos ſic turba vocabat.
Dux BOIMUNDUS adhuc, GODEFRIDUS, & ipſe (d) vocabat. (d)
Bellum primus init magnus frænumque furenti
Laxat equo, cuidamque viros in marte moventi
Haſta diſrupit guttur, vitamque loquenti
Abſtulit, & voces haſtilis lancea leni
Frangitur, ille gemens petit ore ſolum morienti.

Acris pugna.

Concurrunt Arabes & Francigenæ violenter.
Pugna gravis ſurgit, jaculis obtexitur æther.
C Hic Balgentiacus ODO primus ubique ruebat.
Vexillum tenens, ſe non retinere valebat.
Cùm deguſtaſſet latus huic non viſa ſagitta,
Stridula ſigniferum privavit lancea vita.
Lapſus at ille cadens, humectat ſanguine ſignum,
Et quo conciderat traxit de vulnere lignum.
Mox ſuccedit ei, ſignumque levat (e) Boëmenſis (e)
WILLELMUS, juvenique viam fecit ſuus enſis.
Non procul hic ibat noſtrorum parva caterva,
D Quos nimis urgebat Turcorum turba proterva,
Turbaque fraude nocens ipſos per gramina ſparſit,
Quos aluit ventus, & ſic ager aridus arſit.
Ardor at ille dedit fumum, tenebraſque creavit,
Perque cavam nubem campo trahit hoſtis iniquo,
Atque negat pedites ter centum vulnere cæco.
Tunc cum PAGANO Belvacenſis RAINALDUS,
Cumque DROGONE THOMAS, & bellipotens CLAREBALDUS,
Et reliqui ſubiti ſe mortibus eripuere,
E Et rapido curſu belli robur petiere.

Hactenus editi.

Victoria cedit Chriſtianis.

Fortis ut iſta cohors ſe magno junxit HUGONI,
Immenſo veluti cedunt armenta leoni,
Sic Arabes illis, vertuntur ſcuta rejecta.
Viciſti, Deus omnipotens, damat GODEFRIDUS,
Inſtat in patria, primuſque volat BOIMUNDUS

[a] edit. ſileſcat.
[b] edit. opprimat.
[c] edit. turres parva.
[d] edit. vocabat.
[e] edit. Beniventus.

Corrigiis agit hoſtis equos, inſibilat æther.
Pulvis ad aſtra volat morientium ſanguine teter:
Contigerant collem quemdam populi fugientes.
Tunc Parthi latus in lævum ſeſe replicantes
Poſt longam reſtare fugam fortes voluere,
Arcu converſo noſtros iterum petiere.
Impiger ergo ſenex Geraldus de Melione,
Tempore qui fuerat longa æger in obſidione,
Sicut inermis erat, medios irrumpit in hoſtes,
Et meruit pulcram mortem confeſſim. In hoſtes
De noſtris aliqui tribus invaſere diebus.
Sed tantis non ſufficiet mea pagina rebus,
Quinque camelorum capiunt & millia dena.
Pluribus inveniunt ſpoliis tentoria plena.
De Turcis equites decies ſunt mille necati
Cum totidem, pedites miſeri non ſunt numerati.
Præterea qui caſtellum civile tenebant,
Caſtellum noſtris reddunt, quia mira videbant.
Regius inter eos juvenis de Perſide natus
Eſt cum ter centum ſacro de fonte levatus.
Deleo de noſtro de qualicumque libello
Hos quos non puduit ſeſe ſubducere bello,
Hæc miſeranda cohors velut ad vomitum revocata
Prætulit exilium patriæ, mundo ſociata.
Prætereo noſtros quare timuere juvare
Conſilio Stephani Conſtantinopolitani.
Prima cohors, primique duces, loca prima tuentur.
Vulgus inerme tenet medium, utrique replentur.
Tunc regalis Hugo, qui magnus jure vocatur,
Nomen dote replens, communi voce rogatur,
Ut Conſtantinam petat urbem nomine dictam,
Induperatori regionem reddere victam
Cura fuit: lex, jura, fides data, pignora, pactum,
Vox populi mixtæque preces miſere coactum.

LIBER V.

Ast alii proceres voto jam mente propinqui
Utiliter ſtatuunt ad tempus bella relinqui
Æſtus enim populos ſiccataque terra gravaret,
Ureret æſtus eos, potum dare terra negaret.
Eſt igitur requies laſſorum reddita membris,
Dimittenda brevi ſub prima luce novembris
Turba partita, loca ſunt diverſa petita
Et quiſquis lucro gaudebat, in urbe manebat.
Obſequiis erat hic ſtudioſus, & æra merebat.
Ex illis plures Raimundus miles alebat,
Quem cognomento Piletum gens noſtra vocabat.
Otia cum multis hic non ignava ſecutus
Providet, ut nequeat gentilis vivere tutus.
Ergo duas urbes pertranſit, & à Talamana
Improviſus adeſt: hoc caſtrum gens Suriana

Raimundus Piletus duo

A Servabat, quæ ſponte viros recipit benè ſana.
Itur ad quoddam caſtrum, ſed turba profana
Obſtitit, hinc noſtris intorquens ſpicula vana.
Sed tamen hoc Domini manus obruit, & peregrini
Illic gentiles ſunt ad baptiſma vocati,
Quique rejecerunt illud periere necati,
Captivatur ibi puer, & quicumque ſeneſcit
Occidit, ignotis breve regnum parcere neſcit.
Hoſtibus everſis, auro ſpoliis onerati
Ad caſtrum redeunt qui jam fuerant donati.
Nec requie contenta diu, virtus animoſa
Hoſtis ad interitum manet aſſiduè ſtudioſa,
Gentiliſque legens veſtigia ſparſa per orbem,
B Aggreditur Marram plenam gentilibus urbem.
Duxerat in Marram, duce fama, turba remota
Urbis Aleph Roboam rex, & vicinia tota,
Gens ea non humili terrore repreſſa decenter
Diſpoſuit bellum, ruit in noſtros violenter.
Ferrea ſilva cadit paſſim, campuſque cruentum
Aſperat, aſtra petit fragor & gemit morientum.
Concurrunt per mane ſudes, hi ſpicula jactant,
Illi protendunt haſtas, iterumque receptant.
Fortius incurſant, ipſiſque cadavera portis
C Affigunt noſtri, jam ſtabat in aggere fortis
Miles, inundabant foſſæ, cum fortè retortis
Vertitur agmen equis, quam perfida gratia fortis
Chriſticolæ dant terga retro, formidine mortis
Turbat eos inimica cohors agitata furore.
Tinnitum clypei reddunt, galeæque ſonoræ,
Obtenebrant oculos lapſus de cortice coni,
Loricas odiunt juvenes ad verbera proni.
Scindit labra ſitis, non ſufficit umbo ſagittis.
Ut Raimundus eos vidit rareſcere, primus,
Reſpirate, viri, clamat, quo, proh pudor! imus?
D Taliter à trepido curſu proba gens revocata
Gentiles agit ad muros, ſimul agglomerata.
Sed non vertuntur Suriani deficientes
Nec ſocios vivere ſuos, ſitis impatientes
Aeris illa ſui gens emollita tepore,
Non eſt Marte, ſed eſt Martis ſuperata calore
Ut dare terga vident noſtrorum caſtra ſecutos
Turci, Chriſticolas jam magna parte minutos
Invadunt, dat eis vires animoſque ſequendi
Gens fugitiva, monet timidos fortuna nocendi.
E Ordine non habito fugit agmen Chriſticolarum,
Non expectata revocantum voce tubarum.
Segnius haud fugiunt equites peditumque caterva,
Quam fugit ante canes latrantes territa cerva.
Sternitur heu felix populus per opaca virorum,
Expoſituſque Jovi, fit martyr & eſca ferarum.
Expirant animas multi, nec eos meus edet
Verſus, vix equidem recolo quæ dicere tædet.

Castra capit.

Christiani fugantur.

A Ad caſtrum rediit Raimundus, & jure quieta
Perfruitur requie, cum gente dolore repleta
Hic aliquid tempus exegit, ad omne paratus
Utile vir fortis, per multa pericla probatus.
Interea nimius dolor accidit Antiochenis.
Urbis enim rector, moderatus ad omnia, lenis
Præſul obit, patremque ſuum dolet urbs obiiſſe,
Hanc, cum capta fuit, non credo magis doluiſſe.
Dum calet Auguſti dictus de nomine menſis,

Epiſcopus Podienſis moritur.

Non ſibi, ſed populo præſul moritur Podienſis.
B Pro Petro tracto de carcere dum tibi, Chriſte,
Urbs canit, eſt tractus de carcere corporis iſte,
Quaque die recolunt ſolventem vincula Petrum,
Illa luce viri deploravere feretrum.
Poſt nimios luctus, poſt infortunia plura,
Stans comes Ægidii Sancti per tempora dura
Ivit ad Albariam, quam multo milite cingens

Albariam cepit comes S. Ægidii.

Cepit, & huic urbi murus non profuit ingens.
Enſibus hic incurva ſenum ſunt colla reſecta,
Nec minus infantum rumpuntur tempora grata,
C Nec vetulas reverenda juvat rugoſaque Perſis,
Nec facies prodeſt non lædi digna puellis,
Nec ſimplex via mortis erat, quia mille necantur
Mille modis, meritique hominum meritò lacerantur.
Albariæ ſic ad Domini cultum revocatæ
Præficitur præſul vitæ perſona probatæ.
Jamque vocabat hyems proceres, nova bella movendi
Tempus erat, cœpitque, dabat ſpem perficiendi.
Omnibus hinc ſanctis dum feſtum fit generale
D Congregat abſentes, edictum ſpirituale,
Jam varius populus confluxit in Antiochena
Mœnia, quam varii piſces in retia plena
Diſſimilique placet ſimilis ſententia genti.
Jeruſalem loca ſancta vident animo cupienti.
Vis ſecura virûm, jubet ipſos eſſe paratos,
Deque ſuis abolent animis conjugia natos,
Orbis ad ignotos tractus jam mente feruntur
Parthorumque pedes jam Martis amore ſequuntur.
Conveniens comites dux interea Boimundus
Pactam quærit ab his urbem, negat hoc Raimundus.
Regis adventum Conſtantinopolitani
Expectare jubet, munitque domum Caſiani.
Sic duce turbato, comes impatiens Rugioſam
Tranſit, & Albariam, Marramque petit populoſam.
Ne dolor irati ducis ad communia damna
Fortè redundaret, procerum diſcretio magna
Conſulit hunc, mens alta viri multa prece mota
Præpoſuit voto privato publica vota.

Protinus educens acies populi modo mœſti

Chriſtiani Marram obſident.

Ad Marram properat reſpectu viſius honeſti.
Lex Domini ſpecialis erat, cum ſigna repleunt.
Urbis circuitus, & caſtra duces poſuerunt.
Externos homines ubi vidit gens ſtupefacta,
Quis referet quanta fuerit formidine tacta!
Omnis in urbe locus, feroce properante tumultu
Diſcurrunt matres, timidæque nurus ſine cultu,
Hoſtes plus juſto fore rumor publicus edit,
Complureſque timor, nec mens ſua lumina credit.
Si quiſquis ſomnum recipit, ſomno cruciatur.
Vexat & inſomnem res vana, diemque minatur.
Stant ad opus ſervile duces cum gente minore,
Nec pudor eſt ſervire, carent extrema pudore.
Exuit ut Phœbus terras caligine nigra,
Surgit noſtra cohors ſub pigro tempore pigra,
Excitique probi juvenes clangore tubarum.
Corporis immemores, haud immemores animarum,
Ad Martem properant, jam circumfuſus adaptat
Nervo pila pedes, jam lætus ad ardua jactat,
Jactant ſaxa, faces flammas per inane ferentes,
Quas hærere volunt ad culmina ſuſpicientes.
Deſudant alii foſſas implere patentes.
Per prærupta ruunt equites tranſcurrere montes,
Non ſuus horror equos in fræna retro redeuntes.
Jamque cava latitans teſtudine, firma cavabat
Mœnia lecta cohors, jam ſcalas turba levabat:
Cùm ſubitò coëunt Arabes, gravibuſque lacertis
Saxa rotant, & vulneribus dant proxima certis.
Ac veluti nimbos cùm torquet hyems odioſa,
Aëra grando ſecat, vis auſtri ſævit aquoſa,
Imbribus inſultant crepitantia tecta domorum,
Verberat unda ſequens fugientia terga virorum.
Sic miſeri quibus una ſalus inimica ſaluti,
Pellere tela, ſudes jaciunt, clypeique muniti
Dant crepitum, fugiunt equites ſub eis maletuti,
Ut tradet ex equo Raimundus bella parari.
Altum de lignis caſtrum jubet ædificari.
Illud montis habens inſtar, trabibus fit acervis.
Hujus ductores imis latuere cavernis.
In ſummo venator erat, cornuque ſtrepebat
Ebrardus, delecta cohors in fronte fremebat.
Ergo viri pedibuſque ſuis, pedibuſque rotarum
Adnixi, licèt impediant loca ſtricta viarum,
Adjungunt altæ turri caſtrum magis altum,
Atque parant ſuper attonitos ſubitò dare ſaltum.
Tunc & ab urbanis fit machina, quæ jaciebat
Immenſos lapides, & caſtrum concutiebat,
Græcorum piceos ignes rotat inſuper illa,
Et volat ante viros fœtens & nigra favilla.
Servat in igne ſuos divina potentia ſervos,
Et dedit ardores non poſſe nocere nocivos.

Murorum jaciunt per propugnacula fortes
Chriſticolæ, caſtrique cadunt de culmine mortes.
Piſſerio de monte furit Willelmus ibidem,
Robora, ſaxa, ſudes, certatim mittit & idem.
Oppoſitus tædis rubet, & luſtratur ab igne.
Hujus ego nequeo virtutes dicere digne.
Illis non retinet frangendis congrua muris
Machina, ſed gaudet, gaudet patientia duris.
Non retrò mollitus vitæ dulcedine cedit,
Nec, quamvis decuiſſet ibi fugiſſe, recedit.
Hos necat, hos quaſſat, ſe circuit, arma repellit,
Nunc muros, nunc ſcuta ferit, nunc ſpicula vellit.
Nunc procul à caſtro, nunc adjuncta procul arce
Turba ſacerdotum clamabat: Rex pie, parce.
Parce, Deus, metuatque tuum gentilis ovile.
Qui Chriſti nomen conatur reddere vile.
Si quis fortè parat compagem ſolvere muri,
Illius excuſſa damnatur dextera ſecuri.
Hæc indignatus vir *De la Turre* vocatus
Gulferius, pulcri quod diu facinus meditatus,
Turbidus arripuit erectæ robora ſcalæ,
Quam vix ſuſtinerant humeris ſudantibus alæ.
Perque gradus trahit, ipſe ſuis ſua membra lacertis.
Nunc ſequitur quem ducit ad hoc manus Omnipotentis;
Quippe modum noſtræ tranſcendunt talia mentis.
Sed dum turba frequens firmat greſſus per inane,
Scalam frangit onus, gentiſque repulſa profanæ.
At vir prædictus tollendus ad aſtra favore,
Quo ſe jam tulerat virtute gravique labore,
Inter eos quos vix potuit conducere ſurſum,
Eminet; utque canes depaſcunt morſibus urſum,
Cui plebs incumbens præcluſit iter fugiendi:
Sic non æqua manus premit hunc, populique premendi,
Ille per inſtantes fertur adeulo venienti
Opponit clypeum, ſocio tutela ſequenti
Nunc prior eſt, nunc poſterior, ſimilis fugienti.
Nunc propriis telis populo nocet ille ſtupenti,
Nunc gladios, nunc pila fugit, nunc mille molares.
Jam fumant artus, jam ſpumant ſanguine nares.
Contra tot peſtes manet unus integra vita,
Miſſilibus, jaculis, ſude, fuſtibus, enſe petita.
Dum quantum deprenſa poteſt gens, turba reſiſtit,
Fida cohors iterùm ſcalas ad mœnia ſiſtit.
Mox oblita ſui, ſed non oblita ſuorum,
Conſcendit muros properans ad opem ſociorum.
Nec mora, per turres ſonitu concurritur orto.
Non riget hic arcus contentus fune retorto.
Res agitur gladiis; de mœnibus ordine fixa

A Saxa trahunt, muriſque ſuis mors frangitur ipſa.
Terga dedere prius noſtri, numeroque furentum
Ceſſerunt, preſſique ſonum gemitus morientum.
Ad terram miſſi plerique necem fugiebant:
Quam tamen ad terram confracti comperiebant.
Solvitur interea murus, cui ſe noſtra juventus
Caſtro tecta ſubit, ſolida nec rupe retentus
Eſt eques, ingrediens arcana foramine ſtricta;
Gens repit, tuba ſigna dedit triſtiſſima victo.
Ut vidêre ſuis hoſtes in mœnibus iſti,
Qui ſuper adſtabant, nec eis jam poſſe reſiſti,
B Per muros rapuere fugam, clypeiſque rejectis,
Merguntur ſubitò diverſis agmina tectis.
Pars ſolo terrore perit, plebique cadenti
Mors ignava venit, non enſe vocata rubenti,
Maxima turba perit venientum turbine pulſa,
Muris fixa rubent miſerorum membra revulſa.
Urbis ad excelſas turres ita dum properatur,
Diverſis mors una modis hos depopulatur.
Veſper erat noſtris minus illo tempore gratus,
Paganiſque dedit latebras nimium properatus,
Noctem pro lucro pœnas in luce daturus,
Ciuis habet, multoque rubet jam ſanguine murus.
C Et dum læta cohors urbem ſine vindice vaſtat,
Ad miſeras turres gentilis pallidus adſtat.
Tunc monuit Boimundus eos interpretis ore,
Ut ſua lenirent mala conſilio meliore,
Et ſubeant turrem quæ præſidet ardua portæ,
Hos equidem teget in miſera ſua dextera morte.
Victorem victumque facit nox inrequietum,
Victa capit victor, videt hic accurrere lethum.
Jamque diem luctuſque novos aurora vocabat,
Vicinæ morti ſe civis in urbe parabat.
Chriſticolæ ſtringunt enſes, & tecta cruentis
Corporibus complent, populique cruore cadentis.
D Hic etiam virtutis opus gladiis inire.
Corpore qui tenui vires modicas habuere.
Dantque ſenes decollandis pœnam graviorem
Quàm juvenes; producit enim vis parva dolorem.
Et veluti minimum potuiſſent eſſe nocere
Tempora quorumdam laqueis ſic implicuere,
Ut laqueum baculus conſtringat, & interiora
Perforet oſſa rigens funis, cruor impleat intra,
Tunc educta ſuis extabant orbibus horum
Lumina, fœdabat ſanies barbas miſerorum.
E Talia fingebat auri ſitis effodiendi.
Nam quid non ſuadet amor immoderatus habendi.
Viſcera morte gravi jam frigida dextra cruenta
Scindit, & ex ipſis manus haurit avara talenta.
Aſt alios ſervare ducis quos cura volebat,
Irrevocabile vulgus ad impia fata trahebat.
Ima ſenes erebi repetunt, venduntur ephebi.
Detinuit noſtros in finibus his mora menſis.
Mortuus interea præſul fuit hic Oienſis.
Noſtra cohors paucis conſumſit multa diebus:
Neſcit enim partis victoria parcere rebus.
Illic ergo famem gens pertulit immoderatam;

Et ſuſceperunt mortem plerique vocatam:
Et quia non habuit populus quod habere licebat,
Tendit in illicitum, facit hoc quod jus prohibebat.
Proh dolor! heu facinus! ventibus poſuere recentes
Turcorum carnes, lacerant cadavera dentes.

Diſcordia inter Boimundum & comitem S. Ægidii.

Tunc perſcrutatur BOIMUNDI cauſa ſecundo,
Nec concordari potuit dux cum RAIMUNDO,
Regem non recipi Conſtantinopolitanum,
Nec dare juratum, comes aſſerit eſſe prophanum.
Ergo vix curam ſanctæ ducis ira rejecit,
Ira ducem, dux agmen iter poſtponere fecit.
Ille quidem cum principibus reperivit amata
Mœnia, plebſque dolet tantis patribus viduata.
Sed comes Ægidii ſancti manet inrequietus,
Anxius in multis, curarum mole repletus.
Si modo ſalva fides, placet ut deſcendat ad ima
Quælibet, & procerum ſummetur res ea limâ,
Mandavitque viris abſentibus ut Rugioſam
Juris amore petant, rem diſcutiant odioſam.
Conveniunt, rem diſcutiunt, ſed fraus ibi dira
Dæmonis inſedit, nec finem repperit ira.
Tunc Marram petiit comes expectatio turbæ,
Collegitque ſuos comites BOIMUNDUS in urbe.
Ut comes à cunctis ſe conſpicit eſſe relictum,
Et Marram populis minimum jam reddere victum,
Plus fidei ſiſus quam viribus, omnia Chriſto
Committit, fatique vices duce non timet iſto.
Tunc pedibus nudis, ſolito ceſſante paratu,
Egreditur Marram cum plebeio comitatu.
Quælibet huic populo ceſſura pericula jurat.
Nec ſecura fides regum conſortia curat.
Cedere pauperibus fortis putat ille fidelis,
Audet & ipſe ratem laceris committere velis.
Plebs aggreſſa viam propter jejunia tarda,
Et comites comitis primum venere Caphardâ.
Conſul Normannus, Normannorumque cohortes,
Quos reddit ſua terra pigros, incognita fortes,
Hic animis & corporibus noſtris ſociantur.
De fidei zelo mala quæque ſubire morantur.
Rex quoque Cæſareæ noſtris prætendit amorem:
Et ſpecie pacis malè palliat ille timorem,
Denique Cæſaream ſerie firmata malorum
Turba petit, quia longa quies labor eſſet eorum.
Inſeditque ſuper fluvium *Farfar*, quia tale
Nomen habet flumen huic urbi conlaterale.
Ut muris admota nimis tentoria vidit
Rex urbis, vetuit commercia, pacta recidit.
Nocte ſed exacta, populo jam progrediente,
His occurrerunt duo Turci, rege jubente,
Hoſtibus obſequium, licet hoſtes, exhibuerunt.
Et vada quos nollent evadere prædocuerunt.

Venit & ad vallem quamdam gens noſtra ducorum
Conductu, cepitque boves (a) & equorum
Prædam: nempe boves & equi per gramina latè
Ibant graminea gaudentes fertilitate.
Utque ferunt quibus illa fuit prædatio tenta,
Deprædatorum ſunt millia quinque reperta.
Aggere munitum forti, muroque rotundo,
Stabat ibi caſtrum: ſed redditur hoc RAIMUNDO.
Hoſtibus in mediis per quinque dies habitare
Profuit, & ſpoliis jumenta datis onerare.
Tunc gens illa fide firmat ſe fœdus habere
Perpetuum cum Chriſticolis, nullique nocere.
Non tamen huic fidei foret ulla fides adhibenda,
Nec levis illorum promiſſio ſuſcipienda.
Poſt Arabum petitur caſtrum, quod mox aperitur.

Fructus omnia Chriſtianis ſuccedunt.

Proximus hos labor ad vallem perduxit amœnam,
Fructibus innumeris hiemali tempore plenam.
Urbs ibi grata ſitu manet alto ſplendida muro,
Quæ quaſi gemma micat, auro circumdata puro.
Incola Caphaliam vocat hanc qui tunc fugiebat,
Certius ut vidit quos jam rumore videbat,
Civibus egreſſis victores ingrediuntur.
Tres & in urbe dies complent, opibuſque fruuntur.
Hoſtica gens hæree diu, montes ſuperavit
Immenſos, in valle *Deſem* ſua caſtra locavit.
Hic quoque larga Dei pietas dedit huic aciei
Fructus, frumentum, vel ſufficiens alimentum.
Sed quæ proveniunt ad votum deſpiciuntur.
Interdicta placent, magis interdicta ſequuntur,
Et caſtrum confine petunt. Tunc hoſtis hianti
Projecit populo prædas, & res ea tanti
Extitit, ut caſtrum victores fraude ſubacti
Deſererent, mentis vitio non enſe coacti.
Et tamen aggreſſi caſtellum luce ſequenti,
Defenſore ſuo vacuum patet aggredienti.
Annua feſta Dei genitricis ibi celebrantur,
Hæc quæ candelis ſpecialius irradiantur.
Munera tunc ducibus mittuntur ab urbe Camela,
Aureus arcus, equi, veſtes, & lucida tela,
Legatique ſui regis mandata ferentes,
Exorant pacem: quos Chriſticolæ ſapientes
Incertos faciunt, certum nihil inſtituentes.
Rex etiam Tripolis formidine tactus, ut iſti,
Septem mittit equos & mulas quatuor hoſti.
Dona duces capiunt. Sed hæc incerta ſuſpecta.
Cumque viris fœdus quæſitum non iniere,
Quindecimaque die caſtellum deſeruerunt.
Quindecimaque die proceres iter arripuerunt.
Inde petunt Archas, caſtrum vetus æquiparandum
Urbibus, & populo non abſque labore viandum.

(a) Deeſt hic unum verbum.

Hoc Arabes, Turci, Publicanique coronant A
Turres, arma, loca, muri munimina donant,
Sed tamen hoc noſtri clauſerunt obſidione,
Quod ſuperare putant vel vi vel proditione.
Præcipiti curſu muros noſtri petiere,
Percutiunt clauſos, graviuſque repercutiuntur.
Non gravius lædunt, quam deſuper ejiciuntur.
Arcu, baliſta, tormento, gens furit iſta.
Tormento lapis impulſus, magniſque virorum
Viribus adjutus, terit arcus oppoſitorum,
Funeſtum ſibi pandit iter per ſcuta volando, B
Seminat ille neces quidquid petit exanimando.
Hic procerum decus ANSELLUS de Monte Riballo
Luſtrat anhelanti dum mœnia læta caballo
Mortiferum vulnus recipit, vir viribus Hector,
Vir Cato conſilio, vir primus in agmine rector.
Sæpius aggreſſi muros ſunt ſæpe rejecti.
Poſt hæc ad Tripolim ſunt quinque novemque profecti,
Ut prædam caperent, ſexagintaque repentè
Inveniunt Turcos, quos, Chriſto ſubveniente, C
Invadunt, & ſex perimunt, armentaque plura
Dum læti redeunt capere per hoſtica rura.
Non procul urbs aberat, ripæ vicina marinæ,
Fertilitate ſua promittens multa rapinæ,
Nomine quæ celebris ipſo Tortoſa vocatur.
Impetit hanc PILETUS REMUNDUS, & adſociatur
Tentoriæ proconſul ei, qui par paritate
Nominis huic erat, haud impar mentis probitate.
Hi duo Tortoſam cum paucis adgrediuntur,
Fruſtranturque diu, nec proſperitate fruuntur.
Sed tamen haud longè jam nocte ſuperveniente, D
Caſtra locant, nimium populo ſtrepitum faciente.
Accenduntque viri non ad ſua commoda ſegnes
Per juga, per campos, plures vigilantibus ignes,
Quos poſtquam cives lucere procul ſpeculantur,
Quod metuunt ſperant, quod ſperant vaticinantur,
Chriſticolas caſtri procinctum deſeruiſſe,
Urbis ad excidium tentoria jam poſuiſſe. E
Ergo ſolo metu ſuperati, deſeruerunt
Mœnia, terga fugæ nullo cogente dederunt.
Aſt ubi ſol rediit, nocturnaque lumina texit
Lumine majori, noſtris ignota retexit
Gaudia, quos ſubitum regnum non pugna vocabat
Expectata diu, quibus urbs ſervire parabat.
Parthe fugax, ubi magna magis miracula quæres?
Advena ſero tuus hoſtis modò fit tuus hæres.
Sufficit hæc acies multis non multa ruinis.
Eſt & ab Archois tot mors immiſſa pruinis.
Urbe viri fortes inſperata potiuntur,
Hoſtiles portas quaſi cives ingrediuntur.
Bella Deus pro gente ſua ſecreta movebat,
Militibus quoque viam dux prævius expediebat,
Datque ſuis aurum telluris ad ima retruſum,
Nec cumularat opes noſtrorum Parthus ad uſum,
Dum caſtrum tenet obſidio, noſtri tenuerunt
Hanc urbem, portumque rates illic habuerunt.
Rex quoque Miracleæ noſtris obſtare nequivit,
Collaque ſubmittens optatum fœdus inivit.

LIBER VI.

JAm duce materia, cujus pars magna peracta,
Inſpicimus propius portum, finemque laboris.
Obſcurat fateor puerilis pagina grandem
Hiſtoriam, vireſque leves onus aggravat ipſum.
Quod tamen incœpi, ſed non quo tramite cœpi
Aggrediar, ſenſumque ſequar, non verba ſonora,
Nec patiar fines ſibi reſpondere viciſſim,
Pruriet & nulli modulatio carminis auri,
Quodque coarctabant humilis ſtylus & rude metrum,
Laſſis effundet prolixa relatio rerum.
Sic collum luctantis equi frænumque volenter
Contrahit egrediens primus de carcere curſor.
Aſt ubi proximus eſt metæ, mox laxat habenas.
Jamque meas ego laxavi, nam proxima meta eſt.
Dum Deus abjectis ducibus populiſque columnis,
Pauperibus dat regna ſuis, pauciſque triumphat: *Deus in pauperibus & paucis triumphat.*
Ne ſua quæ Domino ſunt adſcribenda potenti,
Applaudens humana ſibi natura vocaret,
Flandrenſis comes atque duces venere Lyceam,
Sed BOIMUNDUS ibi conſortia læta reliquit,
Emenſumque remenſus iter, redit ad ſua triſtis.
Magnus at ille ducum GODEFRIDUS liber ad arma
Evolat, & patriam moto pater enſe ſalutat.
Jam ſordent terrena duci, jam concipit ipſum
Æthera, nec metuit certus de munere fatum.
Hæret ei, ſtudioque pari Flandrenſis anhelat,
Miraturque ducis, meritum virtutis honorat
In duce, quem merito magni præcellit honoris.
Hi licet exultent de ſucceſſu RAIMUNDI,
Se tamen alterius non inſeruere labori.
Sed dedignantes obſiſtere viribus urbes,

Digitized by Google

Gibellum obſidione cingunt.

Urbem Gibellum cinxerunt obſidione,
Cujus præcipites cingebant mœnia foſſæ.
Nunciat interea RAIMUNDO fama ſiniſtros
Rumores, ad bella ſuis occurrere Parthos.
Tunc & legatos & verba precantia conſul
Dirigit ad proceres, quos urbs obſeſſa tenebat,
Qui pro communi damno commune vocantes
Conſilium, nec bella timent, nec ferre recuſant
Auxilium, pulſarque viros ſpes læta triumphi,
Nec mora cum clauſis pepigerunt fœdus, & empta
Pax à cive fuit, ſocioſque ſuos petierunt.
Spe belli decepta cohors, ſpe vertit ad Archas.
Atque tegunt caſtris fluvii Caſtrenſis arenas,
B Neve diu, GODEFRIDE, tuus refrigeſceret enſis,
Ad Tripolim ducis proceres, ut certior inde.
Præda tibi quaſi de pleno contingat ovili.
Hoſtibus occurrunt hoſtes, levibuſque ſagittis
Stulta graves animos fuit auſa laceſſere turba,
Et velut improbitas muſcarum lædere tantùm
Nuda poteſt, abigique ſolet crepitante flagello,
Oppoſitæque rei morſus infigit inhærens.

Ingens cædes infidelium.

Taliter inſtantes ventis commiſſa ſagitta
C Infeſtans, citraque necem dans vulnera, cædit
Enſibus, & fit ei clypei prætenſio murus.
Sed cur demoror hic, ubi non eſt palma morata!
Armorum jam Parthus ope poſt terga rejecta,
Quærit opem pedibus, deſperataque ſalute,
Inſtans miles equos calcaribus, enſibus hoſtes
Urget, & in multa verſatur cæde cruentus.
Obtundunt acies gladiorum membra revulſa,
Quoſque ſecare nequit trepidus mucro, contetit oſſa.
Civibus extinctis, ingreſſus inhorruit urbis,
Teſtificans cædem fluvius trahit inde ruborem.
Haurit & in fluvio præterita turba cruorem.
D Cæde duces nimiùm, prædaque parùm ſatiati,
Vexatam petiere *Deſen*, prædataque rurſus
Relliquiaſque ſuas exquirunt inrequieti.
Hanc vallem velut intactam mirantur ab omni
Parte, boves, aſinos educere, poſtque rapinas
Raptori totiens immittere quod rapiatur.
Mox trahit in prædam quidquid videt impiger hoſtis,
Hoſtileſque manus replet indulgentia vallis,
Quia camelorum tria millia præbuit illis,
Caſtra replet, vulgus reficit prædatio, datque
Damna moras, animos externis obſidioni
E Chriſticolis, & alunt inimici res inimicum.
Sed nec pugna valet clauſos, nec machina muros
Frangere, quaſque manus Perſarum CORBANA victor,
Quas urbs Antiochi timuit, populus premit ultor.
Chriſticolæ ſocios perdunt, & tempora grata.
FONCIUS hic cecidit Balonenſis, tempora cujus
Trans abiit lapis ingenti conamine miſſus,
A Occubuit GUILLELMUS ibi Picardus, & una
De Petramora GUARINUS, at ille ſagittâ,
Hic jaculo, venitque modis mors una duobus.
Inter tot luctus paſchalis in obſidione
Lux celebratur, & in caſtris feſtum fuit hoſpes,
Temporibuſque ſuis caruit ſolemne ſerenum,
Neve diu natura loci virtuſque virorum
Illic decertaret, & inexpugnabile caſtrum
Expugnare volens, labor expendatur inanis,
Menſibus obſeſſum tribus Archas deſeruerunt,
Atque petunt Tripolim, ubi cum primatibus urbis

Cum rege Tripolis pax firmatur.

Dextras jungentes, dubiis ſe credere muris
Audent, ſeque ferunt ad celſa palatia regis,
B Et pacem jam multotiens à rege petitam
Firmavere duces, ut fratrum vincla reſolvant.
Tunc rex ter centum captivos Chriſticolarum
Compedibus vincliſque graves ab utroque reſolvit,
Datque viris vir dona, viros dat dignius auro,
Addit equos, aurum, populoque ſtipendia mittit,
Et ſe Chriſticolam fieri rex aſſerit ultrò,
Si ſua Chriſticolæ valeant attingere vota.
Jam tunc reddebant maturata calore
Arbor, meſſis, ager, fructus, frumenta, faba ſque.
C Fertilitas igitur rerum, novitaſque recentis
Temporis ad ſolitos trahit agmina læta labores.
Menſis erat Maius, cùm fortes, urbe relicta,
Ad caſtrum *Betholon* venère, dieque Cliem
Tranſcendens, vix nocte gravi fuit exuperata.
Inde maris littus vexata calore juventus
Radit, & ad *Zebarim* veniens, ſitis immoderatæ
Damna tulit, nec in urbe videt quas hauriat undas.
Sed labor alterius lucis du.. it ſitientes
Ad vada magna *Braym*, populuſque cucurrit ad amnes,
D Quos ſuper incumbens, vix flatu ſufficientem
Turba partum vaſi credens avido rapit ore.
Venerat ille dies, quo victor ad æthera Chriſtus
Aſcendens, exempla ſuis ſe præbuit aſtris.
Sed grave noſtra cohors iter emetitur in illa,
Et locat ante *Baruth* poſita juxta mare caſtra
Poſt hæc tranſactis *Sagitta Sur*que duabus
Urbibus, applicuit ſe prædo beatus ad Acra,
Hinc adeunt caſtrum *Caïphas*, caſtroque relicto,
Juxta Cæſaream figunt ſua caſtra cohortes.
Illic lætitiæ feſtum ſi tempore læto
E Occurriſſet eis (a) obſervare fideles, (a)
In quo diſcipulis Dominus dedit omnia poſſe,
Uſus jure ſuo, mundo nova dona ſtupente,
Excepit tandem peregrinos Ramula cives.
Cive ſuo vacuata, novos qui fugerat hoſtes,
Eccleſiaque tibi ſacratæ, ſancte Georgi,
Quæ ſpacioſa ſatis vicinæ præminet urbi,
Pontificem decimaſque ſuas gens ſancta reliquit.
Hactenus armorum gravitate calore repreſſa,
Paupertate, ſiti, nocturno tempore, pugna

Jeruſalem obſidetur.

(a) Hic verſus claudicat uno pede.

A Excruciata cohors optatam venit ad urbem,
Quam Salomon opibus ditavit, Chriſtus honore.
Junius ardebat, & ſol ardebat in armis,
Quando ſuis texère duces loca congrua caſtris.
Pars en cui ſupereſt Septentrio caſtra recepit
Normanni comitis, & ei Flandrenſis adhæret,
Solis ab occaſu terret TANCRETIUS urbem,
Solis ab occaſu tendit GODEFRIDUS in hoſtem.
A media, RAIMUNDE, tuæ tua claſſica clangunt.
Poſtquam Jeruſalem noſtrorum cincta corona,
B Eduxit levitate pares PILETUS RAIMUNDUS,
Proxima dum luſtrant equis oculiſque remota,
Bis centum caſus Arabes prædonibus offert,
Quos neque facta ſui cultoris prodiga virtus,
Nec manus eripuit numeroſior, at fuga turpis.
Hos fuga, ſed plures ex illis præcipitatos,
Nec fuga, nec gladius ſalvavit, quos ſpoliavit
Vità noſtra cohors, & equos ad caſtra reduxit.
Pluribus aptatis quæ ſunt aptanda ruinæ.
Feſtinant ad vota viri, murumque priorem
Invadunt, magniſque vocant clamoribus hoſtem.
C Mox Gentilis adeſt, Judæus, Turcus, Arabſque,
Miſſilibus, jaculis obſiſtitur, igne, veneno.
At noſtri jaculis opponunt pectora nuda,
Proque Flagellato patiuntur dura flagella.
Nec mora magnanimi per ſaxa per arma ruentes,
Muri præcipitant irritamenta prioris.
Dijecti fugiunt ad mœnia tuta manipli,
Et dum quiſque timens certat prior eſſe, priores
Turba ſequens inimica ſuis in limine portæ
Conterit, hicque ſuum Pilades proſternit Oreſtem.
D Maxima pars excluſa gemit, natique parentes
Orantes non excipiunt, pietate ſtupente.
Protinus ingenti conatu ſcala levata
Præbet ad alta viam, cui fortis miles adhærens,
RAMBAUDUS Cimiſium caſtri Dunenſis alumnus
Decertat gladiis, & comminus impetit hoſtem,
Copia ſcalarum, ſi fortè parata fuiſſet,
E Innumeri labor ille mali labor ultimus eſſet.
Obſtitit hoc ſolum noſtris, fortunaque belli
Juvit ad extremum ductos, alterna reviſens.
Tandem caſtra cohors petit, & reſpirat ab armis,
Fercula qui quondam nova faſtidire ſolebat,
Atque vocare famem dulcedine deliciarum
Irritando gulam, nunc ſicco pane repletur,
Et mentitur ei pigmenti lympha ſaporem,
Quam ſitiens miles pretioſo comparat auro.
Montis quippe *Sion* fons à radice citatus,
Fons *Siloë* potu minimo longèque petito,
Innumeros reficit populos, & venditur unda

A Quam natura potens gratis conceſſit habendam.
Dum vario premitur gens noſtra labore, ſecutæ
Chriſticolas venere rates, quas Japhia portu
Excipit optata, nunc urbs, tunc urbis imago.
Ergo viri centum mittuntur ab obſidione,
Qui ſervare rates, Turcoſque repellere poſſint.
Præfuit ACARDUS Merulo de monte cohorti,
Atque Sabratenſis GUILLELMUS cum RAIMUNDO.
B Sed probus ACARDUS cum paucis ante cucurrit,
Impulſus levitate ſua pluſquam ratione,
Hic ſeptingentos Arabes in valle profunda
Repperiens, irrupit in hos, haſtaque rejecta,
Fulmineo ſcindit gladio quem reſpicit hoſtem.
Tandem ſubcubuit non pigritiæ, ſed honeſti
Funeris exemplo, per quod monet ipſe ſodales,
E quibus elapſus unus crudele cohorti
Nunciat exitium, clamans crudeliter, Ecce
Exſequias ſociis proceres dare, quos dare vitæ
Non licet, at mortem licet hoſtis morte piare.
Talibus hortati PILETUS, Piletique ſodales,
C Quos magis hortantur virtus, vindicta ſuorum,
Vera fides, alterius amor, requieſque laborum.
Interius mentes armis cœleſtibus ornant,
Exterius ſua membra tegunt & viribus armant.
Inde repentino viſu turbantur, & hoſtes
Digreſſi vidère ſuos ſpoliare necatos,
Et licet innumeros videant hi qui numerari
Mox poterunt, tamen occurrunt, legitque virum
Proſternitque ſuum congreſſu quiſque priori.
Protinus horribilis miſcetur in agmine pugna,
Amittunt galeæ criſtas, clypei ſua ſigna.
Convertunt gladii facies homineſque reciſis
D Naribus, expavit tyro de cognitione
Jam dubitans, hos non homines, ſed monſtra putavit.
Haſtis noſtra cohors illos petit, enſibus iſtos
Impulit, hos currens caſuque peremit amaro.
Illos morte timor ſubita proſternit inermes:
Caſibus afflictus variis gentilis Arabſque
Dant facili ſua terga fugæ, multiſque necatis,
Uni victor ovans dilata morte pepercit,
Per quem Perſarum ſecreta doloſa paterent.
Tres quoque miles equos & centum duxit ab hoſte.
E Dum vacat in caſtris populus, ſitis immoderata, Sitis ingens Chriſtianos cruciat.
Excruciavit eum, gladiis tellure cavata
Miles in antra caput mergebat, luce relicta
Pinguis ut humeæ & tellus arentia labra
Hic quod ab utre cadit reſupino ſuſcipit ore,
Marmora lambebat alius ſudantia rore,
Aſpiceres peſtem languentum cuncta per oſſa,
Jam rabiem traxiſſe ſuam nutare ſubactis
Viribus inceſſum, linguæque retundier uſum.
Si mactat quandoque bovem librata ſecuris,
Carnibus abjectis, ſorbetur ab agmine ſanguis.

Eſuriem tolerare libet, dolor ille dolorem
Hunc minuit. Prodeſſe famem quis crederet unquam?
Clauſerat occultos laticum gens ſæva meatus,
Immenſoſque lacus obſervans, inſidiatur
Chriſticolis, mortemque dabat quærentibus undam,
Cum gens lethifero ſiccata calore calorem
Vitalem perdit, nulloque liquore rigata
Inteſtina bonis naturæ deſtituuntur.
Conſtruitur ſtudio GODEFRIDI machina formam
Caſtelli retinens, multoque labore reperta
Materiam dant ligna fabris, urbique timorem.
Par quoque caſtellum RAIMUNDI provida cura
Erigit, & contra turres turrita parantur.
Exſtupuere novas miſeri conſurgere moles
Gentiles, ipſique ſuas accreſcere turres
Nocte laborabant, ſtudio fallente laborem:
Nec minus ingentis caſtelli compoſitores,
Quos ducis urgebat præſentia, ſollicitantes
Nocturnam requiem vigilant, variaſque per artes
Intempeſtivum ducunt ſub nocte laborem.
Nox quæ Judæis requiem tranſacta reliquit;
Lucida velabat tenebroſa ſydera palla.
Cum ducis artifices ad muros applicuerunt
Robora caſtelli, minitantia ſolis ab ortu,
Nam levius poterant irrumpere ſolis ab ortu
Multiplicando preces, lacrymas, jejunia, vota,
Circa Jeruſalem portant inſignia Chriſti
Chriſticolæ, vexilla, cruces, altaria ſancta.
Dicere longa mihi mora finem proſpicienti,
Quæque, quibuſve modis breve tempus comparat hoſtis,
Cujus Parca necans jam rumpere fila parabat
Venerat illa dies qua mortificare magiſtrum
Gens Judæa Jeſum cupiens ſe mortificavit.
Hac in luce duces ad muros agmina ducunt,
Stans comes EUSTACHIUS in caſtro cum GODEFRIDO,
Suſceptos ictus reddit cum fœnore duro.
Ilia Turcorum tranſverberat à duce miſſa,
Non tantum contenta latus tranſire ſagitta.
Dux ducis exequitur curam, fortiſque laborem,
Multis hortatur pugnantes, pugnat & ipſe,
Pugnat pro duplici regno, quia quærit utramque
Jeruſalem, decertat in hac, ut vivat in illa.
Saxa ſuper crates venientia vimina frangunt
Robora, ſcuta viros de caſtri culmine nolunt
Mortis in articulo virtus non defuit hoſti,
Jeruſalem capitur. Donec qua Chriſtum crux ſanctificata recepit,
Affuit hora, diem minuens, civiſque vigorem,
Hac hora quidam de caſtro fortiter inſtans
Nomine LETALDUS, muro prior inſilit urbis,
Illum qui nimia ſecuit virtute leonem
GUICHERIUS ſequitur. Jam dux ſuper alta coruſcat
Mœnia, jam gladius latè per iniqua vagatur
Pectora, fulmineis jam murus ab enſibus ardet.
A Neſcius iſtorum RAIMUNDUS mobile caſtrum
Conducebat adhuc; ſed voces auribus hauſit
Inſolitas, turremque David celer ipſe petivit.
Nec mora Turcorum princeps, cuſtodia turris
Cui commiſſa fuit, demiſſa voce, roganti
Vultu, dimiſſis oculis, à conſule vitam
Poſtulat, auferret quis inertis præmia victo.
Ecce pavens Turcus aperit ſine murmure portam
Hoſtibus, à noſtris toties majoribus emtam.
Turbidus optatam prorumpit victor in urbem,
Præcipiteſque viros graviter ſuus impetus urget.
Occurrit ſuprema dies gentilibus, illi
De bello fugiunt in bellum, lapſus ubique
A nullo ferrum revocatur, Turcus, Arabſque,
Judæique cadunt, horum de funere pugnæ,
Sanguinea juvat ire manu, gladiumque nitentem
Ferre pudet, qui non deſudet ſanguinis hauſtum.
Inconſulta ruit gens ad templum Salomonis,
C Quam mortis timor exagitat, velut eſſet ab illo
Unica danda ſalus, talique rogantur aſylo.
Implerant plerique domum quam diximus, illis
Victorum manus inchoans, per lubrica ſtrage
Marmora ſe rapuit: numerum quis ſcire cadentum,
Millia vel valeat? paſſim cùm fruſtra per omnes
Sint diſperſa gradus, longè cervice revulſa,
Rore caput niveo commixta ſtrage natabat.
Abſciſſas aliena manus ad corpora jungi
Aſpiceres, truncos etiam ſine poplite ferri,
Cunctaque membra loco vel cæſa carere priore;
D Saucia vel remanere ſuo, tantuſque cavernis
Sanguis plenus iit, ut flumen abire putares
In planum, velut à ſummis cùm montibus ingens
Grando cadit, mixtiſque ſimul tonat imbribus æther.
Tunc collecta petunt demiſſas flumine valles,
Sata trahunt, ſilvaſque ferunt, totaque vagatur
Agri planitie, gemitus dat ruſticus uno
Pectore: non aliter cæſorum membra feruntur
Sanguine rapta ſuo, totidemque vocantur in urbe.
Sed tamen illorum pauci veſtigia templi
Aſcenſu ſuperant, & eis ſua ſigna dederunt
TANCRETIUS GUASTONque piis affectibus acti.
Hinc ad opes properant effrenes, tecta ſubintrant.
Veſtes, divitias, & quod ſatis eſſet avaro
Inveniunt, ſi divitiis ſatietur avarus.
Non perdit quod quiſque capit, nec vindicat alter
Quamvis nobilior, quod computat in ſua pauper.
His ita completis, mundata taliter urbe,
Ad ſua felices venerunt gaudia turbæ,

Proſtratique duces aſperſi fletibus ora,
Pro Domino Domini venerantur ritè ſepulcrum.
Hicque ſuum capitale Deo dat quiſque fidelis.
Mane dato, non plenus adhuc tot cladibus ultor,
Miles id exiguum, quod adhuc ſupereſſe ſciebat,
Sanguinis in paucis furatur, & ardua templi
Aſcendens tacitè, ſubitò turbavit inertes.
Illi præcipites ſeſe jaculantur ab alto,
Et quæ dat vitam reliquis animantibus illos
Terra repercutiens morientes mittit ad umbras.
Occurrunt alii gladiis animoque virili,
Suppoſita cervice moras in morte queruntur.
Hi ſeſe cædunt, morteſque ſuas inimicis
Eripuere ſuis. iſti pugnando ſecantur.
Naufragium dum quiſque facit ſibi, quiſque necatur,
Corpora cæſorum caudis religantur equorum.

A Atque foras juxta muros glomerantur inuſta,
Plura quidem diviſa locis in fruſta jacebant,
Perdiderantque notas humani corporis; illa
Gentiles nondum damnati flendo legebant,
Et congeſta ſimul ducebant montis ad ima.
Quæritur interea cui regni cura regendi
Conveniat, quis digna ſciat dare præmia Chriſti, — Godefridus rex Jeruſalem conſtituitur.
Militibus qui Marte ſciat ſuperare tyrannos
Melchiſedech exempla ſequens, qui juſta fideli
B Victorique ſeni data porrexiſſe refertur.
Divino tandem nutu procerumque ſalubri
Conſilio regimen ſortitur dux GODEFRIDUS,
Octava qui regna die ſuſcepit ab urbe
Capta, vir regno dignus cum rege beato.
Vivat in octava.
Anno milleno de centeno minus uno
Jeruſalem capitur Julii cùm dicitur Idus.
Hæc ego compoſui GILO nomine Pariſienſis
Incola Tuciaci non inficiandus alumnus.

FINIS HISTORIÆ HIEROSOLYMITANÆ.

NARRATIO
PATRIARCHÆ HIEROSOLYMITANI
CORAM SUMMO PONTIFICE DE STATU TERRÆ SANCTÆ:
SIVE
JACOBI DE VITRIACO
EPISCOPI ACCONENSIS,
ET POSTEA S. R. E. CARDINALIS EPISCOPI Tuſculani Hiſtoriæ Orientalis Liber III. ab editis diverſus.

Ex MS. Codice Bigotiano nunc Bibliothecæ Regiæ.

ADMONITIO PRÆVIA.

G*Eſtis Tancredi ac metricis Gilonis Pariſienſis libris de Expeditione Hieroſolymitana ſubjungere viſum eſt* Narrationem Patriarchæ Hieroſolymitani coram ſummo pontifice de ſtatu Terræ Sanctæ, *quam ſuppeditavit nobis antiquus codex manuſcriptus Bigotianus, qui modò extat in Regis Chriſtianiſſimi Bibliotheca, cujus caracter ad auctoris ætatem proximè accedit. Hanc cùm primum legiſſem, ſtatim arbitratus ſum eſſe Jacobi à Vitriaco Acconenſis Epiſcopi, & poſtea S. R. E. Cardinalis Epiſcopi Tuſculani Hiſtoriæ Orientalis tertium librum ab edito diverſum, propterea quod quatuor ejuſdem Jacobi Vitriacenſis epiſtolæ, quæ huic Narrationi in manuſcripto præfato ſubjiciuntur, ejuſdem narrationis ſtylum ad vivum repreſentent, atque initium libri tertii Hiſtoriæ Orientalis editi, paucis mutatis verbis, ex hac narratione mutuatum ſit. Conjecturam noſtram duo firmabant: unum, quod Gerardus Voſſius lib. 2. de Hiſtoricis Latinis librum tertium Hiſtoriæ Orientalis Jacobi de Vitriaco necdum editum fuiſſe, immo nec extare quidem, diſertis verbis pronunciet. Alterum, quod Jacobus Bongarſius, qui Geſta Dei per Francos, ſeu variorum Scriptorum de Bello Sacro collectionem edidit, ſuſpicatus & ipſe fuerat librum tertium à ſe editum non eſſe Jacobi, ſed alterius auctoris, qui initium operis ſui ex hac narratione, reliqua verò ex opuſculo Oliverii Scholaſtici de captione Damiatæ deſumſit. Verùm huic meæ conjecturæ duo non levia etiam obſtabant: primùm quòd Patriarchæ Hieroſolymitani, non Jacobi de Vitriaco nomen præferat codex Bigotianus, ſecundùm quòd ipſe Jacobus in præfatione ad ſuam Tripartitam Hiſtoriam, ab Henrico Caniſio tom. 6. Antiquarum Lectionum edita, ea præſertim in libro III. Hiſtoriæ ſuæ ſcribere profiteatur, quæ in exercitu Chriſtiano poſt concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. contigerunt: quæ quidem auctor narrationis noſtræ non attingit. Sic enim ille:* In tertio libro, ab occidente in orientem regrediens, de his quæ poſt generale concilium Lateranenſe Dominus in populo ſuo

Digitized by Google

& in exercitu Chriſtianorum uſque ad captionem Damiatæ, operari dignatus eſt, ſicut propriis oculis vidi, tractare cœpi.

Verùm ambas haſce objectiones facili negotio ſolvere poſſumus. Nam quod ſpectat ad primam, Jacobum ex epiſcopo Acconenſi electum fuiſſe patriarcham Hiroſolymitanum docet Ciaconius, ſed ſummum pontificem eo quod Romanæ Eccleſiæ neceſſarius foret, electionem non confirmaſſe, ejuſque loco obtuliſſe canonicis eligendum epiſcopum Nannetenſem. Ita ille agens de ſecunda cardinalium creatione à Gregorio IX. facta. Sed & Bongarſius Londini ſe vidiſſe aſſerit Hiſtoriam Orientalem manuſcriptam Jacobi noſtri ſub nomine Petri Patriarchæ Hieroſolymitani: ubi Petri nomen pro Jacobi in mſ. irrepſiſſe manifeſtum eſt, temeritate, ut videtur, alicujus ſcriptoris, qui cum PP. duplex ad ſignificandum Pattiacham *legerit, ſcripſit* Petri Patriarchæ. *Nec majoris momenti videtur ſecunda objectio: nam quæ ſequuntur narrationem epiſtolæ quatuor Jacobi de Vitriaco ad Honorium Papam, hæ certè quæcunque* poſt concilium generale Lateranenſe Dominus in populo ſuo & in exercitu Chriſtianorum, uſque ad captionem Damiatæ, operari dignatus eſt, ſicut propriis oculis *vidit, minutatim deſcribunt: adeò ut nullus ſuperſit dubitandi locus, quin hæc narratio ut & ſequentes ad Honorium Papam epiſtolæ genuinum ſint Jacobi fœtum, ac pro tertio Hiſtoriæ Orientalis libro haberi debeant.*

1. DOminus Papa INNOCENTIUS bonæ memoriæ volens mores ſcire terrarum, & vires Agarenorum, contra quas chriſtianus exercitus præparatur, mandavit Patriarchæ Jeroſolymis, ut inquiſita diligentius veritate, tam detentores nominatim, quàm terras eorum ſanctæ Romanæ eccleſiæ exponere ſcriptis fideliter procuraret, qui in diebus iſtis per quaſdam naves venientes à partibus, domino papæ & detentores & terram eorum expoſuit certiſſimè in hunc modum.

2. Duo fuerunt fratres, ſcilicet SALADINUS & SAPHADINUS: mortuo SALADINO qui habuit IX. filios, regnavit SAPHADINUS qui occidit omnes nepotes ſuos præter unum qui vocatur NORADINUS, qui tenet Helapiam cum omnibus vicinis ſuis civitatibus, caſtris, villis & aliis munitionibus, quæ ſunt plus de ducentis. SAPHADINUS habuit quindecim filios, de quibus heredavit ſeptem. MELEALIM qui prior eſt omnibus & major, qui tenet in hereditatem Alexandriam, Babyloniam, Chayrem, Damiatam, & totam terram Ægypti in Meridie & Septentrione. Mortuo SAPHADINO patre ſuo, de generali conſtitutione patris & fratrum debet eſſe dominus omnium & totius terræ. Secundus filius eſt CHORADINUS, qui Damaſcum, ſanctam Jeruſalem, & totam terram Chriſtianorum tenet, ubi ſunt inter caſtra, munitiones & civitates plus de trecentis præter villas, qui modò in menſe Januarii fecit treugas uſque ad magnum paſſagium cum patriarcha & magiſtris de templo & hoſpitali & aliis. Tertius filius eſt nomine MELIPHAS, id eſt Grandis, qui tenet terram quæ dicitur Gemella, cum tota alia provincia, ubi ſunt plus de quadringentis inter civitates, munitiones & caſtra, præter villas. Quartus filius eſt nomine MELIE-MODAM, qui tenet regnum Aſiæ cum potentatu ſuo, ubi ſunt plus de ſexcentis inter civitates, caſtra, munitiones. Quintus filius eſt nomine MELCISEMAPHAT, qui tenet regnum de Sarcho, ubi mor- A tuus fuit Abel, in quo regno ſunt octingenti inter civitates, caſtra, plana, munitiones, præter villas. Sextus filius eſt nomine MELCHINORT, qui tenet regnum de Baldac, ubi eſt papa Sarachenorum, qui vocatur *Calixtus*. Igitur colitur, & adoratur, & timetur in lege Sarachenorum, ſicut Romanus epiſcopus inter nos, qui non poteſt videri niſi bis in menſe. Hic cum ſuis vadit ad Machometum deum Sarachenorum, & inclinato capite, & facta oratione in lege eorum, antequam de templo B exeant, ſplendidè comedunt & bibunt: poſtea revertitur coronatus ad palatium ſuum. Iſte deus MACHOMETUS quotidie viſitatur à civibus illis, & adoratur ab omnibus aliis, ſicut populus chriſtianus adorat Crucifixum. In iſta civitate de Baldac eſt iſte deus Sarachenorum MACHOMETUS & papa CALIXTUS, quæ civitas eſt caput totius legis gentis Agarenorum, ut eſt Roma in populo chriſtiano. Septimus filius eſt nomine SALAPHAT, qui non habet terram ſpecialem, ſed eſt cum patre ſuo: iſte portat vexillum patris ſui quando equitat, cui unuſquiſque fratrum ſuorum ſingulis annis pro cenſu ſuæ dignitatis mittit mille biſantios Sarracenos & duos dextrarios bene præparatos. SAPHADINUS pater illorum quan- C do equitat & viſitat filios ſuos prædictos, incedit velato capite de uno ſamitto rubeo, cui omnes filii quater inclinato capite ad terram exeunt ei obviam per IX. milliaria, & pede ſuo inclinato ab eis, dum eſt ſuper equum, recipit eos ad oſculum & ad manum, & cum unoquoque moratur per triduum. Semel in anno facit hoc, & ſic à primo uſque ad ultimum viſitat memoratos, & quilibet eorum unum annulum aureum de anulis aureis ſuis, in quo imago patris ſui ſculpta eſt, gerit.

3. Iſti volunt reddere terram ſanctam in manus patriarchæ ad opus chriſtianorum, ita D ut omnino ſint certi de alia terra quam detinent, quòd de cetero non infeſtabuntur à populo chriſtiano, & ſingulis annis volunt eſſe ſub

Digitized by Google

ſub tributo domno patriarchæ Jeruſalem, & dabunt cautionem ratione eccleſiæ, quòd ampliùs non impedient terram ſanctam. Prædictus SAPHADINUS non oſtendit faciem ſuam omnibus, niſi decies in anno, de more anteceſſorum ſuorum. Quando recipit nuncios regum vel principum totius urbis, prima die recipit eos in prima aula palatii ſui, ducentis Turcis bene armatis conſervis ſuis ſibi aſtantibus. Tertia die per Turquemen, id eſt interpretem, reſpondet nunciis ſecundùm modum cauſæ eorum, qui poſt tertium diem non poſſunt habere acceſſum ad eum. SAPHADINUS habebat quindecim uxores, & ſic anteceſſor ſuus juxta in lege ſua, qui ſemper in palatio ſuo, & cum ſingulis ſuis dormit. Si aliqua illarum habet filium ex eo, ipſe dormit cum ea illa, cunctis aliis videntibus. Illam quæ non habet filium ex eo, quando vult, facit vocari per eunuchum in veſperis, & detinet eam per diem & per noctem, & ſic facit de ſingulis: & cum aliqua illarum mortua fuerit, introducit aliam inter alias de conſuetudine legis ſuæ, & ſic heres ſuus imitatur eum in lege ſua. Alii octo filii SAPHADINI à patre ſuo ſic aſſignantur. Duo ex ipſis cuſtodiunt ſepulcrum Domini cum quinque Latinis, qui duo fratres habent quicquid datur ſepulcro, & dividunt inter ſe: valet enim reditus ille viginti millia biſantios Sarracenos. Quatuor alii filii habent reditus de *Caliæ* quodam fluvio, qui omni anno menſe Auguſti irrigat totam terram Ægypti, & meliùs valent iſti reditus quàm quadraginta millia biſantii Sarraceni. Duo alii fratres minores ſunt quotidie apud MACHOMETUM dominum ſuum pro caſtitate ſua, [illegible] quicquid datur ad pedes ejus, debet eſſe ipſis fratribus minoribus: valent enim ipſi reditus plus quàm triginta millia biſantii Sarraceni.

4. JHERUSALEM glorioſa Judææ metropolis in medio mundi ſita eſt, cui ab oriente adjacet Arabia, à meridie Ægyptus, à ſeptentrione mare Cyprium, ab occidente mare magnum. A Jeruſalem uſque ad Accon ſunt tres dietæ, & uſque ad Damaſcum quatuor, & à Damaſco uſque ad Accon ſimiliter tres. Damaſcus eſt optima civitas in Idumæa, duplici muro & altis turribus decorata, viridariis & pomeriis circumſita, habens irriguum intùs [illegible] extrà pro voluntate habitantium; & fuerunt in eo plures eccleſiæ Chriſtianorum. A Damaſco uſque ad tria milliaria eſt quidam locus in montibus ſitus, & eſt ibi eccleſia beatæ Mariæ in rupe ædificata, in qua ſunt duodecim moniales virgines & octo monachi. Hic locus Sardania vocatur. In hac eccleſia eſt tabula lignea ad menſuram unius ulnæ longa, & etiam lata ad dimidiam. In hac tabula eſt depicta imago beatæ Virginis, & ſuper lignum incurvata & deflexa, de qua fluit oleum odoriferum ſuper oleum balſami, quo liniti à variis languoribus ſunt ſanati; & illud oleum numquam minuitur, quantumcumque inde accipiatur. Oleum hoc à religioſis ſervatur, & pro quacumque re accipitur cum devotione & mente ſincera pro honore beatæ Virginis cum miſſarum ſolemnitate ibi audita, indubitanter illud impetratur. Ad hunc locum in aſſumtione beatæ Mariæ Virginis & nativitate omnes Sarraceni illius provinciæ cauſâ orandi confluunt, & ſua cerimonialia ibi offerunt. Hæc tabula in Conſtantinopoli civitate facta fuit & depicta, & à quodam patriarcha in Jeruſalem delata. Hanc tabulam quædam abbatiſſa loci prædicti petivit, & impetravit, & ſecum tulit. Et nota quòd in terris Damaſci & Antiochiæ eſt quoddam genus Sarracenorum, quod vulgariter *Haſſaſeri* vel *Egiſſeri* dicitur, & alio nomine veteres *Promontani* appellantur; & hoc genus hominum ſine lege vivit, carne quoque porcorum veſcitur contra legem Sarracenorum, & cuilibet mulieri indifferenter miſcentur, ſcilicet matri & ſorori. In montibus habitant, & in firmiſſimis locis & caſtris recipiuntur. Terra eorum non eſt multùm fertilis; de peculio enim vivunt. Dominus verò illorum ab omnibus & Sarracenis propè vel longè poſitis timetur, quia miro modo ſolebat eos facere interficere. Habet enim palatia pulcra princeps iſte altis muris clauſa, & diligentiſſimè ſervat ea, & nonniſi per unum oſtium patet introïtus intùs. In his palatiis filios ruſticorum ſuorum facit nutriri à primis cunabulis, & diverſis linguis imbui; cuilibet à magiſtris hoc à primæva ætate prædicatur, ut domino terræ illius obediant: quod ſi fecerint, gaudia vitæ æternæ eis promittunt: inſtruunt enim ſe non poſſe ſalvari, ſi in aliquo voluntati principis non obediant omnino. Iſti verò ex quo in palatio includuntur, præter doctores ſuos neminem vident, quouſque evocentur ad aliquem interficiendum; tunc in principis præſentia conſtituti, interrogantur ſi velint obedire ut eis conferat paradiſum: illi verò, ut inſtructi ſunt à magiſtris, fervent animo dicunt ſe præceptis ejus obedire in omnibus. Tunc princeps ille dat unicuique unum cultellum acutum, & eos mittit ad aliquem hominem interficiendum.

De Haſſaſeris ſeu Promontanis Sarracenis.

5. (a) Damaſus inhabitavit quoddam genus hominum, vel ſecundùm quoſdam quidam dives homo, à quo tota terra vocatur *Idumæa*, vel ſedes Edom, unde Propheta: *Quis eſt iſte qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra.* Prope Idumæam eſt quædam terra quæ Phœnicia appellatur; Idumæam & Phœniciam dividit Libanus. In Phœnicia ſunt Accon, Tyrus, Sarepta, Sydon, Berintus, Biblium, & Mons-Libani. In Berinto fuit quondam imago Domini, quæ non multùm poſt paſſionem Domini ad ignominiam ipſius ridiculosè crucifixa eſt à Judæis, ex cujus latere exivit ſanguis & aqua; unde multi Judæi crediderunt in vero Crucifixo, & quicumque liniebantur ſanguine illo, à quacumque infirmitate gravabantur, ſanati ſunt. In Sydone nata fuit Dido, quæ Cartaginem fundavit. Tyrus nobiliſſima Phœniciæ metropolis eſt, quæ celat Origenem tumulatum. Hæc Chriſ-

(a).

Iſaiæ 63.

(a) l. Damaſcum.

cum maritima perambulantem, ut Syri aſſerunt, noluit recipere. Hæc etiam, teſtante divina ſcriptura, multos martyres Deo reddidit, eos occidendo. Elyas apud Sareptam ſuſcitavit filium viduæ. Libanus mons eſt Phœniciæ, à cujus radice *Farfar* & *Albana* fluvii Damaſci oriuntur. Montes Libani & planicies Aradios transfluit Albana ſe mari magno copulans, in illis partibus, in quibus S. Euſtacius ab uxore privatus & filiis receſſit deſolatus. *Farfar* fundit per Syriam, mari mediterraneo ſe emendat. In Antiochia ſedit beatus Petrus ſeptem annis pontificali infula decoratus. Item à radice Libani duo fontes oriuntur, ſcilicet *Jor* & *Dan*, ex quibus ſub montibus Gelboë conficitur *Jordanis*, ubi interfectus fuit in bello rex Saül & Jonathas filius ejus: In quo Jordane Chriſtus baptizatus eſt, Tribus milliaribus à Jericho voluit Chriſtus baptizari in Jordane: vox quoque Patris intonuit, dicens: *Hic eſt filius meus dilectus, &c.* Dividit Jordanis Idumæam, & Galilæam, & terram Jeruſalem. Item Accon diſtat à *Nazareth* ſex milliariis, & ſex à monte *Thabor*, & quatuor à Carmelo, qui & *Caiphas* dicitur, & ſex à *Caſtro Filio Dei*, quod prius vocatur ſic, modo *Diſtrictum*; ubi Templarii in mari firmaverunt caſtrum firmiſſimum, &, ut ita dicam, inexpugnabile. A Diſtricto uſque ad Cæſaream ſunt ſex milliaria, à Cæſarea uſque ad Joppen duæ dietæ, à Joppe uſque ad Scalonium circa ſex milliaria. Eſt etiam ſupra mare alia civitas nomine *Gaza*, de qua Samſon fortis confregit portas, & deportavit illas ſecum ſupra quemdam montem. Iſtæ civitates ſunt ſupra mare ſitæ; quas nulli inhabitant, nec Sarraceni, nec Chriſtiani, niſi in Cæſarea, ubi Chriſtiani ædificaverunt caſtrum optimum. Item à Jeruſalem uſque ad montem *Synai*, ſunt duodecim dietæ per deſertum. Eſt autem terra illa deſerta, ſabuloſa, & inculta, nihil prorſus germinans, niſi humillima. Eſt terra indiſtemperata, quia in hyeme eſt nimis frigida, in æſtate nimis calida, tranſitus per eam eſt nimis difficilis, non niſi à Beduinis dinoſcitur, qui ſæpius locum illum tranſeunt. Præterea deſertum illud nutrit leones, ſtruthiones, tauros, boves ſilveſtres, lepores, & hujuſmodi animalia. In terra illa aqua rarò invenitur, nec in quarta die vel in quinta, quia mare *Indiæ* tangit eam uno latere, & mare rubrum in alio latere. Item in deſerto illo eſt quidam ſilex, cujus altitudo habet XXVI. palmas, ubi Moyſes percuſſo ſilice aquas eduxit. Syna mons eſt in Arabia contiguus Ægypto. Ægyptus terra eſt plana & calidiſſima, rarò habens pluviam, ſed irrigatur à *Gyon*, qui & Nilus appellatur. Hujus fluvii ſeptem ſunt brachia per Ægyptum diſcurrentia, & iſte fluvius major eſt Rheno: in paradiſo terreſtri oritur, & abundat piſcibus non multum valentibus. Hic fluvius nutrit equos indomitos ſub aqua latentes. Apud *Thanaim* ſæpe egrediuntur foras. Nutrit etiam Cocodrillos infinitos. Hoc genus animalis ad modum *lacertæ* formatum eſt, quatuor habens pedes, crura habens curta & groſſa, caput quaſi capræ, magnos habet pedes, & ad ſolem editur. & cùm animalia vel homines invenit, citò devorat eos. Incipit autem Nilus creſcere in medio Junii, & creſcere uſque ad feſtum S. Crucis, ſcilicet feſtum exaltationis, & inde decreſcit uſque ad Epiphaniam; & quamdiu in decreſcendo eſt, ubi primò terra apparet poſt receſſum aquæ, ruſtici terræ ſemen projiciunt, & in Martio illud maturum metunt. Terra etiam illa non producit aliam annonam, niſi triticum pulcherrimum & hordeum.

Matth. 3.

Ægyptus.

Crocodili deſcriptio.

6. In terra illa ubi major pars Nili recipitur in mari, inter ripas Nili & littus maris ſita eſt Damiata civitas pulcherrima & firmiſſima, triginta duabus turribus altis & aliis infinitis minoribus decorata, habens contra fluvium murum, & ſic verſus terram, & unum foſſatum interius & exterius benè pavatum. Eſt autem in medio Nili ante Damiatam firmiſſima turris erecta, à cujus pede duæ maximæ catenæ ferri uſque ad muros civitatis contra turrim Soldani protenduntur, ne pateat navigio intrantibus vel egredientibus Ægyptum, niſi de licentia Soldani: hac enim via exeunt naves cum ſpeciebus aromaticis oneratæ ab India venientes & tendentes verſus Antiochiam, Syriam, Armeniam, Græciam, & Cyprum. De hoc tranſitu rex Babyloniæ recipit infinitos redditus. Hæc civitas clavis eſt & caput totius Ægypti, ab hac civitate ſunt octo dietæ uſque ad Montem Synai, ubi requieſcit corpus beatæ Catharinæ. In magna veneratione tenent locum illum Saraceni, & monachos ejuſdem loci.

Damiata.

7. Item à Damiata ſunt ſeptem milliaria uſque ad Thanaim. Hoc oppidum Thanais ſitum eſt ſuper aliud Nili brachium verſus Cucaſtrum, tamen hæc pars Nili intrat mare ante Thanaim. Item à Damiata uſque ad tres dietas ſuper Nilum eſt maxima civitas quæ nova Babylonia dicitur, ab hac verſus orientem. Item à Damiata verſus occidentem ad Alexandriam & hoc per Nilum & uſque ad tertiam partem milliaris ab hac civitate, alia quondam fuit egregia civitas & munitiſſima, quæ *Karre* nuncupatur, in qua erat regalis ſedes, & principale palatium principum, ad mandatum Soldani uno muro clauſæ ſunt, & facta eſt una & eadem civitas. In hoc loco habitant Sarraceni, Judæi & Chriſtiani, & qualibet natio ſuam legem colit. Circa hanc civitatem ſunt optima pomeria & multa. Eſt autem uſque ad unum milliare ab hac civitate hortus balſama habens in quantitate. Etiam eſt lignum balſami quaſi lignum vitis triennis, folium quaſi folium trifolii parvi: tempus maturitatis eſt circa finem Maii, ſcinditur cortex ligni ſecundùm quòd notum eſt vineæ illius operariis, gumi guttatim diſtillat, quæ in vaſis vitreis colligitur, & per ſex menſes in ſtercore columbino reconditur & defœdatur, poſtea liquor à ſe ſeparatur. Hic hortus habet fontem à quo irrigatur, qui ab

Thanais.

alia aqua non poteſt irrigari, & nuſquam terrarum niſi in hoc loco verus balſamus creſcit. Ad hunc fontem beata Virgo pannos pueri ſui lavit, cum in Ægyptum fugiſſet propter Herodem: hic fons habetur in magna veneratione à Sarracenis. In Epiphania Domini maxima multitudo illorum ibi convenit, & ſe lavat de aqua prædicti fontis. Item apud *Kaire* eſt arbor palmæ antiquiſſima, quæ ſe Beatæ Mariæ Virgini volenti habere de fructu illo inclinavit, & ab ea dactilia coëgit, & iterum erigebatur: Sarraceni videntes illud, ſucciderunt arborem illam, quæ ſequenti nocte proxima ſolidata eſt & recta, & uſque in hodiernum diem ſucciſiones in illa apparent. Hanc ergo arborem Sarraceni venerantur & adorant.

Tres Babyloniæ.

8. Et ſciendum eſt quod tres fuerunt Babyloniæ. Prima ſuper fluvium *Chobar*, in qua regnavit Nabuchodonoſor; alia fuit in Ægypto, in qua regnavit Pharao: iſtæ duæ Babyloniæ deſtructæ ſunt. Tertia Babylonia eſt illa de qua ſuperius diximus. A nova Babylonia uſque ad Alexandriam ſunt tres dietæ per terram & ſex per aquam. Nilus tamen non deſcendit in Alexandriam ſecus muros civitatis, ſed aliquantulum eſt remotus.

Alexandria.

Alexandria eſt egregia civitas & ædificiis & hominum multitudine decorata, ſub rege Babyloniæ conſtituta, in cujus portu altiſſima turris eſt erecta, ut navigantibus portum indicet, quia Ægyptus eſt terra plana, unde de nocte ignis in ea ponitur propter navigantes de nocte. Aquam dulcem hæc civitas non habet, niſi illam quam per aquæductum ſupradicti Nili uno tempore anni in ciſternis ſuis cives colligunt. Hac in urbe ſunt plures eccleſiæ Chriſtianorum, inter quas eccleſia eſt beati Marci Evangeliſtæ: Eſt etiam ibi capella in qua evangelia ſua ſcripſit, & martyrium ſuſcepit, eſt etiam ibi locus ſepulturæ ejus, ſed à Venetis corpus ejus furatum eſt. In hac eccleſia Patriarcha eligitur & conſecratur, & nota quod per totam terram Ægypti omne genus leguminum à feſto S. Martini uſque ad Martium recens colligitur. Similiter hortorum fructus & herbarum oves & capræ bis pariunt in anno.

9. Terra Jeroſolymitana in centro mundi ſita eſt, & majori parte montuoſa, herbis glebæ fertilis; cui ab oriente adjacet Arabia, à meridie Ægyptus, ab occidente magnum mare, à ſeptentrione Syria & mare Cyprinum. Hæc ab antiquis retro temporibus fuit communis patria nationum, quæ ad loca ſancta colenda illuc de quibuſlibet partibus convenerunt, ſicut in Actibus Apoſtolorum legitur in miſſione Sancti Spiritus, *Parthi, Medi & Elamitæ*, &c. Nunc autem iſtæ gentes in ea verſantur, & habent in ea domicilia & oratoria, quorum alii ſunt Chriſtiani, alii non.

Chriſtianorum variæ ſectæ.

Chriſtianorum variæ ſunt gentes, & in varias ſectas diviſæ, quorum primi ſunt Franci, qui Latini veriùs appellantur, homines bellicoſi, armis exercitati, capite nudi; & iſti purè catholici ſunt. Alii ſunt Græci, ab eccleſia magna diviſi, homines aſtuti, pariter armis exercitati, pilos longos portantes, errantes in fide & noſtris articulis, præcipuè in eo quod dicunt Spiritum-ſanctum non à Patre & Filio, ſed à ſolo Patre procedere; & ſolùm fermentatum ſacrificant, & in aliis multum errant, propriam habentes litteram. Alii ſunt Suriani, armis inutiles, & ex majori parte barbam veluti Græci nutrientes, ſed ipſam barbam aliquantulùm caſtigantes, inter Latinorum & Græcorum cultum medii, ubique tributarii; Græcis in fide & ſacramentis per omnia concordantes: litteram habent Sarracenam in temporalibus, & in ſpiritualibus Græcam. Alii ſunt Armeni, armis aliquantulùm ſunt exercitati, à Latinis & Græcis in multis diſcordantes, jejunantes in tempore nativitatis Chriſti ſuam quadrageſimam, & in die apparitionis Domini nativitatem celebrantes, & multa contra inſtituta canonica facientes: hi propriam habent litteram. Inter Armenos & Græcos odium implacabile eſt. Armeni nuper Eccleſiæ Romanæ obedire promiſerunt, dum rex eorum à Mogentino epiſcopo coronam accepit. Alii ſunt Georgii, ſanctum Georgium ſolemni pompa colentes, armis plurimùm exercitati, barbam & comam nutrientes, geſtantes unius cubiti pileos. Iſti tam clerici quàm laïci habent ad inſtar clericorum comas, clerici coronas rotundas, laïci verò quadratas. Fermentatum ſacrificant, & pene in in omnibus Græcos imitantur. Propriam habent litteram. Alii Jacobini ſive Jacobitæ, à quodam Jacobo in Neſtorianam hæreſim depravati, peſſimè credentes, Caldæam habentes litteram. Alii ſunt Neſtoriani, in fide hæretici, dicentes B. Mariam tantùm hominis matrem fuiſſe; & in multis aliis errant: litteram habent Caldæam. Latini etiam in gentes alias dividuntur, ſcilicet Alemannos, Hiſpanos, Gallicos, Anglicos, Italicos, & alias gentes quas Europa mittit. De Italia ſunt in terra Jeroſolymitana tres populi ipſi terræ quàm plurimùm efficaces & utiles, ſcilicet Piſani, Januenſes & Venetiani, navali exercitio præditi, in aquis invicti, & in omni bello exercitati, Machimoniorum, vel Marthimoniorum, vel Mathematicorum ingenio flagrantes. A cunctis tributis ſunt liberi, & exemti ab omni judicis juriſdictione, ſibimetipſis jura dictantes, inter ſe (a) mundi & diſcordes, & majorem ſecuritatem exhibent Sarracenis.

De Templariis & Hoſpitalariis.

10. Sunt in terra Jeroſolymitana domus religioſæ, ſcilicet Templum & Hoſpitale, divitiis abundantes pluribus, de tota Europa reditus colligentes, in ipſa terra Jeroſolymitana largiſſimos reditus & poſſeſſiones habentes. Hi dominicæ Cruci procedenti hinc inde aſſiſtunt, Templarii à dextris, Hoſpitalarii à ſiniſtris. Quod videlicet Templum bonos milites habet, clamydes albas cum rubea cruce ſimplice ferentes. Vexillum bicolorum, quod dicitur *Baucant*, ipſos in bello præcedit. Ordine & abſque clamore ad bellum vadunt, primi congreſſus & ipſos actores expectant: in eundo

(a) f. invidi.

ſunt primi, in redeundo poſtremi; magiſtri A enim ſui juſſiones attendunt. Cùm autem bellare judicaverit, & juſſum præcipientis buccina inſonuerit, Davidicum illud communiter concinunt & devotè: *Non nobis, Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.* Ferentes lanceas in hoſtes irruunt, cuneos & cornua belli unanimiter requirentes & durè, nunquam auſi recedere; aut penitus frangunt hoſtes, aut penitus moriuntur. In redeundo poſtremi ſunt, & ceteram turbam præmittunt, omnium rerum curam gerentes. Si quis autem eorum aliquo caſu terrâ viriliter non egerit, aut minùs viriliter egerit quàm debuerit, vel contra Chriſtianos arma portaverit, duræ diſciplinæ ſubjicitur. Clamys ab eo, quæ ſignum eſt militiæ, cum cruce ſic ignominiosè ei aufertur, quod à communicatione fratrum abjicitur, in terra ſine manutergio comedit per annum; canes enim ſi eum moleſtaverint, non eſt auſus moleſtare. Poſt annum verò ſi magiſter & fratres ejus condignam pœnitentiam ei indicaverint, priſtinæ militiæ cingulo redditur. Templarii verò in duræ obſervantiam religionis degunt, humiliter obedientes; carentes proprio, pariter comedentes & induentes, omni tempore in tentoriis commorantes. C Hoſpitalarii verò albam crucem portant in clamyde, pauperum & infirmorum curam gerentes, ſuam obedientiam & diſciplinam habentes.

De Patriarcha Jeroſolymitano, & Epiſcopis ipſi ſubjectis.

11. Præterea ipſa terra Jeroſolymitana patriarcham habet, qui eſt fidei pater & Chriſtianorum pater, & vicarius Jesu Christi; qui habet ſub ſe quatuor archiepiſcopos, unum in provincia Palæſtina, ſcilicet Cæſarea; alium in provincia Phœnicia, ſcilicet Tyrenenſem; tertium in provincia Galilæa, ſcilicet Nazarenum; quartum in provincia Moabitarum, ſcilicet Petratenſem, id eſt de Monte-Reali. D Cæſarienſis epiſcopus unum habet ſuffraganeum, ſcilicet epiſcopum Sebaſticum, ubi ſepultus fuit Johannes-Baptiſta, Eliſeus & Abdias propheta. Tyrenenſis archiepiſcopus quatuor habet ſuffraganeos, ſcilicet epiſcopum Acconenſem, Sidonienſem, Berienſem & illum de Belmas, quæ quondam vocabatur Cæſarea Philippi. Petratenſis nullum habet niſi Græcum. In monte Sinaï habet etiam Patriarcha dictus epiſcopos, nullo mediante, ſcilicet Beelemitanum, Ligidenſem, & illum de Ebron, ubi ſepulti fuerunt Adam & Eva, & tres patriarchæ, Abraham, Iſaac, [illegible] Jacob. E

De monaſteriis.

12. In eccleſia dominici ſepulcri ſunt canonici ſecundum Regulam S. Auguſtini. Prior eſt ibi in infula & baculo & anulo & ſingularibus pontificalibus; ſed ſoli patriarchæ obedientiam promittunt. In templo Domini abbas eſt & canonici regulares. Et ſciendum eſt quod aliud eſt templum Domini, aliud templum militiæ. Iſti clerici, illi milites. In eccleſia montis Oliveti eſt abbas & canonici regulares. In monte Thabor eſt abbas & monachi nigri. In eccleſia vallis Joſaphat ſunt monachi nigri. In eccleſia Latina ſunt monachi nigri & abbas. Omnes iſti habent infulas, cum prædictis epiſcopis patriarchæ aſſiſtunt & obediunt in miniſterio.

Civitates abſque Epiſcopis.

13. Præterea iſtæ ſunt civitates quæ non habent epiſcopos, ſcilicet Scalonia, quæ eſt ſub Bethleemitano epiſcopo, & Joppen quæ eſt ſub canonicis S. Sepulcri; Neapolis ſub abbate Templi Domini; Cayphas ſub Cæſarienſi archiepiſcopo. Et licet terra Jeroſolymitana tota ſit ſancta & ſolemnis, utpote in qua apoſtoli, prophetæ, & ipſe Dominus converſati ſunt: tamen [illegible] ea ſunt quædam loca prærogativa, quæ homines ſpecialiter diligunt & venerantur: quorum nomina & merita proſequimur; *Nazareth* ſcilicet, [illegible] qua nata eſt B. Virgo Maria, in qua etiam angelo præmiſſo legato Chriſtus deſcendit in uterum Virginis, in qua nutritus eſt, & ætatis humanæ incrementa ſuſcepit; *Bethleem*, in qua panis cæleſtis natus eſt, in qua duce ſtella Chriſto Magi munera obtulerunt, ubi latinus interpres Hieronymus requieſcit: Jordanis, in quo Chriſtus baptizatus eſt, & Spiritus-ſanctus in eo in columbæ ſpecie viſus eſt, & & vox Patris audita eſt. Locus jejunii qui dicitur Quarentena, in quo Chriſtus quadraginta diebus jejunavit & obſervantias quadrageſimales inſtituit. Ibi etiam tentatus fuit à Diabolo. Stagnum *Genezareth* circa quod multum converſatus & miracula operatus eſt, & diſcipulos evocavit: mons *Thabor*, in quo transfiguratus eſt Chriſtus coram diſcipulis, apparentibus Moyſe & Elia.

De locis ſacris.

14. In Jeruſalem ſunt multa loca venerabilia, ſcilicet templum Domini, in quo repræſentatus, & inde ejecit vendentes & ementes; ubi Jacobus frater Domini (a) præſentatus fuit: mons Sion, in quo etiam Dominus cum diſcipulis ſuis celebravit cœnam, ubi novum teſtamentum inſtituit, ubi Spiritus-ſanctus ſuper apoſtolos viſibiliter apparuit, ubi etiam Virgo Maria migravit; Calvariæ, ubi Dominus crucem ſuſcepit & mortem; Sepulcrum, in quo poſitus fuit & reſurrexit; Mons Oliveti, in quo de pueris honorificè receptus eſt ſedens ſuper pullum aſinæ, & ubi mirabiliter aſcendit in cælum; Bethania, ubi Lazarum ſuſcitavit; *Siloe*, ubi cæco nato lumen dedit: Vallis *Joſaphat* quæ dicitur Jetſemani, ubi captus fuit à Judæis, & Virgo Maria ſepulta eſt; Sebaſte, ubi Johannes-Baptiſta, & Eliſæus, & Abdias prophetæ ſepulti ſunt; *Ebron*, ubi Adam, Eva, & tres Patriarchæ ſepulti ſunt; eccleſia S. Stephani, ubi ipſe lapidatus fuit: & ſi ſcripta novi teſtamenti [illegible] veteris revolvantur, nullus mons, nulla vallis, nulla campeſtria, nullus fluvius, nullus fons, nullum ſtagnum à viſitatione apoſtolorum & prophetarum, & ipſius Jesu-Christi vacat à miraculis.

15. Fons Siloë juxta montem Sion non ſingulis diebus, ſed tribus in ſeptimana currit. Fons in portibus Samariæ quater in anno co-

(a) l. interfectus.

lorem mutat, ſcillicet pulverulentum, ſanguineum, viridem, & limpidum. Lacus aſfatilis eſt in terra Jeroſolymitana, in confinio Arabiæ & Palæſtinæ, ubi fuerunt olim quinque civitates, quæ propter peccata ſuorum civium demerſæ ſunt: in quo lacu nihil mergi poteſt quod habeat animam: quod cum audiſſet Veſpaſianus, ſeptem homines ignaros nandi ligatis manibus & pedibus intus projici fecit; qui per triduum intus erant, nec erant ſubmerſi. Juxta hunc locum ſunt arbores pulcherrimæ poma ferentes, quæ cùm carpſeris fœtent, & ſubitò in cinerem vertuntur. Mons præcipuus in terra Jeroſolymitana eſt Libanus omnium, & ſeparat Syriam à Phœnicia, & habet cedros longiſſimos, ſed non adeo abundanter ſicut antiquitus. In monte Gelboë fabulantur quidam quod non pluat propter imprecationem David, ſed falſum eſt. Animalia perplura ſunt in eadem terra, quæ communia terrarum noſtrarum animalibus non ſunt. Sunt ibi leones, pardi, urſi, dami, capri ſilveſtres, & aliud quoddam ſæviſſimum, quod appellatur lonzani, à cujus ſævitia nullum animal poteſt eſſe tutum: &, ut dicunt, terret leonem. Sunt ibi cameli, & bubali abundanter, & papiones quos appellant canes ſilveſtres, acriores quàm lupi. Et ſunt ibi arbores omnium fere generum quæ naſcuntur in terra. Sed præter communes arbores quos habet Europa, ſunt ibi palmæ fructus quos dicunt dactilia. Sunt ibi arbores quæ dicuntur paradiſi, habentes folia unius cubiti longa, & medii lata, ferentes poma oblonga & in uno ramuſculo centum ſeſe tangentia, & melleum ſaporem habentia. Sunt ibi limones, quarum fructus acer eſt. Sunt ibi arbores quæ gignunt poma, quæ dicuntur poma Adam, in quibus morſus evidentiſſimè apparet. Sunt ibi cannæ, ex quibus fluit fructus dulciſſimus, & vocantur cana melli Zachariæ. Sunt ibi arbuſta quæ ſequuntur ſicut triticum lombycinum. Olim in toto mundo lignum balſami non erat, niſi in terra Jeroſolymitana, in loco qui dicitur Jerico. Poſtea prævenientes Ægyptii, ipſam arbuſtam in Ægyptum tranſportaverunt & plantaverunt. Eſt etiam ficus quæ non habet interfolia, ſicut & aliæ arbores, ſed in ipſo trunco fructus facit. In civitate Babyloniæ ſunt tantùm plantationes balſami, in quibus arboribus hoc mirandum eſt, quod ſi ab aliis quàm à Chriſtianis colantur, nullum fructum ferunt; ſed perpetua ſterilitate damnantur. Sunt etiam ibi arbores, quæ fructum faciunt groſſum ſicut caput hominis, ſed aliquantulum longum: & habet fructus ille tres ſapores, unum in cortice & eſt calidus; alius infra corticem, & eſt communis; tertium in ultima medulla, & eſt frigidus. Et ſciendum eſt quod cedrus Libani longiſſima eſt & ſterilis, cedrus autem maritima eſt parva & fructuoſa.

De variis animalibus terræ Jeroſolymitanæ.

De variis quibuſdam fructibus.

De variis civitatum nominibus antiquis & recentibus.

16. Nomina civitatum & locorum, propter mutationem gentium quæ ipſam terram diverſis temporibus incoluerunt, paulatim mutata A ſunt: veruntamen quarumdam civitatum antiqua nomina & moderna referamus. Jeruſalem primò dicta eſt *Jebus*, poſtea *Salem*, poſtea Jebus & Salem dicta ſunt Jeruſalem, deinde Jeroſolyma, poſtea Helya ab Helyo Quæſtore Romano, qui eam poſt deſtructionem à Tito factam reædificavit in loco in quo eſt nunc. *Ebron*, poſtea Arbores, poſtea Cariathim, deinde Ebron, poſtea ad ſanctum Abraham qui ibi ſepultus fuit, cum Abraham, Iſaac, & Jacob, & Adam, & Eva. Aſcola primò, poſtea *Philiſtiim* ab urbe Philiſtinorum. Gaza ſemper ſic vocata fuit, quæ nunc ad ſanctum Georgium dicitur. Lidda fuit *Joppen*, B ſemper ſic vocata. Cæſarea Porum Dorum, poſtea Turris Stratoris, deinde Cæſarea ad honorem Cæſaris vocata. *Caiphas*, poſtea Porphyria. *Accon*, poſtea Tholonia Ida, deinde Accon. Tyrus ſic ſemper vocabatur, urbs quondam nobilis, in qua regnavit Agenor, unde fuit Dido. *Sidon*, modò Segitta vocatur. Sarepta, modò *Sarphet* dicitur. *Bethleem*, poſtea Euphrata vocata fuit. Quæ nunc Neapolis, prius *Sicar* dicta eſt. Quæ nunc Sebaſtia, prius vocata fuit Samaria. Quæ nunc Mohemeria, prius Luza, poſtea *Bethel* dicta eſt. Quæ nunc C Belinas, primò Paneas, poſtea Cæſarea Philippi dicta eſt. Et aliæ fuerunt vocatæ ſicut nunc vocantur.

De rege Jeroſolymitano & ejus Baronibus.

17. Poſtea eadem Jeroſolymitana provincia Latinum habet regem, qui à patriarcha ſceptrum accipit & coronam; cui omnes qui in eadem terra ſunt obediunt nationes. Hic rex ſacratiſſimo ſepulcro jurat defenſionem, judicium & juſtitiam inter gentes, conſuetudinés patriæ & mores patrios conſervare. Sui barones terræ ſubditi ſunt, & ad nutum ipſius procedunt ad bellum, parati ſemper cum numero militum ſingulis aſſignato terram defendere, & pro hereditate Chriſti dimicare & ſua D hereditate. Majores autem barones iſti ſunt, dominus Berineti, dominus Sydonis, dominus Cayphæ, dominus Cæſariæ, dominus Tyberiadis, qui eſt princeps Galilææ, comes *Joppen* & Scabonis, dominus de monte *Iras*, & totius terræ ultra Jordanem, dominus *Ibelim*, dominus de *Aſſur*, dominus de Bethania. Jeruſalem verò & Tyrus, & *Accon*, & Neapolis ad regem ſpectant, nullo domino mediante. Princeps quoque Antiochenus & comes Tripolitanus, licèt extra confinium regni Jeroſolymis ſint; tamen homines regis ſunt, & ei E jurata fidelitate tenentur. Omnes iſti certum habent numerum militum, quos ſemper oportet eſſe paratos armis & equis, ut ſemper Sarracenis reſiſtant.

De variis ſectis terram ſanctam incolentibus.

18. Quia ſuperius dictum eſt de ſectis & de diverſitate Chriſtianorum qui in terra Jeroſolymitana vocantur, nunc dicamus de illis qui non ſunt Chriſtiani, & ibidem ſua habent domicilia, quorum primi ſunt Judæi, homines obſtinati plus quàm mulieres imbelles, ubique ſervi, ſingulis lunationibus fluxum ſanguinis patientes. Vetus Teſtamentum ad literam habent Hebraïcam. De his ſunt Saducæi, qui

reſurrectionem non credunt. Alii ſunt Samaritani ſimiliter imbelles, circinatum caput habentes. Judæis ſimiles in cultu ſunt, ſed in mente valde diſſimiles: nam crudeles ſunt inimici ad invicem. Solummodo quinque libros Moyſi ſervant, litteram Hebraïcam in parte habent, ſed non omnes. Idiomate Sarraceno utuntur. Iſti ita infelices ſunt in generis ſui propagatione, quòd in toto mundo vix nullæ inveniuntur. Alii ſunt Eliſæi, quos vulgus vocat Aſſeſinos, qui mittunt cultellos. Iſti de Judæis tracti ſunt, ſed Judæorum ritus non obſervant. Homines religioſi videntur in ſua ſimplicitate. Prælatum ſuum pro Deo colunt, ſibique uſque ad mortem obediunt. Si enim princeps eorum, qui ſemper vocatur Simplex, id eſt Sapiens, voluerit aliquem principem nominatim occidi, in medio ſuorum cultellos projicit acutos; tunc ſui ad cultellos certatim currunt, & qui poterit habere cultellum, grates refert principi; & ſtatim ad occidendum eum qui fuerit nominatus, miſſus vadit: & indigenæ dicunt, quòd quicumque in obedientia mortuus fuerit, pro angelo reputatur & colitur. Vita eorum communis eſt, & proprium non habent. Pauciores quàm triginta non poſſunt ferre ſententiam. Magiſtrum habent in profundo orientis, qui eſt caput hominis & ſuperſtitionis eorum. Omnes alii principes eorum, alii ſubditi ſunt & obediunt. Hunc Sarraceni appellant dominum cultellorum. In ſolos magnates conſpirationem faciunt; hoc non ſine culpa & cauſa. Plebeios occidere apud ipſos, ſummè ignominioſum eſt. Literam habent ex Caldæo & Hebræo permixtam. Alii ſunt Beduini, homines agreſtes, quos vulgò ſilveſtres Turcos appellant, ſemper in campeſtribus habitantes, nullam habentes patriam neque domum: pecoribus verò & cunctis animalibus abundant, quæ nunc in terra Sarracenorum, nunc in terra Chriſtianorum, acceptâ licentiâ, paſcuntur. Iſti plurimi ſunt, & per provincias turmatim diviſi, carnibus & lacte veſcuntur, & ovinis pellibus & caprinis veſtiuntur. Semper ſub nudo aëre cubant, niſi nimia pluvia eos gravaverit. Tentoria habent de pellibus animalium. Amici fortunæ ſunt; quem viderint prævalere viribus, adjuvant. Proditores maximi ſunt, latrones inſignes. Pileos rubeos portant, & peplum circa pileum circinnatum. Quando nos prævalemus adversùs Sarracenos, tunc fratres & amici noſtri ſunt: ſi verò Sarraceni prævalent adversùs nos, ad ipſos declinant. Furantes Chriſtianos, vendunt Judæis; ſimiliter Sarracenos Chriſtianis. Et fides illorum nulla eſt, niſi quam timor facit. Machometus de ipſis dicitur fuiſſe. Litteram Sarracenam, ſed valde corruptam, habent. Nunc de deſtructione terræ, & ſucceſſione regum dicamus.

39. Terra Jeroſolymitana ſemper variis caſibus expoſita fuit, & ferè omnium gentium præda fuit & extitit. Nunc Cananæorum poſſeſſio, nunc Judæorum, nunc Aſſyriorum, nunc Perſarum & Medorum, nunc Macedonum, nunc Romanorum, nunc Sarracenorum, nunc Græcorum, nunc Latinorum; & ſic ſemper caſibus ſubalternis civium ſuorum peccata deplorat. Nam illud mirabile eſt, quòd Deus peccatores diu in terra illa non tolerat, puniens eos in præſenti, ne damnet in futuro. Quando autem ipſa terra ad Latinos pervenerit, & quomodo eam perdiderint, & qualiter totus mundus ad ejus ultionem ſe armaverit, breviter dicamus.

De regibus Jeroſolymitanis.

Cùm olim terram Jeroſolymitanam Græci, ſub quorum ditione fuerat, perdidiſſent, & longo tempore ſub poteſtate Sarracenorum extitiſſet; Latini verò de perditione terræ commoti, collecto exercitu venerunt per partes Antiochiæ: auxiliante Domino, terram recuperaverunt. Horum principes erant hi: GODEFRIDUS de *Bulon* dux Brabantiæ, qui poſt modum dominus fuit terræ primus, BOIAMUNDUS, qui princeps fuit Antiochiæ, & quidam alii. Cumque poſtea ſemen ducis de Brabantia in tertia generatione defeciſſet, perſonæ terræ Jeroſolymitanæ barones ad ultramarinos principes miſerunt, rogantes ut ſibi principem deſtinarent, qui eos regeret, & fortiter reſiſteret Saracenis: qui habita deliberatione, elegerunt quemdam FULCONEM Andegavenſem, virum ſtrenuum, regis Angliæ proximâ lineâ conſanguineum; & miſerunt eum ad terram Jeroſolymitanam. Hic rex coronatus ſtrenuè rexit terram, duoſque filios reliquit, BALDUINUM & ALMERICUM: quorum primogenitus BALDUINUS patri ſucceſſit in regnum; vir ſtrenuus & ſapiens: quo ſine liberis decedente, ad fratrem ſuum ALMERICUM regni poteſtas devoluta eſt: qui ex uxore ſua nimium conſanguinea duos pueros habuit, ſcilicet BALDUINUM & SIBILLAM: à qua uxore cùm fuiſſet judicio eccleſiæ ſeparatus, duxit neptem EMANUELIS imperatoris Conſtantinopolitani, ex qua habuit filiam nomine ISABEL. Mortuo autem ALMERICO, BALDUINUS filius, ejus regnavit pro eo; vir ſtrenuus, ſapiens & juſtus, ſed occulto Dei judicio leproſus fuit. Hic ſororem ſuam SIBILLAM GUILLELMO dicto Longa-Spea cognomine Marchioni de Monteferrato tradidit in uxorem & ipſum comitem Joppenſem conſtituit. Qui videlicet GUILLELMUS, ex ea genuit filium etiam nomine GUILLELMUM. Poſtea mortuus eſt pater ejus Longa-Spea cognomine, vir probus in armis & placidiſſimus. Rex verò BALDUINUS cùm eſſet leproſus, & nollet uxorem accipere, & filium non habebat, nepotem ſuum ſeptennem filium SIBILLÆ & Marchionis coronavit in regem, relinquens eum in tutela REMUNDI comitis Tripolitani. Mortuus eſt autem BALDUINUS, & ſepultus ad patres ſuos. SIBILLA verò ſoror comitiſſa *Joppen*, mater pueri, jam nupſerat cuidam militi, GUIDONI de Liſignano, viro ſatis armis ſtrenuo, ſed formâ & ſcientiâ inferiori. Non poſt multos verò dies mortuus eſt rex puer GUILLELMUS. SIBILLA verò mater ejus comitiſſa de *Joppen*,

cum patriarcha ERADIO & aliis terræ perſo- A nis, procuravit quòd ſibi & viro ſuo GUIDONI regnum daretur: qui coronati ſunt ignorante & irrequiſito comite Tripolitano, qui fuerat à rege BALDUINO regni procurator & ballivus conſtitutus. Ipſe verò rex GUIDO cœpit agere cum baronibus, & putavit prædictum comitem delere, ob quam etiam cauſam, peccatis noſtris exigentibus, & culpâ quoque RENALDI principis de Monte-Real, qui treugas quas regnum Jeroſolymitanum cum Sarracenis habebat in perpetuum, maximâ prædâ capta confregit. Tunc irruerunt Sarraceni in re- B gnum Jeroſolymitanum; & capto rege, & baronibus, & populo univerſo, ligno quoque dominicæ crucis, & Jeruſalem Dei hereditate, civitatibus & caſtellis univerſis; anno (a) dominicæ MCLXXXVII. totum regnum uſque ad internecionem concuſſerunt. In quo regno ſola Tyrus urbs in medio cordis maris ſita, & ferè à mari circumdata, excidio perpetrato remanſit: quam poſtmodum CORADINUS marchio de Monte-Ferrato frater GUILLELMI, quem ſupradiximus, laudabili ſtrenuitate defendit, & Sarracenis tam in mari quàm in terra reſti- C tit glorioſè.

Terra ſancta à Sarracenis occupata.

(a)

22. Prædicti namque excidii dato paſſim rumore per orbem fremuerunt gentes, commota ſunt regna, venerunt à finibus terræ terram Domini liberare ſanctiſſimam de manibus impiorum, portantes iniquitates in cubilibus ſuis, & de ſua virtute deceptoriè præſumentes. De Italicis ergo primi viri injuriæ Chriſti occurrerunt, homines bellicoſi, diſcreti, & regulâ ſobrietatis modeſti, prodigalitatis expertes, parcentes expenſis cùm neceſſitas non incumbit; & qui inter omnes gentes ſoli ſcripta le- D gum ſervantes. Hi ducem proprium non habentes, cum ſuis quos elegerant tribunis, ad obſidionem urbis *Accon* cum rege GUIDONE, qui fuerat à captivitate liberatus, perrexerunt. Civitas *Accon* in littore maris, quæ antiquitus Ptolemaïda vocabatur, & eſt ipſo mari & meridie & occidente præcluſa, ab oriente & ſeptentrione tota patet, ex qua parte rebellantibus terris repertam Italici urbem obſederunt: quos poſt modum veniens SALADINUS cum multitudine infinita obſedit, credens illos propter paucitatem penitus delere; ſed miſericordia favente divina, eis in contrarium ceſſit. Nam diebus paucis evolutis, venerunt Daci, Normanni, Franci, Sco- E ti, & ceteræ gentes in ſolatium, quæ inter occidentem & ſeptentrionem ſitæ ſunt, gentes bellicoſæ, proceræ corpore, mortis intrepidæ, navibus jocundis, quæ *Nocobie* dicuntur ac nocte. Hi ſi non perveniſſent, Chriſtiani penitus eſſent demoliti. Iſti cum ipſis Italicis civitatem obſederunt. Cum hæc apud Accon agerentur, FREDERICUS imperator Romanorum cum exercitu perſpicuo de Teutonia egrediens per Hungariam & Bulgariam, Macedoniam, ac Græciam tranſiens, in manu forti & brachio extento in Iconiam tranſvectus eſt, ſed de Iconia & Philumena glorioſè triumphans & aliis civitatibus, Soldano & terris rebellantibus domitis, pervenit in Armeniam, ubi peccatis noſtris promerentibus, dum in æſtu maximo, in quodam fluvio, quem Ferrum incolæ appellant, lavandi gratia deſcendiſſet, mortuus eſt, & acceſſit damnum inæſtimabile Chriſtianis. Fuit autem FREDERICUS vir Chriſtianiſſimus, bellator, omnium triumphator animoſus, infimis familiaris, quibuſlibet victis clementiſſimus, oblivioſus injuriæ, ſtatura mediocris, corpore viſus ætate longævus; & quidem corporis ſtrenuitate non erat inferior quàm ducatu regiminis. Huic in regendo exercitu ſucceſſit filius ejus nomine patris ſui FREDERICUS dux Suaviæ, armis ſtrenuiſſimus. Quo per Armeniam ducente exercitum, in confinio Armeniæ & Syriæ non longè à civitate Antiochia ingens plaga deſævit in Alemannorum exercitum, vel propter intemperiem aëris vel ciborum abundantiam, à quibus ſe temperare neſcierunt: fere omnes mortui ſunt, ac ſi noluiſſet Deus membra ſuo capiti ſupervivere. Ipſe autem dux Suaviæ cum paucis ad obſidionem *Accon* pervenit. Ibique paucis diebus volutis, mortuus eſt. Fuerunt autem in exercitu imperatoris iſti principes & barones, dux Suaviæ, dux BERTOLDUS, epiſcopus (b) Bipolenſis, epiſcopus Tarachaſanus, epiſcopus Monaſterienſis, epiſcopus (c) Pictavienſis, epiſcopus Obſiburgenſis, epiſcopus Ulvenenſis, epiſcopus Baſilienſis, epiſcopus Vormatienſis. HERMANNUS marchio de *Bandeſe*, FREDERICUS de *Bergile*, CORADUS de *Rodoc*, & frater ejus FREDERICUS, GOZERTUS & PEPO comites, & alii multi quos eſſet labor nominare. Interea venerat ad obſidionem Accon PHILIPPUS comes Flandriæ, THEOBALDUS & STEPHANUS comites Campaniæ, & HENRICUS nepos eorum, qui poſtea dominus terræ Jeroſolymitanæ remanſit, & dux Burgundiæ, & LODOICUS, & Landgravius Turingiæ, & plures alii principes & barones. Cœperunt omnes in exercitu potius loquacitatibus operam dare, quàm expugnare civitatem. In diebus illis fames facta eſt valida in exercitu: ita quod veſtes cogerentur milites ob victum ſuum diſtrahere & mactare equos ſuos. Unica enim gallina marſupium evacuabat: immò, quod deterius eſt, auro cibaria non poterant inveniri. Eodem tempore CORADINUS marchio, quem ſupra diximus, homo ſagaciſſimus, habens civitatem Tyri, deinde cœpit ad regnum Jeroſolymitanum & gubernaculum aſpirare, & in tantum ſua aſtutia proceſſit, quòd ISABEL filiam ALMERICI à viro ſuo, qui regionis ultra fluvium dominus fuerat, eccleſiaſtico judicio fecerit ſeperari, ipſamque in uxorem accepit.

Chriſtianorum zelus de recuperanda terra ſancta.

Frederici imperatoris mors & elogium.

(b)

(c)

23. Eiſdem temporibus vel diebus PHILIPPUS rex Francorum pervenit ad obſidionem *Accon*, poſt cujus adventum aliquantis diebus RICHARDUS rex Angliæ, devicta inſula Cy-

Diſcordia & invidia inter principes Chriſtianos.

(a) *add.* incarnationis, aut nativitatis

(b) *f.* Herbipolenſis (c) *f.* Patavienſis

pri, & bonis omnibus exſpoliata ab illo, ad eamdem obſidionem pervenit. Venit autem cum eiſdem regibus omnium incentiva malorum, filia diaboli, potentiſſima regum inferni diſcordia, & ſedit in medio eorum cum ſorore ſua primogenita macilenta & livida, invidia ſcilicet; & tam ipſos reges, quàm tantum Chriſtianorum exercitum in diverſas voluntates & actiones diſtraxit. Cùm enim Francorum regi pugnare contra civitatem placebat, Anglico regi diſplicebat; & quando Anglico placebat, Franco diſplicebat. Et in tantum hujuſmodi aucta eſt diſcordia, quod ferè inter ſe inteſtinum bellum moverunt, & inter omnes alios principes & barones duorum regum orta eſt diſcordia. Cum rege Franciæ erant iſti: dux Burgundiæ, comes Clarimontis, marchio CORADINUS cum potentia ſua magna, Templarii & Januenſes. Landegravius de Thuringia, comes ROGERUS & Belvacenſis epiſcopus. In parte regis Angliæ fuerunt iſti: comes Flandriæ, rex GUIDO, comes Campaniæ, Hoſpitalarii, Piſani, & Venetiani, & plures alii.

12. In hìs diebus SIBILLA uxor regis GUIDONIS, cum duobus ſuis filiis mortua eſt, & marchio magis ad regnum aſpiravit. His diebus mortui ſunt THEOBALDUS & STEPHANUS frater ejus milites ſtrenui & ſapientes. Mortuus eſt comes Flandriæ, & Langravius de Thuringia, vir per omnia ſtrenuiſſimus, & celebri fama in perpetuum nominandus. Erectis igitur machinis & caſtellis contra mœnia civitatis, *Acon* urbem fortiter expugnare cœperunt, & Sarraceni non minus fortiter reſiſtere, comburentes ædificia quæ Chriſtiani erexerant. Tandem volente Domino, muri civitatis cœpere frangi propè utriuſque regis ædificia, & turris quæ dicitur Maledicta, jactis lapidibus conquaſſari, unde Chriſtianorum animi eriguntur, animi verò Sarracenorum deprimuntur: jam enim poterant Chriſtiani, fractis muris, ingredi civitatem. Tunc Sarraceni pacta quærunt, civitatem reddere promittunt, & crucem dominicam & captivos Chriſtianos, ſi ipſis ſolummodò vita ſervaretur. Placent pacta; per manus marchionis in poteſtate regum reddunt civitatem, & inter ipſos reges dividuntur Sarraceni qui fuerunt intus inventi. Poſtea verò cùm pacta ſervare nequiſſent, quia crucem dominicam nullo modo potuerunt invenire, omnes decollati ſunt. Rex Franciæ nacta occaſione receſſit, vices ſuas & milites duci Burgundiæ commiſit. Anglorum rex remanſit in terra Jeroſolymitana, & reædificavit *Joppen* & Aſcalonam, SALADINUM & exercitum ejus confregit bello, [illegible] mercatores SALADINI ad Damaſcum euntes cepit. *Joppen* poſtea à Sarracenorum inſultibus liberavit ſtrenuiſſimè.

Expugnatio urbis Accon.

13. His diebus CORADUS marchio dominus eſt terræ Jeroſolymitanæ, & poſt paucos dies ab Aſſaſſenis interfectus eſt in Tyro. Duæ fuerunt cauſæ interfectionis ejus, & non plus in opinione quàm in veritate repertum hæreo. Alii dicunt quòd UNFREDUS dominus de Monte-*Real* fecit eum occidi propter hoc quòd uxorem ſuam ISABEL ei abſtulerat. Alii dicunt quòd propria voluntate mortuus eſt ab aſſaſſenis. Fuit autem CORADUS vir armis ſtrenuus, ingenio & ſcientia ſagaciſſimus, & cunctis mundanis virtutibus præditus, falſi ſimulator, diſſimulator in omni re, omnibus linguis inſtructus, reſpectus cujus facundiſſimi reputabatur elegans; qui in hoc ſolo plurimum reputabatur culpabilis fuiſſe, quòd alterius uxorem marito vivente ſubduxit, & fecit eam à viro ſuo ſeparari, Chriſtianique in uxorem attentavit; ſed invidiæ ſpiritus plurima contra eum finxit. Idem GUIDO rex Jeruſalem, ſed cujus infortunio ſecundum regnum deceſſit, factus eſt rex Cypri à rege Angliæ. Mortuo verò CORADO marchione, HENRICUS comes Campaniæ accepit ISABELLAM filiam regis ALMERICI in uxorem, quæ fuerat uxor marchionis, & UNFREDI de Monte-Real, & dominium terræ Jeroſolymitanæ accepit. Rex verò Angliæ inter Chriſtianos & Sarracenos, treugis quinquennalibus compoſitis, receſſit: qui captus in Theutonia, in provincia Auſtriæ, & traditus imperatori HENRICO, ducenta millia marcharum argenti in ſua redemtione perſolvit; liberatus verò in propriam patriam devenit, & ibi fuit à quodam milite occiſus. Fuit autem rex Angliæ homo ferociſſimus, favorabilis, gloriæ cupidus, pecuniæ liberalis, quocumque ipſum trahebat ſequens impetus: & tunc tum ipſi Sarraceni populum chriſtianum pro eo timuerunt.

Coradi marchionis cædes.

Richardus rex Angliæ captus & occiſus.

14. Anno dominicæ incarnationis MCXCVII. HENRICO imperatore procurante, Alemanni in terra promiſſionis venerunt, homines bellicoſi, ingenio crudi, expenſarum prodigi, rationis expertes, voluntatem pro jure habentes, invicti enſibus, in nullis niſi ſuæ genti confidentes, ducibus ſuis fideliſſimi, & in quibus vitam potiùs quàm fidem poſſes auferre. Hi cùm veniſſent in terram promiſſionis, treugas fregerunt, urbem *Beruthi* recuperaverunt, *Joppen* perdiderunt. His diebus comes HENRICUS, qui dominus terræ Jeroſolymitanæ extiterat, de quadam feneſtra ſui palatii cecidit & mortuus eſt. Hujus uxorem nomine ISABEL, quæ regnum hereditavit, ALMERICUS rex Cypri accepit, & coronatus eſt in regem Jeroſolymitanum. Alemanni verò ad obſidionem Turoni caſtelli acceſſerunt, ibique menſibus aliquot moratis, audita morte HENRICI imperatoris receſſerunt; quorum iſti principes fuerunt, CONRADUS Moguntinus archiepiſcopus, CONRADUS cancellarius imperatoris, HENRICUS dux Saxoniæ, LEOPOLDUS dux Auſtriæ, dux illuſtris Brabantiæ HERMANNUS, & landegravius de Thuringia, frater FODER, (a) Pictavienſis epiſcopus, Alviſtanenſis epiſcopus, marchio CONRADUS, ALBERTUS comes, HENRICUS Calandrinus, mareſcalcus,

(a) *ſ. Pataviensi.*

&

& alii plures, quos non poſſum nominare. Nulla eſt enim ambitio memorandi, quos conſtat plurimos fuiſſe & nullos. Nihil valet affectus, niſi ſubſequatur effectus.

15. Tempore Almerici regis venit comes Galterus de *Montbeliart* in terra Jeroſolymitana, & armavit quinque galeas, & duos bucſos; & ivit in terram Ægypti ante Damiatam, & deſtruxit ibi multa caſalia, & civitatem Thaneos; & tunc propter timorem Chriſtianorum Damiata munita eſt magnis turribus à quodam Amilardo: ipſe etiam comes multa bona fecit, & mortuus eſt. Fuit enim homo prudentiſſimus. Deinde venit Johannes comes de Brevia in terra Jeroſolymitana, & accepit filiam marchionis de Monteferrato in uxorem, cui regnum pertinebat; & tam per uxorem quàm propter probitatem ſuam factus eſt rex terræ Jeroſolymitanæ, & ſapientiſſimè terram uſque ad magnum concilium cuſtodivit; ſed facto concilio applicuerunt multi Alemanni in terra promiſſionis, & rex Hungariæ, & rex Cypri, & dux Auſtriæ, & comes Georgius, & infiniti Friſones, & Latini cœperunt equitare per terram, & fractæ treugæ quas rex Johannes habebat cum Sarracenis; & Chriſtiani depopulaverunt multa caſalia, uſque ad mare Galilææ & mare Tyberiadis profecerunt.

EPISTOLA I.

JACOBI EPISCOPI ACCONENSIS ad Honorium papam III.

Nota facit ſummo Pontifici geſta ab exercitu Chriſtianorum in terra ſancta.

Reverendo in Chriſto patri ac domino Honorio Dei gratiâ ſummo pontifici, J. divinâ miſeratione Acconenſis eccleſiæ miniſter humilis, tam devotam quàm debitam reverentiam.

Noveritis quòd anno Domini ab incarnatione MCCXVI. aderant hi principes apud *Accon*, ſcilicet rex Hungariæ, rex Cypri, dux Auſtriæ, rex Jeruſalem, Templarii, Hoſpitalarii, principes & comites, equites & pedites, quorum multitudo numerum excedebat, & ut dicunt qui captioni civitatis Accon affuerunt, nulla comparatio fuit illius exercitus ad iſtum, tum ſive in armis, ſive in equis, ſive etiam in bellatoribus. Conſilio ergo inito poſt aliquot dies iverunt uſque ad Damaſcum, & multas villas & caſalia depopulaverunt, & deſtruxerunt arbuſta & oliveta, & omnia ligna fructifera, & quæcumque potuerunt Sarracenis mala intulerunt, & aliquot captos ex eis in reditu ſuo deduxerunt: ſed ſciatis quòd plures ex noſtris in eadem amiſſi ſunt equitatura, quàm capti ex alienis. Poſtea verò aliquot elapſis diebus, habito conſilio, iverunt ad montem *Thabor*; & facto ibi quodam inſultu ſine aliquibus machinis, ſtatim receſſerunt: & dictum eſt quòd ſi viriliter inſtitiſſent, de levi caſtrum acquiſiſſent; ſed ut totus clamat populus, tam in hac vice, quàm in ſupradicta quorumdam mala fides interceſſit. Tertium verò iter aggreſſi ſunt apud caſtrum quoddam quod dicitur *Belfort*, & apud Belmas quæ alio nomine Cæſarea Philippi nuncupabatur, ubi ſatis adverſitatis & inediæ ſuſtinuerunt; necnon & jacturam equorum, beſtiarum & gentis magnam incurrerunt; & ſic *Accon* reverſi ſunt: quæ omnia facta ſunt à feſto omnium ſanctorum uſque ad circumciſionem Domini. Poſt feſtum itaque Epiphaniæ, ſumta occaſione, receſſit rex Hungariæ, iter ſuum dirigens per terram ab Accon uſque ad Tripolim, & à Tripolim uſque ad Antiochiam, & ſic deinceps uſque ad Conſtantinopolim, & ita demum in patriam ſuam. Simul & ſemel receſſit cum eo rex Cypri, & cum eo comes Tripolitanus, ut ſibi ſororem ſuam traderet in uxorem. Nec longo elapſo tempore, apud Tripolim mortuus eſt rex Cypri. Sarraceni verò ipſum comitem Tripolitanum debellaverunt, qui treugas cum ipſis coactus eſt inire. Diminuto ergo Chriſtianorum exercitu, ſtatim poſt receſſum regum datum eſt conſilium manum mitti ad firmandum caſtrum civitatis quæ dicitur Cæſarea Palæſtinæ: iveruntque illuc rex Jeruſalem, dux Auſtriæ, patriarcha, epiſcopus Accon, Hoſpitale, & totus reſiduus exercitus cum eis, præter Templarios; & moratum eſt ibi donec firmatum eſt caſtrum & bene munitum. Cæterùm Templarii nullo ſimulationis velamine ſe volentes palliare, ac in obſequium Dei & terræ ſanctæ tam ſe quàm ſua prorſus exponerent, opus egregium per ſe aggreſſi ſunt, ubi tot & tantas effuderunt divitias, quod mirum eſt unde eas accipiant: plus enim caſtrum illud jam Sarracenos gravavit, quàm totus fecerat Chriſtianorum exercitus. Temporis itaque curriculo procedente, reverſoque toto exercitu in Accon, præter partem illam quæ Deum timuit, ut cum Templariis in opere ſuo remaneret; à tempore mediæ quadrageſimæ, à rege & duce cæteriſque magnatibus ſæpe & ſæpius iterata ſunt conſilia quomodo ulteriùs ſit procedendum. Adveniens itaque quidam magiſter, Oliverius nomine, Colonienſis eccleſiæ canonicus, qui in partibus ſuis auctoritate domini papæ crucem prædicaverat, qui multos (a) cogones cruce ſignaverat, & infinitos homines. Hi quidem cogones cùm in Hiſpania hyemaſſent, eo tempore Accon applicuerunt. Congregato igitur quadam die Capitaneorum omnium conſilio, cùm ad aliquid faciendum ipſos vehementer dictus magiſter ex parte ſuorum incitaret peregrinorum, inſpirante Spiritu ſancto, ab omnibus unanimiter concordatum eſt Babyloniam ire: ſicque factum eſt, quòd in die aſcenſionis Domini iter ab Accon arreptum eſt per mare, quo uſque, favente Domino, Damiatam civitatem Ægyptiorum permaximam, ſupra ripam fluvii

(a) Cogones ſunt quoddam navigii genus ex ſeq. epiſtola.

paradiſi ſitam, proſperè perventum eſt. Ibi uſque modò totus conſedit Chriſtianorum exercitus in quadam inſula dicti fluminis, ex adverſo civitatem ipſam debellans, & quamdam terram quæ eſt in medio fluminis fortiſſimam, & ſupra modum bene munitam, & quæ progreſſum in fluvio noſtris omnino prohiberet, necnon ad civitatem expugnandam noſtris potiſſimè obſtaret; ſi non eam, dante Domino, poſt multos labores & ſudores, & non ſine proborum amiſſione virorum, mirabiliter acquiſiſſent. Quæ quidem, annuente Domino, in die ſancti Bartholomæi capta eſt, & in ea c. & XIII. præter occiſos, & eos qui putantes evadere, in flumine ſubmerſi ſunt. Nunc ergo omnium noſtrorum ſtudium eſt & una voluntas flumen tranſire, & ex una parte Soldanum Babyloniæ, qui ex altera parte ripæ cum infinito exercitu parum ab eis diſtat oppoſitus, invadere, & ex alia civitatem ipſam virilibus debellare inſultibus, & à tertia parte galeas & vaſa ſua potenter impetere, & manus Dei bona ſic inimicos crucis Chriſti dejiciat, ut fideles ſuos in ejus laudibus ſemper attollat. Amen.

EPISTOLA II.

JACOBI EPISCOPI ACCONENSIS, ad HONORIUM Papam III.

Quæ in exercitu Chriſtianorum acta fuerint, nota facit ſummo Pontifici.

SAnctiſſimo in Chriſto patri ac domino HONORIO Dei gratiâ ſummo Pontifici, J. divinâ miſeratione Acconenſis miniſter humilis, tam debitam quàm devotam cum oſculo pedum reverentiam.

Quàm arta via eſt quæ ducit ad vitam, & pauci intrant per eam! quoniam per multas tribulationes, ut ait apoſtolus, oportet nos intrare in regnum cælorum, & Dominus in evangelio: *Contendite intrare per anguſtam portam.* Multi puſillanimes & inconſtantes ab exercitu Domini inexpleto voto recedentes, multa & varia falſa loquuntur, in excuſatione ſuæ ignaviæ ſolatium quærentes. Unde ſicut in aliis literis de his quæ in exercitu Domini fuerunt, & ab initio facta ſunt, vos certificavi; ita & præſentibus literis de his quæ poſtea dicta ſunt, vos certos facere propoſui. Noveritis itaque quòd poſtquam à Cæſarea receſſimus, in qua cum magno periculo contra exercitus paganorum, pauci contra multos, in via quæ ducit in Jeruſalem munitionem ereximus. Mediâ ſeptimanâ quadrageſimæ devenimus ad locum quemdam in eadem via Jeroſolymitana, qui *Diſtrictis* nuncupatur, ut contra paganorum impetus operarios noſtros, qui caſtrum inexpugnabile ſupra mare inchoaverant, defenderemus. Interim verò Sarraceni venerunt Cæſaream: quidam verò ex noſtris, licèt pauci, eorum ſe oppoſuerant multitudini, & aliquot

A de militibus noſtris ibidem interfectis, Sarracenos cum principe ſuo fugaverunt. Nos verò imminenti paſchali ſolemnitate ad Accon ſumus reverſi. Multis autem peregrinis à nobis recedentibus & repatriantibus, nihil magnum aggredi ſumus auſi. Non multum verò poſt paſcha, divinâ miſericordiâ nobis ſuccurrente, venerunt Friſones & Teutonici cum L. navibus, quæ cogones appellantur. Habito autem communi conſilio, cùm non poſſemus æſtivo tempore obſidere Jeruſalem propter aquæ penuriam, alia verò oppida in terra Jeroſolymitana in montibus ſita, nobis quaſi inB expugnabilia videbantur, propoſuimus pergere in Ægyptum, quæ terra fertilis eſt & ditiſſima ſuper omnes alias quæ ſunt in oriente, ex qua Sarraceni poteſtatem habent & divitias, ut terram noſtram valeant retinere. Quâ terrâ obtentâ, de facili totum regnum Jeroſolymitanum recuperare poſſemus. Terra autem Ægypti plana eſt ſine montibus; non ſunt ibi lapides, nec aliquæ munitiones, exceptis tribus civitatibus, ſcilicet Damiata, Babylonia, quam ipſi appellant *le Cahaire*, & Alexandria: quarum unâ obtentâ, de facili totam terram noſtro ſubjugaremus imperio. Eſt autem terC ra Ægypti in multis privilegiata, in qua Dominus noſter JESUS CHRISTUS cum B. MARIA matre ſua aliquo tempore commoratus eſt. Unde in eodem loco, in quo beata Virgo ex itinere feſſa dicitur requieviſſe, conſtructa eſt eccleſia, quam habent Sarraceni in magno honore. In eadem verò terra multi ſunt Chriſtiani, & plures quàm Sarraceni, qui tamen armorum uſum non habent, ſed terras excolunt, & ſub ſervitute paganorum detinentur. Ulteriùs autem verſus orientem uſque in finem mundi ubique ſunt Chriſtiani: unde ſi per miſericordiam Dei illam poſſemus obD tinere, chriſtianam religionem ab occidente uſque ad orientem continuaremus. In eadem terra eſt vinea balſami, unde fit chriſma, quod nuſquam terrarum niſi in partibus illis reperitur. In die verò aſſumtionis Domini, celebratis divinis, patriarcha cum clero & populo ab eccleſia Domini & ſepulcri quod eſt in Accon, lignum dominicæ crucis ſolemniter aſportavit. Eſt autem crux illa, quæ quondam abſciſſa fuit ab illa parte dominicæ crucis, quæ in bello Sarracenorum quondam fuit amiſſa; cujus muniti præſentia, naves aſcendimus in Ægyptum profecturi. Fuimus autem in portu E uſque ad diem dominicam ſequentem, non habentes ventum validum. In die verò dominica miſit Deus ventum validum & competentem, ſcilicet Boream: ita quod duobus diebus & duabus noctibus tranſeuntes civitatem Thanis juxta Campothancos vidimus. Die verò tertia pervenimus ad inſulam ante Damiatam, quæ ſita eſt inter Nilum fluvium & mare prope eccleſiam S. Jeremiæ prophetæ, qui defunctus eſt in Ægypto. Putantes autem patriarcham, regem, & alios principes exercitus nobiſcum eſſe, non niſi mediocres & minores invenimus. Nihilominus tamen de divino con-

ſiſi adjutorio, armis ſpiritualibus & corporalibus muniti, noſtri terram contra inimicos noſtros acceperunt: quod miraculoſum à Domino factum credimus. Non minus tamen fuit miraculoſum, quòd in duobus diebus & duabus noctibus à terra promiſſionis uſque in Ægyptum navigavimus, cùm poſtea per menſem multi ſequentes nos ad exercitum vix pervenire potuiſſent. Cùm etiam à terra Ægypti uſque ad terram promiſſionis ſpatium quadraginta annorum filii Iſraël conſumſiſſent. Cùm autem patriarcha & rex, cum duce Auſtriæ, cum Templariis & Hoſpitalariis, poſt tres dies ad nos perveniſſent, mirati ſunt valde, & gaviſi, videntes quòd tentoria noſtra, non obſtante inimicorum noſtrorum fortitudine, fixiſſemus. Eſt autem inſula illa ante civitatem Damiatæ ſitam, Nilo fluvio intercedente, ab eadem civitate ſeparata: quæ in primâ ſui parte per tria milliaria non habet niſi ſabulum cum ſale: poſtea verò per ſeptem dietas uſque versùs Babyloniam protenditur, plena divitiis, & bonis omnibus abundans. Et tunc pluſquàm duo millia Sarracenorum, qui dicuntur Beduini, eam cuſtodiebant. Nos autem de levi eam obtinere poſſemus, & multa tam in divitiis quàm in victualibus acquiſiſſemus; ſed naves noſtras cum parte exercitus non auſi ſumus relinquere. In illa verò inſula, quando volunt habitatores, ſtatim habent pullos recentes: non enim ova gallinis ſupponunt ad cubandum, ſed in furnis calentibus illa ponentes, ſtatim pulli ex eis proſiliunt. Nilus verò fluvius, qui alio nomine Euphrates interpretatur, & unus ex quatuor fluminibus paradiſi dicitur; qui ſine pluvia, nec ſine pluvia, nec ſine aliqua alia evidentia ſingulis annis in menſe Auguſti mirabiliter excreſcit, & per totam terram Ægypti ſe transfundens, eam fœcundam & fertilem reddit: quæ alio modo non poteſt fructificare, quia nomquam vel rarò pluit in Ægypto; & poſtea ad alveum ſuum revertitur. In hoc autem flumine vidimus quædam monſtra, quæ cocodrilli nuncupantur, gallicè autem *cancatrices*, quæ hominibus & equis inſidiantes, quicquid dentibus attingunt, devorant. Eſt autem aqua fluminis pinguis, ſpiſſa & paludoſa, quæ pluſquàm aliquis fimus vel marla terram impinguat: unde multi ex noſtris ex potu aquæ fluxum ventris incurrentes, in ſabulo ſunt defuncti. Cùm autem in exercitu Domini multos haberemus infirmos, eis Dominus hanc gratiam & conſolationem tulit, ut loquendo, & gaudendo, & gratias agendo, tranſirent ad Dominum. Hoc enim conſolativum recompenſavit eis pius Dominus, qui patrum, & matrum, & uxorum, & filiorum, amicorumque ſuorum pro Chriſto reliquerunt conſolationem. Manſimus autem in prædicta inſula quatuor menſibus, detenti in expugnatione turris cujuſdam miræ fortitudinis, quæ nec petrariis, nec inſtrumentis, quæ tribucheta dicuntur, poterat ſuperari, nec à parte inferiori ſuffodi, eò quòd in me-

A dio Nili inter inſulam & civitatem ſita erat: à qua uſque ad ripam civitatis duæ cathenæ ferreæ protendebantur, ne naves noſtræ poſſent fluvium tranſcendere. Multi autem ex noſtris in expugnatione turris coronati ſunt martyrio. Plures tamen de inimicis noſtris quàm de Chriſtianis occiſi ſunt. Ereximus autem ſcalas ſuper naves, quibus ad turrim fieret aſcenſus. Inimici verò noſtri projicientes ignem græcum à turre, & maximos lapides, & tela innumerabilia pertrahentes, nobis viriliter reſiſterunt. Ex impetu autem fluminis & pondere militum armatorum fractæ ſunt ſcalæ,
B ita quòd valde plurimi milites in flumine decidentes, ad cælos compendio martyrii evolaverunt. Dum autem nobiles & potentes exercitus de expugnatione turris jam ferè deſperarent, quidam homines pauperes & Deo devoti, & humiles, ſcilicet Friſones, conſilio magiſtri OLIVERII Colonienſis cancellarii, ſuper duas naves invicem connexas & colligatas mirabilem & (a) à ſolis in andium erexerunt (a)
machinam cum magno labore & expenſis, ſcilicet duarum millium marcharum. Fecerunt enim ſcalam ſuperius pontem, tornatilem verò inferius, & caſtellum ſcalæ imminens, per
C quod tota machina defenderetur. Et quia prædicti Friſones de ſua virtute non præſumunt, ſed in Deum totam ſpem ſuam ponunt, factis proceſſionibus, præmiſſis jejuniis, cum lacrymis & orationibus, turrim cum inſtrumento publico invaſerunt. Erant autem in turre ducenti & quinquaginta Sarraceni, electi inter alios pugnatores, qui projicientes ſuper ſcalam ignem græcum, primam partem quam ad turrim noſtri applicuerunt, combuſſerunt. Unus autem ex nobis ſolus, valde probus, qui cum vexillo turrim intrare conabatur, cecidit & mortuus eſt. Alii verò ſuper aliam partem ſcalæ ſe ſe recipientes, inter lapides &
D inimicorum tela conſtantes perſiſtebant. Peregrini verò, tam nobiles quàm alii, in ſabulo ſe ſe projicientes, & pulverem ſuper caput aſpergentes, cum lacrymis & gemitu clamabant ad Dominum, ut miſereretur populi ſui, ne fortè dicant in gentibus, ubi eſt Deus eorum. Noſtri verò reſiduum ſcalæ combuſtæ turri applicantes, lacrymis & orationibus peregrinorum vegetati, & in Domino confortati, per medios ignes, & gladios, & ſagittas, & lapides in turrim proſilientes, quoſdam ex Sarracenis interfecerunt. Alii verò in in-
E feriorem partem turris ſe ſe recipientes, & projecto igne ſuperiùs, cùm jam noſtri ſuſtinere ulterius fumum & ignem græcum non valerent, in ſcalam ſe ſe receperunt. Submiſſo verò ponte tornatili, multi ex noſtris turrim circumdantes, ante turris oſtium per totam noctem ignem copioſum accendentes, adeo Sarracenos incluſos oppreſſerunt, quòd multi ex eis per feneſtras ſe ſe in fluvium præcipitantes, & putantes evadere, ſubmerſi ſunt in aquis, & perierunt; aliqui verò auxilio ſuorum evaſerunt; centum verò & duodecim in turre

(a) Locus obſcurus & fortè corruptus, nul. lucem afferre poſſumus, ſi legamus, & audiis inauditam

remanentes ſe ſe cum turre & armis & victualibus in manus noſtras tradiderunt. Inimici verò noſtri, amiſſa turre quæ clavis erat totius terræ & patriæ & ceterarum civitatum, valde confuſi ſunt & perterriti. Noſtri verò debitas Domino gratias retulerunt; & præcipuè in eo quod (a) unum decem ex noſtris, ſicut dictum eſt, proſilientes, c c. & l. quibuſdam occiſis, ſuperaverunt. Sarraceni verò pro poſſe ſuo vires ſuas colligentes (b), ipſam fluminis nobis oppoſitam ex parte civitatis, muris terræ, armis, baliſtis, foſſatis & machinis, & viris bellicoſis contra nos munierunt. Nobis valde periculoſus & difficilis eſt tranſitus propter fluminis incrementum: unde in feſto S. Crucis in Septembri, quando has literas ſcripſimus, nondum fluvium tranſieramus, vel civitatem obſederamus; ſed præparantes naves & alia vaſa ad tranſitum neceſſaria, novos expectamus peregrinos, qui ſunt ex qualibet mundi parte cum multitudine copioſa & innumerabili ad obſidionem civitatis, ſicut nuntiatum eſt nobis, venire feſtinabunt. Multi vero ex Sarracenis, dum eſſemus in ſabulo, ad nos tranſierunt ut baptizarentur. Multi verò veniſſent, ſed fluvium de facili tranſire non poterant: quidam verò in flumine ſubmerſi, alii verò à ſuis interfecti ſunt. Dum hæc in exercitu Domini agerentur, Soldanus ibi timens ne regnum Ægypti amitteret, metuens etiam ſibi ex alia parte guerram Sarracenorum in ſe inſurgentium, ut regnum Damaſci ſibi auferrent, milites cum armis & munitionibus bellicis, qui erant in monte *Thabor*, miſit Damaſcum; partem verò in Ægyptum. Munitionem verò quæ per ſeptennium cum multo labore & innumerabilibus expenſis inter Accon & Jeruſalem quaſi clavem in oculis noſtris conſtruxerunt, deſtruxerunt penitus & ſubverterunt. A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris: quia ſi univerſus exercitus Domini per annum munitionem illam deſtruere poſſet, illi ſufficeret. Civitatem illam, & *Gibel* timore chriſtiani exercitus deſtruxerunt, & alia oppida quinque, ut credo, inter Tyrum & Damaſcum everterunt, Domino eis timorem miniſtrante, & hoc pro nobis, & in nobis, & ſine nobis operante.

Ut autem ea breviter quæ in hoc anno pro nobis Dominus operatus eſt perpendatis. In principio guerræ Soldanum de campo fugavimus: poſtea verò caſalia ejus ſuccendimus, & partem terræ ſuæ vaſtavimus, terram Ægypti navigio ingreſſi ſumus, turrim quæ clavis erat univerſæ terræ Ægypti in medio fluminis Nili ſitam cepimus, cathenas ferreas quæ à turre uſque ad civitatem protendebantur, ne naves fluvium aſcenderent, confregimus: pontem etiam de navibus factum juxta cathenas ferreas deſtruximus. Confidimus autem in Domino, quòd ipſe qui bene incœpit negotium ſuum, in proximo feliciter conſummabit. Ut autem confiteantur Domino omnia opera ejus, & mirabilia ejus filiis hominum, glorificate eum, & confitemini illi, quia fecit nobiſcum miſericordiam ſuam. Orate eum inceſſanter pro nobis, ut ipſe de terra Ægypti reducat nos in terram promiſſionis in columna nubis & ignis: mare rubrum nobis pervium faciat, in terra deſerta, invia, & inaquoſa nobis appareat: aquas *Marach* faciat nobis dulces: aquas dulces de petra deſerti nobis eliciat: carnes in veſpere, & manna in mane tribuat; à ſerpentum morſibus nos defendat: calciamenta noſtra incontrita & veſtimenta incorrupta cuſtodiat; & tranſito Jordane terram promiſſionis in funiculo diſtributionis dividat, ipſo præſtante qui ait: *Vado vobis parare locum.* In domo Patris veſtri manſiones multæ ſunt. His autem litteris præſcriptis & latore præſentium feſtinante, ceteros nuntios recepimus, quòd Soldanus frater Saladini, qui terram promiſſionis poſt mortem fratris ſui contra chriſtianos detinuerat, cùm audiſſet quòd turris Damiatæ capta eſſet, vitam malam morte pejore præ dolore finivit. Novem vero naves cum domino Petro *Hanibal* & quibuſdam aliis Romanis in hebdomada poſt feſtum S. Bartholomæi in portu Damiatæ applicuerunt. Dominus verò P. Albanenſis epiſcopus apoſtolicæ ſedis legatus, cum uno principe Romanorum Accon devenit, quem de die in diem cum magno deſiderio & ſpe capiendi civitatem in adventu ſuo Chriſti exercitus expectabat. Datum in exercitu Damiatæ VIII. die poſt exaltationem S. Crucis.

EPISTOLA III.

J. EPISCOPI ACCONENSIS ad HONORIUM papam III.

Ejuſdem argumenti.

SAnctiſſimo patri ac domino HONORIO, ſanctæ & univerſalis eccleſiæ ſummo pontifici, J. divinâ providentiâ Acconenſis eccleſiæ miniſter humilis, tam devotam quàm debitam cum oſculo pedum reverentiam.

Cùm orientalis eccleſia ab origine ſua inſtar illius regionis quæ à dextris regis in veſtitu deaurato virtutum circumdata varietate aſtitiſſe perhibetur, prærogativa regionis floruit; & ſuæ lucis radios ad partes occidentales tranſmiſerit, à tempore perfidi Machometi uſque ad tempora noſtri conſeneſcentis mundi, die vergente ad veſperam paſſa eclypſim tetendit ad occaſum, immo ferè pervenit ad defectum, & quæ crebris preſſurarum tunſionibus concuſſa, ſævientis inimici vibratam haſtam cædere neſciens ad pugnam edoctam conſtanter ſuſtinuit, fallacibus pſeudoprophetæ perſuaſionibus, & carnalibus voluntatis illecebroſis fluctibus emolita, & miſerabiliter irretita, immo graviter ſauciata ſuccubuit, & quæ nutrita erat in croceis, amplexata eſt ſtercora, derelicta à Domino tamquam umbraculum in vinea, & tamquam tugurium in

(a) f. tantum (b) f. ripam

cucumerario, quæ tantum in quibuſdam membris ſuis quaſi pauci racemi finita vindemia, & paucæ oleæ poſt concuſſionem olivæ, quæ Job in terra hac, & Loth in terra Sodomorum quaſi lilium inter ſpinas, inter malleum & incudem adhuc perſeverans cogitur proclamare: *Oves omnes qui tranſitis per viam, attendite, & videte, ſi eſt dolor ſicut dolor meus. Filios enutrivi & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me. Quomodo obſcuratum eſt aurum, mutatus eſt color optimus. Nolite me vocare Noemi, id eſt pulcram, ſed vocate me marach, id eſt amara, quia amaritudine me replevit Omnipotens.* His vocibus vidua paupercula tempeſtate divulſa, non ceſſat clamare, & coram Domino genua flectere, & ad oſtium miſericordiæ ejus indeſinenter pulſare: cujus afflictionem Dominus reſpiciens, in diebus noſtris multis ejuſdem eccleſiæ filiis inſpiravit, ut matris ſuæ compaterentur doloribus, qui relictis uxoribus & filiis, & venditis terrenis hereditatibus, ut meliorem & æternam in cælis conſequerentur hereditatem, exierunt de terra & cognatione ſua, & à domo patris ſui egredientes, ad ipſum extra caſtra improperium ejus & ſtigmata in corpore portantes, contendentes intrare per anguſtam portam, artam viam peregrinationis, quæ ducit ad æternam patriam ingreſſi, & labores multiplices pro nomine Chriſti ſunt aggreſſi. In hujus autem tam copioſæ meſſis ubertate benedicens Dominum coronæ agni benignitatis ſuæ meſſuit myrrham cum aromatibus ſuis, comedit favum cum felle ſuo, bibit vinum cum lacte ſuo. Quidam enim maximis tempeſtatibus, alii variis infirmitatibus, quidam verò proprii ſanguinis effuſione à torcularibus hujus præſentis & contemtibilis vitæ ad cæleſtia cellaria, ad cæli palatia, ad æterna gaudia tranſierunt. Poſtquam enim duce Domino in portu Damiatæ, in campo Taneos juxta Nili fluvium applicuimus, magna pars exercitus Domini quaſi ad epulas invitata, orans & exultans Domino per totam æſtatem ferè abſque ullo dolore obdormivit in Domino de fluxu ventris. Imminente autem hyemali tempore, cùm jam turrim fortiſſimam, quæ in medio Nili inter nos & civitatem ſita erat, in manu forti & brachio extento cum magno labore & ſanguinis effuſione, noſtri mirabiliter expugnaſſent: ita quod decem ex noſtris, qui per ſcalam turrim ingreſſi ſunt, CC. & L. adverſarios partim interfecerunt, partim in captivitatem redegerunt, confregimus & cathenas ferreas, quæ à turri in civitatem protendebantur, ne naves ad ſuperiora fluminis poſſent aſcendere. Sarraceni verò tot naves in flumine ſubmerſerunt, totque alia objecerunt impedimenta, quod per totam hyemem in ſabulo fluminis laborantes, nec naves ad ſuperiora fluminis pertrahere, nec fluvium, ut ex propinquo civitatem obſideremus, potuimus pertranſire; exceptis paucis admodum navibus quaſi magno periculo inter turrim & civitatem, per lanceas & ſpicula, & lapides & ignem, & ictus petrariarum deduci fecimus; paucis tamen ex noſtris intereuntis. Venerabilis autem pater Albanenſis epiſcopus apoſtolicæ ſedis legatus abſque damno rerum ſuarum & perſonarum cogonem ſuam fecit ad ſuperiora pertrahi fluminis. Ego verò meam cum ducentis hominibus ferè, quibuſdam tamen ex illis interfectis & vulneratis deduci feci. Poſt hæc verò (a) barbotam meam cum viginti hominibus in flumine amiſi, quorum ſex captivi ducti ſunt; reliqui verò pugnando viriliter interfecti ſunt. (a) Cogo vero Templariorum cum prope civitatem pertranſiret cum triginta fere hominibus, à Sarracenis eſt detenta; qui tamen viriliter reſiſtentes, poſtquam multos de adverſariis occiderunt, & cùm jam amplius ingredientium Sarracenorum impetum ſuſtinere non poſſent, circiter quingentos Sarracenos armatos ſecum in flumine cum navi ſubmergentes, ad modum Samſonis plures moriendo quàm vivendo peremerunt. In illa autem hyeme non multi ex noſtris, multi autem ex Sarracenis noſtrorum gladiis interemti ſunt. Nam die quadam cum multi ex Sarracenis cum galeis ſuis galeas ſuas poſſent evadere, pluſquàm mille, qui ad terram Ægypti ex parte noſtra deſcenderunt, à paucis militibus noſtris partim interfecti gladio partim in flumine perierunt. Non longè poſt tempus cum quadam die feciſſent quemdam pontem, in ſuperiori parte fluminis, ut ad nos tranſirent Sarraceni, ex militibus noſtris occurentes pluſquam duo millia interfecerunt. Multi autem ex Ægyptiis dum fugerent, eo quod Dominus pro nobis pugnaret, ſubmerſi ſunt quaſi plumbum in aquis vehementibus: noſtri verò ſani & incolumes, duobus tamen martyrio coronatis, ad caſtra cum triumpho redierunt. Non placuit tamen divinæ providentiæ illud tempus hyemale quo morati ſunt in ſabulo abſque multiplici lucro animarum pertranſire. Immiſit enim Dominus morbum nulla arte medicorum curabilem, morbum contagioſum, abſque finctis rationibus magnæ parti exercitus noſtri divinitus immiſſum, vel ad peccatorum purgationem, vel ad majorem promerendam perſonam. Femoribus enim & tibiis primò nigreſcentibus, & deinde putreſcentibus, carnibus etiam ſuperfluis in ore ſubereſcentibus, divinitus abſque dolore magno languentes, & paulatim corde deficientes, cum ſuis loquendo, & jugiter Deum deprecando, more dormientium claudentes oculos, & ſpiritum ſuum Domino commendantes, relictis corporibus ad gaudia ſupernorum civium evolabant.

In diebus illis venerabilis pater noſter R. de *Corchon*, tituli ſancti Stephani in monte Cælio cardinalis, vir litteratus & devotus, affabilis, liberalis & benignus, zelum Dei habens, & liberationem terræ ſanctæ ardenter deſiderans, feliciter migravit ad Dominum. Unà venerat cum patre Pariſienſi epiſcopo & quibuſ-

Roberti de Corchon obitus.

(a) Barbota erat navis ſpecies, corio aut velamentis aliis cooperta. Barbotam meminit Oliverius Scholaſticus de captione Damiatæ, Matthæus Paris ad annum 1218. & alii.

dam aliis nobilibus, qui ſe & ſua Domino obtulerant, quorum nomina ſcripta ſunt in libro vitæ. Ex aſperitate autem hyemis, & in tempore frigoris, præter abundantiam fluvii & maris intumeſcentis inundatione, multi ex noſtris, longè autem plures ex Sarracenis interierunt; & niſi Dominus miſertus ſuorum miſerabiliter avertiſſet, dum aqua marina ſubitò & cum impetu ad caſtra noſtra perveniret, vix aliquis ex noſtris evaſiſſet: ſed noſtri, ut credo, divinitus inſpirati, paulò ante amplum foſſatum fecerunt in ſabulo circa caſtra, non quia maris inundationem, quam nunc advertebant, timuerunt; ſed ut naves noſtras abſque periculo ab inferioris parte fluminis ad ſuperiora per foſſatum trahere valerent. Cùm autem maris aqua ſævientis, & ripas per unum milliare verſus caſtra noſtra egredientis, metas conſuetas excedens, redundaret; quidquid invenit extra foſſatum noſtrum, ſubmerſit, ſcilicet tentoria cum victualibus quibuſdam ante ex noſtris ſubmerſis, alii qui ſe infra foſſatum receperunt, per Dei gratiam evaſerunt. Cùm autem ad foſſatum perveniret, & ab alveo foſſati uſque ad alveum fluminis perflueret, ruptum eſt foſſatum noſtrum ex parte caſtrorum noſtrorum in quibuſdam locis: & cùm jam inciperemus ſubmergi, objicientes vela navium cum tabulis & ſabulo & cadaveribus animalium ſubverſorum cum ingenti labore, ſicut Domino placuit, tam periculoſum & improviſum diluvium evaſimus. Interim autem dum hæc agerentur à noſtris, venerabilis pater Albanenſis epiſcopus, apoſtolicæ ſedis legatus, unà cum patriarcha Jeroſolymitano & archiepiſcopis & epiſcopis & univerſo clero, indicto à principio triduano jejunio in pane & aqua quâlibet VI. feriâ, cum pſalmodiis, litania & devotis ſupplicationibus, nudis pedibus in proceſſione procedentes, populum exhortabantur ut clamarent in cælum, & divinum implorarent auxilium, in illo ſolo ſpei anchoram figendo, qui ſalus eſt humilium, conſolator afflictorum, & miſeriarum medela; qui non in fortitudine equi voluntatem habebit, & qui potens eſt quando vult vincere, & quomodo vult, æquè in paucis ut in multis. Omnia autem proſtibula, & eos qui tabernas ad potandum frequentabant, eos etiam qui cum deciis & aleis tam ſanctum negotium, quantum in ſe erat, fœdantes & corrumpentes ludebant, partim per excommunicationis ſententiam ab exercitu Chriſti vir providus & in officio ſibi commiſſo ſollicitus minabat. Imminente verò quadrageſima, miſertus Dominus afflictionis populi ſui, cùm jam naves per prædictum foſſatum ad ſuperiora fluminis cum magno labore traheremus, & fluvium abſque magna effuſione ſanguinis tranſire nequaquam valeremus, immiſit Dominus regi & exercitui Ægyptiorum tam pingui, unum formidinis aculeum, quod nocte fugiens, caſtra ſua cum tentoriis, & partem magnam ſuppellectilis ſuæ, & navium & animalium nobis reliquerunt. Illi verò qui erant in civitate, videntes dominum ſuum cum univerſo exercitu ſuo à facie noſtra fugiſſe, fugerunt ex majore parte, ita ſe comprimentes in porta, quòd ferè mille utriuſque ſexus in compreſſione ſuffocati mortui ſunt. Alii autem omnes fugere propoſuerant, & nobis vacuam reliquere civitatem; ſed noſtri feſtinantes, & ſummo mane fluvium abſque hoſtium impedimento tranſeuntes, cinxerunt undique civitatem, tam per aquam quàm per terram eam obſidentes; pontem etiam fortiſſimum ſuper naves fabricaverunt, ut hi qui in ſabulo ex parte alia ad cuſtodiendum fluvium & portum remanſerant, ſi opus eſſet, auxilium abſque mora & impedimento ferre poſſent. Audiens autem Coradinus rex Damaſci fratrem ſuum, ſcilicet Soldanum Ægypti, prædicto modo fugiſſe, congregata multitudine copioſa Turcorum, deſcendit ad partes Ægypti, ut fratri ſuo & civitati obſeſſæ ſuccurrerent feſtinanter. Sed & illis qui juxta Euphratem fluvium commorantur, & qui in partibus Babyloniæ & Alexandriæ, in partibus etiam orientalibus valde remotis habitant, in unum contra nos congregatis, noſtris non viſum eſt tantæ multitudini expedire cum armis occurrere, eò quòd magna pars ex noſtris ægritudine detinebatur, equi verò noſtri ex majori parte per totam hyemem mortui fuerant, reſidui verò debiles erant & macilenti. Habito autem conſilio, ex utraque parte foſſati cum propugnaculis noſtrum cinximus exercitum. Turci verò tam per fluvium cum galeis, quàm per terram cum gladiis, arcubus & baliſtis, ex parte foſſati in ſabulo inſultum acerrimum contra nos facientes, divino nos protegente ſubſidio, ad caſtra ſua confuſi redierunt, duobus verò millibus ex ipſis partim vulneratis, partim interfectis; de noſtris verò pauci admodum interfecti ſunt, quidam autem leviter vulnerati. Sed & machinam vehementer ſuccenſam, quam ſuper naves fabricatam ad pontem noſtrum, ut ipſum comburerent, tranſmiſerant, abſque aliquo pontis damno noſtri retinuerunt. Extunc autem expectabant Sarraceni, ut quando inſultum in civitatem faceremus, ipſi ex alia parte inſultum in noſtra caſtra facerent; & ita nos ab impugnatione civitatis retraherent & impedirent. Nos interim petrarias, tribuceta, ſcalas & alia bellica præparantes inſtrumenta, ſub terra etiam fodientes, ut turres murorum dejiceremus, vel civitatem per meatus ſubterraneos ingrederemur. Confidimus in Domino, quòd civitatem tradet in proximo in manus Chriſtianorum: pauci enim in civitate remanſerunt, & victualium penuriâ quàm plurimùm affliguntur. Coradinus etiam cum magna parte exercitus in proximo recedere cogebatur, eò quòd audierat Soldanum Iconiæ, & regem Armeniæ, & filium Saladini cum innumerabili multitudine tam equitum quàm peditum fines ejus ex parte Halapiæ & Damaſci ingreſſos, & contra ipſum Coradinum, ut terram ſuam ſibi auferrent, pugnaturos. Obtenta autem à nobis civitate

Damiatæ, quæ clavis eſt totius Ægypti, adjuvante Domino, totam terram reſiduam de facili Chriſti ſubjiciemus imperio; & ſic demum cum gaudio & exultatione, cum triumpho & gratiarum actione ad terram promiſſionis, ducente Domino, & orationibus noſtris curſum noſtrum dirigentibus, revertemur.

Sciatis quòd ad paſſagium paſchæ de ſtatu exercitus crucis Chriſti pro fide Chriſti coram Damiata decertantis, qualiter ſcilicet in hyeme proximè præterita æquoreis & igneis, aëreis & hoſtibus, in tranſitu fluminis exponebatur periculis, vobis ad plenum ſignificamus. Quomodo autem in negotio prædicto poſtmodum proceſſum ſit, præſentibus declaramus. Sciatis quòd per totam æſtatem præteritam captioni civitatis per ingeniorum erectionem, & frequenter per terram & aquam inſultui vacavimus: & cùm prædictis operam daremus, Sarraceni, agminibus factis, & bellis ordinatis,
(a) in manu potenti (a) licias noſtras expugnabant ita violenter, quòd licias noſtras ſemel intraverunt, quos nos potenter ejecimus, & tam equorum quàm perſonarum ſtragem fecimus copioſam. Et hujuſmodi vexatione nos à propoſito noſtro, quod quandoque proximum fuit effectui, revocabant. Cùmque conſideraremus quòd ſine bello difficili tantum opus non perficeremus; habita prius magna
(b) deliberatione, quis (b) contra noſtra cuſtodiret, & qui nobiſcum egrederentur, & quis galeas & vaſa noſtra dirigeret per flumen, ad expugnanda vaſa & capienda tentoria inimicorum noſtrorum de communi conſilio cleri [redacted] militiæ majorum & minorum de liciis noſtris, agminibus factis, & bellis noſtris diſpoſitis, tam viriliter quàm potenter in die decollationis B. Johannis Baptiſtæ, ad ſedandum murmur populi & quorumdam clericorum exivimus, habentes in firmo propoſito, quòd ſi Sarraceni per virtutem ſanctæ crucis, & per miniſterium noſtrum bello ſuccumberent campeſtri; nos in caſtris eorum, quæ nobis vicina erant, ad unam leucam hoſpitaremur; & ita noſtris per interpoſitionem noſtram ſecuritatem præſtaremus invadendi civitatem, & ſic cum cuneis ordinatè incedentibus, à caſtris noſtris elongaremus. Similiter Sarraceni bellis ordinatis à caſtris ſuis exibant, ita quòd de bello ſecuri eſſe credebamus, & nobis præcedentibus, illi pedem referebant. Cùmque ad foſſatum eorum deveniſſemus, quòd ipſi ad muniendum galeas ſuas in mare effoderant, [redacted] foſſatum illud turpiter dimiſerunt indefenſum. Noſtri verò tranſeuntes, neminem invenerunt reſiſtentem; quia cùm procederent, Sarraceni ordine retrogrado ſe elongaverunt. Majores autem exercitus conſiderantes quòd non expediret ita eos inſequi; cùm non poſſemus comprehendere, & gens noſtra quæ pedes fuit, ſiti & calore ſabuli detenta, & armorum pondere cruciaretur; perpendentes etiam quòd non prodeſſet nobis ad caſtra eorum progredi, quia ipſa tentoria ſua ſubitò fuerant aſportata, cum aſſenſu minorum aſſuit nobis expedire, quòd ad tabernacula noſtra reverteremur: & revertentibus nobis, quidam ex Sarracenis à latere, quidam antè, quidam retrò, lanceis, ſagittis, clavis, & pilis & igne græco nos moleſtabant, ita quòd noſtri pedites & quidam etiam ex noſtris militibus non valentes ſuſtinere, terga dederunt, & versùs licias noſtras in fugam converſi ſunt irrevocabiles, & nos in mediis conflictibus reliquerunt auxilio eorum deſtitutos, quorum magna pars calore & ſiti in ſabulo fugiendo extincti ſunt. Sarraceni verò in milites poſtmodum ita vehementer irruerunt, quòd perſonis & equitaturis intolerabilia damna intulerunt; quod quidam ex militibus noſtris non ſuſtinentes, quidam inde indignati, hoſtes impetebant. Sed Sarraceni includentes diſperſos, qui eorum conſuetudinem non noverant, eos in tantum clavis & enſibus, pilis & igne græco agitabant, quod ipſi ſuccubuerunt: & ita in conflictibus illis perdidimus ducentos milites de militibus Templi & Hoſpitalis & aliis peregrinis; inter quos nobiles viri electus Belvacenſis, dominus *Walte* domini regis Franciæ camerarius, filius ejus vicecomes de Bellomonte, dominus JOHANNES de *Arcbies*, dominus ANDREAS de *Eſporeſche*, dominus ANDREAS de *Nantuel* frater ſupradicti electi, & alii nobiles viri, quidam capti, quidam incluſi ſunt. De populo verò perdidimus circa duo millia. Inimici verò crucis Chriſti noſtros taliter cædendo & tabeſcendo eos, nos uſque ad licias noſtras inſecuti ſunt: & poſt hanc noſtram confuſionem cum ſpoliis ſuis ad tabernacula ſua reverſi ſunt, non ſine tumultu, cachinno & deriſione, nec ſine damno magno reverſi ſunt: & ſingulis diebus coram liciis noſtris revertentes, verbis nos contumelioſis irritant, & opprobriis laceſſunt. Ad hæc ſciatis quòd quidam peregrini mei, quidam quia moram fecerant annuam in exercitu, ad transfretandum ſe præparabant, quod remanentibus timorem pariter generat & rancorem. Præterea noveritis quòd ſicut à quibuſdam exeuntibus à civitate ſponte ſua, & ab aliis [redacted] fugiendo captis didicimus, quòd incluſi non habent quod manducent; qui in tantum fame arctantur, quòd in proximo oportet ut ſe captivos reddant, vel aliquo alio modo pacem faciant, & capta civitate, cum adjutorio pauxillo in reſiduum terræ ingreſſum habebimus facillimum; & terrâ ſubjugatâ cum Dei adjutorio, in Judæam revertemur, muros matris noſtræ Jeruſalem [redacted] aliarum munitionum quæ ſunt in Judæa reædificaturi: quarum muri, turres & propugnacula ad terram funditus proſternuntur.

(a) Liciæ erant caſtrorum repagula, à liciis ſeu ſtraminibus vel funiculis dictæ, quòd ea primùm ex funiculis conficerentur, vel quòd ut ſtamina junctim erigerentur.
(b) f. aulas.

EPISTOLA IV.

Ejuſdem, domino papæ.

CONfiteantur Domino miſericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum, qui portas æreas contrivit, & vectes ferreos confregit, ſubjecitque populos nobis & gentes ſub pedibus noſtris, civitatem gloriæ paganorum, civitatem fiduciæ incredulorum, civitatem munitiſſimam & inexpugnabilem, à multis regibus & populis olim pluries obſeſſam & numquàm ſuperatam, in diebus noſtris ſanctæ Romanæ B eccleſiæ & exercitui chriſtianorum ſubjecit, & cornua peccatorum confregit: aperiens nobis oſtium magnum, ad ſubjugationem infidelium & ampliandum Chriſti imperium: ut captis & ejectis vulpeculis, vinea Dei Sabaoth quaſi nova plantatio propagetur, & faciat uvas quæ faciebat labruſcas, & ubi totiens invocatum eſt nomen maledictum perfidi Machometi, nomen abominabile, quod os dæmonum, nominavit, invocetur nomen benedictum JESU CHRISTI, nomen glorioſum, quod os Domini nominavit: ut cognoſcant Ægyptii Dominum, & convertantur ad ipſum, & ab occi- C dente ad orientem lumen veritatis revertatur. Non enim Deus noſter ut Deus eorum, & inimici noſtri ſunt judices: videntes virtutem Domini & mirabilia ejus in captione civitatis Damiatæ: quod qualiter factum ſit veſtræ dignum duxi ſignificare ſanctitati. Cùm ex parte liciarum noſtrarum & foſſati noſtri pluries nos impugnaſſent Sarraceni, & nihil profeciſſent, ſed multis ex ſuis interemtis, receſſiſſent confuſi, ad ſolita ſuæ pravitatis arma recurrerunt; verbis pacificis & doloſis noſtros decipere & circumvenire tentaverunt, multa no- D bis promittentes, ſi relinquere obſidionem, & recedere vellemus; quæ magna in ſuperficie iis qui minùs cauti erant, videbantur. Primò quidem promiſerunt quòd crucem ſanctam & terram planam cum civitate Hieroſalem & ſepulcro dominico, & etiam omnes quos in poteſtate ſua captivos detinebant Chriſtianos, redderent, & pecuniam pro muris Hieruſalem reparandis nobis darent. Secundò quoddam caſtrum in territorio Tyri ſitum, quod *Tum* dicitur, cum quibuſdam aliis munitionibus, *Biaufort* & *Sephet* & Belinas, cujus mu- E ros deſtruxerunt, nobis reddere promiſerunt. Caſtra autem munitiſſima, ſcilicet Craceum & Montem-regalem volebant retinere; ſed pro ipſis annuum cenſum nobis promittebant. Quod multis ex peregrinis noſtris magnum & omni acceptione dignum videbatur. Hi verò qui experimento fraudes vulpium agnoverant, & maximè Templarii & Hoſpitalarii S. Johannis, & S. Mariæ Alemannorum, dominus etiam legatus cum patriarcha, archiepiſcopis & epiſcopis, & univerſitate cleri, & quadam parte peregrinorum, verbis eorum ſeductoriis nullatenus aſſenſum præbebant; eò quòd

A intenderent Sarraceni ſub occaſione ſimulatæ pacis exercitum Chriſti diſſipare, ut recedentibus peregrinis qui nobiſcum erant, & aliis qui hoc audirent non venturis, terram planam recuperarent, & Jeruſalem cum monte Thabor & aliis caſtris collecta, contra nos multitudine & fortitudine ſua, recuperarent. Crucem verò ſanctam eos nullo modo habere credimus, cùm Saladinus & alii Sarraceni, recuperatâ à noſtris Accon civitate, eam diligentiſſimè quæſiſſent, ut captivos ſuos à morte liberarent, & non potuerunt eam invenire. Sic ergo inter noſtros facta eſt diſſenſio & diſcordia: quod etiam ipſi Sarraceni intendebant, & modis omnibus procurabant. Conſideravit autem dominus legatus vir cautus & providus, & in negotiis Dei peragendis vigil & ſollicitus, quòd hæc diſſentio & mora maximum trahebat periculum, & quòd gratia Dei abutebantur, cùm civitatem à nobis auferrent, his qui in civitate erant partim mortuis, partim ægrotantibus, & inediâ & fame tabeſcentibus. Pauci in ea remanſerant, qui valerent defendere civitatem. Soldanus tamen de nocte tam per terram quàm per aquam pro poſſe ſuo novos in civitatem mittebat pugnatores. Unde dominus legatus non ſuſtinuit amplius expectare: paucis tamen quod conceperat revelavit, ſcilicet quibuſdam clericis ſuis & militibus de familia ſua, in quibus confidebat, ne quidam ex noſtris malitioſè inſultum impedirent, & ne Sarracenorum exploratores hoc ſecretum ejus ipſis nunciarent. Ante mediam autem noctem conſurgens, cum militibus & ſervientibus ſuis ad foſſatum pervenit civitatis. Sarraceni verò quemdam pontem deſtruxerant, quo mediante, ad foſſatum, ad primum murum civitatis, & ad portam ejuſdem muri erat acceſſus. Dominus verò legatus cum ſcalis & aſſeribus pontem præparari præcepit, ut ſic ad portam primi noſtri tranſirent, accenſoque igne vehementi juxta portam, ipſam combuſſerunt. Deinde feſtinantes, & per medios ignes tranſeuntes, inter duos muros ſeſe viriliter receperunt: & igne accenſo ad portam ſecundi muri, ſecundo moroſcalam applicantes aſcenderunt. Alii verò medios ignes ſecundæ portæ combuſtæ tranſierunt. Sarraceni verò qui in civitate erant, in ſtupore & puſillanimitate converſi, & confuſi & diſſoluti corde, & concuſſi timore, confractis viribus, & de defenſione ſua deſperantes, modico conamine reſtiterunt. Unde factum eſt quòd nullis ex noſtris interemtis, uno autem leviter vulnerato, Dominus in manus noſtras miraculosè tradidit civitatem, gloriam ſuam alteri non dedit, triumphum verò S. Romanæ eccleſiæ, & ejus legato, & chriſtianitati tradidit. Quoſdam verò ex noſtris qui gloriam propriam quærebant, & jam contentioſè agebant de ſpoliis & partitione civitatis, hac gloria more ſuo privavit. Illuceſcente verò die videns Soldanus & exercitus ejus vexilla noſtra ſuper turres erecta, ingenti terrore concuſſos & dolore & mœrore fugientes caſtra ſua, cum

ponte,

ponte, quem ſuper fluvium fecerat combuſſit, A pro certo ſciens, quod ſi Dominus per gloriam ſuam & providentiam noſtram vobis in proximo paſcha multitudinem peregrinorum miſerit, quod totam terram Ægypti de facili obtinemus; & cognoſcens quod Dominus pro nobis reprobatis & confuſis Sarracenis miraculosè pugnavit. Cum enim in Februario, in die feſto Beatæ virginis Agathæ, in nonis ejuſdem menſis, fluvium Nili, qui alio nomine Gyon nuncupatur, fugientibus Sarracenis, tranſierimus, & undique civitatem Damiatæ tam per aquam, quàm per utramque inſulam obſidione cingeremus, plus quàm quadraginta millia Sarracenorum infra muros civitatis in- B cluſi remanſerunt. Poſt novem verò menſes, ſcilicet menſe Novembris, in nonis ejuſdem menſis, captâ civitate, vix tria millia Sarracenorum invenimus; inter quos vix centum ſani remanſerant, qui poſſent defendere civitatem. Dominus enim vulnere peſſimo percutiens inimicos noſtros, evaginavit gladium ſuum poſt eos, & interfecit eos à majore uſque ad minimum, & à ſedente in ſolio uſque ad mingentem ad parietem, in femoribus & poſterioribus illos percutiens, opprobrium ſempiternum dedit illis, adeo quòd cùm ingrederemur civitatem, tot invenimus cadavera C mortuorum ſuper terram, quòd pauci vivere manſerunt ex Sarracenis, & tot mortuos ſepelire non poterant, quòd fetorem & aëris corruptionem vix aliquis poterat ſuſtinere. Purgatâ autem civitate, dominus legatus, & patriarcha cum clero & univerſo populo, accenſis candelis & luminaribus, cum hymnis & canticis, cum laudibus & gratiarum actione, in die purificationis B. Mariæ proceſſionaliter ingreſſus eſt civitatem. Fecerat autem dominus legatus præparari maximam baſilicam, in qua in honore beatæ virginis Mariæ, cum lacrymis & devotione magna, D populo circumſtante, celebravit; in qua etiam ſedem archiepiſcopalem inſtituit; multis etiam aliis infra ambitum civitatis conſtitutis eccleſiis, ejecto perdito Machomete, divinum officium diebus ac noctibus ad honorem Dei & ſanctorum ejus jugiter adimpletur, & diverſis in eccleſiis diebus ſingulis à ſacerdotibus in illis conſtitutis Patris Filius offertur. Invenimus autem in civitate valde pauca victualia; aurum verò & argentum & pannos ſericos cum veſtibus pretioſis, & aliam multam ſupellectilem reperimus in civitate; ſed quoniam mul- E ti fures & raptores, nomine ſolo peregrini, Deo odibiles, domino legato non obedientes, ſicut Achor cupiditate excæcati, in exercitu noſtro ſupra modicum temporis erant maledicti homines; Sarraceni verò maximam partem pecuniæ partim in terram abſconderant, partim in fluvium projecerant, vix ad utilitatem communitatis quadringentorum millium bizantiorum pretium colligere, & inter nos dividere potuimus. Idcirco murmur & ſcandalum non modicum, rixæ & contentiones exortæ ſunt in populo inſipienti & indiſciplinato.

De captivis verò Sarracenis, quos in civitate cepimus, quadringentis de melioribus & ditioribus retentis, ut captivos noſtros facta commutatione cum ipſis, recuperare poſſemus alios omnes, eò quòd ſumtuoſum eſſet nimis tot homines paſcere, vendidimus chriſtianis, ut ſervirent eis in perpetuum, exceptis parvulis, quos ego cum labore magno & expenſis feci reſervari: quibus baptizatis, plus quàm quingenti, ut credo, poſt baptiſmum primitiæ Deo & Agno tranſierunt. Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, &c. Alios autem, præter illos quos retinui, quibuſdam amicis meis commiſi, ut eos nutrirent, & litteris ſacris ad cultum Dei imbuerent deſtinavi. De conſenſu verò peregrinorum dominus legatus dominium civitatis cum pertinentiis ad ampliationem regni Hieroſolymitani regi Hieroſolymitano contulit in poſſeſſionem perpetuam. Domos verò civitatis cum quibuſdam turribus, ſecundùm varias nationes, qui ad hoc electi fuerant, peregrinis diviſerunt. Erant autem in ambitu primi muri viginti octo turres majores, exceptis minoribus, quarum munimine inexpugnabilis erat civitas, niſi Dominus miraculosè populo tradidiſſet chriſtiano. Non ſolùm autem illam, ſed & civitatem Thaneos cum caſtro adjacente octo turres inexpugnabiles habente, quod ex nulla parte poteſt obſideri, non minori, ut dicunt, Dominus miraculo nobis ſubjecit. Civitas autem Thaneos cum ejus dioceſi ſub Damiata metropoli continetur. In his omnibus gloriam ſuam alteri non dedit Dominus; ſed ne triumphum multitudini noſtræ vel viribus humanis poſſemus aſcribere, ut humiliaremur, & cum propheta Domino confiteremur: *Non in arcu meo ſperabo, & gladius meus non ſalvabit me.* (Pſal. 43. 7.) *Dominus mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit, qui pauperem facit & ditat, humiliat & ſublevat*, (1. Reg. 2. 6.) multis tribulationibus & variis perſecutionibus ad purgationem peccatorum, & majorem coronam electorum, antequam civitatem nobis traderet, permiſit affligi populum ſuum; inimici verò noſtri exaltati ſunt ſuper nos, ſicut ſcriptum eſt, ante ruinam exaltatur cor. Cùm enim in multitudine magna tam equitum quàm peditum quadam die exirent noſtri ad pugnam contra Soldanum, tamquam nihil timentes, ſed in fortitudine ſua confidentes, non propoſuerunt Deum ante conſpectum ſuum, non cum lacrymis & devotione, ſed cum pompa & elatione. Multi tantùm propter lucrum & commodum temporale contra hoſtes perrexerunt. Soldanus verò, qui primus frequenter per experientiam didicerat quòd pauci ex noſtris, dum ponerent Deum adjutorem ſuum, multos ex ſuis abſque magna difficultate ſuperaſſent, non eſt auſus exercitum noſtrum expectare; ſed paulatim noſtris ſubſequentibus cum tentoriis ſuis & omni ſupellectili ſua fugiendo cedebat. Cùm autem infra foſſatum quo Soldanus caſtra ſua cinxerat, exercitus noſter perveniſſet, paululùm tamquam feſſi ex itinere

noſtri ſubſiſtentes pauſaverunt. Tunc mirum in modum, inimicis noſtris nondum inſequentibus, quidam ex noſtris terga vertentes non fugati fugerunt. Quod videntes quidam ex noſtris militibus corde conſtantes, & de fuga noſtrorum admirantes, mirabiliter dolentes, ut à poſteriori exercitum cuſtodirent ordinatè, conſertis aciebus, ſecundùm ordinis militaris diſciplinam paulatim ſubſequebantur, & ſic abſque damno magno reverti poſſet exercitus, niſi quidam ex noſtris impetum ſubſequentium Sarracenorum, qui noſtrorum equos ſagittis vulnerabant ſuſtinere volentes, relictis ſociis ſuis, pauci multos invaſerunt Sarracenos; ex quo factum eſt, ut illo die priuſquam ad caſtra perveniremus, pluſquam mille ex noſtris amiſimus, quibuſdam gladio interfectis, aliis captis, equis ſuis vulneratis, & præ calore deficientibus; multis etiam peditibus propter æſtum ſolis ſiti extinctis; quidam etiam ſolo timore, juſto licèt occulto Dei judicio in inſaniam converſi expiraverunt. In illo autem die pluſquam ducentos milites amiſimus, quibuſdam interfectis, aliis verò in captivitate ductis. Capti autem fuerunt nobiles viri electus Belvacenſis, & frater ejus ANDREAS DE NANTUEL, dominus JOHANNES DE ARTHIES miles ſtrenuus, dominus ANDREAS DE ESPOISSE, dominus GUALTERIUS camerarius regis Franciæ, & filius ejus vicecomes de Bellomonte, frater domini Andegavenſis epiſcopi dominus ODO de Caſtellione, & multi alii: multi verò die illo coronati ad Dominum feliciter migrarunt. Ego verò die illâ abſque armis cum cappa & ſuppelliceo, & domino legato, & patriarcha, qui crucem ſanctam ferebat, exieram, & non placuit Deo cum ſuis martyribus indignum & miſerum me vocare, ſed adhuc voluit me ad laborem & dolorem reſervare. Multis etiam tribulationibus noſtram Dominus compreſſit ſuperbiam: naves enim noſtras cum ſcalis ex parte fluminis muro civitatis applicantes frequenter repulſi ſumus, Sarracenis ignem græcum projicientibus, & bellicis machinis, quæ petrariæ dicuntur, lapides jaculando quoſdam [illegible] noſtris interficientibus. Ex parte verò terræ cum

A labore & expenſis magnis fodientes, aquis foſſati impedientibus nihil fecimus. Cùm autem bellica quædam inſtrumenta, quæ cattos nuncupant, verſus muros civitatis traheremus, ignem græcum copioſè projicientes Sarraceni, multis ex noſtris vulneratis, illa combuſſerunt. Multis etiam nobis invitis vel ignorantibus, quandoque ex parte terræ, quandoque ſub aquis per fluvium civitatem ingredientes, non modicum his qui in civitate erant conferebant ſolatium. Noſtri verò rete magnum ex tranſverſo fluminis protendentes, facti piſca-

B tores hominum, tranſeuntes Sarracenos capiebant. Jam verò omnibus attentatis, quid ampliùs faceremus, vix excogitare valeremus. Longè enim fortior erat civitas paulò antequam caperetur, quàm in principio obſidionis. Dominus autem ſibi victoriam reſervabat, meritum autem noſtrorum laboribus non negabat. Confidimus autem in Chriſto, qui portas nobis Ægypti miraculosè aperuit, quòd Chriſtianorum imperio ſubſidium ſubjiciet, Ægypti tenebras illuminando, & in fines orbis terræ eccleſiam ſuam dilatando. Vos autem ſine intermiſſione orate pro exercitu JESU

C CHRISTI, ut in terra promiſſionis vinea Domini propagetur, eccleſiæ reparentur, infideles ejiciantur, fides reſtauretur, ut ædificentur muri Jeruſalem, quos inimici noſtri ſubverterunt. Tunc acceptabit ſacrificium juſtitiæ, oblationes & holocauſta, & adorabimus in loco ubi ſteterunt pedes ejus. Noveritis bellatorum qui erant in civitate Damiatæ XLV. millia [illegible] prima obſidione illius, præter parvulos, decrepitos & mulieres, qui

D fuerunt XXXV. millia computati, & præter CCCC. bellatorum, qui miſſi fuerunt à Soldano ad ſuccurſum Damiatæ de nocte per terram; quos ferè omnes in manibus eorum fidelium ad honorem ſui nominis miraculosè Dominus concluſit: quia dum per caſtra noſtra ingrederentur, ut infra civitatem reciperentur, noſtri eos perceperunt, & C. & XXXVIII. ex eis interfecerunt, & circiter XXX. ad exercitum Soldani reverſi ſunt. Reſidui verò ſeſe infra civitatem receperunt.

ERNESTUS,

SEU CARMEN

DE VARIA ERNESTI BAVARIÆ DUCIS FORTUNA,

AUCTORE ODONE.

Ex MS. Cl. viri Jacobi Du Poirier Doctoris Medici.

ADMONITIO PRÆVIA.

C*Armen ſequens octo diſtinctum libris ſuppeditavit nobis clariſſimi viri Jacobi* Du Poirier *apud Turones doct*[illegible] *medici codex manuſcriptus ante annos quingentos exaratus. Nullum quid*[illegible] *in capite præfert, ſed in fine dumtaxat duo hæc habet verba,* Explici[illegible]*, unde colligas* Erneſti *titulum ipſi inditum fuiſſe. Cùm autem illud attentiùs* [illegible] *Erneſti Bavariæ ducis vitæ ſeriem, varioſque fortunæ ipſius eventus eleganter de*[illegible] *deprehendi, quapropter explicationis majoris gratiâ hunc ei titulum præ*[illegible] Ernestus, ſeu carmen de varia Erneſti Bavariæ ducis fortuna. *Auctor ipſe nomen ſuum clarè enunciat in fine libri octavi in quo hæc habet:*

Alberte benignus

Accipito quem dat tibi ſupplex Odo laborem.

Quibus ex verbis non modò auctoris nomen, ſed & ætatem cognoſcere poſſemus, ſi conſtare poſſet quis ille eſſet Albertus, cui ſuum Odo laborem offert: quem certè antiquiſſimum eſſe nemo jure negare poteſt, cum ex quo illum eruimus codex quingentos ſaltem ſuperet annos. Sed quicumque tandem ille ſit Odo, quicumque ille Albertus, certe opus judicio eruditorum virorum publica luce non indignum cenſemus.

LIBER PRIMUS.

PRimus ut à primis prudens infantia annis
Creverit ERNESTI, *quantam decet undique famam*
Sparſerit. Ebalia verſans arcana Sophia,
Quem ſenſit dum plena virum menſura dierum
Balteus accingit. Cæſar fundamina ponit,
Et Parthenopolis ſtructuras erigit urbis,
Tædas conciliat, in vita pignus adeptus
ERNESTUM, *ſibi jura ſui dans omnia regni.*

ARdua Francorum dicturo principis arma
Clyo, fave, vireſque doce, quibus invida fregit
Oci, nec immeritæ ceſſit; ſed reſtitit iræ A
OTTONIS, quantoſque refer ſuperare labores,
Quotque ſibi dedit inſtabilis Dea vincere caſus.
Nam multi dominus fati, magnuſque deorum
Æmulus ille ſuos tantis virtutibus annos
Implevit, quod in ore ſui langueſcit Homeri
Pelides, & clara ſtupet cum Cæſare muſa.
Tuque tuis memorandus avis, cujuſque pa-
rentum
Inſignes clarâ colit Thuringia laudes,
Quo Parthenopolis exultat præſule, quantum
Utraque gaudebat CAROLO Germania rege
Muſis ades, tempuque hederâ ſuccinge ſecundâ.

Daque novam, quam fœcundo ſub pectore portas
[a] (a) Hippocrenis aquam, nec eum tibi ſperne laborem
Aſcribi, mentemque meæ moderare Camœnæ.

Ernesti infantia.

Vix molli natura domo, puerique tenellis
Exierat cunis, dum Feſcennina propinquis
Necdum verba notis orſus loqui, & ubera primi
Pene bibens anni, nec adhuc tractabilis omni
Pro ſtudio, matriſque pio nutritur amore,
Quæ pollens alto ſublimis ſanguine morum,
Plus virtute nitens, cum Martha ſola miniſtrat,
Solaque ſollicita eſt, Francorum provida genti
Notica jura regens; tamen hoc inter meliorem
Contemplativæ partem ſortita Mariæ.

Literis imbuitur.

Mox primæ ætatis decurſo tempore, voci
Promtior, & digitis ad formam ductilis omnem
Impubiſque puer, matris ſolertior aſtu,
Cura ſuæ gentis, cupido quem corde futurum
Expectat dominum, Triviæ committitur artis
Amandus ſtudio, variaſque agnoſcere linguas.
Qui non ancipiti diſcernens mente magiſtrum,
Ore bibit ſitulâ, puerum non computat annis:
Sed geſtans in corde virum, commenta Sophiæ
Nobilis inquirit, diſcens quid littera, quid ſit
Syllaba, quot partes, quæ, cujus partis origo,
Quot verſus currat pedibus, quid barbarus error,
Quid ſolœciſmus peccat, quantumque poëtis
Indulſit veniæ ceſuræ larga poteſtas,
Quid genus & ſpecies quærit, quid differat, & quid
Accidit à poſitis, quid ſyllogiſmus acutis
Cornibus intrudat, pugiles quibus armet elenchis
Magnus Ariſtoteles, triplicem cum rhetore cauſam
Diſcutit, ornatis palpato judice verbis
Perſuadere ſciens gnarè, cauſamque tueri
Si volet injuſtam, juſtam corrumpere doctè.

Aſtronomiæ dat operam.

Inde viro propior, forti vicinior ævo,
Spectandus juvenis, propè pubeſcentibus annis,
Et ſparſis prima malis lanugine, magno
Parturiens animo, non ſat cognoſſe Latinæ
Gentis habet rivos, ſitiens guſtare profundos
Græcorum fontes, & ſtatim Cecropis urbem,
Cui multis coram ſuperis Tritonia nomen
Immortale dedit, adiens, morumque fidelis
Aſſumens operis, totum ſub pectore cœlum
Ducit, & aſtrorum leges cauſaſque latentes
Cum rebus penetrat, medium quem circulus axem
Plus premat, indagat, & quo ferventior, in quo
Sol ſit frigidior ſigno, dum ſiſtat & unde
Libra pares faciat noctes, quo quælibet ortu
Stella micet, quantos ſeptem ferat impetus orbes,

A Quamque domum quis poſſideat, quot paſſibus à ſe,
Ordine quo diſtent, feralem quis vetet ignis
Inſanire ſenem, quando dea quomodo Martis
Peccet adulterio, ſegetes quo ſidere lætas
Læta Ceres faciat, in tempora quattuor annum
Qui bene diſtinguat, ubi proxima ſuſcitet æſtas
Veris luxuriam, gravidum prægnantibus uvis
Temperet autumnum, quæ mandans omnia cellæ
Pervigil extremæ, cunctis pictura coævis
Effulgens, adjicit plures cognoſcere ritus,
Et quantum natura ſuas in corpore vires
B Extendit, tantum virtutes moribus auget.
Se titulis laudum depingens, omnibus unus
Jam placet ERNESTUS, ERNESTI nomen in omnes
Proclamant fines, nec nobilitate ſecundum,
Non aiunt virtute parem, Bavaria tantum
Aſpirat devota ducem, tantique tyranni
Fræna pati, tantumque ſibi luceſcere ſolem.

Fit miles.

Ille domum pulcræ referens præconia famæ,
Jam totum monſtrante virum, magnique loquente
Vultu ſigna animi, clypeo maturus & armis
Induit enſe latus, cognati ſanguinis unum
C Militiæ ſocium, WECELUM nomine, multum
Expertum, duraque fide nimis experiendum
Aſciſcens, hic enim teneri cunabula ſecum
Lactis agens, animis ſibi compar crevit & annis.
Jam gentis tutela ſuæ patriæque, conſcii
Irradiat meritis, animo cuſtode remoto
Imperat, & nulli jam plus fingendas, habenas
Contrahit ipſe ſuas, variis ſpectacula ludis
Exercet, doctam fingens baliſta ſagittam;
Ludens in gladiis, celeres præcedere curſu
Et foſſos aptare ſciens, ſic plurimus illi
Jam favor arridet, omnis pro munere vitam
D Expendens miles, præceps in bella ſatelles
Hoc gaudet Domino, quoniam virtutibus aurum
Vilius effundens, largitur digna manipulis
Donativa ſuis, turpem non erigit, aut quem
Curva nimis natura premit, ne faſcibus altis
Degens objectis dediſcat parcere ſervis.
Nam ſemel à pluvio ſi torrens ferbuit auſtro,
Neſcit habere viam, ſed fruges eruit, arva
Mergit, & æterna fertur perocior unda.
Acrior eſt, ſi quando miſer ſurrexerit, orſi
Nec meminiſſe ſui ſcit temporis, ipſius aures
E Obturat precibus, à paupere viſcera claudit,
Contracti dominos ruris quos pauperis agri
Cenſus alit, nec quos magno genus addit Iulo
Morum conſpicuos, naturæ divitiis intus
Multis exaltat feodis, & rebus honorat,
Si quotiens inopis cum divite cauſa laborat
Debilis, in rugas ducto perpendit ocello
Examen trutinæ, ne currens calculus uſque
Erret, & oblato treſſem præponderet aſſi
Non cari ſe flectit amor, non palpat amici

(a) Hippocrene fons in Bœotia muſis ſacer.

Blanda manus, nuſquam perſonas accipit, & non
Curat adulanti linguâ præcordia pingi.
O pœnalis homo, tua cur diſcretio dormit
Et ſtertit ratio? quid te ſacer æris avari
Paſcit amor? quare lacrymoſa pecunia cogit
Qualibet in facinus? rediit lex Roſcia centum
Virtutes certo faciens ſenuiſſe liceri
Primas in precio ſedes & dulcia vendens
Verba fori, nec nobilis eſt niſi ſolus & omnis
Depoſiti quem nobilitant in fœnore nummi.
Proſtant jura, fides ſe parvo perfida quæſtu
Proſtituit, linguamque facit nider meretricem.
O miſeri, vitam cur non in moribus iſto
Ducitis exemplo, nec vos cognoſcitis hujus
Principis in ſpeculo, qui fortior eſſe ſuperbis,
Simplicibus minor? Aſſueſcens, non lite, ſed alto
Subjectos domat ingenio, ſibi litis agendum
Dum quid ſorte videt, equites audacior ipſo
Audaces animat, alios in prælia ſegnes,
Munus emit, magnaſque parit torpentibus iras.
Retrogrados revocat, fug entibus imperat, & dum
Læta triumphatis ſignis victoria magnum
Conducit ſub caſtra virum, blanditur amicis
Militibus, grateſque facit, diſſuta reſarcit
Corpora vulneribus, argenti mentibus ægris
Infundens vinum, magni medicus bonus auri
Apponens oleum, ſic improbus allicit omnes,
Ut ſolum non bella pati, ſed ad omnia ſecum
Damna rapi, vitamque velint exponere morti.

Præclara Ernesti docta.

Interea mater viduo cum turture degens,
Caſta thoro, ſolum geſtans in pectore Chriſtum,
Exultat tantæ prolis dulcedine, gaudet
Quòd ſua felici tumuerunt viſcera partu:
Et cultu formâque decens, in mente columbam
Simplicitatis habens, pollens in divite cenſu,
Magna gente potens, ſpernit connubia, multis
Principibuſque petita procis, ne lædere famam
Quis poſſet nati, vel contrectare lucernam.

Mater ipſius in viduitate pie vivit.

Temporis illius Cæſar mitiſſimus OTTO
Relliquias Troum populos urbemque vocatam
Auſpicio tenuit, & libertate ſoluta
Aurea reſtituens Saturni ſæcula, pacem
Auguſtam reddit Latino, imbremque furoris
Teutonici feriens non ortu ſiſtere ſolis
Suſtinet ac obitu, quin extra climata terras
Extra annum poſitas, [illegible] noſtri ſydera cœli
Imperio terret, Riphæos nomine montes
Tranſit, & indomitas Thanaïs manſueſcere gentes
Cogit, Hyperboreas aſtringens Gabidus undas.
Attamen inter pompas cum tempore fluxis
Cor non apponens rebus, docet exterioris
Mortales faſtus hominis, laudatque deorum
Interiore Deum, [illegible] credens quantumque ſupremum
Diluxiſſe ſibi ſolem, mirabilis artis

Ottonis Cæſaris pietas.

A Penſat opus, magnumque Jesu deſpondet honorem.
Eſt ubi frugiferis Saxonum funditur arvis
Albea, non preſſus clivo, nec colle levatus,
Sed locus in plano patriæ virtutis honore
Laudandus, gentis in quo devotio, miri
Et labor auctoris, nihilo de monte reciſum
Erigit in titulum lapidem, cui nectitur omnis
Angulus, & ſacri ponit fundamina templi
Parietibus niſi quadris teſtudinis arcus
Trophis falcantur, Gygo de marmore ſurgunt
Structuræ ſuſtentantes onus omne columnæ,
Et Reſus Ynachiis horis doctiſſimus omnes
B Mentiri formas, & rerum ferre colores
Pingit ibi ſtupidam Gabrielis voce MARIAM
Mox imprægnari, puerum ſine ſemine natum
Pannis involvi, poſitum præſepis in arto,
A brutis noſci, primi gaudere jubentur
Cuſtodes pecorum, poſt circumciditur Infans,
Appellatque JESUM, tres ſtella præambula Reges
Conducit, Puer in templo mundatur, & intrat
Ægyptum profugus, atque idola turbat ubique.
Abſentem quærit Joſeph cum matre, refuſas
In Cana commutat aquas, baptiſma lavandis
Sanctificat culpis, nato dat lumina cæco.
C Leproſos mundat, febres & morbida curat
Corpora, reſtituit linguas, aureſque recludit,
Siccus calcat aquas, & ventos placat, ademtas
Corporibus reddit animas, & millia quinis
Quinque cibat libis. Zabuli tentamina perfert.
Eſurit, & lapidum fugiens à jactibus exit,
Ejicit è templo vendentes, & deitatis
In ſpeciem tranſit, terrens fulgore videntes.
Inde ſedens aſino pueris laudatus Hebræis
Intrat Jeruſalem, tinctum paropſide panem
In cœna Judæ tribuit, lavat inde ſuorum
Extergitque pedes, Judæis venditur, arctis
D Corripitur, ſpinis perplexam ferre coronam
Cogitur, irriſus probris, cæſuſque flagellis,
Figitur in ligno, ſitiens potatur aceto;
Expirat, mortiſque domum prædatur, & ipſam
Intus mortificat, victor de morte reſurgit,
Noſcenduſque venit, poſt mentes diſcipulorum
Roborat; & cælos ipſis mirantibus intrat.

Templum exſtruit.

Propoſitum dum ſumma dies extrema laborem
Dum manus impleſſet, motus pulcredine facti,
E Ductus amore Dei Cæſar, multæ ditionis
Dote locum ditans, ubi magnum conderet archi
Nomen epiſcopii, plureſque filia matri
Huic facit eccleſias, & ſana mente manentem
Hic non eſſe domum recolens, ſupplexque futuram
Inquirens, magnam majoris fœdere cambit
Architecturam, ſacræque ditat Legioni
Gentis Thebeæ, quam dira peremit Agaunus,
Sanguinis inde ſuas ſatiavit Rodanus undas;

Archiepiſcopatum erigit.

Ubi ipſa jacet.

A Mox Parthenopolis nomen diffunditur urbis,
Et celebri fama totum diſcurrit in orbem,
Cui Deus hoc laudis adjicit, tribuitque ſalutis,
Ut poſt non longum digniſſima Cæſaris uxor
Carnis projiciens veſtem, reducique reducens
Igne polis animam, reliquam commendet in illa
Terræ materiam, quæ Chriſto tam pretioſum
Depoſitum lætatur humi ſervare talentum.
Illa ſuis magnos quos viderat Anglia reges
Major avis, claroque patrum præclarior ortu,
Mundo prodierat nulo quod cogeret aſtri
B Sole ſui noſtræ tenebras rareſcere noctis,
Quæ ſub luce pio diffundens nectara vultu,
Nocte rigans ſtratum lacrymis, & fletibus undans,
Prodigiis fulſit, dum molles ſpiritus artus
Fugit, & angelicis juncta eſt EGIVA choreis.
Felix illa domus, cui condi nomine tanti
Contigit auctoris, longè felicior altis,
Semper culta veris, jam feliciſſima facti
Cui dono gaudere licet ſub præſule tanto.

Otho propoſitum de ſecundis nuptiis ſuis patefacit proceribus.

Uxoris de morte dolens, ſpem Cæſar in annum (a)
Differt connubii, quem quando Phœbus eodem
C Evolvit ſigno, regni majoribus ad ſe
Principibuſque viris ex omni gente vocatis,
Sic ait: O mundi proceres, regnique fideles,
Quorum poſſe meum eſt, per quos mihi debitor orbis,
Me ſine parte mei jam pridem vivere ſcitis,
Et vacuo mœrere thoro, ſed gloria pleni
Ut regni redeat, unam mihi quærere duxi,
Quæ ſocias mecum mundi moderetur habenas.
Dicite quam tanto ceſſetis nomine dignam,
Et quæ gemmigeræ ſuccedet juſta coronæ.
Sollicitì proceres, regis poſt verba petentis
Magna, ſive ſecum conſulùnt mentibus illi
D Quæ ſedeat conjunx, quæ mota regna gubernet,
Et celeri mentis oculo quantocius omnem
Luſtrarant axem, dum clarior omnibus una
Stella ſuos miri ſplendoris lumine vultus
Percutit, & magnum cogit palleſcere ſolem
Francorum domina & princeps, ſine crimine mores
Oſtendens, vitamque notis & labe carentem,
Hæc placet, & ratio ſoli ſe colligit illi.
Tum regi ſponſam ferunt, mentesque revelant
E Conſulti: Regum, dicentes, optime, durum
Quod petis eſt, noſtrique labant ſub pondere ſenſus.
Sed quia quando rogat majeſtas, imperat; alti
In faciem loquimur Chriſti, quòd femina lecto
Nuſquam digna tuo eſt, niſi per quam Francia cælo
Junctior Eoo, & primo conterminia ſoli
Flores ADELHEIDIS hujus fragrantia mundo
Balſama diſtillat oleum, venerabile nomen
A Omnibus effudit, hanc dignam fama futuram
Deſtinat imperio, ſola hæc tibi convenit uxor.

Adelheidem uxorem petit.

Principibus Cæſar auditis, protinus omnem
Incendit mentem, ſanctumque ſub oſſibus ignem
Accipit, & dominæ feſtinus talia ſcribit.
OTTO rex regum, cui longa potentia rerum
Servit, ADELHEIDI ſtabilem cum pace ſalutem.
Exemplum nomenque tuæ virtutis ubique
Semper honorandum, quo cunctas vincis & ipſam
Penelopen, quæ cauta leves laniare labores
B Irrita vota precum ſpes & deluſit amantum,
Te dignam nobis conſortem jactat, & unam
Eligit è multis uxorem, tuque potentum
Annue conſilio procerum, concede jugalem
Jurandique fidem thalami, tibi maximus orbis
Dos dabitur, ſubſolanos calcabis Hyberes
Et Gaditanos, quos juxta cælifer Athlas
Ardentem ſtellis contorquet fortiter axem.
Tuque Parathomos coges, terrebis Alanos
Et Scytas ſiccis quacumque ſub aſtris
Te tua Roma colet, Siculis tua dona tyrannis
Impones, tua placatas Alamannia mentes
Subjiciet, ſolito cedet Thuringia faſtu,
Manſuefacta tuis Saxonum nobilis ira
C Procumbet pedibus: ſed jam quid plurima dicam?
Quo ſubcumque tibi populus deſerviet orbe.

Ad quam legatos mittit.

Cæſar ut effudit animum decieſque relegit
Voce verba ſui, formæ regalis in auro
Appendit faciem, legatos mittit honeſtis
Moribus inſtructos, quorum reverentior annis
Aſcarii comes, & ſtudio doctiſſimus oris
Affatur dominam, dicens: Digniſſimus orbis
Et rex, & dominus, procerum conſulta virorum,
Omnis turba petunt, ut quicquid littera præſens
D Addit ad exhibitam, tibi dixerit aure benigna
Accipias, gratoque velis deducere facto.
Miratur multum domina, & res ambigit ira
Quid velit, hincque pudor, ſtupor hinc verecunda pudici
Signa ferunt animi, mentemque, ut littera dixit,

Hac ex de re filium conſulit.

Explicuitque ſuam, Chriſtum qui cognitor omnis
Eſt hominis, quem nulla latent abſcondita, toto
E Conſulit ex animo, quos factum ſponderat iſtud
Eventus, finem ſi fors inquirat honeſtum.
Et mox conſilio ſecum dictante ſuorum
Imperat acciri natum, ne neſcius ille
Quid facto poſt objiciat, mora nulla vocatum
Tardat, reque ſuper verbis reſpondet adultis,

Qui probat aſſenſum.

Dicens: O mater, unam cui debeo ſemper
Hanc animam, cui cuncta meæ do tempora vitæ,
Jam magno gratare Deo, votiſque precare

(a) Olim ſecundas nuptias ægrè ferebat eccleſia, ſed neque leges civiles eas niſi evoluto anno ab obitu conjugis permittebant, ut conſtat ex codice Theodoſiano lib. 3. tit. de ſecundis nuptiis.

Aſſiduis, cujus ſi te clementia tanto
Condignam vult eſſe viro, totoque potiri
Decrevit mundo, ſi te conſenſus in unam
Acceſſit procerum, votis accedere dignis
Te moneo, tantiſque peto ſuccedere lectis.
Audito mater nato, gaviſa remittit
Miſſos, conjugii faciens promiſſa petiti:
Cujus ut attendas populi clamavit ad aures
Rumor, lætantur omnes, ſua gaudia Cæſar
Vix differt, largas expenſa divite tædas
Inſtruit, & proceres ſolemni convocat omnes
Edicto, vadenſque viris ſtipatus utrimque
Vindicta jam donatis, ſententia quorum
Utilior regno, quorumque eſt Neſtor in ævo,
Herbipolim vadunt, ubi dum celebratio legis (Celebrantur nuptiæ.)
Ac arrhæ teſtata fides connubia pacto
Firmarunt ſtabili, placidi cui Mogus in undis
Abſorptus Rheni fecit Maguncia nomen.
Hos recipit, ſacrique thori commercia ſanxit.
Arrident ſuperi, geminantes tempora noctis,
Pronuba Juno venit, partus Lucina ſecundos
Promittit, fauſtos concinit Hymeneus annos,
Felicemque ditat geniali numine lectum,
Vernat humus, ludiſque ſuis mare blandius undis,
Propitias clementa vices & proſpera volvunt
Omnia, nil ſidus Helenæ, nil ſtella cometæ
Territat, natis nihilum portenditur aſtris,
Quiſque ſua ſedet immotus ſtatione planeta.
Ut tandem de morte ſui minus anxia nati
Diva diem faciens Nabatheis exiit undis,
Aulæas ſternunt famuli, cœnaſque ſuperbis
Exornant opibus, menſæ ponuntur eburnæ
Aurea vaſa ſuper, & pulcris pocula ſignis:
Et poſtquam excelſo poſuere ſedilia cultu,
Procedens Otto qualis Junonis ab altis
Jupiter ingreditur thalamis, mediuſque deorum
Incedens, ſacro premitur latus undique vulgo:
Sic vadit medius procerum turbaque minorum
Circumſtante virum, picto ſe collocat oſtro.
Ipſa dein regina venit, qualiſque per altas
Europæ ripas, vel per ſua Gargara pulcros
Oſtentat Diana choros, formoſior ipſa,
Sic ea virginibus centum comitata marito
Jungitur, & manibus Achelous poſcitur, inde
Juſſa choris circumpoſitis gens tota recumbit.
Et dum longa quies menſis data, carmina mimi
Expediunt, ſiſtris reſpondent cymbala, dulces
Organa concordant voces, lyriciſque viellæ
Contendunt odis, vocalem tympana rauco
Impediunt ſtrepitu cytharam confundere cantus
Pſalterii, cornu certat tybicen adunco:
Cetera depoſitis epulis per prata juventus
Sardiniis laſcivit equis, theatriſque recurſat
Gramineis, & plena jocis certamina ponunt.
Hos bravium invitat rapido contendere curſu,
Cæſtibus & parmis iſti committere pugnas
Ardent, & dictis animos deniſque laceſſunt.
Hi pulcris pretiis unctas agitare palæſtras

(a) Æ Nomenta

A Hortantur, levibus alii certare ſagittis.
Cùmque dies ludos feciſſet tertia, luxu
Magnifico impletos abſolvit curia faſtus,
Inque vias populus diverſas ſcinditur, ac ſi
Plurimus eſquilias naris auraſque ſecutus
Grex avium intrarit lætoque per aëra plauſu
Diffugiens, repetat ſuetos poſt prandia nidos.
Ex tunc cum cara Cæſar ſibi conjuge ſacrum
Deducens ævum, felices moribus annos
Dedicat, ipſa etiam magno pietate marito
Non minor, Admethi cui dignè cederet uxor,
B Laodomia daret nomen virtutis, & una
Yphias immenſa quam jactat laude vetuſtas;
Suſceptam diſcreta togam, corroborat orbis
In pejus conſulta ſtatum vergentis, & omne
Imperii ſuſtentat onus, tantaque gubernat
Auſoniam ſub pace domum, in quanta fuit anſer
Dum vigil excivit vigiles, Senoneſque (a) momenta (a)
Gallos ejecit, aut dum geſtamine levo
Obruta ſuccubuit portis Tarpeia recluſis.
Interea famæ dux creſcens nomine, multis (Otho advocat Erneſtum.)
C Cæſaris & matris mulcet virtutibus aures.
Nec mora legatus illum vocat, & venienti
Cæſar equum donat horum de gente creatum
Dedala quos Circe genuit, dat & altera dona,
Inſignem clypeum, media terrente chymæra
Intuitus hominum, cujus pars prima leonis
Sævit frendentis, olido pars proxima capro,
Ultima Phitoni ſimilis, pictorque periti
Non modicum ingenii viſam ſubtiliter hujus
Mundi naturam, monſtro monſtrarat eodem
Margine in extrema, quæ gens quo prærogat arte
D Pinxerat egregia, paradiſum prædicat Indus,
Parthos commendat fugiendo vincere, Perſas
Ars clara Babel, lætatur aromate multo
Dives Arabs, dat Judæo Jeroſolyma nomen,
Euxia complevit Nilo, Romaque ſuperbit
Italus, & ſtudio celebris viget Attica tellus,
Gallia Pariſio floret longæva, beatam
Prætendit Parthenopolim Saxonia, famæ
Non parvæ pulcros jactat Thuringia mores,
Nobilis exaltat Zenſes Kartago, bicornis
Hamon magnificat Lybicos, tonſuſque columnas
Herculeas Hiſpanus habet, Britannia magni
E Laudes Arturi, ſtat florida vere perenni
Tyle prædives, exultat Corſica mello,
Creta jocus cunas allegat, Delos amatum
Intonſo hoſpicium, magna Junone ſuperbit
Pytagora Samos; Cyton colit alta Dyonem.
Regia ſuſcipiens Ernestus munera viſu (Eique cuncta regni negotia committit.)
Verſat, inexpletum gaviſus imagine rerum.
Et poſtquam pulcra viſus ſatis indole, fortis
Incrementa ſuæ, diva volvente rotunda
Cæſar eum ſine ſpe ſobolis labentibus annis
Heredem ſtatuens, in natum mitis adoptat,
Dicens: Donec agit vitalis ſpiritus auras,
Et caput hoc longa requie non obruit, illa

Cunctorum finis, tibi cuncta negotia regni
Committo, fas ſit jubeo quæcumque jubebis.
Quàm præclarè ſe geſſerit. Protinùs ille deûm ſanguis, proleſque beati
Stemmatis, exſurgens multa virtute ſuperbo
Inflatos animo reprimit, frangitque rebelles;
Et quos noſter amat mundus, quos dicit amicos
De rapto malè viventes, Chriſtique cruentam
Scindentes tunicam, variis ad tartara mittit
Afflictos pœnis, pupillos protegit, æquo
Defendens inopem gladio, ſe judice gaudet
Orphanus, extendit dextram pro paupere, ſcutum
Opponit, viduæ cauſas confœderat, iræ
In populo leges ſtatuit, titubantia firmat
Plebis ſcita, brevi vendentes munere jura
Judicat. Heu! cujus mos eſt jam ſummus in aula,
Summus in eccleſiis, viliſſimus æris
Jam Petrum corrumpit amor, nec dignus honore
Cenſetur, pro quo ſacrum non flagitat aurum.
Hæc dux plura etiam condemnat ſtrenuus, unde
Candor nobilium, & populi reverentia cani
Tanta clamat eum, tolliique ſub æthera laude,
Ut de conſiliis plus illum Cæſar habendis
Audiat, & voti fines ſervetur in ipſo,
Quèm tanto eloquio ditavit ab omnibus, illa
Pauperis ingenii mater facundia parvæ
Adjutrix linguæ, quod eo pulſante laborat,
Nil prorſus defenſa ſuo reſpublica Marco.
Et ſcio ſi Danaum cauſa redeunte daretur
Dulichium pictis ſecum contendere verbis,
Aurea portaret Ajax Thelamonius arma.

LIBER II.

Ernesto invidet Henricus.

*D**Erogat* ERNESTO *raptus livore ſecundo* HENRICUS, *nimiumque dolo rex credulus iſtum*
Francorum multo prædari milite gentem
Mittit, qui vadens villas ſubvertit & urbes.
Inde tumens animo Baurus invadit, & artat
Obſidio, cujus nomen manet Nericus, urbem.

COlligit ERNESTUS vires, & cogitur ille,
Ille nocens, toto bis victus cedere campo
(a) Zuricus. & nigro locus eſt (a) conterrimus orco,
Hic picea vix ſcaurit aqua, calidæque perintrat
Ripas urticæ, ferens abſynthia gurges
Procreat & noxias miſeris mortalibus herbas.
Invidiæ deſcriptio. Hæc domus invidiæ, quam nox lucentibus umbris
Ambit, inacceſſum ſervans ſub rupibus antrum.
Ipſa genis intus deformiter errat obeſis,
Ejus & in ventrem totus quod ſpirat avernus,
Inſufflt in mundo, penetrans præcordia fumo.
Condolet infelix hominum ſucceſſibus, in ſe
Deflens fortuna quod quiſquam riſit adepta.

(a) l. conterrimus.

A Sic ea ſic faciens, media plus ſede levatum
Ut videt ERNESTUM, tempeſto noctis opaco
Surgit, & ignivomis evecta draconibus auras
Corrumpit, lunæ ſplendores arguit, aſtra
Murmurat irridens, & cælo detrahit, cæli
Concretam ſquammis obliquo lumine flexit
Pupillam, pigrum ducentem plauſtra Booten.
Dum videt, hunc habeas, ait, irrequietus honorem,
Fruges commaculat ſcabra ferrugine, frondes
Polluit, & fœdat virides quas præterit herbas,
Impatienſque nimis feſtinans aëris, intrat
Tecta Palatini comitis, qui cornua Rheni
B Concludit, à magno numeratus Cæſaris ore.
Cujus ut invalidum corpus torpentia ſomno
Membra videt, teſta rubro quod coxerat olle,
Et ſtygiis achoniton aquis permiſcuit, alvo
Infudit, terra extremas aſpergine partes
Imbuit, & ter diſcedens exſufflat in illum.
HEINRICUS ſomni pulſa torpedine, ſtratis *Detrahit illi apud Cæſarem.*
Exſilit, & ſtridens contrixis dentibus, inquit:
Dum patiar ſic me toto torpeſcere vulgo?
Dum patiar? numquam Baurus ſic ille ſuperbus
Se faciet regem. Faciam quòd corruet alto
Dejectus ſolio: regi mendacia fingam
C Concinnando dolos. Hæc dicens, vadit, & horam
Accipiens, implet OTTONIS talibus aures.
O Cæſar clemens auguſti nominis auctor,
Cui totus jam mundus obedit, & uni
Flectitur omne genu: qui me mihi carior, audi,
Audi turpe nefas, rem execrabilis ipſi
Deteſtata Jovi, quondamque minata, minatur
Ecce tibi, novus attentat te pellere regno
Centimanuſque gygas ERNESTUS perfidus ille
Baurorum dominus, gladii ne fulminet illum
Flamma tui. Solis æterni lumina juro
Deſpectam patiere togam, regnique coronam
D Auferet, & populus ipſi ſubſerviet omnis,
Omnibus ille dus invilus, proditor orbis,
Gentis ſeductor, tibi ſe componere natu
Non fama conferre timet, turpiſſima dictat
Conſilia, & quo caſtra dolo, quibus occupet urbes
Fraudibus inquirit, loculos abſcondit, & auro
Corrumpit proceres, tuus ô tibi parturit hoſtes
Theſauros, tua gaza tuos furatur amicos,
Quod ſuper omne malum, quædam mihi dixit, & omnes
E Juravit ſuperos illum tibi damna minari,
Interitus, & velle tuos incidere menſes,
Age nimis ne crede viro, ne canceris ultra
Morbus eat, ſuccurre tibi, citò conſule peſti,
Ne creſcente malo curam ſpes auferat ægro.
O mortale genus hominum, quos tanta ſubegit
Caligo pedibus, & tantus decipit error,
Et veri radios ab eis objectio falſi
Non ſinat agnoſci, valeat detractio mortis

Filia

Filia quæ tantum jubet obfuſcare Quirinum.
Ut ſceleris fomes, livoris filius oris
Qui fidem detrahenti adhibet.
Continuit rabiem, ſtupefacto corpore Cæſar
Horreſcit, dictiſque fidem malè credulus addens,
Prorumpit dicens: O crudi bellua monſtri
Prodicio! cujus, dictu mirabile, corpus
Vultu cœpit ovis, in turpem deſiit anguem,
Cur in me ſævire tuumque effundere virus
Feſtinas, numquam, cœli per numina juro,
Arma tuli, numquam in ſuperos ter criminis ivi,
Non leges ſolvi, diraque tyrannide cives
Non preſſi, mecum funeſta pecunia juri
Nil minuit. Igitur quid dignum crimine feci?
Cur inimica manus dominum deponere, patrem
Heu! mactare parat? quis te furor impulit iſti,
Baure, malo? quod credo tuam ſæviſſima mentem
(a) Allicit (a) Alecto, te peſſima vexat Herynnis.
O tygris quem Partha tulit, quem lacte creavit
Eumenis inſano, tantum, privigne, furorem
Ut quid præſumis? O heu! numquam mihi tale
A te ſperavi, numquam cum teſte ſiniſtris
Queſtibus aſſenſi, nec jam aſſentirer amici
Ni faceret conſtare fides jurata nepotis.
Quid facis, ô demens? quid te regni facis hoſtem?
Qui dominus venturus eras, quid arma minaris?
Propria ſtulte mihi mens ô mea viſcera quare
Tranſibit gladius? quin niſi parcere nolles
Sæve mihi, matri regnum commune tenenti
Parcere debueras. Heu! quæ nunc ſentiet hoſtem,
Quem fuit heredem potius viſura futurum.
Mitte animum, nec te nimium jactantia tollat:
Non levet ambitio, quia ſi mihi vita manebit;
Si tos non deerit, certè teret ultio faſtus
Tanta tuos, ut te patrem malles habuiſſe
Therſitem, & ſpurca velleste Thaïde natum.
Nec tibi fortunæ, mercator peſſime, turpis
Emtor honoris, emet ſinceros nummus amicos,
Non faciet ſtabiles pretio concordia mores.
Hæc quando Cæſar tumido clamaverat ore,
Sic ait HENRICO: Tibi plus patrone probato
Care nepos, totum ſoli cui debeo vitæ
Quod ſupereſt ſpatium, per quem Deus addidit annis
Tempora plura meis, lutei cùm corporis artus
Exieris, vita veniat gaudere perenni.
Henricus dolum celare ſtudet.
Ille doli commentator, dum Cæſaris audit
Quod fremuit bilis, quod jam prope veterat ira,
Inſluens odium, verſutus denuo ſubdit:
O Rex omnipotens, ne fortè quid obruat iſti
Incepto, ne nil intentio noſtra laboret,
Res taceat. Nam quod quintum vix ſcire putatis
Exiit in decimum, proceres cum conjuge celas,
Ne ſi reſcierit infelix ille tyrannus,
Excutiat vires, & vaſto milite regnum
Devaſtans, gravibus poſſit ſuccurrere damnis.
Tutius eſt ut collectis clam viribus, anceps
Fallat fama viros, & te cui vinciet hoſtem
Neſciat, anticipes donis aut artibus urbes,
Sive minis, poſt incautum ſecurior illum
Invades, ac in gladio violentus & igni
Affliges, cogeſque tuo ſecedere regno.
Cæſar adverſus eſt copias colligit.
Accedens pravis Cæſar ſuggeſtibus, omnes
Convocat in cœtum proceres, in prælia vires,
Auxiliumque rogat: verum quem tendit in hoſtem
Heu! malè diſſimulat, & ubi ter Tethyos annis
Emeritos recrearat equos, ter mille parati
Ad fera bella viri veniunt, quos inter in armis
Sexcenti fulgent equites, clypeiſque coruſcant
Lunatas Morini peltas ereſaque comati
Apportant Galli, Germani quas agitatâ
Funda jacit glandes, hi fuſtibus, ære minantur,
Præfixis animas jaculis penetrantibus illi.
Nec ſecus ille furor hominum, populique tumultus
Quo ruat ignorat, quam diſſuetudine paſtor
Immemores nemoris vix reſpondere ſcientes
Rauco latratu, clamet ſi fortè moloſſos
Venator ſub vincla canes, illique ferantur
Per dubios ſaltus, quorum nec naribus unus
Conſultis prædæ certas intelligat auras.
Dumque videt quod ſufficiunt in prælia gentes,
Cæſar ait comiti: Quoniam te junxit origo
Sanguinis una mihi, populi, cognate, regendi
Quæ Henrico commiſit.
Accipe collectam, & digna feritate nefandos
Dejice privigni faſtus, dominique cruentum
Sanguine frange animum, quoniam (b) Ramnuſia votis (b)
Annuerit ſi juſta meis, aut perfidus ille,
Ille nocens fugiet, patria cum rebus ademta,
Aut patietur eam ſua quam mihi machina mortem
Diſpoſuit, gladiuſque ſuas mens auferet auras.
Dixerat; ille ſuas Arpio ſtercore menſas
Dignus fœdari: Romani gloria regni,
Scilicet exclamat, & jus eſt vera fateri;
Cujus felices pridem dictaverat annos
Femina, quæ vitam multa numeravit arena,
Qui fas unus habes in me, cui pareo ſoli,
Et parere decet, cujus me magna neceſſe eſt
Juſſa pati, quocumque ſequar me juſſeris ire.
Hæc manus, hæc ſi fortè velis in cara parentum
Viſcera, & in pectus nati, ſi dixeris, ibit.
In cœlum cœlique deos ſi juſſeris arma
Ferre, feram, ſi funeſtos in poſtibus ignes
Ponere divinis, peraget mea ſingula dextra.
Ergo ducem cùm me jubeas his eſſe catervis,
Sponte bona vado Francos metator in agros.
Tu tamen hæc inter, Rex inviĉtiſſime, vitam
Dimidiare cave, & in caſum cuncta trahentes
Præcipitare dies, quoniam tibi veneiat atram.

(a) Alecto eſt furia infernalis, de qua Virgil. l. 7. Æneid. *Luctificam Alecto dirarum ab ſede ſororum.* Sic Erynnis etiam una eſt furiarum infernalium, quam etiam commemorat Virgilius lib. 2. Æneid.

(b) Ramnuſia, ſeu Rhamnuſia, eſt indignationis dea, quam Græci νέμεσιν vocant.

Theſ. Antedat. III.

Clotho diem, ſteterantque gravi tua licia fu-
ſo.
Haud mora concutitur lituis clangentibus aër,
Raucaque terrificos emugit buccula cantus,
Surgitur in facinus. Vadit comitante tu-
multu
HENRICUS, figens molli tentoria mugo.
Hic campe-ſtria devaſtat. Diſcurrunt avidi prædæ, magnoque furore
Omnia diripiunt, lacerant quoſcumque labo-
res
Pauperis agricolæ, & veluti jejuna luporum
Turba gregem mediis ſi quando vadit in agris,
Cædit lanum pedibus, primamque exaſpe-
rat iram.
Inde ruit, multoque ſuas in ſanguine fauces
Polluit, & quod plena fames conſumere neſcit,
Ulcerat, & ſolo tantum ſe vulnere paſcit.
Sic furit illa ſuis hominum ſatianda rapinis,
Coguntur turgere ſinus, & divite præda
Saccus impregnant, nimiis ſe rebus onuſtum
Luget equus, quadriga gemit ſub pondere rum-
pi,
Auriculaſque boves rapiunt, indulta quieti
Tempora laudantes, pecudes cæduntur in eſ-
cas,
Innocuæ mactantur aves, nec Baucidis anſer
Unicus evadit, & inutile quidquid avarus
Invenit uſus edax, hoc totum corripit ignis.
Dumque comes nuſquam adverſum concur-
rere Martem
Cernit, & impuni litis ſe vincere curſu,
Ad majora levat animos, & circuit urbes
Obſidio, vallatque viris, jam fabricat arces,
Et tormenta parat, tandemque fama diutur-
nis
Creſcente inſidiis, victus anguſtia reges
Expugnare potens, & deſperatio vires
Theutorum ſuperat, quorum pars maxima
nacta
Nocte fuga, tutis abſcedit ſalva latebris.
Pars trahitur fœdis pedore catastis.
Præterea ne deeſſe malo quid poſſit, acutis
Eruta villarum delent veſtigia caſtris,
Et capta in campos effundunt caſtra, timorem
In populo, & duram miſcentes undique famam.
Ut tandem ventum eſt Wiſaræ ſurgentis ad
ortum,
Arctoas nomen magnum qui mittit in undas,
HENRICUS toto lymphatus pectore, nullum
Invidiæ ſinit eſſe modum, facienſque cruentis
In ſcelus omne fidem ſociis, invadere Bauros
Apponit, cautamque nihil ſubvertere gentem.
Montem Noricum obſidet. Et veniens, nomen cujus mons Noricus, ur-
bem
Aggere ſuccingit forti, torquetque ſub auras
Principium pugnæ jaculum, clamore ſequun-
tur
Horrifico turbæ, Bauri terrentur inertes
Et nimis immanes, nec ratis viribus auſi
Haud æque in medio committere prælia cam-
po
In pactum ſecum vadunt, & fœdera jurant,
Ni prius auxilium ſpem deſperare coacti,
Se mortem quamcumque ſimul, quodcumque
periclum

A Malle pati, quàm commiſſum male dedere
caſtrum.
Interea luſtrant aditus, perque avia circum
Hoſtes funduntur, plenis incendia juxta
Portantes manibus, dat nutrimenta juventus
Læta focis, flammigeram glomerante favillam
Vulcano, fert in cœlum pix fœtida fumum.
Expellunt flammas Bauri, multumque ferentes
In vaſis imbrem, tabulas conſtanter in eſcas
Perfundunt, fixumque avellunt poſtibus ignem.
HENRICUS vallum reſcindi clamat, & igne
Nil faciens, expoſcit ubi minus ardua rupes
Scalas apponi, certant defendere contra
Deſuper, & moles volvunt, contiſque retru-
dunt,
B Multa quoque infeſto jaculantur pondere ſa-
xa,
Nunc turpes jaciunt rixas, is dicta cruento
Inſequitur telo, flammatas projicit alter
In medium tædas, crepitantem hunc ore minaci
Lancea dira fodit, hunc torta falarica magno
Proſternit ſaxo, certant utrimque ſagittis
Eminus, & crebro reſoluta grandinis inſtar
Tela pluunt, lapidumque volat denſiſſimus
imber.
Nuncius interea per cæca ſilentia noctis
Elapſus, pœnas hominum, caſtrique labores
C Nuntiat ERNESTO, ſtat numquam territa vir-
tus
Principis, & pellit omnem natura timorem,
Factum miratur tacitus turgenſque ſub alto
Pectore, clam bellum facit, & duo millia di-
gnos
Electa de gente viros, magnæque probatos
Nomine virtutis parto compellat in agro.
Inde viam faciens, non ſomno corpora firmat,
Vix reficit victu, curſuque laborat anhelo,
Dum veniat feſtinus eo, leuciſque duabus
Et ſtadio dum vix caſtrum diſtaret ab illo,
D Ecce philogæus tepidas inclinat habenas,
Et properat ſol Heſperias incendere Gades:
Duxque mora facta prudens accedere differt,
Dum nox alterutrum trahat ad divortia bel-
lum,
Dumque quies laxet animos & inertia vires.
Stat domus in centro terræ, faſtigia cujus
Nubes aſcendunt, & muro clauditur alto,
Excelſæ circum turres, ſuper aurea fulgent
Signa, micant clypei per propugnacula mille,
Arce ſedens ſumma princeps victoria totum
Imperiis urget, & frangit legibus orbem.
E Hæc ubi perniciem comitis videt inſatiatam,
Tegæum vocat, & dicens ſibi, talia mandat:
Maia nate, voca ventos, penniſque levare
Vade domum ſomni, & dic uti feſtinus in
omnes
Exeat HENRICI gentes, & plurimus ipſi
Per noctem incumbat, paret Scillenius alas
Excutiens, levibuſque ligans talaria plantis,
Et virgam qua fas animas dare, tollere eaſdem
Unus habet, qua ferre poteſt & pellere ſom-
nos,
Accipiens, nubes ſcindit ſuper atria ſomni
Pergens ignavi, quæ neſcia ſolis & anni,
Nuſquam paſſa diem, nigris nox occulit alis.

Erneſtus majores advenit cum copiis.

Non ea vel venti ſtrepitus, vel contigit aura:
Non arbor foliumve fluens commovit, & ales
Numquam turbavit, ad cujus limina ſterni
Morphyus, attacto ne murmuret obice cardo.
In medio tecti molli ſuper omnia ſtrato,
Lene cubans ſomnus, in pigros fortè quietis
Iverat amplexus, quando Deus oſtia pulſans,
Inquit: Surge citò, dominum ſic imbue Rheni,
Ut deſes totuſque jacens ſine viribus, omni
Cum populo in medio vix poſſit ſurgere ſolem.
Sic ait, & rediens paſſis vim penè ſoporis
Luminibus reddit puras quantocius auras.
Ille piger ſtratis jactato corpore nutans,
Ter caput attollit, grave ter corpore reponit.
Tandem vix ſurgens, membris titubantibus alas
Aptat, & inſuetum madidis ſecat aëra pennis.
Extemplo ſopit quæ præterit omnia, dormit
Veſper, & occaſum ſtans obliviſcitur, aſtra
Nutant, & ſolitum protelat luna meatum.
Ut verò intravit ſceleratæ mœnia gentis,
Strata ſubit comitis, linienſque jacentia ſucco
Membra papavereo, lethæo compluit omnem
Rore lectum, dicenſque ſuper fortiſſima verba,
Faſcinat inſanam ſpargens in gente cicutam.
Tempus erat quo jam tardos cynoſura triones
Flectere tentabat, & nox in idonea fortis
Tempora contexens tenebras, jubet ire Quirites,
Ernestumque vocat, à quo præmittitur urbis
Explorare adytus, primo prior inter amicos
Wecelus, totus animo cui crevit Achilles.
Ille bono ſecurus equo, vadit comitatus
Vix paucis, & uti fœto facturus ovili
Martius inſultum fame compellente Licaon,
Prævidet opilio pernox in limine primo
Excubet, an ne queat vigiles excire Liciſcas.
Sic loca ſcrutatur fraudis ſuſpecta, doloſas
Quærens inſidias; & dum tuta omnia circum
Proſpicit, & raros vigiles raram dare flammam
Excubiis ignes, gaviſa mente reverti
Accelerat, narratque duci, Deus omnia noſtris
Aptavit rebus, nihil eſt quod lædere poſſit.
Rumpe moras, hoſtes tanti fiducia facti
Multa tenet, vino plenos, ſomnoque ſepultos.
Tum dux cornipedum ſtrepitus & murmura vocum
Compeſcens, vadit, & ubi quàm proximus urbi eſt
Beganoem ſubiit amnem, confortat inertes
Promiſſis, mulcetque animos & pectora verbis:

Suos hortatur ad hoſtium ſtragem.

O dubiæ non ſortis, ait, quorum probitatis
Argumenta dedit virtus exercita duris
Melioriens rebus, quorumque benignior ætas
Mentes teſtatur, vires expendite famæ.
Et vobis facere æternum durabile nomen;
Hic locus & res ipſa monebit: ſine luce videtis
Excubias, paſſimque jacet gens fuſa per herbas
Victa Deo, mortiſque omnes depreſſit imago.
Sit cadis non parca manus, ſed prodigus enſis

A Sanguinis oſtendat quæ vis in pectore mentis.
Nam merito dicendus erit pius impius hoſti,
Quique puſillanimus inimico parcit, amicus
Non ſibi dicetur, & fortem quemlibet inter
Bella mori plus laudis habet, plus præſtat honoris
Naſciſci, quàm dedecorem ſine Marte fugari.
Plura locuturo vicinum lucifer affert
Eſſe diem, ſurgitque viro matura relicto,
Protinus accedunt, & ſtrictis enſibus omnes
Currunt præcipites, hos inter lora jacentes
Corripiunt, ſuper arma ruunt ſine nomine vulgus.
Is poſt ſcuta latens, hic ſpumans pectore pleno
B Cæditur, & revomit mixtum cum ſanguine vinum.
Terra madet, leſtique fluunt multa repefacti
Strage, cruentati vadunt ſub tartara Manes.
Et numero ſtupet ipſe Caron, ſtupet arbiter ille
Gnoſius, & ſcelerum leges vix invenit omnes.
Jamque ſatis pene exhauſtò dux ecce per hoſtes
Ad comitem vult ferre manus, qui fortè tapetis
Altis incubuit, & longo lumina ſomno

Comes fugam arripit.

C Iſdem clauſiſſet, ni vox horrenda clientum
Et clamor dimoſſet eum, non mitior ac ſi
Circius immenſæ conflictu turbinis auſtrum
Impellens, ſenio fractæ ramalia ſilvæ
Concutiat, quorum fragor & colliſio nubes
Scandat, & horribili feriat nimis æthera motu.
Ille experrectus è ſtratis exit, & omnes
Jam juxta cecidiſſe videns, dat vilia vili
Terga fugæ, fugiunt omnes quos vita ſuperſtites
Servarat vivos, quorum tentoria multis
Diſtractis ſpoliis funeſtus devoret ignis.
Aſt odio pudor adjiciens in bella reverti,
Impellit profugum, qui multo milite vires
D Reſtaurans animos, ſolatur taliter albos.
O ſcelerum ultores, ad quos injuria caræ
Suſpirat patriæ, quibus iræ vindicis ultro
Cum ſuperis ſummum Cæſar commiſit honorem,
Solvite corda metu, curas abſolvite, nec nos
Fallax illius latronis terreat aſtus:
Non pudeat furtim victos, nec nocte latentes
Prævidiſſe dolos, non eſt victoria vinci
Imbelles, nec habet famam ſine lite triumphus.
Furibus hic mos eſt, hæc eſt ſolertia quorum
Nec virtus commendat opus, nec gloria noctis
E Facta probat, nec laus fraudem, nec fama coronat.
Nos quantum fortuna ſinat de luce geramus.
Nam tibi lucis opus titulum nomenque meretur.
Numquid virtutem magnam defendit Ulixe
Fatales dono fraudis rapuiſſe jugales,
Et rapta furtim cæno Lavuiſſe Minervas?
Ad lucem firmare animos, ſedemque timori
Ne date, ſed ſuper vobis ſperate ſecundos.
Dixit, & ut magnam fuderunt claſſica vocem,
Turpiter Emachio properat ſe reddere campo.

Erneſtus de hoſte triumphat

Ernestus ſævam Martis ſub pectore men- A
tem
Semper habens, parti gaviſus ſorte triumphi,
Ut leo ſpumantes jam fuſo ſanguine rictus
Lambit, & ora boum vorat oblita cæde recen-
ti,
Vix mediam ſatiare fremens crudeliter iram:
Sic ſævit, volucrique ſuos velocior omni
Circuiens animat trepidos, & pallida firmat
Ægro corda metu, torvam præcedere man-
dans
Maceriam peditum, ſaxiſque laceſſere bel-
lum B
Concurrunt, furit in vulgo Mars primus iner-
mi,
Et multus rigat arva cruor, crudelis abinde
Artifices mortis ſubeunt, & virus Echinnæ
Tinctis diffundunt jaculis, implentque pro-
fundi
Ora Iovis, ſatiantque domum nunquam
ſatiandam.
Ponè ruunt equites, quorum vix ſuſtinet ignes
Sol metuens, alius ſibi quod præjudicet ortus
In terris, credenſque novum ſuccreſcere cæ-
lum.
Quos dux præcedens duras mandantis habenas C
Auxilio confiſus equi, defertur in hoſtes,
Quantus ab Alpino decurrens vertice Rhenus
Spumantes glomerat undas, & ſaxa volutat
Metropolim quatiens ſpreto moderamine cer-
to,
Cui nomen dixere novi ſub pace coloni.
Jam proni laxantur equi, frænoſque remittit,
In pecus arguto late crepat ungula campo,
Martis utrimque viros ſoror incitat, alter ad
altra
Aſcendit clamor, illiſus verberat aër
Montes, & cavis echo ſecluſa ſonoris
Territa finales poterit vix reddere voces.
Impletur moriendo dies, & terda fuſo
Jam prope conſumto, finales nere labores
Hortatur, pigraſque duas vocat una ſorores.
Is longas in luce moras ſuper ora cerebro
Conqueritur fuſo, vita currente per artus
Alter agonizat, animamque fluentibus exit,
Ille vomit luteum verſans in ſanguine truncum.
Bellonæ tandem juſſu dux pulcher ahenis
Effulgens armis, veluti Calidonius iræ
Sus odio emiſſus, crudelem dentibus ignem
Excutiens, cultri cædentibus inſtar acuti,
Et valli ſpecie ſetis extantibus, ora
Exiit, & crebros telorum contudit ictus.
Sic ruit excuſſa per gyrum gente, furorem
Interim Henricus fugam arripit.
Vertens in comitem, quem tanto cominus E
enſe
Percutit, ut galeæ cono ſub vertice ſciſſo,
Heinricus retro laxa convertat habena
Quadrupedem, ſtimuloſque fugæ prior addat
acutos.
Et dum terga vident dominum fugitiva dediſ-
ſe
Municipes ſceleris, omnes ad ſydera planctum
Attollunt, & equos feriunt calcaribus, enſes
Projiciunt, danteſque plagis ſua terga puden-
dis.

Sic mare commotas quando percuſſerit Eurus,
Si ſurſum fundat unas Neptunus arenas,
Incipiente ſcapha rumpi, celeuma levantes
Exclamant nautæ; & primo faciente magiſtro
Naufragium, ſequitur dextera quiſque carina
Laude triumphata, ſignis victricibus agros
Sanguinis Ernestus repetit, dulceſque ſuo-
rum
Vulneribus curas adhibet, defuncta ſepulcris
Corpora deponit, numero majora putato
Immani dum cæde ſuis Saxones in arvis
Turpiter exactum regi ſolvere tributum.
Et victus comes abſceſſit, ſecumque pudori
Æterni momenta tulit, paſſimque fugati
Diſcurrere viri, tamquam ſtupefacta ferarum
Turba levis ſi per ſilvas, per rura ſagaces
Latravere canes, fugit & loca cuncta timoris
Plena putat, metuens longum defigere curſum
Caſtra cibis paſci jubet, & tutoribus urbes
Muniri, ſi fortè metum contingat haberi,
Subſidium ſperare jubet, de crimine paſſo
Vindictam ſpondet ſubitam, majoraque dam-
nis
Spirat damna ſuis, dicens ſe complice vita
Ernesti ſic velle altam refringere mentem,
Ut ſucceſſores perpes pudor arguat omnes.
Inde dolens regi, fortunæ narrat iniquæ
Eventus, iraſque deûm teſtatur in illis
Fatorumque manus. Rex ſtatim totus ab imo
Infrendens animo tantum ceceſiſſe ſuorum,
Triſtatur ſine laude necem, diis teſtibus imis
Et ſuperis dicens, ſi non prævenerit omni
Mors promiſſa homini, regni ſe velle potentes
In ſimiles mortis pœnas expendere vires.

LIBER III.

D *Tertius* Ernesti *defert mandata parenti.*
Illa virum regemque petit crudele minantem.
Heinricus *fraudem luit, & vix Cæſare ſalvo*
In glades ducis occubuit, Cæſarque ſepulto
Corpore diverſas ciet ad fera prælia gentes.
Noricios intrat fines, vallatque ſuperbam
Gente Ratiſponam, quæ vix tandemque ſubacta,
Terram dilapidat, poſt dux crudelior inſtat.

Erneſtus ad matrem confugit deprecationis.

Bella videns, jactaſque ſolo vi Cæſaris ur-
bes,
Ernestus, tunc ignarus miteſcit ab alto
Diſcendens animo, refrænat lora furoris,
Dum rem cognoſcat, ad matrem nuncius exit
Illico ſic dicens: Magna ad te injuria nati
Clamat, & immeritum quæſtu tibi ſupplice
damnum
Deponens, petit ut fama latrante ſiniſtra,
Si læſæ majeſtatis, ſi Cæſaris iræ
Se quiſquam eſſe reum mentitus fecerit ho-
ſtem
Imperio, pravèque ſuum laceraverit honorem,
Succurras odio, fac in ſolemne vocatis
Conſilium ſatrapis, non exeat ira ſoluto
Obice virtutis, nuſquam indignatio vadat
Inconſulta, nec à ſolita pietate feratur
In facinus lingua Cæſar deceptus iniqua.

Rem ferat in medium, cauſam proponat, & omni
Condemnet pœna, ſi quo convicerit illum
Crimine, ſi verò famam purgaverit inſons
Fraudis, amicitiæ ſuccedat gratia teſtis.
Quando preces mater querulas audivit, obortis
Ora rigat lacrymis, manibus complodit, & alto
Suſpirat gemitu dicens: Cur ſæcula cæcis
Sic Deus involvit tenebris? O cur rationis
Sic virtus delira ſuis prætexit inanes
Errores oculis, habeant ut mollia fraudis
Verba fidem, & mendax credatur vera ſimultas?
Sic ait, & miſſo ſecreta parte recepto,
Surgit, & ad regem vadit, vultuque modeſto
Et pulcrum caſtis verbis ſervante pudorem,
Dicit ei: Qui me regni convenis honore,
Uxoremque tui dignaris nomine dici,
O precibus deſcende meis, paulumque remitte
Ad mea verba animum, tibi ſubjectiſſimus omni
Ex gente ERNESTUS, poſt te ſpes unica vitæ
Solamenque meæ, quem quondam gratia fovit,
Quem tua promovit pietas, ſua damna querelis
Flebilibus, magnos nimium teſtata furores
Et cauſas ignorantem mihi detulit iram,
Orans, & ſecum profuſo corpore quæſo,
Cum labiis te non tantùm ſentire doloſis,
Non tantùm fraudi confidere, ſed ſapientum
Conſilio ſuadente virûm, cum judice cauſa
In populo poſita, ſi cujus criminis ipſum
Videris eſſe reum, quantum ſententia pœnam
Juſſerit, hanc adhibe, verum commenta nefandæ
Si Deus invidiæ cunctis oſtenderit, iram
Mitte foras, natoque piam converte ſalutem.
Finierat, vultuque premens rex verba ſuperbo,
Sic reſpondet ei: Numquam paſſura reſolvi
Copula conjugii tibi me ſub fœdere tanto
Hacque fide junxit, ut mortem te prior optem,
Ac alios intrare dies, vel ſi Deus iſti
Addiderit graviora pati, ſed corpus in illo
Si foret omne viro, ſi jam perimenda timeret
In manibus mea vita ſuis, nil demeret iræ:
Tu vacuas ne mitte preces, deſiſte nefandum
Sollicitare malum: quia ni contraria cœptis
Fata meis veniant, ni multum inimica labores
Decipiat fortuna meos, ni frigore ſolvat
Perpetuo, in ſuperas abiens evanidus auras
Extorrem faciet vitam, rebuſque relictis
Infamem, miſero lugens inglorius ævo.
Hujus ab exemplo faciam patiatur heriles
Quiſque metus, animas feriet ſua pœna ſuperbas.
Ut mentem regina viri tam vidit acerbam,
Et veniæ non eſſe locum, rigat ubere fletu
Indignas gemebunda genas, nuſſumque remittit
Triſti reſponſo dictùs, quod crimine falſo
ERNESTO tantam commovit Cæſaris iram
Ferox HEINRICUS, ut ſpes & gratia culpæ
Exciderit penitus, quod diis in verba vocatis
Dixit eum, niſi deſertas fugitivus in oras
Exierit, tales pœnas tantamque daturum
Jacturam cædis, ut ſolvat ſanguinis hoſtes
Ejuſdem, frangatque feros pietate tyrannos.
At quamvis ille inimici ſic voce minetur,
Dic inconcuſſa ſic firmus mente, nec altis
Succumbunt verbis, ſed ſe præjudicis iræ
Oſtentat feritate premi, fictoque repelli
Criminis objectu, ut ſaltem ſi ſenſerit hoſtes
Eſſe deos, & fata ſibi contraria rebus
Amiſſis, famæ faciat monimenta perennis.
Nuncius ut dominæ ſuſcepit verba, reverti
Non tenet, hæcque duci veniens mandata recenſet:
Ad te regina parens ſua vota, ſuaſque
Effundit miſeranda preces, ne tempora vitæ
Mortifices neglecta tuæ, lamenta diebus
Inducens æterna ſuis, ſpurciſſimus, inquam,
Ille palatinus Rheni, mentitus in annos
Multa tuos, unctis in tantum Cæſaris iram
Verbis emunxit, ut terræ munia, cæli
Cor, ſempiternos teſtatus dixerit ignes,
Ni ſenſus errare ſuos divina voluntas
Juſſerit, expleto numero tu videris umbras,
Te toto rerum luxu ſub pelle ſoluto,
Mendici Lazari mundo quantocius omni
Exemplum penè fieri debere, diebus
Ad fletum poſitis, & turpi morte nocentem
Extortam crebro ſingultu reddere lucem.
Sed licet illius ſic frendens ſpiritus auras
Suſcitet & pluvias, nec ſtatim quaſſa vacillet
Mens tua, formidans æſturos aëris ignes,
Et voces cæli metuens, quod mitius auſter
Fregit, quas boreas adverſa fronte procellas
Impulit, & veniens abiit ſine turbine nubes.
Ne vires occide metu, ſed nitere contra
Dum potes, innocuos damnat, juſtoſque tuetur,
Et melior fortuna juvat, totoque reſiſtit
Spes, quam mens tacitæ non mordet conſcia culpæ.
Fac res & patrias compulſus linquere ſedes
Exheredatus oſtendat omnibus iſti
Vitæ venturis, tantum te crimine nullo
Exilium, tantam nihilo meruiſſe ruinam.
Comperta dux fraude gemit, ſupplexque levatis
Ad cælos oculis, inquit: Tu maxime divûm
Arbiter & rector, qui cælum in pondere ducis,
Sub numeris elementa regis, qui tempora certis
Diſtinguis vicibus, firmâ res lege coërces,
Dum ſcelerum finis, dum mundi vita jacebit
Subdita peccatis, dum prævaricabitur abs te
Omnis homo, quando mores ſalvabis iniqui
Temporis, & veterum redimes delicta dierum,
Quò ruet invidiæ facinus, fera quò feret uſque
Ira manus, attende nefas, turpem aſpice fraudem,
Da pœnas haurire ſuas, miſerere cruentos
Qui non erubuit enſes, cauſaſque nefanda
Ferales conflare tubas; quia quem quaſi patrem
Dilexi plus luce mea, mihi reddidit hoſtem.
O ſummi ſemperque boni Deus unus, origo,
Hanc animam concede mihi, dum peſſimus ille

Illa apud Cæſarem intercedit.
Repulſam patitur.
Nuncii ad Ernestum reſponſio.
Ernesti ad Deum exclamatio.

Immundam fœdo dederit cum ſanguine vitam.
Tunc mortem ſolata meam, quæ ſecula verſant
Fata, meum ſi fortè voles, dic rumpere filum.
Dixerat, & timidos auſus audacia præceps
Suadet, rem duram temeraria ſuggerit ira:
Ira malum quo non pejus, quæ parcere nulli
Cæca ſciens, natum in caros jubet ire parentes,
Et ſtatim furiâ ſuccenſus mente, duobus
In partem acceptis, magni diſcriminis al[illegible]
Quos animo fama multo certata labore
Commendat, multiſque fidem tentata periclis
Saltantes ovium venas non conſulit, albas
Præſtigiis non urget aves, nec numina flammis
Vexat adoratæ ſibi reſpondentibus aræ:
Sed ſummam ſibi fortunam, quæ fallere neſcit,
Poſcit propitiam, & rigidis veſtitus in armis
Abſcedit tacitus, fauſto pede vadit, amaro
Propoſitum volvens animo, gaudenſque peracta
Nondum cæde, priùs perimens quàm viderat hoſtem,
Eculeo quem jejuna fames depellit, acutam
Irritat rabiem, priùs implens viſcera carnem
Quàm voret, ante bibens animo quàm fame cruorem.
Eſt urbs indomita, quam Rhenus verberat unda,
Spirea nomen habet, inibi ſolemnia regni,
Et fauſtos procerum Cæſar celebrabat honores.
Hanc dux ingrediens Hyſpano gurgite merſis
Cyrei radiis, unde dimittit habendis
Cautus equis, ac arrepto clam tempore noctis,
Wecelo comitatus abit, ſtrictoſque ferentes
In manibus gladios: ſors optima dirigit ambos
Ad cameram, qua conſiliis Heinricus iniquis
Intentus, ſtolidas regis deſedit ad aures:
Cujus quando fores vacuas cuſtodibus ſeus
Illos conſpiciunt veluti ſine matre relictos
Hœdos, ſi caula videre lupi reſerata.
Inſiliunt, & corripiens dux ipſe capillis
Heinricum, ſolo ventri caput amputat ictu,
Vipperẹam fundens animam ſub tartara, cujus
Introïtu mœſto gaudens plebs nigra boatu
Ejulat, & triplici Therſitem gutture latrat
Cerberus. Accurrunt furiæ ſtridentibus hydris.
Et Flegetontæo ter merſam flumine terra
Ter Styge perfuſam trahit ad montem recidivo
Æacus in ſaxo poſt afflictam rotat orbe
Numquam ſtaturo, vacuam modò fundere cogit
Urnam, nunc pomis fugientibus inciat, undis
Nunc vexat refugis, demum per jugera ſpargit
Tota voven ambobus faciens recreſcere fibras.
At Cæſar, ſalvâ vix majeſtate deorum,
Propitio num ſaliens poſt ſcamna capellæ
Juxta compoſito vitam defendit aſylo.
Dumque volutatum livenri ſanguine corpus
Dux videt ante pedes, ducit ſuſpiria, dicens:
O nimis infelix! ô perpetuis cruciandus
Suppliciis, quid zelabas? quod crimen habebas
In me? Teſte Deo, numquam tibi, perfide, damno
Dedecorive fui. Cur, ô ſcelerate, nefandis
Plenus conſiliis, infami nomine vitam
Non veritus laniare meam, mihi dicere cauſas
Turpes audebas, quæ longas Cæſaris iras
Contra me vertere manus, & mortis amore
Te dignum fecere: tamen mitiſſimus ille
Largitur veniæ, non hoc, quæſo, tibi pœnæ
Peccatum ſtatuat, ſed ab omni crimine ſolvat.
Ipſe tui factor verbi Cæſar benedicat
Digna laude Deo, quòd abhinc ereptus amico
Fortunæ monitu tecum non imbuit hujus
Os gladii, nec ſulphureas exivit ad urbes.
Sic ait, & nullo poſt ſe clamante reverſi
Quadrupedes ſcandunt, juſtorum munere divûm
Diſcedunt, & nigra dies deducit ovantes.
Fama repentino circumfert atria luctu,
Et venit in gentes clamor, miroque ſtupeſcunt
Omnes mirando, quod cum mens ulla furorem
Auſa fuit, quod tanta hominem præſumtio duxit,
Et veluti funduntur apes ad thima ruentes,
Quiſque ſuo prior exit equo, gladiiſque ſequuntur
Iratis, campos claudunt, & compita ſervant,
Ut cane per ſilvas cervum latrante, viarum
Venator, ſaltus laqueis ſuccingit amictis
Mille plagis, nexuque canes abſolvit, & infra
Veſtigat ſtringens avido venabula ferro.
At cæcos nox fallit eos, palpantque ſequentum
More manus, inquirentes veſtigia, valles
Undique luſtrantes, tandem dum devius error
Huc illuc traxiſſet eos, ſub nocte coacti
Deſiſtunt, ceſſantque ſequi, cum decibus orbem
Intrant, & domini deplorant funera ſervi.
Cæſar ut ad mentem rediit, formidine mortis
Expulſa, fugiſſe ſciens quos fugerat hoſtes
Prodit, & exanimi conſpecto corpore dicit:
O ſcelus! ô toti furor execrabilis orbi!
O dolor immanis multorum cauſa doloris!
O multis nox una nocens, nox noxia tanti
Criminis, & tantæ faciens ſuffragia culpæ,
Nox tenebris maledicta tuis horroribus implens
Mundum, contaminans picea caligine cælum,
Inſomnes agitans lemures, ſtrigeſque cruentas
Inſanire jubens, tumulis exire ſepultas
Compellens umbras, voces choribantibus aptas
Expediens, & funeſtas cantantibus artes,
Cur hoc ſcire malum voluiſti, animamque fidelem
Tollere, quæ nullam traxit me judice labem?
Cur ſic ſecuris faciendi tempus iniquis
Feciſti? certè non ſic impunibus illis
Si mors extremam mecum non clauſerit horam:
Jurando nam teſte Jacu, mundique beata
Mente, loquor me non viſurum gaudia, riſum
Ni ducis in fletum plenis convertere damnis.

Erneſtus Vecelo comitante clam accedens ad Henricum ipſi caput amputat.

Cæſaris in morte Henrici exclamatio.

Nam tantum crimen quamquam crudeliter auſum
In regem à primo non eſt qui viderit ævo.
Dixerat, & feretro conditum thure Sabæo.
Corpus deponi jubet, inferiaſque parari,
Et naſcente die ſolemni more ſepulcri
Exequiis triſtes triſtis perſolvit honores.
Funere completo, proceres compellat in unum
Cæſar, & in tumidas vix frangit verba querelas,

Cæſar omnes proceres in Erneſti perniciem animat.

Dicens: O quorum premitur ſub vertice mundus
Terraque ſub pedibus tremit, ad vos gloria regni
B
Specta gemit, patriæ clamat lacrymabile crimen.
En quantum dederit ſceleris, quantumque furoris
Fecerit ille nocens, terreſque veneficus orcet
In furias Ernestus habens, qui fortia vexans
Fata, meos gladium poſuit crudelis ad annos,
Nec dignum reputans nobis deferre, nepotis
Heu! vitam jugulo fecit manare ſoluto.
O vobis commune malum, communis habendus
Hic dolor eſt, pateatque licet ſibi quiſque timorem,
Quem facit alterius veniens ſine turbine caſus,
Finierat, procerumque fides ad fœdera dextras
Erigit, & cunctis jurat deponere rebus
Nobilitas cum plebe virum, proſcribitur ergo.
Divitias, homines ſententia publicat omnes.
Ut proceres videt unanimi rex mente moveri,
Et vires ſpondere ſibi, jubet arma parari,
Ac omnes ad bella trahi quos ægra ſenectus
Non facit emeritos, quorumque virilis in annos
Virtus aſcendit. Sævi ferus incola Rheni
Omnis adeſt, quicumque ſedent Theutacé vocantur,
Vangioneſque ſimul veniunt, Nemique feroces,
Et Bathavi, & longis braccis te Colche ſecuta,
Et dives quos Moſſel habet, quæcumque ſub arcto
Sunt gentes, Daci infrontes, Saxones in armis
Magnanimi, Phriſoque levis, quos inde levatis
Filanus ſignis ſenis populantibus omnem
Noricie vaſtando jubet ſubvertere terram.

Obſidet Ratiſponam.

Eſt urbs, quam Scythici flumen præterfluit Hiſtri,
Hiſtri marmoreas qui ſeptem fundit in undas,
Hoſtia Memphineo contemnens cedere Nilo,
Dicta Ratiſpona, ingens rebus, tuta ſuperbit
Viribus, hæc firmo concluditur undique vallo.
Telis prima procul agitur lis, nuda laborat
Plebs feſſas implere cavas, equiteſque cruentis
Armis accincti, vitam ventum facientes
Laude brevi, clauſas certant infringere portas.
Stant contra intrepidi cives, muroſque tuentur

A
Cratibus, & magnas opponunt undique moles,

Cives urbem fortiter defendunt.

Ac exploratis ſollerter viribus, auſi
Spem tentare ſuam, ſeniores obvia ſuadent
Arma patres, æquoque jubens occurrere campo.
Prorumpunt omnes animi melioris ephebi,
Et valvas ſolvunt: exortus ſydera clamor
Percutit, haſtarum vix ſuſtinet aura fragorem;
In manibus ſortem faciunt, fortuna cruentis
Certatur gladiis, cælo gens multa profundo
Vadit, & (*) diſos madefactant ſanguine campos. (*)
Luridus arva cruor inſtar torrentis inundans
Calfacit, & crebris langueſcunt ictibus enſes,
Et ferrum laſſatur hebes, ſqualentibus arma
Omnes deficiunt, feſſis ſine vulnere nervis
Tela cadunt, potetantque ſemel ſaciata videri
Inſacianda fames Martis, quam plura cibarunt
Corpora Leupniaci quam luderit horrida Carni
Clava, vel occaſus fœdarunt tecta tyranni.
Mors multam tenet atra diem, tandem miſeratus
Sol oculos athlantheo ſub gurgite condit,
Ne tantam videat cladi ſubcumbere gentem.
Nox treugis bellum dirimens ſuccedit, in urbem
C
Pars adverſa redit, Cæſar metatus in agris
Caſtra, jubet lato figi tentoria campo.
Accumbit muro cumulus fidentis in alto
Telluris, parvæ patiens in vertice rupis
Muniri, viſum eſt hanc utile cingi.

[illegible]

Haud mora, ſuſpenſo complectitur aggere Cæſar,
Et claudit collem, claudit navalibus omne
Danubii flumen, medii quoque pabula campi.
Ah! quantum decus eſt & nomen, Cæſaris urbem
Non ſtatim ceſſiſſe metu, nec viribus ultro
Se viciſſe ſuis, quin & crudeliter auſam
D
Fortunam vexare gravem, fatumque morari;
Sed quid fortè viro, quid non mens nobilis audet?
Colle novos faciente metus, ſibi cogitat artes
Baurorum gens, & jactis exurere flammis
Totum geſſit opus, incenſaque ſulfura crebris
Projiciunt jaculis, ſummas incendia pinnas
Corripiunt, pingues auræ vis ſuſcitat ignes,
Flammaque diſcurrens toto munimine vires
Auget, nec ſolum convexæ robora ſilvæ
Frangit, quin uſtæ fluxerunt fragmina petræ.
Jam feſtiva ſuum Phœbe compleverat annum,

Novam in civitatem Cæſar machinam parat.

Rexque videns longo deceptam tempore multos
Fortunam mutaſſe dies, montes ſpoliari
Clamat, & aërias gentem ſuccidere ſilvas,
Deſcendunt orni, procumbit celſior ilex,
Et quercus frondoſa ruit, multamque cupreſſus
Teſtatura necem, Diades ſine honore ſedentes
Admiſſam gemuere diem, lucemque peroſæ
Oreades raptas fleverunt montibus umbras,
Turres extollunt firma compage ligatas,
Nec terræ infixas, immo quocumque rotarum

(*) f. Eliſios [illegible]

Ordine ducibiles, ſolidis conſerta lacertis
Murorum tormenta levant, cunctiſque paratis
Dividit in turmas equites, ſignatque cohortes
Velitibus Cæſar, ſtatuens duci Cyriarchis
Turbam quamque ſuis, ut ſe oſtendat honeſto
Virtus judicio quis quàm ſit nomine dignus.
Clamat bella geri tubicen, gens irruit omnis
Juſſo quiſque loco; denſoque ſimillima nimbo
Tela volant, nec ſe ſinit una morte teneri
Lancea baliſtæ, ſed primo vulnere rupto
Exit, & incerto currens defigitur hoſte.
Fundæ ſaxa rotant, immani verbere muros
Machina diſcindit, & propugnacula ſolvit.
Nec ſatis hoc, ſed prorumpens lapis obvia ſternit B
Corpora, & eliſos violentus diſſipat arcus.
Haud illa levior tandem ſe mole reponens,
Quamvis annorum ventis adjuta perenter
Abſcidit, ingentis dejectum vertice montis
Pars foſſa ſuperant, injecta vecte trahentes
Suſpenſus rates, ſtantes teſtudinis in ſe
Obducti clypeis, hic fortis arietis ictus
Impingit portas, & quaſſat mœnia circum.
Hic ſus ferrato pulſat muralia roſtro,
Stat ſuper infractæ mentis Bavarica pubes,
Audacter pilis opponens pila, lacertis
Mobilibus crebro devolvens pondere ſaxa.
Sed quid non vincit regum metuenda poteſtas? C
Aut quid magna manus non fregit Cæſaris? Inſtant
Cominus, & ſudibus feriunt, vim ſpicula produnt
Juxtà longinquo terra nocitura receſſu.
Jamque mali patiens labor eſt, & reſpuit ictus
Virtus armorum, perculſas undique crates
Flamma vorat, multuſque volat per nubila fumus.
Jam foſſas ſubter faciunt, murique ruinam
Inſtrumenta trahunt, jam duri tempora belli
Enſis agit, pronaſque levant ad mœnia ſcalas,
Jam turrita ſtrues muris appellitur altis,
Arma viroſque gerens: quo viſo ſpem labefactant D
Et vires Bavri, non ultro cedere verſæ
Auſi fortunæ, tempus pacemque precantur
Unius noctis, inito quoque fœdere majus
Quam vinci ceſſiſſe rati, luce reverſa
Perſonis ſalvis, & tutis rebus, apertis
Subjiciunt valvis, ſtatuentes Cæſaris urbem
Imperiis ſacriſque fidem verbis facientes.
Ut læto populi plauſu pompaque ſuperba
Intravit Cæſar, titulo nummiſma ſigillat
Regali, atque ſuos tutandæ deputat urbi.
Viribus inde potens multis, ditionis in omnes E
Egreſſus fines, villas evertit, & æquat
Caſtra ſolo, populus libertatique furoris
Dimiſſus, triſti corrumpit ſanguine templa,
Et ſacras violaſſe domos non ſufficit, aris
Sanctum divellunt armis feralibus aurum.
Quid non ira jubet? nil credit dira verendum,
Nil videt illicitum, currunt prædaſque cruentis
Diripiunt gladiis, in flammas omnia dantes.
Quæ non abſportant, & frugum morificantes

Cæſar urbem ſibi ſubjicit.

A Semina, vix miſeris permittunt arva colonis.
Poſtquam nefandæ ſtomachum Cæſar ſatiavit
Invidiæ, nec materiam plus invenit in quam
Ira ruat, curru ſe præcedente ſuperbo
Regreditur, retro multis in morte relictis.
Zelotes dux bella ſciens duriſſima terram
Vaſtaviſſe ſuam, jam paſſus deteriora
Fortunæ, & rebus deſtructis undique, magnum
Nil quod perdat habens, ultrici pronior iræ
Surgit, & infeſtum collecto milite regem
Magnanimus pulſat, damnis crudelibus omnes
Infeſtat proceres, & vertit caſtra, ruinas
In populos faciens, diverſo more nefandis
Infligit capitis pœnas, hic nocte perenni
Damnatur, juſſus proprio ſuccumbere ferro,
Aut lacerare cavos extracti luminis orbes.
Atrius hunc punit, toto ſibi corpore cæſo
Nil mortale ferens, avulſis cruribus ille
Volvitur infelix, & repit inutile corpus:
Huic linguam rapit, & mutis jubet edere ſignis,
Hunc ſecat abrepto deformi vulnere naſo.
Pluribus enſe manus crudeliter amputat, omnis
Naturæ miſerum compellens addere morem.

Erneſti furor in populos & adverſos.

LIBER IV.

Quartus ait ſigno tristis ERNESTUM vene-
rando
Signari, longeque vias inquirere ponto,
Quaſſatur multùm ventis, merſiſque per altum
Argoleis, terram advehitur, cui Grippia nomen;
Inventoque antis magna ſub littore caſſe
Ingreditur vacuum, de menſis prandia plenis
Accipiens, navemque cibis & panibus implens.
Inde redit fido tantùm comitatus amico.

ERNESTUS fatis ſecum luctantibus, & dis
Forſitan invitis, luſtro quos dicimus annos
Fecerat in patria, nec mens terrore moveri
Nobilis, & nullo potuit deſcendere damno;
Sed quem longa tulit nunquam fortuna levatum,
Quem non dejecit, mœſtum finit illa relabi
Cæca virum, pedibuſque ſuis ſuccumbere cogit,
Omnibus abſumtis, nec paupere copia cornu
Sufficit effuſas toties farcire crumenas.
Hoc dux advertens, infirmas undique vires
Dum videt eſſe ſuas, ſibi quinquaginta probatos
Omni laude viros animi virtute vigentes
Eligit, & fidum comitem præſentibus addit,
Sic orſus ſupplex illos in principe vultus
Ad quamcumque poteſt merito moviſſe favorem:
O mecum duros experti ſæpe labores!
O generoſa manus, ad vos mea naufraga vocem
Spes levat, afflictis oro ſuccurrite rebus!
Scitis vos quàm ſæva manus ſit Cæſaris in me;
Quid pejor fortuna poteſt? jam pellor ubique,

Erneſtus electis viris quinquaginta, non ad terram ſanctam peregrinationem loquitur.

Vix ſedes eſt tuta mihi, mea terra receſſit,
In cineres abiere domus, gentemque nefandus
Vaſtavit gladius, incultis luget in agris
Cana Ceres, ſterilem deplorat ruſticus annum;
Magnus amicorum numerus cum tempore fugit
Felici, quorum venalis gratia fugit
Uſque manus, quorumque favor poſt munera gaudet,
In me nobilium juravit lingua, videtis,
Heu! vires periiſſe meas, defendere contra
Nil poſſum; nam nempe meus jam reſtitit enſis;
Ut ſtupeant homines, ſuperi mirentur, & omne
Virtuti hoc veſtræ fateor, ſemperque fatebor.
Heu cui longa ſalus, quis longas Cæſaris iras
Perferet adverſis ſi quis contenderit undis,
Par illis modicum compulſus cedere domum
Forte fatigatæ mergeretur mole procellæ.
Me nova mens, meliorque movet crudeliter actum.
Hic ſatis in bello eſt, melior conſurgere tyro
Decrevi; cæloque meas impendere vires.
Elegi vitam potius moriendo mereri,
Quam ſemper vivendo mori, ſic hortor, amici;
Vos mecum crucis in ſigno promittite Chriſto
Fideles fidei teſtes, opprobria terræ
Sanctæ penſantes, in qua qui cuncta creavit
Dignatum pura naſci de Virgine Verbum,
In cruce cauterii delevit crimina noſtri.
Oranti domino reſpondent Pneumate ſacro
Inſtructi, patria, natis, uxoribus, agris
Omnibus abjectis pro Chriſti nomine, ſecum
Non ſolum inſanas ſeſe conſtanter in undas,
Sed mortis quodcumque volet genus ire paratos.
Ad quos ſic grates faciens ERNESTUS alacri,
Inquit, item vultu: Deus, ô fidiſſima ſemper
Corpora, quod cœpit in vobis augeat, & vos
Efficiat ſibi participes, qui parte malorum
Mecum ſuſcepta, quæcumque pericula juſſi
Feciſtis, pronique iſtis quocumque rogati.
Haud mora ſalvifico juvenes ſua pectora ſigno
Cum duce ſanctificant, facientes optima quæque
Arma vix, (a) Steropis etiam vix nota labore
Loricam dux arte nova nectique perennis
Ære jubet calybis, leves ferroque retectas
Exquirens ocreas, galeam flagrantibus auro
Criſtis ornatam, penetrabilis additur enſis,
Et clypeus, quem pulcra crucis depinxit imago,
Typis ſcripta ſuis complexis cornibus hæret
Vervex in dumis, ſigno ſuſpendit aheneum
Serpentem Moyſes, dulcorem ſtipes amaræ
Donat aquam, funditque ſilex quem percutit imbres.
Fama levis ſubito diſcurrens murmure Rhenus
Nil celerare labor ſacri ſub fœdere ſigni
Nunciat ERNESTUM peregre ſuper æquor iturum.

Omnes cruce ſignantur. (a)

(a) Steropem unum fuiſſe è Vulcani miniſtris finxere poëtæ, à fulmine nomen habentem.

Gaudent affines, noti lætantur, & una
Hoſtes exultant, ipſum inter viſcera mater
Semper habens, ſibi quingentas denaria mittit
Argenti dragmas, addens quas murice veſtes
Sydonis incendit, & fimbria ſambit in auro
Lucis Tharſeo redimitaque gauſapa villo
Purpureo, & Tyrii mantilia ſanguinis oſtri
Succo tincta ſatis; (b) quod vir pius omnia matris (b)
Poſt grates, ſolito comites partitur in omnes.
Seque viam jam facturo virtutis amore
Ecce ſuæ veniens juvenum gens multa virorum
Sic ait: O Domine in toto venerabilis orbe,
Nos tibi fama trahit, orantes ut peregrinos
Ut ſervos, nulli quicquam pietate neganti,
Nos tibi ſuſcipiens clementi pace gubernes,
Nos tecum dum vita comes quoſcumque labores
Dixeris, ingreſſi non divellemur, amaræ
Et ſi nobiſcum dabitur contendere morti.
Reſpondens ERNESTUS; ait: Tibi gratia, Chriſte,
Perpes honos, quod propitiæ ſemper bonitatis
Mecum opus extendis, & magni nominis auges
Virtutem, tantæ tribuens mihi gentis honorem.
Et vos, ô ſocii, qui ſpem pacemque ſecuti
Veniſtis, pacis mecum tueatur amator
Et Dominus, juſto faciens vos poſſe potiri
Voto Jeruſalem cæleſtis feſta videndo;
Quin peto quod petitis, nolo mihi ſervi ſitis
Sed ſocii, ſociique geram per ſingula morem,
Non domini, quæ veſtra volo fuerint mea dici,
Quodque mihi fortuna dabit commune vocari.
Exultant juvenes certi ſub principe tanto
Triſtia nulla pati, Deus ô quam cæca futuri
Mens hominum, quantum nubis ſub pectore nigræ
Sortis habet, cujus gemit inter gaudia luctus.
Heu! tulit hos varius in mortem caſus, in undis
Hi merſi, telis iſti, mucronibus illi
Confoſſi, peſtis alios, aliosque peremit
Longa fames, vix quinque viris de mille reverſis.
Dux perfecta viæ cognoſcens omnia, nilque
Rebus abeſſe ſuis, pulcro ſua caſtra paratu
Deſerit, & madida lacrymis facie generoſa
Cuique valefaciens, turba comitante virorum
Mille, ſolo patrio vadit ſine pace relicto,
Et Meranum gentes gelidus quas verberat Iſter
Præteriens. Hungros hujus poſt terga relictis
Intrat, & Aggeoti rex gaudens hoſpite tanto,
Pulchris donatum rebus, conducit in altas
Wulgariæ ſilvas, Hebri ſubit inde feroces
Et Trachum populos, heu! quorum latrat in agris
Infelix Frigiæ quondam regina potentis,
Epyrum videt à dextra, pergenſque Pelaſgos

Multi juvenes ſe illi adjungunt.

Qui ferè omnes pereunt.

Viam arripit.

(b) f. quæ

Ingreditur fines, & claram divite luxu
Conſtantinopolim, quam cæcam erroribus olim
Æternum Paulus docuit cognoſcere lumen.
Forte viri fama audita Mezæus Achivi
Rex populi, ſtudio ſurgens occurrit amico,
Inſignemque ſciens multa virtute paternas
Deſeruiſſe domos, nec quo meruiſſe repelli
Crimine, ſuſceptum conducit in uſque Briantum,
Devotamque pius impendit ad omnia curam.
Jam prope ter ſenos dux continuarat ibidem
Subjectâ ſibi gente dies, nec navis in uſus
Eſt inventa ſuos, tandem ſatis apta vehendis
Omnibus una placet, miſeri pro vellere frixi
Semideis iterum quæ ſuffeciſſet iturisſ;
Quam dum multa Ceres, & rerum pulcra ſupellex
Impleſſet, tota pro portu ſtante ſaburrâ,
Dux à rege dato magni ſibi ponderis auro
Condignas grates agit, acceptâque ſalute,
Litore ſtans ſupplex oculos attollit, & inquit:
„ Chriſte, maris terræque potens, cui magna poteſtas
„ Ventorum ſervit, tempeſtaſque omnis obedit,
„ Mitte tuis Zephyrum famulis; hirtique furorem
„ Frange noti, cæloque vias oſtende ſereno.
Hymno finito, præſago fortè malorum
Corde gemit, lacrymiſque ſuos invitat obortis;
Inſiliens proræ: gemuit ſub pondere pontus;
Et Triton tacitis tonuit crudele ſub undis.
Interea gens Grajugenum virtute coacti
Fortè viri, ratibus viginti quinque paratis,
Conveniunt, ſanctæque vovent ſuffragia terræ.
Quo dux gaviſus Zephyro ſpirante, quieto
Circumſtante ſalo, diſſolvi littore naves
Clamat, & optato ſonos dare linthea vento.
Apparent juſſi, ſtatim jactu Balcari,
Ocior abripitur claſſis, comitatur euntes
Surgens à puppi Zephyrus, quam Typhis in alto
Lætus agens tranſtro, vento diſtenta ſecundo
Vela videns, inquit: Omnes gaudete, beati
Ecce ſumus, facietque Deus quæcúmque monemus.
O nimis inſtabilem ſortem! ô ludibria vitæ
Humanæ, cui nil tribuit durabile, longam
Non ulli conferre ſciens fortuna ſalutem!
Naufragium patiuntur. Aurea ter quinos Phœbi vix orbita ſoles
Volverat, & ſævos algenti carcere ventos
Eolus abſolvit, horrendo concutit Eurus
Montes impulſu, crudeli turbine ſilvas
Vulturnus ferit, & totum quatit Africus orbem,
Involvit nox atra diem, cælum horrida nubes
Obtenebrat, nec Phœniciæ Tyrus utitur arcto,
Non Elice Græcus regitur, ſed ſurgit Orion,
Letalem quatiens miſeris mortalibus enſem,
Et canis Oelia ſecum fulgente capella.
Nec mora concurrens fratrum diſcordia verſat
Ima freti, fundens altos ſub ſydera fluctus.
Nec minor adjunis ſtrepitu ferit æquora clamor,

A Quàm ſi nubifera decumbens Taurus in oſſa
Ventorum Egeas vi depellatur in undas,
A fundo tollens pelagus, rurſumque refundens
Exiliat, ſummas ſonitu redeunte ſub auras.
Percuſſi terrore viri, pars brachia remis
Sollicitant, pars antennas à pondere mali
Nutantis lacerant, hi fractum ampluſtre retentant,
Ac typhis tenues certat firmare rudentes.
Heu! fruſtra, nam ſorbet eos nunc unda dehiſcens,
Rotantes nunc aſcendunt cum gurgite nubes.
Proh dolor! huc illuc jactatis ignibus imber
Plurimus inſtat hyemſque, cavo ſub vertice naves
B Graiorum ſex intereunt, tris atra Carybdis,
Ingluvies vorat, & Scillæ tris horrida pubes,
Jactantur ventis alii, quam ſæpe vocata
Nequicquam Junone ſua, coramque ruentem
Intentant crebrò ſparſi ſuper æquora mortem.
Dux Dolopas periiſſe videns, dubiæque ſalutis
Spem veniſſe ſuis, ſolatur eos ita dicens: Erudiit naufragos conſolatur.
„ O magni ſub nube viri, gens magna ſecuti
„ Præmia, ne ſinite hoc vinci terrore, ſub alto
„ Tollite corda Deo, qui nos abſtraxit in unum
„ Collectos, quaſſaque parum trepidante carina,
C „ Non ſtatim occidat ſegnem ſpes naufraga mentem.
„ Quiſnam infelicis hyemes ignorat Ulyſſi?
„ Aut ſeptem paſſos Æneæ neſciat annos?
„ Hos tandem vidit Deus, & fortuna vocavit,
„ Et vobis dabit illa manum, finemque malorum.
Dixerat hæc, & vela ruunt, rimæque faciſcunt,
Accurrunt lita pontum reſtringere ſtuppa.
His Phœbus trivlæ repararat cornua Phœbe,
Et dubiis ſatis arcta viis, interque virorum
Viſcera, qui moribus morbo violentior omni
Naſcitur eſuries, quod cùm videt, miſeratus
D Ypedathes revocat ventos, & cerula placat
Cymothoæ, fractaſque ferit tridente procellas
Nereus, & variis cælum nox induit aſtris,
Mane novo tenebris depulſis, ſole ſereno
Illuſtrem reddente diem, ſtans Typhis ab alto
Defigit ſpecula terram cui Grippia nomen.
Hac navim gaviſa cohors convertit, & alto
Dum porta læti ſederunt, anchora fundo
Figitur, & celeres abſolvit nauta liburnas.
Urbs ſtetit Euxini defendens littora ponti, Accedit ad urbem in Euxino Ponto.
Marmoreo latè fulgens in ſchemate, cujus
In muro variis ludens anaglypha figuris,
E Longa depingit ſeries, exordia rerum
Tota Chao, totuſque rudi latet orbis acervo.
Hunc natura ſecat, & vitæ quatuor omni
Res creat, in ſimilem diſtinguens ſingula legem.
Hic hominis quodcumque genus, quem prætulit alto
Mater conſilio, quem divinæ rationis
Participem vultu juſſit gaudere ſupino,
Et media duci vita; ſua quamque ferarum
Hic virtus, hic pingit aves, rigor ille ſuperbus
Marginis extremam ſerpens in viribus oram
Palmes veſtivit, maturis pampinus uvam
Circuit in botris, in ſupremam decor omnis

Digitized by Google

Cæli deſcendit, ibi decurrens animali
Zodiaco Phœbus, lucens quoque luna diebus
Plena ſuis, ibi ſigna vagos facientia curſus;
Et melior manus ingenio ſic omnia finxit,
Ut ſtupeat natura parens quod viderit artem.
Effulgent pulcro ſtantes ex ordine turres
Circum quingentæ, porrectis ærea cellis
Puras trajiciunt foſſis canalia limphas.
Hac dux intuita, ſocios hortatur ut arma
Accipiant, dicens: O gens memoranda futuris
Heredeſque Dei, qui vos de ventre profundi
Eripiens, terræ felici reddidit, omnem
Propulſate metum, menteſque reſumite lon-
gam
Tentantes ſopire famem, tenueſque levare
Hac in gente animas, quæ ſi contraria ſacræ,
Heu! fidei prece noluerit vel munere flecti,
In gladiis prædam violenti tollite, ab illis
Non formidantes, duras pro nomine Chriſti
Pœnas, juſque pati mortis commune beati.
Finierat, cui ſic omnes uno ore locuti:
O dux, reſpondent, nos cuncta reliquimus ob
ſpem
Cæleſtis patriæ, nec momentaneus inde
Nos dolor avertet, non deterrebimur ullis
Flagitiis, pro laude Dei tecum morituri.
Haud mora deſcendi ferro ſua corpora, littus
Intrantes, tollunt Chriſti vexilla trophæi
WECELO ductore dato, qui prævius alto.
Rem faciens animo, veſtigia protinus urbi
Fert vicina ſatis, ſed propugnacula nuſquam
Cuſtodita videns, muros tutore carentes,
Atque aures nullis percelli vocibus, inquit:
Quid ſibi vult? quem portendit gens iſta furo-
rem?
Nullis caſtra movens armis, nec prælia nobis
Commiſcere volens, muros ſine viribus, &
ſic
Turres immunes nimium ſecura relinquens.
Urbem vacuam invadit.
Ad quem dux: Dolus inſidias oſtendit, &
artem
Plebs faciens, nos vult adiciis neſcire ſolutis;
Nos tamen adjuti Chriſti virtute, ruamus
Inſultum vaſto facientes impete, fraudem
Turbantes gladiis, quia mors extinguet in illis
Plures ante viros; quàm nos ſuccumbere victos
Cogere ſufficiant: at ſi nos fortè tumultus
Fortior involvet, mortis ſolamen honeſta
Mors erit, afflictamque fame non claudere vi-
tam.
Sic ait, & magna gens ſurgens mente levatum
Turribus & fortem Paria teſtudine pontem
Aſcendit, valvaſque videns cuſtode relictas,
Exultat, mediamque canens prorumpit in ur-
bem,
Quam perſcrutati vacuam mirantur, & aulam
Introëunt auri cultu prædivite ſtratam.
Aulæ in medio menſas cernunt elephanto
Extructas, Seres dederant mappas pretioſis
Artibus intextas, ibi quicquid venter in eſcas
Poſcit habet, plenuſque gulæ petulantis ocel-
lus,
Hic ſatis eſt dixiſſe poteſt, quia quicquid in
omnes
A Delicias petitur, illis hîc omne videtur.
Argento ſcutella micat, ſiceramque propinat
Electrum, Liber Syro blanditur in auro,
Et quas bis tincto veſtivit Lydia cocco
Effulgent ſedes; miro circum redimitis
Aulæis ſtudio; quæ dum gens omnia læto
Viſu laudavit, dux prudens taliter inquit:
Felices ſuperûm conſortes, dicite grates
Condignas Chriſto, qui per deſerta meanti
Cæleſtem populo panem dedit, & ſitienti
In fontem ſtagnantis aquæ duriſſima petræ
Viſcera diſſolvit, & qui pietate potenti
B Maxima nobiſcum faciens miracula, ſalvis
A pelago voluit vobis oſtendere tantas
Eſcæ delicias; nec rerum copia veſtras
Mentes ſeducat, non multis mammona pungat
Illecebris, quia nempe Deus nos tentat in illis.
Quiſque ſuam levet eſuriem quantocius, inde
Quod ſatis eſt implete ratem, quia tempora
longæ
Non faciendo moræ, ſolvemus carbaſa; nobis
Si Deus optata cras fortunaverit aura.
Hæc ait, & populus gaudens ad prandia ſedit.
Dumque ſuam quivis lauto ſatiarat in eſu
Eſuriem, vix ulla cibi veſtigia pranſi
C Oſtendit dives plenis opulentia menſis,
Multaque mirati quæ vix natura creaſſet
Conſilio ſimili, non arridentibus auro
Cor quatiunt gemmis, non ad gazata reſolvunt
Ampla manus, ſed divitiis cerealibus intrant
Uſque penus plenas, & vina veterrima cellas
Claudentes, tolluntque ſibi ſatis eſſe coronæ
Quod credunt anni redeuntes in urbe relicta,
Gaviſi quod feſſa licet dare membra quieti.
Dux modico pauſæ conceſſo tempore, dicit
WECELO: Quæ res nobis hoc litore dulcis,
D Care nepos, ſi vis cum puppe manentibus iſtis
Structuras viſum varias redeamus in urbem.
Urbs ſpatioſa nimis, manibus ſi fortè latentum
Occulat inſidias hominum, ſcrutemur in omni
Circum conclavi, majori robore preſſi
Auxilio ſocios, ſignis & voce vocantes.
Ille libens domini votis accedit, & omni
Arma fide, juvenes reliqui cerpere paciſci.
Non mora regreſſi peregrinis artibus urbem
Inveniunt pulcrè ſuper & ſubter decoratam;
Expoſitos intus theſauros, fercula gemmis
Clara vident, rariſque palatia ſtrata tapedis.
Poſt viſa ad ganeum redeuntes omnia, fortè
Mente nihil veriti, ſubeunt juxta radiantem
E Multo ſole domum, cujus tenuere columnæ
Sex onus obductæ teſtudinis, ex adamanto
Baſibus æterno ſolidatis, exſculpti
Argenti candore ſtylis, nitidiſque recocto
Nuper epiſtiliis auro, cujuſque levavit
Onix compages, quas auro vermiculatas
Inſcripſit multifario natura colore
Ylen exornans, fundens orinura cohercens
Orta, ferens varios diverſi ſemine fœtus,
Quinque globus (a) ſperæ zonis diſtinguitur, una
Multis concaluit flammis, & inhoſpita manſit.
Temperiem traxere duæ, friguſque perenne
Sedit in extremis, hîc cælo pendulus orbis

Socios eſuriem refocillat.

(a) Ita ſcribebant veteres pro ſphæræ.

Ut pelle incluſus magno natat Amphitrite.
His bene laudatis, cameram ſtudii melioris
Introëunt, multa lapidum virtute coruſcam.
Irradiat primo ſardonix limine, poſtes
Lucent jacintho, laterum junctura refulget
Saphyro, nitidis teſtudo micat cryſopraſſis.
Hanc caput unius ſtatuæ ſuffulſit, in auro
Extendens arcus, faſtigia ſumma ſecantes.
Dux tantum miratur opus, pulcraſque revolvens
Picturas, videt Yliacos miſerabile caſus.
Fors ea fama loco multos narrata per annos,
Somniat infelix Hecuba exitiale futurum
Omnibus oſtentum, metuens rex fata virilem
Imperat occidi ſtirpem, ſedet arbiter auri
Natus cauſa mali, rapitur fatalis ab inde
Tyndaris, & plenum defert ad Pergama fatum.
Conjurant Danai geminis facientibus iras
Artydis, dehinc infenſam placare Dianam
Coguntur, ventiſque abeunt in terga receptis.
Cingitur obſidio Troja . Phryges obvia læti
Bella ferunt, magnuſque novis furit Hector [illegible] armis.
Hac inſtant Græci, ſævit criſtatus Achilles;
Tytides Reſi tentoria diripit, auſus
Pelydi in paribus concurrere Troylus armis
In caput excutitur, Hector ter mœnia circum
Raptatur, parvoque patri vænundatur auro.
Aurum Ythacus deponit humi; ſceleriſque nefandi
Naupliadem damnat, decimum pugnatur in annum.
Palladis inſtinctu Danaûm gens fabricat inſtar
Montis equum, clauditque viros, Tenedoque recedit.
Egreſſi Troes muros & mœnia pandunt,
Et monſtrum fatale trahunt, ſub nocte reverſi
Mirmidones, altos tollunt in puppibus ignes.
Solvit caſtra Sinon, & quos incluſerat ingens
Fundit equus, mox annorum ferus ingruit horror.
Capta dolis gens multa ruit, rapit ipſe trementi
Arma manu Priamus, ſed ſæclis preſſus iniqui
Enſe cadit Pyrri, Neptuni flamma labores
Conſumit, tantaque nihil ſuper urbe reliquit.
Ut dux intento pertranſit omnia viſu,
Cernit in obrizo (a) ſpingis ludentibus auro,
Ecce thoreuma nitens, cujus candens ametyſtus
Sedit ad effigies, pluteo fulgente berillo,
Pulvilli ſuper hanc gemini, raræque Minervæ
Sternebant. & pelliciæ veſtis Magalinæ,
Cujus ſeſquipedem cingebat bractea limbum
Ante pedes barro lucens orcheſtra vetuſto
Stabat, & incenſo lambebat ſardius auro
Amphitapam ſedem, circum ſupraque tegentem
Tota pavimenti facies variata lapillis
Res longas pinxit Trojæ, loca, rura jacentis
Dardaniæ, caramque fidem fatumque ſecutus
Deſerit Æneas, raptoſque ex igne penates
Grandævumque ferens patrem, Mavortia Trachum

(a) Spingæ apud Iſidorum ſunt griſi.

A Regna petit, tumidis auſus confidere ventis.
Illinc expulſus monſtro viſuque nefando
Navigat Origiam, ſibi qua delubra precanti
Obſcuras voces Phœbi Cortyna remugit.
Hinc Curetes adit, & Trojæ tecta ſecundæ
Molitus, cum gente locum cognomine ſignat.
Pellit eum cæli tabes, monituſque deorum
Italiam jubet inquiri, dat navibus æquor
Jactatuſque diu ventis, in littora primum
Accedit Strophadum, quas fœdi ventris ocellò
Arpiæque habitant, poſt dictam Achaone terram
B Intrat, & adveniens Helenum cognoſcit amicum.
Hinc Byrſam miſeræque domos ingreſſus Elyſſæ
Imperio potitur, fatis expellitur, unde
Dido dolens, heu! quanta fuit vis ſemper amoris
Enſe fodit vitam ſpargens in mœnia flammam:
Materiam probat ERNESTUS, plus approbat artem.
Et crebro gemitu res circumvolvit inanes.
Hinc factum non arte brevi tibicine forti
Suſpenſum circumſpiciunt hinc inde caminum,
Cujus crateram tenuit manus utraque Chio
Impleram temeto, quas Syllon Doricus augens,
C Naturam fulvo pulcrè deluſit achantho.

INCIPIT LIBER V.

Quintus agit Grippes Indorum rege reverſus
Occiſo, undique gemens ad prædia virgo.
Poſt rex infelix jus expleturus amoris
Vadit, & heu! dominam crudeli vulnere ſtravit.
Sternitur ERNESTI *manibus, duo pene duobus*
Millia ſuccumbunt: audito murmure belli,
Succurrunt ſocii, diraque ut cadis in urbe
Eſt ſatis exactum, navim dux tendit adire:

D Res magnas, varias rerum dux Noricus artes
Admirans, hortum ingreditur qui reſpicit auſtro, Ernestus hortum egregium ingreditur.
Portæ continuum, qui ſemper gramine vivo
Luxurians pingit varios in ceſpite flores,
Deliciiſque fluit; ibi myrtus frondet odora,
Et cypariſſus olens, nullo violabilis ævo
Cedrus, & electæ funduntur aromata myrræ:
Horti de medio fontes duo pumice vivo
Emanant, quorum decurrens murmure blando
E Auro conſpicuis rivus laſcivit arenis.
Horum magna ſatis virtus, nec digna taceri;
Sole ſuum faciente diem, calidiſſimus alter,
Alter frigidior glaciali labitur axi,
Cumque die clauſo ſupra præſepia ductis
Ambroſiam dat Thetis equis, qui fons modò frixit,
Fervet, & alternæ faciunt commercia venæ.
Hunc laurus, genialis eum tegit arbor olivæ;
Vereque perpetuo deſubtus roſcida tellus
Purpureis flore gremium fœcundat in herbis.

Qua confidentes modicum dux & comes, omnem
Obſervat poſt terga locum, viſumque ferentes
Hinc atque hinc longè, conſultant ne qua remotis
Se manus abſcondat latebris, tum deinde ſecuti
Amfractus rivi, juxta ſub fornice longo
Numidico ſtructam veniunt de marmore ſtupham,
Quam faber ingenua ſuſpendens arte, feneſtris
Quinquaginta tribus ſic cancellavit, ut arcus
Longis amplexus arcum connexerit ulnis,
Rutaque compacto fulcris rutilantibus auro
Dolia conſpiciunt, quibus aurea facta meatu
Mirifico alternam jaculatur fiſtula lympham.
Hæc mox inde fluens canalibus exit ahenis
Ducta tricus, totamque ſuis rigat imbribus urbem.

Dux tanti novitate loci gaviſus, amico
Dicit WECELO: Quantum clementia Chriſti
Et bonitas nos in multis ſe propter euntes
Supplicis, ad eum feſſos transferre quietis
Eſt dignata locum! ſatagamus mente timoris,
Care nepos, poſitâ, multo ſquallentia cœno
Membra ſub his relevare parum quantocius undis.

In quo ſe balneat cum Vecelo.

Connivet ſpecie nihilominus ille fluenti
Captus, & intrantes exutis ocius armis,
Alter inaurato ſe vaſe reponit, & alter,
Et clauſis laxant canalibus ora ſolutis;
Unda viis clara criſtallo funditur illis
Limpidior, ſalſoſque amborum balneat artus.
Exterſi lavacro ſurgunt, poſitaſque ferentes
Exuvias, gemmis auroque domum penetralem
Introeunt pictam, deponenteſque cubili
Corpora purpureo; & requiem pauliſper agentes
Eventus, paſſoſque ferunt ſermone labores.

Emenſoque brevi ſpatio, comes hæccine dicit
ERNESTO: Domine, haud nobis mora libera, tutè
Si placet ad ſocios iſtinc redeamus habentes
Fortaſſis longi faſtidia temporis acti.
Præter eos, aut fortè metu magno metuentes
Quod nos fallacis deluſerit alea ſortis,
Surgamus, ecce nocuit confidere multum
Fortunæ, multiſque nocet ſe credere fatis.

Surgunt, & caligis oſtro femoralibus auro
Undique contextis, & ſub tunicalibus albo
Bombice inſutis ſubitò veſtitur uterque.
Et vini pateras tollunt, demiſſque coronis
Ore bibunt, confortati mox arma reſumunt,
Et galeas ponunt capiti, gladiiſque cruentis
Fortiter accincti, clypeis fulgentibus, auſu
Vadunt intrepido, gemmaſque aurumque relinquunt.

Progreſſi modicum per campos, ecce tumultum
Auribus accipiunt horrendæ vocis, habentis
Cum gruibus genus in lacis gruientibus arvis.

Grippos populos deformes aſpiciunt.

Mirantur ſtrepitum juvenes, nihilumque timentes
Magnanimi, porro privata parte recepti,
Abſiſtunt extra viſum mittente feneſtra
In campos, urbis locos, ubi cuncta videntes
A nullo tuti tenebris potuere videri.
Illinc arrecti gentis mirabilis ambos
Proſpiciunt ſexus, in queis collotenus omnem
Formavit natura hominem, ſed degenerante
A membris capite, hic formam gruis addidit illis.
Hi numero multi, paucis & mollibus armis
Defenſi, parvos cum lentis arcubus umbos
Toxicaque auratis congeſtant tela pharetris;
Et magni rebus multis, aurique potentes
Divitiis, ſpeciem pulcram ratione juvantes
Neglectam, ne quiſque modo brutiret inepto,
Lege regi, regiſque metu didicere teneri.
Quis tunc mortales iras & litis in Indos
Cauſas exercens, Caſpias intraret in undas
Centenis ratibus picta de caſſide dictis,
Et regem Indorum Niſan intrare volentem
Cum paucis vinctum ſubitò navalibus armis
Occidit, fuſumque mari cum conjuge merſit,
Eripiens natam formæ virtute Lacenæ
Præferri dignam, qua numine raptus amoris,
Et ſpecie ſibi deſpondens, ſub nomine nuptæ
Secum deduxit, dicto prius urbe ſub ipſa
Sumtibus immenſis, fieri convivia tædis.
Ob ſia reginæ gaudens ad litora longo
Exierat generum gens infinita duorum.
Et miris ornata modis, & ſplendida magnis
Ex opibus regem retro comitatur euntem.

Viſa gente trahens longo dux viſcera riſu,
Infert WECELO generi miracula noſtro
Vidimus, & veris jam credere cuncta poetis
Poſſumus, in vanas dicentibus iſſe figuras
Cum ſuperis homines, alioſque fuiſſe bimembres,
Vultibus humanis pecorum cum corpore mixtis;
Jamque fides exempla dedit, quæ dixit ab ovo
Exiviſſe duos gemino, quantum ſibi majus
Monſtrum mixta viro volucris defendit in iſtis
Stemus, & intrantes lætos ad prandia pleno
Spectemus voto, quia vix ardente ſub alto
Sole die medias intravit Tyrius umbras.
Cui comes arcana pollens in pectore fibra,
Sic ait: O domine, ſi linea ſanguinis in me
Non erat, à primo tecum veruntamen ævo
Uſque fui, nec quid niſi mors auferre valebit
Me tibi, quid pro me teſtis res ipſa loquatur,
Si gens hæc hodie contra nos iverit, ergo
Sta ſecurus, ait: etenim per vota deorum
Inviolanda tibi juro me mille daturum
Morti, vel me nulla volet fortuna tueri.
Vix ea fatus erat, cùm bini paſſibus æquis
Ecce viri vadunt intro mediocriter alti
Albis conſpicui plumis, fluxiſque decori
Syndone colobiis, tuniciſque trilicibus auro
(*) Ampictis, quorumque pedes & crura decenti [a]
Nata modo, caligis induta micant redimitis
Verno more roſis, nitidis calcaribus ulto
Sæpius argento, non geſtant arma, ſed arcus
Flexibili ex cornu pharetris cinguntur eburnis.
Has circum ligulis raro ſub tegmine textis
Scuta ferunt auri ſpecie pallentia mixti,
Quorum Cornelio medius percanduit umbo.
Poſt duo quos cultus & quos diſcriminat ætas

(a) ſ. Amictis.

A primis ſubeunt moderantes ordine greſſum,
Valde moroſe veſtiti veſtibus auro
Prætextis, fluitantque per imos (*) ſuppara talos,
Arcus dependent ſimiles, & tela pharetris
Mirificè pictis, clypeique volubilis inſtar
Anchiſis varia gemmarum luce coruſcant.
Quatuor his urbem ingreſſis, ſtipatus utrumque
Rex latus inſequitur, portans in vertice circum

Quorum lex captivam virginem ſibi copulare ſtatuit.

Affabri factum ſtudio, byſſoque nitentem
Indutus clamydem, tunicaque notabilis auro
Undique prætexta, quam mirè balteus armis
Cinxit, & implexo præmordet fibula collo,
Collo plumarum tanto candore notato,
Ut fas ſit credi, quod cygno pulcrior omni
Matris adulterio, cygni præcelſerit ovo.
Poſt regem virgo triſtis conducitur intro,
Cujus tota deæ facies laſciva decenti
Frons ſedet in ſpatio, caſti fulgore venuſto
Luxuriant oculi, paucus ſupereminet ori
Naſus, & in malis rubor apparens verecundis
Blanditur labiis, mentum natura moroſo
Excidit ſtudio, tereti que monilia collo
Arrident. O digna ſatis vulcania credi
Ex fato, ſubcitrinos crinale capillos
Criſpat, & inſerto nexus caſtigat in auro.
Veſtibus augetur Phœbus, quas maxima Pallas
Texuit, elicitæ dum cedere ſprevit Arachnæ
Extenſo minuit intranti purpura velo:
Solem nam calidis juxta calefactus aſellis
Prochion ſterilis incenderat ora leonis.
Virgine progreſſa plebis comitante caterva;

Ipſa virgine lugente.

Fit fragor horibilis, crepitantibus ecce ſalutant
Reginam roſtris, ducuntque ad prandia crebros
Fundentem gemitus, & fletibus ora rigantem.
Utque vident juſſi penus exſtaurare miniſtri,
Ambeſas hinc inde dapes, cellaria pandunt,
Sufficiuntque cibo lances, & pocula vino.
Inde manus undam auratis fundentibus orcis
Nobilibus plebs mixta lavit, ſtant ordine ſedes
Quemque virum ſua deponit rex, deinde politis
Pelvibus acceptam detergit ſudone lympham;
Mœſtæque accumbit dominæ, mora multa beato
Indulget genio, faſtidit prandia virgo,
Ac lactes cum corde vorat, quotienſque bicorpor
Rex roſtro teneris infigit dura labellis
Oſcula, crudelem flens execratur amorem,
Et dicens: O rex hominum, ô Summe deorum
Arbiter, antiquo qui cælum & ſæcula verbo
Feciſti, quid me matris de ventre profanis
Profuit his naſci, quorum natura biformem
Irriſit ſpeciem, faciens ut corpore mixto
Nec ſit avis, nec homo, ſed poſſit utrumque videri
In neutro, qui nec ſenſum rationis habentes,

A Heu nequeunt intellectas componere voces?
O multo ſi digna fui diſcrimine, merſo
Cur patre ſub pelago? cur necta matre ſuperſtes
Infelix manſi? Fuerat mihi dulcius in cor
Iſſe maris, quàm ſemper eo lugere marito.
O dii, ſi qua ſuper pietas, dimittite in auras,
Sollicitaſque juvate preces, miſeramque tyranno
Tollite, qui ſolam ſecum me detulit orbam.
Sic ait, & multis vocem ſingultibus haurit,
Perfunditque ſinum lacrymis, & flere malorum
Triſte licet ſolamen habet, ſic pœna juvari
Scit pœnis. ſic cura poteſt dolor eſſe doloris.

B Auditos dominæ queſtus ad pectora ponit
Ernestus, comitique trahens ſuſpiria, dicit:
Ecce vides anima in quantis torquet amaris
Virginis Ydeo dignæ me judice pomo.
Hujus me miſeret, formæ generoſa juventæ
Gloria me multùm movet, & tam ſaxea nulli
Vena riget, qui non ſibi condeſcendere poſſet.
Et mihi, care nepos, quo calles utere mecum
Conſilio; ſolitæque animum virtutis habeto,
Et tenta quid fortè velit fortuna, piiſque
Te mecum committe deis; qui juſta benignis
Vota vident animis, & ab hoc educere raptam
Conentur populo, cujus nec reddere voces

Hæc I[...] Ernestus illius Vecelo eripiendā proponit.

C Nec ſentire poteſt; equidem ſcio nos Deus ipſi
Contulit auxilio, ne mœrens tempore longo
Ante diem, miſeris vitam deponat in annis.
Sic locus ipſe vocat, quæ ſit fiducia cernis.
Rex ſedet immunis, poterit nos tollere caſus;
Sive Deus melior, confiſi utriſque ruamus.
Nam mollem abſque gravi gentem diſcrimine cædi
Poſſe reor, multo ſedet hæc indulſa Lizo;
O flentem miſerare precor, miſerare dolentem,
Audaces impende manus, audacibus ipſe
Eſt fortuna Deus, noſque auribus accipit æquis.

D Reſpondens Wecelus ait: Quem nulla latere
Res poterit, Chriſtus novit quàm virginis hujus
Me moveant fletus, nec res formidine mentem
Iſta tenet, res dura quidem, res plena timoris:
Sed ſi tanta tibi venit ſententia, raptam
Ut ſalvare velis, magnumque intrare timorem;
Ipſe Deus dabit ipſe modum, leviorque levabit
Rem locus, incerti levis eſt fiducia fati.
At mihi quid ſurgat audi, ſive tota repoſtis
Gens abeat menſis, rex deinde, quod auguro, paucis

E Aſſumtis ſecum cameram ſecedit in iſtam.
Tunc res tuta loco eſt, nec ſic temerarius eſto.
Non ſemper fortuna juvat, nec numina poſſunt
Omnia, prava licet permittunt plurima, magnus
Tres uni populus, tantos petis ire ſub hoſtes,
Deſine, nam aut ſæva nos vincent morte, vel inter
Virgo manus, ne tollatur, connexta jacebit.

(a) Suppara ſunt linea femoralia ad talos uſque pendentia, ita dicta quod ſubtus appareant. Suppara etiam dicebantur veſtes puellarum linea.

Rex ca-piendam ſibi virgi-nem cuſtodit.

Conſilium comitis Ernesto complacet, ergo
Perſtant in tenebris, nec longum tota relictis
Gens ſurgit Bryſæa cibis, ludibria regi
Et varios faciens geſtus, is ſaltibus, ille
Voce ſtudet, leviter ſua membra reciprocat alter,
Cetera lætiſonas deducit turba choreas.
Utque ſuis ſe quiſque modis exercuit, intrant
Quiſque ſuam requiem, nec mortem in lumine cernunt.
Ipſe dein rector penetralem vadit in ædem
Infelix, atque ingrato ſuperis Hymenæo
Ritè potiturus, poſt quem conducta benigno
Obſequio lugens ſequitur pulcherrima virgo.
Et bis ſex intus tantùm remanentibus, omni
Exuitur cultu, talamum ſubitura nefandum;
Interea quidam fato delatus iniquo,
Forſitan armatos privato comperit illos
Stare loco, rediensque citus quid viderit alto
Ingeminat ſtrepitu, trepidus rex, virginis ergò
Hos veniſſe ratus, demerſo perfodit illam
Heu! roſtro, caſtam properans expellere vitam.

Erneſtus alcuris virginis mortem, pecat regem.

Exclamat virgo, cujus dux voce ſtupeſcens,
Dicit Wecelo, nocuit mora longa, ſiniſtro,
Nos aliquis vidit oculo, jamque audio mortem
Accepit virgo, nunc ô nunc age nefandos
Fac involvat eos diræ nimis ultio mortis.
Vix ea, cum gladium ſtringens audacter in ipſum
Irrumpit regem, crudeli vulnere totum
A grue diſſolvens hominem, cujus cruor inſtat
Emicat expulſæ fontis ſuper ardua venæ.
Hunc ſcindit medium, conculcans viſcera picto
Fuſa ſolo, nec eo quicquam placatior illum
Sternit Wecelus, nec quis dimittitur intus
Vitæ præter eum inſidias qui prodidit ante.
Ille bona monitus penna, poſt oſtia ſolus
Aufugiens latuit, & eis intrantibus inde
Exiliens cives fama conterruit omnes.

Erneſti gemitus ſuper nece virginis.

Magnus in urbe tonat populorum clamor, & arma;
Arma vocant, & dux clara mente tumultus
Non reputat nauci, triſtemque in virgine vultum
Figens dicit ei: Piget, ô piget, optima virgo,
Quod tam ſuſtinui: quæ mens mihi, quis ve deorum
Hæc voluit? cur incolumem nec vulnus habentem
Te non eripui? nunc, heu! ſub ſanguine triſti
Infelix moreris, heu! ritu mortis honeſto
Et caritura; rogo, quis tota ponet in olla
Supremum cinerem? quis te plorabit amicus?
Quis malus, ô virgo, quis te damnavit, & iſto
Perdidit in populo? cujus deformis [illegible] atrum
Exit forma gruem, quem nec natura beavit
Senſu, ſed falſo finxit Prometheus olim
Ingenio, vitam magi[illegible] furatus ab alto
Quid manus hæc non auſa fuit? quò vita receſſit?

A Heu! cùm te potui brutæ dimittere genti,
Quæ niſi fata mihi multum ſint nigra, per ambos
Juro Joves, cælique deos, utriuſque videbit
In tantis pœnis mortem, ut quæcumque tremiſcens
Gens miro ſtupeat omnis ventura propago.

Virginis adhuc reſpirantis oratio & mors.

Fatus erat, multoque jacens in ſanguine virgo
Luctantem retinet animam, vitamque ter ixo
Inclinans cubito, tenui ſic voce ſuſurrat.
Una ſalus hominum Chriſtus ſummuſque deorum
Et Dominus, ſit nunc & in æternum benedictus.
B Quid ſua conſuetæ pietatis gratia per te
Me tantis auferre malis, & gentis iniquæ
Tollere conſiliis voluit? quantum mihi malo
Venerit iſta dies mortis, qua tempore longo
Vixiſſe infelix, utinam modo vita rediret.
Sique Deus per te patriæ me reddere vellet,
Te longi regni facerem ditione potentem.
India tota tibi ſerviret, maxima magnæ
Pars Aſiæ, pars naſcenti junctiſſima ſoli:
Indus ei nomen tribuit, quem Caucaſus altas
Fundit apud portas, & multas ubere terras
Amne rigans, rubris nomen deponit in undis.
C Taprobanem tibi ſubjicerem, Criſtamque perenni
Fœcundam fructu, gemmis anioque refertam
Argyren. Hæc præ cunctis pulcherima terris
Etheſias patitur, hyemes non ſentit & imbres.
Te Prixon ſecus revereri diſceret undis,
Cui magnam Herculeæ famam fecere columnæ,
Donec eas Macedo præſumſit tollere metas.
Te Practi, quorumque Gathis diſcurrit in arvis
Acciperent regem, Samari tibi magna tributi
D Jura darent, quorum munda eſt à crimine vita
Hoc facerent quos Copres habet, quoſque Ypparies ambit,
Quem creat oppoſitas extendens malleus umbras.
Hoc quorum Ganges longis excurſibus agros
Irrigat, Eoas decimus qui vadit in undas.
Hæc & multa ſuper lex ſucceſſiva parentum
Mors mihi dederat, (a) quia regno filius heres
Nec proles alia eſt (a), mater me viſcera ſola
E Heu ſolvit, poſt me ſterilis natura cohæſit.
Sed quid multa mihi faciunt? quid plurima proſunt?
Momentum vitæ non poſſunt addere, jam jam
Frigidus ecce animam membris expellit Oregmon.
Fata ſequor, ſatique viam, Chriſtuſque reverti
Det tibi quiſcumque es, patrioſque reviſere fines,
Et longam vitam, cinereſque in pace ſepultos
Eſſe diu, condique pia tibi præſlet in urna.

(a) f. Matris non viſcera ſolum

Ha quantum morti locus aufert, quamque beatum
Pacato jacuiſſe ſolo, Ramnuſia votis
Non fecit ſic tota meis, aſt exulat exors
Inter inhumanos pereo miſerabilis umbras.
Dixit, & lucem viſu non paſſa teneri
Connexit, reſecat medium Proſerpina crinem,
Et vita in ventos omnis dimiſſa recedit.
Virginis extincta ſpecie, probitas generoſa
Et dolor elicuit lacrymas in principe tracto
Per gemitus animo, nec quod rarum pietatis
Eſt opus in rigidis, illo minus ille fidelis
Fletibus indulget, dicens: O triſte malorum
Mors medium, quæ pubentes interſicis annos,
Ingenuas perimis formas, nec parcis honeſtis.
Tum dux defunctos involvit ciclade vultus,
Stratus humi, & ſummo fundens hæc vota Tonanti:
Summe pater, verbo qui ſolus cuncta creaſti
Ex nihilo, limi facto de plaſmate vitam
Inſpirans homini, raptam de virgine nutu
Clementi cælis animam concede reverti.
Hæc ubi devotus oravit, fama ſuperbis
Adjiciens animis, uni mors virginis ambos
Ire palam impulit, vadunt ſe quisque tuentes
Scutis. Quid facient? magnas in gentibus iras
Eſſe vident, valviſque viam non eſſe ſeratis,
Se dant fortunæ, forti conamine multum
Intrantes populum, ſecum ſua fata ferendis
Portantes gladiis, & quanto more leones
Nemei ſepti canibus, vinclisque retenti
Colla jubis feriunt, facientes unguibus iras,
Et clauſas torvo lacerantes robore ſilvas.
Haud ſecus hi furiunt, vadit ſuper æthera clamor;
Et populi latè ſternuntur, multa duobus
Peſſum turba cadit, nec quod deliquit ineptum
Magna parens in ſe vitium gens adjuvat arte.
Sed caput à collo brevis aufert plaga, nec alto
Vulnere vitalis via mortificatur in illis.
At contra certant jaculis quæ tinxit anheli
Virus equi, reliſque nihil facientibus armis
Sæpius exhauſtas currunt ſtipare pharetras.
Stant Franci. O virtus! ô gloria quanta duobus,
Non tantò cecidiſſe metu! ſtant multa virorum
Corpora calcantes, tandem ſibi ne qua nocendi
Ars ſubeat retro, dux numquam ſaucia terga
Et comes apponunt muro, parieſque paratur
Antrorſum clypeis, quos tantus verberat imber
Miſſilium, quantus delabitur aëre nimbus,
Tecta ſuper feriens, dum nobis proxima Phœbus
Signa tenet, crebraſque nives fundit Ganimedes.
Tela metunt gladiis manibus languentibus, & plebi
Ante pedes ut molle pecus proſternitur, antrum
Mors infernalis replet inſatiabile diris,
Projectaque colo lanianres ſtamina Cloto
Et Lacheſis feſſæ ſtudium ſubiere ſororis.
Interea ſocii juxta requiem facientes

A In navi pugnæ ſonitus fidis rapientes
Auribus, erectis properant ſuccurrere ſignis.
Jamque via medii ſuperata in littore campi,
Infringunt portas, gladiiſque repagula vellunt,
Et vectes dolabris, aditiſque patentibus omnes
Intrantes, quodcumque vident diſcrimine nullo
Deciduat breviter exhauſto ſanguine tanto
Quantus ab Herode eſt per vicinas Galilææ
Gentes effuſus, quando naſcente ſuperno
Indoluit Domino, metuens de principe cæli
Tollere mortales ſibi quod veniſſet honores.
B Triſtantur Grippi, nec enim ſi cedere vellent
Jam poterant, at quid? quæ ſit fortuna videntes
In rebus, dum cuique locus fugit ardua ſcandens
Mœnia ſpem ſolam amplexus defendere vitam.
Jam gladii ancipites hebetati ſanguine latè
Jam cruor exundat, ferentque cadavera circum
Rancida, duxque ſuis metuens formidine pulcra
Quam ſibi plus, lapidum dum fortior impetus urget
C De muris, dum tela inſtant ex turribus, urbem
Egrediantur ait, firmeut corpora feſſi.
Abſcedunt omnes, & currunt urbe relicta
Relliquiæ mortis Grippi, valvaſque ſerantes
Objiciunt fuſtes, & propugnacula ſcandunt,
Deſuper emiſſas dantes in terga ſagittas.
Dux cernens ibi majus agi nil poſſe, ſuorum
Percuſſis multo multis in vulnere, magno
Solvit vota Deo, lætoque pericula vultu,
Heu! ſperans viciſſe, ratem feſtinat adire.

D INCIPIT LIBER VI.

Sexto quingentos ſternunt in littore Grippi
Ernesti ſocios, reliqui magnete retenti
Occumbunt fame, ſex præter quos horrida griſa
Clauſos pelle ſuis apportant prandia pullis.
Salvantur, magnoque iterum fortuna periclo
Tentat eos, montis longe jactantur in antro,
Et gemmam rapit Ernestus, terramque Cyclopum
Ingreſſus, ſibi res longas conquirit & urbes.

Tendenti ſuper alta duci magalia triſtem
Heu! caſum, heu magnam fortunæ
E mobilis iram!
Tendit in adverſum, numero quaſi millia ſeptem
Turba virûm, fere quiſque operis mirabilis arcum,
Cinctus amazonia ventrem de more pharetra,
Stagna ſecus ſuper aſcendunt, lateque ſuperbis
Exſpatiantur equis, phaleris cantantibus auro
Pulchræ vocali ſponſæ donaria regi
Non regi, laudes multa virtute ferentes.
Ernestus clauſo ſibi tanto robore gentis
Ad littus redire, ſocios hortatur, & ægras
Suſcitat

Suſcitat hoc lepido verborum nectare mentes,
Felices animæ, quorum mortalis habenas
Jus habet, & curam rector, non pallida quemquam
Sollicitudo premat, capeas quacumque videris
Ecce vias, nec abhinc quiſquam, nec munere fortis
Fortunæ redimi poterit, neſcitque juvari.
Et forſan ſic fata volunt, fortaſſe benigno
Conſilio Deus à profugi nos carcere mundi
Tollere decrevit, quantum peregrina ſub iſtis
Omnis vita jacet elementis, patria juſtis
In cælo eſt, ubi quanta bonos bona præmia manes
Quotque manent, ſi ſciret hoc corrupta libido,
Nos totiens poſt velle ſuum non cogeret ire.
Idcirco vitam morboſi temporis illo
Vivere felici mutantes, cauteriati
Peccato primi ſceleris, redimamur in iſtis
Idolatris, quorum Chriſti blaſphemat conutu
Vana ſuperſtitio nomen, rituque nefaſto
Divinæ cultum condemnat relligionis

Certamina inter Grippos & Erneſti ſocios.

Vix ea, cum contra feſtinans ecce biformis
Gens inſultat equis, ſumentes ocius arcus,
Ut feriant, dux ipſe aliis præſtantior armis
Præcedit, cuneos robuſto pectore ſcindens,
Haud aliter quàm fulmineos furibunda laceſſit
Tigris apros, ſilviſve canum deprehenſa ſub altis
Morſibus invadit, nec venatoris acuto
Frendens horrendum metuit concurrere ferro.
Extemplo clamor conſurgit maximus imis
Infernum regem terrens cum manibus; inſtant
Grippi ſe longo fundentes agmine circum.
De longè certant jaculis, atque eminus omnis
Res agitur, nam ſe juxta circumque ferentes
Auxilio celerum gladios quiſque excit equorum.
Heu! quæ Teutonicis tunc ſpes? pedites-ne ſequantur
An fugiant: Deeſt terra fugæ, jacet undique pontus.

Erneſtus de fortuna cauſatus navem conſcendit.

Quid gladii, quidque arma valent, dum nulla nocendi
Ars ſubit? ERNESTUS ſuperos cauſatur, inquit:
O fortuna feris hydris plus effera! pejor
Gorgone, Theſipone aſperior, plus aſpide ſurda!
Cur retrahis quem juſſiſti me ducere funem?
Quare certa minus auris vernalibus aufers
Quod dederas? Cui mater eras cur eſſe noverca
Incipis? informem vultum cur peſſima vertis?
Mene fugis? miſerere precor, miſerere dolentis.
O dea parce: vides, ſocii moriuntur inulti.
Dixit, & orbato catulis crudelior urſa
Effrendens, calcat undantem ſanguine terram,
Atque ratem molitur iter ſtans ante leonis
More trucis, nutrique loco ſpontaneus omni
Objicitur bello, ſine quo magnum nihil egit
Adjutus ſocio, reliqui diſcrimine mortis
Obrepti ſingillatim de littore Typhim
Clamant, & pontum cimba currente fatigant
Ipſe dein dux quingentis in cæde ſuorum

A Dimiſſis animam tribulans in pectore, navim

Navem cum comite aſcendit.

Cum comite aſcendit, nihiloque remiſſius in ſe
Cor angit, quam ſi pendentis ab arbore nidi
Herodium videat laceris incumbere pullis,
Nil planctis prodeſſe ſciens acredula pennis.
Non mora depoſcit nebulas, & ſydere pontum
Compellit Zephyrus, ſacri de vertice Cynthi
Adveniens, & vela viri ventoſa juvantes
Sollicitant placidas remis ſtridentibus undas.
Cumque procul ſe dimoſſent, Grippæa recurvis
Chelindris legio inſequitur, nec proficit illo.
B Illa quidem longè volucrique citatior Euro
Navis abit, ſævaſque manus oculoſque relinquit.
Hoc viſo, ceſſare ſequi, navemque reflectunt
In puppi Grippi, plangentes corpora luctu
Multimodo, dum comparuit tot millia ſtrato
Rege, ſub hoſpitibus mala cecidere verendis.
Sed quid? poſt mortem brevis eſt injuria fatis,
Nil ſuper unde queri ceſſant, omnemque cruoris
Purgant illuviem, dehinc morticina cremantes
Sparſa pyris, faciunt medicam patientibus artem,
C Et regem ſibi conſtituunt, quia nulla poteſtas
Libera, nec regnum ſine ſucceſſore relictum eſt.
Jam Tytan roſeos duodenus ſparſerat ignes,
Perque vagas diſpulſus aquas dux ibat in illo.
Quod mirum, cælo nec Typhis ſideris ortum
Nec lapſum agnovit. Igitur de gurgite Phœbo
Mane recens orto, Magnetem nomine montem
Multaque ceu ſilvæ præciſæ fragmina circum
Proſpiciunt, renturque altis cum turribus urbes.
Ecce labant curæ; miſeras ſpes improba mentes
D Quid fallis? quid fallis eas finemque laborum
Quid triſtes ſperare jubes? Heu! lætus in altum
Abſcondens Typhis galeam, rem providet omni
Morte magis triſtem, ſtatim de corpore toto
Mens abit, & ſanguis puta pallidiora reciſo
Ore fugit buxo, tamen hunc lingua moriente
Ad ſocios lacrymis ſingultim fatur obortis:

Typhis morientis ad ſocios oratio.

O quàm conditio brevis, & quam ludicra, ſors eſt
Humani generis, cujus permixta dolori
E Vita diem ſubit, & conſumta doloribus exit!
O quantis fortuna malis nos urſerit actos
Per ſyrtes ſcopuloſque viri penſate, novamque
In cælo vobis fortunam quærite, ſummas
Dicat quiſque preces, quia certæ proxima vitæ
Finis adeſt, omneſque ſalo moriemur in iſto.
Hoc mare nil vivum patitur, non ſole movetur
Nec vento, memini ſi vera, bituminis intus
Fontes emittit, totamque coagulat undam.
Et quem longinqua montem ſub nube videmus,

Eſt magnes lapis, illius longiſſima virtus
Ferrea cuncta trahit, nec tracta remittit, & omne
Quod circa remur, turres ac oppida mali
Sunt, quos in ratibus infanda pericula paſſis
Aura relucentis fecit caneſcere ſolis.
Nos eadem lapidis ducit natura, nec ulli
Spes evadendi ſupereſt, et maxima Chriſti
Det bonitas nos ad requiem tranſire perennem.
Hæc ait, [redacted] mortis certi, ſua pectora palmis
Percutiunt omnes, & uti nondum reparatis
(a) Poſt longam febrem membris (a) recidiva
Dum ſe tentari morbo mage ſentit acuto:
Sic quæ tentabat animis nondum redivivis
Spes naſci, Typhis urgetur voce relabi.
Erneſtus ſocios conſolatur. Duxque videns ſocios triſtes, & corda micanti
Plena metu, mœſta quamvis hac voce profatur:
Vos quos una fides & par concordia fratres
Efficit in Chriſto, fragilis tribulatio carnis
Non nimis anguſtet, nec diſputatio: felix
Eſt etenim, quem præmiſſis in carne flagellis
Percutit, æternoſque Deus non ſervat ad ignes.
Quapropter prece nos humili gratarier illi
Poſtquam flere decet, quia nobis gaudia reddet
Pro luctu, vitamque levi pro morte rependet.
Cujus enim, cujus ut fœnum gloria tranſit:
Mors, immortalis vivit mors altera, cujus
Nec vermis moritur, & non extinguitur ignis.
Dixerat, ruſumque erectis cordibus omnes
In Domino firmat, & verba precantia cælo
Sibi invicem peccata confitentur. Clamant, atque animo ſuſpirantes tribulato
Alter in alterius (b) aurem commiſſa loquuntur,
(b) Et facies cædunt conſciſſis veſtibus, inde
Cuique ſalutifera datur Euchariſtia Chriſti
Corporis, & fuſi pro nobis unda cruoris.
Dehinc genibus nudis curvantes corpora multis
Orant in lachrymis, ut ſe de carnis acerba
Migrantes eremo, patriæ Deus addat in alto.
Interea rapti lapidis virtute potenti
nullo. Rectores ullo navim moderantur inertes.
Quæ citior telo Parthi poſt terga remiſſo,
Inſultum ratibus faciens aſtantibus, altos
Dejicit in fluctus tanto pro pondere malos.
Quo ſuper Archadium terram feriens Erimanthum
Pinus proceræ ventorum turbine lapſæ,
Et putri carie roſis illiſa carinis
Per pontum diſpangit eas, ac impete vaſto
Alliſiens, ſalſa cautes aſpergine fundit.
Et ferit impulſus majoris verbere montem,
Quàm ſi diploſas impungat machina turres.
Heu! quid tunc illis animi? ruptura minatur
Navis, ab incuſſu terrent labentia circum
Robora, ſic dubiis timor imminet undique mortis.

A Stat ratis immota, & ferro non hæret adunco.
Heu! ſuper una ſalus vitæ ſpes una futuræ,
Ad quam tollentes animas Ernestus & omnes
Proſeliti, circum aſtantes ex ordine naves
Introëunt, decoreſque nimis mirantur in illis
Merces & gemmas, magn. quas inquies auro
Mango ſub primo ſibi commutarat Eoo.
Hic pigmentorum ſpecies, Arabumque labores
Cozambrum, rarumque Laſer, Melopiſque labores,
Uzuphar & myrrham, thus, quæ portarat avarus
B Extremas mundi currens mercator in oras.
Volvitur interea tempus cum ſole, nec illis
Jam ſuper ulla Ceres, nec adorea liba ſuperſunt.
Proh dolor! infelix in ſe penuria morbos
Convertit, genus efficiens miſerabile mortis. Fames & lues Erneſti ſocii præter ſex peremit omnes.
Hic heu! dira fames malis audacibus ora
Circum corroſit, avellit dentibus alter
Aut tegimen clypei, aut morſens in veſtibus hæſit.
Heu! quæ menſa jam paſſuris morticina ponunt
In celſa puppi, quæ griſæ membra leonis
C Et pennas aquilæ ſimulantes unguibus atris
Tollentes, m ſerand . illis dant prandia pullis.
Jam funeſta lues adeo præreperat omnes
Sternendo, quod de quingentis principe ſolum
Sexque ſuperſtitibus, quorum comes unus, in eſum
Dimidium tantum panis ſuperaverat illis.
O quantum frugi fuit hic, ſibi quiſque minutum
Accipit, & parvam vitæ vix prorogat horam.
Tunc tandem terræ demiſſis clunibus orant, Precum implorat auxilium.
Dicentes: Cæli Deus & rex optime mundi,
Qui miranda potens recutitis, manna pluiſti
D Judæis, clauſoque lacu panes Danieli
Coctos miſiſti, paſcens in monte miniſteris
Eliam corvis, Eliſeum mulieris
Terniſſo, viduæ parva creſcente farina,
Atque olei modico non deficiente lecito:
Tu nobis dignare tuis extendere dantem
Cuncta manum, donaque cibum, quem vulturis à te
Expectat, milvique petunt, jumenta requirunt.
Aut nos ex hujus maris aufer fluctibus, illuc
Deducens ſatios, ubi nec ſitis ulla, nec ullus
E Eſt dolor, immo Boni bona contemplatio ſummi.
O facilem donare bonis orantibus aurem
Chriſtum, ſollicitiſque levem deſcendere votis!
Necdum vota precum complerant, ſcilicet alto
In pectus ſpirante Deo, fidiſſimus ille
Ille pius ſeſe attollit Wecelus, & inquit: Wecelli conſilium.
Cùm miſeris fortuna neget ſe rebus, oportet

(a) Hic aliquid deeſt.
(b) Olim, non ſolum ſacerdotes, ſed ipſi etiam laïci urgente neceſſitate pœnitentium confeſſionem excipiebant, ut probavimus in libro 1. de antiquis Eccleſiæ Ritibus cap. 6. art. 6. n. 1. Certe Rogerius de Aquila in bello vulneratus peccata ſua ſodalibus ſuis confeſſus eſt, teſtante Orderico Vitali lib. 7. hiſt. ad annum 1063. Et Joinvilleus in Vita S. Ludovici ait, profligato à Saracenis exercitu, ſe Guidonis de Belino magiſtri equitum regni Cypri excepiſſe confeſſionem.

Conſilium faciat quiſquis projectus in arctum, A
Invenit quòd ſæpe viam: quis neſciat inquam,
Quod clauſo regno, ſiſcat a Dedalus alis
Arctęas Minoa timens enavit ad oras?
Fortunamque timoratо ſibi fecit in auſu,
Actutùm, ſi quæ hîc, quæramus tergora, & armis
Veſtiti prius, optatis volvamur in illis,
Ut nos tollentes mentita cadavera griſæ
Pullis objiciant, à queis facientibus armis
Et cute diſſuta nos, ſi volet, ille deorum
Optimus eripiet, ſin fortaſſis morituri
Heu! ſumus, afflictam melius præcidere vitam
Autumo, quàm longum ſævo dicedere morbo.

Quæ arte omnes evaſerint.

Dixerat, & ſociis dux convenientibus altum B
Laudat conſilium, ſtatimque hinc inde per omnem
Claſſem currentes, utis abſtracta marinis
Terga ſuperveniunt, horum latiſſima ſecum
Tollunt, & mœſtus aptant gaudenter in uſus.
Corrigiaſque ſecant gladiis, dum cuncta pararant.
Ars noſtra eſt, Wecelus ait, primi ibimus ergo
Dux & ego, nec longa inter primordia vitæ
Conjunctum mihi dimittam, quia vivere ſecum
Elegi, ſecumque mori cum pectore fixi. C
Interea Phœbo ſtellis orientibus undas
Ingreſſo, redit in cælum Chorinthia virgo,
Et dum pigra quies ſomnus viſque alta ſoporis
Sopitis hominum curis, animiſque ferarum
Pictarumque avium linguis exiſſet in omnes
Terras, nec validi quaſſarent æquora venti;
Inſomnes dux atque comes ſua corpora ferreis
Obducunt tunicis, caligis ſolerter ahenis
Crura tegunt, verbiſque alios ſolantur amicis,
Utque gemens ſimilem faciant dux flagitat artem.
Haud mora uterque ſua munitus caſſide, lato
Inſuitur tergo, gladiis tamen ante ſolutis
Implicitiſque ſimul, hinc puppim deſuper altam
Ejecti, triſtem expectant miſerabile ſortem.
Nox abit, & mergi ſcintillans lucifer aſtra
Cogit ab Eoo revocans Yperiona ponto,
Quo tremulis undas radiis feriente ſereno
Ad lucem cælo, griſæ conſueta petentes
Prandia, diſtingunt horrendo nubila tractu,
Viſaque tollentes ad nidum corpora ponunt,
Nidentem longè, & rurſum ſuper aera vadunt.
Hoc dux gavitus, nullo violabile roſtro
Enſe ſecat corium, & deſcendit ab arbore, ſano
Sanus cum ſocio, grateſque Deo facientes
Ambo, poſt frutices & poſt dumeta recedunt.
Et breve cum paſſis iterum conſtridere pennis
Suſpiciunt pullos, quibus horrida fercula bines
Objiciunt griſæ, diſſutis pellibus illi
Ut primi abſcedunt, & ſe ſub vepribus aldunt.
Pone duo veniunt, & mortem ſeptimus exſpes
Accipit invalidi detentus carcere morbi.
His ita ſalvatis, Ernestus mente paterna
Oſcula donat eis, & gaudet fortius illa
Quæ mater ſola infelix [illegible] prole timorem
Mortis habens pueri, deſedit Cretica morbi
Tempora reſpiciens, tandemque malo moriente
Exuit à curis animum, natumque recepit.
Exin progreſſi pariter longèque ſecuti
Errores ſilvæ, fungis veſcuntur & albis
Boletis, dux corna legit, deque ylice dulces
Prandet avellanas, & vellit dentibus herbas.
Digreſſi longum magni ſub lumen Araſmi
Deveniunt, ſimiles fulvo qui verrit arenas
Pactolo, & vitreis ſilvas interluit undis.
Hac vada quærentes vadunt cum flumine; montem
Uſque recedentes, ſtricto qui flumen hiatu
Sorbet, & abſorptum revomens anfractibus altis,
Anguſtas intra cogit ſtridere cavernas.
Non ſecus ac longis efflans rugitibus ignem
Effrendit Typh on, & columbaria laxans
Quaſſat Trinacrii ſuffragia ſumma Pelori.
Triſtantur, rurſumque timent ſe quando teneri
Monte vident juvenes, cujus nec viſus ad altum
Ire poteſt apicem, nec avis, quia credere verum
Scilicet excelſum multo ſuperabat olympum
Heu! quid agent? Chriſto triſtatas ſupplice voto
Commendant animas, totiens fortuna quid inſtas?
Quid totiens ſuperis veſtes ad littora ponunt?
Heu! quid ſæva fames cogis? quàm non habet artem
Pauperies? piſcari abeunt, ſubitoque prehenſis
Quot ſibi ſufficiunt gongris, dux protinus ignem
Excutit ſcilice ex dura, quem vivere ſicco
Efficiunt cremio, piſces exenterat alter,
Alter eos verubus verſat, poſitiſque ſedentes
Frondibus ex altis mandunt quod ſufficit, inde
In manibus ſacræ Tethidis bibit ubera quivis.
Ter Phœbo ſurgente dies humantibus orbem
(a) Exteriat tenebris, viventſque ut ulla receſſum (a)
Dat via conſilio facto mucronibus almis
Audaces [illegible] aquis, pinuſque narare peritas
Dejiciunt, plexiſque novo de ſubere conſtis
Levatas nectunt tabulas, rimiſque vetuſto
Obtruſis, muſco immortali plurima fundunt
Vota Jovi, ſeſeque ſuper res horrida ponunt.
Tentanteſque nimis fortunam, montis hiulcam
Introëunt alvum, magnoque frementibus æſtu
Fluctibus alliſi pallent, & rentur acuta
Conflictu lapidum ſtridere ceraunia circum,
Et latrare canes Scilleos tanta fragoris
Lis eſt & ſonitus, quod ſicut Tratyas atris
Clauſus Ypogeis huc illuc ſævit; & intro
Occurrente Notho terram iratus tremefactam
(b) Diſſicit, & rupto ſævum promugit ab antro. (b)
Sic fremit exeſi ſpecus aſper montis, & undas

(a) ſ. exierat.

(b) ſ. diſſecat.

Spumens inglomerat vortex, crebroque faciſcens
Mons juvenum ſævo defiget territa letho.
Monte ferè medio, ceu ſolis fulgure magno,
Ecce jubar lapidis omnem perfundit, eumdem
Dux rapit, inque ſinu rediens ad gaudia ponit.
Et pare quod careat Retio de nomine Wriſon
Nuncupat, hæc lætia pupillus voce figurat.
Ut tandem videre diem, mortiſque timores
Evaſere, Deo pſallunt, [illegible] corda recenti
Implent lætitia, multoque in verbere pinum
Torquentes, non arte regunt, nec remige, ſed vi
Applicitam ripæ ire ſinunt, interque dmorem
Spemque inter dubii, terram ſatis omine fauſto
Accedunt, & feſſa fovent dape corpora, noctis
Deinde vocant requiem, foliis & fronde cubantes.
Facto mane novo, dum terras viſere ſurgit
Debile Tythoni fugiens Aurora cubile,
Segnitiem ſomnumque oculis dux excutit, (a) alba
Voce vocans ſocios, & ſurgens invia tranſit,
Silvarumque vadit humiles ſine calle myricas.
Ecce die media ſummi faſtigia cœli
Phœbus anhelabat, & pulcras ſurgere longè
Proſpiciunt urbes, terramque Arimaſpia dictam
Creſcere ſe contra, fructuque ſituque decoram.
Hanc Cyclopes habent, oculum præ fronte gerentes
Pandà, juſto aliis creſcentibus ordine membris
Exultant, gaudentque ſimul, propioris euntes
Ante fores urbis, ipſumque in limine cernens
Yconomum, pacem oſtenſâ dux orat olivâ.
Dat dexteram piis ille pius terræque tetrarcha
Nobilis, & quales, qui ſine mira us, in illis
Naturæ commendat opus, vultuque modeſti
Proditur & teſtis animi ſub tecta benignè
Ducit eos, & laudans mox exuit armis
Coccineiſque togis, texiſque redimdit auri
Stamine multiplici, cujus ſibi multa facultas.
Felix illa dies, quæ tanta pericula paſſos
Excepit demum, & voluit ſuccurrere tanta
Victis fortuna, vix ecce ut menſis ibidem
Tempora tranſierant, emiſſa voce per omnem
Rex Zoïlus terram proceres invitat, honores
Nataliſque ſui facturus feſta diei.
Conveniunt omnes, etiam ducis ille benignus
Hoſpes adeſt, comitatus eo ſociiſque potentem
Intrans ad regem, rex miro ductos heriles
Intendit vultus, gladioſque [illegible] ſingula cernit
Arma virum, gaudenſque novis plebs plurima curris,
Nec poterit vidiſſe ſatis, velut hoſpita cœlo
Viſa ſuo ſi venit avis, mirantur & illam
Indigenæ tetigiſſe timent, circum pie volantes
Argutè capiunt multo colludia plauſu.
Rex juvenum facies ſecum miratur, & altum
Aguſtleens in eis inſtar, menteſque ſuperbi
Sanguinis, immenſum ſibi coram à principe munus
Poſcit eos, licet invitus tamen annuit ille,
Majoremque videt Zoïli meruiſſe favorem.
Non mora quod ſciri non eſt interprete lingua
Perſonamque præter heri cognoſcere pulcris
Veſtitum phaleris, ſella frænoque ſuperbum
In medio rex poſcit equum, qui ſiſtitur auro
Splendidus, & ſævum mandens ſub dentibus aurum,
Indomita ſtans cala feriens colloque (b) protervit
Pulcrior effreni, quàm quem tibi candida Dido
Pulcher Yule dedit infant pignus amoris.
Huic dux inſiliens docta levitate, potenter
Ducit eum, poſitis quod liberis admittit habenis.
Miratur Zoïlus, miratur tota Cyclopum
Turba aſtans, numero ſociis exinde ſub omni
Delectos rex donat equos, & deputat ipſis
Vernas, & ſua qui vadant ad juſſa clientes.
Deinde vacant epulis omnes, menſiſque repoſtis
Surgunt ad ludos, reſonat per littora circum
Clamor, & horriſonus trepidat concentibus æquor.
Tanta fama refert trieterica feſta colentes
Bacchas per Lybiæ ſemper ſitientis arenas
Bacchari fremitu, quando quater Euchia pulſant
Terga manu, bromiumque vocant, tirſoſque reportant,
Sol abit, [illegible] cœlum multis depingitur aſtris,
Plebſque quaſi in mediam cœnans obſonia noctem
Ad ſomnos vadit, & mollibus incubat herbis.
Tempore quod neque lux, neque nox, ſed utrumque vocatur,
Exorto, ſurgens ſtrepitus per caſtra verendis
Signa facit teſtis, & primus ſacra daturus
Procedit, vivaque manu rex perluit unda.
Inde deos populi circum muſſante caterva
Ad littus juxta tres aras congerit, harum
Jupiter una tibi, Plutoni læva dicatur,
Dextera Neptuno, ſtatimque ex more ſacerdos,
Cujus ab uſque humeris dependens inſtita talos
Ambit, & flavæ cinxerunt tempora vittæ,
Veſtibulum pateramque gerens & thuris acerram
Egreditur, ſanctumque infert altaribus ignem.
Urna dein, niveique duo carcheſia lactis
Immolat, & ſacra hæc prunas conſperſio luſtrat.
Soleque adhuc madido, Zoïlus multa comitatus
Nobilium turba veniens provolvitur altam
Auxyris ante aram, vitulamque ſub ubere raptum
Sacrificans orat, juſſis pia pondera verbis
Neptuno cadit alba bidens, ovis hoſtia nigra
Nigra datur Vetio, quas Abbo preſbyter aſtans
Excorians cultro, medicatis ſanguine flammis

Margin notes: (a) — Arimaſpiam terram intrant, in qua benignè excipiuntur. — (b) — Profana ſacrificia Zoili regis.

(a) f. alto.
(b) f. [illegible]

Kiteadolet, ſacraque bono bonus ore bidental. A
Procerum & vulgi.
Rex ubi vota dedit ſupplex, tonitruque ſecundo
Jupiter aſſenſit, pigros holocauſta juvencos
Collibant proceres, & cetera turba minores
More minore deos veneratur, miles acerbum
Marti cædit equum, nummis mercator Anubem
Exorat gravibus autem non addere verbis.
Ruſticus agricolæ Cereri parat exta ruentis
Semminia porcæ, fœda bove ſacra piatur
Tellus, [illegible] caprum genialis conſitor uvæ
Tyoneo mactat, properat ſuffire ſalaces
Paſtor oves, ſanctamque Palen, Famiumque B bicornem
Invocat, hinc tepidi datur illis fiſcina lactis.
Ritibus impletis, lato convivia campo
Inſtaurant famuli, longoque ſedilia circum
Ordine diſponunt, magnum & mirabile menſis
Argentum micat, & veterum pulcherrima rerum
Ex auro ſeries, tonſis menſalia villis
Expediunt alii, & poſtquam ſtrato ſuper oſtro
Rex ipſe accubuit, proceres ac tota juventus,
Accipiunt undam manibus, cereremque miniſtri
Fulvis diſtribuunt calathis, laticemque Lyæum
Effundunt, ubi ſuppoſitis diſcumbitur herbis. C

INCIPIT LIBER VII.

Septimus Erneſtum *poſitos in littore juxta*
Scenopedas viciſſe refert, Panotheſque Cyclopum
Regi compellit idem dare jura tributi.
Exin adit Nanos, & prælia millia Trachum
Occidit volucrum, rediens ad bella Gygantes
Incitat, & caſis multis, oſtendere terga
Impulit reliquos, uno ſub vincula rapto,
Qui puer & pinum tanto ſupereminet omnes.

Poſt ludos rex Erneſtum interrogat quis ſit.
Utque dapum feſtiva quies, menſæque receſſit
Lætitia, alternis exercent gaudia ludis,
Et magnos agitant ſtrepitus, voceſque volutant.
In certamen eunt, poſitiſque ex ordine ſignis
Ut ſors cuique dedit, telum dimittit in illud,
Qui primus fixit, pulcræ fert munera palmæ,
Aut modo te juſſis parulo contendere circo
Infundit populus, & preſſa quiſque corona
Trinachio diſſultat equo, ſimilique recurſu
Quando ſatis vertêre vices, plaudente tumultu
Dona ferunt iterum ſuperis, maneſque ſalutant. E
Poſtea quando dies luteis emerſerat umbris,
Diſcedunt omnes, & rex cuſtodibus aulæ
Erneſtum comiteſque viros commendat, ut ipſis
Inſtructi patriæ capiant idiomata linguæ.
Ecce peteratis ſignis ex ordine clauſo
Sol rediens anno, converſo cardine rurſum
Exierat, Zoiluſque ſedens poſt prandia coram

A Advocat Erneſtum, (a) ſciſcitarique incipit unde, (a)
Quoque ſit ex genere, & qui mores gentis, & ipſum
Ipſius (b) eveniet quærit, quantoque labore, (b)
Quoque deo rogat ut dicat devenerit illuc.
Cui Erneſtus omnes ſuos fortunæ caſus enarrat.
Percurrens breviter rerum faſtigia, regi
Dux quæſitus ait, quæ gens, quæ patria, dicens,
Et quantum fuerit ſibi nomen, quæque poteſtas,
Qui, per quæ, per invidiam regum fortiſſimus ipſum
B Expulerit, quantumque mali, qualeſque labores,
Quot caſus tulerit, admiſtis fletibus edit,
Sincerè ex animo, juvenem tot fluctibus actum
Reſpiciens propius, opibus juvat, & pia præſtat
Munia, quoſque ſibi donari mandat honores.
Gens fuit adjuncto reptans in littore, bello
Aſpera, Scenopedas veteres dixere ſeniles.
Non veritos mactare patres, crudaque vorare
Impietate pios, horum mirabile monſtrum
(c) Octono pedibus digitos habet, & venientem
Expellens auram, plantis ſua membra ſuperois
Involvit, nullaque pedes veſtitur aluta.
Hæc ut ſæpe prius feralia concitat arma
C Cyclopum in regem, ſanie calidoque veneno
Tela nimis medicare ſciens, interque paludes
Deſertæ regionis iens, ſævis Arimaſpes
Ignibus, & vaſtis tendit ſpoliare rapinis.
Erneſtus à rege convocatus profligat Scenopedas Zoili adverſarios.
Hoc rex audito gentes ad prælia & ipſum
Convocat Erneſtum, magnoque per arva tumultu
Occurrit, ſtat Scenopedum imperterrita contra
Longa cohors, & mortiferis utrimque ſagittis
Confligunt, valleſque ſimul clamoribus implent.
Dux ſtatim cum Wezelo pedes irruit armis,
Vulnera nulla timens, & ſtricto cominus enſe
D Nonnullos ſternit, ferturque ut fervidus ira.
Fors leo dum pecudes armentaque fortia morſu
Veſano perimit, nil verbera, nilque timeſcens
Paſtorum voces, canibus fugientibus & non
Auſis nimirum vacuas latrare ſub auras.
Tota duos ſequitur Zoili manus, & morientum
Plurimus ante pedes numerus cadit, ingruit horror
Scenopedaſque timor invadit maximus, ecce
Vertunt terga fugæ, & nemorum pars delitet antris,
Pars trahitur, cannaſque ſubit pars multa paluſtres.
Rex diis & Erneſto gratias agens, eum imperii ſui ſecundum inſtituit.
Capta ſorte deis rex grates ſolvit, & agnos
Triginta, totidemque boum tibi corpora libat,
Divorum regina potens victoria ſancto
Septem ablactatos gradivo victimat hœdos,
Et campos multos manantes ſanguine victor
Poſſidet in noctem, croceiſque ut lutea bigis
Conſurgit triviam pellens aurora Dianam.
Convocat heroas, Erneſto talia dicens,
Gratia diis & fortunæ, tibi maxima ſemper,
O juvenis, per quem læti mihi palma triumphi

(a) ſ. Sciſcitarique. (b) ſ. Eventum. (c) ſ. Octonos.

„ Certata eſt, hæc viro fidem ponendo ſecundus
„ Imperio, quæcumque jubes rata cuncta jubebo.
Sic memorat, ſtatimque ducem cum gentibus urbes
Res longas ſibi ſubjiciens, dona altera pallam
Donat acu textam, quam circum plurima pingit
Purpura meandro fluidum redeunte per aurum
Intextuſque deûm juſſa ſol exulat, alto
Expulſus cælo, quia morte ceciderat omnis
Cyclopes, ſanctiſque Jovem ſpoliaverat armis.
WECELO comitis jus & rem donat, & addit
Arte laboratam pro magno munere veſtem,
Cymbiaque ex auro perfectis aſpera ſignis.
Lætus abin rediens, Lucernam nomine juſto
Urbem adit, inque trium convivat feſta dierum.
Inde ſuæ gentis creſcens ERNESTUS in ore

Erneſtus vincit Panothos.

Plus aliis caput extollit virtutis, avaros
Ære cibans ſervos, & cum ſibi comparat auro
Quem nemo in dominum ſervus jam ſervat amorem.
Audiit interea Panothos cognomine gentes
Exercere maris vicini littora, quorum
Naturæ juſſu corpus mirabile longis
Auribus increvit, adeoque cuncta peroſi.
Veſtitus genera ex paſſis clauduntur [illegible] illis,
Et ſi priſca fidem meruit ſibi fama, ferarum
Speluncas habitant, & inhoſpita luſtra, cibiſque
Contenti rudibus, & quos natura miniſtrat,
Ambitione timent ſacram corrumpere vitam.
Hi ſicas ad bella leves, acidoque ferentes
Spicula felle lita, in Cyclopes plurima damna
Fecerunt, dux unde dolens, & ſupplice quæſtu
Regis facturiens vindictam, deligit acres
Mille viros, pergenſque viam vix quinque dierum
Illos invadit, quos præpes nuncia fama
Factum præcurrens tacitè muniverat ante,
Et citò collatis occurrit viribus, omne
Immanes corpus, ſtatim calcaribus acto
Dux acies dirumpit equo, nec lancea longo
Tortilis amento, nec telum vulnerat ipſum,
Sed perimit quoſcumque venit contingere nigros
Sanguinis ore globos anima trepidante vomentes.
Turba virûm ſequitur omnis, ſuper aurea clamor
Sydera it, & populus Panothum mactatur inermis
Ut pecus, effuſoque natat ſub ſanguine campus.
Effurit ERNESTUS ira, quem Trachios albis
Ducit equus maculis, galeæque notabilis auro,
Et tandem occiſis natu majoribus, omnem
Exterret plebem, & reliquos ſe dedere cogit.
Jam fulgente dies in ſummo veſpere cælo

Oblatis diis ſacrificiis, Cyclopes Erneſti laudes concinunt.

Ad ſolitas vergebat aquas, victrixque juventus
Cum duce diſcumbit, poſitis in gramine membris,
Poſtquam exemta fames, aras in littore circum
Exornant, ſanctæque ſuper luſtralia libant

A Pocula fortunæ, multo cum farre litantes
Victori jumentorum tria corpora Marti:
Impletis de more ſacris, ecce omnibus unus
Rebus erat color, & juvenes delecta ſecundis
Dona ferunt menſis, cantant fuſique per herbas
Deducunt variis inter tentoria noctem
Inſomnem ludis, Phœbo redeunte phalanges
Inſtruit, & terram dux occupat, aſpera condit
Jura, tributa ſibi ſtatuens annalia ſolvi.
Deinde redit, Daphnæque ſuas Cyclopica pubes
Vincta comas reſonat laudes, & ſuccinit iſta
B Purpureo fidicen caput indutus calamiſtra:
„ Salve ſancta deûm proles, fortiſſime noſter
„ Dux hominum, cujus vires horreſceret ille
„ Alcydes trux in cunis qui contudit angues,
„ Qui Trojam evertit, faciens magnalia facis
„ Sævæ Junonis, forti qui Creſia fregit
„ Monſtra manu, Stygiumque canem Semeſa vorantem
„ Corpora, quadrupedes Diomedis gramine paſcens:
„ Qui diram ſtatuit hydram, Nemæque leonem
„ Eliſit, fortem deformi corpore prolem
C „ Sternens Vulcani, qui natos nube peremit,
„ Et vicit tacto creſcentem viribus ævo.
„ Felix ille Deus qui te dedit, illa beata
„ Mater, quæ ſacris tantum decus addidit aſtris.
Hæc & multa chorus iterat, reſpondet ovantum
Turba ſenum, colleſque ſimul valleſque reſultant.
Ingreſſi caſtrum Lelybeſton nomine, lætas
Inſtituit epulas, [illegible] feſtas quinque diebus
Deducunt choreas, ac plebs ut plurima prurit
Auribus, utque ſolet loca fors hominesque locorum
Alternis referunt, cùm quidam maximus ævo
D Sic ait ERNESTO: Fot ſit ſemper venerande „
Mi domine & princeps, formas miraris eorum „
Quos vidiſti hominum; ſed ſi licet, accipe gentes „
Plus monſtro ſimiles, quoniam ſi vera recordor, „
Sunt homines uno tantum fulti pede curſu „
Auram vincentes, qui recto nomine dicti „
Monopedæ, faciunt umbram ſibi tegmine plantæ. „
Sunt alii ſeris ſilvei, mirabile dictu, „
Non caput eſt, nec vultus eis, humeriſque retruſi „
Igneſcunt oculi, parvum pro nare foramen „
E Pectus habet, rictuſque loco parviſſimus oris. „

Lempniæ.

Lempnias appellant; crudis de more tomallis „
Veſcuntur, ſalſaque maris potantur ab unda. „
Ut tamen hæc melius credas, eſt inſula juxta, „
Hanc Pigmæi habitant, quorum menſura duobus „

Pigmæi.

Æquatur cubitis; ibi fœmina fœta ſecundum „
Poſt annum parit, octennis gens tota ſeneſcit. „
His gruium ſunt ova cibus, qui prælia ſecum „
Miſcentes, fructus & frugum ſemina vaſtant, „
Et denſis cogunt Bricamos reliteſcere ſilvis. „

Hos penes, ut vidi, piper album creſcit, at illi
Quando nepas vermeſque fugant, incendia rugas
Convellunt, nigrumque facit teſtura colorem;
Hactenus ille ſenex: & ubi ſolemnia ſextum,
Accepere diem, dux introductus in armis
Sexaginta viros fortes animique ſuperbi
Wecelom accipiens, ventoſas navigat undas;
Erydinnon veniens, longas hinc inde pererrat
Deſerta regione vias, tandem alvete multa
Concretum ſubit ecce nemus, vix ulla ſecabat
Semita, complexi denſabant undique ſentes.
Audivere pedes equitum, nemoriſque timentes

Erneſtus Pigmæis dat pacem, ipſiſque adverſantes Grues diſſipat.

Pigmæi ſtrepitus fugiunt, atra inter & umbras.
Inſequitur longè Ernestus veſtigia gentis
Obſervata legens, tandemque in rupe ſilenti
Inter & atra videns numero quaſi millia centum
Delituiſſe, vocat ſignis, & voce retentat,
Et regem quis ſit ab eis interrogat, omnem
Pollicitus cum pace fidem; lætantur homulli,
Et regem adducunt profugum, qui ſupplice cunctis
Voce ſalutatis, pedicis ſuper oſcula primis
Arrigitur, mediam vix tangens vertice coxam:
Dux quærit Gruium inſidias, ultroque fidelem
Jurat opem, rex ergo libens ad prælia vulgus
Convocat, & tendit in eos quos tanta voluctrum
Latè vaſtavit campos collectio, quod nec
Dux numero, nec quivit eas deducere viſu.
Irrumpunt pedites dux & comes, irruit omnis
Ad vocem populus, audent defendere contra
Ecce Grues longiſque infligunt vulnera roſtris,
Et circum volitant, nec paucos Pomilionum
Sternentes, tamen uſque adeo ſternuntur, ut omnes
Crure tenus medio vadant in ſanguine fuſo.
Jamque quaterdecies ſe ſol gyrarat, & omni
Occiſo, vix & volucrum rex agmine, carnes
Diſtribui jubet, inque cibos commune parari.
Inde duci grates dicens, ipſum ecce precatur
Obnixe ſibi ſede ſui ſuccedere regni.
Rennuit ille duos poſcens pro munere grato
Pigmæos, quibus acceptis, ad littora ſtantem
Cum ſociis navem ſcandit patriamque reviſit.

Macrobii tributum poſcunt à rege.

Interea nati dura de ſtirpe gygantum,
Macrobii contemtores hoſteſque deorum,
Vicinis terris bello multumque coactis
Jure tributario conclamant talia regi:
Cum noſtri ſtupeant auditu nominis omnes
Cum ſuperis homines, & multum multa metallum
Nobis terra ferat, quæ ſuper omne videmus
Cyclopes nec opes nobis nec jura ferentes?
Pelle moras, & mitte minas, à rege tributum
Poſce dari, terramque novo tibi fœdere jungi.
Mittitur inde gygas, cujus menſura Briareo
Non minor immenſo, qui pergens regia largi
Tecta ſubit Zoyli, verbis & moribus aptis
Hæc dicens illi: Mirum ſi gloria noſtri
Uſque adeo generis, & ſi tibi fama videtur
Sic contemtibilis, quod nos nec credis honore
Nec cenſu dignos reputas, quos omnia circum
A Regna timent, quibus obſequio famulantur & auro
Tot terræ, tantumque impendit mundus honorem.
Fac tua non pereat penitus provincia, noſtro
Stricta jugo, vel nos dignis venerare tributis.

Regem ſolvere paratum à propoſito deterret Erneſtus.

Triſtatur Zoilus, trepidat formidine vulgus,
Magnateſque viri duo tunc timore vocati
Conſilium faciunt, & regi munera mitti
Suadent, dicentes: Hoc inſuperabile gentis
Inviſumque diis genus eſt, plus expedit auro
Non multo pacem redimi, quàm lite frequenti
B Omnem vaſtari terram, gentemque fugari.
Ernestus cum plebe videns terrore potentes
Et regem victum, frendens crudeliter, inquit:
O turpes facileſque nimis ſuccumbere mentes!
Degener ô populus, quorum formidine vinci
Quàm molles poſſunt animi, quid ſæva Tonanti
Fulmina? quid ſtulti ſuperis dare proderit arma?
Si libertatis titulum patriamque timetis
Armis tutari, ſi vitam turpiter auro
Cenſetis redimi, vivit malè vivere cujus
In precio eſt, nec libertas eſt libera cenſu.
C Et pax quæ venit non eſt ſecura timore
Ergo foras miſſo, ne vituperate ſequentis
Naturam ſobolis, ſed terris omnibus, omni
Expelli pelago, vobis plus credite pulchrum,
Et mortem, ſi forte volet ratus ordo deorum,
Accipite ô melius, quàm res & tempus iniquis
Subdere, quàmque dies precio conducere triſtes.

Zoilus verbis Erneſti animatus tributa recuſat.

Rex ſtupet ad vocem, tantamque in corpore parvo
Commendans mentem, aſtanti dicit Cananæo:
Miror quæ cauſa, aut quæ vos injuria cogat
D In nos ferre manus, & cenſus poſcere jura,
Præſertim cùm noſtra ſuo gens jure potita
Nil vobis ab eo quo mundi cœpit origo
Tempore debuerit, proavi ſine fœdere terram
Et gratis quod ſcimus avi tenuere, nec ulla
Turpior in noſtros acceſſit regula patres.
Dedecet ergo minis alias nos condere leges
Libertos, vetereſque pudet delere tabellas.
Vade, redi, regique refer quod in omnibus ipſi
Ut par promtus ero, non ut minor æris & auri
E Cenſum promitto, gazas ſibi quærat ab illis
Quas poterit terrere minax exactio terras.
Si ſuper id forſan vires adjecerit, in nos
Arma ferens, ſtateræ in tanto per ſidera juro
Cenſus ei dabitur, generi quam terror avaro
Exacti malè ſæva dabit momenta tributi
Sic ait, & largis donatum rebus, & auri
Triginta ſiclis juvenem cum pace remittit.
Ille redit regique refert, & ſuggerit iſta:
Surge, minis nil proficimus, ſed fortibus armis
Eſt opus; ipſe quidem voluit ceſſiſſe ſuorum
Rex juſſu procerum, ſed ſtabat homuncio cujus

Digitized by Google

Vix manus in ſuram me cederet, illud acerba A
Tantillum fronte inſurgens audacibus omnes
Increpuit verbis, & deteſtatus inertes
Nobilium mentes, regem pervertit, & ora
Gentis contra nos tandem commovit, & iras.
Vade age non multis, & vectigalia poſce,
Grande ſatis faciens ſi parvum ceperis illud,
Subque tuo dederis captivum degere regno.

Rex Gigantum ira excandeſcens ſuos hortatur ad bellum Zoilo inferendū.

Pullulat interea pudor inter pectora regis,
Et vires rapit ira ſuas, jam cogitat artes,
Tormentis pœnæque modum non invenit ullum. B
Exclamans: Herebi ſuperos numquam temerandos,
Et chaos antiquum juro, temerarius ille
Ille nimis ſtolidus melius ſua viſcera ferro
Funderet, aut animam laqueo jam ponderet ultrò,
Quàm longis vivat pœnis, quod ſæpius illo
Optabat Chirone mori, qui fletibus altis
A diis mutari petiit, ſtata tempora fati.
Hæc ait, & mittens legatos, mille gigantes
Convocat immani præſtantes corpore, quorum
Arma manus longas geſtant ex ære phalangas. C
Ad quos ſic totus ſceptro connexus eburno,
Quo firmum ſemper ſtaret, nec mobile, cælum
Intonat: O cunctis gens formidabilis, omnes
Gens ſuperans homines, veterum veſtigia patrum
Currite, nec laudes vobis ſperate minores.
Nam noſtri generis poſt omnia mundi
Regna triumphari magno cœpere minari
Bella deis animo, ex loque vias cumulatis
Conſtruxere jugis, ipſum minare volentes
Sacra ſede Jovem, qui diis ſuper arma vocatis D
Ad terras veniens cum tempeſtatibus igne
Accinctus triſido, ſubita eſt formidine victus,
Inventus falſas inter latuiſſe figuras.
Hoc vobis faciat animos in Monoculorum
Regem aſpernantem nobis ſervire tributi
Jure ſui. quin ecce minas & bella parantem.
Vix ea, rex vulguſque ruit, tantumque fremiſcit
Quantum Plutonis regio ſi concita bello
Ferali, ſecum manes in prælia poſcat,
Pallidaque inſueto diſturbet caſtra tumultu.
Exin triſte nimis animis volventibus omnem
Cyclopum exitio vadunt diſperdere gentem.

Zoilus Erneſtum ſuis præfecit.

At celeris famæ monitu vires Arymalpi E
Ad pugnam faciunt, prius à duce ſcuta, galeros,
Et dacas ſimile inſtructi fabricare ſariſſas
Conveniunt, Zoyluſque ducem ſollers aciebus
Præſtituens ait, ut faciant quæcumque jubebit.
Silva recens nondumque annis incidua multis
Stabat, robuſtas tollens ad ſydera quercus.
Anguſta hanc ſecuit obſcuris ſemita latè
Conſerta ſpinis, ſilicumque aſperrima circum
Faux medium ſtrinxit, fecitque crepidine callem.
Hàc iter eſt genti Cananææ, ſed prior illuc

Erneſtus

Intrat ERNESTUS, trepidas formidine mentes

Erneſtus ſuos hortatur ad bellum.

A Taliter exhortans: O nati ſemine duro
Et diis dilecti, vires firmate, ſcientes
Quod gens iſta deûm per terras æmula, quondam
Bella Jovi faciens, & cælo turpia verba
Dicens. Enchelado diffugit fulmine victo,
Cujus adhuc tumidas calcat Sycania fauces.
Ergo pro patria, pro libertate tuenda
Belligerate viri, magnæ præconia famæ
Facturi vobis, ſuperi ſeu vincere, vinci
Sive dabunt, facite hæc, illis anguſtia ſilvæ
Dum claudat, gladiis circum ſuccidite crura,
B Et telis longè configite ſubter euntes
Arboribus, ſic nulla ſciet vos lædere virtus.
Dixerat, & ſtrepitus horrenda voce reliſum
Omne nemus ſonat, infeſtis graſſantibus intro
Terrigenis, & opaca viæ rumpentibus antra.
Obviat ERNESTUS, primum vertice ſummas
Spectantem ſilvas uno transverberat ictu
Cuſpidis, extremum qua claudunt ilia ventrem.
Occidit, ille ruens multum cum corpore ſilvam.
Proximus hunc cecidiſſe videns, & pectore pleno
Morte anhelantem ſublimi corpore ferrum
Librat, & immani ramoſam verbere quercum
C Diſſicit, ERNESTO nil læſo, vadit in illum
WECELUS, medioque genu cum poplite ſciſſo,
Ille gravis, nec ſtare potis, crudele per omnes
Exclamat montes, labenti corpore ſilvas
Concutiens, ruit inde omnis Cyclopica pubes,
Et circum taloſque ſecant, & crura trahentes
Multos ad terram veluti ſucciſa vetuſti
Mobilitent ſibi cogentes robora luci.

Cananæos fugat.

Gens tandem Cananæa videns nihil utile vires
Poſſe ſuas, & Martis opus crudele, ſuorum
D Cæſis ter centum, fugiunt, unumque relinquunt
Retro, qui claudus multum pede ſaucius, uno
A duce detentus, ſubito dimittere fulcem,
Atque manus dare captivas compellitur, & ſe
Ferratis vitam ut redimat ſubmittere vinclis.
Exultat Zoylus, & plauſtrum læta juventus
Inſtruit, argento cunctis auroque rotarum
Barbarico radiis radiantibus aureus axis
Fulgurat, electro themo gemmiſque coruſcat.
Hunc ſuper imponunt regem, bigaſque ſedentem
Purpureis ornant aurigam veſtibus albis. [tes
Et præeunt tres dulce melos, lætumque canentes
E Victori, plebs quorum iterat cum carmine voces.
Ut rex in patriam rediit, ſub littore Melphim
Vicino poſitam magno plaudente tumultu
Gentis adit, feſtumque deis victoribus indit.
Aurea prima Jovi componitur ara, ſecunda
Grandævo Marti, Fortunæ tertia puro
Conditur argento, quibus egregio redimitis
Veſtibus ingenio rex præſtans, omnibus auro
Rite decoratis diademate corpora centum
Offert taurorum, poſt ut ſua quæque facultas
Immolat, & ſuperos verbis ſolemnibus orat.
Stat flamen caput indutus radiante thyara,
Et filo ſancto, talari veſte verendos

Teſtus

Digitized by Google

Victores à rege munerantur.

Tectus rite pedes, ſacris arcana peractis
Verba ſuper populum dicens, luſtralibus undis
Regem ſanctificat, omneſque à crimine mundat.
Hoc facto, menſis poſitis, epulantur, & octo
Deducunt ludendo dies, rex deinde potentes
Munerat ære manus & equis velocibus, album
Accipit ERNESTUS mulum, cui pectora circum
Pulcræ dependent bullæ, cujuſque capiſtro
Colla micant amplexa bono, ſubſellia raris
Increpitant appendiculis, atque aurea ſellæ
Dulces crediderim dare tinnitu'ula voces.
Accipit & clypeum . . . . ex ordine pictum
Cathineæ gentis, quod fors ea fama locorum
Nota ſatis, natum miſerans ꝑut omina mater
Perforat Oedippi plantas, ſilviſque reſervat
Educat inventum Polybus, deluſa deinde
Conſulit Oedippus Phœbi de patre, reverſus
Congreſſum patrem perimit, pro conjuge matrem
Accipiens, natoſque infando ſemine gignens,
Qui ſcelus inceſtus tandem palpante Jocaſta
Lumen utrumque fodit cæca ſcelus opaca,
Eteocles primus regnum ſortitur, & alter
Exulat, Adraſti veniens ad mœnia templi,
Cujus ut natam natam ſuſcepit in armis,
Thebas invidie ſævo miſerabile bello.
Heu! ſtolidus fratrem perimens à fratre peremtus,
Quos ſepelit Thebis acer Theſeus ſuperatis.
WECELO poderem pictam ſiliſque trilicem
Levibus ateribus, quamprisci lina Tharenthi
Cujus texuerat ſul textus, ſanguine pullos
Pellicanus recreat, cineres avis unica phœnix
Effigiat, terra ſua ſtrudo congerit ova.
Dehinc reperit plura, adjecit quæ fingere poſſet,
Vix natura bonæ tantum fuit artis in illa.

INCIPIT LIBER VIII.

Octavo interea ERNESTUS *vicit, & armis*
Egreſſum regem Perſarum corripit, inde
Secum Caldæam vadit ſecurus ad urbem.
Exin Jeruſalem ſalvus conducitur, ignem
Spargit, & aſſiduis paganos concutit armis.
Cæſar eum clanculum revocat, redit inque reformi
Mente ſedens procerum, patria rebuſque jubetur
Reſtitui, narratque ſuos ex ordine caſus.

SIngula portantes heroes dona ſub urbes,
Ad proprias rediere domos, ERNESTUS Amylcon
Intrat in Amſancto facientem littore portum,
Macrobiumque manus vinctum poſt terga benigno
Procurans ſtudio, ſua ſedulus alligat unctis
Vulnera fomentis, ſanæque piiſſimus illum
Reſtituit vitæ, qui conſuetudine gentis
Fortè domat corpus, inſulſis moribus aptis
Caſtigans animos, veluti leo nuper in arvis
Saucius Hircanis, & captus viribus iræ,
Senſim mollitus aſſueſcit vincula collo

A Scire pati, duramque manum ſentire magiſtri.
Poſt bene manſuetum dux intercaſtra ſolutis
Ire ſinit vinctis ac famæ providus ille
Quindecimo licet infruticans, & tantus in anno
Ut pinum ſupereminent mentotenus omnem
In Dominum fida ſe confert mente, nec ullam
Aut modicam ſene quærit eo ſibi temporis horam
Jam claro celebris ERNESTUS nomine, toto
Dilectus cælo, populum ſex circiter annos
Cyclopum magnæ pacis ſervarat honore,
Cum ſurgens pater ſrutilam ſubſtonte quadrigam.

Rapti turbine Æthiopes vitam ab Ernesto precantes.

B Aligeris flectente jugis, ſuper oſtia vadit
Æquoris, & veris gratam ſuſpirat ad auram.
Menſis enim fuit & Veneris hic nomine dictus,
Terræ luxurias aperit, Zephyroſque tepentes
Flare facit, totumque novat cum fructibus annum.
Dum ſtat & huc illuc proſpectat turbine raptam
Adventare ratem, juxta videt intus aduſtos
Mauros, qui ramum monſtrantes Palladis orant,
Ut liceat portum ſalva contingere vita.
C Dat veniam dux, & qui ſint ſciatur, & unde?
Quidque velint, quorum, cujus ſententia veri
Plus habet unus ait: Chriſti de Virgine nati
Nos ſervi ſumus, & nobis eſt Ubia tellus,
Quam Merœn dixere ſenes, nos per mare merces
Ad fora ducentes, turbato tempore cæli
Attraxi rapuere nothi, quorum ira nimiſque
Vis immenſa tuis adeo nos appulit oris.
Dux cito fœcundum devolvens pectus, eamdem
In Nili exortu terram reminiſcitur, umbras
Numquam flectentem veluti vicina Syene
D In quam ſtans Phœbus directos projicit ignes.
Inde ſtatum rogat, & populus ſi prælia ducat.
Reſpondent Mauri, gens noſtra neophita, mollis,
Inque fide tenera eſt, & per ſe muta colentes
Idola poſt ritus, & quo ducuntur euntes
Non multis angant bellis, & cogere credunt
Inter apoſtaticas converti dæmonis aras.
Tum dux Propoſitum tenens, dudumque revolvo
Regna Palæſtinæ gentis, ſanctamque videre
Jeruſalem, qua ſe parvo claudi monumento
Suſtinuit, cujus majeſtas omnia claudit.
E Gaudent Æthiopes, & voce manuque ſecundis
Dum liceat ventis deſpondent quod petit idem.
Tunc ratem nectunt, & læti prandia ſumunt.
Acceſſit ſubito WECELONI nuncius, illi
Conſpecto dux arcana ſociiſque revelat
Voce quid intendat, animo ſedet omnibus uno
Conſilium, primumque die jam veſpere clauſo
Immenſas auri gazas, lapideſque remotis
Indis collectos furtim ſub littora portant.
Dumque omnes præit alta quies, dux ipſe gygantem
Et binos binoſque locat portenta vocatos.
Ex hinc conſcendens proram jam certus eundi

Ernestus ducem consortem dat.

A Attollens ſuper aſtra manus: Deus ô Deus adſis,
Adſis ô placidus nobis, ventoſque ſecundos
Sydera dextra feras, inquit, funemque reſcindit,
Uncta fugit navis, ſed remis ſtridere parcunt
Adnixi, verruntque bono ſatis æquora vento.
Jam tunc novus aquis Tytan prodiverat, & ſe
Attollit merce, fit clamor nauticus, omne
Concutiens Pelagus, & poſtquam littora læti
Intravere viri, pro naulo magna magiſtro
Siſtitur emina excolati ſæpius auri.
B Et birrus ſabanam dominis quem Corſula villis
Conſuerat nullos umquam patientibus ignes.

A rege Melcho benigne excipitur.

Urbs fuit à læva, Pharon dixere, ſub illa
Rex terræ MELCHUS facturus paſcha ſereno
Inſtruxit feſtum cultu, proceresque vocavit
Qua veniens parvæ conductu gentis, ad ipſum
Dux intrat regem. Rex magno pectora miro
Implet, & elatæ mentis generiſque ſuperbi
Argumenta videns, verbis prior excipit illum,
Lætus honoratis, proceresque ſubinde ſcientes
Quid magnos ferat eventus, multoſque labores.
C ERNESTUS pulcro componens ordine verba,
Regi reſpondet: Regum placidiſſime, cujus
Per terras jactata ſatis me fama precari
Et mea compellit fortuna, ſub hæc tua ſupplex
Tecta procul veniens, oro duriſſima paſſum
Tempora me mecum liceat componere vitam.
Ille refert: Tecum, ô juvenis tanta indole, ex quo
Te ſuperi fatumque mihi miſere, per alti
Juro decus cæli, fidam te tangere dextram,
(Et dextram dedit,) & regnum commune futurum.
Sic ait, & ſolio ſecum conjungit avito.
Circumſtant proceres, mirabiliumque videre
Non ſatis ullus habet hominum cum corpore formas.
D Et dux incipiens caſus cum ordine narrat
Fortunamque ſuam, quantum maria omnia circum
Jactatus, quanta in terris lugubria paſſus,
Quæ mala vix tandem ſub eas exiverit auras.

In Melchum inſurgit rex Perſarum.

Nuncius interea Perſarum nunciat arma
Magnanimæque nimis regem Babylonis in omnes
Egreſſum fines cum multis millibus, igne
Et gladio loca cum populo vaſtare parantem.
Haud mora rex omnes infra citraque vocari
Armiſonis mandat lituis, & robore multo
Catholicæ gentis habito, prior arva tuentes
E Occupat inſidiis colles, ut fraude fatiget,
Saltem quam modicum coram præſumit in hoſtem.
At dux conſpicuus clypeo multis tribulato
Bellorum maculis, alios prætervolat apro
Fretus equo celeres curſu prævertere cervas.
Et collem aſcendens, oculis velocibus hoſtes
Computat, & vires, poſtquam tentoria rupit
Signa cohors armis faciens Caldæa reverti
Non tenet, & Melcho veniens lætiſſimus, inquit:
A Pone metus, & fraudis opus, Rex, deſtrue, pigros
Exhortare viros, medioque effundere campo.
Nam Deus aut multa hic me fallunt omina regem,
Hunc hodie tradet noſtris, ſic auguro, vinclis.
Paret conſilio rex, inſidiaſque relinquens,
Vires explorat, ſicque exhortatur inertes:
O quorum felix ſors eſt, & gloria perpes
In cælis, Chriſto fidas attollite mentes,
Proque fide ſperate mori, quod vivere vobis
Mors hujuſcemodi confert, & vincere vinci
Sic facit, aſt credo, vel ſi mens certa futuri
B Eſſe poteſt veri, ſcio quod veſtigia retro
Vix pauci referent hoſtes, injuria cæli
Tanta manet, mentemque odii poſuiſſe vetuſti
Non adeo poterit Deus, ubi victoria vadat
In Perſas, auſoſque forti ſuper aëra turri
Attentaſſe vias, ſi non rupiſſet iniquum
Illud opus multæ in lathomis confuſio linguæ.
Dixerat, & turmas contra tribus ordine longo
Diſtinguit cuneis: medium rex ipſe regendum
Accipit, ERNESTUS dextrum, cornuque ſiniſtri
C Cura datur comiti, per campos deinde tubarum
Diſſultant fremitus, & datos buccina cantus
Elatrat, exterrens ſummas cum montibus auras.
Rurſum dux avidus pugnæ, molitur in altum
Collis iter, luſtratque vias, ſic fortè Lycaon
Balantum grege conſpecto feſtinus opacis
Se recipit ſilvis, iterumque revertitur, aut dum
Prætereant, aut quo videat paſcantur in agro.
Et jam ſacrilegas acies cernebat ituras
Per ſilicum fauces: redit, & clamore ſoluto
Macrobium jubet ingenti præcedere conto,
Supplicibus cælo palmis oculiſque levatis,
Hæc dicens: Æterna JESU tibi gloria, quid me
Cyaneis raptum ſaxis ſævæque Carybdi
Et multis terræ bellique laboribus, hujus
D Te propter pugnæ læto dignaris honore?
Hoc dicto gladium ſtringit, citus ordine rupto
In medios vadens Perſas, ferroque trabali
Beſtius ille gygas, terræ jumenta viroſque
Proſternit, fundens multum ſuper arva cruorem.
Fit fragor horribilis, ſocios WECELUS in iram
Admittit, Melchuſque ſuis ferus irruit armis,
Nec minor haſtarum ſtridet conflictio, quàm ſi
Torrens irata decurrens mole per altam
Dodonam ſiccas radicitus extrat ornos,
Et ſacras lacero ſtrepitu conterreat ollas
Sævit dira lues, mortis maneſque cruentat,
E Et Flegeronteas extendit ſanguine ripas,
Diverſiſque modis multi per jugera ſparſi
Corpora trunca jacent, alii ſua viſcera ſciſſis
Fuderunt coſtis, is tortam verbere fundæ
Accepit glandem, cerebrum perfoſſus, adunco
Occidit ille veru, ſudibus jacet ille cruentis
Tempora trajectus, fortius ruit ille ſecuri.
Cumque diu mutaſſet honos & gloria belli,
Et jam Phoebus equo premeret Garamanthes anhelo,
Divino monitu gladium dux vertit in ipſum
Perſarum regem, duriſque amplexibus angit.

Erneſtus regem Perſarum vulnerat & capit.

Ille tamen virtute licet nimis impare, fortes
Excutiens nexus, dudum luctatus onuſtam
Argento parmam rejicit, caſſoque tyrannum
In faciem cædit ictu, dux protinus alto
Ore refert: Rex, credo tuus Jupiter orcô
Jam vocat, & vetulo ſtatuit ſuccedere fratri.
Et gladium longè librat, Frigioque trilicem
Auro conſertam rumpens, magno ferit illum
Vulnere, qua lateris hæret cum pectore cratis.
Saucius acceptâ plagâ rex vivere mavult,
Et vinci, quam in lite mori, qui vivere nolit
Nemo eſt, dimittit gladium, volucremque reflexis
Urget equum loris, nec credere viribus auſus
Excutitur campo, profugusque per avia fertur. B
At velut egreſſum crudas Actæona fauces
Irato inſequitur currens clamore moloſſus,
Sic dux poſt illum properat, paſſimque fatigat,
Donec ab objectu foſſæ fugientis in armos
Lapſus equus ſtupuit, longèque in fræna receſſit.
Prendit eum, vulſaque trahens dux caſſide; multo
Inpactum cogit gladio, captumque reducit.
Gaudent Chriſticolæ, conſternanturque relictis
Caldæi manibus, & uti paſtore peremtó
Triſte vias in diverſas diſcurrit ovile. C
Sic fugiunt, pars multa tamen ſuper arma recumbunt,
Quos inter fati juſſu quintus ſociorum
Ernesti, multa & terris perpeſſus & undis,
Heu nimium certa terebratus arundine lævum
Per galeæ rimas oculum, letale ſub imo
Accepit vulnus cerebro, vitamque remiſit.

Rex captivus ſexcentis auri libris ſe redimit.

Melchus abin rediens, captivi vulnera regis
Pantbagiis linit unguentis, ſanatus Amenor
Ut vitam ſenſit . . . . delegat ad urbem.
Heroaſque vocat, quibus advenientibus, auri
Se libris quaſi ſexcentis, totidemque camelis
Argenti redimit. teſtis datur obſes utrimque D
Pacis perpetuæ: captos ſine munere reddunt,
Inque vicem ſibi dimittunt, jamque ecce paratis
Ad reditum Perſis, Melcho dux taliter inquit:

Erneſtus, Jeruſalē tendit.

Longo Jeruſalem, regum placidiſſime, voto
Viſere propoſui: ſic ſuadet tempus, & ecce
Sic locus eſt, dic te propter Babylonius iſte
Me faciat ſalvis illuc accedere rebus.
Triſtatur Melchus, mentem ſubvertere tentans E
Nequicquam precibus. lacrymis exinde ſolutis
Caldæo commendat eum prece ſupplice regi.
Dat probus ille manus, & jurata voce Y li
Obſequio ſe facturum quod poſtulat alto.
Tum ſibi collata dromade quæ ſufficit uni
Gaza quæque tribus ſatis eſt in pondere mulis.
Dux regi grates ſolvit, lætuſque recedit.
Ecce Semiramina Perſas conducit ad urbem
Nona dies, cuken regi gens tota faceto
Occurrit, varioque ardet Babylonia luxu.
Et veteres ſternuntur opes, altaria gemmis
Ornantur, magnoque luceſcunt fana ſub auro.

A Dux patrum veterana videns inſignia, longis
Errat porticibus, circum nimis inclyta regum
Geſta legens, tua præcipuè cui maxima magne
Non ſatis orbis erat triplicis menſura poteſtas.
Ecce deis quanta eſt fatis licentia tanta
Extinxit mentem parvo brevis hora veneno.

A rege Perſarum donis cumulatus.

Jam prope ſemeſtrem Phœbe compleverat orbem,
Et dux promiſſum regem depoſcit iturus.
Improbus ille virum terræ melioribus uſquam
Donat divitiis, & gemmis donat, & auri
Pondere, quod ſatis eſt gibboſo ferre camelo.
Inde viris commendatum dimittit honeſtis.
B Dux abit. & gentis conductum millibus ecce
Fama levis centum longè præcurſitat alis.

Advenienti Jeruſalem omnes occurrunt.

Et centum loquitur linguis mirabile monſtrum.
Et dum diſtaret tantum Jeroſolyma, quantum
Diſtat Pariſia Sanctus Dionyſius urbe,
Occurrunt cives, iſti pollentibus auro
Veſtiti trabeis, alios talaria bullis
Induit aurivomis, iſtos pes tertius annis
Erigit incurvis, titubantia corpora ſuetos
Pacificis veſtire togis: exinde ſeveræ
Matronæ, nuptæque graves, multæque ſolutis
Occurrunt annis, hæc pulcras jactat inaures
C Illa pericherides & torques verſat, & alias
Ventillat armillas, niveique monilia colli.
Hanc genus & cultus, hanc tollit formâ ſuperbis
Picta ſuperciliis, hanc inflat ſerica veſtis,
Linoſtema alias tegit, aut præanutia vilis
Conſtringit fuco velatas tempora peplo.
Ut tandem læto plauſu deceſſit in urbem
Ernestus, ſupplex ſancti ſuper ora ſepulcri
Sternitur, & clero Chriſtum laudante, benignis
Cetera plebs animis devotas occinit odas,
Et ſurgens ſibi quot retinet dux monſtra; tot offert.
D Deinde viros acres ducens ad bella ducentos,
Et quadringentis dans emolimenta laniſtis,
Aſſiduis armis Agarenos concutit, urbes
Obruit, & villas flamma populatur & arva.

Ab Ottone imperatore revocatur.

Interea Cæſar regnique piiſſimus Otto
Romani domitor, illum diſcrimina paſſum
Plurima, multumque graves teſtata labores
Monſtra tuliſſe ſciens, Chriſto tollente vetuſtam
Erroris nebulam, ſeſeque pepuliſſe doloſis
E Invidiæ cauſis juvenem, per pectoris aurem
Accipit arcanam, placatior ergo videndi
Torquetur deſiderio, ſponsâque Quiritem
Clam revocat veniâ, majores ſemper honores
Et majora ſuis promittens prædia damnis:
Unanimeſque ſimul proceres duros miſeratl
Principis eventus, longi de cordibus iram
Expellunt odii, firmatque vovent venienti
Fœdus amicitiæ, cupientes tanta videre
Prodigia, & lato victos audire labores.
Caſtorium Phœbus exiverat anguus aſtrum,
Cum dux mandatis gaviſus Cæſaris, & jam
Natalis patriæ motus dulcedine, ſancto
Acceptoque vale, populo lacrymante, recedit.

Accharon, hícque ſibi quæſita nave triremi
Epidromon pandit, viſis in littore ventis.
Et radens Paphum, Getulas... præterit undas
Eoliamque domum, quam ſævo turbine circum
Incluſi quatiunt æterno carcere venti.
Maſſiliam legit, hinc Thetim, Stecadeſque peruſtas,
Et fugiens Scillam, Siculas allabitur auras
Sulphure fumantes Æthnæ bustoque trementes
Encheladi, qui multum exhalat faucibus ignem.
Inde per Ycareum veniens mare, morte ſolutum
Scenopedum tumidis ſepelit gemebundus in undis.
Quadraginta dies in ponto navis habebat
Et totidem noctes, cùm tandem ſiſtitur alto
Italiæ portu, poſitum ſub littore Barum
Intrat dux, ubi mauſolæo mirabile magno
Sacrum deſudant oleum ſtillantia ſancti
Membra Nicolai, cujus Mirræa perenni
Conqueſtu ſibi ſubreptos teſtatur honores.
Exin in Apuliam, cujus vetus Umbria nomen,
Pergit, & Etruſco deſcendens littore dictus
Thure ſubit populos, illam quam Romulus arcem
Condidit infectis fraterno ſanguine muris
Ingrediens, læto excipitur cum plebe ſenatu.
Et cupido tam mirandos cognoſcere caſus;
Jam ſexto Romæ conſumto ſole, relicto
Tirrenum populo, longæ cui nomina barbæ
Fecerunt, gentem tranſit, veniénſque per amnem
Qui miſerum Phaëtonta ſuis extinxit in undis,
Concretas nivibus Phœbo majoribus Alpes
Permeat, & fines patrios clandeſtinus intrat.
Annus erat ſub quo ſol Ægoceronte relicto,
Ingreſſus Cecropem, breviores efficit umbras,
Extenditque dies, cùm ſummi Cæſar honores
Natalis Domini facturus, juſſerat omnes
Havenbenb proceres ſacris accedere feſtis:
Hæc dux eveniens noctu, dum cuncta quieſcunt
Sydera, voxque avium tacitis obmutuit agris
In ſilvis ſe contiguis occultat, & horam
Expectat matutinam, primoque ſonante
Officii ſigno, greſſu inter tecta ſilenti
Obſcuraſque vias, ſolo tantum comitatus
Wecelo, in mediam nullis ubi cognitus urbem,
Et veniens ubi ſecreto regina receſſu

Ernestus ad matrem accedit.

Sollicitis Chriſto loquitur de pectore verbis.
Corruit in faciem, pedibuſque advolvitur ejus.
Domna ſtupet; lapſumque levat, quis quærit, & unde?
Ille refert: Cognoſce tuum, pia mater, alumnum.
O prolem cognoſce tuam, dominumque precare,
Flecte virum, longamque mone mihi mitiget iram.

A Gaudet Adelheidis, dicens: Tibi, Chriſte Redemtor
Humani generis, ſit laus virtuſque perennis.
Quid me ceu viduam, cujus defuncta revixit
Proles, feciſti nato gaudere recepto.
Inde viro caſtis hærens amplexibus, inquit:
Nate redi, nullique mane noſcendus adusque
In cunctis ſcruter quæ mens, quæ fortè voluntas
Nobilibus, ne quiſquam odio tibi deroget ultrò,
Dumque celebrari videas ſolemnia miſſæ,
Præſto veni, ſupplexque rogo prolabere regi.
Dux abit, & nigra ſocios ſub nocte reviſit.
B Haud mora principibus coram regina vocatis
Ernestum veniſſe refert, lacrymiſque precatur
Exortis, ut nulla ſuas injuria mentes
Incitet in juvenem, ſed damnis quiſque remiſſis,
Pro Chriſto veniam ſupplex à Cæſare poſcat.
Exultant proceres, linguiſque fidelibus omnes
Quod petit iratas ſpondent dimittere curas.
Facto mane ſuos reparat dum terra colores,
Veſtibus induitur Cæſar regalibus, auro
Effulgens, capiti ponens diadema verendo,
Et latus hinc atque inde viris cingentibus altis
C Intrat baſilicam, qua pontificalibus adſtans
Veſtibus antiſtes, cujus caput aurea cinxit
Tænia, & ornabant fulvæ redimicula mitræ;
Incipiente choro, ſummi procedit ad aram
Myſterii, ſanctæ faciens ſolemnia miſſæ.
Dum receſſiſſet, ſancti de more diacon
Verba evangelii coram ſub pulpita vadit
Scripturas veteriſque docens ænigmata legis.
Tum dux, ô fati quàm felix hora ſecundi!

Imperatoris pedibus provolvitur, à quo gratanter excipitur.

Induperatoris pedibus proſternitur, ore
Lugubri, nuduſque pedes, & veſtibus atris.
Exclamant proceres devota voce petentes,
Ut donet delicta viro. Quæcumque remitto,
D Cæſar ait, ſecumque Deus ne differat oro
Carnis in æternam contracta piacula mortem.
Oſcula dat, lapſumque levat, vultuque notato
Principis, in patulo defigit limine terram,
Obſtipo dubiam viſus ſuſpendere mentem.
Exorant ut ſtet facti ſententia, verba
Ne revocet: cedit monitis, & flectitur ultrò.
Indulgent proceres, atque irâ quiſque remiſſâ,
Ernestum ſibi conciliant, animoſque reformant.
Expleto miſſæ officio, jubet omnia Cæſar
Reſtitui, cum pace duci, lictoris in altum
Vox clamat, perimitque ſuam proſcriptio legem.
E In medium dux monſtra vocat, Cæſarque locorum
Noſſe ſtatus, quæ cuique loco fortuna, laborum

Cui narrat varios fortunæ casus.

Eventus, victos circum cognoſcere caſus
In quantum vocat uſque diem: quibus ordine dictis,
Monſtrorum ſibi pauca rogat, dat dux Arimaſpem,
Dat Panothum, lapidemque gravi diſcrimine raptum.

Hujus mira ſatis virtus, ſi ſederit æquo
Vertice, Romani reſplendet imagine regni.
Sed majeſtati quis jam locus? omnia mundus
Fœdera turbavit, ſciſſo diſcordia regno
Regnat, & antiquos miſcent elementa tumultus.
O quot ſunt Midæ? quis jam auro cuncta beato
Non mutat? fulvaſque Tagi non verrit arenas?
Quis regni non ambit onus? quis crine ligatum
(a) (a) Exortum gladium? Proh! quis jam vivere B ſummus
Non velit, infami quamvis abſtractus aſylo?
Quid ſperas mortale genus? cur fœnus in arcas
Colligis? ad primos liceat curramus Hyberos.
Aut ubi deponit ſeras ſolutius umbras,
Et liceat nigros lucro ducamur in Aſtos;
Inde ubi regna ferax Mœothica cingit Araxes,
Omnia mors tollit, nec quam ſperavimus horam

A Incidimus, pronoque tegit nos terra ſepulcro,
Parcite qui totum manibus verſatis olympum,
Et mundum regitis, naves diſtendere vento.
Sive Laërtiacas auri perſtringere ceras.
Nil equidem refert, generi nil tollere poſſunt,
Nec dare res, taceat contentio ſanguinis, uno
Una modo gentes omnis produxit origo.
Jam ſatis exhauſto fontis mea tempora myrto
Calliope cinxit, paſſumque accedere ludis
Pyeridum, juſſit feſſo deſiſtere Phœbo.
At tu qui regum ſuperas fortiſſimus iras,
Qui multa ratione viges, ut (b) vicere poſſim (b)
Latrantes poſt terga canes, ALBERTE benignus
Accipito quem dat tibi ſupplex ODO laborem.
Qui quamquam te non dignus, tunica tamen hujus
Corporis extra, ſervabit tempora famæ
Longa tuæ, viveſque diu cum vate ſuperſtes.

(a) *f.* exertum. (b) *f.* vincere.

EXPLICIT ERNESTUS.

Hactenus Odonis opus de varia Erneſti Bavariæ ducis Fortuna, quale nobis exhibuit antiquus codex manuſcriptus annorum minimùm 500. Idem opus viderat olim Andreas presbyter Ratiſponenſis, utpote quod laudat in Cronico Bavariæ olim edito à Frehero, & noviſſimè à Schiltero, ubi totam Erneſti noſtri hiſtoriam compendiosè refert his verbis.

Eſt hiſtoria latinè conſcripta, ſplendore Rhetoricæ eloquentiæ quamplurimum diffuſa, in qua habetur, quòd ERNESTUS quondam dux Bavariæ de ADELHAYDE nobiliſſima conjuge ſua filium æquivoci nominis generavit; quem quidem filium, defuncto patre occiſo ab Ungarjs apud fluvium Tagaſt, mater ipſa in latina & græca lingua inſtrui procuravit. Eodem tempore uxor OTTONIS primi, qui Romanum regebat imperium, vitâ fungitur, & prædicta relicta Erneſti ducis eidem imperatori legitimè ſociatur: filius quoque ejus Erneſtus quem de Erneſto genuit, ab imperatoriæ majeſtatis gratia loco filii habetur; cujus proſperitati invidens HEINRICUS comes palatinus imperatoris conſanguineus, ipſum apud imperatorem accuſavit, aſſerens quòd ipſius vitæ & à regni ſolio depoſitionem omnimodè machinaretur, eo ut ipſe regni ſolio ſine regni conſorte potiretur. Erneſtus hujuſmodi declarationibus compertis, Henricum comitem perſequitur, & tandem dum imperator Spiræ imperialem curiam celebraret, & cum Heinrico comite conſiliorum myſteria tractaret, ipſe Erneſtus, aſſumto comite Wezelone conſaguineo ſuo, valvas caminatæ improviſo camerario temerè reſerat, & irruentes evaginatis mucronibus in comitem Heinricum ipſum ſumma aviditate jugularunt, Imperator verò fuga potius evaſit. Exinde imperator Erneſtum quamplurimum impugnat. Quod videns Erneſtus, cum quamplurimis militibus & militaribus viris genere, formâ & moribus præclaris cruce ſignatur, & ad videndum loca noſtræ ſalvationis, ſcilicet humanationis, paſſionis, reſurrectionis & aſcenſionis Chriſti; eſt profectus. Exortis autem tempeſtatibus, Erneſtus naufragium paſſus, cum paucis evaſit, & mirabilibus militaribus actibus in variis terrarum & marium ſpatiis, ut prædicta hiſtoria habetur, per eum geſtis, cum comite Wezelone ferens ſecum monſtroſos homines, domum revertitur, & ejus innocentiâ comprobatâ imperatori reconciliatur, dominatorque totius ejus curiæ ordinatur.

GENEALOGIA COMITUM FLANDRIÆ.

Ex MS. codice monaſterii Clari-mariſci.

ADMONITIO PRÆVIA.

DE *ſequenti opere, quod ex optimæ notæ mſ. codice monaſterii Clari-mariſci ordinis Ciſtercienſis prope Audomaropolim eruimus, quem nobis pro ſua humanitate utendum conceſſit ejuſdem monaſterii reverendiſſimus abbas, pauca præmonere habeo. Auctoris nomen codex non prodit, quem non unum fuiſſe, ſed tres ſaltem demonſtrare videntur & ſtyli & caracteris ipſius diverſitas. Primus ſcripſit ſtatim poſt Bovinum prælium, in quo fuſis Flandrenſium copiis, comes ipſe Fernandus à Philippo rege captivus abductus eſt. Id certè produnt & codicis caracter qui ætatem illam repræſentat, & verba ipſius auctoris qui de Vuillelmi Loënſis obitu anno 1172. defuncti agens, hæc habet :* multaque de facultatibus ſuis ; ut ipſi vidimus, eccleſiis ac pauperibus largiens apud caſtrum ſuum quod dicitur Lo, plenus dierum hominem exuit. *Quiſquis autem ſit ille auctor, is certè optimi ſcriptoris partes implevit : de rebus remotiſſimis parciſſimè loquens ; fuſius geſta ſuo tempore proſecutus, ablegatis omnino fabuloſis narrationibus, quibus delectati fuiſſe videntur Flandrenſes. Secundus auctor inceptum opus continuavit ad annum 1328. quo ipſe ſcribebat, ut patet tum ex codicis caractere, tum ex ipſius verbis. Quippe deſcribens popularium rebellionem quæ illo accidit tempore, ſic loquitur :* Tantuſque & tam periculoſus factus eſt tumultus, quod talis à ſæculis non eſt auditus. ET QUI VIDIT HÆC, SCRIPSIT EA FIDELITER, PERHIBENDO TESTIMONIUM VERITATI. *Hinc conjicies quanto apud omnes hæc continuatio habenda ſit in pretio ab auctore coævo ſcripta, vel minutiſſimas eventuum circumſtantias referente, ac multa etiam proſequente, quæ apud alios auctores facile non reperies. In fine autem hujus continuationis hæc lego :* Hoc præſcripſit frater Bernardus monachus Clarimariſci die B. Nicolai epiſcopi anno XXIX. &c. *An verò Bernardus ille Clarimariſci monachus auctor ipſius, an verò tantum ſcriptor, aliis judicandum permitto. Quæ ſequuntur alio caractere ſcripta, ſed ejuſdem fere antiquitatis, alium etiam produnt auctorem qui à ſe viſa ſcriptis commendavit.*

INCIPIT GENEALOGIA COMITUM Flandrenſium.

Primi Flandriæ Comites.

1. ANno ab incarnatione Domini DCCXCII. imperatoris verò CONSTANTINI filii HYRENÆ primo, KAROLI quoque Magni regis Francorum, poſtea imperatoris Romanorum XXIIII. LIDRICUS Harlebecceníis comes videns Flandriam vacuam & incultam & nemoroſam, occupavit eam. Hic genuit INGELRANNUM comitem, INGELRANNUS genuit AUDACRUM, AUDACER genuit verò BALDUINUM FERREUM. Anno igitur dominicæ incarnationis DCCCLXII. BALDUINUS FERREUS rapuit JUDITH viduam ADELBALDI regis Anglorum & filiam CAROLI-CALVI regis Francorum filii LUDOVICI piiſſimi Auguſti, filii Karoli-Magni, genuitque ex ea BALDUINUM CALVUM, qui poſtea nepos Karoli & comes inclytus appellatus eſt. Prædictus verò ADELBALDUS rex anno eodem quo eam acceperat, obiit. Quo defuncto, JUDITH poſſeſſionibus venditis quas in Anglorum regno obtinuerat; ad patrem rediit, & Silvanectis ſub tuitione paterna ſervabatur. BALDUINO verò FERREO lenocinante, & LODOVICO fratre ejus conſentiente, mutato habitu, ipſum furto ſecuta eſt: quod ut KAROLUS rex comperit, epiſcopos & principes Francorum conſulens, juxta edictum B. Gregorii ſententiam depromi ab epiſcopis petiit. At illi juxta illud: *Si quis viduam in uxorem furatus fuerit, anathema ſit*, Balduinum & Judith excommunicaverunt. Quo audito, BALDUINUS Romam profectus ad Nicolaum papam, hujus rei petens indulgentiam; NICOLAUS autem miſericordiâ motus, miſit legatos ſuos RODOALDUM Portuenſem epiſcopum ſcilicet & JOHANNEM Ficodenſem epiſcopum Sueſſionis ad Karolum regem: quos aliquandiu ſecum retinuit; & conceſſâ Balduino indulgentiâ; pro cujus obtentu venerant, cum epiſtolis ad ſedem apoſtolicam redire muneratos abſolvit. Poſtea KAROLUS rex ad Autiſſiodorum civitatem uſque perveniens, ibidem filiam ſuam Judith, ſicut domnus papa petierat, Francorum conſilio, quem ſecuta fuerat, legaliter conjugio ſociari permiſit. Defuncto igitur Karolo rege Francorum, & ad ultimum imperatore Romanorum anno ab incarnatione Domini (a) DCCCLXXVI. II. nonas Octobris; & ſepulto in monaſterio B. Dionyſii anno IIII. poſt deceſſum illius, mortuus eſt & gener ejus BALDUINUS Audacri filius vir præſtantiſſimus, audax & fortiſſimus viribus, ſepultuſque eſt in monaſterio S. Bertini, quod vocatur Sithiu.

2. Igitur BALDUINUS CALVUS filius Balduini Ferrei duxit filiam (b) Edgeri regis Anglorum nomine (c) ELRUDEN, genuitque ex ea ARNULFUM magnum reſtauratorem Blandinienſis monaſterii, qui procedente tempore & ætate Senior & Vetulus appellatus eſt. Defuncto autem Balduino, & apud Gandavum ſepulto, filii ejus Markam inter ſe diviſerunt: & ARNULFUS, qui major natu erat, Flandriam, ADALOLFUS verò civitatem Bononiam & regionem Tarvennicam ſuſcepit. Quo defuncto, & apud S. Bertinum tumulato, ARNULFUS comitatum ejus recepit. Hic ARNULFUS cognomento Vetulus genuit Balduinum juvenem de Athela filia Hereberti Virmandorum comitis.

De Balduino juvene.

3. BALDUINUS autem juvenis duxit Mathildem filiam Hermanni ducis Saxonum, de qua genuit Arnulfum juniorem: poſt cujus ortum Balduinus iſte ante obitum patris variolæ morbo obiit kalendis Januarii, & in templo S. Bertini ſepultus eſt. MATHILDIS verò, poſt obitum mariti ſui, nupſit Godefrido duci de Enham, ex qua ſuſcepit tres filios, ſcilicet (d) Gocelonem ducem, & Godefridum, & Hecelonem. ARNULFUS junior duxit uxorem Suſannam filiam Berengerii regis Longobardiæ & Italiæ, genuitque ex ea Balduinum cognomento Pulcra-barba, qui in Blandinio ſepultus eſt. Iſte Balduinus vir pulcher, formoſus corpore & ſtaturâ grandis, uxorem accepit Ogivam filiam Gileſberti comitis Lizelenborg: cujus fratres fuerunt hii, Adalbero Metenſis epiſcopus, Fredericus dux Lotharingiæ, Henricus dux Bajoariæ, Giſlebertus comes de Salinis, Theodericus de Luzelenburch. De tantæ nobilitatis conjuge genuit Balduinum Pium, qui prudens & fortis comes ſuo tempore ſapiens & moderatiſſimus in omnibus operibus ſuis inventus eſt; qui duxit Athelam filiam Roberti regis Francorum, quæ peperit & duos filios Balduinum Montenſem, & Robertum Friſonem, & filiam Mathildem nomine. Hæc autem nupſit Guillelmo comiti Normanniæ, & conquiſitori Angliæ, pepericque ei Guillelmum poſt patrem regem Angliæ, & Robertum comitem Normanniæ, & Henricum poſt fratrem Guillelmum in venatione cervorum ſagittâ occiſum regem Angliæ & ducem Normanniæ, captivato per bellum fratre Roberto & filio ejus Willelmo per filiam nutritium, & à Normannia ſublato. Mortuo autem Henrico prædicti regis Franciæ Roberti filio, filium ejus Philippum præfatus comes Balduinus uſque ad ætatem ejus regno habilem nutriendum ſuſcepit, & regnum viriliter gubernavit, jurata ſibi fidelitate ab omnibus regni principibus, ſalva tamen fidelitate Philippi pueri ſi viveret, ſin autem utpote juſto heredi regni per uxorem. Idem quoque

(a) *Lege* DCCCLXXVII.
(b) *altera manu adduntur*, Vel Adalvreadi.
(c) *altera manu*, Vel Elfer.
(d) *alia manu*, Vel Fredericum.

Balduinus apud Inſulam eccleſiam S. Petri A apoſtoli ædificavit, in qua etiam ſepultus, bonæ ſpei merito expectat diem judicii. Ad dedicationem verò prædictæ eccleſiæ omnes ſanctos de toto comitatu ſuo afferri petendo præcepit, & eis loca in quibus habuerant tentoria fixa, perpetuò donavit.

4. Idem Balduinus apud Adelnardam caſtellum conſtituit, per quod everſo per Eham caſtello, Brachantum uſque fluvium Teneram de regno Lotharienſi ſibi uſurpavit. Scaldus namque fluvius à fonte ſuo uſque ad mare diſcernit regnum Lotharienſe à comitatu Flandriæ, qui eſt de regno Franciæ. Rex B itaque Lotharienſis, qui & Cæſar & imperator auguſtus, hoſtiliter ſuper comitem Balduinum venit, & per ante Atrebatum, comite Balduino inter exercitum ſuum obſtruſis etiam portis vix detinente, fermè uſque ad Arkas villam S. Bertini proceſſit, falsò putans ſaltem illac ſeſe poſſe ingredi Flandrias. Comes namque & illic, & ubicumque per ſiccum patebat introitus in Flandriis, vallo & aggere & pali fixo contra eum munierat. Cæſar ergo caſſo labore fatigatus, ſicut venerat rediit. Comes verò eum quaſi fugientem uſque ad Rhenum hoſtiliter eſt proſecutus, & nobili ejus palatio apud Neumagum incenſo, rediit cum ſano C exercitu. Cæſar verò non immeritò erubeſcens, & iratus iterùm ſuper comitem venit poſt ſeptennium, & ad vallum qui dicitur Bulliersrivus, inopinatè veniens, Tornacum invaſit, & Axcello ad bellum & aliis nobilibus accepto, citò rediit, occurrente ſibi nemine de Flandriis. Sed pacificis intercurrentibus nunciis, & captivos comiti reddidit, & Brachantum ejus hominio accepto, in feodum conceſſit.

5. Venerabilis autem comitiſſa, ſcilicet Adela, tanto marito, ſed non divitiis deſolata, nec tamen in eiſdem divitiis delectabiliter D vivens mortua, nocte & die orationibus inſtabat: unde & apud Meſſinas ſanctimonialium feminarum conſtruxit cœnobium, & in lectica duobus equis portabili, & propter ventos & pluvias ne vel eis à meditatione ſancta impediretur, decenter concamerata, uſque Romam apoſtolorum & aliorum ſanctorum patrocinia requiſivit, & à domino papa veſte viduitatis benedictioneque percepta, Flandrias repetivit, & apud Meſſinas noviſſima tuba excitanda in Chriſti pace obdormivit.

De Balduino Montenſ.

6. Balduinus autem primogenitus ejus adhuc etiam patre vivente duxit uxorem Ri- E cheldem comitiſſam Haionenſem, ut illum comitatum etiam haberet per eam. Hæc enim tunc vidua Herimanni comitis Montenſis pepererat ei filium, quem vitricus ejus Balduinus pro nimia ſimplicitate minùs ſæculo idoneum, clericatu & Cathalaunenſi epiſcopio ſublimare procuravit, ejus hereditate ita ſibi uſurpata. Balduinus igitur de Richilde duos filios Balduinum & Arnulfum genuit, & poſt mortem patris ſui utrumque co-

(a) Non ædificata, ſed conſecrata.
(b) De eo plura in Hiſtoria Haſnonienſis monaſterii,

A mitatum in tanta pace gubernavit, ut nemo auderet vel dignaretur arma portare, nec oſtium noctu propter latrones claudere, nec vomeres & ligones ab aratris ablatos domum portare. Quapropter ab omni populo communiter meruit hoc agnomen, ſcilicet Bonus-Comes ſpecialiter. A domino tamen Ingelberto Cameracenſi epiſcopo cum Richilde ſua excommunicatus eſt, eò quòd per inceſtum adulterio pejorem cognati ſui Hermanni comitis uxorem duxiſſet; ſed à domino papa Leone nono, ejuſdem Richildis avunculo, hanc meruerunt indulgentiam, ut B in conjugio quidem, ſed abſque carnali commixtione manerent. Hic ipſe Leo papa in B. Remigii eccleſia à ſeipſo nuper (a) ædificata Remis tenuit concilium, in quo quidam epiſcopus pulſatur de ſimonia, & innocentiæ ſuæ nulla habens teſtimonia, dicere totum juſſus eſt, *Gloria Patri & Filio* tantùm dixit, *& Spiritu ſancto* addere non valuit. Præfato autem Comite-Bono, diu gubernari patria eo felix non meruit: defunctus ſiquidem & apud (b) Haſnonium ſepultus, in pace dormivit, & requieſcit in idipſum, ubi raptoribus expulſis, de eorum turri lapidea monachorum cœnobia ædificaverat.

C 7. Venerabilis autem Richildis jam vidua tandem mirabili pœnitentia affligitur: jejuniis & orationibus namque inſiſtens, pauperibus & leproſis quotidie per ſeipſam ſerviens, etiam eorum ſanie linitebatur, & balneis eos lavans, eiſdem poſt eos utebatur, ut vel ſic infirmata, ſimiliter ut filia regis intus reformaretur. Sic itaque mundo ſibi crucifixo, terræ corpus apud Haſnon, animam Jesu Christi miſericordiæ commiſit, priùs tamen perturbationes paſſa non parvas; marito ſiquidem ejus defuncto, per ejus muliebrem inſolentiam & filii ejus Arnulfi vix quindennis D imprudentiam, paradiſus Flandriæ deliciis pacis ſuæ cœpit caſſari, & inde apud ſe & apud Deum acriter conqueri, & virtutem famoſam Roberti fratris Comitis-Boni nuper defuncti. Quod perſpiciens mulier rixoſa & callida, confugit ad patrocinium Philippi regis Franciæ, nec erubeſcens trigamiam, conatur adhuc nubere cuidam Guillelmo ſubcomiti ſuperbo de Normannia: in hoc etiam commovens ampliùs contra ſe quoſdam Flandriarum principes & populum. Prædictus namque Robertus patri minus, & matri magis carus, & à fratre à Flandriis alienatus, filiam Bernardi E ducis Saxonum, & Florentii comitis de Friſia viduam Gertrudem & habentem ex marito filiam duxerat uxorem: quæ peperit ei duos filios Robertum & Philippum, & tres filias. Harum verò quædam Chriſto nupta apud Meſſinas ſanctimonialis & abbatiſſa venerabilis, in ſui ſponſi pace obdormivit. Altera verò Daciæ Canuto regi nupta, peperit ei filium nomine Carolum. Sed patre à ſuis peremto, in Flandriis ab avunculo ſuo Roberto receptus & diligenter educatus, inde robur

quam ipſa, Deo dante, dabimus.

militaris

militaris diſciplinæ laudabiliter exercuit. Mater verò ejus poſtea nupſit duci Apuliæ. Tertiam quoque accepit HENRICUS Bruſſelenſis: quo defuncto THEORICUS dux Elſatenſis, ex qua genuit Theodericum ſtrenuiſſimum poſteà Flandriæ comitem.

De Roberto Friſio.

8. Robertus igitur in Friſia degens, cognita fratris morte, ſimulque Richildis tyrannide, Flandriam repetiit, & uſque Gandavum pervenit: quò prædictam mulierem accerſiens, & de paterno regno ſibi reddendo ei ſuggerens, femineo furore exagitata, injurioſis reſponſionibus proteſtatur:

Si capi nollet, illinc tunc concitus iſſet;
Nam partem regni nec totum non daret illi:
Hinc ſi repoſcit, Werram virtute tenebit,
Non his quæ tenuit dominus ſuus, ipſa carebit.

Sic donec vivet, nihil horum provida perdet.
Quod audiens dux, & ſuperbiam mulieris graviter ferens, regem adiit, eique per ordinem omnia retulit. Rex itaque PHILIPPUS de injuria nepoti ſuo illata vehementer indignans, quantociùs eum in Flandrias redire, & quoſcumque adunare poſſet præcepit, ſeque illi auxilium conſtantiſſimè præbiturum ſpopondit. RICHILDIS autem regis comperto conſilio, animum ejus IIII. millia librarum auri ſponſione corrupit, & ab incepto negotio fraudulenter revocavit. Friſio denique ſpe ſua fruſtratus, conſilio ſoceri ſui BERNARDI ducis Saxonum Friſiam revocavit, & ibi aliquamdiu hiemavit. Interea nonnulla ſatraparum nimia crudelitate mulieris, qua in clerum & populum ſæviebat, graviter offenſi, & maximè de eccleſiarum ſpoliationibus quas fecerat, ingenti mœrore affecti, legatos ad Friſonem deſtinant, ſuamque voluntatem erga eum apicibus inſinuant. Quo ille nuncio plurimùm exhilaratus, ociùs trans mare advehitur, & prudentiâ BONIFACII caſtellani uſque ad caſtrum *Caſſel* latenter perducitur. Quod agnoſcentes qui parti ejus favebant, illò catervatim properarunt, & caſtrum armis & munitionibus firmaverunt. Hoc dum famâ volitante ad aures pervenit RICHILDIS, illa & filius ejus ARNULFUS miræ probitatis juvenis, exercitum adunavit, diverſarum regionum agmina in auxilium convocant, & cum ingenti multitudine ad prædictum properant caſtellum. Conveniunt undique ſuppetiarum copiæ, comites, duces, caſtellani, & diverſæ bellatorum turmæ, Attrebatenſes, Valentienſes, Cameracenſes, Tornacenſes, Nivellenſes, Caſtrilocenſes, Audomarenſes, Bolonienſes, Ardenenſes, Sanctipolenſes, Bethunienſes, Hoſdanenſes, Albenienſes, Giſnenſes, Tornehlienſes, Aldenardenſes, Oſtervandenſes, Locrenſes, & alii quamplures. Advenit & rex PHILIPPUS, & cum eo validus armatorum cuneus. GUFFRIDUS Pariſienſis epiſcopus frater Euſtachii comitis Boloniæ, epiſcopus Lugdunenſis, epiſcopus Ambianenſis, Franci, Normanni, Rocinenſes, Noviomenſes, Campanienſes, Senonenſes, Torotenſes, Remenſes,

A Catalaunenſes, Carnotenſes, Aurelianenſes, Stampenſes, Cocinienſes, Quintinienſes, Corbeienſes, Peronenſes, Negilienſes, Montiacutenſes, Ribelmontenſes, Sueſſionenſes, Andegavenſes, Pictavienſes, Barrolonenſes, Nadavernenſes, Burgundienſes, & ceteri innumerabiles. Hi omnes ad debellandum Friſionem in campo ſub monte *Caſſel* reſederunt. Ille verò adverſus tam vaſtam multitudinem multo pauciores; ſed, ut rei probavit eventus, validiores in arma produxit, Gandenſes, Viviacenſes, Coclarenſes, Bergenſes, Furnenſes, Yprenſes, Belliolenſes, Roſlarenſes, Al-
B denburgenſes, Herlebecenſes, Erdeborgenſes, Broburgenſes, Curtriacenſes, & ipſos Caſletenſes. Procedunt tandem hii non ſolùm ferro ſcepti, ſed etiam fide muniti, lineis veſtibus abjectis, laneis indumentis ſub armis, & terræ procumbentes, ſupernorum juvamina poſtulabant contra regem terrenum dimicaturi, tam parva manu cauſam ſuam Regi cœlorum committunt. Quid moror? conſerto quidem totis viribus prælio, fit ſtrages maxima de exercitu regio. Perfunditur tellus ſanguine, tegitur campus occiſorum multitudine. RICHILDIS quoque tantæ cædis rea capitur, & carceri tenebroſo mancipatur. Proſternitur &
C filius ejus, niſi eſſet hoſtis, nimium plangendus, comes ERNULFUS, & in eccleſia B. Audomari ſepelitur. Friſio denique dum fortè, ſociis hoſtes longiùs proſequentibus, ſolus equitaret, capitur, & ab EUSTACHIO ad caſtrum Audomarenſe ducitur; atque caſtellano Wlurico Rabello cuſtodiendus traditur: quod dum cives cernerent, caſtellum illicò obſidionibus vallant, telis ac diverſis machinamentis fortiter impugnant. Quid plura? comes vi extrahitur, & gaudentibus cunctis, cum honore redditur ſuis. Relaxatur etiam Richildis, & ſic inter eos bellum diu vario eventu protrahitur. Rebellavit ſimul alius ipſius mu-
D lieris BALDUINUS frater Arnulfi, quem comes devicit atque fugavit. Igitur rex Francorum bello Caſletenſi victus atque fugatus, ad caſtrum quod Monaſteriolum dicitur pergens, majorem exercitum collegit, & cum manu valida Flandrias repetit. Cùmque ad burgum S. Audomari perveniſſet, ſuburbana incendit, & fraude WLFRICI caſtellani civitatem intravit. Hoſtes per plateas prædando diſcurrunt, Burgenſes latebras fugiendo quærunt. Spoliantur eccleſiæ, injuriantur monachi, lacerantur clerici, dehoneſtantur matronæ, luget urbs plena confuſione. Talia rege agente, Guffridus epiſcopus in villa quæ Sperlika dicitur reſidens, & qualiter Friſioni ſubveniret mente pertractans, miſſis ad eum litteris ſpondet, quòd ſi dominio ejus ſilvam quæ Beiblo dicitur concederet, paterno illum regno reſtitueret. Comite verò annuente, epiſcopus celeri nuncio regi mandat, quatenus ſuæ ſaluti conſuleret, & quantociùs abiret, adjungens ducem Flandriæ & comitem Boloniæ cum magno exercitu adeſſe, & niſi fugam acceleraret, capiendum ſe fore. Quo ille nuncio

Digitized by Google

territus, relictis ſarcinis, nocte urbem reliquit, & verſus Galliam properavit. Rege itaque fugiente, comes in craſtinum adveniens, urbem recepit, ſed de injuriis eccleſiarum vehementer condoluit. Epiſcopus ergo fratrem ſuum Euſtachium comiti reconcilians, prædictam ſilvam ei conceſſit, quæ tali cauſa uſque hodie à comitibus Boloniæ jure hereditario poſſidetur.

De Roberto ejus filio.

9. ROBERTUS denique cognomento FRISIO, adverſariis undique ſuperatis, totius Flandriæ monarches efficitur, atque poſt innumeros bellorum triumphos ROBERTO filio ſuo regni gubernacula tradens moritur, & apud Caſſetum in eccleſia S. Petri ſepelitur. ROBERTUS ſiquidem junior paterni principatus heres effectus, duxit CLEMENTIAM, filiam Willelmi nobiliſſimi comitis Burgundionum cognomento TESTARAADICH, ex qua genuit BALDUINUM militem inclytum, & WILLELMUM qui infra adoleſcentiæ metas immatura morte præventus in monaſterio S. Bertini tumulatur. Comes itaque ROBERTUS in expeditione Jeroſolymitana laudabili militia enituit; & inde rediens, brachium S. Georgii ſecum detulit, quod Aquicinenſi eccleſiæ tradidit. Deinde Cameracum urbem illo inquietante, HENRICUS imperator contra eum proficiſcitur, & expugnatis quibuſdam caſtellis ejus, imminentis hyemis aſperitate redire compellitur. Deſignata igitur regni monarchia filio ſuo, defungitur, & apud Attrebatum ſepelitur, eique ſucceſſit BALDUINUS inclytus militia & probitate non inferior.

De Balduino comite.

10. Hic accepit uxorem filiam ALANI comitis Britanniæ, ſed inter eos conſanguinitate probata, juſſu Paſchalis papæ ſeparati ſunt: Quæ conſanguinitas à CONONE Prænestino epiſcopo in præſentia papæ hoc modo recitata eſt. Conſtantia Francorum regina & Ermengardis comitiſſa Arvernenſis ſorores fuerunt. De Conſtantia nata eſt ADELA & de Ermengarde altera Ermengardis comitiſſa; De Adela Robertus Friſio & de Berta Haviſis Nannetenſis comitiſſa; de Roberto juniore iſte Balduinus, & de Haviſe comes ALANUS, de quo iſta juvencula.

11. Igitur BALDUINUS inclytus in diebus ſuis, potens ſuper omnes Francorum principes bellis frequentibus ita nobiliter Flandrenſium exaltavit regnum, ut vicinis ſuis tyrannis undique terrorem inferret, & Henricum regem Anglorum Normannia expuliſſet, niſi infirmitas obſtitiſſet: nam collecta exercituum multitudine, aſſumto etiam ſecum Willelmo Roberti filio, quem Henricus rex Angliæ captum tenebat, oppidum Rotomagenſe, in quo præfatus rex latitabat, obſidione vallare diſpoſuit, & cum comprehendere, aut bello excipere, & à regno quod injuſte invaſerat expellere. Qui cum exercitum per Attrebatum duceret, ex occaſione vulneris quod paulo ante à quodam Britone levi ictu in fronte acceperat, repentina infirmitate correptus ægrotare cœpit, & à femore uſque ad pedes paralyſi percuſſus, plenis novem menſibus in langore permanſit. Cumque à medicis curari non valuiſſet, ordinato omni regno Flandrenſi, ſe Deo ſanctoque commendavit Bertino, atque monachico habitu indutus, octavo principatus ſui anno in villa Roſlarenſi Deo animam reddidit, & à CAROLO ejus ſucceſſore ad S. Bertinum delatus, aſtante universa multitudine procerū in medio eccleſiæ honorificè ſepultus eſt.

De Carolo comite.

12. Quo ſine herede defuncto, CAROLUS ei jure hereditatis ſucceſſit. Erat enim filius CHNUTONIS regis Daciæ ex primogenita filia Roberti Friſonis & Gertrudis. Cumque ſublimatus eſſet in regno, eccleſiam S. Audomari ingreſſus, cum principibus regni primam curiam tenuit, & eodem anno caſtrum *Stampel*, in quo HUGO perfidus CAMPUS-AVENÆ dictus, prædoneſque multi latitabant, penitus deſtruxit, foſſamque circumfluentem impleri juſſit, perverſorum quoque munitiones undique viriliter delevit, & ſibi regnum nobiliter ſubjugavit. Octavo igitur principatus ſui anno, annoque incarnati Verbi MCXXVII. apud Bruges in quadrageſima miſſam audiens, infra canonem orationi deditus, manum etiam cum eleemoſyna pauperi porrigens, manu ſervorum ſuorum coram altari propter juſtitiam occiditur: cujus mortem portentuoſa ſigna præceſſerunt. Nam in Dungionum foſſis abundantia ſanguinis emanans, & à pleriſque decoctus intolerabilem de ſe fœtorem reddidit, ſanguinem qui effuſus eſt in morte Caroli, vel in ipſius ultione prætendens, & fœtorem proditionis longe lateque expandens. 1127.

De Willelmo Normanno.

13. Quo occiſo LUDOVICUS rex in Flandriam venit, & licet cum difficultate ſucceſſorem ejus WILLELMUM filium Roberti comitis Normannorum, quem HENRICUS rex tunc captum tenebat, Flandris præpoſuit, & proditores Caroli diverſis tormentorum generibus, ut dignum erat, interemit. Deinde tot clades, tot incendia, tot bella, tot perturbationes adverſus WILLELMUM inſurgunt, totque malis Flandria afficitur ut tædeat dici, aut ſcribi. WILLELMUS DE LO filius Philippi fratris Roberti junioris elevabatur dicens: Ego regnabo. Qui maximam partem populi ſibi concilians, quædam caſtra ſuæ ſubdidit ditioni. Quo cognito, rex cum WILLELMO comite Ypres obviam vadit, eumque captum vinculis & carceri per aliquantum temporis mancipavit: ſed poſtea ei prece ſuorum falſo reconciliatus, idem WILLELMUS comiti ſacramentum fecit, quod vix uno die ſervavit. Suſcitavit adhuc ei ſatanas & alterum adverſarium ARNOLDUM ſcilicet nepotem Caroli ex ſorore ejus primogenita, dicebat enim ſe eſſe jure propinquitatis regni heredem: qui ab Audomarenſibus ſuſceptus, ex monaſterio S. Bertini ſibi fecit munitionis caſtrum, unde rebellaret. Quò audito, Willelmus comes cum ſuis eum obſedit, nonnullis nitentibus ignem apponere, ſed comite, ne quis hoc præſumeret, comminante ARNOLDUM fugere coëgit, & jus totius Flandriæ abjurare. Videntes igitur quidam Flan-

driæ proceres, conſiliis Normannorum comitem inniti, invidia ducti, vel pecunia HENRICI regis magis illecti, THEODERICUM filium Theoderici ducis de Elleſath, quem genuit ex filia Roberti Freſonis evocaverunt, eique faventes, multa mala conſtituerunt. Proditio namque, perjurium, infidelias, fœderis prævaricatio, à Flandris eo tempore æſtimabatur prudentia. Quid tandem? poſt innumera malorum exercitia, cum valida armatorum manu in campo qui dicitur *Hackeſpol*, Willelmus & Theodericus ad prælium conveniunt, fugatoque Theoderico cum ſuis, Willelmo ceſſit victoria; ſed in brevi victoriæ uſus eſt lætitia. In caſtro namque *Alſt* dicto Theodericum obſidens, cùm jam immineret adverſariorum deditio, vulneratur; quo vulnere morti contiguus, monachus efficitur, & in Sithiu deportatus, ad caput Balduini comitis tumulatur.

De Theoderico Alſatico.

14. Theodericus verò, multis ei reſiſtentibus, totius Flandriæ monarches appellatur ad gubernandum, moribus agreſtis, utpote his numquam aſſuetus. Nam tacitis his quæ in diverſis locis, diverſis temporibus, à diverſis hoſtibus ingruebant malis, Willelmus de Lo ex caſtro *Selus* reſiſtens, homicidiis, incendiis, rapinis, eccleſiarum ac villarum ſpoliationibus, adverſus illum eſt debaccatus. Interea CLEMENTIA ſoror Calixti papæ Roberti junioris vidua, quæ eatenus pene tertiam partem Flandriæ dotis loco tenuerat, defuncta, quæcumque tenuit, comiti reliquit. Quæ adhuc vivens duas eccleſias ſanctimonialium ædificavit in *Bruchorg* & apud *Avednes*. Comitiſſa etiam Suanechildis, pro cujus conſanguinitatis cognatione plurima fiebant mala, obiit, unicam tantùm habens filiam nomine Lauretam ex Theoderico comite. Hanc dux de *Lemburg* accepit uxorem: ſed quia conſanguinei eſſe dicebantur, ſeparati ſunt. Deinde ſortitus eſt eam JUVANUS DE ALST in conjugium, genuitque ex ea filium nomine THEODERICUM. Defuncto verò Juvano, nupſit RADULFO comiti Peronenſi; & illo mortuo, comiti de Namur. Theodericus verò comes duxit filiam comitis Hieroſolymorum nomine SIBILLAM, ex qua liberos utriuſque ſexus ſuſcepit. Willelmus ergo de Lo comiti quaſi trabes in oculo gravis & odioſus, capto ſupradicto caſtro, id eſt *Selus*, de Flandria expellitur, & ad regem Anglorum ſe contulit STEPHANUM, à quo honorificè, ut tantæ nobilitatis virum decuit, ſuſceptus atque detentus eſt. Willelmus ergo degens in civitate regali, tanta probitate militaris diſciplinæ enituit, ut regiæ majeſtati carus foret & acceptus. Nec immeritò, quippe qui eumdem regem ab omni æmulorum incurſu ſtrenuiſſimè tuebatur. Accidit namque ut comes Claudioceſtrum Robertus filius Henrici regis ex concubina contra Stephanum regem arma ſumeret, & cum vita & regno privare diſponeret. Quid multa? conſerto inter eos prælio, comes regem cepit, & cuſtodiæ tradidit. Quo agnito, Willelmus aſſumtis ſecum commilitonibus, Robertum ad arma provocans circumvenit, captumque diligentiùs cuſtodire fecit; deinde intercurrentibus principibus & optimatibus regni, altero pro altero reſtituto, uterque ſuis redditur. Rex verò non immemor beneficiorum, liberatori ſuo totam provinciam, quæ Cantia dicitur, poſſidendam conceſſit, [redacted] inter primos regni, dum vixit, honoravit. Inter hæc dum toti Angliæ timori eſſet & terrori, Dei providentia diſponente, quæ flagellat ut erudiat, lumine oculorum caruit, ſed vigorem animi non amiſit, ſicque gratia Dei cor ejus irradiante, quæ circa ſe agerentur perpendens, & ſuæ ſaluti in poſterum providens, theſaurorum ſuorum gazas reſeravit, Chriſtique pauperibus, atque eccleſiarum reſtaurationibus multa delegavit. Non poſt multum verò temporis Stephano rege decedente, Henricus junior ſucceſſit, qui in initio regni ſui Flandrenſes ita exoſos habuit, ut caſtella & munitiones eorum funditus everteret, poſſeſſionibus privaret, ac cum ipſo Willelmo ab Anglia eliminaret. Magnanimus Willelmus princeps olim bellicoſus, poſtquam in Flandriam, id eſt patrium ſolum venit, quietè decem circiter vixit annos, multaque de facultatibus ſuis, ut ipſi vidimus, eccleſiis ac pauperibus largiens, apud caſtrum ſuum, quod dicitur *Lo*, plenus dierum hominem exuit, ibique in eccleſia B. Petri apoſtolorum principis VIII. calendas Februarii honorificè ſepultus eſt. Cujus anima paradiſi queat poſſidere gaudia. Amen. His de Willelmo Loenſi interpoſitis, ad genealogiam Flandrenſium comitum revertamur.

15. THEODERICUS itaque ex uxore ſua Sibilia ſuſcepit filios, Balduinum, Philippum, Matthæum & Petrum; filias verò, Gertrudem & Margaretam. Balduinus igitur primogenitus, qui regni heres eſſe debebat, [redacted] annis puerilibus obiit. Poſt quem major natu Philippus jura regiminis ſub patre ſuſcepit, filiamque Radulfi comitis Viromandiæ Elizabeth nomine [redacted] uxorem duxit. De Philippo mirabilis res, ut mihi videtur, futuræ probitatis index refertur, quod tertio generationis ſuæ die, cunctis qui aderant audientibus, *Evacuate mihi domum*, terribiliter clamaverit. Matthæus verò decore corporis & virtute militari vir laudabilis, quia principatus Flandriæ in jus ſenioris fratris, [redacted] mos eſt, ceſſerat, cogente patre MARIAM, filiam Stephani regis Angliæ in uxorem ſibi aſſociat. Hæc à pueritia habitu religionis initiata, cùm ſola comitatus Bolonienſis heres ſupereſſet, à clauſtris educta, & aſſenſu papæ Matthæo ad ſubrogandos paternæ hereditati legitimos heredes matrimonio eſt conjuncta: de qua cùm duas filias M. genuiſſet, ſanctimonialem clauſtris reſtituens, duxit iterum uxorem ſororem Flandrenſis comitiſſæ, de qua dicitur liberos habuiſſe, ſed omnes infra pueritiam defunctos fuiſſe. Ultimus filiorum Petrus clericus effectus, providentiâ fratris in Cameracenſem electum eſt promotus. Filiarum quo-

De filiis & filiabus Theoderici comitis.

Theſ. Anecdot. III.

que Gertrudis primogenita nupſit primò comiti de Moriana, à quo ſeparata nupſit iterum Hugoni de *Oiſi*. Ab hoc quoque ſejuncta, Mencinis ſanctimonialis eſt effecta. Marguarita quoque nupſit Radulfo filio prædicti comitis Radulfi: quo leproſo facto, & antequam eam more uxores ducentium cognoviſſet, mortuo, nupſit iterum Balduino Haynonenſi comiti; de quo fœcundam ſatis utriuſque ſexus progeniem propagavit. Interea Theodericus comes apud novum oppidum quod juxta *Broburg* ſupra mare eſt ſitum, viam univerſæ carnis ingreſſus (a), Wathenis officioſiſſimis exequiis eſt ſepultus. (b)

(a) (b) De Philippo comite.

16. PHILIPPUS itaque moderamina comitatus ſui liberè diſponens, ſapientiâ & tenore juſtitiæ omnibus prædeceſſoribus ſuis meritò præferendus, homicidia, furta, & cetera innumerabilia maleficia quibus in alterutrum Flandrenſes debaccabantur, compeſcuit; & non ſolum Flandriam pacificè gubernavit, ſed etiam omnes adjacentes provincias exemplo ſuo ad bonum pacis provocavit. Sed quia in humanis rebus ſtabilis proſperitas eſſe non poteſt, lætos ſucceſſus triſtis eventus perturbat, ut ſcriptum eſt, extrema gaudii luctus occupat. Philippus enim tum propriâ induſtriâ, tum fratris ſui Matthæi auxilio confidens, dum de rebus bellicis ſtrenue ageret, omnem Normanniam ſubjugaſſet, niſi quodam obſtante infortunio à bellorum propoſito deſtitiſſet. In obſidione quippe cujuſdam caſtelli Matthæus lethaliter vulneratus mortuus eſt, & in finibus comitatus ſui apud (c) S. Judocum ſepultus. Quæ mors immatura nimis omnibus Flandrenſibus facta eſt lamentabilis. A Matthæo quippe heres Flandriæ expectabatur; nam à Philippo, cujus uxor erat ſterilis, omnis poſteritas deſperabatur. Philippus igitur jam tunc ſpe ſucceſſionis fruſtratus, fratrem ſuum Cameracenſem electum à clericatu amovens, militem facit, comitiſſamque de *Nevers* ei matrimonio jungit, ex qua cum unam Petrus genuiſſet filiam, veneno, ut dicitur, interiit. Interea PHILIPPUS filius Ludovici regis Franciæ coronatus in regem in civitate Remenſi anno Domini MCLXXIX. calendis Novembris, præſentibus cunctis proceribus regni, ubi affuit comes Philippus, & præ aliis principibus glorioſus apparuit, ferens gladium coram rege, qui ferri debet à nobiliori principe regni. Non multis verò interjectis diebus, contigit ut rex Philippus peteret à comite in uxorem dari ſibi neptem ejus filiam ſororis ipſius, videlicet Marguaretæ Hainonenſis comitiſſæ. Quo audito, comes gaviſus eſt valde, quia multum ſibi accedere ſentiebat honoris, ſi regina fieret, & regina Franciæ neptis ſua. Dedit igitur eam regi, eique conceſſit in dotem habendum poſt ſuum deceſſum quicquid terræ ac juris habebat ipſe ultra Magnum Foſſatum.

(c)

1179.

17. Non multum poſt oritur diſcidium inter regem Franciæ & comitem Flandriæ: quo durante, moritur ELIZABETH comitiſſa, & honorifice ſepelitur Attrebati in eccleſia B. Mariæ anno Domini MCLXXXII. Erat igitur guerra inter regem & comitem. Et rex quidem cum eſſet juvenis, eximiæ probitatis atque prudentiæ, incertus adhuc [illegible] quem de baronibus ſuis ad plenum confidere poſſet, [illegible] fere omnes metuens, affectabat eorum virtutem ita debilitare ac frangere, ut nullum de ipſis merito formidaret. Aggreſſus eſt itaque comitem Flandriæ, qui præcipuus inter omnes & potentiſſimus omnium videbatur. At ille fremens ut leo, & audaciæ tonitru fulminans, diſcurrebat per regiam terram, cuncta ſibi obvia vel proſternens, vel rapiens, vel incendens. Principes autem ejus, ut leonum catuli, circuibant regionem regis, audacter euntes per ante Silvanectum; depopulando uſque in villam quæ dicitur *Loures*; non multum diſtans à civitate Pariſienſi: ceperuntque Albericum comitem de Domno-Martino ſuper lectum ſuum, & captum ad comitem Flandriæ adduxerunt. Itaque formidini erat omnibus fortitudo & animoſitas comitis & ſuorum, metum incutiens his quoque qui Pariſius habitabant. Hujus autem diſcordiæ incentores ex parte regis fuiſſe dicuntur comes Clarimontis, & Radulfus de Cociaco, & filii Roberti cognomento Clementis, qui erant conſiliarii regis. In exercitu etiam regis erant quaſi ſigniferi Henricus junior rex Anglorum & Richardus frater ejus dux Aquitanus. Exercebantur ergo utrimque abſque ullo remedio cædes, incendia, & rapinæ, expoliationes eccleſiarum, oppreſſiones burgenſium, pauperumque deſtructiones: ita quod univerſa Gallia hoc vento agitata, hac illacque curvata ſit. Nec fuit citra Alpes locus, qui ſe abſconderet ab auditu tonitrui hujus. Intendebant vero paci reformandæ Willelmus Remenſis archiepiſcopus, & comes Bleſenſium Theobaldus avunculus regis. His aliiſque mediantibus religioſis viris, quandoque dabantur induciæ à nativitate Domini uſque ad octabas Theophaniæ, & ab initio quadrageſimæ uſque in paſcha. Poſt paſcha vero tranſactis induciis, cum de pace inter regem & comitem ſpes nulla jam eſſet, ſed bellum omnes communiter expectarent, ex inſperato Henricus ſenior rex Anglorum & Philippus rex Francorum, Philippus etiam comes Flandrenſium, mediante Henrico Albanenſi epiſcopo apoſtolicæ ſedis legato & quondam Clarevallis abbate, cum archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus, & Francorum proceribus inter Criſpeium & Silvanectum conveniunt, & pax inter eos, pacis intercurrentibus nunciis, reformatur. Numquam noſtra ætate audivimus tantum belli incendium, guttâ pacis tantillâ extinctum. Et comes Philippus reſignato comitatu de *Creſpi*, ad opus comitis de *Biaumont*, cui competebat ex uxore, cum aliis quibuſdam caſtellis, quæ ipſe tenuerat ex

1182. Bellum inter regem Francorum & Comitem Flandriæ.

(a) Præpoſitura canonicorum regularium, cujus breve chronicon infrà exhibebimus.

(b) In margine alia additur manu, Anno Domini MCLXVII. XVI. calendas Februarii qui annis XL. regnavit.

(c) Monaſterium ordinis S. Benedicti in diœceſi Ambianenſi ad Mare vulgo nuncupatum ad diſtinctionem monaſterii S. Judoci de Nemore, quod eſt Præmonſtratenſium.

parte uxoris regiſ, pacem & gratiam eſt adeptus.

Regis propoſitum de dimittenda regina.

18. Poſt aliquantulum temporis, Philippus rex Francorum conſilio quorumdam baronum ſuorum, comiti Flandriæ invidentium, reginam vult dimittere. At illa hoc ſentiens converſa eſt ad Deum, tantamque erga Dei genitricem in civitate Silvanectenſi exhibuit devotionem, humilitatem, & contritionem; ut omnes intuentes pene ad lacrymas commoveret. Nam nudis pedibus per plateas civitatis incedens, & cereos in manibus portans, eleemoſynamque omnibus indigentibus affluenter diſpertiens, intravit B. Mariæ eccleſiam, ubi oravit diutius, & eo die omnes civitatis pauperes laute ipſa refecit, & eis ipſa etiam miniſtravit. Quod rex & omnes optimates ejus audientes compaſſi ſunt ei, & pœnitentiâ ducti à propoſito deſtiterunt. Philippus tamen comes tam Remenſem archiepiſcopum, quam omnes qui hujus conſilii complices extiterunt, quos dudum coluerat ut amicos, nunc ut inimicos veretur. Propter hanc cauſam & alias pax inter regem & comitem eſt turbata.

Bellum renovatur inter regem & comitem.

19. Uterque igitur poſt Pentecoſten cum ſuis exercitibus in marchis terrarum ſuarum conveniunt. Et regis quidẽ exercitus militibus plurimis, comitis autem agminibus peditum armatorum ſufficienter & optime præcellebat. (a) Standarum altiſſimum dragonem deſuper præferentem comes ſecum ſuper currum rotatum quatuor duci fecit: quod rex cum tota Francia indigne admodum tulit. Tamen Henrico Anglorum rege mediante, pacis induciæ protelantur à feſto S. Johannis in annum. Interim comes mittit in Hiſpaniam pro Machilda filia Adefonſi regis Portus-æqualis: quæ ad eum venit cum regio apparatu & ambitione multa, & facta eſt ei uxor anno Domini MCLXXXIIII. menſe Auguſto. (1184.) Balduinus vero comes Montenſis adhærebat regi, & licet ſororem comitis Philippi haberet uxorem, erat tamen exercens inimicitias contra eum. Inſtinctu ergo illius rex Franciæ iterato inſurgit in comitem Flandriæ. At ille non improvidus, nec imparatus, audacter occurrit, collocatis namque per caſtella ſua, quæ in Marchis habebat, cuſtodiis equitum contra infeſtationem regis ipſe militari manu tantummodo terram comitis Montenſis ingreditur à parte meridiana, ab oriente vero Philippus archiepiſcopus Coloniæ qui comitem Flandriæ adjuvabat. Porro Duacenſes & Pabulenſes ab occidente incendiis & rapinis demoliti ſunt terram illam. Rex autem, ut comperit aliis comitem eſſe intentum, Viromandiam intrat; accedenſque ad caſtrum, quod Mons-Deſiderii dicitur, ſuburbana illius ſuccendit; ſed per fideles comitis, qui circumquaque in præſidiis morabantur, ocius eſt inde repulſus. Cum vero hyems inſtaret; erat enim Novembris menſis, aſperitate hyemis compellente, ad propria unuſquiſque digreditur. Die autem nativitatis dominicæ propinquante, induciæ dantur utrimque. Cum autem finiendæ eſſent induciæ, & comes Flandrenſis ſuam præpararet expeditionem, Balduinus comes terram Jacobi de Aveſnes virtute irrumpens, veteris memor injuriæ, incendio tradit eam. Nam ille incentor eſſe diſcordiæ inter utrumque comitem ferebatur. Finitis induciis, rex & comes omni ſpe jam pacis remota, in cædem mutuam ruituri, ſub urbe Ambianenſi cum ſuis exercitibus conſederunt. Tandem nutu Dei, ut credimus, comes regiæ majeſtati & honori proprio deferens ac ſaluti, cædem etiam populorum à Deo ſimul & hominibus ſibi metuens imputari, antequam aliquis caperetur, vulneraretur, vel perimeretur, reddidit regi quædam caſtella comitatus Viromandenſis, quæ jure armorum huc uſque poſſederat à tempore quo prima uxor ejus mortua fuit; de quâ non habuit liberos; cum ex parte ipſius eumdem habuerat comitatum; pro quo etiam tota hæc diſcordia fuit inter ſe & dominum ſuum regem. Inter ea vero caſtella quæ reddidit eminebant Cauſiacus, Thorota, Mons-deſiderii, Calniacus & dominium Ambianenſe. Hæc autem reſignavit regi, ut armis cederet, & reliquam partem Viromandiæ, videlicet villam S. Quintini, Ham, & Peronam, circumpoſitamque regionem in pace tenendam ſibi quamdiu viveret concederet & confirmaret. Factumque eſt ita: & manſit deinceps idem comes in ejuſdem gratiâ regis. Ibi etiam pacificantur comites Flandrenſis & Hainonenſis.

Jeruſalem à Saladino capta.

20. Circa id tempus contigit in eccleſia tranſmarina, divini ſeveritate judicii, res omni chriſtianitati valde lamentabilis & dolenda. Rex enim Hieroſolymorum obviam pergens, & congreſſum faciens cum Salahadino & Saracenorum multitudine infinita, ſuperatur & capitur, & omnes principes ejus aut occiduntur, aut capiuntur, vulgus vero innumerabile trucidatur. Bethlehemites epiſcopus, qui crucem ferebat perimitur, & crux Domini à paganis aufertur: & ſicut de archa Dei legitur, tranſlata eſt gloria Domini ab Iſrael. Salahadinus deinde terram perambulat, civitates & caſtella evertit, aut retinens ſibi firmat & munit, monaſteria deſtruit, monachos, preſbyteros, clericos perimit, ſanctimoniales dehoneſtat & interficit. Actum eſt hoc anno incarnationis dominicæ MCLXXXVII. (1187.) quo anno natus eſt LUDOVICUS filius regis Franciæ primogenitus pridie calendas Septembris. Audito autem gravi nuncio de terra Jeroſolymitanâ, rex Franciæ, rexque Angliæ cum principibus multis, epiſcopis, comitibus, nobilibus & ignobilibus trans mare profecturi cruces accipiunt. Verum priuſquam iter arriperent, PHILIPPUS rex Franciæ profecturus contra ducem Burgundiæ, aſſumſit comitem Flandriæ ſecum. Nam dux ille injuſtiſſimus & perfidus erat in eo quod Franciæ ac Flandriæ mercatores, quos in fide ſua tuendos per terram ſuam ſuſceperat, ſpoliari à ſuis latronibus permittebat. Inſultus ergo regis & comitis ſuſtinere non valens, perditis quibuſdam caſtellis ſuis, ad

(a) Standarum ſeu ſtantarium eſt exercitus præcipuum vexillum.

deditionem compulſus, tradidit ſeipſum regi. Deinde idem rex & idem comes aſſumto ſecum RICHARDO Aquitaniæ duce, ducunt exercitum contra HENRICUM regem Anglorum patrem ejuſdem Richardi, villaſque illius & caſtella diripiunt & incendunt. Semper enim Francorum regibus rebellis extiterat & damnoſus; quorum inſultum ille non ſuſtinens, de loco ad locum fugiendo eorum devitabat adventum. Tandem uſque Cenomanis perſecuti ſunt eum. Super quo ultra modum contriſtatus in infirmitatem decidit, & ad *Chinon* uſque perveniens diem clauſit extremum. Hinc apud Fontem-Ebraldi delatus, vix neceſſarios ſumtus ad ſepeliendum habens, ille quondam dives & præpotens, ibidem in monaſterio ſanctimonialium tumulatur. Cui ſucceſſit in regnum dux Aquitaniæ
1189. RICHARDUS filius ejus anno MCLXXXIX. quo anno mortua eſt ELIZABETH Francorum regina neptis PHILIPPI comitis Flandriæ. Mortua eſt autem de duobus geminis, & cum nimio Francorum planctu in eccleſia B. Mariæ Pariſius ſepelitur.

Philippi comitis obitus.

21. Euntibus autem prædictis regibus Franciæ ſimul & Angliæ verſus mare, PHILIPPUS comes Flandriæ cum eis transfretat, & pariter obſident civitatem quæ dicitur *Achra*, quam Sarraceni firmiter valde munierant & ſervabant. In cujus obſidione, quæ multo tempore duravit, Philippus comes indigentibus & maximè militibus qui ſtipendia ſua conſumſerant ſua erogando, plurimum extitit liberalis. Obiit verò ibidem tertio menſe
1191. transfretationis ſuæ, anno Domini MCLXXXXI. calendis Julii, & ſepultus eſt in baſilica S. Nicolai foris murum Achræ, ubi etiam tumulati ſunt pluſquam quinquaginta, tam epiſcopi quàm duces & comites; ſed poſtea per diligentiam uxoris ſuæ Mathildis reginæ Portusæqualis tranſlatus eſt Claram-vallem, & [illegible] conditus honorificè in ſarcofago intra capellam quam ipſa illi & ſibi paraverat. Et ipſe quidem ſtrenuè rexit comitatum Flandriæ per XXIIII. annos, nobiliſſimus omnium qui fuerant ante ipſum in Flandria, divitiis & honoribus affluens, prudentiâ & potentiâ magnus, fervens in juſtitia, fortis & probus ad arma, unique Machabæorum non immeritò comparandus. Clericos honorabat, monachos amplectebatur, pauperes defendebat, cauſas religioſorum etiam contra ſuos quandoque barones & milites tuebatur. Cujus morte audita, confunditur tota patria & turbatur, dolor & timor occupat univerſos, maximè clerum & populum, ſtatimque regnum ejus ſciſſum eſt in tres partes. Nam Willelmus archiepiſcopus Remenſis, qui regis Franciæ jura ſervabat, illam partem quam Philippus comes nepti ſuæ reginæ in dotem olim conceſſerat, occupavit ad opus filii ejuſdem reginæ, videlicet Ludovici; hoc eſt Bapalmas, Attrebatum, Ariam, Sanctumque Audomarum, [illegible] domum de *Rubelt* cum nemore, comitatum Hiſdinienſem, & Lenſenſem, Homagium Boloniæ, S. Pauli, Giſnenſe, Lilerenſe. Omnia enim hæc Philippus comes poſt ſuum deceſſum habenda conceſſerat regi, quando ei neptem ſuam legali matrimonio copulavit. Alteram verò partem donaverat idem comes propter nuptias uxori ſuæ Mathildi: hoc eſt Inſulam, & Duacum, & plures bonas villas hinc & inde jacentes, Caſſelum, Waténes, Bergas, Burburgum, totamque maritimam regionem. Porro tertiam partem hereditatis jure ſaiſivit Balduinus comes Hainonienſis ex parte uxoris ſuæ Marguaritæ ſororis Philippi comitis antedicti.

22. Rex autem PHILIPPUS in Franciam rediens, dies nativitatis dominicæ Pariſius celebravit: ad cujus curiam BALDUINUS comes vocatus cum aliis venit: ſed rex eum nec humanè nec benignè ſuſcepit. Quod ille cernens, rege inſalutato, clam à civitate diſceſſit: tamen conſulens terræ ſuæ, ad recuperandam regis gratiam SIMONEM de Aquicincto & DANIELEM de Camberone abbates ad regem direxit. Tandem mediante WILLELMO Remorum archiepiſcopo, necnon [illegible] PETRO Attrebatenſi epiſcopo, pax inter regem & comitem reformatur: ita quòd rex ſuſcepit homagium comitis, & comes ei benignè conceſſit habendam occidentalem Flandriæ partem ſuperiùs nominatam, retinens ſibi orientalem. De Balduino comite Hanonensi.

23. Poſt quatuor circiter annos obiit Margareta Flandriæ & Hainonenſis comitiſſa, cui ſucceſſit in comitatu Flandriæ BALDUINUS filius ejus, patre ſuo Balduino adhuc circiter per annum vivente, qui eidem filio Balduino primogenito uxorem acceperat MARIAM filiam HENRICI comitis Campanienſis, quam genuit ex filia Ludovici regis Francorum. Interea rex Anglorum RICHARDUS de partibus tranſmarinis regreditur, oriturque diſcidium inter ipſum & regem Francorum. Rex itaque Franciæ collecto exercitu caſtellum regis Anglorum, quod dicitur *Auba-Marla*, obſidet, capit & deſtruit. Milites regis Anglorum epiſcopum Belvacenſem conſanguineum regis Francorum ceperunt, & apud Rotomagum gravi cuſtodiæ manciparunt. Inſtinctu quoque muneribus & promiſſis regis Anglorum Balduinus comes Flandriæ & Hainonenſis regem Franciæ dereliquit, & regi adhæret Anglorum. Hic itaque collecto exercitu copioſo, per pagum Tornacenſem & Cameracenſem incedens, omnia ejuſdem pagi caſtella cepit; ſicque ad civitatem Attrebatenſem perveniens, eam à parte orientali obſedit. Secundo autem obſidionis die ſubitò receſſit. At PHILIPPUS rex Franciæ hæc audiens, & indignè ferens, cum magna equitum & peditum copia tranſiens apud Ariam flumen Liſiæ, terram comitis vaſtaturus intravit: ſed quibuſdam infortuniis tactus, colloquium cum comite habuit extra Ypram; & ſic infecto negotio rediit [illegible] terram ſuam, multis

De Balduino comite & imperatore Constantinopolitano.

[a] *In margine alia manu, Anno MCXC.*

qui adventum ejus formidabant irridentibus ineſficacem ejus receſſum. Comes verò BALDUINUS caſtrum S. Audomari quinque hebdomadarum obſidione clauſum, & rege Francorum Philippo nullum ferente præſidium, utpote qui à Richardo Anglorum rege plurimùm artabatur, cepit redditum ſibi, & obtinuit (a). Arienſes enim reddiderant ſe jam ſponte in manu illius. Interim rex Angliæ ſtipatus multitudine militum irruit ſuper regem Francorum eunte[m] Giſortium. Ille verò cum ſuis feſtinans munitionem intrare, fracto ponte, in flumen dicitur cecidiſſe; ſed extractus eſt inde, pluribus tamen de nobilioribus ſuis captis: ſtatimque rex Francorum exercitum congregans copioſum, terram Normanniæ vicinam terræ ſuæ incendio & rapinis devaſtat. Mediante verò PETRO cardinale S. Mariæ in Via-lata & apoſtolicæ ſedis legato, datæ ſunt treugæ inter reges. Richardus ergo obſidens caſtellum quoddam vicecomitis Lemovicenſis, qui à ſe receſſerat, quod appellant *Zaluth*, ibi ſagittâ vulneratus eſt & defunctus; cui JOHANNES frater ejus ſucceſſit in regno. At BALDUINUS comes terram regis Francorum rapinis & incendiis devaſtabat.

24. MARIA autem comitiſſa Flandriæ pro pace inter regem & comitem componenda Pariſius vadens ad regem, honorificè ſuſcepta eſt ab eo: quam rex de pace ſecuram cum quibuſdam captivis in pignus pacis remiſit ad propria. Anno igitur MCC. in diebus nativitatis dominicæ PHILIPPUS rex & BALDUINUS comes apud Peronam collocuturi de pace convenerunt, ubi per MARIÆ comitiſſæ induſtriam pax firma utrimque juratur: quæ pax tam Franciæ quàm Flandriæ magna fuit cauſa lætitiæ. Poſtea Balduinus comes cruce ſignatur, & Jeroſolymam tendens, apud Venetiam hiemavit, & Gazaram civitatem Venetis inimicam ſubegit cum eorum auxilio, ſubactamque tradidit eis: deinde ad illam nobilem & munitiſſimam ope ſimul & opibus ferè inexpugnabilem civitatem Conſtantinopolim, de Dei confiſus auxilio, cum paucis expugnandam acceſſit. Irruentibus ergo Flandrenſibus, Francis atque Venetis, ſcalis turribus applicatis, Græci propugnacula reliquerunt, noſtrique audacter ingreſſi, militibus portas aperiunt, multaque cæde facta Græcorum, noſtri adveſperaſcente jam die arma feſſi deponunt, de aſſultu palatiorum in craſtino tractaturi. Imperator verò ALEXIUS, qui à muris receſſerat, & in palatium fugerat, ſuos recolligit, & craſtinam hortatur ad pugnam, aſſerens quòd noſtros in poteſtate nunc habeat intra murorum ſepta concluſos; ſed nocte latenter dat terga devictus. Quo comperto, Græcorum plebs attonita, de ſubſtituendo imperatore pertractat; & dum mane facto ad cujuſdam CONSTANTINI nominationem procedunt; pedites noſtri, non expectata deliberatione majorum, ad arma proſiliunt, & terga dantibus Græcis, fortiſſima & munitiſſima palatia relinquuntur, totaque in momento civitas obtinetur, & omnium quæ inter divitias ab hominibus computantur, tam inæſtimabilis abundantia reperitur, ut tantum tota non videretur poſſidere Latinitas. Ordinatis igitur diligenter quæ diſponenda rerum poſcebat eventus, noſtri ad electionem imperatoris unanimiter & devotè procedunt; & omni ſecluſa ambitione, venerabiles epiſcopos Sueſſionenſem, Trecenſem, Halberſtatenſem, dominumque Bethlemitanum, qui à partibus tranſmarinis auctoritate apoſtolica ibi fuerat delegatus, Acconenſem electum, abbatemque Lucedii imperatoris ſub Domino conſtituunt electores. Qui oratione præmiſſa, ut decuit, BALDUINUM comitem Flandriæ & Hainonenſem unanimiter ac ſolemniter elegerunt, atque ad imperii faſtigia glorioſè coronatum memorati pontifices cum univerſorum applauſu & piis lacrymis ſublimarunt anno Domini MCCII. dominica qua cantatur *Jubilate*, poſt paſcha. 1202. Uxor verò ejus MARIA claris orta natalibus, virum ſuum inſecuta, poſt tædioſas terrarum methodos, & maris anfractus ac tractus, tandem Acharon applicuit, ibique diutinis & gravibus macerata ægritudinibus, ultimum reddidit ſpiritum. JOHANNES rex Angliæ poſt infinitas expenſas in caſtellis tuendis & munitionibus erigendis per longum tempus factas, puſillanimitate confectus magis quàm pecuniæ defectu, fugæ opprobrium vilipendens, Normanniâ, Aquitaniâ cum appenditiis univerſis relictis, tamquam ad aſylum confugiens, tranſito mari rapido curſu, in Angliam ſe recepit. At PHILIPPUS rex Franciæ lætus hæc omnia occupavit & cepit.

25. Anno deinde incarnationis Domini MCCV. imperator noſter Conſtantinopolitanus BALDUINUS Flandriæ & Hainoniæ comes à JOHANNE cognomento BLAKE in conflictu inter ſe commiſſo captus fuit, nulli deinceps de noſtris comparens. Cui anno ſequenti ſucceſſit in imperium frater ejus HEINRICUS, vir in rebus bellicis ſtrenuus, & morum nobilitate conſpicuus. In comitatu verò Flandriæ & Hainoiæ ſucceſſit eidem Balduino imperatori primogenita filia ejus JOHANNA, quam in ſua cuſtodia & tutela Philippus rex Franciæ habuit, donec matrimonio copulavit eam FERNANDO filio regis Portus-æqualis, & hoc per induſtriam amitæ illius reginæ MATHILDIS quondam Flandriæ comitiſſæ. Celebratis ergo nuptiis in capella regis Pariſius, antequam eadem Johanna cum viro ſuo Fernando veniſſet in Flandriam, ut ab hominibus Flandriæ fidelitatem debitam ſibi reciperet, LUDOVICUS primogenitus regis miles jam factus, ſubitò & repente Ariam venit cum exercitu & bellicis inſtrumentis, exigens à burgenſibus villam ſibi reddi, ſicut ipſi noverant eam competere ſibi ex parte materna. Illi autem dixerunt, quòd ſi caſtrum S. Audomari, quod erat fortius & magis munitum, & quod jure pari

Margin notes: 1200. — Balduinus Conſtantinopolim expugnat. — 1205. De Fernando Comite.

(a) In margine, MCXCVIII.

cum reſpiciebat, prius obtinuiſſet, ipſi abſque A mora & difficultate aliqua [illegible] redderent villam ſuam. Hac igitur ſponſione accepta, venit ad S. Audomarum; ſed clauſum invenit. Non enim burgenſes eum continuò receperunt, licèt magno minarum tonitru terruerint eos comites S. Pauli & Pontivi, aliique barones qui cum prædicto venerant Ludovico. Confluebat itaque copioſus exercitus circa villam, & atrociter minabantur, quòd eam ſuccenderent, & omnes in ea repertos immaniſſimis cruciarent ſuppliciis. At burgenſes cùm ita ex improviſo ſe viderent obſeſſos, nec haberent milites, quorum conſilio & auxilio poſſent de- B fendere villam ſuam, nullumque ſibi præſidium ferri ab aliquo expectarent, habuere conſilium quod reciperent in craſtino cum honore dominum Ludovicum, & ipſi ab eo reciperentur in gratia & amore: factumque eſt ita. Deinde conſilio ejuſdem Ludovici appoſuerunt adhuc firmare amplius muris pariter & foſſatis majoribus villam ſuam; & ipſe dominus Ludovicus turrim excelſam & fortem ædificavit in medio muri, prope portam Boloniénſem, per quam poſſet intrare in villam cum vellet, & exire ab ea.

Ludovicus regis primogenitus S. Audomarum expugnat.

16. FERNANDUS verò cum amita ſua MATHILDE regina vetula & infirma, & uxore ſua C lento gradu Flandriam & Haynoniam veniebat, recipiendus ab hominibus terræ in dominum, & eos ipſe in homines recepturus. Reliquit autem Duaci uxorem ſuam febricitantem cum amita ſua Mathilde prædicta: ipſe verò properavit Ypram, deducentibus eum PHILIPPO qui erat marchio Namurcenſis & patruus uxoris ejus & JOHANNE qui erat dominus de Nigella & caſtellanus Brugenſis, SIGERO etiam caſtellano Gandenſi. Cùmque Yprenſes [illegible] Brugenſes colla ejus dominio ſubjeciſſent, Gandenſes eum recipere noluerunt, donèc heredem terræ viderent filiam impera- D toris Balduini, & certi eſſent quòd ei nupſiſſet. His auditis, velociter rediit, & nobiliſſimi principes duo, videlicet RASSO de Gaveræ, & ARNULFUS de Aldernade, qui nuptias iſtas ſine ſuo conſilio factas eſſe dolebant, & præfatos oderant caſtellanos, cum armatis militibus & aliis multis inſecuti eum, Curtraci ſunt conſecuti. Prandebat autem cum principibus qui erant cum eo: qui prædictorum inopinato adventu, & inſectatione comperta, nihil rati ſunt utilius fore ſibi ad præſens, quàm fugere. Fugam igitur maturantes de rebus ſuis plurima reliquerunt, & tranſito E fluminis ponte, ne hoſtes poſt eos tranſirent, pontem fregerunt. Quod illi videntes, redierunt in villam, & depopulati ſunt eam. FERNANDUS ergo, aſſumta uxore ſua, & collecto exercitu, Gandavum obſedit. At Gandenſes datis [illegible] ter mille libris, in pace ſunt ab eo recepti. Prædicti autem caſtellani de Gandavo & de Brugis, eo tempore quo terra vacans comitem non habebat, uſurpaverant ſibi jura & conſuetudines quaſdam in caſtellaniis ſuis, quæ magis dicebantur ſpectari ad comitem Flandriæ quàm ad ipſos. Cùm ergo hæc eis concedere & confirmare FERNANDUS non vellet, diſceſſerunt ab eo, & ad regem Franciæ, cujus homines erant ex alio feodo quem tenebant de illo, ſe unanimiter contulerunt. Quod videntes RASSO de Gavera & ARNULFUS de Aldenarda, qui eoſdem oderant caſtellanos, reverſi ſunt ad gratiam comitis, facta reſarcitione damnorum, & injuriarum ſatisfactione prius exhibita.

17. Ea tempeſtate RENALDUS de Domno-Martino comes Boloniæ & Moretonii, quem rex Franciæ ſuper omnes principes ſuos exaltaverat ob ingentem ejus probitatem atque induſtriam, accuſatus quòd regem prodere vellet, fugit à facie regis contra eum cum exercitu venientis. Fugiens verò acceſſit ad comitem Flandriæ; deinde ad regem Angliæ, incitans eos, ut inito ad invicem pacto, recuperari ſatagant vi armorum ea quæ anteceſſores eorum tenuerant, & modò tenet rex Franciæ violenter, quod facilè fieri promittit, & maximè cùm auxilium imperatoris OTTONIS eis deeſſe non poſſit. Erat enim idem OTTO regis Angliæ nepos, & regem Franciæ odio habens, libenter contra illum ſuum avunculum adjuvaret. Fiunt ergo literæ hinc & inde regis ad comitem, comitiſque ad regem, de ineundo fœdere inter ipſos contra regem Franciæ dominum ſuum. Interea barones Angliæ, regem ſuum propter nimiam crudelitatem ipſius habentes exoſum, mittunt latenter ad regem Franciæ, ſupplicantes attentiùs ut veniret in Angliam, ſpondentes firmiſſimè quòd ejus ditioni ſe ſubderent, & expulſo rege qui regno indignus erat, regnum traderent ei. Anno igitur Domini MCCXIII. PHILIPPUS rex Franciæ 1213 cum ingenti mole navium ſimul & hominum parabat ſe in portu, qui dicitur *Calays*, ut in Angliam tranſfretaret. Erat tunc temporis in Anglia PANDULFUS clericus quidam domini papæ, qui auctoritate domini papæ excommunicabat omnes regi Angliæ adverſantes. Etenim rex Angliæ JOHANNES audiens regem Franciæ ſuper ſe venturum, nimio terrore perculſus, reſignavit domino papæ regnum ſuum in manu clerici antedicti, & recepit illud ab eodem clerico tenendum ſub cenſu mille marcarum annuatim ſummo pontifici ſolvendarum. Rex autem Franciæ mutato repente conſilio de pergendo in Angliam, vertit ſe ut iret in Flandriam. Præcepit ergo ut omnes naves ſuæ occurrerent ſibi ad portum qui *Dam* dicitur, prope Brugis. Ipſe verò per terram vadens, venit die dominicæ aſcenſionis Caſletum, ponenſque ibi milites & ſagittarios ad cuſtodiam caſtri, proceſſit verſus Ypram & Brugis, neminemque ſibi reſiſtentem invenit, deducentibus eum caſtellanis prædictis, Brugenſi ſcilicet & Gandenſi. FERNANDUS autem Flandriæ & RENALDUS Boloniæ comites, prorumpentes de mari latenter, irruunt in extremos de exercitu regis; ſed viriliter & citò repulſi vix evadere potuerunt, ac recipere ſe in mari: verumtamen de navibus

Renaldus comes Boloniæ & Ferrandus Flandriæ regi bellum inferunt.

navibus regis poſtea ceperunt non paucas: quod rex audiens, reſiduas omnes ſuccendit, præcavens ne ab hoſtibus ſimiliter caperentur. Cepit etiam rex apud Y pram, Brugis & Gandavum multos de burgenſibus, qui ditiores ibi eſſe videbantur, ■ duxit eos in Franciam, tenens eos in captione artiſſima, donec magnam ab eis pecuniæ quantitatem extorſit. FERNANDUS ergo comes perrexit in Angliam, & regi Angliæ hominium fecit: cui rex dedit multas pecunias, ſuum ei, ut dicitur, theſaurum communicans, & exponens ad conducendum milites, qui cum eo terram regis Franciæ devaſtarent. Factum eſt hoc in diebus nativitatis dominicæ, in quibus comes Boloniæ RENALDUS ſumtis militibus & quibuſdam communiis Flandriæ Caſletum obſedit. Verum priuſquam appropinquaret, viri qui erant in arce, partem villæ maximam ſuccenderunt, pugnaveruntque fortiter, & munitionem viriliter deffenderunt. Licèt autem nix de cælo deſcendens, & gelu terram conſtringens, oppugnantes plurimum impedirent, minimè tamen propter hæc ceſſaverunt, donec poſt tredecim dies, veniente cum armata multitudine filio regis LUDOVICO, prædictus comes non habens manum ad reſiſtendum ei, obſidionem reliquit, & in interiorem Flandriam ſe recepit.

18. Reverſus autem de Anglia comes FERNANDUS multitudinem equitum congregavit, & vadens per Burburgum & Gravelingas in terram comitis Giſnenſis, depopulatus eſt eam, & ejus munitiones deſtruxit, & per ante S. Audomarum in Flandriam remeavit. Poſt paucos autem dies cum gravi multitudine peditum ſimul & equitum, comites Flandriæ atque Boloniæ venerunt ad Lenſenſe oppidum, quod bene munitum videntes, ultra progreſſi ſunt ad caſtrum quod dicitur *Heſdein*, ipſumque & quaſdam villas campeſtres depopulati ſunt incendiis & rapinis. Accedentes vero ad Ariam conſederunt, & caſtrametati ſunt ibi; ſed milites & ſagittarii, qui erant intus conſtituti, villam ſervaverunt illæſam. Eo tempore JOHANNES rex Angliæ Aquitaniam venerat cum grandi exercitu, ut terram illam ad ſe reduceret, & ſuæ iterum ſubjiceret poteſtati. Sed LUDOVICUS filius regis Franciæ miſſus à patre illuc cum probis militibus multis viriliter reſiſtens, conatus regis Angliæ inanes reddebat. PHILIPPUS ergo rex Franciæ præparata expeditione, Ariam, ut obſeſſis ferret auxilium, properabat; quo per exploratores cognito, comites antedicti cum univerſo exercitu ſuo in Flandriam ſunt reverſi: dehinc pergunt dicti comites Flandriæ & Boloniæ Aquiſgranum, ut imperatorem OTHONEM, qui à domino papa tunc excommunicatus erat, rogarent quatenus cum eis dignaretur venire, ſuoque avunculo regi Angliæ ac ſuis fidelibus, qui contra regem Franciæ cum eo pugnabant, ſuum auxilium exhibere. Venit igitur, & ducem Lotharingiæ cum quibuſdam comitibus, militibuſque non paucis, ſecum adducens, totam Flandriam ſuam adventu ſuo exhilaravit. Ex edicto igitur comitis FERNANDI conveniunt apud Valentias omnes qui apti erant ad bellum, Hayonenſes pariter & Flandrenſes: quod PHILIPPUM regem Franciæ non latuit: qui aſſumtis equitum & peditum copiis ſecundum quod habere poterat, (nam pars exercitus ſui non modica cum filio ſuo Ludovico erat in Aquitania contra regem Angliæ occupata,) venit ad Pontem de *Bovines*, & inde Tornacum. In craſtinum cùm miſſam audiſſet, rediit ad pontem de *Bovines*. Erant tunc apud *Mortaigne* imperator & comites cum exercitu magno valde & forti, qui audientes regem apud *Bovines* remeare, arbitrati ſunt quod fugeret, & arma conciti capeſcentes, regem inſequi certatim feſtinant. Ad hoc autem incitabat eos præcipue HUGO DE BOVA miles ſtrenuus, quem rex Franciæ de terra ſua expulerat: qui cum poſtea iret in Angliam cum militibus & aliis hominibus multis, orta tempeſtate, ſubmerſi ſunt & perierunt in mari. Ecce autem nuncius venit ad regem, qui diceret ei pro certo, quod velociter veniebant, & prope jam erat exercitus infinitus, nihil aliud metuentes niſi tam velocem regis fugam, quod cum conſequi non valerent.

Pugna Bovinarum.

Rex vero hæc audiens ſubſtitit, & ſuum exercitum ſtare fecit, convocatiſque principes ſuos ait: Quod eſt conſilium veſtrum ſuper his quæ auditis? Invitus quidem hodie pugno, cum ſit dies dominica, & nos pauciores numero ſumus quàm illi. Tunc PETRUS comes Balliolenſis primus reſpondit: Etſi malum ſit hominum fundere ſanguinem die feſto, tamen minùs peccat qui non inſurgit in hoſtem, nec eum provocat, ſed ab eo provocatus, ſe prout poteſt defendit. Qui autem ſe defendere negligit, cum ab hoſte fuerit impetitus, aut victum ſe probat, aut ſtultum fatetur. His auditis, voluntas omnium erigitur ad pugnandum. Rex igitur ſuas confeſtim acies ordinavit. Rogavit autem ODO dux Burgundiæ regem, ut ſe à bello ſubtraheret, & ſervaret ſe militibus ac principibus ſuis, & ingrederetur caſtrum Lenſenſe, quod propè poſitum erat & bene munitum. Rex verò ait: Abſit hoc à me, ut fugiam dum vivus ſum & ſanus, ac relinquam homines meos mori mecum & pro me paratos. Ego quippe in prælio cum ultimis permanebo, aut ingenuè moriens, aut glorioſè triumphans. Confido autem quia oberit hoſtibus noſtris, quòd nos ad bellum provocant die iſta, ipſiſque impedimento erit, quòd illi qui eos ducunt, aut ſunt excommunicati, aut proditores, aut transfugæ, aut perjuri: nam OTHO qui dicitur imperator, excommunicatus eſt ab ore ſummi pontificis, comes verò Boloniæ proditor & excommunicatus, comes Flandriæ transfuga & perjurus. Hæc ſunt quæ tradent eos hodie in manus noſtras, aut compellent fugere turpiter coram nobis. Vos igitur ne timueritis eos. His dictis, divertit ſe in quamdam eccleſiam quæ juxta erat, & oravit devotè cum lacrymis. Surgenſque

Nota.

ab oratione, munivit corpus ſuum ſigno crucis primitus, deinde armis; & inſiliens equo, venit ad ſuos, monetque eos ut ſua confiteantur peccata, quatenus ſi mori contingat, ſecuriùs moriantur. Et ſi ex humilitate confeſſionis ſuæ Deum ſibi propitium fecerint, hoſtes faciliùs ſuperabunt. Interea OTHO in tantum appropinquaverat, quòd videre exercitum regis poterat; & vocans ad ſe comites Flandriæ atque Boloniæ, dixit: „Numquid dictum eſt nobis, quòd rex fugeret noſtrum metuens præſtolari adventum? & ecce video caſtra ejus, caſtra fortia valde, caſtrorumque acies diligentiſſimè ordinatas, & ad bellum paratas. Ad hæc Boloniæ comes ait: „Hoc eſt, domine imperator, quod vobis jam dixi, hunc morem eſſe Francorum numquam fugere, ſed in bello mori aut vincere. Propterea conſilium dederam, ut in eos irrueremus latenter à tergo, & partem exercitus noviſſimam præderemur. Sed HUGO DE BOVA qui hîc aſtat; & quidam alii, non hoc mihi prudentiæ, ſed timiditati atque deſidiæ aſcripſerunt; quorum audacia meaque timiditas declarabitur hodie, cùm ipſis velocem arripientibus fugam, ego & quicumque bellare incœperint atque permanſerint, capiemur, aut forſitan occidemur. Et hæc dicens vertit equum; ac ſono gracilis cornu convocans ſuos, pergit in prælium, euntque cum eo FERNANDUS comes Flandriæ, & WILLELMUS comes Saliſberiæ frater regis Anglorum, & alii Hayonenſes. Flandrenſeſque milites multi prompti ad bellum, & in nullo ſegnes aut pati aut facere quodcumque belli caſus attulerit. Ab his primùm facta eſt congreſſio. Iſti primitus pugnare cœperunt. Illi in primam aciem exercitus magna fortitudine irrumpentes, atrociter dimicabant, ſed à Francis fortiter ſunt excepti. Deinde miſcentur undique hoſtes, equites ſimul & pedites, totiſque viribus feruntur in invicem. Fractis lanceis, gladios exerunt; ſed gladio deficiente, aut prope hoſtem cominus inſiſtentem non proficiente, acuminatis in alterutrum cultellis utuntur. Verùm comes Pontivi qui erat cum rege, fractis lanceis, gladio & cultello, pedeſque factus, brachiis & manibus loricatis, ictus à ſe ferientium repellebat. Irruerat enim ipſe cum militibus ſuis in globum continentem homines circiter CCCC. qui erant, ut dicitur, de Braibanto, pedites quidem, ſed in ſcientia & virtute bellandi equitibus non inferiores. Ipſi comitem & milites ejus, equis eorum occiſis, ſecum citò pedites eſſe fecerant. Porro comes cum ſuis denſitatem eorum penetrare non poterat; ſed, ut dictum eſt, manibus & brachiis ſe defendebat, donec ejus communiæ advenerunt, qui illi fuerunt auxilio ad dejiciendum electos pedites illos: alioquin eos numquam viciſſet, ſed victus ipſe cum ſuis militibus in manus eorum, ut creditur, incidiſſet. Itaque conſumti vel capti ſunt univerſi pedites illi. In brevi autem prævalente Francorum virtute, immo potiùs triumphante, per eos divina ordinatione capiuntur prædicti tres comites & alius quidam comes de Alemannia cum militibus CXXVII. aliiſque nonnullis: quod cùm viderent Brugenſes, qui bello proximi erant, terga, ut dicitur, primi verterunt, ſuoque exemplo ad fugiendum aliis profuerunt. Fugiunt igitur omnes Hayonenſes pariter & Flandrenſes, fugit dux Lotharingiæ cum ſuis, fugiunt Alemanni, fugit & ipſe OTHO imperator eorum in palafrido ſuo. Suum enim dextrarium miræ probitatis magnique pretii equum occiſum à quodam milite reliquit in acie. Rex verò fugientes perſequi nolens, in Franciam eſt reverſus. Factumque eſt hoc prælium anno Domini MCCXIIII. VI. calendas Auguſti. Regreſſo autem rege in Franciam cum triumpho nobili & captivis inſignibus atque multis; & eiſdem per diverſa loca repoſitis in firma cuſtodia, & ligatis in manicis & compedibus ferreis, quaſi Flandria ſuis adhuc pœnarum non ſolverit, mittuntur alii reges à Domino contra eam, videlicet ignis & aqua. Ignis munitas aggreditur villas, aqua invadit campeſtres. Ab igne igitur devorante domus Yprenſes, Brugenſes, Gandenſes conſumuntur, paucis admodum derelictis, quas Dominus, ne conſummationem facere videretur, miſericorditer conſervavit. Mare autem ſolitò intumeſcens, in Brugenſi territorio per agros & villas ſpatio leugarum ſeptem vel ampliùs ſe diffudit.

Hactenus primâ manu, quæ ſequuntur, alterius ſunt auctoris.

19. Fernandus itaque comes tenebatur captus in caſtelleto Pariſienſi, à quo liberari non potuit cujuſvis adjutorio, donec ex toto regis Franciæ ſe committeret voluntati: quam cùm per omnia complevisset, Flandriam rediit, & ibidem aliquo temporis intervallo reſidens, cum uxore ſua JOHANNA prædicta, ſine herede diem clauſit extremum anno Domini MCCXXXIII. & ſepultus eſt in monaſterio de (a) Marketa juxta Inſulam; quod eadem domina ædificaverat paulo ante. Hic FERNANDUS homo fuit fortis & ſtrenuus, ac omni laude dignus extitiſſet, niſi falſi conſiliarii ſui animum ipſius contra dominum ſuum regem Franciæ concitaſſent. (a)

30. Igitur Fernando defuncto, JOHANNA ſine herede remanſit: quæ cauſa prolis habendæ eſt THOMÆ de Sabaudia matrimonio copulata; à quo etiam herede non ſuſcepto, diem clauſit extremum anno Domini MCCXLIIII. tumulataque eſt juxta Fernandum in monaſterio de Marketa prædicto, & THOMAS de Sabaudia remeavit ad propria. Devolvuntur itaque Flandriæ & Haynoniæ comitatus ad MARGUARETAM, ſororem ejus de Johanne: quæ filios habens JOHANNEM & BALDUINUM, accepit in matrimonio WILLELMUM comitem de Dampetra, virum ſtrenuum & audacem: cui tres peperit maſculos, GUILLELMUM, GUIDONEM & JOHAN-

De Thoma à Sabaudia.

(a) Marketa, virginum ordinis Ciſtercienſis monaſterium, altero ab Inſula civitate lapide diſtans.

NEM. His itaque quinque filiis ſuis, arbitrante & aſſentiente Ludovico rege Francorum, terram ſuam per hunc modum diviſit. Hanoniam JOHANNI DE AVESNES primo ea conditione, quod Balduino fratri ſuo provideat: Flandriam GUILLELMO, quod Guidonem herediter, & Johanni ſecundo eſt aſſignata dominatio de Dampetra: hoc proviſo, quod ipſa domina MARGARETA comitiſſa omnibus quibus vixit diebus pleno dominio de utroque comitatu gaudebit.

De Guillelmo de Dampetra. 31. GUILLELMUS primogenitus legalis mox accepit uxorem nobilis ducis Brabantiæ HENRICI filiam, quæ tamen antea fuerat comiti de *Duringhe* matrimonio copulata. Hic cum rege Ludovico transfretavit, & captus infra Maſſoram per paganorum potentiam, ac poſtea liberatus, infra dies adoleſcentiæ ſuæ ſine herede migravit ad Chriſtum. A quo tenuit in dotem uxor ejus villam Curtracenſem cum caſtellania, & fecit eccleſiam de (a) *Groeninghes*, in qua tumulata quiete præſtolatur extremum judicii adventum. Poſt hunc GUILLELMUS ſucceſſit in hereditatem Flandriæ.

De Guidone comite. 32. GUIDO tamquam heres antiquior, pleno dominio penes matrem ejus Margaretam continue remanente. Hic accepit in uxorem primogenitam filiam advocati de Betunia domini de *Tenremonde*; quæ peperit ſibi filios, in toto terrarum orbe nominatiſſimos, Robertum videlicet antiquiorem, qui propter ejus probitatem eximiam regis Siciliæ filiam duxit in uxorem, à qua filium habuit CAROLUM, qui cum eſſet juvenis elegantiſſimus, paucis vixit diebus. Hic Robertus Siciliæ regi ſocero ſuo aſtabat in armis, in quibus tamen in diverſis locis & certaminibus triumphavit, quod inter bellicoſos milites ſuo tempore famoſiſſimus eſt effectus. In ipſius enim acie MAINFREDUS inimicus eccleſiæ interfectus eſt, totaque ſua potentia ibidem proſtrata permanſit. Poſtea autem uxore ſua filia regis Siciliæ mortua, duxit uxorem comitiſſam Nivernenſem ſororem ducis Burgundiæ, cum qua etiam eumdem habuit comitatum. Secundus filius fuit WILLELMUS miles prudens & ſtrenuus, catholicus, ac etiam animoſus. Hic filiam domini de Nigella accepit uxorem, cum qua etiam totam terram Nigellenſem habuit, quam ſua nobilis poſteritas uſque in hodiernum diem occupat pacifice & quiete. Tertius filius fuit BALDUINUS benignus miles & catholicus, qui nondum matrimonio copulatus cuiquam, in (b) Bodelo ſanctiſſime vixit, & Brugis apud Minores jacet tumulatus. Quartus fuit JOHANNES litterarum ſtudiis traditus, Brugenſis & Inſulenſis præpoſitus, poſtea Metenſis epiſcopus, & deinde Leodienſis. Quintus PHILIPPUS, qui omiſſis litterarum ſtudiis, in quibus ultra coëtaneos ſuos admodum profecerat, militari baltheo accinctus comitiſſam de *Tiette* duxit in uxorem. Hi quinque fratres elegantiſſimi ab eodem patre & eadem matre deſcendentes, ſuo tempore non habuerunt pares, nec fuerunt ſine ſororibus, cum quatuor ſorores venuſtiſſimas habuerint: quarum uni fuit duciſſa Brabantiæ, ſecunda comitiſſa Hollandiæ, tertia comitiſſa Juliacenſis, cujus maritus poſtea coram Aquiſgranum bello interiit, & quarta comitiſſa Bleſenſis. Omnes ergo prædicti liberi ab uno & eodem patre & matre ſimiliter eadem originem traxerunt. Defuncta itaque matre ipſorum ſcilicet filia advocati, GUIDO comes iterato duxit uxorem filiam comitis Lucelnugenſis, cum qua tenuit comitatum Namurcenſem: quæ ſibi peperit filios JOHANNEM, GUIDONEM & HENRICUM, & filias tres ſimiliter: quarum una regem Scotiæ, altera dominum de *Fiennes* habuerunt: ſed PHILIPPA tertia, quæ filio primogenito regis Anglorum EDUARDO copulari debuit matrimonio, detinetur violenter à rege Franciæ: quod fuit initium malorum, ut inferius differetur. MARGUARETA itaque comitiſſa, quæ longo tempore utrumque comitatum Flandriæ & Hannoniæ in pace maxima gubernavit, ita quod obliviſcerentur uſum armorum Flandrenſes, ut poſtea patuit, & monaſterium de (c) *Felines*, in quo manſionem ſuam fecerat, ac filiam ſuam MARIAM divinis tradiderat obſequiis, ſolemniter ædificavit, plena dierum ſanctiſſime vitam finivit circa annum Incarnationis dominicæ MCCLXXVIII. 1278. & in eodem monaſterio de *Felines* eſt eccleſiaſticæ tradita ſepulturæ.

33. Succeſſit autem ei in comitatu Flandrenſi GUIDO prædictus filius ſuus, & Hannoniam JOHANNES DE AVESNES, de quo ſuperius narravimus, occupavit. GUIDO igitur comes utroque comitatu Flandrenſi & Namurcenſi, mortua matre ſua gaudebat pacifice in concordia populi & prolis elegantia gloriando, ſed quemadmodum jam aliqualiter tractatum eſt, hoc ipſius comitis Guidonis ſauciabat medullitus animam, quod rex Franciæ filiam ejus PHILIPPAM, ne conjungeretur filio regis Anglorum matrimonio, detinebat: ex qua occaſione ſequuntur diffidentiæ, pullulant rixæ, ſtrages veniunt, vaſtatur patria, totaque chriſtianitas non modicum patitur detrimentum. Nam dum comes GUIDO Pariſius ad regis imperium venire contemneret, ira regis accenditur, in procinctu ad debellandam Flandriam animatur anno MCCXCVII. 1297. quo Sequana in tantum excrevit, quod utrique pontes Pariſius ex aquarum abundantia rapida ſunt confracti.

Incipit bellum Flandricum. 34. Æſtate igitur ſequenti circa feſtum B. Johannis Baptiſtæ PHILIPPUS rex accerſitis omnibus baronibus ſuis, cum armatorum infinita multitudine, pergit ad Flandriam, ut eam ſuæ ſubjiciat voluntati. Ex adverſo

(a) Virginum ordinis Ciſtercienſis monaſterium diœceſis Tornacenſis haud procul à Curtraco conditum, nunc ipſam in urbem tranſlatum.

(b) Bodelo monaſterium ordinis Ciſtercienſis in pago Vvaſienſi conditum, primam ſuam originem debet monacho Gandavenſi S. Petri, qui eam in ſolitudinem ſecedens, aliquot congregavit diſcipulos, qui non multo poſt ordini Ciſtercienſi ſe ſuaque dederunt.

(c) Parthenon ordinis Ciſtercienſis altero à Duaco lapide diſtans, in quo hactenus hujus comitiſſæ medio in choro cernitur tumulus.

comes GUIDO villas ſuas viris bellicoſis & fidelibus committit; Duacum videlicet filio ſuo GUILLELMO militi probiſſimo, addita ſibi armatorum acie, eò quòd ibi primus præſtolabatur regis adventus; Inſula autem filio ſuo primogenito ROBERTO ſcilicet comiti Nivernenſi militi ſurentiſſimo, in cujus comitatu fuit dominus *Valkenberg* & alii plures ad bella docti. Ipſe verò comes villas ſuas inferiores auxilio regis Angliæ, qui cum maxima multitudine Anglorum, Wallenſium, Scotorum & Hibernenſium applicuit ad Flandriam, & Gandavi manſit, defendere viriliter proponebat: & ne ex parte occidentali ſibi inſultus inopinatus fieret, WILLELMUM de Juliaco comitem poſuit cum domino JOHANNE de *Gravere*, & aliis Alemannis, pluribuſque Flamengis in villa Furnenſi, ad defendendum illam contra inſultus regios regionem. Sed quia nulla peſtis deterior quàm familiaris inimicus, ex ipſiſmet hominibus terræ Flandria proditur: dum proceres nobiliores & majores natu prima fronte, omiſſo comite domino ſuo, regi adhærent, & populus ad arma indoctus, frequenter à ſuo ductore proditus, dimittitur in campis ab adverſariis trucidandus.

Philippus rex Inſulam obſidet.

35. PHILIPPUS itaque rex Franciæ ſentiens Flandriæ comitem ſibi inobedientem, irâ fremit; & ut in actum prodat quod mente concepit, cum univerſo exercitu ſuo, villâ Duacenſi omiſſâ, quam cuſtodiebat WILLELMUS Flandrenſis, obſedit Inſulam, & ſic per trium menſium ſpatium impugnando eam cum inſultibus bellicoſis, machinis, ſagittis, lapidibus & mineriis, parum profecit; ſed pauci viri infra villam prædictam exiſtentes, probiſſimi tamen & ad arma docti multoties villam latenter exeunt, exponendo corpora ſua periculo, licèt ex hoc in periculum non inciderint, & adverſariis ſuis inopinata damna fecerint; hoc nihilominus parum profecit contra tam grandem multitudinem: quin immo finaliter ob victus penuriam & ſuccurſus defectum, de conſenſu GUIDONIS comitis villam Inſulenſem regi reddiderunt, ſalvis corporibus ſuis & rebus: & exierunt villam ROBERTUS Nivernenſis dominus de *Valkenborgh* & alii commilitones ipſorum univerſi pacificè, donec Gandavi ad comitem pervenirent. Dum hæc itaque agitarentur, deprædatur, vaſtatur & comburitur tota terra à Duaco uſque ad fluvium Liſiam & ultra, quod nec unica domus aut unica eccleſia per ſatellites regios remanſerit comburenda. O quanta compaſſio cor viri chriſtiani compunxiſſet, ſi preſbyteros, ſacerdotes, monachos, moniales, viduas & virgines, de monaſteriis & domibus ſuis, nudis expulſis, & aliquibus gladio inhumanè perfoſſis, tunc temporis inſpexiſſet. Religioſorum namque manſiones ubique deprædatæ corruunt, & cæteri populares contra tam gravem multitudinem non ſubſiſtunt: quin immo comes Attrebatenſis regis auxiliarius eodem tempore Flandriam à parte occidentali ingrediens, Furnis applicuit; contra cujus multitudinem pauci viri in ea exiſtentes reſpectivè ad cujuſdam proditoris vocem villam exierunt, & aciebus contra ſe invicem ex adverſo directis, ille proditor vexillum quod portabat dimiſit, & protinus adverſariis adhæſit: quod intuens peditum multitudo, fugere cœpit, perſiſtentibus viris bellicoſis; ſed nihil profecit eorum audacia, dum ab adverſariorum ingenti multitudine omnes perfodiuntur gladiis, qui ab ipſis implorare veniam noluerunt. Sic ibidem JOHANNES de Gaveres miles conſtantiſſimus, & WILLELMUS de Juliaco ac plures alii diem clauſerunt extremum, aliique capiuntur; & in Sancto Audomaro carceri mancipantur. Interea dum hæc agerentur, & rex eſſet contra Inſulam, illi de villa Brugenſi regi ſe reddunt inconſulto comite, & claves villæ ſuæ illic ſibi propria voluntate præſentant. Rex igitur videns ſe victorioſum, ulterius cum exercitu ſuo progreditur, & per Curtracum abſque impedimento tranſiens, apud *Ingelmunſtre* caſtra fixit: ſed quia brumalis temporis algor conſuetus imminebat, & ex altera parte tractabatur de induciis capiendis inter partes, non magnam ibidem moram pertraxit. Verùm convento de induciis biennalibus, rex Franciam glorioſus rediit, villas de Inſulis & Brugis cum attinentibus ſuis infra illud medium ſuo dominio reſervans.

Bellum Furnenſe.

36. Biennio igitur revoluto, (infra quod tempus Flandrenſes ex animo cum rege per ſummum pontificem & alios concordiam quæſierunt licèt ſupervacuè,) CAROLUS comes Valeſii frater regis, in plenaria regis potentia venit ad Flandriam, magis ſe ſimulans mediatorem pacis, quàm ferocem hoſtium invaſorem. Hoſtiliter tamen cum illis de Brugis Gandavum, ubi comes reſidebat cum filiis ſuis, aggreditur; ſed protinus de modo paciſcendi tractatur. Comes habere pacem cupit, & ille ſibi pacem perfectam procurare promittit; ſi tamen ſecum Pariſius ad regem ire voluerit, & ad honorem nobilitatis regiæ, ſe in ipſius ponere voluntate: hoc proviſo, quòd ſi rex indignationem ſuam comiti nollet remittere, ſaltem illud quod eſſet in diſcordia, baronum, hoc eſt parium Franciæ judicio, ſopiretur. Favet comes, credit & fallitur, ac ipſe & filii ſui ROBERTUS Nivernenſis, WILLELMUS & alii milites cum Carolo verſus regem proficiſcuntur gratiâ pacis habendæ. Sed cùm rex eos advenire ſentiret, irâ & indignatione animo ſuccenditur, quòd nec eos intueri voluit, immo comitem Flandriæ in Compendio, ROBERTUM Nivernenſem in Bituria, & WILLELMUM in Normannia, cæteroſque in diverſis priſionibus fecit ſtrictiſſimè detineri; non obſtante quod Carolus ipſis promiſerat habituros judiciũ per pares Franciæ, hoc ipſum frequenter in regis præſentia prætenderet & allegaret; cujus rei causâ Carolus indignatus eſt contra fratrem ſuum, eò quòd promiſſum ſuum quod promiſerat comiti, complere non poterat, exivit Franciam occaſione comperta,

moratus eſt cum Italicis multis diebus, ibique negotia eccleſiæ auctoritate papæ BONIFACII eſt viriliter proſecutus. Hoc tamen comiti Flandriæ cum ſuis parum profuit, quominus permanſiſſet perpetuò in captivitate regia, niſi miſeratione divina fuiſſet poſtmodum per populum humilem liberatus.

37. Comite igitur GUIDONE cum ſuis, ut præmittitur, captivato, rex PHILIPPUS totam Flandriam occupat, perſonaliter circuit eam cum regina, per villas ſingulas, & perluſtrat, necnon viriliter ipſam ſubjicit pacificè ditioni ſuæ; & revertens Pariſius poſt multos honores ſibi ibidem exhibitos, JACOBUM DE S. PAULO reginæ avunculum reliquit in ſua poteſtate plenaria Flandriæ gubernatorem; qui Jacobus tot oppreſſiones eis fecit, & onera ſervilia impoſuit, leges eorum rationabiles per dominos terræ & regem approbatas infringendo, & & mala malis cumulando, quod infra biennium, rege tamen prius requiſito quòd eos gubernaret pacifice, & eo diſſimulante, illi de Brugis primo, & poſtmodum omnes alii rebellarunt, & tyrannidi Jacobi de S. Paulo per modum qui ſequitur reſtiterunt. Nam dum quoddam factum in male commiſſum per Brugenſes conaretur corrigere, idem Jacobus cum magna multitudine armatorum à Curtraco veniret Brugis circa rogationes; Brugenſes ipſius ferocitatem & tyrannidem perhorreſcentes exierunt villam clanculo de conſilio cujuſdam aſtuti viri textoris Petri-Regis, qui poſtea propter ejus probitatem eximiam militari baltheo eſt accinctus. Venientes itaque Brugis JACOBUS & ſui paucos inveniunt ibidem viros incolas præter mulieres parvulos & ſervientes, & atroces minas inferentes abſentibus, puta ſuſpendii, rotationis, atque deſtructionis, quieverunt illo ſero, parte tamen eorum in armis tota nocte ad faciendas excubias perſiſtente. Sed cum aurora luceſceret, Brugenſes ex deliberato conſilio mori malentes, quam ſubdi perpetuæ ſervituti, de *Aldenburg & Dam* Brugis revertuntur unanimiter, ducente eos Petro-Rege, & intrantes villam cum ſonitu pelvium, voce horribili, clamantes ad arma, irruerunt in eos qui propter eorum deſtructionem advenerant, & paucis exceptis, omnes peremerunt; ſolus evaſit Jacobus de S. Paulo, & quidam familiares ſui; equorum velocitate ipſis ſolummodo præſidium commodante. Hæc

Rebellio Brugenſiũ.

1304. itaque ſtrages Brugis facta fuit anno MCCCII. die Veneris ante Aſcenſionem Domini. Abiit autem poſt hanc ſtragem JACOBUS ad regem Franciæ Philippum quaſi furibundus, & contra Flandrenſes adeo regis animum concitavit, quod ipſe rex volens totam delere Flandriam, omnes principes & barones ac milites ſeu vaſallos ad arma doctos inter alpes & mare ex una parte, & inter Rhenum & mare occidentale ex parte altera infra breve ſpacium pariter congregavit; & tam nobilis exercitus comitem Attrebatenſem ductorem fecit; quaſi in ſignum quod totam Flandriam volebat deſtruere, pingi fecerit in vexillo ſuo, ut dicebatur, ignem atque ſcopam. Comes igitur Attrebatenſis cum tanta multitudine & flore militiæ totius chriſtianitatis, una cum JACOBO de S. Paulo fratre ſuo, ac univerſis Flandriæ Liliardis ſive apoſtatis, quos idem Jacobus ſibi aſſociaverat, feſtinat ad Flandriam accedere ad perdendam eam fulminando per villas & campos & armorum fragore aëra concitando, donec juxta Curtracum caſtra metatus eſt cum ſua nobili comitiva. Interea Brugenſes quaſi ſoli acephali de propriis viribus minime confidentes, WILLELMUM de Juliaco fratrem illius Willelmi, de quo ſuperius fecimus mentionem, nec non JOHANNEM de Namurco & GUIDONEM fratrem ejus milites ſtrenuos, de quibus tactum eſt ſupra, precibus ac precio acceſſierunt. Qui cum paucis armatis venerunt ad ipſos, & totam Flandriam infra fluvium Liſiam adjutorio Brugenſium in brevi ſpatio ſibi ſubjugarunt.

Bellum Curtracenſe.

38. Unde venientes Curtraci GUIDO & WILLELMUS cum paucis viris, comiti Attrebatenſi & ſuæ multitudini, ut patuit, reſtiterunt. Nam hi in multitudinis fortitudine confiſi, alios nihil reputabant: alii autem ſcientes, quod pro eodem eſt Deo dare victoriam in paucis ſicut in multis, in ipſo figunt anchoram ſpei ſuæ, & ſe invicem ad prælium animantes exeunt villam Curtracenſem. WILLELMUS de Juliaco & GUIDO Flandrenſis cum exercitu ſuo, & per ante monaſterium de *Groeninghes* aciem direxerunt adverſus multitudinem prænotatam. Hujus aciei ordinatores fuerunt GUIDO Flandrenſis & JOHANNES de Rineſſe qui deputaverant Yprenſes omnes indutos tunicis rubeis ad caſtri Curtracenſis cuſtodiam. De aliis autem omnibus unam ſolam fecerunt armatorum aciem, præmittendo balliſtarios, deinde homines cum lanceis & baculis ferratis alternatis, poſtea reliquos, equis ſuis infra villam Curtracenſem dimiſſis, ſic eos informaverunt: Eſtote, inquiunt, viri fortes, viriliter pugnate cum uxoribus veſtris & liberis ac pro legibus ſeu libertatibus patriæ veſtræ; quia niſi præſtiteritis, non remanebit de vobis & genere veſtro mingens ad parietem, quin omnes gladio perfodiantur, quicumque fugerit aut retroceſſerit, vel ad ſpolia ſe inclinaverit uſque poſt bellum, ſtatim perfoſſus pereat: equos invadite primo cum lanceis & baculis, quia equo perfoſſo, miles ſubito ſuperatur. Et cum hanc inhortationem feciſſent, & aciem ſuam per hunc modum ordinaſſent, ſtatim affuit ex adverſo comes Attrebatenſis, nihil hos pedites reputans, ſed in contumaci multitudine per quatuor acies ordinatas hos invaſit. Primæ aciei præfuit comes Attrebatenſis, ſecundæ comes Hannonienſis, tertiæ Jacobus de S. Paulo, quartæ comes S. Pauli. In harum qualibet acie fuerunt quinque millia bellatorum equitum electorum. Dum igitur hi pedites pro majori parte ad tale ſpectaculum inconſueti, hanc ferocem multitudinem buccinis, clamoribus, equorum hinnitibus & clangore armorum, aëra concitantem ſibi appropinquare conſpexiſſent, fugiſſent illico, niſi GUIDO

Flandrenſis & WILLELMUS de Juliaco eos A hortum ad perſiſtentiam animaſſent, fugere..... inceperunt aliqui de caſtellania Brugenſi, & hos Yprenſes ad caſtri cuſtodiam deputati violenter reduxerunt ad prælium, paucis juxta
„ Liſiam & in Liſia interemtis. Quod advertens
„ comes Attrebatenſis, ait, Ecce, inquit,
„ Flammingi fugiunt, his ruſticis baliſtariis im-
„ portabitur victoria: inſequamur eos; & velo-
„ cem impetum faciamus. Tunc ſciſſis balliſtariorum cordis, & eis poſtpoſitis, invaſerunt ipſos Flammingos horribiliter cum lanceis & juxta datam ſibi informationem, primo congreſſu omnes equos perfoderunt, qui perfoſſi cum dominis ſuis retrocedendo corruerunt: unde videntes Flammingi quòd hæc ſibi proficiebat induſtria, imperterriti ſunt effecti, & cum lanceis equos, ac cum baculis ferratis milites abſque redemtione ſeu miſericordia perimebant, neutri parcentes. Exiſtentes autem infra caſtrum caſtellanus Lenſenſis & commilitones ſui, quando viderunt acies ſibi approximantes, exierunt caſtrum ad impugnandum Flammingos à parte poſteriori, non credentes quòd ullo modo primum tantæ militiæ impetum ſuſtinere poſſent. Sed Yprenſes ad eorum cuſtodiam deputati, irruerunt in eos, & omnes quotquot exierant, perimerunt. Sic itaque Flammingi victorioſi, primam, ſecundam & tertiam aciem proſtraverunt, quòd nec unus ſolus ex illis evaſit: licèt comes Attrebatenſis & alii barones dum viderent fortunam ſibi eſſe contrariam, libenter ſe captos reddidiſſent. Ceciderunteque ibidem comites, duces, barones, milites & alii nobiles quindecim millium virorum, inter quos comes Attrebatenſis, comes Hainonienſis, Jacobus de S. Paulo ductores exercituum ceciderunt. Sed comes S. Pauli qui quartæ præfuit aciei, dum videret hanc ſtragem in ſuos fieri, terga vertit, fugit ...., hos & alios inſequentes uſque prope Inſulam fugientes ceciderunt, & victorioſi revertentes, ſpolia receperunt. Commiſſum autem fuit hoc bellum eodem anno quo ſtrages facta eſt Brugis in die tranſlationis S. Benedicti.

Rex novum congregat exercitum.

39. Poſt hanc victoriam animati Flandrenſes ..... Flandria ſed Gandavum, Inſulam & Duacum cum caſtellaniis & ſuis pertinentiis ſibi faciliter ſubjugarunt. Audiens verò hanc ſtragem rex Franciæ in ſuis commiſſam, luget cum tota Francia, & protinus ſe præparat ad vindictam. Quia verò rex tot nobiles adunare non poterat, ſicut habuerat priùs, communitates omnium villarum Franciæ virorum innumerabilium multitudinem congregavit, & ſupra Flandrenſes adduxit juxta Duacum, apud *Viti* primò figens tentoria ſua. Quod cùm Flandrenſibus innotuit, ſtatim occurrerunt ſibi intrepidè, videlicet JOHANNES Namurcenſis, GUIDO Flandrenſis, & WILLELMUS Juliacenſis prænominati cum Flandriæ communitatibus, & ex adverſo regis caſtrametati ſunt juxta foſſatum de *Bolouries*, parati ſemper ad pugnam & ad invadendum Gallicos, ſi ductores exercitus permiſiſſent. Dicebant enim prudentiores inter eos, quòd ſufficiebat eis reſiſtere, & non invadere multitudinem ita magnam. Sed rex Franciæ, neſcitur quo timore ſeductus, an aliquibus fallaciis illectus, ſubitò populo neſciente quaſi retroceſſit, nihil faciens, & ad Franciam eſt reverſus. Et hoc intuentes Flandrenſes, captis ſpoliis, ſimiliter ad propria remearunt, & hac hieme quieverunt. Revertente autem tem-
B pore verno quo reges conſueverunt ad bella procedere, Flandrenſes congregati in unum, exiverunt terram ſuam versùs Sanctum Audomarum, ubi receperunt damnum in cœna Domini juxta *Arkes* de quibuſdam præcedentibus exercitum inordinatè. Propter hoc tamen non omiſerunt quin totam terram Attrebatenſem deprædarentur, & ſuburbia S. Audomari, civitatem Morinenſem, *Lilers*, *Baſſée*, *Lens*, & totam adjacentem patriam igne concremarent, nemine reſiſtente.

40. Dum hæc itaque agerentur, PHILIPPUS Flandrenſis comes de Tieta, de quo ſu-
C perius mentionem fecimus, advenit, & cum aliis, JOHANNE Namurcenſi, GUIDONE Flandrenſi, & WILLELMO Juliacenſi, Flandriam armis & auxilio roboravit, & eam integraliter gubernavit. His temporibus multa fiebant poingitia & particulares conflictus in confinibus terræ, de quibus omnibus ſi faceremus mentionem, multùm immoraremur, & ab inchoata materia nimis elongaremur. PHILIPPUS autem rex Franciæ videns hanc nobilem & opulentam terram, à poteſtate ſua per populum humilem evulſam, non oblitus ſimiliter cædis baronum ſuorum, parat ſe ad
D invadendam Flandriam æſtate ſequenti; & copioſa exercitus multitudine accerſita, inter Duacum & Inſulam tentoria fixit juxta montem in Peulla, non procedens ulteriùs, eò quòd invenerit Flandrenſes è regione paratos ad reſiſtendum ſibi. Qui habentes tentoria in montem cum curribus, deſcendunt de monte, ſed curribus poſt eorum terga ordinatis, ne invaderentur à parte poſteriori, ordinaverunt aciem adverſus regem, PHILIPPO Flandrenſi, JOHANNE Namurcenſi & WILLELMO Juliacenſi ipſos ordinantibus. GUIDO autem Flandrenſis ibidem non affuit, quia paulò
E antè iverat cum armatis navigio ad Zelandiam expugnandam, ubi poſt multas victorias proditoriè fuit captus, & Pariſius in priſionem deductus. Steterunt igitur in illa acie Flandrenſes impetum regis expectantes. Rex autem ex adverſo tres acies ſtatuerat, & ita prope Flandrenſes venerat, quod ſagittis & telis, machinis minutos lapides projicientibus, & (a) ſpringalibus eos mirabiliter infeſtabat, ſperans eos diu ſtando & à remotis impugnando fatigare, fatigatos ſuperare, & per continens faciliter debellare. Sed nec ſunt ſic Flandrenſes diviſi, immo Yprenſes, in quos fiebat inſultus

Conflictus apud montem de Peulis.

(a) Springale ſeu Spingarde veteri voce gallica *Eſpringale*, eſt machina bellica, ſeu baliſtæ ſpecies.

Digitized by Google

vehementior, cum inſtrumentis prædictis ſubito irruerunt in eos, & omnes machinas & ſpringales confregerunt, ac occiderunt aſtantes; & ab illo impetu liberati, ad aciem ſuam ſunt reverſi. Steterunt itaque Flandrenſes ab hora diei tertia uſque poſt ſolis occaſum ibidem in ardore diei, pluribus præ anguſtia ſitis & fervore pereuntibus. Quando verò conſideravit WILLELMUS Juliacenſis, quòd (a) bidaldi tentoria & ſarcinas Flandrenſes deprædaverant, & quòd Gallici nullum inſultum generalem & manualem in ipſos facerent, & quòd etiam dies declinabat; indignans & fremens, cum ſibi commiſſis armatis, ne nihil feciſſe videretur, irruit in Gallicos, & illum qui regis oriflammam portabat proſtravit. Irruerunt etiam & ceteri Flamingi in eos, & multi ex utraque parte ceciderunt; plures tamen Gallici, eò quòd comes S. Pauli cum ſuis, & plerique alii terga verterunt. Quod videntes Flamingi, quòd videlicet Gallici campum desererent, anguſtiati pro ſitis vehementia petierunt aliqui ex eis regis tentoria, alii fontes, alii rivulos, ut ſaltem aquæ humiditate ſitis eorum mitigaretur; & ſic ſunt ab invicem ſeparati. Interea rex & quidam alii juxta quoddam nemuſculum ſe tenentes in equis ſuis, & Flandrenſes diviſos & vagabundos inſpicientes, reſumtis viribus acclamaverunt Sanctum Dionyſium, & in Flandrenſes facientes impetum, plures ſine reſiſtentia peremerunt, WILLELMO Juliacenſi ſolummodo cum ſuis in modum coronæ ordinatis viriliter reſiſtente: ſed aggravatum eſt bellum ſuper ipſum, & ſui ceciderunt, & ipſe ſimiliter ipſe cecidit. Reliqui Flandrenſes nec cibum habentes nec tentoria, iverunt illa nocte Inſulis, & ibi remanſerunt. Rex autem cum fortiis campos perluſtrantes, in campo victor hac vice remanſit, licèt ex his plures ceciderunt, quàm ex parte adverſa.

41. Hoc igitur facto; rex obſedit Inſulam cum exercitu ſuo, in qua PHILIPPUS Flandrenſis [illegible] receperat: & JOHANNES Namurcenſis iverat feſtinanter ad Flandriam, à qua infra paucos dies in facie regis tantam adduxit armatorum multitudinem, quòd rex admirans apparatum eorum & numerum, dixit pluere Flamingos. At illi opponentes ſe ex adverſo regis valde prope, & tentoria ſua de ſcarlata figentes, oſtendebant animum intrepidum ad pugnandum. Quod videntes regis conſiliarii, & comes Sabaudiæ vir prudens & expertus, qui venerat in regis adjutorium, cœperunt tractare de pace, & volente Domino, fuit ibidem pax ordinata, licèt poſtea pluries retractata, ſub iſtis conditionibus inter ceteras, quòd GUIDO comes Flandriæ & ROBERTUS primogenitus ſuus, WILLELMUS ſecundus, & GUIDO captus ultimo in Zelandia cum omnibus qui cum ipſis captivati fuerant, liberarentur, & in Flandriam ſuam reverterentur. In emenda verò exceſſuum contra regem commiſſorum, promiſſæ ſibi fuerunt octingenta millia librarum monetæ currentis, quas tamen poſtea rex voluit habere ad fortem monetam. Etiam quòd villæ de Duaco & de Inſula cum ſuis caſtellaniis ſtarent in manu regia nomine pignoris, donec ſibi reditus perpetui decem millium librarum eſſent infra Flandriam ſufficienter aſſignati. Sic itaque rex ad Franciam reverſus, & Guido comes cum prædictis per hunc modum ad Flandriam remeavit, ubi à toto populo ſic receptus eſt, ac ſi Deus ad ipſos perſonaliter deſcendiſſet. Sed poſt paucos dies plenus annorum obiit anno eodem, videlicet MCCCIII. & in monaſterio de *Felines*, quod mater ejus fundaverat, eſt ſepultus. 1304.

De Roberto comite Flandriæ.

42. Huic ſucceſſit in comitatu Flandriæ ROBERTUS primogenitus ſuus comes Nivernenſis, de quo ſuperiùs multa narravimus, qui de comitiſſa Nivernenſi duos habuit filios, ſcilicet LUDOVICUM & ROBERTUM, & tres filias, dominam ſcilicet de Couchiaco, & dominam d'*Engien*, necnon MATHILDAM Matthæo filio ducis Lotharingiæ matrimonio copulatam. LUDOVICUS autem comes Nivernenſis primogenitus ſuus ex uxore ſua comitiſſa de *Rethel* filium habuit nomine Ludovicum, vivente patre ſuo, & filiam ſimiliter unam. ROBERTUS verò nondum cuiquam matrimonio copulatus, vir erat induſtrius, audax, circumſpectus, in malefactores ſeverus; & juſtitiarius optimus. Hic patri adſtabat in ſenio conſtituto; & per ipſum Flandria regebatur. Hunc ROBERTUM comitem Flandriæ nunc terroribus, nunc promiſſionibus, nunc blandimentis regales ſic circumvenerunt, dum eum Pariſius evocaſſent, quòd inrequiſito conſilio cujuſquam prædictas duas villas Duacenſem & Inſulenſem cum caſtellaniis ſuis regi perpetuò quitat, & per litteras ſuas confirmat hanc acquitantiam ſigillatas; de quo tamen poſtea pœnituit, licèt ſerò: & ſic uſque in hodiernum diem rex illis duabus villis cum attinentiis gaudet pacificè & quietè.

43. Hoc tempore, anno ſcilicet Domini MCCCVII. capti ſunt Templarii & deſtructi propter erroris perfidiam latitantem & repertam in eiſdem. Conſequenter autem anno MCCCXII. perfectum eſt palatium regis Pariſius, cujus ſtructura miræ pulcritudinis & in die ſancto Pentecoſten tres filii regis, ſcilicet LUDOVICUS, PHILIPPUS & CAROLUS militiæ baltheum à patre ipſorum PHILIPPO cum immenſo gaudio & ſolemni convivio in dicto palatio celebrato, præſente rege Anglorum & regina quæ erat ſoror eorumdem trium juvenum, receperunt. Qui tres conſequenter unus poſt alium ſunt in reges Franciæ conſecrati: ſed anno revoluto, gaudium iſtud verſum eſt in luctum. Nam inventum eſt, prædicta regina Angliæ, ut dicitur, hoc prodente, quod uxores Ludovici primogeniti regis Navarræ & Caroli junioris, rupto fœdere conjugii, duos milites adulteros admittebant

Pax inter regem & comitem.

(a) Bidaldi, militum ſeu peditum ſpecies externis ſeculis in Galliis nota, cujus meminit Nangii continuator anno 1306.

propter quod infidelitatis flagitium, milites A
ſunt in Pontiſara vivi excoriati, & mulieres
carceri mancipatæ: in quo prima ſcilicet uxor
Ludovici mortua eſt, ipſo ad regnum jam
promoto.

44. Iſtius Roberti comitis tempore rex
PHILIPPUS primo, poſtea Ludovicus filius ſuus
qui regnavit poſt ipſum, quæſiverunt occaſio-
nes contra Flandriam, frequenter dicentes;
quod non complebant formam pacis, & quod
nolebant redemtionem regi promiſſam ſolvere
in bona forti pecunia; & ſic eam nunc armis,
nunc litteris papalibus invaſerunt: quod &
fecit ſimiliter PHILIPPUS, qui Ludovico ſuc- B
ceſſit. Nihil tamen profecerunt quominus RO-
BERTUS comes utriſque armis, tam papalibus
litteris per rationabiles appellationes, quàm
regalibus inſultibus per viriles reſiſtentias re-
ſtitit, & dominus Flandriæ, ipſis invitis, ad-
jutorio divino remanſit. Nonne ſibi adſtabant
ſolacio, ... & virtus ex alto, quando Rex LU-
DOVICUS prædictus poſt conſecrationem re-
ceptam Remis anno Domini MCCCXV. Flan-
1315. driam invaſit illico à parte meridionali figens
tentoria prope Curtracum cum tota potentia
regni ſui, volens eam ſubjugare ſibi, & co-
mes Hainonenſis adjutor ſuus cum Zelanden- C
ſibus & Hollandenſibus ac tota potentia ſua
navigio Flandriam eodem tempore obſedit ex
parte orientali, ponens ignem [illegible] *Ruppelmonde*,
& cædes minans? Alii quoque comites & ba-
rones eodem tempore Flandriam à parte oc-
cidentali obſidebant. Ipſe verò ROBERTUS
comes ſic omnibus prædictis reſtitit, quòd
rex LUDOVICUS de nocte fugit cum ſuis, &
omnia bona exercitus ſui reliquit ibidem: &
hoc idem comes Hanonienſis fecit fugiens,
& alii ſimiliter receſſerunt. Hoc itaque anno
tanta fuit inundantio aquarum, ſterilitas om- D
nium terræ naſcentium, temporis cariſtia, &
ſtrages hominum, quòd ferè tertia pars populi
fame & peſte eſt conſumta.

45. Iſtis igitur regibus non prævalentibus
in eum, ipſe comes aliquibus diebus quievit,
eò quòd inde rex LUDOVICUS (qui tanto fu-
rore acceuſus erat contra Flandriam, quòd
omnes Flammingos, cujuſcumque conditionis
aut ſtatus eſſent, bannivit de Francia, etiam
pannos in Flandria factos comburi fecit in o-
dium Flammingorum,) ſubitò ſine herede maſ-
1316 culo mortuus eſt anno Domini MCCCXVI. Si-
bi autem ſucceſſit in regno PHILIPPUS frater E
ſuus comes Pictavienſis homo benignus, qui
non armis, ſed litteris papalibus viſus eſt Flan-
driam impugnare. Sed dum cardinalis GAN-
CELMUS eſſet à papa deſtinatus ad Flandriam,
ut compelleret eos ad pacem faciendam cum
rege anno MCCCXIX. per ſententias excommu-
nicationis & interdicti, finaliter ad hoc de-
ventum eſt; quod comes ROBERTUS fecit
regi PHILIPPO homagium de comitatu Flan-
driæ, ſine Duaco & Inſula, & filia regis in pa-
cis fœdere eſt LUDOVICO juveni filio Ludo-
vici comitis Nivernenſis matrimonio copula-
ta :. proviſione facta, quòd ſi vixerit, comes

Flandriæ erit etiam, dato quòd pater ejus mo-
reretur ante avum ſuum comitem, ſcilicet
Robertum. Sed hic PHILIPPUS rex modico
tempore vixit, de quo doluit Flandria, &
mortuus eſt ſine herede maſculo anno Do-
mini MCCCXXI. quo anno leproſi per omnia 1321. Leproſi
chriſtianitatis regna capti ſunt [illegible] combuſti, combuſti.
eò quòd venenum fontibus & aquis chriſtia-
norum poſuiſſe ſunt reperti, à Sarracenis,
mediantibus Judæis, ad hoc faciendum pre-
cio & promiſſionibus inducti: ſed volente Do-
mino, priuſquam conceptam complerent ne-
quitiam, eorum fuit malitia propalata: in
Flandria verò fuerunt ſolummodo capti, ſed
poſtea liberati; quod tamen diſplicuit non
paucis. Eodem anno tanta fuit in mari tem-
peſtas & inundatio vehemens marinorum flu-
ctuum, quòd aggeres & dici marinis fluctibus
oppoſiti rupti ſunt in multis locis; ita quòd
mare ſe diffudit ſuper terram in Quatuor offi-
ciis, domos diruens, & animalia atque homi-
nes ſubitò inopinatè ſubmergens.

46. Mortuo itaque PHILIPPO prædicto, &
in S. Dionyſio cum patribus ſuis tumulato;
CAROLUS frater ejus comes Marchiæ poſt
ipſum fuit eodem anno dominica in quin-
quageſima Remis in regem Franciæ ſolem-
niter conſecratus. Hic ante conſecrationem
ſuam direxerat nuncios ſuos comiti Flandriæ
ROBERTO, rogans ipſum amicabiliter, ut
feſtum conſecrationis ſuæ vellet ſuâ præſen-
tiâ decorare. Sed ROBERTUS comes tunc
temporis antiquus [illegible] valetudinarius non va-
lens tempore tam frigido tam gravem itineris
ſuſtinere laborem, excuſavit ſe humiliter er-
ga regem, & ROBERTUM filium ſuum ju-
niorem miſit ibidem loco ſui. Hoc namque
tempore LUDOVICUS primogenitus Roberti
comitis Flandriæ tenebatur à patre ſuo captus
in caſtro de *Ruppelmonde*; occaſione cujuſdam
ſiniſtræ ſuſpicionis habitæ contra ipſum, inju-
rioſè tamen, ut dicebatur; quod factum mul-
tùm diſplicebat comitatibus & majoribus Flan-
driæ: nam [illegible] ipſi ad ejus liberationem ſem-
per & continuè in quantum poterant labo-
rabant. Liberatus eſt autem idem Ludovicus
comes Nivernenſis à captivitate patris ſui con-
ſequenter circa paſcha, innocentiâ ſuâ ſuper
falſo ſuggeſto contra ipſum poſt compertâ &
evidenter probatâ. Qui poſtquam liberatus
fuerat, viſitatis liminibus ſanctorum & villis
Flandriæ principalibus, quæ omnes adhære-
bant ei, patris ſui reverentiâ ſemper ſalvâ,
iter ſuum arripuit verſus regem Franciæ CA-
ROLUM prædictum, ad faciendum ſibi ho-
magium de comitatu Nivernenſi; & facto ho-
magio Pariſius, paucis vixit diebus, quin im-
mo diem clauſit extremum ibidem circa oc-
tavas apoſtolorum Petri & Pauli, apud fra-
tres Minores Pariſius eſt eccleſiaſticæ traditus
ſepulturæ. Pater autem ejus ROBERTUS co-
mes Flandriæ luxit eum cum tota Flandria,
& ad ipſius ſolemnes exſequias celebrandas
Curtraci totum clerum Flandriæ congrega- Robertus
vit tertia die menſis Auguſti. Ipſe autem RO- comes mo-
ritur.

BERTUS

BERTUS comes illo tempore ſenex & valetudinarius ferè octogenarius, poſt dies aliquos infirmitate decubuit, & ſacro Corpore dominico muniit ſe devotiſſimè, plenus bonis operibus, & fragrans virtutibus migravit ad Chri-

1322. ſtum anno Domini MCCCXXII. & Ypris in eccleſia B. Martini coram majori altari tumulatus cum nobiliſſimis exſequiis, præſentibus multis nobilibus, & toto clero Flandriæ aſſiſtente, univerſoque lugente populo tam juſti, tam ſtrenui & tam devoti principis patrocinio viduato. Certè meritò luget eccleſia tantæ devotionis orbata patrono. Juſtè plangit militia tam ſtrenuo & invictiſſimo duce privata. Viduæ lugent & orphani defenſore miſericordiſſimo deſtitui. Clamant pauperes & ululant, eò quòd tam munificum eleemoſynarum largitorem & munerum perdiderunt. Fuit enim profectò clypeus eccleſiæ, fortitudo militiæ, orphanorum & viduarum refugium, pauperum univerſorum commune ſubſidium, totiuſque devotionis & ſanctitatis norma, ſpeculum & exemplar.

Concertatio pro comitatu Flandriæ.

47. Illo tempore, videlicet in die B. Mathiæ, rex CAROLUS accepit in uxorem dominam MARIAM de *Lucembourgh* filiam bonæ memoriæ imperatoris HENRICI, ſororem regis Bohemiæ, & in Provino eam illa die ſibi cum ſolemnitate debita deſponſavit. Illic ſe præſentaverunt regi LUDOVICUS Nivernenſis & MATHÆUS de Lotharingia, de quibus ſuprà meminimus, ut facerent ſibi homagium de comitatu Flandriæ, quod uterque eorum aſſerebat ſibi pleno jure deberi: Ludovicus quidem, eò quòd cautum fuit in forma pacis factæ inter Francos & Flamingos, quòd licèt pater ſuus moreretur ante avũ ſuũ, ipſe nihilominus ſuccederet avo ſuo, ſicut patri proprio ſucceſſiſſet, & per iſtas conventiones petit avo ſuo ſuccedere; præcipuè cum Robertus heres antiquior, & domina de *Couchi* ſucceſſioni patris ſui renunciaverint pro pace jam dicta: Mathæus verò de Lotharingia dicebat: quòd & licèt illi duo juri ſuo renunciaverint, tamen uxor ſua Mathildis junior inter filias comitis Flandriæ defuncti, numquam juri ſucceſſionis ſuæ renunciavit; & ſic item uxoris ſuæ ſibi debetur, ut aſſeruit, Flandriæ comitatus. Iſtis ergo duobus comitatum Flandriæ petentibus, ROBERTUS Flandrenſis, completis exſequiis & diebus luctus patris ſui comitis defuncti, acceſſit ad regem Pariſius, petens ſimiliter recipi in homagium Flandriæ tamquam verus comes, eò quòd ipſe ſolus unicus erat heres. Hoc idem petebat dominus de S. Gonbano tamquam antiquior inter liberos comitis jam defuncti. Quibus omnibus rex aſſignavit diem Pariſius in octava S. Andreæ, ut ibidem comparerent perſonaliter, allegaretque quilibet per ſe, & fieret unicuique juſtitiæ complementum. Interea LUDOVICUS Nivernenſis ſupra modum à comitatibus Flandriæ dilectus, & ab ipſis in odium aliorum vocatus, venit ad Flandriam in illo medio, & in omnibus tamquam comes Flandriæ ſe gerebat, homagia & fidelitates recipiendo, bannitos introducendo, libertates conferendo, pacis fœdera cum vicinis ineundo, & alia faciendo quæ pertinent ad principatum; ſuper quibus tamen fuit increpatus poſtea, cum ad aſſignatam diem coram rege cum aliis compareret, & in emendam hujus fuit in caſtro de *Lovvre* aliquantulum in priſione detentus, ſed poſtea circa nativitatem Domini liberatus. Hoc tamen non obſtante, fuit eidem LUDOVICO adjudicatus comitatus Flandriæ per pares regni ſabbato ante Purificationem, & omnibus aliis abjudicatus, ſalvis aſſignamentis eorumdem: & fecit homagium regi Pariſius in craſtinum de Flandriæ comitatu.

48. Sic itaque LUDOVICUS ſucceſſit avo ſuo, & duorum comitatum, Flandrenſis ſcilicet & Nivernenſis, eſt comes effectus. Cùm igitur adjudicatus eſſet Ludovico comitatus Flandriæ, reverſus eſt ad Flandriam ſuam, recepitque ibidem fidelitates & homagia hominum, villarum, comitatuum, ut moris erat, & conſilio baronum & burgenſium Flandriæ tunc temporis ſe regebat. Ipſe autem adhuc juvenis annorum circiter duodeviginti, & liberalis exiſtens, acquieſcebat petitionibus multorum faciliter, & multa dabat ex innata liberalitate diverſis: & inter cetera petitioni avunculi ſui comitis Namurcenſis condeſcendens, dedit ſibi dominium aquæ in portu quæ Scluſa dicitur, quod prius non habebat; dominium tamen in villa Scluſæ ſuper terram pacificè poſſidebat: & hanc donationem confirmavit eidem per cartas ſigillis & teſtimoniis roboratas. Cùm autem hæc donatio illis de Brugis & de Dam nota fieret, turbati fuerunt vehementer, & petierunt hanc donationem, tamquam tacita veritate impetratam, & in ipſorum grave præjudicium, revocari. Nam prædictum aquæ dominium pertinebat ad balliviam de Dammo, quæ dividi nec poterat nec debebat, ut dicebant, lege ſua ſalva, quam comes juraverat ſe inviolabiliter ſervaturum; & ſic dominus comes non poterat, ut allegabant, illud alteri dare, & ab ipſis dividere in præjudicium eorumdem. Brugenſes etiam allegabant, quòd hæc donatio erat præjudicialis toti patriæ, & ſpecialiter villæ Brugenſi, quia poſſet contingere futuro tempore, quòd eſſet diſſentio inter illum qui erit dominus de Scluſa, & comitem Flandriæ: & tunc dominus de Scluſa, ſi haberet dominium aquæ, poſſet impedire quod naves mercatorum non procederent verſus Dam & Brugas; quod tamen modò non poteſt, in grave præjudicium eorumdem. Allegabant etiam Brugenſes, quòd illi de Scluſa injuriabant eis, tenendo pondus & ducendo marchandias, quod facere non debebant. Comes autem Namurcenſis allegabat in contrarium, dicendo quòd donum ſibi datum teneret, poſſideret & defenderet etiam cum corpore ſuo, ſi oporteret. Brugenſes autem hoc advertentes, indignati

De Ludovico comite.

Digitized by Google

ſunt, & ad invicem colloquentes dicebant: Si A ſic diſſimulaverimus, ſubjiciemur & deſtruemur: exeamus ergo, & villam de Scluſa cum habitatoribus deſtruamus. Quod conſilium innotuit comiti Flandriæ, & in ipſa nocte venit Brugas de Curtraco, ut impediret egreſſum eorumdem. Sed non ſic impediti potuerunt Brugenſes, quin exirent in craſtinū cum armatorum grandi multitudine, comite Flandriæ cū ipſis procedente, non in intentione pugnandi, ſed pacificandi. Et cùm primi eorum appropinquarent villæ de Scluſa, ſtatim comes Namurcenſis, priuſquam Brugenſes tentoria figerent, villam exivit intrepidus cum ſibi aſſociatis militibus & armatis viris bellicoſis, & impetum faciens in Brugenſes fortem & horribilem, occidit aliquos ex eis, ſpecialiter vexilla gerentes, & vi armorum compulit eos retrocedere, eò quòd tantum impetum non potuerunt ſuſtinere. Interim dum iſte inſultus fieret, convenerunt Brugenſes, & coadunati ſunt poſtremi cum prioribus, & fugam abhorrentes, alios invaſerunt viriliter & impetuosè; quod intuentes populares qui cum comite Namurcenſi ierant ad prælium, fortitudinem videlicet & reſiſtentiam Brugenſium, terga verterunt & fugerunt. Itaque aliqui ex eis præ nimio terrore in mari ſe præcipitabant. Iſtis itaque fugientibus, animati Brugenſes irruerunt in alios, & multos ex eis qui fugere non noverant, ceciderunt. Sic ibi ceciderunt Florentius de *Borſelle*, Simon de *Brugedam*, Johannes *Barnages* milites & alii circiter xx. Comes autem Namurcenſis, protegente cum comite Flandriæ, captus fuit, & Brugis ſub cuſtodia Brugenſi in priſione detentus. Et dum hæc agerentur, villa de Scluſa deprædatur, comburitur, & omnino deletur: nec potuit hæc prohibere comes Flandriæ, licèt præſens eſſet, & ad hoc efficaciter conaretur. Hoc autem bellum commiſſum eſt anno Domini MCCCXXIIII. circa feſtum B. Johannis Baptiſtæ.

Conflictus de Scluſa.

1324.

49. Tenebant igitur Brugenſes captivum ſub firma cuſtodia comitem Namurcenſem, nec volebant eum liberare ad preces cujuſcumque, niſi primitus quicquid deliquerant indulgeretur eis, & cum hoc haberent omnes petitiones ſuas, quas habebant contra comitem Namurcenſem ratione villæ de Scluſa, roboratas integraliter & confirmatas: multa parlamenta fiebant illo tempore ſuper hoc, ſed nihil proficiebant ad liberationem comitis memorati. Comes verò Namurcenſis, cauteloſus homo, circumſpectus & aſtutus, necnon audaciſſimus, videns ſe ſic captivatum & teneri ſub ſecura cuſtodia, incœpit tædio affici ſuper eo quod amici ejus ſuam liberationem procurare taliter differebant, & primùm cogitabat quo modo ſibi poſſet cautum & latentem exitum procurare: qui adjutorio Johannis de Spina militis nocte quadam, cuſtodibus ſuis ludo talorum & evacuationi ſcyphorum vacantibus, fingens fluxum ventris, demiſit ſe per foramen quoddam factum in ſolario neceſſario-

Comes Namurcenſis è carcere fugit.

cum in domo prædicti Johannis de Spina, & equo inſiliens feſtinanter aufugit, dicto Johanne de Spina ipſum ducente atque comitante: & ſic liberatus clandeſtinè à captivitate Brugenſi circa feſtum S. Michaëlis, comes jam dictus viſitavit B. Virginem in Bolonia, profectuſque eſt inde in terram ſui comitatus Namurcenſis, & manſit ibidem.

50. Comes autē Flandriæ videns ſe ſumtuoſum in expenſis ultra quàm reditus ſui ſe poſſent extendere, procuravit ſibi quædam donaria promiſſa per villas & caſtellanias Flandriæ, pro quibus recipiendis conſtituit receptorem ſuum, & ipſe licentiatis univerſis conſiliariis ſuis militibus, burgenſibus & clericis, necnon aliis univerſis Flandrenſibus, quos in famulos & familiares receperat, acceſſit verſus comitatum Nivernenſem, abbate Virgiliacenſi ſolo conſiliario ſuo ipſum comitante, dominumque de Aſpero-monte reliquit loco ſui Flandriæ gubernatorem. Dum itaque comes receſſit à Flandria, & comiti promiſſa donaria ſcabini & curatores popularibus imponerent ratas ſuas ad exhibendam pecuniam Flandriæ receptori, exiit murmur permaximus inter populares, quòd ſcabini & curatores caſtellaniarum majores ſummas pecuniarum eis imponerent in duplo quàm eſſent ſummæ promiſſæ comiti generosè. Et cùm hæc credebantur quòd inæquabiliter imponebantur eis, non pro quantitate divitiarum, ſed pro voluntate imponentium; & ſic dicebant ſe injuriosè gravari. Et rebellavit populus contra curatores, ſcabinos & dominos in territoriis Brugenſi, Furnenſi, Bergenſi & alibi; & facientes capitaneos in ſingulis caſtellaniis, incedebant per turmas contumaces, & captivabant omnes prædictos curatores, ſcabinos, & dominos, & impoſitores ſummarum prædictarum, fugientiumque domos illico deſtruebant: tantuſque & tam periculoſus factus eſt tumultus, quòd talis à ſæculis non eſt auditus, & qui vidit hæc, ſcripſit ea fideliter, perhibendo teſtimonium veritati; nec potuit hunc ſedare tumultum dominus de Aſpero-monte cum adjutorio trium villarum Flandriæ, licèt ad hoc plurimùm laboraret.

Rebellio Brugenſium, Furnenſium & Bergenſium.

Nota.

51. Comes autem hæc audiens, reverſus eſt ad Flandriam circa feſtum purificationis B. Mariæ, adducens ſecum abbatem Virgiliacenſem conſiliarium ſuum; qui receptâ pecuniâ, hunc ſedavit fiducialiter tumultum, per hunc modum, quòd omnes conjurationes ceſſarent, & de cetero nihil talium attentarent; & per hoc quicquid fecerant, occidendo, deſtruendo, inobediendo, conſpirando, indulgebatur eiſdem. Et quicumque fuerant hujus tumultus incentores, in pernicioſum exemplum poſteris fuerunt honorati, & ſuper alios elevati. Juraverunt tamen omnes hanc obſervare concordiam, & ſi aliquis vel aliqui ipſam auſu temerario infringerent, in talem vel contra tales tota patria inſurgeret in adjutorium comitis, & ipſos gravi animadverſione punirent. Quo facto, comes iterato receſſit à Flan-

Sedatur.

dria, cum abbate prædicto, cujus omnino innitebatur conſilio in ſcandalum & deſpicientiam plurimorum; [redacted] profectus eſt verſus comitatum Nivernenſem circa octavas beatorum
1324. Petri & Pauli apoſtolorum anno MCCCXXIIII. relinquens loco ſui gubernatorem Flandriæ dominum de Axella.

51. Sed quòd impunita temeritas audaciam tribuat delinquendi, patuit in hoc impunitatis negotio: nam hæc concordia modico duravit tempore, dum acceptâ ex impunitate audaciâ, populares jam dicti multò pejora *Brevi ſopita acrius inſurgitur.* prioribus non ſunt veriti attentare. Primò illi de *Nort-Vrien*, quorum capitaneus erat Sigerus Johannis ex una parte, & Lambertus *Bonin* ex altera; qui congregati in unum, conceperunt intra ſe non eſſe bonum nobiles inter ipſos manſiones habere fortes, & cum eis habitare, ne fortè futuro tempore memores injuriarum ſibi illatarum contra eos inſurgerent in vindictam. Qui populares, non obſtante juramento quod fecerant de pace ſervanda, inceperunt denuò manſiones nobilium frangere, bona ipſorum rapere, ac perſonis eorum graviter adverſari, nullam ad hoc faciendum novam occaſionem habentes, niſi quòd libidine dominandi, voluntateque ſua pro ratione utentes, hæc mala & multò majora, ut patebit inferiùs, commiſerunt. Dum itaque hæc fiebant, comes reverſus eſt ad Flandriam, relicto abbate ſuo Pariſius, ut dicebatur. Et primò venit Curtraci, ſtans ibidem à remotis in nativitate Domini, magnas & graves inferens minas his qui talia facere contra pacis inita fœdera præſumſerunt. Nec proficiebant parlamenta, quæ fiebant illò pro concordia obtinenda, impedientibus hoc illis nobilibus exiſtentibus cum comite, quos dicti populares, ut prædicitur, devaſtabant. Videntes itaque dicti populares, quòd comes lentè procederet, & paucos auxiliarios haberet, cœperunt contemnere, & audaciores effecti, appoſuerunt ignem in domibus nobilium qui remanſerant, quod tamen uſque ad hæc tempora facere nullatenus præſumſerunt. Tunc comes & ſui videntes quòd dicti populares conſtruebant incendia per terram ſuam, magis indignati ſunt, & ad judicandum hujuſcemodi exceſſum acriùs animati, poſuerunt munitiones in villa de *Ardenborg* valde fortem, & in villa de *Ghiſtella* ſimiliter munire volentes, miſerunt ibi pro capitaneo dominum Jacobum de Bergis militem valde probum, qui auxilio eorum de Weſtuictſtrata tunc adhærentium comiti, illam regionem defendere proponebat. Interim exibant milites cum armatorum multitudine non magna de villa Gandenſi, ubi comes erat frequenter, domos popularium incendio, & quotquot inveniebant ex illis vel perimendo, vel in captivitatem ducendo: & quos ſic vel in bello actuali, vel extra bellum captivos abduxerant, vel decapitabant eos, vel abſque redemtione aliqua ſupra rotarum altitudinem elevabant. Comes tamen non exibat villam Gandenſem, niſi quòd

A de Gandavo ibat quandoque Ypris, & revertebatur Gandavum, ſuccurſum armatorum nobilium qui lentè veniebant ad ipſum, cum tædio expectando. Sed populares videntes hanc vindictam in ſuos fieri, puta decapitationis & rotationis, dixerunt intra ſe, niſi, inquiunt, viriliter reſiſtamus, omnes conſimiliter puniemur. Jam enim in exemplari vidimus qua morte privari ab his dominis debeamus. Agamus viriliter, & tantæ tyrannidi reſiſtamus. Tunc Lambertus *Bonin* capitaneus prædictus cum ſuis & cum Ceſtorienſibus obſedit villam de *Ardenborg*, coram qua multi popularium ceciderunt occiſi, perluſtrans viciniam adja-
B centem; & Sigerus Johannis cum ſuis complicibus aggreſſus eſt illos de Ghiſtella. Qui contra ipſum villam exeunt, ſuccubuerunt, communi populo prodente majores: & tunc ceſſit in vulgare proverbium, quòd non eſt ſecurum lupos cum lupis capere, & ipſorum amminiculo ſuos complices ſubjugare. Ceciderunt ibidem XV. viri fortes & animoſi, & totidem animati fugerunt ad munitionem: qui ſequenti die reddiderunt ſe captos Sigero Johannis, & ducti ſunt Brugis in cuſtodia reſervandi. Inter quos capti ſunt dominus Jacobus de Bergis prædictus capitaneus lethaliter vul-
C neratus. Populus autem continuò converſus eſt cum populo, & ſimul jurantes, unus populus ſunt effecti. Et tunc liquidò patuit, quòd illi de villa Brugenſi favebant his popularibus, & eorum conſilio dicti populares omnia faciebant: nam cum eis ibant quoad omnia quæ fecerant, & adhuc facerent, aut facturi eſſent, firmiter conjurati contra pacis fœdera perjurium incurrere non verentes. Poſt hanc victoriam animoſus effectus Sigerus Johannis, de conſilio Brugenſium conatus eſt ſibi ſubjugare totam occidentalem Flandriam: quod &
D fecit in modico temporis ſpatio, prout fortunatus rerum eventus poſtea demonſtrabit.

52. Fuit in diebus illis quidam magnæ reputationis in villa Brugenſi Nicolaus *Zaonekin*, *Rebelles occidentalem Flandriam ſubjugare tentant.* qui in primo tumultu capitaneus fuerat territorii Furnenſis & totius terræ occidentalis, oriundus de territorio Furnenſi; expulſus tamen de dicto territorio poſt inita cum comite pacis fœdera per inimicorum ſuorum potentiam, quoad particularem guerram, quæ communitatem popularium non tangebat. Hic cùm eſſet oppidanus Brugenſis effec-
E tus, videns & conſiderans quòd Brugenſes & illi de Brugenſi territorio volebant terminos ſuos egredi, & occidentalem ſibi ſubjugare Flandriam, aſſociavit ſe Sigero Johannis, promittens ſibi firmiter quòd ejus favore & adjutorio faciliter obtineret intentum, & ſic ſperabat adjutorio illorum Brugenſium, inimicos ſuos ſibi ſubjicere, & ut priùs fecerat, in tota patria dominari. Qui admiſſus eſt ad illud proſequendum negotium, & Sigero in adjutorio ſociatus. Venerunt igitur Sigerus, & Joannes, & N. *Zaonekin* & ipſi pedes cum magna peditum armatorum multitudine ad villam de Novo-portu, approbando quicquid

ipſi fecerant, & quòd adhuc facere intende- A bant. Deinde venerunt ad villam Furnenſem, quam ſine reſiſtentia poſſederunt, eamque ſibi cum toto territorio aſtrinxerunt protinus per juramenta: nam populares illius territorii Nicolaum *Zannekin* dejectum & expulſum doluerunt, & nunc in manu valida redeuntem, tamquam angelum Domini receperunt, plus in eo confidentes, & pro ipſius imperio facientes, quàm pro alterius domini dominio cujuſcumque; nam reſpectu ipſius, nec regem nec comitem reputabant. Audiens hæc dominus ROBERTUS Flandrenſis prædictus, qui tunc cum ccc. loricatis ſtabat in ſervitio comitis, acceptâ licentiâ venit ad villam ſuam de Bergis, ordinans ibidem & diſponens quomodo poſſet iis B reſiſtere popularibus, ne ulteriùs procederent, & ne ſuum populum ſibi ſicut & alium ſubjugarent: & his cupiebat, ut videbatur, cum magno conatu reſiſtere, non ſolùm propter tuitionem terræ ſuæ ſibi in aſſignamentum traditæ, ſed etiam propter aliqua verba ſibi dicta, dum nuper eſſet in comitiva comitis, quæ ſonare videbantur, quòd ipſe cum popularibus ſentiebat: nam hanc labem ipſius ſiniſtrè ab ipſo viriliter amovere cupiens, parabat ſe ad reſiſtendum eis cum omni adjutorio quod poterat parare.

54. Igitur Sigerus Johannis & *Clais Zannekin* volventes totum ſibi populum Flandriæ aſtringere juramento, & ipſorum ſubjicere C dominio, proceſſerunt verſus Dumkerkam, & approximantes fecerunt tres acies ordinatas in littore maris ſuper arenam, paulatim ne fatigarentur euntes. In harum acie prima fuit Sigerus cum populo ſuo de *Vueſtnrien* magna virorum armatorum multitudine. In ſecunda *Clais de Zannekin* præerat ducens Furnenſes cum aliis de territorio bellatores. Et in tertia fuerunt illi de Novo-portu cum ſuo capitaneo virorum bellatorum fortium multitudo. Hi omnes ad pugnandum intrepidi continuè procedebant. Sciebant enim ex adverſo non eſſe nobiles, qui poſſent eis reſiſtere, D & populares ſperabant ſe firmiter ſibi velle protinus adhærere. Interea dominus ROBERTUS Flandrenſis cum armatorum nobilium parva multitudine, & peditum pigri & involuntaria quantitate proceſſit ad villam ſuam Dumkerke, ut prædictis reſiſteret, ſi utcumque poſſet; erat enim audax & animoſus valde: ſed, proh dolor! deficiebant ſibi pugnatores fideles in adjutorium, quia in popularium inſtabilitate proditoria confidere non audebat: præmiſitque aliquos equites ad explorandum adverſariorum exercitum ſummo dilu- E culo, præmiſeratque alios in præcedenti ſero, qui ſex ex popularibus prope *Zentete* occiderunt, & referentes ipſorum multitudinem atque ferocitatem, nullo modo conſulebant, quod cum tam pauci eis occurreret; tum quia omnes erant ignobiles & ruſtici conſpirati, & non decebat tam nobilem principem cum ruſticis inire certamen; tum etiam quia in ſuis popularibus confidere non debebat.

Conflictus Dumkerkenſis.

A Ipſe nihilominus mori magis volens quàm retrocedere omnino, eiſdem occurrere nitebatur. Sed prudentes milites ſibi aſſiſtentes abduxerunt eum per frænum quaſi violenter extra villam, & ſic retrocedentes ſalvaverunt ſe equites univerſi: populares autem qui cum ipſis venerant, hæc videntes, gaviſi ſunt, & protinus aliis popularibus firmiter ſe fide & juramento adſtrinxerunt. Hanc audiens victoriam popularium tota occidentalis vicinia, ſtatim venerunt ad eos univerſi, ſe aſtringendo eis firmiter juramento & ſic non erat neceſſe quòd ulteriùs procederet Siagrius Johannis: ſic ordinatis in villa Bergenſi & alibi capitaneis & cuſtodibus paſſuum, ad propria remeavit. Subjugavit tamen ſibi poſtea infra B breve ſpatium Toraltum, *Roelers*, & Corteracum cum toto territorio adjacente: & *Clais Zannekin* recepto fidelitatis ſacramento in Caſſeto ab illis de territorio Caſletenſi, & ab illis de Balliolo & ejuſdem territorio, ordinatiſque capitaneis & decurionibus inter eos, proceſſit verſus Ypram, ut Yprenſes qui firmiter cum comite perſiſtere propoſuerant, expugnaret. Et manſit aliquibus diebus in villa de *Popreinges*, nolens ulteriùs procedere, donec à Brugenſibus aliud reciperet in mandatis: eorum etenim nutu omnia faciebat. Interim dum hæc fiebant, comburebantur manſiones nobilium & eis adhærentium, & de- C prædabantur poſſeſſiones eorum in hac occidentali Flandria, de qua loquimur in hac parte, nec parcebant alicui talium ſe abſentantium; quin potiùs maneria domini Roberti Flandrenſis in Dumkerka & in Caſleto, poſtquam ea deprædaverant, igne appoſito totaliter concremarunt.

55. Tunc temporis quidam capitaneus de *Prien* vocatus *Wouter Ratgher* exivit de territorio Brugenſi verſus Quatuor officia, cum quingentis circiter viris armatis, ut populum de Quatuor officiis, qui ſunt de caſtellania & dominio Gandenſi, ſibi ſubjugaret; & perve- D nit uſque ad villam de *Aſſenede* in manu valida, licèt modico tempore manſit illuc. Nam audientes viri Gandenſes præſumtionem illius capitanei, qua terminos eorum eſt arroganter ingreſſus, continuò congregati unà cum comite Flandriæ, qui cum ipſis erat, occurrerunt illi in villa de *Haſſenede* prædicta circa noctis crepuſculum, & ordinatis ex adverſo aciebus, fugit ille capitaneus, & ſui fugiunt, aliquibus interemtis, paucis tamen propter tenebroſam noctem quæ ocius ſupervenit. Et ſic fugato Waltero *Ratgher* cum ſuis verſus *Arden-* E *berg*, quieverunt victores comes & Gandenſes in illa nocte in *Haſſenede*, diſponentes firmiter fugientes inſequi in craſtinum, & obſeſſos in *Ardenberg* cum ſua fortitudine ab obſidentibus liberare. Quod ſi feciſſent, ſtatum comitis & honorem patriæ, quæ nunc confuſa ſunt omnia, conſervaſſent. Nam, heu! quidam puſillanimes, ne dicamus peſſimi proditores, fecerunt comitem & Gandenſes retrocedere unde venerant in craſtinum valde mane, & mox

Fuga Walteri Ratgheri [illegible]

incœperunt de pace facienda tractare: quæ tamen non debuit dici pax, nec fuit, eò quòd non duravit.

Pacis forma proponitur.

56. Conventum etenim fuit poſtea poſt paucos dies in quamdam formam pacis, Gandenſibus hoc procurantibus; ſub hac forma, quòd omnia quæ forefacta fuerant contra dominum comitem occidendo, comburendo, deſtruendo, ſpoliando, vel etiam contra comitatem per ſcabinos & nobiles, dirigerentur & emendarentur ad dictum villæ Gandenſis, Yprenſis & domini Roberti Flandrenſis, ſalvâ vitâ uniuſcujuſque, membris & patriâ, quo compromiſſo utrimque ſigillato, retraxerunt ſe populares ad domos proprias univerſi, & obſidiones & caſtra quæ metati fuerant, circa dominicam in paſſione Domini dimiſerunt, & quieverunt ab illo die uſque ad ſequens feſtum S. Barnabæ apoſtoli, quod fuit anno Domini

1325. MCCCXXV. Interim verò per dominum ROBERTUM Flandrenſem & villas jam dictas tractabatur de forma pacis, & inquirebatur de forefactis utrobique, ut juſtiùs emendarentur commiſſa. Sed populares ſemper inſequebantur arbitros prædictos in multitudine armata Furnis & alibi, & cum verbis contumelioſis quærebatur optimè intentum, ſpecialiter ſuper correctione cujuſdam homicidii ſuper mare perpetrati per quoſdam nobiles ſuper inimicis ſuis; quod factum ipſi populares retorquebant in gravamen communitatis commiſſum, & volebant quòd ſimpliciter corrigeretur ad voluntatem eorum. Fuit igitur dies aſſignata in monaſterio de Dunis ad diem S. Barnabæ apoſtoli, ut pacificè ibidem ſine armis convenirent partes coram arbitris, & ad inquirendum de dicto homicidio, utrum ſcilicet commiſſum fuit contra communitatem directè, vel contra eorum inimicos capitales, ad quam diem populares [illegible] tanta venerunt multitudine, videlicet Sigerus Johannis cum ſuis, *Colin Zannekin* cum ſuis, ac plures alii, omnes armati; quod arbitri hoc audientes, non fuerunt auſi comparere ad aſſignatam diem: nam videbatur quòd eis incipiebant iterum inſanire populares, & verum erat. Nam & ipſi magnam multitudinem congregabant hominum.

57. Illo tempore comes Flandriæ LUDOVICUS exiſtens Ypris, & audiens quòd populares congregabant ſe, & quòd in fortitudine illorum de Brugis villas ſuas & gentem ſibi jure dominii ſubditam paſſim denuo occupabant, primò Furnis, poſtmodum in Curtraco & alibi, acceptis ſecum quadringentis armatis nobilibus vel circiter, exivit villam Yprenſem, & perrexit Curtracum, ut illum ſibi conſervaret paſſum. Jamque præmiſerant illi de Brugis ibidem VI. viros de ſuis ad occupandam villam Curtracenſem pro popularibus, qui ſex adveniente comite capti fuerunt, & in priſionem detenti. Fuitque comes ibidem pacificè receptus; & intraverunt omnes cum eo, tamquam cum domino ſuo, cum quo volebant vivere atque mori; fictè tamen, ut

A poſtea patuit evidenter. Audientes verò Brugenſes ſuos quos præmiſerant fore captos per comitem, miſerunt quinque millia hominum electorum verſus Curtracum, ut villam deſtruerent, vel ut ſuos à captivitate liberarent. Quod advertens comes & ſui, videlicet quòd illi de Brugis venirent in fortitudine contumaci, habuerunt inter ſe conſilium, quòd partem villæ non firmatam, quæ eſt ab Aquilonari parte ultra Liſam, comburerent, & reliquam partem ſibi ad reſiſtendum Brugenſibus cum adjutorio pontis & fluvii conſervarent: & in hoc, ut dicitur, incolæ Curtracenſes fatis conſenſerunt.

B Dum igitur ignis eſſet appoſitus ab Aquilonari parte villæ Curtracenſis prædicta, vento valido ab Aquilone veniente, & magna ſiccitate aëris regnante, incepit incendium eſſe adeo validum, quod vento agitante accenſæ ſunt domus ultra fluvium, [illegible] magnæ deſolationis [illegible] doloris augmentum. Nam habitatores villæ illius ſuum exterminium oculis lamentabilibus intuentes, incœperunt contra comitem indignari & iraſci. Comes erat tunc temporis cum ſuis in vico magno in villæ medio armatus in equis;

C & conſiderans tumultum populi & ignis vehementiam approximantem, fecit priſiones ſuos de Brugis in curru ponere, proponens eos abducere, & villam exire. Timebat enim ſibi & ſuis ab infortunio quod evenit. Cùmque aſpiceret populus Curtracenſis comitem & ſuos velle recedere, & ſeipſos gravi aduſtione fore crematos, per eoſdem grandi clamore & graviori armorum aggreſſu irruerunt in comitem & in ſuos, in quos, proh dolor! tam virorum quàm mulierum tanta deſævit inſania, quòd omnibus quæ poſſidebant igne deditis & derelictis, in hoc ſolum putabant ſe felices, ſi poſſent occidere fugientes. Illic mu-

D lieres ſui ſexus immemores, equos & milites trucidabant, projicientes per feneſtras domorum quælibet impedimenta, ne procederent equites & tranſirent. Illic ad clamorem validum & ad campanæ ſonum ex omni parte viri confluunt tamquam furibundi, & atrociter inſurgentes in equites, multos gladio peremerunt. Captus fuit comes illæſus, & ſex cum eo milites & vaſſili, & in cuſtodia uſque in craſtinum reſervati. Comes Namurcenſis cum quibuſdam aliis per portam Inſulenſem evaſit aliquantulum vulneratus. Tunc temporis R. Flandrenſis erat in buſco de Niepa, & de nepote ſuo comite Flandriæ malè

Comes Flandrenſis captus Brugas abducitur.

E contentabatur, eò quòd ſibi inſidiæ poſitæ fuerant, ut dicebat. Hoc facto advenit exercitus Brugenſium Curtraci, & ſtatim comes eſt eis traditus cum aliis militibus & vaſſallis ſecum captivatis: qui comitem imponentes equo parvo, fecerunt eum duci Brugis, ubi firmiter & ſtrictiſſimè detinetur. Sed cùm deberet recedere, rogavit eos voce lacrymoſa, ut illos qui cum ipſo capti fuerant ſecum duci facerent, & morti non exponerent. Nihil tamen captis profuerunt preces comitis, immo ſtatim ſunt inhumanè extra priſionem

ejecti unus poſt alium, & continuò per populares expectantes deforis fruſtatim lacerari, & membratim diviſi. Et hæc inhumanitas plus gravavit comitem, & majorem ſibi diſplicentiam intulit, quàm quidquid ſibi infortunii acciderat aliunde. Nam ibidem magiſter ſuus qui ſecum fuerat ab infantia ſua, dominus R. de *Zacuſlachte* miles valde prudens, dominus Johannes de *Verrieres* caſtellanus de *Rupelmonde*, & Balduinus de Sigeri-capella milites, & quidam alii ad cumulum doloris comitis perierunt, licèt propter dominum Johannem de Flandria & dominum de Nivela conſanguineos ſuos, qui in conflictu fuerant occiſi cum aliis multis nobilibus & vaſſallis non modicum poterat contriſtari. Dum igitur iſte rumor invaleſceret, *Clais de Zannekin* qui Furnenſes congregaverat, pervenit verſus Ypram, ut eam occuparet: quod audientes majores de Ypris, ſuamque communitatem timentes, fugerunt extra Flandriam, & reliqui Yprenſes receperunt *Clais Zannekin* pacificè, & Brugenſes ſimiliter, & juraverunt ipſis, depoſueruntque portas ſuas, & ſuburbia foſſatis & portis muniverunt.

58. Poſt hæc Brugenſes vocaverunt dominum R. Flandrenſem, & fecerunt eum gardianum Flandriæ, ut per eum, de conſilio tamen Brugenſium, Flandria regeretur. Ad quos miſit rex Franciæ ſolemnes nuncios conſiliarios ſuos ad tractandum de pace terræ, & comitis liberatione; qui nihil profecerunt. Volebant enim Brugenſes primò ſibi ſubjugare totam Flandriam priuſquam de pace & comitis liberatione tractarent. Parabant igitur exercitum ad invadendum villam Gandenſem cum adjacenti caſtellania, & manſerunt aliquantulum in villa de Doenſe & circa cum exercitu copioſo, explorando atque tractando quomodo Gandenſes melius invaderent atque compellerent ad jurandum cum eis. Gandenſibus enim nullo modo volebant conſentire Brugenſes, niſi priùs comitem ſuum quem tenebant captivum, liberarent. Et quia Brugenſes antequam ultrà procederent, ſperabant faciliter obtinere villam de *Audenarde*, eò quòd caſtellum de *Petinghem* jam habebant, miſerunt ibi partem exercitus ſui, domino R. Flandriæ eos ducente: ſed videntes ſtatim quòd ibidem nihil proficere poterant, eò quòd villa fortis erat & bene munita, reverſi ſunt ad ſuos, & dominus R. verſus caſtellum perrexit. Interim dum pars exercitus de Brugis abſceſſerat verſus *Audenarde*, innotuit hoc Gandenſibus; & exeuntes Gandenſes xx. millia hominum electorum extra villam ſuam, dixerunt ad invicem: Vadamus in manu forti, & occidamus hos omnes, qui ad obſidendam munitionem noſtram advenium: ſunt enim diviſi, & noſtræ multitudini reſiſtere non valebunt. Perjuri ſunt, & ſuo naturali domino graviter injuriantur, quem tenent captivum. Regi ſuperiori noſtro non deferunt, eccleſias & perſonas eccleſiaſticas deprimunt, nec Deum timent, nec homines

A reverentur. Vadamus ergo viriliter, & injuriam noſtri principis atque noſtram unanimiter vindicemus. Et perrexerunt ſummo diluculo die Lunæ ante feſtum Magdalenæ anno Domini MCCCXXVI. proponentes eos in ſolis ortu adhuc inermes & in lectis ſuis invenire, 1326.
& ſic eos ſine reſiſtentia ſuperare. Non tamen, ut Gandenſes propoſuerunt, evenit. Prælium Doenſe.
Tranſeuntibus enim ipſis per villam de Nivella, & aliquantulum pauſantibus, mulier quædam indicavit adventum eorum Brugenſibus, ne perirent ſubreptivè & inermes: &
B ipſi præparantes ſe occurrerunt aliquantulum Gandenſibus, qui populum ſuum diviſerant in tres acies ordinatas. Occurrens ergo acies prima Gandenſis Brugenſibus multos ex eis occidit, & retrocedere fecit uſque in villam de *Doenſe*, & inſequentes eos Gandenſes, & ſpecialiter Willelmus *Wedemare* capitaneus Gandenſis homo fortis ut gigas & animoſus valde cum ſibi aſſociatis villam obtinuiſſent continuò, & victores remanſiſſent, niſi quòd ex inſperato ſupervenit exercitus, qui fuit ante *Audenarde*, virorum intrepida multitudo, quæ reſtitit Gandenſibus animoſè. Tantum enim
C impetum fecerunt in Gandenſes in primo conſpectu, quòd dictum Willelmum *Wedemare* capitaneum horribiliter pugnantem cum ſibi aſſociatis occiderunt: quod intuentes reliqui Gandenſes, terga verterunt & fugerunt, & remanſerunt ibidem ex utraque parte multi occiſi & lethaliter vulnerati. Plures tamen ibi perierunt de Gandavo tam gladio quàm calore & ſitis anguſtia in fugiendo. Poſt hæc obſederunt villam Gandenſem dominus R. Flandrenſis cum popularibus: ſed nunciis interveniencibus ex parte regis Franciæ, concordatum fuit, quòd villa Gandenſis & *Ardenborg* jurarent cum Brugenſibus, & comes
D liberaretur extra priſionem infra quindenam; & interim de modo liberationis ejus communiter tractaretur: & ſic omnes receſſerunt ad propria, pacem habere credentes. Non tamen fuit pax, quia Brugenſes per quamcumque viam liberare comitem noluerunt, & Gandenſes nullo modo eis volebant aſſentire, niſi priùs comite liberato: immo ejecerunt extra villam ſuam ferè omnes textores, propter quamdam proditionem quam fecerant, & quia dicebantur eſſe favorabiles Brugenſibus, & cum ipſis confœderati. Tunc ſuccrevit
E magis diffidium quàm hactenus fuit inter ipſos. Congregavit namque R. Flandrenſis omnes populares poſt Auguſtum ad obſidendum Gandavum.

59. Illo tempore comes Namurcenſis receperat ſe in Gandavo cum multis armatis, qui erat inimicus capitalis Brugenſium, & R. Flandrenſis nepos ejus exiſtens ipſius amore non languebat. Volens autem comes Namurcenſis ampliare potentiam ſuam & civium Gandenſium contra R. nepotem ſuum, perrexit ad villas ultra Scaldam ſitas, ut eas ſibi fidelitatis fœdere copularet, & primò villam de *Audenarde* acquiſivit ſibi, & munivit eam

viris bellicoſis. Deinde credens pacificum habere ingreſſum in villam de Grardimonte; quemadmodum ſibi per eos fuerat intimatum, acceſſit illuc, præmittens familiam cum ſaumariis, & officiales domus ſuæ, quos ipſe cum ſuis nobilibus ſequebatur. Sed illi de Geraudimonte proditione pleni ſuſtinebant pacificè quòd intrarent multi. Hoc enim ſolum præſtolabantur quòd intraret comes Namurcenſis, ut continuò demiſſis portis colaticiis ipſum occiderent vel tenerent. Sed exploratores ſupra portam poſiti, plenam notitiam comitis non habentes, videntes quòd multi & cum magno apparatu jam intraverant, dimiſerunt portas ſuas, comite adhuc deforis exiſtente, & fuerunt omnes capti vel occiſi qui portam intraverant, niſi quòd aliqui fugerunt ad monaſterium, & per muros nudi & inermes evaſerunt. Comes verò hæc videns, attonitus retroceſſit, & in Gandavo ſe recepit. Ad cujus ingreſſum invaluit furioſus clamor contra textores qui remanſerant, eò quòd credebantur huic proditioni conſenſiſſe; fueruntque ex eis aliqui occiſi, & ferè tria millia tam iſta vice quàm alia de villa fugerunt, & Brugenſibus ſe ſociaverunt.

Gandavũ & Aldenardam obſident populares.

60. Hoc itaque facto, congregaverunt ſe denuo populares, & villam Gandenſem, & villam de *Audenarde* ſimiliter & ſimul obſiderunt, affectantes plurimum quòd exirent Gandenſes cum comite Namurcenſi contra ipſos ad pugnam: ſed timentes proditionem intrinſecam Gandenſes, & ſuccurſum regium expectantes, communiter exire nolebant, licèt plerique exirent frequenter ad exercitium, quemadmodum in obſidionibus fieri conſuevit. Obſidebat itaque R. Flandrenſis cum occidentali Flandria & Brugenſibus villam de *Audenarde*; & Walterius *Ratgher* cum Ceſturienſibus & cum Quatuor officiis, atque terra de *Waes* Gandavum obſidebat, jacentes prope Longum-pontem, maneria civium Gandenſium extra villam exiſtentia comburentes, adjacentemque patriam devaſtantes, ad quos iterum venerunt nuncii regales pro comitis liberatione; ſed non fuerunt exauditi, immo vacui receſſerunt. Cùmque inſpicerent populares, quòd nihil proficere poterant in dictarum obſidione villarum, & quòd frigus hiemale eos urgebat, recedebant paulatim. Itaque finaliter capitanei reperientes ſe ſine populo, retrocedere ſunt compulſi; recepitque ſe R. Flandrenſis Brugis, & Walterius *Ratgher* cum ſuis de *Ceſturie* remanſit in Eclo, & ibidem caſtrametatus eſt, ne omnino fugere videretur.

61. Gandenſes autem hanc diviſionem popularium intuentes, exibant undique, & vicinos ſuos qui cum popularibus juraverant, ſibi iterum attraxerunt, videlicet illos de ultra Scaldam, excepto Geraudimonte, illos de inter Scaldam & Liſiam, illos de Quatuor officiis & de *Waës*; & cum eis fœdus amicitiæ reformaverunt, comite Namurcenſi infra Gandavum ſemper ſe tenente. Sed hoc non fecerunt ſine gravi periculo & conflictibus bellicoſis. Nam dum Sigerus de Curtraco & Hector *Vilain* duces Gandenſium poſt comitem Namurcenſem, dictas ſibi acquirerent terras, venerunt inter Audenardam & Curtracum cum aliquibus armatis equitibus ſibi in adjutorium ſociatis, videruntque ex adverſo circiter octingentos viros de popularibus bellatores electos, qui contra Gandenſes dictam contractam ſervabant; quos cùm inſpicerent dicti ductores Gandenſium, licèt pauci reſpectu ipſorum, miſerunt tum ad eos duos fratres Minores, qui dicerent eis vel jurare cum Gandenſibus & cum domino noſtro comite, vel hic bellando cum his Gandenſibus recipite fortunam veſtram. Qui contumelioſè dictos repellendo fratres, dixerunt quòd cum potatoribus Medonis audacter confligerent, & eis nullo modo ſubjici vellent: & ſic recollegerunt ſe in quodam alto aggere ad modum coronæ, ponentes exteriùs melius armis munitos viros audaciſſimos, & interiùs reliquos, & ſic ſtantes pedites adventum aliorum intrepidi expectabant. Gandenſium autem ductores cum ſociatis ſibi equitibus homines audaciæ leoninæ ſtatim circuierunt eos undique, & expugnantes eos cum lanceis, invenerunt fortem reſiſtentiam in ipſis. Dum Hector *Vilain* miles fortiſſimus, & CCCCLX. ſibi adhærentibus familiariter cum voce clamoſa & aggreſſu horribili in illos irruerunt, & eorum aciem diviſerunt, & lanceas eorum occiſorum ſanguine madentes non dimiſerunt intremulas, donec omnis illa multitudo jaceret, paucis tamen captis & in priſione deductis. Quo bello divulgato per Flandriam, cœperunt aliquantulum pavere populares, & Gandenſes magis ſolito reputare.

Bellum de Bourkh.

62. Nihilominus Walterius *Ratgher* congregata virorum magna multitudine de toto Franco armatorum electorum, indignatus quòd Gandenſes recuperabant terram Quatuor officiorum, quam ipſe ſibi acquiſiverat, movit caſtra de *Eclo*, pergens verſus *Aſſenede*, cui occurrerunt prædicti victores Gandenſes cum equitum & peditum parva multitudine reſpectivè. Quod advertens dictus Walterius, poſuit ignem in dicta villa, & exiens direxit aciem armatorũ à parte meridionali dictæ villæ, ut adventum Gandenſium qui nondum applicuerant præſtolaretur ibidem. Quos cùm videret ſibi appropinquantes ordinatè & animoſè, petivit quiſnam eſſet dux Gandenſium; & intellecto quòd Hector *Vilain*, qui tam victorioſus in alio conflictu fuerat, eos duceret, ſtatim concidit vultus ejus, & tabefactum eſt cor illius, ita ut nihil appeteret niſi fugam; aliique de Franco viderunt leporem per medium eorum currentem, quod fuit adverſæ fortunæ grave præſagium, ut dicebant: & vecordes effecti, continuò dum Gandenſes irruerunt in eos, omnes in fugam ſunt converſi. Proſequentes eos Gandenſes, occiderunt ex eis circiter ſeptingentos, & captivos abduxerunt plurimos, & reliqui armis

Prælium de Aſſenede.

Digitized by Google

ſuis excuſſis à ſe, miſerabiliter nudi & inermes evaſerunt: ſicque remanſerunt ibi occiſi Walterius *Ratgher* & *Blauvvel Backel* capitanei. Sed Sigerus Johannis & Lambertus *Bonin* capitanei evaſerunt.

63. Quod factum cùm divulgatum eſſet per patriam, Gandenſes facti ſunt omnibus vicinis ſuis formidini, & populares effecti ſunt pavidi, clamantes continuò pro comitis liberatione, & pacis reformatione. Nam & aliud erat quod populares plurimum conſternabat, videlicet interdictum univerſale, quod rex Franciæ poni fecerat in terra Flandriæ, imponens eis multos articulos, in quibus pacem fregerant factam quondam inter regem & Flamingos, quemadmodum in proceſſibus ſuper his factis vidimus contineri. Oportuit ergo quòd Brugenſes ad clamorem populi comitem liberarent, & ipſum abire permitterent liberum & ſine cautione quacumque, niſi quòd eis indulſit injurias ſibi factas in perſona ſua, & cum eis juravit, promittens [redacted] eſſe bonum dominum, dum tamen ſibi eſſent populus ſubditus & fidelis. Et hoc facto, perrexit Gandavum, [redacted] abhinc Pariſius ad regem Franciæ properavit. Quem rex valde benignè recepit, liberationi ſuæ congaudens, ſibique firmiter promittens efficax auxilium ad domandum populum ſuum, dum tamen ſe regeret ſecundum providum conſilium quod ſibi daret. Gaviſus inde comes promiſit ſe regis ſtare conſilio, & datis ſibi per regem domino ALPHONSO DE HISPANIA, MATTHÆO DE TRIC, MILONE DE NOYERS, & mareſcallo Francico pro conſiliariis, venit ad S. Audomarum cum eiſdem. Veneruntque ibidem procuratores villarum & communitatum Flandriæ, ut de pace tractarent cum eiſdem. Multùm enim angebat, & Flandros graviter conſternabat, quòd marchandiæ modo ſolito ad ipſos deduci non poterant propter regis edictum in . . . . promulgatum, & ſimiliter quòd interdictum ſervabatur in terra. Itaque propter hoc totus populus communi deſiderio pacem habere plurimum affectabat. Rex Franciæ ſimiliter guerram habens cum Anglicis, ſatis cupiebat habere pacem cum Flamingis, & ſic ex utraque parte voluntariè tractaverunt de modo pacis & concordiæ pariter faciendæ. Primo quidem propter hoc convenerunt in villa de *Arkes* juxta S. Audomarum, & poſtea totum negotium pacis Pariſius eſt completum.

Comes liberatur do... [margin note, partly illegible]

64. Interea, videlicet anno MCCCXXVI. immediatè poſt Paſcha, regina Angliæ, quæ ſoror erat regis Franciæ, cum primogenito ſuo maſculo de regno fuit expulſa per regem maritum ſuum procuratione cujuſdam militis vocati *Hue le Deſpenſier*, quem rex, ut dicebatur, diligebat furore nimio, atque faſcinatus per ipſum, omnia rex ad ejus imperium faciebat, atque cum ſolemni præconizatione per eoſdem ſolemniter exulata. Cujuſmodi nefas populo Angliæ plurimùm diſplicuit, propter bonitatem reginæ ubique divulgatam, & nequitiam regis, ac ſui præfati militis iniquitatem & malitiam, quæ poſtmodum digno Dei judicio in ſua capita redundarunt. Nam ipſa regina Judith fortitudinem induta, & manu Domini roborata, præcinxit ſe virtute, & acquiſito ſibi paucorum virorum bellatorum adjutorio, naves movit à Zelandia ut expugnaret Angliam; & applicans in *Zantwich*, infra breve temporis ſpatium totam terram Angliæ ſuo ſubegit dominio, illius adjutorio confiſa, qui ſperantes in ſua miſericordia ſalvos facit, quæ ad clamorem illos regis conſiliarios, & præcipuè illum Hugonem cum patre ſuo Hugone decapitari fecit, & regem in Walliæ finibus captum, fecit in tuta cuſtodia detineri, primogenitum verò regis & reginæ totus populus prima die menſis Februarii fecit in regem Angliæ, ipſo renitente plurimùm, coronari.

1326. Anglia regina de Anglia ejecta ipſam ſibi ſubjicit.

65. Fuit autem concordatum ſummatim de pace inter regem Franciæ & Flandriæ comitem, ita quod interdictum relaxatum extitit, & marchandiæ undecumque venientes poterant ad Flandriam applicare: ſed inter ipſoſmet Flandrenſes, illos videlicet qui fugerant à facie communitatum, & illos qui remanſerunt infra metas Flandriæ, non potuit pax perfectiſſima ita ſubitò reformari: immò ſibimet de communitate numquam ſe diſpoſuerunt ad pacem tenendam, licèt conſcripta fuerit & jurata per procuratores omnium villarum Flandriæ, ac per dominum papam JOHANNEM XXII. cui ſe ſubmiſerant pro dicta pace ſervanda ad eorum inſtantiam confirmata. Nam illi qui tunc communitati præerant, de infimo ſtatu elevati, appetebant dominium, & in dominio remanere propter lucrum: in quo tamen dominio, ſi pax fuiſſet, numquam remanſiſſe potuiſſent, propter quod modis omnibus & cautelis variis proſecutionem pacis impediebant, ad hoc ut in lucro & in dominio remanerent. Pax ſiquidem ordinata & jurata continebat inter cetera, quòd omnes banniti de Flandria, per legem perpetuò banniti manerent; & alii non banniti, ſed per tumultum ejecti, reverterentur pacificè ad bona ſua, in eo ſtatu in quo invenirent ea, ſive combuſta ſive deſolata eſſent; quòdque omnes capitanei eſſent amori de cetero, & nullus ſub pœna capitis pro tali ſe gerere amodo præſumeret vel auderet: ſed ipſæ communitates ſuorum juramentorum immemores, propriis voluntatibus & dominanti libidine excæcati, nec bannitos de Gandavo voluerunt à ſe repellere, propter pecuniam quam ab ipſis receperant, nec alios pro tumultu ejectos permittere quòd inhabitarent loca ſua, nec capitaneos à ſuis officiis amovere: immo pace prædicta non obſtante, & comite Flandriæ ipſos nihilominus ad tenendam pacem & concordiam in multis & frequentibus parlamentis, & per internuncios ad ipſos ſæpiſſime miſſos alliciente, denuo cœperunt intumeſcere, & pejora prioribus perpetrare, ſicque cœperunt

Pacis propoſitiones à prædicibus rejectæ.

perunt omnes bonos & viros eccleſiaſticos affligere, & modo horribili & inhumano patriam perturbare. Dicebant enim alicui divici: Tu plus diligis dominos quàm communitatem, & nulla alia cauſa in eo reperta, talem exponebant morti, & per unum de propinquioribus conſanguineis, quod horrendum & inhumanum eſt audire, faciebant eum occidere, dicentes: Tu occides eum, vel tu in continenti morieris. Hoc horridum igitur mortis genus adinvenit capitaneus Bergenſis vocatus Jacobus *Peil* proditor callidiſſimus & hæreticus peſſimus, qui optabat non eſſe niſi unum ſacerdotem [illegible] mundo, & illum in aëre ſuſpenſum: nam & ipſe tamquam incredulus eccleſiam non intrabat, & modo inaudito atque tyrannico viros eccleſiaſticos perſequebatur; & ipſos omnes à patria expuliſſet, bonis eorum primò confiſcatis, niſi juſto Dei judicio fuiſſet in Houtidora per Furnenſes occiſus; & poſtmodum, licèt fatui populares eum tamquam ſanctum adorarent, diabolo ipſos ſeducente, per judicium prælatorum omnium vicinorum & domini Morinenſis dioceſani epiſcopi, tamquam peſſimus hæreſiarcha igne concrematus. Continuavitque ſucceſſor ejus iniquitatem ipſius, & Brugenſes qui caput erant fons & origo totius malitiæ, vindicaverunt mortem ejus, & multos probos ob iſtam occaſionem à patria ejecerunt; duravitque peſtis iſta poſtea per biennium, & in tantum ubique deſævit, quod tæderet homines vitæ ſuæ.

66. Videns igitur comes Flandrenſis populum ſuum taliter inobedientem, & patriam ſuam deſtruentem, nec valens ex ſe remedium apponere, acceſſit Pariſius ad regem Carolum, oſtendens ſibi rebellionem & contumaciam Flandrenſium, qui Carolus remedium appoſuiſſet efficax, niſi morte fuiſſet præventus. Succeſſit autem huic mortuo ſine herede maſculo conſanguineus ſuus comes Valeſii Philippus, qui dominica in Trinitate Remis fuit ſolemniter conſecratus in regem Franciæ anno Domini MCCCXXVIII. innumerabili multitudine nobilium illic aſſiſtente, fuitque ibidem vocatus comes Flandriæ, qui acceſſit illuc cum LXXXVI. militibus conſimilibus veſtibus indutis: & quia nondum miles erat, fecit eum rex militem ſabbato, ut [illegible] craſtino faceret officium ſuum ſolemniter coram rege in coronatione ſua, enſem ſibi cingendo, & coram ipſo portando; quod & fecit honorificè, ut decebat.

1328.

Schiſma in eccleſia.

67. Illo tempore ſurrexerat quidam in imperium Ludovicus de Bavaria nuncupatus, qui coronatus in civitate Romæ, magnam ſequelam habebat, licèt per papam Johannem condemnatus eſſet, & omni honore atque ſucceſſione privatus, & regi Roberto de Apulia, filioque ſuo duci de Calabria, qui tenebant partem Eccleſiæ, multa damna & varia incommoda faciebat. Et fuit tunc Romæ quidam elevatus in papam de ordine Minorum, qui [illegible] Nicolaum V. nominabat, eò quòd papa Johannes vocatus & acceritus à Romanis ut veniret ad Urbem, illuc accedere recuſavit. Qui Nicolaus papa novem cardinales in ſuo principio ordinavit, & ut papam ſe gerebat in partibus Romanis, epiſcopatus, dignitates & alia eccleſiaſtica beneficia conferendo; contra quem papa Johannes in Avigone reſidens, proceſſus varios faciebat, de quibus plura dicere non eſt intentionis noſtræ. Sed ad inchoatam materiam revertamur.

Philippus rex ad domandos rebelles ſe parat.

68. Poſtquam ergo coronatus eſt Philippus rex Francorum, conqueſtus eſt ſibi comes Flandriæ de rebellione communitatum ſuarum, oſtendens ſibi quomodo erant pacis prævaricatores, juramenti tranſgreſſores, fidei fractores, patriæ ſuæ deſtructores, & ſibi omnino inobedientes; ſupplicans regi ut ſibi aſſiſteret, & juvaret eum ad domandum populum ſuum, ad corrigendum rebelles, & ad reducendum eos ad obedientiam debitam, quod nullo modo fieri poterat, niſi in manu forti. Cui reſpondit rex: Ego, inquit, deliberabo ſuper his quæ mihi dixiſtis, & infra XV. dies vobis Pariſius reſpondebo. Rex interim convocavit Pariſius prælatos, principes & populum regni ſui, quos conſuluit ſuper his quæ ab ipſo comes Flandriæ requiſivit. Conſilium fuit omnium, quòd rex illuc exercitum mitteret in adjutorium comitis ad domandum rebelles, ne ſi terminos ſuos exirent, attrahere poſſent communitates alias Picardiæ & Franciæ, & ſic magnam confuſionem facere nobilibus atque regno. Rex autem prudens & animoſus, advertens conſilium quod ſibi dederant principes & prælati, prorupit in hæc verba: Ex quo voluntas divina fuit quòd ad gubernandum regnum Francorum eſſem promotus, & quòd in coronatione mea nuper facta Remis juraverim facere judicium & juſtitiam in regno meo, contra injuriatores & inobedientes Flammingos, paciſque prævaricatores, procedam ego perſonaliter [illegible] in brevi, eoſque domabo, & reducam ad obedientiam domini ſui; vel ipſi, quod abſit, regni Francorum fortitudinem ſua ferocitate proſternent. Placuit hæc virtuoſa reſponſio nobilibus, & comiti Flandriæ multùm accepta fuit, qui in virtute regia ſperabat adhuc per Flandriam dominari. Rex ergo parat ſe ad invadendam Flandriam in inſtanti. Sed antequam illuc perſonaliter accederet, fecit eos excommunicari tamquam pacis prævaricatores, eorumque terram poni ſub eccleſiaſtico interdicto, paſſuſque firmari ne ad ipſos pateret acceſſus. Cujus rei cauſâ totus clerus ceſſavit à divinis, & omnes extranei mercatores divites ac nobiles à patria receſſerunt: propter hoc tamen non ſe retraxerunt à ſua rabie Brugenſes [illegible] alii capitanei; immo tamquam ex propria malitia excæcati bene præſumebant cum ſuis popularibus reſiſtere regiæ majeſtati. Et licèt ad regem miſerint Pariſius, & alibi in hoc medio cum litteris humilibus & pacificis; ipſi tamen

hoc totum faciebant, quia & ipſi ſemper ſic ſtare in dominio, & numquam pacem habere cupiebant. Cùmque igitur rex Franciæ copioſum exercitum congregaſſet, in Auguſti principio venit ipſe, & rex Navarræ cum XXVIII. ducibus, comitibus & principibus Atrebati, & ab hinc proceſſit verſus Ariam, ut primò à parte occidentali Flandriam expugnaret. Comes autem Flandriæ & comes Namurcenſis cum potentia Gandenſium & magna multitudine armatorum Brugenſes & eis adhærentes à parte orientali invadere proponebant. Sed Hector *Vilain* miles probiſſimus, de quo ſuprà fecimus mentionem, qui capitaneus erat poſitus in *Bienlies* ex parte comitis cum ſibi aſſociatis viris bellicoſis totam ſibi ſubegit patriam uſque Brugas, antequam comes cum Gandenſibus applicaret.

Terrorem ubique incutit.

69. Ingreditur igitur Flandriam rex cum nobili potentia regni ſui infra octavam aſſumtionis Virginis glorioſæ à parte occidentali, figens caſtra primò juxta monaſterium monialium de (a) Waſtina, quod monaſterium omnino igne concrematum extitit, rege neſciente, propter abbatiſſæ dicti loci negligentiam, quæ ante adventum exercitus, benignitatis regiæ patrocinium implorare neglexit. Ignis videlicet per terram ponitur, ſpolia diripiuntur, nulli parcitur, & terror majeſtatis regiæ cogit membra tremere, & corda fraudoloſorum rebellium Flammingorum deficere præ timore. Proceſſit rex cum exercitu ſuo ulteriùs verſus Caſſetum, audiens quòd ibi Flammingi rebelles ſe congregabant tamquam effectores præſumtuoſi, & arrogantiâ pleni, fingentes audaciam, quod magis deſperationem & inſaniam æſtimandam cenſemus. Fueruntque ibi congregati Furnenſes cum Novoportu, quorum capitaneus erat *Colin Zannekin*, & Bergenſes, quorum capitaneus erat Winnocus *de Flere* peſſimus homicida, cum aliis multis, quos ſibi metu attraxerant, virorum armatorum multitudine copioſa.

Rebelles vincit.

70. Cùmque rex cum nobili potentia regni ſui ad unam leucam prope montem Caſſeti jaceret, mittens à dextris & à ſiniſtris per cædes & ignem terrorem adventus ſui innoteſcere faciebat. Montem circuibant ſic undique curſores & prædones regis exercitus, quod populares exiſtentes in monte, penuriam victualium jam habebant. In vigilia tandem B. Bartholomæi apoſtoli cœperunt pedites (b) bidaldi & alii baliſtarii poſt mane montem invadere, & cum lapidibus & ſagittis & jaculis in Flammingos rebelles fecere inopinatum inſultum: nam ipſi Flammingi intra ſe conceperant de nocte in regem improviſè inſurgere, & ſic ejus exercitum proditoriè ſuperare. Sed aliter contigit ex divina providentia quàm ipſi conceperant Flammingi rebellantes, dum peditum & bidaldorum inſultum, quem uſque ad horam meridianam ſuſtinuerant, ulteriùs ſuſtinere contemnentes, dixerunt intra ſe capitanei prædicti, & poſtea ad populum iſta verba: „Numquid non ſumus nos viri fortes, qui nobis ſubegimus totam Flandriam, & neminem timere conſuevimus? nullum magis ſolebamus appetere quàm regem Francorum, ut ipſius ſuperbiam humiliare poſſemus. Et ecce hîc rex ante nos cum paucis: adeamus eum in fortitudine noſtra. Numquid & vos eſtis, ait *Colin Zannekin*, nunc vecordes effecti? Tunc omnes acclamaverunt: Regem protinus invadamus. Illico cum furore nimio clamando & curſitando deſcenderunt de monte Flammingi uſque prope regis tentoria. Peditibus & bidaldis omnino fugientibus & devictis, & cùm fatigati paululum perſiſterent ibidem ſuos ſpiritus reſumendo, tunc mox eorum ferox adventus regi innotuit, qui in ſuo tentorio poſt meridianum ſomnum inermis cum comite Hannoniæ & aliis loquebatur. Rex ſtatim ſumſit arma, & equo inſiliens, ipſumque conſtringens calcaribus, Sanctum Dionyſium acclamavit. Quem audientes & videntes principes, barones & milites, ſequuntur eum protinus animosè, cupientes Flammingorum furiam majeſtatem regiam arroganter invadentium refrænare. Comes ſimiliter Hannoniæ equo inſiluit, reperiens Robertum de Flandria, qui de quodam incendio reverſus fuerat, & jam inimicos regios invadebat, cum quo & ipſe cum ſuis à parte aquilonari in ipſos irruit, & maximam cædem fecit. Invadit rex Flammingos atrociter, equis & lanceis non parcendo; & Flammingi reſiſtunt viriliter, equos plurimos trucidando: qui cùm viderent ſe ex omni parte concluſos, & undique fieri inſultum in eos, poſuerunt ſe in quadam rotunditate ad modum coronæ, ut ex omni parte poſſent ab impugnantibus ſe tueri. Sed licèt ſic ordinati fortiter reſiſterent, & vigorosè ſe haberent; nihil tamen eis profuit hæc reſiſtentia, dum Francorum leonina progenies ipſos adeo lanceis cruore madentibus confoderet, quod vivere in tali perplexitate tæderet. Faciebant nihilominus in reſiſtentia illa magnam ſtragem in equis, & viriliter reſiſtebant Gallicis, eò quòd non patebat eis aliquis exitus ad fugam ineundam: erant enim undique ab equitantibus circumcluſi. Hoc itaque conſiderantes ad arma docti barones, quòd illi ſe de neceſſitate defendunt, qui viam fugiendi non inveniunt, continuò traxerunt ſe ad partem, & viam eis aperiunt verſus montem: quam videntes apertam Flammingi cœperunt verſus montem fugere, cupientes corpora ſua fugiendo ſalvare: & ecce quòd continuò iſtorum rebellium furia deſiit, & omnino proſtrata permanſit, in eoſque vindicta divina per manum regiam adeo invaluit, quòd ex eis pluſquam novem millia in ore gladii ceciderunt: ſicque rex victorioſus conſcendit montis altitudinem, & poſt direpta ſpolia, ſuccenſâque villâ cum

(a) Vvaſtina monaſterium virginum ordinis Ciſtercienſis, vulgò l'Oyttes, diœceſis Audomarenſis una circiter leucâ diſtans à Claromariſco.

(b) Quid ſint bidaldi, explicavimus ſuperiùs.

tortitiis, propter aſtantis noctis tenebras ad ſarcinas eſt reverſus. Ibi quoſdam Flandrenſes, qui venerant ut regi ſe redderent, & multum inhumanè tractabantur, invenit, & de ſolita benignitate regia eos, licèt crudelis apparuerat, ſic protexit, quòd in craſtinum omnes ad ipſius miſericordiam fuerunt recepti, & in pace dimiſſi.

Regis in rebelles clementia.

91. Poſt hanc victoriam glorioſus Flandrorum monarcha non intumuit, ſed omnipotenti Deo, per quem reges regnant, & principes dominantur, hanc fortunam adſcripſit; nec ex hoc in ferocitatem ferinam incanduit, ſed magis blanditus & placabilis effectus, ſufficiebat ſibi tanquam generoſo gentem humiliatam vincere poſſe, patuit hoc protinus: nam dum barones & majores natu ſibi dicerent, ut illorum patriam, qui ipſum ſic invaſerant, daret incendio, & uxores eorum cum filiis trucidaret in memoriam vindictæ ſceleris & rebellionis ipſorum, non acquievit eorum conſilio, ſed ait: Non perdam juſtum cum impio, & innocentes cum rebellibus & impiis non damnabo. Audivi namque relatu cujuſdam abbatis de Flandria monaſterii, videlicet de Dunis Ciſtercienſis ordinis ad nos C miſſi nuper dum eram Pariſius, quòd multi boni viri erant per ſingulas villas Flandriæ, quibus diſplicebat iſtorum protervia rebellium, & execrabilia maleficia, quæ dicti nequiſſimi facere, timore Dei poſtpoſito, præſumebant; propter quod progenitorum noſtrorum inhærendo veſtigiis, innatam regibus Francorum proſequendo clementiam, innocentibus de ſalubri remedio providebo. Tunc juſſit rex quòd omnes volentes ſe reddere, & ſuæ miſericordiæ ſe ſubmittere, reciperentur ſine difficultate quacumque. Sic tota terra à Novo-foſſato uſque ad Iſaram continuò regis miſericodiæ ſine conditione D quacumque ſe reddidit, in immenſum gaudens quòd ad iſtam gratiam quam invenire non opinaverat, ſic pervenerit. Quibus terris rex præfecit præſidentes qui eas regerent, & inquirerent de meritis ſingulorum, ac bona eorum conſcribi facerent, qui ipſum invaderant juxta montem, & qui fuerunt mortui in memorato conflictu.

92. Proceſſit poſt hæc verſus Ypram Francorum dominus, nationibus ſingulis, præcipuè rebellibus ceteris formidini effectus. Nam quomodocumque Brugenſes & illi de Franco in Dixmuda ſe congregaſſent, audito regis E adventu poſt victoriam, fremuerunt, & pavidi receſſerunt: factique ſunt omnes pavidi ut lepores, qui antea videbantur leonibus acriores. Communitates Yprenſes acceſſerunt ad regem, reddentes ſe voluntati regis tanquam ſuperioris domini, & comitis Flandriæ tanquam ſuper ipſos immediatum dominium obtinentis. Eodem modo Brugenſes & illi de Franco reddiderunt ſe comiti ut Yprenſes: ita quòd in brevi ſpatio rege prope Ypram ſe tenente, tota Flandria regis tanquam ſuperioris, & comitis tanquam naturalis domini miſericordiæ ſe A ſubmiſit. Et ad iſtud tenendum pro voluntate ſua tam rex quàm comes ex eis obſides receperunt: quibus receptis, & rebellibus occiſis, vel ejectis à patria, rex cum palma victoriæ ad Franciam remeavit, comeſque remanſit ibidem, ut ordinationes in terra ſtatueret, per quas adjuvante Domino populum in pace de cetero gubernaret, & ut puniret auctores rebellionum prædictarum, quemadmodum & fecit juſtitiâ ſuadente. Sic Lambertus *Benin* capitaneus de Franco, Johannes *de Dudzele*, qui receptorem comitis ſe fecerat, & Goſſinus *de Odinghem*, qui caſtellanus & capitaneus in Doenſe fuerat, rotantur cum multis aliis, qui per diverſa ſupplicia in vindictam commiſſæ nequitiæ cogebantur extremum ſpiritum exhalare.

Rebellionis auctores puniti.

Poſt hæc Sigerus Johannis, qui capitaneus fuerat, & à facie regis adventus ad Zelandiam fugerat, contriſtatus valde pro amiſſo dominio, cœpit de recuperatione prædicti dominii cogitare: acceritis ſibi ducentis fugitivis ſecum armatis, circa purificationem B. Virginis, regis victoriam immediatè ſequentem, navigio venit ad Flandriam, applicans apud *Oſtende*, ut iterum excitaret populum ad rebellandum . . . . untque cum eo illi de *Oſtende* & de Bredana, per quos tranſivit in manu forti, ubi occidit aliquos qui ſibi reſiſtere conabantur, & pervenit uſque ad villam de *Oudemborg*, ut illam ſibi viciniam iterum juramenti fœdere copularet: quod & feciſſet faciliter propter facilitatem atque pronitatem populi ad recidivam, niſi divina providentia illius filii perditionis malitiæ reſtitiſſet. Nam interim ejus adventus innotuit gardiano atque ballivo Brugenſi, qui & Gandenſes ſibi in modum qui ſequitur reſtiterunt. Gardianus namque remanſit Brugis ab intus, villam muniens armatis; atque cuſtodiens à conſpirationis fœdere; & ballivus cum ſibi aſſociatis equitibus concito greſſu acceſſit verſus *Oudenborgh*, ut illum poſſet injuriatorem peſſimum invenire. Qui audiens adventum ballivi Brugenſis ait: Quantò, inquit, in majori ad nos accedunt numero, tantò plures inter ipſos habebimus adjutores. Exeamus in occurſum eorum, & fortunam quæ nobis contingere poterit capiamus. Sperabat enim quòd populus Brugenſis illuc accederet, quos ſibi faciliter adhærere velle ſperabat. Et exiens villam, direxit contra Brugenſes aciem armatorum: quos cum omnes equites voluntarios & hilares appropinquare conſpiceret, & nullos populares pedites invenerunt ibidem, concidit vultus ejus, & cor ejus atque ſuorum timore nimio concuſſum eſt, ita ut nihil appeteret niſi fugam: fugeruntque quaſi omnes in primo congreſſu. Sed Sigerus ille maleficus conſpirator retraxit ſe infra villam de *Oudenborgh*, ad quemdam pontem, juxta monaſterium S. Petri, ubi aliquantulum perſtitit, ceteris omnibus fugientibus huc atque illuc, qui mare tranſierant cum eodem. Qui finaliter per ballivum Brugenſem illæſus fuit captus cum filio ſuo

& aliis circiter xx. & Brugas in priſione deductus, deinde, comite Pariſius exiſtente, ductus fuit ſupra currum ligatus, & nudus ad villæ Brugenſis compita, ibique cum ferro candenti membratim aduſtus, poſt tractus eſt ad patibulum, & fractis cruribus ſuis atque membris, decapitatus fuit, & poſitus ſupra rotam, atque ſuſpenſus cum rota eadem ad novum patibulum miræ altitudinis, illic cum ſuis conſortibus pro commiſſis ſceleribus recipiens talionem. Sicque ceſſavit hæc peſtis popularium contra ſuperiores ſuos rebellantium, & de cetero, protegente Domino, non reſurget, quæ tamen ſex annis continuò invaluit & duravit.

73. Conſequenter anno Domini MCCCXXIX. circa feſtum B. Remigii, domina MARGARITA comitiſſa Flandriæ, filia PHILIPPI LONGI Francorum regis, uxor LUDOVICI Flandriæ, Nivernenſis & Regiſteſti comitis, primò declinavit ad Flandriam, ibique cum honore maximo & donorum multiplicium veneratione à nobilibus, clero & populo terræ recepta fuit, ibique remanſit. Peperit autem filium ſuum primogenitum LUDOVICUM in die B. Catharinæ anni MCCCXXX. cum immenſo gaudio totius populi, qui in die B. Andreæ apud Maleam in fontibus novis ad hoc præparatis, à domino epiſcopo Tornacenſi, aſſiſtentibus domino Attrebatenſi & dominis abbatibus de S. Bertino, de S. Bavone, de Dunis, & de S. Nicolao Furnenſi, ac illuſtribus principibus duce Brabantiæ, comite Lodenſi & comitiſſa, domino GUIDONE de Flandris, domino Namurcenſi, domina de *Fienes*, & aliis nominibus, extitit baptizatus. In die verò B. Bartholomæi anni ejuſdem antipapa ille NICOLAUS V. Romæ inſtitutus, de ordine Fratrum Minorum, de quo ſuprà meminimus, pœnitentiâ ductus, ab hæreſi & præſumtione quam inchoaverat, deſiit, & ad Dominum noſtrum Dominum

Hoc preſcripſit frater Bernardus monachus Clarimariſci, die B. Nicolai epiſcopi, anno XXIX. &c.

. . . .

Hic deeſt unum ſaltem folium.

74. ad Flandriam in Scluſa quinta die menſis Julii, qui nolebat permittere quòd comes recipiatur à ſuis, niſi faciat ſibi homagium tamquam ſuperiori domino ſuo de Flandriæ comitatu; & ſic comes extrà manſit. Multi etenim Flandrenſium, videlicet Jacobus de *Artevelde* & ſequaces ſui plus favebant regi Angliæ, quàm domino ſuo comiti. Et ob hoc Gandenſes occiderunt dictum Jacobum de *Artevelde* eodem anno, videlicet dominica ante feſtum B. Magdalenæ, quæ fuit XXII. dies menſis Julii, de rege Angliæ redeuntem Gandavi, & alios novem ſuos complices cum ipſo, aliosque proſcripſerunt. Et hoc factum procuravit doctor textorum fieri per textores parrochiæ S. Petri. Vallaverunt enim domum ſuam in gyrum, & ipſum Jacobum in fugam ſe vertentem occiderunt. Ipſe enim Jacobus ad hoc laborabat, quòd Gandenſes reciperent regem Angliæ in dominum ſuum ligium, illudque ſibi ſigillarent; & niſi comes Flandriæ ſibi facere vellet homagium, quòd ipſe rex Angliæ primogenitum filium ſuum principem de Wallia conſtitueret ſuper Flandriæ comitatu. Iſta diſplicuerunt Gandenſibus, & ob hoc inſurrexerunt in Jacobum, ut dictum eſt. Quo Jacobo ſic occiſo, doluit rex Angliæ, & infirmitate gravatus, ut dicitur, ſequenti dominica, velis vento expoſitis, in Angliam remeavit ſub tali pacto, ut aiunt aliqui, quòd Flandrenſes promiſerunt ſibi nullam facere concordiam cum ſuo comite, niſi ſibi faceret dictus comes homagium de Flandriæ comitatu; & quotieſcumque ipſe vellet transfretare ad expugnandum regem Franciæ, ipſi Flandrenſes adſtarent ſibi, & eum ſemper impugnarent.

75. Poſt hæc comes malè conſultus miſit paucos armatos apud *Hulſt* & apud Axellam, ut illam ſibi per aliquos milites ſtrenuos acquireret regionem; ſed Gandenſes hoc percipientes, exierunt feſtinantiſſimè, & inventos in Axella dominum Florentium de *Bordam*, & Franciſcum *Vilain* milites cum omnibus ſibi aſſociatis bellatoribus occiderunt, vel in fugam verterunt. Poſtmodum Gandenſes, Brugenſes & Yprenſes obſederunt Tenremundam, & poſt primum inſultum, licèt villa ſit fortiſſima, eam facilè habuerunt. Reddidit enim ſe villa de conſilio ducis Brabantiæ, qui mediatorem ſe faciebat in hoc facto ſub certis pactionibus, & intromiſſi ſtipendarii pacifici receſſerunt. Sicque quievit Flandria, & ceſſavit à bellis generalibus uſque ad ſequens feſtum B. Johannis Baptiſtæ, comite ſemper extra terminos Flandrenſium ſe tenente; & ſi aliquando tractavit cum Flandrenſibus ſuper reverſione ſua, tractatus manſit inanis, eò quòd regi Angliæ facere homagium recuſabat. Dicebat enim quòd quandocumque ipſum eſſe contingeret in poſſeſſione regni Franciæ, tunc ſibi tamquam domino ſuo faceret homagium, ſibique fideliter obediret, & non antè.

76. Tranſacto igitur feſto S. Johannis Baptiſtæ anni MCCCXLVI. rex Angliæ cum claſſe armata ad invadendum regem Franciæ, applicuit in Normanniam; illamque patriam inveniens indefenſam combuſſit, ſpoliavit, vaſtavit. Villam de *Chaan* nobiliorem Normanniæ cepit, ibidem exiſtentes devicit, & villam igne appoſito concremavit; deinde traxit ſe verſus Pariſius per terram, navibus ſuis ad Angliam remiſſis, & nemine reſiſtente, tranſibat per villas & oppida, devaſtans omnia, monaſteria comburens cum eccleſiis, nulli parcens ordini, ſexui vel ætati. Sic abbatia de (a) Bono-portu ordinis Ciſtercienſis & de *Poiſſi* juxta Pariſius cum aliis quampluribus ſunt per ſpolia & incendia deſolatæ. Tranſivit rex Sequanam per pontem

1346. Rex Anglia Normanniam devaſtat.

[a] Bono-portus monaſterium ad Sequanam ſitum quarto ab urbe Rotomago lapide diſtans.

de *Poiſſi*, quem ruptum inveniens, fecit ociùs A reparari, & prædones ſui uſque prope Pariſius caſalia combuſſerunt, & ſpolia rapuerunt: quin immo quinque millia Ambianenſium ad dicti pontis cuſtodiam miſſorum ita devicit, quòd remanſit unus ſolus ex eis.

77. Interim rex Franciæ, audito adventu Anglorum, accerſivit ſibi armaturam fortium, licèt gradu lento: & inſequens ipſum regem Angliæ juxta oppidum de Abbatis-villa in Pontivo, in nemore quod dicitur *Creſſi*, conſecutus eſt eum, hoc ſolummodo metuens ne effugeret, & ſic evaderet manus ejus. Sed B rex Angliæ animatis ſuis ad prælium, malens glorioſè mori in prælio, quàm cum pudoris verecundia fugere ab eodem, ordinavit acies ſuas ad reſiſtendum multitudini Gallicorum. Poſuit quidem filium ſuum primogenitum in prima acie cum quingentis armaturis fortium, & cum ſagittariis Anglicis quinque millia viris audacibus & invictis. Ipſe verò rex de reliquis fecit duas acies ſatis modicas, ut ſi immineret neceſſitas, primæ ſuccurrerent aciei. Rex autem Franciæ tres ſimiliter acies ordinavit ad Anglicos invadendum. Et fuit in prima acie rex Bohemiæ, comes Flandriæ, & C comes de *Alanchon* frater germanus regis Franciæ, & comes de *Harcourt* cum viginti millibus equitibus loricatis. Et hi primam aciem Anglicorum atrociter invadentes, terruerunt eos, quia omnes pedites erant Anglici & ſine equis. Cùm autem conſpiceret rex Angliæ primæ ſuæ aciei onus graviſſimum imminere, & quaſi devictam eſſe, præmiſit ſagittarios ad ſiniſtram; & ipſe filio ſuo volens aſſiſtere præſidio, acceſſit ad eum frendens & indignans, atque cum ſuis in Gallicos irruens ex una parte cum gladiis & lanceis, & ſui ſagittarii cum ſagittis equos & homines tranſverberantibus, illam omnino devicit aciem. Et ceci- D derunt dicti ductores Gallicorum cum ſuis millibus illo die, licèt rex Franciæ ad ipſos ſuccurrendos ociùs adventaſſet: qui tamen confuſus receſſit, & campum Anglicis victoribus ſic dimiſit. Sabbato feſtum B. Bartholomæi immediatè ſequenti, LUDOVICUS filius comitis Flandriæ de novo miles effectus, ab hoc bello vulneratus evaſit. Poſtea fecit homagium Ambianis regi Franciæ, vel invitus. Hic multum deſideratur ab aliquibus Flandrenſibus tamquam verus eorum dominus, & ab aliis impeditur. Cardinales autem ſcilicet dominus HANIBALDUS & dominus Clari- E montis miſſi à papa ad Franciam & Angliam pro pace procuranda anno XLV. ſteterunt in Atrebato anno illo, & anno ſequenti audito quòd rex Angliæ applicuiſſet ad Normanniam, iverunt illuc: quos exercitus Anglicorum reperit in civitate de *Liſeus*, & fuerunt à Wallenſibus & aliis ſpoliati, nihilque penitus profecerunt.

78. Habitâ hac victoriâ de Gallicis, rex Angliæ cum palma victoriæ proceſſit ulterius, iter inceptum continuans, comburendo, vaſtando & ſpoliando totam patriam, donec per ante Boloniam in Archiſiam atque *Wiſſant* ad *Calais* oppidum applicaret. Ibi fuerunt ſibi miſſi ab Anglia vaſa munita cum omnibus neceſſariis, quibus pro ſe & ſuo exercitu ad expugnandum dictum oppidum indigebat. Flandrenſes autem promiſſionis ſuæ non immemores, cum capitaneo Anglico ſibi miſſo ab Anglia non ſine ſagittariis & viris bellicoſis terminos ſuos exierunt circa Auguſti principium, & villam de Bethunia obſiderunt, terram circùm adjacentem vaſtaverunt undique; ſed villam ſeu caſtrum expugnare minimè potuerunt, & ideo traxerunt ſe verſus Gravelingam, ut illum paſſum quem invaſerant jam Gallici, tuerentur. Cùmque manerent ibidem in quotidiano exercitio, venit ante *Calais* rex Angliæ quaſi inopinatè quarta die menſis Septembris; de cujus adventu ductores Flandrenſes plurimùm ſunt gaviſi, & ipſe rex poſt multa conſilia habita cum eiſdem, in obſidione caſtri ſeu oppidi de *Calais* vigoroſè permanſit, nec voluit quòd Flandrenſes aſſociarent ſe ſibi, ſed quòd ipſi alibi pergerent, & illic regni Franciæ patriam impugnarent. Qui abierunt à *Gravelinghes*, & ante caſtrum de *Ruhout* & villam de *Arkes* caſtrametati ſunt, & ipſum caſtrum fortiter impugnantes, & circum adjacentem patriam tam ſuam quàm aliam miſerabiliter devaſtantes. Tunc comburitur civitas Morinenſis in vigilia B. Matthæi à quodam Anglicorum comite, aſſociatis ſibi armatis pluribus, & ſagittariorum copiâ numeroſâ. Cùmque vellent deprædare cathedralem eccleſiam Virginis glorioſæ, ac deinde ignem apponere in eadem, accidit ibidem unum miraculum pulcherrimum non immeritò memoriæ commendandum. Unus enim ſagittarius Anglicus impegit cum arcu in caput imaginis B. Virginis infra baſilicam exiſtentis, volens auferre auſu ſacrilego velamen vel coronam cum qua ejus caput venerabile ornabatur. Sed continuò arcus fortiſſimus quem tenebat injuriator in manibus, in multa ſubitò confractus eſt fruſta, quæ reſiliebant illico in ipſum injuriatorem, & etiam in circumſtantes, per quod cunctis evidentiſſimè patuit, quòd benedictus Dei Filius diſſimulare noluit opprobrium dilectiſſimæ matris ſuæ. Sed, ut dictum eſt, illud continuò vindicavit. Unde ex hoc adeo compuncti ſunt omnes illi barbari, quòd proſtrati ad terram, veniam humillimè à B. Virgine petierunt, & eidem quaſi in emendam commiſſi flagitii munera quamplurima obtulerunt. Ob hoc etiam pepercerunt dictæ cathedrali eccleſiæ, & aliis eccleſiis dictæ civitatis, ne per ipſos igne appoſito vaſtarentur. Flandrenſes verò erant illo tempore cum Anglicis in Morino, ſed interim caſtrum de *Ruhout*, quod machinis ex adverſo diſpoſitis terruerant, & in parte confregerant, deditioni ſuæ receperunt, & intrò manentes abire dimiſerunt illæſos. Poſtmodum ipſum caſtrum diruerunt funditus, eò quòd patriæ ſuæ præbuerat pluries non modica detrimenta. Et

Caletum obſidet rex Angliæ.

ipſi Flandrenſes habito conſilio & aſſenſu regis Angliæ, inundanteque vehementi pluviâ per continuam hebdomadam, receſſerunt circa feſtum B. Michaëlis quilibet ad locum ſuum, quamvis præferret rumor comitis loquentium, quòd PHILIPPUS Francorum rex & dux Normanniæ filius ſuus præparet ſe ad regem Angliæ debellandum. Dicebat enim rex Angliæ ſe habere pugnatorum & ſagittariorum copiam ſatis ſufficientem ad reſiſtendum adverſario ſuo PHILIPPO, qui regnum Franciæ ſibi debitum injurioſè & nequiter occupabat; & hoc abſque adjutorio Flammingorum, & quòd nihil aliud affectabat, niſi quòd denuo poſſet cum Gallicis ad prælium convenire. Interim rege Angliæ in obſidione de *Calais* ſe tenente, LUDOVICUS comes Flandriæ, licèt juvenis ætate annorum circiter XVI. corporis tamen venuſtate decorus, & naturali ingenio commendandus, Flandriam intravit ſuam de conſenſu unanimi omnium Flandrenſium, & de conſenſu regis Angliæ, ut tamquam verus liber eorum dominus ſuper populum liberum dominetur. Eodem ſcilicet anno, die VII. menſis Novembris, recepit fidelitates & homagia, & villarum omnium juramenta, legeſque ſuas per villas ſingulas renovavit & renovari mandavit. Cùmque per hunc modum introductus fuiſſet, parum aut nihil faciebant Flandrenſes pro imperiis ſuis, ſed ſecundùm ſua perverſa deſideria ſe regebant, & eum artabant continuè, ut regi Angliæ faceret homagium de Flandriæ comitatu; quod tamen ſemper facere recuſavit. Coëgerunt eum nihilominus ut ſponſalia contraheret cum filia regis Angliæ, quod & fecit quamvis invitus, licèt in ſecundo gradu conſanguinitatis ſibi attineret. Et fuerunt contracta ſponſalia in abbatia S. Winoci de Bergis XIIII. die menſis Martii: ſed dum omnia eſſent proviſa quæ pertinebant ad ſolemnitatem matrimonii conſummandi, comes latenter cum paucis exivit Flandriam XXVIII. die menſis ejuſdem, nolens ulteriùs procedere in matrimonio, diſpenſatione ſummi pontificis non obtenta, cum rege Franciæ cui fecerat homagium, ut dictum eſt ſuperiùs, ſe traxit, ejuſque conſilio ſe regebat. Communitates autem Flandriæ tam in præſentia comitis quàm in ejus abſentia non omiſerunt pro voluntate ſua ſe regere, eccleſiis & viris eccleſiaſticis tallias graves imponere, concives ſuos ſpoliare, partialitates facere & fovere, nunc eos, nunc illos proſcribere vel occidere pro ſuæ libito voluntatis. Et in his prævalebant homines infames, homicidæ, perjuri, blaſphemi, proditores, ſpoliatores, qui nihil vel modicum poſſidentes, innocentum ditari ſpoliis geſtiebant: tales fovebant partem regis Angliæ, ut ſub umbra potentiæ illius poſſent committere talia flagitia incorrecta. Hi cùm vellent à Dunenſibus habere CC. libras groſſorum ſupra eorum poſſe, indignanter accipientes quòd aliquid eis denegaretur, exierunt de Gandavo quinque millia talium perfidorum, & tres grangias Dunenſium, diruptis primò ſpoliis, ſcilicet Zandom, Northof & Lepam, ac molendinum de Hinxdune igne appoſito totaliter combuſſerunt, timore Dei poſtpoſito, grave ſacrilegium committendo prima die menſis Junii anni MCCCXLVII. Comes Flandriæ LUDOVICUS poſtea duxit in uxorem MARGUARETAM filiam ducis Brabantiæ, quam nimiùm diligebat, pulchram valde, rege Franciæ hoc procurante. Et fuit eodem anno conſummatum matrimonium in Bruxella prima die menſis Julii, filiâ regis Angliæ omnino relictâ, de quo Anglici plurimùm doluerunt.

Comes Flandriæ Angliæ regis filiam ducere refugit.

79. Rex autem Franciæ PHILIPPUS congregata multitudine bellatorum grandi, graviterque ferens in animo quòd rex Angliæ caſtrum ſuum de *Calais* diu per longam obſidionem artaverat, & ſubvenire volens obſeſſis, qui fere per unius anni ſpatium ſe vigoroſè tenuerant in eodem, caſtrametatus eſt circa villam de *Marke*, quæ ſolo milliario diſtabat à Caleſio, ut obſeſſos liberaret, aut cum Anglicis ſuam fortitudinem experiret. Hoc videntes Flandrenſes ductores, qui juxta *Gravelinghes* in terminis Flandriæ ſe tenebant armati, vocati à rege Angliæ, mox exiverunt terminos ſuos, & cum tota ſua multitudine conjunxerunt ſe regi Angliæ contra Gallicos memoratos. Cardinales tractabant interim de pace vel treuga inter reges; ſed nihil proficiebant, quòd rex Angliæ omnino volebat habere villam de *Calais* ſibi redditam, priuſquam procederet in quocumque tractatu, quia ſciebat obſeſſos fame valida & inedia cruciatos. Quod audiens rex PHILIPPUS, & videns quòd Flamingi erant cum rege Angliæ, retraxit, & illos de *Calais* dimiſit abſque ſuccurſu graviter deſolatos: qui ultrà non habentes unde viverent, & de ſuccurſu diffidentes, reddiderunt ſe miſericordiæ regis Angliæ quarta die menſis Auguſti: quos idem rex gaudens ſuſcepit; ſed miſericordiam in tyrannidem commutavit: omnes enim illos qui villam inhabitabant, foras ejecit, etiam religioſos Carmelitas, & loco eorum Anglicos introduxit. Demum procuratione cardinalium, poſt varios tractatus fuerunt treugæ conceſſæ inter dictos reges uſque ad ſequens feſtum beati Johannis Baptiſtæ, & ultra per quindenam, & fuerunt concordatæ XXVIII. die menſis Septembris: ita tamen quòd interim in purificatione B. Mariæ virginis deberent dicti reges per procuratores idoneos ad procedendum in ordinatione pacis coram ſummo pontifice comparere. Quibus treugis juratis & ſigillatis cum ſuis conditionibus, rex Angliæ die B. Dionyſii cum claſſe ſua tentavit ad propria remeare; ſed orta tempeſtate ſubita, multi de ſuis utriuſque ſexus occupati, marinis fluctibus perierunt; rex tamen dicitur evaſiſſe.

Caleſia ab Anglis capta.

JOHANNIS IPERII ABBATIS CHRONICON SYTHIENSE S. BERTINI.

Ex duobus codicibus MSS.

ADMONITIO PRÆVIA.

T*Antam cum Genealogia comitum Flandrenſium, quam modò edidimus, affinitatem habet Chronicon Sythienſe S. Bertini, ut ab eo ſeparari non debeat: quippe auctor ipſius Johannes Iperius non ſolùm abbatum monaſterii ſui res geſtas proſequitur, ſed acta inſuper epiſcoporum Morinenſium, ac comitum Flandrenſium hiſtoriam ſcribendam ſuſcepiſſe videtur, quibus ea quæ ſummos pontifices, imperatores ac Francorum reges ſpectant, aliaque plurima immiſcuit. Tantam verò exiſtimationem apud ſuos ſibi comparavit; ut apud omnes* Vir pius & eruditus *audiatur; vixque ullus ſit qui de rebus Belgicis aliquando ſcribendum ſuſceperit; qui dicenda majori ex parte hac ex lucubratione, tamquam ex puriſſimo ac certiſſimo fonte non hauſerit: adeo ut mirum ſit tam eximium opus à tot ſcriptoribus toties laudatum, & ab omnibus ſemper expetitum, hactenus publica luce donatum non fuiſſe. Id quidem olim meditatus fuerat N. Vitus Sythienſis monachus, ut ſcribit Andreas Valerius, verum irrito labore: Sed & noſter Acherius tot editis veterum ſcriptorum monumentis numquam ſatis commendandus, acceptum ex duobus codicibus optimis Bertinenſe Chronicon deſcribi curaverat, notis illuſtrarat, ac prælo proximè committendum paratum habuerat: cum optatam diu editionem cum optimi ſenis vita litterariæ reipublicæ mors eripuit: manſitque demum poſt ejus obitum penes Mabillonium, ac eo de medio ſublato, penes noſtrum Renatum Maſſuet, qui majoribus occupatus, nec diutius Iperium latere paſſus, ultro nobis edendum tradidit. Neque tamen unus Johannes Iperius res monaſterii ſui ſcriptis mandavit, ſed tres ante ipſum idem argumentum tractandum in ſe ſuſceperant. Quippe Folquinus eruditus Sythienſis ſæculo X. monachus monaſterii S. Bertini vetera inſtrumenta, à regibus præſertim & imperatoribus conceſſa, unum retulit in volumen, quibus maxime hiſtoriæ tam illuſtris cœnobii veritas innititur. Poſt Folquinum Simon Sythienſis abbas*

XLII. *anno 1348. defunctus*, *teſtante Johanne Iperio*, Chronica hujus eccleſiæ à tempore Roderici huc uſque deſcripſit, *hoc eſt ab ineunte ſæculo XI. quo præerat Rodericus abbas ad ſua tempora. Iſtius opus ad ſuam uſque ætatem proſecutus eſt Anonymus qui anno 1229. ſcribebat. Ex quibus ita Chronicon ſuum confeciſſe videtur Johannes Iperius, ut eorum integras lucubrationes operi ſuo inſeruiſſe meritò cenſendus ſit. Id certè conſtare opinor de Anonymo, quem non uno in loco loquentem inducit. Nam agens de quibuſdam monachis, qui Simonis II. abbatis anno 1187. defuncti ſeveritatem impatienter portabant*, aliquos *inquit*, de quibus iſta erat ſuſpicio FREQUENTER AUDIVI conqueri quod à Domino abbate non diligebantur ſicut ante electionem, *& poſtea loquens de quodam à dæmone correpto & à S. Bertino anno 1214. ſanato*, quem aſtante, *inquit*, domno abbate Johanne & pluribus de monachis VIDIMUS in choro eccleſiæ noſtræ Dei & ſanctorum miſericordiam implorantem, ſanitati priſtinæ reſtitutum. *Deinde referens prophetiam quamdam de Captione Damiatæ urbis quæ anno 1219. contigit, & diſperſione corporis Mahometi*, *ſic loquitur:* Cujus prophetiæ prima pars NUNC hîc adimpletur. *Denique anno 1229. referens transfretationem Frederici imperatoris in Terram Sanctam* NUNC autem, *ait*, HOC ANNO licet excommunicatus transfretare tamen parat. *Quæ omnia Johanni Iperio, qui necdum natus erat, minimè conveniunt, ſed Anonymo cujus verba ille ſibimetipſi mutuavit.*

Hinc colliges Chronicon iſtud Bertinianum tanto majorem apud eruditos promereri fidem, quo antiquiores habet auctores, qui ſui temporis res geſtas pro ut viderant aut à teſtibus oculatis audierant, ſcriptis mandarunt; nec mirum videri debere, à ſubſecutis auctoribus tanti habitum fuiſſe, ut quæ dicenda de rebus Belgicis habuerunt, ab eo accipere non dubitaverint. Porro cum prolixum ſatis ſit iſtud chronicon, nonnulla quamvis pauca quæ ad hiſtoriæ veritatem nihil conducebant prætermittenda cenſuimus. Verum ut ſua cuique laus tribuatur, præviam in illud Lucæ Dacherii obſervationem ipſi præfigendam exiſtimavimus.

Lucæ Dacherii presbyteri & monachi Benedictini è congregatione S. Mauri Obſervatio in ſequens Chronicon.

JOannes Iperius Bertiniani cœnobii gloria ac ſingulare ornamentum, abbatis munus eximie exercuit ibidem 17. annis: hiſtoricæ lectionis amator in ea ita excelluit, ut famoſi hiſtorici nomen obtinuerit; ſed & in aliis litterarum ſtudiis exercitatus, in decretorum ſcientia gradum adeptus eſt. Inſuper pietate atque monaſticæ obſervantiæ zelo præditus fuit: hoc teſtantur ejus ſcripta in quibus in monachorum reformationi obſiſtentium aut malè converſantium torporem & deſidiam frequenter invehitur. Magno ſemper in pretio Chronicorum liber ab eo collectus ab omnibus antiquis & modernis ſcriptoribus eſt habitus. Ex eo Meyerus Annales Flandricos & Locrius Chronicon Belgicum hauſerunt; & præſertim Locrius, qui paginas integras ex ejus ſcriptis refert: vix ſcriptorem Belgicæ hiſtoriæ reperire eſt, qui hujus libri Chronicorum teſtimonio non utatur. Produxit autem hoc opus ab anno 590. ad annum 1294. ex authenticis & archivis monaſterii ſui, Brugenſis, Blangiacenſis, Marchianenſis, Andernenſis Monaſteriorum, ex vitis Sanctorum [illegible] fide ac certitudine, ut ipſe in prologo proteſtatur: nil inſerendo quod non authenticis ſcriptis approbetur. Vixit vir pius ac doctus, ut adſerit Svvertius ad annum 1383. pro ut ex ejus epitaphio hujuſmodi confirmat, quod adhuc extat in monaſterio S. Bertini in ſacello S. Dionyſii: *Hic jacet piæ memoriæ Johannes oriundus de Ypra quondam abbas hujus monaſterii, qui rexit 17. annis, & obiit anno Domini 1383, ſecunda die menſis Januarii. Orate pro eo. Requieſcat in pace. Amen.*

Fuit

Fuit & alius Johannes de Ipra, hujus loci abbas ex monacho Lobienſi : verùm ut ab hoc noſtro Hiſtoriographo diſcernatur, annus vitæ & regiminis adnotandus. Claruit igitur prior anno 1187. obiitque anno 1230. ex quibus conſtat ducentis ferè annis noſtrum præceſſiſſe.

Duo hujus Chronici habui exemplaria, unum ab heredibus D. Andreæ in Duacenſi univerſitate linguæ græcæ profeſſoris, quod ipſe ex monaſterio Guillelmitarum Brugenſis civitatis acceperat, antiquitate venerandum. Aliud ex famoſo Gemblacenſi cœnobio, benignitate D. Pauli *le Grand* prædicti loci bibliothecarii antiquitatum ſtrenui ſcrutatoris conceſſum eſt. Hoc autem poſteriùs deſcriptum fuit in ipſo S. Bertini monaſterio à famulo domini Ludovici *Dougnies* poſtea abbatis Gemblacenſis, anno 1434.

CHRONICA *ſive* HISTORIA Monaſterii ſancti Bertini.

PROLOGUS PRIMUS.

IN nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Miſſis in orbem apoſtolis & diſcipulis Domini prædicare & teſtificari ſalutem, quam operatus eſt Dominus in medio terræ, quam *qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur*, (Marc. 16. 16.) per ſe ſuoſque ſucceſſores, ſignis præeuntibus, ſic adorſi ſunt Chriſti prædicare magnalia, quòd in omnem terram exivit ſonus eorum : ſiquidem prima fidei fundamenta jecerunt ſancti Dei FUSCIANUS & VICTORICUS in hac occidua regione Tarvanica, quibus martyrio (B) coronatis, hujus terræ populus tantis paſtoribus deſtitutus, dum deeſt qui doceat, gradatim cœpit ad priſtinos errores idolatriæ velut canis ad vomitum remeare, donec pius Pater miſericordiarum & Deus totius conſolationis populum ſuum miſerens, religioſos viros, & lege evangelica ſufficienter edoctos, ad vineam ſuam excolendam in has partes deſtinavit AUGUSTINUM ad Anglos, (C) AMANDUM ad Nervios & Menapos, RICHARIUM & JUDOCUM ad Pontivum, & alios plures ad alia loca, qui ſinguli ſuis in locis in opus Dei fideliter laborarunt : ſpecialiter autem ſancti Dei AUDOMARUS atque BERTINUS de Luxovio Burgundiæ monaſterio ad has partes Tarvanicas, Mempiſcorum & Boloníenſium deſtinati, opus ſuum dignum benedictione fecerunt, reſiduumque populum multis prædicationum laboribus (D) & miraculis ab erroribus revocantes, in evangelica ſoliditate firmaverunt, ſic ut numquam poſtea ſit relapſus; quare Tarvanenſium ſpirituales Apoſtoli & Evangeliſtæ dici merentur, qui totum terræ populum Deo potenter acquiſierunt, ſancti videlicet Fuſcianus & Victoricus, Audomarus atque Bertinus.

Iſti ſunt ſancti viri, per quos evangelium Chriſti tibi, Teruana, reſplenduit, qui de (A) regnis cæleſtibus condiderunt, ut gens beata meritò dicaris, populus electus in hereditatem Dei. Ergo laudes ſanctis Dei Fuſciano & Victorico nobiſcum pagus Ambianenſis, nobiſcum pagus Corbeienſis exſolvat, quorum martyrio ſunt conſecrati, & apud quos eorum buſta ſacra manent. Sed laudum præconia beatorum Chriſti confeſſorum Audomari atque Bertini Sythienſium ora non taceant in æternum, qui eorum ſalutari doctrinâ ſe gratulantur eruditos, & eorum dulcia pignora præſentialiter venerantes, eorum quotidie miraculis jucundantur, & patrociniis adjuvantur. (B) Gratulare ſpecialiter plebs urbana Sithiu, orbis egregiæ tam ſancti præſulis aucta virtutibus, tituloque ſui nominis inſignita; & quæ ante ſancti præſulis obitum Sythiu quaſi propheticè vocabaris; nunc ejus in aula Regis æterni ſuffulta ſuffragiis, villa ſancti Audomari, quaſi ſui nominis heres appellaris, utens in negotiis ſuæ imaginis (C) impreſſo ſigillo, ac pro ſigno bellico nomen ejus *Saint Omer* vocaliter intonans exaudiri mereris, cùm procul dubio voces veſtræ ad aures Domini ſabaot ejus ſanctis precibus inferuntur : lætabunda nihilominus & laudans exulta ſatis filia Syon ſpeculâ ſanctæ contemplationis Sythiu plebs humilis monaſtica fidelis tam ſancti patris noſtri Bertini tam miraculoſâ fundata ſolertiâ, regularibuſque monitis inſtituta, quem tantus proſequitur exercitus (D) monachorum, ut eo duce perveniat ad regna cælorum, quos in hoc ſacratiſſimum beato Petro dicatum ovile congregavit, tot, tantos ac tales, ut de viginti duobus ſanctis hujus eccleſiæ monachis jam ſolemniſet Eccleſia Dei; ſic de ſanctorum reliquiis, privilegiis & poſſeſſionibus inſtauravit, ut regalibus æquiparata monaſteriis, creſcens in montem magnum, de quo ſunt derivata quatuordecim honeſta monaſteria, patriæ quoque ſedem primam ob-

tineres poſt cathedralem; & ſicut evangeli- A cam beati Petri naviculam Chriſtus ne mergeretur erexit, ita beatus pater Bertinus ſuam hanc beati Petri Eccleſiam mundi turbinibus agitatam numquam reliquit deſolatam, & juxta propheticum ſuum in hujus eccleſiæ ſuæ fundatione promiſſum: *Hæc requies mea in ſeculum ſeculi*, &c. ſemper & continuò confortatam rexit, regit, erigit & erexit, provexit, protexit, ut non ſolùm æquipolleat, ſed religionis exemplum dici mereatur omnibus per circuitum monaſteriis; quare non immeritò locus creditur à ſua primæva inſtitutione dictus prophetice Sythiu, qui tanto vigore jamdiu exB tuit, id eſt ferè octingentis annis. Oremus igitur ut in poſterum Domino miſerante ſit diu datum.

ALIUS PROLOGUS,
ſeu diviſio Operis.

OPuſculi præſentis intentio, ſive ſubjectum eſt texere Chronica, & declarare ſtatum hujus eccleſiæ ſancti Bertini, & prælatorum ejus à ſuo primo fundante beato Bertino conſequenter uſque ad datam præſentium, atque C augmentum progreſſumque, oppreſſiones & damna plurima, reparationes, relevamina magna quæ diverſimodè diverſis & temporibus in ſpiritualibus & temporalibus, privilegiis, libertatibus eſt perpeſſa; quatenus legentibus cedat in ſolatium, & præſentibus ſit memoria futurorum, hujuſque eccleſiæ filii prudentiùs intendere valeant circa negotia Eccleſiæ, prædeceſſorum exemplis uberiùs informati: facta namque præterita cautum reddunt hominem de futuris, juxta illud:

D *Rumor de veteri faciet ſutura caveri,*
Cras poterunt fieri turpia ſicut heri.

Et ut hæc per ſingula clariùs illuceſcant, iis noſtræ eccleſiæ hiſtoriis inſeremus hiſtorias nos & hanc patriam concernentes, maximè Paparum, Regum Franciæ, & Comitum Flandriæ, per quos præſens eccleſia defenſatur. Inſeremus etiam fundationes novarum religionum, epiſcopatuum, monaſteriorum & locorum notabilium, & à quibus fundata ſunt, ut videatur quis quem præcedat ordine, tempore ſeu dignitate: majoritas enim & ſenioritas quandoque præſtant in cauſis, ſicut patet in lite noſtra contra Cluniacenſes, ubi per noſtra E privilegia fuit antiquiora papa nobis cauſam adjudicavit.

Lis Sanbertinenſium contra Cluniacenſes.

Dividitur autem præſens Opuſculum in capitula LVIII. juxta numerum abbatum, qui hanc eccleſiam huc uſque rexerunt, cuilibet abbati ſucceſſivè ſuum capitulum attribuendo; cuilibet etiam capitulo nomen abbatis ſui cum ſuæ ſucceſſionis numero præponendo. Capitula autem dividuntur in partes intitulatas de rubro juxta contenta in eiſdem; partes verò per particulas, quæ capitalibus litteris initiantur, ut remiſſionibus ſit locus, & inutiles repetitiones evitemus, quæ frequenter & ſupervacuè membranas occuparent. Si quid autem propter remiſſiones & ſine tabula deſideras invenire, conſidera quæ tempora petis; nam hoc invenies per numeros annorum Domini extra textum in margine titulatos: & ſicut ex multis floribus mel apes colligunt, ex multis granis fit panis, ex multis racemis vinum confluit, multæque virtutes in ſola caritate ſolidantur; ſic præſens Opuſculum ex multis voluminibus ſcriptiſque authenticis grato labore collegimus, ſumendo de quolibet quod ad propoſitum ſpectare viſum eſt, nihil inſerendo quod non authenticis ſcriptis approbetur.

Ex quibus authoribus ſumſerit hiſtoriam.

Collegimus enim ex legendis ſanctorum Bertini, Audomari, Folcuini, Silvini, Remigii, Vedaſti, Audoëni, Eligii, Amandi, Mommolini, Erchembodonis, Hunfridi, Fulconis, Gerardi, Grimbaldi, Walberti, Pharonis, Winoci, Thomæ Cantuarienſis, Bernardi quoque Pœnitentis, & plurium aliorum; collegimus ex Chronicis paparum, imperatorum, regum Franciæ, ducum Auſtraſiorum & Brabantinorum, comitum Flandriæ & Ghiſnarum; itemque ex antiquitatibus hujus eccleſiæ, ex annalibus, hiſtoriis, & chronicis, archivis quoque publicis eccleſiarum ſancti Dionyſii Areopagitæ, Bergenſis, Watinenſis, Marchianenſis, Blangiacenſis, Andernenſis; libriſque hiſtoricis Vincentii Belvacenſis, Jacobi de Vitriaco, Marini Samſto & aliorum; itemque ex textibus mille privilegiorum & & cartarum authenticarum tam iſtius quàm aliarum eccleſiarum, ex eorum ſigillis auctoritati credentiam, ex die & conſule tempora temporibus, & ex cauſis in eis contentis negotia negotiis concordando.

Benignum igitur lectorem quærimus, cum quæſumus & rogamus, maximè pro cujus utilitate præſens Opuſculum compilatur, ut ſi quid minùs ſibi gratum occurrat, illud ſuſtineat antequam judicet, & piè ad meliùs interpretetur. Nam in omnibus perfectum attingere, ut in nullo deficere, divinum eſt, non humanum; ſi quando verò placitum aut utile quid occurrat, Opificem piis apud Deum precibus adjuvet, qui ſe quinquaginta & octo abbatum ultimum tempore, meritis, ordine & dignitate cognoſcens, ſe Sythienſium orationibus recommendat humillimè.

INCIPIT CHRONICON ECCLESIÆ SANCTI BERTINI.

CAPUT PRIMUM.

PARS I. *De ortu ſive nativitate beati patris* BERTINI.

590. ANno Verbi incarnati quingenteſimo nonageſimo vel circiter, ſanctæ ſedi apoſtolicæ præſidente beato papa GREGORIO, imperatoria ſceptra gerente MAURITIO, & in Francia regnante CLOTARIO ſecundo adhuc puero, ab oriente ſolis jubar emicans, qui noſtras occidentales tenebras illuſtraret, ortus eſt beatus puer BERTINUS in Conſtantienſi regione, non longè à Conſtantia civitate Alemanniæ, in loco ſuæ hereditatis nuncupato Vaſima provinciæ Maguntinæ, ſubter cujus urbis Conſtantiæ muros Rhenus fluvius in Apothamo lacu tribus fermè ſtagnatur millibus, quæ hinc Bojoariam, illinc Burgundiam, ab Auſtro verò Alpium ſuſcipit juga. In eadem etiam regionis parte, & ſpecialiter in loco qui Aurea-vallis dicitur, vulgariter autem *Goldindal*, natus eſt beatus AUDOMARUS eadem ambo ſtirpe progeniti, de genere ſcilicet regum & ducum Auſtraſiorum, Lotharingorum & Brabantinorum, magni videlicet ARNULFI, ſanctique ARNULFI, ANSEGISI, PIPINI majoris & minoris, CAROLI TUDITIS, & CAROLI MAGNI, ut teſtatur iſdem Carolus Magnus in quodam privilegio, in quo ſanctum ipſum nominans, dicit: Et quoniam idem ſanctus de genere noſtro fuiſſe dignoſcitur, &c.

Acta ſancti Bertini.

Ablactatus igitur infans indolis eximiæ BERTINUS, ſcholis datur liberalibus imbuendus; deinde ætate corporeque robuſtior, relictâ patriâ cum parentibus, in Luxovio Burgundiæ monaſterio ſub patre (a) Euſtachio monachus efficitur, & à ſanctis ibi patribus regularibus inſtitutis informatur: hauriens ibi ſacræ fidei rudimenta, quæ noſtris auribus poſtmodum excellenter infudit.

PARS II. *De beato* GREGORIO *papa & ejus ſucceſſoribus, uſque ad adventum beati* BERTINI *in Flandriam.*

De Gregorio Papa I.

A Beato GREGORIO principium hiſtoriæ noſtræ ſumſimus, quia ſub ejus tempore natus fuit beatus pater noſter BERTINUS. Sanctiſſimus primus papa GREGORIUS, apoſtolici culminis apicem ſexageſimus (b) ſextus à beato Petro tenuit, & à ſancto Sylveſtro, qui primus papa obiit ſine gladio martyrii trigeſimus (c) tertius; doctor eximius Homilias quadraginta, Moralia ſuper Job, opus ſuper Ezechielem, Regiſtrum, Paſtorale, Dialogum & alia plura Spiritu-ſancto dictante conſcripſit, ſicut Petrus ejuſdem diaconus adjuratus clarè teſtatus eſt ſuper eum ſcribentem ſe Spiritum-ſanctum in columbæ ſpecie ſæpe vidiſſe: pacis amator, addidit in canone miſſæ, *dieſque noſtros in tua pace diſponas*: religioniſque zelator, ſanctum Benedictum ejuſque regulam approbans, dicit quòd beatus Benedictus compoſuit monachorum regulam diſcretione præcipuam, ſub qua etiam regula ſex monaſteria conſtruxit in Sicilia, ſeptimumque intra Romanam urbem in domate proprio, in quo ſe fecit monachum.

Ipſe papa primus omnium ſcripſit, *ſervus ſervorum Dei*, qui licèt tantus eſſet, multos tamen habuit detractores. Ipſe beatum AUGUSTINUM monachum cum ſociis ad Angliam miſit Chriſto convertendam: licèt enim Britannia, quæ nunc Anglia dicitur, antea fidem Chriſti ſuſceperit, id eſt circa annum Domini (d) centeſimum quinquageſimum, quoniam Lucius rex Britonum ab Eleutherio papa baptiſmum petiit, ſibique miſſi ſunt prædicatores (e) qui regem & populum baptizarent: bellis tamen & paganis conquiſitoribus arcta convulſa eſt retrorſum, Britonibus eliminatis, quorum reliquiæ ſoli Ubalenſes remanent. Sic totâ patriâ illâ à fide catholica elongatâ, ibidem miſſus Auguſtinus, anno Domini ſexcenteſimo primo totum populum convertit ad Dominum, in cujus converſionis ſignum ſacerdotes Anglorum in albis ſuis ſacerdotalibus ſuper humero ſiniſtro quaſi (f) ſocipes de panno ſerico ſuper aſſutas deferunt, ſuperiùs quidem clauſas, in ſignum quia una fides, unum baptiſma, unus eſt JESUS CHRISTUS, inferiùs autem diviſas in ſignum quia bis converſi ad fidem. Sedit beatus papa Gregorius annis tredecim, menſibus ſex, diebus ſexdecim.

De Saviniano papa, ſeu Sabiniano.

Cui ſucceſſit SAVINIANUS, qui conſtituit ut horæ diei per eccleſias pulſarentur. Ipſum liberalitati beati Gregorii detrahentem, & ob hoc egenis manum ſubtrahentem, Gregorius eum ter per viſum redarguit; quartò parere nolentem, in capite percuſſit, qui evigilans in capite vexatus expiravit. Sedit anno uno,

(a) lege Euſtaſio.

(b) al. ſexageſimus quintus juxta annotationem inferiùs poſitam.

(c) al. trigeſimus ſecundus, ſi cum veteribus Felix II nunquam illegitimè, pſeudo pontifex, Liberio ſuperſtite, adhuc vivente, electus non ponatur in ordine ſummorum pontificum; ſi ponatur, trigeſimus tertius.

(d) al. & rectiùs 183.

(e) Fugatius & Damianus ſeu Donatianus.

(f) Forcipes.

menſibus tribus, (a) diebus novem, & ceſſavit menſe (b) uno, diebus 26. Succeſſit ei BONIFACIUS tertius, qui conſtituit ut pannus nitidus ſuper altare poneretur. Sedit menſibus octo, diebus (c) 29. Poſt quem BONIFACIUS quartus hic anno Domini (d) DCIX. obtinuit à Phoca imperatore templum quod Pantheon dicebatur à πᾶν quod eſt totum commune, & Θεὸς Deus, quia omnium deorum, ubi eliminatâ idolorum ſpurcitiâ, dedicavit eccleſiam in honore beatæ Virginis & omnium ſanctorum. & feſtum celebrari inſtituit tertio kalendas (e) Novembris. Sedit annis ſex, diebus (f) XXVI. Poſt eum DEUSDEDIT ſedit annis (g) tribus & diebus (h) XXX. & ceſſavit menſe uno, diebus (i) XXVI. Hic dum ſemel leproſum oscularetur, confeſtim mundatus eſt. Poſt hunc BONIFACIUS (k) ſextus, largus in eleemoſynis, multas eccleſias decoravit. Sedit annis duodecim, menſibus (l) undecim. Succeſſit (m) ei SEVERINUS, homo ſanctus, & benignus amator cleri & pauperum, cujus tempore (n) beatus pater BERTINUS in has Occiduas Flandriæ partes advenit prædicare regnum Dei.

De Bonifacio IV.

PARS III. *De imperio & morte* MAURITII *imperatoris.*

MAURITIUS imperator ab Auguſto quinquageſimus (o) quartus, à (p) Conſtantio verò decimus nonus, primus ex Græcorum genere, Romano ſucceſſit imperio, anno Domini (q) DXC. Sub ejus tempore natus eſt B. Pater noſter BERTINUS. Ipſe imperator fuit catholicus, & reipublicæ ſatis utilis, Perſas & Armenos per ſinum præſertim debellavit. Hujus Mauritii anno tertio, ſedi apoſtolicæ præſidente PELAGIO papa II. tanta fuit inundatio pluviarum, ut plures crederent adeſſe diluvium. Tyberis enim deſuper muros urbis Romam ingrediens, magnam partem regionis occupavit, ſecum uſque in mare trahens innumerabilem multitudinem beſtiarum, & maximè ſerpentum cum ingenti dracone ad magnitudinem validæ trabis, quibus ſuffocati piſces & marinæ beſtiæ, & ad littus projectæ cum cadaveribus antedictis ſua putredine aërem corruperunt: unde magna mortalitas hominum ſecuta eſt, ut plures domus in urbe vacuæ remanerent; quæ clades in legenda beati Gregorii vocatur peſtis inguinaria: de qua clade etiam ipſe papa Pelagius mortuus eſt. Cui ſucceſſit beatus GREGORIUS doctor eximius, quo tempore tunica Domini inconſutilis in *Saphat* inventa, per duos epiſcopos, Jeroſolymitanum & Antiochenum, in Jeruſalem eſt delata. In ipſo quoque flumine Ægypti circa inſulam Deltam duo ſyrenes animalia aquatica humanæ formæ vir & mulier à lumbis, ſuper aquam extantes, viſæ ſunt ab omni populo exercituque Romano, & à mane uſque ad nonam ſe videndas exhibuerunt.

Mauritio imperatore poſt multas detractiones, etiam beato Gregorio mortem comminante, apparuit Romæ quidam in habitu monachi enſe nudato per civitatem tranſiens, & clamans eodem anno Mauritium gladio perimendum. Imperator audiens & pœnitens Dominum exoravit, ut hanc ſententiam retardaret, & audivit vocem dicentem: Vis hîc aut in futuro judicio tibi parcam? reſpondit: O Deus, hîc mihi redde, ut in futuro parcas. Poſt hoc Mauritius in oriente conſtitutus, cùm milites à rapinis cohiberet, nec ſtipendia conſueta daret, turbati milites PHOCAM ſuper Cæſarem creaverunt. Mauritius autem ad quamdam inſulam fugit, ubi cum uxore & filiis interemtus eſt.

De PHOCA *imperatore.*

PHOCAS ſeditione militari imperator effectus, contra Perſas graviſſima bella geſſit, quibus Romani plures provincias & Jeruſalem amiſerunt. Hic papæ Bonifacio quarto templum Pantheon conceſſit. Patricius Romanus Phocam non ſuſtinens, ad Heraclium miſit in Africam, ut filium ſuum Heraclium contra Phocam mitteret: quod & fecit.

De imperio HERACLII, *& ejus victoria contra Coſdroë, & delatione ſanctæ crucis in Jeruſalem.*

HERACLIUS cum filio ſuo Conſtantino Phoca peremto & igne cremato, cœpit imperare anno Domini (r) DCXIV. cujus imperii anno (ſ) tertio Coſdroë rex Perſarum, multis vaſtatis provinciis, Jeruſalem & loca ſancta incendit, & crucem Domini, & patriarcham, & populum Dei in Perſidem captos adduxit. Heraclius contra Coſdroë exercitum duxit, & pertranſitis Syriâ & Euphrate cum Meſopotamia, pluribus patratis victoriis, ſingulari quoque certamine bis inito, & utrobique devicto, Coſdroë juxta crucem in ſublimi ſolio reſidentem & converti nolentem interfecit, ſanctam crucem & patriarcham cum omni populo reduxit in Jeruſalem anno imperii ſui (t) duodecimo. Cùm verò Jeruſalem appropiaret imperialibus amictus, murus deſcendens portam clauſit; ſed eo humiliato, porta

(a) al. ex Anaſt. an. 1. menſ. 5. dieb. 9. ſive tantùm menſibus 5. dieb. 19.
(b) menſib. undecim. &c.
(c) al. diebus 25.
(d) al. 607.
(e) al. Kalendis Novembris.
(f) al. annis 6. menſibus 8. diebus 13.
(g) demis 3. diebus.
(h) al. & diebus 24.
(i) al. dieb. 16. ſive 6. ex Anaſtaſ.
(k) lege quintus.
(l) al. ann. 7. menſ. 10. die uno.

(m) ſeu potiùs Honorio qui Bonifacio V. ſucceſſit, & ſedit ann. 12. menſ. 4. dieb. 17.
(n) Honorii potiùs, cum dicat infra excerptum S. Bertinum à Clothario II. qui obiit an. 628. Severinus an. 639. Papa electus eſt.
(o) al. quinquageſimus ſeptimus.
(p) ſive Conſtantino magno, à quo eſt decimus ſeptimus.
(q) Anno Domini 583.
(r) lege 610.
(ſ) al. quinto an. Domini 614.
(t) ſeu potius decimo nono.

ſe ſubrigens aditum patefecit, ut in exaltatione ſanctæ crucis legimus. Sanctam autem crucem Heraclius in Conſtantinopolim tranſtulit, cujus pars magna poſtea per ſanctum Ludovicum Pariſius eſt allata.

De initio MACHUMETI, *& de morte* HERACLII *imperatoris.*

Circa principium Heraclii (a) Machumet de principe latronum ad regnum pervenit (b), & à quodam Sergio monacho & apoſtata informatus, Saracenis legem & Alcoranum (c). Condigam (d) magnam dominam & potentem in uxorem accepit. Luxurioſus homo erat ultra modum, & epilepticus; & ne perciperetur, dicebat ſe tunc loqui cum angelo (e) quoties caderet, quod dominam ſuam Candigam pœnituit, quòd nupſerat homini tam impuro. Saracenis, ſicut præmittitur, in Perſide devictis. Machumet princeps Saracenorum moritur (f); poſt quem Alvirel (g) principatum obtinuit. Heraclius percipiens per aſtronomos regnum ſuum à gente circumciſa vaſtandum, regi Francorum mandat omnes Judæos baptizari; quod & fecit, ſed parum profecit: nam Saraceni, qui etiam circumciduntur, non ſolùm Perſidem, Syriam & Ægyptum, verùm etiam totam Africam, Hiſpaniam & partem Franciæ Romano ſubtraxerunt imperio, quos poſtea CAROLUS TUDITES (h) de Francia, CAROLUS verò Magnus de tota Hiſpania propulerunt.

Hujus Heraclii tempore floruit (i) Johannes Alexandrinus epiſcopus, qui ob magnam in pauperes pietatem Johannes Elemoſynarius, Pius (k) vel Elemoſynarius eſt vocatus. Eo etiam tempore floruit (l) Iſidorus Hiſpalenſis epiſcopus, beati Leandri ſucceſſor (m) vir eruditiſſimus, qui librum Ethymologiarum & multa opera compoſuit. Circa finem autem Heraclii imperatoris beatus pater noſter BERTINUS jam provectus, & ſacris litteris ad plenum eruditus, in has occiduas Flandriæ partes advenit prædicare regnum Dei. Finaliter Heraclius per patriarcham Jacobitarum (n) deceptus, in hæreſim Monothelitarum decidit, & hydropiſi languens obiit. Sunt autem Jacobitæ hæretici quidam in oriente, aſſerentes in Chriſto unam tantùm naturam, Chriſtum natum de Virgine, paſſum, & in cælos aſcendiſſe, ſed Deum non fuiſſe: & dicti ſunt Jacobitæ, quia à quodam Jacobo fuerunt ad fidem converſi, vel per quemdam Jacobum in hunc errorem deducti.

PARS IV. *De regeneratione* CLOTHARII *regis.*

CLOTHARIUS ſecundus Francorum rex, filius Chilperici ſepulti Pariſius in eccleſia ſancti Vincentii, quæ nunc dicitur ſancti Germani de Pratis, filii Clotharii primi ſepulti in eccleſia ſancti Medardi Sueſſionenſis, quam ipſe fundaverat, filii Clodovei, qui primus Francorum rex chriſtianus fundavit eccleſiam ſancti Petri Pariſienſis, quæ nunc dicitur ſanctæ Genovefæ, ibique ſepultus jacet, cujus Clodovei uxor regis CLOTILDIS regina fundavit monaſterium Calam (o) ſanctimonialium, quod poſtea ſancta Bathildis regina poſſeſſionibus ampliavit. Iſte CLOTHARIUS fuit ſeptimus (p) à Pharamundo primo rege Francorum: nam Marcomirus Franciæ & eorum prædeceſſores nonniſi duces appellaverunt. (q) Itaque Chilperico rege Fredegundis uxoris ſuæ dolo peremto, Clotharius iſte filius ejus ex eadem Fredegunde puer quatuor menſium ætatis regnum adeptus eſt anno Domini DLXXXVI (r). Cujus anno circiter ſecundo natus eſt beatus pater noſter Bertinus. Hunc regem puerum Clotharium mater Fredegundis multis cautelis contra inimicos ſuos cuſtodivit, donec ad ætatem & regni ſceptra perduxit: frequenter eum in bellis inter brachia ſua portabat, in aciem milites ſuos ſic animans, ut contemtis periculis, multas ſæpe victorias agerent. Cùmque ad ætatem perveniſſet legitimam, regnum ſuum prudenter & potenter rexit & auxit. Veniens Pariſius, inſtigante matre, regnum Burgundiæ, quod tenebat Theodericus, invaſit. Cui THEODERICUS cum fratre ſuo THEODEBERTO occurrit; ſed victi fugerunt. Citò poſt hoc Fredegundis moritur, & in eccleſia ſancti Germani de Pratis prope Pariſius juxta maritum ſuum quem jugulaverat, ſepelitur.

De adventu beati COLUMBANI *de Hibernia, & de fundatione monaſterii Luxovienſis.*

Beatus COLUMBANUS de Hibernia cum duodecim ſociis Galliam tranſiens, ubicumque veniebat, verbum Dei proponebat. Alpibus autem appropinquante, bonæ ſuæ famæ odor fertur ad aures Sigeberti, qui tum regnabat ſuper Auſtraſios & Burgundos, à quo benignè recipitur, & habitandi optione ſibi data, Columbanus vaſtam eremum Voſigo dictam petiit, ubi novem vel circiter annis miraculis & doctrinâ clarus & carus habebatur. Confluebant ad eum plures, ut ſub

(a) Mahometh, Mahomath; Mahumet, vel Mechmet.
(b) *ſcilicet circa* 610. *vel paulò citiùs.*
(c) *ſupple.* tradidit.
(d) Cadicham *ſive* Tadigam.
(e) Gabriele.
(f) an. 628. *aliàs* 630.
(g) Eubebeker *ſive* Abobachar.
(h) *ſeu* Carolus Martellus.
(i) *ab anno* 610. ad 620.
(k) *ſ.* vel pius.
(l) *ab anno* 594. ad 634. vel circiter.
(m) adde & frater.
(n) Is erat Athanaſius, poſtea Antiochenus patriarcha effectus.
(o) Fundatio monaſterii Sanctimonialium tribuitur communiter S. Bathildi: Eccleſiæ autem parvulæ in honorem ſancti Georgii hic conſtructæ S. Clotildi.
(p) ſeu potiùs nonus.
(q) *reguli* appellati ſunt.
(r) *legendum* 584.

eo Domino militarent. Cùm verò ibidem multiplicati condenſarentur, locum aptiorem in eadem eremo quærens, invenit caſtrum antiquum & deſertum, nomine Luxovium, ubi ſuum monaſterium conſtruxit anno Domini DCII. Ad quem turba monachorum undequaque confluxit, ut ſchola ſacræ religionis efficerentur, de qua plurimi ſanctique doctores proceſſerunt, per quos fides Chriſti dilatata eſt, ſolemniaque monaſteria ſunt propagata.

De malitia & fine BRUNECHILDIS.

BRUNECHILDIS filia Atanagildi regis Wiſigotorum, uxor Sigiberti jam dicti regis Auſtra- [B] ſiorum & Burgundionum, femina nequam, de marito ſuo filium habuit Hildebertum (a), qui patri ſucceſſit in utroque regno. Hildebertus filios habuit Theodebertum & Theodericum, cum quibus ſucceſſivè Brunechildis regnavit annis quinquaginta, decem videlicet cum marito ſuo, quatuor cum filio, reliquum verò cum nepotibus ſuis. Hæc mortuo marito nupſit Meroveo nepoti mariti ſui defuncti propter quod Meroveum pater Chilpericus occidit. Deinde mortuo Hildeberto, filii ſui Theodebertus Auſtraſiam, & Theodericus Burgundiam obtinuerunt, Brunechildis in Auſtraſiam ad nepotem ſuum Theodebertum confugit, [C] unde pro meritis ſuis ejecta, ad Theodericum in Burgundiam venit, qui ejus malo conſilio ſanctum DESIDERIUM Metenſem epiſcopum exulavit, & revocatum lapidavit. Poſt hoc Brunechildis inter nepotes ſuos Theodebertum & Theodericum bellum inſurgere fecit, in quo pluſquam xxv. cæſis . . . . . . Theodericus victoria potitus, iterum cum rege Clothario contra Theodebertum vadit, & cum theſauris ſuis captum & tonſoratum finaliter occidit, & utroque regno potitur. Habebat rex Theodericus filios quatuor ex concubinis, Sigebertum, Childebertum, Corbum, & Meroveum, quem ſanctus Columbanus ſæpè redarguit, [D] dicens ut uxorem ſibi generoſitate parem duceret, unde legitima ſucceſſio poſſit haberi. Brunechildis autem timens nè ſi rex uxorem duceret, ipſamet in palatio vilior eſſet, regem retraxit à nuptiis, & in odium Columbani regem promovens, ipſum Columbanum de Burgundia in Italiam ire compulit ubi monaſterium Bobium conſtruxit, in quo nunc corpore requieſcit. Migrans autem de Luxovio abbatem ibi ſubrogavit beatum Euſtaſium, ſub quo beatus pater noſter Bertinus monachus eſt effectus. [E]

Fugato Beato Columbano de Burgundia, Theodericus contra Clotharium regem procinctum movit, ſed hauſto veneno, quod ſibi Brunechildis avia ſua præparaverat, quia nuptias ejus timebat, moritur. Hæc autem mala [A] mulier dominandi cupida cum prædictis ejus baſtardis Sigeberto, Hildeberto, Corbo & Meroveo conſilium trahens, Sigebertum in regno patris inſtituere nititur; propter quod regni proceres indignati ſunt, & eorum quorumdam aſſenſu rex Clotharius Auſtraſiam ingreditur, Sigebertus conſilio Brunechildis ei occurrit cum exercitu valido, ſed infido, dumque prælium iniri deberet, exercitus Sigeberti terga ſponte dedit, fugientem Sigebertum Clotharius cepit, & fratres ſuos Corbum & Meroveum, quos in Neuſtriam perpetuo damnavit exilio. (b) Poſt hoc Clotharius perverſitatem Brunechildis abhorrens, quaſi ſibi conjugio copulandam ad ſe vocavit, quæ gaviſa quaſi ad nuptias venit ornata: ſed rex Clotharius judicio Francorum eam uno pede & brachio mutilatam, & camelo impoſitam, per caſtra circumduci fecit, improperando quòd decem reges perire fecerat, & tandem ad equos indomitos ligatam diſrumpi, fruſtatimque comburi præcepit. Hic finis Brunechildis, quæ licèt inſolens eſſet & periculoſa, eccleſias tamen honorabat, eccleſiam ſancti Vincentii Laudunenſis fundavit, multa etiam opera miranda conſtruxit, inter quæ ſtratam publicam de Cameraco ad Atrebatum, hinc ad Morinum, & uſque ad mare Vitſantum fecit, quæ calceria Brunechildis nominatur uſque in hodiernum diem. Sicque Clotharius rex totius Galliæ monarchiam ſolus obtinuit, & ſicut obtinuerat avus ejus Clotharius primus.

PARS V. *De quo genere ſancti* AUDOMARUS *atque* BERTINUS *prodierunt.*

CLOTHARIUS rex Francorum, poſtquam cum nepotibus ſuis regnaverat jam annis xxx. Galliæ monarchiam tenuit annis tredecim (c), cujus anno trigeſimo (d), id eſt, anno (e) DCXVI. uxor ejus GERTRUDIS (f) obiit, de qua (g) genuit filium & regni ſucceſſorem DAGOBERTUM. Erat tum majordomus PIPINUS filius Karlomanni, cui in diſpenſanda republica cooperabatur ſanctus ARNULFUS filius ARNOLDI (h) filii ANSBERTI ex Blitilde filia regis Clotharii primi. Hæc eſt beatorum Chriſti confeſſorum AUDOMARI atque BERTINI generoſa propago. Nam de iſtius Anſberti genere proceſſerunt (qui ſenator fuit Auſtraſiorum) cui rex dignum duceret filiam ſuam matrimonio copulare. (i) Hic ex Blitilde regis filia genuit Arnoldum ducem ita magnificum, ut regum & principum filii ad ejus curam (k) mitterentur in omni genere nobilitatis armis & moribus inſtruendi. ARNOLDUS filium habuit ſanctum Arnul-

(a) *al.* Childebertum.
(b) Horum quatuor fratrum Clotharius, Sigebertum & Corbum gladio peremit, Meroveum ſacris initiari coegit, de Childeberto fuga elapſo quid tandem contigerit ignoratur.
(c) al. quatuordecim *aut etiam* quindecim.
(d) *forte* trigeſimo octavo.
(e) *legend.* an. 610.
(f) *al.* Bertrudis *ſeu* Bertrudis.
(g) an de altera, non plané conſtat.
(h) *al.* Arnoaldi.
(i) Critici quidam recentiores hoc negant, cum chronologia convenire non poſſe affirmantes.
(k) *an* curiam?

ſum, qui cum Pipino major-domus hujus Clotharii regis, ac poſtea Metenſis epiſcopus: hic filios habuit ANSEGISUM (a), qui ſibi ſucceſſit in hereditate paterna, & CLODULFUM, qui ſibi ſucceſſit in epiſcopatu Metenſi. ANSEGISUS genuit PIPINUM, qui fuit major-domus ſub rege Theoderico filio ſanctæ BATILDIS. Iſte PIPINUS uxori ſuæ PLECTRUDI ſuperinduxit Alpaïdem (b) concubinam, de qua genuit Carolum Tuditem ſeu Martellum (c), qui principatum domus regiæ poſt patrem tenuit. CAROLUS genuit Pipinum regem patrem Caroli Magni, qui hunc ſanctum noſtrum de genere ſuo fuiſſe teſtatur.

De regno DAGOBERTI *in Auſtraſia.*

Rex CLOTHARIUS filium ſuum DAGOBERTUM regem Auſtraliorum faciens, Pipino & beato Arnulfo commiſit, & cum eodem in Auſtraſiam miſit: quò dum venirent, Saxones Auſtraſiam pervagantur, contra quos DAGOBERTUS ad prælium veniens, vulneratur, fruſto carnis de capite ejus præciſo, quod fruſtum Dagobertus cum capillis patri ſuo miſit in ſignum ut ſibi ſuccurrat. Clotharius injuriâ filii motus, Saxones ab Auſtraſia uſque in Saxoniam proſequitur, & eorum duce Bertoaldo peremto, tantam ſtragem operatus eſt, ut non remaneret in ea vir belligerans ſpata ſua longitudinem excedens. Deinde Clotharius cum Lumbardis pacem fecit, tributum duodecim millium ſolidorum, quo ſuis prædeceſſoribus tenebantur, liberaliter eis remittens. (d)

De adventu beati BERTINI *in has partes Flandriæ & de morte beati Columbani.*

Subactis hoſtibus, confœderatis vicinis, regnoque pacato, regnum Francorum honore & potentia elevatum eſt. Rex etiam Clotharius cum proceribus & populo pacis auctorem piè colere ſtuduit. Eccleſia quoque Gallicana in ſacerdotibus & viris eccleſiaſticis ſublimè refulſit in tantum, ut Romanus pontifex de Gallia mandaret viros fortes in fide, & ſapientes in eloquio, qui cum eo contra hæreticos diſputarent. Floruerunt tunc in Gallia (e) FURSEUS, FOILLANUS & ULTANUS fratres, GAUGERICUS Cameracenſis, AUSTRIGISILUS & SUPPLICIUS (f) Bituricenſis, CUNIBERTUS Colonienſis, & JOHANNES Tungrenſis epiſcopi. Rex etiam & filius ſuus Dagobertus videntes fidem catholicam per guerras & tribulationes multimodas valde debilitatam, meſſem etiam Domini multam, & operarios licet paucos multiplicari tamen, viros catholicos & legem Domini bene doctos miſerunt in meſſem Dei laborare. Proceſſerunt igitur ſecundum quod diverſimodè neceſſitas exigebat. AUDOENUS & PHILIBERTUS Rothomagum, LUPUS & AMATUS Senonas, PHARO Meldas, ACHARIUS & ELIGIUS Noviomum, AUDOMARUS Tarvanam, AUTBERTUS Cameracum, AMANDUS Flandros & Menapos, REMACLUS Trajectum, RICHARIUS & JUDOCUS Pontivum, AGILUS Briam, GHISLENUS & LANDELINUS Hannoniam, WALLARICUS Wimiacum, & alii plures loca quibus dati ſunt, ſua ſancta prædicatione & piis moribus illuſtrarunt, ex quibus Amandus Blandinienſe, Elnonenſe, ſancti Bavonis & Marchianenſe; Agilus Resbacenſe, Landelinus Criſpinium, Ghiſlenus Cellam, Richarius Centulam, Wallaricus & Judocus ſua ſinguli monaſteria conſtruxerunt, ſpecialiter ſancti Bertinus, Mommolinus & Bertrannus tres viri cultores ſanctæ Trinitatis, talentum Domini nolentes abſcondere, vel ſine lucro reportare, de Luxovio Burgundiæ monaſterio venerunt in Franciam verbum vitæ ſeminantes, & à rege Clothario ſunt honorificè recepti, ac intra palatium regis cum ſumma diligentia ſubrogati. Poſt longum temporis intervallum ſanctum Audomarum tunc Morinenſem epiſcopum, cujus compatriota atque conſanguineus erat beatus Bertinus (g), tam amore ipſius ſancti, quàm quia patriæ linguam, utpote Teutonici, bene ſciebant, quos ſanctus Audomarus lætè ſuſcipiens, ſuos in prædicatione ſtatuit eſſe conſortes. Subibant ergo officium legationis ſuæ labore prædicationis continuæ. Iſtis quoque temporibus beatus pater Columbanus migravit ad Dominum. (h)

PARS VI. *De fundatione eccleſiæ ſancti Bertini in loco qui nunc dicitur Vetus-monaſterium.*

DUm ſanctus AUDOMARUS cum ſuis tribus comitibus antedictis ſanctæ Trinitatis fidem incredulorum cordibus ſua prædicatione frequenter imprimeret, terræ populus ad eos catervatim confluebat, ſuavi jugo Domini colla devotè ſubdentes. Interea (i) quidam prædives opum, vir illuſtris ADROALDUS nomine, nullum habens filium, cum beato Audomaro tractare cœpit qualiter poſſeſſionû ſuarum eccleſiam heredem faceret, villam quæ Sythiu vocatur cum ſuis appendiciis beato obtulit Audomaro, ut ibi xenodochium conſtruiat. Juſſu igitur beati Audomari tres viri ſancti prædicti Bertinus, Mommolinus & Bertrannus eccleſiolâ conſtruxerunt & cellam in territorio ejuſdem villæ, in loco qui adhuc & propter hoc Vetus vocatur monaſterium, ſuper fluvium Agolona (k), anno Domini DCXXVI.

Præſidebat tunc Eccleſiæ ſanctæ Romanæ

(a) al. Anſegiſilum, Anſgiſum, Anſiſum.
(b) poſtea legitimam uxorem.
(c) Et Childebrandum è quibus per lineas diverſas Regum Galliæ ſecunda & tertia familiæ originem duxit.
(d) Dummodò tres annos iſtius tributi numeratâ ac præſenti pecunia ſolverent.
(e) Horum acta habes apud Mabillonium ſeculo II. Benedictino.
(f) al. Sulpicius.
(g) ſuppl. adiit ipſe Bertinus cum Momolino & Bertranno.
(h) An. 615 nono Cal. Septembris, vel ut alii volunt, undecimo Cal. Decembris.
(i) Hæc & ſupra ſcripta Meyerus tractat ad an. 668, & ſeq.
(k) al. Aglonaä ſive Agnoutra.

Severinus papa (a), de quo ſuprà parte ſecunda. Hic ſanctus & benignus fuit, & amator cleri & pauperum, qui res eccleſiarum & poſſeſſiones ampliavit. Sedit annis ſex, & ceſſavit ſedes menſibus tribus, diebus XXVIII. Cui ſucceſſit Johannes quartus, qui de theſauris Eccleſiæ multos per Hyſtriam & Dalmatiam à ſervitute redemit. Sedit anno uno, menſibus novem, diebus XVIII. (b) & ceſſavit menſe uno, diebus XIII. Succeſſit ei Theodorus, qui conſtituit (c) benedictionem cerei in Sabbatho ſancto fieri. Paulum etiam Conſtantinopolitenſem epiſcopum pro mala doctrina & aperta perſecutione in catholicos damnavit, ſicut & Pirrhum prædeceſſorem ſuum: ſedit annis ſex, menſe uno, diebus IX. & ceſſavit diebus tribus. Poſt quem Martinus primus: hic ab Olimpo exarcho qui regebat Italiam, occidi juſſus cùm inter miſſarum myſteria ad ſanctam communionem ventum eſt, & cum evaginato gladio ſpatarius impeteret, ſtatim cæcus effectus eſt. De hoc Martino vide infrà hac parte.

In prædicto loco Veteris-monaſterii ſancti Dei Bertinus & Mommolinus & Bertrannus quaſi in eremitorio ſederunt cum conventiculo parvo, conſtructi annis quatuordecim. Tractatus interim Adroaldi cum ſancto Audomaro negotiis interſecantibus protelatur.

De obitu regis Francorum Clotharii & ſucceſſione Dagoberti.

Dum ſic protrahitur, rex Clotharius regni ſui anno XLIV. ſolis adjectis quatuor ætatis ſuæ menſibus (d) obiit, & in monaſterio ſancti Vincentii juxta patrem ſuum ſepelitur anno Domini DCXXX. (e) ſucceſſitque illi Dagobertus filius ejus. Matertera regina Sichildis patris ſui vidua cum avunculo ſuo Bernulfo nitebatur Haribertum (f) filium ſuum in regno patris ſtabilire; ſed Dagobertus interfecto Bernulfo totum regnum occupat, pagos tamen Tholoſanum, Caturicenſenſem, Agenenſem, Petragoricenſem, Sanctonenſem, & uſque ad montes Pyrreneos Hariberto fratri conceſſit, tali tamen pacto, ut nullo pòſt tempore contra eum de regno aliquid repetere poſſet. Poſt hoc reginam uxorem ſuam Gametrudam (g) repudians, aliam duxit Nantildem, de qua filium habuit Clodoveum: ſed ante hoc filium habuerat ex concubina (h), quem dum ſanctus Amandus cathecumenum faceret, & finita oratione, omnibus tacentibus, puer cunctis audientibus reſpondit, (i) *Amen*, Sigebertus eſt appellatus. Non multo poſt Hariberto cum filio ſuo parvulo defunctis, Dagobertus monarchiam obtinuit, quam potenter & magnificè rexit; Sclavos, Saxones, Hungaros vicit, Vaſcones ſibi rebelles edomuit, etiam Judicaïl rex Britonum gratiam Dagoberti ſibi redemit. Iſte eſt Judicaïl pater ſanctorum Judoci, Winnoci & aliorum fratrum ſuorum. Dagobertus filium ſuum Sigebertum regem fecit Auſtraſiorum, hoc tamen pacto, quòd Neuſtria & Burgundia Clodoveo filio ſuo legitimo remanerent.

De fundatione eccleſiæ ſancti Bertini in loco ubi nunc eſt.

Principante ſic Dagoberto, vir illuſtris Adroaldus ſupra memoratus beatum Audomarum alloquitur, ut Sythiu villam cum ſuis appendiciis & ceteras poſſeſſiones ſupra tactas recipiat, & xenodochium ſuum conſtruat; ſed ſanctus Audomarus ejus conſilium mutavit, conſulens ut Deo & beato Petro bona prædicta conferat; quatenus ibi per viros Dei Bertinum Mommolinum & Bertrannum, qui ſibi in opus Dei collaborabant, monaſterium conſtrui debeat ad habitandum monachis ubi laudes Deo & orationes pro vivis & mortuis perpetuò decantentur, & Chriſti pauperibus hoſpitia præparentur, & neceſſaria miniſtrentur. Quod Adroaldus præſente beato Audomaro cunctiſque proceribus urbis Tarvanæ magna cordis cum alacritate complevit, tradens villam Sythiu cum appendiciis.

Interea decedente beato Achario (k) epiſcopo urbis Noviomæ ad epiſcopatum ejuſdem urbis Mommelinus provehitur, & Bertrannus cœnobio ſancti Quintini à Mommelino præfatur. Sanctus verò Bertinus cùm in vetere monaſterio reſediſſet annis quatuordecim, quia locus ille permodicus erat, ut aptiorem quæreret, ſpem ponens in Domino navem conſcendit cum aliquibus ſociis ſuis, & ecce ſtatim contra fluenta præcipitis fluvii angelico miniſterio navis impellitur, donec Bertinus ex ordine decantati pſalterii verſiculum illum pronunciaret: *Hæc requies mea in ſeculum ſeculi.* Lecto verſiculo, navis ſtetit immobilis circa medium ubi nunc eſt monaſterium. Cognoſcens igitur illum ſibi à Deo electum locum, ibi monaſterium ædificavit in honorem Dei ſanctique Petri apoſtolorum principis anno DCXC. in quo brevi tempore centum quinquaginta monachos adunavit. Præſidebat tunc Eccleſiæ Dei Martinus papa primus. (l) hic Romæ concilium (m) celebravit, in quo Paulum Conſtantinopolitanum damnavit, (n) quare eum imperator Conſtantinopolim evocavit & in Kerſonam in exilium miſit, ibique feliciter ad Chriſtum

(a) *al.* Honorius ut notatum loco hic allegato.
(b) *al.* diebus 6.
(c) Longè antiquior eſt illa cerei benedictio paſchalis, quam S. Auguſtino tribuunt plerique Sacramentorum libri antiqui. Vide quæ hac de re ſcripſimus in Tractatu de antiqua eccleſiæ diſciplina in divinis celebrandis officiis, pag. 405.
(d) Cum aliis nonnullis ex tacate plurimorum; ita quod quadraginta quinque ferè annis & regnaverit & vixerit.
(e) *al.* 628. (f) *al.* Charibertum.
(g) *al.* Gomatrudem.
(h) Ragnetrude dicta vel Ragentrude.

(i) Ita Baudemundus in vita S. Amandi cap. 16.
(k) Jac. Meyerus ad ann. 645. Et habet. *Sepultum Sigibertum obiit D. Eligius (& paulo poſt) Succeſſit ei epiſcopus in beatum ejus Mommolenum.* Ita fere omnes apud Surium Mommolenus dicitur Achatii ſucceſſor.
(l) *Sed veriſimilius* Joannes IV. *vel ad ſummum* Theodorus.
(m) Lateranenſe dictum an. 649. celebratum 1. Martini Papæ.
(n) Et præſertim recentem illam à Conſtante Imperatore propoſitam credendi formulam Typum dictam.

migravit

migravit; cujus feſtum fit in craſtino beati Martini Turonenſis. Sedit annis ſex, menſibus duobus, diebus XXVI. & ceſſavit diebus XXIX. Cui ſucceſſit EUGENIUS primus, benignus & amabilis & maximæ ſanctitatis: cujus tempore ſanctus AMANDUS Elonenſis obiit. Sedit annis duobus, menſibus novem, (a) & ceſſavit diebus XXIX. Poſt quem VITALIANUS qui cantum Romanorum compoſuit, & organo concordavit; quemdam enim Græcum monachum magnæ literaturæ THEODORUM fecit archiepiſcopum Cantuarienſem, qui librum ſcripſit Pœnitentialem, de quo fit mentio frequenter in Jure canonico. Sedit annis XIV. menſibus VI. & ceſſavit menſibus duobus, diebus XIII. ſucceſſit & ADEODATUS, vir miræ benignitatis, qui omnem ad ſe venientem dimiſit conſolatum.

PARS VII. *De fundatione monaſterii ſancti Dionyſii in Francia.*

DAGOBERTUS patrem ſuum dum vivebat offenderat, conſiliarium ejus (b) cæſum & detonſum dehoneſtando: quare pater ut eum occideret fortiter inſequitur. Dagobertus ad eccleſiam ſancti Dionyſii confugit, de qua nulla vi potuit extrahi: & hac de cauſa ſancto Dionyſio devotus monaſterium ibi fundavit ſolemniſſimum, ſanctorum martyrum memorias auro & gemmis pretioſiſſimis adornando; quam Chriſtus poſtea viſitans cum apoſtolis & ſanctorum multitudine dedicavit & dedicationem declaravit per leproſi curationem ac vultus ejus exuvias. Hoc tempore ſanctus OSWALDUS rex Nordanhumbrorum à Penda rege Merciorum perimitur anno Domini DCXLIV. (c)

De ſancto AMANDO, *& ſancta* RICTRUDE, *& plurium eccleſiarum fundatione, & morte Dagoberti regis.*

Sanctus AMANDUS ab Aquitania ad hanc patriam miſſus, miraculis coruſcans, plures gentes ad Chriſtum convertit, & plura monaſteria conſtruxit, inter quæ præeminent Blandinienſe & Elnonenſe, quo nunc corpore requieſcit. Ipſe inthroniſatus fuit epiſcopus Trajectenſis à Dagoberto rege & epiſcopis illius patriæ, ac deinde, Tungrenſis, ſed utroque epiſcopatu poſtpoſito ad Elnonenſe monaſterium rediit. Fundavit etiam monaſterium Marchianenſe in hereditate beatæ RICTRUDIS, quod ipſa de ſuo proprio dotavit. Hæc nobilis domina Vaſconi nupſerat ADALBALDO magnifico duci de genere regis Dagoberti, cujus fratres fuerunt SIGEFRIDUS comes Pontivenſis maritus ſanctæ Berthæ Blangiacenſis, & HERCHENALDUS (d) major-domus Clodovei filii Dagoberti. Herchenaldus, Adalbaldo defuncto, in ejus terra reædificavit Duacum caſtrum, & in eo conſtruxit eccleſiam beatæ Dei Genitricis, quæ eccleſia nunc dicitur beati Amati confeſſoris. Idemque Herchenaldus conſilio beati Furſei, cui valdè familiaris erat, ſuis propriis ſumtibus conſtruxit monaſterium ſancti Petri in Latiniaco. Itemque in Parona allodio ſuo proprio monaſterium ſancti Furſei, in quo ipſe ſanctum Furſeum ſepelivit, & ipſemet Herchenaldus, aliàs Erchenaldus, ſepultus requieſcit. Beata verò RICTRUDIS poſt obitum mariti ſecundas nuptias abhorrens, Marchianis venit, & tres filias ſuas virgines (e) Deo ibidem obtulit; MAURONTUM verò filium ſuum regalibus obſequiis intentum de ſæculo revocavit, & Deo militare coëgit.

Rex DAGOBERTUS cùm regnaſſet annis XVI. profluvio ventris obiit anno Domini DCXLVI. (f) & ſepultus eſt in eccleſia ſancti Dionyſii ad latus dextrum altaris, quod Chriſtus, ut dictum eſt, dedicavit. Cuidam (g) etiam revelatum eſt per viſum, quod anima regis prædicti ad judicium Dei rapta, multis ſanctorum (h) pro ſuarum eccleſiarum ſpoliatione reclamantibus, cùm angeli mali vellent eam ad pœnas trahere, interventu beati Dionyſii liberata eſt.

PARS VIII. *De ſucceſſione filiorum Dagoberti, Sigeberti ſcilicèt in Auſtraſia, & Clodovei in Francia.*

SUcceſſerunt Dagoberto filii ſui SIGEBERTUS in Auſtraſia, CLODOVEUS verò in Francia, Burgundia, Neuſtria & Aquitania. Clodoveus uxorem duxit ſanctam BATHILDEM filiam ducis Saxonum, ſpecioſam, ingenioſam atque ſanctam, de qua três filios habuit, CLOTHARIUM, THEODERICUM (i). Major domus ejus fuit Erchenaldus frater Adelbaldi ducis, de quibus ſtatim dictum eſt. In regno verò Sigeberti principabatur PIPINUS pater ſanctæ Gertrudis Nivellenſis, & poſtea GRIMOALDUS filius ejus. SIGEBERTUS prolé carens, HILDERICUM filium Grimoaldi, ſibi in filium adoptavit, & ut prolem ſibi donaret Deus, duodecim monaſteria fundavit, inter quæ Stabulaus & Malmundarium eminebant, deditque ſibi Deus filium quem vocavit DAGOBERTUM. Poſt hoc Sigebertus moriens, filium ſuum Dagobertum Grimoaldo commi-

(a) Eugenius electus in locum S. Martini exulis quaſi vicarius, poſt ejus obitum ut legitimus ſucceſſor honoratus, per quinque vel ſex menſes. Idcircò nullum ceſſationis tempus à S. Martino hic notatum: ſeſſionis verò Eugenii redactum ut ſupra.

(b) Sadrageſilum ducem Aquitaniæ, cujus curæ fuerat à Clothario patre commiſſus.

(c) al. ex Baron. 642.

(d) al. Archembaldus, à quo domum Alſatiæ, unde Lotharingiæ, originem duxiſſe multi probabiliter tenent.

(e) Euſebiam, Alſendem, & Cloſendem.

(f) immo 638.

(g) Johanni viro ſanctiſſimo, in parva aliqua inſula prope Siciliam ereminticam vitam excolenti.

(h) Dionyſio atque Mauritio martyribus, & Martino epiſcopo, quorum eccleſias plus ceteris ditaverat. Hanc viſionem S. Audoënus ſcriptis mandavit, à quo Aimoinus excepit, cujus etiam meminit Ludovicus imperator.

(i) adde & Childericum natu ſecundum.

ſit, ut eum regno conſervaret. Sed è contra Grimoaldus ipſo puero Dagoberto in monachum attonſo, & in Scotiam miſſo, proprium filium ſuum HILDERICUM (a) fecit regem Auſtraſiorum. CLODOVEUS verò rex infidelitatem Grimoaldi deteſtans, ipſum in carcere conſumi fecit, & depulſo filio Grimoaldi, rex proprium filium ſuum HILDERICUM (b) conſtituit regem Auſtraſiorum, cujus majordomus factus eſt nobilis ANSEGISUS (c) filius ſancti Arnulſi, de quo jam dictum eſt.

Donatio Adroaldi conſilio beati Audomari facta ſanctis Bertino, Mommelino & Ebertramno de villa Sythiu & ejus appendiciis. Cùm bona via fuerit & legitima, ut futuris temporibus validior permaneret, voluit eam Adroaldus literarum ſuarum atteſtatione firmari, quæ ſic incipiunt: (d) Dominis ſanctis Bertino, Mommelino & Ebertramno. Ego in Dei nomine ADROALDUS, &c. Facta donatio VIII. idus Septembris, anno undecimo regni domini noſtri Clodovei regis, &c. Actum in Sythiu villa dominica.

De fundatione monaſterii Fiſcanenſis, & de fundatione monaſterii Floriacenſis.

Vir inclytus hic nobilis ANSEGISUS per Neuſtriam venationi libenter intendere ſolitus erat, unde ſemel in valle Caletenſi, in loco qui Campus-Tronci dicebatur, occurrit ei cervus candidus grandis & ingens, qui diu canibus agitatus dum ad locum Tronci venit, inclinato capite ſtetit immobilis: venatores & canes impotentes ad cervum accedere non poterant. Viſo miraculo Anſegiſus pronus ad terram oravit ad Dominum, ut ſibi oſtenderet quid portenderet ſtatio cervi. Statim cervus humilis incedens, locum ſtationis circuivit, & facto paſſibus circulo, cervus evanuit. Venatores & canes vires recuperant; Anſegiſus autem in loco quem cervi ſtatio ſignaverat, defixis ramis arborum capellam ſignavit, & altare ibidem conſtruxit in honorem ſanctæ & individuæ Trinitatis, Deo vovens quòd vita comite eccleſiam ibi fundaret; ſed morte præventus non complevit. Hæc ramuloſa ſtrues, ſeu prima figura capellæ, prima fuit ordinatio eccleſiæ Fiſcanenſis.

Eodem quoque tempore abbas LEODEBODUS conſtruxit monaſterium Floriacenſe, quod nunc dicitur ſancti Benedicti ſuper Ligerim, & per ſanctum Aigulfum monachum ſuum corpus beati Benedicti de Monte Caſſino ad Floriacenſem prædictum; corpus verò beatæ Scholaſticæ ſororis ejus per alium Cinomannis transferuntur anno Domini DCLIX. (e)

Eodem tempore JUDOCUS filius (f) Judicaël regis Britonum, ſpretis regno & mundo, venit in pagum Pontivum, & ibidem vitam eremiticam ſub recluſione longo tempore duxit, ubi ad eum ſæpe veniebant ſancti Dei Bertinus atque Richarius, ut invicem conſolarentur in verbo Dei.

Præſedit tunc Eccleſiæ Dei ADEODATUS papa, tantæ benignitatis, ut omnem hominem ad ſe venientem conſolatum dimitteret. Sedit annis ſeptem, menſibus duobus, diebus XVI. & ceſſavit menſibus quatuor, diebus XVI. poſt quem DOMNUS papa, qui decoravit locum ante baſilicam ſancti Petri, qui dicitur Paradiſus. Sedit annis tribus, menſibus ſex, diebus decem, & ceſſavit menſibus duobus, diebus XVI. Succeſſit huic AGATO papa. Hic dum leproſum oſcularetur, mundatus eſt. Ejus tempore eccleſia Ravennas apoſtolicæ ſedis rebellis ad obedientiam rediit. Sedit annis duobus, menſibus ſex, diebus tribus, & ceſſavit anno uno, menſibus ſeptem, duodecim diebus. Cui ſucceſſit LEO ſecundus, vir eloquentiſſimus linguâ græcâ & latinâ, divinarum ſcripturarum eruditus, circa pauperes valde ſolicitus. Hujus labore & ſolertiâ eccleſia Ravennas (g) ſe ſuppoſuit, ut Ravennas electus ad ſedem apoſtolicam veniret conſecrandus. Ipſe conſtituit ut pacis oſculum in miſſa daretur per totum orbem. Conſtituit etiam ut archiepiſcopi ulla conditione pro uſu pallii (h) aliquid ſolvant Eccleſiæ Romanæ. Suo etiam tempore rex Franciæ Theodericus reſtitutus eſt de monachatu ad regni ſceptrum (i). De hoc vide infrà parte undecima.

PARS IX. *De obitu Clodovei, & ſucceſſione Lotharii filii ejus; & de morte ſancti Amandi; & quòd ſanctus Winnochus eſt hic monachus effectus.*

REx Francorum CLODOVEUS corpus ſancti Dionyſii diſcooperiens (k) irreverenter & cupidè, os brachii ejus fregit (l) & rapuit, & mox inanimis (m) efficitur. Poſtea dictum os brachii auro & gemmis ornatum, fuit eccleſiæ ſuæ reſtitutum, ut rex ſenſum reciperet, quem etſi modicum recepit, numquam tamen ad plenum. Migravit ad Dominum anno DCLXI. regni verò ſui VI. (n) & ſepultus eſt in eccleſia ſancti Dionyſii juxta patrem ſuum.

(a) al. Childebertum.
(b) al. Chilpericum ſeu Childericum. (c) al. Vulſoadus.
(d) Extant integræ illæ litteræ tum apud Miræum, tum apud Cointium.
(e) Anno Domini ſexcenteſimo ſexageſimo ſub Clodoveo filio Dagoberti tranſlatum dicitur in Floriacenſi martyrologio. Verùm cùm Clodoveus jam ante hunc annum obierit, meritò hanc tranſlationem ad annum 653. conſignat Mabillonius.
(f) Judicaël primi, frater autem ſecundi, à quo licet majore natu (ut ſcilicet fieret monachus) oblatum regnum ipſe Judocus reſpuit.
(g) Cujus Maurus epiſcopus excommunicatus fuerat à Vitaliano papa: ipſe autem Maurus & ſucceſſores aliquot in hac refractaria in ſedem apoſtolicam malitia perſeverarunt quoaſque punitis Ravennatibus ab imperatore Juſtiniano II. ſe obedientes Conſtantino papæ exhibuerunt an. 708.
(h) Aut diverſis officiis eccleſiæ quod conſtat jam olim in Concilio Romano S. Gregorium ſtatuiſſe.
(i) Hoc ita contigit circa annum 673. non autem Leonis II. pont. tempore qui 683. papa fuit creatus.
(k) Ut ex ſpectaculo aureo pauperibus ſubveniret in extrema neceſſitate.
(l) Separari juſſit à corpore, ut ex hoc oratorium proprium vel eccleſiam aliquam ditaret, quod ſatis pium.
(m) Id eſt inſanus, ſed jam ante debilitas mentis apparebat, ideoque non ea quo pius hic raptus factus eſt.
(n) al. 16. 17. vel 18. de quo non conveniunt auctores ſicut nec de ejus obitu aliorumve regum hujus temporis.

Eodem quoque tempore (a) obiit ſanctus Amandus, qui ſanctum Bertinum & alios viros ſanctos ad ſe vocavit, & in eorum præſentia teſtamentum ſuum confecit, quod ad ejus preces ſancti prædicti ſigillaverunt.

Clodoveo ſucceſſit Lotharius (b) filius ejus pacificè regens, cujus major-domus fuit in Francia Archenaldus (c) frater Adelbaldi ducis: in Auſtraſia verò Anſegiſus (d) filius ſancti Arnulfi. Archenaldo defuncto, Franci loco ejus ſubſtituerunt quemdam Hebroïnum, qui totum turbavit regnum. Hujus Lotharii tempore ſancta Bathildis regina mater ejus conſtruxit monaſterium Corbeiæ, magnificèque dotavit anno Domini DCLXI. (e) Calametiam monaſterium monialium quod regina Clothildis (f) fundaverat, regina Bathildis nunc poſſeſſionibus ampliavit, in quo ſancta Phara (g) ſoror ſanctorum Walberti & Pharonis Meldenſis (h) habitum poſtea ſanctæ religionis aſſumſit. (i)

Circa idem tempus (k) beatus Chriſti confeſſor Winocus Judicaïl regis Britonum filius ſanctique Juduci frater, (l) ſpreto mundo, regni coronam tonſura fortis Domini ſceptrumque regale virga regularis diſciplinæ commutans, ſub beatiſſimo patre Bertino in hoc Sythiu monaſterio monachus efficitur cum tribus fratribus (m) ſuis Bradanoco (n) ſcilicet, Ingenoco & Madoco. Præerat tunc pater noſter Bertinus turbæ monachorum centum quinquaginta, inter quos Winocus quaſi ſtella matutina præ ceteris clareſcebat.

De ſecunda fundatione monaſterii Fiſcanenſis.

Eodem quoque tempore quidam regis (o) Lotharii conſiliarius nomine Waningus, vir juſtus, à rege factus eſt præpoſitus provinciæ Caletenſis, qui circa Fici-campum, de quo ſuprà parte proxima, venari conſuetus, de facto Anſegiſi & loci illius ſanctitate vel ſanctitatis ejus cauſa penitus ignarus, in validam febrim incidit, & in eodem loco languens decubuit. Ingraveſcente morbo raptus in extaſi, vidit inferni multa ſupplicia: ſanctus autem Audoënus ſuper eum orans, ſanum reddidit, præcipiens ut locum in quo jacebat, Domino conſecraret. Poſtea verò monitus à beata Eulalia, monaſterium Fiſcanenſe in honore ſanctæ & individuæ Trinitatis in eodem loco fundavit, ibi moniales ordinans, quibus juſſu beatæ Eulaliæ præfecit (p) Childemarcam abbatiſſam. Duravit ſic monaſterium iſtud donec Normanni gentiles Neuſtriam conquirentes ſubverterunt, monialibus trucidatis. In hujus monaſterii fundatione coadjutor valde fuit ſanctus Wandregiſilus, qui & Wando dictus fuit, filius Walchiſi, fratris Anſegiſi ſuprà memorati: hic de milite monachus effectus, multorum miraculorum patrator extitit. Monaſterium etiam Fontinellam (q) ſanctimonialium Domino fundavit.

De miſeria regum Franciæ, & potentiâ majoris-domus ejus.

Ab hoc tempore, & ab amentia Clodovei, Francorum regia cœpit decidere gloria. Reges enim ſolo nomine principabantur, regni divitiæ, bellorum potentia, ſumma imperii apud majores-domus erat. Reges in cameris reſidebant, legatos venientes audiebant, quæ docti, immo potiùs quæ juſſi erant, reſponſa dabant; quocumque pergendum erat, carpento ruſtico, bobus trahentibus, ibant & redibant. Rex ſemel in anno, id eſt in calendis Maii præſidenter communi ſe populo monſtrare, ſalutare & ſalutari, dona dare & recipere; interim in cameris uſque ad alium Maium habitare ſolebat. Crevit iſta regum miſeria ſive dejectio ſub Hebroïno virorum peſſimo, durans per tempora regum decem, & uſque dum Pipinus, Hilderico (r) rege hic in monachum Sythienſem attonſo, ſub abbate noſtro Nanthero primo, regnum Francorum aſſumſit.

PARS X. *De concambio quarumdam terrarum inter ſanctos Bertinum & Mommelinum.*

Sancti patres noſtri Mommelinus Noviomenſis epiſcopus, & Sythienſis pater noſter Bertinus, eos aliqua ſuarum eccleſiarum utilitate movente, concambium fecerunt aliquarum villarum. Mommelinus enim dedit almo Bertino villas quinque, id eſt, Vallis, Tinninio, Inbrago, Inglindono & Seleruiaco. Sanctus quoque Bertinus dedit eidem Mommelino duas villas, ſcilicet Vaſme in in pago Conſtantienſi, quæ ſibi ſucceſſerat ex hereditate paterna, & Landardiacam villam. Privilegium regis Lotharii ſuper hoc confectum ſic incipit: (ſ) Dum & nos Dominus in ſolio patrum, &c. Actum ſub die calend. Februarii anno ſexto regni noſtri.

De fundatione eccleſiæ ſanctæ Mariæ, quæ nunc eſt canonicorum ſancti Audomari.

Beatus pater Bertinus eccleſiam ſuam de Veteri monaſterio transferens in hoc Sythiu loco fundaverat: ſed quia locus ille tunc ſic paludoſus erat, ut in eo cemeterium habere non poſſet, à beato Audomaro epiſcopo ſuo conſilium & opem quærit, qui ſibi cemeterium in collis vertice & baſilicam conſecra-

(a) Non anno 661. ut poſt Baudemundum aſſerit hic Iperius, ſed anno 679. ut rectè probant Carolus Cointius & Joannes Mabillonius.

(b) ſeu Clotharius.

(c) Vocavit Herchenaldum ſupra parte ſeptima, de quo vide annot. ibidem.

(d) Vulfoadus potius, ut notatum eſt parte octava, ex ſcriptoribus nonnullis. (e) ſeu 662.

(f) Vide obſervationem ſupra ad partem quartam.

(g) dicta etiam Burgundofora.

(h) adde & Cagnoaldi epiſcopi Laudunenſis.

(i) Hoc parum convenit cum hiſtoria vitæ hujus ſanctæ virginis. (k) Meyerus hæc refert ad annum 687.

(l) ac Judicaëlis junioris etiam Britonum regis poſt patrem.

(m) Comitibus ſolùm non verò fratribus.

(n) al. ex Meyero Quadanoco ſeu Madanoco ex chron. ſanct. Benedicti.

(o) al. Clotharii III. (p) al. Hildemarcham.

(q) ſ. ſanctorum monachorum. (r) al. Childerico.

(ſ) Extat integrum hoc diploma apud Mabillonium de Re Diplom. lib. 6. n. 189.

vit in honore beatæ Dei genitricis Mariæ, & domno Bertino dedit in ſepulturam fratrum hujus loci, rogans eum & obteſtans, ut ubi naturæ ſors humanis eum rebus eximeret, corpus ſuum ad hanc baſilicam deferretur, & ibidem cum monachis ſubterretur. (*) Tunc
(a) beatus Bertinus ordinavit de ſuis monachis qui Deo ſervirent ibidem, & ut de monaſterio ſuo principali ad capellam, & è contra viciſſim per menſes & hebdomadas ſibi ſuccedant. Unde ſibi ſanctus præſul Audomarus privilegium dedit, quod ſic incipit: " Dominis ſanctis ac venerabilibus in Chriſto mihi adhærentibus fratribus, &c. Actum in baſilica ipſa ſub die XVIII. Maii anno ſexto domini noſtri Lotharii regis. In Chriſti nomine, quamvis peccator ego Audomarus nomine abſque merito epiſcopus, hanc epiſtolam voluntarius dictavi, & recenſere audivi, & quis ſubterius ſcribere deberet rogavi, hæc abocellis feci, & alius manum meam tenens ſcripſit & ſubſcripſit." Et quia utriuſque horum privilegiorum data eſt anno Lotharii ſexto, & aliquæ chronicæ ſolùm dicunt hunc Lotharium regnaſſe annis quatuor, hoc intelligo de quatuor annis in ſe completis, ut junctis eis parte anni præcedentis & parte ſequentis, veniatur ad annum ejus ſextum, in quo data fuerunt hæc duo privilegia. Sigillum enim regum nec fallit nec fallitur.

De ſancto Walberto comite, & donatione comitatus de Arkes.

(b) (c) (d) Hangericus (b) vir illuſtris, (c) majordomus Theoderici regis Burgundiorum, filii (d) Hildeberti, filii Sigeberti ex Brune-
(e) childe, uxorem habuit (e) Leudegundam, de qua genuit Pharonem, Walbertum, Cunoaldum & ſanctam Pharam. Sanctus Pharo primò miles, inde clericus, deinde monachus in Resbaco ſub beato Agilo abbate cognato ſuo, filio Agnoaldi fratris Hangerici prædicti, deinde epiſcopus Meldenſis eſt effectus. Sanctus Cunoaldus frater ejus à puero monachus in Luxovio ſub patre Columbano, poſtea fit epiſcopus in Lugduno Clavato; ſancta Phara ab infancia virginitatem Deo vovit in manu ſancti Euſtaſii Luxovienſis abbatis. Hæc in Sombris prope Wiſantium mo-
(f) naſteriolum (f) ædificaverat, ubi aliquandiuſper Domino ſerviens morabatur; ſed inde ad Calam monaſterium tranſiit, ubi ſub habitu regulari Domino fine tenus inſervivit.

Sanctus autem Walbertus (g) ſucceſſione (g) paterna Pontivenſis, Tornenſis & Arkenſis comes, uxorem habuit ſanctam Regentrudam, de qua filium genuit, quem beatus pater Bertinus de ſacro fonte levans, Bertinum nominavit, & utriſque pater confeſſionum verbum vitæ ſæpius proponebat. Quare Walbertus ad beatum Bertinum ſæpe veniebat audire verbum Dei, & benedictionem de ejus manu ſuſcipere. Quadam verò die Walbertus ad baſilicam ſanctæ Dei Genitricis oraturus acceſſit, ſed inſalutato beato Bertino recedens, de equo lapſus, fracto crure membriſque colliſis, à beato Bertino aliquid ſua manu benedictum per celerem nuntium expoſcit: ſanctus autem Bertinus direxit ei ſignatum ſua manu vinum, quo guſtato, ſoſpes gratias referens, magnam hereditatis ſuæ partem Deo & beato obtulit Bertino. Archenſem ſcilicet villam, & comitatum cum omnibus appendiciis ejus, & ſæculo renuncians, hîc primùm ſub beato Bertino, dein in Luxovio monachus eſt effectus ſub beato Euſtaſio. Poſt quem ipſe Walbertus immediatè eſt in abbatem aſſumtus, & demùm, ut aliqui referunt, poſt beatum Pharonem (h) fratrem ſuum eſt Meldenſis epiſco- (h) pus ſublimatus. Filius verò ejus ſanctus Bertinus hîc in Sythiu monaſterio ſub beato patre Bertino profeſſus, religioſam vitam ſancto fine concludens, ad Dominum glorioſè migravit. Cujus corpus cum corpore beati Arkenbodonis & aliorum ſanctorum ſupra majus altare in eccleſia canonicorum ſancti Audomari repoſitum veneratur.

PARS XI. *De malo regimine regis Theoderici, & ejus expulſione de regno.*

Rex Lotharius (i) anno regni ſui ſexto (k) (i) (k) valida febre defunctus eſt. Succeſſit ei Theodericus filius (l) ejus, qui lateri ſuo ne- (l) quiſſimum Ebroïnum adaptans, ejus conſilio non ſolùm plebeos ſed etiam primates quoſdam trucidavit, & quoſdam regno exterminavit: quamobrem Franci Ebroïnum omni honore exutum, monachum in Luxovio monaſterio detruſerunt, & vocantes Hildebertum (m) qui (m) Auſtraſiis imperabat, regem ſibi ſtatuerunt anno Domini DCLXVIII. Qui cum Francis Theodericum fratrem ſuum inſequens cepit, & attonſum in monaſterio ſancti Dionyſii

(a) ſeu potius ſubterraretur.
(b) al. Agaricus ſeu Agnericus.
(c) Vocatus in Chronicis Benedictinis comes ſeu ballivus Meldenſis, in Gallia chriſtiana comes Burgundiæ.
(d) al. Childeberti. (e) al. Leudegundem.
(f) Dictum Pharæ monaſterium quod reſtat per plures annos contra id quod hic habetur, ubique in munere abbatiſſæ vitam finivit: quæ conſtant ex chron. Bened. & ex veteri martyrologio cujus hæc ſunt verba: *Eboriaco monaſterio quod dicitur in Brige natale glorioſiſſimæ atque nobiliſſimæ Burgundofaræ præſtantiſſimæ virginis & abbatiſſæ.* Quæ cùm ita ſint, aptè conveniunt quæ hic dicuntur, cum præſertim aſſeruerit patre ... S. Pharam habitum religionis in monaſterio Calenſi ſumſiſſe, nunc verò ibidem obiiſſe dicat ædificato prius monaſterio in Sombris, ubi monialis facta eſt.
(g) Vualbertus ille dubio procul alius eſt à Vualberto fratre SS. Faronis &c. Hic enim admodum juvenis factus eſt monachus ſub S. Columbano, itaque uxorem non duxerat, certè præterea non erat, & nullo pacto poterat ſecularis adhuc attingere tempus S. Bertini. Hoc chronologiæ magis conſonans innuit Ant. de Yepes, licet Meyerus utramque confundat.
(h) Immo ante S. Faronem ſedi Meldenſi præfuiſſe traditur in Gallia chriſtiana Claudii Roberti & Sammarthanorum, idque ante eos docuerant Hildegarius in vita S. Faronis & auctor vitæ S. Agili abbatis Resbacenſis. Verùm hi toto aberrant cœlo. Nam ſedente adhuc S. Farone in eccleſia Meldenſi, Vualbertus Luxovienſe monaſterium regebat. Sed neque poſt S. Faronem Meldenſi eccleſiæ præfuiſſe conſtat, cum ex ejus vita, quæ tantum abbatem fuiſſe aſſerit, tum ex Jona qui inter Euſtaſii diſcipulos ad epiſcopales infulas evectos Vualbertum non recenſet.
(i) al. Clotharius III. (k) al. decimo quarto.
(l) Erat ejus frater, & ambo cum Childerico filii Clodovei II.
(m) al. Hildericum ſeu Childericum.

ſub regula vivere coëgit. Hic Hildericus re- A gnans in Francia, fecit majorem-domus Wlfoadum (a), quo defuncto (b), Franci conſilio beati Leodegarii majorem-domus ſtatuerunt Leudeſium (c) filium Herchenaldi, de quo ſuprà parte ſeptima. Poſt hoc intercurrentibus maliloquiis rex ſanctum Leodegarium de regno fugavit, qui in Luxovio monachus effectus, Ebroïnum ibidem invenit ſub habitu monachi lupum tegentem. Hildericus autem rex iram & animi ſui levitatem non refrænans, quemdam nobilem nomine Bodilonem abſque judicio legis ad ſtipitem ligatum cædi fecit; idque parvi pendens, unâ dierum in ſylvam venatum pergit cum uxore ſua regina prægnante, quos utroſque Bodilo prædictus memor injuriæ interfecit anno DCLXXVI. (d)

De revocatione Theoderici regis, & martyrio ſancti Leodegarii, & de morte Ebroïni.

THEODERICUS autem frater ejus de monaſterio ſancti Dionyſii quo retruſerat eum frater ſuus, regno ſuo reſtituitur. Præſedit (e) tunc apoſtolicæ ſedi LEO papa ſecundus; ſedit ipſe menſibus decem, diebus XVII. & ceſſavit menſe I. diebus XXII. cui ſucceſſit Benedictus ſecundus, vir ſanctæ vitæ, qui multas in Urbe reformavit eccleſias. Sedit menſe uno (f), diebus decem, & ceſſavit menſe ſecundo (g), die decimo. Poſt quem Johannes quintus ſedit anno uno, diebus decem, & ceſſavit menſibus duobus (h). Poſt hunc Cono, vir ſanctæ vitæ, multùm laudabilis, qui ſedit annis duobus (i), menſibus undecim, & ceſſavit menſe uno (k), die nono. Succeſſit illi Sergius papa I. qui conſtituit ut *Agnus Dei* cantaretur ad miſſam in refectione corporis Domini. De hoc Sergio vide infrà parte duodecima.

Æduenſes ſanctum Leodegarium eductum de Luxovio, in ſede ſua cum gaudio repoſuerunt. Ebroïnus audiens Theodericum regno reſtitutum, de Luxovio egreditur, & junctis ſibi quibuſdam qui ſibi dudum amici fuerant, & quibuſdam de Auſtraſiis pecuniâ electis, in Franciam rediit, & Leudeſium majorem-domus Hilderici nuper defuncti obvium habens, inter pacis oſcula & fidem amicitiæ datam, proditor Ebroïnus occidit, & Hilderici regis theſauros, quos Leudeſius deducebat, rapuit, qui ſe Theoderico reconcilians, major-domus ejus iterum efficitur; tunc in Francos quoſquos ſibi credebat inimicos, efferatur, quoſdam pecuniis, quoſdam hereditatibus, quoſdam patriâ, alios vitâ privans; beatum Leodegarium oculis terebratis incarceravit, ejuſque fratrem Gerinum (l) lapidari fecit.

Deinde rex Theodericus Ebroïni conſilio ſynodum congregavit, in qua plures prælatos dignitate privans, alios perpetuo damnavit exilio. Sanctum Lambertum à Trajectenſi epiſcopatu amotum, in monaſterio Stabulenſi concluſit; ſanctum Philibertum de Gemeticenſi cœnobio expellit; ſanctum Amatum exiliat; ſanctum Leodegarium Ebroïnus de carcere extrahens, ſibi linguam abcidit, pedes perforavit, & finaliter eum decapitavit; Martinum ducem nepotem Anſegiſi interfecit, & nobiliores Francorum exheredirans, de regno fugavit. Qui omnes confugerunt ad Pipinum B tunc principem Auſtraſiorum poſt patrem ſuum Anſegiſum (m), qui paulò antè à quodam Goduino (n), quem ipſe inventum de ſacro fonte levaverat, nutrierat, & ad magnos honores promoverat, prodigiosè fuerat interfectus (o). Sanctus verò Amatus exul beato Mauronto traditur cuſtodiæ mancipandus, qui ejus vitam & acta conſpiciens, eum de cuſtodia ſolvit, & in Marchianenſi monaſterio ſanctæ Rictrudi matri ſuæ commendavit, deinde precibus ſanctæ Rictrudis ſanctus Amatus ſuſcepit fratres regendos in monaſterio Brolio (p), quod nunc dicitur Meno- C rivilla, id eſt Mauronti-villa, ibique obiit, & ſepultus fuit; cujus corpus poſtea fuit delatum Duacum, & poſitum in eccleſia beatæ Mariæ, quæ hac de cauſa vocatur hodie eccleſia ſancti Amati, ad quam ſpectat Menrivilla, poſtquam ibidem ceſſaverat eſſe monaſterium. Ebroïnus tandem ex improviſo ſemel obviavit nobili viro Ermenfrido, quem pridem in mortis diſcrimine deduxerat, quem Ermenfridus ſolo actu interfecit, & cum aliis Francigenis ad Pipinum in Auſtraſiam confugit. Poſt hujus Ebroïni ſceleratiſſimi mortem uxor ejuſdem eccleſiam beatæ Dei Ge- D nitricis in Sueſſione famoſiſſimam à fundamentis conſtruxit de ſubſtantia Ebroïni atque ſua. Monaſterium eſt ſanctimonialium.

PARS XII. *De captione regis Theoderici, & quòd Pipinus major-domus ejus efficitur.*

FRancorum profugi audito de morte Ebroïni Pipinum rogant, ut ad regem Theodericum mittat, quatenus terris & patriæ reſtituantur amiſſis; quod & fecit: & E habito reſponſo minaci, ſimul omnes arma corripiunt. Pipinus cum eis bellum contra Theodericum iniit circa Carbonarias (q), & victum Theodericum uſque Pariſius inſequitur. Deinde Bertharius major-domus Theoderici; vir licèt nobilis, impar tamen tanto

(a) Jamdudum hic major-domus erat in Auſtraſia, ut obſervatum eſt.
(b) ſeu potius in Auſtraſiam profecto poſt cædem Childerici.
(c) Leudeſium ſeu Leudeſiom, qui major fuit ſub Theoderico, non verò ſub Childerico. (d) *al.* 678.
(e) Tempore regni, non ipſius reſtitutionis.
(f) *al.* menſibus octo, diebus ſeptemdecim vel menſibus undecim. (g) *al.* menſibus duobus, diebus quindecim.
(h) *adde* diebus decem & octo.
(i) *al.* menſibus undecim, diebus viginti tribus.
(k) menſibus duobus, diebus tredecim.
(l) *al.* Guerinum.
(m) *al.* Anſegilum &c. ut *alibi obſervatum eſt.*
(n) *al.* Gonduino.
(o) Hæc omnia ita refert Meyerus annis 690. & ſeqq.
(p) *al.* Broylo.
(q) In loco antiquitùs dicto Tertio gallicè *Tertry* vetuſto Peronam.

regimini, perſonâ puſillus, intellectu modicus, ſubitus & citatus, Francis erat exoſus, quorum plures ad Pipinum confugerant, cum quibus Pipinus Theodericum & Bertharium Viromandis (a) bello repetiit, & interfecto Berthario (b) regem cepit cum theſauris ſuis; & rege liberato major-domus ejus efficitur, qui regni negotia potenter emelioravit. Sanctum Lambertum in ſede Trajectenſi relocavit.

Hoc etiam tempore viri ſancti migrarunt ab hoc ſæculo, Remaclus Trajectenſis, Audoënus Rothomagenſis, Amatus Senonenſis epiſcopi; ſanctus etiam Theodorus Cantuarienſis archiepiſcopus, qui librum Pœnitentialem compoſuit.

Acquiſierat S. Bertinus in mero Attinienſi fiſco terras quas à rege Theoderico confirmari fecit. Conceſſit etiam ipſe rex, ut nec ipſe, nec ſucceſſores ſui, vel quiſquam ex judiciaria poteſtate, poſſint in terris noſtris acquiſitis vel acquirendis quaſcumque factiones publicas exercere: quod privilegium (c) ſic incipit: Si aliquid ad loca ſanctorum &c. Datum ſub die decimo kalend. Novembris, anno decimo regni noſtri Compendio palatio.

De donatione Amalfridi de Hinilficurte.

Quidam vir nobilis AMALFRIDUS nomine, monaſterium in ſua proprietate conſtruxerat in pago Cameracenſi ſuper fluvium Scaldim, in loco vocato Hinilficurte, in quo monaſterio filiam ſuam Aurianam fecit abbatiſſam: hoc monaſterium cum ſuis appenditiis ipſe Amalfridus beato patri Bertino donaverat, eo tamen tenore, ut ipſe & filia ejus Auriana prædicta eumdem locum quamdiu viverent, in precaria haberent; ſed poſt utriuſque obitum ſanctus Bertinus ejuſque ſucceſſores hoc habeant, teneant, & quemcumque voluerint eidem præponant. Quam donationem Amalfridus privilegii ſui traditione firmavit, quod ſic incipit: Quantum intellectus ſenſus humani. &c. Actum Viromandis quando fecit Februarius dies viij. (d) anno DCLXXIX. undecimo regni domini noſtri Theoderici glorioſiſſimi regis. Quod Amalfridus regali privilegio confirmari fecit, quod ſic incipit: Quoties recta poſtulatio, &c. Datum kalend. Aprilis anno decimo quarto regni noſtri, Cariſiaco palatio. Deinde Amalfrido Aurianâque defunctis, moniales ibi ſuccedere ſancti Bertini ſucceſſores inhibuerunt, & monachos ibi ſtatuerunt. Eccleſia illa ſubjecta fuit abbati ſancti Bertini; quomodo verò ſit abalienata, & ab hac obedientia noſtra receſſerit, ſcripta noſtra non continent. (e)

De fundatione eccleſiæ ſancti Vedaſti Attrebatenſis, & tranſlatione ejuſdem ſancti, & de morte Theoderici regis.

Rex Theodericus pœnitentiâ ductus pro morte B. Leodegarii, & aliorum ſanctorum afflictione, monaſterium ſancti Vedaſti conſtruxit intra villam Attrebatenſem ſuper fluvium *Crinchon* anno Domini DCLXXX. (f) Dum verò corpus beati præſulis transferri debuiſſet ab eccleſia beatæ Virginis, ubi priùs inhumatum fuerat, ad hunc locum ubi nunc eccleſia ſancti Vedaſti per regem conſtructa fuit, facta conventione prælatorum, ſancti Audomarus atque Bertinus cum aliis affuerunt, ubi multa miracula Deus per merita ſanctorum ibi præſentium operatus eſt. Inter ceteros autem beatus pontifex Audomarus lumen corporalium oculorum, quo diu caruerat, ut ipſemet in ſuo privilegio nobis conceſſo teſtatur dicens: *Hoc abcœcatus feci*, &c. hic recuperavit: (g) ſed æſtimans tuæ ſaluti non expedire, oravit ad Dominum, ut corporalis cæcitas ſibi redeat; & impetravit. Sicque ſolemnitate completâ ſancti Dei ad ſua loca propria ſunt reverſi: propter hoc corporalis cæcitatis impedimentum beato Audomaro dati ſunt coadjutores ſucceſſivè Draucius (h), Baynus & Ravengerus (i). Theodericus verò rex cùm regnaſſet annis quatuordecim (k), diem clauſit extremum, & ſepultus eſt in eo quod ipſe nuper fundaverat ſancti Vedaſti monaſterio anno Domini DCLXXXI. (l)

PARS XIII. *De regno Clodovei, & ſucceſſione Hildeberti (m), & martyrio ſancti Lamberti.*

THeoderico Francorum regi ſucceſſit filius ejus CLODOVEUS puer, qui anno ſuo primo privilegium dedit beato Bertino, in quo confirmat omnia à ſuis prædeceſſoribus huic loco conceſſa, præcipiens ut nulla judiciaria poteſtas aliquid poſſit intra nos, quod ſic incipit: (n) CLODOVEUS rex Francorum. Si illa beneficia quæ parentes noſtri, &c. Actū ſub die primo kalendas Maii anno primo regni noſtri.

Pipinus (o), Ratbodo Friſonum duce poſito ſub tributo, ſanctum Willebrordum ad Friſones convertendos miſit, qui primò Romam veniens, à papa Sergio Clemens nomi-

(a) Scriptores ferè omnes unius tantum pugnæ mentionem faciunt.

(b) A ſuis ipſiſmet, etiam inſtigante ipſa ſocru Anſfede Varatonis olim majoris-domus ſub iſto Theoderico vidua.

(c) Extat integrum lib. 6. de Re Diplom. n. 190.

(d) Hic eſt interpolatio in anno incarnationis, qui deeſt in integra carta edita lib. 6. de Re Diplom. n. 191. & certè illo tempore diplomatibus non conſignabantur anni Dominicæ incarnationis.

(e) Perſeverat hactenus illa abbatiola duabus à Cameraco leucis diſtans.

(f) Fundatio hujus Eccleſiæ ac tranſlatio in eam corporis S. Vedaſti facta fuit anno 670. à S. Autberto epiſcopo Cameracenſi & Attrebatenſi ſimul (nam anno 1094. ſolùm reſtituere eſt proprius epiſcopus Attrebatenſibus.) Quod ſpectat ad Theodericum regem, ita magnificè locum illum dotavit ac ditavit, ut nec immeritò fundatio illius ac conſtructio ei adſcribatur; hocque ita geſſit ſuaſione potiſſimum ac impulſu S. Vindiciani ſucceſſoris S. Autberti, de quo ſupra.

(g) Hujus miraculi meminit Alcuinus in vita S. Vedaſti apud Boll. die 6. Febr. & Fulbertus in vita S. Autberti.

(h) al. Dianeus vel Draucius. (i) al. Ravagerus.

(k) al. 17. vel 14. (l) legend. 690. vel 691.

(m) al. Childeberti.

(n) Extat integrum apud Mabillonium de Re Diplom. lib. 6. n. 193.

(o) Dictus Heriſtallus ab oppidulo quodam in quo fuerat enutritus: dictus etiam Groſſus, ac Junior, ut diſcernatur à Pipino ſeniore vulgò dicto de Landen, cujus erat junior nepos.

natur, epiſcopus ordinatur, & ad Friſones deſtinatur. Hic papa Sergius invenit in ſacrario (a) ſancti Petri caſſam (a) argenti vetuſtam, & in ea crucem pretioſis lapidibus ornatam cum magna dominicæ crucis portione, quæ in die ſanctæ Crucis adoratur. Sedit Sergius annis (b) novem (b), menſibus octo, diebus xxiij. & ceſſavit menſe uno, diebus viginti. Poſt quem (c) Leo (c) intruſus eſt per principum Romanorum præfectum. Hujus tempore beatus Lambertus Trajectenſis epiſcopus, quia Pipinum principem increpavit pro eo quod uxori ſuæ Plectrudi pellicem Alpaïdem ſuperinduxerat, à Dodone fratre Alpaïdis Leodii martyrizatur, & Trajecti tumulatur; ſed poſtea B corpus ejus cum epiſcopatu Leodii transfertur. Sedit hic Leo annis duobus, menſibus tredecim; ſed propter vitioſum ingreſſum non ponitur in catalogo paparum, quare primus Leo poſt eum, Leo III. nominatur. Poſt (d) quem Johannes VI. ſedit annis duobus (d), menſibus octo, diebus 18. & ceſſavit menſe uno, diebus 19. Hic martyrio coronatus, ſepultus eſt in eccleſia ſancti Sebaſtiani ad Catacumbas. Cui ſucceſſit Johannes VII. vir ſcientificus & facundus, qui fecit oratorium beatæ Virginis in eccleſia S. Petri, ibique ſepultus eſt. Sedit annis duobus, menſibus (e) ſeptem, diebus xvii. & ceſſavit menſibus (e) C (f) novem. Poſt hunc Siſinius ſedit diebus (f) (g) novem, & ceſſavit menſibus (g) ſex. Hujus (h) tempore maximum ſchiſma fuit (h). Succeſſit illi Conſtantinus, quem Juſtinianus imperio reſtitutus, Conſtantinopolim revocavit, & cum multa reverentia in eccleſia S. Sophiæ, communionem ſanctam de manu ejus accepit, poſtulans ut pro ſe Dominum exoraret; cunctaque privilegia Romanæ eccleſiæ renovavit, ſuoque tempore beatus pater noſter Bertinus ad Dominum abiit. Regna- (i) vit CLODOVEUS annis duobus (i), cui ſuc- D (k) ceſſit HILDEBERTUS (k) frater ejus.

De donatione Heremari de Wormhoult, & quòd S. Bertinus S. Winocum ibi miſit; & de interfectore S. Lamberti.

Hoc tempore HEREMARUS vir nobilis villam ſuam Wormhoult dictam in Flandria ſuper fluvium Pena beato tradidit Bertino, qui conſiderans viros Dei Winocum & tres fratres ejus in Dei ſervitio plus ceteris profeciſſe, eos illò miſit monaſteriolum conſtruere, conventum congregare, Chriſtique E pauperibus hoſpitia præparare. Quibus Heremarus jamdictam villam ſuam Wormhoult cum appenditiis ejus privilegii ſui aſſertione firmavit, quod ſic incipit: Omnibus præſentibus & futuris qui chriſtiana conſentur, &c. Actum in Sythiu monaſterio kalendis Novembris, anno I. Hildeberti regis. Illi conventiculo beatus pater Bertinus ſanctum conceſſit præeſſe Winocum, ubi multis miraculis concomitantibus, Domino ſine tenus inſervivit. Pipinus filium ſuum Grimoaldum conſtituit majorem domus Franciæ (l), & ei filiam Ratbodi Friſonum ducis (l) uxorem dedit.

Eodem etiam tempore Dodo interfector beati Lamberti peſſimo languore cruciatur, à vermibus conſumitur, & ob intolerantiam fœtoris in Moſam demergitur; omnes ſceleris ejus B complices infra annum divinitus puniuntur. Hildeberti regis anno tertio beatus Bertinus ab eo privilegium impetravit confirmationis omnium bonorum noſtrorum, & quòd nulla judiciaria poteſtas ingrediatur in nos, quod ſic incipit: HILDEBERTUS rex Francorum. Si illa beneficia quæ parentes noſtri, &c. Actū ſub die kalend. Junias anno tertio regni noſtri. Hoc tempore Beda presbyter & monachus in Anglia claret tricesimum ætatis agens annum, reliquum verò vitæ ſuæ tempus in ſacris ſcripturis exponendis utiliter exegit. Ipſe eſt de quo dicimus: *Homilia venerabilis Bedæ presbyteri.*

C

PARS XIV. *Quòd S. Bertinus Rigobertum ſibi ſubſtituit abbatem; & quòd mulieribus interdixit ingreſſum monaſterii ſui.*

DOmino ſancto Bertino jam in ſenium vergente ſui regiminis anno LVII. cœnobii ſui regimen Rigoberto venerabili viro commiſit, qui juſſu beati Bertini conſtruxit eccleſiam beati Martini epiſcopi. Erat enim B. Bertinus in hunc ſanctum Dei devotus, D cujus cauſa fuit iſta. Dicitur enim in beati Bertini legenda eum quodam ſabbatho ſanguine minutum, & à maligno ſpiritu in ſpecie puellæ regiæ fuiſſe tentatum, nec citò percepiſſe dolos inſidiarum; ſed ſanctus Martinus ei apparens, fraudes inimici detexit, quem ſtatim Bertinus ſigno ſanctæ crucis abegit, confeſtimque veniens ad (m) *Mandatum* (m) fratrum, eis rei ſeriem patefecit, oſtendens monachis non expedire conſortia feminarum; & ideo eis aditum monaſterii ſui ſub anathe- E mate interdixit. Unde ſemel accidit miraculum poſt obitum viri Dei, de quadam muliere, quòd ſibimet in corde ſuo ſtatuit hoc interdictum numquam præterire, & quòd ipſa veniens tenuit, hoc etiam corpus ejus ſerva-

(a) *ſeu* capſam.
(b) *al.* annis tredecim aut decem, menſibus octo, diebus quatuordecim.
(c) Nullum reperi qui mentionem faciat iſtius Leonis. Et quidem vero Theophilactus exarchus Italiæ Romam venit ab imperatore miſſus, quo aliquid moliretur in Joannem VI. tunc electum pontificem poſt Sergium, ſed tantum abeſt ut iſtum Leonem intruſerit, ut contra per eumdem Joannem, liberandus fuerit à furore univerſæ Italiæ militiæ quæ in defenſionem pontificis Romani convenerat.
(d) *al.* annis tribus, menſibus duobus, diebus duodecim.
(e) *al.* tribus tantùm. (f) *al.* viginti.
(g) *al.* menſe uno tantùm.
(h) Supplendum fortè, extinctum: quod ita evenit ſub Conſtantino papa non vero tempore Siſinii, Ravennatibus cum ſuo epiſcopo Felice dantibus pœnas de ſchiſmate adverſus eccl. Rom. ut tetigi ſuperd parte octava.
(i) *al.* quatuor. (k) *al.* Childebertus.
(l) In Neuſtria.
(m) Id eſt ad lotionem pedum quæ ex regula S. Benedicti præſcripto cap. 35. ſingulis diebus ſabbati à fratribus hebdomadariis coquinæ fieri debet: quæ vulgo *mandatum* appellatur, ab antiphona tunc cantanda quæ incipit, *mandatum novum do vobis.*

vit exanime: nam dum illud ad eccleſiam ferentes veniſſent ad illum quem ſanctus præfixerat limitem, tanto figitur pondere, ut eam ulterius ferre non poſſent, etiam coacta populi multitudine.

Abbas Rigobertus emit à quodam Dodeberto villam Rumilico ſolidis mille quingentis, ubi monaſterium ædificavit, quod poſtea in jus Cluniacenſium ceſſit, & nunc eſt prioratus, cujus emtionis carta ſic incipit: *Domino ſancto & in Chriſto venerabili viro Rigoberto abbati, &c. Actum in Sythiu monaſterio, quando fecit menſis Maius dies xvj. anno decimo regni domini Hildeberti glorioſi regis.*

De fundatione eccleſiæ S. Michaëlis.

Tempore iſto Michaël archangelus apparens Autberto Abricenſi epiſcopo, monuit eum ut ſibi eccleſiam fundaret in loco qui Tumba vocatur, in periculo maris, ſpecialiter ubi taurum ligatum inveniret, & ſicut terram pedibus protriviſſe videret, ita ambitum eccleſiæ duceret, veneratioque ſibi talis exhiberetur ibidem, qualis in monte Gargano: quod epiſcopus pia devotione complevit. Nunc eſt eccleſia nigrorum monachorum.

De tranſitu B. Audomari epiſcopi.

Anno poſt hoc dominus ſanctus AUDOMARUS poſt multos diutinoſque labores lecto decubans in villa Waurantis, quæ à Sythiu tribus ferè diſtat millibus, accerſito beato ſodali ſuo Bertino cum monachis ſuis dilectis in Chriſto filiis, valedicens & fratribus, cælo ſpiritum reddidit: cujus corpus beatus Bertinus devotè recolligens, de Waurante ad Sythiu, comitante toto ſuo collegio, populique ac cleri frequentia attulit, & in capella beatæ Virginis, quam ipſe beato Bertino dedicaverat, inter monachorum corpora ſepelivit anno (a) DCXCV. juxta condictum.

PARS XV. *De ſubſtitione Erlefridi.*

MOnachorum hic turba creſcente, beatus P. Bertinus Rigoberto ſubſtituto ſuo requiem indulgens, venerabili viro ERLEFRIDO à ſe nutrito cœnobii ſui regimen commiſit. Ipſe verò divinæ contemplationi totus intendit, plurimùm in capella beatæ Virginis pernoctans in precibus, dieſque nihilominus explebat jejuniis, pluraque per eum Dominus operatus eſt miracula, quorum multa ſunt ſcriptis commendata, pluraque ſui humilitate ac celandi gratiâ prætermiſſa; quibus tamen miraculis labor in Dei ſervitio præferendus eſt, & cura pervigil animarum ſibi commiſſarum. cujus etiam laboribus Deus ſic affuit, ut hoc monaſterium ſuum ſuo tempore tam in ſanctorum reliquiis quàm etiam privilegiis, poſſeſſionibus & rerum abundantia regalibus monaſteriis æquaretur. Erlefridus interea emit à quodam Darmundo res portionis ejus in Baroaldi ſcluſa ſuper fluvium Somma, in pago Viromandenſi, in Appiliaco ſuper fluvium Iſara, in pago Novionſenſi, in Dina, in Carbonaco, ſolidis mille quingentis, unde carta ſic incipit: *Domino venerabili Erlefrido abbati, Darmundus, &c. Actum Sythiu monaſterio ſexto nonas Maii, anno decimo tertio domini Hildeberti glorioſi regis.*

De tranſitu B. P. noſtri Bertini.

Condigna ſancti viri BERTINI laboribus rependere Chriſtus præmia volens, vocatum ad ſe tranſire fecit plenum dierum perfectorſque meritorum. quem Erlefridus & monachi cum honore, ut tantum decebat patrem, conditum ſepelierunt hic in monaſterio ſuo proprio Sythiu, quod ipſe fundaverat, in quo ipſe fuit primus ſepultus: ex quo clarè conjicitur ipſum beatum P. Bertinum in hac ſui monaſterii fundatione multùm & diligenter inſudaſſe ſeu laboraſſe; nam locum quem à principio ſic paludoſum invenit, ut ſepulturæ non eſſet idoneus. & ideo atrium in arce villæ à beato Audomaro conſecrari impetravit, ſuprà parte decima. Ipſe tempore ſui regiminis, id eſt ſeptuaginta trium vel circiter annorum, materialiter elevavit ædificia lapidum, terræ ceterarumque rerum congeſtionibus, ... foſſatiſque & aquarum commeatibus exſiccavit, ut ſufficeret ſibi ad ſepulturam. Tranſiit autem idem athleta Domini nonas Septembris anno Domini (b) DCXCVIII. anno ex quo monaſterium ſuum fundavit in veteri monaſterio LXXIII. anno verò à ſui monaſterii fundatione in hoc loco LIX. ætatis verò ſuæ centeſimo duodecimo.

Diſcrepat hic hiſtoria noſtra in annorum aſſignationibus ab illis qui dicunt Hildebertum regnaſſe ab anno Domini DCXCVIII. uſque ad annum DCCXV. fortè ſit quia quidam hiſtorici quandoque numerant annos completos & quandoque numerant excreſcentias ſeu non completos annos pro plenè completis, quare ſi in tempore regnationis novem vel decem ſucceſſivè regum ſcriptores differant. non eſt mirandum, licèt non ſit bene tutum. Nos verò non tantùm in hoc opere ſequimur fidem hiſtoriarum, ſed magis ſequimur fidem privilegiorum noſtrorum & ſigillorum authenticorum regum vel aliorum. Sigillum enim regum nec fallit nec fallitur.

Hoc tempore (c) S. URSMARUS interventu Hydulphi ducis monaſterium Lobienſe à Pippino principe regendum ſuſcepit. *Præſedit* tunc Eccleſiæ Dei Conſtantinus papa primus, de quo ſuprà; ſub quo (d) Cohers & (e) Olpha reges Anglorum Romæ in monachos ſunt attonſi, & vitam feliciter tranſegerunt. Ipſe Philippum (f) imperatorem denunciavit hæreticum,

(a) Immo S. Audomarum obiiſſe anno 667. concedit Mabillonius tum in notis ad vitam S. Audomari, tum in annal. t. 1.

(b) S. Bertini obitum non anno 698. ſed 709. conſignat Mabillonius tum in actis S. Bertini tum in annalibus Benedictinis.

(c) De eo pluribus agit Folcuinus abbas Lobienſis in chronico Lobienſi edito Spicilegii tom. 6. Ejus porro acta edidit Mabillonius tom. 3. actorum Sanctorum ordinis S. Benedicti.

(d) al. Quenredus rex Merciorum in Anglia.

(e) al. Offa rex Saxonum orientalium, ibidem.

(f) al. Philippicum.

(a) (b) reticum (a), quia ſanctorum imagines (b) deleverat. Sedit autem annis ſeptem, diebus (c) (c)
(d) xv. & ceſſavit diebus (d) vi. Succeſſit ei Gregorius ſecundus, cujus hortatu Petronax civis Brixienſis cœnobium Montis Caſſini, quod
(e) pluſquam centum (e) annis à primo Longobardorum tempore fuerat deſolatum, reædificavit, & ſub regimine ſuo multos ibi ad Deo ſerviendum aggregavit, B. Bonifacium de Britannia venientem, epiſcopum conſecravit, & in Germaniam ad prædicandum fidem Chriſti miſit, qui poſtea effectus eſt epiſcopus Moguntinus. Cartæ ſeu privilegia per beatum Bertinum acquiſita ſeu impetrata, ſunt numero undecim, ut ſuperiùs ſuis locis apparet.

CAPUT II.

De Rigoberto *hujus loci abbate ſecundo.*

RIGOBERTUS hujus loci abbas ſecundus, non tamen propriè, ſed ſubſtitutus beati Bertini parvo tempore ſed eleganter rexit, & propter ætatem & corporis gravedinem, ut que liberiùs ſanctæ contemplationi vacare poſſet, à prædicto beato patre Bertino indulgentiam & requiem temporibus ſuis impetravit: cetera verò ejus facta ſcribuntur ſuprà parte penultima, cum cartis & privilegiis ſuo tempore impetratis: & quia ſub beato Bertino ac de ejus mandato fuerunt impetrata, ipſi beato Bertino adſcribimus.

CAPUT III.

PARS I. De Erlefrido *hujus loci abbate tertio.*

ERLEFRIDUS hujus loci abbas tertius, à B. Bertino nutritus, eique poſt Rigobertum ſubſtitutus, emit villas Sarcalcloſam & alias ſuprà memoratas; quam acquiſitionem ſive cartã adſcribimus beato Bertino, quia ſub tempore ac de ejus mandato fuerunt impetrata. Poſt obitum verò beati patris Erlefridus baſilicam beati Martini ſupra beati viri tumulum ampliori opere quàm antea fuerat, ædificavit, conſtructâ venerationis arâ ad caput tumuli. Unde notandum quòd eccleſia iſta diverſis ſucceſſivis temporibus diverſimodè nominata fuit. Primò enim dicta fuit Sythiu à nomine villæ vel loci, qui Sythiu dicebatur; quam eccleſiam beatus Bertinus fundavit in honore beati Petri apoſtoli, qui adhuc nunc eſt &
E pater & patronus. Deinde beato patri Bertino numero Sanctorum adaucto, quia ipſe primus fundator noſter extiterat, ab eo denominatus eſt locus monaſterium S. Bertini Sythienſis; ut nominis recompenſatio fieret,
A conſtructa fuit eccleſia beato Petro ad occidentalem partem templi, ad plagam ſeptemtrionalem à qua adhuc nominatur porta S. Petri ibidem. Beato verò Martino facta fuit eccleſia juxta illam, quæ nunc eſt parochialis eccleſia S. Martini in Inſula; & inter duas has eccleſias ſanctorum Petri & Martini factum eſt hoſpitale pauperum, ſeu domus eleemoſynæ, via quoque patens, per quam de una eccleſia ad aliam, ac de hoſpitali ad utramque patebat ingreſſus. Demum igne fortuito conſumtis eccleſiis beatorum Petri apoſtoli ac Bertini tempore domni Roderici ab-
B batis, ordinatum fuit quod adhuc hodie ſervatur, quòd templi noſtri majus altare, immo ipſummet templum ſemper conſecratur in honore beatæ Mariæ virginis, beatorum apoſtolorum Petri & Pauli atque beati Bertini confeſſoris Chriſti; ſecundum verò altare, in quo ſolet dici Miſſa matutinalis, ſemper appropriatur & conſecratur in honore S. Martini Turonenſis epiſcopi.

PARS II. *De morte Pupini principis.*

C PUPINO principe ægrotante in Lopillavilla (f), ſuper Moſam, ad eum viſitandum GRIMOALDUS filius ejus advenit; & dum unâ dierum Leodii in eccleſia S. Lamberti oraret, à quodam ſatellite Ratbodi Friſonum ducis occiditur inſtinctu uxoris ſuæ ejuſdem Ratbodi filiæ. Quo facto, Pupinus Theodoaldum filium Grimoaldi ſic occiſi majorem-domus Franciæ (g) conſtituit, & convaleſcens omnes filii ſui interfectores occidit. Sed eodem anno iterum infirmatus obiit, relinquens filium elegantem parvulum, nomine CAROLUM, qui poſtea dictus eſt Tudites ſeu Martellus, quem ex Alpiade concubina ſuſ-
D ceperat, quem Pleſtrudis relicta Pupini captum in Colonia cuſtodiæ mancipavit, & cum nepote ſuo Theodoaldo majoritatem-domus regis uſurpavit. (f) (g)

De regno Dagoberti II. & de morte ſanctorum Silvini atque Winoci.

Rege Hildeberto defuncto, ſucceſſit filius ejus junior DAGOBERTUS II. antiquior enim filius ejus Chilpericus (h) fuerat ordinatus in clericum. Franci contra Theodoaldum confligunt utrimque bello damnoſo, & victo Theodoaldo, Chilpericum jamdictum clericum, fratrem Dagoberti, regem ſibi ſtatuunt (i), Ragemfredum verò majorem-domus Franciæ: ſed Carolus Tudites de cuſtodia novercæ prorumpens, principatum Franciæ de manu Ragemfredi nitens extorquere, Rabodum ducem Friſonum auxiliantem Ragemfredo bello lacеſſit. Rabodus iſto (h) (i)

(a) Saltem reſpuit conſtanter confeſſionem fidei hæreticam ab eo miſſam, nam hæreſis Monothelitarum propugnator erat, & idcirco ſextam ſynodum œcumenicam aboleri jubebat.
(b) Hic intelligit ſex ſynodos œcumenicas picturâ effigiatas Conſtantinopoli, quas abradi præceperat.
(c) al. ſex annis, uno menſe, diebus duobus vel ſex annis tantum. (d) al. diebus 41.

(e) ſive centum quadraginta.
(f) Gallicè, Jovenville, aut Jupile.
(g) in Neuſtria.
(h) al. Childericus cognomento Daniel, quem nonnulli filium volunt Theoderici I. vel etiam Childerici à Bodilone occiſi. (i) defuncto Dagoberto.

dux Friſonum per (a) S. Wlfrannum epiſcopum ad hoc inductus ut baptizaretur, cùm unum pedem teneret in lavacro, interrogavit ubinam plures ſuorum majorum eſſent, in paradiſo, an in inferno? Sed audiens plures eſſe in inferno, pedem retraxit ab aqua, dicens: Satius eſt ut plures quàm pauciores ſequar, &c. Ludificatus à diabolo, infra triduum ſubita morte defecit. Carolus autem in pago Cameracenſi apud Vinciacum contra Chilpericum & Ragemfredum congreditur, & victos Pariſius uſque perſequitur.

S. Silvinus dum in hac regione Tarvanica ſpecialis abſtinentiæ ac ſanctitatis exemplarem vitâ duxiſſet, migravit ad Dominum: ſic enim dicitur in ejus legenda, qui duravit uſque ad Vinciacum bellum, quod geſtum eſt inter Carolum & Ragemfredum. Sanctus quoque Ægidius de Græcia venit in Provinciam, & eodem anno (b) S. Winocus migravit ad Dominum.

De regno LOTHARII IV. *& morte Erleſredi abbatis noſtri.*

DAGOBERTUS II. regnavit annis quatuor, poſt quem Carolus Tudites regem inſtituit (c) LOTHARIUM IV. qui fuit Theoderici filii ſanctæ Bathildis contra Chilpericum prædictum (d) & ſuum Ragenfredum; & regnavit iſte Lotharius annis ſolùm duobus. Cujus anno ſecundo domnus abbas noſter Erlefredus, poſtquam à depoſitione B. P. N. Bertini duodecim vel circiter annis eleganter rexiſſet, obiit, & ſibi ſucceſſorem reliquit ſanctum Erkenbodonem anno Domini (e) DCCX. Præſedit tunc Eccleſiæ Dei Gregorius papa ſecundus, cui cùm Leo imperator imagines Chriſti & Sanctorum deſtrui præciperet, ipſe quoque imperator papæ præciperet ut eas igne cremaret, Gregorius papa non ſolùm non paruit, verùm imperatorem pro eodem facto anathematizavit. Sedit Gregorius annis XVI. menſibus VIII. diebus XX. & ceſſavit diebus (f) XXV. ſucceſſitque illi Gregorius III. Hic addidit in canone Miſſæ, *Toto orbe terrarum*; iterumque, *Quorum hodie ſolemnitatis in conſpectu gloriæ tuæ celebratur triumphus.* Videnſque Leonem imperatorem incorrigibilem in imaginum deſtructione, Romæ Italiam atque Hiſpaniam ab eo recedere fecit (g), & vectigalia interdixit, ſynodoque mille epiſcoporum aggregatâ (h), venerationem imaginum confirmavit, & violatores generali ſententiâ anathematizavit. Cartæ ſeu privilegia per Erlefridum impetrata, ſunt unum & unicum, quod ſancto Bertino adſcripſimus capitulo ejuſdem.

(a) Idem refert Jonas monachus Fontanellenſis in vita S. Volfranni cap. 9.

(b) Hoc eſt anno 717. quo Carolus dux adverſus Chilpericum pugnavit apud Vinciacum in pago Cameracenſi, ut ciuditur ex continuato Fredegarii chronico.

(c) al. Clotharium, idque in Auſtraſia tantùm.

(d) regem Neuſtriæ.

(e) immo anno 721. ex obſervatis ſupra.

(f) al. tantummodo quinque.

(g) Quod adſcribitur anteceſſori, nec ulla fit mentio Hiſpaniæ, ſed Romæ tantùm ac reliquæ Italiæ.

(h) Ab iſto Gregorio III. nonaginta triùm epiſcoporum, non autem mille congregata eſt ſynodus.

(i) Id contigit an. 717.

CAPUT IV.

PARS I. *De ſancto Erkenbodone hujus loci abbate quarto.*

SAnctus ERKENBODO hujus loci abbas quartus, vir in omni bonitate conſpicuus, incepit anno Domini DCCX. circa cujus principium & finem Erlefridi (i), Saraceni, qui à tempore Heraclii imperatoris & morte Machometi per totum orientem & meridiem multiplicati fuerant, in immenſis nunc cum Admirato (k) ſuo . . . . milium navium Conſtantinopolim obſidione triennii (l) vallaverunt, de vulgari pluſquam viginti duo millia peremerunt (m). Saraceni verò fame, bello & peſtilentia pereuntes, ab obſidione confuſi recedere compelluntur, navibus ſuis partim igne pyratico (n) perustis, partim diviſis, partimque grandine, fulgure tempeſtateque conſumtis, & vix quinque reſiduis, Dei vindicta cunctis apparuit. Eodem tempore (o) rex CHILPERICUS cum ſuo Ragenfredo fugatus cum Dudone (p) Aquitaniæ duce contra Carolum Tuditem ac regem Lotharium bellum reinſtaurat, quos Carolus iteratò uſque in Aquitaniam fugat.

De regno CHILPERICI *regis.*

Citò poſt hoc rege Lothario defuncto, CAROLUS cum Eudone pacem faciens, Chilpericum ab eo receptum regem Franciæ fecit anno Domini DCCXII. (q) Sed Ragenfredum, quia pro majore-domus Franciæ ſe gerebat, Carolus perſequens Andegavis obſedit, & victo civitatem captam ad habitandum conceſſit. Ipſe verò Carolus totius regni majoritatem-domus accepit.

De bellis Caroli Tuditis contra Saracenos.

Inter Carolum & Eudonem Aquitaniæ ducem bellum redivivum inſurgit. Carolus tranſito Ligere Eudonem victum fugat. Eudo ſe per omnia videns inferiorem Carolo, Saracenos ab Hiſpania ſibi in adjutorium invitat. Saraceni cum innumerabili multitudine atque familiis ſuis quaſi in Galliis habitaturi provincias occupant, villas & caſtella & faciem terræ replent ut locuſtæ, & Garonam tranſeuntes, infinita mala perpetrant. Quibus Carolus Dei fretus auxilio, cum Gerardo de Roſſilione (r) Burgundorum duce viriliter occurrens, trecenta & octo millia (s) Saracenorum cum rege ſuo Aderama interfecit,

(k) ſeu principe Maſlma dicto, ut habet Baronius. Forſè etiam hic intelligitur magnus Emiratus vel Emirus.

(l) Biennii ex Anaſtaſio.

(m) Sed intra civitatem ipſam trecenta millia hominum fame ac peſte interierunt, ita Paul. Diaconus & Anaſtaſius.

(n) ſeu potiùs Marinoſio vocato, quòd in mari arderet.

(o) circa annum 718. (p) al. Odone vel Eudone.

(q) al. 716.

(r) Hic intelligit Gerardum Roſſilionenſem, quem quidam in Nerviis uſque ad Oceanum imperitaſſe referunt, ut ait Meyerus.

(s) al. trecenta quinquaginta vel ſeptuaginta quinque millia.

de ſuis autem ſolùm mille quingentos amiſit. Poſt hoc Eudo dux Aquitaniæ Carolo reconciliatur (a). Carolus autem Lugduno & aliis illius terræ civitatibus caſtriſque captis, etiam Burgundiam ſibi ſubjugavit.

De LIEDERICO *primo ſtipite comitum Flandriæ.*

Dum Saraceni ſic ab Hiſpania venirent ad Eudonis mandatum, miles quidam juvenis chriſtianus de partibus Lixibonæ ſeu Portugalliæ, regia ſtirpe progenitus, LIEDERICUS nomine, deſpectis parentibus, qui cum illis de patria ad legem perfidi tranſierant Machometi, ad Carolum Tuditem & Gerardum de Roſſilione ſe contulit, ut ſacra baptiſmatis chriſtianæque fidei Deo pacta ſervaret, & ſub Carolo militans, multa probitatis opera geſſit, & Carolo prædicto carus effectus, ſibi toto vitæ ſuæ tempore ſervivit, & filio ſuo Pupino regi poſt eum, cui poſtea Carolus Magnus terram Flandriæ dedit. Ipſe eſt à quo Flandriæ comites deſcenderunt. Ipſe uxorem habuit filiam Gerardi de Roſſilione prædicti, de qua genuit filium INGELRANNUM militem probum & prudentem ſuum Flandriæ ſucceſſorem.

De pluribus bellis & victoriis Caroli Tuditis.

Poſt hoc EUDO contra Carolum rebellat, contra quem Carolus pugnans, eum principatu & vita privat. Deinde Waïfero (b) & Hunaldo filiis Eudonis dimicando devictis, Aquitaniam ſibi ſubjugat. Avinionem dolo Morontil ducis Provinciæ à Saracenis captam Carolus cepit, & in ea Saracenos uſque ad internecionem delevit. Saracenorum regem Athimam (c) obſedit in Narbonia, cui ex Hiſpania Saraceni cum alio quodam rege nomine Amorei ſubſidio veniunt; ſed Carolus ambobus regibus interemtis, Saracenos ultimo attrivit exterminio. Remanſum & alias urbes ibidem à Saracenis captas deſtruxit, omnibus circumquaque demolitis. Maurondum Provinciæ ducem, qui Saracenos invitaverat, vicit, & ſibi Provinciam ſubjugavit. Iterum Carolus cum Luitprando Longobardorum rege Saracenis ſuperveniens, eos ſolo terrore ſui nominis in fugam vertit; & ſic Saracenis, qui pene totam Aſiam & Africam, magnam quoque partem Europæ ſubegerant, omnem ſpem invadendi Galliam abſtulit. Friſones, mortuo ſuo duce Radbodo cum ſuo ſucceſſore Pappone (d), contra Carolum Tuditem rebellant: quos aggreſſus, Papponem cum multis interfecit, & Friſiam iterum ſubjugavit, Saxones ſibi tributarios fecit, Suevos & Bavarios debellavit. Alemanniam victo Lantfredo eorum duce ſubegit. Meritò igitur inclytus iſte Carolus tot bellorum ſuperator, tot provinciarum ſubactor, totque nationum perdomitor, Tudites appellatur. Tudites enim ſunt fabrorum mallei, quibus omnis durities atteritur, etiam ipſius ferri quod omnia domat.

PARS II. *De morte Chilperici regis, & ſucceſſione Theoderici.*

HUjus CHILPERICI regis anno tertio domnus abbas noſter Erkenbodo impetravit ab eo privilegium libertatis & confirmationis, quod ſic incipit (e): CHILPERICUS rex Francorum. Si facta parentum, &c. Actum anno regni noſtri tertio. Ipſe verò rex Chilpericus regnavit poſt hoc tempore pauco, & obiit anno Domini ſeptingenteſimo tertio decimo; quo defuncto, Carolus Tudites regem inſtituit THEODERICUM filium Dagoberti ſecundi; qui anno ſuo primo domno abbati noſtro Erkenbodoni conceſſit privilegium libertatis & confirmationis, quod ſic incipit (f): THEODERICUS rex Francorum, viris illuſtribus gravionibus, ſeu & omnibus agentibus, &c. Datum quando fecit Martius dies tertius anno primo regni noſtri. Iterumque aliud de terris quas ſanctus Bertinus adhuc vivens emerat de fiſco regum, quod ſic incipit: THEODERICUS rex Francorum. Quem divina pietas, &c. Datum quando fecit Novembris dies undecim, anno primo regni noſtri. Hoc tempore Beda preſbyter & monachus, ſanctitate magna atque ſcientia clarus obiit.

De promotione S. Erkenbodonis ad epiſcopatum Morinenſem.

Anno tertio regis Theoderici, qui fuit anno DCCXVI. (g) domnus ſanctus Erkenbodo noſter abbas, Tarruanenſis eccleſiæ ſublimatur antiſtes poſt Ravengerum, qui Bayni, qui Draucii, qui beati præſulis Audomari fuere ſucceſſores. Ipſe ſanctus Erkenbodo ſimul cum epiſcopatu tenens abbatiam, emit à quodam nobili viro Rigoberto res proprietatis ſuæ, in loco nuncupato *Brelmes*, & Strato, quæ adhuc ſunt hujus eccleſiæ. Itemque Sethcas ſuper fluvium Agniona, & Leodrelinghas manſiones, nunc dicitur *Lederſelle*, in pago Mempiſco, quæ nunc ſunt eccleſiæ canonicorum ſancti Audomari. Itemque Bebrinum, qui nunc eſt prioratus Majoris-monaſterii, & nunc dicitur de Belloramo: atque in pago Pondivo locum nominatum Monte, ſuper fluvium Altelja ſolidis mille quingentis, unde carta ſic incipit: Domino atque apoſtolico patri Erkenbodoni epiſcopo atque emtori, & ejus congregationi, &c. Actum Sythiu monaſterio publicè quarto kalend. Septembris, anno tertio domini noſtri Theoderici glorioſi regis.

De obitu S. Erkenbodonis regiſque Theoderici.

Interea decedente rege Theoderico (h),

(a) multi volunt priùs reconciliatum.
(b) *al.* Gaifro ſeu Vaïfero. (c) *al.* Anthimum.
(d) *al.* Popone.
(e) Iſtud inſtrumentum habes integrum apud Mabillonium lib. 6. de Re Diplom. n. 194.
(f) Et iſtud privilegium etiam edidit integrum Mabillonius libro ſupra citato n. 195. ubi & ſequens n. 196.
(g) ſeu potiùs 715.
(h) qui obiit an. 738.

dum adhuc laboraret in extremis. S. Erkenbodo migravit à ſæculo, & in monaſterio S. Audomari cum multa reverentia anno Domini DCCXLII. ſepultus eſt cui in epiſcopatu ſucceſſit ADALGERUS; abbatiam verò regendam ſuſcepit WAIIMARUS, poſtquam regnaſſet ſanctus Erkenbodo annis XXXI. abbas in hoc loco & in epiſcopatu Morinenſi annis (a) XV. Theoderico verò regi ſucceſſit rex HILDERICUS frater Dagoberti (b) anno Domini DCCXLII. Hildericus iſte proprio nomine vocabatur Daniel, homo ſimplex, ſenſu inops, ſolo nomine regnans annis decem.

Præſedit tunc Eccleſiæ Dei papa Gregorius tertius. Hic cùm Roma obſideretur à rege Longobardorum, navigio miſit in Franciam claves confeſſionis beati Petri ad Carolum Tuditem, ut Romanam Eccleſiam à Longobardis liberaret. Ipſe Viennæ conſtituit archiepiſcopatum (c) quæ civitas dicitur Vienna, quaſi Bienna, eò quòd biennio ſit conſtructa. Sedit Gregorius annis decem, menſibus octo, diebus viginti quatuor, & ceſſavit diebus novem; cui ſucceſſit Zacharias vir omni virtute ornatus: cujus admonitione Rachis rex Longobardorum cum uxore & filiis monachicum ſuſcepit habitum. Hujus tempore corpus Mariæ Magdalenæ à Gerardo comite Burgundiæ fuit tranſlatum ad monaſterium Veſeliacum. Ipſe etiam papa Zacharias corpus (d) beati Georgii militis de Lateranenſi eccleſia tranſtulit ad Velum-aureum in eccleſia ſui nominis, quæ nunc eſt titulus diaconi cardinalis, & dicitur ſancti Georgii ad Velum-aureum. Cartæ ſeu privilegia quas ſanctus acquiſivit Erkenbodo, ſunt numero quatuor.

CAPUT V.

De Waiimaro (e) hujus loci abbate quinto.

WAIIMARUS hujus loci abbas quintus, ab Hilderico rege privilegium libertatis & confirmationis impetravit, quod ſic incipit: HILDERICUS rex Francorum. Ut viris illuſtribus, &c. Datum quando fecit Aprilis dies XXIII. anno primo regni noſtri. Eodem anno Carolus Tuditès hoſtibus circumquaque devictis, dum ea quæ pacis erant infra fines regni diſponeret, legatos papæ bis ab apoſtolica ſede ſuſcepit, qui ſepulcri beati Petri apoſtolorum principis claves & pretioſa vincula cum magnis muneribus detulerunt, qui honor nemini Francorum principum ab apoſtolico fuit directus. Eodem quoque anno ſe percipiens ægrotare, filiis ſuis diviſit principatum, Carlomanno Alemanniam, Lotharingiam (f) & Auſtriam (g); Pupino verò Neuſtriam, Burgundiam atque Provinciam concedens. Pupinus igitur in Burgundia duxit exercitum, ubi plura emendanda correxit; Carolus autem Pariſius veniens, ad beati Dionyſii ſepulcrum magna munera obtulit, & eodem anno febre correptus obiit, & in eccleſia beati Dionyſii ſepultus eſt, poſtquam gentem Francorum rexerat annis XXVI. cum dimidio. Abbas etiam noſter Waiimarus poſtquam rexerat ſolum duobus annis, obiit. Cartæ ejus ſeu privilegia ſolum (h) unicum.

CAPUT VI.

PARS I. *De Nantherio (a) hujus loci abbate ſexto.*

NANTHERIUS hujus loci abbas ſextus, inſtitutus anno ſecundo regis Hilderici, cujus regis anno tertio quidam presbyter nomine Felix (i), huic eccleſiæ cellam & eccleſiam ſancti Michaëlis in Rechashemo ſeu Thoroaldi-luco in pago Flandrenſi (k), unde carta ſic incipit: Sicut Dominus in Evangelio ait, &c. Actum Sythiu monaſterio publicè octavo kalend. Auguſti, anno tertio regni domini noſtri Hilderici glorioſi regis. Carolo Tudite viam univerſæ carnis ingreſſo, filii ſui principatum domus regiæ tenuerunt, Pupinus per Franciam, Karlomannus verò Alemanniam. Anno igitur primo principatus ſui Pupinus Hunoaldo Aquitaniæ duci ſibi rebellanti obviat. Karlomannus autem Alemanniam devaſtat: anno ſecundo Ugdilo (l) dux Bajoariæ ſororem Pupini rapit (m), quem Pupinus bello ſuperat. Carlomannus in Saxonia caſtrum Oſtembourch (n) capit, & Theodericum Saxonem (o) pacis obſidem accepit. Interea Hunaldus dux Aquitaniæ civitatem Carnotenſem igne cremavit; Pupinus cum fratre ſuo Carlomanno contra eum procedit, qui reſiſtere non valens, ad eorum placitum ſe obtulit. Hunaldus verò Attonem fratrem ſuum ad ſe doloſè vocatum excæcare (p) fecit, & Waïfero filio ſuo ducatum Aquitaniæ dimittens, monachus effectus eſt. Poſt hoc Pupinus & Carlomannus regem Saxonum ſibi rebellantem capiunt, & exulandum in Franciam ſecum adducunt. Hoc tempore natus eſt magnificus ille princeps CAROLUS MAGNUS filius Pupini; Eccleſiæ Dei dux, haſta & clypeus. Anno quarto Carlomannus Saxoniam iterum ingreditur, & ſine belli diſcrimine captis habitatoribus, plurimi eorum ad fidem Chriſti ſunt converſi.

(a) ſeu veriùs 18. vel 19.
(b) Creditur veriſimiliùs filius ipſius Theoderici Childericus iſte.
(c) Attamen longe antea contigiſſe conſtat ut eccleſia Vienneſis ſedes eſſet archiepiſcopalis: ita Baron. ad an. 758.
(d) At rectiùs caput ipſius ſancti in veteri capſa repertum transferri juſſit in Diaconiam hic denominatam.
(e) al. Vvimaro.
(f) ſeu potiùs Thuringiam.
(q) rectiùs Auſtraſiam.
(h) editum à Mabillonio lib. 4. de Re Diplomatica n. 37.
(i) Hæc ſolide Meyerus ad annum 745.
(k) ſupplendum donavit aut quid ſimile.
(l) al. Odillo.
(m) ſed veriùs ad ſe ſua ſponte confugientem uxorem duxit.
(n) al. Hochbourg.
(o) ſeu fidem ejus juramento obſtrictam.
(p) ac etiam occidit.

De converſione Carlomanni ad monachatum.

Anno quinto principatus Pupini, Alemanniannis ſubactis, Carlomannus Pupino fratri ſuo detexit ſe velle ſæculo renuntiare, & ad ſerviendum Deo ex toto converti. Cauſa verò ſuæ converſionis fuit hæc. Audierat quòd pater ſuus Carolus Tudites æternaliter damnatus eſſet, & maxime quia decimas eccleſiarum tradiderat laïcis. Sic enim ſanctus Eucherius Aurelianenſis epiſcopus, qui in monaſterio ſancti Trudonis Haſbanienſis requieſcit, ſemel orans, in eſtaſi raptus vidit (a) inter cetera Carolum in inferno torqueri, cui interroganti reſponſum eſt ab angelo ductore, quòd in anima & corpore ſempiternis ſuppliciis eſt deputatus. Qui in ſe reverſus, ſanctum Bonifacium archiepiſcopum Moguntinum, & Fulradum (b) abbatem ſancti Dionyſii ad ſe vocans, & hæc omnia narrans, juſſit ut ad ſepulcrum Caroli vadant, & ſi corpus ejus in illo non inveniatur, hæc vera eſſe ſciant: qui ſepulcrum aperientes, nihil invenerunt in eo niſi quòd de eodem ſepulcro viſus eſt exiſſe draco; totumque ſepulcrum interiùs ita denigratum ac ſi totum fuiſſet (c) exuſtum.

Anno ſexto Pupini Carlomannus frater ejus pro cauſa prædicta ſæculi caduca reſpuens, monachus efficitur in monte Soracti, in cœnobio quod de ſuo proprio ipſe fundaverat; & poſt à Zacharia papa miſſus eſt in monaſterium Montis Caſſini, ubi regulam beati Benedicti profeſſus eſt: cui monaſterio dona plurima cum privilegio ſedis apoſtolicæ contulit. Pupinus autem monarchiam totam ſibi aſſumſit. Sanctus Maximinus, ſeptimus de de ſeptuaginta duobus Chriſti diſcipulis, poſt lapidationem ſancti Stephani protomartyris in Galliam tranſiens, beatam Mariam Magdalenam ſecum adduxerat, & poſtea defunctam apud Aquenſem urbem cui præſidebat, ſepelivit; ſed Aquenſi urbe per Saracenos deſtructa tempore Caroli Tuditis, Gerardus Burgundiæ comes monaſterium Veſeliacum conſtruxit, & de Aquenſi urbe prædicta corpus beatæ Mariæ Magdalenæ prædictæ transferens, in monaſterio ſuo Veſeliacenſe repoſuit.

PARS II. *De tranſlatione regni Francorum de perſona Hilderici regis in perſonam Pupini: & de morte Nantherii abbatis noſtri.*

Pupinus anno principatus ſeptimo Gripponem (d) fratrem ſuum, quem Carlomannus Pupini frater cuſtodiæ mancipaverat, de cuſtodia eduxit, quem poſtea contra ſe in Saxonia rebellantem, ſuoſque complices bello victos cepit: ſed pace concordata, Gripponi XII. in Neuſtria comitatus conceſſit, quod cùm ſibi non ſuffecit, ſed ad Waiſerum in Aquitania confugit, Griſſilonem quoque Gripponis complicem ducem Bajoariæ fecit.

Eodem tempore in Sicilia & Calabria fit peſtis & mortalitas maxima, & in veſtibus hominum & velis eccleſiarum apparuerunt cruces quaſi oleo deſignatæ. Anno principatus Pupini octavo, qui fuit annus Hilderici regis nonus, id eſt anno Domini DCCLI. Pupinus videns Hildericum regem ſenem, & reipublicæ in nullo ſubvenientem, ſed ſolo nomine præſidentem: (ſic enim reges Francorum pluſquam octoginta annis, id eſt à tempore Clotharii filii Clodovei ſecundi, ſolo nomine regio contentabantur, & negotia regni per majores-domus exercebantur:) nuntios miſit ad papam Zachariam, interrogans, ſi ita deberent reges manere Francorum, cùm penè nullius eſſent utilitatis. Qui reſpondit illum debere vocari regem & eſſe, qui rempublicam regeret utiliter atque defenderet. Quo reſponſo audito, Franci regem Hildericum attonſum in monachum in monaſterium iſtud ſancti Bertini in Sythiu detruſerunt; quem abbas noſter Nantherius in monachum ſuſcepit, & ut melius potuit ejus curam egit. Sic quoque Franci Pupinum ſibi regem ſtatuerunt, qui de mandato Zachariæ papæ coronatus fuit per ſanctum Bonifacium Maguntinæ civitatis archiepiſcopum. Ab hoc papa monachi Caſſinenſes cum Carlomanno monacho ſuo fratre Pupini regis litteras ad eumdem regem impetraverunt, ut Floriacenſes monachi corpus beati Benedicti, quod abſtulerant, eccleſiæ Caſſinenſi reſtituant; quod cùm rex præcepiſſet Floriacenſibus monachis flentibus, jejunantibus & orantibus, nuntii Caſſinenſes percuſſi ſunt cæcitate, quo cognito, corpus beati Benedicti remanſit ibidem. Sedit Zacharias annis decem, menſibus duobus, (e) diebus XV. & ceſſavit diebus XII.

Succeſſit illi Stephanus (f) tertius, qui propter infeſtationem Aiſtulſi regis Longobardorum venit in Franciam ad Pupinum regem, & Pariſius appropinquanti Pupinus rex occurrens ad milliaria tria deſcendens ab equo, pedanei officium exercens, papam per frenum duxit ad palatium ſuum, ac deinde hoſpitatus fuit in monaſterio ſancti Dionyſii, & ibi aliquo tempore manſit: ubi etiam papa ægrotavit, & dum medici deſperarent, ſubitò interventu beati Dionyſii ei cum beatis apoſtolis Petro & Paulo apparentis, curatus eſt, in qua viſitatione beatus cum Dionyſius admonuit, ut illius eccleſiæ majus altare in beatorum Petri & Pauli honore conſecraret; qui confeſtim ſanus ſurgens,

(a) Quomodo id videre potuit Eucherius, qui jam ex hac vita exceſſerat ante decennium, vel etiam, ut Molanus ponit, ante quatuordecim annos quàm Carolus moreretur.

(b) al. Voltradum vel Furaldum.

(c) Hujus fabulæ prima mentio reperitur in ſynodica ad Ludovicum regem Germaniæ epiſtola concilii Cariſiacenſis, cujus auctor creditur Hincmarus. Quam quidem fabulam validis argumentis refutant Baronius ad annum 741. Henſchenius & Mabillonius in notis ad vitam S. Eucherii epiſcopi Aurelianenſis.

(d) al. Griffonem.

(e) al. menſibus tribus, diebus decem.

(f) Omittit Stephanum II, quem alii etiam nonnulli omittunt; verè tamen pontificem, quo quidem quarto poſt electionem die defuncto eligitur Stephanus III. de quo auctor noſter.

hoc regi & optimatibus indicavit, & omnia A quæ juſſa fuerant adimplevit, ac inter celebrationem conſecrationis altaris prædicti ipſum Pupinum ſecundò inunxit (a) in regem Franciæ, & duos filios ejus Carolum & Carlomannum, reginam quoque Bertam cicladibus regiis adornatam anno Domini DCCLIV. Francorum quoque proceres ibi præſentes apoſtolica benedictione ſanctificans, auctoritate ſibi à Deo tradita eſt obteſtatus, ut nunquam de alia ſtirpe regem ſuper ſe ſtatuere præſumant, niſi de hujus Pupini & filiorum ejus progenie, quos divina pietas ad tuendam ſedem apoſtolicam dignatus eſt eligere. Sicque papa Stephanus Romam reverti parat, rex quoque Pupinus eum in ſede ſua relocare geſtiens, Aſtulfo mandat, ut eccleſiis ablata reſtituat: quo renuente, rex ipſe cum papa procedens præmiſit de ſuis qui Franciæ clauſas obſervent. (b) Aſtulfus in eos irruens victus refugit in Papiam civitatem, quam Pupinus obſidens ita conſtrinxit, quod Aſtulfus veniam petens pepigit omnia ſe redditurum. Rex igitur abbatem ſancti Dionyſii Fulradum miſit ad civitates, terras & caſtra, ut pacta recipiat. Et ſic papa reſtituto in Franciam rediit. Hujus ſecundæ coronationis Pupini tempore rex Hildericus monachus hujus eccleſiæ obiit, & hic in monaſ- C terio ſepelitur. Eodem anno Carlomannus monachus Montis Caſſini frater Pupini regis, Viennæ obiit. Nec multò poſt hoc Nantherius abbas noſter migravit ad Dominum. Cartæ ſeu privilegia per domnum Nantherium huic eccleſiæ acquiſita, ſunt unum ſolum.

CAPUT VII.

PARS I. *De Datberto* (c) *hujus loci abbate.*

DATBERTUS hujus loci abbas ſeptimus re- D xit hoc monaſterium à tempore ſecundæ coronationis Pupini regis ferè uſque ad obitum ipſius. De ejus regimine ſeu factis per eum, de acquiſitione privilegiorum ſeu poſſeſſionum, aut aliqua ſui cœnobii utilitate per ipſum proveniente, nihil in hujus monaſterii narratur geſtis.

Itaque Stephano papa in ſede ſua relocato, ASTULFUS rex Longobardorum venationi quadam die intendens, fulmine perculſus interiit: quod audiens dux quidam nomine DESIDERIUS, congregato exercitu, Ste- E phani papæ, Folradi quoque abbatis ſancti Dionyſii auxilio, ſuper Rachiſum fratrem Aſtulfi regnum Longobardorum arripuit, & Folradus abbas ſancti Dionyſii in Franciam rediens, corpus beati Viti martyris ſecum Pariſius attulit. Stephanus verò papa ultimo ſui pontificatus anno Romanum imperium à Græcis tranſtulit in Germanos in perſona Caroli filii Pupini, adhuc in juvenili ætate conſtituti, de qua tranſlatione [illegible] mentio III. *cap. ven. extra de Electione.* Sicque Stephanus poſtquam eccleſiam ab inimicis exuerat, & rempublicam dilataverat, ad Dominum abiit; cui ſucceſſit Paulus, vir mitiſſimus atque miſericors, nulli malum pro malo reddens, viduis, orphanis & egenis libenter opem ferens, ſub noctis ſilentio cum paucis ſuis fidelibus ſecretis per cellas infirmorum pauperum & incarceratorum circuibat, eis neceſſaria adminiſtrando. Hic conſtituit divinum officium celebrari ante horam ſextam in Quadrageſima. Ipſe etiam tranſtulit corpus beatæ Petronillæ virginis, beati Petri apoſtoli filiæ, in cujus ſarcofago marmoreo ipſius beati Petri ſculptum legebatur. *Aureæ Petronillæ dilectiſſimæ filiæ*: quod prope in ſarcofago precioſo recondidit.

Hujus tempore ſanctus Gengulfus in Lotharingia miraculis claret, qui fontem emit in Francia, & in Burgundia fecit exire: & cùm uxorem ſuam propter adulterium dimiſiſſet, ab ejus adultero occiditur; cujus miraculis derogando cùm uxor ejus diceret: Si Gengulfus miracula facit, avus meus cantet; mox ejus imprecatio in ignominiam adimpletur: nam ſemper cùm loquebatur, avus ejus C cantabat. Sedit Paulus annis decem, menſe uno; & ceſſavit anno uno & menſe uno. Poſt quem Conſtantinus ſecundus anno primo, menſe primo. Hic ex laïco ſubito presbyter, tyrannica ambitione papatus invaſor, magno ſcandalo fuit Eccleſiæ Dei, ſed zelo fidelium ab Eccleſia deturbatur, oculis privatur. Poſt hunc Stephanus quartus, qui ex Gallia convocata ſynodo deordinavit omnia per Conſtantinum ordinata, præter baptiſmum & chriſma, & omnes per eum ordinatos degradavit. Sedit autem annis tribus, menſibus quinque, diebus XXVIII. & ceſſavit diebus VIII. Cui ſucceſſit Adrianus primus. Ipſe Ca- D rolum Magnum filium Pupini vocavit contra Deſiderium regem Longobardorum, ut poſtea dicetur.

PARS II. *De factis Pupini regis, ac de bellis; & de fine Dadberti abbatis noſtri.*

ANno Domini DCCLVIII. Pupinus Saxonum munitiones fortiter irrumpit, & poſt multam ſtragem eos ſub tributo trecentenorum equorum annuatim redegit. Anno E ſequente Waïſerus filius Eudonis dux Aquitaniæ iram Pupini incurrit; quare Pupinus Aquitaniam ingreditur. ſed Waïſerus eum timens, fictæ cum eo pacis fœdus iniit. Eodem anno Conſtantinus imperator filius Leonis Pupino multa miſit encænia, & ſpecialiter organum unum antea non viſum in Francia. Hujus Conſtantini tempore Judæi in Jerico civitate patriarchatus Antiocheni imagini Salvatoris, quam invenerant, omnia opprobria

(a) Hoc ita effectum plurimi volunt in abbatia Ferrarienſi non verò Sandionyſiana.

(b) Hoc eſt qui Alpium fauces occuparent, galbcè dictas à Meterajo les Cluſes. (c) al. Dalberto.

quæ quondam Judæi Chriſto viventi intulerunt, inferebant, illudentes, conſpuentes, percutientes, clavis manus & pedes configentes, fel & acetum porrigentes, tandem lanceâ latere ejus aperto exivit ſanguis & aqua, quem in ampulla ſuſceperunt; & videntes inde miracula provenire quæ JESUM feciſſe audierant, omnes infirmos ſuos quocumque languore detentos, hoc aſpergentes ſanguine ſanabantur. Unde compuncti ad ejuſdem urbis epiſcopum venientes, & ei cuncta narrantes, ſanguinem cum ampullis tradiderunt, quibus baptizatis, epiſcopus ſanguinem per ampullas diviſum longè lateque dirigens, prædicabat
(a) magnalia Dei, & feſtum ejus ſtatuit (a) quinto idus Novembris.

Eo quaſi tempore caput ſancti Johannis Baptiſtæ in Emeſam civitatem transfertur: eo etiam tempore de regno Turqueſtem per portas Caſpias egreſſi Turchemanni Armeniam infeſtant, & dehinc in Aſiam minorem venientes, eam conquiſierunt, & eam Turchiam vocaverunt, & ſe Turcos. In quorum patria Turqueſtem quondam ortâ peſtilentiâ ſeu mortalitate, ſuadentibus ſibi Chriſtianis, ſe totonderunt in modum crucis. Et quia per hoc ſignum ſalus patriæ reddita fuerat, hunc ritum tondendi poſtea tenuerunt.

Pupinus eodem anno placitum agens in Compendio villa publica Taſſilonem ſibi conciliabat ſacramento, ſpondente ipſi regi perpetuam fidelitatem; quam tamen non benè
(b) ſervavit. Nam intra triennium (b) à rege Pupino totus avertitur. Waïſerus etiam dux Aquitaniæ à pacis fœdere parum antea fictè inito recedit; quare Pupinus Arverniam depopulatur, urbem Arvernenſem cepit, Bal-
(c) doinum (c) urbis comitem ſecum adducit, Bituricas civitatem capit & munivit. Waïſerus muros urbium Aquitaniæ ſubvertit, quos Pupinus reſtaurans, ſuis principibus commiſit ad tutelam. Pupinus Lemovicam civitatem incendit & depopulatur; Agenum, Petragoricas, Engoliſmam urbes Aquitaniæ vaſtat, & Aquitaniæ magnam partem ſibi ſub-
(d) (e) jicit. Renuſcanum (d) patruum (e) Waïſeri, quia de Waïſero ad ſe ac iterum de ſe ad Waïſerum transfugerat, bello captum in patibulo ſuſpendit. Tandem Pupinus ultimo exterminio Aquitaniam atterit, Santonas ca-
(f) pit, ubi Waïſerum (f), matrem, ſorores & nepotes captos abducit. Sic longa contentio inter Pupinum & Waïſerum finitur; quia Waïſerus à ſuis perterſus, in gratiam Pupini perimitur. Rex etiam Saracenorum Amir-
(g) monium (g) ab Hiſpania miſſis legatis, & muneribus datis & acceptis, affectat & requirit
(h) gratiam (h) & amicitiam Pupini regis.

Abbas denique noſter DADBERTUS, poſtquam hoc monaſterium rexerat annis circiter duodecim, diem clauſit extremum. Cartæ ſeu privilegia ſui temporis nulla reperiuntur.

CAPUT VIII.

PARS I. *De Hardrado hujus loci abbate octavo.*

HARDRADUS hujus loci abbas octavus, vir inſignis in extollenda monaſterii ſui dignitate, cujus labor & induſtria enitent in cartis quæ haſtenus ſub ejus memoria penes nos conſervantur, quaſi biennio ante mortem Pupini regis eſt abbas noſter effectus. Rex Pupinus patris ſui Caroli Tuditis damnationem cognoſcens, ſynodum convocavit, cui ipſemet præfuit cum Bonifacio archiepiſcopo Nota.
Moguntino, & Gregorio apoſtolicæ ſedis legato, in qua ordinavit ut quæcumque de rebus eccleſiaſticis pater ſuus abſtulerat, pro poſſe eccleſiis redderentur. Et quoniam omnes res eccleſiarum reſtaurare non poterat propter concertationem quam cum Waïſero habuerat, petiit ab epiſcopis precarias fieri, & novas decimas ad reſtaurationem tectorum, & de unaquaque eccleſia duodecim denarios ad cauſam eccleſiæ cujus res beneficiatæ ſunt, dari conſtituit, donec ipſæ res ad eccleſiam revenirent. Poſt anno regni ſui XVIII. (i) (i)
Pariſius morbo intercutis obiit, in monaſterio ſancti Dionyſii ſepultus eſt anno Domini DCCLXVIII. 768.

PARS II. *De regno Caroli Magni.*

ANno Domini DCCLXIX. defuncto Pupino 769.
regnaverunt filii ſui CAROLUS & CARLOMANNUS, ſed Carlomanno ante triennium functo, monarchia provenit Carolo, qui ob probitatum ſuarum magnifica opera meritò CAROLUS MAGNUS nominatus eſt.

Hujus regis anno primo abbas noſter HARDRADUS ab eo privilegium impetravit immunitatis & confirmationis omnium bonorum noſtrorum à prædeceſſoribus ſuis, vel ab aliis collatorum, quod ſic incipit: CAROLUS Dei gratiâ rex Francorum vir illuſtris. Si facta anteceſſorum, &c. Datum (k) anno (k)
DCCLXIX. menſe Julio, anno primo regni noſtri. Supra Nantharii parte prima Felix preſbyter dedit eccleſiam ſancti Michaëlis in Rechashemo ſeu Toroaldi luco. Nunc autem hujus regni anno ſecundo abbas noſter Hardradus emit à quodam viro Sygerado res proprietatis ejus in eodem pago, & huic eccleſiæ ſancti Michaëlis applicavit; cujus emtionis

(a) Hac die fit illius miraculi memoria in martyrologio Romano, ad quod conſule Baronii obſervationes.
(b) al. quinquennium vel paulò ampliùs.
(c) al. Blandinum. (d) al. Remiſtannum.
(e) al. avunculum. (f) accipiendus eſt tamen Waïſerus.
(g) al. Emir-Mominum, vel ut vulgus loquitur, Miramamolinum.
(h) ſed oppoſitum veritati conformius. Hoc enim ita rex egit ne Waïſero Saracenus auxiliaretur.
(i) Ex Adone & aliis, ſed 24. ex Baronio &c.
(k) Hic proculdubio eſt interpolatio in anno dominicæ incarnationis, quæ non reperitur in hoc Caroli diplomate quod edidit Mabillonius de re diplom. lib. 6. n. 5[illegible].

privilegium ſic incipit: Domino venerabili in Chriſto patri Hardrado abbati de monaſterio Sythiu atque emtore, ego Sygerardus, &c. Datum menſe Januario anno ſecundo Domini
774. noſtri Caroli glorioſiſſimi regis.

De bellis Caroli Magni.

Regni ſui anno primo rex CAROLUS MAGNUS bellum Aquitanicum inſtaurans contra Hunaldum, quod à patre fuerat inceptum, Aquitaniam aggreditur, & totam cum Vaſconia ad deditionem coëgit. Hunaldum quoque hujus rebellionis auctorem, qui ad Lupum Vaſconum ducem confugerat ab eodem Lupo ſibi cum uxore miſſum in Galliam abducit, & ſic Aquitanicum bellum finiit. Hunaldus tandem à Gallia Romam quaſi ibidem perſeveraturus pergit, inde ad Longobardos fugiens apoſtatavit, ubi non multo poſt lapidibus obrutus interiit. Deſiderius rex Longobardorum ſimulatè oraturus Romam ingreſſus, plures nobilium captos excæcavit, ſibique dominium uſurpavit, malè memor quòd per Eccleſiam regnum habuerat Longobardorum; & manum miſit ad Eccleſiæ bona, papam & Eccleſiam graviter moleſtando. Intendebat tunc Carolus ad bellum quod ſibi Saxones inferebant, ubi tunc caſtrum *Heresbourgh* cepit, & *Hauenſul*phanum eorum deſtruxit, ibique exercitu Caroli ſiti laborante, ad preces ejus nutu Dei in torrente effuſæ ſunt aquæ largiſſimè; ſicque Carolus à Saxonibus pacis obſides accepit. Tunc videns ADRIANUS papa Carolum à bellis vacantem ad tuendas res Eccleſiæ contra Deſiderium Longobardorum regem Romam Carolum accerſivit: quò pergens Carolus, Deſiderium regem obſedit in Papia, nec ab obſidione deſtitit donec Papiam urbem, Deſiderium regem, uxorem ejus & filiam in deditionem recepit, filium ejus Adalgiſum ab Italia propulit, & omnia Romanis erepta reſtituit; Rhuodgauſum Forojulii præfectum res novas molientem oppreſſit, totamque Italiam atque Siciliam ſubjugavit, ſubactæ quoque filium ſuum Pupinum regem impoſuit. Finis hujus belli fuit, Deſiderius rex cum uxore & filia in perpetuum exilium deportantur; & ſic Italia ſub Francorum dominio ſubacta, Longobardi regnare ceſſaverunt poſt ducentos quatuor annos ex quo in Italia regnare cœperant. CAROLUS autem ad papam rediens, omnia quæ juris Eccleſiæ fuerant reſtituit. Ducatus quoque Spoletanum & Beneventanum Eccleſiæ Carolus ſuperaddidit.

Saxones abſente Carolo fines Francorum devaſtabant, ſed eccleſiam in *Freteſlar* incendere non potuerunt, quam beatus Bonifacius benedicens prædixerat numquam eſſe cremandam. CAROLUS igitur tripartito exercitu in eos irruit, & caſtro eorum *Sigebourg* capto, ubique victor eos quaſi ex toto contrivit: bellum iſtud Saxonicum multis præliis intercurrentibus triginta duobus annis geſtum eſt, certe citiùs finiendum ſi Saxonum perfidia pateretur: quoties enim ſuperati eſſent ſupplices ad juſta ſervandum obſides ſe dederunt, & in tantum ut Chriſti legem ſuſcipere ſæpe promitterent; ſed ſicut ad hæc promittendâ proni, ſic ad ea pervertenda ſemper extitere præcipites. Multis tandem de proceribus hinc & inde bellando conſumtis, Saxonibuſque ſubactis ea conditione, ut chriſtianæ fidei ſacramenta ſuſciperent, bellum Saxonicum finitum eſt triceſimo tertio anno ex quo inchoatum fuerat.

Hîc contra Saracenos bellum inſurgit Hiſpanicum, cum, ut præmittitur, pene continuo bello Saxonico certarent; diſpoſitis per loca præſidiis cum apparatu maximo Hiſpaniam ingreditur, & tranſcenſis Pyreneis montibus, multis magnis diriſque præliis ſuperatis, omnibus quæque adierat oppidis & caſtellis in deditionem acceptis, ac ab Hiſpania Saracenis eliminatis, ſano & incolumi revertitur exercitu, niſi quòd in Pyrenei jugo & in Roſſidavalle dolo Guenelonis Vaſconumque perfidiam ſunt perpeſſi. Nam ut loci ſitus exigebat, dum per ſtricta montis itinera agmine longo tranſiret exercitus, Vaſcones in montis vertice & inter ſylvas poſitis inſidiis, in eos qui poſtremò cuſtodiam obſervabant deſuper incurſantes, in ſubjectam vallem dejiciuntur, & conſerto prælio omnes interficiuntur. In hoc prælio Sighiardus regiæ menſæ præpoſitus, Anſelmus comes palatii, & Rolandus Britannici limitis præfectus cum pluribus aliis interierunt: hic finis Hiſpanici belli. Hic eſt Rolandus, quem Carolus teſtem nominat in quodam privilegio quod huic eccleſiæ conceſſit, quod de verbo ad verbum ſequitur in gallico ſic. *Au palais à Caryſi donna Carles à ſaint Bertin Caumont & ſes appartenances, preſent Roulant & Olivier.* Hoc privilegium literis exaratum eſt in marmore in palatio Narbonenſi, cujus originale ſive ſigillatum eſt penes epiſcopum Noviomenſem, idem in ſcriptura no (a) numero, ſed duplatum ſervatur in palatio Cariſiaco. (a)

Britones Armoricanos Carolus edomuit, qui obedire nolebant, ſed miſſa eis expeditione quæ imperabantur ſe facturos promittere, indeque obſides dare ſunt coacti. Rediit iterùm bellum Italicum. Carolus itaque ingreſſus Italiam, iter per Romam aſſumſit ad Capuam, ubi poſitis caſtris, Beneventanis bellum comminatur. Præveniens hoc dux eorum Aroagiſus, duos filios ſuos in obſides cum magna pecunia miſit regi Carolo, & ſe cum gente ſua juſſa facturum pollicetur, dum tamen ipſe ad conſpectum venire non cogatur; Carolus juniorem filium obſidatus, gratiam retinuit, & duci ut ad conſpectum non veniat, pro magno munere conceſſit; majorem verò filium ad patrem remiſit cum legatis ad juramenta fidelitatis à Beneventanis exigenda & ſuſcipienda; ſicque repatriavit.

Bellum deinde Bajoarium repente ortum, celeriterque completum excitavit ſuperbia

(b) *ſi anno.*

celeriter

Taſſilonis ducis hortatu ſuæ uxoris, filiæ Deſiderii regis Longobardorum, quæ putabat patris exilium per maritum ulciſci poſſe fœdere juncto cum Hunis: cujus contumaciam Carolus rex ferre dedignans, ad ripam Lethi fluminis, qui Bajoarios dividit ab Alemannis, cum maximo conſedit exercitu; & antequam terram ingredi vellet, Taſſilonis animum per legatos experitur, qui ſupplex obſides qui imperabantur, & inter eos filium ſuum Theodorum (a) miſit, fide data, quòd contra regem Carolum nulli umquam ſibi ſuadenti aſſentiret. Poſtmodum Taſſilo ad regem evocatus, nec redire permiſſus eſt; nec ultra Bajoaria Taſſiloni, ſed comitibus ad regendum eſt commiſſa; ſic bello, quod maximum futurum eſſe videbatur, celerrimus eſt finis impoſitus.

His geſtis Sclavis, qui & Wilzi & Wellatavi dicuntur, bellum illatum eſt, in quo Saxones ſub rege Carolo inter auxiliatores, obedientiâ licèt fictâ militabant. Cauſa belli fuit, quia Abodritos Francorum confœderatos aſſiduè laceſſabant, nec regis juſſibus poterant coërceri. Sinus eſt ab occidentali oceano porrectus in oriens incompertæ longitudinis, dictus Teuthonicè *Noortſant*, cujus litus & inſulas Dani, Sueſſi, Gothi, Sclavi, Wilzi, & Wellatavi, aliæque diverſæ incolunt nationes. inter quos præcipui erant Sclavi prædicti, quibus à rege bellum inferebatur, quos omnes unica rex expeditione ſic contuſit (b), ut juſſa regis non ultra renuerent, nec imperata complere.

Succeſſit huic omnium quæ rex geſſit bellorum maximum præter Saxonicum, bellum ſcilicet contra Waros ſive Hunos. Rex namque cum duobus exercitibus terram intrans, ipſe cum uno parvo viam ingreditur, & alium Pupino filio ſuo & præfectis comitibus atque legatis commiſit, quod utrobique ſtrenuè administratum octavo tandem anno completum: Francis tamen incruentum & proſperum exitum habuit. In hoc bello tota Hunorum gloria periit, magnique theſauri direpti ſunt, quos Huni prius ab aliis ſpoliarant: hoc bellum octenne duriſſimum teſtantur tot prælia geſta, tantus ibi ſanguis effuſus, vacua habitatore Pannonia, regia quoque Cagani ita deſtructa, ut nec veſtigium in ea humanæ habitationis appareret, & licèt hoc bellum longum extiterit, duo tantum ex Francorum proceribus inibi ceciderunt, Henricus ſcilicet dux Fromlianus & Geraldus Bajoariæ præfectus.

Poſt hoc bellum Saxonicum xxxix. annis protractum convenientem finem accepit. Beomanicum quoque bellum atque Livonicum poſtea exortum non diu duraverunt, quorum utrumque ductu Caroli junioris celerrimè completum eſt. Ultimum contra Normannos ſive Danos claſſe magna Galliæ & Germaniæ litora vaſtantes bellum ſuſceptum eſt, quorum rex Godefridus ultra hominem elatus, totam ſibi Germaniam promittens, Friſiam & Saxoniam jam ſuas æſtimans, & Abodritos ſibi jam fecerat vectigales, jactabat ſe Aquiſgrani, ubi Caroli comitatus erat, cum copiis adventurum, quod fortè inchoaſſet, niſi morte præventus fuiſſet, ſed à proprio ſatellite interfectus; belli à ſe ſuſcepti ac vitæ ſuæ finem fecit. Pupinus Caroli regis filius ex concubina facie quidem gratus, ſed gibbo deformis, cùm Carolus bello contra Hunos ſuſcepto in Bajoaria hyemaret, regni promiſſione à quibuſdam Francis allectus, ægritudine ſimulata ne cum patre pergeret, contra patrem conjuravit; quem pater Carolus fraude detecta, poſt conjuratoriam damnationem in monaſterio truſum detonſit in monachum. Facta eſt & alia conjuratio contra regem Carolum in Auſtraſia, cujus actores partim exoculatos, partim incolumes; omnes tamen exilio relegavit, nec ex eis interfecti ſunt niſi tres, qui contra manum regiam ſtrictis gladiis pugnando ſunt interfecti. Et hæc ſunt bella, quæ rex iſte magnificus geſſit antequam efficeretur imperator.

PARS III. *De hujus magnifici regis actibus pacis & pietatis.*

NArrato de regis hujus actibus bellicis, nunc dicendum de ſuis actibus pacis ac pietatis. Regnum à patre ſuſceptum potens atque magnum CAROLUS ſic ampliavit, ut ei pene duplum adjiceret, nec ſolum bellis gloriam ſuam adauxit, ſed etiam regibus ſibi per amicitiam fœderatis, Adelfonſum Galiciæ & Aſturiæ regem ſibi ſic amicitiâ junxit, ut ſe non aliter apud Carolum quàm ſuum proprium appellaret. Scotorum reges eum dominum ſuum ſeque ſubditos & ſervos ejus nominabant. Aaron Perſarum rex potentiſſimus, qui præter Indiam totum ferè tenebat Orientem, ſuper omnes orbis principes, ſolum Carolum judicans honorandum, legatos cum encæniis ei ſæpe mittebat, inter quæ ſemel quem ſolum habebat tranſmiſit elephantem. Imperatores etiam Conſtantinopolitani Leo, Michaël atque Nicephorus amicitiam ejus expetentes, plures ad eum ſæpe miſere legatos, & cum eo fœdus firmiſſimum ſtatuerunt, quamquam propter imperatoris nomen à Carolo ſuſceptum, plures habuere ſuſpectum, quaſi eis imperium eripere vellet. Erat enim ſemper tam Romanis quàm Græcis potentia ſuſpecta Gallorum. Thaẏm Hiſpanus Barcinonæ præfectus ſe Carolo regi dedit, & Barcinonam, quæ à Carolo defecerat, Carolo reddidit. Thydin (c) princeps Avarorum, id eſt Hunorum, ſe & patriam ſuam Carolo regi dedit, & gratiam baptiſmi percepit.

De pia intentione dicti regis circa Domum & viros eccleſiaſticos.

CAROLUS zelo zelatus domum Domini, offenſus diſſonantia cantus eccleſiaſtici inter Romanos & Gallicos, Romam clericos miſit,

(a) al. Theodonem. (b) f. contrivit. (c) al. Theudon.

qui cantum Romanum addiſcerent; qui A redeuntes Gallos ad cantum Romanum concordaverunt. Iterumque videns Gallos à Romanis ſola naturæ levitate adhuc aliqualiter diſſonare, per cantores ab Adriano ſibi papa miſſos hanc diſſonantiam emendavit. Honeſtati quoque Eccleſiæ prævidens, diſciplinam legendi & pſallendi diligenter emendans, eccleſias omnimodis honorabat & ornabat ſacris vaſis ac veſtibus; edicens etiam ut non janitoribus quidem liceret habitu communi in eccleſia miniſtrare. Conſtruxit etiam Aquiſgrani baſilicam plurimæ pulcritudinis, ad cujus ſtructuram de Roma & Ravenna columnas & marmora devehi fecit, B eam etiam auro, argento, & luminaribus, atque ex ære fuſili ac ſolido cancellis & januis adornavit. Et ſicut eccleſiam cum ſumma pietate coluit, ita & pauperum miſerator non ſolùm in regno ſuo, ſed etiam ultra mare in Syriam, Ægyptum & Africam miſſis pecuniis chriſtianorum pauperum relevavit indigentiam. Ob hoc maximè ultra-marinorum regum amicitias expetens, ut chriſtianis ſub eorum dominatione relevatio proveniret.

Ipſemet Carolus vir facundus & eloquentiſſimus, C non ſolùm patriæ, ſed etiam peregrinis litteris eruditus, barbara & antiquiſſima carmina, quibus antiquorum regum actus & bella canebantur, ſcripſit & memoriæ commendavit. Menſibus duodecim ac ventis juxta linguam ſuam, ſcilicet Teuthonicam, propria vocabula impoſuit, cùm antea principales venti ſolùm quatuor nominarentur. Artes liberales ſtudioſiſſimè coluit; in diſcendo grammaticam Petrum Pyſanum diaconum audivit; in ceteris verò aliquamdiu alterû Alchuinum virum eruditiſſimum, D idemque diaconem hominem de Britannia Saxonici generis undequaque doctiſſimum habuit præceptores. Hic Alchuinus genere Anglus, ſcientiâ & morum honeſtate præclarus, ſtudium ad Pariſios tranſtulit, ſicut antea à Græcis Romam tranſlatum fuerat; ſibi etiam Carolus monaſterium beati Martini Turonenſis regendum commiſit: nempe illius eccleſiæ monachi ſic à religione defluxerant, ut ſericis induti & auratis calceamentis incederent, carnis oblectationibus ex toto vacando, uno de monachis vidente, duo angeli dormitorium intrantes, E omnes monachos extinxerunt, præter illum qui orans ut pœnitentiam agere poſſet, vitam ab angelis obtinuit. Poſt hoc Alchuinus fuit abbas illius loci, quem [illegible] omni ſanctitate reformavit, & tandem ibi ſepultus jacet.

De hujus regis generatione, ac ejus pietate erga propinquos.

Rex iſte patris ſui gloriam non minuit, ſed ejus regnum penè duplum adauxit. Mater ejus Bertha ſeu Bertrada apud eum in magno honore conſenuit, quam tantâ reverentiâ coluit, ut nulla umquam inter eos ſit orta diſcordia, niſi ſolùm pro divortio filiæ Deſiderii regis Longobardorum, quam ipſe matris hortatu duxerat uxorem: incertum tamen qua de cauſa infra annum repudiavit. & Hildegardam de gente Suavorum nobiliſſimam accepit uxorem, de qua tres filios Carolum, Pupinum & Ludovicum (a), totidemque (a) filias genuit. Tertiam uxorem habuit Faſtradam de orientalibus Francis, de qua duas filias ſuſcepit; aliam etiam filiam habuit ex concubina, cujus nomen ignoramus. Quarta ejus uxor fuit Lutgardis Alemannica, de qua nihil filiorum tulit; quâ defunctâ tres habuit concubinas Verſimidam, de qua ſolam filiam habuit; alteram nomine Regiinam, de qua genuit Drogonem, & Hugonem, qui poſtea noſter fuit abbas primus poſt Fridogiſum. Ipſe fuit Hugo abbas, qui corpus beati Audomari à nobis auferre molitus eſt. Tertiam Adalitidem, de qua Theodericum filium procreavit: erat [illegible] ſoror nomine Giſla ſanctimonialis, quam ut matrem magnâ coluit pietate, quæ in monaſterio cujus erat monacha, ſepulta jacet. Matrem quoque ſuam juxta patrem in eccleſia ſancti Dionyſii cum magno ſepelivit honore; cujus ac etiam mariti ſui Pupini regis oſſa nunc A riæ canonici cum multa reverentia ſervant & oſtendunt.

Liberos ſuos primò liberalibus ſtudiis erudiri fecit; filios verò quamprimùm patiebatur ætas, equitare, armis & venationibus more Francorum, qui in hac arte ceteris nationibus præpollent, exercere fecit: filias autem lanificio, colo & fuſo ne otio torperent, aſſueſcere, & ad omnem honeſtatem erudiri juſſit; quorum omnium tantam in educando curam habuit, ut numquam domi poſitus ſine ipſis cœnaret, numquam ſine ipſis iter ageret. Adequitabat (b) ei [illegible]t ſui, filiæ vero (1) penes ſequebantur, quæ agmine ad hoc ordinato tuebantur. Duo tantùm de filiis ſuis, ſcilicet Carolus qui major erat, & Puppinus quem Italiæ regem fecerat, & filiarum primogenita Rortrudis, quæ Conſtantino Græcorum imperatori deſponſata fuerat, [illegible] patrem ſunt defuncti, quorum mortibus uſque ad lacrymas compatiebatur. Puppinus filium habuit Bernardum, quem in regno Italiæ patri ſuccedere fecit, & filias quinque, quas inter filias ſuas & nepotes educavit. Colebat nihilominus ſancta pietate quoſcumque ſibi affinitate conjunxerat: nam & amicitias naturaliter ſibi indita pietate faciliter admittebat, [illegible] conſtantiſſimè retinebat. Ceterùm per omne tempus vitæ ſuæ cum ſummo omnium amore tam domi quàm foris eſt converſatus, ut numquam injuſtæ ſeveritatis nota à quocumque ſibi fuerit objecta.

(a) Lotharium omittit. (b) ſ. adequitabant.

PARS IV. *Quòd Carolus factus ſit Patricius Romanorum.*

LOngobardorum rege *Deſiderio* in exilio deportato, Adrianus papa ſynodum convocans octoginta quatuor epiſcoporum, dedit CAROLO dignitatem Patriciatus; dedit etiam ei jus eligendi pontificem, & ordinandi apoſtolicam ſedem, diffiniens ut ſinguli archiepiſcopi & epiſcopi inveſtituram ab eo recipiant, aliàs non conſecrentur (a). Huic decreto rebelles anathematizavit, & niſi reſipiſcerent, eorum bona publicari juſſit. Sicque Carolus à Roma repatriavit anno Domini
777. DCCLXXVII. regni verò ſui octavo (b).

Eodem tempore abbas noſter HARDRADUS emit à quodam viro Walberto omnem rem proprietatis ejus in *Lamerghem* in pago Boloniensi ſolidis ducentis, unde carta ſic incipit: Domino venerabili in Chriſto HARDRADO abbati de monaſterio Sythiu emtori, &c. Datum menſe Julio, anno octavo domini noſtri Caroli glorioſiſſimi regis. Item idem dominus abbas noſter Hardradus emit à quadam nobili matrona Sigeberta villam de *Freſſinghem* ad integrum, etiam rem inexquiſitam, & hoc pro ſolidis centum, unde carta ſic incipit: Domino venerabili in Chriſto patri HARDRADO abbati de monaſterio Sythiu, &c. Data in menſe Januario die decima, anno vigeſimo primo regni domini noſtri Caroli glorioſiſſimi regis.

De origine comitum Flandriæ, & fine domni Hardradi abbatis noſtri.

Circa principium imperii Conſtantini ſexti filii Leonis, matre Hyrene, id eſt anno Domini DCCXC. regni Caroli Magni XXIII. annis verò decem antequam electus eſſet in imperatorem, porro domni abbatis noſtri Hardradi anno XXV. LIEDRICUS miles egregius, poſtquam ſub Carolo Tudite, dein ſub Puppino Tuditis filio, ac demum ſub hoc rege magnifico Carolo-Magno pluſquam ſexaginta militaverat annis, jam antiquus & emeritus miles ab rege Carolo-Magno pro ſuæ merito probitatis honoratur: nam Flandriæ patriam rex ſibi dedit hereditariò poſſidendam, eum illius terræ dominum conſtituens anno
78[illegible]. Domini prænotato: qui ſuper Liſam fluvium in Harlebeka ſibi manſionem eligens, & reliquum vitæ ſuæ peragens, ibidem ſepultus jacet. Hic arma detulit auri & lazuri diſtincta pyramidibus in umbonis .... ſcuto aureo junctis. Ipſe eſt ſtipes & radix à quo Flandriæ comites proceſſerunt, qui omnes hæc armorum inſignia detulerunt uſque ad Philippum, qui aurum cum nigro leone ſua probitate conquiſivit. Liedrico filius INGELRAMNUS (c) ſucceſſit in Flandriæ comitatu; cui defuncto, & in Harlebeka juxta patrem ſepulto, ſucceſſit ODOACER filius ejus, qui etiam in Harlebeka ſepultus jacet. Qui tres licèt Flandriæ domini fuerint, non tamen propriè ut comites, & propter hoc, ac etiam quia LIEDRICUS Flandriam nemoroſam reperit & incultam quaſi foreſtam cum aliqui Flandriæ Foreſtanum appellabant. Inde & ignotum vulgus eum credit extitiſſe plebeium dominorum nemora cuſtodientem, cujus contrarium patet per jam dicta, miles fuit ſtrenuus, & regia ſtirpe progenitus.

Hic nota, Monache, ſenioritatem hujus eccleſiæ noſtræ ſancti Bertini, quæ fundata fuit anno Domini DCCXCV. Liquet igitur quòd noſtra fundatio præceſſit tempore donationem antedictam centum & ſexaginta ſex annis.

Circa idem tempus dum Conſtantinus imperator prædictus, quaſi imperii ſui anno primo, ſepulcrum cujuſdam amici ſui fodi faceret in eccleſia ſanctæ Sophiæ, ſub illo ſepulcro aliud ſepulcrum, invenit antiquiſſimum, & in eo corpus hominis defuncti cum lamina aurea cum hac ſcriptura: *Chriſtus naſcetur de virgine Maria, & credo in eum: ſub Conſtantino & Hyrene imperatoribus ſol iterum me videbis.* Hæc lamina cum prædicta ſcriptura adhuc ſervatur in eadem eccleſia ſanctæ Sophiæ, & dicunt hoc fuiſſe ſepulcrum Hermetis philoſophi Triſmegiſti.

Eodem quaſi tempore domnus abbas noſter Hardradus, poſtquam eleganter hanc eccleſiam rexerat annis XXIX. appoſitus eſt ad patres, & ſibi ſucceſſorem reliquit ODLANDUM anno Domini DCCXCV. Conſtantini & Hyrenes anno circiter quarto, Caroli quoque regis anno XXVI. Cartæ ſeu privilegia per domnum HARDRADUM acquiſita, ſunt numero quatuor. 795.

CAPUT IX.

PARS I. *De Odlando abbate hujus loci nono.*

ODLANDUS hujus loci abbas nonus, in omni bonitate ſuo prædeceſſori Hardrado coæqualis, anno primo ſui regiminis impetravit à rege Carolo privilegium venandi in ſilvis noſtris & aliis ubicumque conſtitutis, ad volumina librorum tegenda, & manicas & zonas habendas, ſalvis foreſtis regiis, quod ſic incipit: (d) CAROLUS Dei gratiâ rex Francorum & Longobardorum ac patricius Romanorum, &c. Data ſeptimo kal. Aprilis, anno XXVI. regni noſtri.

Præſedit tunc Eccleſiæ Dei Adrianus papa primus. Hic reſtauravit ſanctum Anaſtaſium ad Aquas-ſalvias, reædificavit muros & turres urbis, portas æreas majores de ſancto Pe-

(a) Quod prorſus commentitium conſtat ex Baronio ad an. 774. ſicut & ipſum concilium.
(b) ex quo ſolus regnavit.
(c) al. Englerannus.
(d) Integrum habes hoc diploma apud Mabillonium de Re Diplomat. lib. 6. n. 59.

ero fieri fecit; bis ſynodum celebravit. pri- A
mam Conſtantinopoli ducentorum epiſcoporum, ſecundam Romæ cum rege Carolo centum & quinquaginta quatuor epiſcoporum. Multas eccleſias reparavit, & in eccleſia ſancti Stephani ad ſanctum Petrum collegium monachorum inſtituit, ut cum tribus monaſteriis, quæ Gregorius tertius inſtaurarat, ſedulas Deo laudes exſolvant. Sedit annis XXIII. menſibus decem, diebus XVII. & ceſſavit diebus tribus. Cujus obitus dum Carolo nunciatus fuiſſet, rex ita flevit, ac ſi cariſſimum B
filium amiſiſſet: nam eum in amicis præcipuum habebat. Succeſſit illi Leo, qui ideo tertius nominatus eſt, quia licèt ante ipſum tres fuere, qui ſe Leonis nomine nominarunt, ille tamen qui tertio loco ſedere viſus eſt, non ponitur in catalogo paparum propter vitioſum ingreſſum, quia intruſus per potentiam laïcalem, & ideo iſte Leo tertius nominatur, qui ſtatim ut effectus eſt papa, claves beati Petri cum vexillo Romanæ urbis regi C
Carolo Magno miſit. De hoc vide infrà capitulo Nantharii ſecundi, parte finali. Hoc
795. tempore circa annum Domini DCCXCVI. Conſtantinus matrem ſuam Hyrenem imperio privat; quamobrem ipſa rancore ferreo ipſum Conſtantinum filium ſuum exoculari fecit anno imperii ſui quinto, & regnans pro eo annis tribus; filiis etiam Conſtantini fecit oculos erui, ut ſecuriùs imperare poſſet. Poſt hoc ſynodus facta eſt in Nicæa trecentorum epiſcoporum, in qua affirmatum eſt Spiritum ſanctum procedere à Patre & Filio, anno Hyrenes octavo.

PARS II. *Quòd Carolus-Magnus effectus eſt Imperator Romanorum.*

ROmani qui ab imperatore Conſtantinopolitano jamdiu animo deſciverant, nunc occaſione accepta, quia mulier excæcato imperatore Conſtantino, eis imperabat, Carolo regi Francorum imperatorias laudes acclamant, & Cæſarem Auguſtum appellant, filium etiam ejus Pupinum regem Italiæ ordinatum à patre, in regem Italiæ ſuſcipiunt & collaudant. LEO papa dum ſemel in celebratione Litaniæ majoris quam ipſe conſtituerat, in die ſancti Marci, pergeret ad ſanctum Petrum, captus eſt à Romanis [redacted] excæcatur, ac ei lingua præciſa, ſed Deus nocte in viſione apparuit, ſibi viſum reddidit [redacted] loquelam; qui de manibus eorum erutus, in Franciam ad Carolum-Magnum confugit, ubi cum honore maximo fuit receptus.

Hoc tempore domnus abbas noſter ODLANDUS emit à quodam clerico nomine Adeodato villas Sanctis, Aſcio ſuper fluvium Wadolaci, Freſſinum ſuper fluvium Capruinu, *Hildewalcours*, & Lonaſtum ſuper fluvium Abinfontana in pago Tarruanenſi, cum eccleſiis & omnibus appendiciis eorum, omnia A
ex omnibus ad integrum, etiam rem inexquiſitam; quæ omnia abbas prædictus ordinavit ad veſtiarium fratrum, unde carta ſic incipit: Venerabili in Chriſto patri Odlando abbati, &c. Datum menſe Auguſti die tertio, anno XXXII. domini noſtri Caroli glorioſiſſimi regis. Anno quoque octingenteſimo ſequenti Carolus in imperatorem electus, cum Leone papa pergit Romam; Leonem papam in ſede ſua relocat, maleficiorum in eo perpetratorum examen agit, & reos legaliter B
damnat. Ipſo Leone papa ſe purificante de quibuſdam criminibus ſibi illatis: ſic omnibus Romanorum motibus ſedatis, Carolus à Leone papa in imperatorem coronatur anno Domini DCCC. 800.

Legati Caroli ab Aaron amira ſeu rege Perſarum redeuntes, inter cetera munera ad Carolum detulerant in Franciam oſſa beati Cypriani Cartaginenſis epiſcopi, [redacted] oſſa Sperati primi Scillitanorum martyrum, oſſaque ſancti Panthaleonis martyris. Mortuo C
Conſtantino imperatore Conſtantinopoli, Nicephorus Hyrenem imperio privatam exilio relegat; ubi ipſa brevi pòſt tempore moritur, & Nicephorus poſt eam in Conſtantinopolim regnat annis novem; contra quem Aaron amira rexque Perſarum Caroli dilectus cum trecentis millibus venit, quem non ferens Nicephorus, turpi fœdere pactus eſt annuatim ei daturum reditum trecentorum (1) nomiſmatum. (1) & in tributum nomiſmata tria pro capite imperatoris, & tria pro capite filii ſui. Pupinus filius Caroli rex Italiæ Veneciam ſibi ſubegit, & non multo pòſt Mediolani obiit. D
Carolus verò imperator Veneciam Nicephoro imperatori reddidit, cum firmiſſimo fœdere ſibi concilians. Græci namque Carolum propter imperatoris nomen ab eo ſuſceptum, ſemper habuere ſuſpectum.

PARS III. *De induſtria & fine domni Odlandi abbatis noſtri.*

HUjus domni ODLANDI labor & induſtria maximè patent in villa noſtra Alras, quæ unum erat de principalioribus hujus E
abbatiæ membris, in quo Odlandus ſedem ſtatuit, & eam omni nobilitate nobilitavit, ibique ut plurimum negotia tractans, ab inquirenti frequentabatur populo; baſilicam etiam ibi conſtruxit in honore beati Martini epiſcopi, ut ibi ſingulis hebdomadis monachi quinque ex beati Bertini, & totidem ex ſancti Audomari monaſteriis ad Dei ſervitium deputarentur. Mirabile etiam, & in his partibus catenus inauditum, fecit ibidem molere molendinum aquis contra montem currentibus. Conſtituit etiam ut nullus hominum intra jamdictum locum molendinum conſtruere præſumeret. Quæ omnia ad honorem ſeu utilitatem hujus monaſterii aliquanto tempore fuerunt obſervata; ſed jam à longo retro-

(1) Trecentorum millium nomiſmatum & tria millia nomiſmata &c. Ita ex Baronio.

aſto tempore ſunt omnia ſubverſa. Ordinatio A
namque monachorum qui viciſſim ibi Deo
ſervirent, deleta fuit per Fridogiſum hujus
abbatis ſecundum ſucceſſorem, & ædificia
materialia ſubverſa per guerras Danorum &
Normannorum, ac alias multas. Hic domnus abbas Odlandus vir fuit induſtrius, &
naturaliter valde ſagax, cujus tale fuit ingenium, quòd aquarum decurſus ſubterraneos, quòve defluerent per inſcios occultoſque terræ meatus, auditu percipere ſciret.
Fuerunt & alia laudum ejus præconia plura,
quæ propter chronicæ brevitatem ſeniores B
noſtri dudum inſcribere dimiſerunt. Rexit
elegantiſſimè annis circiter octo, & obiit an-
804. no Domini DCCCIV. regis verò Caroli Magni
XXXV. imperii verò ſui circiter quatuor. Cartæ
ejus ſunt duæ.

CAPUT X.

PARS I. *De Nanthario hujus nominis ſecundo, hujus verò loci abbate decimo.*

NANTHARIUS junior, hujus loci abbas
decimus, emit à quodam viro nomine C
Erlario res proprietatis ejus, id eſt manſum
unum & bunaria decem inter terram arabilem, pratum ſive ſilvam, in loco nuncupato
Flitrinio, in pago Iſſerico, pro quo recepit
ab abbate præſtariam, ut patet in carta quæ
ſic incipit: Domno venerabili in Chriſto patri Nanthario abbati, &c. Actum Beborna in
menſe Octobri, anno XXXIX. regnante domino noſtro Carolo glorioſiſſimo rege, & anno ſexto imperii ipſius. Anno ſequenti Lebtrudis nobilis matrona domina de Ghiſnis,
quam ab eccleſia tenebat in feodum, & erat
de terra ſancti Walberti, & comitatu Ackenſi, D
quam ipſe Walbertus beato Bertino adhuc in
corpore viventi tradiderat, feodum ſuum prædictum reſignans in manus abbatis Nanthrarii.
[illegible] ad opus hujus eccleſiæ tradidit Ghiſnas
prædictam, & totam ejus terram, appendicem terræque dominium cum omnibus aſpicientiis ejus, & quidquid ibidem aſpectum
vel ſubjectum eſſe videtur cum re inexquiſita
ad integrum. Itemque villam *Totinghetim* in
pago Bolonienſi ſuper fluvium Waſcoingewalla, cui & tribus ſuis filiabus præſtariam
conceſſit, ut in carta ſuper hoc confecta continetur, quæ ſic incipit: Domno magnifico E
in Chriſto patri NANTHARIO abbati de monaſterio Sythiu, &c. Data anno XL. regni,
& imperii octavo domini noſtri Caroli piiſſimi
imperatoris Augusti.

Vir etiam quidam nomine Folbertus dedit
huic eccleſiæ per manus abbatis Nanthari
item poſſeſſionis ſuæ in Tampanias in pago
Tarvanenſi, id eſt quinque bunaria terræ,
& pratum unum nomine Bratingadala cum
legitimo & wadriſcampo: cui dedit abbas præſtariam, ſicut patet in carta ſuper hoc confecta, quæ ſic incipit: Domno venerabili in
Chriſto patri Nanthario de monaſterio Sythiu, &c. Data anno XLIII. regnante Carolo
glorioſiſſimo rege, & anno undecimo imperii ejus.

PARS II. *De morte magnifici regis & imperatoris Caroli-Magni.*

GLorioſus rex & imperator magnificus
CAROLUS jure dictus MAGNUS, poſt
mira geſtorum laudumque præconia, jam laboribus oppreſſus & ſenio, tribus antequam
decederet annis, præſentibus filio ſuo Ludovico regnique proceribus teſtamentum confecit, regnum ſuum heredibus dividens, & de re
mancipii Chriſtum participem faciens, eam
in tres diviſit partes: quarum duas in XI. partes ſubdividens, metropolitanis qui totidem
ſibi ſuberant ſic diſtribuit, ut metropolis eccleſia tertiam aſſignatæ ſibi partis haberet, &
duas inter ſuffraganeos divideret in relevamen
eccleſiarum & pauperum committendas, unam
verò totius partem integram reſervari voluit
quamdiu maneret in corpore, niſi uſum ejus
ſibi neceſſarium judicaret. Poſt obitum verò
ſuum eadem pars in quatuor partiatur, una
illis viginti & uni partibus adderetur, altera
filiis ſuis & filiabus, illorumque filiis juſta
partitione daretur, tertia conſueto chriſtianis more in uſum pauperum erogetur, quarta verò in ſervorum & ancillarum in palatio
ſibi ſervientium portio diſtributa veniret. Nomina prælatorum ac principum qui præſentes
fuerunt, Epiſcopi, CHILDEBALDUS, RICHOLFUS, ARNON, WLFARIUS, BERNONIUS, LARDRADUS, JOHANNES, THEODULFUS, JESSE, HERTO, WALGAUDUS;
Abbates, FRIDOGISUS, ADALANGUS, ENGELBERTUS, IRMINOS Comites, WALACH,
MEGENHERE, UCULFUS, STEPHANUS,
VIRNOTUS, BIROCHARDUS, MEGINHARDUS, BARTO, RICHEMIUS, EDO, ERLANCARIUS, GEROLDUS, BERO, HILDIGERUS,
BEROCHOLFUS. LUDOVICUS filius ejus approbavit hæc omnia, & poſt ejus obitum celerrima devotione complevit. Metropoles viginti
& una quæ ſibi ſubfuerant, & quibus hæc partitio facta eſt, ſunt iſtæ: Roma, Ravenna,
Mediolanum, Foro-Julii, id eſt Aquilegia,
Gradus, Colonia, Maguntia, Saliburgh, Treviris, Senonis, Veſuntii, Lugdunus, Vienna, Rotomagus, Remis, Arelas, Darentaſia, Ebredunum, Burdegala, Turonis, Byturicas.

Poſt hoc Carolus contra rebelles, ut regnum ſuum in firma pace conſtituat, in tres regni ſui partes tres miſit exercitus, unum trans
Albiam, qui Hilmones debellavit; ſecundum
in Pannoniam, qui reliquias Hunorum &
Sclavos compreſſit; & tertium, qui Britonum perfidiam contudit, & ubique victor
regnum in ſumma tranquillitate repoſuit. Omnium regni ſui primorum conſilio totius regni & imperii ſui conſtituit heredem, & impoſito ſibi diademate imperatorem & Augu-

ſtum appellari juſſit. Quod factum majeſtatem ejus valde adauxit, & exteris nationibus non minimum terrorem incuſſit: per totas etiam Gallias concilia ſuper ſtatu eccleſiarum ab epiſcopis celebrari fecit, quorum unum Maguntiæ, ſecundum Remis, tertium Turonis, quartum Cabilonis, & quintum Arelati celebrata fuerunt: ſicque dimiſſo in Aquitania filio ſuo Ludovico, ipſe more ſolito per tempus autumni venatibus intendens, circa kalendas Novembris Aquiſgrani venturus ut hyemaret; ibidem tandem menſe Januario correptus febre decubuit, & ſeptima poſt hoc die ſacra communione percepta deceſſit kalendas februarias horâ tertiâ, anno Domini DCCCXIV. ætatis ſuæ LXXII. regni ſui Francorum XLVII. imperii verò ſui XIV. & Aquiſgrani ſepelitur.

De ſepultura prædicti imperatoris.

Sepulturæ hujus regis ſeu ejus obſequiis interfuerunt Leo papa cum proceribus Romanis, archiepiſcopi, epiſcopi, abbates, duces, comites & barones quamplurimi, qui regem imperialibus indutum, aureo diademate coronatum, in cathedra aurea, quaſi vivum & judicem ſedere fecerunt: ſuper genua ejus textum quatuor evangeliorum poſuerunt, quem manu dextera tenebat, ſiniſtra verò ſceptrum aureum, ſcutumque aureum, quod Romani ſibi fecerant, ante faciem ejus ſtatuentes; arcum lapideum in quo ſepeliebatur aromatibus replentes, monumentum clauſerunt anno & die prælibatis.

PARS III. *De ſignis & præſagiis mortis prædicti imperatoris.*

REgis hujus obitum ſigna plura atque prodigia præceſſerunt, quæ non ſolum alii, ſed etiam ipſe præſenſit: per tres enim continuos ante ſuum obitum annos creberrima ſolis & lunæ defectio, & in ſole macula nigra ſeptem diebus viſa eſt. Porticus inter eccleſiam Aquenſem & regiam die aſcenſionis Domini ſubitâ ruinâ uſque ad fundamenta collapſa eſt. Dum in Saxonia contra Danorum regem ultimam expeditionem faceret, & cum exercitu ſemel iter ageret, ante ſolis ortum vidit cum ingenti lumine facem cælo lapſam coram ſe per aëra tranſire, quâ territus equus cadens eum ſic ad terram alliſit, ut fibulâ ſagi ſui ruptâ, baltheo gladii diſſipato, jaculum de manu ſua ita lapſum, ut pluſquam viginti pedum ſpatio longè jacêret, feſtinantibuſque miniſtris exanimatus eorum adjutorio levaretur. Pons quingentorum paſſuum, quem ipſe Maguntiæ mirabili opere de lignis per decem annos conſtruxerat, ut perpetuò durare crederetur, ignis fortuitus in tribus horis ita conflagravit, ut nec haſtula quidem ſuper aquam incombuſta remaneret. Accidit hoc eodem anno ſui obitus. Acceſſit adhuc creber Aquenſis palatii tremor, & in domibus in quibus commenſabatur aſſiduus laquearum ſtrepitus. Aquenſis baſilicæ in qua ſibi elegerat ſepulturam, malum aureum quo tecti culmen erat ornatum, ictu fulminis diſſipatum, ſuper domum epiſcopi projectum eſt. In margine coronæ jamdictæ baſilicæ ſcriptum erat epigramma unum, continens quis auctor erat ejuſdem eccleſiæ, in cujus extremo verſu legebatur CAROLUS PRINCEPS: ſed eodem quo obiit anno, paucis ante mortem ejus menſibus, litteræ quæ principem exprimebant, ita deletæ ſunt, ac ſi numquam ibi ſcriptæ fuiſſent.

De viſione Wetini poſt obitum prædicti imperatoris.

Legitur in quodam libro viſionum Wetini, quòd dum idem Wetinus in ecſtaſi ab angelo duceretur, inter cetera vidit hunc regem Carolum ſtantem, toto corpore ſanum atque pulcherrimum, & ſolum animal oppoſitum lacerare virilia ſtantis; dixitque ſibi angelus, quòd hoc ideo patiebatur, quia vivens nimis impatiens erat libidinis; ſed citò ab hoc liberandus eſſet periculo.

De ſucceſſione in regno & imperio Ludovici filii Caroli-Magni; & ſublimatione beati Folquini ad epiſcopatum Morinenſem; & fine Nantharii abbatis noſtri.

Succeſſit Carolo in regno & imperio filius LUDOVICUS, per omnia ſibi conſimilis in actibus glorioſis, anno Domini DCCCXIV. Præſedit tunc Eccleſiæ Dei Leo papa tertius. Hic 814.
fecit porticum ſancti Petri, qui adhuc dicitur civitas Leonina, & eam muro cinxit propter incurſum Saracenorum. Ipſe ſepultus eſt in eccleſia ſancti Petri. Sedit Leo annis viginti, & menſibus quinque, diebus XXVI. & ceſſavit die tertio (a): cui ſucceſſit Stephanus (b) quartus. Hic in Galliis veniens, ab imperatore Ludovico honorificè ſuſceptus eſt, & eum, ut aliqui dicunt, in imperatorem coronavit. Ipſe captivos multos per Franciam redimens, Romam reverſus, diem clauſit extremum. Sedit autem annis tribus (c), menſibus ſeptem, & ceſſavit die XVIII. (d) Succeſſit illi Paſchalis, de quo infrà parte ſecunda. Ludovicus imperii ſui anno ſecundo exercitum contra Danos miſit, & pacis obſides dare compulit. Anno ſequenti Vaſcones contra eum rebellantes exercitu miſſo perdomuit.

Hujus Ludovici regis ac imperatoris anno quarto magnum lumen exortum ſuper candelabrum eccleſiæ collocatur beatus FOLQUINUS & per eumdem regem ac imperatorem Eccleſiæ faſtibus ſublimatur, ac Morinorum epiſcopus inthroniſatur, anno Domini DCCCXVII. cujus ſanctitatis ac laudum præconia apud nos jure manebunt in ſæcula, quippe qui hujus eccleſiæ amator & promotor ſemper in omnibus extitit ſicut ejus teſtantur geſta martyrologio noſtro legendiſque ſcripta.

(a) al. decem aut viginti. (b) al. quintus.
(c) al. menſibus ſeptem diebus tribus tantum.
(d) al. diebus duobus.

Eodem anno rex Ludovicus Britones ſibi A ſubdidit, & nepotem ſuum Bernardum Italiæ regem accuſatum & reum læſæ-majeſtatis adjudicatum primò regnô & oculis, ac deinde vitâ privat. Anno ſuo ſexto Ludovicus Aquiſgrani concilium congregat, in quo epiſcoporum & abbatum concilio ad uſum regularium monachorum & monialium aliqua capitula ſunt ordinata, clericalium etiam regulæ ſunt conſtitutæ. Prædicti regis anno ſeptimo, epiſcopii verò beati. Præſulis Folquini quarto, domnus abbas noſter Nantharius migravit ad dominum poſtquam hanc eccleſiam rexerat annis quatuordecim. Cartæ ſeu privilegia ſui temporis ſunt tria.

CAPUT XI.

PARS I. *De Fridogiſo hujus loci abbate undecimo.*

FRIDOGISUS hujus loci abbas undecimus, natione Anglicus, de genere Caroli-Magni, ſacri palatii imperialis ſummus cancellarius, canonicus ſæcularis, & abbas ſancti Martini Turonenſis, regia donatione ſuſcepit hanc abbatiam à Ludovico imperatore anno ſuo ſeptimo, & ſimul hanc abbatiam tenuit unà cum Turonenſi prædicta. Hic primus externæ profeſſionis & noſtræ religionis expers abbas noſter, ſtatim in ſuo primo adventu videns hanc abbatiam tot monachorum indiviſè ſub C uno & eôdem abbate Deo ſervientium uſibus delegatam, utpotè centum triginta monachorum, nihilque aut parum ſuæ utilitatis uſibus ſequeſtratum, hanc abbatiam diviſit; tam capellam ſanctæ Dei Genitricis, quam beatus Audomarus ad monachos ſepeliendos in arce villæ dedicaverat, expulſis inde quadraginta monachis; triginta canonicos ſæcu- D lares ibidem inſtituit, in capitali autem monaſterio iſto pro octoginta ſex monachis, ſolum quadraginta retinuit, reliquos verò diſtrictioris vitæ viros, quos ſuis voluntatibus ſciebat eſſe non conſentaneos, de monaſterio expellens, abire permiſit: & quia ſæcularis erat, cancnicus cum ſæcularibus canonicis vivere prælegit in monaſterio ſancti Audomari, ſeu capella ſanctæ Dei Genitricis. Quare de omnibus bonis, villis, ac terris eccleſiæ portionem canonicis pro ſuis gratibus aſſignavit & tradidit. Ipſe etiam ea quæ ſibi maximè placuerant ſuæ voluntatis uſibus reſer- E vavit. Sic quæcumque prædeceſſores elaboraverant, ac per eos elaborata fuerant & ordinata, ipſe in labores eorum intrans, omnia pervertit atque ſubvertit. Ipſe abbas primo ſui regiminis anno privilegium quod prædeceſſor ejus impetraverat à Carolo-Magno de venationibus in ſilvis noſtris & aliis ubique; ſalvis ſilvis regiis, nunc ab imperatore Ludovico renovari & confirmari fecit: quod ſic incipit:

« LUDOVICUS divina ordinante providentia A imperator auguſtus, &c. Data decimo quarto Kal. Octobris, anno Chriſto propitio ſeptimo imperii domini Ludovici piiſſimi auguſti. »

PARS II. *Quòd Ludovicus imperator regnum ſuum diviſit; & de quibuſdam eventibus illius temporis.*

LUDOVICUS Pius imperator & Francorum rex tres filios habuit, Lotharium primogenitum, quem collegam imperii ſtatuit, & B eidem omnia regna Italiæ commiſit; Ludovicum, cui totam Germaniam & Hungariam tradidit; & Carolum cognomento Calvum, cui Aquitaniam, Vaſconiam & partes Hiſpanicas conceſſit: quam regni partitionem inter filios factam ſacramentis optimatum totius regni confirmari fecit anno regni & imperii ſui ſeptimo. Poſt hoc imperator Lotharium filium ſuum in Italiam dirigit, qui à papa Paſchali coronam tam regni quàm imperii ac etiam imperatoris augusti nomen accepit. Iſte eſt Paſchalis papa primus, qui corpus beatæ C Ceciliæ, ea ſibi revelante, invenit aureis velatum indumentis, ejus adhuc ſanguine infuſis; corporaque ſanctorum Valeriani ſponſi ſui, Tiburtii quoque & Urbani papæ, quæ manu propria de cimeteriis levans, in eccleſiam eis à ſe ædificatam tranſtulit, quæ eſt hodie titulus presbyteri cardinalis ſanctæ Ceciliæ. Hic etiam eccleſiam beatæ Praxedis reparavit, & in ea congregationem Græcorum monachorum inſtituens, circiter ducentorum ſanctorum corpora per cimeteria recolligens, ibidem honorificè recondidit, quæ etiam eccleſia titulus eſt ſanctæ Praxedis presbyteri cardinalis. Sedit Paſchalis annis ſeptem (a), diebus XVII. (a) & ceſſavit diebus XVIII. (b) Cui ſucceſſit Euge- (b) D nius ſecundus, qui de cardinalatu S. Sabinæ electus in papam, eamdem eccleſiam ciborio argenteo ſuper altare & pictura ſolemni decoravit. Ipſe per laïcos Romanos occiſus martyrio coronatur, & in eccleſia ſancti Petri in Vaticano ſepelitur. Sedit annis tribus (c), (c) diebus duobus. Poſt quem Valentius ſedit diebus quadraginta, & ceſſavit diebus octo. Succeſſit huic Gregorius papa quartus, de quo infra.

Circa hæc tempora coronationis Lotharii multa miranda evenerunt, diverſis tamen annis. In Toringia ceſpis quinquaginta pedum E longus, & latus ad quatuordecim, & ſpiſſus ad ſex, ſine manibus à terra præciſus & ſublatus eſt. In Saxonia tellus in modum aggeris longitudine unius leucæ intumuit: per Galliam & Germaniam terræ motus factus eſt magnus; multæ villæ, domus, homines & animalia ictu fulminum cremantur: fruges grandine devaſtantur; cum qua grandine etiam veri lapides immenſi ponderis ceciderunt: unde peſtilentia & magna mortalitas eſt ſecuta. In pago Tullenſi puella poſt Euchariſtiam in

(a) addendi tres menſes. (b) al. quatuor. || (c) cum tribus menſibus.

Digitized by Google

Paſcha ſuſceptam, parvo pane per decem menſes, deinde ab omni cibo & potu per tres annos abſtinuit; poſt hoc ad communem hominum vitam rediit. In Gallia menſe Junio fragmentum glaciei cum grandine cecidit, longum ad pedes quindecim, latum ad ſex, & ſpiſſum ad duos. In Vaſconia annona de cælo pluit frumento ſimilis, ſed grana habens breviora atque rotundiora.

Anno Ludovici imperatoris decimo Michaël imperator Conſtantinopolis inter cetera munera Ludovico miſit libros beati Dionyſii de cæleſti Hierarchia, qui libri Pariſius in feſto B. Dionyſii cum gaudio ſunt ſuſcepti, quod gaudium virtus ipſius martyris adauxit, novem ægrotis ibidem ipſa nocte ſanatis. Hos libros poſtmodum juſſu imperatoris Ludovici ſecundi per Johannem Scotum virum eruditiſſimum de græco tranſlati ſunt in latinum; & alii temporibus illis, qui opera pulcherrima conſcripſerunt. RABANUS Sophiſta abbas Wldenſis, nulli Poëtarum ſecundus, qui multa de ſcripturis ſanctis diſſeruit, tractatum ſuper libros Sapientiæ & Eccleſiaſtici ad Egyatum archiepiſcopum, & librum de laude Crucis mirando poëmate diſpoſuit, quem poſtea Sergio papæ miſit. AMALARIUS librum de Officiis eccleſiaſticis ad imperatorem Ludovicum ſcripſit: ANGELOMUS etiam ad eumdem imperatorem tractatum in libros Regum edidit. His etiam temporibus ENOLDUS rex Danorum cum uxore & filiis & magna parte Danorum Maguntiæ baptizantur. Eodem etiam tempore Ludovicus rex Germanorum quatuordecim duces Boëmorum cum ſuis ſequacibus baptizari fecit, & in fide chriſtiana diligenter erudiri.

PARS III. *De Gontberto monacho noſtro, & donis quæ huic eccleſiæ dedit.*

TEmporibus iſtis ſub hoc abbate Fridogiſo receptus eſt hîc in monachum puer nobilis GONTBERTUS clara ſtirpe, patre GOÏBERTO, matre verò EBERTRUDA progenitus. Qui Gontbertus in juventute ſua à patre Romam ductus eſt, ibique S. Petro oblatus, & ab Eugenio papa clericatus ordinem ſuſcepit; quem pater exinde domum rediens, hîc in monaſterio Sythiu ſancto Petro ſanctoque Bertino obtulit monachum, in cujus receptione de ſuo locum iſtum nobiliter hereditavit. Conſtruxerat enim pater Goïbertus in proprietate ſua *Stenland* vocata eccleſiam ſeu monaſterium in honore ſancti Salvatoris, ad quam eccleſiam magnam hereditatis ſuæ partem ac filii ſui Gontberti cum appenditiis Salvatori Domino perpetua firmitate delegavit. Nec ſolùm ea quæ ſibi hereditario jure provenerant, ſed etiam aliqua ex ipſius Goïberti acquiſitione tam in Flandria, quàm in Tarruanenſi atque Bolonienſi pagis conſtituta; quam eccleſiam ſive monaſterium ſancti Salvatoris cum omnibus ſibi à Goïberto collatis ibidem Goïbertus & prædictus filius ejus, ad portam hujus monaſterii pro eleemoſyna facienda prompta conceſſere devotione. Nomina villarum ſic collatarum ſunt iſta: Heſdena cum mancipiis, *Hemirkinghen* ſeu *Milnen*, Aliud *Henirkinghen*, *Rietlanenghen*, *Ebreſſinghen*, *Vinnighen*, *Hoſtede*, *Lampernesſe*, *Hermomanwal*, *Orkaninghen*, *Brachem*, Recha, *Strate*, *Belciaco*, *Heſdenbercch*, Cormontium, *Innighem*, Sempii, *in Stenland* manſum & hortum, in Ariaco manſum, in Tarruana manſum, in Quintwico manſum. Hæc ſunt quæ ſibi jure hereditario provenerant, & ſubſequuntur ea quæ ſunt de eorum acquiſitis. *Reſſiaco*, Squerda, *Wiſarvia*, *Weſterninghem*, *Tingriaco*, *Wilege*, *Mellingaſelle*. Localeſſa, *Laneſſinghem*. *Grotnebberghem*, *Daghinaringhem*. Has villas numero triginta tres Goïbertus & filius ejus Gontbertus huic loco contradiderunt, quò poſtea devenêre, novit Deus. Hujus Gondberti laus & ſcientia regulariſque converſatio finetenus approbata dignè ſcripto commendantur, qui nobilis, dives & potens fuit, qui potuit tranſgredi & non eſt tranſgreſſus; ſed noluit, immò ſe & ſua Deo tradens potiùs, & continuæ Fratrum utilitati ac Eccleſiæ honeſtati collaborare non ceſſavit. Ipſe etiam præter bona jamdicta librariam hujus monaſterii vetuſtate demolitam, & quaſi conſumtam, ſcriba peroptimus propria renovavit induſtria; tres etiam Antiphonarios pulcri voluminis propria manu conſcripſit, quorum unum ſancto Audomaro, alium ſancto Winoco; tertium verò elegantiorem, litteris aureis illuminatum, beato Bertino contradidit. Deſcripſit & Compotum, quem etiam nobis conceſſit habendum. Multa quidem & alia fecit honeſta, quæ propter chronicæ brevitatem omiſſa ſunt.

PARS IV. *De imperatoris Ludovici regno, depoſitione & reſtitutione, & de fine domni Fridogiſi abbatis noſtri.*

CIrca annum Domini DCCCXXXI. id eſt anno Ludovici imperatoris decimo ſexto, contra eumdem imperatorem ſimultas & commotio filiorum & optimatum ejus exoritur. Sed Ludovicus adverſantes ſibi quoſdam exauctorizavit, alios bonis privavit, & alios exiliavit, atque per hoc filios & optimates ſuos contra ſe magis exaſperavit.

Hoc tempore FRIDOGISUS abbas noſter ipſum regem adiit, & ab eo impetravit privilegium confirmationis omnium bonorum ac privilegiorum noſtrorum, immunitatem, & juſtitiam in loca noſtra, atque ſalvam-gardiam ipſius, quod privilegium ſic incipit: In nomine Domini Dei & ſalvatoris noſtri JESU-CHRISTI, LUDOVICUS divina ordinante providentia, &c. Data decimo quarto Kalend. Aprilis, anno Chriſto propitio decimo ſeptimo imperii domini Ludovici piiſſimi auguſti. Obeunte papa Stephano ſecundo ſucceſſit ei

Gregorius

Gregorius papa quartus. Hic ex aſſenſu Ludovici imperatoris & omnium epiſcoporum instituit feſtum Omnium ſanctorum celebrari per omnem Franciam atque Germaniam, quod antea ſoli Romani celebrabant ex conſtitutione Bonifacii quarti. Hujus tempore magna turbatio eſt orta; nam quidam ſcelerati Romani Soldanum ad Italiam vocaverunt, tantaque multitudo Saracenorum Romam intrans, ſuperficiem terræ replevit, Roma capitur, civitas Leonina, & eccleſia ſancti Petri ſpoliatur. Tuſcia quoque in ſolitudinem redigitur. Tandem ad petitionem hujus Gregorii papæ Ludovicus imperator cum Gallicis, & Guido marchio cum Lombardis Saracenos fugaverunt. Ejus etiam tempore Sarraceni Apuliam & Siciliam vaſtaverunt, contra quorum incurſus ſuburbium Romanæ urbis circa eccleſiam S. Petri novum fecit fortalitium conſilio & auxilio Ludovici imperatoris, hoc eſt quod nunc vocatur civitas Leonina; nam illud primò fecerat Leo tertius.

Anno nihilominus decimo octavo Ludovici Pii imperatoris, graſſante contra eum filiorum ſuorum ac procerum ſimultate, ut ſtatim dictum eſt, hic papa Gregorius veniens in Galliam contra imperatorem cum filiis agebat. Quare imperator Judich uxorem ſuam quaſi omnium malorum cauſam abdicavit. Anno ſequenti imperator à ſuis deſertus, & in poteſtatem filiorum redactus, epiſcoporum judicio arma depoſuit, & ad agendam pœnitentiam in monaſterio ſancti Medardi Sueſſione eſt recluſus anno imperii ſui decimo nono. Sedit hic papa Gregorius annis XVI. & ſepultus eſt apud ſanctum Petrum. Cui ſucceſſit Sergius papa ſecundus, qui antea Os-porci vocabatur, de quo infrà. Ludovicus imperator anno ſuo vigeſimo à pœnitentia ſua & recluſione relaxatus, arma reſumit & imperium; uxor ejus Judich ſibi reconciliatur, & reſumtis viribus, filium ſuum Lotharium in Italiam redire coëgit. Anno ſequenti Ebbo Remorum archiepiſcopus deponitur, & alii multi cum eo, qui in dejectionem imperatoris conſpiraverant, damnantur & exiliantur. Eodem etiam anno abbas Fridogiſus, qui præter hujus eccleſiæ diviſionem ſupradictam ſatis eleganter rexerat annis quatuordecim, obiit anno Domini DCCCXXXIV. Ludovici verò imperatoris XXI. Cartæ ſeu privilegia ſui temporis ſunt duo.

CAPUT XII.

PARS I. *De Hugone hujus nominis primo, hujus verò loci abbate duodecimo.*

HUgo hujus loci primus, abbas duodecimus, filius imperatoris & Francorum regis Caroli-Magni, frater imperatoris Ludovici Pii tunc regnantis, Lotharii quoque ac Caroli-Calvi etiam imperatorum patruus, abbas de monaſterio ſancti Quintini Viromandenſis, ſæcularis canonicus hanc eccleſiam regia donatione ſuſcepit, & tenuit unà cum eccleſia ſancti Quintini prædicta anno Ludovici fratris ſui XXI.

Quòd ſanctus Grimbaldus eſt hic monachus effectus; & quòd eccleſia ſancti Audomari fuit huic eccleſiæ ſancti Bertini ſubjecta.

Hic abbas regiminis ſui anno primo juvenem elegantiſſimum beatum GRIMBALDUM recepit, & induit hujus monaſterii monachum; qui qualiter & quantùm profecerit, teſtatur ejus legenda quam de ipſo canimus in eccleſia Dei; de quo etiam aliqualis mentio in ſubſequentibus erit. Anno ſecundo regiminis ſui domnus HUGO noſter abbas fratrem ſuum Ludovicum imperatorem adiens, impetravit ab eo privilegium confirmationis & amortizationis omnium bonorum & privilegiorum noſtrorum, immunitatem & juſtitiam in loca noſtra, atque ſalvam-gardiam; quod privilegium ſic incipit: In nomine Domini Dei & Salvatoris JESU CHRISTI, Ludovicus divinâ propitiante clementiâ imperator auguſtus, &c. Data idus Auguſti, XXII. imperii domini Ludovici piiſſimi auguſti.

Poſt hoc Hugo abbas noſter condolens hujus eccleſiæ diviſioni per Fridogiſum factæ, fratris ſui imperatoris atque beati Folquini tunc Morinorum antiſtitis auctoritate, eccleſiam ſancti Audomari, etſi non ad plenum ad religionis obedientiam, tamen ad hujus monaſterii S. Bertini ac ejus abbatis ſubjectionem reduxit, ſic ut ab abbate ſancti Bertini monachus ibidem inſtituatur canonicorum æditimus & cuſtos illius eccleſiæ, qui quater in anno, id eſt in feria tertia Rogationum, feſtiſque beati Johannis Baptiſtæ, ſancti Audomari & Omnium ſanctorum ibi majorem miſſam decantet, oblationes & emolumenta percipiat, ſicut in privilegio ſuper hoc à beato præſule Folquino, conſenſu Ludovici imperatoris confecto, planè continetur, quod ſic incipit: Ego FOLQUINUS Dei gratiâ Morinorum epiſcopus, omnibus fidelibus tam futuris quàm præſentibus, quidquid ob amorem Dei, &c. Actum eſt anno Incarnationis dominicæ DCCCXXXIX. indictione ſecunda, imperii autem Ludovici regis anno vigeſimo ſexto.

Hugo etiam noſter abbas, cui ordinatio Fridogiſi ſui prædeceſſoris præjudicare non potuit, cùm par in parem non habeat imperium, de dicta ordinatione privilegium ſuum conceſſit conſenſu imperatoris antedicti, quod ſic incipit: Quidquid ob amorem Dei exigentes rei brevitatem, &c. Actum anno Domini DCCCXXXIX. indictione ſecunda, imperii autem Ludovici regis anno XXVI. præſulatus quoque almi præſulis Folquini anno XXIII. & noſtri regiminis anno ſexto. Ego HUGO abbas, conſenſu domini Ludovici imperatoris, hanc voluntariè firmavi, ipſumque ut ſubſcriberet rogavi. Hac etiam ordinata ſubjectione auctoritate regia & imperiali, ſanctique Fol-

quini epiſcopi privilegio roborata, & utriuſque collegii capitulari ſententia concordata, ac in plena ſynodo confirmata & publicata, noſter HUGO abbas ædituum ibidem conſtituit hujus loci monachum nomine (a) Morum, ordinationem exſequens antedictam. Qui Morus poſtea corpus ſancti Audomari furatus eſt, & in privilegio beati Folquini inter teſtes aſcribitur. Hoc officium ſive dignitas æditui hodie eſt & dicitur Præpoſitura ſancti Audomari; quod ſatis intelligitur ex vi verbi ſeu vocabuli: dicitur enim ædituus quaſi in editiori, id eſt eminentiori loco poſitus, & nunc nomini præpoſiti conſonat; dicitur enim præpoſitus quaſi ante alios poſitus, qui præpoſitus cuſtodiam ſibi vindicat, & canonicorum ac clericorum illius eccleſiæ ſubjectionem. Multa etiam hujus eccleſiæ bona ſive negotia per hanc diviſionem à Fridogiſo factam, monachorum etiam & canonicorum incuriâ depravata, ut ad melius deducerentur, ab imperatore fratre ſuo expetiit, quæ imperatore morte prævento manſerunt intacta.

PARS II. *Quòd Dani ſeu Normanni venerunt in Franciam.*

RElíquiæ beatæ Viti martyris à Pariſius ad Corbeiam novam Saxoniæ monaſterium nobiliſſimum transferuntur; unde tunc Franci teſtati ſunt, quòd ab illo tempore Francorum gloria ad Saxones eſt tranſlata. Tactum eſt capitulo Hardradi, parte tertia (b), de bello Caroli-Magni contra Danos & Normannos ſuſcepto, qui Germaniæ littora magna claſſe vaſtabant, & qualiter idem bellum fuit tunc interruptum; nunc autem Normanni reſumtis viribus, junctis ſibi Saxonibus atque Danis, Friſiam depopulantur, & eam ſub tributo redigunt. Anno Ludovici imperatoris vigeſimo ſecundo inde littora Brabantiæ diſcurrentes, Antuerpiam & *Willant* juxta oſtium Moſæ fluminis incendunt, ejuſdem imperatoris anno XXIII. deinde Zelandiam aggreſſi, Wallangam (c) inſulam vaſtantes, ſub tributo redigunt, ejuſdem imperatoris anno XXIV. ſicque ſucceſſu temporis decreſcente Francorum potentiâ, Normanni magis ac magis appropinquantes, & toti patriæ timorem incutientes, finaliter Franciam ingrediuntur. Unde Albertus in libro ſuo de natura loci dixit: Sic ſupervenientes Saxones Thoringos expulerunt ad meridiem, Sclavos verò ad orientem; & exinde Framingi & Brabantini fortalitia ſibi ſtatuerunt urbeſque munitas.

De morte Ludovici imperatoris.

Anno Ludovici imperatoris vigeſimo quinto ipſe filium ſuum Lotharium ad ſe cum fide venientem in reconciliationem recepit, eique dignitatem imperii & regni coronam tribuit. Eodem anno quaſi præſagium mortis ejus cometes apparuit, & per aliquot dies igniculi plurimi inſtar ſtellarum per cælum diſcurrere videbantur. Mirabile etiam quoddam & inauditum accidit in hoc pago Tarruanenſi anno ſequente poſt medium Januarii hora meridiei, umbones ignei cum grandi ſonitu ab æthere lapſi, mirandumque ſpectaculum omni populo præbuerunt, & citò poſt hoc pius imperator Ludovicus diem clauſit extremum anni regni & imperii ſui vigeſimi ſexti, qui ſunt dominicæ Incarnationis anno DCCCXXXIX. 839.

De pugna filiorum Ludovici imperatoris, & diviſione regni.

Defuncto imperatore Ludovico, LOTHARIUS filius ejus, qui ante patris obitum fuerat in imperatorem coronatus, de Italia veniens, regni Francorum monarchiam tenere volebat: ſed fratres ejus LUDOVICUS & CAROLUS partes ſuas in regno volentes habere, poſt unum annum contra Lotharium apud Fontanetum in pago Autiſiodorenſi duriſſimo bello conflixerunt, in quo tanta ſtrages utrimque facta eſt, ut major viſa non ſit in gente Francorum; ſed tandem Ludovico & Carolo victoria ceſſit, Lothario effugato. Poſt prælium tam cruentum pace inter eos facta, Francorum imperium inter ſe diviſerunt. Lotharius accepit imperium Romanorum & totam Provinciam atque Italiam, & orientalem partem Franciæ, quam de ſuo nomine regnum Lotharii nominavit. Ludovicus habuit Noricam, Alemanniam, Thoringiam, Saxoniam atque Hungariam. Carolus verò habuit occidentalem Franciam, Neuſtriam, Britanniam, maximam partem Burgundiæ, Gotiam, Aquitaniam atque Vaſconiam, amoto inde Pupino filio Pupini, & in monaſterio ſancti Medardi Sueſſonenſi attonſo in monachum. Hæc guerra quinque annorum occupavit tempus.

PARS III. *De tranſlatione corporis S. Audomari, & de morte Hugonis abbatis noſtri.*

ABbas noſter HUGO, vir per cuncta laudabilis, & in extollendis rebus & negotiis hujus monaſterii ſui diligenter intentus ſemper extitit; præter hoc ſolum factum quod enarrandum præ manibus habemus. Nam indiſcretâ concupiſcentiâ motus, beati Audomari corpus abhinc Vermandis transferre geſtiens, factione Mori canonicorum ſancti Audomari æditui cuſtodiſque theſauri jamdicti, illud ab eccleſia ſancti Audomari abſtulit; quod beatus FOLQUINUS Morinorum epiſcopus cum armata manu & populi multitudine perſequens uſque ad villam *Lisbourg* dictam, Hugone fugato, cum ſuis recuperavit. Ibi etiam ſanctorum Audomari atque Folquini concurrentibus amborum meritis, operatur vis Deitatis; nam tanto pondere ſancti Audomari corpus ibidem unà cum ve-

(a) Maurum. (b) ſecunda. (c) Vallachium.

hiculo figitur, ac ſi terræ radicitus teneretur ſolidæ, nec ultra ſe ab Hugone ferri permiſit; nulla namque vi vel fortitudine poterant illud à terra levare etiam adhibita populi multitudine. Beatus quoque Folquinus adveniens, id quod optaverat aſſecutus, dans Hugoni fugiendi locum, prædicti ſancti corpus ſine quacumque difficultate levavit, & magnis miraculis concomitantibus reduxit, & in monaſterio Sythiu juxta corpus beati Bertini ſub teſta recondidit. Motus autem fur hujus ſacri theſauri, audiens corpus ſancti Audomari à beato Folquino reductum, maledictionem reducentibus imprecatur; ſed vix emiſſo verbo, ruens in terram ſemivivus emarcuit: tandem ad ſancti Bertini monaſterium reportatus, viſum quidem & auditum recuperans, ſenſu ſine tenus privatus manſit in tantum, ut ubicumque poſitus numquam poſſet advertere ad quam partem eccleſia ſancti Audomari poſita eſſe videretur.

Poſt hoc Hugo abbas à Carolo-Calvo nepote ſuo jam rege Francorum in Aquitaniam miſſus anno quarto regni ejuſdem Caroli, ibidem propter fidelitatem ejuſdem regis, dolo Pupini junioris in obſidione Tholoſæ fuit interfectus anno Domini DCCCXLIV.
844 poſtquam hîc rexerat annis decem. Ille eſt ille Pupinus, quem in monaſterio ſancti Medardi attonſum jam memoravimus, qui de dicto monaſterio egreſſus, aliquo tempore per Aquitaniam fugiendo latuit; ſed à quodam Ranulfo comprehenſus, regi Carolo eſt adductus, & in Silvanectam à rege perpetuo eſt exilio deportatus. Cartæ ſeu privilegia Hugonis ſunt tria.

CAPUT XIII.

PARS I. *De Adalardo hujus loci abbate decimo-tertio.*

ADALARDUS hujus loci abbas decimus-tertius, filius Hunroci comitis de militia Caroli-Magni, juvenis à patre ſuo prædicto, Deo, ſancto Petro, ſanctoque Bertino oblatus eſt in hoc monaſterio Sythiu: ſed poſtea ſub Fridogiſo canonicus apud eccleſiam ſancti Audomari eſt effectus; deinde major annis, poſt obitum Hugonis ſuſcepit hanc abbatiam anno Domini DCCCXLIV.

De tranſlatione ſancti Bertini.

Hujus abbatis anno tertio beatus præſul Folquinus prophetico ſpiritu præſentiens hujus loci per Danos deſtructionem in brevi futuram, corpus beati Bertini tranſtulit, & terra recondidit ſub ſecreto abbatis & aliquorum ſeniorum de collegio; cujus tranſlationis feſtum fieri conſtituit XVII. kalendas Auguſti: de cujus feſti ſolemnitate ac ejuſdem ſancti tranſlatione magna in legenda beati Bertini miracula continentur. Eodem anno Dani ſive Nortmanni, qui cum Friſonibus jam ſub tributo redactis tribus conſtrixerant præliis, in primo victi, in aliis duobus victores effecti, in Franciam veniunt, quam ſciebant debilitatam per illud bellum crudeliſſimum inter fratres Lotharium, Ludovicum & Carolum, per oſtium Sequanæ fluminis intrantes, regnum Caroli graviter infeſtantes, uſque ad Pariſius navigio pervenerunt. Mos enim eorum erat, quod navibus per fluvios aſcendentes, ab utraque fluminum parte patriam devaſtabant, & prædam ad navigia deferentes, ad loca ſua mittebant, à quibus anno ſequenti Franci prælio vincuntur.

Hujus abbatis anno octavo facta eſt cariſtia & fames intolerabilis per totam patriam; ſed multò plus ceteris Germaniam attrivit; & in tantum, ut pater filium devorare vellet.

Eodem anno egregius ille juvenis monachus noſter Gonbertus adhuc in diaconatus ordine conſtitutus, in noſtrum præpoſitum eſt promotus, & anno ſequenti ſacerdos effectus; Quo etiam anno domnus Adalardus abbas noſter hanc eccleſiam aſſi coopertam, plumbo cooperiri fecit. Nortmanni etiam ſive Dani de Sequana per mare Britannicum oſtia Ligeris fluminis ingreſſi, Nannetum civitatem capiunt, epiſcopum ejus in vigilia Paſchæ baptiſmum celebrantem cum clero & populo trucidant; dehinc Andegavis, poſtea Turonis occupant, & ut tempeſtas atterunt, eccleſiam etiam ſancti Martini incendunt. Tandem Nortmanni ſive Dani, qui jamdiu Galliam & Franciam attriverant, in patriam cum præda reverſi, inteſtinis bellis inter ſe colliduntur uſque ad internecionem, & in tantum, ut de regia eorum ſtirpe nullus niſi ſolus puer unus remaneret.

PARS II. *De morte Lotharii imperatoris, & imperio Ludovici filii ejus.*

IMperator LOTHARIUS cum poſtquam filio ſuo Ludovico imperaverat annis quinque, partito inter filios regis regno, ſeculo renuntians, & in monaſterio Prumia monachus effectus, cum poſt obiit, de cujus anima maxima inter angelos & dæmones altercatio fuiſſe dicitur: ita ut cunctis adſtantibus corpus ejus trahi & detrahi videretur; ſed monachis orantibus, dæmones ſunt fugati. Ludovicus autem filius ejus ſolus imperium adeptus, regnavit annis viginti uno, & Lotharius frater ejus Lotharingiam tenuit, ſic dictam à nomine patris ſui atque ſui. Hæc eſt terra quæ priùs regnum Auſtraſiorum dicebatur uſque hoc tempus. Ludovicus verò coronam imperii ſuſcepit à Sergio papa tunc Eccleſiæ Dei præſidente. Hic vocabatur Os-porci, & mutato nomine vocatus eſt Sergius, & ab eo omnes poſt eum papæ in inthroniſatione ſua nomina mutaverunt, in ſignum etiam quod efficitur novus homo: ſedit autem annis tribus, menſibus duobus, & ceſſavit diebus quindecim. (1) Cui ſucceſſit LEO quar- (r)

(1) Ne uno quidem integro die.

tus. Hic in monaſterio ſancti Martini ad ſanctum Petrum ad litterarum ſtudia miſſus, in ſcientia proficiens, & converſatione bona tamquam perfectus monachus multæ patientiæ & humilitatis, divinarum ſcripturarum fervens perſcrutator, vigiliis & orationibus ſemper intentus, à Sergio papa presbyter cardinalis efficitur. Sergio mortuo nec dum ſepulto, clerus & populus eum in papam elegerunt, qui ſtatim ſancti Petri & ſancti Pauli baſilicas, & alias quas Saraceni deſtruxerant, honorificè reſtauravit. Ipſe pro Neapolitanis contra Saracenos in mari pugnantibus orans, collectam fecit: *Deus cujus dextera beatum Petrum*, &c. Sarraceni vero qui cum tanta multitudine Romam prædaverant, ad Africam redeuntes, in alto pelago ſunt ſubmerſi.

(a) Hujus tempore Alvaredus (a) rex Anglorum, qui primus Angliæ monarchiam tenuit, Romæ coram Leone papa S. Petro tributum obtulit de una quaque domo regni ſui Angliæ nummum unum argenteum quolibet anno; quod tributum diu poſtea duravit. Sedit Leo annis octo, menſibus tribus, diebus ſex. Poſt quem fuit papa Benedictus tertius, qui porticum à porta civitatis uſque ad ſanctum Paulum, & abhinc uſque ad ſanctum Laurentium reſtauravit; & ſepultus eſt ad ſanctum Petrum: ſedit annis duobus, menſibus ſex, & ceſſavit ſedes diebus quindecim. Cui ſucceſſit Nicolaus primus, de quo infra.

PARS III. *Quòd comes Honrocus eſt hic monachus effectus.*

HOnorificus comes HONROCUS domni abbatis noſtri Adalardi pater, in hoc monaſterio Sythiu, coma capitis depoſita, pompiſque ſæculi derelictis, de corporali filio patrem ſpiritualem faciens, jampridem ſub eodem abbate filio ſuo monachus effectus, magnam hereditatis ſuæ partem huic eccleſiæ contulerat, ex qua eſt villa Henela dicta, eo tamen tenore, ut cuſtos hujus eccleſiæ, cujus officio eam contulit, id eſt ad luminare eccleſiæ, ſingulis poſt ipſius obitum annis in die anniverſarii ſui annuale fratribus propinaret. Nunc iſto tempore viam univerſæ carnis ingreſſus, coram altari beati Laurentii in ſiniſtra parte ingredientium eſt inhumatus.

Eodem quoque anno domnus ADALARDUS abbas noſter quamdam terram in Camera bunariorum triginta in pago Bolonienſi ſitam, cum duodecim mancipiis cuidam Odwino cujus eadem terra fuerat, in præſtariam conceſſit. Itemque in Bolonienſi pago terram bunariorum trium in loco dicto *Minghem*, eâ conditione, ut ipſe, uxor ejus & filius ſingulis annis in feſto beati Bertini inde ſolvant cuſtodi noſtro ceram valentem quinque ſolidos, ut lumen ad altare ſancti Laurentii, coram quo dictus comes Honrocus jacet ſepultus, luminare numquam deſit, & tam pro rebus præſcriptis, quàm pro capitibus ſuis nullum eis aliud ſervitium imponatur; unde carta ſic incipit: Quæcumque rectores eccleſiarum Dei juſtè & competenter devotioni fidelium annuerunt, &c. Actum anno decimo quarto regnante domino Carolo filio Ludovici imperatoris, qui fuit annus DCCCLIV. regiminis verò Adalardi abbatis noſtri undecimo. 854

De tranſitu Folquini Morinenſis epiſcopi, & quibuſdam miraculis ejus.

FOLQUINUS præſul beatiſſimus, cùm jam non poſſet commodè miſſarum ſolemnia celebrare, rex illi quod contra canones erat, ſucceſſorem miſit. Hoc audiens beatus Folquinus, miſſæ ſolemnitatem, aſtante ſupplantatore, cum ſuis promtè peregit; & ubi ventum eſt ad benedictionem, verſo ordine eis maledictionem intulit. Illis verò ad propria revertentibus, ſupplantator equo lapſus fractis cervicibus expiravit. Anno ſequenti beatus præſul quamvis longo gravaretur ſenio, in injunctum ſibi officium laborare non ceſſans, parochias ſuæ diœceſis viſitare perrexit, & veniens ad eccleſiam *Jekelshere* (b) dictam, ægritudine correptus, lecto decubuit, fratribus quoque valedicens, inter verba orationis animam cælo reddidit anno Domini DCCCLV. regis Caroli decimo quinto, Adalardi abbatis duodecimo, epiſcopii verò ſui XL. Et quoniam in hoc monaſterio ſepulturam ſibi elegerat, anxiis clericis quomodo ejus ſanctum corpus huc deferrent, eadem nocte auſtro flante, tota illa aquarum magna congeries quâ inſula Sythiu cingebatur, ita fit congelata, ut ſancti corpus deferentibus firmiſſimum præberet iter; quod naturæ conſueto modo vix algor ſeptem dierum poſſet efficere; ſicque in Sythiu monaſterium delatus, ad dexteram beati patris noſtri Bertini tumulatur. Multa etiam hujus ſancti miracula non ſolùm legimus, ſed etiam ad oculum experimur. & adhuc ſub antiquo decore conſervamus cappam ejus unam proceſſionalem, mitram, chirothecas atque ſandalia, ſtolas quoque tres, de quibus experimur quotidie, quòd quælibet prægnans mulier . . . . periclitetur. quæcumque iſtarum trium ſtolarum ei ſuppoſita . . . . . . ſui aut partus periculo faciliter expedietur. 855

PARS IV. *De ſublimatione beati Humfridi ad epiſcopatum Morinenſem, & quibuſdam eventibus illius temporis.*

POſt ſanctum Folquinum, beatus HUMFRIDUS ſublimatur in epiſcopum Morinenſem de monacho Prumienſi, vir ſanctus & in omni bonitate conſpicuus. Præſedit tunc Eccleſiæ Dei Nicolaus papa I. vir ſanctiſſimus, cui nullus poſt magnum Gregorium in ſede Romana comparandus; cujus ordinatio-

(a) al. Ethelwlphus ſeu Athwlphus.

(b) al. Hechelsbecam.

nem imperator Ludovicus II. ſuâ præſentiâ A roboravit. Eodem tempore tempeſtates, grandines & fulmina multa, multis in locis intulerunt incommoda; & quidam homo conſumtus fuit igne cœleſti, veſte ſua manente illæſa. Sequenti anno in Colonia fulmen inſtar draconis ignei baſilicam S. Petri, ad quam populus præ timore confugerat, penetravit & ſcidit, ubi tres homines diverſis locis uno tamen ictu occidit, plures alios ſemivivos reliquit.

Anno poſt hoc in diœceſi Maguntiæ malignus quidam ſpiritus primò lapides jactando, deinde publicè loquendo, & diſcordias inter vicinos ſeminando, frugeſque in agris B & domus incendendo, hominibus illudebat; & dum preſbyteri ſuper eo litanias agerent, quando ſpargebatur aqua, ſub cappa unius ſacerdotum illorum qui ſui familiaris ſe latuiſſe dicebat, & eum cum procuratoris filia concubuiſſe accuſabat: ſicque per triennium homines inquietabat, donec ibidem incendiis ædificia cuncta conſumeret. Terram Caroli Francorum regis, principibus inter ſe diſcordantibus, auxilio deſtitutam Britones invadunt, uſque Pictavis omnia devaſtantes, quos redeuntes Carolus perſequens, Britanniam intrat; ſed pugnâ conſertâ Franci vincuntur, C & Britones in eorum cæde graſſantur.

Circa idem tempus corpus beati Winoci de *Wormolt* loco ſuo ad hunc Sythiu transfertur, & reconditur propter metum Danorum.

De quibuſdam factis domni Adalardi; & quid hæc eccleſia fuit ab eo ablata.

Domnus abbas noſter ADALARDUS inter multa magna quæ huic eccleſiæ bona fecit, conſcripſit breviarium, id eſt inventorium omnium villarum & terrarum ad uſus fratrum pertinentium, & quidquid exinde ſub qualicumque ſervitio provenire videbatur, abſque D illis villis & terris quæ ad alia miniſteria diſtributa erant atque infeodata, militibuſque atque cavallariis beneficiata; quod quidem breviarium ſeu inventorium hic inſcribere non curavimus; nam parum hodie proficeret, quia res in eo contentæ cum ſuis nominibus ut plurimum ſunt immutatæ, perditæ, alienatæ, & in alios uſus tranſportatæ: nam & eò tunc cùm iſte domnus abbas illud conſcribi fecit, res ipſæ jam multùm erant depravatæ, ut patet per privilegium Caroli regis. Nam ut idem rex in eodem privilegio teſtatur, Hugo abbas noſter à fratre ſuo imperatore Ludovico, ut E dictæ res hujus eccleſiæ in melius deducerentur expetiit, ſed negotiis & occupationibus interſecantibus, imperator minimè complevit; ſed rex Carolus-Calvus in hoc privilegio nunc allegato omnes res prædictas reformat, & emelioratas confirmat, & ſingulis ſuis nominibus in eodem privilegio nominat. Abbas denique noſter Adalardus, licèt bonus eſſet & eleganter regeret, tamen apud regem Carolum injurioſè eſt incuſatus, & præſens abbatia ab eo eſt abſtracta, Hugoni juniori dicti regis avunculo eſt data: hæc mutatio licèt non dexteræ Excelſi, quia mutatus eſt hic color optimus, in pejorem facta eſt, anno Domini DCCCLIX. regis Caroli-Calvi decimo nono, 859
domni Adalardi decimo ſexto. Cartæ ſeu privilegia per eum acquiſita ſunt . . . . .

CAPUT XIV.

De Hugone hujus nominis ſecundo, hujus verò loci abbate decimo-quarto.

HUGO junior, hujus loci abbas decimus-quartus, ſæcularis canonicus, avunculus regis Caroli-Calvi, filius Conradi, Adalardo abbate noſtro nequiter expulſo, rexit hic circiter annis duobus paulò minus; de cujus geſtis vel actibus nihil boni nobis refert antiquitas.

De deſtructione hujus monaſterii per Normannos, & martyrio quatuor fratrum noſtrorum.

Tempore hujus HUGONIS abbatis Normanni, qui de Francia in patriam ſuam reverſi invicem bellis inteſtinis ſe colliſerant, nunc invicem pacificati, & reſumtis viribus adunati, Franciam repetunt, & amica ſibi fraude pecuniâ avidi, rapinâ famelici, toto niſu per mare velivolantes, ad has partes applicuerunt in finibus Menapum, in ſinu qui vocatur Iſerd-portus, ibique proſilientes è navibus, incendiis & ferro cuncta vaſtantes, ad hunc locum pauſationis Chriſti confeſſorum Audomari & Bertini properant aviditate ſurripiendorum theſaurorum, ſabbatoque Pentecoſtes hebdomadæ huc advenerunt, anno Domini DCCCLXI. ſed proviſione miſerantis Dei 861
nullos ex fratribus noſtris præter quatuor invenerunt; reliqui verò quia villa fortalitio firmata non erat, ad loca tutiora confugerant. Hac igitur vice prima monaſterium hoc deſtruxerunt & prædaverunt; quatuor autem monachi antedicti, qui ſe Deo devoverant à monaſterio non receſſuros, ſed magis animam pro Deo & ſancta religione poſituros, Woradus ſcilicet & Winedbaldus ſacerdotes, Gerwaldus & Begenardus diaconi, ab iis Danis diverſis mactati cruciatibus, martyrio coronantur. Hugo verò abbas noſter cùm hoc monaſterium tenuiſſet ferè biennio, hæc abbatia fuit ab eo ablata, & domno Adalardo iterum reſtituta anno Domini DCCCLXI. Cartæ ſeu privilegia hujus Hugonis nulla ſunt.

CAPUT XV.

PARS I. *De Adalardo huic loco reaſſumto.*

ADALARDUS hujus loci abbas, decimo-quinto loco reaſſumtus anno regni Caroli vigeſimo primo, inter cetera donaria dedit huic eccleſiæ caſulam purpuream auro &

margaritis mirificè ornatam & decoratam, quam adhuc ſub antiqua ſui pulcritudine conſervamus.

De matrimonio Balduini primi comitis Flandriæ & Judich filia regis Franciæ.

Circa hæc tempora in Flandria principabatur BALDUINUS FERREUS, filius Odacri filii Ingelranni, filii Liedrici, qui dono Caroli-Magni Flandriam primus obtinuit; vultus & corporis multo pollens robore, viduam duorum virorum filiam Francorum regis Caroli-Calvi nomine JUDICH in conjugium aſcivit, hoc ordine. Anglorum rex Odelwlt de Roma per Galliam rediens, prædictam regis filiam Judich conſenſu patris ſibi matrimonio copulavit, & ſecum in Angliam duxit, qua potitus aliquanto tempore obiit, filiuſque ejus Adelbaldus hanc patris viduam uxorem duxit, quod licèt eſſet nimis inceſtuoſum, amanti tamen non videbatur onerosum, nec regis facinus videbatur Anglicis eſſe grave, quibus Dei cultus multùm erat incognitus. Tandem Judich Adelbaldo mortuo, omnia ſua vendens, in Franciam ad patrem ſuum rediit, quam in Silvanecto manere præcipit, ſibi promittens, ut [illegible] continentem vitam ducere vellet, ſufficienter ſibi neceſſaria provideret. Morabatur tunc in Silvanecto Flandrenſi Balduinus Ferreus jamdictus, qui agente Ludovico fratre ejuſdem viduæ, rege verò patre ejus rem penitus ignorante, hanc regis filiam adamavit, abduxit, & ſibi matrimonio copulavit. Unde rex valde turbatus, eum per epiſcopos excommunicari fecit juxta Gregorii papæ decretum, *Si quis viduam*, &c. Balduinus igitur Romam pergit ad papam Nicolaum I. qui tunc eccleſiæ Dei præſidebat, dicens hoc matrimonium fore legitimum utriuſque conſenſu conſummatum, nec aliquod intereſſe canonicum impedimentum. Item nec ſibi debere viduæ raptum imputari, cùm ipſa libera ſua ſponte fuerit eum ultro ſecuta, ſupplicans ut papa regis indignationem mitigare dignaretur. Papa Nicolaus miſericordiâ motus, pro eorum pace facienda cum rege, literas ſuas per duos legatos Rodoaldum Portuenſem & Johannem Ficonenſem epiſcopos ad regem Sueſſiones miſit, quos aliquamdiu ſecum retinuit; & conceſſâ Balduino veniâ pro qua venerant, cum epiſtola ad papam prædictum redire muneratos abſolvit. Rex verò matrimonium Judich [illegible] Balduini in Autiſſiodoro coram Franciæ proceribus ſo-

862. lemnizari fecit anno Domini DCCCLXII. in qua ſolemnitate rex prædictus, ob amorem & honorem filiæ ſuæ Judich, Balduinum comitem Flandriæ auctorizabiliter inſtituit, eumque, heredes & ſucceſſores ejus perpetuò comites nominari mandavit. Nam ante eum pater ſuus cujus & atavus, licèt dominos, non tamen comites Flandriæ ſe nominaverunt. Etiam rex in iis nuptiis . . . . . .

Corpus ſancti Donatiani Remorum epiſcopi, quod ipſe ſecum Brugis attulit, & in capella quæ ibidem beatæ Virgini dedicata fuerat, collocavit, quam villam Brugenſem ipſe Balduinus incepit, & contra Danorum ac pyratarum incurſiones munitione burgum, id eſt caſtellum cinxit, in qua cinctura ſine muro vel fortalitio eccleſiam beatæ Mariæ prædictam, quæ nunc dicitur ſancti Donatiani, capellam ſancti Baſilii in qua ſanguis eſt Domini JESU CHRISTI, domum ſcabinatûs, domum petræ, quæ carceres villæ habet, domumque & turrem quæ burgus dicitur, ac domos omnium canonicorum ſancti Donatiani incluſit. Poſt hoc ad opus ſeu neceſſitates illorum de caſtello cœperunt ante portam ad pontem caſtelli confluere Mercemanni (a), inde cariorum rerum mercatores, (a)
deinde tabernarii, deinde hoſpitarii pro victu [illegible] hoſpitio eorum qui negotia coram principe, qui ibidem ſæpe erat, proſequebantur, domus conſtruere & hoſpitia præparare, ubi ſe recipiebant illi qui non poterant intra caſtellum hoſpitari; [illegible] erat verbum eorum: Vadamus ad pontem; ubi tantum accreverunt habitationes, ut ſtatim fieret villa magna, quæ adhuc in vulgari ſuo nomen pontis habet, nempe *Brugghe* in eorum vulgari pontem ſonat.

Balduinus interim de Judich uxore ſua filium procreavit nomine Balduinum, quem rex de ſacro fonte levavit, unde poſtea ſe Balduinum-Calvum nominari fecit, ut avi nomen ſuſcitans, ſuum nomen proprium exaltaret. Villam autem Brugis, quam, ut dictum eſt, pater ſuus Balduinus Ferreus inceperat, pro caſtello quod ibi firmaverat, iſte Balduinus-Calvus poſtea muro cinxit & firmavit.

De quodam miraculo beati Bertini, & de morte Adalardi abbatis noſtri.

Domnus abbas noſter ADALARDUS monaſterium hoc nuper à Danis deſtructum reparavit, in cujus reparatione miraculum accidit, quod in beati Bertini legenda continetur, de artifice nomine Berto, qui à ſummitate altiſſimi turrilis ſeu campanilis dum perficeretur, ad terram cecidit; ſed meritis beati Bertini non ſolùm illæſus ſurrexit, immo nec ſtupefactus, ſed per omnia hilaris [illegible] jocundus. Eodem quoque tempore vir authenticus ZEPPO regis vicarius, ſub hoc abbate monachus eſt hîc effectus. In hoc ſecundo ſuo regimine præſentis monaſterii domnus Adalardus rexit circiter tribus annis; quartò verò ſui regiminis anno in monaſterio ſancti Amandi ægrotans obiit quarto nonas Februarii, anno Domini DCCCLXIV, ibique ſepultus in crypta intrantibus à latere ſiniſtro. Cartæ ſeu privilegia iſtius ſui ſecundi temporis nulla reperiuntur. 864.

(a) an mercenarii.

PARS II. *De Nicolao papa hujus nominis primo, & quibuſdam ejus factis.*

NICOLAUS papa, hujus nominis primus. Ejus tempore beatus Cyrillus Sclavorum epiſcopus corpus beati Clementis papæ & martyris apud Cherſonam ubi fuerat in mari projectum, recedente mari atque ſiccato levavit, & Romam attulit, quod papa in eccleſia ſuo nomini dedicata recondidit. Hic papa Lotharium regem filium Lotharii imperatoris pro adulterio excommunicavit, & ſepultus eſt apud ſanctum Petrum. Sedit annis novem, menſibus duobus (a), diebus viginti; cui ſucceſſit Adrianus ſecundus.

CAPUT XVI.

De ſancto Humfrido hujus loci abbate decimo ſexto.

SAnctus HUMFRIDUS hujus loci abbas decimus ſextus, monachus Prumienſis, & inde Morinenſis epiſcopus, poſt beatum Folquinum effectus, vir omni bonitate ſanctitateque refertus, epiſcopatus ſui anno nono optione totius cleri & populi monachorumque hujus loci precibus obnixis, hanc abbatiam regendam ſuſcepit ſolum religionis pietate motus propter amorem Dei, & rexit ſolùm biennio ſimul abbatiam tenens cum epiſcopatu. Sub hoc abbate noſtro puer nobilis Megenfridus Deo à patre Ruodwaldo (b) hic oblatus monachus efficitur, cum quo pater portionem hereditatis ſuæ in pago Bolonienſi, in loco nuncupato *Dierwaldinghetum*, id eſt bunaria duodecim (c), & mancipia quatuor, ut Megenfridus filius ejus inde victum & veſtitum percipiat; ſic tamen quòd ipſe pater eamdem terram ad vitam ſuam teneat, & uſum-fructum percipiat; & ex hoc quaſi cenſualiter nobis inde ſolvens annuatim in kalend. Novembris duos ſolidos argenti: eo verò mortuo, tota terra prædicta ad manum eccleſiæ redeat, unde carta ſic incipit: In Chriſto domino & venerabili patri HUMFRIDO epiſcopo & abbati monaſterii ſancti Petri vocabulo Sythiu, &c. Actum Sythiu monaſterio in eccleſia beati Petri apoſtoli, anno vigeſimo ſexto, regnante domino Carolo rege.

Eodem etiam anno Dani ſive Normanni Galliam repetentes, Nannetis, Andegavis, Pictavis & Turonis, & eorum terminos, eis depopulantibus, occurrentes RANULFUS dux Aquitaniæ, & ROBERTUS Fortis marchio Andegavenſis, minùs cautè præliantes occubuerunt, ceteri à Normannis velut oves à lupis acervatim proſternuntur. Iſte Robertus marchio Andegavenſis ſtipes fuit à quo HUGO CAPUCIUS ſive *Capet* & ſui ſucceſſores duxerunt originem: nam iſte Robertus pater fuit Eudonis, qui poſtea fuit coronatus in regem Franciæ contra Carolum Simplicem. Fuit & pater Roberti fratris ejuſdem Eudonis, qui poſt eum regnum uſurpavit, & interfectus fuit in bello Sueſſionico quod geſſit contra prædictum regem Carolum Simplicem; qui Robertus ſic ibidem occiſus, pater fuit Hugonis-Magni ducis Pariſienſis; Hugo verò Magnus pater fuit Hugonis Capeti, qui regnum Francorum à Carolo ſibi abſtulit, & pro eo regnavit. Satis citò poſt hoc bellum oritur Normannicum, id eſt anno Domini DCCCLXVI. Rex Carolus-Calvus hanc 866.
abbatiam abbati Humfrido cum dedecore abſtulit, qui tamen Morinorum epiſcopus manſit poſt hoc tribus annis, & migrans ad Dominum, ſucceſſorem ſibi in epiſcopatu reliquit ACARDUM anno Domini DCCCLXVIII. poſt- 868.
quam epiſcopatum tenuerat annis quindecim. Cartæ ſeu privilegia per eum huic eccleſiæ acquiſita ſunt unum & unicum.

CAPUT XVII.

PARS I. *De Hilduino hujus loci abbate decimo ſeptimo.*

HILDUINUS hujus loci abbas decimus ſeptimus, canonicus ſæcularis de Senoratu Lotharii ad Carolum-Calvum converſus, ipſiuſque Caroli conſiliarius & archinotarius, beato Humfrido, ut præmittitur, expulſo, hanc abbatiam à prædicto rege Carolo-Calvo obtinuit propter auri libras triginta ſeptem; præter hunc ingreſſum glorioſè per omnia recommendandus, & quaſi à Deo datus huic loco jam penè lapſo, in cujus reparatione & relevatione ſic laboravit, ut excepto primo fundatore noſtro domino ſancto Bertino, omnium prædeceſſorum ſuorum actus exſuperavit; cujus anno ſecundo vir quidam Heribertus dedit huic eccleſiæ res proprietatis ſuæ in loco nuncupato Campanias, in pago Tarruanenſi, id eſt manſum cum caſa & caſticiis, terram arabilem atque pratum continens bunaria XXXII. cum dimidio, & ſilvam ligiam bunariorum ſeptem cum dimidio, & in alio loco vocato Queriliacum vel Bronia, ſive in Minthiaco; in pago Bolonienſi ſuper fluvium Elna bunariorum viginti, & mancipia XIX. Ipſe verò recepit in præſtariam, ſicut in carta continetur ſuper hoc confecta, quæ ſic incipit: Domno patri HILDUINO abbati, &c. Datum anno XXVIII. Caroli regis filii Ludovici. Eadem die Liedricus quidam nobis dedit rem ſuæ proprietatis in Merſeriis in pago Tarruanenſi infra Mempiſcum manſum cum caſa, & terram arabilem, bunarium unum, & jornale unum; & in eodem pago in *Hemgaſelle* ſuper fluvium Iſara terræ bunaria quinque cum amborum floco parniis & wadriſcampis, unde carta ſic incipit: Domno venerabili Hilduino abbati,

(a) *al. menſibus ſex.* (b) *al. Rodoaldo.* (c) Quinquaginta jugera agri, ait Meyerus.

Digitized by Google

&c. Datum anno XXVIII. Caroli regis filii Ludovici. Eodem anno Roalwaldus pater Mengenfridi, quem ſanctus Humfridus hîc receperat in monachum, cum hiis quæ tunc dedit, nunc ſuperaddens, dedit nobis in Flitrino manſum unum cum ſervo uno, & uxore & filiis, coram multis. Grimbaldus diaconus & monachus ſubſcripſit.

Præſedit tunc eccleſiæ Dei Adrianus papa ſecundus, ad quem Lotharius rex filius Lotharii imperatoris Romam venit, ut ſe purgaret de adulterio per papam Nicolaum ſibi impoſito, ſed cùm ipſe ſuique proceres pro oſtenſione ſuæ innocentiæ fuiſſent invitati à papa ad ſanctam communionem, & omnes indignè accipe rent corpus Chriſti, ipſo anno mortui ſunt, & primo rex ipſe Lotharius dum repatriare vellet, in redeundo Placentiæ eſt defunctus. Sedit Adrianus annis quinque. Cui in papatu ſucceſſit Johannes papa octavus.

Karolus rex Francorum audiens de morte fratruelis ſui Lotharii, regnum ejus Lotharingiæ ſolus obtinere nititur; ſed per moderantiam Ludovici fratris ſui regis Germanorum æqualiter inter ſe regnum diviſerunt. Carolus ipſe rex Francorum in filiis ſuis graviter affligitur; tres enim filios habuit, Ludovicum, Carlomannum & Carolum. Ludovicus patri ſucceſſit in regno, Carolomannum in diaconatus ordine conſtitutum pater exoculari fecit, quia apoſtatans ut alter Julianus, omni nocendi genere regnum perturbabat. Carolus alter filius fortitudinem cujuſdam Albini militis experiri volens, ſolus ſoli congreſſus, ab Albino ignorante quis eſſet peremtus eſt.

PARS II. *De quibuſdam eventibus illius temporis.*

869. ANno Domini DCCCLXIX. Caroli quoque regis trigeſimo, beatus HUMFRIDUS Morinorum epiſcopus migravit ad Dominum epiſcopii ſui anno XV. cui ſucceſſit ACHARDUS

870. epiſcopus anno Domini DCCCLXX. Siccitas magna fuit à menſe Junio uſque ad menſem Augusti, & anno ſequenti venit locuſtarum multitudo tanta, ut conſimilis viſa non fuit in numero, neque in forma majores eiſdem, cæterum communibus locuſtis erant ſimiles: ſex alas, ſex pedes & duos dentes lapide duriores habebant, extento inteſtino, ore lato, volantes ſpatium diurni itineris in longum, quatuor aut quinque in latum ſua denſa multitudine ſolis ſplendorem obnubilantes, omnia virida depaſcebant: tandem flatu ventorum in Britannico mari ſunt demerſæ, ſed æſtu oceani ad littus ejectæ, aëre ſua putredine corrupto multos perire fecerunt. Anno ſequenti fames valida inde ſecuta tot conſumſit inedia, ut ferè tertia pars hominum moreretur. Anno pòſt in Brixia civitate Italiæ tribus diebus cum ſuis noctibus ſanguis de cælo pluiſſe fertur. Circa idem tempus gens Danorum Angliam devaſtans regem ejus chriſtianiſſimum Edmundum regem capitali ſententia damnaverunt. Corpus ſancti Amati epiſcopi de loco ſuo Brolio, nunc Merevilla dicta, propter metum Danorum ad locum tutiorem transfertur, & in eccleſia beatæ MARIÆ apud Duacum reportatur.

Normanni cum ſuis omnibus Andegavos occupant quaſi eam inhabitaturi, quam Carolus rex cum Salomone Britonum rege obſedit, ſed cùm Normanni deſperarent, rex acceptâ pecuniâ exitum eis annuit, & faciendi pejora locum dedit.

Domnus abbas noſter HILDUINUS regiminis anno ſeptimo impetravit à rege Carolo privilegium confirmationis, amortizationis, immunitatis, juſtitiæ, ſalvagardiæ, ſicut prædeceſſores ejus huic loco conceſſerant, cum hoc ſuperaddens forum & telonium in hac villa, ut ſemel in anno cuſtos refectionem fratribus inde tribuat, & hoc eſt vinum quod in vigilia Natalis Domini fratribus ſolitò propinatur, privilegium ſic incipit: In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, CAROLUS Dei gratiâ rex: Si preces, &c. Data pridie idus Februarii, indictione ſexta, anno XXXIV. regni, & in ſucceſſione Lotharii regis anno quarto. Et non de fratre ſuo Lothario imperatore: nam ſibi non ſucceſſerat adhuc, ſed de nepote ſuo filio Lotharii imperatoris, qui fuit rex Lotharingiæ, & obiit in Placentia rediens de Roma, cui Lotharius iſte ſucceſſit in regno Lotharingiæ.

Anno ſequenti domnus abbas noſter HILDUINUS concambium fecit cum quodam viro Rodulpho, dans ei de rebus eccleſiæ in Strazella ſuper fluvium Niempa, in pago Mempiſco ſuper fluvium Flexerna, curtiles duos cum caſticiis, terram arabilem & pratum bunariorum quadraginta octo, & de ſilva bunaria ſeptem, & jornale unum & dimidium, cum parniis & wadriſcampis: quæ commutatio formata fuit kyrographo bipertito, quod ſic incipit: In nomine Domini JESU Chriſti. Placuit atque convenit inter abbatem, &c. Actum anno XXXV. Caroli regis.

PARS III. *De promotione Caroli-Calvi in imperatorem, & quòd plures eccleſias ædificavit.*

ANno Domini DCCCLXXV. imperator LUDOVICUS ſecundus moritur, & patruus ejus rex Francorum CAROLUS-CALVUS Romam pergit, & à Johanne papa octavo honorificè ſuſceptus eſt, ipſoque papa & Romanis per munera ſibi conciliatis, in imperatorem eligitur, & in die Natalis Domini imperiali benedictione ſuſcepta de manu papæ prædicti, Italiam etiam ab eo regendam ſuſcepit, ſtatimque imperator effectus, ultra ſe elatus, Francorum ritu relicto, Græcas glorias & habitus aſſumſit: procedebat indutus talari dalmatica, baltheo deſuper accinctus uſque ad pedes dependente, capite involutus velamine ſerico, diademate deſuper impoſito: 875.

&

& cùm ſibi à Ludovico fratre ſuo Germaniæ rege bellum pararetur, eo quòd ſe inconſulto imperium fratruelis uſurpaverat; ipſe tamen licèt eſſet lepore timidior, fratrem ſuum prædictum laceſſebat injuriis, minatus tantas ſe copias conducturum, ut Rheni flumine ab equis exhauſto, ipſe per aridum alveum Germaniæ regnum intraret. Citò poſt Carolo imperatore in Franciam reverſo, LUDOVICUS frater ejus defunctus eſt, unde gaviſus CAROLUS, injuſtitiam quam contra fratrem conceperat, contra filios perficere volens, cum quadraginta & ampliùs hominum millibus regnum eorum ingreditur uſque Coloniam. Filii miſſis legatis rogant [illegible] quæ pacis ſunt, quod cùm impetrare non valerent, in Andernaka viriliter eum bello excipientes, cum nimio exercitus ſui damno & dedecore fugere compulerunt.

CAROLUS poſtquam imperator effectus eſt, eccleſias plures ædificavit in villa Compendio, quam de ſuo nomine Carlopolim appellavit: nam ibi maximam civitatem ædificare propoſuit; eccleſiam ſanctorum Cornelii & Cypriani conſtruxit, & in eadem villa in ſuo palatio eccleſiam ſanctæ Dei Genitricis, quam pretioſiſſimis reliquiis adornavit; ibidem etiam obtulit corpus ſancti Cornelii atque ſancti Cypriani, in quorum adventu compoſuit Reſponſorium, *Cives apoſtolorum*. Ædificavit etiam in Aquitania monaſterium apud Carroſenum, in quo poſuit præputium Domini JESU CHRISTI. Alias etiam plures eccleſias per diverſa loca reſtauravit.

Iterum abbas noſter HILDUINUS Carolum regem & imperatorem adiit; qui rex ſibi & huic eccleſiæ dedit in pago Cameracenſi, in villa *Turringhem* manſum indominicatum, & inter ſilvam & terram arabilem bunaria XLIV. & mancipia tredecim, & manſa ſervilia quatuor per bunaria octo, & in *Menolinghem* triginta ad prædictum manſum pertinentia, & in Bekino bunaria octo, & in Menteka bunaria triginta, unde carta ſic incipit: In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. CAROLUS ejuſdem omnipotentis Dei miſericordiâ, &c. Datum anno trigeſimo ſeptimo regni domini Caroli imperatoris in Francia, & imperii ſecundo.

PARS IV. *De fine domni Hilduini abbatis noſtri.*

DOmnus abbas noſter HILDUINUS, poſtquam hunc locum ſemper emeliorando rexiſſet jam annis undecim, anno ſuo XII. ægrotans in Cariſiaco regali palatio, dilectionem quam ad hunc locum habebat oſtendit, regi ſuggerens, ut ante ſæpe fecerat, hunc locum ſanctum ſuarum rerum diminutione periclitari, allegans HUGONEM abbatem noſtrum hujus regis avunculum ordinationem hujus loci ſui ſumma devotione diſponere voluiſſe, ſed morte præventum non compleſſe, ſupplicans ut nunc in ſuorum dierum fine prædictam ordinationem ſuæ regiæ ac imperialis auctoritatis literis ratificare vellet. Dedit inſuper abbas noſter prædictus huic eccleſiæ ſuæ de hereditate ſua propria territorium & vineas in loco dicto *Heubencourt* in pago Viromandenſi. Iterum ſupplicans ut cum aliis rebus hujus eccleſiæ territorium ipſum atque donationem in ſuis literis nominatim exprimens, confirmare dignetur. Rex igitur ejus petitioni ac ultimæ voluntati favens, ei piè conceſſit hoc, quaſi teſtamento confecto, ſepulturam ſibi in hoc Sythiu monaſterio eligens, migravit ad Dominum anno Domini DCCCLXXVII. regis quoque Caroli XXXVII. 877. ac ejus imperii ſecundo, ſeptimo idus Junii. Quo defuncto, CAROLUS imperator juxta ſuum promiſſum ejus ultimam petitionem executioni demandans, has fieri juſſit, confectas ſigillavit decimo quarto die poſt obitum prædicti abbatis, quarum tenor ſic incipit: In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, CAROLUS ejuſdem Dei omnipotentis miſericordiâ, &c. Data duodecimo kal. Julii, anno XXXVII. regnante domino Carolo, imperii ejuſdem ſecundo. Corpus autem dicti abbatis, ſicut vivens rogaverat, ad Sythiu eſt delatum, tranſeundo per Attrebatum in monaſterio ſancti Vedaſti pernoctatum eſt, & pretioſum pallium ibi datum: tandem in Sythiu pervento, cum luctuoſis exequiarum officiis in eccleſia contra ſancti Martini altare capitaneum eſt tumulatus. Cartæ ejus ſeu privilegia per eum huic eccleſiæ acquiſita, ſunt ſeptem.

CAPUT XVIII.

PARS I. *De ſancto Fulcone hujus loci abbate decimo octavo.*

SAnctus FULCO hujus loci abbas decimus octavus, canonicus eccleſiæ ſancti Audomari, poſt Hilduinum eſt hîc abbas ſubrogatus. Hujus anno primo CAROLUS imperator contra ſuæ conjugis & omnium procerum ſuorum voluntatem profectus eſt ſecundò in Italiam, cui apud Papiam occurrit papa JOHANNES: quibus ibidem ſic exiſtentibus, nunciatum eſt Carlomannum filium Ludovici fratris ejuſdem imperatoris cum manu valida ſupervenire, & contriſtatus eſt Carolus, quia non habebat exercitum; tunc dedit Johanni papæ munera quæ beato Petro deportabat, & inter cetera Crucifixum aureum quale non fuit ab ullis regibus factum; & ſic ad Franciam redire feſtinavit. Sed inter Alpes à quodam Sedechia Judæo potionatus obiit anno Domini DCCCLXXVII. re- 877. gni ſui XXXVII. imperii verò ſecundo. Cujus corpus deferentes, præ calore & fœtore ulterius ferre non valentes, cum Vercellis in monaſterio ſancti Euſebii depoſuerunt; alii dicunt in Burgundia monaſterio Mantuato,

quod dicitur ſancti Martialis ; poſtea tranſla- A
tus ad Franciam, ſepultus eſt in eccleſia beati
Dionyſii in medio chori monachorum.

De ſucceſſione Caroli regis Swavorum in imperio, & Ludovici Balbi regno.

Carolo-Calvo Francorum rege defun-
cto, ſucceſſit ſibi in imperio Carolus rex
Swavorum filius Ludovici regis Noricorum
filii Ludovici Pii, filii Caroli Magni, & à
Johanne papa eſt in Romanorum imperato-
rem coronatus. Succeſſit quoque illi in regno
Francorum filius ejus Ludovicus Balbus,
quem Johannes papa voluerat in imperato- B
rem coronare, ſed contradicentibus Romanis
non potuit, unde ipſe papa cum Alamberto
Spolitanorum duce injuriatus, & in cuſtodia
detentus, poſt venit in Franciam. Cui rex
Ludovicus occurrit in civitate Trecenſi,
& cum jucunditate ſuſcepit, ubi Ludovicus
à papa in regem Franciæ ſecundò coronatur.
(a) Ibi etiam Hucmarus (a) Laudunenſis epi-
ſcopus, qui à Boſone tyranno damnatus fue-
rat & excæcatus, ibidem coram papa de om-
nibus criminibus pro quibus olim damnatus
extiterat, ſe innocentem oſtendit, & jubente
papa miſſas celebravit. Poſt hoc rex multis C
muneribus papam honoravit, & ei ſecurita-
tem ſocioſque itineris uſque in Italiam dele-
gavit. Iſte eſt papa Johannes octavus, qui
Adriano ſecundo ſucceſſit, qui etiam Caro-
lum-Calvum coronavit in imperatorem.

Hujus tempore Saraceni Italiam deſtruen-
tes, etiam eccleſiam Montis-Caſſini deſtruxe-
runt. Johannes eccleſiæ Romanæ archidia-
conus, vitam Gregorii papæ quatuor diſtin-
ctam libellis ſcripſit. Ipſe papa Johannes de-
dit Anſegiſo Senonenſi archiepiſcopo caput
& brachium ſancti Gregorii, quas reliquias
Senonis in eccleſia B. Petri collocavit. Sub hoc D
(b) etiam celebrata eſt ſynodus (b) ſeptima in Con-
ſtantinopolim CCCLXXXIV. epiſcoporum. Se-
dit Johannes annis decem, diebus duobus. Poſt
(c) (d) quem Martinus (c) II. ſedit anno uno (d),
menſibus quinque; & ceſſavit ſedes diebus
duobus. Poſt illum Adrianus tertius, qui
conſtituit ut imperator ſe non intromitteret
de electione papæ. Sedit anno uno, menſibus
(e) duobus (e); & ſucceſſit ei Stephanus quintus,
(f) de quo infrà. Ludovicus Groſſus (f) rex
Francorum cum cognato ſuo Ludovico re-
ge Germanorum firmiſſima pace facta, gra- E
viter infirmatur, & in die Paraſceves, anno
ætatis ſuæ XXXIV. regni verò ſecundo, diem
clauſit extremum, & in eccleſia beatæ Virgi-
nis, quam pater ſuus in Compendio funda-
verat, ſepelitur, reginam ex ſe gravidam re-
linquens.

PARS II. *De regno filiorum Ludovici Balbi ex concubina.*

Mortuo rege Ludovico Balbo, de ejus
regno diverſi diverſa ſenſerunt: aliqui
dicebant illud deberi filiis Ludovici prædicti
ex concubina; alii aſſenſerunt Boſoni Provin-
ciæ regulo ad ipſum regnum invadendum;
alii dicebant illud regno Germaniæ reſocian-
dum: quibus ſic diverſè ſentientibus, reginæ
viduæ Ludovici Balbi tempus partùs adve-
nit, & peperit filium, qui ex nomine avi
ſui dictus eſt Carolus, & cognominatus
eſt Simplex ſive Junior. Filii tandem ba-
ſtardi fratres pueri jamdicti Ludovicus &
Carlomannus interim inter ſe regnum divi-
ſerunt. Ludovicus majorem partem & totam
Neuſtriam; Carlomannus Aquitaniam, Vaſ-
coniam, Gotiam & partem Burgundiæ re-
ceperunt; & ſic quiſque rediit in ſua. Lu-
dovicus [illegible] partem veniens ſibi deſtinatam,
contra Normannos in bello congreſſus in pa-
go Vimiaco, triumphum eſt adeptus Nor-
mannorum, quinque millibus cæſis.

De morte Flandriæ comitis Balduini Ferrei, & ſucceſſione filiorum ejus.

Balduinus cognomento Ferreus, filius
Odacri filii Ingelranni, filii Liedrici, pri-
mus comes Flandriæ auctorizabiliter conſti-
tutus, poſtquam Flandriam ſtrenuè rexerat
annis XVII. circa hæc tempora carne ſolu-
tus, mortis debitum ſolvit anno Domini
DCCCLXXIX. cujus corpus ſive buſtum in hoc 379
monaſterio fuit ſepultum, cor autem & in-
teſtina delata ſunt & ſepulta in Blandinio.
Succeſſit illi filius ejus ex Judith filia Caroli
Calvi, nomine Balduinus, qui [illegible] Cal-
vum cognominari fecit, non quòd calvus
actu fuerit, ſed ut nomen avi ſui ſuſcitans,
ſuiipſius nomen ac generis nobilitatem exal-
taret. Habuit & alium filium nomine Ro-
dulfum ex eadem regina, qui fuit comes Ca-
meracenſis.

Circa idem tempus in ſilva Franciæ Car-
bonaria pluſquam novem millia Normanno-
rum à Francis perimuntur. Iterum Norman-
ni junctis ſibi Danis Franciam [illegible] Lotharin-
giam pervagantes, Ambianum, Attrebatum,
Corbeiam, Tornacum, Cameracum, Ter-
ruanam, terraſque Pontivorum, Menapio-
rum, omnemque terram circa fluvium Cal-
dim, monaſteria ſanctorum Wallarici & Ri-
charii, & alia multa per patriam ferro & igne
vaſtarunt; totam Batuam, palatium Neomagi
& Treverini incendunt, & Metis uſque pro-
tendunt, ubi conſerto prælio Chriſtiani vin-
cuntur, Walo Metenſis epiſcopus interfici-
tur, clerus & monachi ac utriuſque ſexûs
eccleſiarum miniſtri ubi poterant opportunius

(a) Hincmarus.
(b) Pſeudo-Synodus Photiana octava & generalis falsò à multis nominata.
(c) al. Marinus.
(d) al. anno uno diebus 10.
(e) al. tribus.
(f) ſeu potius Balbus.

latitabant, & ſanctorum pignora locis tutioribus abſcondebant. Item juxta Moſam in multitudine conſedentes, Leodium, Trajectum, Tongris, Coloniam, Humiam cum adjacenti patria comburunt; Aquiſgrani in palatio equos ſtabulantes, oppidum cum palatio, monaſteria Stabulenſe, Malmundarium, Iodam, Prumiam, & alia plura face ferroque conſumunt.

De principio fortalitii hujus villæ, quod ſanctus Fulco abbas noſter incepit.

Hac tempeſtate hoc Sythiu ſancti Bertini monaſterium jam ſecunda vice per Normannos ſive Danos eſt incenſum, poſt quorum receſſum domnus ſanctus Fulco noſter abbas reparavit. Ipſe etiam conſenſu procerum & ſubditorum hanc villam fortalitio & murorum ambitu firmari præcepit & incepit, ac per miniſteria diſpoſuit; ſed multis intercurrentibus negotiis, protelatum, & finaliter ipſo recedente, & in archiepiſcopum Remenſem promoto, incuriâ deſidiâque civium fortalitium ipſum remanſit imperfectum. Normanni tandem ſive Dani poſt multas incurſiones exigunt à Ludovico & Karlomanno Francorum regibus duodecim argenti probati pondera, & ſic in duodecim annis pacem promittunt, & mare repetunt & recedunt.

PARS III. *De morte Ludovici & Carlomanni regum Franciæ.*

FRancorum rex LUDOVICUS Ligerim petiit, volens Normannos de regno ſuo propellere; quod ut meliùs poſſet efficere, Alſtingum unum ex principibus eorum in amicitia recepit; ſed antequam cauſa finiretur, mortuus eſt ipſe Ludovicus rex hoc modo. Ipſe equo ſedens, jocando ut juvenis, puellam inſecutus ad domum patris fugientem, dum in oſtium intrare vellet, ſcapulas ſuperliminari & pectus ſella equi attrivit; ſicque ad ſanctum Dionyſium deportatus, ibi defunctus & ſepultus, magnum dolorem Francis intulit, anno Domini
881. DCCCLXXXI. poſtquam regnaverat annis duobus, & menſibus duobus, & diebus tribus. Tunc Franci vocaverunt fratrem ejus CARLOMANNUM, qui reverſus ab illa compoſitione duodenni quam cum Normannis pepigerat, poſt fratrem regnavit annis tribus, & caſu mortuus eſt per hunc modum. Cauſâ venandi cum juvenibus in Baſin ſilvam perrexit; & dum aprum percutere vellet, quidam ei auxilium ferre volens, ipſum à caſu in tibia vulneravit, qui ſeptem diebus cum vulnere vivens, in eodem loco defunctus eſt, & ſepultus in eccleſia ſancti Dionyſii anno
884. Domini DCCCLXXXIV.

De promotione Caroli imperatoris in regem Francorum, & electione ſancti Fulconis abbatis noſtri in archiepiſcopum Remenſem.

Duobus fratribus Francorum regibus, ut præmittitur, defunctis, Normanni Franciam repetunt, dicentes ſe cum rege & non cum populo pactum pepigiſſe; hinc Franci compulſi, Carolum imperatorem ad auxilium invocant, & Franciam ſibi ſubjiciunt. Ipſe eſt CAROLUS rex Swavorum, filius Ludovici regis Noricorum, qui fuerat filius Ludovici Pii filii Caroli-Magni, qui pridem in imperatorem fuerat aſſumtus. Ipſe nunc à Francis evocatus, monarchiam Francorum ſibi aſſumſit unà cum imperio Romanorum, & tenuit annis quinque, cujus anno primo Hincmarus Remorum archiepiſcopus obiit, & domnus ſanctus FULCO noſter abbas in Remenſem archiepiſcopum eligitur & ſublimatur anno Domini DCCCLXXXV. Cartæ ſeu 885.
privilegia ſui temporis nulla ſunt.

CAPUT XIX.

PARS I. *De Rodulfo hujus loci abbate decimo nono.*

RODULFUS hujus loci abbas decimus-nonus, monachus noſter de ſenioribus hujus eccleſiæ modicè litteratus, ab abbate S. Amandi Gauſelino monachum ejus Hucbaldum virum litteratum impetravit hic ad ſe mitti, ut ab eo noſter abbas inſtrueretur; cui aurem benignè Rodulfus accommodans, ætate non obſtante bene profecit. Ipſe primò ſui regiminis anno emit ad uſum monaſterii, tradente quodam viro Roduino, res proprietatis ejus in pago Pontivo ſuper fluvium Altea, in villa quæ dicitur Remmia, eccleſiam unam & manſum indominicatum, terram arabilem, pratum & ſilvam cum caſticiis, & manſa novem. Item in *Cathrin* ejuſdem pagi manſum indominicatum cum manſis ſeptem. Item in pago Ambianenſi in Sana-terra, quæ hodie dicitur Sanguis-terſus, vulgariter *Sainters*, in loco vocato Referias manſum cum caſticiis, cum ipſorum locorum legitimis perviis & wadriſcampis, & mancipia novem; quæ omnia in præſtariam eidem Roduino conceſſit, ut in carta continetur, quæ ſic incipit: Domino ſancto [illegible] venerabili patri RODULFO abbati, &c. Datum anno primo Caroli imperatoris, ſexto idus Septembris.

De regnatione Caroli imperatoris, & regno Franciæ.

CAROLUS imperator, obtentâ Franciæ monarchiâ, contra Normannos ſemel & iterum de Lovanio miſit exercitum, ſed nihil dignum egit: inde Carolus imperator Sueſſionem perrexit, ut regnum cum fratribus divideret, & in monaſterio ſancti Medardi ſe recepit. Statim rex Danorum SIGEFRIDUS

Oyſiam fluvium ingreſſus, cum navi quàm terrâ faciens iter, omnia ferro vaſtabat & igne; quem cùm imperator fumo ferente nuntium perſenſit, inde receſſit. Sigefridus ſubintrans monaſterium ſancti Medardi, incendio palatia, monaſteria, eccleſias & totam circumquaque patriam deſtruxit, captivatis incolis & occiſis; totque & tanta mala geſſerunt, ut vix fuerit qui ſe poſſet abſcondere à turbine tempeſtatis hujus. Imperatoris hujus ac abbatis noſtri Rodulfi anno tertio Odgrinus advocatus noſter tradidit huic eccleſiæ hereditatem in loco nuncupato Hamma ſuper fluvium Marſbeka, in pago Menpiſco, quàm ab abbate noſtro in præſtariam recepit, ut in carta continetur, quæ ſic incipit: Dilecto in Chriſto filio eccleſiæ Odgrino, RODULFUS gratiâ Dei abbas, &c. 885. Datum anno DCCCLXXXV. regnante domino Carolo imperatore in Francia. Hoc tempore gens Hungarorum à Syria propulſa, Pannoniam primò venit, & expulſis Avaribus in ea uſque hodie permanſerunt; gens adeò tunc inculta, ut carnibus in cibum, & humano ſanguine in potum uteretur, ſicut dicitur de Phalangis gentibus ultra paludes Meotides commorantibus.

PARS II. *De fine Caroli imperatoris, & regno Eudonis.*

DUm imperator rexque Francorum CAROLUS Normannos expellere non poſſet, videntes Franci Auſtrales ejus vires ad regendum imperium invalidas, eo ejecto, Arnulfum filium Carlomanni fratris ejus in regni ſolio ponere voluerunt anno Domini 888. DCCCLXXXVIII. qui ARNULFUS Carolo patruo ſuo & imperatore etiam neceſſariis egente fiſcos in Alemanniam delegavit: qui Carolus ſequenti anno obiit: alii dicunt quòd à ſuis ſtrangulatus, præſentem finivit vitam. Ex hoc itaque obitu Romanum imperium & Francorum regnum miſerè decerpuntur: nam in Italia BERENGARIUS & WIDO de regno contendunt; in Francia verò neglecto vero herede Carolo puero filio Ludovici Balbi vix decenni, quidam regem ſibi ſtatuerunt EUDONEM comitem Pariſienſem, filium Roberti ducis Andegavenſis à Normannis occiſi: qui Eudo alienus erat à genere Caroli-Magni, & cum Compendio palatio per manus WALTERI Senonenſis archiepiſcopi in regem inungi fecerunt anno Domini 889. DCCCLXXXIX. Fulco verò Remorum archiepiſcopus, cujus erat jus reges inungere Francorum, memor obteſtationis Stephani papæ, ſcilicet ut numquam de alia ſtirpe quàm Pipini & filiorum ejus regem ſibi aſſumerent, Eudoni manus conſecrationis imponere noluit. Hi verò qui favebant generi Caroli, inter quos erant præcipui FULCO Remorum archiepiſcopus, & comes Flandriæ BALDUINUS, volebant inſtituere Widonem regem Italiæ; ſed audiens Wido Eudonem jam coronatum, rediit in Italiam. Tunc archiepiſcopus Fulco & ſui ſequaces mittunt ad Arnulfum Germaniæ regem futurum imperatorem, ut Franciæ regnum exauctâ ſucceſſione ſibi debitum recipiat, qui renuit. Eudo verò ſibi contrarios quos poterat, partim minis partimque favoribus attraxit. Ipſe Eudo Danos ſuper fluvium Exonam bello vicit, quo gloriam ſuam valde adauxit. Poſt hoc EUDO Wermanciam venit ad Arnulfum, & eo honorificè ſuſcepto, facti ſunt amici; eodemque anno Arnulfus Eudoni coronam Remis per legatos miſit, quam in eccleſia beatæ Dei Genitricis capiti ſuo impoſuit in die ſancti Brictii, & ab omni populo rex acclamatur.

Hujus Eudonis anno ſecundo hoc monaſterium Sythiu à tempeſtate dejectum eſt, & hæc eſt tertia hujus loci deſtructio. Et hoc eodem anno domnus abbas noſter RODULFUS conceſſit in præſtariam Hucbaldo monacho de monaſterio S. Amandi, qui eum inſtruebat in litteratura, villam hujus monaſterii in pago Viromandenſi dictam Heldini-curtem cum villulis ad eam pertinentibus, tam pro temporalis ſolatio neceſſitatis, quàm pro mercede laboris, ſub eis conditionibus quæ continentur in carta ſuper hoc confecta, quæ ſic incipit: Dum ſervorum Dei neceſſitatibus, &c. Datum in monaſterio Sythiu quinto. Kalend. Aprilis, anno ſecundo Eudonis regis.

PARS III. *De adventu Danorum & Normannorum ad hoc monaſterium.*

NOrmanni qui jamdiu Franciam devaſtaverant, ab omni parte regni qua diffuſi fuerant, nunc adunantur ut in regnum Lotharii tranſirent, conſilium habuerunt ut per flumina deſcendentes, ad maritima ſimul adunarentur, & ſic ad locum ſimul accederent peroptatum. Unde contigit, ut per iſtam patriam pes illorum iter haberet, quidam verò illorum præda famelici ab exercitu ſecedentes, ad hunc Sythiu locum appropinquarent, tunc ſolum & vix aggeribus & lignis firmatum: nempe hoc fortalitium à beato Fulcone tunc abbate noſtro inceptum, incuriâ civium remanſerat imperfectum. His auditis rumoribus cives noſtri ad defenſionem præparantur, & ecce dominicâ primâ poſt Paſcha excubiæ noſtræ ſeu ſpeculatores annunciant ſe videre Danos deſcendentes per clivum montis, in quo SS. Victoricus & Fuſcianus quondam primam hujus patriæ eccleſiam ædificaverant, ideòque ſanctus campus vulgaliter *Helechbele*, nunc verò corrupto nomine *Helleſant* nominatur. Cives autem noſtri in Domino confortati, ſcientes ibi non totum eſſe exercitum, ad eos exierunt in equis & armis, & in Windinghaenio eis occurrentes, de Danis pluſquam trecentis occiſis, reliquos in fugam propulerunt anno Domini DCCCXCI. 891.

Hoc tempore accidit miraculum quod in beati patris noſtri Bertini legenda legitur, quomodò beatus Audomarus cuidam hujus loci monacho atque canonicorum S. Audomari æditui nomine Henrico in viſione apparuit, præcipiens ei ut hæc villa confeſtim die noctuque fortificetur. Dominica ſequente circa meridiem venerunt Dani in majori ſatis multitudine, & dantes inſultum pugnaverunt uſque ad veſperum; ſed Dei ſanctorumque Audomari, Folquini atque Bertini miraculo caſtigati ſunt, ſicut in ejuſdem beati patris Bertini legenda legitur de Danorum excæcatione, ac etiam vexillorum ſuorum mutatione ſeu decoloratione, receſſerunt inacti, & cum majori Danorum ſeu Normannorum exercitu Lotharingiam petierunt, quò cùm perveniſſent, ARNULFUS rex à Bajoria contra dictos Normannos veniens cum exercitu valido, eos ſuper fluvium, qui Tyra dicitur, pedeſtri prælio adorſus, tantam ex eis ſtragem fecit, ut ex innumerabili eorum multitudine vix ſupereſſet, qui adverſum nuntium ad claſſem deferret; reſidui verò Normannorum tranſvadata Moſa Rigariam & Ardennam vaſtando pervagantes trans mare recedunt.

893 *De coronatione Caroli filii Ludovici Balbi in regem Franciæ.*

Interim Eudone rege in Aquitania demorante, Franci CAROLUM puerum duodennem Ludovici Balbi filium, in regnum paternum revocant, Remis à beato Fulcone illius civitatis archiepiſcopo, cui de jure coronatio regum Franciæ competebat, in regem benedici faciunt & conſecrari, unde maxima longaque concertatio oritur inter ipſum & regem Eudonem.

De obitu domni Rodulphi abbatis noſtri.

Domnus abbas noſter RODULFUS regiminis ſui anno octavo Attrebatum ſanguine minutus, nocte inſecuta tumeſcente brachio, doloreque ad cor vergente in craſtino dominicis ſacramentis munitus, diem clauſit extre-
892 mum anno DCCCXCII. regis verò Eudonis quarto, & ſepultus fuit in monaſterio ſancti Vedaſti. Cartæ ejus ſeu privilegia ſunt numero quatuor.

CAPUT XX.

PARS I. *De ſancto Fulcone huic loco reaſſumto abbate vigeſimo.*

SAnctus FULCO Remorum archiepiſcopus dudum abbas noſter, nunc hujus loci abbas vigeſimus, loco reaſſumtus eſt per hunc modum. BALDUINUS-CALVUS Flandriæ comes filius Balduini Ferrei hanc abbatiam vacantem habere geſtiens, regem juvenem Carolum adiit, ut ſi poſſet obtineret; quod ſentientes monachi beatum Grimbaldum tunc hujus loci monachum & præpoſitum ad regem dirigunt ad hoc ſi poſſint omnimodis evacuandum: quem comes in itinere invenit, quò tenderet inquirit: qui cùm reſponderet ſe regem expetere velle, dixit comes ſe hanc abbatiam bene poſſe obtinere, ſi ſibi monachi non obſtarent: ſicque receſſum eſt. Beatus Grimbaldus ad regem perveniens, beatum Remorum archipræſulem Fulconem ibi reperit, cui monachorum verba propoſuit, omnes ſcilicet unanimiter ſe locum velle deſerere, quàm religioſus & ſacer locus ſub laïcali redigeretur poteſtate, poſtulans ut regem expeteret ne hoc fieri permitteret ſuo regni tempore. Archiepiſcopus condolens atque memor antiquæ dilectionis cum Grimbaldo regem adiit, ſupplicationem & monachorum verba expoſuit. Rex verò annuens per fratrum electionem, eidem archiepiſcopo Fulconi abbatiam hanc regendam commiſit anno Domini DCCCXCIII. 893
quam nobiliſſimè reparavit & rexit. Hæc igitur Balduini comitis excluſio, & ipſius Fulconis ad hanc abbatiam promotio, ſeminaria cauſa fuit odii comitis antedicti contra Fulconem, quæ inimicitia ferè octo annorum occupavit tempus. Hujus domni Fulconis ſecundi regiminis anno primo caſtellum hoc ſive villa ſancti Audomari igne conſumitur. Ipſe verò ſanctus Fulco hoc ſuum monaſterium tempeſtate dejectum, igneque fortuito nunc valde damnificatum, nobiliſſimè reparavit.

De fundatione monaſterii Cluniacenſis.

Hoc etiam tempore claruit in Burgundia Berno abbas Giguiacenſis eccleſiæ à ſe fundatæ; fundavit ex dono Annæ comitiſſæ, & conſtruxit eccleſiam Cluniacenſem, non ut propriè tunc monaſterium, ſed domum ſive cellam ſubjectam abbati & eccleſiæ Gigniacenſi. Quæ Cluniacenſis eccleſia poſtmodum eſt exaltata & fundata in monaſterium magnum & ſolemne per Hugelinum Burgundiæ principem tempore primi Berengarii imperatoris.

Carolus Simplex, juvenis & novus rex, contra Eudonem regem æmulum ſuum poſtulavit auxilium ab Arnulfo cognato ſuo rege Germaniæ jam electo in imperatorem, qui ſibi miſit exercitum, ſed parùm commodè ſibi tulit; nam antea Arnulfus eidem Eudoni confœderatus fuerat. Tunc Carolus ex Normannis quemdam regem HUMDEUM nomine ſibi amicum ſtatuens, eum baptizari faciens, de ſacro fonte levavit. RODULFUS etiam comes pagi Cameracenſis, frater Balduini comitis, contra Eudonem regem in iram commovetur prope caſtella ſancti Quintini, Peronâ ab Eudone ſibi ablatâ. Sed dum contra Eudonem guerians patriam illam deprædari non ceſſat, ab Heriberto comite Viromandenſi in bello occiditur. Quare frater ejus Balduinus Flandriæ comes contra Eudonem invaſit civitatem Attrebatenſem, & caſtrum ſancti Vedaſti cepit. & ſic Eudoni regi multiplicatis inimicis Franci Carolo legitimo heredi fortiùs adhærentes, veneno vitam

L l iij

Eudonis extinguere moliuntur & complent. A

PARS II. *De morte & ſepultura Eudonis regis.*

EUDO rex poſtea venit ad quoddam caſtrum ſuper fluvium Oyſiam quod dicitur Fera, ubi graviter infirmari cœpit, ubi convocans optimates & principes omnes Francorum, obteſtatus eſt eos, ut Carolum juvenem regem verùm & legitimum heredem in regno reciperent; ſicque mortuus eſt, & ad ſanctum Dionyſium delatus, ibique ſepultus, anno Domini B

899. DCCCXCIX.

Eodem tempore corpus beati Martini epiſcopi, quod de Turonis fuerat delatum ad Autiſſiodorum propter metum Danorum, qui Galliam devaſtabant, nunc monachis propter oblationes litigantibus, & ſuo ſancto miracula quæ multa fiebant tum ibidem adſcribentibus, lis eſt determinata per ſanationem leproſi inter duos ſanctos Martinum & Germanum poſiti, ſed ſolùm parte beati Martini curati, qui leproſus alia vice reverſus, & ex alio latere beati Martini poſitus, ab eodem curatus eſt. Non tamen credendum quòd propter impotentiam C beati Germani, cùm uterque ſit Deo gratus, ſed quia Germanus hoſpitem ſuum honoravit.

Præſedit tunc Eccleſiæ Dei Stephanus papa quintus, ſedit annis ſex, diebus novem, & ceſſavit ſedes diebus quinque. Cui ſucceſſit Formoſus qui fuerat epiſcopus Portuenſis tempore Johannis octavi; cui papæ Johanni cum Formoſus in ſuſpicionem veniſſet, ejus timore fugit, & epiſcopatum Portuenſem reliquit. Revocatus à papa Johanne, quia redire noluit, anathematiſatus eſt. Et poſt hoc cùm Johannes papa prædictus ad regem Ludovicum D veniſſet in Franciam, Formoſus ad eum pacificandum ſibique ſatisfaciendum occurrens, ipſo papa Johanne dedignante, Formoſus ab eo degradatus eſt, uſque ad laïcalem habitum. & coactus ad jurandum ſe non amplius Romam intraturum, nec epiſcopatum repetiturum, confirmans etiam propria manu ſcripto in laïcali communione perſeveraturum. Poſt hoc autem à Martino papa ipſius Johannis ſucceſſore abſolutus à juramento, & ad epiſcopatum reſtitutus, non ſolùm Romam rediit, ſed & Romanæ Eccleſiæ papatum ſuſcepit, qui papa factus, pernobiles picturas S. Petri Eccleſiam totam renovavit & decoravit urbanius. De hoc infra capitulo proximo, parte ſecunda & tertia. E

De ſecunda coronatione Caroli Simplicis, & ejus matrimonio.

899. Anno Domini DCCCXCIX. Eudone mortuo, Franci Remis conveniunt, & Carolum juvenem regem, filium Ludovici Balbi, qui jam ferè annis quatuor cum Eudone regnaverat, Remis per domnum ſanctum Fulconem archiepiſcopum in ſede paterna revocantes ſecundò coronari faciunt. BALDUINUS Calvus Flandriæ comes, ejus cognatus germanus huic coronationi non interfuit propter Heribertum Viromandiæ comitem, qui Rodulfum fratrem ſuum occiderat: nuntios tamen direxit, qui certificent regem ſe illi fore fidelem. Venit ibi Robertus frater Eudonis regis defuncti, quem rex honorificè recepit & tractavit. Tunc rex Francorum CAROLUS & comes Flandriæ BALDUINUS duas filias regis Anglorum habuerunt uxores; rex ſcilicet Odgienam filiam Adwardi, de qua Ludovicum ſuum in regno ſucceſſorem genuit: comes Flandriæ Balduinus Elſtrudem filiam Aluredi ſororem Adwardi, de qua genuit Arnulfum & Adalolfum. BALDUINUS comes Flandriæ in terra Heriberti comitis Viromandenſis contra voluntatem regis Peronam invaſit, ſed ſub celeritate amiſit: hinc rex obſedit caſtrum ſancti Vedaſti, quod ipſe Balduinus invaſerat. Illi qui caſtrum ſervabant, mittunt ad dominum ſuum Balduinum, qui veniens ad regem, caſtrum reddidit licèt invitus, & ſuos inde fecit exire, rex verò dedit Abumaro comiti.

PARS III. *De martyrio ſancti Fulconis archiepiſcopi & abbatis noſtri, & fuga ſancti Grimbaldi in Angliam.*

CAROLUS rex æſtivo tempore ſuper Oyſiam cum exercitu ſedit tractaturus quid ageret de inimicis. BALDUINUS Flandriæ comes illò pergit, ut regem reblandiret, quatenus ſibi Atrebatum redderet; & cùm ſibi hoc contradicerent, HERIBERTUS Viromandenſis comes, & FULCO archiepiſcopus & noſter abbas, comes Flandriæ ſciens Heribertum publicè ſibi inimicum, de eo non multùm admirabatur, ſed indignans contra Fulconem abceſſit, & recordatus dierum antiquorum & veteris odii, quod contra Fulconem jamdiu antè conceperat, quando ei hæc abbatia fuerat denegata, vocavit ad ſe quendam militem ſuum nomine Winemarum, & eum ad regem Carolum miſit pro hoc monaſterio quod diu concupiverat, ſi poſſet adipiſcendo, & ut archiepiſcopi animum pacaret, & ad conſenſum, ſi quomodo poſſet, induceret, quatenus ipſe comes hoc monaſterium obtineret, allegans ſe per eum utrâque abbatiâ, iſtâ ſcilicet & ſancti Vedaſti Attrebatenſis, fuiſſe privatum. Cùmque Winnemarus ſentiret beati Fulconis animum contra ſanctæ religionis amorem & Eccleſiæ Dei ſtatum flecti non poſſe, ut ſcilicet locus religioſus ſub laïcali redigeretur poteſtate, cum ira receſſit. Et quia hæc in Compendio palatio acta ſive dicta fuerunt, Winnemarus inſidias epiſcopo tetendit Remis revertenti, harum inſidiarum penitus ignaro. Sancto igitur archiepiſco cum ſola domeſtica familia pergente, Winnemarus de inſidiis exiliens, nec Deum veritus nec hominem, in epiſcopum irruit, & lanceis eum perfodit, ſicque pro

Eccleſiæ fidelitate venerabilis archiepiſcopus & abbas lanceis Winnemari transfoſſus, mar-
908. tyr invictus animam Deo dedit DCCCC. decimo quinto Kalend. Julii, feriâ tertiâ, horâ ſextâ, cujus corpus Remis delatum eſt, & in eccleſia beati Remigii poſitum.

Poſt hoc ordinato ibidem archiepiſcopo Irenæo, facta ſynodo damnaverunt omnes interfectores archiepiſcopi, & à liminibus ſanctæ matris Eccleſiæ reddiderunt extorres. Quod nefas inauditum Romanam ſedem orbis dominam latere non potuit: unde papa prædictum Winnemarum & ſuos hujus piaculi complices auctoritate apoſtolica anathematis ſententiâ ligavit, mandans omnium provinciarum epiſcopis, ut eodem modo damnarent tanti facinoris reum. Winnemarus autem in duritia ſua perſiſtens, ſe minimè reum eſſe dicebat; excuſabat enim ſe hoc pro ſenioris ſui fidelitate perpetraſſe.

Beatus itaque Grimbaldus, memor evangelici conſilii: *Si vos perſequuntur in civitate iſta, fugite in aliam*, timore comitis inductus, & quia ſciebat res Eccleſiæ per ſuam præſentiam in melius deduci non poſſe, ſed potiùs & veriſimiliter timens propter eum deterius ire, transfretavit in Angliam, & ibi uſque in finem vitæ ſuæ permanſit. Cartæ ſeu privilegia hujus domni abbatis nulla ſunt.

CAPUT XXI.

PARS I. *De Balduino hujus nominis primo, hujus verò loci abbate vigeſimo primo.*

BALDUINUS cognomento Calvus, hujus loci abbas vigeſimus primus, Flandriæ comes, verus filius Balduini Ferrei ex Judith filia regis ac imperatoris Caroli Calvi; nunc domino ſancto FULCONE archiepiſcopo & abbate noſtro ad patres appoſito, annuente rege Carolo Simplice, cui ipſe conſanguinitate propinquus erat, hanc abbatiam impetravit, & regia donatione ſuſcepit. Miles & laïcus, obtinuit anno Domini DCCCCI. & ſimul tenuit comitatus Flandrenſem, Bolonienſem & Tarruanenſem, & cum hoc præſentem abbatiam cum omnibus appendiciis ejus. Initium dolorum hæc, & hujus monaſterii triſte, durum & magnum excidium; ab hoc enim tempore hic rectus regularis ordo, & monaſticæ vitæ diſciplina ſub laïcali manu redacta, tota deperiit; neque mirum, cùm in magiſtrum aſſumi non debeat, qui formam diſcipuli non aſſumſit; comes enim laïcus nunc abbas noſter effectus, in monachali regula non fuerat imbutus. Extant nihilominus res, poſſeſſiones, libertates, & privilegia hujus monaſterii, ut plurimum per factum ejus occultata, infeodata, alienata, & in deterius commutata. Nondum enim exciderat odium à corde ſuo contra ſanctum Fulconem, Grimbaldum, & conventum hujus loci, qui ſibi in præſentis abbatiæ aſſecutione præſtiterant impedimentum. Unde res & negotia monaſterii, quæ ut abbas tractare debebat, prætermiſſo abbatis nomine, ſub nomine comitis omnia diſponebat, & multa ſuis uſibus ut comes reſervabat: quorum plura comitibus applicata manſerunt.

Ipſe villam Bergas, antequam eſſet abbas noſter, præſidio munierat in illius patriæ tuitionem; & nunc abbas noſter effectus, eccleſiam in inferioribus hujus villæ in honore Chriſti confeſſorum Martini atque Winoci conſtruxit, & canonicos inſtituens, corpus beati Winoci, quod hîc reconditum fuerat, ab hac eccleſia, monachis in quantum poterant reclamantibus, vi abſtulit, & Bergis in prædicta canonicorum eccleſia collocavit. Regiminis ſui in hoc monaſterio anno ſecundo villam Brugis, cujus caſtrum quod BALDUINUS FERREUS pater ejus firmaverat, hic abbas noſter muro cinxit, ſumtis ad hoc lapidibus ruinæ de *Aldenburgh* quam *Attila* rex Hunnorum deſtruxerat; ſic & villam Ipram munivit & fortalitio firmavit, ac etiam quaſdam alias propter ſuæ patriæ Flandrenſis aſſecurationem. Fortalitium etiam iſtius villæ, quod dominus ſanctus Fulco tunc abbas noſter dudum inceperat, & per miniſteria diſtribuerat, ſed civium incuriâ imperfectum remanſerat, quodque beatus Audomarus jam pridem Herrico monacho apparens fieri juſſerat, hic abbas noſter Balduinus comes effectui mancipavit, & complevit intra murorum ambitum hanc abbatiam ſuam includens. De hac materia vide infrà eodem, parte finali.

Sanctus GRIMBALDUS monachus noſter & quondam præpoſitus, qui timore hujus comitis in Angliam confugerat, etſi non planè martyrium, inſidias tamen & pericula, tandemque exilium pro defenſione religionis & libertatis eccleſiaſticæ perpeſſus, in Anglia civitate Vintonia migravit ad Dominum anno
Domini CMIII. STEPHANUS etiam Leodio- 903.
rum epiſcopus, ſanctitate & ſcientia clarus, vitam & paſſionem ſancti Lamberti urbanius edidit, cantumque nocturnum de ipſo martyre & de ſancta Trinitate, ac etiam de inventione ſancti Stephani protomartyris dulci & regulari modulamine compoſuit.

PARS II. *De coronatione Arnulfi regis in imperatorem, & ejus morte.*

ARNULFUS rex Germaniæ in imperatorem electus, à Formoſo papa vocatus, Lombardiam ingreſſus, Pergamum cepit, & comitem ejus Ambroſium ante portam urbis illius ſuſpendens, terrore ceteris urbibus incuſſo, ad ſibi parendum omnes induxit. Deinde Romam veniens, non admiſſus, Leoninam Romam obſedit, ubi lepore verſus urbem fugiente, & exercitu cum clamore ſequente, Romani timentes, acervatim ſe de muro projicientes, hoſtes per acervos aſcenderunt, &

ſic Româ captâ, omnes qui papam injuria- A verant decollari fecit: quo facto à Formoſo papa in imperatorem benedicitur & coronatur.

Tunc Wido ille qui ad regnum Franciæ tenendum contra Eudonem fuerat evocatus, & Eudone promoto . . . . . ut Italiam occuparet, timens imperatorem Arnulfum à facie ejus fugit. Imperator uxorem Widonis obſedit, quæ ſibi diffidens, imperatorem intoxicari fecit, qui hauſto veneno per triduum excitari non potuit, apertiſque oculis nec ſentire nec loqui, quod eum repediare coëgit. Wido verò ipſum perſequens, à Deo percuſſus obiit. Imperator verò longa infirmitate tabeſcens, afflictus à minutis vermibus, quos pediculos vocant, adeò in ejus corpore ſcaturientibus, ut à nullo medicorum ſanari poſſet, moritur
897. anno Domini CMVII. cui ſucceſſit LUDOVICUS filius ejus, qui ſolis annis ſex regnavit, & à Berengario primo exoculatus obiit anno
912. Domini CMXII. in quo defecit progenies Caroli-Magni quoad imperium: nam licet aliqui poſt eum fuerunt reges Alemanniæ, ut CONRADUS & HENRICUS ejus immediati ſucceſſores, numquam tamen à Romanis imperatores habebantur, niſi regnaſſent in Italia, & niſi in Roma coronam imperii recepiſſent à papa. Ludovico mortuo, Conradus Alemannus ſucceſſit in imperio per Allemanniam, ſed inter imperatores non numeratur, quia non regnavit in Italia, nec Romæ coronam accepit à papa.

Hujus Conradi tempore, & circa ſuæ regnationis principium, BERNO abbas Gigniacenſis, qui de comite monachus eamdem eccleſiam fundaverat, & ex dono Annæ comitiſſæ conſtruxerat eccleſiam Cluniacenſem in cellam Gigniacenſem nunc anno Domini CMXII. moriens, Odonem olim muſicum conſtituit abbatem Cluniacenſis monaſterii, ea tamen conditione, ut in ſignum ſubjectionis eccleſia Cluniacenſis exſolvat annuatim cenſum duodecim denariorum eccleſiæ Gigniacenſi. Citò poſt ab Hugelino primo Burgundiæ principe Cluniacenſe monaſterium exaltatum eſt & elevatum divitiis & potentia magna.

CONRADUS imperator prædictus anno imperii ſui ſeptimo moriens, coram regni ſui principibus ſucceſſorem ſibi ſtatuit Henricum, filium Ottonis Saxonum ducis. HENRICUS verò poſt eum imperavit annis octodecim, ſed ſolum per Alemanniam, nec inter imperatores computatur, quia non regnavit in Italia, nec fuit à papa coronatus. In Italia verò primus poſt Ludovicum regnavit BERENGARIUS primus, deinde BERENGARIUS ſecundus, poſt quem BERENGARIUS tertius, inde LOTHARIUS ſecundus, finaliter BERENGARIUS quartus, quem propter nimiam ferocitatem OTTHO tranſalpinans devicit, & ſibi Italiam præter Marchiam & Terviſiam, Veronenſem & Aquileam ſibi reſtituens repatriavit. Nono poſt hoc tempore iterum à papa vocatus Ottho, Berengarium cepit & incarceravit, ac deinde in Bajoariam in exilium miſit, & ſic à papa benedictionem & coronam imperii ſuſcepit. Imperavit autem ipſe & ſucceſſores ejus poſt eum, ſicque exemto imperio ab Italicis, ſoli Teutonici imperaverunt uſque in hodiernum diem.

PARS III. *De morte Formoſi papæ, & confuſione quæ ex hoc provenit in Eccleſia Dei.*

B DE Formoſo papa (de cujus factis, & de ejus de epiſcopatu degradatione, abſolutione atque promotione ad papatum dictum eſt ſuprà, & quòd Arnulfum imperatorem coronavit) qui citò pòſt obiit; poſt cujus obitum orta eſt magna confuſio in Eccleſia Dei, diverſis diverſa ſentientibus: quidam dicebant eum quondam à Johanne papa octavo injuſtè fuiſſe degradatum: alii dicebant eum poſt degradationem, juramentum atque ſubſcriptionem injuſtiùs inthronizatum, & C ideo ejus ordinatos fore exordinandos: alii dicebant, quia licèt Johannes papa prædictus eum juſtè vel injuſtè, ſed durè tractans, uſque ad laïcalem habitum humiliaverit, & ad jurandum & ſubſcribendum coëgerit, tamen à papa Martino ipſius Johannis ſucceſſore immediato, qui totum factum ſciebat, & eamdem poteſtatem habebat, fuerat abſolutus, & ad epiſcopatum reſtitutus. Sedit Formoſus annis quinque, menſibus ſex, & ceſſavit ſedes menſibus duobus.

Poſt quem BONIFACIUS ſextus ſedit diebus quindecim, cui ſucceſſit STEPHANUS. Hic D à Formoſo papa factus epiſcopus Anagniæ, ipſum Formoſum perſequebatur, & omnes ordinationes ejus irritas eſſe decrevit, & alia horribilia in eum fecit. Corpus Formoſi in concilio protractum, papali veſte exutum, & indutum laïcali, duobuſque digitis dexteræ manus ejus abſciſis, in Tyberim jactari præcepit, quem à piſcatoribus inventum, in baſilica ſancti Petri in locello delatum, quædam ſanctorum imagines adoraſſe, & venerabiliter ſalutaſſe palam omnibus viſæ ſunt. Stephanus ſedit anno uno, menſibus tribus, E & ceſſavit diebus octo. Succeſſit illi ROMANUS, contra ſententiam Stephani papæ de Formoſo ſententiavit. Sedit Romanus menſibus tribus, diebus viginti duobus; poſt quem THEODORUS ſecundus, qui contra Stephanum papam de Formoſo ſententians, omnes ordinatos à Formoſo, quos Stephanus exordinavit, reconciliavit, nec eos iterum conſecrare præſumſit; libellos etiam abrenunciationis Formoſi reddidit, & igni cremari præcepit. Sedit Theodorus diebus novem. Theodoro ſucceſſit JOHANNES nonus, qui pugnam fecit contra Romanos. Hic ad confirmandam ordinationem Formoſi ſynodum Ravennæ ſtatuit, ubi ſententia Stephani contra Formoſum reprobata fuit, & ſynodum quam Stephanus inde tenuerat, id eſt omnia inde ſcripta

Digitized by Google

pro comburi fecit ibidem. Sedit autem annis duobus, diebus quindecim. Deinde BENEDICTUS quartus ſedit annis tribus, menſibus duobus, & ceſſavit diebus ſex. Poſt eum LEO quintus, quem poſt quadraginta dies ſuæ ordinationis Chriſtophorus presbyter ſuus capiens in carcere detruſit. Poſt hoc ipſe Chriſtophorus per invaſionem rapuit præſulatum, quem cùm ſex menſibus occupaſſet, de papatu ejectus eſt, & factus eſt monachus, & poſt in carcerem truſus.

Sequitur Sergius papa tertius, cujus tempore eccleſia Lateranenſis corruit, quam ipſe à fundamentis reparavit. Hic Sergius diaconus per Formoſum à papatu reprobatus, ad Francos ſe tranſtulit, quorum auxilio Chriſtophorum papatus invaſorem incarcerans Romam ingreſſus papatum obtinuit, [redacted] in ultionem ſuæ repulſæ contra Formoſum plura & magna horribilia fecit, ſicut fecerat Stephanus, ſed parum obfuit conatus ejus Formoſo jam defuncto: nam quod ex radice invidiæ proceſſit, ſtatim ut fumus evanuit: ſententia enim à tribus ſummis ſucceſſivè pontificibus, Romano, Theodoro, & Johanne prædictis lata Formoſum approbavit; ſicque in catalogo paparum manſit intitulatus. Poſthunc ANASTASIUS tertius ſedit annis duobus, menſibus duobus, & ceſſavit duobus diebus. Deinde LANDO ſedit menſibus ſex, diebus triginta & uno. Succeſſit ei JOHANNES decimus.

PARS IV. *De fine domni abbatis noſtri Balduini Flandriæ comitis, & ſucceſſione filiorum ejus.*

915. ANno Domini nongenteſimo decimoquinto, mortuo imperatore Ludovico, rex Francorum CAROLUS SIMPLEX regnum Lotharingiæ recepit. Anno poſt hoc ſecundo BALDUINUS-CALVUS Flandriæ comes & abbas noſter, poſtquam ambitum fortalitii ſui atque caſtelli circa hoc ſuum monaſterium nobiliter conſtruxerat, ac per miniſteria diſpoſuerat, peregrinans obiit: cùmque corpus ejus pars aliqua militum hîc in Sythiu monaſterio juxta patrem vellet ſepelire, ELSTRUDIS comitiſſa ejus uxor cupiens eum illo in eodem loco incinerari, eum ad Blandinium transferri, & ibidem tumulari fecit anno Domini CMXVII. 917. poſtquam Flandriam rexiſſet annis triginta novem, & hoc monaſterium annis ſeptemdecim. Nondum enim erat licitum mulieri- (a) bus hoc intrare (a) monaſterium. Marchiam autem filii ejus diviſerunt inter ſe, & quidem ARNULFUS qui major erat natu, Flandriam, ADALOLFUS Boloniam & regionem Terruanicam atque hanc ſancti Bertini abbatiam ſuſceperunt. Et hîc nota verbum, quod ſtatim dictum eſt eadem parte & particula: Comes fortalitium hujus villæ per miniſteria diſpoſuit, quia per hoc patet quòd cuſtodia hujus villæ ſpectat non ad cives, ſed ad principem; nam ad ejus cuſtodiam ordinavit ſuos certos ſubditos, cuilibet ſuam attribuendo cuſtodiam; verbi gratiâ, dominis de Haneskerka tradita fuit cuſtodia portæ . . . . . caſtellanis de *Bourbourg* cuſtodia portæ de *Arkoſtade*, & ſic de aliis; prout ſatis notatur in carta quam GUILLELMUS Normannus huic villæ conceſſit, per quem ſe dicunt Audomarenſes valde potenter & nobiliter privilegiatos, ubi cavetur quòd feodati principes villam iſtam cuſtodiebant, & propter hoc à villatenſibus certum aliquid recipiebant. Cartæ ſeu privilegia per hunc abbatem huic eccleſiæ acquiſita vel donata, nulla ſunt omnino, unde per hoc patet eum huic collegio non multum affectatum; & immo privilegia regum potiùs occultaſſe quàm impetraſſe nova: nam hanc abbatiam hereditariè tenere volebat.

CAPUT XXII.

De Adalolpho hujus loci abbate vigeſimo ſecundo.

ADALOLPHUS hujus loci abbas vigeſimus ſecundus, filius Balduini Calvi Flandriæ comitis, frater quoque Flandriæ comitis Arnulfi nunc regnantis, quaſi in partitione & ſucceſſione paternæ hereditatis ſuſcepit comitatus Bolonienſem & Terruanenſem, abbatiamque præſentem anno Domini CMXVIII. miles & laïcus toto vitæ ſuæ tempore tenuit.

Pius Dominus, qui hunc locum multum dilexit, circa principium hujus domini Adalolphi ira Dei contra Francos in miſericordiam verſa eſt. Nam Dani & Normanni, qui Franciam pluſquam ſexcentis annis vexaverant, nunc per RICHARDUM Burgundiæ ducem, & ROBERTUM Pariſienſem comitem, fratrem Eudonis quondam regis, in pago Cameracenſi duobus proximis bellis ſic ſunt devicti, ut Normanni Chriſti miſericordiam implorantes efficerentur Chriſtiani. Eo tempore erant duo cognati duces eorum, quorum unus ROLLO, alter GORLO, vocabantur. CAROLUS igitur rex Francorum de conſilio optimatum ſuorum dedit Rolloni, qui major erat inter eos, Gillam filiam ſuam in uxorem, eo tamen pacto ut baptizaretur, deditque ſibi totam Neuſtriam, quam ſic per Normannos edomuit, quia jamdiu contra eum rebellaverunt. Gerloni verò ſecundo Normannorum duci dedit & ſub eadem conditione uxorem nobilem, & montem Bleſenſem (b), quos (b) ambos cum eorum gente Rotomagenſis archiepiſcopus baptizavit. ROLLONEM Robertus frater regis Eudonis de ſacro fonte levavit, & de ſuo nomine Robertum nominavit. Ipſe ve-

(a) Monaſterium hîc ſumitur pro eccleſia, cujus ingreſſus olim feminis non ſolùm in Sythienſi S. Bertini, ſed in omnibus ferè aliis monaſteriis erat interdictus, ut pluribus demonſtravimus in Commentario in Regulam S. Benedicti cap. 4.

(b) al. Bleſenſem.

rò patriam ſibi datam à ſuæ gentis vocabulo, id eſt, à Normannis Normanniam appellavit, quæ prius Neuſtria dicebatur: ipſeque primus dux Normanniæ fuit, qui genuit GUILLELMUM, qui RICHARDUM, & iste RICHARDUM ſecundum, & ille RICHARDUM tertium & ROBERTUM fratrem ejus, patrem WILLELMI Nothi, qui Angliam conquiſivit, Aroldo Anglorum rege in bello peremto; qui rex Guillelmus Angliæ conquiſitor genuit WILLELMUM & HENRICUM Anglorum reges, ex quibus proceſſerunt reges Anglorum & eorum ſucceſſores uſque in hodiernum diem: & ſic reges Angliæ ex hujus Rollonis Normanni genere prodierunt.

GERLO in monte Breſenſi caſtrum ædificans habitavit ibidem, qui de uxore ſua genuit THEOBALDUM Vetulum, Theobaldus ODONEM Campanienſem, ſic dictum, quia natus fuit in Campo, ODO genuit alium ODONEM, qui genuit THEOBALDUM & STEPHANUM; Stephanus verò genuit comitem THEOBALDUM. Hæc eſt generatio comitum Bleſenſium qui de genere prodierunt Gerlonis Normanni. Taceant igitur qui errant, qui dicunt à Quenelone comites deſcendiſſe Bleſenſes, cum nec ejuſdem generis, nec patriæ, nec linguæ ſeu nationis aut nominis exſtiterint GENELO proditor & GERLO Normannus, nec etiam ejuſdem temporis: nam Genelo tempore Caroli Magni, fratres ſuos Chriſtianos prodidit; hic verò Gerlo, qui prius fuerat Chriſtianorum perſecutor, nunc tempore Caroli Simplicis eſt Chriſtianus effectus.

Quomodò Ghiſna nobis ablata fuit.

Poſt hoc bellum crudeliſſimum & Normannorum converſionem, miles quidam de Danorum reliquiis qui hoc monaſterium & patriam cum Danorum exercitibus frequenter affligendo deſtruxerat, nomine Sifridus Dacus cum ſua turma huc rediit, & Ghiſnas villam & patriam occupans, à nobis abſtulit, ſibimet uſurpavit, ſedem ſuam in ea poſuit, munitionem & caſtrum in ea conſtruxit, & ſe Ghiſnarum dominum appellavit. Cui cùm abbas noſter Adalolphus & monachi pro ſui poſſe reſiſterent, ipſe Sifridus ad Arnulfum Flandriæ comitem ſe tranſtulit, qui eum ſecum retinuit; ſciebat enim eum virum fortem & armis ſtrenuum. Cùmque à domno abbate noſtro comes ARNULFUS frater ſuus fuiſſet requiſitus, ut rem ſuam ſic violenter ablatam eo juvante recuperare poſſet, Arnulfus comes non ſolum non reddi fecit, ſed ipſum Sifridum in facto ſuo penitus ſuſtinuit, & eum ad fidelitatem & homagium de terra Ghiſnenſi recepit.

PARS II. *De regno Roberti fratris Eudonis regis, & morte ejuſdem Roberti.*

RICHARDO Burgundiæ, & ROLLONE Normanniæ ducibus viventibus, pacem firmatam & fidelitatem obſervabant regi Carolo, & ROBERTUS frater Eudonis quondam regis, dolorem quem diu mente conceperat, quia ſe regno videbat exutum, oſtendere non audebat; ſed eis defunctis, WILLELMUS filius Rollonis & Normanni non ſic Francorum regi obſecundabant, ſed ſæpe vocatis à Dacia per mare copiis, regnum infeſtabant: Robertus etiam prædictus de Francorum principibus quos poterat à Carolo pervertit, occaſionem nactus ex eo quòd Carolus familiarem quemdam habebat nomine AGANUM, cujus nobilitas ignorabatur à Francis, quem quia ceteris conſiliariis familiarius honorabat, Franci, inſtigante Roberto, non leviter ferentes amicitias hominis ignoti, inſidias regi tetenderunt Lugdunum properanti, quas rex præſentiens & declinans, ad regnum Lotharii ſeceſſit. Franci verò in ſuo durantes intento, Robertum prædictum, Eudonis quondam fratrem, regem ſibi ſtatuunt, & per WALTERUM Senonenſem coronari faciunt anno Domini CMXX. Poſt hoc Carolus cum 920
ſuis orientalibus Francis de regno Lotharii, vado fluminis Oyſiæ tranſito, Robertum in pago Sueſſionico bello expetiit, & conſerto prælio victor Robertum cum multis interemit. CAROLUS itaque poſt hoc bellum ferociſſimum videns ſe poſitum in medio ſuorum adverſariorum, reverſus eſt unde venerat in Lotharii regno anno Domini CMXXIII. 923

Imperabat nunc in Alemannia HENRICUS dux Saxonum, pater imperatoris Othonis primi, qui in ſuæ regnationis initio magnam rebellionem contra ſe ſentiens, omnes fures, latrones, ſicarios, & quoſque manu fortes & bello aptos invenit, eis veniam, agros & arma dabat, & ex eis legionem conficiens, contra barbaros exponebat, præcipiens ut ſolis concivibus parcerent amicis. Huic Henrico confœderatur rex CAROLUS, ſe & Francium ei ſubmittens, eique in ſignum perpetui fœderis & amoris miſit manum pretioſi martyris Dionyſii auro gemmiſque incluſam; & anno ſequenti Carolus eidem Henrico regnum Lotharingiæ reddidit, epiſcopis & comitibus utrimque jurando firmantibus.

De morte regis Caroli, & fuga filii ejus Ludovici in Angliam.

HERIBERTUS Viromandiæ comes, proditorum nequiſſimus, dolens de morte Roberti regni uſurpatoris, nunc proximè in bello Sueſſionico peremti, qui ſororem ejus uxorem habebat, in exitium domini ſui regis Caroli machinans, nuntios ad eum miſit verbis pacificis in dolo ſe dicens pœnitere, quòd contra (a) egiſſet, promittens ei, ſi (b) everteretur regnum Francorum, per omnia ſibi ſubjugare. CAROLUS nimis confidens, ad ſancti Quintini Viromandis caſtrum venit; HERIBERTUS ſibi lautiſſimum convivium præparavit: facta nocte cùm vino ſepulti eſſent,

(a) adde eum.

Heribertus juſſit eorum arma tolli. Mane facto Heribertus regem Carolum cepit, & in cuſtodia mancipavit: milites Caroli confugientes ad arma, cùm ea non reperiſſent, confuſi ad propria remearunt. Heribertus autem regem Carolum duxit in caſtrum quod dicitur Perona Scotorum, ubi eum incluſum tenuit uſque ad diem mortis ejus. Regina verò ejus OGIENA, quia filia regis erat Anglorum, in Angliam tranſiit, ut ſecurè ſtare poſſet ibi cum filio ſuo Ludovico puero regni Francorum herede.

Quòd Rodulfus dux Burgundiæ factus eſt rex Franciæ; & de elevatione beati Folquini.

Francorum rege CAROLO captivato, ac ejus herede fugato, convenientes Franci, inter quos erant præcipui HERIBERTUS & nepos ejus HUGO Magnus comes Pariſienſis, regem ſibi ſtatuunt RODULFUM Burgundiæ ducem, filium Richardi, extraneum de genere Caroli-Magni, & eum faciunt coronari:
*f. duodecim. regnavitque * duobus annis.

Sub ejus tempore STEPHANUS epiſcopus Morinenſis obiit, cui ſucceſſit WITFRIDUS hujus loci monachus & præpoſitus.

Eodem tempore Normanni, ut eorum moris erat, vocatis ſibi de Dacia auxiliis, à Rotomago cum navium multitudine venientes in has partes, vicina littora noſtra devaſtabant; contra quos rex RODULFUS exercitum duxit, quo cognito Normanni omnes captivos ſuos jugulaverunt. Rex autem eos inſecutus in Falcobirga, commiſſo prælio, licèt cum damno ſuorum, victoria potitus, eos profugavit.

Eodem anno facta eſt elevatio ſive tranſlatio corporis beati præſulis FOLQUINI, præſente domno abbate noſtro ADALOLFO comite, procurantibus duobus fratribus cognatis ejuſdem beati præſulis Folquini, & Regenwala, qui de regno Lotharii propter hoc advenerunt: erant autem filii Oduini filii alterius Oduini, qui frater erat ejuſdem beati præſulis Folquini. Facta eſt hæc elevatio ſive
928. tranſlatio anno Domini CMXXVIII. Idibus Novembris. Poſt hoc rex Carolus ſub cuſtodia Heriberti in caſtro Perona Scotorum exul & martyr moritur, & in eadem villa in eccleſ. ſancti Furſei ſepelitur anno Domini CMXXIX. Et citò poſt hoc obiit rex Rodulfus.

PARS III. *De reductione Ludovici filii Caroli Simplicis, & ejus coronatione; & morte Heriberti.*

929. INcarnationis dominicæ anno CMXXIX. Franci, communicato conſilio, miſerunt WALTERUM Senonenſem archiepiſcopum in Angliam ad reginam OGIENAM, quatenus reduceret filium ſuum Ludovicum, ut regnum paternum accipiat; ipſique Francorum proceres uſque Boloniam proceſſerunt obviam ei, inter quos erant præcipui comites HUGO

A Magnus Pariſienſis, HERIBERTUS Viromandenſis, ADALOLFUS Bolonienſis & Tarruanenſis ac abbas noſter: ſuſcipienteſque regem, uſque Laudunum civitatem cum honore deduxerunt, ibique eum in regem elevaverunt & coronaverunt. Rex LUDOVICUS in regno ſuo confirmatus, Heribertum virorum nequiſſimum, Caroli regis ac patris ſui proditorem atque tortorem, ultione juſta ſic punivit. Die quadam dum rex venatum iret, Heribertus ſimul cum rege perrexit, funem ſatis contortum ſellæ ſuæ more venatico gerens af- B fixum, intendens tamen regem fabulis allectum, ac à venatoribus, ſi poſſet, ſeparatum decipere, ſicut fecerat patrem ſuum; quod cùm regi ſecretò nuntiatum eſſet, inſidias poni præcepit; dumque ſimul pergentes rex & Heribertus inſidiis propinquarent, rex ſignum dedit, ad quod ſignum exilientibus inſidiis, rex Heribertum cepit, interrogans quid ſibi vellet hoc vinculum quod ſellæ ſuæ gerebat affixum; videns ſe non poſſe evadere, confeſſus eſt quæ contra regem mala machinatus erat: tunc rex extracto fune de ſella, præcepit eum in arbore vicina ſuſpendi liga- C tum ſub aſcellis; cùmque adhuc palpitaret pendens, rex juſſit præſcindi funem, ſicque cadens de arbore, crepuit medius; erat enim pinguiſſimus Heribertus: ſicque ejus

Morte cadit ſubita mala mens ſimul & mala vita.
Hanc vitam vita, ne moriaris ita.

Eodem tempore, ſedit JOHANNES papa decimus, à militibus Guidonis marchionis in cuſtodia truſus, cervicali ſuper os ejus poſito ſuffocatus eſt. Hic filius fuit Sergii papæ tertii, epiſcopus Ravennas, qui invaſor Eccleſiæ ab omni populo Ravennatico fuit depoſitus. Ejus conſilio & auxilio Saraceni, qui domi- D nabantur in Italia, propè Urbem ſunt divicti: & poſt hoc ipſe cum Alberico in Apulia Saracenos diro bello devicit. Sedit Johannes annis tredecim menſibus duobus, diebus tribus, quo ut præmittitur, ſtrangulato, loco ejus alter JOHANNES ſubrogatur, qui quia malè intravit, ſtatim eſt ejectus, immo non ponitur in numero paparum. Succeſſit JOHANNES undecimus, cujus anno primo civitate Januenſi fons ſanguinis largiſſimè fluxit, præſagium cladis ſequentis: nam de eodem anno Saracenis ab Africa venientibus, capta fuit, atque hominibus & theſauris exhauſta. Sedit E annis quatuor, menſibus decem, diebus quindecim, & ceſſavit die uno. Deinde STEPHANUS ſeptimus ſedit annis duobus, menſe uno, diebus quindecim, & ceſſavit diebus duobus. Poſt quem LEO ſeptimus ſedit annis tribus, menſibus quatuor, diebus quindecim, & ceſſavit diebus decem. Cui ſucceſſit STEPHANUS octavus, natione Germanus: ipſe fuit mutilatus à quibuſdam Romanis. Sedit annis quatuor, diebus decem, & ceſſavit diebus decem. Et poſt hunc MARTINUS tertius ſedit annis tribus, menſibus ſex, diebus quatuordecim, & ceſſavit diebus duodecim. Dehinc AGAPITUS, de quo infra.

PARS IV. *De rege Angliæ ſubmerſo, & in hoc monaſterio ſepulto.*

932. ANno Domini CMXXXII. obiit HUCBALDUS monachus monaſterii ſancti Amandi Elnonenſis, magnus philoſophus atque muſicus, qui de multis ſanctis cantus dulci modulatione compoſuit. Ipſe fuit ille quem domnus abbas noſter RODULFUS huc ad ſe inſtruendum mandavit, cui in præſtariam abbas noſter conceſſit villam hujus eccleſiæ *Henbencourt* in pago Viromandenſi: quam villam hodie non tenemus, quomodò à nobis receſſerit penitus ignoramus.

Eodem tempore Anglorum rex EADWINUS, filius Eadwardi, frater Athelſtani regum Angliæ, orta regni perturbatione, apud regem Atelſtanum fratrem ſuum per quemdam ejus pincernam de proditione inſimulatus, rex eum ſolum cum armigero navem aſcendere juſſit remige & remigio vacuam, & vetuſtate caſſam, & juſſit à portu in altum mare deductam fortunæ committi: ſicque juvenis vitalibus vitæ pertæſus, nave fluctibus involutâ ſubmerſus eſt, cujus corpus, cùm ad littus noſtrum eſſet fluctibus evectum, domnus ADALOLFUS comes & abbas noſter cum honore recolligens, ad hoc ſancti Bertini monaſterium ſuum detulit, & cum ſtatus decentia ſepelivit, quoniam propinquus erat ei carnali conſanguinitate. Etenim BALDUINUS-CALVUS, pater hujus abbatis noſtri Adalolphi, uxorem habuit Elſtrudem filiam Anglorum regis Aluredi, ſororem Eadwardi patris hujus regis Eadwini ſubmerſi; & Oginæ Francorum reginæ matris Ludovici regis nunc regnantis. Frater verò hujus rex Atelſtanus, qui hunc in fluctibus propulit, plurima huic loco in elemoſynam direxit encenia. Eadwinus autem licet non regnaverit, rex tamen nominatur; nam filii regum reges, filii ducum duces appellantur. Poſt hoc quadam die ſolemni dum pincerna regis & fratris ſui delator ſive proditor regi propinaret, & uno pede lapſus cum altero ſe recollegiſſet, ait: Sic frater fratrem adjuvat. Quo audito, rex auxilii fratris ſi viveret reminiſcens, fratris proditorem ſtatim obtruncari præcepit.

De morte domni Adalolphi abbatis noſtri.

Poſt hoc domnus abbas noſter ADALOLPHUS comes in monaſterio ægrotans, obiit anno Do-
933. mini CMXXXIII. idus Novembris, ſepultùſque eſt in baſilica S. Bertini in latere ſiniſtro capitanei altaris S. Martini. Inter cetera autem donaria dedit huic loco calicem ſui potus aureum, & baltheum ad calicem conſecrationis Domini ſanguinis faciendum, armillas autem ſuas ſancto Audomaro ad patenam conceſſit faciendam: dederat quoque anteà ſancto Audomaro pallium quoddam auro & margaritis mirificè intextum, contra quod Arnulfus Flandriæ comes frater ejus alterum conceſſit S. Bertino conſimili opere præcipuum. Cartæ ejus ſeu privilegia nulla ſunt.

CAPUT XXIII.

PARS I. *De Arnulfo hujus loci abbate vigeſimo tertio.*

ARNULFUS Magnus, ſive Senex vel Vetulus, hujus loci abbas vigeſimus tertius, Flandriæ comes, filius Ludovici-Calvi, fraterque Adalolphi Bolonienſis & Terruanenſis comitis & abbatis noſtri nuperrimè defuncti, dictus Senex ſive Vetulus propter ſui longævitatem, quia diutiſſimè vixit, ſicut patri ſucceſſerat in comitatu; ita nunc fratri defuncto ſucceſſit in Bolonienſi comitatu & Terruanenſi, ac in abbatia præſenti, juxta illud pſalmi: *Hereditate poſſideamus ſanctuarium Dei.* Incepit autem hic abbatiſſare tempore Johannis papæ undecimi. Videns & dolens inclytus comes & abbas noſter ARNULFUS, quòd Normanni à Willelmo ſecundo Normannorum duce, filio Rollonis, à Dacia hæc noſtra Picardiæ litora, maximèque Bolonienſis ac Terruanenſis comitatus, terramque Sythienſem devaſtaverant. Quæ quidem terræ patris ſui Balduini ac poſt fratris ſui Adalolphi comitum fuerant; & nunc iis defunctis hereditariè ſibi provenerant, Normannis paratus rependere vicem; exercitum de Monſtrolo duxit uſque ad Pilrimacum in pago Ambianenſi ſuper fluvium Somonam; contra quem WILLELMUS dux Normanniæ cum exercitu venit. Ambobus exercitibus utrimque locatis, ſoloque flumine interlabente diviſis. WILLELMUS & ARNULFUS ad mutuum colloquium ſeu tractatum ſibi diem ſtatuunt in inſula Pikiniaco prædicta, ſe treugis invicem aſſecurantes, ſed ſolum quamdiu in inſula ſimul eſſent, die ſtatuta ſimul in inſula veniunt, quietè tractant & colloquuntur; tandem ſine diſcordia Willelmus recedens ab inſula, navem intrat, & treugis per ſic finitis, Willelmus incautè, non confeſtim revocatis induciis, in inſula rediens Coſtin, à Blaſone cognomento Curto comitis camerario interficitur; ſicque Willelmum ipſum ſua fefellit incauta ſimplicitas, qui defectis treugis ad hoſtem rediit non aſſecuratus. Ad ejus cingulum inventa eſt clavis familiaris ſcrinii, in quo fuerunt inventa indumenta monachalia, quæ ſemper inter bella meditabatur ſe geſtaturum apud Jumegium, quem locum à tempore Auguſti deſertum ipſe fruticoſis ſentibus purgaverat; & ad hunc ſtatum quem nunc evexerat. Poſt eum fuit dux Normannorum Richardus filius ejus.

Hujus Arnulfi comitis anno ſecundo OTTHO filius Henrici imperatoris uxorem duxit filiam Eadmundi regis Anglorum: & anno

ipſius abbatis tertio in Januenſi civitate fons ſanguinis largiſſimè fluxit tempore Johannis papæ undecimi. Item eodem anno INGER rex Ruſſiæ cum mille & ampliùs navibus Conſtantinopolim venit ut eam caperet; contra quem imperator HENRICUS cum paucis viriliter occurrit, & injecto igne græco, omnes penè cum ſuis navibus exuſſit, omneſque captivos decollari fecit: & anno ſequenti Henricus imperator Alemanniæ moritur, & apparuerunt ſigna & prodigia multa. Sol ſereno cælo obſcuratur, & per feneſtras domorum radios quaſi ſanguinis emittebat. Hominis cujuſdam manus ferro abſciſſa poſt annum eo dormienti ad integrum eſt reſtituta, & pro ſigno miraculi linea quaſi ſanguinis loco conjunctionis notabatur.

PARS II. *De primo ingreſſu feminarum in hoc monaſterio.*

HAbuit hic domnus noſter abbas & comes uxorem nobiliſſimam ATHALAM, filiam Heriberti comitis Viromandenſis, de qua genuit filium Balduinum juvenem. Hæc domina Athala cùm ſæpiſſime magnis infirmitatibus gravaretur, in mentem venit ei ut ſi in hoc monaſterio coram altari ſancti Bertini pro ſua ſalute deprecatura ſibi liceret accedere, ſanaretur. Proinde venerabilibus WIFRIDO Morinorum & FULBERTO Cameracenſium epiſcopis deſiderium ſuum & devotionem aperuit, & acceptâ à monachis licen-
938. tiâ, anno Domini CMXXXVIII. feriâ ſecundâ Paſchæ introduxerunt eam prædicti epiſcopi in hoc monaſterium, non ſine timore magno; quia hoc feminarum prima ipſa facere præſumſerat, quod antea reginarum nulla concupiſcere vel audebat. Sicque introducta, & ante altare beati Bertini proſtrata, devotè oratione fuſa, plenam corporis ſoſpitatem accepit. Intrando verò multa huic loco contulit ornamenta; & quamdiu vixit, numquam donare ceſſavit. In ipſo ejus ingreſſu comes & abbas Arnulfus rogatu amatæ ſuæ conjugis antedictæ dedit huic loco ad uſus fratrum fiſcum Merkii cum omnibus appendiciis ejus, eccleſia, mancipiis, ædificiis, terris cultis & incultis, pratis, paſcuis, piſcationibus, animalibus, & ceteris univerſis quæſitis & inquirendis; ea tamen conditione, ut quamdiu viverent, ipſe, uxor, & eorum filius Balduinus hoc ipſi poſſiderent; ſed per præſtariam ſingulis annis centum ſolidos fratribus perſolvendo: poſt eorum autem deceſſum totum eccleſiæ remaneret: quam traditionem cum præſtaria deſcribi fecit, & propria manu firmavit; teſtes præſentes fuerunt Wicmarus, Folbertus & Damaſus epiſcopi, Hemfridus præpoſitus, Winemarus decanus, Engelandus, Winemarus, Odorius monachi; Everadus advocatus; Winemarus, Rodulfus & Henricus laïci; Winemarus diaconus & monachus ſubſcripſit. Hæc carta hodie penes nos in noſtris pollecitis non

A aliter quàm hîc ſcribitur; ſed ejus confirmatio data à rege Lothario, in qua nominatim confirmat hæc omnia & quædam alia, ſcilicet Arkas, Petreſſe, & ſic de aliis, quæ nobis iterùm comes pœnitentiâ ductus reſtituit, uſus tamen verbo doni, ne patris ſui nomen ſive fratris atque ſuum notâ raptoris obfuſcaret. De hac materia privilegium Lotharii jam antè legatum habetur infrà capitulo Regenoldi, parte prima, ubi aliquid dicetur de hoc.

De quodam miraculo beati patris noſtri Bertini.

B Eodem tempore RODULPHUS hujus villæ prætor urbanus filium ſuum Walterum cùm variolæ morbo videretur morti proximus, ulnis propriis ſuſtollens, ante ſancti Bertini altare portavit, ſpondens eum monachum effecturum, ſi pia ſancti juvaretur interceſſione; quem mox ſaluti reſtitutum, Deo famulum & beato Bertino obtulit monachum.

PARS III. *De hujus comitis devotione ad eccleſiam.*

C HIc comes & abbas ARNULFUS eccleſiarum maximus reformator, eas omnimodis honorabat, decorabat & ditabat. Ipſe Brugis in eccleſia beati Donatiani duodecim canonicos inſtituit & præbendas, eccleſiam & canonicos & . . . . fundavit. Ipſe etiam eccleſiam Blandinienſem, quam dudum ſanctus Amandus Elnonenſis in monte Blandino conſtruxerat, quæ nunc dicitur ſancti Petri Gandenſis; valde lapſam per beatum GERARDUM tunc Bronicenſem abbatem, qui quaſi ſolus in his occiduis partibus religionis erat exemplum, reparavit, & ad regularis vitæ normam reſtauravit; quam
D etiam ipſe comes poſſeſſionibus augens, apud plures reparator Blandini nominatur.

Quomodo prædictus comes hanc eccleſiam reformavit & reſignavit.

Tunc verò ſpecialiter ARNULFUS comes & abbas noſter viſis miraculis prænarratis, quæ Deus ipſo præſente per merita beati patris noſtri Bertini dignatus eſt operari, compunctus corde intrinſecus atque dolens, hîc religionem monaſticam dudum à beato Bertino conſtructam & fortiter obſervatam, &
E nunc quadraginta annis vel circiter, patris ſui & fratris atque ſui incuriâ prorſus abolitam, ut priſtinam religionem extrueret, & locum iſtum antiqua ſanctitate nobilitaret, ſanctum GERARDUM hunc, de quo ſermo nunc habitus eſt, qui quaſi ſolus religionis deſtructionem in his partibus obſervabat, ad ſe vocavit, & ut hîc ordinem reduceret rogans, hanc abbatiam & monachorum regimen ei conceſſit anno Domini CMXLIIII. ſed ne ſæcularia ne- 944.
gotia monachorum corda à principali, id eſt, ſancto propoſito diverteret, in temporalium gubernatione beato Gerardo, ſuiſque ſucceſſo-

ribus adjutor ſemper extitit, & inde eſt quod rex LOTHARIUS in privilegio ſuo nobis à ſe conceſſo, & jam ſuperius allegato, Arnulfum ſemper abbatem nominat; quod tamen privilegium longè poſt hanc hujus eccleſiæ mutationem datum fuit; id eſt tempore Regenoldi abbatis. Nam & hunc beatum Gerardum, Widonem, Hildebrandum primum, Regenoldum, Adalolfum & Hildebrandum ſecundum ſucceſſivè abbates noſtros ipſe Arnulfus pro ſuis gratibus inſtituit & amovit. Ipſe comes & abbas Arnulfus ante hæc tempora beati Gerardi ſolus & in ſolidum rexit hoc monaſterium annis undecim, & poſt hoc longo tempore vixit, & tandem plenus dierum obiit. Unde & in catalogo comitum Flandriæ multis agnominatur vocabulis; dicitur enim Arnulfus primus, quia ante eum nullus Arnulfus comes fuit, dicitur etiam reformator Blandini propter cauſam jam dictam, dicitur Arnulfus Senex & Arnulfus Vetulus propter ſui longævitatem, nempe comitatum Flandriæ rexit pluſquam quadraginta ſex annis. Cartæ ſui temporis nullæ.

CAPUT XXIV.

De ſancto Gerardo hujus loci abbate vigeſimo quarto.

SAnctus GERARDUS hujus loci abbas vigeſimus quartus, nationе Namurcenſis, vir genere nobilis, in juventutis ſuæ flore militiæ cingulum adeptus, dein conſiliarius ac gubernator comitis Namurcenſis effectus, domino ſuo gratus & cunctis amabilis extitit. Hic ſæculo derelicto cum pompis ejus primò monachus in monaſterio Bronienſi, deinde ſub abbate S. Dionyſii Areopagitæ, à quo corpus beati Eugenii martyris obtinuerat, profeſſus, ipſum ſanctiſſimum theſaurum in monaſterium Bronienſe detulit, ubi poſtea abbas effectus ſic profecit in regulari profeſſione, ut in his occiduis partibus ſingulare religionis exemplum diceretur, & verè eſſet: cujus fama virtutum undequaque diffuſa, ad aures Flandriæ comitis Arnulfi Magni tunc abbatis noſtri pervenit; qui comes inclytus viſo miraculo quod eo præſente [illegible] uxore propria ſua Deus per merita beati Bertini dignatus eſt operari, itemque miraculo de filio prætoris hujus villæ, conſiderauſque hunc locum in quo ſemper religio ab eodem patre conſtructa viguerat, jam patris ſui fratriſque atque ſui, utpote laïcorum, incuriâ totaliter à ſancta religione deſtituta, compunctus corde vehementer indoluit, & accerſito domno ſancto Gerardo ipſum rogat & deprecatur, ut religionem hic abolitam reparare velit; quod dum beatus Gerardus annueret, comes abbatiam in manibus ejus reſignavit, & eum à Witfrido Morinorum epiſcopo conſecrari fecit in abbatem anno Domini nongenteſimo quadrageſimo quarto.

De hujus monaſterii reformatione ad regularis vitæ normam.

Hoc facto comes ARNULFUS & abbas GERARDUS ſuper ordinis reformatione cum monachis tractare cœperunt, ut eos ad conſenſum boni conſilii poſſint inclinare, [illegible] aliquos quidem ſed paucos invenerunt bonis monitis acquieſcere, quoſdam etiam puſillanimes, quos abbas dulciter attrahens, eis religioſiſſimos viros è diverſis mundi partibus huc advocatos adjunxit, qui eos inſtruerent in via Dei; plures autem induratos à benevolis ſegregans, ſeorſum per cameras diſtinxit, ne bonos ſuis maliloquiis à ſancto propoſito retraherent, nec ceſſavit eis viam ſalutis oſtendere, ſi fortè audiant [illegible] acquieſcant: ſed cùm induratos animos eorum flectere non valeret, nilque proficeret, abbas Gerardus, ſecundum beati Benedicti regulam, utens ferro abſciſionis, invocato brachio ſæculari, eos ſic induratos nec converti volentes per vim comitis de monaſterio expulit, ne morbida ovis pium gregem contaminaret. Concurrit populus quaſi ad ſpectaculum, eratque videre dolorem in exitu monachorum qui multitudine populi concomitante ad Longoneſſum villam hujus monaſterii, & ibidem aliquantiſper comes eos immorari fecit. Tunc comes pluries eos rogavit & induci fecit, ut ad bonum revertantur propoſitum, promittens [illegible] omnia lautè neceſſaria, ſolùm ut religionem teneant quam Deo voverant; ſed cùm nihil omnino proficeret, eos de terra ſua ejiciens mare [illegible] Angliam tranſire coëgit; qui in Angliam venientes, ab Adelſtano rege benignè ſuſcepti ſunt, & monaſterium eis conceſſit ad Balneos dictum, vulgariter verò *Vade*, eo ſpecialiter, quia rex Eadwinus frater ejuſdem regis in mari pridem merſus hoc in monaſterio fuerat recollectus & honorificè ſuſceptus.

Quòd ſanctus Gerardus hoc ordinato monaſterio ad Blandinium tranſiit.

GERARDUS abbas noſter, vir ſanctiſſimus, hac abbatiâ quoad religionem bene diſpoſitâ, ad Blandinienſem, in qua reformanda multùm laboraverat, & adhuc ſua perſonali præſentia multùm indigebat, redire deliberans, videns ſe perſonaliter utrobique non poſſe vacare, in hoc monaſterio regularis vitæ regimen loco ſui commiſit venerabili viro AGILONI, monacho quondam ſancti Apri Toletani (1), juncto ſibi Womaro Blandinienſi, non tamen ſub nomine abbatis; nam & beatus Agilo inter abbates noſtros non nominatur: & ſic domnus ſanctus Gerardus ad Blandinium rediit, poſtquam hîc monaſterium rexerat annis tribus.

Hujus abbatis anno ſecundo in Italia cometes miræ magnitudinis apparuit famem portendens: quæ inde ſecuta eſt. OTTHO imperator Burgundiam ſibi ſubjugat. Comes

(1) *l.* Tullenſis.

Pariſienſis Hugo Magnus Ludovico Fran-
corum regi domino ſuo nimium adverſatur,
à rege pervertens quoſquos poterat, inſecu-
tus veſtigia patris ſui & Eudonis regis avun-
culi ſui: filius enim fuit Roberti tyranni qui
regnum uſurpavit, & à Carolo Simplice
Francorum rege in bello Sueſſionico perem-
tus fuit; cujus Hugonis contra dominum ſuum
proditio citò poſt hoc cunctis innotuit.

Domnus ſanctus Gerardus hoc mona-
ſterio & Blandinienſi reformatis, ſanctoque
Agilone defuncto, nepotem ſuum Widonem
947. hic abbatem inſtituens anno Domini CMXLVII.
ipſe penes comitem Arnulfum manſit; quem
etiam comitem ipſe beatus Gerardus Dei gra-
tiâ de morbo calculi miraculosè curavit, ut
in ejus legenda continetur. Comes verò Deo
& Eccleſiæ devotus, ſanctæque religioni mul-
tùm affectus, huic viro ſanctiſſimo Gerardo
omnes terræ ſuæ abbatias hujus ordinis re-
formandas commiſit, numero decem & octo,
quas, abbatibus & eorum regimini ſuperinten-
dens, glorioſiſſimè reformavit, & ad regularis
diſciplinæ normam inſtauravit. Cartæ ſeu
privilegia ſui temporis nulla ſunt.

CAPUT XXV.

De Widone hujus loci abbate vigeſimo-quinto.

Wido hujus loci abbas decimus quintus,
nepos domni beati Gerardi juvenis ab eo
regulariter educatus, defuncto beato Agilone
hujus monaſterii ſub beato Gerardo guber-
natore ſeu rectore; fuit hic à beato Gerardo
abbas inſtitutus promotione Flandrenſis co-
mitis Arnulfi anno Domini CMXLVII. qui
promotus in abbatem à beato Gerardo aliqua-
liter elongatus, juventutis ſuæ gaudia nimium
ſectabatur; quamobrem fuit hic à beato Ge-
rardo depoſitus: vixque cum erà beato Gerar-
do obtinere potuit, ut eum permitteret ad
alium locum promoveri, ſed finaliter inſiſten-
te comite tranſlatus eſt ad abbatiam S. Bavo-
nis Gandenſis, Womaro verò Blandinienſi
monacho fuit hujus loci regimen ad tempus à
950. B. Gerardo commiſſum anno Domini CML. Re-
xit autem Wido monaſterium annis vix tribus.

De captione & liberatione Ludovici regis.

Hujus abbatis anno ſecundo Pariſienſis co-
mes Hugo Magnus, qui domino ſuo regi
Francorum Ludovico jam antea diu adver-
ſatus, quot quot poterat contra regem perver-
terat, nunc malum in pectore ſuo latens pa-
lam patefecit; nam rex Ludovicus, eodem
Hugone factitante, à ducibus ſuis circumven-
tus, à Normannis capitur apud Bajocaſium
civitatem, & exinde conſilio Hugonis Lug-
dunum mittitur, & publicæ cuſtodiæ traditur.
Carlomannus verò filius ejus major à Nor-
mannis abductus Rotomagi moritur. Anno
ſequenti Ottho imperator cum triginta
duobus legionibus ad liberandum Ludovicum
regem Franciam aggreditur: Ludovicus e-
nim rex Francorum ſororem Othonis Ger-
bergam habebat in matrimonium. Franci ti-
mentes imperatoris potentiam, ejus metu Lu-
dovicum regem à cuſtodia relaxant. Otho
tamen eo relaxato, Francis non pepercit. Lug-
dunum cepit, Hugonem Magnum intra Pa-
riſius concluſit; urbem Remorum cepit, &
Hugonis Magni nepotem, qui archiepiſcopa-
tum uſurpaverat, expulit, & legitimum epi-
ſcopum in ſede reſtituit, & uſque ad Roto-
magum potenter accedit, & caſtellis ac urbi-
bus quas cepit, Ludovico reſtitutis, in Saxo-
niam rediit. Cartæ Widonis nullæ.

CAPUT XXVI.

PARS I. *De Hildebrando hujus loci abbate vigeſimo ſexto.*

Hildebrandus hujus loci abbas vige-
ſimus ſextus, nepos comitis Flandriæ Ar-
nulfi Magni, cujus interventu fuit hic à bea-
to Gerardo inſtitutus abbas, & à Witfredo
Morinorum epiſcopo conſecratus anno Do-
mini CML. vir ad omne bonum promptiſſimus,
hoc monaſterium ſic rexit & provexit, ut om-
nibus per circuitum ſuo tempore foret exem-
plum. Circa hujus domni abbatis principium,
Ludovicus Francorum rex moritur, & ſepul-
tus eſt Remis in eccleſia ſancti Remigii an-
no Domini * CML. & regnavit Lotharius fi- 950.
lius ejus ex Gerberga ſorore Othonis impera- * lege CMLIV. ut infrà.
toris pro eo annis XXXII. Ipſe eſt Lotharius
rex, qui privilegium nobis dedit, unde fit
mentio ſuprà, qui poſtea habuit bellum cum
comite Arnulfo ſecundo.

De tranſlatione ſanctorum Wallarici & Richarii ad hoc monaſterium ſancti Bertini.

Abbatis hujus anno ſecundo prædictus co-
mes Arnulfus ſenior ſanctarum Reliquiarum
avidus, corpus ſancti Wallarici de loco ſuo
per Danos deſtructo, ad hoc monaſterium no-
ſtrum direxit nono Kalendas Septembris: quo
hîc delato, accidit miraculum tale. Orta quæ-
ſtione an ibi eſſet corpus dicti ſancti, tule-
runt illud in capitulo, & lectione lecta, ora-
tioneque præmiſſa, juſſit abbas aperiri locel-
lum; cumque fratres manus apponerent, eva-
nuit: attoniti fratres cum abbate de capitulo
eccleſiam ingreſſi, invenerunt illud ſuper ma-
jus altare; & perfuſi lacrymis præ gaudio
cantaverunt, *Te Deum laudamus*. Quinto poſt
hoc die, id eſt quarto Kalend. Septembris,
corpus beati Richarii eſt à prædicto comite
ad hoc monaſterium deportatum, quæ duo
ſanctorum corpora locis ſuis ſunt poſtmodum
reſtituta per Arnulfum ſecundum.

De tranſlatione ſancti Silvini ad hoc monaſterium ſancti Bertini.

Eodem tempore idem comes Arnulfus ſe-
nior corpus beati Silvini de Alchiaco per

modum vadii receptum huc attulit, ea tamen conditione, ut ſi ſtatuta die [illegible] ante pulſationem Primæ in hoc monaſterio non redimeretur, idem ſancti corpus nobis perpetuò remaneret. Die ſtatuta venerunt Alchiacenſes cum pretio ut vadium redimerent, & Morini manſerunt illo ſero; mane ſegniùs ſurgentes, & ad Sythiu propinquantes, audierunt ſonum campanarum in ſancto Bertino. Subdentes igitur calcaribus equos, ad monaſterium ſancti Bertini celeriter pervenerunt, oblato pretio ſancti corpus repetunt, allegantes fraudulenter à nobis ſic tempeſtè pulſari Primam: quibus abbas reſpondit horam eſſe tardam, nullamque fraudem interveniſſe, & petunt quiſnam Primam pulſaſſet, & cùm ad campanulas ventum eſt, viderunt eas ſine humano miniſterio Dei nutu ventilari, quaſi gaudium nunciantes, ſanctumque Silvinum locum ſibi perpetuæ requietionis hic elegiſſe: quo viſo miraculo triſtes Alchiacenſes ad propria redierunt inacti.

PARS II. *Domnus Hildebrandus factus eſt abbas ſancti Vedaſti.*

POſtquam domnus HILDEBRANDUS hanc eccleſiam rexerat annis quatuor, ab avunculo ſuo comite Arnulfo prædicto deſtinatus eſt reparare ſancti Vedaſti monaſterium, dolentibus & reclamantibus fratribus noſtris ne tam pius pater ab eis auferretur. Quò perveniens, injunctum ſibi officium excellenter implevit: & quia utrobique ſimul & commodè non potuit intendere, conſilio comitis per beatum Gerardum hîc ſubrogatus fuit abbas domnus REGENOLDUS hujus loci mona-
954. chus anno Domini CMLIV.

(a) Hoc tempore Odilo (a) primus abbas Cluniacenſis obiit, cui ſucceſſit Ademarus, illique Majolus, vir miræ virtutis, & reparator monaſticæ diſciplinæ. Præſedit tunc Eccleſiæ Dei AGAPITUS papa, qui ſedit annis ſeptem cum dimidio; cui ſucceſſit JOHANNES XII. ex patre Alberico principe; qui Albericus cùm eſſet in Urbe potens, nobiles Urbis rogavit, & juramento ligavit ut Agapito papa mortuo filium ſuum Octavianum promoverent in papam; quod & fecerunt, & Johannem XII. nominarunt. Hic erat homo venator & lubricus, & feminas publicè tenebat, quare cardinales ſecretò ſcripſerunt Othoni duci Saxonum electo imperatori, ut hoc ſcandalum ab Eccleſia tolleretur. Quod JOHANNES papa ſentiens Johanni diacono cardinali hujus facti conſiliario naſum, & Johanni ſubdiacono qui litteras ſcripſerat, manum amputari fecit. Ottho igitur ut ſcandalum ab eccleſia tollat, [illegible] imperii gubernacula poſſideat, per Lonbardiam & Tuſciam potenter Romam adveniens, à clero & populo urbis honorificè recipitur, & ſcandalo quantum erat poſſibile remoto, rebuſque pacatis, in imperatorem coronatus, multa donaria fecit eccleſiis, & in terram ſuam rediit cum uxore ſua Lombarda, de qua filium Othonem genuit. Deinde propter bonum ſtatum eccleſiæ Romanæ pluries Romam veniens, JOHANNE papa, cùm nollet corrigi, propter infamiam & luxorioſam vitam, poſtquam ſederat annis ſeptem, menſibus decem, diebus ſex, ab ipſo imperatore, clero & populo depoſito, LEO octavus omnium voce communi in papam eligitur; ſed imperatore recedente, Romani tertium papam ſibi ſtatuunt Benedictum quintum; Leone fugato. Leo igitur ad imperatorem confugiens conqueritur, quare Otho magno congregato exercitu Romam obſedit quo uſque Benedictum papam intruſum ſibi præſentaverunt, poſtquam ſederat anno & dimidio. Quo facto, imperator Leonem papam ad ſedem ſuam reduxit; & pacificatis omnibus, redit in Saxoniam, ducens ſecum Benedictum papam intruſum, qui ibidem in exilio defunctus eſt. Leo igitur in papatum reſtitutus propter malitiam Romanorum qui eum inturbabant, ſtatuit ut nullus papa fieret niſi de conſenſu imperatoris. Sedit verò Leo poſt ſuam reintrhonizationem anno uno, menſibus quatuor, diebus quinque. Cui ſucceſſit Johannes papa decimus tertius. Cartæ hujus abbatis ſeu privilegia nulla ſunt.

CAPUT XXVII.

PARS I. *De Regenoldo hujus loci abbate vigeſimo ſeptimo.*

REGENOLDUS abbas hujus loci vigeſimus ſeptimus, precibus Domni Hildebrandi jampridem abbatis noſtri, atque conſilio Flandriæ comitis Arnulfi; eſt hîc in abbatem per beatum Gerardum ſubrogatus, & per Witfridum Morinorum epiſcopum conſecratus anno Domini CMLIV. qui quia circa gregem 956
ſibi commiſſum ſatis erat ſollicitus, brevi tempore factus eſt amabilis omnibus.

Hoc eodem anno rex Francorum Ludovicus, filius quondam Caroli Simplicis poſtquam regnaverat annis . . . . . obiit, cui ſucceſſit in regno Lotharius filius ejus ex Gerberga ſorore Otthonis imperatoris, adhuc in ætate puerili conſtitutus.

Ipſe domnus abbas REGENOLDUS ſtatim ut confirmatus fuit, emit conſilio comitis antedicti à quodam Hugone viro illuſtriſſimo eccleſiam S. Michaëlis in Waſconvillari in pago Bolonienſi, denariorum libris quinque: quam eccleſiam, quæ antea fuerat hujus eccleſiæ, comes abbas effectus infeodaverat eidem Hugoni, & quia dictum feodum emtionis titulo retractum fuerat comitis conſilio, dicitur comes huic eccleſiæ tradidiſſe, qui tamen modus agendi potiùs dici debet emtio vel redemtio, quàm traditio vel donatio; hic eſt qui nunc dicitur prioratus de Waſto, qui pòſt in jus Cluniacenſium ceſſit. Tradidit etiam & villam

(a) lege Odo.

de *Arkes*, quam ſanctus Walbertus beato Bertino in corpore viventi dederat, quæ erat unum de principalioribus membris hujus eccleſiæ, & abbati deputata; in qua ab inquirendi frequentabatur populo. Hanc comes Arnulfus ſicut pater ſuus & frater ſuus uſibus mancipatam tenebant, quam nunc victui fratrum applicavit, utens vocabulo doni; quod factum magis reſtitutio, immo potiùs deſtitutio, quàm donum vocari debuit: nam abbatis ſtatum deſtituens conventui dedit, à quo etiam magnam partem, id eſt nemus & caſtellum de *Rabout* cum juribus ſuis & pertinentiis, quæ pars de *Arkes* erant, ſibi & ſucceſſoribus Flandriæ comitibus retinuit. Similiter tradidit villam *Petreſſe*, quæ Caleſium dicitur, quæ tempore beati Bertini & longè poſt hoc de terris, tenementis & appendiciis erat noſtri comitatus Arkenſis ex dono S. Walberti prædicti. Tradiderat quoque ante hæc tempora fiſcum Merki, quando uxor ejus Athela prima feminarum hoc monaſterium fuit ingreſſa: quæ etiam terra *Merki* fuerat de tenementis comitatus Arkenſis ex donatione Walberti.

De his omnibus ſimul comes à rege Francorum Lothario privilegium confirmationis impetravit, in quo hæc jamdicta & quædam alia continentur, quod ſic incipit: In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, LOTHARIUS divinâ ordinante providentiâ, &c. manu propria eam ſignavimus, & annuli noſtri impreſſione aſſignari juſſimus. Signum Lotharii glorioſiſſimi regis. Hoc privilegium Lotharii regis nota bene, Monache Sythienſis, quia plura ſunt ibi bene notanda; confert enim nobis quandoque. Primò confirmat hæc & quædam alia: ſecundò amortizat nobis omnia: tertiò eximit nos à cujuſcumque alterius laïcali juſtitia: quartò concedit nobis juſtitiam in loca noſtra: & quintò recipit nos in ſalva ſua gardia. Igitur ex quo fuiſti ſemel in ſalva gardia regis per ſtilum regium, ſemper ad eam redire poteris; & bene nota, quia comes Flandriæ hanc ſalvam gardiam impetravit, ergo nec ignorare nec contradicere debet. Item nec impetravit ut comes, ſed ut abbas hujus loci; quod bene patet per textum privilegii, quia rex in eo ſemper nominat Arnulfum abbatem, & non comitem; hoc enim habet ſtilus regius, quòd communiter ſalvam gardiam non concedit militibus aut laïcis, ſed ſolùm eccleſiis, viduis, orphanis, & perſonis miſerabilibus. Memoreris igitur cùm opus habueris, quia ad requeſtam comitis Flandriæ & Arteſii uſi ſumus ſalva gardia regis. Item nota per hunc Arnulfum, & duos prædeceſſores ſuos laïcos abbates noſtros Balduinum & Adalolfum, hanc abbatiam valde fuiſſe læſam, qui quaſi hereditariè poſſidere volentes Eccleſiam Dei, omnia facta hujus eccleſiæ non ſub nomine abbatis, ſed ſub nomine comitis agebant, intellectus hominum involventes, ut res eccleſiæ viderentur res comitatûs; unde & villa ſancti Audomari, quæ noſtra erat, Flandriæ comitem Balduinum Calvum, eo quòd hujus villæ fortalitium perfecit, quod ſanctus Fulco inceperat, inter ſuos nominat fundatores ut comitem.

Adalolfus terram Ghiſnas à nobis violenter ablatam tepidè & vix repetit à fratre ſuo comite Arnulfo Flandriæ, timens fortè ne ſi quæſtio coram rege veniret, hæc abbatia ab eo tamquam injuſto poſſeſſore tolleretur. Arnulfus etiam iſte quaſi hereditatis ſucceſſione jam noſter abbas effectus nobis Ghiſnas nec reddidit, nec reddi fecit; ſed viſo miraculo quod in ejus uxore Dominus eſt operatus, quaſi corde compunctus eſſet, hanc abbatiam injuſtè poſſeſſam reſignavit, & in ea beatum Gerardum abbatem canonicè confirmari & conſecrari fecit, deinde Widonem, pòſt Hildebrandum, & nunc Regenoldum: nihilominus in hoc privilegio abbatem ſe nominari fecit; & ſic, quod abſurdum eſt, in eorum corpore videbantur duo capita quaſi monſtrum. Sed hoc ideo fecit, ne fieret alienus à noſtrorum perceptione temporalium, & quidquid ipſe vel ejus prædeceſſores Balduinus & Adalolfus nobis dediſſe dicuntur, totum erat de noſtro, ut jam ſuperiùs expreſſum eſt, licèt plura ſibi retinuerunt, vel ſic alienaverunt, quæ numquam poſtea ad nos redierunt.

Item nota quòd fiſcum *Merki*, & cetera quæ nobis dediſſe dicitur, & à nobis in præſtariam recepiſſe pro cenſu centum ſolidorum ipſe, uxor ejus, & filius eorum inclytus Balduinus, quamdiu vixerunt, tenuerunt ſub prædicto cenſu; ſed eis defunctis, Arnulfus eorum ſucceſſor, & eccleſiæ reſtituere, & cenſum ſolvere recuſavit.

PARS II. *De malis initiis praviſque ſucceſſibus comitum Ghiſnenſium.*

QUia de Ghiſnenſi terra ſeu comitatu ſtatim eſt habita mentio, ideo de comitum Ghiſnenſium pravis initiis maliſque ſucceſſibus hic dicendum. SIFRIDUS Dacus Ghiſnas nobis abſtulit, ſe Ghiſnarum dominum appellavit; & ſub Flandrenſis comitis ARNULFI protectione poſſedit: & licèt abbas noſter Adalolfus ejuſdem comitis frater Ghiſnam ablatam repetierit, nihil tamen profecit. Arnulfus enim ſciens Sifridum militaribus actibus idoneum, ipſum non ſolùm ad Ghiſnarum homagium ſuſcepit, ſed etiam ſecum hoſpitio retinuit, & ſicut adſolet peccata peccatis accumulantes malo fine concludi, ſic Sifridus iſte Ghiſnarum prædo huic ſacrilegio plura facinora ſuperaddens, domino ſuo prædicto comiti Arnulfo ſic infidelis extitit, quòd filiam ejus pulcherrimam ELSTRUDEM nomine circumveniens, clanculo impregnavit: qua re ſcita, comes contra *Sifridum* fremens inardeſcit. Sifridus verò indignationem comitis fugiens, in Ghiſnas rediit, ubi laqueo ſe ſuſpendit. Sic & frequentiſſimè viſum eſt, qui Eccleſiam ſponte læſerunt, à Domino fuiſſe punitos. Elſtrudis verò comitis filia veniente

patrûs tempore filium peperit, qui vocatus eſt Ardulphus. Sic Elſtrudis cum nota verecundiæ canos patris doloribus afficiens, reliquum vitæ ſuæ peregit. Hoc eſt initium Ghiſnarum comitum, quorum primus fuit iſte baſtardus Ardulphus.

De delatione corporum ſanctorum Audomari atque Bertini ultra Rhenum, & miraculis ibidem per eos patratis.

Abbas REGENOLDUS juſſu comitis Arnulfi reliquias ſanctorum Audomari & Bertini trans Rhenum ultra Neomagum, ubi tunc imperator reſidebat, detulit, ut terras ſuas ſibi vendicarent. In qua deportatione miraculum accidit in Tialæ portu de cuſtode illius eccleſiæ dictos ſanctos blaſphemante, & eis ingreſſum eccleſiæ prohibente, confeſtim ibi à Deo percuſſo & mortuo. Quod miraculum imperatorem & populum valde ad devotionem incitavit. Proſperè tandem peracto negotio, & eccleſia *Freſquenas* regia donatione percepta, cum prædictis ſanctorum reliquiis ad propria eſt reverſus.

De ſigno Crucis apparente in veſtibus hominum.

Anno poſt hoc quinto ſignum Crucis in veſtibus hominum apparuit, ac ſi veſtis aliquo pingui liquore fuiſſet infuſa, unde populus timens, ad orationum confugit auxilium; & per epiſcopos ſtatutæ ſunt fieri proceſſiones, & ſpecialiter in hac villa, cum deportatione ſanctorum Audomari, Bertini, Folquini, Silvini, Wallarici atque Richarii, cum multitudine plebis; & primò ab hoc monaſterio ad eccleſiam ſancti Audomari in orationibus ibidem pernoctando: craſtino huc redeundo, domno abbate Regenoldo proceſſionem concomitando ſemper unà cum Wifrido Morinorum epiſcopo, qui ſtatim eodem anno obiit, cui in epiſcopatu ſucceſſit DAVID Corbeienſis monachus.

De peſte lepra, & fine domni Reginoldi abbatis noſtri.

Sequenti anno irrepſit elephantina peſtis, qua multi per patriam etiam in hoc loco ſunt infecti; nihilominus abbas noſter Regenoldus eodem morbo percuſſus eſt, qui poſtea hunc locum rexit ſolùm anno unico, ſequeſter tamen à conventu & populo; tandemque comite Arnulfo & fratribus aſſentientibus, regimen animarum ſibi commiſſarum ADALOLPHO hujus eccleſiæ monacho committens, ceſſit hujus infirmitatis cauſa anno Domini CMLXI. poſtquam hunc locum ſufficienter rexiſſet annis octo. Hujus etiam infectionis & peſtilentiæ causâ comes Arnulfus, qui in hoc monaſterio moram trahere ſolitus erat, ne ſe aut ſuos inficeret, ſeceſſit ad Waſtavillare, & ibidem domicilium ſuum conſtituit.

CAPUT XXVIII.

De Adalolpho hujus nominis ſecundo, hujus verò loci abbate vigeſimo-octavo.

ADALOLPHUS ſecundus, qui nunc vigeſimo-octavo loco regens hoc monaſterium, licet à Regenoldo abbate regimen animarum acceperit, confirmationem tamen epiſcopi non habuit: unde non propriè nominatur abbas noſter. Factum enim fuit hoc ex certo propoſito, ſactitante comite Arnulfo, qui jam elephantinâ peſte ſedatâ huc redierat cum filio ſuo Balduino, cum conjuge ſua nuper deſponſata Mathilde, filia Herimanni Saxonum ducis; de qua filium genuit Arnulfum. Hæc domina in ſuo primo ingreſſu hujus eccleſiæ cortinam dedit miræ magnitudinis operiſque præcipui, quæ adhuc hodie durat, & eſt illa qua utimur in Quadrageſima ſancta, diſtinguentes à ſanctis ſanctorum. Comes itaque vir cautus & ingenioſus, ut nepotem ſuum HILDEBRANDUM jampridem abbatem noſtrum à monaſterio ſancti Vedaſti, quod nobiliter in religionem reparaverat, reducere, ſicque eum abbatem reponere poſſet, domnum Adalolphum regentem noſtrum cum encæniis miſit ultra mare ad regem Angliæ. Interim etiam decanus noſter Adoldus ad partes Rheni vindemiare juſſus, huc rediit cum vinis octo navium onuſtarum, quæ vina comes præcepit ſuis uſibus reſervari, in cujus recompenſatione finxit [redacted] nobis dediſſe eccleſiam de *Petreſſe*, ne raptoris notam incurriſſe videretur; quæ eccleſia Petreſſe noſtra diu fuerat antè.

De morte Balduini filii Arnulfi Flandriæ comitis, & fine regiminis domini Adalolphi.

Poſt hoc, circa Natale Domini præfatus BALDUINUS filius Arnulfi Flandriæ comitis morbo, quem medici variolas ſive poccas nominant, corripitur, & in die Circumciſionis Domini immediatè ſequente curſum præſentis finivit vitæ. Erat inde toti populo luctus & planctus multus; gratiſſimus enim juvenis in omnibus actibus ſuis diligebatur à cunctis; & in hoc monaſterio ſepultus fuit anno Domini CMLXI. Regis Lotharii anno octavo. BALDUINUS iſte, licèt ante patrem obierat, in numero tamen Flandriæ comitum nominatur, quia Flandriam tribus annis rexit loco patris ſui jam quaſi decrepiti. Poſt cujus obitum ADALOLPHO ab Anglia reverſo, Arnulfus comes HILDEBRANDUM nepotem ſuum de Atrebato huc ad ſe vocavit, ſicque fecit quod domnus Adalolphus hujus loci regimini ceſſit, & Hildebrandus iterum reaſſumtus eſt huc in abbatem anno Domini CMLXII. quod ſatis facile erat fieri: nam à fratribus ut plurimùm erat dilectus, eiſque invitis & reclamantibus hinc ad Atrebatum perrexerat. Rexit verò Adalolfus anno vix unico. Capræ ejus ſeu pri-

vilegia ſui temporis nulla ſunt.

CAPUT XXIX.

PARS I. *De Hildebrando huic loco reaſſumto vigeſimo nono.*

HILDEBRANDUS vigeſimo nono loco hic abbas reaſſumtus eſt factione Flandriæ comitis Arnulfi avunculi ſui, modo jam narrato ſuprà capitulo proximo circa finem. Rexit autem vir venerabilis & in omni bonitate conſpicuus domnus HILDEBRANDUS elegantiſſimè toto ſuo tempore. Hujus ſecundi regiminis ſui anno tertio, magnus comes Arnulfus à longævitate dictus Senex & Vetulus, quondam hic abbas, terminum quem præterire non poterat ſubiens, diem clauſit extremum, & ſepultus eſt in Blandinio S. Petri Gandenſis monaſterio anno Domini
964. CMLXIV. Lotharii verò regis undecimo, poſtquam Flandriis imperaverat annis quadraginta quatuor.

Præſedit tunc Eccleſiæ Dei JOHANNES papa decimus tertius, quem Sinchius præfectus Urbis captum in caſtro ſancti Angeli retruſit, ſed eo Romam reducto, de perſecutoribus ejus ſupplicium ſumtum eſt ab imperatore Othone, quibuſdam trucidatis, aliis ſuſpenſis, & aliis ad Saxoniam in exilium miſſis. Johannes iſte cum uxore cujuſdam oblectans, à diabolo in tempore percutitur, & ſine Viatico moritur. Sedit autem annis ſeptem, menſibus undecim, diebus ſexdecim, & ceſſavit diebus quatuor. Cui ſucceſſit BENEDICTUS ſextus, qui in caſtro ſancti Angeli truſus à Sinchio præfecto ſtrangulatur: ſedit anno uno, menſibus quinque, diebus decem. Poſt quem DONUS anno & dimidio. Huic ſucceſſit BONIFACIUS ſeptimus, quem Romani papam fecerant, ſtrangulato Benedicto ſexto. Hic, prædatâ eccleſiâ ſancti Petri, fugit in Conſtantinopolim, tandem cum multa pecunia Romam rediens, cùm ſe videret nihil proficere, Johanni diacono cardinali oculos eruit, & idem ſubitò ipſe extinctus eſt. Sedit autem annis tribus; cui ſucceſſit BENEDICTUS ſeptimus, qui ſedit tempore Hugonis Capeti Francorum regis.

De adventu beati Dunſtani ad hoc monaſterium S. Bertini; & exterminatione luporum in Anglia.

Beatus DUNSTANUS primò Vigornienſis epiſcopus, fuit conſecratus per ſanctum Odonem Dorobernienſem, id eſt Cantuarienſem, archiepiſcopum, cui poſt annum Egarus rex Merciorum eccleſiam ſuperaddidit Londonienſem, ubi ipſe ſanctus Dunſtanus Weſtmonaſterium conſtruxit ad duodecim monachos, abbatem eis præficiens Ulſinum: ODONE verò Cantuarienſi archiepiſcopo ad Dominum migrante, ejus loco ſubrogatus eſt Elſinus, qui pro pallio habendo Romam pergens, in Alpinis montibus inter nives & gelu obſtrictus mortuus eſt. Poſtquem Britelmus eligitur, ſed quia ad tantam rem minus erat idoneus, juſſus à rege de Cantuaria diceſſit, & ad Dorlorenſem eccleſiam relictam rediit. Deinde beatus DUNSTANUS Cantuarienſis primæ metropolis Anglorum primas & archiepiſcopus inſtituitur: ſicque veniens ab Anglia ut Romam pergeret, ad hoc monaſterium Sythiu declinavit, quem domnus abbas Hildebrandus gratiſicè ac cum honore magno recepit, & hic aliquanto tempore manſit anno Domini CMLXIV. Poſtea præparatis in itinere neceſſariis, hinc Romam proficiſcitur, & à 964.
papa Johanne hujus nominis decimo tertio pallium cum plenitudine poteſtatis accepit, ac negotiis ſuis peractis, per pacis itinera ad Angliam eſt reverſus; quem rex ETHGARUS antedictus cum honore maximo ſuſcepit, & in civitate Botonia, quæ dicitur civitas Achamiam, & nunc vocatur Eboracum, ab eo regiam conſecrationem ſuſcepit, peractâ tamen prius ſeptenni pœnitentiâ, ſibi pridem à beato Dunſtano injunctâ; quia ipſe rex lubricus quemdam comitem ob uxoris ſuæ pulcritudinem in ſilva gratiâ venandi adſcitum jaculo transfoderat. Quamdam etiam virginem Deo dicatam, & à monaſterio abſtractam, thoro ſuo collocaverat; aliàs tamen probus & victorioſus reges ſibi vicinos ſubegit. WIDWALO quoque Walenſium regi edictum impoſuit, ut ſibi tributum trecentorum luporum annuatim penſitaret, quia inter oves & animalia Angliæ lupi nimiùm erant damnoſi. Quod cum Wadwalo aliquot annis feciſſet, deſtitit, nullum ulteriùs invenire ſe poſſe profeſſus. Tunc rex ut perpetuò lupos exterminaret ab Anglia, legem ſtatuit cum pœnis adjectis, ut ſi quis lupum in Anglia ſciverit, confeſtim annunciet: annunciatum omnis plebs inſequatur, nec ceſſet donec captum lupum interficiat, quod adhuc hodie ſervatur in Anglia; & inde eſt quod dicitur lupos in Anglia non poſſe vivere, quod ignari volunt adſcribere naturæ terræ illius aut loci, quæ cauſa non eſt ita, ſed quia vivere non permittuntur.

Ipſe etiam ut potatorum exceſſus corrigeret, quibus in tabernis ad potus æquales aut minores ſe obligabant, clavos argenti vel auri juſſit affigi ſciphis, ut metam ſuam quiſque cognoſceret, ſubſerviente verecundia, nec ampliùs appeteret, vel alium appetere cogeret. Hic mortuus ſepultus fuit Glaſconiæ, cujus corpus pluſquam octoginta ſex annis poſtquam ſepultum fuerat, ſine macula repertum eſt integrum & illæſum; quod cùm abbas in locello levare vellet, & præ magnitudine difficilem minaretur ingreſſum, ferro regis exuvias temeravit, unde continuò ſanguis undatim emanavit. Rex iſte ETHGARUS filius fuit Eadwini, filii Eadmundi, fratris Adelſtani, Edredi & Eadwini regum Angliæ, qui Eadwinus frater Adelſtani in mari ſubmerſus, & in hoc monaſterio ſepultus memoratur.

PARS II. *De Flandriæ comite Arnulfo ſecundo.*

FLandriæ comiti Arnulfo ſucceſſit filius filii Balduini ARNULFUS ſecundus, quem cùm puer eſſet & ad regendum inhabilis, rex Francorum LOTHARIUS graviter infeſtavit. Attrebatum & Duacum pridem per Arnulfum Flandriæ comitem regi Ludovico patri ſuo ablatas recuperavit: terras etiam eccleſiis ablatas reſtituit, & patriam uſque ad Liſam fluvium ſibi ſubjecit. B Tunc rex LOTHARIUS Hugonem Magnum Pariſienſem comitem ducem fecit Andegavenſem. Cui defuncto ſucceſſerunt filii ſui HUGO CAPET in Francia, HENRICUS verò in ducatu Burgundiæ.

De bello Lotharii regis contra Otthonem imperatorem.

Tandem Flandrenſi bello finito, LOTHARIUS rex contra imperatorem Otthonem ſecundum bellum inſtaurans, venit Aquiſgrani horâ prandii, C imperator verò ad pugnam imparatus abceſſit. LOTHARIUS quod imperator præparaverat pranſus, poſt patriæ vaſtationem in Flandriam rediit: quem imperator inſequens, fines Remenſium, Laudunenſium, Sueſſionum, & Pariſiorum diverſa clade vaſtat, & Pariſius lanceam ſuam in porta figens dixit: *Huc uſque ſufficit.* Tunc aſcendens in Montem-martyrum, in honore beati Dionyſii cantari fecit, *Alleluja. Te martyrum.* &c. ſicque repatriavit. Sed dum vaſtaret Franciam, eccleſiis omnem immunitatem conceſſit. Citò pòſt rex & imperator Remis convenientes pacificantur: D ubi rex imperatori Lotaringiam beneficiavit, quæ res . . . . contriſtavit Hugonem Capeti & Henricum fratrem ejus contra Lotharium regem prædictum. Paucis poſt hoc evolutis diebus rex Lotharius mortuus eſt, & ſepultus in eccleſia S. Remigii Remenſis.

Quomodo Merk & Petreſſe à nobis ſunt detenta.

Flandriæ comes ARNULFUS ſecundus bello contra regem Lotharium finito, Flandriâque pacatâ, cùm jam ad ætatem legitimam perveniſſet, uxorem duxit SUSANNAM filiam Berengarii imperatoris & regis Longobardorum, de qua genuit inclytum Flandriæ Marchiſum Balduinum Barbatum. E HILDEBRANDUS autem abbas noſter videns eum ad ætatem legitimam perveniſſe, ad eum acceſſit, oſtendens quomodo avus ejuſdem comitis comes Arnulfus ſenior huic eccleſiæ reſtituerat *Merk* & *Petreſſe*, & in præſtariam receperat, ea conditione, ut ipſe, uxor ejus & filius eorum Balduinus eas tenerent dum viverent, quibus defunctis ad nos remearent: oſtendens privilegium regis Lotharii. Comes reſpondit, parentes ſuos in earum rerum quieta poſſeſſione fuiſſe & obiiſſe, ſeque verum heredem & bonæ fidei poſſeſſorem; & de conditionibus non curans, abbatem remiſit inanem: A ſicque eccleſia iſta villas illas cum ſuis territoriis amiſit, quas numquam poſtea recuperare potuit. Rexit autem vir venerabilis HILDEBRANDUS eleganter toto ſuo tempore, ſed de ejus fine vel ſepulturâ ſcriptum nil penitus invenitur. Poſt ejus nempe deceſſum, cœpit hic ordo tepeſcere, paſſimque diſſolvi uſque ad tempora Roderici abbatis noſtri trigeſimi ſexti. Quare de geſtis hujus abbatis, & aliorum ſe poſt eum immediatè ſequentium, pauca reperiuntur memoriæ commendata. Monachi enim noſtri per guerras & aliàs inſolentes, B ac propriis voluntatibus agitati, ſcribere non curaverunt. Cartæ ſeu privilegia ſui temporis nulla ſunt.

PARS III. *Quomodo comitatus Ghiſnenſis quoad nos perditus manſit; & de comitum ſucceſſione.*

DIctum eſt ſuprà quomodo SIFRIDUS Dacus nobis Ghiſnas abſtulit, ibi donjonem inſtituit, & ſe Ghiſnarum dominum nominavit. C Item quomodo Sifridus domno Arnulfo comiti ſic infidelis fuit, quòd filiam ejus Elſtrudem impregnavit, cujus iram timens, laqueo ſe ſuſpendit. Nunc autem comes Flandriæ ARNULFUS iſte ſecundus ejuſdem Elſtrudis nepos, eidem & filio ſuo Ardulpho compatiens, eorum curam egit, ipſum baſtardum Ardulfum militem & Ghiſnarum comitem ordinavit, contra jus & rationem: baſtardus enim hujuſmodi in hereditate paterna non ſuccedit, quidquid ſit de materia. Comes etiam de re Eccleſiæ diſponere, remque non ſuam dare non poterat, D maximè quam ſciebat ab Eccleſia violenter & injuſtè ſubſtractam. Igitur iniquè poſſederunt quotquot ab illo tempore Ghiſnarum comites extiterunt, ut patet per omnipotentem manum Dei, quæ quaſi omnes infortunatos reddidit, quorum etiam multi malè perierunt. Baſtardus iſte à quo Ghiſnenſes comites deſcenderunt, uxorem duxit Mathildem filiam Ernicli Boloniæ comitis, de qua genuit filium Rodulphum hominem ſuperbum, ferum in ſuis prædonem, qui in terra ſua ſervitutem induxit, quæ Colvokerlia vocabatur, per quam populares adſtrixit ut arma nullus niſi clavas deferret, & E inde Colvokerli dicti ſunt, quaſi ruſtici cum clava; nam eorum vulgare, *colve* clavam, & *kerel* ruſticum ſonat. Item ſervitutem aliam induxit, ut quilibet vir, mulier, ſenex, puer aut infans denarium unum ſolveret in anno, in nuptiis quatuor, & in morte quatuor, & quiſquis advena per annum ibidem moraretur, eidem ſervituti ſubdebatur. Iſte RODULPHUS uxorem duxit Roſellam filiam comitis S. Pauli. Ipſe in torneamento Pariſius equo dejectus, à canibus laceratus eſt, cujus corpus in Sequana projectum numquam potuit inveniri: & ſibi ſucceſſit filius ejus EUSTATIUS Ghiſnarum comes quartus.

Digitized by Google

PARS IV. *De mutatione regni Francorum: de genere Carolentium ad Hugonem Capeti.*

HUDONEM Capeti quidam vulgares & ſimplices credunt fuiſſe plebeium, qui regnum uſurpaverit; quod non eſt ita: miles enim fuit magnæ nobilitatis & antiquæ, comes Pariſienſis & Andegavenſis, filius Hugonis Magni Pariſienſis comitis, qui filius fuerat Roberti, qui contra regem Francorum Carolum Simplicem regnum uſurpans, ab eodem Carolo in bello Sueſſionico fuit interemtus. Ipſe Robertus frater fuit Eudonis regis, qui contra Carolum Simplicem adhuc puerum regnum uſurpans, ſe coronari fecit, & decem annis regnans, à Francis fuit intoxicatus. Hi duo, rex EUDO & ROBERTUS frater ejus filii fuerunt Roberti inclyti marchionis Andegavenſis, qui cum Arnulfo Aquitaniæ duce contra Normannos juxta Nannetum pugnans occubuit. Liquet igitur Hugonem Capet ex avita ſucceſſione magnæ fuiſſe nobilitatis, & prædeceſſorum more ad regni coronam adſpiraſſe, quam adeptus eſt per hunc modum. Lothario Francorum rege defuncto, ſucceſſit filius ejus Ludovicus, regnans anno ſolùm unico, qui obiit anno
987. Domini CMLXXXVII. & ſepultus eſt Compendii in eccleſia ſanctorum Cornelii & Cypriani; cui ſucceſſit patruus ejus Carolus frater Lotharii prædicti.

HUGO verò Capet more patrum ſuorum odio motus antiquo, genus Caroli cupiens eradere de regno Francorum, contra regem Carolum necdum tamen coronatum rebellavit. CAROLUS regnum ſuum potenter defendens, Laudunum civitatem capit; Hugo Carolum in Lauduno obſidet, ſed Carolus obſidionem exturbat; & incenſis caſtris Hugonis, obſidentiumque pluribus interemtis, Hugonem cædendo fugavit, & cum præda multa revertitur: archiepiſcopum etiam Gerbertum quem Hugo Remis præfecerat, & plures alios captos Laudunum miſit. Hugo namque collecto concilio deponi fecerat * Rodulfum Remenſem archiepiſcopum, qui de genere erat Caroli Magni, allegans eum illegitimum, & loco ejus ſubſtituerat hunc Gerbertum, qui magiſter erat Roberti filii ejuſdem Hugonis Capeti. His ſic patratis, videns Hugo ſe Carolum regem bello non poſſe vincere, conſilium habuit cum proditore Auſelino Laudunenſi epiſcopo, Caroli conſiliario, qui nocte dormientibus cunctis Carolum regem dominum ſuum vinctum cum uxore Hugoni Capeto tradidit, qui ductus eſt Aurelianis, ubi
988. in carcere finem vitæ peregit anno CMLXXXVIII. Tunc Hugo regem Remis ſe fecit inungi, & ibidem cum eo inunctus eſt Robertus filius ejus regum piiſſimus. Corona regni Franciæ ſic defecit de progenie Caroli-Magni, ſed poſtmodum reductum eſt ad eam per modum qui ſequitur.

* Arnulfum.

CAROLUS in carcere nunc proximè defunctus, duos habuit filios Ludovicum & Carolum, duaſque filias Ermengardem & Gerbergam, quarum prima nupta fuit comiti Namurcenſi, de qua ſucceſſione proceſſit Balduinus Hannoniæ comes, qui uxorem habuit Margaretam ſororem comitis Flandriæ Philippi, quorum filiam Eliſabeth rex Francorum Philippus ſecundus habuit uxorem de; qua genuit Ludovicum ſuum in regno ſucceſſorem, à quo poſtea omnes Francorum reges prodierunt: ſicque conſtat in perſona hujus Ludovici ex parte matris ejus regnum reductum ad progeniem Caroli-Magni.

Præſedit tunc Eccleſiæ Dei Benedictus papa VII. tempore coronationis Hugonis Capet. Hic legatos miſit in Franciam, qui congregato Remis concilio Gerbertum ab archiepiſcopatu depoſuerunt, & Radulphum jam pridem à Roberto depoſitum, in archiepiſcopatu repoſuerunt. Gerbertus depoſitus ad Otthonem imperatorem, quem in ſcientia erudierat, ſe contulit. Imperator Gerbertum depoſitum, Ravennatem archiepiſcopum ac deinde Romanum pontificem fieri procuravit, de qua Gerberti promotione trina fit verſus.

Scandit ab R. Gerbertus ad R. fit papa vigens R.

Sedit Benedictus annis octo cum dimidio, cui ſucceſſit Johannes XIV. qui ſedit menſibus octo, & in caſtro S. Angeli fame afflictus obiit, poſt quem Johannes XV. ſedit menſibus quatuor. Poſt illum Johannes XVI. vir in armis eruditus, qui plures libros compoſuit, quem Creſcentius præfectus expulit ab urbe, & cùm papa pro imperatore miſiſſet, Creſcentius nuntios ad papam miſit, ut ad urbem reverteretur, & redeunti ad pedes papæ veniam petit; ſicque pace facta Romæ defunctus eſt, poſtquam ſederat annis decem cum dimidio. Succeſſit illi GREGORIUS quintus Theutonicus, cognatus imperatoris, ad ipſius inſtantiam electus, contra quem Creſcentius intruſit in papatu Johannem Placentinum epiſcopum, legatum de Conſtantinopoli cum multa pecunia venientem: unde imperator gravem ſumens ultionem Johannem exæcari fecit, deinde Creſcentium bello aggreditur, fugientem capit, & vili jumento impoſitum circumduci, ac paulatim membris truncatum finaliter ante Urbem ſuſpendi fecit.

Quomodo corpora ſanctorum Wallarici & Richarii ſunt ſuis locis reſtituta: & de morte Arnulfi ſecundi Flandriæ comitis, & ſucceſſione filii ejus Balduini Barbati.

In legenda beati Wallarici legimus, quòd ſanctus Wallaricus cum ſancto Richario apparuerunt in ſomnis Hugoni Capet dicentes: Vade ad Arnulfum Flandriæ comitem, & dicas ei ut corpora noſtra, quæ ſunt apud ſanctum Bertinum, remittat ad eccleſias noſtras. Reſpondit Hugo: Quis es Domine? & quis eſt ſocius tuus? & ſanctus Wallaricus ait Ego ſum Wallaricus, & ſocius meus eſt Pontivenſis Richarius. Age quæ præcepit Deus,

ne diſſimules. Adiit Hugo Arnulſum, & ſancti mandatum indicat. Arnulſus renuit. Cui Hugo: Tali die in monaſteriolo corpora ſanctorum honeſtè mihi deferas: quod ſi ſponte non feceris, poſtea facies invitus. Tunc Arnulſus ſumtis de hoc loco ſanctorum prædictorum corporibus in duabus techis auro & argento præparatis, illa Hugoni reddidit, qui ea ſuis locis reſtituit. Nocte ſequente ſanctus Wallaricus iterum in ſomnis Hugoni apparens dixit: Quia quod tibi præceptum eſt, diligenter corpora noſtra locis noſtris reſtituiſti, tu in regno Francorum & ſucceſſores tui regnabitis uſque in ſempiternam generationem: quod pòſt in brevi accidit, ut jam dictum eſt parte proxima. O verè *judicia Dei abyſſus multa!* qui dixit: Meum eſt regnum hominum, & cui volo do illud. Hic Hugo malam cauſam habuiſſe videtur, qui ſicut prædeceſſores ſui contra dominos ſuos continuò rebellavit, ut patet de Eudone contra Carolum Simplicem. Sic Robertus avus hujus Hugonis in bello Sueſſionico peremtus. Hugo etiam iſte Carolum dominum ſuum incarceravit. Item hæc omnia facta ſunt contra prohibitionem Eccleſiæ, & anathema latum in eos qui genus Pipini in regni poſſeſſione turbarent: quibus non obſtantibus, ſanctus Wallaricus Hugoni pollicitus eſt regnum, quod citò pòſt obtinuit, nec tamen honeſtè ſed proditoriè, [illegible] patet ex dictis. Res miranda tanta mutatio regni, quod bene ſenſit propheta David, qui de ovibus vocatus ad ſolium regni dixit, quòd *Domini eſt terra & plenitudo ejus.* Comes autem Flandriæ ARNULFUS ſecundus molliter & debiliter rexit annis XXIV. ſatiſque citò poſtquam corpora ſanctorum Wallarici & Richarii, ut jam dictum eſt, locis ſuis reſtituit, peracto mortalis vitæ curſu, migravit ad Dominum anno Domini
988. CMLXXXVIII. Cui ſucceſſit BALDUINUS filius ejus, vir inclytus, prudens & ſtrenuus, audax atque pulcherrimus, à proceritate barbæ dictus Barbatus. Eodem anno corpora ſanctorum Landoaldi, Adriani, Amantii & aliorum de Wenteshone Haſbaniæ vico ad Gandavum tranſlata ſunt cum multa miraculorum gloria. Eodem quoque anno Hugo Capet coronatus eſt in regem Francorum, & Robertus filius ejus cum eo.

CAPUT XXX.

De Balduino hujus nominis ſecundo, hujus verò loci abbate trigeſimo.

BALDUINUS hujus loci abbas trigeſimus, de cujus regimine principio ſive fine, de ejus geſtis ſeu notabilibus actibus, ſeu privilegiis ſuo tempore acquiſitis, nihil reliquit antiquitas niſi nomen ejus, & quòd in hoc loco ſtatim poſt Hildebrandum noſter abbas extitit, & inter abbates noſtros intitulatur. Propter guerras enim & temporum, varieta-

A tes monachi noſtri vagi [illegible] inſolentes ſcribere non curaverunt.

CAPUT XXXI.

De Arnulſo hujus nominis ſecundo, hujus verò loci abbate trigeſimo primo.

ARNULFUS hujus loci abbas trigeſimus primus, de cujus principio, ſive actibus geſtis, cartis, privilegiis nihil aliud habemus, quàm ut dictum eſt ſupra proximo, de abbate
B Balduino.

CAPUT XXXII.

De Waltero hujus nominis primo, hujus verò loci abbate trigeſimo ſecundo.

WALTERUS hujus loci abbas trigeſimus ſecundus, ſedit tempore Hugonis regis. Suo tempore quidam monachus noſter, archidiaconus Morinenſis villam noſtram *Haberſiſin* in pago Belvacenſi ſuper fluvium Tera, cujus diſpenſatio ſibi fuerat ab
C abbate commiſſa, ipſo abbate & conventu inconſultis, alienavit, & cuidam militi Rainaldo de Lanlondi ad vitam tradidit pro ducentis ſolidis Belvacenſium, ſingulis annis ſolvendis in depoſitione ſancti Bertini. Rainaldus autem cuidam homini ſuo illos ducentos ſolidos ſolvendos impoſuit, & ſic mutato ſolutore velatus manſit contractus primus: poſt mortem verò Rainaldi heredes ejus villam ſibi uſurpaverunt, [illegible] quaſi ſuam propriam hereditatem tenuerunt. Cenſus etiam ducentorum ſolidorum ſolvi prætermiſſus eſt, & per nos negotium malè proſecutum, tam villa quàm reditus manſerunt alienata, quæ numquam poſtea recuperari potuerunt. De geſtis, fine, ſeu principio hujus abbatis nihil aliud reperimus.

CAPUT XXXIII.

De Trudgrando hujus loci abbate trigeſimo-tertio.

TRUDGRANDUS hujus loci abbas trigeſimus tertius, de quo nihil habemus niſi nomen, & quòd in hoc loco fuit abbas noſter. Anno Domini CMXCVI. defuncto Hugone 996.
Capeti, regnavit ROBERTUS filius ejus regum piiſſimus, prudens & litteratus, competenter philoſophus, & excellenter muſicus. Compoſuit proſam Sancti Spiritus, *Adſit nobis gratia*: Reſponſoria: *Judæa & Hieruſalem*: *Concede nobis quæſumus*: *Cornelius Centurio* quod cum cantu notatum Romæ obtulit ſuper altare ſancti Petri. Item Antiphonam, *Eripe*, & alia multa pulchra. Ipſe habuit uxorem reginam nomine Conſtantiam, quæ ſemel rogavit eum ut aliquid in ejus memoriam faceret. Compoſuit igitur reſponſorium, *O Conſtantia marty-*

martyrum. Quod regina propter vocabulum *Conſtantia* ſuo nomine credidit eſſe factum. Rex ſæpe ad eccleſiam beati Dionyſii venire ſolebat, & regalibus indutus, corona regia coronatus, in matutinis, veſperis, & miſſa chorum regere, cum monachis cantare, & eos ad cantandum provocare. Ipſe ſemel obſederat quoddam caſtrum & in die ſancti Hippolyti cui devotus erat, ab obſidione ad eccleſiam beati Dionyſii more ſolito properavit, & dum in miſſa chorum regens cum monachis devotè cantaret *Agnus Dei dona nobis pacem*, murus obſeſſi caſtri ſubitò cecidit, & regis exercitus caſtrum intrans obtinuit; quod rex B meritis beati Hippolyti ſemper adſcripſit.

Hujus regis anno tertio fuit quidam Recluſus in Sicilia juxta ollam Wulcani, qui ſæpe dæmones audivit conquerentes quod monachi Cluniacenſes ſuis orationibus animas eripiebant de eorum poteſtate. hoc Recluſus ille mandavit Odiloni tunc abbati Cluniacenſi, qui ſtatuit in Cluniaco & ejus appenditiis commemorationem fieri omnium fidelium defunctorum in craſtino Omnium ſanctorum. Unde ritus ad multas alias eccleſias tranſiit, & nunc quaſi ubique celebratur. Hic ſanctus Odilo de cle- C rico Brivatenſi monachus in Cluniaco profeſſus, primus ibi poſt Maïolum abbas efficitur, quam eccleſiam LVI. annis regens, dum aliquando reprehenderetur quòd in peccantes juſto miſericordior eſſet, reſpondit: Si damnandus ſum, inquit, malo damnari de miſericordia, quàm de crudelitate.

Roberti regis anno quarto completus eſt
1000. annus Domini milleſimus, quo anno prodigia viſa ſunt, terræ motus maximi, cometes una diebus IX. ſciſſo cælo quaſi facula ardens inſtar fulguris ſic terris illabitur, ut ne dum in agris, ſed etiam qui in tectis erant, erupto fulgure ſternerentur, qua ſciſſura evaneſcente, viſa D eſt figura quaſi ſerpentis cæruleis pedibus. Eodemque anno imperator Creſcentium urbis præfectum truncatum ſuſpendit.

CAPUT XXXIV.

De Odberto hujus loci abbate trigeſimo-quarto.

ODBERTUS hujus loci abbas trigeſimus-
1000. (a) quartus, incepit anno Domini milleſimo. Tempore hujus abbatis acciderunt mi- E racula duo, quæ in (a) legenda beati patris noſtri Bertini recitantur. Primum, quomodo locus iſte liberatus ab incendio per ſanctos Vincentium, Audomarum atque Bertinum in ſpecie trium columbarum candidarum hunc locum circumvolantium, & ſe contra flammas objicientium, quæ ab omni populo viſæ ſunt, ſed poſtea cuidam hujus loci monacho apparentes & ſe nominantes, teſtati ſunt hunc locum protexiſſe, & ſub ſpecie

A illarum trium columbarum albarum ſe populo demonſtraſſe. Secundum miraculum fuit de duello in villa noſtra *Calmont*, quomodo pugil noſter abbatem noſtrum aut ejus nuntium præſtolans, horâ duelli vidit duas niveas columbas directo volatu à partibus Sythienſis climatis advenire, circulumque duelli circumvolare; pugil noſter hac viſione lætificatus, in Deo ſanctoque Bertino ſpem ſuam ponens, ſurrexit de lapide ſuper quem ſedebat, magnanimiter ſcutum vibrans & fulminans, terram pedibus & lapidem baculo feriens, de lapide ſanguis emanavit, poſt iterum ſigno confortatus duellum intrat, hoſtem potenter aggreditur, & ſtatim ſuperat, & ſic victor eccleſiæ cauſam ſalvat.

Sedit Silveſter papa annis quatuor & menſe uno; cui ſucceſſit Johannes XVIII. qui ſedit menſibus ſex, poſt eum Johannes XIX. ſedit annis ſex. Poſt illum SERGIUS quartus, homo ſanctus ſedit annis duobus, menſibus ſeptem, & ſucceſſit illi BENEDICTUS octavus.

De ſancto Henrico imperatore: & de electoribus, & modo eligendi imperatorem Romanum.

C Defuncto imperatore Otthone tertio, filio Otthonis ſecundi, qui etiam patri ſuo Otthoni primo ſucceſſerat in imperio, videbantur imperatores quaſi ex genere ſucceſſiſſe, & exinde conſtitutum eſt imperatores eligi per officiales imperii. Sunt verò electores VII. ſcilicet tres archiepiſcopi, id eſt, Maguntinenſis cancellarius imperii per Germaniam, Colonienſis per Italiam, & Trevirenſis per Galliam; tres quoque principes ſæculares, id eſt, marchio Brandeburgenſis camerarius imperii, dux Saxoniæ coram imperatore portat enſem, comes Palatinus de Rheno dapifer imperii. Hi ſex eligunt imperatorem; & ſi diſcordent, D cum eis accedit rex Boemiæ, qui eſt pincerna imperii, unde ſunt facti verſus infra ſcripti.

Maguntinenſis, Trevirenſis, Colonienſis.
Quilibet imperii ſit Cancellarius horum
Et Palatinus dapifer, dux portitor enſis,
Marchio præpoſitus, tamen pincerna Boëmus,
Hi ſtatuunt dominum cunctis per ſæcula ſummum.

Convenientes igitur electores elegerunt HENRICUM Boëmiæ in imperatorem anno Domini milleſimo primo. Hic dictus eſt Hen- 1001.
ricus primus. Nam licet ante iſtum fuerit alter E Henricus, tamen imperator non fuit nominatus, quia benedictione caruit imperiali, ut ſupradictum. Anno quarto Henrici imperatoris comes Flandriæ BALDUINUS BARBATUS caſtrum imperatoris Valenthines (b) invaſit, (b)
Imperator cum rege Francorum illud obſedit, ſed inefficax rediens Gandavum invaſit, & plures de majoribus Flandriæ cepit: tandem in palatio Aquiſgrani Balduinus reddens imperatori Valenthinas, cum eo pacificatur. Poſt hoc imperator ſeditione ſuorum coactus,

(a) Utrumque hoc miraculum fusè deſcriptum habes in libro 2. miraculorum S. Bertini cap. 14. & 15. Sæculo III. Benedictino part. 1.
(b) al. Valencenas.

Balduinum ad ſe vocavit, cujus auxilio ſibi rebelles omnino ſubegit. Tunc imperator ei Valenthinas beneficiavit, & terram de Valkara ſuperaddidit. De fine hujus domni abbatis, & aliis factis ejus nihil habemus.

CAPUT XXXV.

De Hemfrido hujus loci abbate trigeſimo-quinto.

HEMFRIDUS hujus loci abbas trigeſimus quintus incepit ſedere temporibus regis Roberti Francorum, ac imperatoris Henrici
1012. primi anno Domini millesimo duodecimo. In Atrebatenſi civitate inventæ ſunt multæ ſanctorum reliquiæ, ibique multa miracula provenerunt, anno ſequenti HENRICUS imperator in imperatorem coronatur à papa Benedicto octavo. Sedit Benedictus annis undecim. Poſt quem Johannes XX. ſedit annis novem. Poſt illum BENEDICTUS papa nonus. Iſte imperator HENRICUS vir chriſtianiſſimus, juſtus & ſanctus dedit ſororem ſuam STEPHANO regi Hungariæ, & eum cum toto regno ſuo ad fidem vocavit catholicam. Multa bella proſperè geſſit in Boëmia, Germania, & aliis locis multis. Uxorem habuit ſanctam Cunegundem, & ambo virgines obierunt, & in eccleſia cathedrali Bambergenſi, quam
(a) tempore (a) fundaverat, ſimul ſunt ſepulti miraculis coruſcantes. Ab hoc imperatore Henrico, interveniente Heriberto Colonienſi archiepiſcopo, Hemfridus abbas noſter privilegium impetravit confirmationis bonorum quæ nos & eccleſia ſancti Audomari habemus in Alemannia, ſcilicet in Dalandra, *Helſanhem*,
(b) Freſquera, *Godelſothem*, *Harthat* (b), Caſtello, *Goſſoldeſdorp*, & in Prodata; atque ut de iis bonis quieti ſimus à theloneo per terram ejus. Datum anno Domini MXV. regni ſui Romanorum XIV. & à coronatione ſua ſecundo. O-
1021. biit Hemfridus anno Domini MXXI. nec plus de eo aut factis ejus reperimus.

CAPUT XXXVI.

PARS I. *De Roderico hujus loci abbate trigeſimo-ſexto.*

RODERICUS hujus loci abbas trigeſimus-ſextus, monachus ſancti Vedaſti Atrebatenſis, quoniam à tempore Hildebrandi religionis hic ordo tepuerat, eſt à Balduino Flandriæ comite hùc adductus ordinem reformare, & à Balduino Morinorum epiſcopo hic abbas conſecratus anno Domini MXXI. licèt monachis contradicentibus, quibuſdam etiam recedentibus de monaſterio. Suſceptâ curâ, id pro quo venerat exequi parat, ſed litus arat; nam à longa conſuetudine ſua monachi non facilè poterant avelli: unde fit ut qui pii patris monita contemnebant, ſunt ad viam veritatis Deo vindice redire coacti. Ignis namque de quadam domuncula ſurgens, & pluſquam duo millia domatum tranſgreſſus, ventorum, immò peccatorum flabro in hoc monaſterium impulſus, primo ad clauſtrum, inde ad dormitorium, totum denique monaſterium unica die vorax flamma conſumſit, nihil omnino reliquens inuſtum. Et hæc eſt quarta hujus loci deſtructio, quæ accidit anno X. hujus domni Roderici abbatis. Sequenti nocte in viſione apparuit uni de ſenioribus in certo loco clauſtri vir celebris, amictu niveus, vultu fulmineus, qui circumſpiciens & dexteram levans locum benedixit. Hac viſione Deum pacatum præſumentes abbas & conventus, in opus reparationis materialis fabricæ unanimiter accinguntur; ſed de ſpirituali fabrica, piique patris juſſibus non curavit conventus, propter quod Deus huic flagello ſecundum addidit ſubitæ mortalitatis, in tantum ut dum unius ſepulturæ inſervitur, alterius exitus nuntietur. Multis monachorum ſic mortuis, alios timor ſubitæ mortis invaſit, unde ad pœnitentiam & pii patris monita redierunt, quibus RODERICUS vitæ puritatem ſancti Benedicti regulam obſervare docuit, cujus & ipſe firmus amator extitit, & in finem permanſit.

Hujus abbatis anno primo Fiſcannenſe monaſterium dudum inceptum per Anſeghiſum, ac deinde per Waningum, nunc eſt emelioratum, & poſſeſſionibus valde adauctum per Richardum ſecundum Normanniæ ducem, patrem Richardi tertii, filiumque Richardi primi filii Willelmi in inſula Pikiniaco occiſi, filii Rollonis primi ducis Normannorum, & Argenteatum villa eidem monaſterio collata.

PARS II. *De fundatione monaſterii S. Winoci in Bergis.*

SAnctorum corpora Bertini, Audomari atque Winoci à beato Folquino ſub terra recondita fuerunt propter metum Danorum. Poſt hoc comes Flandriæ BALDUINUS-CALVUS à nobis corpus beati Winoci vi ablatum, Bergis in eccleſia canonicorum quam ipſe in honore ſanctorum Martini & Winoci fundaverat, collocavit. Nunc verò hujus Roderici abbatis anno ſecundo, Flandriæ comes BALDUINUS-BARBATUS apud Bergas in arce caſtellum ædificare inceperat, ſed mutato conſilio, monaſterium ibi prope ædificavit in honore S. Winoci; cujus cauſa fuit hæc. Canonici S. Martini Bergenſis jam dicti de ſua religione minus ſolliciti, divina officia parvipendebant; quod comes experiri volens, quadam nocte cùm cuſtos ad pulſandum matutinas eccleſiam aperiret, habitu mutato, quaſi oraturus intravit. Cuſtos pulſatis matutinis, nulloque veniente, claudere voluit eccleſiam, & comitem quem plebeium æſtimavit, compulit

(a) *F.* hoc tempore. (b) *al.* Hertſlat.

exire

exire, quo dicente ſe velle audire matutinos, reſpondit totum eſſe completum, nec canonicos ad matutinos ſurgere ſolitos: ſicque comes certificatus de illorum irreligioſitate, monaſterium ſancto Winoco ædificavit, corpus S. Winoci ab inferiori eccleſia, id eſt, canonicorum, ad ſuum novum monaſterium tranſtulit, & monachos ſumens de monaſterio S. Bertini in illo collocavit, dans eis bona canonicorum prædictorum cum bonis de *Wormolt*, addens etiam eis de ſuo; & iſtud monaſterium novum domno Roderico & eccleſiæ S. Bertini dedit perpetuò poſſidendum; hoc eſt quod nunc dicitur monaſterium ſancti Winoci Bergenſis, quod ipſe Rodericus ſeptem annis per ſe rexit, & tandem eis abbatem præfecit Germanum, noſtrum Sythienſem monachum, qui vix quadriennio rexit: poſtquem, abbatem ibidem ordinavit RUMOLDUM ſuum Bertinenſem monachum.

De expulſione monialium, & inſtitutione monachorum in monaſterio Marchianenſi.

Idem comes BALDUINUS-BARBATUS cum abbate S. Vedaſti Atrebatenſis, in monaſterio ſanctæ Riſtrudis Marchianenſis, quod per trecentos & triginta annos fuerat abbatia monialium, expulſis inde monialibus, monachos inſtituit, & adhuc hodie durat eccleſia monachorum. Abbas RODERICUS cum Balduino Morinorum epiſcopo commutationem fecit quarumdam terrarum pro altaribus *Herbelle*, *Turbeſſent* & *Petreſſe*, unde carta ſic incipit: Ego BALDUINUS Chriſti favente gratiâ, &c. Actum Teruannæ in baſilica ſanctæ Dei Genitricis MARIÆ, anno Verbi incarnati MXXVI. regnante rege Francorum Roberto. 1026.
Item, idem abbas RODERICUS impetravit ab Harduino epiſcopo Tornacenſi huic eccleſiæ dari altaria de *Hettinghem*, *Allinghem*, *Weſtkerka*, *Rokaſhem*, unde carta ſic incipit: In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, HARDUINUS divina, &c. regnante rege Roberto.

PARS III. *De quibuſdam eventibus illius temporis.*

SANCTO HENRICO imperatore, hujus nominis primo ad patres appoſito, ſucceſſit ei CONRADUS primus, qui multas leges condidit, & maximè ut quicumque principum pacem infringeret, capite plecteretur: quam legem ſic potenter tenuit, ut ejus tranſgreſſor comes LUPOLDUS, pater imperatoris Henrici ſecundi, pro vita ſua ſervanda in eremum fugeret, & quaſi eremita finetenus permaneret. Hujus Conradi tempore rex Burgundiæ RODULFUS videns ſuos Burgundiones à ſolitis contra dominos ſuos inſolentiis non deſiſtere, regnum Burgundiæ, quod ſui generis reges tenuerant pluſquam CXXX. annis, nunc imperatori tradidit; ſicque Burgundia iterùm redacta eſt in provinciam. Et hinc nota, quòd circa Burgundiam principes ſunt qui Dalphini vocantur, ut Dalphinus Viennæ, comes Dalphinus Alverniæ: ſic dicti, quia eorum prædeceſſores fuerunt reges: Dalphinus enim eſt rex depoſitus, & Dalphini ſunt reges depoſiti.

Ejuſdem Conradi imperatoris tempore ſchiſma magnum exoritur: Benedictus enim hujus nominis nonus, ſimoniacè papatum invaſit, & cùm eſſet rudis litterarum, alterum ſecum, id eſt Alexandrum, conſecrari fecit ad eccleſiaſticum officium exercendum; quod cùm multis diſpliceret, tertius ſuperinducitur, & vocatus eſt GREGORIUS ſextus, qui ſolùm vicem duorum impleret. Sic duobus contra unum de papatu diſceptantibus, duravit ſchiſma ferè quatuordecim annis, donec imperator Henricus ſecundus, gener & ſucceſſor Conradi, contra eos Romam venit, & eis tam canonica quàm imperiali auctoritate depoſitis, domnus SINGERUS Barbagenſis epiſcopus fit papa, & CLEMENS ſecundus appellatus eſt. Hic ſedit menſibus XIX. Poſt quem DAMASUS ſecundus papatum invaſit, qui ſolis XXIV. diebus ſedens, ſubitò defunctus eſt. Poſt ipſum ſedit LEO nonus, de quo infrà.

De morte Francorum Regis Roberti, & ſucceſſione filii ejus Henrici pueri.

Anno Domini MXXXI. ROBERTUS glorio- 1031.
ſus Francorum rex diem clauſit extremum, & ſepultus eſt in eccleſia beati Dionyſii Areopagitæ; poſtquam regnaverat annis XXXIV. & ſucceſſit ei filius ejus HENRICUS puer parvulus. Regina verò CONSTANTIA poſt funus mariti magnam regni portionem quaſi donationem (a) ſuam, & plures barones regni ad ſe traxit; quæ poſtmodum omnia filius ætate provectior effectus recuperavit, & ſuæ dominationi applicavit.

De morte Flandriæ comitis Balduini Barbati, & ſucceſſione filii ejus, & morte Roderici abbatis noſtri.

Brevi poſt hoc tempore nobilis ille marchiſus ac comes Flandriæ BALDUINUS Barbatus, poſtquam Flandriæ monarchiam potenter rexerat annis XLVII. viam ingreſſus eſt univerſæ carnis, & ſepultus eſt in Blandinio (b) MXXXII. & ſucceſſit ei filius ſuus Balduinus, (b) 1034.
vir magnificus atque probus; qui habuit uxorem ATHELAM filiam Francorum regis Roberti nuper defuncti, ſororem Henrici pueri heredis regni, de qua genuit filios duos, Balduinum Pium & Robertum Friſonem primum; filiam quoque Mathildem poſtea uxorem Willelmi Nothi Conquiſitoris Anglorum. Iſte BALDUINUS ratione uxoris ſuæ jamdictæ, conſenſu & electione omnium baronum Franciæ, tutor juvenis regis Henrici & totius regni baiulus eſt effectus: qui ſibi omnes homagium fecerunt, ſpondentes quòd ſi juvenem regem mori contingeret infra tutelæ tempora, ipſum

(a) ſ. dominationem.

(b) Al. MXXXIV.

Balduinum in regem Franciæ ſublimarent. Iſte comes BALDUINUS dictus eſt Inſulanus, quia villam Inſulam condidit, & eccleſiam canonicorum ædificavit in ea beato Petro, magnificèque dotavit, in cujus eccleſiæ dedicatione comes hoc notabile fecit: Prælatos patriæ ſuæ cum ſanctorum reliquiis advocavit huic dedicationis intereſſe ſolemnitati; qua per acta, vice gratiarum actionis, loca in quibus ſinguli prælati fuerant hoſpitati, eorum eccleſiis contulit, ſicut ipſe tenuerat liberè perpetuò poſſidenda; per hanc viam donationis hujus, nobis provenit ea terra quam in illius villæ ſuburbiis habemus, quia ibidem locatus ſeu
* lege Heribertus. hoſpicatus fuerat dominus * RODERICUS abbas noſter cum corpore beati Bertini & aliis ſanctorum noſtrorum reliquiis. Domnus abbas noſter RODERICUS, poſtquam excellenter rexerat annis XXII. obiit & ſepultus eſt in clauſtro ad oſtium templi ſiniſtrum intrantium à
1043. meridie, anno Domini MXLIII. cujus epitaphium fuit iſtud.

Ut virgo plange Sythienſis grex miſerande,
Plangens dic heu me heu Pater & Domine
Heu Paſtor celebris, heu conſilium probitatis.
Ut pater aite jacens ſumma Sophia iates.
Curtus & auriga gregis hujus & Iſraelita:
Verus & abſque dolo heu RODERICE pater.
Qui medicus mundi medico nos nobilitaſti:
Ecce redimus ad te quia terra tegit.
O te plorandum magis ac nos funera tantum
His tua ploremus, det tibi læta Deus.

Chartæ ſeu privilegia hujus domni abbatis ſunt duo.

CAPUT XXXVII.

PARS I. *De domno Bovone hujus loci abbate trigeſimo-ſeptimo.*

BOvo hujus loci abbas trigeſimus-ſeptimus, à juventute hic regulariter educatus, vir bene litteratus, abbas effectus eſt anno Do-
1043. mini MXLIII. qui ſicut loco prælaturæ ſic actibus almis Roderici ſucceſſor [illegible] imitator extitit. Baſilicam tempore Roderici combuſtam à fundamentis reædificavit, ſed morte præventus non totam complevit.

De elevatione corporis beati Bertini.

In hujus eccleſiæ reparatione corpus beati Bertini abbatis dudum à beato Folquino terra reconditum, nunc ſubaltari capitaneo ſancti Martini, ubi pluſquam ducentis latuerat annis, domnus Bovo abbas noſter invenit multis miraculis atteſtantibus, ſolemniter elevavit, & diem elevationis ejus ſolemniter celebrandum inſtituit annis ſingulis ſexto nonas Maii, quo ſcilicet tempore nundinæ tunc in hac villâ tenebantur ex more. Facta fuit hæc ele-
1052. vatio anno Domini MLII. domni Bovonis abbatis IX. regnantibus Leone papa IX. imperatore Henrico ſecundo, rege Francorum Henrico primo, comite Flandriæ Balduino Inſulano, Ghiſnarum verò Euſtachio.

LEO papa IX. vir ſanctus, pius & ſimplex, natione Teutonicus de regno Lotharii, ex epiſcopo Tulleuſi aſſumtus in papam, dum ad capeſcendum papatum Romam pergeret, audivit vocem angelorum canentium: *Dicit Dominus ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis:* quaſi pacem Eccleſiæ redditam nuntiaret. Ipſe etiam [illegible] papatu dum pauperem leproſum offendiſſet, cum ſotum in lecto ſuo collocavit, quem cùm reſerato oſtio non reperiſſet, Chriſtum obſtupuit in paupere ſe recepiſſe. Sedit annis quinque, menſibus ſex, & poſt laudabilem vitæ curſum ſepultus eſt in eccleſia ſancti Petri, manifeſtis coruſcans miraculis, Cui ſucceſſit VICTOR ſecundus, genere Theutonicus.

Tempore iſto imperante Henrico ſecundo, Normanni Italiam intraverunt, cum Roberto plura bella geſſerunt. Romæ tunc inventum eſt corpus gigantis incorruptum, cujus proceritas altitudinem muri vincebat, habens vulnus maximum cujus hiatus quatuor pedes & ſemis habebat, & lucerna ardens ad caput ejus, quæ nec flatu nec liquore poterat extingui, ſed ſolùm cum ſtilo per foramen factum ſub flamma, & ſic aëre introducto extincta eſt. Epitaphium autem ejus erat ſic

Filius Evandri Pallas, quem lancea Turni
Militis occidit, more ſuo jacet hic.

Eodem etiam tempore erat in Apulia ſtatua marmorea habens in capite coronam ſive ſertum æreum, & in eo ſculptum ſic: *Kalendis Maii oriente ſole habeo caput aureum:* quod quidam Saracenus à Roberto Guicardi captus perpendens [illegible] intelligens, in Kalendis Maii oriente ſole, nacto termino umbræ capitis illius imaginis, ſub eo loco fodiens invenit infinitum theſaurum, quem Roberto dedit pro redemtione ſua.

PARS II. *De bello comitis Flandriæ Balduini Inſulani contra imperatorem; & de novo foſſato, quo ipſe ab occidente clauſit Flandriam.*

ANno poſt elevationem corporis beati Bertini imperator HENRICUS ſecundus contra Balduinum Inſulanum Flandriæ comitem bellum movit: HERMANNO Montenſi comite defuncto, viduam ejus Balduinus Pius filius Balduini inſulani jamdicti duxit uxorem, imperatore non conſulto & Hannoniæ comitatum invaſit. Balduinus Inſulanus Tulinium, Balduinus filius ejus Hoïum vaſtarunt & incenderunt. Imperator indignans contra Balduinum venit uſque ad fluvium Scaldim, & Balduinus ex altera fluvii parte conſedit. Imperator tranſire non valens, partem exercitus ſui per Cameracum & Scluſam mittit, ut Balduinum à tergo comprehendat. Sed Balduinus

ſibi præcavens, Liſam fluvium tranſiens ſe A tutavit, ſicque imperator terræ partem vaſtans per Tornacum rediit anno Domini
1054. MLIV.

1055. Anno poſt hoc tertio defuncto imperatore Henrico ſecundo, ſucceſſit filius ejus Henricus tertius, qui jam cum patre expertus orientalem partem Flandriæ fortalitiis, gentibus & fluviis ſic munitam, & partes orientales invalidas, exercitum per Tornacum ducens, huc acceſſit, ut per has partes Flandriam intraret. Balduinus comes hos præſentiens, populum ſuum undique collegit, & foſſato Flan- B driam claudi fecit ab illa parte; quod foſſatum per novem leucas in longum ducens, id eſt à caſtro de *Urhoult* uſque ad Baſſeiam in ſolis tribus diebus & noctibus conſummavit, & ibidem imperatori reſtitit, admirans imperator fortalitium & multitudinem armatorum, viâ quâ venerat receſſit. Comes verò cum ſuis ipſum per Flandriam inſequens uſque Neomagum, palatium imperatoris combuſſit, & ſic in Flandriam rediit. Poſtmodum in Tornaco per Henricum Francorum regem pax facta eſt inter eos, ſicque comiti Flandriæ remanerent perpetuò & hereditariè pars illa C Brabantiæ, quam ipſe Balduinus comes conquiſierat ultra Teneram fluvium, & comitatus Aloſtenſis cum terra Quatuor officiorum; inſuper in Zelandia quinque inſulas imperator ei ſuperaddidit, cum conditione quòd eas ab imperatore teneret.

Ab hoc Balduino Flandriæ comite domnus Bovo noſter abbas terminari fecit gravem diſſentionem inter nos ex una parte, & Gerbodonem advocatum noſtrum populumque de Arkas ex altera parte, obtinuitque confirmationem de libertate noſtra in Arkas de diviſione atrii [redacted] curtis de terra paluſtri & piſtariis: unde privilegium ſic incipit: In nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti Amen. Ego Balduinus Dei gratia Flandrenſium D
1056. comes, &c. Datum anno Domini MLVI. Et hoc eſt primum omnium privilegiorum noſtrorum nobis datorum à Flandriæ comitibus, quod hic conceſſit comes Balduinus Inſulanus. Itemque privilegium impetravit à papa Victore ſecundo, ut de ſubſtituendo hic abbate epiſcopus Morinorum ſe non intromittat, ſub anathemate confirmari fecit, & hoc eſt primum noſtrum papale privilegium, non ſolùm dignitate quæ tamen magna eſt, ſed etiam tempore, quod, ſic incipit: Victor epiſcopus ſervus, &c. Convenit apoſtolico E moderamini, &c. Datum anno Domini
1057. MLVII. Hic eſt Victor papa, qui ſedit annis duobus, menſibus tribus. Poſt quem Stephanus IX. natione Lotharingus; ſedit menſibus novem, diebus XXVIII. Poſt eum Benedictus decimus, ſedit menſibus novem. Deinde Nicolaus ſecundus natione Burgundus, cujus tempore eccleſia Gallicana conturbatur per quemdam Berengarium Turonenſem, qui aſſerebat Euchariſtiam non eſſe verum corpus Chriſti, ſed figura corporis A & ſanguinis Chriſti. Contra quem Nicolaus papa cum centum [redacted] tredecim epiſcopis concilium celebravit, & Berengarium fecit errorem revocare; quæ revocatio, ſeu retractatio ponitur de Conſecratione diſt. 5. *Ego Berengarius.* Ipſe tamen Berengarius homo ſanctus dicitur aliàs extitiſſe, & finem ſuum prædicendo feliciter migraſſe. Nicolao papæ ſucceſſit Alexander ſecundus.

Henricus rex Francorum, poſtquam regnaverat tam per ſe quàm per tutorem circiter annis XXXI. obiit, & ſepultus eſt in ſancto Dionyſio anno Domini MLXII. tandem 1062.
Bovo noſter abbas à Roma rediens cum privilegio Victoris papæ prædicti, tranſitum fecit per illud Regaliſſimum monaſterium beati Dionyſii Areopagitæ, ubi pro benedictionis munere recepit pretioſas reliquias beati Dionyſii Areopagitæ, quas ſecum huc attulit, & in feretro cum corpore beati Bertini decenter recondidit anno Domini MLXIII. Hu- 1063.
jus domni Bovonis tempore miraculum accidit in villa noſtra *Caumont* de quodam viro nomine Bodera, qui nos ibidem opprimens, & in beatum Bertinum blaſphemias proferens à Deo percuſſus eſt; quodque præſente & quaſi cooperante domno Heriberto hujus domni Bovonis abbatis noſtri ſucceſſore contingit, non hic, ſed in capitulo Heriberti inferius deſcribemus.

De fine domni Bovonis abbatis noſtri.

Domnus itaque abbas noſter Bovo; peracto fidelis adminiſtrationis ſuæ anno XXIV. appoſitus eſt ad patres, & ſepultus è regione ſepulcri domni Roderici prædeceſſoris ſui anno Domini MLXV. Cartæ ſeu privilegia 1065.
per eum acquiſita ſunt duo. Epigramma verò ejus ſepulturæ fuit hoc.

Bos domini Bovo Domino donatus ab ævo,
Fructu non parvo Domini profecit in arvo.
Cujus tollendo juga, quadrigamque trahendo,
Hanc fabricam primò templi locavit ab imo:
Quam divinarum portans virtute rotarum
Rexit & erexit, contraque pericula traxit.
Hinc ejus membris decima ſub luce Decembris
Terra mandatis, ſocietur in æthere datis.

CAPUT XXXVIII.

PARS I. *De Heriberto hujus loci abbate trigeſimo-octavo.*

Heribertus hujus loci abbas trigeſimus-octavus, vir genere & morum nobilitate clarus, in ſæculari habitu negotiorum hujus eccleſiæ geſtor, ſuis devotis precibus à domno Bovone abbate monachus hic effectus, rerum publicarum hujus eccleſiæ generalis cura ei committitur, ſpecialiter autem in Calomonte villa noſtra, ubi eo præſente & dictæ villæ procurationem habente, miraculum

(a) accidit, quod in beati Bertini (a) legenda legitur, de quodam homine nomine Bodera, qui ſubditos noſtros & animalia ſervitutibus opprimebat, quem Heribertus ut deſiſteret admonuit; illo non parente, ſed ipſum Heribertum conviciis agente, & in ſanctum Dei Bertinum blaſphemias proferens, ait: Si tuus, inquit, Bertinus bos eſſet, jugo meo jungeretur, ſubque meo labore gemeret. Tunc Heribertus injuriam ſancti non ferens, Bodaræ maledictionem inclamat: tunc ſubitò Bodara ad terram corruit, collum ejus diſtortum, facies ad poſteriora retorſa, labia tumentia, oculi inverſi, taurini mugitus, ſuique pœnæ cruciatus Dei vindicis iram atteſtantes, totam viciniam conturbabant; quo domum delato, Heribertus rogatus advenit, Bodara precatur ut pro ſe oraret, & emendationem ſpondens, oravit Heribertus, & Bodara ſanus ſurrexit. Ingratus Bodara infra triduum boves iterùm ſubegit, & confeſtim ad terram corruens, miſera morte, quam ipſe ſibi ſpoponderat, vitam finivit. Unde videtur Heribertus miraculorum beati Bertini in hac parte cooperator extitiſſe. Ipſe nihilominus caſtitatis amator, ſemel carnis ſtimulo moleſtatus, ſe veſtibus exuens, & ſolo ſtramineo tectus exiliens, ſub dio ſe nocturnis frigoribus caſtigavit, donec impetus ignis iterum extingueretur. Itemque alia vice puellam de familiaribus eccleſiæ ope ſua de raptoribus ereptam, nocte ſequente ad lectum ſuum invenit; ſtupens quærit quid ſibi illa velit, & illa, credebam, inquit, cauſa ereptionis meæ, quòd carnale commercium affectares in me. Ipſe verò increpans ejecit eam. His & aliarum virtutum teſtimoniis approbatus abbas hìc efficitur anno Domini MLXV. gradum ſuſceptum morum honeſtate, negotiorum promotione, & ædificiorum reparatione decoravit. Nam baſilicam à Bovone inceptam honorificè conſummavit, in cujus medio coronam ex auro & argento miræ æſtimationis appendi fecit: dumque ſic celebris omnibus haberetur, à rege (b) Francorum Philippo ſibi cœnobium (b) ſancti Germani Autiſſiodorenſis eſt collatum, unà cum iſto regendum.

De Willelmo Conquiſitore Angliæ.

Hujus abbatis anno ſecundo cometes clariſſima viſa eſt, & WILLELMUS Normannus cum Francis Angliam ingreditur, & Araldo rege perempto cum multis, pro eo regnat in Anglia & heredes ejus poſt eum. Iſte WILLELMUS filius fuit Roberti filii Richardi ſecundi, & filii Richardi tertii Normanniæ comitum, ex quadam muliere cujus ſpeciem in chorea ſaltantis concupiſcens, eam non conjugem ſed loco conjugis aliquamdiu tenuit; unde Willelmus Nothus vel Baſtardus dictus eſt. Hic Willelmus Nothus uxorem duxit Mathildem, filiam Balduini Inſulani Flandriæ comitis, conſanguineam ſuam; propter quod eos MALGERUS Rotomagenſis archiepiſcopus ejuſdē Willermi patruus publicè excommunicavit: unde fortiter indignans, ipſum archiepiſcopum deponi procuravit, alio tamen colore quæſito; nam archiepiſcopus generis ſui gratiâ venationibus & ſæcularibus actibus plus juſto vacans, eccleſiæ ſuæ minùs intendebat. Hunc titulum ſibi Willermus oppoſuit, & quòd ſuæ juventutis gaudia nimis inſequebatur, eumque deponi fecit: ſed poſtea pœnitens, pro ſceleris ſui expiatione fundavit monaſterium ſancti Stephani in Cadomo, magnificèque dotavit, abbatem ibi inſtituens Lanfrancum, qui poſtea fuit archiepiſcopus Cantuarienſis.

PARS II. *De morte Balduini Inſulani, & fundatione monaſterii Meſſinenſis.*

FLandriæ comes Inſulenſis BALDUINUS illuſtris duos habuit filios, ſcilicet Balduinum, qui vir mitis & lenis erat, atque Robertum, qui fortis erat & rigidus. Pater ergo timens ne junior, ſcilicet Robertus, ſeniori vel heredibus ejus aliquam moleſtiam inferret, ipſum Robertum in Aldenarda coram cunctis ſuæ terræ proceribus ſolemniter abjurare fecit, quòd fratri Balduino nec ejus heredibus ullam umquam moleſtiam inferret de Flandriæ comitatu, data propter hoc eidem Roberto magna pecuniæ ſumma, & nobiliſſimam ſibi conjugem matrimonio copulavit Gertrudem, ſed viduam Florentii Friſiæ & Holandiæ comitis, filiam Saxoniæ ducis, cum qua aliquanto tempore in Friſia in dote ſua manſit, unde poſtea Robertus Friſo dictus eſt. Hæc domina de primo marito ſuo prædicto filiam habuit nomine Bertam reginam Franciæ, uxorem Francorum regis Philippi primi, de qua rex genuit Ludovicum Groſſum, qui ſibi ſucceſſit in regno, & filiam Conſtantiam uxorem Boiamundi ducis Apuliæ, qui cum Godefrido conquiſivit Antiochiam & obtinuit. Hoc juramento firmato ob pacis ſecuritatem, matrimonioque Roberti, ut dictum eſt, ſolemnizato, Balduinus Inſulanus inclytus Flandriæ marchiſus & comes, poſtquam XXXII. annis potenter in Flandria regnaverat, plenus honore & gloria obiit, & ſepultus eſt in eccleſia S. Petri Inſulenſis anno Domini MLXVII. Poſt cujus obitum regalis illa vidua ejus ATHELA moto viro, ſed non divitiis orbata, in Meſſinis ſanctimonialium conſtruxit cœnobium, & devotè limina Apoſtolorum viſitans, à papa Alexandro ſecundo vidualem ſuſcepit habitum: ſicque reverſa, in monaſterio ſuo Meſſinenſi humillimè vixit, & plena pietatis operibus obiit, ibique ſepulta eſt.

Hic ALEXANDER papa ſecundus, concorditer à cardinalibus electus eſt, ſed contra 1061. eum ab epiſcopis Italiæ eligitur alter nomine

(a) Extat in lib. 1. Miraculorum S. Bertini cap. 17.

(b) Nulla tamen hujus abbatis fit mentio in libro de geſtis abbatum S. Germani Autiſſiodorenſis apud Labbeum Bibliotheca nova tom. 1.

Cadulus, ipſis Lombardis dicentibus papam eligi non debere niſi de paradiſo Italiæ. Hoc ſchiſma parum duravit, quia Henricus imperator Alexandrum in papatum reſtituit, Cadulo depulſo. Hoc tempore Normanni qui Apuliam recuperaverant, nunc fines Campaniæ in papæ præjudicium devaſtabant, quos dux Spoletanus cum comitiſſa Mathilde expulerunt. Hæc comitiſſa Mathildis tam potens erat, quòd contra imperatorem duriſſimo bello congreſſum habuit. Ipſa totum ſuum patrimonium ſuper altare beati Petri obtulit, quod papa recepit, & adhuc uſque hodie nominatur patrimonium eccleſiæ & S. Petri. Sedit Alexander annis duodecim, menſibus ſeptem: quo defuncto, Gregorius ſeptimus à cardinalibus electus, propter laudabilem vitam ſuam electus eſt. Hunc miſſam in Natali Domini celebrantem Conſius urbis præfectus cepit & incarceravit, quem populus Romanus fugato Conſio liberavit. Ipſe congregato concilio centum & decem epiſcoporum excommunicavit Henricum imperatorem tertium, quia unitatem Eccleſiæ ſcindere volebat; contra quem imperator, ſeditioſis ſibi junctis epiſcopis, conſtituit antipapam quemdam Gipcum Ravennatem epiſcopum, & Clementem nominavit, à quo coronam imperii ſuſcepit, & Gregorium papam in caſtro ſancti Angeli cum cardinalibus obſedit; ſed audito quòd Robertus Guicardi in adjutorium papæ veniebat, cum antipapa ſuo fugit, & Robertus Guicardi papam in palatio Lateranenſi reſtituit. Sedit Gregorius annis duodecim, menſe uno, qui Salerni obiit & ſepultus eſt miraculis coruſcans: cui ſucceſſit Victor tertius, qui fuerat abbas de monte Caſſino. Hujus tempore incepit Ordo Cartuſiæ ſic.

De fundatione Ordinis & domus Cartuſiæ.

In ſtudio Pariſienſi quidam doctor in Theologia valde ſolemnis obiit, ad cujus exequias multitudo magiſtrorum & ſcholarium convenit & dum corpus defuncti in ſepulcro poni deberet, clamavit dicens: *Juſto Dei judicio accuſatus ſum.* Stupentes magiſtri, illud ad eccleſiam retulerunt. In craſtino miſſa cum exequiis iterum celebratis, dum tumulari deberet, iterum clamavit: *Juſto Dei judicio judicatus ſum.* Altero vero craſtino miſſis & exequiis celebratis, dum in ſepulcro poneretur, iterum clamavit: *Juſto Dei judicio condemnatus ſum.* Sic credentes eum verò eſſe damnatum, receſſerunt. Erat inter ceteros quidam doctor ſolemnis nomine Bruno canonicus Remenſis, hoc eventu pave-
981. factus, quibuſdam de ſcholaribus ſuis ait: Quid faciemus cùm homo tantæ ſcientiæ dicat ſe accuſatum, judicatum atque damnatum? Quibus ſuo conſilio ſtare ſpondentibus ait: Mundum fugientes in ſolitudine incipiamus ordinem pœnitentiæ. In hoc propoſito magiſter Bruno cum ſex ſociis concordis venit ad Granapolim civitatem inter montana Burgundiæ. In illa nocte vir ſanctus illius civitatis epiſcopus vidit in ſomnis ſeptem ſtellas cadentes ante pedes ejus, dehinc aſcendentes & deſerta uſque ad quemdam locum horrendum ab hominibus remotum, & ibi ſteterunt. Statim eodem mane adeſt magiſter Bruno cum ſociis cadentes ante pedes epiſcopi. Conferens verò epiſcopus in corde ſuo de ſeptem ſtellis, nam & ipſi ſeptem erant, benignè levavit eos ad oſculum, & ſcitâ cauſâ pro qua venerant, duxit eos ad locum ubi ſteterant ſeptem ſtellæ, dicens: Ecce locus vobis à Deo paratus. Ibidem igitur, ſancto epiſcopo juvante, cœperunt ædificare primam domum ordinis quæ Cartuſia nuncupatur.

Victor papa tertius ſedit anno uno, menſibus quatuor, & veneno calici mixto dicitur extinctus. Cui ſucceſſit Urbanus papa ſecundus.

De Flandria comite Balduino Pio, & morte ejus.

Balduino Inſulano Flandriæ comiti ſucceſſit filius ſuus Balduinus, à puero nutritus in aula imperatoris Henrici, ac in ejus palatio præ omnibus honoratus. Hic in ſuæ adoleſcentiæ tempore decidit in tantam infirmitatem, ut ei pater in manu candelam teneret extremum ſpiritum expectans, & ecce ſubitò reſumtis viribus patri ſuo dixit: Pater, ab hac evadam infirmitate, ſi mihi dare volueris locum de *Hanon*, ut ibi monaſterium ædificare poſſim: hæc vera ſunt, quia ſtatim hoc mihi ſancti Marcellinus & Petrus promiſerunt. Pater annuit, & filius ſanus effectus eſt. Subverſo igitur *Hanon* caſtro, latibulo raptorum, ædificavit ibidem monaſterium Hanonnenſe in honore ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli & ſanctorum martyrum Marcellini & Petri, propter hoc vocatus eſt Balduinus Hannonenſis, dictus eſt etiam Balduinus Pius, quia totus erat deditus operibus pietatis, viduarum, orphanorum, eccleſiarum, pauperum, & oppreſſorum amator & defenſor præcipuus. In eccleſia ſummè intendebat ad ea quæ dicebantur, nec inter pſallendum alicui loquebatur niſi Deo. In miſſis pauperes quibus eleemoſynam tribuit, juxta ſe ſemper habere volebat, ut pro ſe ſecum orarent. Tempore cariſtiæ monaſteria compellebat ad eleemoſynas uberes faciendas, & ipſe de ſuo largiſſimè tribuebat, totus deditus pietati, etiam dicebatur Balduinus Cum niſo, & pingi ſolebat à pluribus niſum aviculam ſupra pugnum tenens in ſignum pacis, quia toto ſuo tempore Flandria pacifica manſit; nullus arma portabat, non inferebantur moleſtiæ, non reducebantur ab agris aratra, & vix de nocte claudebantur oſtia. Hic adhuc vivente patre duxit uxorem Richildem viduam Germanni comitis Montenſis, de qua
duos habuit filios, Arnoldum (a) ſcilicet (a)
& Balduinum. Regnavit autem tribus
ſolis annis, & obiit anno domini MLXX. & 1070.
ſepultus fuit in *Hanon* quod ipſe fundaverat monaſterium. Eodem anno Domnus abbas Heribertus privilegium manumiſſionis alta-

(a) *Infra Arnulfum.*

rium *de Barbourg & Laon* à Drogone Morinorum epiſcopo acquiſivit, quod ſic incipit: In nomine ſanctæ & deificæ Trinitatis, DROGO ejuſdem gratia, &c. Datum anno Domini MLXX. indictione octava, & epiſcopii mei anno quadrageſimo ſexto.

PARS III. *De bello Roberti Friſonis contra regem Franciæ, & nepotes ſuos Arnulfum & Balduinum.*

POſt deceſſum Balduini Pii Flandriæ comitis, ejus vidua RICHILDIS fuit populo & terræ gravis, eos ſervitutibus opprimens; filius nihilominus ejus ARNULFUS fuit populo durus, quare Flandrenſes ad Robertum in Friſiam miſerunt, ſibi terræ dominium pollicentes, ſi Richildi reſiſteret: qui contra jusjurandum, quod in Aldenarda fecerat, venit, & terræ dominium ſumſit. Richildis igitur & filii ſui regem Franciæ contra Friſonem cum exercitu magno Caſletum uſque duxerunt, quem Friſo pugnâ conſertâ fugere compulit. Fertur quòd ante bellum RICHILDIS in curru prope Caſletum obviam Friſoni facta pulvereum ſortilegium contra Friſonem ſparſit talem, ut eo actus bello ſuccumberet, ſed flexo vento pulvis in ipſam Richildem cecidit, nec multo pòſt bellum commiſſum eſt, in quo RICHILDIS capta eſt & incarcerata, ARNALDUS filius ejus interemtus, BALDUINUS in Hannonia fugiens ibi ſe tutavit, qui poſtea in Flandris non comparuit. Rex Franciæ victus receſſit Monſterolum. Friſo Robertus fugientes inſequens, prope ſanctum Audomarum captus eſt, & in villa adductus: ſed ſtatim pro Richilde commutatus eſt. Rex præſumens Audomarenſes Friſoni favere, de Monſterolo rediit, & nocte villam Audomarenſem intravit, quam cædibus, incendiis, & rapina graviter devaſtavit, non parcens ſexui vel ætati, & eſt hæc plaga pejor quam Audomarenſes ſunt perpeſſi ex quo villa fortificata fuit. Friſo condolens Audomarenſibus EUSTACHIUM Boloniæ comitem, & fratrem ejus GOFFRIDUM Pariſienſem epiſcopum Franciæ cancellarium ſibi confœderavit, eis dato nemore de Biaulo, ut regem abire facerent. Tunc prædictus epiſcopus regi ſecretò ſcripſit, qui niſi citò recederet, Friſonem cum comite Boloniæ ſuper ſe improviſè videret: quo audito, rex nocte receſſit, de ſuo plurima relinquens. Pace reformata, Friſo mœſtos Audomarenſes conſolans, privilegiis eos & paſcuis, quæ à nobis abſtulit, honoravit, nempe paſcua & totam circa villam ſancti Audomari terram paluſtrem, cum aquis & piſcariis nobis confirmaverat pater ejuſdem Balduinus Inſulanus, quæ antea noſtra fuerant ex dono Adroaldi: abſente namque domno abbate noſtro Heriberto, dum non eſſet qui contradicere auderet. Friſo illa de paludibus & paſcuis noſtris abſtulit, & Audomarenſibus in communes paſturas dedit.

De fundatione eccleſiæ S. Petri Caſletenſis & monaſterii Watinenſis.

Et quoniam prædicta victoria juxta Caſletum in die Cathedræ S. Petri contingit, in memoriam triumphi Caſleti in caſtello ſuo eccleſiam canonicorum fundavit in honore beati Petri apoſtoli anno Domini MLXXI. in qua ſe- 1072.
pultus jacet. Anno verò ſequenti ROBERTUS 1073.
FRISO fundavit monaſterium Watinenſe canonicorum regularium in honore beatæ MARIÆ Virginis, ubi prius fuerat eccleſiola beati Richarii confeſſoris.

Quoddam valde mirandum.

His ita geſtis, Friſo pro confœderatione nuntios ad imperatorem Henricum miſit, quibus elegans domina prope Coloniam obvians, quò tenderent petiit, & cùm dicere nollent, ait: Scio quòd nuntii Friſonis eſtis ad imperatorem pro confœderatione quam libenter ſuſcipiet: ſed Friſo perjurus eſt, & ideo filius filii ſui herede cariturus eſt, & juvenis de Dacia terram habebit, quo etiam ſine herede mortuo, duo, unus Orientalis & alter Occidentalis pro comitatu diſceptabunt, ſed Orientalis obtinebit, cujus poſteri uſque ad antichriſtum in terræ dominio durabunt. Hæc dixit & diſparuit, quæ numquam ante vel poſtea fuit ibidem viſa, & licet ignoretur quæ fuit ipſa, de ejus tamen dictis quædam viſa ſunt, & de futuris novit Altiſſimus.

PARS IV. *Quomodò eccleſia Bergenſis fuit à nobis alienata.*

HAc tota Friſonis tempeſtate, domno noſtro Heriberto abbate abſente, & apud Autiſſodorenſe monaſterium ſuum moram trahente, regis ſui anno quinto RUMOLDUS abbas ſancti Winoci Bergenſis, noſter quoque monachus, obiit: quo defuncto, ſicut adſolet ablato capite membra diſſolvi, monachi Bergenſes, ſpretâ obedientiâ abbatis noſtri ſancti Bertini, elegerunt, non de collegio ſancti Bertini, ut tenebantur, ſed de ſuo Bergenſi collegio ERMENGERUM virum probum & religionis amatorem, qui fuit eorum primus abbas de Bergenſi collegio ſumtus, quod tamen eidem in partem ceſſit contrariam; nam præter vitioſum hunc ingreſſum, quem fortè Deus in eo punivit, dum monachos ſuos ad religionem compelleret, invidè murmurabant, plus etiam dedignabantur eidem obedire, quem dudum habuerant ſocium, quàm extraneo, unde ſeditionibus & conſpirationibus eum turbare non ceſſaverunt: etiam tota Flandria bellis & inquietudinibus agebatur, quare monachos ſuos coërcere non poterat, cùm pacis auctor niſi cum pace bene colatur. Igitur Bergenſes monachi de quodam juvene nobili INGELBERTO filio filiæ comitis Flandriæ Balduini Barbati, ſpe concepta ut illum ſibi præficerent,

Ermengerum deponere poſſent: putabant enim juvenem eorum voluntatibus faciliter indulgere. Multis igitur & falſis Ermengerum inculpantes, cum per Hugonem Dienſem papæ legatum deponi fecerunt. Cùm ergo innotuit Roberto Friſoni, qui tunc Flandris præerat, Ermengerum ſic depoſitum, Ingelberto non conſenſit, ſed quemdam cognatum ſuum nomine MANASSEM de monaſterio Virdunenſi, eis nolentibus & reclamantibus, quibuſdam etiam de monaſterio recedentibus, eis præfecit
1078. anno Domini MLXXVIII. qui prudenter eccleſiæ ſuæ res diſponens, à papa Gregorio ſeptimo annulum, mitram [illegible] ſandalia impetravit, ſed ab invidis accuſatus, & à comite de dilapidatione in cauſam tractus, reſpondit non comitem, ſed ſe eſſe abbatem, & de ſuo non comitem, ſed ſe diſponere poſſe & debere: quo reſponſo comes indignans, ei eccleſiam Bergenſem prohibuit. MANASSES igitur aſſumtis ſibi quæ poterat cum privilegiis & inſigniis ſuæ dignitatis abceſſit, & ſic uſque hodie Bergenſis eccleſia pontificalibus caret. Ab hac die INGELBERTUS præfatus communi conſilio abbas in Bergis conſtituitur, & ſic tumultuantibus Flandrenſibus, duobus etiam tantæ nobilitatis viris ſucceſſivè ibidem abbatibus inſtitutis, Bergenſes ab obedientia abbatis ſancti Bertini ſunt abalienati, abbate noſtro Heriberto abſente, impellenteque potenti manu principis, nemineque contradicente, præſumente ſeu audente.

De reditu domni Heriberti ab Autiſiodoro ad hoc ſuum monaſterium, & principio abbatiæ Alchiacenſis.

Orta Friſonis hac tempeſtate, domnus abbas noſter HERIBERTUS hinc abſens fuit, intendens ſuo monaſterio Autiſiodorenſi; & videns res hujus eccleſiæ malè diſponi, Autiſiodorenſi monaſterio reſignavit, & ad hanc
1072. ſuam eccleſiam rediit anno Domini MLXXII. Eodem anno domnus abbas HERIBERTUS SUBLGERUM hujus loci monachum miſit ad Alchiacum locum noſtrum, & eum ibidem primum abbatem inſtituit. Sed vix duobus annis abbatiavit: quo defuncto, Heribertus inſtituit ibi abbatem NORBERTUM monachum
1077. noſtrum anno Domini MLXXVII.

PARS V. *De fundatione ordinis Grandimontenſis, & monaſterii Aquicinctini.*

CIrca idem tempus ſub patre Stephano incepit ordo Grandimontenſis, in loco nuncupato Muretum, in diœceſi Limovicenſi, non (a) longè à civitate Limovica. Sed patre Stephano defuncto, fratres juſſione divina moniti tranſtulerunt monaſterium ad alium locum propinquum, qui Grandimons dicitur, unde ordo Grandimontenſis appellatur. Hi fratres per omnia ferè Ciſtercienſis ordinis inſtituta ſectantur, hoc tamen addito, quòd numquam carnes pro quacumque cauſa comedunt; habitum gerunt brunum ſive griſeum, tunicam ſcilicet & ſcapulare, deſuperque non cucullam aut froccum, ſed cappam ante ſciſſam, & ſunt quaſi recluſi.

Anno Domini MLXXIX. ædificari inceptum 1079.
eſt monaſterium S. Salvatoris in inſula quæ dicitur Aquicinctus, à viris illuſtribus SIGERO & WALTERO, annuente & conſentiente GERARDO Cameracenſi epiſcopo.

De fine domni Heriberti abbatis noſtri.

Abbas HERIBERTUS anniverſarium duorum abbatum Roderici & Bovonis atque ſuum ſtatuit atque dotavit, ſub anathemate contravenientium, ſed ſolum per eum prolato, non per ſuperiores ejus, nec etiam per ſuos ſucceſſores abbates approbato, ſed potiùs in aliam formam concordato; unde litteras ſuas confecit datas anno Domini MLXXV. Dederat etiam ad uſum fratrum villas Elchinium, Coyelra & Calmont, & bona Alemanniæ, cum quibuſdam aliis, ſed jam ſunt in alios uſus converſa. Ordinavit etiam ut dum unus monachorum noſtrorum moreretur, præbendam ejus anno integro unus ſacerdos habeat, qui per annum quotidie pro illo miſſam celebret. Item dimidiam libram denariorum pro veſtimentis, ut à camerario detur alteri ſacerdoti qui ſimiliter oret pro eodem: & plura virtutum ſuarum exempla relinquens poſteris, finaliter aliquamdiu diſenteria laborans obiit anno
Domini MLXXXI. regiminis ſui anno XVII. & 1081.
ſepultus eſt in medio baſilicæ quam ipſe conſummaverat; tumba diademate auro & argento fabrefacto fuit honeſtiſſimè fabricata. Cartæ ſeu privilegia ſui temporis ſunt duo, unum DROGONIS, aliud ipſius HERIBERTI de anniverſariis antedictis.

CAPUT XXXIX.

PARS I. *De domno Johanne hujus nominis primo, hujus verò loci abbate trigeſimo-nono.*

JOHANNES primus, hujus loci abbas trigeſimus-nonus, hic à puero nutritus ſic profecit, ut ei rerum publicarum pro maxima parte cura committeretur, ac deinde ad prioratùs honorem ſub Heriberto abbate promoveretur, in quo ſtatu dum fratrum uſibus exteriùs, & animarum ſaluti interiùs ſolerter invigilat, ſic amabilis fit omnibus, ut votis omnium abbas eligeretur poſt Heribertum, & à GERARDO Cameracenſi epiſcopo, cui tunc cura Morinenſis epiſcopatùs erat delegata, conſecratur
anno Domini MLXXXI. Fuit iſte JOHANNES 1081.
vir pius & humilis, à fratribus ut plurimum

(a) Diſtat quatuor aut quinque leucis à Lemovica civitate, à Mureto verò unâ dumtaxat leucâ diſtat Grandimons, ad quem tranſlatum eſt monaſterium: quænam verò fuerit cauſa hujus tranſlationis, videre licet infrà in libro de Geſtis priorum Grandimontenſium.

dilectus. Solebant eum fratres foris exiſten- A
tem præſtolari, venienti quoque congaudentes
alludere. Ipſe ſibi tranſeunti non patiebatur
quemquam aſſurgere, vel reverentiam debitam
exhibere; in hoc ſolùm ſed valde notandus,
quòd dum æmulorum inſolentiam æquanimiter
diſſimulat, erga quoſlibet gratiâ pietatis agebat.

De Hucberto epiſcopo, & diſcordia Morinenſium.

Quare cura Morinenſis epiſcopatûs delegata fuerat GERARDO Cameracenſi epiſcopo, cauſa fuit iſta, quoniam Morinenſis epiſcopus erat tunc abſens propter quoddam diſſidium, quo Morinenſes ſolitâ inſolentiâ contra ſuos epiſcopos tumultuantes, tres ex ipſis ſibi invicem immediatè ſuccedentes confuſibiliter ejecerunt. Primus fuit dominus HUCBERTUS vir honeſtè litteratus, quem Morinenſes concorditer epiſcopum elegerant poſt Drogonem. Hic dominus Hucbertus à Morinenſibus magna confuſione turbatur, quibus dum acriter reſiſteret, & ſemel cum paucis ſtaret, ex improviſo quidam laxato equo, lanceâ eum graviter vulneravit, cui Hucberto talis antea viſio eſt oſtenſa: quadam die dum poſt matutinos Deo ſicut ſolebat oraret, quatenus ſi ipſi Deo diſpliceret quòd epiſcopus eſſet, illi dignaretur oſtendere, vocem audivit de ſupernis dicentem: Librum C vitæ legi & relegi, Hucbertum epiſcopum inſcriptum non inveni. Qua voce intellexit non quia vita careret æterna, ſed Deo diſpliceret quòd epiſcopus eſſet, vel quòd non obiret epiſcopus. Sic monachus ſub domno Heriberto abbate efficitur in hoc monaſterio Sythiu, & poſt de vulnere convaleſcens, apud vetus monaſterium uſque ad tempora domni Lamberti abbatis noſtri religioſiſſimè vixit, ibique ſepultus eſt ad ejus humilium precum inſtantiam, ſe non dignum dicentis in Sythiu cum D fratribus tumulari.

Secundus epiſcopus per Morinenſes ejectus fuit ALBERTUS DE BELLE, vir nobilis genere, per Flandriæ comitem Robertum Friſonem violenter intruſus: qui Albertus ab omnibus eſt cum execratione terribili refutatus: unde grave valde ſcandalum eſt exortum, Clerus in diverſa diſperſus, & eorum bona direpta; tandem invaſor eccleſiam ſibi violenter occupans, improviſè ab EUSTACHIO Morinenſi advocato lingua mutilatus, & abſciſſis ſummitatibus articulorum turpiter ejectus, eo caruit E quod iniquè præſumſit. Tertius ejectus fuit dominus GERARDUS, quem poſt Albertum Morinenſes in epiſcopum elegerant; nihilominus Morinenſes contra hunc epiſcopum ſuum more ſolito, non ceſſaverunt acuere verba toxicata, donec eumdem per Urbanum papam dignitate exutum ejecerunt, qui poſtea viſus eſt in monte S. Eligii juxta Atrebatum religioſam vitam ducere.

PARS II. *De hujus loci incendio fortuito, & ejus reparatione.*

CIrca principium hujus JOHANNIS abbatis contigit huic villæ magnum & fortuitum incendium, quo ignis vento pulſus totum hoc monaſterium circumvolans facillimè conſumſit; nec mirum, adhuc enim erant arundinea tecta & novæ baſilicæ ligneæ, ignibuſque ſubjecta materies, cùm propè ſtante magna turre & omnium officinarum ædibus, monaſterium S. Petri ab Alquero monacho noſtro inceptum, & tunc noviter conſummatum, igneo fervore liquatur; & hæc eſt quinta hujus monaſterii noſtri deſtructio. Tali infortunio fratribus duro ſic expoſitis, JOHANNES abbas in opus accingitur, adeò ut quæcumque vorax flamma partim & ex parte totum, totumque ex toto vaſtaverat, in priſtinum vel potiorem ſtatum ſuo tempore repararet, refectorium & clauſtrum ex integro reparans. Clauſtrum mira arte ſculptorea decoravit, capellam beatæ MARIÆ fundavit, in cujus auſtrali diverticulo diverſis iconiis inſculpto formam ſepulcri Domini cum dominicæ Nativitatis, Paſſionis, Reſurrectionis & Aſcenſionis pignoribus inſignivit: duas etiam imagines ligneas auro & argento ſuper fabrefactas, in eccleſia juxta capitaneam crucem ſtatuit, & omnia decoravit.

De fundatione monaſteriorum Hamenſis, Andrenſis, & tranſlatione ſanctæ Rictrudis.

Hujus abbatis anno tertio BALDUINUS Ghiſnarum comes, & INGELRAMNUS Lilarienſis dominus, de peregrinatione ſancti Jacobi redeuntes, per Pictaviam hoſpitati ſunt in monaſterio Carofenſi. Videntes ibi religionem bene vigere, de monachis Carofenſibus ſecum ad has partes adduxerunt, & quidem Balduinus (a) Andrenſe, Ingelramnus (b) verò Hamenſe monaſteria in honore S. Salvatoris fundaverunt anno Domini MLXXXIV. 1084.
Nota igitur Andrenſe monaſterium ab hoc noſtro monaſterio Sythienſe derivatum atque deciſum, quia de Ghiſnenſi comitatu in baroniam Ghiſnarum fundatum; nam Ghiſnas noſtra fuerat, ut in præcedentibus eſt clariſſimè declaratum. Eodem quoque anno corpus beatæ Rictrudis de Marchianenſi monaſterio ad Andrenſe tranſlatum eſt.

De peregrinatione Roberti Friſonis Flandriæ comitis ad Hieruſalem & Terram ſanctam.

Anno Domini MLXXXV. ROBERTUS Friſo Flandriæ comes filio ſuo Roberto Flandriæ comitatum regendum commiſit. Ipſe 1085.
verò ad Terram ſanctam & Hieruſalem viſitandam perrexit, ubi crebris & magnis victoriis fulſit; per eum tamen non fuit recuperata Terra ſancta, ſed per filium ejus præ-

(a) Andrenſis monaſterii exordium integro chronico habes Spicilegii tom. 9. Cujus cœnobii neſcio an aliquod hodie ſuperſit veſtigium. Utrumque autem monaſterium Andrenſe & Hamenſe ad medium ſæculum XIII. Carofenſi manſit ſubjectum.

dictum

dictum, ut poſt patebit: ferturque unâ dierum dum Friſo ſanctæ civitati Hieruſalem propinquaret, porta civitatis ſemetipſam clauſit, & ingreſſum prohibuit, unde ſtupefactus, quemdam religioſum ſolitarium adiit, & eidem ſua peccata confeſſus eſt, qui ſibi pœnitentiam injunxit, ſpecialiter autem de comitis Arnoldi nepotis ſui morte, & de perjurio in Aldenarda jurato, inſinuans ei ut heredibus fratris ſui terram Flandriæ redderet, ſi Dei miſericordiam conſequi vellet: quod & facere promiſit, & Hieruſalem ingrediens, portam patentem invenit, & intravit. Poſtquam verò per aliquod tempus in Terra ſancta ſteriſſet, in Flandriam rediit, ſed promiſſa non tenuit: nam fratris heredibus antedictis nihil penitus niſi ſolam villam Duacenſem reddidit.

De delatione corporis ſancti Bertini in Oſtreſela.

Advocati noſtri in villis & locis noſtris multas illicitas facientes exactiones, etiam in villa Oſtreſela S. Bertini allodio duris exactionibus non parcebant, quare domnus JOHANNES abbas noſter conſilio fratrum ipſum beati Bertini corpus in dictam villam detulit, ut ſibi ſui juris allodium vendicaret, quatenus ab omni controverſia perpetuò libera remaneret; ubi cum Arnulfo advocato & fratre ſuo Gerbodone ſic conventum eſt, & anathematis interjectione vallatum, ut ipſi homines eccleſiæ manibus effecti quatuor marchas argenti, id eſt, quilibet duas in feſto S. Michaëlis recipiant eo pacto & forma ut in carta ſuper hoc confecta continetur, quæ ſic incipit: In nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, &c. Quoniam apud vetus, &c. Data anno Domini
1087. MLXXXVII. Hæc villa Oſtreſela poſtea commutata fuit pro quadam berquaria in territorio Furnenſi XXVIII. libris.

De fundatione monaſterii de Capella.

1090. Anno Domini MXC. EUSTACHIUS Boloniæ comes, & uxor ejus IDA, parentes & genitores illius clariſſimi ac illuſtriſſimi GODEFRIDI de Willione, ac BALDUINI poſtea regum Jeruſalem, fundaverunt monaſterium beatæ MARIÆ de Capella in terra de *Merk* juxta Calezium, in loco qui priùs dicebatur *Brocham*, & monachis Hamenſibus inſtituerunt, ubi & ipſa Ida comitiſſa undecim de capillis beatæ MARIÆ Virginis, quos ab Aſtulpho Hibero rege magnis precibus impetravit, cum aliis ſanctorum reliquiis ibidem obtulit.

PARS III. *De auſteritate Roberti Friſonis contra eccleſias terræ Flandrenſis, & ejus correctione.*

POſtquam Friſo ROBERTUS Flandriæ comes de Terra ſancta rediit graviter manum appoſuit ad eccleſiæ & clericorum bona, quare clerus univerſaliter eſt conqueſtus Urbano papæ ſecundo: papa verò litteras comminatorias comiti deſtinavit, ſed cum emendare nollet, contra eum congregatum eſt Remis concilium, quo certi nuntii ordinati ſunt, & miſſi ex parte concilii ad comitem, qui eum monerent ut deſiſteret, & ſi opus eſſet, contra eum proceſſus inciperent, producerent & finaliter ſententias fulminarent. Nuntii fuerunt JOHANNES S. Bertini, GERARDUS de Ham abbates, BERNARDUS Watinenſis, & ARNOLDUS ſancti Audomari præpoſiti, qui venerunt ad comitem ROBERTUM FRISONEM prædictum, qui tunc erat in hoc monaſterio S. Bertini in Quadrageſima, & eum monuerunt ut ante Ramos Palmarum eccleſiis & clericis ſatisfaceret, ſin aliàs ex tunc eum excommunicarent, & terram ejus interdicto ſubjicerent: quo audito ſe comes humiliavit, & clericis ac eccleſiis ſatisfecit anno Domini MXCII. 1094.

Anno ſequente domnus abbas noſter Johannes à prædicto impetravit comite privilegium confirmationis de libertate *Arkas* & paſcuis porcorum &c. quod ſic incipit: Prudenter ſatis excogitavit antiquorum ſolertia. Actum anno Domini MXCIII. Hic Friſo Robertus 1095.
videtur pœnitentia ductus ad cor rediiſſe, confirmans nobis paludes noſtras per omnia ſicut pater ſuus Balduinus antea confirmaverat, nominans eoſdem terminos & limites quos pater ſuus prædictus nominat, quarum tamen partem Burgenſibus S. Audomari in communes paſturas Robertus ipſe conceſſerat. Quomodo pars illa paludum civibus Audomarenſibus manſit, nec ad nos rediit, neque recompenſatio nobis inde facta fuit mirandum, niſi quia comes Robertus qui hæc litteraliter nobis reſtituit, citò poſt obiit, ſimiliter & domnus abbas noſter: quare ROBERTUS comes quod mente conceperat, morte præventus facto complere non poterat, nec abbas proſequi, & ſicut docet experientia, univerſitates villarum & civitatum non faciliter ſibi data dimittunt, & ſæpè filii de patrum teſtamentis parum curant.

Item, idem domnus abbas partem vicecomitatus de Arkas, quam Baldricus *de Cuilkem* ab eccleſia tenuerat, in perpetuam cauſam accepit eo pacto, ut duobus Baldrici militibus, quibus eam in feodo conceſſerat, annuatim in feſto elevationis beati Bertini ab eccleſia noſtra ſolverentur decem ſolidi, id eſt, cuilibet eorum quinque in forma, ut in carta ſuper hoc confecta continetur, quæ ſic incipit: Ego JOHANNES Sythienſis cœnobii abbas, &c. Datum anno Domini MXCIII.

Item, idem abbas impetravit à RADBODO epiſcopo (a) Morinenſi huic eccleſiæ dari eccleſiam de *Calmont* in *Valles* cum perſonatu, cum conditionibus contentis in carta ſuper hoc confecta, quæ ſic incipit: In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus ſancti &c. Ego RADBODUS, &c. Actum anno Domini MXCIII.

(a) Fortè Noviomenſis, nam eo tempore nullus Radbodus præfuiſſe Morinenſi eccleſiæ reperitur, ſed Gerardus.

Item, aquam maris piſcibus affluentem à quodam piſcatore, falſo titulo poſſeſſam, poſt magna litigia in provincia dicti comitis Roberti atque procerum ſuorum eccleſiæ reſtituit & recupavit, invaſoremque anathematis vinculo tam graviter relegavit, ut numquam poſtea inde loqui auderet.

PARS IV. *De morte Roberti Friſonis, & ſucceſſione Roberti filii ejus.*

FRiſo ROBERTUS Flandrenſis comes vitæ terminum faciens, apud Caſletum ſubitò & ſine Viatico obiit, & ibidem in eccleſia canonicorum quam ipſe ſancto Petro fundaverat, in crypta ſepelitur anno Domini
1093. MXCIII. cui in comitatu ſucceſſit ROBERTUS FRISO junior filius ejus. Hic fratrem habebat Philippum, qui de ſolario corruens alliſus obiit, & Bergis in monaſterio ſancti Winoci ſepultus jacet. Ille PHILIPPUS pater fuit Willelmi de Ipra, qui huic eccleſiæ multa bona fecit, & ejus mentionem facimus in omnibus tricenariis noſtris. Habuit etiam Robertus ille ſorores quatuor, primam ſolam ex parte matris nomine Bertam, quæ fuit regina Francorum, uxor Philippi primi, & mater Ludovici Groſſi Francorum regum: ſecundam ſororem ex patre & matre germanam, quæ fuit uxor ſancti Canuti regis Daciæ, & mater Caroli poſtea Flandriæ comitis: tertia ſoror etiam germana fuit uxor ducis Holſatiæ, & mater Theoderici poſtea Flandriæ comitis: quarta etiam germana nomine Ogiena, quæ fuit abbatiſſa Meſſinenſis. Duxerat autem Robertus Friſo junior uxorem Clementiam, filiam Willelmi Hardi Burgundiæ comitis, cujus Clementiæ frater fuit Calixtus poſtea papa hujus nominis ſecundus; de qua tres filios habuit, primum Balduinum *Hapkin*, qui patri ſucceſſit in Flandriæ comitatu; ſecundum Willermum, qui juvenis ante patrem obiit, & in hoc monaſterio ſepultus eſt circa medium chori: tertium verò, cujus mihi nomen nunc non occurit. De hac domina Clementia ſcribitur in chronicis pluribus, quòd poſtquam tres filios prædictos genuerat, qui ſibi ſufficere videbantur ad Flandrenſem ſucceſſionem, timens ne ſi plures haberet filios, contra ſe invicem pro terra contenderent, unde bella & diſcrimina multa venirent, inhabilitatem ultra concipiendi ſibimet procuravit, quod licet pia intentione, indiſcreta tamen factum Deus in magnam convertit miſeriam; nam tribus filiis ſuis prædictis ante ſe mortuis, extraneos à ſuo ſanguine comites in Flandria regnantes oculis ſuis vidit, nec propter hoc guerræ ſeu tribulationes per patriam ceſſaverunt, ſed potiùs invaluerunt, ut in ſequentibus apparebit.

De obitu domni Johannis abbatis noſtri.

Domnus JOHANNES abbas noſter inter cetera bona plures ſcribi fecit libros, primò vetus Teſtamentum uſque in libros Regum, Homelias totius anni in duobus voluminibus, librum Effrem pronoſticorum, Collationes Patrum, Auguſtinum ſuper Johannem, & Paſſionale totius anni. Quadam die ſanguine minutus, ſuperveniente ſibi magno feſtinoque negotio, comitem Flandriæ navigio Bergis adiit: negotio peracto, rediens brachio intumeſcente mortis propinquitatem ſentiens, dominicis ſe ſacramentis munivit, & Fratribus coram ſe congregatis ut exitum ſuum Domino precibus commendarent, interrogatus an aliquid peculii haberet, reſpondit ſe nec unius oboli precium ſibi retinuiſſe; ſicque crucem ſibi afferri petiit, & ad terram proſtratus ante crucem devotè oravit, ſicque ſurrexit; & videns unum ex fratribus nuper offenſum ab altero, & ſciens animum ejus nondum conſediſſe, ſtatim eidem ut fratri indulgeat pius pater exorat & obtinet, & ſic pacem relinquens fratribus, Auctori pacis animam devotus reddidit anno Domini MXCV. 1095.
& ſepultus fuit in ſeptentrionali cono clauſtri juxta introitum capituli, poſtquam rexerat annis XIV. cujus Epigramma fuit iſtud

Quarta dies Martis mortis ſingultibus artis
Clara ſuis annis clamet pia geſta Johannis;
Cujus peccatis parcendo tua pietatis
Munere, ſyderis hunc jungas Chriſte choreis;
Et ſis ei merces, qui nota cuncta coherces;
Ut cui congaudet gaudens per ſecula laudet.

Chartæ ſeu privilegia ſui temporis fuerunt numero quatuor.

CAPUT XL.

PARS I. *De domno Lamberto hujus loci abbate quadrageſimo.*

LAMBERTUS hujus loci abbas quadrageſimus, ab infantia hic regulariter educatus, per auditoria Gallicana ad litterarum ſtudia deſtinatus eſt, indeque rediens, magiſter puerorum effectus, illis grammaticam, illis philoſophiam, aliis theologiam, quibus etiam docebat muſicam, populumque frequenter ſua prædicatione verbi potens illuſtrabat; ſicque omnes excellens in priorem hic ſublimatur; ſed privatam vitam ducere præeligens, poſt aliquantulum temporis oneri cum honore ceſſit. Tandem abbate Johanne defuncto, cunctorum licet à principio diſcordantium, ſed finaliter conſentientium votis electus eſt in abbatem, & à GERARDO tunc Morinenſium epiſcopo conſecratus eſt anno Domini MXCV. 1095.
quem tanta mentis induſtria, tanta in agendis ſubſecuta eſt efficacia, ut nihil in propriis aut alienis, nihil in regularibus vel eccleſiaſticis, militaribus ſeu popularibus negotiis, in laicorum palatiis ſeu clericorum ſynodis tam inextricabile foret, quod ſuo facile non expedivit judicio. Hinc factum eſt, ut hoc monaſterium & alia plura per ejus ſolertiam in ſpiritualibus

Digitized by Google

& temporalibus ad melius immutata proficerent: multa enim prædeceſſorum ſuorum incuriâ depravata, per eum ſunt ad melius reformata. A

De renovatione epiſcopatus Attrebatenſis.

Hujus abbatis anno primo canonici Attrebatenſes ægrè ferentes ſe tamdiu epiſcopo Cameracenſi fore ſubjectos, coram Urbano papa ſecundo, querelam deponunt, aſſerentes beatum Vedaſtum à beato Remigio Attrebatenſi civitati fuiſſe proprium ordinatum epiſcopum, petentes ut eis epiſcopus proprius ordinetur. Papa verò, quia imperator HENRICUS rebellis erat contra eccleſiam, & propter hoc excommunicatus à Gregorio papa ſeptimo, contra quem antipapam ſtatuerat, B à quo ſe fecerat coronari, videns Cameracenſes imperatori favere, Attrebatenſes ab obedientia Cameracenſis abſolvit, & eis proprium epiſcopum ordinavit LAMBERTUM archidiaconum Morinenſem.

PARS II. *De crucis ſignatione & peregrinatione Francorum ad Hieruſalem & Terram-ſanctam, & ejus conqueſta.*

EOdem anno concilium celebravit Urbanus papa in Claromonte civitate Arverniæ, ſuper recuperatione Terræ-ſanctæ: in C quo concilio ſtatutum eſt ut horæ beatæ Virginis quotidie dicerentur, officiumque ejus ſolemniter fiat in diebus ſabbatinis. In hoc concilio papa conqueritur Jeruſalem captam, Chriſtianos oppreſſos à Saracenis, loca ſanctiſſima profanata, conſilium & auxilium quærens; ubi per ejus atque ADEMARI Podienſis epiſcopi exhortationem ex omni regione Chriſtianitatis promiſcuè ſexûs, ſtatûs & ætatis innumeri cruce ſignati ſunt, inter quos eminebat HUGO-MAGNUS frater regis Franciæ, ROBERTUS comes Flandriæ, ROBERTUS dux Normanniæ, GODEFRIDUS D dux de Bullione, & duo fratres ejus BALDUINUS & EUSTACHIUS, eorumque cognatus BALDUINUS de Burgo filius comitis Receſtrenſis; BOIAMUNDUS dux Apuliæ, & TANCREDUS cognatus ejus; comites quoque S. Pauli, S. Ægidii, Hannonienſis, Albæmarlæ, Uſt, Bleſenſis, Carnotenſis, Auregienſis, Tholoſanus, Perticenſis & Foreſtenſis, GUIDO de Garlandia ſeneſcallus Franciæ, GERARDUS de Rouſſillon, ANSELMUS de Ribodemonte, & alii barones magnifici; legatus quoque ſedis apoſtolicæ, E qui exercitui præerat pro parte Eccleſiæ, domnus ADEMARUS Podienſis epiſcopus jamdictus, epiſcopus quoque Montis-acuti, cum prælatorum & clericorum multitudine. Hi omnes zelo Dei contra inimicos crucis Chriſti ad vindictam infrementes accinguntur, & nemine ipſos angariante, ad Hieruſalem [redacted] Terram-ſanctam iter arripiunt, ſed diverſimodè. Quidam enim per Germaniam & Hungariam, alii per Italiam [redacted] Romaniam, alii etiam per Aquileam, Iſtriam ſive Dalmatiam, ſecundùm quod à diverſis regionibus exierunt, itinera dirigentes ad Conſtantinopolim, & per Boſterum Trachieum ſeu Brachium S. Georgii, quod nunc Bocca ſeu Strictum Conſtantinopolis dicitur, tranſierunt uſque Nicomediam, & ibi ſimul junctus eſt exercitus Chriſti. Fuerunt autem viri pugnaces præter ſenes, mulieres & parvulos, ſexcenta millia peditum, equites verò loricati centum millia, qui Chriſti ferentes crucem, ſic tendunt Hieruſalem, bella Domini præliantes, eo ſcilicet itinere quo Carolus-Magnus dudum perrexerat; per quos Dominus ad ſui ſancti nominis gloriam tot inſignia probitatum operatus eſt, ut ſi hæc eorum facta priſtinorum patrum Joſue, David & Machabæorum temporibus eveniſſent, jam ad ejus omnipotentiæ laudem in Eccleſia cantarentur.

Simul ergo juncti milites Chriſti ad urbem Nicæam properantes, eam obſederunt & ceperunt anno Domini MXCVII. Inde per 1097. Turchiam, Aſiam & Cappadociam, multis aucti victoriis Antiochiam regalem civitatem quæ quondam Reblata vocabatur, obſidione vallaverunt. Hac obſidione durante, bellum dirum commiſſum eſt, in quo paganis ſine delectu percuntibus, dux & probitatis exemplar GODEFRIDUS pontem *Farfar* præoccupans, ſuo mucrone militem paganum armatum ſolo ictu ſecuit medium. Hanc civitatem prudentiâ Bujamundi ceperunt, & multo paganorum ſanguine fuſo, Auxientem eorum principem fugientem interfecerunt anno Domini MXCVIII. In hac civitate ſic con- 1098. quiſita Chriſtiani fame & inedia plurimùm ſunt afflicti; ſed inventâ lanceâ Salvatoris, illâ ſcilicet qua de latere Chriſti in cruce perfoſſo in noſtræ ſalutis pretium ſanguis manavit, ſpem in Deum reſumentes, & dictam lanceam quaſi principale vexillum per manus epiſcopi Podienſis deferentes, Corbagam principem militiæ regis Perſarum, qui eos obſidere venerat, cum innumerabili multitudine peſſumdederunt. Inde progredientes, expugnatis Mara & Barra civitatibus Saracenorum, multiſque regionibus depopulatis, tanta penuria ſunt afflicti, ut cadavera Saracenorum jam fœtentia comedere ſunt fame coacti. Deinde Arkas fortiſſimo caſtro expugnato, Hieruſalem obſederunt, & XXXIX. die obſidionis cum aſſultu & multa virtute ceperunt anno Domini MXCIX. Idus 1099. Julii, feriâ ſextâ, horâ nonâ.

De geſtis eorum poſt Jeruſalem conquiſitam, & morte Godefridi regis.

Sancta civitate Jeruſalem ſic conquiſita, & à Saracenorum cadaveribus & ſordibus emundata, aliquotque diebus ibidem locis ſanctis cum reverentia & devotione viſitatis, omnium Chriſtianorum voto concordi electus eſt & conſtitutus rex ejuſdem civitatis &

regni dux ille nobilis GODEFRIDUS, qui humilitatis merito regium diadema ſuo capiti numquam permiſit imponi, quoniam in eodem loco ſpinea corona fuerat afflictum caput Regis regum Domini JESUS-CHRISTI. Conſtituerunt & patriarcham in Hieruſalem, archiepiſcopos etiam & epiſcopos & prælatos locis certis, ut decebat, ordinaverunt. His iſta geſtis, indignans Calipha Ægyti, principem militiæ ſuæ *Elaphdolaph* cum infinita multitudine paganorum miſit ad Chriſti populum penitùs exterminandum. Rex igitur GODEFRIDUS ſecum aſſumtis Roberto Flandriæ comite, & Roberto Normanniæ duce cum mille ducentis equitibus, & decem millibus peditum, ceteris baronibus ad civitatis cuſtodiam remanentibus, priùs fuſa ad Dominum JESUM-CHRISTUM prece, per Palmam Ramæ proceſſit obviam Agarenis, & ante Aſcalonam ipſis occurrens, conſerto prælio, eos ad internecionem uſque contrivit & delevit. In quo bello pluſquam centum millia periere de Saracenis; & ſic cum gratiarum actionibus, cum triumphi gloria, cum inimicorum divitiis prædaque innumera rex ad ſanctam civitatem remeavit anno Domini
1099. MXCIX. Hac patrata victoria, ROBERTUS comes Flandriæ, EUSTACHIUS frater regis Godefridi, & alii plures per dictos triennes labores, victorias & triumphos experti magnalia Dei, completo peregrinationis ſuæ voto, Deo gratias agentes, ad terras proprias redierunt.

Rex autem Godefridus, poſtquam rexerat anno ſolùm unico, terminum ſubiit, quem præterire nequivit, & ſepultus eſt ante Golgota ubi crucifixus eſt Dominus noſter JESUS-CHRISTUS. Obiit autem anno, Domini
1100. MC. Cujus Epitaphium fuit hoc.

Mirificum ſydus, dux hic recubat Godefridus.
Ægypti terror, Arabum fuga, Perſidis horror.
Rex licet electus, rex noluit intitulari,
Nec diademari, ſed ſub Chriſto famulari:
Cujus erat cura Sion reddere ſua jura,
Catholicique ſequi ſacra dogmata juris & æqui:
* ſ. terl. *Totum ſchiſma ſeu * circa ſe juſque fovere.*
Sic & cum ſuperis potuit diadema mereri,
Militiæ ſpeculum, populi vigor, anchora cleri.

PARS III. *De ſucceſſione in regno Jeruſalem, & plurimarum religionum fundatione.*

INclyto rege Hieruſalem Godefrido ſepulto, BALDUINUS frater ejus, & poſt illum BALDUINUS de Bingo cognatus eorum ſucceſſivè regnaverunt poſt ipſum; qui tres ſuis temporibus cum illis qui ſecum in Terra-ſancta remanſerant, auxiliante Deo ſic potenter fines Chriſtianitatis ibidem ampliaverunt, ut uſque in Ægyptum & Arabiam verſus Meridiem, ad Orientem verò ultra Euphratem fluvium, & A Rages Medorum civitatem, & ferè in Indiam, ad Septemtrionem ultra Cappadociam, Armeniam, Traciam & minorem Aſiam funiculos ſuæ dominationis extenderunt. Quis, ô Deus! ſibi poſſit tot regna, civitates & caſtella ſic arte, naturâ & ingenio præmunita ſubjugare, eorque bella terrifica ſuperare, niſi hæc noſtra Chriſtianorum gens, cujus eſt Dominus Deus eorum, populus electus in hereditate Dei? Non enim eſt alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes ſibi, ſicut adeſt nobis Dominus Deus. Unde ipſorum devotionis & probitatis fama B per totum orbem inimicos Chriſti deterruit, & Chriſtianos quoque ſic attraxit & allexit, ut plurimi valido devotionis ardore jugum Domini ſibimet imponentes, eccleſias & monaſteria repararent, quidam nova monaſteria conſtruerent, nonnulli etiam novos religionis ſtatus aſſumerent, novoſque ritus & habitus ordinarent, non ſolùm in Terra-ſancta, verùm etiam per alia regna Chriſtianitatis; ſpecialiter autem hoc tempore dilectus à Deo Ciſtercienſis ordo ſumſit initium, poſt quem alii ſunt ſecuti, ſcilicet Cæleſtinorum, C Servitarum beatæ Mariæ, Willelminorum, Humiliatorum & de Tyrone ſub regula ſancti Benedicti, Aroaſiæ, ſancti Victoris, Præmonſtratenſis, Vallis-Scholarium, Trinitatis, Mendicantium ac Eremitarum ſub regula S. Auguſtini: item quoque Hoſpitalariorum ſancti Johannis in Hieruſalem nigrorum Monachorum, de Calatravia Ciſtercienſium monachorum Converſi, ſeu Fratres laïci regulæ beati Benedicti, Templariorum, B. Mariæ, Alemannorum de Theutonica domo, Fratres ſancti Sepulcri, & Fratres ſancti Jacobi de Spata, regulæ beati Auguſtini canonicorum regularium Converſi ſeu Fratres D laïci, ordines militares, & plures alii ſucceſſivè diverſis in locis atque temporibus pululaverunt; quorum novorum ordinum modos & principia ſuis in locis hìc poſtea deſcribemus. Igitur de Ciſtercienſi ſumamus initium.

De fundatione ordinis Ciſtercienſis.

Anno poſt captam Antiochiam, id eſt anno Domini MXCVIII. Urbani verò papæ II. nono, Philippi vero Francorum regis anno XXXVIII. incepit Ordo Ciſtercienſis per hunc modum. In Burgundia diœceſi Lingonenſi E monaſterium eſt ordinis ſancti Benedicti nigrorum monachorum nomine Moliſmus, quod adhuc hodie ſub eodem ordine & habitu durat; monaſterium, inquam, illuſtribus viris, divitiis & religione conſpicuum; inter quos religioſus unus HARDRADUS nomine, Anglicus natione, à puero monachus per Angliam, Scotiam & Franciam aliquot annis ſtudens, ac deinde à Roma per Burgundiam rediens, in hoc monaſterio Moliſmenſi receptus eſt in monachum; ubi dum ei aliqua obſervanda proponerentur quæ non erant de regula, cepit eorum rationem inquirere, &

Digitized by Google

nunc cum iſto, nunc cum illo ſic diſputavit, quòd abbatem ſuum & plures de monachis ad ſuam ſententiam & arctioris vitæ propoſitum induxit. Moliſmenſis igitur abbas Robertus cum viginti de ſuis monachis de Moliſmo in locum tunc vaſtæ ſolitudinis, qui Vallis abſinthii propter eamdem herbam quæ multùm inibi pullulabat, ſeu propter amaritudinem doloris ibidem in latrones & ſicarios incidentium vocabatur, & nunc Ciſtercium nuncupatur, devenerunt, & freti conſilio Odonis Burgundiæ ducis, Walteri Cabilonenſis epiſcopi, & Hugonis archiepiſcopi Lugdunenſis, dictam eremum in abbatiam conſtruxerunt, prædicto Roberto abbate ſuſcipiente curam & virgam paſtoralem à Cabilonenſi epiſcopo diœceſano, monachiſque firmantibus ſtabilitatem. Nec multo poſt abbas Robertus à ſuis Moliſmenſibus repetitur, & juſſu Urbani papæ, licentiaque Cabilonenſis epiſcopi, Moliſmum reducitur licèt invitus, & Albericus vir ſanctus ejus loco abbas Ciſtercii ſubrogatur, hoc tamen pacto pacis per Urbanum papam inter utramque eccleſiam confirmato, ut neutra illarum utriuſlibet monachum ad habitandum ſine recommendatione regulari ſuſciperet; ſicque novum Ciſtercienſe monaſterium novi patris induſtriâ [illegible] ſanctitate profecit, [illegible] omnibus bonis neceſſariis accrevit. Nunc tam notabilibus factis quæ verè ſilenda non erant, breviter tranſcurſis. Ad principium domni Lamberti abbatis noſtri revertamur.

PARS IV. *De reparatione eccleſiæ Morinenſis, & electione domini Johannis epiſcopi.*

LAMBERTUS igitur hic abbas effectus, ſtatum eccleſiaſticum & religionis valde lapſum emendare cupiens, ut bonitatis exemplum à ſuperioribus influat, ſicut unguentum in capite quod deſcendit in barbam & uſque in oram veſtimenti, ad matricem eccleſiam primò proceſſit per hunc modum. Eccleſiâ Morinenſi diſcordiis ſic malè diſpoſitâ, ut exemplum reprobum eſſet univerſis; nam duobus epiſcopis ſuis Huberto & Alberto
(a) confubiliter (a) ejectis, addiderunt expellere tertium, ſcilicet dominum Gerardum: quo expulſo, canonici Morinenſes elegerunt Erkembaldum canonicum S. Audomari, virum nobilem atque prudentem, qui tam electionem quàm electores, quia dominos ſuos ignominiosè tractaverant, refutavit. Quod videns abbas LAMBERTUS, omnes prælatos diœceſis adunavit; reditur ergo ad electionem, & abbates quidem elegerunt dominum JOHANNEM archidiaconum Atrebatenſem, monachum Montis S. Eligii, virum religioſum atque prudentem; clerus verò atque canonici Obertum de Helchi ſatis inferioris reputationis. Pater itaque LAMBERTUS cum

(a) confuſibiliter.

A duobus abbatibus ad papam acceſſit, & litteris CLEMENTIÆ Flandriæ comitiſſæ fulti, cauſam ſuam exponentes, citiùs ſunt audìti, quia maritus ejus comes Robertus in expeditione Terræ-ſanctæ, ut prædictum eſt, laborabat, conſilioque ANSELMI Cantuarienſis epiſcopi tunc ab Anglia pulſi, id pro quo venerant impetrarunt. Ipſis recedentibus, pars adverſa conſenſit, & dominum JOHANNEM in ſuum epiſcopum receperunt anno Domini MXCIX. 1099.
qui triginta annis Epiſcopatum ſanctiſſimè regens, nulla umquam cupiditate vel avaritia notatus fuit ab aliquo, diſcretus in judiciis, liberalis & pauperum recreator, bannos & emendas de forefactis vix aliquando recipiebat; B in reædificanda eccleſia, in libris conſcribendis, & maximè in religione paranda & propaganda per ſuam diœceſim valde ſollicitus, ſecundùm Deum & ſæculum honeſtiſſimè vixit: ſex monaſteria ſuo tempore conſtructa ſunt de novo, ſcilicet in Ipris, in Lo, in Evershiam canonicorum regularium, in Borborgh, in Ghiſnis, in Merken monialium nigrarum ordinis ſancti Benedicti. Huic eccleſiæ noſtræ ſancti Bertini altaria de Morchem, Eggafridi capella, Baſwarneſton, Haneskeke, & alia bona plura huic eccleſiæ fecit, de quibus ſuis in locis inferiùs eſt mentio facienda; C & quamdiu vixit, benefacere huic eccleſiæ non ceſſavit vir juſtus & ſanctus; & quamquam non ſit per Romanam eccleſiam canonizatus, cum tamen in libro vitæ numero ſanctorum piè credimus eſſe adſcriptum, cujus vitam & legendam penes nos habemus conſcriptam.

De reditu Roberti Flandriæ comitis à conquiſitâ Jeruſalem.

Hujus domini Johannis epiſcopi anno ſecundo, D Lamberti abbatis noſtri tertio, id eſt anno Domini MCI. inclytus Flandriæ comes 1101.
ROBERTUS ſecundus de Hieruſalem & Terra-ſancta per multos labores, victorias & triumphos expertus magnalia Dei, completoque ſuo peregrinationis voto, cum multa militari laude & gloria reverſus, à rege principibuſque Francorum honorificè tractatur, & in Flandriam veniens cum immenſo gaudiorum jubilo receptatur. In qua ſancta expeditione ſic incomparabiliter ſe ſtrenuè geſſit, quòd non ſolùm utilis, verùm potiùs ut fulgur infidelibus eſt terrori, E ſicque victorioſus & invincibilis, ut eum S. Georgii filium Turcorum & Arabum appellaret exercitus. Ipſe brachium S. Georgii ſecum attulit, [illegible] eccleſiæ Aquicinctinæ dedit. Ipſe etiam comes ordinavit & perpetuò conſtituit præpoſitum ſancti Donatiani Brugenſis ſuum archicapellanum, & Flandriæ cancellarium. Anno quo de terra ſancta reverſus eſt contra Tornacum movit exercitum: eo ibidem hyemante, HENRICUS imperator contra eum vadit, ſed inactus rediit, hyemis aſperitate ſe coactum excuſans. Comes etiam à Balduino Hannonienſi conſobrino ſuo, ſi-

lio Balduini comitis, in expeditione Jeroſolymitana defuncti, Duacum caſtrum quibuſdam pactionibus & conventionibus obtinuit. Unde Henricus imperator ad auxilium Balduini contra Robertum exercitum ducens, Duacum vadit, ſed utrimque pacto ſimulato magis quàm compoſito, inefficax redit. Duacum verò Roberto Flandriæ comiti remanſit.

PARS V. *De hujus eccleſiæ reformatione quoad ordinem, & de morte Urbani papæ ſecundi.*

Eccleſiâ Morinenſi, quæ totius diœceſis eſt caput, reparatâ, LAMBERTUS abbas noſter comitis Flandriæ conſilio atque Johannis epiſcopi Morinorum confiſus, quod antea diu mente conceperat, religionem hîc reparare feſtinat. Incepit autem ſic. Anno
1101. Domini MCI. domnus abbas Lambertus graviter infirmatus, nocte quadam dominici Adventûs fratribus in capitulo congregatis ſermonem fecit de eorum ſalute, aſſerens ſe de vita periclitari, ſuam conſcientiam in hoc valde gravari, quòd fratres ſibi commiſſos inordinabiliter vivere permiſiſſet, eiſque in virtute Dei interdixit, ne quis eorum de cetero proprium habeat, peculium accipere aut dare præſumat, proprios famulos teneat, & quod nec illis nec aliis de ciborum reliquiis, quia ad eleemoſynam pertinebant, ſine ſpeciali licentia conferat; talibus namque & ceteris diſſolutionibus incumbere, tunc inter illos pro illicito non habebantur, ſed duris & aſperis verbis affectum redire coëgerunt ad locum. Hoc fuit initium diſſentionis & malæ diſcordiæ, cujus tale præſagium eſt oſtenſum, Nam eadem die quaſi validus ignis viſus eſt exire de piſtrina, ſed fratribus ad extinguendum properantibus, illico diſparuit. Phantaſma enim non ignis fuit.

Poſt aliquantulum verò temporis abbas LAMBERTUS conſilio Johannis epiſcopi Morinenſis Roberto comiti Flandriæ per medium
(a) (a) Clementiæ comitiſſæ ſupplicavit, ut huic eccleſiæ de religione conſuleretur, & ne monachi ſui à religione deficerent, ſed & eccleſiam iſtam Cluniacenſibus, ubi tunc fervor religionis erat, ſubjiceret, & obtinuit; quod tamen monachos non latuit. Interim JOHANNES epiſcopus Romam ad papam tendit, cum quo Lambertus noſter abbas ſe proficiſci ſimulans, iter arripuit, & monachum quem ſecum aſſumſerat ſub cuſtodia reclusit in quadam cella Cluniacenſi. Ipſe verò LAMBERTUS Cluniaci remanſit, profeſſionem fecit, & eorum ordinem didicit. Tandem epiſcopo de Roma ſine abbate reverſo, monachi noſtri ſemel & iterum atque tertiò abbati Lamberto mandant ut veniat; redeunti quidem obediunt, ſed major pars obedire recuſavit. Tunc ipſe clam vocatis militibus ſuis, rebelles cepit, & in diverſis eccleſiis diſperſos incluſit. Regebat tunc Cluniacum vir ſanctæ memoriæ HUGO abbas, per cujus licentiam Lambertus de diverſis Cluniacenſium monaſteriis religioſos viros hùc adduxit, & hîc ordinem introduxit anno Domini MCI. Quibus ſtrictè & religioſè viventibus, reſidui Sythienſes metu rigoris diſciplinæ fuga lapſi per diverſa ſparguntur, nec ob hoc ceſſavit hîc opus Dei; nam novo religionis fervore plures ſe & ſua vendentes huc affluxerunt, ita ut in brevi pluſquam centum viginti fratres adeſſent, quorum aliqui minus diſcretè recepti, huic eccleſiæ & prælatis poſtmodum oneri quamplurimum extiterunt. Hoc tempore Urbanus papa ſecundus, poſtquam ſederat annis duodecim cum dimidio, diem clauſit extremum anno Domini MCI. cujus epitaphium eleganti metro compoſitum fuit iſtud.

Hic vivens lux Urbis erat, defunctus eclipſis.
Urbs ſtetit Urbano ſtante, ruente ruit.
Lege regens, & pace fovens, te, Roma, beavit,
Servans à vitiis intus, ab hoſte foris.
Non flexit, non extulit hunc, non terruit unquam
Dives, fama, potens, munere, laude, minis.
Eloquium linguam, ſapientia pectus, honeſtas
Mores ornabant, exteriora decus.
Ecce per hunc Urbs ſancta patet, lex noſtra triumphat.
Gentes ſunt victæ, creſcit in orbe fides.
Sed citò rapitur roſa, quæ plus vernat in horto;
Sic & florentem fata tulere virum.
Mors hominem, requies animam, ciſterna cadaver,
Solvit dura, fovet grata, profunda tegit.

Henricus imperator Paſchalem papam incarceravit.

Urbano papæ ſucceſſit PASCHALIS II. ad quem Henricus quartus in imperatorem electus, Romam cum exercitu venit ut ab eo coronaretur, & per nuntios ſuos renuntiavit omni inveſtituræ prælatorum; & veniens Romam, à papa & à clero cum honore recipitur. Et quidem ante ſuam coronationem inveſtituras abjuravit; coronatus autem idem jurare noluit, ſed mutato conſilio, papam & cardinales incarceravit, donec à papa ſibi privilegium datum eſt, quod poſtea dictum fuit pravilegium, ſcilicet ut nullus epiſcopus ſine conſenſu regio conſecretur. Poſt papæ liberationem Romani tres hereſiarchas Albertum, Agulfum & Theodoricum diverſis temporibus in papam eligere præſumpſerunt, qui in ſuo principio papam Paſchalem multùm infeſtantes, ab ipſo finaliter ſunt proſtrati. Quo tempore monaſteria Claravallis per beatum Bernardum, & de Pontiniaco per Hugonem Matiſconenſem in Burgundia fue-

(a) Epiſtolam Clementiæ ad S. Hugonem abbatem Cluniacenſem qua ipſum invitat ad reformandum Sythienſe monaſterium, quod Cluniacenſi ſubjiciendum promittit exhibemus tom. 1. pag. 303.

runt fundata, anno Domini (a) MCXIII. Sedit Paſchalis annis octodecim cum dimidio; cui ſucceſſit Gelaſius ſecundus, ſedens anno ſolo. Hic propter Henricum imperatorem cum cardinalibus ſuis Gayetam ſeceſſit, inde per mare in Franciam venit, & in Cluniaco monaſterio dies ſuos clauſit, ibique ſepultus eſt. Cui ſucceſſit Calixtus ſecundus, de quo infrà.

PARS VI. *De ordinis reparatione apud Alchiacum.*

PAter itaque LAMBERTUS duabus primoribus eccleſiis hujus diœceſis, ſcilicet Morinenſi & Sythienſi, qualitercumque reformatis, totum ſe Cluniacenſibus indulgens, ad vicinas eccleſias reformandas mentem intendit, opportunitatem nanciſcens nunc ex eccleſiarum vacationibus, nunc ex monachorum diſſentionibus; & eodem anno, ſcilicet
1101. anno MCI. eccleſia Alchiacenſis (cui de jure, conſuetudine ac privilegio competit & debet ex iſto monaſterio abbas provideri) Roberto illius loci abbate defuncto, ODONEM Cluniacenſem monachum, virum exemplarem, ad ordinem hic reformandum pridem miſſum diligentiâ Hugonis tunc Cluniacenſis abbatis; Alchiacenſibus abbatem præfecit, qui multa ibidem per religionis adverſarios adverſa perpeſſus, illis fugientibus, ipſe cum viris timoratis ſibi adhærentibus, idem cœnobium ferè viginti annis ſecundùm regulam & exteriorem abundantiam honorificè rexit.

De reparatione ordinis in monaſterio Bergenſi.

Itemque eodem anno INGILBERTUS abbas ſancti Winoci Bergenſis, ſi tamen per oſtium intraſſet, poſtquam XXXI. annis illam eccleſiam rexiſſet, poſitus in mortis articulo, palam confeſſus eſt dominum ERMENGERUM abbatem ſuum à ſe regnandi cupiditate minus juſtè depulſum. Igitur eo defuncto, anno Domini MCI. Bergenſes Ermengerum reſumſerunt abbatem, qui per papam & epiſcopum approbatus, vix triennio ſupervixit. Tunc Bergenſes de ſuis electionem fecerunt. Tunc epiſcopus videns illam eccleſiam indigere correctione, comiti Flandriæ notificavit illam eccleſiam per virum religioſum corrigi fore neceſſe. Comes hortatu ſuæ conjugis Clementiæ per Lambertum abbatem noſtrum inductæ conſenſit. Igitur inſtinctu abbatis noſtri HIEMETEM priorem noſtrum, hîc à puero nutritum, tunc Cluniaci commorantem, abbatem in Bergis ordinavit. Die præfixo comes & proceres, BRUNO apoſtolicæ ſedis legatus, JOHANNES epiſcopus Morinenſis cum clero, abbaſque noſter cum abbate novo & monachis noſtris, quos illuc ad ordinem introducendum adduxerat, in Bergis adſunt. Bergenſibus quaquaverſum diſperſis,
1104. abbas comes inthronizatur anno Domini MCIV.

A qui diruta pene reperit omnia; ſed ſpem ſuam in Deo ponens, opus aggreditur, ſic ut in brevi quoad ſpiritualia ſibi multi confluerent ad converſionem, & quoad temporalia in ædificiis & poſſeſſionibus per eum retractis & acquiſitis eccleſia ſua magnam ſentiret emeliorationem.

Sic pater LAMBERTUS in hac mutatione Bergenſi duo magnifica fecit; primò nos ad noſtram eccleſiam & quæ noſtra fuerat, reſtituit; ſecundò quòd locum quaſi ex toto lapſum in toto reparavit. Hujus mutationis præſagium tale præceſſit. Comes Flandriæ RO-
B BERTUS ſecundus fratrem habuerat nomine Philippum, qui caſu colliſus in Bergis obierat, & ibi ſepultus erat. Circa finem regiminis Ermengeri abbatis jamdicti, æditua loci prædicti ſurgenti pro matutinis, Philippus iſte ſuper locum ſepulturæ ſuæ viſibiliter apparuit, & ei ſe manifeſtans eum monuit, ut ſignum pro matutinis pulſaret, aſſerens fidelium orationes defunctorum animabus valde profuturas. Æditua hæc viſa retulit, & vix unius dierum ſpatio ſupervixit. Iſte Philippus filium habuit ex concubina nomine Willel-
C mum de Lo, qui ibidem monaſterium ſancti Petri fundavit, in quo & poſtea ſepultus fuit; & dicebatur Willermus de Ipra, quia cum Iprenſibus confœderatus ad terræ dominium aſpiravit. Ipſe eſt Willermus de Ipra, de quo mentionem facimus in omnibus tricenariis noſtris, quia multa bona fecit nobis, ut infrà patet capitulo Leonis, parte quinta. Similiter ſupradictæ eccleſiæ de Lo multa bona faciens, & ſpecialiter crucem auream unam nobiſque conſimilem dedit.

Interea dum hæc Bergis aguntur, canonici
D Wattenſes in noſtrum præjudicium molendina inter vetus monaſterium & Witines ædificare cœperunt, quos abbas Lambertus coram epiſcopo aggreditur; ſed videns epiſcopum adverſæ parti favere, quia de illorum erat ordine, relicto epiſcopo, ad comitem Flandriæ ſe contulit; opus ceſſare fecit, & ne inter Aikas & *Borbourgh* nulla niſi circa monaſterium, & illa ad uſus fratrum noſtrorum molendina fierent, privilegium obtinuit, quod ſic incipit: In nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, amen. Ego ROBERTUS,
E &c. Datum anno Domini MCII. Item domnus Lambertus fecit conventionem inter nos & Lambertum filium Odonis . . . . de *Poperenghe*, unde carta ſic incipit: Notum ſit omnibus, &c. Data anno Domini MCVII.

PARS VII. *De fundatione eccleſiæ B. Mariæ de Dunis.*

ANno poſt hoc quinto, id eſt MCVII. fundari inceptum eſt monaſterium de Dunis per hunc modum. Dominus LIGERIUS vir ſanctitate famoſus, monachus de ordine 1107.

(a) Claravallenſe anno 1115. fundatum fuit, Pontiniacenſe in diœceſi Autiſiodorenſi anno 1114.

S. Benedicti nigrorum monachorum, exemplo priſcorum ſanctorum patrum relinquens patriam ut terrenis curis exutus, liberiùs Deo Filio Virginis inſerviret; peregrè profectus in Flandriam venit. & in Furnenſi territorio, nec longè à Furnenſi villa, locum deſertum petiit, ubi inter montoſa & arenoſa maris littora, quæ vulgariter ibi *Dunes* appellantur, recedit, ibique de bonis à Deo ſibi tam largitione Flandriæ comitis, quàm aliorum Chriſti fidelium collatis, capellam in honore beatæ MARIÆ Virginis ædificavit; & conventiculum ſui ordinis nigrorum monachorum inibi congregavit: quem locum & conventum ipſe primus ibi abbas XXI. annis ſic rexit & erexit, ut poſtea creſceret in monaſterium ſolemniſſimum, quod hodie dicitur beatæ MARIÆ de Dunis. Poſt Ligerium domnus FULCO ejuſdem ordinis niger monachus, de monaſterio (a) Saviniacenſi ſecundus ibidem abbas effectus, locum ipſum & numero monachorum & poſſeſſionibus augens, decem annis gubernavit ſemper in habitu atque ſtatu ordinis nigrorum monachorum: ſed florente tunc novo Ciſtercienſium ordine, advenienteque illo magno luminari eccleſiæ B. Bernardo, ad arctioris vitæ inſtitutum aſpirans, in manus ipſius B. Bernardi ſe monaſterium & conventum ſponte ſubjiciens, habitu nigrorum monachorum derelicto, ordinem [illegible] habitum Ciſtercienſium aſſumſerunt, quibus beatus Bernardus abbatem præfecit domnum ſanctum Robertum de Brugis oriundum, qui fuit illius loci à ſua fundatione tertius abbas, ſed primus de ordine Ciſtercienſi.

De reparatione ordinis in monaſterio ſancti Vedaſti Attrebatenſis.

Anno poſt hanc Dunenſem fundationem
1109 ſecundo, id eſt, anno Domini MCIX. ab Attrebatenſibus monachis S. Vedaſti, procurante abbate noſtro Lamberto, ſuſceptus eſt ordo Cluniacenſis per hunc modum. Per Urbanum papam ſecundum Attrebatenſi civitati datus eſt proprius epiſcopus, ſub quo in beati Vedaſti monaſterio orta eſt diſcordia inter domnum Henricum illius loci abbatem ſanctæ ſimplicitatis virum, ſuoſque monachos, ſed de danda regulari ferula conſuluit abbas Henricus patrem Lambertum: Ambo comitem Flandriæ Robertum, & concordant ut monachi Bertinienſes mittantur Attrebatum ad ordinem reformandum. Die igitur ſtatuta conveniunt comes & abbas Lambertus cum Sythienſi flore electo, inter quos præcellebat domnus ALVISIUS monachus noſter, quem domnus abbas Henricus prædictus conſilio domni Lamberti abbatis noſtri priorem ibidem inſtituit, virum utique induſtrium, rem qualemcunque qualitercumque ad effectum deducere præoptatum. Ibidem in capitulo monachorum coram abbate & collegio epiſcopus ſermonem faciens, monachis exemplum propoſuit aſinæ loquentis, & prophetæ veſaniam increpantis, ipſos monachos quia litterarum debebant habere notitiam per prophetam intelligi debere, per brutum verò comitem virum laïcum, qui eos increpare venerat, & ad viam veritatis reducere: quod exemplum monachos valde movere debebat. Sicque plures eorum compuncti obedierunt, alii autem timentes, ubi non erat timor, bonumque propoſitum deſtruere ſatagentes, Romam pergunt, & cellam *Haſpres*, S. Vedaſti eccleſiæ appendicem, ſibi à papa donari depoſcunt, ut abbatem ibi de ſuis unum præponerent; ſed nihil proficere ſe videntes, ad monaſterium redierunt, & jam inceptæ religionis jugo humiliter obedientiæ colla ſupponunt.

PARS VIII. *De obitu ſancti Anſelmi Cantuarienſis epiſcopi.*

VIr apoſtolicus dominus S. ANSELMUS Cantuarienſis archiepiſcopus, & Venerabilis HUGO Cluniacenſis abbas, duo magna Eccleſiæ luminaria, hoc eodem anno,
anno ſcilicet Domini MCIX. de hoc ſæculo ne- 1109
quam cælicas migraverunt ad ſedes; quorum obitus ante monſtratus eſt Fulgentio Affligenienſi abbati ſic: Vidit in ſomnis duos locellos ſeu ſtrunos pro mortuis ab angelis in cælum deferri, ex hoc cum evigilaſſet conjecturans illorum obitum, qui citò poſt hoc mundo miraculis innotuit, quæ multa & magna in eorum legenda reperiuntur. Iſte dominus Anſelmus natione Italicus, ſcientiis liberalibus & maximè theologia præexcellenter imbutus, multa pulcherrima conſcripſit, monachuſque Cluniacenſis (b) religioſiſſimè converſatus eſt, hic poſt Angliam à Willelmo Normanno conquiſitam, ſublimatur Cantuariæ in archiepiſcopum, (c) ſed prædicto Willermo Conquiſitore defuncto, perſecutione filii ejus Willelmi regis Anglorum pulſus eſt ab Anglia, qui ad hoc noſtrum monaſterium divertens, à domno abbate noſtro Johanne & fratribus cum multa reverentia receptus fuit, & aliquanto tempore ſe hic recreavit. Hinc ad Cluniacum, & inde Romam ad papam Urbanum ſecundum ſe tranſtulit, ubi eum Lambertus abbas noſter invenit, ac per ejus adjutorium ipſe abbas noſter confirmationem electionis domini JOHANNIS Morinorum epiſcopi, pro qua venerat, faciliùs impetravit: recordatus enim archipræſul beatiſſimus caritatis & amicitiæ hîc ſibi dudum exhibitæ, hoc ſubſidium abbati noſtro Lamberto exhibuit. Ipſe eſt ſecundus Cantuarienſis archiepiſcopus, qui de Anglia tranſfretans, in hoc loco ſolatium invenit, &

(a) Saviniacenſe monaſterium in inferiori Normannia in diœceſi Abricenſi à B. Vitali fundatum anno 1112. cujus fundationem dedimus tom. 1. pag. 312.

(b) Immo Beccenſis: ſed Cluniacenſes vulgo appellabant veteres quoſcumque nigros monachos etiam Cluniaco non ſubjectos.

(c) Scilicet poſt mortem Conqueſtoris factus eſt Archiepiſcopus.

primus

Digitized by Google

primus fuit ſanctus Dunſtanus. Migravit hic vir ſanctiſſimus ad Dominum anno Domini (a) MCIX. Idus (a) Julii, cujus ſepulturæ titulus fuit iſte.

Hic jacet Anſelmus nunc in cinerem reſolutus,
Cujus doctrina per climata cuncta Latina
Exponendo ſacras ſcripturas atque docendo,
Et Domini nomen præfuſum fudit odorem.
Hic cùm fulgeret diffuſo lumine ſydus
Abſtulit ille dies, quo Julius exuit Idus.

De obitu Hugonis Cluniacenſis abbatis.

(b) Domino Anſelmo carne ſoluto, menſe (b) Julii, piæ ſanctæque memoriæ domnus Hugo Cluniacenſis abbas ſatis citò ſubſequitur; cui ſuus obitus tali miraculo prænuntiatur. Ruricola terram illic colens vidit multitudinem tranſeuntium. cui cùm unus illorum ab eo quæreret, cujus eſſet illa terra, reſpondit S. Petri & Hugonis Cluniacenſis abbatis; inquit ille: Mea eſt terra, meus eſt abbas; vade & dic ei ut inſtet operi bono, quia fatis ejus inſtat. Paruit ruricola, viſa retulit. Hugo verò abbas citò poſt obiens, viſionem veram eſſe comprobavit. Unde præſumtum eſt à pluribus ſanctum Petrum ruſtico apparuiſſe, obitumque viri ſancti prænuntiaſſe. PONTIUS autem quidam juvenis nobilis genere, & alterius eccleſiæ monachus, ad epiſcopatum quamquam fuerat electus, ſed reclamantibus altioris conſilii viris, papa ſubſtituit alium epiſcopum, & hunc Pontium venerabili Hugoni Cluniacenſi abbati commendavit attentè. Poſt obitum igitur Hugonis abbatis Cluniacenſis hunc Pontium in abbatem elegerunt, de quo Pontio, quia multas nobis moleſtias poſtea intulit, mentionem in ſequentibus pleniorem faciemus.

De obitu regis Franciæ Philippi, & ſucceſſione filii ſui Ludovici, & quibuſdam eventibus.

1109. Eodem anno, id eſt annô Domini MCIX. rex Francorum PHILIPPUS primus obiit, & in monaſterio Floriacenſi ſepelitur. Poſt exequias, epiſcopi qui convenerant cum filio regis Ludovico, venerunt Aurelianum, & propter regni turbationes ipſum ibidem in regem inunxerunt quarto die poſt ſepulturam patris. Iſte eſt LUDOVICUS cognomento Groſſus, juvenis, ſtrenuus, in bello acer, in pace pius, juſtus, & religionis amator; cujus avunculus fuit Robertus comes, qui tunc Flandris imperabat. Eodem anno corpus beati Nicolai de Mirrea Liciorum metropoli tunc per Barrenſes deſtructa, ad Barrum civitatem Apuliæ transfertur, & in monaſterio ſancti Benedicti à domno Helia illius loci abbate, monachis, clero & populo cum gaudio ſuſcipitur, ad cujus adventum multa Deus oſtendit miracula.

Hoc etiam eodem anno dominus LAMBERTUS Attrebatenſis epiſcopus obiit, cui ROBERTUS ejuſdem eccleſiæ archidiaconus ſucceſſit; cujus Lamberti tempore fertur quod beata Virgo duobus joculatoribus apparens candidis amicta, candelam cerεam eis tradidit in ſui memoriam, quam dominus Lambertus epiſcopus approbavit, & populis venerandam expoſuit. Et hæc eſt quæ dicitur Candela Attrebatenſis, quam joculatores cum ſolemni proceſſione deferunt in die S. Sacramenti, multique languentes & ſpecialiter igne ſacro ad illam peregre veniunt & ſanantur; de qua jam multæ filiæ ſeu candelæ aliæ ſunt derivatæ, ſicut candela Bergenſis, ſalco Bergenſis, Dunienſis, de *Neles*, de *Siningbem*, de *Arkes*, de Blendeca & aliæ multæ. Sepultus fuit epiſcopus iſte in eccleſia ſua Attrebatenſi ante altare, quod à ſeptentrionali parte chori pro eadem candela dedicatum eſt beatæ Virgini, memoriale quoque epiſcopi prædicti candelam tenentis in manibus: ante idem altare marmori eſt inſculptum in pariete & ſuper tumbam ejus epitaphium iſtud.

Vedaſtus propriè fuit hujus epiſcopus urbis,
Poſt cujus obitum proprio ſum Præſule languens:
Hæc, ſe les flevit ſubjecta diu Camerato,
Donec Lambertum tumulo qui clauditur iſto,
Moribus egregium, ſapientem, religioſum.
Romæ ſacravit Urbanus papa ſecundus.
Et proprium ſedi paſtorem reddidit iſti.
Mundo deceſſit cum Mayus ab idibus exit.
Præſtet ei requiem Dominus ſine fine manentem.

PARS IX. *De morte Willelmi filii Roberti Flandriæ comitis; & martyrio S. Canuti regis; & reparatione ordinis in monaſterio Aquicinctino.*

ITem eodem anno, id eſt anno Domini MCIX. WILLERMUS junior, filius comitis Flandriæ Roberti apud Ariam moritur, & inde ad hoc monaſterium delatus & ſepultus eſt ante locum, ubi tunc erat majus altare, cujus ſepultura artificè compoſita ex lapillis minutiſſimis diverſorum colorum opere muſiaco quaſi depicta foret, armato milite fuit decorata. Circa idem tempus fuit quod imperator Henricus Paſchalem papam & ſuos cardinales incarceravit, donec ab eo privilegium extorſit, quod poſtea pravilegium eſt dictum, de quo narratum eſt in ge[illegible] paparum. WALERICUS Laudunenſis epiſcopus à ſeditioſo illius urbis populo, quia à malè jurata Communitate revocare volebat, occiditur, domus epiſcopi incenditur, & cum ea eccleſiæ beatæ Virginis, ſancti Johannis, cum aliis vicinis concremantur. Quam ſeditionem rex crudeliter vindicavit, ut poſteris cedere debeat in exemplum. Dani regem ſuum ſanctum Canutum in quadam eccleſia martyrizaverunt ſabbato Idus Julii, cujus ſanctitatem & martyrium multa miracula teſtata ſunt. Hic ſanctus Canutus pater fuit Caroli poſtea Flandriæ comitis, qui Brugis eodem modo martyrizatus fuit in eccleſia ſancti Donatiani anno Domini MCIX.

(a) al. 21. Aprilis. (b) al. 29. Aprilis.

Digitized by Google

Monaſterium Aquicinctinum ad religionem reparatum eſt, & reductum per domnum LAMBERTUM noſtrum ſic. Ex monachorum diſſentionibus nanciſcens opportunitatem, monachis Aquicincti inter ſe tumultuantibus in tantum, ut ſuum abbatem deponentes expellerent. Hoc domnus noſter Lambertus conſiderans, per ſecretos internuntios illos induxit, ut virum venerabilem, moribus egregium, ac prudentia facundiaque decoratum ſibi ſumant in abbatem, quo lapſa eorum eccleſia relevetur; [illegible] eis dominari fecit domnum ALVISUM monachum noſtrum tunc reformationi eccleſiæ ſancti Vedaſti intendentem, & prioris ibidem officium exercentem. Igitur Aquicinctenſes monachi dictum Alviſum inſtinctu, ut præfertur, domni Lamberti abbatis noſtri, in ſuum abbatem elegerunt, qui conſilio & auxilio ejuſdem Lamberti eamdem eccleſiam reformavit in ſpiritualibus, ac etiam in temporalibus ſic exaltavit, ut ejus nomen celebre fieret ubique; & inde ipſe domnus Alviſus eligeretur in epiſcopum Atrebatenſem.

De obitu Flandriæ comitis Roberti, & ſucceſſione filii ejuſdem Balduini Hapkin.

MCXI. Sequenti anno, id eſt anno Domini MCXI. contingit regem Franciæ Ludovicum contra *Dammartin* exercitum ducere, vocato ſecum Flandriæ comite ROBERTO avunculo ſuo, qui in eo exercitu ſtrenuiſſimè laboravit. Tandem negotio pro quo venerant ad votum peracto, unâ dierum cùm prædictus comes Flandriæ per pontem Meldenſem cum militum multitudine equitaret, equus fortuitò ſuper eum cadens totum conquaſſavit, inde deportatus ad lectum, tertia poſt hoc die vitâ deceſſit, poſtquam Flandrenſibus imperaſſet annis XVIII. cujus corpus cum magna procerum caterva tranſlatum Atrebatum, & in eccleſia beati Vedaſti cum honore maximo ſepultum eſt; cui ſucceſſit in Flandriæ comitatu BALDUINUS filius ejus, qui poſtea dictus eſt *Hapkin*. vix pueritiæ ætatem excedens, qui ſtatim ut comitatum eſt adeptus, à rege Francorum ſuſcepit balteum & ordinem militarem, ſtatimque ſe tantæ probitati expoſuit atque juſtitiæ, quod malis effectus eſt terribilis, bonis verò atque patriæ clypeus atque tutela.

Inter cetera facta juſtitiæ, militem, qui pauperculam de duabus vaccis prædaverat, duci fecit Brugis, & rogantibus amicis ne ſuſpenderetur aut excæcaretur, comes autem annuit, ſed cacabum cum aqua ferventi parari fecit, militemque ut erat veſtitum & gladio accinctum in eo projici & bulliri fecit ad raptorum terrorem. Item alios decem milites qui in nundinis Toraltenſibus mercatorem prædaverant, captos recludi fecit in quadam domo, cognatis eorum rogantibus pro eis reſpondit ſe velle loqui cum eis; ſicque domum cum aliquibus de ſuis intravit, & ut illos ſuſpenderent juſſit, remanentibus eis præ timore amicorum, dixit raptoribus: Si quis veſtrum ſocios ſuos ſuſpenderit, evadere poterit, quod unus illorum citò complevit. Tunc illum comes cum corda ad collum ejus & ad trabem ligata ſuper ſcannum ſtare compulit, ipſeque comes ſcannum cum pede propulit, & ſic ille ſuſpenſus manſit. Comes verò exiens & equum aſcendens, amicis eorum dixit: Intrate [illegible] eis conſulite, ut amodo ſe caveant à rapinis: qui cum vidiſſent eos ſuſpenſos confuſi receſſerunt. Talibus factis pavorem ſic omnibus intulit, ut etiam theſauros inventos in via nullus attentare præſumeret. Paupercula quædam ante eccleſiam S. Petri Gandenſis ei ad veſperas properanti conqueſta eſt de ſuæ vaccæ furto: comes eam rogat ut ſpatium audiendi veſperas ſibi concedat; illa inquit: Domine, tunc impediret violentia militum; tunc ipſe mantellum ſuum deponens, pauperculæ tradidit dicens: Hoc ſigno ſcias me ad te poſt veſperas rediturum, quod & fecit, & pauperculæ ſatisfecit. In quo ejus devotio, pietas & juſtitiæ promtitudo monſtratur. Ipſe Carolum cognatum ſuum, ſancti Canuti regis Daciæ filium de terra ſancta redeuntem ſecum retinuit, & eum plurimum honoravit, ejuſque conſilio quoniam prudens erat & juſtus, ſe & terram ſuam ſic regebat, ut non ſolùm populus, ſed etiam ipſe rex eum ut plurimum formidaret.

PARS X. *Quomodo Cluniacenſes in dominium ſuum nos habere voluerunt.*

Circa annum Domini MCXII. PONTIUS Cluniacenſis abbas, monaſteriis ſuis per Franciam & Hiſpaniam peragratis, veniens Abbatis-villam cum centum mulis & pompa magna, mandavit abbati noſtro Lamberto ſe in Sythiu celebraturum Paſcha, & curiam ſuam hìc tenere quaſi in propria. Monachi verò Cluniacenſes tunc in hoc monaſterio quaſi principantes, ejus adventu exhilarati dicebant; quod noſter abbas in præſentia Cluniacenſis ſolita ſibi dudum reverentia & poteſtate privaretur, Cluniacenſis abbas inſtitueret & deponeret quos vellet, & in prima ſede ſtaret [illegible] abbas abbatum. LAMBERTUS & noſtrates turbati, latenter egerunt quòd Clementia Flandriæ comitiſſa, & filius ejus comes Balduinus Pontio abbati Cluniacenſi mandarent, opportunum ſibi non eſſe venire ad ſanctum Bertinum. Pontius conjiciens hoc eſſe factum conſilio Sythienſium, Lambertum abbatem flectere nititur. Lambertus vero timens cum fortioribus inire conflictum, timens è contra ne per eum hanc eccleſiam à fundamentis liberam ſervituti ſubjiciendo perpetuum incurreret vituperium, ſic perplexus efficitur, ut millies de hac re mutaret animum, ſed conventus à ſuæ libertatis defenſione flecti numquam potuit. Turbatur ex hoc Flandrenſis curia, & ad Sythiu defendendum comes & ejus mater animantur. Pontius metuens, prio- MCXII.

rem Abbatis-villæ ad abbatem noſtrum mittit, ut cum eo vadat ad Flandrenſem comitiſſam, rogaturi ut det conductum Pontio abbati Cluniacenſi veniendi ad S. Bertini eccleſiam quaſi in propria. Comes cum matre & ſuis proceribus ægrè ferentes hoc verbum *in propria*, reſpondere contempſerunt: ſicque qui miſſi fuerant redierunt inacti: quorum famuli in Sythiu valde turbantur; nam ſtatim caſtellanus ſancti Audomari noſtris in adjutorium venit, ſed totum pondus abbati Lamberto Pontius impoſuit.

Mandat igitur Lamberto Pontius ut ſibi monachos Cluniacenſes, qui in Sythiu morabantur, ad Rumiliacum adducat. quod & fecit. Inde Pontius uſque *Lyons* tranſiens, duos monachos noſtros dudum in Cluniaco profeſſos, ſed tamen Attrebati commorantes, miſſis caballis, ad ſe vocavit: quod ut Lambertus abbas audierat, Attrebatum pergit, & Geldui̇num dudum abbatem Aquicinctinum, tunc verò apud nos incluſum cum æditus Morinenſi ad Pontium præmittens monet ut ſuos reddat, ſin autem, appellet eum Romæ coram papa: appellatione facta, quamvis ſciret eſſe difficile Cluniacenſibus poſſe reſiſtere, difficilius tamen judicans Flandrorum ſuperbiam Burgundionum dominationi ſubjicere, Romam vadit. & in curia cauſam ſuam exponit: cui, Deo gratias, fortuna læta ſic arriſit, ut quidquid à papa peteret, judicio totius curiæ impetraret. Invenit enim eos adverſus Cluniacenſes valde commotos, & cauſa fuit. Imperator Henricus Romæ coronatus, papam & cardinales incarcerando, compulit ut ſibi privilegium daret, nullum epiſcopum ſine conſenſu regio conſecrari. Hoc privilegium Cluniacenſes pravilegium nominantes, & ſuperbè deteſtantes, Romanis ſcripſerunt verba injurioſa, quibus irritati, domno abbati noſtro privilegium indulſerunt, ut omnia facta per Lambertum abbatem noſtrum in Cluniaco, licet per comitem & epiſcopum approbata, quia tamen contra libertatem eccleſiæ facta, irrita fierent omnia; maximè quia quod per epiſcopum factum fuerat ſine ſui capituli, & quod per abbatem ſine ſui conventus conſenſu, & in præjudicium utriuſque eccleſiæ facta fuerant, privilegium ſic incipit: Paschalis epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, &c. Ad hoc nos diſponente Domino, &c. Datum anno Domini MCXIII. Quod quidem privilegium ipſe
1113. domnus abbas Lambertus per eumdem Paſchalem confirmari fecit, cujus confirmationis bulla ſic incipit: Paschalis epiſcopus, &c. quæ religionis proſpectu ſtatuta ſunt, &c.
1115. Datum anno Domini MCXV. Item confirmationem ejuſdem papæ de Berquaria in parochia *Wlpen*, quam Balduinus *Hapkin* Flandriæ comes pro commutatione villæ de Oſtrecla nobis dedit in territorio Furnenſi XXVIII. librarum, quas inde Erenboldus Muſolf ſolvit. Privilegium ſic incipit: Paschalis, &c. officii noſtri, &c. Datum anno Domini MCXV. Item eodem anno confirmationem ejuſdem ab eodem, cujus principium & finis ut præcedentis. Item aliud ab eodem Paſchali, per quod nos ad eccleſiæ noſtræ libertatis gremium, quod temporibus Victoris & Urbani prædeceſſorum ſuorum habuit, reſtituit; & quod per domnum Lambertum abbatem noſtrum in Cluniaco factum eſt, nullum huic eccleſiæ præjudicium generet. Privilegium incipit: Paschalis, &c. Cum ex fraternitatis veſtræ litteris, &c. Datum anno Domini MCXV. His litteris domnus Lambertus abbas noſter munitus à Roma rediens, cum gaudio multo receptus eſt à ſuis Sythienſibus, de iterando labore nil ultra ſuſpicantibus, fruſtra tamen; nam adhuc viridi latuit anguis in herba. Geldui̇nus autem Aquicinctenſis, cum efficere non poſſet ut abbas Pontius ad ſanctum Bertinum veniret, de recluſione ſua egrediens, transfretavit in Angliam, ubi non multò pôſt obiit.

De Pontii abbatis Cluniacenſis ad tempus pacificatione cum domno Lamberto abbate noſtro.

Poſt hoc Lambertus pater in die bonorum non immemor malorum, conſiderans temporum varietatem, hominum inſtabilitatem, Romanorum cupiditatem, Cluniacenſium potentiam, & eorum in re perficienda conſtantiam, per plures internuntios cum eis pacem quærit, quam recuſantes, cum ſuo Pontio Romam vadunt, non noſtri cauſâ, ſed pro recuperanda gratia apoſtolica; quâ vix obtentâ, dum nil ad votum eſſent conſecuti, ne penitus inacti redirent, litteras impetrarunt, ut Lambertus abbas de profeſſione facta Cluniaci reſponderet, aut præfixa die coram papa ſe præſentaret. Pater verò Lambertus per dominum Cononem cardinalem tunc in Francia legatum, & nobis amicum, illas litteras debilitavit: dumque ſemel in papæ palatio Pontius de nobis tractans cum Johanne Caietani in quodam cœnaculo novo reſideret cum ſuis, ſubitò cœnaculum corruit cum eis, ubi Johannes Caietani ſtatim mortuus eſt, Pontius crus ſuum fregit, & ceteri vix evaſerunt; quod plerique pro miraculo beato Bertino adſcribunt. Videntes tunc Cluniacenſes in iſta cauſa per omnia nobis impares, & à multis ob hanc cauſam vituperari, fucatâ potiùs amicitiâ quàm verâ Pontius Lamberto abbati noſtro ſe ſaltem in diebus ejus reconciliavit, & per hanc conventionem monachi noſtri de Attrebato per Pontium abducti ad nos reducuntur, futurum certè, ut quæ pacata videbantur, in chaos priſtinum redirent, abbate Lamberto defuncto.

PARS XI. *De quodam miraculo ſancti Audomari.*

Miraculum circa idem tempus accidit, quod in beati Audomari legenda continetur, de quodam clerico à Saracenis prope

Hieruſalem capto, & in remotis abducto, qui cùm de neganda fide cogeretur, S. Audomarum, cujus ſanctitatem jam à noſtratibus audierat, invocavit; & ecce ſtatim in habitu monachali Sanctus adſtat, & compedes ejus ſolvens, inquit: Sequere me; quem ſequentem extra oppidum Sanctus reliquit. Illicò cuſtodes fugientem inſequuntur, quos videns & audiens, paululumque de via ſecedens, non eſt viſus ab eis; & ecce ſanctus Audomarus albo equo inſidens pontificalibus indutus apparuit, & ſecum aſcendere fecit
(a) (a) boias ſuas ferentem in manibus, quem in brevi multa terræ ſpatia pervolans depoſuit, quis eſſet, & clerico quid faciendum, quove pergendum oſtendit. Sicque clericus pervenit Jeruſalem, narrans qualiter ſit ereptus. Hinc ad ſanctum Audomarum villam in Flandriam venit, Deo & Sancto gratias agens, & cunctis ſtupentibus boias ſuas ante altare beati Audomari appendit.

De fundatione monaſteriorum Claravallis & Pontiniacenſis.

Circa idem tempus in Burgundia fundata ſunt illa duo monaſteria ſolemnia, ſcilicet Clarevallenſe ſub abbate ſancto Bernardo, & Pontiniacenſe ab Hugone Matiſconenſi, qui poſtea fuit epiſcopus Autiſſiodorenſis. Hi duo viri ſancti à ſui converſione anno quinto in monaſterio Ciſtercienſi, abbates quiſque in ſuo monaſterio ſunt effecti. Clarevallis quondam fuit antiqua ſpelunca latronum non longè ab Alba fluvio, & dicebatur Vallis abſynthii, vel propter illius herbæ copiam, vel propter incidentium amaritudinem in latrones. Nunc autem re mutata cum nomine, Clarevallis eſt appellata propter clara ſanctitatis opera. Hic abbas Bernardus ſuo ſanctitatis exemplo per regna diverſa multos illuſtravit, & ad regularis vitæ normam multos attraxit, multaque monaſteria fundavit, quæ omnia quia per eum fundata fuerunt, Filiæ dicuntur Clarevallis.

De reformatione ordinis in monaſterio ſancti Petri Gandenſis.

Eccleſia S. Petri Gandenſis anno Domini
1117. MCXVII. à religione ſic collapſa, ut potius diſſolutionis videretur eſſe ſentina, per domnum ARNOLDUM ejuſdem loci abbatem adjutorio domni abbatis noſtri Lamberti reformata eſt per hunc modum. Domnus ARNOLDUS abbas Blandinienſis prædictus eccleſiam ſuam reformare cupiens, domnum Lambertum abbatem noſtrum facti hujus jam pluries expertum conſulit, & ambo ſimul comitem & Clementiam matrem ejus adeunt, requirentes ut mergenti Petro manum extendant, qui ſuum eis auxilium pollicentur. Diſpoſitis igitur quæ neceſſaria erant, præfixa die comes Balduinus, Johannes epiſcopus, & abbas noſter Lambertus cum duodecim Bertinenſibus monachis Gandavum conveniunt:
A Gandenſes monachi licet timentes adventui eorum ceſſerunt, & ordini paruerunt. Adventum verò noſtrorum quidam ex eorum prioribus in ſomnis ſe vidiſſe teſtatus eſt, quoſdam ſibi incognitos in choro *Te Deum laudamus* ab initio in finem decantantes, & in cujuſlibet verſiculi fine ſublimi voce adjicientes, *Sancte Bertine Kyrie eleyſon*: quæ viſio prætendere videbatur futurum eventum; nam Deo opitulante & beato Bertino Dominus miſertus eſt populo ſuo, ſic ut in brevi in prædicto cœnobio labore Bertinenſium & exemplo fervor religionis adeo accrevit, ut
B ſuperexcelleret in religione omnes eccleſias circumvicinas. Regularis etiam correctio à monachis ſancti Bavonis licet invitis, non multò pòſt tempore ſuſcepta eſt, ſimiliter & à multis aliis Flandriæ monaſteriis.

De reformatione ordinis in monaſterio S. Remigii Remenſis.

In Remenſi quoque civitate abbatia ſancti Remigii, quæ potius regni fuiſſet apellanda nomine, ſic religione & bonis exterioribus erat deſtituta, ut vix paucis ibi degentibus adeſſent ſubſidia vitæ. Abbas igitur illius loci
C ex aſſenſu proprio & honeſta cauſa reſignavit. Cùm ſic illius loci monachis immineret electio facienda, domnus abbas noſter Lambertus conventione facta cum electis Sythienſium fratribus adfuit, ad cujus nutum quaſi omnium pendebat intentio, qui ODONEM abbatem SS. Criſpini & Criſpiniani, quem de Sueſſione ſecum adduxerat, virum utique ad omnia ſagacem eis eligendum inſinuat. Electus igitur velit nolit onus ſuſcipiens, adjutorio noſtrorum Sythienſium, quos ibi Lambertus abbas noſter ſecum adduxerat, eccleſiam illam ſic in regularis propoſiti fervore, & in exteriorum abundantia rerum, ædificiis
D quoque, eleemoſynis & hoſpitalitate reparavit, ut illam cunctis illius terræ cœnobiis prope modum redderet inſigniorem, & ſic de Flandria religionis æmulos uſque in Galliam propagavit.

PARS XII. *De guerra filiorum Willermi Conquiſitoris Angliæ ad invicem.*

Willermus Normannus Angliam conquiſivit, Mathildem filiam Balduini Inſulani Flandriæ comitis uxorem duxit, de qua
E tres filios genuit, Willermum qui patri ſucceſſit in regno, Robertum qui ex dono patris fuit dux Normanniæ, & Henricum qui decedente patre manſit ſine aſſignatione terræ, unde dictus fuit Henricus Sine-terra: Robertus ſecundus filius prædictus in conquiſitione Jeruſalem fuit cum Roberto Flandrenſe comite, Godefrido & aliis, quo ibidem cum aliis militante, Willermus rex frater ſuus in venatione caſu ſagitta percuſſus interiit. Statim Henricus Sine-terra videns regem fra-

(a) Boiæ genus vinculorum tam ferreæ quàm ligneæ dicuntur, inquit Feſtus.

trem ſuum mortuum, Robertum fratrem
ſuum abſentem, Angliam occupavit, ſibi
regnum uſurpavit, expulſo Willermo nepote
ſuo filio Roberti Normanniæ ducis prædicti.
Robertus verò de terra ſancta reverſus in An-
gliam, obviam pergit fratri ſuo Henrico præ-
dicti regni occupatori; ſed Henricus victo-
ria potitus, Robertum in bello cepit, & in-
carceratum uſque ad finem vitæ ſuæ detinuit;
puer verò Willermus filius Roberti prædicti
etiam ab eodem avunculo ſuo Henrico An-
glia & Normannia pulſus, penes regem man-
ſit, de quo poſtea dicetur.

De guerra Balduini Hapkin Flandriæ comitis contra Henricum regem Angliæ, & de morte prædicti comitis.

Hac de cauſa Flandriæ comes Balduinus
Hapkin iratus, Henrico regi Angliæ valde fuit
infeſtus, unde cùm ſemel Henricus ei manda-
ret quod ſuper eum uſque Brugis veniret,
comes Balduinus ei magnanimiter reſpondit
non eſſe neceſſe eum ſic fatigari; nam ipſe-
met Balduinus ei Rothomagum civitatem ſuam
ubi tunc erat obviam veniret, quod & fecit.
Balduinus ſe uſque ad portas Rothomagi cum
quingentis militibus tranſtulit, & haſta ſua
portam quam clauſam reperit feriens, regem
ad exitum ſive congreſſum provocavit. Rex
autem exire nolens vel audens reſpondit, ſe
contra fatuum vel furibundum juvenem exire
nolle. Videns igitur Balduinus quòd ibi nihil
proficeret, ibi jacendo in deſpectum regis
nemora, cervos & beſtias ejus diſſipavit, &
in Flandriam rediens *Ceukes* caſtrum cepit,
Hugone . . . . . . qui illud occupaverat vi
armorum expulſo. Caſtrum illud Carolo
conſobrino ſuo filio regis Daciæ tradidit.

His geſtis, cùm ſemel Balduinus comes
prædictus torneamenta frequentaret, contin-
git eum à quodam milite caſu in fronte vul-
nerari, de quo numquam curari potuit. Dice-
batur enim quòd Henrico Anglorum rege
agente per quemdam falſum chirurgum vul-
nus fuit intoxicatum, quo vulnere continuè
per oculum ſuum ſtillante, inhabilis ad arma,
languens quaſi per annum, videnſque mor-
tem inde non poſſe evadere, contra matris
ſuæ atque baronum voluntatem Carolum
conſobrinum ſuum prædictum, filium ſancti
Canuti regis Daciæ ſæpedictum, ſibi ſucceſſo-
rem & Flandriæ comitem aſſignavit. Et nota
quòd Willermus Normannus pro iſta vice in
comitatu Flandriæ nullum jus vindicavit,
ſed Carolum quia natu propinquior erat, ſuc-
cedere permiſit. Hoc facto, BALDUINUS
Flandriæ comitatum dimittens, monachus eſt
effectus in monaſterio S. Bertini, in quo ferè
decem menſibus in habitu monachali vivens,
tandem dies ſuos devotiſſimè clauſit; ſicque
Carolo Flandriæ comite ejus ſucceſſore ad-
ſtante, electoque flore Flandrenſi præſente,
ac procerum multitudine ſepelitur anno Do-
1119. mini MCXIX. poſtquam Flandris imperave-
rat annis octo. Memoriale verò ejus, ſive
A tumbam ſolemnem ſtaverunt, & altam ex
ære fabrefactam & auratam cum cruce deſu-
per poſita & affixa, quæ adhuc hodie ſolem-
nis & honeſta durat. Anniverſarium autem
ejus ſub duplici ſolemnitate ſingulis annis hic
apud nos celebratur. Ante mortem verò ſuam
inclytus iſte princeps jam extremis labo-
rans, & quaſi legato ſeu teſtamento ultimam
voluntatem ſuam ac animam Domino recom-
mendans, huic eccleſiæ privilegium dedit,
per quod nobis confirmat & quaſi amortiza-
vit omnia bona noſtra tunc præſentia, &
quæ juſto titulo in poſterum juſtè poſſemus
acquirere, ſive de allodiis ſeu feodis ſuis, aut
B hominum ſuorum; quod privilegium ſic in-
cipit: In nomine ſanctæ & individuæ Trini-
tatis, Ego BALDUINUS Dei gratia, &c.
Actum anno Domini MCXIX. Dederat etiam
antea huic eccleſiæ Berquariam in territorio
Furnenſi tam pro concambio de Oſtreſcla,
quàm pro anima ſua, de qua mentio facta
eſt ſupra eodem, parte decima.

PARS XIII. *De obitu Gelaſii papæ, & electione Calixti ſecundi, & antipapa Burdino.*

C GElaſio papa defuncto, & in monaſterio
Cluniacenſi ſepulto, Wido Viennenſis
archiepiſcopus, filius Burgundiæ comitis,
frater Clementiæ comitiſſæ Flandriæ, & a-
vunculus Balduini comitis jam nuper defuncti,
à toto cœtu cardinalium in Cluniaco ſimul
& concorditer eligitur in papam, & CALIX-
TUS ſecundus nominatur: qui cùm per Lom-
bardiam & Tuſciam Romam veniret, cum
gaudio receptus eſt. BURDINUS verò qui-
dam Hiſpanus, qui per Henricum imperato-
D rem in antipapam fuerat electus, audito de
adventu Calixti papæ, in Satrio receptt,
quem obſeſſum papa cepit, & captum ſuper
camelum verſa facie ad poſteriora caudam
cameli pro freno tenentem coram ſe præce-
dere fecit ad Urbem; ſicque Romam veniens,
Burdinum condemnatum in arce Symonis re-
cluſit.

Hoc tempore HENRICUS imperator ad
cor rediens, inveſtituras epiſcoporum & præ-
latorum, pro quibus Paſchalem papam cùm
cardinalibus captivando ad privilegium ſibi
dandum coëgerat, nunc in manus Calixti
papæ reſignans, conceſſit in omnibus eccleſiis
E per imperium fieri canonicam electionem, pa-
trimonium & regalia S. Petri reſtituit, poſſeſ-
ſiones etiam tam clericorum quam laïcorum,
quæ cauſa guerræ ſuæ contra eccleſiam fue-
rant ablatæ, fideliter reſtitui diſpoſuit. Ipſe
Calixtus papa Compoſtellanum epiſcopum, ubi
ſanctus Jacobus apoſtolus corpore quieſcit,
archiepiſcopum fecit, Emeritanam ei pro-
vinciam ſubjiciens, & facta pace cum impe-
ratore obiit, & in eccleſia Lateranenſi ſepul-
tus fuit. Sedit Calixtus annis quinque, men-
ſibus decem, diebus tredecim.

Cui ſucceſſit HONORIUS ſecundus natione Hannonienſis, qui per cardinalem legatum duos patriarchas Aquilejenſem qui Gradenſis dicitur, & Venetum depoſuit. Sedit annis quinque, menſibus duobus, diebus tribus; quo defuncto ortum eſt ſchiſma. Ipſe Calixtus huic eccleſiæ dedit privilegia duo, primum quod nos in ſedis apoſtolicæ tutela, id eſt, ſalvagardia recepit. Item conceſſit ut de ſtatu eccleſiæ noſtræ nulli niſi Romano pontifici reſpondeamus in aliquo, ſalva Tarruanenſis epiſcopi canonica reverentia; confirmat etiam nobis comitatum in Caſtellaria de *Bourbourg*, & plura alia in eo nominata; quod ſic incipit: CALIXTUS epiſcopus, &c. Juſtis votis, &c. Datum Remis anno Domini MCXIX. Item aliud in quo nos ſub tutela & protectione ſedis apoſtolicæ ſuſcipit, de electione abbatis noſtri, & abbatis Alchiacenſis; confirmat ut nulla molendina ſint præter noſtra inter Arkas & Loodic ſpatium atrii noſtri, molitura & alia plura; quod ſic incipit: CALIXTUS, &c. Sicut injuſta poſcentibus, &c. Datum anno Domini MCXXII.
1122. Quæ privilegia fuerunt data abbati Lamberto.

De fundatione ordinis Præmonſtratenſis.

1120. ANNO Domini MCXX. incepit ordo Præmonſtratenſis per dominum NORBERTUM magnæ pœnitentiæ & abſtinentiæ virum, unde verſus.

Anno milleno, centeno, bis quoque deno,
Sub patre Norberto Præmonſtrati cepit ordo.

Hic natione Theutonicus, Colonienſis oriundus, ad Verbum vitæ gentibus prædicandum à papa Calixto commendatus domino BARTHOLOMÆO Laudunenſi epiſcopo, pluribus peragratis locis ſanctæ religioni congruis, tandem in loco Præmonſtrati à Deo ſibi oſtenſo ſolitariam vitam ducere incepit, ſemper nudis pedibus incedens. Poſtea ibidem diſcipulos & collegium congregavit, quibus beati Auguſtini regulam principaliter obſervandam inſtituit cum aliquibus additionibus regulæ beati Benedicti. Nam ſecundùm beati Auguſtini regulam horas cum novem lectionibus obſervant, tunicis albis induuntur, & ſuperpelliciis in officiis eccleſiæ, alibi verò cappas albas & ſcapulare pro regulari habitu deferunt, & curas animarum ſuſcipiunt, ſeque non monachos, ſed Præmonſtratenſes canonicos appellant. Secundùm verò regulam ſancti Benedicti carnes in refectorio numquam, nec alibi, niſi in infirmitate, comedunt; duobus pulmentariis in refectorio contentantur; veſtiti dormiunt & caligati, camiſiis non utuntur nec pellibus, præterquam ovinis; ad labores manuales certis horis exeunt, & à feſto Exaltationis ſanctæ Crucis uſque ad Paſcha omni die jejunare ſolebant à prima ſui ordinis inſtitutione, ſed ſucceſſu temporis devotione tepeſcente, monachis illa jejunia malè ſervantibus, ſtatutum eſt per prælatos & magiſtros ordinis eorum, ut hoc jejunium in aliud commutaretur, ſcilicet [redacted] per totum annum omni feria ſexta jejunent. Sicque omnes clerici, converſi [redacted] moniales illius ordinis in omnibus monaſteriis ſuis obſervant, quæ licèt multa ſint, omnes tamen abbates uni, id eſt, Præmonſtratenſi obediunt velut ſuo patri atque ſuperiori, & ibi tamquam ad locum ſuum capitalem ad ordinis capitula conveniunt. Iſte domnus NORBERTUS per Honorium ſecundum Calixti ſucceſſorem promotus fuit in archiepiſcopum Partenopolis, quæ vulgariter *Magdenbourg* dicitur; cujus vitæ ſanctitatem miracula multa teſtantur.

De ſecunda reformatione ordinis in eccleſia S. Winoci Bergenſis.

Bergenſes monachi per id tempus HERMETEM abbatem ſuum, quem domnus abbas noſter Lambertus eis præfecerat, dolo circumventum, abbatiam abjurare fecerunt; ſed cum iniquitate percepta, dolum & fraudem contra allegant, quæ nemini patrocinari debent, dixerunt ſe numquam homini perjuro pariturus, & invaluerunt voces eorum, & ſic ipſum dejecerunt à prælatura. Hermes igitur abbas inde receſſit, & Remis in monaſterio ſancti Nicaſii uſque ad obitum ſuum ſe recluſit. Poſt cujus receſſum epiſcopus quemdam virum religioſum, nomine THOMAM, nuper ex præpoſito clericorum regulari canonico Sythienſem monachum noſtrum effectum, Bergenſibus ſubſtituit. Eodem anno in depoſitione ſancti Bertini cœnobium ſancti Winoci conſumſit ignis, & certè, ut videtur, digno Dei judicio, ut cujus monachum & dominum ſuum fraudulenter & ſubdolè tractaverant, in ejuſdem ſancti feſto omnibus officinis ſuis privaretur: quas idem eorum abbas Hermes, quem ſic proditoriè expulerant, eis honeſtiſſimè præparaverat.

PARS XIV. *Recapitulatio factorum domni Lamberti abbatis noſtri.*

RECOLENTES egregia facta hujus domni abbatis Lamberti, ejus vitam quaſi quoddam martyrium recommendare debemus, pravorum filiorum inſolentiam improbare. Videns domnus Lambertus novus abbas effectus mundo Dei gratiam adaperiri, ſtatum laïcalem hortatu papæ crucem ſumere, & Chriſtum ſequi, ſtatum eccleſiæ per orbem ad arctioris vitæ normam devotiùs informari, eccleſias & monaſteria nova conſtrui, & vetera reparari, novos ordines oriri, [redacted] devotionis fervorem in amplius accendi. Videns etiam ſtatum Eccleſiæ in his partibus ægrè diſpoſitum, & in ejus reformationem totus accenſus; primò Morinenſem eccleſiam, quæ caput & exemplum fuiſſe debuit, plus ceteris inſolentem, per novum epiſcopum eis miſſum relevavit; deinde hanc ſuam eccleſiam per Cluniacenſes ad ordinem reduxit, Alchia-

cenſem & & Bergenſem eccleſias eis abbates ex hoc loco monachos inſtituens reparavit; eccleſiam ſancti Vedaſti Atrebatenſis per noſtros monachos ibi miſſos, Aquicinctinam, Blandinienſem, ſancti Bavonis, itemque Bergenſem ſucceſſivè reparavit: & ſiquidem profeſſionem quandoque fecerat in Cluniaco, hoc ſolum fuit cauſa eccleſiæ ſuæ reducendæ: ſed quam citò vidit Cluniacenſes hanc ſuam eccleſiam in ſervitutem velle reducere, Cluniacenſibus ſe primus oppoſuit, nec eis in faciem reſiſtere non ceſſavit uſque in finem vitæ ſuæ.

In temporalibus hanc eccleſiam magnificè provexit: molendina intra monaſterium fieri fecit, rotam quæ fiſtulis plumbeis aquam de fluvio miniſtraret ſubtili artificio complevit, [illegible] aquæductum ſubterraneum in officinis induxit, & ut nullus niſi nos molendina facere poſſet inter Archas & *Bourbourg*, privilegium & prohibitionem à comite impetravit. Capellam S. MARIÆ, infirmariam, clauſtrum, dormitorium, hoſpitium, [illegible] alia plura ædificavit. Campanas pene omnes, crucem auream pretioſi operis, caſulam, cappas, & alia pretioſa ornamenta in theſauris Dei intulit: tabulam auream, quæ tempore Leonis abbatis in vadimonium poſita furata fuit, duas tabulas argenteas in eccleſia poſuit. Ipſam eccleſiam pro magna parte plumbo cooperiri fecit. Externis etiam feoda plura quæ prædeceſſores ſui ineptè dederant, villas, terras, ſilvas, decimas negligenter amiſſas, vel injuſtè poſſeſſas cum magna induſtria revocavit. In elemoſynis ita diffuſus, ut præter charitatem quam quotidie magnam exhibebat, diebus famis, quæ ſuo tempore magna fuit, tabulam altaris argenteam in uſus pauperum erogavit; hoſpitalitati tantum incubuit, ut quod ipſe honeſtatis intuitu inceperat, pòſt in gravamen eccleſiæ pro debito ab aliquibus exigeretur. Sic, ſic hoc Sythienſe cœnobium ſuo tempore exaltavit [illegible] poſuit quaſi in ſuperbiam ſæculorum, à qua poſtea decidit inſolentiâ filiorum, ut ſtatim apparebit.

De fine domni Lamberti abbatis noſtri.

1124. Anno Domini MCXXIV. domnus abbas noſter ſubito & ex improviſo, paralyſi percuſſus, amiſſâ loquelâ, ferè media parte ſui corporis debilitata, pluſquam biennio & uſque ad obitum languit. Tunc eccleſiæ turbantur: hîc omnia, & quaſi in chaos priſtinum relabuntur. Diſpenſatores qui prius abundabant, eo languente, cauſantur danda deficere, intus crevit diſſolutio, de abbate ſubſtituendo muſſitatio, & ad hujus eccleſiæ prælaturam multorum ambitio contra Cluniaci profeſſos, qui tunc eccleſiam iſtam regebant, ab aliis qui plures erant exoritur magna turbatio. Ad removendum igitur Cluniacenſium ſuſpicionem, remque eccleſiæ regendam, conſilio epiſcopi domnum Simonem, qui poſtea fuit hîc abbas, ſubſtituit; è contra noſtri Cluniacenſes profeſſi domnum Symonem prædictum deponi procurant needum anno finito. Sic quoque membra languida inter ſe capite languente compugnant. Tandem congregatis fratribus, Carolo quoque Flandriæ comite, & Johanne Morinorum epiſcopo, quemdam Johannem nuper ab abbate Lamberto de regulari canonico monachum hîc effectum ipſo domno Lamberto vivente, & quantum poterat reclamante, cum ſtrepitu magno multiſque clamoribus elegerunt; de quo & ſuis ſimilibus dictum eſt ſupra eodem capite, parte quinta, quòd ipſe Lambertus abbas plures minus diſcretè receperat, qui ſibi & eccleſiæ poſtmodum quamplurimum oneri extiterunt. Hujus Johannis anno primo pater Lambertus poſtquam ſic languerat, jam ferè triennio in extremis poſitus, hoc verbum in ore frequentans: *In manus tuas commendo ſpiritum meum*, animam Deo reddidit anno Domini MCXXV. & in capella beatæ 1125.
MARIÆ quam ipſe infirmis ædificaverat, ſepelitur, domino Johanne Morinorum epiſcopo exequiarum ejus officia celebrante. Cujus ſepulturæ ſuperſcriptio fuit iſta.

Sic homo ſplendeſcit quaſi flos, velut herba vireſcit,
Sed ſubitò moritur, cineſcit, nec reperitur.
Quod Lamberte ſatis, Pater, oſtendis, pietatis,
Hac (a) cujus foſſa brevis inclyta continet oſſa (a)
Sublimis ſenſu, doctrina, nomine, cenſu.
Quem genus ornavit, facundia notificavit.
At cinis ecce jacet, obitum ſignant ſequaces
Dena Kalendarum, quem lux rapuit Februarum.

Cartæ ſeu privilegia ſui temporis, atque per eum acquiſita ſunt numero . . . . .

CAPUT XLI.

PARS I. *De domno Johanne hujus nominis ſecundo, hujus verò loci abbate quadrageſimo primo.*

JOHANNES hujus nominis ſecundus, hujus loci abbas quadrageſimus primus, licèt intruſus, vir tamen perſonali corpulentia procerus, & lingua Theutonica facundus, primò canonicus regularis, poſtea ordine hîc per Cluniacenſes reformato, & pluribus hîc confluentibus ad converſionem, iſte cum aliis à patre Lamberto monachus hîc receptus circa ipſius domni Lamberti finem, & eo paralyſi languente ſibi clarè contrarius [illegible] gravis effectus ſuo benevolo patri Lamberto, eidem in omnibus & per omnia fuit adverſatus. Nam licèt ipſo domno Lamberto languente, non tamen depoſito, non reſignante neque conſentiente, immo nec aliquo caſu pro quo deponi debet ei impoſito & objecto, nec accuſato nec convicto, & quod amplius eſt, non ad judicium evocato, nec in ſuis vacationibus

(a) fem. hic.

audito, ſed potiùs totis viribus reclamante, iſte Johannes tumultuoſis monachorum qui cum eo conſpiraverant clamoribus eligitur, & quod minimè fieri debebat, conſecratur à Johanne Morinorum epiſcopo, præſente Carolo Flandriæ comite anno Domini MCXXIV. ut accedat dictum eſt ſuprà proximo, parte quinta, ubi dicitur quòd Lambertus abbas plures in ſuos monachos indiſcretè recepit, qui ſibi & eccleſiæ oneri poſtea plurimùm extiterunt. De cujus primis initiis hoc dictum ſit, de turpi exitu dicendum poſtea, nunc de mediis ejus turbulentis.

Quia ſuſpicio Cluniacenſium omnes hîc monachos angebat, ſpecialiter autem ipſum Johannem abbatem, ideo priorem hujus loci, quia Cluniaci profeſſus fuerat, à prioratu depoſuit: deinde Romam profectus, privilegium impetravit à papa, quale ſuprà impetravit prædeceſſor ſuus Lambertus, per quod papa nos ſub tutela & protectione ſua aſſumit, & ut nulli de ſtatu eccleſiæ noſtræ reſpondeamus niſi Romano pontifici, & ut nullus ſacerdos aut preſbyter in eccleſiis aut capellis ſibi officium aſſumat ſine licentia abbatis noſtri, & alia quædam, nihil omnino faciens ad Cluniacenſe propoſitum, quod ſic incipit: CALIXTUS epiſcopus, &c. Æquitatis & juſtitiæ ratio, &c. Datum anno Domini MCXXIV. Itemque aliud exemtionis, & quòd hæc eccleſia juris eſt ſancti Petri. Itemque abbatem Alchiacenſes non aliunde eligant quàm de noſtris, quod ſic incipit: CALIXTUS, &c. Beati Bertini monaſterium, &c. Datum anno Domini MCXXV. Vix tribus menſibus poſt ejus reditum Calixtus papa obiit, cui ſucceſſit Honorius ſecundus. Dumque ſibi Johannes abbas noſter proſperitatem crederet affuturam, ſubitò Sythienſes levitate ſolita contra eum conſpirantes, eum deponere vi & non accuſatione nituntur, ſicut nuper Lambertum abbatem expulerant, hunc intrudentes. Sed ipſe Johannes abbas præmunitus auxilio hominum ſuorum, conſpiratores captos per diverſa monaſteria diſperſit. Ipſe etiam Johannes à Symone Tornacenſi epiſcopo impetravit altare de *Liſſewege* cum appendiciis ejus, unde privilegium ſic incipit: In nomine Patris & Filii & Spiritûs ſancti, SYMON Dei gratiâ, &c. Datum anno Domini MCXXV.

1125. Anno etiam Domini MCXXV. accidit hîc miraculum beati Bertini de quadam muliere de Lotharingia, pro pœnitentia habente brachia vinculis ferreis conſtricta, meritis beati patris Bertini ſoluta. Eodem anno Pontius Cluniacenſis abbas, qui pridem cum tanta pompa venerat Ablatis-villam, totque nobis moleſtias intulit, Romæ ſub papæ cuſtodia in carcere papæ moritur. Eodem etiam anno domnus Lambertus dudum abbas noſter paralyſi languens obiit, ut dictum eſt.

De renovatione litis Cluniacenſium contra nos.

Cluniacenſes audientes Lambertum abbatem noſtrum obiiſſe, cum quo ſaltem in diebus vitæ ſuæ reconciliati fuerant, privilegium impetraverunt à papa Honorio de hujus eccleſiæ ſubmiſſione, in quo mandat papa abbati ſancti Bertini, ut viſis litteris infra quadraginta dies Cluniaci profeſſionem faciat. Noſtri etiam nuntii quos Johannes præmiſerat, tardè venerant ad curiam, nec adhuc aliquid impetraverant. Confeſtim Johannes abbas ſecundò Romam pergit, privilegia noſtra curiæ nota facit, & licèt cum difficultate, tamen obtinuit ut certa die partes in cauſam evocarentur, quam judicio cardinalium papa terminaret; & ſic ad nos rediit, alia vice Romam rediturus. Itemque eodem anno ipſe Johannes abbas privilegium de noſtro vicecomitatu de *Broborg*, quod comes Balduinus *Hapkin* abbati Lamberto dederat, nunc autoritate Caroli confirmari fecit, quod ſic incipit: In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, CAROLUS, &c. Datum anno Domini MCXXVI. 1126.

PARS II. *De Flandriæ comite Carolo regis Canuti filio.*

CAROLUS regis Daciæ ſancti Canuti filius ex filia Roberti Friſonis ſecundi, Balduino *Hapkin* Flandriæ comite ſine herede defuncto, comes Flandriæ eſt effectus, vir ſtrenuus, honeſtus, prudens, in bello ferox, in pace pius & juſtus, eccleſiarum & religionis amator. Huic invidet Clementia comitiſſa propter Willelmum Iprenſem ſuæ cognatæ maritum, quem terræ præficere voluit, ſed non potuit, & ideo cum Carolo pacem fecit, ei tradens, Ariam, Sanctum Venantium & Dixmundam. CAROLUS iſte Hugonem comitem S. Pauli vicit, & caſtrum S. Pauli cum aliis munitionibus ad terram uſque proſtravit. Walterum Heſdinienſem comitem ſibi ſubdidit, & eo de terra fugato, comitatum alteri tradidit, ſibi tamen neceſſaria aſſignavit: ſubdidit etiam & potenter comitem Montenſem & Thomam de Conchii; caſtellum etiam quod Euſtachius advocatus Morinenſis in atrio beatæ MARIÆ Tarruanæ conſtruxerat, diruit, & eccleſiam Morinenſem à præjudicio liberavit.

De Caroli Comitis pietate.

In elemoſynis largus ſæpe ſua pretioſa veſtimenta depoſuit & pauperibus tradidit, ut alios ad eleemoſynam provocaret. Tempore cariſtiæ ſive famis, quæ tunc valida fuit in patria, largiſſimas eleemoſynas fecit, ſic quòd præter id quod per ſuas gentes diſpenſabatur, ipſe ad exemplum tribuendum una die pluſquam octingentos panes ſua propria manu pauperibus tradidit, nec pati potuit quod ſua eleemoſyna negaretur alicui; qua fame & inedia durante à kalendis Novembris uſque ad novas fruges, ipſe cogebat eccleſias & viros eccleſiaſticos de ſuo ſolito plus elargiri.

De

De Caroli Comitis devotione.

Erga Deum & viros eccleſiaſticos ac religioſos ſic fuit humilis & devotus, ut ſæpe rogaret eos, quatenus cum tempore & loco de ſuis defectibus reprehenderent; & pro eo Dominum exorarent. In curia ſua religioſorum & eccleſiarum cauſas primò ſemper expediri fecit, dicens quòd hi qui ſervitio Dei invigilant, non debent in curia principum detineri. Unde ſemel contigit hunc Johannem abbatem ingredi curiam comitis in die S. Epiphaniæ. Cui comes: Domine abba, quis pro nobis hodie cantat magnam miſſam hac ſancta ſolemnitate in eccleſia veſtra? Abbas inquit: Domine, ſunt in monaſterio centum monachi, unde poterit ab aliquo probo viro celebrari. Et comes: Debebatis in tanto feſto in collegio veſtro cum pſallentibus pſallere, & cum prandentibus epulari, & monachos veſtros recreare, qui in Dei ſervitio laboraverunt: nam ad hoc patres noſtri vobis reditus aſſignarunt. Domine, ait abbas, neceſſitas me cogit; nam miles quidam nos opprimit. Reſpondit comes: Sufficiſſet hoc mihi per cartam vel nuntium intimari; nam meum eſt defendere, & veſtrum pro me Dominum exorare. Et vocato milite dixit ei: Per fidem qua teneor Balduini prædeceſſoris mei animæ, ſi plus de hoc audiero, faciam te bulliri ſicut ille fecit militem viduam deprædantem. Sic miles deſtitit, & abbas rediit conſolatus. Pro hujuſmodi factis fuit bonis amabilis, odibiliſque malignis, ſicut ut plures ob hoc in ejus necem conſpirantes machinarentur.

De conſpiratione facta in mortem Caroli comitis.

Fuit quidam Bertulfus præpoſitus S. Donatiani Brugenſis, ſtipatus cognatis ſuperbis, quibus quidam miles coram comite ſervitutem imponebat, quam ſervitutem comes toti parentelæ videbatur imponere, unde præpoſitus invidit domino ſuo comiti. Habuit etiam ipſe præpoſitus fratrem nomine Borſardum, qui quemdam vicinum ſuum nomine Thamar oppreſſit injuſtè, quibus comes treugas impoſuit, unde præpoſiti crevit odium. Comite igitur ad Franciam pergente, Borſardus infractis treugis multos contra ipſum Thamar exceſſus perpetravit. Comes verò rediens & hoc ſciens, ut majorum terræ judicio de malefactoribus plenius ordinaret, Brugis acceſſit. Craſtino præpoſitus Guidonem de *Steenfort* miſit ad comitem intercedere pro fratre ſuo Borſardo; ſed è contra Guido precibus obmiſſis, comiti ſuperbè impoſuit injurias Borſardo illatas. Cui comes reſpondit: Borſardus illata damna reſtituat, & ſuæ parentelæ libertatem probet, & ſic poterit veniam poſtulare. Præpoſitus propter parentelæ libertatem indignans, ſequenti nocte cum ſeptem de ſuis, id eſt, Borſardo & Winrico fratribus ſuis, cognatiſque Roberto & Winrico fratre ejus, Willermo & Werneke, Ingelramo de Eſſines & Iſaac in mortem comitis ſecretè conſpirantes, juraverunt ut hoc omnes lateret, donec perpetratum eſſet; proditio tamen comitem omnino non latuit, ſed vix hoc credere potuit.

De occiſione ipſius Caroli comitis.

Craſtino ſurgens comes, ut ſolitus erat, ſe & opera ſua Deo commendans, pauperibus dans eleemoſynam, ad eccleſiam S. Donatiani cum paucis miſſam auditurus intravit, & ante altare beatæ Virginis ſe in oratione proſtravit; & cum ſeptem pſalmos pœnitentiales & quindecim graduales alta voce, ut ei mos erat, prælegiſſet, nummum de tredecim denariis quos ante ſe habebat pro eleemoſyna, pauperculæ tradidit: Ecce Borſardus proditor cum ſuis conſpiratis prædictis, nudis gladiis comitem impetit, & ſibi anteriorem partem capitis à vertice uſque ad frontem cum dextero brachio amputavit, & cerebro pavimentum aſpergens, cum multis & horrendis vulneribus confoderunt. Sicque patri ſuo ſancto Canuto per ſuos in eccleſia trucidato conformatus martyr pro juſtitia ſpiritum Deo reddidit anno Domini MCXXVII. ſecunda die Martii. 1127. Plures etiam de fidelibus ejus, ſcilicet Tannardum caſtellanum de *Bourbourgh* intra ipſam eccleſiam, duos ejus filios in villa, Walterum diſpenſatorem comitis ab altari avulſum trucidarunt. Hujus comitis martyrium prodigia præceſſerunt, & miracula ſunt ſubſecuta. Nam in Flandria multi fluvii ſanguinei facti ſunt, ac etiam foſſata, diuque ſic manentes fœtorem magnum quaſi ſanguinis præſagium hujus murdri prætulerunt, miraculaque ſecuta ſunt. Nam quidam contractus, ejus recenti ſanguine linitus, ſubitò ſanus effectus eſt, corporiſque ejus capillorum & ſanguinis attactu multi ſunt infirmi ſanati. Simileque nefas in Burgundia eodem die præſumtum eſt, quod quidam rei majeſtatis dominum ſuum Willermum Burgundiæ comitem gladiis confoderunt in eccleſia ante altare orantem. Corpus verò Caroli comitis fuit tranſlatum de eccleſia violata ad eccleſiam S. Chriſtophori, & reconditum feria ſexta ſequente; & ab illa die judicium Dei contra proditores peſtiferos inchoavit ſic.

De punitione ipſorum proditorum ſive malefactorum.

Carolo comite ſic trucidato, proditores ad caſtellum quod in Brugis eſt ſe contulerunt. Vigeſima verò die poſt mortem comitis venit Gervaſius dominus de *Praat* cum triginta equitibus, & licèt eſſet proditorum illorũ cognatus, ipſos tamen cum villæ burgenſibus primus aggreditur, & eos vi aſſultus ad ſuperiora fugere compulit. Duos ex eis cepit, quos poſt multa tormenta, ſociis eorum ab alto proſpicientibus, fruſtatim incidit, & in cloacas projecit. Iſaac unus de ſeptem conſpiratoribus prædictis in monaſterio ſancti Johannis juxta Morinum habitum religionis induit, quem

Willermus de Ipra cum Morinenſibus, habitu monachi depoſito & tonſo capite, uſque Morinum trahi fecit, & inde uſque Ariam duxit, ubi eum Willermus in patibulo ſuſpendi fecit. Bertulfus præpoſitus de Brugis fugit uſque *Warneſton*, quem Willermus de Ipra cum Iprenſibus cepit, & de *Warneſton* nudis pedibus peditantem uſque Ipram duxit, & pſalmos legentem: ibi horrendis contumeliis affectus, & tormentis ſaturatus obiit. Guido de *Steenfort* à quodam Hermanno pro hac proditione provocatus ad duellum victus, & ad fatendum deductus, ad caudas equorum tractus, de *Rumighem* uſque Ipram ibidem juxta præpoſitum eſt ſuſpenſus. Citò poſt hoc eorum corpora fuerunt ſepulta in monaſterio de *Formeſele*. Borſardus qui comiti mortis ictum intulit, fugiens ad Liſam fluvium, navim intravit, quam nullus umquam à terra movere potuit, quod multi pro miraculo recitant: ſicque captus & Inſulam deductus, & multis affectus moleſtiis patientiſſimè ferens, & crimen palam confitens, petiit ut ipſemet ſibi manum qua ſcelus perpetraverat, amputaret, ſed non obtinuit: tandem ipſe membra ſua patienter ad tormenta componens in rota, fractus & flexus interiit.

PARS III. *De adventu regis in Flandriam, & ſepultura Caroli comitis.*

HIs geſtis, WILLERMUS Iprenſis poſtquam ſic proditores correxerat, manum miſit ad terram Flandriæ, prædones valde compeſcuit. Ipram, Furnis, Caſſetum, Bergis, Balliolum & Ariam cum illorum confinibus ſibi allegavit. Arnoldus Dacus ab Audomarenſibus ſuſceptus in hoc monaſterio, ſibi munitionis caſtrum fecit.

Rex Franciæ LUDOVICUS dolens de morte Caroli, ut de malefactoribus juſtitiæ vindictam ſumat, in Flandriam venit; & licèt diverſi Flandriam calumniarentur, ipſe tamen Willermum Normannum nutritium ſuum, filium Roberti Normanniæ ducis ab Henrico Anglorum rege fratre ſuo detenti, filii Willermi Angliæ Conquiſitoris ex Mathilde filia Balduini Inſulani, ſorore primi Friſonis Roberti, in Flandriam ſecum adduxit; qui Willermus ſicut alii prælibati Flandriam ſibi quantùm potuit confœderavit & uſurpavit. Rex igitur, vocatis Morinenſi & Tornacenſi epiſcopis & omnibus terræ prælatis, eccleſiam S. Donatiani reconciliari fecit, & defuncti comitis corpus in ea ſepeliri. Mirum dictu! corpus ejus quando detectum fuit, recens & roſcidum cum ſuis linteis mira odoris fragrantia recreavit omnes aſtantes, cùm tamen illa dies quinquageſima ſuæ depoſitionis eſſet. Poſt hoc rex proditores qui in turri remanſerant, videlicet Winricum fratrem præpoſiti prædicti, cum ſuis de turri violenter per cancellos præcipitari fecit; & ſic breviter omnis cognatio præpoſiti reſidua quaquaverſum diſpergebatur & fugit.

De diſcordia inter Theodericum de Holſatt & Willermum Normannum pro comitatu Flandriæ.

Brugis his ita peractis, rex cum Willermo Normanno Ipram adiit, cui Willermus Iprenſis prædictus in pugnam obviavit, ſed à quibuſdam Iprenſibus proditus captus eſt, & villa graviter à Gallicis ſpoliata; ſed citò poſt hoc Willermus liberatus eſt & reconciliatus: ſicque rex in Franciam rediit. Poſt hoc Willermus Normannus audiens Arnoldum Dacum in hoc monaſterio ſibi caſtrum firmaſſe, huc acceſſit, Arnoldum obſedit: cumque vellent ignem apponere, Willermus ipſe prohibuit, unde nullum penitus damnum incurrimus, ſed magnam infamiam, quia Johannis abbatis noſtri hoc factum dicebatur eſſe conſilio, Arnoldum tamen Willermus Normannus coëgit exire, & totius Flandriæ jus abjurare: & ab hac die inantea Audomarenſes cum hoc Willermo confœderati manſerunt contra quemcumque uſque ad finem vitæ illius, etiam contra Theodericum de Holſate verum & proximum heredem, de quo ſtatim dicetur: de qua confœderatione idem Willermus Normannus claram mentionem fecit in quadam carta quam eis conceſſit, ut poſtea ſuo loco patebit.

Willermus iſte Normannus ſic taliter qualiter Flandriæ poſſeſſione pro magna parte conquiſita, conſilio Normannorum ſuorum, qui illi ſemper adhæſerant, ſe & patriam regens, fuit terræ & populo gravis; quare plures de Flandria tædio alii, invidiâ alii, alii autem Henrici regis Anglorum pecuniâ ducti, ad Theodericum de Holſate, qui cognatus erat germanus Caroli, ac etiam Balduini *Hapkin* nuper defunctorum, miſerunt rogantes ut ipſe qui verus heres erat, [illegible] conſanguinitate propinquior in Flandriam veniret, & Flandriæ dominium aſſumeret, quod [illegible] fecit. Willermo primo in Inſulam reſtitit, ſibique Flandrenſes, qui eum vocaverunt, adhæſerunt. Sicque Flandriâ in ſe diviſâ multiplicata ſunt mala in terra. Tandem Willermus & Theodericus ad prælium in campo de *Axpele* conveniunt, ubi Willermo victoria provenit, Theodericus verò in caſtro *Aloſt* ſe recepit, quem Guillermus potenter obſedit; & cùm jam quaſi immineret caſtri deditio, Guillermus levi vulnere ſagittâ ſub pollice vulneratur, quo morti contiguus, vix quatuor diebus ſupervivens, monachicum habitum hujus monaſterii petiit. & in eo ſibi ſepulturam eligens obiit; & hic delatus, ad caput cognati ſui Balduini *Hapkin* in habitu
monachi ſepelitur anno Domini MCXXVII. re- 1127
gnavitque in Flandria Theodericus de Holſatia pro eo, quem verum Flandriæ heredem & comitem rex declarans, eum ad Flandriæ homagium recepit & approbavit. à quo Theoderico omnes poſtea Flandriæ comites uſque hodie ſunt derivati.

Patet igitur ex præmiſſis quòd Guillermus iſte Normannus verè comes Flandriæ non fuit,

nec umquam Flandriam totam, immo nec partem pacificè poſſedit; nam eo propinquior & verus heres [redacted] ſemper reſtitit, [redacted] contra eum bellans comitatum obtinuit. Vide igitur ſi quid aut quantum valere debeant cartæ vel privilegia collata per eum, maximè illud in quo ipſe Willermus præſtitit Audomarenſibus, dicens: Judicium ſcabinorum erga unumquemque hominem eis ſe conceſſurum, & cetera ſimilia. Specialiter hoc eis fuit promiſſum, quia cum eodem alligati contra dominum ſuum & verum heredem bellaverunt, in quo facto Guillelmus fecit quod potuit, id eſt, promittere, ſed verbum donationis in ejuſdem cartæ textu non habetur.

PARS IV. *De principio Ordinis Militarium, & poſtea de Ordine Hoſpitaliorum.*

MIlitares Ordines omnes ab ordine nigrorum monachorum B. Benedicti ſumſerunt exordium: nam Fratres S. Johannis in Jeruſalem, qui alio nomine dicuntur Hoſpitalarii, primò fuerunt Fratres laïci ſub abbate B. MARIÆ de Latinis in Jeruſalem ordinis S. Benedicti profeſſi, & ſub eodem arma ſumſerunt & militiam. C Ex eorum exemplo orti ſunt alii militares religioſi profeſſi. Inceperant autem ſic. Ante tempora paſſagii Godefridi, Saraceni tunc Jeruſalem occupantes, Græcis & Surianis chriſtianis ſub eorum jugo manentibus, quartam partem civitatis Jeruſalem verſus S. Sepulcrum ſub tributo conceſſerunt ad inhabitandum: [redacted] quoniam ritum Græcorum omnes obſervabant, Latini moleſtè ferebant hujuſmodi ſchiſmaticis communicare; propter quod quidam mercatores Italici de Amaphia civitate Apuliæ obtinuerunt D ab Ægypti principe juxta eccleſiam S. Sepulcri eccleſiam conſtrui Latinorum. Conſtruxerunt ergo abbatiam ordinis S. Benedicti nigrorum monachorum, quæ dicitur B. MARIÆ de Latinis, Latinos abbatem & conventum habens: ad quam eccleſiam confluere poſſent Latini ad divinum officium more Romano celebrandum. Item abbas & monachi in ingreſſu monaſterii ſui conſtruxerunt hoſpitale & capellam in honore beati Johannis Eleemoſynarii, ad Latinos advenas & peregrinos'i pauperes & infirmos recipiendum, E ubi abbas & monachi de bonis ſibi à Deo collatis, fideliumque eleemoſynis per certos famulos ſæculares ipſis neceſſaria miniſtrabant. Aliud quoque hoſpitale & capellam pro mulieribus recipiendis conſtruxerunt, & religioſas ibi mulieres in eo poſuerunt ad pauperes & infirmas mulieres recipiendum, eiſque ſimiliter neceſſaria miniſtrabant; ſicque duravit uſque ad tempora Godefridi.

Terra ſancta & Jeruſalē conquiſita per Godefridū quidam Gerardus, qui in dicto hoſpitali S. Johannis diu pauperibus ſervierat, habitum A religionis nigrum ab abbate dicti loci petiit, [redacted] ejus exemplo plures alii cum eo; abbas autem omnes ad religionis habitum & profeſſionem atque ſuam obedientiam ſuſcepit, & ſub ejus obedientia nigrum habitum, nigrumque mantellum deferentes, fratres laïci pauperibus miniſtrabant. Succeſſu verò temporis latrunculis per patriam diſcurrentibus, & Chriſtianis à patriæ defenſione torpentibus, de mandato ſui abbatis arma ſumſerunt ad agros ſuos & bona tuenda contra latrunculos hujuſmodi ſic diſcurrentes, pluresque fratres devotè confluentes, in idem officium receperunt. Tandem creſcente malitia prædonum, invaleſcentibus etiam incurſibus Saracenorum, dominiſque delicatis ac otio torpentibus, neceſſe habuerunt non ſolùm ad defenſionem terrarum & prædiorum ſuorum, immo potiùs in patriæ defenſionem extendere manus: tum abbas conſilio fratrum eis armorum inſignia dedit, cruces albas nigris ſuis mantellis ſuperaſſuendo, idemque ſignum in vexillis dedit in patriæ defenſionem contra inimicos crucis Chriſti, anno Domini MCXXVII. ab hoſpita- 1127.
li dicti Hoſpitalarii, & à beato Johanne Eleemoſynario fratres ſancti Johannis in Jeruſalem: qui quamdiu pauperes fuerunt, abbati de Latinis ut fratres laïci ſub eo profeſſi debitè obedierunt; ſed poſtea ditati in immenſum, abbate ſuo poſtpoſito, ſoli capitaneo militari ſui ordinis obediunt tam in bellis quàm in pace. Poſtea verò cùm Deo placuit Chriſtianos per infideles expellere de Terra ſancta, fratres iſti in inſula Rodes infidelibus ſe opponentes, caput & principale domicilium ſui ordinis ſtatuerunt.

De initiis ordinis Theutonicorum ſeu Alemannorum.

Multis Chriſtianorum ad Terræ ſanctæ defenſionem confluentibus, ac inter ceteros multis Alemannorum patriæ linguam ignorantibus atque Latinam, exemplo Hoſpitaliorum, ad pauperes & infirmos Theutonicos recipiendos, quidam Theutonicus cum uxore ſua hoſpitale conſtruxit, & capellam in honore beatæ MARIÆ Virginis glorioſæ. Vir iſte cum viris Alemannis ſibi adjunctis caritatis officia ſicut Hoſpitalarii viris Alemannis pauperibus & infirmis devotè exhibuerunt, de ſuo atque fidelium eleemoſynis neceſſaria miniſtrando. Uxor quoque ejus in aliud hoſpitale ſeorſum & juxta illud mulieribus Alemannis pietatis officia miniſtrabat. Creſcente devotione crevit & numerus fratrum ibi Domino ſervientium, [redacted] ſe ad ordinem ſeu regulam S. Auguſtini diſpoſuerunt, mantellos albos deferentes: ſucceſſu temporis ſicut Hoſpitalarii quaſi coacta arma ſumſerunt, & in defenſionem terrarum ſuarum & patriæ Deo & regulæ beati Auguſtini votis ſe aſtringentes, cruces nigras albis veſtibus ſuperaddentes, atque vexillis, anno Domini MCXXVII. Ordo iſte eſt ordo Alemannorum & ordo beatæ MARIÆ Theutonicorum, quia vix aliquem in fratrem recipiunt, niſi de lingua Theuto-

Digitized by Google

nica, & vocant ſe Dei Milites, ſed à populo vocantur hodie [illegible] verè ſunt domini Pruſſiæ & domini Livoniæ: nam cùm Domino placuit Chriſticolas expelli de Terra ſancta, quidam iſtorum in Pruſſia, quidam verò in Livonia devenerunt, & dictas patrias acquiſierunt, & earum domini ſunt effecti. Ibi quoque [illegible] Lectoninis, Carelliis, Zamedis, aliiſque paganis & infidelibus opponentes, caput ordinis ſui principaleque domicilium, ſicut in Rodes Hoſpitalarii, ſtatuerunt.

De initio ordinis militum Templi, ſeu Templariorum.

Exemplo itidem Hoſpitaliorum, quidam devoti milites in manu patriarchæ voto ſe ſolemniter aſtrinxerunt ad vias patriæ aſſecurandas: fuerunt autem numero IX. quorum præcipui fuerunt GAUFRIDUS de Sancto Audomaro, miles quidam de genere Caſtellanorum Sancti Audomari, & alius nomine HUGO de Paganis. Hi novem milites in habitu ſæculari, qualis eis dabatur à fidelibus, novem annis durantibus hoc voti ſui officium exercuerunt; quibus elapſis, rex Hieruſalem eis habitaculum conceſſit juxta porticum Templi, unde Milites templi, ſeu Templarii ſunt vocati, non quòd Templum eorum fuerit, nec eis commiſſum, immo nec in eo manſerunt, aut ejus miniſtri, ſeu ejus cuſtodes, ſed quia ante ingreſſum Templi manſionem habuerunt. Poſtea de mandato Honorii papæ patriarcha STEPHANUS ſtatuit eis regulam B. Auguſtini canonicorum regularium tenendam, & habitum album ſine cruce. Poſtea verò tempore Eugenii papæ tertii, cruces rubeas albis mantellis & vexillis ſuis ſuperinduxerunt, & ſucceſſu temporis multiplicati ſunt numero, perſonis, poſſeſſionibus atque divitiis in immenſum, duravitque hic ordo centum octoginta annis, donec per papam Clementem quintum, regem Francorum & principes ex toto deletus eſt ordo ille, & ad nihilum redactus anno Domini MCCCVII. & eorum bona data Hoſpitalariis. Fratres hoſpitales in illis commorantes, adhuc apud vulgus Templarii nominantur, ſicut Ipris domus Hoſpitalis, domus Templi nominatur, quæ fuerat hereditas Gaufridi de Sancto Audomaro primo Templariorum, qui eam & ſeipſum obtulit ordini Templi; & ſic in multis aliis locis quæ domus Templi vocantur.

De initio ordinis de Calatravia.

In partibus Hiſpaniæ quidam devoti laïci ordinem Ciſtercienſium, regulam & obſervantiam ſibi aſſumentes, & in manus abbatis Ciſtercienſis vel ejus commiſſi profeſſionem facientes, auctoritate papæ [illegible] totius ordinis ſe ſolemni voto ſtrinxerunt ad defenſionem Chriſtianitatis contra Saracenos & pravos homines, & adhuc abbati Ciſtercienſi tamquam patri & ſuperiori ſuo obediunt, eumque in viſitatione ſuſcipiunt. Ipſi dicuntur fratres de Calatravia, quòd fortè nomen eſt eorum

A principalis domicilii. Ipſi ut magis ad pugnam ſint expediti, de licentia ſuperiorum ſuorum ac papæ privilegio femoralibus utuntur; & quoniam in deſertis & nemoroſis locis habitant, de ſua venatione comedendo, ſuam eis licet penuriam ac indigentiam relevare.

De initio ordinis S. Jacobi de Spata.

Sunt & alii in Hiſpania milites regulares voto ſolemni ad conſervandam eccleſiam contra Saracenos aſtricti, profeſſi regulam ſancti Auguſtini, pariter in communi viventes, proprium non habentes, B ſemel in hebdomada ſimul in refectorio, & etiam in hebdomada carnes manducant: omnes horas canonicas ſingulis diebus audiunt; licitis matrimoniis jam contractis utuntur; eorum uxores ſeorſum in eodem ordine ſub habitu regulari commorantur: eorum filii poſtquam annos diſcretionis attigerunt, ſi maluerint in ſæculo remanere, liberè recedere poſſunt; ſi verò maluerint in ordine manere, ſtatim voto obligantur, nec ultra recedere poſſunt. Fratres iſti mantellis albis, vexillis ſuis & armis ſpatas rubeas ſuperaſſuunt in martyrii ſignum cui quotidie ſe exponunt, & in medio crucis dictæ C ſpatæ conchas ſive cochleas argenteas ſuperaddunt in honore S. Jacobi apoſtoli, unde & fratres S. Jacobi de Spata vocantur.

Iſti ſunt militares principaliores & magis authentici, ſed poſt ipſos pullularunt quidam alii, de quibus non eſt tantus ſermo, ſicut ſunt milites S. Sepulchri, qui cruces veſtibus ſuis laïcalibus apponunt; & fratres de Teuthonica domo, quorum domus eſt in diœceſi Trevirenſi, & non ſunt de ordine illorum de Pruſſia, de quibus dictum eſt, quòd ferunt mantellos albos cum cruce nigra, & vocantur beatæ MARIÆ Theutonicorum. Iſti verò fratres dicuntur de Theutonica domo, & deferunt D mantellos nigros cum alba cruce plana, & non in extremitatibus ſuis diffuſa, ſicut Hoſpitaliorum & alii plures. Hi omnes ordines militares talia habuerunt initia, humiles erant in obſequio pauperum, acres & audaces in bellis, terribiles Saracenis, quorum geſta velut Machabæorum lingua, fidelium perſonabat. Poſtea verò deliciis ampliati & divitiis affluentes, in quibus etiam ipſe Salomon periclitatus, & plures alii perierunt, poſiti ſunt quaſi in ſuperbiam ſæculorum, de quibus & pluribus aliis religioſis dici poteſt illud dictum Moſaycum: *Incraſſatus eſt dilectus & recalcitra-* E *vit.*

PARS V. *De gravi ſchiſmate in eccleſia Dei pro Petro Leonis.*

ANno quo defunctus eſt Carolus Flandriæ comes, ODO abbas Alchiacenſis, poſtquam illud monaſterium rexiſſet ferè ſeptemdecim annis, obiit, cui ſucceſſit domnus SIMON monachus hujus loci, ille ſcilicet cui

cura temporalium hujus eccleſiæ fuerat commiſſa, domno Lamberto abbate noſtro languente; & poſt hunc Johannem effectus eſt abbas noſter.

Circa idem tempus HONORIUS papa ſecundus, poſtquam ſederat annis quinque, menſibus duobus, diebus quatuor, obiit. Quo defuncto, cardinales in electione contra ſe invicem ſunt diviſi, pars una, ſcilicet minor, PETRUM filium Petri Leonis nobilis & potentis Romani, cardinalem monachum Cluniacenſem in papam elegerunt, & Anacletum nominarunt: major verò pars & ſanior GREGORIUM tituli ſancti Archangeli preſbyterum cardinalem elegerunt, & nominarunt eum Innocentium ſecundum. Hinc inter eos ſchiſma & diſcordia, & ſeditio oritur tanta, ut major confuſio viſa non ſit in Eccleſia Dei. ANACLETUS enim Petrus Petri Leonis filius hoſtiliter aggredi fecit domos Fenicium, ac frangi ac dirui, in quibus ſe Innocentius cum ſuis cardinalibus receperat; & quia nihil ſic profecit, armata manu adiit eccleſiam S. Petri, & violenter aureum crucifixum & pendentes coronas cum omni ornatu auri & argenti & lapidibus pretioſis ſpoliavit. Ciborium quod ſanctus Leo papa conſtruxerat, deſtruxit. Idem fecit ad ſanctam MARIAM Majorem magno theſauro ditatam, ac in omnibus Urbis eccleſiis, & cum hoc theſauro pene omnes Romanos corrupit. Videns igitur Innocentius in Urbe ſe nullum habere ſubſidium, cum ſuis cardinalibus in duabus galeis transfretans, venit in Galliam, & excommunicavit & condemnavit totam partem Petri Leonis cum omnibus adhærentibus, & ordinationibus ſuis.

De fundatione monaſterii monialium de Ghiſnis.

Hoc tempore Ghiſnenſis comes ROBERTUS, aliàs dictus MANASSES, cum uxore ſua EMMA comitiſſa prope caſtrum de Ghiſnis eccleſiam in honore S. Leonardi, & monaſterium conſtruere proponentes, dominum Johannem Morinorum epiſcopum loci diœceſanum, Johannem abbatem S. Bertini illius loci patronum atque perſonam, immo veriùs dominum, ſi ſibi fuiſſet ſua juſtitia conſervatum, ſuper hoc negotio conſuluerunt: qui vocatis ſecum Mathæo apoſtolicæ ſedis legato, & duobus archidiaconibus Morinenſibus, conſenſu utriuſque capituli, Morinenſis ſcilicet & ſancti Bertini, hanc conventionis formam concordaverunt, & ſic ſtatuerunt hanc abbatiam fieri, ut in ea perpetuò ſint moniales ſecundùm ordinem & conſuetudines monialium de Marchiliaco viventes, & pro ut bona eis multiplicabuntur externa, moniales etiam multiplicabuntur numero perſonarum; & quòd eccleſia S. Bertini providebit eis monachos maturos & religioſos, qui provideant monialibus omnia neceſſaria corporum & animarum; qui monachi extra ſenarium numerum nullatenus extendantur, quia tantùm ad tutelam & cuſtodiam tam monialium quàm rerum ſuarum deputantur. Quam conventionem

A atque ordinationem comes & comitiſſa prædicti privilegio ſuo firmaverunt, quod ſic incipit: Ego MANASSES Ghiſnenſis comes, & EMMA comitiſſa eccleſiam S. Leonardi, &c. Actum anno Domini MCXXIX. Epiſcopus verò præſentibus omnibus prænotatis, excommunicavit hujus conventionis infractores, & eis conſilium & auxilium præſtantes, & ſuo privilegio confirmavit, quod ſic incipit: In nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, Amen. Ego JOHANNES Dei gratiâ Morinorum epiſcopus, tam futuris quàm præſentibus ſanctæ matris Eccleſiæ filiis, &c. Actum anno Domini MCXXIX. Comes verò morte præventus hoc
B ad præſens non complevit, ſed citò poſt hoc Emma comitiſſa perfecit.

De Johannis abbatis noſtri adhæſione cum Petro Leonis in hoc ſchiſmate.

JOHANNES abbas noſter, dum ſchiſma hoc dictum recens eſſet, nec ad partes remotas divulgatum, ut diem ſervaret ſibi per papam contra Cluniacenſes præfixum, cum archiepiſcopo Remenſi Romam pergens, cum ad Cluniacum adduxit, ut ſi poſſet per ipſum aliquod pacis remedium cum Cluniacenſibus inveniret; ſed non invento, in iter inceptum
C properarunt. Appropinquantes ad Alpes rumor eis advenit Honorium papam obiiſſe, & Romanos in electione partes feciſſe, ut jam proximè dictum eſt. Archiepiſcopus hoc audiens, Johanni abbati noſtro conſilium dedit ne ultra procederet, ſed Johannes non acquievit. Revertitur igitur archiepiſcopus ſine abbate, abbas verò Romam veniens omnia turbata reperit, audito itidem conſilio ut recederet, & neutri parti faveret, non aſſenſit, ſed pertinaciter Petro Leonis adhærens ab eo privilegium contra Cluniacenſes obtinuit, pro-
D pter quod illum Innocentius excommunicavit. INNOCENTIUS papa in Franciam veniens, à rege Francorum fuit honorificè receptus. Ipſe rege præſente eccleſiam Cluniacenſem dedicavit, poſtea in Claromonte . . . . concilio convocato, ac deinde tota ſibi latinitate favente, Remis concilium trecentorum epiſcoporum & abbatum celebravit; cui concilio Johannes abbas intereſſe ſeu mittere recuſavit, unde iterum ejus indignationem incurrit. Rex verò filium ſuum PHILIPPUM per papam Innocentium coronari fecit.

De turpi exitu Johannis abbatis noſtri.

Rediens de Roma Johannes noſter abbas,
E dominum piæ memoriæ Johannem Morinenſem epiſcopum defunctum reperit, qui poſtquam XXXI. annis epiſcopatum ſtrenuiſſimè rexiſſet, ſuis omnibus pacificè diſpoſitis, non tam obiit, quàm ad Dominum adiit, quem plures piè credunt adjunctum numero ſanctorum confeſſorum: cujus legendam penes nos habemus. Quo ſepulto anno Domini MCXXX. 1130.
cùm de præſulis electione agitur, maxima pars populi BALDUINUM fratrem Flandriæ comitis Theoderici, minorem ætate & ſuffi-

cientia conclamarunt epiſcopum; ſed ab archiepiſcopo [redacted] ſuffraganeis refutatus, per aliquod tempus in eccleſia Morinenſi commorans, negotia habentibus viſus eſt reſpondere, & ſibi non faventibus mala inferre pejora quàm minari; & cùm Remenſis archiepiſcopus Morinenſibus præciperet, ut canonicè dignam perſonam eligerent, & hoc præ timore comitis fratris dicti Balduini facere non auderent, vocatis duobus archidiaconis & paucis clericis, eorum electione MILONEM quemdam venerabilem virum, de nova inſtitutione Norberti Præmonſtratenſem monachum conſecravit epiſcopum Morinenſem, anno Domini MCXXX.

Johannes verò abbas noſter Balduino priori electo inhærens obſtinatè, ſicut & Petro Leonis, dum arundineo baculo innititur, perforata manu, cum cadentibus cecidit. Nam citò pòſt venerunt litteræ apoſtolicæ, quibus Innocentius papa prohibebat ne monachi Bertinenſes ampliùs eum pro ſuo abbate tenerent, nec eidem obedientiam exhiberent: quibus litteris Johannes commotus, nuntium papæ & recitatorem litterarum quaſi ulciſcendo, manibus famulorum ſuorum publicè in eccleſia verberibus afficiens, ſtatim egreditur, & hujus eccleſiæ reditus unius anni ſibi uſurpans, Romam ad Petrum Leonis vadit: nec de eo poſtea apud nos aliqua nova venerunt. Et quidem juſtè, ut qui dominum ſuum Lambertum abbatem ſupplantans indecenter expulerat, à tam digno ſtatu ſic nequiter uſurpato, dignè quidem [redacted] ignominioſè depellitur. Cartæ ſeu privilegia ſui temporis ſunt quatuor.

CAPUT XLII.

PARS I. *De domno Simone hujus nominis primo, hujus verò loci abbate quadrageſimo ſecundo.*

SIMON hujus loci abbas XLII. Gandenſis oriundus, vir religioſus & litteratus, ſed impeditioris linguæ, à puero monachus hìc effectus & regulariter educatus, ita profecit ut juſſu domni Lamberti abbatis miſſus fuit ad aliqua monaſteria per Flandriam reformanda; quod ſufficienter explevit. Domno quoque Lamberto abbate jam dicto circa finem ſui regiminis infirmante, vicarius eſt ſubſtitutus. Poſtea Alchiacenſis abbas effectus eſt, qui poſtquam dictam eccleſiam quatuor ferè annis gubernaſſet, ejecto per papam Johanne dudum abbate noſtro, omnium hujus loci monachorum voto concordi eſt hìc abbas aſ-
1131. ſumtus, & per Milonem epiſcopum conſecratus anno Domini MCXXXI. In Alchiaco verò ſubrogatus eſt abbas domnus GODESCALCUS patruus domni Godeſcalci poſtmodum abbatis noſtri. Hujus Simonis anno primo domnus Alviſus hujus loci monachus, qui ad ordinem reformandum prior in monaſterio ſan- A cti Vedaſti fuerat effectus, ac deinde abbas Aquicintinus electus, nunc eſt in epiſcopum Atrebatenſem ſublimatus, vir probus & prudens & induſtrius valde, ut prædictum eſt.

De obitu Balduini de Burgo regis Hieruſalem, & ſucceſſore Fulconis.

Eodem anno BALDUINUS de Burgo rex Jeruſalem, nepos quondam Godefridi inclyti Jeruſalem regis; (qui Balduinus Meleſſindam filiam ſuam primogenitam Fulconi comiti Andegavenſi dederat uxorem,) lecto decubans, ſe regali exuens dignitate, coram Guillelmo patriarcha, (qui Flandrenſis oriundus, de priore B S. Stephani nuper fuerat [redacted] patriarcham promotus Cormonſo defuncto) Fulconi prædicto & filiæ ſuæ Meleſſindæ uxori Fulconis ſceptrum regni reſignavit, & aſſumto habitu canonicorum ſancti Sepulcri defunctus eſt, & juxta ſuos prædeceſſores Godefridum & Balduinum reges Jeruſalem ſub monte Calvariæ ſepultus anno Domini MCXXXI. die vigeſima no-
menſis Auguſti. Horum Fulconis & Melliſſindæ reginæ Jeruſalem filiam Sibillam Theodericus comes Flandriæ poſtea conjugem habuit, ſua prima uxore defuncta, ut in ſe- C quentibus apparebit.

De fundatione monaſterii de Liſques.

Eodem anno Robertus Barbatus in terra ſua de Liſques eccleſiam fundavit in honore B. MARIÆ Virginis, & [redacted] quatuor filios ſuos canonicos ſæculares, ſe ipſum quintum præpoſitum inſtituit; & præbendas aſſignavit in honore S. Sepulcri Domini, ad quod viſitandum cum ſuis quatuor filiis prædictis pergens, de ſæcularibus canonicos regulares fecit, & canonicis Vatinenſibus ſubdidit; ſed MILO Morinorum epiſcopus in plena ſynodo, [redacted] conſentientibus canonicis Vatinenſibus præ- D dictis, mutavit eos in Præmonſtratenſes, quos de monaſterio S. Martini Laudunenſis aſſumſit, eiſque domnum Henricum ejuſdem eccleſiæ S. Martini monachum in abbatem præfecit anno Domini MCXXXI.

De completione fundationis monaſterii de Ghiſnis.

Supra dictum eſt quomodo Robertus, qui & Manaſſes comes de Ghiſnis & Emma ejus uxor eccleſiam S. Leonardi & monaſterium monialium juxta caſtrum Ghiſnenſe diſpoſuerant ædificare, & ordinationem ſuam ſuper hoc conſenſu epiſcopi & patrui, amborumque capitulorum roboraverunt, ſuiſque litteris vallaverunt; ſed comite prædicto defuncto, Emma ejus vidua juxta tenorem præfatæ ordinationis & conventionis, omnia devotè & promtè nunc hoc anno ad completum eſſe deduxit, & moniales introduxit, addens [redacted] donans dicto monaſterio magnam hereditatis ſuæ partem, quam in Anglia obtinebat; (Anglica enim erat natione.) Monaſterium iſtud cum ſuis ordinationibus ad completum eſſe deductum eſt, & monachis S. Bertini ad regendum
commiſſum anno Domini MCXXXII. Sed ſuc- 1132.

ceſſu temporis ſunt quaſi omnia immutata: moniales autem clauſuram & mores eorum de Marchiliaco rejecerunt, malentes evagari; quare monachi eorum curam plus gerere noluerunt; & ſic epiſcopi ſibi curam aſſumſerunt.

De fundatione monaſterii de Bello-loco.

Circa idem tempus EUSTACHIUS vocatus Senex, (cujus filius Ingelramnus nobilem Mathildem de Tygreio ſororem Willelmi *Pharamus* uxorem habuit) videns nobiles vicinos ſuos ſingulos pro ſuo poſſe eccleſias & monaſteria fundare in propitiatione animæ ſuæ, & ſpecialiter pro anima cujuſdam militis quem in torneamentis interfecerat, & pro quo hoc facere tenebatur, ad honorem B. Virginis MARIÆ monaſterium de Belloloco ædificavit, & canonicis Aroaſienſibus ſumtis de eccleſia B. MARIÆ de Boſco, canonicos ſub abbate Willelmo Deo perpetuò ſervituros inſtituit.

De fundatione domus de Zendenvels.

Illo etiam tempore quidam devotus miles Oylardus de Wimilio, ſciens quemdam locum nemoroſum inter Ghiſnas & *Wiſſant*, latronibus & ſicariis occupatum, & ideo *Zendenvelt* à peccatis appellatum, (nam in eorum vulgari *Zanden* Peccata, & *Velt* Campum ſonat:) illum locum purgare & aſſecurare deſiderans, & in eo pauperibus deſervire, ipſum campum emit, & prædonibus & ſicariis inde pulſis, capellam in eo & hoſpitale ædificavit; & fratribus laïcis ſecum aſſumtis, cum eis in eodem loco Deo, pauperibus & peregrinis devotè ſerviendo, atque de ſuo proprio miniſtrando, reliquum vitæ ſuæ tempus humiliter & devotè peregit. Ipſe eſt, quem in eodem loco inter ſanctos veneratur, & ſanctum Oylardum vocavit. Videntes verò indigenæ quomodo Deo ſedulum exhibebat obſequium, de ſuis poſſeſſionibus eidem loco liberales eleemoſynas contulerunt. Sic locus ille qui prius à fontibus & ſanguine fuſo nomen habuerat, nunc propter Dei ſervitium & pietatis officium, mutato nomine *Zantenvelt*, id eſt, Sanctorum campus, ab incolis nominatur. Locus iſte poſtea fuit canonicis Aroaſiæ commendatus; ſed prævaleſcentibus fratribus laïcis canonici regreſſi ſunt Aroaſiam, & domus in priſtinum hoſpitalitatis ſtatum eſt reſtituta. Fratres iſti laïci in *Santinvelt* hoſpitalitati inſervientes, propriè nullam regulam vel habitum habent; ſed ſolum in eo loco pauperibus ſervire profeſſi, propter aliqua quæ ſe à ſede apoſtolica dicuntur habere privilegia, in memoriam beati Petri apoſtoli ac apoſtolicæ ſedis, ſuis ſimplicibus & non partitis veſtibus aut radiatis, ſæcularibus tamen, clavem rubeam in pectore exteriori veſti ſuperaſſutam deferunt pro ſigno domus illius.

PARS II. *De Theoderici comitis pacifica adeptione Flandriæ.*

THEODERICUS de Hoſſac Flandriæ comitatum adeptus, & inde ad homagium à rege receptus, Flandriam bellis & ſeditionibus valde turbulentam invenit, ipſorum duris motibus non aſſuetus; nam præter mala quæ à diverſis hoſtibus imminebant, Willelmus de Ipra comiti Theoderico infeſtus, & ſibi de caſtro Scluſa reſiſtens, homicidiis, incendiis, & rapinis contra eum debacchabatur: ſed uxore Theoderici comitis defuncta anno Domini MCXXX. pro qua idem Willelmus Iprenſis cauſa conſanguinitatis erat occultè, Theodericus caſtro de Scluſa capto, ipſum Willelmum Iprenſem inde expulit, qui Flandria pulſus, in Angliam tranſiit anno Domini MCXXXIII. 1133.
quod magnum pacis incrementum comiti dedit & patriæ. Acceſſit & alius Theoderico bonus eventus; nam comitiſſa Clementia vidua Roberti ſecundi mater Balduini *Hapkin*, quæ tertiam partem Flandriæ dotis loco tenuerat, & duas ſanctimonialium eccleſias, *Borbourg* ſcilicet & Aveſnis, juxta Bapalmis ædificaverat, in illo tempore obiit. Sicque Flandriæ pacifica poſſeſſione adepta, Theodericus comes ſecundam uxorem duxit Sibillam, filiam Fulconis quarti regis Jeruſalem anno Domini MCXXXIV. 1134.
de qua genuit Philippum ſuum Flandriæ ſucceſſorem, Matthæum comitem Boloniæ, & Margaritam comitiſſam Hannoniæ.

De quibuſdam eventibus illius temporis.

Eodem anno decimo quarto Kal. Julii, facta ſunt per Flandriam & Angliam tonitrua, fulgura & tempeſtates tanta, ut quidam crederent mundi conſummationem adeſſe, quorum impulſu murus hujus villæ S. Audomari à fundamentis avulſus, LX. pedum longitudine evolavit prope Furnis. Illa nocte tres equitabant quorum medius fulminis ictu periit, aliis intactis. In Anglia puella in altum elevata, ut oculis videri non poſſet, ibique per horam immorata, tandem nuda cecidit & expiravit.

Anno ſequente LEO Lobienſis abbas in 1135.
terra S. Bertini Furnenſis territorii ſine noſtro conſenſu eccleſiam ædificavit, quam ventus vehemens ſic à terra excuſſit, ut nec junctura lignorum alteri remanerent. Exceſſus maris magnam partem Flandrenſis maritimæ vaſtavit. Eodem anno Henricus rex Angliæ obiit, cui ſucceſſit Stephanus nepos ejus. Multa quoque miracula evenerunt.

De quibuſdam miraculis beati Folquini in Ghinmeka.

Accidit in Arkas miraculum de reliquiis beati Folquini, quas in phylacterio noſter decanus de Arkas habebat in capella S. Folquini in Ghinmeka, qua penitus combuſta, dum decanus reliquias inter prunas ardentes quære-

ret, argentum quidem & lignum & cetera A phylacterii combuſtibilia vaſtata reperit; reliquias autem & pannum ſericum quo fuerant involutæ, reperit ab igne penitus intacta. Multa etiam in eadem capella diverſis temporibus evenere miracula. Nam per merita B. Folquini diverſis ibidem infirmis ſubvenitur. Ibi duæ mulieres furioſæ ſanatæ ſunt. Ibi homo infernali igne ſuccenſus in refrigerio fuit. Lites etiam & diſcordias provincialium, quæ nuſquam alibi pacificari poterant, ibi ſemper pacificatas non ſine miraculo ſapientum admiratur opinio.

De morte regis Francorum Ludovici Groſſi, & ſucceſſione filii ejus Ludovici.

Rex Franciæ LUDOVICUS Groſſus quinque filios habuit & filiam unam; primus Philippus, quem pater coronari fecit à papa Innocentio, hunc in Pariſiis equitantem in medio vico S. Johannis porcus anticipavit, per quem equus ejus ceſpitans cecidit, ipſe verò ſub equo colliſus expiravit. Secundus filius Robertus fuit purus idiota [redacted] regno totus inhabilis, & ideo per regem & proceres à regni ſolio refutatus, & armis, & ſibi datus eſt comitatus Drocarum, ac pro armorum inſigniis ſcutum auro & laſuro diſtinctum, non cum liliis, ſed per modum ſtatarii ambitum zona C rubea quaſi ligaturam in ſignum fatuitatis. Genuit iſte Robertus filios & filias, qui cum ſuis ſequacibus poſtea regi graves extiterunt & regno, à Roberto dicti Robertenſes, ſicut noſtris temporibus quidam contra regem Franciæ alligati cum rege Navarræ, dicti ſunt Navarrenſes. Ab hoc Roberto Drocarum comites deſcenderunt, ſemper ſenſu molles, arma prædicta deferentes. Duces etiam Britanniæ ab eo deſcendentes, per medium cujuſdam Petri Malclerc eadem arma cum quadra Britanniæ longo tempore detulerunt. Domini quoque de Conchiaco, unde unus illorum, ille ſcilicet qui caſtellum de Conchi conſtruxit, ſe regem coronari voluit, allegans ſe de antiquiori filio deſcendiſſe. Tertius filius fuit Ludovicus, vir ſatis ſenſatus, pius tamen & mollis, unde Ludovicus Juvenis & Pius nominatus eſt, quem rex aſſenſu procerum in regem coronari fecit. Quartus fuit Henricus archiepiſcopus Remenſis. Quintus Petrus de Cortenai. Filia Conſtantia nupta fuit Raimundo comiti Toloſæ. Rex verò Ludovicus Groſſus XXVII. anno regni ſui obiit, & in eccleſia E S. Dionyſii ſepelitur anno MCXXXVI. cui ſucceſſit filius ejus Ludovicus, qui duxit uxorem Alienordem filiam Willelmi Aquitaniæ ducis.

PARS III. *De dejectione domni Simonis abbatis noſtri de prælatura.*

CUm jam pridem Johannem abbatem noſtrum papa Innocentius à prælatura dejeciſſet, fratres noſtri minùs conſultè & contra Cluniacenſes lite pendente, non conſultâ curiâ ad electionem procedentes, domnum Simonem abbatem noſtrum elegerunt: quod videntes Cluniacenſes, papam Innocentium, qui de Roma fugiens, apud eos fuerat hoſpitatus, & eorum eccleſiam dedicaverat, contra nos animarunt; eoque ampliùs, quia Johannes abbas noſter prædictus concilio ſuo, quod Remis celebraverat, nec interfuerat cum aliis, nec etiam pro ſe miſerat: quare Innocentius papa ad Cluniacenſium ſupplicationem faciliùs acclivis, litteras conventui noſtro direxit, quibus electionem domni Simonis abbatis noſtri non ob defectum perſonæ, quia bonus & ſufficiens erat, ſed ob defectum electionis, quæ lite pendente fuerat attentata, caſſavit, præcipiens ut domno Simone depoſito, alium ſibi abbatem eligerent Cluniacenſium conſilio, quibus litteris domnus Simon veneranter obtemperans, oneri cum dignitate ceſſit anno Domini MCXXXVI. & in Gandavum locum ſibi nativum ſeceſſit, ubi ferè duodecim annis religioſiſſimè vixit.

De fine ſchiſmatis, & reductione papæ Innocentii ſecundi.

Hoc tempore favore [redacted] ſolertia B. Bernardi Claravallis abbatis ſedata eſt illa peſtis in Eccleſia Dei jam octo annis agitata per Petrum Leonis, Petri Leonis filium, contra Innocentium papam ſecundum. Poſt hoc citò Petro Leonis mortuo, Innocentius papa rediit, cum quo LOTHARIUS imperator chriſtianiſſimus cum exercitu perrexit, & papam in ſede ſua collocavit. In hoc reditu papa pacificatis Januenſibus & Piſanis, qui ſibi magna ſervitia fecerant, Januenſem epiſcopum qui ſub Mediolanenſi fuerat, archiepiſcopum, & Piſanum primatem totius Sardiniæ fecit; & Romæ veniens, à clero lætè receptus, Lotharium in imperatorem coronavit. Hoc facto papa cum imperatore ſimul Apuliam intraverunt, [redacted] Rogero comite, qui ſe contra papam erigens Siciliam occupaverat, potenter expulſo, Rainonem comitem ſtatuerunt ducem Apuliæ. In hoc facto Piſani papæ navigio quamplurimum adſtiterunt. Eo tempore Romani contra voluntatem papæ ſenatum renovare conati ſunt; tantàque ſiccitas per Franciam fuit, ut flumina, lacus, fontes, putei ſiccarentur. Ignis quoque qui per venas terrarum intraverat, nec imbre, nec frigore, nec alia parte poterat extingui.

De converſione eccleſiæ de Dunis ad ordinem Ciſtercienſem.

Temporibus iſtis domnus ſanctus Bernardus quaſi ſtella matutina vitam monaſticam illuſtrans, nova monaſteria conſtruens, & vetera reformans, venit in has Flandriæ partes, ubi eccleſiam B. MARIÆ de Dunis ad arctioris vitæ normam inſtauravit, de ordine nigrorum monachorum ad Ciſtercienſem immutans. Domnus enim Fulco tunc abbas illius loci ſe, conventum ſuum & monaſterium in manus beati Bernardi reſignavit, & ei obedientiam fecit

fecit anno Domini MCXXXVIII. ordinavit beatus Bernardus illi eccleſiæ abbatem S. Robertum de Brugis oriundum, virum devotiſſimum, qui primus fuit Dunenſium abbas de Ciſtercienſi profeſſione. Hic domnus S. Robertus poſtquam eccleſiam Dunenſem rexerat annis quindecim, aſſenſu & electione beati Bernardi ſubrogatus eſt abbas in Claravalle, domno S. Bernardo ad patres appoſito.

Poſt receſſum Domni Simonis, abbatis noſtri jam dicti, de quo prius, nunc fuit capitulum, fratres noſtri pro litteris apoſtolicis antedictis valde turbati, maximè pro electione quam de conſilio Cluniacenſium fieri præcepiſſet. Maturato igitur conſilio cum domino MILONE epiſcopo Morinorum Romam miſerunt, ipſo papa Innocentio jam Romam reverſo, à quo cum difficultate ſumma licentiam vix impetraverunt eligendi canonicè perſonam idoneam ſecundùm regulam beati Benedicti, moremque ab antiquo in hoc monaſterio ſervatum. Sic quoque reverſi tractare cœperunt de electione. Sed dum in diverſa trahentes per multos variarent, tredecim menſium ſpatium ſine abbate pertranſiit, noſtris nunc hunc, nunc illum uſque ad ſextum eligentibus. Tandem ut Deo placuit, elegerunt virum venerabilem domnum Leonium, tunc Lobienſem abbatem anno Domini MCXXXVIII. Cartæ ſeu privilegia domni Simonis nulla.

CAPUT XLIII.

PARS I. *De domno Leone hujus loci abbate quadrageſimo-tertio.*

LEo fortiſſimus beſtiarum ad nullius pavebit occurſum. Leo ſive LEONIUS hujus loci abbas quadrageſimus-tertius, natione Flandrenſis de nobilioribus terræ Furnenſis in curia Flandriæ comitis, urbanis moribus inſtructus, patris ſui ac patrui officio fungebatur, eleemoſynamque comitis miniſtrabat. Deinde vigeſimum ſecundum ætatis annum excedens, curialium officiis ſæculoque relictis, in monaſterio Aquicinti monachus eſt effectus ſub domno Alviſo tunc ibidem abbate, dudum hic monacho noſtro: ubi ſic profecit, quod idem domnus ALVISUS ad Attrebatenſis eccleſiæ epiſcopatum ſublimatus, ipſum Leonium quem monaſteriali regimonio perutilem noverat, Lobienſem abbatem fieri procuravit. Quod Lobienſe monaſterium à beato Urſmaro fundatum inſignius habebatur omnium monaſteriorum Leodienſis & Cameracenſis diœceſium, ſicque pontificalibus inſignium inſigniis, ut Lobienſis abbas in Leodienſi eccleſia vices epiſcopi agere ſolitus eſſet, ſed jam ad tantam devenerat inopiam, ut fratres in eo vix haberent neceſſaria vitæ. LEO ibidem abbas effectus diruta reædificat, deſolata reſtaurat, diſciplinaliter inhoneſta perornat, hoſtes quoque eccleſiæ imminentes exturbat, ſicque brevi tempore tam cul- A tu religionis, quàm rerum abundantia pluſquam ſeptuaginta monachis adunatis ſufficienter adminiſtrarentur univerſa.

Hic eſt ille Lobienſis abbas, qui in terra noſtra Furnenſi eccleſiam ædificavit, quam ventus excuſſit. Fratres itaque noſtri abbatem, noſtro Symone depoſito, poſt multas in electione variationes, ſcientes hujus Leonis merita probitatum, prudenti uſi conſilio, eum deduxerunt ad hujus eccleſiæ regimen transferendum, & murum validum contra Cluniacenſium ſuperbiam objiciendum. Communiter igitur eligitur, ſolemniter adducitur, & honorabiliter, Deo gratias, inthronizatur an- B no Domini MCXXXVIII.

De finali victoria domni Leonis abbatis noſtri contra Cluniacenſes.

Vix annus tranſiit, & ecce novus noſter LEO per Cluniacenſes in cauſam evocatus, cum domno Alviſo Attrebatenſi epiſcopo Romam tendit. Die ſtatuta ſe papæ conſpectui præſentavit; ſed Cluniacenſis abbas nec venit, nec reſponſalem pro ſe miſit. Leo tamen eum à feſto beati Martini hyemalis uſque ad mediam Quadrageſimam, quando generale C concilium celebrandum erat, licèt cum magnis expenſis & magno diſpendio indefeſſus exſpectans, in curia ſe multoties tam in palatio quàm in ſynodo ad juſtitiam præſentavit. Qui toto tempore tam affabilitate quàm ſui ſervitii liberalitate apoſtolicam & totius curiæ gratiam acquiſivit. Tandem adveniente tempore concilii, PETRUS abbas Cluniacenſis ad concilium bene venit, ſed de querela inter illum & nos agere ſuperſedit; ſed noſter Leo fortis in prælio cauſam ſuam proponere non neglexit, jus utrimque confertur, rationes rationibus, privilegia privilegiis opponuntur, & noſtra quidem antiquiora pri- D mum, deinde Cluniacenſium juniora prioribus porriguntur; pôſtque iterum noſtra ſuccedunt correctiora, quæ illorum litteras annullarent. Cluniacenſis obtinere voluit privilegiorum oſtentione ſola. Leo noſter Bertinenſis non ſolùm cartis & privilegiis, verum etiam judicio & ſententia latis dudum per Paſchalem papam in hoc eodem caſu. Papa igitur Innocentius utrimque auditis rationibus, privilegiis quoque penes ſe retentis, cum cardinalibus tractans quæ privilegia præponderare debeant, perpendens noſtra privilegia prævalere, ipſe cum tota curia judicium ex actis E noſtris informans, hanc Sythienſem ſancti Bertini eccleſiam cum ſuo abbate perpetuò liberam à Cluniacenſium ſubjectione publico judicio definivit. Sed ne viri religioſi malo diſcordiæ notarentur, papa diſcedentes abbates ad pacis oſculum reconciliavit.

Leo verò noſter indultum ſibi privilegium à papa ſuper hac ſententia ſecum afferens, proſperè gaudenſque repatriavit: quod privilegium ſic incipit: INNOCENTIUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilecto filio LEONI S. Bertini abbati, ejuſque ſucceſſoribus regulari-

Digitized by Google

ter ſubſtituendis in perpetuum. Quæ ad perpetuam eccleſiarum, &c. Datum Laterani anno
1138. Domini MCXXXVIII. Item attulit literas, quibus papa mandat Theoderico comiti Flan-
(a) driæ, Sibillæ (a) ejus comitiſſæ & baronibus per Flandriam conſtitutis, judicium prædictum, mandans ut hoc monaſterium & abbatem ejus in hac ſua juſtitia manuteneant, defendereque curent. Itemque conſimiles Willelmo caſtellano, & tam majoribus quàm minoribus villæ S. Audomari, ſimiles quoque Miloni, archidiaconis & toti capitulo Morinorum. Et hæc tria ſunt ejuſdem datæ cum originali ſententia prædicta. Datum Laterani anno
1139. Domini MCXXXIX.

Eodem anno eccleſia de Ardea, quæ nunc dicitur Prioratus de Ardea, data eſt Theoderico abbati de Capella.

PARS II. *De fundatione monaſterii de Claromariſco.*

ANno ſequente THEODERICUS comes Flandriæ & SIBILLA ejus uxor in hereditate ſua propria juxta villam S. Audomari, inter paludes & nemora monaſterium ædificaverunt in honore B. Virginis MARIÆ, & B. Bernardo tradiderunt; qui locum in Mariſco ſitum monachis Ciſtercienſibus inſtituit, & propter religionis pietatem, Claromariſcum appellavit, abbatem eis præficiens domnum Goifridum monachum Clarævallis anno Do-
1140. mini MCXL. Poſtquam verò rexerat annis ferè octo, ſubrogatus eſt abbas Guillelmus, qui viginti annis præfuit. Iſte GUILLELMUS eccleſiam, clauſtrum & ceteras religionis officinas tranſtulit de loco illo, qui adhuc propter hoc vocatur Vetus curia, ad locum ubi nunc eſt. Beatus Bernardus tunc patriam Flandriæ & Brabantiæ peragrans, hanc & alias plures abbatias conſtruxit, quæ omnes quia per eum qui abbas erat Clarævallis fundatæ ſunt, filiæ ſunt Clarævallis. Circa hæc tempora defunctus eſt ille venerabilis Hugo de S. Victore.

De tranſitu domni Willelmi de Ipra ad Angliam, & ejuſdem militia & probitate.

Illo itidem tempore WILLELMUS DE IPRA, per Theodericum comitem Flandriæ pulſus, ad Stephanum Angliæ regem ſe tranſtulit; qui propter ſuæ probitatis merita regi carus effectus, ipſum & regnum ſuum ab inimicorum incurſibus ſtrenuiſſimè tuebatur; unde & ſemel accidit, quòd comes Claudioceſtræ ROBERTUS, filius Henrici regis ex concubina, contra regem Stephanum arma moveret, ut eum regno aut vita privaret, cui rex reſtitit: ſed conſerto prælio comes regem cepit, & carceri mancipavit. Quo cognito, ſtatim WILLELMUS DE IPRA cum ſuis comitem prædictum aggreditur, & bello cum eo geſto, comitem cepit, & in eo campo regem Stephanum liberavit. Accidit hoc anno Domini MCXLI. Quam ob rem rex STEPHANUS Wil- 1141.
lelmum de Ipra valde dilexit meritò & honoravit, ſibique dedit Cantiæ comitatum, & quamdiu vixit, eum inter regni ſui primores exaltans honoravit. Interea dum præfatus Willelmus toti ſic Angliæ venerationi eſſet & timori, Deo diſponente contigit eum lumen oculorum amittere, unde ad lumen gratiæ flexus de gazis ſuis & eccleſiis & pauperibus plurima delegavit. Hoc monaſterium igne fortuito conflagratum, citò poſt de ſuo pro maxima parte reparavit.

De morte Innocentii papæ, & impetratione quorumdam privilegiorum noſtrorum.

INNOCENTIUS papa ſecundus, poſtquam plura magnifica fecerat, diem ſuum clauſit extremum, & ſepultus eſt in Laterano. Sedit autem annis tredecim, menſibus ſeptem, diebus octo: cui ſucceſſit CÆLESTINUS ſecundus. Quod cernens domnus Leo abbas noſter, ut Cluniacenſium cervicem duriſſimam frangat, ne quoque nimia ſecuritas in poſterum pareret negligentiam, Romam iterum petiit, & à Cæleſtino papa judicium papæ Innocentii ac ejus privilegium confirmari & renovari impetravit. Hoc privilegium Cæleſtini ſic incipit: CÆLESTINUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, &c. Juſtitiæ & rationis ordo ſuadet, &c. Datum anno Domini MCXLIII. Cæleſtini anno primo. Sedit Cæleſtinus menſibus quinque, diebus tredecim; & ſucceſſit ei LUCIUS ſecundus, natione Hannonienſis, à quo domnus abbas noſter privilegium ſalvægardiæ, & confirmationis quarumdam eccleſiarum & decimarum impetravit, quod ſic incipit: LUCIUS, &c. Ad hoc nos, &c. Datum anno Domini MCXLIV. qui ſedit menſibus undecim, diebus tribus; eique ſucceſſit EUGENIUS tertius, natione Piſanus, monachus Ciſtercienſis, & abbas ſancti Anaſtaſii.

Domnus autem Leo noſter abbas hoſtem quem jam viceerat non timeſcens, ſciens que quòd funiculus triplex difficilè rumpitur, ne qua ſpes recuperandi Cluniacenſibus aſpiraret, tertiò Romam tendit, & ab Eugenio papa judicium & privilegia prædicta iterum confirmari & renovari impetravit; in quo nobis nominatim multa confirmat, ſicut de electione noſtra, & de electione Alchiacenſi, de ſacerdotibus in parochialibus eccleſiis noſtris inſtituendis, & ne epiſcopus in hoc monaſterio ſtationem faciat, &c. quod ſic incipit: EUGENIUS, &c. Juſtitiæ & vacationis, &c. Datum anno Domini MCXLV. Item, aliud privilegium confirmans concambium inter nos & comitem Flandriæ Theodericum, de Henchin ad berquariam, quod ſic incipit: EUGENIUS, &c. Apoſtolicæ ſedis; &c. Datum ut ſuprà. Item, aliud de electione Alchiacenſi, quod incipit: EUGENIUS, &c. Apoſtolicæ ſedis, &c. Datum ut ſuprà. Hunc-

(a) *id eſt uxori: modo loquendi illo non ſatis aſſueto, in quo etiam ſæpius legimus regina ſua pro uxore regis.*

dominum Eugenium, cum ante papatum ſimplex fuerit. Deus mirabili gratiâ profudit & eloquentiâ. Ipſe eſt cui beatus Bernardus ſcripſit epiſtolam *de Conſideratione ad Eugenium papam.* Ejus tempore floruit in Alemannia Hildegardis monialis formoſa, magnaque propheriſſa, cujus corpus in Bingia ſuper Rhenum requieſcit, cujus virginis prophetias nos habemus in hoc monaſterio.

PARS III. *De cruce-ſignatione imperatoris & regis Franciæ, & epiſtola Abagari ad* JESUM, *& reſcriptio* JESU *ad Agabarum.*

HOc eodem anno MCXLV. Edeſſa civitas Armeniæ ultra Euphratem ſita, quæ tempore Abrahæ Carram dicebatur, poſtmodum Edeſſa, nunc verò Roaſſe & Robais nuncupatur, per dominum Alapiæ & ſuos Saracenos capitur, archiepiſcopo illius civitatis cum clero & populo diverſis occaſionibus trucidatis. In hac Edeſſa civitate quondam regnabat Abagarus, qui Domino JESU CHRISTO inter homines viventi ſcripſit epiſtolam in hæc verba:

Apocrypha. Abagarus Enchaniæ filius thoparcha, JESU Salvatori bono, qui apparuit in locis Jeroſolymorum, ſalutem. Auditum eſt mihi de te & de ſanitatibus quas facis ſine medicamentis & herbis, & quòd verbotenus facis cœcos videre, claudos ambulare, leproſos mundas, & immundos ſpiritus ac dæmones ejicis, & eos qui longis ægritudinibus affliguntur curas, mortuos quoque reſuſcitas: quibus omnibus auditis de te, ſtatui in animo meo unum de duobus eſſe, aut quia tu ſis Deus, aut de cælo deſcenderis, aut filius Dei ſis, qui hæc facis. Propterea ego ſcribens rogo te ut digneris uſque me fatigari, & ægritudinem meam quâ jamdiu laboro, curare; nam & illud comperi quòd Judæi murmurant adverſum te, & volunt tibi inſidiari: eſt autem mihi civitas parva ſed honeſta, quæ ſufficiat utriſque.

Qui Abagarus ob ſuæ fidei ſinceritatem, à Domino JESU CHRISTO tali reſponſo meruit honorari. Miſit enim ſibi CHRISTUS in linteo ſui vultus ſpeciem transformatam, qua deſiderii ſui ardorem refrigeraret, & quæ de Chriſto audierat, non impoſſibilia crederet, per Ananiam ejus curſorem, & epiſtolam in hæc verba:

Beatus es qui credidiſti in me cùm ipſe me non videris. Scriptum eſt enim de me: Hi qui vident non credent, & hi qui non vident me, ipſi credent & vivent. De eo autem quod ſcripſiſti mihi, ut veniam ad te, oportet me omnia propter quæ miſſus ſum, hìc explere, & poſtea cum complevero, recipi me ad eum à quo miſſus ſum. Cùm igitur aſſumtus fuero, mittam tibi aliquem de diſcipulis meis, ut curet ægritudinem tuam, & vitam tibi atque his qui tecum ſunt præſtet, & civitati tuæ præſtet, ut nullus adverſariorum umquam vos extirpare poſſit.

Poſt Aſcenſionem verò Domini Thaddæus apoſtolus ad Abagarum miſſus, ipſum cum toto populo ſuo baptizavit, & eum à languore ſolo verbo curavit juxta Chriſti promiſſum, civitatemque ſic aſſecuravit, quòd ſi quis adverſarius ad illam lædendam veniſſet, cives infantem ſuper portam civitatis aſſerebant, & Salvatoris epiſtolam ſibi porrigebant, qui licèt aliàs fari neſcius, epiſtolam promtè legit, & mox inimici receſſerunt: quod quidem miraculum toto Abagari & longo poſt hoc tempore duravit.

Pro iſtius civitatis captione Chriſtiani contra Saracenos animantur ad vindictam, & quidem ſanctus Bernardus per Flandriam & Brabantiam pluribus monaſteriis conſtructis & reparatis, in Alemanniam venit, Crucem (a) . . . . prædicare, & Conradum imperatorem in Francofordia cum ſuis proceribus cruce ſignavit. Eugenius verò papa à rege Ludovico vocatus in Franciam, peractis aliquibus negotiis, cùm regem tranſmarina cruce ſignaſſet, & Remis concilium celebraſſet, Romam rediit.

De expeditione atque progreſſu regis & imperatoris in obſequium crucis.

Anno Domini MCXLVI. CONRARDUS imperator, 1146.
needum tamen imperiali diademate conſecratus, cum innumerabili multitudine tranſmarinum iter agreſſus, tranſito brachio S. Georgii Iconium & Pamphiliam tranſiens, pravitate, viarum periculis, victualium penuria conſtrictus Iconium rediit. Rex verò Franciæ cum multa militia, inter quos erant comes Flandriæ Theodericus cum uxore ſua Sibilla, & cum eis & in eorum obſequio Alviſus epiſcopus Atrebatenſis noſter monachus, & LEO noſter abbas Sythienſis, per Hungariam, Conſtantinopolim & brachium S. Georgii venit Iconium; in quo itinere propter dolum Græcorum, qui calcem farinæ miſcuerant, multum paſſi ſunt in hominibus detrimentum. In quo itinere dominus Alviſus epiſcopus Atrebatenſis obiit, & ſepultus eſt in Philippis civitate Thraciæ, cui in epiſcopatu ſucceſſit GODESCALCUS abbas Montis S. Martini. LEO verò noſter abbas Bertinenſis ultra progrediens, magnæ parti exercitus comitis Flandriæ præfuit quoad clerum in miſſis, in conſiliis, ſua quoque ſancta converſatione commendatus regi, comiti & principibus extitit valde gratus. Tandem rex & imperator per Turchiam & Terram-ſanctam plura bella glorioſè, non tamen proſperè geſſerunt, eorumque exercitus ferro, peſtilentia, fame, tantiſque infortuniis eſt attritus, ut de tanta multitudine vix & pauci repatriarent. Sicque rex & imperator ſine proſperitate procinctum ſolventes redierunt anno Domini MCXLVIII.

(a) *f. cepit.*

PARS IV. *De reditu comitis Flandriæ, & de ſanguine Domini qui eſt Brugis.*

REdiit & Flandriæ comes THEODERICUS, ſed SIBILLA ejus uxor ibi Deo perpetuò ſervitura permanſit. Erat enim filia Fulconis regis Jeruſalem nuper defuncti, ſororque Balduini regis Jeruſalem tunc regnantis, quæ poſtquam cum marito Jeruſalem venerat, infirmis & pauperibus in eccleſia monialium S. Lazari hoſpitalis S. Johannis Eleemoſynarii miniſtrare cœpit cum humilitate mota, quòd ſcabioſos & ulceroſos propriis manibus abluebat, & ſi quando ſibi ſubreperet abominatio, ponebat de aqua balnei ipſorum ad os ſuum, ſemetipſam reprehendens, & cordi ſuo dicens: In iis Deo ſervi, quia ſi ſcindi deberes, amodo in talibus occupaberis. Ipſa regis fratris ſui & amicorum ſuorum inſtantiâ permaximâ, licet cum difficultate, obtinuit tamen à marito, quòd in tali opere poſſet ibidem uſque ad vitæ terminum permanere.

Pro tam ſancto pioque divortio rex gratias agens comiti cùm repatriare vellet, ipſum comitem multis & magnis encæniis honorans, inter cetera cara jocalia data fuit ipſi Theoderico comiti à rege prædicto, conſenſu prælatorum & principum, magna pars ſanguinis Domini noſtri JESU-CHRISTI, quam comes per manus domni Leonis abbatis noſtri prædicti [illegible] Flandriam detulit, & Brugis in eccleſia S. Baſilii collocavit anno Domini
1148. MCXLVIII. Hæc pars eſt illius pretioſi ſanguinis qui collectus & ſervatus fuit, quando Joſeph ab Arimathia & Nicodemus Dominum noſtrum JESUM-CHRISTUM ſanguinolentum de cruce depoſitum ſuper vas mundum abluerunt, [illegible] ſanguinem circa vulnera congelatum abraſerunt & abluerunt, aqua igitur ſupernatante ſanguis in fundo recedit, & aqua depoſita ſervatus fuit; de hoc ſanguine longo tempore miraculum viſum eſt in Brugis. quòd poſitus in phiala cryſtallina per totam hebdomadam durus quaſi maſſa ſanguinis congelati permanſit, præterquam in feriâ ſextâ; & ſemper feriâ ſextâ uſque nonam, horam ſcilicet paſſionis & mortis dominicæ, à fine uſque ad finem ejuſdem phialæ liquidiſſimè fluxit. In hujus pretioſi ſanguinis honorem in Brugis tertia die Maii, quæ eſt Inventionis S. Crucis, proceſſio ſolemnis agitur, ad quam confluentibus pluribus, certis quoque diebus in anno, à papa magnæ ſunt indulgentiæ conceſſæ. Hujus pretioſi ſanguinis portio conſimilis habetur & monſtratur in Fiſcampo Normanniæ monaſterio, ſed ante hæc tempora per alium modum tranſlata. reliqua pars manſit in Jeruſalem, nec alibi legimus obſervari ſanguinem de Chriſti vulneribus in cruce morientis effuſum, ſicubi autem alibi, præterquam in Sacramento altaris adoratur ſanguis Chriſti. ſicut in Beruthe,

A in Pariſiis, in Lilario, & alibi, res eſt miraculosè proveniens, & non de corpore Chriſti fluxa. Hoc vero dico ſine præjudicio illius partis quæ in Jeruſalem hac vice remanſit, quia poſſibile eſt quòd ſancta civitate per Sarracenos conquiſita, pars illa pretioſiſſima fuit ad aliquem alium locum tranſlata, qui ad noſtram notitiam nondum venit.

De reditu domni Leonis abbatis ab Jeruſalem, & aliis eventibus poſt reditum.

Rediit ab hoc hoſtico LEO noſter abbas in comitatu Flandriæ comitis, de ejus præ- B cepto hanc pretioſam ſanguinis ſarcinam ad pectus ſuum deferens à collo pendentem, cum quotidianis miſſarum ſolemniis uſque Brugis, in capella beati Baſilii ibidem theſaurum ſibi creditum ipſi comiti reſignavit. Inde hic ad monaſterium rediens ſecum attulit pallia & pannos ſericos, quorum magna pars adhuc hodie durat, & alia ornamenta eccleſiæ non minoris pretii quàm fuerat pecunia, quam pergens Jeruſalem ſecum detulerat. Sed cùm jam in iter prædictum profectus eſſet, facta eſt hic inter fratres magna diſcordia pro ſolutione pecuniæ quam ſecum detulerat. Et primò verbis, deinde pugnis & fuſtibus congredien- C do facti ſunt in deriſum omni populo. Ad hoc ſedandum concurrunt burgenſes cum feodatis eccleſiæ. Prior & fratrum pars ſanior vi ſeditioſos expellunt, aliquos non reverſuros, aliquos verò etſi redierunt, non tamen ſine nota manſerunt. Sedata quodammodo ſeditione, eccleſiæ theſauri diſtrahuntur, ciboria, feretra, ceteraque jocalia auro & argento decruſtantur, ſed parum profecit; nam abſente capite, quiſque ſibi placita faciebat: Sed poſtquam LEO abbas rediit, omnem odii fomitem extinxit, & ſi quid de temporalibus externis aut de ſpiritualibus internis, ordiniſque rigore perierat, toto conamine D pius pater emendavit. Hoc, anno, id eſt anno Domini MCXLVIII. domnus SYMON quondam abbas hujus loci, & qui Chronica hujus eccleſiæ à tempore Roderici huc Nota uſque deſcripſit, hic de Gandavo regreſſus obiit, & ſepultus fuit in cimeterio juxta capellam B. MARIÆ, ſed nunc tumba ejus eſt intra capellam prædictam à domno Leone abbate reparatam, cujus ſuperſcriptio eſt hæc.

Abbas ſacratus virtute vigens monachatûs:
Celo tranſlatus Symon jacet hic tumulatus,
E *Quarta dies Februi quem pace fovet requiei.*

Rex Franciæ reginam Aanordem repudiavit, & aliam ſuperduxit.

Francorum rex LUDOVICUS anno ſecundo poſtquam de Jeruſalem rediit, Aanordem uxorem ſuam repudiavit, quæ repudiata ad thorum tranſiit Henrici regis Anglorum, qui ex ea quatuor filios habuit, Henricum qui ante patrem obiit, Richardum qui patri ſucceſſit, Godefridum comitem Britanniæ, & Johannem Sine-terra; tres quoque filias, unam reginam Colet, aliam reginam Siciliæ,

tertiam duciſſam Saxoniæ. Sic omnes terræ reginæ repudiatæ, quas rex per ejus matrimonium obtinebat, id eſt, Vaſconiam, Aquitaniam, Pictaviam, &c. uſque XIII. comitatus devenerunt ad manus Anglicorum, unde multa mala provenerunt regno Franciæ uſque in hodiernum diem. Rex verò Francorum LUDOVICUS uxorem duxit CONSTANTIAM filiam Alphonſi regis Hiſpaniæ, Toleti, Legionis & Galiciæ, de qua filias habuit duas, unam HENRICUS Henrici regis Anglorum filius accipere debuit, ſed malitia patris ſui, qui eam turpaverat, ad ejus nuptias non pervenit; ipſa pòſt nupta fuit comiti Pontivi.

PARS V. *De hujus monaſterii combuſtione & reparatione.*

1152. ANno Domini MCLII. accidit hujus loci magnum infortunium: ignis namque de parvo tugurio ex occidentali parte villæ iſtius erumpens, medietatem ipſius villæ ac totum iſtud monaſterium cum omnibus pene officinis miſerabiliter incineravit. Accidit autem hoc in feſto beati Bertini circa mediam noctem, horâ matutinarum. Ad hoc enim feſtum duodecim vel ampliùs abbatibus & monachorum multitudine congregatis, dum ad nocturnos ſtare debuiſſent, ſuper lautè paſtus vinoque ſopitos ignis ſuccenſus eſt in furore Domini; ut ſciant poſteri qualiter oporteat intereſſe feſtis ſanctorum in hymnis & canticis ſpiritualibus, & non *in commeſſationibus*, &c. Et hæc eſt hujus loci ſexta deſtructio. Convertitur dies feſtus in mœrorem, dolor omnes & ſtupor invaſit. LEO tamen noſter abbas jam ſenior confectus cùm poſt labores & itinera velut emeritus requiem ſibi ſperare deberet, in hunc labyrinthum ſe cecidiſſe videns, jactans in Domino cogitatum, vir fortis & prudens, ante omnia collegio ſuo per diverſas abbatias hinc inde locato, omnes eccleſiæ ſuæ proventus in ejus reparationem convertens, pluribus etiam de ſuis eleemoſynis eum adjuvantibus, & præcipuè nobili viro Willelmo de Ipra, totus in opus reparationis invehitur, diſperſa recolligit, diruta reædificat, anguſta dilatat, minus pulcra idoneàque religioni decorat atque venuſtat; & quod ſatis mirandum eſt, infra biennium, cuncta quæ conſumſerat ignis, multo venuſtius quàm antè fuerat reparavit; tertio verò anno ad feſtum Omnium Sanctorum monachos ſuos quos per diverſa monaſteria locaverat, ad ſinum ſuæ matris revocans, abbates quoque & venerabiles viros invitans, diem feſtum ſolemnem egit, & in hujus reparationis & ſui collegii quaſi ab exilio revocationis memoriam feſtum Omnium ſanctorum ut diem Natalis Domini amodo celebrari præcepit, electis ob honorem feſti, dulcioris armoniæ reſponſoriis, in eodem decantari inſtituit, aliquibus de uſu Cluniacenſium prætermiſſis.

De domno Willelmo de Ipra: de bonis per eum nobis collatis tam in hac reparatione quàm aliàs, & de ejus obitu.

WILLELMUS domno abbati Leonio in hujus ſui monaſterii reparatione jam dicta præcipuus adjutor, [redacted] quaſi cooperator extitit in magnis muneribus, auro, argento & plumbo, quibus ferè totum ædificatum eſt monaſterium iſtud. Inſuper nobis duas eccleſias in Anglia, Trulegam & Chillam cum ſuis appenditiis nobis contulit ad hoſpitum ſuſceptionem, ex hoc maximè inſpiratus, quia in hoc incendio domus noſtra hoſpitum manſit illæſa, allegans exinde Deum oſtendiſſe ſibi, per hoſpitum ſuſceptionem in eadem domo ſibi gratum exhibitum obſequium. Hujus donationis cartæ ſeu privilegia quædam ſervantur apud nos, quædam verò cauſâ cuſtodiæ ſunt in monaſterio Cantuarienſi.

Anno Domini MCLIV. Stephanus rex Angliæ moritur, cui ſucceſſit Henricus junior filius filiæ majoris Henrici, qui Flamingos odio proſequens, Willelmum de Ipra cum eis expulit ab Anglia; Willelmus verò in Flandriam rediens, apud Lo caſtrum ſuum territorii Furnenſis monaſterium canonicorum regularium fundavit in honore S. Petri, ubi ſeptem annis vixit; ſicque dans requiem temporibus ſuis, plenus dierum hominem exuens, in eodem S. Petri monaſterio ſepelitur. 1154.

De ablatione & reſtitutione earum rerum quæ nobis in Anglia Willelmus de Ipra donaverat.

Poſt hoc abbas LEONIUS in cauſam tractus eſt à rege Anglorum Henrico [redacted] baronibus ejus, qui poſt Willelmum de Ipra ad hereditates ſuas redierunt, jus patronatûs in præfatis eccleſiis requirentes, rege nihilominus allegante quòd quidquid geſtum fuerat tempore Stephani qui terram hoſtiliter occupaverat, injuſtum eſſe, nec Willelmum de rebus ſic uſurpatis aliquid dare potuiſſe, & ideo totum in irritum debere revocari. Abbas verò Leo fortiter reſiſtens, nunc prece, nunc pretio, nunc litteris apoſtolicis patrocinia ſibi concilians, multis laboribus & expenſis pacem cum omnibus fecit, à novis principibus novas cartas impetrans, quod ſemel acquiſierat conſervare ſtudens, ſicut ſui moris erat, non minis, non precibus, non laboribus aut expenſis à juris ſui defenſione averti. Nam ut breviter de ejus ſolerti conſtantia concludam, numquam ſi ſanus eſſet, otio vacare potuit; ſemper enim propria vel aliena negotia tractare, conſiliis principum intereſſe, eorumque negotia de regno in regnum deferre ſolebat; & revera licèt in aliis multùm eſſet religioſus, tamen in talibus quodammodo plus juſto gloriabatur.

PARS VI. *De tranſitu B. Bernardi, & obitu Eugenii papæ.*

(a) 1154. ANno Domini (a) MCLIV. Deo ſpecialiter & B. Virgini devotiſſimus domnus ſanctus BERNARDUS abbas Claraevallis, ab hac valle miſeriæ ſuperas migravit ad ſedes. EUGENIUS etiam papa tertius citò pòſt obiit, & ſepultus eſt in eccleſia ſancti Petri juxta majus altare. Sedit Eugenius annis octo, menſibus quatuor, diebus viginti; cui ſucceſſit ANASTASIUS IV. à quo domnus LEO noſter abbas duo privilegia impetravit, ſcilicet confirmationem eccleſiarum de Chillam & Trulega cum appenditiis, quas THEOBALDUS Cantuarienſis epiſcopus Willelmo de Ipra illarum villarum domino poſtulante nobis conceſſit, quod ſic incipit: ANASTASIUS, &c. Ea quæ venerabilibus, &c. Datum anno Domini MCLIV. Itemque aliud per quod increpat epiſcopum Tornacenſem, pro eo quò contra tenorem privilegiorum noſtrorum de noſtris eccleſiis diſponere volebat, præcipiens ne hoc amodò præſumat, quod ſic incipit: ANASTASIUS, &c. Dilecte fili, &c. Datum anno Domini MCLIV. Sedit Anaſtaſius anno uno, menſibus quatuor, diebus viginti quatuor, & vacavit diebus viginti quatuor. Succeſſit ei ADRIANUS IV. natione Anglicus. Hic primum epiſcopus Albanenſis, legatus in Wormanciam miſſus, gentem illam in lege divina diligenter inſtruxit, & poſt reditum ſuum, defuncto Anaſtaſio, in papam electus. Hic propter vulnerationem unius cardinalis totam Urbem uſque ad dignam ſatisfactionem interdicto ſuppoſuit, & primus papa in Urbe-veteri cum curia ſua moram traxit.

Ab hoc papa domnus LEO abbas noſter privilegium impetravit exemtionis noſtræ à Cluniacenſibus, & confirmationis plurimorum bonorum noſtrorum & libertatum, quod ſic incipit: ADRIANUS, &c. Juſtitiæ & rationis ordo, &c. Datum anno Domini MCLV. Item, confirmationis de Chillam & Trulega, quod ſic incipit: ADRIANUS, &c. Ea quæ venerabilibus, &c. ut ſuprà. Item aliud, ut quicumque ſanus aut infirmus, aut etiam in mortis articulo conſtitutus, ſuæ tamen mentis compos, religionis hìc velit aſſumere habitum, eum recipere poſſumus ſi velimus, & ſi ſit uxoratus, ejus uxor continentiam voveat; quod ſic incipit: ADRIANUS, &c. Ad apoſtolicæ, &c. Datum ut ſuprà. Item aliud, in quo nobis confirmat inſtitutionem ſeu præſentationem presbyterorum in diœceſi Tor-
(b) nacenſi, & quas (b) nominatim in eo expe-
(c) tivit (c): confirmat etiam ut qui voluerint hìc habitum aſſumere & fortè coadunari, illos poſſimus ſi velimus recipere, quod ſic incipit: ADRIANUS, &c. Eccleſiarum utilitatibus, &c. Datum ut ſuprà, tertio Nonas Auguſti.

Hujus papæ anno ſecundo, id eſt, anno Domini MCLVI. FREDERICUS imperator uxorem ſuam injuſtè dimiſit, & aliam ſuperduxit, propter quod eum papa & cancellarius ejus ROLANDUS, hujus papæ ſucceſſor immediatus, fortiter arguerunt: quod imperator ægrè ferens, cardinalibus Romanis introïtum eccleſiarum & civitatum regni ſui interdixit; unde orta eſt inter papam & imperatorem magna diſcordia, quæ duravit diu, & litteris mordaci ſermone ad alterutrum conſcriptis, quæ ſatis notabiles hìc ſubſcribuntur. Finaliter eum papa propter hoc divortium excommunicavit anno Domini MCLVIII. Hæc diſcordia fuit initium ſchiſmatis citò pòſt exorti in Eccleſia Dei, unde ſtatim mentio ſubſequitur.

Copia litterarum Adriani ad Fredericum imperatorem.

ADRIANUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilecto filio FREDERICO imperatori ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Lex divina ſicut parentes honorantibus vitæ longævitatem repromittit, ita maledicentibus patri & matri ſententiam mortis intendit. Veritatis autem voce docemur, quia *Omnis qui ſe exaltat humiliabitur.* Matth. 23. Quapropter, dilecte mi in Domino fili, ſuper tua prudentia non mediocriter admiramur, quod beato Petro & S. R. E. illi commiſſæ non qualem debes reverentiam exhibere videris in litteris ad nos miſſis; nomen tuum noſtro præponis, in quo inſolentiæ ne dicam arrogantiæ notam incurris. Quid dicam de fidelitate B. Petro & nobis à te promiſſa & jurata? Quomodo eam obſerves, qui ab his qui dii ſunt & filii Excelſi omnes, epiſcopis ſcilicet homagium requiris, fidelitatem exigis, manus eorum conſecratas manibus tuis innectis, & manifeſtè factus nobis contrarius cardinalibus à latere noſtro directis non ſolum eccleſias, ſed etiam civitates regni tui claudis. Reſipiſce igitur, reſipiſce, tibi conſulimus, quia dum à nobis conſecrationem & coronam merueris, dum inconceſſa captas, ne conceſſa perdas tuæ nobilitati timemus. Data Preneſtræ VIII. Kal. Julii.

Reſcriptio imperatoris ad papam.

FREDERICUS Dei gratia Romanorum imperator ſemper auguſtus, ADRIANO ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ ſummo pontifici omnibus adhærere quæ cœpit JESUS facere. Lex juſtitiæ unicuique quod ſuum eſt reſtituit: non enim parentibus noſtris derogamus, quibus in hoc regno noſtro debitum exhibemus honorem, à quibus videlicet nos & progenitores noſtri & regni dignitatem ſuſcipimus & coronam. Nuſquam autem ante tempora Conſtantini Silveſtrum regale aliquod habuiſſe dignoſcitur, ſed ejus pietatis conceſſione pax reddita eſt Eccleſiæ, libertas reſtituta, & quidquid hodie papatus veſter regale habere dignoſcitur, largitione

(a) *imo anno* 1153. (b) *ſuppl. Eccleſias vel quos.* (c) *f. expetiuit.*

A principum obtinet. Unde cum Romano pontifici ſcribimus, jure ex antiquo nomen noſtrum veſtro præponimus. Ab his autem qui dii ſunt per adoptionem, & regalia noſtra tenent, cur homagium & regalia ſacramenta non exigamus? cum noſter & veſter vetus inſtitutor ab homine rege nihil accipiens, & omnia bona omnibus conferens, & qui pro ſe & Petro Cæſari cenſum perſolvit, & exemplum dedit vobis, ut & vos ita faciatis, doceat vos ita dicens: *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde?* Aut igitur epiſcopi regalia nobis dimittant, aut ſi hæc ſibi utilia judicaverint, quæ Dei ſunt Deo, B & quæ Cæſaris ſunt Cæſari reddant. Cardinalibus utique veſtris clauſæ ſunt eccleſiæ, & non patent civitates, quia non videmus prædicatores, ſed prædatores; non pacis adminiſtratores, ſed pecuniæ raptores; non orbis corroboratores, ſed pecuniæ ultra modum inſatiabiles corroſores. Cùm viderimus eos quales requirit Eccleſia, portantes pacem, illuminantes patriam, [redacted] aſſiſtentes cauſæ humilium in æquitate, eos neceſſariis ſtipendiis [redacted] commeatu ſuſtentare non differemus. Humilitatis autem, quæ cuſtos eſt omnium virtutum, & manſuetudinis veſtræ non minimam notam inuritis, C cùm hujuſmodi quæſtiones religioni non multùm conferentes, ſæcularibus perſonis præponitis. Provideat itaque paternitas veſtra, ne dum talia monet quæ digna non ducimus, offendiculum ponat illis, qui velut ad umbram ſerotinam ori veſtro aures ſuas erigere feſtinant; non enim poſſumus non reſpondere auditis, cùm ſuperbiæ deteſtabilem beſtiam uſque ad ſedem beati Petri jam reptaſſe videamus. Paci eccleſiaſticæ bene providentes ſemper valeamus.

Iſte papa Adrianus IV. fecit gyronem in Vadicoſeno, ac muris & turribus munivit: D iſtud caſtrum & multas poſſeſſiones circa locum S. Chriſtinæ à comitibus comparavit. Sepultus eſt in Vaticano, in eccleſia ſancti Petri juxta Eugenium papam. Sedit annis quatuor, & ceſſavit diebus viginti. Adriano papa ſepulto, ortum eſt ſchiſma permaximum in Eccleſia Dei: nam ROLANDUS cancellarius ab omnibus cardinalibus, præter quatuor, eſt electus in papam, qui ſe clamans indignum, excuſavit ſe; alii autem quatuor qui ejus electioni non conſenſerant, cum E magna populi & cleri multitudine elegerunt Octavianum titulo ſanctæ Ceciliæ preſbyterum cardinalem, quem in Eccleſia Lateranenſi conſecrantes, Victorem nominaverunt. Quo viſo, illi qui Rolandum priùs elegerant, eum invitum in loco qui vocatur Ciſterna Neronis conſecrantes, nominaverunt ALEXANDRUM. Hæc diſſenſio inter Alexandrum ex una parte, & Octavianum ac ejus ſucceſſores ex altera, quibus Fredericus imperator adhæſit, XVIII. annis duravit. Nam Octaviano ſucceſſit Wido Cremonenſis, qui ſe Paſchalem appellavit; poſt illum Johannes Strumenſis, quem Calixtum, ac deinde Landonem quem Innocentium vocaverunt: quos omnes ſucceſſivè iſte Alexander devicit. Octaviano ſiquidem per totum regnum Frederici imperatoris tamquam papa cauſas ſynodales agente, Alexander veritus potentiam & iram Frederici imperatoris, ab Italia profugus venit in Franciam, & à Ludovico rege & optimatibus ejus glorioſè recipitur, & generali concilio Turonis celebrato excommunicavit Octavianum cum ſuis ſequacibus ſchiſmaticis auctoribus, & ordinationes eorum tamquam à ſchiſmaticis factas, irritas eſſe cenſuit. Similiter [redacted] omnes ſucceſſores Octaviani ſucceſſivè ab Alexandro excommunicati, mala morte perierunt.

PARS VII. *De tranſlatione trium Magorum; & quibuſdam eventibus illius temporis.*

ANno Domini MCLVIII. dominus Milo Morinenſis epiſcopus, vir vitæ venerabilis & religionis amator, poſtquam ſedem Morinenſem rexerat annis XXVII, migravit ad Dominum. Cui ſucceſſit MILO ejus archidiaconus monachus B. Mariæ de Boſco.

Anno Domini MCLXII. Fredericus imperator Mediolanenſem civitatem quinque annis obſeſſam vicit per aſſultum & armorum potentiam; muri ſiquidem ejus altiſſimi funditus ſuffoſſi ſunt, cetera in cinerem redacta, corpora trium Magorum, qui in Bethleem Chriſto nato munera obtulerunt aurum, thus & mirrham, olim de Perſide Conſtantinopolim per imperatorem, qui tunc erat, tranſlata, ac deinde à S. Georgio Mediolanum miraculosè tranſlata, nunc de Mediolano, per hunc Fredericum imperatorem deſtructo, ſunt per Radulfum ſeu Rainaldum, tunc Colonienſem archiepiſcopum ad urbem Coloniam Agrippinam tranſlata, & in majori illius civitatis eccleſia S. Petri cathedrali venerabiliter collocata, ubi adhuc hodie viſuntur à fidelibus, & adhuc & propter hoc apud ignarum vulgus nominantur Tres Reges Coloniæ, non quòd inde reges extiterint aut domini, vel inde fuerint oriundi, ſed fuerunt de regno Tharſæ vel Tharſis, quod eſt ultra Perſidem, & ſub dominio Tartarorum, quod regnum ſemper habuit [redacted] adhuc habet reges tres, illorum trium regum ſeu Magorum, qui Domino JESU-CHRISTO munera, ſicut dictum eſt, obtulerunt, adhuc ibi genus durat, & ſunt Chriſtiani, reliquus illius terræ populus idololatra eſt, & ſubjectus Tartaris.

GODESCALCUS Atrebatenſis epiſcopus capitis dolore gravatus epiſcopatum dimiſit, cui per ſuggeſtionem Henrici Remorum archiepiſcopi dominus ANDREAS(a) Ciſtercienſis(a) abbas ſubrogatus fuit anno Domini MCLXII. Eodem anno GRATIANUS monachus de Claſſa civitate Tuſſiæ natus, decretum com-

(a) Id eſt, ordinis Ciſtercienſis, non ipſius monaſterii Ciſtercienſis.

pilavit, ut dicit Hugutio N. G. Vic. forma. Et hoc tempore tranſlatus liber Johannis Damaſceni de Græco in Latinum. Floruit hoc tempore Richardus de S. Victore doctor eximius. Floruit etiam ille excellens magiſter Petrus Lumbardus, qui compoſuit librum Sententiarum, quem in ſcholis legunt Pariſius theologi.

De Jocione monacho noſtro cum roſis.

Floruit itidem hoc tempore Venerabilis Jocio monachus hujus monaſterii ſancti Bertini, beatæ MARIÆ Virgini devotiſſimus, de quo accidit in hoc monaſterio grande miraculum, quod inter miracula beatæ Virginis ſolemne per orbem habetur. Narrat etiam hoc Vincentius Belvacenſis in ſuo Speculo hiſtoriali. Miraculum fuit hoc; Quidam Cantuarienſis archiepiſcopus de Roma rediens in hoc monaſterio fuit hoſpitatus. Craſtino ſermonem conventui fecit in capitulo, & inter cetera dixit, quòd in partibus Jeroſolymitanis multi pſallere conſueverunt quinque pſalmos, incipientes à ſingulis litteris nominis beatæ Virginis MARIÆ, & in B. Virginis memoriam frequentare: ſcilicet, *Magnificat*, *Ad Dominum cum tribularer*, *Retribue*, *In convertendo*, *Ad te levavi*; & ſingulis pſalmis præmittere *Ave Maria*. Erat ibi præſens hic frater Jocio monachus noſter, qui hæc pio cordi commendans, quotidie poſt matutinos hos quinque pſalmos decantare cœpit, & continuavit. Quadam tandem nocte circa feſtum S. Andreæ, dum ſubprior noſter chorum circuiret, Jocio cum aliis non interfuit, ſed ad lectum ejus in dormitorium ſubprior veniens, eum defunctum reperit: vocati fratres occurrunt, & de ejus vultu quinque flores roſarum, unum ex ore & lingua, duos ab oculis, & duos ex auribus exeuntes aſpiciunt: lætantes eum detulerunt in chorum, & mane diligentius intuentes, in roſa quæ de ore exibat, invenerunt ſcriptum MARIA. Tenuerunt igitur eum per dies ſeptem donec tres epiſcopi convenirent, quorum unus fuit dominus Andreas Atrebatenſis epiſcopus jam ſtatim hic memoratus, qui fuerat abbas Ciſtercienſis, & alii quamplurimi laudantes Dominum.

De morte Balduini regis Jeruſalem, & tranſfretatione Theoderici Flandriæ comitis.

Balduinus rex Jeruſalem, filius Fulconis regis, circa idem tempus ſine liberis obiit, cui ſucceſſit frater ejus Almaricus comes de *Joppen*. Theodericus igitur comes Flandriæ qui ſororem ejuſdem regis uxorem habuerat, ad Jeruſalem & Terram-ſanctam jam quarta vice tranſfretavit, Philippum filium ſuum ad cuſtodiam terræ ſuæ Flandrenſis dimittens, omnipotentem ei tribuens plenam & liberam facultatem de omnibus: qui Philippus probus & prudens omnia prudenter & excellenter eſt exſecutus.

PARS VIII. *De ultimis actibus domini abbatis noſtri Leonis.*

LEO dominus noſter abbas legem Poperingenſibus dedit & conſcripſit, & ſigillavit, & quia Furnenſis erat natione, & Poperinges inter Furnenſe territorium eſt inclinatum, leges quodammodo Furnenſium conſimiles eis dedit, præcipiens ut quia de omnibus eventibus inſcribi non poterat, ſi quod dubium emergeret, ad ſapientes curtæ Furnenſis eſt recurrendum, conſilio tamen & licentia abbatis vel ejus præpoſiti. Hanc legem poſtea renovavit dominus abbas Johannes de Ipra, ac deinde eam renovavit dominus abbas Jacobus, qui etiam fuit natione Furnenſis.

In Jeruſalem exiſtente Theoderico Flandriæ comite, Philippo quoque filio ejus Flandriam diſponente, Leo noſter abbas à Philippo prædicto receperat in eleemoſynam quamdam terram XXXII. menſurarum in territorio Furnenſi, quæ de feodo comitis exiſterat, Lambertum cujus erat illa terra monachum faciens. Sed regreſſo Theoderico de Jeruſalem, abbas noſter in cauſam tractus eſt ab amicis dicti Lamberti, & eidem abbati noſtro dicta terra adjudicata, eo quòd filius patrem viventem exheredicare non poterat; & ſic dicebant quòd hoc feodum Philippus vivente patre ſuo Theoderico non poterat alienare. Poſtea verò defuncto comite Theoderico, hæc terra recuperata fuit, judicante curia Philippi comitis, quòd quia privilegium ejus habebamus, comes ſuum privilegium ſigillatum caſſare non poterat, & ſicut pater factum filii quamdiu vixit potuit infirmare, ſic filius jam comes effectus, id quod per ſe factum fuerat conſervare debebat. Terram iſtam aliquanto tempore tenuimus, nunquam tamen ſine querela, ſed multas inde tribulationes perpeſſi ſumus. Sæpe carrucæ noſtræ ſunt inde violenter ejectæ, horrea furtivè combuſta, & alia damna quamplurima nobis illata, & in tantum quod niſi remedium fuiſſet adhibitum, plus illa nobis abjudicatio nocuiſſet. Quomodo res poſtea fuit ad pacem deducta, infra capitulo Symonis ſecundi, parte ſextâ.

De Berquaria in parrochia S. Willebrodi; & de morte domni Leonis abbatis noſtri.

Domnus LEO abbas noſter jam ſenio confectus, ſecundo ante obitum ſuum anno corporalium lumen oculorum amiſit, quod infra annum medicamentis adjutus recuperavit, licet non ita clarè: & quia ob defectum corporalem nec intus nec extra, ſicut conſueverat, intendere potuit, cœpit hic more ſolito intus tepeſcere rigor diſciplinæ, & exterius poſſeſſionum gubernatio periclitari. Theodericus tunc Flandriæ comes de Jeruſalem jam quartò reverſus cum filio ſuo Philippo

Digitized by Google

po in parrochia ſancti Willebrordi villam novam & portum novum fecerunt, quem nominaverunt Neoportum, & nunc dicitur Gravelingas, & ad hoc faciendum magnam partem Berquariæ, quam Robertus Flandriæ comes pro anima Willelmi filii ſui huic eccleſiæ donaverat, ſibi uſurpaverunt. Aſt contrà ſenex Leonius ſemper fortis & conſtans, non laboribus, non ſenio, nec infirmitati parcens, comitem adiit, eum conſtanter arguens, & ſua requirens: quem comes tam pro ætatis reverentia, quàm pro antiquæ familiaritatis amicitia benignè ſuſcipiens, cum ſpe bona domum reverti ſuaſit, ſibi reddita berquaria, & litteras ſibi tradidit ſuo & filii ſui ſigillo ſigillatas, quæ ſic incipiunt: Ego THEODERICUS Dei gratiâ, &c. Datas anno incarnati Verbi MCLIX. Sed parùm hodie proficiunt, quia dicta berquaria ad manus comitis rediit. Dum itaque Leo de comite revertitur, in itinere gravi corripitur infirmitate, & in lectica ad monaſterium eſt delatus, ubi per aliquod tempus elanguit. Tandem cùm tempus advertit ſolvendi mortalitatis debitum, eccleſiaſticis munitus ſacramentis, in fide firma ſanctæ matris Eccleſiæ
1163. migravit ad Dominum anno Domini MCLXIII. cujus memoriam Sythienſes habere debent in ſæcula, ſibi reddentes orationum pia ſuffragia. Nam multa in libertatibus & poſſeſſionibus acquirendis, ampliandis & defenſandis, libris, ornamentis, & aliis modis pluribus eis multa tribuit beneficia. Sepultus eſt autem ante altare capellæ B. MARIÆ Virginis, quam ipſe poſt incendium amplians, de novo fundaverat, cujus epigramma fuit tale quod ſequitur.

Virtus Samſonis mel ſumſit in ore leonis,
Quod non myſterio poſſe carere ſcio.
Sic quoque dum moritur noſter Leo, mel reperitur
Ejus in ore jacens, atque ſopore placens.
Nam ſi perpendas mores patris, atque ſequendas
Virtutes ejus, verbaque, mella putes.
O clarum ſchema decoris, ſplendida gemma,
Et decus abbatum contigit eſſe ſacrum.
Qui dum templa, domos regales, horrea, pontes,
Multaque mira ſtruis, proh dolor! eſſe, ruis,
Ante diem Februi ſexta ſuprema tui.

CAPUT XLIV.

PARS I. *De domno Godeſcalco abbate quadrageſimo-quarto.*

GODESCALCUS abbas quadrageſimus-quartus hujus loci, patruum habuit ejuſdem nominis Alchiacenſem abbatem, cujus precibus hîc monachus effectus, juvenilibus licèt in annis, ſenilibus tamen moribus apud Alchiacum prior eſt effectus ſub patruo ſuo: inde ad nos reverſus, & officium hoſpitalarii adminiſtrans, abbas Hamenſis electus fuit, ubique caſtè & humiliter converſatus. Domno Leonio abbate defuncto, ARNOLDUS Affligemenſis abbas hîc concorditer eligitur, ſed ab epiſcopo Cameracenſi ad quod electus fuerat pervenire non permittitur. Reditur ergo ad electionem, & vota noſtrorum indiverſa ſparguntur, ſed ſanior pars in domnum Godeſcalcum Hamenſem abbatem conſenſit. Fuit autem conſecratus per dominum Milonem Morinenſem epiſcopum anno MCLXIII. 1163.
Primo ſui regiminis anno interfuit concilio Turonenſi à domino Alexandro celebrato, ubi impetravit privilegium confirmationis ſententiæ noſtræ contra Cluniacenſes, ac privilegiorum, datum anno MCLXIII. Item aliud per quod papa mandat abbatiſſæ & monialibus de *Bourborch* ne amodò parochianos noſtros in ſepulturam ſine noſtra licentia recipiant. Item ut eccleſiæ Liſwega, Hettelinghem, & aliæ quæ ad noſtram collationem & præſentationem pertinuerint, clericum quem epiſcopus ad eas promoverat, amoverent. Confirmavit inſuper relevamina quinque ſolidorum in villa Sancti Audomari, & ut quoſcumque vulneratos & infirmos recipere valeamus.

De rebellione monachorum noſtrorum contra domnum Godeſcalcum abbatem noſtrum, & de Berquaria.

Cum his litteris eſt reverſus abbas, & ut ſæpe contingit, quia amici Dei non placent mundo, licet verè religioſus, honeſtus & prudens eſſet, non erat tamen in oculis hominum bene gratus; erat enim aliqualiter rigidus, & ad favores hominum ſibi competendos flecti nequibat, propter quod Theoderico comiti & ſæcularibus diſplicebat, fratrum etiam murmur contra eum creſcebat, & præpoſitus S. Audomari Robertus Arienſis cancellarius, qui eum ſingulari odio proſequebatur, Philippum comitis Theoderici filium in odium viri ſimplicis exaſperabat. Nondum fermentum expurgatum erat. Pars conventus maximè juvenum qui ejus electioni non conſenſerant, conciliato ſibi favore comitis & Philippi filii ejus, in plena ſynodo non timuerunt venire, ut abbatem ſuum accuſarent. Quod præſciens abbas cum ſuis, illos tamquam egreſſos contra obedientiam, ut voti tranſgreſſores in eadem ſynodo fecit excommunicari, & regreſſus ad monaſterium, vocatis feodalibus eccleſiæ illos excommunicatos monaſterium intrare volentes, tamquam apoſtatas fecit excludi, & parentes excluſorum vi portas diſrumpere voluerunt, è contra homines abbatis cum dedecore repulerunt, quibuſdam ferè uſque ad internecionem cæſis: ſed monachi excluſorum complices qui in clauſtro erant, eos ad ſe per fores eccleſiæ introduxerunt.

Videns abbas ſe nihil poſſe proficere, ſed magis tumultum fieri, receſſit, & apud Arkas manens expectabat inſenſatorum converſionem; ſed dum nollent intelligere ut benè agerent, abbas ut rebellium obſtinationem coërceret, comitis patrocinia quærere cogitur: Comes libenter auxilium impendit, ſed ea conditione, ut partem Berquariæ quam tem-

pore Leonii abbatis occupaverat, comes in A pace teneret, aſſignatis eccleſiæ in recompenſationem ſeu concambium centum ſolidis in parochia S. Jacobi de nova palude: quidquid ergo damni in hoc habuit eccleſia illos ſumme reſpicit, quorum mala factione abbatem ad hoc coëgerunt, ut qui pium patrem gratis impugnaverunt, juſto tamen Dei judicio facta eſt illis digna ſuæ rebellionis compenſatio, eorum quibuſdam etiam per monaſteria relegatis, & quibuſdam per vim comitis de monaſterio expulſis. Hoc exemplo diſce, Bertinienſis monache, quicumque ſis; nam alterius pœnis fit caſtigatio levis.

B Hoc tempore in hujus villæ S. Audomari parochia S. Margaretæ natus eſt infans habens duo capita, quatuor brachia cum quatuor manibus, geminam maris & fœminæ, poſterius unam egeſtionem, unde plures plura ſuſpicantur quid hoc portendere poſſet; nam ubi ſigna & prodigia veniunt frequenter, nova mirabilia ſolent evenire.

PARS II. *De exſilio ſancti Thomæ Cantuarienſis archiepiſcopi.*

REx Anglorum HENRICUS efferatus in ſuperbiam, aſſenſu RODERICI Eboracenſis archiepiſcopi, GILLEBERTI Londinienſis & quorumdam aliorum epiſcoporum, omniumque baronum ſuorum, impellente RICHARDO Pictavienſi archidiacono conſiliario ſuo, contra jus faſque pro ſuis gratibus omnem dignitatem & eccleſiaſticæ diſciplinæ cenſuram ſibi violenter uſurpavit anno Do-
1164 mini MCLXIV. Quamobrem B. THOMAM Cantuarienſem archiepiſcopum, virum gloria & honore dignum, huic apoſtaſiæ ſe conſtanter opponentem, ab Anglia eliminavit
1165 anno MCLXV. Qui Cantuarienſis latenter ad Galliam transfretans, applicuit Gravelingas, ſed timens prodi apud regis Angliæ nuntios ad papam & ad regem Franciæ miſſos, qui eadem quaſi die in proximo portu applicuerunt, ut melius occultaretur, peditando venit Claromariſcum; & quia jam hoc divulgatum ſenſit, ſtatim de nocte ſcapham aſcendit, & per ſtagnum Mera dictum, venit ad Vetus-monaſterium, eremitorium quondam glorioſi confeſſoris Bertini, ubi per tres dies latuit: die autem quarto ad petitionem domni Godeſcalci abbatis noſtri in hanc abbatiam venit ſuſceptus cum gaudio.

Miraculum ſancti Thomæ in ſancto Bertino.

Erat archiepiſcopo de Veteri-monaſterio ad S. Bertinum venienti iter per fluvium, dixitque ei quidam de ſuis: Domine, venturi ſumus ad magnos caritatis viros, qui tibi congratulantur quod illæſus evaſiſti; fac ergo eis pietatem, ut in adventu tuo comedant pinguia. Sanctus archiepiſcopus reſpondit: Quarta feria eſt, oportet à talibus abſtinere. Subintulit iſte: Forſan non abundant piſcibus. Domini, inquit, eſt providere. Vix verbum emiſerat, ecce nutu Dei exſiliens de aqua piſcis grandis, quem bremam vocant, cum impetu ſe projecit in gremium viri Dei, quem cum laude omnipotentis Dei hîc eadem die conventui propinavit; manſitque hic archipræſul cum abbate noſtro expectans quoſdam familiares ſuos. Die craſtina nuntios ſuos ad regem Franciæ in Compendio, & inde Senonis ad papam Alexandrum miſit, ut gratiam utriuſque captaret, & contra regis Angliæ nuntios provideret; & ubique gratè recepti ſunt, regis Angliæ nuntiis minime exauditis.

B Cùm paucis diebus hic ſtetiſſet in equis & equitatu multo, receſſit, quem MILO epiſcopus Morinenſis & abbas noſter pro viri ſancti reverentia vitæque ſecuritate eum uſque Sueſſionem perduxerunt, ad quam craſtino die rex LUDOVICUS advenit, & alacri vultu ſanctum archiepiſcopum recepit, pacem & ſecuritatem per regnum ſuum & ſumtus de fiſco ſuo quamdiu exſularet conceſſit, locum ei manſionis aſſignans in Pontiniaco Burgundiæ monaſterio. inde cum gratiarum actionibus à rege licentiatus Alexandrum papam Senonis adiit, & benigne receptus, in manus papæ reſignavit archiepiſcopatum, & ſic ad Pontiniacum
C rediens, ibi (a) monachus efficitur, archiepiſcopatu non obſtante. Rex Angliæ cùm à nuntiis ſuis audiſſet requeſtam ſuam à rege & à papa repulſam, ultra modum exardeſcens in ira, omnes res archiepiſcopi & ſuorum confiſcari præcepit, totamque cognationem ejus & omnes qui ſibi ſervitio vel titulo quovis attinebant proſcriptos addixit exſilio, non parcens ordini, conditioni, ſexui vel ætati. Ordo, ſexus, ætas, conditio nullo gaudet hîc privilegio, tota ſimul exit cognatio, & navigio in
D Franciam tranſierunt, quibus rex LUDOVICUS cum ſuis Francis valde compatiens, eoſque recipiens, per loca diverſa diſtribuit; equidem ab archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus, prioribus, baronibus & caſtellanis, à ſingulis aliqui recipiuntur, mulieres verò & parvulos cum cunabulis monaſteria monialium ſuſcipiunt. In hoc monaſterio S. Bertini recepti fuere plures monachi Cantuarienſes cum priore & familia eorum. Illud enim Cantuarienſe cathedrale monaſterium à longis retro temporibus fuit ſemper & eſt de ſpecialibus ſo-
E cietatibus noſtris. Procurator autem noſter, qui cum eo ex mandato abbatis noſtri à Sueſſione uſque Senonas perrexerat, auxilio beati Thomæ à papa Alexandro privilegium obtinuit, ut abbas noſter pro cauſa eccleſiarum in diverſis diœceſibus conſtitutarum, non teneatur ad ſynodos epiſcoporum illorum locorum etiam vocatus accedere.

De obitu Theoderici Flandriæ comitis & Sibillæ ejus uxoris.

Sequenti anno, id eſt MCLXVII. SIBILLA

(a) [illegible] eſt, monachorum more vixit.

A comitiſſa Flandriæ uxor Theoderici comitis, poſtquam decem annis Deo ſervierat in hoſpitali S. Lazari, obdormivit in Domino; & tertio poſt hoc anno obiit maritus ejus Theodericus Flandriæ comes, poſtquam Flandriam rexerat annis XXXII. cui ſucceſſit Philippus filius ejus, vir prudens & ſtrenuus, qui filiam Radulphi Viromandiæ comitis uxorem habuit: quo Radulpho mortuo, Philippus Viromandiæ comitatum ratione uxoris ſuæ obtinuit. Eodem anno Balduinus filius Balduini comitis Montenſis uxorem duxit Margaretam ſororem Philippi Flandriæ comitis, de qua genuit Balduinum inclytum poſtea B Flandriæ comitem & imperatorem Conſtantinopolitanum. Nota quòd per hanc viam ſucceſſio Flandriæ rediit ad heredem verum & rectam lineam: nam ut in præcedentibus patet, Friſo Robertus fuit injuſtus poſſeſſor, nam Arnulfum nepotem ſuum in bello juxta Caſletum occidit, ac fratrem & heredem ejus Balduinum de terra fugavit, ſolum ei Duacum reſtituens, à quo Balduinus iſte qui Margaretam Philippi ſororem uxorem duxit, directa nativitatis linea deſcendit; unde filii ex hoc matrimonio nati ex utraque linea Flandrenſi ſunt exorti, ex patre ſcilicet C patris de linea directa, ex patre matris de linea uſurpantis. Eodem anno Milo hujus nominis ſecundus, epiſcopus Morinenſis obiit, cui ſucceſſit DESIDERIUS archidiaconus Tornacenſis.

De reditu beati Thomæ in Angliam, & ejus martyrio.

Ludovici Francorum regis anno XXXV. atque Philippi Flandriæ comitis ſecundo, D Henricus rex Angliæ Henricum filium ſuum in regem coronari fecit per Rogerum Eboracenſem archiepiſcopum in præjudicium Cantuarienſis eccleſiæ: nam juxta conſuetudinem & privilegia Cantuarienſis eccleſiæ, coronatio regum Angliæ ſpectat ad archiepiſcopum Cantuarienſem. Eodem anno LUDOVICUS rex Francorum, & HENRICUS ſenior rex Anglorum ad mutuum convenêre colloquium, ubi per Francorum regem, præſente beato Thoma Cantuarienſi, pax ipſius beati Thomæ fuit concordata; ſed ex parte regis Anglorum magis ficta quàm facta. Nam anno ſequente qui fuit ſeptimus annus exſilii ſui, in adventu parùm ante Natalem Domini beatus Thomas ad ſedem ſuam E revertitur, Philippo Flandriæ comite per Flandriam uſque in Angliam conducente & concomitante; in tranſitu ipſe beatus archipræſul capellam in Malè hoſpitio Flandriæ comitis conſecravit: & citò poſt, id eſt, quinta die Natalis Domini, ipſe beatus Thomas Cantuarienſis archiepiſcopus & totius Angliæ primas à militibus regis Angliæ qui eum ſimulata pace revocaverat, circa horam veſperarum in ſua cathedrali eccleſia ante altare ſancti Benedicti capite mutilato, excuſſo ſparſoque cerebro, in congregatione pretioſorum martyrum coronatur à Domino. Nomina autem illorum qui hoc murdrii facinus perpetraverunt, continentur in his verſibus.

Richardus Britto, necnon Moreſſius Hugo,
Willermus Tarchi, Renaldus filius Urſi.
Anno milleno centeno ſeptuageno
Thomam martyrium ſubire fecere beatum.
Anglorum primas corruit enſe Thomas.

Alchiacenſes elegerunt abbatem in collegio ſuo proprio.

Circa hoc idem tempus domnus GODESCALCUS abbas Alchiacenſis avunculus domni Godeſcalci abbatis noſtri, diem clauſit extremum, & Alchiacenſes monachi abbatem ſibi elegerunt de collegio ſuo proprio domnum WARINUM, ſed nobis reclamantibus, noluit eum epiſcopus confirmare, donec ipſe Warinus hic monachus eſt effectus, & ſolemniter hic profeſſionem fecit in manibus abbatis: quo facto, Alchiacenſes eum elegerunt jam monachum noſtrum Bertinienſem, ſed eodem anno depoſitus fuit, & ejus loco electus domnus Willermus hoſpitalarius noſter.

PARS III. *De Roberto Arienſi præpoſito, & aliis qui hanc eccleſiam moleſtarunt.*

Dictum eſt ſupra parte prima, quomodò Robertus Arienſis & S. Audomari præpoſitus domnum abbatem oppido moleſtabat: accepta enim idem Robertus occaſione quòd quia in multis locis eccleſia noſtra & S. Audomari reditus communes habent, dicebat juſtum & ex antiqua conſuetudine tempore Fridogiſi abbatis inſtitutum eſſe canonicos antiquas noſtras poſſeſſiones debere dividere: hæc & hujuſmodi falſa & perverſa machinatione Robertus commentas graves & juges abbati inferebat moleſtias, nunc poſſeſſiones & libertates eccleſiæ auferendo, [illegible] eis quam poterat derogando, inde terram quamdam [illegible] Wiſerna longo tempore à nobis poſſeſſam per quemdam militem Nicolaum, cui filiam dederat in uxorem calumniari fecit, & per vim comitis auferri, datis eidem militi LX. marcis, quibus dictam terram ab anteceſſoribus ſuis non venditam ſed invadiatam diceret: & licet abbas noſter pro poſſe reſiſteret, coactus eſt tamen urgente præpoſito pecuniam illam recipere, melius judicans de re penitus perdenda aliquid retinere, quàm, totum amittere. Eodem præpoſito inſtigante, abbas Claromariſcenſis DAVID, pater ejuſdem Nicolai, per mediam terram noſtram de Arkas aquæductus & foſſata conatus eſt facere, abbate noſtro fratribuſque contradicentibus, abbas comminatus eſt, cùm opus aggrederetur, in medio operariorum ſuorum equo calcitrante cecidit, & fracto crure domum in lectica deportatur, juxta illud:

Deſine grande loqui, frangit Deus omne ſuperbum. Idem præpoſitus infra parochiam noſtram de *Bourbourg*, quamdam paludem reduxit ad terram arabilem, & in noſtrum præjudicium ædificavit ibi baſilicam, & colonis manſiones diſtribuit: decimis noſtris ſibi violenter retentis, ſed poſt ejus mortem hæc Deus nobis reſtituit, & pacificè poſſidemus. Dictus autem præpoſitus ſic finivit.

1173. Anno MCLXXIII. epiſcopus Atrebatenſis Andreas, (a) & iſte eligitur, ſed non conſecratur. Anno ſequenti induſtria comitis Flandriæ in Cameracenſem item epiſcopum electus, etiam conſecrationis dignitatem non eſt aſſecutus: nam citò poſt hoc ipſe qui hanc eccleſiam & plures alias per Flandriam & Viromandiam tam eccleſias quàm nobiles tantis oppreſſionibus fatigaverat, juſſu nobilis viri Jacobi de Aveſnes (b) in Condato à lenonibus & vilibus ribaldis ignominioſè perimitur anno Domini
1174. MCLXXIV. Verè credimus hoc juſto Dei judicio ſanctique Bertini meritis accidiſſe, cùm ab antiquo ſemper viſi fuerint à Deo puniti, qui hanc eccleſiam ſponte lædere præſumſerint, ut hîc conſequenter patet.

Sic Hugo primus, qui eccleſiam corpore ſancti Audomari ſpoliare voluit, in obſidione Tholoſæ, dolo Pipini junioris interfectus eſt. Carolus-Calvus, qui abbatiam à beato Humfrido cum dedecore abſtulit, à Sedecia Judæo potionatur. Hugo ſecundus abbas ambitione hujus eccleſiæ Adalardum abbatem expellens, eam obtinuit, ſed nutu Dei infra biennium expellitur. Morus qui corpus S. Audomari abſtulerat, miſerabiliter caſtigatur in Hugone. Dani bis aſſultum dederunt ut hunc locum prædarentur, ſed plures à paucis fugati ſunt; quod factum à Deo patet per eorum excœcationem & vexillorum ſuorum decolorationem. Carolus Simplex rex hunc locum religioſum ſub laïcali poteſtate redegit; ſed poſtea ab Heriberto Viromandiæ comite captus in Perona & incarceratus interiit. Monachi ſub tribus abbatibus laïcis religione neglecta locum iſtum ſuis pravis moribus infamantes, cùm beato Gerardo eos reducere volente nollent obtemperare, quia rebelles inventi ſunt, in Angliam exilio perpetuo ſunt ejecti. Wido abbas ejectus eſt, alio ſubrogato, quia religionem à beato Gerardo reductam juvenilibus actibus depravabat. Siſridus Dacus vi armorum nobis Ghiſnas abſtulit, ibi caſtellum ædificans: poſtea in eodem caſtello ſe ſuſpendens, miſera morte periit. Arnulfus ſenex Flandriæ comes dictum Siſfridum in rapina ſua comitatus Ghiſnarum ſuſtinens, ab eodem Siſfrido filiæ ſtupro turpatur. Arnulfus Siſfridi filius ex ſtupro, & primus comes Ghiſnenſis, ſine honore periit. Rodulphus primus comes Ghiſnarum, homo perverſus, Pariſius in torneamento à gladiatoribus interemtus, & equo dejectus, à canibus laceratus, & in Sequanam projectus, numquam potuit inveniri. De ſucceſſoribus Ghiſnarum comitibus quotquot fuerunt, injuſti poſſeſſores extiterunt, quod bene patet per omnipotentem Dei manum, quæ quaſi omnes tetigit, & miſeros & infortunatos reddidit, & plures eorum malè perierunt; quod ego qui ſcribo, vidi eorum quædam bona, notoriè caſtra *Tornehen* & *Negar* confiſcata pro quorumdam ipſorum forefactis. Item domum eorum juxta Sanctum Audomarum confiſcatam, in qua comitiſſa Arteſii ædificavit domum fratrum Prædicatorum, vidi & præſens fui, ubi Rodulphus Ghiſnarum comes & Franciæ coneſtabulus lancea perfoſſus in haſtiludio interiit: filius ejus comes Ghiſnarum, etiam coneſtabulus, pluribus ſibi à rege impoſitis fuit decollatus, & comitatus Ghiſnenſis regi confiſcatus. Johannes rex Galliæ, qui comitatum confiſcatum tenuit, per Anglicos caſtrum perdidit, & ab hac die infortunatus uſque ad obitum, in bello captus juxta Pictavium, & in captivitate mortuus eſt. Anglici poſtea ejus poſſeſſores numquam pacificè & quietè illum tenuere, nec poſſident. Nota.

Hujus loci conventus à tempore Hildebrandi uſque ad Rodericum ſub ſex abbatibus ſic ſe irreligioſè geſſit, quòd extra poſſeſſiones & intus ordo perierat; & cùm nec verbis nec monitis converti vellent, eos Dominus pius hujus loci incendio, deinde peſte mortalitatis caſtigans eos reduxit. In villa *Calmont* vir quidam Bodera nomine ſubditos noſtros & animalia ſervitutibus opprimens, & correptus emendare nolens, à Deo percuſſus miſera morte deſipuit. Robertus Friſo comes Flandriæ terras & paludes auferens ſine Viatico obiit. Pontius abbas Cluniacenſis ad locum ſubjiciendum Cluniacenſibus venerat, cum cœnaculo cadens crus fregit, & tandem in carcere papæ dies ſuos clauſit. Lambertus abbas noſter Cluniacenſibus ſe ſubjecit, filii eum ejecerunt. Johannes ſecundus contra dictum Lambertum magnificavit, ſed ei cum dedecore abbatia hæc à papa ablata. Leo Lobienſis poſtea hujus loci abbas eccleſiam ſine conſenſu conventus ædificavit, ſed eam ventus à fundamentis excuſſit. Item de David abbate Clariſmariſcenſi & Roberto ſupra. Paveant igitur, videant & intelligant hujuſmodi præſumtores aliique eorum exemplo, & ejus ſpecialiter eccleſiæ ac ceterarum eccleſiarum ſpontanei invaſores quicumque ſint illi, quam ſit horrendum incidere in manus Dei viventis, manuſque ſacrilegas immittere in læſionem eccleſiæ vel ſervitorum ejus, cùm & reges & principes, religioſi vel ſæculares hîc ſunt puniti, nec ſit qui ſe abſcondat à calore ejus.

(a) deeſſe videtur aliud. (b) f. de Aveſnis.

PARS IV. *De canonizatione beati Bernardi; & de morte Almarici regis Hieruſalem, & de aliquibus ejus ſucceſſoribus in eodem regno.*

ALEXANDER papa divum BERNARDUM Clarevallenſem abbatem canonizavit, ac in numero ſanctorum Chriſti confeſſorum decrevit honorandum per univerſam Eccleſiam Dei anno MCLXXIII. Et ſequenti anno ALMARICUS rex Jeruſalem filius Balduini, filii Fulconis diſſenteria laborans, & contra B medicorum conſilia ſumens potionem debilitatus obiit; cui ſucceſſit in regno Balduinus filius ejus, qui licet, Deo permittente, leproſus extitit, regnum tamen ſtrenuiſſimè rexit, ſed propter hanc infirmitatem numquam uxorem ducere voluit. Ipſe duas ſorores ſuas nupſit, primam nomine SIBILLAM Guillelmo Longa-ſpata, ſecundam nomine ISABELLAM Eufrido de Corona. Sibilla de marito ſuo filium habuit Balduinum puerum. Mortuò verò Guillelmo, rex ſororem ſuam nupſit cuidam militi de Pictavia Guidoni de Luzigniano, cui pro infirmitate rex regnum regendum commiſit; in qua adminiſtratione cum regem offendiſſet, C gubernatione privatur conſilio regis & procerum regni, puerum verò Balduinum filium Sibillæ ſororis ſuæ ex Guillelmo Longa-ſpa[redacted] fecit inungi in regem anno MCLXXXI. Et tam puerum quàm regni negotia prudentiæ comitis Tripolitani commiſit, & citò poſt hæc ipſe rex obiit anno MCLXXXXV. Juvenis etiam rex adhuc puer Balduinus anno ſequenti ſub tutela Tripolitani comitis eſt defunctus.

De quibuſdam factis domni Godeſcalci abbatis noſtri, & de ejus morte. D

Quæſtio mota fuerat Roberto Arienſi præpoſito adhuc vivente inter domnum Godeſcalcum abbatem noſtrum, & abbatiſſam de *Bourbourgh*, dicentem duas garbas novalium in caſtellaria de *Bourbourgh*, quæ paludibus vel receſſu maris accreviſſent, ad eam pertinere, ad hoc oſtendens privilegia comitum Flandriæ; ſed noſtris privilegiis poſteriora. Quæ controverſia duravit toto tempore abbatis Godeſcalci; paludem de *Salprewiick*, & *Oudemonſtre* à caſtellano S. Audomari qui omnes E paludes ad feodum ſuum pertinere dicebat, ſumma pecuniæ non tam retinuit quàm emit. Ab ipſo caſtellano graves calumnias ſuſtinuit pro jure eccleſiæ de aqua Moëræ. Emit ab ipſo & Geraldo *Haſne* paludem pluſquam XL. menſurarum adjacentium Moëræ. Contra illos de Claromariſco novorum auctoritate privilegiorum, qui decimas nobis auferre volebant, pluries Romam miſit, & tandem magnis laboribus & expenſis placitavit: & licet homo religioſus & ſimpliciter ambulans, tot & tantas ſuſtinuit oppreſſiones, ſemper tamen A ſibi creſcebant reditus & poſſeſſiones, unde præcepit veſtiario quia reditus creverant, ſingulis annis daret pellicia fratribus nova, quæ non niſi ad biennium dari ſolebant de *Aquis & Helines*. Solotenus combuſtas curtes reædificavit in Lamleko, domum & curtem emit ibidem centum menſuris terræ cum aliis reditibus. Fecit & lavatorium æreum arte fuſoria ſumtuosè elaboratum, & licet ſuo tempore non fuerit erectum, moriens tamen reliquit ſumtus ad perficiendum. Libros Hugonis de ſancto Victore, gloſſas Magiſtri Gilleberti, & Petri Lombardi in epiſtolas Pauli, Decretorium, & plures libros, ut patet in libraria noſtra, ſcribi procuravit. Poſt tot labores B & luctas continuas, lecto decumbens, ſacramentis ritè perceptis, appoſitus eſt ad patres anno MCLXXVII. ſepultus in medio capituli, cujus epigramma.

Hic recubat dominus, gloria nominis eſt Godeſcalcus,
Cujus vita aperit tituli quod littera claudit.
Mundus obit juvenis, juvenile quidquid ſenſerit;
Mox ſæculi ſtudio tranſcurſo flumine ſancto.
Hic Sythiu votum tenet, monachus fit, & inde
Migrat in officium patris, huncque locum tenet. Idus
C *Quarta Septembris, tribus atque decem pater annis,*
Spe ſancta comite decedit virgo ſenexque.

CAPUT XLV.

PARS I. *De domno Simone hujus nominis ſecundo, hujus verò loci abbate quadrageſimo-quinto.*

D SYMON hujus loci abbas quadrageſimus-quintus, in diebus adoleſcentiæ ſuæ à domno Leonio abbate monachus hic effectus eſt, ſed ſemper [redacted] ordine remiſſius converſatus eſt. Cùm ad electionem ventum eſt, duodecim perſonis provectioribus de collegio poteſtatem unanimiter conceſſerunt abbatem hic eligendi. Elegerunt ergo domnum Symonem virum venerabilem, vultu & elegantis ſtaturæ, anno MCLXXVI. Qui ſtatim mutatus eſt in virum alterum, & præterita cœpit corrigere. Dicebatur tamen ejus electionem callide fuiſſe procuratam, quod ſperabant eum ſuis negligentiis fore E conſentaneum: aliquos enim de quibus iſta erat ſuſpicio, frequenter audivi conqueri, quod à domno abbate non diligebantur ſicut ante electionem: nam ab eo elongati à ſuis beneficiis erant alieni, priorem quoque qui præ cæteris hanc procuraverat electionem, quia vir carnalis erat, [redacted] initio ſuæ promotionis amovit, & alium vita & ſcientia meliorem inſtituit, pluresque alios ſpes ſua fefellit, re in contrarium verſa. Itaque ultra quam ſperabatur ordini ac honeſtati domui Dei providens, etiam [redacted] ædificiis & ornamentis decorare, poſſeſſiones ampliare, li- Nota.

res dirimere, & omnia in melius deducere, toto conatu feſtinavit. Statim enim ut abbas effectus eſt, ante portam monaſterii ſuper fluvium pontem à fundamentis erexit, & quaſi perpetuo opere conſummavit, veteri jam ruinoſo dejecto. Lavatorium æneum quod Godeſcalcus fecerat erexit ante ingreſſum refectorii. Cameram abbatis ad auſtralem partem templi penitus deſtructam reædificavit, & in latere ejus ad meridiem cœnaculum de lignis, quod toti curiæ ſpeculum plus continet pulcritudinis quam utilitatis. Fecit & piſcinam ſeu vinarium in auſtrali parte monaſterii juxta viam molendini. Et cum juxta conſuetudinem antiquam ſemel in anno nuntius noſter Coloniam iret pro reditibus noſtris, nihilque ſecum niſi pecunias adferret, abbas Symon ſanctarum reliquiarum cupidus, diverſis temporibus miſſis nuntiis, quatuor corpora de collegio undecim millium Virginum cum multis aliorum ſanctorum reliquiis hic adferri, & feretrum in quo ea recondidit fecit fieri. Retulit etiam hic de Veteri-monaſterio oſſa ſanctorum Nerei & Achillei cum capillis & duobus oſſibus beatæ Mariæ Magdalenæ, & in feretro eburneo ſuper majus altare ad dexteram cum minoribus feretris collocavit. Frontale feretri beati Bertini de auro, argento lapidibuſque pretioſis honeſtè fieri fecit; crucem quoque ligneam ad repræſentationem dominicæ paſſionis arte ſculptoria & pictoria mirè ſplendentem fieri curavit. De reliquiis quas domnus Bono abbas noſter de monaſterio ſancti Dionyſii attulerat, & cum corpore ſancti Bertini collocaverat domnus Symon de feretro S. Bertini reparato tulit puncta, ſcilicet unius clavorum Domini, & in corona hujus imaginis Crucifixi ſub cruce criſtallina collocavit cum portione notabili ligni dominici.

PARS II. *De fine ſchiſmatis, & reconciliatione Frederici imperatoris.*

FRederico imperatore excommunicato per Adrianum papam, literiſque mordacibus invicem ſibi miſſis, inde ſchiſma duriſſimum ortum eſt in eccleſia Dei. Imperator Adriano defuncto cum ejus ſucceſſore Alexandro peſſimè fecit, & contra eum tribus antipapis obſtinate adhæſit. Rex verò Francorum Alexandro papæ, qui ad eum confugerat, ſemper auxilio fuit. Quare imperator in odium Alexandri, ut regem & regnum Franciæ turbaret, cum armorum multitudine, regibus quoque Daciæ & Bohemiæ ſibi ferentibus auxilium, Burgundiam intravit; ſed Anglorum rege cum rege Franciæ conjuncto imperator nihil profecit. Videns itaque quod in vanum laboraret; videns etiam intruſos antipapas ſuos excommunicatos mala morte deficere, Alexandrum verò in antea proſperari; videns inſuper ex quo Mediolanum deſtruxerat, Lombardos cum Alexandro pacificatos

A contra ſe rebellare, timuit ne ſi perſeveraret, oporteret ſe à dominio ſuo cadere; idcirco miſſis Alexandro ſolemnibus nuntiis, rogat ea quæ pacis ſunt. Igitur anno MCLXXVII. facta eſt lætitia magna per orbem terrarum: nam Fredericus imperator ad unitatem Eccleſiæ & obedientiam papæ eſt reverſus, ſchiſmaticis ſuis & papatus invaſoribus derelictis. Veniâ igitur petita, & ab Alexandro papa benignè conceſſâ, imperator reconciliatur, & pro emenda delicti Crucis ad ultrà mare aſſumto charactere, pro liberatione Terræ-ſanctæ paravit B exercitum, & cum ſtolio maximo ad Terram-ſanctam iter aſſumſit. Sicque Eccleſia Dei jam annis XVIII. dicto gravi diſſidio fatigata reformatur.

De reditu papæ Alexandri ad ſedem ſuam, & privilegiis ab eo nobis datis.

Interea dum hæc geruntur, Alexander papa per Franciam quandoque de loco ad locum ſe transferens, in Montepeſſulano nobis privilegium dedit, ut terram noſtram quam G. de *Beuchet* invaſerat, in ea caſtrum extruens, C nobis reſtituat. Tandem pace, ut præmiſſum, reformata, ad ſedem ſuam Alexander per Venetias redeunte, & ibidem aliquantiſper immorante, procurator noſter contra abbatiam de *Bourbourg* cauſam de decima novæ paludis ab abbate Godeſcalco motam ſupra, ſed ab abbatiſſa neglectam perſequens, literas ad judices impetravit datas Venetiæ in (*) Vico-alto. Item alias confirmatorias ordinationis inter nos & epiſcopum ſupra id quod ſibi debemus in *Bourbourg*. Item alias de palude *Salpwic* datas ibidem. Quibus litteris apoſtolicis hic delatis, D. abbas Symon nitente abbatiſſa de *Bourbourg* quæ negligens D in cauſa ſua fuerat, litem prædictam per arbitros terminari conſenſit. Terminaverunt autem ſic: Parochiam noſtram ab adjacentibus diviſerunt, & decimam communiter partiri ſunt, ita tamen quod pro ſalvandis privilegiis noſtris, quæ abbatiſſæ privilegiis antiquiora erant, abbatiſſa partem ſibi aſſignatam ſuo conſenſu quinque ſolidorum à nobis teneret, carta ſuper hoc facta eſt, &c. Cauſa movens abbatem noſtrum ad compromittendum fuit, quia cauſam vidit intricatam tam contra præpoſitum Watinenſem, quàm etiam contra abbatiſſam prædictam fortiter adjutam comitis favore, & ſui ſanguinis nobilitate, & ideò E ut melius potuit litem unius contra duos uno favore terminavit.

Anno MCLXXIX. Alexander papa Romam petiit, & Urbem ingreſſus ab omni clero & populo cum ingenti gaudio recipitur, & in ſede ſua collocatur, & reſidens in Laterano conſilium generale de cunctis mundi partibus convocavit, cui etiam domnus Symon abbas honorabiliter interfuit, & à papa plura beneficia impetravit; ut terram quam Nicolaus miles, inſtigante Roberto præpoſito, abſtulerat, reſtituat & damna refundat. Item obtinuit privilegium ad Philippum Flandriæ comitem

(*) [illegible]

ut paludem quam Audomarenſes nobis abſtulerant, & domos noſtras [redacted] eo infregerant, reddant, & de damnis ſatisfaciant. Item ut iidem paludem & piſcariam, quam occupaverant & detinebant, indilatè reſtituant, ſin aliàs, excommunicentur. Item aliud confirmans duas partes decimæ de *Lalinghem* [redacted] de Warancis. Aliud epiſcopo Morinenſi ſuper decimis halecum in parochiis noſtris. Item ut præbendam noſtram in monaſterio noſtro laïcis non conferamus. Aliud de decima nobis à curatis de *Bourbourg* perſolvenda. Aliud confirmans compromiſſum inter abbatiſſam de *Bourbourg*. Hic abbas impetravit à comite Philippo confirmationem conventionis inter nos & Lambertum filium Odonis miniſtralis de *Poperinghes*, factæ per domnum Lambertum abbatem. Anno MCLXXIX. defunctus eſt D. Willermus hujus loci monachus & abbas Alchiacenſis, cui ſucceſſit Walterius hujus loci monachus. Anno MCLXXX. Alexander papa Anagniæ reſidens dedit nobis privilegia plura & primò confirmat molituram in baſſo miniſterio. Item aliud in quo commendat eccleſias noſtras epiſcopis. Item aliud in quo confirmat nobis capellam in *Lieuelande*. Item literas amicabiles quibus rogat hic monachum indui.

PARS III. *De reditu domni Simonis abbatis noſtri Roma, & quibuſdam hujus eccleſiæ negotiis.*

Reverſus Roma abbas noſter SYMON, literas apoſtolicas præſentavit tam comiti Flandriæ quàm epiſcopo Morinenſi; quibus viſis comes illos de *Bourbourg*, *Graveninghe*, *Petreſſe* & omnes maritimos convocat, præcipiens ut mandato papæ pareent. Audiens hoc turba cum turbatione reſpondit, numquam auditum quod halecum decimæ ſolverentur; & plus velle mori quàm huic ſervituti ſubjici, priuſque trucidando monachos decimarent quàm eis halecum decimas ſolverent. Sicque abbas illa die nihil egit; propter hoc tamen non deſtitit, ſed per Gerardum de Meſſinis comitis conſiliarium litteras obtinuit ad illos de Caleſio qui pertinaciores erant in hoc facto, ut cum eccleſia S. Bertini pacem faciant, quas cum duo monachi Caleſium attuliſſent, populus non expectans mandatum domini ſui, præceps ad arma fuit, ut monachos occiderent, qui fugientes ad templum unus ante altare proſternitur, alter ſuper altare aſcendens imaginem ſancti Nicolaï inter brachia tenens, nihil aliud quàm mortem præſtolabantur: Dei tamen nutu, eos nobili viro Balduino dño de *Ermelinghes* Bolonienſi coneſtabulo protegente, pertranſierunt illæſi. Comes ergo pro tam gravi exceſſu turbatus, in eos omnem culpam deflexit, & pœna mille librarum eos puniens, pacem inter nos & eos fecit in hunc modum. Unam partem unde lis erat nobis, aliam reparationi eccleſiæ, tertiam pauperibus erogandam aſſignavit; in cujus rei firmitatem ipſe ac ejus neptis Ida Boloniæ comitiſſa, cujus ipſe tutor erat, obſides ſe ſtatuerunt, decernentes ut ſicut tertiam partem decimæ participemus, ita & in marinarios de tertia parte [redacted] ſolutione dictarum mille librarum juvaremur. Chartæ ſuper hoc confectæ ipſius comitis.

Eodem tempore comes Philippus, necdum completo deſiderio ſuo de Berquaria in parochia S. Willebrodi, licet res noſtras ubique fideliter defenderet, injurias tamen ibidem illatas aliquando diſſimulabat, ut rem ipſam nobis in tædium verteret. Quare abbas comitis voluntati obtemperans, totam Berquariam ac redditus centum ſolidorum pro ea datos ei conceſſit: comes verò nobis dedit in perpetuum pro cumcambio viginti libras in territorio Furnenſi, quod privilegio ſuo confirmavit dato anno MCLXXXI. Hoc tempore 1182 maxima maris inundatio villam Brugis involvit, quamobrem comes Flandriæ Stancam contra mare fecit. & ſuper illa villam nomine *Dam*, quæ in ſui principio vocata fuit *Hondedam* propter caniculum in Stanca defoſſum, unde pro ſigno ſuo bellico deferunt vexillum ſuum rubeum cum alba faſcia, in qua depinctus eſt ſeu formatus cuniculus rubeus quaſi per ſtancam decurrens. Huic villæ privilegium dedit, ut liberi ſint per Flandriam ab omni exactione, datum anno MCLXXX. Iſte comes quaſi omnes Flandriæ leges dedit anno MCLXXX.

Ludovicus rex Francorum ſumto ſecum Philippo Flandriæ comite peregrinus Cantuariam pergit ad ſanctum Thomam, & quem viventem dilexerat, jam in cælis ſublimatum diverſis muneribus & oblationibus veneratur. HENRICUS quoque ſenex rex Anglorum eum honorificè ſuſcepit. Eodem anno Ludovicus rex Philippum filium ſuum in regem Franciæ ſublimavit, & Remis per Willermum Remorum archiepiſcopum coronari fecit: qui Philippus uxorem duxit ELIZABETH filiam Balduini comitis Montenſis, ex Margareta ſorore Philippi Flandriæ comitis progenie, patre aſſentiente, ſed matre totis viribus contradicente.

PARS IV. *De tribus tranſlationibus beati Folquini, & quibuſdam ejus miraculis.*

FOLQUINI glorioſi Chriſti confeſſoris corpus, quod multis quotidie miraculis fulgens hic requieſcit, per dominos Deſiderium Morinorum ac PETRUM Tholonenſem epiſcopos transfertur, & de veteri ſcrinio in novum feretrum honorificè devotèque locatur. Fecerat enim hoc domnus abbas Symon fieri novum; & hæc eſt beati Folquini tertia tranſlatio; nam prima facta à cognatis ejuſdem & hujus primæ tranſlationis feſtum fit idus Novembris, ſecunda facta fuit à domno abbate

Lamberto, & hæc tranſlatio feſtum non habet; tertia tranſlatio eſt iſta per domnum Symonem abbatem promota, facta anno MCLXXXI. primo idus Junii, anno à tranſitu ejuſdem ſancti CCCCXXXI. anno Symonis abbatis quinto, adſtantibus venerandis viris duobus epiſcopis prænominatis, domno Symone cum priore Philippo, & toto hujus loci conventu, duobus Morinenſibus archidiaconis, abbatibus quoque Bergenſi, Alchiacenſi, ſancti Johannis Morinenſis, Andrenſi, Hamenſi, Aldemburgenſi, de Claromariſco & de Capella, & aliis tam clericis quàm laïcis innumeris. In hac tranſlatione Dominus multa dignatus eſt oſtendere miracula. Quidā enim frater omnino ſurdus, ad tactum aquæ ablutionis ejus officium audiendi recepit. Frater alius aquæ potu de febre ſanus eſt. Puer Gibbo fere privatus oculo ibidem ſanatus eſt. Dum ſancti novum feretrum ad *Eskelbeke* per *Broxelle* tranſiret, recluſus quidam pœnitens à vinculis ferreis ſolvitur. In *Eskelſbeke* quadriennes quatuor forte dæmoniaci ſanantur. Puer quartena febre pluſquam biennio vexatus confeſtim ibi ſanatus eſt. Et ut de corpore vel reliquiis prædicti ſancti ſileamus, ſtola ejudem ſancti quotidie parturientibus ſubvenit. Miracula in ejus capella de *Ghimetre* perpetrata, vide ſupra de Symone primo.

De chirotheca beatæ Virginis atque capillis, & quibuſdam miraculis.

1181. Anno MCLXXXI. abbas Bertinenſis SYMON ſecundus glorioſas reliquias, chirothecam beatæ Virginis MARIÆ cum capillis ejuſdem, & reliquias ſanctorum Petri & Pauli cum multis aliis dudum repoſitas, & nunc inventas, miraculis atteſtantibus, toti populo venerandas expoſuit. Puella ſubverſa ſuper altare ſanctæ Crucis coram prædictis reliquiis revixit. Civis Audomarenſis mortifera inflatione turgidus chirotheca beatæ MARIÆ præfatiſque reliquiis ſignatus mox ſanus effectus eſt.

De obitu domini papæ Alexandri; & quibuſdam privilegiis noſtris.

Dominus ALEXANDER papa poſtquam ſuperato ſchiſmate Romæ generale concilium celebravit, vixit tribus annis, quibus Emmanuelem Conſtantinopolitanum imperatorem, Guillelmum Siciliæ regem & Lombardos ad concordiam revocabat. Eccleſiæ pace reddita migravit ad Dominum, poſtquam in papatu ſederat annis XXI. menſibus XI. diebus XVI. Quorum trium annorum ultimo reſidens Tuſculanæ, nobis privilegia plura dedit parum ante obitum, ut patet ex datis eorum. Primo confirmat omnia bona & privilegia, Datum Tuſculanæ anno MCLXXXI. anno Pontificatus XXI. Item aliud in quo curatum noſtri patronatus aliud beneficium aſſecutum, & exire nolentem expellit. Item aliud in quo reſtitui mandat numerum monachorum in cura Neoportu, id eſt Gravelingas. Item aliud quo punit decanum de *Bourbourg* de injuriis nobis illatis; & punit etiam epiſcopum ejuſdem loci, quia domnum abbatem noſtrum irreverenter & per violentiam removit. Item aliud quo præcepit in eccleſia de *Bourbourg* duos eſſe curatos. Aliud in quo terminari mandat quæſtionem de quadam aqua inter nos & illos de Claromariſco. Item aliud in quo præcipit, ut eccleſiam quam abbas [illegible] nova palude conſtruxerat, [illegible] curam epiſcopus conferret. Item ut epiſcopi [illegible] archiepiſcopi ſine rationabili & manifeſta cauſa in nos interdicti ſententiam non promulgent.

De domino S. Bernardo pœnitente, & ejus obitu.

Alexandro papa mortuo, ſucceſſit LUCIUS tertius; cujus anno ſecundo, imperante Frederico ſecundo, Francorum rege Philippo ſecundo, comite Flandriæ Philippo, Morinenſi epiſcopo Deſiderio, domni Symonis abbatis ſeptimo: id eſt anno MCLXXXIII. ſanctitatis ſpeculum & exemplar domnus Bernardus verè pœnitens, de confinio Montiſpeſſulani civis Magalonenſis oriundus, poſt fructus dignos pœnitentiæ, quam tam publicè quàm privatè fecerat, poſt peregrinationes & itinera, quæ ſanctorum patrocinia quærens exegerat, finaliter in hoc monaſterio diu converſatus, tandem hic ſub domno Symone abbate in monachum aſſumitur, de hoc ſæculo nequam ereptus cælicas migravit ad ſedes, & in hujus monaſterii latere ſiniſtro eccleſiæ juxta altare S. Sebaſtiani, ubi ipſe vivens orationibus incumbere ſolitus erat, cum multa reverentia ſepelitur; quem propter multa quæ tam in vita quàm ad tumbam ejus evenerunt miracula collegio ſanctorum aggregatum pietas credit Eccleſiæ; cujus pœnitentia, actus & miracula in libello, qui de his conſcriptus penes nos per ordinem habetur.

Hujus Lucii tempore floruit in Francia Petrus Comeſtor magnus theologus, qui Scholaſticam hiſtoriam compilavit. Ab hoc papa Lucio abbas Symon obtinuit privilegium confirmationis omnium bonorum datum anno MCLXXXIV. Item aliud ut curati noſtri in parochiis reſideant. Item aliud ut [illegible] eccleſiis noſtris & capellis collata remaneant. Item aliud amovens curatum de *Olſort*, qui contra voluntatem noſtram intraverat. Item de inſtitutione ſcholarum [illegible] eccleſiis noſtris. Item aliud quo detentores decimarum noſtrarum compelli præcepit ad nobis reſtituendum. Item aliud ſuper decimis aliorum. Item aliud ad idem. Item aliud de terra Nicolai militis in Wiſerna, ut eam nobis reddat. Item ad idem. Item aliud quo omnino prohibet ne laïci nobis decimas extorquere præſumant, cùm laïcis non ſit propriè licitum decimas hereditariè poſſidere. Item aliud declarans altare *Poperinghes* cum ſuis pertinentiis ad jus eccleſiæ noſtræ pertinere, expellens Lambertum licet clericum tamen uxoratum, qui minutas decimas & oblationes altaris ſibi jurè hereditario vendicare volebat.

Sedit

Sedit autem Lucius annis tribus, & menſibus totidem: cui ſucceſſit Urbanus tertius, de quo infra.

PARS V. *De guerra Philippi Flandriæ comitis contra regem Franciæ.*

STante quinquenni diſcordiâ inter regem Franciæ Philippum, & Philippum Flandriæ ac Viromandiæ comitem, inſtigantibus ad hoc regem Claromontenſe & Radulpho de Conchiaco, qui proſperitati comitis Flandriæ invidebat, quique regem juvenem ad nutum ſuum velut arundinem agitabat, ELIZABETH comitiſſa Flandriæ ſine liberis obiit, ſed Philippus comes Flandriæ comitatum Viromandiæ, quem ex parte uxoris ſuæ poſſedit, dimittere noluit; unde tantum diſcordia crevit, ut in odium prædicti comitis ſuaderent regi ſuam repudiare reginam, quæ neptis erat ipſius prædicti comitis, licet bonam & religioſam, & cui nihil canonicum obſtabat, ſed propitia Dei Genitrix MARIA, cui ſe totam regina dederat in eccleſia Silvanecti, eleemoſynis, jejuniis & orationibus inſiſtendo, rex non conſenſit divortio, ſed reginam valde dilexit, de qua genuit filium & heredem Ludovicum. Itaque rex Philippus anno MCLXXXV. Viromandiam hoſtiliter ingreditur; cui Philippus comes cum potente exercitu uſque Ambianis occurrit, ſed comes non minus regiæ majeſtati quàm honori proprio deferens, & hominum cædem à Deo ſibi imputari formidans, comitatu Ambianenſi cum villis quibuſdam & Viromandiæ regi conceſſis, reliquis à rege ſibi pace media concordata, à Franciæ & Angliæ regibus multum honoratus abſceſſit. Poſt hoc Flandriæ comes nuntios ad Hiſpanias miſit, & Mathildem filiam regis Portugalliæ (ſic enim apud nos, ſed apud ſuos Portugallienſes Teraſia vocabatur) ſibi matrimonio copulavit anno
1186. MCLXXXVI.

De diſcordia in regno Jeruſalem, & nuntiis miſſis ad regem Franciæ, & de Heracleo patriarcha.

BALDUINO rege Jeruſalem filio Almarici defuncto, & Balduino puero nepote ſuo ex ſorore ſub tutela comitis Tripolitani etiam mortuo, corona regni Hieruſalem rediit ad matrem pueri: & à Templi militibus eſt ſibi corona reſtituta, quæ coram regni proceribus coronam impoſuit capiti GUIDONIS de Luzingano mariti ſui. Quod videns comes Tripolitanus, fremens indoluit, & Salahadinum principem Ægypti contra Chriſtianos invitans, cum eo fœdus init: qui Salahadinus uſurpato regno Turchiæ ad regnum Damaſci ſive Syriæ laborans, nunc iſta viſâ diſcordiâ in regno Jeruſalem, ad ipſum & Terram-ſanctam ſibi conquirendum totis niſibus aſpirabat. Hoc ſentiens GUIDO rex Jeruſalem cum regni proceribus, pro ſubſidio mittere ad partes occiduas ordinavit. Fuerat in Jeruſalem patriarcha nomine ALMARICUS, cujus ſimplicitas parum profuit Eccleſiæ Dei: quo defuncto, ſucceſſit in patriarchatu HERACLEUS, per quem res Eccleſiæ & fidei noſtræ emelioratæ, vir lubricus tamque pernitioſi exempli, ut procedentem ornatiſſimam mulierem, quam publicè tenebat, vulgus Patriarchiſſam nominaret. In cujus Heraclei electione dictum fuit, quòd ſub Heraclei perderetur Domini ſancta; ſicut ſub Heracleo dudum fuerat recuperata; quod & ſtatim evenit, ut infra patebit. Mittuntur igitur ad regem Franciæ patriarcha Heracleus, prior hoſpitalis, & Templi magiſter, quorum tertius in via obiit, alii redierunt nuntio peracto.

PARS VI. *De quibuſdam actibus domni Simonis abbatis noſtri.*

THeoderico Flandriæ comite in Jeruſalem exeunte, Philippus filius ejus, qui jura comitatus exercebat, quamdam terram XXXII. menſurarum in eleemoſynam dederat. Et quoniam exinde nobis multa ſunt incommoda ſubſecuta, & graviora ſubſequenda, niſi remedium apponeretur, domnus SIMON abbas noſter, ne malum in deterius eat, fratrum & hominum conſilio eccleſiæ fecit pacem cum propinquis Lamberti monachi prædicti, accepto ab eis quantum potuit pecuniæ, quibus ut pax firmior eſſet, eamdem terram in feodum dedit: terram etiam quam in Wiſerna Nicolaus filius David abbatis de Claromariſco per violentiam Roberti præpoſiti Arienſis nobis abſtulit, iſte abbas recuperare volens, eumdem Nicolaum per litteras apoſtolicas datas ſupra, in cauſam traxit, quam tamen ſucceſſori ſuo finiendam reliquit. Ciborium decruſtatum dum eſſet in procinctu Jeruſalem domnus Simon abbas nunc cupreis & auratis imaginibus parum tamen minoris pulcritudinis, licet minoris pretii quàm antea reparavit; partem tamen ſumtuum infirmitate præventus ſucceſſori ſolvendam reliquit. Ante portam monaſterii in terra, quam à Luca Burgenſi centum marcis emerat, fundamento magnæ domus lapides jecit, quam etiam ſicut ciborium infirmitate gravatus ſucceſſori perficiendam reliquit, computatiſque ſumtibus pluſquam ducentis & ſexaginta marcis, caſulam rubeam aurifrigio optimè circumligatam, & aliam albi coloris ſatis bonam, & tres vel amplius cappas ſericas & pallium bonum in ornamentis eccleſiæ dedit.

Quomodo domnus Simon abbas noſter prælaturam dimiſit & reſignavit.

Ut autem de ejus geſtis concludam, ſemper quamdiu compos ſui extitit, ſtudium ejus vel in ædificando vel acquirendo fuit. Quatuor aut parum amplius annis ante obitum in quartanam febrim incidit, & licet in omnibus diebus ſuis in religione eſſet remiſſus,

tamen ex febre ſumens occaſionem potibus & epulis delicioſis, medicinis quoque & electuariis ſumtuoſis nimis indulſit: quotidie cum medicis delicioſè vivendo, multa expendebat. Prior etiam frequenter infirmabatur, & eadem faciebat: exemplo prælatorum omnes potationibus & commeſſationibus plus juſto intendebant: unde ædificia monaſterii maximè cellerarii & vinotarii in profundum debitorum ſunt demerſa. Inſurgit ergo more ſubito murmur & tumultus in collegio, & in tantum crevit, ut jam in curiis Remenſi & Flandrenſi ſæpe tractaretur de novo abbate mittendo. Nam per mediatores & munerum promiſſiones quidam de noſtris à comite ac archiepiſcopo & eorum gentibus hanc abbatiam irreligioſè petebant. Hoc dum conſpicerent quidam de ſenioribus, & qui iniquas machinationes abhorrebant, tractaverunt cum domno abbate Simone, ut attentis longa ſuæ infirmitatis fatigatione, ac ægro ſtatu eccleſiæ, cui pro corporis ſui debilitate ſuccurrere non poterat, conſideratis etiam conſpirationibus quæ jam contra eum fiebant in curiis, judicantes honeſtius eſſe, eum rogaverunt, ut curæ paſtorali reſignet, quàm quod ei auferretur invito, ſibique de ſucceſſore provideret, per quem conſpiratores & machinatores antedicti à ſuis iniquis deſideriis arcerentur, ipſeque abbas cum decenti portione in bona quiete, & juxta negotiorum tumultum, reliquum vitæ ſuæ peragere poſſet. Domnus abbas hoc audiens, eis eligendum propoſuit virum venerabilem domnum JOHANNEM de Ipra monachum Lobienſem: conſenſerunt monachi, conſenſit & abbas, & ſic accerſito domno Deſiderio Morinorum epiſcopo paſtorali curæ reſignavit, aſſignatis ei quamdiu viveret in *Propteringhe* ſexaginta marcis & domo *Oxelare* cum omnibus appenditiis. Hæc geſta ſunt anno MCLXXXVII. in Tranſlatione ſancti Benedicti.
1187. Vixit autem domnus Simon poſt hoc uſque octavas S. Vincentii, & obiens apud *Oxelare*, huc eſt delatus & ſepultus ab aquilonari parte altaris, ubi collata fuerat illa decora crux, quam ipſe opere ſumtuoſo fieri curaverat. Rexit decem annis.

CAPUT XLVI.

PARS I. *De domno Johanne abbate noſtro, hujus nominis tertio.*

JOHANNES de Ipra abbas hujus loci XLVI. natione Flandrenſis de villa Ipra, vir venerabilis, intellectu vigens, mente devotus, vultu placidus, ſtatura procerus, quem Deus perfuderat gratiâ, diligebatur à cunctis. Hic ab adoleſcentia Deo donatus, in monaſterio Lobienſi, monaſticiſque diſciplinis ſufficienter imbutus; ad ſtudia litterarum mittitur, & hinc ad ſacerdotium promovetur. Deinde ætate & corpore robuſtior, mentis puritate, virtute in virtutem accreſcens, profecit in virum perfectum, ita ut bonitatis ſuæ merito fieret aliis doctrina pariter & exemplum, quæ omnia ſonant verſus in ejus tumba deſcripti tales:

Omnibus annis vita Johannis laude niteſcit,
Et meritorum mole ſuorum nocte dieſcit.
Jam tener ævo fit ſine nævo flos Lobienſis,
Quem prope portum duxit ad ortum burgus Iprenſis.
Ut foret heres, uſque foveret pignus herile,
Primò ſcholaris fit, datur aris, hinc ad ovile.

Cujus famæ odore multos ad ſui amorem attraxit, ſpecialiter autem domnus Simon abbas familiariter eum ſecum & frequenter aſſumſit, ſciens eum virum induſtrium atque conſtantem, ejuſque conſilio ſæpius utebatur, & tandem, ut dictum eſt, conſilio ſeniorum & ſaniorum de collegio de Lobiis huc vocavit, & in abbatem conſecrari rogavit: de qua re tales extant verſus:

Tu Simon iſti non niſi Chriſti motus amore,
Das tua gratis dona probitatis fulges honore.

De pluribus factis domni Johannis abbatis noſtri circa ſuum principium.

JOHANNES ergo inthronizatus abbas ea quæ per prædeceſſores non fuerant adimpleta perficere curavit. Terram Wiſema coram judicibus relevavit, & viriliter in finem perduxit, ita ut eadem terra perpetuò nobis adjudicaretur, & litteris apoſtolicis confirmaretur. Ciborium perſolvit, ante portam monaſterii exeuntibus à parte ſiniſtra pontis domum lapideam, quam Simon abbas inceperat, perfecit, & domum potentem opere ſumtuoſo conſummavit.

PARS II. *De captione regis Jeruſalem.*

HUjus abbatis anno primo Salahadinus Turchius ſed de matre Gallica Pontiva, poſtquam dominium Ægypti Calippa trucidato ceperat, Turchiæ regnum mortuo Norandino occupaverat, ab ejuſdem Norandini filio Sapheph regnum Damaſcenum abſtulerat, Cathebudium ab Alapia & Muſſulæ dominio pulerat, & terram totam uſque in Meſopotamiam uſurpaverat, vir aſtutus & in re militari multum expertus, videns diſcordiam in regno Jeruſalem ad ipſum acquirendum totis niſibus adſpirabat: & quia ſciebat multos ad partes occiduas pro ſuccurſu jam miſſos, ideo antequam ſuccurſus adventaret, tractis undique copiis cum ingenti exercitu venit à Damaſco in Tiberiadem obſidere, quæ prima regni Jeruſalem civitas erat ab illa parte: videntes Chriſtiani tam principes quàm prælati Salahadinum cum ſuis Sarracenis irruere ſuper ſe in multitudine gravi, bellumque crudeliſſimum imminere, eam partem ſanctæ Crucis dominicæ, quæ erat in Jeruſalem, ſecari fecerunt in duas partes, quarum unam in bellis pro vexillis ferentes, aliam in tuta cuſtodia repo-

171

fuerunt. Itaque contra Salahadinum GUIDO rex Jeruſalem totis viribus occurrens juxta *Nazareth* ad fontem Sephoritanum venit, & cum eo comes Tripolitanus ejus æmulus, qui cùm publicè regis ac regni proditor vulgaretur, ad hoc palliandum fictè ruptis quas cum Sarracenis inierat treugis, conſilium regi dedit, ut in montanis tutaretur, intendens ad malum regis & ſuorum, ſciens illa loca arida & inaquoſa, quod ſentiens Salahadinus antequam ad aquas venire poſſent Chriſtiani, præcluſit eis aditum, & ſic ſiti arentibus Chriſtianis, cùm tamen ferveret dies, ſecunda Julii anno MCLXXXVII. prælium commiſſum eſt utrimque duriſſimum, in quo comes Tripolitanus proditor exercitus Chriſti fugit armis depoſitis, & in caſtro Saphet ſe recepit. Præſul Acconenſis qui crucem Domini ferebat, lethaliter vulneratus crucem ſanctam Domini regi tradidit: & ſic Chriſtianis terga vertentibus, omnes trucidantur aut capiuntur: Princeps Montis-Regalis propria manu Salahadini capite truncatur; rex verò Jeruſalem Guido cum cruce Domini & magiſtro Templi pro triumpho minantur in captivitatem, [redacted] verificatum eſt verbum quod ſub Heracleo crux Domini perderetur, ſicut dudum ſub Heracleo fuerat recuperata. Comes verò Tripolitanus pacto perperam inito cum Salahadino de reddenda civitate ſua Tripoli, juramentoque firmato receſſit, & in Tripolim perrexit.

1187

De factis Salahadini poſt hoc bellum, & liberatione regis Jeruſalem à captivitate.

Prædâ ad pontem Tiberiadis diviſâ, & melioribus in Damaſcum miſſis, Salahadinus fortuna ſua fortiter vigens, Acon abſcondit, (a) & in biduo poſt deditionem accepit Biblium atque Veritum. Totam maritimam diſcurrenti nulla fuit civitas auſa reſiſtere, deinde ante Jeruſalem ſua figit tentoria per decem dies continuos dans inſultus, & tandem XIV. die obſidionis eam arcto pacto per deditionem accepit anno MCLXXXVII. Intrantes Sarraceni loca ſancta prophanant, & in eis turpia quæque peragunt. Inde pergens Aſcalonem, eam per deditionem ea conditione recepit, ut regem Guidonem, magiſtrum Templi, comitem Tyri, coneſtabulum & mareſcallum regni, & alios à captione ſolutos libertati reſtitueret. Hinc ad Tyri obſidionem tranſit, quam Conradus marchio Montis-Ferrati viriliter defendit & ſalvavit. Inde Salahadinus Tripolim tendens, comitem mandat, ut ſibi civitatem reddat juxta ſibi præſtitum ſacramentum; requiſiti cives dum formam juramenti petunt & reſponſum procraſtinant, infelix ille comes mane reperitur extinctus, & nuper receptæ circumciſionis Sarraceni in eo ſigna reperiunt, & juxta eum ſigillum Salahadini ut civitatem reddat. Videns Salahadinus à ſuo deſiderio ſe fraudatum, [redacted] impetu Spiritus ſui pergit Antiochiam, civitates & caſtella devaſtans, ſed regem Jeruſalem, magiſtrum Templi & alios, quos in Aſcalona promiſerat liberos & à captivitate ſolutos reſtituit.

(a) Conſcendit.

Hoc anno viſæ ſunt tres lunæ in cælo, treſque ſoles, ſol etiam eclipſatus eſt eclipſi permaxima IX. Kal. Julii, horâ tertiâ, uſque ad horam nonam, viſa quoque fuit luna VI. Idus Februarii ſereniſſima nocte uſque ad tertiam in momento deſcendere, & poſt mortuam paulatimque reaſſumptis viribus reaſcendere.

PARS III. *De prædicatione & crucis ſignatione pro ſubſidio Terræ-ſanctæ.*

PRæſedit tunc Eccleſiæ Dei papa Urbanus tertius, dum de tranſmarinis partibus tam lamentabiles rumores audivit, præ dolore mortuus eſt & ſepultus in Ferraria, ſedit anno uno, diebus XXV. decem menſibus. Cui ſucceſſit GREGORIUS octavus, qui zelando pro Terra-ſancta ad diverſas mundi partes miſit; & facta pace inter Januenſes & Piſanos, Piſis moritur & ſepelitur, ſedit menſe uno, diebus XX. & ceſſavit diebus XX. Cui ſucceſſit CLEMENS tertius, qui ad ſanctum Laurentium foris muros clauſtrum ordinavit, & Laterani fecit palatium artius & puteum ante equum æneum. Tam flebili fama de tranſmarinis partibus audita, Clemens papa ad partes occiduas legatos miſit Henricum Albanenſem epiſcopum cardinalem, archiepiſcopumque Tyrenſem crucem Domini prædicare. Ad quorum exhortationem rex Franciæ Philippus, comes Flandriæ, multique proceres, & populus infinitus crucem Domini aſſumſerunt anno MCLXXXVIII. Rex Francorum edictum fecit, ut quicumque non pergeret, ſaltem illo anno omnium mobilium ſuorum decimam daret ad hoc opus, & dictæ ſunt decimæ Salahadini: ſicque inſtituit eccleſias decimari; unde minimè viſum eſt factum ſuum proſperari. Deinde circa mediam Quadrageſimam apud Maguntiam generali curia congregata, dicto cardinali prædicante, FREDERICUS imperator cum multis epiſcopis principibus & innumerabiles populi crucem aſſumſerunt.

Eodem anno Guido rex Jeruſalem à captivitate ſolutus, videns ſe in toto regno Jeruſalem nec unum habere caſale, confuſus; & eo maxime quod Terra-ſancta ſub ejus erat amiſſa regimine, quaſi vitâ neglectâ ſpem ponens in Domino cum fratre ſuo Gaufrido de Luzingano viro in armis ſtrenuo, [redacted] paucis quos habere poterat Acon obſedit, quamquam pro uno Chriſtiano quatuor eſſent Sarraceni. Imperator itaque Fredericus primus omnium occidentalium Conſtantinopolim tranſiens, Turchos potentiſſimè debellavit, unde Salahadinum ſic terror invaſit, ut muros Laudiceæ & omnes circa maritimam civitates dirui faceret; quia Imperatorem per illum locum tranſiturum putabat. Cùm autem imperator Armeniam intraſſet, Saleſſi parvi fluminis alle-

ctus amœnitate, balneo, ut dicunt quidam, alii quòd equo lapſus vix vivus extractus, & paulo pòſt moriens, uni trium filiorum ſuorum quos ſecum habebat exercitum commiſit; filius verò juſſa patris exſequens, corpus ejus ſecum detulit uſque Tyrum, ubi eum ſepelivit, & inde ad regem Jeruſalem coram Ptolomaida venit. Venit deinde Jacobus de Aveſnis miles ſtrenuus navigio, ſecum ducens Flamingos, Brabantinos & Friſones. Archiepiſcopi quoque Ravennas & Pyſanus cum magno Italorum agmine, multi denique fideles ex variis mundi partibus ad Ptolomaidam applicuerunt. Exercitus autem Chriſti ſic auctus contra Sarracenorum incurſus foſſato circumdatus tutior evaſit uſque ad adventum regum Franciæ & Angliæ.

De morte Elizabeth reginæ Francorum, & quibuſdam privilegiis noſtris.

1189. Anno MCLXXXIX. dum rex Francorum ad transmarinum iter ſe parat, Elizabeth ejus regina, Philippi comitis Flandriæ neptis obiit, & in eccleſia beatæ MARIÆ Virginis Pariſiis ſepelitur. Domnus autem JOHANNES à papa Clemente tertio omnium bonorum confirmationem impetravit. Item quòd nullus nos aut clericos noſtros ſine manifeſta cauſa excommunicare præſumat. Item aliud quod nos poſſumus excommunicare publicos malefactores noſtros in caſu ubi epiſcopi facere nolunt. Item aliud quo confirmat nemus *Wlaindinghe*, & quædam alia. Sedit autem Clemens annis tribus, diebus XVI. cui ſucceſſit CÆLESTINUS tertius, qui in vigilia Paſchæ ſacerdos ordinatus, in die paſchæ in papam conſecratur; in craſtino Henricum ſextum filium Frederici imperatoris in imperatorem coronavit. Hic fecit palatium apud ſanctum Petrum, ſedit annis VII. diebus XI. cujus anno ſexto domnus abbas noſter impetravit confirmationem bonorum & privilegiorum. Datum anno MCXCVIII. quo anno idem papa obiit; cui ſucceſſit Innocentius tertius, antea dictus Lotharius.

PARS IV. *De transfretatione regum Franciæ & Angliæ.*

POſtquam rex Franciæ PHILIPPUS cruce ſumta ſe ad transfretandum paraverat, rex Angliæ HENRICUS obiit, & in Fonte-Ebraldi ſepelitur, cui ſucceſſit filius ejus Richardus, qui ſororem regis Franciæ deſponſare debebat, ſed matrimonium differtur uſque in reditum. Igitur rex Franciæ Januam, rex Angliæ Maſſiliam, & inde ambo Meſſanam appulerunt, & à Tancredo rege Siciliæ ſunt honorificè recepti. ibi vocatus fuit de Calabria abbas Joachim, qui interrogatus à regibus ſuper eventum paſſagii, reſpondit quod nondum venit tempus civitatis redimendæ. Inde rex Francorum naves aſcendens in vigilia Paſchæ ad portum Ptholomaïdæ primus applicuit. Rex verò Angliæ diſtulit uſque ad Auguſtum. Mandaverat enim ei regina mater ejus, ut dimiſſa ſorore regis Franciæ, ſororem regis Navarræ ducat uxorem. Hac rege Angliæ transfretante ipſum ſponſum ſuum ſequens dum veniſſet ante Cyprum, nec ad terram vellet aſcendere, vicarius imperatoris Græcorum cum galeis eam inſequi jubet, ſed altiùs pedagiſans quarto die ſponſo ſuo regi Angliæ ſibi obviam venienti offertur, & Græcorum injuria nuntiatur. Statim rex Angliæ in impetu ſpiritus ſui Cyprum petiit, Limiſſo civitatem obſedit & capit, ubi multas divitias acquiſivit, & dominam deſponſavit oblatam. Deinde cepit totam inſulam Cypri. Vicarium imperatoris Græcorum, qui ſponſæ ſuæ hanc injuriam fecerat, uxorem ejus & filiam, quoſdam etiam de proceribus, magnoſque totius inſulæ theſauros ſecum abducens, dimiſſâ inſulâ ſub Templariorum cuſtodia, Ptholomaydem. Rex verò Franciæ diſſimulavit, licet hæc omnia ſciret.

Obſident igitur reges civitatem, & tota æſtate præliis intendunt. Salahadinus obſeſſus miſit dromonem unum, id eſt magnam navim ſic vocatam, plenam pugnatoribus & victualibus. duoſque ſerpentes in ea quos in exercitu Chriſtianorum volebat immittere, ſed rex Angliæ cum galeis occurrens, dromonem & in ea contenta ſubmerſit. In hac obſidione mortui ſunt comites Claromontenſis & Perticenſis, comes etiam Flandriæ Philippus ibidem languens obiit, poſtquam Flandriæ imperaverat annis XXI. & in eccleſia beati Nicolai foris murum cauſa cuſtodiæ ſubterratur; inde poſtea fuit tranſlatus, & in Claravalle Burgundiæ monaſterio ſepultus anno MCXCII. Tandem infideles hoc pacto civitatem reddiderunt, ut pro quolibet Sarraceno redderetur Chriſtianus captivus, & crux Domini reſtitueretur chriſticolis. Cùm autem crucem Domini nollet reddere Salahadinus, rex Angliæ mediam partem Sarracenorum, quæ ſibi ex hac civitatis deditione pervenerat, id eſt duo millia ſexcentos decapitari juſſit. Rex verò Franciæ mitius agens, Sarracenos pro Chriſtianis commutari permiſit pro tam potentis civitatis tam celere captione, totque electorum pugnatorum nece Salahadinum cum ſuis ſic terror invaſit, ut diffideret ſe cetera poſſe tueri, & ideo maritima loca deſtruxit, Perſram, Cæſaream, Joppen, Aſcalonem, Gaiam & Darum. Rex autem Angliæ Joppen reædificat, & ſub cuſtodia tuta reliquit. Effuſa tandem confuſione inter principes invicem invidentes, rex Franciæ lecto decubans poſtquam convaluit, ut æmulorum dolos evitet repatriare diſpoſuit: mandaverat enim ei Philippus Flandriæ comes antequam moreretur, ut rex ſe ſalvaret, quia in ejus necem conjuratio facta fuit. Rex igitur Francorum ducem Burgundiæ loco ſui ſuper exercitum ſuum conſtituens, & baronibus valedicens abſceſſit, Romæque papa ſalutato in Franciam eſt reverſus circa Natale Domini anno MCXCII. 1191.

PARS V. *Quomodo rex Franciæ invaſit partem Flandriæ.*

QUidam aſſerunt quòd rex Franciæ de Terra-ſancta rediit, non ſolùm pro conſpiratione in mortem ejus facta, ſed etiam cupidine Flandriarum ductus; neque mirum ſi jus in Flandria petebat. Flandriæ namque comite Philippo defuncto, ſucceſſit ſoror ſua Margareta Hannoniæ comitiſſa, ratione cujus maritus ejus Balduinus Hannonienſis Flandriæ comitatum eſt adeptus, qui de Margareta conſorte ſua prædicta tres filios habuit, Balduinum, qui ſibi ſucceſſit in Flandriæ & Hannoniæ comitatu, & pòſt imperator Conſtantinopolis eſt electus, Philippum comitem Namurcenſem & Henricum Andegavenſem; tres quoque filias Elizabeth reginam Franciæ uxorem regis Philippi, de qua nunc nobis dicendum, Yolenſam comitiſſam de Sanſora, & Sibillam, quæ nupta fuit Gerardo de Lingny. Rex Francorum de hac ſua regina Elizabeth heredem habuit Ludovicum, pro qua ratione maternæ ſucceſſionis rex Flandriam petiit, & primò Atrebatum & Lenſenſum, deinde Ariam & Sanctum Audomarum venit, quæ ſe confeſtim regi tradidit. Regina Mathildis vidua Philippi Flandriæ comitis dotem ſuam, id eſt, villam Inſulenſem, Furnenſem, Dinilkam, Diximundam & *Bonrbourg* cum appendice terra petiit, & in ea ſe collocavit. Rebus ſic ſtantibus, obiit Margareta Flandriæ & Hannoniæ comitiſſa, ac etiam Balduinus maritus ejus prædictus, quibus ſucceſſit filius eorum Balduinus, qui terras quas rex occupaverat recuperare intendens, villam Sancti Audomari per aliquod tempus obſedit, & quoddam ejus ſuburbium ſeu fortalitium quod *Coleſ* dicitur cepit. Balduinus etiam Ghiſnarum comes, qui portam Bolonienſem obſederat in adjutorium Balduini comitis Flandriæ de hoſpitio ſuo, ubi nunc eſt domus Fratrum Prædicatorum facta, permaximum potenter dedit aſſultum. Audomarenſes videntes ſe non poſſe reſiſtere, regi mandant, quòd niſi celerius ſuccurrat, ſe diutius tenere non poſſe. Rex ſe tantis occupatum ſuccurrere non poſſe reſpondit, & ut ſibi prout melius poſſunt conſolant. Sicque Audomarenſes ſe Flandriæ comiti Balduino reddiderunt. Tandem intervenientibus ſapientibus atque probis, tractata lis finem habuit, ut infra, &c. Interea rex Philippus ſecundam uxorem duxit Ingelburgem, filiam regis Daciæ, & ſolemniter coronari fecit, ſed inter eos conſanguinitate falsè jurata, divortium per Willermum Remenſem archiepiſcopum celebratum eſt. Cui rex aliam ſuperduxit, de qua genuit Philippum & Mariam, & de hoc divortio dicetur infra. Rex igitur Francorum non immemor injuriarum ſibi à Richardo rege illatarum, terras ejus per Franciam potenter invaſit.

PARS VI. *De ſtatu & factis Chriſtianorum qui in Terra-ſancta remanſerant.*

POſt regis Franciæ diſceſſum rex Angliæ cum duce Burgundiæ, quem loco ſui rex Francorum in Terra-ſancta dimiſerat, ſcientes Jeruſalem immunitam eò pergunt, & anno MCXC. juxta caſtrum Aclut contra Sarracenos acies dirigentes, tantam de nobilioribus Sarracenis ſtragem fecerunt, quantam umquam Salahadinus ſuſtinuerit una die: de noſtris autem ſolus occubuit Jacobus de Aveſnis uni Machabæorum comparandus. Salahadinus verò fugiens in Jeruſalem ſe tutavit. Conſulunt igitur plures Jeruſalem obſidere, & Salahadinum in ea, ſed dux Burgundiæ videns ſibi commiſſum Francorum exercitum, in quo flos erat militiæ, Anglicos autem incomparabiliter & numero potentia Francis inferiores, & quòd regi Angliæ, quia præſens erat, propter regiam dignitatem aſcriberetur honor victoriæ, diſconſuluit obſidionem; ſicque receſſit, & in Tyro cum marchione hyemavit, nec multo poſt obiit. Rex autem Angliæ perrexit Aſcalonem tota hyeme reædificare, deinde reparatam Templariis quorum fuerat reddidit, & munita Joppe, Ptholomaydam rediit. Æſtate ſequente Salahadinus cum maximo exercitu Joppen obſedit; rex autem Angliæ cujus erat Joppe, videns ducem Burgundiæ mortuum, à principibus militiæ Chriſti petiit auxilium & obtinet. Exercitus igitur per terram illam pergit, Anglorum verò rex ut Joppenſibus celerius ſuccurrat, ſine equis galeam intrat, ſecum aſſumens viros probatiſſimos Gualterum Bleſenſem, Guidonem Montis-fortis comites, Andream de Savigny, Drogonem de Mello, Guillelmum de Barris & Hugonem de Florinis Franciſcos, ducem Limburgenſem, comites de *Heſſe* & de *Cleve* Teuthonicos, Guillelmum de Longaſpata, & baronem de Stangno-forti Anglicos: & quo citiùs potuit Joppen adveniens, invenit jam Saracenos intraſſe, & ligandis atque captivandis Chriſtianis intentos; confeſtim rex Angliæ cum ſuis prædictis in Saracenos irruunt, & eos à civitate depellunt, cædendoque ſequentes uſque in collem qui imminebat exercitui Salahadini, ibique ſiſtunt, aciemque conjectant.

De facto qui dicitur Paſſus Salahadini.

Salahadinus qui credebat ſibi civitatem acquiſitam, videns ſic vulneratos effugere, petiit quid hoc eſſet, & audito quod rex Angliæ & viri probatiſſimi præmoniti contra eum exiſſent, & in prædicto colle ſtabant eum bello præſtolantes, obſtupuit, inſolitoque uſus conſilio equum pulcherrimum ad hoc doctum quaſi per modum honorificentiæ regi Angliæ miſit, indecorum eſſe dicens tantum regem in bello peditem incedere; rex ſe Sarraceni conſilio non credens, jubet ſcutiferum aſcen-

dere, qui ſubdens calcaribus equum, nulla vi eum girare potuit, quin immo equus ut erat edoctus, ſcutiferum curſu veloci detulit in exercitum Salahadini. Salahadinus à captione perſonæ regis ſe defeciſſe quaſi verecundatus, ac ſi malicioſe factum non fuiſſet, ſcutiferum dimiſit liberum, & alium equum meliorem regi miſit, quem rex refutavit. Conſiderans igitur Salahadinus magnum Chriſtianorum exercitum per terram ſibi appropinquare, obſidione ſoluta, receſſit inactus, fortè coactus,
1192. anno MCXCII.

De principio regni & regum Cypri.

Dum ſic in Terra-ſancta variat fortuna vices, Græci Cyprenſes contra Anglicos & illos qui inſulam pro rege Anglorum obſervabant, conſpirantes, animantur, ſed auxiliante Deo Latinis victoria ceſſit. Quo facto, magiſter Templi reſignat in manus regis Angliæ cuſtodiam Cyprenſis inſulæ, quam ſibi commiſerat; ipſiuſque Magiſtri conſilio Wido de Luzinzano (a), quondam rex Jeruſalem, (terram nullam habebat) Cypri inſulam à rege Angliæ ſibi donari popoſcit, & rex ſibi dedit, ipſumque in ea regem inſtituit anno MCXCII. Tunc rex Guido omnes Terræ-ſanctæ milites ſuos hereditarios ſecum trahens in Cyprum, eis dimiſit terram poſſidendam. Ex hujus igitur donationis titulo rex Angliæ ſuper regem Cypri prærogativa petit.

(a) Luſigniaco.

PARS VII. *De reditu regis Angliæ à Terra-ſancta. De ejus captione & liberatione: & quibuſdam eventibus illius temporis.*

CIrca idem tempus CONRADUS marchio Montis Ferrati & dominus Tyri ab aſſaſidis perimitur, & rex Angliæ nepotem ſuum HENRICUM Campaniæ comitem relictæ marchionis matrimonio copulavit, eique Terræ-ſanctæ regimen commiſit; unde rex ipſe valde notatus, & à pluribus de morte marchionis prædicti. Tunc etiam allati ſunt rumores in Francia, quod Vetulus de Montibus conſilio regis Angliæ quatuor aſſaſinos, qui in antiquis hiſtoriis aſſidici vocantur, in Galliam miſiſſet ad regem Franciæ perimendum. Unde rex Franciæ prodigioſam mortem ſibi timens, ſervientibus cum clavis ferratis ſe per aliquod tempus cuſtodiri fecit, nec niſi clavam ferratam, in manu tenens & clavatis ſatellitibus ſtipatus exivit in publicum, & inde ortum habuerunt ſervientes armorum. Rex autem Anglorum Richardus totus in alterum virum mutatus, repatriare diſponens, Henricum nepotem ſuum prædictum ad Terræ-ſanctæ conſervationem informans, cum in tuto ſtatu dimittens theſaurum quoque & auxilium ſibi promittens, treugas à Salahadino petit & obtinet. Tunc rex Angliæ reginam ſuam atque ſuas naves aſcendere jubet & recedere; ipſe verò ſecretò cum aliquibus fratribus Templi in eorum habitu quaſi unus ex eis cum galea in Aquileiam tranſit, inde relicto mutatoque habitu ne cognoſcatur, in Auſtriam iter aſſumſit, ibique recognitus & captus fuit. Cauſa verò captionis ejus fuit tam propter aſſaſidas in Franciam miſſos, quàm propter mortem marchionis domini Tyri, ac propter injurias multas regi Franciæ per eum illatas, amicis & alligatis ſuis ſeu confœderatis & regi Francorum erat ſuſpectus, & ideo ab imperatore Henrico per annum & dimidium eſt detentus. Quo tempore & cauſis rex Franciæ terras regis Angliæ vaſtat & depopulatur per Normanniam & Turoniam, plures villas & caſtella ſibi ſubdens. Tandem rex Angliæ multo auri & argenti pretio imperatori ſoluto in Angliam transfretavit, & diſpoſitis rebus & regno, cum forti manu venit in Franciam, regi Philippo quantum potuit rependere vices, & facta eſt utrimque guerra duriſſima.

Interea Guido de Luzingano rex Cypri poſtquam illud per annum rexerat obiit, cui frater ſuus ALMARICUS ſucceſſit anno
MCXCIV. Imperator Henricus miſit ad Terram-ſanctam Alemannorum multitudinem, 1194.
jubens ut treugas à rege Anglorum tractatas infringerent; qui in partibus Tyri Toronium obſidentes, dum caſtrum accipere unica nocte differunt, ſupervenientibus Sarracenis confuſi receſſerant, & audito de morte imperatoris ad propria redierunt.

De morte Salahadini.

ANNO MCXCVI. Salahadinus ad mortem 1196.
languens in Damaſco tria fecit digna relatu. Primum de melioribus militibus Chriſtianis quos habebat captos, ante ſe duci fecit, inter quos domino de Anglura Francigenæ, de comitatu Campaniæ magnæ probitatis viro, ſuorum armorum inſignia, ſignumque ſuum vocale *Damaſt* præſentavit, quatenus ipſe & poſteri ſui domini de Anglura in perpetuò deferant, ejuſque ſignum vocale proclament: quod ſi ſibi promittere velit ipſum & hos omnes captivos libertati donabit. Dominus de Anglura videns quòd hoc fidei Chriſtianæ non præjudicat, nec etiam honori militari, pro ſui & valentium virorum liberatione conſenſit; ſicque Salahadinus eos omnes à captivitate liberos abſolvit: & abhinc domini de Anglura inſignia Salahadini deferunt, ejuſque ſignum *Damaſt* in bello vociferant uſque in hodiernum diem. Hoc facto vocat Primipilarium ſuum, & ait: Arma quæ vivens detuli, jam reſignavi, & quoniam mihi inſtat, fer mortis meæ vexillum, impoſito lintheo ſuper lanceam, per omnes Damaſci vicos incede, ſolemniter inclamans: Ecce rex orientis moritur: & nihil niſi pannum hunc ſecum defert de omni gloria ſua. Deinde pelvim cum aqua juſſit adferri, & aquam manu ſuper caput eam ſparſit, demum ſuper pectus, ſuper pedes & ad utrumque latus quaſi per modum Crucis. Quid in hoc ſibi

Digitized by Google

voluerit: & utrum baptiſmo flaminis eum Deus ſuſcepit, novit ipſe qui corda ſcrutatur. Poſtmodum duodecim filiis ſuis terram diviſit. Fratri ſuo Salahadino, qui conſors bellorum ſemper exſtiterat, nihil omnino relinquens, & ſic obiit anno MCXCVI. Poſt cujus mortem inter filios ejus ac Salphandinum invicem ortæ ſunt diſcordiæ multæ & magnæ, quæ Chriſtianis in Terra-ſancta multum commodum attulerunt.

De morte Henrici Campaniæ comitis, & regno Almarici, & renovatione treugarum.

Sequenti anno HENRICUS Campaniæ comes, quem rex Angliæ ſtatuerat gubernatorem regni Jeruſalem, ſicut alii ſemper ad reditum intendens, dum omnibus præparatis abſcedere vellet, de feneſtra per foſſatum Ptholamaydæ cadens, fractis cervicibus exſpiravit. ALMARICUS autem rex Cypri, qui Guidoni fratri ſucceſſit in regno, relictam ipſius Henrici ac Conradi marchionis matrimonio ſumſit anno MCXCVIII. & pro terræ ſecuritate treugas jam ſupra per Alemannos infractas cum Salphandino renovavit, ut prius fuerant ſub Salahadino.

1198.

PARS VIII. *De quibuſdam factis domini Innocentii papæ tertii.*

EOdem anno ſcilicet MCXCVIII. JOHANNES abbas videns ſe à nobilibus & vicinis oppreſſum, qui pro ſuis ſervitoribus & familiaribus præbendas monachales importunè petebant, ab Innocentio tertio papa impetravit ut illas & ſimiles poſſit auctoritate apoſtolica revocare, & fratrum uſibus applicare. Item confirmationem privilegiorum. Hic eſt INNOCENTIUS papa tertius, qui Cæleſtino tertio ſucceſſit, vir glorioſus & juriſta permaximus, multas decretales ſolemniſſimas ipſe compoſuit, quæ quaſi per omnes titulos poſtea collocatæ ſunt in antiquis, ſpecialiter autem illas quæ in capite ejuſdem libri ſcribuntur de ſumma Trinitate & fide catholica, *Firmiter*: capitulumque *Damnamus*, in quo condemnat aliquos articulos quos ſcripſerat abbas Joachim, non tamen condemnavit perſonam, nec alia facta ejus. Condemnavit etiam ALMARICUM Carnotenſem cum doctrina ſua, qui poſtea fuit combuſtus Pariſiis. Scripſit etiam librum de Miſſarum miniſteriis, aliumque de vilitate conditionis humanæ, & alia pulcherrima. Dedit etiam ſingulis eccleſiis in Roma unam libram argenti ad ſingulos calices, ſic tamen ut eos vendere vel alienare non poſſint. Coronavit imperatorem Ottonem quartum, Philippo Simanorum duce reprobato, unde mentionem facit in illa decretali *Venerabilem* de electione in antiquis. Poſtea depoſuit Ottonem, quia fidelitatem Eccleſiæ juratam non ſervavit.

Quo etiam tempore Fratres Alemanni ordinis beatæ MARIÆ Teutonicorum conquiſierunt Livoniam, cujus hodie ſunt domini, & eam ad fidem Chriſti converterunt. Anno MCXCVIII. INNOCENTIUS papa Petrum titulo beatæ MARIÆ de Via-lacta diaconum cardinalem miſit in Galliam ad regem Franciæ cum litteris monitoriis, ut ipſe rex Ingeburgenſem reginam falſo conſanguinitatis juramento disjunctam legitimè reſumat: ſin autem & rex & regnum anathematis vinculo ſubjaceret. Qui cardinalis negotium ſibi injunctum decem menſibus tepidè nimis exſequens, apud Divionem Burgundiæ caſtrum cum viris eccleſiaſticis concilio celebrato, tranſalpinavit, & ſententiam quam in Francia dare debuerat, ibi dedit, & regem & regnum cum magna ſeveritate interdixit. Deinde dominus OTTOMANNUS Hoſtienſis epiſcopus cardinalis ab Innocentio papa legatus in Francia mittitur, quem rex honorificè ſuſcepit: & dum Sueſſoni in præſentia dicti domini Ottomanni & collegæ ſui domini Johannis cardinalis, rex Franciæ multitudine ſtipatus advocatorum cauſam ſuam pro divortio ad ſuum libitum peroraſſet, regina verò ſola nullum præter Deum advocatum haberet, quidam clericus à medio ſurgens licentiâ regis & cardinalium reginæ cauſam dilucidè peroravit, ut regi & cardinalibus ac omnibus qui aderant fieret admirationi. Rex igitur ipſe papæ obediens & Eccleſiæ, INGELBURGEM reginam ſibi reſociavit, ſuperinductam abjuravit, & ſic ipſum & regnum Franciæ ab interdicto cardinalis abſolvit, & Romam rediit. Superinductæ verò filium Philippum & filiam Mariam papa legitimavit, ſicut ipſemet teſtificavit in decretali *Per venerabilem* quam ipſe compoſuit, ex. *Qui filii ſunt legitimi*. Hic dominus Ottomanus cardinalis eſt ille Juriſta magnus, qui ſummam copioſam edidit, quæ dicitur *Hoſtienſis*.

PARS IX. *De confœderatione comitis Boloniæ cum comite Ghiſnarum, & quòd ambo fecerunt homagium comiti Flandriæ.*

REgina Franciæ Elizabeth nepotem habuerat Reginaldum comitem de Domno-Martino, quem rex multum honoraverat, & ei comitiſſam Boloniæ potentiſſimam dederat uxorem. Una dierum orta diſſentione verborum in regis præſentia, comes S. Pauli prædictum Reginaldum in facie percuſſit ad ſanguinis effuſionem, qui percuſſus exivit ira plenus, regique rem pacificare volenti non acquievit; & inde regis indignationem timens, comitem Ghiſnarum Balduinum ſibi confœderavit; qui ſimul ad Balduinum Flandriæ comitem, qui guerram contra regem habebat ſe tranſtulerunt, uterque de ſuo comitatu, iſte ſcilicet de Ghiſnenſi, alter de Bolonienſi ſibi facientes homagium. Quo rex audito, cum exercitu venit in Flandriam, & uſque Bailloum ibi quædam pax conficta fuit, quæ parum duravit. Eodem anno, id

1199 eſt MCXCIX. poſt guerram continuam reges A Franciæ & Angliæ treugas invenerant; quibus firmatis, rex Angliæ Richardus à quodam milite ſuo ſubdito Limovicenſi petiit theſaurum in ſuo caſtello repertum; milite renuente, rex Angliæ caſtellum obſedit; unaque dierum rex caſtellum circuiens ut locum eligeret aptum aſſultui, ſagitta percuſſus obiit, & juxta patrem ſuum apud Fontem-Ebrardi ſepultus eſt; cui ſucceſſit frater ſuus Johannes.

Quomodo comitatus Arteſii incepit, & ſeparatus fuit à Flandria. B

BALDUINUS Flandriæ comes terras regis iterum infeſtat. M[illegible]IA verò uxor ejus, neptis regis Franciæ, filia Theobaldi comitis Campaniæ, Pariſius ad regem pro pace inter regem & comitem maritum ſuum facienda pergit; quam rex honorificè ſuſcipiens, de pace ſecuram ad Flandriam remiſit, intervenientibus verò prudentibus atque probis, lis tractatu finem accepit anno MCXCIX. ſicque comes & heredes ſui perpetuò totam Flandriam ultra novum foſſatum adoriens, C rex verò totam terram citra foſſatum cum ſuis heredibus perpetuò poſſidet. Inde rex Attrebatum, Lenſenſium, Bapalmas, Aridam, Gamantiam atque villas Audomarenſem, Arienſem & Heſdinienſem cum tota terra appendice conflavit in comitatum unum, & inde filium ſuum Ludovicum comitem fecit Arteſienſem; & ita comitatus Arteſii ſeparatus à Flandria manſit. Pax iſta toti patriæ præſenti magnum attulit ſolamen poſt tantas moleſtias & preſſuras, damna quoque innumera, & ſpecialiter per terram hujus eccleſiæ jam per octo annos continuos agitatæ. D

De guerra Blavotinorum & Vigordemorum.

Inſurrexerat etiam guerra Blavotinorum & Vigordemorum, quæ pluribus annis terras Furnenſem, Bergenſem, in quibus bona hujus eccleſiæ pro magna parte conſiſtunt, quamplurimum afflixit, ad quos conſtringendos MATHILDIS comitiſſa, ad quam dictis nomine prædicta territoria pertinebant, exercitum movit, contra quam Blavotini cum ductore ſuo quodam milite Heriberto inſurgentes, eam [illegible] fugam propulerunt, pluribus interfectis: domina cum paucis fugit in caſtrum Furnis, nec ibi confidens ad Dukkam ſeceſſit. Blavotini ſequentes caſtrum E principis in Furnis incendunt. Balduinus autem Ghiſnenſis comes & caſtellanus Boborgenſis dominam ſuam prædictam de DUKKA in ſuam ſecuritatem reduxerunt. Ob hujus conſpirationis audaciam Heribertus miles ille prædictus cum ſuis per litteram comitis de patria ſunt ejecti, eorum bona confiſcata. Quibus omnibus tribulationibus dominus JOHANNES abbas noſter licet pertæſus [illegible] multipliciter anguſtiatus, patienter tamen atque viriliter fratrum animos confortans, conſtans & fortis ſicut Tetragonus ſine vituperio ſtetit, ſicut ſonant verſus tituli ſui.

Sæpe rapinas, crebro ruinas, vimque rogorum
Paſſus ovabat, ſpe reparabat cor timidorum.

De origine Tartarorum.

Circa hæc tempora MCC. gens Tartarorum de finibus ſuis quibus incluſi fuerant egreſſi, provincias opulentiſſimas Tanguth, Charay, Manſy, Bactiam, Perſiam, uſque minorem Indiam depopulantes, domino ſuo David Indorum rege, filio Johannis preſbyteri occiſo, dominium ejus uſurpaverunt. 1200

Itemque Sichiam, Hirocaniam, regna Tarſis, & Tinqueſtam terram, Carat, & Coraſine uſque ad portas ferreas, quibus deletis, Georgiam, Alaniam, Camaniam, Wſſiam, & Legoniam ſibi tributarios fecerunt. Unde plurimi præſumunt, Tartareæ à Tartaro nominatos quaſi gens infernalis tartarea feritate debacchans. Alii credunt eos fuiſſe gentem *Got* & *Magot*, dudumque per Alexandrum ultra montes Goſpios incluſam. Sed verba ſunt ſimplicium; terra namque unde exierunt Tartari, terra *Mongal* vocatur, ſita in ea parte noſtræ habitabilis, ubi oriens jungitur aquiloni, undique clauſa montibus, niſi quod ab aquilone clauditur oceano. Terra miſera, nec [illegible] centeſima ſui parte fructuoſa, villarum & aquarum inops, aër ibi intemperatiſſimus, ſubitò calor magnus, & frigus intenſiſſimum, venti ſic validi, ut frequenter homines in aquis durare non poſſint, ſic oporteat adhærere terræ, fulgure & tempeſtate plurimi pereunt; numquam ibi pluit, in hyeme & æſtate ſic modicè, ut vix poſſit pulverem ad radicem madefacere; in aliquibus tamen locis paſturale ſatis eſt, ideo incolæ armorum inexperti alendis pecoribus intendunt. Quatuor populos illa terra habebat; primus vocabatur Y(ka Mongal, id eſt, magni Mongali, ſecundus Sommogal, id eſt, aquatici Mongalis tertius, Mercha, & quartus Moterich: omnes labii unius, homines quadrati, robuſti, facie turpes & imberbes, vel modicos pilos loco barbæ habentes, oculos quaſi fiſſuram modicam in facie lata gerentes Mongali. Iſti Tartaros ſe vocaverunt à quodam fluvio nomine Tartor, qui ſolemnis habebatur inter eos; ex iſtis quidam Cingus vocatus, quem ſibi principem ſtatuerunt, eos de terra illa eduxit in orbis exitium; locus autem per quem exierunt, hodie vocatur caſtrum *Got* & *Magot*; ſicque relictâ terrâ ſuâ cum nomine priſtino Mongal, à ſuis principalioribus ſortiti nomen, ſe Tartaros vocant omnes uſque in hodiernum diem.

PARS X. *De uxoratione Ludovici comitis Arteſii, & quibuſdam privilegiis noſtris.*

ANno MCCI. rex Francorum PHILIPPUS, rex Anglorum JOHANNES, comes Flandriæ BALDUINUS, [illegible] alii plures utriuſque 1201

Digitized by Google

quæ regni proceres ad mutuum convenere A colloquium, ubi Ludovicus regis Franciæ primogenitus & comes Arteſienſis uxorem duxit Blancam, filiam regis Hiſpaniæ ex ſorore regis Angliæ jamdicti. Ibi fuit inter reges prædictos infirmata pax, & rex Angliæ guerpivit ibidem caſtella Vilcaſſini, Giſorcium, & alia quæ fuerunt cauſa guerræ ſic diutinæ inter reges antedictos.

Circa idem tempus domnus JOHANNES abbas noſter à papa Innocentio impetravit ut cùm terræ noſtræ, quæ à laïcis detinentur, nobis fuerunt in pignus obligatæ, fructus inde perceptos non teneamur in ſortem com- B putare. Item conſervatoriam privilegiorum, data anno Innocentii ſexto idem abbas obtinuit. Ab eodem impetravit privilegium benedicendi pallas altaris & ſacerdotalia indumenta, confirmationem aliquarum terrarum in Wiſerna, & aliarum in prædicto privilegio allegatarum, &c. Datum utrumque anno Innocentii ſeptimo.

De principio ordinis Fratrum Prædicatorum.

1202. Anno MCCII. incepit ordo Fratrum Prædicatorum in partibus Tholoſanis per fratrem Dominicum natione Hiſpanum, qui tunc in illis partibus contra hæreticos diſputans & C prædicans in opus Domini laborabat. Quem quidem ordinem papa Innocentius, licet frequenter requiſitus, confirmare diſtulit, ſed poſtea per viſionem admonitus, (vidit enim in ſomnis eccleſiam Lateranenſem quaſi cadere, fratremque Dominicum eam ſuis humeris ſuſtentare) voluit dictum ordinem confirmare, ſed morte præventus non complevit viſionem; tamen præſentibus detulit & detexit. Quo permotus HONORIUS papa tertius ejus ſucceſſor immediatus, ipſum ordinem approbavit, confirmavit & canonizavit. Et hic primus ordo inter Mendicantes.

Quòd multi cruce ſignantur, & ad Terram-ſanctam proficiſcuntur.

D Circa hæc eadem FULCO quidam ſacerdos in Gallia frequenter prædicat, cujus doctrina miraculis illuſtrata plures à ſæculi vanitate retraxit, pluresque tam nobiles quàm potentes & plebeii cruce ſignantur, & ad Terram-ſanctam proficiſcuntur: magnam etiam pecuniæ ſummam paſſim congregans, apud Ciſtercium collocavit, & congregatam in Terram-ſanctam tranſtulit, quâ pecuniâ E nulla fuit utilior Ultramarinis; nam muri Ptolomaïdæ atque Tyri, qui terræ motu corruerant, ſunt per hanc pecuniam reparati, & Chriſtiani multùm aſſecurati.

De cruce-ſignatione Balduini comitis Flandriæ & aliorum plurium.

BALDUINUS Flandriæ & Hannoniæ comes cum rege pacificatus, torneamentum convocat, ad quod dum plures convenientes, multi, omiſſis torneamento & ſæculi vanitate, crucem Domini aſſumſerunt, comites THEOBALDUS Campanienſis, LUDOVICUS Bleſenſis, SIMON Montis-fortis & GUIDO frater ejus, STEPHANUS Perticenſis, HUGO S. Pauli, REGINALDUS Bolonienſis, JOHANNES de Noële caſtellanus Burgenſis, INGELRAMNUS de Boves & tres fratres ejus, alii quoque nobiles plurimi ultra numerum mille militum. Dum ſic comes Flandriæ Balduinus crucem aſſumſerat, fratres de Claromariſco ab eo litteras impetrarunt, ut molendina quædam facerent aquatica; quod cernens domnus abbas noſter JOHANNES, comitem adiit, & privilegia ſua oſtendit, quod inter Atkas & *Bonigh* & *Loodis* nullus molendina niſi nos, conſtruere poterat: qui comes litteris de Claromariſco caſſatis, jus nobis adjudicavit, & inde litteras ſuas nobis conceſſit datas anno MCCII.

PARS XI. *De progreſſu cruce ſignatorum, & de imperio & morte Alexii pueri.*

ÆState ſequenti anno MCCIII. menſe 1203. Aprili Balduinus comes Flandriæ cruce ſignatus peram & baculum Brugis aſſumſit in Terræ-ſanctæ ſubſidium: habuerat de uxore ſua Maria filiam Johannam, & nunc poſt peram aſſumtam nata eſt ei de eadem uxore ſecunda filia Margareta, quas & terram ſuam regendam dimiſit cuidam cognato ſuo Bochardo de Aveſnis in diaconatus ordine conſtituto. Sicque licentiatis omnibus abſceſſit. Illi de prædicatione Fulconis cum comitibus Perticenſi & domno Petro per Maſſiliam iter aſſumunt. Johannes de Noële caſtellanus Burgenſis cum trecentis militibus Mariam Flandriæ comitiſſam poſt maritum ſuum per oceanum & ſtrictum Marochii uſque Maſſiliam, & inde in Terram-ſanctam ad Ptolomaïdam deduxit, ubi expectato marito, quem credebat eò venturum, diu languens obiit anno MCCIII. Balduinus & qui 1203. cum eo erant capitaneum ſibi ſtatuerunt Theobaldum Campaniæ comitem, & eo mortuo Bonifacium marchionem Montis-ferrati; & ſic Venetias applicuerunt, ubi cum Henrico Dandalo tunc duce Venetiarum conveniunt, ut ipſi cum Venetis ac Venetorum expenſis Adriam Sclavorum civitatem Venetiis inimicam capiant, & Venetis reſtituant, deinde, ſicut placet, in iter acceptum procedant, Adriâ captâ. Dum ibidem hyemare coguntur, puer Alexius imperator Conſtantinopolitanus de carceribus avunculi ſui elapſus ad eos venit, petens eorum auxilio imperio ſuo reſtitui, promittens expenſas & munera atque ſubjectionem ſacro ſanctæ Eccleſiæ Romanæ. Acceſſerunt & preces Philippi regis Alemanniæ, qui ſororem ejus habebat uxorem; preces quoque regis Hungariæ, peregrini cum Venetis veniunt, eorumque virtute Conſtantinopolis capitur, & puer Alexius in imperatorem coronatur: quam civitatem ejus in-

colæ per hominem capi poſſe non credebant A
propter ejus fortitudinem, & quia prophe-
tiam ſe habere dicebant, quod per angelum
caperetur. Latinis itaque intrantibus per lo-
cum ubi pictus erat angelus, ſe deceptos per
æquivocationem angeli cognoverunt. Poſt
coronationem pueri Alexii, Latinis adhuc
ibidem exiſtentibus in provincia, Græci [redacted]
eorum exitium machinantur, tutor etiam
pueri Alexii eum noctè ſuffocavit, quare
Latini iteratò contra civitatem venerunt, &
eam ceperunt, omnibus ferè majoribus & conſ-
pirationis auctoribus interfectis. Hoc facto,
imperium diviſerunt, media pars obvenit B
Francis, media pars Venetis.

De electione Balduini comitis Flandriæ in imperatorem Conſtantinopolitanum.

Deinde à toto exercitu BALDUINUS
Flandriæ comes in imperatorem Conſtantino-
1204. politanum eligitur & coronatur anno MCCIV.
& communi conſenſu Franci partis ſuæ me-
diam, id eſt, quartam totius imperii impe-
ratori novo dederunt, ſimiliter & Veneti
partis ſuæ mediam imperatori reſignarunt.
Marchioni Montis-ferrati, quoniam capi-
taneus fuerat exercitus, regnum obvenit
Theſſalonicenſe; ſuperioritas verò totius C
Græciæ imperatori ceſſit, & aliquanto tem-
pore pacificè has terras ſimul poſſederunt.

De fine imperatoris, & coronatione Henrici fratris ejus in imperatorem.

Poſt hæc civitas Andronopolis cum adjacen-
te provincia, quæ in ſortem obvenerat Vene-
torum, contra eos rebellat, & à Johanne do-
mino Blathorum auxilium quærunt. Veneti
verò ad imperatorem querimoniam deponunt:
imperator ad requeſtam Venetorum exercitu
congregato pergit illuc. Andronopolim val-
lant obſidione, [redacted] continuis aſſultibus urgent: D
dumque una dierum ſuffoſſis muris ignem ap-
ponere, uſque poſt prandium, JOANNES
præfatus cum Blachis ſuis & Comanis adve-
nit [redacted] multitudine gravi, quibus imperator
immoderatè nimis occurrens involvitur, &
inter inimicorum multitudinem proditus, ac
de ſuis militibus pluſquam trecentis interem-
tis, ſimpliciter ignoratur quò devenit. Reli-
quus autem exercitus confuſus ab obſidione
1205. recedens, Conſtantinopolim rediit anno MCCV.
Tandem imperatore diligenter perquiſito nec
invento, HENRICUM fratrem ejus in impe-
ratorem Conſtantinopolis coronaverunt anno E
1206. MCCVI. In Flandriæ comitatu [redacted] aliis ejus
terris iſtarum partium ſucceſſit JOHANNA
filia ejus primogenita.

PARS XII. *De hæreſi Albigenſium, & interfectione Petri cardinalis & legati.*

1207. ANno MCCVII. in partibus Auxitanis de-
tectus eſt error Albigenſium, ad quos
convertendos & eorum errores confutandos
miſſi ſunt ab Innocentio papa duodecim
abbates ordinis Ciſtercienſis, quibus adjunc-
tus eſt Didacus Auxonienſis epiſcopus ex
Hiſpania, habens ſecum fratrem Dominicum,
qui ordinem Prædicatorum inceperat, nec-
dum confirmatum. Hujus erroris auctores &
profeſſores erant ROGERIUS vicecomes
Biterrenſis, dominuſque de Carcaſoni & Al-
bigenſium. RAIMUNDUS quoque comes
Tholoſanus. Dumque Albigenſes à ſuis erro-
ribus nollent converti, virum venerabi-
lem, & in omni ſanctitate ac religione ap-
probatum dominum PETRUM cardinalem
apoſtolicæ ſedis legatum, ad hoc miſſum à
papa, qui crucis ſignationem contra eos
prædicare monuit, ne errores eorum ad vi-
cinas regiones, ſicut jam inceperant, ſer-
perent, ſatagente Tholoſano comite ipſius
erroris profeſſore, nequiter interemerunt, ip-
ſo lancea in inguine transfoſſo propter con-
feſſionem Domini noſtri JESU-CHRISTI.

Circa idem tempus Lambertus Morinenſis
epiſcopus obiit, cui ſucceſſit Johannes archi-
diaconus nepos ejuſdem.

De crudelitate Johannis regis Anglorum in monachos Cantuarienſes, & quod prædicti monachi fuerunt in hoc monaſterio recepti.

Anno MCCVII. mortuo archiepiſcopo Can- 1207.
tuarienſi, rex Angliæ Johannes contra jus
eccleſiæ voluit ad ſuum libitum intrudere ad
archiepiſcopatum quemdam Simonem de
Greve Norwicenſem epiſcopum: & quia
monachi Cantuarienſes, quibus electio de ju-
re competebat, jam in alium vota direxerant,
rex majeſtatis ſuæ tyrannidem optato videns
effectu vacuum, horridum ſuæ mentis con-
ceptum inaudita complevit executione, ipſos
monachos de ſuis finibus expellens, Flan-
driam adire coëgit, cunctis eorum poſſeſſio-
nibus confiſcatis. Qua de cauſa tota Anglia
ſuppoſita eſt interdicto, nullis divina cele-
brantibus præter Ciſtercienſes. Statim autem
ut hos ſanctos exſules domnus JOHANNES ab-
bas apud Wiſantum applicuiſſe cognovit,
litteras conſolatorias per duos de monachis
noſtris ad illos miſit, [redacted] eorum refrigerium
offerens ſe & ſua; illi verò pro caritatis officio
ſic oblato conſolatiores effecti, Deo omni-
potenti qui non derelinquit ſperantes in ſe,
gratias, grateſque abbati noſtroque collegio
innumeras referentes, hûc venire diſponunt:
quibus adventantibus domnus abbas & con-
ventus in obviam eis cruce, candelis [redacted] thi-
miateriis proceſſionaliter inceſſerunt uſque ad
eccleſiam ſancti Dionyſii, & eos hîc in mo-
naſterio adduxerunt. Erant monachi ſeptua-
ginta, familiares autem uſque ad centum,
qui omnes inſimul per dies duodecim hîc
apud nos manſerunt, donec per abbatias cir-
cumquaque bini vel terni à ſuo priore miſſi
ſunt, ipſo priore cum ſedecim monachis pluſ-
quam per annum nobiſcum remanentibus:
quem numerum magiſter STEPHANUS de

Langbetonne ſancti Chryſogoni cardinalis ab Innocentio papa in archiepiſcopum Cantuariæ conceſſus diminuit, & ad alias abbatias per Galliam deſtinavit. Propter hanc humanitatis exhibitionem à nobis monachis Cantuarienſibus factam rex Angliæ indignatus, omnia bona noſtra per Angliam conſtituta confiſcavit, ſed ad preces Philippi comitis Namurcenſis omnia nobis reſtituit. INNOCENTIUS verò papa abbati noſtro & conventui propter hanc caritatis exhibitionem litteras miſit, regratians & collaudans hujuſmodi caritatis officium. Inſuper confirmavit diviſionem Cantuariatus à perſonatu in *Calais* & *Petreſſe* factam per judices delegatos. Confirmavit privilegia noſtra, maximè comitis Flandriæ, quod nullus poſſit molendina conſtruere præter nos inter Arkas & *Bourbourg* & *Leode*, & privilegium Balduini data anno MCCVII. papæ Innocentii decimo.

De ſententia lata contra regem Angliæ propter exceſſus prædictos.

Anno MCCIX. ſententia excommunicationis in Johannem regem Angliæ, & interdicti in ejus regnum diu ſuſpenſa, nunc autem ab epiſcopo Atrebatenſi & abbate ſancti Vedaſti judicibus à papa delegatis ulterius eam differre non valentibus, Atrebati data eſt, præſentibus Willermo Londonienſi, Euſtachio Elienſi epiſcopis, adſtante cleri & populi multitudine.

PARS XIII. *De lite noſtra & victoria contra Alchiacenſes.*

ABbate ſancti Silvini Alchiacenſis domno SIMONE monacho noſtro S. Bertini in abbatem de Marchianis aſſumto, ſubrogatus fuit in Alchiaco domnus JOHANNES de Bethunia monachus noſter, vir honeſtus & ſanctæ vitæ: quo renunciante, Simon prædictus de Marchianis ad Alchiacum iterum reaſſumitur; hoc quoque Simone viam univerſæ carnis ingreſſo, monachi Alchiacenſes de ſuo collegio abbatem ſibi elegerunt, quibus per domnum JOHANNEM abbatem noſtrum in cauſam tractis, & ab epiſcopo Morinenſi excommunicatis & publicè denunciatis, cauſa ad ſedem apoſtolicam eſt delata, & à D. S. ſanctæ MARIÆ in Porticu diacono cardinali commiſſa. Ad veritatem inquirendam in partibus delegati ſunt abbates ſancti Johannis in Monte Morinorum, de Blangiaco & de Longovillari; ubi per nos probatum extitit, quòd à ſexaginta annis ſemper abbates Alchiacenſes ſucceſſivè aſſumti ſunt. Item probatum quòd hæc conſuetudo medio tempore quaſi contradictorio judicio obtenta fuerit in perſona cujuſdam Warini. Item etiam exhibitum privilegium Paſchalis papæ, in quo de ſubrogatione abbatis apud Alchiacum *juxta præteriti temporis morem in veſtra conſuetudinis ſemper diſpoſitione perſiſtere*; juxta etiam privilegium Calixti papæ, ubi ſic habetur: *Juxta prædeceſſoris noſtri Paſchalis papæ decretum abbatis ſubrogationem penes Alchiacum, non aliunde quàm de veſtro monaſterio fieri auctoritate apoſtolica prohibemus.*

Hac inquiſitione ad curiam tranſmiſſa, domnus JOHANNES abbas noſter Romam adiit, cauſam eccleſiæ pro viribus defenſurus, inquiſitionibus & atteſtationibus publicatis, propoſitum pro parte Alchiacenſium prædicta non valere: primò quòd licet plures abbates in Alchiaco fuerint electi de gremio ſancti Bertini, hoc libera voluntate & non ex neceſſitate factum fuit: ſecundò quòd licet conſuetudinis uſuſque longævi non ſit vilis auctoritas, non tamen adeo valiturus ut rationem vincat aut legem: Lex verò, id eſt jus, vult ut de proprio & non de alieno collegio abbas eligatur, ſi tamen idoneus inveniatur in eo, ſicut ipſa vice fecerunt Alchiacenſes: tertiò quòd dici non poteſt iſta conſuetudo in contrario judicio obtenta; nam quod de Warini prædicti electione factum fuit, pro bono pacis & extra judicium factum fuit: quartò quòd non obſtat eis privilegium Paſchalis papæ, ut abbas in Alchiaco ſumatur de gremio ſancti Bertini ſecundùm præteriti temporis morem, quia præteriti temporis mos probandus vel fuiſſet, quem tamen Bertinenſes non probaverunt. Quibus ex parte noſtra reſponſum primò, quòd abbates Alchiacenſes de gremio ſancti Bertini electi ex neceſſitate fuerunt, patet per electionem Warini jam allegati, qui de Alchiacenſi collegio electus promoveri non potuit: ſed poſtea monachus ſancti Bertini profeſſus iterum electus eſt & profecit: quod igitur primò voluerunt, poſtea fecerunt inviti. Ad ſecundum, quòd eccleſia ſancti Bertini eſt mater Alchiacenſis eccleſiæ, in qua abbas ſancti Bertini viſitat quaſi in ſpeciali filia, fratres Alchiacenſes non præſumuntur extraneum elegiſſe, cùm elegerint de gremio ſuæ matris. Ad tertium, quòd ex prædictis clarè colligitur, quòd in electione prædicti Warini non pro bono pacis, ſed ex debito fuerit proceſſum, quia plures alios poſtea de gremio S. Bertini monachi Alchiacenſes elegerunt. Ad quartum, quòd privilegium Paſchalis papæ juxta præteriti temporis morem interpretari debet, non conditionaliter, id eſt, ſi mos præteriti temporis ita fuerit; ſed cauſaliter, id eſt, quia mos præteriti temporis ita fuit, ex hoc patet, quia privilegium eſt lex privata, lex autem non debet eſſe obſcura neque captioſa, ſed certa & manifeſta, nec eſſet lex privata, niſi aliquid indulgeret. Cum igitur interpretari debeat ut valeat, quàm ut pereat, privilegium Paſchalis prædictum intelligi debet cauſaliter & clarè; & hoc etiam patet per privilegium Calixti præallegatum, quod plenè declarat pro eccleſia ſancti Bertini, cùm dicit: non aliunde quàm de monaſterio ſancti Bertini electionem in Alchiaco faciendam. Quibus auditis papa, judicavit pro eo-

cleſia ſancti Bertini, ut ſcilicet monachi Alchiacenſes de monaſterio ſancti Bertini perſonam idoneam in abbatem eligant; & tamdiu monaſterium ſancti Bertini hac prærogativa honoris gaudeat, quamdiu in eo viguerit obſervancia regularis, & perſonæ idoneæ inveniantur. De hac ſententia bullas conceſſit, quæ per Gregorium IX. redactæ ſunt in libro Decretalium, titulo *de verborum ſignificationi-*
1209. *bus*. Datum anno MCCIX.

Idem Pontifex prohibuit præbendas monachales & beneficia vacantia conferre, nec penſiones pro eiſdem alicui aſſignare. & hoc in privilegium monaſterii. Item ne pro benedictione abbatis noſtri epiſcopo, archidiacono, ſeu capitulo cappam ſericam, palefridum, paſtum & his ſimilia perſolvere teneamur, aliàs poſſumus ad alium quemlibet accedere. Hæc & ſimilia abbas rediens Roma executioni mandavit. Item aliud privilegium, in quo confirmat terragium de *Flechuel*, & terras quas à R. de Alneto & G. de Cluſa habemus, quæ ſunt ejuſdem datæ Pontificatus XII. anno MCCIX. Hoc facto, Alchiacenſes elegerunt hujus eccleſiæ virum prudentem dominum JOHANNEM Alardi, qui eos ſtrenuè rexit annis XLIV. & præ ſenectute viſum amiſit, & reſignavit. Poſt quem elegerunt dominum Willermum de *Niles* monachum noſtrum, virum valde religioſum.

De imperio Ottonis quarti, & ejus expulſione ab imperio.

Mortuo imperatore Henrico ſexto, principes elegerunt una pars Ottonem filium Henrici ducis Saxonum, nepotem regis Angliæ, alia pars Philippum Sclavorum ducem, cui Philippo Innocentius papa fortiter adverſabatur propter fratrem ejus Henricum imperatorem prædictum, quem papa excommunicaverat, quia contra Eccleſiam multam exercuerat tyrannidem, & Ottoni fortiter adhæſit. De hac adhæſione & Philippi ducis Sclavorum reprobatione mentionem facit illa Decretalis, *Venerabilem*, extra de electione in antiquis ibidem, *Si vis*. Tandem pace reformata inter Philippum & Ottonem, Philippus prædictus à Langravio Thuringio doloſè perimitur, & ſic obtinuit Otto, & Aquiſgrani in regem Alemanniæ ac poſtea Romæ in imperatorem per Innocentium papam coronatur anno MCCIX. qui ſtatim, acceptâ coronâ, contrà Eccleſiam rebellavit: propter quod illum papa excommunicavit quarto anno ſui imperii. Elegerunt principes Fredericum regem Apuliæ in imperatorem, qui in Alemanniam tranſiens, contra Ottonem mirificè triumphavit. Sub hoc Ottone quidam miles Anglicus nomine Gervaſius Thelesberienſis, mareſcalcus ejus fuit in regno Arelatenſi, qui ad ipſum Ottonem libellum ſatis gratum compoſuit de mirabilibus mundi. Iſte eſt Otto quartus qui poſtea cum Ferrando comite Flandriæ contra regem Galliæ Philippum in Bovinis pugnavit.

PARS XIV. *De turbatione hujus patriæ & hujus eccleſiæ per Reginaldum de Domno-Martino & Arnoldum comitem Ghiſnarum.*

REGINALDUS de Domno-Martino comes Bolonienſis poſt regis contra eum indignationem reconciliatus, Ghiſnarum comiti invidens propter aliqua caſtra ſeu fortalitia quæ ipſe Ghiſnenſis comes ædificare cœperat, regem Franciæ contra eum incitavit: rex verò cum potentiſſimo exercitu ad partes acceſſit, caſtellum apud *Benham* quod idem comes pecuniis regis Angliæ conſtruxerat, funditus evertit, in aliis caſtris *Sangate*, *Colleſwide* cuſtodiam tutam poſuit, & ſic in Franciam rediit anno MCCIX. Tunc illi qui, 1209.
in dictis caſtris à rege poſiti fuerant, patriam graviter infeſtant, prædas agentes, & multa mala patrantes, dicentes etiam publicè quod non ad bonum, ſed ad nocendum ibi poſiti fuerant; quod hanc eccleſiam noſtram in terra illa bene dotatam damnificavit in immenſum. Eodem tempore Arnoldus comes Ghiſnarum in terra ſua etiam moleſtatus manus ad bona noſtra territorii de *Bourbourg*, cujus tunc caſtellanus erat, apponere voluit, abbate pro poſſe reſiſtente. Balduinus ejus patruus præconum vocibus palam per caſtellaniam proclamari fecit, ut ſi quis ſibi vellet amicitia jungi, nullatenus præſumeret colligere decimas ſancti Bertini: unde contigit ut converſi noſtri & eorum familiares per curtes noſtras, & nihilominus clauſtrales monachi plures cum neceſſariis ad decimam colligendam de præcepto abbatis illuc irent, ipſe quoque abbas per duodecim dies apud magnam grangiam aurigare & fructus ad grangiam deducere non ceſſavit, quia patriotæ prohibiti hoc facere non audebant.

De pace quadam inter nos & illos de Claromariſco.

Altercatio gravis inter nos & illos de Claromariſco pro quarumdam terrarum decimis quas ipſi extollebant apud *Enna* & *Hemkin*, & aliis rebus pluribus, poſt multos labores & expenſas nunc Deo propitio ad bonum pacis & concordiæ eſt reducta, pro ut plenius habetur in litteris ſuper hoc confectis, quas hîc ab eis ſigillatas penes nos habemus, quæ ſic incipiunt: Ego LAMBERTUS dictus abbas, &c. anno MCCX.

De expulſione Reginaldi comitis Boloniæ, & crucis ſignatione contra Albigenſes & Sarracenos.

REGINALDUS de Domno-Martino comes Boloniæ per regem iterum de terra fugatur pro multiplici proditione ſibi impoſita, unde nec ſe purgavit, nec fortè purgare potuit, & quinque comitatibus privatur: qui ad Othonem imperatorem. & deinde ad re-

[…] Angliæ tranſiens, cum eis contra regem [Fr]anciæ fœdus iniit, & utramque contra re[gem] Franciæ adduxit anno MCCXI. In feſto 1211 [Pen]tecoſtes Philippus rex Franciæ, curiâ [ſu]mptuoſo congregatâ, filium ſuum Ludo[vic]um militem balteo decoravit, qui miles [...]atur, Robertum & Petrum comitis Dor[...]um filios milites fecit: quo feſto peracto, [...]res nobilium contra Albigenſes perrexe[runt]. Anno ſequenti ad Chriſti nomen, ſi [...]i poſſet, extinguendum, *Miramol* de Af[ri]ca, id eſt, eorum ſummus princeps cum [in]numerabili Sarracenorum multitudine per [ma]re, quod Strictum *Marchis* vocatur, in [H]iſpaniam tranſiit; quod mare trium leuca[rum] latitudo propter ſui exercitus multitudi[ne]m vix tranſire potuit in quindecim diebus, [&] ſtatim ex juſſu regis ſui omnes naves ſuas [de]ſtruxerunt, tam ſecurè de victoria ſua ſpe[ran]tes. Eo tempore crux Domini prædicatur, [&] magna multitudo de Francia, Flandria & [Al]emannia cruce ſignantur, quorum aliqui [in] Terram-ſanctam tranſfretantur, alii con[tra] Albigenſes cruces ferentes in pectore per[re]xerunt, civitatem Bitteris vi armorum, civi[bus] omnibus interfectis, & Carcaſonam per [de]ditionem acceperunt: alii verò ad Hiſpa[ni]as profecti & Hiſpanis juncti contra Sarra[ce]nos mirabilia ſunt operati; nam eorum *Mi[ram]ol* cum paucis, qui ſibi de tanta multitu[din]e remanſerant, in patriam ſuam confuſus [...] recedere coactus.

[...]Dum ad Dei gratiam impetrandam con[tra] infideles tunc proceſſiones per Franciam [fi]erent, cuidam paſtorello in diœceſi Car[not]enſi venit in mentem ut iret ad proceſſio[ne]m, & ivit; rediens invenit oves ſuas ſe[ge]tes prope devaſtantes, quæ ſibi eas abigere [vol]enti genua flexerunt quaſi veniam peten[tes]; quod cùm in vulgus delatum eſſet, ni[mi]o eum affectu venerati ſunt, ad quem in [br]evi tempore de omni parte regni conflu[xe]re infinita millia parvulorum, nullo penitus [in]citante vel impellente, qui requiſiti quò [ve]llent ire, quaſi uno ſpiritu omnes reſpon[de]runt: Ad Deum. Eodem anno ad laudem [&] gloriam JESU-CHRISTI & ſuæ glorio[ſi]ſſimæ Matris in Bolonia ſupra mare pluri[m]a fiunt miracula, magnuſque populi con[c]urſus ex omni parte regni, & inde orcum [ha]buit peregrinatio ad beatam MARIAM in [B]olonia, quæ adhuc eſt.

[P]ARS XV. *De matrimonio Ferrandi & Johannæ heredis Flandriæ.*

1212 ANNO MCCXII. MATHILDIS regina, Philippi Flandriæ comitis vidua, FERRANDO regis Portugalliæ filio nepoti ſuo JOHANNAM heredem Flandriæ, Balduini Flandriæ & Hannoniæ comitis & imperatoris Conſtantinopolitani dudum filiam, matrimonio copulari procuravit: qui ſtatim Flandriam nactus propter villas Audomarenſem & Arienſem contra Francorum regem guerram movit permaximam. Anno ſequenti id eſt MCCXIII. diu agitata inter hanc eccleſiam & cives Audomarenſes ſuper quibuſdam paludibus pro incluſione Moræ ſopita eſt, 1213 & ad bonum pacis reducta, ſic ut annis ſingulis nobis à villa S. Audomari ſolverentur decem libræ, unde litteras villæ ſigillatas penes nos habemus datas anno MCCXIII. quæ poſtea correctæ per alias tempore Roberti comitis Atrebatenſis, infra.

De renovatione exſilii monachorum Cantuarienſium.

Eodem itidem tempore monachi Cantuarienſes anno ferè ſexto ſui exſilii completo, propitiante Domino, per dominum cardinalem PANDULPHUM apoſtolicæ ſedis legatum pacificati ſunt, & concordia inter regem Angliæ & eos firmata eſt, & rex Angliæ eos ad pacem & concordiam recepit, & in ſua reſtituit: cauſa verò, forma, modus, quare & quomodo reſtituti fuerunt, hîc ſtatim ſubſequitur.

De commotione regis Franciæ contra regem Angliæ; & quod ſua arma convertit contra Ferrandum comitem Flandriæ, & quomodo monachi Cantuarienſes (?). (a)

JOHANNE Anglorum rege in ſua duritia perſeverante, rex Francorum PHILIPPUS Innocentii papæ conniventiâ nactus occaſiones pro multis injuriis ſibi per hunc regem Angliæ & prædeceſſores ejus Richardum & Johannem illatis, coram regni ſui proceribus declaravit ſuum eſſe propoſitum, ut in armis ſecum eant, ſolo Ferrando Flandriæ comite dicente quod non iret, niſi reddantur villæ Arienſis & Audomarenſis, quas Ludovicus regis filius abſtulerat ab eo. Rex reſpondit quod filius ſuus villas iſtas hereditario jure de parte matris ſuæ provenientes tenebat; ſed quia Balduino comiti eas obſidione reſtringenti redditæ fuerant, rex ſibi obtulit recompenſationem per concambium fieri judicio proborum; & quia Ferrandus recompenſari noluit, rex indignans Ferrandum odio magno collegit, & diem ſuper hoc eidem aſſignavit in ARKIS villam noſtram prope Sanctum Audomarum. Rex igitur potentem exercitum per terram Ghiſſnarum, navigium quoque permaximum in hanc noſtram maritimam deduci fecit, ipſeque in Archas venit, ubi die ſtatuto FERRANDUS coram rege comparuit, ſed rex dictam prorogans, cauſam in Gravelingas repoſuit, addens ut in armis omnino paratus ibidem adeſſet cum eo in Angliam tranſiturus, quod ſi non fecerit, ipſum ab illa die in antea diſfidiavit. Dum ſic res aguntur, timens rex Angliæ, cardinalem PANDULPHUM tunc apoſtolicæ ſedis in Anglia legatum ad ſe vocans, conſilium ab eo requirit: qui regem

(a) *Hic nonnulla deſunt, ſi reſtituti ſunt.*

ipſum fortiter arguens, dixit eum hæc juſtè A pati, regem ſcilicet arrogantem contra jus & rationis ordinem, voluntatis ſuæ paſſionibus agitatum, omnia pro libito quaſi licita perpetrantem; oſtendens etiam quomodo eccleſias juribus ſuis & poſſeſſionibus exheredabat, Cantuarienſe collegium, archiepiſcopum, ſuffraganeos & plures de clero pulſos exſilio per Franciam mendicare cogebat: & propter hoc jam ferè ſex annis excommunicationis & interdicti ſententiis involutus, nec Deum verebatur nec hominem; qui etiam, quod amplius & à malo eſt, dominum ſuum papam, ſedem apoſtolicam, ejuſque mandata atque ſententias contemnens, nihili pendebat, cui tum B rex ipſe & Anglia ſua nedum in ſpiritualibus, ſed & in temporalibus ſubeſt & ſubeſſe tenetur ex dono Conſtantini, qui omnes inſulas domino papæ ſubjecit, qui nihilominus dominus erat Britanniæ, & rex ex parte matris, qui ſe & regnum ſuum ſubjicere poterat, etiamſi imperator non fuiſſet, tum ex ſubmiſſione regis Aluredi, qui ſe & regnum ſuum papæ cenſualem dedit: quare non mirum eſſe dicebat, ſi totus in eum mundus inſurgat. ſed convertatur & ſe corrigat, Cantuarienſes exſules revocans in ſua reponat, curiæ Romanæ debitum recognoſcat, & arreragia ſolvat, ut mereatur abſolvi: quod ſi C fecerit, cardinalis ipſe regem Francorum adibit, ei Angliam intrare prohibebit.

Igitur JOHANNES rex Angliæ non tam devotione motus quam timore Francorum, Cantuarienſes exſules, STEPHANUM archiepiſcopum cum ſuis ſuffraganeis, & venerabili conventu honorificè revocavit, & Eccleſiæ Romanæ contra conſtta repromiſit. Tunc cardinalis ad regem Franciæ transfretans ad Gravelingas auctoritate domni papæ prohibuit, ne regnum Angliæ Eccleſiæ ſubjectum D invaderet. Rex autem Francorum, qui ad Angliam invadendam auctoritate curiæ Romanæ fuerat animatus, audita curiæ prohibitione, mutatoque conſilio, in Ferrandum & Flamingos ſua arma convertit. Redeunte cardinale, Johannes rex Angliæ ſe & regnum cum regno Hiberniæ domino papæ perpetuò tributarium obligavit, & inde ſe & ſuis heredibus annuatim Eccleſiæ Romanæ perſolvi conſtituit mille marcas argenti; quod multis Anglorum diſplicuit; quia regnum ſuum quod liberum invenerat, ancillavit. Erat illo E tempore in Anglia homo quidam ſimplex & fidelis, qui prophetavit hunc regem Johannem ultra annum minimè regnaturum: quem propter hoc rex per vias & ſemitas equis indomitis trahi fecit, & poſtea ſuſpendi, quod multis videbatur injuſtum, cùm rex veraciter & propriè regnare non cenſeatur, qui ſervit alteri ſub tributo. Eodem anno Adam Pariſienſis archidiaconus in epiſcopum Morinenſem eligitur & conſecratur. Ducem quoque Brabantiæ in occiſione 4000. hominum vel eo amplius epiſcopus Leodienſis confecit.

PARS XVI. *De guerra regis Francorum contra Ferrandum & Flamingos.*

FRancorum rex ab ingreſſu Angliæ prohibitus, contra Ferrandum Flandriæ comitem, qui ad ejus mandatum venire contemſerat, & ad ejus terram Flandrenſem totum pondus belli convertens, navigium ſuum miſit ad villam Dam, ipſe verò per terram acceſſit Ipram, ubi Ferrandus comes advenit, ut regis animum mitigaret; ſed rex indignans eum à ſe rejecit, & Flandriam exire præcepit. Ferrandus recedens ad regem Angliæ pro confœderatione miſit, quam libenter ſuſcepit; ſtatimque villa Iprenſis ſe regi reddidit. Inde rex Brugas adiit, & per deditionem accepit; ſimiliter & Gandavum; & obſides utrobique recepit. Ibi HENRICUS dux Lovanii, qui filiam regis habebat uxorem, ad eum venit, & à rege honorificè recipitur.

Interim FERRANDUS comes Flandriæ & REGINALDUS comes Boloniæ cum gente regis Anglorum navigium regis quod fuit apud Dam combuſſerunt, & magnis theſauris ſpoliatis; & inde ad Walkaram Zelandiæ inſulam cum præda ſe receperunt; ſicque rex filio ſuo Ludovico cum multo comitatu in inſula dimiſſo, rediit in Franciam. Ludovicus autem poſt patris abſceſſum de inſula contra eum petit, contra quem Cortracenſes ad pugnam exierunt; ſed Ludovicus victoria potitus, vi armorum Cortracum intravit, & eam totam incendens feſtinanter ad inſulam rediit; quia FERRANDUS, qui jam poſt regis abceſſum Brugas & Gandavum acceperat, ſuper eum magna potentia venit, ſed non invento Ludovico, Ipram adiit, quæ ſibi ſtatim reddita fuit, ſed ſatis citò poſt rege Francorum propter hoc in Flandriam redeunte, inſulam combuſſit, filius tamen ejus ultra procedens Balliolum incendit, ubi ignis ſic acriter invaluit, quod ipſemet regis filius & ejus optimates, occurrentibus curribus & ignibus intercepti, vix evaſerunt, incenſa tandem *Stenfort*, *Hazebrouc*, & *Valle-Caſſet*, in Franciam redierunt. Deinde Ferrandus juncto ſibi Reginaldo comite Boloniæ terram Ghiſnenſem rapinis, cædibus & incendio graviter infeſtant, caſtella de *Sangat* & *Colleſwide* proſternunt. Beatricem comitiſſam Ghiſnenſem in caſtellano Ghiſnarum incluſam cognati ſui Flandrenſes ſecum abduxerunt in Flandriam. ſed Anglici illius exercitus caſtellum Ghiſnenſe combuſſerunt in ultionem, quia ibidem longo tempore pedagium ſolvere cogebantur. Villa verò de Ardea abbates Andrenſis & Capellenſis ne combureretur, pretio ducentarum quinquaginta librarum redimi procuraverunt.

De victoria regis in Pictavia.

1214 Anno MCCXIV. JOHANNES rex Angliæ cum magno exercitu Pictaviam intrat, & ante civitatem Mannetenſem contra Robertum filium comitis Drocarum bello congreſſus eum cepit, inde caſtrum, quod Rupiſmonachi nominatur, obſedit, contra quem rex Franciæ filium ſuum primogenitum Ludovicum miſit cum mareſcallo & militia multa, qui in regem Angliæ potenter & ſubito, licet cum paucioribus, irruit, & regem Angliæ cum ſuis omnibus in fugam agens ſpolia ejus diripuit.

De bello regis Francorum contra Ferrandum Flandriæ comitem, & victoria dicti regis.

Interim FERRANDUS Flandriæ comes, [redacted] REGINALDUS comes Boloniæ Othonem imperatorem contra regem Franciæ in Flandriam attrahunt. Iſte eſt OTHO IV. quem Innocentius papa promoverat, ſed quia fidelitatem Eccleſiæ non ſervaverat, ab eodem papa excommunicatus [redacted] reprobatus fuit, & in ejus locum Fredericus rex Apuliæ ſubrogatus. Erant cum Othone & ſuo exercitu HENRICUS Lovanii & GALARAMNUS de *Lembourgh* duces, comiteſque FERRANDUS Flandriæ, REGINALDUS Boloniæ, palatinus de Rheno, comes Regenburgenſis cuſtos corporis imperatoris, Bernardus de *Coſtinale*, & Conradus Cremonenſis, Willermus Longa-ſpata locum tenens regis Angliæ fratris ſui, Johannes filius Hugonis, Hugoque de Bovis, & alii plures, Flamingi quoque cum comitatibus ſuis, & juxta caſtrum quod dicitur *Mortaigne* ſuum locavit exercitum. Rex Francorum audito de hac eorum conſpiratione, filio ſuo Ludovico, ut præmittitur, in Pictavia contra regem Angliæ viriliter agente, congregato exercitu de Francia, Picardia, Campania, atque Burgundia, qui extra regni ſui terminos venit ad pontem de Bovinis, fueruntque cum eo EUDO Burgundiæ & HENRICUS Barenſis duces, comiteſque de Sancto Paulo, de Grandi-prato, de Bellomonte, Pontivenſis, Ghiſnenſis, Sueſſionenſis, Guillelmus de Meleduno, Ingelramnus de *Conchi* & duo fratres ejus, Guillermus de Barris, Matthæus de Monte-morentio & alii plures.

Rex igitur videns propè imperatorem & numeroſitate exercitus imparem, cautè ſe verſus inſulam retraxit; jam pars exercitus ſui rivum tranſierat Bovini pontis, & tentoria figere cœperant, & citò imperator ex hac retractione ſpe vana concepta, regem feſtinans ſed malè cautus inſequitur, ducem Burgundiæ qui poſtremò cuſtodiam obſervabat fortiter urgens, quod cùm dux regi mandaſſet, & inimicos malè cautos incedere, rex ordinato exercitu, denſatis turmis, ſtrictiſque lanceis & enſibus in imperatorem acer invehitur, & aciebus interſtalantibus utrimque duriſſima pugna ſed non longa inſe- A ritur: nam ſtatim imperator terga dedit, & invictiſſimo regi victoria ceſſit. Capti fuerunt in hoc prælio, comes Flandriæ FERRANDUS, & poſitus in turri de Lupara Pariſiis, comes REGINALDUS de Domno-Martino & poſitus in turri de Perona; de gente imperatoris capti comes palatinus de Rheno, Bernardus de *Coſtinale*, & Conradus Cremonenſis; de Anglicis GUILLELMUS DE LONGA-SPATA frater regis Angliæ, & comes Sariſberienſis; de gente verò Ferrandi ſeneſcallus ejus Herluinus de Waurino. Eadem die miles effectus & tres filii ſui Arnoldus de Aldenarda, Willermus de Betunia, Gualterus de B Giſtella, Philippus & Petrus de Maldinghe, & alii quàm innumerabiles; de minori militia cujuſque nationis. Hugo autem de Aveſnis fuga lapſus dum cum regis Angliæ theſauro ad Angliam tendit, extra portum Sandwici ſubmerſus fuit, unde rex Angliæ graviter indoluit, quia idem Hugo amore regis Angliæ de Francia bannitus fuit. Poſt hoc datis treugis inter reges Angliæ [redacted] Franciæ, datum eſt nobis in hac patria ſpatium reſpirandi poſt tot damna, moleſtias & labores, unde non immeritò ſcribitur in tumulo hujus Johannis abbatis. C

Flandria bellis, regna procellis, huic occurrunt
Bella, procella, cedere ſtella non timuerunt.

De quodam miraculo beati patris noſtri Bertini.

Hoc tempore, ſcilicet anno MCCXIV. in villa Sancti Audomari quidam Michaël tonſor in feſto depoſitionis ſancti Bertini, cùm à vicinis argueretur quòd feſtum non ſervaret, non ſolùm non operari deſtitit, ſed contra D ſanctum in contumelias prorumpens à dæmonio correptus, longo tempore ligatus jacuit in vaſe ligneo, quo paſta piſtari ſolet, quem tamen adſtante domno abbate Johanne & pluribus de monachis vidimus in choro eccleſiæ noſtræ, Dei & ſanctorum miſericordiam implorantem ſanitati priſtinæ reſtitutum. 1214 *Nota tempus quo hæc ſcripta.*

PARS XVII. *De concilio per Innocentium papam tertium Romæ celebrato.* E

ANno MCCXV. Fredericus rex Apuliæ Aquiſgrani coronatur & cruce ſignatur; multi etiam de Francia, Flandria, Saxonia, Friſia viſis quibuſdam ſignantur. In Friſia namque prædicante quodam magiſtro Olivero, cùm ibidem fuiſſent utriuſque ſexus innumeri, viſæ ſunt tres cruces in cælo, una ad oriens, alia ad occidens, quam quidem omnes clarè viderunt, tertia verò ad meridiem cum imagine Crucifixi, quam pauci viderunt. Hoc anno Romæ in eccleſia Lateranenſi generale concilium celebratum fuit ab Innocentio papa tertio, ubi pro ſubſidio Terræ-ſanctæ atque ſtatu univerſalis Eccle- 1215

Digitized by Google

ſiæ multa ſunt utilia conſtituta. In hoc concilio fuerunt patriarchæ duo, Conſtantinopolitanus & Jeroſolymitanus; Antiochenus infirmus pro ſe miſit epiſcopum Anteradenſem, Alexandrinus ſub jugo Sarracenorum oppreſſus fecit quod potuit, & miſit diaconum germanum ſuum, primates & archiepiſcopi LXX. epiſcopi CCCCXII. aliorum prælatorum, abbatum, priorum ultra DCXXX. ſumma prælatorum præſentium MCCXV. nuntiorum imperatorum Romani & Conſtantinopolitani, regum quoque, principum, civitatum, locorum ingens adfuit multitudo, de procuratoribus capitulorum & collegiorum non fuit certus numerus comprehenſus. In hoc concilio lectæ fuerunt epiſtolæ Othonis imperatoris quarti, ſed excommunicati, ad ſanctum concilium deſtinatæ, quibus humiliter petebat abſolvi, ſed multis ibi rationibus oſtenſum eſt tum à domino papa, tum à marchione Montis ferrati, quòd abſolvi non deberet. In hoc etiam concilio damnati ſunt libri abbatis Joachim, ſed non perſona. Primo die hujus concilii in ingreſſu eccleſiæ Lateranenſis conculcatus eſt pedibus epiſcopus Amalfitanus, ſecunda die archiepiſcopus unus, tertia die lectæ ſunt conſtitutiones ibidem editæ; & ſic apoſtolica benedictione percepta ſolutum eſt ſanctum concilium.

Quomodo Ludovicus filius regis Franciæ regnum Angliæ ſibi acquirere voluit.

Poſt hæc duo bella permaxima per regem in Bovinis, & per Ludovicum in Piſtavia, Rex Angliæ Johannes in Angliam rediens, à baronibus ſuis tollere voluit libertates eis à prædeceſſoribus ſuis conceſſas; unde magna eſt orta diſcordia inter ipſos. Primò quidem baronibus prævalentibus, rex ad tempus cedere coactus. Vocatis igitur rex auxiliis de Flandria & Brabantia, barones ſuos ſubegit, & multa pro libitu ſuo ſuper eos exercuit
1215. anno Domini MCCXV. Quare barones ſic afflicti duos comites Harfordenſem, Wintonienſem ad regem Franciæ miſerunt, rogantes ut in Angliam veniat, & illud ſibi regnum aſſumat, promittentes illud ſe ſibi tradituros: quibus rex Franciæ reſpondit ſe regnum habere bonum & terram ſatis, nec plus acquirere velle: quod audiens ejus filius LUDOVICUS comes Arteſii obtulit ſe iturum; cui pater ait ſe de hoc numquam venturum ad finem optatum, nec Anglicos promiſſa ſervaturos. Nil obſtante Ludovicus cum Anglicis fœdus iniit, priùs tamen nobilium Anglicorum filiis in obſides ſibi datis. Quo facto, Ludovicus promiſit Anglicis in auxilium caſtellanos Audomarenſem, Atrebatenſem & de *Maumts*, Hugonem *Tachon*, viros ſtrenuiſſimos cum CLX. militibus pugnatorum, qui Londoniam ab Anglicis ſunt honorificentiſſimè ſuſcepti.

Anno ſequenti IDA Boloniæ comitiſſa uxor Reginaldi de Domno-Martino, qui Bovinis captus in carcere Peronæ finem vitæ potius expectabat quàm liberationem in Flandris obiit, & in Bolonia ſepulta fuit, filiam unicam & heredem, quam ex Reginaldo prædicto ſuſceperat, poſt ſe relinquens, dominę Mathildem, quam rex Franciæ uxorem dedit filio ſuo Philippo per papam legitimatam. Qui comes effectus Boloniæ caſtrum Caleſii fieri fecit, hunc Bolonienſes vocant Philippum Hirſutum, vulgariter *Hiernchit*. HENRICUS imperator Conſtantinopolitanus, qui fratri ſuo Balduino Flandriæ comiti ſucceſſit in eodem imperio, ab uxore propria intoxicatus obiit, cui ſucceſſit ſoror ſua & maritus ejus PETRUS Autiſiodorenſis comes: eademque æſtate dominus Ludovicus Francorum regis filius ſupradictus venit Caleſium cum manu valida, & in Tanathos inſulam applicuit craſtino Aſcenſionis Domini MCCXVI.

Rex Angliæ JOHANNES tunc in Zanwico cum ſuo reſidebat exercitu, & videns tantam ſibi ſuperveniſſe potentiam, garniro caſtello de Dovera receſſit. 1216. LUDOVICUS verò Zanwicum & regis Angliæ navigium cepit & ſpoliavit, inde remittens navigium ſuum ad Franciam, acceſſit ad Cantuariam, quæ ſtatim ſibi reddita fuit. Ibi barones Angliæ ſibi homagium fecerunt, & fidelitatem juraverunt, & ſic eum Londoniam deduxerunt, & cum proceſſionibus & ſolemnitate receptus ibidem immorari noluit, ſed æmulum ſuum regem Angliæ inſecutus eſt uſque Wintoniam, & inde Lincolniam. Legatum papa miſerat in regis Angliæ ſuccurſum GALLAM cardinalem, qui ad dominum Ludovicum acceſſit, & eum ac principes ſuos monuit, ut ab incepto deſiſtentes à terra Eccleſiæ recedant, ſin aliàs eos omnes excommunicationi & eorum terras interdicto ſuppoſuit. Hac de cauſa WILLERMUS comes Hollandiæ, qui cum Ludovico ibidem advenerat, cum ſua gente repatriavit, ſic etiam comes de *Renſſy*, vicecomes Turonenſis, & plures alii in Franciam redierunt. LUDOVICUS autem in ſuo perſeverans intento, ad regem Franciæ patrem ſuum pro pecunia miſit, quia multas expenderat, quod pater renuit, dicens ſe non fauturum excommunicato, uxor tamen ipſius Ludovici domina BLANCA ſibi de pecunia pro ut potuit deſtinavit. Rex autem Angliæ videns ſe in tanto diſcrimine, tractare cœpit de pace cum baronibus ſuis, promittens errata corrigere. Per hunc tractatum barones cum ſuo rege pacificati, domino Ludovico filio regis Franciæ, cui fidelitatem promiſerant, mandant ſe cum ſuo rege pacificatos, quare ſibi conſulunt quod ab Anglia recedat, quia ibi diu ſtare non eſſet ei benè tutum; quibus dominus Ludovicus reſpondit: Nemo non obediens ſalutus fuit umquam; unde prædixerat mihi pater meus, vobiſcum me numquam finem bonum habiturum, nec vos pacta ſervaturos. Vos eſtis proditores & perjuri, & in talium conſortium non plus veniat anima mea: ſicque receſſit

receſſit & repatriavit, credens eos per obſides eorum conſtringere, ſed abſolutionem à papa numquam habere potuit, donec Anglicis ſuos omnes reſtituit obſides.

PARS XVIII. *De obitu Innocentii papæ tertii, & quibuſdam eventibus illius temporis.*

INNOCENTIUS papa tertius poſt hoc generale concilium, cùm propter Terræ-ſanctæ ſubſidium pacem facere intenderet inter Piſanos & Januenſes & Lombardos, conſtitutus in itinere propter hoc Peruſii obiit, & in eccleſia ſancti Laurentii tumulatus eſt. Sedit autem Innocentius XXI. annis, menſibus VII. diebus XVI. & vacavit ſedes dies unica. Peruſinis cauſâ electionis ſtrictiſſimè arctantibus cardinales & conclavem, ſucceſſit Innocentio HONORIUS tertius, antea dictus Chicius,
1216. anno MCCXVI. Hic primo anno ſui pontificatus confirmavit ordinem Fratrum Prædicatorum, procurante beato Dominico ejuſdem ordinis inventore: nam Innocentius ejus prædeceſſor viſione habita confirmare voluit; ſed morte præventus non complevit. Hic etiam Honorius eccleſiam beati Laurentii extra muros renovavit in baſilicam quæ dicitur Sancta Sanctorum, in qua eccleſia ipſe PETRUM comitem Autiſiodorenſem & ejus uxorem coronavit in imperatorem Conſtantinopolitanum; qui PETRUS dum poſt ſuam coronationem Conſtantinopolim properat, à quodam homine ſuo per proditionem captus eſt, & detentus in quadam turre, in qua eum duxerat quaſi ad videndum: imperatrix tamen ejus uxor evaſit, licet multi ex ſuis ibi fuerint interfecti. Hic etiam papa Fredericum regem Siciliæ in imperatorem Romanum coronavit, qui Fredericus ab infantia per Eccleſiam tamquam per matrem educatus, & ad imperii faſtigium, Othone damnato, promotus, Eccleſiam non fovit tamquam matrem, ſed laceravit velut novercā in quantum potuit; propter quod ipſum Honorius velut hoſtem Eccleſiæ anathematizavit, & omnes barones ejus ab ejus fidelitate abſolvit.

Ab hoc Honorio papa JOHANNES abbas privilegium omnium bonorum noſtrorum obtinuit, & aliud ſalvegardiæ plurium & ſingulorum bonorum noſtrorum anno ponti-
1217. ficatus ſui II. Hoc etiam anno MCCXVII. canonici ſancti Martini Iprenſes propter ſuæ eccleſiæ tuendam libertatem, graſſante in eo crudelitate Burgenſium ejuſdem villæ, compulſi ſunt exire de monaſterio, & diverſa loca ad refocillandum quærere.

1218. Anno ſequenti Otho, qui brevi tempore Romanorum extiterat imperator, apud *Brunſwic* obiit, qui licet fuerit excommunicatus, tamen ante mortem abſolvi meruit, data cautione, quòd mandatis ſtaret Eccleſiæ. Eodem anno piæ memoriæ domina Mathildis regina, relicta comitis Flandriæ Philippi, in Furnis obiit, & apud Claramvallem delata juxta maritum ſepelitur, pro cujus anima magna pecuniæ ſumma à domino ADAM Morinorum epiſcopo ejus teſtamenti executore per eccleſias, per egenos & pauperes eſt liberaliter diſtributa. Apud Albigenſes SIMON comes Montis-fortis magnus athleta Chriſti obiit, poſt quem filius ejus ALMERICUS vir catholicus Dei populum contra Albigenſes infideles & incredulos gubernavit. Eodem anno XV. Kalendas Februarii intercoruſcos & tonitrua ſubitò factum eſt tantum tonitruum, ut univerſi mortem ſibi imminere timerent. In villa S. Audomari turris lignea eccleſiæ S. Johannis in ipſo fragore tonitrui elevata eſt à ſtructura lapidea, & cum aſtantes crederent ipſius ruinam, reſedit ut priùs. In Friſia XV. parrochiæ cum univerſis inhabitantibus per maris ebullitionem ſunt ſubmerſæ.

Duo miracula beati patris noſtri Bertini.

His diebus presbyter de *Rumeghem* domum rediens cum canonicis Watinenſibus, in die depoſitionis S. Bertini navim aſcendit, cœpitque S. Bertinum maledicere & excommunicare, & omnia ejus, eo quod in ejus ſolemnitate in refectorio non comediſſet: à gladio autem iræ Dei in flumen præcipitatus ſubmerſus fuiſſet, niſi eum canonici Watinenſes extraxiſſent, iterans tamen eaſdem blaſphemias iterum in idem periculum incidit. Presbyter de *Aubroec*, qui ſimiliter S. Bertinum blaſphemavit dum luderet ad ſcaccos & perderet, alapa divinitus percuſſus ſuper alearium ſeu ſcaccarium cecidit, & per triduum inci . . . . . (a) manſit, nil audiens neque videns.

(a) f. inſipiens.

PARS XIX. *De obſidione & captione Damietæ.*

ANNO MCCXVIII. Johannes rex Jeruſalem dux Auſtriæ, Fratres militiæ Templi, Hoſpitales, & Fratres domus Alemannorum, cum Chriſtianorum exercitu, dominus etiam PELAGIUS cardinalis epiſcopus Albanenſis, apoſtolicæ ſedis legatus, natione Hiſpanus, Damietam Ægypti nobilem civitatem obſidione vallaverunt. Hæc civitas ab uno latere flumine Nili, ex alio mari, turribus & foſſatis, arte & ingenio præmunita, plena erat gentibus & divitiis infinitis, in qua obſidione prædictus legatus, cum rege Johanne prædicto, qui prius exercitui dominabatur, colloquium ſuæ auctoritatis habuit, allegans ſe exercitui debere præeſſe, & cruce ſignatos ad ſuum regimen pertinere, quia per Eccleſiam, cujus ipſe legatus erat, paſſagium fuerat ordinatum. Rex tamen verba diſſimulans, pro domino ſe gerebat. Exercitus itaque per hoc in ſe diviſus non veritatem propriè, ſed affectionem ſui principis quiſque ſequebatur. Erat in hac obſidione

beatus Franciſcus, qui videns Chriſtianos ſe contra Sarracenos ad pugnam præparare, quaſi prophericè dixit eis, quod ſi foret acceptatus congreſſus, non cederet proſperè chriſtianis: cujus ſpretâ propheriâ, ſtatim pugna committitur, totaque in fugam convertitur acies Chriſtiana. In hac obſidione inventus eſt liber arabicè ſcriptus, cujus auctor ſe Chriſtianum, Judæum ac Sarracenum negat; in quo inter alia continebatur, quòd Damieta caperetur à Chriſtianis, & quidam rex Nubiæ chriſtianus (a) Metham civitatem deſtrueret, & oſſa Mahometi diſperſa projiceret, cujus propheriæ prima pars nunc hîc adimpletur, nam poſt annum & ſeptem menſes obſidionis dominus tradidit eam in manus Chriſtianorum ſine belli ſtrepitu vel tumultu, anno MCCXIX. Nonis Novembris, nocte quodammodo tempeſtuoſa & ténebroſa quidam Chriſtianorum per ſcalas civitatem intrantes, portas aperuerunt, & ſic multitudo Chriſtianorum intravit, & ſpoliis infinitis ſunt ditati. Capti fuerunt in eadem civitate pluſquam 30000. Saracenorum, innumeri verò peremti, de Chriſtianis autem, quod miraculoſum creditur, nullus omnino periit; nam Nilus fluvius ſic inundavit, quod ad caſtra Chriſtianorum nemo Sarracenorum accedere poterat, etiamſi omnino voluiſſent.

(a) l. Damietam.

(*Nota sine strepitu.*)

De translatione S. Thomæ Cantuarienſis.

Glorioſi martyris Chriſti beati Thomæ Cantuarienſis facta eſt elevatio à venerabilibus patribus STEPHANO de Langetone Cantuarienſi, & WILLERMO Remenſi archiepiſcopis, adſtante domino HENRICO Anglorum rege adhuc parvo, in præſentia XXIII. epiſcoporum & abbatum quampluribus, quaſi ex omni natione Chriſtianitatis, quos pretioſi martyris pius amor attraxit anno
1220. MCCXX. Hoc anno FREDERICUS in imperatorem Romanorum coronatur; & eodem anno ARNOLDUS comes Ghiſnenſis obiit.

Quomodo Damieta fuit à Chriſtianis amiſſa.

Anno MCCXXI. Damieta nobilis Ægypti civitas jam per annum & VII. menſes obſeſſa, & per ſolos VIII. menſes poſſeſſa, nunc deſidiâ Chriſtianorum ſic eſt amiſſa: Chriſtianis in Damieta exiſtentibus, necdum invicem corde pacatis ſuper diſcordia legati contra regem Jeruſalem pro præeminentia ſive ducatu exercitûs, legatus volens in Ægyptum ultra procedere, movit & acceleravit exercitum, & extra portam civitatis ſine rege caſtra locavit: qui verò pro parte regis erant, illi denuntiant quia per hoc ſibi honor & dominium tolleretur, vixque rex impetravit à legato quatuor diebus expectari: quinta die per ripam fluminis Damietæ iter aſſumunt, juxta ſe navigiis neceſſaria cuncta portantes uſque ad ramum fluminis Taphneos, ubi à ramo fluminis Damietæ dividitur, & in hac fluviorum ſectione caſtra metati, foſſatis ſe munierunt. Jamque Sarraceni in ulteriori parte fluminis ſe locantes habitacula ibidem ædificata novam Damietam vocaverunt, & inde per utrumque fluvium Chriſtianis victualia prohibebant: & cùm ibidem Chriſtiani per menſem ſtetiſſent, timentes victualium inopiam, ut redirent de ſero caſtra moverunt; quod ſentientes Sarraceni, tota nocte fluxum aquæ coërcentes Chriſtianos ſagittis afflixerunt. Itaque ſummo mane Chriſtiani poſtquam per tres leucas inceſſerant, invenerunt aqua ſe præventos, quæ plures uſque ad genua cingebat, & amiſſa ſunt ibi victualia & utenſilia univerſa, & ſic ultra procedere non valentes, treugas cum Sarracenis inierunt ad annos octo, ſalvis Chriſtianorum perſonis & rebus, & ut civitatem Damietam & captivos redderent Sarracenis, ſic anno MCCXXI. Damietam pervenientes, civitatem & omnes captivos reddiderunt, indeque Ptolomaidam perrexerunt. Magiſter verò Alemannorum ad papam & imperatorem perrexit caſum hunc exponere Chriſtianorum: quo audito, HONORIUS papa amaro corde condolens, cum imperatore & cardinalibus, rege Jeruſalem, magiſtro Hoſpitalis & Templi ac Alemannorum, ſic concordaverunt, ut in ſubſidium Terræ-ſanctæ procedat; ſed ut imperator Iſabellam filiam regis Hieruſalem & heredem regni cum tempus affuerit, id eſt hinc ad quatuor annos, uxorem accipiat, & inde ad duos annos imperator in ſubſidium Terræ-ſanctæ procedat, & ad hoc ſunt utrimque præſtita juramenta, & in contra venientes excommunicationis ſententia lata. Hinc rex Jeruſalem ad Philippum regem Franciæ pergens, gratioſe receptus eſt, ſibique recommendata Terra-ſancta, ad S. Jacobum peregrè profectus, regis Caſtellæ Ferrandi comitis ſororem accepit in conjugem, & in Franciam rediit.

PARS XX. *De obitu Philippi Francorum regis, & de regno filii ejus Ludovici.*

ANno MCCXXIII. circa feſtum Magdalenæ 1223.
PHILIPPUS Francorum rex magnanimis . . . . apud Mancos caſtrum infirmatus, conſilium convocans, teſtamentum conficiens, theſaurum ſuum in tres partes diviſit, primam in ſubſidium Terræ-ſanctæ, ſecundam in pauperes regni ſui, tertiam verò ad regni ſui defenſionem delegavit. Sicque appoſitus ad patres, delatus ad S. Dionyſii monaſterium, ibique ſepultus. Cui ſucceſſit LUDOVICUS filius ejus, & Remis conſecratus eſt cum regina Blanca in octavis Aſſumtionis beatæ Virginis per dominum Willermum Remorum archiepiſcopum, præſente Johanne rege Jeruſalem. Habuit iſte rex filios Philippum, qui obiit ante patrem. Ludovicum qui patri ſucceſſit in regno, Robertum comitem Arteſii, Alfonſum cui dedit comitatum Pictavienſem,

& Carolum cui dedit comitatum Andegavenſem, utrumque comitatum conquiſitum ſuper regem Angliæ Johannem.

Eodem tempore terra ſanguinea more pluviæ à ſummo ad terram decidens, & audientibus ſtupori fuit, & admirationi videntibus.
1224 Anno ſequenti domina comitiſſa Ghiſnarum & caſtellanea de *Bourbourg*, annuente filio ſuo Balduino, monaſterium ædificaverat albarum dominarum in *Bourbourg*, in quo ſibi nunc obiens ſepulturam elegit; ſed ea defuncta, filius ejus noluit eam ibidem, ſed in *Bourbourg* eam ſepeliri fecit.

De quodam qui ſe finxit eſſe comitem Flandriæ.

1225 Anno MCCXXV. quidam novæ fraudis inventor in Hannonia ſe Balduinum Flandriæ & Hannoniæ comitem, ac imperatorem Conſtantinopolitanum, ac Theſſalonicæ regem quibuſdam ſignis ſimulatis aſſerens, multos de plebe, quoſdam etiam de nobilibus, & aliquos de religioſis ad hoc credendum induxit, intantumque proceſſit, ut quaſi tota Flandria & Hannonia ſuum dominum ipſum credentes ſuæ ſe ditioni ſubjicerent: qui etiam in tantam præſumtionem elatus eſt, ut vexillis præeuntibus ſe terræ dominationis prædictæ mentiretur. Quod cùm rex ex querimonia Johannæ comitiſſæ Flandriæ didiciſſet, eum ad ſe vocavit, volens quid hoc eſſet certiùs edocerit: quo cùm perveniſſet, & ſuper quibuſdam quæſtionibus ſatis facilibus & bene notis regi, ut pote quis eum militem fecit, & in quo loco uxorem deſponſaverat obmutuiſſet, per regem & totum conſilium à tota terra quam impudenter invaſerat eliminandus condemnatur; abſcedere tamen eſt permiſſus: ſic per Walenchienas in Burgundiam ſecedens, à quodam milite captus in Flandriam comitiſſæ Johannæ eſt miſſus, qui quæſtionatus & interrogatus quis eſſet, faſſus eſt ſe eſſe Gallicum de comitatu Campaniæ, vocatumque Bertrandum de Remis, quem comitiſſa ſeminudum & ferris onuſtum per villas Flandriæ & Hannoniæ circumduci fecit, & poſtquam frequenter & patienter dolum ſuum confeſſus eſt, apud villam Inſulenſem, in qua coronam imperatoris portaverat, judicio baronum Flandriæ & Hannoniæ in patibulo ſuſpenſum, dignum ſuæ malignitatis præmium conſequi fecit.

De adventu Romani cardinalis in Franciam, & excluſione monialium ex hoc monaſterio.

Dum Romanus S. Angeli diaconus cardinalis apoſtolicæ ſedis legatus in Gallias venit, & inter cetera quæ in his partibus egit, in diœceſi Morinenſi quamplures ſacerdotes ob incontinentiæ vitium gravi punitione corripuit.

Erant tunc in hoc monaſterio moniales quæ dicebantur Converſæ, ſub habitu religionis, non tamen ſub profeſſione regulari, inter duas portas monaſterii juxta Eccleſiam ſancti

A Martini commorantes, de eleemoſyna monaſterii viventes, in hoſpitali pauperibus ſervientes, veſtes ſacras & ornamenta eccleſiæ cùm opus eſſet conſuebant & abluebant. Et quia non licebat mulieribus ingreſſus intra monaſterium monachorum, matres, ſorores & propinquas noſtras cùm ad nos veniebant, recipiebant, & eis hoſpitalitatis officium exhibebant. Expertus domnus abbas multas per eaſdem monachales eccleſiæ moleſtias & religioni non convenientia provenire, conſilio & auxilio domini Romani ſancti Angeli diaconi cardinalis & legati, eas de mona-
B ſterio ejiciens, ad nihilum reduxit, quod etiam confirmari fecit per Gregorium nonum papam, & loco earum tredecim inſtitutæ ſunt præbendæ, quæ per Eleemoſynarium pauperibus mulieribus dantur in anno de tredecim raſeriis bladi & xxx. ſolidis, & etiam una mulier antiqua & honeſta, quæ de eleemoſyna vivens, [illegible] hoſpitali eccleſiæ quotidie pauperibus inſerviret. Eodem tempore abbas ab Honorio papa obtinuit confirmationem privilegiorum. Datum anno MCCXXVII. Aliud quo 1227
poſſit abſolvere monachos ſi excommunicati ordines ſuſceperint. Item confirmavit capel-
C lanias in *Henchin* & *Hamelike* cellæ S. Bertini. Item ne pueros vel tales per quos regularis diſciplina poſſit diſſolvi, in monachos reciperemus.

PARS XXI. *De Crucesignatione & profectione contra Albigenſes, & obitu regis Ludovici.*

Ferrandus comes Flandriæ & Hannoniæ, qui in bello de Bovinis captus extiterat, & jam XII. annis in vinculis domini
D regis de contumacia pœnituerat, procurante uxore ſua comitiſſa Johanna, eam adjuvante Blanca regina ejuſdem Ferrandi compatriota, dato ſuæ redemtionis pretio, de captivitate prædicta abſolvitur. Romanus cardinalis, apoſtolicæ ſedis legatus anno MCCXXVI. 1226
grande concilium tam baronum quàm prælatorum convocavit in civitate Bituricenſi, in quo de Albigenſium hæreſi confutanda fuit ordinatum. In hoc concilio rex Franciæ & multi nobiles cum ipſomet legato cruce ſignati ſunt, & anno ſequente cum manu valida ad Albigenſes proficiſcuntur, & Avenio-
E nem civitatem per tres menſes obſident & impugnant, & licet inſultando nil proficerent, inſiſtendo tamen mediante legati conſilio, qui ad cives liberum habebat ingreſſum & egreſſum, recepti ſunt in regis gratiam, ſic tamen ut muros [illegible] turres à fundamentis dejicerent, foſſata planarent, & dejecta ſine regis licentia non repararent, armaque ſua regi traderent. Sicque recipitur civitas, & non ſolùm ipſa, ſed & omnes villæ finitimæ ſine congreſſu ſe regi tradiderunt.

His ita geſtis, rex ad ſua reverti delibe-

rans, in Alvernia in loco vocato *Montpenſier* lethali correptus incommodo, ſomno mortis opprimitur, & ad eccleſiam S. Dionyſii delatus, regiæ ſepulturæ, ſicut decens erat, traditur. Hîc quidam dicunt eſſe completam Merlini prophetiam, qua dicit, quòd in Monte veteris morietur Leo, presbyter probus, qui erat audax & leoni meritò comparandus. Romanus apoſtolicæ ſedis legatus in Bituricenſi concilio in auxilio regis Franciæ bona eccleſiarum ad quatuor annos decimari præceperat, invitis & reclamantibus immò etiam appellantibus ferè omnibus Galliarum prælatis, & ſpecialiter quatuor provinciarum Remenſis, Senonenſis, Bituricenſis & Turonenſis: ſed Senonenſis citò ab appellatione ſua receſſit, & mortuo rege, rediens ad curiam ſecum ducens Senonenſem archiepiſcopum, qui ab appellatione ſua receſſerat, ac abbates Ciſtercienſem, Clarevallenſem, quos ipſe creaverat & quoſdam alios, omnibus eccleſiæ Gallicanæ ſibi contrariis minas fortes inferens, ſed ab hoc nil deſiſtunt. Alii ſecuti itaque eum è veſtigio ad curiam nuntii trium provinciarum cum appellatione ſua, qui multas perpeſſi injurias & expenſas, nihil omninò profecerunt, niſi quod dictæ decimæ quadriennes ad ſummam centum millium librarum Turonenſium taxari impetrarunt, ſicque redierunt.

Reginaldus de Domno-Martino comes Boloniæ captus in bello de Bovinis, & à rege per XIII. annos in captivitate Peronæ detentus, ab ipſis vinculis pariter & à vita abſolvitur. Honorius papa tertius Romæ moritur, & in eccleſia ſanctæ Mariæ Majoris ſepelitur: ſedit decem annis, menſibus ſeptem, diebus XXIII. cui ſucceſſit Gregorius papa nonus, antea dictus Hugolinus Hoſtienſis epiſcopus. Hic ſanctam Elizabeth filiam regis Hungariæ relictam Lantgravii Thuringiæ canonizavit, & beatum Dominicum inventorem ordinis fratrum Prædicatorum. Ex pluribus decretalium voluminibus unum volumen compilavit, mandans eo uti ubique in judiciis & in ſcholis. Ipſe etiam papa Gregorius ſententiam quam Honorius prædeceſſor ejus contra Fredericum imperatorem eccleſiæ Romanæ rebellem fulminaverat, roboravit: & quia crucis ſignationem & ſuum paſſagium contra ſuum promiſſum & obligationem factam prorogabat in enormem Terræ-ſanctæ læſionem, excommunicavit, & excommunicatum denunciavit.

Ab hoc papa abbas noſter Johannes impetravit confirmationem omnium bonorum
1227. & privilegiorum. Datum anno MCCXXVII. pontificatus primo. Item aliud ut cùm feoda vel cenſus noſtri nobis pignori obligantur, non teneant fructus illorum perceptos in ſortem computare, datum ut ſupra. Item, in quo nobis datur licentia, ut cum parochiæ noſtræ ſic fuerint diffuſæ, ut propter defectum ſacerdotum non poſſint populo competenter adminiſtrari divina, nos poſſumus duos vel plures ſacerdotes ad eas epiſcopo præſentare, datum anno quarto. Item aliud, quo confirmat factum Romani cardinalis, qui converſas moniales de hoc monaſterio ejecit, prohibens ne amodo recipiantur. Item, ne pueros infra annos pubertatis recipere teneamur, aut per quos regularis diſciplina diſſolvi poſſit. Item aliud, in quo nobis confirmat eccleſias & cellas de Egfridi capella, Exlare & *Baſwarneſton*, Datum anno quinto. Item aliud, in quo confirmat ſententiam delegatorum ſuorum ſuper ſcabinis inſtituendis in Wiſerna, Datum anno ſexto. Item aliud per quod prohibet conventui noſtro ceſſum (a) imponere, & organa ſuſpendere divinæ laudi ſine abbatis licentia, datum anno ſeptimo. Item aliud, ut non compellamur clericis ſæcularibus dare penſiones ſine papæ licentia ſpeciali, Datum anno XI.

(a) f. cenſum.

PARS XXII. *De principio regni ſancti Ludovici Francorum regis.*

Ludovico Francorum rege mortuo, ſucceſſit filius ejus Ludovicus anno MCCXXVII. vix tertium decimum annum ætatis habens, Sueſſionis promotus in militem, & Remis à D. Jacobo Sueſſionenſi epiſcopo conſecratus in regem: Willermo enim Rhemenſi archiepiſcopo in reditu ab Albigenſibus defuncto, Remenſis ſedes vacabat, ad quam promotus eſt Henricus theſaurarius Belvacenſis. Gubernabatur rex iſte juvenis conſilio prudentiſſimæ reginæ matris ſuæ Blanchæ, quæ bajulatum regis filii ſui tenebat. Hæc videns ſe Hiſpanam & à ſuorum propinquorum auxilio elongatam, & regem invalidum, ſibi de Francorum proceribus quos poterat attrahebat: multi enim contra regem machinabantur, maximè Robertenſes, id eſt, qui de Roberto deſcenderant, Drocarum milite pro ſenſus inopia de regno depoſito, Petrus *Malcler* comes Britanniæ ex parte uxoris, Ingelramnus de *Coucy*, comes de Marchia, cum quibuſdam aliis, & Philippum regis avunculum Boloniæ comitem ad ſe traxerunt, promittentes ſibi regnum Francorum: qui verbis eorum frivolis minus prudens aſſenſit, & ſimul in comitem Campaniæ Theobaldum inſurgunt. Imaginabantur enim, illo devicto, ſe regnum faciliter poſſe obtinere, quia ipſe potentior erat totius regni, qui non conſenſerat eis, & imponentes ei mortem Ludovici regis nuper defuncti, in eum & in terram ejus irruunt, ferro & igne cuncta vaſtantes; de ſpoliis verò ditatus Philippus Boloniæ comes prædictus, Caleſium burgum maritimum forti caſtro munivit, & muro fortiſſimo cinxit.

1227.

Interim comes Flandriæ Ferrandus connivente regina Blanca, cujus erat cognatus & compatriota, quia ipſa invita comes Boloniæ comitem Campaniæ guerrabat, in comitatum Boloniæ impegit, caſtrum, villam & patriam, *Merc* & Hoya, quæ tunc ad Boloniæ ſpecta-

Digitized by Google

bant comitatum, prædis & igne devaſtans, caſtrum etiam de *Calais* cum recenti munitione deſtruxiſſet, niſi fuiſſet redemtum pretio mille quingentarum librarum, & viginti doliorum vini. Abbatia etiam de Capella graviter læſa fuit; deinde tranſito amne Meſwena, terram comitis Ghiſnarum intrare & demoliri diſpoſuit, ſed mutato conſilio repatriavit, accepto prius à burgo de *Viſant* trecentis libris ne combureretur, domno noſtro abbate de hoc fidejubente, unde poſtea preſſuras & damna multa ſuſtinuit. Tandem Theobaldus Campaniæ comes contra tantam inimicorum potentiam reſiſtere non valens, ad regem & ejus matrem confugit, ſicut vaſſallus ad dominum, petens eorum auxilio defenſari. Confeſtim in civitate Trecenſi cum rege regina mater advenit, mandans omnibus & ſingulis qui contra comitem Campaniæ guerrabant, ut à guerris deſiſterent, & ſi quis eorum contra Theobaldum Campaniæ comitem vellet deponere querelas, ipſum Theobaldum paratum per omnia ſtare judicio; rex quoque ſe paratum offerebat facere de ſuo vaſſallo juſtitiæ complementum. PHILIPPUS Boloniæ comes videns quòd ſi contra regis juſtitiam & mandatum plus guerram duceret, non eſſet ei bene tutum, nec eſſet ei bene honeſtum contra dominum ſuum regem, cujus etiam erat avunculus, calcitrare. Videns etiam terram ſuam jam per Ferrandum Flandriæ comitem valde læſam, percipienſque ſe à Robertenſibus circumventum atque deceptum, pœnituit, & à rege veniam petens in gratiam eſt receptus; reliqui verò Robertenſes diſperſi quilibet in ſua redierunt.

De domino Adam Morinorum epiſcopo effecto monacho, & electione ſucceſſoris ejus.

Anno MCCXXIX. dominus ADAM Morinenſis epiſcopus, vir probus, pius & juſtus, eleemoſynis totus deditus, nulli umquam oneroſus, jam ſenio confectus, rebus eccleſiæ ſuæ ampliatis & bene diſpoſitis, in craſtino Paſchæ clero ſuo & populo valedicens, epiſcopatui reſignavit, & in Clarevalle monachus eſt effectus.

Hoc etiam anno dominus abbas Johannes ſtatuit & ordinavit gentibus ſuis de *Poperinghes* ſcabinis & choratiis communem ſemel tenere veritatem, ad abbatis tamen arbitrium & ordinationem, & hoc de certis caſibus in ſuis litteris expreſſatis, id eſt, latrociniis, rapinis nocturnis, incendiis & falſis nummis. Itemque conceſſit eis etiam in anno tacitam ſeu ſecretam veritatem, ſed illam communem veritatem, quam illi de *Poperinghes* francam veritatem nominant, non dici debet propriè franca veritas, quia franca veritas per francos homines teneri deberet, ſicut tenetur hîc & in omnibus juſticiis circumvicinis: itaque iſta communis veritas, ſolùm judicat de caſibus in prædictis litteris expreſſatis, non verò de illis quatuor majoribus, quæ ſolùm ſpectant ad homines francos: & de hac veritate communi dominus abbas conceſſit litteris, quæ ſic incipiunt: Ego JOHANNES Dei patientiâ abbas ſancti Bertini, &c. Datum anno MCCXXIX. menſe Maio.

Eodem etiam domino ADAM epiſcopo monacho effecto, canonici Morinenſes concorditer elegerunt virum venerabilem, & magnæ litteraturæ, magiſtrum PETRUM DE COLLE-MEDIO, Italicum, natione Campanum, ſuum morum concanonicum, tunc apoſtolica auctoritate ad Albigenſes occupatum in partibus Toloſanis, & pro eo miſerunt duos de concanonicis ſuis. Altera die pòſt canonici Audomarenſes elegerunt eumdem Petrum de Colle-medio in ſuum dominum & præpoſitum, ſed ipſe magiſter Petrus, qui Turonenſem metropolim & alias cathedrales ſedes recuſaverat, adhuc ſede Morinenſi rejecta, ſuſcepit electionem præpoſituræ ſancti Audomari. Morinenſes autem hac electione fruſtrati, ad electionem redeuntes elegerunt dominum PETRUM, in eadem eccleſia Flandriæ archidiaconum cooperante, & ſingulis approbantibus, ſed antequam conſecraretur vacavit ſedes per annum integrum.

PARS XXIII. *De transfretatione Frederici imperatoris ad Terram-ſanctam.*

Poſt Damiettam à Chriſtianis captam & perditam, Fredericus imperator coram Honorio papa filiam Johannis regis Jeruſalem & heredem regni deſponſavit, & infra certos annos Terræ-ſanctæ ſuccurrere ſub excommunicationis pœna promiſit; & licet dictam filiam uxorem duxerat, (nam ex ea filium habuit Conradum patrem Corradini) & Terram-ſanctam regnumque Jeruſalem ſibi aſſumſerat, inde regem Jeruſalem injurioſè expellens, infra tamen ſtatutum tempus Terram-ſanctam, ut promiſerat, non viſitavit, nec ei ſuccurſum præbuit: unde propter hoc & alias cauſas excommunicatus eſt & denuntiatus. Nunc autem hoc anno licet excommunicatus, transfretare tamen parat, modicè tamen ſecundùm decentiam & ſtatus & negotii, id eſt cum ſolis XXII. galeis ac centum militibus ſolùm. Quod papa ſentiens, ſibi prohibet ne tranſeat ut cruce ſignatus, donec fuerit abſolutus, & donec de perjurio ſatisfecerit, & quia jam tempus tranſierat transfretandi. Itaque pauperrimè tranſiit, & non ut imperator, nec ſicut promiſerat cum juramento. Imperator verò de papæ mandato parum curans, iter aſſumſit. Ptolomaidam igitur applicans, Soldano nuntios miſit & munera, qui ſalutatione præmiſſa eum in fratrem & familiarem amicum requirant, dicentes quòd non ex cupiditate terram acquirendi, ſed loca ſancta viſitandi, & regnum Jeruſalem quod filio ſuo debebatur hereditario jure; quod quidem regnum ſi ſibi Soldanus pacificè

reddat., pacificus erit receſſus imperatoris. Interim papa mandat patriarchæ Jeroſolymitano, ut imperatorem excommunicatum denuntiet [illegible] perjurum; prohibet quoque Hoſpitalariis, Templariis & Alemannis, ne imperatori obediant in aliquo.

Soldanus igitur attendens pauperem adventum imperatoris, peregrinorum ab eo receſſum, diſcordiam illius cum papa, ſententiæque promulgationem novam contra eum, cùm in partibus Orientis parum . . . . factum illius, per nuntios reſpondit fraterna affectione quam Soldano mandaverat, intentionem ſuam clariùs aperiat, & quod de terra Jeruſalem petebat, ipſe Soldanus nimium ponderabat, non propter terræ valorem, ſed quia res illicita peteretur; nam ita reverebantur Sarraceni Templum Domini quod eſt Domus Dei, quam Chriſtiani ſepulcrum Domini JESU-CHRISTI, & ad ipſum undique confluebant. poſſet illi Calipha ſuus imponere quod legi ſuæ illegalis. Nuntiis igitur muneratis & licentiatis, imperator à Soldano ſe videns illudi.. .. principalioribus regni & magiſtris trium manſionum, Hoſpitalis & Templi. reſponderunt ſe à papa, cui volebant obedire, prohibitos eſſe ne pareant imperatori; tamen pro utilitate Terræ-ſanctæ ſe cum aliis Chriſticolis ire paratos, dum tamen banna ſeu præcepta ex parte imperatoris nullatenus proclamentur. Imperator ex hoc indignans ſine illis proceſſit, illi tamen exercitum à longè ſequebantur. Tunc imperator videns ſeparationis periculum, aſſenſit banna proclamari ex parte Dei & Chriſtianitatis ſubticito nomine imperatoris. Dumque ſic . . . . reædificavit. Secretus nuntius venit ad imperatorem, nuntians quòd papa ductore Johanne rege Jeruſalem exercitum miſerat in Apuliam, & jam ceperant S. Germanum, & ad Capuam feſtinabant, multaque fortalitia ſe reddebant. Perplexus imperator videns hinc amiſſionem regni Siciliæ propter ſuam abſentiam, inde Terræ-ſanctæ diſpendium pro ſuo receſſu, quem tamen temporis qualitas prohibebat, initis cum Soldano treugis, venit Jeruſalem, & coronam regni accipiens de altari S. Sepulcri capiti ſuo impoſuit, nullius prælati ſeu cleri benedictione percepta, neque divini officii ſolemnitate celebrata; ſicque Ptolomaïdam rediit, & clam inde recedens per Cyprum, ad Brendiſium properavit. Poſtquam autem pervenit ad partes Apuliæ cùm exercitu, Capuam pergens, hoſtes ſuos paulatim recedere compulit, & deinde ad propria redire. Poſt hoc patriarcha Aquilenſi, & quibuſdam principibus & prælatis Alemanniæ mediantibus, pax utrimque nec ſine dedecore Eccleſiæ firmatur, ea conditione, quod imperatori præfixus fuit terminus certus ad revertendum in Terram-ſanctam, & in eam ex toto conquirendam. Sic imperatore abſoluto, pax Eccleſiæ ad tempus redditur, ficta non facta.

De morte domni Johannis abbatis noſtri.

ANNO MCCXXX. circa finem Quadrageſimæ religioſiſſimus & pius abbas JOHANNES poſtquam ferè XLIV. annos hanc eccleſiam rexiſſet excellentiſſimè, Romam petiiſſet pro defenſione eccleſiæ, preſſuras multiplices, perſecutiones & damna ſuſtinens, & ſemper in melius proficiens, eccleſiam ſuam in bono ſtatu & ſumma tranquillitate dimittens, dierum ſenio & infirmitate gravatus, divinis ſacramentis munitus, efflatum (ut piè credimus) ſpiritum Deo tranſmiſit, quem fratres ut patrem dilectiſſimum cum lamentis & luctu ſepelierunt in auſtrali parte templi, in capella quam ipſe S. Dionyſio, cui ſummè devotus extiterat, ædificaverat, ſuper eo conſtruentes ſepulturæ memoriam ſolemniſſimam, quam ipſi vidimus, cujus epigramma ſolemni metro compoſitum fuit iſtud. 1130

Omnibus annis vita Johannis laude nitescit,
Et meritorum mole ſuorum nolle dieſcit.
Paſtor herilis, corde ſenilis, ore pudicus.
Ore benignus, culmine dignus, pacis amicus,
Juris amator fit mediator ſeditioſis.
Jurgia calcans, ſchiſmata ſaltans ex animoſis.
Jam tener ævo, fit ſine nævo flos Lobienſis:
Quem prope partum duxit ad ortum burgus Ipreniſis.
In grege clauſtri fillius Auſtri non Aquilonis. fille.
Fit bene parens, & vice clamans Hilarionis.
Grammata diſcit, dogmata gliſcit, & ipſe futurus
Paſtor honeſtus, non ita feſtus, ſed Palinurus.
Inde parentes ſponte renitens famina lingit,
Ordinis enſi ſe Sythienſi flamine tingit.
Tu Simon iſti non niſi Chriſti motus amore
Das tua gratis, dum probitatis unus honore
Ut foret heres, utque foveres pignus herile.
Primò ſcolaris fit, datur aris, hinc ad ovile.
Linquit onus Simon, pronus id ſubit iſte puſillus,
Ope ſtudioque patenter utraque parente pupillus.
Culmen adeptus, dogmate captus, vera docebat.
Quæ tamen imo pectore primo promtus agebat.
Jurgia pellit, noxia vellit, plantat honeſta.
Ita recedit, cetus obedit mente & honeſta.
Proſperitatis vel gravitatis tempore fortis.
Non titubavit, ſed ſolidavit corda cohortis.
Sæpe rotamans celebre ruinas, vimque rogorum
Paſſus ovabat, ſpe reparabat cor timidorum.
Nec vaga tangunt, nec probra frangunt mentis acumen.
Sic ſtabilitur, ſicque potitur minimè lumen.
Flandria bellis, regna procellis, huic nocuerunt
Bella, procella, cedere ſtella non timuerunt.
Stella Johannes limus & omnes irradiavit.
Bos, ovis, agnus ſub patre magnus ſe ſibi ſtravit.
Mœnia, remi nil ſibi demi poſſe cupiſcens.
Fortis adivit, terque rediviſ vincere gliſcens.
Calle ſub iſto victima Chriſto quotidiana
Rite ſacratur, nec reputatur ſpes ſua vana.
Hoc duce fortes, arma, cohortes vicit & hoſtes:
Sphæus ineptus undique ceptus limine poſtes.

O probe victor! mors quaſi lictor te ſibi tandem
Victa ſubegit, primus id egit paſſus eamdem.
O Dionyſi, flos paradiſi, pro tibi prono
Eſto precator & auxiliator ubique colono.
Annorum numerum queis rexit vir gravitatis
Si vis noſſe? ſcias ex verſibus annumeratis,
Innumeris annis fuit inclyta vita Johannis:
Grande per hoc nomen Deus illi præbuit omen.
Floruit in Chriſto domus hæc abbate ſub iſto.
Floruit ipſa bonis & fructu religionis:
Floruit & flores, ſic ergo jugiter ores:
Floreat, ô Chriſte, cum ſanctis omnibus iſte.
Amen.

CAPUT XLVII.

PARS I. *De domno Jacobo hujus nominis primo.*

JACOBUS primus hujus loci abbas quadrageſimus-ſeptimus, natione Furneſis, vir religioſus, prudens & induſtrius, conſilio prædeceſſoris fuit per conventum concorditer electus, [illegible] à domino, PETRO epiſcopo Morinenſi (a). Adam effecto monacho, canonici Morinenſes hunc dominum Petrum in epiſcopum elegerunt, cujus confirmatio dilata fuit per annum noviciatus domini Adæ prædicti; ſed eo profeſſo, dominus Petrus confirmatus & conſecratus: hunc domnum Jacobum electum noſtrum in abbatem confirmavit, & Dominica in Ramis palmarum dominus Petrus in ſede ſua Morinenſi cum magna gloria cleri & populi receptus, & die ſequenti domnus Jacobus electus noſter ab eo benedicitur & conſecratur; cujus benedictione peracta, epiſcopus & omnes prælati qui aderant invitati, eumdem abbatem ad ſuam deducunt eccleſiam ubi per biduum continuum feſtinatum eſt, ſed per præſumtionem pontificalis familiæ ſecunda die ſolemnitatis in nubilum vertitur; & in ſequenti ſynodo per dominum Petrum de Colle-medio ſancti Audomari præpoſitum & alios diſcretos viros diſcordia pacificatur.

(a) adde confirmatum.

De guerra ſancti Ludovici contra ſuos rebelles, & regem Angliæ eorum confœderatum.

Eodem tempore Philippo Hirſuto, regis avunculo, Boloniæ comite cum rege pacificato, rex miſit ad partes Albigenſium quoſdam principes & prælatos cum exercitu, qui civitatem Tholoſanam & adjacentem patriam receperunt in manus regis. Ipſe verò rex contra Petrum *Mauclerc* Britanniæ comitem pergens, caſtrum de *Veleſme* accepit, quod idem à rege Ludovico hujus regis patre cuſtodiendum acceperat, & regi reddere nolebat; ſed potiùs contra regem munierat gentibus, victualibus & armis. Inde rex exercitum duxit contra HUGONEM comitem *de la Marche*, qui comiti Pictavienſi, regis fratri, domino ſuo de terris quas ab eo tenebat, homagium facere recuſabat, & dicti Hugonis auxiliatorumque ſuorum terras & fortalitia cepit uſque

A Sanctonas, ubi idem comes Marchiæ cum magno exercitu adduxit Henricum regem Angliæ, cujus matrem ipſe comes uxorem habebat, ibique coram Sanctonis bellum durum commiſſum eſt, ſed auxiliante Deo, Francorum regi victoria ceſſit, & rex Angliæ cum pauciſſimis qui ſibi remanſerant in fugam verſus, in Vaſconiam ſeceſſit. Civitas autem Sanctonas Francorum regi ſe ſtatim reddidit, ipſe etiam comes Marchiæ cum uxore & filiis ſupplex ſubdidit, ſicque potenter hoſtibus devictis non fuit poſt hoc qui auderet huic regi reſiſtere, videntes quoniam eum Deus regebat in omnibus actibus ſuis.

B Eodem tempore Johannes Brenneuſis dudum in regem Jeruſalem coronatus, & ibidem multipliciter exercitatus in armis & commendatus, & qui in hoc exercitu regi Francorum viriliter & fideliter præ cunctis Francis adhæſerat, ad imperium Conſtantinopolis eſt electus, & à domino Gregorio nono conſecratus, Græcis & Latinis deſiderabilis extitit. Eodem quoque anno quinto Kalendas Februarii conventu Watinenſi matutinas decantante, de turri ſuper chorum poſita lapis impulſu venti validi cecidit in choro, quare conventus in quamdam capellam prope chorum C ſeceſſit; vix receſſerat cùm tota turris in medio chori ad irruentiam venti funditus concuſſa cecidit, nec alicui, Deo protegente, ullam intulit læſionem.

PARS II. *De conſpiratione illorum de Arkas contra dominum ſuum abbatem ſancti Bertini.*

VEnerabilis abbas JACOBUS anno ſequenti homines ſuos de Arkas in cauſam traD xit ſuper quodam mariſco, quem ſibi appropriaverant, volentes inde ſibi non conſulto abbate facere paſturam communem. Die igitur ſtatuta qua ad locum convenirent, ut oſtentio fieret ſuper loco contentioſo, arte ſubtili deductus eſt abbas cum priore & paucis eum comitantibus, immo potiùs ſeductus ad paludem ſeditioſam: quo cùm perveniſſent ſcabini qui potiores videbantur, ne de proditione notarentur, ab abbate paululum ſe ſubtrahentes, eum plebeæ multitudini ſexus utriuſque expoſuerunt, & vix de raſtris, flagellis, furcis, colis & baculis, effugiens cum ſuis non ſine contumelia per Dei tamen gratiam evaſit. Injuriâ ſic factâ, licet civibus ſancti E Audomari eos in quantum poterant defendentibus, in receptione proditorum & conſpiratorum, in corruptione balivorum & aliis modis, tamen per nobiles ad feodum ſancti Bertini pertinentes, & per curiam abbatis per omnia à viris ordine ſervato vindicta de eis ſumta eſt, & lex Arkenſis eorumque communitas eſt confiſcata; ac deinde per dominum regem Ludovicum tunc cum domina matre ſua & optimatibus ſuis in hoc monaſterio moram trahente, ſententia curiæ no-

ſtræ fuit approbata, & hoc cum tanta ſeveritate, ut eccleſiæ noſtræ ſubditis prophanum perpetuò videri debeat dominis ſuis nolle parere.

Succeſſu temporis abbas legem Archenſem mutavit, ne ob defectum juſtitiæ valeat reprehendi; plura capitula in ea reprehenſibilia rejecit, quædam nova pro ut videbatur adjecit, & ne ad libitum retorquentes interpretentur, ſtatuit, ut quoties abbati placuerit legem eorum videre, illam ſibi oſtendere teneantur. Arkenſes ſuper innovata lege murmurantes, eam recipere noluerunt: unde quidam eorum dedignanter eam in arbore concava poſuerunt, ubi ſtetit pluſquam per menſem; ſed timentes deprehendi, eam aſſumſerunt, & uſi & utuntur uſque in hodiernum diem. Correxit idem abbas legem de Pope-
1231. ringhis anno MCCXXXII. Eodem anno terminavit quæſtionem diu ventilatam de procuratoribus [illegible] paſtu habendo in domibus noſtris ubicumque conſtitutis inter epiſcopum & archidiaconum & nos, literæ datæ anno MCCXXXII.

Circa idem tempus dominus papa Gregorius IX. multas conſtitutiones edidit ſuper ordine noſtro S. Benedicti nigrorum monachorum, ac etiam ſuper aliis ordinibus multum graves, ordinemque noſtrum per multiplices viſitationes inſectando, incipiens à Cluniacenſibus, graves obſervantias imponens, cum multis & magnis pœnis adjectis, ordinem noſtrum & Præmonſtratenſem multum privilegiatos per abbates Ciſtercienſes viſitare fecit, qui capitulis generalibus & provincialibus præſiderunt, & multos offenderunt. Abbates ordinis Aroaſiæ Pariſius coram Fratribus Prædicatorum ſuper ordinis tranſgreſſione ſæpius in cauſam tracti, multas & magnas expenſas facere ſunt coacti, regalia & exempta monaſteria per totam Galliam & Angliam viſitata per Ciſtercienſes & per Prædicatores, remedio appellationis ſibi providentes, & Romanis multam pecuniam tranſmittentes evaſerunt.

Eodem anno comes Flandriæ Ferrandus apud Noviomum morbo calculi obiit, & in Flandriam delatus in Marketta monialium monaſterio, nuper ab uxore ſua comitiſſa Johanna fundato propè Inſulam, præſentibus Flandriæ proceribus, quatuor epiſcopis, multiſque religioſis, clericis atque populo cum honore ſepelitur. Eodem etiam anno eccleſia S. Judoci cum dormitorio & officinis adhærentibus ab igne de villa ſurgente combuſta tota fuit.

PARS III. *De quibuſdam victoriis contra Statingos.*

1233. Circa annum MCCXXXIII. in archiepiſcopatu Bremenſi Statingi gens quædam à ſua patria Stadtin ſic dicti, non rectè de fide catholica ſentiebant; ſuper quo archiepiſcopus Bremenſis papam conſuluit, qui miſſis Prædicatoribus præcepit cruce ſignari. Ad eos itaque debellandos multi crucem aſſumentes, contra Statingos proceſſerunt, ductores ſuos habentes HENRICUM filium ducis Brabantiæ cum Brabantis, FLORENTIUM comitem Hollandiæ cum navibus trecentis, de Flandria WILLELMUM de Bethunia, ARNOLDUM dominum de Aldenarda, cum aliis innumeris. Venientes ad locum quadam feria ſexta ante Pentecoſten, prædicatione facta, omnes ad prælium præparantur: quod videntes Statingi pedites ſuos numero quaſi 7000. junctim & ſeriatim præmiſerunt, & equites ſequebantur (in eorum exercitu quidam erat album equum inſidens, quem canis niger ſequebatur quocumque ibat.) Congreſſus itaque utrobique audacter incipitur, ſed ex parte Eccleſiæ comes de *Wilshuſt* in fronte prælii occiditur, quare Statingi audacius inſtiterunt, ſed finaliter eis ſtultè ſeparatis, WILLELMUS dominus Bethuniæ eos victos proclamans & diſconfitos in eos irruit, & cum eo omnes cruce ſignati, in impetu tanto quod Statingorum ibi maxima pars interiit, reliquis ad mariſcos aufugientibus. Mirabile dictu! nullus Statingorum qui ibidem interfecti fuere emiſit ſanguinem, nec ab eis clamor factus, neque vox audita. Comes autem Hollandiæ cum aliis à Statingis rediens, Friſiam aggreſſus bellando viriliter Friſones acquiſivit.

Quomodo Tartari Hungariam aggreſſi per ducem Auſtriæ fugati & debellati fuerunt.

Supra capite proximo tractum eſt de Tartaris, de eorum initiis, progreſſibus & conqueſta, & quod eorum una pars uſque ad Portas ferreas venit, quibus delectis per Georgiam proceſſerunt uſque in regnum Turciæ. Nunc verò circa annum MCCXXXIII. ul- 1233.
tra progredientes non ſolum Comaniam, Ruſſiam, Lectoniam, & alias partes ſeptentrionales, verùm etiam agmine ſuo in duo diviſo, unum Poloniam & Hungariam ex parte Ruſſiæ intraverunt circa ripam maris Pontici, tranſeuntes Zipheos montes, quos Hungari ſilvas vocant. Ideo papa Gregorius crucem prædicare fecit in Theutonica, ſicut fecerat contra Statingos. Campeſtri autem bello cum ipſis habito, frater regis Hungariæ, dux Coclanus ex Pannonia, & ex Polonia Henricus dux nobilis Fleſiæ occiduntur, reliquum verò vulgus tam in viris quàm [illegible] mulieribus quos invenire poterant exterminantes, ſic terras illas maximè Hungariam in ſolitudinem redegerunt uſque ad ducatum Auſtriæ, ut præ fame valida matres filiorum ſuorum carnibus veſcerentur, & multi pulvere cujuſdam montis pro farina uterentur. Cumque ad Auſtriam appropinquarent, dux Auſtriæ ad flumen Danubii eis obſtitit, anticipans eis paſſum montis. Dux verò Tartarorum nomine Bacho indignans ſibi paſſum præcludi, præcepit ſuis in equis fluvium tranſnatare, & ipſe primus fluvium ingreditur, & cum multi ſequuntur,

quuntur; ſed antequam aliam ripam attingere poſſent, equi eorum laſſati præ latitudine fluvii, quam per ejus impetum validum tranſire non potuerunt, dux Bacho cum ſuis natatoribus ibidem ſubmerſus finem belli fecit; reliqui verò Tartarorum in Comaniam redierunt: poſt quorum receſſum gentes Pannoniæ Olaci & Siculi, qui prope illos Zipheos montes vel ſilvas Hungariæ inhabitant, paſſus illos ſic clauſerunt, ut amplius Tartari per eos tranſire non poſſent.

1234. Anno ſequenti hyems aſperrima tam famis miſeria quàm frigoris anguſtiâ plurimos affecit, multique potentes in Francia mortui ſunt, ſpecialiter autem PHILIPPUS Hiſutus Boloniæ comes, ſancti Ludovici regis avunculus, obiit. Mathildi uxori ſuæ filiam unicam relinquens. Ipſe ædificavit caſtrum Boloniæ, Caleſii, Ardello & alia quædam; ſepultus autem fuit in S. Dionyſio juxta patrem ſuum.

De tranſlatione corporis ſancti Bertini.

Glorioſa tranſlatio ſancti Bertini domino PETRO epiſcopo Morinenſi, ad requeſtam domni abbatis noſtri JACOBI, aſtantibus epiſcopo Atrebatenſi, Willelmo abbate S. Winoci, JOHANNE Alchiacenſi, & aliis quamplurimis facta eſt anno MCCXXXIV. Hoc etiam anno rex Franciæ S. Ludovicus JOHANNAM Flandriæ & Hannoniæ comitiſſam, Ferrandi comitis relictam, uxorem dedit egregio militi THOMÆ filio comitis Sabaudiæ.

In Hiſpania rege FERRANDO Caſtellæ regnante in Toleto, quidam Judæus rupem comminuens pro vinea ampliandâ, in medio lapidis continui concavitatem invenit nullam omnino ſciſſuram ſeu diviſionem habentem, niſi quantum ipſemet cilice aperuit, intus reperit librum ligneis foliis, qui ſcriptus erat hebraicè, græcè, & latinè, & tantum habebat de littera quantum ad unum pſalterium: loquebatur de triplici mundo ab Adam uſque ad antichriſtum, exprimendo proprietates cujuſque mundi; principium verò tertii poſuit in Chriſto ſic: In tertio mundo Filius Dei naſcetur de Virgine MARIA, & pro ſalute hominum patietur. Legens Judæus cum tota domo ſua baptizatus eſt. Erat etiam ſcriptum quod tempore Ferrandi regis Caſtellæ debebat liber inveniri, ſimile vel quaſi invenies tempore Conſtantini ſexti & Irenes matris, ſupra cap. Hardradi.

De fine ſive receſſu domni Jacobi abbatis noſtri.

Eodem anno domnus JACOBUS abbas poſt diutinos activæ vitæ labores ad arctioris religionis ſtatum, vitæ frugem, ſanctæque contemplationis requiem anhelans, receſſit

1235. ad Claromariſcum in Purificatione beatæ MARIÆ, abbatiæ moderamine derelicto monachus ibi eſt effectus, conventu ſuo penitus ignorante, ibique reliquum vitæ ſuæ peregit.

CAPUT XLVIII.

PARS I. *De domno Simone abbate noſtro hujus nominis tertio.*

SIMON tertius hujus loci abbas, quadrageſimus octavus, natione de Gandavo, juvenis religioſus à Jacobo prædeceſſore regulariter educatus, eodem ſatitante, eſt hic in abbatem promotus hoc modo: Jacobo apud Claromariſcum monacho effecto, fratres ſancti Bertini ſolliciti ſuper eligendo abbate, de communi conſilio domnum Bartholomæum *Waſſelin*, religioſum ſatis virum & benignum, in abbatem elegerunt; quem quia monoculus erat, PETRUS epiſcopus Morinenſis, habito ſaniori conſilio, recuſavit, & domnum Simonem bonæ converſationis juvenem religioſiſſimum, ſacerdotem & monachum hujus cœnobii, inſtinctu domni Jacobi prædeceſſoris, abbatem pro alio conſecravit, quare conventus S. Bertini Romanam curiam appellavit. Diſſenſione hujuſmodi coram ſummo pontifice ventilata, papa quidquid ex utraque parte factum fuerat totum irritum revocavit, & auditis hinc inde partibus, electionem domni Simonis confirmavit. Sententia ergo papæ ad nos delata, domnus Simon eſt a conventu in abbatem receptus, & cum gaudio inthronizatus anno MCCXXXVII. 1237.

Eodem etiam anno facta eſt contentio inter Leodienſem epiſcopum & WALLERAMNUM fratrem ducis de *Lembourc*. In adjutorium epiſcopi THOMAS Flandriæ comes cum tanta ſupervenit multitudine, ut adverſarii timentes dicerent, quod ſi omnis exercitus comitis manibus & pedibus ligatus eſſet, ipſe Walleramnus cum omnibus ſequacibus ſuis non occideret eos infra quindecim dies.

Hoc tempore fundatum eſt monaſterium (a) de Foreſta monialium ordinis ſancti Benedicti juxta Bruxellam, & anno ſequenti conſecrata eſt, ejus prima abbatiſſa, ſoror caſtellani Gandenſis, anno MCCXXXIX. tertio 1239. Kal. Octobris. Circa idem tempus ſic eſt orta diſſentio inter comitem Arteſii fratrem regis & abbatem S. Vedaſti Attrebatenſis, ut dictus comes muros domus de *Monſlammes*, ad eccleſiam S. Vedaſti pertinentis deſtruxit.

Eodem anno tertio Nonas Junii circa meridiem paſſus eſt ſol eclipſim permaximam, & maximè in partibus regni Navarræ, & circa Pampelonam, & in tantum, ut dies qui prius clarè luxerat, in ipſa hora eclipſis ita ſit redditus tenebroſus, ut nox obſcura red-

(a) Hic locus intelligendus eſt non de prima fundatione Parthenonis Foreſtenſis prope Bruxellam facta à Fulgentio abbate Affligenienſi anno 1096. quando Godefridus dux Lotharingiæ alodium quod apud Foreſtam tenebat ad conſtruendum ibidem monaſterium contulit; ſed de ipſius erectione in abbatiam, quando Petronilla filia domini Segerii Templarii quondam caſtellani de Gandavo electa fuit in primam Abbatiſſam anno 1239. Nam antea erant tantum prioriſſæ Affligenienſi monaſterio ſubjectæ, a quo hoc anno ſeparatæ ſunt vide & laudat. Miræi Notitiam Belgii pag. 695.

deretur. Aliudque mirandum ibi tunc accidit; nam fluvius ibi lambens, qui ante ſolis eccliphſim propter abundantiam aquarum vix à peregrinis procedentibus poterat pertranſiri, in ipſa hora ecclipſis aquis ejus contra rerum ordinem verſus montes recedentibus, ita factus eſt aridus, ut peregrini ſubſequentes ſiccis pedibus pertranſirent, propter illas eccliples, magnas tenebroſitate, ac etiam terræ motus, qui tunc accidebant per univerſam chriſtianitatem, omnes timore maximo ſunt concuſſi. Miraretur aliquis, quòd in illa parte mundi plus ecclipſaretur ſol quàm in alia: non tamen eſt mirandum, ecclipſiſque ſolis quæ nil aliud eſt quàm interpoſitio corporis lunæ inter nos & ſolem, numquam ubique eſt conſimilis: nam corpus lunæ quod minus eſt corpore ſolis, ſolem ipſum non tegit æqualiter ad omnes regiones: ſecus autem eſt de ecclipſi lunæ, quæ lumen non habet niſi à ſole: [illegible] autem ecclipſis ejus per interpoſitionem terræ inter ſolem [illegible] lunam, & quia terra major eſt corpore lunari, ideo impoſſibile eſt quandoque terram ſic interponi, ut totam cooperiat lunam, & luna nullum omnino lumen à ſole accipiat, & ideo ecclipſis lunæ, quando nullum omnino lumen à ſole recipere poteſt, oportet ut ſit univerſalis; non autem ſic de ecclipſi ſolis.

PARS II. *De transfretatione plurium magnatum ad Terram-ſanctam.*

REx Navarræ, dux Burgundiæ, PETRUS comes Britanniæ, THEOBALDUS comes Campaniæ, comiteſque Montis-fortis, de Foreſta, Matiſconenſis & alii plures de Francia nobiles & magnates, cruce Domini ſumta iter ad Terram-ſanctam aſſumunt anno
1239. MCCXXXIX. & per Maſſiliam & Aquas mortuas Ptolomaïdam applicantes, Aſcalonam reædificare diſponunt: & venientes Jaffam contra
* mille. M. * Turchos qui Gazam advenerant, trecentos milites tranſmiſerunt, qui obviatis Turchorum archeriis [illegible] fugam verſi ſunt. Ibi mortuus fuit comes Barrenſis & plures alii, captus comes Montis-fortis, & multi cum eo; qui verò fugere potuerunt, venientes Aſcalonam, regem Navarræ ceteroſque ſic terruerunt, ut nullum ibi reputantes locum ſecurum Ptolomaïdam redierunt. Interim ſoldanus *de Hainam* fortalitia obtulit in manus Chriſtianorum ponere, baptiſmi quoque fœdus inire. Chriſtiani inquiſito negotio repererunt id hoſtium timore promiſſum. Treugas igitur cum Chriſtianis faciunt ſub hac forma: Caſtrum *Belfort* redditum Chriſtianis, & Salelhi, & totum territorium Jeroſolymitanum, ſic tamen ut Chriſtiani treugas non ineant cum ſoldano Babiloniæ ſine conſenſu ſoldani de *Hainam*, ſed in adjutorium ſoldani de *Hainam* Chriſtiani ponerent in Aſcalone vel Jaffa, ne ſoldanus Ægypti tranſitum habeat ad Sinam. Hæc pacta firmata ſunt à ſoldano de *Hainam* prædicto & ſuis ex una parte, & aliquibus baronibus qui erant in exercitu Chriſtianorum, procurantibus Templariis, non tamen interveniente conſenſu Hoſpitalariorum, immo quia Hoſpitalariis procurantibus cum aliqua parte Chriſtianorum ſoldanus Babiloniæ treugas iniit, nonobſtante priori juramento, ſed potiùs perjurio per regem Navarræ & comitem Britanniæ priùs facta. Rex vero Navarræ, comes Britanniæ & ſui per Ptolomaïdam ad propria redierunt, reliqui qui remanſerant ſua pacta ſervant.

De transfretatione comitis Cornubiæ.

Anno ſequente, id eſt anno MCCXL. RICHARDUS comes Cornubiæ, frater Henrici regis Anglorum, cum magna militia, magniſque divitiis transfretavit, & per Franciam iter faciens, à rege fuit honorificè receptus: Ptolomaïdam verò applicans & de treugis audiens prædictis controverſiam, nulli parti adhærere voluit, licèt inde multas & contrarias preces habuerit: deliberavit tamen quod [illegible] peregrini, ceterique qui Jaffæ fuerant, vellent ſecum pergere reædificare Aſcalonem, hoc libenter faceret. Conſilium cunctis placuit & opere compleverunt. Poſtquam autem eam pro ſuo poſſe reparavit, & munierat, Galtero militi, qui Jeruſalem & Terram-ſanctam pro imperatore tenebat, Aſcalonem tradidit, ut eam pro imperatore ſervaret; ſicque repatriavit. 1240.

Quomodo corona Domini ſpinea per S. Ludovicum Pariſiis eſt allata.

JOHANNES Brennenſis dudum rex Jeruſalem per Fredericum imperatorem nequiter expulſus, poſtea in imperatorem Conſtantinopolitanum per papam promotus, [illegible] poſſeſſionibus imperii ſui veniens, pauca inde recepit emolumenta. Habuit autem de uxore ſua filia Caſtelliæ regis filios duos, Johannem & & Ludovicum: & cùm parum aut nihil haberet unde milites ſuos ſtipendiarios ſuſtentare poſſet, magna compulſus egeſtate, duos filios ſuos prædictos pro decem millibus librarum pignori Piſanis obligavit; & poſt hoc ſpineam Coronam, qua Dominus noſter JESUS CHRISTUS à Judæis in paſſione ſua fuerat coronatus, ſimiliter Piſanis obligavit: quam Coronam ſanctus LUDOVICUS rex Franciæ conſilio matris ſuæ ducenta millia librarum redemit à Piſanis, & in Franciam transferre fecit. Cùm Pariſius appropinquarent qui Coronam adferrent, epiſcopus Pariſienſis cum toto clero cappis ſericis induti, proceſſionaliter illi obviam exierunt: nobiles etiam & omne vulgus cum gaudio ſimul omnes occurrunt; rex etiam ipſe & frater ejus ROBERTUS comes Artheſii nudis pedibus & laneis tunicis ad carnem induti, & in eodem loco extra villam ſuſceperunt ſanctam Domini Coronam prædictam, & in ſuis humeris uſque ad eccleſiam B. M. Virginis portaverunt; [illegible] inde oratione completâ, ad regis

Digitized by Google

palatium in nova capella, quam rex propter hoc miro opere conſtrui fecerat, repoſuerunt die ſancti Laurentii, menſe Auguſti; & præbendas canonicales eis qui ibidem perpetuò ſervirent, aſſignavit. Miracula in hac ſancta delatione Coronæ tot evenerunt, quòd non eſſet leve narrari. Brevi poſt hoc tempore allata eſt regi Franciæ Pariſius magna pars Crucis dominicæ in die Exaltationis ejuſdem
1241. anno MCCXLI.

PARS III. *De condemnatione & depoſitione Frederici imperatoris ab imperio.*

PAx Eccleſiæ cum imperatore Frederico facta fuerat, ſed ficta potiùs quàm facta: nam Fredericus ipſe non ceſſavit Romanam Eccleſiam inquietare; quare Gregorius nonus iterùm in eum invehitur. Hic Fredericus imperator cardinalibus litteras querimoniales ſuper facto papæ miſit, per quas videbatur eos à papa velle divertere, vel contra ipſum papam pervertere, & contra papam & Eccleſiam ſeditionem in Urbe facere, & alia multa mala fieri procuravit. Terras Eccleſiæ invaſit contra pacem ab eo juratam. Quare & propter negotium Terræ-ſanctæ, & etiam contra Albigenſes, Jacobus Præneſtinus epiſcopus cardinalis, apoſtolicæ ſedis legatus in Galliam mittitur, & congregato concilio apud Silvanectum, ab omnibus prælatis & eccleſiis provinciæ Remenſis, vigeſimam partem omnium redituum ad auxilium ſummi pontificis obtinuit; ſimiliter & per alias Galliæ provincias.

Circa idem tempus dominus papa Gregorius concilium Romæ celebrare nititur, ad quod dum cardinalis Præneſtinus, peracto in Galliis negotio, properaret, & cum eo cardinalis OTHO, epiſcopi & abbates, plures à * galgotis imperatoris, qui vias arctari fecerat, capti ſunt, & rebus omnibus ſpoliati anno MCCXLI. & in caſtro S. Miniatis juxta Piſam (quod caſtrum dicitur Camera imperatoris) in vinculis ſunt detenti, & quidam eorum carceri mancipati. Hujus etiam imperatoris filius HENRICUS rex Alemanniæ legato papæ in Daciam miſſo tranſitum per ſuos diſtrictus inhibuit; quem filium FREDERICUS poſtea de rebellione accuſatum cepit, & ductum in Apuliam ſqualore carceris ſuffocavit. Concilio generali, ad quod Fredericus imperator neminem venire permittebat ſic impedito, cardinalibuſque & aliis captis, papa commotus, in imperatorem acrior impellitur, proceſſus proferens & ſententias fulminans, XVIII. articulos contra eum probatos opponens, ipſum iterum excommunicavit, & excommunicatum denuntiavit, proteſtans ad ulteriores ſententias ſe proceſſurum, maximè quia jam per orbem à plurimis infamatus eſſet, quod de fide catholica non benè ſentiebat. Hinc imperator, nimium exaſperatus, occupato toto

* argaloris

A Eccleſiæ patrimonio, Urbem obſidione vallavit: quod videns papa, & omnes ferè Romanos Frederici pecunia corruptos attendens, acceptis capitibus ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli, proceſſionem à Laterano ad ſanctum Petrum faciens, Romanorum animos ſic revocavit, ut pene omnes contra imperatorem cruce ſignarentur. Hoc audiens imperator, qui jam ſe credebat Urbem intraturum timens longe receſſit ab Urbe. Deinde GREGORIUS papa tantis tribulationibus concuſſus, Romæ anno pontificatus ſui XIV. menſe Auguſto moritur. Sedit annis XIV.
B poſt quem electus fuit CÆLESTINUS quartus natione Mediolanenſis; ſedit ſolum diebus XVIII. & vacavit ſedes menſibus XII. diebus XIV. Hic epiſcopus Sabinenſis vitâ & ſcientiâ laudabilis, ſenex & infirmus electus citò moritur, & in eccleſia S. Petri ſepelitur.

Cui ſucceſſit INNOCENTIUS IV. natione Januenſis anno MCCXLIII. qui tempore cardinalatus ſui ſpecialior amicus exititerat, quem 1243.
in cardinalium collegio Fredericus imperator habebat, & ejus cauſas quantùm cum Deo [redacted] honore ſuo poterat, in melius promovebat.
C Nunc autem effectus papa, veteris amicitiæ non oblitus, cum imperatore magnum tractatum habuit de pace; ſed cùm ſenſiſſet animum ejus contumacem, & contra Eccleſiam firmiter obduratum, cum auxilio Januenſium venit in Gallias, & concilium celebravit in Lugduno, in quo ipſum imperatorem tamquam hoſtem Eccleſiæ condemnavit, & imperio privavit; & ut firmior & ſtabilior hæc privatio permaneret, procuravit in imperatorem eligi Lantgravium Turingiæ, & eo defuncto, comitem Hollandiæ WILLERMUM Florentii filium. In hoc concilio inter ceteros
D prælatos dominus SIMON abbas noſter interfuit; & attendens ſtatuta Gregorii noni ſuper ordine noſtro cum pœnis adjectis eſſe valde gravia, impetravit ab hoc pontifice ut abbas ſancti Ulmari in nemore abbatem ſancti Bertini poſſet abſolvere quoties contra dicta ſtatuta peccaverit, vel in pœnas ei adjectas inciderit, & generaliter à ſtatutis papalibus & pœnis, & in alias poſſit commutare. Item ut [redacted] monaſterio poſſimus habere clericum, qui pro monachis noſtris ſcholas teneat, & eos doceat, & ad hoc poſſimus etiam cum monachis noſtris adjicere certum numerum aliorum monachorum ſeu clericorum. Item ut
E per litteras apoſtolicas non cogamur aliquos in monachos, niſi privilegii faciat mentionem, recipere. Iſte dominus INNOCENTIUS papa canonizavit S. Edmundum Cantuarienſem archiepiſcopum, ſanctum quoque Staniſlaum Cracovienſem epiſcopum & martyrem, qui ab iniquo principe fuerat interfectus, ſanctumque Petrum ordinis Fratrum Prædicatorum, quem hæretici propter ſuam prædicationem interfecerunt. De hoc Innocentio vide infrà.

PARS IV. *De cruce ſignatione ſancti Ludovici Francorum regis.*

TEmpore quo INNOCENTIUS papa in Franciam venit propter impedimenta per Fredericum imperatorem illata ne Romæ congregaretur concilium, id eſt anno MCCXLIII. accidit ut rex Ludovicus circa feſtum beatæ MARIÆ in grandem decideret infirmitatem, qua ita debilitatus eſt, ut mortuus putaretur à multis, jamque mater ejus & uxor clerum pro celebrandis exequiis fecerat evocari. Ut autem ab eſtaſi ad ſe rediit, circumſpiciens mandat pro epiſcopo Pariſienſi; quo ſtatim adveniente, rex ab eo requiſivit, ut crucem ultramarinam ſibi imponat: mater verò ejus & uxor eum rogabant, ut plenam expectet ſanitatem corporis. Reſpondit rex, ſe cibum non ſumturum niſi prius cruce ſignetur. Epiſcopus crucem poſtulatam denegare non audens, illi crucem imponit. Confeſtim rex cruce ſuſcepta ſe ſanum fore proteſtatus eſt. Poſtquam pleniùs convaluit, ultramarinos litteris ſuis confortavit, aſſerens ſe cruce ſignatum. Conſtanter igitur Forta-
(a) (b) litia ſua (a), & ut celeriùs poterit veniat (b) ad ſuccurſum. In hujus paſſagii præparatione tranſierunt quatuor millia, quibus Chriſti populus in Terra-ſancta nimiùm extitit fatigatus. nunc per Caraſminos, qui de ter-
(c) ra ſua per Tartaros excitati (c), ſe per Ægyptum & Syriam effuderunt; deinde per Turchemannos, qui inter Sarracenos deſpectiores in Antiochenis partibus propter deſidiam inhabitantium debacchabantur.

De ſucceſſione Margaretæ ad comitatum Flandrenſem.

1244. Poſt hæc anno MCCXLIV. domina JOHANNA Flandriæ & Hannoniæ comitiſſa morti quod debuit exſolvit, & in Marketano monialium monaſterio, quod ipſa prope Inſulas nuperrimè fundaverat, juxta Ferrandum primum maritum ſuum ſepelitur, poſtquam Flandrenſibus imperaverat annis XXXI. Succeſſit illi MARGARETA ſoror ejus germana, quæ dudum à patre Balduino Flandriæ & Hannoniæ comite, dum ſe in iter Jeroſolymitanum præparat, & in Brugis peram & baculum aſſumſiſſet, cuſtodienda tradita fuit cuidam militi cognato ſuo, ſed diacono, nomine Johanni, aliàs Bochardo de Aveſnis, E qui minùs in commiſſo fidelis, juvenculam tunc ſimplicem impregnavit, & in ea duos filios genuit Balduinum & Johannem, quos pater poſtmodum à papa legitimari fecit. Satis citò poſt adhuc vivente Johanna ſorore ſua, quæ Flandriæ gubernacula tenebat, cùm pauca vel nulla ſpes eſſet de ſucceſſione Margaretæ ad Flandriam, ipſa Margareta nupſit cuidam nobili viro Willelmo de Domno-Petro, de quo duos filios habuit, Willelmum

A videlicet & Guidonem, filiamque Mariam, in Flinis poſtea monialem humilem & devotam.

Nunc verò hac domina Margareta adepta Flandriæ comitatum, poſtquam terram aliquamdiu per ſe rexerat, filio ſuo Willelmo jus primogenituræ declaravit, & eum de Flandriæ comitatu & armis inveſtivit; ipſa tamen in vita ſua per ſe Flandriam poſſedit. Ex hac inveſtitura Flandri indignati, filii priores à Bochardo ſuſcepti cauſam coram rege ventilarunt, & multis hinc inde rationibus allegatis, finaliter per regem & proceres terminatum fuit & concordatum, quòd inveſtitura Willelmi de Flandriæ comitatu & armis firma permaneret & ſtabilis, filiique verè legitimi & de legitimo matrimonio nati Flandriam perpetuò poſſiderent, & comites heredes poſt eos; filii autem de Bochardo ſuſcepti haberent Hannoniam, & ſucceſſores eorum perpetuò, nec alter eorum in alterum aliter quæreret vel haberet, matre ſemper utramque terram in vita ſua poſſidente. Willelmus igitur primus filiorum de matrimonio arma Flandriæ plena ſibi aſſumſit, aureas cum leone nigro. Ipſe cum rege Francorum Lu-
C dovico, crucem ultramarinam aſſumſit, cum eo transfretavit, & cum eo captus & redemtus fuit. Antiquior autem filius à Bochardo ſuſceptus, nominatus Johannes de Aveſnis, ſororem Willermi comitis Hollandiæ accepit uxorem, & ratione tam nobilis uxoris arma Flandriæ prædicta quadravit cum armis Hollandiæ, quæ ſunt auri cum leone rubeo, quæ armorum inſignia ſic exquadrata Johannes filius ejus & comites Hannoniæ qui ab eis deſcenderunt, deferunt uſque in hodiernum diem.

D PARS V. *De transfretatione S. Ludovici regis, & Damietæ regiſque prædicti captione.*

REx Francorum S. LUDOVICUS poſt crucem aſſumtam, in quadriennio diſpoſitis pro ſe & pro regno negotiis, præmiſit in Cyprum qui victualia præparent & cetera opportuna. Ipſe verò anno MCCXLVIII. circa 1248.
finem Auguſti in iter tranſmarinum præparans venit ad Aquas-mortuas, & circa feſtum beati Mathiæ navigium intrans, in Cyprum applicuit, & cum eo fratres ejus Robertus, Carolus & Alphonſus, comes quoque Flandriæ Willermus nuperrimè de Flandria inveſtitus, multi quoque principes & prælati, matre ſua regina Blanca dimiſſa ad regni cuſtodiam: erat enim domina prudentiſſima. Rex illam hyemem in Cypro peregit. Anno MCCXLIX. menſe Maio, rex Francorum cum toto navigio & exercitu de Limiſſo Damaticam (d) venit, & quarta die Junii ante Da- (d)
maticam exercitus Chriſti in anchoris ſtetit; craſtino ſummo mane vexillo crucis erecto,

(a) Hic aliqua deſunt. (b) ſ. veniet. (c) ſ. exiliati. (d) Damietam.

Chriſtique nomine invocato, cùm naves A propter aquæ parvitatem ad terram applicari non poſſent, plurimi & ſpecialiter rex ipſe armati, ut erant ſcutis ad colla pendentibus, lanceaſque tenentes in manibus, ſtatim in aquam proſiliunt, regiſque exemplo omnes inanimantur: potenter reſiſtebant Sarraceni, qui ſtabant in littore quaſi arena maris innumerabilis, nec regis nec Chriſtianorum animoſitas propter Sarracenorum multitudinem ſeu fortem reſiſtentiam in aliquo minuebatur, ſed acrior intumuit & augebatur, graviſſimaque pugna conſeritur. Sarraceni videntes Chriſtianorum potentiam & animoſitatem, acrem B & accreſcentem, territi ad civitatem refugerunt, & noctu ſequente igne poſito, civitatem hominibus vacuam Chriſtianis occupandam dimittunt, quos rex & exercitus inſequentes, & ignes extinguentes, civitatem omnibus bonis & divitiis plenam repererunt. Audiens & videns rex tantum miraculum, in quadam Muſqueta (ſic enim templa vocantur Sarracenorum) quæ erat ceteris excellentior, eliminatâ Sarracenorum ſpurcitiâ, celebrari fecit miſſam de B. Virgine.

In hac civitate rex immoratus, & per totam æſtatem propter excreſcentiam Nili, & C XXVII. die Novembris caſtra movit, ut procederet ultra contra Sarracenos qui erant in Lamaſſora; & in via audierunt defunctum eſſe Soldanum, cujus filius expectabatur, qui in partibus fuerat Orientis. In hoc itinere comes Arteſii frater regis & Templarii qui faciebant anteriorem cuſtodiam, invenerunt lizach, id eſt primam cuſtodiam Sarracenorum, & in ipſos irruentes, ſtraverunt ex Sarracenis LV. & craſtino de Sarracenis qui flumen tranſierant, mille fuerunt tam occiſi quàm capti. Chriſtiani verò non valentes propter fluvii Taphneos interſtitium ad Sarracenos tranſire, pontem ſuper flumen ædificare tentant, D quod Sarraceni armis & machinis impediunt. Tandem invento per quemdam Bedoinum vado licet difficili, noſtri natantibus equis in maximo numero non tamen ſine periculo tranſito flumine, caſtra veniunt Sarracenorum, pluribus admiratis occiſis; ſicque Sarraceni Lamaſſoram Chriſtianis dimiſerunt. Dumque more ſolito Chriſtiani lucris intenti hac illacque diſcurrunt, Sarraceni in illos irruunt, & duravit impetus à mane uſque ad horam nonam, Chriſtiani tamen campum obtinuerunt, licet cum eorum damno permaximo: nam ibi mortui ſunt ROBERTUS E comes Arteſii frater regis, & alii comites duo. Et pòſt Chriſtiani pontem quem inceperant perfecerunt, ut ad ſe Chriſtiani ceteri pertranſire poſſent.

Poſtera die Sarraceni in maximo numero congregati, in Chriſtianos undique pluſquam unquam fecerant inſiliunt, ſed Chriſtiani ordinato exercitu multos Sarracenorum interficiunt, & finaliter repellunt. Poſt aliquos dies venit Soldanus novus, & perſonuit terra inſtrumentis & novis clamoribus, & extunc venerunt Chriſtianis omnia contra votum; fames & peſtilentia, infirmitas in hominibus & in jumentis: nam penè quilibet lugebat mortuum ſuum aut infirmum; Sarraceni etiam prohibebant tranſitum victualium: proinde quinta die Aprilis rex & ſui victualium inopiâ conſtricti, verſus Damietam redierunt, & cùm veniſſent ad caſale dictum *Sarmazach*, tanta ſe Sarracenorum multitudo contra Chriſtianos infudit, ut eorum impetum plus ſuſtinere non poſſent, ibique captus eſt rex Franciæ S. Ludovicus cum duobus fratribus ſuis, & Willermus comes Flandriæ, qui in illo conflictu & aliis præcedentibus tanta probitatis opera geſſit, ut non ſolùm regis, ſed etiam omnium qui aderant gratiam obtineret. Victus præterea exercitus Chriſti tam per terram quàm per fluvium capitur, occiditur, & Sarracenis ſubjicitur.

De morte domni Simonis abbatis noſtri.

Eodem anno, ſcilicet MCCXLIX. Simon abbas noſter, 1249. poſtquam rexiſſet annis fermè duodecim, diem clauſit extremum, & ſepultus fuit in clauſtri cornu ſiniſtro inter eccleſiam & capitulum.

CAPUT XLIX.

PARS I. *De domno Gilberto abbate noſtro.*

GILBERTUS abbas quadrageſimus-nonus, de villa ſancti Audomari, parentibus pauperibus Scotis natus, ab infantia in hoc monaſterio educatus, puer docilis, gratiſſimus, & domno abbati Johanni tertio & fratribus valde carus, propter ingenii ſui ſubtilitatem ab abbate prædicto ſcholis datus, & hìc inter pauperes clericos enutritus, plus ceteris proficiens, plus aliis eſt dilectus; quare per domnum Johannem hìc in monachum eſt receptus; inde ad litterarum ſtudia miſſus ſic profecit, ut domno Simone abbate defuncto fuit in abbatem noſtrum electus anno MCCL. 1250. & à domino Petro epiſcopo Morinenſi confirmatus & conſecratus: qui etiam dominus Petrus eodem anno obiit; cui ſucceſſit in epiſcopatu dominus Radulfus epiſcopus. Obiit etiam Remenſis archiepiſcopus Johelus, cui ſucceſſit dominus Thomas de Bello-manſo. Eodem etiam anno mortuus eſt Fredericus imperator nequiſſimus, ab Eccleſia condemnatus, & anno ſequente Conrardus filius ejus ut regnum Siciliæ ſuſciperet per mare in Apuliam venit, & capta Neapoli, muros ejus funditus deſtruxit; & cùm anno ſequenti infirmaretur, audito quod à medicis judicabatur ad ſalutem, veneno ſibi mortem acceleravit.

De redemtione & liberatione S. Ludovici à captivitate, & factis ejus poſt liberationem.

Francorum rege beato Ludovico à Sarra-

cenis capto, ſtatim de concordia tractatur, A [redacted] finaliter ſic conventum eſt, ut Soldanus regem dimittat liberum, & fratres ejus, omneſque captivos qui capti fuerant, poſtquam in Ægyptum rex venerat, necnon captivos à tempore avi ſui. Item terras quas in adventu regis Ludovici Chriſtiani tenebant in regno Jeruſalem cum earum pertinentiis Chriſtiani adhuc in pace tenerent. Item quòd quæcumque in Damieta manerent, quæ Chriſtiani ſecum deferre non poſſent, redderentur nunciis cùm p[redacted] eis mitterent. Rex verò debebat reddere Soldano Damietam [redacted] Sarracenos omnes captivos tam in Ægypto quàm in regno Jeruſalem, & pro redemtione captivo- B rum ac eorum expenſis rex ſolveret centum marcas argenti, alii dicunt 800. biſantorum aut ſarracenorum. Item quòd rex ipſe uſque in decennium bellum non inferat Sarracenis. Item dicunt aliam conditionem appoſitam, ſcilicet quòd in ſignum [redacted] memoriam captivitatis hujus, rex Francorum & ſui poſteri ad certum tempus in omni moneta, quam cuderet argenteam, inſculpet turrim in ſignum incluſionis, & compedes in ſignum captivitatis; ideoque aliquanto tempore per regnum Franciæ intermiſſum eſt fabricari monetam, & maximè quamdiu rex erat abſens, ſed lo- C

(a) co monetæ curre (a) fruſta de corio cum infixo clavo aureo vel argenteo, majori vel minori, [redacted] ſecundum hoc erat majoris pretii vel minoris. Poſtquam verò rex de Terra-ſancta Jeruſalem rediit ad honeſtiorem excuſationem prædictæ conditionis fuit ordinatum, quòd moneta regis argentea in hoc principio Turonis cuderetur, & in ea circa turrim & compedes inſcriberentur *Turonis Civitas*, quæ civitas quia gallicè *Tours* vocatur, nomen monetæ dedit, ut vocaretur groſſi Turonenſes, qui potiùs vocari debuiſſent D groſſi Turrenſes. Poſtea verò cùm hæc moneta jam curſum ſuum eſt ſortita, rex hanc monetam fecit fabricari etiam in aliis locis, ſed ſemper ubicumque fieret, ſemper inſcriptum erat *Turonis Civitas*.

Hac conventione facta Soldani cum rege, non placuit omnibus Sarracenis, & maximè quia majoribus eorum inſciis facta ſunt. Igitur convenientia majoris partis exercitus Sarraceni in Soldanum irruentes, cum furore venerunt regis Ludovici tentorium, volentes in eum & Chriſtianos penitus deſævire; ſed E finaliter conventiones illæ quæ cum Soldano factæ fuerant, per omnes admiraldos ſunt firmatæ. Tunc rex, fratres ſui, comes Flandriæ, legatus, patriarcha, omnes barones [redacted] milites, totuſque Chriſtianorum cuneus Ptolemaïdam pervenerunt octavo die Maii, & inde pro captivis & harneſiis ſuis tranſmittentes, vix de duodecim (b) trecentos rehabere potuerunt, immo Sarraceni Chriſtianos nolentes ad ſuam legem converti, trucidabant. Tunc conſiderans rex Terram-ſanctam ſub periculo, privatam omni ſpe auxilii in caſu quo ipſe diſcederet, fratres ſuos mittens in Franciam anno Domini MCCLI. ad matris 1251. ſuæ conſolationem, ipſe manſit in Syria, maximè pro redemtione captivorum; & reparavit Ptolemaïdæ burgum: Willelmus etiam comes Flandriæ cum fratribus regis rediit, & in Flandriam veniens, ut nobilium animos ad transfretandum excitaret, torneamentum provocavit, in quo præſentis vitæ finem accepit, & ſepultus eſt in eccleſia monialium de Marketa anno Domini MCCLI. cui ſucceſſit Guido frater ejus.

Hoc etiam anno inſtitutus eſt ordo de Pœnitentia JESU-CHRISTI in Maſſilia, & hoc de ſpeciali mandato domini papæ Innocentii quarti. Eodem quoque anno ipſe Innocentius papa receſſit à Lugduno, ubi per ſeptem annos moram fecerat. Anno ſequente ſanctus rex Ludovicus firmavit Jaffam; quo etiam anno domina regina Blanca regis mater obiit. Eodem quoque anno paſtorelli in magna multitudine per Franciam & Flandriam diſcurrentes, multa mala fecerunt, [redacted] uſque ad Aquas-mortuas & Belliquadrum, ubi eorum percepta malitia, quidam ſuſpenduntur, alii mare tranſierunt, & alii ad propria redierunt. Poſt reparatam Jaffam rex Sydonem reparavit, & hoc facto id eſt anno Domini MCCLIV. rex in Franciam reverſus eſt.

PARS II. *De progreſſu regis Armeniæ ad Tartaros & ejus confœderatione cum eis, & ſeptem petitionibus ejus*

REx Armeniæ dominus Aichonus videns Tartaros jam acquiſiſſe ſibi totum Orientem, & totum verſus Septentrionem, [redacted] ultra Portas-ferreas jam conquiſiviſſe, regna Georgiæ atque Turchiæ, & nihilominus per Comaniam, Ruſſiam & Poloniam perveniſſe ad Hungaros, nec aliquem eſſe principem quemcumque potentem, qui poſſit eorum poteſtati reſiſtere, collato conſilio deliberavit, [redacted] ad eorum ſupremum dominum, quem Mangum (c) *Chaan* vocant, id eſt, impera- (c) torem perſonaliter adiret, & confœderationem allegamque iniret cum eo, præmiſitque fratrem ſuum dominum Symbaldum conneſtabulum regni ſui, cum multis muneribus & honeſta comitiva pro ſalvo habendo conductu; qui peracto negotio gaudioſè reverſus, intimavit regi quæ negotiatus eſſet. Rex eo audito, indilatè pergit illuc anno Domini MCCLIII. & per Turchiam, jam per Tartaros acquiſitam, tranſitum faciens, ibidem Bachoni duci, qui Tartaris præerat, aliqualiter intentum ſuum aperuit, qui gratanter eum recepit, & ſibi conductum præſtitit uſque ad Portas-ferreas, & ibi per alios Tartarorum duces receptus, ad ſummum Tartarorum dominum Mango (d) Chaan cum tota (d) gente ſua valde gaviſus, cum ſumma eum jucunditate & lætitia receperunt [redacted] honorare-

(a) *f.* cudere vel currere. (b) videtur deeſſe militibus. (c) *f.* magnum (d) *f.* magnus

runt, & eo maximè, quia ipſe primus erat princeps magnus & potens, qui libera ſua ſponte Tartaros cum pace & amicitia viſitaverunt. Cùmque rex apud imperatorem ſeu magnum Chaan aliquanto tempore manſiſſet, opportuno tempore captato, ad id pro quo venerat intendens, ipſi Chaan ſupplicationem porrexit, in qua ſeptem articuli ſeu petitiones continebantur.

Prima fuit, ut imperator cum tota ſua gente ad legem Chriſti converteretur, omnibus aliis ſectis derelictis, & baptiſmum recipiant.

Secunda, ut pax & amicitia firma perpetua ſit & allega inter Chriſtianos & Tartaros, & ut inviolabiliter obſervetur.

Tertia, ut in omnibus terris per Tartaros acquiſitis, & in poſterum acquirendis, eccleſiæ Chriſtianorum, & gentes illarum, religioſi ſeu ſæculares, ab omni ſervitute ſint liberi.

Quarta, ut imperator per ſe vel per alium ſufficienter intendere velit, ut ſanctum Sepulcrum Domini JESU CHRISTI tollatur de manibus Sarracenorum, [redacted] reſtituatur Chriſtianis, & cum hoc tota Terra-ſancta.

Quinta, ut præcipiatur Tartaris qui ſunt in regno Turchiæ, quatenus vadant cum potentia deſtruere civitatem & caliphum Valdaceuſem, quia ipſe eſt caput omnium Sarracenorum [redacted] legis Machometi.

Sexta, ut imperator ſibi regi Armeniæ ſpeciale concedat privilegium, ut à quibuſcumque Tartaris rex ipſe ſuccurſum petierit, ſine mora teneantur ei ſuccurrere, [redacted] maximè Tartari qui ſunt prope regnum Armeniæ conſtituti.

Septima, ut omnes terræ atque dominia regni Armeniæ à Sarracenis ablata, & à Tartaris conquiſita, regi Armeniæ reſtituantur; terras quoque quas ſuper Sarracenos in poſterum acquirere poſſent, pacificè & ſine alicujus contradictione poſſideant.

Reſponſio magni Chaan ad ſeptem petitiones prædictas.

Mango Chaan his petitionibus antedictis auditis, deliberato conſilio omnia ſibi plenè conceſſit & liberaliter, ſic tamen ut quo ad primum, nullum conſtringeret effici Chriſtianum, quia nullus cogitur ad fidem; & quo ad ſecundum, rex Armeniæ reſpondeat & fide jubeat pro Chriſtianis & pro eorum parte, quòd pax & amicitia bene & perpetuò ſervetur. Quo ad tertium, ſimpliciter & nil addito nihilque remoto conceſſit. Quo ad quartum, quòd quia ipſemet Chaan propter negotia ſibi incumbentia ire non poterat, (a) fratri ſuo Alathoni (a) præcepit ut vadat, & ordinavit gentem multam & potentem. Quo ad quintum & ſextum, ſimpliciter conceſſit, & confirmavit. Quo ad ſeptimum, conceſſit, & ultra hoc, alia caſtra regi Armeniæ vicina ſibi dedit in regni ſui tutamen & ſecuritatem. His ſeptem petitionibus regi Armeniæ ſic liberaliter conceſſis, & imperatoris pivilegio confirmatis, ſtatim Mango Chaan baptiſmum cum inſtantia petiit, & per quemdam regis Armeniæ cancellarium, qui ibi cum eo venerat, ipſe Mango Chaan baptiſmum devotè ſuſcepit cum omni familia ſua; Alabon quoque frater ejus, & multi utriuſque ſexus nobiles & potentes cum eo. Paucis poſt hoc diebus tranſactis, paratis in iter quæ paranda erant, Alabon & rex Armeniæ valedicentes imperatori, cum exercitu ſibi commiſſo receſſerunt, & flumen Phiſon tranſito, de communi conſenſu rex Armeniæ ad regnum ſuum rediit, ad Alabonem cùm pro eo mitteret rediturus.

(a) *infra Alabon*

PARS III. *De guerra Margaritæ Flandriæ comitiſſæ contra comitem Hollandiæ.*

HOc etiam anno MCCLIII. domina MARGARETA Flandriæ & Hannoniæ comitiſſa guerram movit contra comitem Hollandiæ Guillelmum, contra eum in Hollandiam mittens filium ſuum Guidonem, impunè de Flandriæ comitatu inveſtitum, comiteſque Barenſem & Ghiſnenſem cum navibus & exercitu copioſo, quibus GUILLELMUS comes jam in imperatorem electus potenter occurrit, & verſâ contra Flandriam victoriâ, perditis eorum navibus, armis & ceteris quæ habebant, comes ipſe Guido ad claudicationem vulneratus & captus eſt, Barenſis comes, amiſſo uno oculo, captus eſt; comes etiam Ghiſnenſis captus, pluribuſque aliis baronibus atque nobilibus captis, totus exercitus poſitus eſt in direptionem, captivitatem & mortem, paucis & cum difficultate fuga liberatis. His ita geſtis timens MARGARETA Flandriæ comitiſſa ne GUILLELMUS comes Hollandiæ in terram ſuam inſiliret, deliberavit ad dominum ſuum mittere pro ſuccurſu. Rege igitur adhuc abſente, ad fratrem ejus dominum Carolum comitem Andegavenſem, & conſilium per quod curia in regis abſentia tunc regebatur, acceſſit; qui dominus Carolus oblatâ ſibi priùs & conceſſâ totâ terrâ Hannoniæ prædicta ab ipſa Margareta comitiſſa, cum maximo exercitu venit, & burgum de Valenchenis & omnia fortalitia circumvicina, quæ prius comes Hollandiæ invaſerat, cepit; & poſitis baillivis ſuis, acceptis etiam homagiis & obſidibus in Franciam rediit.

Anno ſequente Johannes de Aveſnis, qui ſororem Willelmi comitis Hollandiæ [redacted] regis Alemannorum habuit uxorem, ad ipſum Willelmum acceſſit, oſtendens quomodo in ſui exheredidationem & filiæ ejus comitatum Hannoniæ, in quem ipſe jam fuerat inveſtitus, comes Andegavenſis invaſerat & occupaverat in præjudicium ipſius imperatoris electi, cùm Hannonia ſit de feudis imperii, & inde fidelitatem facere recuſabat: cumque ſic animavit, ut ad Hannoniam venit ipſe comes Hollandiæ GUILLELMUS cum armorum po-

tentia maxima, & obſedit burgum Valenchienis: ſed audito quod Carolus antedictus & Margareta Flandriæ comitiſſa cum ſui utriuſque potentia proponerent inire bellum contra ipſum, receſſit ab obſidione, & cum exercitu ſuo contra Friſones, qui domino tunc carebant, proceſſit, ubi fuit à Friſonibus interfectus.

Eodem anno, ſcilicet MCCLIII. rex ſanctus Ludovicus de Terra-ſancta redierat, & audito quòd frater ejus Carolus comes Andegavenſis Hannoniam tenebat occupatam, nec tamen fidelitatem præſtiterat domino à quo tenebatur, mandavit ei ut ad ſe veniret, quod, licet invitus, fecit tamen, quia regis mandatum prætergredi non audebat.

Sequenti anno Johannes de Aveſnis, filius Margaretæ Flandriæ comitiſſæ, videns ſe à ſuo propoſito defeciſſe, omneque adjutorium ſuum, regem ſcilicet Alemanniæ, cujus filiam habebat uxorem, jam defunctum, corde defectus in langorem magnum decidit, filiiſque ſuis in bona gardia commendatis obiit. Tunc frater ſuus Balduinus pœnitens quòd contra matrem malè geſſerat, unà cum fratre ſuo jam defuncto, ad cor rediit, obnixius à matre veniam petit, & emendationem per omnia repromittit, quem mater increpans pro tardatione nimia, materna tamen inducta pietate ſibi veniam indulſit, ad pacem componendam inter dominum Carolum Andegavenſem fratrem regis, & dominam Margaretam Flandriæ comitiſſam, filioſque ſuos de Boſcardo ſuſceptos, & filios eorum captivos nihilominus ex Hollandia redimendos rex venit Gandavum, ubi de hoc habito tractatu, liberati ſunt à captivitate dominus Guido comes, filius Margaretæ comitiſſæ prædictæ, comiteſque Barenſis [redacted] Ghiſnenſis, & alii barones & nobiles plures. Hannonia quoque reſtituta fuit comitiſſæ Margaretæ, & aſſignatæ fuerunt magnæ pecuniarum ſummæ tam pro redemtione captivorum prædictorum, quàm etiam pro miſſis & expenſis quas fecerat dominus CAROLUS frater regis in ſuccurrendo & adjuvando comitiſſam Margaretam in hac guerra contra Willelmum Hollandiæ comitem antedictum, quæ pecuniarum ſummæ determinatæ fuerunt ad quinquennium, unde populus terræ murmurans conquerebatur ſe poſſe pro hoc in perpetuam redigi ſervitutem: quamobrem rex aliqualiter confuſus, à Gandavo receſſit, cæterique probi qui cum eo venerant.

PARS IV. *De obitu domini Innocentii papæ quarti, & de ſucceſſione Alexandri quarti, & impetratione pontificalium & plurium privilegiorum noſtrorum.*

TEmporibus iſtis floruit magiſter HUGO ordinis fratrum Prædicatorum doctor eximius, qui totam Bibliam poſtillavit, & concordantiarum Bibliæ primus auctor, qui A propter vitam honeſtam & ſcientiæ famam fuit per papam Innocentium inſtitutus cardinalis titulo ſanctæ Sabinæ. Iſte etiam Innocentius papa ſedes cardinalium à multo tempore vacuas de valentibus perſonis ex diverſis mundi partibus ad ſuum beneplacitum electis reſtauravit; & mortuo Frederico imperatore nequiſſimo, contra Conrardum filium ejus, qui in præjudicium Eccleſiæ violenter Apuliam intraverat, Apuliam ipſemet papa cum maximo exercitu potenter ingreditur, ſed non diu poſt hoc in Neapoli languens, moritur. Sedit autem annis undecim, menſibus ſex, diebus duodecim. Cui ſucceſſit B ALEXANDER papa IV. Hic erat vir placidus, ſanguineus, carnoſus, humilis, jocundus, riſibilis, affabilis & benignus, cujus ſpecialis capellanus & commenſalis valde dilectus fuit dominus abbas noſter GILBERTUS, vir utique multum induſtrius, quem in curia Romana propter ſuam liberalitatem & munificentiam communiter vocabant Abbatem Aureum.

Hic abbas noſter ab Alexandro papa multa pulcra & honorifica impetravit: obtinuit enim ab eo mitram & cetera pontificalia cuncta, C ſed ſucceſſivè; primò quidem obtinuit mitram tantùm & anulum ſolum, unde privilegium confectum eſt, datum pontificatûs Alexandri IV. anno primo. Item poſt hoc impetravit omnia pontificalia ſimul, & ea in privilegio nominantur. Datum ut ſuprà, in quorum inſignium conceſſione papa dedit abbati noſtro anulum cum rubino pulcherrimo Balaeſio, qui adhuc penes abbatem noſtrum cum magna reverentia & diligentia conſervatur. Itemque aliud privilegium de conſecrando corporalia & cetera ornamenta ſacerdotalia, conferendique generaliter primam tonſuram, datum octavo Idus Februarii. D Item aliud, ut abbas noſter ſi ſit ſacerdos & ab epiſcopo benedictionem accepit, poſſit conferre minores ordines, datum quinto Kal. Martii. Item aliud ſuper viſitationibus & procurationibus epiſcoporum, archiepiſcoporum, archidiaconorum, &c. Datum ſexto Idus Februarii: hoc privilegium poſtea moderatum eſt per papam Benedictum XII. Item aliud, ut non cogamur ad cauſarum cognitionem injungi, datum quinto Kal. Martii. Item aliud, in quo dat poteſtatem abbati S. Bertini ſuiſque ſucceſſoribus abſolvendi monachos ſuos ſuper tranſgreſſionibus ſtatutorum editorum à papa Gregorio IX. & eamdem E poteſtatem papa conceſſit ſubpriori hujus loci, ut de iiſdem poſſit abſolvere abbatem noſtrum. Datum ſexto Januarii. Similem quoque & ampliorem poteſtatem dedit papa Innocentius III. abbati ſancti Wlmari in Nemore, ut poſſit abſolvere abbatem S. Bertini à tranſgreſſione ſtatutorum papæ, & ſtatuta in alios pios uſus commutare, ſi [redacted] quoquo modo opus ſibi videbitur, in his ſolùm quæ non ſunt de ſubſtantia regulæ, vel diſpenſatio non ſit in regula B. Benedicti prohibita.

Hic

Hic papa Alexander IV. canonizavit ſanctam Claram, quæ fuit de ordine ſancti Damiani & B. Franciſci. Hujus tempore MANFREDUS filius naturalis, id eſt baſtardus quondam Frederici imperatoris, pro pædagogo ſe gerens Conradini filii Conradi filii Frederici imperatoris prædicti, ipſo Conradino mendaciter publicato mortuo, ſibimet coronam accepit: quod factum quia in præjudicium domini papæ fuit, primò Manfredus à domino papa excommunicatur, deinde contra ipſum magnus exercitus mittitur, ſed parùm profecit.

Hujus etiam tempore, mortuo Willelmo Hollandiæ comite in imperatorem electo, & nunc nuper à Friſonibus interfecto, principes Alemanniæ electores in duo diviſi, quidam illorum Alfonſum regem Caſtellæ, alii verò Richardum comitem Cornubiæ ad imperium elegerunt; quod ſchiſma imperatoris diu duravit, ſed in abſentia regis Alfonſi Richardus in Aquiſgrani ſe coronari fecit in Alemaniæ regem.

Hic etiam papa Alexander IV. reprobavit duos libellos peſtiferos, quorum unus dicebat quòd omnes religioſi, etiam verbum Dei prædicantes, de eleemoſynis vivendo, ſalvari non poſſent: alter verò aſſerebat inter cetera, quòd Evangelium Chriſti & doctrina novi Teſtamenti neminem ad perfectum perduxit; & quòd doctrina novi Teſtamenti ſeu Evangelii evacuaretur anno Domini
MCCLX. & quòd hoc anno MCCLX. deberet 1260.
inchoari doctrina Joachim, quam conditor libri Evangelium æternum nominavit, totam perfectionem hominum ſalvandorum in illo ponendam. Dicebat etiam quòd ſacramenta novæ legis in hoc anno MCCLX. evacuarentur. Quæ omnia auctoritas apoſtolica, & prædicti temporis ſequens experientia velut ſtipulam exſufflavit.

PARS V. *De perturbatione Terræ-ſanctæ per guerras Januenſium, Venetorum & Piſanorum in Ptolomaïda.*

ALexander papa quartus Hoſpitalariis in Terra-ſancta donaverat S. Lazarum de Bethania & montem Tabor. Sequenti anno venit Marchus Juſtinianus conſul Venetorum, & præſentavit litteras papæ domino patriarchæ, ut Venetos poneret in poſſeſſionem S. Sabæ, Januenſes ſimiliter portarunt litteras priori Hoſpitalariorum, ut ipſi habeant S. Sabam. Pro hac cauſa incepit diſcordia in-
ter eos anno Domini MCCLXI. quæ diſcordia 1261.
vix umquam poſtea tota ſedata fuit. Eodem anno Januenſes cum auxilio Piſanorum debellarunt Venetos, deinde Veneti Piſanos ſibi confœderant ut uſque ad viginti annos ſe mutuò adjuvarent in odium Januenſium: videntes hoc Januenſes alegam fecerunt cum domino Achon in odium prædictæ concordiæ Venetorum & Piſanorum, & ſimul juncti dominus Achon & Januenſes contra Venetos & Piſanos inſurgunt; & duas turres à Piſanis abſtulerunt.

Eodem quaſi tempore venit Ptolomaïdam Laurentius Tepulo capitaneus XIII. galearum Venetorum, & portum Ptolomaïdæ violenter occupavit. Januenſes armaverunt in Tyro galeas, contra quos Veneti procedentes ceperunt ante Tyrum tres galeas Januenſium & in Ptolomaïdam deduxerunt. Anno ſequenti Januenſes cum XLIX. galeis & quatuor groſſis navibus venerunt ante portum Ptolomaïdæ in vigilia B. Johannis Baptiſtæ: ſtatim Veneti cum Piſanis in galeis ſolum XL. eos viriliter ſunt aggreſſi inter Ptolomaïdam & Cayphan, & eos debellaverunt, captis de galeis Januenſium XXIV. captiſque & interfectis Januenſium mille quingentis tribus viris: tunc ad tempus ceſſavit altiſona vox Januenſium; ſed hoc pacto fuit inter illos pro illo tunc pax concordata, ſic ut Ptolomaïda turris munitiſſima Januenſium deſtruatur, cunctaque eorum ædificia Tyri. Itemque de cetero Januenſes ſtationantes in portu Ptolomaïdæ, vexillum in navibus ſuis numquam portent, nec in Ptolomaïda de cetero habeant curiam vel præconem.

His temporibus Balduinus miles dominus de *Comines* poſt plures altercationes inter ipſum & nos habitas ſuper juribus noſtris in domo, terris & aquis ſeu etiam pratis domus noſtræ de *Waſcarnaſten*, finaliter nobis jus noſtrum recognoſcens, & quaſi per modum teſtamenti pro remedio animæ ſuæ, præſente & conſentiente Balduino filio ſuo primogenito & herede proximiore, recognovit quod in domo noſtra prædicta ac ejus toto ambitu ſive clauſura omnimoda juſtitia, alta, media ſive baſſa, ac ejus executio, forefacta & emendæ nobis & eccleſiæ noſtræ ſolis & in ſolidum competebant, ſed extra clauſuram prædictam licet omnimoda juſtitia nobis competat in omnibus terris noſtris, pratis & aquis, non tamen executio ſit ad plenum, quia ipſemet dominus Cominenſis per ſuos officiarios debet eſſe executor juſtitiæ noſtræ, & ideo medietatem habere debet in emendis & non forefactis & confiſcatione: & inde ſuas litteras patentes nobis conceſſit, cum pluribus aliis articulis de piſcaria, &c. Litteræ datæ anno Do-
mini MCCLVII. 1257.

Circa idem tempus quidam magiſter Balduinus, rector eccleſiæ B. MARIÆ de Coreſio, dominum abbatem noſtrum coram epiſcopo traxit in cauſam ſuper medietate fructuum, decimarum, oblationum dictæ parochiæ quæ nobis competit contra curatum, dicens integraliter & de jure communi tamquam curato competere, tertiamque partem decimæ piſcariæ maris; domino abbate noſtro ſe defendente titulo primævæ fundationis parochiæ prædictæ, ac etiam per diviſionem juris parochialis dudum factam per judices apoſtolicos ſuper hoc datos, ac etiam per longam, quietam

& pacificam poſſeſſionem. Tandem poſt multas altercationes, tam [illegible] curia Remenſi, quàm etiam Morinenſi, compromiſſum eſt in magiſtrum Johannem de Laudunio canonicum Morinenſem ſub pœna centum marcharum ſterlingorum: qui magiſter Johannes cauſâ bene diſcuſſâ, prædicto magiſtro Balduino ſilentium impoſuit, & in XLI. libris . . . . . quas de oblationibus levaverat nobis ſolvendis condemnavit: quam etiam ſententiam ſuis litteris patentibus ſigillatam, litteris etiam curiæ Morinenſis confirmari fecit, quarum litterarum datæ ſuit eodem anno, ſcilicet MCCLVIII.

PARS VI. *De perturbatione Terræ-ſanctæ per defectum ſuccurſus Tartarorum, & de facto ipſorum Tartarorum contra Calipham & civitatem Baldacenſem; & eorum conquiſitione Syriæ & Damaſci.*

BAptiſato Mangone Chaan cum omni domo ſua, multiſque proceribus ejus, Alaboni fratri ſuo militiam aſſignavit, ut Sarracenos deſtruat, & Terram-ſanctam reſtituat Chriſtianis. Alabon igitur cum rege Armeniæ Phiſon amne tranſito, infra ſex menſes totam ſubjiciens Perſiam, venit in terram Aſſaſſidarum, [illegible] ſpecialiter ad quoddam caſtellum fortiſſimum nomine Sydago, quod cùm inexpugnabile videret, ad ejus obſidionem dimiſit capitaneum unum cùm decem millibus Tartarorum, præcipiens ne ab obſidione diſcederent: quibus poſt XVII. annos obſidionis non propter ciborum, ſed propter veſtimentorum penuriam caſtrum redditum ab Aſſiſſidis. Interim rex Armeniæ ab Alabone licentiam impetravit repatriandi, [illegible] gentem ſuam & regnum, à quo jam quatuor annis fuerat abſens, ordinet in ſuccurſum Tartarorum ad ipſum Alabonem rediturus cùm pro eo mitteret, grateque receſſit.

Alabon diſpoſito regno Perſarum, vocatiſque 30000. Tartarorum de regno Turchiæ ad *Baldach* civitatem potentiſſimam proceſſit, & eam obſidione vallavit anno Domini MCCLVIII. Et quia gens illa Baldenſis cum ſuo Calypha omnium Sarracenorum domino, tamquam papa gens mollis erat & delicata, nec armis idonea, Tartam civitatem facillimè conquiſierunt. Poſt civitatem conquiſitam, Januenſes quoque theſauros inventos in ea, Alabon, adducto coram ſe Calypha, petivit ab eo, quare cum tantis affluerent theſauris, eos pro ſalute ſua & ſuæ gentis non expendit, gentes armigeras advocando in defenſionem ſuæ civitatis. Credebam, inquit, ſolas mulieres hanc poſſe defendere civitatem. Cui Alabon, tali domino non competitibus communis qualis aliis, gemmis igitur, auro & argento, in quibus tantum delicatus es, ſaties animo. Tunc reclùſit eum [illegible] camera inter A aurum & argentum, prohibens ne cibus aliud illi detur: ſic inter divitias ſuas Calypha fame periit. Alii dicunt quòd gutturi ſuo juſſit infundi liquatum aurum: alii dicunt quòd fecit caput abſcindi; ſed quidquid, ſit Calypha male periit.

Sequenti anno in *Fages* civitate, quæ eſt in confinio Armeniæ, Mediæ [illegible] Meſopotamiæ, occurrit Alabon rex Armeniæ cum magna comitiva gentium, armorum; poterat enim tunc regnum Armeniæ facere duodecim equitum & ſexaginta millia peditum in armis, [illegible] ſimul juncti ceperunt Cæſaream magnam, B Iconium, & totam Turchiam uſque ad mare; inde Antiochiam, ubi Alabon à Chriſtianis cum veneratia ſuſceptus eſt, quos amicabiliter videns, pertranſiit uſque Alapiam, quam in quadraginta diebus obtinuit: deinde Calamelam, Hamam, & Damaſcum obtinuit anno Domini MCCLX. Hinc Chriſtianis in Terra-ſancta nova lux oriri viſa eſt, cùm viderent inimicos crucis Chriſti Sarracenos ſic undique deſtruere, tantumque Tartarorum ſuccurſum ſibi in adjutorium adventare; ſed vana ſpes quæ non confidit in Domino, & ponit carnem brachium ſuum, nempe dum his C peractis Alabon cum rege Armeniæ vellet ad regnum Jeruſalem liberandum procedere, venerunt [illegible] nova, quod Mango Chaan frater ejus, & ſummus imperator Tartarorum obierat, & quod Tartari ipſum Clabonem expectabant, ut ipſum in ſuum dominum coronarent. Tunc Alabon dimiſſo quodam capitaneo nomine Godloga cum decem millia Tartarorum pro cuſtodia regni Syriæ, receſſit ad partes ſuas Orientales, ut dominium oblatū ſuſcipiat. Sed in itinere audito quod principes Tartarorum jam fratrem ſuum Cobilam in imperio ſtatuerant, reverſus eſt in Tauri- D ſium, multiſque interſecantibus bellis atque negotiis, Alabon in adjutorium Terræ-ſanctæ reverti non potuit: & ſic extrema gaudii Chriſtianorum in Terra-ſancta per regem Armeniæ procurati luctus occupavit per abſentiam Alabonis; nam licet Gudloga ſubſtitutus ejus prædictus in adjutorium Chriſtianorum fecerit quod potuit, parum tamen profecit, nec diu duravit. Terra quoque ſancta ſicut prius in direptionem manſit, & amplius; nam Tartaris contra Sarracenos, & è contra multis & magnis præliis prælantibus, Chriſtianis quoque Terræ-ſanctæ modicum [illegible] quaſi ni- E hil agentibus, magna pars Tartarorum ritu chriſtianitatis derelicto legem Sarracenorum ſunt ſecuti.

PARS VII. *De Guidone Flandriæ Comite & utroque ejus matrimonio, & filiis ejus ex utroque matrimonio ſuſceptis.*

COnſtantinopolitana civitas & ejus imperium dudum per Gallicos & Venetos obtenta, & ab eis eorumque ſucceſſoribus fere per LX. annos & huc uſque detenta, nunc

circa annum Domini MCCLX. per Palealogum Græcorum imperatorem recuperatur, fugatis inde dominis Gallicanis: ſpecialiter autem imperatrix Gallica comitiſſa Namurgi in has partes ſuas à Conſtantinopoli revertitur, & veniens Namurgum, cives ejus calumniantur omnia forefeciſſe, quia baillivum ſuum interfecerant: & cùm cives ſe vellent excuſare ſuper calumbiam antedictam, non ſolum eos à ſe rejecit, verum etiam exercitum congregans, & ut ſibi ſuccurrat adjutorium petit à cognata ſua domina Margareta Flandriæ & Hannoniæ comitiſſa, quæ ſibi libenter aſſenſit, & ejus exercitum potentem miſit. Timentes cives judicium ſine miſericordia haberi, Lucemburgenſem comitem rogant, ut eos in ſuos recipiat, eoſque defendat. Ipſe verò Namurgum habere deſiderans, lætanter & cum potentia qua poterat in Namurgum confeſtim advenit, & in manu forti fecit obſervari introïtus & exitus caſtelli, ne gentes imperatricis quæ erant intro ſibi in aliquo poſſint obeſſe. Citò poſt hoc venit imperatrix obſidere Namurgum.

In hac obſidione ſegniter & remiſſè ſe habuere Hannonienſes, cùm ſuo ductore Balduino de Aveſnis filio Margaretæ Flandriæ comitiſſæ, qui favebat Henrico Lucemburgenſi, qui etiam treugas quindecim dierum impetravit: quod videntes Campanienſes, qui erant cum imperatrice, treugis concordatis receſſerunt; quos ejuſdem exercitus Teutonici inſequentes prædati ſunt. Imperatrix videns ſic gentes ſuas à ſe deficere, ſoluta obſidione receſſit. Tunc HENRICUS caſtellum aſſultibus urgens, tandem tractatu ipſum caſtellum in deditionem accepit, caſtellani & obſeſſorum vitis ſalvis, ſic domino Namurgi manſit per aliquod tempus, ſed finaliter habito tractatu inter ipſum & imperatricem & Flandriæ comitiſſam, ſic concordatum eſt, quòd GUIDO Flandriæ comes filius Margaretæ prædictæ filiam prædicti Henrici Lucemburgenſis uxorem habeat, & comitatum Namurcenſem; & ſic omni communi conſenſu Guido comes Namurcenſis eſt effectus.

Guido iſte dudum vivente fratre ſuo Willelmo Flandriæ comite habuerat uxorem aliam filiam domini Bethunienſis & advocati Atrebatenſis, unde ſibi provenit terra Bethunienſis, & ex iſta genuit filios quinque pluribus gratiis præditos & famoſos, primus filius fuit Robertus ſuus Flandrenſis heres & ſucceſſor, qui matre ſuâ prædictâ defunctâ eſt effectus dominus Bethunienſis, & ideo communiter patre ſuo vivente, & donec ipſe Robertus eſt comes effectus, vocabant eum Robertum de Bethunia.

Iſte Robertus uxorem duxit filiam Caroli comitis Andegavenſis fratris regis Franciæ, qui Carolus poſtea fuit rex Siciliæ, de qua filium habuit Carolum, & filias duas, eaque uxore defuncta duxit uxorem ſecundam ſororem ducis Burgundiæ, (unde ſibi & ſuis ſucceſſoribus provenerunt comitatus Namurcenſis & Reſtenſis) de qua habuit filios duos: primum Ludovicum Nivernenſem, & ſecundum Robertum Caſſetenſem,) de quibus poſtea dicetur: filias quoque quatuor, quarum prima nupta fuit comiti Bleſenſi, ſecunda domino de Conchiaco, tertia domino de Amghê, & quarta Mathæo de Lotharingia Fuit iſte Robertus de Bethunia vir miræ probitatis, bellicoſus, audax.

Guido prædictus ſecundum habuit filium ex uxore prima Johannem, qui fuit Brugenſis præpoſitus, & poſt epiſcopus Leodienſis; tertium filium Guillelmum, qui nupſit dominæ de *Neele* in Viromandeſio, à quo deſcenderunt illi de *Neele* de Alſciſmonte comites Bolonienſes & Gebenenſes; quartum filium Philippum, qui uxorem habuit comitiſſam de Tyeta; quintum filium habuit Balduinum. Habuit etiam ex eadem tres filias, duciſſam Brabantiæ, comitiſſam Hollandiæ, & comitiſſam Juliacenſem. Hi ſunt octo liberi quos habuit Guido de uxore ſua prima, de hac autem uxore ſua filia comitis Lucemburgenſis, unde ſibi provenit comitatus Namurcenſis, filios habuit, Johannem ſuum in Namurcenſi comitatu ſucceſſorem, & à quo proceſſerunt comites Namurcenſes; ſecundum filium Guidonem, & tertium Henricum: filias quoque tres, ſcilicet, comitiſſam Geldriæ, comitiſſam Bleſenſem; & dominam de *Fienles*.

PARS VIII. *De quadam pace inter reges Franciæ & Angliæ, & diſcordia baronum Angliæ cum rege ſuo.*

ANNO Domini MCCLX. rex Franciæ Ludovicus ad cor rediens & pœnitens quod 1260. rex Angliæ pro ſola contumacia totum ſuum perdiderat Aquitaniæ ducatum, convocato conſilio ſibi recompenſavit comitatus Caturcenſem, Petragoricenſem & Agennenſem; ſic tamen quod bis in anno teneretur venire ad regis curiam deſervire homagium ſuum: ſicque fuit inter eos pax & concordia facta. Manſit igitur rex Angliæ penes regem Franciæ, uſque poſt mediam Quadrageſimam, & inde rex Franciæ cum eo venit ad S. Audomarum, ubi ſimul celebrarunt Paſcha. Poſt Paſcha verò rex Franciæ in Franciam, rex verò Angliæ in Angliam rediit. Cumque rex Angliæ veniſſet in Angliam, barones regni ſui contra eum rebellantes ſibi obedientiam debitam exhibere denegarunt, dicentes ſe nolle parere regi ſervo qualis ipſe erat, qui ſe tali ſervituti obligaverat, ut in regis Franciæ curia bis in anno ſerviret. Tunc barones Angliæ miſerunt in Franciam ad comitem Montis-fortis ut ipſe veniat & regnum Angliæ ſibi accipiat, & teneat. Venit ergo cum potentia qua potuit, & junctis ſibi baronibus patriæ, qui ſibi paruerunt ut regi, non tamen coronato, prælia multa fecit, regem Angliæ in Galliam fugavit, Richardum comitem Cornubiæ fratrem regis & Alemanniæ regem, Edoardum regis Angliæ primogenitum, Eadmundum quoque ſecundum filium regis & plures alios cepit.

Edoardus verò captivus à captivitate liberari cupiens, audaci vel temerario ſic uſus eſt ingenio. Una dierum in quodam prato juxta Tamiſiam fluvium magnum, validum latum & profundum gratiâ ſolatii convenerunt milites ad haſtiladium ſeu torneamentum, inter quos etiam [illegible] Edoardus prædictus affuit, ſedens in equo valido & potenti, quem quaſi tentando, girando & regirando pluries adduxit ad fluvium, & cùm ſenſiſſet equum bene effrenum & ſecurum, videntibus cuſtodibus ſuis, cunctiſque qui aderant ſtupentibus, flumen intrans ſuper equo natante flumen tranſiit, & ſe ſalvavit. nec fuit aliquis qui eum eſſet auſus inſequi, & inventa navi quam pro ſe parari fecerat, Burdegalam transfretavit, ibique congregato exercitu in Angliam rediens, inimicos ſuos ſuperavit, patrem ſuum, avunculum, fratres & alios inimicos ſuos captivos liberans, comitem Leiceſtre Simonē de Monteforti cum filio, cognato & multis aliis interfecit. Pro hac diſcordia ſedanda & pacificanda URBANUS papa IV. dominum Guidonem Sabinenſem epiſcopum cardinalem ſuum, in papatu immediatum ſucceſſorem, quater in Angliam miſit: in hac etiam pacificanda multum laboravit & profuit dominus Ottobonus diaconus cardinalis.

De bello quodam maximo inter reges Hungariæ & Boëmiæ.

His fermè temporibus rex Hungariæ pro quibuſdam terris regem Boëmiæ bello aggreditur, habens in exercitu ſuo diverſarum nationum & paganorum quadraginta millia equitum, cui rex Boëmiæ cum centum occurrit, & dicitur habuiſſe pluſquam ſex millia equorum ferro coopertorum. Cumque in confiniis regnorum bellum inchoatum fuiſſet, ex colliſione equorum tantus pulvis de terra ſurrexit, ut media die & clara vix homo hominem cognoſcere potuiſſet. Tandem Hungari, rege eorum graviter vulnerato, fugientes in quoddam flumen profundiſſimum, præter alios occiſos, quatuordecim hominum millia ſubmerſi dicuntur anno Do-
1261. mini MCCLXI. rege Boëmiæ victoriam ſuam urgente & Hungariam intrante, rex Hungariæ pacem quærit, terras quæ diſcordiæ cauſa fuerant, reſtituit, & futuram amicitiam mediante matrimonio confirmavit.

PARS IX. *De morte Alexandri quarti, & de quibuſdam ſucceſſoribus ejus.*

TEmporibus iſtis viam univerſæ carnis ingreſſus eſt dominus Alexander Papa IV. qui ſedit preciſè annis ſeptem. Cui ſucceſſit URBANUS quartus, antea dictus Jacobus patriarcha Jeroſolymitanus, natione Gallicus de civitate Trecenſi, vir excellentiæ magnæ, largiſſimus in dandis, in ira pacificus, inter injurias manſuetus, in proſperis timidus, ſecuriſſimus in adverſis, præpollens ingenio naturaliter: tredecim fecit cardinales, inter quos primum dominum Guidonem archiepiſcopum Narbonenſem ſuum in papatu immediatum ſucceſſorem.

Hujus Urbani papæ anno primo PHILIPPUS filius Ludovici Francorum regis duxit uxorem ISABELLAM filiam regis Aragonum, quæ ex beata Elizabeth Teutonica traxit originem, & celebratæ ſunt nuptiæ in Claromonte civitate Alverniæ. Hic papa licet parum duraverit in papatu, id eſt, ſolum tribus annis, præter hos cardinales, duo tamen magnifica fecit; nam exercitum Sarracenorum, quem Manfredus miſerat in patrimonium Eccleſiæ, per cruce ſignatos effugavit; ſecundum, quòd comiti Provinciæ & Andegavenſi domino Carolo fratri regis Franciæ regnum Siciliæ, ut illud à Manfredo detentore recuperaverat, contulit anno Domini
MCCLXIV. 1264.

Eodem anno cometes clariſſima, qualem nullus tunc vivens antea viderat, apparuit: ab oriente enim cum maximo fulgore ſurgens uſque ad medium hemiſpherii verſus occidens comam perlucidam traxit: ſed quidquid ſignificaverit, hoc tantum compertum eſt, quod cùm per tres menſes duraverit, ipſâ primum apparente papa Urbanus cepit infirmari, & eadem nocte qua papa expiravit, cometes diſparuit. Hunc Urbanum papam Trecenſes S. Urbanum nominant, & in ejus (a) honore eccleſiam ædificaverunt in medio civitatis illius, in eodem ſcilicet loco, ut aſſerunt, ubi fuerat domicilium ſuum ſeu locus ſuæ nativitatis. Sedit Urbanus annis tribus, menſe uno, & ceſſavit à fine Septembris uſque ad quintam diem Februarii: ſucceſſitque illi CLEMENS papa quartus, natione Provincialis de villa S. Ægidii. Hic ante papatum vocabatur Guido, advocatus fuit famoſus & regis Franciæ conſiliarius, qui mortua uxore ſua propter bonam vitam & ſcientiam laudabilem primò Podienſis epiſcopus, deinde Narbonenſis archiepiſcopus, tandem Sabinenſis epiſcopus cardinalis efficitur; ſed cùm poſtea in Angliam pro pacis reformatione à papa Urbano quarto legatus miſſus fuiſſet, ipſo Urbano defuncto Peruſii, à cardinalibus abſens eligitur in papam: electus autem vigiliis, orationibus & jejuniis & aliis bonis operibus intentus multas eccleſias ſuſtinebat; erat enim vir devotiſſimus, in judiciis rectus, in conſiliis circumſpectus, in cibo parcus, in eleemoſynis totus effuſus, cujus converſatio ſchola erat honeſtatis, morum ædificatio, ſtructura ſalutis.

De bello Caroli regis Franciæ fratris contra Manfredum.

CAROLUS frater regis Franciæ pro recuperatione regni Siciliæ pridem vocatus ab

(a) Immo in honorem S. Urbani papæ & Martyris, non à Trecenſibus, ſed ab ipſo Urbano IV. fundata eſt: quam cum morte præventus perficere non potuiſſet, abſolvit ac magnis privilegiis ornavit ipſius ſucceſſor Clemens papa IV. ut conſtat ex utriuſque bullis, quas edidimus tomo 2. pag. 3. 26. 204.

Urbano papa nuper defuncto, conſilio regis Franciæ fratris ſui & baronum regni Franciæ, hoc onus aſſumſit. Itemque vocatus ab hoc novo papa Clemente, ut greſſum acceleret & feſtinet, per mare Romam veniens cum gaudio magno receptus eſt; aſſenſu quoque papæ, cleri & populi Romani in ſenatorem Urbis electus eſt, & cruce ſignatus contra Manfredum CAROLUS ipſe Roberto de Bethunia filio Guidonis comitis Flandriæ, qui filiam ſuam habebat uxorem, mandaverat ut cum toto poſſe ſuo ſequeretur eum; quod & fecit. & cum apparatu maximo venit ad Alpes: cumque tranſiſſet montem ſancti Bernardi, inſonantibus undique tubis, erectiſque vexillis cum omni apparatu & geſtu bellico Lombardiam intravit, & pertranſivit uſque Tuſciam, & ſic pervenit Romam, ubi à papa & rege Carolo receptus eſt cum magna jocunditate. Inde Carolus apparatu ſuo diſpoſito, de Roma movens exercitum, dimiſſo ad Romæ cuſtodiam HENRICO de Hiſpania cognato ſuo germano, Apuliam intravit, & obſedit caſtrum S. Germani: contra quem Manfredus cum innumerabili venit exercitu; & conſerto prælio victus eſt Manfredus à facie Caroli, & fugit, quem duo ſcutiferi de comitatu Bolonienſi, qui erant de gente Roberti de Bethunia, inſequuti uſque ad quemdam paſſum, equo dejectum interfecerunt, & equum ſuum armis coopertum in exercitum adduxerunt anno Domini MCCLXVI.

1266.

Tunc CAROLUS miſſis duobus fratribus Minoribus fecit ad ſe afferri corpus Manfredi; quod illis de caſtello oſtendit; præcipiens ut ſe reddant, cùm eorum dominus ſit devictus & mortuus: cumque renuerent, dato aſſultu fortiſſimo captoque caſtello, omnes quotquot intro inventi ſunt interfecit in ore gladii. Indeque receſſit Beneventanam expugnare civitatem & provinciam.

PARS X. *De factis domni Gilleberti abbatis noſtri.*

FActa geſtaque domni noſtri GILLEBERTI abbatis ſatis honeſta magnificaque fuerunt, & quidquid dicatur de ejus origine, ſive fuit hoc, tamen in omni morum honeſtate generoſus, largus quoque & munificus, unde & propter ſuam munificentiam vocatus eſt Abbas Aureus, non ſolùm in curia Romana, verùm etiam in terra iſta: tria enim magnifica ſuo tempore fecit. Ipſe namque papæ familiaris hoc monaſterium pontificalibus inſignivit, quibus tamen in perſona ſua numquam uſus eſt, nec umquam mitram detulit: magnuſque ædificator hoc nobile refectorium novum, quo pulchrius non habetur in toto regno, incepit, fundavit, fecit & complevit. Incepit etiam eccleſiam novam, & quoad chorum in capellis, columnis & parietibus uſque ad teſtudines ſive voltas inaltavit, ſed ultra quod nos deceat magnam, & quæ ſufficere debuiſſet majori metropoli, quam propter ſui amplitudinem & ſumtuoſitatem ſucceſſores non fuerunt auſi perficere.

Vidi qui ſcribo, de capellis illis, parietibus & columnis adhuc ſtantes, ſed poſtea fuerunt dejectæ, & de lapidibus ejus incepta fuit alia nova eccleſia per domnum HENRICUM abbatem, continuata per domnum ALELMUM abbatem, & per me, quæ adhuc durat & adhuc eſt in fieri.

Nota ſucceſſores abbatem.

Et quidem benè potuit hic abbas ædificare: nam applaudebant & arridebant ei tunc omnia; ſuo enim tempore pax erat in patria, & ſi domini guerrabant, hoc erat in terris alienis. Pace igitur exiſtente in patria, durante in ſuo vigore juſtitia, minores obediebant majoribus, ſervi cum omni promtitudine ſerviebant, & modico contenti fuerunt. Reperimus enim in computis hujus domni abbatis, quod in ædificatione refectorii jam dicti latomus unus uno pane, una ſcutella fabarum, & uno ſterlingo pro ſalario diurno contentabatur, & (a) quotquot eſſent nunc expenſæ minores, & nihilominus affluerunt omnia; dicitur tamen cum hoc ipſum magnum fuiſſe (b) Allimicum, quod quantum vim habeat relinquo ſcienti: vidi tamen qui ſcribo in repoſitoriis noſtris vaſa quædam illius artis, quæ dicebantur de vaſis GILLEBERTI abbatis fuiſſe, poſuitque idem abbas in eccleſia noſtra candelabra quatuor, duo majora & duo minora bene pulcra & honeſta ſolemni opere triphonito fabrefacta, duoque folia textus evangeliorum, qui textus hic defertur oſculandus in duplicibus. Certiſſimum & me præſente compertum, quod ſunt ex argento (c) allimico; nam tempore domni Alelmi abbatis primi unus quatuor angelorum qui ſunt in cornu textus prædicti, peſque unus minorum candelabrorum fracti traditi ſunt aurifabro reparandi, ſed me præſente in igne poſiti non duraverunt, ſed inſtantiſſime & citiùs ſtagno vel plumbo liquari formam argenti non retinuerunt; ſed ferè totaliter in cineres evanuerunt; quare oportuit fieri novos, & facti ſunt ex argento vero, & in ſuis repoſiti omnibus aliis imaginibus ejuſdem textus candelabriſque & candelabrorum partibus in ſua priſtina forma manentibus, quod adhuc hodie poſſet experiri, qui vellet.

Et quoniam de alchimia ſermo verſatur; rogo cunctos & ſingulos, ne in hanc artem mentem ſuam infigant. Hæc enim ars pulcra promittit, & pauca donat, fortiter attrahit & allicit homines, & multi decipiuntur in ea, experto crede, nam & ego qui ſcribo, in ea deceptus fui, & plurimos vidi eodem modo deceptos, nec umquam vidi qui attigerit ad opus verum quod ſatis eſt probabile; nam hujus artis principia non propriè concordant cum principiis naturalibus; etiam hujus finis eſt planè defectuoſus, nec per eam fit me-

(a) f. quamvis. (b) l. alchimicum. (c) alchimico.

tallum bonum, teſte Alberto in libro ſuo, qui intitulatur *Semita recta*, quem ipſe de hac arte compoſuit, ubi dicit ſic: Et ſit per hunc modum aurum melius omni eo quod extrahitur à terræ mina in pondere & colore in fuſibilitate, ductibilitate [illegible] malleationes excepto quod ferrum alchimicum non trahitur ab adamante, & aurum alchimicum non curat lepram nec per ſe lætificat cor hominis, & vulnus ex eo factum tumeſcit, quod non fit ex auro Dei. Hæc ſunt verba Alberti ibidem. Ubi benè notandum quod multa eſt differentia inter aurum alchimicum & aurum Dei, cum opus alchimicum deficiat à verò eſſe naturali & principio radicali: quare papa Johannes XXII. in quadam Extravaganti excommunicat omnes monetam ex auro alchimico cudentes ſeu fabricantes.

De præſumtione cujuſdam curati S. Margaretæ contra Gillebertum abbatem.

Et ſicut adſolet in deliciis periclitari caſtitas, ac in negotiis pietas, etiam in divitiis pietas; ideoque domnus GILLEBERTUS à ſuis æmulis arrogans eſſe dicebatur, quia in defendendis ſuis & eccleſiæ negotiis conſtans erat, fortis & pertinax, & maximè contra rebelles & induratos: nam præter cauſas in præcedentibus exaratas, erat quidam presbyter rector parrochialis eccleſiæ ſanctæ Margaretæ in ſancto Audomaro, homo præſumtuoſus valde, & cui domnus abbas ipſe Gillebertus, curam illam donaverat; hic domnum prædictum minus juſto veneratus in multis moleſtabat ubique; unde ſemel contra dominum ſuum atque patronum duris verbis altercando, etiam in contumelias injuriaſque, prorupit, quem domnus abbas Gillebertus pro vitio ingratitudinis arguens in cauſam traxit, cumque convicit, curam prædictam ab eo abſtulit, [illegible] alteri conceſſit.

De Godeſcalco priore, & de receſſu domni Gilleberti ad Claromariſcum.

Habebat etiam priorem in monaſterio nomine Godeſcalcum virum utique ſuperbum & arrogantem, extollentem cornua & fimbrias dilatantem, quem abbas pro ſua inſolentia ſæpiſſimè reprehendit, & tandem videns incorrigibilem, eum à prioratu depoſuit. Ille recalcitrans in faciem reſtitit, nec ſtatim prioris nomen haud dimittere voluit, dicens prioratum ſancti Bertini dignitatem eſſe ſeu beneficium tenendum ad vitam, nec ab abbate poſſe vel debere deponi; & plures de conventu ſecum attraxit, qui ſibi in hoc propoſito fortiter adhæſerunt; ſed cum cauſa ad audientiam papæ fuiſſet deducta, partibus diligenter auditis, papa judicavit prioratum S. Bertini non eſſe beneficium ſeu dignitatem, nec in vita concedendum, ſed ſolam & puram obedientiam, ad abbatis arbitrium ponendum, vel deponendum. Ipſum verò Godeſcalcum, quia contra dominum ſuum & obedientiæ votum publice rebellarat, & quod amplius & à malo eſt, quos reprehendere debuerat, ipſe corruperat & attraxerat ad pejora, à prioratu dejectum eum ad omne beneficium ſeu officium eccleſiæ ſancti Bertini pertinens, inhabilem perpetuo judicavit. Monachos verò qui ſibi adhæſerant gravi [illegible] longa pœnitentia correxit, & ſic hac ſententia litteras ſuas bullatas abbati Gilleberto conceſſit. Hinc Godeſcalcus ſuique ſequaces contra dominum ſuum abbatem Gillebertum continuo malignantes, numquam ceſſaverunt eum verbis mordacibus acuere, & nunc ad epiſcopum, nunc ad archiepiſcopum accuſando moleſtare, vocantes eum alchimiſtam, monetarium ſeu falſarium, & ſi quæ pejora poterant excogitare. Tandem adverſariis ſuperatis, domnus GILLEBERTUS ſenio confectus & tædio, relicto hoc monaſterio ſeceſſit ad Claromariſcum, & ibi monachus eſt effectus anno Domini MCCLIV. De peculio 1254
autem ſuo domum ibidem pulcherrimam ædificavit, quæ adhuc durat, & dicitur domus domni Gilleberti abbatis ſancti Bertini. Cartæ ejus ſeu privilegia ſunt numero cc.

CAPUT L.

De domno Jacobo hujus nominis ſecundo, hujus verò loci abbate quinquageſimo.

JACOBUS hujus nominis ſecundus, hujus verò loci abbas quinquageſimus, quis aut qualis fuerit, & quæ aut qualia fuerint facta ejus, de ſuis principio, progreſſu, ſive fine vel etiam quantum rexerit hanc eccleſiam, nihil nobis refert antiquitas: niſi quod hoc loco noſter abbas extitit primus poſt Gillebertum, & quod pauco tempore rexit, & numquam in vita ſua mitram detulit; dicunt tamen aliqui ipſum cito poſt ſuam promotionem ad Claromariſcum abiiſſe, ibique in monachum receptum fuiſſe, ſed hoc non aſſero, quia nec ſcriptum inveni. Cartæ ſeu privilegia ſui temporis nulla ſunt.

CAPUT LI.

PARS I. *Eſt de domno Willelmo hujus loci abbate quinquageſimo primo.*

WILLELMUS hujus loci abbas quinquageſimus-primus, Meſtrenſis natione, de Oya prope Gravelingas, à juventute monachus hujus loci, proceſſu temporis de gradu in gradum aſcendens, præpoſitus ſeu præceptor noſter in Vorashemo eſt effectus, [illegible] inde in abbatem hic eſt aſſumtus, ſed de ejus duratione ſeu factis ejus nullam nobis mentionem faſtorum noſtrorum ſcripta rememorant; de fine autem ejus poſtea ſuo loco dicetur anno Domini MCCLXVI. 1266

Plurima multitudo Sarracenorum ex Africa per ſtrictum Marochii tranſiens, inten-

dens, quam olim perdiderant. Hiſpaniam recuperare, & magnam plagam in Chriſtianos exercuerunt, ſed illarum pretium Chriſtiani cum ſibi junctis ex diverſis mundi partibus cruce ſignatis cum multo Chriſtianorum ſanguine fuſo de Sarracenis omnino triumpharunt. Antiochiam etiam regiam civitatem *Fendochdar* Soldanus Babiloniæ cepit, & omnibus tam viris quàm mulieribus interfectis, quaſi in ſolitudinem redegit.

De pugna regis Siciliæ contra Conrardinum.

Carolus frater regis Franciæ devicto Manfredo Beneventanam aggreſſus eſt expugnare provinciam. Quod ſentiens Conrardinus filius Conrardi filii Frederici imperatoris pridem condemnati, de papæ ſententiis & excommunicationibus parum curans, contra prædictum Carolum, quem Eccleſia regem Siciliæ fecerat, in Apuliam venit ut regnum, quod avus ſuus poſſederat, obtineret. Veniens igitur imperiali more cum infinita multitudine Alemannorum, Lombardorum, Turchorum & Sarracenorum tractavit cum Henrico de Hiſpania; quem Carolus ad Romæ cuſtodiam dimiſerat: qui Conrardino conſentiens cum Romanis plurimis ſe tranſtulit ad Conrardinum. Cùmque multi factum Caroli pro deſperato haberent, tùm propter Conrardini exercitùs multitudinem, tum propter totius regni Siciliæ rebellionem, tum etiam propter ipſius Henrici Hiſpani cum ſuis Romanis à Carolo diſſenſionem; papa Clemens in publico ſermone prædixit factum Conrardini tamquam fumum tranſiturum, & ipſum Conrardinum ad victimam Apuliam intraturum, ut rei poſtea probavit eventus.

Intravit igitur, & cùm appropinquaſſet Beneventum, ſe diſponens ad prælium tres acies ordinavit, primam duxit Henricus Hiſpanus, cum quo erant Italici de parte Gibelina; ſecundam quæ maxima erat ducebat ipſe Conrardinus, cum quo erant duces Auſtriæ [illegible] Brunſwici cum Alemannorum infinita multitudine; tertiam verò ducebat Soldanus Notheriæ cum ſuis Sarracenis. Carolus è contra tres fecit acies, primam duxit mareſcalcus de . . . . cum ſuis Auxitanis [illegible] gentibus Eccleſiæ; ſecundam ipſe Carolus & comes Vindeſmenſis cum Provincialibus & Gallicis; & tertiam Robertus de Bethunia filius comitis Flandriæ cum gentibus quas ſecum adduxerat. Mareſcallus igitur in Henricum Hiſpanum, Carolus in Conrardinum, Robertuſque Bethunienſis in Sarracenos impegerunt, Sarracenis ſtatim & vigoresè proſtratis, totus in fugam vertitur exercitus Conrardini, fugientem Conrardinum Carolus inſequitur, & captum cum duce Auſtriæ avunculo ſuo, duce de Brunſwic, & aliis principibus Alemannorum & Italicorum, Henricumque Hiſpaniæ de monaſterio Montis-Caſſini extractum, omnes ad ſe fecit adduci & ibidem omnes decollari juſſit, excepto Henrico Hiſpano, quem tunc occidere noluit, & Conrardino Antiocheno, cui pepercit propter fratres Johannis Gaytani cardinalis, quos idem Conrardinus captos detinebat. Hæc glorioſa victoria patrata fuit anno Domini MCCLXVIII. Qua peractâ, omnibuſque 1268.
diſpoſitis Carolus Romam rediens, à papa, clero & populo cum ingenti gaudio & triumphi gloria receptus fuit, & à domino papa Clemente in regem Siciliæ coronatus.

PARS II. *De legatis Tartarorum ad papam miſſis.*

Eodem anno MCCLXVIII. dominus Clemens papa quartus obiit. Ipſe Viterbii canonizaverat ſanctam Edugam (a) duciſſam quondam Poſaniæ (b), miræ ſanctitatis viduam, quæ cum ejus canonizatio per plures annos differretur, procuratori ſuo in curia pro tanta tardatione triſti per viſum apparuit, & eum de expeditione negotii, ac de die expeditionis certificavit. Sedit autem Clemens annis III. menſibus IX. diebus XXI. & vacavit ſedes annis duobus, menſibus novem. Cui ſucceſſit Gregorius decimus natione Lombardus de civitate Placentia, ante papatum vocatus Teabo de Placentia. Fuit archidiaconus Leodienſis, & Terræ-ſanctæ devotus. Hic à papa Clemente dum viveret acceptâ licentiâ transfretandi, ab eodem legatus eſt conſtitutus in Ægyptum, ubi negotium Chriſti [illegible] Eccleſiæ diligenter exequebatur.

Hujus vacationis tempore magnus imperator Tartarorum Cobilaazan frater Alahonis nuntios ſuos miſit ad papam cum literis, petens ut papa ſibi mittat in numero competenti viros in fide catholica & artibus liberalibus benè inſtructos, qui cum incredulis terræ ſuæ Judæis, Sarracenis, ac idolatris ſciant [illegible] valeant diſputare, & eos ratione convincere: petens etiam ut ſibi mittat de oleo lampadis ardentis ad ſepulcrum Domini in Jeruſalem, devotionem magnam prætendens ad fidem Chriſti. Nuntii qui venerunt erant duo cives Venetiarum, nomine dominus Nicolaus Pauli, & frater ejus dominus Maffeus Pauli, cum quodam barone Tartarorum nomine *Catagal*, qui in itinere obiit. Hi duo venerunt in tribus annis de regno Cathaii & à *Magno Chaan* prædicto uſque Romam: quò cùm veniſſent, invenerunt jam papam obiiſſe, & expectando tempus electionis venerunt in Venetiis intendere rei familiari & rebus propriis; ſed cùm vidiſſent electionem in tantum protelari, timentes à domino ſuo de mora nimia reprehendi, pandentes vela venerunt ad Terram-ſanctam applicuerunt, dominuſque Nicolaus Pauli filium ſuum viginti vel circiter annorum, juvenem aptum valde, nomine Marcum Pauli, ſecum adduxit ad Tartaros. Venientes in Achon domino Teaboni legato ibidem exiſtenti, ſua negotia pandunt. Interim apud

(a) Hedwigem. (b) al. Poloniæ.

Viterbium hunc dominum Teabonum in Terra-ſancta exiſtentem in papam elegerunt, & vocatus eſt Gregorius, unde gaudium magnum Chriſtianis ultramarinis eſt exortum. & ex hoc erecti ſunt ad magni ſpem auxilii, quia Chriſti vicarius Terræ-ſanctæ devotus oculis ſuis viderat miſerabilem lugubremque Terræ-ſanctæ ſtatum, ipſe in [illegible] pro ea laborans legatus in papam electus erat: nam & frequens poſt electionem ſuam ad papatum, ſpecialiter autem de Terra-ſancta receſſurus ad Romam, de ſtatu Terræ-ſanctæ & civitatis Jeruſalem loquens, & ſui cordis affectum aperiens, dicebat illud pſalmi: *Si oblitus fuero tui Jeruſalem, oblivioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi non meminero tui, ſi non propoſuero Jeruſalem in principio lætitiæ meæ.* Et certè oblivioni non tradidit; nam pro ſubſidio Terræ-ſanctæ concilium maximum in Lugduno propter hoc congregavit. Sed antequam recederet, nuntios Tartarorum expediens, duos cum eis fratres Prædicatores maximos clericos miſit, fratres Nicolaum de Vincentia & Guillelmum de Tripoli, eiſque dedit de oleo lampadis S. Sepulcri, & litteras ſuas ad Magnum Chaam, & ſic cum benedictione eos abſolvit abire. Et cùm veniſſent in Armenia propter guerras fortiſſimas quibus *Bendechear* Soldanus Babiloniæ patriam devaſtabat, duo fratres Prædicatores prædicti ultra progredi non audentes, redierunt. Sed duo nuntii principales, domini ſcilicet Nicolaus Pauli, & Maffeus Pauli cum Marco Pauli filio Nicolai prædicti ad dominum ſuum Cobila Chaam progredientes, & ei ſua facta narrantes, in honore maximo ſunt recepti. Et quidem domini Nicolaus & Maffeus cum aliis Tartaris ad has partes iterum ſunt miſſi; ſed Marcus Pauli cum imperatore retentus ab eo miles effectus, ſed & cum eo manſit ſpatio viginti ſeptem annorum, quem Chaam propter ſuam habilitatem in ſuis negotiis ad diverſas Indiæ & Tartariæ partes & inſulas miſit, ubi illarum partium multa mirabilia vidit, de quibus poſtea librum in vulgari Gallico compoſuit quem librum mirabilium cum pluribus ſimilibus penes nos habemus.

Expeditis nuntiis Tartarorum & negotiis in itinere papæ novi præparatis, dominus Gregorius papa de Terra-ſancta Romam veniens ordinationem unam fecit bene laudabilem quinque cardinalium epiſcoporum, & ad hoc valentes aſſumſit. Erat hic papa vir miræ experientiæ in ſæcularibus, non intendens pecuniarum lucris, ſed pauperum eleemoſynis.

De iterata guerra Guidonis Flandriæ comitis contra Hollandiam.

GUIDO comes Flandriæ magnas quaſdam redibentias in terra Hollandiæ petens, ad illas conquirendas cum exercitu in Hollandiam pergit, quem FLORENTIUS comes bene ultra tranſire permiſit, ſed poſtmodum ſibi regreſſu percluſo in eum cum potentia irruit, eumque devicit & cepit. Hollandenſes autem volentes parcere Flamingis, eos audacos expulerunt pauciſſimis in hora præterquam congreſſus interfectis, ſed ſatis citò pax inter eos concordata fuit, & ſolutis magnis pecuniarum ſummis pro ſua redemtione, Guido filiam ſuam Florentio comiti Hollandiæ dedit uxorem, & ſic finis guerræ.

PARS III. *De transfretatione ſancti Ludovici ad regnum Thunicii, & de fine ſanctiſſimo.*

LUDOVICUS rex Franciæ pro cæleſti regno affectans commutare terrenum, paſſagium iterat contra hoſtes nominis chriſtiani cum duobus fratribus ſuis, duobuſque filiis Philippo, ſuo in regno ſucceſſore, & Johanne Triſtanno rege Navarræ, baronibus & bellatoribus plurimis quos ſecum aſſumſit pro reparatione Terræ-ſanctæ, quem poſtea ſecutus eſt Edoardus filius primogenitus regis Angliæ. Verùm ut facilius perficere poſſet, voluit ante omnia regnum Thunicii ſubjicere Chriſtianis, quia transfretantibus damnum maximum frequenter inferebant. Mare igitur ingrediens primò in Sardiniam applicuit; inde cùm portum Carthaginis & ejus fortalitium quod eſt prope Thunicium cum aſſultu & multa virtute cepiſſet, & ulterius ad Thunicium accedere voluiſſet, epithimia, vel potius epidimia, quæ tunc in illis partibus & maximè circa littora viguit, invaſit exercitum. Mandatur itaque Carolus rex Siciliæ ut veniat in auxilium fratris & populi chriſtiani.

Rex igitur S. Ludovicus de Carthagine profectus [illegible] Garbam, caſtra mutatus eſt in loco qui dicitur Certa-carne, ubi filius ejus Johannes Triſtanni primò cepit infirmari & mortuus eſt. Poſt eum legatus domini papæ dominus Albanenſis cardinalis, & poſt illum ſanctus rex Ludovicus; qui rex moriturus multas pulcras ordinationes fecit, quæ numquam poſtea fuerunt executioni demandatæ. Quàm feliciter autem ipſe rex migraverit, miracula plura teſtantur. Rex verò Navarræ qui præſens interfuit, domino cardinali Triſtulano per ſuas litteras intimavit. Nam in infirmitate Deum laudare non ceſſans, illam orationem ſæpius inferebat; *Fac nos, quæſumus Domine, pro amore tuo proſpera mundi deſpicere, & nulla ejus adverſa formidare.* Orabat etiam pro populo ſuo quem ſecum adduxerat, dicens: *Eſto, Domine, plebi tuæ ſanctificator & cuſtos: & quam tibi facis eſſe devotam, benignus refove miſeratus auxilio.* Et dum appropinquaret fini ſuo ſuſpiciens in cælum, ait: *Introibo in domum tuam; adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo, Domine.* Et hoc dicto, obdormivit in Domino die S. Bartholomæi; anno Domini MCCLXX. Erat ſtupor videre mortem non ſolùm vulgi, ſed etiam tot comitum, principum & baronum. 1270.

De

De ſepultura ſancti Ludovici, & coronatione Philippi filii ejus.

Poſt deceſſum igitur glorioſi regis adveniens frater ejus rex Siciliæ magnum Sarracenis incuſſit timorem, & in tantum, quod licet ipſi plures eſſent quàm Chriſtiani, numquam tamen audebant bello congredi, multa tamen eis incommoda per alias aſtutias inferebant; unde quoniam patria illa ſabuloſa eſt & arenoſa, miſerunt plurimos ſuper unum montium vicinum Chriſtianis, qui pulverem moverent & ſabulum quando ventus flaret ad Chriſtianos, & ſic exercitui chriſtiano multam intulerunt moleſtiam, donec Chriſto propitio pulvis ille per pluviam caderet. Tunc peractis machinis & variis inſtrumentis Carolus rex Siciliæ per terram & per aquam Thunicium obſidere diſpoſuit, ſed propter epidimiæ peſtem cum rege Thunicii compoſuit, ſic quod rex Thunicii cunctos captivos chriſtianos dimitteret liberos, & quod in omnibus civitatibus regni illius monaſteria & eccleſiæ fierent ad honorem Chriſti, & quod ibidem Prædicatores, Minores, vel quoſcumque alios liberè prædicare fineret, & baptizari volentium neminem impediret. Rex Thunicii Carolo regi tributarius eſt effectus. Sicque acceptâ à rege Thunicii magna pecuniæ ſumma pro expenſis, quas reges ibi fecerant, Carolus in ſuo exercitu receſſit in Siciliam, & cum eo rex Navarræ jam totus infirmus, qui veniens in Sicilia mortuus eſt, & cùm applicaſſent ad portum Traxantanum, tempeſtate confractis navigiis, exercitus in Franciam per terram rediit. Philippus etiam regis Franciæ primogenitus in Franciam corpus defuncti patris ſecum deferens, Pariſius exequias, ut moris eſt, celebravit. Indeque cum ſolemnitate regiis proceſſionibus & comitiva permaxima corpus regis ad ſanctum Dionyſium eſt deportatum, ibique ſepultum.

Inde PHILIPPUS cum baronibus & militia multa Remis vadit, ubi in regem Franciæ coronatus fuit anno Domini MCCLXXI. cum
1271 ſua conſorte regina ſorore regis Arragonum, de qua duos filios habuit Philippum Pulchrum qui ſibi ſucceſſit in regno, & Carolum comitem de Valeſio. Citò poſt hoc obiit regina, rexque viduatus ad ſecundas nuptias tranſiens, dominam Mariam ſororem Johannis ducis Brabantiæ uxorem accepit, de qua filium unum tulit Ludovicum comitem Ebroicenſem & filiam unam, quæ poſtea nupta fuit Edoardo Anglorum regi. In principio regnationis hujus regis comes Fuxi rebellare cepit contra regem & officiarios ejus, & cùm per regem ſæpè monitus deſiſtere nollet, contra eum potentem movit exercitum. Comes verò Fuxi videns regem in perſona propria cum apparatu tanto in terram ſuam intraſſe, timens ſe & terram ſuam ſupplex regi tradidit. Rex autem ipſum cum uxore ſua miſit in Franciam, ubi eos aliquamdiu ut priſonarios detinuit, & exinde rex ipſe toti regno ſuo timori & terrori fuit.

PARS IV. *De tranſfretatione Edoardi filii regis Angliæ.*

ANte Thunicium ad ſanctum regem Ludovicum acceſſerat EDOARDUS regis Angliæ primogenitus cum multitudine Friſonum & aliorum peregrinorum, unde tantum crevit exercitus Chriſti, ut crederentur eſſe ducenta millia pugnatorum, & ſperaretur non ſolum Terram-ſanctam, ſed etiam totam terram Sarracenorum poſſe ſubjugare; ſed ſicut ſublato capite membra ſolvuntur, ſic pio rege defuncto, diſperſus eſt totus exercitus Chriſti. PHILIPPUS enim regis primogenitus ad Franciam, Carolus rex Siciliæ ad Siciliam receſſerunt; rex verò Navarræ Johannes . . . . aliique barones & principes plurimi, & populus quaſi innumerus epidimiæ peſte ab hac luce ſubſtracti. Quod videns Edoardus qui de remotioribus illinc advenerat, cum his qui ſecum remanſerant, ad Terram-ſanctam ſe transferens, cum magna comitiva Ptolomaïdam applicuit IX. die Maii anno Domini MCCLXXI. eumque frater ſuus cum paucioribus eſt ſecutus. Antequam ibidem applicaret 1272
prædictus Edoardus, *Bendochtar* Soldanus Babiloniæ ceperat unum caſtrum Veteli-de-Montibus, inde deſcendens per Arabiam ceperat caſtrum *Trac*, quod erat Hoſpitalariorum, quod aliàs nominatur Petra deſerti & Mons-regalis, inde ceperat caſtrum Ulaurum & *Cornibilator*, quod erat principis, & caſtrum *Monfort*, quod erat Alemannorum; & ſic veniens ſtetit ante Ptolomaïdam. Intelligens autem Edoardus actualem ſententiam & ſævientem potentiam *Bendochtar* in populum Chriſti cum ceteris de patria, deliberatione habita, pro auxilio miſerunt ad Tartaros, qui Tartari in favorem Chriſtianorum ſtatim diſcurrerunt per totam terram Antiochiæ, Alaziæ, Hamam, Calamale & uſque magnam Cæſaream, Sarracenos ubique proſternendo; inde redierunt ad locum Maraiis ad introïtum Turchiæ maximam ducentes prædam Sclavorum animalium, & ibi quieverunt tum propter laborum exceſſum, tum propter copiam aquarum, tum etiam intuitu inimicorum. Similiter Edoardus, & qui hoc apud Tartaros procuraverunt, iverunt ad demoliendum locum qui dicitur S. Georgius; in hoc itinere Angli nimio calore, & intemperantia fructuum & mellis gravati in multitudine perierunt. Iterum Edoardus & frater ejus, & rex Cypri cum peregrinis multis iverunt Cæſaream, ut demolirent turrim Charo, & inventis Turcemannis proſtraverunt ex eis, MDV. animalium reportando, & propter hoc lucrum principale dimiſerunt intentum de turri Charo: propter quod *Bendochdar* cum ſuis Sarracenis eos habentes in deriſum, dicebat eos qui in tam modica munitione capienda defecerunt, nequaquam aptos ad regnum Jeruſalem ſuis viribus acquirendum. Edoar-

dus iſte valens & probus multos habuit æmulos, quod clare patuit per aſſaſinum: habebat enim quemdam Sarracenum ſibi ſic familiarem, ut ad ipſum ingredi poſſet quando vellet; & cùm ſemel Edoardus à ſomno ſurrexiſſet meridiano, Sarracenus ille videns ſe ſolum cum eo in camera, in eum irruens gladio venenato pluries eum percuſſit, ſed Edoardus imperterritus Sarracenum apprehendens, eum potenter ad terram alliſit, cultrumque venenatum ei abſtulit; ad hunc ſtrepitum accurrentes familiares & milites aſſaſinum gladiaverunt. Edoardus autem de vulneribus cum difficultate curatus fuit.

Et audivi qui ſcribo, narrantibus quibuſdam Sabaudiis viris honeſtis & fide dignis, ſed narrata non viſa narrantibus; dicebant enim quòd in Sabaudia dudum erat quidam dominus de Granſone, cui natus eſt filius. Vocati aſtronomi ad pueri nativitatem inſpiciendam, calculandam, ſeu judicandam, qui dixerunt puer natus ſi viveret magnus eſſet, potens & victorioſus: interfuit unus ſuperſtitioſus ſeu fortè divinus, qui ſumta ex igne facula dixit, quod hic puer tantum durabit quantum facula præſens; porrò aſſumtam faculam clauſit in pariete ut diutiùs duraret: vixit iſte puer, crevit & ad ætatem ſenectam & ſenium duravit ſemper in honore accreſcens, donec nimio ſenio & vivendi tædio pertæſus, faculam prædictam pariet inclusam extrahi fecit & in igne projici, quam penitus in igne conſumtam miles citò poſt expiravit. Dixerunt ultra narrantes, quod iſte fatalis dominus de Granſone tunc cum aliis ultra mare exiſtens, cùm audiret filium regis Angliæ tam valentem virum ſic invenenatum, ſolus auſus fuit ſugere vulvam ejus ſic invenenatam, fortè confidens in fato ſuo prædicto de facula; ſuxit igitur, & ſic Edoardus ſanatus eſt. Et ex hinc dominus iſte de Granſone & ſui penes reges Angliæ elevati ſunt & honorati, & adhuc hodie per Angliam magni reputantur & potentes. Hæc non aſſero niſi [illegible] dictum eſt ex relatu. Cùm igitur multi de baronibus à Terra-ſancta recederent, & jam plures receſſiſſent, Edoardus poſt illos repatriandi iter aſſumſit.

De morte domni Willelmi abbatis noſtri.

Eodem anno & menſe domnus abbas noſter Willelmus, vir honeſtus, & qui competenter rexerat, naturæ debitum ſolvens obiit primus omnium abbatum noſtrorum mitratus, & ſepultus fuit intra principalem ingreſſum templi à parte meridionali intrantibus à clauſtro. Cartæ ſeu privilegia ſui temporis. . . . .

CAPUT LII.

PARS I. *De domno Johanne abbate noſtro, hujus nominis quarto.*

JOhannes hujus nominis quartus, hujus verò monaſterii abbas LII. natione Audomarenſis, cognomento de Boſco, à juventute in hoc monaſterio monachus effectus circa feſtum Omnium-ſanctorum, multas ab æmulis religionis perpeſſus moleſtias duravit ut potuit.

Rex Armeniæ dominus Aychonus, qui primus cum Tartaris allegare fecit, obiit anno Domini MCCLXXII. cui in regno ſucceſſit Leo ſeu Linonius filius ejus. Godemanno inter regem Jeruſalem Hugonem & *Bendochdar* Soldanum Babiloniæ treugæ formatæ ſunt, obtentæ in plano Ptolomaïdæ in itinere quo pergitur *Nazareth*.

De concilio generali celebrato Lugduni pro ſubſidio Terræ ſanctæ.

Gregorius papa X. exiſtens in Terra-ſancta legatus, fuit in papam electus, & cùm de Terra-ſancta recederet, & pro papatu adipiſcendo Romam pergeret, promiſit Terræ-ſanctæ præbere ſuccurſum, ſæpe dicens: *Si oblitus fuero tui Jeruſalem*, &c. Nunc verò papatus ſui anno IV. pro ſubſidio Terræ-ſanctæ monſtrans quod eam oblitus non fuerat, magnum [illegible] generale concilium celebravit in Lugduno, quia ibi pluſquam in Roma prælatorum & baronum maximè copiam habere poterat. Congregati fuerant ad hoc concilium epiſcopi quingenti ſeptuaginta, abbates verò & alii prælati circa mille. Interfuit & inter ceteros domnus abbas noſter Johannes ſemper honeſtiſſimè converſatus.

In hoc concilio Philippus rex Francorum domino papæ reddidit comitatum Veneſſii, quem ab eccleſia ſui tenuerant prædeceſſores, & crucem Domini devotus aſſumſit. In hoc concilio fuerunt ſolemnes nuntii de Alemannia, nuntiantes Terræ ſtatum peſſimum & maximè eccleſiarum pro defectu regis [illegible] imperatoris. Rege & imperatore carebant, duobus in diſcordia in imperatorem electis, Richardo ſcilicet & Alfonſo. Nuntii iſti fuerunt celeriter expediti. Itaque redeuntes in terram ſuam elegerunt in imperatorem Adulphum comitem de *Aſberg*: quam electionem papa confirmavit in favorem promiſſionis Terræ-ſanctæ. Illuc etiam venit Alphonſus rex Caſtellæ pro corona Alemanniæ: fuerat enim ſimul electus cum Richardo Cornubiæ, allegans quod pro obtinendo imperio multas expenſas fecerat, & nunc etiam promittebat magna pro Terræ-ſanctæ ſubſidio, ſed tandem ad preces papæ ceſſit Adulpho, renuntians juri quod in imperio videretur habere. Sic Adulphus pacificè adeptus imperium, cru-

cem ultramarinam devotus aſſumſit. Interfuerunt etiam ſolemnes nuntii Græcorum & Tartarorum. Græci ad unitatem Eccleſiæ venire promittentes, Spiritum-ſanctum à Patre & Filio procedere confeſſi ſunt, ſymbolum in pleno concilio ſolemniter decantando. Nuntii quoque Tartarorum infra concilium baptizati ſunt, & poſt modum ad ſua redierunt. Rex etiam Cypri procuratores ſuos miſit ad reſpondendum domicellæ Mariæ, quæ regnum Jeruſalem petebat, aſſerens illud ſibi hereditario jure obvenire. Interfuerunt etiam nuntii pro principibus & habitatoribus Terræ-ſanctæ, exponentes ægrum ejuſdem Terræ-ſanctæ ſtatum & neceſſitatem. His nunciis maximè papa intendit, quia illic perſonaliter accedere intendebant.

In hoc concilio ſtatutum eſt, ut pro Terræ-ſanctæ ſubſidio uſque ad ſex annos eccleſiarum decimæ deputentur, & ut cippi cum tribus clavibus in eccleſiis ponerentur pro fidelium oblationibus reponendis: & alia multa & pulcra tam pro ſubſidio Terræ-ſanctæ, quàm pro electione papæ & reſtrictione cardinalium, quam etiam propter univerſalem ſtatum Eccleſiæ Dei.

Poſtquam papa cunctis diſpoſitis finem impoſuit concilio, & Romam rediret pro Adulpho imperatore coronando, in Aretio Tuſciæ de medio ſublatus ſanctum propoſitum de Terra-ſancta complere non potuit. Sedit autem papa Gregorius annis quattor, menſibus duobus, & ceſſavit papatus diebus decem. Cui ſucceſſit Innocentius papa ſextus, natione Burgundus de Tarentaſia, ordinis fratrum Prædicatorum, doctor in theologia; de epiſcopo Oſtienſi in papam electus; licet multa facere propoſuiſſet, morte præventus nil notabile fecit. Sedit menſibus quinque, & diebus duobus, & ceſſavit diebus XVIII. Succeſſit illi Adrianus V. natione Januenſis, nepos quondam Innocentii quarti, ab eodem promotus in cardinalem titulo S. Adriani, & poſt à domino Clemente quarto legatus in Angliam miſſus pro guerra ſedanda inter regem & barones Angliæ. Hic papa factus ſtatim conſtitutionem in concilio Lugdunenſi editam de reſtrictione cardinalium in electione papæ ſuſpendit, proponens eam aliter ordinare, ſed eo morte prævento, conſtitutio ſuſpenſa permanſit. De eo poſtea.

PARS II. *De turbatione regni Jeruſalem poſt obitum Gregorii decimi.*

1275. ANno Domini MCCLXXV. *Vendochdar* Soldanus Babiloniæ Armeniæ plana percurrens, interfecit ultra viginti millia hominum; ſecum trahens captivos pueros & puellas decem millia, equorum verò & animalium ultra trecenta millia. Rex verò Armeniæ cum ſuis equitibus ad montana confugit, mercatores & ceteri cum rebus ſuis verſus mare credentes evadere periculum, inciderunt in pyratas, qui evadere potuerunt in Ptolomaïdam pervenerunt. Mortuus eſt etiam hoc anno Boamundus princeps Antiochenus & comes Tripolitanus, & quidam alii barones, unde pro ſucceſſionibus eorum orta eſt diſſenſio, epiſcopis & baronibus ac prælatis contra ſe diviſis, quibuſdam conſentientibus iſtis, quibuſdam verò aliis.

Anno ſequenti Henricus princeps pater regis Cypri, de Ptolomaïda Cyprum navigans, dum carida rupi impegit, navigio periit filius ejus. Rex Cypri, qui de regno Jeruſalem contra domicellam Mariam in Romana curia contendebat, quia inter eum & communitatem, fraternitateſque & manſiones, plures controverſiæ fuerunt, nec eos rex ad libitum ſuum regere valebat; indignans etiam quod Templarii, qui parti domicellæ Mariæ favebant, inconſulto rege acquiſiverant Caſale de Falconaria à quodam milite, qui illud ſub homagio à rege tenebat. Pro his turbatus rex Cypri, de Ptolomaïda receſſit Tyrum, nullo in Ptolomaïda officiario relicto, qui juſtitiam vel aliud quidquam faceret: Requiſitus rex ut officiales mutaret propter multa diſcrimina quæ de facili poſſent evenire; numquam ad alicujus preces aurem inclinare voluit, immo quia rex ſentiebat Templarios favere parti ſuæ contrariæ, id eſt, Mariæ prædictæ, contra quam de regno contendebat, per amicos ſuos commotionem excitavit inter familias Hoſpitalis & Templi, & multiplicata ſunt mala in terra promiſſionis.

Quomodo rex Siciliæ regnum Jeruſalem acquiſivit.

Rex itaque Cypri nuntios ad occiduos principes & ſpecialiter ad papam miſit, qui inobedientiam antedictam renuncient, orans ut de eis & regni ſtatu remedium adhibeatur. Domicella verò MARIA, quæ cauſam ſuam de regno Jeruſalem in Romana curia ſequebatur, per Templi nuntios hæc omnia ſciens, conſtanter cardinalem Albanenſem epiſcopum, qui ſibi judex à papa fuerat deputatus, adiens, jus ſibi decerni requirit. Contra quam procurator regis Cypri declinando propoſuit, quod lis de regno Jeruſalem non pertinebat ad Romanam curiam, nec ibi ſuper hoc reſpondere tenebatur, ſed coram baronibus regni. Domicella MARIA reſponſionem acceptat tamquam legitimam, & ſic conſenſu partium & curiæ tamquam verus & legitimus heres regni Jeruſalem, lite totaliter à Romana curia ſublata, domicella MARIA id quod antea tractaverat nunc affectui mancipavit. Ipſa enim coram cardinalibus, prælatis ac majori parte curiæ tamquam verus & legitimus heres regni Jeruſalem pluries declarata, per duos judices legum magiſtros decretorum, advocatos & ſapientes omne jus ſuum, quod habebat vel habere poterat in regno Jeruſalem, tranſtulit & donavit domino CAROLO regi Siciliæ. Ipſe verò Carolus donationem ſuſcepit, & ipſe domicellæ

Mariæ poſſeſſiones alias atque donaria dedit, quibus illa meritò contenta fuit. Sicque regnum Jeruſalem devolutum eſt ad regem Siciliæ Carolum, qui ſtatim illuc pro ſe miſit Rogerum comitem ſancti Severini baillivum regni Jeruſalem cum galeis ſex.

PARS III. *De poſſeſſionis acceptione regni Jeruſalem, & relevatione ejuſdem regni.*

1277. ANno MCCLXXVII. ADRIANUS papa magnum oſtendens affectum ad ſuccurſum Terræ-ſanctæ per Gregorium papam inchoatum, in comitiva hujus comitis ſancti Severini ballivi Jeruſalem miſit, & ſuos nuntios patriarchæ Jeruſalem cum duodecim millibus librarum Turonenſium pro galeis conſtruendis, & aliis opportunis judicio proborum virorum, ſuiſque litteris valde confortavit incolas Terræ-ſanctæ: ſed in papatu vixit non amplius XXXIX. diebus; & ſucceſſit illi JOHANNES XXI. natione Hiſpanus, antea dictus Petrus, in diverſis ſcientiis ſatis famoſus. Hic factus papa propter ſcientiarum florem, pontificalem dignitatem morum inſtabilitate deformabat, ut naturali induſtria pro parte carere videretur. In hoc tamen laudabilis, quod tam pauperibus quàm divitibus ſe communem exhibens, & ſtudiis litterarum adhærentes benignè fovebat, & ad beneficia promovebat; cum ſibi vitæ ſpatium in annos plurimos extendi crederet, & hoc ſæpe coram ſuis aſſereret, ſubitò cum camera nova, quam pro ſe conſtruxerat, ſolus corruens totus colliſus ſexto die obiit. Sedit autem menſibus ſex, & ceſſavit papatus menſibus octo. Succeſſit illi NICOLAUS tertius natione Romanus, de domo Urſinorum. De quo infra.

In adventu comitis ſancti Severini novi baillivi Jeruſalem ex parte Caroli, ſtatim baillivus de *Ibelim* dominus de *Arſuf* evacuato caſtro *Arſuf* comiti ceſſit. Comes verò ROGERIUS caſtrum intrans, ſumſit terræ dominium cum auxilio Templariorum complicium ſuorum, vocavitque milites qui erant Ptolomaïdæ, præcipiens eis ut ſibi pro rege facerent homagium; illi verò hoc regi Cypri ſe feciſſe dicebant, nec ab eo poſſe recedere ſine licentia vel defectu in eis quibus jure regio tenebantur. Milites hoc regi Cypri ſæpe ſignificaverunt, ſed rex inanibus reſponſis tempus redimebat. Rogerus verò præcepit militibus prædictis, ut homagium faciant, aut feoda cuncta dimittant: illi conſilio Templariorum & auxilio, ut adhuc ſemel regi Cypri hoc mandent, & ſi reſponſum à rege ſufficiens non habeant, regi Carolo obedirent. Sic igitur milites ſcripſerunt regi Cypri, & non habito reſponſo ſufficienti, Rogero comiti loco Caroli regis fecerunt homagium. Similiter princeps Antiochenus miſſis procuratoribus ſuis debitum regi Carolo fecit homagium. Ipſe etiam comes Rogerus ſimiliter juxta regni ſita loco regis Caroli fecit quod debuit; deinde fecit ſeneſcallum, conneſtabulum, mareſcalcum, vice-comitem & ceteros officiales ſecundum patriæ morem. Tunc etiam inter Venetos & dominum Tyri pax reformata eſt per Templarios, & recuperaverunt Veneti jus quod habebant in tertia parte Tyri. Reformata eſt etiam pax inter Templarios & Hoſpitalarios de commotione inter eos & eorum familias, quam rex Cypri per amicos ſuos excitaverat; quæ diſſenſio duraverat ferè tribus annis.

De morte Bendochdar, & quibuſdam victoriis Chriſtianorum.

Eodem anno *Bendochdar* Soldanus Babiloniæ, chriſtiani nominis ſummus inimicus, pro ſuccurrendo caſtello ſuo *Labire*, quod ſupra fluvium Euphratem obſidebant Tartari, fluvium natando pertranſiit, ſed reperit ſex millia Mongalos Tartaros, qui ſibi multùm intulere moleſtiam: ſicque amiſſis copiis vulneratus Damaſcum rediit, accedente ſibi ventris profluvio extinctus eſt: unde Chriſtiani lætati ſunt in immenſum. Succeſſit illi *Melechiiſar.*

Eodem quoque tempore triennis diſcordia quæ fuerat orta inter principem Antiochenum & Templarios per magiſtrum Hoſpitalis, pacificata fuit anno MCCLXXVIII. Perrexerunt Hoſpitalarii ad caſtrum *Margath*, 1278. quod ceperunt, & interfecerunt baillivum Sarracenorum, qui in partibus illis erat, & acriter per diſtrictum *Margath* ceperunt bellare; hinc clamor exoritur per territorium *Cabile* & per terram caſtri *Blanchil*. Tunc congregantur quaſi quingenti equites Turchi & Turchemanni, in quos Chriſtiani potenter irruerunt, & licet acriter pugnatum ſit, cum damno tamen Sarracenorum Chriſtiani victores ſunt effecti. Poſt hoc venit exercitus Soldani contra *Margathi*, fueruntque duo millia ducenti pedites & quatuor millia portantes omnia ad obſidionem neceſſaria, & dederunt aſſultum his qui fuerunt in *Margath*, qui exeuntes Sarracenos aggrediuntur, plurimis Sarracenorum occiſis, ceteros fugaverunt: de cælis eis data victoria; de Chriſtianis ſolum XL. perſonæ perierunt. Tunc in favorem Chriſtianorum Tartari diſcurrunt ad *Calamale* & Alapiam, occiderunt Sarracenos omnes obviam ſibi factos. Soldanus hoc audiens congregavit exercitum uſque ad centum millia equitum, totidemque peditum: obviaverunt ſibi invicem duo exercitus Soldani & Tartarorum in partibus *Calamale*, & utrobique facta cæde permaxima, tandem Tartari campum obtinuerunt; nox ſuperveniens finem liti fecit, quæ aliàs minus damnoſa fuiſſet Sarracenis.

PARS IV. *De reformatione hujus eccleſiæ tali-quali.*

DOmnus JOHANNES abbas vir honorabilis religioniſque zelator, homo mitis, & ſimpliciter ambulans, à contrariis ſanctæ religionis adverſa multa perpeſſus eſt; nam ſicut ab antiquo fuerunt hic aliqui de monachis, qui ſua inſolentia turbabant gregem Domini, ſuoſque prælatos; (necdum enim in hoc abbatis initio exinanita fuerat à Godeſcalco priore dudum excitata, temporibuſque Jacobi & Willelmi abbatum in deterius adaucta inſolentia:) timens abbas hoc malum per ſe non poſſe ſedari, in concilio generali ab eodem papa petiit reformatores hic mitti, qui eccleſiam & religionem intus & extra reformerent: miſſi ſunt archidiaconus de Bria in eccleſia Pariſienſi, priorque domus Prædicatorum de Provino, cum tertio collega, cujus nomen non occurrit, qui venientes omnia malè diſpoſita repererunt, maximé quæ ad obedientiam & religionem pertinebant: omnibus tamen conſideratis, auctoritate apoſtolica omnes officiarios depoſuerunt ab officiis, omniaque bona monaſterii in ſex partes diviſerunt, primam partem *Propringhes* cum omnibus appendiciis abbati pro cella ſua deputaverunt recipiendam, levandam & diſtribuendam per ipſum abbatem; reliqua bona per quatuor officia diviſerunt. Primum officium fuit cuſtodis, cui addiderunt officium procuratoris ad cauſas eccleſiæ defendendas & proſequendas; cum bonis cuſtodiæ ab antiquo deputatis; & pro cauſis eccleſiæ addiderunt ei Ruſſletum, *Kokelare*, *Baſwarneſton*, & aliquâ in partibus Meræ & Caleſii. Secundum officium fuit granatarii, omnia monaſterii ædificia ſuſtentare, veſtes & ſalaria ſervientium monaſterio ac nuntiorum, panem, cerviſiam, ligna, turbones, minora luminaria per hoſpitium & cameras, ollas, patellas, pottos, ſcutellas, ac omnia utenſilia providere debebat, & ad hoc deputaverunt territorium de *Bourbourg*, *Kelines*, *Aquin*, & plura. Tertium officium fuit cellerarii, qui providere debebat de coquina; & ad hoc deputatur ei *Arkes* cum omnibus appendiciis ſuis. Quartum officium fuit vinitarii, qui providebat de vinis, fœnis, lectis, lectiſterniis & omnia neceſſaria hoſpitum. Statuerunt etiam prædicti reformatores, ut hæc ordinatio ſolis ſex annis duraret: quibus finitis, eccleſia redeat ad ſtatum debitum, ordinationem quoque & mandatum abbatis. Correxerunt nihilominus illos per quos inordinatio tanta proceſſerat, pœnas ſeu pœnitentiam aliquibus ad annum, aliis ad biennium vel triennium, quibuſdam etiam ad ſex annos auctoritate papæ, & ſecundum uniuſcujuſque delicti quantitatem impoſuere; quibus peractis reformatores in ſua redierunt.

Aſt ſecuta ſunt pejora prioribus, cum per hos reformatores papa cuperet æruginem eradere, ruptum eſt vas; ex hac enim ordinatione crevit hic inobedientia religionis inimica, atque deſpectus officiariorum, contra ſe invicem murmur, impatientia fratrum & ſubditorum, & alia mala quamplurima: officiarii prædicti abbatem parvi pendebant, dicentes ſe ad ejus obedientiam in officiis ſuis non teneri, cum ab eo à quo & ipſe abbas fuerint inſtituti, id eſt à papa. Abbas vir ſimplex videbatur nimis remiſſius; poterat enim eos & debebat punire, cum ab obedientia non eſſent abſoluti, & maximè in inordinationibus: nam per papam promoti etiam ad vitam, in beneficiis ſubſtituti, ſicut alii debent eſſe ſubjecti; ſed forte nimis ignarus abbas hoc non advertebat. Officiarii etiam invicem mordebant, invidebant; quia invicem ſubalternati non fuerant, & neuter alteri præpoſitus erat, ideò nec alter alteri appreciabatur, nec alter ab altero doceri volebat, aut reprehendi. Ita ergo officiarii prævaluerunt, ut ferè nihil ſecundùm Deum & rationem agerent, ſed quæ pro ſuis gratibus elegiſſent. Unus illorum cellerarius contra votum, contra beati P. Bertini prohibitionem, & contra conſuetudinem laudabilem hactenus hic obſervatam ut mulier hoc monaſterium non ſubintret; pellicem ſuam clauſam tenebat in porta auſtrali; alter uxorem piſtoris ad ſe deferri faciebat in caniſtro magno quo panis hic adferri ſolebat à piſtrino, collo duorum famulorum à fuſte pendente; unde notabiliter accidit quaſi miraculum, in media curia monaſterii, videntibus & adſtantibus multis; rupto caniſtri fundo mulier in terram cecidit, & membris colliſis cum deriſionibus & cachinnis à terra levatur, & cum multa verecundia domum refertur, & adhuc hodiernis temporibus hæc hiſtoria vertitur in proverbium. Iſtis ergo ſex annis ſic officiarii in obſcœnitatibus bona monaſterii diſſipaverunt. Finitis verò ſex annis, domnus abbas collato conſilio eccleſiæ, voluit res & ſtatum eccleſiæ ad priſtinum & debitum ſtatum deducere: Vocato ergo coram ſe collegio, allocutus eſt fratres, oſtendens ordinationem papæ jam eſſe finitam, & quòd eſſet neceſſe reducere cuncta ad ſtatum bonum & priſtinum, ſed illi obdurati noluerunt intelligere ut bene agerent, ſed in deterius commutati etiam in contumelias & in injurias proruperunt: mala enim jam quatuor abbatum temporibus aſſiduè frequentata & quaſi irradicata non poterant faciliter ſic avelli.

De fine ſeu reſignatione domni Johannis abbatis noſtri.

Quod videns abbas, tædio affectus epiſcopum adiit, & in manibus ejus reſignavit prælaturæ cum honore [illegible] onere. Anno MCCCLXXVIII. ordinata ſibi pro penſione 1478.
domo noſtra de *Mounckebure* cum pertinentiis ſuis, ubi cum penſione vixit circiter tribus annis.

CAPUT LIII.

PARS I. *De domno Waltero abbate noſtro, hujus nominis ſecundo.*

Walterus hujus nominis ſecundus, abbas quinquageſimus tertius cognomento *Bloc*, natione de villa Gandenſi, vir ſubtilis, callidus & aſtutus, à juventute hic monachus effectus, & inter tumultuoſos educatus, eorum mores & actus ad plenum edoctus, domno Johanne reſignante, eſt hic ab eis abbas aſſumtus anno MCCLXXVIII. Sperabant enim ſupervacuè hunc Walterum factis eorum bene velle favere, ſed è contra Walterus induſtrius eos ſubegit ſic. In principio ſe quieté & patienter habuit, & triennio vel quadriennio diſſimulavit, donec ſufficienter proviſus. Conquerebantur officiarii receptam eſſe modicam, expenſas magnas, dandaque deficere: ſciens tamen abbas bona eccleſiæ ſufficere ſi bene diſpenſarentur, ſimulavit ſe pro eorum gratibus aliqua velle vendere, ut eccleſiæ debita perſolvantur, & de illorum conſenſu vendidit in *Properinghes* jus & emolumentum calciæ & vivarios duos & baſtardum ſic ut baſtardus, ſi moreretur abbas, non ſuccederet in his venditionibus. Recepit abbas magnam ſummam pecuniæ, quam ſibi reſervavit. Item adduxit pueros de Gandavo de melioribus electis, & hic veſtivit in monachos; & ſic ſucceſſivè donec haberet viginti de Gandavo natos, qui omnes ſimul juncti cum aliquibus abbati benevolis conſtituere poſſent majorem ſeu ſaniorem partem conventus. Hoc facto, convocavit officiarios & conventum ad computandum, & cùm ſufficienter examinatis computatis comperiſſet eos ægré egiſſe & computaſſe, omnes officiarios depoſuit ab officiis, & ſibimet receptas omnes aſſumſit & per ſe rexit, multumque eccleſiæ profecit. Illi verò ab officiis amoti cum nil reciperent amplius, vacuis burſis minus poſſe habebant, & ſic abbatem ſuum in pace dimittentes, promtius ei obediebant.

Quomodo Guido de comitatu dudum inveſtitus, nunc eſt verè comes effectus.

1279. Sequenti anno, id eſt MCCLXXIX. domina Margareta Flandriæ & Hannoniæ comitiſſa, poſtquam à tranſitu dominæ ſororis ſuæ Johannæ annis XXXV. Flandriam rexiſſet, nobilis domina jam ſenio confecta, filio ſuo Guidoni, qui ab obitu fratris ſui Willermi inveſtituram Flandriæ jam tenuerat annis XXVIII. nunc de conſilio & aſſenſu regis & baronum patriæ comitatum ſuum Flandriæ purè & liberè reſignavit, & ſic effectus Flandriæ comes, & coram terræ proceribus in comitem receptus eſt apud villam *Duay* cum gaudio & ſolemnitate magna anno MCCLXXIX. Erat eo tempore tunc verbum commune in Flandria, quod poſt dominæ comitiſſæ Margaretæ matris hujus comitis mortem, multa bella & odia deberent Flandrenſibus evenire, quod bene rei probavit eventus. Hæc autem nobilis domina Margareta ſpecialiter in ſe quatuor excellentias habuit, primò quia ipſa erat generoſior genere quàm nobilior domina totius regni; ſecundò quia ditiſſima erat non ſolum hereditatibus, ſed etiam mobilibus, jocalibus & pecuniis; tertiò quod mulierum proprié non eſt, largiſſima erat & affluentiſſima tam in donis quàm in edulitate ac omni honeſtate, & ſtatum plus reginæ quàm comitiſſæ tenebat; & poſtquam cum tanto honore diu vixiſſet, in abundantiori tamen honore conſenuit, & dies ſuos conſummavit; ſepultaque eſt in monaſterio nomine *Flines*, quod ipſa nuperrimè fundaverat, citoque poſt eam obiit Balduinus filius ejus, & ſepultus eſt in Valencenis.

PARS II. *De duce Brabantiæ, quomodo ſibi acquiſivit ducatum de Lemburgh, & arma ſua mutavit.*

Henricus comes Luxemburgenſis, qui contra imperatorem Conſtantinopolis Namurgium acquiſivit, moriens tres filios poſt ſe reliquit; quorum primus patri ſucceſſit. Ipſe de uxore ſua filia Johannis de Aveſnis, genuit illum inclytum Henricum Luxemburgenſem, qui poſtea fuit in imperatorem coronatus, & Piſis intoxicatus, habuitque filias duas comitiſſam Flandrenſem, & comitiſſam Hannonienſem. Duo fratres juniores conſilio duarum ſororum ſuarum prædictarum comitem Gueldriæ avunculum ſuum conſtanter requiſierunt, ut eis eſſet auxilio contra Johannem ducem Brabantiæ, qui ab eis tollere volebat ducatum Luxemburgenſem, ut dicebatur. Comes Gueldriæ nepotum ſuorum conſtanter precibus & gratanter annuens, cum eis magno congregato exercitu contra ducem Brabantiæ venit. Cui dux Brabantiæ potenter occurrit prope Leoburgum, in loco vocato *Ourone*. Guido comes Flandriæ ut hoc diſcrimen imminentis belli ſedare poſſet, locutus eſt cum duabus ſororibus antedictis, comitiſſa videlicet Flandriæ uxore ſua, & comitiſſa Hannoniæ, quæ toto poſſe fratribus ſuis aſſiſtebant, & quarum conſilio fratres cuncta faciebant, offerens, ſi vellent, ſe tractatorum de pace; ſorores omnino renuerunt, & ſic Guido ceſſavit. Itaque pugna dura committitur, ſed duci Brabantiæ victoria ceſſit. In hoc prælio mortui ſunt tres fratres Luxemburgenſes, capti archiepiſcopus Colonienſis & comes Gueldriæ cum aliis magnatibus multis. Commiſſum hoc prælium fuit anno MCCLXXX. Dux Brabantiæ ſic victoria potitus 1280.
immutato ſigno ſuo bellico vocali proclamavit *Lemborg à celui qui l'a conquis*: qui antea proclamare ſolebat: *Louvain au riche Duc*. Arma quoque de *Lembourg* quæ ſunt argentea cum leone rubeo, cauda bifida cruciata, nodata,

quadravit cum armis ſuis, quæ primitus deferebat nigra cum aureo leone, quæ ſuis prædeceſſoribus dominis Lovanii provenerant cum deducta linea à regibus Lotharingorum & Auſtraſiorum, de quorum genere & armis dudum proceſſerunt beati patres Audomarus atque Bertinus.

Guido comes Flandriæ auditis his novis acceſſit ad comitiſſam uxorem, & [illegible] cuncta narravit, [illegible] quomodo omnes tres fratres ejus in illo bello perierant, & quod melius fuiſſet acquieviſſe à principio: illa dolens & triſtis rogat ut nepoti provideatur. Igitur intervenientibus pax concordata fuit ſic, quod ille juvenis Henricus Luxemburgenſis, qui poſtea fuit imperator electus, accipiat uxorem filiam ducis Brabantiæ antedicti, de qua filium habuit nobiliſſimum nomine N. qui reginam Bohemiæ habuit uxorem, unde rex Boëmiæ nominatus eſt. Archiepiſcopus Coloniæ, comeſque Gueldriæ & alii pecunia ſunt redemti. Iſte Johannes dux Brabantiæ cito poſt hoc in quodam baſtiludio, quod comes Barrenſis proclamaverat, apud Barrum per quemdam militem nomine Petrum de *Bauſines* brachii muſculum lancea transfoſſus, ruptis venis & nervis, domum delatus ſolis ſeptem diebus ſupervixit.

De Nicolao papa, & quibuſdam eventibus illius temporis.

Nicolaus papa tertius ordinationem Gregorii X. de ſex cardinalibus epiſcopis continuavit, palatium ſancti Petri in ædificiis multum ampliavit & decoravit. Ipſe etiam Carolum regem Siciliæ, nobilem eccleſiæ pugilem, à vicaria Tuſciæ amovit, & ſeipſum in ſenatorem Urbis ad vitam ſuam eligi procuravit: [illegible] conſtitutiones fecit tam de electione prælatorum quam de electione ſenatoris Urbis. Ipſe etiam ſenatum Urbis per duos annos regi faciens, celeri ſucceſſu mortis hora præventus mortuus eſt anno MCCLXXX. ſedit annis duobus, uno menſe, diebus XXVIII. ceſſavit menſibus quinque, diebus duobus. Hujus vacationis tempore Hambaldenſes congregata parte ſua capitolii & ſua parte Urbis exiſtentium ſub cuſtodia vicariorum, quos Nicolaus papa conſtituerat, partem dominii, invitis Urſinis habuerunt; tandem pacto habito inter eos, unus pro parte Urſinorum, & unus ex parte Hambaldenſium conſtituti in capitolio, ſenatoris officium exercuerunt: ſub quorum dominio ſeu regimine multæ diſſenſiones homicidia, & alia mala provenerunt tam in urbe quàm in ejus diſtrictu, & in hoc turbare parabat Petrus de Arragonia navigium. (a) Succeſſit Nicolao Martinus papa quartus, natione Gallicus, vir ſapiens atque probus, electus anno MCCLXXXI. in die cathedræ ſancti Petri. Hic ante papatum vocabatur Simon tituli ſanctæ Cæciliæ preſbyter cardinalis, qui nolens in Viterbio in Urbe-veteri coronatus eſt. Ipſe in ſenatorem Urbis ad vitam ſuam electus, loco ſui inſtituit Carolum regem Siciliæ in ſenatorem, & Gallicos ubique per patrimonium Eccleſiæ ponebat, ut illud contra inimicos defenſarent, quia tunc multi inventi ſunt rebelles. Anno papatus ſui revoluto, captus fuit in illa plaga maritima piſcis marinus in effigie leonis, pelle piloſa, pedibus brevibus, caudam capræ, aures, os, dentes & linguam quaſi leo, [illegible] ſui captione horribiles emiſit planctus; captus papæ delatus fuit in Urbe-veteri, ubi multi convenerant ad videndum, pronoſtica futurorum aſſerebant. Ecce parum poſt hoc in regno Siciliæ Panormitani ſuccenſa rabie Gallicos omnes, mares & feminas, ſenes & juvenes in deſpectum Caroli regis occiderunt, [illegible] quod horribilius eſt, feminarum Latinarum, quæ à Gallicis concepiſſe dicebantur, latera aperientes partus occidebant antequam naſcerentur. Dehinc tota Sicilia rebellans prædictum Petrum Arragoniæ regem tamquam dominum ſuum adſe vocaverunt. Hoc initium belli Arragonici.

Ab hoc Martino anno MCCLXXXI. impetravit (b) privilegium, ut gratiis ab apoſtolica ſede monaſterio conceſſis uti liceret, licet prædeceſſores uſi non fuerint eis, vel per ſimplicitatem vel juris ignorantiam, modo tamen per reſcriptionem vel aliàs non fuerit eis legitimè derogatum. Inſuper cum curatis ſancti Audemari pro fratribus & ſororibus de charitate ſancti Bertini, pro ſervituris (c) & oblationibus, ob magnas & frequentes lites iniit compoſitionem anno MCCLXXXII.

PARS III. *De initio guerræ contra Petrum de Arragonia.*

Mortuo Conradino filio Conradi filii Frederici, Petrus Arragoniæ rex ratione uxoris ſuæ & filiorum totis viribus anhelabat ad regnum Siciliæ ſibi acquirendum, mandatum eccleſiæ & proceſſus papæ parvipendens, nunc commotiones, nunc ſeditiones excitans, nunc amicos ſibi ſecretè concilians, ſemper in quantum poterat laborans ad finem intentum, per ſuam aſtutiam barbaros de regno Thunicii commovit in Chriſtianos ibidem exiſtentes deſævire, & occiderunt ex Chriſtianis pluſquam tria millia; & hoc contra pactum & conventionem per Carolum regem Siciliæ dudum factas, ut in cunctis civitatibus & urbibus regni Thunicii prædicaretur fides Chriſti, & eccleſiæ ædificarentur in eis. Per ſuam etiam aſtutiam commotionem excitavit in regno Siciliæ. Mandatus tandem ab eis, in Siciliam venit, dominium ſibi uſurpavit, & ſe in regem Siciliæ coronari fecit. Quare papa contra eum proceſſus formavit, ſententias fulminavit, ipſumque & omnes fautores ſuos excommunicavit, & eum omni honore & dignitate regia & nomine regio privans. Petrus igitur ſic in regem Siciliæ à Sicu-

(a) deeſt aliquod verbum. (b) Supple Walterius abbas. (c) f. ſervitiis.

lis receptus, regi Carolo litteras ſcripſit in hunc A modum :

Epiſtola Petri de Arragonia ad Carolum regem Siciliæ miſſa.

Magnifico principi domino Carolo regi Hieruſalem illuſtri, PETRUS Dei gratia Arragoniæ & Siciliæ rex. Cum veniſſemus ad partes Barbariæ ad impugnandum Sarracenos, miſimus nuncios noſtros ad Romanam curiam cum quibuſdam noſtris petitionibus, quarum nullam potuimus obtinere, & poſtea cum veniſſemus in Siciliam, audientes gentes quæ relantes quod vos eas gravatis & hoſtiliter B impugnatis, unde noſtrum auxilium imploraverant. Et quia noluimus eis deficere, nec poſſumus propter uxorem & filios, ad quos regnum ipſum jure hereditatis pertinet, vos rogamus quatenus ab injuriis & moleſtiis hujuſmodi deſiſtatis, & talibus latoribus præſentium credatis in his quæ vobis dicent ex parte noſtra.

Reſcriptio Caroli regis Hieruſalem Siciliæ Petro de Arragonia miſſa.

Petro ſolo nomine regi Arragonenſi, atque Siciliæ, ut dicit, CAROLUS Dei gratia rex C Jeruſalem & Siciliæ, rex ducatus Apuliæ, principatus Capuæ, Andegaviæ, Provinciæ Folcaceriæ, Caſtellodarii comes, almæ Urbis ſenator. Si nomen aquiſitum conſervare volueris, de ſpelunca quam nunc habitas caput te decet emittere. Igitur tua juventus ſumat audaciam, quanta ſtrenuitas in noſtris ſolet militibus inveniri; qui licet avidiſſimè ■ duxerunt expetendum, ne tamen mora virium tuarum, quod abſit, impediat experientiam, cito locum quem nunc inhabitas auctore Domino viſitabunt.

Ultra prædictas litteras Carolus cum nuntiis Petri de Arragonia prædictis pactum belli D taliter iniit, ut certa die nominata, id eſt prima die Junii tunc proximè ventura, anno MCCLXXXII. ipſi duo Carolus & Petrus quilibet eorum cum centum militibus, quos ■ æquales quilibet pro ſe elegiſſet, inter quos tamen ipſemet Carolus & Petrus computari debebant, convenirent ad pugnandum contra ſe invicem, centum contra centum in planis Burdegalæ, & qui ibi victus eſſet perpetuò infamis omni honore & nomine regio privatus eſſet, & de cetero unico ſerviente E contentus incederet & remaneret; & non veniens ad illam diem pœnas eaſdem & cum hoc, perjurium incurrat. Cum hoc tractatu nuntii Petri de Arragonia ad dominum ſuum redierunt.

Hac de cauſa papa Martinus Carolum regem per ſuas litteras graviter increpavit, eo quod ipſe rex tam honoratus ſe contra verum infamem & omni honore privatum ſe æquali fortunæ & conſimili judicio ſubmiſerit, & ſpecialiter quia honorem eccleſiæ, cujus erat ſpecialis pugil & defenſor honoratus, & juramentatus nimis oppreſſerat, inconſulto papa ſe tam vili fortunæ obligaverat, ut ſi victus eſſet omni perpetuo honore privaretur, & ſic quantum in ſe erat eccleſia ſine ſui culpa tanto defenſore careret. Tunc papa legatum miſit in Franciam cardinalem Toleti, qui cruce ſignationem contra Petrum de Arragonia prædicaret, denuntians ipſum Petrum excommunicatum, degradatum & omni honore ac regni ipſo immo & regio nomine depoſitum & exutum, prohibens ſub excommunicatione, ut nullus eum regem ſed ſolùm Petrum de Arragonia nominare præſumat. Rex verò Franciæ ad hanc prædicationem legati crucem aſſumſit, & exercitum in Toloſam convocans ſe in iter Arragoniæ parat. Interea Carolus rex Siciliæ cum apparatu quo ■ eum decebat venit Toloſam, & inde proceſſit ad plana Burdegalæ ad dictam ſibi præfixam, prima die Junii tenendam & perficiendam juxta condictum ſtatum ſupra; ſed Petrus de Arragonia dictam non tenuit nec venit, neque comparuit: quidam tamen excuſare nituntur, dicentes ipſum Petrum cum ſolis duobus ſociis in loco privato & remoto fuiſſe locutum cum ſeneſcallo Burdegalenſi nocte præcedente ſtatutam dictam, & dixiſſe quod propter timorem regis Franciæ ibi præſentis pactum ſervare non audebat: quæ excuſatio etiam ſi vera eſſet, non erat ſufficiens in tam arduo negotio. Carolus itaque rex Siciliæ dicta ſua per ſe ſolemniter obſervata, accepta à rege Francorum licentia, ad Italiam per mare revertitur anno MCCLXXXIII. & rex Franciæ omnibus rebus ſuis præparatis in Arragoniam cum ſtolio maximo progreditur.

PARS IV. *De morte Caroli regis Jeruſalem & Siciliæ.*

Parum ante quam rex Carolus de Francia in Italiam reverteretur, filius ejus primogenitus Carolus-Claudus (ſic dictus quia uno pede claudicabat) qui principiſſam Salerni habebat uxorem, & ideo princeps Salernitanus vocabatur, de Francia venerat in Apuliam cum magna comitiva armorum, in qua erat ille nobilis & ſtrenuus Arteſii comes Robertus, filius illius qui mortuus fuit in Lamaſſora cum aliis principibus & nobilibus multis, qui ibidem pro eccleſia Dei magnas probitates exercebant: Siculi verò & Hiſpani qui in partibus Meſſanenſibus tunc fortiam maris habebant, ſcientes regem Carolum de Franciæ partibus venire ad Apuliam cum XXII. galeis armatis, venerunt prope Neapolim, ut ſi poſſent aliquos offenderent ante regis adventum, & multis clamoribus excitabant Gallicos ad pugnandum: parum autem ante hoc venerat ibi princeps Salerni prædictus, Roberto comite Arteſii comite dimiſſo in Calabria cum paucis tamen galeis, quæ ſibi remanſerant: nam XVII. de galeis ſuis, in quibus erant ſtrenui bellatores, nautarum fraude

Neapolim

Neapolim redierunt; finaliter multis inimicorum interfectis ipſe captus fuit & adductus Meſſinam. Quarta poſt hoc die rex Carolus Neapolim veniens, cùm jam inveniſſet poſt principis filii ſui captionem Neapolitanos ſpiritum aſſumſiſſe rebellionis, ſpoliaſſe Gallicos & fugaſſe, vindictam ſumens eos caſtigavit, & à ſuis ſequacibus cruciari permiſit. Deinde rex præparato exercitu ſe tranſtulit verſus regiam in Calabria, ubi ſe comes Arteſii viriliter exercebat, cupiens obſidere Meſſanam, ubi princeps filius ſuus captus detinebatur; quod cùm complere non poſſet de ſuis navibus in portu Brondiſii, ne per flatus hyemales vaſtarentur, aut ab inimicis caperentur, incluſit, recluſas ad cuſtodiam maris & paſſagiorum ordinavit. Famoſiſſimus ille Jeruſalem & Siciliæ rex gravi infirmitate concuſſus, licet quantum poterat palliaret, in craſtino Epiphaniæ Domini eccleſiaſticis ſacramentis, ut verum decebat chriſtianum, devotè munitus debitum humanæ conditionis exſolvens obiit.

De morte Martini papæ, & de quibuſdam ſucceſſoribus ejus.

Martinus papa cum cardinalibus audito de morte præfati regis ſic damnosâ eccleſiæ, lugubres exequias agens, ad celerem ſuccurſum principis Salernitani jamdicti, nec non Atrebatenſi comiti ſtrenuo Eccleſiæ pugili centum librarum Turonenſium deſtinavit. Nec multo poſt in die Annunciationis dominicæ, quæ tunc fuit dies Paſchæ, poſt miſſarum ſolemnia à ſe celebrata, corporiſque refectionem, arripuit eum infirmitas, & die Mercurii proximè ſequenti ſanctam, ut piè credimus, animam Deo dedit: ad cujus feretrum, ac poſtea ad ejus tumbam multa Deo propitio miracula pervenerunt. Sedit Martinus circiter annis tribus, & vacavit ſedes ſolis diebus quatuor. Cui ſucceſſit papa Honorius IV. ante papatum vocatus Jacobus de Sabellis, à cardinalibus in Peruſio prima die menſis Aprilis, licet impotens ad hoc crederetur, eſt in ſacerdotem promotus, & die craſtina coronatus in papam, miſſæ tamen officio per eum primitus celebrato. Hic ſtatim ut electus eſt, coronatus eſt. Comiti Arteſii ceteriſque ſtipendiariis Eccleſiæ ſtipendia ſufficienter miſit, ipſos animosè confortando & confovendo ad Eccleſiæ negotia viriliter peragenda. Sedit annis parum plus quam duobus, & obiit Paraſceve Domini; & vacavit ſedes abhinc uſque Cathedram ſancti Petri: ſucceſſit Nicolaus papa quartus, antea vocatus Nicolaus generalis fratrum Minorum, electus anno MCCLXXXVII. 1287.

De progreſſu regis Francorum in Arragoniam: de bellis ibidem geſtis; de reditu & morte dicti regis.

Rex Francorum Philippus, ut dictum eſt, rebus omnibus præparatis cum legato ſedis apoſtolicæ prænotato, cum duobus filiis ſuis Philippo Pulchro, herede & regni ſucceſſore, A & Carolo de Valeſio, cui jam papa Martinus dederat regnum Arragoniæ, quod ab Eccleſia tenebatur in feudum, cum multa militia & ſtolio permaximo de Toloſa movens, venit Carcaſoniam, indeque intravit terram de Roſſilione, quæ à rege Arragonum tenebatur, quæ ſe ſtatim atque omnes Cathalaunici regi reddiderunt: inde acceſſit ad Petram-latam, in qua tunc erat ipſe Petrus de Arragonia (qui non eſt auſus expectare) ignem in villa poſuit, villam incendit & nocte receſſit. Inde rex venit ad civitatem quæ vocabatur *Janne*, quam rex de præcepto legati omnino deſtruxit, trucidans omnes qui intus erant, juvenes, ſenes, clericos, mulieres & parvulos. Inde tranſito paſſu Scluſæ B & montibus Arragoniæ, venit ad caſtrum fortiſſimum nomine Gironda: ibi Petrus de Arragonia venit cum potentia qua potuit, ut villæ ſuccurrat, [illegible] habito prælio forti victoria ceſſit regi Francorum, Petro (ſicut dicunt aliqui) interfecto, alii, dicunt [illegible] verius, quòd graviter vulneratus evaſit cum filiis ſuis. In hac obſidione fuit Francorum exercitus graviter vulneratus & moleſtatus fame, inedia, calore, peſtilentia, mortalitate, [illegible] maximè muſcis magnis, quæ tot erant in illo exercitu, quod multi tam homines quam equi eorum venenatis morſibus perierunt. C

Venit tunc ad regem Franciæ archiepiſcopus Cæſaraugustanus, offerens pro parte Petri de Arragonia, Petrum prædictum deditorum, ſe gentem ſuam & civitatem in manu regis, tantum ut cum rege deducat. Rex petiit à legato quid eſſet ſuper hoc agendum, qui reſpondit quod nulla fi[illegible] eis miſericordia. Indignans Philippus Pulcher regis Franciæ primogenitus, & Petri de Arragonia ex ſorore nepos, petiit à legato quid fieret de duabus parvis & puellis: Reſpondit legatus quod omnes trucidentur. Pereant, inquit Philippus, niſi ſe defendant; honeſtius enim eſt mori pugnando, quam veniam deprecando. D Tunc Philippus ſecretè ad partem tracto archiepiſcopo, dixit ei: Dic avunculo meo ut ſe bene teneat, quia non poſſumus hîc diutius immorari. Sic archiepiſcopus à rege licentiatus cum his novis lætus abceſſit. Submurmurant aliqui Philippum Pulchrum prodidiſſe patrem ſuum in Arragonia. Interim regi Francorum ſupervenit infirmitas, propter quam ſtolo ſoluto ad Franciam redire paravit, ſed in itinere E Perpinianum veniens finem vitæ fecit. Corpus ejus delatum eſt in Franciam, & ſepultum in monaſterio S. Dionyſii juxta patrem ſuum, poſtquam Francis imperaverat annis XIV. & ſucceſſit ei filius Philippus Pulcher, Remis coronatus anno MCCLXXXVI. in die ſancto Epiphaniæ Domini. 1286.

A filia dum quæſiviſſet, invenire non potuit; præoccupaverat enim eos rex Francorum tam in Alemannia quam citra.

PARS V. *De initio guerræ inter regem Philippum Pulchrum & Guidonem comitem Flandriæ.*

Circa hæc tempora principii regnationis Philippi Pulchri Francorum regis, accidit Brugis ignis infortunium, quo quædam turris lignea, quæ ſtabat in foro illius villæ quaſi capitolium, in qua judicia exercebant, B & villæ privilegia cuſtodiebantur, fuit combuſta. Guido comes Flandriæ ſuſpicans privilegia villæ fore cum turre combuſta, calumniatus eſt illa, quia penitus adnullata, & voluit Brugenſes in priſtinam ſervitutem redigere; unde populus terræ turbatus in gravem ſeditionem commotus eſt contra comitem, & hanc commotionem vocabant *Moerlemay*, cujus exemplo multæ poſtea commotiones populares evenerunt in Flandria; ſed hæc omnium prima fuit. Tandem intercedentibus multis bonis & probis tantum factum eſt, quod populus Brugenſis comiti ſe ligaverunt, C qui comes magna ſibi adjudicata pecuniæ ſumma, loco emendæ multos obſides de Burgenſibus accepit, quorum quinque viros magnæ reverentiæ, ut dicebatur, occidi fecit, qui ſepulti fuerunt in monaſterio S. Andreæ juxta Brugas, nomina verò eorum fuerunt Johannes *Coopinan*, Balduinus *Priem*, Lambertus *Loos*, Johannes *Dauwilt*, & Lambertus *Dauwilt*; quod factum fuit à multis comiti reprobatum; nam ex hoc avertit a ſe corda Burgenſium, & ex hoc multa mala evenere per Flandriam, ſicut ſatis dictum fuit proverbium, quod morte ejus defuncta plura inconvenientia in Flandria pervenirent. Statim D etiam majores Gandenſes contra comitem maximum placitum coram rege moverunt, & per hoc & per multa donaria regem & regales ad Flandriam ſibi ſubdendam commoverunt; quorum ſuggeſtionibus ac propter mercationum ac omnium bonorum abundantiam Flandriam ſibi acquirere concupivit.

Cauſa ſeu principium guerræ inter reges Franciæ & Angliæ.

Accidit tunc controverſia inter regem Franciæ & regem Angliæ, quæ inchoata fuit in Britannia apud S. Machutum à duobus garſionibus E in mari rixantibus invicem in navibus, ubi multi Hiſpani, Normanni, Anglici, Flamingi fuerant, in quibus plures in hac turbatione fuerunt occiſi: unde inter ipſos mortalis guerra ferè tribus annis duravit; cujus tantæ durationis occaſionem rex Franciæ impoſuit Edoardo Anglorum regi. Quare guerra plena pro hac, & pluribus occaſionibus inter ipſos reges eſt commota. In qua guerra rex Angliæ videns quod factum ſuum contra regem Franciæ ſuſtinere non poſſet, ſine aliquorum dominorum, baronum vel principum de ultra mare, quorum auxilia & con-

De deſponſatione filiæ comitis Flandriæ, & de captione patris & filiæ.

Habuit illo tempore Guido tunc comes Flandriæ filiam nobilem, juvenem atque pulcherrimam, nomine Philippam, quam Edoardus rex Angliæ in uxorem pro ſe vel filio ſuo petiit, fortè volens alligam inire cum eo. Comes antequam reſpondere vellet, regem Franciæ ſuper hoc conſuluit: qui reſpondit quod tamquam liber homo faceret de filia ſua quod placeret; & ſuper hoc litteras ſuas patentes dedit; & interim ſponſiones aliquas iniit cum rege Angliæ pro matrimonio futuro. Fortè Guido comes nondum planè perpendebat qualis lateret anguis in herba, vel quomodo malè invicem contentabantur ambo reges. Tandem Guido perpendens regem non bene contentari de matrimonio prædicto, habito ſuper hoc conſilio, ut regem pacaret, cum filia ſua & apparatu, venit ad regem Franciæ, filiam ſuam coram eo adducens dixit: Domine, ecce cognata veſtra, quæ Edoardum de Anglia deſponſavit, nec vult de regno veſtro * non licentiata à vobis. Cui rex Franciæ reſpondit: Comes Flandriæ, res non ita ibunt, nam vos feciſtis alligam cum inimico noſtro; & fecit eum duci in Lupara, & filiam ſuam cum eo. Comes ſe ſæpius ad purgationem obtulit eorum quæ ſibi imponebantur; ſed rex eum recipere noluit, & de captivitate laxari non potuit ſine magnis obligationibus ſub pœnis excommunicationis & interdicti in patriam ſuam, ut contra regem non eſſet, & de hoc filiam ſuam, prænominatam Philippam in obſidione recepit, quæ cum diſplicentia remanſit, & præ dolore in infirmitatem incidens, ibi poſt aliquos annos mortua eſt.

* Angliæ exire.

De guerra aperta inter reges Franciæ & Angliæ.

Rex Angliæ pro defenſione ſponſæ ſuæ turbatus, navigia ſua parari juſſit, & præcepit ut contra regem & regnum facerent de pejori quo poſſent: ſimiliter etiam mandavit ſuis baronibus in Gaſconia, & ſpecialiter dominis Johanni de Labreto & Johanni de ſancto Johanne, qui majores erant in illis partibus. Tunc rex Franciæ judicio Parium miſit duos ex illis epiſcopos Belvacenſem & Noviomenſem, qui regem Angliæ tamquam parem Franciæ ratione Aquitaniæ citaverunt ſub pœna perditionis Aquitaniæ & Pontivi, ut in conſpectu regis & parium Pariſius compareret infra quadraginta dies: ſed rex Angliæ ſuperbè reſpondit, quod ipſe in Franciam veniret citiùs quam regi placeret, & in Gaſconiam pro majori defenſione miſit dominum Egmundum fratrem ſuum, Lancaſtriæ ducem, comitemque Lincolnienſem, & dominum de Mortuo-mari, ut cum do-

minis prædictis facerent facta ſua. Contra quos rex Franciæ miſit dominum Robertum comitem Arteſienſem cum manu potenti, qui multis contra eos præliis confligens, eos omnes domuit. Dominum Johannem de S. Johanne, Willermum de Mortuo-mari juniorem, & plures Anglicos & Waſcones cepit, & regi miſit. Egmundus autem ante bellum ad Angliam receſſerat. Sicque tota Vaſconia ſe comiti Arteſii reddidit ſub nomine regis. Brudegalam etiam per deditionem accepit.

PARS VI. *De finali amiſſione Terræ-ſanctæ promiſſionis.*

INter hæc tempeſtuoſa tempora Chriſtiani de ultra mare nimis inter ſe turbati, totam Terram-ſanctam finaliter amiſerunt, & inde penitus ſunt expulſi. Legimus Deum peccatis noſtris ſemper offenſum pœnitentiaque pacatum dixiſſe; *Si volueritis*, inquit, *& audieritis me, bona terræ comedetis: ſin autem gladius meus devorabit vos.* Quo exemplo probi Chriſti milites Godefridus & ceteri per fidem vicerunt regna, operando juſtitiam adepti ſunt promiſſionis Terram ſanctam, quam Domino cooperante ſuis laboribus acquiſierunt; nec ſolum illam, verùm ad alia regna remota chriſtianæ fidei funiculos extenderunt: ſed poſt hoc longo tempore defunctis patribus, ſucceſſit prava juventus: populus enim chriſtianus quaſi radicatus & fundatus in Terra-ſancta, lacte & melle manante deliciis affluens, cœpit à fidei ardore tepeſcere, & ſucceſſu temporis incraſſatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem ſuum, ideoque venerunt ſuper eos mala in extremo tempore, & ſucceſſivè fugaverunt eos inimici crucis Chriſti à civitatibus & poſſeſſionibus, Saladinus à Jeruſalem & à Palæſtina ac deinde à Phœnicia: ſed miſerator, qui Amorreos inde expellere noluit, niſi completæ forent iniquitates eorum, patienter ſuſtinuit, ſi fortè populus ſuus audiat & quieſcat: ſed cùm carnalia cetera peccata æmulationes (a) non ceſſarent, ſed quotidie creſcerent in ruptores fœderis baptiſmalis; nunc finaliter à Terra-ſancta penitus eliminavit populum chriſtianum, qui inde dudum expulerat Jebuſæum.

De amiſſione Liciæ, Tripolis & aliorum locorum.

Mortuo itaque *Fendorbdar* Soldano Babyloniæ, ſucceſſit illi *Melechiaſſor* filius ejus, qui debellatus à Tartaris in partibus *Calemale*, in Chriſtianos ſe convertit; & primùm caſtrum Liciæ, quod erat principis Antiocheni,
1287 cepit anno MCCLXXXVII. poſt cepit caſtrum *Crack*, quod alio nomine dicitur Mons-Regalis & Petra-deſerti, caſtrum fortiſſimum: inde
1288 venit obſidere Tripolim anno MCCLXXXVIII. & fortiſſimum dedit aſſultum, quem Chriſtiani ſuſtinuerunt uſque ad horam nonam: tunc Sarraceni per totum occupaverunt muros, Chriſtiani ultra ſuſtinere non valentes, tam equites quam pedites ſe retraxerunt ad mare, ubi dirum ſatis prælium commiſſum eſt, Chriſtianis uſque ad ſeptem millia cæſis, ceteri verò per naves ſalvari ſunt. Captam civitatem Soldanus dirui fecit & igne cremari. Poſt paucos dies caſtrum *Nephim* per deditionem acceptum dirui fecit. Tunc rex Henricus Ptolomaïdæ exiens, treugas cum Soldano firmavit, quibus ex utraque parte firmatis cum juramento; Johannes de *Grelly* capitaneus ſoldatorum regis Franciæ pro parte regis Henrici & Syrianorum venit ad papam Nicolaum, & ei expoſuit Terræ-ſanctæ ſtatum miſerrimum, & quod nec intra mœnia civitatis Achonenſis eſſent tuti, & petiit auxilium. Statim per Italiam papa crucem prædicari fecit, juſſitque Venetis XX. parare galeas, quibus Scopulus capitaneus præfuit. Providit quoque papa domino Johanni de *Grelly* de mille unciis auri, & totidem domino Rubeo de *Suilly* qui ſe obtulit ad Terræ-ſanctæ ſubſidium; ſed quia illo anno Soldanus contra Ptolomaïdam non venit, Rubeus de *Suilly* & plures de cruce ſignati ad propria redierunt. Poſt plures menſes Scopulus capitaneus galearum ad papam mittitur, ut pro ſequenti tempore procuraret ſtipendia galearum, quæ licet papa dederit, capitaneus tamen nimis immoratus, invenit cùm rediit galeas pro defectu ſtipendii jam ad propria rediiſſe: & licet ferretur de Soldani adventu, ipſe tamen Scopulus capitaneus datis patriarchæ de ſtipendiis antedictis, nullis precibus retineri potuit, quin poſt ſuos abiret.

De amiſſione Ptolomaïda civitatis.

Soldanus Babyloniæ *Melechiaſſor* anno
MCCXC. menſe Octobri movit exercitum, ut 1290
Chriſtianorum reliquias ex toto deleret, ſed in itinere moritur; cui ſucceſſit filius ejus *Melechſeraf*, qui patris ſui propoſitum aſſumſit, quia in eodem procinctu pater ſuus mortuus eſt, & eo ardentiùs, quia XIX. Sarracenos mercatores contra fidem treugarum in Ptolomaïda Chriſtiani peremerant in loco vocato Lafunda, & quod petenti juſtitia fue-
rat denegata. Anno MCCXCI. quinta Aprilis 1291
venit Soldanus cum LX. millibus equitum & totidem peditum, obſedit Ptolomaïdam, erexit machinas, poſuit minatores & cuniculos, & fecit orificio foſſatorum approximare banchios multos & vicinos invicem, poſt eos catabagas qui jaciebant lapides magnos & frequenter ut muros proſternerent, & XV. Maii cepit turrim rotundam quæ erat ante turrim maledictam, & eam electis bellatoribus munivit. Deinde XVIII. die ejuſdem menſis in feria ſexta Soldanus fortiſſimum dedit aſſultum, omnem apponens ſui exercitus virtutem contra totum muri circuitum à mari uſque ad

(a) ſ. æmulatio.

mare, & per turrim rotundam antedictam A habuere, & portam ſeu turrim maledictam, & per eam intraverunt civitatem, divertentes & ſe dilatantes verſus portam ſancti Nicolai, & quidam verſus portam legati ut eas aperirent. *Amic* rex, magiſter Templi, Hoſpitalis & Alemannorum, Johannes quoque *Grelly* & alii bellatores proceſſerunt verſus portam civitatis, ut exirent ad Barbuchanum; ſed major fuit potentia reſiſtentium; ibi magiſter Templi ſpiculo percuſſus interiit. Cernentes rex & capitanei liberum ingreſſum Sarracenorum, cunctoſque perimere, perrexerunt ad mare, & cum majoribus galeas aſcende- B runt, aliqui autem ad templum habuere recurſum; populus undique fugiebat ad mare, patriarcha ſolus cùm propinqua ſibi eſſet galea ad eum recipiendum, cunctos per aquam ambulantes in ſuo parvo navigio recipere cupiebat, & tantum recepit quod nimia repletione ſubmerſa fuit, ſicque ipſe ſimul cum omnibus ſuis animam ſuam dedit, ſolus evaſit ille qui crucem coram eo ferebat: ibi populus multus ad parva navigia fugit, ut ad majora poſſent intrare, & ſe invicem impediebant alter alterum impellendo: erat etiam in mari tempeſtas, ut ad magnas naves acce- C dere non poſſent: undique tremor & pavor & gemitus mortis. Soldanus tandem ad quatuor partes civitatis juſſit ignem apponi, ut ferro & igne conſumeretur universa. Sic luit; ſed non abluit ſua peccata gens & civitas Dei beneficiis ingrata, ſibi ſerviebant, ſibi ſuccurſum præbere ſolebant omnes nationes occiduæ, & nunc contra eam pugnant elementa, terra ſanguinem devorat, quæ chriſtiano ſanguine tota madeſcit, mare populum abſorbet, ædificia conſumit ignis, aër fumo & caligine tenebratur: bene maledicta fuit turris illa, per quam maledicta gens intravit, & D qui ſibi nomen dedit, neſciens quod diceret prophetavit.

De amiſſione reliquarum partium Terra-ſanctæ.

Eodem die Ptolomaïdæ captionis Tyrenſes aſcenſis navibus civitatem vacuam reliquerunt, quam craſtino Sarraceni intrantes de ea fecerunt quod libuit. Craſtino captionis Ptolomaïdæ Soldanus miſit ad eos qui ad templum confugerant, ut locum redderent, ſalvoſque illos conduci faceret ubi vellent. Coventione firmata Soldanus, ad eos miſit admiraldum ſuum cum trecentis Sarracenis, quorum aliqui chriſtianas mulieres inhoneſtè tractare volebant; quare Chriſtiani ſumtis armis univerſos occiderunt. Mareſcallus templi hujus rei neſcius acceſſit ad Soldanum, quem ſtatim Soldanus decollari fecit. Chriſtiani qui in templo Sarracenos occiderant, ſe retraxerunt in fortiſſima turri, quæ Turris-Magiſtri vocabatur, quam Sarraceni ſuffoderunt, ſed turre cadente cum Chriſtianis & Sarracenis qui erant intus, multi de foris præſtolantes attriti ſunt & conquaſſati. Collegium verò Templariorum de Ptolomaïda, qui vivi remanſerant, ad Sydonem fugientes munierunt caſtrum maris; contra quos Soldanus miſit unum admiraldum, qui per terram eos ſuperare non valens, in Licia navigia præparavit: timentes verò Templarii ad inſulam Cortſam primò, deinde Cyprum aufugerunt. Admiraldus verò caſtrum Sydonis fecit dirui: tunc qui Baruthi erant ab admiraldo petunt quid de eis intenderet; reſpondit cùm inter eos eſſent treugæ, ſibi per fines ſuos tranſeunti deberent occurrere: illi dum juſſa faciunt, capiuntur & catenantur: Admiraldus verò fecit dirui muros civitatis & caſtrum. Poſt hoc caſtrum Peregrinorum à Chriſtianis deſertum, à Sarracenis deſtruitur: tunc omnis Syria amiſſa eſt, omneſque habitatores Terræ-ſanctæ aut mortui aut fugati ſunt; illi verò qui fuga liberati ſunt, velut exules in Cypro refugium habuerunt, in ſe gerentes quam ſecum attulerunt ſarcinam peccatorum, cauſam præfatæ deſolationis.

De conſolatione papæ Chriſtianis de ultra mare in Cypro degentibus tranſmiſſa.

C Dum Nicolao papæ tam infelicia nova venerunt, ſtatim afflictis in Cypro viginti galeas miſit in ſuccurſum; Cyprenſes etiam alias quindecim armaverunt, quarum viginti miſerunt ad expugnandum caſtrum unum *Candelore*, quod eſt in Turchia; ſed Turchis hoc præſcientibus, nil egerunt; inde Alexandriam ante Pharum aliquot diebus immorantes inanes redierunt. Noviter ſic doloroſè percuſſis lamentis, & ſuo victui pluſquam victoriis decebat, intendere, & illius miſericordiam invocare qui *ſanguinem ſervorum ſuorum ulciſcetur; & vindictam retribuet in hoſtes eorum; & propitius erit terræ populi ſui.* D

De vindicta Dei in Soldanum & ejus Sarracenos.

Soldanus, Babyloniæ *Merchiſeraf* pro tanta victoria mirabiliter & ultra ſe elatus, intendens Chriſtianorum reliquias ex toto delere; ſciens eos in inſula Cypri refugium inveniſſe, vocatis admiraldis ſuis, ſtomachanter & indignanter ait, quod capere vellet inſulam Cypri, & cum furia ter replicans, Cypri, Cypri, Cypri, mandat parari centum galeas ad celeriorem expeditionem negotii; illi ſpondent negotia perficere. Poſt paucos dies eis iterum vocatis ait, quod cogitatio aſcenderat in cor ejus poſt conquiſitionem Cypri, Baldacenſem ſibi ſubjicere regionem. Admiraldi videntes quod tam ardua præſumeret, eoſque tot & tantis laboribus & periculis exponeret, deliberaverunt eum morti tradere, & perficiunt, quia dum ſemel ad venationem pergeret, per inſidias eum trucidant. Inde contentio inter admiraldos oritur, quis eorum major eſſe deberet, & in plures vota ſua dividentes, tandem unus nomine *Bedkiict* prin-

cipatum obtinuit; ſed in craſtino cum ſuis occiditur. Succeſſit illi conſimili forma *Gorbegha*, quem *Lebim* cum ſuis conformiter occidit, qui etiam conſimili modo poſt duos paucos cum ſuis gladio eſt percuſſus. Similiter & *Syeckar* unus de majoribus admiraldis, qui multa mala Chriſtianis intulerat, in Soldanum electus eſt & gladiatus: & per hunc modum omnes pene majores admiraldi Ægypti cum ſuis fautoribus interemti, Dei vindictam in ſe ſenſerunt. Eodem etiam anno univerſus Ægypti populus fame ſic percuſſus eſt, ut pluſquam major pars inedia periret, & cum hoc ſecuta eſt peſtilentia gravis, quæ etiam majores & qui in deliciis vivebant, aſſumſit.

PARS VII. *De diviſione parochiarum de Poperinghes.*

AD requeſtam domni WALTERI abbatis & conventus, ſcabinorum & chorariorum, & legiferi, & communitatis de *Poperinghes*, parochiam ſancti Bertini in *Poperinghes*, Jacobus Morinenſis epiſcopus in tres parochias diviſit, quia ita ibidem creverat populus, ut illa eccleſia eum capere non poterat, nec ſacerdos regere ſufficeret: loca verò in quibus illæ duæ novæ eccleſiæ cum cimiteriis ſituarentur, Walterius abbas ut dominus ſæcularis loci ſequeſtravit, & inde populus & legiferi ſatisfacerent abbati, & epiſcopus etiam in jure ſuo, ut antea, in abbatem conſecravit. Acta ſunt hæc anno MCCXC.
1290. præſidente Eccleſiæ ſanctæ Nicolao IV. Sedit autem ipſe Nicolaus IV. annis quatuor,
1291. & obiit anno MCCXCI. & vacavit ſedes annis duobus & menſibus tribus.

De morte Philippæ filiæ Flandriæ comitis, unde eſt orta guerra inter ipſum comitem & regem Franciæ.

Tempore iſtius vacationis, id eſt, anno
1292. MCCXCII. illa nobilis & excellens regalis juvencula domicella PHILIPPA Guidonis comitis Flandriæ filia, & Edoardi regis Angliæ deſponſata, in regis Francorum Philippi captivitate detenta, innocens virgo & martyr obiit; & in choro eccleſiæ fratrum Minorum Pariſius honorificè ſepulta fuit. Quod pater ejus Guido audiens, priſtinaque commemorans, & corde tabeſcens, quòd filiam ſuam ſic perdiderat, & quòd ſibi juſtitiam petenti judicium parium ſuorum ex ore regis fuerat denegatum, dignitates, privilegia, conſuetudines, promiſſa, ſcripta, juramenta, ſigilla, ſeu ſponſiones quaſlibet non valere, immo potius rex ipſe volebat eum & ſucceſſionem ſuam exheredare, & Flandriæ patriam ſibimetipſi, tam ſubditorum rebellionibus quam pravorum ſuggeſtionibus vendicare, omnis juris ordine prætermiſſo, magno ſuper hoc habito conſilio, cum Edoardo Anglorum rege, fecit, juravit, & firmavit allegam, & per ſolemnes nuntios duos abbates (fuere, ut in Gallicis chronicis habetur, abbas Gemblacenſis Arnoldus, & abbas Floreffienſis) regi Franciæ homagium contradixit.

De papatu Cæleſtini V. & Bonifacii VIII. & morte domni Walteri abbatis noſtri.

Mortuo Nicolao IV. papa, ſucceſſit illi CÆLESTINUS V. antè dictus PETRUS DE MORONO, vir ſimplex, & eremiticam vitam ducens. Cùm enim in illa tam longa vacatione, tempore duorum annorum & trium menſium, cardinales concordare non poſſent, ut unum de ſeipſis eligerent, finaliter compromiſerunt in duos, id eſt, Petrum de Columna & D. Benedictum Guaitani cardinales, ſic tamen ut nullum de cardinalibus, immo nec de ſeipſis eligerent: elegerunt igitur hunc fratrem PETRUM DE MORONO eremitam, qui in nemore prope Romam degebat, homo ſimplex & devotus, & imponentes eum albæ mulæ duxerunt Romam; & vocatus fuit Cæleſtinus V. coronatus anno MCCXCIII. qui ſta- 1293.
tim electus, hunc dominum cardinalem Benedictum Gaytani virum ſubtilem & induſtrium, & unum de majoribus clericis juriſtis totius orbis, ſecum retinuit, ut ab eo in ſuis papalibus, in quibus parum ipſe inſtructus erat, informaretur. Cæleſtinus ille pluribus noctibus vocem audivit ſibi dicentem: *Cæleſtine, reſigna papatui*: qui credebat angelum ſibi locutum fuiſſe. Et dicunt aliqui, fortè invidi, hunc Benedictum per tubam ad caput Cæleſtini per foramen parietis introductam hæc verba ſonaſſe: ſed quidquid ſit, Cæleſtinus finaliter reſignavit, & ſedit ſolùm anno dimidio, & vacavit ſedes diebus undecim. Cui ſucceſſit Bonifacius VIII. antea dictus Benedictus Guaytani, electus anno MCCXCIII. vivente prædeceſſore Cæleſtino. Papa factus plenam omnium peccatorum indulgentiam conceſſit omnibus limina apoſtolorum viſitantibus in anno centeſimo, ſicut patet in privilegio. Bonifacius iſte juriſta permaximus fertur aliquando dixiſſe, quòd duo ſibi erant ſuper omnia cordi, ſcilicet reformare jura, & reprimere ſuperbiam Gallicorum. Quoad primum, compoſuit Sextum decretalium, quo ſcholares utuntur in judiciis & ſcholis. Quoad ſecundum, contra ſe fortiter animavit regem Franciæ Philippum Pulcrum & Robertum comitem Arteſii, & incepit regis indignatio pro canonizatione ſancti Ludovici, quam rex à papa petiit, allegans cum quibuſdam cardinalibus multa miracula & bonitatis ejus opera: è contra papa allegavit non eſſe ſanctitatis opera, quod idem rex Ludovicus multos exheredaverat, baillivas ſuas, præpoſituras & officia juſtitiæ, tradendo ad firmam. Unde rex indignatus eſt quòd tantam in eo difficultatem invenit. Papa ut regem mitiget, negotium commiſit conſcientiæ cardinalium,

quibus judicantibus pro canonizatione, papa A conſenſit, & ſic canonizatus eſt. Nec propter ea regis indignatio ceſſavit, ſed plures cardinales & ſpecialiter Columnenſes ſibi concilians, cum eis cauſas ſuas contra Bonifacium egit. Circa principium papatus hujus Bonifacii, domnus Walterus abbas noſter obiit anno MCCXCIV. poſtquam rexerat . . . . .

CAPUT LIV.

De domno Euſtachio abbate noſtro.

EUSTACHIUS Gomer abbas quinquageſimus-quartus, natione Flandrenſis de villa Inſulenſi; hic à juventute monachus. Waltero abbate de medio ſublato, electus in abbatem, per dominum Jacobum Morinorum epiſcopum confirmatus & conſecratus eſt.

HISTORIA HASNONIENSIS MONASTERII,

Auctore Tomello Balduini cognomento Montani Flandriæ & Hannonię comitis ſecretario.

Ex MS. Haſnonienſi.

ADMONITIO PRÆVIA.

AD ampliorem hiſtoriæ comitum Flandriæ atque adeo rerum Belgicarum illuſtrationem Johannis Iperii Chronico Sythienſi ſubjicere juvat duorum haud ignobilium monaſteriorum brevem hiſtoriam; Haſnonenſis ordinis S. Benedicti in pago Oſtravanto ad Scarpim fluvium in diœceſi Attrebatenſi, & Watinenſis ordinis S. Auguſtini in Menapiorum territorio, vaſta in ſolitudine anno 1072. fundati.

Prima auctorem habet Tomellum monachum Balduini comitis cognomento Montani ſecretarium, ſcriptorem gravem, qui nihil ſolido fundamento non ſubnixum ſcriptis mandavit. Et certe primordia monaſterii, quod ab initio duplex extitit, virorum & feminarum, quibus primi præfuerunt Johannes & Eulaſia fundatores, ex ipſis puriſſimis hauſit fontibus, ex archivis nimirum monaſterii, uti ipſe teſtatur non uno in loco. Nam capite primo ſic loquitur : Non habebit his in ſcriptis me auctorem quodlibet ſcriptum fallaciter fictum, quia quicquid dixero, ex archivis ejuſdem monaſterii comprobare promtum habeo. *Et capite III. relaturus ſeriem abbatum & abbatiſſarum,* Et ut omnem, *inquit,* rectorum ejuſdem loci lector inveniat ſucceſſionem, hanc ab archivis ſumtam legat deſcriptionem, *quam deinde ſubjungit capite IV. Reſtaurationem vero monaſterii qualem ipſe viderit retulit, utpote teſtis oculatus; nam & Balduini fundatoris ſecretarius extiterat, & opus ſuum Rodlando primo abbati nuncupavit: quo defuncto hiſtoriæ caput XVII. addidit* de bonæ memoriæ abbate Rodlando ac de morum ejus probitate. *Quæ vero ſequuntur de fundatione Haſnonienſis monaſterii, alterius ſunt auctoris. Porro ſimilitudine nominum allucinatus eſt Andreas Vallerius in Bibliotheca Belgica, ubi de Tomello noſtro hæc habet :* Thomellus Elnonenſis monachus

ad S. Amandum claruit anno MLXX. Scripſit juſſu B. Rolandi abbatis ſui de fundatione cœnobii Elnonenſis, reparatione ac dedicatione, & de moribus Balduini comitis ejuſdem reparatoris. *Nam nullum habemus Elnonenſem S. Amandi abbatem Rollandum nomine, bene autem Haſnonienſem; neque Elnonenſis etiam monachus extitit Tomellus, ſed Haſnonienſis; ſed nec quæ de monaſterii ſui fundatione, reparatione ac dedicatione, ac de moribus Balduini comitis ſcripto commendavit, Elnonenſi cœnobio conveniunt, ſed Haſnonienſi. Hanc vero hiſtoriam deſcripſimus ex mſ. codice Haſnonienſi, annuente reverendiſſimo & ampliſſimo ejuſdem loci abbate, à quo etiam mutuo habuimus cartarium dominorum de Avenis, ex quo multa ad hiſtoriam Belgicam pertinentia excerpſimus in tomo I. noſtrorum Anecdotorum contenta.*

INCIPIT PROLOGUS TOMELLI *de fundatione Haſnonienſis cœnobii, ad Rollandum abbatem primum poſt reſtaurationem.*

A

LIcet divitias hujus ſæculi prima mortales putent: divitiæ tamen ſalutis ſapientia & ſcientia ac timor Domini ipſe eſt theſaurus ejus. Quem ſe theſaurum in vaſis fictilibus habere Apoſtolus gloriatur: quia conſervata in humili corde ſapientia, omni principum hujus ſæculi major eſt potentia. Hanc, venerande pater ROLLANDE, poſthabitis ſapientibus & conquiſitoribus hujus B mundi in te amplector & veneror, cujus ſenectus venerabilis & diuturna, non annorum numero computata, ſed omnium virtutum facetiis ornata; cujus imperio parere eſt imperium parare, tibique humiliter ſubeſſe eſt non ſine gloria præeſſe. Unde animum induxi quidquid imperaveris, ac ſi divinitus imperetur obaudire, & ad nutum tui totis animi & corporis paſſibus ire. Novi enim te matre virtutum omne quod agis temperare: ut & ſit quod fortes cupiant, & infirmi non refugiant. C Exigis à me antiquam Haſnonienſis cœnobii conſtructionem novo ſtylo cudere, paſſimque in archivis diviſam in unum volumen colligere, quantumque divæ memoriæ marchio BALDUINUS beneficium eidem loco noſtra ætate indulſerit, ſubſcribere. Jubenti quippe tanto viro obaudire conſtat, ut dixi, glorioſum: ſed imparem operi manum ponere non modice laborioſum. Sed me ſub faſce gradientem baculus tuæ ſuſtentabit ſanctitatis: cumque extremam operi manum dedero, tui ſit muneris, ſi placeo; tuæ correctionis, D ſi diſpliceo, dum unum auctoritate probes, alterum oratione robores. Succurrunt & labori meo orationes fratrum Haſnonienſium ſub cura tua in caſtris Chriſti arma juſtitiæ gerentium: quibus in ore numquam dormitat oratio, in corde dilectio, in virtute numquam langueſcit operatio. Quibus caudam hoſtiæ in ſacrificio, & cum Joſeph talarem tunicam, hoc eſt opus bonum uſque ad conſummationem & votis exopto, & precibus exoro.

TOMELLUS DE FUNDATIONE Haſnonienſis cœnobii.

De Johanne viro illuſtri ejuſque ſorore Eulalia primis fundatoribus.

CAPUT I.

DIcturus fundationem Haſnonienſis loci, res poſtulat temporibus & perſonis, loco ac commodis uti: id enim grammaticis cum oratoribus commune eſt, locum, tempus, perſonam in cunctis attendere negotiis. Locum, inquam, qui fundatur; tempus, quando fundatus; perſonas, quibus conſtat fundatus. Et primum os in laudem fundatoris præfati loci aperiam: deinde qualiter eiſdem ſit fundatoribus conſtructus, quod poſtero referam. Non habebit his in ſcriptis me auctorem quodlibet ſcriptum fallaciter fictum: quia quicquid dixero, ex archivis ejuſdem monaſterii comprobari promtum habeo. Habebat eccleſia pretioſum dominici diadematis lapidem, JOHANNEM ſcilicet genere & virtute illuſtrem perfectiſſimum laicum, perfectis etiam laicis imitabilem: perfectiſſimum, inquam, quia dominicæ voci paruit dicenti: *Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni ſequere me*, quod tali affectu effectui mancipavit, ut in conſequentibus palam conſtabit. Habuit ſane in conſortium ſuæ probitatis ſororem carne & ſpiritu non inferioris bonitatis, nomine EULALIAM: ſed quibus parentibus originem duxerint, & quas perſonas germanitatis vinculo habuerint, qualiterque per eos exordium Haſnonienſe cœnobium cœperit, facile agnitu in ſubſequentibus erit.

De cœnobii Haſnonienſis conſtructione, ejuſdemque ſacroſancta dedicatione.

CAPUT II.

ERat præfato Johanni ſicut egregia ſtirpis claritudo; ita & magna patrimonii amplitudo, qui Chriſtum in terris ſubſcribere decrevit heredem, ut ſe Chriſto in cælis faceret coheredem: & funiculos hereditatis terrenæ

Digitized by Google

renæ in temporalibus anguſtans, ac in cæleſtibus præclare dilatans, illud cum pſalmiſta A dicere poſſet: *Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hereditas mea præclara eſt mihi.* Fuerat tunc Haſnonium ampli patrimonii ejus quædam portio futura non poſtmultum per eumdem illuſtrem virum ſervorum Dei manſio: quæ in pago Auſtrebanto Scarbiri adjacet fluvio, in qua ut cœnobium Deo conſtrueret, ſibi ſororique ſuæ EULALIÆ jam memoratæ convenit, & tantæ devotionis affectum effectus ſequitur, tandemque Deo cooperante perficitur. Cœptum eſt autem hoc opus anno humanati Verbi ſexcenteſimo ſeptuageſimo, B THODERICI regis filii HLODOVEI regis & BALTHILDIS reginæ anno IV. Cumque architector extremam operi manum dediſſet, evocato venerando Cameracenſis eccleſiæ antiſtite VINDICIANO, Deo ſanctoque Petro idem locus adtitulatur pridie calendas Maii. Tum ſancta Sion ſponſo ſuo juncta, filios ſanctæ dilectionis peperit, per quos odorem virtutum late reſperſit: ita ut exultans dicere poſſet: *Cum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem.*

C

De illuſtribus ejuſdem cœnobii fundatoribus ac rectoribus.

CAPUT III.

AD JOHANNEM virum venerabilem redeat oratio, qui cauſa & principium huic fuerat cœnobio, & præmiſſis effectum daturus: quibus is parentibus originem duxerit, quoſque germanos vel germanas habuerit, ſcriptis ſignabo. Hic AUTBALDO patre & GRIMOARA matre ortus, germanos D habuit ALDONEM, AUTGANGUM, ADALBODUM, ADALARDUM; germanas vero EULALIAM, BERTRUDEM & ADALUNARAM. Habuere hi avunculum nomine & merito DEODATUM. Hique viri & feminæ miſericordiæ, quorum juſtitiæ oblivionem non acceperunt, Spiritus-ſancti fervore concepto pepererunt virtutem, per quam facultatibus propriis ſe ſpoliaverunt, locumque hunc egregie ditaverunt. quorum primus JOHANNES cum EULALIA ſorore ſua locum hunc conſtruens honorifice rexit, ſanctiſque tam rerum ſuarum quam virtutum proventibus in altum erexit. Cui frater Aldo ſuccedens, E relictis rebus conjugeque Oedila, depoſita coma capitis, caſtris ſe Chriſti militem eodem in loco adſcripſit: qui ſicut virtutum aſcenſus in corde ſuo diſpoſuit, ita per eccleſiaſticos gradus aſcendens, presbyterii honorem obtinuit: quem ſanctis actibus uſque ad conſummationem vitæ decorabilem reddidit. Et ut omnem rectorum ejuſdem loci lector inveniat ſucceſſionem, hanc ab archivis ſumtam legat deſcriptionem.

Commemoratio rectorum hujus loci.

CAPUT IV.

JOHANNES abba & Eulalia ſoror ejus tenuerunt regimen Haſnonienſis cœnobii annis XVII.

ALDO presbyter frater prædicti Johannis, annis XL. Ac BERTRUDIS ſoror ejus cum eo annis XX. SIGEBOLDA ſoror præfati Aldonis tenuit cum eo regimen annis VIII. & poſt ejus deceſſum IV. ADALUNARIA item ſoror dicti Aldonis annis X.

SAVERICUS annis XXXI. GUNDRADA filia prædicti Saverici annis XII.

GEROLDUS annis VI.

HROTFRIDUS annis XXVI.

MARTINA annis XIII.

WALTOARIUS anno I. & ſemis.

ALPAIDIS anno uno.

AMADEUS annis duobus & ſemis.

ADALULFUS annis VII. & ſemis.

ALGNITRUDIS annis X.

ERMENTRUDIS imperatrix & regina cum filia item ERMENTRUDE annis IX.

Colliguntur in ſumma anni centum nonaginta quatuor. His rectoribus multa per tempora locus hic in dies proceſſit, & aduſque ultima Caroli-Calvi tempora rigidi ſervator honeſti permanſit. Nec lectorem moveat utriuſque ſexus perſonas eidem loco præfuiſſe; geminam quippe in duobus monaſteriis monachorum ac ſanctimonialium catervam conſtat fuiſſe. Cujus rei fidem huic collationi ſimilium teſtimonio veterum facile fieri conſtat. Et major quippe eo loci divina gratia fuerat, quod Dei in utriuſque ſexus ore gloria ſonuerat.

Quod Ermentrudis reginæ petitio eumdem locum Caroli Calvi munificaverit beneficio.

CAPUT V.

PRæfata namque Ermentrudis nobilitatis titulo egregie pollebat, quem meritis & ſapientia egregius decorabilem reddebat: adeo ut in faſcibus imperii humilem mirareris: nec magni habuit ſine humilitate & caritate regnare: quibus alis de terrenis ad cæleſtia didicit evolare. In conſortium proinde ſuæ virtutis carne & ſpiritu pepererat filiam nomine ſibi æquivocam, ſed meritis univocam: quam verbis & exemplis docuit, ac ad totius bonitatis unguem inſtituit. quarum virtus adeo excrevit, ut relicta ſæculi pompa, ſe mundo, mundum ſibi crucifigerent, præſcriptoque in loco feminæ in caſtris dominicis milites fierent, locumque hunc tum conſiliis tum rebus ditavere, atque tam regali munificentia, quam privilegio corroboravere. Habebat tunc in ſceptris Francia primum prin-

cipem ſui CAROLUM auguſtum cognomine CALVUM, apud quem ſæpe memoratam ERMENTRUDEM plurimum poſſe hinc nobilitas, hinc probitas ipſius habuit efficere. Unde etiam petitione ipſius regia ſe majeſtas huic loco inclinavit, quem & munificentia ditavit. Nec pigebit ex archivis ejuſdem monaſterii præſcripti regis privilegium hic ſupponere, ac legentibus ſuper his quæ dicimus, fidem facere.

Ad tutandum idem cœnobium ſumtum ex archivis Caroli Calvi privilegium.

CAPUT VI.

IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. CAROLUS miſericordia Dei imperator auguſtus. Si ſervorum Dei utilitatibus ſubveniendo conferimus, profuturum nobis hoc ad æternam beatitudinem fore nullo modo ambigimus. Quapropter noverit omnium ſanctæ Dei eccleſiæ fidelium noſtrorumque tam præſentium quam & futurorum induſtria, quoniam fratrum & ſororum neceſſitatibus in cœnobio Haſnoniæ nuncupato, videlicet ſito in comitatu Atrebatenſi, in pago Oſtrebanto, ſuper fluvium Scarbum, ſub tutela ſancti Petri apoſtolorum principis militantium, ſubvenire cupientes eorum indigentiis, per ERMENTRUDEM filiam noſtram abbatiſſam patefactis, decernimus per ejuſdem Ermentrudis deprecationem noſtræ altitudinis præcepta eis confirmari, quatenus per noſtram munificentiam ad augmentum & utilitatem eorum ea perpetualiter poſſideant, quæ inferius deſcripta habentur. Concedimus igitur memorato cœnobio infra ipſum monaſterium, manſos duos, & cambas duas, ſilvamque unam, & inſuper de ſilva abbatis, unde poſſint ſexaginta porci ſaginari, necnon in prædicto pago villam Axinium cum omni integritate exceptis tribus manſis, denique in ipſo pago Axinium quod eſt ſuper fluvium Scandum, cum omni integritate, exceptis manſis quinque cum molendinis duobus, cum camba una & pratis duobus. Pari etiam tenore largimur in præfato pago Oſtrebanto villam Ubanercinium cum omni integritate, necnon & in ipſo pago in Scandinio dedimus eis manſos octo. De ipſis quoque tenet per noſtram juſſionem Gotramnus quatuor, deprecante præfata abbatiſſa, quamdiu vixerit. Poſtea vero recipiantur ad opus fratrum. De cetero in comitatu Tardanenſi villam Aniciacum ſitam ſuper fluvium Ubellula, cum manſis XL. necnon & de omnibus villis totius abbatiæ omnem decimam pleniter ſtatuimus largiendam. Et ſi non ſuffecerit ad uſus fratrum ſeu ſororum, & ex dominicato cuncta neceſſaria ſuppleantur. Et ut hoc per omnia tempora inviolabiliter maneat, manu propria ſubterfirmavimus, & anuli noſtri impreſſione inſigniri juſſimus. Signum Caroli glorioſiſſimi imperatoris auguſti. Odacrus notarius ad vicem Goſelini recognovit & ſubſcripſit. Datum V. idus Julii, indictione X. anno XXXVIII. regni domini Caroli regis in Francia & imperii ejus II. Actum Cariſiaco palatio imperiali in Dei nomine feliciter amen.

Quod idem locus divina diu religione floruerit, ſed paulatim ad tempora uſque Balduini ſexti marchiſi tepuerit.

CAPUT VII.

HIs regalibus tam privilegiis quam munificentiis præſcriptis locus roboratus; quodque his incomparabiliter pretioſius eſt, accipiens à Deo pignus Spiritum-ſanctum, piæ converſationis jocunditate diu manſit honeſtatus. Sed abundante iniquitate, dum refriguit caritas multorum, religio ſancta facta eſt virtus paucorum. Nam quoniam tempora, ut ſcriptum eſt, imminere periculoſa, erantque, immo ſunt homines ſeipſos amantes: quanto quique religionem profeſſi ad exteriora vagantur, tanto in inferioribus infirmantur. Unde & hac occaſione locus Haſnonienſis à magna à qua floruit religione paulatim deceſſit, dum modica ſpernendo, honeſti modum rigoris negligenter exceſſit. Jam canonici ejuſdem loci canonicis ſanctionibus adſcripti, ne dicam intenti, quibus dedit Dominus regionem gentium & labores populorum, ut cuſtodirent juſtificationes ejus, & legem ejus requirerent, ſtipendiis ſacroſancti loci gratis ſine fructu laboris alebantur, dum alius in villam, alius in negotiationem, hic curioſitati, ille voluptati foras rapiebantur. Cujus vitii morbus in dies excreſcens, domum Dei eo loci ab omni religione vacantem ad interitum uſque animarum corrupit, ſimul & ad tempora uſque Balduini ſexti glorioſi marchiſi corruptioni finem non dedit.

De ſexti Balduini marchiſi temporibus, ejuſque digna memoria moribus.

CAPUT VIII.

QUia Balduinum nobis occaſio rationis obtulit, Balduinum, inquam, quem à Balduino Ferreo ſextum, ſexta hæc noſtra ætas meruit, non abs re eſt quædam virtutum ejus ornamenta exemplo bonis principibus ſufficientia in medium proferre, ex multis pauca, ſed ex magnis magna, ut moris eſt aſtrologis ſphæram cæli in arcto depingere. Primis hic tyrocinii annis in aula imperiali ſub HENRICO imperatore educatur, coævis quos aula tunc habebat prærogatur amicis, amore æquatur: deinde fortioribus annis, ætate cum tempore adoleſcente, Nerviorum comitatum, licet imperiali majeſtate non inoffenſa ſubintrans, belli in hoſtes, pacis in cives potentiſſimus claruit. Habebant

Digitized by Google

hunc pauperes, orphani, viduæ patrem, monachi exemplar religionis, afflicti ſcutum tuitionis: A adeo ut mirareris eumdem in laico habitu pollere principem regni, & latuiſſe pauperem Chriſti. In ſacroſanctis miſſarum ſolemniis, ad Deum quaſi obtutibus ſuis viſibilem, totum ſe animo & corpore fixum dedit, in oratione Deo colloquium, hominibus præbens ſilentium. Habebat proinde ſecum inter agenda eadem miſſarum ſolemnia, pauperes pro ſe ad Deum interceſſores, quibus poſt oblationem ſacerdoti exhibitam eleemoſynas diſpartiens, pro Chriſto in pauperibus offerebat. B Nota. Habes me hujus rei teſtem, o lector, quicumque es, ſi tamen minus de idoneo teſte non dubitas, qui dum lateri ſuo, ut ſæpe dignatus eſt, familiarem familiariter me applicuiſſet, audivi eum pauperes ſecreto, ut miſſarum ſacroſanctis myſteriis ſecum ſibi intereſſent, invitaſſe: quibuſdam vero finitis miſſarum laudibus, dum ſtipem peterent, quia neglexerant intereſſe, tacite improperaſſe: nec eo ſolo dum omni etiam res poſcebat tempore, eleemoſynis nunc clandeſtinis, nunc publicis per ſe & per alios inſudabat. Fame vero ingraveſcente & largiori indigentibus manu diſtribuit, & regni ſui cœnobiis penſum id adſcripſit, ut [redacted] propriis ſtipendiis conſultius pauperum proſpicerent refrigeriis.

Ante diem clauſo componet veſper olympo; quam virtutes ejus aut ſtylus aut ſermo æquabit. Id tamen aggredimur dicere Haſnonienſe cœnobium qualiter per eum ex veteri novum, ex neglecto in melius elaboratum cœperit ſurgere.

Quod ſuper hujus loci reſtauratione divina admonitus ſit revelatione.

CAPUT IX.

CUm à gratiſſima pueritiæ ſuæ indole adoleſcentiæ ingrederetur annos, languore gravi non ſolum ad lectum, ſed ad deſperationem uſque corruit: & ſicut facile patri ſpem & gaudium ſui quoad vixit [redacted] valuit; ſic timorem non ſine dolore eidem ægrotus ſuſcitavit: adeo ut hinc filii languore, hinc patris mœrore, omnem curiam doleres condolere: ſed tanto huic periculo inclinatis cælis inclinavit ſe divina miſeratio, E ſanctorumque Marcellini & Petri cum Sancto ſanctorum viſitatio, quæ [redacted] languoris in filio, & mœroris in patre abſterſit incommodum. Nam ægroto ſemivigilanti præfati martyres viſi ſunt adſtitiſſe, & in hæc conſolationis verba prorupiſſe: Hac ægritudine te poſſe liberari noveris, ſi te futurum Haſnonienſis loci renovatorem voveris. Manſit tunc temporis eo loco WINTHERICUS quidam, non minus vitiis quod divitiis abundans, in utroque perverſus, dum in uno eorum poſſet eſſe utcumque bonus; in uno eorum enim quemque

poſſeſſorem ſemper malum, in altero ſæpe contigit eſſe bonum. Nam omnis circumquaque regio tali viro quaſi peſte laborabat, & pro afflictione ſua totius terræ illius vox ad Deum clamabat, & ecce in eadem hac revelatione martyrum ſuorum, recordatus eſt Dominus ſcabelli pedum ſuorum: nam præfato BALDUINO ægrotanti ac ſemivigilanti ſancti quos præſcripſimus martyres adjecerunt inculcare, ut Winthericum nomine & actu contrarium regno compelleret inde migrare. Hanc revelationem Bruchii factam, quia fidelium relatu didicimus, fidelem fideliter credidimus, credenteſque ſcriptis tradidimus.

Quod eumdem locum patris munificentia impetraverit, ſed admonitionis divinæ immemor fuerit.

CAPUT X.

ERat eo revelationis tempore glorioſus marchiſus BALDUINUS aſſidens filio, qui jam conclamatus jacebat, cui ad obſervandum extremum ſpiritum velut jam jamque exiturum, C cereum ardentem prætendebat: ſed filius diu oculos in ecſtaſin ſimul & languorem clauſos aperuit: linguam in verba balbutientia potius vix movit quam compoſuit, patrique blandis ſe ſermonibus ſuper ſalute ſui ſciſcitanti, quid viderit retulit. Adjecit inſuper ſe ſalutis ſuæ poſſe fieri compotem, [redacted] ſe voti ſui divina inſpirati revelatione pater faceret compotem. Cumque ſalutis filii pater tantopere cupidus, quid voto ſibi ſederet requiſiſſet ſollicitus; ut Haſnonienſem locum ſibi dono conferret rogavit & impetravit. Nam circumſtantibus quibuſdam curialibus, quos D marchiſus ad ſpectaculum ſui mœroris admiſit, cereum ardentem illo in manus dedit, quo ei Haſnonium velut adſtipulatione ſubnixa donativum fecit. Erat cernere uno eodemque momento filium à patre donativum, & à ſanctis morbi remedium ſuſcepiſſe redivivum. Exinde in dies paulatim meliuſculus convaluit, plenumque gaudium multis ipſe fuit, dum plenam æque ſalutem jam ſanus obtinuit. Sed ut ſæpe ſolet lubricis cum ſalute carnis ſubrepere infirmitas mentis, adoleſcens marchiſus in die bonorum factus immemor malorum, dum portum corporeæ ſubit ſalutis, poſt naufragium languoris divinæ quam viderat obliviſcitur viſionis.

Quod ictu belli ſauciatus, & de vita periclitatus, divina rurſus viſione ſuper hoc loco ſit commonefactus.

CAPUT XI.

SUccedenti tempore ad robur virile provectus, cum Nerviorum comitatum, ut præſcripſimus, eſſet adeptus, flammantis diſ-

cordiæ flagellum immite inter Orientales & A Flandrenſes movit bellum. Unde Balduinus glorioſus marchiſus, accitis quam poterat copiis, Antuerpienſes fines regni ſui termino contiguos, eoque magis infeſtos, aggredi parat; & diviſis exercitibus, hinc navali, hinc equeſtri certamine, ſemet navibus, juniorem marchiſum Balduinum præeſſe voluit equitibus: ſed eodem juniore marchiſo equitatuum caſtra eo quo intenderat ducente, & cum paucis, ut tunc eventus habuit, longiuſcule à poſterioribus caſtrorum iter agente, in hoſtem in inſidiis ſuccenturiatum improviſus incidit, ſeque ſuoſque conſtanti audacia cum B conſilio, ut potuit, armavit, cominus utrimque congreditur, bellum conſeritur, gladiis jam, non miſſilibus pugna geritur, cumque utrimque diu certatur, hoſtem fortiorem infeſtioremque Hubertum quemdam marchiſus invadit, ſauciat, ſauciatus & ipſe dejicit, cujus dejectio & reliquos hoſtium fugæ dedit, & pugnam exemit. Manibus ſuorum junior marchiſus Gandarum vehitur, ac non modicis diebus non modici vulneris languore affligitur, cumque jam pene de vita periclitaretur, divinæ ſuper Haſnonio revelationis per Salakonem ſui olim tutorem admonetur, patrem qui tunc mœſtus aderat, ſuper hoc, ſermone quo potuit, convenit, cum quo, ut Winthericum, cui Haſnonium tunc competebat, evocaret, conſilium invenit. Evocatus ſuper concambio Haſnonii, blande convenitur, ſed diu poſtulantibus aures tantum, non aſſenſum præbuit.

De caſtro Haſnonienſe à juniore Balduino igne cremato, ſed denuo à Wintherico readificato.

CAPUT XII.

IGitur ſæpe memoratus Balduinus cicatrice vulnus obducente convaluit, utque effectui divinam manciparet admonitionem, elaborare inſtituit. Sed quid ageret, qui nulla ratione in præfato Wintherico nec obſtinatam mentem, nec ſurdas ad aſſentiendum, ne dicam ad audiendum, aures inclinare potuit? Virtus igitur, rationis via ex obliquo ad id quod voluit pervenire diſpoſuit. Juniorem itaque fratrem Wintherici blanditiis & præmiis ad tradendum ſibi caſtellum Haſnonienſe clam ſuaſit, & licet difficulter tradendi pactum impetravit, quo pacto potius quam armis armatus, cum non multis ſuorum copiis caſtellum ex improviſo invaſit, incendioque delens ſolo æquavit: ſed re geſta, marchiſus conſilium perdidit, quoniam ad votum res non ſucceſſit. Nam Winthericus, re comperta, traditionis etiam ſuſpicione non incerta, aſtu quo calluit, niſu quo valuit, caſtelli ſui damna, velut illa recidiva Pergama reparare inſtituit, affectus ſui effectum invenit reparando, & marchiſi conſilium ad præſens irritum fecit.

Quod Wintherius à proprio milite interemtus, humanis ſit rebus exemtus.

CAPUT XIII.

CUm ergo nobiliſſimum comitem non ſolum nulla voti ſui facies cœpiſſet, ſed etiam quod gerebatur deſperare cogiſſet; in ſe rediens, quod humano non potuit, divino impetrandum auxilio credidit: unde & per ſe & per alios ad aures Dei ſabaoth perpetuas preces perpetuabat, ut ſicut divina revelatione per martyres ſuos boni operis concepit affectum, ita inveniret effectum. Sed ſicut promiſſio veritatis quæ dicit, *petite & accipietis, pulſate & aperietur vobis*, caſſari non potuit: ſic petitio in nomine JESU petentium efficaciam non habere non potuit. Et ecce mucro furoris Domini in verticem Wintherici evaginatur, ictumque ad animam uſque minitatur. Nam dum iter cum ſuis quadam die ageret, uni ſuorum adulterii crimen in dominam ſuam intentione intentat: à quo dum excuſabilem facti repulſionem accepiſſet, nec ſic vel ſacramentis terribilibus ſatisfactus C fuiſſet, eo res proceſſit, ut duellum ab eo ante diludia ſine dilatione poſceret. Quod cum ille ab alio potius quam à domino timore magis Domini quam intentati criminis popoſciſſet; ille vero non ſolum non adquieviſſet, ſed & militem armis impetiſſet, miles defenſionis obtentu dominum confodiens proſternit, ſicque ſolo ſimul & morti dedit: & quem occultum Dei judicium diu patiendo ad vindictam diſtulit, ei per arma militis vitam ſimul cum caſtello abſtulit.

D *Quod Balduinus ſextus marchiſus caſtrum Haſnonienſe invaſit, incendio delevit, caſtrenſes ejecit.*

CAPUT XIV.

FActi fama volat, & in auribus junioris marchiſi innotuerat: rem lætus accipit, deſiderii ſui ſe fore compotem Deo adſcribens, gratias agit, à quo impetrare meruit, quod ab homine non potuit: ſed veritus ne deſiderii ſui lucrum perderet, ſi irrumpere E mox caſtellum Haſnonienſe differret, accitis quos citius poterat armatorum ſuorum copiis, moras ipſorum præveniens, caſtrum invaſit, nec ad repugnandum facilis via conſilii caſtrenſibus fuerat, utpote principe deſtitutis, nec adeo vel loci vel armorum tuitione munitis, inſuper ne ſibi conſulerent temporis neceſſitate præventi: unde quam difficile eis ad reſiſtendum, tam facile marchiſo fuerat adinſiſtendum. Irrumpens ergo caſtri loca, gladiis ſibi ſuiſque viam fecit, ejectiſque ſine ſanguine caſtellanis, caſtellum omne igni dedit, cujus nihil reliquum fecit, inſuper valli aggerem humili terræ inſtar æquo-

ris coæquavit. Sicque ſecurus de reliquo ſpeluncam illam latronum mutata vice diſpoſuit facere Dei domum.

De ejuſdem loci canonicis à præfato marchiſo callida benignitate conventis, eorumque ſtipendiis redemtis.

CAPUT XV.

ERant eo in loco ea tempeſtate, ut præfati ſumus, canonici ſolo nomine in caſtris divinis militantes, exterioribus plus juſto, interioribus minus juſto inſudantes: & quia viro clariſſimo ſedit animo canonicas conſuetudines monaſticis eo loci mutare; ut id ſalva utriuſque ordinis pace fieret, in omne conſilium diutina deliberatione deſcendit. Convocatis ergo nunc ſingulis, nunc omnibus, plerumque eos ad converſionem morum, interdum ad monachale propoſitum, poſtremo ut ſtipendia ſua vel concambiis vel præmiis acceptis ſibi traderent hortatur. Sic ſereniſſimi viri inſtans opportune importune labor improbus omnia vincit quæcumque ſibi Spiritus-ſanctus voto inſpiravit, & quamquam moroſiori quam vellet labore, ea quæ ſibi voto ſederant efficeret, id tamen ſat cito futurum, immo multis profuturum credidit, ſi ſat bene. Quid multis morer? valuit tandem impetrare quod voluit. Adeptis enim à canonicis, ſalva pace eorum, ſtipendiis, tam locum quam loci propria ſibi fecit propria, ut [illegible] Deo ſervorumque Dei uſibus adſcriberet omnia.

Quod canonicis inde migrantibus, locus idem monaſticis adſcriptus ſit conventibus.

CAPUT XVI.

CUmque, ut diximus locum illum BALDUINUS integerrime cum appenditiis ſuis poſſideret, ut pote ſolus ſuorum ſuus, monaſticis eum decorabilem reddere ſanctionibus erat aſſiduus. Et primo paucis undecumque accitis monachis, ſtipendiis etiam ad victum veſtitumque ſufficientibus collatis loco illi, velut rudi infantiæ primas ad ambulandam viam mandatorum Dei informari fecit plantas: ut proceſſu temporis monaſtica ibidem vita quaſi fortioribus vigeret annis. Quod ut hoſtis humani generis vidit, mox invidit, [illegible] quia vires ſuas intellexit enervari, parat per hoſtes viſibiles inviſibilis ipſe inſidiari. Nam quoſdam Wintherici præfati conſanguineos, membra videlicet ſua, in ſervos Dei concitat, qui vix manibus, nedum verbis injuriam illorum temperarent, ut eos quoque modo exinde migrare compellerent: ſed incaſ-

A ſum in eos furebant, qui Deum protectorem habebant, citiuſque telis araneæ rumpebantur qui fortioribus per Deum adamante inſidias moliebantur.

De loci Haſnonienſis in majori elegantia conſtructione novaque ſolemniter facta dedicatione.

CAPUT XVII.

QUia cœnobium illud cum officinis ſuis ſufficere vix poterat cœnobitis, amplificare illud placuit Marchyſo, cæmentariis undecumque accitis, animi affectum effectui manciparat, & ſurgentibus in brevi ædificiis, extremam operi manum conſummarat. Contigit tunc tum patrem ejus humanis rebus exemtum ſibi ſucceſſionis jure reliquiſſe regnum, & non multo poſt tempore poſtquam omni favente curia plene ad regni convaluit faſtigia, placuit ſibi Haſnonienſe cœno- C bium operoſa manu elaboratum, quibuſdam convocatis præſulibus iri chriſmatum. Quo negotio maturando tertium Junii diem indixit, ſecundum à feſto martyrum Marcellini [illegible] Petri, ut encæniarum die præfatorum martyrum ſolemnitati continuato, gaudium terræ illius populi feſto creſceret duplicato: & hoc conſulto providit, ut in eorumdem martyrum feſto id quod ab eiſdem revelatione olim acceperat conſummaretur: præſertim cum idem locus patrociniis eorum præſentibus tueatur; quibus etiam thecam miro auri gemmarumque opero fecit aptari: in qua D reliquias eorumdem ſuper ventura ſolemnitate diſpoſuit locari: quod [illegible] factum eſt. Cui tranſlationi ſimul & dedicationi præſules LIETBERTUM Cameracenſem, ad cujus diœceſim locus idem reſpiciebat, RATBODUM Novomagienſem, RAYNERUM Aurelianenſem invitatos intereſſe faciebat; adjunctiſque eis quamplurimis abbatibus, cum quam plurimis ſanctorum patrociniis, ſæpe memorati encænias cœnobii non modicis tranſegit ſolemniis. Acta eſt hæc dedicatio in honore apoſtolorum Petri & Pauli tertio nonas Junii anno ab incarnatione Domini MLXX. ALEXANDRO papa E ſanctæ Romanæ eccleſiæ præſidente, regnantibus HENRICO Lotharingiæ, PHILIPPO Franciæ regibus.

Dedicatio hujus loci poſt reſtaurationem quæ facta eſt à tribus epiſcopis videlicet S. LIETBERTO Cameracenſi, RATBODONE Noviomagenſi, & RAINERO Aurelianenſi anno dominicæ incarnationis MLXX. indictione VIII. epacta VI. concurrente IIII. ciclo IIII. temporibus Alexandri papæ qui primitus fuit epiſcopus in Luca, Philippi regis Francorum filii Henrici, & Balduini comitis Flandrenſis.

(a) *Sanctorum corpora quæ intererant dedicationi.* (a)

S. Marcelli papæ.	S. Wandregiſili de Blandinio.
S. Piati martyris.	S. Baronis de Gandavo.
S. Salvii martyris de Valencenis.	S. Everardi de Oſonio.
S. Innocentii de Condato.	S. Euberti de Inſula.
S. Amati de Duaco.	S. Landelini de Criſpino.
S. Donatiani de Brugis.	S. Hugonis de Haſprâ.
S. Vedaſti de Atrebato.	S. Aycardi de Haſprâ.
S. Amandi de Helnone.	S. Euſebiæ de Marchenis.
S. Audomari de S. Audomaro.	S. Rictrudis matris de Marchenis.
S. Gisleni de Cellenſi.	S. Aldegundis de Malbodio.
S. Vincentii comitis Hannoniæ.	S. Raginſledis de Dononio.
S. Bertini de S. Bertino circa Audomarum.	S. Reginæ de Dononio.
S. Vinoci de Flandria.	S. Waldetrudis de Montibus.

(b) (b) *Quindecim abbates etiam adfuerunt, quorum nomina ex Sigeberti chronica deprompta habentur.*

Rollandus hujus loci primus abbas à reſtauratione.	Reynerus,
Lambertus,	Reinaldus,
Adelardus,	Fulcardus,
Guedericus,	Sygerus,
Urſio,	Heribertus,
Galterus,	Armengerus,
Guldericus,	Walterus,
Remigius,	*Abbatiſſæ duæ,*
	Fredeſendis,
	Gerberga.

De bonæ memoriæ Rotlando abbate, ipſiuſque gratiſſima morum probitate.

CAPUT XVII.

QUia monachorum eſt humiliter uni ſubeſſe, quem, ut præſit, decet prodeſſe, ut proſit æque docet præeſſe. Sæpe memoratus comes æquum duxit plurimis eo in loco unum præficere, uni plurimos ſubjecere, ut unus plurimis cum caritate imperium, plures uni cum humilitate exhiberent obedientiam. Erat tunc in cœnobio ſancti Amandi ROTHLANDUS quidam tam nomine quam officio monachali rutilans, vita ſpectabilis, pie vivere volentibus imitabilis. Hunc ut lucernam in abſcondito diu poſitam, quia oportuit ſuper candelabrum poni, ut ingredientibus do- A mum Domini fieret exemplar boni; accitum hunc marchiſus electione eis in Haſnonienſi cœnobio dedit præeſſe, quem didicerat jam humiliter ſubeſſe. Quo honore promotus, & onere occupatus, oneri potius quam honori intendit: honoris enim eſt præeſſe, oneris animas regere. In quo idonee occupatus, magis ſtuduit prodeſſe quam præeſſe: adeo ut in cunctis occupationibus monaſterii nullum niſi vitæ merito virgaque paſtorali præcelleret. Sic ſe humilitate inter humiles æqualem, immo inferiorem, inter pravos culpis eorum exigentibus diſciplina exhibuit ſupe- B riorem, illud animo revolvens & opere complens: *non dominantes in clero, ſed forma facti gregis.* Itemque, *principem te conſtituerunt, noli extolli, ſed eſto quaſi unus ex illis.* In ſynaxi fratrum primum ſe in primordio, ultimum in fine divinarum laudum præſentavit. Lectiſternia ejus ſæpius vel petra vel ſola nuda tellus, vel cum remiſſius indulgere voluit corpori, vilia quæque mattæ aut ſagi ſtramenta. Veſte vilis, cibo ſibi parcus, aliis ſumtuoſus & largus, omnia in omnibus diſcretione temperans, diſciplina coercens. Menſam & lectum communem cum fratribus habuit, niſi forte in oratorio peculiarium obtentu precum ſpe- C cialius interdum pernoctaſſet: quod utinam vel ad confuſionem vel ad damnationem quorumdam abbatum non diceretur, qui ſibi ſecretius à communi conventu fratrum multa ſtrui conclavia, ſculpunt oſtia, pingunt armaria, menſa ſumtuoſiori epulantur, cum divite illo ſine Lazaro quotidie ſplendide, poſtremo ut Flacci illius verbis loquar, ſibi diruunt, ædificant, mutant quadrata rotundis. Et utinam in ſolos abbates, & non etiam in monachos, qui ſuos per abrupta prælatos ſequuntur, hæc faba cuderentur, quos pſalmiſta non optantis, ſed propheticantis animo D intuens ait: *Obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurva.* Oculi quippe ſunt, qui in honoris ſummi facie poſiti itineris officium ſuſceperunt: quibus hi nimirum qui ſubſequenter inhærent dorſa nominantur. Obſcuratis ergo oculis dorſum incurvatur, quia cum lumen virtutis perdunt qui præeunt, profecto cuncti ad portandum peccatorum onera curvantur qui ſequuntur. Sed hæc ſuo in loco latius ſapientioribus diſcutienda relinquimus, dum modo proſequi feſtinamus, dicere intendimus. Quam quam adhuc plura ſuperſint quæ & laudi bonæ memoriæ abba- E tis Rothlandi reprehenſioni noſtræ pateant.

(a) Hujus dedicationis meminit auctor libri de Tranſlatione S. Donatiani Remenſis archiepiſcopi in urbem Brugenſem apud Surium 14. Octobris his verbis: *Cum inclytus Flandriæ marchio Balduinus tulit juſtitia, pacis amans, inter cætera bonorum operum ſtudia monaſterium in caſtro Haſnonienſi fundatum extruxiſſet, ejus dedicandi cauſa miſiſicus ex immenſis opibus ſuis adhibuit apparatus, eoque ſolemnitati omnes Flandriæ optimates cum ſuis juſſit intereſſe, ſanctorum quoque ſanctorum ſua ditionis corpora cum epiſcopis, præpoſitis, abbatibus & ſubditis ſuis voluit adeſſe.* Tum narrat miraculum quod tunc meritis S. Donatiani contigit. Simili fere modo in ſolemni eccleſiæ collegiatæ S. Petri de Inſula dedicatione allata fuere totius regionis ſanctorum corpora juſſu Balduini Inſulani comitis, qui templum illud fundaverat, uti videre eſt apud ſpectum ſupra pag. 575.

(b) Hæc cum capite ſequenti poſtmodum addidit operi ſuo Tomellus defuncto jam Rotlando abbate piiſſimo.

De fundatione monaſterii Haſnonienſis.

COmes BALDUINUS ex relicta Hermanni comitis Montis caſtri loci Richelde, quam duxerat uxorem, habens filium, S. Amandi tradidit abbati venerabili viro MALBOLDO ad vivifico fonte inſigniendum. Ex quo puer ipſe nomen referret ERNULPHUM. quod poſtquam eſt expletum, abbas apud comitem compatrem ſuum multæ familiaritis obtinuit contubernium. Quocirca aliquot temporum poſt hæc intercapedine elapſa, dum comes animi haberet Haſnonii ædificare monachorum habitacula, patris ſui ſibi æquivoci Flandrenſium comitis requiſivit colloquia: atque ſibi colloquentes ut abbatem accerſerent pari decreverant ſententia. Mittentes itaque poſt ipſum ut eumdem ei locum committerent, habuerunt conſilium. Ad quos ubi pervenit, jam incipiens gravari ſenio, ſuper hoc ab eis interpellatus eſt negotio, quod dum per ſagax recuſaret ingenium, aſſerens ſuum ſibi ſufficere ad regendum cœnobium: addiderunt, ſi ſuſciperet ipſum, ejus monachis levamen futurum, dum corporali moleſtia gravati eo mitterentur ad refocillandum. qui precibus fatigatus amborum, tandem ad exequendum quod petebatur præbuit aſſenſum. Poſt hæc autem junior BALDUINUS adiens Haſnonium, abbatem vocans coram optimatibus ſuis, illud mancipavit ejus regimini per clavem reliquiarum; ſpondens ſe à militibus qui ipſum poſſidebant, & à clericis redempturum. Tum vero abbas ex monachis ſuis illuc aliquos dirigere ducens dignum, de ſuo clauſtro eis diatim victum deſtinabat ac potum. Artifices etiam lignorum in ſilvam miſit ſancti Amandi, quatinus ex ipſa habitationes utiles monachis conſtruerent Haſnonii. Et ne forte ſolitudo moleſtaret, ac penuria loci quos primitus fratres miſerat, quos eo delegaret eligebat. Præpoſitum nihilominus Bovonem nomine illis conſtituit, pueros quoque ſcholares illuc delegavit, doctoremque illis providit. Proceſſu autem temporis comes cernens abbatem ægrotare, quippe cui ſenectus ipſa videbatur morbum continuare, mandavit ei aliquem ex ſuis ſibi deſtinare, quem illi loco quiret præficere. Tunc abbas delegavit ei bonæ indolis monachum nomine ROTLANDUM, qui curam habebat in providendo vino fratrum. Hic rediens cum baculo paſtorali, etiam tunc ſe ſuo ſubjiciebat abbati, donec hoſtis antiqui inſtinctu inter eos quiddam ſubreperet ſcandali: verum diſcipulus recognoſcens ſe magiſtrum offendiſſe, humiliatus eſt illi cum multa ſatisfactione. Ea tempeſtate alloquitur junior BALDUINUS ſeniorem ſuper abbatia Haſnonienſi, quod carerent fratres uſu molendini, ſineret ergo unum ſuper amnem Scarp. alterum vero ſuper fluviolum ab Hartinio defluentem fieri. Ad hæc pater filio intulit, oportere fore neutrum, quoniam à Scaldinio ſeu Novavilla per fluviolum, per amnem autem à Deciaco & Ferinio veheretur annona San-Amandenſium fratrum: cumque ille cerneret ſe ad hoc quod intendebat nil poſſe proficere, ad abbatem MALBOLDUM conferens ſe, obtinuit ab eo, ut quoties ſancti Amandi molendino advehere-retur annona, menſæ tantum fratrum Haſnonenſium moleretur abſque dilatione, niſi impræſentiarum eſſet annona fratrum ſancti Amandi menſæ, mira nempe caritas inter has duas eccleſias, prout inter matrem & filiam, aliquanto tempore viguit. At poſtquam mundus principibus eſt orbatus tam glorioſis, confuſa omnia faſque nefaſque perverterunt commoda juris. Ubi autem MALBOLDUS abbas de medio factus eſt, ſucceſſit FULCHARDUS, cui & Lambertus: quo etiam functo vitæ termino; in abbatiam ſucceſſit BOVO. Rotlando vero abbate vita decedente, monachi ſancti Amandi voluerunt abbatiam Haſnonienſem in clamorem ponere, ut ſibi olim datam à Balduino comite: aſt quia languebat orbis, juſtitia deficiente, interim quieverunt ab hoc clamore. Caritas inter hos & illos adhuc minime friguit: ſed tunc temporis ita incaluit, ut ſtatuerent ad invicem, ſepeliendis defunctis fratribus ex parte plurima occurrere: atque pro eis quemadmodum pro ſuis trigeſima celebrare, & ut cœptum perſequar ordinem, poſt ROTLANDI obitum Haſnonienſes elegerunt LOTBERTUM ſimplicis ſat qualitatis in abbatem, qui adeuntes comitiſſam RICHILDEM, poſtulaverunt ab ea perſuaderi monachis ſancti Amandi, quatenus concederent ſibiipſis molendinum efficere ſuper Hartim fontem, hanc interponentes conditionem, quod ſtatuto molendino, ſancti Amandi ſervitores nullam paterentur navigandi difficultatem. Quid multis morer? illa tum precando, tum propter bellum quod erat inter ipſam & comitem Robertum comminando ſe bona ſancti Amandi direpturam; perſuaſit quidem; ſed ſancti Amandenſes impedimenti ſimul ac detrimenti paſſi ſunt læſionem. Poſt hæc LOTBERTO abbate Haſnonienſi mortem obeunte, illius loci fratres divortium fecerunt in eligendo abbate. Nam priores quidem Turonicum cœnobium, quod dicitur Majus-monaſterium, pro paſtore ſibi dando adierunt: juvenes vero quemdam ſuorum nomine Albertum elegerunt, qui cedens diſſidio, ſancto ſe commiſit Amando, atque gratanter ſuſceptus eſt, & cum multo honore habitus ab HUGONE abbate Bovonis ſucceſſore, ac omni ipſorum fratrum conſortio. Hoc aliquantum temporis ibi faciente, pacto quoque in capitulo præbendam cum ſtatione, prævaluit juventus Haſnonienſis in ſua electione, cumque ſibi revocantes fecerunt per epiſcopum benedicere: ad quem cum accederet quidam artifex lignorum, aſſerens ſe facturum ſuper amnem Scarb. molendinum, ſi ipſius afforet voluntas, ſimul & auxilium citius quam debuit adhibuit conſenſum.

Digitized by Google

Tum abbas Hugo audiens quod vellet viam
obſtruere, per quam fratrum Sancti-Aman-
denſium adveheretur victus, ejus petens col-
loquium ſatis affectuoſe admonuit eum, ne
quid conaretur quod foret impedimento fra-
tribus, quorum ipſe eſſet frater & præbenda-
rius. Ad hæc ille ſuorum requirens conſilium,
hoc retulit reſponſum: ſe in eos nil unde me-
rito culpari debeat facturum. Igitur ſicut in-
choaverat perfecit, & non tantum his de qui-
bus ſermo eſt, ſed & divitibus & pauperibus
qui tali mercimonio vitæ ſubſidia quærunt,
ſi poſſent illam per pacem frequentare viam
navigii damnavit. Verum quoniam plus dolet
qui plus perdit, abbas Hugo ad comitem
Robertum, atque ad patrem ejus æque Ro-
bertum ſe contulit, clamorem de abbate Haſ-
nonienſi fecit, de injuria conquerens quam
ſancti Amandi monachis irrogavit, videlicet
quia ſuper eis adeptus quod numquam cœno-
bium habere Haſnonienſis eccleſia quivit, illis
abſtulit, quod à tempore ſancti Amandi ip-
ſius eccleſia abſque contradictione aliquâ
poſſedit: qui locum incolens extirpando ædi-
ficavit. Quod audientes ambo comites cum
primatibus ſuis ſæculare judicium exqui-
ſierunt, juxta quod res exigebat de terrenis.
Tunc optimates cum conſilio locuti, ſenten-
tia judiciali ſanxerunt, injuſtitiam quæ ſancto
Amando ac ejus monachis fiebat, non debe-
re dominari, nec oportere manere quod ne-
mini antehac licuerit adipiſci. Ad hæc à co-
mite Flandrenſis monarchiæ, patris ſui mo-
nitu Alberto abbati ejuſque defenſori Bal-
duino comiti filio Richildis eſt impetratum,
ut ſequerentur regale judicium, protinus ipſe
Balduinus indixit ſuo abbati, ut quod injuſte
ſtatuerat, juſte deſtitueret: quo refutante,
Robertus comes præcepit Amulrico de *Lan-
deſſ*, & Almanno villæ Sancti-Amandenſis præ-
A poſito idipſum explere. Quod cum eſſet per-
actum, perpendens abbas Albertus ceſſaſſe
molendini fructum, contulit ſe ad archiepi-
ſcopum deferens, Sancti-Amandenſes juſſu
abbatis Hugonis incurſum feciſſe in Haſno-
nienſe monaſterium. Archiepiſcopus vero epi-
ſcopo mittens bullatum indiculum, mandavit
quod abbatem S. Amandi invitaret ad conci-
lium propediem futurum. Quid multis opus
eſt? epiſcopus immutavit, abbas nil verens
abiit, teſtem habens conſcientiam, idoneaſ-
que perſonas ſe fore reatus expertem, quo
ille eum inſimulavit. Antequam autem reſi-
B derent, qui convenerant concilio epiſcopi &
abbates finitimi, clerici ac monachi abbatem
aſſumentes, utrumque conabantur ad pacis
concordiam revocare. Demum igitur ad hoc
eſt perventum, ut ipſi duo illis de ſe crederent
judicium. Tunc inveſtigantes ſecreta ambo-
rum, ſcilicet quid haberent animi, unde poſ-
ſent concordari, didicerunt in confinio dua-
rum abbatiarum locum haberi, in quo ſine
impedimento poſſe molendinum fieri. Mox
ergo ſtatutum eſt, atque conceſſum ibidem
utrimque conſtrui molendinum, ejuſque ſu-
mi communem fructum, ita tamen ut ultra,
nec ab ipſo abbate Haſnonienſi, neque à ſuc-
C ceſſoribus ejus ſuper fluvium Scarb. fieret
quicquam impedimenti, uſque ad unum ſtipi-
tem, qui quoniam vehementer querebatur ſe
multa in molendino quod deſtitutum erat ex-
pendiſſe, vix impetraverunt præſentes à ſancti
Amandi abbate, ut ſaltem ob hujus rei ſta-
bilitatem quinque argenti marchas non de-
negaret conferre. Hic exitit finis diſcordiæ.
Tunc illi omnes accedentes ad archiepiſco-
pum, intimaverunt ei inter duos abbates con-
cordiæ bonum; & ille laudavit factum.

EXPLICIT.

CHRONICON.

Digitized by Google

CHRONICON WATINENSIS MONASTERII,

Auctore Ebrardo ejuſdem loci canonico regulari.

Ex MS. Dunenſi.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ

ALtera, quam ad illuſtrandas res Belgicas promiſimus, hiſtoria, eſt breve chronicon monaſterii ſeu præpoſituræ Watinenſis ordinis S. Auguſtini, auctore Ebrardo ejuſdem loci canonico regulari, Olfridi fundatoris diſcipulo, ac proinde teſte oculato, qui res prout viderat ſcriptis commendavit: cujus proinde opus etſi breve, non tamen contemnendum. Et certe quæ de Adela comitiſſa & Roberto Friſio comite ejus filio, quæ de Drogone & Huberto epiſcopis Tarvanenſibus, quæ de Bergenſis monaſterii abbatibus refert curvis eo gratiora ſperamus, quo difficilius alibi reperiri credimus. Quæ vero de antiquæ ac nobilis Menapiorum civitatis ruderibus ſe vidiſſe teſtatur, eo majorem debent lectoris attentionem conciliare, quod Oroſii teſtimonio maxime conſentanea ſint.

Porro codex Dunenſis, ex quo illud deſcripſimus, illum tantummodo præfert titulum, Chronicon monaſterii Guatinenſis, *auctore non nominato; verum Ebrardi nomen quod primæ paginæ appoſuit manus recentior, illum clare indicavit, quem etiam non ambigimus auctorem fuiſſe ſequentis opuſculi de miraculo, quod Brugis contigit anno 1088. cum S. Donatiani meritis paralyſi curatus eſt Tamardus canonicus regularis Watinenſis; nam idem utroque in opere ſtylus. Illius autem miraculi meminere etiam acta Tranſlationis S. Donationi apud Surium 14. Octobris, & Hariulfus in libro miraculorum S. Richarii cap. I. apud Mabillonium ſæculo V. Benedictino. Denique perſeveravit ſub Regula S. Auguſtini nobilis præpoſitura Watinenſis ad uſque erectionem epiſcopatus Audomarenſis, quo tempore omnino extincta fuit, reditibus menſæ epiſcopali attributis, qui tandem patribus Anglis Societatis Jeſu ceſſerunt.*

CHRONICA MONASTERII GUATINENSIS.

EXordium Guatinenſis eccleſiæ, in qua ſub regula canonicæ unionis, prout Spiritus-ſanctus dat eloqui, juſſu tuo, mi pater, aggreſſurus, primo ipſius loci deſcriptionem, ſecundo veterum hiſtoriarum traditiones, ſeu etiam id quod viſu vel auditu veritas compertum habetur, ponere decrevi; ut dum res tenues, ſi quos delectat, audierint, quomodo carptim de minimis, ut aiunt, atomis in corporis maſſam colligi ſuccreverint, gratius ordinem narrationis arripiant, quia diu reticita prodere, nova de veteribus cudere, de novis antiqua reparare, nec tam ficta quam vera & indubitata me velle, cognoverunt: miſcere enim vetuſtiſſimos Batavos cum Guatinenſibus opinor; quia quorum occupamus locum, quorum deſtructa conſtruimus, & deſolata reformamus, horum profecto vocabulum non mutatum quamvis levibus ſyllabis permutatum, immo jure hereditario nanciſcimur obtinere id quod ita eſſe in ſubjecta pagina promtius apparebit. Nunc autem, ut ad percipientium ſingula quæ molimur latius perveniant obtutus, dicendi limitem ingrediamur.

I. De ſitu monaſterii.

Antiquiſſimum igitur oppidum fuiſſe Menaporum, quod nunc Guatinas vocatur vel Guatinum, nulli qui ſecundum hiſtoricos ejuſdem pagi confinia vel ſitum territorii novit, eſt ambiguum: quos etiam hiſtoriarum cognitores Batavos appellant; ob cujus inſigne rei aut eventus auſpicium ignoratur. Ait enim de his in annalibus ſuis Oroſius, dum locorum atque inſularum diverſos ſitus deſcriberet: Oroſ. lib. I.
„Britannia oceani inſula per longum in boream
„extenditur, à meridie Gallias habet, cujus pro-

(a) " ximum littus transmeantibus civitas (*) appa- " ret, quæ dicitur Rutupi-portus, unde haud " procul à Morinis in austro positis, Menapos " Batavoſque proſpectat. Unde cum Rutupiportum in meridiana ejuſdem inſulæ ripa ſitum noverimus, nec minus à Morinis Menapos Batavoſque in boream porrectos, eodem mari dividente; in ulteriori littore contiguos proſpectum ſui ad alterutrum habere, nec dubium Guatinenſes à ſcriptoribus jure Batavos appellari. Illud etiam eorum epitheton, quo gemina quadam feritate inter alias nationes ab auctoribus notati clarebant, ſi tranſeamus; indicia Romanæ vindictæ clamant. Patent enim avulſa murorum fundamenta, ædificia partim diruta, & ut veterem ruinam teſtantur veſtigia, quanto plus fuerant timori, tanto crudelius ab adverſariis ſunt extirpati. Sed nec adhuc divinæ providentiæ viſum eſt ſuffeciſſe, quod primo illo everſionis momento; reliquiarum ſpes ad uſque internecionem nullam veniam ſit . . . . quin etiam ab inde per ſuccedentia tempora ad tantam ſolitudinem, quaſi civitas quæ devaſtatur, ipſa marmorum fragmenta devenere, ut ſilveſtres feræ ſtabularentur, ubi delatæ domus, ſi quæ ſuperfuiſſent, vivendi monumenta repararent. Sic hoſtili vaſtitate etiam per chriſtiana curricula conſumtus, tanta ætate locus permanſit vacuus, nihil in ſe memorabile habens, præter deſolatæ manſionis vetuſtatem; quæ cuncta quaqueverſum obduxerat, ſola tantum cum ſui cantoris tugurio eccleſia, quam ſummo in vertice geſtabat perſpicuam inter vepres & ſerpentium latebras, inter dumeta & querulos avium ramos, vili admodum fabrica prominebat. Hanc miſſarum audire ſolemnia valde tenuis fidelium frequentabat conventus: ubi & ipſe aliquando curialem adhuc ſtrepitum quaſi mimilogiæ, licet clericus ambiens, dum necdum tempus viſitationis meæ ſeu miſerendi ejus advenisset, cum comitatu tranſitum habui. Memini & meminiſſe juvat ſedulitatem digne dicendi: tunc ibi ſacerdotis domni Alphumini quanta benevolentia nos accepit, quam ſtrenuum in famulando circa nobis neceſſaria ſe exhibuerit. Videres humilitate ſerviendi officioſum caritate virum, meque verecundiæ urbanitate ſedentem, ut facile divino quodam præſagio propheticum illud prævideres in nobis profuturum: *Ecce quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum.* Quod non poſt multos annos Dei providentia impleri contigit, dum ambos nos ſagena converſionis ad portum cœnobii, quod poſtea inibi fundatum eſt, traxit, ut in eodem, ſicut poſtmodum claruit, ſubiret locum regiminis, & me quod ante multis votis cupierat, poſt ejus tranſitum eccleſia reciperet Guatinenſis.

12. Loci deſcriptio. Tum ego nova rerum facie curioſus, quæ in tanta vallis amplitudine ſolers antiquorum cura fuiſſet aſpicio, miſeratus locum, miſeratus excidium, nihil minus quam quod hodie videmus futurum æſtimabam; apparebat tamen ex facili, quoniam fuerit ſuis diebus celeber, in quo tanta deſtructionis monimenta adhuc reſervabantur. Nam quanta fuerit popularis frequentia, quantuſque concurſus, publicæ atque regales viæ utrimque convenientes præmonſtrant; quarum illa quæ à diffuſa orientis plaga ad nos uſque dirigitur, alveo ſubterfluente clauditur; altera vero à pharo altiſſimo, quæ domus olim ſpecularia in liberna Romanorum dicebatur, Bononiæ muro contigua, ad portum oceani ſita, Britanniam Deirorum inſulam proſpectans, ab occidentali parte ſupra dictum eumdem terminatur in amnem: quem, ſicut vetuſtatis fama loquitur, per ambas vadoſum ſtratas fuiſſe accolarum commenta ferunt. Sed fidem his non præbentes, magis hoc admirari quam credere volunt: eſt enim magnæ profunditatis, & non ſolum ex ſui altura piſcoſam circummanentibus conferens abundantiam; verum navigio habilis ab oceano cui multis hoſtiolis infuſus excipitur, tum diverſa rerum mercimonia, tum multimodas ad fruendum miniſtrat capturas: à cujus margine, paulatim ſuccreſcente cumulo elementi proceritate, mons gignitur, qui ſicut continuo deducta planitie ad ſubſolanum egeritur; ita à ſeptemtrione & meridie reſidentibus (b) cumbis in altitudinem cumulatur. Nemoribus conſitus, paſcuis uber, vini non ferax, quo ſolo beneficio Gallos admittimus irriſores, quod ſucco granorum fermentato coctione potamur, quaſi mitioris liquoris potores innoxius ad Dei laudes non evigilent: arborum frugiferarum ſimul & diverſi generis olerum ad uſum famulantium, incolatur, adeo fertilis, ut ſi nolis procurare utilia, velis nolis, quaſi deſidiam laboratoris arguens, miro incremento germinet inutilia. At præterea tam ſalubriter ſpirantibus ventis expoſitus, ut infecti craſſitudinem aeris ſive nebularum quas iſdem exhalat nocivam, alveus confluens in ſe coagulari non permittat.

Et hoc ſane gratum & imitabile atque in re inſenſata quaſi vivum documentum. Innuit enim velut divino quodam oraculo ad communem vitam concurrentes, his cauſis propoſitis ad provectum debere informari, ut ſummo videlicet exercitio cultu, ad ſancta vivendi ſtudia laboremus. Ne quando, quod abſit, boni propoſiti cultum deſerentes, indecores noſtræ profeſſionis prorumpant abuſus, qui vitam eminenti arce mentis copias ſemel congeſſimus, ubi nebuloſas ſæculi hujus umbras dies in occiduis ſalubriter aſpirans, in occaſum ſemper demergit. Umbras dixerim, ut quidam velox ad fugiendas hujuſmodi tenebras. quæcumque, ait, in hoc ſæculo magna

(a) L. aperit.

(b) Cumbæ vocabulum diverſimode à ſcriptoribus mediæ ætatis accipitur: aliquando pro thelonio, nonnumquam pro cymba ſeu navi, aliquando vero pro loco declivi; quæ acceptio huic loco videtur magis accommoda.

videntur, umbra vel ſomnia deputanda ſunt. Pulcritudo ſcilicet corporis, ſapientia litterarum, robur membrorum, infulæ dignitatum, regni potentia, hæc ad comparationem illius æterni diei, umbræ & ſomnia comprobantur.

IV. Quare intra caſtra Eccleſiæ, in militia nominis apoſtolici, quod primo procinctu in tota maritima regione nos Chriſti pauperes (a) initiavit, ita vivendum eſt, ut vincti caritatis vinculis, præparati pedes in evangelium pacis, ſtricto mucrone ſpiritus, ad debellandas aereas poteſtates, alios blanda commonitione, alios durius increpando, exemplo vitæ & verbo atque in civitate commanendi, in omni loco bonus odor Dei ſemper emendatiorem vitam omnibus offerendo, cum etiam iis ſimilia poſteris ad memoriam tranſmittendo, non ſolum dici, ſed jure hereditario *Batavi*, quaſi *beati avi* heredibus primitivæ apoſtolicæ converſationis eſſe poſſimus. Et ut ſcholaſtice, quemadmodum inter ſcientes applaudendo, quiddam veriſimile ſubinferam, ne infertiles ipſi arbores ad aliorum ſimus provectum: nos forſan adhuc abſentes pendula his arboribus poma manebant, ipſi nos fontes, ipſi nos montes, ipſa hoc arbuſta notabant.

V. *De fundatore cœnobii Watinenſis.* Jam aliquantulum digrediendi uſui noſtro prout videbatur neceſſarium immorati, ipſum cœnobii noſtri fundatorem, quem divina miſeratione ſic actum arbitramur ab orientalis Flandriæ partibus, ad memoratum deſtinavit mittere locum in opus Dei, ad medium producamus, ut non modo exteriora fundamenta jaciat; verum in ædificio ſpirituali vivos ſanctuarii lapides, ut ſapiens architectus, polite componat. Erat is religioſæ vitæ clericus, ordine ſacerdotali decoratus, dignus non ſimpliciter dici domnus OTFRIDUS; litteratura ſæculari ac divinorum tam convenienter inſtructus, ut præter quos grammaticos appellamus, in libris divinis ab eo apud nos feliciter luculenter appareat, quam diligens eorum examinator fuerit, dum omni eos genere diſtinctionum ad intelligentiæ famulatum, prout inter ſcholaſticos de ſcripturis ſanctis audivit, graviter explevit. Sed forſitan aliquis tu cupidus dicere vel audire quid novi, remordeas, & quod pinxerit non ſua, me dixiſſe reprehendas: teipſum in hoc convenio. Quid enim habes quod non accepiſti? aut non ſunt quærenda ab eis abſcondita ſcripturarum qui Dei voluntatem mentis acumine vicinius contemplantur? an non eorum ſequenda veſtigia, quibus divina teſtimonia ſcrutantibus revelata ſunt? Non dico quod ingenium tantum ſine doctore non ſit laudabile; ſed quod eſt inſpirationis & gratiæ: ſed dum quidam ſcioli conclave philoſophiæ quaſi per rimas tenuiſſime introſpexerunt, vilipendenda dijudicant à doctoribus collecta, niſi academico ſapore fuerint condita. Quos potius ridendos addixerim, qui per oblectamenta fallaciæ magis appetunt garrire, quam Sancti Spiritus organis, virorum videlicet illuſtrium documentis obaudire. Quare tanto majoribus eum diſciplinæ bonis inter nos dum vixit abundare vidimus, quanto non inventa aut ficta per ſe humana perſuaſione morum inſtrumenta palliavit. Verum ſecundum auctoritatem SS. Patrum religioſe vivens enituit.

VI. *Diverſa cœnobiis peragratis Watinum præelegit.* Accedit ad hoc, quod vitæ ſuperioris amore diverſa cœnobitarum habitacula laborioſo circuitu ſicut vir deſideriorum luſtravit: ſed ſoli GUATINO ſpecialiter deſignatus, opulentiæ divitiarum atque ſuffarcinatis (b) ferculis olera noſtra ſobrie irrigata præferens, in horum nullo manſit fixus. Ceterum optimatiſſima quam potuit canonicæ inſtitutionis undecumque decerpta mentis in alveario collegit, ut in horreum ſanctæ eccleſiæ meſſor divinus conferret, quæ ſecum in tritura laboraturis grato paſtu cibaria diſpenſaret. Veniens igitur ad deſcriptum locum, quaſi peracto currendi ſtadio, bravium agonis accepturus: ſpeculata ſylvarum ſolitudine, aptum privatæ vivendi ab inopportunitate diſcurrentium ratus eſt ſibi reperiſſe latibulum. Replicat tamen provide vices, velut perſpicax in futurum vivendi proviſor, & quaſi ales jam vicina partui, ubi tuta cubilia ponat ſollicita, hinc ventorum turbines, inde milvorum ingluviem, hinc trepida cogitat an grues tandem ardua tremulis in ramis anxie placet frondea. Ita crebra viſitatione non ſemel aut bis redeundo ſatiatus, quos jam in ſpe parturiens ſibi ſociari meditabatur, filiorum manſiunculas ſolerti curioſitate providebat, ne tanta loci commoditate quoquomodo fruſtraretur.

VII. *Locum à Bergenſis monaſterii jugo liberari curat.* Sed quia Bergenſis monaſterii membrum id eſſe deprehendit, ad quemdam majorem provinciæ virum, principii noſtri & re & nomine quaſi patrem A. cui æque honeſta erat matrona, & hæc noſtræ creationis, ut ita dicam, ſecunda genitrix, ſcilicet hujuſmodi concilium per ſe ferre non valens, detulit, & quid in ſupradicta tam anguſta olim ſede, ſi in ſua cederet, fieri deliberaſſet aperuit. Parva fiducia ne id putas auſus; ut hominem quaſi belluina rabie frendentem, ubique nequam, fama cognitum, elatum, incompoſitum, ſine affectione, ignotus ignotum adiret? An quod non crederes in aliquo aut alia hujuſmodi parandum tibi poſſe manſueſcere, multorum catenis punitorem? Sed audebat plane, & bonam voluntatem habebat timorem Domini iſtiuſmodi hominibus ſuadere, corripere, docere in omni doctrina, perfectos reddere, ut mitigaret eos à diebus malis. Juvit in hoc ipſum qui mœrentium (c) dat Deus ſuſcitare filium Abrahæ quaſi vivum de

(a) Hinc colliges Vatinenſe monaſterium primum illis in regionibus fuiſſe ordinis canonicorum regularium S. Auguſtini, qui non ita pridem in Gallia originem habuerat. Unde & paulo poſt infra *inauditam ordinis canonici novitatem* appellat.

(b) Hinc colliges primorum canonicorum regularium victum omnino tenuem extitiſſe, eoſque abſtinentiam à carnibus obſervaſſe, quod certe aliunde ſatis conſtat.

(c) *adde* conſolator.

lapide. Nam licet impune multos exquiſitis A malitiis ex conſuetudine nocendi, ſine miſericordia ſæpe multaſſet, ſed in hoc laudandus, quod cum rarum valde ſit cognitu, ad id uſque alicui eum vel neceſſitate patienti in modico aliquando ſuccurriſſe, prædictum tantum religionis virum primo aditu honeſte ſuſcepit, diligenter audivit, veneratus eſt, [illegible] nobis ipſius hortatu res, terras, pecuniam, ornamenta, ſe inſuper ipſum præ omnibus ad ſerviendum benivolus exhibuit. Tantum Olfridi lima ſermonis evaluit, quæ mirum de crudeli, de inutili frugalem, increpata duritie pravitatem rodendo paulatim exsculpſerat. Hic ergo cum ejus deſiderium cognoviſſet, tum (a) imminente proba conjuge, B tum inaudita canonici ordinis novitate, quem inſtituendum inibi paulo ante expoſuerat, totum ſe huic negotio impendit, quo iſdem locus cum annuis redditibus quos Bergenſibus ſolvere ſolebat, libertati condonaretur. Quod hac molitione ſicut erat ingenioſus, admonitione prædicti proviſoris noſtri, indicta taciturnitate, cautos affecit.

VIII. Richarius canonicus Morinenſis conſentiente epiſcopo dedit altare Ledringhem.

Sed nos neminem latere volentes, tam nolentibus ſcire, quam volentibus innoteſcere ſtudeamus, ut ſicut quis de qua ſit oriundus linea novit, ne itidem cujus ſit originis Guatinense cœnobium filii qui naſcentur ignorent. C Cujuſdam ergo Richarii de canonicis S. Mariæ Morinenſis altare *Ledringehem* quod uſibus deſerviebat, ceſſione ipſius, à beatæ memoriæ tunc epiſcopo Drogone domno Odfrido concedi laicus idem precibus obtinuit. Quod idem cum appendiciis ſuis non poſt multos dies conditione inde conveniente, eodem prædicto epiſcopo mediante, cum idoneis perſonis, Ermengerus abbas Bergenſis & monachi ejus in uſus monaſterii ſui, pro Guatinensi eccleſia & quos debebat annuatim ſolidos à domno Odfrido abbate noſtro in cambio ſuſcepit, utpote ſtatim deinceps alterutrum mutata poſſeſſio per- D petua ſtabilitate cui ceſſiſſet hinc vel inde firma remaneret. Hoc ita ſynodali publico conventu diffinito, quiſque ſibi ratis ceſſis receptis ſuas diœceſes commutatæ ſunt, proprio cum jure ſolide & quiete recognovit. Sic (b) nunciatum à primo introitu prælitionis in Guatinensi eccleſia domnum Odfridum cognovimus, & ne occultatum poſteris excidat, teſtimonio tali ad memorandum ſuſcitamus.

IX. Odfridus diſcipulos primo congregat.

Ventum ergo jam erat ad illum quem votis E mille petitum (c) ambigerat vidiſſe diem, urnacta videlicet opportunitate, cum his quos Deus ad hunc quietis monaſterii portum appelleret canonice converſaretur, ab urbe Tervanenſium directo itinere Guatinum pervenit, & compoſita pace cum his quos invenit, facto etiam, prout res erat, inventario, ipſum hactenus cantorem ejuſdem eccleſiæ venerandum ſacerdotio virum quem poſtea in ea priorem, ut dictum eſt, vidimus, Deo mediatore in unum cor [illegible] animam unam conglutinans regulariter vivere cœpit.

X.

Hanc religionem præfatus ille bonæ ſpei laicus non mediocriter appretiatus, ſe cum uxore ſua in ſocietatem hujus fraternitatis ſuſcipi & connumerari magna cum veneratione poſtulans impetravit: & ſicut publicarum, quibus cingimur, foreſtium officialis erat; in cellulis, officinis ac neceſſariis fabricandis hilaris machinarum & lignorum adminiſtrator diligenter adjuvit. Eo tempore nihilominus idem vir obtulit quadraginta octo menſuras terræ cultæ in meridiana parte ſub monte Caleti, ad ſuſtentationem eccleſiæ noſtræ, in redemtionem ſuam & ſuæ collateralis, ut quam velut expoſitam nutritius à principio collegerat, neglectam compoſuerat, humilem ſuſtentaverat, infirmam refecerat, pannoſam ornamentis ſpecioſe comſerat, jam adultam & quaſi producendam ante omnes primitus oblationis dote firmaret.

XI. Variæ donationes in ipſo exordio fundationis factæ.

Tunc etiam domnus Odfridus præpoſitus noſter dedit viginti menſuras terræ in villa *Aiſſengehem*, (d) Richardus canonicus quatuor menſuras in *Walnes*, Bernoldus Canonicus in *Petenham* decem menſuras, Bedbertus canonicus in *Petenham* quinque menſuras, Herbertus canonicus & converſus in Sintina ſedecim menſuras, Tainardus & Everboldus canonici triginta menſuras, Alfunnius canonicus decem menſuras [illegible] Brocſela, Radulfus canonicus decem menſuras in Sintina; quarum Richardi quatuor menſuras & Bernoldi canonicorum & Alfunni decem vendidimus propter comparandum allodium Johannis Atrebatenſis, & ſicut in ſequentibus dicetur, in meliorem poſſeſſionem commutavimus. Dedit poſtea Rodulfus converſus tredecim menſuras terræ & ſeipſum eccleſiæ noſtræ cum tota manſione in villa Lederſela, Gibbodo miles de *Fleterne* viginti menſuras in villa *Thiggabuſſ*.

XII. Adela comitiſſa Flandrarum comite Flandriæ Roberto Friſone annuente, aliaque dona ſupradictis adjicit.

Et ne ad incœpta majorum perſonarum deeſſet dignitas, ad confirmandum comitiſſam Flandriæ Adelam videlicet Balduini comitis apud Inſulam ſepulti viduam adiit, quid feciſſet, quid vellet intimavit. Illa autem, ut erat indeficiens ad melioris vitæ provectum conſolatrix, filium comitem videlicet Robertum cognomento Friſonem e veſtigio convenit, bonum eſſe & ſalubre ſi hujuſmodi benevolentibus converſari aliquid attribueretur, efficaciſſime ſuaſit, nec ante deſiit quam dominicalem curtem nomine *Ballenberge* ad occidentalem plagam Caleti montis juxta rivulum Penam, cum omnibus appenditiis integerrime, inſuper & duas garbas totius parrochiæ Guatinenſis, necnon in circuitu atrii ad applicandum curtilia & manſiones quatuor diurnales terræ fiſcalinæ, in remiſſionem peccatorũ ſuorum, Deo & ſanctis ad continentiam inibi ſervientium, noſtræ Guatinenſi eccleſiæ ambo perpetualiter offerrent. Actum in villa Sichin

(a) f. innuente. (b) f. inlitiatum.
(c) id eſt ambierat.

(d) Is Richardus eſſe videtur canonicus Morinenſis, qui jam dederat altare de Ledringehen.

apud cœnobium S. Bertini, atque idem in ſynodo Tarvanenſi publico conſeſſu, idoneis aſtantibus perſonis cum eadem eccleſia noſtra in teſtamento epiſcopali, quemadmodum ſcire volentibus patet, libertati inconvulſæ ſub ſtipulatione confirmatum, præſidente Drogone epiſcopo anno incarnationis Domini MCXXII. indictione X. ſexto idus Junii, ſexta feria.

Confirmatio Drogonis epiſcopi Tarvanenſis.

XIII. *Adela comitiſſa monaſterii fundamenta poſuit.*

Necdum animo ſatis dederat femina cælitus inſpirata, imo GUATINUM venit, & quaſi una de minoribus, humili ſubſellio cum cæmentariis ac foſſoribus operi immorata, ſub divo ſolis patiens, ſancti ædificii quod uſque hodie eſt fundamenta jecit, & abſcedens hac vice non modicum cenſum ad plaſtarum expenſas per manum domni Odfridi patris noſtri dereliquit: quas quidem, ne ſerius opificium, exhauſtis quas prius miſerat, conſummaretur, per plura incrementa non ſemel aut bis, ſed multoties, ut ab his qui noverunt novimus, augere curavit. Erat tunc, quando numeroſa pecunia in extruendis molendinis apud Muggaſcota, quem locum à ſilva per diviſionem tollati quod fecimus, comitis dono ſuſcepimus, perdite & ſine effectu impenſa eſt.

XIV. *Eadem procurat ut comitiſſa, terras Olderdeſd. acquirat.*

Præterea JOHANNES Atrebatenſis, vir potens in ordine ſuo, provinciæ ipſius advocatus, allodium, terras videlicet magnas quas habebat in Flandria, eidem ipſi feminæ nobili pro quinquaginta libris ſolidorum ante aliquot annos appoſuerat, ex quibus ipſa, ſtatutis in eis duabus vaccariis, penſiones annuas juxta conſuetudinem recipiebat. Sed hoc uſufructu animæ commercium potius fœnerari cupiens, ſatagebat intenta mente quomodo eccleſiam noſtram jure perpetuo eiſdem terris (a). Sunt autem hæ in parrochia videlicet Exemboldeſcappla viginti tria diurnalia, quæ terra vocatur *Olderdeſdit*, in parochiis *Stenen* & *Petingham* diurnalia ducenta, quæ in ſumma ducenta viginti tria diurnalia quæ vulgo manſuras nominamus, faciunt. Qua de cauſa cum fratribus noſtris Johannem convenit, hortata eſt quatenus ſupradictum allodium in redemtionem peccatorum ſuorum ipſe & uxor ejus Ermentrudis GUATINENSI eccleſiæ, tribuere nollent, vel miſericordi pretio venderent. Tandem perſuaſit, pecuniam pacta eſt centum videlicet libras, & inſuper quoad viverent annuatim decem libras, ab ipſa eccleſia ſcilicet in feſto S. Martini C. ſolidos, & quindecim dies ante Paſcha C. ſolidos. Ea conditione ut dum ambo defeciſſent, pro eorum abſolutione decem illæ libræ ſine repetitione aliqua perpetuo deinceps Guatinenſi eccleſiæ remiſſa decidiſſent. Ita ſapienter devota femina emtionis pretium ad hanc ſummam facilius recidere, nec aliter potuit. Quare ad decem annuas libras, quas idcirco pepigerat, propter ſpem diutius vivendi cupidos, annuas numerare proſpexit. In quo debito illas quinquaginta libras, quas ab ea Johannes ſuper prædictum allodium mutuaverat, eidem ipſi infra numerum C. librarum ſub emtionis & venditionis ratione, quemadmodum ab initio conventionis eccleſiæ noſtræ ipſa donaverat, eo ſic annuente ſtatim in ſolutionem computavit. Reliquum autem, id eſt alias quinquaginta libras uſque ad centum, nos undecumque corradendo, gravi diſpendio ipſi perſolvimus.

XV. *Acquiſitio fuit gravis monaſterio.*

Eo tempore adeo importabili debito addicti ſumus, ut extra terras quas vendidimus, libri etiam & ornamenta eccleſiæ diſtraherentur: quia levius viſum fuit rebus mobilibus ad tempus deſolari, quam in futurum vivendi tam ampla poſſeſſione non hereditari. Huic autem pactioni, mediante comite ROBERTO FRISONE, publice in plena curia Pentecoſtes in Bergis caſtro Johannes conſentiens, atque irremeabiliter laudans, cum ad donum ac manumiſſionem faciendam perveniſſet, uxor ejus reluctabatur, quaſi dotem ſuam amiſſura; qua tamen duas auri uncias à nobis extorquente, & fieri permiſit, & cum marito ſuo ipſa legitime fecit. Facta eſt autem hæc traditio anno incarnationis Domini MLXXV. indictione XIII. octavo calendas Junii, feria ſecunda Pentecoſtes, in villa Bergis, à JOHANNE Atrebatenſi & uxore ejus Ermentrude, ſuper reliquias eccleſiæ GUATINENSIS, in manſione ac domo GONTERI condictoris & miniſtri ejuſdem Johannis, adhibitis judicibus quos ſcabinos appellamus, his de Cappla Eremberto, Fredeboldo de *Uggeshem*, Dodino filio Tidboldi de *Werken*, Adalardo *Tire*, Rodulfo filio Everardi *Neſſalin*, Lugelmaro *Stanis* filio Inglmari *Stanis*, Lugelmaro Albo, Olrico filio Hermi, Eggafrido filio Arnoldi de *Stenen*, Wabrardo de *Coldelkerke*, Arnoldo filio Elmengeri, Malgero filio Wulfardi, Wanka de *Petengham*, Odfrido Reuloto filio Heregoti, Heregoto de *Petenghem*, Volrado fratre ejus, Godewino de *Petenghem*, Waltero *Voxbalg*.

XVI. *Walterus Bergenſis advocatus eam confirmat nomine principis.*

Et quia comes cauſis curialibus implicatus erat, Walterus Bergenſis advocatus ad hoc in forum judiciale tranſmiſſus, donum ac ſtipulationes & ratum ſponſionis, ut in legibus mos eſt, in oculis teſtium qui infra conſcripti ſunt, ad opus eccleſiæ GUATINENSIS vice comitis ſuſcepit. Teſtes ipſe Walterus Bergenſis, Euſtachius Minenſis, Lambertus frater ejus, Albertus de Bellis, Giſelbertus frater Balduini Gandenſis, qui ab Anglia tunc venerat, Onulfus dapifer, Rodbertus Buticularius, Rodulfus camerarius, Ragenfridus frater ejus, Franco Nivellenſis, Wago Atrebatenſis, Walterus filius Urſonis Duacenſis, Goiffridus caſtellanus Caſſilienſis, Rodulphus filius ejus, Rodulphus *Sapin*, Azo de Stapris, Gerardus ſcabinus, Gilbodo ſcabinus de *Fleterne*, Arnoldus ſcabinus de *Mue*, Arnoldus de Caſtra. Bergenſes FOLCRANNUS caſtellanus Bergenſis, *Boldravan* filius Letræ, Balduinus frater ejus, Lectra frater ejus, *Hagabara* filius *Stulard*, *Boldravan* frater ejus, Wizalo frater ejus, *Malger* frater ejus, Ber-

(a) *adde*, donaret, *vel quid ſimile.*

ſoldus filius Norberti, Norbertus frater ejus, *Ravan* frater ejus, Arnoldus filius *Ravan*, Hugo Roda, Odbertus frater ejus, Hugo Roda *de Port*. Walterus filius Odfridi, *Renger* filius Arnoldi nigri; *Lugelmar* filius ejus; Everardus filius Everardi, *Adalim* filius Vemardi, Lem. filius Wulfardi, *Mankel Renger* frater ejus, Herebertus filius *Deots*, Bernoldus filius Radulfi, *Gezemar Clenchant*. Arnoldus *Veggeshen*, Camo de *Trembrid* filius Eggefridi, Eggefridus frater ejus, Erembertus frater ejus, Erembertus filius *Oden*, Erembertus filius *Onenkim*, *Reinlof* filius Godildis, Hugo frater ejus, Ermboldus frater ejus.

XVII. *Johannes Atrebatenſis in eccleſia Watinenſi iterato eadem confirmat.*

Quo facto, ſequenti die, id eſt tertia feria in Pentecoſte, dilatione unius noctis mediæ, venit JOHANNES, & hujus traditionis majorem adhuc fidem facturus, quidquid Bergis in conſeſſu judicum, in oculis juriſperitorum & teſtium, dono, ſtipulatione, rato, promiſſo ac fidejuſſione fecerat, totum repetito ordine Deo & ſanctis ejus Nicolao & Richario (a) ad uſum eccleſiæ GUATINENSIS benivolus in altari renovavit, obtulit, manumiſit. Cui ſecundæ traditioni juvenis comes ROBERTUS filius comitis ROBERTI FRISONIS ad hoc à patre & avia directus interfuit, & ſicut ſcientes uti legibus, cautius dictaverant, videlicet donum, ſtipulationes, & cetera quæ in hujuſmodi fieri competebant, tam juſſu quam vice patris ad jus eccleſiæ noſtræ vindicans ſuſcepit.

XVIII. Sic GUATENSIS eccleſia allodium JOHANNIS Atrebatenſis, quod in jamdictis parochiis poſſidere videbatur, per ſæpenominatam feminam acquiſivit, pro quo per continuos novem annos ſine remiſſione præſcriptas decem libras ad libitum accipientes numeravimus. Decimo autem anno cum prius uxor ejus defuncta eſſet, & ipſe interfectus eſt, ſed ante ſolutis illius anni c. ſcutis, debiti noſtri quinque: quia de ducentis plus minus libris ſi à principio conventionis ac deinceps per ſingulos annos, ut notavimus, computes, conſtitiſſe nobis eaſdem terras ante mortem Johannis invenies, ſi ad primas centum libras novies decem libras ſupputatis & ſemel centum ſolidis in hac conſcriptione facillime taxare poteris. Quæ ita ſcire, ut ſupra poſuimus, reor non oberit, imo & poſt ex illo die eamdem poſſeſſionem ſolide & quiete nos tenuiſſe apud memoriam poſterorum multum noſſe proderit.

XIX. *Variis calamitatibus turbantur Vuatinenſes.*

Hujuſmodi noſtræ eccleſiæ provectus quos haſtenus notavimus, ne beneficiis Dei ingrati eſſemus, ſemper aliqua amaritudine aſpergebantur, ne vel minimum naſceretur commodum, quod non aliqua ex parte nobis fieret incommodatum. Primo enim omnium, poſtquam anima una & cor unum in Deo nobis eſſe cœperat, unitatem ſpiritus diſſentionis ægre ferens, quia mutare cogebatur hoſpitium, amica ſuæ fraudis vaſcula ſerpentes nobis dereliquit: quorum tam innumera erat ante nos in his ſedibus multitudo, ut cum manſionario ejuſdem atrii, anterioris ſcilicet eccleſiæ cantore, ſub eadem caſula gregatim habitarent. Et quamvis neminem morſibus læderent venenoſis, tamen (b) tractibus manſiunculas atque utenſilia quæque polluebant. quem tandem tam imminenti graſſatione ſunt aggreſſi, ut præ nimia importunitate deſerere locum compellerent, & manſionem mutare. Videres enim, ut affirmant, ita manſuetos, ut qui naturali formidine humanos ſolerent vitare occurſus, præter id quod multotiens immiſſa neſcio qua audacia, inter conſedentium pedes adlabebantur: tum etiam à tecto per tegulas, tum per impluvium ipſius tugurii ſemet penduli capitibus inverſis præcipitabant; domeſtica quadam familiaritate lectulos quorumdam aſcenderent, & facto foramine in orbem intra veſtes ſe ſibi implicarent. Ubi ſi quando reperiebantur, non quaſi deprehenſi latebras quærebant, ſed velut officioſi ſervitute parentes de mutato loco ex latere ad horam majori cedere videbantur. Obſervabant etiam reficiendi tempus, ne vel prandium vel cœna ſine illorum participio tranſiret, qui ipſam menſam aliquando ſicut docti ſcandere parabant, niſi violentia aut incuſſo terrore arcerentur. Ita dies de improviſa eorum ingreſſione, ubi minus adeſſe putabantur formidoloſi, noctes vero omnino ſuſpectæ ducebantur. Quia enim hæc reptilia prout, à referentibus, qui talia noverunt, contigiſſe innotuit, apertis oribus dormientium ſolent inſidiari, ut ſicubi laxa, ſicut fit, ſolutis ſopore membris obſervaverint, corpora humana ingrediantur, vix ſatis tutum erat dormire, niſi mundioris alicujus brandei glomus ora compilata aut facies velamine obvolviſſet. Si quando vero, quod ex natura pati non poſſunt, frigore aut aeris aliqua incommoditate ad latebras redire compellebantur; videres alios palis ac ſudibus, alios perticis ac lapidibus armatos, exploratas tavernas obſidere, & cum deſuper ab aliis de ſterquiliniis comprimerentur, egredi ab aliis excepti diverſis mortibus exterminarentur. Sed cum nos Deus ad hanc habitationem lue mortifera forſan exterrendam, imo ad ſuæ manſionis receptacula in nobis mundanda convocaſſet, hujuſmodi portenta etiam clauſtri noſtri penetralia ita pervio lapſu aliquando permeabant, ut ſedilia fratrum ſæpius occuparent, promtuaria irrumperent, vias deambulantibus frequenter ſepirent.

Erat tunc juvenis quidam inter nos frater, divino, credo, impetu ceteris audacior, qui quotquot offendebat, aliis pro ſolo viſu pavitantibus immiſericorditer multabat. De quo quia res ita ſe offert, jocoſum triumphum ſimul ac memorabile ponere non ab re duxi; ut dum ætas junior conſtantia ſimplicitatis qualiter impulſa neſcio quid fecerit, majores XX.

(a) monaſterii patronis. Nam prima Vrasiacenſis eccleſia S. Richario conſecrata fuit, cui conſtructo cœnobio, & antiqua reſtaurata eccleſia, S. Nicolaus patronus alter acceſſit.

(b) l. tactibus

audierint, fidei tutela indubitanter armati, A quid ipſi in eo qui dat poteſtatem calcandi ſupra ſcorpiones & ſerpentes præſumere valeant, non cunctentur. Hic enim dum forte quiddam operis habens in clauſtro die quadam ſederet, ex improviſo inſolitæ magnitudinis, quantum ad ſolitos videri, ante pedes ejus ſerpens adlapſus eſt. Quem cum, pallentibus aliis, reptantem advertiſſet, ſtatim licet inermis eo ſpiritus impetu quo ſolebat fidens aggreditur, & medium nuda manu arreptum, rigentem quaſi telum vibrans, ſolidum parietem qui ex latere ſtabat, ictu tam facili tranſverberavit, ac ſi miſſile aliquod pro ſerpente B jeciſſet. Ad hujus facti relationem dum ego requirerem quid de illo ſuo vivo jaculo deinde feciſſet, reſpondit tamdiu in perfoſſo pariete hinc atque inde pependiſſe, donec ſubſecutus & rei effectum diſceret, & beſtiam interimeret. Mirari ergo, prout dignum admiratione videbatur, cœpi; ille autem nihilominus affirmare ne quidem minimam aperturam antehac in ea parietis parte qua ſerpens tranſierat, fuiſſe perfectiſſime probatum habere aſſerebat. Inſuper non rei fide, ſed ne quis forſan virtuti tale quid incomperta diffamatione attribueret, quoſdam hujus eſſe generis C colubros, quorum facie præacuta lignea quælibet maceries, ſi quis tentaret, abſque difficultate actu transfigeretur. Sed ego inverecundius hiſtoricorum diſertiſſimis, qui Libiæ tantum ſiticuloſa regione, aut Arabiæ divitibus arvis hunc quem dicunt jaculum morari ſerpentem opinantur, ad cujus jactum dum iraſcitur, non armorum vaſa ſalutem tueri valeant: magis crediderim. Iſtud autem quaſlibet opiniones machinetur, quas vel excuſationes ad non credendum prætendat, nonniſi divinæ virtutis indicium & occultum futuri alicujus beneficii præſagium dixerim. D Hæc non me confingere quemadmodum graphio committuntur, quiſquam præjudicet, dum ab eorum labiis exceperim, quibus videndi atque intereſſe facultas frequenter palpitantibus fuit.

xxI. Addidit hic totius iniquitatis ſeminarium diabolus tentationes adverſum nos, adhuc arma commovere & peccatis noſtris exigentibus permiſſus facto ſoricum grege omnes officinarum manſiunculas uſque adeo vehementi tabe commaculans infecit, ut præter quod ſolito caſu naturæ mandi poterat, lectorum ſternia, veſtes, manutergia, altaris pallas, libros divinos abſque ullo reſpectu, præterea vaſa, calices ligneos, pyxides panum ſacrificandorum cum ipſis panibus immiſericorditer deroderent, & vix, ut timebatur, ab humanis carnibus temperarent. Sed forſan in hoc proximo imminens adverſitatis portendebat indiculum, ut cum immundorum animalium lacerati dentibus evaſiſſemus, mundorum attrectandi morſibus, quemadmodum contigit, deputaremur.

xxII. Nam huic ſucceſſit incommodo totius fere provinciæ contra nos, maxime autem clericorum, conflata ſuſpicio, quod mandatorum apoſtolicorum plus æmulatores præ ceteris videbamur; videlicet de non ſuſcipiendis ad miſſas faciendas uxoratis ſacerdotibus, de inceſtuoſis & ſimoniacis vitandis, tum etiam de aliis capitulis quæ in decreto Gregorii papæ VII. diſtinguuntur ſervandis, atque ob hoc velut incentores hujus commotionis domnum Odfridum odiis, opprobriis ac maledictionibus inſectabantur, ut præter illa quæ ubique diſſeminando verbum Dei foris patiebatur convicia, comprovinciales & clerici vicini cædes, incendia, exterminium exitiale quotidie domi nobis comminabantur. Ita foris pugnæ, intus timores; vix aliqua ſecuri inter vivendum hora. Hinc, ut aiunt, lapides, inde ſagittas, aliunde conſumturas omnia flammas timebamus.

Sed periculis futuris præſcius Deus præmunitionis clypeum objecit, ne ſi quando peccatis exigentibus ingruerent, locus omnis ſine ſpe dolaretur. Nam egregio concepit animo prædicta virtutis femina Romam ad limina beatorum apoſtolorum Petri & Pauli properare, in quo comitatu prædictum præpoſitum noſtrum ſibi ſocians, ad beatæ memoriæ Gregorium VII. perduxit. A quo oblata ceſſione Tarvanienſis epiſcopi, privilegium ſancti Petri ad confirmationem eccleſiæ noſtræ ſolemniter datum ſuſcepit, & feliciter iens ac feliciter rediens; ad nos uſque perduxit. xxIII.

His Romanis opibus ditati quietiores degere putabamus, cum ad offenſionem ſuam omnia fieri reputantes, quaſi agmen aculeatum exaſperati, acrius nobis adverſarii inſurgunt. Nec clam muſſitantes per ſe conferentes capita cleri atque ipſum epiſcopum concitant, auctoritatem ligandi atque ſolvendi Romano libellatico præpoſitum noſtrum ſuſcepiſſe accuſant, hujuſmodi privilegio ſic corroboratum ſic jus epiſcopale deſtrui, de cetero ſolo nomine epiſcopum militare, Guatinenſes imperare, ſumma imis commutari, inverſa omnia, caput in caudam, nihil jam deeſſe præter infulas epiſcopales, actum eſſe niſi Guatinum funditus concidat, & id genus plurima quæ etiam ſanctiſſimas mentes juſtitiæ arma corripere cogere poſſent, donec ſumta occaſione, cleri conventu, præſentari privilegium mandat. Defertur, legitur, & velut adulterinum cum violentia atque injuria, ſine jure, ſine judicio trahitur, rapitur, & in armario epiſcopi recluditur. Latorem autem præpoſitum noſtrum contumeliis affectum, ſine ratione exſpoliatum, ne quidem ulterius jam convincendum, ſed prout confuſus tumultus acclamabant, ſine auditione damnatum dimiſerunt. xxIV.

Singula quid opus eſt retexere? quos luctus, quas ignominias, quæ opprobria, quas invectiones, quas comminationes, terrores, deriſiones interim noſtra eccleſia tulerit, dum ſuo capite nudata, viduitatis veſtibus amicta, reſtitutionis tempus expectabat. Conſolabatur xxV.

tamen in filiorum qui reſidui erant conſtantia, quia viriliter omnibus quæ acciderant infortuniis, canonicæ vitæ à regia via non exorbitabant, ſed pro ſeipſis & loco agentes, nihil impoſſibilius quam Romano decreto ſuperordinari poſſe judicantes, reſumtis viribus, per ſeipſos epiſcopum adeunt, rogant, expoſtulant, incuſant, cur ſcilicet Guatinenſem eccleſiam ludibrio habitam, ſine lege feciſſet. Cur iniquorum machinatione deſtruere moliretur quod ipſe feciſſet, privilegium quod abſtuliſſet Guatinenſem eccleſiam ex furtiva uſurpatione non præſumſiſſe, datorem adhuc vivere, nec emendandum eſſe quod ex ſua conſcientia & ceſſione Romani pontificis permiſſum erat, nullius objectionis convictos accuſatione, ſimulatione reos factos non atteſtatione, ut ſi culpabilem diſcutere vellet, ſeipſum in cauſa eſſe qui injuriaſſet non injuriatos, ſe invenire puniendum, punitos autem impuniendos: placeret tandem ablata reddere, exſpoliatos receptis propriis juriſdictione in ſua reſtituere, patre turpiter repulſo pupillorum cauſæ non obviare. Satis jam & pluſquam ſatis malignorum ſuperbia & obtrectatione Guatinenſes terra marique fuiſſe decantatos, jam invidos ad cumulum graſſatos, nil reſtare ſpei in poſterum præter miſeriæ & plorationis elogium. Sed eo tamen miſeros apud judicem miſerabiliores in omni cauſa debere fieri, quo ab æmulis opprimuntur: tamen ſuper omnia cogitandum, quod in divinas leges impie impune agere diu non cedatur. Sin autem Neroniana tempora bis poſſe convinci, quæ licet Petrum abſumſiſſent, ſed tamen fidem illius ſub teſtimonio reſervaſſe. Nunc vero in hac rerum intemperie, ſi tenuis injuſtitiæ fræna laxentur, quid aliud niſi fidei totius fundamenta collidere, atque ipſa veritate reclamante, *Ego pro te rogavi Petre, ut non deficiat fides tua*, quæ infidelium intemerata reliquit impietas, ejuſdem cujus non deſinet fides contra veritatem etiam teſtamenta delere?

XXVI. Intererat huic altercationi filius ſanctæ Romanæ eccleſiæ L. Sancti-Audomarenſis canonicus, quem in ſacro palatio cum venerandæ memoriæ Gregorio VII. non parvo tempore commoratum & novimus, & ſplendide peregrinatum vidimus. Qui Romuleus apices reſerata carta veluti familiaris aliquandiu collectaneus acumine clariori quid continerent intuitus, rata interpretatione ſine difficultate reſolvit, & oppilato refragantium ore Guatinenſi eccleſiæ cultum privilegium reſignari abundanti ratione convicit. Sic igitur reſtituti ac grate poſtliminium reverſi, deinceps aliqua inquietudine libertatem noſtram à nemine reſcivimus cauponari.

XXVII. Watinenſium in adverſis moderatio. Ea tempeſtate cum [illegible] Galliis per diverſas ſedes plurima concilia celebrarentur, & ab Hugone Dienſi ſanctæ Romanæ eccleſiæ legato multa corrigerentur; clerus Morinenſis per ſimplicitatem epiſcopi ſenis tum in nobis tum in aliis, pro qualitate temporis ita impune delirabant. In hoc tamen conamur eos excuſare, quod cum multo minus quam quorumdam poſcebat invida ſuggeſtio pateremur, animus eorum vix à nobis, ſalva epiſcopali reverentia, in noſtra defenſione receſſit. Sed in his omnibus quæ pacis alii everſores, atque alii ſuggerebant, digna quidem animadverſione ſi ulciſci de nos pulſantibus vellemus, numquam propterea venerandos canos tam annoſi ſacerdotis offendimus, nec in tanta levitate morum vel concilia appellavimus, vel ſententiam in eum jaculandam aliqua protervia cenſuimus. Tanta manſuetudine commotionem noſtram [illegible] nobiſmetipſis fregimus, cum inter multiplices querelas atque impetentium perverſitates prout ab oſoribus noſtris impellebatur, nos injuriaſſet. Et quidem Romana pietas, cui in eodem aſſentiabamus, quæ ſemper laborantes miſericordiæ gremio ſuſcipere ſolet, virum habet velut emeritum ſuum, quamvis in aliquibus ſtatum reipublicæ labefactantem materne ſuſtinebat, quia ſimplicitatem cum ſenectute penſans, tanto pro eo ſollicitior atque timidior videbatur, quanto ſcientia ac diſcretione excedens mor[illegible] vicinior, dierum plenus quotidie efficiebatur. Etenim non multo poſt ipſe defungitur anno epiſcopatus ſui quinquageſimo.

Drogo epiſcopus Tervanenſis moritur.

XXVIII. Hubertus archidiaconus ſuccedit.

In cujus ſedem HUBERTUS ejuſdem eccleſiæ archidiaconus ſubrogatur, vir elegantis ſcientiæ, ac dignus dominio, ſi ſibi, ut aiunt, dominari potuiſſet: quæ res pleroſque multociens ad uſque internicíem confudit potentes. Qui ſacerdotium adeptus, cum ad continentiam eccleſiæ ſuæ poſſeſſiones & altaria, in quibus cum defecto prædeceſſore [illegible] ipſa defecerat, ſtrenue conferret, & quaſi redivivam reformare diſponeret, bonæ ſpei apud plures eſſe cœperat, quod utiliter epiſcopalibus reditibus provideret; unde ſi ab eo collata ſervata remanſiſſent, felices uſque hodie ſucceſſores prædicaremus epiſcopos, qui unde alerentur non egerent, nec diſtraherentur contra Spiritum-ſanctum venalia ſanctorum locorum patrocinia, quæ per ſimoniam ignobilibus commiſſa perſonis, ad miſeranda vivendi commercia ſuis mercenariis ſuffragantur.

XXIX. Quomodo ſe geſſerit in epiſcopatu.

Talibus autem initiis ſi reliqua, dum fuit in epiſcopio, pro tempore locis & perſonis convenienter adæquaſſet, minus infortunia, plus decoris habuiſſet. Sed dum in ordinandis quibuſdam, ſibi contentus magis libertati gratiæ qua ſe promotum fidebat, quam diſcretioni attenderet, damnoſe magiſterii clavum regens, in altiores perſonas impegit. Nam pluribus aliis quibus confidere poſſet ante abjectis, ipſum principem totius Flandriæ tandem hac de cauſa in perniciem ſui commovit. Cum enim in concilio Pictavenſi quodam à domno HUGONE Romano legato E. abbas Bergenſis cœnobii depoſitus rediiſſet, [illegible] monachi benigne licentiam à principe acceperunt, orta diſſenſione, atque diu habita inter eos quæſtione, ob invidiam aſcendendi

in

Digitized by Google

in unum convenire non potuerunt. Ad quod A definiendum Viennenſem archiepiſcopum W. qui forte diebus illis advenerat, qui cœnobii Cluniacenſis inter præcipuos regulares habebatur, princeps accivit, ut ipſius conſilio quem deſtitutæ eccleſiæ patrem conſtitueret, regulari decreto inveſtigaret.

XXX. Prior Watinenſis eligendum ſuggerit in abbatem Bergenſem Ad. monachum S. Agerici Virdun.

In quo conventu prior noſter in medium ſuggeſſit Virdunenſis monaſterii S. Ayrici ſub regula ſancti Benedicti religioſe diſciplinatum domnum (a) AD. proximis diebus notos viſendi gratia, in diverſorium eccleſiæ noſtræ declinaſſe, ibi morari, à Deo quaſi tranſmiſſum: ſi hunc promovere placeret, tutum fore, nec B poſſe deſperare de bonæ vitæ provectu ſub illo, qui tam honeſta converſatione non parvi temporis diſpendio, diſtricte in monachico habitu philoſophatus erat. Ad hæc grave periculum imminere, ſi nolentibus regulariter vivere, conſentiret: communicare peccatis alienis, ſi rebelles & contentioſos ex ſententia ſua agere non reprimeret, negotium jam adeſſe, deveniſſe, provideret ne locus ſine rectore detrimentum ſuſtineret, & ut ſacer ordo qui apud illos deperiſſet, vel modo ſero per regularem rediret.

XXXI. [illegible]

Princeps vero rationis valde capax, tum C auctoritate archiepiſcopi, tum etiam conjiciſſæ matris ejus aſſenſu, ita fieri præbuit, ſi divelli à monaſterio ſui abbatis ceſſione potuiſſet. Monachis autem ex aliqua parte in obſtinatione perſiſtentibus, alii ſaniori mentis intuitu, ſalutem ſuam cum timore Dei conſiderantes, ad juſtam voluntatem & principis petitionem, remoto ſtudio, immo conſenſu, talem ſibi præficiendum expetierunt. Hujus ergo poſtulationis directa relatione ad patrem monaſterii S. Ayrici Verdunenſis, qui miſſi fuerant à principe, redierunt; ceſſionem nul- D lis interceſſionibus ſibi fieri, niſi frater ad clauſtrum obediens redeat ſub atteſtatione referunt. Quem cum item eo uſque peracta legatione princeps canonice recepiſſet, Bergenſi cœnobio remota omni quæ manu laica fieri ſolet, promotione præeſſe conceſſit.

XXXII. Electum conſecrare renuit epiſcopus Tervanenſis.

Adierant interim quidam . . . . monachi HUBERTI Tervanenſis epiſcopi notitiam, qui ſicut ipſi legi Dei ſubjecti fieri timebant, ita illius animum repellentes ab intentione principis, ut quoquomodo quod deliberatum erat caſſaretur, ſubdolis molitionibus obſtabant. Quorum perſuaſionibus autem parens, non tamen eo quod contra juſtitiam quæ- E ſierant, cum plurimum artificioſe tentaſſent, eis profuit: quoniam prædictæ matronæ ac filii principis, ſi vel ſoli ſibi epiſcopari didiciſſet, inimicitias comparavit. Nam cum reliqui fratrum ſecundum ſancita canonum ad pontificalem ſedem conſecrandum electum ſuum obtuliſſent, ipſe renuit, & ne ſibi ſuffragantem eccleſiam talis electus opprimeret, A quod ſuus non eſſet, viva voce interdixit.

XXXIII. Et priorē cum ipſo electo excōmunicat.

Sic imperfecto pro quo ierant negotio ad contumeliam principis, turpiter à ſeſſione ſua velut nugaces abegit, ac deriſui habitos redire permiſit. Nec adhuc quidem penſans quod eatenus animi ſui motum tam inconſiderate fuiſſet exſecutus, ipſi electo ſimul & priori noſtro qui ſecum venerat, quod rei hujus conſiliarius videbatur, pro benedictione quam petierant, maledictionem anathematis invexit. Nec illud quidem ſemel aut bis, verum ubicumque ſolemnes agere ſolebat letanias, ut quaſi multiplici ſcandalo B memoriæ principis quod fecerat commendaret, quam eis indixerat excommunicationis vinculum rememorando, ad infamiam eorum notificabat.

XXXIV. Electus ergo à principe ipſo Hugoni Dienſi epiſcopo ſiſtitur benedicendus.

Princeps vero ad nutum Salomonis ſapientis differt ſpiritum, & reſervat in poſterum. Injuriatus verbis non obſtrepuit; ſed ut dicitur, *ad quod intenderis ingenium valet.* Etiam nihil propoſitum differens, cum ſolemnitate decreti & omnium poſtulantium ſubſcriptionibus roboratum, & ſua ipſius pagina proſequente, necnon & archiepiſcopo Viennenſi propriis apicibus conſonante, electum eumdem dom- C no HUGONI Dienſi ordinandum ſine dilatione cœnobio Bergenſi direxit. Cui roganti quatinus alligationem epiſcopi Tervanenſis ſibi reſolveret, cardinalis tale fertur dediſſe reſponſum: Debeo penſare potius illati cauſam criminis, quam ultionem injuſtæ animadverſionis, nec ullo modo apud ipſum valere ſententiam præcipitationis, qui novit intime quantum diſcernat ficta damnatio paſtoris; idcirco non eſſe dignum abſolutione, quod non commiſerat qualitas culpæ, valere in pace, nec ulterius ſe credere privatum apo- D ſtolica communione.

XXXV. Benedictione accepta Romam proficiſcitur à ſummo pontifice confirmandus.

Sic ergo accepta benedictione, cum ad principem peracto negotio repedaſſent, HUBERTUS Tervanenſis ab eo quod fuerat non mutatus in ſua ſententia perdurabat, & quos antea necdum auctoritate cauta firmatos, communione privaverat, etiam nunc anathematis ruga propter ſui deſpectum acrius notabat. Videns autem princeps ad ingratitudinem ſuam rem magis commoveri, cogitabat quomodo eccleſiæ fieret conſultum, ne de beneficio eccleſiarum quas in epiſcopio plures tenebat, alicujus amiſſione pro hac vindicta incurreret damnum. Accitum igitur L. Si- E thienſem canonicum, qui, ut jam dictum eſt, in ſacro palatio inter primos notus erat, atque nuntium ſibi quaſi ſuo reſponſali eumdem abbatem Romam ſub celeritate mittit, & à domno GREGORIO papa eidem cœnobio firmiſſimum privilegium contra omnes immiſſiones & angarias impetravit, quod non multo poſt incendio cum ipſa eccleſia ſimoniæ intrandi limitem miſerabiliter patefecit: ſed quia

(a) In ſerie abbatum Bergenſium nullus eſt, cujus nomen ita incipiat, ſed Ermengero ſubjicitur Manaſſes, de quo in necrologio S. Agerici: *Obiit 4. cal. Maii Manaſſes abbas cœnobii Bergenſis.* Quem etiam Ermengero abbati ſuffectum fuiſſe auctoritate comitis, cujus erat conſanguineus, ſcribit Johannes Iperius ſupra pag. 585. Itaque aut memoria lapſus eſt auctor hic anonymus, aut Manaſſes duo habuit nomina.

quo id ita evenerit compendio perſtringi non A poterit, nec ad præſens negotium pertinet, melius inde ſuperſedendum fore ratus, diſpoſitum narrationis aggredior.

XXXVI. Gravis inter principē Flandr. & Tervan. episcopum discordia.

His adhuc HUBERTUS Tervanenſis à Romana eccleſia repudiis non coercitus, cum & abbatem, ut dictum eſt, ordinatum ac privilegium ſibi firmatum videret; cum etiam caſſatam obligationem anathematis, quam ſibi ac priori noſtro indixerat, nihilominus intelligeret: quid ageret, quo ſe verteret, anxius pavore diſſimulabat; & quamvis ſibimet ſuſpectus, ne ad effectum rei pertingeret, ſemel tamen inceptum inverecunda cumulatione urgebat. Sed & princeps hac eadem ab eis occaſione ſuſcepta, qui ad cardinales & Romam ierant, ſibi non prodeſſe judicans, quæ illis interdicta non oberat, communionem ejus & per ſe & per reſponſales ſuos unanimiter declinabat, atque hac de cauſa majori odio priorem noſtrum inſectabatur: quod initium totius abſumtæ pacis inter ſe ac principem ab ipſo creviſſe illum nutrimentum diſcordiæ, obicem reconciliationis, atque depoſitoribus ſuis conſpirare cauſabatur. Tantum ad hoc invidiæ pondus, nobis ſuperinducens, quandocumque umquam obſervatione poterat, eccleſiæ noſtræ quotidie ſuæ improbitatis intentabat. Nos autem è contra vel minimas occaſiones nocendi omni cautela, ne alicubi adhæreret, amputabamus, ut nequidem priori noſtro, quod ab illo interdictus erat ſine cauſa, cum tamen honeſte id liceret, communicaremus.

XXXVII. Prior ad ſedandum epiſcopum prioratum ſponte abdicat.

Sed dum averſum animum illius, non obſequium, non officioſa frequentia, nulla tandem ratio nobis delinire valeret; veriti ne id idem pauculum quod habere videbamur, in aliquo damnificaretur, vel quod majus erat, his ſimultatibus locus omnino deſolaretur, communi conſilium in hoc convenimus, quatinus ſecundum conſilium domni Gregorii papæ VII. prior noſter prælationem redderet, ne ſi res in perniſioſiorem partem tenderet, vel diſſidentes ad invicem majores perſonæ confœderarent, nos diſſimulati plecteremur, quod eatenus inter ſe divites improbe deliraſſent. Indixerat enim jamdictus vir memorabilis, tum audito introitu illius atque ordine, ad nos nuntiandi ſcriptorum ſuorum paginam apoſtolica libertate roboratam eccleſiæ noſtræ E delegaret, quatenus ſuffragante ſe apud memoriam apoſtolorum, ad tempus eccleſiam regeret, uſque rationem dati & accepti pro ea omnino excuſare non poterat, dum idoneam perſonam Deus loco attribueret, quæ poſſet curam omnem agere, depoſito regimine hanc in ſuo loco ſubrogare non differret: ipſe autem vacans à prælationis honore, ei quem ſua & fratrum electione præficeret, pro omnipotentis Dei timore ſuppoſitus & obediens in eodem ordine permaneret.

XXXVIII. Ipſe ced-

Qui videlicet timore cordis, de nomine honoris efferri non appetens, privatum vocabulum ſumma cum devotione ſe velle ſubire annuit, atque cauſam periculi imminentis amoveri, de ſeipſo aiens, benigniſſime decrevit. Miſſa igitur ſcriptis poſtulatione ad eumdem Tervanenſem, & juxta datas inducias à domno GREGORIO papa, eo regimine recuſante, dum loco illius alium eligendum nobis præficere peteremus, pro voluntate ſua diſtulit, & ad horam eccleſiæ renuntianti conſulere noluit. Cavebat enim in hoc, ne quaſi contra fornicarios, eumdem quibus ipſe patrocinabatur infeſtiorem & audaciorem red- B deret, & abſolutum ſubjectione à ſe removeret, quos multotiens continentiæ zelo ſevera correptione confuderat.

XXXIX. Eligitur novus prior.

Qua dilationis cauſa cognita, nil ultra remorati, electum noſtrum fecimus; & cum ſedi pontificali ipſum prior noſter obtuliſſet, prælationem reddidit, & electam perſonam ſibimet incolumi ut ſuccederet omni dignatione præordinare fecit, ſeſe in Chriſti diſcipulatum et omni obedientia ſubjecit. Nos vero tantam humilitatis gratiam in eo venerati Deum glorificabamus, quia ſicut in allevatio- C ne monaſterii ſine falſa gloria ſubnixum per plures annos vidimus: ita ſine mœrore depoſiti culminis mentis rectitudinem æquanimiter retinuiſſe cognovimus. Nam ſicut antea commune legumen, fercula non digniora, non archipiſces, non archigallinæ, non ambitioſior veſtis, non ſtratus mollior, fulcra non altius ſtrata animum extulerant: ita non amiſſorum ſuſpiria commovebant, quia omnia æquali nobiſcum menſura, ut prior ſic & privatus, quamdiu vixit, poſtea recepit.

XL. Reliquit hanc memorabilem hactenus apud D nos moderationis formam, duplici ſcilicet ordinis dulcedine conditam, uti ne in magiſterii gradu ab initio quemquam elevet dignitas, vel ſubjectionis in ſtatu poſitum, aſcendendi cupiditate humilitas gravet. Voluit enim ſic præeſſe dum præfuit, ut quantum gradu ſuperior apparebat in ordine, tantum ſui deſpectum gereret in humilitate. Atque ideo abſque indignatione ſubeſſe potuit, quem paulo ante in honore poſitum mentis elatio non evexit, quia unde major in dignitate ſe efferre noluit, inde minoratus in moderata conſuetudine remanens, diſcipulus eſſe non contemſit.

XLI. Rexit autem eccleſiam ab eo quo eam fundavit anno qui eſt ab incarnatione Chriſti MLXXII. ſeptem annis, menſibus octo, diebus ſex. In quibus quantas invidorum pervaſiones ſuſtinuerit, ex parte digeſſimus, quia quibus in quotidiano pene diſcrimine perturbationibus propter divini verbi diſpenſationem ſit alliſus, prolixum notare duximus. In quo ipſius tempore quæ loco noſtro per largitionem ſint donatæ, per compendium terras repetere nolui, ut faſtidioſis abſque gravamine ſit cognitum, quod de ſuperiori tractatu ſingulis exceptionibus requirere fieret oneroſum. (a) (b)

(a) Obiit autem Olfridus Gandavi, ſepultus in Blandinienſi S. Petri monaſterio, ut diſcimus ex Mariali libro de miraculis S. Richarii cap. 1. ubi dicitur *vir ſanctiſſimus*, refertque de illius gloria et vita. Succeſſorem vero habuit [illegible]

PRÆFATIO

In miraculum de quodam canonico Guatinenſi per S. Donatianum curato.

A CUm in antiqua Morinorum urbe ante hos paucos elapſos dies pro cauſis paſtoralis ſollicitudinis, præſul venerande, deveniſſes, & à publico cleri populique conventu adventus tui celebrata ſolemnitatis ſuſceptione, inter alios me recognoviſſes, anteriori familiaritate, qua penes te ſolitus eram haberi B notus, benigne invitaſti, ſtatum meum & quid ibi agerem, diligentius requiſiſti. Quem cum tibi expoſuiſſem, videlicet jam ſæcularibus impedimentis exutum, ad regularem & apoſtolicam vitam, cui ſufficientia Deus eſt, in cœnobio Guatinenſi tranſiſſe, gratum ac paterne accepiſti, ac propoſitum collaudans, exhortationis fomento me vacillantem refeciſti. Tum in ſermone communi, qui de eccleſiæ noſtræ conferebatur conſolatione, incidiſti in miracula quædam in ea relatione quæ nuper in ea Deus fieri voluit multorum congratulatione; C quæ etiam, ut mos eſt ſapientis bona ſemel audita verius inquirere, à patre monaſterii mei qui præſens erat eodem quo erant ordine acta cognoviſti. A me ut ea ſcribendo digererem, admodum devota poſtulatione exegiſti, ut quod per ſanctiſſimum confeſſorem Chriſti DONATIANUM patronum noſtrum facta ſomnotenus attigeras, haberes ubi tanti prædeceſſoris tui ſigna relegens, merita retractares, quantus apud Deum ſit recoleres, qualiter in ſua metropoli ac ſede te ſucceſſorem dirigeret, te paſtorem cum tuo grege, imo & ſuo ſummo paſtori reconciliaret.

D Hoc ego tam præcordiale deſiderium exoſculans, non habui conſilium renitendi, ne apici tanto videretur injuria fieri: ſed levi, ut ſic, puerorum affectu, qui dum parentibus liceat comitare, longiora itineris ſpatia faciliora promittunt, animi voluntati tuæ. In quo dum efficacem mandati, licet inculto ſermone ſuſceperis, non ea tamen quaſi alleviatum hoc faſce te ſubtrahas: quia ſi qua dum legerit aura contrarietatis efflaverit, illud nimirum apologeticum mihi prætendas domni archiepiſcopi Remenſis remigio me navigare, non meo. Sic enim in cauſa mecum eris, dum E ego infirma operis perventione, tu autem juſſione periclitaberis.

Quia ergo deliteſcere cupientem ad publicum egredi præcepiſti, hujus opuſculi recitatorem ea tu lege cognoſcas, ut apud improbos mores dum laceſſitus fuerit, etiam ipſe defendas. Nam ſunt plures quorum Donatianus & Deus fiat ſortis ſanctorum in lumine, qui mox ut è latebris, quas elegi, tam publica apud te emerſione prodire cognoverint, quas putas calumnias, quas nocendi occaſiones non connectent? Nocuit olim apud aliquos mihi tua, qua tunc fruebar, notitia, quorum fœda cupiditate ac dolenda morum corruptione, dum moliebar, ut purgaretur eccleſia, Zenonis tormento, Platonis invidia, Socratis veneno pene interieram. Necdum etiam exhauſtum in parte vereor, ſiquidem eradicari cœperat abſentia mea, aconitum redivivo germine ſi apparuero reſumat incrementum. Non mentior: nego enim ullum eſſe bonum, ut ait quidam ſapiens, quod noceat habenti. Quare ſatietates, honores, divitias varias, fortunæ jucunditates, quas mortales mirantur in mundo, paucis ac modificatis ſanctæ eccleſiæ ſufficientis inferiora eſſe contendo. Sicut enim omnem poſſidet divitiarum abundantiam, cui ſufficit Chriſtus [illegible] Eccleſia; ita credo ſemper egentem, quem extollit diabolus & pecunia. Harum ego te, quia vere divitiarum dilectorem conſidero, dum hujus ſancti virtutum theſauri conchas tecum communicando compono; nec diſcernas à quo uno adminiſtratore ſuſcipias, ſolum id quod porrigit in te habeas, quod ſapido guſtu mentis interiora contingat: in quo dum ſinis parvulos ad te venire, mandatæ per evangelium humilitatis formam exhibes, & locupletem in ſpe ſcientiam quaſi vir deſideriorum diverſis mercium oblectamentis eo fœcundius intus tumulas, quo ſine perſonarum acceptione quid quiſque boni deferat, indifferentius penſas. Quæ cum ita ſint, eadem etiam conſtantia in tuis agendis te ac tua diſponis; dum, ut alia prætermittam, ante quos tibi collimitaneos novimus, adverſùs matris eccleſiæ inimicos ad deſtructionem munitionum validior aries aſſurgis, ſurgentes tempeſtates alias verbi tonitruo diſſipas, alias procellas turbinum ſedas, & quæ obnubilata vel ignorantia ſeu erroris tenebris alicubi offendis, deterſâ caligine ad regulam intelligentiæ doctrinæ manu reducis. Inde illa ab ineunte fidei germine ſemper glorioſa; adhuc etiam nunc, te præſule, & re & ſpecie clara, Remorum metropolis ſic excellit, magiſtra urbium regiminis altitudine, ita & rectoris & decentiſſimi cleri ſumma religione, quæ quotquot circa fidem naufragantes reperit, ut expertum in in multis habetur, aut à ſe fugat, aut convertit. Cùm ergo tam rigidi honeſti ſint ſervatores Remorum indoles, tremor invadit pauperem calamum quidquam conſcribere, quod veniat inter Tulliana facundia florentes. Sed quia non diffiteor æquum eſſe ſervire majoribus, ad omnium tuum qualecumque defero ſcriptum, illorum tradendum manibus, qui quanto ſunt ingenio ſubtiliores, tanto quibuſlibet in caſibus vereor judicio ceteriores. Quare quem ſapientia verbi, venuſtate

præpoſitum, qui anno 1087. interfuit exſequiis ſancti Arnulfi Sueſſionenſis epiſcopi; quemque eumdem eſſe opinor cum Bernardo præpoſito Watinenſi, qui anno 1092. interfuit concilio Remenſi, ubi invidioſe dicitur præpoſitus *Watinenſis*, de quo Johannes Iperius in chronico S. Bertini cap. 39. & cum Reinoldo præpoſito Watinenſi, qui anno 1094. ſubſcripſit carta Clarembaldi de poſſeſſoribus de *Lenſleghem* monaſterio S. Bertini concedentis, tom. *illuſtr. Ancd.* pag. 194.

dicendi, non colore, vel cauſa, vel materia A ſcribenda tua mediante præſentia commendet, ut quod rei veritate almum eſt, à culpa ſui neceſſitate, quia taceri non debuit, quod peccatum eſt non excludat à venia. Inſuper & gratum debet accipi de tanto patrono nova ſigna ad rememorandum referre, cujus ſi quæ fuere forſan vetuſtate temporis, cum penuria notariorum, cum etiam, quod facilius credo, ipſius armarii eccleſiæ cui præſides, devaſtatione, antiqua periere. Deinde cum ſervi dominis, aut filii parentibus theſaurizant, ſic licet exiguum, licet exile, licet ruſticum quod afferunt, quaſi primitias proprii fructus accipiunt; B dum hi quibus contulerunt, mutuam vicem beneficiis impendunt.

Miraculum de quodam Guatinenſi religioſo per S. Donatianum ab ægritudine ſua ſanato.

Miracula ſanctorum quibus vel corporali præſentia in mundo claruerint, vel his ærumnis abſumti apud oſſa ſua, [illegible] memoriaſ quotidie redeunt quales & ipſi vitæ merito C fuerunt nobis indicant, & ſupernæ patriæ in quam tranſierunt ad ſuperna gaudia capienda nos invitant. Vivunt enim ibi, quia feliciter vivunt, quia manſuræ Jeruſalem jam cives effecti, ſic hujus habitationis quæ diſſolvetur, adhuc hoſpites viſitant, ut ab illa in qua vere innititur manſione, numquam voluntate recedant. Oſtendunt enim & poſſe impetrare quod rogantur, dum poſtulata conferunt, quæ niſi feliciter ibi viverent, ad eos ſuſpirantibus donare non valerent. Ex qua communi angelorum & hominum curia, quæ una per adoptionem jam eſt facta reſpublica, D rex Chriſtus præſidens ſingulis quibuſquam gentibus, ſua Dei ſuffragia, ut corpus ejus quod eſt eccleſia, utique pervigiles habeat ſuæ peregrinationis excubias, ne invidentis inimici per incautelam incurrat inſidias, per hos rectores ſecundum prophetæ vaticinium requirit oves ſuas, ut quod abjectum fuerit reducat, quod confractum fuerit alliget, quod infirmum fuerit reducat, quod pingue & forte cuſtodiat. Ex quibus unum de multis quos diverſis artibus mirificavit, emeritum ſuæ domus manſionarium nobis marinis plebibus, E ſanctiſſimum confeſſorem delegavit DONATIANUM, fidelem gregis præambulum, frugalem nutritium, votorum ſuſceptorem, hilarem in omnibus datorem, medelæ largum, curationis ſanctum, ſalutis diuturnæ tutorem ſanctiſſimum. Qui non modo ubi venerabilis corporis ipſius theſaurus honoratur, virtutibus coruſcat; verum etiam extra territorii ſui limites multoties miraculorum ſignis innotuit: quæ non tam ſcriptorum inopia, quam ſua ſemper curans, non quæ JESU CHRISTI; terrena ſollicitudo negligentius oblivione delevit. De quibus memorabilia quædam dono Sancti Spiritus notificare ſuſcepimus, quæ in Guatinenſi noſtra eccleſia ante hoc triennium per eumdem patronum noſtrum patrata cognovimus, fidentes ab illo donari munera linguæ qui linguas dat in munere. A

Eſt ergo pagus inter Legiam fluvium & Flandrinenſes maritimos MENAPIA cognominatus, cujus incolæ generali vocabulo ab hiſtoriographis MENAPI denominantur; gens antiqua & aſpera, quæ à Romanis etiam, ut veterum hiſtoria meminit, domari non potuit. Hæc non reperitur alieno aliquo ſanguine in- B ducta; ſed quæ illis ſedes eadem eſt & origo. Hi fortiſſimis ac muratis oppidis inter ſe olim diviſi, commune dominativum pagi propriis à principio in Caletos & Batavos ſubdiviſere vocabulis. Pagi autem ipſius longitudo ab oriente extenditur, atque ab occidente Enula videlicet fluvio finem excipiente terminatur; à cujus margine paulatim ſuccreſcente tumulo clementi proceritate mons gignitur, & plano deductu ad ſubſolanum egeſtus, à ſeptentrione ac meridie reſidentibus cumbis in altitudinem cumulatur. Nemoribus confitus, paſcuis uber, olerum diverſi generis adeo fe- C rax, [illegible] ſi nolis procurare utilia, velis nolis, quaſi deſidiam laboratoris arguens, miro incremento germinet inutilia. Præterea tam ſalubriter flatibus ventorum expoſitus, ut aeris infecti ſeu nebularum aquarum confluentium iſdem alveus exhalat, in ſe craſſitudinem coagulari non permittat. Apparet quoque ex facili quanta populi frequentia ſuis diebus fuerit locus celeber, ad quem publicæ atque regales viæ convenienter adhuc præmonſtrantur: quarum illa quæ à diffuſa oriente uſque ad nos dirigitur, alveo ſubterluente clauditur, altera vero Britanniam proſpectans ab occidente D in portum oceani terminatur. In hoc ergo monte hiſtoriarum teſtimonio quondam Batavorum colonia, modo vere Guatinenſis noſtra ſita eſt eccleſia, à viro quodam religioſo ODFRIDO nomine à radice fundata. Cujus bonæ converſationis quam in illa promulgavit initium inter duros [illegible] incultos homines multis dedit animarum provectum. Nam cum primo ſui adventus tempore locum vidiſſet ſolitarium, quemadmodum diu deſideratum dilexit, & eccleſiolam quam inter vepres ac ſerpentes vilibus tabulatis intextam invenit, E non poſt multum epiſcopalibus geſtis ſuſcepit, clericorum habitatione inſtituit, & ſecundum regulam ſub ſanctis apoſtolis conſtitutam vivere cœpit. Ad quem cum alii vocis novitate permoti, alii vero devotione & occultæ gratiæ beneficio inſpirati confluerent, ex parvo principio re in dies creſcente, ampliorem fundavit, atque ad bene vivendi propoſitum plurimorum animos incitavit, ut & communi vitæ ſe libenter contraderent, atque omnium quæ in ſæculo habere videbantur renuntiantes, Chriſtum heredem facerent. Inter quos convicaneus quidam H. nomine, vir fidelis, tunc etiam duos filios parvulos obtulit, atque

ſub regulæ jugo prædicto ſacerdoti erudiendos tradidit. Quos ille ſuſcipiens paterne nutrivit, atque vitæ merito ſub ſancta ſocietate degentes, prout ætas illa ſinebat, ſub ſacris ordinibus ſervituros promovit. De quorum uno TAMARDO nomine relatione præclara per S. DONATIANUM Deus oſtendit miracula virtute fulgida, claritate perſpicua, in ſe probabilia, alieni teſtimonii non egentia. Et quia converſantes à principio quotidie illa videmus, quotidie oculis aſpicimus, quotidie manibus contrectamus, volumus etiam quoſque fideles ea nobiſcum admirari, nobiſcum venerari, & licet non præſentes, vel in hoc ſcripto nobiſcum contueri. Hic igitur cum novennis juvenculus à parentibus in eodem monaſterio eſſet oblatus, in illa ſancta ſocietate pro modulo ſuo ſub diſciplina paſtorali regulariter eſt converſatus, promtus obedienter domeſtica implebat officia, & ad nutum monentis facilis operabatur injuncta. Et ad quod provectior ætas competens agere non poterat, ut conſuetudo eſt, in domo Dei minores inſtruere in ſorte ſua, cum coætaneis veniebat. Agebat ſic ſub ſcholaribus alis tempus prolixius, & ad quod inſtituebatur providentia Dei in dies proficiebat in melius, & pubeſcentem ætatem ſub cuſtodiis tranſigebat regularibus. Intelligebat jam tunc tutam viam eſſe ſub doctoribus, tutam viam vivere ſub rectoribus, tutum laborare cum hujuſmodi laboratoribus. Sed ſub intuitu cernentis cuncta judicis, quid tutum aut ſibi confidens eſſe queat? quid opificem ſui operis aliquatenus lateat? quid divini luminis acumen effugiat? Nulla tranſeunt, nulla ſuccedunt, omnia videt, omnia penetrat, ſcrutatur omnia, judicat omnia; neque opus habet ut ſibi quis dicat teſtimonium de homine, ipſe novit quid ſit in homine, ipſe etiam in hoc famulo ſuo inviſibili judicio forſan, ſciebat occultum quod miſericorditer puniri voluit, ne tranſiret inultum; aut proprio reatu puniri non debuit, ſalutiferum in eo judicium noſtræ correptionis indixit.

Nam decurſa, ut dictum eſt, minori ætate, jam grandiuſculus eminebat, jam calentis adoleſcentiæ terminos attigerat, cum acutiſſima, quam Græci paralyſim vocant, paſſione diſſolutus, decubuit, ac membrorum deſtituta compage, à planta pedis uſque ad verticem dimidius emarcuit. Erat miſeranda facies præferentis vivum cum mortuo, cum adhuc tota corporis mole ſuperſtite, ſiniſtrum latus omne tuliſſet paſſio, ac vivos artus pars mortua ſibi deputaſſet officio. Et quia ſeipſo carere ſalus non erat, pondus tædioſum oculis omnium præferebat, quod in eo ne omnino deperiſſet, morbus ipſe ſolidaret. Jacebant à miniſterio vacua languida membra, & ſuperficiem ſolam humani corporis exhibebant, nullo uſui congrua. Si quando autem, ad modicum remiſſa paſſione ad eccleſiam aut alicubi eundum erat, baculo ſuſtollente, vivum cadaver ſegniter ac fatigabiliter tripudia-

A bat, aut abſente cuſtode ſe aliquando minus ſane ad aliena movebat, miſerum hominem multotiens in reptile quoddam transformabat. Lingua ſine officio erat, vel ſi quid balbutiendo dilatrabat, aliena ab intellectu, ac ſine ſenſu perſonabat. Longum eſt memorare per ſingulas miſerias, & quas tam dira paſſio ſolet excitare moleſtias. Nam dies ſine quiete, noctes inſomnes, dum à fratribus continuatas, ac majora recolo ſpecialius, narrare minora prætereo. Sed unum ſatis mirandum pono, quod partem vivam corporis quam
B præmortuam trahebat, tanta paſſionis adjumento collata virtus roborabat, ut non ſolum non deficeret, ſed quod languentibus accidere non ſolet, duobus aut tribus retinentibus aliquando valentior obſiſteret. Qui tam indomitabilis vigor nec ante paſſionem umquam extitit, nec ſanitate recepta ulterius in eo remanſit. Cumque fere per triennium hujuſmodi martyria dilatio protenderet, nec jam ſpem recuperandi ullam inveterata morbi affectio promitteret, in re morata ſemper
C cum fide poſtulantibus divina miſeratio affuit, & diuturnitate afflictum à beneplacito tamen ſuo non derelictum fuiſſe demonſtravit. Nam cum S. Nicolai patris noſtri anniverſarius natalis adveniſſet, ac frequentior ob ejus memoriam ad nos populus conflueret, idem frater quadam in ſe mentis alacritate inter ipſa flagella tractus, commonitus petiit quatenus communi lætitiæ quam celebrandam noverat, cum ceteris fratribus intereſſet. Deductus autem ad vigilias noctis, officium lectionis quod ſibi licere poſtulaverat, devotus explevit: ſed invaletudinem non ferens, ante alios finitis laudibus ad ſtratum rediit. Vix
D dum tenuiſſimo ſopore ſolvitur, ut, quemadmodum fieri ſolet, facile dormiens potius te vigilare credas, cum ecce ſubita luce cubile in quo jacebat omne perfunditur, in qua magnificos duos viros ad ſe venire de improviſo conſpicatur, quos officioſa ſedulitate ſenior quidam præcedens quaſi obſequentis vicem ante tantam dignitatem gerere videbatur. Ipſi autem admodum decenti gravium perſonarum inceſſu hinc inde pone ſequebantur. Territus inopino lumine frater, atque inviſo ante has formas atque habitus fulgore totus concutitur, & quidnam incertus faceret, ſolam eorum quos aſpiciebat præſentiam tremulus admirabatur. Is autem qui eos antecedebat, quaſi familiaris viſitator propius accedens, lectulo aſtitit, & aliquamdiu tacitus habitudinem jacentis exploravit. Quem cum diligentius deſuper intuentem intueretur, priorem atque eccleſiæ noſtræ fundatorem dominum ODFRIDUM, qui ante biennium vita deceſſerat, toga regulari ſplendificum hunc eſſe recognovit. Gratulatione ſtatim attollitur, gaudio interiori relevatur: inopinatum enim reditum diu amiſſi patris exoſculatur, & quo valuit nutu cælicolum illum conventum ac reverentia veneratur. Numquid ergo, pater, tui non vides affectum filii? numquid erga te

habitudinem mentis illius attendis? Si valeret, A jam adventum tuum ſalutationibus præoccupaſſet; ſi debilitas ſineret, obſequiis lætis paruiſſet; ſi membra libera non rigerent, obvios tentis brachiis in amplexus veniſſet. Nunc autem quod potuit, gratulabunda cognitione dignanter occurrit: recognovit enim filius patrem, recognovit diſcipulus magiſtrum, cognovit paterfamilias mancipium, fidelis heres longinqua regione ad propria redeuntem diſſimulando non avertit; immo ſuperiorem omnium poſſeſſorem ac priorem recognovit. Quia ergo pater ad eum viſitandum veniſti, compella quem olim tibi commiſſum meminiſti. B Quid de illa felici habitatione tua prodiſti? compella juvenem quem ab ineunte ætate ſub tua cuſtodia enutriſti. Quia, inquam, divina providentia ad habitaculum tuæ fundationis repedaſti, compella quem ſacræ diſciplinæ rudimentis diligenter inſtructum reliquiſti. Certum namque eſſe pro quo veniſti ſcimus, ratum eſſe ad quod rediſti ſcimus, firma cautione apud ſuperos conſtipulatum eſſe quod machinaris ſcimus, & forſan pro reformanda integritate hujus infirmi quia veniſti ſcimus. Sed quia ligata verba C frater habet, libet interim tecum, o ſenior, vicem confabulationis accipere, libet cauſas tui reditus te teſte tractare. Nec enim erit cælica offenſio [illegible] hac mora, quæ non tam erit nugax, quam fructuoſa. Profectus, inquit, à fide in fidem, profectus à ſpecie in ſpeciem, profectus à ſpeculatione in viſionem, quod perfectum eſt feſtina [illegible] illo ſupplere quod ex parte eſt. Appareat in eo perfectionis effectus dum recuperetur qui deperiit incolumitatis defectus. Sed quia te medicum non profiteris, quia obeundo ſalutem hujus opitulatoris, quæ iſtæ tam idoneæ perſonæ ſunt enuncia quas conducis, D quæ in fumoſo tugurio noctis tenebras fugant, ſchema caliginoſum ſine fulgoribus illuſtrant, ne forte quemadmodum lucis videntur miniſtratores, adveniant etiam hujus ægritudinum curatores. Huic, inquam, operi ad ſalutem ſuſpiranti, quem adeo diuturna vexatione fatigatum noviſti, & commenda ſanandum cuilibet iſtorum, quem toties veluti nutrix filium refoviſti. Jam ergo ſciſcitare quomodo ſe agat, quia nova rerum facie magis quam ſopore depreſſus loqui reformidat. Tunc ſenior: Num, inquit, dormis, fili? Et ille numquid, Pater, poſſe me dormire credis, quem imminenti ac E jam gravi debilitate vinculatum cernis? Somnus namque aufugit ab oculis quemadmodum ſanitas à membris. Ad hæc ſenior: Vide, inquit, fili, (& ex latere ſtantes innuebat) vide inquam & ſanctum Donatianum Brugenſem hunc eſſe ac tui viſitatorem veniſſe cognoſcas, iſtum Blandinienſis cœnobii conſervatorem ac manſionarium beatum Gudwalum aſſiſtere nec minus ambigas: quorum ultra humanum modum ad coruſcos vultus & infulas epiſcopales dum ſtudioſius aciem oculorum intendit, formas & corporum qualitates [illegible] memoriam ſibi depinxit, & velut alicujus vitales adhuc carpentis auras ſtatum & proprietates ita nobis expoſuit. Erat autem ſanctus Donatianus ſtatura æqualis, quæ nec longitudinem nimis excederet, aut ſui parvitate perſonæ dignitatem deprimeret. Scapulis latis, pectore virili, & inextenuato cervice toroſa, facie rotunda & hilari, oculis grandibus & claritate micantibus, naſo directo, labiis ſummotenus expreſſis, obeſa fronte, auribus patulis, & arrectis circa tempora per ambitum frontis circinos denſioribus canis reſperſus, retro autem capillatura plana naturalem colorem vix rara albedine interlucente. Beatus autem Gudwaldus altitudine procera omni ſuperficie membrorum eminentior forma elegans, multi temporis ſenex & ætatis maturæ nivibus candidatus. His dictis ad beatum Donatianum converſus: En, inquit, Vir ſancte, Deus præcipit ut hunc canonicum ſanes, qui etiam in hac proxima Chriſti nativitate Brugis ad tuam curiam veniet, ac ſuæ menſuræ filum argenteum duos anglicos appendens pro munere tibi deferet, quo etiam dono ſingulis annis dum vixerit revoluto termino rediens, altare tuum honorabit. Cui ſanctus reſpondit: Laudo. Numquid, Sancte Dei, verbum non amplius addis? medicus deſignaris, & promiſſum medicinæ uno verbo concludis? munus propoſitum audis & ſpe augendi muneris non altercaris; ſecuritatem fiendæ ſanitatis accipis, & oblata duo munera non ſpernis; tam longa via venis, & pro itinere mercedis nihil requiris. Non Arabs, non Indus, non dives virga ſpecies mittit quales portas, [illegible] quæ dono poſſediſti, vili pretio penſas. Diverſis tamen quæſtibus conluctantur medici, diverſis impoſturationibus adquirunt medici, diverſis modis ſeipſos extrudunt medici, multis aſſertionibus promittunt, multis promiſſionibus fallunt: tu autem omni ambiguitate poſtpoſita, multiloquio non uteris, aviditate pretii non caperis, ſed LAUDO quinque litteris [illegible] duabus ſyllabis totum hominem ſanare confidis. Dives littera, dives ſenſus, dives reſponſio. Magna medicina in parva dictione, magna ſalus in brevi conſcriptione. Donatianus vocaris, à donatione nomen accepiſti; dona, mi Domine, convenienter ediſſere quid reſpondiſti, immo ipſe reſolvas, LAUDO quod dixiſti. An non ita, Sancte, aiſti? ergo ſenior à Deo te miſſum aſſeris, curialem illius te profiteris? LAUDO. Veredarium cæleſtem te fateris, inter ſumma & ima diſcurris. LAUDO. Medicum fieri me præcipis, hujus curationem mihi impendis, LAUDO. Adventum ejus ad me diſponis, inter meos curiales moraturum promittis, LAUDO. Ne appareat ante Deum vacuus intendis, pretium oblationis appendis. Ergo hoc LAUDO. Reſtat ergo, Sancte Dei, ut manum in tua jam recipias, & ſanatum poſtquam ad te venerit, ad ſua remittas. Reſtat ut vivifica manu contractum tangas, & ad portandum ſui portatorem facias. Suſcipe ergo grabbato decumbentem, & reſigna nobis

non ut ſolet miſerabiliter tripodantem, & apprehenſam jacentis manum morbidam ſenior dexteræ ſancti inſeruit, eumque ſub hujuſmodi verbis attentius commendavit. Accipe, inquit, Sancte Dei, hunc canonicum pro illo uno de tuis, quem tibi nomino, qui niſi velociter vitam correxerit, jam in Dei præſentia damnandum prædico. O altitudo divitiarum miſericordiæ Dei! dignus morte non moritur, puniendus punitati ſubtrahitur; peccator non judicio, ſed terrore mulctatur; præmens miſericordia judicium remoratur, panditur via peccatori ut à pravis actibus convertatur, dilatio pœnitendi promittitur, & ei proponitur qui non meretur, ſpem recuperandi patientia nuntiat, & illi offertur qui non expectat. Reus ex nomine in ſanctorum conventiculo denotatur, quem fidelis auditor publicare formidat, ne malorum concione confundatur. Quam pura revelado ſine convitio! quam affectuoſa viſitatio ſine opprobrio! quam dulcis ammonitio ſine imperio! reum comminatio caſtigat, non pœna. Converſio proponitur in vindicta, & niſi conditionem diſſimulaverit corrigendi, vera certitudo docetur ſententiam evadendi. Quin etiam fidum pectus auditoris auditum celat, ne divini ſecreti proditor judicandus exiſtat. Simplex affectio conſcientiæ trepidat denudare crimen culpæ. Sed numquid, Frater, ita ſincere diſcernis? numquid conſcientiæ bonum amittis; ſi hunc qui perire deſiderat, à laqueo proditionis avertis? aut ſi nemini licet loqui arcanum quod noviſti; vel illi certe licet de quo audiviſti. Nec enim beatorum ſpirituum fides arguitur, in quo prophetæ ſpiritus comprobatur: Ait enim: *Si non annuntiaveris iniquo iniquitatem ſuam, ſanguinem ipſius de manu tua requiram.* Et certum objurgationis modum dat evangelium, ubi peccantem corripere præcipit inter te & ipſum ſolum. Et Apoſtolus: *Peribit,* inquit, *in tua conſcientia frater pro quo Chriſtus mortuus eſt.* Certe crudelitas non eſt, ſi ſolum ſoli conſiteris; immo magis innocens non eris, ſi fratrem quem corripiendo lucrari poteris, tacendo perire permittis. Ceterum replica conſequenter quæ tibi dicta eſt conditionem, & utique invenies emendationis vitæ commonitionem: alioquin everſorem mandati teipſum conſtituis, ſi ferrum quo putridum vulnus ſecari poteſt, ſubtrahendo abſcondis. Feſtina ergo lucrari animam fratris, ſi converti fecetis, pro certo reus non eris, quia ſcriptum eſt: *Mutta imperium; & non erit.* Frater autem ad horam hunc taceri voluit, quia de ſeipſo quid revelationis compleretur tacitus expectavit, & quemadmodum ſanctorum conſecretalis fuit in audiendo, ita quoque cautus reum non prodidit detegendo; quia nulli umquam quis eſſet indicare voluit, præter eumdem ipſum quem revelatio denotavit. Sed numquid hunc peccatorem felicem non licet arbitremur, fratres, oraculo divino præmonitum felicem tranſgreſſorem tam idoneis teſtibus convincendum, qui ante Deum in cauſa poſitus, reatum poſt ammonitionem occultare timebit, quem haſtenus de ſe confiteri vel erubuit vel contemſit? Felicem plane, nec inficiari poterit, quin etiam ipſum ſimilis negligentia cum David ſancto propheta componit. Ille namque Deo ſatisfacere de pervaſa Uriæ uxore voluit, iſte ſponſam Chriſti quam in ſe fœdavit, confeſſione mundare contemſit: ille commiſſum flagitium juſto ſilentio cautius occulere curavit, iſte ne animæ vulnus appareret, conſcientiæ tenebris obvolutus, in lucem venire vitavit: ille innocentis homicidium callida machinatione compoſuit; iſte indeſinenti plaga ſeipſum petens conamine quo valuit quotidie mori diſpoſuit: ille de manifeſtato ſcelere prophetæ parabola convincitur, iſte ſanctorum in audientia niſi reverti voluerit, auditione mala damnandus addicitur. Ambo ergo patratores illiciti, ſed ille convicti criminis, iſte occulti: ambo miſericordia Dei indigi & gratiæ aqua ceciderunt egentes reconciliari. Non ergo magis abominandus peccator iſte, quia dignitate minor; immo venerabiliter in forma cuique magis anteponendus, quia cum regali majeſtate ſui voluit eſſe corrector. Retulit namque idem frater nobis à ſe poſtea commonitum ante mortem ſuam attentius ad lamenta fuiſſe converſum. Interea cælicus ille conventus ſolvitur, & relicto qui cum eo venerat ſeniore, ſanctus uterque divertitur. Senior autem ſollicitudinis inſtantia adhuc alia quædam domeſtica diſpoſiturus in ipſo lumine ſubſtitit, atque diſcipulum quid deinceps ageret, diligenti eruditione amplius informavit. Vade, inquit, fili, ad fratres noſtros, & cambarium eorum ante hoc aliquod tempus rebus hominis exemtum intolerabiliter cruciari nuntia, ſed eorum precibus, ſi unanimiter pro illo egerint, à Deo in brevi concedendum fideliter indica. Et ne, inquies, diffidant de venia, quia per eos redimetur pro certo à pœna. Addas etiam tuis aſſertionibus ne anniverſarium Gregorii papæ ſeptimi de cetero negligentia tranſeant; ſed annis ſingulis celebri obſequio ſolemniter ambiant, quia eccleſiam noſtram ſigno & apoſtolico decreto firmavit, & recta vivendi viam in ea nobis paterna traditione promulgavit. Quod ſi devote complere voluerint, non fruſtrari remuneratione ſine dubio affirmes, quia vir ſanctus eſt & magni meriti, & in multa gratiarum actione Deus ſuſcipiet quod mando pro eo fieri. Ita conſummata viſione ſanctorum comitatus veſtigia ſenior quoque abceſſit, & fratrem præ anguſtia ſpiritus multo ſudore velut aqua perfuſum dereliquit. Vix enim onus viſionis propter ſui difficultatem ſuſtinuit, ſed non tam quod in ſtupore mentis vidit, licet pene exæſtuantem terruit, quam odoris fragrantia atque recipiendæ ſanitatis jam in ſpe gratia delectabiliter refovit. Nunc age, frater, tolle moras, quid jaces? ſurge, conventum adi, mandata comple. Oratore pro te non eges, quod mente habes, ipſe prout vales pro te loquaris: ipſe

Nota ætatem audientis.

Digitized by Google

te & quid vidiſti exponas: ipſe, nemo enim A verius poteſt quam tu, veni in medium, prodi in publicum. Non opus eſt multis, benevoli ſunt auditores: fratres enim ſunt, ſæpius miſerando de te planxerunt, elogio ſæpius tuæ infirmitatis affectuoſe compaſſi ſunt vinculo, habent tecum flere, habent tecum gaudere, pro placito ſilentium indicent, audire [illegible] current, diſcere à te deſiderabunt, intentique ora tenebunt. Impeditam linguam habes, ne timeas, ſub dialogo nihil ages, quæſtionibus non expungeris, ſpatium loquendi cum eis non permutabis, ſolam habeas vocem narran- B di non reſpondendi. Ingredere, inquam, ſermonem edoce, miſeriarum tuarum finem edoce, ſoſpitatis redintegrandæ fidem denuda, quod vidiſti ſomnium per quod denodabitur tuæ invaletudinis vinculum denuda, mirandæ diſpenſationis promiſſum, indubitandæ curationis emolumentum, & affirmavere revelationis [illegible] [illegible] proventum. Tecum cognoſcant certionem miniſtrorum cæleſtium, audiant quis te ſuſcepit, medicum, audiant efficacium antidotorum pigmentarium ubi manſionis habet locum, Brugis notifica caſtrum, C quo cum perveneris, paratum invenias diverſorium. Specialius aperi diem determinatum, parent expenſas, quia apud ſanctum Donatianum tua ſit parata ſanitas, profecto ut [illegible] velint ſanandum deducendum ad hunc evangelicum ſtabularium, nec amplius patiantur debilem, quia ſine dubio ipſum ſis habiturus curatorem. Adjunge quoque ad hujus ſanctiſſimi confeſſoris præconium, quod in calce revelationis eſt annexum, quia illi jure videbitur attribuendum quod à ſe comitante ſalubriter fieri eſt præmonitum. Jam ſol aſtrigeras curſu properabat ad arces, & roſea ſtellas cæcabat luce minores, cum a- D lienus frater quiete percellitur, & ſe magis certum vidiſſe cælicolas quam dormiſſe miratur. Qui ſtatim ordine recomputato, ad confeſſionem eorum quæ viderat in conſeſſu fratrum quam citius pervenit, atque mirantes præ gaudio & de promiſſa ſalute alacriores reddidit, [illegible] de cæleſti viſitatione loci in magnam ſpem unanimiores excitavit. Fit interim prætericns decurſus temporis longior, atque ſalutaris terminus, quando ſe noſtri Salvatoris nativitas acceleret cupienti animo præoptatur. Salutat quotidie adventus diem, ſalutat futuræ ſanitatis ſponſionem, ſolum ſancta ſtatio veniat, jam ſecurus loquitur. In E conſcientia de ſua ſtatione ſe jactat, dilationem paſſionis diuturnæ non reputat, luceſcat dies quam Virginis proles & idem Filius Dei ſacrat. Nihili pendit membra corpus tortura contractum, dum ſuſtinetur dies pollicita quæ reſtituet erectum, ſed venit ad votum tardior, [illegible] qui alimentum miniſterio remoratur, inhianti ſuſpirantis deſiderio prævenitur. Tandem vero juſſu prælati ac fratrum conſilio parata profectione, iter optatum arripuit, atque Brugas caſtrum ad locum ſancti triduo ante natale Domini multo ſudore pervenit. Quem prima nocte liberalis quidam de fratribus hoſpitio ſuſcepit, ſed ejus cauſam cum præpoſitus cognoviſſet, ſtatim in domo ſua diverſorium habere conceſſit. Unde, quia eccleſia contigua eſſet, ante ſanctum deponi potuiſſet, & ordinatis ad ejus cuſtodiam officiis, idoneas perſonas cum eo de fratribus qui omni benevolentia aderant eis, & commendatum dereliquit. Ipſe ſollicitus ad alia tractanda longius abiit. En, patrone ſancte, tuus infirmus collectus eſt; cura hoſpitalis habita omnis auctor quieſcat. Sed jam, frater, quid remoraris? quid ad ſtationem indictam veniſti? Quia Donatiani magnatis cæleſtis ad curiam intraſti, obtutibus ejus [illegible] præſenta quem requiſiſti, quia territorii fines ipſius attigiſti, ad tui recognitionem excita quem adiiſti. Vade igitur, quia veniſſe te non ignorat, ſed ad ſe ut venias jam expectat, faciem tuam jam prænoſcit: ſed requirendus eſt ſanctus ubi requieſcit. Vade, inquam, & proſterne coram eo miſericordiæ clamorem, quia gratum proculdubio ſenties propitiatorem. Dulcedo namque pauperum eſt iſte ſanctus, crede quia bene veniſti; pius conſolator miſerorum eſt, confide quia bene veniſti; fortitudo debilium eſt, confortare quia bene veniſti; ſuſceptor tuus fidelis eſt, ergo bene veniſti. Per ipſum enim in te implebitur illud propheticum: *tunc ſcilicet claudus quaſi cervus, & clara erit lingua mutorum.* Cumque jam, conſummata veſpertinali ſynaxi, nox imminere cœpiſſet: erat enim quæ proxima dominicas vigilias antecedebat, eccleſiam adiit, ibique aliquamdiu moratus, dum orationum vota perſolvit, tam ſubita concuſſione viribus deficit, ut dum redire pararet, per ſe nullo modo prævaleret. Ex quodam enim horrore ſuper infuſo ut ante ſanctum hic . . . . æſtus latens per ima viſcerum ſtatim cucurrit, ac deinde ad exteriora pervagatus, ſingula membra ſenſim carpere cœpit: unde totum corpus ſimul copioſiſſima ſudoris inundantia permanavit: quod etiam poſt ſanitatem receptam multis diebus in recuperato latere ſiccari non potuerit. Tortus autem aliquamdiu, dum accreſcentem defectionem non ſufferret, miniſtrorum manibus ad lectulum ab eccleſia reportatus eſt. Videres tunc hominem diverſis à fratribus anguſtiari, occultis quibuſdam fatigabiliter ſuggeſtionibus huc illucque verſari, nihil ſtabile, nihil certum agere, nunc aptius jacere, nunc ſedere commodius: ſed nec locus ad quietem, nec lectus ad requiem tentationibus tot fatigata membra commodabat; ita ut nec excruciatum doloribus, ne furioſe ageret, cuſtodes aliquamdiu formidarent. Nec tamen ad tam varios motus quibus humana compages in ſe reformabatur victi cedere; immo nunc fomenta caloribus adhibere, nunc ad refocillandum vix dum anhelanti frigora miniſtrare, interdum ad aliena conantem ſtrenue cohibere, inter omnia mirari tantam valetudinem in non valente. Tum interim latus illud quamdiu

Digitized by Google

diu ſtolidum jacuerat, paulatim rigore ſoluto calere, crebris momentis ſub repente vigore titillare, nervorum connexiones ad uſus priſtinos reparari, manus cum lacerto cum pede ſæpius tentatis reflexionibus crus ab inguine redire, donec ſenſim repens, undique ſanitas quaſi poſt medicantis tactum à ſummo uſque deorſum hominem redintegravit, atque inter ſibi confidentes veloci ſaltu in pedes erexit. Mœror in gaudium, luctus in exſultationem continuo permutatur, & qui paulo ante compatiendo triſtes conſtiterant, jam congratulando undique confluebant. Tentant, contingunt, & an ita ſe habeat, ut factum eſt, præ nimia ſigni ammiratione aliqui adhuc ambigentes multiplici experimento, alii videre audita, alii non ſemel audire viſa, quaſi novum ſemper amica ſtupentes curioſitate concertant. Stat medius, & argumenta fidei circumferens, quibuſque obviantibus gaudenter exponit, atque in his quæ videbant monſtratis indiciis certiores reddit. Tunc omnes unuſquiſque videlicet impenſi famulatus fructum per ipſum offerre Deo cupientes, iter ad eccleſiam cum eo accelerant. Sed velut apoſtolicus Æneas novus greſſibus fidens, non ille auxilium, non ille lumen quæſivit: immo per difficilia & anguloſa loca ſolus omnes alios antevenit, ſubſecuntur curioſi, qui ad miniſterium præcedere debuiſſent, & quod nulla impactione ſe læſerit nocte ac periculoſo in tranſitu, cum intactum repeririſſent, Deum glorificantes plus mirantur. Ut autem adhuc major fidei firmitas appareret, ipſe à ſuperiori baſilicæ ſolario ubi intraverat, nemine regente, ante altare, quod majus appellant, per cocleam celerrime deſcendit, filum argenteum, ſicut injunctum erat, in ipſo ad ſancti corpus obtulit, atque in eodem loco multis veniis quas niſi ſanus facere non potuiſſet, brevi ſpatio ſe in oratione afflixit. Hujuſmodi probationibus ne momentaneum impulſu aliquo contigiſſe crederent, ſpectantibus qui aderant ſatisfecit. Die facta, nihilominus in choro continue ſanus apparuit, portatoribus ſuis ipſe ſaliens dapifer eadem die ad menſam miniſtravit, & omni ambiguitate deterſa, ſecunda nocte dominicas vigilias cum pleno conventu celebravit. Die autem ipſa natalis Domini prælatus eccleſiæ publica ſtatione, eodem fratre aſtante, de omnibus quæ acciderant in ſermone ad populum credibiliter peroravit. Erat annus incarnationis Domini MLXXXVIII. indictio XI. Cum in eccleſia S. Donatiani patris noſtri hoc præclarum miraculum conſummatum eſt, atque ante corpus ejuſdem ſancti magno cleri plebiſque tripudio fideliter recitatum, ad laudem & gloriam Dei Patris & Filii ejus JESU-CHRISTI Domini noſtri, qui cum eo & Spiritu-ſancto vivit & regnat in ſæcula ſæculorum amen.

FRAGMENTUM HISTORIÆ BRITANNIÆ ARMORICÆ.

Ex MS. Cartuſiæ Vallis-Dei.

ADMONITIO PRÆVIA.

EDituri acta varia de celeberrimo illo diſſidio, quod Dolenſem à Turonenſi eccleſia per trecentos & amplius annos ſeparavit; præmittendum neceſſario exiſtimavi Fragmentum hiſtoriæ Britanniæ Armoricæ, in quo diſſidii illius cauſſa & origo memoratur. Auctor ipſius ſæculo ſaltem duodecimo, ſi non prius, ſcripſit, antequam diuturnæ controverſiæ finem imponeret Innocentius III. lata in Dolenſes ſententia. Necdum enim terminata erat, cum ille ſuam edebat hiſtoriam. Favet recentiorum quorumdam ſententiæ, qui exiſtimant Nominoium Britonum ducem tres erexiſſe in Armorica epiſcopales ſedes, id quod etiam tradit brevius Fragmentum olim à Sirmondo vulgatum. Verum hanc opinionem refutabimus in obſervationibus præviis ad Acta varia in cauſa Dolenſis epiſcopatus. Porro Fragmentum iſtud ſuppeditavit mihi vetus codex Cartuſiæ Vallis-Dei in diœceſi Sagienſi, cujus mſſ. libros, annuente R. P. domno Innocentio Le Tellier *illius eremi*

moderatore digniſſimo, nec vulgari eruditione prædito, pervolvere mihi licuit. Huic Fragmento propter materiæ affinitatem ſubjiciam brevem Hiſtoriam everſionis monaſterii Glonnenſis, quod S. Florentii Veteris vulgo appellant, à Britonibus & Normannis, ex veteri codice Salmurienſis cœnobii deſcriptam, in qua etiam ſuccinctam habes primorum ejuſdem loci abbatum hiſtoriam, ſed præcipue Frederici & Sigonis virorum ſanctitate præſtantium, qui ambo ex Majori-monaſterio aſſumti fuerant. Hanc narrationem ſequentur Acta varia Dolenſis diſſidii.

1. ANNO ab incarnatione Salvatoris 843. [A] ab Urbe autem condita 1595. porro ab orbe condito juxta Hebræam veritatem 4795. juxta LXX. interpretes 6163. indictione VI. qui eſt annus CAROLI triarchæ tertius, RAINALDUS eximius CAROLI dux, genere Aquitanicus, Nanneticæ urbis comes, contra Britones, multa propinquorum & amicorum manu collecta, ſuper fluvium (a) Vicenoniæ, in loco qui dicitur Meſiacus Nannetici territorii, dimicat: & primo quidem congreſſu Britones fortiter preſſi terga verterunt; deinde LAMBERTO ſuppetias ferente, adeo perſequentibus acriter reſiſtunt, ut quos prius fugiebant, fugere compellant. Tanta in eos cæde bacchantur, ut ingenti multitudine cum [B] duce proſtrata, copioſas domum manubias reportarunt, non modica ob commercium turba ſervata. Præfuit autem Britonum bello HERISPOGIUS, patre NEMENOIO gravi languore retento, habens ſecum prædictum LAMBERTUM transfugam, qui in Nanneticæ urbis comitatum inhians, ſtragis hujus auctor & incentor exitit. Quibus patratis, LAMBERTUS diu exoptato potitur voto non diu. Nam exortis utrimque ſimultatibus, idem mox ab urbe ac regione pellitur. Triginta poſt hæc elapſis diebus, menſe Junii, Normannorum ferox natio univerſa claſſe advecti (b) Ligé- [C] rim fluvium, qui inter novam Britanniam & ultimos Aquitaniæ fines in occiduum mergitur oceanum, ingrediuntur: deinde dato claſſibus zephyro, ad urbem Nanneticam crebro impiiſſimo LAMBERTO exploratore præcognitam celeri carbaſorum volatu pariter & remorum impulſu contendunt. Quam mox navibus egreſſi undique vallant, & ſine mora nullo propugnatore capiunt, vaſtant, diripiunt. Alii quippe ſcalis murum ſubeunt, alii opilatum olim aditum offendentes infringunt & penetrant. Porro civitatis epiſcopus nomine GUNHARDUS, vir innocens & præ ceteris lauda- [D] bilis, & clerus omnis cum monachis qui ex vicino cœnobio, cujus vocabulum eſt Antrum, quod anteſati amnis (c) iſtifero gurgite undique cingitur, ad urbem copioſum eccleſiæ theſaurum ſecum habentes confugerant. Cumque reliqua vulgi multitudine, quos vel metus hoſtis incluſerat, vel Præcurſoris quæ inerat nativitas non ſolum ex vicinis regionibus & vicis, ſed etiam ex procul poſitis urbibus attraxerat, cernentes intra mœnia hoſtem, certatim cuncti ad templum apoſtolorum Petri & Pauli, quod in urbe nobilius & pulcrius erat, utpote ignari certaminis concurrunt, obſeratiſque oſtiis ædis, ſolum quod ſupererat cælitus auxilium annexi flagitabant. At gentiles effractis oſtiis, feneſtriſque propulſis, templum feraliter irrumpunt, imbellem pariter multitudinem & inermem gladio feriunt, tantaque crudelitate in Chriſti ſæviunt gregem, ut præter quos, ſive captivandi ſive diſtrahendi gratia, in naves transferunt, omnemque multitudinem ſacerdotum, clericorum & laicorum cum prædicto antiſtite intra eccleſiam gladio ſternerent: monachorum vero quoſdam extra eccleſiam, alios intus, pleroſque autem ſuper ipſam templi aram inſtar hoſtiæ trucidant, reliquos vero noctis crepuſculo ſecum abducunt, claſſique imponunt. Quis, proh dolor! illius diei mœſtitiam explicare, quis explicando à lacrymis valeat temperare, quando mortuarum matrum cruorem pro lacte ſugentes pendebant ad ubera nati? quando ſanguine ſanctorum hoſtili mucrone fuſo templi pavimenta madent, altaria ſacra innocentum cruore oblita fluunt. Poſt hæc craſis omnibus cum gregibus captivorum utriuſque ordinis, ſexus, ætatis, ad naves remeant: ad quorum poſtmodum redemtionem plurimum à cladis ſuperſtitibus collatum eſt. Quibus peractis, cœnobium (d) Inſularum, cujus ſupra meminimus, natalitio Petri & Pauli ſcaphis adeunt, vaſtant, incendunt. Quos ex tunc præter inteſtinos uſque in præſentem antedicti regis annum nullo propugnatore, utpote ſtudiis in diverſa, immo in perverſa tendentibus, terra marique externos hoſtes aſſidue patimur.

2. Notarii qui hæc annalia ſcripta deſcripſerunt, minime narrationem rerum certam curaverunt per ordinem referre: ſed ſicut quæque ſingularia à referentibus eis adnuntiabantur, ſub nimia brevitate denotavere; & quia illorum inertia aut incuria tanta neceſſaria memoriæ digna oblivioni data ſunt, nec ſatis laudandi ſunt, nec vituperandi. Igitur cum iſti crudeliſſimi Normanni urbem Nanneticam & territorium ejus, vicos & caſtella Metallicæ regionis, & Theofalgiæ, & (e) Herbadilla diſſipaſſent, oneratis navibus ſuis plurima multitudine captivorum, atque magna congerie auri & argenti & ornamenti per alveum Ligeris navigantes uſque Herio inſula regreſſi ſunt. Et capta illa, placuit eis ſuæ rapinæ congeſtum dividere: quæ in præſentia majorum & juniorum ad ripam delata, illi viſa immenſitate pecuniæ, omnis timoris ſui principatus obliti, ut canes ad carnes vorandas, cœperunt violenter abripere: unde inter

Margin notes: (a) beside "nu collecta"; *Normanni urbem Nanneticam vaſtant.* (b) beside "elapſis dibus … Ligé-rim"; (c) beside "trum"; (d) beside "cœnobium"; (e) beside "badilla".

(a) *La Viſne.* (b) *La Loire.* (c) *id eſt piſcoſo.* (d) *Antrenſis ſcilicet.* (e) *Arbauge.*

eos magna ſeditione commota, in illa die perierunt multi voluntate divina interfecti.

3. Captivi verò videntes hunc turbinem, per abdita inſulæ omnes fugerunt, attamen ex his fuit unus magnæ invaſionis audax, qui (a) bibliothecam, quæ uſque hodie in eccleſia Nannetenſi habetur, in collo ſuo accipiens, fugit, ut ſe, ſicut alii miſis latitaret: pacificantesque ſe tandem ipſi diabolici viri de tanta diſcordia cum luctu & dolore naves aſcenderunt; captivos verò qui inde fugerant Dei virtute & timore LAMBERTI minimè auſi fuerunt perſequi; timor etenim magnus invaſerat illos; & volentes inde ad regionem ſuam navigare ventus violentus eos coactos Galleciam deduxit, Gallecii verò ſe ab eis in fortitudine magna defendentes, omnes, exceptis triginta navibus, interfecerunt. Quibus inde fugatis, ipſimet à zephyro deducti redierunt Burdegalam. Qua devaſtata, navigaverunt uſque Santonas, ibique magnis rapinis captis, ad ſuam inde patriam valde deſideratam remeaverunt, ſatis ditiſſimis ſpoliis onerati.

Captivi fugâ elapſi Nannetum revertuntur.

4. Præfati autem captivi, mare retracto, de Herio inſula exeuntes, & de tam præclariſſimis rebus perditis, ſcilicet vaſis aureis, argenteis, & coronis aureis, ornamentis pretioſis, & regalibus teſtamentis, libris, ſolummodo bibliothecam afferentes, & quaſi à morte reſurgentes cum gaudio inenarrabili exultationis ad urbem Nanneticam deſolatam, devaſtatam, ad nihilum redactam, nullum gubernatorem habentem; ad domum Dei violatam, contaminatam omnique dedecori deditam venerunt. Congregatis undique ſuperſtitibus qui à clade remanſerant, templum ſanctum à paganis corruptum & ſanguine ſanctorum infectum lacrymabiliter expurgantes, mandaverunt venerabili SUSANNO Venetenſium epiſcopo, ut fraterna dilectione ad eos veniens illud reconciliaret. Actaque eſt hæc reconciliatio pridie calendas Octobris, in ipſa qua ejuſdem templi prima conſecratio fuit. Ex quo tempore urbs Nannetica mala ſemper uſque nunc frequentia paſſa eſt habere, ſicut in ſerie hujus relationis habetur.

Eccleſia reconciliatur.

Lambertus comitatum Nanneticum ſuis militibus diſtribuit.

5. LAMBERTUS verò ille qui hæc omnia ſuperius dicta peregit, comitatum Nanneticum impudenter invadens, militibus ſuis diſtribuit, ſcilicet GUNFERIO nepoti ſuo regionem Herbadillam, REINERIO Metelliam, & GIRARDO Theoſalgiam: quæ omnia illis hereditario jure conceſſit. Adverſus quos BEGO poſt interitum RAINALDI dux Aquitaniæ factus, qui ſupra ripam Ligeris recenter non longe ab urbe Nannetenſi caſtellum conſtruxerat, & nomen ſuum impoſuerat, inſurgens, ab his regionibus voluit eos omnino abjicere. Qui ex improviſo primùm in Herbadilla cum multitudine militum ingrediens GUNFERIUM minime potuit invenire: res etenim illa bene ſibi innotuerat. Poſt cujus reditum GUNFERIUS advocatis ſociis ſuis REINERIO & GIRARDO ſibi in auxilium, furtivè equitans conſecutus eſt illum jam vada Bleſonis fluminis tranſientem, & cum jam media pars militum vada tranſiſſet, cucurit GUNFERIUS cum magno impetu ſuper ultimam aciem, & plurimis in illo certamine interfectis, fugavit omnes. Inter quos BEGO dux Aquitanorum fugientes cecidit interfectus; cujus corpus ſepultum eſt apud Durcium Theoſalgiæ vicum. GUNFERIUS vero veniens ad caſtrum Begonis cepit illud; & habitavit ibi donec Normanni non poſt multo tempore iterum per Ligerim remeantes ad urbes ripis ejus finitimas devaſtandas longa ſtatione caſtrorum captum violenter concremaverunt.

Actardus Nannetenſis conſecratur epiſcopus.

6. His ita peractis, ille miſer populus Nannetenſis à paſtore orphanus, & in deſolationem omnino derelictus, miſit tamen de clericis à tanta ſede ſuperſtitibus ad domnum AMALRICUM honorabilem virum, Turonicæ ſedis archipræſulem, ut eccleſiæ Nannetenſi miſerrimæ conſilium daret, quomodo gubernatorem recuperaret; qui ex clericis eccleſiæ ſuæ voluntate & conceſſione CAROLI regis juvenem eligens nobilem, ACTARDUM nomine, ſapientem & omnibus bonis moribus ornatum, Nanneticæ urbi deſolatæ conſecravit epiſcopum; & mittens illum diligentiſſime doctum ad urbem Nanneticam deſolatam conſolandam, & ad illam paterna eruditione erudiendam, & recto tramite gubernandam, præcipit ut bonus paſtor, ſic eam vigilans providentiſſimè obſervaret, & audaciſſimè intenderet defendere. Ad cujus adventum omnis populus occurens, quamvis multi adhuc rabie Normannorum pavidi longè diffugiſſent, valde gaviſus eſt; & per ejus conſolationem magnæ ſecuritatis fiduciam recepit. Quæ autem in epiſcopatu adverſitatis & detrimenti ſuſtinuit ſatis in futuro narrabitur, ſicut ſeries hujus relationis exiget.

Lambertus à comitatu Nannetenſi ejicitur.

7. Nunc verò primùm referendum eſt nobis quomodo ACTARDUS epiſcopus LAMBERTUM perfidum & comitatus urbis Nanneticæ invaſorem ab illa regione dejecit & expulit. Nam LAMBERTUS ſemper Nannetenſibus infeſtus, & valde odioſus voluit domum ſuam in principali arce hujus urbis ædificare, & per hoc epiſcopo & civibus cunctis dominari & principatum habere. Quod epiſcopus & alii omnes ſibi contradicentes modis omnibus prohibuerunt fieri. Qua de re LAMBERTUS adverſus eos in iram accenſus, cœpit illis multa agere mala, ſed epiſcopus ACTARDUS ſapienter prævidens quomodo malitiam ejus tanto tempore continuam extinguere poſſet, ad regem perrexit CAROLUM, & oſtendit ei quanta mala ſibi & civibus Nannetenſibus fecerat. Unde rex conſilium accipiens, NEMENOIO Britannorum principi, cujus fiducia & auxilio LAMBERTUS jus regium Nanneticæ urbis invaſerat, per hunc epiſcopum mandavit, ut ſi hunc perfidum à ſe expelle-

(a) *Id eſt* biblia ſacra.

ret, offenſas ſibi ab illo factas dimitteret. Ad A hoc quoque epiſcopus ex parte ſua addidit, quod ſi NEMENOIUS regi non obediret, & LAMBERTUS cum rege concordiam faceret, & ſibi poſtea omnino contrarius eſſet. Quo audito NEMENOIUS quamvis regis timorem parvipenderet, tamen à ſuis reprehenſus, LAMBERTO mandavit, ut ſi jura regis & comitatum Nanneticum non dimitteret, ipſe equidem armatus illi occurreret. Quibus mandatis, LAMBERTUS nimis pavefactus timuit, ut rex & NEMENOIUS in unum conglobati illum ex improviſo confoderent. Dimittens autem
(a) comitatum, fugit uſque (a) Credonem, tunc B temporis Nannetici territorii vicum jure S. Clementis civitatis Nanneticæ monaſterio pertinentem; cui abbatiſſa ſoror hujus LAMBERTI nomine DODA præſidebat, ac in dies multa mala vicinis regionibus intulit. Adverſus quem multi ad eum debellandum inſurgentes ab eo victi receſſerunt. Porro GUIDO Cenomanenſis comes ſperans eum fortitudine magna militum vincere, in fugam verſus eſt. Devictis itaque ſibi reſiſtentibus, caſtrum ſu-
(b) per ripam (b) Uldonis compoſuit, & accipiens inde in dominicatu ſuo Andegavenſe territorium ſicut Meduana in Ligerim deſcendit, il- C le bellicoſus tenuit illud violentia ſua uſque ad finem vitæ ſuæ. Cum autem poſtquam juvenis factus nimis voluntarius verbo, opere ac etiam gladio ſuo de effuſione humani ſanguinis numquam ceſſaſſet, ac innumerabilia mala in terra feciſſet, tandem à morte ſubitanea, tanto tempore exoptata occupatus vitam finivit temporalem, & recepit infernalem, ſepultuſque eſt apud Saponarias Andegavenſis territorii vicum.

Lamberti mors ſubitanea.

8. Sicque infelice LAMBERTO defuncto, NEMENOIUS tunc temporis propter Britonum multitudinem ſuperbus, ac regis CAROLI D principatum propter fratris ſui LOTARII defenſionem, volentis totum regnum Francorum, ſicut prius ſteterat, in unum admittere, pene declinatum providens, urbem Nanneticam & Redonicam, ac etiam Andevagenſe territorium, & Cenomanenſe uſque ad Meduanam invaſit. His autem urbibus & territoriis nominatis in proprietate ſua aſſumtis, fuit ſuperbior & excellentior; contemtoque jure Francorum regio, in corde ſuo cogitavit ut ſe regem faceret, multiſque modis inveſtigans, ut erat doloſus & fraudulentus, E quomodo hoc abominabile inſtitueret, reperit ut epiſcopos totius ſuæ regionis manu Francorum regia factos aliqua ſeductione à ſedibus ſuis expelleret, & alios conceſſione ſua conſtitutos in locis illorum ſubrogaret, & ſi ſic fieri poſſet, faciliter per hoc ad regiam dignitatem aſcenderet. Cum autem hæc fallacia tamdiu in corde ſuo excogitata ſatis reverſaretur, accedens tandem ad CONOVEUM monaſterii Redoni abbatem, virum ſimplicem & innocentem, & ſub ſpecie veritatis illum ſeducens, expoſuit illi fabuloſe, ut erat allo-

Nemenoius Francorum jugum excutit.

quax, de antiquitate regni Britanniæ, & quomodo reges Francorum injuſte invadentes illud deſtruxerant, quod volebat renovare, ſi conſilium ſibi daretur, & quod illius epiſcopi per pecuniam ordinati, & de aliis criminibus infamati, indigne officium epiſcopale tractantes, deponendi eſſent, & alii in ſedibus eorum juſte ordinandi, qui regulariter fuiſſent epiſcopi. Auditis autem vir Dei hujus tyranni locutionibus, omnis fallaciæ ignarus, & exiſtimans hæc eſſe pro patriæ certitudine & gentis ſalute relata, omnino ei credibilis exitit, ac etiam auxilium promiſit ut efficerentur, acceptiſque à NEMENOIO magnis auri & argenti muneribus Romam perrexit; offerenſque papæ LEONI ex parte hujus tyranni aureum vas mirabiliter factum, omnia verba ejus diligentiſſime ei intimavit, videlicet ut de regno Britanniæ renovando, & de epiſcoporum depoſitione. Cui papa reſpondit numquam ſe audiviſſe prædeceſſorum ſuorum temporibus hanc minorem Britanniam reges habuiſſe, nec in archivis Romanæ eccleſiæ reperiſſe, præſertim ex quo tempore Francia primum reges habuit, illa ſemper Britannia uſque nunc illi ſubdita fuit; nec decebat Romanam Eccleſiam contra fas & patrum ſtatuta quærere ut regnum Francorum tam valente herede, id eſt CAROLO Calvo ac nepote CAROLIMAGNI de potentia ſua minueretur. Addidit quoque præterea de epiſcoporum depoſitione, ut ſi vellet eos NEMENOIUS à ſedibus ſuis dejicere, & alios in locis eorum conſtituere, primum advocato illius provinciæ metropolitano Turonenſi, id eſt domno AMALRICO cum legitimo epiſcoporum numero, à veridicis teſtibus accuſarentur, & poſtea ſi rei eorum judicio comprobarentur, alii in eorum ſedibus componerentur, aliterque minime fieret. Quibus ita LEO papa diſpoſitis, venerabili CONOVEO abbati ſuppliciter ſibi dari reliquias petenti caput S. MARCELLINI papæ porrexit, atque NEMENOIO conceſſit, ut dux ſuper populum Britanniæ fieret, & circulum aureum ſicut alii duces in feſtis diebus deferret.

9. His autem CONOVEUS abbas reſponſionibus auditis, & præfati ſancti capite recepto, gaudens & exultans ad locum ſuum reverſus eſt, referenſque NEMENOIO de ejus mandatis LEONIS papæ reſponſionem, ſancti Marcellini caput ſe attuliſſe oſtendit. Qui ſuper his auditis valde lætatus, & totis præceptis papæ dimiſſis, aliter agere excogitavit. Namque quam citius potuit, ex aliis provinciis congregatis ſuæ fallaciæ inſciis, narravit quod LEO papa ſibi mandaverat ut epiſcopos Britanniæ infames deponeret, & alios in locis eorum reſtitueret, & ſe faciendo regem regnum Britanniæ renovaret, invitatiſque epiſcopis ad eos infamandos apud monaſterium Redoni, numquam iſte filius perditionis in cogitationibus ſuis meditari potuit quomodo eos juſte infamare poſſet. Cum autem de tali molimine am-

Nemenoius epiſcopos Britanniæ falſis accuſatos criminibus deponi curat, aliosque eis ſubſtituit.

(a) Craon. (b) l'Oude, vulgo Auſt ſive Auuſt.

biguus eſſet quomodo ad finem voluntatis ſuæ pertraheret, fuit unus ex familiaribus ſuis, qui promiſit ei facere illos ſine ulla purgatione infamatos. NEMENOIUS qualitate promiſſi, lætus nimis efficitur. At ipſe qui hæc promiſerat, aperiens illis epiſcopis ſub magnæ confeſſionis celamento, niſi reos ſe eſſe craſtina die, audiente conventu aliorum epiſcoporum & laicorum infamationibus ſibi à falſis teſtibus immiſſis profiterentur, & juſte ſe damnatos conclamarent, certiſſime ſine ulla intermiſſione decollandi eſſent. Quo audito, epiſcopi nimis paveſacti, contra fas & ſtatuta ſanctæ Dei Eccleſiæ dicere antequam mortem ſubirent promiſerunt. In craſtina autem die illa diabolica ſynodo in monaſterio S. Salvatoris congregata, inſurgentes falſi teſtes contra hos miſeros epiſcopos & prorſus deſolatos, accuſaverunt eos multis criminibus, ſcilicet SUSANNUM Venetenſem, & FELICEM Coriſopitenſem, & SALOCONEM Dialetenſem, LIBERALEM Ociſmorenſem, in illis diebus poteſtate Francorum regia conſtitutos. Illi equidem, ut refertur, valde perterriti, minime ad hæc reſpondere audentes, & requiſiti ſatis ab epiſcopis, ſi accuſatores vera dicerent, ſe culpabiles eſſe toto conventu audiente profeſſi ſunt, & depoſitis virgis & anulis, fugerunt inde ad regem CAROLUM. NOMENOIUS vero hujus falſitatis patrator, omnino lætificatus, in locis eorum alios conſtituit, adminuenſque parochias eorum videlicet in monaſterio Doli, quod tunc temporis erat ex diœceſi Dialetenſis eccleſiæ, & in monaſterio S. Brioci, & S. Tutualis Pabu epiſcopos tres uſurpativos inſtruxit. Illum ſane qui apud Dolum fuit epiſcopus fecit ſubliniorem & omnium regionis illius epiſcoporum, provincia Turonenſi reciſa, metropolitanum.

Epiſcopi in tres creati.

10. His itaque omnibus cum fraude & cupiditate magnæ elationis peractis, omnes hos epiſcopos injuſte compoſitos & ſanctæ eccleſiæ Dei invaſores, apud hoc monaſterium Doli convocans, ſe regem irreverenter inungere fecit. Porro ACTARDUS Nannetenſis ad hanc inſtitutionem invitatus modis omnibus venire contemſit. Ob quam cauſam à ſede ſua dejectus, ad AMALRICUM Turonenſem archiepiſcopum fugit, referens illi quæ NEMINOIUS agitaverat. At ille hoc rumore audito, triſtis valde effectus, regis CAROLI curiam petiit, requirenſque ab illo quid vindictæ de perfido NEMENOIO, regnum Francorum tam præſumtive invadente, ac etiam coronam regalem ferre audente fieri poſſet, nullum inde auxilii reſponſum habere potuit. Nam rex tum temporis à bellis fratris ſui HLOTARII valde conſtrictus, omnem de his vindictam in futurum protulit. Attamen interea epiſcopos pro fidelitate ſua à ſedibus ſuis dejectos honorifice curavit obſervare, donec bella ſua ad finem perducere poſſet.

11. ACTARDUS equidem Turonis cum archiepiſcopo remanſit, donec epiſcopus Tarvanenſis defunctus eſt. Quo defuncto, conceſſit illi rex epiſcopatum Tarvanenſem poſſidere, donec ad Nannetenſem redire poſſet. Sicque ACTARDO cum aliis epiſcopis à ſede ſua dejecto, NEMENOIUS eligens GISLARDUM ex urbe Venetenſi progenitum in urbe Nannetica conſtituit pſeudo-epiſcopum. Rexit autem iſte uſurpative Nanneticam eccleſiam quinque annis uſque ad obitum NEMENOII. Quo mortuo, ſurgens filius ejus HERISPOGIUS pro eo, ſicut pater ejus pſeudo-rex extitit. Hic ergo minime tyrannidem ſequens patris ſui, fuit piiſſimus homo, & eccleſiarum validus reſtaurator, facienſque pacem cum CAROLO rege, urbem Nanneticam dimiſit quietam; attamen marcam & comitatum ſemper in poteſtate ſua retinuit.

Heriſpogius patri ſuccedit.

12. Facta autem hac pace, ab urbe Nannetenſi GISLARDUS fugit, & Britannorum violentia apud Quiriacam aulam hoſpitatus eſt, ex priſcis temporibus juris epiſcoporum Nannetenſium, quæ ab ipſis Britannis nunc loci illius incolis Gerranda nuncupatur: facienſque ibi uſurpative ſedem ſuam, arripuit omnem parrochiam Nanneticam à flumine Herde uſque ad Vicenoniam & Selvenonem, & uſque ad finem vitæ ſuæ à Romanis epiſcopis, videlicet NICOLAO, BENEDICTO, ceteriſque totius Galliæ epiſcopis excommunicatus, ſic eam violenter tenuit. ACTARDUS verò volenti animo Tarvanenſem eccleſiam dimittens, ſedem Nanneticam, cui fuerat ordinatus, recuperavit. Alii autem qui ejecti fuerant, minime ſedes ſuas recuperare potuerunt: nam rex CAROLUS adhuc à bellis fratris ſui HLOTARII, ut prædicitur, valde oppreſſus, & illas ſedes ac etiam coronam regiam HERISPOGIO viventi conceſſit habere.

Giſlardus pſeudo-epiſcopus excommunicatur.

Actardus ſuæ ſedi reſtituitur.

13. Audiens ACTARDUS benignitatem & devotionem HERISPOGII, curiam ejus petiit, facienſque illi querimoniam calamitatis & miſeriæ ſuæ, retulit quomodo poſt confuſionem Normannorum de rebus ſuis deſpoliata erat & ad nihilum omnino redacta. Qui auditis hujuſmodi querelæ ſermonibus, reſtituit eccleſiæ Nanneticæ medietatem telonei Nanneticæ civitatis. Poſtquam autem iſte vir venerabilis ACTARDUS, in quantum potuit, eccleſias civitatis Nanneticæ diſſipatas ſummo animi ſtudio, non in dignitate honoris priſtina, nec in laude pulcritudinis prius habita, ſed ſatis in inferiori de facultatibus ſuis reſtituit, condolens ſemper ſuam parrochiam ſibi, ſicut ſuperius refertur, ablatam, numquam eam reclamare ceſſavit. Nam & poſt multo tempore AMALRICO Turonenſi archipræſule defuncto, ſucceſſit in loco ejus domnus HERARDUS vir venerabilis, & verbo & doctrina ſatis laudabilis: cui ipſe accedens, querimoniam fecit quomodo Britanni ſuam parochiam invaſerant, & etiam archiepiſcopatum Turonenſem reſciderant. Quo audito, iſte vir venerabilis deplangens graviter Turonicæ ſedis abſciſſionem & Nanneticæ eccleſiæ ablationem, promiſit in futuro, ſi Deus illi vitæ ſtatum permitteret, hæc omnia requirere,

14. Poſtea autem in tertio ordinationis ſuæ anno SALOMON nepos NEMENOII cupiditate magna ductus, HERISPOGIUM regem cognatum ſuum furtive aggrediens, ut iniquus & doloſus interfecit: arripienſque coronam capiti ſuo impoſuit. HERARDUS vero archiepiſcopus ACTARDI epiſcopi prudentia & probitate diligentiſſime cognita, quaſi filium cariſſimum ſecum ſemper familiariter habere voluit. Eodem autem tempore poſtulantes regis CAROLI curiam miſericorditer ejus benevolentiam deprecati ſunt, ut per ejus licentiam [illegible] juſſionem primum pro regni ſui invaſione, deinde pro Turonica reſciſſione, necnon pro parrochiæ Nanneticæ ablatione, de quibus Britanni ſæpe ad juſtitiam vocati, omne judicium uſque modo declinaverant, ſynodus omnium epiſcoporum totius Galliæ apud Sueſſionis civitatem congregaretur. Quorum rex petitioni libenter annuens, ipſe miſſis epiſtolis invitavit archiepiſcopos & epiſcopos Galliæ, ut pro his rebus emendandis Sueſſioni civitati omnes occurrerent. Cum autem ibi congregati fuerunt, decreverunt pariter hanc epiſtolam ſcribere, & per manum ACTARDI epiſcopi NICOLAO ſummo pontifici mittere, quæ in ſerie hujus paginæ continetur.

15. Sanctiſſimo ac reverentiſſimo domno papæ NICOLAO, reverenda ſynodus Sueſſionis (a) XII. calendas Septembris auctoritate ſancti præſulatus veſtri habita, æternam in Domino felicitatem.

Cum reſpectus fidelium ad apoſtolicæ ſedis, matris ſcilicet omnium, pia ubera opportune intendat, fraternitas noſtra propter variarum rerum eventus, ſuæque opportunitatis ſubſidia, propterque paſtoralitatis jura divinitus tanto patri & papæ dignanter collata, frequentibus apicibus apoſtolatus veſtri culmen pulſare decernat: quo & in his, in quibus minus debito ſufficit, paſtorale ſolatium ſumat, & beneficentiæ veſtræ (b) copioſitate referta (c) ſanctarum etiam inſtitutionum documentis informata, ad majora & meliora quotidianis incrementis Deo ſibi miſerante proficiat. Veſtram ſiquidem non latere beatitudinis excellentiam novimus, diœceſim Turonicam auſteritate Britonum diutino à ſua metropoli divulſam penituſque diſciſſam; [illegible] ut, ſicut idem Turonicus metropolitanus HERARDUS, pariterque Nanneticus ACTARDUS frequenti indagine, nec non etiam in præmiſſa Sueſſionica ſynodo evidenti atque multiplici ſtylo pariter & ſermone (d) nobis intimavere, licet nos multis præcedentibus indiciis hæc eadem non poſſent latere, jam vicenus & eo licet paululum adſit annus, quo tyranica feritate reſumta, nec comprovincialia cum Turonico metropolitano celebrent concilia, nec in epiſcoporum conſecrationibus ad eumdem quicquam reſpiciant, illi quoque ſedi nullo pacto ſe ſubdant. Sed neque ad generalitatis noſtræ ſynodum, ſi quando apoſtolatus veſtri auctoritas noſtram fraternitatem pro quibuſlibet emergentibus vel imminentibus negotiis adgregandam decernit, illorum præſentiam, legatos, literas, cum infra ſinum occiduæ Galliæ commorentur, & nec juga montium nec marinum pelagus, ſed neque gravis intercapedo terrarum convolare prohibeat, noſtræ unanimitati quemquam habere meruimus. Unde fit ut nullus cultus religionis inter eos, nullus diſciplinæ vigor haberi poſſit in illis: quoniam cum ſint barbari, feritate nimia tumidi, nullis ſacris inſtitutis obediunt, nullis præceptionibus ſanctorum patrum ſe ſubdunt: ſed pro libitu inſipientiæ, malevolentiæque ſua cuncta peragunt. Frequentibus itidem apicibus matris & magiſtræ ſedis Romanæ, deceſſorumque veſtrorum admoniti, & ut feritate depoſita, quia ſunt nominetenus chriſtiani, apoſtolicis atque canonicis decretis ſe ſubderent, ſunt vocati, ſicut evidenti indicio in archivis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ſi placet, valetis reperire. Sed quidam illorum nec ſibi legi, nec paſſi ſunt audire, neque ullo pacto à cœpto pravitatis ſuæ repreſſi ſunt itinere. Hinc fit, quod hactenus parochiam Nanneticam à muro ejuſdem urbis præſignato fratri noſtro ACTARDO ſubreptam habeant; ſed & res omnes ejuſdem ſedis obſtinata pervaſione detineant. In nullo diſſimilia Turonicæ metropoli & Andegavenſi eccleſiæ, pariterque Cenomanenſi, in rebus quæ ipſis ſunt attiguæ certum eſt eos agere. Sed & omnis pene Neuſtriæ eccleſia crudelem eorumdem feritatem perpetitur, rebuſque quibus illis convicinatur cupide denudatur. Quibus autem injuriis, oneribus, atque ſervitiis utriuſque ordinis, conditionis, & ſexus homines opprimant, melius viva voce celſitudo beatitudinis veſtræ poterit noſſe. De epiſcopis autem ab eiſdem temere & irreverenter non ſolum abſque veſtri pontificatus notitia, verum etiam abſque ullius ſynodici conventus examine atque conſenſu ejectis, id eſt (e) de SALOCONE Dolenſi, adhuc quidem licet expulſo ſuperſtite, cui loco ſe jactitant ſedem metropolim contra fas habere, prædicto quidem fratre expulſo, atque duobus in ipſa ſede nuncupative ſubrogatis abſque metropolitæ ſcientia vel conſenſu: SUSANNO etiam Venetenſi adhuc ſuperſtite, alioque ſuæ ſedi indebite ſubſtituto, frequens ad ſanctam Romanam Eccleſiam proceſſit mentio, cum adhuc ipſi exſules demorentur, licet quoſdam idem dux Britannicus infra præſentis anni ſpatium, veſtræ auctoritatis inſtitutis præmonitus, quos non ſolummodo ſuæ gentis & linguæ eſſe noverat, abſque ſynodi præſentia ſine ullo reconciliationis vel reſtitutionis ordine, verbo ſuo ſolummodo reſtituerit, & quomodo qualiterque placuerit ſedes amiſſas recipere, non eccleſiaſtica determinatione, ſed barbarica deliberatione permiſerit. Interea ut more præceſſorum ſuorum idem auctor Britonum fidentiſſimo filio veſtro domno &

(a) alibi XV. cal. (b) in aliis deeſt copioſitate. (c) alibi ſanctorum. (d) alias nobis. (e) deeſt de.

„ ſeniori noſtro CAROLO in cunctis obtempe- A
(a) „ ret, (a) ſuaque omni humiliatione debita colla „ ſubmittat, annuoſque cenſus perſolvat, quia „ iiſdem ſpecialis filius veſter diverſo unde ſecus Normannorum aliorumve agitatur incommodo, veſtris ſuaſionibus & ut expedit redar-
(b) „ gutionibus (b) adhortari quæſumus decernite, „ qui ſi contra hortamenta ſalubria præcellentiæ veſtræ demum aſpirare nititur, gladio ſancti apoſtolatus veſtri ſe percellendum debito cognoſcat libramine. His ergo ita breviter prælibatis, ne quod veſtræ pietatis excellentiæ generemus incommodum, à præſenti ſynodo fratrem & conſacerdotem noſtrum ACTARDUM veſtræ paternitatis aſpectibus pertractavimus deſtinandum, qui viva voce, veroque ſibi notiſſimo ſermone ad liquidum hæc, quæ ſuccincte proſequimur, poterit reſerare. Cui petimus, humiliterque depoſcimus, ut ſanctæ benignitatis veſtræ ſublimitas aurem pietatis clementer accommodet, eique ſolitæ manum manſuetudinis porrigat. Videlicet ut rebus omnibus, id eſt ſede, in qua ſpes nulla recuperandi ſibi eſt, cum parrochia exſpoliatus pietatis veſtræ adminiculo adjuvetur, & ſicut expulſus penitus à propria ſede, utriuſque gentis Normannorum Britonum C
(c) „ feritate & continua perſecutione (c) habetur, „ cenſura veſtri moderaminis relevetur. Omnibus ergo ad ubera materna convolantibus, opemque ſibi ferre poſcentibus, ſicut ſemper impendere munificentiæ veſtræ benignitate, miſericordi largitate ſoleſtis; ita & huic petitioni, quam frequenti & neceſſario ſtylo veſtræ præcellentiæ offerimus, miſericorditer ſubvenire, eorumque, de quibus agitur, hactenus indomitam feritatem principali mucrone comprimere, & eccleſiæ ſanctæ filiis paſtorali ſollicitudine dignemini, quæſumus, efficaciter ſuccurrere, pater & papa beatiſſime. D

„ Hi epiſcopi præſenti interfuere concilio. „ REMIGIUS Lugdunenſis metropolis ſedis epiſcopus. HINCMARUS Remorum metropolis epiſcopus. HERARDUS Turonorum metropolis epiſcopus. WENILO Rotomagenſium metropolis epiſcopus. HEGILO Senonum metropolis epiſcopus. LEOTBERTUS Moguntionum metropolis epiſcopus. FROTARIUS Burdegalenſium metropolis epiſcopus. ROTHARDUS Sueſſionum epiſcopus. ERPUINUS Silvanectis epiſcopus. HUNFRIDUS Morinenſium epiſcopus. ERCHAURAUS Catalaunenſium epiſcopus. E HINCMARUS Laudunenſis epiſcopus. ODO Bellovacenſis epiſcopus. RAINELMUS Tornacenſis epiſcopus. JOHANNES Cameracenſis epiſcopus. ACTARDUS Namnetenſis epiſcopus. AGIUS Aurelianenſis epiſcopus. GISLEBERTUS Carnotenſis epiſcopus. HILDEGARIUS Meldenſis epiſcopus. ABBO Niver-
(d) „ nenſis epiſcopus. (d) FULCHARIUS Trecaſſenſis epiſcopus. ÆNEAS Pariſiacenſis epiſcopus. HILDEBRANNUS Saiorum epiſcopus. ROTBERTUS Cenomanenſis epiſcopus. ER-

CAMBERTUS Baiocaſſium epiſcopus. SEGENANDUS Conſtantinenſis epiſcopus. HILDUINUS Ebrocenſis epiſcopus. ISAAC Lingonenſis epiſcopus. (e) LITDUNIUS Æduorum epiſcopus. (f) ERBALDUS Cabilonenſis epiſcopus. „ (e) „ (f)

Actardus apud Romanum pontificem pro ſua eccleſia cauſam agit.

16. Jam ſæpe ACTARDUS epiſcopus pro his rebus reclamandis Romam petierat, jam LEONI papæ atque BENEDICTO ejus ſucceſſori de his querelas magnas fecerat; ſed de reſponſionibus, quas ab illis ſcriptas attulit, nulla apud nos memoria reperitur, niſi tantummodo hæc epiſtola hic inferius ſcripta, quam papa NICOLAUS regi Britonum SALOMONI miſit. Et hoc, ut viſum eſt nobis, non eſt mirum, quia quando Normanni iterum tempore CAROLI Simplicis urbem Namneticam omnino deſertam fecerunt, hæc omnia deperierunt; & niſi hæc epiſtola in ſede Turonica, ubi temporibus noſtris reperta fuit, ſervaretur, minime reperiretur.

17. NICOLAUS epiſcopus SALOMONI regi Britonum. „

Benedictus Deus & pater Domini noſtri JESU CHRISTI, *&c. ut infra inter Acta varia in cauſa Dolenſis epiſcopatus.* „

18. Perlecta autem hac epiſtola in auditu SALOMONIS regis uſurpativi, atque pluribus aliis à pontificibus Romanis miſſis, in præſentia prædeceſſorum ſuorum, videlicet NEMENOII, cujus fallacia ac pravitas primum inventa fuit, atque etiam HERISPOGII filii ejus perlectis, HERARDUS Turonicus archipræſul atque ACTARDUS Nanneticus epiſcopus diebus vitæ ſuæ ſuper hac injuſtitia condolentes, atque querimoniam magnam facientes, nec per apoſtolicam ſedem tam ſæpe repetitam, nec per regis CAROLI vindictam, nec per omnium epiſcoporum Galliæ excommunicationem, ullam recuperationis rectitudinem conſequi potuerunt. Nec mirum quia in illis Britannis nullus cultus religionis, nullus timor chriſtianitatis, nullus amor perfectæ dilectionis videtur haberi: nec leges cuſtodiunt, nec præceptis obediunt, nec ullis decretis intendunt. Ipſi equidem in ſua firmitate confidentes ſunt ſuperbi & ultra modum elati, iracundia & dolo pleni, omnibus reſiſtentes, rapina viventes, ſorores ſuas, nepotes, conſanguineas, atque alienas mulieres nihil timentes Deum adulterantes; nec non & hominum, quod pejus eſt, libentiſſime interfectores. Sicque illi diabolici viri nullam juſtitiæ viam cognoſcentes, & in malitia ſua perſiſtentes, jus Turonicæ metropolis violentia ſua exſciſſum, diſruptum, atque parrochiam Nanneticam cum ſede Quiriacæ aulæ uſque modo retinuerunt, numquam inde pœnitentiam agentes.

Herardus & Actardus fruſtra repetunt eccleſiæ ſuæ jura.

Quales Britannorum mores.

19. His itaque calumniis, ſicut ſuperius narratur, ſatis peractis, ad nullum finem protractis, conſtituit domnus HERARDUS in Turonica ſede generalem ſynodum VII. ca-

Concilium Turonenſe.

(a) alias ſeque. (b) in aliis deeſt adhortari. (c) in aliis deeſt habetur. (d) alias Fulcricus.

(e) alias Laido. (f) alias Gisbaldus.

lendas Junii, in qua quædam ſanctorum canonum capitula excerpſit, atque firmiter cuſtodienda ſanxit. Poſtea vero vivens XII. annis in ſede ſua honorabilis archiepiſcopus quievit in pace. Poſt cujus deceſſum clerici Turonenſes eligentes ACTARDUM Nannetenſem epiſcopum conſtituerunt in urbe Turonica archiepiſcopum. ACTARDUS vero HERMENGARIUM eccleſiæ Nanneticæ decanum eligens, eidem eccleſiæ conſecravit epiſcopum. Poſtea vivens quatuor annis in ſede Turonica defunctus eſt. HERMENGARIUS vero diligentiſſime eccleſiam ſuam regens, & de ornamentis & aliis inſtrumentis eam honorificans, reperit in quadam capſa vetere reliquias de pilis barbæ & capitis apoſtolorum Petri & Pauli, & in ſigno Domini argenteo eas honorifice repoſuit, quod de tam præclariſſimis ſignis Domini ſolummodo poſt devaſtationem Normannorum in eccleſia Nannetenſi uſque hodie habetur, & nomen ſuum ibi ſcriptum impoſuit, ſicut hic ſcribitur: HERMENGARIUS *ſacerdos fecit hoc ſignum in honore Petri & Pauli.* Qui vero poſtea minime vivens longo tempore ad patres ſuos appoſitus eſt. Cui ſucceſſit LANDRANNUS vir honorabilis & amabilis CAROLO regi. Eodem autem tempore

Herardo in ſede Turonenſi ſuccedit Actardus.

SALOMON rex Britanniæ à Britannis ſuis interfectus eſt. Audientes autem Normanni mortem ejus cœperunt redire fluvium Ligeris uſque urbem Nanneticam, omnia deprædantes: pro quorum devaſtatione & timore LANDRANNUS epiſcopus regis CAROLI celſitudinem adiens, petivit ut aliquis locus ſibi daretur, ubi pro illorum diabolorum feritate æſtivis temporibus tutus quieſcere poſſet. Qui in urbe Andegava dedit [illegible] refugium, & d[illegible] regalibus proprietatibus quas ibi habebat ſibi & clericis ſuis juſſit dari ſtipendia. Ibique honorifice cum domno RAMONE Andegavenſi epiſcopo permanens, expectavit donec ALANUS magnus Britanniæ dux factus eſt. Quo facto, minime Normanni temporibus ſuis auſi fuerunt intrare Ligerim. Cujus curiam LANDRANNUS repetens, querimoniam illi fecit quomodo Normanni res eccleſiæ devaſtaverant, & prece humili deprecatus eſt illum, ut de rebus ſuæ eccleſiæ à prædeceſſoribus ſuis per ignorantiam ablatis aliquid reſtitutionis ſibi faceret. Qui ſatis benigniſſimus & miſericors reddidit illi villam Canabiacum in pago Conſtantino conſtitutam, *&c. Non plura codex mſ.*

HISTORIA EVERSIONIS MONASTERII S. FLORENTII VETERIS A BRITONIBUS ET NORMANNIS,

Tranſlationis ejuſdem ſancti, Fundationis & abbatum monaſterii Salmurienſis.

Ex MS. S. Florentii Salmurienſis.

ANNO incarnationis dominicæ milleſimo ſexageſimo primo, indictione XIV. epactis XXVI. concurrentibus VII. ciclo, lunæ XIV. termino Paſchæ XVII. calendas Maii, menſe Junio XVIII. calendas Julii, dedicatum eſt monaſterium S. Florentii ſenioris à domino EUSEBIO Andegavorum epiſcopo in honore S. Salvatoris & S. Florentii confeſſoris, eadem videlicet die antiquæ dedicationis ejuſdem monaſterii. Cauſa hujus dedicationis fuit, quod idem monaſterium olim à CAROLO-MAGNO conſtructum, & à ceteris regibus nobiliter ſublimatum, poſtea à NEMONOIO, Deo odibili Britone, crudeliter incenſum. Nam cum ad illud uſque tempus Britones regi Franciæ ſervire ſolliciti fuiſſent, ipſe primus quamvis non de regibus, nec de regali, ſed de ignobili progenie ortus, contra CAROLUM-CALVUM ſe erexit, & ei ſervire contemnens, Redonenſes Namnetenſibus junxit, ſicque monaſterium à patre LUDOVICO & ab avo CAROLO-MAGNO fundatum atque nobilitatum aggreſſus, incendit atque vaſtavit; ſed à ſancto, cui idem locus olim fuerat divinitus conceſſus, inviſibiliter percuſſus, data non minima pecunia, damnum quod ſibi intulerat, quantum potuit, emendavit. Verumtamen ſignum ſuæ percuſſionis ſemper ſecum habuit: nam quamdiu vixit, claudus permanſit.

Poſtea vero Normanni, adhuc ſurſum CAROLO-CALVO regnante, aſcendentes per Ligerim, Namnetum aggrediuntur, vaſtant, capiunt, atque prædantur. Rurſumque monaſterium S. Florentii, quod jam ante à ſupradicto Nemenoio incenſum fuerat, & à

CAROLO

Carolo-Calvo reparatum jam fuerat, ab illa efféra gente Normannica penitus vaſtatur, incenditur, deſtruitur. Monachi cum corpore S. Florentii fugiunt in partes Burgundiæ, * Tornacum monaſterium expetunt, ubi ſimiliter monachi S. Philiberti timore ſupradictæ gentis ab Herio inſula cum corpore ejuſdem ſancti ſeceſſerant. Sicque locus Glonnenſis cœnobii in ſolitudinem redactus, cœpit eſſe ferarum, qui prius fuerat habitacio hominum. Cum vero per annos circiter xxx. hæc eadem Normannica natio nullas non civitates & caſtella non tantum Neuſtriæ, verum etiam Aquitaniæ deprædando vaſtaviſſet, & vaſtando deprædaſſet, ventum eſt tandem ad monaſterium S. Benedicti, cognomento Floriacum, quod pridem ab eis fuerat crudeliter incenſum, ubi à venerabili abbate Hugone, adjutorium ſibi ferente nobiliſſimo comite Autiſſiodorenſi, Gilbaldo nomine, aggreſſi & uſque ad internecionem deleti ſunt. De quo certamine vix aliquis remanſit, qui eventum rei nuntiaret ceteris: ſicut & de illo apud Turonus ea tempeſtate merito S. Martini cœlitus in paganos patrato, ubi octingenti & eo amplius cecidere pagani, non tantum pagenſium, verum etiam propriis interemti gladiis. His temporibus interfectus eſt ab illis Normannis Neuſtriam devaſtantibus Ingelgerius comes Andegavorum, Fulconis Rufi filius. His duobus flagellis ſupraſcriptis divinitus ſuper paganam gentem emiſſis, pauci qui evaſerant, fugæ præſidio vitam tuentes, tranſmarinas compulſi ſunt repetere ſedes: & cum ab ſtatione ſua, quam habuerant in inſula huic monaſterio ſuppoſita, ultra non reverſuri diſcederent; presbyterum quemdam, qui ſolus in obſequio ſancti Florentii remanſerat apprehendunt, ſecumque in unam navium ſuarum ſtrictim compedibus vinctum projiciunt, ſicque per Ligerim diſcedentes, in patriam redire diſponunt. Presbyter vero ægre ferens ſeparari à tali tantoque patrono, reductis poſt tergum oculis, videt monaſterium humano habitatore vacuum atque deſolatum. Tunc in hanc vocem fertur exclamaſſe ſacerdos: Heu tu, ſancte Florenti, quare me pateris ſic à te disjungi? cur me ita rapiunt iſti Deo odibiles pagani? Hæc cum dixiſſet, ſtatim navis qua vehebatur, in vertiginem rotari cœpit, atque omnibus qui aderant mortem minari. Presbyter vero divinitus à vinculis ſolutus aquis ſe Ligeris tradidit, & natando adducitur ripæ citeriori. Normannos autem, qui eum captivum ducebant, fluvius omnis abſorbuit. Ipſe autem in ſilvam nomine Bivonem ingrediens, monaſterio S. Florentii, qui illum liberaverat, ſe reddidit.

A deſtructione igitur monaſterii, quæ facta eſt à Nomenoio Britone, ſeu ab adventu Normannorum, quod utrumque factum eſt regnante Carolo-Calvo, uſque ad tempus illud quando relatum eſt corpus S. Florentii à Tornaco per Abſalonem monachum [illegible] caſtro Salmuro reconditum, quid actum ſit de monachis, qui tunc diſperſi fuerunt, quove abierunt, ſeu qualiter poſtea converſati ſunt, nobis omnimodo habetur incognitum, niſi hoc quod in noſtris cartis reperimus, poſt ſecundam deſtructionem hujus cœnobii à Normannis factam, monachi cum corpore S. Florentii juſſu piiſſimi regis Caroli in partibus Franciæ ad locum S. Gundulfi, quem idem præcellentiſſimus rex jam pridem huic loco contulerat, poſt combuſtionem hujus loci à Nomenoio Britone illatam, ſeceſſerunt: ſed quomodo exinde migraverunt, & ad Tornacum pervenerunt, omnino ignoratur. Et hoc habemus certum, quod iſtud S. Florentii monaſterium deſertum fuit & deſolatum, & omni habitatione vacuum: arbores in eo creverunt, ſues agreſtes & cetera animalia agreſtia converſationem in eo habuerunt, & ubi ſolebant audiri voces monachorum laudes Deo canentium, audiebantur balatus atque fremitus quorumlibet agreſtium animalium. Altaria omnia, quæ conſecrata fuerant, violata ſunt atque confracta, præter altare tantummodo S. Mariæ matris Domini. Nunc autem per prænominatum Andegavorum pontificem denuo ſunt conſecrata: ſed additum eſt aliquid ab eodem venerabili pontifice in unoquoque eorumdem altarium, quod antea non fuerat: nam quod antea erat ſolummodo SS. martyrum Dionyſii ſociorumque ejus, nunc ſimul eſt omnium martyrum. Quod olim erat tantum S. Stephani protomartyris, modo ſimul habetur Omnium-ſanctorum. Quod erat S. Johannis Baptiſtæ, nunc eſt & beati Johannis evangeliſtæ & omnium apoſtolorum. Et quod erat ſanctæ Radegundis, nunc eſt ejus & omnium virginum. Quod vero erat S. Martini, modo illius eſt & omnium confeſſorum. Tria vero ſunt in eadem æde altaria, quæ ſine aliquo additamento ſunt reconciliata atque benedicta, id eſt altare dominicum, quod eſt proprie S. Salvatoris; & altare capitis, quod eſt S. Florentii; tertium autem eſt S. Hilarii Pictavorum pontificis.

Nunc de Absalone quod dicere cœperamus proſequamur. Abſalon ille monachus S. Florentii dolens remanſiſſe corpus ſui patroni apud Tornacum, ubi deportatum fuit timore Normannorum tempore Normannicæ perſecutionis, meditatus eſt in corde ſuo qualiter illud reſtitueretur propriæ regioni. Itaque Tornacum pergens, ut facilius crederetur, & ut omnis ſuſpicio furti atque fugæ ab eo auferretur, contractum ſe finxit; & circa locum quaſi devotus exiſtens, multiſque documentis perdiſcere ſtuduit locum in quo quieſcerent oſſa ſæpedicti ſancti; quem cum cognoviſſet, continuo opportunitate adepta, illuc accedens, omnia membra, excepta parte capitis, arripiens, ducente Deo, Salmurum uſque pervenit, ſicque monachi illi S. Philiberti theſaurum, quem ſponte noluerunt, inviti amiſerunt. Verumtamen ornamenta pretioſa, quæ olim cum corpore S. Florentii il-

* vulgo Trenorchium Gallice Tournus.

huc fuerant delata, retinuerunt. His itaque A patratis, inchoatum eſt monaſterium in Salmurio imperio & voluntate THEUTBALDI comitis. Et quia de reverſione ſeu ſuſceptione tanti patris cuncti gaudebant, certatim in conſtructione monaſterii laborabant. Nam caſtellum illud, quod vocatur Salmurius, nondum ibi erat; ſed poſtea ad munimentum monaſterii propter hoſtes vicinos à ſupradicto comite ædificatum eſt. Perfecto autem monaſterio, ventum eſt ad dedicationem. Cum vero dedicatum fuiſſet, iſdem venerabilis comes accipit vaſculum in quo ſervabantur oſſa ſæpedicti ſancti, & in à Deo præparatam ſibi B domum juſſu epiſcoporum qui aderant, portare voluit. Et cum perveniſſet ad quoddam grande ſaxum non longe ab oſtio monaſterii, pondus quod ante leve fuerat & ſuave, ita eſt adgravatum, ac ſi ferrum, quod ferebatur, fuiſſet ac plumbum. Itaque comes velit nolit vaſculum cum ſanctis artubus ſuper lapidem poſuit, & quid opus eſſet perquirere ſollicite ſtuduit: dictumque eſt ei, ut aliquid de rebus propriis, quæ circa eumdem locum eſſe videbantur, licet nonnulla conceſſiſſet, in præſenti concedere deberet, qualiter iſdem ſanctus & ad locum deſtinatum ſe deferri per- C mitteret, [redacted] omnibus qui aderant apud omnipotentem Dominum pius interceſſor exiſteret, quod & factum eſt. Nam contulit eidem in præſentia omnium qui aderant poſſeſſiones, quas in proprio habebat in territorio Salmurienſi, eccleſias, terras cultas, aquas, conſuetudines. Hæc talia dona ſancto confeſſori tribuit; ſicque ad locum deſtinatum abſque ulla difficultate in ſede propria collocavit. A tempore illo uſque ad abbatem FREDERICUM abbatia ſancti, de quo loquimur, ſub poteſtate ſeu dominatione comitum progeniei D THEUTBALDI fuit. Antea vero uſque ad deſtructionem, quæ facta eſt à Britonibus ſive à Normannis, non quoſlibet alios, ſed regem Francorum habebant dominos. Iſdem certe confeſſor habuit nonnullas poſſeſſiones in diverſis provinciis, quas quia ipſe tempore prædictæ Normannicæ ſeu Britannicæ perſecutionis amiſerit, viſum eſt & nobis ipſis & aliis multis, de quibus notitiæ tantummodo atque cartæ apud nos remanſerunt, quæ nobis indicant qualiter eas ipſe ſanctus acquiſivit, ſed indicare neſcivit quomodo eas amiſit.

Primus abbas in eodem novo monaſterio fuit ELIAS, qui multum in conſtructione E ejuſdem cœnobii cum quodam fratre ſuo nomine Othberto laboravit: ambo quippe erant preſbyteri, & ideo merito donum abbatiæ promeruit, ſed non diu tenuit.

Poſt abbatem Eliam fuit AMALBERTUS abbas, quem THEUTBALDUS comes ex monaſterio S. BENEDICTI Floriacenſis, quod eſt ſuper alveum Ligeris, aſſumſit; vir valde ſtrenuus, & in ornamentis eccleſiæ in auro & argento conſtruendis multum ſtudioſus, qui [redacted] poſtmodum ob ſtrenuitatem ingenii abbatiam S. Benedicti ſuſcepit regendam.

Poſt Amalbertum ROBERTUS abbas, dehinc ADHEBERTUS, poſtea GIRALDUS. Huic ſucceſſit Deo dilectus FREDERICUS abbas ex monaſterio S. Martini Majoris-monaſterii aſſumtus, qui merito ſanctitatis atque juſtitiæ quaſi lucifer refulgens abbatiam ſuo tempore multifarie multiſque modis decoravit & melioravit. Ab initio ſuæ ordinationis uſque ad tempus incenſionis atque captionis ſalvum . . . . . eſt à FULCONE Andegavorum comite maju . . . . ordinem monaſticum invenit tepidum . . . . & pene jam lapſum, quem & prædicando & operando fecit fervidum, & erexit, atque commutavit in meliorem ſtatum. Habitatio caſtelli ei erat valde oneroſa, & animabus fratrum pericoloſa atque damnoſa; ſed liberati ſunt in ordinatione divina. Nam cum ſe ab exercitu circumdatos, & à flammis cernerent undique ſeptos, aſſumto corpore ſui patroni & reliquiis ſanctorum, exierunt ſicut Loth de Sodomis, vel ſicut Abraham de igne Chaldæorum, & venerunt ad eccleſiam S. Hilarii, ibique manſerunt facientes pro poſſe opus divinum, & non poſt multum tempus inchoatum eſt novum monaſterium, quod cum fuiſſet, Deo juvante, perfectum, convocavit idem pater quatuor epiſcopos ad dedicationem, ARNULFUM Turonenſem, HUBERTUM Andegavenſem, ISEMBERTUM Pictavenſem, GALTERUM Namnetenſem. Affuit & GAUFRIDUS Andegavenſium comes cum honorabili matre ſua HILDEGARDE, & conjuge ſua nomine AGNE, & cum eo multi viri nobiles, necnon & populus utriuſque ſexus infinitæ multitudinis, abbates, & monachi, & clerici, quorum non eſt numerus. Tum dedicata eſt eccleſia in honore S. Trinitatis, & S. MARIÆ ſemper virginis, & in memoria beatorum apoſtolorum Petri & Pauli, & S. Florentii confeſſoris. Anno dominicæ incarnationis milleſimo quadrageſimo primo facta fuit iſta dedicatio. Pauperes erant utræque S. Florentii eccleſiæ, ſed ditavit eas jamdictus paſtor textis . . . . bus, libris divinæ auctoritatis, atque calicibus & aliis eccleſiaſticis ornamentis. Rexit autem adminiſtrationem ſibi commiſſam annis XXXIV. & . . . . diebus tribus. Requievit autem in Domino . . . . magnum luctum gregi ſuo relinquens, anno ab incarnatione Domini MLV. regnante HENRICO rege, conſule GAUFRIDO, EUSEBIO pontifice.

Huic ſucceſſit domnus abbas SIGO, vir valde venerabilis, columbina ſimplicitate præditus, dilectus Deo & hominibus, utriuſque Teſtamenti veteris ſcilicet & novi apprime eruditus, liberalibus litteris, grammatica, dialectica, rhetorica, arithmetica, muſica [redacted] ceteris artibus per omnia imbutus, [redacted] inſuper litteris Hebraicis & Græcis peritiſſimus legendi & ſcribendi. Ejus ſtudio bibliotheca noſtra crevit, pſalterium, miſſales, epiſtulæ Pauli, actus apoſtolorum ad unguem correxit & emendavit. Totum ejus ſtudium fuit in meditando ſcripturis ſanctis, caritatem & miſericordiam

Digitized by Google

omnibus præbens. Eleemoſynis largus; amator fratrum, & ut filios diligens, infirmitates animarum & corporum ſpirituali & corporali medicamine curans. Erat etiam gaudens cum gaudentibus, flens cum flentibus. Siquidem quotienſcumque illi aliquis ad percipiendam pœnitentiam lapſum ſuum confeſſus eſſet, ita flebat, ut & illum flere compelleret. Videbatur enim ſibi cum jacente jacere. Cauſas autem criminum, quas ille confitebatur, nulli niſi Domino ſoli apud quem intercedebat, loquebatur: bonum relinquens exemplum poſteris ſuis, ut interceſſores magis apud Deum ſint quam accuſatores apud homines. Omnibus omnia factus eſt, ut omnes ſalvos faceret. Et quid dicam de eo, Summe Paſtor? Poteſtates hujus ſæculi; comites, epiſcopi, & abbates, præcipui clerici, ut prudentem & veræ ſimplicitati deditum honorabant & mirabantur. Domnus abbas HUGO Cluniacenſis cœnobii, vir valde venerandus, magiſtrum ſuum cum dicebat, quaſi ſuperiorem ſe conſpiciebat. In Francia, in Aquitania & in Britannia, & in Italia ejus fama volitabat. Suo A tempore eccleſia noſtra multum dilatata eſt in acquirendis poſſeſſionibus & eccleſiis, & in perſonis nobilium clericorum & laicorum ſæcularem vitam relinquentibus, & ob famam tanti viri & noſtri loci ad Dominum concurrentibus. In ornamentis quoque pulcris conſtruendis de auro & argento circa duo altaria quæ ſunt in preſbyterio, ut domnus abbas FREDERICUS ſagax fuit. Miſeros & deſolatos fateri ſe poſſunt, quos ille edocuit & inſtruxit, quod talem patrem amiſerunt. Nam poſtquam hic dilectus Domini quatuordecim annis, menſibus ſeptem, diebus viginti gregem ſibi commiſſum pie & plenus miſericordia feliciter gubernaſſet, II. idus Junii dormivit in Domino, feria ſexta in jejuniis quatuor temporum, inclinante jam veſpera, appoſitus ad patres ſuos in ſenectute bona, immenſum dolorem fratribus relinquens. Sepultus eſt ad lævam domni abbatis FRIDERICI, in abſida S. Florentii, in eo loco ubi ſtat inter duo ſepulcra eorumdem patrum crux noſtræ redemtionis, & imago noſtri Salvatoris.

ACTA VARIA IN CAUSA DOLENSIS EPISCOPATUS.

Ex archivis eccleſiæ Turonenſis.

ADMONITIO PRÆVIA.

QUÆ ſequuntur ACTA VARIA IN CAUSA DOLENSIS EPISCOPATUS, *ipſiſſima ſunt Acta celeberrimæ quondam controverſiæ, quæ de primatu ſeu jure metropolitano Turonenſem inter & Dolenſem eccleſiam per trecentos & amplius annos ventilata eſt; ut vix ſit ullum hoc in genere negotium, quod ſedem apoſtolicam diutius occupatam aliquando detinuerit. Contentionis originem ad annum* DCCCXLVI. *referendam eſſe ſuadet concilii Sueſſionenſis anno* DCCCLXVI. *celebrati epiſtola ad Nicolaum I. papam; qua congregati Patres queruntur* diœceſim Turonicam auſteritate Britonum diutina à ſua metropoli divulſam, penituſque diſciſſam. *Et quod* jam viceſimus, & eo licet paululum adſit annus, quo tyrannica feritate reſumta, nec comprovincialia cum Turonico metropolitano celebrent concilia; nec in epiſcoporum conſecratione ad eumdem quicquam reſpiciant, illi quoque ſedi nullo pacto ſe ſiſtant. *Nimirum ſolent plerumque res eccleſiaſticæ rerum civilium ſortem & conditionem experiri, ac mutationes in regnis imperiiſve mutationem in diſciplina eccleſiaſtica non raro generare. Vix Nominoïus Britonum dux, excuſſo Francorum jugo, regium ſibi nomen ac titulum uſurpaverat, cum perturbatis omnibus, gens barbara, & ſolo fere nomine chriſtiana, proprio*

rege gaudent, proprium quoque voluit habere metropolitam. Sunt & quidem doctiſſimi viri non pauci, qui Principem [illegible] tempore tres ſedes epiſcopales, Dolenſem, Briocenſem, & Trecorenſem propria auctoritate erexiſſe aſſerant, quibus aliiſque Britanniæ epiſcopis Dolenſem archiepiſcopum præfecerit. Verum huic ſententiæ repugnare videtur, quod Nicolaus papa primus tam ad Salomonem Britanniæ ducem quam ad Feſtinianum Dolenſem epiſcopum ſcribens, de Dolenſi eccleſia tamquam longe antea inſtituta & fundata loquatur: Deinde quod patres concilii Sueſſionenſis anni DCCCLXVI. *in epiſtola ad Nicolaum papam teſtantur Saloconem Dolenſem epiſcopum adhuc ſupereſſe, in cujus ejecti loco à Nominoïo Feſtinianus intruſus fuerat. Et certe mirum videri poſſet, quod Landramnus Turonorum archiepiſcopus aliique ex Gallia præſules anno* DCCCXLIX. *congregati Nominoïum de flagitiis ab eo perpetratis, quæ ſingillatim recenſent, redarguentes, altum de erectis ab eo privata auctoritate epiſcopalibus ſedibus, & metropolitano Armoricis contra canonum ſancita dato, ſilentium teneant. Non ergo Nominoius, niſi forte favore ſuo, Dolenſem epiſcopatum in metropolim erexit: ſed epiſcopi ipſi, quos in locum ejectorum ille ſubrogaverat, cum conſecrationis munus à Turonenſi archiepiſcopo propter intruſionem ſperare non poſſent, ſibi ipſi, ut veroſimilius videtur, Dolenſem à quo ordinarentur epiſcopi, metropolitam inſtituerunt: quorum conſiliis Nominoïus aliique Britanniæ principes faverunt & eos adjuverunt: qui ad id audendum fabuloſis quibuſdam induci potuerunt ſanctorum legendis, quibus S. Samſon primus Dolenſis eccleſiæ præſul ex Eboracenſi archiepiſcopatu in Armoricam pulſus in exilium, pallium quod cum Eboraci recepiſſe fingunt, in Dolenſi cathedra conſtitutus cum archiepiſcopali dignitate retinuit: Tametſi nonniſi longo poſt S. Samſonem intervallo ſedes Eboracenſis erecta fuerit, certumque ac indubitatum ſit, eumdem cum in Armoricam transfretavit, nulla pontificali dignitate decoratum fuiſſe, nec ulla poſtmodum, niſi epiſcopali.*

Illatam ſuæ ſedi injuriam archiepiſcopus Turonenſis patienter ferre nec potuit, nec debuit: querelas ad ſedem apoſtolicam depoſuit, quibus pulſatus Leo papa IV. qui Romanam tum eccleſiam regebat, Britones increpuit, atque ut ad Turonenſis metropolis obedientiam & obſequium redirent imperavit. Idem præſtitit qui Leoni in Petri cathedra ſubrogatus eſt Benedictus III. verum hæc fruſtra. Nam extinctis Nominoïo & Eriſpoio ejus filio, Salomon iſtius cognatus, nec minus ferocitatis & audaciæ quam principatus heres, ſpretis epiſcoporum in concilio Tullenſi apud Saponarias congregatorum precibus, ſcriptiſque ad Nicolaum pontificem litteris, Feſtiniano Dolenſi intruſo pallium petere auſus fuit. At Nicolaus qui injuſtis principum, & maxime tyrannorum votis favere neſciebat, increpito Salomone de exturbatis à propriis ſedibus epiſcopis, reſpondit non videri ſibi quo jure hoc privilegium, pallii ſcilicet uſum, ſibi arrogare tentaret Dolenſis epiſcopus, cum eccleſia Turonenſi tamquam metropoli & matri ſubjectus hactenus fuiſſet. Eadem fuit mens Johannis VIII. & Johannis XIII. ac tandem Leo papa IX. in concilio Remenſi ſententiam adverſus Dolenſem pronuntiavit. Verum irrito omnino conatu.

Gregorius VII. juſti licet & veritatis amans, ut principes Britannos, qui epiſcoporum inveſtituris & ſimoniæ renuntiaverant, in officio contineret, Eveno ex abbate S. Melanii à ſe ordinato epiſcopo pallii uſum conceſſit, ſalvo tamen archiepiſcopi Turonenſis jure: qua de [illegible] graviter conqueſtus eſt Rodulphus, qui ſedem Turonicam tunc occupabat; ſed de iſtius jure poſtea certior factus, ſummus pontifex Dolenſem eccleſiam Turonenſi ſubjacere declaravit. Idem fecit qui Gregorio poſt Victorem III. ſucceſſit Urbanus II. lata adverſus Dolenſem ſententia in Urbe primum, deinde in concilio Claromontano, ex cujus canone 7. Turonenſi metropoli Britanniæ citerioris reſtitutio facta eſt.

Neque tamen tot ſummorum pontificum, tot conciliorum jacula Britonum protervitam confodere valuerunt: Neque enim à Turonenſis archiepiſcopi obedientia ſeſe ſubducere, aut proprium ſibi metropolitam agnoſcere deſtiterunt. Eo nomine cum duobus ſuffraganeis Baldricus interfuit concilio Remenſi ſub Calixto papa, nec multo poſt ad concilium Romam vocatus, eodem nomine ab Honorio II. & Innocentio donatus eſt: ſed eo honore numquam pacifice potitus eſt. Nam mortuo Baldrico, Hildebertus Turonenſis eccleſiæ archiepiſcopatum adeptus concertationem denuo aggreſſus eſt, ſcribens ad Innocentium in

hæc verba : Baldricus Dolenſis eccleſiæ deceſſit : eum indebite pallium habuiſſe occidentalis eccleſia nequaquam ignorat. Docet hoc etiam pontificalium catalogus eccleſiarum, nullam omnino faciens de Dolenſi eccleſia mentionem. Unde diligentius intuenti manifeſtum eſt totam Britanniam intra limites Turonenſis eccleſiæ contineri. Non ego tamen ſuper hac re quaſi diſcutiendam ſuſcito querelam, quam dudum in Romana deciſam eccleſia religioſæ noverunt & teſtantur perſonæ. Teſtatur idipſum venerabilis papæ Urbani privilegium Turonico metropolitano collatum, in quo qui legit, totam intelligit Britanniam ei tamquam ſuæ metropoli ſubjectam, palliumque non Dolenſi eccleſiæ prærogatum, ſed perſonæ. Quapropter ego cum tota Turonenſi eccleſia vos exoro, quatenus ad debitum præfatæ metropolis reſpiciatis, eique ſuam reformare dignemini dignitatem : in quo bene nos cognoſcemus exauditos, ſi ei qui in præfata ſede eſt epiſcopus eligendus uſum pallii vel omnino negetis, vel nobis & illi diem ad agendum ſtatuatis. *Extat hæc Hildeberti epiſtola in Spicilegii tomo* XIII. *ſub finem. Cujus petitioni ut faceret ſatis Innocentius, diem ad comparendum & reſpondendum Turonenſis eccleſiæ querelis Dolenſi epiſcopo aſſignavit. Sed lite indeciſa, Hildebertus primum, deinde Innocentius ex hoc ſæculo migravere. Eamdem ſortem tota controverſia obtinuit ſub Cæleſtino Innocentii ſucceſſore, qui eam dirimere cogitabat: id quod Lucius II. tandem perfecit anno* MCXLIV. *lata adverſus Dolenſes ſententia, & inveſtito Hugone Turonenſi archiepiſcopo de Dolenſi, Brioceuſi & Trecorenſi epiſcopatibus per baculum ligneum, qui hactenus in eccleſia Turonenſi conſervatur. Cujus ſententiam poſtea confirmarunt Eugenius III. & Anaſtaſius IV. Lucii ſucceſſores. Unde & Engelbaudum Turonenſem archiepiſcopum increpavit Anaſtaſius, quod depravatos mores epiſcopi Trecorenſis indiſcuſſos reliquiſſet, quos plane tamquam metropolitanus emendare debuiſſet apud Cheſnium Hiſt. Franc. tom.* 4.

Poſt tot ſummorum pontificum pronuntiata oracula, quis crederet tandem Dolenſes reſpirare potuiſſe ? Sed quid non poteſt ambitioſa dominandi cupido ? Qui ſedis apoſtolicæ latas ſententias irritare non potuerunt, eas iterum novis adinventis litigandi ac ſubterfugiis ſaltem eludere non dubitarunt. Tot fatigati concertationibus ſummi pontifices, partes ad amicam & pacificam inter ſe compoſitionem hortati ſunt. Iſtud negotium Bernardo Claræ-vallenſium abbati, qui propter vitæ ſanctimoniam in dirimendis eccleſiaſticis controverſiis in Gallia pene unus arbiter ab omnibus eligebatur, commiſit Eugenius III. Bernardi conſiliis Turonenſes parere noluiſſe conqueſti ſunt Dolenſes, in culpam conſimilem & ipſi non multo poſt dilapſi. Nam factam ex conſenſu partium compoſitionem ab abbate de Fontanis ratam habere recuſarunt. Iterum ergo iterumque ſub ſequentibus pontificibus litigatum eſt. Unde & in concilio Abrincatino anno 1172. *celebrato*, archiepiſcopus Turonenſis calumniatus eſt archiepiſcopatum Doli debere adjacere archiepiſcopatui ſuo, affirmans ſedem archiepiſcopalem ibi eſſe non debere. Sed clerici de Dolo conſtanter contradicebant, *inquit Rogerus Hovendenſis. Ad favendum Dolenſi non nihil propenſi fuiſſe videntur Adrianus IV. Alexander III. & Lucius III. Plurimum poterat apud iſtum pontificem Rollandus electus Dolenſis, Romanæ Eccleſiæ ſubdiaconus, qui ab eo in Angliam miſſus fuerat, ad faciendam pacem inter regem Scotiæ & Johannem epiſcopum S. Andreæ. Nec ſine fundamento, timendum erat ne Dolenſis favor ad partes ſuas plus æquo Lucium inclinaret. Hoc cum advertiſſet Philipus Auguſtus Franciæ rex, graves & ſua acrimonia pungentes ad papam dedit epiſtolas, quibus conqueritur quod clerici Dolenſes*, non ſine dolo *dolorem ſibi inferre conarentur, cariſſimimum ſibi Turonenſem archiepiſcopum* ſuggeſtione quorumdam & favore in cauſam *apud ipſum vocantes ; eo præſertim tempore, quo ipſius induſtria, præſentia, conſilio & auxilio pro regni negotiis opus habebat. Quam ægre ſummi pontificis in Dolenſem eccleſiam propenſionem tulerit Philippus non ſolum ſcriptis ejus nomine ad Lucium à Stephano Tornacenſi epiſtolis* 125. 126. & 127. *diſcimus, ſed etiam ex epiſtola Remenſis archiepiſcopi apud eumdem* 128. *ad magiſtrum Meliorem cardinalem :* Occaſione, *inquit*, Turonenſis & Dolenſis diſcordiæ tantus in animum domini regis & principum ejus amaritudinis rancor deſcendit, ut coram archiepiſcopis & epiſcopis, & baronibus regni ab Eccleſia Romana ſe conqueratur exheredari, & dignitatem eccleſiæ Turonenſis, quæ ſua eſt, ali-

ter quam temporibus patrum ſuorum fuerit, imminui & turpiter mutilari. Ingratam ſibi & patribus ſuis clamat Eccleſiam Romanam, & oblitam beneficiorum, quæ perſecutionis & pacis temporibus à Francorum regibus hactenus percepit. Pro matre perhibet ſe recepiſſe novercam. *Defuncto autem Lucio, lis injudicata permanſit uſque ad Innocentii III. pontificatum, cujus vigore & judicio finem tandem accepit.*

Quanam vero ratione id factitatum ſit, deſcribit Rogerus Hovendenſis hoc modo: Exiſtentibus autem in prȩſentia ſummi pontificis & fratrum ſuorum cardinalium, Dolonenſi electo & prædictis præfati archiepiſcopi nuntiis, & ex diverſis multa hinc & inde ſuper juris ſui defenſione proponentibus, ſupradictus dominus Innocentius cœpit eos, ſicut erat benigniſſimus pater, cum fratribus ſuis ad pacem inducere; & ut ſpatium deliberandi haberent, utrique parti audientiam per intervalla differre. Et licet ad hoc inducti eſſent Turonenſis nuntii, ut Dolonenſi eccleſiæ archiepiſcopalem ſedem concederent cum duobus ſuffraganeis tantum: ita ut Domino Turonenſi tamquam primati ſubeſſet; & de manu ejus vel eccleſiȩ Turonenſis pallium à domino papa eidem eccleſiæ Turonenſi miſſum idem Dolenſis reciperet & conſecrationem. Quia tamen duo epiſcopatus contigui à Turonenſis nuntiis non concedebantur eidem Dolenſi electo, pacem hanc nullatenus acceptavit: quæ utique refutatio in ejus redundavit incommodum, ut in ſequentibus audietur. Videns itaque dominus papa, quod per concordiam non poſſet prædicta quæſtio terminari; citationes & allegationes hinc inde in pleno conſiſtorio licentius & plenius intellexit, quibus auditis & plenius intellectis, ad definitivam tandem ſententiam voluit cum fratribus properare. Sed iterum viam pacis quȩrens, eos ad concordiam invitavit. Verum cum ad ultimum nihil poſſet hac parte proficere pro tribunali ſedens Dominus Innocentius fratribus ei aſſiſtentibus, ſententiam contra Dolonenſem eccleſiam pro Turonenſi eccleſia ſecundo papatus ſui anno publice pronunciavit. *Porro ſummus pontifex ſententiam pronuntiaturus ita exorſus legitur apud Matthæum Paris ad annum* 1199. Doleat Dolenſis, gaudeat Turonenſis. *Addit Rogerus quod* cum Dolonenſis electus contra ſe ſententiam datam audiviſſet, turbatus; nec immerito, ac triſtis plurimum, ad præſentiam domini papæ acceſſit, & ſe volens dimittere, ipſi domino papæ, Dolenſem eccleſiam reſignavit. Cui dominus papa, cum hoc vidiſſet, abſque mora reſpondit: Tu ſponſus es, & te ſponſa tua exigit. Illud facere abſque noſtra licentia, quod nolumus, tu non potes. Tibi in virtute ſanctȩ obedientiȩ prȩcipimus, ut poſt vocationem factam ab archiepiſcopo Turonenſi, infra quadraginta dies ad ipſum, omni excuſatione poſthabita, tamquam ad metropolitanum tuum, recepturus ab ipſo munus conſecrationis accedas.

Hæc ſumma totius celeberrimæ controverſiæ, cujus hic Acta ex archivis eccleſiæ Turonenſis à me edita: debes primum humanitati eruditi viri Renati Ouvrard *ejuſdem eccleſiæ canonici, qui ea mihi ultro non ſolum obtulit, ſed ut publici juris mea opera fierent non ſemel hortatus eſt: deinde Cl. viro domino* Thomas, *qui eorum cuſtodiam commiſſam habebat, & pro ſolita in omnes, ſed in nos præſertim benevolentia, ea mecum communicavit. Quamvis autem ex his nonnulla jam ſint in generalium conciliorum editione vulgata; ea nihilominus recudere auctores mihi fuerunt viri doctiſſimi, à quorum nutu & conſilio omnes ſtudiorum meorum rationes facile pendent: tum ut tota celeberrimæ litis ſeries habeatur, tum ut quibus deſunt Labbeana concilia, nihil hac in materia habeant quod à nobis deſiderent. Adde quod nonnulla ope membranæ ms. correximus loca, quæ medica manu indigebant. Quæ vero latam ab Innocentio ſententiam ſequuntur Acta, ea veluti tot monumenta juri eccleſiæ Turonenſis tuendo & confirmando idonea conſiderari debent. Jam vero quid tandem utilitatis ex eis percipi poſſit, longe melius ex lectione quam ex oratione mea deprehendent viri litterati. Illud in primis obſervandum quamdiu in eccleſia Turonenſi viguerit & perſeveraverit antiqua totius eccleſiæ diſciplina, ut epiſcopi non niſi à metropolitano præſentibus omnibus comprovincialibus epiſcopis ordinarentur. Quanta vero ſuffraganeorum à metropolitano non ſolum, ſed etiam ab ipſius eccleſia eſſet dependentia; ex his actis facile diſces, cum vacante ſede archiepiſcopali, ſuffraganeæ eccleſiæ paſtore deſtitutæ, proprium ſibi*

Digitized by Google

eligere epiſcopum non poſſent abſque permiſſu capituli Turonenſis, cujus erat electum confirmare, & ipſius ordinationi diem præfigere. Eamdem in eccleſia Rotomagenſi & in Remenſi diſciplinam invehere conati ſunt ſummi pontifices, ut conſtat ex bulla Lucii papæ III. & ex epiſtola eccleſiæ Remenſis ad Rotomagenſem, quas inter noſtri Franciſci Pommeraye *ſchedas repertas his actis eam ob cauſam ſubjicere duximus alicujus operæ pretium. Hinc Chronicon Rotomagenſe ad annum* 1234. Poſt deceſſum Richardi Ebroicenſis epiſcopi, quondam abbatis Beccenſis electus fuit Radulfus *de Chieres* archidiaconus Ebroicenſis in epiſcopum Ebroicenſem, qui præſentatus fuit capitulo Rotomagenſi, vacante ſede; & examinatis tam electione quam electi perſona à capitulo, prout conveniebat, ab eodem capitulo confirmatus, in eccleſia Rotomagenſi de mandato capituli ad Th. epiſcopo Bajocenſi fuit ordinatus in ordinibus Septembris, & in craſtino conſecratus ab eodem.

EPISTOLA SYNODICA
Concilii Tullenſis apud Saponarias ad Britanniæ epiſcopos.

Ut obediant archiepiſcopo Turonenſi, nec excommunicatis ab eo communicent.

Anno 859. SYNODUS univerſalis collecta ex Gallia & Germania in ſuburbio Tullenſi, villa Saponarias, REMIGIUS Lugdunenſium, WENILO Rotomagenſium, HERARDUS Turonenſium, RODULPHUS Biturigum, HINCMARUS Remorum, GUNTARIUS Agrippinenſium, ARDUICUS Veſontionis metropolitani epiſcopi, cum multis aliis epiſcopis, FASTCARIO, WERNARIO, GARUBARIO, FELICI in Domino ſalutem.

Quo plura emergunt in populo Dei noxia, & epiſcopali diligentia reſcindenda, ad hoc plures & frequentius neceſſe eſt convenire pontifices, ne miniſterii ſacerdotalis nomen fruſtra comprobentur geſtare. Hac intentione confluximus ad memoratum locum, ut fida collocutione, quid nobis in tantis periculis & tribulationibus agendum ſit, ſollicite quæreremus, & Sancto Spiritu demonſtrante inveniremus. Ad hanc collocutionem vos præ- C ſertim evocatos non concurriſſe moleſtius tulimus. Decuerat enim ut quorum unum eſt officium, par ſtudium probaretur. Sacris inſtituti canonibus non ignoramus, metropolitano veſtro, cariſſimo fratri noſtro HERARDO, competentem reverentiam vos debere; ita ut præter ejus præſentiam aut conſenſum, nullus in regione veſtra canonice poſſit ordinari epiſcopus; nec vos generale aliquid ſine ejus conſenſu poſſe ſancire. De qua reverentia, ſalubriter à vobis & à gente veſtra metropolitano impendenda, temporè Nomenoii D ducis & reverendiſſimi papæ LEONIS & ſucceſſoris ejus BENEDICTI, ſcripta docuerunt, & refragantibus apoſtolicæ auctoritati dignam excommunicationis protulerunt ſententiam. Movet etiam nos, quod iis quos veſter metropolitanus cum aliis epiſcopis, propter diverſa crimina excommunicavit, indifferenter vos communicare competit. In canonibus autem divinitus inſtitutis ſocii excommunicato-

A rum eorumdem ſententia feriuntur. Proinde monemus ſanctam nobiſque amabilem fraternitatem veſtram, ut ab his exceſſibus ulterius temperetis, & veſtra inſtantia, opitulante Dei gratia, gentem veſtram ad olim traditæ diſciplinæ ac totius eccleſiaſticæ religionis obſervantiam inviteris, & unanimiter & conſtanter abſque dilatione reducatis. Siquidem etiam illis obſervandum eſt, ne damnatorum illicita ſocietate ſententiam damnationis incurrant. Quæ autem à nobis diligentiore tractatu reperta ſunt atque decreta, venerabilis coepiſcopi HERARDI relatione diſcetis. Verum ſi quod non optamus, ab ejuſdem metropolitani B ſollicitudine ulterius reſilieritis, & noſtris ex caritate manantibus exhortationibus vos conſtiteris reluctari, miniſterii neceſſitate canonicam in vos cogemur proferre ſententiam. Bene valete, & orate pro nobis.

INDICULUS QUIBUS DE REBUS
Salomonem commoneri debeant.

PLacuit univerſali concilio, ut SALOMONI, qui Britannorum tenet regionem, ſuggeratis, ut quæ pro ejus ſalute mandamus, obe- C dienter audiat, ſi Deum vult habere propitium, & noſtræ unanimitatis tenere conſortium. Ut permittat totius Britanniæ epiſcopos debitam reverentiam metropolitano inferre. Ut facultates eccleſiaſticas nec ipſe Deo auferat, nec aliis auferre permittat. Ut conſideret quanto animæ ſuæ periculo Britannorum dominationem invaſerit, cum domino noſtro regi CAROLO fidelitatem prius juraverit. Ut recordetur gentem Britannorum Franciſ ab initio fuiſſe ſubjectam, & ſtatutum dependiſſe tributum, ac per hoc nec dedignetur D ad nuper omiſſam reverti conſuetudinem. Ut proprietates à parentibus relictas, vel quolibet modo rationabiliter acquiſitas juſtos poſſeſſores habere permittat. Niſi enim ſe ab hac audacia & impietate retraxerit, & divina mansuetudine deleverit, quod deliquit, noſtra auctoritatis affectu nobis admonentibus, cito ei Deus uſurpatam auferet poteſtatem, & debitam inferet ultionem. Ut pro diverſis criminibus canonice excommunicatos ne recipiat;

ſuadere; oſtendentes divino judicio, ſi id præ- A ſumſerit, pari cum vindicta conſtringi.

NICOLAI PAPÆ EPISTOLA I. ad Salomonem Britannorum regem.

De ejectione epiſcoporum & jure metropolitanorum.

Anno 863. (a) NICOLAUS epiſcopus, SALOMONI (a) regi Britonum.

Benedictus Deus & Pater Domini noſtri JESU-CHRISTI, qui per magnæ miſericordiæ ſuæ gratiam adeo tuæ cor ſublimitatis illu- B ſtrare dignatus eſt, ut merito pro tuæ ſapientiæ fulgore, ubi habitas non jam occidens, ſed oriens habeatur. Ortus eſt enim in vobis ſol juſtitiæ, quod ipſe Chriſtus eſt, & infidelitatis tempora defecerunt. Sed rogamus eumdem omnipotentem Deum, ut ſicuti rectæ fidei vobis agnitionem pie conceſſit; ita quoque bonæ operationis benignus largiatur effectum. De cetero, fili, ſciat prudentia tua, nos de ejectis & in locis illorum aliis ſubrogatis epiſcopis, diligenter in archivis ſanctæ Romanæ, cui magna omnipotentis Dei miſeratione deſervimus, Eccleſiæ requiſiviſſe, & multo aliter in exemplaribus epiſtolarum, quæ à de- C ceſſoribus meis, beatæ videlicet memoriæ LEONE ac BENEDICTO pontificibus, atque (b) à me (b) NOMINOIO, & tibi, necnon & archiepiſcopo Turonico, & regni tui epiſcopis miſſæ ſunt, inveniſſe, quam tu in litteris tuis perhibes, quamvis nec ipſe dicas in apicibus tuis, ſanctæ recordationis papam Leonem Nomenoio conſilium vel auctoritatem deponendi epiſcopos tribuiſſe. Quippe quem conſtat multifarie multiſque modis ne hoc aliis quam à certo epiſcoporum numero fieri præcepiſſe. Nam Nominoio conſulenti quid de Spiritus- D ſancti gratiam venundantibus oporteret fieri, reſpondit, *nihil*, inquiens, *præter quod ſancti canones ſuper his præcipiunt*, ipſas regulas apicibus ſuis interſerens. Nam qualiter, & à quot, vel à quibus ſanxit epiſcopos condemnari, ſcribens eodem tempore Britannicæ regionis epiſcopis, evidenter inter cetera, ut eadem (c) ipſa verba ponamus, decrevit (c) ita præcipiens, *ut omnia ſint in conciliis epiſcoporum. Nam nullam damnationem epiſcoporum eſſe unquam cenſemus, niſi in ante legitimum numerum epiſcoporum, qui fit per xij. epiſcopos, aut certe probata ſententia per ſeptuaginta duos idoneos teſtes, qui tales ſint, & qui accuſare poſſint, & prius ad ſacra* E *Chriſti quatuor evangelia ſacramenta præſtent, quod nihil falſum deprimant, ſicut nobis beatus* (d) *Sylveſter* (d) *tradidit, & ſancta Romana videtur tenere Eccleſia.* Quem ſecutus deceſſor meus ſanctæ memoriæ BENEDICTUS, quia contra deceſſoris ſui decretum, non ab epiſcopis, ſed à laicis epiſcopos in regione tua cognovit (e) temere eſſe dejectos, multa mœſtitia & in- (e) dignatione repletus, ſcripſit *quod nulla ratio ſineret epiſcopos ſedibus ſuis pelli, quos duodenarius numerus non* (f) *ejeciſſet.* Quorum veſtigia & (f) ego quoque ſecutus, eadem cenſui, immo & cenſeo, & nullam poſſe epiſcopos ſui honoris ſuſtinere jacturam delibero, quos non conſtat fuiſſe à xII. epiſcopis, præſente primamque ſententiam metropolitano epiſcopo obtinente, cum examinarentur auditos. Qui & ſi crimen aliud confeſſi eſſe dicuntur, poteſt credi quod vi & formidine falſi tantum, & non confeſſi fuerunt quod non fecerant. Qui videbant laicos & ſæculares quoſdam una cum rege contra ſe conſpirantes, quod nec ſaltem audierant. Siquidem qui ore tantum, & non corde profert quod dicit, non confitetur, ſed loquitur; quamvis non videatur juſta confeſſio, quod non legitimo provocatur examine. De GISLARDO autem & (g) ACTARDO epiſcopis, (g) (h) de quibus ſcripſiſti, multo aliter quam tua (h) referebat epiſtola, in ſcrinio noſtro reperimus. Licet non bene faciat Actardus, quia denuo conſecrat quos Giſlardus in eodem gradu dignoſcitur ordinaſſe. Tamen Actardus invenitur ante Giſlardum epiſcopatus officium ſuſ- C cepiſſe. Denique ſanctiſſimus LEO papa Nomenoio ſcribens, inter cetera præcipuum virum ACTARDUM appellat, & hunc ſanum ſapere, & ſanum docere, vivere ac permanere denuntiat. GISLARDUM vero tamquam prædicti Actardi ſubdolum invaſorem denotat. His ergo ac hujuſmodi controverſiis, ac difficultatibus enumeratis, & ita repertis, habitis ac compertis; non poſſumus à regula ſanctorum patrum, ut à ſedis noſtræ inſtitutionibus quoque indebite declinare. Sed ſi vis Dei omnipotentis benedictionem percipere, vel ſi veraciter noſtra conſequi præcepta de- D ſideras, conſilium meum accipe, & quod tibi per hanc paginam indico, libenter attende. Hortamur enim gloriam tuam, & cum æquivoco tuo ſapientiſſimo Salomone dilectionem tuam ammonemus dicentes: *Audi, fili mi, diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.* Hæc quippe ſunt præcepta Dei patris tui, & hæc eſt lex Eccleſiæ matris tuæ; videlicet ut omnes epiſcopos regni tui ad Turonenſem archiepiſcopum mittere non detrectes, ipſiuſque judicium poſtulare non dedigneris. Ipſe enim eſt metropolitanus, omneſque epiſcopi regni tui ejus ſuffraganei ſunt, ſicut conſcri- E ptiones prædeceſſorum meorum evidenter oſtendunt, qui prædeceſſores tuos, quia illos ab ipſius cura ſubſtraxerant, forti invectione corripere ſtuduerunt; quamvis nec noſtra ſcripta ſuper hac re miſſa deeſſe videantur. Cumque coram præſignato Turonenſis eccleſiæ præſule, & integro numero collegarum, id eſt xII. epiſcoporum, celebrato con-

(a) *Salomon Rex appellatur, non quod revera eſſet, ſed quia circulo aureo & purpura conceſſione Caroli Auguſti utebatur, idcirco hoc nomine cenſebatur*, inquit Anonymus in Vita S. Convoionis Sæculo IV. Benedictinum part. 1. Unde & Adrianus papa infra epiſt. 1. eum ducem, non regem nominat.

(b) *al.* Nominoi. *al.* Nemenoio. (c) *al.* atque. (d) *al. deeſt* tradidit. (e) *al. deeſt* temere. (f) *al.* ejecerit. (g) *al.* Altardo. (h) Namnetenſibus.

venci

Digitized by Google

ventu fuerint ejecti epiſcopi regulariter exa- A
minati, apparuerintque quod canonice fuerint ejecti; ipſis in ſua dejectione manentibus, quicumque in locis eorum conſecrati ſunt, poterunt utique epiſcopatus honore potiri. Quod ſi ejecti epiſcopi inſontes fuerint declarati; tunc amotis qui illis ſubrogati ſunt, ipſi eccleſias ſuas recipiant. Nam cum anteceſſores mei Romani præſules, ut ejectionem eorum epiſcoporum, qui ab eccleſiis ſuis expulſi ſunt, non admiſerunt, nec adprobaverunt, nec ipſos qui eis ſubrogari poſſunt, viventibus illis, legitimos epiſcopos dixerunt.
B Sane ſi forte ad Turonenſem archiepiſcopum mittere dedignaris, ſtude duos epiſcopos de expulſis, & duos de ſubrogatis una cum gloriæ tuæ legato ad apoſtolicam ſedem B. Petri tranſmittere, ubi digna examinatione præmiſſa, qui legitimi epiſcopi ſint appareat; & ſuas eccleſias irregulariter non amittant. Nihil enim aliud eſt quod in præſenti negotio penitus diffiniri poſſit. Quia vero magna, quis ſit metropolitanus, apud Britannos contentio eſt, licet nulla memoria ſit, vos in veſtra regione ullam habuiſſe metropolim eccleſiam:
C tamen ſi libet, poſtquam Deus inter vos pacem & dilectum filium noſtrum CAROLUM conſtituerit, facile hoc poteris advertere. Quod ſi ideo contentioſius agendum creditis, ad noſtrum apoſtolatum deſtinare contendite; quatenus noſtro libramine, quæ fuerit apud vos archiepiſcopalis eccleſia, luce clarius innoteſcat, & deinceps omni ambiguitate reciſa, quem ſequi epiſcopi veſtri debeant, incunctanter agnoſcant. Neque enim eccleſias Domini per diſcordiam regum & diviſiones aliqua pati damna neceſſe eſt: cum quantum ex ſe eſt, pacem qui prædicant, ſervare ſtudeant in invicem & in omnes. His ita prælibatis, per nos tuam ſcire volumus excellen-
D tiam, quod ſi noſtris (a) præceptis & monitis obedieritis, & tam de jure metropolitani, quam de renovatione examinis ejectorum epiſcoporum nos audire ſtudueritis, erit pax & concordia, & omnis legitimus ordo in regno tuo. Quod ſi nos tantum interrogare, & non auſcultare decreveris; ſcandala & diſcordia & omnis confuſio non deerunt tibi in vita tua. Porro legatos tuos quos ad noſtrum pontificium deſtinaſti, dilectioni tuæ commendare curamus, quorum prudentiam & fidem circa
E nos conſiderantes, plurimum in Domino gratulati ſumus. Deus omnipotens gloriam tuam & claram conjugem tuam cum nobilibus natis, atque cum omnibus qui ſub tuo regimine ſunt, omni gaudio & benedictione pie circumdet.

NICOLAI I. PAPÆ EPISTOLA II.
ad Salomonem Britannorum regem & ejus conjugem.

Recuſat mittere pallium Feſtiniano, donec authenticis ſcriptis de illius jure convincatur.

SALOMONI Britannorum regi, ejuſque conjugi GUEMBRET.

Propoſuerat quidem apoſtolatus noſter per ſingula gloriæ veſtræ ſuggeſtionibus reſpondere; ſed utrum fuerint ſuggeſtiones, quas quidam presbyter & alii Britannicæ gentis homines in ſcripto nobis detulerant, apertio ipſius ſcripti, & impreſſio ſigilli, quæ paginæ deerat, nos ambiguos reddit. Unde veſtra prudentia curet neceſſe eſt jam poſt hæc ſua ſcripta proprio ſigno nobis impreſſa atque (b) .... munita mittere, ut nihil addi, nihil minui, nihil immutari, præter quod à vobis in his inſeri juſſum fuerit, ſubdole queat. Unde, quia quæ poſtulaſſe credimini, pia ſunt; dilectioni veſtræ ſuper his brevi ſtylo quod divinitus fuerit inſpiratum reſerare curabimus. Igitur deprecamini nos, ut pallium fratri & coepiſcopo (c) noſtro FESTINIANO, qui eccleſiæ S. Sanxonis præeſſe dinoſcitur, dirigamus, quod interim ideo non facimus, quia ſicut olim nos ſcripſiſſe meminimus, ut pro tantæ dignitatis gratia nulla ſollemnis videtur fuiſſe emiſſa petitio, nec obſervata poſtulatio ordine legitimo conſequenti. Ergo ut multa prætereamus, acto jam tempore ſtudeatis qui tanti apud nos meriti eſſe peroptat; & tale opitulante Domino munus adipiſci deſiderat, ſcripta illa quæ ab apoſtolica ſede prædeceſſores ejus in acceptione pallii perceperunt, tranſmittere; quatenus eiſdem ſcriptis quæ à prædeceſſoribus meis data ſunt diligenter inſpectis, per eorum quoque & nos veſtigia inoffenſis greſſibus incedamus. Mittat etiam & alia ſcripta pariter, & idoneum ex proprio clero legatum. Scripta ſiquidem fidei catholicæ documenta, & obſervandarum B. Petri apoſtolorum principis cathedræ decretalium ſanctionum promiſſa circumferentia: legatum vero qui jurejurando poſitis ſuper ſacrum evangeliorum codicem manibus affirmet, antiſtitem ſuum ita credere, atque ita deinceps obſervaturum eſſe, ſicut illa ſcripta nobis ab eo miſſa teſtari vel continere noſcuntur. Quoniam ita eſt apoſtolicæ ſedis auctoritas, & ſanctæ Romanæ, cui Deo diſponente præſumus, Eccleſiæ irrefragabilis obſervatio. Is autem qui fuerit, ita properet omni ex parte munitus, ut ſi neceſſe eſt, ſaltem xxx. hic valeat demorari diebus, quatinus quod utilitas & mos eccleſiaſticus dictat, affectus recedendi non adimat. Ad ultimum ſane monemus, ut quotieſcumque nobis epiſtolam veſtram mittitis, talem hominem hanc deferentem dirigatis, qui nulla inquietudine ſtimuletur, ſed tamdiu apud nos moretur, quouſque de quibus conſulitis provida conſideratione ac ſuffi-

Anno 859.

(a) al. paternis monitis. (b) f. ſigillo. (c) al. veſtro.

cienti ſpatio reſcribere valeamus. Datum VII. calendas Junii, indictione XIII.

(*) NICOLAI I. PAPÆ (a) EPISTOLA III. ad Salomonem regem Britanniæ.

Ejuſdem argumenti.

Lectis gloriæ veſtræ litteris, quas noſtro præſulatui ſine impreſſione ſignaculi alicujus dirigere viſi eſtis, reperimus in eis vos nobis mandaſſe, quod & ante vos ſæpe mandaſtis; ſcilicet ut pallium FESTINIANO venerabili Dolenſi antiſtiti ab apoſtolica ſede, cui divinitus præſumus, mitteremus. Sed antequam ad hæc conſulta aliqua reſcriberemus, convenerat nobis pro hoc, quod nomen veſtrum apoſtolico nomini ſcribendo præpoſuiſtis, vos modeſta increpatione corrigere. Tamen quia apoſtolica manſuetudo neminem repentina umquam invectione redarguit, & per negligentiam forte ſcriptoris hoc eveniſſe utcumque cognovit: diſtulit vos modo pro meritis coercere, quod tantum volumus emendetis, quantum correctioni eccleſiaſticæ pro tam præſumtiva factione ſubjacere formidatis. De pallei vero directione, quam dicitis, ſimulque Turonenſi metropoli, ſæpius vobis ea quæ rationis ſunt ſcripſimus: ſed ſicut in litteris veſtris relegimus, ad ſcripta noſtra auris non cordis inclinaſtis intuitum. Reſtat ergo ut tandem quæ ſit apud vos antiquitus metropolis inveniamini. Metropolis enim veſtra eſt, ſicut dudum vobis ſignificavimus, Turonenſis eccleſia, ut ſeſe habent munimenta prædeceſſorum noſtrorum & priorum exempla oſtendunt, ad quam veſtræ regionis epiſcopos oportet recurrere, & ejus judicii ſententiam, reſervata ſedis apoſtolicæ poteſtate, exquirere modis omnibus, non detractare. Quoniam reprehenſibile eſſe videtur, ut ob diviſionem regni quis ſibi talia, qualia inter vos audiuntur, vindicare nitatur. Quapropter, fili mi, ne præbeatis iſta volentibus aſſenſum, ſed & alios ad verba veſtra per exemplum obedientiæ accendatis, & ſicut ait Apoſtolus, humiliamini ſub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore tribulationis. Quia ſi monitis noſtris obedientes extiteritis, omnibus bonis replebimini, & poſt finem hujus ſæculi, regnum quod vivit in æternum, orantibus ſanctis apoſtolis capietis. Porro ſi aliquas auctoritates habetis, quæ apud Britannos metropolim fuiſſe declarent, aut deceſſorum noſtrorum pontificum quæcumque ſcripta id oſtendentia retinetis, ad nos ea dirigite. Mittat etiam & Turonenſis eccleſia nobis ſimiliter, ſi habet, auctoritates quæ illam ſuffraganeam ſuam extitiſſe teſtentur, quatenus utriſque partibus auditis, inter utramque quæ ſit metropolis cognoſcamus. Quia ſicut vos clamatis, & illa clamat metropolitanatus jura apud Britannos regni iſtius tenuiſſe atque tenere. Aut ſi forte ſæpedicta eccleſia auctoritates, aut veſtra quas habuit perdidit, amiſſionis illius modum referate, aut ex utriſque partibus idoneos præcipuoſque legatos, qui ſciant plenam de omnibus reddere nobis rationis integritatem, nobis tranſmittite, ut ſicut prædiximus, inter vos adjuvante Domino finem ponamus.

NICOLAI I. PAPÆ EPISTOLA IV. ad Feſtinianum epiſcopum Dolenſem.

Redarguit eum quod ſibi cum debita reverentia non ſcripſerit, mandatque ut Turonenſem eccleſiam metropolitanam agnoſcat, niſi contrarium ſcriptis authenticis probet.

Dilectionis veſtræ, quamquam ſine impreſſione ſignaculi nominis alicujus, ſuſceptis apicibus, multo aliter quam apoſtolatus noſtri monueramus litteris, in eis vos ſcripſiſſe, immo egiſſe cognovimus. Nam in fronte paginæ veſtræ veſtrum apoſtolico nomini non veriti eſtis proponere, temeritate potius quam ſimplicitate prorſus utentes. Sed cum jam pro hoc ipſo factum veſtrum reprehenderimus, valde miramur cur non reſipiſcitis, modum veſtrum minime tranſcendentes, & quo non congruit greſſus ducentes: pro quibus ſine congrua invectione non jam evaderetis, niſi nos utrum à vobis an non iidem apices deſtinati eſſent, qui ſigno veſtro carere videbantur, intentio dubios redderet, apoſtolica manſuetudo correctionis adhuc tempus more ſolito protelaret; quod tamen evidenter quantum correctioni eccleſiaſticæ pro tam præſumtiva factione ſubjacere pavetis. Monueramus ſiquidem vos, qui pallii uſum quæritis Dolenſi eccleſiæ deſtinari, ut ſcripta illa quæ ab apoſtolica noſtra ſede prædeceſſores veſtri in ſuſceptione pallii perceperant, nobis direxiſſetis; quatenus nos eadem diligenter inſpectis, per deceſſorum noſtrorum veſtigia (b) gauderemus: ſubjungentes, ut epiſtolæ, quatenus magis creduli redderemur, cum epiſcopali & regia bulla ſignatæ, & miſſus veſter idoneus ſcripta ipſa ſubſequerentur: ſed vos facere id diſtuliſtis. Poſtremo contentione apud Britannos, quis fuerit metropolitanus oborta, ſtatuimus ut ad Turonicam ſedem, quam metropolim veſtram eſſe plurium judicia demonſtrant, recurreretis, aut ad apoſtolatum noſtrum deſtinare contenderetis, quatenus quæ fuerit apud vos metropolitana eccleſia appareret. Sed neutrum horum perficere voluiſtis. Quapropter quia Turonenſis eccleſia, quantum comperimus, metropolis veſtra eſt, reſtat neceſſe eſt, ut ipſam veſtri ſequantur epiſcopi, ipſamque in ſuis negotiis adeant, & ipſius judicium exquirere non detractent, ſicut ſe habent monumenta deceſſorum noſtrorum pontificum, & priorum exempla evidenter oſten-

An. 864

(a) Hæc epiſtola, uti & ſequens, ad Feſtinianum in mss, membranis delineata notatur ex ſine Regeſti Nicolai papæ.

(b) l. gauderemus.

dunt. Quia vos qui tantum ſeptem epiſcopos habetis, quæ cauſa eccleſiaſticæ traditionis vos ſinat habere metropolim ignoramus: præcipue cum epiſcopus non à ſeptem, ſed à duodecim audiri præcipiatur, & cum alicujus negotii inter vos cauſa ventilanda emerſerit, quæ duodenario numero epiſcoporum debeat audiri, cum ob diviſionem regni vicini non poſſint vocari antiſtites, unde fit ut damna eccleſiæ pro talibus generentur, quemadmodum factum in illis de epiſcoporum dejectione reminiſcimur regionibus. Vos tamen ne vocemini Metropolitanus, quouſque ſcripta deceſſorum veſtrorum præſulum, quæ in acceptione pallii veſtri perceperunt prædeceſſores, nobis mittatis: quia ſi pallii munus ab hac ſancta ſede veſtra promeruit eccleſia; ſine ſcriptione aliqua, quam in archivis veſtris recondere debuiſtis, tantæ dignitatis donum conceſſum minime vobis fuit. Scripſiſtis præterea nobis, ut hujus Romanæ ſanctæ Eccleſiæ præſul SEVERINUS (a) RESTOALDUM deceſſorem veſtrum, ſicut in noſtris legitur geſtis, in archiepiſcopum conſecraſſet, & Adrianus cuidam (b) JUTHINALEO pallium dediſſet. Sed nos utrorumque geſtis revolutis, nihil in eis ſuper his penitus valuimus reperire. Tamen ut anceps intentio è medio auferatur, ſi adeo contentioſius agere vultis, ut Turonenſem ſedem veſtram metropolim non eſſe dicatis; ſancimus, ut diximus, mandantes fratri & coepiſcopo noſtro HERALDO, qui ei præſidet, ut ad noſtrum pontificium legatum ſuum tranſmittat; cum eo ſtrenuos veſtros dirigatis legatos, pariterque ſcripta quæ protulimus deſtinantes, quatinus utriuſque partibus coram nobis auditis, æqua lance cauſa librata, quæ ſit apud vos metropolitana eccleſia, luce clarius agnoſcatur. Datum XVI. calendas Junias indictione XIV.

ADRIANI PAPÆ II. EPISTOLA I. ad Herardum archiepiſcopum Turonenſem.

Ut Actardo Nannetenſi epiſcopo ejecto monaſterium, quod in ejus diœceſi olim tenuerat, concedat. Et quod Britonibus contra ipſius eccleſiæ privilegia nihil ſit conceſſurus.

An. 868. ADRIANUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, HERARDO archiepiſcopo Turonenſi.

Miſerias & diras calamitates ACTARDI communis fratris & coepiſcopi non eſt exponendi tuæ reverentiæ ulla neceſſitas. Quippe cum ipſa, utpote in his ſocia, & pene ſemper contigua, earum liquidius nobis experientiam habeat: ut ſicuti de ſanctimonia ſua credendum eſt, immo, ut ipſo antiſtite referente comperimus, ejus continuis ærumnis non modice compaſſa ſit & miſerta. Verum quia noſtris ſæpe & apud dilectionem tuam litteris adjuvari, & apoſtolorum principum, quorum præſidia tanto labore tantoque ſtudio requiſivit, amoris intuitu ſibi quamdam proprie voluit conſolationem conferri: caritatem tuam his hortamur & deprecamur apicibus, ut inter alia beneficiorum tuorum ſibi collatorum inſignia, monaſterium illud, quod olim in diœceſi tua tenuiſſe dinoſcitur, tua nunc conſequatur ob amorem jam memoratorum apoſtolorum largiente benevolentia: quatenus qui ſuis valde deſtitutus eſſe comperitur, hinc ſaltem alienis ſuſtentationibus adipiſci queat ſuæ vitæ ſubſidium. Quod te negaturum profecto non credimus, ſi quam ſit à fratre frater adjuvandus intenta mente conſideres; ſi quam ſit indignum, ut quod à benignitate tua intuitu tantorum apoſtolorum dilectionis depoſcitur, petitor minime conſequatur, ſolerti, ſicut decet, perpendet induſtria. De his vero quæ de eccleſiæ tuæ vel diœceſeos privilegiis idem venerabilis ACTARDUS ſuggeſſit, SALOMONI duci & populo Britannorum ſufficienter deſcripſimus: quod etiam in exemplari quod ſecum idem antiſtes deferet, experientia tua quibit agnoſcere. Nihilque quod contra rationem poſtulabunt, ſi fortaſſis ad nos eorum aliqui venerint, agnoveris eos à nobis, opitulante Domino, fore penitus adepturos. Optamus fraternitatem tuam in Chriſto bene valere. Data octavo Idus Martias, indictione prima.

ADRIANI PAPÆ II. (c) EPISTOLA II. ad Salomonem regem Britannorum.

Mittit ei brachium Leonis Papæ III. palliumque Dolenſi antiſtiti.

DIlectiſſimo filio amantiſſimoque SALOMONI Britanniæ duci cum omnibus ſuis fidelibus, ADRIANUS nutu Dei papa perennem in Domino ſalutem.

Sublimitas veſtræ poteſtatis intelligat, nos veraciter per inducias ſeptem dierum à Deo poſtulaſſe condignum veſtræ petitionis reſponſum. Tranſactis autem ſeptem diebus, nobis & omnibus Romanis in oratione & jejunio perdurantibus, viſum eſt mihi & tribus meis cardinalibus, Spiritu-ſancto revelante, ut de corpore B. LEONIS papæ vobis tranſmitteremus, quia grande munus eſt. Igitur notum vobis ſit, fili cariſſime, omnibuſque chriſtianis illic habitantibus, quod nos cum noſtrorum auctoritate brachium ſupradicti Leonis papæ ad illuminationem, adjutorium, & defenſionem veſtræ regionis caritative dirigeremus. Pro certo enim per illum proba-

(a) al. Reſtovaldum. (b) al. Juacmeno.
(c) Hæc epiſtola extat in Britannica Argentræi Hiſtoria, eſtque maximæ dubiæ fidei. Eam in ea concluſione quæ agit de pallio, falſam & ſuppoſititiam atque à quodam P. clerico Dolenſi confictam declarat infra Innocentius III. in definitiva hujus litis ſententia: ſed & Dolenſes citati, ut originales illius litteras proferrent, reſponderunt: *Regeſtum ipſius Adriani nondum potuimus invenire, nec bullam hic habemus.* Quæ verba in membrana Turonenſi huic præfiguntur epiſtolæ: quæ tamen extat in optimæ notæ chartulario Rotonenſi, ſed ſine prædicta concluſione.

vimus Dominum feciſſe multa mirabilia. Et ut fides veſtra magis ac magis in illo accreſcat, ipſe eſt ſanctiſſimus LEO, qui per invidiam Romanorum oculis linguaque privatus, gratia Dei operante fuit mirabiliter reſtauratus, quatenus ſeptempliciter eiſdem oculis clarius videret, & eadem lingua verbum Dei eloquentius prædicaret. Ideoque auctoritas Romana in eo de Deo præſumit, ut omnes à Ligeris fluvio quos aut ætas aut ſexus aut perſona non impedit, tribus vicibus reliquias illius in anno frequentent; & inde votum Romam eundi, quod voverunt, noſtro libitu & auctoritate adimpleant. Pallium quoque, quod fratri & coepiſcopo noſtro FESTINIANO poſtulaſtis, cum privilegio ſuo veſtræ dirigimus caritati. Valete in Chriſto fideles Britanniæ habitatores.

JOHANNIS PAPÆ VIII. EPISTOLA I. ad epiſcopos Britanniæ.

De ordinatis ab Heclocaro abbate monachis.

Johannes ſiquidem VIII. inter cetera Maino qui vigeſimus eidem eccleſiæ præfuit, hæc ſcripſiſſe dinoſcitur.

JOHANNES Romanæ ſedis epiſcopus, dilecto atque præclaro filio MAINO (a) archiepiſcopo, necnon & ceteris epiſcopis per Britanniam (b) commanentibus ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Notum ſit vobis quomodo (c) RESGALLON & CORVILI cum aliis monachis corpora apoſtolorum viſitarunt, noſtraque in præſentia venerunt. Poſtea de illorum ordinatione & aliorum monachorum per ignorantiam ab HECLOCARO abbate accepta judicavimus, ut ſi ipſe indigne uſurpavit, (d) qui à nemine illius officii ordinatore minime acceperit; iſtis tamen ſit perfecta ordinatio, quia mali poſſunt bona bene miniſtrare, cum ſint nequam. Ille vero amplius neminem ordinet quouſque ſit ſui contagii nodis ſolutus. Hos ſuademus de cetero ſuam procurantes regulam, ut fratres ac (e) filiis alacriter omni occaſione poſtpoſita, in ſuo monaſterio recipiat, ac deinceps bonum erga ſe ſtudium ſuoſque ſubjectos faciat, ne ſator zizaniorum ſui gregis ſit ſparſor, & ne noſtris iterum auribus de illo proclametur, ut regula rite judicabit, de eis peragat.

VII. in libro 4. epiſtola 4.

JOHANNIS PAPÆ VIII. EPISTOLA II. ad epiſcopos Britanniæ.

Arguit eos quod à Turonenſis archiepiſcopi juriſdictione ſe ſubduxerint, præcipitque ut ei deinceps pareant.

An. 878. MAHEN Dolenſi epiſcopo, necnon & omnibus epiſcopis Britannicis, ſeu univerſis ſanctæ Dei eccleſiæ fidelibus.

Sanctitatem ſeu fidelitatem omnium noſſe volumus, quia dum Trecis ſynodum celebraremus, ſuggeſtione ADALARDI Turonenſis archiepiſcopi conſacerdotis noſtri audivimus, quod vos matrem veſtram Turonenſem eccleſiam deſpicientes, ſecundum antiquam conſuetudinem illi obedire differtis, & privilegium à beato Petro apoſtolo illi ſupra vos conceſſum frangere conamini, debitumque honorem ipſi archiepiſcopo veſtro obſervare negligitis, & malum ſupra malum addentes, prædicto capiti veſtro prædia auferre non formidatis. Inter hæc etiam, & præfato antiſtite narrante, & aliis coepiſcopis ſimiliter conferentibus, audivimus, ut vos non antiquo more à veſtro metropolitano conſecrati fuiſſetis, ſed expulſis legitimis epiſcopis de ſedibus, ſola potentia ducis veſtri alter ab altero conſecratus fuit, quod mirati fuimus; &, ſi ita eſt, tantum nefas delebimus, & vindictam, niſi ſatisfeceretis, nihilominus dabimus; quia non paſtores, ſed invaſores fuiſſe cernimini. Quapropter monemus apoſtolicaque auctoritate expreſſe præcipimus, ut ad cor redeuntes ad matrem veſtram ſanctam Turonenſem eccleſiam revertamini, & ſecundum antiquam conſuetudinem illi obedire ſatagatis, & de perpetrato hactenus ipſi veſtro archiepiſcopo ADELARDO miſericordiam quæratis, quatenus ſuper omnibus negligentiis apud ſummum arbitrum veniam habere poſſitis. Quoniam ſi aliter feceritis, canonica auctoritate eritis nihilominus feriendi, & à noſtra communione modis omnibus alienandi; & omnis veſtra ordinatio à ſumma ſede, apoſtolica ſcilicet, reſpuenda.

JOHANNIS PAPÆ XIII. EPISTOLA ad univerſos epiſcopos Britanniæ citerioris.

Petat ne Turonenſi archiepiſcopo reſiſtant, donec ipſe de eorum controverſia judicium tulerit.

JOHANNES ſervus ſervorum Dei, epiſcopus Romanæ urbis, in Chriſto fratribus univerſis epiſcopis citerioris Britanniæ ſalutem in Chriſto & viſitationem. An. 970.

Quia vice beati Petri apoſtolorum principis, Domino Deo dignante, omnium eccleſiarum curam ſuſcepimus, ſollicitudinem qua uniuſcujuſque fides integra in eodem Domino reſervetur, ſine qua nullus ei placere valebit, ubique ſevere obſervare debemus. Ideoque notum ſit vobis, quoniam cariſſimus frater noſter ARDUINUS ſanctæ Turonenſis eccleſiæ archiepiſcopus, veniens ad apoſtolorum limina Romam oratum, interpellavit nos, quod jura ſui archiepiſcopatus, quæ ab antiquis temporibus per decreta ſanctorum pontificum ſanctæ Romanæ matris Eccleſiæ ſuis prædeceſſoribus conceſſa & confirmata fue-

(a) Metiro Turonenſes in reſponſis ad objecta Dolenſium aſſerunt ſcriptoris incuria nomen archiepiſcopi irrepſiſſe in titulo hujus epiſtolæ, idque arguit titulus ſequentis, ubi Dolenſis epiſcopus ſolum nominatur.

(b) al. commorantibus. (c) al. Res Gallon & Gorvili. (d) f. quod. (e) f. filios.

ſunt, à veſtro archiepiſcopo & ſuis deceſſoribus per violentiam & paganorum Normannorum contrarietatem ſublata videntur. Unde apoſtolica auctoritate vobis ſciatis (a) interdictum, ne illius ullo modo juri reſiſtatis deinceps, de omnibus quæ prædictus archiepiſcopus confirmat archiepiſcopatui ſuo pertinere debere, quouſque ille veſter archiepiſcopus, aut aliquis ex vobis cum ARDUINO archiepiſcopo, ſive cum ſuo ſuffraganeo, vel alio fideli miſſo ad noſtram ſanctam matrem Eccleſiam veniat, [redacted] ibi præcognitis cauſis inter vos & illum, quod æquum comprobabimus, diffiniatur ad laudem Dei & Domini noſtri JESU CHRISTI. Quod ſi aliter quam jubemus, contra voluntatem ejus feceritis, cognoſcatis voſmetipſos Dei & B. Petri principis apoſtolorum, per noſtræ humilitatis mandatum, auctoritate excommunicatos ab omni eccleſiaſtico officio. *Hic deſinit membrana Turonenſis; quæ ſequuntur, adduntur in editis.* Quod ſi vero debitam reverentiam circa prædictum fratrem noſtrum obſervare vobis placuerit; ſecundum juſtitiæ decretum à ſancta Romana Eccleſia ſtatutum, permaneatis cum Dei benedictione in unitate noſtræ catholicæ communionis. Interea ſciant regni veſtri homines, maxime nobiliores, nominatim BERENGARIUS, & filius ſuus CONANUS, & HOEL cum fratre ſuo GUERECH, cum ceteris majoribus, ut ſi contra juſtitiam inobedientes fuerint huic noſtræ juſſioni, & contrarii ſeu rebelles extiterint prædicto fratri noſtro Turonenſi epiſcopo, ſint & ipſi excommunicati, & noſtra benedictione apoſtolica privati.

LEONIS PAPÆ IX. EPISTOLA ad principes Britanniæ,

Sententiam pro Turonenſi eccleſia adverſus Dolenſem pronunciat. reſiſtentes & ſimoniacos atque ab eis ordinatos excommunicat.

(b) (c) LEo ſanctæ ſedis apoſtolicæ gratia Dei papa (b) E. Britonum principi (c) ANALO comiti & ceteris principibus Britanniæ ſecundum Deum vivere volentibus vita & ſalus.

In ſcriptis veterum reperimus omnes epiſcopos tuæ patriæ archiepiſcopo Turonico ſubjectos eſſe debere. De qua re NICOLAI papæ temporibus, & JOHANNIS, LEONISQUE, & ceterorum quorum nomina inſerere longum eſt, clamor factus eſt. Ex quibus Nicolaus papa litteras SALOMONI regi Brittonum direxit, in quibus præcipit, ut omnes ſuæ patriæ epiſcopi Turonicæ eccleſiæ ſubjecti ſint. Alii vero apoſtolici eoſdem apoſtolica auctoritate ob id excommunicaverunt. Ad nos quoque in Remenſi concilio clamor hujuſmodi delapſus eſt: nos ſtatim, ut ipſe veſter archiepiſcopus cum ſuis ſubjectis Romano concilio præſens adeſſet, non ſolum de hac cauſa redditurus rationem, ſed etiam de hoc quod ſimoniacus cum ſuis ſuffraganeis eſſe comprobatur & exlex, quærens quæ ſunt mundi, non quæ JESU-CHRISTI; legatos etiam Turonici archipræſulis adeſſe præcepimus. Legati Turonici adfuerunt, veſtrates pontifices cum ſuo capite ſe ſubtraxerunt. Nullo itaque modo probare potuimus illum veſtrum præſulem archiepiſcopum eſſe debere; præſertim cum archiepiſcopus ſine ſede civitatis, ſine pallio archiepiſcopali non poſſit haberi. Excommunicamus omnes hos de quibus ſermo eſt ex auctoritate Dei Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti, ſanctique Petri & noſtra, non ſolum propter hanc præſumtionem, qua ſubjici Turonicæ eccleſiæ dedignantur, ſed etiam propter ſimoniacam hæreſim qua polluti ſunt. & ordinatos à ſe contaminare videntur. tali ratione, ut divinum officium non peragant, neque audiant; neque benedictionem tribuant. Simili etiam ſententia ab eis ordinati feriantur. Tibi autem, cariſſime fili, mandamus, ut te ab eorum conventibus cum omnibus fidelibus ſubtrahas, deinde eos commoneas, ut noſtris præceptis obſecundent, ſimoniacam hæreſim deponant, ſecundum Deum vivant. Et hoc te auctoritate hortamur apoſtolica, ut per totum regnum tibi commiſſum pacem facias, juſtitiam diligas, ſubditos pie regas. Turpe eſt enim, ut cum unus ex maximis Galliæ principibus habearis, naturalibus ſis vitiis ſubjugatus. Et ſi ſecundum Deum te vivere audiero, bonumque exemplum præbere ſubjectis, benedictione S. Petri & noſtra donaberis. Sin aliter egeris, & excommunicatis te adjunxeris; ut illi, noſtra auctoritate excommunicatus ſis. Quod ſi veſter archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis de hoc quod Turonicus pontifex clamat, deque ſimoniaca hæreſi excuſare ſe rationabiliter voluerint; Vercellenſi concilio Calendis Septembris futuro præſentes ſint, noſque ibi, ſi Deus permiſerit, erimus cauſas eorum auditori. Vale.

STEPHANI CARDINALIS EPISTOLA ad J. Dolenſem antiſtitem.

Citat eum ad concilium Turonenſe.

STEPHANUS Petri apoſtolorum principis & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis J. Dolenſis eccleſiæ dicto archiepiſcopo reſipiſcere, & ad viam ſalutis [redacted] emendationis redire. An. 1060.

Domnus meus pontifex ſummus & univerſalis papa NICOLAUS te quamvis rebellem, [redacted] monitis ſalutaribus averſum, nequaquam tamen paterna & conſueta Romanæ Eccleſiæ

(a) *alii addunt eſſe.*
(b) *lege C. ſcilicet Conano hujus nominis ſecundo, qui tempore Leonis papæ Britanniæ ducatu potiebatur.*
(c) *legendum videtur Alano, filio ſcilicet Hoelli ducis, qui etiam poſtea dux gradit Britanniæ, ſcilicet anno 1084.*

miſericordia indignum judicavit; ſed miſſa, ſi tamen ad te pervenit, legatione, ad ſynodum quæ antiquo more Romæ poſt paſcha celebratur, adhuc reſipiſcendi locum donans evocavit; ſed & poſt datas ad te litteras ſecundum conſilii ſui providentiam, & temporum eventuumque neceſſitatem, ad has partes deſtinavit, & ut quæ poſſem in eccleſia Gallicana, Deo adjuvante, conciliis ceteriſque laboribus emendarem, vices ſuas mihi tradens injunxit. Unde apud Turonum Dominica ante mediam quadrageſimam ſynodum indixi, ad quam Domnum meum ſollicitudine, & mediocritatem tuam ſumtibus & labore levans, ſancti Petri ejuſque vicarii mihique tradita auctoritate te convoco, & ab omni periculo quod tibi ex parte principis civitatis ejuſdem evenire poſſit, ſecurum facio. Quod ſi nec ad domnum meum in dictis terminis venire volueris, vindictam abſque miſericordia ſenties eccleſiaſticæ diſtrictionis. Exemplar etiam mitto epiſtolæ hujus à Domino meo mihi traditæ.

GREGORII PAPÆ VII. EPISTOLA I. ad Willelmum regem Anglorum.

De ſimonia, luxuria & depoſitione Johenei Dolenſis epiſcopi, & ordinatione Eveni in ejus locum.

GREGORIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, excellentiſſimo filio W. glorioſo regi Anglorum ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Johoncar,

Compertum eſſe celſitudini tuæ non dubitamus, quod dictus epiſcopus Dolenſis eccleſiæ, quæ Britannicæ provinciæ principalis eſt ſedes, ſuæ ſalutis immemor, & ſanctorum canonum decreta conculcans, eamdem eccleſiam per ſimoniacam hæreſim impudenter invaſerit, & prolixo jam tempore oppreſſerit violenter. Datis namque comiti ALANO copioſis muneribus, quæ uſque hodie ad probamentum prius nequitiæ in propatulo extant, non per oſtium in ovile Chriſti, ſed ut fur & latro aliunde irrepſit: qui etiam nec hoc ſcelere contentus, iniquitatem ſuper iniquitatem appoſuit, & quaſi ſimoniacum eſſe parum & pro nihilo deputaret, Nicolaita quoque fieri feſtinavit. Nam in ipſo tam pernicioſe adepto epiſcopatu nuptiis publice celebratis, ſcortum potius quam ſponſam ducere non erubuit, ex qua & filios procreavit, ut qui jam ſpiritum ſuum animarum corruptori per ſimoniaca commercia proſtituerat, per fœdæ libidinis inceſtum corpus ſuum ita in contumeliam diabolo conſecraret; & ſic in eo nullus locus ſupereſſet conditori, quem intus exteriuſque obligatum totum ſibi adverſarius non vendicaſſet. Nec tamen huc uſque malitiæ conatus ſubſtitit; ſed atrociſſimum facinus turpiſſimumque flagitium horrendo etiam ſacrilegio cumulavit. Nam adultas ex illicito matrimonio filias, prædiis eccleſiæ & reditibus nomine dotis collatis atque alienatis ſcelere immaniſſimo maritavit. His iniquitatibus coopertus, eamdem tamen eccleſiam dilaceratam diſſipatamque, ſi liceat, incubare molitur. Quibus de cauſis celſitudo tua noverit illum jam beati Petri apoſtoli ſpiculo perfoſſum, & niſi ſceleris reſipuerit, anathemate mortifero eſſe damnatum. Quapropter paterna caritate te ammonere, & cauſam breviter exponere ſtuduimus, ne fortaſſe per ignorantiam tam ſceleſto homini tamdiu in tenebris ſuis jacenti ulterius auxilium præbeas, neve ſcelerum ejus te participem facias, ſed ſedi apoſtolicæ noſtriſque monitis modeſte parendo illum à te repellas; vel etiam ut tandem aliquando ſibi conſulat, atque ad remedium pœnitentiæ confugiat, blande ſuadendo, ſi poteris, inducas. Nam tales in malo perſeverantes fovere & adjuvare nihil eſt aliud quam iram Domini contra ſe provocare. Nos vero ſupradictæ eccleſiæ afflictionem diutius non ferentes, Deo inſpirante, virum vitæ probabilem & compertæ religionis inibi ordinavimus & conſecravimus, videlicet S. Melanii abbatem, qui cum ob alias cauſas quas explicare prolixum eſt, ad nos veniſſet, pontificatus onus, ex inſperato ſubire compulſus eſt. De quo confidimus in Domino, quia ſi ut deſideramus litteriſque noſtris multipliciter implorare curavimus, principum terræ bonorum virorum gratiam & ſtudia habere meruerit, Domino cooperante, ſub B. Petri patrocinio eccleſiam in melius reſtaurabit.

GREGORII PAPÆ VII. EPISTOLA II. ad clerum & populum Dolenſem.

Significat Evenum loco juvenis cujuſdam electi ſe eis ordinaſſe præſulem.

GREGORIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, clero & populo Dolenſi fidelibus S. Petri ſalutem & apoſtolicam benedictionem. An. 1076.

Miſiſti ad nos quemdam juvenem, petentes à nobis illum vobis ordinari pontificem: cui quidem petitioni, quoniam ſacri canones contradicunt, aſſenſum præbere minime potuimus. Nos denique cognoſcentes eccleſiam veſtram diu nequiſſimi pervaſoris tyrannide oppreſſam, ex debito & noſtri officii conſideratione, apoſtolico fulci præſidio, prout valemus in Domino, reformare cupimus. Quapropter ejuſdem juvenis rogatu, aſſenſuque ſociorum ejus, ſancti Melanii abbatem EVENUM nomine, quem ad nos veſtra legatione miſiſtis, virum utique, ut vos bene noſtis, prudentem, bonis ornatum moribus, omnique religione dignum, vobis in patrem & archiepiſcopum conſecravimus, monentes & obſecrantes, ut ſicut beati Petri apoſtoli noſtrique, illius licet indigni famuli, gratiam optatis, ſic ei, ut patri & rectori, per omnia obedientiam exhibeatis. Datum Romæ v. calendas Octobris, indictione xv. incipiente.

A

GREGORII PAPÆ VII. EPISTOLA III. ad epiſcopos Britanniæ.

Ut Eveno Dolenſi præſuli tamquam archiepiſcopo exhibeant reverentiam, donec juxta Turonenſis eccleſia diſcuſſerit.

GREGORIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, omnibus epiſcopis Britanniæ ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Non ignorare vos credimus, qualiter Dolenſis clerus & populus ad nos direxit juvenem quemdam, B ſatis præclarum genere, ut audivimus, poſtulantes ut eum illis in epiſcopum ordinaremus. Cujus cauſam ſicut oportuit examinantes, honeſtos quidem mores pro modulo ætatis ſuæ, ſed nondum ſatis maturos aut inſtructos ad portandum epiſcopale pondus, in eo probavimus: propter quod onerare eum tam gravi ſarcina, nec ſibi, nec nobis cautum fore providimus. Deo autem aſpirante, adinvenimus in comitatu ſuo perſonam huic dignitati ætate, ſcientia & morum gravitate multo magis congruam, videlicet EVENUM abbatem ſancti Melanii, quem licet invitum atque obedientia adſtrictum cum mul- C ta petitione & electione illius & aliorum qui cum eo venerant, epiſcopum ordinavimus. Honorem quoque & uſum pallii pro veſtra & totius provinciæ dilectione ei conceſſimus, eo quidem tenore, ut opportuno tempore nullatenus ſe exhibere recuſet, ad diſcutiendam querimoniam, quam confrater noſter RODULPHUS Turonenſis archiepiſcopus de ſubjectione ſedis illius, & de negata ſibi obedientia, jamdiu apud noſtram & anteceſſorum noſtrorum fecit audientiam. D Quod ſi ratione & juſtitia demonſtrante, ut ei ſubjecta eſſe debeat apparuerit; nos quidem ſanctæ Turonenſi eccleſiæ jus ſuum conſervari, & debitam ſubjectionem à Dolenſi eccleſia exhiberi volumus, & apoſtolica auctoritate cenſemus. Uſum tamen pallii non minus huic ſuiſque ſucceſſoribus, donec eorum introitus & vita probabilis fuerit, concedimus atque firmamus. Sin vero ab hujus ſubjectionis jugo eam abſolutam eſſe legali defenſione convicerit, quæcumque ſibi dignitatis privilegia de cetero competere viſa fuerint, apoſtolica non denegabit auctoritas; atque interim ut ei ſicut archiepiſcopo ſubjectionem & obedien- E tiam exhibeatis præſenti auctoritate conſtituimus. Hoc itaque pacto eum conſecratum & ordinatum ad ſedem non humano conſilio, ſed divinitus & aſſignatam remittentes, vobis valde commendatum eſſe volumus, ut ſicut nos in eo caritatem veſtram & totius provinciæ principum honoravimus; ita & vos quam pro eo ſuſcepimus ſollicitudinem & pietatis affectum nobiſcum ſuſcipiatis; ipſum quidem cum omni honore & reverentia ſuſcipientes, ut & bona eccleſiæ jamper multos annos à ſacrilegis diſperſa pervaſoribus, recuperare valeat adjuvantes, quatenus illa ſedes olim nobilis & potens ad gloriam priſtini decoris, Deo opitulante, veſtris reformetur ſtudiis, veſtriſque reſtituatur temporibus. Sic etenim fratres dilectiſſimi, vocavit nos Deus & Pater Domini noſtri JESU CHRISTI, ut ſi in corpore dilecti Filii ſui membrorum dignitatem obtinere cupimus, ad invicem etiam fraternis affectibus & officiis intimi amoris connexi ſimus. Agite ergo ut veſtra fraternitas erga hunc fratrem & eccleſiam ſibi commiſſam talis exiſtat, quatenus & ad apud Dominum omnipotentem pro veſtræ beatitudinis præmio glorіemur, & inter tot hujus ſæculi nequam confligentes turbines, de conſolatione veſtræ cooperationis nos non tantum, ſed & mater veſtra ſancta & apoſtolica lætetur Eccleſia. Data Romæ quinto calendas Octobris, indictione XV.

GREGORII PAPÆ VII. EPISTOLA IV. ad Rodulphum Turonenſem archiepiſcopum.

Quod injuſte conqueratur de dato Dolenſi præſuli pallio, cum eccleſiæ ejus juribus ſatis providerit.

GREGORIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, RODULPHO Turonenſi archiepiſcopo ſalutem & apoſtolicam benedictionem. An. 1077.

Quod de conſecratione Dolenſis epiſcopi, & conceſſo ſibi honore pallii, adverſum nos conquereris, pro voluntate potius quam ratione facere videris, cui nos in ea re Eccleſiæ, cui Deo volente præeſſe dignoſceris, totius juſtitiæ locum reſervaſſe cognoſcis. Cum enim audivimus principes illius terræ contra antiquam & peſſimam conſuetudinem, pro reverentia Dei omnipotentis & apoſtolicæ auctoritatis, ulterius in ordinandis epiſcopis; nec dominium inveſtituræ tenere, nec pecuniæ commodum quærere velle, atque ob hoc ad apoſtolicam miſiſſe ſedem, ut in præfato loco juxta ſanctorum patrum ſtatuta legalis ordinaretur epiſcopus; devotioni eorum valde congaudendum & petitionibus annuendum dignum duximus. Verum quam caute nos Turonenſi eccleſiæ & ejus dignitati providerimus, in litteris illis quas ad Britannicos principes & epiſcopos miſimus; (quod & te cognoviſſe putamus) apertiſſime continetur. Quapropter fraternitas tua ſine omni murmuratione diſcuſſionem & juſtam definitionem hujus cauſæ expectare non renuat: quoniam & quod factum eſt, conſideratione fecimus, & quod faciendum diligenti inquiſitione (ſicut res magna & ambigua poſtulat) pertractare & exequi volumus. Neque id in longum, Deo volente, protelabitur: quoniam ſi in partes regni Teutonicorum, prout deſtinavimus, hoc in tempore tranſierimus, inde aut noſmetipſi ad vos pertranſiemus, aut tales, qui hanc cauſam ſincera exploratione diſcutiant atque definiant, mittere procurabimus. Quod ſi eo modo noſtræ diſpoſitionis conſilium tranſigi non poſſe contigerit, congruo tempore

[illegible] te & Dolenſem epiſcopum ad præſentiam ſedis apoſtolicæ convocabimus, & ibi cauſam veſtram utrimque diligenter examinatam, prout ſincera veritas & juſtitia exquiſierit, ad irrevocabilem, Deo favente, finem perducemus. Data in Longobardia in loco qui dicitur Carpineta, kalendis Martii, indictione decima quinta.

GREGORII PAPÆ VII. EPISTOLA V. ad Willelmum regem Anglorum.

Cauſam Dolenſis epiſcopi propter ſcelera depoſiti retractari permittit.

An. 1075. GREGORIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, WILLELMO regi Angelorum ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Cauſam unde nos in litteris veſtris rogaſtis, ita jam ad extremum deductam eſſe putavimus, ut nihil in ea, quod ulterius tractandum eſſet, reſtare videretur. Nam cum in Dolenſi eccleſia epiſcopum ordinavimus, ita hunc pro quo excellentia veſtra intervenit; ad dejectionem ſuam ex propriis facinoribus, & ad ultimum ex inobedientia ſe præcipitaſſe, non ſolum per clericos & religioſas perſonas illius eccleſiæ; ſed etiam per legatum noſtrum LEUZONEM monachum, intellexeramus, ut magis ſibi de malis in eccleſiam commiſſis, & corruptiſſima vita ſua timendum & plangendum, quam pro recuperatione epiſcopatus proclamandum, aut quidquam ſperandum fore judicaremus. Attamen ne deprecationem veſtram ſine ea qua oportet cura & benignitate ſuſcepiſſe videamur, & ſi aliquis per ſubreptionem, quod non credimus, nos fefellit, ad inquirendum & corigendum minus ſollicitì inveniamur, legatos noſtros, videlicet confratrem noſtrum HUGONEM venerabilem Dienſem epiſcopum, & dilectum, filium noſtrum HUBERTUM ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſubdiaconum, & ipſum etiam LEUZONEM monachum, ſi ereptum ab infirmitate poterimus, illuc mittere decrevimus, qui cauſam diligenti inquiſitione diſcutiant, & ſi quid in ea dictante juſtitia mutandum vel emendandum fuerit, conſequenti ratione & auctoritate exequi ſtudeant. Nuſquam enim hoc negotium rectius aut diligentius, quam [illegible] eadem eccleſia pertractari poſſe videtur, ubi & hic & illi præſentes eſſe valeant, & veſtri etiam intereſſe fideles; qui rationem & juſtitiam plene percognitam certis aſſertionibus vobis indicare queant. Nec dubitamus equidem quin veſtra celſitudo definitioni juſtitiæ concorditer acquieſcat: quoniam, licet in vobis per miſericordiam Dei multæ & egregiæ ſint virtutes, hæc tamen eſt præclara & famoſiſſima, & quæ gloriam veſtram Deo præcipue commendat & hominibus, quod juſtitiam quam vos facere promtiſſimi eſtis, aliis etiam facientibus diligitis atque probatis. De cetero ſcitote eminentiam veſtram, & ſæpe cognitam devotionem ejus nobis gratiſſimam fore, qui & vos ipſos, & quidquid ad gloriam ſublimitatis veſtræ Deo auctore proficere poteſt, ſemper in corde & viſceribus noſtris cum magno deſiderio & affectu intimæ caritatis amplectimur, & ad voluntatem veſtram in omnibus quæ apud nos impetrare quæſiveritis, quoad poſſumus & ſecundum beneplacitum Dei nos audere cognoſcimus, flecti & annuere parati ſumus. Quia vero præfatum filium noſtrum HUBERTUM ad vos uſque dirigere deſtinavimus; plura vobis ſcribere non neceſſarium duximus, quoniam in omnibus quæ ex noſtra parte vobis refert, ipſum quaſi certiſſimam epiſtolam noſtram & verba noſtra fideliter continentem fore, nec nos dubitamus, nec veſtram excellentiam dubitare volumus. Deus autem omnipotens meritis & interceſſione apoſtolorum Petri [illegible] Pauli & omnium ſanctorum ſuorum tibi [illegible] ſereniſſimæ reginæ MATHILDI uxori tuæ & clariſſimis filiis veſtris omnium peccatorum veſtrorum indulgentiam & remiſſionem & abſolutionem tribuat; & cum vos de rebus mundanis eximi juſſerit, ad æternum regnum ſuum & veram gloriam ſuam tranſire faciat. Data Bibianelli duodecimo Calendas Aprilis, indictione decima quinta.

GREGORII PAPÆ VII. EPISTOLA VI. ad Goffredum Rodonenſem, &c.

Ejuſdem argumenti.

GREGORIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis GOFFREDO Redonenſi, JACERT, GAUFREDO filio Eudonis, nobilibus comitibus Britanniæ ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Non ignorare vos credimus, quantam moleſtiam quantamque perturbationem ſuſtineat Dolenſis eccleſia, [illegible] confrater noſter EVENUS archiepiſcopus, quem ibi ordinavimus, ab illo qui prius ſedem occupans, ac remordente eum conſcientia ſua, ut dicitur, expoliatam deſerens, nunc injuſte ſe expulſum conqueritur: qua de re cum præfatus archiepiſcopus ſuam nobis exhiberet præſentiam, quoniam abſente illo qui ſuper eum conqueritur, cauſam diſcutere nulla ratione potuimus, totum hoc negotium confratri noſtro HUGONI Dienſi epiſcopo, cui vicem noſtram dedimus, committere neceſſarium duximus; ut eo tempore & loco illud diligenti inquiſitione pertractare ac definire audeat, ubi qui in hac cauſa utrimque neceſſarii ſint, convenire [illegible] intereſſe valeant. Statuimus enim præfatum confratrem noſtrum & vicarium celebrare concilium propter multa & magna negotia, quæ in regno Francorum emerſa, apoſtolicæ auctoritatis examinatione atque judicio indigent; ubi & hoc negotium, Deo auxiliante, definiri volumus atque cenſemus. Quapropter multum rogamus & commonemus excellentiam veſtram, ut huic cauſæ quantum poteſtis operam detis, & epiſcopos necnon religioſos abbates terræ illius, clericos quoque &

& laicos ejuſdem eccleſiæ, qui idonei tam A ſcientia quam religione videantur, ad præfatum concilium, juxta quod vobis ſignificatum fuerit convenire faciatis: quatinus opitulante divina clementia, per ſinceram explorationem in hac cauſa quicquid juſtitia & populi requirat ſalus evidenter appareat, & deciſa penitus hac lite & querimonia, diu & nimium indigne lacerata, quam præfati ſumus, Dolenſis eccleſia per miſericordiam Dei, veſtro ſtudio, veſtraque juvante & procurante potentia, receptis bonis ſuis, pacem etiam & tranquillitatem recipere, & in ſtatum ſuæ incolumitatis B venire & permanere valeat. Datum Laterani xi. calendas Junii, indictione prima.

GREGORII PAPÆ VII. EPISTOLA VII. ad Britannos & Turonenſes.

Significat ſe controverſiam de jure metropolitano legatis ſuis dirimendam commiſiſſe.

An. 1080. GREGORIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, omnibus epiſcopis Britanniæ, clero & populo in Turonenſi provincia conſtitutis.

Notum eſſe volumus, controverſiam inter C eccleſiam veſtram & Dolenſem peſtifere ortam, multum nobis in Romana ſynodo laborem ingeſſiſſe; ſed tamen, Deo miſerante, poſt longam diſcuſſionem, quam juſtius potuimus, hanc quæ ſubſequitur definitionem inveniſſe. Archiepiſcopus ſiquidem veſter eccleſiam Turonenſem jus ſuum in Britannia perdidiſſe conquerens, Romanorum pontificum auctoritatem in medium duxit, quæ perſpicue probat Britanniam Turonenſi eccleſiæ, quemadmodum ſpirituali matri & metropoli ſuæ, ſubjectionem debere. Dolenſis vero epiſcopus D non ſolum auctoritatem audientiæ noſtræ non exhibuit; verum etiam ipſa verba ſua ad defenſionem prolata nulla certitudine, cui fides danda eſſet, fulta videbantur. Tamen quia in patria ſua quamdam auctoritatem ſe reliquiſſe aſſerebat; viſum nobis fuit, ut ad retractandum negotium illud induciæ darentur, & pro hac aliiſque cauſis legati apoſtolicæ ſedis dirigerentur, ut auditis utriuſque partis rationibus, ſi cognoverint Britannos auctoritatem authenticam apoſtolicæ ſedis, videlicet eorum pontificum, quorum ordinatio E & vita digna & legalis fuerit, habere, per quam poſſint ſe à ſubjectione prædictæ Turonenſis eccleſiæ ſubtrahere, quieti deinceps permaneant in ſua libertate. Quod ſi contigerit eos hujus auctoritatis, quam modo diximus, non poſſe habere defenſionem, ſopita deinceps & in æternum omni controverſia, Turonenſem eccleſiam matrem & metropolim ſuam recognoſcant, & eam quæ decet metropolitanum archiepiſcopo veſtro ſubjectionem & obedientiam exhibeant, reſervato Dolenſi epiſcopo pallii uſu; ita tamen ut nullus ſucceſſorum ſuorum aliquo in tempore ad hanc dignitatem adſpiret, ſed, ſicut ſupra A diximus, tam ipſi, videlicet in eccleſia Dolenſi conſtituendi, quam etiam ceteri Britanniæ epiſcopi magiſterio Turonenſis archiepiſcopi in perpetuum ſubditi permaneant. Data Romæ octavo idus Martias, indictione tertia.

URBANI PAPÆ II. EPISTOLA I. ad univerſos epiſcopos Britanniæ.

Dolenſi epiſcopo concedit pallium, ſalvo jure Turonenſis eccleſiæ.

EXpetendi pallei gratia confrater noſter R. Rollandus Dolenſis epiſcopus noſtro ſe conſpectui repræſentans, ſancti prædeceſſoris noſtri GREGORII VII. litteras obtulit, quas idem apoſtolicus pontifex pro EVENO Dolenſi epiſcopo veſtræ fraternitati mandaverat. Illarum itaque litterarum tenore continebatur, quod eidem Eveno prædictus pontifex pallei uſum pro veſtra & totius provinciæ dilectione conceſſerit ea conditione interſita, ut opportuno tempore exhibere ſe nullatenus recuſaret ad diſcutiendam querimoniam, quam Turonenſis archiepiſcopus de ſubjectione ſedis illius, & C de negata ſibi obedientia, jampridem apud ſuam & anteceſſorum ſuorum fecerat audientiam. Sequitur poſt hæc in eiſdem litteris: Quod ſi ratione & juſtitia demonſtrante, ut ei ſubjecta eſſe debeat apparuerit; nos quidem ſanctæ Turonenſis eccleſiæ jus ſuum conſervari, & debitam ſubjectionem à Dolenſi eccleſia exhiberi volumus, & apoſtolica auctoritate cenſemus. Uſum tamen pallei non minus huic ſuiſque ſucceſſoribus, donec eorum ingreſſus & vita probabilis fuerit, concedimus & firmamus. Si vero ab hujus ſubD jectionis jugo eam ſolutam eſſe legali defenſione conſtiterit, quæcumque ſibi dignitatis privilegia de cetero competere viſa fuerint, apoſtolica non denegabit auctoritas, atque interim ut ei ſicut archiepiſcopo ſubjectionem & obedientiam exhibeatis præſenti auctoritate conſtituimus. Prædictus itaque confrater & coepiſcopus ROLL. coram fratribus noſtris ſuper evangelia ſancta juravit, quia papa GREGORIUS VII. harum litterarum ſententiam miſerit epiſcopis Britanniæ; & in exemplari illo nec minus nec amplius haberetur, quam in litteris quas ipſe miſit. Sic nos de apoſtoE licarum litterarum veritate firmati, prædicto confratri noſtro ſub eadem conditione pallei munus ex apoſtolicæ ſedis liberalitate conceſſimus. Eum ergo ad vos auxiliante Domino remittentes, dilectioni veſtræ litteris præſentibus commendamus, ut ipſum cum omni honore & reverentia ſuſcipientes, ad reſtituendum ſuſceptæ eccleſiæ ſtatum fraternis affectibus & officiis adjuveris.

URBANI PAPÆ II. EPISTOLA II. ad principes & populum Dolenſis eccleſiæ.

Ut ablata Dolenſi eccleſiæ bona reſtituant.

AUdivimus Dolenſis eccleſiæ bona ita per veſtram violentiam uſurpari, ut nihil juſtitiæ de rebus ejuſdem eccleſiæ frater noſter Dolenſis archiepiſcopus R. valeat obtinere. Mandamus igitur dilectioni veſtræ, ne eccleſiæ ipſius bona ulterius retinere invito epiſcopo præſumatis; alioquin ſedis apoſtolicæ indignationem invenietis, & quamcumque in vos ſententiam idem frater noſter canonica auctoritate dictaverit, nos auctoritate apoſtolica confirmabimus.

URBANI PAPÆ II. SENTENTIA de ſubjectione Dolenſis eccleſiæ ad Turonenſem.

An. 1094. URBANUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilecto fratri RADULFO Turonenſi archiepiſcopo, ejuſque ſucceſſoribus canonice ſubſtituendis in perpetuum. Sanctorum canonum decernit auctoritas, ut majores eccleſiarum cauſæ apoſtolicæ ſedis judicio decidantur. Qualiter igitur Turonenſis eccleſiæ contra Dolenſem epiſcopum querela noſtris ſic temporibus pertractata, & præſentium volumus notitiæ certum fieri, & futurorum memoriam non latere. Dolenſis ſiquidem epiſcopus ROLANDUS anno dominicæ incarnationis MXCIII. ad noſtram præſentiam veniens, palleum quaſi Britannorum archiepiſcopus expetivit. Cujus cum preces diutius averſaremur, apoſtolicæ memoriæ GREGORII ſeptimi litteras præferebat, quibus oſtendebatur IVANO cuidam Dolenſi epiſcopo & ejus ſucceſſoribus palleum ab eodem apoſtolico contributum, ſalva tamen querela Turonenſis eccleſiæ, ut ſi quando actione legitima potuiſſet probare Dolenſem ceteroſque Britanniæ citerioris epiſcopos debere metropoli Turonicæ ſubjici, ſubjicerentur quidem, Dolenſis tamen uſum pallei obtineret. Has litteras Gregorii papæ nec minus nec amplius quam papa juſſerat continere, cum frater noſter Dolenſis epiſcopus jurejurando firmaſſet; nos ei palleum ſub eadem conditione conceſſimus. Veniens poſt hæc ad nos dum Beneventi eſſemus, tua ſtrenuitas, cariſſime frater RADULFE Turonenſis archiepiſcope, ejuſdem papæ Gregorii noſtro conventui litteras præſentavit, quæ ſignificabant cauſam hanc Romæ in concilio retractatam, ubi poſt diſcuſſionem diutinam diſpoſitum fuerat, ut à legatis ſedis apoſtolicæ concilium in provincia convocaretur, in quo cauſa ſollicitius agitaretur, & ſiquidem per alicujus catholici & legalis papæ auctoritatem authenticam ſe tueri Dolenſis nequiret epiſcopus; de cetero [illegible] A ipſe & ceteri Britannorum antiſtites Turonicæ eccleſiæ tamquam metropoli propriæ obedirent, ipſius quoque [illegible] epiſcopatu ſucceſſores numquam ulterius palleum obtinerent. Oſtenſa eſt etiam legatorum qui in provincia concilium egerant perpetrata definitio, qui cum Dolenſis nulla cauſam ſuam authentica auctoritate potuiſſet defendere, Gregorius papa ſententiam . . . . . ſcriptis & ſubſcriptionibus omnimodis ſtatuerunt, ut videlicet tam Dolenſis quam ceteri Britannorum epiſcopi Turonicæ ſemper eccleſiæ ſubjacerent. Cum ad hæc Dolenſis, qui adhuc aderat, B reſponderet ſe non ad agendum veniſſe, paratum tamen cum epiſcopis provinciæ congruo tempore reſpondere. Nos utroque conſentiente diſpoſuimus, ut in proximi anni media quadrageſima uterque noſtro ſe conſpectui præſentarent: qui autem ſe tunc ſine canonico impedimento ſubtraheret aut deficeret, cauſam amitteret. Statuto autem tempore, cum nos in Urbe moraremur, Dolenſis nequaquam venit, tua fraternitas præſto fuit. Quæſita eſt in regiſtro B. GREGORII papæ VII. ſententia. Et ita omnino ſicut audieramus inventa. Oſtenſa ſunt etiam NICOLAI & JOC HANNIS Romanorum pontificum munimenta id aſtruentia. LEONIS quoque IX. decretum eamdem cauſam ſub anathematis additione confirmans. Auditæ ſunt & fratris noſtri Dolenſis epiſcopi per quemdam nuntium excuſationes: non tunc legitimæ videbantur. Omnibus itaque pertractatis, inconcuſſa confratrum noſtrorum JOHANNIS Portuenſis, UBALDI Sabinenſis, JOHANNIS Tuſculanenſis, BRUNONIS Signienſis, DAIBERTI Piſani, LAMBERTI Atrebatenſis epiſcoporum, & nonnullorum noſtræ eccleſiæ clericorum; D Romanorum quoque judicum & aliorum conſularium: ex communi conſilio viſum eſt, harum rerum, quæ per tot apoſtolicos pontifices confirmatæ fuerant, definitionem plenam non debere differri, nec illum lucrari debere abſentiam, qui ſe arguta calliditate ſubtraxerit. Et nos igitur ſanctorum, quos prædiximus, prædeceſſorum noſtrorum ſtatuta firmantes, præſenti decreto ſancimus, ut ſicut ab ipſis decretum eſt, tam Dolenſis quam ceteri deinceps Britannorum epiſcopi Turonenſem eccleſiam ſuam eſſe metropolim recognoſcant, & debitam ei reverentiam ſemE per exhibeant: nec ullo ulterius tempore poſt ROLANDI obitum ad pallei uſum Dolenſis aſpiret epiſcopus. Tuam itaque ſollicitudinem, frater in Chriſto cariſſime, adhortamur, ut tantæ dignitatis gratia dignum ſe ſemper ſtudeat exhibere. Quanto altius præeminet, tanto altius bonorum operum luce præfulgeat. Pacem cum omnibus ſequatur & ſanctimoniam: [illegible] proſperis humilis, & in adverſis, ſi quando evenient, inveniatur cum juſtitia erecta: amica bonis, perverſis contraria. Nullius umquam faciem contra veritatem recipiens; nullius umquam faciem pro veritate loquentem premens. Miſericordiæ operibus

juxta virtutem ſubſtantiæ inſiſtens, & tamen A inſiſtere ſupra virtutem cupiens, infirmis compatiens, bene volentibus congaudens, de alienis gaudiis tamquam de propriis exultans, in corrigendis vitiis pie ſæviens, in fovendis virtutibus auditorum animum demulcens, in ira judicium ſine ira tenens, in tranquillitate ſeveritatis juſtæ cenſuram non deſerens; ut officium quod foriaſecus adminiſtras, interius coram divinæ majeſtatis oculis impleas. Fraternitatem tuam ſuperna dignatio per tempora longa conſervet incolumem. Scriptum per manum Petri ſcrinii ſacri palatii.

S. Petrus. S. Paulus.

Urbanus papa II. *Locus monogrammatis.* B Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Jesu Christi.

Datum Romæ per manum Johannis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ diaconi cardinalis, nonis Aprilis, indictione II. anno dominicæ incarnationis MXCIV. pontificatus vero domni Urbani II. papæ ſeptimo.

URBANI PAPÆ II. EPISTOLA IV. universis epiſcopis per Britanniam constitutis.

Confirmat ſententias aliorum ſummorum pontificum, præcipitque eis ut Turonenſi archiepiſcopo tamquam metropolitano pareant.

Pro confratris noſtri Dolenſis epiſcopi & aliorum ex vobis quorumdam obedientia Turonenſi eccleſiæ denegata jam frequentes C querelas ad ſedem apoſtolicam provenisse, multas ejuſdem rei diſcuſſiones perpetratas eſſe, fraternitatem veſtram ignorare non credimus: cum ſciamus prædeceſſoris noſtri Gregorii papæ duplices ad vos litteras ſuper hoc negotio deſtinatas, quin etiam Sanctonenſi concilio pleroſque veſtrum interfuiſſe exiſtimamus, in quo à legatis ejuſdem apoſto- D lici cauſa eadem diligenti inveſtigatione diſcuſſa, ubi cum Dolenſis cauſam ſuam nulla potuiſſet authentica auctoritate defendere, ſecundum præfati papæ ſententiam omnino ſtatutum eſt, ut tam Dolenſis quam ceteri Britannorum epiſcopi Turonenſi ſemper eccleſiæ ſubjacerent. Qualiter autem nos anno præterito Dolenſi epiſcopo palleum indulſerimus, noſtris tunc fuiſtis litteris informati. Porro tam ipſi, quam Turonenſi archiepiſcopo terminum conſtituimus, quo uterque ſe cum ſuæ eccleſiæ munimentis pro querelæ hujus deciſione noſtro conſpectui præſentaret. E Cum Dolenſis non veniret, Turonenſis in tempore præſto fuit. Tunc in audientia clericorum ſimul & laicorum Romanæ Eccleſiæ retractata ſunt, quæ vel noſtro vel Gregorii papæ tempore ſuper hoc negotio geſta recurrerunt; recitata ſunt etiam Romanorum pontificum Nicolai, Johannis & Leonis ſcripta, quibus decretum eſt, ut univerſi Britannorum epiſcopi Turonicæ debeant metropoli ſubjacere. Quibus omnibus diligentius exquiſitis, ex communi conſilio tam confratrum noſtrorum epiſcoporum & nonnullorum noſtræ eccleſiæ clericorum Romanorum, quam judicum & aliorum conſulatium adjudicatum eſt, harum rerum quæ per tot apoſtolicos pontifices confirmatæ fuerant, definitionem plenam non debere differri. Igitur & nos eorum ſtatuta firmantes, præſentium vobis auctoritate præcipimus; ut ſicut ab ipſis decretum eſt, Turonenſi deinceps archiepiſcopo eam, quæ metropolitanum decet, obedientiam exhibere curetis. Datum Romæ III. idus Aprilis.

WILLELMI EPISCOPI PICTAVENSIS testimonium de ſententia in concilio Claromontenſi adverſus Dolenſem epiſcopum pro Turonenſi eccleſia ab Urbano papa II. lata.

Ego W. II. Dei gratia Pictavorum epiſcopus. Quoniam Deus veritas eſt, oportet eos qui ex Deo ſunt, in his quæ veraciter cognoverunt, veritatis teſtimonium exhibere. Nos igitur teſtimonium veritati reddentes, in veritate teſtamur Radulfum archiepiſcopum Turonenſem in concilio Claromontenſi coram beatiſſimo papa Urbano ceteriſque patribus adverſus archiepiſcopum Dolenſem propoſuiſſe, & eum quaſi ſubjectum ſibi ſuper inobedientia impetiiſſe. Hujus igitur impetitionibus & archiepiſcopi Dolenſis reſponſionibus domnus papa attente conſideratis, adjudicavit archiepiſcopum Dolenſem deinceps archiepiſcopo Turonenſi ſubjici debere, & de inobedientiæ reatu ſatisfactionis condignam plenitudinem exhibere. Hujus rei teſtes ſumus.

PASCHALIS PAPÆ II. EPISTOLA I. ad ſuffraganeos, clerum & populum Dolenſem.

Balfrico Dolenſi archiepiſcopo pallium concedit.

Sicut à quibuſdam accepimus, tantum veſtris in partibus jam abundat iniquitas, quod chriſtiana religio penitus ibi deperire videatur, & quod ſine dolore dicere non poſſumus, non ſolum laici, verum etiam clerici & monachi in prohibitis ſeu illicitis prorumpentes, Deo & hominibus odibilia perpetrare non metuunt. Quapropter venerabilem fratrem noſtrum Girardum Engoliſmenſem epiſcopum ad veſtras deſtinavimus partes, ut ibidem largiente Domino corrigenda corrigeret, & ſtabilienda ſtabiliret. Qui ſicut ex litteris ejus cognovimus, ut prædictas iniquitates & impietates à veſtris excludere partibus poſſet, venerabilem fratrem noſtrum (a) Bal-

(a) De quo Ordericus Vitalis Hiſtoriæ eccleſiaſticæ lib. 9. hæc habet: *Hic civis fuit Aurelianenſis, monachus & abbas Burgulienſi, liberalibus imbutus ſtudiis, & religioſa moribus vita venerabilis. Unde pro religione & ſapientia ad gradum Dolenſis archiepiſcopatus dignitate promotus eſt. eccleſiaſtica, in quo rigorem monachalem ſervavit, & cum monachis, ut ut ſors dabat, plerumque habitabat, &c.*

dricum & coepiſcopum in Dolenſi eccleſia ordinavit. Pro tanta itaque & tam inſtanti neceſſitate venerabili fratri noſtro Baldrico Dolenſi archiepiſcopo palleum, pontificatus videlicet plenitudinem conceſſimus, ut eo ſecundùm prædeceſſorum ſuorum conſuetudinem utatur. Mandamus igitur dilectioni veſtræ, ut eum tamquam patrem timeatis; ſicut magiſtro obediatis, & ut paſtorem animarum veſtrarum attentius diligatis; quatenus ejus admonitionibus & orationibus & eccleſiæ veſtræ honor augeatur, & chriſtiana religio reparetur, & reparata adjuvante Domino conſervetur.

PASCHALIS PAPÆ II. EPISTOLA II. ad Baldricum Dolenſem archiepiſcopum.

Privilegium Baldrici Dolenſis archiepiſcopi de palleo.

PASCHALIS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri B. Dolenſi archiepiſcopo.

Si paſtores ovium ſole geluque pro gregis ſui cuſtodia die ac nocte intenti ſunt, & ne qua ex eis aut errando pereat, aut ferinis laniata morſibus deficiat, oculis ſemper vigilantibus circumſpectant; quanto ſudore quantaque cura debemus eſſe pervigiles, nos qui paſtores animarum eſſe dicimur. Attendamus igitur ut ſuſceptum officium exhibere erga cuſtodiam dominicarum ovium non ceſſemus, ne in die divini examinis pro deſidia noſtra ante ſummum Judicem negligentiæ nos reatus excruciet, unde modo honoris reverentia inter ceteros ſublimiores judicamur. Pallium autem fraternitati tuæ ex more ad miſſarum ſolemnia celebranda ſicut conceſſum eſt antеceſſoribus tuis, concedimus. Videlicet in Natale Domini, in octava Domini, in Purificatione & aliis feſtivitatibus ſanctæ Mariæ, in Palmis, in Cœna Domini, in Sabbato ſancto, in die dominica Reſurrectionis, in octava Paſchæ, in Aſcenſione Domini, in Pentecoſte, in Nativitate S. Johannis Baptiſtæ, in Natali omnium Apoſtolorum, in feſtivitate S. Laurentii, & S. Mauritii, in feſtivitate S. Michaelis, & Omnium Sanctorum, & S. Martini, & veſtrorum ſanctorum quorum corpora apud vos habentur, in Dedicatione eccleſiarum, & in Anniverſario tuo, & quando Ordinationes facis. Hortamur denique caritatem tuam, ut mores vitæ tuæ tanto honore conveniant. quatenus auctore Deo exempli verbique poſſis eſſe conſpicuus. Vita igitur tua filiis tuis ſit regula, ut ſi qua fortitudo in illis deprehenditur, in ea dirigatur. Cor ergo tuum neque proſpera, quæ temporaliter blandiuntur, extollant, neque adverſa dejiciant; ſed quidquid illud fuerit, virtutis puritate devincatur. Nullum apud te locum odia, nullum favor indiſcretus inveniat: ſacræ benedictionis tuæ juſti, . . . quod judicii opus nulla venalitatis interventio commaculet. Sit in te & boni paſtoris dulcedo, ſit & judicis ſevera diſtrictio. Unum ſcilicet innocenter viventes foveat, aliud inquietos à pravitate compeſcat. Miſericordem te, prout virtus patitur, pauperibus exhibe, oppreſſis defenſio tua ſubveniat, opprimentibus modeſta ratio contradicat, nullius faciem contra juſtitiam accipias, nullum quærentem juſta deſpicias, cuſtodia vitæ æquitatis excellat, ut nec divitem potentia ſua aliquid apud te extra viam ſuadeat rationis audire, nec pauperem de ſe ſua faciat humilitas deſperare; quatenus, Deo miſerante, talis poſſis exiſtere, qualem ſacra lectio præcipit dicens: Oportet epiſcopum irreprehenſibilem eſſe. Sed his omnibus uti ſalubriter poteris, ſi magiſtram caritatem habueris, quam qui ſequutus fuerit, à recto tramite non recedit. Sed ecce, frater cariſſime, inter multa alia iſta ſunt ſacerdotii, iſta pallei, quæ ſi ſtudioſe reſervaveris, quod foris accepiſſe oſtenderis, intus habebis. Sancta Trinitas fraternitatem tuam gratiæ ſuæ protectione circumdet, atque in timoris ſui viam nos dirigat, ut poſt vitæ hujus amaritudinem, ad æternam ſimul dulcedinem pervenire mereamur.

Episcopus qualis esse debeat.

CONCILIA DOMINI CALIXTI PAPÆ II.

CALIXTUS epiſcopus, &c. Remenſi, Rotomagenſi, Senonenſi, Bituricenſi, Turonenſi, Dolenſi, Burdigalenſi & Auxienſi archiepiſcopis, & ceteris tam clericis quam laicis per eaſdem provincias conſtitutis. Eccleſiarum omnium Romana Eccleſia mater & caput ab ipſo Domino conſtituta, omnes per orbem terrarum poſitas eccleſias tamquam propria membra debet uberibus caritatis confovere. Unde nos qui licet indigne in ejus per Dei gratiam regimine ordinati, beati Petri vicarii eſſe conſpicimur, paterno affectu omnibus ſumus Eccleſiæ filiis prope ſeu longe poſitis debitores, &c.

Huic concilio domini Calixti papæ Remis celebrato in baſilica beatæ MARIÆ interfuerunt iſti. Ab Urbe CONO Prænеſtinus, & LAMBERTUS Hoſtienſis. De Galliarum provinciis.* RODULFUS Rothomagenſis archiepiſcopus cum quatuor ſuffraganeis ejus epiſcopis, DAIMBERTUS Senonenſis cum ſex, RODULFUS Remenſis cum decem, HUMBALDUS Lugdunenſis cum tribus, GISLEBERTUS Turonenſis cum ſeptem, LEODEGARIUS Bituricenſis cum duobus, Burdegalenſis cum duobus, BALDRICUS Dolenſis cum duobus; TURSTINUS Eboracenſis cum duobus, ALBERTUS Maguntinus cum quinque, ANSERICUS Biſuntinus cum uno, Tarentaſienſis cum uno, OLDEGARIUS Terraconenſis cum duobus, de Narbonenſi provincia epiſcopus unus, de Arelatenſi unus, de Uranenſi unus, de Auxienſi unus, de Cenmarienſi tres, de Colonienſi unus, de Treverenſi duo, de Madeburgenſi duo, de Gradenſi Venetiæ pro-

* [illegible] Gaufridus.

vincla duo. Ipſe etiam illuſtris & glorioſus Francorum rex LUDOVICUS biduo cum principibus ſuis concilio eidem interfuit, & mandatis Eccleſiæ ſicut catholicus & chriſtianiſſimus veneratione debita obedivit.

ALIUD CONCILIUM CALIXTI.

VEnerabilibus fratribus Dolenſi archiepiſcopo & ſuffraganeis ejus & abbatibus atque aliis eccleſiarum prælatis per eamdem provinciam conſtitutis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Pro magnis & diverſis eccleſiæ negotiis in proxima quadrageſima generale in Urbe concilium celebrare diſpoſuimus. Præcipimus ergo ut omni occaſione ſepoſita, in eadem quadrageſimæ dominica qua *Oculi mei* canitur, in Urbe nobiſcum ſitis; quatinus & nos vobiſcum & cum aliis fratribus archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus, ac religioſis viris generale per Dei gratiam concilium celebremus, & ea communibus auxiliis pertractemus, quæ ad honorem Dei & eccleſiæ ſuæ pacem atque utilitatem Sancto Spiritu cooperante perveniant. Datum Lateranis VII. calendas Julii.

HONORII PAPÆ II. EPISTOLA ad Bituricenſem, Turonenſem, Burdegalenſem, Auxienſem, & Dolenſem archiepiſcopos.

DIvina diſponente clementia nos licet indigni in patrum noſtrorum Petri & Pauli apoſtolorum ſpecula conſtituti, neceſſe habemus Eccleſiæ filiis paternæ affectionis ſtudio imminere. Ideo de omnibus, quantum poſſumus, piam cum Deo ſollicitudinem gerimus, & quibus vel propter nimiam terrarum mariſve diſtantiam, vel propter emergentia Eccleſiæ Romanæ diverſa negotia, noſtram offerre præſentiam non valemus; eos miſſis legatis ſedis apoſtolicæ viſitamus. Ea propter dilectum fratrem noſtrum * G. Engoliſmenſem epiſcopum, quem tamquam providum & ſapientem virum Domini & prædeceſſores noſtri ſanctæ memoriæ PASCHALIS & CALIXTUS pontifices & nos ipſi veneratione habendum cenſuimus, pro quo univerſitatem veſtram rogantes monemus atque præcipimus, ut eum reverenter ſuſcipiatis, eique utpote legato noſtro & apoſtolicæ ſedis vicario humiliter obedientes, &c.

* Gerardum.

INNOCENTII PAPÆ II. EPISTOLA I. ad G. archiepiſcopum & Dolenſis eccleſiæ ſuffraganeos epiſcopos atque abbates per eamdem provinciam conſtitutos.

Invitat eos ad concilium Piſanſe.

Anno 1135.

NAvis Eccleſiæ, cui rector Chriſtus præſidet, licet undarum propulſatione ſæpius agitetur, remigante tamen ſæpe in ea Domino, numquam ſubmergitur. De profunditate ſiquidem ſui conſilii cæleſtis nautæ providentia ventos concitat, mare turbat, navem agitat, ut miniſtros dormientes excitet, pigros animet, & cautos induſtriores efficiat. Gloria igitur ſit in altiſſimis Deo, quoniam fides veſtra numquam defecit, ſed emergente in Eccleſia ſchiſmate probati inventi eſtis, & manifeſte tamquam veri Chriſti diſcipuli domum Domini illuſtratis. Ut autem de ſtatu Eccleſiæ vobiſcum tutius tractare poſſimus, & levior vobis ad nos pateret acceſſus, ordinato in Urbe vicario, & diſpoſitis iis quæ fidelibus noſtris opportuna eſſe cognovimus, cum fratribus noſtris ſani, Deo gratias, & incolumes Piſis moramur, & ut novis morbis nova medicamenta poſſint commodius adhiberi, ordinante Domino, proxima Pentecoſten ſolemnitate generale ibidem concilium celebrare decrevimus (a): quo circa univerſitati veſtræ præſentium auctoritate præcipimus, ut eodem termino, omni occaſione ſummota, veſtram nobis exhibeatis præſentiam; quatenus adminiſtrante Spiritus-ſancti gratia, veſtri freti conſilio & auxilio, ea conſtituere valeamus, unde modo & in poſterum Eccleſia collætetur. Dilectum autem filium Jo. monachum capellanum noſtrum fraternitati veſtræ attentius commendamus, rogantes ut pro beati Petri reverentia, eum benigne ſuſcipiatis, & honeſte tractetis. Datum Piſis VI. idus Novembris.

INNOCENTII PAPÆ II. EPISTOLA II. ad archiepiſcopum Turonenſem.

Ut reſponſurus Dolenſi antiſtiti, qui ſe Aletenſi epiſcopatu ſpoliatum querebatur, ad ſedem apoſtolicam accedat.

An. 1142.

VEnerabilis frater noſter Dolenſis archiepiſcopus ad noſtram præſentiam veniens, conqueſtus eſt nobis in controverſia ſubjectionis, quam ab eo exigis, ſe multotiens gravatum eſſe. In pluribus namque locis, Salmurio videlicet, Veneto, Cenomanis, Pariſius, Tur. & Pictavis ad definitionem hujus controverſiæ in venerabilis fratris noſtri * G. Carnotenſis epiſcopi apoſtolicæ ſedis legati præſentia ſe paratum fuiſſe aſſerit, & etiam multas ob hoc expenſas ſuſtinuiſſe conqueritur, etiam quod Aletenſi epiſcopatu, quem te detinere aſſerit, ſine ratione & judicio ſpoliatus ſit. Ne igitur Turonenſis eccleſia & Dolenſis hujuſmodi attractationibus amplius fatigentur, per præſentia tibi ſcripta mandamus atque præcipimus, quod beati Lucæ feſtivitate ſequentis anni noſtro te conſpectui repræſentes, eccleſiæ tuæ juſtitiam ſuper hoc oſtendere, & de Aletenſi epiſcopatu reſpondere paratus, ut tunc utriuſque partis audi-

* Gaufredi.

(a) De hoc concilio anno 1134 celebrato. Vide lib. 1. vitæ S. Bernardi & Robertum Sigiberti continuatorem.

ris rationibus, eamdem controverſiam dictante juſtitia terminare poſſimus.

In libro xj. regeſtorum papæ Innocentii II. xij. anno.

CÆLESTINI PAPÆ II. EPISTOLA ad Hugonem Turonenſem archiepiſcopum.

Ejuſdem argumenti.

PRædeceſſor noſter bonæ memoriæ papa INNOCENTIUS pro querimonia fratris noſtri Dolenſis archiepiſcopi præterita beati Lucæ feſtivitate ad ſuam præſentiam te invitavit, ut & de ſubjectione, quam ab eo exigis, eccleſiæ tuæ juſtitiam oſtenderes, & de Aletenſi epiſcopatu, quem te detinere aſſerit, & ſe ſine ratione & judicio ſpoliatum eſſe conqueritur, ſibi reſponderes. Ipſe quidem eodem termino noſtro ſe conſpectui præſentavit: tu autem nec veniſti, nec excuſationem canonicam prætendiſti. Quod quamvis gravi adverſum te foret animadverſione plectendum, ex manſuetudine tamen ſedis apoſtolicæ & fratrum noſtrorum qui pro te rogaverunt, precibus idipſum æquanimiter ad præſens tolerantes, per præſentia tibi ſcripta mandamus, quod proximis calendis Maii noſtro te conſpectui repræſentes, de prædicta eccleſiæ tuæ ſubjectione juſtitiam oſtendere, & de prædicto ſibi epiſcopatu reſpondere paratus. Datum Lateranis IV. idus Decembris.

BULLA LUCII PAPÆ II. confirmatoria ſententiæ Urbani papæ II. de ſubjectione eccleſiæ Dolenſis ad eccleſiam Turonenſem.

An. 1144. LUCIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HUGONI Turonenſi archiepiſcopo, ejuſque ſucceſſoribus canonice ſubſtituendis in perpetuum. Quæ judicii veritate deciſa ſunt, litterarum debent memoriæ commendari, ne pravorum hominum valeant in poſterum refragatione turbari. Prædeceſſor ſiquidem noſter felicis memoriæ papa Innocentius controverſiam, quæ de prælatione Turonenſis eccleſiæ & ſubjectione Dolenſis inter earum paſtores jamdiu agitata eſt, venerabili fratri noſtro GAUFRIDO Carnotenſi epiſcopo, tunc apoſtolicæ ſedis legato, cognoſcendam terminandamque commiſit: quæ cum in ejus præſentia in pluribus locis Galliæ tractata eſſet, & necdum fine debito terminata; Dolenſis archiepiſcopus, nobis præſentibus, ad ejuſdem prædeceſſoris noſtri præſentiam venit, conquerens in dilatione ipſius cauſæ ſe multotiens gravatum eſſe, & multas ob hoc expenſas ſuſtinuiſſe. Propter quod ſuppliciter poſtulavit, ut idem prædeceſſor noſter eamdem cauſam ad ſuam præſentiam revocaret, & debitum finem imponeret. Cujus petitioni acquieſcens, apoſtolicis litte- A ris tibi venerabili in Chriſto, frater HUGO Turonenſis archiepiſcope, præcipiendo mandavit, ut apoſtolico te conſpectui præſentares, eccleſiæ tuæ juſtitiam ſuper hoc oſtendere præparatus. Quo interim divino judicio viam univerſæ carnis ingreſſo, tam tu, frater archiepiſcope, quam Dolenſis, pro hujus controverſiæ deciſione noſtro vos conſpectui præſentaſtis. Cum autem de eccleſiæ tuæ juſtitia rationes, ſcripta & argumenta plurima produxiſſes, productum eſt tandem in medium prædeceſſoris noſtri beatæ memoriæ URBANI papæ privilegium, in quo manifeſte B continebatur, quod idem papa poſt multas hujus rei in ſua & legatorum etiam ſedis apoſtolicæ præſentia diſcuſſiones & retractationes, ſcriptis Romanorum pontificum, NICOLAI videlicet & JOHANNIS, LEONIS quoque IX. & GREGORII VII. diligenter inſpectis, & omnibus hinc inde diligenti examinatione pertractatis; ex communi fratrum ſuorum epiſcoporum & multorum Romanæ Eccleſiæ clericorum decrevit, & ſcripti ſui munimine roboravit, ut tam Dolenſis epiſcopus, quam ceteri deinceps Britannorum epiſcopi Turonenſem eccleſiam ſuam eſſe metropolim recognoſcerent, & debitam ei reve- C rentiam exhiberent, nec ullo ulterius tempore poſt ROLANDI obitum, qui tunc Dolenſi eccleſiæ præſidebat, ad pallei uſum Dolenſis epiſcopus aſpiraret. Ad hæc vero Dolenſis nihil, quod ratione ſubnixum foret, reſpondebat, nec partem ſuam alicujus Romani pontificis auctoritate tueri potuit. Communicato itaque conſilio, quoniam in ſede juſtitiæ, licet indigni, diſponente Domino poſiti, à via veritatis deviare nec poſſumus, nec debemus; ejuſdem prædeceſſoris noſtri veſtigiis inhærentes, in conſeſſu fratrum no- D ſtrorum CONRADI Sabinenſis, IMERI Tuſculanenſis ſedis noſtræ epiſcoporum, RAIMUNDI Toletani archiepiſcopi, HENRICI Wintonienſis, ULGERII Andegavenſis, JOHANNIS Aletenſis, NIGELLI Helienſis, & PHILIPPI Bajocenſis epiſcoporum, GREGORII ſanctæ Mariæ Transtiberinæ, PETRI ſanctæ Potentianæ, THOMÆ ſancti Vitalis, GILBERTI ſancti Marci, GUIDONIS ſancti Laurentii in Damaſo preſbyterorum cardinalium, GREGORII ſanctorum Sergii & Bacchi, ODDONIS ſancti Georgii ad Velum aureum, GUIDONIS ſanctorum Coſmæ & Damiani, OCTAVIANI ſancti Nicolai in carcere diacono- E rum cardinalium, PETRI Cluniacenſis, AIMERICI ſancti Juliani Turonenſis, BERNERII Nucarienſis abbatum, PETRI prioris ſanctæ Mariæ de Caritate, nobilium quoque Romanorum, CHENCII Frangentis-panem, & CHENCII nepotis ejus, LEONIS Petri Leonis, & PETRI UGUITIONIS, multorumque aliorum tam clericorum quam laicorum, eamdem ſententiam ſedis apoſtolicæ auctoritate nobis à Deo conceſſa confirmavimus, & tam te quam Turonenſem eccleſiam de ipſorum epiſcoporum obedientia propria manu per

(a) (a) baculum inveſtivimus. Præcipientes juxta A ejuſdem ſententiæ tenorem, ut tam Dolenſis quam univerſi deinceps Britanniæ citerioris epiſcopi, Turonenſi eccleſiæ tamquam metropoli propriæ ſubjaceant, & debitam ei obedientiam ac reverentiam humiliter exhibeant. Hac tamen moderatione habita, ut frater noſter GAUFRIDUS Dolenſis epiſcopus, quamdiu eidem eccleſiæ præfuerit, palleum habeat, & Romano pontifici tantum ſubjaceat: poſt ipſum vero nullus Dolenſis epiſcopus ad pallei uſum aſpirare præſumat: ſed ſicut jam dictum eſt, Turonenſem eccleſiam propriam metropolim recognoſcat, & reverenter ei obediat. Si qua igitur in futurum eccleſiaſtica ſæcularisve perſona hujus noſtræ diffinitionis ſententiam ſciens, contra eam venire temere tentaverit, ſecundo tertiove commonita, ſi non ſatisfactione congrua emendaverit, poteſtatis honoriſque ſui dignitate careat, reamque ſe divino judicio exiſtere de perpetrata iniquitate cognoſcat, & à ſacratiſſimo Corpore & Sanguine Dei & Domini Redemptoris noſtri JESU CHRISTI aliena fiat, atque in extremo examine diſtrictæ ultioni ſubjaceat. Obſervantibus autem ſit pax Domini noſtri JESU CHRISTI, quatinus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud diſtrictum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Amen.

S. PETRUS. S. PAULUS.

LUCIUS PAPA II. *Locus monogrammatis.*

Oſtende nobis, Domine, miſericordiam tuam.

† Ego LUCIUS catholicæ eccleſiæ epiſcopus. SS.

† Ego CONRADUS Sabinenſis epiſcopus. SS.

† Ego THEODEWINUS S. Rufinæ epiſcopus. SS.

† Ego ALBERICUS Hoſtienſis epiſcopus SS.

† Ego IMARUS Tuſculanus epiſcopus SS.

† Ego PETRUS preſbyter cardinalis de titulo Paſtoris SS.

† Ego THOMAS preſbyter cardinalis titulo Veſtinæ SS.

† Ego GILBERTUS preſbyter cardinalis titulo S. Marci SS.

† Ego RANERIUS preſbyter cardinalis de titulo S. Stephani in Cœlio monte SS.

† Ego MANFREDUS preſbyter cardinalis titulo S. Savinæ SS.

† Ego ARIBERTUS preſbyter cardinalis E titulo S. Anaſtaſiæ SS.

† Ego GREGORIUS diaconus cardinalis SS. Sergii & Bacchi SS.

† Ego OCTAVIANUS diaconus cardinalis S. Nicolai in carcere Tulliano SS.

† Ego GUIDO in Romana eccleſia altaris miniſter indignus SS.

† Ego JOHANNES diaconus cardinalis S. Adriani SS.

† Ego GREGORIUS diaconus cardinalis S. Angeli SS.

† Ego HUGO Romanæ eccleſiæ diaconus in S. Lucia in Horphea SS.

Datum Lateranis per manum BARONIS capellani & ſcriptoris, idibus Maii, indictione VII. Incarnationis dominicæ anno MCXLIV. pontificatus vero domni LUCII II. papæ anno primo.

LUCII PAPÆ II. EPISTOLA I. ad Briocenſem & Trecorenſem epiſcopos.

B

Abſolvit eos ab obedientia epiſcopo & eccleſiæ Dolenſi promiſſa.

CONtroverſia, quæ de prælatione Turonenſis eccleſiæ & Dolenſis inter eorum paſtores eſt diutius agitata, qualiter in noſtra præſentia ordine judiciario deciſa ſit, fraternitati veſtræ breviter duximus intimandum. Auditis quidem utriuſque partis rationibus, & inſpectis Romanorum pontificum privilegiis, præcipue URBANI papæ, in quo manifeſte continebatur, quod idem papa poſt multas tam in ſua quam etiam legatorum ſuorum præſentia diſcuſſiones & retractationes judi- C cavit, ut tam Dolenſis quam ceteri Britanniæ citerioris, epiſcopi Turonenſem eccleſiam propriam eſſe metropolim recognoſcerent, & debitam ei reverentiam exhiberent, nulluſque Dolenſis epiſcopus poſt ROLLANDI obitum ad uſum pallei aſpiraret. Unde nos, habito fratrum noſtrorum conſilio, ejuſdem prædeceſſoris noſtri veſtigiis inhærentes, eamdem ſententiam auctoritate ſedis apoſtolicæ firmavimus, & venerabilem fratrem noſtrum HUGONEM Turonenſem archiepiſcopum de ipſorum epiſcoporum obedientia propria manu D per baculum inveſtivimus. Quocirca ab inobedientia & fidelitate eccleſiæ (b) & ipſius Dolenſis auctoritate nobis à Deo conceſſa vos (b) abſolventes, per apoſtolica vobis ſcripta mandamus, & per obedientiam injungimus, quatenus eidem archiepiſcopo & eccleſiæ Turonenſi obedientiam & reverentiam exhibeatis. Quod ſi contemtores eſſe præſumſeritis, ſententiam quam in vos canonica æquitate promulgaverit, nos auctore Domino ratam habebimus. Datum Lateranis idibus Maii.

LUCII PAPÆ II. EPISTOLA II. ad Gaufridum comitem Britanniæ, & Henricum fratrem ejus.

Ut non impediant epiſcopos Britanniæ ſubjici Turonenſi eccleſiæ.

LUCIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis in Chriſto filiis GAU. illuſtri co-

(a) Baculus ligneus, quo Turonenſem archiepiſcopum ſummus pontifex inveſtivit de Dolenſi, & Trecorenſi eccleſiis, ſervatur etiamnum in archivis eccleſiæ Turonenſis plumbea theca involutus cum hac inſcriptione. *Anno Incarnationis Dominicæ MCXLIV. Lucius papa II. inveſtivit* [illegible] *judicio ſanctæ apoſtolicæ ſedis cum baculo iſto* Tur... *eccleſiæ Turonenſis archiepiſcopum de ſubjectione Dolenſis eccleſiæ, & Trecorenſis, & Briocenſis, per manum domini Hugonis Turonenſis archiepiſcopi.* Longitudine vero habet pedem unum cum tribus pollicibus.

(b) L. Eccleſiæ Dolenſis & ipſius epiſcopi.

miti Britanniæ, & Henr. fratri ejus, & baronibus per Dolenſem, Briocenſem & Trechorenſem epiſcopatus conſtitutis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. A

Univerſitati veſtræ notum fieri volumus, quod frater noſter * G. Dolenſis epiſcopus prædeceſſori noſtro felicis memoriæ papæ Innocentio nobis præſentibus queſtus eſt in cauſa, quæ de prælatione Turonenſis eccleſiæ & ſubjectione Dolenſis inter ipſum & venerabilem fratrem noſtrum Hu. Turonenſem archiepiſcopum in diverſis locis Galliæ agitata fuerat, ſe nimium gravatum fuiſſe, & graves expenſas ſuſtinuiſſe. Cujus laboribus & expenſis idem prædeceſſor compatiens, B juxta petitionem ſuam præfatum fratrem noſtrum Hu. archiepiſcopum ad ſedem apoſtolicam evocavit, ut utraque parte præſente cauſam audiret, & debitum finem imponeret. Quo interim divino judicio viam univerſæ carnis ingreſſo; Nos qui, licet indigni, diſponente Domino, ſibi ſucceſſimus, utroque noſtro ſe conſpectui præſentato, eamdem controverſiam hoc ordine diffinivimus. Auditis quidem utriuſque partis rationibus, & inſpectis Romanorum Pontificum privilegiis, præcipuè Urbani papæ, in quo manifeſtè continebatur, quòd idem papa poſt multas tam C in ſua, quàm in legatorum ſedis apoſtolicæ præſentia diſcuſſiones & retractationes judicavit, ut tam Dolenſis quàm etiam Britanniæ citerioris epiſcopi Turonenſem eccleſiam propriam metropolim eſſe recognoſcerent, & debitam ei reverentiam exhiberent, nulluſque Dolenſis epiſcopus poſt Rolandi obitum ad uſum pallei aſpiraret. Cùmque ad hæc Dolenſis nihil ratione ſubnixum reſponderet, nec partem ſuam per authentica Romanorum pontificum privilegia tueri poſſet; habito fratrum noſtrorum conſilio, ejuſdem prædeceſſoris noſtri veſtigiis inhærentes, eamdem ſententiam auctoritate ſedis apoſtolicæ firmavimus, & D nerabilem fratrem noſtrum Hu. archiepiſcopum, de ipſorum epiſcoporum obedientiâ propria manu per baculum inveſtivimus. Quia igitur bonorum principum eſt ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſtatuta ſervare; per apoſtolica ſcripta nobilitati veſtræ mandamus, atque in peccatorum remiſſionem injungimus, quatinus eamdem ſententiam, à nobis cogente juſtitia promulgatam, nequaquam impediatis; ſed ut præfatæ eccleſiæ jam dicto archiepiſcopo & eccleſiæ Turonenſi, tamquam propriæ E metropoli reverenter obediant, patienter ſuſtineatis. Nulli enim injuria irrogatur cùm ſingulis eccleſiis & eccleſiaſticis perſonis debitus honor & reverentia exhibetur. Si quis enim eidem archiepiſcopo in hoc contradicere præſumſerit; ſententiam quam in eum canonica æquitate promulgaverit, nos auctore Domino ratam habebimus. Datum Laterani xv. calendas Junii.

* Godefredus.

EUGENII PAPÆ III. BULLA
confirmativa ſententiæ Lucii papæ II. in gratiam eccleſiæ Turonenſis.

Eugenius epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri Hugoni Turonenſi archiepiſcopo, ejuſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis in perpetuum. An. 946.

Juſtitiæ & rationis ordo ſuadet, ut qui ſua deſiderat à ſucceſſoribus mandata ſervari, deceſſorum ſuorum voluntatem & ſtatuta cuſtodiat. Prædeceſſor ſiquidem noſter felicis memoriæ papa Innocentius controverſiam, quæ de prælatione Turonenſis eccleſiæ & ſubjectione Dolenſis inter earum paſtores jam diu agitata eſt, venerabili fratri noſtro Gaufrido Carnotenſi epiſcopo, tunc apoſtolicæ ſedis legato cognoſcendam, terminandamque commiſit: quæ cum in ejus præſentia in pluribus locis Galliæ tractata eſſet, & necdum fine debito terminata, Dolenſis archiepiſcopus ad ejuſdem prædeceſſoris noſtri præſentiam venit, conquerens in dilatione ipſius cauſæ ſe multotiens gravatum eſſe, & multas ob hoc expenſas ſuſtinuiſſe: propter quod ſuppliciter poſtulavit, ut idem prædeceſſor noſter eamdem cauſam ad ſuam præſentiam revocaret, & debitum finem imponeret. Cujus petitioni acquieſcens apoſtolicis litteris tibi præcipiendo mandavit, ut apoſtolico in conſpectui præſentares, eccleſiæ tuæ juſtitiam ſuper hoc oſtendere præparatus. Quo interim divino judicio viam univerſæ carnis ingreſſo, tam tu, frater archiepiſcope, quàm Dolenſis pro ejuſdem controverſiæ deciſione prædeceſſoris noſtri beatæ recordationis papæ Lucii vos conſpectui præſentaſtis. Cum autem de eccleſiæ tuæ juſtitia rationes, ſcripta, & argumenta plurima produxiſſes; productum eſt tandem in medium prædeceſſoris noſtri bonæ memoriæ papæ Urbani privilegium, in quo manifeſtè continebatur, quòd idem papa poſt multas hujus rei in ſua & legatorum etiam ſedis apoſtolicæ præſentia diſcuſſiones & retractationes, ſcriptis Romanorum pontificum Nicolai videlicet, Johannis, Leonis quoque boni, & Gregorii ſeptimi diligenter inſpectis, & omnibus hinc inde diligenti examinatione pertractatis, ex communi fratrum ſuorum epiſcoporum, & multorum Romanæ Eccleſiæ clericorum conſilio decrevit, & ſcripti ſui munimine roboravit, ut tam Dolenſis, quàm ceteri deinceps Britannorum epiſcopi Turonenſem eccleſiam ſuam eſſe metropolim recognoſcerent, & debitam ei ſemper reverentiam exhiberent; nec ullo ulteriùs tempore poſt Rollandi obitum, qui tunc Dolenſi eccleſiæ præſidebat, ad pallei uſum Dolenſis epiſcopus aſpiraret. Ad hæc verò Dolenſis nihil quod ratione ſubnixum eſſet, reſpondit; nec partem ſuam alicujus Romani pontificis auctoritate tueri potuit. Auditis itaque utriuſque partis allegationibus, & ſcriptis Romanorum

rum pontificum ex parte Turonenſis eccleſiæ A
ſtudioſe inſpectis, præfatus prædeceſſor noſter papa Lucius, communicato conſilio in conſeſſu fratrum ſuorum epiſcoporum, presbyterorum, & diaconorum cardinalium, & multorum aliorum nobilium Romanorum civium, eamdem ſententiam auctoritate apoſtolica confirmavit; & tam te, quàm Turonenſem eccleſiam de ipſorum epiſcoporum obedientia propria manu per baculum inveſtivit. Præcipiens juxta ejuſdem ſententiæ tenorem, ut tam Dolenſis, quàm univerſi deinceps Britanniæ citerioris epiſcopi Turonenſi eccleſiæ tamquam metropoli propriæ ſubjaceant, & debitam ei B
reverentiam humiliter exhibeant, nulluſque de cetero Dolenſis epiſcopus ad pallei uſum aſpirare præſumat: ſed ſicut jam dictum eſt, Turonenſem eccleſiam propriam metropolim recognoſcat, & reverenter ei obediat. Nos igitur qui, licet indigni, in ſede juſtitiæ diſponente Domino conſtituti, à via veritatis deviare nec volumus, nec debemus, eorumdem prædeceſſorum noſtrum veſtigiis inhærentes, eamdem ſententiam ſedis apoſtolicæ auctoritate nobis à Deo conceſſa confirmamus, & præſentis ſcripti munimine roboramus. Si qua igitur in futurum eccleſiaſtica ſæculariſve perſona, hanc noſtræ confirmationis paginam ſciens contra eam temerè venire tentaverit; C
ſecundò tertiòve commonita, ſi non ſatisfactione congrua emendaverit, poteſtatis honoriſque ſui dignitate careat, reamque ſe divino judicio exiſtere de perpetrata iniquitate cognoſcat, & à ſacratiſſimo Corpore & Sanguine Dei & Domini Redemtoris noſtri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine diſtrictæ ultioni ſubjaceat. Obſervantibus autem ſit pax Domini noſtri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud diſtrictum judicem D
præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Amen.

S. Petrus. S. Paulus.

Eugenius papa III. *Locus monogrammatis.*

Fac mecum Domine ſignum in bonum.

Ego Eugenius catholicæ eccleſiæ epiſcopus SS.

† Ego Theodewinus S. Rufinæ epiſcopus SS.

† Ego Albericus Oſtienſis epiſcopus SS.

† Ego Gregorius presbyter cardinalis tituli Callixti SS. E

† Ego Guido presbyter cardinalis tituli S. Chriſogoni SS.

† Ego Hubaldus presbyter cardinalis tituli SS. Johannis & Pauli SS.

† Ego Guido presbyter cardinalis tituli SS. Laurentii & Damaſi SS.

† Ego Hugo presbyter tituli in Lucina SS.

† Ego Aribertus presbyter cardinalis tituli S. Anaſtaſiæ SS.

† Ego Hubaldus presbyter cardinalis S. Crucis in Jeruſalem SS.

† Ego Guido presbyter cardinalis tituli Paſtoris SS.

† Ego Manfredus presbyter cardinalis S. Savinæ SS.

† Ego Jordanus presbyter cardinalis tituli S. Suſannæ SS.

† Ego Oddo diaconus cardinalis tituli S. Georgii ad Velum aureum SS.

† Ego Octavianus diaconus cardinalis S. Nicolai in carcere Tulliano SS.

† Ego Johannes diaconus cardinalis S. Mariæ Novæ SS.

† Ego Guido diaconus cardinalis S. Mariæ in Portico SS.

† Ego Iacintus diaconus cardinalis S. Mariæ in Coſmydyn SS.

Ego Petrus diaconus cardinalis S. Mariæ in Via-lata SS.

Datum apud S. Flavianum per manum Guidonis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ diaconi cardinalis & cancellarii III. Nonas Januarii, indictione X. Incarnationis dominicæ anno M C XLVI, pontificatus vero domini Eugenii III. papæ anno II.

ANASTASII PAPÆ IV. BULLA ſententiæ Lucii II. confirmativa.

Anastasius epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri Engelbaldo Turonenſi archiepiſcopo, ejuſque ſucceſſoribus canonice ſubſtituendis in perpetuum. An. 115[illegible].

Juſtitiæ & rationis ordo ſuadet, ut qui ſua deſiderat à ſucceſſoribus mandata ſervari, deceſſorum ſuorum voluntatem & ſtatuta cuſtodiat. Prædeceſſor ſiquidem noſter felicis memoriæ papa Innocentius controverſiam, quæ de prælatione Turonenſis eccleſiæ & ſubjectione Dolenſis inter earum paſtores jam diu agitata eſt, bonæ memoriæ Gaufrido, quondam Carnotenſi epiſcopo, tunc apoſtolicæ ſedis legato, cognoſcendam terminandamque commiſit. Quæ cum in ejus præſentia in pluribus locis Galliæ tractata eſſet, & necdum fine debito terminata, Dolenſis archiepiſcopus ad ejuſdem prædeceſſoris noſtri præſentiam venit, conquerens in dilatione ipſius cauſæ & multotiens gravatum eſſe, & multas ob hoc expenſas ſuſtinuiſſe. Propter quod ſupplicitèr poſtulavit, ut idem prædeceſſor noſter eamdem cauſam ad ſuam præſentiam revocaret, & debitum finem imponeret. Cujus petitioni acquieſcens, apoſtolicis litteris anteceſſori tuo Hugoni præcipiendo mandavit, ut apoſtolico ſe conſpectui præſentaret, eccleſiæ ſuæ juſtitiam ſuper hoc oſtendere præparatus. Quo interim divino judicio viam univerſæ carnis ingreſſo, tam ipſe archiepiſcopus quam Dolenſis pro ejuſdem controverſiæ deciſione, prædeceſſoris noſtri beatæ recordationis papæ Lucii ſe conſpectui præſentarunt. Cum autem de eccleſiæ ſuæ juſtitia rationes, ſcripta & argumenta plurima produxiſſet, productum eſt tandem in medium prædeceſſoris noſtri bonæ memoriæ papæ Urbani privilegium, in quo manifeſte conti-

nebatur, quod idem papa poſt multas hujus rei in ſua & legatorum etiam ſedis apoſtolicæ præſentia diſcuſſiones & retractationes, ſcriptis Romanorum pontificum NICOLAI videlicet, JOHANNIS & LEONIS quoque IX. & GREGORII VII. diligenter inſpectis, & omnibus hinc inde diligenti examinatione pertractatis, ex communi fratrum ſuorum epiſcoporum, & multorum Romanæ Eccleſiæ clericorum conſilio decrevit, & ſcripti ſui munimine roboravit, ut tam Dolenſis quam ceteri deinceps Britannorum epiſcopi Turonenſem eccleſiam ſuam eſſe metropolim recognoſcerent, & debitam ei ſemper reverentiam exhiberent, nec ullo ulterius tempore poſt ROLLANDI obitum, qui tunc Dolenſi eccleſiæ præſidebat, ad pallei uſum Dolenſis epiſcopus aſpiraret. Ad hæc vero Dolenſis nihil quod ratione ſubnixum eſſet reſpondit, nec partem ſuam alicujus Romani pontificis auctoritate tueri potuit. Auditis itaque utriuſque partis allegationibus, & ſcriptis Romanorum pontificum ex parte Turonenſis eccleſiæ ſtudioſe inſpectis, præfatus prædeceſſor noſter papa LUCIUS, communicato conſilio in conſeſſu fratrum ſuorum epiſcoporum, preſbyterorum, & diaconorum cardinalium, & multorum aliorum nobilium, Romanorum civium, eamdem ſententiam auctoritate apoſtolica confirmavit, & tam archiepiſcopum quam Turonenſem eccleſiam de ipſorum epiſcoporum obedientia propria manu per baculum inveſtivit. Præcipiens juxta ejuſdem ſententiæ tenorem, ut tam Dolenſis quam univerſi deinceps Britanniæ citerioris epiſcopi Duronenſi eccleſiæ, tamquam metropoli propriæ, ſubjaceant, & debitam obedientiam ac reverentiam humiliter exhibeant; nulluſque de cetero Dolenſis epiſcopus ad pallei uſum aſpirare præſumat; ſed ſicut jam dictum eſt, Turonenſem eccleſiam propriam metropolim recognoſcat, & reverenter ei obediat. Idipſum ſanctæ memoriæ papa EUGENIUS ſcripti ſui pagina confirmavit. Nos igitur qui licet indigni in ſede juſtitiæ, diſponente Domino, conſtituti, à via veritatis deviare nec volumus, nec debemus, eorumdem prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inhærentes, eamdem ſententiam ſedis apoſtolicæ auctoritate nobis à Deo conceſſa confirmamus, & præſentis ſcripti munimine roboramus. Si qua igitur in futurum eccleſiaſtica ſecularisve perſona hanc noſtræ confirmationis paginam ſciens contra eam temere venire tentaverit; ſecundo tertiove commonita, ſi non ſatisfactione congrua emendaverit, poteſtatis honoriſque ſui dignitate careat, reaque ſe divino judicio exiſtere de perpetrata iniquitate cognoſcat, à ſacratiſſimo Corpore ac Sanguine Dei & Domini Redemtoris noſtri JESU CHRISTI aliena fiat, atque in extremo examine diſtrictæ ultioni ſubjaceat. Obſervantibus autem ſit pax Domini noſtri JESU CHRISTI, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud diſtrictum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Amen.

S. PETRUS S. PAULUS.

ANASTASIUS PAPA IV. *Locus monogrammatis.*

Cuſtodi me, Domine, ut pupillam oculi.

Ego ANASTASIUS catholicæ eccleſiæ epiſcopus. SS.

† Ego IMARUS Tuſculanus epiſcopus SS.

† Ego HUGO Hoſtienſis epiſcopus SS.

† Ego GREGORIUS presbyter cardinalis tituli Callixti SS.

† Ego GUIDO presbyter cardinalis tituli S. Chryſogoni SS.

† Ego UBALDUS presbyter cardinalis tituli S. Praxedis SS.

† Ego MANFREDUS presbyter cardinalis tituli S. Savinæ SS.

† Ego ARIBERT presbyter cardinalis tituli S. Anaſtaſiæ SS.

† Ego BERNARDUS presbyter cardinalis tituli S. Clementis SS.

† Ego GUIDO presbyter cardinalis tituli Paſtoris SS.

† Ego JORDANUS presbyter cardinalis tituli SS. Suſannæ & Felicitatis SS.

† Ego OCTAVIANUS presbyter cardinalis tituli S. Cecíliæ SS.

† Ego ABBALDUS presbyter cardinalis tituli S. Priſcæ SS.

† Ego JOHANNES presbyter cardinalis SS. Johannis & Pauli, tituli Pammachii SS.

† Ego CENCIUS presbyter cardinalis tituli S. Laurentii in Lucina SS.

† Ego ODO diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum aureum SS.

† Ego RODULFUS diaconus cardinalis S. Luciæ in Septa ſolis SS.

† Ego GREGORIUS diaconus cardinalis S. Angeli SS.

† Ego GUIDO diaconus cardinalis S. Mariæ in Porticu SS.

† Ego JOHANNES diaconus cardinalis SS. Sergii & Bacchi SS.

† Ego ODO diaconus cardinalis S. Nicolai in carcere Tulliano SS.

Datum Lateranis per manum ROLLANDI S. Romanæ Eccleſiæ presbyteri cardinalis & cancellarii v. Nonas Martii, indictione II. Incarnationis dominicæ anno MCLIII. pontificatus vero domni ANASTASII IV. papæ anno primo.

ANASTASII PAPÆ IV. EPISTOLA I. ad clerum & populum Dolenſem.

Confirmatio Hugonis Dolenſis electi.

ANASTASIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis clero, baronibus, & populo Dolenſi, & per univerſam Dolenſem diœceſim conſtitutis, Salutem & apoſtolicam benedictionem.

Illius exemplo inducti, qui languores noſtros tulit, & dolores noſtros ſua pietate portavit, pietatis viſcera vobis duximus expandenda, & quantum in præſentiarum, ſalva

eccleſiæ pace, potuimus, contritioni & dolori veſtro paternæ conſolationis gratiam porrigendam. Unde ne forte, quod abſit, eccleſia veſtra in temporalibus omnino deficiat, curam eorum & gubernationem dilecto filio noſtro Hugoni electo veſtro commiſimus, & eum tam de conſervandis poſſeſſionibus quas nunc habet, quam recuperandis his, quæ hactenus, paſtorali cura deficiente, dilapſæ ſunt, præcipimus exiſtere ſtudioſum. Quoniam igitur ad id veſtrum ei noſcitur ſubſidium opportunum, per præſentia vobis ſcripta mandamus, quatinus eidem filio noſtro diligentius aſſiſtatis, & eum recuperare & conſervare bona eccleſiæ veſtræ toto ſtudio adjuvetis: ſicut ea bonæ memoriæ R. quondam archiepiſcopus veſter in pace tenuit; ita & iſte, veſtro aſſiſtente ſuffragio, valeat retinere. Si forte vero aliquis veſtrum de bonis ejuſdem eccleſiæ aliquid occupavit, eidem filio noſtro abſque moleſtia & contradictione reſtituat. Alioquin animadverſionem diſtricti judicis, & indignationem beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Lateranis idibus Februarii.

ANASTASII PAPÆ IV. EPISTOLA II.

Ad Turonenſem archiepiſcopum.

Ut factam à S. Bernardo compoſitionem obſervet.

Dolores & gemitus Dolenſis eccleſiæ animum noſtrum ad dolorem & compaſſionem invitant, & nos erga eam diu continere caritatis ſolatium non permittunt. Ejus quidem gemitum felicis memoriæ papa Eugenius prædeceſſor noſter conſideratione motus, ſanctæ recordationis * B. quondam Clarevallis abbati per ſua ſcripta mandavit, ut ad componendam pacem inter te & Dolenſem eccleſiam laboraret, & juxta datam ſibi deſuper ſapientiam, agitatam hinc inde longo tempore controverſiam fraterna caritate ſopiret. Quoniam igitur à parte tua, & illius eccleſiæ de ſervando quod ipſe inter vos conſtitueret, ſecuritate accepta, idem abbas inter vos præſentibus dilectis filiis noſtris (a) G. monacho & Nivardo fratre ipſius abbatis ....ger vidit expedire, conſtituit; per præſentia ſcripta fraternitati tuæ mandamus, quatenus à rigore voluntatis tuæ deſcendas, conſiderans quia caritas non quæ ſua, ſed quæ aliorum ſunt quærit; compoſitionem ipſam obſerves. Alioquin quoniam nobis aquam miſericordiæ diutius continentibus, omnia illius ſpiritualia bona ſiccantur, fraternitatem tuam nolumus ignorare, quia nos eidem eccleſiæ pietatis gremium expandemus, & contritionem ejus curabimus, Domino auctore, ſanare. Caritatis quidem officium non permittit, ut rigorem manſuetudini præponentes, tantam eccleſiam ſub iſta contentione deficere penitus patiamur. Datum Lateranis idibus Februarii.

* Bernardo.

ADRIANI PAPÆ IV. EPISTOLA I.

Ad Turonenſem archiepiſcopum.

Compoſitionem ab abbate de Fontanis factam irritam declarat, invitatque ad amicam cum Dolenſi præſule compoſitionem, vel ut ad ſedem apoſtolicam veniat, jubet.

Adrianus papa archiepiſcopo Turonenſi. Veniens ad apoſtolatus noſtri præſentiam Dolenſis eccleſia, multis quidem laboribus attrita, & moleſtiis fatigata, apud nos ſuppliciter interceſſit, ut venerabili fratri noſtro Hugoni archiepiſcopo Dolenſi dignaremur pallii ſui plenitudinem indulgere. Hæc vero tum ex tenore concordiæ, quam inter te & ipſum factam fuiſſe confitebatur; tum ex antiqua conſuetudine requirebat. Venerunt & adverſus eum nuntii tui, qui quamdam compoſitionem, quam per abbatem de Fontanis factam fuiſſe de ſuffraganeis ibi aſſerebant, confirmari unanimiter poſtulabant. Porro eamdem eccleſiam cum præfato archiepiſcopo ſuo in ipſa compoſitione ſuffraganeis renunciaſſe dicebant; addentes etiam à prædeceſſore noſtro bonæ memoriæ Lucio papa, ſicuti in ipſius ſcripto continetur, ita fuiſſe de communi conſilio fratrum definitum. Ad hæc ipſam compoſitionem nullam fuiſſe penitus Dolenſis eccleſia reſpondebat, dicens inſuper ipſam ſententiam Romani pontificis non tenere: quia ille (b) qui tunc temporis præſulatus gerebat officium, fraudem & dolum adhibuit, dum nec Dolenſis eccleſia præſens in examinatione fuiſſet, & ad Capuanum archiepiſcopatum, quem poſtea per intruſionem regis Siculi adeptus eſt, vehementer aſpiraret. Unde cum in ipſa nihil ad commodum Dolenſis allegavit eccleſiæ, nos quia hujus rei plenam non potuimus habere cognitionem, cum altera pars in negatione perſiſteret, & ſe non habere mandatum penitus exequendi hæc affirmaret; nihil à nobis ſuper eodem negotio eſt terminatum. Prædictam tamen compoſitionem omnino quaſſavimus, & eam nullas vires habere de cetero ſedis apoſtolicæ auctoritate cenſemus. Sane juxta poſtulationem ejuſdem eccleſiæ memorato fratri noſtro pallium, inſigne videlicet pontificalis officii, duximus indulgendum. Quem cum apoſtolicæ ſedis benedictione & noſtræ gratiæ plenitudine remittentes, tantæ eccleſiæ cui præeſt, ſua jura illibata ſervare volumus & integra; quanto eccleſiaſticis utilitatibus convenit nos ex injuncto officio attentius (c) providere. Unde nos (d) conſolationi Dolenſis eccleſiæ miſericorditer conſulentes, ne ipſam ſacroſanctam Romanam Eccleſiam ad exſe-

(a) Forte [illegible]ofrido S. Bernardi notario.
(b) Is erat Godefridus [illegible], qui ex archidiacono Dolenſi ad infulas vocatus, poſtea ad Capuanam ſedem ab Innocentio ſecundo translatus eſt.
(c) al. imminente. (d) al. deſolationi & neceſſitati.

cutionem ſuæ juſtitiæ negligentem eſſe vel deſidem conqueratur, fraternitati tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus aut cum eo convenias, aut uſque ad proximam feſtivitatem S. Michaelis plenam exhibiturum & ſuſcepturum in præſentia noſtra juſtitiam, apoſtolico te conſpectui repræſentes. Interim vero eumdem fratrem noſtrum vel clericos ejus excommunicationis vel interdicti ſententia nulla ratione gravare præſumas. Datum Sutrii xii. calendas Julii.

ADRIANI PAPÆ IV. EPISTOLA II.
Ad Turonenſem archiepiſcopum.

Ut amice componat cum epiſcopo Dolenſi.

AD hoc ſummi pontificatus officium nobis eſt Domino diſponente commiſſum, ut univerſos Chriſti fideles, in quantum cum Deo poſſumus, in ſuo debeamus jure fovere, & unicuique nos oporteat propriam juſtitiam conſervare. Inde eſt quod controverſiam, quæ inter te & venerabilem fratrem noſtrum
Hugonem. H. Dolenſem archiepiſcopum de ſuffraganeis epiſcopis diutius agitatur, nos volentes mediante juſtitia, Deo propitio, terminare; fraternitati tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus vel cum prædicto fratre noſtro archiepiſcopo de ſuffraganeis amicabili pactione componas, vel uſque ad proximam feſtivitatem Omnium Sanctorum plenam ei exhibiturus vel recepturus juſtitiam apoſtolico te conſpectui repræſentes; ſive decanum eccleſiæ tuæ & alios ſufficientes reſponſales uſque ad proximum terminum non differas deſtinare. Volumus enim ut noſtro interveniente judicio utraque pars in audientia noſtra ſuam juſtitiam conſequatur. Datum Beneventi xiii. calendas Januarii.

ADRIANI PAPÆ IV. EPISTOLA III.
Ad univerſos clericos & laicos per Dolenſem provinciam conſtitutos.

Confirmat ſententiam Hugonis archiepiſcopi in malefactores & occupantes bona eccleſiaſtica latam.

QUotiens à fratribus noſtris archiepiſcopis, vel epiſcopis, & ab aliis eccleſiarum prælatis in malefactores & jura eccleſiaſtica
E occupantes ſententia prorogatur, convenit nos eamdem ſententiam ratam habere; [illegible] ut ipſa firmius obſervetur omni tempore, oportet nos eam apoſtolicæ ſedis auctoritate firmare. Inde eſt quod univerſitatem veſtram volumus non latere, quod nos excommunicationis ſententiam, quam venerabilis frater noſter HUGO Dolenſis archiepiſcopus in JOHANNEM Dolenſem & in ceteros archiepiſcopatus ſui jura per violentiam uſurpantes canonice promulgavit, ſeu etiam promulgaverit,

A nos ratam [illegible] firmam habemus, & eam robur firmitatis perpetuæ uſque ad condignam ſatisfactionem decernimus obtinere. Datum Beneventi xiii. calendas Januarii.

ADRIANI PAPÆ IV. EPISTOLA IV.
ad E. comitem Lehonenſem, &c.

Commendat Hugonem Dolenſem archiepiſcopum.

ADRIANUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, nobilibus viris E. comiti de Leon & filiis ſuis; vicecomiti de * Launvio, & filiis * al. Lentiao
Iveni Gueni & Iveni Galli, ſalutem & apo-
B ſtolicam benedictionem.

Veſtræ nobilitatis induſtria pia debet conſideratione intendere, & ſollicite cogitare, quomodo eccleſias Dei augmentare valeat, & gratis ſemper beneficiis ampliare. Inter cetera enim pietatis opera, per quæ ad æternæ beatitudinis bravium pervenitur, nihil eſt quod magis in conſpectu divinæ placeat majeſtatis, quam ſi quis ſacroſanctas eccleſias diligat, manuteneat, & eis ſua jura illibata ſtudeat & integra conſervare. Inde eſt quod venerabilem fratrem noſtrum H. Dolenſem archiepiſcopum, quem utique ſicut virum diſcretum,
C idoneum & honeſtum, carum ſatis & acceptum habemus, & eccleſiam ipſius gubernationi commiſſam piæ ſollicitudini veſtræ attentius commendantes, rogamus plurimum, monemus & exhortamur in Domino, atque in peccatorum remiſſionem vobis injungimus, quatinus tam eum quam eccleſiam ſuam ſincera caritate diligatis, & in ſua ſtudeatis juſtitia confovere. Illam quoque honorificentiam & devotionem, quam anteceſſores veſtri Dolenſi archiepiſcopo impendere conſueverunt, ut vos per omnia appareat patriæ virtutis heredes, prædicto fratri noſtro archiepi-
D ſcopo pio corde & humili voluntate ſtudeatis exhibere. Conſilium vero & auxilium ad exemplar anteceſſorum veſtrorum eidem in neceſſitatibus ſuis ſubminiſtretis, & bona Dolenſis eccleſiæ, quæ in terra veſtra conſiſtunt, memoratum fratrem noſtrum faciatis cum integritate habere, & cum quiete & pacifice de cetero poſſidere. Datum Lateranis VI. calendas Januarii.

ADRIANI PAPÆ IV. EPISTOLA V.
ad Gaufridum filium Oliverii, &c.

Commendat Hugonem Dolenſem archiepiſcopum.

ADRIANUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis GAUFRIDO filio Oliverii, ejuſque fratribus ROLANDO de Dinan, BERTRANDO, RODULFO vicecomiti, * WILLELMO de Monteforti, RADULFO de Folgeriis, & ROBERTO de Vitreo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. * al. Ol- neio

Ad hoc in loco apoſtolorum principis, licet immeriti, diſponente Domino, conſpicimur reſidere, ut populum nobis ipſo donante

commiſſum ad ea debeamus exhortationis inſtantia provocare, per quæ ſupernæ beatitudinis præmium largiente divina gratia valent invenire. Cum itaque obedientia tam perfecta & efficax virtus ſit, quæ hominem ad bravium ſupernæ vocationis adducit: univerſitati veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus & exhortamur in Domino, quatenus venerabili fratri noſtro Hu. Dolenſi archiepiſcopo, ſicut ſuis prædeceſſoribus feciſſe probamini, debitam in omnibus obedientiam impendatis, & in nullo ei rebelles, in nullo præſumatis exiſtere contumaces. Si vero aliquis de hominibus veſtris qualibet poſſeſſiones, quæ ad jus ejus pertineant, noſcitur detinere, eas prædicto fratri noſtro faciatis ſub celeritate reſtitui, vel plenam ei juſtitiam exhiberi. Alioqui quamcumque in eum ſententiam ipſe canonice promulgaverit, nos ratam & firmam auctoritate apoſtolica decernimus permanere. Datum Sutrii XII. calendas Junii.

ADRIANI PAPÆ IV. EPISTOLA VI.

ad archiepiſcopum, archidiaconum & decanum Rothomagenſis eccleſiæ.

Ut poſſeſſiones eccleſiæ Dolenſi in Normannia vi ablatas reſtitui faciant.

ADRIANUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri archiepiſcopo, & dilectis filiis archidiacono & decano Rothomagenſi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Injuncti nobis à Deo ſummi pontificatus officio, & ſuſceptæ diſpenſationis debito provocamur, ut omnibus Chriſti eccleſiis ſua jura integra debeamus & illibata ſervare, & juxta hoc quod divina gratia permiſerit, eorum utilitatibus propenſius imminere. Veniens autem ad apoſtolatus noſtri præſentiam venerabilis frater noſter Hu. Dolenſis archiepiſcopus, ſua nobis inſinuatione monſtravit, eccleſiam ſancti Samſonis de Riſlio, & alias eccleſias, quaſdam etiam poſſeſſiones, quas in Normannia prædeceſſores ſui juſte & canonice poſſederunt, à quibuſdam eſſe per violentiam occupatas. Et ideo per apoſtolica vobis ſcripta mandamus, quatenus eos qui eaſdem eccleſias & poſſeſſiones præſumunt contra juſtitiam detinere, diligenter ammonere curetis, ut eas poſtpoſita occaſione reſtituant; & ſicut prædeceſſores ſui ipſas habuiſſe noſcuntur, ita eum in pace & quiete de cetero poſſidere permittant, vel plenam in veſtra præſentia juſtitiam ei non differant exhibere. Quod ſi ammonitionis veſtræ duxerint exiſtere contemtores, eos, quouſque reſipiſcant, excommunicationis vinculo teneatis aſtrictos. Datum Sutrii XII. calendas Junii.

ADRIANI PAPÆ IV. EPISTOLA VII.

ad clerum & populum de * Murmiralio.

* al. Murmurallio.

Ut obediant Hugoni Dolenſi archiepiſcopo.

ADRIANUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis clericis & laicis de Murmiralio, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Quanto amplius venerabilem fratrem noſtrum H. Dolenſem archiepiſcopum ſincerâ in Domino caritate diligimus, & eum ſicut cariſſimum fratrem noſtrum cupimus honorare; tanto magis ipſum in ſua juſtitia manutenere volumus, & ut ei à ſubjectis ſuis filialis reverentia & honor debitus impendatur, efficere modis omnibus exoptamus. Eapropter univerſitati veſtræ per apoſtolica ſcripta præcipiendo mandamus, quatenus eum cum noſtræ gratiæ plenitudine ad vos tamquam ad ſpeciales filios redeuntem honorifice ac benigne recipiatis, honeſte tractetis, & ipſi tamquam paſtori proprio animarum veſtrarum debitam in omnibus ſubjectionem & obedientiam impendentes, more anteceſſorum veſtrorum integros reditus terræ veſtræ, quemadmodum prædeceſſores ejus Dolenſes archiepiſcopi habuiſſe dignoſcuntur; ita eumdem fratrem noſtrum quiete atque pacifice habere abſque contradictione aliqua permittatis. Datum Laterani VI. calendas Junii.

ADRIANI PAPÆ IV. EPISTOLA VIII.

Ad Briocenſem & Trecorenſem epiſcopos.

Ut impediant ſacerdotes ſuos invito Dolenſi archiepiſcopo divina officia celebrare.

ADRIANUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabilibus fratribus Briocenſi & Trecorenſi epiſcopis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Injunctum nobis apoſtolatus officium ammonet nos modis omnibus & invitat, ut fratribus noſtris epiſcopis jura ſua illibata debeamus & integra conſervare. Hujus itaque rationis intuitu, venerabili fratri noſtro HUGONI Dolenſi archiepiſcopo quod ad jus ſuum pertinere dignoſcitur conſervare volentes; fraternitati veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus ſacerdotes illos, qui in eccleſiis in veſtris parrochiis conſtitutis, quæ ad jus Dolenſis eccleſiæ ſpectare noſcuntur, ipſo archiepiſcopo renitente, divina officia celebrant, infra XV. dies poſt ſuſceptionem præſentium litterarum diligentius moneatis, ut à tanta præſumtione deſiſtant, & in prædictis eccleſiis ipſo invito divina ulterius officia celebrare nulla ratione præſumant. Quod ſi facere attentaverint; uſque ad condignam ſatisfactionem eccleſiaſticam in eos ſententiam proferatis. Datum Laterani III. idus Aprilis.

ALEXANDRI PAPÆ III. EPISTOLA I. ad barones & populum Dolenſem.

Commendat Hugonem Dolenſem archiepiſcopum.

Circa an. 1160. ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis nobilibus viris baronibus & univerſo populo Dolenſi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Decet nobilitatem veſtram eccleſias & eorum bona ſincera caritate diligere, & ab iniquorum impugnationibus viriliter defenſare, ut tanto majora in futuro valeatis præmia obtinere, quanto magis divinis operibus vos conſtiteritis eſſe intentos. Inde eſt quod Dolenſem eccleſiam, quæ utique ex magna parte imminuta & deſolata eſſe dignoſcitur, devotioni veſtræ attentius commendamus, rogantes plurimum, & in peccatorum veſtrorum veniam injungentes, quatenus eccleſiam ipſam & venerabilem fratrem noſtrum H. Dolenſem archiepiſcopum, pietatis intuitu & pro reverentia B. Petri ac noſtra diligatis & propenſius defendatis, atque adverſus eos, qui eccleſiam ipſam & poſſeſſiones ejus auferunt, vel moleſtant, & qui eidem archiepiſcopo rebelles & inobedientes exiſtunt, conſilium ei & auxilium efficaciter miniſtretis. Scire ſiquidem debet diſcretio veſtra omnes illos, qui eccleſiarum bona diripiunt & per violentiam detinent, excommunicationis vinculo eſſe ſubjectos. Datum Anagniæ v. nonas Martii.

ALEXANDRI PAPÆ III. EPISTOLA II. ad decanum & capitulum Dolenſe.

Ex fine ſecundi libri quaterno ſexto primi voluminis Regeſtorum Domini Alexandri papæ III.

Ut Dolenſis electus conſecrationem ab archiepiſcopo Turonenſi recipiat, eique obedientiam promittat.

An. 1161. QUanto tempore controverſia inter vos & Turonenſem eccleſiam fuerit agitata, & quanta exinde ſcandala & detrimenta provenerint, à diſcretionis veſtræ memoria non credimus excidiſſe. Cum vero anteceſſor noſter beatæ recordationis LUCIUS papa eidem controverſiæ debitum finem vellet imponere, utraque parte in ſua præſentia conſtituta, & rationibus & inſtrumentis hinc inde inſpectis, Dolenſem eccleſiam Turonenſi eccleſiæ metropolitico jure ſubjectam eſſe adjudicavit: ita quod ad ſuffraganeos vel ad uſum pallei eadem Dolenſis eccleſia de cetero nullatenus aſpiraret. Quam utique ſententiam prædeceſſores noſtri felicis memoriæ EUGENIUS & ANASTASIUS Romani pontifices ratam & firmam habentes ..... auctoritatis apoſtolicæ privilegiis confirmarunt. Poſtmodum autem inter A utramque eccleſiam, ſicut dicitur, intercedente concordia, HUGO qui præfatæ eccleſiæ Dolenſi quondam noſcitur præfuiſſe, ad apoſtolicam ſedem acceſſit, & occaſione litterarum Turonenſis archiepiſcopi, ab anteceſſore noſtro bonæ memoriæ ADRIANO papa pallei uſum obtinuit, cum prius conſecrationem à Turonenſi archiepiſcopo ſuſcepiſſet, & ſubjectionem ei & obedientiam promiſiſſet. Quia igitur jura veſtra ita vobis volumus conſervare, ut dignitas Turonenſis eccleſiæ in nullo penitus minuatur, univerſitati veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, B quatenus ſi forte in perſonam unanimiter conveniſtis, eam venerabili fratri noſtro JOD. Turonenſi archiepiſcopo præſenteris: quæ ſi nondum per legatos noſtros confirmata eſt, & idem archiepiſcopus electionem canonice factam invenerit, eam pro ſui officii debito confirmabit, & electo munus conſecrationis impendet, ita quidem quod conſecratus debitam ei obedientiam & reverentiam ſecundum eccleſiæ conſuetudinem exhibeat & promittat. Quod ſi forte electio per legatos confirmata eſt, & electus eorum auctoritate, quod tamen non credimus, fuerit conſecratus, nihilominus ad ipſum archiepiſcopum cum ab eo vocatus fuerit accedat, & obedientiam ei exhibeat, ſicut eſt ſuperius denotatum. Si vero infra tres menſes ex quo ab archiepiſcopo vocatus fuerit, ad ejus præſentiam non acceſſerit, & ſicut dictum eſt, obedientiam ei non fecerit; nos ex tunc eum ab adminiſtratione temporalium rerum & ab exſequutione officii, quod poſt electionem ſuſcepit, apoſtolicæ ſedis auctoritate privamus. Datum Præneſt. iv. idus Julii. Jodoco.

ALEXANDRI PAPÆ III. EPISTOLA III. D ad Bartholomæum archiepiſcopum Turonenſem.

Arguit eum quod ad conſtitutum terminum non comparuerit, novaſque ei indulget inducias.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri * B. Turonenſi archiepiſcopo apoſtolicæ ſedis legato, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Circa an. 1162. * Bartholomæo.

Sicut felicis memoriæ prædeceſſor noſter ADRIANUS papa * E. prædeceſſori tuo mandavit, ut HUGONI quondam Dolenſi archiepiſcopo de ſuffraganeis reſponſurus, ad ſedem apoſtolicam accederet; ita nos quoque tuæ fraternitati mandavimus, ut cum dilecto filio noſtro Dolenſi electo amice componeres, vel in termino quem tibi præfiximus apoſtolico conſpectui præſentares. Tu vero nec ad diem ſtatutum veniſti, nec reſponſalem mittere ſtuduiſti. Et cum tu miſiſſes quemdam nuncium cauſam tuæ infirmitatis per eum prætendens, & à nobis inducias uſque ad concilium poſtulans, nec in concilio te præſentem exhibere, nec reſponſales ad agendum inſtructos deſtinare curaſti. * Engelbaldo.

Quia vero prædicto electo, qui longam apud nos moram habuit, & plurimas fecit expenſas, in ſua juſtitia deeſſe non poſſumus, nec debemus; fraternitati tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus atque præcipimus, quatinus cum prædicta eccleſia pacifice amicabiliterque componas, aut uſque ad proximam dominicam, (a) qua cantatur *Lætare Jeruſalem*, vel ad plus quando cantatur (b) *Ego ſum paſtor bonus*, plene inſtructus, per te vel per ſufficientes reſponſales, occaſione & excuſatione poſtpoſita, apoſtolico te conſpectui repræſentes. Quod ſi tunc non veneris, nec ſufficientes reſponſales tranſmiſeris; non minus in cauſa ipſa, quantum ratio patitur, auctore Domino, procedemus. Quia cum tertio inducias tibi dederimus, ampliores non duximus indulgendas, cum ex hoc altera pars videatur nimium aggravata.

ALEXANDRI PAPÆ III. EPISTOLA IV.
ad Bartholomæum archiepiſcopum Turonenſem.

Arguit eum quod ad terminum conſtitutum non comparuerit Dolenſi epiſcopo reſponſurus, eumque ad præfixum tempus denuo citat.

Circa an. [illegible]

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri B. Turonenſium archiepiſcopo, apoſtolicæ ſedis legato, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Non ſumus obliti, nec à memoria tua credimus excidiſſe, quod ſicut felicis memoriæ prædeceſſor noſter ADRIANUS tuo prædeceſſori mandavit, ut HUGONI quondam Dolenſi archiepiſcopo de ſuffraganeis reſponſurus ad apoſtolicam ſedem accederet; ita nos jampridem tuæ fraternitati mandavimus, ut vel cum dilecto filio noſtro * R. Dolenſi electo amice componeres, vel termino, quem tibi præfiximus, apoſtolico te conſpectui præſentares. Tu vero per te vel per reſponſalem tuum in termino, quem ſtatuimus, non veniſti; ſed miſiſti ad nos quemdam nuntium per quem cauſam tuæ ægritudinis prætendebas. Licet autem per ipſum nuntium ſuper jam dicta cauſa uſque ad concilium à nobis inducias poſtulaſſes; in concilio tamen nec te præſentem habuimus, nec reſponſales tuos ad agendum inſtructos. Nunc vero cum te proxima dominica qua cantatur *Lætare Jeruſalem* vel *Ego ſum paſtor bonus*, juxta mandatum noſtrum, quod tibi noviſſime dedimus, ad noſtram credimus præſentiam acceſſurum. Nuntium tuum recepimus cum litteris tuis & plurium perſonarum, quibus inſtanter & ſollicite rogabamur, ut non revocaremus ſententiam quæ inter tuam & Dolenſem eccleſiam jam pridem fuerat promulgata. Verum cum quæſtio illa non à nobis, ſed à prædeceſſore noſtro, poſt ſententiam latam, & poſt concordiam, quæ inter prædictas eccleſias facta

* Rolando.

A eſt, cœperit retractari; dimittere non poſſumus nec debemus, quin cauſam ipſam ſecundum juris ordinem proſequamur. Quamvis autem pro eo quod plerumque vocatus & demum peremtorie non veniſti, tibi & eccleſiæ tuæ poſſemus pœnam infligere; precibus tamen cariſſimi in Chriſto filii noſtri * L. illuſtris Francorum regis & PHILIPPI regis filii ſui, qui nos pro te ſuper ipſa cauſa rogaverunt, & conſideratione ſui ipſius, tibi vel eidem eccleſiæ tuæ pœnam non duximus infligendam; ſed potius in præſcripta cauſa contra id quod aliæ litteræ noſtræ continebant,
B uſque ad proximum feſtum beati Martini licet non ſine multo & gravi onere præfati electi, qui apud nos per annum & amplius expectavit, terminum prolongamus. Mandamus itaque fraternitati tuæ & diſtricte præcipimus, quatenus in eodem termino ſufficienter inſtructus, omni occaſione & excuſatione ceſſante, per te vel ſufficientes reſponſales tuos, apoſtolico te conſpectui repræſentes, attentius proviſurus, ne ad deludendum mandatum noſtrum prædictorum regum vel aliorum ſuffragia quæras: cum ex hoc inter eccleſiam & ipſos reges ſcandali materiam quæ-
C rere videaris. Si vero tunc forte non veneris, nec ſufficientes miſeris reſponſales; nos in cauſa nihilominus, quantum ratio patitur, auctore Domino procedemus.

* Ludovici VII.

ALEXANDRI PAPÆ III. EPISTOLA V.
ad regem Francorum.

Ut controverſiam Dolenſem inter & Turonenſem eccleſiam componere ſtudeat.

Circa an. 1178.

REgiæ magnitudini non credimus eſſe incognitum, qualiter Dolenſis eccleſia,
D quam recolendæ memoriæ CHILDEBERTUS quondam illuſtris rex Francorum fundaſſe dicitur, & magnis poſſeſſionibus privilegiiſque dotaſſe, occaſione controverſiæ quam habet cum Turonenſi eccleſia, gravata ſit & attrita, & in ſpiritualibus & temporalibus plurimum diminuta. Unde quoniam ſicut communis pater dicimur, communiter ſine perſonarum delectu omnium eccleſiarum jura tenemur illibata ſervare; celſitudinem tuam rogamus attentius & monemus, necnon & in remiſſionem peccatorum injungimus, quate-
E nus ad deſolationem ipſius eccleſiæ oculo clementiori reſpiciens, divini amoris intuitu & conſideratione ſanctorum, qui ejuſdem eccleſiæ paſtores eſſe dicuntur, videlicet S. SAMSONIS, qui Aurelianis; S. MAGLORII, qui Pariſius; B. TURIAVI, qui apud (c) S. Germanum quieſcunt, ut dicitur; inter utramque eccleſiam per te & per alios pacifice amicabiliterque componere modis omnibus elabores. Occaſione namque ipſius diſcordiæ poſſeſſiones jamdictæ eccleſiæ à baronibus & aliis militibus ſunt pro parte invaſæ maxima; conjugia & alia ſacramenta eccleſiaſtica nequaquam

(a) Dominicam quartam quadrageſimæ.
(b) Dominica ſecunda poſt Paſcha.

(c) Pariſienſem ſcilicet abbatiam S. Germani à pratis.

ibi ſecundum Deum [illegible] ſtatuta canonum diſponuntur, & nonnulli frequenter in tertio gradu junguntur, & vir unus tres habet uxores, & quando alicujus uxor leproſa efficitur, eam dimittit, & aliam contra rationem eccleſiaſticam ducit. [illegible] autem compoſitio fieri nequiverit, patienter & benigne ſuſtineas, ut Dolenſis eccleſia contra Turonenſem ordine judiciario valeat experiri, ne tantorum malorum cauſa, quod abſit, perhibearis exiſtere, vel nominis tui detractionem poſſis ob hoc merito ſuſtinere. Sane cum felicis memoriæ prædeceſſor noſter ADRIANUS papa ſuper hoc ſcripſerit, omittere nec poſſumus nec debemus, quin eidem Dolenſi eccleſiæ in ſuo curemus jure adeſſe.

ALEXANDRI PAPÆ III. EPISTOLA VI.

ad Guillelmum Senonenſem archiepiſcopum, Henricum Bajocenſem epiſcopum, Stephanum ſanctæ Genovefæ abbatem, & decanum Bajocenſem.

De recognitione teſtium in controverſia Dolenſem inter & Turonenſem eccleſiam agitata.

Circa an. 1179.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabilibus fratribus G. Senonenſi archiepiſcopo, H. Bajocenſi epiſcopo, & dilectis filiis S. abbati ſanctæ Genovefæ, & . . . decano Bajocenſis eccleſiæ, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Venerabilis frater noſter B. Turonenſis archiepiſcopus, apoſtolicæ ſedis legatus, & dilectus filius R. Dolenſis electus, pro cauſa quæ inter prædeceſſores eorum, temporibus anteceſſorum noſtrorum, de ſubjectione Dolenſis eccleſiæ, quam prædictus archiepiſcopus aſſerit ſe habere, & ſuper ejuſdem libertate, in quam electus ipſe reclamat, diu & ſæpe, ſicut noſſe vos credimus, agitata fuerat, ad mandatum noſtrum apoſtolico ſe conſpectui præſentarunt. Ipſis autem in noſtra præſentia conſtitutis, prædictus electus à nobis ordinationem, conſecrationem ſuam & palleum quæſivit, ſicut prædeceſſores ſuos palleum habuiſſe dicebat. Archiepiſcopus vero in contrarium allegabat, quod cum electus vel confirmatus non ſit, ſuper hoc debebat audiri; & ſi electus eſſet, ab eo ſicut à metropolitano ſuo confirmationem electionis, ordinationem & conſecrationem poſtulare debebat, ſicut HUGO proximus prædeceſſor ejus fecerat, qui juxta ſententiam beatæ memoriæ LUCII papæ prædeceſſoris noſtri à piæ recordationis ENGELBAUDO quondam Turonenſi archiepiſcopo confirmatus fuit, & etiam conſecratus, & obedientiam ei ſecundum conſuetudinem aliorum ſuffraganeorum ſuorum promiſit. Electus vero id ſibi vel eccleſiæ ſuæ non obeſſe dicebat: quia cum idem prædeceſſor ipſius electi Andegavum cum quinque canonicis de capitulo ſuo, duobus ſenioribus ſcilicet & tribus junioribus acceſſiſſet, ut de concordia ibi, ſicut ſtatutum eſſe dicebat, cum eodem archiepiſcopo Turonenſi tractaret; & archiepiſcopo non invento, dum ad eum Turonis vellet accedere, illi duo ſeniores canonici videntes quod non tantum ad concordiam, ſed etiam ad conſecrationem vellet procedere, ei ne ultra progrederetur, ex parte eccleſiæ interdixerunt: ſed ipſe nihilominus cum illis tribus canonicis junioribus ad archiepiſcopum ipſum acceſſit, & ab eo munus conſecrationis accepit, & à conſecratione rediens non fuit in eccleſiam ipſam admiſſus. Adjecit inſuper quod per anteceſſorem noſtrum beatæ memoriæ ADRIANUM papam, cujus poſtmodum ſe conſpectui præſentavit, concordia illa, quam cum Turonenſi archiepiſcopo fecerat, quaſſata fuerit, & idem prædeceſſor ſuus ab obedientia quam eccleſiæ Turonenſi promiſerat, abſolutus, & decoratus palleo, de abſolutione ipſius obedientiæ ab eodem Adriano papa litteras impetravit, quas à latronibus ſpoliatus amiſit. Litteras etiam ad archiepiſcopum Turonenſem obtinuit, quibus ei prædictus Adrianus papa mandabat, ut eidem Hugoni de ſuffraganeis ad apoſtolicam ſedem accederet reſponſurus. Prædictus vero archiepiſcopus ſuper ejus conſecratione Dolenſem eccleſiam conſenſiſſe dicebat, in tantum quod ea litteris cum ipſo & pro ipſo petente & cum præſentante, à præfato E. archiepiſcopo confirmatus & conſecratus fuit, & obedientiam ipſi promiſit, & reverſus ab eadem eccleſia cum proceſſione & ab aliis conventualibus ejus eccleſiis eſt honeſte receptus, & coram Turonenſi archiepiſcopo dum Turonenſis eccleſiæ negotia tractarentur, cum aliis ſuis ſuffraganeis ſedit, eique poſt abſolutionem illam, quam idem electus ipſum à præfato Adriano papa impetraſſe dicebat, ſicut ſuus ſuffraganeus obedivit, quod ſe dicit ſuo loco & tempore probaturum. Prædictam autem concordiam ſe ignorare dicebat, & litteras de caſſatione ipſius concordiæ, aut de citatione prædeceſſoris ſui ſuper ſuffraganeis negabat præſentatas fuiſſe alicui archiepiſcopo Turonenſi, vel umquam ei bullatas apparuiſſe, nec litteras de abſolutione obedientiæ obtentas fuiſſe credebat, cum earum non fuerit reſcriptum oſtenſum. Electus autem litteras illas quibus conſecrationem & confirmationem prædeceſſoris ſui videtur Dolenſis eccleſia à ſæpedicto E. archiepiſcopo petiviſſe, falſas omnino dicebat: tum quia nomen Decani in eis præpoſitum legebatur, cum decanus in illa eccleſia nullum haberet perſonatum; tum quia jamdictus HUGO ſigillum capituli adulterinum habebat. Eis vero circa poſſeſſionem varia contraria proponentibus, cum idem archiepiſcopus ſuper ſubjectione, & præfatus electus ſuper libertate ipſius eccleſiæ ſe dicerent poſſeſſores: teſtes quos idem electus præſentes habebat, jurare fecimus, quod de caſſatione præſcriptæ concordiæ, de abſolutione obedientiæ per ADRIANUM papam obtenta, & de contradictione, quæ per duos ſeniores

canonicos

canonicos pro Dolenſi eccleſia dicitur Andegavis facta, & de eo quod idem Hugo à conſecratione rediens, ab eccleſia ipſa dicitur non admiſſus, & de aliis ad poſſeſſionem libertatis & ſubjectionis ipſius eccleſiæ facientibus, de qua coram nobis diſceptatum eſt; ſi ad mandatum noſtrum interrogarentur, cum non niſi de poſſeſſione alterutra partium diſceptare voluerit, ſine admixtione falſitatis puram & ſimplicem dicerent veritatem. Qui utique de mandato noſtro ſub juramenti diſtrictione quæſiti, coram venerabili fratre noſtro E. Portuenſi epiſcopo, & dilectis filiis J. titulo ſancti Marci, & Hug. titulo ſancti Clementis preſbyteris cardinalibus, ſuper illis quatuor articulis teſtimonium reddiderunt. Eoſdem autem teſtes ſuper adulterino ſigillo & ſuper aliis ad poſſeſſionem facientibus audiendos, & recipiendos alios teſtes, ſi quos archiepiſcopus de poſſeſſione ſubjectionis, aut electus de poſſeſſione libertatis ſuper capitulis, videlicet quæ prædiximus, & ſuper eo quod præſcripta eccleſia memorati Hugonis conſecrationi conſenſiſſe, & à conſecratione rediens ab ipſa eccleſia fuiſſe cum proceſſione receptus, & idem Hugo poſt abſolutionem obedientiæ quam ab Adriano papa impetraſſe dicitur, Turonenſi archiepiſcopo aſſeritur obediiſſe, & ſuper aliis quæ ad eamdem poſſeſſionem faciunt præſentaverit; ad petitionem utriuſque partis veſtræ diſcretioni committimus, diſtricte vobis auctoritate præſentium præcipiendo mandantes, quatenus uſque ad proximas octabas beati Martini omni gratia & favore poſtpoſito, occaſione quoque contradictione & excuſatione ceſſante, in loco vobis & utrique parti congruo conveniatis in unum, & partibus ante præſentiam veſtram convocatis, primo laboretis inter ipſos amice componere, quia honor vobis eſſet & nobis gratiſſimum, ſi per ſtudium & ſollicitudinem veſtram poſſent ad concordiam revocari. Si vero id facere nequiveritis; teſtes ſuper capitulis quæ prædiximus ab alterutra vobis partium præſentatos uſque ad proximum feſtum dominicæ Nativitatis, & alios, ſi qui poſtea vobis producti fuerint, appellatione ceſſante recipiatis, & depoſitiones eorum ſuper omnibus illis articulis, eorum etiam, quos jurare fecimus, interrogatorum ſub eo juramento; quo nobis tenentur aſtricti, fideliter & ſtudioſe redigatis in ſcripta, & audiatis quæ adverſus teſtes coram vobis propoſita fuerint, & à proximo feſto B. Michaelis in Septembri uſque ad annum teſtes utriuſque partis ſuper his quæ prædiximus, appellatione ceſſante, recipiatis; etiamſi teſtes, quos contra illos alterutra partium duxerit producendos, & depoſitiones omnium teſtium, & allegationes partium ſtudioſe conſcriptas ſigillorum veſtrorum impreſſione claudatis, ut ex tunc poſſint ad ſedem apoſtolicam iter arripere, & cum his à proximis calendis Martii uſque ad biennium ſicut eis præſentibus cum conſilio fratrum noſtrorum ſtatuimus apoſtolico

A ſe conſpectui præſentare, auctore Deo præſcriptæ cauſæ finem debitum ſuſcepturi. In recipiendis autem teſtibus & in aliis eos detis inducias, quod à proximo feſto beati Michaelis uſque ad annum omnes teſtes recepti ſint, & mandatum noſtrum quod vobis damus per omnia conſummatum; ita quod neutra partium occaſionem non veniendi habere valeat, aut terminum producendi. Si vero una parte præſente altera non venerit in termino conſtituto, nec ſufficienter miſerit reſponſalem in ipſa cauſa, non minus, quantum ratio dictaverit, auctore Deo procedetur. Ceterum ſi omnes his exſequendis nequiveritis intereſſe; tres veſtrum vel etiam duo, ita quod unus ex una parte & alter ex altera ſit, ea contradictione, & appellatione ceſſante, ſicut dictum eſt, nihilominus exſequantur. Datum Tuſculani v. calendas Martii.

LUCII PAPÆ III.
commiſſio ſuper receptione teſtium.

Lucius epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis decano Cenomanenſi, J. de Veteri-ponte archidiacono Rothomagenſi, An. 1182.
C & magiſtro Hug. Januenſi præpoſito eccleſiæ S. Mariæ de Caſtello; ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Cum dilectus filius noſter electus Dolenſis, & nuntius venerabilis fratris noſtri Turonenſis archiepiſcopi, pro cauſa quæ jampridem inter eos & eorum eccleſias emerſit, & ſub coram felicis recordationis Alexandro papa prædeceſſore noſtro diutius agitata, & ab eo receptio teſtium utriuſque partis ſub certa forma commiſſa, in noſtra eſſent præſentia conſtituti, poſt diutinam moram concorditer poſtularunt, ut vobis tribus, duobus electis à partibus & tertio à nobis dato, receptionem
D teſtium juxta formam, quam jam dictus prædeceſſor noſter præfixerat, committere deberemus. Nos autem conſiderantes utramque eccleſiam maximis laboribus & expenſis hactenus inutiliter laboraſſe, diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, & in obedientiæ virtute præcipimus, quatenus ad competentem locum proximiorem Dolenſi eccleſiæ, ſecurum archiepiſcopo vel procuratori ſuo, ad recipiendos teſtes Dolenſis eccleſiæ; & poſtea ad locum ſecurum electo vel procuratori ſuo; ad recipiendos teſtes Turonenſis
E eccleſiæ accedentes, omni gratia & timore poſtpoſito, teſtes utriuſque partis juxta formam præſcriptam ab eodem prædeceſſore noſtro infra tres menſes poſt harum ſuſceptionem recipiatis, nullius contradictione vel appellatione obſtante. Si vero alterutra partium abſentaverit, neque procuratorem miſerit; niſi legitimum impedimentum manifeſte probaverit; ejus qui præſens fuerit teſtes jurisjurandi religione aſtrictos præcipimus recipi, & diligentius interrogari, atque cum omni diligentia, & cautela eorum dicta conſcribi

Deinde atteſtationes ſigillis veſtris incluſas ad A ſedem apoſtolicam tranſmittatis, ſpatium duorum menſium poſt prædictos tres in quibus teſtes recepti fuerint partibus præfigentes, quo ſe debeant cum ipſis atteſtationibus apoſtolico conſpectui præſentare, & viſis & cognitis rationibus utriuſque, vel illius partis, quæ teſtes produxerit, controverſia finem debitum, omni ceſſante diffugio, ſortiatur. Si autem his exſequendis nequiveritis aut nolueritis intereſſe, duo, omni appellatione & excuſatione ceſſante, mandatum apoſtolicum exſequantur. Ceterum ſi negligentia judicum, B vel tergiverſatione alicujus partium, teſtes recepti non fuerint, nihilominus pars utraque plene inſtructa per ſe vel per ſufficientem reſponſalem termino conſtituto, quem utrique parti peremtorium aſſignamus, ad apoſtolicam ſedem accedat: quoniam altera veniente, ſi altera venire noluerit, nihilominus quantum ratio dictaverit procedetur. Datum Veronæ xv. calendas Septembris.

URBANI PAPÆ III. EPISTOLA ad Turonenſem archiepiſcopum.

Ad preces Philippi Francorum regis inducias ei concedit, ut amice cum Dolenſi eccleſia componat.

An. 1185. Licet negotium, quod inter tuam & Dolenſem eccleſiam vertitur, ex induciis tibi ab apoſtolica ſede conceſſis diutius ſit protractum, unde ad deciſionem ipſius jam eſſet merito procedendum, præſertim cum à recolendæ memoriæ ALEXANDRO papa, dum moram faceret Tuſculani, nonnulli fuerint pro Dolenſi eccleſia teſtes recepti & examinati, & deinde ſecundum ipſius papæ ſeriem litterarum de mandato piæ recordationis D LUCII papæ prædeceſſoris noſtri coram dilectis filiis decano Cenomanenſi, J. de Veteriponte archidiacono Rothomagenſi, & magiſtro Hugone Januenſi præpoſito S. MARIÆ de Caſtello, teſtes fuerint ab utraque parte producti, & atteſtationes conſcriptæ apoſtolico conſpectui præſentatæ. Expectantes tum quod inter te & prædictam eccleſiam controverſia diutius habita de aſſenſu partium concordia terminetur; ad preces cariſſimi filii noſtri PHILIPPI illuſtris Francorum regis, cui, quæcumque cum Deo poſſumus, facere volumus & debemus, adhuc à menſe Martio E proxime venturo, uſque ad annum inducias perentorias tibi & prædictæ commiſſæ tibi eccleſiæ duximus prorogandas; ita quod ſi infra præſcriptum terminum controverſia ipſa non fuerit concordia terminata, ipſe per te vel per reſponſales idoneos & ſufficienter inſtructos præfatæ Dolenſi eccleſiæ reſponſurus, & ſententiam ſecundum Deum & veritatem recepturus, apoſtolico te conſpectui repræſentes, non obſtantibus litteris, quas nuntii tui præpropere ſine conſcientia jam dicti electi & canonicorum dictæ Dolenſis eccleſiæ reportarunt, quarum tenorem adhuc eiſdem nuntiis in noſtra præſentia conſtitutis ſecundum præſentem formam præcepimus immutandum. Tua ſiquidem fraternitas ſtudioſe provideat, ne occaſione induciarum iſtarum, te in compoſitione facienda durum exhibeas & remiſſum: quia ſi id rei veritate conſtiterit, nos eaſdem inducias revocabimus, & ad id quod juſtum fuerit, auctore Deo, procedemus. Datum Veronæ calendis Septembris.

SELECTA TESTIMONIA PRO eccleſia Turonenſi contra Dolenſem.

BRICCIUS abbas ſancti Georgii juratus dixit, quod cum eſſet capellanus domini EN. Turonenſis archiepiſcopi, vidit clericos [illegible] Dolenſis eccleſiæ canonicos, & alios octo vel plures, præſentantes electum ſuum HUGONEM Rufum prædicto archiepiſcopo cum litteris capituli Dolenſis, continentibus ſubſcriptiones canonicorum Dolenſium, quibus lectis & approbatis, fecit dictus Hugo profeſſionem Turonenſi archiepiſopo, & ſic vidit eum C conſecrari: & hæc conſecratio fuit in dominica qua cantatur *Populus Sion*. Subſequente vero Auguſto vel Septembri, ſedente domino Turonenſi cum epiſcopis ſuis apud Burgulium, & tractante de negotiis provinciæ ſuæ, ſupervenit prædictus Hugo, & dixit domino Turonenſi: Ego moram feci, tandem veni ad mandatum veſtrum & ad obedientiam ſicut & ceteri epiſcopi veſtri.

GAUFRIDUS archidiaconus Turonenſis juratus dixit idem de præſentatione, de profeſſione, & de conſecratione, quod proximus: addidit etiam quod cum eſſet Romæ & archiepiſcopus Turonenſis JOCIO, & præſens eſſet prædictus HUGO, non audivit aliquid de abſolutione ipſius. Audivit tamen quod jam impetraverat pallium: addidit etiam, quod audivit diu, quod EN. fuit citatus à ſummo pontifice, ut reſponderet Dolenſibus.

HUGO decanus Turonenſis juratus dixit, quod die tertia vel quarta poſt conſecrationem HUGONIS Dolenſis vidit Oliverium archidiaconum Dolenſem venire ad domum BARTHOLOMÆI tunc præpoſiti in eccleſia beati Martini, & ſupplicare ei quod ipſe reconciliaret eum domino Turonenſi EN. qui conceperat adverſus eum rancorem propter inobedientiam, de qua ei ſatisfecerat; quoniam de cetero ſuus eſſet, & tota eccleſia Dolenſis, & eorum epiſcopus. Poſtea vidit quod dum dominus BARTHOLOMÆUS, qui nunc ſedet archiepiſcopus in eccleſia Turonenſi, viſitaret Britanniam provinciam ſuam tempore iſtius electi, tranſitum fecit per Dolenſem epiſcopatum, & crux ferebatur ante eum, & campanæ pulſabantur à ſacerdotibus illius epiſcopatus; & dum hæc fierent, vidit epiſcopum Maclovienſem qui cum eo erat, elevare manus ad cælum, dicens: Benedictus

Deus, quia video dominum archiepiſcopum Turonenſem honorari & exaltari in epiſcopatu Dolenſi ſicut proprium metropolitanum. Vidit etiam quod ſacerdotes referebant ad eum quæſtiones ſuas. Vidit etiam quod cum dominus Turonenſis celebraret concilium Redonis, abbas ſancti Jacuti, qui eſt de epiſcopatu Dolenſi, venit cum aliis abbatibus qui ad vocationem prædicti archiepiſcopi Turonenſis venerant: & vidit eum redeuntem cum cappa ſerica in concilio, baculum paſtoralem habentem in manu ſua. Poſtea prædictus abbas venit Vermacum ad dominum Turonenſem de mandato ipſius. Item venit Turonos vocatus ab eodem archiepiſcopo Turonenſi, & ſupplicavit ipſi decano, ut rogaret dominum Turonenſem pro eo, quia anteceſſor ſuus fecerat obedientiam domino En. Turonenſi, & adhuc ipſe erat in eadem obedientia, & recognoſcebat dominum Turonenſem archiepiſcopum ſuum. Poſtea fecit prædictus abbas apud Vitreium obedientiam archiepiſcopo Turonenſi, & juravit ei fidelitatem, ipſo decano præſente & vidente. Vidit etiam parrochiam quamdam Dolenſem deportantem querimoniam ſuam apud dominum Turonenſem, & impetravit litteras ab ipſo pro habenda juſtitia ad quemdam capellanum.

Albericus canonicus & præpoſitus in eccleſia Turonenſi juratus dixit idem quod Briccius abbas de profeſſione, &c. . . . . Similiter idem addidit quod vidit litteras quibus Hugo Dolenſis citatus venit Burgulium. Poſtea amoto pileo licentiam recedendi ab archiepiſcopo Turonenſi expetiit, dicens: Niſi timerem offendiſſe obedientiam veſtram, non veniſſem; quia multis negotiis eram occupatus. Adjecit quoque quod dum eſſet Andegavis pro quadam controverſia, quæ erat inter dominum Turonenſem & avunculum ſuum, vidit dominum Turonenſem ſedentem in capitulo S. Albini cum quibuſdam ſuis ſuffraganeis, inter quos erat & Hugo.

Garnerius ſacerdos & præcentor eccleſiæ Turonenſis juratus dixit idem quod alii de præſentatione, de profeſſione, & de die conſecrationis. Addidit tamen quod in reditu ſuo à Roma, venit Turonos, & intravit cameram domini Turonenſis, qui non aſſurrexit ei. Et cum prædictus Hugo conquereretur, quare non oſtendiſtis mihi hilarem vultum? reſpondit quia non promeruiſti. Et dixit Hugo: Ego nihil demerui apud vos, & nihil feci contra obedientiam veſtram; immo ſum vobis obediens & ero.

Ivo archipreſbyter Turonenſis juratus dixit quod vidit canonicos Dolenſes decem jurare obedientiam in capitulo Turonenſis eccleſiæ & archiepiſcopo Turonenſi, qui fuerant excommunicati à prædicto archiepiſcopo, quoniam nolebant eligere epiſcopum in eccleſia ſua juxta mandatum apoſtolicum quod inde acceperant. Addiderunt in juramento etiam quod de cetero non vexarent eccleſiam Turonenſem, nec de cetero recipient aliquem canonicum, qui hoc ſacramentum non præſtaret: & hoc ſacramentum præſtiterunt abſoluti ab eodem archiepiſcopo.... Addidit de clericis quod juraverunt ſe parituros ſententiæ latæ à Lucio papa, & vidit unum illorum Oliverium nomine, archidiaconum Dolenſem, facientem prædictum ſacramentum cum lacrymis.

Amauricus canonicus Turonenſis juratus dixit quod... vidit eum Burgulii ſedentem cum aliis ſuffraganeis & dicentem archiepiſcopo: nihil mihi eſt oneroſum, quod vos vel eccleſia veſtra mihi præceperit: & hoc fuit poſt reditum Hugonis à Roma.

Gaufridus monachus Vindocinenſis juratus dixit, quod vidit Hugonem & canonicos Dolenſes, venientes ad conſecrationem, qui proſtraverunt ſe ante januam eccleſiæ ad pedes Engelbaudi Turonenſis archiepiſcopi, & ibi fuerunt abſoluti; & poſtea prædictus Engelbaudus recepit Hugonem abſolutum in oſculo pacis; & tunc præſentatus fuit à clericis Dolenſibus prædicto archiepiſcopo, ut conſecraretur, &c.

Robertus prior S. Albini juratus dixit, quod vidit prædictum Hugonem redeuntem à conſecratione ſua recipi proceſſionaliter in eccleſia S. Albini, ſicut conſuetudinis eſt illius monaſterii ſuffraganeos Turonenſis eccleſiæ redeuntes à conſecratione proceſſionaliter recipere. Poſtea accepit ab ore prædicti Hugonis, quod ibat Burgulium vocatus à domino Turonenſi cum aliis epiſcopis.

Galterius presbyter de S. Venantio juratus..... de clericis dixit quod ſex vidit, quorum nomina hæc ſunt, Gaufridus decanus, Oliverius archidiaconus, Gervaſius, Guido de Meletia, Robertus Gallus, & ut credit W. de Dinan. Addidit etiam quod vidit prædictum Hugonem redeuntem à conſecratione ſua recipi proceſſionaliter apud Dolum, & quod interfuit nuptiis prædicti factis in domo Conani archidiaconi, & ipſe ſemper fuit cum eo redeunte à conſecratione uſque ad receptionem.

Gaufridus presbyter de Dinan juratus..... dixit, quod interfuerunt præſentationi prædicti Hugonis Gaufridus decanus, magiſter Igerius, Chriſtianus. Poſtea dixit, quod venit cum eo Andegavum, & fuerunt ibi ei obviam Guido de Meletia, Robertus Gallus, W. de Dinan, Oliverius archidiaconus, [illegible] multi milites de epiſcopatu Dolenſi. Poſtea vidit eum infra quintum diem in domo ſua, quæ dicebatur domus Conani archidiaconi in pace, & rediens à conſecratione vidit eum recipi proceſſionaliter in duobus monaſteriis.

Paganus presbyter juratus dixit, quod ipſe erat Burgolii quando Joctius arch. Turonenſis cum Cenomanenſi & Andegavenſi epiſcopis excommunicavit Hugonem Rufum de mandato domini papæ Adriani, & audivit legi litteras ipſius, & hoc faciebant propter tranſgreſſionem juramenti, quod fecerat Turonenſi eccleſiæ, ſicut audierat dici.

A David coquus archiepiſcopi juratus dixit idem quod alii de præſentatione, profeſſione, & conſecratione. Poſtea vidit eum venientem à Roma, & venientem Turonis, & colloquentem cum archiepiſcopo Turonenſi, extracto pileo dedit ei oſculum. Poſtea dixit quod detulit litteras prædicto Hugoni Dolenſi, quibus vocabatur ad congregationem epiſcoporum, quæ facta fuit Burgulii, & cum præfato Hugone venit Burgulium, & vidit eum Burgulii ſedentem in capitulo cum aliis epiſcopis, & ibi retulit gratias de quinque ſolidis, quos prædictus Hugo ei dederat.

Claremdaudus presbyter juratus dixit idem quod alii proximi, præter quod addidit, quod audivit Hugonem Dolenſem electum & clericos Dolenſes, jurantes ſe obſervaſe ſententiam à Lucio papa latam, & ſubjectionem perpetuam eccleſiæ Turonenſi, & quod nullum canonicarent, qui non faceret prædictum juramentum, & ſi non faceret, non haberet fructum præbendæ.

Salomon presbyter dixit quod vidit Hugonem Dolenſem redeuntem à Roma venire ad Joscium Turonenſem, & conquerebatur quod viſum amiſerit in via propter offenſam, quam fecerat eccleſiæ Turonenſi; & recognoſcens ſe excommunicatum; petebat abſolvi ab eo, & abſolutus dedit ei annulum.

Hugo presbyter juratus dixit, quod vidit Hugonem Dolenſem in capitulo S. Mauricii Turonenſis jurare, quod non peteret palleum contra eccleſiam Turonenſem, nec faceret ſe vocari archiepiſcopum, in terra ſua, ſive in alia; & hoc fuit in die ſabbati, & in craſtino conſecratus eſt.

Bonus Homo monachus juratus dixit idem quod proximus. Addidit tamen quod dixit profeſſionem in lingua (a) Romana & in Latina.

Willelmus presbyter juratus dixit idem quod alii... Addidit tamen quod tantum latine legit profeſſionem ſuam. Poſtea vidit eum cum rediret à Roma reddentem ſe eccleſiæ Turonenſi, & poſtea venit ad portas eccleſiæ, & proſtravit ſe ad terram, & omnes canonici tranſierunt ſuper eum, & ſic meruit abſolvi. Et poſtea vidit clericos Dolenſes jurare eccleſiæ Turonenſi.

Robertus presbyter dixit... quod cum veniſſet Dolum ordinandus à prædicto Hugone Dolenſi, vidit eum ſedentem ibi in pace, & ordinavit eum in diaconum in ordinibus, quos fecit apud Fontenellam. Interrogatus utrum vidiſſet eum utentem pallio; dixit, non.

Barbotinus presbyter juratus dixit, quod vidit Hugonem Dolenſem venire Turonis, & præſentavit ſe domino Engelbaudo Turonenſi archiepiſcopo in capitulo ſuo, petens ab eo miſericordiam, ut parceret ei tamquam ſuo epiſcopo; & inde venit ad portas eccleſiæ, & proſtravit ſe prædictus Hugo ad terram ante archiepiſcopum Turonenſem, & canonici Turonenſes rogaverunt archiepiſcopum pro eo, & ipſe abſolvit eum, [redacted] duxit in eccleſiam, & fecit ei obedientiam.

Robertus Malus-vicinus.... addidit quod in tempore Joscii vidit prædictum Hugonem Dolenſem in eccleſia Turonenſi, reddentem ſe & confitentem ſe eſſe perjurum contra eccleſiam Turonenſem.

B Harduinus monachus Pruliacenſis juratus dixit, quod vidit Hugonem Dolenſem prima vice qua venit ad eccleſiam Turonenſem poſt conſecrationem ſuam recipi ab eodem proceſſionaliter ſicuti ſuum epiſcopum.

Renaldus presbyter juratus dixit, quod vidit Hugonem redeuntem à conſecratione Andegavis, & rogatus ab eo, ivit Dolum ſecum, ubi vidit eum recipi proceſſionaliter à à clericis Dolenſibus ſine aliqua contradictione, & interfuit nuptiis. Procedente tempore, vidit eum Andegavis, [redacted] dixit ſibi, deterius mihi eſt modo, quam quando me ultimo dimiſiſti apud Dolum, quia milites terræ noſtræ irati ſunt mihi, quia recepi conſecrationem à Turonenſi eccleſia.

C Dominus Willelmus Cenomanenſis epiſcopus propoſitis ſacroſanctis evangeliis dixit, quod interfuit Turonis, & vidit, & audivit quod Hugo quondam Dolenſis epiſcopus à decano, & ab ipſis canonicis, & clericis Dolenſibus cum litteris capituli continentibus ſubſcriptionem electionis, quas legit & audivit, quando præſentatus fuit domino Engelbaudo Turonenſi archiepiſcopo; & ad præſentationem eorumdem fuit ab eodem archiepiſcopo in Dolenſem epiſcopum conſecratus, & epiſcopus Cenomanenſis manum appoſuit

D conſecrationi cum ipſo archiepiſcopo; & vidit, & audivit, quod idem Hugo more aliorum ſuffraganeorum obedientiam, reverentiam, & ſubjectionem promiſit archiepiſcopo & eccleſiæ Turonenſi, & propria manu ſuper altare firmavit. Vidit præterea, quod cum dominus Joscius, ſucceſſor Engelbaudi, ad audiendas cauſas ſederet apud Andegavum in capitulo S. Albini; idem Hugo interfuit & ſedit cum præfato archiepiſcopo tamquam unus ex ſuffraganeis ſuis, ita quod dominus Cenomanenſis ſedit à dextris archiepiſcopi, & Hugo à ſiniſtris. Interrogatus ſi vocatus ab archiepiſcopo venerat, dixit ſe neſcire.

E Willelmus decanus de Albiniaco presbyter juratus dixit, quod cum eſſet in ſchola Turonenſi, vidit Hugonem Rufum conſecrari ab archiepiſcopo Turonenſi Engelbaudo, & vidit eum facere profeſſionem; & cum faceret eam, & diceret, Ego archiepiſcopus, tandem ad inſtantiam canonicorum dixit, Ego epiſcopus; & erat cum eo Oliverius archidiaconus, & Gaufridus

(a) Id eſt vernacula ſeu Gallica. Ita in libro Uſuum Ciſterciensium cap. 4.. *Si clericus ſit aliquis monachus qui non intelligit linguam, idem illi Romane exponat. Langobar, &* ... *ſui Romane confiteatur.* Hinc & Gallia Romania dicitur in Vita S. Samſonis n. ... &c.

decanus, [illegible] GUIDO de Meleria canonici, & GERVASIUS qui nondum erat canonicus, & Guido de Meleria legebat litteras præſentationis ejuſdem HUGONIS ex parte capituli ſancti Samſonis.

JOHANNES de ſancto Leodegario preſbyter juratus dixit, quod erat Doli, & vidit HUGONEM Rufum redeuntem à conſecratione ſua à Turonis, ſicut publice dicebatur, recipi proceſſionaliter in eccleſia Dolenſi, & interfuit nuptiis ejus in domo Conani archidiaconi. Poſtea elapſis aliquot diebus, cum idem HUGO propter STEPHANUM comitem, qui expulit eum ne poſſet celebrare ibi ordines, abiit inde apud Fontenellam, & celebravit ibi ordines, & non habebat palleum; & ideo fuit expulſus, quia non habebat.

ROTALDUS laicus juratus dixit idem prorſus quod Salomon preſbyter; & dixit quod in reddendo anulum, prædictus HUGO dixit, quod a modo non intromitteret ſe de epiſcopatu Dolenſi.

TESTIMONIA SELECTA pro Dolenſi eccleſia adverſus Turonenſem.

WILLELMUS preſbyter canonicus Dolenſis & decanus quarumdam eccleſiarum epiſcopatus Dolenſis juratus dixit, quod audivit quod HUGO RUBENS canonicus Dolenſis eccleſiæ fuit electus in archiepiſcopum Dolenſem, & quod poſt electionem venit ad dominum papam ADRIANUM, & ab eo recepit electionis confirmationem, & litteras, quibus cura Dolenſis eccleſiæ ſibi committebatur, ſalva pace utriuſque eccleſiæ, & Hugonem electum à domino papa Adriano redeuntem proceſſionaliter receptum in eccleſia ſua: & interfuit proceſſioni, & vidit, & audivit litteras domini papæ legi, quibus ei cura committebatur Dolenſis eccleſiæ. Et audivit quod idem electus dixit canonicis ſuis, ut præpararent ſe, [illegible] irent ſecum Andegavam; quia quibuſdam amicis intervenientibus tractaverat de diſcordia inter ipſum & ENGELBAUDUM Turonenſem archiepiſcopum; & iverunt cum eo ROBERTUS cantor Dolenſis eccleſiæ, WILLELMUS de Dinando canonicus ejuſdem eccleſiæ, GAUFRIDUS canonicus ipſius eccleſiæ, & decanus cujuſdam partis parochiæ Dolenſis, & GUIDO de Meleria, & OLIVERIUS canonici; & cum veniſſent Andegavum, [illegible] non inveniſſent archiepiſcopum Turonenſem, ut crediderant, mora ibi facta, cum archiepiſcopus non veniret, propoſuerunt canonici electo, ex quo non venit, non eſt honeſtum nos hic diutius eſſe. Electus autem dixit canonicis ſuis, oportet nos ire Turonis, ut perficiamus concordiam, quæ tractata eſt inter nos & archiepiſcopum. Qui cum quæreret ab eo quam concordiam; reſpondit electus, non poteſtis ſcire niſi Turonis prius iveritis, & juraveritis. Quo audito, canonici Robertus cantor & Willelmus de Dinando dixerunt electo, nec modo Turonis ibimus, neque jurabimus, immo prohibemus ex parte domini papæ, & ex parte capituli noſtri, ut nec Turonis modo eatis, nec concordiam aliquam faciatis, quæ ſit contra honorem & detrimentum eccleſiæ Dolenſis. Iſtis duobus recedentibus, ipſe nihilominus ivit Turonis cum tribus juvenibus canonicis Dolenſibus, & audivit quod illi tres juvenes juraverunt obſervare concordiam pertractatam, * decet tamen juraverunt, ſalvo jure Dolenſis eccleſiæ; & electus conſecratus à Turonenſi archiepiſcopo, fecit ei profeſſionem, & vocavit ſe in profeſſione illa Archiepiſcopum. Poſtea volens redire ad eccleſiam ſuam, cum præmiſiſſet ſervientes Johannem filium Willelmi & Caperonem; dictum eſt à clericis & à laicis, quod nullatenus veniret ad eos; quod audiens divertit ad eccleſiam ſancti Michaelis in periculo maris. Ibi morans mandavit canonicis Dolenſibus ut venirent ad eum. Accedentibus autem illis, dixit ſe velle ire ad dominum papam, quia recognoſcebat culpam ſuam. Volebat tamen prius ire ad regem Angliæ, ut ab eo acciperet conſilium & litteras ad dominum papam pro impetranda abſolutione profeſſionis, quam fecerat Turonenſi. Placuit hoc canonicis. Inde vadens ad regem, impetravit ab eo litteras ad dominum papam. Veniens autem ad dominum papam cum quibuſdam canonicis, quorum nomina ſe dicit ignorare, propoſuit quod compoſitionem fecerat cum Turonenſi, & conſecrationem ab eo acceperat, & fecerat profeſſionem invito capitulo: quare ad eccleſiam Dolenſem redire volens, non eſt admiſſus. His auditis, dominus papa, & compoſitionem caſſavit & profeſſionem Turonenſi archiepiſcopo factam, abſolvit prædictum Hugonem. Inſuper pallium conceſſit ei, & literas caſſationem compoſitionis & abſolutionem profeſſionis continentes ei tunc indulſit, quas [illegible] via dum rediret impeditus amiſit. Rediens autem Dolum Hugo archiepiſcopus, cum audirent canonici & populus quod pallium haberet, & abſolutus eſſet à prædicta profeſſione, honorifice & cum proceſſione receptus eſt. Hæc omnia de audita. Dicit autem ſe interfuiſſe conſecrationi eccleſiarum, perfectioni chriſmatis, & ordinationi clericorum, quam fecit prædictus HUGO cum decore pallii; & nec audivit, nec ſcivit, quod poſtea obediret archiepiſcopo Turonenſi, cum converſatus fuiſſet cum eo per annum. Qui Willelmus in civitatem reverſus recordatus eſt, quia eſſet papa ANASTASIUS à quo Hugo electus accepit litteras confirmationis ſuæ electionis.

GAUFRIDUS preſbyter de Truncheto juratus dixit, quod vidit, & audivit, & interfuit quando HUGO RUBENS canonicus Dolenſis eccleſiæ concorditer communiter electus eſt in archiepiſcopum à canonicis ejuſdem eccleſiæ, & quando reverſus eſt à domino

* ſ. licet.

papa Anaſtaſio, oſtendit litteras domini papæ continentes confirmationem electionis ſuæ, &c.

Henricus abbas S. Jacuti juratus dixit, quod vidit * Gal. archiepiſcopum Dolenſem habentem duos epiſcopos ſuffraganeos, videlicet Trecorenſem & Briocenſem; & poſtea vidit Oliverium eligi in archiepiſcopum in eccleſia Dolenſi, & vidit prædictos epiſcopos cum clero Dolenſi recipere prædictum O. in proceſſione. De Hugone autem archiepiſcopo Dolenſi dixit quod...... rediens à conſecratione, nec à clero, nec à populo admiſſus eſt; & hac neceſſitate compulſus Romanum adiit pontificatum; & ibi, ut audivit, ab obedientia Turonenſis eccleſiæ eſt abſolutus à papa Adriano, & pallium ab eo obtinuit, quo, ipſo præſente & vidente, uſus eſt in conſecratione cujuſdam altaris monaſterii S. Jacuti, & in benedictione præfati abbatis, & in multis aliis locis.

* Galfridum.

Radulfus prior de Celſis juratus dixit, quod cum eſſet de menſa archiepiſcopi Dolenſis Baldrici, vidit eum habentem duos epiſcopos ſuffraganeos, Trecorenſem & Briocenſem, ita quod veniebant ad mandatum ipſius, ſicut ad mandatum metropolitani ſui. Audivit autem dici, quod D. Maclovienſis epiſcopus ſuffraganeus erat prædicti Baldrici. Quo defuncto electus Maclovienſis eccleſiæ Donoaldus venit uſque Dolum petere conſecrationem; ſed non acceſſit ad eccleſiam Dolenſem, ſed ſtetit extra civitatem, in cellula ſancti Florentini, & nuntios miſit ad Baldricum pro conſecratione ſua, qui tunc temporis non poterat eum conſecrare, quia ſuſpenſus erat à quodam legato Romanæ Eccleſiæ propter præbendam, quam nolebat reſtituere cuidam canonico Dolenſi. Hoc autem neſcit ſe vidiſſe; ſed affirmat ſe eſſe præſentem in civitate, quando hæc facta ſunt. Præfatus vero electus cum non poſſet tunc conſecrari, inſtinctu cujuſdam conſanguineæ ſuæ matris Johannis de Dolo profectus eſt Turones, & ab archiepiſcopo Turonenſi conſecratus eſt....... Adjecit etiam, quod vidit duos epiſcopos prædictos obedire Dolenſi eccleſiæ temporibus Gal. Dolenſis archiepiſcopi ſucceſſoris Baldrici; ita quod præfatus R. ordinatus eſt in diaconum cum aliis multis in eccleſia Dolenſi à Turonenſi epiſcopo ad mandatum prædicti G. archiepiſcopi ſui. De Hugone vero eadem per omnia dicit, quod Henricus abbas, præterquam quod dicit tres Dolenſes canonicos adoleſcentes ſpe remunerationis, ut credit, ductos, & ut poſtea effectus probavit; quia uni dedit præbendam in itinere, alii archidiaconatum in reditu, una cum ipſo profectos fuiſſe Turonos; ubi conſecrationem recepit. Vidit etiam litteras bullatas domini Adriani papæ, in quibus injungebatur clero & populo Dolenſi, quod exhiberent Hugoni debitum honorem, quia ad archiepiſcopalem dignitatem eum reſtituerat. Interrogatus utrum aliquis Dolenſis obediret archiepiſcopo Turonenſi, dixit ſe nec vidiſſe, nec audiſſe.

Haubaudus de Inſula monachus juratus dixit, quod interfuit cuidam ſynodo tunc puerulus, cui præfuit Gaufridus Carnotenſis Romanæ Eccleſiæ legatus; & cum eo à dextris ejus ſedit Hugo Turonenſis archiepiſcopus cum quibuſdam de ſuffraganeis ſuis, & à ſiniſtris Baldricus Dolenſis archiepiſcopus cum quibuſdam epiſcopis, quos ipſe neſcit qui eſſent. Poſtea vidit Gau. archiepiſcopum Dolenſem tenentem duos prædictos epiſcopatus, & negotia illorum duorum epiſcopatuum referri ad ipſum. Interrogatus ſi viderit aliquam appellationem fieri ab epiſcopatibus ad ipſum, reſpondit quod non vidit, nec audivit. Præterea vidit clericos Turonenſis eccleſiæ venire ad Dolenſem eccleſiam, & ibi facere electionem de Johanne abbate ſanctæ Crucis, qui eadem ſeptimana factus eſt Maclovienſis electus, & reliquit Trecorenſes. Poſtea vidit Hugonem archiepiſcopum utentem palleo. Vidit etiam quod in reverſione ſua à curia Rogeri, detulit ſecum litteras bullatas abſolutionis, in quibus abſolvebatur à ſubjectione Turonenſis eccleſiæ, & eas legi audivit in publico, quia alias non reciperetur.

Radulfus monachus Veteris-Villæ juratus dixit ſe vidiſſe Rolandum epiſcopum Briocenſem in capitulo Veteris-Villæ cum litteris domini papæ, in quibus continebatur, quod dominus papa conſecraverat eum ad ſubjectionem Dolenſis eccleſiæ. De Hugone Dolenſi archiepiſcopo dixit, quod vidit eum utentem palleo. Adjecit etiam, quod poſt Oliverium electum, Dolenſis electus fuit Willelmus monachus Ciſtercienſis, qui ad conqueſtionem Turonenſis eccleſiæ caſſatus eſt à Capitulo Ciſtercienſi, quia contra formam ordinis ſuſceperat electionem.

Nota.

Willelmus de Dinano canonicus juratus dixit, quod cum eſſet clericus Gauf. Dolenſis archiepiſcopi, ivit cum eo ad concilium Remenſe, quando filius Groſſi regis Philippus coronatus eſt; & duxit ſecum duos prædictos epiſcopos ſibi ſuffraganeos; & ibi impetravit palleum, cujus cuſtos multis diebus fuit. Vidit quoque Robertum Briocenſem epiſcopum conſecrari à prædicto Gau. Dolenſi archiepiſcopo in eccleſia Dolenſi, aſſiſtentibus ſibi Trecorenſi de auctoritate ſuæ eccleſiæ, & Cadurcenſi de gratia regis Angliæ Henrici. Poſtea vidit eligi in eccleſia Dolenſi Oliverium, qui cum duobus prædictis ſuffraganeis ivit Pariſius ad dominum papam, uno exiſtente epiſcopo, & altero electo pro obtinenda ſua conſecratione. Sed dominus papa ſuſpendit conſecrationem propter mortem Turonenſis; & promiſit quod componeret inter ipſum & Turonenſem eccleſiam. De Hugone dixit quod vidit eum utentem palleo, & quod vidit litteras domini papæ bullatas, in quibus continebatur de abſolutione ab obedientia Turonenſis eccleſiæ, & legi in

publico. Vidit etiam Gerum tenentem ſigillum adulterinum, verum in capitulo oſtendere & conferre, & de mandato capituli adulterinum confringi; ſed unde fuerit ablatum, neſcit.

Dodoinus capellanus Dolenſis juratus dixit, quod vidit Gau. Dolenſem archiepiſcopum utentem palleo, & habentem duos prædictos ſuffraganeos. Interrogatus quomodo ſciret, quod eſſent ſuffraganei ſui; reſpondit ſe vidiſſe eos venire ad Dolum ad mandatum G. prædicti archiepiſcopi ob cauſam quæ vertebatur inter quoſdam capellanos & canonicos Dolenſes. Vidit etiam quod prædictus Gau. conſecravit Briocenſem electum aſſiſtentibus ei Trecorenſi & Conſtancienſi. De Hugone dixit, quod fuit ſecum Romæ, ubi accepit pallium à domino papa Adriano; & audivit legi litteras in præſentia domini Adriani papæ; in quibus Turonenſis vocavit eum Archiepiſcopum Dolenſem, & interfuit ubi Adrianus papa abſolvit eum ab obedientia Turonenſis. Præterea dixit præfatum archiepiſcopum amiſiſſe litteras abſolutionis in redeundo apud Craſſam. Sed remiſit nuntium ſuum cum reſcripto; & impetravit conſimiles litteras, quæ lectæ fuerunt in publico in receptione ipſius apud Dolum, & vidit eum utentem palleo.

Gaufridus Hoel juratus dixit, quod vidit Oliverium Dolenſem electum, & vidit duos prædictos epiſcopos jurare fidelitatem eccleſiæ Dolenſi, & prædicto O. electo; & comes Eudo exponebat eis qualiter debebant jurare.

Robertus filius Landrici juratus dixit, quod vidit Gau. Dolenſem archiepiſcopum habentem duos prædictos epiſcopos ſuffraganeos, qui juraverunt obedientiam eccleſiæ Dolenſi & prædicto Gau. cum multis diebus ante eſſent conſecrati. Et vidit Rolandum Briocenſem ab eo conſecrari, aſſiſtente ei Trecorenſi: alium non vidit cum eo.

Megius de Illiſas juratus dixit, quod vidit Gal. in conſecratione eccleſiæ de Illiſas cum duobus prædictis epiſcopis. Donoaldus vero Macloviensis venit, & effudit aquam benedictam, quoniam dicebat illam eccleſiam pertinere ad diœceſim ſuam. & ſic receſſit. Gual. vero prædictus archiepiſcopus Dolenſis nihilominus conſecravit eam cum ſuis epiſcopis. Et vidit poſtmodum O. Dolenſem electum habentem duos prædictos epiſcopos ex mandato, cum Rolandus Briocenſis epiſcopus ordinavit eum in diaconum & ſacerdotem, &c.

Galfridus Pica juratus dixit, quod vidit Gal. habentem duos prædictos epiſcopos, & quod vidit ſex epiſcopos apud ſanctum Briocum ſucceſſive: tres vidit obedientes eccleſiæ Dolenſi eccleſiæ, & Turonenſi. Vidit etiam prædictum Gal. Dolenſem archiepiſcopum conſecrare Robertum Briocenſem epiſcopum in eccleſia Dolenſi, &c.

Herveus de Miniaco juratus dixit.....

A quod vidit litteras de citatione Turonenſis, quod ipſe iret Romam reſponſurus Dolenſi de ſuffraganeis ſuis, Matthæo videlicet Andegavenſi, & Stephano Redonenſi, qui ambo fuerant abbates S. Florentii, &c.

Petrus de Burgo novo presbyter juratus dixit, quod cum eſſet quinque vel ſeptem annorum, vidit Bal. Dolenſem archiepiſcopum ſedentem in concilio in eccleſia ſancti Samſonis cum tribus epiſcopis; Daniele Maclovienſi & duobus prædictis.

Guillelmus Poterate juratus dixit, quod vidit Baldricum Dolenſem archiepiſcopum B habentem quatuor epiſcopos ſibi ſuffraganeos, epiſcopum ſancti Pauli de Leoneo, epiſcopum Briocenſem, Trecorenſem & Maclovienſem: de quibus duos amiſit tempore ſuo.

LITTERÆ SUPLICES ET apologeticæ eccleſiæ Dolenſis ad Innocentium papa III.

Quibus Johannem electum ſuum conſecrari, eique pallium impertiri rogat.

C *Refert rationes & argumenta, quibus jus ſuum adverſus Turonenſem archiepiſcopum tuetur.*

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, Amen. Pater ſancte, petit Dolenſis eccleſia Johannem electum ſuum, virum idoneum & honeſtum, canonice electum in archiepiſcopum, & auctoritate prædeceſſoris veſtri & veſtra confirmatum, conſecrari à vobis, & pallium ei concedi, ſicut anteceſſores veſtri ſuis anteceſſoribus conceſſiſſe probantur per inſtrumenta & teſtes, qui D in facti noſtri narratione continentur. Quod confirmatus ſit conſtat tam auctoritate prædeceſſoris veſtri bonæ memoriæ Cælestini papæ per Jordanum cardinalem, qui legationis officio in illis partibus fungebatur, quam ex veſtra. Nam eum nominando, electum ſecundum conſuetudinem Romanæ Eccleſiæ confirmaſtis, & eum recipiendo ad reverentiam tamquam prælatum Dolenſis eccleſiæ propter indiſſolubile matrimonii vinculum; quod eſt inter ipſum electum, & Dolenſem eccleſiam poſt confirmationem ſibi à Romana E Eccleſia impetratam. Et quod electus confirmatus verus maritus ſit eccleſiæ, nuper in epiſtola de abſolutione Rothomagenſis & Turonenſis archiepiſcoporum optime tetigiſtis. Videmini ergo eum in archiepiſcopum confirmaſſe. Nam cum Dolenſe capitulum ipſum elegerit in archiepiſcopum, & ſecuta ſit ejuſdem electionis confirmatio, licet nomen archiepiſcopi in confirmatione expreſſum non fuerit; tamen intelligitur repetitum, argumento ejus quod dicitur in lege...... Nam hoc verbum *Flurimi* in primo capite legis Aquileiæ fuit appoſitum; in tertio capite non

fuit appoſitum, &c. Reſtat igitur ut Eccleſia Romana debeat electum noſtrum conſecrare, quem confirmavit: quia ejus eſt conſecrare de regulari jure, cujus eſt confirmare. Semper enim Dolenſis eccleſia, normam vivendi & regulas diſciplinæ à Romana Eccleſia ſuſcepit, & ipſam nullo medio ſemper reſpexit. Benigne ergò, Pater ſancte, miſerabilem petitionem Dolenſis eccleſiæ, quæ tamdiu doluit, ſolito viduata paſtore recipiatis, & electo ſuo conſecrationem & pallium ſecundum conſuetudinem illius eccleſiæ concedatis. Nihil ergo moræ, nihil difficultatis debet ejus conſecrationi afferri, ne gregibus Domini deſit cura paſtorum. Nec nocet quod dicitur, quia multi fuerunt electi in Dolenſi eccleſia in archiepiſcopos & confirmati ſicut ille, & poſtulaverunt hæc eadem, nec obtinuerunt. Nam idcirco facilius eſt miſerendum, & quod omiſſum eſt reſtaurandum, & faciendum, & cum in poſſeſſione dignitatis archiepiſcopalis fuerit Dolenſis eccleſia à prima fundatione ipſius uſque ad hanc diem, non eſt beneficium, ſi electo ejus pallium & conſecratio concedatur: ſed injuria, ſi denegetur. Nec ſunt audiendi adverſarii in hoc caſu, qui volunt propoſitum noſtrum impedire, nec [illegible] ſibi proſint, ſed ut nobis noceant. Non enim indulgendum eſt malitiis hominum, qui nihil laturi ſunt, niſi ut officiant. Expedit enim eis ut conſecretur, quia non poſſet aliter principalis cauſa de ſubjectione & ſuffraganeis commode expediri: adinſtar minorum, qui non poſſunt ſtare in judicio ſine tutore vel curatore: unde oportet ut aliquis deveniat minorem, qui tutorem vel curatorem non habet, quod adeat prætorem, qui minori tutorem vel curatorem conſtituat. Licet enim quæſtionem ſtatus eccleſiæ Dolenſis moveant, interim tamen poteſt accuſationes intentare ad modum illius, qui poteſt agere pendentem liberali judicio, tam contra eum qui ei movet quæſtionem ſtatus, quam contra alios. Unde eccleſia noſtra conſecrationem electo ſuo debitam petere poteſt pendente liberali judicio. Nam interim in poſſeſſione libertatis eſt. Præterea etiam ille qui reus poſtulatus eſt, poteſt convenire debitores pendente judicio, & ei iterum perſolvere debita tenebuntur. Licet ergo Turonenſis Dolenſem eccleſiam conveniat, nihilominus petere poteſt conſecrationem electo ſuo debitam & pallium, cum à Romana Eccleſia fuerit confirmatus, & à ſuis anteceſſoribus ſecundum antiquam conſuetudinem Dolenſis eccleſiæ ſine interpolatione aliqua fuerit impetratum. Cum ergo commodum noſtræ poſſeſſionis impediant, quaſi interdictum uti poſſideteris proponimus. Nam hoc interdictum retinendæ poſſeſſionis eſt. De hujus rei cauſa redditur, ne vis fiat ei qui poſſidet. Vim enim faciunt nobis adverſarii. Nam vim facit, qui non ſinit poſſidentem eo quod poſſidet uti arbitrio ſuo, ſive in ſerendo, ſive arando, ſive ædificando, ſive quid omnino faciendo. Primo ergo poſſeſſionis judicium terminetur, deinde proprietatis quæſtio decidatur. Nam poſſeſſorio judicio nec quæſtio ſtatus, nec alia poteſt opponi. Nam ordinarii juris eſt, ut primo de poſſeſſione, deinde de proprietate quæſtio terminetur. Poſſeſſores enim nos conſtituit ADRIANUS, licet in poſſeſſione ante tempus ipſius, & etiam in tempore ejus eſſemus, ſicut & allegationibus adverſariorum noſtrorum poteſt perpendi, quas pro nobis contra ipſos inducimus.

Propoſuerunt contra nos, quod hujuſmodi jura incorporalia retinentur per poteſtatem ligandi atque ſolvendi: unde etiam ſi in poſſeſſione prius eſſent, ADRIANUS poſſeſſione videtur eos privaſſe, ubi prohibuit ne Turonenſis archiepiſcopus Dolenſem eccleſiam excommunicare vel interdicere poſſet, ſicut in fine illius epiſtolæ Adriani, quæ ſic incipit *Veniens*, continetur.

Objicitur ab adverſariis, quod electus noſter conſecrari non debet, quia ſic fieret præjudicium principali quæſtioni. Ad quod dicimus, quod non eſt verum, cum paratus ſit etiam poſt conſecrationem ſuſcipere judicium quaſi reperita die. Quamvis enim res, quæ petitur, forſan in aliquo per uſum poſſeſſoris diminuatur, non tamen lite pendente poſſeſſionis commodo eſt privandus, immo non poteſt prohiberi quin utatur eo modò quo uti ſolitus eſt, licet ad præſens uſus non fuerit.... Cum ergo hoc jure ſoliti ſumus uti, non poſſunt nos prohibere quin utamur interim, donec cognoſcatur utrum ad ipſos proprietas debeat pertinere. Præterea ſi uſus conſuetus re quæ petitur perſeveret, non videtur in aliquo facta conditio petitoris, nec habet unde de jure ſuper hoc conqueratur. Nam legatur ex quo fuit religio chriſtiana, & revolvant adverſarii nova & vetera, nuſquam tamen poterit reperiri quod in Dolenſi eccleſia ſimplex epiſcopus miniſtraſſet. Si ergo in Dolenſi eccleſia archiepiſcopus ſecundum antiquam conſuetudinem conſecretur, non videtur res quæ petitur immutari, ſed in ſtatu priſtino conſervari. Nihil enim perdit petitor, ſi poſſeſſorem in re poſſeſſa permittat facere quod conſuevit.

Quod ipſi dicunt, quia quæſtio de ſubjectione præjudicialis eſt, & prius de ipſa eſt cognoſcendum, quam de alia, non eſt verum. Nam quæſtio præjudicialis eſt, quando unus petit legatum, vel hereditatem, vel aliquid tale; & ille à quo petitur objicit, Non potes petere cum ſis ſervus meus. Sed cum ego ab adverſariis nihil petam, quantum ad conſecrationem & pallium pertinet, ſed volo uti commodo poſſeſſionis quam habeo, non poteſt dici incidens, cum nulla alia præceſſerit, neque præjudicialis, cum præjudicialis dicatur in reſpectu alterius quæſtionis, nec umquam invenitur aliqua præjudicialis quæſtio, per quam auferatur alicui quod habet, ſed removetur dumtaxat ab eo quod petitur ab adverſario, nec umquam præjudicialis opponitur ei qui defendit & tuetur poſſeſſionem, ſed ei qui ab alio petit

Digitized by Google

petit, ut dictum eſt. Dolenſis quidem eccleſia reducenda ad illum ſtatum, in quo erat quando litem movit Adrianus, citans Turonenſem, ut Dolenſi archiepiſcopo reſponderet. Nam tunc Dolenſis eccleſia dignitate metropolica fungebatur. Nulla enim ratio patitur Dolenſem eccleſiam contra Turonenſem archiepiſcopum experiri quouſque fuerit dignitati priſtinæ reſtituta. Argumento ejus quod dicitur de Tetberga. Nam dicit Nicolaus, nulla ratio ſinit Tetbergam cum Lothario inire certamen, quouſque ſuæ fuerit reddita poteſtati. Primo ergo conſecretur ejus archiepiſcopus, poſtea de proprietate tractetur. Non enim debet cogi proprietatis ſubire judicium, quouſque cum privilegio ſui honoris in ſtatu priſtino reſtituatur.

Non obſtat quod dicunt poteſtatem Dolenſis eccleſiæ eis fuiſſe acquiſitam per inveſtituram baculi, adinſtar ejus cui claves juxta horreum traduntur. Nam illud dicitur ratione rei præſentis & corporeis ſenſibus ſubjectæ. At hic res ipſa, id eſt corporalis eccleſia, præſens non erat. Sicut enim ſi prædium tibi Romæ vendam, quod habeo in Britannia, poſſeſſionem ejus non adquiris, licet per pileum ■ Romæ reveſtiam; eodem modo nec in præſenti negotio poſſeſſio aliquatenus adverſario fuiſſe adquiſita intelligitur. Quod autem tali modo poſſeſſio adquiri non poſſit, ex eo patet, quia ad hoc ut adquiratur, oportet ad minus ut in præſenti ſit.

Non obſtat inſuper quod dicunt per conſecrationem Hugonis poſſeſſionem Dolenſis eccleſiæ adquiſiſſe. Nam Hugo fuit à Turonenſi archiepiſcopo conſecratus: quod de plano concedimus. Sed poſt prohibitionem factam ex parte domini papæ & Dolenſis capituli, ſicut probamus per teſtes ſufficientes, & talis prohibitio ſpeciem innuit appellationis ..... Nam cantor qui majorem vocem habebat in capitulo, & cuſtos erat ſigilli de conſuetudine, ■ alius ſenex canonicus, ne Hugo iret Turonos ad conſecrationem petendam, prohibuerunt; ſed in re communi potior eſt conditio prohibentis; unde eorum prohibitio in hac parte fuit admittenda. Cum ergo cantor, qui cuſtos erat ſigilli, reclamaret, præſumi debet decretum illud, per quod Hugo præſentatus fuit archiepiſcopo Turonenſi, ſigillo capituli non fuiſſe ſignatum, ſed potius ſigillo adulterino, quod poſtea inventum fuit in ſcrinio Hugonis archiepiſcopi, ■ facta collatione cum vero ſigillo capituli, ante eccleſiam Dolenſem fuit fractum: quod nos probamus per teſtes.

Opponitur ab adverſariis, quia teſtes noſtri non probant prædictum decretum illo adulterino ſigillo fuiſſe impreſſum. Ad quod reſpondemus, quod cum ſuper hoc recepti & producti fuiſſent auctoritate Alexandri, & dicant illud ſigillum adulterinum fuiſſe, patet quod de eo intellexerunt, per quod illud decretum fuerat ſignatum. Nam fere omnes hoc pronomen *illud* relativum in ſuo teſtimonio propoſuerunt; quod non poſſet referri niſi ad illud ſigillum, de quo quæſtio movebatur: unde verba teſtium ſecundum intentionem debent interpretari.

Objicitur præterea ab adverſariis, quod teſtes illi qui de ſigillo loquuntur, videntur inter ſe diſcordes. Nam unus ex teſtibus dicit, quod vidit illud ſigillum adulterinum circa meridiem vel circa nonam frangi, cum alii omnes teſtes dicant ſe vidiſſe illud frangi in mane. Cui objectioni reſpondemus, quod utrumque potuit eſſe; & quod pro parte in mane frangeretur, & quod circa meridiem melius & in totum frangeretur. Vel dicas eos qui convenerunt ad illud ſigillum adulterinum frangendum in actu illo duraſſe à mane uſque ad meridiem, & ita ille unus teſtis perhibet teſtimonium quaſi de fine ipſius actus: alii vero omnes quaſi de principio. Nam unus Evangeliſta dicit propter hoc in hora tertia Chriſtum crucifixum fuiſſe, & alius dicit in hora ſexta. Vel dicas quod iſte unus teſtis dicit ſe vidiſſe illud ſigillum adulterinum circa meridiem frangi, referendum eſſe ad combuſtionem; quia omnes dicunt quod prius fuit fractum, deinde combuſtum. Nam nomine fracti ſive rupti lex Aquilia etiam combuſtum intelligit.

Teſtibus autem quos introducunt ad probandum prædictum decretum, reſpondemus quia non probant, quod illud decretum verum eſſet; ſed dicunt quod illud viderunt; & continebat ſubſcriptiones canonicorum Dolenſium. Poteſt eſſe quod ſubſcriptiones continebat, ſed ille qui ſubſcriptiones abſentium falſo appoſuit, potius ſe falſi crimine adſtrinxit, quam eccleſiæ nocuit. Nam qui velut præſentem illum, qui abſens erat, ſcripſit accepiſſe pecuniam; non ■ nocuit, ſed ſe potius falſi crimine aſtrinxit. Quod autem de numero canonicorum qui præſentationi Hugonis dicuntur interfuiſſe, contra nos proponunt, nullo modo probant. Nam unus ſolus ex teſtibus eorum dicit eos fuiſſe x. unde etſi honore præfulgeat, ei ſoli non eſt credendum. Alii vero teſtes nihil certum videntur probare; immo inter ſe diſſentiunt. Nam unus appellat eos clericos, alius canonicos indeterminate: unus eſt qui enumerat tres canonicos tantum. Ergo de hoc articulo nihil probant, niſi dicatur quod in minori numero conveniant; argumento ejus quod dicitur de arbitris. Nam ſi unus ex tribus arbitris in xv. alius in x. alius in v. condemnaverit, omnes in quinque videntur convenire; & nos concedimus quod in tribus conveniant, & quod tres fuerint tantum canonici Dolenſes in repræſentatione Hugonis, quos in via beneficiaverat: uni dedit archidiaconatum, alii præbendam, alii confirmavit præbendam, quam de manu laici acceperat; ſicut probamus per teſtes deſignatos.

Teſtes præterea contra nos introducunt, quod Hugo rediens à conſecratione ſua, receptus fuit proceſſionaliter apud Dolum. Quibus-

reſpondemus, quod tunc primo rediens à conſe- A
cratione ſua receptus fuit Doli, quando rediit à
Roma cum pallio, quia prius non intraverat
Dolum poſtquam conſecratus fuerat, & hoc innuit
unus ex teſtibus adverſariorum, Oliverius
ſcilicet, qui juratus dixit, quod erat Doli
quando HUGO receptus fuit proceſſionaliter,
quidam dicebant quia veniſ à Turonis à conſecratione
ſua, alii dicebant quod veniebat à
Roma. Præterea tantum ſunt duo teſtes, qui
in hoc articulo videntur facere contra nos,
dicentes quod erant Doli quando Hugo rediens
à conſecratione ſua receptus fuit proceſſionaliter.
Alii vero ex parte ſua ſuper hoc B
introducti, vel nihil ad rem faciunt, vel ferunt
teſtimonium de auditu. Nos vero plures
habemus teſtes qui directe probant, quod
HUGO rediens à conſecratione ſua fuit expulſus,
& hac neceſſitate ductus Romam ivit;
ſed etiam ſi pares eſſent teſtes utriuſque partis
in numero; noſtri tamen deberent prævalere,
qui pro libertate perhibent teſtimonium,
ad inſtar ejus quod lex dicit, quod ſi
pares judices ferant ſententiam pro libertate,
& pares in contrarium, ſententia pro libertate
valet.

Opponitur ab adverſa parte teſtibus noſtris, C
quod dicunt HUGONEM non fuiſſe admiſſum
apud Dolum, & ita negativam videntur probare;
ſed negantis factum per rerum naturam
nulla eſt probatio. Ad quod reſpondemus,
quod quinque ex eis directe probant ipſum
fuiſſe ejectum à Dolo dum rediret à conſecratione.
xxv. teſtes ſunt qui dicunt, quod
non fuit admiſſus, ſed hac neceſſitate compulſus
ivit Romam pro pallio; & ita negativam
directe non probant, ſed affirmative teſtificantur.
Nam negativa affirmando aliquid
bene probatur. Et ita patet quod poſſeſſio D
ſubjectionis per hoc ab adverſariis nullo modo
fuit adquiſita. Præterea dicta teſtium
utriuſque partis benigne debetis interpretari;
& providere ne de reatu perjurii notentur;
& ſalvari poſſint utrorumque. Nam ita reſpondit
ALEXANDER petitioni cujuſdam archiepiſcopi,
qui petebat ſententiam excommunicationis,
quam tulerat in quemdam præpoſitum,
confirmari; è contrario præpoſitus
proponebat, quod ante excommunicationem
appellaſſet, & ſuper hoc introduxerat teſtes.
Archiepiſcopus vero per teſtes probabat quod
poſt excommunicationis ſententiam appellaſſet. E
Et ALEXANDER ita interpretatus eſt,
quod utrumque poterat eſſe verum, & quod
poſt primam appellationem & ante ſecundam
fuiſſet lata ſententia, cum de ſecundo
poterat appellari, & ideirco denunciavit ſententiam
non tenere, ut in Extravagantibus
[illegible] Poteſt enim eſſe verum, quod teſtes
noſtri dicunt, quod HUGO rediens à conſecratione
ſua non fuit admiſſus antequam
haberet pallium. Poteſt eſſe verum ſimiliter
quod teſtes adverſariorum de eodem dixerunt,
quod receptus fuit proceſſionaliter apud
Dolum; & intelligatur quod receptus fuit

tunc demum quando rediit à Roma cum pallio;
& non ante. Et ſi talis fiat interpretatio,
dicta utrorumque teſtium concordabunt.

Aliis rationibus poſſeſſionem ſubjectionis
Dolenſis eccleſiæ ſe habuiſſe nituntur probare.
Nam dicunt quod HUGO poſtquam conſecratus
fuit, & poſtquam rediit à Roma, obedivit
Turonenſi archiepiſcopo; & vocatus
ab eo ad concilium, ſedit inter alios ſuffraganeos
apud Burgulium. Ad quod reſpondemus,
quod ſedit antequam pallium impetraſſet,
[redacted] hoc innuit unus, qui dicitur Baldricus
abbas, ex teſtibus eorum, qui dixit quod
concilium Burgulii fuit in ſubſequente Auguſto
poſt conſecrationem Hugonis, unde
præſumitur, quod nondum pallium & abſolutionem
obedientiæ juramenti quod Turonenſi
fecerat, impetraſſet. Et quod dicunt
concilium Burgulii fuiſſe poſt reditum HUGONIS
à Roma, poteſt eſſe verum; quia pluries
ivit Romam. Non tamen ſequitur quod
quando ſedit in concilio apud Burgulium,
quod adhuc pallium impetraſſet. Ponamus
ſine præjudicio partis noſtræ, quod poſt impetratum
pallium ſederet inter alios ſuffraganeos
Turonenſis archiepiſcopi in concilio;
non idcirco ſequitur quod eſſet de numero
ſuffraganeorum. Nam dicit canon, quod ſi
epiſcopus in concilio epiſcoporum accuſatus
fuerit, contingat autem epiſcopos provinciæ
diverſas habere ſententias, & alios quidem
innocentem eum pronunciare, alios reum;
debet metropolitanus alterius provinciæ advocari;
ut ita quæcumque fuerit dirimat quæſtionem.
Si ergo archiepiſcopus unius provinciæ,
vocat archiepiſcopum alterius provinciæ,
& ipſe ad mandatum ejus venit, &
in concilio ſedet, & cum eo cauſas provinciæ
ſuæ dirimit, ut in prædicto capitulo dicitur;
non tamen propter hoc poſſeſſio ſubjectionis
ejus adquiritur vocanti. Eodem modo in forma
præſentis negotii eſt dicendum. Cum
ergo ea quæ à Turonenſi archiepiſcopo circa
HUGONEM facta ſunt per mendacium
& per falſum ſigillum facta fuiſſent, ſicut ſuperius
probavimus; patet quod per ea poſſeſſionem
ſubjectionis eccleſiæ Dolenſis nullatenus
acquirere potuit.

Sed etſi ponamus quod cauſa ſententias pro
eo latas, & ea per ea, quæ ab eo facta fuerunt,
poſſeſſionem ſubjectionis Dolenſis eccleſiæ
adquiſivit, ab ea tamen ſubjectione nos
papa ADRIANUS penitus abſolvit. Hoc manifeſtius
per reſcriptum Adriani papæ probatur,
in quo dicitur: *Veniens ad nos Dolenſis
eccleſia poſtulavit ſibi pallium indulgeri ſicut
antiquam conſuetudinem, & juſta tenorem* [illegible]
[illegible] Deinde ſubſequitur: *Nos vero juxta poſtulationem
ejuſdem eccleſiæ pallium indulximus
eidem archiepiſcopo, quem ea apoſtolica ſedis* [illegible]
[illegible] *noſtræ gratiæ plenitudine* [illegible]
[illegible] *tanto eccleſiæ* [illegible] *præeſſe, quæ jura illibata
ſervare* [illegible] Aliam etiam probationem
efficaciſſimam ex eodem reſcripto
[illegible] quod [illegible]

Adrianus compoſitionem, per quam Dolenſis archiepiſcopus ſuffraganeis ſuis videbatur renuntiaſſe; & per quod eccleſia illa videbatur deſiiſſe eſſe archiepiſcopalis; & citavit Turonenſem, ut ſuper eiſdem ſuffraganeis Dolenſi archiepiſcopo accederet reſponſurus. Immo quod majus eſt, idem Adrianus eidem archiepiſcopo Dolenſi poteſtatem ligandi atque ſolvendi per totum ſuum archiepiſcopatum, ſicut per quoddam reſcriptum ſuum probavimus, conceſſit. Nec obviat, quod ad cauſam poſſeſſionis pertinet, quod in eodem reſcripto dicitur, *nihil à nobis ſuper eodem fuit negotio definitum*. Definitũ intelligatis quoad cauſam ſuffraganeorũ. Nec obſtat etiam quoad adverſarius opponit, dicens quod ideo dominus Adrianus fecit hoc, quia judicia libera eſſe voluit, ad inſtar ejus quod in lege dicitur, quia ordinata liberali cauſa, ſervus pro libero habetur. Et hoc etiam voluit probare per quædam verba in eodem ſcripto poſita, ſcilicet, *prohibemus ne interim excommunices, vel interdicas.* Ad id ergo, quod prius dictum eſt, ſic reſpondemus; quia id quod de ſervo introducitur, non eſt ſimile cum in facto noſtro idem papa ab obedientia Turonenſis archiepiſcopum noſtrum abſolvit, & pallium ei conceſſit: per quod apparet eccleſiam Dolenſem aliter in libertate conſtitutam auctoritate apoſtolica, & aliter ſervum, de quo nobis objicitur, cum circa eum princeps ibi nihil fecerit vel nihil conceſſerit......

Nec obſtat quod objicitur, quod perſonaliter fuerit ei conceſſum; cum ad preces eccleſiæ, juxta poſtulationem ejuſdem ſecundum antiquam conſuetudinem fuerit conceſſum, ſicut per reſcriptum Adriani paulo ante vobis probavimus. Et licet perſonæ Hugonis concederetur; non ideo perſonaliter datum debet intelligi. Nam plerumque perſona inſeritur pacto, non ut oſtendatur quod perſonale ſit pactum, ſed ut oſtendatur cum qua perſona fuit initum. Alia ratione dicimus, quod non fuit perſonale. Nam licet Hugoni fuerit conceſſum, nihilominus & per ipſum Dolenſi eccleſiæ videtur acquiſitum. Nam qui ſacerdoti aliquid donat, non pro commodo ſacerdotis videtur offerre, ſed quaſi dimiſſum eccleſiæ inter facultates ejus computabitur.

Alia ratione probare nituntur adverſarii, quod illud fuerit beneficium perſonale. Nam in prædicta epiſtola continetur, *pallium duximus indulgendum*. Unde ipſi dicunt, quod potius ex ejus indulgentia, quam ex debito Hugoni pallium conceſſerit Adrianus. Ad quod reſpondemus quod multa indulgentur, quæ de jure communi debentur. Nam univerſæ viæ Domini miſericordiæ & veritas. Damnat enim in perpetuum Triburienſe concilium monachos & monachas nuptias contrahentes. & dicit quod eis in morte poſitis ſolius miſericordiæ intuitu per communionis gratiam poſſit ſubveniri. Solius miſericordiæ dixit, & tamen de jure communi omnibus in morte poſitis viaticum eſt concedendum. Patet ergo quod quandoque indulgetur, quod de jure debetur. Et licet Adrianus dixerit *pallium duximus indulgendum*, non idcirco ſequitur quin de jure Hugoni & ſuis ſucceſſoribus deberetur.

Ad id vero quod de reſcripto nobis ſubſequenter objicitur in illo verbo ſcilicet, *prohibemus ne interim excommunices vel interdicas*; reſpondemus quod etſi intelligatur eo modo, quo adverſarii contra nos inducunt; videlicet, ne pendente cauſa Turonenſis archiepiſcopus Dolenſem eccleſiam excommunicare vel interdicere poſſet, nobis tamen quoad præſens negotium obeſſe non poteſt, quia de cauſa ſuffraganeorum intelligitur illud reſcriptum, non de cauſa ſubjectionis Dolenſis eccleſiæ: cum ſuper ipſa Turonenſis non citaverit, ſed tantum ſuper ſuffraganeis: per quod apparet etiam ſecundum expoſitionem adverſæ partis, quod pendente cauſa ſuffraganeorum, pallium & conſecrationem nobis negare non debetis.

Aliam etiam probationem fortiſſimam ex jam dicto reſcripto pro nobis elicimus, ſcilicet ex eo quod ibi dicitur, quod juxta tenorem concordiæ dominus Adrianus archiepiſcopo Dolenſi pallium conceſſerit. Nam ſecundum hoc alia concordia inter Turonenſem & Dolenſem eſſe non potuit, niſi quod Dolenſis eccleſia archiepiſcopum deberet habere. Unde etiam quidam teſtes noſtri & ſui dicunt quod Turonenſis archiepiſcopus in pluribus litteris ſuis Dolenſem archiepiſcopum nominavit. Reſpiciatis præterea, Pater ſancte, ſingula inſtrumenta adverſariorum, ſive ſint ſententiæ, ſive ſint reſcripta: ex ſingulis enim poteritis perpendere, quod Dolenſis eccleſia ſemper habuerit archiepiſcopum, quia fere in ſingulis eorum reſcriptis fit mentio de archiepiſcopo; & cum ab eo conſecraretur, dicebat in profeſſione ſua: *Ego Hugo Dolenſis archiepiſcopus*, ſicut probamus per teſtes. Et quod amplius eſt, ipſe idem Turonenſis miſit litteras domino papæ Adriano, ut ei pallium concederet, quod probatur per quoddam reſcriptum Alexandri ab adverſa parte contra nos productum, quod incipit *Quanto*, in quo domino Alexandro fuit ſubjectum quod occaſione quarumdam litterarum, quas Turonenſis archiepiſcopus Adriano papæ miſerat, ipſe Dolenſi archiepiſcopo pallium conceſſit. Alia vero, quæ in eiſdem litteris ſequuntur, per mendacium & ſuppreſſionem veritatis fuerunt obtenta. Nam ab adverſario eidem Alexandro fuit propoſitum, quod Dolenſis archiepiſcopus ſuffraganeis per quamdam compoſitionem abrenuntiaverat. Nec fuit dictum qualiter poſtmodum dominus Adrianus eamdem compoſitionem quaſſaverat. Et propter hoc litteræ illæ nobis præjudicare non poſſunt, immo in quadam parte prodeſſe; quia contra nos producuntur, ut prædictum eſt; & quia per ſuppreſſionem veritatis fuerant obtentæ. Ideo poſtea cum utraque pars coram eodem Alexandro præ-

ſens fuiſſet, ipſe cauſam commiſit ad petitionem utriuſque partis, & teſtes recipi fecit. Cum ergo per tenorem concordiæ, per quam Turonenſis archiepiſcopus juri ſuo, ſi quod in Dolenſem eccleſiam habebat, in perpetuum abrenuntiaſſe intelligitur, & per abſolutionem domini Adriani eccleſia Dolenſis in poteſtate libertatis juxta antiquam conſuetudinem ſit conſtituta. Patet quod pallium & conſecrationem de jure ſibi non poteſtis negare. Nam ſecundum ea, quæ ſupra diutius diſputavimus, & nolente Turonenſi archiepiſcopo eccleſia Dolenſis poſſeſſionem libertatis fuit adepta.

Objiciunt adverſarii quod poſtquam Hugo impetravit pallium tempore Joscii Turonenſis archiepiſcopi, venit Turonos, & confeſſus eſt ſe eſſe perjurum contra eccleſiam Turonenſem, & ad hoc probandum teſtes contra nos introducunt. Quibus reſpondemus, quod nec eſt verum, nec veriſimile; quod ſe eſſe perjurum confiteretur, vel peteret abſolutionem, cum ab obedientia & à juramento quod fecerat Turonenſi, fuiſſet abſolutus in ſuſceptione pallii ab Adriano, ſicut probamus per teſtes. Præterea cum Joscius Turonenſis archiepiſcopus poſtea eſſet in præſentia Adriani papæ in palatio S. Petri, & Hugoni Dolenſi crimen perjurii objeciſſet, Adrianus dixit: Tace, quia nos abſolvimus eum ab omni pactione, quam tecum feceras Turonis. Et hoc probamus per teſtes qui interfuerunt. Unde non eſt veriſimile quod à Turonenſi peteret abſolutionem, cum jam à ſummo pontifice fuiſſet abſolutus.

Item objiciunt quod poſteaquam Hugo habuit pallium, venit Turonos, & fecit reverentiam Turonenſi archiepiſcopo extracto pileo, & dedit ei oſculum. Nec ſic probant ſe acquiſiviſſe poſſeſſionem ſubjectionis. Nam pro multis extrahimus pileum cauſa reverentiæ, quibus nullo modo ſumus ſubjecti. Præterea cum eccleſia Dolenſis nullo medio ſummo pontifici ſubeſſet, eo inconſulto, poſſeſſionem ſubjectionis quam ipſe habebat, alius ſibi acquirere non potuit; & maxime cum archiepiſcopus archiepiſcopo ſe ſubmittere non poſſit: immo quod magis eſt, ſi honorem ſuum ſive dignitatem Dolenſis archiepiſcopus inconſulto Romano pontifice vellet abdicare, nihil facere intelligeretur. Et in hoc caſu culpam & delictum Turonenſis archiepiſcopi allegant, ſi vera ſunt ea quæ contra nos proponunt. Nam ſicut prædictum eſt, ſubjectionem vel reſignationem Dolenſis archiepiſcopi, qui nullo medio Romanæ Eccleſiæ ſuberat, non debuit recipere; & ſi receperit, graviſſime deliquit, argumento ejus quod dicit Alexander de Senonenſi archiepiſcopo, qui reſignationem Autiſſiodorenſis epiſcopi ſine licentia Romanæ ſedis recepit. Unde dicit Alexander quod ſi vellet ſecundum jus procedere, poſſet eum de tali audacia graviter & diſtricte punire, ut in Extravaganti quinta. Non ergo talis ſubjectio, ſi eam adquiſiſſet, deberet ei patrocinari, cum propter hoc ipſum deberet puniri, quia ex eodem facto non meretur quis pœnam & præmium.

Alia etiam ratione oſtendimus adverſarium poſſeſſionem ſubjectionis poſt abſolutionem adquirere non potuiſſe; quia poſtquam Dolenſis eccleſia per abſolutionem Adriani exceptionem adverſus Turonenſem ſemel acquiſivit, eam poſtmodum per Dolenſem archiepiſcopum amittere non potuit, ſi ea inconſulta Turonenſi archiepiſcopo ſe iterum obligaſſet. Præterea ſi Hugo Dolenſis archiepiſcopus in manu Turonenſis archiepiſcopi reſignaſſet dignitatem archiepiſcopalem, vel ſe ei ſubjeciſſet, graviſſime; ſicut ſuperius eſt probatum, deliquiſſet, nec ejus delictum deberet in eccleſiam redundare, cum eccleſia ſuum ei non adhibuiſſet conſenſum, nec probetur conſenſiſſe. Delictum enim perſonæ non debet in damnum eccleſiæ redundare. Non ergo per talem ſubjectionem vel reſignationem, ſi facta eſſet, poſſeſſio Dolenſis eccleſiæ Turonenſi fuiſſet acquiſita. Et quod Hugo nunquam obediverit poſt abſolutionem, probamus per teſtes.

Aliis diverſis ambagibus nituntur probare quod poſſeſſionem habuerit Turonenſis archiepiſcopus diœceſis noſtræ. Nam abbas ſancti Jacuti, qui eſt de diœceſi Dolenſi, ei obedivit, ut dicunt. Dicunt præterea quod Bartholomæus Turonenſis, qui nunc præſidet, tranſibat per Britanniam & per diœceſim Dolenſem, & crux ferebatur ante ipſum, & campanæ pulſabantur, & quæſtiones ad eum referebantur. De abbate reſpondemus, quod ſi fecit ei obedientiam, ratione eccleſiarum quas habet ſub eo, fecit; immo quod majus eſt, etſi eccleſiæ Dolenſi ſubeſſet tantum; per hoc tamen Turonenſi poſſeſſio Dolenſis eccleſiæ acquiri non potuit. Sed ex hoc, ſi verum fuiſſet, de jure graviter redargui poſſet; quia in nullo caſu de ſubditis alterius epiſcopi exigere & recipere debuit obedientiam, vel etiam de eis judicare, niſi cauſa ad ipſum per appellationem deferretur, vel prælatus circa eoſdem negligens eſſe inveniretur. Multo fortius, ſi de ſubjecto alterius, qui paris dignitatis erit cum eo judicavit, debuit reprehendi. De hoc autem quod objiciunt de cruce, de pulſatione campanarum, de quæſtionibus ad eum relatis. Reſpondemus quod tunc legationis officio fungebatur; quod autem legatus eſſet, ex commiſſione Alexandri inter nos & adverſarium facta ad petitionem utriuſque partis, videre poteſtis: nec etiam tunc tranſivit per Dolenſem diœceſim, ſed tranſivit per quamdam parrochiam, quam habet Dolenſis eccleſia in epiſcopatu Maclovienſi, quæ dicitur *Tiſan*, & ibi fuerunt campanæ pulſatæ, & crux ferebatur ante ipſum, ſicut dicit unus teſtis ab adverſariis introductus, qui dicitur Martinus diaconus. Unde habuerunt occaſio-

nem dicendi, quod per diœceſim Dolenſem tranſiverat, quod numquam fuit verum.

Nec obſtat quod pars adverſa quaſdam ſententias, & quædam Romanorum pontificum reſcripta, & alias rationes nobis opponit, cum illa ad cauſam poſſeſſionis, de qua agitur, nihil operentur; ſed tantum ad cauſam reſpiciant proprietatis; & maxime cum nos eiſdem reſcriptis & ſententiis ſine partis noſtræ præjudicio multis & variis modis ſufficiens dedimus reſponſum, & ſemper fuimus proteſtati quod ſine præjudicio partis noſtræ, ne penuria reſponſionis videremur declinare certamen, eorum ſententiis vel reſcriptis ad proprietatem potius quam ad poſſeſſionem facientibus reſpondebamus, adjiciendo, quia omnibus illis ſcripturis erat præſcriptum; eo quod à tempore URBANI II. qui contra nos ſententiaſſe videtur, uſque ad tempus LUCII papæ ſunt fere quinquaginta anni, quo LUCIUS ejuſdem URBANI ſententiam dicitur confirmaſſe, Dolenſis eccleſia ſemper in poſſeſſione fuit libertatis, & ſuffraganeos habuit, ſicut continue per reſcripta & per teſtes vobis ſufficienter in facti ſerie eſt probatum. Præterea cum per ſpatium XXX. annorum & longe amplius privilegiis ſive ſententiis ante tempus Lucii uſi non fuerint adverſarii, videntur eis renunciaſſe. Nam ita dicit ALEXANDER: Quidam monachi privilegiati erant ne decimas darent quibuſdam canonicis, per XXX. annos decimas perſolverunt; elapſis XXX. annis, decimas canonicis perſolvere ſicut conſueverant denegabant, ſuum privilegium allegantes. Dicit Alexander, cum tanto tempore tacuerunt, per illud privilegium non potuerunt ſe tueri; cum illi renunciaſſe privilegio videantur, ut in Extravaganti de privilegiis, *Si de terra*, & de præſcriptionibus, *Controverſiam*. A ſimili dicimus, cum tanto tempore ante tempus Lucii tacuerunt adverſarii, tam ſententiæ URBANI, quam aliis renunciaſſe videntur. Confeſſi ſunt etiam in jure adverſarii, quia negare non poterant, quod PASCHALIS II. BALDRICO Dolenſi archiepiſcopo ex certa ſcientia pallium conceſſit, licet URBANUM prædeceſſorem ſuum contra nos ſententiaſſe ſciviſſet; unde videtur ſcienter ejus ſententiam revocaſſe. Et quod Baldrico pallium conceſſerit, per ejus epiſtolam quæ in facti ſerie continetur, perpendere poteritis evidenter. Non obſtat quod dicunt ſententiam URBANI per dominum LUCIUM fuiſſe poſtea confirmatam; quia cum illa ſententia ratione temporis, ut prædictum eſt, & per factum PASCHALIS & aliorum ſucceſſorum ejus exſufflata fuiſſet, per ſubſequentem confirmationem vires reſumere non potuerit; quia ubi non eſt fundamentum, ſuper ædificium apponi non poteſt. Et ita talis confirmatio nobis obeſſe non poteſt. Sed etſi confirmatio, immo ſententia eſſe dicatur, nobis ſimiliter obeſſe non poteſt, cum per ſententiam poſſeſſio nemini poſſit acquiri, ſicut adverſarii in jure fuerunt confeſſi, & expreſſe

A dicitur in Extravaganti de re judicata, *Cum aliquibus*.

Objiciunt adverſarii ad hoc quod fuimus proteſtati, quod ſine præjudicio partis noſtræ inſtrumentis eorum ad proprietatem potius quam ad poſſeſſionem facientibus reſpondebamus; & dicunt quod talis proteſtatio nobis non poteſt in aliquo ſuffragari, quin de proprietate videamur ſerio reſpondiſſe & de ea incontinenti debeat ſententiari. Nam ſicut aſſerunt, talis proteſtatio locum habet in contractibus, & in eis quæ fuerint extra judicium: in judiciis autem non habet locum, B cum judicium reddatur in invitum. Ad quod reſpondemus, quod de proprietate nec inviti, nec volentes cogebamur à judice reſpondere, nec proprietatis judicium agebatur. Nam cauſa ſuper poſſeſſione tantum fuit ab Alexandro commiſſa, & teſtes hinc inde recepti. Non ergo in nos invitos proprietatis judicium reddebatur; & revera in judiciis talis proteſtatio prodeſt & valet. Nam ſi in judiciis aliquis contra ſe aliquid proponat, non ei præjudicat, ſi talis proteſtatio præcedat. TETBERGA enim proteſtata fuerat apud dominum papam, quod ſi am- C plius aliquid contra ſe confiteretur, ſciret ipſe quod timore mortis & evadendi ſtudio hoc faciebat.... Unde NICOLAUS papa præcepit quibuſdam judicibus, quod de cauſa inter ipſam & LOTARIUM cognoſcerent, & ſi Tetbergæ objiciebat, quod crimen fuerit confeſſa, & ipſa reſpondeat quod timore mortis hoc fecerit, judicium renovetur, ut XXXI. q. II. *Lotarius*. Præterea ANASTASIUS epiſcopus à ſuo patriarcha ter eſt vocatus: & quia non occurrit, canonice extiterat condemnatus. Sed ſolum cum vocaretur, quod inimicus ejus eſſet ipſe qui judicabat, fuerat proteſtatus. Et D idcirco à Chalcedonenſi ſynodo ad cauſam ſuam iterum agendam reſervatur. Conſtat ergo quod talis proteſtatio etiam in judiciis locum habet. Unde cum in judicio ſæpe fuimus proteſtati, quod ſine præjudicio partis noſtræ reſpondebamus objectis de proprietate, ne penuria reſponſionis videremur declinare certamen, non videmur nobis in aliquo præjudicium generaſſe.

E ALIÆ PROBATIONES EX SERIE archiepiſcoporum Dolenſium.

A Tempore S. Gregorii I. & Childeberti regis Francorum eccleſia Dolenſis archiepiſcopali dignitate & metropolitica poteſtate liberè uſa eſt. Eorum quidem temporibus B. SAMSON Dolenſis eccleſiæ archiepiſcopatum tenuit, & epiſcopi Britanniæ eo tempore ſibi tamquam metropolitano obedierunt: quod probamus per legendam ſancti Paterni..... cujus ſancti Samſonis corpus Aurelianis, tamquam Dolenſis archiepiſcopi & confeſſoris, in magna veneratione habetur.... Cui B. MAGLORIUS in eadem eccleſia & dig-

Digitized by Google

nitate ſucceſſit : cujus corpus ſicut ſancti archiepiſcopi Dolenſis Pariſius requieſcit.

Hos ſequutus eſt BUDOCUS meritis & dignitate non impar : cujus in Dolenſi eccleſia corpus ſanctum & glorioſum quieſcit in pace.

Poſt quem ordinatus eſt in eadem eccleſia ſanctus & Deo dignus GENEVEUS, æqualis poteſtate & meritis ; cujus corpus apud Lugdunum in Pictarienſi epiſcopatu habetur.

Hunc quoque ſequutus eſt vir ſanctus nomine RESTOARDUS ; quem SEVERINUS papa conſecravit, ſacrique palli uſum ei conceſſit.

(a) Succeſſit ei ſanctus (a) ARMAELUS pari vita & honore, quo ceteri : cujus corpus in epiſcopatu Aletenſi, apud caſtrum quod dicitur PLOASMEL quieſcit : in cujus honore per Britanniam multæ ſunt eccleſiæ conſtitutæ.

Huic quoque ſucceſſit ſanctus ac Deo dignus JUMAELUS.

Poſt hunc ſanctus TURIAVUS ejuſdem eccleſiæ archiepiſcopalem tenuit dignitatem : cujus corpus Pariſius apud ſanctum Germanum de Pratis habetur.

Plures etiam ſancti viri ſedem illam metropolicam pacifice tenuerunt, ſicut in legendis eccleſiarum conventualium tam per Franciam, quam per Britanniam continetur : & præmiſſa quando de proprietate authentica probabuntur. Poſt quos FESTINIANUS à B. Turiavo ſeptimus ejuſdem eccleſiæ noſcitur præfuiſſe. Qui tempore NICOLAI primi poſſeſſionem archiepiſcopalis dignitatis & ſeptem ſuffraganeorum habuiſſe probatur.

Aliæ quæ ſequuntur probationes ſatis intelliguntur ex Reſponſis Turonenſium.

RESPONSIONES TURONENSIUM ad objecta Dolenſium.

AD hæc Dolenſis eccleſia objicit multa ſcripta, alia quæ ante ſententias, alia quæ poſt ſe aſſerit habuiſſe. Sed omnium ante ſententiam LUCII objectorum una ſufficit reſponſio, quia omnia per ſententiam repelluntur. Jam autem ſub LUCIO II. ſunt objecta, & ita per contrariam ſententiam reprobata : aut non fuerunt objecta, & ſub prætextu eorum poſtea repertorum tunc judicatam reſtaurari exemplo *grave eſt*, ut c. de re judi. ſub ſpecie. Sed & ex abundanti ad ſingula reſpondemus. Nam quod objiciunt ſe xiv. habuiſſe archiepiſcopos uſque ad tempora Nicolai : de plano negamus, & hiſtoriam quam in judicio coram vobis produxerunt, & legendas quas ſe dicunt habere, dicimus non eſſe authenticas. Et hujuſmodi legendis ſententiarum apoſtolicarum auctoritatem dicimus præponendam, ut in Decretis diſt. xx. c. *de libellis*. Sed & conſtat manifeſte quia ante tempora NICOLAI nullus Dolenſis antiſtes pallium habuit à Romana eccleſia, nam etſi

A contrarium olim dixerunt reperiri in Regeſtis Romanæ ſedis ; mendaces tamen convicti ſunt teſtimonio NICOLAI, ut illa epiſtola *Dilectionis* circa finem in illo verſiculo *Scripſiſtis præterea*, &c.

Item objiciunt quod NICOLAUS cauſam in dubium revocaverit, ex eo quod dedit eis licentiam litigandi. Sed reſpondemus quod Nicolao manifeſtum erat, Dolenſem & omnes Britanniæ epiſcopos eſſe ſuffraganeos eccleſiæ Turonenſis, ut in illo capite *Hæc quippe* in principio, & in illo verſiculo *ſicut*, & in illis duabus epiſtolis. *Lectis dilectionis.* Et hoc

B non revocat in dubium, ſed in judicium, ut quod clarum erat, per ſententiam luce clarius conſtaret, ut in fine illius c. *Hæc quippe*, & in fine illius epiſtolæ *Dilectionis*. Nam & LEO IV. ſibi objecta non in dubium revocat ; ſed in judicium, ut ſuam innocentiam clarius demonſtraret : quia veritas ſæpius exagitata magis ſplendeſcet in lucem.

Item objiciunt quaſi NICOLAUS profiteatur Dolenſem ſeptem habere epiſcopus. Ad quod reſpondemus, quod ipſe Nicolaus videtur uſus ſermone vulgari, ut iſte ſermo *Vos qui tantum ſeptem epiſcopos habetis*, ad omnes

C Britannos dirigi videatur : ſicut & quæritur ab aliquo cive, quot habetis conſules in civitate veſtra ? Sermo iſte ad omnes cives civitatis illius dirigitur. Quia ſoli FESTINIANO pluraliter loquitur. Vel ſi dicatur quod ipſe Dolenſis ſeptem haberet epiſcopos, conſtat quia eos per violentiam regiam detinebat, ut evidenter oſtenditur in illo c. *Hæc quippe* in illo verſiculo *ſicut conſcriptiones* uſque *ſubtraxerant*, & in alia epiſtola *Lectis*.

Item objiciunt quaſi NICOLAUS dederit licentiam Dolenſi pallium poſtulandi. Ad quod reſpondemus, quod hoc non dixit ſim-

D pliciter NICOLAUS ; ſed cum hoc adjuncto, ut ſcripta illa, quæ ab apoſtolica ſede Dolenſes antiſtites in ſuſceptione pallii ſuſceperant, ad ipſum Nicolaum dirigerentur, quatenus per eorum veſtigia graderetur, ut in epiſtola Nicolai ad Salomonem regem Britonum propoſuerat, quam adverſa pars introducit, & in alia epiſtola ejuſdem *Dilectionis*, quaſi denegans è contrario, ſi ſcripta illa non mitterentur, quæ quidem non habebant, ut in fine ejuſdem epiſtolæ *Dilectionis* in illo verſiculo *Scripſiſtis*, &c.

E Item objiciunt quod JOHANNES VIII. ſcribit Dolenſi, & nominat eum archiepiſcopum in ſalutatione. Sed reſpondemus credendum eſt, quod per errorem ſcriptoris nomen archiepiſcopi ſit appoſitum : maxime quia in ſalutatione ſcriptum tantum invenitur, non in epiſtolæ corpore. Item etiam quia in ipſa ſalutatione dicitur, necnon & ceteris epiſcopis Britanniæ, nec apponitur, ſuffraganeis. Et quia ſcribebatur ſuper alia materia, non ſuper quæſtione præſenti, unde & facile fuit ad ſuggeſtionem impetrantis nomen archiepiſcopi per errorem apponi, qui errore patriæ ipſum ar-

(a) Turmaelus dicitur in vita S. Turiavi apud Surium 13. Julii.

archiepiſcopum appellabat. Unde non probatur iſte Dolenſis palleum habuiſſe ab apoſtolica ſede. Et conſtanter dicimus quod uſque ad tempus GREGORII VII. nullus Dolenſis antiſtes palleum potuit impetrare à Romana Eccleſia. Nam litteras, quas ſub nomine ADRIANI II. objiciunt, dicimus non eſſe authenticas, immo falſas; ſicut in ſynodo Xantonenſi judicatum fuit per legatos Romanæ ſedis, ut in ſententia legatorum circa finem. At GREGORIO VII. Dolenſis palleum impetravit per deceptionem: non tamen concedimus, quod perpetuam indulgentiam impetravit petendi palleum ſibi & ſucceſſoribus ſuis, licet hoc aſſerat pars adverſa, & in argumentum adducit litteras Urbani *Expetendi*. Sed reſpondemus quod in illis litteris Urbani, non dicitur quod authenticum exhibuit de tali perpetua indulgentia, ſed exemplum: & idem fidem ei non habuit URBANUS, ſed ſacramentum exegit, quod ita in authentico continebatur, ſicut in exemplo exhibebat. Quod quidem ſacramentum, quia inter alios eſt præſtitum abſente eccleſia Turonenſi, ipſi non præjudicat, ut de Jurejurando l. III. circa finem. Ergo dicimus quod ſub Gregorio VII. Dolenſis impetravit palleum ab initio perſonaliter, ut in ſententia ipſius Gregorii VII. circa finem. Vel ſi etiam impetravit perpetuam indulgentiam à Gregorio, conſtat eam per ejuſdem Gregorii ſententiam revocatam, ut Urbanus teſtatur in ſua ſententia circa principium. Item dicimus omnes litteras, quas ſub nomine Gregorii VII. induxit pars adverſa, non eſſe authenticas.

Item objiciunt ſententiam GREGORII VII. quam pro nobis induximus, quod non ſit authentica. Sed reſpondemus quod eam probavimus authenticam per ſententiam Urbani & epiſtolam ipſius ad epiſcopos Britanniæ, ut ſupra in facto noſtro.

Item objiciunt eidem ſententiæ, quaſi ſit iniqua duplici ratione, & quia onus probationis fuit impoſitum ei qui poſſidebat, & quia arctatus fuit ad certam probationis ſpeciem. Sed reſpondemus quod non fuit iniqua, quia Turonenſis ſuam intentionem fundaverat, ut in principio ſententiæ Gregorii, & ideo Dolenſis probare tenebatur, & ſpeciem certam probationis afferre; unde ad eam quam obtulit eſt arctatus. Item non debet ei prodeſſe poſſeſſio violenta ad imponendum onus probationis adverſario. Item vane objectum eſt ab adverſario, quod non ſit ſententia, quia ſub conditione lata. Nam etſi ferri non debuerit, lata tamen tenuit. Nam & ſententia vocatur ab Urbano, ut in ejus ſententia circa medium in illo verſiculo *Quapropter*.

Item objiciunt ſententiam legatorum quod non ſit authentica. Sed probamus eam authenticam in narratione facti, per ſententiam Urbani ex epiſtola ejuſdem ad epiſcopos Britanniæ. Item objiciunt eidem ſententiæ, quaſi fundamentum legati dixerint, qui dicta Nicolai, JOHANNIS, & LEONIS privilegia nominaverunt, cum non ſint. Sed reſpondemus quod privilegium dicitur large, etiam jus commune redditur à ſumma ſede quaſi per excellentiam ſcriptura apoſtolica, ſicut ſententia URBANI dicitur privilegium in ſententia LUCII, & in confirmationibus EUGENII & ANASTASII. Vel poteſt dici quod alia ſcripta dictorum apoſtolicorum ſunt oſtenſa, quæ propria ſignificatione erant privilegia, quod quidem credendum eſt, etſi ea non oſtendamus, quia ſententiæ ſtandum eſt, quæ appellatione ſuſpendi non poteſt.

Item objiciunt ſequentibus duabus ſententiis Urbani & Lucii quaſi ipſæ ſint infirmandæ, quia ex duabus præcedentibus ſententiis quaſi infirmis prodierunt. Sed reſpondemus quia prædictæ ſententiæ Gregorii & legatorum ſunt validæ & firmæ, ſicut ſuperius oſtendimus. Quin immo etſi de eis aliquo modo poterat dubitari; ipſæ tamen in judicium revocatæ, & per ſententias Urbani & Lucii confirmatæ, validæ ſunt effectæ, ut jam de ipſis dubitari vel quæri non poſſit, ut C. *de fide inſtrumentorum*, *l. ultima & c. Si falſis inſtrumentis fuerit judicatum*. Sed objicitur ſpecialiter ſententiæ URBANI, quod fuerit lata in abſentem. Sed reſpondemus quod immo in præſentem, quia contumacem, cum ad edictum peremtorium non affuerit; quod ex utriuſque partis conſenſu ſtatutum fuerat, ut in ipſa ſententia continetur: & ideo valere debet ſententia ac ſi præſente utraque parte lata fuiſſet. Nec poteſt Urbani ſententia in irritum revocari, quia ſub Lucio poſtea in judicio ... ſententia confirmata.

Item objiciunt ſententiæ URBANI, quaſi ei præſcriptum ſit tempore quaſi ſuam ... quadraginta annis à ſententia Urbani numerandos uſque ad ſententiam Lucii. Ad quod reſpondemus eo intervallo ſæpe litem agitatam: Unde probare neceſſe habet pars adverſa, quod à ſententia Urbani uſque ad litem motam, quam eis dictum fuerit; maxime cum Innocentius dicat hanc cauſam in pluribus locis, Salmurio videlicet, Vedero, Cenomanis, Pariſius ter, etiam Pictavis, Carnoti pluries agitatam, ut ibi ejus epiſtola *Venerabilis frater*. Sicut & LUCIUS II. teſtatur in ſua ſententia. Quare de ipſa ſententia Urbani dubitandum non eſt, quia eſt per Lucii ſententiam confirmata. Item aliter reſpondemus, quia mala fide ſuam libertatem poſſederunt, quia dole...

Item objiciunt ſententiæ URBANI, quod non fuit mandata executioni, unde eſt inutilis. Sed reſpondemus quod ſententia mandata fuit executioni per præceptum Urbani, licet non ex toto, quia duo de epiſcopis, quos tenebat Dolenſis, reverſi ſunt ad Turonenſem eccleſiam, ſicut probatur per teſtes adverſæ partis, ſcilicet Willelmum Boterate, & Garinum Paſcal ..., & Mengiſdum Hoſpitalarium. Sed & ſi non fuiſſet mandata ſententia Urbani executioni: utilis tamen fuit & eſt, quia ſub difficultate quæſtionis alicujus eſt penitus ex-

cutioni mandanda, ut quæri non debeat de Dolenſi ſit noſter ſuffraganeus, an non, quia eſt per illam ſententiam & alias definitum. Quod autem in toto non fuit executioni mandata, non eſt imputandum Turonenſi eccleſiæ ad negligentiam, quia ſemper clamabat; neque Romanæ Eccleſiæ ad iniquitatem, quæ honorem [illegible] gloriam Turonenſi metropoli conferre optabat; ſed Britannorum feritati & pertinaciæ animi eſt imputandum; quia nulla excommunicatione, nulla violentia ad Turonenſem eccleſiam obedientiam exhibere poterant impelli. Immo chriſtianam ſe fidem aſtruebant deſerturos, ſi cogerentur, ut in epiſtola ejuſdem Urbani *Dolenſis quidem electus*. Qua feritate ceſſante, debet ceſſare remiſſio: quia cauſa ceſſante, ceſſat effectus.

Item objiciunt quod PASCHALIS palleum indulſerit BALDRICO Dolenſi archiepiſcopo, videlicet plenitudinem pontificatus, & præceperit ſuffraganeis & populo Dolenſis eccleſiæ, ut ipſi BALDRICO ſicut magiſtro obedirent. Sed reſpondemus quod illa indulgentia fuit perſonalis, quia ibi ſubjungitur, ut ſecundum prædeceſſorum ſuorum conſuetudinem uteretur. Ergo perſonaliter, quia ſolos duos habuit prædeceſſores, qui pallium habuerant ſub Gregorio videlicet & Urbano perſonaliter, ut probatum eſt per ſententias. Et illa indulgentia PASCHALIS fuit ex neceſſitate conceſſa, quia propria feritate & pertinacia cogi non poterant ad obedientiam eccleſiæ Turonenſis. Unde cum nec obedirent eccleſiæ Dolenſi ex nimia diſſolutione univerſi, Deo & hominibus odibilia perpetrabant. Et hac neceſſitate Dolenſem, quem diligebant, paſtorem conſtituit temporaliter & perſonaliter.

Item objiciunt concilium CALLIXTI, quia in eo Dolenſis vocatur archiepiſcopus, & dicitur interfuiſſe BALDRICUS cum duobus ſuffraganeis. Item objiciunt HONORIUM II. quia Dolenſem vocat archiepiſcopum [illegible] duabus epiſtolis in ſalutatione. Sed reſpondemus quod de eodem BALDRICO . . . . cum quo ex neceſſitate fuit diſpenſatum, ut ſupra probavimus, quæ neceſſitas ceſsat hodie.

Item objiciunt INNOCENTIUM II. qui GAUFRIDO archiepiſcopo Dolenſi indulſit pallium, & eum vocat archiepiſcopum, & ammonet, ut cum ſuffraganeis ſuis veniat ad concilium; & in alia epiſtola citat Turonenſem ſuper cauſa iſta. Item objiciunt CÆLESTINUM II. qui eumdem Dolenſem vocat archiepiſcopum, [illegible] de eadem cauſa citat dominum Turonenſem. Sed reſpondemus, quod hæc indulgentia facta fuit ex conſequentia prædictæ neceſſitatis & perſonalis fuit, ſicut in ſubſequente ſententia Lucii II. manifeſte apparet, & ipſa cauſa controverſiæ præſentis per eamdem ſententiam eſt finita.

Item objiciunt quod tenuerunt ſuffraganeos etiam poſt ſententiam Lucii; quod non negamus. Immo in hoc ſummam contumaciam & inobedientiam contra Romanam Ec-

A clеſiam oſtendunt, quia ſuffraganeos noſtros ab eis abſolutos, auctoritate apoſtolica viſi ſunt detinere contra ſententiam Lucii, compellentes eoſdem ad ſuam obedientiam laicali potentia, ſicut per teſtimonium eorum probatur. Gaufredum Hoel, qui dicit ſe vidiſse Briocenſem & Trecorenſem epiſcopos jurare fidelitatem Dolenſi eccleſiæ & OLIVERIO electo, & comes EUDO componebat eis qualiter debebant jurare, qui OLIVERIUS fuit electus poſt ſententiam Lucii. Qui ſuffraganei paulo poſt reverſi ad cor, ad nos redierunt, & per Dei gratiam debita devotione nobis

B obediunt.

Item objiciunt ADRIANUM, qui pallium indulſit HUGONI Dolenſi, & eum vocavit archiepiſcopum, & Turonenſem citavit de ſuffraganeis, & [illegible] prohibuit ne interim ipſum Hugonem vel ejus clericos ſententia interdicti vel excommunicationis ulla ratione gravare præſumeret, & nominat Dolenſem archiepiſcopum in ſalutatione cujuſdam epiſtolæ; & dat HUGONI licentiam excommunicandi quemlibet per violentiam uſurpantem jura ſ[illegible] archiepiſcopatus; & præcipit quibuſdam baronibus Britanniæ, ut [illegible] obediant

C more anteceſſorum ſuorum. Sed reſpondemus, quod ſola plenitudine poteſtatis eſt uſus in hac parte ad inverecundam & importunam inſtantiam illius Dolenſis, per mendacia, [illegible] tacita veritate de tot ſententiis noſtris, quæ nulla ratione ſuſpendi poterant, de rigore jam dicto Lucii. de poſseſſione ſubjectionis, reverentiæ & obedientiæ, quam plene & canonice adepta fuerat Turonenſis eccleſia in Dolenſem & ceteros epiſcopos Britanniæ. Quod autem ADRIANUS abſolviſse dicitur ipſum HUGONEM tam per epiſtolam illam *Venient*, quam per plures teſtes adverſæ partis, ita diſcrete notanda eſt abſolutio, ut fuerit

D ſpecialis, cauſalis & temporalis. Specialis quidem notatur manifeſte, cum tantum ab obedientia interdicti & excommunicationis ipſum abſolvit: unde & omnem aliam poteſtatem ipſi Turonenſi reſervavit in Dolenſem, ſcilicet præcipiendi, vocandi ad ſynodum, viſitandi, & ſimilia. Cauſalis fuit, quia ad hoc fuit conceſsa talis abſolutio, ut Dolenſis valeret libere judicium exercere, non ut Turonenſis commodo poſſeſſionis ejus privaretur, ſicut de ſervo dicitur, qui liberale exercet judicium, quod interim ſit [illegible] quantum

E ad judicium libere exercendum habeatur pro libero, non tamen Dominus . . . . . Temporalis etiam fuit, videlicet donec Turonenſis veniret ad Romanam Eccleſiam reſponſurus, quod notatur totum in epiſtola Adriani *Venient*, in fine.

Item objiciunt teſtes, qui dicunt quod duo de canonicis Dolenſibus ex parte capituli, & ex parte domini papæ, interdixerunt HUGONI electo ſuo ne iret Turonos ad conſecrationem percipiendam. Sed reſpondemus, quod talis prohibitio non fuit facta ex conſenſu capituli, licet ex parte capituli, quia

&

& ex parte domini papæ, non tamen ejus conſenſu, maxime cum tres de canonicis ſecundum teſtes & confeſſionem eorum, immo plures ſecundum teſtes noſtros, præſentaverint Hugonem Turonenſi archiepiſcopo conſecrandum cum ſollemni decreto capituli. Cum ergo duo tantum diſſenſerint prohibendo, quatuor autem conſenſerint ad minus; quia tres præſentantes & quartus præſentatus, cujus conſenſus prodeſt ſibi ad numerum, patet quod tenuit conſenſus plurimorum; & pro eodem habendum eſt, ac ſi omnes conſenſiſſent; nec debet illorum duorum prohibitio intelligi appellatio. Nam qui prohibet, vice utitur præeminentis: qui vero appellat, voce utitur oppreſſi. Et ſi illa prohibitio appellatio contra veritatem intelligatur ab aliquibus, valere non potuit, quia ad hoc fuit interpoſita, ut in contemtu excommunicationis canonice inflictæ ſibi propter inobedientiam perduraret. Excommunicati enim erant Dolenſes clerici propter inobedientiam, ſicut probavimus per litteras Eugenii, & per teſtes noſtros. Appellatio enim non debet prodeſſe alicui, ut perſeveret in crimine manifeſto, maxime cum poſtmodum à conſecratione reductum receperint cum clerus & populus Dolenſis publice, & pro ipſo Dolenſis eccleſia pallium petierit ab Adriano, quæ probata ſunt per teſtes noſtros, & per litteras Adriani *Veniens*.

Sed objiciunt iterum quod litteræ capituli falſæ fuerunt, quaſi falſo ſigillo ſignatæ, quod nos negamus; nam teſtes quos inducunt; quatuor W. de Dinano. G. Villicus, G. Tehel, Herveus de Carruel, dicunt quoddam adulterinum ſigillum fractum eſſe, ſed unde fuerit allatum, non teſtantur. At Gaufridus presbyter teſtis eorum dicit, ſigillum quoddam extractum fuiſſe de ſcriniis archiepiſcopi & confractum: non tamen dicit adulterinum. At Herveus de Miniaco & Petrus de Burgo novo, teſtes eorum dicunt quoddam ſigillum adulterinum eſſe extractum de ſcriniis archiepiſcopi & confractum; ſed iſti duo diſcrepant in tempore: nam unus dicit illud confractum fuiſſe in mane, alius dicit confractum fuiſſe circa meridiem vel horam nonam: unde manifeſte patet hoc totum ſtructum fuiſſe per fraudem & dolum. Illud quidem notandum eſt diligenter, quod nullus teſtis partis adverſæ dicit ſigillum adulterinum extractum fuiſſe de ſcriniis archiepiſcopi, niſi qui ſibi contradicunt in tempore. Item nec iſti dicunt quod in illis ſcriniis fuiſſet ſigillum adulterinum de conſcientia ipſius archiepiſcopi. Item nec aliquis dicit de illo ſigillo fracto, quod fuiſſet ſigillum adulterinum capituli. Item nec aliquis dicit quod tunc habuerit illud archiepiſcopus, cum litteræ fuerunt ſigillatæ. Item nec aliquis dicit, quod fuerint ſigillatæ litteræ illæ ſigillo illo. Item notandum eſt quod illi qui dicuntur feciſſe comparationem inter verum & falſum, & fregiſſe falſum, infeſti erant ipſi, nec ejus judices, nec ipſe prædicta recognoviſſe probatur.

Item objiciunt teſtes ſuos qui dicunt ipſum Hugonem in profeſſione ſua facta archiepiſcopo Turonenſi & eccleſiæ, ſe vocaſſe archiepiſcopum. Sed reſpondemus, quod omnes teſtes ſui, qui de hac materia loquuntur, omnes ſunt de auditu; quia dicunt ſe audiviſſe dici ab aliis, præter David de Caronel; qui ſe vidiſſe aſſerit. Sed iſte quia ſolus eſt, ergo nullus. Nam teſtes noſtri Willelmus epiſcopus Cenomanenſis; Gaufridus presbyter, Johannes presbyter..... dicunt Hugonem fuiſſe conſecratum in epiſcopum Dolenſem; &c. *Ceteri fere omnia vetuſtate conſumta ſunt.*

INNOCENTII PAPÆ III.
ſententia de ſubjectione Dolenſis eccleſiæ ad Turonenſem.

Innocentius epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri Bartholomæo Turonenſi archiepiſcopo ejuſque ſucceſſoribus canonice ſubſtituendis in perpetuum. Licet primum & præcipuum Eccleſiæ fundamentum ſit unigenitus Dei Filius Jesus Christus, juxta quod dicit Apoſtolus, quia fundamentum poſitum eſt præter quod aliud poni non poteſt, quod eſt Christus Jesus: ſecundum tamen [illegible] ſecundarium Eccleſiæ fundamentum exiſtit beatiſſimus Petrus apoſtolus, ad quem veritas ait: Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. Qui ſicut à Chriſto Petra dictus eſt Petrus; ita etiam à Chriſto capite vocatus eſt Caput, ipſo ſibi dicente, Tu vocaberis Cephas, ut per hoc univerſi fideles agnoſcerent, quod ad ipſum tamquam ad fundamentum & caput majores debeant eccleſiarum cauſæ referri, quatinus quod ab ipſo tamquam à capite principali fuerit, auctoritate ſtatutum, in ipſo tamquam in fundamento ſtabili firmitate conſiſtat. Nobis ergo qui licet indigni locum ejus in apoſtolica ſede tenemus, incumbit ex debito paſtoralis officii de univerſali Eccleſia ſcandala tollere, ac jurgia reſecare, & tam emergentes de novo quæſtionum articulos, quam cauſas ab antiquis tractatas, ſed adhuc in antiquæ contentionis ſcrupulo remanentes, judicialis ſententiæ calculo terminare. Inter ceteras vero cauſas veteres & modernas, vetus illa quæſtio, quæ inter Turonenſem & Dolenſem eccleſias vertebatur, Eccleſiam non modicum uſque ad hæc moderna tempora conturbabat: ad quam vel ſopiendam concordia, vel judicio terminandam poſt multas prædeceſſorum noſtrorum citationes, nos tandem dilecto filio Johanne Dolenſi electo ad ſedem apoſtolicam accedente, termino utrique partium à bonæ memoriæ Cælestino papa prædeceſſore noſtro præfixo, cum tu non niſi nun- An. 1199.

cios minus ſufficienter inſtructos pro ſola dilatione petenda miſiſſes; partem citavimus eccleſiæ Turonenſis, mandantes [illegible] quicquid de te quocumque modo contingeret, pars eadem per ſe vel procuratores idoneos ad apoſtolicam ſedem accederet, noſtræ diſpoſitionis formam vel juſtæ definitionis ſententiam receptura: alioquin ex tunc nos ad horum alterum procedere curaremus. Dicto igitur electo, Juliano, Radulfo, & Hugoni canonicis Dolenſibus cum litteris de procuratione ipſis ſuper hac cauſa ſpecialiter ab eccleſia Dolenſi conceſſis, & dilectis filiis Gaufrido cancellario, Segnoret, Johanne, Ernaldo canonicis Turonenſibus [illegible] Gaufredo de Joviaco cum litteris de ratihabitione datis eis tam à te quam à Turonenſi eccleſia, in noſtra præſentia conſtitutis, frequenter per nos, interdum etiam per fratres noſtros audientiam plenam & benignam indulſimus, & quæ fuerunt hinc inde propoſita intelleximus diligenter. Fuit autem propoſitum ex parte Dolenſis eccleſiæ, quod cum eadem eccleſia longiſſimo tempore fuerit in poſſeſſione metropoliticæ dignitatis, ſicut ex geſtis quorumdam ſanctorum [illegible] aliis ſcriptis apparere dicebat; tandem cum temporibus beatæ memoriæ NICOLAI papæ prædeceſſoris noſtri, FESTINIANO tunc in archiepiſcopum Dolenſem promoto, uſum pallei à ſede apoſtolica poſtulaſſet: licet idem NICOLAUS quod petebatur non duxerit concedendum, quia litteras apoſtolicæ ſedis, quas prædeceſſores ejus prædeceſſoribus ipſius Feſtiniani in pallei collatione tranſmiſerant, ei non fecerat præſentari: non tamen quod petebatur negavit expreſſe, ſed partes ad ſuam præſentiam convocavit, mandans ERALDO tunc archiepiſcopo Turonenſi, ut ad ipſum ſuum legatum tranſmitteret, cum quo etiam nuntios ſuos Dolenſis eccleſia diſtinaret, ut utriſque poſitis coram eo, æqua lance cauſa librata, quæ eſſet ſedes metropolitica plenius appareret. Scripſit etiam idem NICOLAUS, ſicut ex authentico ipſius apparet, SALOMONI tunc regi Britannorum & uxori ejus, ut idem FESTINIANUS idoneum mitteret ad Romanam Eccleſiam ex proprio clero legatum, qui ſcripta fidei catholicæ documenta deferret, & eumdem Feſtinianum ita credere & ſervare de cetero juramento firmaret: quod, niſi palleum ei diſpoſuiſſet per eumdem legatum tranſmittere, non mandaſſet. Verum eodem NICOLAO ſublato de medio, cum nuntii Dolenſis eccleſiæ ad ſedem apoſtolicam acceſſiſſent, bonæ memoriæ ADRIANUS papa eidem FESTINIANO palleum cum privilegio deſtinavit: quod pars Dolenſis eccleſiæ per ſcriptum authenticum non probavit. Præterea quod temporibus JOHANNIS octavi Dolenſi eccleſiæ archiepiſcopus præſideret, niſa eſt pars eadem comprobare per litteras ejus, quas MAINO archiepiſcopo deſtinavit & ceteris epiſcopis per Britanniam conſtitutis. Ceterum cum quidam juvenis felicis recordationis A GREGORIO ſeptimo conſecrandus fuiſſet à Dolenſi eccleſia præſentatus; ipſe, juvene illo propter minorem ætatem repulſo, J. tunc S. Melanii abbatem in Dolenſem archiepiſcopum conſecravit, ei & ſucceſſoribus ejus pallei uſum indulgens, & mandans epiſcopis Britanniæ, ut ei tamquam archiepiſcopo reverentiam & obedientiam exhiberent; quæ quoniam authenticum non habebat, per URBANI ſecundi litteras voluit edocere. Felicis etiam recordationis URBANUS ſecundus R. Dolenſi archiepiſcopo, juramento ab ipſo recepto, quod memoratus G. prædeceſſor ipſius prædeceſſori ejuſdem R. & ſucceſſoribus ſuis B uſum pallei conceſſiſſet, ſicut in tranſcripto litterarum ejuſdem G. quarum authenticum [illegible] habere juravit, erat expreſſum, munus pallei ex apoſtolicæ ſedis liberalitate conceſſit; licet ipſi mandaſſet, ut exhibere ſe nullatenus recuſaret ad diſcutiendam querimoniam, quam Turonenſis archiepiſcopus de ſubjectione Dolenſis eccleſiæ & obedientia ſibi negata tam apud ipſum, quam prædeceſſores ejus fecerat ſæpe proponi. Idem etiam in litteris, quas principibus & populo Dolenſis eccleſiæ deſtinavit pro juſtitiis ejuſdem eccleſiæ, eum dixit archiepiſcopum C nominandum, ſicut per ſcriptum authenticum pars eadem demonſtravit. Piæ quoque memoriæ PASCHALIS ſecundus BALDRICO Dolenſi archiepiſcopo à GERARDO tunc Engoliſmenſi epiſcopo auctoritate ſedis apoſtolicæ inſtituto palleum, plenitudinem ſcilicet officii paſtoralis indulſit, ut eo ſecundum prædeceſſorum ſuorum conſuetudinem uterentur.

Præterea in ſynodo à bonæ memoriæ CALIXTO papa celebrata Remis B. Dolenſis archiepiſcopus cum duobus ſuffraganeis ſuis interfuiſſe legitur, & ad ipſam prius tamquam archiepiſcopus evocatus. HONORIUS inſuper D cum prædictum G. tunc Engoliſmenſem epiſcopum tamquam legatum ſuum & apoſtolicæ ſedis vicarium deſtinaret, inter alios legitur BALDRICO archiepiſcopo Dolenſi ſcripſiſſe, ut eum reverenter ſuſciperet, & ipſi humiliter obediret. Qui etiam BALDRICUS quatuor ſuffraganeos habuiſſe probatur. Ad hæc felicis memoriæ INNOCENTIUS papa prædeceſſor noſter G. Dolenſem archiepiſcopum & ſuffraganeos ejus ad concilium, quod Piſis poſtea celebravit, legitur evocaſſe, & ad querimoniam ejus citaſſe archiepiſcopum E Turonenſem, ut ſuper ſubjectione quam à Dolenſi petebat, juſtitiam oſtenderet eccleſiæ Turonenſis, & eidem Dolenſi de Aletenſi dioceſi reſponderet. In quo etiam piæ memoriæ CÆLESTINUS eumdem prædeceſſorem ſuum Innocentium eſt ſecutus. Et licet bonæ memoriæ LUCIUS papa ſecundus prædeceſſor noſter contra Dolenſem eccleſiam pro Turonenſi ſententiam promulgavit, ſemper tamen Dolenſis eccleſia in libertatis poſſeſſione permanſit: cum ſicut in ſcripto etiam ab adverſa parte inducto perſpicitur contineri, conceſſum fuit, ut GAUFRIDUS,

tunc Dolenſis archiepiſcopus, quamdiu eccleſiæ præeſſet eidem, uſum pallei non amitteret, nec alii quàm Romano pontifici ſubjaceret. Idem etiam GAUFRIDUS cum ad Capuanæ ſedis metropolim aſpiraret, in judicio Turonenſi archiepiſcopo dicitur colluſiſſe, nec bene defendiſſe cauſam Dolenſis eccleſiæ, à qua tam corpore, quam animo diſcedebat: ſiquidem poſt ſententiam tranſierit ad eccleſiam Capuanam. OLIVERIUS quoque ſucceſſor ipſius electus eoſdem ſuffraganeos, quos G. prædeceſſor ejus habuerat, habuit; & in Dolenſi eccleſia miniſtravit ſicut per plures teſtes fuerat comprobatum. Adjecit quoque pars Dolenſis, quod proceſſu temporis bonæ memoriæ EUGENIUS papa prædeceſſor noſter felicis recordationis BERNARDUM Clarevallenſem abbatem ad ſopiendas inter eaſdem eccleſias controverſias deſtinavit, cujus ſtatutum ſervare noluit eccleſia Turonenſis. Ceterum cum H. poſtmodum Dolenſis electus propter illiteraturam ſuam apoſtolico ſe timeret conſpectui præſentare; cum .... cantore & quatuor aliis canonicis Dolenſibus Andegavis, quaſi cum Turonenſi compoſiturus, acceſſit; & exinde contra prohibitionem cantoris & alterius ſenioris canonici, cum tribus junioribus Turonenſem adiit civitatem; & corruptis tribus illis canonicis per collationem præbendarum, & ſalvo jure Dolenſis eccleſiæ, jurare inductis ſe ſervaturos quod oblata eis carula continebat, à Turonenſi archiepiſcopo munus conſecrationis accepit. Quod autem idem H. tres juvenes memoratos corruperit; uni ſcilicet archidiaconatum, alii præbendam conferens, tertio præbendam de manu laicali confirmans: quod cantor & ſocius ejus eidem H. ne Turonis accederet curaverit diſtrictius inhibere; quod iidem juvenes ſalvo Dolenſis eccleſiæ jure juraverint; quod idem H. adulterinum ſigillum habuerit, eadem pars per teſtes ſuos ſufficienter aſſeruit fuiſſe probatum. Adjectum eſt etiam quod litteræ nomine Dolenſis capituli ſuper ipſius H. præſentatione confectæ, veræ non eſſent, utpote in quibus nomen præmittebatur decani; cum decanus nullum haberet in eadem eccleſia perſonatum; ſed cantor primum locum potius obtineret. Idem etiam H. in profeſſione, quam fecit archiepiſcopo Turonenſi, ſe non epiſcopum, ſed archiepiſcopum nominavit. Ceterum cum idem H. propter prædicta non fuiſſet ab eccleſia Dolenſi receptus, ad apoſtolicam ſedem accedens, à bonæ memoriæ ADRIANO papa prædeceſſore noſtro ab obedientia fuit, quam Turonenſi archiepiſcopo in conſecratione ſua promiſerat, abſolutus. Sed hoc non potuit pars eadem per litteras authenticas demonſtrare. Cui cum Dolenſis eccleſia ab eodem ADRIANO papa uſum pallei tum ex tenore concordiæ, quam inter ſe & Turonenſem archiepiſcopum factam fuiſſe confitebatur, tum ex antiqua conſuetudine poſtularet. Nuntii vero Turonenſis eccleſiæ

A compoſitionem quamdam factam per abbatem de Fontanis, in qua Dolenſem eccleſiam ſuffraganeis renunciaſſe dicebant, peterent confirmari: addentes quod ſic fuerat à prædicto LUCIO prædeceſſore noſtro de fratrum conſilio per ſententiam definitum: parte Dolenſis eccleſiæ prædictam compoſitionem & ſententiam etiam non tenere dicente, cum is qui in Dolenſi eccleſia tunc præſulatus gerebat officium, dolum adhibuiſſet & fraudem, utpote qui cum jam ad Capuanam metropolim aſpiraret, nihil ad commodum Dolenſis B eccleſiæ allegavit; cum Dolenſis eccleſia præſens in examinatione negotii non fuiſſet. Idem etiam ADRIANUS prædictam compoſitionem omnino caſſavit, & eam cenſuit vires non habere; eidem H. pallei uſum indulgens; ac E. tunc archiepiſcopo Turonenſi præcipiens, ut cum eo ſuper ſuffraganeis conveniret; aut uſque ad feſtum S. Michaelis proxime tunc venturum plenam ei exhibiturus & recepturus juſtitiam apoſtolico ſe conſpectui præſentaret: interim autem ipſum vel clericos C ejus excommunicationis vel interdicti ſententia non præſumeret aggravare. Iterum etiam idem ADRIANUS ad feſtum Omnium Sanctorum citavit partem eccleſiæ Turonenſis, & eumdem H. frequenter in ſuis litteris archiepiſcopum nominavit, quod ex ſcriptis authenticis pars eadem demonſtravit. Inſuper bonæ memoriæ ALEXANDER papa prædeceſſor noſter eumdem Adrianum prædeceſſorem ſuum poſtmodum imitatus, dictum H. nominavit archiepiſcopum, & non ſolum ſemel, ſed ſæpius, & tandem peremtorie evocavit, ut ad apoſtolicam ſedem accederet, ROLL. tunc Dolenſi electo de ſuffra- D ganeis reſponſurus. Aſſeruit etiam idem ALEXANDER in litteris ſuis, ſicut ex ipſorum inſpectione patebat, quod dictus ADRIANUS prædeceſſor ipſius quæſtionem illam, quæ inter Turonenſem & Dolenſem eccleſias per ſententiam terminata fuerat, cœperat retractare: unde volens plenius ſuper cauſa ipſa cognoſcere veritatem, cum utraque parte præſente, à ROLL. tunc Dolenſi electo teſtes recepiſſet inductos, & depoſitiones eorum ſuper quibuſdam capitulis admiſiſſet: G. tunc Senonenſi H. Bajocenſi &.... abbati S. Genovefæ, &.... decano Bajocenſi tam teſtes, quos ipſe receperat ſuper aliis quibuſdam capitulis audiendos, quam alios ab alterutra E partium inducendos, recipiendos, & audiendos, ſuper poſſeſſione ſubjectionis, in qua te tu frater archiepiſcope eſſe dicebas, vel libertatis in qua ſe idem tueri nitebatur electus, ſuper capitulis certis commiſerit. Quem LUCIUS etiam ſucceſſor ipſius in hoc imitatus N. Cenomanenſi decano, J. de Veteri Ponte archidiacono Rothomagenſi, H. Januenſi præpoſito S. Mariæ de Caſtellis per ſuas litteras idem injunxit. Qui juxta mandatum apoſtolicum procedentes receperunt teſtes ſuper prædictis capitulis inductos à partibus, eorum depoſitiones redigentes in ſcriptis;

ſub ſigillis ſuis ad ſedem apoſtolicam tranſmiſerunt. Ex his ergo concludens Dolenſis eccleſia poſtulabat, ut cum in libertatis ſemper poſſeſſione fuiſſet, dictum electum J. per dilectum filium noſtrum JORDANEM titulo S. Pudentianæ presbyterum cardinalem, tunc apoſtolicæ ſedis legatum auctoritate apoſtolica confirmatum, conſecrare in archiepiſcopum, & [illegible] uſum pallei curaremus de ſolita ſedis apoſtolicæ benignitate conferre. Ceterum ex parte Turonenſis eccleſiæ fuit ad prædicta reſponſum, quod cum olim tota Britannia fuiſſet eccleſiæ Turonenſi tamquam metropoli ſuæ ſubjecta, Britannis tandem contra regem Francorum, & proprium ſibi conſtituentibus regem, occaſione beati SAMSONIS quondam Eboracenſis archiepiſcopi, qui dum in partibus Britanniæ pateretur exſilium, in Dolenſi eccleſia cum archiepiſcopalibus inſignibus miniſtrarat, Dolenſis eccleſia contra Turonenſem ſupercilium elationis aſſumſit: Britannis volentibus ſibi novum archiepiſcopum, ſicut novum regem creaverant, ſuſcitare. Unde bonæ memoriæ NICOLAUS papa prædeceſſor noſter SALOMONI tunc regi Britanniæ ſcribens, quod omnes epiſcopi regni ejus ſuffraganei eſſent eccleſiæ Turonenſis, per litteras ſuas expreſſit; adjiciens tandem, ut [illegible] contentioſius agere vellet ad ſedem apoſtolicam deſtinaret, ut quæ eſſet ſedes metropolica per ipſius judicium appareret. In aliis etiam litteris directis eidem Turonenſem eccleſiam metropolim eſſe Dolenſis eccleſiæ, ſicut ex prædeceſſorum ſuorum munimentis [illegible] exemplis priorum patere dicebat, aſſeruit. Et FESTINIANO Dolenſi antiſtiti ſcribens, quod Turonenſis eccleſia metropolis ejus eſſet, ſe comperiſſe, ſicut ex litteris apparet, deſcripſit: neceſſarium eſſe adjiciens, ut eam Dolenſes epiſcopi ſequerentur. & ipſam in negotiis ſuis adirent, nec exquirere ipſius judicium detrectarent, ſicut per munimenta prædeceſſorum ſuorum & exempla priorum dicebat oſtendi: addito ut idem FESTINIANUS ſe metropolitanum nullatenus appellaret, quouſque ſcripta Romanorum pontificum, quæ in acceptione pallei ejus anteceſſores acceperant, deſtinaret; cum in regeſtis SIRICII & ADRIANI nullatenus inveniſſet quod BESTOVALDO & JUNEMENO prædeceſſoribus ejuſdem FESTINIANI, ſicut ſcripſerat, uſum pallei conceſſiſſet. Præterea JOHANNES papa prædeceſſor noſter epiſcopis Britanniæ interdixit, ne juri eccleſiæ Turonenſis reſiſterent ſuper omnibus, quæ Turonenſis archiepiſcopus ad ſuam pertinere metropolim aſſerebat, donec utraque partium ad apoſtolicam ſedem accederet, ut ibidem cauſa eadem finiretur. Adjiciens quod ſi aliter agerent, ſe ſcirent excommunicationis ſententiæ ſubjacere, & ab omni eccleſiaſtico beneficio eſſe ſuſpenſos. Quem piæ recordationis LEO papa ſucceſſor ipſius poſtmodum imitatus, ſe in ſcriptis veterum reperiſſe aſſeruit omnes epiſcopos Britanniæ Turonenſi archiepiſcopo ſubjacere. Adjiciens quod cum ad eum in Remenſi concilio ſuper hoc quæſtio delata fuiſſet, ſtatuerat ut Dolenſis pſeudo-archiepiſcopus cum ſuis ſubjectis Remenſi concilio intereſset, non ſolum ſuper hoc, ſed de ſimonia etiam reſponſurus; quod quia implere contemſit, eum & omnes epiſcopos qui ei adhæſerant, excommunicationis ſententia innodavit; ſic ſcilicet ut nec peragerent divinum officium, nec audirent, nec etiam benedicere attentarent. Tandem vero cum utraque partium ſuper hoc coram felicis recordationis GREGORIO VII. papa prædeceſsore noſtro diutius litigaſset; idem GREGORIUS poſt longam diſcuſſionem in Romana ſynodo, utraque parte præſente, & cauſa non ſine multo labore diſcuſſa, contra Dolenſem eccleſiam ſententiam promulgavit, ut, niſi forte Britanni à ſubjectione ejuſdem eccleſiæ ſe poſsent authentica ſedis apoſtolicæ auctoritate tueri, Turonenſem eccleſiam matrem ſuam & metropolim recognoſcerent, & eam quam decet metropolitanum, ſubjectionem & obedientiam Turonenſi archiepiſcopo exhiberent, uſu pallei . . . tunc Dolenſi epiſcopo reſervato, ſic tamen, ut nullus ſucceſſorum ejus ad dignitatem hujuſmodi aſpiraret; ſed tam ipſi quam ceteri epiſcopi Britanniæ ſub Turonenſis archiepiſcopi magiſterio perpetuo permanerent. Ad quod melius cognoſcendum, idem GREGORIUS legatos ſedis apoſtolicæ in Provinciam deſtinavit, qui congregato concilio Xantonis, auditis propoſitis, cum Dolenſis eccleſia nullum ad ſuæ defenſionis præſidium apoſtolicæ ſedis privilegium induxiſſet, ſed quaſdam litteras potius ſub nomine ADRIANI papæ confectas, quas P. clericus Dolenſis antiſtitis, ipſo audiente & tacente, in regeſto Romanæ Eccleſiæ . . . . . ſe mentitus fuerat reperiſſe, & quas idem antiſtes falſatas eſſe in verſiculo, in quo de datione pallei fiebat mentio, recognovit; quod GREGORIUS ſub conditione ſtatuerat, pure cenſuerunt & ſimpliciter definire, ſcilicet ut tam idem Dolenſis, quam ceteri epiſcopi Britanniæ perpetuam deinceps ſubjectionem & obedientiam exhiberent archiepiſcopo Turonenſi, quod prædictus Dolenſis in manu dicti Gregorii papæ poſt datum judicium promiſerat ſe facturum. Quamvis autem prædictorum JOHANNIS, LEONIS, GREGORII & legatorum ejus pars eadem authentica non haberet, ea tamen authentica eſſe per bonæ memoriæ URBANI II. authenticum demonſtravit. Cumque poſtmodum R. Dolenſis epiſcopus memorati URBANI papæ ſe conſpectui præſentaſſet, juramento firmavit, quod prædictus GREGORIUS prædeceſſor ejus, ſalva querimonia Turonenſis eccleſiæ pallei uſum conceſſerat; ſic tamen [illegible] ſi etiam Dolenſis eccleſia in cauſa ſuccumberet, uſum pallei nihilominus retineret, quod per quaſdam literas Gregorii oſtendere nitebatur, propter quod URBANUS ei pallei uſum indulſit. Ceterum cum

Digitized by Google

R. Turonenſis archiepiſcopus ad ejus præſentiam acceſſiſſet, & quod per antedicti Gregorii legatos definitum fuerat demonſtraſſet, idem URBANUS, de conſenſu partium, certum terminum partibus aſſignavit, ad quem ſi qua partium non veniret, cauſæ ſuæ periculum ſuſtineret. Unde Turonenſi ad terminum veniente, Dolenſi vero per nuncium ſuum excuſationes ſolummodo prætendente minus legitimas, cauſa cognita, de conſilio fratrum ſuorum ſancivit, ut tam Dolenſis quam ceteri epiſcopi Britanniæ Turonenſem eccleſiam ſuam metropolim recognoſcerent, & debitam [illegible] reverentiam exhiberent, nec ullo ulterius tempore poſt ROLLANDI obitum ad uſum pallei Dolenſis epiſcopus aſpiraret, ſicut in ejus authentico perſpeximus contineri. Idem etiam URBANUS epiſcopis Britanniæ ſuam ſententiam denuntians; præcepit ut Turonenſi ſicut archiepiſcopo ſuo in poſterum obedirent. Cum autem poſtmodum tempore bonæ memoriæ LUCII papæ II. cauſa eadem fuiſſet ad apoſtolicæ ſedis audientiam, procurante Dolenſi eccleſia, revocata, ipſe utraque parte præſente, latam ab eodem Urbano ſententiam per ſententiam confirmavit, & Turonenſem eccleſiam ſuper Dolenſis & aliorum epiſcoporum Britanniæ obedientia per baculum inveſtivit, præcipiens ut tam Dolenſis quam ceteri epiſcopi Britanniæ Turonenſi eccleſiæ tamquam propriæ metropoli ſubjacerent, & ei debitam obedientiam & reverentiam exhibere curarent; hac tamen moderatione adhibita, ut G. tunc Dolenſis epiſcopus retineret uſum pallei quoad viveret, & Romano tantum pontifici ſubjaceret; ſed poſt ipſum nullus Dolenſis epiſcopus ad uſum pallii aſpiraret, ſicut in oſtenſo nobis ipſius authentico continetur. Qui etiam Briocenſes & Trecorenſes epiſcopos ab obedientia Dolenſis abſolvit, & ut Turonenſi archiepiſcopo reverentiam & obedientiam exhiberent injunxit; adjiciens quod ſi mandati eſſent apoſtolici contemtores, ſententiam, quam Turonenſis proferret in eos, ratam haberet, & faceret inviolabiliter obſervari. Scribens GAU. comiti & baronibus Britanniæ, ut ſententiæ nullatenus obviarent, ſed eam paterentur executioni mandari, alioquin ratam haberet ſententiam quam Turonenſis archiepiſcopus in contradictorem quemlibet promulgaret. Hanc autem ejuſdem LUCII ſententiam EUGENIUS & ANASTASIUS ſucceſſores ipſius auctoritate apoſtolica confirmarunt. Et idem EUGENIUS ratam habuit excommunicationis ſententiam, quam in Dolenſes & Briocenſes clericos E. tunc Turonenſis archiepiſcopus propter eorum inobedientiam promulgarat. Tandem vero Dolenſis eccleſia ſententiæ parere coacta, H. tunc electum ſuum conſecrandum per decem Dolenſes canonicos & clericos cum decreto capituli ſubſcriptiones canonicorum omnium continente, abſolutione recepta ab archiepiſcopo Turonenſi, eidem archiepiſcopo præ-

A ſentavit, & ei profeſſionem fecit; ſicut alii ſuffraganei archiepiſcopo ſuo facere conſueverunt: ac rediens à clero & populo Dolenſi fuit cum proceſſione receptus. Et licet poſtmodum ſicut ab adverſa parte opponitur pallium & abſolutionem obedientiæ, quam in conſecratione promiſerat eccleſiæ Turonenſi, tacita de latis ſententiis veritate, & falſitate ſuggeſta, ſcilicet quod ille, qui tunc in Dolenſi eccleſia præſulatus gerebat officium; fraudem adhibuerat, nec ſufficienter partem Dolenſis eccleſiæ defenderat, à ſede apoſtolica impetraſſet; rediens tamen, eidem archi- B epiſcopo debitam obedientiam exhibere curavit, & ſe teneri recognovit eidem, ad concilium ejus vocatus acceſſit, & tam ei quam J. ejuſdem archiepiſcopi ſucceſſori obedientiam, ſicut ſuo metropolitano, reverenter impendit, ſicut per teſtes fuerat legitime comprobatum. Qui cum tandem, quia tranſgreſſus fuerat proprium juramentum, ab eodem J. excommunicationis fuiſſet vinculo innodatus; tandem cæcitate percuſſus, pœnitens & de perjurio ſponte confeſſus, abſolutionis ab eo beneficio impetrato, anulum ei etiam reſignavit: quod totum per teſtes fue- C rat comprobatum. Idem quoque ADRIANUS in litteris, quas pars adverſa ſuper palleo eidem H. conceſſo inducit, inter cetera proteſtatur, quod quia ſuper controverſia propoſita plenam non potuerat cognitionem habere, cum altera pars in negatione conſiſteret, & ſe non habere mandatum penitus affirmaret; nihil ab eo fuerat ſuper eodem negotio terminatum. Felicis etiam recordationis ALEXANDER papa prædeceſſor noſter, de ſententia LUCII, confirmatione EUGENII & ANASTASII, concordia HUG. & palleo D ipſi H. ab Adriano papa conceſſo habita mentione, Turonenſi eccleſiæ in Dolenſem jus metropoliticum reſervavit; mandans Dolenſi capitulo, ut ſi forſan in perſonam idoneam conveniſſet, eam Turonenſi archiepiſcopo confirmandam & conſecrandam, ſi electionem inveniret factam canonice, præſentaret; & conſecratus ei debitam obedientiam & reverentiam ſecundum eccleſiæ conſuetudinem exhiberet: adjiciens quod ſi per legatos ſedis apoſtolicæ eorum eſſet electio confirmata, & electus etiam conſecratus, nihilominus ad E eumdem archiepiſcopum vocatus accederet; & ei obedientiam exhiberet. Quod ſi forſan ad præſentiam ejus infra tres menſes accedere non curaret, ex tunc idem ALEXANDER ipſum ab adminiſtratione temporalium, & executione officii, quod poſt electionem ſuſceperat, ſuſpendebat; ſicut per ejus authentica patuit manifeſte, nec nocuit, nec nocere potuit, quod idem Alexander forte in favorem electi Dolenſis citavit partes, teſtes recepit, & aliis recipiendos commiſit; cum non in præjudicium alterutrius partium id intelligatur egiſſe: præſertim cum tibi etiam ad Turonenſem metropolim evocato Dolenſis diœceſis in pulſatione campanarum & cauſa-

Digitized by Google

rum delatione demiſerit, & abbas S. Jacuti, A qui eſt de Dolenſi diœceſi, ad concilium tuum vocatus acceſſerit, & ſibi etiam obedientiam curaverit exhibere. Nos ergo diligenter auditis quæ fuerint hinc inde propoſita, & rationibus & allegationibus partium cum inſtrumentis & atteſtationibus ſufficienter inſpectis, de fratrum noſtrorum, & tam archiepiſcoporum quam epiſcoporum exiſtentium apud apoſtolicam ſedem conſilio, petitionem Dolenſis eccleſiæ interlocuti ſumus non eſſe aliquatenus admittendam, cum probatum non eſſet Dolenſem eccleſiam in libertatis poſſeſſione, ſed Turonenſem potius in ſubjectionis ipſius poſſeſſione manere. Ad abundantiorem autem cautelam, ab eodem [redacted] electo coram fratribus noſtris quæſivimus, [redacted] Dolenſis eccleſia jam probaſſet, vel adhuc probare poſſet dolum, quem præfatus G. Dolenſis archiepiſcopus dictus eſt commiſiſſe, per quem pars ipſius Dolenſis eccleſiæ remanſiſſe propoſita fuerat indefenſa: qui reſpondit quod dolus ille nec probatus fuerat, nec poterat comprobari, cum ſæpedictus G. & qui cum eo venerant, in Apuliam tranſeuntes, nuſquam poſtmodum remearint. Et quamvis cauſa non ſuper proprietate, ſuper qua ſæpe fuerat ſententialiter definitum; ſed ſuper poſſeſſione tantum ſubjectionis & libertatis commiſſa C ſub certa forma fuiſſet; ad omnem tamen occaſionem tollendam, liberam ei conceſſimus facultatem, ut ex his quæ acta fuerant, adhuc ſummatim ſuper proprietate proponeret, ſi quid poſſet rationabiliter allegare. Audientia ergo ſibi propter hoc publica in conſultorio bis indulta: quia præter præmiſſa nihil ad commodum partis ſuæ potuit allegare: cum quaſi prænoſceret, quod deberet in cauſa ſua ſuccumbere, electioni renunciare voluit in manibus noſtris, [redacted] à commiſſa ſibi & ſociis ſuis à Dolenſi capitulo ſuper eadem D cauſa procuratione ceſſare. Nos autem nolentes hominum malitiis indulgere, nec renunciationem recepimus, nec paſſi fuimus, ut à commiſſo ſibi & ſociis ſuis à Dolenſi eccleſia ſuper eadem cauſa procuratoris officio reſiliret. Ipſo igitur nihil, quod ad quæſtionem faceret proponente; cum ipſum negotium diu quidem cum multa diligentia nos & fratres noſtri ſufficientiſſime diſcuſſerimus, præmiſſis & aliis multis rationibus per idoneos advocatos ab utraque parte prudenter inductis, quas propter prolixitatem ſuper- E fluam in hac pagina prætermiſimus annotare, de communi fratrum noſtrorum conſilio, auctoritate Dei omnipotentis [redacted] beatorum apoſtolorum Petri & Pauli & noſtra, utraque parte præſente, prædictas prædeceſſorum noſtrorum ſententias confirmamus, decernimus, ſtatuimus & ſancimus, ut Dolenſis eccleſia perpetuis ſemper temporibus ſuffraganea plene ſubjaceat eccleſiæ Turonenſi, & debitam ei ſuæ metropoli reverentiam & obedientiam cum aliis ſuffraganeis impendat; nec umquam Dolenſis epiſcopus ad pallei uſum aſpiret. Et ne cauſa totiens definita de cetero valeat in contentionem refricari, ſi qua poſt hæc inſtrumenta vel argumenta pro parte Dolenſis eccleſiæ poſſent quomodolibet inveniri, nos auctoritate apoſtolica nihil ea penitus valitura cenſemus. Nulli ergo liceat hanc paginam noſtræ conſtitutionis & confirmationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumſerit; indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum.

S. PETRUS. S. PAULUS.
INNOCENTIUS PAPA III.

Locus monogrammatis.

Fac mecum Domine ſignum in bonum.

Ego INNOCENTIUS catholicæ Eccleſiæ epiſcopus SS.

† Ego OCTAVIANUS Hoſtienſis & Vellotrenſis epiſcopus SS.

† Ego PETRUS Portuenſis & S. Rufinæ epiſcopus SS.

† Ego JOHANNES Albanenſis epiſcopus SS.

† Ego PAND. baſilicæ XII. apoſtolorum preſbyter cardinalis SS.

† Ego PETRUS titulo S. Ceciliæ preſbyter cardinalis SS.

† Ego JORDANUS S. Pudentianæ titulo Paſtoris preſbyter cardinalis SS.

† Ego GUIDO S. Mariæ Trans Tyberim titulo Calixti preſbyter cardinalis SS.

† Ego HUGO preſbyter cardinalis S. Martini titulo Equitii SS.

† Ego JOHANNES titulo S. Stephani in Cœlio monte preſbyter cardinalis SS.

† Ego CENCIUS titulo S. Laurentii in Lucina preſbyter cardinalis SS.

† Ego BERNARDUS S. Petri ad Vincula preſbyter cardinalis titulo Eudoxiæ SS.

† Ego JOHANNES titulo S. Priſcæ preſbyter cardinalis SS.

† Ego GERARDUS titulo S. Marcelli preſbyter cardinalis SS.

† Ego GERARDUS S. Adriani diaconus cardinalis SS.

† Ego GREGORIUS S. Mariæ in ..... diaconus cardinalis SS.

† Ego GREGORIUS S. Georgii ad Velum aureum diaconus cardinalis SS.

† Ego NICOLAUS S. Mariæ in Coſmedin diaconus cardinalis SS.

† Ego GREGORIUS S. Angeli diaconus cardinalis SS.

† Ego BOBO S. Theodori diaconus cardinalis SS.

† Ego CENCIUS S. Luciæ in Orthea diaconus cardinalis SS.

† Ego HUGO S. Euſtachii diaconus cardinalis SS.

Datum Laterani per manum RAINALDI Domini papæ notarii, cancellarii vicem agentis, Calendis Junii, indictione ſecunda, Incarnationis dominicæ anno M. C. XCIX. pontificatus vero domni INNOCENTII papæ tertii anno ſecundo.

EPISTOLA INNOCENTII PAPÆ III.

ad archiepiſcopum & capitulum Turonenſis eccleſiæ.

Significat in gratiam Turonenſis eccleſiæ adverſus Dolenſem tuliſſe ſe ſententiam.

An. 1199. INNOCENTIUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri...., archiepiſcopo, & dilectis filiis capitulo Turonenſi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

B Ad convincendam malitiam & improbitatem eorum, qui contra rationes & jura venire non metuunt, ſedes apoſtolica conſuevit rigorem & ſeveritatem aliquotiens temperare; ut vincens in bono malum, omnem auferat materiam murmurandi. Hoc enim quidam prædeceſſorum noſtrorum in cauſa, quæ vertebatur inter Turonenſem & Dolenſem eccleſias, feciſſe noſcuntur; qui contra res judicatas & per ſententias ſedis apoſtolicæ ſæpius definitas Dolenſibus audientiam in judicio præſtiterunt, cum contra res judicatas nullo juris remedio valeat attentari: C ita quod & judicis inferioris ſententia, quæ legitima non eſt appellatione ſuſpenſa, poſtquam in rem tranſierit judicatam, etiam contra jus litigatoris prolata, retractari de jure non debet; ut ſic finis litibus imponatur. Nos quoque poſtquam cauſam illam, quæ commiſſa fuerat à bonæ memoriæ ALEXANDRO & LUCIO prædeceſſoribus noſtris inter ipſas eccleſias ſuper poſſeſſione tantum ſubjectionis & libertatis, rationibus & allegationibus utriuſque partis cum inſtrumentis & atteſtationibus diligenter auditis & cognitis, pro Turonenſi contra Dolenſem canonice terminavimus; ad abundantiorem cautelam benignam D adhuc ipſis Dolenſibus indulſimus facultatem, ut quoniam in examinatione illius cauſæ multa fuerunt in diverſis articulis coram nobis & fratribus noſtris, utrimque de proprietate propoſita ſummatim, non quaſi litem contra priores ſententias conteſtando, ſed ut ex iis quæ fuerant agitata, de proprietate, ſi poſſent, aliquid plenius & efficacius allegarent, per quod forte poſſet oſtendi an aliquid fuerit omiſſum, ſicut ipſi frequentius aſſeverabant: Propter quod ipſa Dolenſis eccleſia in prioribus judiciis remanſerit aliquoties indefenſa. E Sed cum præter ea quæ prius multipliciter allegaverant, nihil poſtea commodius allegarint: nos ex allegationibus ipſis nihil penitus audientes, quod contra vires priorum ſententiarum animum noſtrum poſſet aut deberet aliquo modo movere: dictas prædeceſſorum noſtrorum ſententias confirmavimus, Statuentes, ut Dolenſis eccleſia tamquam ſuæ veræ metropoli perpetuis ſemper temporibus ſuffraganea plene ſubjaceat eccleſiæ Turonenſi, nec umquam Dolenſis epiſcopus ad pallei uſum aſpiret. Et ad omnem malitiam convincendam decrevimus, ut, ne lis toties A definita poſſet ulterius refricari, ſi qua poſt hæc argumenta vel inſtrumenta pro parte Dolenſis eccleſiæ contingeret inveniri, tamquam nihil penitus valitura omni prorſus utilitate carerent. Ut autem de ordine proceſſus iſtius nulla poſſit in poſterum dubitatio ſuboriri, has vobis litteras ipſum proceſſum compendioſius continentes duximus in teſtimonium concedendas. Datum Laterani iv. nonas Junii, pontificatus noſtri anno ſecundo.

INNOCENTII PAPÆ III. EPISTOLA

ad comitiſſam baroneſque Britanniæ.

Ejuſdem argumenti.

An. 1199. INNOCENTIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis nobili mulieri..... comitiſſæ, & nobilibus viris A. filio ejus, & univerſis baronibus Britanniæ, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Ventilata diutius & quaſi fruſtra ſæpius ſopita contentio, quæ inter Turonenſem & Dolenſem eccleſias vertebatur, uſque adeo ſtatum generalem Eccleſiæ hactenus moleſtavit, ut non ſolum Dolenſis doleret eccleſia, & turbaretur metropolis Turonenſis; ſed prædeceſſorum noſtrorum aures utriuſque ſæpius querela pulſarit; & ipſi fruſtra quodammodo viſi fuerint laboraſſe. Nam etſi frequenter ad Romanam Eccleſiam quæſtio fuerit ipſa perlata, & fuiſſet per multos prædeceſſores noſtros non ſemel tantum ſopita, ſed ſæpe; nihilominus tamen ſuper ea nos oportuit laborare, nec fuit per Dei gratiam labor noſter inanis, ſed principium noſtrum finis eſt debitus ſubſecutus. Siquidem cum utraque partium ad citationem noſtram apoſtolico ſe conſpectui præſentaſſet; auditis quæ fuerunt hinc & inde propoſita, & rationibus, allegationibus, atteſtationibus, & inſtrumentis partium diligenter inſpectis, de communi fratrum noſtrorum conſilio ſententiam dictavimus pro eccleſia Turonenſi; auctoritate apoſtolica decernentes, ut Dolenſis eccleſia ſuffraganea ſemper exiſtat eccleſiæ Turonenſis, & ei ſuæ veræ metropoli reverentiam, honorem, & ſubjectionem impendat, nec ullo umquam tempore ad uſum pallei epiſcopus Dolenſis aſpiret. Ideoque nobilitatem veſtram monemus & exhortamur attentius, ac per apoſtolica vobis ſcripta mandamus, quatinus latam à nobis ſententiam quantum in vobis fuerit, & vos obſervetis de cetero, & faciatis ab aliis obſervari; Turonenſem eccleſiam veſtram recognoſcentes metropolim, & ad eam in quibus neceſſe fuerit devoto ac humiliter recurrentes: alioquin ſententiam, quam in vos propter hoc canonice tulerit eccleſia Turonenſis, ratam habebimus & faciemus, auctore Domino, inviolabiliter obſervari. Datum Laterani iv. nonas Junii, pontificatus noſtri anno ſecundo.

ROBERTI CANTORIS PARISIENſis, & Roberti de Aſpigneio Litteræ,

Quibus nomine Arturi ducis Britanniæ latæ ab Innocentio III. ſententiæ præbent aſſenſum.

An. 1201. EGo ROBERTUS cantor Pariſienſis, & ego ROBERTUS de Aſpigneio præſentium litterarum teſtimonio notum facimus univerſis, quod dominus noſter illuſtris ARTURUS dux Britanniæ per nos ad hoc ipſum ab ipſo procuratores conſtitutos, undo [redacted] literas ſuas ad venerabilem patrem noſtrum BARTHOLOMÆUM Turonenſem archiepiſcopum tranſmiſit, conceſſit liberaliter, & promiſit ſe obediturum bona fide ſententiæ quam dominus papa INNOCENTIUS tulit pro eccleſia Turonenſi de ſubjectione Dolenſis eccleſiæ, & quod in nullo de cetero illi ſententiæ per ſe vel per alium contraibit; & injunxit nobis, ut ad dominum BARTHOLOMÆUM Turonenſem archiepiſcopum accedentes, quod à nobis requireret idem archiepiſcopus, faceremus pro ipſo domino ARTURO ad conſilium venerabilium Redonenſis, Namnetenſis, Maclovienſis, Venetenſis, C Coriſopitenſis epiſcoporum, necnon & aliorum magnorum virorum de Britannia, quos ibi adeſſe contingeret, ratum habiturus, & bona fide ſervaturus quod loco ipſius faceremus, & promitteremus eum facturum de negotio Turonenſis & Dolenſis eccleſiarum. Nos igitur de conſilio eorumdem epiſcoporum & nobilis viri ALANI filii comitis conceſſimus bona fide pro domino ARTURO coram prædictis archiepiſcopo & epiſcopis & aliis multis; quod dominus noſter ARTURUS Dolenſem epiſcopum in epiſcopatum ſuum & clericos ſuos omnes integre reſtituet, & ip- D ſum epiſcopum & procuratorem ipſius tam in temporalibus quam in ſpiritualibus, necnon & clericos ſuos omnes in pace faciet ad propria recipi, & rerum omnium ad eos pertinentium pacifica poſſeſſione gaudere, ſicut gaudebant ea die, qua idem Dolenſis epiſcopus tunc electus ultimo iter ad Romanam curiam arripuit. Et ſi aliqua perſona ſæcularis vel eccleſiaſtica alicui clerico Dolenſis epiſcopi vel procuratori ſuo vel alii perſonæ ad Dolenſem epiſcopum vel quemquam de clericis ſuis pertinenti moleſtiam vel gravamen intulerit; dominus ARTURUS ita illud male- E ficium vindicabit, ſicut ſi uni de clericis aliorum epiſcoporum Britanniæ eſſet illatum. Promiſimus etiam pro domino ARTURO de mandato ejus, quod dominus BARTHOLOMÆUS Turonenſis archiepiſcopus & ſucceſſores ejus omne jus metropolitani, cum voluntate & aſſenſu & defenſione ipſius ARTURI habebit in perpetuum, tam in clerum quam in populum Dolenſis diœceſis: & appellationes & rationes de Dolenſi epiſcopatu ad eum ſecure procedent, nec alicui ſecurrenti ad ipſum pro metropolitano jure infe- A retur moleſtia vel gravamen: omnibus contra hoc præſumentibus per domini ARTURI potentiam compeſcendis. De damnis vero illatis, unde ſibi Dolenſis epiſcopus reſtitutionem fieri poſtulabit, promiſimus pro dicto domino noſtro, quod infra quadrageſimam diem ab adventu ſuo in Britanniam, tam ipſi epiſcopo, quam clericis ſuis ad conſilium duorum epiſcoporum & duorum baronum Britanniæ ſatisfaciet. Promiſimus ſimiliter tam Dolenſem epiſcopum, quam clericos ſuos habituros plenarie omnes proventus ſuos, & redi- B tus, & omnes alias res ſuas, à die promiſſionis iſtius inantea, ſive reditus illi ante juſtum tempus ſolutionis eorum recepti ſint, ſive adhuc recipiendi. Et ſi forte poſt hanc diem eidem epiſcopo Dolenſi vel alicui de ſuis in Britannia damnum vel injuria irrogetur; dominus Arturus id plene faciet emendari, & damna illata competenter reſtitui. Juravimus itaque ſuper ſacroſancta evangelia procurationem prædictam nobis à domino ARTURO injunctam fuiſſe; & quod bona fide inducemus eum ad hæc omnia firmiter obſervanda. Actum fuit hoc Turonis in vigilia B. Gaciani, anno gratiæ M.CC. I. Quod C ut certius & firmius haberetur, litteras præſentes ſigillorum etiam noſtrorum appoſitione fecimus communiri.

A. CARDINALIS VERONENSIS EPISCOPI LITTERÆ,

Quibus teſtatur ſe interfuiſſe Turonis conſecrationi Johannis Dolenſis epiſcopi.

A. Sola divinæ pietatis dignatione ſanctæ Romanæ Eccleſiæ cardinalis Veronenſis humilis epiſcopus univerſis Chriſti fidelibus D ad quos litteræ iſtæ pervenerint, æternam in Domino ſalutem. Circiter An. 1206.

Veſtræ notum facimus caritati, quod cum à liminibus beati THOMÆ martyris Cantuarienſis cauſa devotionis & orationis ad limina ſancti Martini Turonenſis, Deo dante, reditum fecerimus, venerabilis in Chriſto pater noſter BARTHOLOMÆUS Turonenſis archiepiſcopus, qui dilecti in Chriſto fratris noſtri JOHANNIS Dolenſis electi conſecrationem celebrare propoſuerat, ut eidem conſecrationi intereſſe deberemus nos inſtanter exoravit: cujus precibus acquieſcentes, eidem interfuimus conſecrationi cum venerabi- E libus in Chriſto fratribus ..... Pariſienſi & ..... Aurelianenſi epiſcopis, licet indigni manum noſtram eidem conſecrationi apponentes: & qualiter idem JOHANNES Dolenſis epiſcopus obedientiæ, ſubjectionis & reverentiæ profeſſionem dictæ eccleſiæ Turonenſi & memorato D. BARTHOLOMÆO Turonenſi archiepiſcopo ejuſque ſucceſſoribus canonice ſubſtituendis, coram ingenti clericorum & laicorum multitudine, manibus ſuper altare poſitis, fecerit, nos vidiſſe pariter [redacted] audiſſe proteſtamur.

Digitized by Google

S. WILLELMI BRIOCENSIS EPISCOPI LITTERÆ,

Quibus teſtatur ſe non ut epiſcopum, ſed ut canonicum interfuiſſe electioni Turonenſis archiepiſcopi.

An. 1228. OMNIBUS præſentes litteras inſpecturis, W. Dei miſeratione Briocenſis epiſcopus, ſalutem in Domino.

Noverint univerſi quod vacante eccleſia Turonenſi paſtore, [illegible] die aſſignata ad tractandum & eligendum, interfuimus in capitulo Turonenſi, ad tractandum & eligendum admiſſi, non tamquam epiſcopus, ſed tamquam ſimplex canonicus ejuſdem eccleſiæ Turonenſis: & ne ex tali receptione aliquod præjudicium poſſit in poſterum eccleſiæ Turonenſi generari, præſentes litteras conſcribi fecimus, & ſigilli noſtri munimine roborari. Datum anno gratiæ M. CC. XXVIII.

DOLENSIS CAPITULI EPISTOLA ad Juhellum archiepiſcopum Turonenſem.

Clementem archidiaconum poſtulat ſibi in epiſcopum conſecrari.

An. 1231. REverendo in Chriſto patri ac domino JUHELLO, Dei gratia venerabili archiepiſcopo Turonenſi, ac dominis & amicis in Chriſto cariſſimis, capitulo ejuſdem eccleſiæ, commune capitulum Dolenſis eccleſiæ, ſalutem, reverentiam & honorem.

Cum poſt obitum JOHANNIS bonæ memoriæ quondam epiſcopi noſtri, Dolenſis eccleſia paſtore vacaret: nos præſentibus omnibus qui debebant & poterant intereſſe loco debito convenientes in unum, virum venerabilem & diſcretum magiſtrum CLEMENTEM archidiaconum & canonicum noſtrum unanimiter duximus poſtulandum. Ad cujus poſtulationem faciendam à vobis dilectos noſtros O. cantorem, Philippum archidiaconum, Jo. theſaurarium & magiſtrum Gaufridum canonicos Dolenſes procuratores noſtros conſtituimus; eos ad vos mittentes, & per eos vos rogantes, ac modis omnibus ſupplicantes, quatenus compatientes Dolenſi eccleſiæ viduatæ, eum nobis velitis concedere in paſtorem. Datum anno Domini M. CC. XXXI. die Martis poſt feſtum S. Luciæ.

W. ARCHIDIACONI ad Juhellum archiepiſcopum Turonenſem.

Excuſat ſe quod nequeat indicto intereſſe concilio.

REverendo in Chriſto patri ac domino JUHELLO, Dei gratia archiepiſcopo, W. archidiaconus Penteuriæ Briocenſis diœceſis, ſalutem cum omni reverentia & honore.

Cum à vobis vocati ad concilium die Martis poſt feſtum omnium Sanctorum apud Cenomanos celebrandum, Domino concedente, iter noſtrum arripuiſſemus; in via nimio corporis dolore vexati, non potuimus illuc commode proficiſci: placeat igitur veſtræ paternitati noſtram abſentiam excuſatam habere. Ratum enim & gratum habebimus quicquid dictis die & loco à vobis ad honorem Dei & Eccleſiæ, ſacro approbante concilio, fuerit definitum. Bene & diu valeat paternitas veſtra.

JUHELLI ARCHIEPISCOPI Turonenſis.

De providendo paſtore eccleſiæ Briocenſi.

JUHELLUS Dei gratia Turonenſis archiepiſcopus, omnibus ad quos præſentes litteræ pervenerint, ſalutem in Domino. An. 1234.

Noverint univerſi quod cum eccleſia Briocenſis paſtore vacaret, & poſt multos tractatus de ſubſtituendo paſtore venerabilem virum NICOLAUM magiſtrum ſcholarum Briocenſium capitulum illius eccleſiæ elegiſſet; & nos examinatis forma & proceſſu electionis, reperiſſemus ipſum capitulum in eodem negotio in aliquibus peccaviſſe, propter quod ad nos videbatur ipſius eccleſiæ proviſio devoluta; tandem idem magiſter ſcholarum de conſenſu & voluntate concanonicorum ſuorum, videlicet magiſtri Willelmi archidiaconi Pencheutriæ, ... cantoris, Alani decani, magiſtri Willelmi de Alta-Villa, & magiſtri Petri canonicorum Briocenſium, in manu noſtra juri quod habere ſuper hoc videbatur ſpontanee reſignavit; & tam idem magiſter ſcholarum, quam alii prænominati canonici à nobis humiliter petiverunt & voluerunt, ut de paſtore idoneo provideremus eccleſiæ Briocenſi. His interfuerunt venerabilis frater Ph. Aurelianenſis epiſcopus & venerabilis frater G. Cenomanenſis epiſcopus, qui in hujus rei teſtimonium præſentibus litteris ſigilla ſua apponenda duxerunt. Actum apud Candatum in craſtino S. Briccii anno gratiæ M. CC. XXXIV. Philippus, Gaufridus I.

ALANI THESAURARII VENETENSIS ET BRIOCENSIS CANONICI, ad Juhellum archiepiſcopum Turonenſem.

De providendo paſtore eccleſiæ Briocenſi.

REverendo in Chriſto patri ac domino ſuo ſpeciali JUHELLO, Dei gratia venerabili Turonenſi archiepiſcopo, ALANUS theſaurarius Venetenſis, Briocenſis canonicus, ſalutem & obedientiam patri ac domino debitam & devotam. An. 1234.

Diu eſt quod nobis conſtat capitulum Briocenſe in ſua electione deliquiſſe; ac per hoc ad nos, qui in nullo peccavimus, ipſam electionem devolutam. Per veſtras etiam litteras intellexi, ipſos iterum circa ipſam ele-

A ctionem in pluribus peccaviſſe; ac per hoc & etiam per lapſum temporis ad vos proviſionem ipſius eccleſiæ devolutam. Quid autem ſit juris de hoc, veſtra diſcretio, ſi diſcutiat, non ignorat. Verumtamen multum liberaliter mihi placet, quod illi miſeræ eccleſiæ per vos de paſtore idoneo conſulatur, prout ſecundum Deum videritis expedire: & vobis totum committo, quicquid juris habeo in hac parte. Abſit enim quod ego debeam veſtræ contradicere voluntati. Bene & diu valeat paternitas veſtra in Domino.

THEOBALDI ARCHIDIACONI GOELOIÆ EPISTOLA,

ad Jubellum archiepiſcopum Turonenſem.

De electione epiſcopi Brioc enſis.

An. 1234. Reverendo patri ac domino JUBELLO Dei gratia Turonenſi archiepiſcopo, magiſter Theobaldus archidiaconus Goeloiæ ſalutem & reverentiam, tamquam patri ac domino debitam & devotam.

Cum ſecundum quod proceſſum eſt de paſtore eligendo in capitulo Briocenſi, ad nos ſit electio devoluta de jure, prout nobis reſponderunt multi juriſperiti à nobis conſulti ſuper eodem negotio; & nos magiſtrum ALANUM noſtrum concanonicum in paſtorem eccleſiæ Briocenſis diu eſt quod elegerimus, tamquam virum vita & ſcientia commendabilem & probatum. Paternitati veſtræ, de qua plene confidimus, ſupplicamus; ut ſicut jus noſtrum illæſum ſervare tenemini, eumdem magiſtrum recipiat veſtra clementia confirmandum, ne quod abſit infirmitati noſtræ videatur veſtra diſcretio in hoc præjudicium generare. Verumtamen ordinet veſtra paternitas ſuper hoc ſecundum Deum quod viderit ordinandum. Datum Pariſius anno Domini M. CC. XXXIV.

ANDREÆ EPISCOPI BRIOCENSIS EPISTOLA

ad Petrum archiepiſcopum Turonenſem.

Excuſat ſe quod nequeat intereſſe conſecrationi Venetenſis & Trecorenſis epiſcoporum.

An. 1255. Reverendo patri ac domino P. Dei gratia Turonenſi archiepiſcopo, A. permiſſione ejuſdem Chriſti famulus in eccleſia Briocenſi, ſalutem & obedientiam tam debitam quam devotam.

Utilitati publicæ, ſicut firmiter æſtimamus, & inevitabili negotio præpediti, conſecrationi virorum venerabilium electorum Venetenſis ac Trecorenſis Turonis Domino concedente faciendæ à vobis die ſtatuta non poſſumus intereſſe: ſupplicantes humiliter quatinus iſtam excuſationem noſtram paternitati veſtræ placeat acceptare. Datum anno Domini M. CC. LV.

OFFICIALIS BRIOCENSIS EPISTOLA

ad Vincentium archiepiſcopum Turonenſem.

Excuſat Simonem epiſcopum quod nequeat intereſſe conſecrationi electi Nannetenſis.

An. 1263. Reverendiſſimo patri ac domino VINCENTIO, Dei gratia archiepiſcopo Turonenſi, officialis Briocenſis ſuus devotus clericus, ſalutem & obedientiam debitam tamquam patri ac domino cum omni ſubjectione, reverentia & honore. B

Reverendæ paternitati veſtræ facimus eſſe notum, quod venerabilis pater SIMON Dei gratia Briocenſis epiſcopus eſt peregre profectus, neceſſitate ſuæ eccleſiæ Briocenſis exiſtente: paternitatem veſtram attentius exorantes, quatinus ipſius abſentiam probabilem in hac ſacra unctione futuri pontificis Namnetenſis habeatis veſtra gratia excuſatam. Datum in magno ſigillo curiæ Briocenſis, die Lunæ ante Cathedram S. Petri, anno Domini M. CC. LXIII. Valeat dominatio veſtra per tempora longiora in Domino Jeſu Chriſto. C

OFFICIALIS BRIOCENSIS EPISTOLA

ad Vincentium Turonenſem archiepiſcopum.

Excuſat Simonem epiſcopum quod nequeat intereſſe conſecrationi electi Maclovienſis.

An. 1264. Reverendo in Chriſto patri ac domino VINCENTIO, Dei gratia Turonenſi archiepiſcopo, officialis Briocenſis ſalutem, & ut patri ac domino obedientiam debitam ac devotam. D

Noverit veſtra reverenda paternitas, quod SIMON permiſſione divina Briocenſis epiſcopus, cauſa peregrinationis eſt abſens, nec poterit ipſum apprehendere citatio veſtra de comparendo Turonis dominica in feſto apoſtolorum Petri & Pauli ad munus conſecrationis electo Maclovienſi à vobis impendendum. Unde paternitatem veſtram attentius exoro, ut ipſum hac vice veſtri gratia quo ad hoc habere dignemini excuſatum in Domino. E Valeat veſtra paternitas per tempora longiora. Datum in ſigillo curiæ Briocenſis die Lunæ in vigilia B. Johannis Baptiſtæ, anno Domini M. CC. LXIV.

STEPHANI DOLENSIS EPISCOPI EPISTOLA ad Vicentium archiepiſcopum Turonenſem.

Excuſat ſe quod nequeat intereſſe Turonis conſecrationi Macloviensis epiſcopi.

An. 1264. REverendo patri ac domino VINCENTIO, Dei gratia Turonenſi archiepiſcopo, STEPHANUS divina permiſſione Dolenſis eccleſiæ miniſter humilis ſalutem & reverentiam patri ac domino debitam & devotam.

Cum nos proprii corporis infirmitate detenti, & maxime pluribus negotiis eccleſiæ noſtræ inevitabilibus impediti, hac die dominica in feſto beatorum apoſtolorum Petri & Pauli, una vobiſcum & aliis ſuffraganeis veſtris, ad conſecrationem venerabilis viri S. Dei gratia Macloviensis electi apud Turonos non poſſimus perſonaliter intereſſe: paternitatem veſtram dignum duximus exorandam, quatinus hac vice abſentiam noſtram habeatis veſtri gratia excuſatam. Ratum enim habemus & gratum quicquid vos & ſuffraganei veſtri ſuper conſecratione prædicta dictis die & loco duxeritis faciendum. Bene & diu valeat paternitas veſtra. Datum in feſto B. Johannis Baptiſtæ, anno Domini M. CC. LXIV.

DOLENSIS CAPITULI, ad Vincentium archiepiſcopum Turonenſem.

Significat mortem Stephani Dolenſis epiſcopi.

An. 1265. REverendo in Chriſto patri ac domino VINCENTIO Dei gratia Turonenſi archiepiſcopo, humile capitulum Dolenſis eccleſiæ ſalutem cum reverentia debita & devota.

Bonæ memoriæ STEPHANO quondam Dolenſi epiſcopo nuper viam univerſæ carnis ingreſſo, per cujus mortem eadem Dolenſis eccleſia vacat paſtoris regimine; in præſenti dilectos concanonicos noſtros viros providos & honeſtos Johannem *Briſſi* decanum Dolenſem, & Thomam de Comburnio procuratores noſtros conſtituimus unumquemque eorum in ſolidum ad denunciandum vobis mortem prædicti epiſcopi, cujus animæ propicietur Deus; & ad petendum loco noſtri licentiam à vobis eligendi ſeu providendi eccleſiæ noſtræ Dolenſi de alio in epiſcopum & paſtorem. Datum Dolis die ſabbati poſt feſtum S. Catarinæ virginis, anno Domini M. CC. LXV.

CAPITULI DOLENSIS EPISTOLA ad Vincentium archiepiſc. Turonenſem.

De electione Johannis Mahé in epiſcopum Dolenſem, quam petit confirmari.

REverendo patri ac domino VINCENTIO, Dei gratia Turonenſi archiepiſcopo, humile capitulum Dolenſis eccleſiæ ſalutem cum omni reverentia patri ac domino debita & devota. An. 1265.

Cum eccleſia Dolenſis poſt mortem bonæ memoriæ * S. quondam epiſcopi noſtri, paſtoris eſſet ſolatio deſtituta; die Lunæ poſt Circumciſionem Domini, anno gratiæ M. CC. LXV. aſſignata à capitulo ad eligendum & providendum dictæ eccleſiæ de paſtore, vocatis omnibus evocandis, & præſentibus omnibus qui voluerunt, debuerunt, & potuerunt, commode intereſſe, & in ipſa eccleſia congregatis. Spiritus Sancti gratia, prout moris eſt, primitus invocata; placuit nobis omnibus & ſingulis per viam compromiſſi de paſtore noſtræ eccleſiæ providere, & ſic de communi voluntate omnium & ſingulorum plenam ac liberam poteſtatem nominandi, eligendi, & providendi nobis & noſtræ eccleſiæ de paſtore conceſſimus & commiſimus viris venerabilibus & fide dignis concanonicis noſtris, magiſtris Johanni theſaurario, G. ſcholaſtico, Y. archidiacono Veneteñſi, & J. decano Dolenſi, ut vice omnium nobis & eccleſiæ noſtræ de paſtore providerent, & quod eorum duraret poteſtas, uſque ad certæ candelæ conſumtionem ſibi traditæ & accenſæ. Fuit etiam expreſſe dictum & actum, quod niſi omnes prædicti in unam perſonam unanimiter concordarent; quod ab ipſis diceretur & fieret, haberetur penitus pro infecto. Qui ſecedentes in partem, habito diligenti tractatu inter ſe, prout apparuit per effectum, in venerabilem virum, providum & diſcretum ſcientiæ eminentis, in ſpiritualibus & temporalibus circumſpectum, magiſtrum JOHANNEM MAHE archidiaconum Transligeranum in eccleſia Turonenſi, concanonicum noſtrum, unanimiter conſenſerunt. Quibus ad nos reverſis, ante prædictæ conſumtionem candelæ, prædictus G. ſcholaſticus de conſenſu & mandato omnium coelectorum ſuorum præſentium, vice ſua & totius capituli, & eorumdem auctoritate & poteſtate à nobis eis collata, nominavit & elegit dictum *Johannem Mahé* in eccleſiæ Dolenſis epiſcopum & paſtorem, & vice omnium nobis de eodem & eccleſiæ noſtræ providit; quam electionem & proviſionem nos omnes unanimiter, & ſingulariter, & ſine contradictione aliqua duximus acceptandam. Dictus vero JOHANNES archidiaconus ad noſtram ſupplicationem & multam inſtantiam electioni & proviſioni de ſe factæ non ſine magna difficultate conſenſit. Ad majorem autem ejus rei

* Stephani.

firmitatem & certitudinem, nos R. archidia- A conus, J. theſaurarius, G. ſcholaſticus Dolenſis, Robertus dictus *Laguillier*, Y. archidiaconus Venetenſis, J. *Bruſli* decanus Dolenſis, H. dictus *Gapo*, Andreas *Salomon*, P. de Veneto, T. de Tuſca, H. de Barra, Radulfus *Germalon*, & R. de Perca canonici Dolenſis eccleſiæ, præſentibus omnibus interfuimus, conſenſimus, & præſentem cartam ſingulis ſigillis noſtris, ac etiam ſigillo capituli Dolenſis fecimus communiri. Paternitatem veſtram igitur cum devota reverentia rogamus ac in Domino ſupplicamus, quatinus electionem prædictam de perſona idonea, B laudabili, & honeſta, vobis etiam bene nota, canonice & concorditer celebratam, auctoritate veſtra dignemini confirmare. Actum hoc Dolis die Lunæ & anno prædictis.

DOLENSIS CAPITULI EPISTOLA ad Vincentium archiepiſcopum Turonenſem.

Petit ut Johannem Mahê electum confirmatum conſecret epiſcopum.

An. 1265. REverendo patri ac domino VINCENTIO, Dei gratia Turonenſi archiepiſcopo, capitulum Dolenſis eccleſiæ ſalutem & reverentiam patri & domino debitam.

Cum vos electionem de venerabili viro magiſtro JOHANNE MAHE' archidiacono Tranſligerano in eccleſia Turonenſi, à nobis canonice celebratam duxeritis confirmandam; paternitati veſtræ per præſentes litteras humiliter ſupplicamus, quatinus eidem electo manus conſecrationis velitis veſtri gratia impertiri. D Ad hoc enim petendum, ſi opus fuerit, ex abundanti conſtituimus procuratores noſtros quemlibet in ſolidum, venerabiles noſtros concanonicos noſtros J. decanum Dolenſem, Y. archidiaconum Venetenſem, R. de Porta officialem Dolenſem, & Thomam de Tuſca, ceteroſque Dolenſes canonicos, qui die conſecrationis prædictæ coram vobis præſentialiter parebunt; & hoc paternitati veſtræ ſignificamus per præſentes litteras, ſigilli noſtri munimine in hujus rei teſtimonium ſigillatas. Datum Dolis menſe Januario, anno Domini M. CC. LXV.

E

PROFESSIO JOHANNIS MAHE' epiſcopi Dolenſis.

EGo JOHANNES Dolenſis eccleſiæ nunc conſecrandus epiſcopus, huic ſanctæ Turonenſi eccleſiæ & tibi, pater VINCENTI, tuiſque ſucceſſoribus canonice ſubſtituendis obedientiam, ſubjectionem & reverentiam promitto, & ſuper hoc ſanctum altare propria manu firmo. ‡.

SIMONIS EPISCOPI BRIOCENSIS EPISTOLA ad Johannem archiepiſcopum Turonenſem.

Excuſat ſe quod conſecrationi epiſcopi Venetenſis non poſſit intereſſe.

REverendo patri ac domino JOHANNI Dei gratia Turonenſi archiepiſcopo, S. divina permiſſione Briocenſis eccleſiæ miniſter humilis; ſalutem [illegible] obedientiam patri debitam & devotam. Circa An. 1276.

Paternitati veſtræ notum facimus, quod nos proprii corporis infirmitate detenti, præſens conſecrationi viri venerabilis & diſcreti electi Venetenſis non poſſumus intereſſe. Et ideo veſtra paternitas nos habeat excuſatos. Nos vero prædictæ conſecrationi benigne cum conſenſum adhibemus, quem comprovinciales condecet adhibere. Bene & diu valeat paternitas veſtra.

C

NICOLAI PAPÆ III. EPISTOLA ad Johannem archiepiſcopum Turonenſem.

Concedit ei collationem unius prabendæ in Redonenſi & Dolenſi eccleſiis.

NICOLAUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri JOHANNI archiepiſcopo Turonenſi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Volentes tuam honorare perſonam, & per honorem tibi exhibitum aliis providere in Turonenſi (eccleſia), in qua præbendarum D collatio ad te pertinere dicitur; unam & in Redonenſi & Dolenſi eccleſiis cathedralibus tuæ provinciæ, videlicet in earum ſingulis ſingulas perſonas idoneas nulla eccleſiaſtica beneficia obtinentes, & quibus canonicum aliquod impedimentum non obſiſtat, dum tamen illorum, ad quos eiſdem Redonenſi & Dolenſi eccleſiis ſpectat ſimiliter collatio præbendarum, conſenſus accedat, & infra annum utaris hujuſmodi facultate, faciendi recipi in canonicos & [illegible] fratres, & providendi ipſarum ſingulis de ſingulis præbendis cum vacaverint, ac contradictores per cenſuram eccleſiaſticam omni appellatione poſtpoſita compeſcendi, liberam tibi auctoritate E præſentium concedimus facultatem. Non obſtante ſi in eiſdem eccleſiis S.... habetur de certo canonicorum numero juramento confirmatione ſedis apoſtolicæ, vel quacumque alia firmitate vallato. Datum Sur... idibus Julii, pontificatus noſtri anno....

A

PETRI ARCHIDIACONI Tranſligerani in eccleſia Andegavenſi, ad vicarios electi Turonenſis.

Ut confirment electionem factam de Petro in epiſcopum Brioecenſem.

An. 1271. VIris venerabilibus & diſcretis dominis P. archidiacono Turonenſi, O. archidiacono Ruſinenſi in eccleſia Turonenſi, & G. dicto Infanti archipreſbytero Turonenſi, vicariis venerabilis viri domini electi Turonenſis, Petrus archidiaconus Tranſligeranus in B eccleſia Andegavenſi, ſalutem & dilectionem ſempiternam.

Dominationes veſtras, de quibus plenam in Domino fiduciam obtinemus, requirimus & rogamus affectu quo poſſumus ampliori, quatinus electionem factam de viro venerabili & diſcreto magiſtro PETRO DE VENETO in epiſcopum eccleſiæ Briocenſis, cui electioni ſpecialiter conſentimus, & quam ratam & gratam habemus, renuntiato à nobis juri, ſi quod nobis ſpectabat ex electione de nobis factæ in dicta eccleſia de conſenſu & voluntate electorum noſtrorum ſine difficultate & C dilatione qualibet, veſtri gratia confirmare dignemini & velitis. Valeat bene & diu in Domino JESU CHRISTO paternitas veſtra. Datum die Mercurii in feſto beatæ Mariæ Magdalenæ, anno Domini MCCLXXI.

ALANI TRECORENSIS EPISCOPI EPISTOLA ad vicarios Turonenſis electi.

Excuſat ſe quod nequeat intereſſe conſecrationi Petri Brioecenſis epiſcopi.

D

An. 1271. VIris venerabilibus & diſcretis P. Turonenſi archidiacono, O. Tranſmanenſi, G. archipreſbytero, & ... canonico S. Martini Turonenſis vicariis venerabilis viri J. Turonenſis eccleſiæ electi cum concordia, ALANUS divina permiſſione Trecorenſis epiſcopus, ſalutem in beatæ Virginis Filio.

Quoniam infirmitate proprii corporis detenti, hac inſtanti die dominica poſt annum novum Turonis perſonaliter intereſſe non E poſſumus conſecrationi venerabilis viri magiſtri PETRI, electi confirmati eccleſiæ Brioecenſis, noſtrum miniſterium impenſaturi; vos rogamus quatinus abſentiam noſtram hac vice habeatis excuſatam. Datum die Mercurii ante Natale Domini, anno Domini MCCLXXI.

DOLENSIS CAPITULI EPISTOLA ad Johannem archiepiſcopum Turonenſem.

Significat mortem Johannis Mahé Dolenſis epiſcopi.

REverendo patri ac domino J. Dei gratia archiepiſcopo Turonenſi, humile capitulum Dolenſe, ſalutem cum omni reverentia & honore. An. 1280.

Rem dolendam nobis, & Dolenſi eccleſiæ B lamentandam ſingultuoſis ſuſpiriis, mortem videlicet bonæ memoriæ JOHANNIS MAHE', quondam dictæ eccleſiæ epiſcopi, per dilectos noſtros concanonicos magiſtros Petrum de Veneto & Julianum dictum *Bourdin*, quos propter hoc ad vos ſpecialiter deſtinamus; paternitati veſtræ tam per ipſos, quam per tenorem præſentium nuntiamus. Valeat veſtra paternitas reverenda per tempora longiora. Datum die ſabbati poſt dominicam qua cantatur *Jubilate*, anno Domini MCCLXXX.

C

DOLENSIS CAPITULI EPISTOLA ad Johannem archiepiſcopum Turonenſem.

Petit facultatem eligendi epiſcopi.

REverendo in Chriſto patri J. Dei gratia Turonenſi archiepiſcopo, humile capitulum Dolenſis eccleſiæ, ſalutem cum reverentia & honore. An. 1280.

Ad petendum à vobis licentiam eligendi ſeu providendi Dolenſi eccleſiæ de paſtore poſt mortem bonæ memoriæ JOHANNIS MAHE' quondam Dolenſis epiſcopi viduatæ, D dilectos noſtros Guillelmum theſaurarium, Petrum de Veneto, & Petrum dictum Monachum concanonicos noſtros, nomine noſtro & Dolenſis eccleſiæ, & quemlibet eorum in ſolidum & gratum procuratores noſtros conſtituimus, ratum habentes & habituri quicquid per dictos procuratores, vel alterum eorumdem factum fuerit in præmiſſis. In cujus rei teſtimonium præſentes literas ſigillo capituli noſtri duximus ſigillandas. Diu valeat paternitas veſtra. Datum die Martis poſt nativitatem B. E Johannis Baptiſtæ, anno Domini milleſimo ducenteſimo octogeſimo.

DOLENSIS CAPITULI EPISTOLA ad Johannem archiepiſcopum Turonenſem.

Significat electionem Thebaldi de Ponticio in epiſcopum Dolenſem.

REverendo patri ac domino J. Dei gratia Turonenſi archiepiſcopo ... humile capitulum Dolenſis eccleſiæ, ſalutem cum omni reverentia patri ac domino debita & devota. An. 1280.

Vacante noſtra Dolenſi eccleſia per mortem recolendæ memoriæ JOHANNIS quon-

dam epiſcopi ejuſdem eccleſiæ, ipſiuſque corpore eccleſiaſticæ tradito ſepulturæ, canonici ejuſdem eccleſiæ, qui tunc erant in ipſa eccleſia reſidentes concorditer & communiter, diem Martis ante feſtum beatæ Margaritæ univerſis præfixerunt, & aſſignarunt ad tractandum de electione futuri pontificis, & ad providendum dictæ viduatæ eccleſiæ de paſtore. Vocatiſque omnibus ad dictam diem, qui ad hoc erant vocandi, & præſentibus omnibus qui debebant, volebant & poterant commode intereſſe, nos in choro noſtræ eccleſiæ congregati, invocata primitus, ut moris eſt, Sancti Spiritus gratia, moræ diſpendium, quæ periculoſa eſt in talibus & damnoſa, vitare pro viribus affectantes, in venerabilem virum & diſcretum dominum THEOBALDUM DE PONCEIO decanum Bajocenſem & concanonicum noſtrum, vita & moribus & ſcientia eruditum, & quem regimini noſtræ eccleſiæ credimus quamplurimum fructuoſum, ſcientem & valentem Dolenſem eccleſiam & jura ipſius defendere & tueri, per inſpirationem divinam communiter & concorditer conſenſimus; [redacted] venerabilis vir Radulfus cantor, cui ſuper hoc commiſimus vices noſtras, ipſum T. vice ſua ac omnium & cujuſlibet noſtrum præſentium & conſentientium nominavit & elegit in epiſcopum Dolenſis eccleſiæ & paſtorem. Quam electionem publicatam in noſtro capitulo, poſtmodum coram clero & populo, qui præſentes aderant, fecimus ſolemniter proclamari. Ad majorem autem hujus rei certitudinem & firmitatem nos R. cantor, G. theſaurarius, & O. ſcholaſticus Dolenſis, J. archidiaconus Venetenſis, Petrus de Veneto, Petrus dictus Medicus, Petrus de Mariſco, Rad. *le Coux*, Rad. dictus Infans, Julianus *Bourdin*, Rolandus *Coſtart*, & Nicolaus dictus Vicecomes, canonici Dolenſis eccleſiæ, præſentibus omnibus interfuimus, conſenſimus, & præſentem cartam ſigillis noſtris, ac etiam ſigillo capituli Dolenſis fecimus communiri. Paternitatem veſtram igitur cum devota reverentia requirimus in Domino, & rogamus, quatenus electionem prædictam de perſona idonea, laudabili & honeſta, canonice & concorditer celebratam auctoritate metropolitana ex benignitate conſueta dignemini confirmare, & ad petendam à vobis confirmationem prædictam, & ad omnia & ſingula facienda, quæ circa petitionem dictæ confirmationis requiruntur, dilectos concanonicos noſtros magiſtros Petrum de Veneto, Rad. dictum Infantem, & Radulfum *le Coux*, & eorum quemlibet in ſolidum procuratores noſtros conſtituimus & . . . ratum & gratum habentes & habituri quicquid per ipſos & eorum quemlibet factum ſeu procuratum fuerit in præmiſſis. Valeat bene & diu in Domino veſtra paternitas reverenda. Datum & actum Dolis die Martis prædicta anno Domini MCCLXXX.

THEOBALDI DE PONCEYO Dolenſis electi Epiſtola ad Johannem archiepiſcopum Turonenſem.

Monet eum de ſuo ad Romanam curiam itinere, & petit ab eo conſecrationis munus.

REverendo patri in Chriſto ac domino J. Dei gratia venerabili Turonenſi archiepiſcopo, THEOBALDUS de Ponceyo electus & confirmatus Dolenſis, ſalutem, & tanquam patri ac domino reverentiam debitam cum honore. An. 1280.

Ad Romanam vocati curiam perſonaliter coram ſummo pontifice ad certam diem & brevem ſuper quibuſdam nobis falſo impoſitis per epiſcopum Briocenſem; ad eamdem curiam tanta ducti neceſſitate direximus greſſus noſtros, noſtram innocentiam in præſentia ſummi pontificis ratione prævia purgaturi. Verum quia dum eſſemus [redacted] itinere, fortuna ambulante paſſibus ambiguis & incertis; cum tot caſus rebus incidant mortalibus, qui nec dici nec nuntiari poſſunt: intelleximus ex multorum fide dignorum & de curia prædicta venientium relatione, & etiam prælatorum & religioſorum quorumdam, qui ſuper his ſe recepiſſe litteras & certos nuncios aſſerebant, & etiam fama communi ac publicata, videlicet ſuper obitu ſanctiſſimi patris quondam domini NICOLAI ſummi pontificis, de quo non modicum contriſtamur. Conſiderantes nos eſſe Dolenſi eccleſiæ alligatos, & quanta pericula ex paſtoris abſentia ſeu carentia frequenter occurrunt eccleſiis viduatis; penes nos habito etiam prudentium conſilio, deliberamus ad veſtram reverendam paternitatem certum nuntium deſtinare, cujus amminiculo & per præſentes litteras munus conſecrationis nobis per vos impendendum cum inſtantia peterem. Veſtram dominationem requirentes, quatenus nobis per veſtras patentes litteras ſignificare velitis, ubi, & quando coram vobis comparebimus, munus conſecrationis noſtræ per vos canonice recepturi; quod inſtanter [redacted] humiliter à veſtra reverenda paternitate petimus, & eidem muneri recipiendo nos offerimus, ut jus dictat, ad veſtram præſentiam nihilominus deſtinantes dilectum capellanum noſtrum dominum Guillelmum, rectorem eccleſiæ de Sarnaco Remenſis diœceſis, latorem præſentium; quem noſtrum procuratorem conſtituimus & nuncium ſpecialem, ad petendum à vobis nomine noſtro munus conſecrationis prædictæ, & ad requirendum vos, & ſupplicandum vobis, quatenus nos per veſtras patentes litteras certificare velitis, ubi, & quando, ſeu ad quem diem nobis dictum conſecrationis munus dignum duxeritis impendendum. Dantes eidem procuratori ſeu nuncio liberam poteſtatem & ſpeciale mandatum præmiſſa faciendi, requirendi, petendi à vobis & ſup-

Digitized by Google

plicandi nomine noſtro nec non etiam eorum, quæ circa præmiſſa ſunt acceſſoria, vel ſequela... In cujus rei teſtimonium præſentibus ſigillum noſtrum duximus apponendum. Voluntatem veſtram nobis ſi placeat ſuper his & aliis reſcribentes: quia parati ſumus pro viribus adimplere. Datum apud Paredum Moniale anno Domini M. CC. LXXX. die Veneris poſt Exaltationem S. Crucis.

DOLENSIS CAPITULI EPISTOLA
ad Johannem archiepiſcopum Turonenſem.

Petit conſecrationem Theobaldi electi Dolenſis.

An. 1280. REverendo in Chriſto patri ac domino J. Dei gratia Turonenſi archiepiſcopo, humile capitulum Dolenſe, ſalutem & reverentiam tanquam patri ac domino debitam & devotam.

Noverit veſtra reverenda paternitas, quod nos dilectos noſtros concanonicos magiſtros Radulfum dictum Juſantem, & Matthæum de Eſpigneio, procuratores noſtros ordinavimus, & conſtituimus, & quemlibet ipſorum in ſolidum ad ſupplicandum & petendum à vobis, quod viro venerabili & diſcreto domino THEOBALDO DE PONCEIO electo à nobis, poſt petitam à vobis eligendi licentiam & obtentam, à paternitate veſtra poſtmodum confirmato, à vobis munus conſecrationis canonice impendatur, & ad omnia & ſingula alia facienda, quæ circa conſecrationem hujuſmodi, quantum ad nos attinet, ſunt agenda. Dantes eiſdem, & eorum cuilibet, poteſtatem & mandatum ſpeciale præſtandi in animam noſtram cujuſlibet generis ſacramentum, quod ſuper præmiſſis aut ratione præmiſſorum expoſtulat ordo juris. Ratum & gratum habentes & habituri quicquid per dictos procuratores aut eorum alterum in præmiſſis actum fuerit ſeu etiam procuratum. Et hæc reverendæ paternitati veſtræ, & omnibus, quorum intereſt ſeu intereſſe poteſt, ſignificamus per præſentes litteras ſigillo noſtro ſigillatas. Datum Dolis anno Domini M. CC. LXXX. die Jovis ante feſtum B. Lucæ evangeliſtæ.

THEOBALDI DOLENSIS EPISCOPI EPISTOLA
ad Johannem archiepiſcopum Turonenſem.

Excuſat ſe quod nequeat intereſſe conſecrationi Eveni electi Coriſopitenſis.

An. 1283. REverendo patri in Domino J. Dei gratia Turonenſi archiepiſcopo, TH. eadem gratia Dolenſis epiſcopus, ſalutem cum reverentia & honore.

Cum vos ad inſtantem diem dominicam poſt feſtum B. Clementis nos una cum aliis ſuffraganeis Turonenſis provinciæ feceritis

A evocari in conſecratione venerabilis viri & dilecti magiſtri EVENI DE FORESTA, eccleſiæ Coriſopitenſis electi, & confirmati; & nos ante evocationem veſtram pro quibuſdam regni Franciæ arduis negotiis à domino rege Franciæ fuerimus evocati, & adhuc neceſſe habeamus eidem domino regi aſſiſtere pro eiſdem; & idcirco dicta die conſecrationi prædictæ non poſſimus perſonaliter intereſſe, paternitatem veſtram requirimus & rogamus, quatinus noſtram abſentiam habeatis hac vice veſtri gratia excuſatam. Valeat & vigeat veſtra paternitas per tempora longiora. Datum die Mercurii poſt dictum feſtum B. Clementis prædicti apud Argent. in Biturs anno
B Domini M. CC. LXXXIII.

THEOBALDI EPISCOPI DOLENSIS EPISTOLA
Ad capitulum eccleſiæ Turonenſis.

Excuſat ſe quod nequeat intereſſe conſecrationi Alani Morel electi Coriſopitenſis.

MAgnæ circumſpectionis viris venerabilibus & diſcretis decano & capitulo An. 1290.
C Turonenſi TH. divina permiſſione Dolenſis epiſcopus, ſalutem & ſinceram in Domino caritatem.

Cum ad hanc diem dominicam ante Purificationem B. Mariæ Virginis pro conſecratione venerabilis viri dilecti & ſpecialis amici noſtri magiſtri ALANI, dicti MOREL, electi confirmati Coriſopitenſis, quæ, ſede Turonenſi vacante, Turonis imminet facienda, pluribus & arduis noſtris & eccleſiæ noſtræ negotiis impediti, in quibus requiritur noſtra præſentia, non poſſimus inibi intereſſe: diſcretionem veſtram requirimus &
D rogamus, quatinus hac vice velitis habere noſtram abſentiam excuſatam. Valere bene & diu in Domino Jeſu Chriſto. Datum Dolis die Veneris ante feſtum SS. Fabiani & Sebaſtiani, anno Domini milleſimo ducenteſimo nonageſimo.

TRECORENSIS CAPITULI EPISTOLA
ad Reginaldum archiepiſcopum Turonenſem.

E *Petit confirmationem & conſecrationem Gaufridi Tornemine electi Trecorenſis.*

REverendo in Chriſto patri ac domino, An. 1296. domino REGINALDO, divina providentia archiepiſcopo Turonenſi, ſeu ejus vicariis, ſi eum abeſſe contigerit, THEOBALDUS cantor & capitulum Trecorenſe cum humili recommendatione, ſe ipſos paratos ad beneplacita & mandata cum ſubjectione, reverentia, & honore.

Noveritis quod nos dilectos canonicos noſtros, venerabiles viros & diſcretos Mat-

ritium archidiaconum de Pago Caſtelli in A eccleſia Trecorenſi, Gaufridum dictum *Fenmet*, ſacriſtam eccleſiæ Trecorenſis prædictæ, & magiſtrum Gaufridum de Alta-fago, canonicum Briocenſem, exhibitores præſentium conſtituimus & facimus procuratores noſtros, & nuncios ſpeciales quemlibet eorum in ſolidum: ita quod non ſit melior conditio occupantis; ſed quod unus incœperit, alter perficere valeat, ad petendum à vobis ſeu à commiſſariis à vobis deputandis ſuppliciter & devote confirmationem electionis à nobis concorditer & canonice celebratæ, de perſona idonea, videlicet de domino GAUFRIDO TORNEMINE concanonico noſtro, & ad B præſentandum vobis decretum ſuper dicta electione, & proceſſu habito in eadem confectum, & ad petendum etiam munus conſecrationis eidem impendi, & ad faciendum omnia quæ præmiſſa contingunt & contingere poſſunt vel occurrere facienda. Dantes eiſdem procuratoribus & cuilibet eorum plenam & liberam poteſtatem agendi ſuper prædictis & defendendi, ſi opus fuerit, præſtandi in animas noſtras cujuſlibet generis ſacramentum, [illegible] eludendi per idem juramentum alium vel alios procuratores loco ſuo ſubſtituendi, quandocumque opus fuerit, & ſibi vel eorum alteri videbitur expedire, & ad omnia C alia & ſingula facienda, quæ facere poſſemus, ſi præſentes eſſemus: promittentes vobis & omnibus quorum intereſt, vel intereſſe poteſt, nos ratum [illegible] gratum habituros quicquid per dictos procuratores vel eorum alterum, vel ſubſtituendum ab ipſis, vel eorum altero actum fuerit in præmiſſis, & ea tangentibus, vel etiam procuratum: & nihilominus pro ipſis procuratoribus & eorum quolibet & ſubſtituendo ab ipſis vel eorum altero, ſi opus fuerit, ſub rerum noſtrarum judicatum ſolvi. In cujus rei teſtimonium præſentes litteras fecimus ſigilli D noſtri capituli impreſſione muniri. Datum die Jovis poſt feſtum B. Marci evangeliſtæ, anno Domini M. CC. XCVI.

DOLENSIS CAPITULI EPISTOLA ad Reginaldum archiepiſcopum Turonenſem.

Significat mortem Thebaldi epiſcopi Dolenſis.

E An. 1301. REverendo in Chriſto patri ac domino domino REG. Dei gratia archiepiſcopo Turonenſi ſui devoti humile capitulum Dolenſe, ſalutem cum omni reverentia & honore.

Noverit veſtra paternitas reverenda, quod nos dilectos ac fideles noſtros magiſtros Rolandum archidiaconum, & Nicolaum Vicecomitis, concanonicos noſtros Dolenſes fecimus, conſtituimus & ordinavimus procuratores noſtros, ad denuntiandum vobis lamentabilem obitum felicis recordationis THEO[illegible]LDI, A quondam epiſcopi eccleſiæ Dolenſis, & ad petendum à paternitate veſtra licentiam futurum epiſcopum eligendi. Quod vobis & omnibus quorum intereſt ſignificamus per præſentes literas ſigillo noſtri capituli ſigillatas. Datum die Lunæ poſt feſtum B. Michaelis in monte Gargano, anno Domini milleſimo trecenteſimo primo.

INSTRUMENTUM NOTARII de facta petitione eligendi epiſcopi Dolenſis.

B IN nomine Domini. Amen. Anno Incarnationis ejuſdem milleſimo trecenteſimo primo, undecimo die menſis Octobris, indictione XV. pontificatus domini BONIFACII papæ VIII. anno ſeptimo, in mei notarii & teſtium ſubſcriptorum ad hoc vocatorum & ſpecialiter rogatorum præſentia, conſtituti venerabiles & diſcreti viri magiſtri R. archidiaconus & N. Vicecomitis canonicus Dolenſis, procuratores venerabilium virorum capituli Dolenſis ſpecialiter deſtinati cum litteris ad denuntiandum domino archiepiſcopo Turonenſi mortem felicis recordationis domini C TH. nuper Dolenſis epiſcopi, & ad petendam licentiam ab eodem archiepiſcopo futurum epiſcopum eligendi, mortem dicti domini epiſcopi eidem archiepiſcopo denunciaverunt, & licentiam epiſcopum eligendi petierunt. Datum & actum apud Saregum manerium dicti archiepiſcopi, die, indictione & annis prædictis, præſentibus ad hoc venerabilibus & diſcretis viris magiſtris Stephano *de Bourgueil* archidiacono Tranſligerano, Petro Luppigniaco canonico Turonenſi, Johanne de Luppigniaco canonico Ambaſiæ, Johanne *de Camper* capellano in eccleſia Turonenſi, teſtibus vocatis & rogatis. An. 1301.

D Et ego Juliotus Guiberti clericus Dolenſis ſacri Romani imperii auctoritate publicus, & curiæ Dolenſis juratus notarius præmiſſis interfui, rogatus ſcribere ſcripſi, & in hanc formam redegi, meoque ſigno ſignavi.

DOLENSIS CAPITULI EPISTOLA ad vicarios R. Turonenſis archiepiſcopi.

Significat mortem Thebaldi epiſcopi, & petit facultatem alterius eligendi.

VIris venerabilibus & diſcretis vicariis reverendi in Chriſto patris ac domini domini R. Dei gratia archiepiſcopi Turonenſis in remotis, [illegible] dicitur, nunc agentis, humile capitulum, ſalutem in Chriſto cum augmento gratiæ & honoris. An. 1301.

Dolentes & cum gravi cordis amaritudine diſcretioni veſtræ notificamus & inſinuamus, quod bonæ memoriæ THEOBALDUS nuper epiſcopus noſter Dolenſis in ſuo manerio de Ulmis Dolenſis diœceſis, die Veneris poſt feſtum B. Hilarii, parum ante mediam noctem diem

Digitized by Google

diem clauſit extremum; quodque die dominica ſequenti corpus ejus fuit reverenter traditum in Dolenſi eccleſia eccleſiaſticæ ſepulturæ: unde nos ad electionem futuri Dolenſis epiſcopi intendimus procedere, annuente Domino, ſecundum canonicas ſanctiones. Ad hoc autem vobis inſinuandum & notificandum noſtros facimus & conſtituimus procuratores, viros venerabiles & diſcretos, magiſtrum Radulfum de Villariis archidiaconum, & Petrum *de Talenbolt*, noſtros concanonicos Dolenſes, & eorum quemlibet in ſolidum, ita quod non ſit melior conditio occupantis, ad petendum licentiam à vobis ſuper hoc nobis dari, & ad omnia alia & ſingula facienda & procuranda, quæ circa præmiſſa & tangentia neceſſaria fuerint, ſeu etiam opportuna, etiamſi mandatum exigant ſpeciale: ratum & gratum habentes & habituri quicquid per ipſos & eorum quemlibet in ſolidum, noſtro nomine actum fuerit in præmiſſis. Datum die Lunæ poſt feſtum B. Hilarii, anno Domini MCCCXL.

JOHANNIS DOLENSIS EPISCOPI EPISTOLA ad capitulum eccleſiæ Turonenſis.

Excuſat ſe quod nequeat intereſſe conſecrationi Guidonis Brioceniſis electi.

An. 1335. VIris venerabilibus & diſcretis decano & capitulo eccleſiæ Turonenſis, archiepiſcopali ſede vacante, JOHANNES permiſſione divina epiſcopus Dolenſis, ſalutem in Chriſto.

Vobis tenore præſentium intimamus, quod ad conſecrationem & officium conſecrationis reverendi patris domini GUIDONIS, electi confirmati Brioceniſis, die dominica poſt octabas apoſtolorum Petri & Pauli proxime ventura, auctore Domino, ſolemniter celebrandæ intereſſe non poſſumus. Novit Deus cum noſtri corporis debilitate quod multis noſtris & eccleſiæ noſtræ Dolenſis arduis negotiis occupati (ſimus). In his tamen quæ in dicta conſecratione fieri contigerit, Domino annuente, noſtrum ex nunc quatenus nos tangit, & poteſt, ac debet tangere, præbemus aſſenſum. Scriptum ſub ſigillo noſtro die Jovis in dicto feſto, anno Domini M. CCC. XXXV.

OFFICIALIS DOLENSIS EPISTOLA ad Petrum archiepiſcopum Turonenſem.

Excuſat epiſcopum Dolenſem quod nequeat intereſſe conſecrationi Richardi de Pira electi Trecorenſis.

An. 1338. REverendo in Chriſto patri ac domino domino P. divina permiſſione Turonenſi archiepiſcopo, ſuus familiaris & clericus officialis Dolenſis, ſalutem cum omni reverentia & recommendatione ſolerte.

Reverendiſſime pater & domine, litteras veſtras continentes quod dominus Dolenſis epiſcopus ad munus conſecrationis canonice impendendum in veſtra eccleſia Turonenſi venerabili viro & diſcreto magiſtro RICHARDO DE PIRA electo & auctoritate veſtra confirmato, canonice in epiſcopum eccleſiæ Trecoricenſis & paſtorem, perſonaliter intereſſet, vel ſaltem propoſitum ſuper his vobis curaret intimare & conſenſum, ad diem dominicam ante inſtans carniſprivium, per vos ad hoc ſtatutam & præfixam, in abſentia præfati domini mei domini Dolenſis epiſcopi, notorie in remotis tunc agentis, recepimus cum omni qua poſſumus & debemus reverentia & honore die Mercurii circa ſolis occaſum in feſto B. Hilarii in Villa Dolenſi *Memor.* Conſiderantes ex veris ſimilibus communicatur quæ vobis & aliis poſſunt eſſe notorie & aperte ad conſecrationem, diem, & locum prædictos non valeat perſonaliter intereſſe ad munus conſecrationis veſtræ prædictæ, ejus abſentia non obſtante, ſi paternitati veſtræ placeat, nihilominus procedendum, cum hoc ſperemus firmiter ſibi hoc eſſe placitum atque gratum. Datum teſte de hoc ſigillo curiæ noſtræ Dolenſis die Mercurii prædicta, anno Domini milleſimo trecenteſimo trigeſimo octavo. Locus corruptus.

PETRI ARCHIEPISCOPI TURONENSIS EPISTOLA Ad capitulum eccleſiæ Dolenſis.

Concedit facultatem eligendi epiſcopi.

PETRUS permiſſione divina archiepiſcopus Turonenſis, venerabilibus viris capitulo eccleſiæ Dolenſis, noſtræ provinciæ Turonenſis, ſalutem & ſinceram in Domino caritatem. An. 1340.

Cum vos nuper tam per veſtras patentes litteras, cum per venerabilem virum, magiſtrum Johannem de Sepibus, concanonicum veſtrum, procuratorem ac nuntium ſpecialem, quo ad hoc ſpecialiter deputatum, prout in veſtris patentibus litteris nobis per eumdem concanonicum veſtrum ſuper hoc præſentatis, quarum tenor inferius eſt inſertus, quaſque penes nos & ex cauſa duximus retinendas, vidimus plenius contineri, mortem bonæ memoriæ JOHANNIS DE AMALOORIA, nuper epiſcopi Dolenſis, poſt ſepulturam ipſius duxeritis nunciandam, & à nobis humiliter petieritis & requiſieritis vobis dari licentiam eligendi canonice perſonam idoneam in dictæ eccleſiæ Dolenſis pontificem & paſtorem, taliter paſtore vacantis. Nos attendentes quod diſpendioſa eſſet dictæ Dolenſi eccleſiæ ipſius diuturna vacatio, & animabus periculum poſſet afferre, ſupplicationem veſtram benigniter annuentes, prædictam à nobis petitam eligendi licentiam, & ad electionem

hujuſmodi libere & canonice procedendi. A Vobis per præſentes licentiam impertimur, vos affectuoſe rogantes & exhorantes in Domino, quatenus omni carnali affectione ſubmota, Deum præ oculis habentes, de tali perſona per viam canonicam dictæ eccleſiæ vacanti ſtudeatis unanimiter providere, quæ dictam eccleſiam in ſpiritualibus & temporalibus ſciat & valeat feliciter gubernare. Tenor vero dictarum veſtrarum talis eſt. Reverendo in Chriſto patri ac domino ſuo cariſſimo domino P. Dei gratia archiepiſcopo Turonenſi, ſui humiles & devoti capitulum B Dolenſis eccleſiæ reverentiam & devotam obedientiam [illegible] mandatis. Nuperrime die videlicet Lunæ octava menſis Maii eccleſia noſtra prædicta vacante per obitum recolendæ memoriæ domini JOHANNIS DE ANALGORIA, nuper epiſcopi Dolenſis, quod non ſine cordis amaritudine referimus, condolentes: noverit veſtra reverenda paternitas quod nos in noſtro capitulo congregati, [illegible] capitulum propter hoc facientes ſpecialiter & tenentes, diſcretum virum magiſtrum Johannem de Sepibus, concanonicum noſtrum procuratorem noſtrum & ſpecialem nuncium facimus, conſtituimus, & etiam ordinamus ad comparendum nomine noſtro C & pro nobis coram reverenda paternitate veſtra; & eidem inſinuandum, notificandum, [illegible] denunciandum obitum domini JOHANNIS epiſcopi prædicti; necnon & ad petendum & requirendum à reverenda paternitate veſtra prædicta licentiam & aſſenſum eligendi canonice aliquem idoneum in dictæ noſtræ Dolenſis eccleſiæ pontificem & paſtorem, providendique eidem eccleſiæ ſic vacanti, & paſtoris ſolatio deſtitutæ, de perſona idonea, quæ in ea præeſſe valeat & prodeſſe: necnon & ad omnia alia quæ in præmiſſis neceſſaria fuerint, aut etiam opportuna, de D conſuetudine vel de jure: ratum & gratum habentes & firmiter habituri quicquid per dictum procuratorem noſtrum & nuncium ſpecialem actum, geſtum fuerit in præmiſſis, & præmiſſa tangentibus, aut etiam procuratum: dantes eidem procuratori noſtro & nuncio ſpeciali plenam, generalem, & liberalem poteſtatem in præmiſſis. Datum & actum in capitulo noſtro, teſte ſigillo noſtri capituli in teſtimonium præmiſſorum, die dominica poſt feſtum B. Nicolai æſtivale, anno Domini milleſimo trecenteſimo quadrageſimo. In quorum omnium teſtimonium ſignum noſtrum duximus apponendum. Datum in mo- E naſterio de Suilloyo noſtræ dioceſis, nobis viſitantibus die Sabbati poſt *Cantate*, anno ut ſupra.

J. Baſtardus.

DOLENSIS CAPITULI LITTERÆ PROCURATORIÆ,

Ad offerendum HENRICO DE BOSCO electionem de eo factam in Dolenſem epiſcopum.

OMnibus hæc viſuris, humile capitulum Dolenſis eccleſiæ, ſalutem. An. 1340.

Noveritis quod nos aſſenſu unanimi, B habitoque ſuper hoc in noſtro capitulo tractatu diligenti, facimus, conſtituimus, & ordinamus venerabiles ac diſcretos viros magiſtros, Matthæum Leopardi cantorem, Johannem de Sepibus, & Guillelmum de Brolio, concanonicos noſtros, procuratores noſtros generales & ſpeciales, & eorum quemlibet in ſolidum: ita quod non ſit conditio melior occupantis; ſed quod per unum inceptum fuerit, per alium proſequi, mediari valeat, & finiri, quoad præſentandum venerabili & diſcreto viro magiſtro HENRICO DE BOSCO archidiacono Dolenſi electionem de ipſo per nos canonice celebratam in noſtrum & Do- C lenſis eccleſiæ epiſcopum & paſtorem; & ad petendum ab eodem ſuppliciter & inſtanter, ut ipſe dictæ electioni ſuum aſſenſum debeat impertiri; necnon quoad ſupplicandum reverendo in Chriſto patri ac domino D. archiepiſcopo Turonenſi, quatenus prædictam electionem dignetur confirmare, munuſque conſecrationis præfato electo velit favorabiliter impertiri; & defectum, ſi quis fuerit, quod abſit, ſua auctoritate metropolitana ſupplere: dantes & concedentes dictis procuratoribus noſtris, & duobus ex eis, poteſtatem plenam & liberam, dictam electionem D præſentandi, dictum aſſenſum petendi, agendi, faciendi, ſupplicandi, & cetera omnia & ſingula faciendi, quæ in talibus de jure aut conſuetudine ſunt quomodolibet facienda: ita tamen, quod duo ex ipſis præmiſſa eorum & ſingula valeant adimplere toties quoties fuerit neceſſe: ratum & firmum habituri quicquid per dictos procuratores, & eorum quemlibet actum, geſtum, petitum, & ſupplicatum fuerit in præmiſſis & quolibet præmiſſorum. Datum teſte ſigillo noſtro die Veneris ante feſtum Pentecoſten Domini. Anno Domini milleſimo trecenteſimo E quadrageſimo.

INSTRUMENTUM PUBLICUM,

De conſenſu præfati Henrici electioni de eo factæ in epiſcopum Dolenſem.

IN nomine Dei, Amen. Per hoc præſens publicum inſtrumentum cunctis pateat evidenter, quod anno Domini milleſimo trecenteſimo quadrageſimo, die quinta menſis Junii intrantis videlicet die Lunæ poſt feſtum Pentecoſten An. 1340.

A ejuſdem, hora tertiæ vel quaſi, indictione octava, pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris ac domini, domini * B. divina providentia papæ duodecimi anno ſexto, in noſtrorum notariorum & teſtium infraſcriptorum præſentia, coram venerabili & diſcreto viro magiſtro Henrico de Boſco archidiacono Dolenſi, venerabiles & diſcreti viri magiſtri Johannes de Sepibus & Guillelmus de Brolio canonici Dolenſis eccleſiæ, procuratores venerabilis capituli Dolenſis eccleſiæ ejuſdem perſonaliter conſtituti, habentes inter cetera plenam & liberam poteſtatem ac mandatum B ſpeciale præſentandi prædicto venerabili archidiacono electionem de ipſo archidiacono canonice celebratam in epiſcopum Dolenſem, petendique ab eo ſuppliciter & inſtanter, ut ipſe dictæ electioni de ſe factæ ſuum aſſenſum deberet impertiri, prout in quibuſdam litteris ſigillo dicti venerabilis capituli, ut prima facie apparebat, ſigillatis, in noſtrum & teſtium infraſcriptorum præſentia perlectis vidimus contineri, ſæpedicto venerabili archidiacono prædictam electionem in ſcriptis C ſigillo magno dicti venerabilis capituli Dolenſis, ſignisque ac ſubſcriptionibus Johannis de Pariſius clerici infraſcripti, & magiſtrorum Hamonis *Legogue*, Eveni Juliani, & Gaufridi Vereti notariorum publicorum, ut prima facie apparebat, ſigillatam & ſignatam præſentarunt, & ſuppliciter & inſtanter ab eodem petierunt, quatinus dictæ electioni ſuum præberet aſſenſum; maxime cum periculum eſſet in mora, ne propter diuturnam vacationem præfata Dolenſis eccleſia gravia in ſpiritualibus & temporalibus diſpendia pateretur. Qui ſiquidem archidiaconus electus, deliberatione præhabita, poſt multas excuſa- D tiones & perſuaſiones, prædictis procuratoribus, ſe ſigno crucis muniendo, reſpondit in hunc modum. "Ego HENRICUS archidiaconus electus conſiderans, quod quæ Spiritu Dei aguntur, non ſunt ſub lege, ipſeque Spiritus ubi vult ſpirat; & providenter attendens, quod hujuſmodi electio non ab hominibus, ſed à Deo potius ſit inſpirata, nolens divinæ reſiſtere voluntati, in nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti, & glorioſiſſimæ Virginis MARIÆ matris ejus, & B. Samſonis, in cujus honore Dolenſis eccleſia eſt fundata, Amen. Electioni de me factæ per viam inſpirationis E Spiritus-ſancti per venerabiles & diſcretos viros cantorem & capitulum Dolenſe in epiſcopum Dolenſem conſentio, eamque per vos mihi oblatam accepto, tamquam divinitus inſpiratam. Acta ſunt hæc Andegavis in domo manſionis Mahei de Bello monte: præſentibus venerabilibus & diſcretis viris, magiſtris Guillelmo Matthæi canonico Maclovienſi, Philippo de Redonis rectore eccleſiæ *de Pleneventer* Leonenſis diœceſis, Matthæo *de Montarſil* presbytero, Eudone de Boſco, & quibuſdam aliis teſtibus vocatis & rogatis ad præmiſſa."

Benedicti XII.

A Ego Guilielmus de Pariſius, clericus Maclovienſis, publicus imperiali auctoritate notarius, præmiſſis procuratori lecturæ, electionis præſentationi, reſponſioni, & aliis ſupraſcriptis, dum agerentur, pro ut ſuperius eſt expreſſum; una cum notario infra & teſtibus ſupraſcriptis, præſens interfui, ſub anno, die, menſe, hora, loco indictione, & pontificatu prædictis. Ideoque præſens publicum inſtrumentum manu mea ſcripſi, & in hanc publicam formam redegi, ſignoque meo ſolito una cum ſigno & ſubſcrip- B tione notarii infraſcripti ſignavi rogatus & requiſitus in teſtimonium præmiſſorum.

Et ego Johannes de Pariſius, clericus Maclovienſis, publicus auctoritate imperiali notarius, præmiſſis omnibus & ſingulis una cum notario & teſtibus ſupraſcriptis præſens fui; & ideo hic me ſubſcripſi, ſignumque meum ſolitum appoſui requiſitus.

INSTRUMENTUM PUBLICUM NOMINE DOLENSIS CAPITULI, C

ad Petrum archiepiſcopum Turonenſem.

De electione Henrici de Boſco in epiſcopum Dolenſem, quam petit confirmari.

IN nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. Reverendiſſimo in Chriſto patri ac domino domino, Dei gratia ... archiepiſcopo Turonenſi, ſui humiles & devoti capitulum Dolenſis eccleſiæ, obedientiam & & reverentiam tam debitam quam devotam. Cum propter vacationem diuturnam, eccleſiæ paſtoris ſolatio deſtitutæ gravia in temporalibus & ſpiritualibus diſpendia patiantur, D ideo conditores ſacrorum canonum deliberatione provida decreverunt, ut diutius vacare non debeant eccleſiæ cathedrales. Nuper igitur, videlicet anno Domini milleſimo treceteſimo quadrageſimo, die octava menſis Maii, videlicet die Lunæ ante feſtum B. Nicolai æſtivale, bonæ memoriæ domino JOHANNE nuper Dolenſi epiſcopo, diem univerſæ carnis ingreſſo, ipſius corpore reverenter tradito eccleſiaſticæ ſepulturæ; vobis prædicti domini morte denuntiata, licentiaque & exhortatione eligendi à vobis generoſe conceſſa, ne noſtra Dolenſis eccleſia viduitatis ſuæ incommoda deploraret, fuit à nobis canonicis tunc in noſtro capitulo præſentibus, ad E hoc pulſata campana more & hora ſolitis congregatis, dies Lunæ poſt feſtum B. Germani Pariſiorum epiſcopi & confeſſoris, videlicet dies trigeſima ipſius menſis Maii tunc exeuntis, cum continuatione dierum ſequentium concorditer aſſignata ad electionem Dolenſis futuri pontificis celebrandam, citatis & vocatis ad hæc debite ſpecialiter abſentibus canonicis, qui citari & vocari debuerunt & debent. Convenientibus igitur in termino ſupradicto ad capitulum noſtrum Dolenſis eccleſiæ, omnibus & ſingulis qui debuerunt, voluerunt & potuerunt commode

An. 1340.

intereſſe, videlicet venerabilibus & diſcretis magiſtris Matthæo Leopardi cantore, Johanne de Villaio ſcholaſtico, Thoma Galli, Radulfo Maleti, Johanne de Sepibus, Oliverio Vereti, Fulcone *Bardoul*, Hugone *de Foligne*, Guillelmo de Brolio, canonicis Dolenſis eccleſiæ, deinde miſſa de Sancto Spiritu in noſtra eccleſia ſolemniter, ut moris eſt, celebrata, ſermoneque in choro Dolenſi præſentibus dictis canonicis clerique [illegible] populi multitudine copioſa facto, prout Dominus miniſtravit, altaque voce cantato hymno *Veni creator Spiritus*, ejuſdemque Spiritus almi gratia B invocata, excluſis popularibus, & aliis ſecundum conſuetudinem excludendis, nobis una cum tabellionibus & teſtibus infraſcriptis ſolis in noſtro choro Dolenſi remanentibus, ubi de conſuetudine antiqua ſolitum eſt electiones noſtræ Dolenſis eccleſiæ celebrari, ibique pro hujuſmodi electione facienda capitulantibus & capitulum facientibus, ut moris eſt; ſtatim nullo alio interveniente tractatu, ſubito & repente, de inſpiratione Sancti Spiritus, ipſiuſque gratia, ut firmiter credimus, inſpirante: nos omnes ſimul, nullo penitus diſcrepante, in C magiſtrum HENRICUM DE BOSCO archidiaconum Dolenſis eccleſiæ, ibidem præſentem nobiſcum, virum utique providum & diſcretum, in utroque jure expertum, vita & moribus commendandum, in diaconatus ordine, ætateque legitima conſtitutum, ac de legitimo matrimonio procreatum, clero & populo gratum, [illegible] temporalibus & ſpiritualibus circumſpectum, duximus unanimiter vota noſtra, ipſumque una voce, unoque ſpiritu in noſtrum & Dolenſis eccleſiæ concorditer elegimus epiſcopum & paſtorem, *Te Deum laudamus* D ſolemniter decantando, dictumque electum noſtrum de choro præfato uſque ad magnum altare Dolenſis eccleſiæ deportavimus, Deoque & glorioſiſſimæ Virgini MARIÆ matri ejus, [illegible] cujus honore prædicta noſtra Dolenſis eccleſia eſt fundata, obtulimus, & ipſum in epiſcopali cathedra inthronizavimus, juxta morem in Dolenſi eccleſia hactenus obſervatum; & confeſtim prædictam electionem noſtram, modum & formam ipſius in pulpito dictæ eccleſiæ, ubi ſolet evangelium legi diebus ſolemnibus & feſtivis, per E venerabilem & diſcretum virum eccleſiæ noſtræ cantorem ſolemniter publicavimus, & publicari fecimus, prout decet, ibidem exiſtente cleri & populi multitudine copioſa. Quibus actis capitulum noſtrum una cum electo noſtro prædicto ſubintrantes, præſentibus tabellionibus & teſtibus infraſcriptis, & pluribus aliis fide dignis; & prædictam electionem ſic rite & ſancte factam, ſingulariter unus poſt alium, & omnes generaliter ratam & gratam habentes, & perſeverantes in ea, ipſum electum rogavimus cum inſtantia ſupplicando, quatenus præfatæ electioni de ſe factæ ſuum præberet aſſenſum: qui electus humiliter & devote nobis reſpondit, quod ſuper hoc deliberationem habere volebat, &

A deliberatione ſuper hoc præhabita, nobis reſponderet, prout Dominus eidem miniſtraret. Poſtmodum autem electus noſter prædictus, deliberatione præhabita cum peritis, multorum preſbyterorum deinceps inſtantia, licet onus hujuſmodi tamquam grave recuſare pluriſimum niteretur, ne vocationi de ſe factæ per inſpirationem divinam, ut præmittitur, reſiſtere videretur, electioni prædictæ ſuum præbuit aſſenſum, prout de præmiſſis etiam conſtat & poteſt conſtare per publica documenta. Quapropter reverendæ paternitati veſtræ B voto unanimi attentius ſupplicamus, quatenus electionem præfatam ſic à Deo, ut credimus, inſpiratam, & canonice celebratam, ac ipſum electum dignemini confirmare, munuſque conſecrationis præfato electo noſtro velitis favorabiliter impertiri; defectum, ſi quis, quod abſit, fuerit, veſtra auctoritate metropolitana ſupplentes, taliter ſi placet agentes, ut poſt conſecrationem hujuſmodi, quam celerem totis conatibus & deſiderio expectamus, Deo auctore, nobis & toti Dolenſi eccleſiæ velut paſtor idoneus præeſſe valeat utiliter & C prodeſſe, ipſiuſque ſubditi ſub ejus regimine poſſint coram Deo ſalubriter [illegible] celebriter continue militare. Ad præmiſſa autem omnia [illegible] ſingula vobis ſerioſius, in quantum neceſſe fuerit, narranda & explicanda, petenda, ſupplicanda, ac etiam requirenda, & ad faciendum fidem de præmiſſis, quatenus opus erit, nos unanimi conſenſu noſtro & dictæ eccleſiæ noſtræ nomine facimus & conſtituimus, in noſtro capitulo exiſtentes, venerabiles & diſcretos viros, cantorem, magiſtros Johannem de Sepibus, & Guillelmum de Brolio D concanonicos noſtros, procuratores noſtros & nuntios ſpeciales, dantes & concedentes eiſdem, & duobus ex eis poteſtatem plenam & liberam agendi, petendi, & faciendi præmiſſa & quodlibet præmiſſorum, vobiſque ſupplicandi, & cetera faciendi, quæ in talibus de jure aut conſuetudine ſunt quomodolibet facienda, ita tamen quod ex ipſis præmiſſa & eorum ſingula valeant adimplere, & quod non ſit melior conditio occupantis; ſed id quod per unum vel alios ipſorum inceptum fuerit, per alium ſeu alios proſequi, mediari valeat & E finiri: dum tamen à votis noſtris concordatis & divinitus inſpiratis aliqualiter non recedant. Ceterum, ut paternitas veſtra non hæſitet, ſed cognoſcat evidentius vota omnium noſtrum in prædictis omnibus & ſingulis concordaſſe, ac in petitione hujuſmodi exiſtere unanimes & concordes, ipſius electionis noſtræ decretum paternitati veſtræ ſecundum eccleſiæ noſtræ morem tranſmittimus, ſigillo capituli noſtri, quo unico in talibus uti conſuevimus, munimine roboratum, & ad majorem cautelam & certitudinem præmiſſorum infraſcriptorum notariorum publicorum ſignis & ſubſcriptionibus ſubſcriptum, & etiam publicatum. Acta fuerunt præmiſſa, quæ dicta die Lunæ ſuperius facta fuiſſe narrantur, die Lunæ & anno prædictis, indictione octava, Pontificatus

ſanctiſſimi patris ac domini noſtri domini B. A
papæ duodecimi anno ſexto, præſentibus venerabilibus & diſcretis viris magiſtro Gaufrido Rouſſelli officiali Dolenſi, dominis Johanne *Plus que poay*, Johanne Raymundi, Nicolao *Dabe*, Johanne *Gilles* presbyteris, & pluribus aliis in publicatione hujuſmodi electionis teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Conſenſus vero ab eodem electo fuit præſtitus electioni prædictæ, die quinta menſis Junii ſequentis, circa horam tertiam, in civitate Andegavenſi, in domo habitationis Maheti de Bello-monte, præſentibus venerabilibus & diſcretis viris magiſtro Guil- B
lelmo Matthæi canonico Maclovienſi, [redacted]atthæo *de Monterfil* rectore eccleſiæ de Viridigallo Rhedonenſis diœceſis, Petro *Treger* presbyteris, teſtibus ad hæc ſpecialiter vocatis & rogatis, prout [redacted] inſtrumento publico manu Guillelmi de Pariſius publici auctoritate imperiali notarii ſuper hoc confecto plenius continetur. Proteſtamus etiam quod proceſſibus noſtris ſuper hujuſmodi negotio factis per præſentes non intendimus derogare, nec procuratores alias conſtitutos in aliquo revocare. Data vero præſentis decreti & conſtitutionis procuratorum, de qua ſupra fit mentio, C
ſub ſigillo noſtro præſentibus appoſito, in noſtro capitulo venerabilibus & diſcretis magiſtro Gaufrido Rouſſelli officiali Dolenſi, Guillelmo *Quoſlart* presbytero, & Oliverio *de Boterel* clerico, teſtibus ab hoc vocatis ſpecialiter & rogatis.

Et ego Johannes de Pariſius, clericus Maclovienſis, publicus imperiali auctoritate notarius, præmiſſis omnibus & ſingulis quæ die Lunæ poſt feſtum B. Germani facta, dicta & acta ſeu geſta ſuperius fuiſſe narrantur, nec non præſtationi conſenſus, de quo ſupra fit mentio, die quinta menſis Junii, ac omnibus D
& ſingulis, quæ hac die undecima menſis ejuſdem, videlicet dominica ante feſtum Euchariſtiæ Domini, facta [redacted] dicta eſſe in ſuperioribus deſcribuntur, una cum prænominatis teſtibus, prout ſupra præſentes fuiſſe deſignantur, præſens interfui, præſenteſque litteras ſeu præſens decretum propria manu ſcripſi, & hic me ſubſcripſi, ſignumque meum ſolitum appoſui requiſitus & rogatus.

Et ego Gaufridus Vereti clericus Maclovienſis diœceſis, publicus imperiali auctoritate notarius, præmiſſis omnibus & ſingulis, quæ E
dicta die Lunæ poſt feſtum B. Germani facta, dicta, & acta, ſeu geſta ſuperius fuiſſe narrantur; ac omnibus & ſingulis, quæ hac die undecima menſis ejuſdem, videlicet dominica ante feſtum Euchariſtiæ Domini facta, [redacted] dicta eſſe, ut in ſuperioribus deſcribuntur una cum teſtibus & notariis publicis ſuperius & infraſcriptis, præſens interfui: ideo hic me ſubſcripſi, ſignoque meo ſolito primum ſignavi una cum ſignis notariorum publicorum & ſubſcript. eorundem, ac ſigillo venerabilium & diſcretorum virorum capituli Dolenſis præſentibus hic appenſo, vocatus ad hoc ſpecialiter & rogatus.

Et ego Evenus Julioti clericus Dolenſis diœceſis, publicus auctoritate imperiali notarius, præmiſſis omnibus & ſingulis, quæ die Lunæ poſt feſtum B. Germani facta, dicta, & acta, ſeu geſta ſuperius fuiſſe narrantur, una cum prænominatis notariis & teſtibus, prout illa die deſignantur interfuiſſe, præſens fui, me ſubſcripſi, hic ſignum meum ſolitum appoſui una cum ſignis & ſubſcriptionibus notariorum & ſigillo ſupradicto his appenſo requiſitus & rogatus.

PETRI ARCHIEPISCOPI TURONENSIS EPISTOLA

Ad Vicarios eccleſiæ Dolenſis.

De examinanda electione Henrici de Boſco in Dolenſem epiſcopum.

PETRUS permiſſione divina archiepiſcopus Turonenſis, dilectis nobis in Chriſto An. 1340.
capellano curato eccleſiæ Dolenſis, necnon Johanni *Erinou*, & Simoni *de Reignac*, presbyteris vicariis dictæ eccleſiæ Dolenſis, noſtræ provinciæ Turonenſis, & omnibus aliis capellanis, & presbyteris curatis, & non curatis in civitate & diœceſi Dolenſi conſtitutis, ad quem vel ad quos præſens mandatum pervenerit, ſalutem in Domino.

Supplicaverunt nobis venerabiles viri, capitulum eccleſiæ Dolenſis prædictæ, paſtore vacantis ad præſens, tum per ſuas patentes litteras, tum per venerabiles viros magiſtros Johannem de Sepibus & Guillelmum de Brolio dictæ Dolenſis eccleſiæ canonicos, procuratores qua ad hoc ab eiſdem ſpecialiter deputatos, quod cum vacante dicta Dolenſi eccleſia paſtore per mortem bonæ memoriæ JOHANNIS DE ANALGORIA, nuper epiſcopi Dolenſis; morte ipſius nobis nunciata, & à nobis eligendi petita licentia, & obtenta, vocatis qui fuerunt evocandi, præſentibuſque qui voluerunt, potuerunt, & debuerunt intereſſe commode; ipſi capitulum venerabilem virum magiſtrum HENRICUM DE BOSCO archidiaconum dictæ Dolenſis eccleſiæ concorditer & canonice per viam inſpirationis divinæ in paſtorem & epiſcopum dictæ eccleſiæ elegerunt, nos electionem & electum hujuſmodi confirmare vellemus. Nos attendentes quod ſecundum Apoſtolum cuiquam manus cito imponi non debet; & ideo volentes cum maturitate debita procedere in hac parte, vobis [redacted] veſtrum cuilibet in ſolidum metropolitana auctoritate tenore præſentium committimus & mandamus, quatenus vos aut alter veſtrum ad dictam eccleſiam accedentes, hortetur & vocet peremtorie ſpecialiter & nominatim, oppoſitores, [redacted] qui fuerint contra electionem & electum prædictos, & publice & in generali in eccleſia prædicta omnes & ſingulos, qui aliquid

contra electionem & electum prædictos dicere ſeu opponere voluerunt, ut ipſi coram nobis ſeu commiſſariis à nobis in hac parte deputandis in eccleſia ſancti Martini de Canda noſtræ diœceſis Turonenſis ad diem Martis poſt inſtans feſtum conſecrationis Corporis Christi compareant, [illegible] ſua crediderint intereſſe, dicturi & oppoſituri quicumque dicere & opponere voluerint contra electionem & electum prædictos; & ſuper hoc, prout juſtitia fuerit, proceſſurus; quos diem & locum ad hoc ipſis & eorum cuilibet & omnibus, quorum intereſt, tenore præſentium, pro termino peremtorio præfigimus, & etiam aſſignamus, & vos etiam præfigatis. Interim eiſdem & eorum cuilibet publice, & [illegible] generali, & alias, [illegible] ſupra, quod niſi dictis die & loco comparuerunt & ſe oppoſuerunt ad prædicta; nos ad confirmandum vel infirmandum electionem & electum prædictos, & alias in dicto negotio, ut jus erit, procedemus, eorum abſentia non obſtante, & ipſis ulterius non vocatis. Quo facto, reddi litteras ſigillatas ei, per quem veſtrum præmiſſa exequi contigerit, & quid inde feceritis nobis nihilominus fideliter reſcribatis. Datum teſte ſigillo noſtro die Mercurii poſt feſtum Pentecoſtes Domini, anno ejuſdem M. CCC. XL.

Prædictis litteris ſequens affigitur ſchedula.

Omnibus hæc viſuris officialis curiæ Dolenſis, ſede vacante, ſalutem. Noveritis quod ſigillum appenſum in ſecunda cauda præſentium litterarum, quibus præſentes litteræ noſtræ ſunt annexæ, eſt ſigillum ſeu ſigilli impreſſio venerabilis viri Simonis de Regneiaco, vicarii perpetui in eccleſia Dolenſi presbyteri, qui mandatum in dictis litteris contentum ſecundum ſui tenorem die dominica ante feſtum Euchariſtiæ Domini in choro Dolenſis eccleſiæ, hora magnæ miſſæ executioni debitæ demandavit, prout tam per relationem dicti vicarii, quam alias fuimus & ſumus ſufficienter informati. Datum, teſte ſigillo curiæ noſtræ, die dominica prædicta, anno Domini milleſimo trecenteſimo quadrageſimo.

VICARIORUM ECCLESIÆ DOLENSIS EPISTOLA

ad Petrum archiepiſcopum Turonenſem.

Quod mandatum ejus executioni demandarunt.

An. 1340. REverendo in Chriſto patri ac domino noſtro domino ... archiepiſcopo Turonenſi, devoti ſui capellani Simon de Regneiaco, Johannes *Bennab*, perpetui vicarii in eccleſia Dolenſi, & Rollandus *de Hirel* capellanus deſerviens capellæ Crucifixi, curatus in eccleſia Dolenſi memorata, cum ſui humili recommendatione devotam obedientiam ac reverentiam debitam tamquam patri.

Notum ſit veſtræ reverendæ paternitati, nos A litteras veſtras formam & tenores infraſcriptos continentem, die dominica poſt feſtum Pentecoſtes Domini, videlicet undecima die menſis Junii intrantis nobis præſentatas humiliter recepiſſe, & hora magnæ miſſæ inter primam orationem & epiſtolam ipſius, in choro præfatæ Dolenſis eccleſiæ, præſentibus quamplurimis ejuſdem eccleſiæ canonicis, capellanis & clericis, ac populi propter divinum officium ibidem audiendum copioſa multitudine congregata, eaſdem de verbo ad verbum per Johannem *Cohu* clericum notarium publicum infraſcriptum legi feciſſe, & poſtmodum B per venerabilem & diſcretum virum cantorem dictæ Dolenſis eccleſiæ lingua materna expoſuiſſe & publicaſſe, & ad notitiam omnium ibidem aſſiſtentium, prout melius fieri potuimus, deduxiſſe, & juxta formam [illegible] tenorem earumdem contenta in eiſdem litteris executioni debitæ demandaſſe. Tenor vero dictarum litterarum veſtrarum ſequitur in hunc modum. PETRUS permiſſione divina archiepiſcopus Turonenſis, dilectis nobis in Chriſto capellano curato, *&c. ut ſupra*. Et hæc paternitati veſtræ venerandæ ſignificamus per præſentes litteras ſigillis ſigillatas noſtris, una cum C ſigno & ſubſcriptionibus notariorum publicorum ſignatas. Acta fuerunt hæc die dominica prædicta, anno ejuſdem MCCCXL. indictione octava, pontificatus ſanctiſſimi patris ac domini noſtri domini B. divina providentia papæ duodecimi anno ſexto. Præſentibus magiſtris Mathæo *Lebart* cantore, Johanne de Villari ſcholaſtico, Radulfo Malleti, Johanne de Sepibus, Hugone *de Foligne*, Ernando nepote, Th. Galli, Henrico de Turribus, canonicis Dolenſis eccleſiæ Johanne Remundi, Johanne *Gilles*, Elia Michaelis presbyteris, magiſtris Alano de Valle, Richardo de D Ripperia curatis Dolenſibus advocatis, Martino de Valle clericis, Johanne Boncerrona, Michaele *Thede*, Hamone de Merra, & pluribus aliis teſtibus ad hoc ſpecialiter rogatis & vocatis.

Et ego Johannes *Cohu* clericus Maclovienſis diœceſis oriundus, notarius auctoritate imperiali publicus, die dominica præſentationi litterarum, hora, loco, lecturæ per me factæ, linguæ maternæ expoſitioni, publicæ executioni dictarum litterarum, menſe, indictione, pontificatu, una cum teſtibus ſupraſcriptis & notario ſpecialiter vocatis [illegible] rogatis, E præſens fui, & manu propria [illegible] ea hæc ſcripſi, & in publicam formam redegi, meoque ſigno ſolito ſignavi, requiſitus & rogatus. Conſtat de interlinea in verbo *die* quod approbo, & volo omni nota ſuſpicionis carere.

Et ego Evenus Julioti, clericus Dolenſis, publicus imperiali auctoritate notarius, die, hora, loco, præſentationi litterarum, lecturæ factæ per notarium ſupraſcriptum, linguæ maternæ expoſitioni per cantorem ſupraſcriptum & publicæ executioni, menſe, indictione, pontificatu una cum notariis [illegible] teſti-

bus ſupraſcriptis me ſubſcripſi, ſigno meo ſolito hoc publicum inſtrumentum ſignavi, & illud appoſui rogatus.

BENEDICTI PAPÆ XII. ad Petrum archiepiſcopum Turonenſem.

Reſignatum epiſcopatum Dolenſem Henrico de Boſcosterum conſignat.

Ann. 1340. BENEDICTUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri .... archiepiſcopo Turonenſi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Ad cumulum tuæ cedit ſalutis & famæ, ſi perſonas eccleſiaſticas, præſertim pontificali dignitate præditas, divinæ propitiationis intuitu, opportuni præſidii & favoris gratia proſequaris. Nuper ſiquidem eccleſia Dolenſis per obitum bonæ memoriæ JOHANNIS epiſcopi Dolenſis, qui in illis partibus diem clauſit extremum, paſtoris ſolatio deſtituta, dilecti filii capitulum ejuſdem eccleſiæ venerabilem fratrem noſtrum HENRICUM epiſcopum Dolenſem, tunc archidiaconum ipſius eccleſiæ, in diaconatus ordine conſtitutum, in Dolenſem epiſcopum quaſi per inſpirationem divinam concorditer elegerunt, ipſeque ad inſtantiam dictorum capituli hujuſmodi electioni conſenſit. Subſequenter autem nos hujuſmodi vacatione ipſius eccleſiæ Dolenſis fide dignis relatibus intellecta, cupientes ipſi eccleſiæ noſtræ operationis miniſterio perſonam ſecundum cor noſtrum idoneam præſidere, proviſionem ipſius eccleſiæ Dolenſis, ea vice ordinationi & diſpoſitioni noſtræ duximus reſervandam. Decernentes ex tunc irritum & inane, ſi ſecus ſuper his per quoſcumque, quavis auctoritate, ſcienter & ignoranter contingeret attentari, ipſeque epiſcopus poſtmodum hujuſmodi reſervationis & decreti forſitan inſcius, obtinuit electionem hujuſmodi à te loci metropolitano, & hujuſmodi reſervationis & decreti forſitan ſimiliter inſcio, auctoritate metropolica confirmari, ac ipſum HENRICUM ſubſequenter, alias tamen rite in Dolenſem epiſcopum per te reſervationis & decreti prædictorum tunc etiam forſitan inſcium conſecrari; & poſt confirmationem hujuſmodi adminiſtrationi ſpiritualium & temporalium dictæ eccleſiæ Dolenſis ſe ingeſſit, & deinde de reſervatione & decreto prædictis certus effectus, ab adminiſtratione hujuſmodi deſtitit, & ad apoſtolicam ſedem perſonaliter ſe conferens, fecit proponi hujuſmodi electionis, confirmationis, & conſecrationis negotium in conſiſtorio coram nobis; & tandem, omne jus, ſi quod eidem HENRICO epiſcopo ex electione hujuſmodi competebat, in noſtra & fratrum noſtrorum præſentia, ex certis cauſis ſponte & libere reſignavit. Nos igitur hujuſmodi reſignatione recepta, ad proviſionem ipſius eccleſiæ celerem & felicem paternis ſtudiis illico intendentes; ac conſiderantes, tam concordem dictorum ipſum HENRICUM eligentium voluntatem, quam fide digna teſtimonia, quæ ſibi de litterarum ſcientia, honeſtate morum & vitæ converſatione laudabili, maturitate conſilii, prudentia, ſpiritualium & temporalium providentia, & aliis multiplicium virtutum meritis perhibentur; poſt deliberationem, quam ſuper his cum eiſdem fratribus habuimus diligentem, de perſona dicti HENRICI epiſcopi nobis & dictis fratribus ob exigentiam hujuſmodi ſuorum meritorum accepta præfatæ Dolenſi eccleſiæ, de dictorum fratrum conſilio, auctoritate apoſtolica, providimus; ipſumque HENRICUM illi præfecimus in epiſcopum & paſtorem, curam & adminiſtrationem ipſius eccleſiæ ſibi tam in ſpiritualibus quam in temporalibus plenarie committentes, ac munus dicto HENRICO conſecrationis poſt hujuſmodi reſervationem & decretum impenſum ratificantes expreſſe, in illo qui dat gratias, & largitur præmia, confidentes, quod præfata Dolenſis eccleſia per ipſius HENRICI epiſcopi induſtriæ & circumſpectionis fructuoſum ſtudium regetur utiliter, & proſpere dirigetur, ac in eiſdem ſpiritualibus & temporalibus, auctore Domino, grata ſuſcipiet incrementa. Cum itaque, ut idem epiſcopus in commiſſa ſibi eccleſia prædicta cura facilius proficere valeat, tuus favor ſibi eſſe noſcatur plurimum opportunus, fraternitatem tuam rogamus, monemus, & hortamur attente, per apoſtolica tibi ſcripta mandantes, quatenus eumdem epiſcopum, & commiſſam ſibi eccleſiam habens pro noſtra & ejuſdem ſedis reverentia propenſius commendatos, in ampliandis & conſervandis juribus ſuis, ſic eum tui favoris præſidio proſequaris; quod ipſe per tuæ auxilium gratiæ ſe poſſit in commiſſo ſibi ejuſdem eccleſiæ regimine utilius exercere; tuque divinam miſericordiam ac ſedis ejuſdem benevolentiam exinde valeas celerius promereri. Datum Avinione VIII. calendas Novembris, pontificatus noſtri anno ſexto.

Hactenus alia varia in cauſa Dolenſis epiſcopatus, quibus ad illuſtrandam eccleſiæ antiquam in electione epiſcoporum ſuffraganeorum, ſede metropolitana vacante, diſciplinam, ſubjicere viſum eſt bullam Lucii Papæ III. & epiſtolam eccleſiæ Remenſis ad capitulum eccleſiæ Rotomagenſis.

A

BULLA LUCII PAPÆ III.

ad capitulum eccleſiæ Rotomagenſis.

LUcius epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis R. decano & capitulo Rotom. ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Significantibus dilectis filiis noſtris capitulo Conſtantienſis eccleſiæ intelleximus, quod cum dilectum filium noſtrum W. decanum quondam Bajocenſem canonice & concorditer elegiſſet in epiſcopum, à bonæ memoriæ R. archiepiſcopo veſtro, electio fuit ſolemniter confirmata, & conſecrationi terminus aſſignatus. Sed interim archiepiſcopus, ſicut Domino placuit, diem clauſit extremum, & ita ſub occaſu iſto, non ſine gravi diſpendio, conſecratio hactenus eſt dilata, cum ſex annis & amplius jam dicta eccleſia paſtorali manſerit providentia deſtituta. Unde quoniam mora trahit ad ſe periculum, diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus atque præcipimus, quatenus ſi res ita ſe habet, ſuffraganeis epiſcopis ad veſtram eccleſiam convocatis, præfato electo, ſine difficultate, dilatione & appellatione remota, munus faciatis conſecrationis impendi; ita quod plenitudinem officii pontificalis adeptus, commiſſo ſibi gregi ſacramenta poſſit ſalubria miniſtrare, & tam in ordinatione clericorum, quam in dedicatione eccleſiarum, & aliis quæ ad epiſcopum ſolum reſpiciunt, ſicut fuerit neceſſarium, providere. Datum Verul. VIII. kal. Maii.

EPISTOLA ECCLESIÆ REMENSIS

ad Rotomagenſem.

VIris venerabilibus & amicis in Chriſto chariſſimis R. decano, totique Rotomagenſis eccleſiæ capitulo, M. præpoſitus, B. decanus, F. cantor, cæterique Remenſis eccleſiæ fratres; ſalutem & promtum in ſincera dilectione obſequium.

B Recurrentibus litteris veſtris ad nos patentibus, conſolationi veſtræ nobis porrectæ quantum ad nos ſpectat abſolutam adhibemus reſponſionem: ſcilicet quod ſi vacante ſede noſtra metropolitana, aliqua epiſcopalis eccleſia provinciæ Remenſis ſuo viduata paſtore ab eadem eccleſia electum nobis præſentaverit, ex approbata conſuetudine, & ab antiquis temporibus obtenta, confirmamus, & epiſcopos ſuffraganeos ad conſecrationem ejus celebrandam convocamus. Quod in C electione & conſecratione reverendi patris G. Cathalaunenſis nunc epiſcopi fecimus, cujus conſecratio cum ad tempus eſſet prorogata, propter quoſdam hæſitantes an ſede noſtra vacanti celebrari deberet, & quid eſſet faciendum ſuper eo conſuluiſſent ſedem apoſtolicam; dominus papa dubitationem eorum frivolam & quaſi nullam reputans, reſcripto ſuo nobis mandavit, quod convocatis ſuffraganeis epiſcopis ad munus conſecrationis pro dicto domino epiſcopo impendendum, non obſtante eo quod eccleſia noſtra tunc paſtorem non haberet, procederemus.

ACTA

Digitized by Google

ACTA TULLENSIUM EPISCOPORUM,

AUCTORE ANONYMO.

Ex duobus Mſſ. codicibus, uno Tullenſi monaſterii S. Manſueti, altero Camberonenſi.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Tullenſium epiſcoporum acta ab auctore anonymo, qui ineunte ſæculo XII. *floruit, ſcripta ſuppeditarunt nobis duo vetuſtiſſimi codices manu exarati: unus Tullenſis monaſterii S. Manſueti ordinis S. Benedicti è congregatione S. Vitoni auctoris tempore deſcriptus, ſed in fine mutilus, alter integer & ejuſdem fere ætatis ex bibliotheca inſignis Camberonenſis cœnobii ordinis Ciſtercienſis in Hannonia, qui pura & ſincera Tullenſium epiſcoporum repræſentat acta: quibus inſertas codex S. Manſueti habet vitas & miracula ſanctorum Manſueti, Apri, Gerardi epiſcoporum & Leonis papæ IX. qui ante adeptum ſummum pontificatum Tullenſi præerat eccleſiæ, Bruno appellatus: additas ab aliquo S. Manſueti monacho, qui omnia quæ ad Tullenſes pertinebant antiſtites uno in volumine habere voluit. Et certe vita & miracula S. Manſueti primi Tullenſis pontificis auctorem habent Adſonem abbatem, ſæculi decimi ſcriptorem, cujus nuncupatoriam ad S. Girardum epiſtolam prætermiſſam in codice Manſuetino reperimus in vetuſtiſſimo mſ. bibliothecæ Colbertinæ. Vitam & miracula S. Apri ſcripſit ſæculo etiam decimo anonymus; quem Adſonem ipſum fuiſſe ſuſpicor. Et ſane auctori competit ætas, nec diſcrepat ſtylus. Acta S. Gerardi ſcriptis commendavit Widricus S. Apri monachus eaque Brunoni epiſcopo, miracula vero ejus Udoni primicerio & Brunoni in ſede Tullenſi ſucceſſori inſcripſit. Denique vitam Brunonis ipſius ſeu Leonis papæ IX. ſcripſit Wibertus Tullenſis archidiaconus auctor ipſi coævus.*

Quæ cum ita ſint, non deerunt fortaſſe qui pura & ſincera Tullenſium epiſcoporum acta, qualia à primario ſcriptore prodierunt, hic dumtaxat exhibere ſat eſſe exiſtimabunt. Verum ne quis eorum aliquid quæ ad illuſtrandam Tullenſium epiſcoporum hiſtoriam conferre poſſunt à nobis deſideret; neve plures aliunde auctores permixtim à nobis confuſos fuiſſe cauſetur, omnibus mature conſideratis, operæ pretium duximus; Primo ſincera epiſcoporum Tullenſium acta nulla additione permixta, ut extant in codice Camberonenſi, hic dare. Secundo ex Adſonis lucubratione præfationem ſeu nuncupatoriam ad S. Gerardum epiſtolam cum libro miraculorum S. Manſueti dumtaxat edere viſum eſt, vita ipſius ſancti prætermiſſa, utpote quæ ſingulare nihil omnino contineat quod primario in opere ſaltem compendioſe non comprehendatur. Miracula vero eo lubentius proferimus; quo certiora nobis videntur, & ad illuſtrandam Goſleni & S. Gerardi epiſcoporum hiſtoriam magis apta: quippe Adſo ea ſe tantum proferre profitetur quæ ſua ætate geſta ſunt, quæ, *inquit*, tanto verius proferimus, quanto hæc quoque vicinius fuiſſe facta non dubitandum tenemus. *Tertio vitam & miracula S. Apri hactenus quod ſciam inedita ſubjiciemus, vita quidem brevis eſt, nec niſi pauca tanti præſulis acta à majoribus accepta complectitur, atque hac ratione longe magis probanda, utpote fabuloſis & dubiis narrationibus vacua, miracula autem ea tantum retulit auctor quæ ſuo tempore contigerunt, ſic quippe præfatur:* Quocirca licet inſulſis verbis quiddam à modo DE

VISIS ET CERTISSIMI COMPERTIS adnotatum ire dignum duximus. *Quarto licet vitam S. Gerardi auctore Widrico S. Apri abbate ad diem Aprilis vigeſimam tertiam ediderint ſocii Bollandiani, quia tamen majori ex parte decurtatam, omiſſa etiam præfatione & libro miraculorum atque actis canonizationis, quæ ipſi optaverunt vehementer, vitæ à ſe editæ* potuiſſe adjungi, *protulerunt, ne tam pretioſum antiquitatis monumentum à nobis deſiderent viri eruditi, integrum Widrici opus & ſanum dabimus. Quinto cum vita S. Leonis papæ IX. tam apud Bollandum, quam apud Mabillonium ſæculo VI. Benedictino notis illuſtrata reperiatur, obviam omnibus hic recudere neceſſarium non putavimus. Sexto ad illuſtrandam Pibonis epiſcopi memoriam acta tranſlationis S. Manſueti ab eo celebratæ, ex ſchedis monaſterii S. Manſueti tandem addemus.*

LICET ſanctorum omnium virtutes & exempla merito ſint recolenda & memoriæ commendanda juxta ſcripturæ vocem, ſapientiam ſanctorum narrant omnes populi, & laudem eorum nuntiat eccleſia: illorum tamen crebrius nobis ſunt geſta revolvenda, quorum reliquias poſſidemus. Igitur quia de actis pontificum Leucorum, prout Dominus dedit, ſcribere ad memoriam poſterorum decrevimus, ab ipſo primo ejuſdem civitatis patre ac præſule exordium ſumamus.

Fuit idem venerandus pater, ſicut relatu majorum didicimus, nobili Scotorum genere oriundus: ſed divina providente clementia, quæ cuncta mirabiliter præordinat atque diſponit, à ſuis finibus exſul factus eſt, quatinus in regione ſuperna colonus fieret, & illos qui à patria regni cæleſtis erant exſules, ſupernorum civium efficeret coheredes. Nec mirum ergo ſi Dominus & Salvator omnium, qui omnes vult ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, tantum doctorem de remotis terræ partibus vocatum, ad ſeminanda verbi divini ſemina, & illuſtranda cæca barbarorum corda deſtinavit: qui & per ſemetipſum de ſupernis deſcendens ſedibus, genus humanum originali & actuali delicto aſtrictum viſitare dignatus eſt. Tempore namque quo B. Petri apoſtolorum principis prædicatione & apoſtolatu Romana fulgebat Eccleſia, duce Chriſto, illuc perductus eſt beatus MANSUETUS, ſeque doctrinæ apoſtolicæ ſubdidit, à quo documentis fidei catholicæ imbutus, atque ſcientia divinorum eloquiorum pleniter inſtructus, ad præfatam urbem pontificali benedictione conſecratus, velut lampas fulgida, ad repellendas erroris tenebras directus eſt: ubi quantum vitæ ſanctitate [redacted] prædicationis refulſerit inſtantia, non ſufficit ſterili enarrare lingua. Non ſolum enim ad ſuperandam gentilium ferocitatem copioſa evangelicæ fidei claruit doctrina; ſed etiam tanta virtutum meruit illuſtrari gratia, [redacted] filium principis civitatis ejuſdem ſuis precibus ſuſcitatum à morte, reſtitueret incolumem vitæ. Quo miraculo territus pater, devotæ fidei Chriſti collum ſummiſit, omnique errore diaboli excluſo, cum filio & omni paganorum multitudine à ſancto Manſueto baptiſmatis meruit purificari lava-

A cro. Emundata ergo omni idolorum ſuperſtitioſa ac vana ſpurcitia, ædificavit ibi Domino templum in honore perpetuæ Virginis Genitricis Dei, ſanctique protomartyris Stephani, aliaſque circumquaque eccleſias, ordinatis preſbyteris & diaconibus, ubi glorificaretur admirabilis Deus in ſanctis ſuis uſque in præſentem diem. Impoſſibile vero eſt cuncta ſcribendo perſtringere, quæ tantus ac talis vir in corpore poſitus geſſit, vel quanta docuit, quantamque credentium multitudinem per evangelium in Chriſto genuit, necnon qualiter in cuſtodiendo grege dominico & ſibi credito digne docendo B ac ſancte vivendo vigilavit. Sed hæc tantum brevitatis compendio ponimus, ne talis lucerna per indebitum ſilentium noſtrum velut ſub modio poſita lateret, ſed luceret omnibus qui in domo ſunt. Peracto enim admirandæ vitæ curſu, & eccleſia in Chriſto confirmata, reliquit ipſe glorioſus Domini ſacerdos præſentis ſæculi naufragium, petens perpetuæ quietis portum, coronatus à Chriſto in perpetuum. Sanctiſſimum namque corpus illius ſepultum non longe à prædicta civitate, tenetur in eccleſia, quæ ab ipſo fundata dicitur, & no- C mine beati apoſtoli Petri dedicata, quamque [redacted] præſentia ſuarum reliquiarum decorat, & innumerabilibus virtutibus illuſtrat: ubi quiſque aliquid cum fide petiturus accedit, procul dubio ſe impetraſſe gratulatur: cujus humili ſupplicatione flagitemus auxilium, ut ſuo patrocinio ac paſtorali defenſione nos in præſenti tueatur ab adverſitatibus univerſis, & peracto iſtius vitæ certamine, ad remunerationis bravium faciat feliciter pervenire, miſerante gratia Redemtoris noſtri, qui talem ſuis ovibus præpoſuit paſtorem, quique cum D æterno Patre & Spiritu-ſancto æqualis deitatis obtinet trinitatem per infinita ſæculorum ſæcula. Amen.

Poſt exceſſum igitur prædicti ſanctiſſimi pontificis & egregii doctoris, quis ei in ſede epiſcopali ſucceſſerit memoremus. Poſt eum domnus AMON cathedræ pontificalis adeptus eſt dignitatem; qui cum eodem videlicet ſuo prædeceſſore beato Manſueto requieſcit in eccleſia præfata ſanctiſſimi apoſtolorum principis Petri, quorum meritis, id eſt ſancti Manſueti atque prælibati beati Amonis, plurimi cæcitatis, lepræ, & febris cæterorumque languorum ægritudi-

ne detenti redduntur ſanitati. Ad quorum patrocinia multi reges & principes venire conſueverant, atque eorum locum ex proprio ditabant. Erat enim illic confluens turba advenientium, & innumera multitudo pauperum, quibus unde viverent erat à fidelibus conſtitutum: unde uſque hodie dicitur, ad matriculam domni Manſueti & domni Amonis.

Poſt quem adeptus eſt pontificatus honorem vir egregius nomine ALCHA, qui proprii vocabuli uſus privilegio, ſupra ſibi commiſſum gregem ſollicito vigilavit ſtudio. Alchos enim Æolice albus dicitur Latiali* nomine, quia ipſe virtutum omnigenum decore dealbatus, verbis & exemplis oves ſibi creditas duxit ad amœnum,

*Vel nomine.

Paſtor ovile bonus, qua vellere prævius albo,
Virginis agnus ovis grexque omnis candidus intrat.

Eo ergo de terrea calamitate exemto, CELSINUS factus eſt epiſcopus, qui ſumma celſitudine gratiarum exaltatus, terris emicuit cæleſtium virtutum operibus, & quia fideli mente complexus eſt Dominum excelſum ſuper omnes gentes, idcirco ab ipſo exaltatus eſt in cornu populi ſui.

Quo vitæ hujus exceſſu facto cum Deo, AUSPICIUS in prædicta ſede extitit ordinatus, vir bonitate præclarus, circa ſuos ſollicita circumſpectione dum vixit perſpicax. Quocirca ſempiternam à Chriſto remunerationem meruit, & conſortium ſupernorum civium cum electis paſtoribus eſt adeptus.

Inde ſequens eſt URSUS, qui in tantum ſuorum ſectatus eſt veſtigia, quo credatur cum illis ſempiterna perfrui gloria. Sui namque nominis ferociam contra vitia imitatus, manſuetudinem virtutum laudabiliter eſt ſequutus. His ita tranſactis, largiflua omnipotentis Dei miſeratione diſponente, ac locum ipſum miſericorditer reſpiciente, ſanctiſſimus vir, & admirandæ vitæ confeſſor domnus APER ad culmen ejuſdem pontificii, ſicut in libro vitæ ejus legitur, raptus fuiſſe dinoſcitur, potius quam electus: qui primi præceſſoris ſui domni Manſueti imitatus exempla, non ſolum doctrinæ copia, ſed & mirabilium virtutum effulſit efficacia, quod ſi quis noſce deſiderat, librum vitæ ejus perlegat; & illic pleniter inveniet. Hic VII. annis pontificali ſede functus eſt, ejuſque ſacratiſſimi corporis depoſitio XVII. calendas Octobris celebratur in ejuſdem civitatis ſuburbio, in eccleſia quam ipſe cœpit à fundamento, quique, ut in libris auctoralibus reperitur, temporibus Adriani crudeliſſimi imperatoris fuiſſe cognoſcitur, qui omnes totius orbis ſub ſe judices ſuo nomine vocari cenſuit, cujus IV. anno beatus Aper epiſcopus ordinatus, undecimo hominem exuit.

Mittentes ergo ea quæ de eo jam ab aliis ſcripta novimus, ſucceſſorum ejus & geſta in quantum novimus & nomina inſeramus. Succeſſit vero illi domnus ALBINUS vir egregius, omnique bonitate conſpicuus. Is deſiderabile votum ſui præceſſoris adimplevit, & eccleſiam quam cœperat ſanctus Aper, ſagaci ſtudio perædificavit: atque inibi fideles viros, ſub apoſtolorum victuros exemplo aggregans, apoſtolicum præceptum de eodem cœnobio nactus eſt à ſummis pontificibus, atque martyribus (a) Stephano & Fabiano, ut in antiquiſſimis comocartis reperitur.

Poſt quem TRISORICUS cathedra epiſcopali eſt ſublimatus. Ipſe quoque non inferior ſuperioribus, pro poſſe in divinæ religionis fervore ſibi creditas oves ſagaciter pavit, divini eloquii pabulo, & ad ſuperna duxit atria imitabilium virtutum exemplo.

Deinde DULCICIUS communi voluntate patrique plebis clerique conſilio epiſcopus eſt ordinatus. Nec immerito, quia cum nominis dulcedine, mellita affluebat morum honeſtate, & velut apes prudentiſſima in ſubjectorum cordibus piæ religionis favos aggregabat.

Poſt hunc extitit PRÆMON. Hic divini juvaminis auxilio præmunitus, contra ſpirituales nequitias viriliter certando bellavit, atque ſubditorum mentes evincere Chriſti hoſtes ſtudioſe præmonuit: qui ſcilicet præfati patres, qua religione, qualive modo in hac ſede vixerunt, atque in Dei meſſe laboraverunt, plurimum reſtat à nobis prætermiſſum, quod pridem ab antiquioribus habetur neglectum.

Abſtracto autem ab hac luce præſcripto Præmone, AUTMUNDUS ordinatur eſt epiſcopus: cujus affabili bonitate multi ſuo tempore diligentes ac requirentes Deum, odio cœperunt habere ſæculum: inter quos fuerunt miræ ſanctitatis viri PIHENCIUS & AGENCIUS, nec non & ſancta COLUMBA, & reliqui quamplurimi, qui cum prædicto domno Autmundo obſecundantes Deo, in pace facti ſunt. Is memoriam Chriſti confeſſoris Apri ſollicita devotione excoluit: cujus & cœnobium in divina religione augmentavit, & in ejus veneratione nonnulla ſcripta ac reſponſoria ad poſterorum recordationem exaravit.

Deinde pontificatus culmen adipiſci meruit EUTULANUS: cujus diebus locum quem tenebat terrarum poſſeſſionibus cœpit magnificare Dominus: inter quas Luciacus ibi eſt adquiſitus, quo epiſcopali cathedra reſidente, quædam Dei famula, atque in augmentandis eccleſiis Dei Genitricis ſemperque Virginis & ſancti protomartyris Stephani, eccleſiam S. Maximini villamque Videliacum & aliam villam eodem nomine nuncupatam, Buchuliacum quoque, nec non & abbatiam S. Pientii, [redacted] alium locum, qui dicitur Ardinio, ſive Titiliacum, & Broeriacum, ſicut in ejus carta continetur.

Poſt domnum Eutulandum, adeptus eſt culmen pontificalis honoris vir egregius, & admirandæ ſanctitatis, & non modicam curam gerens dominici gregis, omnibuſque amabilis, regibus ſcilicet ac ducibus, quod

(a) Toto hic auctor aberrat cælo in nomine ſummorum Stephani & Fabiani, qui longe ante Albinum vivebant.

poſtea rei probavit eventus [redacted] augmentatio A ſuæ ſedis demonſtrat domnus TEUFRIDUS: qui inter plurima pietatis apud glorioſiſſimum regem DAGOBERTUM, interventu venerandæ genitricis ipſius CHIMECHILDIS reginæ, acquiſivit ad locum cui venerandus pontifex præerat villam nuncupatam *Bladenau* cum ſuis adjacentibus villis, videlicet Corani-curtem ex integro Montis & Momenonis, Gaiacum, Fredoni manſum. Acquiſivit etiam prælibatus præſul alias villas ad ſupradictam ſedem, ſcilicet *Blandenau* aſpicientes ſuper fluvium Aruſiam ſitas, Vennam ſcilicet cum eccleſia, Meduliſi manſum, Gebeni villare, (a) (a) [& quicquid ad ſupradicta pertinere videtur loca. B Studuit etiam venerabilis antiſtes apud eumdem regem adquirere alias villas ſuper fluvium Molæ, Taveronem, Paterniacum, Campaniacum, Biliniacum, Alonum, Huncilini-montem, & quicquid in Saviniaco & Lamnari curte & Regniaco, pertinens ad fiſcum regale eſſe videtur. Dedit etiam præmoratus rex interventu eodem, venerando antiſtiti, fiſcum ad præfatam Leuchorum ſedem nominatum Noviantem, in pago Bedinſe ſuper fluviolum * Vidum cum palatio regio & eccleſiis ibidem conſtructis & omni apparatu eccleſiaſtico. (* f. Illam.) C Suggerente utique ac inſpirante omnipotentis clementia, idem rex religioſus & largiſſimæ pietatis ad augmentum hujus epiſcopatus pro devotione ejuſdem antiſtitis, conceſſit & fiſcum nuncupatum Viskoriom cum regio palatio, & eccleſiis, & omnibus ad ipſum fiſcum adjacentibus. Adeptus eſt etiam idem venerabilis pontifex apud SIGIBERTUM regem, filium ſcilicet præfati religioſiſſimi regis DAGOBERTI, villas nuncupatas Longum-campum, Viciricino, & terram quantumcumque in Framariaca habere videtur, Ruſaco & Riboiacam villam cum D omni integritate, & adjacentia eorum. Hæc omnia ſæpe nominatus præſul apud piiſſimum regem Dagobertum, cum omni integritate, & abſque ulla diminutione Dei omnipotentiſſima miſeratione favente meruit adquirere.] & multa alia ſicut in cartis ejus reperitur.

Quem in ordine pontificalis dignitatis eſt ſubſecutus LEUDINUS epiſcopus, qui vere lucerna Domini poſita ſuper candelabrum circumcirca reſplenduit, finitimis ac longinquis per ſanctæ religionis exemplum. Pennis etiam geminæ caritatis ad cæli convexa ſublimatus, E mundi contempſit ludicra, ditatus divitiis cæleſtibus.

Poſt quem EBORINUS extitit epiſcopus, qui juxta Hieremiæ vaticinium, rubicundior ebore antiquo, quamvis in pace poſitus, martyrii rubore caruerit per cruoris effuſionem: tamen voto & deſiderio martyrii adeptus eſt ſortem per ſanctæ fidei confeſſionem.

Cui ſucceſſit ERMENTEUS epiſcopus, qui vere bonus paſtor animarum, nequam mercenarii carens timore, armentum cæleſtis regis paſcens ſuperni pabuli dulcedine, pro viribus eruit ab infernalium luporum incurſione.

Et huic extitit ſuccidus MAGNARDUS epiſcopus: hic magnus apud Deum virtutum meritis, magnus etiam in populis bonorum actuum exemplis, ab Omnipotente eſt in terris magnificatus pontificali munere, & in cæ- B lis coronatus gloria & honore: cujus venerabile corpus tumulatum eſt in cimiterio ſancti Apris jacet tranſpoſitum in ſiniſtro latere juxta altare S. martyris Chriſtophori.

Poſt hunc DODO factus eſt epiſcopus, qui fidei indutus lorica, & ſanctæ ſpei tectus galea, caritatis etiam nuptiali veſte amictus, viriliter decertavit in hujus mundi laborioſa pugna, ideoque victorioſius repedavit ad ſupernum regem in cæleſti receptus aula.

Deinde GARIBALDUS filius VOLFAUDI eſt à cunctis electus idoneus pontificii. Ipſe dedit in eccleſiis cui præerat, de ſua heredi- C tate quicquid habebat (b) [in Tranculfi villam & in Aruſiam, necnon & in Ribodi-villam. (b) Adquiſivit ad eamdem quam regebat eccleſiam apud glorioſum regem Childebertum, interveniente ERMENECHILDE regina ejus uxore, abbatiunculam unam in honore S. Petri dicatam, quæ eſt ſita in ſaltu nomine Dervo, & villas quæ cognominantur Magniaca-villa & Boneriacus, cum Capedonia ſuper fluvium Saltum.] Acquiſivit etiam multa alia, ſicut in ejus cartis habetur. Hujus etiam temporibus DEODATUS vir ſummæ ſanctitatis, D olim Nevernenſis epiſcopus, renuntians ſæculo, in ſaltu Voſago locum converſandi à præfato præſule obtinuit.

Huncque ſubſecutus GODO epiſcopus, vir venerandus, cujus temporibus, populorum urgente ſcelere, urbs Leucha eſt igne concremata: ſed is præſul & emunitatem ſuæ civitatis, & recuperationem cartarum quas ignis conſumſerat ſuæ eccleſiæ, apud Pipinum acquiſivit regem. Is vita obiens, juſſit ſe tumulari in eccleſia cujuſdam ſui prædii nomine Caſtellum; cujus ſepulcrum uſque hodie de- E monſtratur ibidem.

(c) Quo vita decedente, domnus (d) BODO epiſcopus, cujus vita laudabilis per omnia memoria poſterorum permanet digna: inter cetera bonitatis ſtudia quæ inceſſanter gerebat, ædi- (c) (d)

(a) Incluſa anſulis deſiderantur in codice Camberonenſi, hæc omnia paucis his verbis comprehendente, & multa alia, ſicut in cartis ejus reperitur.

(b) Anſulis incluſa fruſtra quæres in codice Camberonenſi, quorum loco pauca hæc habet, *Adquiſivit etiam multa alia ſicut in ejus cartis habetur.*

(c) Paulo aliter hujuſmodi initium legitur in codice Tullenſi hoc modo: *Quo vita decedente extitit domnus* BODO, *qui relinquens amorem ſæculi ad Chriſtum converſus, religioſiſſima vita fulſit, & eccleſiarum atque monaſteriorum fuit fundator. Cujus vita laudabilis per omnia memoria poſterorum permanet digna. Ex pago etiam Odornenſi ortus patre* BERTHOLDO *& matre* BERTILDA *editus, moribus & converſatione probatus, Tullenſis meruit fieri epiſcopus. Qui inter cetera bonitatis ſtudia.*

(d) Mabillonius, hujus Bodonem eumdem eſſe exiſtimat cum Leudino S. Salabergæ Laudunenſis abbatiſſæ fratre, alio nomine Bodone appellato: cujus ſententiam confirmare videtur hujus operis auctor, dum eum à S. Manſueti tumulo Laudunum tranſlatum tradit; neque enim alia hujus tranſlationis cauſa videtur, niſi quod Salabergæ germanus exiſtebat.

ficavit monaſterium in honore Dei genitricis MARIÆ & B. Petri apoſtolorum principis, conſtituens inibi Deo ſacratas feminas ad ſerviendum illi; quibus præpoſuit filiam ſuam nomine TEUBERGAM, quod ad honorem nominis ſui uſque hodie (a) BODONIS monaſterium vocatur: ipſumque locum cum omnibus quæ ibi acquirere potuit, eccleſiæ cui præerat, in poſſeſſionem jure dereliquit: & exinde apoſtolicum privilegium à magno doctore (b) Gregorio ejuſque præceſſore Agapito ſuſcipere meruit. Dedit etiam in pago Odernenſi eidem eccleſiæ villas, quæ vocantur Naſius & Naſitus, de ſuæ proprietatis rebus. Idemque contulit S. Stephano locum (c) Stivaium ſibi à ſuis parentibus derelictum, ubi monaſterium in honore beati Petri apoſtoli conſtruxit ſuper fluvium *Mart*, & duodecim canonicos ibidem aggregavit. Eodem modo monaſterium (d) Offonis villæ in honore S. Leodegarii jure perpetuo ſibi ad ſervitium Dei conceſſum, ſuæ jamdictæ ſedi tradidit. Poſt ſanctorum operum exercitia, conſummato præſentis ſæculi labore, ſepultus eſt in cimiterio beati Manſueti pontificis; unde poſtea tranſlatus ad Ludunum urbem, mira ibi fidelium veneratur devotione, cujus vitæ dies ultima III. idus Septembris fuit.

JACOB vero epiſcopus, qui poſt domnum Bodonem in cathedra reſedit epiſcopali, acquiſivit abbatiam S. Deodati apud PIPINUM piiſſimum regem, cujus tempore (e) S. Hidulfus archiepiſcopus Trevirorum ſæculi honore relicto, in ſaltu Voſago cœnobium conſtruxit Medianum, præfati præſulis ſuffragante conſenſu & ſolatio. Idem vero JACOB Chriſti pontifex mortem ſubiens, requieſcit in crypta S. Benigni martyris eccleſiæ Divionenſis, habens ad caput altare in honore S. Manſueti confeſſoris.

Poſt quem domnus BORNO fuit epiſcopus, vir venerabilis atque adeo religioſus, ut ab omnibus vir vocaretur apoſtolicus; quo præſulante ſedi Leucæ eadem urbs demum igne conflagravit, peccatis exigentibus. Sed ipſe impetravit à CAROLO rege reſtaurationem cartarum igne crematarum, atque ab eodem rege acquiſivit abbatiam de Offonis-villa. Obiit autem in pace XI. cal. Aprilis.

Hujus ſucceſſor extitit WANINGUS epiſcopus, erga eccleſiam vir ſtudioſiſſimus. Hic tum in adornandis ſubjectorum moribus, tum in ornamentis eccleſiæ conſtruendis, curam ſemper habuit indefeſſam, & beato fine tranſiens exceſſit à ſæculo VI. cal. Januarii. Sepultus eſt in cimiterio S. Apri.

Huic FROTARIUS vir ſanctiſſimus, primum abbas cœnobii ſancti pontificis Apri, poſt idoneus epiſcopatus ſucceſſit; quique præfatum cœnobium & divinæ religionis augmento ſublimavit, & rerum exteriorum ſupplemento non modice adornavit. Is acquiſivit à LUDOVICO & LOTHARIO imperatoribus immunitatem comitatus & thelonei & reſtitutionem cartarum concrematarum. Et foreſtem cum banno quam Ermundies dicunt. Rexit autem eccleſiam eamdem annis XXXV. ordinatus eſt XI. cal. Aprilis, mundo eſt exemtus II. cal. Junii: corpus vero illius in cimiterio S. Apri retinetur, infra clauſtrum, in introitu monaſterii: (f) [ſed poſtea tranſlatum ſubtus altare S. Crucis.]

Deinde adeptus eſt præſulatum domnus ARNULFUS pontifex, ortus ex pago Aurelienſi, patre ALNALDO, matre vero FLAMMOLA, vir ſanctæ & magnæ religionis atque in doctrina verbi Dei ſtudioſiſſimus, & quaſi columna immobilis fundamenta ſanctæ fortiter tenens, imo faſtigium ſuſtentans eccleſiæ, inter adverſa fluctuans ſæculi diſcrimina, nec proſperitatibus valuit extolli, nec adverſitatibus à rectitudinis tramite deviare. namque tempore quo is venerandus præſul Tullenſem regebat eccleſiam, fuit rex LOTHARIUS, qui dicebatur junior, qui permulta ſtrenue geſſit, quippe qui erat regio ſatus genere: ſed antiqui hoſtis depravatus aſtucia, non recto calce finivit bene cœpta: accipiens namque uxorem nomine ZEUBERGAM clariſſimis, uti decebat, ortam natalibus, concubinam quamdam nomine VALDRADAM cœco dilexit amore: adeo ut, quod nefas erat, ab eo conjux legitima videtur derelicta, quod multi qui tunc pontificali videbantur honore audientes, proh nefas! partim timore, partim injuſto amore, ſilentio cœperunt tegere, quod ubi comperit jam prædictus athleta fortis & pontifex domnus ARNULFUS, maluit pro Chriſti nomine temporalibus atque caducis deſtitui bonis, & ad ultimum, ſi neceſſe foret, diſcrimen pati vitæ præſentis; quam ut ab eo deficeret congrua rectitudo paſtoris. Ideoque prædictum regem ſuper hoc ſcelere perſæpe arguens, cum revocare nequiret, paſtorali religavit ſententia, donec reſipiſceret: quapropter ab ipſo rege ſuiſque in malum fautoribus venerabilis præſul ſuaque eccleſia abbatiis prorſus ad tempus ſpoliata remanſit: ſed, Dei favente clementia, poſt exceſſum vitæ regis infami, tam per ipſum, quam per venerabilem ARNALDUM ſucceſſorem ipſius atque nepotem, abbatiis quibus fuerat ſpoliata præfata eccleſia, alioque honore partim recuperata eſt. Hujus tempore

(a) Fundationis hujus monaſterii meminit Richerus in chronici Senonienſis lib. 2. cap. 10. hicque non modicum ſanctimonialium conventum diu in eo floruiſſe, uſque ad tempus Bertholdi quo deletum eſt, & in ſuperiori loco ſub S. Salvatoris nomine conſtructum monachis datum, à quibus ſucceſſu temporis tranſiit ad canonicos regulares.

(b) Fallitur hic auctor in nomine pontificum Romanorum Agapeti & Gregorii magni, qui longe ante Bodonem defuncti erant.

(c) Id eſt Stivagium, de cujus origine loquitur cum dubio Richerus in chron. Sen. lib. 1. cap. 2. Hodie inſignis eſt ordinis Præmonſtratenſis abbatia.

(d) Offonis-villæ monaſterium nobilem quondam abbatiam ſæculo XI. Borchardus comes Halinardo Divionenſi S. Benigni abbati tribuit, à cujus monaſterio hactenus in prioratum redactum pendet.

(e) Immo longe ante hæc tempora, cum Hildulfus fuerit S. Deodati coævus qui anno 679. obiit.

(f) Incluſa uncis deſiderantur in codice Tullenſi.

ſubdiderunt ſe eccleſiæ S. Stephani ingenui homines quamplurimi ex Ingolni-curte, & Mauri-villa. Sedit autem idem vir venerandus in ſede præſulatus annis XXV. receſſit quoque ab hac valle lacrymarum XV. cal. Decembris, ſepultuſque juxta corpus S. Apri in crypta S. Aniani ſanctorumque martyrum Cornelii & Cypriani: nunc autem eſt tranſpoſitus ſecus altare S. Petri apoſtolorum principis.

Poſt quem domnus ARNALDUS epiſcopus, Deo favente, ſuſcipiens eccleſiam, ſecutus avunculi ſui prædicti pontificis veſtigia, rexit eo pio moderamine annis XXIII. qui quamvis in cura gregis atque profectu eccleſiæ ſibi commiſſæ non parvo ſtudio elaboraret: præcipue tamen orationi intentus, & curæ egenorum extitit larga manu beneficus. Hic acquiſivit eccleſiam, & IV. manſos in Frabodi-curte, [illegible] à rege CAROLO VII. manſos in Oſcado, [illegible] VI. manſos in Waldini-villa, & in *Cretenau* & in *Ruib.* Sepultus igitur habetur in prædicta crypta ad ſanctum Aprum, decedens ab hujus ſæculi ærumnis, nonas Decembris, nunc vero jacet tranſpoſitus juxta altare ſancti primi apoſtolorum Petri.

Cujus poſt obitum irruperunt eccleſiam rapaces lupi, ſicut in ovile à paſtore relicto, quorum morſibus non minima afflicta eſt laceratione, & cum adhuc vita ſperari poſſet, peccatis impedientibus, tota civitas concrematione incendii funditus viſa eſt deſolari: ſed Domini immenſa pietas, qui delinquentes perire non vult, ſi ad eum toto corde redierint, condolens eccleſiæ ſuæ diſpendio, & conſiderans gregis ſui detrimenta, ne velut errabundus relinqueretur in deſerto, domnum LUDELMUM magnæ ſagacitatis virum, eidem urbi in triſtitia ſedenti reponere dignatus eſt paſtorem: quia quanta fortiter illic adverſus tam flebilem & lacrymoſam vaſtationem egerit, ipſa ejuſdem templi atque urbis reſtauratio patefecit. Non tantum enim ad priſtinum decus, ſecundum ſuum poſſe, eccleſiam reſtituit, ſed etiam ampliori [illegible] altiori faſtigio eam ſublimare honorifice ſtuduit, nec non & decore clericorum nobiliumque laicorum atque patrimoniis terrenarum rerum, quantum voluit, ditavit. Adquiſivit etiam abbatiolam S. Pientii quam PRETORIA Dei fideliſſima dederat, & villam quæ Videliacus dicitur, quam ad menſam canonicorum tradidit: eo tenore, ut diatim miſſa omnium fidelium defunctorum ad ejus memoriam celebraretur: monetam etiam civitatis & theloneum cum immunitate comitatus à rege LUDOVICO impetrans, nec non & mercatum civitatis eccleſiæ ſuæ * tradidit. Inſuper acquiſivit ab Everlino regali medico in Iſciaco manſos IV. & dimidium cum eccleſia, octo quoque manſos in Bella-villa, & in Ranſerias & in Melarido, & in Mebarchia cum eccleſia. Nactus eſt quoque à rege ARNULFO eccleſiam de Gundulu-villam, & [illegible] in pago Liuvenſi XX. manſos, in villis quæ dicuntur Wandra, Savia, *Retines* & capellam de Arvia; & à rege ZENDEBALDO impetravit ſylvam eccleſiæ S. Stephani ſitam in Gundulfi-villa liberam eſſe ab omni banno, [illegible] homines S. Stephani eſſe liberos à cuſtodia foreſtis ejuſdem villæ. Cujus ſanctitatem & opera felicia, ſi per omnia ſcriberemus, magnum libri textum efficeremus, hic itaque X. annis pontificali regimine potitus, undecimo gravi brachii dolore eſt percuſſus, quo ingraveſcente & penetrante vitalia, præſentem vitam mutavit alia, ſeque in civitate ſepeliri mandavit, multis mirantibus cum nullus hoc ante fecerat: qui jam pridem ſepulturam ſuam apud monaſterium S. Apri in ſuburbio delegerat. Hujus beatæ memoriæ tranſitus quo à mundo exceſſit III. idus Septembris fuit, ſepultuſque eſt intra ſuæ ſedis eccleſiam ante altare S. Martini.

Poſt cujus exceſſum, hujus ſedis cathedram, volentibus regni primatibus, domnus DROGO nobiliſſimis ortus natalibus, tum vitum ingenio, tum conſenſu civium occupavit: ſed poſt communi omnium voto nobiliter rexit. Ut enim ſuperbia ſanguinis, ita ſubtilitate ſingularis ingenii, illinc rebus publicis, hinc ſpiritualibus negotiis inſudabat. Quare omnibus ita ſe habilem præbuerat, ut cunctorum amorem venerationemque difficile ſolubilem ſibi aſciſceret. Hic de ſuo proprio contulit huic ſedi villam Domni-Martini cum eccleſia, eamque ad canonicorum ſtipem delegavit, & reimpetravit à CAROLO rege Bodonis monaſterii abbatiam, diu ſuis anteceſſoribus ablatam, atque ex præcepto LUDOVICI regis abbatiam Pauliniacenſem tenuit. Acquiſivit etiam à SIGEBERTO quodam milite in Bertrici-curte manſum unum cum eccleſia, & medietatem eccleſiæ domni Apri, & tertiam partem eccleſiæ S. Hylarii in Vermenſe, & farinarium unum cum piſcatione, & quicquid in ea villa potuit habere: & à CAROLO rege impetravit foreſtem regiam quæ dicitur Ermundies. Ejus tempore ſæva Danorum peſtis, Hungrorum rabiei juncta, carceribus ſuæ nativæ habitationis egreſſa, multarum regionum finibus devaſtatis, poſt cædem Germaniæ Galliam Belgicam incendit: quorum nuntio perterriti cœnobitæ S. præſulis Apri, veneranda ejus pignora in urbem deferunt, demumque ne à præfato pontifice vi retinerentur furtim referunt, atque per longa annorum curricula abſcondunt. Hic ergo divinæ religionis inſiſtens VII. annis ſacerdotio infulatus V. cal. Februarii rebus eſt humanis exutus, atque ante altare beati Petri apoſtoli infra civitatem eſt tumulatus.

Cui paſtor & amor gregis domnus GAUZELINUS ſucceſſit, vir ſummæ catholicus atque monaſticæ religionis cultor devotiſſimus, qui Francorum nobili ſanguine ortus, in palatio inter regni proceres educatus, atque mox futurus pontifex, ſuper multos ſui generis coæ-

* vel. ſubdidit.

taneos extitit geminæ ſcientiæ dono. Om- A nium ergo votis pontificali infula ſublimatus, xvi. cal. Aprilis eſt, Chriſto favente, ordinatus, dulcedinemque ſuæ proſapiæ benevolentia clementiſſimi cordis, ſerenitateque adeo jocundi vultus & lenitate ſermonis ſedule ſuperabat, totus in vigiliis, in eleemoſynis intentus, qui ad cumulum bonorum ſuorum xiv. ordinationis ſuæ anno, nutu Dei regulam S. Benedicti hujus regni habitatoribus omnibus ignotam, diu quæſitam, proculque inventam, ſancti Apri inſtituit loco. Cœnobium ſanctæ Dei genitricis Mariæ Buxeriis à fundamentis conſtruxit, chorum an- B cillarum Dei inibi conſtituit, rebus & prædiis ac ornamentis decoravit. Ob cujus facti meritum ſuo ſucceſſori præſuli GERARDO eſt adeo præmonſtratum cum martyri Apollinari in cœleſti gloria ſociatum: cujus glorioſi facti occaſionem operæ pretium reor poſteris tradere ad rememorationem. Denique HARDRADUS, præfati GAUZELINI frater germanus, in militari ſtudio vir quammaxime ſtrenuus, in bonitate morum cunctis percarus, quadam vice ſuper *Murt* fluvium venationis exercitationi exſiſtebat. Contigit itaque ut canes ejus aprum ferocem inſequerentur, quo- C rum coactus latratibus, mortem contiguam idem aper effugere nitebatur; qui diu per quæque avia diſcucurrit, tandemque in montem ſupra Buxeriis villam ſitam fugitando pervenit, quo pertingens, ſub quadam ſpinoſa arbore fixit greſſum, moxque ſubſequens latrando grex canum, divina virtute celerem continuit gradum. Fera ſub arbore ſtabat intrepida, vis latrantium à longe ſubſiſtebat muta & ſtupida, nec ullatenus audebat proximare ad ſpineti vicina. Prædictus miles equitando inſequitur, rem inſolitam ſibi contigiſſe demiratur: equo deſiliens, fructetum in- D greditur, altare dirutum cum circumvicinis ædificiis contemplatur. Ergo rem veneratus divinam, feramque ſinens abire ſecuram, ad propria celer repedat, fratri ſuo pontifici acta & inventa nuntiat. Domnus autem præſul certos nuntios dirigens, & à majoris ætatis ſenibus quomodo ſe res habuerat exquirens, didicit ab antiquo eccleſiam ſanctæ Dei Genitricis inibi conſtructam, ſed vetuſtate conſumente, & incuria negligente deſolatam. Aſtruebant etiam noctu inibi quamſæpe divina luminaria ſplendere, & loca proxima ſua E claritate perfundere: quod pernoſcens præſul venerabilis, permaxime lætatur, & eccleſiam reſtruere conſilium tractando meditatur: & quia mons prælibatus ad Metenſem pertinebat epiſcopum, petiit à THEODERICO præſule, qui & SIXTUS vocabatur, illum ſibi dari per concambium, conferens illi S. Petri apoſtoli baculum venerabile, quem beatus Manſuetus ſecum detulerat à Romana urbe. Adepto itaque monte, eccleſiam reſtruxit, ac ſuper ſtipitem præfatæ arboris altare in honore beatæ Mariæ ſtabilivit. Quoniam ejuſdem Dei Genitricis precibus inibi ſanabantur infirmi diverſis detenti languoribus, & vota vulgaris populi ibidem confluebant, ſæpius divina inſpirante clementia dignum duxit, ne diutius careret cultibus. Cœpit vero cogitare quatenus in eodem oratorio, ſi Deo donante inveniri poſſent, ſanctimonialium virginum ſocietas fieret, quæ ſub regula S. Benedicti obſequiis perpetuæ Virginis deſerviret. Quod ſane factum per divinam clementiam meruit provectum: nam Deo præordinante, invenit quaſdam ſanctimoniales, velut oves errantes, ſed tamen æternam vitam quærentes, in Dei dilectione ferventes, & ad ſerviendum illi locum remotum deſiderantes: quarum miſeratione permotus, conſultu domni abbatis ARCHEMBOLDI qui præerat cœnobio S. Apri, ceterorumque fidelium, jamdictam cellulam eis ad habitandum delegavit, præficiens eis ROTHILDEM abbatiſſam, quæ earum regeret vitam; atque ut ibidem liberius poſſent rebus vacare ſpiritualibus, providit illis unde viverent de epiſcopii poſſeſſionibus: eccleſiam videlicet in eadem villa Buxeria, cum decimis, & omnibus ad eam pertinentibus; nec non capellam Porcheræ-curtis cum omni decimatione. Tale ergo fertur habuiſſe exordium Buxerienſe cœnobium, quod Deo juvante in dies ſumit incrementum. Venerandi autem hujus pontificis temporibus adeo antiqua prodigia renovantur, dum xxx. ejus præſulatus anno, cruces apparuerunt in veſtibus, quas Omnipotens, ut in hiſtoria eccleſiaſtica legimus, ad infidelium confutandam incredulitatem, ſinit apparere mortalibus. Is acquiſivit ſedi, cui pontificabatur, alodium in Boiaco-Angeberto, & à Fulmaro ſilvam in Brieri-valle, quique à rege OTTONE adeptus eſt abbatiam Medii-monaſterii, ea lege, ut FREDERICUS dux, dum adviveret, advocatiam retineret, ac pontifex præbendam loci ordinaret; poſtque finem ducis, tota abbatia ad epiſcopum pertineret. Theloneum quoque civitatis, & comitatum per præceptum regis HENRICI obtinuit, abbatiamque Pauliniacenſem, & Dervenſem, atque de Offonis-villa ſolide poſſedit. Iſdem per concambium dedit ARCHANDO epiſcopo Lingonenſi abbatiam de Verrenis, & econtra ARCHADUS dedit Tullenſi epiſcopo quicquid in Boſonis-monte, & Urſacii-villa, & *Scions* videbatur habere. Adeptus eſt etiam à ROTGERO comite Amboldivillam in pago Ordonenſi, & ab EVA comitiſſa Angeriacam villam, cum capella, & Moliſiacam, & villam quæ dicitur Girinvicinus, & Hordalli-vadum, & partem in Buchuliaco, & Rodaldi-villam, & Syonni-villam, & eccleſiam quæ dicitur in villa Blaſcius, & partem eccleſiæ in Rameii-villa, quæ ſolvit v. ſolidos; & ab Angelranno duos manſos in villa quæ dicitur Portus, & ab Hanone eccleſiam de Villa-Bladini. Hic tempore OTTONIS imperatoris probavit cum xii. ingenuis hominibus contra abbatiſſam de *Andelach*, Bedonis-monaſterium eſſe ſubjectum eccleſiæ S. Stephani, & ab eodem imperatore na-

ctus eſt medietatem Thelonei de monte ſancti Eliphii. Idem impetravit ab Heinrico rege per adjutorium Ebarardi comitis, quidquid ipſe rex poſſidebat in Gundulfi-villa; qui felix vir in ſemel arrepto propoſito boni operis jugiter omnibus mirabilem extendens animoſitatem, poſt in Chriſti militia multiplices labores, quadrienni languore; ut alter Job à Domino probatus, xliv. ſui epiſcopatus anno, vii. idus Septembris, cælicas receſſit ad ſedes. Delatus ergo à clero & populo in Buxirienſi cœnobio, digniſſimam, ſicut vivens juſſerat, accepit ſepulturam, inter choros virginum, quas illic plures numero vitæ diſtrictioris aggregaverat, longis ſæculis in Dei laudibus excolendam.

Interea domno Gauzlino Tullenſis ſedis pontifice rebus humanis exemto, qui morum illuſtris ſanctimonia, angelorum, ut credimus, in cælis eſt aſcitus conſortio, plebs Leucha graviter mœrebat tanti orbata paſtoris ſolatio. Erat tunc temporis venerandus Bruno Aggripinæ eccleſiæ ſummus pontifex, qui in tota Germania ſibique finitimis partibus imperiales agebat vices, utpote magni Ottonis auguſti germanus frater. Ipſe autem prænominatus princeps, tum forte aberat, quia fines Italicos cauſa urgente adierat. Mœſtus ergo Leuchorum populus, conſilio viduatus paſtoris, ad memoratum archipræſulem Brunonem legatos dirigit, deſolationem ſui humili ſuggeſtione intimat: itaque ſibi ſuccurratur ſuppliciter expoſtulat; ne velut grex errabundus, paſtore perdito, diſpereat. Is vero clementis compaſſione animi eorum & lamentationi condolens, ipſamque urbem Franciæ regno confinem, Romano nuperrime adjunctam imperio, perpendens, ſumma mentis angebatur ſollicitudine: cogitans quem eidem eccleſiæ idoneum juxta canonum ſcita potuiſſet pontificem eligere, ſecundum divinæ religionis cultum, cum bonitate morum ſapientiæ ſale conditum, & in ſcientiæ ſæcularis ſtudio exercitatum: ſed Deus, qui in ſemper diſpoſitionibus piorum aſſiſtit effectibus, ejus non permiſit animum diutinis agitari curarum fluctibus, ſuoque inſpirante conſilio, venerabilem Gerardum huic præficiendum officio aſciſcere, quem conſtabat utilem ſuperni dono conditionis in cunctis exiſtere. Ea tempeſtate idem Dei famulus cellarii obedientia impeditus, pro quodam non maximo exceſſu in levioris culpæ nexu infra clauſtralia erat ſepta conſtitutus, ibique lacrymarum ac orationum holocauſto, ſeſe immolabat attentius: quem ideo cæleſtis diſpenſatio hac parva permiſit tentari afflictione, ut cunctis palam innoteſceret, hic vir eximius cujus foret meriti ante oculos divinæ contemplationis. Religioſus ergo pontifex Bruno ad ſeſe primos cleri convocat, eis coëpiſcopi ſui domni Gauzelini tranſitum flebilem notificat, quemque illi ſucceſſorem dignum ſubroget familiariter conſultat. Mox decanus divinæ amator religionis, ſatis prudens conſilii, ejus conſultibus hæc reddidit: Si domine præſul, meo dignaris tancillo credere dicto, fratrem Gerardum huic gradui præ ceteris idoneum juridico aſſero teſtimonio, quem vera humilitate ſubjectum, prompta obedientia clarum, longanimi patientia certiſſime atteſtor probatum. Inſuper ejus diutinam in pœnitentia perſeverantiam intimat. Deique nutu ad ſibi credendum mentem præſulis non tarde inclinat. Tunc decanus prælibatus beatum Gerardum à clauſtri pœnitentia rapit, ad domum propriam inſperato adducit, balneatum veſtibus nitidis ex ſuo induit, mirantique quid novi portenderet, cum fore epiſcopum prædicit, ſed vir Domini in humilitatis fundamento firmiter ſtabilitus, huic ordinationi cunctis obnitebatur viribus, magiſque elegit priſtinum pœnitentiæ otium repetere, quam hujus laborioſæ prælationis prægravari pondere: tamen plurimum reclamans, plurimum repugnans, coram jam dicto archipræſule deducitur, & ſub juſſione obedientiæ pontificalem apicem ſuſcipere compellitur. Dum ergo annus Incarnationis dcccc. lxiii. curreret, Leucham urbem adducitur, obviiſque populorum turmis cum hymniſonis laudibus excipitur, ac, ſicut mos exigebat, præſulari ſede intronizatur. Itaque fit mira exultatio in commixto populo, omnes tripudiant pro paſtore adepto, cunctorum terguntur lacrymæ hujus ingreſſu novo. Omnes ſibi divino nutu datum adſeverant, atque in ejus ordinationis aſſenſu plauſibiliter inſonant, & ſi quem geſta ejus delectat audire, librum vitæ & actuum ejus, qui apud ſepulcrum ejus retinetur perlegat, & illo plenius inveniet.

Huic ergo viam univerſæ carnis ingreſſo, domnus Stephanus ſucceſſor ejus extitit, nobili Pariſienſium ſtirpe editus, de Lincrivilla antiqua propagine ortus, qui in Metelacho cœnobio viii. cal. Julii pontificali unguine conſecratus, modico temporis ſpatio, anno ſcilicet & ſemis regimine potitus iv. idus Martii vita exceſſit apud Bodonis-monaſterium, & juxta beati apoſtolorum principis Petri altare eſt tumulatus apud Mediancenſe cœnobium.

Sed hæc eadem Leuchorum civitas ſuo rectore deſtituta, nequaquam diutius eſt, Deo diſponente, peſſundari permiſſa, nam votis utriuſque fidelium ordinis, aſpirante clementia divinæ majeſtatis, triumphatoris invicti videlicet Ottonis tertii auguſti decreto ſtatuente, domnus Bertholdus nobiliſſimis Alemannorum natalibus ortus, in ſancta religione conſpicuus, per Dei providentiam electus in hac ſede eſt, v. idus Octobris pontifex ordinatus, qui prædeceſſoris ſui domni Gerardi mores & inſtituta pro poſſe imitatus, non valet explicari quantæ bonitatis & munificentiæ operibus ad propriam decorandam ſedem fuerit comprobatus: nam diligenter clerum inſtituens, viros prudentes familiari

dilectione

dilectione præ ceteris amplectens, eorumque conſilio in omnibus nitens, urbem rebus auxit, ſapientia decoravit, provida diſpenſatione munivit: quis autem queat ullo rationis affatu pandere, quam prudens & cautus fuerit in omni ſua re diſponenda, quæ & quanta ſuæ eccleſiæ acquiſivit ornamenta, quibus ædificiis clauſtrum ſui cleri adornaverit, quibus emolumentis ſuam ſedem amplificaverit? Verum pauca perſtingamus de pluribus, cum ſingula percurrere ſufficiat nullus. Hic acquiſivit à THEODERICO duce Aſkim villam, & Alraldi-curtem, & Monoldi-villam, dans in concambium Vamplenam villam, & reliquas quas domnus GERALDUS præſulâ duce BEATRICE pro Barro monte acceperat. Adeptus eſt etiam eccleſiam de Sorciaco ab Hugone clerico, & prædium Dominica-via dictum, & eccleſiam quæ dicitur Caſtellum, & alodium *Baddonviler* dictum, & eccleſiam & caſtellare de Pauniaco, & prædium de Pauniaca-villa, & tertiam partem ſylvæ de * Haſeio, prædium de Marceio, & partem Odelrici in villis de Vaſleio; & de *Longort*, & de Laio, & de Orcadis. Idem impetravit ab imperatore HENRICO & bannum venationis ſuper Moſam fluvium, à Segintenſi comitatu uſque Sortiacum. Ipſe reimpetravit ab eodem imperatore reddi eccleſiæ ſuæ villam in Halſacio ſitam quæ vocatur *Erlebem*, & theloneum & diſtrictum minæ. Adquiſivit etiam ab EMMA comitiſſa prædium quod dicitur Fontiniacum, & à præfato imperatore quicquid in Caulei-villa videbatur habere. Cœnobium quoque in honore S. Salvatoris in ſaltu Voſago conſtruxit, quod diverſis eccleſiaſticis ornamentis decentiſſime locupletavit, & ſtipem ex his quæ adquiſierat ad viginti monachorum cœtum inibi delegavit. Eccleſiam beati Baptiſtæ Johannis, quæ dicitur ad Fontes, nec non baſilicam venerandi pontificis Vedaſti intra ſuam ſedem ædificavit, cum eccleſia S. Genovefæ virginis in ſaltu Voſago. Reſtruxit Bodonis monaſterium, nec non S. Deodati cœnobium, valvas ſuæ ſedis miro polivit decore, altare ſummum incomparabiliter exornavit auri ac gemmarum fulgore, innumerabilia vaſorum adquiſivit genera pulchritudine & multitudine texenda: quique ut apes prudentiſſima, undecumque perquirens quomodo eccleſiæ ſuæ ſedis poſſet prodeſſe, prænoſcenſque qualiter nequam & deteſtabiles homines ſuo prædeceſſori GERARDO fuiſſent injuriati, eos uſquequaque ob vindictam ſanctæ eccleſiæ eſt proſecutus, ac ipſorum foveas, ubi velut crudeles feræ abſcondebantur, funditus evertit: caſtrum ſcilicet de *Rewvalt*, & de Pauniaco, omnem quoque illorum odioſam progeniem ita adnullavit, ut nemini ex ipſis diutius pullulare poſſibile ſit. Hic ergo XXII. annis pontificali honore potitus, non eſt facile narratu quid utilitatis ejus deſiderabilis vita contulerit, quid detrimenti ejus præſenti ſæculo lugenda mors effecerit, quia ad ipſius enarrandos actus omnis lingua ſuccumbit, majuſque diſpendium præbuit ejus obitus inconſolabiliter flebilis quam ſi fas eſt dici profuiſſet illius vita omni mundo exoptabilis. Itaque VIII. cal. Septembris beato fine hominem exiens, ita ſuo caſu propriam ſedem peſſumdedit, ut de eo ab omnibus poſſit veredice proteſtari. *Bertoldus cunctis fortiduis ſibi incomparabilis.* Sepultus autem eſt in medio ſuæ pontificalis eccleſiæ, inconſolabilem relinquens fletum omni noſtræ patriæ.

* halſacio.

Quem ſubſecutus eſt HERIMANNUS nobili Agrippinenſium genere procreatus, litterarum ſtudiis, ut decet nobiles, apprime eruditus: qui XIII. cal. Januarii pontificali ſacratus unctione, viſibili in ſibi à Deo injuncto munere ſeptennali vixit tempore. Ipſe corpus beati AMONIS à cœnobio glorioſi Manſueti tranſtulit, & in eccleſia epiſcopalis ſedis, ubi nunc honorifice veneratur, collocavit. Is quamquam nihil prædiorum acquiſierit præventus brevitate temporis; tamen eam diverſis pro poſſe ſuo decoravit ornamentis. Nam ſedi domus S. Stephani contulit non minimam auri quantitatem, de quo diſpoſuerat fieri miri decoris calicem. Singulis etiam abbatiis ſuæ diœceſis argenteas adtribuit coronas, amplians eas palliorum diverſitate numeroſa. Ipſe perfecit caſtrum Rodortei à ſuo prædeceſſore inchoatum, domnique Martini caſtellum à fundamentis conſtruxit firmum, cuſtodiæ circumvicinorum prædiorum utiliſſimum, quique eccleſiam ſibi à Deo commiſſam ita ſapienti gubernamine rexit, ut integram pacem à cunctis circumvicinis hujus ſedis adverſariis habuerit: nec quiſquam ejus præceſſor ac ſucceſſor in tanta tranquillitate hunc epiſcopatum gubernavit. In qua etſi nihil proprio ſudore adquiſivit, tamen ſuppeditante Dei gratia nihil detrimenti de his quæ poſſidebat pertulit. Ab hac ergo terrea mole exemptus cal. Aprilis apud S. Gereonem eſt honorabiliter Coloniæ tumulatus, in cujus cœnobio fuerat à puero ſapientiæ divinæ & humanæ lacte ſapienter educatus.

Viam igitur univerſæ carnis ingreſſo pontifice Herimanno ſucceſſit venerabilis BRUNO, qui poſtea in Romana urbe apoſtolatus functus honore LEO nonus nomen accepit, quapropter ſi aliquem fidelem audire delectat quæ & quanta in epiſcopatu Leuchorum geſſerit, & quomodo in Romana urbe pontifex factus ſe habuerit, librum de vita & virtutibus qui in eccleſia beati Apri habetur, perlegat, & illic pleniter inveniet.

Quoniam geſta priſcorum pontificum hujus ſedis, prout contigit, ſcripta cognovimus, videtur nobis incongruum ut acta venerabilis UDONIS, qui fuit in hac ſede ſucceſſor, ſanctiſſimæ memoriæ papæ IX. LEONIS ſub ſilentii ſera occultemus; ſed ad cognitionem ſequentium recordationi tradamus ſervanda.

Fuit hic ex nobiliſſima parentum ſtirpe ortus, ex utraque parte regali ſtemmate clarus. Pater ejus dictus eſt comes RIQUINUS, ex Reubariorum regione ortus; mater vero ejus MATHILDIS nomine ex Alemannia duxit genus. Ambo ab avitis parentibus, prædiorum redditibus & divitiarum amplitudine præditi, divinæ religionis fervidi, non multum flectentes animos ad diſponendos honores hujus ſæculi. Hunc itaque puerulum fere decennem Deo dicatum glorioſo Leuchæ ſedis præſuli BRUNONI tradiderunt divinis litteris imbuendum, ac venerandæ congregationis domus S. Stephani canonice adnectendum; qui ſub domni WALTERII, poſtea prædictæ congregationis decani, doctrinæ bonæ eruditus, ad ſufficientiam inſtructus, omiſſis puerilibus, immo juvenilibus nugis, ſollicite vacabat pſalmis & orationibus, de ſumtibus ſibi à parentibus, quamvis admodum ſatis ad menſuram decretis, parce vivebat, & ſi qua ſibi exinde reſederant, indigentibus erogabat, ac cum columbina ſimplicitate prudentiæ ſerpentis inſiſtebat. Glorioſus ergo pontifex BRUNO cernens eum in utilitate ſanctæ eccleſiæ ita ad alta creſcere, intimo lætabatur corde, atque cogitabat eum qualitercumque quolibet honore exaltare. Nam GERIZONE primicerio humanis rebus exemto, iſtum promovit ad honorem ejuſdem primiceriatus, quamvis tunc primum adhuc imberbis intraret adoleſcentiæ gradus. Virginitatem ſuam regi cælorum voverat, pro qua retinenda ejus majeſtatem indefeſſis precibus exorabat. Huic Deo placitæ & ſanctæ voluntati nequam non defuit tentator, qui eum noctu & diu inſiſtendo, a ſancto nitebatur avellere propoſito. Itaque ſecundum humanam fragilitatem ſuum animum ad ejus pravam ſuggeſtionem obſequendam inclinaverat; & niſi Dominus adjuviſſet, paulo minus ejus anima in inferno habitaverat. Nam divina præventus gratia, in diutinum incidit languorem, nec hoſtis antiquus in eum malignam prævaluit adimplere ſuggeſtionem. Sed ut Deus omnipotens oſtenderet hanc ſe ei infirmitatem cauſa correctionis tranſmiſiſſe, in ſomnis per S. Johannem evangeliſtam dignatur admonere, quatenus à perverſa reſipiſceret voluntate. Cui & dixit: « Scias te, frater, ideo « talia pati, quia votum quod Deo voveras in« fringere diſpoſuiſti; ſed ſi in promiſſo fide« liter perſeverare volueris, & deſiderata ſani« tate citius donaberis, & divina gratia in cun« ctis tuis actibus foveberis. Quod cum in ſomnis hæc ſe obſervaturum Deo annuente promiſiſſet, erat ei ſimile quod quaſi tres ſubſcriptiones præſagas futurorum ſibi traderet, & in os ad comedendum imponeret, quarum memoriam ſemper in animo retinuit, nec ulli ſuorum familiarium, niſi in ultimo vitæ fine, notificare voluit: tamen earum ſeriem poſt dicemus cum locus opportunus evenerit. Affirmabat autem hujuſmodi viſionem ea nocte ſibi apparuiſſe, qua ſuo venerabili patri domno præſuli BRUNONI in ſomnis viſum eſt, B. Petrum apoſtolum cum protomartyre Stephano ſe infulatum ad principale altare apud Vormatiam deducere honorifice, & ei quinque calices aureos ad præſagium rerum ſequentium tradere. Non multo poſt idem glorioſus BRUNO apud prædictam urbem Vormatiam ad apoſtolicam ſedem eſt promotus, & iſtum de quo loquimur venerabilem UDONEM Romam duxit, cum quibuſdam ſuis familiaribus, quique in omnibus præ ceteris ſervitio adhæſit, idcirco illum in majori familiaritatis amicitia connexit. Biennio autem fere exacto, domnus apoſtolicus antiquam patriam primamque ſedem reviſere voluit, & interventu ejuſdem Udonis congregationi S. Stephani eccleſiam de Franculfi-villa & prædium de Mundrivalle reſtituit, & eiſdem canonicis privilegium libertatis apoſtolica excommunicatione ſubnixum corroboravit. Demum domnus apoſtolicus cernens eum in ſancta religione de virtute in virtutem proficere, diſpoſuit eum, præcedente cleri plebiſque electione, in hujus ſedis præſulatus officio ſibi ſubrogare, ac legatione ad HENRICUM tertium Romani imperii rectorem directa, illum ſibi ſucceſſorem ſubſtituere. Adepto ergo honore pontificatus, ita cœpit eſſe in cunctis agendis rebus ſtrenuus, veluti fuiſſet à primicerio in his diſponendis ſagaciter inſtitutus. Ventum erat Treviris xv. calendas Septembris ad ſacræ ordinationis benedictionem, ubi Deus ei clementer oſtendit ſuæ pietatis diſpoſitionem. Nam, ut moris eſt, poſito ſuper humeros ejus ſanctorum evangeliorum libro, trium prædictarum prædictionum quas in ſomnis viderat exemplaria veridico recognovit oraculo. Siquidem primo loco à legente eſt recitatum divini eloquii exemplum: *Numquam legiſtis in ſcripturis, lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: à Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris?* Deinde ſecundum exemplum eſt dictum de prologo evangelii Lucæ evangeliſtæ, *ſerviens Domino ſine crimine.* Tertium autem fuit in eodem evangeliſta de Zacharia & Eliſabeth, *incedentes in omnibus mandatis Domini ſine querela.* Horum ergo verborum exemplaria ſibi à Domino reminiſcens dudum præmonſtrata, veluti apes prudentiſſima dapes florum indefeſſe animo revolvebat. Quamlibet enim à quibuſdam quaſi pro nimia ſimplicitate reprobaretur; tamen inceſſanter ſatagebat, ut in divino ſervitio ſine crimine & ſine querela ſecundum humanam poſſibilitatem ante Dei oculos inveniretur. Studebat etiam mores ſui prædeceſſoris domni BERTOLDI in multiplicandis redditibus & ornamentis eccleſiæ ſuæ ſedis pro poſſe imitari, atque hoſtes patriæ non timebat pro defenſione pauperum & eccleſiarum inimicos fieri. Adquiſivit quoque ab HAIMONE comite eccleſiam quamdam ad ſervitium fratrum congregationis S. Stephani, quam eis pro annuali die ſuæ ordinationis perpetualiter rememo-

rando contradixit. In deſtruendo caſtello *Vallicolor*, in quo annullando ſuus anteceſſor venerabilis BRUNO ſine fine laboraverat, immultimodo precatu & pretio per circumvicinos compatriotas effecit, quod bis cum armis bellicis à fundamentis dejecit. Monaſterium S. Gengulfi jam diu pene dirutum, & etiam igne combuſtum fuerat, in congruum reparavit ſtatum, atque ornamentis eccleſiaſticis & neceſſariis ſubſidiis ac ædificiis ampliatum, fecit divino ſervitio & ſanctæ religioni locum aptum, ubi laudabiliter viget canonicali more ſuperna ſervitus, & Chriſto annuente vigebit in perpetuum, ut ſperamus. Prædium S. Aniani cum ſuis appenditiis in ſuburbio ſuæ civitatis ſitum ab Indenſi abbate regali auctoritate glorioſi HENRICI tertii Romanorum imperatoris per commutationem accepit, pro quo etiam quaſdam res hereditario jure ſibi à parentibus conceſſas legitime delegavit, ubi diſpoſuerat ædificia monachorum uſui apta divina ſuppeditante gratia conſtruere, ac fratres ſanctæ religionis amore ferventes ad XXIV. ibidem congregare, & de propriis reditibus ſuæ hereditatis, quibus plurimum abundabat, ei congrue neceſſarios ſumtus ordinare. Cujuſmodi autem fuerit rerum ibidem ab eo deſtinatarum diſpoſitio, continet apoſtolicum privilegium Alexandri papæ, quod in ſancti protomartyris Stephani retinetur archariſſimo. Sed morte præventus nequivit ad unguem ſuum perducere deſiderium, quod cuicumque ſuo ſucceſſori, cui Deus velle & poſſe dederit, reliquit perducere ad effectum. Itaque urbs Leucha ſuo tempore multis adverſantibus à circumvicinis compatriotis & extraneis aggravata, non tantum doluit de laboribus quos eo vivente eſt perpeſſa, quantum flevit quod hujuſmodi ſagacitatis & fervoris erga utilitatem ſuæ eccleſiæ virum non fuit diu poſſidere digna. Nam, ut jam diximus, caſtellum *Vallicolor*, quod pene XL. annis Leuchorum eccleſiam vehementer afflixerat, ſe vivente, deſtructum dimiſit, quamvis eodem quo præſentem vitam tranſiit fraude quorumdam reſtructum fuerit. Omnes inimicos ſuæ ſedis aut victos aut pacatos in ſuo fine habuit. Quicquid ad pontificalem præbendam pertinebat, ſicut anteceſſor ſuus BERTOLDUS præſul tenuerat, ſuo ſucceſſori ſolide habendum reliquit. Ergo ſicut ſuperna fuit voluntas pridie idus Julii, XVIII. ſuæ ordinationis anno, ab hac luce ſubtractus eſt, & in ſuæ ſedis eccleſia ante altare S. Blaſii eſt honorifice tumulatus.

Domno UDONE de medio facto, venerabilis PIBO ad eamdem ſedem mox ſucceſſit ordinandus: qui parentibus non infimis, ſcilicet patre THIETMARO, matre vero DUDICHA progenitus, de terra Saxonum oriundus extitit, qui ab ætate primæva litterarum diſciplinæ traditus ſub magiſtro ANNONE poſtea futuro Agrippinenſium præſule, ſcholarum exercitium tranſiens, divinæ inſtitutionis atque mundanæ peritia adprime enituit. Deinde vero jam adoleſcentulus in Halverſtetenſe eccleſia canonicus, ubi omnem callem prudentiæ cum modeſta fortitudinis operatione inter coæquævos ita præcucurrit, ut cuncta officia ipſius eccleſiæ paulatim ſuſciperet, laudabiliter perageret, quin etiam honores eccleſiæ cunctos præter pontificium adeo probabilius diſponeret, ut exinde ſublatus in regali palatio primum capellanus, poſtmodum factus ſit cancellarius. Ibi etiam quantus fuerit principibus regni ſatis apparuit; qui Omnipotentis occulta diſpoſitione conceditur antiſtes, & ordinatur Tullenſi eccleſiæ: cujus ædificium non ſolum imperfectum ſed etiam ruinoſum reperiens, non minimum cor doluit: immo repedare cogitavit; quia, quod mentem ejus durius angebat, ſine intermiſſione ingemiſcens, de conſolatione animarum ſibi commiſſarum deſperabat, quomodo quam populum doceret linguam prorſus ignorabat. Sed divina virtus circa ipſum dignabatur glorioſum oſtendere miraculum, cum jam ſexagenarius parvo quidem tempore loquelam inauditam didicerit, qua plebem Chriſti ſatis intelligibiliter & à malis deſiſtere, & quæque bona perficere edocens, pervigili cura gubernare ſatageret. Porro quam infatigabilem in Dei famulatu ſe exhibuerit, in divini officii nocturnis horis quam aſſiduus fuerit, in celebritate ſacroſancti myſterii interius corde mactato, exterius quam ſolemnis extiterit, in ſacris ordinationibus pontificii quam angelicus apparuerit; ſicut nec de memoria, qui viderunt, labi, ita nec futuris mortalibus facile poterit innoteſci. Hic nimirum in eleemoſynis fuerat miſericordiſſimus, in peregrinorum vel hoſpitum ſuſceptione hilariſſimus, vinctis & ægrotis viſitator piiſſimus, in viduarum vel pupillorum defenſione juſtiſſimus. Poſtremo in dilectione Dei & proximi perſeverabat ferventiſſimus. Sicque Dei gratia perfuſus quoſcumque genere vel facultate tenuiores in clero conſiderabat, ut tam verbis paternæ conſolationis, quam etiam rebus ſuſtentabat. Civitatem cum ſuburbio ceteriſque appenditiis, quæ à diebus ſui prædeceſſoris quaſi deſerta fuerant, quemadmodum locupletaverit, ædificia ſuo tempore conſtructa demonſtrant: quotiens enim epiſcopio bellum imminebat quampluribus menſæ ſuæ victualibus diſtractis, eccleſiæ pacem à tyrannis irruentibus circumquaque comparabat. Primo igitur aditu prædictæ S. Stephani baſilicæ turrim cum gemellis campanaribus, ſub qua præſul idem juxta aram S. Mariæ Magdalenæ honorifice ſepultus requieſcit, à fundamentis conſtruxit, ſed nec minus, celſitudine ejuſdem media, tria altaria medium quidem glorioſæ Dei genitricis Mariæ, dextrum vero apoſtolis omnibus, tertium à ſiniſtris martyribus ſanctis, ſed & pignoribus multis reliquiarum impoſitis devotus conſecravit. Item laquearia ejuſdem

monaſterii myſtico opere fulgentia, picturam A
quoque dominicæ majeſtatis imminentem al-
tari præcipuo arte vel ſchemate decoravit
pretioſiſſimo. Coronam ſimiliter argenteam
aurea varietate micantem, quæ ſpecioſa am-
plitudine medio ſinu dependet baſilicæ fabri-
care juſſit, ſacrorum etiam vaſorum numero
calicem ex auro puriſſimo pretioſiſſimis orna-
tum lampadibus adauxit. Item campanar ex-
truens ligneum, ſumma tecti crepidine pro-
minens, plumbeis operuit laminis: cancellum
quoque ſimili curavit tegere metallo. Quis
umquam tanti pontificis geſta poſſit rememo- B
rari per ſingula? qui profecto quod legerat
Otioſitas inimica eſt animæ, ſemper retinens, aut
in augmentandis eccleſiæ ornamentis, re-
ſtruendiſque ſacris ædificiis inſudando, aut
publicis ordinationibus univerſæ parochiæ
ſuæ ſolicitando numquam inventus eſt o-
cioſus. Sed quoniam nec minis, nec blandi-
tiis, regiæ poteſtatis, à fide & obedientia
S. Romanæ ſedis venerabilis PIBO flecti ne-
quibat; inter innumera tantæ perſecutionis
damna, quæ ſedulo perferebat, curtem Tul-
lenſis eccleſiæ juri debitam *Berhein* nomine,
honore quondam & frugalitate opinatiſſimam,
quam per fideles regis amiſerat, multis ante C
vitæ ſuæ terminum eccleſiæ reſtituit per quin-
quennium. Denique videns prædictus paſtor
imperialem perſecutionem minime minui,
ſed nonnullos epiſcoporum per omne Teu-
tonicorum regnum adhærentes regi, de in-
obedientia Romanæ ſedis condemnari, non
tantum de ſui conſtantia ambigebat, immo
inſtinctu divino propter peccatorum ſuorum
pœnitentiam locum dominicæ paſſionis adire
cupiens, cum comite CONRADO multiſque
regni principibus, ducente Deo, Jeroſoly-
mam pervenit, ubi quæque ſanctiſſima do-
minicæ converſationis loca non minus cor- D
pore, quam corde contrito perluſtrans, ante
Domini monumentum pro reatuum ſuorum
venia lacrymarum uberrimis imbribus pro-
fuſis, orationibus diutiſſimis incumbendo,
pro animabus etiam ſibi commiſſis, Domi-
num exorabat. Inibi ſupplex epiſcopus ſo-
ciis audientibus devovit, ſi quando Deus re-
patriari ſibi concederet, illico monachus fie-
ret. Conſtantinopolitana igitur urbe regre-
diens, à glorioſiſſimo Græcorum imperatore,
qui valde ipſum diligebat, non parvam do-
minicæ crucis portionem impetravit, quam
cum ſacris reliquiarum pigneribus dorſalibuſ- E
que precioſiſſimis multiſque alteriuſmodi
donariis eccleſiæ devotus contulit. Juſſit er-
go crucem magnam ex auro puriſſimo gem-
miſque radiantibus artificioſe fabricari, in
qua vitalis ligni marguaritum cunctis opibus
precioſius condigne imponeretur ad compor-
tandum utque ſuperpoliti tamen claritate la-
pidis oculis intuentium evidenter appareat, &
fidelium cordibus compunctionem offerat pa-
riter & ſalutem. Quid plura? Deinde mun-
di relictis omnibus, jam conſecratur mona-
chus: quod tamen fiebat clanculo in Divio-
nenſi cœnobio. Poſtquam autem plebs Tul-
lenſis tanto ſe orbatam patrono perſenſit,
incomparabiliter lugens quod ſanius potuit
conſilium cælitus aſſumſit, ſummumque
Romanæ ſedis paſtorem per legatos adiens,
deſolationis ſuæ ſeriem, & quod deſidera-
bat patefecit, & eo uſque ſupplicationibus
lacrymoſis ante ipſum incubuit, donec piæ
petitioni ipſorum papa ſanctiſſimus ignoſ-
cens proprium paſtorem quem repetebant,
vel ſicut erat monachum reddi juberet, quin
immo apoſtolica auctoritate compelleret. Hac
ergo gratia divinæ miſerationis ſuſcepta,
Omnipotenti apoſtolorumque principibus lau-
des non indebitas perſolventes, Divionenſe
monaſterium læti adgrediuntur, reverentiſ-
ſimum PIBONEM quaſi redivivum cum gra-
tiarum actione recipiunt, & majore admo-
dum quam prima exultatione Leuchorum
ſedi ſolemniter inthronizato, à maximo
uſque ad minimum fideli obedientia, quoad-
vixit, clerus cum populo pariter obſecun-
tur, & ſicut vera religione monachus; ita
ſollicita diſpenſatione permanſit epiſcopus
venerabilis PIBO dilectus epiſcopus & Deo
& hominibus. Nec illud ſilentio prætereun-
dum cenſuimus, quod ſæpedictus pater,
quamdiu ſuperſtes foret, pro conſecrationis
ſuæ die, ſed nec minus poſt vitæ præſentis
metam, pro depoſitionis annuali luce cele-
briter memoranda eccleſiam *Debue* fratribus
ſuis contulerit, tribus ſimiliter altaribus in
terra conſecratis, idem benigniſſimus pater
de propriis redditibus videlicet de theloneo
XXX. ſolidos, eo tenore conceſſit, quod ſin-
gulis annis pro dedicationis celebritate ex his
X. ſolidi fratribus deſervirent: alios autem
XX. ſolidos quilibet frater haberet, qui in-
ibi ſedulo ſerviens, nocturnum lumen cum
lineis velamentis altaribus ſemper ſubmini-
ſtret. [illegible] ad ſupradictum canonicorum ſer-
vitium medietatem vini, quod dicebatur
de taberna epiſcopi, cujus ſumma XL. mo-
diis conſtat; alodium etiam in Geminoldi-
villa comparavit: quod S. Mariæ Magda-
lenæ penes cujus altare extremæ reſurrectio-
nis diem præſtolatur ad luminaria ſufficiens
donavit. Quid tandem oves ſibi commiſſas,
quas jam diuturna pace foverat, ſummo
paſtori commendans, anno ordinationis ſuæ
XXXVIII. ab Incarnatione MCVII. VII. cal.
Decembris venerabilis PIBO maturus ſenio
beato fine requievit in Chriſto.

ADSONIS ABBATIS

De vita ſancti Manſueti libri II.

Ex mſ. S. Manſueti

INCIPIT PROLOGUS.

DOmino ſancto ac vere beatiſſimo antiſtiti Gerardo Adzo indignus ſervorum Dei ſervus, abbatum ultimus, peccatorum primus, æternæ redemtionis munus.

Sacro eſt ſubnixum eloquio, quia ſicut præfulget in ſanctis prælatis imperandi poteſtas, ita quoque reſplendere debet in bonis ſubjectis exequendi devota voluntas: nam ut illos ex juſtis imperiis in conſpectu divinæ majeſtatis oportet abſolvi: ita & iſtos ſequente obedientiæ fructu æterna expedit remuneratione ſalvari. Hujus ſententiæ ego non expers, veſtra juſſione promotus opus aſſumſi, legenti, ut credo, non omnimodis ingratum, auctori vero omnimodis formidandum: quia ſicut decurſis ſpatiis temporum obſcura eſt notitia præteritorum: ita quoque eſt libera certitudo præſentium rerum. Quod ergo juſſiſtis humiliter ſuſcepi, quod præmonuiſtis quamvis inepte explevi. Sumite ergo libellum veſtro juſſu compoſitum, meo labore conſertum. Quem quidem in ſpecie columbæ ſuper Dominum deſcendentis ac colentis, etiam beatiſſimi Manſueti meritis quem colitis, quem diligitis, columbinum vocandum inſtituo, ut columbinus vocetur, qui tanti patris geſtis inſignitur.

Explicit prologus.

METRUM ADZONIS IN LAUDE S. Manſueti pontificis ubilibet concinendum.

INclyta Manſueti claris natalibus orti
 Progenies titulis fulſit in orbe ſuis.
Inſula Chriſticolas geſtabat Hibernia gentes,
 Unde genus traxit, & ſatus inde fuit.
Indolis egregiæ, qui mox comitatus honore
 Virtutum placidis emicuit ſtudiis.
Cumque ſubit teneros maturis ſenſibus annos,
 Juſtitiæ ſpeculum ſparſit ubique virum:
Ardor ineſt animis exſul natalibus arvis,
 Ut ſitus Auſonias tenderet ire vias.
Petrus apoſtolicæ pollebat culmine Romæ,
 Huncque ſequutus amans expetit ipſe libens.
Suſcipit ardentem Petrus pietatis alumnum,
 Et facit expertem ſancta ſecreta virum:
Cujus ab ore piis attrectans dogmata verbis,
 Ebiberat ſtabilem, fonte ſalutis opem.
A Sedulus Auſonii per tempora longa magiſtri
 Obſequio Petri hæſit amore ſui.
Quem Petrus ad ſummam provexit culminis arcem,
 Et dat gaviſus pontificale decus.
Hinc placet ad tumidos præcones mittere Gallos;
 Qui doceant animos ore fideque feros.
Electi veniunt Romanis arcibus, adſunt
 Prælia geſturi pro pietate viri:
In quibus, antiſtes, Manſueto nomine polles,
 Emicat atque tuus vocis honore gradus.
B Hique adeunt alias Gallorum partibus urbes,
 Quos ut conſulat pervius orbis habet.
Tu, pater, agreſtem Leuchorum ſolus id urbem
 Ingrederis ſiſus ad pietatis opus.
Pervigil in populo Petro præeunte beato,
 Urbs ut in æternas Leucha notetur oves:
Per te prima fuit nobis via nota ſalutis,
 Per te ſit noſter finis ubique, pater.
Si tamen & meriti res eſt augenda juvandi,
 Par ſit Aper ſocius noſtra juvando tuus:
Vos etenim binæ cæli ſuper axe columnæ
 Ducitis, hinc faciles nos relevare greges.
C Jam noſtris igitur proſit fiducia votis,
 Quam noſtra in nobis pectora fixa tenent:
O Manſuete, tuos petimus defende fideles,
 Et fac cum ſanctis gaudia longa dari:
Adſis & precibus, paſtor mitiſſime, noſtris,
 Ut teneant populi regna beata tui.

VITÆ ET ACTUUM B. MANSUETI primi Leuchorum urbis pontificis libellus primus incipit.

D POſt glorioſum cæleſtis victoriæ triumphum, &c.

LIBER II.

INCIPIT OPUSCULUM LIBELLI SEQUENTIS DE HIS QUÆ PER EUM POST OBITUM GESTA SUNT.

QUoniam in anterioris executione operis, prout divina ſublimitas ad memoriam præ-
E ſentium temporum renovandam exiguitati noſtræ contulerat, pauca ex pluribus breviter explicuimus, ea ſcilicet quæ, dum maneret in corpore, Dei virtute eſt operatus, omiſſis his quæ vel incuria vel prolixæ vetuſtatis deſidia tacita ſunt vel neglecta, ad ea quoque quæ noſtra ætate geſta ſunt. ſuſcepti negotii ſtudium convertatur: quæ videlicet tanto verius proferimus, quanto hæc quoque vicinius fuiſſe facta non dubitandum tenemus. In primis ſiquidem adnotantes quod ſive ut diximus barbararum irrumpente feritate gentium, ſeu etiam celeberrimis intra ſe conſectationibus populorum, per ſuccedentia tempo-

ra iſdem locus rebus privatus, munitionibus diſſipatis, pene ad nihilum fuerat redactus, frequenter etiam virorum ſæcularium dominationi ſubjectus. Interea longa evoluta quoque temporum ſerie, poſt DROGONEM inclytum Leuchorum urbis epiſcopum domnus GOZLINUS, nobiliſſimis Francorum natalibus ortus, pietate & religione conſpicuus, litterarum ſtudiis adprime eruditus, per Dei providentiam electus in hac ſede eſt pontifex ordinatus: qui diligenter clerum inſtituens, viros prudentes undequaque colligens, urbem rebus auxit, ſapientia decoravit, providenti diſpenſatione munivit. Hic itaque præfatum locum diverſis, ut diximus, caſibus lapſantem conſiderans, aſcito ſibi ex loco ſancti Apri confeſſoris Chriſti egregii domno HERCHEMBOLDO patri venerabili, quem ipſe quoque illic abbatem ante conſtituerat, locum hunc in religionis ordinem committit reparandum. Qui videlicet vir venerabilis, ut erat religioſiſſimus, ſub præpoſitorum manu monachorum aliquos delegavit: & quia illic ſtipendia eo tempore deerant, propriis monaſterii ſui ſumtibus delegavit.

I. *De quadam cæca quæ ante januam beati Manſueti illuminata eſt.*

Præfati igitur feliciſſimi antiſtitis domni GAUZLINI tempore, dum iſdem locus ſub præpoſitorum, ut diximus, cuſtodia ageret, quæ ante è vicino vel poſt, viſu vel auditu contigerint, ſatis ſit vel pauca de multis expedire. WIDONEM iſtius urbis multi noverunt comitem. Hic viculum quemdam habuerat ab urbe non longe poſitum: quem quia ipſe conſtruxerat, uſque in præſens tempus nomen Widonis habet. In hoc quædam ancilla ejus fuerat, quæ jam per annos cæca ſeptem permanebat. Hæc & conjugem & filios potius ad calumniam quam ad adjutorium poſſidebat. Quid ageret omnino neſciebat. Omnium & maxime ſuorum infelix patens contemtui, præſenti ſubjecta inopiæ ſemper. Interea inſtabat dies qua expectabantur in craſtinum annuæ beati MANSUETI ſolemnitatis gaudia. Tum illa inimicam cæcitatem perferens, turmis ſe miſcuit confluentium, alieno duci innititur, beati pontificis domum gemebunda ingreditur, fletibus perfuſa facie, divinæ majeſtatis amicum invocat, mitis paſtoris affuturam ſibi clementiam exorat. Cumque in oratorio pernoctare cupiens, ab eccleſiæ præpoſito cum ceteris excluditur; ante januam vallatam populis excubat, habens in eo fiduciam, in quem totam mentem direxerat. Cum ecce media elata nocte, Deo gratias agit, interventu ſancti lucernas ardentes ſibi patere aſſerit. Eia, inquiens, ſancte Dei, cæcam illuminaſti, infirmam ſolidaſti, triſtem refoviſti. Amodo me tuis obſequiis habeto famulantem, ſuper quam tuam potentiam oſtendiſti. Ita quæ alieno duce venerat, collatæ lucis auctorem libera rediens, omnibus prædicabat.

II. *De muliere ſanatâ, quæ à dæmonibus vexata ſenſum perdiderat.*

STEPHANUS quidam miles inter ſuos non infimus, longe ab urbe rure proprio commanebat. Hic ex conjuge filiam acceperat, quam tenero amore diligebat, & ut ſolet hoſtis cariora perſequi, electa confundere, incauta prorumpere, peccatis exigentibus vas puellæ diabolus ingreditur, confundit mentem, tollit vigorem, penitus evacuat ſenſum. Illa conſepta nexibus, ſtipata cuſtodibus, ſanctorum à parentibus illata patrociniis, in oratorium S. Manſueti perducitur. Intra baſilicam vero permiſſa pernoctare, uno ſuperſtite, preſſis ſopore ceteris, ea parte qua illa ſolo decubuerat, evagantes ſupra tectum eccleſiæ dæmones, mirum dictu! voces ululantium ac varios imitantes ſonitus beſtiarum, mixtis aëra complent clamoribus: conqueſti publice nihil ſibi & ſancto convenire, nec donum ſalutis, quam ipſi merito abſtuliſſent, ullo modo poſſe reportare. Ille tremefactus ceteros excitat, ut & ipſi voces perciperent quas ille audiebat. At vero illi cum per aliquot horas palam inſultarent, egreſſi terroribus dæmones fugerant, puellam deſerunt, virtutem ſancti protinus evaneſcunt. Puella ſurgit libera, reparato ſenſu ſecum ipſa miratur, quibus addita fuerat inimicis.

III. *De leproſo curato.*

Alio quoque tempore elephantiæ quidam morbo percuſſus, cujus cutis inſtar nivis ſpeciem prætenderet pœnitentem, toto trepidus corpore beati MANSUETI ſuffragium, duxit expetendum: quo cum perveniſſet, præpoſitus eccleſiæ viſus eſt pro foribus aſtitiſſe: cujus ille cupiens pedibus procumbere, juſſus eſt quid vellet aut quid quæreret indicare. At ille, heu me, inquit, miſerum, vivis quodammodo artubus omni ex parte præmortuum, cui vita in pœnis ducitur, caro lethiferis angoribus coartatur. Ad hoc enim veni, ut ſancti hujus, etſi non merear, vel parum remedii beneficio Deitatis attingam. Ad quem ſenior ſpecie intentantis, quid habes, inquit, offerre in donariis? cui ille oſtenſa protinus ſummitate, qua tegebatur, veſtis, En, inquit, ſalis exiguum ſublevandæ inopiæ miſerantis gratia condonanum; vade, inquit, ſumens illud ſacris inferendum. His dictis ratus ille accurate illa ſibi juberi, quæ ſubludentis habitu prolata audierat, feſtinus templum ingreditur, donum ſalis ante aram profundit, ipſe in preces proſternitur: qui ſolo decubans, ſubito ſe quaſi pedem tranſeuntis ſenſit dorſo veſtigium impreſſiſſe. Hinc concitus aſſurgens, cum neminem circumquaque conſpiceret, ad ſeniorem revertitur, & jam ſanus factus colore in priſtinum converſo, depoſuiſſe cutem gaviſus eſt male albicantem.

Digitized by Google

IV. *De clerico à febribus erepto.*

A

Eſt quoque certiſſimum hunc beatum virum febricitantibus etiam quæſitæ ſanitatis ſæpiſſime remedium contuliſſe. Et ut nota replicem, vidimus ex clero non mediocris ſecundum ſæculum perſonam dignitatis, quem quoque cum tanta vis febrium toto tremebundo corpore ardentius inflammaret, ut dies noctesque quamplures ſine cibo duceret. Vitæ jam pene deſperatus, ad ſacram defertur ædem manibus famulantium, compoſitis ſtramentis ſecus beati aram ſedulus excubator exponitur. B Ita eo loco biduo commoratus, pulſo ardore torrido, ſic præſenſit opem medecinæ ſalvantis, ut libera facultate domum rediret incolumis, à qua prius elatus, fuerat paſſus igniferæ tormenta paſſionis. Nec in hoc ſolo virtus oſtenſa eſt hujuſmodi morbos excludendi: ſed certe frequentiſſime hoc angore preſſos aſpeximus ſancti pontificis auxilium imploraſſe, quos alacriter contigit optatæ incolumitatis gaudia reportaſſe. Si cui vero tam cita ſalus non occurrerit; ſciat vel non mereri, vel potius in provectum C differri.

V.

Eodem fere tempore Drogo quoque miles notiſſimus in pago Dulmenſi fuerat oriundus, hujus gratiam ſancti pontificis eſt pleniter expertus. Qui videlicet cum eſſet in rebus militaribus ſtrenuus & promtus, non minus tamen erat fide & bonitate conſpicuus. Hic irruente febrium peſte, pene ad extrema perducitur, atque amiſſis totius viribus corporis, nihil ſibi ſupereſſe, niſi mortem vicinam conſpicatur, quid potiſſimum faciendum mentem D [illegible] confuſa verſabatur, vitalia exoſus alimenta, & quietis impatiens, de ſola morte cogitabat. Cum ecce inter lethiferos febrium anhelitus, & ignis ardentis ſtridentia acumina, menti incidit ſancti hujus expetere ſuffragium. Adducitur vectus ſubſidio ſervulorum, ingreſſuſque templum venerabile impoſito cervici (a) vinculo ſancto ſe ex libero in ſervum dedicat, & votum cenſuale die certo devovet; ſicque nocte illa ante aram provolutus excubat, atque in craſtinum inter ſacra miſſarum ſolemnia livido jam fu- E rore erutus, domum qua vectus fuerat, liber revertitur & ſanus. Non oblitus poſt hæc ereptoris ſui beneficii, quo tam evidenter ab illis ſtridoribus meruerat abſolvi.

VI.

Præterea innumerabiles nos vidiſſe meminimus hujuſmodi vexationibus detritos, qui flammis ſtridentibus, totis effuſi corporum viribus, ſolum exitum meditantes, hujus meritis & potentia ſancti redierint ad propria ſani & incolumes facti. Quæ omnia ſi velimus plene perſequi, ante deficient nobis tempora, quam univerſa magnalia ejus valeant literis comprehendi.

VII.

Tamen ſi cupimus hujus noſtri protectoris meritis provehi, beneficiis adjuvari; nos ab ejus laudibus & obſequiis non congruit exortes deputari, quod in uno ſolo facile eſt deprehendi, quod congruum duximus adjungi.

Ruſtici ipſius feſtum celebrare negligentes puniti.

Quodam tempore, ut moris eſt ruſticorum, quidam Barrenſium partium non parvo numero ruſtici, grege facto, ſumtis vehiculis, & rerum copiis vicos expetierunt ſalinarii, B datiſque in coemtionem rerum venalium convectationibus, ad ſua redire cupientes, ſalis commercia referebant, & jam ex maxima parte expleto itinere, Gundulfi-villam tranſgreſſi, ad alveum Muſellæ, cum illa ſua reda ſquallentes labore ruſtici pervenerunt, ubi objectu tranſmeandi fluminis aliquantulum intricati, à loci illius incolis duriter ſunt invecti, cur eo die totalibus actibus inſudantes in tanti patris, quæ ea die annua colebatur, ſolemnitate, tamquam agreſtibus animis communis lætitiæ ſe paterentur non eſſe conſortes. Ruſtici hæc è contra ludibriis proſe- C quuntur dicentes, hæc ſacra ad illos non pertinere, nec quicquam cum hac celebritate habere commune, quam ſolis Leuchorum populis noſſent debitam [illegible] votis civilibus excolendam. His ita contumaciter perſiſtentibus, ultio divina proſequitur. Mira dicturus ſum. Tanto ſubito rabies miſeris illis animalibus incubuit, ut ſe invicem conſertis cornibus apperterent, & cunctis videntibus maximum terrorem incuterent, infelices vero ruſtici pene humanis ſenſibus excedentes circumquaque vagabundi ferrentur, boveſque D verſi in amentiam pœnas ſuorum luerent dominorum. At illi in quibus vigoris animi aliquid reſiderat, eccleſiam beati pontificis celerius irrumpentes, reatum ſuum publice profitentur, votis ſe & ſupplicationibus aſtringunt, de cetero fore cautiores, ſi pœnis præſentibus erepti liberi redire potuiſſent. Nec diſtulit ſanctus voces audire gementium, quibus & miſera amentia reſtituit, & abeundi facultate donavit.

VIII.

Vacca ablata divinitus reſtituitur.

Præfati domni Gozlini pontificis obten- E [illegible], Grimaudus quidam vir vitæ venerabilis quodam tempore ex cœnobio S. Apri religioſo collegio aſſumtus, ejuſdem loci ſui abbatis imperio rector & præpoſitus fuerat conſtitutus, qui videlicet pro merito carus omnibus, principalis obedientiæ titulis fuerat inſignitus, diſciplinis regularibus pretioſus. Hic itaque in uſibus neceſſariis unius vaccæ ſubſidio fruebatur; quod videlicet animal condiendis potiſſimum oleribus familiare præſtabat obſequium. Sed quadam die dum hora competenti expectatur, quod non aderat, diverſitate quæritur locorum, ſtudio famulantium. Res eſt incerta, cujus idem animal fraudulentia fuerit factione tradu-

(a) Nota ritum contrahendæ ſpontaneæ ſervitutis per impoſitionem vinculi cervici ſervitutem contrahentis. De ſervis autem plura ſi lubet vide apud Cangium.

ſtum. Tunc præpoſitus inquit ad miniſtrum, qui tunc forte damni familiaris nunciator mœſtus advenerat: Vade igitur, dic ſancto illi, qui noſtris utitur miniſteriis, ſi noſtræ velit amodo commune ſervitutis obſequium, reſtituat citius animal neceſſarium iniqua fraude ſublatum. Nec ſermo in vanum decidit, nam in craſtinum raptoris idem animal eractum vinculo fertur ſtabulo proprio virtute beati pontificis revocatum.

IX.

Glorioſæ vero & felicis in æternum memoriæ domnus Gozlinus, ſæpedictus epiſcopus piis ac ſanctiſſimis operibus approbatus, plenus dierum & bonarum virtutum inſignibus ſuæ complens tempora vitæ, magno mœrore & luctu omnium, quadrageſimo quarto ordinationis ſuæ anno, delatus à clero & populo in Bòxerienſi cœnobio, quod ipſe à fundamentis longe ante conſtruxerat, digniſſimam ſicut vivens juſſerat, accepit ſepulturam inter choros virginum, quas illic plures numero vitæ diſtrictioris aggregaverat, longis ſæculis in Dei laudibus excolendam. Cujus dies depoſitionis VII. idus Septembris agitur ſub obtentu Dei Genitricis & perpetuæ Virginis Mariæ in ſæculum permanentis.

X. *De his quæ acta ſunt beati Manſueti meritis tempore domni Gerardi pontificis.*

Ut vero adhuc competens hiſtoriæ noſtræ rei veritas & ordo conſequatur, hujus ſanctiſſimæ & intemeratæ Virginis Mariæ præeunte gratia & virtute, nec non & beati protomartyris Stephani ſanguine coruſcante, cui urbs tota innititur, univerſus populus meritis ſanctificatur & regitur, hæc eadem Leuchorum civitas, ſuo, ut dictum eſt, rectore deſtituta, nequaquam diutius eſt, Deo diſponente, peſſumdari permiſſa. Nam votis utriuſque fidelium ordinis, aſpirante gratia divinæ majeſtatis, triumphatoris invicti Ottonis auguſti decreto ſtatuente, agente quoque germano ejus domno Brunone pontifice, Gerardus Coloniæ civitatis oriundus, in clero genere & religione præclarus, deſtitutæ Leuchorum urbi futurus deſignatur epiſcopus: qui ſiquidem cum eſſet eccleſiaſticis inſtitutis adprime eruditus, regnante in perpetuum Domino Salvatore, dum nongenteſimus ſexageſimus tertius ejuſdem ſanctæ Incarnationis ageretur temporum curſus, omnium unanimitate acclamante fidelium, in hac eadem eſt ſede inthronizatus pariter & aſſumtus. Hic itaque in primis dum ſibi commiſſam urbem expeteret, in præfatum B. Manſueti oratorium, quod forte obvium habuerat, primo ingreſſu divinitatis, ut creditur, menti incidit, quod illic requiem in ſæculum ſæculi, & habitationem electam ſecundum prophetæ vaticinium eodem currente verſiculo ſibi præſignavit. Et hæc, ut patet, liquido circa eumdem locum potioris devotionis cauſa fuit pariter & ſalutis augmentum. Nam rerum competentium diſpenſatione compoſita, non longo temporis interjectu, laudabilis memoriæ abbatis Humberti conſilio, qui tunc temporis B. Apri glorioſe regebat monaſterium: cujus nomen, ut ſperamus & cupimus, libro beatæ vitæ tenetur fixum, ſuorum etiam conſenſu fidelium quemdam boni teſtimonii virum (a Adam nomine) moribuſque fulgentem verbis & actibus inſtitutum eidem loco abbatem præfecit & rectorem. Ex his vero, quæ ad id videbatur pertinere, rebus locum decenter ampliavit, & numerum Deo famulantium, ſecundum regularis vitæ diſciplinam fideliter inſtruxit. His tandem ita geſtis, quia res in propatulo conſtant & ſolitum ut cœptæ hiſtoriæ ſeriem proſequentes, ea quæ... præſentis domni Gerardi pontificis tempore beati virtute Manſueti geſta ſunt, breviter explicemus.

Suſpenſis cælo imbribus inimica frugibus magna & illius temporis inuſitata ſterilitas arvis ſqualentibus incubuerat: deinde tellure fatiſcente laboribus hominum pene concrematis, exuſtæ terræ dictu horrendum culturta deperibat: & ut in ultionem infidelis populi invectione Domini longe ante probatum fuerat, cælum deſuper ſpeciem minabatur æream; deorſum vero terra crudelis prætendebat ferream. Hoc autem in dies iræ cæleſtis effulgurante judicio, juſſu pontificis plebi æſtuanti agendum triduo jejunium indicitur; & quia facile non valet contraire divinæ ultioni, præſulem expetunt beati viri corpus arentium agrorum finibus deferendum, utpote horreſcentibus his æſtibus miſericorditer opponendum. Quid plura? Aſtante domino pontifice & plebe univerſa, exponitur de loco in quo pridem jacuerat. Dant voces in excelſis, cæleſtibus perſonant hymnis Deum laudantes, & flebilibus beati Manſueti medio procedentibus, ut oſtenderetur divinitus, cujus in terra ferebatur corpus, tantus de cæleſtibus repente fragor bis inhorruit, ut voces rumperet pſallentium, & corda ſtupentia redderet ſingulorum. Ita attonita multitudine, quæ ad duo millia hominum vel eo amplius undecumque eo die confluxerat, ad locum S. Apri, quo ire decreverant, perducuntur. Illa vero æſtuoſa cæli ſerenitas, quæ ardente Syrio terras videbatur exurere, in nubes mox cœpit denſeſcere, & datis largis imbribus impetrati roris gramen pleniter miniſtrare. Quid vero interim contigerit, non eſt ſilentio præterire. Pluviam divinitus impetrat.

XI.

In hac copioſa multitudine, quæ tantum ſpectaculum impleverat, hujus tunc urbis comes Sindebaldus eorum unus erat. Is cum Immone quodam domni præſulis non ignobili milite ſancti viri ſe glebæ petiit ſubponi deferendæ: quem ſcilicet præ doloribus omni humano officio deſtituta manus valde fatigabat. Infirmum manum ſanitati reſtituit.

(a) Incluſa parentheſi recenti manu addita ſunt.

tigabat. Hanc jam ſalvandam aliter deſperaverat, quam ſi, ut aſſolet, ultione depelleret, quod graviter dolebat. Depoſito vero beati Manſueti quod ferebat corpore, expletiſque miſſarum ſolemnibus, ita manum morbo liberam cunctis videntibus extulit, ut umquam prius doloris nihil ſenſerit. Cujus rei adhuc eſt ipſe teſtis certus, ſi à quolibet fuerit requiſitus.

XII.

Dedicatio eccleſiæ B. Manſueti.

Hinc verò abeuntes cum illo ſuo cæleſti theſauro, urbem ingrediuntur, magno reſultantes divinæ modulationis tripudio. Sacris deinde illius noctis vigiliis inſiſtentes præſente viri corpore dedicant baſilicam, quam ipſe præſul à fundamentis ante conſtruxerat, ſanctæ Dei Genitricis ſanctique Manſueti venerabilem, quæ ex tunc & modo S. Manſueti magnifice illuſtratur meritis, ibique ſolvuntur vincula peccati aggravantis.

XIII.

Puer contractus curatur.

His autem ita compoſitis, beati viri corpus ſedi propriæ referri cupientes, obvium quemdam habent ruſticum magnificis vocibus ejulantem. Hic ulnis impoſitum ſui mœroris miſerum decem annorum filium attulerat, cui nervorum implexio ſpinæ dorſuali veſtigia fixa retinebat; qui cum ſancti viri glebam ad templum lamentis proſequitur, Judæus quidam, qui tum forte ſe turbis miſcuerat, centum blaſphemias ludibriis rabidioſis evomens preces rogantis invehitur: Heus tu, inquiens, quid mortuum inſequeris? quid clamoribus aera confundis? quid ab immoto beneficii petiturus accedis, cum ego equidem ipſe vivens multo defuncto præſtantius proſim, ſi vota contuleris? His auditis valde indignatus qui præſens aderat pontifex, aſtantibus fratribus: Heu me, inquit, quid veneramur? quid colimus? aut enim nulla ſancti virtus qua lætificetur eccleſia, qua Judæi confundatur veſania, aut certe pro eo alter colitur, qui dum putatur hic nullo modo retinetur. Interea populis alia procurantibus, expoſiti pavimento pueri nervorum ſubito rupta connexio ſanguine cœpit defluente diſſolvi, & dum nititur manu ſancti glebam intepere, in pedes conſtitit, & iter quod numquam noverat, propriis nitens greſſibus turbis mirantibus recognovit. Sic ſanctus vir, ut voluit, gratiam virtutis exhibuit, & ora flentium in gaudia commutavit. Puer autem in teſtimonium facti uſque in præſens tempus ſtipendiis eccleſiæ confovetur.

XIV.

S. Gerardum vigilantem nocturnarum tempore excitat.

Inter cetera autem hujus beatiſſimi viri huic pontifici virtutum experta beneficia, illud etiam addimus, quod ejus relatione nos certos fuiſſe non dubitamus. Cum adhuc in eodem cœnobio ſancti præſens contubernio eſſet, abeunte die ſabbati nox funditur, quia videlicet dominica ſolemnitas in craſtinum ſperabatur: in qua cum maturius fratres ad divinæ ſervitutis præconium ſurgerent, epiſcopus præteritorum labore defeſſus, lecto de- A cumbebat gravi ſopore depreſſus. Interim illis conſueto more laudes agentibus, ſoporato pontifici, cum jam daret albentes pallens aurora recurſus, aſtitit vir quidam aſpectu venerandus, ſtola candidiſſima coopertus, habitu præcipuus, ſtaturæ quantitate profuſus, ut nihil aliud videretur quam ſanctus MANSUETUS: qui cum divinus viſitator cubiculum quieſcentis intraret, quadam impellente virtute, oſtia contiguæ ſubito patuere feneſtræ, ac radio vibrante domus reſplenduit omnis. Tum ille vir clarus ad ſtratum præſulis ſoporati acceſſit, manuque corpori ſuperpoſita leni agitante motu; nam ceteri jacentes circumfuſi tanto ſopore tenebantur innexi, ut B vix facto ſtrepitu irruente quiete laxari potuiſſent, eum excitat dicens: Quid dormis? quid aliis ſacras vigilias agentibus tu tanto ſopore deprimeris? Atque ut ejus verba ipſa retexam, mox ſubjunxit: Non enim dormientibus provenit regnum Dei, ſed vigilantibus. His auditis, pontifex ſomno excitus eccleſiam tremebundus irrumpit, magnoque terrore concuſſus, pudore perfunditur, quod his officiis exſors, ita tardius ineſſe videretur: qui rei teſtis non ſine ſui pudore refert quid in illo ſit paſſus ſecreto cubiculi, virtute præſtante B. Manſueti.

C

XV.

Peſtem ſævientem ſedat.

Sed quia gloria regis eſt celare verbum, Domini autem inveſtigare ſermonem; veniam ad illud quoque quod ea ſub tempeſtate hujus beati viri meritis fuiſſe probatur oſtenſum. Non multo poſt tempore ulciſcendis obnoxia facinoribus omnium divinæ animadverſionis ſeveritas peccata perſtrinxerat populorum. Morboſæ calamitatis clades acta Dei judicio per populos incanduerat: nam inſtar inguinariæ peſtis, quæ quondam populos Italiæ corripuerat, quidam litteralis dolor ubique redivivo germine ſpargitur, ac le- D chiferis invaleſcens ſucceſſibus, regionum finibus late pervagatur. Sicque quodam malorum auſpicio, ſerie cumulata morborum, plebes pereunt, populi concidunt, ſine differentia utriuſque ſexus & ordinis, volvuntur agmina mortuorum; nec is qui tali dolore corripitur, ultra triduum vix ſupereſſe ullo modo permittitur, & quid in aliis fieret terrarum partibus incertum. Hanc urbem clades ita ſuperveniens irruperat, ut ad unum quemlibet, exceptis aliis diverſarum eccleſiarum, locum, ſicut idem pontifex non ſine gemitu me- E morabat, denos vel ſeptenos mortuorum loculos ſub oculis aſpiceret inferri tumulandos. Artatur pontifex plurimorum periculo morientium, tandem conſilii menti infunditur, ut videlicet idem protector beatus MANSUETUS, ex quo fuerat poſitus loco iterum aſſumtus, tamquam inter viventes & mortuos opponatur. Itaque triduano præmiſſo jejunio, conſulto habito, videtur epiſcopo congruum, ut collectis denuo populorum undique catervis, beati viri corpus ad eccleſiam ſitam Seropolis, quæ beatæ Dei genitricis Mariæ

ſæpius ſolet illuſtrari miraculis, debeat deſtinari A tamquam apud cæleſtis imperatoris ſummam imperatricem matrem omnium ſane ſuarum ovium, commiſſa legatione perfungi. Sicque hoc facto viſa eſt clades illa ſuo aliquantulum furore mitéſcere. Sed nec ſic parentium populorum terror abſciditur. Nam iterum beati viri glebam humeris imponentes, principali ejuſdem Dei Genitricis Buxeriarum cum choris promiſcui ordinis pſallentium, erectis in Deum cordibus expetunt cœnobium: ibique præſente domno GERARDO pontifice exacta nocte illa, dum reditum geſtiunt, dici jam ullomodo non poteſt, quam incre- B dibili multitudine ſtipatæ populorum cohortes, confuſo ordine turbas miſcuerint, ex vicis, ex agris, ex diverſis partibus in unum repente coëuntium. Hinc ſacræ virgines, illinc innumerabiles chriſtianæ fidei greges, ad litus Murtenſis fluminis uſque properantes, ubi ab incolis loci illius votive petentibus acceptum eſt beati viri venerabile corpus: quum jam ſatis viſa bis fuerit excreviſſe aquarum immenſitas, liberis inter undas veſtibus ad renes uſque aquis convoluti dicti ſunt alveum pedibus tranſmeaſſe, non ſine admiratione multorum. Hinc omnis illa popularis turba C progrediens lætis cum jubilo greſſibus vallatam undique catervis ſancti viri glebam, ad propriam ſedem non ſine voti ſui munere referunt. Nam coactis inter aëra nubibus, tantus prius imploratus imber cælo profluxerat, quantus arenti terræ ſufficere plene potuiſſet. Tandem igitur templi januam cum laudibus propinquantibus, mox tantæ claritatis jubar illud venerabile corpus viſum eſt proceſſiſſe, ut tota eccleſiæ domo effulgurans manifeſte daret intellegi, quam divinum eſſet quod templo ſancto videbatur inferri. Tunc ſonitu confuſæ multitudinis rumpitur concen- D tus cœptæ modulationis, verſiſque in contraria vocis cœperunt flere plures præ gaudio, dum neſcirent cur flere debuiſſent, niſi quod ſancti pietas ſupernæ infuſionis affectum ſuorum concitaverat in mentibus filiorum. Nec vero præſens antiſtes à lacrymis temperat, qui illius dulcedinis communem cum populo ubertatem mire ſentiebant. Et ecce clades illa quam hominum effuſam eſſe diximus, favente iſtius noſtri protectoris meritis gratia Domini redemtoris, ſic ſuis deſuevit proceſſibus, ut palam cognoſceret E univerſus populus, quod pro domo Iſraël in die Domini ſtaret ex adverſo prælio S. Manſuetus ſuarum omnium ovium adjutor præſtantiſſimus factus.

XVI.

Ipſe S. Gerardus ejus meritis validâ infirmitate ſanatur.

Libet quoque illud huic noſtræ narrationi inſerere, quod pene noſtris omnibus procedenti tempore, ad laudem quoque iſtius B. viri notum eſt contigiſſe. Et quia prædictus epiſcopus eſt in cauſa, non derogat perſonæ præcellenti divinitati debita clementia porrecta peccatori. Severitate igitur flagelli perculſis plebibus ſanctorum meritis exemti, cæleſti diſciplinæ præfatus quoque pontifex ſubditur, ut tactus ex verbere celerius agnoſcat, quia unus eſt Dominus præpotens, qui percutit & ſanat. Ergo ut plura reticeam, qui multis aliis orationum fomenta porrexerat, gravi preſſus incommodo, valdeque ſe habens ægre infirmus decumbebat. Nulla huic virtus, nullus vigor permanſerat, toto corpore contabeſcens, nec ſomnum nec cibum capere valde debilitatus poterat. Vitam exoſam ducens inter anguſtias, de imminenti funere ſolummodo cogitabat. Quid faceret? quo ſe verteret? anxius neſciebat: plebes abſolvens, ipſe à plebibus abſolutus, ſolum exitum mœſtus expectabat. Cujus quidem infirmitatis ita exprimimus incommoda, ut videlicet oſtendamus, quanta per B. Manſuetum hanc ſit gratia ſubſecuta. Nam hac invaleſcente moleſtia, cum pene jam jamque in extremis ageret, ternaſque continue hebdomadas inſomnes lethaliter duceret, ad notum S. Manſueti refugium, urgente morbo, recurrere ægrotus deliberat. Obſtat è contra militum familiare obſequium, ne videlicet ſicut rumor fuerat, ſi contigeret Dominum in ordinem monaſticum converti, eos quoque pariter rebus domeſticis cum Domino privari, quæ ſcilicet res eorum mentes animoſque confuderat: at ille qui vim laboris torquentis inſenſerat, rumpit obſtacula prohibentium, beati viri ſuffragium feſtinus impetit, tam ſuis quam fratrum orationibus ſtudioſus incumbit, votaque ſua Deo ac S. Manſueto imo pectore deferens, non prius abſtitit, quam redeuntes in eo ſalutis Deo miſerante, ſanctique Manſueti virtute conferente, ſperata beneficia perſenſit, quod uſque hodie idem pontifex non ſine ſuſpiriis ſolitus eſt referre quanto eo tempore fuerit incommodo depreſſus, quam potenti interventu ſancti extiterit medicina ſalvatus. Et quia aliqua de ſancti hujus virtutibus præſentis in carne pontificis tempore geſta brevi calamo, ut ita dicam, ſodalem ſibi libellum ejus imperio abſolvimus, nunc in his quoque finem faciamus, adjuti ejus orationibus, aſpirante gratia Domini Redemtoris.

Explicit liber II. de vita & virtutibus S. Manſueti.

XVII. *De puella circulis ferreis aſtricta quemadmodum ad ſepulcrum ſancti pontificis fuerit abſoluta.*

A tranſmarinis quoque partibus venit GODELINDIS nomine, quædam muliercula, utroque parente ex Anglorum proſapia, geſtans in læva ferri ligamina, non obſeſſione dæmonis, ſed ob materni effuſionem ſanguinis, quod qualiter contigerit accidiſſe, voluntas ſummatim evolvendo meminiſſe. Hæc habebat patrem nobilem, matrem vero natalibus non imparem, caducarum dignitatum ditiſſimos, filiorum etiam propagine circumdatos. Mors itaque genitorem occupat, qui natorum non immemor, genitricem vocat,

Digitized by Google

& extrema voce mente ſupplex obſecrat, ut affectu materno gregem prolis cuſtodiat. Quæ mox ut maritus obdormivit, cuncta ejus monita ſurda aure præteriit; nam à filiis ſublato caſtello jure paterno tradito, rurſus ſe copulavit infauſto conjugio. Tunc perditum ire optans orphanos, conatur novus ſponſus exterminare pueros expulſos à propriis veluti extraneos, excepta illa quam prædiximus: quia ſexus defendebat femineus puellulam ejectum iri ab ædibus genialibus. Tamdem unus eorum clericus non ferens injuriam, armavit in vitricum parricidalem dexteram, cui memorata ſoror præbuit ſe ſociam, moleſte ducens fraternam miſeriam. Denique præparatur nocturnum prælium, nulli quidem præter germanam cognitum: & dum frater irrumpere accelerat, ſimul iſta caſtelli portas reſerat. Ecce autem cum complicibus ſuis obſidet domum privignus, in qua jacebat vitricus, viſque diſruptis foribus, ſtatim replentur aditus, trucidantur quique ab introeuntibus. Interea reliquit ſomnus vitricum, & ille citus lectulum mortiferum. Procedunt ambo ad oſtium cubiculi, horrore tacti præſentis exitii: cumque ad venientem inimicum perrexiſſet, clericus robur virtutis collegit mixta ira intrinſecus, connixuſque toto corpore dirigit telum cum infando vulnere. At ille celer motu plagam vitans refugit, ſed conjunx poſt tergum ſtans ſubtus pectus excipit, atque à filio mox ſuſcepto vulnere exhalat vitam, inundante ſanguine. Hoc crimine ſæpedictus clericus ligatus interius, à ſuo pontifice pœnitentiali ferro vincitur exterius, ac toto trunco corporis artatur ſtrictis circulis. Porro ſoror conſentanea huic malo peſſimo, accepit duos in ſiniſtro brachio, ut pœnitudine lamentabili ſatisfacerent inaudito ſceleri. Tunc ſimul pergunt Jeroſolymam, & in remeando frater depoſuit vitam corpoream. Hæc autem de qua fit ſententia, ſqualore longo languida tulit pedem ad noſtra penetralia. Quid verbis immoramur loquacibus? Patri noſtro Manſueto ſe commiſit protinus, illius ſuffragia totis orans niſibus, continuat paucos dies indefeſſis precibus: ſed oppugnat Manſuetus crimen armis inviſibilibus. Tandem rigor ferri diſſolvitur, morſu ſciſſo ligaminis brachium ex parte eripitur, quod erat duplicis ſub poteſtate vinculi, cum adhuc anima cippo prorſus teneretur piaculi, alter quippe circulus non eſt viſus decidiſſe, ut liquido pateſceret ſanctum jam partim deleviſſe, partim vero delendum diſtuliſſe. Illa autem rurſus ſuſcepto peregrinationis baculo, cum laïco fratre nomine Rodulfo, qui ſecum venerat caritatis beneficio, ſed nequaquam hujus delicti illaqueatus contagio profectum iri diſponit ad S. Odelrici merita, quæſitum iri ipſius devota mente juvamina, cujus corpore reſplendet Suava Auſburga. Cum ergo perveniſſet

A Voſagina nemora ad B. Deodati limina, offert ſe ei medicina unica, ſcilicet almus Manſuetus in quiete ſomnifera, dans que ut revertatur mandata ſalubria. Quæ tamen cœptum iter perficit, viſionemque vilipendens ludibunda aſſerit; ac urbem Argentinam greſſum movens arripit. Itemque beatus antiſtes horis ſub ſopilibus, regredi eam commonens attentius, prædocet laboraturam fore periculis frequentibus, ſi viam prohibitam tentaret ulterius. Cujus dictis recitata Godelindis inobediens, ſuperfluo calle molitur iter geſtiens. Fit ergo ei juxta verbum ſancti B anxietas non modica, ingruit latronum fraudulentia, frigorum tremebunda moleſtia, egeſtatis auſteriſſima miſeria, inediæ calamitoſa penuria, & ut compendio concludamus anguſtiarum ſummulam, comedendo caſeum & quæque reliqua violavit quadrageſimam: ſicque pœnituit tetigiſſe plantis tam audacibus viam quam vetuerat Manſuetus inclytus. Ecce autem regreditur propemodum exanimis, atque compulſa doloribus acerrimis, perſeverat votivis cum excubiis, implorans ſanctum nomine ac ſuſpiriis. Solventibus autem fratribus Domino nocturnas vigilias, C hæc ſemper offerebat uno corde lacrymas, donec ad ſupremum congemuit, atque voce plorabili ejulando infremuit. Eheu, inquiens, S. Manſuete, miſeram cur projicis peregrinam? ſemivinctam abire cur pateris? Numquid dabis videre hominibus, ut ita dicam, imperfectionis tuæ dedecus? En cras à te recedens, longa morte moriar. Væ mihi, & ab expectata ſalute extranea efficiar. Talia dolendo, duplicatoque genu dixerat, ſeſeque plangens ab altari ſeparat: nec non lectulum inſueto ire deſiderat, cum repente ferrum ſtridens reſilit; ita ut aures cuſtodis eccleſiæ D ſonitu perculerit. Siquidem ipſa ſtatim in pavimento corruit, fugatoque halitu prorſus muta ſiluit, jacens quaſi omnino ſine ſanguine, cervice flexa, ſupinato capite: quam proſequutus janitor eccleſiæ, invenit abſque vitali effigie: idque curioſo (a) digito patri monaſterii properat innuere: ac ille accurrit ſollicite, recurviſque digitis tentat ferrum evellere. Poſt aliquantum vero integræ horæ ſpatium, ſenſit reductum intra pectus ſpiritum, ſenſit penitus extinctum piaculum, ſenſit à vinculo abſolutum brachium, & petita liberatoris licentia, cum gaudio E remeavit ad propria. Prædicti tamen circuli pendent ad pedes crucifixi Domini, quorum prior calendis Januarii proruit, alter XIII. calendas Junii cecidit anno ab Incarnatione Domini nono & milleſimo, pontificante Tullenſem eccleſiam domno BERTOLDO epiſcopo, indictione VII. 1009

(a) Digito non verbo patratum miraculum innuit cuſtos abbati, propter ſilentii religionem, quod nocturno præſertim tempore commendat S. Benedicti regula cap. 42.

VITA
SANCTI APRI EPISCOPI & Confeſſoris.

Præfatio.

BEatiſſimi viri & ante omne ſæculum prædeſtinati ac prælecti, ſuo vero tempore nobis manifeſtati ac deſtinati pontificis Apri hodierna die ſolemnitas veneranda recolitur; in qua de terris aſſumtus cælos petiit, & tamquam miles emeritus, poſt longa hujus vitæ certamina, cœleſte capitolium à Chriſto coronandus intravit. Hæc quotiens revolutis annorum circulis innovatur, totiens chriſtianis populis annuæ exultationis devotio cumulatur, & ſanctorum gaudiorum, quædam quaſi porta poſteris aperitur, cum proprii patroni feſtivitas inſtauratur. Gregis quippe animos paſtoris triumphus attollit, & diſcipulorum corda lætificat veneratio impenſa magiſtro. Hujus igitur talis ac tam egregii viri Dei vitam & miracula deſcripturus, habitatorem ejus invoco Spiritum-ſanctum, qui illi virtutes patrandi largitus eſt gratiam. Mihi quoque ad eaſdem narrandas ſufficientem eloquii tribuat * vetuſtatem. Et quidem ad hoc me imparem minuſque idoneum recognoſco, verum ejus ſuffragiis cujus merita ad utilitatem præſentium præſidiumque futurorum publicare geſtio, ſpero mihi divinam gratiam affuturam, auditurus cum propheta Dominum mihi dicentem: *Ego ante te ibo, & potentes terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam, & aperiam tibi theſauros abſconditos & arcana ſecretorum.* Tunc enim ſecurus narrationem aggrediar, ſi præcurrente divina gratia, & terræ potentes hoc terrenorum ſenſuum vitia humiliante ac ardua quæque & difficilia complanante theſauros ſapientiæ & ſcientiæ & arcana myſteriorum cæleſtium penetrare valuero. His breviter prælibatis, ad narrationis ſeriem adjuvante Domino accedamus.

* f. venuſtatem.

Iſa. 45. 2.

Qualis puer & adoleſcens fuerit S. Aper.

2. Igitur B. APER in ſuburbio Auguſtæ Trecorum, vico qui Tranquillus dicitur, præſentis vitæ ſumſit exordium, nobilibus & quod eſt excellentius chriſtianis parentibus editus, & à puero cæleſtis tyrocinii rudimenta ſuſcipiens, chriſtianæ religionis venerator ac præcipuus ſemper extitit cultor: adeo ut qualis juvenili ætate futurus eſſet adhuc in tenera indole præmonſtraret. Neque enim ut illa fert ætas, puerili laſcivia relaxabatur: ſed totus circa eccleſias & loca ſancta ſemper intentus, perfectiſſimis quibuſque ſtudebat artius inhærere, quo mox futurus pontifex catholicæ fidei dogmata per illos & bonorum operum exempla cohiberet. Sectabatur prætereaultra vires etiam miſericordiæ opera, ut quantum poſſet indigentibus ſubveniret. Ubi vero facultate ſubveniendi deſerebatur, quod ſolum poterat tótis miſericordiæ viſceribus egentium inopiæ compatiebatur. Nam ſæpe aut ſcholis aut ab eccleſia revertens, ſi forte nudum quempiam conſpexiſſet, ſe tunica exuens, illum puer ſanctus induebat, ſicque domum revertebatur nudus, juſtitiæ potius ac miſericordiæ indumento circumdatus. Jam autem adoleſcentiæ annos ingreſſus, cum rerum ſuarum poteſtatem habere cœpiſſet, tantam circa pauperes curam habebat, ut in eorum alimenta cuncta quæ poſſederat erogarat. Nimirum B. Job verbis ſanctus iſte uti poterat, quibus ait. *Ab infantia crevit mecum miſeratio, & de utero matris meæ egreſſa eſt mecum.* His & talibus ſanctæ converſationis ſtudiis, omnes in admirationem ſui amoremque converterat. Erat enim venerabilis aſpectu, mitis alloquio, vultu ſerenus, & ut genitalis ceſpitis vocabulum morum ſinceritate monſtraret, expers feritate cognominis, tranquilla cunctis exiſtebat lenitate placabilis.

Job. 31. 18.

Sanctorum virtutes imitari ſtudet dignus epiſcopus.

3. Moris etiam erat illi ſanctos quoſque pro ſtudio imitationis adire, propriaſque ſingulorum virtutes in vitæ propriæ ornamenta vertebat. Hujus continentiam, illius ſectabatur jocunditatem: iſtius lenitatem, illius vigilias, alterius legendi æmulabatur induſtriam. Iſtum jejunantem, illum in ſacco & cinere quieſcentem mirabatur. Unius patientiam, alterius manſuetudinem prædicabat, omnium quoque vicariam retinens erga ſe caritatem; atque univerſis virtutum generibus irrigatus, ad ſedem propriam remeabat. Ibique ſecum univerſa retractans, omnium in ſe bona velut apes prudentiſſima nitebatur exprimere. Ante omnia provida ſemet circumſpectione ſemper agebat, ſollicita cura intendens, ne hæreticorum vel quorumlibet pravorum maleſuada deciperetur aſtutia: memor ſemper evangelici præcepti, cum ſimplicitate columbæ aſtutiam ſerpentis ſatagebat habere; & velut undique oculatum animal ſic bona deſiderabiliter providebat, ut mala ſolerter caveret: cumque his & aliis virtutum inſignibus fama ſancti longe lateque crebreſceret, ad pontificium Leuchorum civitatis concordi ſacerdotum ac civium voluntate, & communi omnium acclamatione, non minus raptus quam electus adducitur. Et licet omni conamine reſultaret, ſciens profecto ſicut nullum ad ſacerdotii culmen electum oportere pertinaciter refugere: ita neminem ad hoc ſe debere importune ingerere. Vicit tamen pium devotæ plebis deſiderium, atque inexplebili cunctorum gaudio pontificali ſublimatur cathedra. Erat enim lucerna veri luminis accenſa gratia, atque ideo ſuper candelabrum digniſſime conſtituenda, ut omnibus in domo Dei, quod eſt eccleſia, conſtitutis verbo ſimul & exemplo veritatis lumen infunderet.

Qualis fuerit in epiſcopatu.

4. Jam vero ſumto epiſcopatu, qualem ſe quantumquè præſtiterit, noſtræ non eſt fa-

coluiſtis evolvere. Idem namque conſtantiſſime perſeverabat, qui prius fuerat. Eadem in corde humilitas, eadem & in veſtitu vilitas erat; abſtinentiæ propoſitum rigorem infatigabiliter conſervabat, numquam alia hora cibum ſumens quam antea conſueverat. Atque ita plenus auctoritate & gratia implebat epiſcopi dignitatem, ut tamen religionis priſtinæ propoſitum non amitteret: quin potius tantum augebantur lucra virtutis, quantum erat ſublimior dignitas ſacerdotis. Omnibus nempe ſecundum Apoſtolum omnia factus, ut omnes lucrifaceret. Quis enim umquam ad eum mœſtus acceſſit, & conſolatus non rediit? Omnium ille paſſiones ſuas eſſe credebat, & gaudentium proſperitatem propriam reputabat. Verbi vero divini doctrinam quotidie immo omni hora cunctis adnuntians, nullum tempus à ſalutari prædicatione vacuum eſſe ſinebat. Omnes ſecum ad cæleſtem patriam trahere gaudens, ſemper in ejus ore Chriſtus, ſemper æternæ vitæ monita reſonabant. Fidelis namque ac prudens diſpenſator in magni patrisfamilias domo conſtitutus erat, ut conſervis ſuis in tempore menſuram tritici erogaret. Gemino itaque modo ſubjectis conſulens, verbo videlicet prædicationis & exemplo boni operis informans, pro ſalute & augmento gregis ſibi commiſſi cura pervigili ſollicitus erat. Hujuſcemodi virtutum exercitiis ſanctus Domini ſacerdos vitam ſuam decorare, & pontificalem gratiam adimplere ſtudebat: propter quod eum digniſſime in Chriſti corpore, quod eſt Eccleſia, velut membrum præcipuum univerſitas fidelium honorat, amplectitur, veneratur. Sed forte ſunt aliqui, qui cum Judæis ſigna requirentes, hæc ſanctitatis teſtimonia minus ſibi ſufficere deputant, miracula pro maximo ſuſcipientes, nullumque magnum eſſe arbitrantes, niſi eum quem ſignorum oſtentatio declaravit. Illi vero qui non ſolum cum turbis Dominum parabolice loquentem audiunt: ſed etiam cum domeſticis ejus apoſtolis ſecretiore ipſius doctrina perfruuntur, ſatis evidenter agnoſcunt omnibus ſignis & prodigiis ea quæ in famulo Domini deſcripſimus eſſe majora, quia numquam iſta poſſunt facere, niſi boni, cum illa plerumque ſoleant oſtendere & mali. Verum ne tales fortaſſe parvipendere aut negligere videamur; addamus aliquid de his quæ per famulum ſuum divina virtus mirabiliter operari dignata eſt.

Vinctos e carcere liberat.

5. Familiare erat beatiſſimo viro Apro, ut omnes circumquaque regiones vel urbes verbum ſanctæ exhortationis adnuntians perluſtraret. Sic ubi etiam idolorum fana vel ethnicæ ſuperſtitionis comperiſſet, continuo fervore ſpiritus illuc accedebat, & deſtructa diaboli officina, animas à creaturæ ſervitute liberans, creatori proprio reformabat. Quodam itaque tempore dum talia ageret, ad Cabillonenſium urbem divinitatis nutu pervenit; tunc forte pro commiſſo facinore tres reos vinctos & carceralibus tenebris traditos reperit, quorum neceſſitate comperta, ſolita ſibi pietate permotus, ad (a) ADRIANUM qui per id temporis in præfata urbe judicis officium exhibebat, feſtinus accurrit, nec dedignatus eſt magnus Domini antiſtes ejus pedibus proſterni, & reis indulgentiam & abſolutionem ſuppliciter deprecari; qui crudelitatis ingenitæ ſtimulis & tumore ſuperbiæ inflatus, viri Dei verba deſpexit, nec ſolum quod petebat concedere noluit, verum etiam majora & acriora tormenta miſeris ſe illaturum minatus eſt. Sanctus autem Domini ſe ita repulpulſum aſpiciens, ad notum recurrit auxilium; & quod ab homine non poterat impetrare, ab omnipotentiſſima expetit majeſtate. Mox divinitas affuit, clauſtra omnia carceris repente diſſiliunt, vincula quibus nexi tenebantur, tamquam fila odore ignis accepto ſumma celeritate rumpuntur. Procedunt nullo prohibente de carcere, curſuque perpeti ad locum ubi vir Dei orabat perveniunt, tenentes manibus nexus quibus antea tenebantur. Fit populi magnum ſtupentis ſpectaculum, gratiæ multiplices Domino referuntur, beati Apri merita in commune ab omnibus prædicantur. Judex quoque inſaniſſimus, qui primus virum Dei precantem audire noluerat, dignam pro ſua ſuperbia è veſtigio expertus eſt ultionem. Acerrimo enim dæmone correptus, & in terram eliſus, ac nimiis doloribus vexatus, priuſquam ſanctus ab oratione conſurgeret, ſpiritum violenter amiſit, nec ſalutem corporis, nec veniam ſceleris conſecutus eſt. Nos profecto in eam diſtricta hominis animadverſione monemur, ne ſervis Dei, præcipue quos apoſtolicæ auctoritatis privilegium exornat, temerario auſu contemtum ingerere præſumamus, ſub oculis habentes, quia talium injurias confeſtim comes ultio ſubſequetur. His etenim à Domino dictum eſt: *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit.* *Luc. 10. 16.*

Energumenum à Dæmone liberat.

6. Huic itaque tam ingenti miraculo aliud non minus clarum conſequenter additum eſt. Cum enim vir Dei à loco in quo hæc geſta ſunt, ad propria remearet, vidit eminus juvenem ſpiritu immundo pervaſum, ex cujus ore & naribus, quod eſt dictu mirabile, velut ex fornace flamma ſulforea prorumpebat. Is cum procul virum Dei conſpexit, ſævire miſer & fremere, ac obvios quoſque laniare dentibus cœpit. Tunc univerſo populo in fugam verſo, ad beatum præſulem energumenus advenit. Ille vero intrepidus, vexilloque ſanctæ crucis armatus, ſeſe furenti objecit, elevataque obviam dextra, ſtare præcepit obſeſſum. Sed cum ſpuma ignea ſancti viri vultum aſpergeret, hiantique ore morſum minaretur, ſtatim oppoſita manu, cum ei per os ſanctæ crucis vexillo ſignatum minime liceret exire, pœnis & cruciatibus coactus ex-

(a) Ex hoc forte loco male intellecto, quidam exiſtimaverunt S. Aprum ſub Adriano vixiſſe, qui errorem errori addentes imperatoris iſtius judices omnes ipſius nomine fuiſſe nuncupatos ſomniaverunt.

cedere, congruo ſuis meritis exitu immundus A ſpiritus fœda relinquens veſtigia, fluxu ventris egreſſus eſt. Tua ſunt hæc, Chriſte, opera, tua miracula, qui vere mirabilis es in ſanctis tuis, quos ita dignaris glorificare, ut eos de hoſte humani generis mirabiliter facias triumphare. Aliquando lætabatur diabolus ſe hominem de paradiſo ejeciſſe; nunc mirabili commercio, imperio hominis ab obſeſſis corporibus exire compellitur: & qui ſe ſuperbia tumidus in cælum conſcenſurum, & ſuper aſtra Dei ſuum ſolium exaltaturum gloriabatur, nunc confuſus atque dejectus, humi- B lium ſervorum Dei veſtigiis ſubſternitur. Hæc breviter de innumeris, quæ per ſanctum ſuum Aprum divina gratia operari dignata eſt miracula, collegiſſe ſufficiat. Verum nemo umquam ſani capitis dubitaverit eum pluribus aliis ſignis effulſiſſe.

Ejus obitus & ſepultura.

7. Inſtante autem jam tempore quo electum ſuum Dominus poſt vitæ hujus excurſæ ſtudia remunerare decreverat, cœpit idem ſanctus Dei quamdam extra muros urbis, cui glorioſe præſidebat, ædificare baſilicam, quo ibi fidelium plebe conveniente, quotidiana C eccleſiæ accreſcerent lucra, & aſſidua diabolo fierent detrimenta. Sed cum jam aliquantulum eam in altitudinem ædificando ſublimaſſet, priuſquam ſupremam manum operi imponeret, cœpit Dei famulus æmula corporis infirmitate ſtimulari, qua per dies ſingulos ingraveſcente, felicem ad Chriſtum, quem vivens toto corde dilexerat, præſtolabatur aſcenſum. Omnes igitur quos Chriſto acquiſierat, univerſamque eccleſiam ſuam commendans Domino, eique gratias agens, quem ſemper habuerat protectorem in proſperis, im- D maculatum ſpiritum conditori refudit, ſicque relinquens terrena cæleſtis patriæ adeptus eſt præmia. Extemplo civitas catervatim univerſa convenit, omnis ſexus, omniſque conditio dignis lamentationibus afficiebatur, quia talem ac tantum amittebat paſtorem. Peractis igitur ex more eccleſiaſtico officiis, univerſorum communi conſilio, ad eumdem locum in quo baſilicam ædificare cœperat, corpus ejus tumulandum defertur. Nec divina defuere miracula, quæ ſancti viri merita poſt mortem quoque teſtarentur. Cum enim, ut dictum eſt, ad præfatum locum ſub magna populi fre- E quentia ſancti gleba ferretur, tantus odor miræ ſuavitatis omnium ſe naribus gratanter infudit, ut cunctorum florum gratiam, omniumque aromatum fragrantiam ſuperare crederetur. Merito namque poſt mortem à Chriſto taliter honoratur, qui dum viveret bonus odor Chriſti ſemper eſſe ſtuduerat. Cum vero beata membra tumulo conderentur, fertur cælum à pluribus conſpicientibus apertum fuiſſe, & duæ columnæ nubis ad ejus obſequias viſæ ſunt deſcendiſſe, atque ab ore pontificis columba nive candidior ad cælum viſa eſt ſubvolaſſe: quæ nimirum ſimplicitatis & innocentiæ ejus meritum creditur comprobaſſe.

Auctor hortatur ad ſancti imitationem.

8. Magnum profecto myſterium, magnumque ſacramentum, quod ad declarandam famuli ſui gratiam Dominus antiqua dignatus eſt replicare miracula. Columnam enim nubis ad ejus ſepulturam oſtendit, ut evidentiſſime pateret myſticum tunc Iſrael ab Ægypti hujus ærumnis, ad beatam repromiſſionis terram, cæleſtem videlicet patriam feſtinare; columbam vero ex ore ejus procedere juſſit, ut illum pacis & ſanctimoniæ ſectatorem fuiſſe conſtaret, & jocundum Spiritus ſancti templum, qui ſuper Dominum baptizatum in columba apparuit. Peracta igitur ſancti viri officioſiſſime ſepultura, inchoatum illius templum ſumma populi devotione completum eſt: quod ex nomine ſancti Apri placuit dedicari, ubi quotidianis virtutum miraculis ejus merita coruſcare non ceſſant. Præſtantur ibi infirmis ſanitatum plurima beneficia, omnibuſque cum fide accedentibus optata Chriſtus dignatur conferre levamina. Quapropter venerandi hujus patris ſedulo ſuffragia imploremus: ad ejus auxilium ſecuri confugiamus. Habemus nimirum eumdem ſtrenuum apud Deum interceſſorem, quem ſpecialem meruimus habere paſtorem. Ut tamen hoc quod dicimus adipiſci mereamur, ſatagamus ſanctitatis illius quantum poſſimus veſtigia ſequi. Sanctus enim iſte cujus ſolemnitatem debitis frequentamus officiis, contemſit mundum, quo ſolum diligeret Chriſtum, contra inſidias antiqui hoſtis clypeum indefenſe tenuit providæ circumſpectionis, & civitatis ſuæ portas, quinque videlicet ſui corporis ſenſus omni cuſtodia munivit, ne callido inſidiatori in aliquo pateret ingreſſus. Verſutus namque adverſarius mille nocendi artibus præditus applicat ſe formis, permiſcet ſonis, ingerit odoribus, infundit ſaporibus, ſicque per introitum delectationis ingrediens inceſtat animæ ſanctitatem. Hinc propheta ingemiſcit dicens: *intravit mors per feneſtras noſtras: ingreſſa eſt domus noſtras.* Jerem. 9. 21. Libri Regum hiſtoria indicat quem Iſboſeth Saülis regis filius exitum habuerit, qui idcirco latus feriendum præbuit, quia oſtiaria domus purgans triticum obdormivit. Nam ſi pervigilem non ſomnolentam habere ſtuduiſſet oſtiariam, nequaquam inſidiantium actibus patuiſſet. Virili ergo cuſtodia circumvallandus eſt animus, virilibus armis inimici eſt jaculis reſiſtendum. Hinc Salomon admonet dicens: *Omni cuſtodia ſerva cor tuum, quia ex ipſo vita* Prov. 4. 23. *procedit.* Hoc ſanctus iſte cujus feſtivæ ſolemnitatis celebramus obitum vigilantiſſime ſemper implere curavit, nobiſque implendum oſtendit, qui in ſpirituali agone ſcutum fidei infatigabiliter tenuit, totuſque vitæ ejus excurſus jugis fuit cum principe mundi conflictus, & quia fidenter vincere pugnante in ſe & pro ſe Domino ſtuduit: idcirco manna candidum accipere & columna in templo Dei fieri meruit: jamque laureatus Chriſto aſſiſtit, & de ſacrario divinitatis expoſcit no-

Digitized by Google

his ſupernæ beneficia pietatis, præſtante Domino & Deo præſentiſſimo ac ſacratiſſimo qui numquam non fuit, numquam non erit, numquam aliter fuit, numquam aliter erit, qui difficile invenitur ubi ſit, difficilius ubi non ſit, cum quo non omnes eſſe poſſumus, ſine quo nullus noſtrum eſſe poteſt. Diſceſſit autem à corpore idem pater & venerandus paſtor, & migravit ad Dominum XVII. calendarum Octobrium, regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto, cui eſt honor & poteſtas cum Patre & Spiritu-ſancto in ſæcula ſæculorum. Amen.

MIRACULA S. APRI.

1. QUi beatus paſtor & pontifex defunctus terris, eo ut ſupra relatum eſt ordine, & in baſilica, quam ipſe ædificare cœperat, tumulatus, cælis ſe vivere multis miraculorum prodit indiciis. Nam pia aure fideliter petentium votis annuens in neceſſitatibus adeſſe non deſpicit, manum ſæpe porrigit, & ab infortuniis eripit. Frequentiora ſane olim facta fuiſſe referuntur, quam modo miracula: quia hoc noſtrorum moles meretur peccaminum: ut quoniam fidelis refrigeſcit devotio, ſubtrahi quoque ſolita conſolatio ſentiatur. Referunt namque noſtri majores natu, plurima ſibi ejus & viſa & audita miraculorum beneficia, quæ dæmoniaſorum, cæcorum, claudorum, aliorumque debilium peregit incommoda: cum ad iſtiuſmodi curationum indicia ſcabella ſcilicet claudorum & alia his ſimilia ſuper fores baſilicæ diu ſervari ſolerent, quæ tam pia opera haud mirum non eſſe ſcripta torpente incuria, cum & de his, quæ vivens edidit, certum ſit perpauca mandata litteris. Quocirca licet inſulſis verbis quiddam amodo de viſis & certiſſime compertis adnotatum ire dignum ducimus: ne forte putentur vileſcere, & obliterari memoria.

Claudum erigit.

2. Quidam igitur claudus ab utero cum vulgi confluente frequentia, annuæ feſtivitatis hujus noſtri patroni gratia, devotus advenerat; & cum nocturnis interfuiſſet, ſupplex officiis arvo protenſus, ante ſanctum ſe divi præſulis ſepulcrum fratribus hymnum, *Te Deum laudamus* modulantibus, repente clamoris ſui vociferatione cunctos perturbare cœpit, dum ſalubriter cruciatur ſua novella curatione. Nam & vertibulorum compages immenſum dedere crepitum in reſtaurando ſuis locis, crura quoque quæ ſuris adhæſerant, dum divelluntur, multum illic ſanguinis effuderunt. Quid plura? ſupradicto finito modulamine, repertus eſt inſolito rectus conſiſtere pedibus. Tuncque annorum multorum homo didicit cujus rei extenus erat neſcius. Quocirca fratres non piguit conſummatum hymnum repetere, & lætificatori ſuo cujuſpiam adeſſe ſentiebant præſentiam vociferanter extollere.

Item &

3. Quædam mulier de Caſlenis-villa per aliquot annos contracta, nec non & cæca delata eſt à parentibus ad illius jamdictam baſilicam pridie ante feſtivitatem. Cumque ſupplex pernoctaret in orationibus, mane albeſcente mundi lumine, oculi quoque ejus irradiati divinitus micuerunt deinceps clarificata acie; atque hoc contenta munere ad ſua ſe referri petivit. Evoluto aliquanto dierum ſpatio, in viſu noctis eſt admonita, ut ad medici fidelis recurreret ſuffragium, cujus benivolam experta fuerat potentiam. Relata ergo in vigilia feſtivitatis Sanctorum omnium, candelam altari ſancto devote impoſuit, pernoctavitque, ut prius, in precibus: conſummatis tandem vigiliis, cum necdum ſolis jubar diem perfecte compleret, egreſſis foras omnibus, ipſa cum patre & matre ibi remorari permiſſa eſt. Unus vero fratrum nomine Alrauldus non exiit; ſed in choro ſuper formam reſidens, quippiam pſalmorum (non enim cunctos memoria perceperat) Deo ſibique cantare cœpit. Et ecce ſubito duæ columbæ advolaſſe illis viſæ ſunt: quarum una ſupra lectum S. Apri, altera ſeorſum ſubſedit. Illico forte pater & mater relinquentes filiam jacentem ante S. Michaëlis altare, fontem poſt cryptam ſancti ſitum adierunt. Sed mox debilis divinum medicamen præſentiens, clamoreque ac ſi torqueretur perſtrepens, erectione ſua lætifica gratias congeminans, ante ſepulcrum reſtauratoris ſui inventa eſt à ſuis parentibus celerrime currentibus aliudque timentibus. Unde confeſtim fratrum concio hymnum Deo extulit in vocibus, atque ut ipſum comperit, eo die celebravit clerus urbis & populus, muliere aſtante ſoſpite, quæ deinceps ad finem uſque vitæ ſe ſibi redditam gaviſa eſt.

contractæ cæcæ.

Cæcum illuminat.

4. Cæcus quoque quiſpiam cogente infortunii ſui calamitate, ad hunc famoſum medicum à partibus Moſæ fecit confugium, atque fidelibus eum pulſans precibus, lumen emeruit: ſed forte dum rediret ad propria, in ipſo itinere priſtina eum reviſit cæcitas. Scius autem homo fidere, mox recidivo tramite repedavit cum manuali munere ad notam clementiam, & ita demum obtento gaviſus eſt perpetuando lumine.

Item cæcam.

5. Harchellindis etiam dicta quædam mulier de hujus civitatis ſuburbio, incommodo cæcitatis detenta, operam luminis ab hoc ſupplicitet expetivit; quam obtentam redeundo perdidit. Denuo autem reverſa, recepit quidem, ſed & ut prius doluit amiſſam. Tertio vero reditu (nam importunitatem exigebat) dixit ſe ſenſiſſe quaſi manus ipſius clementis medici tangentis ſibi oculos: quod utrum ſit ſolidum an frivolum, non ad annos, nos tamen illi inde mutata manſit acies.

Puero amiſſum viſum reddit.

6. Puer denique quidam parvulus de villa Pavoniaco ſuper Moſam fortuitu amiſit oculorum aciem: quo permoti dolore parentes per diverſas eum ſanctorum circumtulere memorias; ſed nulli illorum placuit lucis donum reddere, quia ſciebant hujus patris no-

Digitized by Google

ſtri iſtud eſſe officii. Delatus eſt ergo ad hu- A jus patrocinium, votum obtinuit; quo mox relatus privatus eſt: ſed reverſus iterum ad ſancti tumulum illuminatus eſt, atque à domino ſuo inibi ſerviendum deinceps deputatus. Luce potitus, ſervitium delegatum annis ſequentibus non deſeruit, curatorem ſuum omni die juxta ſuum ſcire magnificans.

Violatrix voti recuperatum lumen amittit.

7. Ancilla cujuſdam de regione, ut fertur, Moſæ cæca per aliquot annos, cum ad hunc curatorem pertendens, lumen meruiſſet recipere, ſeipſam ſervituram eidem delegavit: ſed reverſa ad priorem dominum, avaritia evincente, ad illius violenter redacta ſervitium, mox priſtinæ cæcitatis incommodum dolenter perpeſſa eſt. Quod cum dominus ille ob ſuam contigiſſe perpendit tenaciam, retranſmiſſam denuo ad potentioris ſenioris auxilium, ipſe quoque eam illius deputavit famulitio, ſi modo mereretur recipere lumen amiſſum; [redacted] mox lux reverſa inluſtravit faciem, ut adverteret ſe poſſeſſor carneus nedum præferendum, ſed nec æquandum ditioni ejus, qui corruptelæ tegumento exutus eſt.

8. Multa ſunt ſane iſtiuſmodi magna & frequentia, quæ ſi cuncta fuiſſent ſcripta, lectorem forſitan tæderet copiæ. Attamen reprehendenda auctorum ſegnities, qui nec ſaltim aliqua de poſt tranſitu ejus ſcriptis geſtis tranſmiſerunt poſterorum notitiæ. Nobis autem jam pene in fine ſæculi conſtitutis ingratum videtur & indecens, ſi non ſaltim puſillum aliquid in laudem tam pii proviſoris tutoriſque noſtri agamus: in quo [redacted] forte offenderimus ſtructura thematis, expurget nos ſimplicitas devotionis; qui ſi poſſet fieri, non ſolum homines, ſed [redacted] mutas pecudes creaturaſque omnigenas præconio ejus faceremus clamoſas. Nam cum fuerit potens in virtutibus, patratorque miraculorum præcipuus; vigore tamen perſequendi dæmones & propellendi ab hominibus magno præeminuit tam in vita quam poſt obitum: quippe qui vitiorum omnium exoſus contagium, quibus præeſſe creduntur illi ſpiritus, & quaſi ſuavibus epulis jocundari. Et quidem, ut prætermittantur diverſæ (a) maniacorum paſſiones, quibus quoque juxta ſibi placitum frequenter non dedignatur mederi; quamvis & eiſdem communis inimicus nocendi avidus ſe ſoleat divinitus permiſſus immiſcere: vix quiſquam illo impuro ſpiritu pervaſus ejus auxilium expetiit, qui non ſe gaudeat clementer ereptum; adeo ut noſtræ memoriæ non ſuccurrat ullus talium utriuſque ſexus, qui receſſerit inauditus. Quorum cum ſit innumera multitudo, aliquos commemoratum iri juſtum videtur.

Energumenum liberat.

9. Clericus ergo Segintenſis pagi indigena, Abraham nomine, quem ruſtici Auraunum nuncupabant, promotus ad ſacerdotium, vitam delegit apud ſe illi aptam officio; quod utinam cuncti digne agerent. Inſtituit namque vacare orationibus, inſiſtere jejuniis, in caſtitate vivere, eleemoſynas tribuere, baſilicam ſuam reſtruere, & commiſſos ſuos ſecundum ſcire ſuum ad bene agendum admonere. Sed quia caruit oculo diſcretivæ prudentiæ, minuſque doctus fuit ſcripturarum eloquia, merito grave quid occulto Dei judicio perpeſſus eſt. Cum enim die quadam ſolus eſſet in ipſa ſua eccleſia, hoſtis ei nequam viſus eſt, nigri quidem latenter pectoris, ſed palam candidæ clariſſimæque ſpeciei. Tunc illi attonito, ego, inquit, venio tibi Gabriel archangelus, ab ſummi Dei directus ſolio, qui factorum tuorum hactenus apud illum fui B internuntius; & ea nunc tibi juſſus intimo illius aſtare conſpectibus, ſolumque tibi reſtare, ut Romam adeas, meritum ipſorum operum conſummaturus. Credidit ſtultus, & juſſa complere non differens, moramque omnem ac [redacted] noxiam reformidans, præparato viatico, adſumtoque nepote ſuo [redacted] done nomine, ad Urbem profectus eſt. Quem enim hominum artificio ſuo nequeat allicere ille multiformis ſpiritus innumerabiliſque malitiæ, qui etiam ſanctitatis & juſtitiæ ad hoc audet ſibi ſpeciem aſſumere? aut quando quimus ejus doloſas artes penetranter librare [redacted] diſquirere C pulverulentis oculis, fæceque mundi illitis, niſi ſit nobis Dei oculus, ars quoque unica adſiſtens noſtro lateri, cuſtodiens pedes noſtros ne capiamur? Viator igitur ille ſæpedictus Romam anhelus perveniens, porticum S. Petri introiit, ibique obvium angelum ſuum jam dictum ſibi habuit ſub memorata ſpecie, videlicet luce teterrima, quem ſolus ipſe videre potuit, perſuadente monaſterii aditum ſibi non eſſe neceſſarium, cujus peccata eſſent deleta omnia, cujuſque vota obtinuiſſent efficientiam; immo rediret quan- D tocius, de Dei ſui ſiſus clementia. Mox cœpit retrocedere, verens in aliquo eſſe inobediens, mirante nepote illius, cujus mentio jam ſupra nominatim facta eſt, precarioque hortatu petere introitum, etſi non gratia devotionis qua iter fecerat, ſaltem præſentium videntiumque reveritu & dedecore irridentium. Pellectus autem penitus [redacted] corde cæcato deſipiens, Huc uſque, inquiens, veniſſe ſufficit, cum viderim & audierim, quod tu neſcis, mirabile. Sicque obſtinatus animum non potuit evinci. Celer itaque eundo, ce- E lerior repedando, illico ut ſuæ fines attigit parrochiæ, crudeliſſimo dæmone pervaſus eſt, omnes ad ſe accedentes arripere ac dilacerare nitens. Ut fera ergo comprehenditur, in vincula conjicitur, & licet renitens, ac in diverſa ut ferox taurus nitens, ad hunc patronum adducitur. Confluit plebis ſuburbana & urbica, quia fuerat hic etiam partim notus populo. Venerandus quoque domnus GAUZLENUS pontifex accurrit cum ſuo clero nobili; cunctiſque annexis pater litaniæ congeminatione, Domini & hujus ſancti poſcitur auxilium, captivo in aquæ bene-

(a) Maniaci ſunt inſani & furibundi à voce græca *mania* dicti.

dictæ

dictæ dolio impoſito, crucibus ſanctorumque reliquiis multorum adhibitis. Quid multa? Non omnino fuit rauca oratio, & Domini ſurda auricula; ſed ſuffragantibus pii Apri meritis, dæmonem quidem amiſiſſe viſus eſt. Nam omnem ferociam depoſuit, & ſe ſuoſque recognovit, ac præter altaris officium reliqua eccleſiaſtica ſubegit; ſed fatigato cerebro ad priſtinam ſanitatem non pervenit, qui, quod prætermittendum non eſt, cum ab aqua extraheretur, multis exorcimis conſtrictus, confeſſus eſt ſe ab duodecim abeuntibus duodecimum ſupereſſe. Quam rem idcirco maxime adnotandam putavimus, quatenus cuncti vereantes magis occulta dæmoniorum, id eſt vitiorum ſpicula, quam aperte ſævientia: cum illa ſemper inquinent, & hæc aliquando afflictos purgare ſoleant, in omni re agenda puncturam timoris non evitemus, immo indeſinenter adhibere ſtudeamus, quo pro certo juſtificari mereamur.

Mulieres etiam energumenæ.

10. Sed & de hujus territorio Buculiaco ſcilicet villa mulier quædam Bova nomine, tam fero pervaſa eſt dæmonio, ut non modo quiete adduci non potuerit; verum nec artata vincimine, niſi perplexa funibus adveheretur plauſtro à mœſtis parentibus, quæ effugato nequam ſpiritu, mentem ſuam meruit recipere, & gaudens ad propria repedare.

11. Eſt ſane apud nos catena, qua tres reos exemit meritis potentibus; quæ quotiens imponitur talibus furioſis, idem peſtifer effugatur inimicus, verens nexum quo divinitus facta eſt libertas reis; & ita miro modo vincla donante Deo abſolvunt vinctum. Nihilominus & alia quædam mulier de villa Sarcophago adducta inſaniſſima, horrenda dicens & faciens liberata ab hoſte lætanter ſana facta eſt.

12. Alius quoque quidam cæcus, nomen excidit, ferociſſimo dæmone invaſus, huc olim adductus eſt, hora prima dominicæ diei, cui jam dicta catena impoſita eſt, qui mirum dictu, in pavimento eccleſiæ ſeſe volutans, & ut fera manibus per illud reptans clamore valido cuncta replens luporum imitabatur ululatus, porcorum grunnitus, taurorum mugitus, ſerpentium ſibilos, & ſtridores ſoricum. Hocque tormento ſe attrivit continuatim uſque ad lectionem evangelicam publicæ miſſæ. Nam cum recitatur, ſubito furorem clamoremque depoſuit, & ad ſe rediit, & ubi eſſet didicit, & clementiam ſuper ſe factam recognovit, devoteque conlaudavit.

Energumenus ſanus & freneticus ſanatus.

13. Juvenculus quidam de villa quæ Domni-Germani dicitur, haud procul ab urbe hac poſita, rationis vigore depoſito, repletus veſania: jamque pene toto effeto debilitatoque corpore, ſolo vociferationis clamore perſtrepens, plauſtello advectus eſt die qui more eccleſiaſtico Paraſceve dicitur, ante Paſchæ videlicet ſolemnia, qui cum nec die nec nocte requieſceret, præſtolatur Domini clementiam per hujus ſancti merita. Non tamen hic, ut putabatur, ſolo afficiebatur dæmonio, ſed freneſi graviſſima. Non autem caſſa fiducia fuit, qua creditus eſt ſalvari poſſe: quoniam poſt ipſam dominicam aut ſecunda aut tertia feria, quandam tamen ambigitur, ſanitatis ſuæ gaudio cum parentibus potitus eſt, & pro munere gratiarum etiam unum in juge juvencum tribuit, & ita pedes rediit.

Item alii energumeni.

14. Evoluto autem anni tempore, & ut putatur biennii, poſt hunc & alios curatos utriuſque ſexus, quos ſingillatim commemorari longum eſt, quidam manifeſto plenus dæmonio de Frociaco villa ſuper Moſam adductus eſt, Paſchalis nomine, ſexta feria poſt glorioſæ Aſcenſionis dominicæ diem, qui corpore validus, veſania mala validior, truceque voce * rigidus inter cetera horrenda, Deum quoque ſe eſſe clamitans, vix regi tenerique poterat, licet catenatus, cum & omnem accedentem mordicus dentibus dilacerare conaretur. Is obſervatus iſtic mane ſequenti dominica perfecte ſibi reſtitutus eſt; adeo ut nobis ſynaxim horæ primæ agentibus, multumque lætanter ſtupentibus pro eo, ante altare diutinæ orationi incumberet, & ſurgens ſigno ſanctæ crucis ſe muniret: atque poſt cunctis aſtantibus eventum ſui infortunii referret. Suus ergo rediens octavo die, ab eo quo infirmus advenerat, munus devotionis videlicet piſces alacer uſibus fratrum detulit; & forſitan adhuc uſque de ſalute ſua tripudiat.

* ſ. Turgidus.

15. Hæc denique miracula adeo ſunt numeroſa & frequentia, ut memoriam effugiat perſonarum curatarum nominativa diſtinctio, nec ſcriptura egeat officio: ideoque tranſeundum eſt ad alia. Cum vero, ut dictum eſt, hic noſter pateret ſenior paratus in neceſſitatibus ſuccurrere periculiſque poſcenti, non ſemper inultum abire patitur, quamquam raro id faciat, ſi quis perperam ſubſtraxerit quod deputandum eſt à piis Chriſti cultoribus famulorum ſuorum uſibus.

16. Eſt namque haud procul à monaſterii ſitu campus non vilis pretii & utilitatis, qui unius epiſcoporum urbis hujus adeo grataanter inſedit oculis, ut vilipendens ad frugem tantum utentes non poſſidentes imbecilles monachos, victus concupiſcentia cum ſibi acciperet quem bene juſſit excoli & ſationem fieri. Quicquid enim pravum molitur obfirmata cupiditas ratum putat, plerumque juſtitiæ cum ſit caſſum & Domini rubrica exorbitans, & planta omnis malitiæ ſit nequam concupiſcentia.

Ager ſanctis ſublatus rurſus fratribus aſſeri.

17. Igitur conſummata ſatio ibi prodiit, privatis quidem ferens mœſtitiam, privanti autem lætitiam, dum & lingua adulantium, ut aſſolet, beatam illam quam juſtam quemadmodum videri putabatur, ipſius agelli pervaſionem aſtrueret. Sed æquitate superni moderaminis ſero votum ſpes luſit avarum. Nam, ut dictum eſt, ſemen gratam herbam protulit, herba ſpicam formoſam denſamque edidit, ſpica autem floſcida gaudium agrico-

læ & domino cumulavit. Tempore ſane ſuo pallente ſtipula, ille domnus jam dictus pontifex meſſores adeſſe juſſit ſegeti, aggreſſique eam ſecare, ut juſſerat, meſſem, fruge vitali invenerunt vacuam, nec granum aliquod in ulla ſaltim ſpica, quarum adſtabat multa, ſed inanis formoſitas, quatenus evidenter diſceret terrena cupiditas, omnino eſſe vacuum, quicquid caret fructu juſtitiæ. Pervenit hujus rei notitia certo internuntio ad aures ejuſdem præſulis, & licet nolentis intima cordis penetravit, ac ſe hujuſmodi rem reſpicere perſenſit, continuoque quod abſque libramine diffinierat, corrigere inſtituit, jubens ut Dei pauperes ſua reciperent, nec dubium quin ita fecerint.

Ex eccleſiæ tecto in terram decidens ſervatur illæſus.

18. Tempore quo civitas hæc per incuriam, peccatis exigentibus, pene tota ſuccenſa fuit, ita ut vix quicquam ex ea potuiſſet eripi in varia ſupellectile etiam eccleſiaſtica, flante vento valido, flammarum globi extrinſecus huc illucque ferebantur, & quanto altiora ſita erant ædificia, tanto magis imminenti patebant periculo. Unde quia culmen iſtius baſilicæ per multa loca tentabat incendium, machinis diverſis applicitis certatim ob eripiendum, plurimi immo quotquot valebant ſubire feſtinabant: alii quidem ferebant aquam in hydriis, alii autem ſupra tectum ſedentes excipiebant & objiciebant flammis male urentibus: cumque hæc inſtanter fierent, unus in ſuprema eccleſiæ canali ſedentium, dum à porrigente excipit hydriam, ſeipſum præ feſtinatione oblitus, de moto pede ubi innitebatur, à ſummo tecto devolutus, ad inferius, atque ab hoc ad tertium, demumque ad terram intra clauſtra corruit incolumis, cum potuiſſet non ſolum exhalaſſe ſpiritum, ſed etiam oſſa contriviſſe omnia, qui illico celer iterum tecti alta ſubiit. Sed quis hunc dubitet beati Apri cuſtodiſſe meritum? Quia enim pro eo ſeipſum oblitus fuerat, jure illi quem habebat in memoria non defuit & corpore.

Sancti feſtum obſervare negligens punitur.

19. Cum domnus GAUZLINUS pontifex moribundus egregius vires ſuas deſiderans, ut grex ſibi commiſſus mandatis divinis obtemperaret, & utilitalibus animæ occuparetur, inter cetera religionis officia etiam hoc conſtituiſſet, ut hujus ſancti celebraretur feſtivitas ab omni diœceſis ſuæ populo: quidam obſervandum gratanter ſuſceperunt: quidam autem negligentes, quorum dolenda ubique poteſt reperiri multitudo, minus devoto corde amplexi ſunt. Unde & in villa quæ dicitur Lineium ſuper fluvium Ornam cum molio fœnatium ſuum tempeſtive negligeret ab opere compeſcere, nutu Dei nullo intercurrente terreno obſtaculo, ab hora (a) nona diei præcedentis uſque ad alteram nonam ſubſequentis videlicet ipſius feſtivitatis, ab opere otioſum & vacuum præter motionis voluntatem ſponte ſua permanſit. In quo facto haud dubio oſtenſum eſt quam non ſit vilipendenda paſtorum noſtrorum ſecundum Deum incedens conſtitutio: immo quam per omnia ſit obſervanda qualiſcumque eccleſiaſtica traditio, quin potius quam reverendum ſit hujus ſancti meritum, qui fuerit tam bonus paſtor eccleſiæ, cum multarum virtutum cuſtos & opifex, ſui non negligens, ſolicitus pro populo ut abundaret verbi pabulo, ne hac deficeret in eremo, pro quo nunc ſolicitior orationum ei præſto eſt apud Deum ſuffragio.

Viſio de electione epiſcopi Ludelmi ex Sancti Apri providentia. (b)

20. Quiddam itidem narratu dignum videtur, ſed forſitan cuiquam frivolum, commentitium & incredibile aut certe diſplicens putabitur: verum cujuſmodi fuerit ſuus (b) oſtendit. Quibus tamen ſcitum eſt, quam innumeras per ſomnia admonitiones divinitus factas mortalibus in ſacris codicibus teneamus, non mox reprehenſum & contemtum ire properabunt, ſed credente B. Job qui conſolationem appeteret in lectulo, terrificandum ſe à Deo per ſomnia & viſiones proteſtatur, cum meminerint quoque beatum Hieronymum multa vibice liventes ſcapulas retuliſſe à ſopore. Poſt multos igitur hujus ſanctæ ſedis paſtores & præſules ab inculatu mundano ſubtractos, & ad diverſum alterius vitæ receptaculum tranſpoſitos, LUDELMUS quidam ſæculari nobilitate præclarus, eidem inſignitus pontificali amminiculo ſubrogatus eſt. Qui temporali quidem dominatione ac poteſtate ſubnixus, atque, ut fertur, in multis utilis, ſed quantum ad humanos oculos minus, ut homo, ſpiritualibus devote intentus, congregationibus monaſteriorum monachorum ſcilicet ac canonicorum, non ut pius conſul patronuſque aderat, ſed ut rigidus gubernator præerat, libere eorum bona à bonis pro redemtione peccaminum conceſſa, tamquam ſua ſibi accipiens & libitu diſpertiens. Hic itaque decem annis in regimine potitus, undecimo gravi brachium dolore percuſſus eſt. Erat ſane tunc temporis ſacerdos quidam eccleſiæ B. Maximini in ipſo ſuburbio ſitæ, vir ævi maturus, moribuſque gravis, GIRVEUS nomine, cui talis de eo apparuit viſio. Putabat ſe ſtare ante altare B. Michaëlis in baſilica hujus noſtri domni cujus patrocino fruimur, & ſubito reſpicientem videri jam dictum præſulem monaſterii ſepta ingredi, ac manu duos ſonipedes regere, atque in aditum beati ſepulcri introductos concludere, & victum apponere. Cujus rei novitate attonitus, heu! quianam, inquit, mi Domine, tantum tibi facinus patrare placuit, inauditum omnibus & infamem ſæculis fabulam? Sile, reſpondit ille frendens, o ignave & garrule: immo perge quantocius, & è prato monachorum equis his deferto pabulum. Meus hic locus eſt, mei equi ſunt, & ad meum arbitrium iſtic eos paſcam & nutriam. Quæ priuſquam verba perorarent, videbatur vir vultu ſplendidus, ſtatu reverendus, à ſepulcro

(a) Hinc colliges feſta olim ab hora nona præcedentis diei celebrari incepta fuiſſe.

(b) Videtur deeſſe exitus, aut quid ſimile.

progredi, clericalis habitus, ac virgam manu geſtans, pedetentim eumdem præſulem impetere, jam tamen hoc aſpectu trementem & paulatim loco cedentem. Ergo ante altare ſanctorum Thebæorum martyrum ad ipſum memoratus vir perveniens: O, inquit, frater LEUDELME epiſcope, quæ mea contra te culpa extitit? cur me toties & multipliciter vilipendens, & inquietans, etiam in lectulo meo dedecoroſe inquietas, cum mihi hic locus à Deo datus, tibi vero ſit tantummodo commiſſus? Cumque talibus invectionis verbis dulciſſimi pectoris fonte prolatus nihil humilitatis ac ſatisfactionis ille redarguente conſcientia ſtupidus referret, verbis adjunxit verbera, dum ter virga, quam gerebat, in capite eum cædere viſus eſt. Non autem incredibile eſt eos cædi virga ſupremæ ſententiæ, qui procul à virga diſciplinæ qua caſtigatur filia Syon, non diſcedente zelo Dei, ab ea effrenes & liberi compediti à via ſectantes à recto exorbitant. Jam dictus denique ſacerdos hoc viſu exterritus, & exſomnis effectus anceps & redditus utrum id celaret, an neceſſario proderet, ſicque diebus quindecim continuit apud ſe. Tandem his emenſis, evicit formidinem fidelitatis devotio, & domino ſuo pontifici, mediante BERNEHRIDO primicerio, cuncta per ordinem patefecit, quibus comperits * patefactus. Quod tu, inquit, frater, grato ſopore quieſcens vidiſſe videris, ego, proh dolor! vigil perſentio, percuſſo ſcilicet à Deo mortem procul dubio imminere. De correctione ſane ac reſtitutione ablatorum bonorum eccleſiarum cum à duobus jam dictis conſacerdotibus humili fidelitate, ut juſtum erat, admoneretur, recepit quidem auribus, & cordi ſibi eſſe reſpondit; ſed ægritudinis moleſtiæ intentus, atque alia curans uſque poſt obitum, ſerum diſtulit effectum. Poſt hæc etenim paucis exactis diebus, ſupramemorato dolore brachii ingraveſcente, ac vitalia penetrante, præſentem vitam alia mutavit, ſeque in civitate ſepeliri mandavit, multis mirantibus, cum nullus hoc ante fecerit, qui jam pridem monaſterium B. Apri in ſuburbio delegerat. Hæc vero idcirco notanda putavimus, quia licet occulta, poteſt tamen aliquantula pars conjici ultionis in adverſarios famulorum ſuorum, quæ non ipſis deſideranda, ſed malefactoribus eſt potius formidanda.

* f. Pertæſus.

De quodam miraculo à Petro ſanctæ Romanæ Eccleſiæ diacono compoſito.

11. Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui facit mirabilia magna ſolus. Benedicatur ubique omnium mirabilis conditor locorum, mirabilis in locis omnibus operator. Benedicatur in throno regni ſui, in templo ſancto gloriæ ſuæ, quod eſt in cælo ſurſum, & in terra deorſum, ubi nomen ſuum ſanctum & glorioſum ipſe dje quotidie amplius atque amplius glorificat, mirificat, exaltat. Siquidem clamat

A Apoſtolus, *Regnum Dei intra vos eſt*: &, *Templum Sancti ſanctum eſt quod eſtis vos*. 1. Cor. 3. 17.
Quod vero thronus Dei ſint ſancti, ſcriptum eſt alibi: *Anima*, inquit, *juſti ſedes eſt ſapientiæ*. In eis enim Dei virtus & Dei ſapientia, quaſi in quodam ſolio ſuæ potentiæ ſublimi auctoritate ſedet, dum per eos & prodigia facit, & rerum judicia decernit. In tali throno regni ſui, in tali templo gloriæ ſuæ, hoc Leuchis nobis pridie demotis, cum forte præclarus beati Apri natalis annuo recurſu patriam repetens illuſtraret, ipſe cælorum Rex omnipotens, B cujus honor judicium diligit, & quia ſit juſtus monſtravit, & quia ſit metuendus patenter dilucidavit. Hic eſt renum judex cordiumque ſcrutator, ante cujus oculos nuda & aperta ſunt omnia, cui nox ſicut dies illuminabitur, cui nulla tenebroſitas obſcuratur. Quod licet omnium ſanctarum ſcripturarum teſtimoniis adſtipulatione cognoſcatur, ipſeque rei veritate ſatis ſuperque credatur; ex evidenti tamen & terribili ſigno, quod ipſe in dilecti ſui veneranda feſtivitate ante corpus ejus agere voluit, luce limpidius advertere licebit. Ruſticus quidam S. Manſueti primi Leuchorum præſulis vernulæ vernula fruens contubernio ancillæ cu- C juſdam S. Apri ſeptimi ab illo paſtoris eorumdem, carnis victus illecebris, vel de ea ſuſceptorum dulcedine filiorum, B. Manſueto corpore ſerviebat, ſed S. Apro inhærebat. Cupiebat enim quavis quondam tranſferri occaſione ab illius jure ad jus iſtius, ut tam ſobolem quam parentes ſimplum complecteretur non duplum ſervitutis jugum. Hoc vero cum diu multumque inefficaciter intra ſe revolveret, ſicut poſt ipſe prodiit, accidit eadem ſancti Apri celebri cunctis ſolemnitate, ut inter numeroſam confluentis populi multitudinem, ad honeſtam, ubi ve- D nerabile corpus ejus merito honore jacet, eccleſiam ipſe quoque oratum veniret; cumque jam ſacris liminibus appropiaret, ſubrepere cœpit menti ejus ſervitutis memorata tranſlatio, atque [illegible] intimo cordis ſancta deoſculans limina ſtultus orator, & meminit peccatorum ſuorum, ſed pellicis & filiorum. Sollicitat improbis precibus Aprum per amœna* paradiſi nemora diſcurrentem, & hujuſmodi petitioni aures avertentem; ſicque ſurſum ad altare præcipuum conſcendens, aliis mediocrem cereum tali plenus voto illic abſ- E que ceterorum poſuit exemplo. At cum per quemdam monachorum diceretur ei, cur ad corpus S. Apri non poſuiſſet, ut alii, facti pœnitens crumenam ſcrutatur, ſi quemlibet forte nummulum reperiret, unde alteram candelam redimeret. Obulum reperit, gaudet, currit, emit duos uno cereolos obulo. Hunc autem perceperat obulum de decimatione ſibi credita S. Manſueti, cujus ſubjacebat conditioni. Cujus vero dextram diligenter cum aptaret, ut ipſos ſuper ſacrum corpus cereolos more circumreverentium poneret, nihil rememoratus Aper acerrimus, non ſævo dente, ſed velut

ultrice ſententia, hujuſcemodi oblationem repudiante, in ipſa cum qua ferebat dextera percuſſit. Nam mirum in modum tam fortiter cœperunt collecti digiti palmæ infigi, omneſque articuli artari, ut præ intolerabili dolore nimis erugiret, & quod pateretur inclamaret. Confeſtim maximus in populo rumor exoritur. Stupent, tremunt, quodque portendat, alter altero interrogat. Inſtrepuit factum domini mei noni papæ Leonis auribus, qui jam pridem Bruno dictus, ejuſdem fuerat loci epiſcopus, & illuc non tam ad viſendam quam ad benedicendam in Domino confirmandam tunc patriam venerat. Hic intra clauſtra monaſterii erat, miſſarum ſolemnia celebraturus, cum res ei jam perlata eſt. Venit igitur, vidit, qualiter contigerit audivit. Interea ſciſcitatur hominem ne quid criminis egiſſet, unde hoc meruiſſet. Rimatur ille conſcientiam, nihil recordatur quod eſſe adverſus beatum Aprum confiteatur, niſi forte id ſolum, quod meditabatur cum templi limina ingrediebatur. Ita ſtantem ipſe quoque reperi cum tunc primum negotiis dominicis implicitus adveni, complicatos omnes ut in pugnum digitos ſic acriter ſtringentes cereolos aſpexi, ut nimiæ ſtricturæ pro teſte cruor eſſet, qui candelarum extrema defluens inficeret. Ab omnibus interea multis Aper ſanctus queſtibus interpellatur, ſed nullatenus ad miſericordiam provocatur. Unum & alterum miſer ille ibi diem ſub ſpe recuperationis exegit, nihilque quamvis ſe S. Apri velle eſſe diceret perfecit. Veſpere ſabbati adſunt S. Manſueti monachi ſuum requirentes, ſecumque reducentes. Manſuetum ſuum confidenter aggrediuntur, orantes pervigilem noctem ducunt, piamque facilis Manſueti manſuetudinem præſtolantur. Clarapolim partem ſublimem luna tenebat, cum quidam fratrum divino motus inſtinctu, dextera perditum inquiſivit, ne quid de officio colligendæ decimationis ſibi injuncto ſurripuiſſet, unde ei hæc calamitas ſupervenſſet. Qui mox ad ſe reverſus, qua ratione Aprum quam Manſuetum dilexerit prodidit, & etiam de obolo patefecit, unde candelas illas, quas adhuc in manu habebat accepit, & protinus cum fine verborum facta eſt extenſio digitorum, qui jam perforatis incredibili impreſſione carnibus ad oſſa nervoſque volæ pervenerant. Ad hæc Deus omnium mirabilis artifex virtutum laudatur, magnique Manſueti meritum longe lateque prædicandum magnificatur: quod ipſi ubi domino papæ clero populoque in notitiam facta dominica luce pervenit, inter multa gaudia fabula naſcitur jocoſa: quia quem torvus Aper vulneravit, alacer Manſuetus curavit. Altioris tamen intelligentiæ mentes & in Apro juſtitiam, & in Manſueto ſenſerunt extitiſſe clementiam, quamquam non ſit veritus inferioris officia membris ſic negare, quam negata reparare. Unde in his duobus ſibi contrariis miraculis non eſt credenda inter ſanctos contrarietas voluntatis, qui felicitate potientes inenarrabili, pace collætantur interminabili. Verum quod percuſſit Aper, divinæ animadverſionis inevitabile judicium perpendamus; & quod Manſuetus ſanavit, gratuitæ pietatis munus circa nos non noſtris exhiberi meritis attendamus. Damnatur ille ſententia æquitatis ab eo ad quem fugere volebat jure ſervitutis. Cur autem hoc? niſi quia juſtus Dominus juſtitiam dilexit, æquitatem vidit vultus ejus. Et ut hoc innoteſcat, quia de alienis bonis ſacrificium Deus non acceptat, per obolum parvum docet, qui in ponderibus penultimum locum tenet; ac ſi votum per hoc latronis vel furis alicujus rejiciat & dicat: *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.* Quod vero Manſuetus manſuefecit, quaſi per hoc Dominus dicit: *Nolo mortem peccatoris; ſed ut convertatur & vivat. Convertimini ad me & ego convertar ad vos. Ego percutiam & ego ſanabo,* dixi per Moyſem meum, & hoc ſemper facio, per meæ poteſtatis effectum, qui ſum velut aſper aper in vulnerando, ſum quoque velut agnus manſuetus in medicando. In Apro & Manſueto ſedeo, & per hos judicia mea exerceo. Throni mei ſunt, regnant enim mecum: Poſſunt de poteſtate mea, gloriantur de gloria mea. Dicit hoc Dominus in cælis, ſentimus nos homines in terris. Nemo igitur quolibet peccatis plenus, quolibet divinæ ultionis flagellis verberatus, ad offenſum Dominum creatoremque ſuum converti formidet, vel ſi nondum flagellarit diſſimulet, quoniam ille eſt qui mortificat, qui deducit ad inferos & reducit. Cui ſit honor & gloria, virtus & imperium per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

22. Cum inexcomprehenſibili ſecreto æterni conſilii occultum judicium Dei, virgam gentilium peccatorum ſuper ſortem eccleſiæ, culpis filiorum ejus exigentibus, ponere decreviſſet; ſæva Danorum peſtis Hungarorum rabiei juncta, carceribus ſuæ nativæ habitationis remotis, ut fluvius ſubita tempeſtate excreſcens, extra metas ſuorum terminorum in perniciem multarum cis citraque, prope & procul ſe poſitarum gentium, redundavit, quibus nemine reſiſtente; neque enim quiſpiam valebat; furori Domini digne omnibus imminente, Miſia everſa, Marahenſiumque licet gentilium convulſis tabernaculis, ſuam olim Pannoniam irruperunt. Tunc Norica ſuccenſa, Retiam ſubruere, perque Hyſtriæ fines debacchantes, Nerviorum perditis rebus, poſt cædem Germaniæ, Galliam Belgicam incederunt: verum quod communi ſcelere meruerant populi, ut juſto Dei judicio punirentur, totius Neuſtriæ & Auſtraſiæ devaſtatis agris, ſubverſis caſtris, poſt humanam ſtragem, flamma conſumtis eccleſiis, Comatam Galliam ſubruerunt. Tempora hujus infidelitatis Carolus junior, à ſuis cognominatus Simplex, cum regno Francorum pertranſibat.

De Normannorum irruptione.

23. Talis itaque ac tantæ peſtis turbine;

S. Apri corpus in ci-

Digitized by Google

[margin: vitatem transfe-par.]

quæ quis ſuorum poterat, ne involveretur intra mœnia antiquorum urbium, videlicet monaſteriorum ornamenta, ſanctorumque corporum pignora, certatim recondebant. Et nimirum ſe maximè felicem aiebat, qui non dicimus ſua, ſed ſeſe, gladio & captivitati præripiens, non modo urbis, verum prærupторum ſcopulorum juga, ubi fortaſſe erant, atque denſiſſimi luci præſidia ac ignotæ lumini vallis latibula meruiſſet. Unde hujus incolæ cœnobii, metu magni conſilii angeli, tanti periculi fuga, rebus quas poterant curatis atque reconditis, quæ fortaſſis remanſerant profligatis, ſi locum peſſumdarent patronum vitæ præſentis, ſpemque ſequenturæ ſibi poſtliminium non deeſſe gratularentur, mœnia urbis cum ejuſdem ſanctiſſimo corpore, tandem moribundi ſuccedunt, & ut majorum relatu ad nos delatum eſt, non ſine beati viri quadam injuria. Nam tanto, aiebant, in illius parvi itineris ſpacio loculus aggravatus eſt pondere, ut quotquot erant latores vix ſufferre valerent: ut daret intelligi ſe illo nolle introire. Tamen ut votis ſibi famulantium devotiſſime ſe non negaret; nam ſemper benignè præſto eſt ſibi ſervientibus, quaſi cum nolle ſuo ſe permiſit inferri.

14. Illatum itaque corpus ſanctiſſimum, & cum debita reverentia in baſilica B. Johannis Baptiſtæ depoſitum, ibique à ſuis ſolemni frequentabatur officio, quoad, pace Deo jubente reddita, ad proprium & dilectum, quo ſe olim poni juſſerat, & unde in nive candidioris columbæ ſpecie cælos petierat, reveheretur tumulum. Hujus ſedis cathedram, nolentibus regni primatibus, domnus DROGO nobiliſſimis ortus natalibus, tum vi, tum ingenio, tum conſenſu civium occupaverat. Sed jam tunc communi omnium voto nobiliter gerebat. Ut enim ſuperbia ſanguinis, ita ſubtilitate ſingularis ingenii illinc rebus publicis, hinc ſpiritualibus negotiis inſudabat. Quare omnibus ita habilem ſe præbuerat, ut cunctorum amorem venerationemque difficile ſolubilem ſibi aſciſceret. Sed his ejus bonis invidia diaboli, quæ jugiter ſedet inſidiis in occultis, ut trucidet rectos corde, æmulatrix acceſſit. Si quidem fluctibus hujus turbinis ſedatis, Chriſto propitio, diu optata pace prædictus domnus præſul potitus, ut proſperis votis animus arriſit, aſtutia verſuti hoſtis hac in re deceptus, pedem pene in lubrico poſuiſſet, ni ſanctiſſimi Apri meritum, nec illi voluntas opere nefario prolata in culpæ crimen & futuram ſuorum fidelium ex corporis ſui abſentia triſtitiam prohibuiſſet.

[margin: Drogoni episcopo corpus S. Apri in urbe retinere suadet Bulfo.]

15. Fratribus itaque poſt lacrymoſa tot ſuſpiria, ad ſuum monaſterium maturantibus reditum, qualiter ſuum curantibus referrent patronum, quidam erat degener nomine BULFO, cui præfatus præſul ſuum quicquid illud eſſet committebat ſecretum. Hic igitur ut tales adeſſe ſolent, ſi invenerint. Tui domno pontifici res, inquiens, publicatur, artatur, nihilque eſt reſiduum ſumtuum, nec tales in A paſtores atque ſimulatores, (monachos autem aiebat) decet apparatus. Redigatur igitur in unum publicum ſacellum, una ſit apotheca, unum ſit horreum, & ne ſancto ſub penuria ſervire ſe hi querantur ſeductores, corpus retineatur ſacrum, atque in urbe regia debita populorum frequentia veneretur, quod in exiguo locello ab his negligitur nugacibus. Collocetur digne in matre iſtius ſedis eccleſiarum, ut urbi ſit ad munimentum, vobis in præſenti inque futuro in adjutorium, ſimul & conſideret nobilitas veſtra, quod nulla veſtri ab his curetur neceſſitas. Non enim vo- B bis ſerviunt in expeditione regii famulatus, non eorum ullo auxilio veſtra munitur aut tuetur civitas, nulla nobis in commune cotilitas. Sit is oportet, ſi alii nolunt, nobis utilis. neque à noſtro conſulto aurem avertatis. Nihil obſtat quin hoc expleri poſſit abſque culpa, non diripietis aliena: ſed licite recipietis veſtra. Hoc & ratio vera & præſens expoſcit neceſſitas. Militia eget patria, vos ipſi indigetis pecunia, ſatiuſque eſt, ut cum participibus veſtrorum laborum partiamini quanti his utantur, qui ſunt indigui.

C 16. Talibus his ſimilibuſque verbis domni animus defluxerat pontificis, atque à via cenſuræ paſtoralis in laqueum divertebat devius pervaſoris. Interea diſponitur fraus animarum, pernicies & illicita quo poſſunt pacto licere illicite ordinantur, ac ne qua detegeretur re, aut cœpti negotii fraudarentur mercede, jusjurandi operiuntur ratione. Verum quoniam non aſtutia, nec ſapientia, neque prudentia eſt contra Deum, conſilium hoc, ut quondam illius Achitophel eſt infatuatum, & quia in omnia videntem fuerat, Domini omnipotentis manu redactum D eſt in nihilum. Ne autem homines lateret, quo inſtigante prodierit, hac animadverſionis ultione punita eſt iniquitas, quæ mentita eſt ſibi, ut non longe poſt idem Bulfo mentem exiens in carnes filiorum ſuorum dentibus ſæviendo, contra Deum ſe voluiſſe agere, innotuerit. Sed quicumque erit lector vel auditor, accipiat nos nihil mendoſe finxiſſe, verum certiſſimo relatu comperta ſcripſiſſe. Neque quiſpiam hæc nos ſcribere iraſcatur, licet nos neminem tam credamus malignum, niſi ſi quis forte talis particeps voluntatis di- E vinum mox experturus parvipenderit judicium. Nam non generatio, à qua Dominus ſanguinem juſtorum ab Abel uſque ad Zachariæ requirendum dicit, ipſum ſanguinem fudit: ſed voluntati malorum ſuorum vota copulando, quod menſuræ perverſorum operum prioribus ſuis deerat volens impleri, ejuſdem reatu ligatur criminis. Sed enim diu clam quæſitum conſilium beatiſſimi Apri meritum noluit manere occultum.

[margin: Propterea à Deo punitus.]

17. Duo namque erant hujus loci cœnobitæ, illius pro ſtatu temporis æſtimationis bonæ, quorum Geraldus unus, Guinerannus dicebatur alter; qui inter ceteros præ ceteris loci

[margin: Sed corpus clam ſublatum duo monachi abſcondunt.]

augmentum ambierant & pacem. Quibus Aper A
beatiſſimus ut domeſticis & fidelibus dete-
gens conſilium, imminens patefecit pericu-
lum, atque ocius declinarent, præbuit con-
ſultum.

18. Hi itaque fratres rei novitate permoti,
ſanctiſſimi patroni ſui auxilio fiſi, (ſibi enim
innitentes nuſquam derelinquit) in negotio
tali ad evadendum lacum triſtitiæ omnes re-
plicarunt quaſcumque ſalubres cœptationes.
Tandem pauciſſimis adeo accitis, quibus ſe
merito crederent, delationem caventes, ſa-
cramento præmiſſo, ſi ſuum ad perfectum B
Dei manus per merita B. Apri duceret vo-
tum, nemini ſe manifeſtaturos ſecretum de-
poſuerunt: dein communi decreto ſtatuerunt
quid voluntati atque neceſſitati parare opus
eſſet. Nemine ergo præterquam quot erant
ſui conſcio operis, clam terra aperta, ſpe-
cum cui tantum manderent theſaurum ape-
ruerunt, nec quærentibus inventu promtum,
nec opere contemtibilem, tametſi non admodum
ambitioſum. Paratis tandem omnibus, laudabile
ſæculiſque venerabile furtum aggrediuntur.

Domno interea præſule ceteriſque aliis ſe-
curantibus, nec tale aliquid cogitantibus, præ-
nominati fratres ne ad modicum quidem quie- C
ti indulgentes, noctu beati glebam ſubductam
adjutorio duorum clericorum, Allonis ſcili-
cet & Barnefridi tunc primicerii, per por-
tam eccleſiæ beati ſcilicet Johannis Baptiſtæ
poſtpoſitam, quæ tunc Ferrea vocabatur, eji-
cientes ſine ullius labore oneris præparato ſpe-
cu intulere, in quibus ipſius noctis curſu ita
addiderunt, ut hujus noſtræ ætatis non modo
juvenibus, verum & illorum coævis omnino
ignotus fieret locus, atque erroris augmen-
to, ſi qui ab eis quæſierunt, licet intra eccle-
ſiam extra cryptam poſitum acceperunt. Ta-
liter ergo per LX. ferme annos ab oculis ho- D
minum remotus, in ſacrario divinitatis ſe vi-
ventem experientibus quacumque adverſitate
laborantibus apud omnipotentis Dei clemen-
tiam praſtabili ſuccurrit modo, quorum nul-
lus noſtræ occurrat memoriæ, qui eum ex-
perierit triſtis, & non redierit lætus. Neque
enim illa ejus corporis abductio illius tunc
ævi hominibus, ſed nobis aliiſque poſtfutu-
ris profuit, atque ne tanto privaretur patro-
no, immo omni regioni. Nam fere omnibus
notum eſt, qualiter deſtituti ſumus corpore
Eliphii martyris pretioſi pignoribuſque ſan-
ctorum aliis, quod B. Aper prævidens. Nam E
illi quem nihil latet ſemper adſiſtit, gregem
ſuum, ut jugiter tueatur, juvet ac regat,
hac occaſione præſentia corporis deſtituere
noluit. Sed cum voluntate Dei, quam ele-
git requiem habitare vult in ſæculum ſæ-
culi.

VITA

SANCTI GERARDI EPISCOPI Tullenſis.

INCIPIT PRÆFATIO IN VITA S. GERARDI.

DOmino patri BRUNONI à Deo præor-
dinato ſanctæ Tullenſis ſedis pontifici,
frater WIDRICUS S. Apri ſervus immorta-
litatis ſtola indui cum electis paſtoribus.

Sicut dum aliquis rem difficilem nulla co-
gente ratione aggreditur, vanæ gloriæ & præ-
ſumtionis cauterio denotatur; ita ſi quis pii
juſſum paſtoris ſagaci explere effectu non ſa-
tagit, pervicacis inobedientiæ noxam dam-
nabiliter incurrit. Hujus culpæ nota vitans
apud veſtram dignationem infamari, dulciſ-
ſimis veſtræ paternitatis præceptis pro poſſe
inſiſtere ſtudui; & vitam admirabilem bea-
tiſſimi patroni noſtri GERARDI pontificis,
licet inſipida ſtyli elucubratione digeſſi. Ve-
rum hinc mihi mœror non minimus exori- C
tur: quia ejus laus prædicabilis, magnam
apud homines jacturam perpetitur, dum mul-
ta ipſius geſta magnifica per oblivionis ne-
bulam eſſe abolita cognovimus, ex hac ſub-
latis luce ſibi intimis familiaribus. Quicquid
tamen à boni teſtimonii fratribus potui ediſ-
cere, qui aliquando ejus exoptabilis præſen-
tiæ potiti ſunt dulcedine, & poſtea apud nos
in monachili vixerunt ordine, ſalva fide ve-
ritatis, huic certavi operi inſerere. Nemini
autem veniat in ſcrupulum, quaſi hic aliquid
inſcribatur impoſtura figmenti commentatum,
D quia Omnipotentis fideles in ſupernæ lauda-
tionis gloria indefeſſe intenti, non egent adu-
latoria hominum laude prædicari, & in re
tali melius cenſeo probabiliter reticere, quam
quicquam mendacii fuco coloratum proferre.
Id vero opus tanto aſſumſi libentius, quanto
inibi noſtræ remunerationis proſpexi non mo-
dicum decus: quia rem ſcriptorum incuria
longo obſcuram tempore veſtris propalari con-
tigit diebus divina proviſione. Quod quia
veſtro eſt ornatu, immo imperio cœptum,
veſtræ dirigo auctoritati, ſi eſt laudabile, ro-
borandum; ſin ſecus, ſub ſilentii ſera per-
E petuo condemnandum. Illud in calce ſche-
dulæ ſummiſſis exoratus precibus, ut apud
B. præſulem veſtris commender interventi-
bus, quo per eum ſupernis merear ſemper
collætari civibus.

In JESU CHRISTO, præſul venerande,
valeto.

VERSUS SEQUENTIS OPERIS.

AD ſenium mundo per longa volumina ducto,
Interitum ſui crebris minitante periclis,
In noſtris tenebris oritur ſpes maxima lucis.
Pontificem ſanctum Chriſto tribuente GERARDUM,
Stemmate præclarum, præſago nomine dignum,
Cujus vita fuit miris memorabilis actis.
Urbis Agrippinæ natus ſub mœnibus altæ,
A pueroque ſacer Domino ſervire miniſter,
Quem vas electum ſtudiis adprime probatum,
Imbuerat plene gemino ſapientia fonte.
Huic Leuchæ ſedi laudatur præſul haberi;
Triticeæ meſſis tribuat qui pabula ſervis.
Hos trahit exemplo, verbi quoque famine claro,
Ut duplicata ferat, Domino veniente, talenta,
Prodigiis firmat, dictiſque dogmata mandat.
Immutans laticem, dat vini ferre ſaporem.
De modico farris ſatiantur millia plebis,
Reſtauratque cibos, furtim dum paſcit egenos,
Pauperis in ſpecie Chriſtum ſibi cernit adeſſe.
Eripit & populum miſeranda clade ſubactum.
Cœnobium ſancti conſervat ab igne voraci.
Prænoſcens pacem, dat bellis mox ipſe finem.
Scit meritum juſti prædeceſſoris amici,
Deſperatis æger miro datur ordine ſoſpes.
Dante Notho pluvias, tribuit ſplendore lucernas.
Juſtitiæ merito ſubjecit pia membra periclo.
Pluribus his aliis ſancte vivendo peractis,
Eripitur terris, ſociandus in æthera juſtis.
Spiritus alma petit, claret virtutibus orbi.
Ad tumulum cujus recipit vir languidus artus.
Contractam reparat, quem ter ſua noxa ligarat.
Sed quis cuncta queat geſtorum volvere mira?
Eſt quibus in cælis ſemper memorandus in arvis,
Cum meritis fulget claro tum nomine pollet.
Ardua namque gerens GERARDI credo vocamen,
Moribus & verbis factis ſimul ardua geſſit.
Ergo, Pater, proprios refove miſeratus alumnos.
Evacua vitiis, imple virtutibus almis.
Pelle nociva pius, tribuens bona cuncta benignus.
Ab ſcelerum nexu clementi ſolve precatu,
Ultima cum vitæ provenerit hora ſupernæ,
Propitius famulis tunc ſias paſtor herilis.
A Sit per te nobis æterni gloria regni,
Ablegans hædis, ovibus conjunge ſupernis.

INCIPIT VITA S. GERARDI

EPISCOPI ET CONFESSORIS.

QUicumque ſanctorum patrum glorioſos actus fugaci lectionis percurrit induſtria: non tam inibi rimari ſuperflua verborum debet faleramenta, quam ea quæ ad ſuorum correctionem morum imitabilia poſſit perpendere exempla. B Siquidem tunc utiliter beatorum nobis merita virtuteſque recitantur, ſi ipſorum prævia imitatione ſanctæ converſationis in nobis provectus innovatur. In eorum enim venerabilibus geſtis, palam luce eſt invenire, quibus greſſibus ad meliorem vitam in terra valeamus tendere; & unde Omnipotentem in ſuis ſanctis admirabilem prædicabili voce debeamus glorificare. Sed quamquam hanc religioſam venerationem ſanctis nos impendere cunctis competat, prout à Deo efficax præſtatur poſſibilitas: tamen illis ſpecialiter debitores efficimur; C quorum corporali præſentiæ, nobis ſæpius aſſiſtere conceditur, quorum patrociniis opitulari indefeſſe à cunctorum creatoris gratia deprecamur. Quocirca vitam actuſque egregii pontificis Chriſti GERARDI non decet oblivioſo nos ſilentio abolere, quia procul dubio multa & miranda in præſenti egit corpore, per quæ ſibi in terris venerationis accreſcat gloria, quam in ſupernis promeruit per bonorum operum incrementa. Unde ea quæ de ipſius geſtis ammirabilibus certiſſime cognovimus, ad profectum poſterorum exemplum D ſtylo mandare ſatagimus, ut inde utilis adquiratur ædificatio legentibus, ſalus perpetua opere illum digno imitantibus.

Venerandus igitur GERARDUS Agrippinenſi oriundus regione, temporibus magni OTTONIS Romanorum auguſti noſcitur extitiſſe, nobili parentum proſapia, prout ſæcularis confert excellentia, procreatus, patre INGRANNO, matre EMMA editus, à quibus morum generoſitate, quod conſtat laudabilius, honeſte educatus. Ipſi denique ejus parentes, licet eſſent multiplici divitiarum opulentia referti, ſuperbi ſanguinis, linea ab E avitis natalibus deducti; quæ res ſolet plurimos duris laqueis innodare ſæculi; tamen præ ceteris, ſanctæ religionis & piæ devotionis præditi dignitate, eleemoſynarum atque orationum ſtudiis jugi inſiſtebant intentione: cum his bonis virtutibus etiam glorioſæ prolis fœcunditate donati ſunt, dum talem tantumque virum ex ſui propagine germinis adipiſci meruerunt, & ut bonæ arbores bonum ex ſe fructum, Deo omnipotenti votivo munere obtulerunt; quem etiam liberalibus imbuendum diſciplinis in baſilica B. Petri apoſtolorum principis, quæ intra prælibatæ urbis mœnia eſt conſtructa, tradiderunt, eum-

que Chriſto inibi ſub clericali ſerviturum ordine delegaverunt. Qui jam tum ab ipſis infantiæ rudimentis ſuperni factus flaminis habitaculum omne humanæ ſcientiæ capaci pectuſculo ebiberat ſtudium, divinis quoque ad unguem informatus legibus, nulli in utroque doctus exercitio videbatur ſecundus. Cujus mentem bonus JESUS numquam laſcivis relaxari luſibus permittebat, quippe quem ſibi vas electionis ab æterno conſecraverat: & ipſe velut alter Jacob ſanctæ ſimplicitatis ſtrenuus cuſtos, glorioſæ etiam virginitatis perpetuo compos, à fabulis anilibus, verborumque obſcœnitatibus ſenſus abſtrahebat proprios. Cum vero juvenilis cœpiſſet ætatis vernare floribus; ita ſuam indolem bonis ſtuduit ornare moribus, ut à cunctis ſibi coævorum vitiis ſagaci perſiſteret labore integerrimus. Parentibus igitur ſuis humana præreptis ſorte, & occulto Dei judicio, non tamen injuſto, cæleſti igne fulminata ejus genitrice, divina eum miſeratio pia non deſiit conſolatione reficere. Nam ut parenti omnibus judicio claresceret, quod talem ſuæ parenti exitum, non ob ejus aliquem reatum deteſtabilem contingere ſiviſſet: immo propter hujus amplificandum meritum accidiſſet: ita jam factus Dei famulus, cauſa tam terribilis exitii, diverſis afflictionibus, vigiliis & orationibus ſe indefeſſe maceravit, quaſi ſua adurguente culpa, ſuperna illam diſpoſitio tali periculo deſtinaverit. Caſti itaque timoris in ſæcula permanentis ſpiritu impletus, interdiu ac noctu ſummum Creatorem pſalmographi pulſabat queſtubus, *confige timore tuo carnes meas, à judiciis enim tuis timui.*

Pſal. 118. 120.

Tali initiamento ſupernus magiſter novum tyronem informabat, atque ſanctis virtutibus animum ejus inhiantem paulatim inſtruebat, qui etiam illud Iſaianum libera confeſſionis voce dicere poterat, *à timore tuo Domine concepimus & peperimus, Spiritum ſalutis fecimus in terra.*

Iſa. 26. 18.

In his laudabilibus ſtudiis diutinam conſervans perſeverantiam, piæ profectum conſuetudinis immutabilem convertit in naturam. Cumque velut ſertum floreis variatum coloribus, ita diverſis foret comptus virtutibus; ſimplicitas tamen atque caſtitas primam ſibi ſedem in ejus adquiſiere moribus: qui etiam cum columbina manſuetudine ſerpentis callebat aſtutia, in divinæ ſtudio religionis ſumma ſatagens vigilantia, ſanctæ humilitatis pennis ad cæli convexa ſublimatus, piæ caritatis ſemper viſceribus refertus, glorioſæ obedientiæ dote præ ceteris muneratus. Ab ipſis ergo pueritiæ exordiis, in jam dicto commoratus clericorum cœnobio, per ſingulos ſacri officii gradus more aſcendit eccleſiaſtico, atque ibidem laborioſo cellarii devincitur miniſterio, quod cum quanta humilitatis ac patientiæ ſtudio compleverit, finis, in quo omnis laus ſecure canitur, certiſſime oſtendit.

Interea domno GAUZLINO Tullenſis ſedis pontifice rebus humanis exemto, qui morum illuſtris ſanctimonio, angelorum, ut credimus, in cælis eſt adſcitus conſortio, plebs Leucha graviter mœrebat tanti orbata paſtoris ſolatio. Erat tunc temporis venerandus BRUNO Agrippinæ eccleſiæ ſummus pontifex, qui in tota Germania ſibique finitimis partibus imperiales agebat vices, ut pote magni OTTONIS germanus frater. Ipſe autem prænominatus princeps tum forte aberat, quia fines Italicos, cauſa urgente adierat. Mœſtus ergo Leuchorum populus, conſilio viduatus paſtoris, ad memoratum archipræſulem BRUNONEM legatos dirigit, deſolationem ſui humili ſuggeſtione intimat: utque ſibi ſuccurratur ſuppliciter expoſtulat, ne velut grex errabundus, paſtore perdito diſpereat. Is vero clementis compaſſione animi eorum lamentationi condolens, ipſamque urbem Franciæ regno confinem, Romano nuperrime adjunctam imperio perpendens, ſumma mentis angebatur ſollicitudine: cogitans quem eidem eccleſiæ idoneum juxta canonum ſcita potuiſſet pontificem eligere, ſecundum divinæ cultum religionis, cum bonitate morum ſapientiæ ſale conditum, & in ſcientiæ ſæcularis ſtudio exercitatum. Sed Deus qui in bonis ſemper diſpoſitionibus piorum aſſiſtit affectibus, ejus non permiſit animum diutius agitari curarum fluctibus, ſuoque inſpiravit conſilio venerabilem GERARDUM huic præficiendum officio aſciſcere, quem conſtabat utilem ſuperni dono conditum in cunctis exiſtere. Ea tempeſtate idem Dei famulus cellarii, ut prædiximus, obedientia impeditus, pro quodam non maximo exceſſu, in levioris culpæ nexu infra clauſtralia erat ſepta conſtitutus, ibique lacrymarum ac orationum holocauſto ſeſe immolabat attentius, quique non mortiferis animum murmurationibus diſcerpebat, nec venenoſis detractionum ex aculeis linguam ſibi acuerat, neque otioſarum næniis fabularum aures ſuas patiebatur pollui, ſed per ſacræ ſtudium lectionis inhianter ſupernæ intendebat contemplationi. Quem ideo cæleſtis diſpenſatio hac parva tentari permiſit afflictione, ut cunctis palam innoteſceret hic vir eximius, cujus foret meriti ante oculos divinæ majeſtatis. Religioſus ergo pontifex BRUNO ad ſeſe primos cleri convocat, eis coepiſcopi ſui domni GAUZLINI tranſitum flebilem notificat, quemque illi ſucceſſorem dignum ſubroget familiariter conſulit. Mox decanus divinæ amator religionis, ſancti prudens conſilii, ejus conſultibus hæc reddidit. Si, domine præſul, meo dignaris tantillo credere dicto, fratrem GERARDUM huic gradui præ ceteris idoneum veridico aſſero teſtimonio, quem vera humilitate ſubjectum, prompta obedientia clarum, longanimi patientia certiſſime atteſtor probatum. Inſuper ejus diutinam in pœnitentia perſeverantiam intimat, Deique nutu ad ſibi credendum mentem præſulis non tarde inclinat. Tunc decanus prælibatus B. GERARDUM à clauſtrali

ſtrali pœnitentia rapit, ad domum propriam A inſperato adducit balnearum, veſtibus nitidis ex ſuo induit, miranrique quid novi portenderet, eum fore epiſcopum prædicit. Sed vir Domini in humilitatis fundamento firmiter ſtabilitus, huic ordinationi cunctis obnitebatur viribus, magiſque eligit priſtinum pœnitentiæ otium repetere, quam hujus laborioſæ prælationis prægravari pondere. Tamen plurimum reclamans, plurimum repugnans, coram jam dicto archipræſule deducitur, & ſub juſſione obedientiæ pontificalem apicem ſuſcipere compellitur. Dum ergo annus Incarnationis nongenteſimus ſexageſimus tertius curreret, Leucham urbem adducitur, obviis populorum turmis, cum hymniſonis laudibus excipitur, ac ſicut m..s exigebat, præſulari ſedi inthronizatur. Itaque fit mira exultatio in commixto populo, omnes tripudiant pro paſtore adepto, cunctorum terguntur lacrymæ hujus ingreſſu novo. Omnes enim ſibi divino nutu datum aſſeverant, atque in ejus electionis aſſenſu plauſibiliter inſonant.

II. *De inſignibus virtutum poſt apicem pontificatus ſuſceptum.*

Pontificii vero exaltatus culmine, ſummi veſtigia paſtoris pia ſequebatur imitatione, habitu & moribus cunctis ſe præbens exemplum in ſancta humilitate. Nulla ſibi oblectatio, familiaritas, & converſatio niſi in clericorum & monachorum conſortio: quorum omnia quæ agenda erant conſilio explebat: ideoque cum in nullis ſuis factis pœnitebat. Mediocris & diſcretus ei habitus: ita ut nec nimio decore aut nitore crederetur ſuperſluus, D nec indecenti vilitate abjectus videretur ■ ſordidus. Menſæ autem ſumtus ita diſcretiva ordinabat diſpoſitione, ut ſuperfluitatem fugiens, continentiam ſatageret reſervare; & ſubſidia miniſtrans corpori, agilior ad Chriſto ſerviendum redderetur virium reparato robore. In perſolvendo communem horarum curſum vix & raro dimittebat, quin fratrum cœtui junctus adeſſet, niſi inevitabilis neceſſitas, aut moleſta corporis debilitas obſtitiſſet. Et hoc quanta animi contritione perageret, nulli eſt facile exponere; quod ſoli occultorum cognitori Chriſto manifeſtum cognoſcitur eſſe. Sæpe etiam cauſa E piæ devotionis, intra ipſam regularem ſynaxim puerile decantabat reſponſorium, nec ſine abundanti fonte lacrymarum, quæ ei affluebant per ſanctæ compunctionis donum. Orationis inſtantia ita continue ſuperni conditoris adhærebat ſuſpectibus, ut exceptis ſecretarum precum votis, quæ ſibi & Chriſto (a) in cordis arcanis decantabat attentius, (a) tredecim horarum curſus nocturna & diuturna continuatione cum integro pſalterio laborator perſolveret indefeſſus, clericis familiaribus in id explendo ſibi ſolaciantibus. Sacrarum ſcripturarum tam ardenter inſiſtebat ſtudio, ut ne etiam nocturno tempore ſibi ante lectum umquam interrumperetur lectio. In hac ſacra contemplatione vigilando plurimum noctis tranſigens ſpatium, defeſſus meditando commodum corpori carpebat ſomnum. Ac lectores qui ſibi viciſſim ſuccedebant, ſi quando victi tædio reticerent, ſtatim cognoſcebant beatum expergiſci pontificem, qui eos pia ammonitione ad ſolitum animabat laborem, quique pro ornamentis pretioſiſſimis ſanctorum vitas modicis inſcribi libellis fecerat: quos omni ex parte ſui ſtratus ita apte locaverat, ut nocturno in ſopore ſeſe vertente, ipſi cum eo libri verterentur, credens quod ſanctorum juvamine, quorum ibi actus habebantur, ab omni prava inimici infeſtatione tutaretur. Illud etiam in vita habebat aſſuetiſſimum, quia antequam nocturno tempore iret cubitum, inter reliquas preces nominatim mentionem agebat cunctorum à ſe excommunicatorum, eoſque miſericordi abſolvebat pietate, ne quem ſubito exceſſu poſſet mors obligatum ſubripere; id tamen ſecretius, ne quorumdam inoleſceret inſolentia, explebat coram familiaribus, petens Omnipotentem, ut deſiderium expoſcendæ reconciliationis eorum infunderet cordibus. Caſtitatem vero in eo non eſt neceſſe laudari: cum à puero ita perfectus ſanctæ virginitatis cuſtos extiterit, ut nulla umquam fœtidiſſimi ſorde vitii corpus ſibi maculaverit, quippe quia cor à tentationum ſpiculis tutum Chriſti auxilio conſervavit: ideo membra ab inquinamenti labe munda cuſtodivit. Hanc virtutem non modo, ut ipſe poſſideret omni anniſu inſiſtebat, immo etiam omnibus, maximeque clericis hanc amplexendam, hanc colendam, hanc tenendam prædicabat. Quis autem digne memorari poterit, quam in clericorum inſtitutione inhianter inſudaverit, cum nemo pontificum in tota Belgica tot tamque perfectos ſanctæ prædicationis miniſtros habuerit. Non ſibi ſufficeret, quod ipſe facundo eloquentiæ torrente verbum doctrinæ populis miniſtrabat: verum etiam diebus ſolemnibus per vicinas eccleſias proprios familiares ad idem peragendum opus dirigebat. Ita fiebat, ut non ſolum populi crebra exhortatione ad bene vivendum incitarentur, ſed & ipſi clerici continua exercitatione ad doctrinæ ſtudium informarentur.

III. *De ſtudio reparandarum atque conſtruendarum Dei eccleſiarum.*

Summum ei fuit ſtudium in ſanctarum reparatione eccleſiarum, quatenus exinde ſibi majus meritum & fidelium devotio accreſceret populorum. Baſilicam B. protomartyris Stephani, in cujus veneratione eſt ſedes epiſcopatus Tullenſis, à fundamentis reſtruxit, quam picturis variiſque ornamentis non minimum decoravit. Juxta introitum quoque

(a) Hodie cum nocturnis vigiliis ſeptem tantum horas canonicas celebrant canonici.

ejuſdem urbis verſus meridiem in ſancti honore Gengulfi novam conſtruxit eccleſiam, quam ad Omnipotentis laudandam gloriam ſanctimonialium conſtruxit abbatiam. Sed quia inibi ultra modum ſancta caſtitas patiebatur diſpendium, coactus eſt ſuæ inſtitutionis pati (a) repudium. Nec non pleraque alia præcipua in conſtruendo peregit opera, quæ hic inſerere ob deſidum refugimus faſtidia. Sanctorum quoque reliquias ſagaci indagabat ſollicitudine, fiſus apud superni gratiam Conditoris ſibi ſuppeditari eorum opitulatione: cujus vigilem curam Deus non paſſus eſt fruſtrari, eique reperire glebam conceſſit beatiſſimi confeſſoris Apri, in cujus glorioſa tranſlatione miracula magnifica propalavit dignatio divina: quæ in ejuſdem beati præſulis geſtis retinentur annotata. Corpus etiam beatæ virginis Aproniæ ſororis ipſius beatiſſimi Apri à Trecorum civibus meruit ſuſcipere, quod ad plebis tutamen infra ſuæ urbis mœnia ſtuduit collocare. Reliquias inſuper venerandi martyris Eliſii religioſa devotione tranſtulit, quarum partem non minimam, majora ſcilicet oſſa prænominato Brunoni archipræſuli contulit: quæ Coloniam cum ſumma devotione devexit, ibique devota populorum coluntur veneratione. Cujus etiam devotiſſimam erga glorioſum præſulem Manſuetum intentionem hic compendio panderemus, niſi inter veneranda ejus miracula prænotata noſceremus.

IV. *Quod Beato viro Romam petente lympha fit in vinum converſa.*

Quantum autem viſceribus affluxerit miſericordiæ eſt narratu memorabile: in quo ipſe Deus, qui eſt vere Caritas, certis miraculorum indiciis comprobatur habitaſſe. Quadam vice pia illi ſuggeſſit devotio apoſtolorum principis limina adire, dira famis afflictione nonnullas orbis partes devaſtante. Relinquens ergo non minimam ſubſtantiam ad ſuſtentationem pauperum, inſtruit iter non ad ſuperfluum jactantiæ faſtum, ſed ad Omnipotentis laudandam magnificentiam honeſtum [redacted] pietatis ac miſericordiæ muneribus ampliſſime factum, duodecim ſibi ex clericali ac monachili ordine delegit comites, qui cum eo pſalmodiæ laudes indefeſſe jubilantes, totum Romanum iter unam quaſi eccleſiam videbantur effeciſſe, crucis vexillo ſemper eos præcedente. Qua vero eleemoſynarum largitate per omnem viam affluxerit, quis depromere digno relatu poterit? Nemo ei umquam jungebatur egenus, qui recederet ipſius bonitatis dono defraudatus. Omnibus quaſi ſibi affectu pietatis compatiens Chriſtum quem vere præſentem credebat, ſeſe in eis reficere gaudens. Huic glorioſo inſtans operi Papiam ingreditur, ubi viros magnificos ſanctum videlicet abbatem Maiolum, (b) nec non beatum (c) Adhelbertum poſt martyrem ſe reperiſſe ineffabiliter collætatur. O quanta fuit inter eos ſpiritualis exultatio! quæ superni regni exoptabilis collocutio! quam divina divini verbi ſermocinatio! Pendebant ſinguli invicem ab alterno ore. Chriſtum qui certiſſime in eis manebat unuſquiſque credebat ſe in alio audire. In hac mutua confabulatione longam diei tranſigentes ſpatium, ſimul tres ſancti convivæ reſident ad prandendum. In quo prandio quid virtutis Omnipotens ſit dignatus oſtendere, non decet obliviosa ſilentii ſera occludere. Venerandus ſiquidem pontifex diem jejunii, qui forte contigerat, non diſſolvere ſtatuerat, & lympham ſibi ad potandum deferri miniſtro in aurem ſecreto præceperat, quam pincerna obediens beato viro obtulit, ſed ille ſummis prægustans labiis vini ſaporem reperit. Mox commotus verbis increpativis eum dure impetit, cauſatur cur ſibi inobediens vinum pro aqua præſumtuoſe obtulerit. At ipſe cum verbo ſacramentis jurans, lympham puram ſe ei præſentaſſe teſtabatur; & cur id ſibi immerito ſanctus Dei imputaret ſtupide mirabatur. Hæc autem alterna diſceptatio lingua agebatur (d) barbarica, glorioſo credente præſule ſanctos præſentes convivas hujus ſermonis ignaros peritiæ. Tunc B. Maiolus cordis repletus exultatione, deſine, inquit, ſanctus pontifex, in hoc facto alii ſuccenſere, ſed percipe cum gratiarum actione, quod tibi rerum Creator contulit benedictione. At his dictis, vir Domini erubuit, & quod per ſe factum credere non valuit, ſanctorum virtuti ad Chriſti laudem imputare cœpit. Sed ſi forſitan hoc manet cujuſque maleſanæ menti incredibile, audiat illum qui aquam in vini mutavit ſaporem in Cana Galilææ veridico prophetantem ore. *Qui credit in me opera quæ ego facio & ipſe faciet, & majora horum faciet.* Joh. 14. 12. Verum ut ad poſthabita ſtyli curſum reducamus, præſul Domini à ſanctis patribus accepto & dato benedictionis commeatu cœptum iter Romanum aggreditur: ſed à rumore prævio jam per omnes urbis plateas velociter pervenitur, undique occurritur à populo, æterni Conditoris laudatur gratia, cunctorum ore conſono, quæ etiam corporaliter in ejus vultu rutilabat ſplendido. Inde ducitur ad gradus, ſub quibus erat Ottonis auguſti tumba, ibique diutius immoratur, pro ejus abſolutione officiorum explendo ſolemnia. Nunciis ſuccedunt nuncii, intimantes eum à præfecto urbis cum cleri multitudine præſtolari: ſed ventoſam Dei famulus gloriam floccipendens, cœptum opus ſolita ho-

(a) Hodie hæc in S. Gengulfi eccleſia inſigne eſt canonicorum collegium.

(b) Qui ſcilicet Cluniacenſe monaſterium ab anno 948. ad 994. ſanctiſſime rexit.

(c) Pragenſem epiſcopum, qui anno 997. martyrio coronatus eſt. Ejus acta habes apud Mabillonium ſæculo V. Benedictino.

(d) Barbaricam hic linguam, uti conjicio, appellat linguam Germanicam ob aſperam & difficilem illius pronuntiationem; quippe natione Germanus erat Gerardus.

neſtate ad extremum provexit finem. Hinc à præfecto atque clero honorifice excipitur: quod raro cuiquam extraneorum pontificum contigiſſe memoratur, ut obviam parata proceſſione à Romanis deducatur.

(a) V. (a) *Quod ab eccleſia B. Petri convivantes expulit, & quod ad ejuſdem altare miſſam non permiſſus celebrare, poſtmodum exultavit.*

Quos vero inibi lacrymarum fontes inundaverit, quantaque pietatis largitate affluxerit, non eſt ad credendum facile, nedum ſit cuique ad dicendum poſſibile. Ubi patenti eluxit exemplo quanti fervoris inarſerit zelo, pro divinæ religionis ſtudio, quod minimis quamvis minus gravibus videatur ridiculum, tamen quia extat memori relatu digniſſimum, brevi ejus perſtringam indiculum. Poſt devotam namque orationem omnipotenti Chriſto ante aram ſummi apoſtolorum principis profuſam, jubet ſibi ad ſanctam virginem Petronillam parari divini officii miſſam. Ergo dum lympha exhibita pedes abluit, ecce importuna cuſtodum manus cum diverſo ciborum apparatu affuit, utque indecens eſt mos Romanorum, in eadem baſilica coquinæ expleto miniſterio, ad prandendum reſederunt, præſule præſente beatiſſimo. Mox dominici non immemor exempli, qui facto de reſticulis funiculo, vendentes de templo, & ementes ejecit, paſtoralem ferulam quam gerebat arripuit, cunctos ejuſmodi quos repererat à ſui præſentia eliminando perturbavit, verbo uſus carminis Davidici, *Zelus domus tuæ comedit me.* Ceterum nonnullis ibi commoratus diebus, ſanctorum viſendi locorum gratia ſubiit eum voluntas, ſimplicitate ſuggerente devotiſſima, ad venerandam ætherei clavigeri aram divini celebrare myſterii officia. Credebat nempe ſe propriorum veniam offenſorum ab Omnipotente promereri, atque à ſummo cælorum principe ſuarum vota precum clementius exaudiri, ſi dignus haberetur potiri ad ipſius altare ſancti immolatione ſacrificii, quod obnixis conatus adipiſci precibus, nequivit ullomodo impetrare à Romanis cuſtodibus, contradictorie hac ab eis accepta ratione, nemini niſi ſummo apoſtolico ejuſque cardinalibus antiquo licitum more, ſacra ad illam aram myſteria peragere. Ergo conſiderans quod fruſtra in precando operam inſumſerit, munere forſitan aliquo ſe compotem fore ſuæ devotionis credidit, moxque trecentarum ſumma librarum arcam B. Petri, ſi voto potiretur, ſeſe muneraturum ſpopondit. Nemo autem B. præſulem gratia cujuſquam inanis gloriæ id optaſſe opinetur, à quo omnis laus humana ut ſtercus deſpicabile reputabatur. Sed ejus ſancta admirabiliſque ſimplicitas eo connexius ac firmius ſummo eccleſiæ paſtori ſe credebat uniri poſſe, quo devotius & ſimplicius meruiſſet ad ipſius aram per compunctionis holocauſtum ſuo ſe conditori immolari. Cumque ſui affectum animi nequiviſſet ad exoptatum provehere effectum, tantum mœroris angoriſque dicitur incurriſſe tædium, ut præ corporis ægritudine vitæ duceretur ad extremum. Clamabat namque ſe cunctorum reum facinorum ab æterno Creatore derelictum, quod tanti laborem itineris, non ſibi conceſſerit conſummare ad votivum ſui cordis deſiderium. Verum Omnipotens mœſtorum lætitia non diu ſuum permiſit famulum inconſolabili gravari triſtitia; ſed ejus intimis divino inſpiravit inſtinctu noxam recognoſcere, quia quovis voluerit precio ſancti oblationem ſacrificii redimere. In ſe ergo per ſupernam remeans inſpirationem, non modo cunctam corporis, in quam præ mœrore deciderat amiſit ægritudinem, immo etiam in cordis jubilatione ſummas Chriſto grates perſolvit, quod pravum ſui animi votum ad nequiorem pervenire effectum non permiſit, meritoque hanc ſui inefficaciam deſiderii ſibi proveniſſe aſtruebat, quod indiſcreta ardens devotione, eam non ſine crimine implere diſpoſuerat.

VI. *De inedia panis vitata, cellariis beati viri ad erogandum apertis.*

Reflexo autem tramite ad propria dum remeat, Langobardorum fines mox penetrat, ubi quamplures creditæ ſibi plebis reperit, quos victus inedia à nativo ſolo expulit. Hos miſericordiæ ſinu confovens ſuæ comites viæ aſcivit, & multitudinem trecentorum ferme hominum ſuo alendam ſumtu congregavit, cum qua propriam urbem mediante quadrageſima introiit, à proprio clero merita ſuſcipiendus veneratione, re patenti claruit, quam tripudiali geſtierunt exultatione, cum in ejuſdem proceſſionis jubilatione, nihil dignius & honeſtius excogitare valuerunt, quam lætitiæ hortamentum, ſcilicet miſſæ ipſius introitum. In ſuſcipiendo namque illum corde & voce concinentes *Lætare Jeruſalem*, officialiter peregerunt, jamdudum ſacerdote præparato ad ſolemnis miſſæ celebrationem. Clementi itaque animo populo periclitanti condolens, ac de superni Creatoris benigna pietate non diffidens, dat permiſſum, quemcumque neceſſitas coartaret, tempus quadrageſimale ſolvere, ipſe ſtudet cuncta ſua horrea cum cellariis ad erogandum aperire, quique ut omnium pater piiſſimus miſericordi ſemper benevolentia pro cunctis erat ſollicitus; & quicumque ad eum indiſcrete acceſſiſſet indigus farinæ, mox menſuram cum parte carnis accipiebat recreandus. Hoc indefeſſum continuæ pietatis ſtudium ſervavit uſque S. Johannis Baptiſtæ ſolemnium. Interea omni ſuo horreo exhauſto, largiter cunctis illo diſpenſante, etiam ipſa incœpit farina in vaſculis deficere, nequicquam ultra duas menſuras videbatur reſediſſe. Accedit triſtis miniſter ad ſanctum pontificem, inſpe-

(a) Integrum hoc caput apud Bollandum non comparet.

Theſ. Anecdot. Tom. III.

ratam indicat farinis defectionem. Vade, A ait vir beatus, in Chriſti adjutorio confiſus, eroga tantillum reſidui more ſolito pauperibus. Erat autem prope integer menſis uſque ad feſtum S. Baptiſtæ Domini. Mirum in modum quotidie miniſter egenibus affatim miniſtrabat, & modica farinæ menſura nullo modo deficiebat. In vaſculo nihil videbatur accreviſſe, & diſpenſatori non deerat, quod ad erogandum ſufficienter poſſet invenire. Hæc divina abundantia numquam beato præſuli defecit, donec æſtivum metendi tempus advenit. Cujus ſunt hæc pro- B digioſa miracula, niſi qui de paucis panibus multa hominum ſatiavit millia? Vere in hoc facto perpendi poteſt magnifica virtus Heliæ, qui prophetali ſpiritu olim prædixit viduæ hidriam farinæ non deficere, donec tranſmitteret Dominus pluviam ſuper faciem terræ.

VII. *De tribus panibus diſtributis ejuſdemque numeri dum pranderet ſuæ menſæ repertis.*

Alio itidem tempore vir egregius è conſpectu familiarium ſe removerat, ac ſolus in ſecreto conclavi reſidebat; cum ſubito per feneſtram contiguam querulam vocem trium* C audivit pauperum, eleemoſynæ ſubſidium à beato ſibi dari clamantium. Jam autem hora advenerat prandii, & menſæ erant paratæ epulis ſuperpoſitis. Tunc beatus præſul patriarchæ Abrahæ non immemor, immo ejus vere cupiens fieri imitator, qui in figura ſummæ Trinitatis tres angelos hoſpitio ſuſcepit, à loco ſeſſionis quamcelerrime ſurgit, domum prandii clam nemine invento introit, tres ſimilagines cum totidem ciborum partibus accepit, ac ſecreto pauperibus per feneſtram projicit. Qui mox dum reſidet ad prandendum ejuſdem quantitatis, qualitatis, ac numeri D cibum ſibi invenit appoſitum. Tunc ammiratus factum inopinabile, utrum quiſquam appoſuiſſet dapiferorum ſatagit clanculo requirere; & Omnipotenti grates rependit in cordis penetralibus. Rumor per vulgi ſpargitur ora beatum Gerardum virtute glorificatum divina, cujus gratuitam eleemoſynam acceptam ſibi Dominus oſtenderat per hujus miraculi indicia. Sed vir ſanctus cuſtos veræ humilitatis, famam de ſe probatam omni annifu celare contendit, nec quicquam ſuo geſtum merito obnixe aſſerit.

VIII. *Quod exhibens bonum opus eleemoſyna, meruit Chriſtum in ſpecie germani fratris ſuſcipere.*

Aſſuetus etiam mos viro fuerat magnificus, ut ſub Chriſti exemplo quotidie certum pauperum numerum congregaret; eiſque pedes manuſque oſcula figens ac capillis tergens ablueret, atque ipſorum factus miniſter ſufficiens edulium illis devote miniſtraret: & ſi quando forte quis pauperum huic numero deerat, id ipſum ſervitium vice egeni, alicui ſuorum familiarium humiliter impendebat. Erat autem huic glorioſo germanus frater, qui vir ſummæ devotionis ei aſſiſtebat inceſſanter, ac perſæpe tali ſe officio ingerebat, ſi forſitan eſſet abſens pauper, credens, ut eſt vera fides, criminum * abluere, uti * Ablui maculas. multoties ſanctum audiebat præſulem certiſſime prædicare. Quadam ergo vice dum ſanctus Domini ſolitum opus bonum pauperibus impendere voluit, ecce quidam in ſui perſonam germani, loco abſentis pauperis affuit, devotum præſulis officium in abluendo pedes manuſque ſuſcipit: ſed mox in ſumendo eſu repente diſparuit. Spacio igitur manente vacuo, certo pauperum numero diminuto, frater requiritur pontificis, cur locum reliquerit ſtatuti ordinis, atque ſuſcipere cogitur ſolitæ donum benedictionis. Jurat ille ſub ſacramenti teſtificatione quod egenis minime fuerit ipſa conſociatus vice, alter in ſui forma pauper exquiratur. Omnes domus [illegible] platearum anguli præſule inſcio perſcrutantur, nec quiſquam ejus fratris conſimilis reperitur, cunctis audientibus naſcitur ammiratio, & ad ultimum eſt creditum apparuiſſe Chriſtum pontifici ſanctiſſimo, qui olim eſt dicturus fidelibus in hujus ſæculi termino, *quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Matth. 25. 40.

IX. *De pignoribus ſanctorum flumini immerſis, manuque beati receptis.*

Illud eſt etiam memoratu digniſſimum, in quo non ſolum patribus priſcæ legis eum novimus comparandum: immo non minimum ſanctis novæ cultoribus gratiæ venerandum. Si quidem quoniam ſanctitatis in illo decus rutilabat, & ſpiritu conſilii præ cunctis ſui temporis præpollebat: ideo in ſummis rei publicæ cauſis ad colloquium anhelanter expoſcebatur, & quicquid Spiritu-ſancto dictante proferebat, ac ſi divinitus prolatum, ab omnibus audiebatur. Itaque quadam ingruente neceſſitate, ad regis fuerat curiam convocatus, & per (a) Moſam flumen navigio (a) ſibi fuerat tranſitus, clerico autem ejus extra navim ad manus abluendas inclinato, qui pendentem à collo ſacri ligni portionem in quodam ferebat phylacterio, caſu contigit, ipſa ſancta pignora in aquam decidere, navique curſu concitato, nequivit ea clericus manu reprendere. Omnes ergo ſubiit non minimus mœror, pro ſanctarum reliquiarum negligentia, & maximus pavor, dum earum carent tutela, quarum ſe putabant munere ab omni adverſitatum ſecuros violentia. Dei vero gratia apud curiam rebus proſpere geſtis redeunt, ac per eumdem fluvium remigrare ſtatuunt; dum autem ad illum pervenerunt locum, ubi prædictum ſacrum munus corruit; ſanctus præſul in Chriſti confiſus virtute, manum flumini immerſit, ac ſine mo-

(a) Richerius in chronico Senonienſi, Spicilegii tom. 3. Moſellam appellat, idque contigiſſe aſſerit, cum ſanctus præſul Metim navigaret.

ra cunctis cernentibus, quod illapſum fuerat retraxit, quod factum præſentes à mœrore in ammirationem convertit, Chriſti magnificantes gratiam, quæ ita in beato pontifice reſplenduit, ſanctiſſimoque illum comparantes Benedicto ſummo monachorum patri, qui ſicut propheta Heliſæus rurale ferramentum flumini illapſum divina virtute recepit.

X. *Quod digiti ductu exceſſit ſilicem ut mallei ictu.*

Sicut autem ſuperius retulimus, ſummum ei erat ſtudium in ſanctorum aggregandis pignoribus, quorum ſe credebat meritis, à cunctorum inimicorum tutandum incurſibus. Itaque poſtquam à fundamento baſilicam hujus ſedis ampliore ſpacio & ſplendidiori ornatu reſtruxit; tempore dedicationis adventante, Metim vadit, coepiſcopum ſuum Theodericum, ut ſibi in tam ſancto offi-(a) cio (a) cooperator exiſteret invitavit, qui dum ſe ab hoc excuſat itinere, quamdam nactus occaſionem, iterum hic ſanctus præſul alteram repetit ſupplicationem, ſcilicet ut ſibi vellet aliquam portionem reliquiarum ſancti protomartyris Stephani concedere, quibus credebatur abundare. Ab hac quoque prece abnegativis repulſus verbis, demum alia reſumit verba exorationis, ut ſaltem ei concederentur ſanctæ intueri reliquiæ, quatenus hoc accepto, lætanter poſſet domum repedare. Allato ergo ſilice torrentis integro, quo beatus fuerat martyr obrutus, qui etiam nunc manet ejus glorioſo ſanguine cruentatus, noſter venerandus paſtor, eum deoſculatur, in circuitu luminum orbes volvit, ac in ſummo cacumine, quaſi ſemitam digito ducit, præſentique coepiſcopo talia ſuppliciter infit. Si tua fraterna caritas hoc tantillum nobis tribueret, mihi cum ſumma gratiarum actione ſufficeret. Mox itaque ſilex citius dicto ea parte qua pius paſtor digitum duxerat ſcinditur, veluti maximo ictu mallei excuteretur. Hoc viſo ibidem aſtans epiſcopus de tam evidenti divina virtute ammiratus; noſtro, inquit, patrono cælitus inſpiratus, quoniam ſuperna gratia tibi, pater ſanctiſſime, optata tribuit, per me non fraudaberis tanti lætitia muneris. Itaque glorioſus pontifex perpendens Chriſtum in ſuis cooperatorem actibus exiſtere, ſummo tripudians gaudio, domum redit citiſſime, cœptamque implet baſilicæ conſecrationem cæleſti roboratus ſolamine.

XI. *Quod eodem celebrante miſſam quadam theca deſuper altare componitur infra aliam.*

Rurſum quoque prælibatus Mediomatricorum præſul egregii confeſſoris Goerici corpus tranſtulerat, ac in cœnobio ſanctimonialium Spinalenſium, ubi honorifice ve-

A neraretur, locare diſpoſuerat, atque ad hoc peragendum conſortem ſibi noſtrum ſanctum pontificem humiliter invitaverat. Ergo binis præparatis thecis, ubi beatæ ſervarentur reliquiæ, una exteriore argenteorum fulgida nomiſmatum decoramine, altera interiori ferri nexa ligamine, ſacra deferuntur pignora ad locum deſtinatum, præeunte ac ſubſequente magna lætantium frequentia populorum. Sed inſperato repentina ſuboritur mœſtitia, quæ præſentium turbavit pectora paulò ante exultatione redundantia: quia cum minor theca debuit majori juxta morem inferi,

B reperta eſt interior quantitate enormi, dum improvidus opifex menſuram utrarumque incaute direxit, nec argenteum cooperculum ad menſuram pedis claudi valuit. Cunctis ergo hinc non modice mœſtificatis, beatus noſter paſtor agendis præparatur miſſis, atque pro præſentium triſtitia Dominum ſupplicibus exorat votis. Dum autem ab eo clauſula ſanctæ conſecrationis alta voce proferretur, antequam ad dominicæ verba orationis perveniatur, ſubito illud male prominens ſcrinium ſuo loco ſtabilitur, hians cooperculum nullis imminentibus cum magno colliſum fragore ſua ſponte clauditur, præſen-

C tium mœſtitia convertitur in gaudium, ſic cunctis indubitum ibidem Chriſtum adeſſe propitium. Quod licet B. Goerici poſſit reputari meritis, tamen non extat impoſſibile, illic affuiſſe virtutem noſtri præſulis, cujus piæ preces vultum adierunt omnipotentis Altiſſimi.

XII. *De clade mortalitatis remota à plebe urbis.*

Culpis populi urgentibus, clades ſparſim increbuerat, miſera ſtrages Tullenſis urbis plateas humanis cadaveribus jam pene repleverat, nullaque domo vacua vel languido

D vel mortuo, jam cunctos occupaverat mœſtuoſa hujus labilis vitæ deſperatio. Tunc B. præſul pro plebe ſibi commiſſa non minimum ſollicitus, diverſis curarum artabatur angoribus; cogitans quo poſſit remedio gregi periclitanti ſubvenire quantocius. Divino ergo animatus conſilio, triduanum indicit jejunium, dehinc in unum convocat parrochiarum vicinarum populum, & cum ſupplici devotione elevat glorioſorum pontificum

E Manſueti & Apri veneranda corpora, ſiſus eorum ſublevari patrocinio ab imminenti anguſtia, quibus præviis cunctas circuit plateas urbis prolatæ in excelſum voce plebis lacrymabiliter ſupplicandis. Sed occulto Dei judicio, tanta increvit ipſo die peſtilentia morientium, ut antequam B. Manſueti baſilicam ſanctorum accederent reliquiæ, multitudini jungerentur procedenti ſexdecim defunctorum libitinæ. Venerandus autem pontifex populum ne à prece deſiſteret cohortatus, repetito iti-

(a) Hoc caput cum duobus ſequentibus deſideratur apud Bollandum.

(b) Olim in dedicandis eccleſiis plures convocabantur epiſcopi, ut ſinguli in ipſo dedicationis officio ſuum munus obirent, ut oſtendimus in lib. 3. de antiquis eccleſiæ ritibus: neque enim unicus duntaxat epiſcopus dedicationis officium proſequebatur.

nere, cœnobium S. Apri adiit cum populis A frequentibus, ibique lugubre ſeptiformem letaniarum curſum explet, ante ſanctorum corpora cum clero humi ſtratus. Hinc ſurgens terra inundante ejus lacrymis, cum antiphonam inchoaſſet in voce deprecationis, eadem hora tres ex populo corruentes defecerunt in medio multitudinis. Sed omnipotens Miſerator, flebiles ſui famuli preces non diu ſurda præterivit aure, atque ibi ſtatuit finem ſævientis plagæ, nec quiſquam amplius eodem anno eſt conqueſtus ſe artari ſolitæ peſtis gravedine. Verum quamquam hoc virtutis in- B ſigne magnifico ſanctorum juſte deputet merito, non tamen hic beatus expers eſſe credi debet ullo modo, quem Deus plurimis mirificum virtutibus ſuo propalavit populo.

XIII. *Quod experrecto de ſomno miſit extingui candelam apud ſanctum Manſuetum ardentem pallium.*

Inſtinctu piæ devotionis locum S. Manſueti vir Domini ſancto amore excolebat, cujus etiam cœnobium labili veterno deciduum renovare ſatagebat: & tum ſuo inceſſanti monitu, tum piiſſimi patroni admodum exorabili obtentu, frequens populorum turba cœpto operi eleemoſynarum largitate non modicum ſuppeditabat. Una ergo noctium quædam Deo ſupplex mulier votivam candelam altari impoſuit, expletaque oratione, lumen inibi ardens reliquit, ac cuſtos eccleſiæ oblitus rerum, ſe cubitum collocavit. At candela dum improviſa conſumitur, quæque vicina ardendo lambit, pallium ſuper altare ac pallam ſuperpoſitam arripit, & ad proximos parietes arentibus contextos frondibus flammas vibrantes trajicit. Ea hora Chriſti præſul feſſor artus placido ſopori in urbe commorans crediderat, & uſu ſolito officialis clericus ante eum ſtudio lectionis inſiſtebat. Tunc ſanctus inopinato experrectus aſſidenti inclamat his vocibus: Surge, ait, quantocius, locum ſancti Manſueti expete feſtinus, candelam quam illa Deo devota altari ardentem impoſuit, extingue ſollicitus, quia lambens flamma pallium cum vicinis frondibus adedit, & ni præclara ſancti præſulis ibi jacentis virtus adjuverit, noſter cœptus labor in conſtruendo cum magno diſpendio deperibit. Credo aliquid divini judicii per ſoporem ſenſerat, qui rem longe actam tam præſaga mente in ſomnis cognoverat. Mox intempeſta noctis hora clericus celer locum adiit, rem ſicut audierat reperit, ignem extinguens, monachum de negligenti incuria increpat, & quid à pontifice didicerit, ſtudioſe intimat. Adeſt hujus facti teſtimonium pallium reſarcitum, & à ſancto Domini decoro limbo adornatum.

XIV. (a) *Quod ſpiritu prophetico indicaverit adſtantibus, quod regno reſtitutus foret Otto tertius.* (a)

Quoniam autem prophetiæ emicuerit dono, ſancti Spiritus impletus afflamine, veridicorum teſtimonio probat dictum memorabile. Secundo Ottone auguſto rebus humanis exemto, dux Bajoariorum Heinricus Ottonem ejus filium adhuc infantem in cunis rapuit, imperiumque ſibi geſtiens uſurpare, eum in captione poſuit. Noſtri ergo patriotæ principem degenerem non patientes ſuſcipere, fideli eligunt conſilio dominum proprium aut vi aut ratione repoſcere. In hoc peragendo venerandus Gerardus ad ſolatium evocatur: ſed debili fractus ſenio excuſatus redditur. Verum quos corporeo nequivit comitari veſtigio, ſpiritualium ſolatiatur orationum juvamine magis proficuo. Itaque utrumque congregatur agmen bellatorum non modicæ multitudinis, dies ac locus ſtatuitur mutuæ collocutionis, ac Dei-gratia pax roboratur fidelibus intercurrentibus nuntiis. Beatus vero C pontifex perturbatione chriſtiani populi nimium anxius, quid rerum ab adunato gereretur exercitu, erat ſuſpenſo corde dubius. Quadam itaque die, flammivomo ſole cæli axem mediante, vir Domini ſub divo penes ſuum palatium ſtabat pro quantulo corporis levamine, de prædictarum rerum conquerens cum familiaribus pia animi ſollicitudine, & ſubinde cælum reſpectans, ſubinde ab imo pectore prolatis ſuſpiriis illacrymans, inſperato facies ejus lætitiæ claritate perfunditur, & neſcio quid divini in cælum intuitus jocundo verbo hæc præfatur aſtantibus: Gaudete, di- D lectiſſimi, quia hodie, hac hora, pax noſtro eſt reſtituta imperio, noſtro futuro principe libertati reddito. Mirati qui aderant pro almifica beati virtute, diem atque horam certo deſignavit notamine, & æque reperiunt; ut præſago ſancti conſtiterat prædictum ore.

XV. *Quod prædeceſſorem ſuum beatæ memoriæ Gauzlinum cognovit in cælis S. Apollinari aſſociatum.*

Occulta etiam ſuorum conſilia judiciorum ei Omnipotens ſæpe declarabat, ac velut con- E ſecretali intimo arcana ſuæ diſpenſationis certiſſime revelabat. Suo namque prædeceſſori domno Gauzlino pontifici maliloquorum derogabat ſuſurratio, ut plurimi noſtri temporis ad detrahendum potius quam laudandum ore patent promtulo, dicentes eum à religionis tramite plurimum exorbitaſſe, ac per erroneos ſæcularis vitæ curſus non minimum deviaſſe. Quæ ſententia odibilis in tantum proceſſit, ut aures hujus ſancti pulſaret præſulis. Sed ille ne audiret nequam verba detractionis, ſepiebat ſibi aures ſpinis divinæ lectionis. Tamen hujuſmodi dictis nec nimium credulus, nec uſquequaque dubius, ſtatuit pro eo piam Creatoris clementiam ex-

(a) Hoc caput integrum, deeſt apud Bollandum.

orare attentius, ut ſibi Dominus dignaretur intimare, utrumnam jamfatus epiſcopus in cæleſtis requiei lætaretur beatitudine. Secreto ergo triduanum ſolus explet jejunium indefeſſum, cum ſingultu ac gemitu fontem emanat lacrymarum, vigiliis ac precibus diuturna tranſigit ſpatia, laſſeſcentem ſtomachum jugi macerat inedia. Tridui demum temporis excurſa abſtinentia, cælitus viſitatur revelatione clarifica, & cujus ſit meriti vir pro quo petierit ſuperna ediſcit gratia. Intimatur namque ſibi à Chriſto non dubie præmonſtratum pontificem prænominatum cæleſtis conſortii perpetua felicitate coronatum, ac venerandi martyris Apollinaris gloriæ & meritis coæquatum. Nec vero id cuiquam videbitur ullomodo incredibile, qui perpendit eum in conſtruendo Buxerienſi cœnobio laborioſe nec inutiliter deſudaſſe, cujus meritum & corona haud hæſitanter creditur, quidquid inibi caſte ac religioſe à Chriſto famulantibus peragitur. Quæ ratio divini eloquii teſtimonio innititur, cum tuba cæli Paulus ſic hortando, inquit Philippenſibus: *Gaudium meum & corona mea, ſic ſtate in Domino cariſſimi.* Philip. 4. 1.

XVI. *De glorioſa ſanctorum Manſueti atque Apri apparitione, & ſibi ab eis reddita ſanitate.*

Tentatus eſt quoque aliquando deſperabili corporis ægritudine, per quam Deus omnipotens glorificanter declaratus eſt in ſuæ virtutis majeſtate. Quodam ſiquidem tempore nimio languore prægravatus, ipſo jam frigeſcente corpore ad extrema eſt deductus, nec quiſquam ei ſpem rediture ſoſpitatis ſpondere præſumebat, nemo niſi de ſolo ejus funebri obſequio ſatagebat. Tunc eum ſubiit cælitus inſpirata cogitatio, ut ſanctiſſimorum pontificum Manſueti atque Apri ſe clementi commendaret præſidio, atque eorum venerandas reliquias juſſit deferri in ſancti Baptiſtæ Johannis oratorium, quatinus ipſorum præſidiante ſuffragio, aut deſperati caperet languoris præſens remedium, aut in ſupremo exſtante ante ſeverum judicem propitiabile ſolatium. Sacratis ergo pignoribus infra urbem delatis, cum honore condignæ à fidelibus nocte celebrantur vigiliæ: nec deſunt pontifici in conclavi contiguo recubanti funereæ excubiæ. Intempeſta autem nocte ſtrepitu vulgi frequentis ſubſidente, ecce illi qui languerat, cœpit præter ſpem ſalutifer ſopor obrepere, moxque à ſanctis pontificibus viſitatur per ſomni quietem exoptabili viſione. Videbatur namque ſibi languenti ante lectulum aſtitiſſe eoſdem viros magnificos, præſulari decenter habitu infulatos, qui quaſi requirebant ab ipſo miſericordi compaſſione, quomodo ſeſe haberet, & cujuſmodi languore tam graviter ægrotaret. Cumque modus ac genus ægritudinis à languido panderetur, viſum eſt ſibi, quaſi juberent ei, ut ſe ſequeretur, & reflexum iter verterent verſus oratorium, quo ſacra eorum pignora ſervabantur. At ille qui dies non paucos languerat, ſoſpes ſurrexit concitus, ac glorioſæ viſionis ſtupore attonitus, credebat beatos præſules corporea ſibi aſtitiſſe præſentia, iterque arripuit, quaſi eorum proſecuturus veſtigia. Ad valvas autem perveniens eccleſiæ, propria potitus mente, ſanctorum recognovit virtutem, quam ſibi dignati ſunt oſtendere, moxque antiphonam, exiliit claudus & ambulabat, præcinuit in jubilationis laude. Hinc ante venerabiles ſternitur reliquias, pro beneficio grates ſanctis rependit magnificas, Deumque in ſuis famulis prædicabilem intacibili ore glorificat.

XVII. *Quod nimia vis ventorum ante beatum nequivit extinguere vel imminuere lumen cereorum.*

Cœtum quoque Græcorum ac Scotorum agglomerans non modicum propriis alebat ſtipendiis commixtum diverſæ linguæ populum: quibus etiam quotidie congregari ſtatuerat diviſis altariis in oratorio, ubi Deo ſupplices laudes perſolverent more patrio. Quemdam itaque talium boni teſtimonii virum contigit ab hac ſæculi ærumna eripi, cujus exitus nocte terras inumbrante eſt relatus beato pontifici: qui mox à nocturno ſurgens ſtratu, quo jam ſeſe locaverat, devotus feſtine pergit ad funebres obſequias longe in media platea civitatis, ubi ſervabatur corpus jam obeuntis fratris. Tunc nubilus aer in immenſas ſeſe pluvias denſaverat, & tempeſtuoſa vis ventorum cælo inundante nimio flatu perurgebat. Servus autem Omnipotentis exequiali peracto officio, defunctum ad eccleſiam proſequitur, prævio cereorum obſequio. Sed quamquam, ut diximus, pluvioſa tempeſtas influeret, licet magna auſtri violentia ipſas etiam arborum radices evelleret: tamen ante beatum præſulem lumen præcedens extingui non valuit, nec ſuæ ſplendorem claritatis ulla aeris turbela imminuit. Nimirum quia verum lumen, Chriſtum ſcilicet in ſeſe gerebat, & ipſe radians plebis lux tenebras eorum ignorantiæ doctrina & exemplis illuſtrabat, ideo caliginoſa noctis umbra merito obtenebrari nequibat.

XVIII. *De injuriis ſancto viro illatis, & de abſolutione anathematizatorum.*

Quia autem granum erat dominicum ſupernis recondendum horreis, neceſſe erat eum in hac convalle lacrymarum area triturari paternæ afflictionis, ut inde panis mundus ſuper nivem dealbatus componeretur, ac divinæ conſpectui majeſtatis velut holocauſtum acceptabile offerrent. Quem etiam diligit Dominus, corrigit, & caſtigat omnem filium quem recipit. Invidus itaque humanæ ſtirpis inimicus, vitam illius cernens miris effulgere virtutibus, ſicut cera à facie ignis

liqueſcens tabeſcebat, quia cum præcelſo humilitatis gradu cæli ardua penetrare conſpiciebat, unde ſe per ſuperbiæ noxam dejectum noverat. Hinc ejus famoſam gloriam teterrimis ſuæ invidiæ tenebris cupiens offuſcare, quoſdam ex potentioribus laicis Leuchi territorii ODELRICUM & RICHARDUM cœpit contra eum nequitiæ ſtimulis agitare, qui potius debuiſſent ei fideli animo obedire. Nam in plebem ſancto pontifici à Deo creditam perpetrare multa cœperunt gravia ac peſſima, & quæ pii paſtoris miræ patientiæ forent importabilia, rapinas ſcilicet injuſtitiaſque in pauperes crudeliter exercendo, & quaque cupido avaritiæ oculo de rebus eccleſiaſticis contra jus atque fas uſurpando. Hos mitiſſimus Chriſti præſul multimode paterna redarguens invectione, non ſolum eos ad viam æquitatis nequivit ullo modo reflectere; immo potius ſancta ejus deteriorati commonitione, columbinam cœpere in eo ſimplicitatem irriſorie ſubſannare. Tunc vir Domini non proprias ultum iri cupiens injurias, ſed plebis ſibi commiſſæ ſumma mentis pietate miſeratus moleſtias, quas diutiſſime patienti ſuſtinuerat animo, tandem more legali terribilis anathematis coartat vinculo. Sed illi nequiſſimi quia divini præſentiam reſpectus poſthabebant, tremendique horrorem judicii jam animo flocciſecerant, chriſtiani ablegationem conſortii ut nihilum parvipendunt, dementiſque more frenetici in Dei præſulem inſaniunt, & ſalutare antidotum eis datum ad animæ medicinam recalcitrando vertunt in furoris inſaniam. Hinc contra eum inſurgentes, minas terroris abſenti congeminant, ipſum etiam mortis exitium, ſi opportunitas obtuliſſet, atrociter intentant. Intimátur Chriſti ſervo à familiaribus, quo ſe cautum redderet, ne perverſiſſimis patrandi locum facinoris ullo modo concederet. Sed ut ait exemplum Salomonici proverbii, *juſtus quaſi leo confidens abſque terrore erit*, fortiſſimus Domini bellator garrulas eorum minas quaſi canum latratus deſpiciens importunos, ſuæ parrochiæ ſtatuit fines deambulare contiguos. Itaque apud Mannoniscortem S. Apri villam tempore quodam devenit, ibique juxta eccleſiam pernoctare diſpoſuit. At unus ex jam fatis miſerrimis, ODELRICUS videlicet, hoc cognito, ratus ſe tempus reperiſſe opportunum, aſſumtis complicibus præſulem inſequitur beatiſſimum; & ſicut athletam Chriſti Lambertum Trajectorum pontificem Dodo peremit infeliciſſimus, ita hunc ſanctum Domini nequam Odelricus neci tradere aggreditur. Tunc domum in qua ipſum noctu morari cognoverat, cum manu obſidet prævalida, & quaſi lupus ovili inhians, quærit aditum quo introeat; ſed multitudo ſancti præſulis fidelium armorum vaſis intus aſtans præparata, aliquantulum ejus iniquo niſui viriliter obſtat; vir autem patientiſſimus Omnipotentis nixus auxilio, ad necis ſe parat periculum abſque ullo timoris indicio eccleſiæ pavimento pronus incubans, lacrymarumque fontibus humum ubertim irrigans, atque corde & ore cælum his vocibus pulſans: *Dominus illuminatio mea & ſalus mea, quem timebo?* Et rurſum, *Si conſiſtant adverſum me caſtra, non timebit cor meum.* At Odelricus atrociſſimus cernens armis ſibi non patere aditum, vi prohibente aſtantium, tecto & parieti ignem apponit flammivomum, domum cum baſilica contigua crudeliter adurit, plurimos ſancti pontificis familiarium nequiter interimit: Chriſti vero dilectiſſimus jam martyr deſiderio ac amore effectus, ante altare humi ſtratus reperitur, capitur, trahitur, injuriatur, & niſi anathematizatos abſolvat, mors ei vicina gladio cervici impendente minatur. Verum ille non veritus ab hujus ſæculi ærumnis exui cujuſcumque generis morte, quippe qui jam cupiebat diſſolvi cum Chriſto eſſe; ſed eorum compatiens veſaniæ velut pater dulciſſimus, ne ſuo temporali interitu ipſi æternæ mortis cruciatu damnarentur, illorum ſatisfecit voluntari importunæ, eo tenore ut quicquid deliquerant digna corrigerent pœnitudine. At quia incorrigibiles in priſtina perdurarunt nequitia, ideo ipſis merito conduplicata eſt irrevocabilis ſceleris ultrix vindicta. Nam non modo à beato præſule demum excommunicantur, immo à cunctis Gallicanis pontificibus, ab ipſo quoque domno apoſtolico de ſorte eccleſiæ eliminantur. Ut autem Omnipotens cunctorum inſpector ſe panderet, ſui famuli injurias non placato reſpexiſſe oculo, ſæviſſimos diræ crudelitatis miniſtros conſequenti progenie juſto damnavit judicio. Nam poſt egregii pontificis exitum, ita cœperunt omnes cum propria ſtirpe annihillari, ut nemo in priſtinum decus ſecurus ad honorem queat ſe rediiſſe gloriari. Vere ſupernus arbiter jure in omnibus viis ſuis juſtus prædicatur, qui peccata patrum in filiis ſceleratis uſque in tertiam & quartam generationem reddere cognoſcitur.

Prov. 28.

XIX. (a) *De quibuſdam inſtitutis, & ſanctæ Dei eccleſiæ rebus acquiſitis.*

Hic adeptus eſt præceptum ab OTTONE auguſto, ut fideles hujus ſedis obtineant facultatem liberam eligendi pontificem quemcumque ſibi proficuum viderint. Xenia autem quæ ab anteceſſoribus ejus pro dandis præbendis exigebantur, poteſtati canonicorum pro augmento religionis tradidit. Eccleſiam in Tranculfi villa canonicis ob anniverſarii ſui diem celebrandum conceſſit. Conſtituit quoque manſiones clericorum, quæ infra mœnia civitatis conſiſtunt, quæ ſunt conſtitutæ in loco qui dicitur exterius clauſtrum, nullus extraneorum cauſa hoſpitalitatis inquietare præſumat, nec cuiquam laicorum liceat inter eos manſionem habere aut

(a) Hoc integrum caput locum non habet apud Bollandum, ſed neque media pars ſequentis capitis.

manere.

Digitized by Google

manere. Hoſpitalitatem apud ſuam ſedem ſupervenientium nec non egentium dominici memor eloquii ordinavit, & decimas omnium epiſcopalium redituum ibidem delegavit. Ipſe imperiali præcepto OTTONIS magni poſſedit abbatiam Mediani-monaſterii & de Offonis-villa, nec non Pauliniacenſem & Dervenſem. Eo tamen vivente, HERIBERTUS juvenis pater STEPHANI comitis de Vitreio totam abbatiam Derverſem abſtulit & poſſedit. Cujus veſtigium ſequens ejus filius STEPHANUS ſimiliter uſurpavit & tenuit. Adquiſivit etiam idem præſul à præfato imperatore abbatiam S. Deodati, & foreſtem, & bannum, quam dicunt Epiſcopi-montem & villam Baunivolum, & ab ODELRICO comite adquiſivit VII. manſos apud Bodonis-curtem cum dimidia eccleſia, & à Warnero comite caſtrum de *Murwalt*, precariam quoque faciens de Barro-monte, accepit à duce BEATRICE LVIIII. manſos, videlicet villam Vemplonam, Brilloni-villam, Longam-villam, Reſon, Tannum, Nant, cum molendino, Corcellas, item Corcellas, Baſini-cortem, *Malberch*. Ipſe conceſſit duci BEATRICI tempore vitæ ſuæ, & poſt ſe uni filio ſuo tenere abbatias Medii-monaſterii & S. Deodati, retinens in veſtitura indominicata monaſteria & decem manſos de utroque cœnobio, & altare S. Deodati, & decimas minæ argenti, cenſuſque hominum ad altare pertinentium cum omni diſtricto. Quique movit rationem contra præfatum ARCHARDUM Lingonenſium præſulem, aſſerens modicam eum rependiſſe pro Varennis reſtaurationem. Cui ARCHARDUS ſpopondit ſe daturum augmentum ſecundum commune conſilium utriuſque partis fidelium: ſed vicino præreptus obitu, ſponſionem non duxit ad effectum. Res ergo in dubio perſtitit, dum ſuus ſucceſſor WIDRICUS parvo poſt tempore ſupervixit. Subſequens autem BRUNO & Varennas vi tenuit, & pro tribus villis quas ARCHARDUS in concambium dedit, Pauliniacenſem abbatiam uſurpavit.

XX. *De glorioſo tranſitu beati viri ad gaudia perennis regni.*

Ceterum quia ejus ammirabilia geſta nequit humana mens in numerum colligere, ne dum valeat omnia linguæ plectro perſonare, ſanctiſſimum ejus tranſitum ſuccincto ſatagamus compendio perſtringere. Itaque jam ſenectutis gravedine, ſarcinatus prænoſcens diem ſui imminere tranſitus, ſollertius ſe divino ſervimini præparat, quo facilius ſupernæ janua pietatis ſibi introituro pateat. Quia autem mortem furi comparari improviſo divini didicerat verbi atteſtatione, velut vigil ſollicitus ſupremam ſatagebat horam

A ſummo cum timore expectare, ne eum repentinus interitus inſperato ſubriperet, ac imparatum ſuperno judici præſentaret: quæ pia ſollicitudo jam eum de Chriſti benignitate certum reddiderat, quia continua mortis meditatio cautum & paratum ſancta conſuetudine effecerat. Peractis igitur glorioſe in pontificatu (a) quadraginta & uno annis, hebdomadibus tribus, diebus quoque tribus adjectis, plenus dierum hoc ordine hominem exuit die VIIII. calendarum Maiarum. Quidam boni teſtimonii ex Scotis quos alebat, primo ſurgit diluculo, urbis plateas circumit, ejulando clamans, ac proteſtans patrem ſuum & dominum ſanctum epiſcopum eximendum à ſæculo, idque certo ſigno viſionis præmonſtratum ſibi à Domino, corda percellit omnium hoc flebile indicium, ſed triſtis rerum exitus dat Scoto teſtimonium: mane ſiquidem ipſius diei, ſole terras illuſtrante, vir Dei ſolitos matutinorum curſus expleverat, ac ante beati martyris Blaſii altare quiddam Pſalmorum aſſueto more decantabat, cum ſubito ſenſit ſuper cervicem velut dirum ictum ferientis lanceæ, moxque hoc dolore omnium elanguit virium valetudine. Hinc brachiis bajulantium eſt delatus ad lectulum, & convocans devotum ſuæ ſedis clerum ac populum indicat eis ſuum præſentialiter imminere tranſitum. Quos etiam ſua ſancta commonitione confirmans in divinæ legis informatione, & reconcilians ſacri olei perunctione, nec non cunctos præſentes & abſentes abſolvens epiſcopali benedictione, divini ſumſit ſacramenti viaticum, ſummaque cordis ac vultus cum lætitia felicem efflavit ad aſtra ſpiritum. Quis ſiccis poteſt luminibus planctus referre, & lacrymas affluentium promiſcui ſexus & ætatis turbarum, inopum, maxime & peregrinorum, quibus velut filiis dulciſſimis ſemper caritatis pandebat ſinum. Communi omnes lamentabantur voce, orphanorum tutamen, mœſtorum conſolamen, pauperum levamen ſe tam inſperato amiſiſſe. Quid multis morer? cujuſmodi fuerit ejus vita in ſæculo evidentibus propalavit indiciis divina dignatio.

XXI. *Quod per exceſſum quidam monachus in monaſterio S. Arnulfi cognovit deceſſum beati viri.*

Mettis etiam fuerat quidam devotæ mentis clericus, FULCUINUS nomine, qui ſecundum divinæ præceptionis hortatum perfectioris vitæ requirens ſtatum, poſthabito ſæculari onere jugum Chriſti expetiit ſuave, apud ſanctum morans Arnulfum in monachili ordine. Hic in extremis agens hora qua felix noſter paſtor obiit, diuque in agone ſudans, in extaſi raptus, ſine vitali flatu

(a) Hic lapſa eſt memoria VVidrici, aut in ejus textu error irrepſit amanuenſis, qui quadraginta ſcripſit pro triginta: certe cum S. Gerardus ordinatus fuerit epiſcopus anno 963. & S. Majolus, qui ejus obitum divinitus agnovit, obierit die undecima Maii anni 994. Gerardus diem ſuum extremum clauſiſſe non potuit ante diem Aprilis 23. ejuſdem anni.

aliquantiſper jacuit, ita ut à præſentibus jam A crederetur tranſiſſe viam hujus ſæculi. Mœſta fratrum cohors ibi frequens aderat, quæ ejus exitum pſalmodiæ & precum votis inſiſtendo apud piam Omnipotentis gratiam adjuvabat, cum ſubito ille qui præ manibus velut mortuus tenebatur, reſumto ſpiritu rediit, cunctiſque perterritis, ac rei novitatem mirantibus inſit: Meum noveritis exitum adhuc divina prædeſtinatione differendum, ſed de perſona magni cujuſdam viri eſt ingens in cælis gaudium, qui cum ſpe divinæ clementiæ ad ſuperni throni deducitur judicium. Nam vidi ſanctorum agmina angelorum B lætantia euntis animæ occurrere, & cum verbis piæ conſolationis eam vultui æterni judicis præſentare. Omnibus adſtantibus creſcit horum verborum ammiratio, & quæ ſit tanti perſona meriti ſubit ſtupida hæſitatio, famaque hujus dicti vulgatur in publico. Cunctis autem attonitis, veridicus advenit relator, nuncians quod beatum pontificem ab hujus mundi ærumnis pius evocaverit Redemtor. Inquiſita autem ejus hora tranſitus inventa eſt eadem quam prælibatus dixit monachus, cognitumque extitit ipſum fuiſſe, quem viderat angelicis Chriſto præſentari C (a) manibus. (a) Debitis ergo officiis à lamentante populo proſecutus, finitimis in ejus obſequio aggregatis pontificibus, & regni optimatibus in medio choro eccleſiæ ſuæ ſedis, quam ipſe à fundamentis extruxerat eſt honorifice tumulatus, ubi mirificis virtutum prodigiis multipliciter efforuit, quarum ſunt etiam nunc in præſenti vita teſtes idonei, adhuc quoque digniter floreſcit, niſi modica fides potentium deſperando lubricaverit. Verum pauca è multis hic inferrere dignum duximus, ut ſuperni gratiam conditoris quam prædicabilis in ſancto ſuo extiterit, palam luce declaremus. D

XXII. *De quodam paralytico die anniverſarii ejus apud ſepulcrum curato.*

In ſuburbio ejuſdem civitatis, erat quidam artifex lignarius, eccleſiæ S. Aniani capitali cenſu ſervulus, qui pluſquam ſeptennio ita paralyſis debilitate contractus languebat, ut non in quamlibet moveretur partem, quæcumque ingruiſſet neceſſitas, niſi manibus aut vehiculo veheretur ubilibet oportuerat. E Hic impoſitus carruculæ uno homine trahebatur, & per urbes atque vicos ſtipem mendicando ducebatur. Hoc fultus juvamine quamplurima ſanctorum inviſebat oratoria, eorum poſcens meritis membrorum ſibi reſtaurari munia. Sed nemini placuit beatorum poſtulantis efficere votum, quia id noverant ſanctiſſimo noſtro patrono ab Omnipotente deſtinatum. Is igitur quadam nocte languore ſimul ac mœrore prægravatus ſoporatur, moxque in divina conſolatione in ſomnis viſitatur, utque beati pontificis tumbam ſanandus adiret, ſalutifere commonetur. At ille de promiſſa ſoſpitate jam ſecurus, & de egregia virtute ſancti præſulis non dubius, primi ejus anniverſarii redeunte curſu, mauſoleum petiit miraculis glorioſum, atque inter devotas preces non modicum fundit lacrymarum ac gemituum: quem clemens pietas miſerationis oculo dignata eſt reſpicere, eique conceſſit genuum & baculorum uti fulcimine, diutino grabbati relicto geſtamine. Tali greſſu integrum tranſigit annum: ſed de ſancti non diffiſus potentia, ad ejus repedavit anniverſarium, eoque toto die ſupplex illic precator commoratus, noctem etiam inſequentem continuavit vigiliis [redacted] precibus: ſed præſul magnificus ſurdo non præteriit auditu indefeſſa vota fideliſſimi pauperis, atque ipſi in craſtinum, quæ dies erat dominica reſtituit exoptatata xenia ſanitatis. Nam dum in oratione recubans ante venerabile ſepulcrum ſeſe ſatageret pro poſſe erigere, ad miſſæ publicæ evangelium ſubito bacilli quadam vi divina excuſſi labuntur è manibus, ac ſanandus novos perpetitur dolores in proximo gaviſurus. Fragor juncturarum in repetendo ſua loca ab omnibus auditur, extentorum cruore membrorum humus irroratur, atque in proprios paulatim greſſus erigitur. Solvuntur nervi, diutino innodati rigore, pulſant venæ ſanguineo vaporante calore, cunctorumque uſus membrorum ſolito funguntur munere, & fit plenus homo adepta integritate virium, qui modo quaſi quoddam ſpirans videbatur ſimulacrum. Hac ergo mente & ore magnificans ſancti virtutem eximiam, teſte populo, domum repedavit propriam.

XXIII. *Quod B. Maiolus indicat fratribus ſanctum Gerardum humanis exemtum rebus.*

Eadem quoque tempeſtate B. Maiolus plerimorum Chriſti ſervorum pater eximius Cluniaco aderat, & in hora qua noſter venerandus paſtor ſæculo eximebatur, à fratribus divino impleto officio tempus refectionis advenerat, ipſeque præfatus pater Maiolus, ad eſum convocando fratres monaſtico more cymbalum inſonabat. Tunc itaque ſicut illi erat continuus uſus, etiam in agendo aliquo terreno opere, ſupernæ contemplationi intendere, & interioribus mentis oculis Chriſtum orando in ſede majeſtatis conſpicere, repente in claram lætitiam ejus mutatur facies, & præ abundanti gaudio, lacrymis diſtillat affluenter, ac fratribus convocatis talia profert: Frater noſter domnus Gerardus Leuchorum pontifex ſæculi hujus angoribus abſtractus divino præſentatur judicio, & iccirco illi curemus impendere ſolatium caritativo animo; nobis enim erat junctus familiaritatis ſocietate, atque noſtri omnium bonorum morum qualitate. Sed quamvis ejus vita fuerit in orbe laudabilis &

(a) Sequentia hujus capitis cum integro ſequenti non extant apud Bollandum.

dignus meritorum ſplendore à Chriſto miſericordiam conſequi: tamen quia nemo in præſentis ſæculi ſquallore eſt mundus à ſorde, ſtudeamus ei pro poſſe ſuppeditare precum ſuffragationem. Devoti itaque fratres ſuppliciter agunt commendationem, notanteſque illius exitus horam & diem certis ferentibus nunciis, reperiunt veram contigiſſe ſancti patris revelationem.

(a) XXIV. (b) *De quadam muliere ter deſtituta terque membrorum officio reſtituta.*

Quædam etiam mulier de Troccio villa ſuper Moſam fluvium ita membris contracta adducitur, ut ad pectus indiſſolubiliter recurvatis manibus, crurum quoque furæ retrorſum adhærerent aptis ſedendi partibus. Hæc die anniverſario ſancti obitus inclytam prodigiis inviſit tumbam, humili precamine piam ejus exorans clementiam. Sed vir beatus digne poſtulantibus exaudibilis non diu diſtulit ſeſe inclamantis vocem pauperis, atque ipſo die lacertis directis manuum ejus rependit uſum, quibus valeret victualis operis ſolitum exercere ſtudium. At illa pro parte redhibitæ ſoſpitatis glorioſo præſuli magnas perſolvens grates, ejus ſervimini ſub capitis cenſu perpetuo ſe famulaturam devovet, adjuncto etiam ſpontaneæ caſtitatis voto, & quod ſibi dum adviveret in ipſa foret civitate inde mutata manſio. Hinc in ejuſdem platea urbis adepta hoſpitium, cœpit paulatim ad plenum redintegrari cuncto vigore artuum; verum lividus humani generis inimicus mirificis beati invidens virtutibus, & ratus ejus prædicabilem famam ſuis occludere machinationibus, femineam, proh dolor! circumvenit mentem, atque aſtu callido miſeram in corporis dejecit corruptionem. Mox voti rea, denuo contrahitur, cubiti cum manibus pluſquam pridem innodantur, tibiæ cum pedibus dolendo rigore complicantur. Sed illa quam recidivus dolor ſupplicem effecerat, ad notum recurrit ſolamen, reatum cum gemitu proteſtatur ante tumbam venerabilem, & in admiſſi correptione ſe manere ſpondet cautionem. Annuali ergo remeante almiſlui confeſſoris tranſitu, puella debilis ante ejus jacens ſepulcrum pio refovetur ſanctiſſimi interventu, atque rurſum erecta, tripudialiter gliſcit de priſtino membrorum ſtatu; aliquanto autem temporis interſtitio in ipſa urbe commorata, iterum eam verſipellis impetit tentator malignitatis aſtutia. Suadet namque ipſam à præmiſſis deficere, votivam civitatis manſionem deſerere, & in cunctis falſidicam ad propria remeare. Tunc infelix callido decepta illuſore, nativum repetit ſolum, ubi voluntario patitur promiſſæ caſtitatis diſpendium, nihili faciens quod dudum, Deo teſte, ſpoponderat ante venerandi præſulis ſepulcrum. Verum ſanctus Domini non perfert illam æternæ diſtrictionis tra-

A dì judicio; ſed clementi ultione iterum temporalis afflictionis flagello, ac ſolitæ debilitatis amplius torquetur ſupplicio. Vis itaque doloris animum ejus ſtimulat compunctionis aculeis, ac ad ſeſe rediens noxam recognoſcit cum fletibus & ſuſpiriis, moxque ad priſtinum repedat medicum ſpe impetrandæ ſoſpitatis. Sic ante ſanctum ſtrata lapidem, culpam admiſſi confitetur, ſe facti pœnitere non ficto corde proteſtatur, priſcam ſponſionem, Deo favente, ſervare pollicetur. Piiſſimus autem pontifex conſueta uſus clementia, pre-
B cantis miſeræ verba non abnuit humillima, atque die ſui tranſitus dira nervorum ei reſolvit inter modica: quæ exoptatam adepta ſanitatem in melius correcta non amplius ſenſit hujuſce debilitatis pervaſionem. Harum aliarumque virtutum teſtes adhuc ſuperſunt idonei, qui aſſerunt ſub veritatis teſtimonio, ſe vidiſſe luminaria ſtrata humi ante ſanctum ſepulcrum ſua ſponte erigi, nulloque fomentante, divino igne accendi. Sed quia ejus mirabilium ingens numerus humanum excedit animum, quæ illuminatione cæcorum,
C erectione contractorum, aliorumque peregit expulſione morborum, huic longo operi finem ſatagimus ponere exoptatum. Hæc igitur nos ex multis ejus meritis deſcripſimus pauca, & ex magnis digeſſimus parva, non ut illi honor aliquis præſtaretur noſtra infacunda laudatione, quem certum eſt nullis noſtris præconiis indigere: ſed quo ejus æmulatores pro viribus efficiamur, per quem omnipotens Deus una inſeparabilis Trinitas glorificetur jugiter & laudetur; quia ipſi debetur omnis laus & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

D

INCIPIUNT MIRACULA BEATI GERARDI.

QUoniam divinitatis ſuppeditante gratia, quotidie per beatum GERARDUM accreſcunt clara miraculorum inſignia: idcirco vobis viſum eſt, ô domine venerabilis UDO primiceri, patreſque amantiſſimi, qui ſub B. protomartyris Stephani patrocinio eidem ſanctiſſimo pontifici fideliter deſervitis, quatenus meæ puſillanimitati onus importabile imponeretis, jubendo ut virtutes ejus magnificas in priori libello longitudine faſtidiante omiſſas reperirem, & quæ plurimorum noſtrorum patuerunt uſibus, ſtylo elucubrante, poſterorum memoriæ commendarem. Labor certe meæ inſipidæ imbecillitati difficillimus, niſi veſtro apud Omnipotentem interventu me juverit ſancti hujus patroni memorabilis virtus. Aggrediar ergo pro poſſe Chriſti manu gubernante primo digerere, quæ per hunc glorioſum temporibus venerandi Ber-

(a) Deſideratur etiam hoc caput integrum apud Bollandum cum toto libro ſequenti miraculorum, canonizatione ac tranſlatione S. Gerardi.

TOLDI atque HERIMANNI ſibi ſucceſſorum pontificum divina pietas dignata eſt efficere, demum ordine pertingam ad ejus glorioſam tranſlationem, quam Omnipotentis prædeſtinatio fieri voluit per almificum papam dominum LEONEM quartum ejuſdem ſucceſſorem.

I. De quadam muliere, cujus manus contracta in ejuſdem eſt ſolemnitate erecta.

Nam quoniam ab ipſo ejuſdem magnifici præſulis tranſitu mira cœperunt ad illius tumbam prodigia clareſcere, devotioni placuit fidelium ejus annualem diem ſolemniter excolere; hincque pontificali ſtatuitur edicto circumjacentium populorum affluentiam devote cum votorum frequentia ad ſancti clementiam recurrere, cuncto aggreſti ac domeſtico intermiſſo opere. Quondam igitur anni vertente circulo, beati feſtum populo lætante remeaverat, & ſolemni ſigno inſonante ob ſancti reverentiam omni manuali labori plebs fidelis renunciaverat. Sed ſicut ſtolida ruſticorum fatuitas ſolet facile divina poſtponere inſtituta, ancilla cujuſdam Willelmi ſuburbani officio textrinali intenta, non vicino obedientiæ pede ſolemnia implere curabat: immo poſt datum prohibitionis (a) ſignum, cœpto operi inobediens inſiſtebat. Cumque huic tam injuſto labori extra horam intenderet, ac pectine textorio telam feriendo percurreret, de repente ſentit ſibi digitos innodari, eumdemque pectinem multa vi miſerabiliter adhærere manui, quo dolore impellente, cogitur præter velle cœptum opus omittere, & lacrymis manando duros ejulatus edere. Conatur inſtrumentum hærens digitis aut vi exerere aut ingenio, ſed abeſt efficacia huic contumaci ſtudio. Ejus clamoribus omnis vicinia colligitur, collectæ plebis labor in juncturas reſolvendo fruſtra expenditur. Tandem miſera in ſemet culpam cognoſcendo repedat, intelligit quod hanc ſibi duram intulerit moleſtiam ſancti neglecta ſolemnitas. Itaque luminari voto præcurrente, Beati tumbam urgetur expetere, atque noxam fatendo ſtudet inibi pernoctare. Cum vero in craſtinum ſolemne miſſarum officium impleretur populi adſtante frequentia, digitorum internodia reſolvuntur, cunctiſque mirantibus inſtrumentum manui inſertum ſancti virtute deponitur, & quæ olim fuerat Beati ſolemnis ſuperba deſpectrix, demum facta eſt ejus virtutis devotiſſima collaudatrix.

II. De Bernefrido contracto ſtipe ipſius dum vixit educato, & ad tumbam poſt mortem ſanitati reddito.

In hac quoque civitate fuerat quidam nomine Bernefridus, à materno contractus utero, cujus omnis progenies conſtat S. Stephano cenſuali ſubdita debito, qui ſancto pontifice in hac lacrymarum convalle demorante, ejus ſtipendiis cum aliis quampluribus alebatur, poſtque ejus exceſſum ut fidelis ſervulus beneficiorum memor, beatum tumulum devote, prout erat poſſibile, venerabatur: quamquam reptando ſcabellis & genibus vix pauxillum viæ in dies perficeret; tamen non omittebat, quin quotidie ſanctum locum ſuppliciter repetendo viſeret. Piiſſimus itaque Domini confeſſor ſolitæ pietati vicinior, dignanter reſpicit fidele miſeri ſervuli obſequium, ac inclinat clementes aures ad ſupplicis precis deſiderium: dumque ejus beatum annuale à clero devotiſſime celebraretur, ac ipſe membrorum languore miſerrimus, ſpe tamen animi non dubius, ſancti tumbam orando veneraretur, ſubito ſentit vi divina ſcabellos ſibi è manibus abſtrahi, & contractos juncturarum nodos cum gravi dolore denodari. Tunc igitur nimis conſtrictus angoribus, clamores edit terrificos, fragor colliſorum poplitum auditus implet contiguos. Mox ille qui numquam triverat terram à matris ubere, propriis conatur plantis vadere, ſanitatique redditur integerrime ſancti virtute præſulis, cunctos excitat in devotiſſimas laudes Omnipotentis.

III. De quodam cui plantæ inhæſerant poſterioribus, qui virtute ſancti effectus eſt ſanus.

Item quidam alius de Trondolis ibidem advenit, ſimili ratione miſerandus, cui dolendo modo plantæ inhæſerant poſterioribus, & non tam reptando, quam ſaltuatim corpus exporgendo iter agebat manibus; qui diu fideliter ſancti præſtolatus circumcirca famoſam miſerationem, tandem aliquando promeruit exoptatam ejus meritis ſuſcipere corporis ſoſpitatem. Et quoniam quorumdam videbatur ingeniorum capitali cenſu ſervus, pro beati veneratione eſt ab eis omni immunitate liberatus, ac ad ejus excubias, quibus noctu ac interdiu exiſteret, fideli devotione delegatus: cui id officii fertur fuiſſe impoſitum, ut à ſacro lapide, quo beata tegebantur lipſana, pulverem eraſum ſalubrem præberet hauſtum advenienti frequentiæ populorum. Nam pro glorioſa virtutum admiratione ibidem plebium multitudines affluebant, ac quicumque febrium aliorumque languorum duros ſe perpeti labores dolebant, epotato pauxillo pulveris, ſanos ſe mox redire gaudebant.

IV. De muliere à cæcitate liberata.

Alia rurſum illic deducitur miſera flebilis duri languoris moleſtia, quam geminis orbam luminibus, nox obſidebat teterrima; quæ non dubia firmæ ſpei certitudine, ad ſancti tumbam proſternitur aſſidue, ejus exorans

(a) Hoc ex loco patet, in ſanctorum feſtis, quæ olim à nona præcedentis diei incipiebant, ſignum publice datum fuiſſe ad ceſſandum ab opere manuali, quo audito, religio deinceps erat labori inſiſtere.

juramina fideli precamine. Magnificus itaque præſul, uti ſemper fuit miſericordiæ plenus viſceribus, pias aures ejus clementer inclinat precibus: & quoniam ipſe eſt conſpicuus ſuperni claritate luminis, noluit ſibi ſupplicem relinquere in gravibus cæcitatis tenebris. Superveniente ergo ſui glorioſi anniverſarii tempore, quo uberius ſolet ſuæ ſacratæ requietionis locum miraculorum prodigiis inviſere, dum plebs fidelis inter miſſarum ſolemnia divinis inſtaret laudibus, hæc inter alios, ſicut eam urgebat neceſſitas, adſtans devotius, ſenſit quædam ſpicula cælitus ſuis clauſis infigi palpebris, ac mox abunde genas rigante unda ſanguinis, paulatim cœpit redire jocunda claritas diu fugitivi luminis. Cunctus vero populus devotiſſime ad Dei laudes convertitur præ nimiæ exultationis tripudio, lacrymarum flumina profunduntur; ſed antequam finem in his laudibus populum contigiſſet facere, hæc ſancti meritis ſaluti eſt reſtituta integerrime.

V. *Quod ceſſante populi devotione, deſtitit ſanctus ſolitæ pietatis aliquandiu beneficium præbere.*

Hæc de pluribus ſancti virtutibus, prout divinitas contulit poſſe, deſcripſimus pauca, C quia multa ejus magnifica geſta reprehenſibili veterum incuria elapſa ſunt à memoria. Culpis quoque plebis urgentibus, cœpit vir beatiſſimus ſolita conſolationum munera aliquandiu omittere, dum videt miſeri devotionem populi erga Deum frigeſcere, nec ad correctioris vitæ emendationem ullo modo anhelare: immo etiam graviſſimis peſtium afflictionibus tota regio diutiſſime contabuit, adeo ut ſe æternæ deſolationi ob enormitatem ſcelerum ab omnipotenti judice deſtinatam crediderit. Nam duriſſima aeris intemperie deſuper tempeſtatibus & procellis incumbente, D dolenda famis ſubſequente miſeria, mortalitatis etiam flebili peſtilentia cunctos fines perurgente, diutina quoque comitis ODONIS perſecutione omnia circumquaque prædis ac incendiis devaſtante, tota pene patria funditus ad nihilum deveniſſet, niſi larga Dei miſeratio per hujus beati merita conſumtam plebem reſpexiſſet. Sed ô vere ineffabilis & multiplex Omnipotentis pietas, cujus opus miſericordia & veritas, qui filios delinquentes ita flagellat, ut patienter emendet; ita E contriſtat, ut miſericorditer lætificet: quique hanc urbem diutius mœſtifica afflictione proſtratam, inſperato provexit ad ampliorem conſolationis gratiam, dum ex ea venerabilem ac memorandum domnum BRUNONEM præſulem ad ſummi præſulatus culmen exaltavit, ipſamque per hunc glorioſum GERARDUM prodigioſis miraculorum ſignis decoravit.

VI. *De quodam puero mox excæcato, ſed ad tumbam beati nec mora illuminato.*

Siquidem anno incorporati Chriſti milleA ſimo quinquageſimo, ipſiuſque domni BRUNONIS, qui & LEONIS noni papæ, anno apoſtolatus ſecundo, redierat ſolemnis dies anniverſaria hujus beati pontificis, quæ more conſuetudinario ſtatuta eſt celebrari cunctis Leuchorum populis. Verum ô lugenda mortalium miſeria, ſemper tendens ad declivia, quæ gaudet de vitiis uſque ad tartara decidere, quam de virtute in virtutem cæli convexa conſcendere. Nam ejus digniſſimam celebritatem plebs ruſticana & urbica pene poſtpoſuerat, & ad quæque ruralia ac domeſtica opera vetitum laborem adhibebat, B nec memorabile ſancti mauſolæum ſolitis orationum ac munerum votis excolebat; cum ecce ipſius feſti mane ſeptennis puerulus cujuſdam ſuburbani Willerici nomine filius, ſcholare ſtudium more aſſueto repetit, traditæ lectionculæ pſalterii ſemotus incumbit; ſed aliqua interſpatiante hora, ex abrupto clamat ſe luminum uſu carere, palpebrarum rimas quodam veluti viſco agglutinatas fore. Res incredibilis ab aſtantibus æſtimatur, oculorum internodia vi abrumpere conantur, quæ nulla arte aut labore ab invicem reſolvuntur. Plurimi autumabant oculos pueri ſauciatos ſanguine; ſed puer adſtruebat, nihil C doloris ſe ſenſiſſe, tantum connexas palpebrarum juncturas nequire aperire. Quid agatur? omnis ſpes medicinalis in ſubveniendo deficit: cauſa hujus inopinæ cæcitatis mentes omnium deliteſcit. Ad ſancti pontificis præſidium confugitur; ante æris tumbam orbus puer inter manus defertur. Hujus mirabilis facti rumor populi aures circumvolat, imperfecto omni relicto opere, ad ſancti miranda vota mox remeat, à cunctis undecumque ſupervenientibus ſupplex fit exoratio, ut in tam fortuito eventu glorioſi panderetur præſulis opitulatio. Dum ergo poſt miſſarum ſolemnia, jam die mediante, ad propria redit D populus, ante ſanctum tumulum ſolus cum laico cuſtode relinquitur puerulus. Et ecce quædam devota boni teſtimonii ſancto defert candelæ munus. Illic autem, ea in precum devotione diutius commorante, de repente auditur fragor de tumulo prodiiſſe; & dum bis terque ſonorus idem repetitur ſtrepitus, præſentium perculit animos graviſſimi ſtuporis metus. Ergo nimio præſtricti pavore, uterque mulier & laicus celeriter eccleſiam ex-E cedunt, puerum intus ante ſancti caput ſolum relinquunt. Ecce autem poſt diuturnum ſpatium clericus cuſtos repedat, cognita rei virtute, plenus fide eccleſiam intrat, oſtium pretioſi tumuli reſerat, atque intus pronum infantem collocat. Completa autem oratione dominica à puero & clerico retrahitur inde ſanus lumine claro, nec poſtea laboravit hujus cæcitatis incommodo. Mox denuo omnis plebs evocatur, omnipotenti Deo grates pro beati præſenti virtute referuntur, inque ejus celebritate ſolemnis dies reciprocatur. Cujus admirabilis facti teſtis non eſt quilibet vulgarium, ſed tota urbs Leuchorum, in ejus per-

manens præconium, huic perhibet miraculo teſtimonium. Nec illud etiam claudendum oblivionis tenebris, quod, ut pace ſanctorum dici liceat, hic beatus quamdam virtutum prærogativam ſibi promeruit, ut ſi quis quamlibet graviſſimo febrium arteiur incommodo, plenus fide ipſius ſanctiſſimi tumuli pulvere eporato, abſque ullius dilationis interſtitio ſoſpes datur continuo. Non autem ita, ut alias ſolet fieri, aliquo dierum aut temporum ſpatio exoptatum donum ſalutis differtur; ſed mox ut languidus ardens ac tremens ad ſancti caput ſoporatur, omnis anxietudo cujuſcumque laboris profugatur, & experrectus qui ibi obdormierat, [illegible] ægrotaſſe obliviſcitur, quod virtutis meritum non fuit antehac huic noſtræ ætati de hoc beato viro expertum, quippe quoniam fuerat diu negligenti incuria abolitum, ſed à prædicto anniverſarii die eſt omnibus circumquaque promulgatum, ex quo ſuper cæco puero illud contigit nobile miraculum. Nec vero extat poſſibile omnium languentium perſonas nominatim revolvere, cum eorum multitudo inter clericos & laicos maxime puerulos centenarium videatur numerum excedere, & dietim quicumque devotus ejus ſolamen expertus fuerit, facile id valeat exprobare.

VII. *Quomodo ſanctorum albo adſcriptus fuerit.*

His ergo pluribuſque aliis inſignibus vir beatus efflorebat, ac diu multumque erga eum refrigerata populi devotio recalebat. Ipſe etiam cæleſtis fervor, qui hic corda fidelium accenderat, animum domni apoſtolici Leonis nimia ejus devotione imbuerat, qui in ſummo erat deſiderio, aliqua illius virtutum audire inſignia, quibus * pateſcerent præſentialiter cunctis fidelibus, ejus gloriæ in cælis ab omnibus crederetur, & devotis populis munere miraculorum in terris patrocinaretur, tamen non digne ab omnibus venerabatur, nec in ſanctorum numero eccleſiaſticis officiis excolebatur. Unde Chriſto devotus domnus apoſtolicus, quamlibet non modici calleret amoris fervore erga ſanctum Domini, tamen quoniam, ſicut ipſe noverat, ad exemplum omni chriſtianæ prælatum plebi, ita etiam cunctorum patere conſpectui: idcirco nihil præceps de eodem volebat auctorizare, niſi id aliquo modo ſibi divina panderetur revelatione. Dum itaque hoc ab Omnipotente in dies deſiderantiſſime præſtolaretur, & dum plurimorum maximeque domni Udonis primicerii confabulatione atque ammonitione ejus animus magis magiſque in hoc ſancto deſiderio accenderetur, æternus creator, qui voluntatem timentium ſe facit, [illegible] deprecationem eorum exaudit, ipſius devotam intentionem reſpexit, & quid inde vultui ſuæ majeſtatis complaceret, certa viſione propalavit, cujus rei pandendo exitum, non videtur neceſſarium nos longo ſudore laſceſſere, cum Deo fidelis domnus apoſtolicus, id ſuis ſcriptis dignatus ſit roborare, quæ hujus ſedis clero & populo voluit dirigere. Ne autem præſentes & futuros lateat illius à Deo præmonſtratæ viſionis indicium, eadem domini noſtri papæ verba inſerere huic operi duximus.

* f. patentibus.

Leo epiſcopus ſervus ſervorum Dei, cunctis catholicæ eccleſiæ filiis in Chriſto ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Virtus divinæ operationis in omnibus mirabilis, maxime tamen in ſanctis ſuis, quos præſcivit & prædeſtinavit conformes fieri imaginis filii ſui, quos etiam vocavit & juſtificavit, antequam ſæcula fierent, antequam ipſi exiſterent. Et quia ipſe Dominus in evangelio dicit: *Pater meus uſque modo operatur & ego operor.* Verum proculdubio eſſe quotidie oſtenditur, quod dicit, ſcilicet eos ſanctificandos quos vocavit, eos vocandos quos prædeſtinavit ſola gratuitæ miſerationis bonitate, non humani generis merito, quia naturaliter omnes ſumus filii iræ & filii gehennæ. Cum autem hæc dicere cœperimus, continuo patefaciemus, quia ſicut nemo accendit lucernam & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum ſtatuit, ut luceat omnibus qui in domo ſunt: ſic & Dominus noſter Jesus Christus illos clarificando miraculis in mundo quos ſecum vivere & gloriari facit in cælo, ut qui per adoptionem facti ſunt filii Dei, præveniente gratia pateat illos heredes eſſe regni quod promiſit Deus diligentibus ſe. Paulo igitur ante nos in epiſcopatu Tullenſi, unde nutu Omnipotentis, & omnia ſuo arbitrio diſponentis, non ullis meritorum noſtrorum profectibus ad apoſtolicam ſedem tranſlati ſumus, fuit epiſcopus nomine Gerardus, qui duo talenta intellectum & operationem à cæleſti patrefamilias accipiens, divinam legem, quam medullitus intellexit, ſic opere adimplere ſtuduit, ut fieret dignus accipere illam deſiderabilem à Deo ſalutationem: *Euge, ſerve bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui.* Sic enim Domini ſui talenta erogavit, ſic animas lucratus eſt, verba ſalutis prædicando, & opere quod prædicabat exercendo, ut geminatam Domino ſuo pecuniam præſentaret, & ſibi æterna beneficia cumularet. Lumbos ſibi præcinxit, caſtitatem ſervando, lucernas in manibus portavit exempla bonæ operationis aliis præbendo. Expectavit Dominum ſuum à nuptiis ſanctæ eccleſiæ non dormiendo, ſed vigilando prima, ſecunda, tertia vigilia, anxius ad ejus aſpectum, ſecundum illud quod quotidie pſallebat, *ſicut cervus deſiderat ad fontes aquarum, ita deſiderat anima ad [illegible] Deus. Sitivit in te anima mea, quam multipliciter & caro mea.* At quia ſic ſemper animo ſuſpirabat ad Deum, ejus virtute comitatus angelicam ducens vitam, quotidie Chriſtum in pauperibus ad menſam ſuam ſuſcipiens, quotidie piis actibus inſiſtens, nec docendo, nec agendo,

niſi quod ſanctum & Deo gratum eſſet mul-
tis effulſit miraculorum prodigiis ſanctitati
ejus teſtimonium perhibentibus; unde adhuc
plures teſtes exiſtunt: quod & idem poſt
mortem carnis cum Chriſto Domino noſtro
ſpiritu vivens, & glorians, ſæpe operatus eſt,
& ſæpe adhuc curans diverſos languores di-
verſaſque infirmitates. Quamvis autem vene-
rabile corpus ejus multis, ut diximus, haſte-
nus coruſcaret miraculis, & ipſe in numero
ſanctorum divino ſit deputatus judicio, non-
dum tamen in catalogo ſanctorum ſortitus
eſt humana corroboratione numerum, quod
Dei miſeratrix clementia nobis ſervis ſuis re-
liquit agendum, ubi ad culmen conſcendi- B
mus apoſtolicum. Reſidentibus ergo nobis
Romæ in ſynodo in eccleſia Salvatoris cum
multis coepiſcopis noſtris circa ſexto nonas
Maias, relatum eſt auribus noſtris ab Udo-
ne Tullenſi præpoſito, eadem nocte ipſum
Gerardum in viſione apparuiſſe cuidam ve-
nerabili monacho, nomine Albizoni, qui
ſynodo intererat, quem ipſe Udo nimiis pre-
cibus conſtrinxerat exorare Dominum oſten-
dere ſibi cujus meriti eſſet apud Deum ipſe
domnus Gerardus, qui tot miraculorum
radiis emicabat. Videbatur ergo illi ipſum
adſiſtere ſibi, quem numquam corporaliter C
viderat, etiam nomen ejus audierat, & di-
cere ſe ipſum Gerardum eſſe, pro quo Deum
decreverat exorare. Ad quod ille gaviſus,
ſedulo ſciſcitari cœpit an eſſet apud Deum in
numero ſanctorum, cui læto vultu reſpondit,
procul dubio ſe eſſe cum Deo, dignumque
ac juſtum fore eos honorare in terris ab ho-
minibus, qui honorantur in cælis ante Deum
ab angelorum agminibus: quam viſionem
ipſi ore proprio divulgavimus in ſynodo, ex-
ponentes ipſius domni Gerardi vitam vene-
rabilem, converſationem mirabilem, mira- D
culorum multitudinem, efficaciam divinæ vir-
tutis ad corpus ejus exuberantem. Et ſe-
quenter ſanctam ſynodum interrogavimus,
ſi deberet ut ſanctus venerari, & ſanctus dein-
ceps nominari. Ad quod cuncti tam archie-
piſcopi quam epiſcopi, tam abbates quam
clerici ac laici, quorum utrorumque magna
erat multitudo, quaſi uno ore clamaverunt
ipſum domnum Gerardum virum eſſe ſan-
ctum, adeo inter ſanctos numerandum, no-
minandum, & venerandum pro eo quod
vivens in carne teſtantibus miraculis vir ſan- E
ctus extitit, & carne exutus qualis in mun-
do fuerit, in cæleſti beatitudine poſitus mun-
do quotidie eiſdem miraculis innoteſcit. De-
crevimus igitur ſic annuente & laudante ſy-
nodo, ut ex hoc ſanctus habeatur & ſanctus
colatur VIIII. calendas Maias tam Leuchæ
ſicut S. Manſuetus & S. Aper, quam ubi-
que terrarum ſicut ceteri ſancti, cujus ſan-
cti venerabile corpus per nos ipſos cupimus
transferre, & digno loco in altari proprio
collocare ad laudem & gloriam Domini no-
ſtri Jesu-Christi, qui ideo factus eſt pro
nobis homo, ut non ſolum ſalvaret eos à
A peccatis, ſed etiam conferat eis præmium
beatitudinis, & manſionem in cælis, ubi
ipſe cum Patre & Spiritu-ſancto vivit & re-
gnat per ſæcula ſæculorum. Amen.

NOMINA SANCTORUM PATRUM qui præſcriptæ ſynodo interfuerunt.

Dominicus patriarcha Gradenſis.
Alinardus archiepiſcopus Lugdunenſis.
Leodegarius Viennenſis archiepiſcopus.
Hugo Biſuntinus archiepiſcopus.
Huncbertus Sicilienſis archiepiſcopus.
Hildebrandus Capuenſis archiepiſcopus.
Petrus Conſanus archiepiſcopus.
J Senenſis epiſcopus.
Johannes Portuenſis archiepiſcopus.
Wido Volaterrenſis epiſcopus.
Crescentius Silvæ candidæ epiſcopus.
Johannes Velletrenſis epiſcopus.
Johannes Hoſtienſis epiſcopus.
Johannes Savinenſis epiſcopus.
Johannes Tiburtinus epiſcopus.
Benedictus Salernitanus epiſcopus.
Leo Gagetanus epiſcopus.
Atto Camerinenſis epiſcopus.
Johannes Sicinenſis epiſcopus.
Adalbero Metenſis epiſcopus.
Obizo Piſenſis epiſcopus.
Heinricus Populonii epiſcopus.
Atenulfus Feſulanus epiſcopus.
Crescentius Cerenſis epiſcopus.
Azo Centum-cellenſis epiſcopus.
Gerardus Reatinenſis epiſcopus.
Bonizo Tuſculanenſis epiſcopus.
Johannes Suanenſis epiſcopus.
Gerardus Roſellanus epiſcopus.
Theodericus Orbienſis epiſcopus.
Harduinus Fanenſis epiſcopus.
Herimannus Caſtellanus epiſcopus.
Herimannus Corbinenſis epiſcopus.
Aldredus Wigradenſis epiſcopus.
Leo Murenſis epiſcopus.
Masio Montis-viridis epiſcopus.
Bonus Petroinenſis epiſcopus.
Bernardus Patavienſis epiſcopus.
Walterus Veronenſis epiſcopus.
Heinricus Spoletanus epiſcopus.
Isembardus Theanenſis epiſcopus.
Petrus Buturnenſis epiſcopus.
Atto Marſicanus epiſcopus.
Leo Soranus epiſcopus.
Benedictus Berulenſis epiſcopus.
Azo Folinenſis epiſcopus.
Altigrimus Immolenſis epiſcopus.
Gerardus Florentinus epiſcopus.
Fridericus Genuenſis epiſcopus.
Gozfredus Conſtantienſis epiſcopus.
Mainus Redonenſis epiſcopus.
Hugo Nivernenſis epiſcopus.
Isembaldus Pictavenſis epiſcopus.

Arnolfus Sanctonenſis epiſcopus.
Arduinus Tudertinus epiſcopus.
Hugo archidiaconus Eccleſiæ Romanæ.
Petrus ejuſdem Eccleſiæ diaconus & etiam cancellarius & bibliothecarius.
Sicco primicerius ipſius eccleſiæ.
Richardus abbas S. Benedicti.
Hugo abbas Cluniacenſis.
Airardus abbas S. Pauli.
Johannes abbas S. Sabæ.
Reinerius abbas S. Bonifacii.
Johannes abbas S. Laurentii.
Bonactus abbas S. Johannis.
Richerus abbas S. Juliani.
Liudfridus abbas S. Vincentii.
Gozfredus abbas de Vergeliaco.
Walerandus abbas S. Vitoni.
Gerevinus abbas S. Richeri.
Viventius abbas S. Januarii.
Leo abbas S. Cornelii.
Martinus abbas S. Blaſii.
Felix abbas S. Andreæ.
Richardus abbas S. Ragneberti.
Dudo abbas S. Mariæ.
Berenesius abbas S. Salvatoris.
Agino abbas S. Silveſtri.
Adam abbas S. Iſaac.
Teuzo abbas S. Petri.
Viventius abbas S. Januarii.
Willelmus abbas S. Appollinaris.
Wido abbas S. Severi.
Liuzo abbas S. Mariæ.
Albricus abbas S. Zenonis.
Johannes abbas S. Salvatoris.
Bonactus abbas S. Salvatoris.
Lætus abbas S. Angeli.
Stephanus abbas S. Thomæ.
Rodulfus abbas S. Petri.

INCIPIT TRANSLATIO beati Gerardi.

CUm igitur ſancta mater Eccleſia unius atque inviolabilis fidei conſtet unitate, nihilque intra ejus ampliſſimum caritatis concludatur ſinum ab hujus fidei ſejunctum unitate, & cum nihil ſit aliud ſincera fides, quam de Omnipotentis majeſtate id credere quod condecet, id venerari & colere quod de ejus excellentiſſima dignitate credi oportet, quicumque Chriſti fidelium merita perfecta mentis ſinceritate ſollicite veneratur & excolit, ipſi Deo, cujus ſunt membra, culturam piæ venerationis impendit. Nam ipſe Chriſtus caput ſummum omnium bonorum inquit diſcipulis, & in eis cunctis aliis perfectionem meritorum ſuo munere adeptis, *qui vos audit me audit, & qui vos ſpernit me ſpernit.* Duplici ergo ex cauſa nos convenit, hujus noſtri glorioſi præſulis merita fideli veneratione excolere, vel quoniam Deum in ſuis mirabilem ſanctis debemus prædicare, vel etiam quod ſanctæ obedientiæ à ſummo A paſtore vice Chriſti univerſalem Eccleſiam regente, id cogimur adimplere. Qui enim infidelis de ipſius ſanctis meritis corde obſtinato dubitare præſumſerit, jure nefandorum incredulitati Judæorum comparari poterit, qui quotidie veneranda Salvatoris cernentes mirabilia, mente ſiniſtra obcæcati Belzebub eſſe aſtruebant opera. Cui etiam conſtat ſummopere præcavendum, ne quorum incredulitati in terris ſuæ irreligionis merito comparatur, eorum quoque conſortio juſto Dei judicio ſocietur. Qua vero mente quis præſumat de ejus meritorum ſanctitate diffidere, B cum diatim proſpiciat ipſius glorioſum tumulum venerandis miraculorum prodigiis effulgere, & tot tantorumque patrum auctoritas, qui cum univerſali paſtore illius memorabilem ſanxerunt venerationem, cunctorum debeat animis infidelem demere hæſitationem. Nam cum veritatis invincibile depromat teſtimonium, duobus aut tribus in ſuo nomine congregatis ſe fore medium, eorumque omnibus implere deſiderium, nulli dubium, quin tam numeroſæ multitudini fidelium, qui hujus noſtri patroni celebrem ſanxerunt memoriam, ſe præſentem affore voluerit, C per quos & in quibus reſidens ſuæ prædeſtinationis ſcita diſponere ſtatuit. Qui ergo ſancta eorum decreta ſuperbiæ vel incredulitatis aut etiam invidiæ commaculatus nævo ſervare poſtpoſuerit, viderit quibus gradibus ſuperni gloriam regni ſcandere poſſit, ad quam nemo, niſi humilitate, fide ac caritate innixus pervenire valebit, illiuſque cæleſtis tonitrui terrentis meminerit, quicumque offenderit in uno, factus eſt omnium reus.

His vero per excurſum prælibatis, ſuccincti perſtringamus ordinem hujus ſanctæ tranſlationis, ne forte quemquam tædioſum D faſtidiat ſeries longæ narrationis. Siquidem Deo devotiſſimus ac religioſus papa Leo ſuæ ſanctæ ſponſionis non immemor, qua promiſit per ſemet velle iſtius venerandi patroni pignora levare è tumulo, in loco reponenda ejus ſanctitatis meritis digniſſimo, longum iter ab Romana urbe ad nos uſque arripuit, ac ſola hujus ſanctæ devotionis cauſa præcurrente Belgicam Galliam, cunctis inopinabiliter lætantibus advenit. Fama vero iſtius deſiderabilis facti omnium cominus & eminus aures quamceleriter pervolante, concurritur ibidem à diverſa promiſcui ſexus E multitudine, cunctæ urbis plateæ ſupervenientium occurſu veſtiuntur, nec mœnia exire cupienti egrediendi ſpatium ferebantur, dum intrantium affluentia patentes aditus comprimebantur. Devotus quoque cœtus ſanctorum pontificum aderat, quos pia devotio à remotis climatibus ibidem adduxerat. Nam cum venerando Lugdunenſium archiepiſcopo domno Halinardo, quem decorabat ſacra monachilis religio, accurrerat inibi domnus Hugo Chryſopoleos urbis archiepiſcopus, quem regalis nobilitas, & jocunda facundia amabilem reddiderat omnibus.

bus. Quin etiam GEORGIUS Colocinenſis archiepiſcopus ex Ungaria advenerat, quem civium legatio & apoſtolicæ benedictionis cupido, à longinquis ibi partibus advexerat. FROTMUNDUS quoque Trecaſſinus epiſcopus cum HERBERTO Autiſſiodorenſi præſule, nec non LUPO Anglorum pontifice, huic tam divino ſtudio ſe adjungunt ſocios devotiſſime. His itaque ſanctæ religionis ſubnixa columnis glorioſa domni apoſtolici præſentia diem ſtatuit, quo hujus ſancti noſtri protectoris fieret tranſlatio cunctis deſideratiſſima. Circumfluebat in dies copioſius numeroſa plebium multitudo, lætatura totius animi medullis de incomparabili corporis theſauro. Et quoniam non poterat ferri undique ſupervenientium affluentia, veritus domnus papa, ne in transferendo ſacra pignora à turbis ingereretur importuna moleſtia, ſano decrevit conſilio, id nocturno implere tempore, ſolis clericorum monachorumque catervis teſtibus in hoc religioſo opere. Superveniente ergo veſpertinalium tenebrarum crepuſculo, quo XII. calendas Novembris dies illuſceſcebat dominicus chriſtiano populo, ſacræ inſtituuntur vigiliæ, continuato ſpatio longiſſimæ noctis, à monachis & clericis viciſſim perſolvuntur laudes jubilationis. Dehinc adeſt domnus papa cum cœtu pontificum, præcedente fulgore & fragrantia cereorum & aromatum, lapis quo ſanctum tegebatur ſepulcrum revolvitur, intus omni theſauro pretioſius venerandum corpus aſpicitur. Tunc vero videres ejus decorum vultum nulla tabedine marcidum, quaſi oculis clauſis ſomnum trahentem, florentem canitie, reflexa cæſarie, cervicem utrimque decorantem, veſtimenta pontificalia nec ullo quidem humore marcida, nedum eſſent aliqua vetuſtate putrida. Itaque honeſto jacens habitu, quamdam reſurrectionis ſpeciem præmonſtrare videbatur, ut non mortuus, ſed quaſi dormiens vocem excitatori angeli præſtolari crederetur. Ipſius beata membra omni nectare ſuavius odora pene integra ſunt reperta, nervis juncturarum adhuc internexa, paululum quiddam carnei pulveris ſuperficie tenus exiſtentis. Hæc in ſindo pretioſiſſima venerabiliter colliguntur digne, prout fuit poſſibilitas, linteis & palliis condita includuntur, ac illo toto die populis undecumque circumfluentibus adoranda præſentantur. Sequenti vero die XI. calendas Novembris plenaria ejuſdem ſancti pontificis decernitur ſolemnitas, atque à dextris altaris B. protomartyris Stephani ara ſacratur benedictione apoſtolica, ubi ipſius deinceps ſancta veneraretur memoria.

II. *De quadam parvula paralyſi contracta, ſed per Beati virtutem ſolide erecta.*

Ex hinc cœperunt mira virtutum inſignia per eum frequentius clareſcere, & glorioſam illius famam nominis, in quaſcumque

orbis partes diſſeminando promulgare. Quidam igitur hujus urbis civis nomine Rainfridus cenſu ſervili B. Stephano ab antiqua ſtirpe ſubjectus, quamdam in crepundiis habebat parvulam, in qua glorioſus præſul primum voluit prodere miraculum poſt ſuam tranſlationem venerandam. Nam anni volvente curriculo, exoptabile ſolemnium ejus tranſitus imminebat, quod cuncta Leuchorum plebs ſollicita devotione venturum expectabat. Et ecce ante octo hujus feſti dies prælibatæ lactentis membra duro paralyſis languore contrahuntur, nervuli pedum ac manuum indiſſolubili glomo graviter innodantur, brachiola cum cruſculis dolenda flexura recurvantur. Infans ergo tali artata incommodo inceſſanter vagitus edebat miſerandos, inque ſui miſeratione audientium commovebat animos. Pater vero ejus omni humana ope deſtitutus, ad fidum ſancti præſulis auxilium non dubius mente pervolat, atque ante venerandam ipſius aram parvulam diro dolore tabeſcentem collocat, ibique devotus ſupplicator una nocte invigilat. Ut autem piiſſimus panderet paſtor non ob ejus meritum, quod adhuc foret permodicum, tam dolendam afflictionem puellam pati: immo pro manifeſtanda per ſe glorioſa magnificentia Altiſſimi, in craſtinum hora tertia, dum quidam frater ad ſancti aram Stephani familiarem miſſam in ipſius honore martyris more ſolito perſolveret, dumque in ſanctificando terribilis ſacrificii miniſterio, divinum canonem perageret, repente graviſſimum fragorem de proximo ſancti præſulis feretro audivit, qui exterritum maximo cum pavore vix in pedes conſiſtentem reliquit. Continuo itaque cœperunt indeficientes lactentis vagitus paulatim quieſcere, eique membra atroci vincta dolore ſeſe vi divina reſolvere, & priuſquam ibidem cœptum ſanctum officium finiretur, infantiles artus ſolide erecti per Beati merita conſpiciuntur. Quis poteſt monſtrare ſcriptis gaudium affluentis populi, cum quiſque interiorem mentis lætitiam exterioribus pandebat lacrymis, ac ſi ſeipſum ſentiret duris ſolutum nexibus doloris. Tunc vero apparuerunt omnium præſentium ora, in laudem jubilationis Omnipotenti grates cum ſumma exultatione piæ devotionis perſolventium.

III. *De quodam dexteri cruris debilitatem incurrente, cui virtus ſubvenit divina, ſancto patrocinante.*

Inſtante ergo feſtivo ipſius venerabilis tranſitus die, plus ſolito accurritur affluenter ab omni plebium multitudine, quippe quam nuper apoſtolico edicto ejus auctorizata ſolemnitas à longinquis undecumque partibus devotæ religionis inſtinctu acciverat. In divinæ modulationis laudibus pene tota nox ab hujus ſanctæ congregationis fratribus inſtanter expenditur, nec minus à fideli populo in Beati excubias devotiſſime pernoctatur. Inter reli-

quos autem excubantes quiſpiam duplici affli- ctione, paupertate ſcilicet ac debilitate miſer- aderat, quem quidam bonæ devotionis archi- diaconus Lambertus vocabulo ſuis alendum ſtipendiis ſuſceperat, qui ab hinc quadriennio puſtula flexuræ poplitis inſidendo, dextrum crus abſtulerat, ſuraque cum pede exarente, cunctum naturale ambulandi poſſe amiſerat; quod ligneo pede femori appoſito ſatagens peragere, fruſtra prominentem pedem qua- ſi inutilem multotiens decreverat recidere: quem languorem non ſolum lignum adjun- ctum corpori præmonſtrabat, ſed etiam ex- ſanguinis pedis tenuitas & tibiæ ſolam cu- tem indutæ exilitas oſtentabat. Dum itaque prædicti ſolemnii nocte divinæ à clericis age- rentur vigiliæ; hic plenus fideli devotione oraturus ad ſancti conſcendit altare; & dum clerus hymnum angelicæ jubilationis poſt le- ctiones perſonat, huic lignum femori alliga- tum longe avulſum evolat. Ac ille pernoſcens id virtutis donum in ſe divinitus fieri, ſur- gens ſatagit pedetentim progredi; & dum vacillando ac conando iter properat, greſſum diutino languore perditum Beati virtus ſibi corroborat. Turgeſcit [illegible] naturalem formam pes tenuis, crus exile carnoſam ſuram reci- pit, cunctoſque pro [illegible] ſe geſto miraculo ad laudes ciet ſupernæ miſerationis. Et quoniam hic cujuſdam nobiliſſimi urbis hujus militis Haimonis nomine erat ſervulus, de pote- ſtate Trondolis, prælibatus miles fideli men- te ſancto devotus præſuli ſui emunitate con- ceſſa, ipſius eum perpetuo mancipavit ſervi- mini.

IV. *De frenetico adducto, ſanoque menti reddito.*

Nimio ſolis æſtu terris quondam ſqualen- tibus ſatis immaturis, imbres diu ſuſpenſos D ardenter ſitientibus, ſtatuitur ab omnibus Omnipotentis gratiam jejuniis & precibus im- plorare, pluviæque congruentis ſufficientiam, faciſcentibus arvis, implorare. Cum vero à cunctis fidenter neceſſaria obſervaretur indi- ctio, omni agricolandi ac manuali labore poſtpoſito, quidam de Paterniaco villa huic urbi contigua reliquorum negligens ſanctum exemplum proſequi, mane prodit in proprio rure ſolito inſtare operi. Quin etiam dum à prætereuntibus increpative commoneretur cœptis deſiſtere, blaſphemo ore ſuperflua cœ- pit verba reddere, dicens magis ſibi profutu- rum laborem cui inſudabat, quam jejunium quem ſupervacue populus obſervabat. Diu E ergo inobedienter laborans, ſubito amens ef- ficitur, freneſi cerebrum obvertente, aliena loquitur, utque inſana gerens ac proferens, in vincula conjicitur. Hæc autem omnia age- bantur feria ſexta poſt aſcenſionem Domini. Itaque ille languidus vehiculo impoſitus, ad ſancti præſulis deducitur tumbam, ejus ſacræ virtutis experturus potentiam. Nam una no- cte ibidem vigilata, mane domum repedat mente ſanus, omni freneſi ablata, intacibili

A ore ſancti proteſtans mirabilia. Ne cui autem fiat incredibile hoc Beati opus memorabile, nota de pluribus perſona Rainerus nomine, fratribus hujus congregationis ſervili ſubdi- tus conditione.

V. *Quod quidam toto incurvus corpore, ante pi- gnora Sancti meruit ſanitatem recipere.*

Synodali quoque tempore ante ſancti Ba- ptiſtæ ſollemnium, quidam languens adve- nerat, qui toto incurvus corpore, quidam velut quadrupes duobus fultus baculis iter ad- B implebat, talique fulcimine multa ſanctorum per orbem limina peragraverat. Cognita vero fama hujus noſtri patroni, ſupplici adit deſiderio ejus ſancto ſolamine opitulari, at- que integra pene hebdomada, non pigritatur ante ſanctam aram procumbendo immorari. Veſpertinali autem curſu à fratribus ſolemni- ter exacto, cum in craſtinum dies immineret dominicus ſynodali ſabbato, ecce iſte debi- lis monaſterium intrat ſancti expetiturus ju- vamen more ſolito, nullo teſte aut oratorii cuſtode ibidem forte relicto. Cum itaque in media ſtans eccleſia Sancti nomen ſup- C plex invocando ingeminaret, fideque certa non dubius ejus opem expectaret, ſubito u- trique labuntur bacilli de manibus, ac toto corpore diu cernuus integre erigitur, renes cum dorſali ſpina paralyſis innexi languore diſſolvuntur, atque devotus laudator gau- dens, clamator ante Beati altare proſternitur, quo clamore attoniti cuſtodes, curſim orato- rium repetunt, virtutem taliter Beati geſtam meritis reperiunt, ac ſignorum pulſu ple- bem ammirantem convocant, cunctique fre- quentes omnipotenti Chriſto in vocem exul- tationis jubilant.

TRACTATUS DE TRANSLATIONE SECUNDA S. MANSUETI A DOMNO PIBONE DICTA ET COMPOSITA.

Ex manuſcripto S. Manſueti.

HUmanæ mentis infirmitas, cum de ſan- ctis ſanctorumque actibus dixerit, ple- rumque ad ſe rediens, expaveſcit: quia certe indignum [illegible] deputat, cui tantum tam ma- gnumque negotium committi debeat. Verum- tamen quia tale propoſitum non de ſuperbo E ſpiritu concipitur, immo vero ſimplici atque humili devotione à quibuſque fidelibus ſuſci- pitur, ſperamus ipſos ſanctos non indigne hoc accipere, confidimus illos nobis affore, & quæ de illis dici oporteat miſericorditer inſpirare. Quia igitur de vita, [illegible] actibus beatiſſimi patris & patroni noſtri Mansueti pauca diſſeruimus, inter cetera de ſecunda ip- ſius tranſlatione, quare vel quomodo facta fue- rit explicare propoſuimus: ut dum nos ad memoriam ſui viderit amplius exerceri, ipſe

nobis benignior, & per eum clementia ſum- A mi judicis fiat paratior. Ab antiquis ſiquidem patribus accepimus traditum, & uſque ad noſtra tempora indubitanter eſt creditum, quod ſanctus GERARDUS poſt multa tempora in epiſcopatu Leuchorum ipſius ſucceſſor digniſſimus, ſacrum corpus illius tranſtulerit, atque infra eccleſiam quam ſub ipſius nomine conſecratam invenerat, in archa lignea loco congruo collocaverit, in quo præſidens voces pſallentium monachorum [illegible] eadem eccleſia ſibi perpetuo famulantium ſuſciperet, & plebi Leuchorum conſueti regiminis beneficium impenderet. Subſequenti autem tem- B pore; multorum annorum interveniente numeroſitate, error cœpit naſci non modicus, & de integritate ſanctiſſimi corporis ambiguitas eſt exorta, dicebaturque à pluribus, quod beatum caput à corpore erat revulſum, & alio in loco haberetur reconditum. Qua opinione ejuſdem eccleſiæ egregius ac piiſſimæ memoriæ domnus abbas THIEMARUS atque inſuper tota monachorum turba graviter triſtari ſupra modum cœpit, affligi, & jacturam ſacrarum reliquiarum non tamquam opinabilem penſabant, ſed velut certam ac manifeſte agnitam deplorabant. Quid tamen C ageretur? ſed omnipotens Dominus qui errantibus viam, & his qui in tenebris ſunt lumen juſtitiæ ſolet oſtendere, Leuchorum ſuorum gemitus reſpexit, & dum ſuper hoc frequenter conſultarent, conſilium bonum magna pietate ſua inſpiravit, ut ſcilicet archam qua ſanctæ claudebantur reliquiæ, ut pote veterem, & omni ornamento vacuam, deberent mutare, [illegible] de novis lignis novam fabricare, quam ſiquidem auro & argento tegerent; quam artificioſo opere & lapidibus pretioſis inſignirent. Sic etenim & D honorem adderent pontifici, & ſatisfacerent diutinæ ambiguitati. Præfatus igitur abbas THIEMARUS homo ſcilicet ſanctæ converſationis, vir ſapientia illuſtris, Deo & hominibus acceptabilis, à quo acceperat conſilium, ab eo ſumit & auxilium, & archam quam faciendam cognovit, maturo tempore perfectam reddidit. Quo peracto, ſanctum nolens differre propoſitum, domnum PEBONEM tunc temporis Leuchorum antiſtitem, atque ſuos coabbates, nec non etiam quoſcumque urbis optimates ſtatim adiit: quærens utique conſilium, quando ſuum adim- E pleret deſiderium, quove tempore deberet ſanctas reliquias tranſmutare. Continuo, piæ ac ſanctæ memoriæ PEBO epiſcopus ex conſilio ſuorum principum per totam provinciam ſuam edictum pertulit, ut in ea hebdomada, qua poſt Pentecoſtem generalis ſynodus ſolet celebrari, ad urbem ipſius caput provinciæ convenirent, atque ibi unanimiter tranſlationem ſui pontificis celebrarent. Nec immerito. Dignum namque erat, ut ad motum paſtoris grex totus moveretur, & venirent oves reviſere eum, à quo paſcua vitæ meruerant invenire. Hujus edicti fama pervolitans, corda audientium ſic perculit, ſic incendit, ut tempore conſtituto principes & populi tanto ad urbem certarent deſiderio properare, ac ſi ſanctus pontifex redivivus in carne nunciaretur eos expectare. Anno igitur ab incarnatione Domini milleſimo centeſimo quarto, indictione duodecima, ordinationis autem domini THIEMARI prædicti abbatis duodecimo octavo decimo, calendas Julii domnus PEBO prædictus pontifex ſecumque dux ejuſdem regionis THEODORICUS & ceteri principes adjacentium regionum, cum infinita turba populorum, cum cereis & crucibus, & aliorum ſanctorum corporibus in eccleſiam proprii paſtoris convenerunt, in jejuniis ſiquidem [illegible] lacrymarum compunctione opus ſanctum parati incipere. Nec mora illa vetus archa qua beata oſſa tegebantur, ad conſpectum populi perducitur, & ab ipſo epiſcopo & ejuſdem eccleſiæ prælibato abbate THIEMARO præſentibus aliis religioſiſſimis abbatibus domino WIDRICO ſancti Apri, domino STEPHANO Beſuenſi, & domino ODELRICO ſancti Urbani, & aliis aſſantibus multiſque religioſis fidelibus, in loco eminenti ſtatuitur, unde ab omnibus conſpici facile poſſet, & videri. Quæ aperta commiſſum ſibi theſaurum fideliter reddidit, membris per ordinem in longum pallio involutis, ita ut caput & reliqua membra omnibus monſtrarentur, [illegible] de omnium cordibus illa olim falſa opinio pelleretur. Nova ergo archa miro opere fabricata ſubiit, & præſentem theſaurum, corpus ſcilicet ſanctiſſimum ferro undique obſerata ſervandum ſuſcepit. Quæ quoniam non omnis turba quæ convenerat intra parietes eccleſiæ recipi potuit, ne aliquis tantæ videretur expers remanere lætitiæ, extra in vicinum pratum deducitur, ubi liberius quiſque poſſent accedere, & optato paſtori laudes & munera præſentare. O quanta exultatio in monachis canentibus, ô quanta devotio in clericis pſallentibus! ô quam magna pium onus ſubeuntium contentio! ô quam miranda ſubſequentium populorum acclamatio! Cœtus omnis laudes perſonat, linguæ omnium in nova præconia relaxantur, & quia ſanctum tenent in manibus, ardentius ipſum ſanctis proſequitur laudibus. Dies illa multis aliis fuit clarior, ſolis ipſius claritas ſolito illuxit purior, ut manifeſte pateſceret cujus meriti apud Dominum vir ſanctus exiſteret. Quid plura? turbæ paſtorem circueunt, ſalutant & reverenter contingunt, quod poſſunt & quantum poſſunt, vota & oblationes devotiſſime offerunt. Poſt hæc benedictio vitæ populo perſolvitur, & beatus pontifex exultantibus humeris in eccleſiam ſuam reportatur; in qua loco eminenti, ſicut adhuc fas eſt tenere, conſtitutus, plebi ſuæ quaſi de ſpecula quadam invigilat, & potenti manu occurſantes inimicos abigit & propulſat, & corpus quidem nobis ad ſubſidium in terris relinquitur, ſed beata ipſius anima perennibus

gaudiis in cœlis perfruitur, ad quæ ipſius A
interceſſionibus nos dignetur perducere, qui
nos ſuo ſanguine non pepercit redimere Jesus.
Christus Dominus noſter, cui cum Patre
& Spiritu-ſancto honor [redacted] imperium permanens in ſæcula ſæculorum. Amen.

DE GESTIS ABBATUM MEDIANI-MONASTERII, LIBRI DUO.

Auctore, ut aiunt, Brunone epiſcopo Tullenſi, qui poſtea fuit Leo papa nonus.

Ex MS. codice Paderbornenſi.

ADMONITIO PRÆVIA.

Actis epiſcoporum Tullenſium, propter materiæ affinitatem, ſubjungimus libros duos de geſtis abbatum celeberrimi in Voſago Mediani-monaſterii, non ſolum quod intra Tullenſis diœceſis limites ſitum ſit illud cœnobium, ſed etiam quod quædam non ſpernenda ad hiſtoriam Tullenſium præſulum ſpectantia contineant hi duo libri, quos ex mſ. codice Paderbornenſi deſcriptos nobiſcum communicavit reverendiſſimus pater D. Humbertus Belhomme *abbas Medianenſis, vir cujus humanitas & eruditio cum pietate decertant.*

Horum primus S. Hildulphi archiepiſcopi Trevirenſis & Mediani-monaſterii fundatoris vitam complectitur, à Mabillonio multum exquiſitam & deſideratam, nec obtentam: quam ab antiquiſſimo auctore ſcriptam fuiſſe diſcimus ex Petro Damiani, qui in opuſculo 19. cap. 7. eam citat. Et certe eam aliquanto tempore in Medianenſi monaſterio olim neſcio quo caſu deperditam ante annos ſeptingintos inventam fuiſſe docet nos Johannes à Bayona in hiſtoria ejuſdem monaſterii ad annum 963. hæc ſcribens: Sub hoc tempore codex vitæ B. Hidulſi repertus eſt, quem Medianenſes fratres ſcholaſticis adhibitis ſtuduerunt breviare. *Utinam non breviaſſent, ſed qualem ab antiquiori auctore ſcriptam repererant, ad nos tranſmiſiſſent. Eamdem vitam ita breviatam & decurtatam reperimus in duobus mſſ. codicibus Medianenſis monaſterii, quorum unus in fine mutilus annos ſeptingintos attingit quem cum ſequenti vita diligenter contulimus ejus variantes lectiones notavimus, & additiones in codice Paderbornenſi repertas, uncinis incluſas hic repræſentavimus. Secundus liber geſta ſequentium abbatum ad medium ſæculum XI. complectitur.*

De auctore hujus operis nihil quod ſciamus occurrit in codice Paderbornenſi, monachum fuiſſe Mediani-monaſterii conſtat ex libri 2. cap. 10. ubi de S. Gerardo hæc habet: Tulit etiam ſignum cœnobii noſtri majus & melius. *Quis autem fuerit ille monachus, aliunde inveſtigandum. Is, ſi viro erudito Johanni Jacobo Chiffletio equiti ac regioarchiatrorum comiti credimus, fuit Bruno Tullenſis epiſcopus, qui poſtea creatus ſummus pontifex dictus Leo IX. Sic enim ille in ſuo Commentario Lotharienſi capite primo. Verum ut ab ovo rem ordiamur, arcis Barrenſis prima nobis initia reliquit Bruno Tullenſis epiſcopus, qui deinde fuit ſanctus Leo IX. papa, in libello de ſucceſſoribus S. Hildulſi in Voſago.* Interea dux Fredericus, *inquit,* ſuæ utilitatis inſudans negotiis, caſtrum cognominatum Barrum conſtruxit in prædio eccleſiæ Tullenſis; qua de cauſa Gerardus vir totius ſanctitatis præconio efferendus imperatorem Ottonem

majorem adiit, & ei injuriam illatam ſuæ urbi intimavit: à quo dux ſatisfacere juſſus, pro pervaſione prædii mutuæ viciſſitudinis conditione duas abbatias Medianum-monaſterium & Galilæam cum aliquot villis patrimonii ſui contradidit ei, ut poſſet ipſe pacifice poſſidere quod præſumſerat ſibi. Cumque tali pacto denominata loca Tullenſi dioceſi ceſſiſſent, memoratuſque præſul officiales eorum ſacramento ſibi aſtrinxiſſet, ob monumentum ipſiuſmet ceſſionis, ſecum tulit cambucas beatorum Hildulfi & Deodati, ſpecie quidem viliſſimas, nec ut hac noſtra ætate paſſim cernitur artificioſe cameratas ac politas; ſed tamen ad oſtentationem ſanctæ mortificationis, meritique eorum efficaciſſimas: quibus nihil pompæ adjecerat artium induſtria, natura ſufficiente ad omnia. Has ergo antiſtes ille devotus, poſtquam metallis pretioſis pariterque reliquiis ſanctorum inſignivit, in gazophylacio ſanctuarii ſervari præcepit, quod & hactenus fit. *Quæ verba ipſiſſima reperiuntur in hujus ſecundi libri cap. 10. quod ille citat ad marginem. Sane ex Johanne à Bayona diſcimus Brunonis pueri parentes ad Medianum-monaſterium divertiſſe, atque in eo aliquanto tempore remoratos fuiſſe, neque à vero eſt abſimile Brunonem eo in monaſterio vitam monaſticam fuiſſe profeſſum, ac loci amore illius hiſtoriam ſcriptis commendaſſe, cujus Humbertum monachum cardinalem creavit, ac variis legationibus deſtinavit. Niſi forte quis dicat hos libros à Medianenſi monacho Leoni papæ approbandos oblatos fuiſſe, quemadmodum vitam S. Deodati ab abbate Medianenſi compoſitam ab eodem Leone papa approbatam anno 1049. in concilio Romano ſcribunt ſocii Bollandiani in obſervationibus præviis ad vitam S. Deodati 15. Junii, atque ob ſimilem approbationem hoc opus Brunoni epiſcopo à Chifletio fuiſſe attributum.*

LIBER I.

VITA S HIDULPHI EPISCOPI Trevirenſis & fundatoris Mediani-monaſterii.

CAPUT I.

S. Hildulfi primordia.

[QUoniam] quicumque baptizati Chriſtum induti ſunt, & hereditatem animo ſuſpirarunt æternæ ſalutis, ut aliquando B illam valerent conſequi, uſi ſunt lumine caritatis per quam unicus Dei filius cum ſolus eſſet in regno patris æterni, ut coheredes haberet homines, fratres ſibi adoptavit, quibus in domo patris ſui manſiones collocaret. Ad hanc ergo feſtinantes, viros Dei ſolos venire piguit, cum ſcirent eos qui ſecum alios traherent certam manere mercedem: adeo ut quo plures veherent, eo majori præmio cumularentur: fiſi illa atteſtatione, qua ſervus ille evangelicus talentum ſibi creditum cum lucro referens, gaudio domini ſui donatus eſt. C Ad hujus itaque gaudii ineffabilem dulcedinem ille bonus pater familias omnes volens introducere, miſſis in mundum ſervis ſuis, cunctos præcepit invitari, & ne in via deficerent, aut errarent, tritico vitæ & lampade caritatis geminæ ſuſtentari: cumque hoc omnipotentis divinitati diu agere placuiſſet, ut conſervis ſuis ſuo in tempore tritici menſuram erogaret, ad laborem præſentis vitæ futurum paſtorem populis HILDULPHUM nomine juſſit prodire, qui claro Nerviorum genere or- A tus, inter ſcholares alas ſacræ militiæ alitus eſt.

[Circa illius temporis ætatem GARIBALDUS regebat eamdem Noricorum hoc eſt Bavariorum gentem: cujus filiam nomine TRUDELINDAM AGILULFUS rex Longobardorum ſortitus fuerat uxorem. Hujus etiam Agilulfi ad obſidionem urbis feſtinantis præcellentiſſimus domnus papa * Gregorius mentionem facit. Ea quoque tempeſtate Auſtraſiis imperabat THEUDEBERTUS ex Childeberto Brunichildis filio procreatus, cujus in aula educabatur beatus ARNULFUS Arnoaldi vel Arnoldi ſub Clotario vel Dagoberto illuſtris viri filius ex majore-domus poſt modum Mediomatricæ urbis pontifex deſtinatus, quique ad extremum renuntians apici tanti pontificatus, anachoreticæ vitæ ſectator effectus eſt devotus. Verum puer Dei ab ipſo conditore perelectus miſericorditer Hildulphus] & mox futurus chriſtianæ defenſor religionis ac doctor ſtudiis litterarum traditus, divina gratia cooperante in brevi efficaciſſime claruit, atque unde multi per abrupta vitiorum defluunt, & in cœno ſuperbiæ devolvuntur, videlicet ſi de mundi ſcientia quidpiam attigerint, inde iſte adhuc bonæ indolis puer omnibus excellentior factus in dies proficiebat integer ab his vitiis quibus juvenilis ætas implicatur. dum enim multi talium controverſiis forenſibus, alii ludis multiplicibus, alii licet admodum rari in inveſtigandis ſæcularium nodis diſciplinarum, intenti obſtupeſcant, hic pervigil in orationibus, aſſiduus lectioni erat atque ultra vires operibus miſericordiæ intentus ſuccurrere laborantibus, opem ferre

* In commentario in Ezechielem.

Digitized by Google

egenis, miſeris aſſiſtere diligebat: talium ergo A virtutum incrementis quid futurus paſtor eccleſiæ faceret permonſtrabat.

CAPUT II.

Fit clericus nec multo poſt monachus.

INterea moribus eccleſiaſticis aſſuefactus apud urbem vulgo (a) Regenſburg dictam clericatus honore donatus eſt. [Quia vero ſe- (c) men rectæ intentionis ſemel jecerat omnipotens agricola in bono arvo pectoris illius, paulatim aſſurgebat in eo robuſtæ operationis B culmus, attonitus nempe & avidus nec ſurdus auditor exiſtens evangelii, non remiſſus obauditor ardebat fieri, illud dominicum ſine intermiſſione ingerens ſibi: *qui reliquerit domum, aut patrem, aut matrem, aut fratres, aut ſorores, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet & vitam æternam poſſidebit.* Talia enim quæ videbat ſibi adeſſe plurimum ſuæ arbitrabatur perfectioni obeſſe, uxoris vero filiorumque cauſa non ejus animum ſtimulabat quibus hactenus carebat, non denique per illud tempus tam indifferenter diſtribue- C bantur ordines eccleſiaſtici ſicut cernimus hac noſtra ætate diſtribui, ſed perpetuum profeſſoribus caſtimoniæ aut virginitatis. Sed vir iſte beatus Spiritus-ſancti gratia præventus, à cunabulis illibatum à corruptione carnis ſervavit pectus: in cujus latebris mentem ſuam informabat & alebat: præmiſſis & aliis evangelicæ inſtitutionis verbis, prudenter advertens non ſolum ſanctis hæc dicta aut donata apoſtolis, verum etiam cunctis in unitate fidei apoſtolica ſuggeſtione fundatus, tandem exemplo fidelis Abrahæ terra, cognatione, domoque parentum egreſſus, iter arripuit Sicambriam verſus, ſubitque civitatem Trevirim, quam tunc copioſus incolebat populus, monachorum etiam bonæ opinionis odorem circumcirca ſpargentium decorabat conventus: quibus ſpem ſæculi irridens imperterritus agonotheta Chriſti ſociatus, monaſticam normam profeſſione explevit & actibus: adeoque frixura ſancti zeli, circa monaſticam perfectionem exuſſit cor ejus, ut terrori & exemplo minoribus, venerationi vero & amori fuerit majoribus.

(b) Itaque (b) Milo reverendi Lutvini filius tunc archiepiſcopus perpendens hunc ſanctum virum ſcientia fultum, diſcretione maturum, converſatione angelicum, diverſarumque vir- E tutum tendere gradibus ad perfectionis cumulum, cœnobio abſtractum ſecum retinere voluit, atque ſecundam à ſe ſedem ei indulſit, quatenus vice ipſius paſtorale ſubminiſtraret officium; ſarcinam perferendo ſibi creditarum ovium, ſanis & debilibus conſulendo ſecundum quod ſenſerat congruum, quod quam pie quam ſtrenue executus eſt, ſequentis ſeries lectionis declarabit.

CAPUT III.

Treviros ſedi præficitur.

SUb hoc tempore apud Gallias Francorum regibus à ſolita fortitudine & ſcientia degenerantibus, hi qui majores domus regalis eſſe videbantur, adminiſtratione regni potentiam, & quidquid regibus agere mos eſt ceperunt: quippe cum cælitus eſſet diſpoſitum ad horum progeniem Francorum transvehi regnum. Eratque illis in diebus in regio palatio Angisus Arnulfi filius de nomine Anchiſæ quondam Trojani ut putatur appellatus, adminiſtrans principatum ſub nomine majoris-domus, cujus quoque ætatem attigit Heraclius Romanæ reipublicæ auguſtus, qui revexit ſanctiſſimæ crucis lignum à Choſroæ tyranni partibus. Pipinus poſt multum temporis patri Angiſo decedenti ſuccedens, rempublicam Galliarum gubernavit florentiſſime, vir magnæ potentiæ, miræque pietatis & audaciæ, qui hoſtes ſuos ſtatim aggrediendo contrivit ſæpiſſime, nam ſuper quemdam ſuum adverſarium Rhenum transgreſſus, cum uno tantum ſatellite ſuo irruit, eum in ſuo cubiculo reſidentem cum ſuis trucidavit: bella quoque multa cum Saxonibus & maxime cum Ratbodo Freſonum rege fortiter geſſit. Hic & alios filios habuit, ſed ex his præcipuus Carolus extitit, qui poſt in principatu ſucceſſit: quod idcirco fortaſſis plus juſto viſum eſt proſequi, ne ſimilitudo nominum decurſuſque temporum in ſequentibus injiciat ſcrupulum lectori; nempe præfatus dux Carolus primi ex Francis, magni imperatoris Caroli extitit avus. Publicis igitur utilitatibus invigilante Angiſo jam dicto] (c) & Milone ar- (c) D chiepiſcopo Trevirenſium rebus humanis exuto, Trevirenſes præſule indigebant. Grex itaque Domini paſtore deſtitutus, converſus ad Dominum totis precibus incumbit, & ut eccleſiæ ſuæ turbine ſæculi fluctuanti rectorem tribuat expoſcit. Tunc ſubito Hildulphi nomen per ora omnium ſonuit, quod vir eſſet nobilis, ſcientia eruditus, lingua urbanus, vita moribuſque [Deo placita, hominibus approbata ac moribus clero & plebi proficuis congruiſque compoſitus.] Mox ſermo in aula regis percrebuit, atque exiit edictum, ut vir talis ac tantus paſtorale ſubiret miniſterium: quo completo, vir Dei in diverſa nitens [verſus nativitatis ſuæ ſolum fugam arripuit: ſiquidem anxiabundus ſuſpecto honore ſublimandus refugiens in pregrinis quaſi ignobilem ſe poſſe deliteſcere ſuſpicabatur in propriis.] nam heremum concupierat, niſi populi devotio præcavens obſtitiſſet. Ab Hiſtria igitur raptus Galliam Belgicam uſque deductus eſt. [cujus ſecundum deſiderium licet fuerit dilatum, non tamen eſt ablatum.] Fit conventus totius regni, accurrunt principes cum

(a) *In vet. Mſ. leg.* Regenesburch.

(b) Milo iſte pſeudo-archiepiſcopus extitit tardiuſque vixit quam ut vices ſuas Hildulfo committere potuerit. Itaque lapſus eſt auctor in nomine antiſtitis.

(c) Pro his quæ uncinis clauduntur, hæc tantum in vita mſ. leguntur. *Pipinus itaque tunc temporis vir magnæ pietatis, genitor videlicet Caroli-magni rempublicam, Galliarum florentiſſimam gubernabat.*

epiſcopis, cœtus clericorum monachorumque cum populorum turbis, una omnium acclamatio Hildulphum eſſe honore epiſcopali digniſſimum, cum vir Dei è diverſo ſe omnino reclamaret indignum: nam [(a) perſæpe] fragilitatis robuſtus proſpector temetipſum in ſe metiendo ſibi timebat, quia quæ & qualis ſit ratio animarum reddenda cogitabat, quod ſi nunc homines perpendere vellent, dum liberi & quiete vivere poſſunt, regimen eccleſiaſticum, ad quod viri ſancti vix cogebantur, nequaquam tam promte pecuniis mercatum irent; ſed tandem vicit devota populi acclamatio fidelis atque [apoſtolicæ per omnia conformatus fidei poſt beatum Eucharium Petri apoſtoli diſcipulum triceſimus tertius] communi omnium voluntate Trevirorum confirmatus antiſtes. Qualis vero jam fuerit, & qualem ſe cunctis præbuerit, quia difficile explicabitur, attentare veremur.

CAPUT IV.

Ejus in epiſcopatu virtutes.

IGitur beatus vir non modo de boni operis [ſeu monaſtici rigoris] propoſito ſemel arrepto aliquid non minuit, ſed velut centuplicatum augmentavit. Enimvero quaſi puer aut adoleſcens, quidquid ubique jacet ſcelerum perpetraſſet, ſic in pœnitudinem converſus ſe contra ſe erexit. Videres hominem exeſum jejuniis, vix oſſibus hærere, ad ſanctorum memorias indefeſſum jacere, inundantia lacrymarum ſedulo madere, noctes inſomnes ducere. Quid enim dicemus cum pauperes, mediocres & divites ſummo ſtudio omnique diligentia curaret? Quidquid ſibi erat omnibus commune faciebat, divitibus & egenis idem ſemper erat. His præcipiebat non ſuperbe ſapere, neque ſperare in incerto divitiarum, ſed in Domino qui dat omnibus omnia affluenter, & ut regum abundantia pauperum inopiam ſuppleret, quatenus in futuro pauperum abundantia divitum inopiæ fieret ſupplementum. Omnino autem pauperes rebus admonebat, ut ſcirent ſpiritu pauperes eſſe, & in humilitate gratias agere Deo, dicente ipſo Domino, *Beati pauperes ſpiritu*. Perquirebat quem ſanctorum in aliquo bono imitari valeret, cum diem ſe perdidiſſe querebatur, quo parum aliquid non profeciſſet in actibus ſeu in mandatis Dei. Sacrificium pro ſalute mundi totius & requie defunctorum, nullo offerre Deo prætermittebat die, ſciens ſe Domino dicere, *benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo, & voluntarie ſacrificabo nomini tuo, Domine, quoniam bonum eſt.* Quidquid vir Dei igitur fieri ſibi volebat juxta evangelicum præceptum nulli negabat, ſed omni poſcenti ſe libentiſſime tribuebat, portum ſcilicet laborantibus, conſolatorem mœſtis, nudis coopertorem, ſusceptorem viatoribus. Quis enim umquam expetiit & ejus bonitatem expertus non eſt? Quotidiana illum ſollicitudo animarum aliquo pereunte compellebat gemere: quamquam tantæ eſſet pietatis, ut quovis ſcandalizante ſe, crederet offendiſſe: & quoniam incolam ſe & peregrinum hic noverat, ubi non habere ſe manentem civitatem ſciebat, oſtium ſuum viatori numquam clauſit, neque buccellam ſuam ſolus comedebat. [Ut dulciſſimus pater filios ſpirituales dulciter admonendo, quatenus cæleſtis patriæ hereditati inhiarent non deſiſtebat: divinæ legis gratiam in pectore geſtabat, ex cujus ſale ſermonem ſui oris condiebat. Vanitatem mundi ſic horreſcebat, ut crederet ac profiteretur miſeros eſſe amatores ejus. Eleemoſynis maxime inſudabat, hoſpitalitati largiſſime, ac ſi hanc ipſi Chriſto exhiberet, inſiſtebat. Quem videbat triſtem & dolentem, conſolationis verbo & ſubſidio neceſſario exhilarabat, diſcordantes ad concordiam reducebat.] Ceterum omnibus omnia ſe faciebat, ut omnes ſalvos faceret, & ut bonus paſtor, quidquid gregi dicebat agendum operum exhibitione monſtrabat.

CAPUT V.

Corpus S. Maximini transfert.

CUm hujuſmodi ceterarumque virtutum eminentia antiſtiti congruerent, omnium mira colebatur veneratione. Vir erat enim nobilitate generoſus, religione præcipuus, conſilio cautus, operibus famoſus, inter magnifica namque opera, quæ multiplicia geſſit, corpus beatiſſimi [atque glorioſiſſimi] præſulis Maximini [cujus ipſe ſucceſſor habebatur jam tunc viceſimus nonus] ex crypta ubi illud beatus Paulinus præſul magni meriti ex Aquitania revectum tumulaverat, in domum qua nunc veneratur tranſtulit. [Quia enim eadem crypta inſolitas evomebat aquas, quæ tribus altiores cubitis ſuperficiem totius pavimenti ejus occupaverant, nec tamen ad mauſolæum reverendorum artuum licentiam habebant, ſed ſolide ſicut murus hinc inde illud tangebant, perpendens vir beatus tam ſigno hoc quam plurimis aliis revelationibus ſe admoneri, quatenus ædificata baſilica corpus ſanctum inde transferret, omni diligentia perficiendum id cenſet. Ergo maximis impendiis conſtructo oratorio, vigilantique ſtudio ad unguem producto, adeſt clerus cunctus cum populo. Nec mora venerabilis antiſtes cum duobus coepiſcopis ſuis CLEMENTE & CHOTBERTO enormis magnitudinis cooperculo manus admovet, quod tanta celeritate ſublatum eſt, ceu pondere careret: ipſum tamen cooperculum poſt à trecentis viris & quadraginta boum paribus tentatum manſit immotum. Tandem venerandis artubus honorifice, ut decebat, in arca reconditis cypreſſina, & ſic in marmorea quarto calendas Junii oratorio intulit quod à fundamentis ſuſceperat, & ad perfectum produxerat: in quo pariter impoſita ſunt trecentorum martyrum Thebeæ legionis corpora; quem locum ſic nobilitavit ſupellectili ac

(a) In vet. mſ. leg. propius.

fundis, replevit cœnobitis, ut ex tunc nullatenus inferior videatur epiſcopio ipſius urbis. Circa quem locum dum vir beatus de die in diem nimio inſudaſſet pietatis affectu, prævidens futura ſagaci ſpiritu, veritus ſuperfluas tyrannides ſucceſſorum, prædictum totum regio jure nobilitati tradidit, ut habetur in præſenti.

CAPUT VI.

Epiſcopatum dimittit. (a)

ET poſt tam multiplices pro grege Chriſti labores (a) licet in pontificatu poſitus nihil poſſidere voluit, quidquid tamen illud erat quod [occaſione ſeu prætextu regiminis] habere [vel præſumpſiſſe ſibi] videbatur relinquens, ut olim animo conceperat eremum petere deſtinavit. [Monaſtici] ſiquidem [non immemor voti] reputabat actus ſuos ſibi minus poſſe ſufficere ad ſalutem, cum Dominus dixerit, *Niſi quis renuntiaverit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* [Oculati] quippe cæleſtis quaſi animalis circumſpectionem retinens, non revertebat incedens, ac eorum quæ retro ſunt oblitus, in anteriora ferebatur extenſus. Equidem noverat plurimos ante humana judicia interim ſtantes videri per bonorum operum executionem, ſed ante omnipotentis Dei oculos corruiſſe per meliorum deliberationem, eo quod bonum opus talium minus Deo foret placitum, quo per mentis deliberationem in meliori gradu incunctanter eſt poſitum. Ne ergo poſtmodum fruſtra quæreretur hujuſmodi detrimentum ſuæ menti ſubrepſiſſe, unicam deliberationem quam ſibi ſuſpirabat adhuc deeſſe, accelerabat perficere.] Quod cum primum rumor ad aures vulgi detulit, quaſi barbaris inſequentibus, omnis ætas, omniſque ſexus in urbem ruit, viſoque viro Dei, clamor in cælum attollitur, & quaſi omni provinciæ exitium immineret, unus omnium ferebatur luctus. (b) Cur gregis tibi cuſtodiam commiſſam derelinquis? quare, quare tantarum futurum diſcrimen non metuis? putas qui erunt hujus eccleſiæ ſæviſſimi vaſtatores? namque dilaniabunt gregem tuum lupi rapaces. Talibus itaque vir ſanctus lamentationibus, præcipue piarum ſupradicti loci ovium commotus, ut erat pietate plenus, in lacrymas reſolvitur. Converſuſque ad plebem ſic tandem profatur: Vos populus Dei, & oves paſcuæ ejus eſtis: ipſe vos cuſtodiet, qui nobis promittit, dicens: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi.* Nam cuſtodia mea hactenus nulli profuit, qui me ipſum minus circumſpexi, ſi quid autem deinceps inſuper eſt temporis, ſinite ut expleam quo & mihi & vobis proſim. [Obfirmatus] igitur adverſus lugubres querelas gregis ſe proſequentis, quaſi tenacioribus vinculis, quæ libertatem animi ejus ſibi ſubigere tentabant, diſruptis, (c) NICOMADUM ſibi ſucceſſorem, ovibus vero ſuis deſignans paſtorem, poſt ultimum vale animum, oculos ac pedes accepto itineri reſtituit, tantum elevatus ſcientia, aſſumtus vita, indignatione ſpiritus ſui amarus abiens, pennas ſibi dari columbæ gemebundus expetebat, quibus volando requieſceret, [redacted] quibus elongando fugiens in ſolitudinem maneret. Quemadmodum enim Deo dignus papa Gregorius ait, dulce eſt eſſe in rebus humanis: ſed ei adhuc qui de cæleſtibus gaudia nulla guſtavit: at ſi quis jam cordis ore guſtaverit quæ ſit illa dulcedo cæleſtium præmiorum, huic quanto illud dulce ſit quod intus videt, tanto in amaritudines vertitur quotquot foris ſuſtinet. Rixatur ſecum de rememoratis iniquitatibus, reprehendit ſe de cogitationibus, in ſequitur de verbis, & punit flendo de factis. Itaque niſi hoc modo Spiritus-ſanctus mentem viri hujus in amaritudinem temporalium, & delectationem æternorum commoviſſet, terram deſertam & inviam tanto æſtu cordis non quæſiſſet.

CAPUT VII.

Favente Tullenſi epiſcopo in Voſagum ſecedit. (d)

PEr illud tempus (d) JACOB vir converſatione moribuſque admirabilis Leucam regebat [eccleſiarum] urbem, qui [cum pro ſui ſanctitate in ora omnium penderet, regibus quoque] ſtupendus erat. Ad quem cum vir Dei Hildulphus veniſſet, ut caritate mediante ſecretum illi provideret locum libentiſſime collaboravit. Si quidem à prædeceſſore ejus quondam pontifice (e) GIRBALDO nomine, viro æque ſanctiſſimo, DEODATUS vir ſummæ ſanctitatis olim Nivernenſis epiſcopus renuntians ſeculo, in ſaltu Voſagi locum obtinuerat, ubi ſanctiſſime converſatus [eſt], monaſteria ſtatuit, atque poſt diutinam in Chriſti agone militiam vitæ ſenatum laureatus intravit. In quo etiam ſaltu virorum ſanctorum cellulæ inerant. [Denique Sanctivagium jam tunc erat ſpirituali monachorum exercitio inſtitutum. Porro domnus GUNDELBERTUS olim Senonum præclariſſimus archiepiſcopus circa tempus illud Senonienſe cœnobium in Grandiavio à [redacted] conſtructum ex relictæ urbis vocabulo denominavit. Primus BODO etiam jam dicti Jacob deceſſor Leuchæ bonus paſtor virgineis catervis, quibus locum ſtudio ſuo ad unguem productum repleverat, quemque ſuo de nomine nuncupatum iri cenſuerat, præeſſe voluit Chriſti famulam TIETBERGAM, quam ante pontificale decus ſuſceperat ex debito conjugii filiam.] Inter hos ergo athleta Chriſti HILDULPHUS prædicti viri JACOB conſultu amminiculante locum habitationis elegit.

(a) In vet. mſ. *licet in omni vita nihil.*
(b) In vet. mſ. leg. *cui paras*
(c) In recentiori mſ. leg. *VVonnadum.*

(d) Fallitur hic auctor in aſſignando epiſcopi nomine, qui longe poſt Hildulfum vixit.
(e) In vet. mſ. leg. *Garibaldo.*

CAPUT

CAPUT VIII.

Medianum monaſterium conditum.

ENimvero eſt locus in Voſago montibus undique ſeptus, (a) quem fluvius quidam ob validum curſum Rabado nomine præterfluit, ſuper quem [vir ſanctus] Spiritu-ſancto dictante eccleſias fundavit, primam videlicet nomine beatæ Dei Genitricis & ſemper Virginis Mariæ, quam & [VIII. cal. Martii] dedicavit, eamque Medium-monaſterium appellavit, aliam vero ex nomine beati Petri B principis omnium apoſtolorum honore [XVII. cal. Novembris] conſecravit. His ita ſtatutis, Deo ſibique vivere cœpit: cumque præconium ſancti nominis ejus fama multorum longe lateque deferret, viri potentes & nobiles viſitationis gratia ad eum ſæpius confluebant, cumque e diverſis partibus multi accurrerent, aliquanti ad vitæ iter accenſi cum viro Dei manere decreverunt, quod cum vir Deo plenus videret, à Domino id fieri arbitratus eſt: & quoniam ipſe olim profeſſus monachum fuerat, habitationes monachis utiles cœpit C ædificare. Id vero populus cum comperiſſet, devotione creſcens, plus ſolito confluebat, nam per merita viri ſancti ſibique ſubjectorum, cæci ibi illuminabantur, claudi convaleſcebant, dæmones fugabantur unde turbas confluentium vix ferre valens, extra clauſtra eccleſiam S. Johannis Baptiſtæ ædificans dedicavit, atque domos in quibus ſupervenientes reciperentur inſtituit.

CAPUT IX.

Congregationi ſibi poſitæ abbatem præficit Leubaldum.

[CErnens interea vir fidelis Domini ſervus hujuſcemodi ſolitudinis partem non minimam adventus ſui occaſione paulatim excultam, ac velut novellis olivarum ſpiritualibus filiis in circuitu ſuo veſtitam, anima ejus ſuper Domini ſalutaris ſui præſentia delectationem concipiebat maximam. Cum vero dudum deſerta [redacted] impexa eremus aleret Chriſti pauperes ſingulorum annorum proventibus, ne deficerent in via ſæculi iſtius, etiam juxta litteram compleri gaudebat, quod olim propheta de veteris legis myſteriis & novi E populi refectione prædixerat. Deſerta in ubertatem verſa advenæ comedent. Frequens quoque vulgus fidelium ſedulo virum Dei inviſentum numeroſa conſtruxerat habitacula circa cellas ſanctorum propter vicinitatem eorum vel habilitatem locorum. Sed vir Dei quoniam jam guſtarat & viderat ſuavem eſſe Dominum, nil dulcius habebat, quam vacare & videre ineffabiliter eſſe Dei... præcellit. Noſtrorum itaque accreſcente ibi numero fratrum, ſanctus ille, ut ſemper circumſpectus, cuſtos ſui memens erat, cura eorum aut frequentia ſæcularium à dilecta quiete ſuæ con- A templationis quoquo modo divelli, quapropter domnum LEUBALDUM venerabilem virum abbatem deſignavit, quem divinarum & humanarum rerum notitia haud parva præditum intellexit: quatenus fratribus paſtorali vigilantia præeſſet, adventantium ſe ſe negotiis impertiret; qui quamque devote, quamque ſtrenue id officii adminiſtrarit, auctoritas promoventis credulis mentibus ſatisfacit: quoniam ſanctus antiſtes hunc nequaquam tantæ catervæ monachorum præmoveret, niſi præ ceteris ad hoc dignum judicaſſet.]

CAPUT X.

Spinulum Johannem & Benignum viros pios recipit.

AT vero cum rumor fratrum ibi accreſceret, inter reliquos vitæ cæleſtis amatores tres venerunt, quorum primus SPINULUS, reliqui vero qui carne & ſpiritu germani erant, prior JOHANNES, alter BENIGNUS vocati ſunt, [qui ex cœnobio beatiſſimi Maximini, quod prædictus pater fundaverat, adveniſſe referuntur, ſtatuerantque penes virum Dei degere, quod ejus converſatione & caritate nimium delectarentur. Horum vero miracula in ſubſequentibus multiplicibus quædam explanabimus: ut quanti ſint meriti apud Deum fiat luce clarius.] [nam] à viro Dei benigne ſuſcepti, paterne inſtructi, ipſique devote converſantes, ad viam vitæ anhelabant, [redacted] quamquam omnium virtutum negotiis ſe viciſſim præcedere vellent, humilitate tamen & obedientia ſe alterutrum vincere feſtinabant. Aſſidue in ore illorum Chriſtus, jugiter vitæ æternæ præconia reſonabant, utque monachos decet, juxta præceptum patris omnia D exercebant [abſque puſillanimitate, rancore vel amaritudine ſubjecti in timore [redacted] amore Chriſti, jejuniis [redacted] vigiliis ſemet macerantes, orationibus contriti, humilitatique cordis indefeſſe inſtantes malebant quidquid uſquam putatur intolerabile perferre quam Chriſtum [redacted] aliquo offendere.] Et quoniam invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum, ſciens Dei athleta HILDULPHUS ſe ſuoſque quandoque Adæ debitum reddituros, ſepulturæ locum quærere deſtinavit. Sed quia ut in convallibus ſolet, circa monaſterium aquarum erat abundantia, minime aptum cimiterio locum judicavit: ad auſtrum vero collis monaſterio imminet, ſuper quem vir ſanctus eccleſiam conſtruens, ex nomine beati Gregorii papæ conſecravit, atque circum hanc cimiterium benedixit.

CAPUT XI.

Ab Erardo epiſcopo viſitatur.

FAma interea præconii ejus circumpoſitas terras tranſvolans, remotiores quoque penetraverat; cumque è diverſis partibus multi ad virum Dei venirent, ERHARDUS vita

(a) Hujus capitis initium ita legit codex antiquior, quem vidimus: Locus ... montibus undique ſeptus fluviolus quidam ob validum curſum Rapido nomine præterfluit.

A etiam ſanctiſſimus, carne quidem beato HILDULPHO germanus, ordine vero coepiſcopus (a) nomine hujus [(a) aſcitus] accurrit. Dum itaque quæſitum cum inveniſſet, labori ejus congratulans, inquit: Ecce, frater, deſiderium cordis tui tribuit tibi Deus, & voluntate tua non te fraudavit. Quem enim diu concupiſti locum tuæ converſationi habilem inveniſti. Tu ergo ſta viriliter in fide, & confortare in Domino, & in potentia virtutis ejus certus, quod qui perſeveraverit uſque in finem hic ſalvus erit. Per [annos] igitur aliquot [continuos] ſecum manentes, æternæ vitæ viciſſim re- B (b) ſonabant [fratribuſque (b) congregatis utrique vitæ neceſſaria prævidebant, & tabernacula erigebant.]

CAPUT XII.

Otiliæ Eticonis ducis filiæ viſum & baptiſmum confert.

AD eorum merita vero oſtendenda renovantur à Deo miracula ſtupenda. [Viris etenim Dei ibi adhuc pariter converſantibus,] Eticonis ducis Eliſacii filia cæca nata ad viros Dei defertur, utque ejus miſereantur à mœſtis parentibus humili prece poſcuntur. (c) Quam cum adhuc (c) gentilem eſſe reſciſſent, more eccleſiaſtico cathechiſaverunt, atque ad orationem proſtrati pro ſalute puellæ clementiam Domini precabantur. Monitis itaque catholicæ fidei edoctam, ſanctus HILDULPHUS baptizavit, eamque de ſacro fonte mente & carne illuminatam beatus ERHARDUS excepit, & dato nomine Otiliam vocavit: [quæ in ſanctimoniæ ſanctitate permanens, boni rectique imitatrix non mediocriter exiſtens, nunc jam cum Chriſto regnans dat in terris innumerorum ſignorum miracula dietim.] Quæ res in tantum valuit, ut non mediocres, verum etiam perſonæ potentes virum Dei Hildulphum venerarentur ac diligerent, eique ad augmentum loci auxilia præberent. [erat enim totius honeſtatis decore compoſitus, æqualiter ſe affabilem exhibens omnibus.]

CAPUT XIII.

De Begonis donis & pio obitu S. Spinuli.

QUidam [enim] vir BEGO dictus nomine, ſancti viri neceſſitati communicans, rerum ſuarum aliquid uſibus fratrum ſub beato viro Deo militantium delegare ſtatuit, atque locum qui uſque hodie Begonis-cella dicitur, & partem Voſagi quæ Folcbodi-rupes appellatur, deſtinavit. Denique vir dei HILDULPHUS in cella jam dicta ſanctæ ſcilicet cruci dicata virum ſummæ humilitatis & obedientiæ Spinulum nomine conſtituit, in qua idem homo fideliter Deo ſerviens poſt multiplices in Chriſti agone labores ac numeroſa miraculorum inſignia vitæ æternæ conſecutus eſt præmia: quem omnipotens Trinitas apud ſe glorificatum in terris, glorioſum oſtendere volens in cælis, per miniſterium angelicum beato Hildulpho notificat, ut glebam ſancti ad monaſterium tumulandum revehat, [ſicut ipſe beatus adhuc vivens fratribus cum multa prece mandaverat.] Nec mora ſenex imperanti obediens, cinerem quo fatigatos artus collocaverat excutit, convocatiſque fratribus hominis Dei nunciat obitum, qui licet tanto fratris auxilio deſtituti mœrerent, tamen gloriæ ejus congaudebant, accenſiſque cereis ad beati [viri glebam] exequias properabant.

CAPUT XIV.

Ad cujus tumulum fiunt miracula.

VIs itaque ventorum plus ſolito inhorruerat; adeo ut non modo frutices, verum etiam annoſas quercus excelſaſque abietes eradicaret. In tali ergo turbine ante ſancti viri glebam ardentes cerei uſque ad locum ſepulcri delati ſunt. Sepultum igitur terris, ut apud ſe vivere Deus demonſtraret in cælis, omnibus infirmantibus ad ſancti viri tumulum venientibus voluit ſubvenire. Quanti ibi paralytici venis redintegratis ſolidati ſunt, verbo C aut ſcripto non facile explicabitur, omnis cæcitas clarificata [eſt, cum] lumine diem miratæ obſtupuit, univerſa debilitas ibi recuperatis uſibus robur amiſſum perſenſit: unde turbis irruentibus reperta eſt aqua ſaluſſima.

CAPUT XV.

Quæ ceſſare imperat S. Hildulfus ne fratrum tranquillitas turbetur.

CUpiditate igitur ſalutis, habilitateque loci, aquarum abundantia populi confluentes, forum ibi ſtatuere tentaverunt, quam inquietudinem vir Dei Hildulphus ſentiens D indoluit, [baculo artus regente] eccleſiam beati Gregorii, ut ei moris erat oraturus intravit, deinde oratione expleta ſurrexit, & ad tumulum S. Spinuli venit, atque, ut erat piæ mentis ora perfuſus lacrymis, inquit: Gratias, frater Spinule, Deo agimus, quod te in pacis regione quieſcere credimus, & apud omnipotentem Deum poſſe plurimum confidimus, noſce te etiam ſcimus, quomodo & quare nos [ſcilicet deſiderio liberius vacandi orationibus ac deſerviendi Deo] tumultu populorum relicto hanc ſolitudinem devenimus. Tu igitur tranquillitate potitus, E noſtri qui in via mortis ſumus, & inter ejus pericula fluctuamus, miſerere oramus: quia etiam ſi fas eſt exigimus illa ipſa virtute præclaræ maximæque obedientiæ, quæ in te refulſit dum temporaliter viveres, cujus quoque merito æternaliter, ut evidentibus & quotidianis ſignis liquet, gaudes, ne popolaribus negotiis religioni monaſticæ indicibilis periclitationis procellam ſuſcites. Si enim hac popolorum confluentia preſſi fuerimus, non parum à propoſito declinabimus: quin paulatim ſæcularium jurgiis & cauſis ac ſi nimio pulvere infecti atque fœdati, omnium mundiſſimo minime inhærebimus Creatori, quod-

(a) In vet. mſ. aſſitatus.
(b) In vet. mſ. per diet.

(c) Gentilem hic improprie appellat auctor, non quaſi idola coleret, ſed quia nondum erat baptizata.

que abſit, ordo monaſticus hic jam Deo propitio ſtabilitus, peſſumdabitur funditus. Licet enim, Deo cooperante, ſubſidia corporum noſtro conferantur loco, tamen animarum timemus pericula, unde concurrentium comprime turbas, & hilarem affluentemque datorem Deum implora, ut benedictionis ejus ſentiamus gratiam, quatenus penuria neceſſarii victus ac veſtitus expulſa, occaſione que laqueos deceptionis optandi invidiſſimo diabolo ſublata, impleamus noſtræ profeſſionis vota. Tunc vero videres ſpiritum carne ſolutum, & vita potitum obedire mortali, ac ſi idem teneretur vinculo mortis. Nam ſignis ceſſantibus, veniſque cohibitis ſalinarum, frequentia quoque deſinit populorum. Ad conturandum tamen impudentem garrulitatem invidorum & incredulorum, datur ibidem uſque hodie proſpici evidentiſſima indicia trium quondam puteorum. Denique ſanctus finita prece ac querimonia, alacer ac fidens ſe jam conſecutum optata, ad fratres regreſſus ſollicitos vigileſque orationi inſiſtere hortatur, quo repreſſa concurſante turba ab Omnipotente conſolatio voluntariæ paupertatis aliunde eorum dirigeretur.

CAPUT XVI.

Donationes factæ monaſterio. S. Hildulphi mortificatio, ſibi ſemper conſona.

PRecibus namque beati Spinuli meritiſque beati viri mox ſubſecuta eſt benedictio Domini. Nam nondum ſeptem diebus decurſis, HAGCO vir illuſtris, qui & (a) FLARIULPHUS ſolebat cognominari affuit, ac cujuſdam nobilis prædii (b) Berchem dicti maximam partem contulit loco S. Petri; cujus (a) traditio ſolemniter acta, extemplo eſt litteris innodata, præfatoque LEUTBALDO tunc temporis abbati eſt credita: quibus convinceretur, ſi aliqua quandoque hinc machinaretur violentorum controverſia. Multi deinde nobilium juris ſui prædia præfato loco contulerunt, nec multo poſt aliqua portio villæ Hundinis-Heym nuncupatæ eidem loco ceſſit jure poſſeſſoris. Perpendat digne qui valet, quam profunda vir iſte mortificatione ſui, Deo vitæque ſuæ inhæſiſſet. Apoſtolo equidem, quodque eſt excellentius, ipſi Chriſto videtur crucifixus; potens dicere veris animi vocibus, *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* Et: *Vivo, jam non ego, vivit vero in me Chriſtus.* Crucifixus quippe ipſi fuerat mundus in maligno poſitus, qui nec adverſa pertimeſcebat, nec proſpera appetebat. Ipſe deinde mundo quem abominabatur mortuus, ex parte diaboli, cujus blandientis viſcum vitavit, ſævientis impetum non horruit, honorari veritus in propriis, commiſit ſe peregrinis, in quibus ſe glorificari poſtquam intellexit, fugæ conſuluit; ſed tandem inſecutum gloria flentem & reluctantem violenter retinuit, qua tamen ſe non multo poſt executiens, hanc heremi habitatricem fore diffidens, invias exploravit ſedes. Illuc etiam nec tunc quidem gloria ab inſecutione tam laudabilis fugitivi fatigata, quaſi ſaltem egentiſſimo totius opis facilius perſuaſura, & quod majus erat ſubjectorum pecuniaria, qui nequaquam movebatur ſuaſu quoque non ſtat confiſa paratu, ſubrepere illi (c) quæſivit divinorum ſignorum amictu, quatenus vereretur vir ille ſe culpatum iri, ſi repudiaret quaſi divinitus procuratis interim fulciri. Quis, quæſo, religioſorum hac noſtra tempeſtate non ambiat negotiis ſæculi res ſuas augeri; adventantium concurſibus extolli? quis porro talia ſibi ſuppetere videns, non credat ſe cælitus honorari, enumerans ſibi vel potius fingens de ſe quædam maxima, quæ jam apud Deum conſtant minima aut nulla? Verum Deicola inſtar beati Abrahæ non caſurus tentabatur à Domino ſciente vel quid ipſe eſſet facturus, vel quid lateret in famulo ſuo, quatenus nobis aperiretur nimium intima ejus mortificatio: ſed jam calamus reddatur operi cœpto.

CAPUT XVII.

Defuncto abbate Leutbaldo reſumit curam paſtoralem in monachos.

DOminus tandem LEUTBALDUS fideliter atque prudenter adminiſtrato diſpenſationis ſibi creditæ officio, ex hujus vitæ ſubtractus lubrico, artus ſolo, ſpiritum reddidit cælo, perenniter inhæſurum Domino, cui nihil prætulit in mundo. Mox monachorum anxia turba idonei paſtoris proviſione temporali deſtituta, ad pietatis pontificem recurrit, & eum luctuoſa reflectere prece quæritat, ne dedignaretur ovium reſumere ſarcinam, pro quibus paſtorum Paſtor probroſæ mortis amplexus eſt injuriam. Verum vir docibilis Dei cedere gnarus pietati, non autem emeritæ jam ſenectuti haudquaquam judicavit refutandum quod animadvertebat Chriſtum jubere, de ſuorum præcordiis pauper paſtoralis; itaque gregis grave onere denuo ſuſcepto, tribus ſolummodo annis quibus ſuperſtes fuit in ſæculo inſtanter porrexit fratribus virgam correptionis cum ſuſtentationis baculo; eo ſiquidem ad emetiendum curriculi pauxillum quod reſtabat reddebatur alacrior, quo correpto ſpatio cœperat bravio fieri vicinior.

CAPUT XVIII.

S. Erardus ipſi valedicit.

INde beatus ERARDUS conſtructa eccleſia ex nomine S. confeſſoris Apri non procul à monaſterio, ad lævam ſcilicet jam dicti fluminis, fratri ſuo viro Dei poſt exhortationem in Creatoris militia dixit: Dominus poſſedit tibi locum, affuturus omnibus quæ egeris: tamen moneo & peto ut noviſſimorum jugiter noſtrique memor ſis, me ſane oportet ſeparari à te, aſpectu non corde, facie non

(a) In recentiori mſ. legitur *Marialphus*.
(b) Ita in mſ. Mediani-monaſterii, ita etiam infra legitur in cap. 19. codex tamen Paderbornenſis legit *Bermſel*,
(c) In mſ. leg. quæſivit.

mente, angelus autem Domini bonus juxta beneplacitum ejus comes fiat meæ peregrinationis ſedem propriam reviſere diſponentis. [Cui contra frater beatus antiſtes inter cetera ſecretorum cæleſtium colloquia, fratres quos Deo venerabilique patrono Maximino aggregarat, attentius committit, ut eis pro poſſe intra & extra fidele jugeque præſidium ſit, quod vir Deo plenus libentiſſime annuit.] tandem dulces in amplexus ruentes, ac mutuis multiſque fletibus ſe perfundentes, oratione pariter fuſa, non ſine maxima cordis contritione mutua viſione caruere. Beatus autem ERHARDUS Rheno tranſvadato, B

(a) (a) Regenſborg civitatem ſuam ſedem videlicet tam ſancto præſule celebrem futuram ſubiit; in qua non poſt plurima temporum curricula ſexto idus Januarii de morte ad vitam tranſiit. Sanctus vero Hildulphus ab opere Dei non deficiebat, ſed jejuniis & laboribus fatigatos artus ſpiritui ſervire cogebat, fratribus ſibi ſubjectis ac maxime Johanni & Benigno [quorum mentionem ſupra fecimus] : quos quotidie ad meliora tendere gaudebat, quos etiam non ſolum publica exhortatione, ſed interdum privata ac amicabili collocutione ſui memores fore monebat, C pro ſtatu eccleſiarum Dei, pro pace regum & ſalute populorum orare ſuadebat, viam vero vitæ quam ſemel arripuerant fideliter currere, & bravio ſupernæ remunerationis ſcienter anhelare, illud dominicum ſollicito corde aſſidue replicando: Nemo mittens manum ſuam ad aratrum & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. Aiebat enim fidelis eſt Deus, & mentiri neſcit, bonis moribus conſueſcieri ſtuderent, victu ac veſtitu mediocri contenti eſſe diſcerent, obedientiam humilem mutuo ſibi ac ſolerter exhiberent. Chriſti veſtigiis ante omnia inſiſterent, inſtitutioni beati Benedicti alacriter inſudarent, diſcretioni per omnia docebat invigilare, quam ſæpius inculca- D

(b) bat (b) matrem virtutum eſſe: murmurationis, animoſitatis, verboſitatis, detractionis, otioſitatiſque malum nec in plebe fidelium dicebat deprehendendum, quanto minus in clauſtris monachorum. Sic beatus ſenex per ordinem cuncta diſponens, pluſque exemplo fratres quam verbo inſtruens, ad omne opus bonum promtos & alacres reddebat, namque manuum ſuarum labore cibum ſuæ ſanctæ ſenectuti erat conquirens, jugiter tam ſibi quam aliis illam apoſtolicam ſententiam ingerens; *Qui non vult operari nec manducet.* E

CAPUT XIX.

Ejus diſciplinæ ſe ſubdit vir illuſtris Theudoaldus.

CUmque luculentæ converſationis ejus ſpeculare jubar, veri ſolis trajectum quaquaverſum evibraret lucem virtutum ad arguendum noctem mortalium, nonnulli ſæcularium fallaciter ſibi arridentem deridentes mundum, ne ipſi veraciter à mundo irride-

A rentur, poſt modicum facultates ſuas pauperibus jurique S. Petri contradidere, atque ſtultæ ſapientiæ edomita cervicoſitate, ſapientem ſtultitiam Chriſti ſub beato viro militaturi ſuſcepere. His diebus quidam vir nomine THEUDOALDUS, inter regni proceres illuſtris habebatur, qui tenax glutinum mundi mollitie, ſed exitiabiliter pretioſas animas inviſcare quærentis, prudenti declinans oculo, conſenſu uxoris jam initiatæ ſanctimoniæ propoſito, depoſito militari cingulo, beati viri ſe ſubdidit magiſterio, cum ſuo naturali filio nomine ABBO. Hic inter cetera collationis ſuæ B xenia contulit etiam huic cœnobio baſilicam honori perpetuæ Virginis Mariæ dicatam in jam dicto prædio Berchem ſitam multiplicitate redituum præcipuam.

CAPUT XX.

S. Hildulfi obitus & ſepultura.

HUic negotio eximius pater inſiſtens, nec omnino annis proprioque corpori parcens, magnopere ſatagebat tam præſentium quam etiam futurorum ibidem cœnobitarum neceſſitati & quieti providere: ne cujuſcum- C que rei indigentia ſe minus regulari actioni poſſe inſervire excuſationem quantulamcumque valerent obtendere: quod maxime deſidioſis & arctam vitam remiſſe tenentibus eſt familiare: cumque jam laboribus effœto corpore ſpiritus ferventior eſſet, pius Deus eum vocare voluit ad coronam juſtitiæ. In vigiliis itaque conſtitutus, febre eſt correptus, qua per dies ingraveſcente, fratres turbati ad ſtratum ſenis accurrunt, qui namque utcumque poterat ſemper Chriſtum annuntiabat: qui cum mœſti fierent, & ſe deſolari dolerent, una erat omnium vox plangentium D precantumque ne paſtor * ovium deſereret. *ſ. oves. His querimoniis lacrymiſque commotus, ut erat jam extrema parte corporis præmortuus, in extrema lectuli parte reſedit, & circumſpectis fratribus; Pax, inquit, vobis. Demum manu elevata, his eos verbis benedixit: O Deus omnipotens, benedicito clemens, præſenteſque tuos ſerva per ſæcula ſervos. His igitur finitis, humillimus prece humillima fratres exoravit, continuatim ad altare Chriſti in omnique divino officio memoriam retinere ſui nominis, ne contingeret eum ſuoſque, quos hic temporaliter rexit, almi *patris BENEDICTI abeſſe contuberniis, atque ſupradictis milleque ſolatiis aliis quieti oviculE arum ſuarum impigre proviſis, virtutum plenus atque dierum, mundo qui jam talem habere non merebatur, ſubtrahitur pater venerabilis, ſecurus in porta regni cum ſenatoribus terræ inter quos nobilis habebitur Chriſtus vir ſanctæ eccleſiæ. Iſte denique vir beatus HILDULPHUS quoniam exemplo dominicæ parabolæ in arvo contriti & humiliati cordis ſparſerat ſemen rectæ intentionis, quod ultro fructificans, primum herbam tene-

(a) In mſ. Median. Renniaverk.

(b) In mſ. Paderbon. legitur Mercedem.

ræ actionis, dein ſpicam provectionis, pervenerat ad frumentum perfectionis divina falce, temporaliter ejus vita deſerta, ut granum à palearum recrementis ſelectum, inducitur in æternæ vitæ horrea. Emicuit tamen ab ærumnabili incolatu hujus noſtri exilii piiſſimus paſtor ac nutritor noſter ſanctus HILDULPHUS quinto idus Julii, cum ageretur annus ab incarnatione Jeſu Chriſti 707. conſulatu Juſtiniani minoris auguſti, à Leone contra eum rebellante narium detruncatione deformati, quinta indictione, Sergio venerabili papa, cujus duo proximiores ſucceſſores nomen Johannis poſſederunt, Romanam eccleſiam regente, qui invenit miram portionem ligni ſalutaris in ſacrario beati Petri (a) [Hujus diebus THEUDOBALDUS rex Anglorum, qui multa in ſua patria bella geſſerat, ad Chriſtum converſus properavit Romam, qui per Cunipertum Longobardorum regem veniens mirifice ſuſceptus eſt: Is cum Romam perveniſſet, à prædicto papa baptizatus, Petruſque appellatus, adhuc in albis conſtitutus, ad cæleſtia regna migravit.] Quin etiam hac tempeſtate domnus Beda vir monaſticæ religionis præcipuus in doctrina & arte calculatoria florebat magnificus, floruit diu poſt obitum patris noſtri HILDULPHI, & licet videres diſcipulorum examina hinc inde catervatim confluxiſſe, piique patris & magiſtri funus pio cum gemitu conſtipaſſe: qui licet pie gauderent tam præclari inſtitutoris ſibi non defore cælitus patrocinia, tamen pie deflebant humanitatis conſueta ſibi ſubtracta ſolatia, tandem officioſe curato cadavere ſemper reminiſcendi patris, humaverunt illud in baſilica beati papæ Gregorii, à dextris altaris, adulta jam luce ſecundæ feriæ anno XXXVI. habitationis ſuæ in hujus terribilis heremi vaſtitate, quadrageſimo vero à glorioſa domini pontificis Maximini tranſlatione, quæ extitit ſub hoc noſtro archipræſule, Pipino ſuperius dicto jam tunc Gallias gubernante. Verumtamen cum lux meritorum beati Hildulphi crebris clareſceret miraculis, relatum ab eccleſia ſepulturæ ſuæ mirabile corpus, devotione ac ſtudio fratrum templo beatæ Mariæ Virginis eſt illatum, in quo dextrorſum eleganti fornice aliquanto delituit tempore, cujus in præſenti laudibus occupari, meritis ſublevari, veſtigiis informari, & in futuro gaudiis valeamus copulari, præveniente ac ſubſequente efficaciſſima miſericordia & miſericordiſſima efficacia factoris refectoriſque noſtri potentiſſimi ac benigniſſimi, qui crucis nudæ expeditos ſequaces præ filiis hominum glorificat, cum eos ſecuros non modo ſuorum meritorum actitat, ſed judices alienorum habendos denuntiat.

CAPUT XXI.

De felici obitu ſanctorum Johannis & Benigni.

POſt beatum glorioſi Hilduphi tranſitum REYMBERTUS vir ſpectabilium ornamentis decenter præditus morum, concordi voto fratrum regiminis ſubiit officium. Hujus tempora & opuſcula ſub regibus Theodorico atque Childerico juniore Pipinoque filio ducis Caroli ſunt decurſa, reſtant ſane quamplurima Deo digniſſimi patris noſtri Hildulphi ſucceſſorumque ejus acta meritis illius condita, quæ pro faſtidio lectoris interim differenda, & alio opuſculo judicavimus deleganda. Præclariſſimum vero invictæ caritatis in vita, in morte ac poſt mortem inextinguibiliter conſervatæ experimentum non videtur impræſentiarum differendum, omnibus ſui dilectoribus caſtis dulce omnino ac proficuum. Duo ſiquidem diſcipuli laudabilis magiſtri JOHANNES & BENIGNUS, quos, ut prædictum eſt, germanos extitiſſe carne ac ſpiritu, quorum prior preſbyteratu, alter vero fungebatur diaconatu: in cujus jugiter ſoliti aſſiſtere obſequio, quotidianas Deo hoſtias redemtionis noſtræ & mortificationis ſuæ mactantes, laudabili initio laudabiliorem jungentes finem, ad cæleſte regnum ſecuti dilectum inſtitutorem, pridie calendas Auguſti ad Chriſtum pariter migraverunt, videlicet poſt migrationem ſancti vigeſimo primo die: quod indultum fuiſſe intimæ caritati trium, non vero extitiſſe fortuitum nemo refragabitur fidelium, cum legamus fratrem inter alios non vocatum precibus venerandi Anaſtaſii obitu ſuo præveniſſe ejus diem ſeptimum. Hinc jam calamum dum nimium inhiat mente, pigeat enucleatius percurrere ſeriem rei geſtæ. Beato ac ſemper reminiſcendo magiſtro Hildulpho (b) ex lubrico hujus vitæ ſenatum regni ingreſſuro, in commune cariſſimis filiiſque monens fraternitatis ſocietatiſque ſanctæ congregationis almi præſulis Maximini, ut decebat, tam ſpiritaliter quam corporaliter meminiſſe, ſub Chriſti eccleſiæque teſtimonio his duobus germanis ſe ſecuturos ad cæleſtia gaudia innotuit ſpiritu prophetico: qui extemplo utrique languore depreſſi decubuerunt lectulo [cum Agno victuri:] quo per dies augmentum capiente, diſſolutioni corporum ſe ſenſerunt propinquare: cum repente S. JOHANNES, qui & major natu erat, unum è fratribus direxit, ſciſcitatur qualiter ſe haberet ſeorſum decumbens dilectiſſimus frater. Quantocius ergo perficiens imperata monachus, repperit Dei famulum ſacramentis dominicis communitum evaſiſſe nexus mortalitatis hujus. Cucurrit, renuntiavit. Beatus vero ille, quem ſollicitabat adhuc ſuſpectus exceſſus junioris & dilecti fratris, ſi poſt obitum ejus contigiſſet,

(a) Aſſulis incluſa deſunt in mſ. Paderborn.

(b) Paulo aliter & brevius ſic hunc locum legit codex Mediani-monaſterii: *Hildulpho mortali vita ſubtracto, præfati duo germani pari languore depreſſi, mox decubuerunt lectulo.*

Digitized by Google

eum aliquandiu intereſſe rebus humanis, audito jam diſceſſu ejus, lætabundus, inquit: Maximas tuæ pietati piiſſime, formator hominis, gratias rependo, quod fratrem meum ad regnum tuum ante me mitto, & jam ſecurus & gaudens hinc poſt eum ad te vado. His expletis, interrogatus à fratribus an ſingulatim eſſent tumulandi, adjecit: Abſit, domini mei, ut ſeparemur ab invicem, & in futuro & in præſenti, unius enim nos genitricis in hanc lucem effudit uterus, una & ſub uno inſtructi ſumus monaſticis actibus, unus uni Deo commendat ab hac luce exitus, unus omnimodis recipiat & claudat terræ matris omnium noſtrum ſinus, quoad uſque veniens nos excitet Dominus. Tandem ubi hunc finivit ſermonem, pariter etiam lucem temporalem, ſubſecutus ſanctus ſanctum fratrem, & utrique dilecti dilectum præceptorem olim cæleſtibus inhiare monentem, nunc promiſſis majora exhibentem. Verum quid multis diu hic hærebimus? uno decenter recondicti mauſoleo, ſepulturæ ſunt traditi in beati Gregorii oratorio, quod ſociale decus noſtris adhuc datur & dabitur futuris proſpici diebus.

CAPUT XXII.

Ad eorum tumulum ſanctimonialis manus arida ſanatur.

INnumeris poſt mortalitatis hujus evaſionem ſanctos iſtos omnipotens majeſtas nobilitavit miraculis, quibus pateret quam bonus theſaurus in agro cordis eorum dum advixerunt latuit. Sed ſufficiant pauca ſubjecta de pluribus. Sub eodem tempore extitit ſanctimonialis quædam HYMELDRUDIS nomine, tenuis quidem facultate, ſed opima fide, quæ ſive peccatis exigentibus, ſive ut merita horum amicorum ſuorum in ea manifeſtaret cælica virtus, naturali ſua ſubductione deſtituta geſtabat inutile & cruciabile pondus manus aridæ: hæc ſedulo excubans erat in præfato oratorio, ubi advoluta tumulo eorum ſubveniri petebat ſibi prece, fletu ac gemitu importuno. Igitur mulierculæ iſti nullatenus ab inceptis quieſcenti nocte quidam vir aſtitit fulgidus in habitu monachali, inquiens ei: HYMELDRUDIS, aderit tuæ incommoditati medicina cæleſtis: verumtamen cave de cetero aliquibus implicari flagitiis, ne pereas cum eis: & manu ejus contrectata, ſanavit eam ope præſtantiſſima. Iſdem autem vir aſſeverabat ſe JOHANNEM eſſe penes quem alter junior illo videbatur pulcherrimus ſtare, qui una proteſtabatur velle ſe inde exire.

CAPUT XXIII.

Mulier cæca illuminatur.

ALiud iidem miraculum inibi oſtenſum eſt, ne alicui forte videatur oneroſum ſuccincta narratione eſt aggrediendum. Non longe à monaſterio quaſi curriculo milliarii vix dimidii degebat nomine Agnes anicula, multorum decurſione annorum viſu mulctata, quæ geſtatorio aſelluli & ductu ſuorum adire eccleſiam illam erat ſollicita. Die quadam igitur de more adveniens, ſeque poſt expletionem miſſæ tumbæ ſanctorum proſternens, diutius erat orationi inſiſtens, extædiatis tandem ejus comitibus precis prolixitate, aggreſſi ſunt à loco eam dimovere, aſſerentes horam regreſſionis præteriiſſe, quæ ſurgens profitetur ſe ſuos præſenteſque cunctos optime perſpicere. Gratulantibus ergo omnibus, grateſque Deo referentibus, ipſa per ſe tunc & deinceps repetivit ſua, magis magiſque æſtuans lætificatori ſuo placere actione recta.

CAPUT XXIV.

TErtium nihilominus miraculum ſubnectitur ſecundo. Poeta quidam Domino cecinit gaudere pari numero. Quaquaverſum pervagante horum juſtorum fama, quos ſemper habebit æterna memoria ex prædio S. Stephani Danorum opus ſolito vocitari, quod corrupte nunc Danobrium vocitant cuncti Moſæ fluvii adjacentes littori. Quidam cæcus ſe immiſcens frequentiæ populari huc properanti, excitus gravi incommodo ſui & ſpe beneficii affuit cum munere manuali. Nocte igitur precibus impenſa nec ſperata exhilaratus medela, facto mane obnixe ſatagebat reviſere propria. Sed quid aget miſerabilis quibuſque feſtinantibus ſe reddere propriis: hic ſtipendiis hærebat alienis, duplici anxius modo, ſive quod carebat ſperato beneficio, vel quod familiari tugurio vecordium abjectus ludibrio, quidam tamen fratrum manum illi porrigens, ad locum qui dicitur Viſio-vallis uſque medium deduxit: ubi tandem homo erumpens in querimoniam, miſerabiliter deteſtari infelicitatem ſuam his verbis cepit: Heu piget aut pudet me miſerum attigiſſe has partes, & adeo diffamatos adeſſe patronos ac patres: divulgabitur cunctis me infeliciſſimum & nequiſſimum mortalium eſſe, ſicut nunc experior & fateor integre. O quot & quanti parili vehementiorique infortunio detenti per ſanctos illos ſunt adepti, nunc me unum, uti perſpicuum eſt, infeliciorem infeliciſſimis redire contigit abſque effectu voti. Hæc atque hujuſmodi plura animoſis cum proſequeretur querelis, obtinente præſtantiſſime ubivis præſentia amicorum Dei, unum effectorum cum illo & in illo qui & ubique & præſens & potens exiſtit in loco ex proventu genuino Corletum vocitato, deterſa caligine cæcitatis, ſe ſibi liberum itineris ducem redditum ex inſperato ſenſit, ac oblitus querelæ jugis, verbis affectibus mutatis, repente duci ſuo gratulabundus inquit: Video te, ſylvaſque hinc inde, & in cunctis me ſentio compotem viæ. Totis itaque animis ingentes gratiarum actiones divinæ omnipotentiæ, efficacibuſque ſancto-

Digitized by Google

rum quos miſerrimus adii meritis refero, A quod me mihi donatum agnoſco. Lætus ergo frater lætum dimiſit ad ſua. Ipſe cœnobii repetens clauſtra, utriquelætos efficientes, hic monachos, ille populos, ubi narrarunt geſta in via. His innumeriſque aliis miraculis hactenus locus idem divinæ dignationis opitulante munere claruit. Quæ pro ſui copia, ſcriptorum quoque inopia, ac lectorum ſocordia prior ætas aut funditus attingere exhorruit, aut vix alicujus inculcæ argumentationis exemplari notificare ſaltem extrema valuit vel voluit: ipſe vero manus dare inobedientiæ veritus qualicumque lectione incompta latere futuros minime ſum paſſus. [Si quis vero librum miraculorum ſuper hæc tranſcurrere ſtuduerit, evidentiſſimis agnoſcere indiciis poterit, quantus hic beatus pater noſter Hildulphus extiterit, qualeſque viros dictante Spiritu-ſancto ſanctæ eccleſiæ educaverit.]

LIBER II.

DE SUCCESSORIBUS S. HILDULFI C IN MONASTERIO MEDIANENSI.

De tranſlatione corporis S. Bonifacii martyris in Medianum-monaſterium.

PEnultimo interea jam memorati domini abbatis LEUTBALDI anno, ab Incarnatione vero Domini noſtri JESU CHRISTI DCCIII. venerabile corpus S. Bonifacii martyris ablatum Trevirorum populo divinitatis ope illatum eſt Mediano cœnobio. Sicut enim Victor & Urſus cum aliquot caſtrum Solondorum, beatus Gereon cum ſuis etiam trecentis decem & octo, Mauri quoque quingenti Agripinenſem coloniam, ſic & hic D pretioſus Chriſti martyr cum ſuis trecentis pervenit Treviri, corpore non corde, ab eadem qua & prædicti martyres Thebea legione ſubtrahens ſe interim, cum apud Agaunum darentur victimæ ſub Herculio Maximiano Cæſare. Omnino tamen credendum eſt conſtantiſſimos teſtes Chriſti poſtmodum factos, citæ mortis ſententiam non tam voluiſſe vitare, ubi juxta Veritatis juſſum in iſta civitate perſecuti in aliam cuperent fugere, quam paſſim per barbariem Galliarum ſparſos divinitatis mira diſpoſitione unius loci clauderet anguſtia, tot & tam præclara SS. E martyrum millia: ubi tandem Treveri ſcilicet agonis ſui curſu feliciter emenſo, capitali cum ſociis ſuis multatus ſententia, propter pontem fluminis, qui adjacet oppido, deſiderabili commercio nanciſcitur æternitatis compendium ob temporalitatis diſpendium: qui vilibus mandari buſtis, à chriſtianorum populis rabiem pertimeſcentibus gentilitatis, poſt plurimorum curricula annorum honeſte reconditi jacent [illegible] quadam baſilicæ S. Maximini criptella. & huc peractum beati patroni noſtri HIDULPHI vigilantia. Delatas ergo præfati martyris reliquias ad Medianum-monaſterium, multis temporum curriculis ſervavit quoddam vetus S. Martini oratoriolum à dextris templi locatum, donec funditus memoriæ fuiſſet ſubtractus mortalium, cujus inventio quia minime prætermittenda eſt ſilentio, enucleatius ſubſcribetur ſuo loco.

CAPUT II.

De Regimberto abbate.

DOmnus igitur REGIMBERTUS fraterno voto ſucceſſor ſancti effectus annis non B minus quinquaginta, diſpoſitione utriuſque ſtipendii vitæ cœnobitalis laudabiliter eſt functus, quemadmodum approbatur chirographis cautis regum temporibus. Hujus denique diebus THEUDELINDA illuſtris matrona reſpectu tremendi examinis compuncta, conſenſu comparis ſui, vinculi conjugalis reſolvit pacta, atque melioris mariti uxor effecta, ſub ſanctimoniæ velamine eſt dicata: quæ benevolentia protinus annuente RUPERTI relicti conjugis noſtro loco honorabile prædium *Abrenam* vocatum contradidit. Tunc etiam quidam ſpectabilis vir nomine C GUMBERTUS filius TRUPPERTI in alio prædio *Hundinisheim* agnominato portionem ſui juris contulit. In quibus præfatus abbas duas baſilicas conſtruxit, priorem in honorem S. Maximini Trevirorum præſulis, alteram in honorem S. Petri apoſtolorum principis, atque vitæ ſuæ curriculo emenſo, quinto calendas Februarii lucis iſtius uſu caruit.

CAPUT III.

De Sindraberto & Madalvino abbatibus.

D SUcceſſit eidem non impar ſtudio [illegible] moribus SINIDRABERTUS: & huic poſt viginti unum [illegible] amplius annos ſtrenue decedenti ſucceſſit germanus ejus MADALVINUS, qui mundanis dudum involucris expeditus, monaſticæ tranquillitatis expediverat littus: quique laudabili ſtudio præeminuit præfatis duobus. Arcam denique ſuper beatos patroni noſtri Hidulphi artus fabricari inſtituit, quam etiam honorifice auri argentique metallis adornavit, pari modo condecoravit ſanctarum reliquiarum feretrum; cum ſcriniolis, cum thuribulis, cum candelabris. Fecit & cali- E cem maximum nomine ſuo inſignitum, noſtræ paupertati adhuc reſervatum. Hic decori ararum beatæ Mariæ Dei genitricis ſanctique Petri aptans tabulas, pretioſis metallis inſignivit ambas, multaque hujuſmodi reliquit loco ſuæ induſtriæ credito monimenta. Ipſe quoque ſuapte prædium Petri-ſcamnum nuncupatum juri noſtri cœnobii contradidit, cum aliis quibus tam ſua quam devota fidelium collatione illud ampliavit. Defungitur itaque tertio idus Martii, cum regiminis ejus anni à cucullæ argumentatione veſtigiati vix reperiantur duodecim.

CAPUT IV.

De Fortunato patriarcha Jeroſolymitano & abbate Mediani-monaſterii.

EX templo in electione ſucceſſoris multitudini fratrum ſurrepſit diſcordiæ bilis; ſed prævalentibus beati viri hujus meritis, inſperato divinæ clementiæ jubar ab oriente deſtinatur illis. Nam cum bifariam ſcinderentur mutuæ diſſenſionis pertinatia, ducti amharum partium priores pariter ad principem pervenere CAROLUM, ubi pacificus princeps ſedatu difficile monachorum perſenſit litigium B concordiæ providere geſtiebat quampluri-mum. Mira autem diſpoſitione divinitatis repertus eſt ibidem FORTUNATUS patriarcha venerabilis, qui gratia ſalutandi famoſum principem, viſendique loca ſanctorum quos fama excurrente didicerat, à Jeroſolymis peregre digreſſus erat. Is denique ante aliquot annorum curricula animadvertens apud Aaron regem Perſarum pluris haberi amorem Caroli, quam quorumcunque principum; quod etiam patefecerat dirigendo ei ſolum C quod habebat elephantum per diaconem reliquias ligni paſſionis ſeu inter homines non nullius converſationis Domini noſtri JESU-CHRISTI tranſmiſerat illi, multaque prece conteſtatus exegit, ut prædicto Aaron legationem per ſuos inferret hujuſmodi. Omnimodis tuam clementiam precor pro loco reſurrectionis Domini Dei mei ſancta Syon, ne tuo laxamento agentibus paſſim calcetur, neque religionis chriſtianæ pontifici debitum cultum ibidem exequenti contradicatur. Ejus itaque ditioni tunc non tantum beata civitas, verum inſuper omnis pene Aſia præter Indiam patebat. Qui cari ſibi principis amicabili ſuggeſtione adeo delibutus eſt, quate-D nus diſpoſitioni ejus aſcribi reverendum locum juberet, à ſuoque potentatu veredariis cum orientalium munerum ambitione directis, eidem ceſſionem illam firmaret, hac pro cauſa diaconem ſuum ad CAROLUM iterato cum munuſculis deſtinavit patriarcha. Tertio autem ipſemet veniens, ipſe mutua viſione ſatisfacere communi affectui, ſuo videlicet principiſque religioſi, offendit apud eum prædictam procellam cœnobitalis diſſenſionis, cui ſedandæ rei æſtuans, conſultum iri, ad hunc quaſi ob id divinitus deſtinatum repente tota convertitur oratio regalis conſilii, ſi modo ille præſul maximus poſſet ad E hoc flecti. Regis itaque ac optimatum ejus importunis tentatus precibus, vix potuit ad hoc perſuaderi, quatenus ſanctorum qui tunc forte aderant ſacerdotum cedens auctoritati, ſuſciperet curam iſtius monaſterii: cujus ſanctitatis excellentia prioriſque apicis reverentia ſtirpitus eſt ſopita clauſtralis diſcordia, & ſub eo de more effecti ſunt monachi cor unum, & anima una. Fuiſſe equidem dicitur recalvaſter hic Domini famulus, corpore exilis & exiguus, facie & converſatione angelicus, barba ſublonga, caniſque reſperſa A decoratus: prædia in augmentum loci in diebus ejus collata ſunt numeroſa, cartarum monimento huc uſque notiſſima. Ipſius vero collatione ex cunctis pæne inſtrumentis humanæ converſationi atque paſſioni Domini aptatis amplexabilia pignora locus hic meruit percipere, pariterque pretioſorum martyrum Stephani, Lazari quatriduani ſepulti, Georgii atque Pancratii, quod nunc longum videtur proſequi.

CAPUT V.

De reclusione Lazari regis & Azæ reginæ.

PEr hæc tempora ab orientis partibus eidem cœnobio divino ductu deſtinata ſunt duo præclariſſima lumina, quidam videlicet inter ſuos rex nomine LAZARUS cum filia AZA, quæ etiam extiterat in finibus illis regina. Hi piæ devotionis ſtudio deſerentes propria, expetivere peregrina, quatenus in urbe Romulea mererentur attingere apoſtolorum limina; & inſuper adirent memorias ſanctorum quos trifida venerabatur Gallia. Cumque plurima peragrando loca ſanctorum ſatisfacerent religioſæ curioſitati; tandem ſubeunt habitationem Mediani-monaſterii famæ ſuſurrio jamdudum ſibi cogniti; ubi reperientes FORTUNATUM patriarcham venerabilem monachorum cæleſtia ſuſpirantium choro prælatum, quem olim habuerant non ignotum, compuncti ſancta converſatione & admonitione eorum, ſuſceptæ peregrinationis fixerunt circuitum. Denique inſtantes nimiis precibus, ut recludi permitterentur, vix aliquid obtinere quiverunt. Recluſi ſunt ergo rex in cella ſibi præparata penes oratorium beati apoſtoli Petri. Regina ultra Alveum Rabadonis juxta baſilicam beati confeſſoris Apri, in quibus uſque hodie feneſtellæ ipſorum poſſunt videri, per quas ſuſcipiebant neceſſaria humanæ imbecillitati. Ibidem cum aliquot vixiſſent annis, ſolummodo cæleſtibus vacantes conditionibus, exuti membris corruptibilibus, migrarunt ad palatia incircumſcripti ſpiritus, ob id verius reges dicendi, quod minime regnarat peccatum in eorum corpore mortali. Sepulti ſunt autem in propriis cellulis: ſed poſtea ſacri artus venerandæ reginæ à prioris tumbæ loco, ubi hactenus epitaphium illius quamvis oblitteratum cernitur, relati ſociati ſunt artubus venerandi regis, ut qui ſanguine, mente & corpore juncti fuerant, unius ſepulchri participes forent. Beatus ergo patriarcha FORTUNATUS meritis tandem & ætate conſummatus huic temporalitati IV. cal. Martii eſt ſubtractus, atque ad perpetem ſlantium dierum infinitatem perductus, hujus veneranda gleba poſt baſes altaris beati papæ Gregorii decenti ſepulturæ eſt tradita. Anni vero regiminis ejus Mediani-monaſterii reperiuntur viginti.

Digitized by Google

CAPUT VI.

De ſubſequentibus abbatibus, & monaſterii deſolatione.

SUcceſſorum tam idonei patris nomina rapſim perſtringere libet, quia cum ſtudio brevitatis, tum etiam quod ex eorum actis vix tenue quiddam ſcriptura ſeu relatio certa nobis tranſmittere quivit, immorari piget. Primus poſt eum rexit idem monaſterium WALDO ex ſorore Madalvini progenitus. Secundus YSIMUNDUS quondam epiſcopus, cujus tempore ceſſit noſtro loco apud Domnum-Jovinum fundus. Tertius extitit THEODERICUS, quartus REGINARDUS, quintus HUMBERTUS, ſextus vero PIPINIUS. Vix præfuit pauculis cœnobitis aliquot annis nimium à principibus preſſus. Porro ſex horum patrum ætas habuit principes reipublicæ. Prædictum Ludovicum, Lotharium, item Lotharium, Ludovicum, necnon Arnulfum, quorum temporibus ipſa abbatia plurimum attenuata, exigente jam ſæculi nequitia, per Lotharium qui factus eſt anathema maranata pene extitit deſolata, quæ uſque ad ipſum pollebat religione rerumque copia. Hic tergiverſator calliduſque damnabiliterque levis ac lubricus patruorum patientiam.... ſedulis machinationibus, adverſus quos cum etiam crebram aciem produceret, neque congreſſus illius lætos exitus haberet, præfatus abbas nimis continuata ex acie militum in expeditione regali compulſus, & maxime parricidialem diſſenſionem peroſus, alam loricatorum quam ſolebat, id eſt XXX. milites cum conſueto clypeatæ manus numero in exercitum deſtinare noluit, orare ſe dicens regem, ne iſtiuſmodi angariam imponeret militantibus Deo monachis. Ipſe potius ex facultate abbatiæ utilitatibus conſuleret propriis. Hac cauſa tyrannus ſtimulatus, jam ſæpe dictum monaſterium duci provinciæ jure beneficii contradidit: ea videlicet conditione, quatenus res loci pro libitu diſpenſaret, militumque turbam procinctu regio procuraret. Tunc domus Dei pene eſt adnullata, monachis ſunt ſubtracta victualia, & ob id paulatim ſparſi per diverſa, egeſtate coacti deſerere cellas circumcirca: tantum aliquot ſunt permiſſi in ipſo principali loco remorari, quibus ad neceſſarios ſumtus delegata fuit adjacens cum agellis ſuis villa cum curtibus pauculis: mille vero ac quingentos & inſuper XII. manſos cum ſuppoſitis eccleſiis ex ipſa abbatia uſurpavit ſibi ambitio ducis. Cum autem inſtaret DCCCXCVI. annus, ARNULFUS Romæ Cæſar efficitur, E veſtigio inaudita lue mortalitatis ſubſequente atque famis homines homine veſci cogentis, ZUNDEBOLDUS quoque tyrannus ipſius Arnulfi filius Lotharingam provinciam diſponere permiſſus, indelebilis flagitii nota dedecoravit primitias ſui principatus: præticulato ſiquidem anno, illam tantulam delegationem præbendæ monachorum illic adhuc ſub PIPINO abbate excubantium jure beneficii conceſſit HILLINO comiti, in cujus clientela vix aliquot canonici permiſſi ſunt immorari, ſtirpitus hinc avulſo ordine monachali, videlicet quia eſſet clericis indifferens victus, & quia magis peculiaris quam communis rei inniterentur ſumtibus. (e) Huic ſucceſſit RIQUINUS ſecundus, tertius OTTO, quo ſuperſtite civitas Baſilea ab Hunis expugnata atque æquata eſt ſolo. In Mediano autem cœnobio & tribus eidem conterminalibus monaſteriis vix ſinguli clerici reſediſſe viſi ſunt nonnullis menſibus eaſdem tantum obſervantes excubias vulgaris parochiæ. Tandem in culmine HENRICO ſtabilito, & barbari vetatur irruptio, atque paulatim convaleſcente patria, illuc redintegratur imminutus canonicorum numerus & ordo. Huic jam comiti Ottoni quartus Boſo ſucceſſit in adminiſtrationem rerum ipſius monaſterii, & huic deinde quintus AMARDUS poſtremus proviſor exterioris ſupellectilis. Sed primus inſtitutor monaſticæ religionis in illo loco extitit GISLIBERTUS, quia jam venerat tempus miſerendi ejus. Attamen exactis XL. & VI. annis velut uſque ad imperium Conradi invicti principis Deo miſerante aliquantulum convaluit illic, quamvis non utprius exercitium religionis inſtantia domni Brunonis reverendi Leuchorum antiſtitis. (e)

CAPUT VII.

De Adelberto abbate & monachorum in Mediano-monaſterio reſtitutione.

GOrſienſe cœnobium ſub induſtria AMALDI nimium reverendæ vitæ abbatis longe lateque evibrabat radios monaſticæ religionis, ubi tunc degebat monachili habitu quidam ADELBERTUS ſanguine primatum regni ſublimis, qui ſuorum & præcipue præfati comitis Giſleberti fretus adminiculo ſiſtitur duci FREDERICO, cui inerat Mediani-monaſterii per id tempus diſpoſitio. A quo loci gubernatione donatus monaſticum ordinem ibidem reſtituere eſt juſſus. Tunc etiam religioſus dux ſub confirmatione chirographi reſtituit huic loco eccleſias, quas olim poſſediſſe dinoſcitur, & quidquid canonici tenuiſſe comprobatur. ADELBERTUS igitur prædicti abbatis ſui ſuffultus ſubſidio, monaſticæ profeſſionis viros aggregavit in præfato cœnobio: inter quos BLIDULFUM olim Metenſium primicerium, & GUNDELOHUM nobiliſſimum Dei famulum. Ambo nempe iſti Deo digni viri vita & ſpecie monachi per omnia præſentes paternæ voluntati ab abbate Amaldo commendati fuerant huic abbati.

CAPUT VIII.

De tranſlatione corporis S. Hildulfi.

POſt hæc oratorium glorioſæ Virginis & matris dominæ Mariæ crebro fragore ruinam ſui minitans idem abbas cupiebat diruere, alterumque illo auguſtius reſtaurare: ſed quia conatibus ejus plurimum obviabat, quod venerabile ſancti præſulis HILDULPHI corpus uſque ad illud tempus ibidem arca ſaxea ſervabat, coacto abbatum & vicinorum clericorum religioſorumque conſilio, decrevit levare tumulo, ac apparato locare in ſcrinio: quod cum omnibus placuiſſet, ac tantæ rei perficiendæ inſtaret, conſilii fuit ut ſi ſacros artus ceu veſte habebant recondere quiſſent, monaſterio devotionis gratia circumferrent. At quoniam minaci nubilo pendente ſolis ac ſiderum facies denegabatur, terris jam menſtrui imbris vehementia reſolutis, nec valebant cum eccleſiaſticis ornamentis ſecedere tectis, annuit abbas ut ſolis circumferrentur clauſtris: ubi tamen ad tumbam ſancti cum cereis & thimiamateriis ventum eſt, ac operculum illi ſubductum eſt, pariter quoque gravida madidi aëris palla diſcinditur, vidente ſereno & terrigenis lux diu ſuſpirata redditur, continuo quatinus cunctis liqueret quanta meritorum claritate in vivorum regione fulgeret anima, cujus exuviis arridebant in terris aera: nefas enim erat elemento non parcere mortalibus, quorum devotio apponebat Trinitatis habitaculum ejus tertoribus. Cujus rei evidentia confricatus animus, præſentium incaleſcebat inviſibilis ad regni deſiderium, in quo ille cujus inpræſentiarum cernebant corpus evidentibus indiciis reſpondebat ſe jam recepiſſe ſtolam unam, in die quoque ſuprema ſuſcepturum aliam. Quantum lacrymarum gemituumque dulciter ex intimi animi medullis prorumpentium ibi fuſum ſit, digne proloqui carnis lingula nequit. Tandem ſacras reliquias nitido involventes palliolo, ligneo recondidere ſcrinio, quod imponentes ſcapulis intulere in oratorio beati Apri confeſſoris Chriſti, indeque mox efferentes altera regreſſi via invexere monaſterii clauſtris ſeptimo idus Novembris tanto funeri inſperatum obſequium aere præbente, & poſt ejus collocationem nonnullis diebus idem conſervante; quia de re communi cunctorum voto hunc diem celebrem haberi placuit recurſu annuo, qui uſque in præſens celebrior ſolet ſuſcipi etiam depoſitione ipſius quam repræſentat menſis Julius, ſive propter illud occupatiſſimum tempus, ſeu quia minus abundat victualibus. Tunc quoque beata SS. germanorum JOHANNIS atque BENIGNI corpora quemadmodum ex uno ſublata ſunt mauſoleo, in uno reponunt ſcrinio: quorum advectio à prioris ſepulturæ loco ſexto idus Maii extitit, & ut erat ſolemnis, remanſit quoque, A ſingulare feſtum perſolvere huic ſancto præſuli quotannis devotio priorum voluit.

(a) Scilicet in ſine cap. quarti.

CAPUT IX.

De translatione S. Bonifacii martyris (a)

HIc ordo geſtorum ergo expoſcit, ut memor (a) promiſſi retexam inventionem B. Bonifacii martyris. Diruto equidem templo beatæ Dei Genitricis ac perpetuæ Virginis Mariæ, ſimulque ædicula beati Martini eidem cohærente, in qua jam dictum eſt martyrem tumulatum fuiſſe, neceſſario loca dudum orationis occupaverant parietinæ hominibus ac beſtiis perviæ: quam ſuarum reliquiarum negligentiam non ferens ſpiritus martyris qui mirabiliter honorabatur in cælis, quadam nocte per viſum in habitu militari ſicut eſt vultus dignitate venerabilis cuidam juvenculo monacho TRETFRIDO nuncupato aſtitit, ex indigenarum quidem mediocri ſanguine procreato, ſed ut putabatur bonæ actionis futuro, cumque ſuo taliter dignatus eſt alloquio: Admodum ægre fero, quod parietinus premor pedibus, & ſordibus hominum pecorumque atteror, conculcor, ac inficior; quamobrem quantocius ſurgens, maturato dicere abbati, ut ſi propriæ vult conſulere ſaluti, provideat quietem corpori meo. Quem frater ille hoc modo percunctatus eſt: Domine mi, quem te dicam, & ubi habere ſepulturam? Martyr ad hæc ſic intulit: Scias me Bonifacium nominari, glorioſæ legioni Thebæorum martyrum numero & merito ſociari, ſiquidem divina concedente gratia non impar gloriæ collegæ mei Mauritii in cælis ſervatur, & in gloria, quos per omnia fecit pares labor ac militia, exhortatio ſociis titubantibus impenſa, & in fide uſque ad mortem perſeverantia: poſt non nullos vero annos à corporibus commilitonum meorum furtim diſgregatus à quibuſdam devotis Deo viris ad hunc locum ſum delatus, atque in oratorio beati Martini terræ commendatus, ubi uſque præſens latuerunt omnes artus mei, excepto capite quod inter collegarum meorum corpora prior retinuit locus. En tibi cunctarum reliquiarum mearum cauſam explicui, tu nunc abſque recraſtinatione pergens explica hoc ipſum abbati. Nec mora cum verbis ſubducitur monacho ſpecies martyris, qui ubi expergefactus, quia maluit revelationem iſtam phantaſmati aſcribere, quam ei aliquatinus fidem accommodare, & ſuper divinitatis miſericordiam implorare, diſtulit ſibi imperata perficere, ſive pertimeſcens hypocriſim atque mendacio notari, ſeu invidiam contrahere ſuæ parvitati. Quapropter iteratus adventans acerrima increpatione percellitur martyris: Cur, inquam, commotionis meæ acrimoniam minime perhorreſcis? quid denuo ad te venire compellis? ſcias igitur luiturum pœnas contemtus inobedientiæ, primuſque corruptibilis careas luce. Hujuſmodi vero minis poſt quam fratrem illum perterruit,

omnem ſuperioris viſionis ordinem retexuit, [illegible] abbati intimari juſſit: ſed eo ſeu primitus diſſimulante, tertio glorioſus martyr eum dignatus adire, ejuſque vecordiam nimia verborum acerbitate increpare, ac recapitulato primæ ac ſecundæ revelationis oraculo, adjecit continuo: « Animadverte duritiam tuæ infidelitatis non poſſe ad obedientiam flecti niſi molliatur fomentis alicujus ſigni, quocirca ſurrecturus ad nocturnales hymnos, adi tum altare ſitum ad caput S. Hildulphi, ſupra quod mox inventurus cruciculam cum cambuca ipſius pontificis beati, totius ambiguitatis callum remove à lateribus animi: attamen quam tolerabilius tibi erit temporali ſupplicio ſubjacere, quam irrevocabiliter perpetuæ mancipari gehennæ, hujus neglectus ultionem noveris te ſubiturum in hac luce, ſatis enim, ſatis ſuperque pœnarum reſtat tuæ nimium carnali vitæ, quanto plus ſi adjiciantur facinora tantæ inobedientiæ. Hac perterrefactus juvenis comminatione expergiſcitur, & fidem juſſionis exploraturus, facto ſigno nocturnarum vigiliarum, eccleſiam ingreditur, ubi cum prædicti ſigni evidentiam corporeo hauſiſſet oculo, omni dubietate poſtpoſita, abbatem & fratres illuc advocavit, adhuc in crepuſculo matutino, quibus poſtquam oſtendit præſens ſignum, ceteræ quoque revelationis patefecit textum: inde una cum illis ad locum tumbæ martyris properavit, & ſicut per revelationem acceperat eis deſignavit, ubi fodientes mauſoleum invenerunt decens: quod dum aperuere, fragrantiam ſuaviſſimi odoris nares præſentium perleniſere, in quo tandem juxta viſionis fidem reperientes martyris exuvias, in ſindone munda involverunt eas, ſicque recondentes in ſcrinio Begonis-cellæ inrexere feſtinato, quia recondendi aptus locus minime ſuppetebat eis in diruto monaſterio. Sed incuria ſucceſſorum faciente, præfata cella ſanctos artus permiſſa eſt retinere uſque domnum abbatem LAMBERTUM, qui anno ab incarnatione Domini MXLIII. in ſexta feria quæ II. Novembris habebatur revexit. Frater vero qui toties commonitus tam claræ viſioni aſſenſum dare diſtulit, poſt aliquot annos præ domo infirmorum ſtans, repentino acceſſu paralyſis adeo extabuit, ut ſe invito retrogradum iter ageret, donec per ipſius domus oſtium introcorrueret, atque fractis cervicibus expiraret.

CAPUT X.

S. Gerardo epiſcopo Tullenſi dantur abbatiæ Mediani monaſterii & S. Deodati.

INterea dux FRIDERICUS ſuæ utilitatis inſudans negotiis, caſtrum cognominatum Barrum conſtruxit in prædio eccleſiæ Tullenſis: qua de cauſa GERARDUS vir totius ſanctitatis præconio efferendus imperatorem OTTONEM majorem adiit, & ei injuriam illatam ſuæ urbi intimavit: à quo dux ſatisfacere juſſus, pro pervaſione prædii mutuæ

A vicisſitudinis conditione duas abbatias, Medium-monaſterium & Galilæam, cum aliquot villis patrimonii ſui contradit ei, ut poſſet ipſe pacifice poſſidere, quod præſumſerat ſibi. Cumque tali pacto denominata loca Tullenſi dioceſi ceſſiſſent, memoratuſque præſul officiales eorum ſacramento ſibi aſtrixiſſet, ob monumentum ipſiuſmodi ceſſionis ſecum tulit cambucas beatorum antiſtitum Hildulphi atque Deodati, ſpecie quidem viliſſimas, nec ut hac noſtra ætate paſſim cernitur artificioſe cameratas ac politas; ſed tamen ad oſtentationem ſanctæ mortificationis, meritique eorum efficaciſſimas; quibus nil pompæ adjecerat artium induſtria, natura ſufficiente ad B omnia. Has ergo antiſtes ille devotus poſtquam metallis pretioſis, pariter reliquiis ſanctorum inſignivit, in gazophylacio ſanctuarii ſervari præcepit: quod & hactenus fit. Tulit etiam ſignum noſtri cœnobii majus & melius multis ſibi quantitate metalli paribus ſoni qualitate præſtantius; quod acquiſiverat abbas ADELBERTUS. Illud tamen duodecim vix paria boum quiverunt ad oppidum convehere, cum poſt deceſſum ipſius pontificis quatuor tamen facillime quiverint revehere; etenim quamdiu Leuchæ fuit, conſueti ſoni C dulcedine caruit: at poſtquam Deo volente locum recepit ſuum, recepit pariter & ſonum ſolitum.

CAPUT XI.

De abbate Almanno.

ADELBERTUS qui tunc temporis fungebatur abbatis nomine cum per aliquot annos ſtrenue quantum ad hominum pertinet æſtimationem, impendiſſet ſollicitudinem ſibi commiſſæ abbatiæ, incommodo aliquantulæ infirmitatis cœpit laborare, qui vehe- D mentius percuſſus paralyſi, poſtquam nonnullos pœnaliter tranſegit menſes in grabato, ſæculo huic aufertur cum luctu magno. Succeſſor ejus in loci regimine extitit ALMANNUS ex familia S. Petri martyris excellentiore oriundus, corpore elegantiſſimus, ſtatura procerus, moribus & actu modeſtus, in eruditione literarum minus perfectus, in reſtructione abbatiæ vigilantiſſimus, juxta mediocritatem ſui ingenii in revocando ſubjectos ad inſtituta regulæ fervidus. Hic denique eruditionem ſuorum credens ſuam, mer- E cede conduxit eis doctorem grammaticæ; quin & volumina artis ejuſdem plurima ſtuduit loco conquirere. Hic monaſterii fabricam cum omnibus officinis à deceſſore ſuo inchoatam, ſed maxima ex parte imperfectam perduxit ad manum ſupremam. Verum donec fabrica eadem reparatur, corpora reliquiaſque ſanctorum ſervavit aula pontificis juncta tunc clauſtri officinis: in qua divinitus innumera præſtita ſunt infirmis beneficia, quæ cenſui prætereunda brevitatis gratia. Unum tamen non pigeat me inferre, quod inter alia ibidem contigit. Energumenus

quidam poſſeſſoris ſui impulſu ſceleſta faciens, ſceleſtiora dicens, propinquorum obſequio illuc adductus eſt: qui cum aliquamdiu invitus ante aram ſanctorum teneretur, repente corruens, rotatu horrifico per pavimentum agitur: ſed hic rotatus & tormentum captivi liquido aſtantibus prodebant flagra ac torturam latronis maligni, quibus compellebatur egredi. Denique poſt nimiam rotationem ipſo aditu quo fuerat intromiſſus exire coactus, cum obſcœnitate vomitus, inſtar vermis bipedalis ab intimis viſceribus miſeri eſt projectus: qui mox ut paululum ſomni diu negati arripuit, gratias creatori omnium ac fidelibus ipſius agens propria incolumis repetiit.

CAPUT XII.

De Stephano & Bertoldo epiſcopis Tullenſibus.

INterea domno pontifice Gerardo ex hujus vitæ ærumnis ſublato, ad Tullenſis diœceſis pontificatum ſubrogatus eſt STEPHANUS ex Mediomatricæ urbis clero, qui jugiter pluris fecit locum hunc, quam cetera ſuæ ſedis cœnobia, oratoriumque S. Mariæ ſua conſecravit induſtria: qua etiam die reſtituit ſignum loco olim ablatum à prædeceſſore ſuo. Hic vix duobus annis eccleſiam rexit, ſed licet apud Bodonis-monaſterium hominem exuerit, hic tamen ſepeliri voluit, quod & contigit. Sepultus autem extat à dextris altaris ſemper Virginis & matris domini MARIÆ in mauſoleo, ex quo dudum levatæ fuerant ſanctorum germanorum JOHANNIS & BENIGNI reliquiæ, pectori ejus crucicula ſuperpoſita diſticon abbatis ſic inſcriptum habens ita:

Hic fuit antiſtes Leuchorum Stephanus olim
Idibus & tetra martis diſceſſit ab arvis.

Super tombam ejus dum poſtmodum duo fratres conſiſterent, & odas miſſæ decantarent, repente nimius fragor ſub pedibus eorum inſonuit, qui eos à ſtatu ſuo ſuper pavimentum conquiniſcere coegit. Verum an hoc contigerit cauſa ſanctorum mauſolei, ſeu pro reverentia ſepulti epiſcopi, non plane cognitum eſt mihi. Succeſſor vero ejus in pontificatu extitit BERTHOLDUS natione Suevus, honeſtati ſæculi præcipue intentus, in conſtructione novarum atque eminentium fabricarum nulli ſecundus, in ſolitis legibus oppreſſor vulgi & monaſteriorum verſutus, qui Mediano cœnobio irrecuperabilem calamitatem intuliſſe dinoſcitur. Nam præfatus abbas tempore HENRICI principis ratus ſibi divinitus offerri occaſionem repoſcendi prædii Berchem ab iniquis diu poſſeſſi, ſuaſu ſupradicti Bertoldi enorme ſervitium exhibuit imperatori: in cujus impenſa coactus eſt cunctam pene ſupellectilem & pecuaria abbatiæ abſtrahere: quin etiam omne ornamentum tam à crucibus & candelabris, quam etiam à lecto S. Hidulphi ac geſtatorio SS. reliquiarum diripere. Si quidem vir ille bonus & ſimplex nihili pendebat cenſum eccleſiæ bonum prodiga manu in tali negotio diſpergere, quia ſperabat ſe ex reditibus fundi illius multiplicius reſtiturum ire. Igitur poſtquam duo pondo auri appendit archariis gazæ imperatoris, præter præfati impenſas ſervitii ſolemnis traditione, recepit ab eo prædium cum appendiciis ſuis: quod cum uno anno pacifice poſſediſſet BERTOLDUS epiſcopus, qui debuerat res ipſius cœnobii ab improborum retibus ſua auctoritate ſubducere, pellacia malignitatis ſuo juri non timuit ſub introductæ cartæ atque vafræ machinationis conſpiratione vindicare, immemor divini judicii, neglector etiam indicibilis damni, quo domus Dei pene annullata fuerat ob receptionem illius fundi. Hujus tam immaniſſimæ crudelitatis cuſpide perfoſſum cor abbatis, aut nullam aut raram diem in hac luce poſt hæc ſine mœrore tranſegit. Hic poſt innumera induſtriæ ſuæ exercitia, quibus loco ſibi credito prodeſſe curavit, ætate & infirmitate confectus, naturæ ceſſit ac in baſilica beatæ Mariæ ſepulturam meruit. (a)

CAPUT XIII.

SUcceſſor autem ejus NARDULFUS extiterat, quem præfatus abbas à ſacri baptiſmatis fonte ſuſceperat, quemque per diverſa loca cauſa diſcendi cœnobitalem vitam tranſmiſerat. Hunc ipſe cum defungeretur, ſermone quo valuit Bertoldo epiſcopo commendavit, atque ut ſibi ſuccederet imperavit. Tempore vero prælationis ejus plurima in loco præfato divinitus oſtenſa ſunt miracula, quibus pravorum retunderetur inſolentia, & rectorum confirmaretur benivolentia, &c.
Nonnulla adhuc ſequuntur in mſ. quæ cum levioris ſint momenti, præ temporis anguſtia ultro prætermiſimus.

(a) Id teſte Johanne à Bayona contigit anno mxi.

HISTORIA NOVIENTENSIS MONASTERII,

AUCTORE ANONYMO, EJUS LOCI MONACHO.

Ex MS. codice Novientenſis monaſterii.

ADMONITIO PRÆVIA.

APpoſite omnino geſtis abbatum Mediani-monaſterii ſubjicimus Hiſtoriam Novienti, ſeu, ut vulgo dicitur, Apri-monaſterii, patrio ſermone Eberſmunſter, *tum propter loci vicinitatem, tum propter ipſius antiquitatem. Eſt autem Novientum antiquiſſimum ordinis noſtri monaſterium in Alſacia, ad Illam fluvium, haud procul à Scheleſtadio ſitum, atque ab Attico duce fundatum eo in loco ubi Dianæ fanum à Julio Cæſare erectum fuiſſe tradunt. Illius Hiſtoriam reperimus in vetuſto codice Novientenſi ab annis circiter quadringentis ſcripto, auctoris nomine deſtituto, quem tamen monachum ejuſdem cœnobii fuiſſe conſtat, qui circa annum* MCCXXXV. *ſcripſiſſe videtur. Nam deſinit in celeberrimum illum eventum, quo Fredericus imperator Henricum Alemanniæ regem filium ſuum, læſæ majeſtatis reum, condemnatum perpetuæ cuſtodiæ mancipavit: id quod ad annum* MCCXXXV. *referunt ſcriptores Germanici. Primordia hujus hiſtoriæ fabulis reſperſa, atque adeo à nobis partim prætermiſſa, cetera vero non contemnenda, plura continent ad illuſtrandam tum civilem, tum eccleſiaſticam hiſtoriam, præſertim epiſcoporum Argentinenſium idonea. Hoc in opere concinnando auctor uſus fuiſſe videtur antiquiorum ſcriptorum lucubrationibus, quorum etiam aliquando verba uſurpans loquitur tamquam præſens & teſtis oculatus, ut patet ex his quæ refert de Willone circa annum 1039. abbate creato, quod ſcilicet* viros litteratos monaſterio pepulit, & filios piſtorum ac cocorum & piſcatorum intronizavit ac tonſurari fecit, quos etiam, *inquit*, nos ipſi poſtea de clauſtro projectos portarios, & piſtores & molendinarios monaſterii vidimus. *Et infra loquens de miraculis quæ in capella clauſtri tempore Conradi abbatis, hoc eſt circa medium ſæculum* XII. *contigerunt*, vidimus etiam hiſdem temporibus energumenos duos virum & mulierem ante altare S. Mauritii curatos.

INCIPIT TOPOLOGIA NOVIENTENSIS COENOBII.

TOpos enim græce, latine locus dicitur; unde topologia quaſi loci deſcripto dicitur. Quoniam igitur genus humanum ſemper ad occaſum vergens, de die in diem ad non eſſe tendit: curioſitate tamen quadam naturali, ſemper tranſacta poſtponens futuris inhiat, ac novis delectatur, & ſic præteritorum obliviſcitur. Unde quidam naturæ humanæ rimator eximius, Vita, ait, brevis, ars longa, experimentum fallax; & idcirco judicium difficile. Hac igitur cauſa non ſemel, nec bis, ſed multoties rogatus à fratribus ut topologiam loci noſtri, id eſt hiſtoriam fundationis monaſterii Novientenſis ſive Ebersheimenſis ſcripto mandarem; quatenus & præſentibus ſatisfacerem, & ſuccedentibus manifeſtarem. Eſt autem is idem præfatus locus in Germaniæ finibus, inter Rhenum & Voſagum, in pago Alſacienſi, in comitatu videlicet Throniæ, & in epiſcopatu Argentinenſi, in inſula Yllæ fluminis

ſitus, nemoribus conſitus, perſpicuis fontibus irriguus, pratis amœnus, agrorum fertili cultura circumdatus, vineis non longe adjacentibus lætus, piſcationibus & venationi commodus, ac variis commeatibus utilis & opportunus. Cum enim pagus idem Alſacienſis primitus ab exercitu Trebete poſſeſſus fuiſſet & exculus, ipſi cultores fanatici & idolatræ, fanum culturæ deorum ſuorum [illegible] in ipſo aram Dianæ & Mercurii conſtruxerunt, & ludis zenicis dedicaverunt.

De Julio Cæſare.

Sed cum poſt multa temporum curricula tota Germania, &c.

De Dagoberto rege, ac filio ipſius.

Cumque poſt multa temporum curricula, DAGOBERTUS regni Francorum ſuſcepiſſet gubernacula, & in pago Alſacienſe apud Rubiacum in arce ipſius caſtri, quod *Iſenburc* dicitur commaneret, contigit ut venatores regis aſſumto filio ipſius ſaltum Yllæ fluminis cauſa venandi intrarent. Igitur per decurſum fluvii venationi inſiſtentes, cum jam inclinata die nox inſtaret, ad ſæpe jam dictam Novientenſem inſulam pervenerunt. Cumque ſtationem pernoctandi inibi ſtatuiſſent, collocatis jam equis [illegible] canibus, ut talium hominum conſuetudo eſt, totam inſulam pervagantes, panes & formellas caſei, vel quidquid ad cibum invenire poterant diripuerunt. Poſt hæc cellam venerabilium virorum, qui ibi, ut prædiximus, commanebant intrantes, omnia utenſilia ipſorum aſportabant, & horreorum ipſorum effringentes, quæque illic repererunt ad pabula equorum ſuorum ſibi vendicarunt. Cumque eos ut ab infeſtatione ipſorum ceſſarent deprecarentur illi, ut Gallorum moris eſt, Teutonicam linguam ſubſannantes cum deriſione, eos de conſpectu ſuo abegerunt. At illi eccleſiam ingreſſi, repulſam ſuam Domino & beato Petro commendaverunt. Mane igitur facto, venatores aſſumto denuo regis filio proximam ſilvam cum canibus ingreſſi, venari cœperunt. Cumque per anfractus aquarum, & condenſa ſilvarum diſcurrerent, aprum miræ magnitudinis repererunt. Quem cum canibus adſcitis cornibus & clamoribus provocaſſent, ille frendens ac ſpumans contra regis filium, quem in quodam loco incaute ſolum reliquerant, impetum fecit. Quo viſo equus cui ſuperſedebat perterritus, ac rapidis paſſibus totus in præceps actus, denſiſſimam ſilvam expetiit. Cumque puer non valens reſidere, ad terram decidiſſet, pes ejus ſteriſio ſive aſcenſorio ſellæ inhæſit, ac ſic per devia & abrupta tractus, calcibus equi & objectu arborum miſerabiliter eſt protritus. Denique utrum etiam ab apro ſit vulneratus, incertum habetur. Hinc tamen proceſſit ſermo, quod ſit percuſſus ab apro. Hinc etiam tam ipſe rex quam ceteri omnes prædictam inſulam Novientum mutato nomine Ebersheim, id eſt manſionem apri nominarunt ac in maxima veneratione ipſum locum, & omnes pertinentias ipſius longo poſt tempore habuerunt, nec aliquis ulterius extitit, qui ſacrum locum temerario auſu ingredi præſumſerit. Denique cum, ut prædiximus, venatores regis filium vulneribus affectum repeiſſent, cum maximo luctu & ejulatu in lecto cum geſtatorio collocantes, ad regem unde digreſſi fuerant remearunt. Cumque puer die una ſupervixiſſet, altera die defunctus eſt: ſed à beato ARBOGASTO Argentinenſi epiſcopo, ut in vita ipſius ſcriptum reperimus, per ſuffragia ſanctiſſimæ Dei Genitricis MARIÆ reſuſcitatus eſt. Quapropter rex & regina omniſque ſenatus ſanctam Dei Genitricem tanto gaudio, tantoque tripudio extulerunt, ut etiam eccleſiam Argentinenſem ob honorem & laudem ipſius, ac pro veneratione ſancti antiſtitis Arbogaſti ampliſſimis donariis refertam ditaſſent, adeo ut rex & regina tres cortes principales cum omnibus appendiciis ſuis inibi traderent, & penitus in jus & dominium ſanctæ Dei Genitricis MARIÆ & epiſcopi Argentinenſis transfunderent. Harum prima Rubiacum in comitatu *Ulteich* ſita eſt. Secunda vero *Biſchesheim* in comitatu Tronio. Tertia vero ultra Ararim in comitatu Barga ſita eſt, quæ Species dicitur. His itaque curtibus ſubjecta familia trifarie ſecernitur. Prima miniſterialis, quæ etiam militaris recta dicitur, adeo nobilis & bellicoſa, ut nimirum liberæ conditioni comparetur. - Secunda vero cenſualis & obediens permagnifica & ſui juris contenta. Tertia nihilominus eſt, quæ ſervilis [illegible] cenſualis dicitur. Sed tamen omnes ſub dominio epiſcopi & ab ipſo rectoris conſtituti conſiſtunt.

De Erchonaldo Principe.

Erat præterea his temporibus in regno Francorum nobiliſſimus & ditiſſimus Princeps nomine ERCHONALDUS, honore majoris-domus ſublimatus, Dagoberti regis conſanguineus: is nempe Dagoberto rebus humanis decedente, regnum Francorum cum regina Nanthilde & Clodoveo filio ipſius ſtrenue gubernabat, vir ſane religioſus ac juſtitiæ tenax, unde etiam inſtigante ſe ad hoc beato Furſeo confeſſore Chriſti in Perona monaſterium in honorem ſanctæ Dei Genitricis Mariæ decenter conſtruxit, ac magnifice ditavit. Quo defuncto, filius ipſius Leodeſius, quem Germani Leutericum vocant, in locum ipſius ſucceſſit; & quamdiu rex Clodoveus rebus humanis ſuperfuit, honore majoris-domus ſublimatus erat.

De Childerico rege Francorum.

Defuncto vero Clodoveo CHILDERICUS filius ipſius regni gubernacula ſuſcepit. Qui

A cum regnum Francorum ceu religioſus ſtrenue & nobiliter per aliquot annos rexiſſet, factione cujuſdam Ebrowini à peſtiferis conſpiratoribus in aula regia cum uxore ſua prægnante peremtus eſt. Leodesius vero cum ceteris Franciæ vel Germaniæ principibus fratrem ipſius Theodericum in ſedem regni conſtituit, ſuffragantibus ſibi ad hoc Didone Pictavenſi & Leudegario Auguſtodunenſi epiſcopo, ac Garino comite fratre ipſius. Quapropter præfatus Ebrowing apoſtata cum ceteris conſpiratoribus tum ſanctum Leodegarium captum B interemit, Didonem vero epiſcopum avunculum ejus exilio damnavit. Leodesius itaque, ut prædiximus, major-domus exiſtens, duxit uxorem nobiliſſimam de proſapia Sigiſmundi & Gothmari regum Burgundiæ, genuitque ex ea filium nomine Athicum ſeu Adalricum. Aliquanto itaque tempore tranſacto, prædictus Ebrowinus cum ceteris conjuratoribus ſuis in Germaniam, quaſi pacis obtentu pro Leodeſio tranſmiſerunt, ut ipſius auxilio in gratiam regni pervenire potuiſſent, diſpoſitis ei in itinere inſidiis. Ille C vero licet eos omnimodis habuiſſet ſuſpectos, tamen utpote religioſus princeps pro pace reſtauranda iter aggreſſus eſt: cumque ad loca inſidiarum perveniſſet, illi ex improviſo conſurgentes, ipſum cum aliquantis militibus occiderunt, reliqui vero in Germaniam transfugerunt.

De Athico duce filio Leodeſii.

Athicus autem filius ipſius, patre adhuc ſuperſtite, & Childerico regnante, uxorem D duxit Berswindam (a) filiam ſororis ſancti Leodegarii epiſcopi & martyris & Garini comitis Pictavenſis, ſororem videlicet reginæ. Ob hanc itaque cauſam conſanguinitatis ſeu propinquitatis à præfato rege ducatum Germaniæ adeptus fuerat, habuitque ſedem in villa regia, quæ *Ehenheim* vocatur, vel in caſtro in vertice montis ſito, quod olim propter irruptionem Hunnorum à ſuperioribus regibus conſtructum, & Altitona fuerat nuncupatum, nunc vero eadem ethymologia *Hohenburc* nominatur.

De ſancto Deodato.

E His ſiquidem temporibus SS. confeſſor Chriſti Deodatus, Nivernenſis ſcilicet epiſcopus, licet nobilis genere, divitias tamen & gloriam mundi pro amore regni cæleſtis deſpiciens, & pauper pauperem Chriſtum ſequi deſiderans, epiſcopatum ac patriam propriam reliquit, & Romam ad limina apoſtolorum pervenit. Cumque antiſtiti ſedis apoſtolicæ præſentatus fuiſſet, ac deſiderium cordis ſui illi pandere cœpiſſet, domnus papa ad eum ſic fari adorſus eſt:

A Si, inquit, inopia peregrinationis & labor prædicationis te delectat, accepta à nobis legatione & poteſtate ligandi ac ſolvendi in tranſalpinas Germaniæ partes perge, & feritatem gentis illius ſalutaria eis monita præbens mitiga. His auditis, ſanctus confeſſor Chriſti injunctum ſibi prædicationis officium gratanter amplectens, confeſtim benedictione percepta, & reliquiis ſanctorum apoſtolorum aliorumque ſanctorum à domno papa impetratis, ſumma cum feſtinatione ad tranſalpinas Germaniæ tendit regiones: cum-B que tranſmiſſis Alpibus ad pagum uſque Alſatienſem cum ſociis ſecum commeantibus perveniſſet, ſtatim prædicationis officium initians, verbo Dei circumpoſitas inſtruit nationes. Denique peragrato omni pago uſque ad inſulam Novientum ſive *Ebersheim* devenit: cumque à fidelibus inibi congregatis cum omni officio caritatis fuiſſet exceptus, aliquot diebus apud ipſos remoraturum ſe ſpopondit, ſed cum ab ipſis de ſancto Materno primo ipſius eccleſiæ fundatore compeiſſet, totamque inſulam deambulans ſitum C ac ſolitudinem loci perſpexiſſet, primo propter ſanctitatem ac religionem fundatorum, deinde propter amœnitatem ac ſolitudinem loci, præcipue tamen rogantibus & obnixe deprecantibus ſe religioſis viris, quos illic congregatos reperit, manſionem ſibi inibi conſtituere decrevit. Cumque fama virtutum ejus confluentibus ad ſe multis per totam provinciam illam percrebuiſſet, præfatus Athicus dux, comperto ejus adventu, aſſumtis ſatellitibus ſuis ad eumdem locum gratia videndi & audiendi eum properat. Sanctus D itaque ut eum adeſſe cognovit, aſſumtis fratribus pergit ei obviam, ac ſalutans ducit ad cellam, deinde oratione præmiſſa, ſacerdos Chriſti verbum exhortationis ad ipſum faciens, & ſalutaribus eum monitis inſtruens, adeo compunctum ac pœnitentem reddidit, ut in lacrymas quoque prorumperet. Dux itaque gratias Deo immenſas retulit, quod in fundo ſui juris tales ſibi miniſtros collocaſſet: quia idem locus cum omni adjacente ſylva jure hereditario ad ipſum pertinebat. Poſt hæc muros antiqui illius fani conſiderantes, eccleſiam de ipſo conſtrui conſtituunt, duce omnes E impenſas larga manu præbente. Adpoſito itaque ex orientali parte ſacrario, undique collapſum ac dirutum reficiunt & cooperiunt dehinc cum eccleſia omni feſtinantia expolita, & decenter januis ac feneſtris impoſitis adornata fuiſſet, dux conſilio epiſcopi clauſtrum aliaſque officinas militantibus Deo neceſſarias conſtruere aggreſſus eſt, quæ cum celeriter conſummata fuiſſent, ad regem Burgundionum & ad abbatem Agaunenſem Ambrosium tranſmiſit, ſuppliciter deprecans, ut reſpectu amicitiæ [illegible] conſanguinitatis de reliquiis SS. Mauritii martyris ac ſociorum ejus ei tranſmitterent. Cujus petitionem rex & abbas

(a) Auctor vitæ S. Odiliæ ſæculo III. Benedictino non filiam ſororis S. Leodegarii, ſed ſororem Sigradæ matris S. Leodegarii aſſerit: cui majorem fidem adhibendam cenſet Mabillonius in Annalium Benedictinorum tom. I.

gratantèr ac benigne ſuſcipientes, ſicut roga- A verat de reliquiis S. Mauritii ac ceterorum Thebæorum martyrum tranſmiſerunt: quas cum dux & epiſcopus cum magna lætitia recepiſſent, dux eccleſiam quam conſtruxerat in honore ipſorum martyrum dedicari decrevit. Cui beatiſſimus DEODATUS ſic reſpondit: Nequaquam nos, domine dux, ſic agere convenit, ut beatum principem apoſtolorum Petrum, primum videlicet poſſeſſorem eliminare debeamus, maxime etiam propter ſanctitatem & reverentiam S. Materni epiſcopi primi videlicet fundatoris. Dux itaque ne voluntati pontificis contraire videretur, tria altaria in B ſacrario ſub una veneratione erigi præcepit, medium videlicet ſancto Mauritio ac ſociis ejus, dextrum vero ſancto Petro, ſiniſtrum autem ſancto Paulo attribuens, præcipue quia epiſcopus reliquias ipſorum ab apoſtolico impetraverat. Cumque dies dedicandæ eccleſiæ XIII. calendas Julii videlicet appropinquaret, dux omni ſtudio ſacerdotes non ſolum illius pagi, ſed & de Lotharingia convocari præcepit, maximumque apparatum præparari juſſit. Venerabilis interim duciſſa ornatum altaris & ſacrarii, veſteſque ſacerdotales quamplurimas omni niſu acceleravit, ſiquidem conſtituta, ut prædiximus, die omnibus C advenientibus antiſtes ad dedicationis ſolemnia celebranda cum miniſtris ingreditur. Dux itaque cum duciſſa magnatorum ſuorum ſtipatus frequentia, dotem eccleſiæ prærordinans, viginti curtes cum omnibus pertinentiis & utilitatibus ſuis deſcripſit, ac ſuper altare S. Mauritii quod & principale erat, contradidit ac penitus transfudit. Hæc ſunt autem nomina villarum in quibus ipſa prædia ſita ſunt.

In Sulza curtis dominica cum omnibus appenditiis ſuis, eccleſia videlicet matrice cum D decimis ſuis, manſus cenſuales atque ſerviles, agri cum vineis ac pratis, curtes cum curtificiis, familia miniſterialis ſervilis & cenſualis, aquarum decurſus cum molendinis, ac foreſtis; ac totus ſimul bannus generalis à jugo montis, qui Beleus dicitur; & à fonte qui Breitenbrunno vocatur, in deſcenſu uſque ad ſaltum qui *Munebruch* vocatur, cum omni libera utilitate.

In *Egesheim*, curtis dominica cum vineis & agris ac decima ipſius allodii.

In *Sigolteſheim* curtis dominica cum omnibus pertinentiis ſuis, agris videlicet & vi- E neis, & eccleſia ipſius allodii, cum omnibus pertinentiis ſuis, agris videlicet & vineis, & eccleſia ipſius allodii, cum omni decima ipſius, manſus ſerviles & cenſuales, cum viis & inviis, exitibus & reditibus, cum omni libera utilitate, familia utriuſque ſexus, medietas banni generalis, & foreſtis à villa quæ *Maternol* dicitur, in deſcenſu uſque *Schoteuwilre* & fluvio qui Vacoona dicitur uſque ad amnem qui *Molebach* nominatur.

In *Olefwilre* curtis dominica cum omnibus conſequentiis ſuis, agris videlicet ac vineis cum decima ipſius allodii, communionem vero banni generalis uſque *Eggenbach*, & Yllam fluvium, uſum vero lignorum & paſcuam porcorum in *Weſterholz* habere debet.

In *Schervilre* curtis dominica cum vineis & agris & pratis aliiſque appendiciis ſuis cum omni decima & banno ipſius allodii.

In *Kagenheim* curtis dominica cum omnibus pertinentiis ſuis, agris, pratis, molendino, piſcationibus familia utriuſque ſexus, communione banni generalis.

In *Sermesheim* curtis dominica cum omnibus appendiciis ſuis, eccleſia videlicet ipſius Villæ, cum decimis ipſius, manſus ſerviles & cenſuales, cum molendino & banno ipſius allodii.

In *Hittenheim* curtis dominica cum omnibus utilitatibus ſuis, eccleſia matrice cum omnibus decimis ſuis, manſus ſerviles & cenſuales, cum molendino & piſcationibus, & tertia parte banni cum omni libera utilitate.

In *Votenheim* curtis dominica cum agris & pratis & eccleſia ipſius villæ cum decimis ſuis & banno ipſius allodii.

In Valva curtis dominica, cum Salalica terra, & pratis ad ipſam pertinentibus, cum quarta parte bannii ipſius villæ.

In Northus curtis dominica cum conſequentiis ſuis, ſalica terra in agris, & pratis, ac ſylvis, molendinis & piſcationibus, cum omni decima ipſius allodii, manſus etiam ſerviles & cenſuales, cum medietate ipſius banni.

In *Hundenesheim* curtis dominica. ſalica terra cum decimis ſuis, manſus cenſuales XII. cum curtibus ſuis.

In *Montersholz* curtis dominica cum omnibus appendiciis ſuis, ſalica terra cum decimis ſuis, eccleſia parrochialis cum decimis ſuis.

In *Baldenheim* capella de *Baldenheim* cum medietate decimarum ipſius villæ, manſus ſerviles ac cenſuales, aquæ aquarumque decurſus, cum molendinis & piſcationibus, ac foreſtis, bannus etiam generalis, ab *Azelveſwilre* uſque in mediam villam *Baldenheim* & *Amvenatesheim* uſque *Ratenhuſen*.

In *Graſenheim* curtis dominica cum omnibus pertinentiis ſuis, ſalica terra in agris & pratis, eccleſia cum omni decima ipſius villæ, manſus ſerviles & cenſuales, aquæ decurſus, cum molendino, & piſcatione, viis & inviis, exitibus & reditibus, cum omni libera utilitate cum tribus partibus banni generalis, omneque jus judiciariæ poteſtatis.

In *Viſwilre* quæ eſt in pago Priſiacenſi curtis dominica cum omni mundiburge ſua, eccleſia videlicet cum decimis ſuis, ſalica terra, manſus ſerviles & cenſuales, mancipia utriuſque ſexus, molendina cum piſcationibus ac foreſtis, jus naulæ cum inveſtigatione auri, bannus totaliter cum omni libera utilitate.

In *Artenheim* curtis dominica cum ſalica terra, manſus cenſuales VI. cum viſitatione ſua ac banno ipſius allodii.

In *Burcheim* curtis dominica cum ſalica terra,

terra, & decimis ipſius eccleſiæ parrochialis, cum decimis ſuis, manſus etiam ſerviles ac cenſuales, cum aliis utilitatibus ſuis familia utriuſque ſexus, bannus generalis totaliter.

In *Lagenlenheim* curtis dominica cum omnibus pertinentiis ſuis, eccleſia parrochialis cum decimis ſuis, manſus ſerviles ac cenſuales, familia tota, bannus generalis, cum omni libera utilitate. Has igitur curtes, ut prædiximus, dux Atticus in dotem eccleſiæ S. Mauritii Novientenſis cœnobii totaliter & integrè cum omni libera utilitate & abſque ulla contradictione contradidit, exceptis his quæ poſtmodum venerabilis filia ipſius ſancta videlicet Odilia ipſi eccleſiæ ad victualia fratrum inibi Deo ſervientium contulit.

De fundatione Vallis-Galileæ.

Denique his ita peractis, Childericus rex S. Deodatum per nuntios aſcivit, cumque pro ſe Deum exorare petiit, & ei in heremo, quæ Voſegus dicitur, vallem cum villulis ac novalibus ſibi contiguis tradidit, deprecans ut monaſterium illic conſtrueret, ac ſervientes Deo inibi monachos collocaret, ſeſeque omne illi ſupplementum ædificationis præbiturum pollicetur. Ad hæc vir ſanctus: Si factis, inquit, dicta confirmaveris, juſſis tuis promto ac libenti animo obſecundare confirmo vel promitto. Rex illico non paucas illi prolatas tradidit pecunias, eumque per cartarum confirmationem ad prædictum deſtinavit locum, omne illi præbens ſolatium. Vir itaque Dei illic veniens, totam vallem perluſtrans; tandem in quadam planicie ſuper ripam fluvii, qui *Mort* dicitur, ædificationem monaſterii initiavit. Deinde quibuſdam caſulis conſtructis, ad Novientum reverſus, fratres quos illic collocaverat, & de reliquiis ſanctorum quibus oratorium deificaret, necnon libros ac veſtes ſacerdotales ad miniſteria divina complenda, quorum omnium copia inibi jam congeſta fuerat, ſecum aſſumens, ad prædictum locum denuo remeavit. Cumque inceptum jam perduxiſſet ad effectum, quædam nobilis matrona de parentela præfati ducis, nomine Huna, cujus filium beatus Deodatus baptizaverat ac de ſacro fonte levaverat, ipſum evocavit, & allodium ſuum in *Sigolteſheim* & in *Mittelwilre* diviſit, ac medietatem ad Novientum S. Mauritio contradidit: reliquam vero partem cum poſſeſſione ſua in *Ongerteſheim* ad locum noviter inceptum, quem Vallem-Galileæ nuncupaverat, itidem ſancto Mauritio contradidit. Sanctus itaque Deodatus utrumque locum meliorando & augmentando, per aliquot annos rexit, & poſt hæc ætate bona hujus vitæ liberatus ærumnis apud   xiii. cal. Julii migravit ad Dominum. Defuncto itaque, ut ſuperius commemoravimus, Childerico rege Francorum, Theodericus frater ipſius regni gubernacula ſuſcepit. Is nimirum ſuadente duce Novientum venit, & pro remedio animæ ſuæ & parentum ac fratrum

A ſuorum prædium monaſterio vicinum hereditario jure ad ſe tranſmiſſum ſuper altare S. Martini martyris, villam videlicet *Hilteſheim* cum duabus villulis, *Berenheim* & *Azolvelwilre* illi adjacentibus, cum omnibus pertinentiis ſuis totaliter contradidit, & abſque ulla contradictione in jus ac dominium monaſterii tranſfudit, bannum videlicet generalem cum jure forenſi, eccleſiam cum decimis ſuis, familiam utriuſque ſexus, agros cum pratis ac foreſtis cum omni libera & regali immunitate contradidit. Poſt hæc itaque ſaniori conſilio B curtim unam cum beneficio ſervili fiſco regali relinquendum decrevit, ea videlicet cauſa, ut ſi nuncius fiſcalis in eadem villa neceſſitate cogente diverteret, manſionem in fundo monaſterii nullatenus haberet, nec quemquam hominum ibi contingeret. Rex itaque hujus donationis ſeu confirmationis cartam conſcribi juſſit, & propria manu anuli ſui impreſſione roboravit, cujus etiam exemplar inſerere maluimus.

C

PRIVILEGIUM THEODERICI REGIS FRANCORUM.

In Chriſti nomine Theodericus, &c. Datum menſe Februario die nono, anno decimo regni ejus. Amen.

De diviſione patrimonii.

Atticus itaque dux poſtquam incitante diabolo per paſſionem furoris filium ſuum Adelbertum propria manu interemit, heredibus deſtitutus, patrimonium ſuum in quatuor partes diviſit. Primam videlicet partem pro anima filii ſui ad monaſterium ancillarum Dei in Argentinenſi civitate, quod in D honore S. Stephani protomartyris eſt conſtructum, ubi & filium ſuum ſepelierat, & ad monaſterium quod Medianum dicitur. Alteram nihilominus partem, ut prædiximus, S. Mauritio ad Novientum contradidit. Tertiam vero partem ad monaſterium quod *Hohenburg* dicitur, ubi & ipſe dux cum uxore ſua Berswinda tumulatus cernitur. Quartam vero partem ne omnimodis ſtirpem ſuam hereditate privaret, cognatis reliquit: quæ nimirum pars poſteà ad duos fratres devenit, quorum unus Eberhardus, alter vero Maso dicebatur. Siquidem dominus Eberhardus in caſtro *Egeneſheim* quod & ipſe E conſtruxerat, ſedem habebat: frater vero ejus in valle, quæ ex nomine ejus Vallis-Maſonis nuncupatur, manebat. Denique occulto Dei judicio dominus Eberhardus cæcitate percuſſus, ſine uxore & heredibus remanſit: frater vero ejus Maso filium quidem habuit, quem tali infortunio amiſit. Nam cum quadam die in fluvio, qui Olrina dicitur, cum aliis juvenibus balneans colluderet, gurgiti immerſus ac necatus eſt, & ſic ambo fratres exheredirati ſunt. Denique Dei inſpiratione Eberhardus in fundo ſuo monaſterium primo in honore S. Mauritii con-

ſtruxit, poſtea vero in honore S. Leodegarii, A à beato PIRMINO epiſcopo dedicari juſſit, quod & Vivarium peregrinorum ſeu Murbacum nominavit. Frater vero ipſius cum uxore ſua monaſterium ſanctimonialium in ſupra dicta valle, item in honore S. Leodegarii conſtruxit, eo quod de ſtirpe illius emerſerint, & caput ipſius ab epiſcopo Augustidunenſe impetraverint. Poſt obitum itaque beati Deodati fratres Novientenſes, de ipſo cœnobio electum virum quemdam nomine ERARDUM venerabilem virum abbatem conſtituerunt. Hunc ſancta ac venerabilis virgo Chriſti ODILIA, poſt mortem patris ſui evocatum, tali ſibi ac monaſterio B ancillarum Chriſti cui præerat (a) conventione & connexione caritatis conjunxit, ut cunctis ſpiritalibus & conſilio & auxilio eis præeſſet: ea ſcilicet conditione, ut in ſummis feſtivitatibus, in nativitate Domini, videlicet & in paſcha, & in pentecoſtes de Noviento preſbyter unus ac diaconus & ſubdiaconus ibi miſſas celebrarent, & ancillas Chriſti communicarent. Abbas vero ipſe in nativitate S. Mariæ inibi miſſarum ſolemnia compleret, deinde ſancta virgo Chriſti quid pro hujuſmodi beneficio monaſterio Novientenſi viciſſim impenderet, cum ſororibus & familia C deliberabat. Dedit itaque prædicto monaſterio ad meliorandam fratrum illic Deo ſervientium præbendam in Barro curtim unam cum vineis ad ipſam pertinentibus, & reditus ſalis ad tertiam dimidiam ſartaginem; in *Marſal* & in *Mittewich* & in *Illethileshen* tres manſus cum curtibus ſuis & piſcationibus; in *Cuenheim* v. manſus cum curte dominica, & ſalica terra ad luminaria eccleſiæ S. Mauricii, in Caſtineto curtim unam cum vineis ad ipſam pertinentibus, in Sarmenza v. manſus cum curtibus ſuis, & capella ipſius loci, in *Gundolvesheim* curtim dominicam v. manſus & duas vineas; in D *Benbolz* & in *Regensheim* agrum x. jugerum cum decimis ſuis; in *Roulechesheim* v. manſus cum decimis ſuis; in *Baltersheim* L. jugera cum decimis ſuis. Hæc itaque omnia virgo Chriſti ODILIA, ut prædiximus, ſancto Mauritio contradidit, & inſuper omnes veſtes ſacerdotales, quibus abbas in ſummis feſtivitatibus induebatur, & quibus altare S. Mauritii tegebatur. Defuncto itaque ERHARDO abbate, COLUMBUS ei abbas ſucceſſit, vixitque uſque ad tempora Pipini regis Francorum. Hujus ſiquidem temporibus venerabilis Yrinus preſbyter eccleſiam quæ cella E ſancti Petri dicitur conſtruxit, quam & beatus PIRMINIUS confeſſor Chriſti in honore S. Petri dedicavit. Huic ſucceſſit BENEDICTUS abbas, cujus temporibus PIPINUS rex monaſterio Noviento cum omnibus pertinentiis ſuis immunitatem conceſſit. Huic ſucceſſit ISENHARDUS abbas, & huic DIEBALDUS abbas. Huic CAROLUS-MAGNUS privilegium immunitatis tradidit, & ab omni jure fiſci regalis abſolvit, cujus etiam exemplar inſerimus.

PRIVILEGIUM CAROLI MAGNI.

IN nomine Patris, &c. Actum Ferdi in Saxonia in Dei nomine feliciter amen.

Diebaldo ſucceſſit GRIMALDUS abbas & huic venerabilis SABACIUS abbas. Hunc Ludovicus imperator pius filius Caroli de Amerbacenſi monaſterio tranſlatum abbatem conſtituit, ipſique privilegium immunitatis tradidit. Huic SALEMON abbas ſucceſſit, & Salemoni GIBELINUS abbas, & huic WLFRIDUS, & huic HEREBALDUS, Herebaldo vero HERTMANNUS ſucceſſit. Hujus temporibus ARNOLFUS dux Noricorum Carolum patruum ſuum regno pepulit, ac regnum ſibi uſurpavit, & BALTRAMO Argentinenſi epiſcopo abbatiam Novientum ut parti ejus faveret promiſit. Is abbatiam ingreſſus omnia ditioni ſuæ ſubegit, & HELMERICUM quemdam monachum abbatem conſtituit, quia HARTMANNUS ei ſubeſſe noluit, ſed non diu hac tyrannide potitus eſt: nam ab apoſtolico JOHANNE degradatus eſt & excommunicatus. Poſt tres autem annos JOHANNES papa cum principibus CAROLUM imperio reſtituit, qui & confeſtim abbatiam recepit, & Helmericum reſtituto Hartmanno expulit, & immunitatem abbatiæ cum omnibus pertinentiis ipſius per cartas confirmavit.

De ſancta Richarda imperatrice, & allodio in Kinigesheim.

His itaque temporibus venerabilis RICHARDIS imperatrix Novientum venit, & xxx. jugera ruris ac vinearum, & curtim unam cum omni decima ipſius allodii S. Mauricio ad ſacrificia divina contradidit: maxime pœnitentiam agens, quia eccleſiam S. Mauricii in *Sigolesheim* per potentiam decimis ſuis privaverat, nam in eadem villa in fundo ſuo eccleſiam in honore S. Petri conſtruxit, ac primo decimas ſuas, deinde ſuccedenti tempore omnes decimas totius villæ ad ipſam coegit, excepto prædio ſancti Mauricii ac familiæ ipſius & allodio S. Dei Genitricis & familiæ ipſius: hac igitur de cauſa præfatum allodium, ut prædiximus, contradidit, ac in multis deinceps ſe profuturam promiſit.

De domino Lanzone Suevo.

His etiam diebus erat quidam vir nobilis; natione Suevus, LANZO nomine, habitans in poſſeſſione ſua in villa quæ *Suabesheim* dicitur. Is cum haberet uxorem ſpecioſam & ingenuam, nomine GUELHILDAM, ſpiritu zelotypiæ adverſus eam tactus eſt: nam de quodam milite falſo rumore infamata fuerat, cumque maritus hac ſuſpicione diu laboraſſet, cogitare cœpit qua molitione ve-

(a) Hujus conventionis practica ante annos ſexcentos adhuc vigebat in Hoemburgenſi monaſterio, ut probant vetera inſtrumenta, quæ vidimus in archivis illuſtriſſimi epiſcopi Argentoratenſis.

ritatem rei experiri potuiſſet. Denique quadam die Rhenum tranſiturum, & in Sueviam ſe iturum ſimulabat: aſſumptis itaque quibuſdam ſibi conſciis, in quoddam latibulum Rheni fluminis divertit, dieque una inibi delituit. Igitur nocte inſecuta domum rediit, ac ſilenter curiam intravit, ſoluſque ad oſtium cubiculi in quo uxor ipſius dormiebat devenit, cumque illud clanculo pulſaſſet, domina expergefacta ancillam vocavit, & requirere quisnam eſſet præcepit. Ancilla ad fores veniens quis de foris ſit requirit: at ille nomen ſibi militis quem ſuſpectum habebat aſſumit, & ſe intromitti petit. Ancilla dominæ renuntiat, illa vero ut parumper expectet remandat. Quid multa? is, inquit ad ancillam, eſt à quo infamata ac falſa ſuſpicione à marito ſum notata: deinde ut altera Judith, virili animo induta, Deum adjutorem invocat, quatenus perſecutorem ſuæ pudicitiæ proſternat: denique idem maritus ejus duos gladios habens, unum ſecum tulerat, alterum in cubiculo parieti adpenſum reliquerat. Quem dextera tenens poſt oſtium conſtitit, lævaque januam aperuit, cumque ille pedem intro limen poſuiſſet, illa in caput ipſius ictum libravit, quo tuente, ſecundum cervici incuſſit. Deinde vociferans domeſticos advocat, inimicum ac perſecutorem ſuæ pudicitiæ proclamat proſtratum, qui accenſis luminaribus adcurrentes invenerunt dominum ſuum in pavimento jacentem, & in ſuo ſanguine palpitantem. Quo viſo clamor ingens ac luctus oritur, vicini accurrunt, & ſtatim hujus rei fama villæ complentur. Levantes itaque dominum ſuum ſervi in lecto collocant, ac vulnera ligant, qui cum guſtata aqua paulum requieviſſet, collectis viribus uxorem vocat, & iniquitatem perfidiæ ac ſuſpicionis ſuæ confitetur. Poſt hæc ut abbas advocetur exorat, qui cum adcitus veniſſet, confeſſionem ultimum jam ſpiritum trahens fecit, & communionem ſacri corporis Chriſti ſuſcipiens, prædium in quo piaculum perpetratum fuerat, S. Mauritio cum familia & omnibus pertinentiis ſuis pro remedio animæ ſuæ contradidit, & ſe ad monaſterium deportari petiit, ac ſic ultimum ſpiritum exhalavit: qui cum ab uxore & familia ad monaſterium deportatus fuiſſet, abbas corpus ſaniori conſilio in ſarcofago inhumatum depoſuit, dominam donec cum epiſtola ordinem rei continente ad apoſtolicum tranſmiſit: qua perlecta papa dominam intuens, ac virtutem femineam collaudans, alteram Judith cognominavit, & omnimodis liberam & abſolutam redire mandavit. Quæ ſtatim ad pedes ejus corruit, ac pro ſepultura & abſolutione mariti rogavit: cui ille litteras abſolutionis ad abbatem tradidit, & ut infra eccleſiam ſepeliretur conceſſit, quod & factum eſt: nam poſt aliquot annos ipſa domina in eodem ſepulcro juxta virum ſuum ante altare S. Crucis ſepulta eſt.

De villa Bezenheim.

Erant præterea iiſdem temporibus duo fratres liberæ conditionis, habentes poſſeſſionem in villa quæ *Bezenesheim* dicitur, decem & octo manſuum, quam cum inter ſe diviſiſſent, unus ipſorum, qui *Hilteuris* vocabatur, partem ſuam novem videlicet manſus cum curte dominica & ſilva ac familia aliiſque pertinentiis ſuis S. Mauritio ad monaſterium *Ebersheim* contradidit, ſeque inibi monachum fecit. At vero frater ipſius alteram partem ad monaſterium quod Gengenbacum dicitur contradidit. Regnante ſiquidem poſt hæc LUDEWICO filio ARNOLFI, cum jam defuncto Hartmanno abbate EGGEHARDUS abbas ſucceſſiſſet, quidam de nobiliſſima ſtirpe Alemanorum nomine ALTMANNUS cum uxore ſua domina WINEHILDA, de nobili videlicet Germanorum ſtirpe progenita, prædium quoddam in pago Alſatienſe inter Yllam & Rhenum, in villa quæ *Widdenesheim* dicitur habens, in ipſa cum familia conſiſtebat: cumque jam abſque liberis conſenuiſſent, Deo inſpirante, ipſum allodium cum omnibus pertinentiis ſuis S. Mauritio ad ſuſtentationem fratrum inibi Deo ſervientium contradiderunt, curtim ſcilicet dominicam, & XII. manſus ad ipſam pertinentes, cum eccleſia ipſius loci, ac decimis ad ipſam pertinentibus, ſalicam terram cum pratis ac foreſte, familiam etiam utriuſque ſexus, cum banno & omni libera utilitate. Poſt hæc idem ALTMANNUS ſimul cum abbate in præſentiam Ludewici imperatoris venit, & præfatam donationem per autoritatem regiam confirmavit: ea ſcilicet ratione ut nullus judex publicus in ipſam villam ingredi præſumat, nec quemquam hominum ibi conſtringat, ſed prædictus abbas omneſque ejus ſucceſſores præfatam villam poteſtative poſſideant. Dederunt etiam præter immunitatem regiam de ipſo allodio curtim unam cum beneficio ſervili in jus ac dominium regni, ea de cauſa, ut legatus fiſci apud eamdem villam, ſi pernoctaret, nequaquam ſupra dominium monaſterii manſionem haberet.

De villa Nivernesheim.

Dederunt etiam ALTMANNUS & uxor ejus tres manſus S. Mauritio in villa quæ *Niverntesheim* dicitur, cum capella ipſius loci, & omnibus decimis ipſius. Defuncto itaque Altmanno ab uxore ſua ad monaſterium delatus, & inibi ſepultus eſt: cumque omnia ſigna eccleſiæ pulſarentur, ſonis majoris campanæ ruptus eſt. Dedit itaque præfata WINEHILDIS ipſo die ſuper altare S. Mauritii duos manſus in villa *Cellesheim*, unum in beneficio ſacriſtæ, alterum vero ad funes & circulos campanarum omni deinceps tempore comparandos: cum & ipſa obiiſſet, in ſepulcro viri ſui ſepulta eſt. Poſt multa itaque annorum curricula, cum ODDO primus filius HENRICI imperatoris defuncto patre adminiſtrationem imperii ſuſcepiſſet, ADELHEIDAM ex nobiliſſima ſtirpe Germanorum [illegible] Burgundionum progenitam uxorem duxit, & conſor-

rem imperii inſtituit. Habuerat enim ipſa ADELHEIDIS primo Heremannum ducem Alemanniæ maritum, & de ipſo genuerat filium nomine Ernuſtum, quo defuncto, RUODOLFUM regem Italiæ maritum accepit: cumque apud Mediolanum regnaret, defuncto fratre ſuo CUONRADO rege Burgundionum, etiam ipſius regnum jure hereditario adepta eſt. Denique imperatrix effecta, inſignia duorum regnorum ſuorum, Italiæ videlicet & Burgundiæ, OTTONI imperatori in conventu principum reſignavit, & imperio Romano addidit. Hac igitur de cauſa Mediolanenſes cum Longobardis contra ODDONEM imperatorem rebellare cœperunt. Imperator itaque expeditione contra eos ordinata, adminiſtrationem totius Germaniæ WILLEGISO Moguntino archiepiſcopo commiſit, pagum vero Alſatienſem cum monaſteriis & eccleſiis fiſci WIDEROLFO Argentinenſi epiſcopo commendavit; & ſic Italiam ingreſſus, Mediolanum obſedit, ac ſeptem annis inibi permanſit: unde contigit ut defuncto interim abbate Novientenſe ſeu Ebersheimenſe, WIDEROLFUS epiſcopus ex parte imperatoris BAUDESIUM à fratribus electum conſtitueret & ordinaret. Regreſſo tandem poſt ſeptem annos imperatore, præfatus epiſcopus BAUDESIUM abbatem ipſi in conventu principum præſentavit, ac ſimul cum ipſo privilegium de decimis præfati monaſterii ab imperatore impetravit, cujus etiam exemplar inſerere volumus.

PRIVILEGIUM D. *WIDEROLFI* epiſcopi de decimis monaſterii.

IN nomine Domini noſtri JESU-CHRISTI, &c. Domino noſtro feliciter. Amen.

PRIVILEGIUM ODDONIS imperatoris de decimis monaſterii.

(a) IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, &c. Anno Dominicæ incarnationis DCCCCLXXIII (a) indict. VII. anno XX. regni domni Ottonis ſereniſſimi regis.

De Liutfrido comite & Artolfesheim.

Eodem tempore LIUTFRIDUS comes de nobili Burgundionum genere allodium ſuum in *Artolfesheim* S. Mauritio ad præfatum monaſterium contradidit, curtim videlicet dominicam cum omnibus pertinentiis ſuis & banno ipſius loci, capella in *Birsheim* & allodio ſibi cohærente cum decimis ipſius villæ.

De Damvilre.

Erant præterea iiſdem temporibus duo fratres de Lotharingia liberæ conditionis, prædium quoddam infra terminum Voſagi habentes juxta villam quæ *Tamvilre* vocatur, quod cum inter ſe diviſiſſent, unus partem ſuam cum eccleſia ipſius loci S. Mauritio ad prædictum monaſterium contradidit, alter vero partem ſuam monaſterio quod Medianum dicitur contulit. Defuncto poſt hæc ODDONE imperatore primo, ODDO ſecundus filius ipſius ſucceſſit in regnum, à quo cum WIDEROLFUS epiſcopus inveſtituram quorumdam regalium locorum impetraſſet, Novientenſis etiam monaſterii curam ſuſcepit, ipſumque locum ob honorem & patrocinium ſanctorum Thebæorum multis honoribus ac donariis adornavit, & in tantum dilexit, ut etiam in ſupremis poſitus, in eodem monaſterio ſe tumulari præciperet: quod & factum eſt. Cui ſucceſſit in epiſcopatu ALEWICUS Augenſis abbas. Poſt hæc venerabilis ac beatæ memoriæ BAUDERIUS abbas migravit ad Dominum. Poſt cujus tranſitum fratres ſecundum regulam ſancti Benedicti convenientes, RUDOLFUM abbatem conſtituerunt. Quod factum prædictus ALEWICUS Argentinenſis epiſcopus graviter tulit, & cum furore monaſterium ingreſſus, omnem ſibi ſubſtantiam ac theſaurum eccleſiæ vindicavit. Quem cum fratres prioris amicitiæ, quam erga ipſos in Augenſi monaſterio poſitus habuerat ammonerent, reſpondiſſe fertur: Ego quondam Mariam Augenſem concubinam habui, nunc vero Mariam Argentinenſem legitimam uxorem duxi. Cumque nocte ſequenti infra monaſterium ſe cum comitibus ſuis ſopori dediſſet, vidit turbam armatorum militum clauſis foribus, ad ſe ingreſſam; cumque ante lectum ipſius conſtitiſſent, unus qui ceteris præeſſe videbatur, propius accedens, cuſpide ipſum tetigit, & cur domum ſuam violenter ingredi præſumſerit, minaci voce requirere cœpit. Qui cum tremens & palpitans reticeret, ſequentibus ſe ait: Arripite hunc temerarium, & extra domum meam non ſine contumelia ejicite. Statimque illum alii per manus, alii per pedes trahentes, extra cellam, in qua jacuerat projecerunt. Cumque expergefactus magnis clamoribus perſtreperet, qui ſimul cum ipſo cubabant expergefacti exſilierunt, ſed milites prædicti ſtatim diſparuerunt. Denique epiſcopum ante fores jacentem repererunt, & quemadmodum illic venerit interrogare cœperunt. At ille ab ignotis militibus ſe tractum & illic projectum commemorabat. Cumque à terra ſurgere conaretur, nec manibus, nec pedibus ſe juvare poterat, levatus tandem à ſuis in ſella collocatur. deinde percunctantibus ſingulis de habitu & qualitate militum, viros aiebat proceræ ſtaturæ fuiſſe; & aureas cruces in galeis ac ſcutis ipſos dicebat habuiſſe. Cumque etiam tumida verba principis ipſorum retuliſſet, omnes pariter una voce ſanctum ducem cum Thebæis militibus fuiſſe Mauritium dicebant. Deinde ſumma cum feſtinatione reſtitutis omnibus, quæ jubente epiſcopo monaſterio violenter abſtulerant, ipſum ſine mora navi imponentes ad civitatem uſque perduxerunt. Cumque ini-

(a) Hujuſmodi chronicæ notæ falſæ, forte amanuenſis incuria depravatæ, nam anno 973. non conveniunt indictio 7. nec annus 20. Ottonis imperatoris.

bi per totum fere annum podagricus ac chiragricus jacuiſſet, mures immitiſſimi extranei coloris ac formæ pedicas pedum ipſius, ac digitos manuum corrodere cœperunt. Qui cum nulla arte inhiberi potuiſſent, cubicularii ipſius lectum in quo jacebat, quatuor funibus in aëre ſuſpenderunt, ſed mures à laqueari per funes deſcenderunt ac indeſinenter quouſque expiraret corrodebant, & ut clerici ipſius eccleſiæ aſſerere ſolebant, cum ipſo ſimul tumulati ſunt. Unde accidit, ut prædictum monaſterium cum pertinentiis ſuis in ſumma veneratione ac tutela per multa tempora à cunctis haberetur, in tantum ut etiam WILLEHELMUS Argentinenſis epiſcopus ſucceſſor Alewici eidem monaſterio conceſſiones anteceſſorum ſuorum de decimis monaſterii per cartarum conſcriptionem venerabili RUPERTO abbati & ſucceſſoribus ipſius eccleſiaſtico banno confirmaret & corroboraret; quæ etiam hactenus in armario monaſterii conſervantur.

Miraculum.

Igitur non prætermittendum exiſtimamus miraculum, quod Dominus hiſdem temporibus RUPERTI abbatis per ſanctorum Thebæorum merita operari dignatus eſt. Nam quædam mulier dum in feſto ſancti Mauritii & ſociorum ejus, ſignis eccleſiæ ſonantibus, ad veſpertinas laudes occurreret, filium parvulum domi reliquit. Quem expletis laudibus domum rediens in Ylla flumine necatum reperit. Quem ſtatim mente conſternata rapidis paſſibus, ac ſi furibunda arripiens, ad eccleſiam pervenit, & infortunium ſuum ſanctis martyribus improperans, filium ante altare ſancti Mauritii projecit, & reliquias ſanctorum de altari rapiens, ſuper ipſum poſuit. Quam cum fratres de altari removere niterentur, illa pertinaci voce renitens, numquam ſe receſſuram, niſi filium reciperet, clamabat. Igitur multis circumpoſitis circa mediam noctem luctu & clamoribus fatigata obdormivit, & quemdam virum juxta altare ſtantem, & per ſomnium ſibi dicentem audivit. O mulier, quia maledictis & improperiis nos laceſſire auſa fuiſti, filium quidem tuum in præſenti recipies, ſed pauco poſt tempore ſuper ipſo gaudebis. Quod & factum eſt. Nam ſtatim de ſomno excitata corpus filii arripuit, & in ſinu ſuo collocavit, & aqua qua ingurgitatus fuerat, ſtatim per os ipſius quaſi de cantabro erupit, & puer redditus vitæ palpitare cœpit, & ſicut matri in viſione divinatum fuerat, ſex tantum menſibus ſupervixit, ac vitam finivit. Unde quis dubitet per merita ſanctorum martyrum hoc factum fuiſſe, quibus infelix mulier improperare & objicere auſa fuerit, quoddam detrimentum filii idcirco perpeſſa ſit, quia in feſtivitate ipſorum relicto parvulo ad eccleſiam ipſorum properare maluerit. Hinc etiam conſiderandum cuique ſummopere eſt, quanta perverſitas ſit quemque de infortunio ſuo Deo & ſanctis ejus maledicere, qui pluit ſuper juſtos & injuſtos, & per miſericordiam ſuam etiam ingratis quotidie beneficia præſtat.

RUPERTUS itaque abbas bonus monaſterii proviſor per multos annos extitit, & multis commodis locum ampliavit. Nam amnem qui monaſterii clauſtra præterfluit multis ſumtibus per longum terræ ſpatium ab Ylla flumine derivari fecit, & totum monaſterium aquam deducendo circumvallavit, & molendina ceteraſque officinas opportune conſtruxit.

De fundatione capellæ S. Margaretæ.

BERHTA etiam quædam nobilis domina, temporibus ipſius capellam in honore ſanctæ Margaretæ ante oſtium majoris eccleſiæ conſtruxit, & dedicari fecit, ac dotem contradidit. Dedit etiam ad eamdem capellam Volmarum & Eberhardum cum uxoribus ſuis, & omni poſteritate ipſorum, cenſuales duorum nummorum, ſeu ceræ ejuſdem pretii. Feminas vero viri potentes quamdiu abſque maritis ſint, XII. ulnis linei ad candelas eccleſiæ conficiendas. Dedit etiam ſancto Mauritio ad præbendam fratrum curtim caſtri *Trandenbruch*, cujus ſuperius mentionem fecimus cum ſilva adjacente, & duos manſus in *Mutterſholz*, & molendinum in *Abtswilre* cum curti & piſcationibus ſuis. Dedit etiam ſancto Mauritio pro anima viri ſui HUGONIS, itemque filii ſui HUGONIS & filiæ ſuæ BERHTÆ, quos in ſupradicta capella ſepeliri fecit, novem manſus cenſuales in *Marcolzheim*, & vineam duorum jugerum in *Scerwilre*, & ſeipſam etiam in eadem capella tumulari fecit. Dederant etiam pater ipſius & mater ſancto Mauritio quinque manſus & curtim dominicam in villa *Ebersheim* cum foreſte, quæ Munichowa dicitur, & familiam utriuſque ſexus, cum vinea duorum jugerum in *Scherwilre*. Horum omnium cartam RUPERTUS abbas & WILLEHELMUS epiſcopus conſcribi fecerunt & ſigillari, & epiſcopus perpetuo anathemate & banno ſpiritali monaſterio confirmavit, quæ etiam uſque hodie in armario monaſterii continetur. Poſt hoc RUPERTUS abbas ex hac vita migravit, præfuitque monaſterio ab ultimo anno tertii Oddonis imperatoris uſque ad primum annum (a) Henrici filii CONRADI imperatoris. Cumque fratres alium elegiſſent, Henricus imperator quemdam monachum aurificem de monaſterio quod Onuartum dicitur, WILLONEM nomine violenter intronizavit, ac abbatem conſtituit. Idem enim WILLO imperatori ciſos cupreos, & ſcutellas ſtagneas miri operis deauravit, quos militibus in donariis dedit. Quod cum militibus innotuiſſet, ipſum interficere moliebantur, & idcirco imperator illum à ſe removit, ac per hoc tali commercio abbatem conſtituit. Quem

(a) Hoc eſt anno 1039. quo Henricus filius Conradi imperatoris regnare cœpit.

cum fratres contra velle ſuum coacti ſuſcepiſſent, quoſdam ex ipſis nobiles & litteratos viros monaſterio pepulit, & filios piſtorum ac cocorum & piſcatorum intronizavit ac tonſorari fecit, quos etiam nos ipſi poſtea de clauſtro projectos portarios & piſtores ac molendinarios monaſterii vidimus.

De menſura Steſſ fracto & Willone.

Cumque fratres quadam die miſſarum ſolemnia peragerent, abbas cellarium ingreſſus, menſuram potus æream inibi pendentem reperit. Cumque à cellerario ſtaupum juſtitiæ fratrum eſſe cognoviſſet, ſtatim arreptum lapidi inliſit, ac totum in partes comminuit. Quod cum fratribus in eccleſia nunciatum fuiſſet, ſtatim egreſſi ipſum adhuc in eodem loco repertum, cur hoc feciſſet requiſierunt. Quos cum indignanter ac proterva voce abire juſſiſſet, ſtatim arreptum alii per crines, alii per pedes trahere cœperunt, & extra clauſtra monaſterii projecerunt, ſtatimque famuli accurrentes fuſtibus & pugnis ca ſum per pontes fluvii extra locum abegerunt. Cumque ad imperatorem veniſſet, & calamitatis ſuæ miſerias retuliſſet, imperator ira commotus epiſcopo Argentinenſi per litteras mandavit, ut quantocius abbatem reſtitueret, omneſque facti reos de monaſterio expelleret. Epiſcopus ergo aſſumto abbate ad monaſterium venit, conſideranſque nequitiam & inſolentiam ipſius, moderatius quam juſſus fuerat erga fratres agere ſtuduit, ac deinde pace inter ipſos & abbatem reformata, admonere eos cœpit, quatenus & monaſterio & ſibimetipſis providerent, illud eis objiciens, quia non eſt poteſtas niſi à Deo, qui etiam regnare facit hypocritam propter peccata populi, & illud Apoſtoli: quia *qui poteſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſiſtit*: & illud: *Redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt.* Poſt hæc relictis illis remeavit in ſua: abbas vero ſimulata pace per aliquod tempus, quadam nocte ex inſperato cum famulis ſuis, qui ſecum venerant, eccleſiam furtive ingreſſus, partem ornamentorum & theſauri eccleſiæ, & quaſdam caſulas & cappas cum libris rapuit, atque omnibus navi impoſitis aufugit ac turpiter evaſit, & in Wormatiam civitatem veniens omnia diſtraxit, & ulterius non comparuit.

De abbate Egelolfo.

His ita peractis, imperator epiſcopum HEZILONEM rogavit, ut fratres conveniret, ipſoſque rogaret, quatenus EGELOLFUM quemdam nobilem virum Amelbaccenſem monachum abbatem eligerent; quod cum factum fuiſſet, idem Egelolfus abbas ordinatus eſt. Hujus itaque temporibus jam defuncto Hezelone epiſcopo, WERENHARIUS ſucceſſor ipſius pacifice monaſterium ingreſſus, quemdam monachum in eodem monaſterio recluſum invenit, & ab eo quædam privilegia monaſterii, quæ à fratribus propter tutelam cuſtodienda acceperat expetiit; ſimulque pollicitus eſt ei, quod ſi privilegia obtinuiſſet, ſtatim eum abbatem conſtitueret. Quæ cum à proditore fratrum hac conditione accepiſſet, ſtatim civitatem ingreſſus, cives ac clerum convocat, eiſque cartas demonſtrat, & in præſentia omnium ignem copioſum fieri præcepit, atque illas omnes conſcriptiones in ipſo combuſſit, ea ſcilicet intentione, ut ſi omnia privilegia monaſterii ſubtraheret, monachi inveſtituram ab imperatore ulterius non expeterent. Sed enim ejus vecordia tali intentione fruſtrata eſt. Siquidem omnia immunitatis ac fundamenti & decimarum privilegia in Murbacenſi armario conſervata fuerant. Quod factum cum fratres comperiſſent, protractum proditorem ligatis poſt tergum manibus jumento impoſitum in exilium tranſmiſerunt, ubi & vitam finivit. Poſt hoc idem WERENHARIUS epiſcopus imperatori inſidias cum quibuſdam conſpiratoribus ſuis intendebat. A quo cum fortiter præventus ac deprehenſus fuiſſet, omni poſt hæc tempore ſuſpectus fuit. Unde contigit, quia expelli metuebat, ut fratri ſuo RADEBOTONI comiti de *Habechesburc*, curtes epiſcopatus ſui & eccleſias multas in beneficio concederet, ac deinde ad tantam inſaniam devenit, ut etiam allodia & curtes quaſdam ſancti Mauritii Novientenſis cœnobii eidem Radeboconi fratri ſuo per rapinam concederet, id eſt Sulza cum pertinentiis ſuis, *Burcheim* cum appendiciis ſuis, Northus, & *Hundenesheim* cum omni utilitate ſua, curtim etiam monaſterii in *Egenesheim* cum vineis & agris & omni utilitate ſua. Cumque abbas querimoniam de hac rapina coram imperatore feciſſet, imperator iram diſſimulans cum quibuſdam principibus conſilium iniit, quemadmodum eum ab epiſcopatu amoveret. Conſiderans ergo hoc ſine gravi diſcrimine propter magnitudinem ſtirpis ejus non poſſe fieri, tale conſilium reperit; quod eum Conſtantinopolim ad regem Græcorum pro negotiis imperii tranſmitteret: cumque aſſumptis comitibus iter arripuiſſet, imperator legatos poſt ipſum cum epiſtola ad regem tranſmiſit, quatenus ipſum inſidiatorem imperii in damnationem exilii deſtinaret, quod & factum eſt. Nam in quamdam inſulam tranſmiſſus, ibique toxicatus impiam vitam digna morte finivit. AGELOLFUS itaque abbas capellam primæ fundationis jam vetuſtate collapſam deſtruxit, eamque in alio loco, id eſt ante portam majoris eccleſiæ in honore ſancti Joannis Baptiſtæ conſtruxit, & ex hoc & deinceps per multa tempora ſemper locus in deterius prolapſus eſt.

De abbate Adelgaudo.

Defuncto itaque Agelolfo abbate, fratres quemdam ADELGAUDUM nobilem virum de Murbacenſi monaſterio abbatem elegerunt, & ordinari fecerunt: ille clauſtrum monaſterii jam vetuſtate collapſum, aliaſque officinas venuſtiſſime ſicut hactenus cernitur reparavit, & curtes monaſterii in meliori ſtatu reædificari juſſit. Hujus itaque tempo-

ribus Rudolfus dux Alemannorum conjuratione Saxonum & quorumdam aliorum principum rex contra Henricum imperatorem conſtitutus, coronam ſibi impoſuit, & in Saxonia regnavit. Hac itaque de cauſa Henricus imperator Adelgaudum abbatem expulit ac depoſuit, quia filius Juditæ filiæ ſororis ejuſdem Rudolfi fuit, & maxime quia corona quam ſibi impoſuit, ſecrete in monaſterio fabricata fuerat. Expulſus itaque Murbacum rediit, ibique poſt anni circulum obiit.

De Gerungo abbate, & ejus adverſario Walthero.

Quo defuncto, fratres de proprio monaſterio Gerungum quemdam nobilem & honeſtum virum elegerunt, & abbatem ſibi ordinari fecerunt. Ordinatus autem decem annis monaſterium augmentando ac meliorando, piis & honeſtis moribus rexit, donec conſpiratione quorumdam perverſorum hominum, monachorum videlicet & laïcorum, falſo rumore infamatus, depoſitus fuit. Nam quidam Waltherus ipſius monaſterii cellerarius contra voluntatem fratrum, & contra voluntatem epiſcopi cum amicis & conjuratis ſuis Henricum imperatorem adiit, & abbatem multis criminibus falſo dehoneſtavit, & abbatiam ſuper eum ſuſcepit. Gerungus vero non valens iniquitati reſiſtere, ceſſit, & in Burgundiam ad cognatos ſuos cum quibuſdam de familia eccleſiæ qui ſibi adhærebant pervenit. Tranſmiſſus itaque à ſuis, Romam ad apoſtolicum perrexit, & ab ipſo litteras reſtitutionis ſuæ ad epiſcopum Argentinenſem accepit: cumque repatriaſſet in quamdam curtim monaſterii divertit. Quod cum Walthero ſuppoſito nuntiatum fuiſſet, pertimuit, & duos de familia eorum & fullonem clanculo ad perquirendum illic tranſmiſit. Qui conficientes ſitulam plenam clareti, noctu ad ipſum pervenerunt, ac Deo gratias de adventu ipſius referre cœperunt. Quos ille gratanter ſuſcipiens, fidem illorum erga ſe collaudavit. Cumque ciſum plenum clareti in lecto collocatus bibiſſet, reliquum ſibi uſque mane ſervari præcepit. Media itaque nocte venter ipſius intumuit, & quaſi cacabus bullire cœpit: cumque mortem vicinam perſenſiſſet, navigio ſe imponi, & ad monaſterium quod Selſa dicitur ſe deferri præcepit, ubi & non multo poſt defunctus eſt. Waltherus itaque tali introitu abbatiam per viginti quatuor annos contra voluntatem epiſcopi obtinuit, & multa diſpendia prædiorum monaſterii fecit; numquam tamen ordinatus in abbatem fuit. In ultimis itaque maleficio quorumdam crura & pedes ab umbilico & deorſum doluit, at per tres dies & noctes dormiens à nullo excitari potuit, tertio demum die circa veſperas expergefactus una ſe tantum hora dormiſſe exiſtimabat, & ex hoc ac deinceps ad interitum tendebat, & baculum ſuper altare poſuit, & abbatiam coram omnibus abdicavit. Hujus temporibus Oddo epiſcopus curtim monaſterii in *Witenilre* cum omnibus pertinentiis ſuis rapuit, & raptoribus conceſſit.

De Conrado abbate.

Defuncto itaque Walthero abbate, Stephanus Clingenſis, & Wizenburgenſis, Selſenſis, & Lindburgenſis abbas, conſiliarius Henrici imperatoris præcepto ipſius dominum Conradum Clingenſem monachum nobilem ac litteratum virum, ad Cunonem Argentinenſem epiſcopum deſtinavit, quatenus ipſum abbatem conſtitueret, quod factum eſt ſine dilatione. Suſceptus itaque à fratribus honeſtæ vitæ & bonarum virtutum executor claruit doctor eximius. Tertio ſiquidem ordinationis ſuæ anno eccleſiam majorem antiquæ ſtructuræ ventorum impulſu jam fere dilapſam, conſilio cum fratribus ac familia eccleſiæ inito, deſtruxit, ac novam ſicut hactenus Deo annuente cernitur fundavit. Cumque jam fere totam fabricam ipſius compleſſet, aliaſque officinas monaſterii ac curtes reformaſſet, octavo & viceſimo ordinationis ſuæ anno de hujus vitæ ergaſtulo migravit ad Chriſtum. Iſte temporibus ſuis prædium quoddam monaſterii in *Briſſache* inutile vendidit, & de ipſa pecunia allodium novem manſuum in *Wittensheim* ab abbate ac fratribus ſancti Georgii martyris de Nigra-ſilva coemit. Comparavit etiam ipſo tempore curtim unam in Caltineto cum quinque agris vinearum à quodam Regenhardo de *Volcholdesheim*. Iiſdem temporibus Rudolfus miles de Rinowa miniſterialis ſanctæ Mariæ tradidit ſancto Mauritio quatuor manſus & dimidium pro remedio animæ ſuæ in *Dubelesheim*. Item Agia matrona dimidium cum curte ſua. Eberhardus etiam quidam nobilis miles liberæ conditionis de *Ernechingen* tradidit eodem tempore ſancto Mauritio tres manſos in villa *Ebersheim*. Ipſo etiam tempore Ozelo quidam miniſterialis ſanctæ Mariæ de Caltineto monachum ſe reddidit, & tres agros ac dimidium vinearum in *Scherwilre* monaſterio contradidit.

Miraculum.

Neque etiam ſilentio tranſeundum putamus, quæ miracula Dominus temporibus ipſius facere dignatus eſt. Nam quædam capella in angulo clauſtri antiquitus in honorem ſanctorum martyrum Stephani, Laurentii & Vincentii conſtructa ac dedicata fuerat. In hac idem venerabilis Conradus abbas horas ac peculiares orationes ſuas complere ſolebat. Quadam igitur nocte in feſto videlicet ſancti Stephani protomartyris candela ante altare incaute collocata decidit, & omnia ſarmenta inibi congeſta cum ſcabello ante altare poſito conſumſit. Cumque fratres ad matutinales laudes ſurrexiſſent, naribus incendium ſenſerunt. Diſcurrentes itaque per omnes officinas, & nihil damni reperientes, capellam tandem ingreſſi, omnia quæ inibi erant conflagraſſe vident. Accedentes itaque ad altare, pallium cum linteaminibus, capſas cum cruce, omnia ſalva &

& intacta, favillis tantum cooperta repererunt. Quod miraculum omnibus in eodem loco conſiſtentibus innotuit. Vidimus etiam hiſdem temporibus energumenos duos virum ac mulierem ante altare ſancti Mauritii curatos.

De abbate Sigemaro.

Defuncto itaque Conrado abbate, fratres ſecundum regulam ſancti Benedicti convenientes, SIGEMARUM virum honeſtum & prudentem priorem videlicet monaſterii abbatem elegerunt, & GEBHARDO epiſcopo ordinandum obtulerunt. Is namque ſecundo ordinationis ſuæ anno Romam ad concilium Innocentii papæ perrexit, indeque rediens, muros eccleſiæ ac tecta, quæ Conradus abbas imperfecta reliquerat perfecit. Hujus temporibus expeditio Jheroſolymitana ſub Conrado rege facta eſt, & multa diſpendia eccleſiaſticarum rerum acciderunt. Tranſacta itaque expeditione, CONRADUS rex defunctus eſt, & FRIDERICUS filius fratris ipſius, Friderici videlicet ducis Suevorum, imperator factus eſt. Iſte Longobardiam expeditione facta intravit, & multas civitates ac caſtella cepit. Cumque Terdonam civitatem obſideret, UDALRICUS quidam nobilis miles de Rinowa patruelis Henrici advocati ſagitta transfixus eſt. Is cum jam moriturum ſe cerneret, Fridericum imperatorum aſcivit, & teſtamentum ſuum per ipſum ordinavit. Nam quoddam allodium ſuum in *Kunigesheim* ſancto Mauritio contradidit, ac ſe monachum Ebersheimenſem fieri rogavit. Cumque ab abbate Wldenſe conſoratus & cuculla indutus fuiſſet, ſtatim defunctus eſt. Tranſlatus itaque à ſuis in equis, jubente imperatore, & ad monaſterium advectus, ibidem à BURCHARDO Argentinenſe epiſcopo & SIGEMARO abbate ſepultus eſt. Anshelmus itaque advocatus monaſterii cognatus ipſius præfatum allodium ipſa die in præſentia epiſcopi aliorumque multorum ſancto Mauritio obtulit. Quod & epiſcopus monaſterio banno eccleſiaſtico ac perpetuo anathemate confirmavit. Actum anno dominicæ incarnationis MCLV. Hiſdem temporibus Cůno quidam de familia ſanctæ Mariæ tradidit ſancto Mauritio curtim unam, & ſex jugera vinearum in villa *Odenbach*, & ſex campeſtres. Oddo etiam *de Brumath* & Diepoldus filius ipſius tradiderunt ſancto Mauritio quatuor agros vinearum in Caſtineto.

Miraculum.

Neque etiam ſilendum putamus, quale miraculum Dominus oſtendere dignatus ſit. Dedicata ſiquidem eccleſia à BURCHARDO Argentinenſi epiſcopo, cum fratres ſequenti nocte matutinas laudes complerent, juvenis quidam lampadem, quæ ante gradus pendebat, ſurſum trahens, funem cui innexa fuerat, uncino incautius inſeruit, quæ ſtatim diſſoluta plena oleo, ſpatio unius haſtæ corruit, ac ſuper pavimentum integra, & ſicut fuerat oleo referta conſtitit. Quam
A cum fratres diſſiluiſſe putarent, accenſa candela ſalvam & intactam & oleo plenam repererunt, & cum maxima admiratione rurſus funi inſertam ſuſpenderunt.

Quædam etiam mulier arreptitia ipſo tempore ante ſacrum altare infra canonem curata eſt.

De Noggero & Oddone abbatibus.

Poſt hæc Sigemarus abbas ſeptimo & viceſimo ordinationis ſuæ anno requievit in Domino, & in ſepulcro prædeceſſoris ſui ſepultus eſt. In cujus locum Noggerus cellerarius monaſterii ſucceſſit, & quatuor annis
B ac ſex menſibus ſupervixit, & ex divina diſpoſitione carni debitum ſolvens expiravit. Fratres ad electionem conveniunt, & poſtulata Sancti Spiritus infuſione, virum providum & litteratum priorem ODDONEM nominatum de *Hilsheim* in patrem eligunt. Hic ut erat religioſus & honeſtus regiminis ſui curam circumſpecte geſſit, & res eccleſiæ cum ædificiis ſub ipſo non diminutæ, circa ordinis etiam & conſervandæ diſciplinæ ſtudium ſatis erat ſollicitus. Duodecimo tamen adminiſtrationis ſuæ anno, pro debito ad culturas vinearum & agrorum contracto, quod
C ob ſterilitatem ejuſdem anni plene perſolvere non poterat, creditori ſuo cuidam civi Argentinenſi in propria perſona ſe dedit obſidem, & in ipſa detentus obligatione, donec circa natalem Domini gravi febre corripitur. Convocatis igitur reverendis quibuſdam majoris eccleſiæ canonicis, viatico & ſacrati olei innctione, præmiſſa confeſſione procuratur, deinde coram ipſis cum creditore de perſolutione debita facta diſpoſitione, in ipſa nativitatis Domini nocte circa galli cantum deceſſit. Devectus autem ad eccle-
D ſiam ſuam per alveum Yllæ fluminis, ante fores monaſterii ſepelitur, quod & antea rogaverat, ut ab introeuntibus memoria illius haberetur.

De Egilolfo abbate.

Pro conſuetudine vero debita fratres ante celebratas exequias ad electionem reſident, & priorem EGILOLFUM canonice ſibi in abbatem eligunt. Salomone liquet atteſtante, quod memoria juſti quaſi mel indulcabitur in ore loquentis. Libet ergo ſtatum patris hujus eo gratius ſcripto mandare, quo virtutum ejus fama non deſinit in ſæculum florere.
E Iſte de nobili Burgundionum genere natus, & ad locum iſtum puer delatus & oblatus, & elactatus eſt hic & contritus, litteralibus deinde ſtudiis applicatus. Domino inſpirante, tam nobilis ingenii gratiam eſt adeptus, quod in monaſterio nulli in ſcientia ſecundus eſt habitus. Tandem ad maturam deveniens ætatem, prior eſt in eccleſia conſtitutus. Qualem ſe benivolum dederit erga fratres, qualis fuerit in cultu divino, & ſtudioſus in ædificiis monaſterii, labor & opera ſua monſtrabunt, quæ hoc ordine deſcribentur. Capellam infra oratorium ſuper eminentes columnas conſtruxit, cujus pavimentum quadris lapidibus conſtravit, & in honore beati Nicolai dedicari eam procuravit. In qua non longe

longe poſtea puer immerſus aquis & defunctus reſuſcitatus eſt. Puellam etiam ſuffocatam aquis ſcimus ibidem vitæ redonatam, quam temporibus ſuis noſtris vidimus elegantiſſimæ formæ cum legitimo viro multos annos duxiſſe. Quadrageſimo vero ſexto poſt obitum ejus anno per merita beati Nicolai tot & tanta miracula Dominus operatus eſt in eadem capella, quæ & quanta viſa non ſunt ex eo tempore, quo Dominus noſter cum diſcipulis perſonaliter converſatus multis ſignis [illegible] prodigiis primitivam ſuſcitavit eccleſiam. Quod idem pater ſpiritu prophetiæ tactus quibuſdam familiaribus ſuis prædixit, tales videlicet ibi ſanctorum reliquias eſſe reconditas, quæ aliquando virtutes multas de ſe forent oſtenſuræ: de quibus tempore & loco plenius diſſeremus. Præterea pavimentum monaſterii ſimili opere quadro conſterni fecit. Teſtudineum opus ſuper chorum firmiſſima ſtructura fieri juſſit. Omni tempore vitæ ſuæ temporalibus eccleſia ſua rebus copioſius abundavit, & ſpiritali floruit devotione. Inundatio talis aquarum ſub ipſo facta eſt, quæ numquam extunc viſa vel habita fuit. Schiſma quoque temporibus his eccleſiam lamentabiliter maculavit. ALEXANDER namque papa, contra quem quidam VICTOR ex favore FRIDERICI imperatoris fuit electus. Sed tandem poſt longum conflictum devictus, (1) ſecundo amminiſtrationis ſuæ anno concilium indixit, in quo prorſus omnes qui à complicibus præmiſſi ſchiſmatici receperant ordines degradari conſtituit. Inter quos omnes hujus monaſterii fratres præter paucos juvenes depoſitionis pœnam incurrerunt. Hac clade grex Domini mœrore nimio percellitur, ſacerdotibus devotis & venerabilibus perpetuum ſilentium indicitur, querulosa fit inquiſitio, quid de obſequio divino tractetur. Quid faciant? Duo juvenes immo adoleſcentes ſacerdotii gradum conſcendere de neceſſitate compelluntur, quia nonniſi per mendicatas perſonas quæ ſacerdotium non demeruerant, menſa Domini poterat procurari. Sed hæc interim de his dicta ſufficiant, & ad proceſſum materiæ per digreſſus reflectatur. Temporibus iiſdem Fridericus imperator in expeditionem ivit tranſmarinam, & ibidem quadam die dominica nimium relevare volens æſtum in quodam fluviolo, caſu horribili & nimis ſiniſtro, interceptus eſt. Poſt cujus obitum HENRICUS filius ſuus in imperium eligitur & conſecratur. Ceterum anni, quibus hic pater egregius regiminis agebat curam, duodecim fuerunt, in quorum noviſſimo gravi moleſtia crurium cœpit indeſinenter affligi. Cumque diutina infirmitas ſua delata fuiſſet ad domnum Argentinenſem epiſcopum, HENRICUM videlicet, dictum *de Haſenburc*, qui ſemper propter quoddam latens odium inclementi reſpexerat eum vultu, locum multo comitatu accedit, & quaſi condolendi gratia lectulo ſe dedit aſſeſſorem, in quo decubabat: dehinc inter multa conſolationis verba, de reſignatione procurationis eum commonere cœpit. Ad quod æger decumbens, dum paululum obticuiſſet, tandem in hanc vocem prorupit: quia ſæpe dictis [illegible] factis me læſiſtis, & uſque ad mortem me gravare non deſiſtitis in propria perſona, vos appello, quod infra terminum hujus anni coram ſummo judice Domino noſtro JESU-CHRISTO mihi reſpondeatis. Epiſcopus hoc audito medullitus intremuit, & totus in lacrymis profuſus, gradum ab eo divertit. Etenim fides accedit dictis. Nam abbate circa aſſumptionem beatæ Dei Genitricis obeunte, ſubſequitur epiſcopus inantea die paſchali migrans de corpore.

De abbate Rimundo.

Domus orbata dilecto patre & benefactore ſuſpirat, & ſucceſſorem ſibi indilate dari, quo regatur, expoſtulat. Super quo fratres libera donati electione confident, & quia viros habere non poterant, niſi quos ſchiſma ſed non infamia deliniverat, tamen ex eis unum eligunt, FRIDERICUM DE EBERSHEIM, arbitrati quod obtenta forte per ipſum apoſtolica diſpenſatione, ſimul ipſi cum eo revocari ad priſtinum ordinem mererentur. Electus ad epiſcopum pro inveſtitura mittitur. Sed objecta præmiſſæ cladis dejectione, non admittitur: nihilominus tamen ipſe redit in poſſeſſionem, & ſubtractis optimis eccleſiæ privilegiis, vi potitur votis. Sed durabile res hæc non habet emolumentum. Epiſcopus enim quemdam nobilem & proceræ ſtaturæ virum nominis RIMUNDUM, qui venerat de *Babenberc*, & monachus erat clauſtri quod dicitur *Munichebere* ſuperducit & inſtituit. Schiſmaticus, viſo quod facto potenti reniti non poterat, litem dimittit, & veniam petens recipitur, ſed privilegia non ſunt eccleſiæ reſtituta. Anni duo necdum fluxerant, & habentia monaſterii ſic eſt exhauſta, quod retroactæ copiæ nullum veſtigium invenitur. Abbas igitur aſſumto ſecum uno ſerviente, declinavit ad abbatem ſanctæ Walpurgæ, qui diebus illis ex induſtria ſua HENRICO familiaris erat imperatori & principibus, & pro reverentia præ ceteris hujus terræ ſpiritalibus perſonis honoratus, de cujus etiam conſilio, quia ſuus erat comprovincialis & dexter ſpecialis, huic loco fuit deſtinatus. Abbate vero de reſidentia tranſmigrante, fratres ſimul præter duos, & totidem pueros eliminantur, & ad ſingulas diœceſis eccleſias conſervandi diriguntur. Ne morer in multis, quid de hoc patre ſcribam neſcio, niſi quod ſatis erat quantum in ſe religioſus & caſtus; attamen omnibus diebus ſuis viginti quatuor ſcilicet annis, quibus regimini præfuit, clauſtro preſſura cum penuriæ miſeria non defuit. Allodium in Sulza cum capella tempore ſuo venditum eſt

(1) Hic annus ſecundus non ab electione Alexandri III. in ſummum pontificem accipitur, ſed ab eo tempore quo Fridericus imperator extirpato ſchiſmate ei reconciliatus adhæſit.

centum marcis, quibus ſolvebantur decimæ A quædam quas obligaverat. Ordo cum diſciplina diſſolvitur, quia ſub ipſo fratres tertio ſunt diſperſi. Præterea nono ſui temporis anno ſecunda fit expeditio Jheroſolymitana, tantaque fames orta eſt, quod exinde multi interierunt. Siligo vendebatur quadringentis denariis, ordeum trecentis. Nec longe poſt, HENRICUS imperator dolo circumventus uxoris, cujus parentelam diverſis cruciatibus affectam extirpavit, toxicum ſumit & exſpirat. PHILIPPUS autem frater ejus quaſi hereditarium ſe imperio ſucceſſorem ingerit, & ad hoc quoſdam principes hujus terræ favorabiles ſibi aſſumit.

Saxoniæ vero primates & Germaniæ ſauciati à fratre ſuo Henrico imperatore remoliuntur, & BERTHOLDUM ducem de *Zeringin*, qui eo tempore Burgundiones expugnaverat, adſciſcunt, & ut imperialis curæ dignitatem attentet, fidele ſibi patrocinium compromittunt. Iſte Coloniam profectus, quaſi propoſitum affectans, poſt aliquanta ſecum de gravi labore & expenſa diſcutit, & cœpto renuncians, in propria cum improperio remeavit. Interea frater Philippi ODDO dictus de *Anclant*, partibus Alſatiæ ſe dedit invaſorem, C & ſine obſtaculo dimicans ad caſtrum quod dicitur *Huneburc* venit, & ibi fratrem CONRADI epiſcopi Argentinenſis, qui Henrico præmemorato ſucceſſerat, telo trajectum occidit. Epiſcopus ergo ſicut erat ſtrenuus, & tyrannicas ſemper amans curas, in ultionem fratris omnes civitates & aulas regias ſuæ ditioni vicinas irrupit, [redacted] incendio deſtruxit. PHILIPPUS autem valida manu veniens Argentinam obſedit, & diu laborans eam ſubigere ſibi, & non proficiens, facta compoſitione per interpoſitas quorundam principum perſonas flectitur, & D recedit. Epiſcopus ſtatim miſſis nunciis ODDONI, cui Saxones contra Philippum dextras dederant, ſe complicem offert, quod munitus veniat, facilem ſibi in has partes ingreſſum fide præſtita miniſtrare ſpondet. Gaudet ille, & de fautoris ope fiduciatus iter aggreditur, & ſine difficultate donec ad civitatem *Wiſſenburch* proficiſcens, legationem habet, quod poſt terga contra ipſum adverſarius expeditionem habeat vel moveat, & veritus interceptionem, infecto negotio, revertitur. Nihilominus autem PHILIPPUS idem moliebatur. Congreſſurus enim ſecum uſque *Babimberc* E proceſſerat, & ibi à comite *de Witteliſbach*, cui filiam ſuam deſponderat, & fraude ſubduxerat, occiditur. Et ſic ODDO nullo obſtante regno gloriatur: dein cum exercitu Romam properat & conſecratur. Verum quoniam hiſtoria ſæpius ingeſta digreſſionem fieri compellit, enumeratis tantum enumerandis, cœpti operis curſus ad ſeriem propoſiti recurſum impellit.

De Arnoldo & Vernhero abbatibus.

Viceſimo quarto prætaxati abbatis Rimundi anno dominus Argentinenſis epiſcopus HENRICUS ſcilicet de *Veringen*, qui Conrado ſucceſſerat in pontificatu, aſſumto ſecum Anshelmo monaſterii tunc advocato, memoratum convenit abbatem, & objecta rerum tenuitate, facilem cum invenit & affectuoſum ad procurationis depoſitionem. Reſignato itaque paſtorali baculo, fratribus etiam ab obedientia ſolutis, fit conſeſſus ad electionem. Cumque interea præmiſſi duo epiſcopus & advocatus, ne partium diſcrimen moveretur, ſe quaſi utiles ingerunt aſſeſſores, unde præſentibus ipſis fit interruptio, nec proceſſum habere poterat electio. Poſtulant ergo cum devota precum inſtantia, quod compromiſſio detur in ipſos, pollicentes in vera fide citra quatuordecim dies unum è fratribus quem potiſſimum adjudicarent, ſe regimini velle præficere. Statutus evolvitur terminus, immo menſis, & unus, & alter, nec promiſſi fides ſalvatur. Indigentia cœpit urgere fratres, nec qui porrigeret optabatur. Muſſitat enim rumor occultus, quod palparentur unus & alter latenti ſimonia ſuper extranearum impoſitione perſonarum; cui morbo volentes occurrere paſtore deſtituti, Murbacenſem eligunt abbatem ARNOLDUM nomine, de cujus eccleſia pridem multos receperant fratres. Iſte nobilis erat genere, ſed nobilior moribus, & pia converſatione. Quod liquido ſic patuit, quia gratioſus ad honorem ſibi oblatum, ad omne quod imminere poterat ſubditis periculum, ſe fidum & inflexibilem objicem exhibuit. Fama facti volat ad aures diœceſani, & bile concepta, vehementem contra factores quaſi in præſumtores movet indignationem; nihilque moratus, brevem aſſignat terminum, [redacted] ut omnes ſimul coram eo compareant, ſub obtentu veræ præcipit obedientiæ. Fiduciati fratres de patroni ſubſidio feſtinos & hilares ſe forenſi parant mandato. Miniſteriales interim contra dominum ſuum abbatem invehuntur, & quod eos ſecum degeneres dare velit, ex humilioris perceptione beneficii improperant, & ſic averſus licet invite negotium demandat. Quid ergo! Præſul ſedet pro tribunali, & ut grex incuſtoditus lupo devorandus objiciatur, ſic cœtus ille carens ſublevante ſævitiæ judicis opponitur. Modum & numerum non habent contumeliæ, quibus debacchatur in aſtantes, [redacted] ad furorem ſuum multos habet applauſores: audientia denegatur obloquentibus, & ne multis utar ambagibus, ad manumiſſionem denuo compulſi gratiæ ſubmittuntur præſidentis. Mitigatus ille & voluntarios jam habens ad ſuum arbitrium, abbatem eis imponit Hugonis-curiæ nomine WERNHERUM, ſic ut utrique præſit eccleſiæ. Iſte locum ſuum ad bonum ſtatum redegerat, ita quod eccleſia ſua temporalibus rebus habundabat. Inveſtitus igitur, & curiam eccleſiæ, quæ ſita eſt in Argentina cum fratribus ingreſſus, ex advocati perſona ſalutatur, ſed ne fratres ſecum ad monaſterium reducat, ordinato forte ſic ante conſilio cohortatur. Mittitur poſt tergum, & arcellæ ſive in dor-

Digitized by Google

mitorio, ſeu in quocumque loco fuerunt inventæ, ſecuribus effringuntur, quia in loculis quorumdam ſperabatur argentum inveniri. Interim abbas pompoſo comitatu locum ingreditur, & à ſæcularium perſonarum & hiſtrionum jocundo recipitur & vocifero ſonitu. Sed fratres ex præmiſſi advocati perſecutione præcluſo ſibi reditu, in omnem locum diſperguntur. Aſſumit tamen quoſdam abbas in eccleſiam ſuam Hugonis-curiam, & illic eos de rebus hujus monaſterii procurat. Duos autem girovagos monachos in hoc egregio loco divina ſuſurraturos collocat. Anni jam B circulus evolvitur, & de permiſſione tam epiſcopi, quam advocati fratres recolliguntur, & ſic ordo pro parte reformatur: reſpexit enim Dominus eccleſiam, revocatis quaſi de captivitate Babylonica juſtis heredibus. Nam Fridericus quidam cognomento *Meiſterlin* & uxor ſua Adilheidis, qui in curia clauſtri ſita in Argentina reſidentiam fecerant à quadraginta annis, ſe cum omni habentia ſua tranſtulerunt ad locum, [illegible] quadringentas libras & amplius contulerunt. Recepit etiam abbas ab officialibus ſuis ſeptuaginta libras & inſuper; & ſic domus ab omni debito ſolvitur, & agri campeſtres cum vineis in cultura C redintegrantur.

Novi item caſus à cœpto nos revocant; & ut memoriæ commendentur invitant. Quidam puerulus Nicolaus nomine veniens à pago Colonienſi multo puerorum comitatu, & ſuggeſtione qua neſcio ſtimulatus, aſſerebat ſe poſſe ſicco veſtigio maris undas tranſvadare, & ſufficientem expenſam ſequentibus ſe miniſtrare. Fama tam mirabilis facti reſonat in civitatibus & villis, & quotquot audierunt tam maſculi quam puellæ, parentibus relictis, ſignum crucis recipiunt, & ad transfretandum ſe expediunt. Sic per totam Alemanniam D & Galliam ſervulorum, ancillarum & virginum infinitus numerus ductorem ſuum proſecutus, venit ad Vienaiam, quæ civitas eſt mari contigua, & illic aliqui navibus recepti & à piratis devecti Sarracenis venduntur. Aliqui reditum affectantes inedia conſumuntur, puellæ etiam multæ, quæ virgines exierant gravidæ revertuntur, & ita liquido datur intelligi, quod hic curſus ex deceptione maligni hoſtis emanarit, quia multis perditionis cauſa fuit.

Eodem anno Otto imperator contra juramentum quod fecerat, terras quaſdam E Romanæ ſedi tributarias, uſibus ſuis vendicat, ob hoc vinculo anathematis innodatur, & per totum imperium hæc ſententia confirmari imperatur. Ipſe tamen contumax & inobediens, in Teuthoniam revertitur, & in montem Briſacum ſe recepit, & ibi reſidentiam diſponit, ut ex hac municione ſibi reſiſtentes impugnare valeat. Saxones igitur, qui ſecum venerant, res burgenſium nimis avide diripientes, & uxoribus & filiabus eorum violentiam inferre volentes, ſeditionem contra ſe concitant, fit pugnæ congreſſus cum tumultu, & ab indigenis advenæ conteruntur. Imperator per crepidinem montis reſiliens, rebus perditis cum paucis evaſit: deinde ducatu marchionis de *Badin* fultus abſcedit, & in regno poſtea non comparuit.

Fredericus rex Siciliæ filius Henrici quondam imperatoris, cui puero principes Alemanniæ juramentum præſtiterant, quod patri ſuccedere deberet in regno, fretus auxilio papæ Innocentii per Longobardiam ſequitur è veſtigio, & Baſileam uſque deveniens, & inde Haginowam ductus, ab Argentinenſe epiſcopo recipitur in regno, & regnandi nullum invenit offendiculum. Iſte pacem firmat, & prædones quos reperit indifferenter damnat. Hæc interim de præmiſſis dicta ſufficiant, & ſcribentis niſus ad propoſitum recurrat. Wernherus abbas uſque ad nonum annum utramque regens eccleſiam, temporalium affluentia gloriabatur, ſed circa religionis curam non multum erat ſollicitus. In nono vero anno loci prioris quidam monachi apud advocatum ſuum comitem Albertum de *Habisburc* ſe delatores ſibimet offerunt, & quod res domui ſuæ diſtractas redegerat in uſus alterius eccleſiæ mentiuntur. Comes tyrannico ſemper motus impulſu, ſtatuit inſidias, & cum die quadam viſitandi gratia locum adiret, capivatur, & vinculis injectus & abductus, in caſtro quod dicitur *Limpberc* eidem præſentatur. Quo viſo, comes eum de lapidatione ſuæ domus interpellat, & ſubito tactus furore, denudatum ementulari imperat. Abbas auxilium honeſtorum militum qui aderant ſuppliciter invocat, & vix per illorum interceſſionem ei quinquaginta marcarum precio pœnam redimit; quarum medietatem poſtera die perſolvit, pro reliquis perſolvendis vadem dedit. Solutus ergo ſpiritale judicium quærit. Sed nec per hoc, neque per ſæculare, juſtitiæ locum invenit. In Argentinam ergo ſe tranſtulit, & ibi graves faciens expenſas, ſex fere menſes exegit. Deinde epiſcopo Argentinenſe, qui pro negotio eccleſiæ ſuæ Romam profectus eſt, comitem ſe fecit, & in itinere correptus infirmitate, ſubito moritur, & pecuniam quam habebat, per epiſcopum remittit huic loco, quem ſe confeſſus eſt damnificaſſe ad ducentas libras, nec tamen quicquam eccleſiæ reſtituitur.

Veniunt qui nuncient obitum defuncti, & per electionem fratrum Wernherus *de Coich*, qui in monaſterio fuerat enutritus à puero, ſubſtituitur. Iſte tertium annum in regimine non perfecit, & eccleſia ſub ipſo nec in temporalibus, nec in ſpiritalibus profecit. Dico tamen quod ante commiſſam ſibi curam, ſatis erat honeſtus & benivolus; ſed habebat fratrem monachum ſibi cońterinum nomine Gotfridum, qui ſemper avaritiæ nimiis intendebat, & congeſtor fuit pecuniæ: cui quaſi confidenti & ſibi de jure fideli res monaſterii commiſit. Sed ipſe ſi qua ſubtrahere poterat, in uſus proprietatis recondidit,

De Wernhero de Coich abbate.

& ita domus ſubſtantiæ diminucionem incurrit. Obiit autem epiſcopus Argentinenſis HENRICUS *de Veringin* hujus anno tertio. Et BERTOLDUS filius ducis *de Decke* ſibi ſuccedit in epiſcopii miniſterio. Ipſo anno cœpit abbas jamdictus debilitari, ita quod in manibus ejus [illegible] cruribus puſtulæ tumeſcerent, [illegible] quibus ſanies ebulliebat. Quo morbo ſemper invaleſcente, diſcrimen impoſitum eſt ei infeſtionis, & probandus ad menſem & dimidium in ſequeſtro recluditur, fratre ſimul à procuratione ſui officii ſubmoto. Iſte tactus amaritudine pro commiſſi beneficii deſtitutione, pecuniam abſconditam ad alia committit loca, à quibus, neque ſibi, neque eccleſiæ de cetero fuit reſtituta. Subtraxit etiam duo efficaciſſima privilegia, quæ per fratrem ſuum dictum Walterum de *Chorsb* epiſcopo fecit aſſignari, ſperans per hoc officii prius habiti recuperationem poſſe mereri. Deinde recogitans ſecum quid fecerit, tactus dolore tres menſes vix ſupervixit. Frater recluſus tabe non imminuta, vocatur ad proximæ ſynodi inſtantiam, & ibi ad reſignationem procurationis inducitur. Affuerunt aliqui de fratribus, qui feſtino reditu factum nunciant, & antequam ſolverentur à præmiſſi abbatis obedientia, nimis incaute præcipitant electionem [illegible] priorem ſuum nomine Anshelmum. Iſte cum fratribus in amminiſtratione locari petit ab inveſtitore, ſed objectionem præcipitationis audit, & non exauditur.

De Henrico abbate.

Venerant ipſo anno duo viri litterati de curia Romana, alter junior, ſed miræ ſcientiæ, alter provectior ætate & ſtatura, ſed reſpectu minoris idiota. Iſti receperant ordinem domus Theutonicorum, [illegible] quo junior adeptus eſt apud Honorium papam ſummæ cameræ dignitatem. Procedente tempore junior à ſeniore circumvenitur, proponente, quod dignitas, qua fungebatur, periculum immo detrimentum evidens ſit animæ, & ſuadente quod ſecum arctiorem petat ordinem, obtemperans invenitur. Gaviſus ille clauſtrum affectat Ciſtercienſis ordinis, unde puer exierat, relicta ſua profeſſione, hinc non longe ſitum, quod dicitur Pomerium. Quo venientes antequam ſumerent habitum, locum iſtum adeunt, & conſiderata ejus qualitate ad propoſitum redeunt. Poſt aſſumtum autem ordinem, & probationem fere per ſex menſes adtentatam, rigor eos lacerat, recolenteſque ſitum delectabilem quem viderant, deliberatione ſecum habita, veniunt. Et quam ſit utile ſi recipiantur proponentes, maxime propter ſcientiam junioris, ſuæ petitionis effectum inveniunt. Percipitur interea veridico relatu, quod multi monachi & abbates toto niſu ferveant ad intruſionem hujus abbatiæ: fratres hoc ſcientes, & de jactura caſſatæ electionis dolentes, infirmum illum ſuum dico prius abbatem conveniunt, & tunc demum abſolutionem obedientiæ ſibi præſtitæ cum devotione poſtulantes admittuntur. Hinc habito conſilio, juniorem illum fratrem advenam

A HENRICUM nomine, *Herbipolenſem* natione, in curam regiminis eligunt, audientes ab eo, quia jus novit, quod de jure non poterat abjici, & electum protinus, ut poſtulet inveſtiri dirigunt. Adſunt quidam abbates & canonici, dum peteret initiari, qui Romæ viderant eum in officii ſui ſublimitate adeo florentem, quod omnes cauſæ ſupervenientes ad examen ejus expediendæ devolverentur, & fideliter epiſcopo conſulunt ut audiatur. Qui dictis & aſſertionibus eorum illectus, inſtantem recipit, & quod exigit onus miniſterii imponit.

B Procurata jam eccleſiæ cura, geſta principum replicemus.

Fridericus, ut præmiſſum eſt, nuper in regnum electus, dum poſt pauca conſecrationem Romæ conſequeretur, Siciliam reviſit, & HENRICUM filium ſuum in Alemannia regem conſtituit. In iſto claret liquido quod ſcriptum eſt. Væ terræ ubi rex puer eſt. Iſte cœpit quaſi degener luxui deſervire, conſilia prudentum avertere, tyrannorum præcipitem dementiam & conſortia diligere, paternis monitis in firmanda pace non obtemperare. Quorumdam denique ſtimulatus inſtinctu contra memoratum

C BERTHOLDUM Argentinenſem epiſcopum manus conatur extendere, & multis eum injuriis laceſſere. Propoſita hac dimicandi occaſione, quod ad hoc comparaverit à comite de *Lyningen* munitiones ex dote filiæ comitis de *Dagesburc*, quam duxerat uxorem, ſibi cedentes, ut valentius opponere ſe ſibi poſſet & imperio, quippe quia genere, divitiis & virtute præſtantis animi fortior erat omnibus prædeceſſoribus ſuis, & ut ſine præjudicio eorum dixerim, omnibus eis ſucceſſuris, facta fidem firmant. Epiſcopus viriliter contra nititur,

D civitatibus enim regis à montibus alpinis & comitibus ſibi contiguis uſque ad hos terminos adverſus eum ſimul conglomeratis, ſe dedit obvium, [illegible] circa pagum Priſiacenſem in campeſtri planitie juxta villam quæ dicitur *Bladesheim*, in imagine ſanctæ Dei Genitricis Mariæ, quæ fuit in vexillo depicta, eis oppoſita movet in fugam, & innumeris captivatis, aliis curruum rotis contritis, multis etiam in Rheno ſubmerſis, glorioſum obtinet triumphum.

Rex comperta ſuorum deſtitutione ſe pro valitudine contra civitatem Argentinenſem inſtaurat obſidione. Epiſcopus interim ab-

E batem quem nuper impoſuerat, mittit ad curiam Romanam. Qui, ut bene poterat & ut notus erat domino ſuo qui miſerat eum, impetrat quod omnes invaſores eccleſiæ ſuæ perſonaliter compeſcere per cenſuram poſſit eccleſiaſticam. Ita ſublimavit idem epiſcopus eccleſiam Argentinenſem optimis hujus provinciæ caſtellis: quorum hæc ſunt vocabula: *Gyrbaden* cum appendiciis ſuis, *Berneſtein* cum ſibi adtinentibus, *Damne* cum theloneo optimo & rebus ad ſe pertinentibus, quod habuit à comite de Thyrreto qui dicebatur *Grimel*, qui patri-

cidium in patrem ſuum commiſerat. His & aliis probabilibus meritis, egregius ille BERTHOLDUS epiſcopus tunc memoriam ſui nominis perhennavit. Ceterum abbas gratiæ retributionem, quam pro ſuis laboribus ſemel & ſecundo Romam pro Argentinenſi eccleſia profectus, percepiſſe debuerat, alias perdidit. Homines enim regis adverſus eum ita conſpiraverant, ut ſicubi comprehendi potuiſſet, atrociſſima mortis pœna pro eo quod negotiatus fuerat contra imperium, multari deberet. In Argentinam ergo ſe tranſtulit, & in graviſſima expenſa vivendo luxurioſe, bona domus Domini diſſipavit. Poſt res exhauſtas, & curias quaſdam creditoribus cum ornatu eccleſiæ Judæis obligatas, fratrum quoſdam in diſperſionem, quoſdam in captivitatem aliquamdiu mitti diſpoſuit, & in hoc epiſcopum cui ſervierat propitium ad tempus, & ſtultitiæ ſuæ diſſimulatorem habuit.

Mittitur ab apoſtolico medio tempore legatus cardinalis videlicet dictus ODDO ſtatum eccleſiarum Alemanniæ reſpecturus, qui ob metum regis ad ſingulas dioceſes declinare formidans, quippe quia controverſia tunc movebatur inter papam & imperatorem, in Argentinam, in qua defendi poterat, eſt receptus. Deferuntur autem illuc ei quælibet hujus terræ negotia diſcutienda: ſed inter multa ſibi aperitur de hujus eccleſiæ dilapidatione. Notorium enim erat, quod populus & locus in quo reſidebant utrique proclamabant. Terminatis igitur eis ſecundum poſſe pro quibus venerat, viſitatores inſtituit, & jam reditum diſponens, inter cetera ſtatuta depoſitionem hujus abbatis eis committit. Mandatum imperantis ſervatur, & cum aliquibus, qui idem meruerunt miniſtris quaſi ſiniſter circa principium ſeptimi anni deponitur. Fratrum quidam per diverſa locati factum ignorant, & viſitatores contra libertatem antiquam eccleſiæ, ſibi poteſtatem electionis uſurpant.

De abbate Conrado. Fuit tamen in eccleſia monachus procurator, & cooperator nuper depoſiti, qui optimos de familia epiſcopi, & quoſdam homines monaſterii litteratos & illitteratos undecumque ſibi illexerat, ut ipſorum favore regiminis arcem poſſet conſcendere. Sed epiſcopus negotium ad ſe deportatum cum maxima deſpexit indignatione, & hujuſmodi perſonam animo proponi ſibi penitus inhibuit, ſicque ſpes hominis illius non plantata radice juſti vigoris exaruit. Sæpe dicti viſitatores diem conſtituunt, & fratres de locis ſuis recollecti, coram eis comparerent præcipiunt. Fit concurſus ad locum aſſignatum, & quod aptare velint loco miniſtrum idoneum ab eiſdem viſitatoribus eſt propoſitum. Fuerunt fratres, qui ſubmurmurarent contra canones eſſe quod obponunt, nihilominus ipſi non ad aliud, niſi ad loci & ordinis utilitatem ſe jurabant conari. Cum autem vim non videretur habere, ſed multum reclamaretur ſuper commodo promiſſo, locus & aſſenſus

A conceditur. Producitur in medium Novillarenſis eccleſiæ camerarius nomine CONRADUS, & ut aſſumat ſibi laborem reformandæ deſtructionis attentiſſime rogatur. Ille cum ejulatu maximo, ſicut credi poteſt & vere ſincero reclamat, & quod nec ſcientia, nec perſona, neque providentia ſit conveniens intonat. Sic fere trium horarum evolutio conſumitur, antequam ad conſenſum emolliatur. Tandem annuens epiſcopo præſentatur, & inter multas lacrymas & ſuſpiria monaſterio præficitur, non poſt multa vero ad B locum accedit, nec unius diei ſumtum ad manus invenit. Creditores ſtatim benivoli conveniuntur, & quæ ſufficiat tam ad victum quam ad cultum indigencia mutuatur. Labor hujus miniſtri vere ſudabant ad ordinis reformationem, & ſi qua fuit huc uſque diſſolutio, competenter eſt ab eo ſopita, fuit etiam ardentiſſimus eidem niſus ad caſtimoniam & religionem inducere, ſi quos poterat viros, ac mulieres: adhærebat enim Prædicatoribus, quos idem fervor accenderat, & Minoribus fratribus, quos utroſque C ordines Dominus noviter excitaverat ad imminentem eccleſiæ neceſſitatem. Eo namque tempore tot hæreſes pullularunt, ut in villis & civitatibus infiniti hujuſmodi labe infecti invenirentur, quos intrepida valitudine dictus ordo Prædicatorum vel ab errore revocabat, vel irrevocabiles civili curiæ damnandos exponebat. Invenit idem abbas domum ducentis quinquaginta marcis Argentinenſium & inſuper obligatam, nec uſque ad quatuor annos & ſex menſes huic ſummæ quicquam poterat adimere, ſcilicet indeſinens ſumtus maſſam debiti magis exagera- D bat. Circa medietatem autem quinti anni Dominus Deus miſericordia motus inæſtimabili bonorum largitate monaſterium locupletavit. Nam per beatum Nicolaum in capella ſua longe prætaxata, ſic recentibus miraculis potentiæ ſuæ declaravit immenſitatem, ut ſine æſtimatione & numero contracti, curvi, cæci, muti, calculoſi, obſeſſi, & diverſi generis ægritudine gravati indilate curarentur. De quorum numeroſitate pauca metrice digeſſimus, quia non eſt volumen, quod ſummæ plenitudinem comprehendere ſuffice- E ret. Tantus fit concurſus, ut in oblationibus infra duos annos, & ſex menſes, mille quadringentæ libræ Argentinenſium reciperentur. Pignora ſolvuntur, collapſa reſtaurantur, & ad jucundum ſtatum eccleſia de multis retroactis tribulationibus revocatur.

Temporibus iiſdem HENRICUS qui regni gubernacula gerebat, audito quod pater hujus imperator ob frequentes inſolentias ſuas ſibi aliquotiens inſinuatas falcem imperatoriæ ſeveritatis in ejus correctionem dederit, & à Siciliæ finibus, ubi viginti annis & uno demoratus fuerat, reditum ad Theutonicam maturarit, auſteritatem ſuam veritus, cum eis, quibus à juventute ſe credi-

derat archanum conſilii ſui trutinat, & quomodo patri valeat aditum obſtruere commentatur. Aperit ergo ærarium ſuum regium, & convocatis eis, quos inedia pulſabat, copioſum erogat ſalarium, & errori ſuo turmam conglobat aſſentaneam.

De civitatibus quoque ſingulis imperio ſubjugalibus optimorum filios ſibi dari poſtulat obſides, intendens per hoc eas fore ſibi annexas, nec in partem alteram declinandi quærere veſtigium. Jam in notitia quorumdam ventilatur, quod imperator in procinctu ſit veniendi, & temeritas eorum qui ſe filio complices dederant conſternatur. Unde quæruntur unus & alter, in quibus ſe tueri valeant ſecura munitionum diverticula, relictuſque ſolus ille puer, nec jam rex in quibus occultetur, non invenit latibula. Ecce qui ſemper fuit anceps & paucorum inſtillatus auribus, jam perſonat [illegible] terris principis ingreſſus, [illegible] à majoribus natu & civitatibus univerſis populoſus datur occurſus. Tandem [illegible] filius à quibuſdam productus, dum pro gratia recipienda pedum offerret oſcula, non recipitur, ſed ſine ſpe reditus proſcriptioni deſtinatur. (a)

(a) Id anno 1055. contigiſſe credunt hiſtoriæ Germanicæ ſcriptores.

DE PRIMORDIIS CALMOSIACENSIS MONASTERII ORDINIS SANCTI AUGUSTINI IN DIOCESI TULLENSI LIBRI II.

Auctore Sehero primo ejuſdem monaſterii abbate.

Ex ſchedis reverendiſſimi patris Hugonis abbatis Clarifontis & coadjutoris Stivagienſis.

ADMONITIO PRÆVIA.

Hiſtoriam Calmoſiacenſis monaſterii ordinis S. Auguſtini diœceſis Tullenſis debemus humanitati reverendiſſimi patris Hugonis abbatis Clarifontis & coadjutoris Stivagienſis, ordinis Præmonſtratenſis, viri eruditiſſimi, qui noſtris ut faveret ſtudiis, atque in publicam rei litterariæ utilitatem aliquid conferret, ex veteri manuſcripto deſcriptam nobis tranſmiſit. Auctor ipſius Seherus primus ejuſdem monaſterii abbas opus ſuum duos in libros diviſit, quorum in primo primordia Calmoſiacenſis monaſterii refert, ac contentiones quas cum abbatiſſa Romaricenſi habuit. In ſecundo agit de ſui monaſterii benefactoribus, quorum donationes ſigillatim recenſet. Opus certe ſuo in genere optimum, ab auctore coævo conſcriptum, & ſolidiſſimis fundamentis ſtabilitum, hoc eſt, epiſtolis variiſque monumentis, tum Henrici Romanorum regis, tum ſummi pontificis, epiſcopi Tullenſis, ac Seheri ipſius: quibus certius nihil ad faciendam fidem afferri potuit. Porro ex prolixa contentione cum abbatiſſa Romaricenſi, quam libro primo refert, luce clarius conſtat inauditum fuiſſe tunc temporis apud Romaricenſes canonicarum nomen. Et ſane, id probant monaſterii, congregationis, ſororum, & ſanctimonialium *voces, quas Seherus uſurpat, quæ canonicis non conveniunt, ſed virginibus per vota monaſtica Deo conſecratis. Immo perſeveraſſe etiam diu poſtea in Romaricenſi parthenone regulæ ſancti Benedicti obſervationem facili negotio comprobare poſſem, ſi res exigeret, nec*

niſi poſterioribus temporibus illius uſum in eo obſolevisse, unde etiam Urbanus papa VIII. in bulla ad Catharinam à Lotharingia piiſſimam abbatiſſam declarat ſe canonicarum ſtatum in Romaricenſi eccleſia approbare nolle.

PRÆFATIO.

SEHERUS primus quidem, ſed minus idoneus diſpenſator domus Calmoſiacenſis, omnibus ſibi contemporaneis, & poſt ſe futuris fratribus in perpetuum.

Propitia divinitate ſcripturus qualecumque monumentum, de initio ac proceſſu monaſterii Calmoſiacenſis, in honore ſancti Salvatoris Domini noſtri JESU-CHRISTI conſecrati, cui, Deo auctore, licet indignus præſideo; ante omnia de ſpiritualibus volo facere mentionem, ut nimirum univerſi in eo Domino ſervituri, noverint & ſtudeant primo regnum Dei quærere & juſtitiam ejus, ac deinde adjectionem temporalium in neceſſitatibus opportunis ſecundum verbum Salvatoris fiducialiter expectare. Proſpiciens utilitati igitur & quieti ſequentium, plena, ſi poſſum, ratione, in notitiam poſteritatis noſtræ tranſmittere cupio, qualiter omnipotens Deus in loco iſto, qui Calmoſiacenſis dicitur, non præſcientia humana, ſed providentia divina & diſpenſatione, novellæ plantationis vineam de figurali Ægypto transferens, radicaverit, & quomodo paulatim, & ſicut ſibi placuit, de rudi ſilva, refugii & quietis domum oblationibus fidelium cumulatam ſibi ſervire volentibus miſericorditer præparavit. Siquidem moderatio divina, quæ congregationem hominum ſine humano ſubſidio non poſſe conſiſtere prævidit; corda tetigit diverſorum utriuſque ſexus fidelium, qui tam de ſuis mobilibus, quam de ſuis fundis oblationes devotas Deo fecerunt in hujus eccleſiam. Narrationis ſerie, tam nomina alodiorum, quam nomina eorum, qui ea dederunt, & quid de ipſis fundis meo tempore factum eſt, prout Dominus donaverit, litteris annotare volo. Videtur etiam mihi non incommodum poſteris intimare, quomodo quorumdam controverſias & inquietationes, miro omnipotentis Dei auxilio evaſerimus, & ut verius fatear, ipſo diſpenſante (cujus viæ ſunt inveſtigabiles) per ipſas potius ad ſolidiorem pacem pervenerimus. Spero autem id plurimum ſuffragari, non ſolum his qui illa dederunt, verum etiam fratribus qui ea poſſeſſuri ſunt: dum videlicet ignari rerum, per hanc paginam evidenter poterunt edoceri, ſi inde ulterius aliqua controverſia, ut aſſolet, oborireteur. Tunc vero quibus auctoribus novella iſta plantatio propagata cœperit, quomodo Deo propitio, ab ipſo in locum hunc tranſplantata ad incrementum uſque pervenerit, rerum geſtarum ordinem, ſicut ab initio novimus aperire tentabimus.

INCIPIT LIBER I.

1. INſpirante bonorum omnium auctore Deo, quamplurimi pauperes ſpiritu, evangelica voce Salvatoris excitati, qua dicit, *venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos* remotioris vitæ ſecretum unanimi devotione quærere cœpimus, in quo naufragia mundi fugientes, ſoli Deo attentius vacare, & requiem ſine fine manſuram animabus noſtris poſſemus præparare, cumque de mente pertractaremus, placuit nobis locum quemdam, cui nomen Caſtellum eſt, hujus rei gratia adire, in quo quidam venerabilis ſacerdos Anthenor nomine, Deo devotus quidem, & hominibus ſatis carus, religioſam vitam ducebat. Eſt autem locus ille Romarico monti contiguus, quondam ſanctiſſimorum confeſſorum Amati & Romarici inſignitus habitatione. Abjectis igitur mundi rebus, nec minus, juxta evangelicum præceptum, propriis renuntiantes voluntatibus, cum eo & ſub eo communis vitæ ſocietatem ſuſcepimus: & licet adhuc incerti, quem ſanctorum patrum maxime in habitu religionis ſequeremur, ſub unius tamen patris diſpoſitione obedientiæ ſtudentes: ſatagebat unuſquiſque noſtrum, cooperante gratia divina, veteris converſationis itinera lata declinare, & imaginem dominicam quam in ſæculo deleveramus, per pœnitentiæ lamenta pro viribus renovare: cumque creſcente fratrum numero, in devotione filiorum pater plurimum exultaret, conſummato præſentis vitæ curſu, in pace cum fidelibus (ut credimus) eſt aſſumtus; poſt cujus obitum, fratres communi initio conſilio, à me minimo omnium, per caritatem quæ nos collegerat, exigebant, ut non ſolum rerum ſuarum, ſed etiam ipſorum curam loco prædeceſſoris ſuſciperem. At ego, quem nec ſcientia ſæcularis, nec vita tanto oneri ſatis congrua commendabat, primo quidem dubitabam quod mihi injungebatur ſuſcipere, deinde, ſi renuerem, in fraternam dilectionem offendere nihilominus trepidabam. De divina [illegible] præſumens miſericordia, tandem pet[illegible]ni eorum ceſſi, nec propriis præfidens viribus, ei qui vocat ea quæ non ſunt, tamquam ea quæ ſunt, me cum ipſis regendum & gubernandum commiſi. Cœperunt interim plurimi nobiſcum Deo ſervire cupientes convenire, & locus qui prius nobis paucis ſuffecerat, multitudini ſuſcipiendæ minus idoneus habebatur. Erat autem inter fratres quos gehennalis timor & æterni præmii amor ad convivendum collegerat, ad reparandum primitivæ eccleſiæ

Apud Caſtellum Anthenor ſacerdos diſcipulos congregat.

Quibus defuncto Anthenore præficitur Seherus.

Digitized by Google

ſtatum, cor unum & anima una in Deo. A placuitque nobis omnibus, quos ſtudioſa nutrix virtutum dilectio paupertatis fovebat, ſecundum beati Auguſtini inſtituta, ſub canonico habitu vitam dirigere, atque ſub regulari diſciplina de conſummata obedientia à Domino bravium ſupernæ remunerationis expectare.

Lutulfus decanus S. Leonis condit monaſterium.

2. Eodem fere tempore quidam vir venerabilis LUTULFUS nomine, qui tunc temporis Tulli in majori eccleſia decanus erat, viſitandi gratia nos adiit, & quoniam ipſe in memoriam beati Leonis papæ, qui prius ejuſdem urbis antiſtes fuit, eccleſiam extra mœnia civitatis condiderat, humiliter à nobis B poſtulavit, ut ipſam fovendam & gubernandam ſuſciperemus, & ad ſerviendum Deo aliquos de fratribus noſtris ſub diſpoſitione noſtra, in ea ordinaremus; dicebat enim ſeipſum ſub diſpoſitione noſtra libenter vitam velle dirigere, & multos alios, infra civitatem ad ſuſcipiendum regularis diſciplinæ jugum, ductorem idoneum expectare: cujus petitionem tam ego, quam omnes fratres benigne ſuſcipientes, quibuſdam fratribus mecum aſſumtis, non multo poſt hujus rei gratia Tullum petii, & ab eo in eadem eccleſia honorifice ſuſceptus cum fratribus meis, ibidem aliquantis diebus habitavi, quibus ad ſerviendum Deo diſpoſitis prout Dominus donabat, vale eis faciens cum gaudio ad propria ſum regreſſus. Cœpi deinde utriuſque curam gerere loci: & quoniam, cooperante gratia divina, ad utrumque converſandi gratia, plerique concurrebant, quos ſtrenuos ad inſtruendos alios in regulari diſciplina noveram, de loco ad locum viciſſim tranſmittere ſatagebam; porro loci illius anguſtia, in quo prius convenire cœperamus, me & quoſdam fratrum plurimum gravare cœpit, eo maxime quia ibidem quædam religioni contraria nobis imminebant, quæ aut ſine loci mutatione, aut ſine propoſiti noſtri detrimento nequaquam vitare poteramus. Sed non diu diſtulit divina providentia, quæ jam nobis locum alium providebat, ſperantes in ſe famulos ſuper hoc conſolari.

Cujus & Caſtelli curam Seherus gerit, & de loco ad locum fratres viciſſim mittit.

Commodiorem eis locum ad habitandum offert Theodoricus.

3. Deo namque, ut credimus, diſpenſante, cum nobis omnino incognitum hoc maneret, rumor inde exiens uſque ad quamdam matronam nomine Hadelvidem pervenit, quæ licet adhuc virtu[illegible] poſſeſſiones haberet; ſtudio tamen bo[illegible]ntentionis illos ſpecialiter diligebat, quos viam rectam ambulare didiciſſet. Cœpit itaque, hoc audito, prædicta mulier viro ſuo nomine Theodorico vehementer inſiſtere, quatenus in alodiis ſuis illum locum ad inhabitandum nobis offerret, atque contraderet, quemcumque fraternitas noſtra ad commorandum ſibi habilem potiſſimum inveniſſet: frequenter ſiquidem illi replicabat, ut quoniam ipſe heredes carnis non haberet, Deum ſibi heredem facere omni anniſu elaboraret. Denique, Deo favente, uterque concurrentes, per quemdam venerabilem clericum nomine Aſcelmum, adhuc quidem in ſæculari habitu degentem, poſtea vero nobiſcum, Deo fideliter famulantem, quod ſupra diximus nobis obtulerunt devote, atque ut adeſſemus, locumque circumſpiceremus, unanimiter & obnixe rogaverunt. Communicato autem cum ſapientibus & ſpiritualibus viris conſilio qui rem à Deo fieri altius intelligebant: quod offerebatur videre deſcendimus, & ipſum alodium circumeuntes, in ſilva maxima nobis ſedem accipere placuit, eo nimirum in loco qui pacificus atque à populari frequentia remotus eſſe videbatur. Videns autem vir Deo devotus Theodoricus quod nobis in alodio ſuo ſedem placuiſſet accipere, gratias Deo egit, & portionem illam quæ nobis ad inhabitandum placuerat, præſente Widrico Spinalenſe, & multis aliis tam ſervis quam liberis ſancto Salvatori noſtro Deo, nobis & ſucceſſoribus noſtris perpetuo poſſidendam lætus obtulit.

In vaſta heremo Calmoſiacenſe monaſterium erexit.

4. Mox igitur cum fratribus advenientes, incultam heremum in domeſticas fabricas transferre cœpimus, & novum oratorium ad ſerviendum Deo conſtruentes, in honore beatæ Dei genitricis MARIÆ dedicavimus. C Interim prædicta matrona voti compos effecta exultabat; & gratias Deo agebat quod heredes magis animæ, quam filios carnis inveniſſet, & aſſiduis precibus virum ſuum, ut ſicut portionem jam nobis ad inhabitandum tradiderat, ſic totius alodii Calmoſiacenſis heredem eccleſiam noſtram relinquere ſatageret. Cujus tandem precibus aſſentiens, nobis omnino id neſcientibus pari voto & deſiderio ambo ſe totum alodium eccleſiæ noſtræ tradere velle fratribus innotuerunt. Ego autem tunc temporis Metim adieram: unde fratrum nuntio revocatus, me præſente D multiſque aliis tam liberis quam ſervis, quorum nomina ad teſtimonium donationis hujus ſubſcripta ſunt, prædictus vir egregius THEODORICUS cum uxore ſua Hadelvide alodium de Calmoſeis dedit ſancto Salvatori noſtro Deo & ipſius genitrici MARIÆ, ſimulque mihi indigno, qui inter alios paſtoris officio fungebar, cunctis quoque fratribus & futuris in eodem loco Deo ſervituris. Tradidit autem illud ita libere integre & ſolide, ſicut ipſe antea poſſederat, videlicet cum ſervis & ancillis, cum agris cultis & incultis, cum pratis & paſcuis, cum ſilva, & ea quæ per E ſe eſt, & in quam cum beneficio participabatur, cum quoque uſufructario, & reditibus univerſis. Cum his quoque eulogias, quas ex parte eccleſiæ ipſe Theodoricus & anteceſſor ejus conſueverant accipere ſimul contradidit: videlicet porcum unius anni, denarios duodecim, & duodecim panes, & tria receptacula in anno. Teſtes autem fidejuſſores ac denarratores idonei hujus donationis hii liberi homines extiterunt, Widricus *Deſpinal*, Landricus & Widricus nepotes ejus, Theodoricus de Villa, Adolardus de Luſda, Renardus,

Theodoricus miles cum uxore ſua Hadelvide alodium de Calmoſio ſancto Salvatori & ejus genitrici contulit.

nardus, Renerus, Albricus, Richardus, quæ omnia legalis inveſtituræ traditionis ſancto Salvatori noſtro Deo donata, quoad vixit vir Deo devotus ſupradictus Theodoricus, ſolide & pacifice noſtra tenuit eccleſia.

5. Theodorico autem viam univerſæ carnis ingreſſo, & à nobis in cœmeterio noſtro honorifice ſepulto, carnalis frater ipſius nomine Joſcelmus prædictum alodium à modo Dei tentavit alienare, & ſibi violenter vindicare, poteſtate ſiquidem accepta ab eo cujus paterno flagello erudiebamur ad diſciplinam, ne ſi ad votum temporalia cuncta ſuccederent, minus fortaſſe futuram & manentem civitatem inquireremus, nocturnis diurniſque aſſultibus ipſum alodium cœpit vaſtare, quibuſumque poterat moleſtiis, & deprædationibus, ut inde recederemus, non ceſſabat inquietare, ad ultimum etiam ad cumulum malorum ſuorum parochialem eccleſiam, in honore beatæ Dei genitricis Mariæ inibi fundatam, incendio cremavit, atque pro tanta crudelitate in odium plurimis venire cœpit. Tantis itaque injuriis & inquietationibus ipſius compulſi, ducis Theoderici curiam adivimus, ut judicio curiæ ſuæ ab injuſtitia & oppreſſione, quam nobis violenter inferebat, removeret, obnixe poſtulavimus: qui quamvis proclamationem noſtram benigne ſuſciperet, & injuriis noſtris multum condoleret: ad audientiam tamen curiæ ſuæ ſæpius eum convocans, juſtitiam inde facere per biennium protelavit. Nos vero cum ſæpius ducem ſuper hoc repereremus, & adverſarius noſter Joſcelmus juſtitiam omnino refugeret, tandem dux certum diem & locum ſtatuens, utroſque ad audientiam curiæ ſuæ convocavit, ut ſi ad illum diem commonitus venire recuſaret, quid ipſe nobis inde facere deberet, judicio principum terræ ibidem demum diſcuteret. Cumque ad condictum diem veniſſemus, & expectatus diu Joſcelmus venire renueret, quam injuſte nos perſequeretur, tam præfato duci, quam omnibus qui aderant manifeſtum apparuit.

Joſcelmus Theoderici frater rebellat & impugnat monaſterium.

6. Convocatis itaque dux principibus ſuis, monuit eos, ut judiciali ſententia diſcuterent quid ipſe inde facere deberet, ut contemtori juſtitiæ multum non cederet, ſi temerariis vexationibus ulterius nos inquietare præſumeret. Porro liberi qui tunc adfuere homines judicaverunt æquum ſibi videri, ut ſi qui eum ad placitum convocaſſent in conſpectu omnium hoc probarent, quatenus ex ordine cauſa procederet, & totius querelæ occaſio adverſario tolleretur: & quoniam præſentes aderant placitorum commonitores, Stephanus ſcilicet de Villa, & Humbertus de Damno-Medardo, adſtantes in conſpectu omnium jurejurando probaverunt ſe ad condictum diem ſæpe memoratum Joſcelmum ex parte ducis legitime convocaſſe: ſequuti ergo mox liberi judices protulerunt nihilominus æquum ſibi videri, ut ſi qui donationi legalis inveſtituræ vivente ſæpe memorato vi-

Adverſus quem dux Theodoricus & proceres ſententiam ferunt.

A ro Theodorico adfuiſſent, legitima aſſertione comprobarent; aſſurgentes iterum protinus liberi, teſtes ſeptem, Widricus videlicet de Spinaco, Theodoricus de Villa, & Stephanus frater ejus, Adolardus de Luſda, Renardus, & Renerus, & Albricus, in conſpectu ducis & totius curiæ jurejurando comprobaverunt præfatæ donationi interfuiſſe, & ſicut à ſapientibus viris qui ipſi dono cum ipſis adfuerant, melius diſcerni potuit à prædicto viro Theodorico abſque omni legali calumnia totius alodii inveſtituram eccleſiam noB ſtram ipſis præſentibus legaliter accepiſſe. Cognita autem prædicta placitorum commonitione, nec non manifeſta donationis comprobatione, quandoquidem ipſe Joſcelmus ad audientiam curiæ ſæpius vocatus, venire omnino refugiebat, protinus idem ſubſequenter judicaverunt ducem Theodoricum, ipſum alodium eccleſiæ noſtræ ſaſire debere, & adverſarium noſtrum à calumnia & injuriis, quas nobis violenter inferebat, poteſtatis ſuæ objectione comprimere. Hi autem extiterunt liberi & idonei hujus ſententiæ judices, Fabio, Albertus, Levardus, Walterus, Waldricus, Theodoricus, eidem nihilominus judicio conſentiente egregio duce Theodorico cæteriſque tam ſervis quam liberis, in quorum præſentia habitum eſt hoc judicium apud *Waldimacum* ſuper ripam Maldonci fluvii. Paucis itaque tranſactis diebus, ipſe dux Theodoricus adveniens, præfatum alodium eccleſiæ noſtræ ſaſivit, familiam quoque ipſius alodii ante fores novi oratorii noſtri convocans, in fidelitate noſtra poſuit.

C

D 7. Sed quia tempus pacis necdum advenerat, adverſarius noſter Joſcelmus nec ſic à cœptis deſtitit injuriis, ſed quibuſcumque modis poterat inſiſtebat, ut præfatum alodium à nobis poſſet alienare, & ſibi violenter uſurpare. Videns autem quod judicium curiæ omnino ſperneret, familiæ noſtræ clamoribus iterum compulſi ad gremium matris noſtræ Tullenſis eccleſiæ confugimus, ut ſaltem ſub protectione alarum ſuarum nobis liceret retinere quod juſte atque canonice acquiſiſſe videbamur. In qua tunc ſacerdotium miniſtrabat piæ memoriæ Pibo ejuſdem eccleſiæ E epiſcopus: qui benigne ſuſcipiens proclamationem noſtram, prædictum Joſcelmum ad ſatisfactionem ſæpius vocavit. Quo renuente, pro pace gregis ſui paſtor ſollicitus, anathematis ſententiam in ipſum direxit: ut ſaltem ſic perterritus ſatisfaceret, & à cœpta injuria tandem reſipiſceret, hac denique ſententia adverſarius noſter, Deo favente, perterritus.

Eumque anathemate percutit Pibo Tullenſis epiſcopus.

8. Videns ſe judicio curiæ, & eccleſiaſtica cenſura undique conſtringi, jam in ſe aliquantulum reverſus adverſum nos mitius agere cœpit, & quoniam idem Joſcelmus pauperrimus erat, quidam tam noſtri, quam ſui amici, id inter nos & ipſum mediaverunt: ut aliquantam pecuniam à nobis ſuſciperet,

Sed tandē reſipiſcit, & acceptis 12. libris à malo propoſito deſiſtit.

& ſic demum omni calumniæ finem imponeret. Hujus igitur rei gratia condicto die apud Ranegias convenimus, & licet nobis grave videretur, quippe quibus in rudi agreſti loco poſitis, ipſa quoque neceſſaria needum ſufficiebant, tamen ut contentioſæ controverſiæ finem imponeremus, quantitatem pecuniæ (duodecim videlicet libras) daturos nos ei promiſimus. Cum igitur hujus pecuniæ ſponſionem à nobis ſuſcepiſſet, mox in conſpectu multorum qui aderant, ipſum alodium de Calmoſcio cum uxore & filiis, qui nihilominus præſentes aderant, wirpivit & adſtipulavit, & totius calumniæ finem fecit. Huic autem fini facto, & paci adquiſitæ interfuerunt apud Renegias hii liberi & idonei teſtes, Widricus videlicet, & Reneros *Deſpinal*, Widricus, & Sandricus de Liſmaco, Stephanus de Villa, Albertus, alter Albertus de Darneio, Humbertus Lupus, Humbertus de Domno-Apro, Widricus de Strena, & filius ejus, Ulricus Drogo, & Gerardus de Boſani villa, Widricus Pinguis de Damviliaco, Widricus de Viverio, Robertus de Senonis & filii ejus, Hotto & Hugo, Theodoricus de Salſuriis, Maſelinus & filius ejus Drogo, & Anſcherus & Robaldus de Damno-Martino, Hugo de Piſneio, Robertus de Aldono, Cono & Albertus de Darnulio, Hugo de Folmariaco, Lanfridus de Aleia, Aſcelinus nepos ejus, paganus de Monronis-curte, Hugo & Walterus de Columbeio: adverſarii vero noſtri ipſe Joſcelmus & Haduidis uxor ejus, filii quoque eorum, Thonnor & Theodoricus. Deinde etiam cum eo Tullum pervenimus, & Piboni epiſcopo, qualiter tandem ad finem perveneriinus, per ordinem recitavimus. Porro Joſcelmus ipſe ſicut jam pridem apud Ranengias fecerat, iterum ipſius in præſentia epiſcopi, & aliorum multorum ſæpe dictum alodium wirpivit, ſic demum abſolvi meruit. Poſſedit itaque deinceps, Deo favente, eccleſia noſtra ipſum alodium, ita quiete, ita pacifice, ut nullius calumniam ſuper hoc ulterius ſit experta.

Monaſticam diſciplinam & morum inſtitutioné à fratribus beati Rufi ſuſcipiunt.

9. Cum igitur, Deo propitio, res noſtra in pace ageret, utraque eccleſia quibus intendebam, iſta ſcilicet illa cujus longe ſuperius memoriam feci, pleriſque concurrentibus paulatim ad incrementum uſque proficeret, placuit mihi ceteriſque fratribus noſtris, ut non ſine legibus & conſuetudinibus viveremus, ſed ab aliquibus ſanctorum patrum, qui nos in religione eadem præceſſerant, vivendi exemplum ſuſciperemus: verum quoniam multorum celebri relatione didiceramus, fratres qui in monaſterio beati Rufi quod in Provinciæ partibus ſitum eſt, ſub canonica profeſſione Deo fideliter famulari, & omni monaſtica diſciplina apprime inſtructos vicinas eccleſias qualque religioſæ converſationis exemplis illuſtrare, duos ex fratribus noſtris cum litteris ſæpe memorati pontificis noſtri ad ipſos direximus, quatenus ſecundum modum & inſtitutionem vitæ eorum nos quoque vitam noſtram dirigere poſſemus, quos cum honorifice ſuſcepiſſent, omni diligentia verbis & ſcriptis inſtructos ad nos cum gaudio remiſerunt.

Seherus abbas deligitur.

10. Deinde cum cœnobitarum more conſuetudines eorum, utpote religioſas in exemplum nobis vivendi ſuſcepiſſemus, viſum eſt divino domno PIBONI epiſcopo ceteriſque majoribus Tullenſis eccleſiæ, ut nos qui infra diœceſim ipſorum communem vitam in præfatis eccleſiis ducebamus, cum conſilio eorum paſtorem nobis idoneum canonice ordinaremus, unde fratres requiſiti, quem potiſſimum de fratribus abbatem ſibi vellent ordinari, me minimum, ſicut prius fecerant, ad hoc onus ſuſcipiendum unanimiter elegerunt. Vocatus igitur hujus rei gratia ab epiſcopo benedictionis ordinationem ſuſcepi, ... & in quo fratribus prius ſola ipſorum petitione miniſtraveram. Sed quoniam locus iſte needum ab epiſcopo viſitatus fuerat, neque adhuc dedicationis conſecrationem ſuſceperat, placuit nobis omnibus, ut utriuſque loci fratres, eccleſiæ beati Leonis, quæ jam conſecrata erat, intitularentur, interpoſita conditione, ut poſt iſtius ordinationem quicumque hic ad ſerviendum Deo convenirent, deinceps ab iſta titulum ſuciperent. De fratribus etiam illis qui jam convenerant, ſtatutum eſt ab epiſcopo, ut quemcumque locum unuſquiſque eorum ſponte eligeret, in eodem deinceps perſeveraret: & ut ratum permaneret, quod communi conſilio intèr utrumque locum diſcreverat, cartam inde ordinavit, proprioque ſigillo corroboratam utrique eccleſiæ tradidit hoc modo.

Separatio fratrum S. Leonis & Calmoſiaci.

Pibonis literæ de ordinatione Seheri abbatis.

11. PIBO Dei gratia Tullenſis eccleſiæ proviſor indignus, omnibus ejuſdem eccleſiæ filiis tam poſteris quam præſentibus, ſalutem utriuſque hominis, & divinæ benedictionis amplitudinem.

Caritati veſtræ, filii in Domino dilectiſſimi, notum eſſe volumus, quia SEHERUM fratrem concordi fratrum ſuorum voto electum in abbatem promovimus, & in ſede Tullenſi ad titulum ſancti Leonis ſanctique Nicolai ordinatum, Sancti Spiritus cooperante gratia, quantum in nobis fuit conſecravimus, & accepta ab eo ſecundum beati Auguſtini regulam profeſſione, omnium tam clericorum quam laïcorum quicumque de proceelloſo ſæculi tumultu ſub eo in unum confluxerant, vel poſtea confluerent curam ei commendavimus. Poſtremo ne quorumdam clericalis propoſiti fratrum ordinatio, qui in ſilva de Calmoſiaco quietem ſolitudinis præelegerant, ſecundum canonica decreta caſſaretur, ut prædicto abbati ſub eodem titulo ſancti Leonis ſanctique Nicolai quiſque profiteretur, neceſſarium duximus, domino tamen abbate multis precibus obſecrante, & fidelium noſtrorum interveniente conſilio, legitimæ profeſſionis tenorem ſic diſpenſativa

conditione temperavimus, utque diu locus ille de Calmoſiaco integritatem tituli non haberet, omnes ſub tituli ſancti Leonis ſanctique Nicolai certitudine, quiſque in ſuo ordine Domino deſervirent. Si vero locus ille de Calmoſiaco quandoque plenariam libertatem, ut per ſe eſſet titulus, per Dei miſericordiam obtineret: nulla promiſſæ obedientiæ neceſſitas, nulla ſuſcepti tituli auctoritas, ut in ſancti Leonis ſanctique Nicolai eccleſia perpetuo remanerent, jam dictos fratres aſtringeret, ſed de toto fratrum collegio quos abbas judicaret idoneos, ſicut eorum voluntas ad hoc ſponte accederet, communi totius capituli conſilio, in eccleſia de Calmoſiaco legaliter titulandos deſtinaret. Ut autem hoc aliquando à memoria non excideret, vel ne contra hoc humana importunitas aliquid molietur, præſenti ſcripto durabile tradimus, & noſtri impreſſione ſigilli, noſtraque ſi qua eſt auctoritate firmamus, proborum & credibilium virorum ſubſcripta teſtificatione roboramus. Peregimus autem iſta anno incarnationis dominicæ
1094 milleſimo nonageſimo quarto, ordinationis vero noſtræ anno vigeſimo tertio, indictione ſecunda concurrente quinto, calendas Decembris, feria prima in eccleſia majore in honore beati Stephani protomartyris ſacrata.

In honore beatæ Mariæ dedicatur primum oratorium.

12. His itaque diſpoſitis, non multo interjecto tempore, idem pontifex Calmoſiacenſem eccleſiam (cui autore Deo præſideo) viſitandi gratia adiit, atque rogatus à fratribus primum oratorium noſtrum in honore beatæ MARIÆ Dei genitricis ſemperque Virginis dedicavit, altare quoque nihilominus in ſuperiori monaſterio, in honore beati Petri apoſtoli conſecravit, & ut in talibus conſuetum eſt, ne quiſquam ulterius locum noſtrum temerariis vexationibus inquietare præſumeret, quantum potuit & debuit pontificali auctoritate & anathematis ſententia interdixit. Quibus ſolemniter adimpletis, venerabilis pontifex valedicens fratribus, ad propriam ſedem eſt regreſſus, nec multo poſt à nobis rogatus, ut pro quibuſdam noſtris negotiis in capitulum noſtrum apud ſanctum Leonem adveniret, libens aſſenſum præbuit. Cumque condicto die adveniſſet, poſt habitum colloquium eorum pro quibus eum præcipue invitaveramus: aſſurgens ego humiliter poſtulare cœpi, ut memor diſpoſitionis ſuæ, quam de diviſione fratrum inter duas eccleſias noſtras ante iſtius Calmoſiacenſis videlicet conſecrationem jam dudum per cartam ordinaverat: nunc quoniam cooperante gratia illa jam ordinata per ipſius miſericordiam titulum proprium ſuſceperat, fratrum ſuper hoc voluntatem requirendo præſens adimpleret: at nihil cunctatus, petitionem noſtram benigne ſuſcepit, & à fratribus, qui tunc præſentes aderant, ſingulorum voluntatem per ordinem requirere cœpit, quem quiſque horum duorum locorum magis eligeret, ut profeſſione data in eodem deinceps permaneret: cumque ſingulorum voluntatem cognoviſſet, protinus ad requirendam etiam illorum fratrum voluntatem, qui tunc temporis in hoc loco morabantur, dominum TIETMARUM abbatem S. Manſueti direxit. Adveniens igitur prædictus abbas, ſingulorum voluntatem in capitulo noſtro requiſivit, & quem quiſque locum elegit, in eodem deinceps perſeverare diſpoſuit: ſicque factum eſt, ut ſicut ab initio in poſſeſſionibus, ita de cetero in fratribus unaquæque eccleſia jus proprium obtineret.

Electione duorum locorum facta commoratus quiſque ubi elegit.

Calmoſiacenſe cœnobium ſub ſedis apoſtolicæ protectione ponitur.

13. Cum igitur, auctore Deo, utrique eccleſiæ præſiderem, conſilio fratrum noſtrorum, & quorumdam ſpiritualium virorum, domum Calmoſiacenſem de liberis partibus venientem, Romæ à beato Petro apoſtolo ac ejus etiam vicario, in refugium nobis à Deo conſtituto privilegium promerui: in quo nimirum diligens lector, quia huic opuſculo inſertum eſt, prudenter animadvertere poterit; quid ipſe papa terribiliter ſanxerit, tam pro novellæ plantationis radicatione, quam pro præſentium ſive futurarum oblationum affirmatione; qualiter etiam, idem ipſe auctoritate apoſtolica diſcreverit ac determinaverit, quomodo & nos ſucceſſores noſtri, de his quæ ad chriſtianitatem pertinent, erga Tullenſem ſedem nos debeamus habere. Inſerimus autem ipſum huic opuſculo noſtro cum ceteris litteris apoſtolicis privilegium, quas ab eodem papa Paſchali in neceſſitatibus noſtris ſuſcipere meruimus, ut qui crediderit, eas in ſerie rerum geſtarum apertas reperiat: qui autem inde dubitaverit, quid quoque reſcripto impetraverit noſcat. Scripſit igitur ad Romanum pontificem plenam ſupplicatione epiſtolam iſta continentem.

Epiſtola Pibonis Tullenſis epiſcopi ad Paſchalem ſummum pontificem.

14. Paſchali ſanctæ & apoſtolicæ ſedis ſummo pontifici, Pibo Dei ejuſque munere Tullenſis epiſcopus debitæ obedientiæ indefeſſam exhibitionem.

Cum deſiderium ingens & ſumma neceſſitas veſtram præſentiam adeundi ſemper mihi fuerit: deſiderium & neceſſitatem in me quotidie ſentio creſcere, & hæc adipiſcendi facultatem magis magiſque recedere: defectus etenim corporis mei, jam præ ſenectute ſeſe non regentis immo nec ſuſtentantis hoc denegat, & curæ paſtoralis gravis ſarcina me prægravat. Cujus curæ regimen, quia ut oportuit me exercuiſſe non præſumo, ad examen Paſtoris paſtorum omnium, utpote valde negligens, abſque interceſſoribus veniæ venire perhorreſco; & hæc fuerat præcipue cauſa vos adeundi, videlicet innumerabilium culparum mearum abſolutionem à vobis percipiendi; ſed quia in hoc deficio, & mei curam vos habere, utpote qui de omnibus curatis, minime diffido, aliud beneficium à veſtra largiſſima pietate lacrymoſis precibus efflagito. Sunt itaque in mea diœceſi canonici regulares beati Auguſtini regulam pro modulo ſuo tenentes, in loco qui Calmoſiacum dicitur habitantes, quorum notitiam

familiaritatem mihi gratiſſimam habere deſiderans, locum eorum adii, & ſocietate ſuſcepta, eidem loco altare parochialis eccleſiæ, de qua controverſia inter eos & Romaricenſes habetur tali conditione contuli, ut quemadmodum hactenus presbyter qui eccleſiam habuerat, à mea manu altare ſuſceperat, ſic deinceps qui eccleſiam habere vellet, à manu abbatis illius loci altare ſuſciperet. Et quia pacis ac tranquillitatis eorum maximam partem ab eadem eccleſia pendere non ignoro, nec me poſſe in pace dimitti ſpero, ſi in eos in pace non diſpoſuero: idcirco, Pater ſancte, ego & clerus noſter pedibus veſtris advoluti, poſtulamus quatenus donum quod à me factum audiſtis, ſic permanſurum in æternum veſtra auctoritate firmetis. Ut autem omnes poſteri, noſtri tam epiſcopi quam aliæ perſonæ Tullenſis eccleſiæ, ſciant me hoc ex parte mea primitus feciſſe, quod ego apoſtolica deprecor firmari auctoritate: ad monumentum facti ego huic cartæ ſigillum meum adhærens dereliqui, in cujus obſervationem omnes ſucceſſores meos ita per Chriſtum ſuum obteſtor adhibere ſtudium, ſicut ipſi à ſubſecuturis ſua bene geſta inviolata cuſtodiri volunt.

Collatio parochialis eccleſiæ Calmoſiacenſi.

Reſcriptum Paſchalis ſummi pontificis ad Pibonem epiſcopū Tullenſem.

15. Ad hæc reſcriptum domini papæ, quod apud nos continetur...

PASCHALIS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei. Venerabili fratri PIBONI epiſcopo Tullenſi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Sicut malum prohibere cum poſſumus, ita bonum cum facultas eſt, auctore Deo, confirmare debemus: idcirco petitionem tuam, chariſſime frater, PIBO Tullenſis epiſcope, clementer accepimus, & donum quod Calmoſiacenſibus fratribus tua liberalitas contulit litterarum præſentium auctoritate firmamus: ſtatuimus enim ut altare illud parochialis eccleſiæ, quod ad uſus eorumdem fratrum contuliſti, firma ſemper & immobili ſtabilitate in eorum ditione permaneat, & quemadmodum hactenus presbyter qui eccleſiam habuerat, de manu epiſcopi altare ſuſceperat, ſic deinceps qui eccleſiam habere voluerit, à manu Calmoſiacenſis abbatis altare ſuſcipiat. Quiſquis vero idem donum à Calmoſiacenſis monaſterii poſſeſſione ſubtrahere vel auferre tentaverit, apoſtolicæ ultionis gladio feriatur. Data Romæ tertio decimo calendas Decembris.

Contentio inter abbatiſſam Romaricenſem & abbatem Calmoſiacenſem.

16. Quod cum ad notitiam Romaricenſium perveniſſet, Tullenſem videlicet epiſcopum ſupradictæ eccleſiæ altare, in qua portionem ipſi habebant, nobis contuliſſe, indigne tulerunt, unde adverſum nos unanimiter concitati, clericum qui tunc temporis eccleſiæ illius vicariam tenebat, & qui nobis & præfato viro Theodorico ſupradictas eulogias pro eadem eccleſia eatenus perſolvere conſueverat, ad ſe convocari fecerunt, & eulogias quas numquam eis dederat, ab eo injuſte quærere cœperunt: illo vero renuente, & di-

A cente grave ſibi videri eis dare quas non debebat, & nobis perſolvere quas conſueverat, adjicientes portionem nullam in ea nos habere: eidem vicario eccleſiam omnimodis abſtulerunt, & cuidam caſtellario ſuo nomine Walfrido protinus tradiderunt: proinde etiam Tullum adeuntes, ipſum in conſpectu Tullenſis eccleſiæ præſentavere, & maxime dux THEODORICUS qui præſens aderat, & defenſionem cauſæ eorum adverſum nos ſuſceperat, ut eidem Walfrido altare traderent, cum magna potentia inſtabat. Nos vero aſſumto vicario, in præſentia majorum B Tullenſis eccleſiæ, & ipſorum adverſariorum noſtrorum injuſte ab eiſdem clericum inveſtitura ſua privatum querebamur, & ne ei traderent altare, quod ex dono Tullenſis epiſcopi ad noſtram potius pertinere ditionem humiliter petebamus, tunc cum conſilio reſpondentes archidiaconi, nihil contra juſtam cauſam noſtram ſe audere præſumere aſſerebant. Videntes itaque adverſarii noſtri, ſe nihil poſſe proficere, adjicientes ipſum fundum, in quo novum monaſterium noſtrum ſitum eſt, ad Romaricenſem potius pertinere eccleſiam, calumniabantur: ipſe C etiam dux THEODORICUS, qui eatenus in dilectione nobis familiariter adhæſerat, ne in amicitia ſua ulterius confideremus interdixit, & aſpera loquens, & graviora promittens, ſic à nobis nimium iratus, receſſit. Nos autem exitum rei præſtolantes, omnipotenti Deo, cujus benignum auxilium in neceſſitatibus noſtris jam experti fueramus, cauſam noſtram regendam & protegendam commiſimus. Tullo itaque regreſſus adverſarius noſter Vualfridus, protinus eamdem eccleſiam violenter invaſit, & quæcumque poterat ad jus eccleſiæ pertinentia cum ar- D mata manu militum rapiens, ad propria aſportavit, & quoniam de fundo loci noſtri, quem jam Romæ beato Petro feceramus, injuſte calumniam moverant, accepto à fratribus & amicis noſtris conſilio, quemdam fratrem meum carnalem nomine Arnulphum Spinalenſem, Romam direximus, & per eum ſupplicationis & querimoniæ epiſtolam Romano pontifici, de cujus ſolius auxilio ſuper hoc poſt Deum confidebamus, in hunc modum allegavimus.

Dux Theodoricus favet Romaricenſi abbatiſſæ.

Epiſtola Seheri abbatis Calmoſiacenſis ad ſummum pontificem.

17. Domino papæ reverendiſſimo patri, & primæ ſedis paſtori, SEHERUS Calmoſiacenſis eccleſiæ qualiſcumque abbas, & ſibi E cohærens congregatio, devotam ſubjectionem.

Inter multas anguſtias, quæ nos ad ſinum protectionis veſtræ cogunt recurrere, præcipua eſt perſecutio Romaricenſis abbatiſſæ: acerrime enim & injuſtiſſime, & per ſe & per quoſcumque poteſt inſequitur, & quia aperte & violenter nos expellere vel non prævalet, vel erubeſcit, quibus poteſt factionibus machinatur, ut loco ſuo locus noſter ſubjiciatur, ut vel ſic nos expellendo, vicinitate noſtra non graveatur. Et quia ne vos gravare-

Digitized by Google

mus, machinationes quibus innititur (quia longæ ſunt) non perſtrinximus, rationum ſeries, ſi vobis placet, à domino Richardo & à domino Arnulpho hujus cartæ portitore, quia eis nota eſt requiratur, & apud vos diligenter diſcutiatur & finiatur. Et quia, domine pater, ſingulare refugium poſt Deum factus es nobis, ſuppliciter petimus ut ſis adjutor noſter in opportunitatibus, nobiſque jam cadentibus ſuppone manum auxilii, ne penitus collidamur, ne, quæſumus, diutius differatis: quia jam prope eſt ut dicatur de nobis, in noſtris partibus ubi eſt Deus eorum? Sentiamus, ſi placet, quid protectio veſtra valeat: ſentiant perſecutores noſtri, ſi uſque adeo diſciplinæ veſtræ virga ſe extendat, ut & nos reſpirantes ſub protectione alarum veſtrarum ſperare diſcamus, & illi in ſe reverſi, erubeſcentes & converſi tandem ſalvari mereantur.

Qui benigne quidem ſuſcepit litteras noſtras, & quoniam eodem tempore, diſpenſante Deo, abbatiſſa Romaricenſis legatos ſuos direxerat, utroſque in præſentia ſua vocari præcepit: cumque ab utriſque cauſam diligenter inveſtigaſſet, diligentius tractandam cum ſuis fratribus, dominis videlicet cardinalibus ad præſens diſtulit: poſt quorum habitum conſilium & judicium, revocatis ad ſe nuntiis, quid conſilii ſuper hoc acceperat indicavit, utriſque vero eidem judicio aſſentientibus, hoc ipſum Romaricenſi abbatiſſæ litteris reſcripſit dicens.

Romanus pontifex ſcribit Romaricenſi abbatiſſæ in gratiam Calmoſiacenſis cœnobii.

18. PASCHALIS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectæ filiæ GISLÆ Romaricenſi abbatiſſæ ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Cauſam quæ inter vos & Calmoſiacenſes canonicos agitur, tam ex veſtris quam ex illorum nuntiis diligenter audivimus. Igitur de parochiali eccleſia ſanctæ Mariæ, in qua & veſtrum & illorum monaſterium poſſidet portionem; id conſilii reſpondemus, ut quia eccleſia vobis per Dei gratiam abundantibus minus neceſſaria eſt, à Calmoſiacenſibus canonicis, licet pauperes ſint, in loco alio pro portione veſtra, bonorum virorum conſilio accipiatis tale concambium, per quod detrimentum veſtro monaſterio eveniſſe juſte conqueri non poſſitis. De loco autem in quo novum ipſorum monaſterium conſtructum eſt, hanc judicii ſententiam canonica æquitate proferimus, ut ſi jurisjurandi per competentes perſonas exhibita probatione monſtraverint monaſterii fundationem juſte factam & ſine legitima Romaricenſium calumnia decennio permanſiſſe, datorem quoque loci vel ejus prædeceſſores fundum ipſum per annos triginta ſine legali calumnia poſſediſſe conſtiterit, nec quid imminutum de quadragenarii ſpatio videatur, nullam de cetero à vobis moleſtiam pro eodem negotio patiantur. Non enim pati poſſumus, ut idem viri ſub apoſtolicæ ſedis tutela religioſe Domino ſervientes, aut per vos, aut per alios injuſtis vexationibus affligantur. Datum Laterani VIII. idus Februarii.

19. Suſceptis igitur apoſtolicæ ſedis reverentiæ litteris, præfata abbatiſſa, in ipſa quidem novitate quod ei à domino papa injungebatur ſe completuram ſpopondit, ſed diu idipſum procraſtinando, cum tandem in communi colloquio conveniſſemus, id ſe facere omninocontradixit. Videntes denique quod neque conſilio domini papæ adquieſcerent, neque à cœptis deſiſterent injuriis; iterum neceſſitate compulſi ſecundas litteras Romam miſimus, & in tribulationibus & violentiis quas ab eis frequenter ſuſtinebamus, auxilium domini papæ flagitantes, ſcripſimus ei, dicentes.

Altera ad papā Seheri abbatis Calmoſiacenſis epiſtola.

20. Domino papæ PASCHALI reverendiſſimo patri & primæ ſedis paſtori SEHERUS Calmoſiacenſis eccleſiæ qualiſcumque abbas, & ſibi cohærens congregatio devotam ſubjectionem.

Satis vobis, pater reverende, importuni ſumus, & irreverenter noſtris querimoniis frequenter vos inquietamus: ſed qui nimia tribulatione premitur non è quo ſe ſperat adjuvari, recurri obliviſcitur. Quia ergo, domine, tota noſtra pax & tranquillitas à vobis pendet, duplex ratio nobis illius evangelicæ expoſtulationis auſum præbet: *Domine ſalva nos, perimus.* Hinc immenſitas noſtræ tribulationis, hinc veſtra patientiſſima pietas, qua ſemper pauperum cauſas & libenter ſuſcipitis, & diligenter inveſtigatis. Scitis itaque, pater ſancte, quod cauſam quam de parochiali eccleſia cum Romaricenſibus habemus nuper vobis delatam diligenter utrimque inveſtigaſtis, & inveſtigatam noſtris & eorum nuntiis id concedentibus per concambium terminandam diſcretiſſime mandaſtis. Quod poſtquam ad nos reverſi ſunt, in ipſa quidem novitate ſic ſe completuros ſpoponderunt: ſed id procraſtinantes ſemper, & ſuis ſe rurſum factioſis machinationibus implicantes, nunc demum in communi colloquio ſe facturos contradixerunt: nec hoc multum curamus, ſi portionem noſtram in eccleſia quietam poſſidere nos paterentur, ſed & abbatiſſa, & ejus ſuffraganei omnes, quaſi conjuratione quadam invicem conglobati, ſuis divitiis & honoribus quibus affluunt innitentes, noſque deſpectui habentes, omni ratione poſtpoſita, tam noſtra quam ſua minantur invadere, & ut nos expellant, vel ſibi ſubjiciant, ſe accingunt callide; & qui ſumus nos, ut ſub tantæ tempeſtatis impetu ſubſiſtamus, niſi validiſſima veſtra protectione fulciamur? Quapropter, paſtor bone, quia nos & noſtra in veſtra protectione ſumus, propter Deum cogitate de nobis, ut pacem habeamus, & ſi non perfectam quia non expedit, ſaltem ne locellum noſtrum deſeramus.

21. Graviter vero ferens dominus papa, quia quod ei mandaverat implere diſtuliſſet, ſecundo reſcripſit ei ſententiam in intentando, dicens.

Summus pontifex

Paſchalis epiſcopus, ſervus ſervorum

Scribit iterum abbatissæ Romaricensi in gratiam Calmosiacensium.

Dei. Dilectæ filiæ Gislæ Romaricensi abbatiſſæ, & ejus congregationi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Quia pax multa diligentibus nomen Domini, & quies ei ſervientibus ſemper eſt neceſſaria, idcirco gravis eſt nobis diſcordia quæ inter vos & Calmoſiacenſes fratres occaſione rerum temporalium agitatur. Quamobrem dilectioni veſtræ ſcripſimus, ut partem illam eccleſiæ quietam dimitteretis, aut de fundo vobis competenti concambium acciperetis, quod utrumque facere adhuc neglexiſtis: idipſum igitur repetito vobis mandantes, præcipimus ut omnino ab eorum injuriis deſiſtatis; alioquin beati Petri vindictam, ipſo adjuvante, in vos diſtrictius proferemus. Datum Laterani VI. calendas Novembris.

Diſſimulante abbatiſſa Scheræ recurritur ad Henricum regem Romanorum.

21. Quas cum per nuntium noſtrum iterum ſuſcepiſſet, ſicut prius fecerat, ad præſens non contradixit. Communicato autem cum ſuis conſilio, quibus grave videbatur quicquam eis à Romano pontifice pro pace noſtra mandabatur, occaſione inventa, quod ſcilicet ſine rege, ad cujus ditionem abbatia eorum reſpiciebat, implere non poſſent, iterum facere diſſimulavit. Nos vero injuſtitiæ & oppreſſioni eorum reſiſtere non valentes, quippe qui divitiis & honoribus multis affluebant, ſolum auxilium de cælo petentes, miſericordem Deum aſſiſtere nobis protectorem in tribulationibus noſtris humiliter petebamus. Contigit interea dominum RICHARDUM Albanum epiſcopum, qui tunc temporis in partibus noſtris legatione fungebatur, Henrici regis curiam adire: cujus comites in eodem itinere extiterunt dominus Reybaldus Tullenſis archidiaconus, & Spinalenſis Arnulphus, qui benigne noſtri memores, res ex ordine regi retulerunt: quomodo in quadam ſilva pauperes fratres ad ſerviendum Deo congregati, calumniam & oppreſſionem Romaricenſis abbatiſſæ diu ſuſtinuerint, & quomodo poſt frequentes ejus moleſtias, juſtitiam & judicium domini papæ, ad cujus ditionem locellus eorum pertineret, ſuper hoc jam ſecundo requiſierint, intimaverunt nihilominus ei quid de hoc ipſo dominus papa decreverit, & quid iterato per litteras ſuas eidem abbatiſſæ præceperit, qualiter quoque ad ultimum occaſione inventa, quod ſcilicet ſine permiſſu regis, hoc facere non poſſet, cætenus implere contempſerit; petierunt itaque ab eo, quatenus propter Deum pauperibus opem ſuæ defenſionis impenderet, & tamquam bonus Romanæ eccleſiæ filius, quod apoſtolica ſedes ſanxerat, auctoritate regni impleri præciperet: qui quidem adhuc bene catholicus, necdum à Romana eccleſia averſus, petitionem eorum libenter ſuſcepit, & per litteras ſuas eidem abbatiſſæ protinus mandavit, quatenus remota omni excuſatione, apoſtolicæ reverentiæ præceptum effectui manciparet, ſic ſcribens ei.

Litteræ Henrici Romanorum regis ad abbatiſſam Romaricenſem.

22. HENRICUS Dei gratia Romanorum rex GISLÆ abbatiſſæ Romarici-montis ſalutem cum gratia ſua.

Quoniam filius & defenſor ego ſum Romanæ eccleſiæ eidem univerſali matri meæ ſub defenſione mea poſitæ me obedire per omnia conveniens eſt: offendere autem matrem meam in aliquo nimium indecens eſt, quia à præceptis ejus recedere periculoſum animabus eſt. Quidquid ergo ſtatuit ſancta & venerabilis ſedes Romana, per manum ſummi pontificis, ne hoc aliquando caſſetur, ſed ut ratum & ſtabile fiat, quoad potero, uſque ad mortem laborare non ceſſabo. Quapropter mandamus, ſed inſuper præcipimus tibi, ut quod prædicta ſedes ſanxit de fratribus Calmoſiacenſis loci, ne præſumas aliquomodo fruſtrare, & ex aliqua parte ſacroſanctum præceptum exintegrare, ut ne matrem tuam, cujus filiam te profiteris, non ut matrem ſed ut novercam; non ut filia, ſed ut privigna audeas exacerbare: quod ſi manum ad violanda præcepta matris meæ extenderis, & odium cæleſtis regis incurres, & iram terreni regis, qui gladium pro ejus defenſione ſuſcepi, non evades, quia, ut ſupra dixi, certare pro defenſione Romanæ ſedis uſque ad mortem non deſinam.

Supradictis quoque viris commonitus ſuper hoc ipſo, duci Theodorico, ad cujus defenſionem Romaricenſis abbatia pertinebat, hujuſmodi epiſtolam miſit, dicens.

Epiſtola ejuſdem ad Theodoricum ducem Lotharingorum.

23. HENRICUS Dei miſericordia Romani regni rex, & eccleſiarum in eo poſitarum defenſor, THEODORICO Lotharingorum duci ſalutem & gratiam ſuam.

Inſonuit auribus noſtris ſummum pontificem matris noſtræ ſanctæ Romanæ eccleſiæ mandaſſe tibi per litteras, ut defenſor Calmoſiacenſis locis exiſteres, ne fratres ibi Deo ſervientes exaſperari ab aliquo permitteres: cui ſi vero chriſtiano nomine cenſeris, obediens eris; & ſi vere filius ejus es, alicui præceptorum matris tuæ in aliquo non derogabis. Petitioni patris noſtri petitionem meam ſubjungo: mandans tibi ut quod ſtatuit inviolabilis Romanæ ſedis dignitas, quoad poteris, viriliter ſuſtineas, & ne in eccleſiis in ducatu tuo poſitis interturbari requiem Chriſti permittas: quia ad hoc tibi permiſſus eſt gladius, non ut eccleſiam deſtruas, ſed ut eam ſicut Chriſti miles à pervaſione perſequentium inceſſanter defendas. Quod ſi feceris, à cæleſti rege pro certamine bene certato, pro curſu bene conſummato coronam recipies, & gratiam terreni regis non amittes. Finaliter de hac re ſtat ſententia tua: ſcias me nullo turbine poſſe excuti, quin ipſam ſupradictam eccleſiam & alias, ab incurſu malorum defendam, & deſtructores earum, divina gratia ſubveniente, deſtruam. Vale.

Schiſmati iterum ſe ſedem apoſtolicam confugere.

24. Sed ne pax noſtra terreni regis imperio adquiſita, minus firma perſeveraret, Deo ut credimus diſpenſante, nec ipſis regis litteris adquieſcere: ſed quibuſcumque poterant machinationibus ſatagebant, ut aut nos de loco expellerent, aut ipſum locum ſuo omni-

modis ſubjectum facerent. Multas igitur ab eis rurſum paſſi injurias, quod nobis ſolum ſingulare poſt Deum erat refugium, ad Romani pontificis protectionem iterum confugimus, & quomodo præceptum ſuum implere contemnerent, & quotidianis malitiæ incrementis adverſum nos inflammarentur, per litteras rurſum inſinuavimus dicentes.

Seberi litteræ ad ſummum pontificem.

24. PASCHALI patri beatiſſimo, & in refugium tribulantium à Deo primæ ſedi conſtituto, Seberus abbas qualiſcumque cum univerſa ſibi conjuncta congregatione, quod ſolum poſſunt obedientiam & orationem.

Quia illius qui omnium recte ſibi ſupplicantium opportunitates diligit in eccleſia ſancta vicem geritis, confidimus de vobis, quod hujus pietatis expers non eſtis. Et inde eſt, quod audemus ad vos ſæpe recurrere, quia ſperamus vos importunitates noſtras non faſtidire. Nos enim velimus nolimus more lactantium infantium incitamur, qui quanto plus rei alicujus agitatione deterrentur, tanto magis matri ſuæ ſe adſtringunt, & eam amplectuntur. Nunc igitur, pater reverende, ut breviter vobis quantum tribulamur exprimam rubore poſtpoſito, fatemur quia revera jam prope eſt, ut de pace noſtra deſperemus. Ipſa enim abbatiſſa, de qua tot querimonias noſtras habuiſtis, & cui jam ſecundo litteras veſtras direxiſtis, omnibus quæ ei & præcipiendo & conſilium dando mandaſtis, corde obfirmato inobediens exiſtit, nam cum ei in primis litteris conſilium dederitis, ut pro parte eccleſiæ concambium competens acciperet, & judicium dederitis, quod pro calumnia fundationis novi monaſterii per veridicos teſtes probationem noſtram recipere deberet; & cum in ſecundis (quia non ut præceptum, ſed ut conſilium quoddam quod dixeratis reputabat) præcipiendo ſub quadam disjunctione mandaveritis ei, quatenus aut concambium in competenti ſibi fundo pro parte eccleſiæ reciperet, aut partem noſtram quietam nobis in pace dimitteret, & de injuriis noſtris omnimodis ceſſaret: alioquin beati Petri vindictam ſuper ſe caſuram ſciret: cum hæc omnia, ſi reminiſci dignatur ſanctitas veſtra, ei mandaveritis, in nullo horum penitus obediens exiſtit. Nam concambium ſatis & multo plus valens illa parte eccleſiæ, ſub præſentia domini RICHARDI cardinalis & THEODORICI ducis & epiſcopi Metenſis, & aliorum multorum bonorum virorum tam clericorum quam laïcorum, & ſub adhortatione litterarum regis, quia niſi eo concedente, id ſe non audere jam dixerat, nuper obtulimus: quod quidem nec ſtatim abſolute conceſſit, nec funditus contradixit, ſed ſub tanti conventus præſentia, diem quo id terminaretur condixit: ſed cum ad condictum diem utcumque convenimus, & concambium renuit, & partem quam in eccleſia habemus nos habere denegavit, & quantum in ſe eſt, jam nobis abſtulit, & probationem noſtram, cum inibi parati cum teſtibus fuerimus, ſuſcipere recuſavit. Quod ſi de injuriis, quas nobis irrogat, requiſieritis: quæ nobis, pater ſancte, major poteſt injuria inferri, quam quum id auferetur quod nos [illegible] anteceſſorem noſtrum multis annis abſque calumnia poſſediſſe fere ab omnibus noſtris provincialibus ſcitur, & quo oblato locus noſter deſtruatur? His breviter recapitulatis, quia forte à memoria veſtra excidit, quod tum nos ac ipſa in eccleſia habemus dominus Aſelmus, & dominus Arnulphus, quia eis notum eſt, & ab eis audiſtis, ſi vobis placet, ſuper his requirantur. His autem diligenter diſcuſſis, & memorato hoc, quod ejuſdem eccleſiæ altare ab epiſcopo Tullenſi nobis donatum, ſic permanſurum veſtra auctoritate jam firmaveritis, veſtrum erit decernere, qualiter tam inimicam certationem debeatis terminare, & puſillum gregem veſtrum vobis devote ſubjectum in pace diſponere.

Quorum pertinaciam graviter ferens dominus papa, ſed tamen mirabili paternitatis manſuetudine ad ſatisfactionem revocans eos, per litteras litteras beati Petri ſententiam jam ſecundo intentavit, ſic ſcribens eis.

Epiſtola ſummi pontificis ad Romaricenſem abbatiſſam.

25. PASCHALIS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectæ filiæ GISLÆ Romaricenſi abbatiſſæ, & ejus ſororibus ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Pro Calmoſiacenſibus fratribus ecce jam ſecundo ad vos litteras miſimus nunc, quandoquidem ipſi ſecundum judicii noſtri ſententiam parati fuerint jurejurando per competentes perſonas oſtendere de loco, in quo novum ipſorum monaſterium conſtructum eſt, fundationem quiete factam, ſine legitima Romaricenſium calumnia decennio permanſiſſe, datorem quoque loci vel ejus predeceſſores fundum per annos triginta ſine legali calumnia poſſediſſe, dilectioni veſtræ præſentium litterarum auctoritate præcipimus, ut nullam de cetero eiſdem fratribus de prædicto fundo calumniam inferatis, id ipſumetiam de portione parochialis eccleſiæ ſanctæ Mariæ præcipimus, quam nimirum portionem præſentibus nuntiis veſtris eoſdem fratres illic poſſediſſe cognovimus, alioquin ſi clamor eorum ſuper hac querela nos iterato pulſaverit, à liminibus eccleſiæ vos arcebimus. Data pridie idus Aprilis.

25. Quibus ſuſceptis, nihilominus obdurato corde reſiſtentes, quidquid pro pace & quiete noſtra eis præcipiebatur, tandem ſe facturos omnino contradixerunt. Poſt hæc vero cum rex poſitus eſſet apud Argentinam, cognito quod dux THEODORICUS & ſæpe dicta abbatiſſa illic in præſentia ejus adeſſe deberent, curiam ipſius adivimus, & cum per quoſdam familiares noſtros regi innotuiſſemus, ab eo humaniter ſuſcepti, per eoſdem humiliter poſtulavimus, ut quod abſens duci & abbatiſſæ per litteras ſuas mandaverat, & illi implere diſtulerant, præſens viva voce eis præcipiendo tandem finire dignaretur;

Romanorum rex Romaricenſem abbatiſſam alloquitur.

Porro rex petitioni noſtræ clementer annuit, & cum in præſentia ſua dux & abbatiſſa advéniſſent, ſuggerentibus quibuſdam amicis noſtris, pro nobis eos interpellavit, & quod conſilium domini papæ ſequerentur, concambium competens accipiendo benigne adhortatus eſt: qui quidem inducias ab eo petierunt donec inde cum ſuis loquerentur; ſed poſtea per ſuos familiares regi in palatio adhærentes, ſatagerunt ut regem à cœpta petitione averterent.

Seherus abbas Calmoſiacenſis ſummum pontificem adit.

26. Nos igitur videntes quod nullo modo adquieſcerent, communicato cum amicis noſtris conſilio, Romanum pontificem qui in Placentia urbe Italiæ generale concilium indixerat, per me ipſum ipſe adii: quo cum quibuſdam fratribus meis cum perveniſſem & non ibi, ſed potius in alio loco, qui Wardaſtallum dicitur, reperiſſem, benigniſſime nos ſuſcepit: cui itineris mei protinus cauſam aperiens, quid injuſtæ calumniæ & oppreſſionis à Romaricenſibus ſuſtineremus, tam per litteras quas mecum tuleram, quam præſens viva voce intimavi. Ille autem benigne reſpondens: Ecce, inquit, ad portum veniſtis jam. Ne autem ipſæ litteræ huic opuſculo deeſſent, ſubſequenter ſic appoſui.

Seheri ſupplices ad ſummum pontificem litteræ.

27. Paschali ſanctæ apoſtolicæ ſedis ſummo pontifici: Seherus Calmoſiacenſibus abbas indignus cum ſuis fratribus debitæ obedientiæ devotam exhibitionem.

Jam, pater ſancte, fatigati ſumus, nos in ſcribendo litteras, & vos in audiendo, & tamen nihil adhuc profecimus, & nihil reſtat aliud, niſi quod de pace noſtra jam deſperavimus: durum quidem & irreligioſum eſt, quod nos deſperaſſe fatemur, ſed ſic vobis anguſtias noſtras exprimere compellimur. Quis enim ſpem ſibi inconcuſſam conſervare prævaleat, cum illud quod mœſtitiæ ſuæ remedium certum fore ſperaverat, in contrarium cedere manifeſtiſſime ſentiat? Litteras namque veſtras ad abbatiſſam, domine, ut pace veſtra dicamus, quas inquietationis noſtræ mitigatiores ſemper credidimus, abbatiſſæ ejuſdem & ſuffraganeorum ſuorum exaſperatrices atrociter ſentimus: nam catenus quod eis in tertiis litteris, ſi nos inquietare non omitterent, ſententiam veſtram intentaſtis, non ſolis minis terruerunt nos, ſed poſtea repentinis armatorum ſuorum aſſultibus, ſic nos aggreſſi ſunt, ut omnibus attendere volentibus clare videatur ſic eos repente exaſperari, non tam odio noſtro quam deſpectu veſtro. Jam enim tertio poſtea ipſius eccleſiæ, pro qua contentio eſt, bona violenter rapuerunt. & aſportatis quæ potuerunt, cetera depopulati ſunt, & tyrannide ſua tam noſtrum quam ſuum jus omnia indifferenter levarunt. Has & alias injurias perferentes in nullo eis reſtitimus; ſed auctoritate Dei & veſtra, quod ſolum potuimus, in omnibus eis contradiximus: ſed & proclamationem ſuper his ullam nondum fecimus: quia quod in veſtræ majeſtatis præſentia diſcuſſum jam & terminatum eſt, alibi reciprocare judicavimus. Quapropter, pater ſancte, quaſi præſentes omnes pedibus veſtris advoluti jacemus, & lacrymoſis efflagitamus precibus, quatenus, ſi quid miſericordiæ, ſi quid pietatis, ſi quid nobis pacis impendere propoſuiſtis, propter Deum diutius non differatis.

28. Diutius vero non ferens dominus papa pertinacis malitiæ contentionem, non ſicut in ſecundis & tertiis litteris intentando; ſed anathematis ſententiam in ipſam abbatiſſam direxit, & ſi uſque ad præſentis quadrageſimæ futuræ initium quod ei pro pace noſtra jam tertio mandaverat, opere non impleſſet, ab introitu eccleſiæ eliminavit ſic ſcribens ei.

Summus pontifex abbatiſſæ Romaricenſi anathema minatur.

Paschalis epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectæ filiæ Gislæ Romaricenſi abbatiſſæ, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Pro injuria religioſorum Calmoſiacenſium fratrum tertio ad te litteras miſimus, rogantes & præcipientes, quatenus aut de fundo vobis competenti concambium acciperetis pro portione veſtra parochialis eccleſiæ beatæ Mariæ, quæ vobis illiſque communis eſt; aut eorum portionem, quæ ſunt decimæ alodii eorum, quod infra eorum parochiam continetur, quietam illis dimitteres: & adhuc nos audire dedignata es. Licet igitur iterum iterumque contemti, iteratas tamen litteras ad te mittimus, præcipientes, ut horum alterum, ſicut præceptum eſt, quod malueris exequaris: quod ſi uſque ad proximæ quadrageſimæ initium adimplere contemſeris, ex tunc tibi aditum eccleſiæ interdicimus. Datum apud Wardaſtallum vi. cal. Novembris.

Partem utramque Lingonis coram ſe adeſſe præcipit.

29. Quas cum à domino papa ſuſcepimus, cum ſalute & apoſtolica benedictione ad propria regreſſi, eidem abbatiſſæ per quoſdam fratres noſtros miſimus; hac demum ſententia, Deo favente, perterrita ſæpe dicta abbatiſſa, utrumque cancellarium ſuum ad dominum papam direxit, ut ei locus diligentius exponendi cauſam ſuam in præſentia ejus daretur obnixe flagitavit: aſſerebat enim rem aliter ſe habere, & ſi opportunitas daretur, nos potius injuſtitiæ reos ſe comprobare nihilominus affirmabat. Volens autem diſcretiſſimus paſtor eis omnem contradictionis occaſionem tollere; quoniam in partes noſtras eodem tempore ipſe adveniebat, Lingonis utroſque nos adeſſe præcepit, & ibidem in præſentia ſua diligentius eadem cauſa utrinque diſcuteretur atque terminaretur. Adveniente itaque die conſtituto, Romaricenſis abbatiſſa accerſito ſecum duce Theodorico ceteriſque multis cum magna potentia Lingonis perrexit, & quoſcumque potuit ex domeſticis palatii ſibi applicuit, ut ſuæ parti faverent ſolito procuravit. Ego autem non in ſcientia, neque in pecunia, neque in aliquo terreno auxilio confidens; tribus tantummodo fratribus mecum aſſumtis, ceteroſque plurimum adhortatus, ut Deum nobis

Digitized by Google

nobis fore auxilio exorarent, clementiſſimi patris præſentiam adii, & ad quem finem contentio diu pertractata, Deo per eum diſpenſante, tandem perveniret, ſollicitus expectavi. Venit igitur dies in qua dominus papa conſtituerat de cauſa noſtra tractare; ſed quoniam ipſe eodem die minutus erat ſanguine, prius per ſemetipſum non potuit accedere. Convocatis vero ad ſe cardinalibus præcepit, ut cum magna diſcretione ſine perſonarum acceptione cauſam eamdem examinarent, examinatam juſto judicio terminarent. Venientes igitur in conſiſtorio, cum utrique aſſiſteremus, illi cum innumerabili multitudine, & totius curiæ favore; nos vero cum paucis ſolo divino auxilio innitentes, & cæleſtis judicis aures pulſantes; cœperunt domini cardinales quæſtionem ventilare, & quid quiſque pro ſua parte diceret diligenter inveſtigare. Sed dum hæc agerentur, memor univerſalis paſtor pauperum ſuorum, tamquam alius Daniel à Domino ſuſcitatus ad liberandum nos, per ſemetipſum acceſſit, & quid de eadem cauſa agerent diligenter inveſtigavit, cumque de fundo novi monaſteri noſtri (pro quo nobis licet injuſte ſæpe calumniam intulerant) quæſtio cœpiſſet agitari: ſcientes & certi Romaricenſes ex contigua datorum poſſeſſione eumdem fundum ad nos potius pertinere; in præſentia domini papæ dominorumque cardinalium, necnon aliorum multorum circumſtantium ſe nuſquam ulterius pro eadem fundi parte querelam contra nos facturos promiſerunt. Mox igitur dominus papa, ſicuti conſuetudo ei eſt in talibus, eamdem fundi partem per baculum de manu GISLÆ Romaricenſis abbatiſſæ ſororumque ejus, quæ præſentes tunc aderant, ſuſcipiens, quietam & integram nobis & ſucceſſoribus noſtris perpetuo poſſidendam confirmavit. Poſtea vero illis referentibus quod ex antiqua poſſeſſione parochialis eccleſia Calmoſiacenſis ad illorum pertineret ditionem, nobis autem & contradicentibus, quod ex antiqua poſſeſſione anteceſſorum liberi viri Theodorici inveſtituram portionis ejuſdem eccleſiæ ab eo ſuſcepiſſemus, & eam multo tempore poſſediſſemus; diſcretiſſimus pater cognita utrorumque cauſa, conſilium & judicium dominorum cardinalium ſuper hoc requiſivit. Ac illi decretum papæ Gregorii ſeptimi memorantes, qui quidem in generali concilio reſidens, laïcos in eccleſia quicquam habere omnimodis interdixit: nihilominus etiam ab eiſdem aliquid eccleſiaſticum ſuſcipi debere prohibuit, eamdem portionem quam de manu laïci poſt memorati Gregorii ſeptimi decretum ſuſceperamus, nos jure canonico, debere relinquere judicaverunt. Dicebant ſiquidem quod injuſte licet ab anteceſſoribus poſſederat, jure dare non poterat. Sicque nos eidem judicio conſentientes, portione parochialis eccleſiæ quam à ſupradicto viro Theodorico, juſte quidem ſecundum conſuetudinem terræ noſtræ ſuſceperamus, carere nos adquievimus. Quibus peractis, adverſarii noſtri arbitrabantur ſe decimas noſtras (pro quibus tota contentio inter nos & ipſos diu fuerat agitata) adquiſiſſe, & ſic deinceps loco ſuo ſubjectos omnimodis nos habere, ſed non diu diſtulit ineffabilis providentia Dei, quem nobis in tribulatione adjutorem aſſiſtere precabamur, pauperes ſuos conſolari; ſiquidem dominus papa æſtimationi eorum tali ordine obviavit, ut ſtatim mihi illud decretum Gregorii magni coram recitari juberet, quo nimirum ab his qui communem vitam ducunt decimas exigere evidenter interdixit. Quo recitato, protinus ſubſequenter judicaverunt domini cardinales, ut nos qui communem vitam ducebamus, nec illi, nec alicui omnino eccleſiæ decimas redderemus, aut quiſquam contra probati decreti auctoritatem, à nobis ulterius decimas ſeu primitias exigere præſumeret.

Admonet judices ut ſine acceptione perſonarum.

Acceſſit pontifex ut litem exortam dirimeret.

Sententia lata à ſummo pontifice.

30. Proinde dominus papa Romaricenſem abbatiſſam advocans, paterna admonitione allocutus eſt, ſic dicens ei: Volo quidem, filia, & præcipio, ut ſicut privilegium quod olim locus tuus in libertatem ſui à Romana eccleſia ſuſcepit, inviolabiliter cuſtodiri deſideras; ita tu quoque quod præſenti judicio fratribus iſtis conceſſimus, privilegium etiam ipſorum, quod ipſi ſimiliter per manum noſtram à Romana eccleſia ſuſceperunt, integrum & illibatum cuſtodias. De cetero ne ſuaſione rerum temporalium aliqua inter vos controverſia reſuſcitetur, ad teſtimonium contentionis diu agitatæ inter vos, & in præſentia mea tandem finitæ, litteras meas meo ſigillo corroboratas vobis dare diſpoſui, ut per hoc firma & ſtabilis inter vos perſeveret dilectio. Iſta breviter proſequutus, dicendi finem fecit, ſic igitur bonus ille moderator contentionem diu inter nos pertractatam tandem terminavit, ipſaque terminatione litteris annotata, teſtamentum in duobus locis eodem ſenſu, eademque litteratura conſcriptum, de ſuo ſigillo munitum ab utriſque nobis haberi & inviolabiliter cuſtodiri apoſtolica auctoritate ſtabilivit. Modus autem ipſius inſtrumenti talis exiſtit.

Papa Romaricenſem abbatiſſam alloquitur & admonet.

31. PASCHALIS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei. Inter Romaricenſe monaſterium & Calmoſiacenſem canonicam quæſtio diutius agitata de parte fundi, in qua eadem canonica ſita eſt, de parte etiam parochialis eccleſiæ ſanctæ Mariæ, quæ communis eatenus videbatur, ad aures noſtras ſæpe pervenerat, unde nobis opportunum viſum eſt, ut utraque pars in noſtram præſentiam convenirent. Partem igitur fundi in qua canonica ſita eſt, unde quæſtio fuerat, GISLA Romaricenſis abbatiſſa noſtris in manibus abdicavit. Cum fundum ipſum integrum ex antiqua datorum poſſeſſione ad eoſdem canonicos pertinere cognoverat, ſeque ac ſorores ſuas pro monaſterii jure numquam ulterius de ipſa fundi parte, querelam contra nos controver-

Confirmatio pacis & concordiæ inter Romaricenſes & Calmoſiacenſes.

ſiamque facturas in conſpectu tam noſtro quam in fratrum noſtrorum & plurimorum circumſtantium pollicita eſt, ſic nos eamdem fundi partem integram & quietam per baculum ex abbatiſſæ [illegible] ſororum manu ſuſceptum, Calmoſiacenſibus fratribus confirmavimus. Porro de portione decimarum nobis & fratribus noſtris viſum eſt, & decretorum pontificalium ſententia judicatum, cum ſæcularis miles eccleſiæ res injuſte poſſeſſas jure dare non potuit, maxime cum iidem fratres donum ipſum poſt apoſtolicæ memoriæ Gregorii ſeptimi papæ concilium acceperint, in quo nimirum concilio idem pontifex priorum ſtatuta renovans, decimas aut alias res eccleſiaſticas à laicis ſuſcipi vetuit, condonatis his quæ ante id temporis ſuſcepta fuerunt: ſic Calmoſiacenſes fratres partem iſtam eccleſiæ judicio reliquerunt. eidem ſane judicio additum eſt, & ex beati Gregorii ſententia definitum, ne de carrucis aut laboribus ſive jumentis ſuis, vel illi parochiali eccleſiæ, vel aliis quibuſlibet reddere decimas ſeu primitias exigantur. Actum Lingonis 6. cal. Martii. indictione 16. incarnationis dominicæ anno milleſimo centeſimo ſexto, præſentibus venerabilibus epiſcopis RICARDO Albano, ALDONE Placentino, ODARDO Cameracenſi, & R. E. presbyteris cardinalibus, RISONE tituli Damaſi, LUNDULPHO tituli S. Laurentii, DIVISONE tituli S. Martini, & diaconibus JOHANNE de titulo Coſmidis, BERARDO de titulo S. Angeli, præſentibus etiam venerabilibus perſonis de clericis Radulpho præpoſito Remenſi, Richino primicerio Tullenſi, Rembaldo archidiacono Tullenſi: de laicis Lotharingorum duce Theoderico, Alberto de Brienne, Garino de Monſone, Olderico de Acromonte, HENRICO de ſancto Vedaſto.

32. Hac itaque demum, Deo favente, per manum domini papæ contentione finita, accepta benedictione apoſtolica, læti, ad fratres repedavimus, laudantes ac benedicentes Deum qui non deſeruit ſperantes in ſe, ſed ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ in tempore tribulationis & anguſtiæ invocantibus nomen ſuum propitius liberator aſſiſtere non deſpexit. Sed quoniam de dono altaris pro qua primum contentio cœpit in præſentia domini papæ nulla mentio facta fuerat, Romaricenſes Lingonis regreſſi, idem donum ab eccleſia noſtra alienare tentaverunt, ſiquidem aſſumpto ſecum vicario ſuo Walfrido, Tullum perrexerunt, & adeuntes epiſcopum, altare ab eo requirebant, ut vicario ſuo ſolito more illud traderet obnixe poſtulabant. Verum Deo diſpenſante, quoniam præſentes aderamus, eorum epiſcopo ceteriſque Tullenſibus acceſſimus, & oſtendentes ei cartam propriam, litteras quoque apoſtolicas, quas ad confirmationem ejuſdem doni ipſe poſtulaverat, & impetraverat, humiliter poſcebamus, ut quod eccleſiæ noſtræ ſemel contulerat, integrum & illibatum nobis conſervaret: temerarium & nimis periculoſum reputans epiſcopus contra propriam immo contra apoſtolicam ire ſententiam, illis rurſum dare quod nobis jam dudum tanta auctoritate firmaverat, illicitum ſibi fore reſpondit: ac ſic Romaricenſes rurſum fruſtrato conamine redierunt nihil eorum quæ poſtulaverant aſſequuti. Nos vero moleſte ferentes diutinam contentionem inter nos tanto tempore protrahi, ut pote quorum familiarem dilectionem prius experti fueramus, alia via in concordiam eos revocare diſpoſuimus; adveniente namque abbatiſſa Romaricenſi in vicinia noſtra pro quibuſdam ſuis negotiis, humilitatis propoſito eam adire ſtuduimus, [illegible] priſtinæ dilectionis commonentes, in concordiam & familiaritatem ejus redire nos velle inſinuavimus. Quam petitionem noſtram ipſa quidem benigne ſuſcepit, & quicquid communes amici noſtri pro reparanda pace ei conſulerent, libentiſſime ſe facturam ſpopondit. Adfuit etiam Dei cooperantis gratia, & quæ bona intentione cœperamus, longe meliori quam ſperabamus acceleravit complere, ſubſequenti namque tempore ſocietatem petitura noſtram, locum noſtrum cum ſuis familiaribus devote viſitavit; quam cum petiſſet & accepiſſet, fœderata nobis in amicitia ad proprium monaſterium eſt regreſſa; aliquanto autem interjecto tempore, quidam boni viri communes amici noſtri, id inter nos mediaverunt, ut Romaricenſes quod ſuum erat in eccleſia eadem nobis ad trecenſum darent, & nos acquieſceremus ſuſcipere, aſſenſimus ambo id nobis conſulentibus, & quiquid abbatia Romaricenſis in parochiali eccleſia Calmoſiacenſi catenus poſſederat, per manum GISLÆ abbatiſſæ eccleſia noſtra poſſidendum ſuſcepit. Verum quoniam nulli perſonæ licet poſſeſſionem unius eccleſiæ [illegible] jus alterius penitus ac ſine ullo monumento transfundere, iidem inter nos mediatum ac firmiter ſtatutum eſt, [illegible] in feſtivitate ſancti Romarici ſeptem ſolidos pro ſæpe dicta eccleſia Romaricenſi eccleſiæ perſolvamus. Deinceps itaque, Deo favente, omni ſuſpicione depulſa, ſolida & familiaris inter nos perſeverat amicitia.

Confirmata priſtina amicitia inter Romaricenſes & Calmoſiacenſes.

33. His itaque geſtis, retractare nobiſcum cœpimus quomodo in præſentia domini papæ portionem ſæpe memoratæ eccleſiæ Calmoſiacenſis (quia de manu laici eam ſuſceperamus) judicio canonico reliquerimus: unde ne quicquam ſimile de cetero vel nos vel ſucceſſores noſtri in talibus experiremur, Tullenſem antiſtitem ſuper hæc adivimus, humiliter ab eo poſtulantes quatenus eccleſias, quas non canonice per manus laïcorum ſuſceperamus, ſui doni auctoritate eccleſiæ noſtræ perpetuo poſſidendas aſſignaret: cumque præſentes adeſſent dominus RIQUINUS primicerius, & Rembaldus archidiaconus & hoc ipſum nobiſcum peterent, libenter annuit epiſcopus, & ſicut poſſederamus per baculum ſuum ab eo deinceps poſſidendas ſuſcepimus, eccleſiam videlicet de-

Tullenſis epiſcopus plures eccleſias à laicis acceptas Calmoſio confirmat.

mini Petri, quam contulit nobis Cunegundis vidua de *Richiſcurt* pro anima filii ſui Theodorici, & quartam partem eccleſiæ de Igniaco, quam dederunt nobis Widricus de *Valcurt* & uxor ejus Adeleidis. Quartam etiam partem eccleſiæ Willaris, quam dederunt nobis Maſcelinus de Domno-*Martino*, & uxor ejus Herſendis, dimidiam quoque partem eccleſiæ S. Martini de Domno-Baſolo quam contulit nobis *Widricus* de *Vuicurt*, & quartam partem eccleſiæ de Riviro, quam dedit nobis Berta vidua & poſtea noſtra converſa.

34. Hæc ad commonitionem ſucceſſorum noſtrorum dixiſſe ſufficiant, ne decretorum ſynodalium ignari, quibus laïcis interdictum B eſt, nihil in eccleſiis debere poſſidere, & ideo quod injuſte poſſident, juſte dare non poſſe, de cetero, ab eis quiſquam eccleſiaſticum ſuſcipere præſumant, ſed potius cum talia obtulerint laïci, ab epiſcopo qui tunc temporis fuerit requirant, ut canonice per manum epiſcopi acquiſita, cum pace retinere valeant; verum quoniam ſingula quæque prout geſta ſunt explicantes in longum ſermonem protraximus, ſola monaſterii noſtri ordinatione appoſita, libelli hujus finem facimus, C & in alio quæ reſtant ſubjiciamus.

LIBER II.

Calmoſiacenſis eccleſia à Richardo Albanenſi epiſcopo conſecratur.

Cum igitur divina clementia, quæ in omnibus nobis miſericorditer providebat, undique nobis requiem contuliſſet, & nullus jam pene adverſariorum ſupereſſet; novi noſtri monaſterii domicilium, licet necdum plene conſummatum omnipotenti Deo conſecrare diſpoſuimus: ſed quoniam ſæpe D memoratus Tullenſis epiſcopus, viribus corporis præ ſenectute deſtitutus ad hoc non ſufficiebat; ad dominum RICHARDUM Albanum pontificem, quem dominus papa ſedem apoſtolicam repetens, in Galliarum partibus legatum dimiſerat, proprias litteras direxit: allegans videlicet imbecillitatem corporis ſui, & devote ſupplicans, ut vice ſui monaſterium noſtrum ab eo convocatus dedicare dignaretur; quas cum per nos ſuſcepiſſet venerabilis Albanus epiſcopus, petitioni ejus benigne annuit, condictoque die ad perficiendum quod poſtulatus fuerat advenit, E plurimi etiam religioſi viri à nobis ob dedicationis devotionem invitati convenere, inter quos primi extiterunt dominus THIENARUS abbas ſancti Manſueti, & dominus WIDRICUS abbas ſancti Apri, & dominus LAURENTIUS abbas ſancti Vitoni & dominus WASCHELINUS abbas ſancti Petri de Briecio; de archidiaconis quoque Tullenſibus interfuere dominus Rimbaldus archidiaconus, & Hugo de *Gendricourt*, & Hugo junior filius Reinaldi, multitudo etiam innumerabilis utriuſque ſexus fidelium, audito adventu epiſcopi, ad dedicationis ſolemnitatem undi-

Abbates conſecrationi adſtantes.

A que concurrere ſatagebant. Expectantibus igitur univerſis proceſſit epiſcopus, & die calend. Octobrium cum ſumma omnium exſultatione majus ejuſdem monaſterii altare, & univerſam domum per circuitum in honore ſancti Salvatoris Domini noſtri Jeſu-Chriſti conſecravit. In craſtinum etiam altare aliud, quod in dextro latere monaſterii ſitum eſt, in honore ſancti protomartyris Stephani dedicavit, & atrium nihilominus circumquaque per gyrum deſignans ſanctificatum eccleſiæ copulavit. Quibus rite peractis, ne quiſquam deinceps ſacrum locum violare præſumeret, in præſentia omnium (ut moris eſt in talibus) anathematis ſententia interdixit.

Anno igitur ab incarnatione Domini milleſimo centeſimo ſeptimo, indictione prima, epacta VI. 1107.
concurrente I. *cal. Octob. conſecratum eſt ipſum monaſterium à domino* RICHARDO *Albanenſi epiſcopo. Romanæ eccleſiæ legato, in honore ſancti Salvatoris D. N. J. C. præſidente apoſtolicæ ſedi Paſchali papa II. regnante in ſæculo Henrico juniore, apud nos vero imperante Domino noſtro Jeſu-Chriſto, cui ſit laus, honor, virtus & gratiarum actio una cum Patre & Spiritu ſancto in æternum in ſæcula ſæculorum Amen.*

2. Præcedenti libello, ſicut in exordio ipſius præfatus ſum, utilitati & quieti ſucceſſorum noſtrorum proſpiciens, pro ut Dominus donavit, litteris mandans, quomodo in loco iſto, qui Calmoſiacus dicitur, oblatione cujuſdam nobilis viri Theodorici hujus alodii heredes facti, plures undique fratres ad ſerviendum Deo convenerimus, & ſæculari converſationi renuntiantes, ſecundum beati Auguſtini regulam, vitam canonicam ſuſceperimus, calumniam etiam quâ à prædicti viri fratre Joſcelino, pro eodem alodio ſuſtinuimus, & contentionem pro parochiali eccleſia Calmoſiacenſi inter nos & Romaricenſem abbatiſſam diu agitatam, in eodem libello latius expoſui, qualiter quoque utramque tandem Deo propitio finierimus, ſicut meo tempore geſtum eſt: qui hujus eccleſiæ primus abbas auctore Deo extiti, diligenter poſteris retinendum mandavi.

3. Nunc igitur supereſt, ut quomodo omnipotens Deus eccleſiam noſtram oblationibus fidelium cumulaverit, & novellæ plantationis propaginem paulatim ad incrementum uſque perduxerit, tam præſentibus quam poſt futuris, ſicut melius novi diligenter aperiam. Multi itaque provinciæ noſtræ utriuſque ſexus fidelium, quorum Deus corda tetigerat, familiaritatem noſtram ardenter petere cœperunt, & tam de fundis ſuis quam de mobilibus ad ſuſtentationem noſtram oblationes devotas eccleſiæ noſtræ obtulere: inter quos primus Benchelmus Caſtiniacenſis, frequenti petitione conjugis ſuæ Leucardis admonitus, alodia quæ in vicinitate noſtri loci poſſidebat, Lammirtaci videlicet & apud Hugonis-curtem Liberici eccleſiæ noſtræ in præſentia multorum devotus obtulit. Ipſi ſiquidem & Leucardi cum eſſet nobilibus paren-

tibus ortâ patrimonii jure provenerant, magiſque ea nobis quam filiis carnis relinquere ſatagebat, quæ ſicut ab eis accepimus, ſic deinceps, Deo favente abſq; calumnia quiete poſſedimus.

Donationes factæ Calmoſiacenſi cœnobio.

4. Alia etiam Leucardis hujus prædictæ cognata, ipſius bono præcedente exemplo & voto pariter ſuccenſa, virum ſuum nomine Theodoricum de Villa aſſiduis precibus pulſare cœpit, quatenus partem quæ ei in eiſdem tribus alodiis ex patrimonio obvenerat, eccleſiæ noſtræ conferret. Qui quoniam filios carnis non habebat, libenter ei aſſenſum præbuit: & ſicut popoſcerat, partem prædictorum alodiorum, cum ea nobis & ſucceſſoribus noſtris perpetuo poſſidendam tradidit. Porro utraque Leucardis nobilibus orta natalibus, ſicut præfata alodia libere à parentibus ſuis ſuſceperant, ita deinceps eccleſiæ noſtræ integre & ſolide poſſidenda contulerunt, in agris videlicet cultis & incultis, in ſervis & ancillis, in pratis & paſcuis, in uſu fructuario, & reditibus univerſis, nihil ſibi omnino neque ſucceſſoribus ſuis retinentes. Quæ ſicut ab eis libera ſuſcepimus; ſic deinceps, Deo favente, abſque omni calumnia quiete poſſedimus. Verum procedente tempore alodium de Lamitiaco, quod propter remotionem & parvitatem ſui minus utile nobis videbatur, pro tribus quarteriis terræ alodio Hugonis-curtis intermixtum adjacentibus quæ ad ſacretariam Romaricenſis eccleſiæ pertinebant, quam nos proprie cuſtodem eccleſiæ vocamus, per concambium dedimus. Ut autem noverint poſteri noſtri quam rationabiliter factum fuerit concambium, breviter intimabo. Giſlam ſiquidem, quæ meo tempore Romaricenſem rexit eccleſiam, per me metipſum adii, & præſentibus domino Reinbaldo Tullenſi archidiacono, & Widrico, & Walfrido cancellariis, multis quoque ſanctimonialium, & ceteris quam plurimis tam noſtris quam ſuis amicis, tradidi ego Seherus abbas alodium de Lammiriaco in manu præfatæ abbatiſſæ ſic liberum & integrum, ſicut eatenus noſtra poſſederat eccleſia, ſuſcepique de manu ejus ſupradictam terram ad ſacretariam pertinentem, ſic liberam & integram, (ſicut noſtrum dabam alodium) nihil debentem alicui poteſtati, nec bannum, nec placitum, nec quicquam omnino aliud. Eadem etiam die, iiſdem præſentibus, aliud concambium ſimili ratione inter nos confirmavimus. Alia namque tria quarteria terræ ipſi alodio Hugonis-curtis intermixta adjacebant, quæ ad poteſtatem quæ Cohereis dicitur pertinebant, cumque circa eamdem villam, terras aliquas de diverſis alodiis noſtris poſſideremus, de ipſis, quantum competens concambium exigebat, in manu abbatiſſæ dedimus, & iterum ipſa tria quarteria libera & integra de manu ejus ſumſimus, omni banno & placito & jure carentia. Nomina autem terrarum noſtrarum, quæ pro eis dedimus, ſicut lingua ruſtica dicuntur appoſuimus, ut ſi quando contigerit inde aliquam controverſiam oboriri, noverint fratres qui tunc temporis fuerint, quid dederimus, quid ſuſcepetimus, quæ ſic ſe habent. De quibus iſta nunc ſufficiant cetera, proſequamur.

Berta nobilis matrona ſe ſuaque monaſterio donat.

5. Fuit & alia quædam matrona nobilibus orta natalibus, Berta nomine, quæ plurima in ſæculo poſſidebat alodia, quæ cum viro jam defuncto vidua remanſiſſet, ſolo unico ſuperſtite filio, maximo cœpit æſtuare deſiderio, ut relictis omnibus, mundi declinaret contagia, volens igitur ſe ipſam ſuaque omnia obſequiis mancipare divinis, prudenter cogitare cœpit, ut ſecum filium ſuum colleret, ac ſic demum expedita, univerſa quæ habebat alicui eccleſiæ poſſidenda traderet. Dumque id mente tractaret, & quo ſe verteret animo hæſitanti fluctuaret, tandem divino inſpirata conſilio, per quemdam fratrem noſtrum Aſelinum nomine, qui ſibi notus erat, humiliter poſtulavit, ut eam cum filio & poſſeſſionibus ſuis in communem vitæ noſtræ ſocietatem ſuſciperemus, cujus petitionem benigne ſuſcipientes, quod poſcebat indulſimus. Mox igitur per eumdem fratrem noſtrum domnum Aſelinum parentes ſuos apud ſanctum Memmium, villam quamdam, quæ eſt ſuper Verilnam fluvium, convocavit, & quia ſeſe ſuaque omnia eccleſiæ noſtræ eorum conſilio tradere vellet aperuit. At illi bono ejus propoſito congratulantes, quomodo id rationabiliter fieret inter ſe tractare cœperunt: & quia præſentes eramus, ego & frater Aſelinus, eam protinus in manus noſtras ſuaque omnia tradiderunt. Verum quoniam firmiora & certiora judicant dona, quæ per manus liberorum fidei-juſſorum fiunt, communicato inter ſe conſilio, fratres ex ſeipſis liberos homines, & provectioris ætatis elegerunt, Willelmum de Caſtiniaco, & Maſelinum de Domno Martino, & Widricum de *Vaucort*, in quorum manibus præfata nobilis matrona univerſa alodia ſua poſuit, & ea ſcilicet quæ à parentibus ſuis hereditario jure poſſidebat, [illegible] quæ à libero viro, Brochardo nomine, legitime donata per ſucceſſionem filii, matrimonii jure ſuſceperat, lacrymoſis precibus efflagitans, ut ea abſque dilatione eccleſiæ noſtræ poſſidenda confirmarent. Interfuerunt autem huic primo dono hi liberi & idonei teſtes, Widricus videlicet de Tillio, Walterus nepos ejus, Drogo de Boſom-villa, Maſelinus de Caſtiniaco, Wido de *Oſemviller*, Letoldus de Rinvilla, Robaldus & filius ejus Albricus, Ancherus, & Drogo & Rofridus de Damno-Martino, Boſo de Damno-Juliano. Paucis ſubinde tranſactis diebus, cum à nobis imploratus dux adfuiſſet Theodoricus, ſupra memorata etiam advenit Bertha, cum prædictis liberis fidei-juſſoribus, & præſente duce Theodorico, & Simone filio ſuo, ceteriſque multis liberis hominibus, quorum nomina ad teſtimonium hujus donationis ſubſcripta ſunt, tradidit prædicta matrona per

manum trium fidejuſſorum univerſa alodia ſua, quæ à parentibus & à viro ſuo dotalitii jure poſſidebat, ſancto Salvatori noſtro, Deo [redacted] beatæ ipſius genitrici Mariæ, mihique qui hujus loci regimen tenere videbar, & fratribus noſtris tam præſentibus quam poſt futuris in hoc loco Deo ſervituris. Duo enim patrimonii ſui ſunt hæc, alodium quod habebat apud *Vmcourt*, & pars alodii quam habebat apud *Maſline*: quatuor vero quæ à viro ſuo dotalitii jure ſuſceperat, quorum nomina ſunt hæc, alodium de Riviro cum quarta parte ejuſdem eccleſiæ, alodium de *Danecourt*, alodium de *Liſoi*, pars alodii de Manili, quæ omnia abſque ulla contradictione tradidit ita libera, integra & ſolida, ſicut catenus ea poſſederat, in ſervis & ancillis videlicet, in agris cultis & incultis, in pratis, & paſcuis, & ſilvis, in uſu quoque fructuario, & reditibus univerſis. Interfuerunt autem huic ſecundo dono in eccleſia noſtra ſuper altare facto hi liberi & idonei teſtes: primus dux THEODORICUS & SIMON filius ejus; WIDRICUS de Spinal, & MORANDUS frater ejus, Paulinus de Huldonis-Monte & Wldricus, Videricus & frater ejus de Grimaco, Rainerus de *Dalahin*, Wido de Noreio, Uldericus filius Rodulphi, Gerardus de Donno-pario, XVII. cal. Octobris MXCVIII. indict. VI. epacta XV. concurrente IV. in feſtivitate ſancti Apri. His ita geſtis atque firmatis, prædicta matrona voti compos effecta ſeſe cum filio ſuo monaſterio tradidit noſtro, & ſæculari habitu abjecto, in humilitate caſte ſervire propoſuit, filio autem ejus (quia bonæ indolis puer erat) canonicum habitum dedimus, in quo cum fere biennium in ſimplicitate & innocentia tranſegiſſet, præſenti vita defunctus eſt.

Hac itaque præfata hereditate cum eccleſia noſtra eſſet legitime inveſtita, Walterus de Berleivilla miles quidem de familia ducis violenter irruens, alodia illa quæ ex parte viri ſui contulerat nobis ſaſivit, capitalia tulit, & eccleſiam noſtram rebus poſſeſſis injuſte expoliavit. Dicebat enim quia prædicti viri Brocardi nepos fuerat, filius ſcilicet fratris ſui, ad ſe potius hereditatem illam pertinere, cujus frequentibus moleſtiis & injuriis inquietati, ducem THEODORICUM compulſi ſumus adire, rogantes ut injuſtam calumniam ejus judicio ſuæ curiæ diſcuteret, ac ſic eum ab injuriis & oppreſſione noſtra removeret: qui quidem proclamationem noſtram benigne ſuſcepit, ipſumque Walterum ad audientiam curiæ ſuæ ſæpius vocavit. At ille in temeritate cœpta perſeverans, præſentiam ducis fere per biennium refugit.

6. Videntes itaque contemtui eum habere ſæcularem juſtitiam, familiæ noſtræ clamoribus fatigati, quos aſſiduis deprædationibus vaſtabat, Tullenſem epiſcopum adivimus, & ut tyrannidi illius ſpirituali gladio reſiſteret, obnixe poſtulavimus: qui paterno affectu filiorum ſuorum proclamatio-
A nem ſuſcipiens, poſt diſcuſſam ejus obſtinationem & injuriam ad eccleſiaſticam juſtitiam vocavit, & cum venire renueret, anathematis in illum ſententiam direxit. Qua tandem ſententia nutu divino perterritus, cum apud ſanctum Deodatum poſitus eſſet, epiſcopi abſolutionem poſtulavit: ut autem quod poſcebat aſſequi mereretur, ab inquietatione noſtra & prædictorum alodiorum invaſione ſe ceſſaturum omnino promiſit, quoad uſque per judicium curiæ, quam catenus refugerat, cauſa ejus aut injuſta convinceretur, aut ſi juſta eſſet approbaretur, qua reſponſione firmata, anathematis vinculis tandem abſolutus eſt. Poſt hæc vero
B in præſentia ducis apud Romaricum-montem vocati utrique adfuimus, & rogatus à duce & principibus ut in audientia curiæ aperiret, & qua ratione eccleſiæ noſtræ interrupiſſet inveſtituram, nihil prorſus juſtæ querelæ adverſum nos invenire potuit. Cum igitur ſolum ſupereſſet judicium, ut quæ injuſte invaſerat, juſte nobis reſtituere ſententia prolata cogeretur, boni viri fideles amici noſtri paci noſtræ proſpicientes, id nobis conſuluerunt, ut datis de paupertate noſtra LX. ſolidis, ejus malitiam leniremus, quatenus libentius quod judicio curiæ facturus erat ex-
C ſequeretur, & nullam prorſus exinde reſuſcitandi querelam adverſum nos inveniret occaſionem. Ipſe etiam Walterus videns ſe nullo modo poſſe retinere quæ injuſte invaſerat, ſponſionem pecuniæ ab eis accepit, & ſic in præſentia ducis, ac principum, ac totius curiæ aſſiſtens alodia wirpivit, & aſtipulavit, capitalia diſtracta ex integro reſtituit, & totius calumniæ finem fecit.

7. Hac itaque inter nos pace firmata, ſeptem ferme integris ceſſavit annis, [redacted] quibus abſque omni contentione & calumnia alodia ipſa noſtra poſſedit eccleſia, quibus tranſa-
D ctis, iterum reſumto malitiæ ſpiritu, denuo eadem alodia ſaſivit, capitalia diripuit, & majori elatus inſania, familiam noſtram aſſiduis deprædationibus & poſſeſſionibus vaſtavit, & attrivit, nec Deum timens, nec homines erubeſcens, in quorum præſentia, ſicut ſupra memoravimus, & pecuniam noſtram acceperat, [redacted] alodia ipſa per finem factum depoſuerat. Iterum ergo ſuper hac injuria ducem THEODORICUM adivimus, & ut memor eorum quæ in præſentia ejus terminata erant, peſtiferum Walterum repe-
E tita audacia poteſtatis ſuæ objectione comprimeret, humiliter obſecravimus. Walterus autem, cum diu refugiſſet curiam, tandem in præſentia ducis apud *Spinal* advenit. Commonitus à duce, fratribus noſtris, qui præſentes aderant, capitalia ablata reſtituit, ac de cetero ſe ceſſaturum promiſit. Rurſum ergo præfata alodia jure eccleſiæ noſtræ ſaſivimus, & illo ceſſante, pauco tempore quievimus.

8. Per idem fere tempus beati Petri apoſtoli ſedem pro quibuſdam noſtris negotiis adi- Seherus Romam profectus

Digitized by Google

novum impetrat privilegium.

vimus, & à ſummo PASCHALI pontifice ſedis apoſtolicæ benigne ſuſcepti, poſt alia quædam imploratus à nobis, ut ſupradicta, & alias poſſeſſiones oblatione fidelium nobis collatas, in carta ſuo ſigillo munita notaret, & auctoritate apoſtolica eccleſiæ noſtræ perpetuo poſſidenda firmaret, clementer annuit, & ſicut petieramus tradidit nobis cartam proprio ſcripto & ſigillo corroboratam, in qua anathematizantur, & à corpore Chriſti ſeparantur quicumque prædicta alodia, ſive alias poſſeſſiones invadere temaverint, & eccleſiam noſtram inquietare præſumſerint. Fulti itaque apoſtolico privilegio, accepta quoque ejus benedictione, læti ad fratres noſtros repedavimus. Cartam vero ipſam inter alias cartas noſtras collocavimus. Quæ qui plenius legere voluerit, in armariolo noſtro condita invenire valebit.

Walterius iterum moleſtat Calmoſiacenſes.

9. Sed priuſquam Roma regrederemur, ſæpe memoratus Walterus, adſcito ſecum malitiæ ſuæ ſocio, quodam ſororio ſuo Henrico, eadem alodia tertio ſaſivit, capitalia diripuit, ac totius juſtitiæ & honeſtatis oblitus, efferatis ſolito quibuſcumque poterat moleſtiis & deprædationibus nos & noſtra inquietare non ceſſabat. Videntes igitur ſine eccleſiaſtica cenſura rebus pacem dari non poſſe, poſt clamorem ducis, & electi pontificis noſtri domni RIQUINI conſilio eorum fulti coacti ſumus Romano pontifici litteras deprecatorias ſcribere, & ut eorum opportunam oppreſſionem & temerariam audaciam apoſtolico feriret gladio humiliter implorare. Nec diu diſtulit univerſalis paſtor eccleſiæ filiorum ſuorum petitionem implere, ſed per eumdem litterarum noſtrarum portitorem ſcripſit duci THEODORICO & electo pontifici noſtro RIQUINO, ut adverſarios noſtros ſæculari & eccleſiaſtica cenſura ab oppreſſione noſtra repellerent, atque eccleſiaſticæ poſſeſſionis invaſores ab introitu eccleſiæ uſque ad ſatisfactionem eliminarent. Jamjamque domni RIQUINI Tullenſis electi epiſcopi litteras ad totius epiſcopatus, decanos & presbyteros directas ſuſceperamus: quibus Walterum [redacted] ſororium ſuum Henricum à communione eccleſiæ arcendos præcipiebat, cum ecce ſubito inſpiratione divina compunctus Walterus, tandem in ſemetipſum reverſus, pœnitere cœpit, moxque domno Reimbaldo avunculo ſuo, qui ejus errori multum condoluerat quod eccleſiæ noſtræ ſatisfacere vellet aperuit, quod ille gratanter accipiens, congrua exhortatione titubantem adhuc ejus animam roboravit, & condicto die ſatisfaciendi gratia ad eccleſiam noſtram adduxit: cumque præſentes adeſſent multi liberi & idonei teſtes, quia pro frequentibus injuriis & deprædationibus excommunicatum ſe noverat, primo abſolutionem humiliter poſtulavit, & accepit, ſicque à nobis in eccleſiam introductus, alodia quæ licet injuſte calumnia-

Quibus tandem perfectam dedit pacem.

A tus fuerat, ſuper altare ſancti Salvatoris noſtri JESU-CHRISTI depoſuit, fundum ipſum ex toto eccleſiæ noſtræ reddidit, wirpivit, & aſtipulavit, & totius calumniæ finem fecit. Pro capitalibus vero diſtractis, quia multa erant, duo quarteria terræ de proprio alodio ſuo apud *Auncurt* eccleſiæ noſtræ perpetuo poſſidenda reliquit. Quibus ita geſtis, avunculum ſuum humiliter poſtulavit, ut duo minora alodia, alodium de *Davencurt*, & de *Liſoi* tempore vitæ ſuæ ad trecenſum ei concederemus, ut ſic deinceps firma & ſtabilis inter nos perſeveraret concordia, ſuper
B quo conſulentes amicos & fratres noſtros, petitioni ejus adquievimus; & præſentibus multis ſuſcepit ipſa duo alodia de manu mea, eo videlicet tenore, ut ſingulis annis pro trecenſu duos ſolidos tertio die poſt natale Domini eccleſiæ noſtræ perſolveret, & in morte ſua ſine ſucceſſione heredum integra ea & illibata eccleſiæ noſtræ reſtitueret, & huic fini facto & paci adquiſitæ & inter nos firmatæ interfuerunt hi liberi & idonei teſtes: Widricus videlicet de *Spinal*, & Morandus frater ejus & Widricus junior, & Walterus filii Morandi: & Videricus & Widricus [redacted] Morandus fratres de Giſniaco, &
C Stephanus de Villa, & Richardus de Calvomonte, & Ramerus [redacted] Gerladus de *Spinal*. De clericis vero domnus Rimbaldus Tullenſis archidiaconus, & Arnulphus de *Spinal*, & alii multi tam liberi quam ſervi, quos dinumerare congruum judicavimus: proinde idem Walterus ut poſt illatas injurias veram erga nos ſuam comprobaret dilectionem, condicto die ſorores ſuas apud Caſtiniacum in præſentia noſtra adduxit, & eadem alodia quæ injuſte calumniatus fuerat, wirpire fecit cum duobus ſupradictis quarteriis terræ, quæ propria hereditate apud
D *Auncurt* pro diſtractis capitalibus noſtris eccleſiæ noſtræ tradiderat, nec multo poſt ſupradictus ſororius ſuus Henricus de Italia regreſſus, cognito quod Walterus [redacted] uxor ſua totius calumniæ feciſſent finem: ad eccleſiam noſtram ſatisfacturus properavit, alodia wirpivit, abſolutionem petiit, [redacted] accepit. Sicque factum eſt cooperante gratia divina, ut vera & ſtabilis inter nos firmaretur concordia. Hæc nunc de alodiis Berthæ ſororis noſtræ dixiſſe ſufficiat, quia illa duo
E quæ ex patrimonio ſuo nobis contulerat, abſque omni calumnia noſtra poſſedit eccleſia.

10. Juxta autem alodium illud quod apud *Wocurt* nobis contulerat quidam liber homo Albricus de Hannul-villa terras quaſdam optimas poſſidebat, inter quas locus molendino conſtruendo congruus ſuper Moſam fluvium habebatur, quas cum ſciret utiles nobis fore pro eo quod alodio noſtro cohærerent, locum noſtrum cum uxore & filiis adiit, & terras ipſas præſentibus his liberis teſtibus Hanmone de novo Caſtro, Henrico fratre ejus, Alberto de Roſaltum,

Aliæ donationes factæ monaſterio.

filiis ſuis Simone, & Alberto, & Bencelino de Caſtiniaco, eccleſiæ noſtræ, ſicut eis tenebat, liberas & integras perpetuo poſſidendas tradidit, deinde petita & accepta ſocietate noſtra, rogavit nos, & exhortatus eſt multum, ut molendinum in ſupradicto loco conſtrueremus: quod [redacted] fecimus, ipſumque cum aliis terris uſque in hodiernum diem noſtra poſſedit eccleſia.

11. Fecit præterea & alius quidam liber homo Widricus nomine *Wanecurt*, qui mediam partem eccleſiæ ſancti Martini apud Domnum-Baſolum à parentibus poſſidebat, qui cum heredes non haberet, locum noſtrum per ſemetipſum adiit, & portionem illam quam vice alodii (ut laïcus tenebat) eccleſiæ noſtræ poſſidendam tradidit.

12. Robaldus autem quidam ingenuus homo de Domno-Martino cum liberos multos, quos prius habuerat, vita præſenti defunctos amiſiſſet, ad ultimum illo mortuo in quo tota ſpes ſuæ ſucceſſionis pendebat, ad eccleſiam noſtram humandi gratia cum attulit, ut quia provectæ ætatis erat, magis de ſalute animæ ſuæ cogitare cœpit, & vice filiorum quibus in ſæculo alodia multa ſtudioſe quæſierat, & par ſucceſſio poſſidenda parva erat, eccleſiam noſtram ſibi in hereditatem ſuccedere diſpoſuit, & in præſentia multorum liberorum hominum alodia de Hoſceli-villa [redacted] de *Sanrunecurt* ei poſſidenda confirmavit, tradens ea ita libere, integre & ſolide, ſicut catenus ea poſſederat, in ſervis videlicet [redacted] ancillis, in agris cultis & incultis, in pratis & paſcuis, & ſilvis, & vinea quadam, & reditibus univerſis, de quibus nullam experta calumniam, integra ea & illibata noſtra tenet eccleſia.

13. Sed & alius quidam liber homo ſimiliter de Domno-Martino, vir ſenex & grandævus nomine Maſcelinus, cum quidam filius ejus Drogo nomine ad nos converſandi gratia deveniſſet, alodium de *Mattalcut*, quod ei jamdudum in hereditatem deputaverat, noſtræ contulit eccleſiæ, quod ſicut liberum ſuſcepimus, ita liberum & integrum abſque contradictione tenemus. Aliud quoque alodium idem vir præfatus Maſcelinus poſtea nobis tradidit. In morte namque cujuſdam filiæ ſuæ, quam de ultima ſua uxore ſuſceperat, quartam partem alodii Truillaris cum quarta parte eccleſiæ ejuſdem ad hereditatem puellæ ex parte matris reſpicientem, cum matre Adſone ſuperſtite libera ſcilicet [redacted] nobili matrona, eccleſiæ noſtræ contulit, atque in præſentia multorum perpetuo poſſidendam firmavit. Ipſa vero mater puellæ Herſendis nomine, honeſta valde mulier, & bonis moribus ornata, cum poſt ſepulturam filiæ à nobis recederet, infirmitate correpta, ad nos reportata eſt, & ingraveſcente morbo defuncta, juxta filiam, in cemeterio noſtro eſt ſepulta. Illud quoque alodium noſtra nunc tenet eccleſia. Aliud quoque vir ingenuus de Humberticurte, nomine Amaboleus, cum quidam filius ſuus clericus, nomine Rembaldus, ſæculum fugiens, inter fratres noſtros canonicum habitum ſuſcepiſſet, ipſe quoque de ſalute animæ ſuæ ſollicitus, cum jam ætate provectus eſſet, mundi facultates abjecit, filiumque ſuum ad locum noſtrum ſecutus, in paupertate vitam extremam ducere diſpoſuit. Volens autem aliquid loco noſtro ex ſui parte conferre, tradidit nobis adveniens alodium quod habebat Bugneolis, permiſſu conjugis & filiorum, ſicut illud liberum & quietum à liberis parentibus ſuſceperat & tenuerat. Quod ab eo ſuſcipientes, quia remotum erat à nobis, in proceſſu temporis eum canonicis ſancti Gengulphi, qui Tulli habitant, annuente domno Pibone, ejuſdem civitatis epiſcopo, per concambium mutavimus: dantes alodium liberum noſtrum, ac ſuſcipientes per manum Domni Riquini primicerii ejuſdem tunc eccleſiæ præpoſiti, alodium eorum, quod cum longe à loco noſtro apud Hundini-villam poſſidebant cum parva quadam eccleſia Domni-Martini, ad cujus parochiam idem pertinet alodium, quod ſicut liberum ab eis ſuſcepimus: ita exinde quietum & liberum uſque in hodiernum diem poſſidemus.

14. Fuit præterea & alia matrona nobilis Hervidis de Calvomonte, quæ loco noſtro contigua quod Bulherum dicitur poſſidebat alodium. Hæc poſt mortem viri ſui cupiens ad augmentum loci noſtri aliquid de poſſeſſionibus ſuis noſtræ relinquere eccleſiæ, tradidit nobis medietatem ejuſdem alodii, quod ad propriam hereditatem ſuam pertinebat, præſentibus filiis, & hoc ipſum annuentibus. Tradidit autem ipſam portionem ita liberam, integram & ſolidam, ſicut aliam partem filiis ſuis retinebat, in agris videlicet cultis & incultis, in pratis, & paſcuis, & ſilvis, in uſu quoque fructuario, & reditibus univerſis quod etiam nunc quiete noſtra tenet eccleſia.

15. Widricus etiam vir nobiliſſimus & prudentiſſimus de *Walecurt*, & uxor ejus Adeleidis familiari nobis dilectione inhærentes, locum noſtrum devoti adierunt, & accepta ſocietate noſtra, contulerunt eccleſiæ noſtræ, præſentibus his liberis teſtibus Widrico videlicet de *Spinal*, & Morundo fratre ejus, Widrico & Waltero filiis Morundi, Ulderico & Widrico fratribus de Giſniaco, Hugone & filio ejus Petro de Paracio, quartam partem alodii de Igniaco cum quarta parte eccleſiæ ejuſdem, ipſum quoque abſque omni calumnia uſque in præſenti noſtra tenet eccleſia, in agris, & in pratis, & paſcuis uſu etiam fructuario & reditibus univerſis. Leucardis vero uxor Theodorici de Villa, cujus longe ſuperius memoriam feci, ſemper locum noſtrum præ omnibus dilexit, coluit, & frequentavit, quæ cum poſt mortem viri ſui Theodorici alium quemdam Albertum Mithenſem duxiſſet, non multo poſt ſi-

igitur eccleſiaſtica ſæcularisve perſona hanc noſtræ conſtitutionis paginam ſciens contra eam temere venire tentaverit, ſecundo tertiove commonita, ſi non ſatisfactione congrua emendaverit, poteſtatis honoriſque ſui dignitate careat, reamque ſe ſcilicet divino judicio exiſtere de perpetrata iniquitate cognoſcat, & à ſacratiſſimo corpore ac ſanguine Dei & Domini Redemptoris noſtri JESU-CHRISTI aliena fiat, atque in extremo examine diſtrictæ ultioni ſubjaceat, cunctis autem eidem eccleſiæ ſua ſervantibus ſit pax Domini noſtri JESU-CHRISTI, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud diſtrictum judicem præmia æternæ pacis inveniant, Amen. Scriptum per manum REINERI ſcriniarii regionarii & notarii ſacri palatii. Datum Laterani per manum Johannis ſanctæ Romanæ eccleſiæ diaconi cardinalis & bibliothecarii XI. cal. Aprilis, indictione II. incarnationis dominicæ anno milleſimo centeſimo IX. pontificatus autem domini Paſchalis ſecundi papæ X.

Contributiones factæ apud Dornale.

17. Univerſis filiis Calmoſiacenſis eccleſiæ notificamus quidquid apud Dornale poſſidemus: Sancfridus Jeroſolimam profecturus cum filio ſuo Ulrico & Hugone fratre ſuo contulit eccleſiæ ſancti Salvatoris quidquid poſſidebat apud Dornale, in terris cultis & incultis, in pratis & ſilvis, & in omni uſu & banno, ſicut eatenus poſſederat.

Item, Beatrix noſtra converſa contulit nobis pro anima filii ſui Hugonis apud Dornale quarterium unum. Item, Gerardus & Widricus frater ejus contulerunt eccleſiæ noſtræ ſilvam pro ſalute animarum ſuarum hic prope. Item, Helſa mater Gerardi contulit nobis campum apud Alchæi-pratum. Item, Joſfridus contulit nobis tria jugera terræ juxta locum qui dicitur Impedeſecorum. Item, Aſcelinus & filia ſua contulerunt nobis duo quarteria apud Dornale in morte ſua. Item, Sibilla mater Villermi contulit nobis hortum in quo fuit ſita domus noſtra. Sciendum eſt præterea quid unumquodque quarterium debeat.

18. In natale Domini quarterium cum horto qui tenuerit debet quinque nummos, qui vero tenuerit ſine horto de more tantumdem exigitur medio Maii & duos nummos in nativitate ſancti Johannis baptiſtæ. Eſt regula, in feſto ſancti Remigii duos nummos debet, etiam ſuo tempore croatam, brullium & furcam. In feſto ſancti Remigii debet duos modios annonæ tritici & alterum avenæ ad modium curiæ. In nativitate Domini unuſquiſque hortus ſine quarterio debet tres nummos. In Paſcha gallinam cum quinque ovis, & croatam, brullium & furcam, ſicut præfata quarteria.

19. In feſto ſancti Martini duos nummos horreum præparare, fænum & annonam deducere ad parietem horrei, ramoſitatem tempore Martii prati clauſuram XV. pedes, debet etiam trituram in horreo quæ decem cartellos continet. Item, matrona quædam vidua Hilburgis nomine, ibidem pro remedio animæ in morte ſua contulit eccleſiæ noſtræ quarterium unum, quæ etiam ſepulta eſt ante eccleſiam noſtram, poſtea Richardus ejus filius dedit nobis unum quarterium pro filia ſua, quam ſuſcepimus in converſam. Sequenti vero tempore idem Richardus in morte ſua contulit eccleſiæ noſtræ duo quarteria, quæ in vadis erant pro XVIII. ſolidis, ex quibus unum dedit nobis funditus, quem etiam XX. ſolidis redemimus. Alterum vero hac conditione redemimus pro XXVIII. ſolidis, ut & filii ejus reddant nobis XXVIII. rehabeant ſuum, ſin autem maneat nobis in perpetuum. Dedit etiam idem Richardus apud *Pinſineurt* quarterium dum adhuc viveret, & aliud quarterium quod ab eadem in vadimonio tenemus, quod pro XVI. ſolidis à monachis de Suricis redemimus. Habebamus etiam in eadem villa domum quæ non erat nobis opportuna, quam volentes mutare, & non habentes locum congruum, emimus ab eodem Richardo duo jugera terræ pro ſeptem ſolidis & equo uno & jugere terræ. Item, apud Boſonis-montem Albertus de Parocia dedit nobis unum quarterium & parum ſilvæ, qui vocatur Johannis Terp. Dedit etiam nobis apud *Pincuichort* Beatrix de Dornale unum quarterium, alia quoque libera & nobilis matrona Cunegundis nomine, uxor Rofridi militis de Vivincrio, non minori erga dilectionem noſtram fervebat deſiderio, quæ poſt mortem viri ſui partem alodii optimi, quam apud Boſonis-montem ex patrimonio ſuo poſſidebat noſtræ poſſidendum obtulit eccleſiæ.

20. Anno MCCXXII. VI. Martii eccleſia Calmoſiacenſis ſolvit tributum ad libertatem apud Romam Honorio III. præſidente papa.

Connus choſe ſoit à tous que Idaïe de Charmon ait donné & octroyé en auſmone à l'egliſe de Chaumonſis tout ce qu'elle avoit & avoir devoit à Charmon, & au finage, en terre, en prez & bois, en moulins & XI. fauciers de prés, en Cubmont à prat en Wamolin que Tirion tient la moitié au moulin de Charmon, la moitié la premiere de villenfaine que tien Demangeant Brunes, le champ au franc & le tayeul que tiennent Ployreſot de Walmont & Thirin de Reblagonde, & la terre de Follane, que pojera du Cheſne tient, & la terre de la Balloie qui eſt-et que Lambert de Teninon & Thirion ſon frere tiennent, & la haye en foillant à deux étais de terre que Thirin & Tillon de Reblagonde tiennent, ces choſes doivent avoir Idate & ſiſnea ſichcſal, & ſi mes ſont quitte & la moitié de la Curtille, més que trois frans de Toullois aye le ſieur Virion ſur toute la partie de part ſon pere, aye ledit Virion ſeize frans, du vieux Toullois, & d'un preſt, au moulin de Charmois ou Idate aye le tiers au Dame Domencey que tient le moulin de Charmois s'en vient la moitié à Geate, & aux ſiens.

ACTA ABBATUM IV.
METENSIS S. ARNULFI MONASTERII.

Ex MS. Monaſterii S. Arnulfi.

De Alberto abbate I.

QUando mutatus fuit ordo, id eſt canonici regulares in ordinem monaſticum, tunc factus eſt ALBERTUS primus abbas in eccleſia S. Arnulfi.

Ego ARBERTUS monachus Gorzienſis notum vobis facio, quod OTTHO divina providentia imperator, & ADALBERO Metenſis epiſcopus, expulſis canonicis regularibus, me in abbatem S. Arnulfi conſtituerunt. Quapropter furoris ſtimulo velut de paternis reditibus accenſi, quidam eorum adierunt regem ſeniorem noſtrum, videlicet OTTHONEM, vanam ſuper hoc garrientes declamationem, quod injuſte proprium abſtuliſſem & veluti hereditarium locum. Cumque ut egeram præfato ſeniori totum indicaſſem, illorum floccipendens rationem, ut ſapiens & juſtus rex, ne in reliquum querimoniis inibi Deo famulantes moleſtarentur invidorum, tunc & ipſe quod feceram confirmavit teſtamento regiæ auctoritatis: præcipiens ut pari conſenſu ad corroborationis auctoritatem identidem noſtra ſentiret eccleſia: quod juxta deſiderii ardorem exequens, ut dehinc ſicut ſtatuimus maneret, cum conſenſu ducis noſtri, OTTHONIS videlicet, totiuſque eccleſiæ noſtræ hoc præceptum confirmationis ſcriptum manibus propriis roboravimus, & roborandum tam prædicto noſtro duci, quamque coepiſcopis noſtris fidelibuſque dedimus: in Deum & propter Deum omnes ſucceſſores noſtros humiliter poſtulans, ut ſicut definivimus, atque volunt, ſuaque definiverint, rata habere conſentiant noſtra. Propterea ego ARBERTUS talem ſuſcipio curam paſtoralem, quatenus mihi & monachis proficiat in æternum.

Ille non tenuit niſi duobus annis eccleſiam paſtoralem.

De Ansteo abbate II.

Et poſt hunc ſuſcepit officium domnus ANSTEUS. Nec dignum eſt præterire ſilentio domnum ANSTEUM monachum & abbatem glorioſiſſimum monaſterii S. Arnulfi. Hic in habitu ſæculari prædicto patri et ſocius & ſanguinis cathena conjunctus, poſt relictis facultatibus, ejus enim ſecutus veſtigia, ex archidiacono in pauperem Chriſti vere commutatus eſt, factus monachus. Iſte ſapientia & eloquentia in tantum effloruit, ut ab eo velut ab optimo rethore continuo cum eſſet neceſſe ſermonum mella decurrerent. In architecturæ quoque peritia non modicum valuit. Hic primo in monaſterio * G. decanus effectus, opere & exemplo monſtravit quantum ſanctitate & rerum adminiſtratione floruerit. Meritis itaque exigentibus abbas efficitur in monaſterio S. Arnulfi poſt ARBERTUM virum egregium, qui primus eidem loco à domno ADALBERONE pontifice, clericis inde ſubmotis, regulari monachorum ordini præfectus eſt. ANSTEUS iſte monaſterium quod multa laboraverat inopia, copioſis ampliavit facultatibus, cuncta fratrum habitacula infra quadriennium explevit, abbatiam, opem domno ADALBERONE pontifice præbente, per menſes quatuor, quod eſt mirabile dictu, niſi regni impediſſet diſſentio, quæ erat inter OTTHONEM tunc regem, poſt Cæſarem, & filium ſuum LIUTULFUM & generum CONRADUM. Proxima tamen æſtate Chriſto juvante opus inceptum perfecit, nec propter curas exteriores paſtoralis minuebatur ſolertia. Omnibus dominicis & præcipuis feſtis miſſas publice cantabat, & in unaquaque feria quarta privatim cum ſumma devotione & lacrymis multis. In jejuniis, in vigiliis, in orationibus, in humilitate, in cura infirmorum fratrum, in hoſpitalitate, & ceteris operibus clariſſimus exitit. Curſum igitur conſummans, in fine ſanctæ perſeverantiæ laboribus exactis per annos XVI. pridie nativitatis Dei Genitricis devotorum virorum frequentia, domno & venerabili ADALBERONE pontifice munus exequiarum explente, ex parte aquilonari baſilicæ depoſitus eſt in tumulo anno Domini DCCCCLX.

* Gorzienſi.

Poſt abbatem ANSTEUM ſecundum elegerunt monachi S. Arnulfi Johannem abbatem tertium.

De Johanne abbate III.

Poſt Anſteum ſuſcepit JOHANNES officium paſtorale S. Arnulfi. Hujus temporibus primi OTTHONIS magnifici famoſiſſimique imperatoris genitoris ſecundi ejuſdem nominis, qui pro defenſione ſanctæ Dei eccleſiæ contra Saraceños in Apulia prælium totis ſæcu-

culis memorandum commiſit, erat comes A palatii Teoctbertus opibus florens, vir in divinis & humanis rebus ſtrenuiſſimus, omnique bonitate conſpicuus. Hic ex Ermentrude conjuge feminini ſexus prolem ſuſceperat, ſed quia maſculini deerat, creber in orationibus perſiſtens à Deo ſibi filium dari poſcebat. His intentus, accidit ut quadam die monaſterium S. Arnulfi ea de cauſa adiret, diuque humi ſtratus, ante ſacroſanctum altare orationem protelaret. Johannes autem abbas ejuſdem loci ante valvas baſilicæ ſtabat immotus, donec comes palatinus exiret: B Cui ab eccleſia egredienti, poſt ſalutationem, oſcula prælibans, Lætare, inquit, virorum nobiliſſime, tuaſque orationes à Deo exauditas agnoſce. Cumque ille rei novitate, horrore perfuſus, venerabundus adſtaret, rogans unde id ſciret: Illo, ait, cui mentium ſecreta patent revelante, didici te maſculinam prolem jamdiu à Deo precatu quæſitam promeruiſſe. Namque brevi ſtirps virilis ex caſto tibi matrimonio erit vocabulo Benedictus, ab eo qui vocat ea quæ non ſunt tamquam ea quæ ſunt per omnia benedicendus. Cave ei nomen immutes, quod qui cuncta ex nihilo creavit dedit, natumque Deo & ſancto Arnulfo nutriendum ſub C regulari propoſito trade, cujus quandoque propagator eniteſcet longe lateque. Credulus ille vir Dei affatibus, domum pro reſponſo accepto reverſus eſt lætus. Interea non multis elapſis diebus, mater quæ auſpice Chriſto conceperat, proſpere filium enixa eſt: genitor vero clam matre ſumtum puerum una cum nutrice ad monaſterium ſuperius dictum abbati Johanni defert, poſtulans ut ab eo catechumenus efficiatur. Non renuit vir ſanctus, quin quod comes rogaverat actutum implevit, nomenque impoſuit. Expletis D his, comes puerum pallio purpureo involutum eccleſiæ infert, atque altari ſuperponens, Deo ſanctoque Arnulfo obtulit, abbate fratribuſque aſtantibus. Sublatus inde ab abbate, nutrici ad nutriendum redditur, ſicque domi refertur. Matrona denique poſt incommodum invaleſcente, ubi congruum vidit viro ſuo ait: Chriſti ſacramentis noſtram, ſi veſtræ placet celſitudini, ſobolem tempus inſtat ut jubeatis initiari, & à linea proavorum titulum ſumere nominis. Nuperrime hoc actum eſt, comes inquit. Illa quo vel à quo ſciſcitante. Apud cœnobium B. Arnulfi, inquit, à Johanne loci ipſius abbate, qui & eum Benedictum nominari juſſit. Contriſtata matrona, Hoc, ait, vocabulum ſolis ſæculo renunciantibus monachis eſt congruum à S. Benedicto ad eos derivatum. Hoc, inquit, comes & ipſe in proceſſu temporis erit. Quo audito, illa tantam infamiam, inquit, Deus noſtro non ſinat generi illatum iri, ut ex me natum puerum videam umquam profeſſionis hujus ferentem habitum. Quam comes blande corripiens, ſimulque viri Dei prophetiam denuntians, non ſolum ab intentione revocavit, ſed etiam gratulabundam ex dono ſibi à Deo conceſſo reddidit. Iſte Johannes qui paſtor eſt eccleſiæ hujus S. Arnulfi, multis fulſit miraculis, ſubjectionem utique & obedientiam abbati ſuo, cum eſſet Gorzienſis, ſine mora obediebat, abbas tantum ſubditus erat ſpiritualibus. Johannes abbas S. Arnulfi cuncta exteriora provide, cum eſſet clauſtralis, procurabat conſilio abbatis. Sæpe dum iſta dicebat abbas: manifeſtis operibus indicat nobis frater Johannes quantæ religionis floreat ſtudio. Miror quam ejus humilitatem, jejuniorum obſervantiam, ſapientiam atque conſtantiam. Ad probandam ejus ſapientiam diverſa ſibi injunxi officia, nunc iſta, nunc illa, ipſe numquam contradicens omni ſtudio ſingula perficit. Contumelias & obprobria plurima injuſte illata à quibuſdam fratribus noſtris patientiſſime tolerabat: vere amicus Chriſti eſt, & diſcipulus noſtri patris Benedicti. Sic abbas enim Johannem, abſentem tamen frequenter commendabat. Beatus itaque Johannes fervens ſtudio religionis, latrinas fratrum ſæpe mundabat. Mira humilitas, cum erat hebdomadarius, coquinæ ipſe collo ſuo aſportabat aquam, & infundebat caldariis, & cibum coquebat. Sæpe ſolus puerulo aquam infundente, farinam trium modiorum commiſcuit, fermentavit, & inde panes confecit. In cibis, veſtibus, lecto, in balneis, in medicinis ſpernendis, in cura fratrum, in ſtudio lectionum vere ſanctus comperiebatur. Imitabatur pro poſſe ſanctiſſimum Ambroſium in conſtantia, B. Martinum in humilitate, Johannem Alexandrinum in eleemoſynarum largitionibus, in exercenda juſtitia, cum pro cauſa monaſterii ageretur, maxime ſtrenuus. In molendinis, fluminibus, vinariis, armentis, gregibus, avibus, ad uſum fratrum ſollicitus optimus acquiſitor, magiſtris artium diverſarum conductis fortiſſimo muro monaſterium circumdedit: officinas quæ ruinam nimiam vetuſtate minabantur refecit. Pallia vero & cortinas albas, infulas, tabulas aureas in ſingulis altaribus, calices, cruces, ampullas, coronas, & pulpitum ubi evangelium legitur, & cetera aurea, & lampades diverſis diſtinctas ordinibus, & cetera beneficia non poſſum verbis evincere. Contigit autem eo in tempore, quoniam epiſcopus Adalbero ſubtraxit beneficium ſolitum fratribus Gorziæ, ſed divina inſpirante gratia Gorziam venit, Johanne inſinuante, villam quæ quondam ad jus pertinebat monaſterii, ipſis reddidit, quæ vocatur Warigis-villam. Johannes etiam ivit ad tyrannum Bosonem filium Richardi principis Burgundionum, ut reſtitueret fratribus Gorziæ prædia quæ injuſte eis abſtulerat. Qui ſibi primitus ſatis ſuperbe reſpondit, & minas necis ſibi impoſuit; at ipſe Johannes nihil pertimeſcens, ſed viriliter contradicens ſub multis, diſcrimine latronum, nihil ſibi tamen nocere . . . . . ad clauſtrum re-

dixit. Statimque tyrannus arreptus gravi morbo. Gorziam nuncios miſit, & cuncta ablata reſtituit. Fecit etiam petitiones multas beatus Johannes ab epiſcopo ADALBERONE, qui cum prius adquieſcere nollet, poſtmodum viſionibus S. Petri territus cuncta perficiebat. Poſt hoc ſciendum quoniam ad liberationem rex Sarracenus Hiſpaniarum miſit ſuos legatos ad OTTHONEM sereniſſimum imperatorem, amicitiam petens, ſed contra fidem multa deſcribens. Ad quem miſſus eſt B. JOHANNES abbas noſter ad prædicandum baptiſma & errorem commutandum. Iſte enim fuit prudens in factis, bene arguit ſubditos & monuit, [illegible] omnibus vitæ eorum temporibus ſemper regulam cuſtodirent.

De Johanne II. abbate IV.

Johannes junior ſucceſſit poſt Johannem in regimine quartus.

JOHANNES à fratribus S. Arnulfi poſtu- A latus, ut eorum paſtor fieret, benigniſſime conſenſit. Statim eorum loci famam jam ubique celebrem ſtudio litterarum adeo nobilitavit, ut non ſolum ex primis civitatibus, verum ex Saxoniæ atque Bajoariæ partibus undecumque ad ejus magiſterium confluerent, ex quibus nonnullos & vitæ merito, & ſapientiæ excellentia, poſt ad epiſcopatus apicem vel ad regenda monaſteria electos fuiſſe cognovimus. Inter coævos ſuos & morum elegantia & ingenio capax laudabilis imminebat. Hic denique piæ memoriæ JOHANNES inter perplura quæ intra gymnaſium ſophiæ peregit exercitia, reſponſoria B. Virginis & martyris Luciæ authentica modulatione compoſuit, nec non & B. Glodeſindis vitam cum officio nocturnali. Vitam vero anteceſſoris ſui domni abbatis JOHANNIS ſcribere aggreſſus, imperfectam immatura morte præreptus reliquit.

INITIA
MADIRENSIS MONASTERII IN DIOCESI TARBIENSI.
SCRIPTA AB ANONYMO, QUI TEMPORE URBANI PAPÆ II. VIXIT.

Ex cartario Madirenſis monaſterii.

HÆc ſunt ſcripta ſub URBANO papa ſecundo & BERNARDO CENTULLO comite, & præſule Bigorræ exiſtente D. ODONE. S. (a) Genitricis Dei Mariæ (a) cœnobium eſt ſitum in loco qui dicitur Madiranum, in ſubterioribus finibus Bigorræ, verſum occaſum: & Dominus Deus, qui ſuſcitat egenum de pulvere, ut ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat, dignanter dignatus eſt illud de tugurio in ſublimem domum transferre. Fuit enim idem locus primum tam humilis, tantæque conſtat ſenectutis, ut penitus ſit extinctum nomen illius primi factoris. Cumque ſit humilis & pauper mundo, locuples ac amabilis Deo ſic credimus extitiſſe. Surrexit [illegible] illorum proſapia, quibus iſdem locus temporaliter ſubditus erat, vir nobilis domi & militiæ aptus, nomine SANCIUS, filius GARSANI, filii ARSUN filii LUPI cognomine *Picoth*, qui ab Hiſpania veniens cœpit ibidem primus militaris habitator exiſtere, permittente ſibi RAIMUNDO tunc temporis Bigorrenſi comite. Iſdem vero SANCIUS adhuc puer cœpit ibidem primus militaris habitator exiſtere, permittente RAYMUNDO tunc temporis Bigorrenſi comite, cum jam defuncto patre ſimul cum matre honorem contingeret, B coegit eum mater aliquantum temporis in diſcendis ſacris litteris remorari, ut decurſis pſalmis & hymnis rectius doctiuſque potuiſſet clericalem honorem contingere, & ſæculari militiæ cautius ſubminiſtrare. Decurſo vero primævo juventutis flore, cum jam virile robur excreſceret, cœpit ſuum jam dictum locum feſtinanter ex aliorum cura, poſitis præſidiis, datis illorum dominis magnis præſidiis, & illis gratis exceptis, amplificare. Eodem vero tempore vice-dominus ejuſdem Madirenſis curiæ ſæpius ivit obviam hoſtibus cum GARSIA ARNALDO Bigorrenſi comite. Ob hoc utique iidem domini dudum C cognoſcentes ejus deſideria, quia [illegible] nihil placebat ſicut terra, dederunt ei non pauca terræ jugera. Inter ea præfatus miles SANCIUS ſedulo cogitare cœpit in animo, ne tantus hic labor ſuus inanis eſſet in Domino, videlicet ut relicto ſæculo traderet ſe & ſuum locum ſub monaſticæ religionis norma ad ſerviendum omnipotenti Deo; ſed omnipotens Deus piorum deſideria in brevi cuncta quæ cogitarat conceſſit ei evenire proſpera.

De Sancio monaſterii fundatore.

Eo namque tempore SANCII totius Gaſconiæ conſulis longe lateque diſcurrens fa-

Se ſuaque monaſterio Marcilinei donat.

(a) Madirenſis B. Mariæ monaſterii reditus hodie poſſident Toloſani patres Societatis Jeſu.

ma, utriuſque ordinis multos ſtilivit militandi, munerandi, ac tantam illius excellentiam videndi gratia conduxerat: inter quos domnus Marciliacenſis cœnobii abbas STEPHANUS nomine advenerat, quem ut idem bonæ memoriæ miles Sancius eo tempore vidit, cognito quod vir magnæ reverentiæ eſſet, ſtatim adiit, ac de ſuo negotio inquiſivit. Cujus cum acceſſum cognoviſſet, cujuſve cœnobii pater exiſteret, comperto, ut dixi, quod vir magnæ auctoritatis eſſet, ſecum domi duxit. Illique ſecum manenti quæ voluntas ſibi divinitus adeſſet aperuit, ſimulque cuncta quæ ſui juris erant monſtravit: cujus cum deſiderium pater prædictus STEPHANUS cognoviſſet, ſtatim eo ſupplicante ſui prædicti loci Madirani omniumque ibidem pertinentium oblationem ab eo accepit, ac non multo poſt conſilio & voluntate GARSIÆ ARNALDI prædicti Bigorræ comitis, ſimulque conſentientibus atque volentibus ſuis parentibus, & omnibus vicinis circumquaque poſitis, prædictum militem ſecum Marciliacum duxit, & ibi omnipotenti Deo, & ſancto Petro, ceteriſque reliquiis ſanctorum ibidem quieſcentibus oblato ſe [illegible] ſuo loco Madirani, cunctiſque eidem pertinentibus, benedixit eum monachum ad omnipotenti Deo ſerviendum. Sed cum vir idem SANCIUS paulo ante domui ſuæ diſponeret, & prædicti patris STEPHANI & aliorum qui ibidem aderant conſilio dedit ſuis aut legitimis liberis quaſdam partes ſui honoris, excepto Donato SANCIO majore filio, quem reliquit domui, ut ibi ſacris litteris edoctus abſque uxore & filiis uſque ad mortem ſerviens Domino in omni caſtitate maneret. Et has partes tali pacto dedit illis, ut præſentarios fidejuſſores ipſi ac poſteri eorum monachis ejuſdem loci Madirani darent, & uniuſcujuſque pars illorum qui ſine filiis obierint, ſupradicto loco reſtituatur.

Mittitur ab abbate Madiranum.

Evolutis autem multis diebus, placuit ſupradicto patri STEPHANO, ut idem frater SANCIUS ſemper militaturus eidem Marcilliacenſi monaſterio Madiranum repeteret, ſeu quia Madirani ejuſdem loci nonnulli ex vicinis duos fratres quos ibidem ſupradictus abbas ad cuſtodiendum eumdem locum tranſmiſerat, ſua fortitudine ſevere expulerant, ſive quia idem frater SANCIUS ceteris fratribus ſalubrius eidem loco præſtaret. Ingreſſus autem iſdem frater Sancius Madiranæ, ſtatim ut antea cœpit intus [illegible] foris domum ſuam dilatare, ac non multo poſt proſperante ſibi omnipotente Deo, fundavit ibi templum multo inſignius primo.

Monaſterio libertatem procurat.

Cum itaque in ſuccreſcendo locum ſuum ſic fere totus intenderet, eo videlicet deſiderio, ut monaſticæ religioni aptus exiſteret, cœpit ſecum tacitus ſedulo volvere, qualiter ex ſubjectione dominorum ejuſdem Madiranenſis curiæ poſſet liber fieri: unde cum propinquioribus parentibus & amicis adiit RICARDUM epiſcopum ac ſupradictum GARSIAM-ARNALDUM comitem, dicens illis jam illud ſcriptum eveniſſe ſibi, videlicet omne quod antiquatur & ſeneſcit prope interitum fieri. Quapropter obſecrans & conteſtans illos, ut ipſi per ſe cum majoribus ac ſapientioribus terræ Madiranum convenirent, ac cum dominis ejuſdem Madirani hoc agerent, ut eidem loco libertatem præſtarent. Qui ſtatuto die cum majoribus terræ ac ſapientioribus multis militibus venientes Madiranum, ita ſapientes ex utraque parte ſtatuerunt, ut ipſe comes dominis ejuſdem Madiranenſis curiæ, videlicet RAIMUNDO-ARNALDO, & SANCIO-ARNALDO fratribus, & poſteris eorum unum prandium quod ſemel in anno cum 50. equitantibus ſibi perſolvebant, perpetim condonaret: tali videlicet conditione, ut eodem modo illud à monaſterio, ſi velit, acciperet, & illi Madiranenſes domini pro Dei amore & ſuorum criminum relevatione, eidem Madiranenſi monaſterio, & omnibus intus & foris habitantibus in eo, libertatem præſtarent: ita ſane, ut nequaquam amplius à prædicto monaſterio, vel aliquo monaſteriali homine, fidejuſſores præſentarios nec aliud aliquid per vim extorqueant, ſed ſi homines ejuſdem loci honoris eiſdem Madiranenſibus dominis vel aliqui illorum aliquam injuriam fecerint, ante abbatem vel priorem ejuſdem monaſterii quod lex eſt accipiant: quæ cuncta ut ſtatuerant ſic fecerunt, videlicet præfato comite eiſdem dominis ob hanc cauſam prandium committente, & eiſdem Madiranenſibus dominis eidem monaſterio libertatem intus & foris concedentibus, ſicut jam ſuperius diximus.

Bonum-Par conſanguineum ſibi ſucceſſorem delegit.

His vero, Chriſto proſperante, tranſactis, cum non poſt multos annos ſenſiſſet idem frater SANCIUS vicinam ſibi mortem adeſſe, miſit ad quemdam conſanguineum ſuum BONUM-PAR nomine, ut ad ſe quantocius veniret: cui cum coram aſtitiſſet, & una cum multis aliis undique poſitis, narravit quantum à juventute ſua elaboraſſet, & ſuum præſentem locum Madiranum, monaſterium monachorum feciſſet, & hoc etiam ſe & eumdem locum ſuum Madirani ac omnia quæ ſui juris erant omnipotenti Deo & S. Petro Marciliacenſique monaſterio præſente domno STEPHANO abbate, ac reliquis fratribus obtuliſſe, inde etiam ſe monachum factum fuiſſe, ac per manum illius quæque poſſidebat tenere, eum vero carnis conſanguinitate propinquum, virum ſcilicet magnæ ſcientiæ, ob hoc etiam advocaſſe, quatinus abjecta nuptiali copula, raderet ſibi barbam & caput, & indueret ſe veſtimentis ſanctis, ſicut ipſe diu Marciliaco fecerat, & ſic obediens Deo & S. Benedicto ac Marcilienſi monaſterio in fide ſua ſuum præfatum locum acciperet: quod ita factum eſt, excepto quod idem BONUS-PAR oblitus promiſſionis fideliſſimi viri Sancii, noluit eo mortuo prædicto loco obedire, & non ſolum noluit obedire, verum etiam cum ipſe STEPHANUS audito quod

Qui Madiranum à Marciliaci ſubjectione, retrahit.

acciderat, quadam die [illegible] pote conſulturus ſuo loco Madiranum veniſſet, multis cum conviciis ac minis laceſſitum inde fugavit, deinde Bonus-Par taliter poſitus [illegible] adminiſtratione eidem domui ſumptis ſecum duobus * Levitanenſibus fratribus conſanguineis ſuis, W. *Fort* [illegible] Gartia *Fort*, cum Arnaldo Remundo cognomento Verſo, qui tunc inter omnes conſulares principes ſcientiæ ac potentiæ primatum tenebant, ivit ad Bernardum comitem, orans cum eis & petens ab eo, ut ipſe cum Eracleo epiſcopo, ac cum omnibus ſuis cingulo militiæ utentibus, & ab eo legatione miſſa rogati ſimul omnes vicini comites ac vice-comites Madiranum convenirent, videlicet Aimericus Auxienſis comes, & Bernardus Armaniacenſis comes, nec non Gastonus Bearnenſis vicecomes, ut pro amore Dei omnipotentis, ſanctæque Dei genitricis Mariæ, & ſuarum redemtione animarum, eumdem locum Madiranum liberum atque ſecurum ab omni invaſione ſuorum corporum ac ſuorum omnium hominum conſtituerent. Quibus idem comes in cunctis peroratis libenter obedivit, dicens hoc ſibi pluſquam illis placere. Nam ſtatuto die venit idem comes una cum Eracleo epiſcopo, & cum omni militia ſua Madiranum, principibus omnibus, quos ſupra commemoravimus, functa legatione ibidem ſibi accurrentibus, ubi, ut res exigebat, Eracleo epiſcopo exigente, juravit prænominatus comes ſuppoſita propria manu ſanctæ Dei genitricis Mariæ altari, quod nullo modo per ſe vel per aliam aliquam perſonam hominum eumdem locum violenter invaderet, & ut idem locus in perpetuum à ſe & à ſuis omnibus arma bajulantibus liber ac ſecurus eſſet, & eodem modo poſt eum reliqui omnes comites & nobiles qui aderant præſentes.

* Hoc eſt monaſterii S. Savini in valle Levitana.

Guillelmum Par ſucceſſorem habet.

Cum vero idem Bonus Par in horam mortis conveniſſet, conſtituit Guillelmum Par filium ſuum litterali atque regulari ſcientia imbutum, dominum ejuſdem Madiranenſis domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ, qui poſt patris exceſſum ejuſdem loci ſuſcepto regimine, ſtatim ut erat vivaci atque impetuoſo animo, cœpit eumdem locum ad ſtatum monaſterii utcumque poterat aptare, atque illic nonnullos vicinorum nobilium filios introducere, eoſque ſub ſpe religionis ſanctæ ibi litteris erudire, eis quoque poſtmodum ſemipater exiſtere. Fecit etiam eamdem ſanctæ Dei genitricis Mariæ eccleſiam in modum monaſterii multo latius atque inſignius quam fuerat fundare: deinde ſuo ſagaci ingenio donis nec tamen paucis præmiſſis acquiſivit à Guillelmo Donato reliquias cum decimatione cujuſdam ſuæ eccleſiæ S. Leoni dicatæ, juxta quam præfatæ ſunt ſanctæ Dei genitricis Mariæ eccleſiæ ad auſtralem plagam poſitæ. Similiter alterius eccleſiæ ſanctæ Dei genitricis Mariæ Graſſæ dictæ reliquias cum decimatione jamdicto loco acquiſivit: unde accepit domi Anerium ejuſdem eccleſiæ abbatem, & Villelmum-Fort ſuum nepotem, ut eorum inopiæ dum viverent quæque neceſſaria ſuppleret. Nec minus aliam eccleſiam in loco qui dicitur *Sole* ſitam, S. Michaelis archangeli nomini dicatam: unde accepit quemdam puerum nomine Auguſtinum, ejuſdem eccleſiæ datoris Garſiæ *Fort* nomine filium. Idem ipſe fecit duellum cum Raimundo Lupo de *Lideſſ.* pro ſilva Mediana-ſilva, ubi poſtquam miſſus miſſum primum noſter ſuum viciſſet, & ipſe inquiſitor inquiſitam terram per fidejuſſores firmaſſet, conſtruxit aliquanta agricolarum hominum prædia: ſed quia ſolet antiquus hoſtis de fidelium dolere profectibus, idem vir cum eidem loco tot in bonis ſic eſſet accommodus, cœpit interim miſerabiliter vivere ſceleſtus: unde divulgato ſcelere, à domno Pontio præſule atque Centullo comite propulſus, rediit unde venerat prius. Poſt hunc ex voluntate ſupradictorum principum ſuſcepit ejuſdem loci curam alter quidam nomine Bernardus, non inde ſed aliunde ſicut ſuperiores electus. Ipſe acquiſivit eidem loco eccleſiam S. Michaelis nomine inſignitam, in loco qui dicitur *Fragded* ſitam, à Stephano ejuſdem eccleſiæ abbate.

Gombertus abbas Marciliaci Madiranum ſibi iterum ſubjicit.

Sub eodem fere tempore Gombertus abbas quartus à ſupradicto domno Stephano abbate, interpoſitis Gauzberto atque Viliberto patribus Marciliacenſi gregi præſidebat: cui cum in animo ſæpius occurreret, atque in mente ſedulo reſideret, qualiter fideliſſimus frater Sancius ſemet una cum loco ſuo Madirani eidem Marciliacenſi monaſterio ſub domno Stephano abbate tradidiſſet, domnum Willelmum Auxienſem archiepiſcopum illis diebus totius Vaſconiæ epiſcoporum, atque abbatum ſeu clericorum celebrantem concilium cum domno Hunaldo Moiſſiacenſi abbate adiit, ubi cum coram univerſo præſenti concilio ejuſdem loci Madirani datio, vel injuſta diſtractio legeretur, extitere ibi quidam auctores hujus rei, è quibus fuit domnus Bernardus quondam Armaniacenſium comes, ſe illud vidiſſe vel audiſſe fatentes. Tum idem metropolitanus epiſcopus cum ex hoc coram à lectore peroratam rationem veritatis agnoviſſet, vidiſſetque nullum adeſſe qui huic rationi reſiſteret, præfatum quoque Bernardum jam dicti loci Madirani abbatem ſummotenus, audito patris Gomberti adventu, clam diſceſſiſſe, protinus inquirit domnum Pontium Bigorritanum epiſcopum, quid ſuper hoc fieri deberet. Cui venerandus Pontius epiſcopus reſpondit dicens, minus hoc ad præſens poſſe deffiniri, propter abſentiam domni Centulli comitis, vel ejuſdem loci Madirani abbatis: ſed idem pater Gombertus cum ſuis domi rediret, donec ipſe cum præfato comite de tanta re conſiliaſſet, videlicet ut eumdem abbatem

Digitized by Google

cum monachis ſponte, ſi poſſent, Marcilia- A cenſi monaſterio cogerent profiteri: ſin autem, ſcirent ſe & ſuum locum deinceps ſub anathemate fieri: quod eidem domno archiepiſcopo atque domno abbati G. ſatis placuit uſque ad præfinitum tempus ita ſuſpendi. Sed nutu Dei omnipotentis eodem anno non adhuc plene mediante, exempto ab hac luce jam ſæpius loci Madirani abbate, domnus W. infra ſcriptus Auxienſis archiepiſcopus, ſtatim ex hoc acta cum domno CENTULLO comite ac PONTIO præſule ſaluberrima collocutione ac determinatione, delegavit nuntios G. abbati, quo tempore vel qua die Auxis veniat ad ſe: qui ſecundum ſuum mandatum Auxis venit ad eumdem archiepiſcopum: ibique eo audito, venit inde B digreſſus cum domno P. Bigorritano epiſcopo ad domnum CENTULLUM comitem tunc temporis præmaximum: à quo ſuſceptus honorifice, ac deinde acta cum eo aliquanta familiari collocutione, incipit ei explanare una cum eodem pontifice cauſam perventionis ſuæ, prolatumque breve memoriale coram legere, ac ſibi prædicare qualiter SANCIUS GARCIANUS ſe cum ſuo loco Madirani Marciliacenſi monaſterio tradidiſſet, præſente domno STEPHANO abbate; qui cum audiſſet nihil ibi contradictionis ineſſe, protinus præſenti epiſcopo jubet, ut cum eodem patre Madirano veniat ad eumdem locum, ac eumdem locum ſibi poteſtative ſine alicujus rei vel parvæ diſtractione reſtituat. Iſdem vero pontifex, præmiſſis qui eumdem locum præoccuparent, proxima die dominica cum eodem domno GOMBERTO abbate Madiranum intravit, ac cum W. donato quem univerſæ provinciæ jam dictus comes præfecerat, præſens monaſterium ſub ejuſdem patris GOMBERTI continua poteſtate intus & foris poteſtative redegit. Denuo vero fratribus pridie ibi commorantibus tam ſubita ac inopinata circumventione primum hebetatis, dictum conſtat ab eis non aliter poſſe commanere, tam noviter illatis quam datis domno abbati primum ſuper regulam dextris: quo licet primum multis ironeis irriſibus ſpreto, ad poſtremum vero velint nolint veniunt ante domnum abbatem, ſigillatim promittentes ei obedientiam & ſtabilitatem. Suſcepto vero domnus abbas GOMBERTUS eodem loco, præfecit ibi Boſonem ſubjectis ſibi ſufficienter fratribus, ejuſdem quoque loci de Marciliaco præmiſſis, qui prior Boſo nec diu cunctatus cœpit eumdem locum intus in eccleſiæ ornamentis & à foris in officinis pro ligneis petrinis fundatis, ad omnipotentis Dei gloriam & honorem aptare, nihilominus eccleſiarum atque prædiorum alieni juris multitudine ſuo ſagaci atque ſubtili ingenio applicando.

FRAGMENTUM HISTORIÆ MONASTERII-NOVI PICTAVENSIS,

AUCTORE MARTINO MONACHO EJUSDEM MONASTERII.

Ex MS. Pictavenſi.

Incipit prologus de conſtitutione Monaſterii-Novi Pictavis.

DOmno venerabili atque monachico habitu digniſſimo Roberto, frater MARTINUS omnium monachorum peripſema. Quia Deus ſervis ſuis dilectoribus imperavit dilectionem, veſtram prudentiam non immemorem eſſe puto, qualiter in collocutione noſtra ſæpe ſe immiſcuerit ſermo de Novi-monaſterii conſtitutione. Solitus namque eram ad vos amica familiaritate conqueri, moleſteque ferre profiteri, cur inde nihil à quoquam litteris mandatum fuiſſet, unde futura generatio cognoſcere poſſet quanta auctoritate idem monaſterium conſtructum foret. Res ſiquidem bene acta, & ad poſterorum notitiam litteris exarata, ſolet multum proficere audientibus: quæ autem ſegnitie interveniente C oblivioni fuerit tradita, plurimum damni conferre. Et nos quidem vobis qui audiſtis & vidiſtis referentibus aliquantulum inde ſcimus, ſed vobis obeuntibus unde poſteri ſcient quod longæ ſilentio oblivioni traditum fuerit? Et hoc me quam maxime mortificabat, quod nobiliſſimi ducis ejuſdem operis conſtructoris probitas tam inerti ſilentio preſſa foret, quæ tanta tamque præclara fuit, quod cujuſdam magni diſertique viri ingenium expoſceret, & quæ poſteris nota magnam materiam benefaciendi donaret. His igitur de cauſis ego motus, applicui animum ad id deſcribendum, malens hoc indocto ſtylo ſcribi, quam inepta taciturnitate ſupprimi. Et hoc veſtræ religionis arbitrio committendum curavi, confidens pro certo, quod ſi vobis non diſplicuerit, poſteris proficuum foret. Deſignat namque præfatum opus dicti ducis inclytam

Digitized by Google

carnis morumque nobilitatem, deſcribit monaſterii noſtri conſtructionem, monachorum abbatiſque inibi ordinationem, demonſtrat quoque ejuſdem monaſterii ab Urbano papa factam dedicationem. Et de hinc abbatum ibidem uſque ad præſens tempus ſucceſſionem.

Explicit prologus.

Incipit vita Gaufridi illuſtriſſimi comitis Pictavenſis fundatoris prædicti monaſterii.

IGitur GUILLELMUS qui & GAUFRIDUS qui nobis [redacted] materia & cauſa propoſitæ rei B extitit, nobiliſſimorum GUILLELMI & AGNETIS Aquitaniæ ducum heres fuit, regum propinquus, imperatorum cognatus & avunculus, itemque regum ſocer extitit. Glorioſus ſiquidem Francorum HENRICUS, & PHILIPPUS vetus, & GUILLELMUS Anglorum reges, [redacted] conſanguinei proximi fuere. HENRICUS vero ille maximus imperator ejuſdem probitatis & honeſtatis (adhuc multi ſuperſunt qui recolunt) hujus uterinam ſororem AGNETEM nomine in conjugem ſumſit: de qua genuit HENRICUM nomine, qui etſi à parentum probitate degeneravit; auguſtalia tamen ſceptra geſtavit. C Hiſpaniarum autem reges ILDEFONSUS & PETRUS ejus filias in matrimonium [redacted] ſuſcepiſſe gaviſi ſunt. Hactenus de terrena nobilitate, morum autem excellentia qualiter claruerit, hinc jam ſequens lectio eloquatur.

De ipſius moribus.

Morum autem claritudine ita inſignitus fuit, ut etiam priorum principum probitate enitere videretur; quam tamen ab atavis, abaviſque traxiſſe cum ipſa carnis generatione clarum eſt. Nam plurima ab iiſdem, ut D pote Aquitaniæ ducibus, vel à fundamentis extructa, vel deſtructa à barbaris, & ab eis iterum reædificata feruntur cœnobia: inter quæ eſt Cluniacum monaſterium, quod in Burgundia, pago proprii juris GUILLELMI nobiliſſimi ducis Aquitaniæ eſt conſtructum; quod quantæ nobilitatis, quantæque religionis exiſtat, ejus membra per univerſum pene orbem diffuſa liquido demonſtrant. Hujus GUILLELMI ducis extitit conſanguineus RAMNULPHUS comes Pictavenſis, qui atavus fuit ipſius noſtri, de quo hæc ſchedula componitur. Hic RAMNULPHUS dierum ſuorum in extremo poſitus, EBULUM E filium quem parvulum relinquebat, per manum domni GERALDI præfato duci veluti conſanguineo delegavit ad nutriendum; qui cum jam virile robur attigiſſet, nutritori ſuo ſine liberis morienti jure propinquitatis in ducatum ſucceſſit. Dehinc prima hereditate recuperata, ac totius ſumma potitus, accepit uxorem ADELAM Normannorum principis filiam, de qua genuit GUILLELMUM CAPUT-STUPÆ & EBLUM: quorum alter, id eſt GUILLELMUS patri ſucceſſit:

EBLUS vero epiſcopatum Lemovicæ civitatis eſt adeptus: & pro eo qui erant religioſi cœperunt in reædificandis Normannica immanitate deſtructis maximam operam dare. Et Guillelmus quidem monaſterium B. Johannis Angeriaci nobiliſſime reſtauravit, prædiis ſui juris ibi largitis, aliiſque pluribus bonis. EBLUS vero reſtauravit monaſterium S. Martialis, monaſterium S. Maxentii, & monaſterium S. Michaelis de Eremo. Sed & Burgulienſe cœnobium ab una comitiſſarum Aquitaniæ conſtructum manifeſtum eſt. Genitores autem hujus noſtri nullorum inferiores extiterunt, nam pater Malliacenſe monaſterium conſtruxit, nobiliterque poſſeſſionibus ditavit. Mater vero, AGNES videlicet comitiſſa hæc fecit monaſteria, monaſterium Vindocinenſe in territorio Carnoteno, quod admodum largis poſſeſſionibus honoravit, monaſterium S. Dei Genitricis ſanctimonialium in ſuburbio Xantonicæ civitatis, monaſterium quoque S. Nicolai in ſuburbio Pictavæ civitatis. Quibus etiam ample neceſſaria tribuit. Sed & monaſterium S. Hilarii Pictavenſis ab ipſis fundamentis reædificavit. Tali igitur generatione generatus, talique propagine iſte noſter exortus debuit & ipſe inferior non inveniri, unde poſtquam honoris ſumma ad eum pervenit jure hereditario, cœpit bonis actibus inſiſtere: quod tamen non ſtatim poſt patris obitum, ſed quarta pars evenit ſucceſſione hoc modo. Patri ſucceſſit GUILLELMUS natu major ex matre, huic ſucceſſit ODO ex Briſca matre filia Sancii ducis Gaſconiæ. Huic ſucceſſit GUILLELMUS, qui nomen Acri accepit, hujus noſtri frater germanus, cui mortuo ſtatim ipſe ſuccedens cœpit regnum Aquitaniæ juſtis diſpoſitionibus ordinem pacis ubique reformare, paci obviantes conterere, eam amplectentes diligere & fovere, monaſteria tueri, ac ab infeſtationibus defenſare.

Quot monaſteria regulari ordine deſtituta reformavit.

Et quia omnia monaſteria per Aquitaniam regulari erant ordinatione deſtituta, (Nec enim in aliquo eorum religionis tramites poterat inveniri) Cœpit inſiſtere, ut in eis monaſticum ordinem poſſet reformare; unde accerſitis à Cluniaco viris valde religioſis, eiſdem monaſteriis eos præfecit. Nam Malleacenſi cœnobio præfecit domnum GODERANNUM virum præſtantiſſimum, qui poſtea Xantonenſi ſedi præfuit; Angeriaco domnum ODDONEM, monaſterio S. Maxentii domnum BENEDICTUM, monaſterio S. Martialis Lemovicenſis domnum ADEMARUM, ſicque in brevi revocata in eis ordinis monaſtici religione, etiam bonorum temporalium ubertas rediit, quæ cum religione propulſa fuerat. Et hoc factum eſt iſtius noſtri patrocinio, cujus adniſu in eis rediit monaſticus

monaſticus vigor: unde non immerito vocem eum ædificatorem eorumdem: quibus dum diſciplinæ revocavit vigorem, auxit etiam res temporales, quas Dei amor recedens expulerat. Sed cum horum omnium diceretur patronus & eſſet; voluit tamen ſibi peculiare propriumque conſtruere, quod in ſuorum peccatorum eſſet redemtionem.

Mox ergo tam prædicabili concepto deſiderio, cœpit ſumtus congregare, quo votum Spiritu-ſancto inſpiratum poſſet perficere: quibus idem ex parte congregatis, locus inquirebatur optatæ rei aptus. Offeruntur aliqua, ut fertur juxta Niortenſe caſtrum, juxta Benonium vicum, & [illegible] Olerenſi inſula, quæ omnia ei diſplicuiſſe manifeſtum eſt.

De prima fundatione Monaſterii-novi.

Tandem oblatus eſt locus in ſuburbio Pictavis civitatis, juxta fluvium Clemnem, quem pro voto complectitur. Adveniente igitur die quo prima fundamenta locari debuerunt, adſunt plures nobilium; dux videlicet, ipſe epiſcopus ISEMBERTUS nomine, adſtabant etiam tunc ibidem. PHILIPPUS Francorum rex advenerat Pictavis tunc temporis, ut ipſum ut pote ducem ſuum aſciſceret contra GUILLELMUM Anglorum regem, qui quoddam caſtrum contra eum obſidebat. Sunt namque poſita fundamenta anno dominicæ incarnationis milleſimo ſeptuageſimo ſexto, indictione XIV. anno (a) octavo Gregorii VII. Romani pontificis, prædicti Philippi anno regni XIV. epacta XII. concurrente VII. idus Octobris. Dux vero prædictum regem, ut illud privilegio donaret, petiit & impetravit.

De libertate loci.

Sed & ſequenti tempore Romam adiens, à prædicto Gregorio papa privilegium ſimiliter libertatis impetravit: quæ ambo haſtenus noſtris archivis retinentur. Cum autem opus ædificii ad votum deſiderantis jam excreſceret, cœpit Deo mens devota ducis æſtimare cui potiſſimum illud committeret, qui ibi regularem tramitem tenendum contraderet. Concepto tandem ſalubri conſilio, de fonte illo qui per totam pene Europam religionis rivulos ſparſerat, [illegible] à quo ipſemet cetera monaſteria per Aquitaniam irrigari fecerat, voluit ibidem initia pandi. Adiens ergo domnum HUGONEM Cluniacenſem abbatem, qui tunc in rebus monaſticis religionis ſumma potiebatur præ cunctis mortalibus, & hic commiſit monachos qui ibi ceptum opus perficerent, petiit & impetravit.

De primo abbate dicti loci.

Poſtquam vero ex maxima parte ædificium expletum vidiſſet, voluit ibidem abbatem ordinari. Interrogat monachos qui operi inſiſtebant, quem poſſit in abbatem expetere, qui nobilitate, ſapientia, perſonæque elegantia polleret: & dicunt ipſi quod ſciunt domnum ſcilicet GUIDONEM, qui tunc Cluniaci prior erat, ad ſuum votum idoneum eſſe, nec alicubi poſſe inveniri potiorem. Poſtulat quod edoctus fuerat: quod etſi aliquando differtur, continuis tamen precibus quod rogat impetrat. Dirigit legatos competentes, qui eum conducant, inſimul etiam equitaturas decem & octo monachis cum eo venturis, cum totidem famulis ex omnibus qui monachis ad equitandum conveniunt, nec ſarcinola, nec cingulum defuit. Excipitur igitur prædictus vir venerandus domnus GUIDO primus abbas undecimo kal. Februarii, inthroniſaturque eodem die, benediciturque anno videlicet ab incarnatione Domini milleſimo octogeſimo ſecundo, indictione quinta, epacta decima octava, concurrente VI. poſt ſextum annum cœpti ædificii.

De devotione quam erga monachos habebat.

Mens Deo devoti ducis cum videret vota ſua in tantum perfeciſſe, ut monachos abbatemque ibi conſtitutum cerneret, monaſtici ordinis religionem ibidem ſervari conſiderans, quanto gaudio quantaque lætitia tripudiaverit, quis enumerare ſufficiat? nulla dies præſcribit, ſi Pictavis moraretur, qua non ibi deſcenderet: [illegible] ſi deforis veniebat, non ante deſcendebat ad palatium, quam monachos quos ſuos ipſe dominos vocabat, ſe ſubducens ſuis viſitaret. Ipſe quoque in coquinam ibat & cellarium, quid monachi comeſturi erant interrogabat: à quo cum audiret ova aut caſeum, vel certe de minutis piſciculis, ſtatim ſuo ſtipendiario jubebat ut nummos exhiberet ad meliora fercula præparanda. Et non ſolum in his curam eorum gerebat, ſed eſcam in omnibus quæ eis neceſſaria erant; quis eloqui valeat quanta obedientia, largitate, [illegible] pietate ſe eis ſubdiderat? quam benevolus tum & erga omnes, tum & erga eos pro maxime quam humilis, quam devotus! quid dicam cum multorum dominus, ſuorum ſe ſervum effecerit monachorum? quis ſanctam eccleſiam ita coluit, ordinavit & extruxit, honoravit? quis principum non dicam epiſcopos aut abbates, ſed humiliorem ordinem eccleſiæ idem ſubditor ita veneratus eſt. Ut ejus bonitas clarius innoteſcat, dicam quod ab eo geſtum fuiſſe audivi.

De devotione quam erga monachum habuit.

Aliquando quidam monachus caſu infortunium à neſcio quibus paſſus venit ad eum. Caſu namque fuit quod ejus tempore ſole-

(a) Depravatæ ſunt hic loci ſcriptoris enarratis notæ chronicæ papæ & regis. Nam Gregorius ſummus pontifex renunciatus eſt 22. Aprilis 1073. cujus proinde annus octavus cum anno 1076. coincidere non potuit. Similiter cum rex Philippus regnare cœpit anno 1060. regni ejus annus 14. convenire nequit anno 1076.

bant in Aquitaniæ regno vaſſioræ vel de prædationes audiri. Venit ille monachus ad eum pro quærenda juſtitia. Ille vero publicorum negotiorum curis occupatus, modo dure reſpondit, qui videns ſe contemni, triſtis abſceſſit. At dux poſt paululum recordatus ſe ſervum Dei triſtem dimiſiſſe, ſtatim miſit qui eum quærerent atque ad ſe advocarent: quo invento ac ad eum reverſo, mox veniam petiit pro duro reſponſo, & de hoc quod poſtularat juſtitiam fecit. Unde videmus in hoc facto pii ducis venerandæ memoriæ Theodoſii imperatoris pietatem nobis reſtitutam. Ad illum legimus aliquando monachum quemdam veniſſe, & aliquid irrationabiliter ab eo petiſſe, atque quod pro eo petita non impetraſſet, eum excommunicaſſe, & ſic diſceſſiſſe: imperatorem vero ad prandium venientem non prius comedere voluiſſe, quam monachum legatis miſſis per totam urbem diu multumque quæſitum, & tandem inventum ad imperatorem reduxiſſent, & ab eo veniam ac abſolutionem excommunicationis impetraſſe. Ab eo irrationabiliter monachus petiit, & ideo non impetravit: ab hoc noſtro etſi rationabiliter, publica tamen cura occupatus non poterat ei ſatisfacere: illum irrationabiliter monachus excommunicavit, & receſſit. Iſte pro eo quod monachus triſtis abſceſſerat, timuit Deum in ſervo ſuo contriſtatum fuiſſe. Ille per totam urbem miſit, & tandem reperto humiliter abſolutionem petiit, iſte ſimiliter eum quærere fecit, & de eo quod querebat ſatisfecit. Unde non immerito illi religioſo imperatori hunc noſtrum æquiparem, quibus eadem magnificentia extitit in humilitatis virtute, cujus virtutum excellentia non ſolum in hoc laudari debet, ſed etiam in cunctis ſuis operibus.

B

C

D

Quam humilis erat piis, impiis autem ferus.

Nam ita ſe epiſcopis, abbatibus, clericis, monachis, omnibuſque pauperibus & pacificis ac benignis ſe adibilem reddiderat, ut non tantum ſe tyrannica infeciſſet formidabilem, quantum pia humanaque benevolentia feciſſet amabilem. Solis contumacibus & efferis hominibus inimicus & ferus perſiſtebat: unde ita cervicoſitatem Aquitanorum procerum ſibi ſubdiderat, ut ad ejus ſolum intuitum, E ſi cui iratus erat, proterva mens deſſiparetur: tanto terrore cunctos perfuderat, ut nec in ipſis hominibus illi tyrannice poteſtatis jure auderent, ut prius ſoliti erant, graſſari. Tanta pace tunc regnum Aquitaniæ potiebatur, ut numquam auditum ſit uſpiam viatorem aut ruricolam eo venientem diſturbatum fuiſſe.

De Obitu ejus.

Poterant ſane iſta tempora per Aquitaniam feliciſſimis temporibus priorum principum Chriſtianorum æquiparari, niſi miſera hu- A mani generis conditio tam propere interceſſiſſet. Nam ultima ſors ei apud Chiſeſgium caſtrum provectus diem obiit. Væ nobis qui peccavimus, & ideo non meruimus talem principem diu habere. Felix Jeruſalem, ſupra GAUFREDUM ducem lugero, qui veſtiebat vos coccino in deliciis, & præbebat ornamenta aurea cultui veſtro. O vos filiæ Jeruſalem! ô vos filiæ pacis. O vos eccleſiæ per Aquitaniæ regnum conſtitutæ, lugete ſuper GAUFREDUM, qui vos tanta pace potiri faciebat. O vos eccleſiarum filii per Aquitaniam conſtructarum, flete ſuper eum cujus induſtria ſic igne caritatis ardebatis pacificati ubique, cujus adniſu pacis & caritatis deliciis repleti ſapientiæ ſtudiis frui valebatis. Et tu præcipue, grex monaſticus apud Monaſterium-Novum poſitus, luge, quia illum amiſiſti, qui te omni bono replebat, ſed non tantopere, ut ſpem in eo poſuiſſe credaris: quia ſcriptum eſt: *Maledictus homo qui ſpem ſuam ponit in homine & carnem brachium ſuum*; ſed ſic luge, ne pacem ejus morte deperiſſe lugeas, & animæ ejus, ut dignum eſt, numquam obliviſcaris. Obiit igitur apud prædictum caſtrum dominici corporis & ſanguinis ſacramento ab ODONE abbate S. Johannis Angeriaci percepto VIII. kal. Octobris, poſtquam principatum obtinuit. Dominicæ vero incarnationis anno MLXXXVI. indictione VII. epacta III. concurrente II. feria V. cujus corpus Pictavis eſt delatum, & IV. kal. in ipſius monaſterii capitulo, quod ipſe fecit cum maximo totius populi luctu eſt ſepultum. Sed poſt annum eſt inde levatum, ac in eccleſia ante altare crucifixi honorifice poſitum. Cujus etiam mauſoleum ſatis eſt decenter compoſitum, & à meis litteris hoc titulo decoratum.

EPITAPHIUM SEPULTURÆ EJUS.

Ad Domini cultum veniens memorare ſepulcrum,
Et memorando capis quem tegat iſte lapis.
GAUFRIDI quondam quæ vi domuere tyrannos
Pulvis & oſſa ducis pondere preſſa jacent.
Gloria ſublimis, quæ ſic tumulatur in imis;
Dum moriendo ruit, gloria nulla fuit.
Hoc Pictava tuum decus imperiale ſub antro
Flebilis abſcondis quo moriente ruis.
Poſt modicum tempus jam denuo vivificandos
Hos habeas cineres pignus amicitiæ.

Monaſterium tamen ex aliqua parte remanſit imperfectum, quantum ad hoc quod ipſe facere diſpoſuerat: nam turres duas ad ſigna dependenda in fronte eccleſiæ facere

voluerat. Tertiam vero jam ſuper chorum A inceperat. Murus per circuitum officinarum imperfectus manſit, quem etiam turribus optime diſpoſuerat, ſicuti ipſæ inceptæ demonſtrant. Hoc de officinis. De poſſeſſionibus vero non ei licuit multas tribuere morte ſubripiente, tantas tamen dedit quæ poſſint ſufficere etiam centum monachis ſi ibi remanſiſſent: ſed pueritia filii ejus qui remanſit paſſa eſt inde aliqua auferri. Fecit & ipſe ibidem privilegium ubi omnia quæ ei dedit deſcripſit, in quo etiam immune & liberum ab omni * homine fecit, in quo etiam eumdem filium ſuum ſubſcribere fecit. B Putabat ipſe ibi tanta tribuere, quæ poſſent congregationi centenarium numerum tranſgunti abundanter ſufficere: ſed væ nobis qui peccavimus, peccatis noſtris tanto patrocinio privati ſumus: cui tamen imperfecto nihil nocebit, quod ſi ei licuiſſet, omnia ſicut diſpoſuerat, peregiſſet: unde non privabitur retributione perpetua, qui voluntate omnia reliquit perfecta. Grex quoque monachorum qui ibi degit, continuis precibus, ut dignum eſt, pro eo pietatem exo- C rat divinam.

* Vs. sæc.

Bona ſpiritualia quæ fiunt pro eo in monaſterio prædicto.

Beneficiorum autem omnium quæ ibi aguntur nihil eſt quod non illi reſpondeat. Sunt tamen quædam quæ ſpeciali quodam privilegio pro eo quotidie aguntur, quæ etiam hic commemorare libet: quotidie namque ſpecialis miſſa pro eo cantatur, quæ in capitulo ejus quaque die ſabbati quis eam per totam hebdomadam cantet pronuntiatur, D quæ nulla die intermittitur; niſi his feſtis quibus omnia reſponſoria à duobus cantantur, quibus tamen diebus poſt collectam feſti, *Deus cui proprium eſt*, pro eo dicitur, exceptis dumtaxat quinque præcipuis feſtis, & tribus diebus ante Paſcha. Dicitur hæc collecta, ſcilicet *Deus cui proprium eſt* ad eam miſſam quæ privatim cantatur: ad illam vero quæ generaliter in communi ſemel in hebdomada pulſatis ſignis, in qua & à duobus in albis cantatur reſponſorium, dicitur collecta *Omnipotens ac miſericors Deus, in cujus* E *humana conditio, &c.* Per omnes horas inter pſalmos familiares dicitur *De profundis* pro eo. Inter illos qui ſunt poſt capitulum *Voce mea* cum prædicta collecta & *Omnipotens & miſericors Deus.* In refectorio perpetuo (a) juſtitia cum appendiciis ſuis pro eo exhibetur. Anniverſarium tanta celebritate agitur, ut aliqua magna feſtivitas apud nos agi æſtimetur, nam in vigilia poſt pſalmos familiares veſpertinos, omnibus ſignis prolixe pulſatis, in choro cantamus veſperas defunctorum, antiphonatim *Placebo* & *Dirige* cum pſalmis & antiphonis, lectionibus, & reſponſoriis defunctorum. Et dicuntur hæ tres orationes ad veſperas & ad vigiliam & ad miſſam, videlicet *Præſta, Domine, quæſumus. Quæſumus, Domine, pro tua pietate. Fidelium Deus omnium.* Cum autem ex hora officii item ſignis prolixius pulſatis imus in nave ante crucifixum, ibique modulatim & diſtincte cantamus officium. Altera die & tumba melioribus palliis adornata domnus abbas, vel ſi ipſe dux hebdomadarius, diaconus & ſubdiaconus veſtibus ſericis & aureis adornati, & toto conventu in cappis cantamus miſſam ſatis feſtive. Reſponſorium cantant duo, tractum quatuor, poſt evangelium verſum illum offrandæ *Redemptor animarum omnium Chriſtianorum*, duo. Interim conventu ſilente, & omnes cappati & omnes offerunt. Sed nec aureus textus deeſt, nec aliquid pretioſi ornamenti tunc habetur in monaſterium, quod non ſit ſuper aliquem fratrum vel in circuitu ſepulcri conſtratum. Miſſa vero expleta, domnus abbas exutus caſula, induitur cappa, cantantur illa tria pulchra reſponſoria, his quibus juſſerit cantor verſus dicentibus, *Manus tuæ, Memento quæſo*, & *Libera me Domine*, quæ etiam ad extremum officium cantata ſunt. Domnus abbas, ut dixi, cappa indutus, vel hebdomadarius in ſtola & alba dicat collectas quæ dicuntur ad officium defunctorum. Incenſi plurimum accenditur. Omnes cantant miſſam ea die pro eo; alii vero qui miſſas non cantant, ſeptem pſalmos cantent. Ceteris vero diebus quicumque cantent pro defunctis ſpecialem collectam *In te eſt*, dicit pro eo: et ad miſſam matutinalem quæ quotidie agitur, ſi eſt de defunctis, dicitur collecta pro eo, & in diebus dominicis ad proceſſionem cum venerit ſacerdos ante tumbam ejus, aſperſa aqua benedicta ſuper eam, dicat collectam *Abſolve Domine*, converſis reſpondentibus *Amen.* Similiter ad *Magnificat* & ad interincenſandum dicat eamdem collectam, converſo redeunte reſpondente: quod & diaconus ſimili modo agit, cum incenſat altare crucifixi ad miſſam, converſo eodem modo *Amen* reſpondente. Et hæc ſpecialia ſunt ejus. Ceterum cuncta bona quæ in locis noſtris aguntur, cur non ad eum ſpectant, qui cuncta ut eſſe poſſent, Deo auctore procuraverit?

De morte domni Guidonis abbatis.

Poſt præfatum ducis inclyti defunctionem, Guido abbas magni cordis corporiſque & nobilitatis, ab eo jam olim, ut prædiximus, inſtitutus, induſtria domum ſibi commiſſam regebat, atque in eo maxima ſpes ejuſdem domus conſtabat amplificandæ, niſi eum tam cito mors proripuiſſet: namque anno poſt obitum ducis, & ipſe obiit, ab ordinatione ſua poſt annos decem, menſes tres, & dies octo. Ab incarnatione vero Domni anno milleſimo nonageſimo, ſecundo indict. xv.

(a) Juſtitia eſt portio vini quæ monachis ad refectionem miniſtrabatur.

epacta IX. concurrente IV. quarto kal. Maii. Obiit enim Cluniaci, ibique ſepultus cum maximo luctu Cluniacenſium fratrum, qui eum valde diligebant, in eccleſia ante crucifixum, in ſiniſtro latere inter duas columnas, atque hoc titulo quis ibi requieſcat indicatur.

Clauditur hoc tumulo vir magnus nomine Guido.

Monachi autem ejus poſiti Pictavis, audito ejus obitu, quem planctum, quem mœrorem egerunt, narrare non ſufficitur, cum amiſiſſe ſe patrem deflerent, quem ſi fieri poſſet, quiſque præcedere voluiſſet.

De ſecundo abbate.

Huic ſucceſſit domnus Gerardus, qui ejus camerarius fuerat, vir valde ſtrenuus & bene morigeratus, qui ſuſcepta abbatia domni Hugonis Cluniacenſis abbatis juſſu inthroniſatur, eodem anno ac benedicitur à domno Petro Pictavenſium epiſcopo apud Carrofenſe monaſterium. Hujus tempore idem monaſterium conſecratum eſt à ſummo pontifice domno papa Urbano II. quod hoc modo factum fuiſſe certum tenemus. Tempore igitur illo, quo ut impleretur prophetæ Iſaiæ vaticinium, dicentis: *In die illa radix Jeſſe qua exurget judicare gentes, in eum gentes ſperabunt, & erit ſepulcrum ejus glorioſum*, idem papa divino inſtinctu admonitus, gentes Chriſtianorumque populos cœpit commonere, atque ad ſepulchrum Domini locaque ſancta de manu iniquorum auferenda piorum animos cœpit invitare. Contigit eumdem papam ejuſmodi gratia ad Galliarum regna tranſitum facere: nam celebrato quadrageſimali tempore concilio apud Placentiam Italiæ urbem, in quo hujus ſancti præcinctus prima verba prolata ſunt, idem prædictus venerabilis papa Alpes tranſcendit Julias: perveniens autem Arverniam urbem, quæ alio nomine Clarus-mons dicitur, totius Galliæ epiſcoporum celebre ſatis [illegible] inſigne concilium egit à ſeptimo kal. Decembris uſque ad III. kal. ejuſdem menſis, & ſic illa verba quæ quaſi præoccupando in Placentino concilio prolata ſunt, in evidentiam & oſtentationem ſanctæ militiæ & cunctorum tunc in veſtibus crucis vexilla ſunt juſſa inſigniri.

De dedicatione eccleſiæ Novi-monaſterii Pictavis.

Cætera deſunt.

HISTORIA PONTINIACENSIS MONASTERII, ORDINIS CISTERCIENSIS IN DIOCESI AUTISSIODORENSI, PER CHARTAS ET INSTRUMENTA EJUSDEM MONASTERII.

Ex ſchedis noſtri Georgii Violes.

ADMONITIO PRÆVIA.

QUam hic damus Pontiniacenſis monaſterii hiſtoriam, eruimus ex ſchedis noſtri Georgii Violes apud Altiſſiodorenſe S. Germani aſceterium monachi eruditiſſimi. Eſt autem Pontiniacum ordinis Cisterciensis monaſterium inſigne ad Sceniam fluvium ſitum, quatuor ab Autiſſiodoro leucis diſtans, ſecunda Ciſtercii filia, quamplurium & ipſa filiarum mater. Errant qui Theobaldum campaniæ comitem piiſſimum Pontiniaci fundatorem aſſerunt, cum præcipuus tantum monaſterii benefactor extiterit. Sed tanta fuerunt ejus in Pontiniacenſes beneficia, ut pro fundatore à pleriſque, nec forte injuria, haberi meruerit. Ipſe eſt enim qui primo eoque anguſto deſtructo monaſterio, omnibus illuc pœnitentiæ cauſa recipiendis impari, novum illudque ampliſſimum condidit circa annum 1150. eccleſiam præſertim inſignem, dormitorium, refectorium, clauſtra aliaque loca regularibus diſciplinis apta, quæ tanti principis munificentiam & monaſterii dignitatem in primis commendant: tameſi plura alia famoſum illud omnino reddiderint.

Primo, *monachorum in eo degentium ſanctitas, quæ tanta fuit, ut virtutum ſuarum odorem per omnem pene terram ſparſerint, quo illecti Pontiniacum undique confluebant converſionis gratia viri & natalium ſplendore, & ſcientia, doctrina, & dignitate præſtantes prope innumeri: adeo ut ante annum 1157. quinquaginta ſaltem in eo degerent ſacerdotes, ut diſcimus ex Rotulo Galonis epiſcopi Pictavenſis, cum aliorum monachorum non ſacerdotum longe major excederet numerus. Unde mirum videri non debet, ſi eo ex cœnobio tot ſanctorum monachorum coloniæ exierint, quæ plures inſtituti ſui domos aliis in regionibus condiderunt.*

Secundo, *viri illuſtres qui ex Pontiniaco prodierunt. Nam ſancta Romana eccleſia tres cardinales, Mainardum VI. & Girardum VIII. & Robertum XVIII. abbates, dedit; archiepiſcopos tres Guichardum Lugdunenſem, Guarinum & Guillelmum Bituricenſes, quorum hic ſanctorum albo meruit adſcribi; epiſcopos etiam quatuor Hugonem & Garmundum Autiſſiodorenſes, Petrum Attrebatenſem, & Galterium Carnotenſem, præter non paucos abbates, qui regendis aliis monaſteriis è Pontiniaco prodierunt.*

Tertio *ſanctorum atque inſigniorum præſulum exſulum in illud ſeceſſus; ſed præſertim archiepiſcoporum Cantuarienſium, S. Thomæ anno 1164. Stephani de Langton cum ſuis ſuffraganeis anno 1207. & S. Edmundi anno 1239. cujus corpus hactenus ibidem*

ſervatur incorruptum : quibus addo anno 1217. Robertum de Magduno Aniciensem antiſtitem. Hinc duo illi verſiculi.

Eſt Pontiniacus pons exulis, hortus, aſylum.
Hic graditur, ſpatiatur in hoc, requieſcit in illo.

Quarto, *inſignes ſepulturæ. Nam ibi requieſcunt archiepiſcopi quatuor, Guichardus Lugdunenſis, Guarinus Bituricenſis, S. Edmundus Cantuarienſis, & Guillelmus Eboracenſis; epiſcopi etiam quatuor Hugo III. Autiſſiodorenſis, Guillelmus* de Signelay *Pariſienſis, Petrus Atrebatenſis, Malgerus Wigornienſis; abbates quoque externi quatuor, Jordanus Cari-campi, Albertus de Pinu, Richardus Mira-vallis, & Heſſelmus Cari-campi. His adde Guidonem S. Bernardi fratrem natu majorem, Adelam Theobaldi comitis Campaniæ filiam, Franciæ reginam Ludovici VII. uxorem & Philippi Auguſti matrem: Herveum comitem Autiſſiodorenſem, Nivernenſem & Tornodorenſem anno 1222. defunctum. Errant Sammarthani qui Mathildem ejus conjugem Pontiniaci etiam ſepultam aſſerunt. Nam illa in Conſolationis B. Mariæ virginum monaſterio, quod fundaverat, condita eſt, ut probat ejus teſtamentum à nobis tom. 1. editum, & ejus epitaphium quod in clauſtro Conſolationis, ubi primum tumulata erat, & ante majus altare quo poſtea tranſlata fuit. Sed illud forte excuſat Sammarthanos, quod in Pontiniacenſi primum monaſterio ſepeliri prælegerat; ſed fundato poſtea Conſolationis parthenone, primam revocavit voluntatem. Jacet etiam Pontiniaci Johanna de Gabilone Tornodorenſis comitiſſa, quæ obiit anno 1400. Sed & multi alii viri nobiles, quorum ingentem hic catalogum texere poſſemus.*

Porro præter Theobaldum comitem inter præcipuos monaſterii benefactores cenſendi ſunt Ludovicus VI. & Ludovicus VII. Francorum reges, Campaniæ comites non pauci, comites Autiſſiodorenſes, Nivernenſes & Tornodorenſes, comites Ebroicenſes, comites Barri, comites Juvigniaci; vicecomites S. Florentini, vicecomites Juvigniaci, vicecomites de Ligny le chaſteau; *& domini,* d'Aucy, d'Aſnieres, de Boiſſy, de Brienne, de Chablie, de Chanlot, *& alii plures.*

HUGO ABBAS I.

NOTITIA. *De fundatione monaſterii Pontiniacenſis; primiſque ejuſdem loci benefactoribus.*

An. 1114. CUm Dei miſericordia, ſua gratuita bonitate, Novum monaſterium, id eſt Ciſtercium in Burgundia conſtructum & regulari diſciplina ditaret, & copioſa monachorum multitudine adaugeret; quidam ſacerdos vera religione non mediocriter adornatus, ANSIUS nomine, in Autiſſiodorenſi territorio degens, rogavit domnum STEPHANUM Novi monaſterii abbatem & monachos ejuſdem loci, ut in loco ſuo, qui Pontiniacus dicebatur, monachis ibidem collocatis, abbatiam ordinarent. Qui ſpe regularis diſciplinæ propagandæ incitati, voto ſupradicti ſacerdotis ſe ſatisfacturos promiſerunt, [illegible] antiſtes in cujus dioceſi locus ille ſitus erat, hoc amplecteretur. Dehinc dom-nus STEPHANUS abbas & ANSIUS ſacerdos Autiſſiodorum venientes, cauſam ordinandæ in prædicto loco abbatiæ beatæ memoriæ HUMBALDO epiſcopo aperiunt. Quorum ſtudium laudabile Pontifex audiens, lætiſſimus redditur, magnum ſe ſibique com- A miſſos ſpiritualis boni emolumentum nacturos fore confidens, ſi ſuo tempore gratia divina ſanctæ regulæ amatores in ſuo multiplicaret epiſcopatu. Eo tempore aſſenſu ac dono auctoritateque domini HUMBALDI epiſcopi & totius capituli eccleſiæ ſuæ ac venerabilis ſacerdotis ANSII, ſuſcepit domnus STEPHANUS abbas Pontiniacenſem eccleſiam ad abbatiam inibi ordinandam. Chartam vero caritatis & unanimitatis inter Novum monaſterium & abbatias ab eo propagatas compoſitam & corroboratam idem pontifex & canonicorum conventus ratam per omnia habuerunt. Videns autem abbas anguſtiam B Pontiniaci loci in campis & ſilvis, aliiſque proficuis futurorum monachorum, bonæ famæ WILLELMUM illius regionis comitem obſecrat ut ſua largitate locum eumdem adaugeat. Qui vir Deo devotus, & precem ſupplicantis alacriter ſuſcepit, & efficaciam beneficentiæ adimplevit, concedens in eodem loco Deo ſervientibus uſuarium in omnibus ſuis campis, ſilvis, aquis piſcationi commodis, nemoribus & fructiferis ad uſum porcorum illorum: quod donum & uxor ejus poſtea laudavit. Domina autem GILLA vidua rogatu antedicti abbatis & comitis GUILLELMI donavit monachis in eodem loco fu-

turis partem certis ſignis determinatam, de terra quam ultra aquam quæ Saina vocatur, habebat, & de reliqua parte quam ſibi retinuit, hæc definivit, ut ſi aliquis ruſticus terram illam quam ſub illa tenet, monachis illis dare aut vendere aliquo tempore vellet, ipſi per omnia hoc placeret. Illud idem & de pratis quæ ruſtici ejus tenent laudavit. Conceſſit nihilominus monachis illis uſuarium in ſilva quæ eſt ultra aquam Sainam, omni tempore ad uſum porcorum & tempore fructuum. & aquam eamdem ad omnes uſus eorum, ab eo loco quo tunc molendinum eorum habebatur, uſque ad molendinum S. Porcariæ, ita ſcilicet ut nullus ſine licentia eorum aut molendinum conſtruere, aut piſcationem in ea auderet exercere. In reliqua vero parte aquæ ipſius domina conceſſit eis piſcationem abſque laqueis filis connexis. Hæc dona laudaverunt & conceſſerunt filiæ prædictæ Dominæ Istiberta, ſcilicet & Berta, ad quarum jus iſta omnia præcipue pertinebant. Hi ſunt teſtes, Willelmus comes, Milo preſbyter, Arduinus de Tuſa, Gobertus Capellus Bartholomæus, Johannes Molendinarius, Stephanus de Forni, Rainaldus, Milo filius Hugonis judicis, Walterius de Gliſola, Alaldus qui illius loci erat procurator.

Illis temporibus domnus Johannes de Molendino & conjux ejus Osilla, & filius ejus Gaufridus rogatu antedicti abbatis & comitis Willelmi dederunt monachis illis terram quæ eſt inter viam qua itur de Vendoſa ad S. Porcariam, & eccleſiam eorumdem monachorum, & inter nemus & rivulum quemdam. Hanc terram conceſſerunt eis ab omni exactione liberam. Poſt hæc dederunt eis uſuarium in omni terra quam poſſederant, in vicinitate monachorum, addentes & laudantes, ut quicquid monachi per ſe vel per alios de omni ſilva eorum extirpando planare potuiſſent, ſi carrucam non admiſiſſent, ipſorum eſſet, & ſi carruca eamdem terram coluiſſent, Johannes & ſui decimas inde ſumerent. Simili modo donaverunt monachis de campis, ſilvis, quicquid carruca non coluerint. De via autem qua de Pontiniaco pergitur ad Vendoſam in dextera parte, in omni ſilva, quæ juris eorum erat dederunt uſuarium ad uſus porcorum monachorum: & hoc cunctis diebus. In alias autem ſilvas Johannis vel ſuorum non mittant monachi porcos ſuos donec ipſi ſuos vel aliorum miſerint. Si vero ipſi porcos ſuos vel aliorum uſque ad octavas Domini mittere diſtulerint in ſilvas, ab hinc porci monachorum per omnes ſilvas illas mittentur. Hi ſunt teſtes. Milo capellanus Laniaci caſtri, & alter Milo preſbyter, Willelmus comes Nivornenſis, Theodericus, Helias, Stephanus, Achardus, Hugo & multi procerum ejuſdem.

Rebus ita diſpoſitis, fundatoque, ut ex his apparet inſtrumentis, monaſterio, Stephanus Ciſter- A *cienſis cœnobii pater duodecim illuc regularis vitæ monachos miſit, quibus abbatem præfecit Hugonem. Hic eſt inſignis ille Hugo Matiſconenſium comes, quem à ſæculi vanitate mirabiliter converſum S. Bernardus cum aliis triginta ſociis ſecum duxit Ciſtercium, ubi vix monaſticæ vitæ tyrocinium depoſuerat cum factus eſt aliorum magiſter. In Pontiniacenſi monaſterio ita ſe geſſit, ut virtutis ac piæ obſervantiæ radios longe lateque diffunderet. Confluentibus undique qui ſub ejus magiſterio regulæ ſanctæ nomen darent, adeo copioſam monachorum congregationem coadunavit,* B *ut ex eis in varias regni regiones examina ferventiſſimorum fratrum emittere neceſſe fuerit, undecumque cœnobia Pontiniacenſi ſubjecta filias vocare ſolent, fundaverit. Circa annum MCXX. Drogonem Remenſis S. Nicaſii cœnobii monachum, proprio ipſius abbate invito, ad firmandam in Pontiniacenſi ſtabilitatem admiſit. qua res præfati in ſe abbatis iracundiam concitavit. Extant ea de re S. Bernardi epiſtolæ 32. 33. & 34. Cum eodem S. Bernardo ſeptem poſt annis, hoc eſt anno MCXXVII. ad placandum Ludovici regis Francorum animum in Stephanum Pariſienſem epiſcopum & Henricum Senonenſem archipræ-* C *ſulem injuſte commotum ſcripſit epiſtolam inter Bernardinas 46. Eumdem Ludovicum uti & Henricum Angliæ regem monaſterii ſui benefactores ſenſit: quorum hic Chartas mox ſubjicimus.*

CARTA LUDOVICI VI. REGIS FRANCORUM.

Quod in terra ejus nullam conſuetudinem reddant monachi Pontiniacenſes.

Ludovicus Dei gratia Francorum rex, omnibus præpoſitis & miniſterialibus ſuis ubicumque in terra noſtra ſint, ſalutem. D Notum vobis eſſe volumus, quod monachis de Pontigniaco, pro peccatorum noſtrorum remiſſione, dedimus & conceſſimus quod quicquid per terram noſtram duci vel deferri faciant, numquam inde aliquam conſuetudinem tribuant: unde præcipimus vobis ut ubicumque res ipſorum per terram noſtram tranſierint, nullo modo aliquam ab eis conſuetudinem exigatis: immo prorſus quietos cum omnibus rebus ſuis tranſire dimittatis: & quicquid ipſi vobis dixerint, verum eſſe non ambigatis, nec Senonenſis præpoſitus de E eorum porcis paſnagium umquam capiatis. Valete.

Conſimiles pene litteras poſtea dedit ejuſdem regis filius Ludovicus VII. quarum tenor eſt hujuſmodi.

CARTA LUDOVICI VII. REGIS.

Ludovicus Dei gratia Francorum rex & dux Aquitanorum, univerſis præpoſitis & miniſterialibus noſtris ſalutem. Univerſitati veſtræ mandando præcipimus, ut de omnibus rebus quæcumque miniſtri eccleſiæ

Pontiniacenſis ad uſus religioſorum ibidem A Deo ſervientium, ſive per terram, ſive per aquam deferent, aut deferri facient, nullam penitus conſuetudinem exigatis; ſed omnia ea quiete & libere tranſire permittatis: neque eorum miniſtris aliquam moleſtiam inferatis, vel ab alio inferri patiamini. Valete.

CARTA HENRICI ARCHIEPISCOPI SENONENSIS PRO PONTINIACO.

An. 1126. IN nomine Domini. HENRICUS Dei gratia Senonenſis archiepiſcopus, reverendo fratri HUGONI Pontigniacenſi abbati & cunctis B ſucceſſoribus ejus in perpetuum. Religioſorum fratrum juſtis petitionibus ſervis Dei non eſt fas aurem claudere ſeu vultum avertere, ſed benigne ac diligenter aſſenſum præbere; quod cum omnes implere fideles expediat, præcipue pontifices obſervare decet, qui ſacram religionem totis viribus propagare debent & fovere. Quocirca concedimus & attribuimus vobis nunc & in perpetuum ubilibet in noſtro epiſcopatu decimas omnes de univerſis laboribus veſtris & ſatis veſtris per ſingulas ſpecies ſegetum, ſive olerum, leguminum, pomorum, & quorumque graminum in terris quas poſſidetis ſeu in poſterum poſſeſſuri eſtis, quas ſcilicet decimas priores poſſeſſores monaſterio veſtro conceſſerunt, ſive de reliquo conceſſuri ſunt. Ut autem hæc noſtra donatio firma & ſtabilis vigeat in perpetuum, conſilio & aſſenſu fratrum & archidiaconorum noſtrorum litteris eam aſſignari præcepimus, quas etiam caractere noſtri nominis & eorumdem fratrum noſtrorum nominibus roborari decrevimus. Actum publice Senonis in pontificali domo matris eccleſiæ. HENRICUS archiepiſcopus SS. Theobaudus archidiaconus SS. Petrus archidiaconus SS. item Petrus archidiaconus SS. Data menſe Julio anno dominicæ incarnationis MCXXVI. indictione IIII. pontificatus domni HONORII papæ anno III. epiſcopatus domni HENRICI archiepiſcopi anno V. regnante Ludovico rege anno XVIII. Petrus levita & cancellarius ſcripſit.

CARTA HENRICI REGIS ANGLORUM.

Quod monachi Pontiniacenſes ſint exemti ab omni conſuetudine ſolvenda.

HENRICUS rex Anglorum, omnibus vicariis & miniſtris ſuis Normanniæ & portuum maris ſalutem. Præcipio quod totum conredium & omnes res abbatis de Pontineo & monachorum ſuorum, quas homines ſui affidare poterint ſe emiſſe ad victum & veſtitum vel neceſſaria abbatis & monachorum ſint in pace & quiete de theloneo & paſſagio, & aliis omnibus conſue- A tudinibus infra aquam & extra. Et nullus ſuos vel res ſuas ſuper hoc diſturbet, ſuper decem libras foriſfacturæ.

T. G. *de Glint* apud Rothomagum.

Denique poſtquam Pontiniacenſe monaſterium annis XXII. Hugo cum digna laude vigilantia gubernaſſet, ad inſulas eccleſia Autiſſiodorenſis evectus ſucceſſorem habuit Guichardum. Obiit die Octobris X. anni MCLI. ſepultus in eccleſia Pontiniacenſi.

B

GUICHARDUS ABBAS II. An. 1136.

CARTA HENRICI ARCHIEPISCOPI SENONENSIS,

Qua Guichardo abbati & monachis Pontiniaci uſum in ſuis nemoribus concedit.

HENRICUS Senonenſis archiepiſcopus Notum fieri volumus cunctis præſentibus & futuris, quod venerabilis Hugo Autiſſio- An. 1139. C dorenſis epiſcopus, & cum eo BERNARDUS Clarevallenſis, & GUICHARDUS Pontiniacenſis abbates, ſancti & religioſi viri, à nobis petierunt, ut GUICHARDO Pontiniacenſi abbati & monachis ibidem Deo ſervientibus uſum nemorum noſtrorum, ubi per Otam extenduntur, habere permitteremus. Quorum petitioni tum propter quaſi cogentem poſtulantium ſanctitatem, tum rei ipſius propter juſtam neceſſitatem, aſſenſum præbuimus, ſcientes quoniam illud quod ſcriptum eſt, *bene facite his qui vos oderunt*, D nondum attendunt qui ſe diligentibus, & eis maxime qui ſe pro ſuis & fratrum ignorantiis affligentes in corde contrito & ſpiritu contribulato dignum Deo ſacrificium offerunt, beneficia ſua non largiuntur. Eapropter ego HENRICUS Senonenſis archiepiſcopus dono in perpetuum GUICHARDO abbati & fratribus Pontiniacenſibus eorumque animalibus univerſalem uſum nemorum noſtrorum ubicumque per Otam extenduntur. Quod ut ratum cunctis diebus & inconcuſſum permaneat, litteris aſſignare, & ſigilli E noſtri impreſſo munimine corroborare curavimus. Actum Senonis anno ab incarnatione Domini MCXXXIX. indictione II. S. Theobaudi archidiaconi. S. Simonis archidiaconi Gaſtinenſis. S. Anſelli archidiaconi, S. Simonis Pruvinenſis archidiaconi, S. Simeonis Stampenſis archidiaconi. Leobaudus capellanus ſcripſit.

BULLA INNOCENTII PAPÆ II.

INNOCENTIUS epiſcopus ſervus ſervorum An. [illegible] Dei, GUICHARDO dilecto filio Pontiniacenſi abbati ejuſque ſucceſſoribus regulariter ſubſtituendis in perpetuum. Habitantes in domo

Digitized by Google

Dei in ſinceritate caritatis unanimes conſervant unitatem ſpiritus in vinculo pacis. Puræ namque mentis religio indiſſolubili divini amoris glutino confirmata, multum clementiſſimi creatoris, ut terrena cæleſtibus conjungantur, & ima ſuperis ſocientur, mundis orationibus inceſſanter profuſius inclinat. Quia igitur fratres Pontiniacenſis monaſterii à cura ſæculari liberos & divinis obſequiis mancipatos pie vivere ac religioſe cognovimus; idcirco in Domino, dilecte fili GUICHARDE abbas, tuis juſtis petitionibus duximus annuendum. Statuimus itaque ut quæcumque poſſeſſiones aut bona quæ ad eumdem locum impræſentiarum juſte & canonice pertinere noſcuntur, aut in futurum conceſſione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium, ſeu aliis juſtis modis, auxiliante Domino, ei conferri contigerit, firma tibi tuiſque ſucceſſoribus & illibata permaneant. Confirmamus etiam vobis uſuariam per totam ſilvam quæ dicitur Otta, quemadmodum animalibus, domibus, omnibuſque neceſſariis veſtris ab HENRICO Senonenſi archiepiſcopo & ATTONE Trecenſi epiſcopo vobis rationabiliter conceſſa eſt, & eorum ſcriptis conſervata. Et quoniam ubi Spiritus Domini, ibi libertas, ut liberius divinis famulatibus valeatis inſiſtere, & purgata mentis acie contemplationi vacare, prohibemus ne aliquis archiepiſcopus aut epiſcopus te, vel ſucceſſores tuos, ſeu aliquem abbatem Pontiniacenſis ordinis, indebitis vexationibus fatigare, vel contra regulam inquietare præſumat. Porro converſos veſtros, qui monachi non ſunt, poſt profeſſionem factam in veſtris cœnobiis nullus archiepiſcoporum vel abbatum ſine veſtra grata licentia ſuſcipere aut ſuſceptos retinere præſumat. Verum quoniam ſicut B. Gregorio Auguſtinum Anglorum epiſcopum inſtituente, didicimus communi vita viventibus jam de faciendis portionibus vel exhibenda hoſpitalitate, & adimplenda miſericordia nobis quid erit dicendum? cum omne quod ſupereſt in cauſis piis ac religioſis erogandum eſt; Domino magiſtro omnium dicente, *quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis*, ſtatuimus ut de laboribus quos vos & totius veſtræ congregationis fratres propriis manibus & ſumtibus colitis, & de animalibus veſtris à vobis decimas expetere vel recipere nemo præſumat. Nulli ergo hominum liceat veſtrum monaſterium temere perturbare, aut ejus poſſeſſiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel aliquibus moleſtiis fatigare: ſed omnia integre conſerventur, veſtris & aliorum pauperum Chriſti uſibus profutura. Si qua igitur in poſterum eccleſiaſtica ſæculariſve perſona hanc noſtræ conſtitutionis paginam, ſciens contra eam temere venire tentaverit, ſecundo tertiove commonita, ſi non ſatisfactione congrua emendaverit, poteſtatis, honoriſque periculum patiatur, & à ſacratiſſimo corpore & ſanguine Domini noſtri JESU-CHRISTI aliena fiat, atque in extremo examine diſtrictæ ultioni ſubjaceat. Conſervantibus vero eidem loco quæ ſua ſunt, ſit pax Domini noſtri JESU-CHRISTI, quatinus & hic bonæ actionis fructum percipiant, & apud diſtrictum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

S. Petrus. S. Paulus. *Locus monogrammatis.*
Innocentius papa II.
Adjuva nos Deus ſalutaris noſter.

Ego INNOCENTIUS catholicæ eccleſiæ epiſcopus SS.
† Ego CONRADUS Sabinenſis epiſcopus SS.
† Ego ALBERICUS Hoſtienſis epiſcopus SS.
† Ego STEPHANUS præneſtinus epiſcopus SS.
† Ego IGMARUS Tuſculanus epiſcopus SS.
† Ego GUIDO ſanctæ Romanæ eccleſiæ indignus ſacerdos SS.
† Ego GUIDO Presbyter cardinalis tituli S. Chriſogoni SS.
† Ego GREGORIUS diaconus cardinalis SS. Sergii & Bacchi SS.
† Ego OTTO diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum aureum SS.

Datum Lateranis per manum GERARDI Sanctæ Romanæ eccleſiæ presbyteri cardinalis x. cal. Januarii indictione VI. incarnationis Dominicæ anno MCXLII. pontificatus vero domni Innocentii II. papæ anno XIII.

CARTA THEOBAUDI comitis Bleſenſis.

EGo THEOBAUDUS Bleſenſis comes, omnibus hominibus tam præſentibus quam futuris notum fieri volo, quod conceſſi monachis Pontiniacenſibus, ne dent peagium ſeu alias conſuetudines in tota terra mea in emendo, vendendo de nutrimentis, neque de aliis rebus ſuis propriis, niſi ad hoc eas emerint, ut revendant. Hoc autem laudaverunt MATHILDIS comitiſſa uxor mea, & filii mei HENRICUS primogenitus, THEOBAUDUS & STEPHANUS. Ne autem in poſterum aliqua temporum vetuſtate vel mutaretur vel penitus deperiret, hanc chartam fieri, & ſigilli mei auctoritate confirmari præcepi. Hujus rei teſtes ſunt Radulfus capellanus meus qui hanc ſigillavit, RAHERIUS vicecomes de S. Florentino, Gauterius de *Bernon*, Petrus Burſandus, Seguinus Furans-catoem, Anſellus Boiſellus, Anſelmus Surdus, Guiardus Manducator tunc præpoſitus S. Florentini, Robertus Rex, Theobaudus de S. Martino, Bovo de Foto. Actum eſt hoc apud S. Florentinum anno ab incarnatione Domini MCXLVIII. Ludovico rege Francorum in peregrinatione Jeroſalem demorante. An. 1148.

BULLA ADRIANI PAPÆ IV.

An. 1156. ADRIANUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilecto filio GUIZARDO abbati monaſterii S. MARIÆ de Pontiniaco, ejuſque fratribus tam præſentibus quam futuris regularem vitam profeſſis in perpetuum. Religioſis deſideriis dignum eſt facilem præbere conſenſum, ut fidelis devotio celerem ſortiatur effectum. Eapropter, dilecti in Domino filii, veſtris juſtis poſtulationibus clementer annuimus, & præfatum monaſterium in quo B divino eſtis mancipati obſequio, ſub beati Petri & noſtra protectione ſuſcipimus, & præſentis ſcripti privilegio communimus, ſtatuentes ut quaſcumque poſſeſſiones, quæcumque bona idem monaſterium impræſentiarum juſte & canonice poſſidet, vel in futuro, Domino præſtante, poterit adipiſci rationabiliter, firma vobis veſtriſque ſucceſſoribus & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis, abbatiam de Pontiniaco cum omnibus pertinentiis ſuis, Grangiam, S. Porcariam, Buniorem, Creceium, Challiacum, *Burs*, *Vilers*, Algremontem, Campum-inventum, Polcherias, *Aigliſoles*, C cum omnibus pertinentiis earum in nemoribus, in planis, pratis, aquis, uſaria quoque in univerſa Otta, & in nemoribus quæ ad Senonenſem archiepiſcopum & Trecenſem epiſcopum pertinent, ſicut ab eis pia vobis devotione conceſſum, & ſcripti ſui pagina noſcitur confirmatum. Statuimus etiam ut infra circuitum grangiarum veſtrarum nullus omnino hominem capere, vel furtum, aut rapinam facere, ſeu violentiam exercere præſumat. Adjicimus præterea ut infra ſpatium dimidiæ lengæ circa grangias veſtras, & præcipue circa grangiam Seveiæ, domum ali- D quam de novo ad habitandum nulla penitus eccleſiaſtica ſæculariſve perſona ſine conſcientia & permiſſione veſtra facultatem habeat conſtruendi. Si quis autem id attentare præſumſerit, canonica ſententia percellatur. Sane novalium veſtrorum, quæ propriis manibus aut ſumtibus colitis, ſive de nutrimentis veſtrorum animalium, nullus à vobis decimas præſumat exigere. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monaſterium temere perturbare, aut ejus poſſeſſiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, ſeu quibuſlibet vexatio- E nibus fatigare; ſed illibata omnia & integra conſerventur, eorum pro quorum gubernatione & ſuſtentatione conceſſa ſunt uſibus omnimodis profutura, ſalva ſedis apoſtolicæ auctoritate. Si qua igitur in futurum eccleſiaſtica ſæculariſve perſona hanc noſtræ conſtitutionis paginam ſciens contra eam temere venire tentaverit, ſecundo tertiove commonita, niſi præſumtionem ſuam digna ſatisfactione correxerit, poteſtatis, honoriſque ſui dignitate careat, reamque ſe divino judicio exiſtere de perpetrata iniquitate co- A gnoſcat, & à ſacratiſſimo corpore aut ſanguine Dei & Domini redemtoris noſtri JESU-CHRISTI aliena fiat, atque in extremo examine diſtrictæ ultioni ſubjaceat. Cunctis autem eidem loco ſua jura ſervantibus ſit pax Domini noſtri JESU-CHRISTI, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud diſtrictum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

S. Petrus S. Paulus. *Locus monogrammatis.*
Adrianus papa IV.
Oculi mei ſemper ad Dominum.

Ego ADRIANUS catholicæ eccleſiæ epiſcopus SS.

† Ego GREGORIUS Sabinenſis epiſcopus SS.

† Ego MANFREDUS presbyter cardinalis tituli S. Savinæ SS.

† Ego OCTAVIANUS presbyter cardinalis tituli S. Ceciliæ SS.

† Ego GERARDUS presbyter cardinalis tituli S. Stephani in Celio monte SS.

† Ego JOHANNES presbyter cardinalis ſanctorum Johannis & Pauli tituli Pammachii SS.

† Ego HENRICUS presbter cardinalis SS. Nerei & Achillei SS.

† Ego JOHANNES presbyter cardinalis tituli ſanctorum Silveſtri & Martini SS.

† Ego ALDEBRANDUS presbyter cardinalis tituli Baſilicæ duodecim apoſtolorum SS.

† Ego RADULFUS diaconus cardinalis S. Luciæ in Septa-ſolis SS.

† Ego GUIDO diaconus cardinalis S. Mariæ in Porticu SS.

† Ego JACINTUS diaconus cardinalis S. Mariæ in Coſmedim SS.

† Ego ARDICIO diaconus cardinalis S. Theodori SS.

† Ego Boso diaconus cardinalis ſanctorum Coſmæ & Damiani SS.

† Ego ALBERTUS diaconus cardinalis S. Adriani SS.

Data per manum ROLANDI ſanctæ Romanæ eccleſiæ presbyteri cardinalis & cancellarii, xv. calendas Junii, indictione v. incarnationis Dominicæ anno MCLVI. pontificatus vero domni ADRIANI papæ IV. anno III.

BULLA ALEXANDRI PAPÆ III.

ALEXANDER epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilecto filio WICHARDO Pontiniacenſi abbati, ejuſque fratribus, tam præſentibus quam futuris monaſticam vitam profeſſis in perpetuum. An. 115[illegible] Quotiens illud à nobis petitur quod religioni & honeſtati noſcitur convenire, animo nos decet libenti concedere, & petentium deſideriis congruum ſuffragium impertiri. Ea propter, dilecti in Domino filii, veſtris juſtiſſimis poſtulationibus clementer annuimus, & monaſterium Pontiniacenſe in quo divino mancipati eſtis obſequio, ſub beati Petri & noſtra protectione

ſuſcipimus, & præſentis ſcripti privilegio A communimus. In primis ſiquidem ſtatuentes ut ordo monaſticus, qui ſecundum Dei timorem & B. Benedicti regulam in ipſo monaſterio inſtitutus eſſe dignoſcitur, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter obſervetur. Præterea quaſcumque poſſeſſiones, quæcumque bona idem monaſterium in præſentiarum juſte & canonice poſſidet, aut in futurum conceſſione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, ſeu aliis juſtis modis præſtante Domino poterit adipiſci, firma vobis veſtriſque ſucceſſoribus & B illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis, grangiam de Bunione, cum omnibus pertinentiis ſuis; grangiam de ſancta Porcaria cum omnibus pertinentiis ſuis, quidquid habetis in terra quæ communia dicitur, grangiam Acrimontis cum omnibus pertinentiis ſuis, grangiam Villaris-ſicci cum omnibus pertinentiis ſuis, grangiam Creciaci cum omnibus pertinentiis ſuis, grangiam Challiaci cum omnibus pertinentiis ſuis, grangiam de *Bors*; C cum omnibus pertinentiis ſuis, quicquid habetis in toto nemore Otæ, domum de Saveia cum omnibus pertinentiis ſuis, domum de Campo-reperto cum omnibus pertinentiis ſuis, domum de Reviſiaco cum omnibus pertinentiis ſuis, domum de Fulgeriis cum omnibus pertinentiis ſuis, domum de Cableia cum omnibus pertinentiis ſuis, domum de Agliſcolis cum omnibus pertinentiis ſuis, domum Autiſſiodori cum omnibus pertinentiis ſuis. Sane novalium veſtrorum quæ propriis manibus aut ſumtibus colitis, ſive de nutrimentis veſtrorum animalium decimas à vobis nullus præſumat exigere.

Prohibemus etiam, ut nulli fratrum veſtrorum D poſt factam in eodem loco profeſſionem, aliqua levitate, ſine prioris vel abbatis ſui licentia, fas ſit de clauſtro diſcedere: diſcedentem vero abſque communium litterarum cautione nullus audeat retinere. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monaſterium temere perturbare, aut ejus poſſeſſiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, ſeu aliquibus vexationibus fatigare, ſed omnia integra conſerventur eorum pro quorum gubernatione & ſuſtentatione conceſſa ſunt uſibus omnimodis profutura, ſalva in omnibus apoſtolicæ ſedis auctoritate. Si qua igitur in futurum E eccleſiaſtica ſæculariſve perſona hanc noſtræ conſtitutionis paginam ſciens contra eam temere venire tentaverit, ſecundo tertiove commonita, niſi præſumtionem ſuam congrua ſatisfactione correxerit, poteſtatis honoriſque ſui dignitate careat, reamque ſe divino judicio exiſtere de perpetrata iniquitate cognoſcat; & à ſacratiſſimo corpore ac ſanguine Dei & Domini redemtoris noſtri Jesu-Christi aliena fiat, atque in extremo examine divinæ ultioni ſubjaceat. Cunctis autem eidem loco ſua jura ſervantibus ſit pax Domini noſtri Jesu-Christi, quatinus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud diſtrictum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

S. Petrus, S. Paulus. *Locus monogrammatis.*

Alexander papa III.

Vias tuas Domine demonſtra mihi.

Ego Alexander catholicæ eccleſiæ epiſcopus SS.

† Ego Bernardus Portuenſis & S. Rufinæ epiſcopus SS.

† Ego Aſtaldus presbyter cardinalis tituli S. Priſcæ SS.

† Ego Bonadieus presbyter cardinalis S. Chriſogoni SS.

† Ego Albertus presbyter cardinalis S. Laurentii in Lucina SS.

† Ego Oddo diaconus cardinalis S. Georgii ad Velum-aureum SS.

† Ego Jacintus diaconus cardinalis S. Mariæ in Coſmidim SS.

† Ego Arditio S. Theodori diaconus cardinalis SS.

† Ego Boso diaconus cardinalis ſanctorum Coſmæ & Damiani SS.

† Ego Milo diaconus cardinalis S. Mariæ in Aquiro SS.

Datum Anagniæ per manum Hermanni ſanctæ Romanæ eccleſiæ ſubdiaconi & domini papæ notarii xi. calendas Martii, indictione viii. anno incarnationis dominicæ mclix. pontificatus vero domini Alexandri papæ III. anno i.

Anno Domini mclxv. *Guichardus, poſtquam monaſterium Pontiniacenſe per annos viginti novem laudabiliter adminiſtraſſet, & ſanctum* Thomam *Cantuarienſem archiepiſcopum exulem excepiſſet, ipſe Lugdunenſis antiſtes creatus eſt: anno tamen* mclxx. *capitulo generali Ciſtercienſi interfuit, & eo potiſſimum agente,* Hugo *Burgundiæ dux inter fratres conſcriptos ordinis adſcitus eſt. Octavo poſt anno ſcilicet* mclxxviii. *apud Claram vallem S. Bernardi corpus è terra levavit. Anno* mclxxix. *eccleſiam monaſterii Bellæ-villæ conſecravit. Inſequenti anno* mclxxx. *apud Pontiniacum ſubſcripſit donationi Guillelmi comitis* de Joigni. *Sepultus jacet in eccleſia ejuſdem monaſterii; cujus tumulo inſcriptum legitur breve hoc epitaphium.* Hic jacet dominus Guichardus archiepiſcopus Lugdunenſis, ſecundus abbas hujus monaſterii. *Ejus obitus in necrologio Pontiniacenſi die 14. Junii aſſignatur.*

GARINUS ABBAS III.

Guichardo ſuffectus eſt Garinus de Girardo, *ſeu ut eum vocat Robertus de Monte* Garinus de Gellardum, *vir non minus religione quam genere clarus, qui S. Guillelmum Grandimontenſis monaſterii monachum ad Pontiniacenſes tranſmigrantem ſuſcepit, cujus occaſione Stephanus Tornacenſis egregiam ſcripſit epiſtolam. Is ſecundo ſui regiminis anno in-* An. 1165.

ſigne privilegium ab Alexandro III. obtinuit, quod hic ſubjicimus.

BULLA ALEXANDRI PAPÆ III.

ALEXANDER epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilecto filio GARINO Pontiniacenſi abbati, ejuſque fratribus tam præſentibus quam futuris regularem vitam profeſſis in perpetuum. Regularem vitam eligentibus apoſtolicum convenit adeſſe præſidium, ne cujuſlibet temeritatis incurſus eos à propoſito revocet, aut robur, quod abſit, ſacræ religionis infringat. Eapropter, dilecti in Domino filii, veſtris juſtis poſtulationibus clementer annuimus, & præfatum monaſterium, in quo divino eſtis mancipati obſequio, ad exemplar prædeceſſoris noſtri ſanctæ recordationis EUGENII papæ, ſub beati Petri & noſtra protectione ſuſcipimus, & præſentis ſcripti privilegio communimus. In primis ſiquidem ſtatuentes ut ordo monaſticus, qui ſecundum Deum & B. Benedicti regulam & inſtitutionem Ciſtercienſium fratrum in eodem monaſterio inſtitutus eſſe dignoſcitur, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter obſervetur. Præterea quaſcumque poſſeſſiones, quæcumque bona idem monaſterium in præſentiarum juſte & canonice poſſidet, aut in futurum conceſſione pontificum, largitione regum & principum, oblatione fidelium, ſeu aliis juſtis modis præſtante Domino poterit adipiſci, firma vobis veſtriſque ſucceſſoribus & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis, terram Runcinaci, nemus planum, aquam & alias terras, prata & ſilvas, & quicquid juris habetis in territorio Pontiniacenſi, grangiam de *Bennois* cum pertinentiis ſuis, vineas de Fulceriis cum terris & nemoribus, & quicquid juris habetis apud S. Porcariam in terris, nemoribus, aquis & pratis. Quicquid juris habetis in allodio de Reviſi, & in nemore de *Conteſt*, vineas, terras, & prata de Sableia, inſulam quæ eſt juxta molendinum de Novis, terras de Bretonaria cum nemore, terras & nemora de *Bars* veteri, quæ habetis pro quinque ſolidis de cenſu à monachis Moliſmi, Uſuariam quam dedit vobis ATTO epiſcopus ...cenſis in ſuis nemoribus de Hotta, Uſua...iam de nemore ſancti Lupi, uſuariam nemorum & terrarum venatorum de caſtro *Witois*, quicquid juris habetis apud Sevcias, uſuariam quam dedit vobis HENRICUS archiepiſcopus in nemoribus ſuis de Otta, grangiam de Creceio cum terris, pratis, nemoribus & aquis, cambium quod feciſtis cum abbatia ſancti Germani de terra quam habetis cum eo apud Creceium & Dulceium, cambium quod feciſtis cum canonicis Senonenſibus in territorio Creceii, inſulas Salonis, vineas, terras, & prataquæ habetis apud S. Florentinum, terras & ſilvas quas dedit

A vobis MILO COLLUM-CELATUM, terram ſancti Martini de Cableia, terras Calliaci, terras de Valle-Joardis & de maneriis, terras, prata & nemora de Campo-Troveto, ſilvas ſancti Petri ad omnes uſus, præter dandum & vendendum, terram Villaris-ficci cum omnibus pertinentiis ſuis & uſibus nemorum & paſcuarum, terram [illegible] nemus quæ erant in controverſia cum monachis ſancti Germani, quæ poſtea cenſu trium ſolidorum pacificata poſſidetis, terram Loronii cum nemore plano, terram Carielli, cum nemore & plano, ſilvam Cannielli, terram de *Naſſ* cum nemore & plano, prata inſularum quæ conſiſtunt ſuper Jchaonam fluvium, &
B alia prata, vineas quas habetis apud Autiſſiodorum, quidquid juris habetis in ſilva quæ dicitur Otta, ſive in proprietatibus, ſive in uſuariis. Prohibemus etiam ut nulli fratrum veſtrorum poſt factam in monaſterio veſtro profeſſionem, abſque licentia abbatis liceat de clauſtro diſcedere, diſcedentem vero abſque communium litterarum cautione nullus audeat retinere. Paci quoque & tranquillitati veſtræ paterna conſideratione providere volentes, auctoritate apoſtolica prohibemus, ut infra clauſuras locorum ſeu grangiarum veſtrarum nullus moleſtiam, vel rapinam, ſive
C furtum committere, ignem apponere, ſeu hominem capere, vel interficere audeat. Sane laborum veſtrorum quos propriis manibus aut ſumtibus colitis, ſive de nutrimentis veſtrorum animalium nullus à vobis decimas exigere præſumat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monaſterium temere perturbare, aut ejus poſſeſſiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, ſeu quibuslibet vexationibus fatigare; ſed omnia integra conſerventur eorum pro quorum gubernatione ac ſuſtentatione conceſſa ſunt uſibus omnimodis profutura, ſalva ſedis
D apoſtolicæ auctoritate. Si qua igitur in futurum eccleſiaſtica ſecularisve perſona hanc noſtræ conſtitutionis paginam ſciens contra eam temere venire tentaverit, ſecundo tertiove commonita, ſi non reatum ſuum congrua ſatisfactione correxerit, poteſtatis honoriſque ſui dignitate careat, reamque divino judicio exiſtere de perpetrata iniquitate cognoſcat, & à ſacratiſſimo corpore ac ſanguine Dei ac redemptoris Domini noſtri JESU-CHRISTI aliena fiat, atque in extremo examine diſtrictæ ultioni ſubjaceat. Cun-
E ctis autem eidem loco ſua jura ſervantibus ſit pax Domini noſtri JESU-CHRISTI, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud diſtrictum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Amen.

S. Petrus. S. Paulus.

Alexander papa III.

Vias tuas Domine demonſtra mihi.

Ego ALEXANDER catholicæ eccleſiæ epiſcopus SS.

† Ego GAUSLINUS Albanenſis epiſco-

pro SS.

† Wi. presbyter cardinalis tituli S. Crucis in Jeruſalem SS.

† Ego JOHANNES ſanctorum Johannis & Pauli presbyter, cardinalis tituli Pammachii SS.

† Ego GUIL. presbyter cardinalis tituli S. Petri ad vincula. SS.

† Ego BOSO presbyter cardinalis S. Pudentianæ tituli Paſtoris SS.

† Ego PETRUS presbyter cardinalis S. Laurentii in Damaſo. SS.

† Ego THEODINUS presbyter cardinalis S. Vitalis tituli Veſtinæ SS.

† Ego GALDINUS S. Sabinæ presbyter cardinalis & archiepiſcopus Mediolanenſis SS.

† Ego JACINTUS diaconus cardinalis S. Mariæ in Coſmedin SS.

† Ego ODDO diaconus cardinalis S. Nicolai in Carcere Tulliano SS.

† Ego CINTHIUS diaconus cardinalis S. Adriani SS.

† Ego HUGO diaconus cardinalis S. Euſtachii juxta templum Agrippæ SS.

† Ego VITELLUS diaconus cardinalis ſanctorum Sergii & Bacchi SS.

† Ego PETRUS diaconus cardinalis S. Mariæ in Aquirio SS.

† Ego JERONYMUS diaconus cardinalis S. Mariæ-novæ SS.

Datum Lateranis per manum GERARDI S. Romanæ eccleſiæ ſcriptoris III. idus Novembris . . . pontificatus vero domini Alexandri papæ III. anno VIII.

CARTA HENRICI TRECENSIUM COMITIS.

An. 1172. EGo HENRICUS Trecenſium comes palatinus, Univerſis tam futuris quam præſentibus notum facio, quod Deo & domui Pontiniacenſi pro animabus patris & matris meæ & anteceſſorum meorum & mea in perpetuum conceſſi, quod infra fines illos quos claudit Lamboya fluvius, ſicut in Vennam fluvium defluit, & Venna verſus Senonis currit, & ex oppoſita parte limes ſicut per vallem Sormerias à Nongento uſque ad ſanctum Florentinum protenditur verſus Challiacum, aut ubi fratres prædictæ domus uſuariam habeant, nec ego, nec alius quem cum ratione inde poſſim avertere, villam à modo conſtituemus. Quod quidem ut notum permaneat & inconvulſum teneatur, litteris annotatum ſigilli mei impreſſione firmari. Affuerunt autem hujus rei teſtes dominus & frater meus WILLELMUS Senonenſis archiepiſcopus apoſtolicæ ſedis legatus, STEPHANUS frater meus, GUILLELMUS DE DOMNO-PETRO, conſtabularius meus, Guarnerius de Triangullo, Hugo de Planceio, Gerardus Eventatus, Deimbertus de Ternantis, Guillelmus mareſcallus, & Ertaldus camerarius. Actum eſt hoc publice in palatio meo Pruvini anno incarnati Verbi MCLXXII. Data per manum Guillelmi cancellarii.

Monaſterium Pontiniacenſe annis novem rexit Garinus, hoc eſt uſque ad annum MCLXXIV. ſub cujus finem electus eſt archiepiſcopus Bituricenſis. Obiit anno MCLXXXI. die Aprilis XVI. ſepultus in Pontiniacenſi cœnobio cum hoc epitaphio. Hic jacet dominus Garinus archiepiſcopus Bituricenſis tertius abbas hujus monaſterii.

WILLELMUS ABBAS IV.

WIllelmo abbati & fratribus Pontiniacenſibus donationem cujuſdam vineæ a Johanne filio Ludovici qui fuerat comitis Nivernenſis præpoſitus confirmat W. comes Nivernenſis anno 1176.

CARTA GUILLELMI archiepiſcopi Senonenſis.

De clauſo quod Guido comes dedit eccleſiæ Pontiniacenſi.

WILLELMUS De gratia Senonenſis archiepiſcopus apoſtolicæ ſedis legatus. An. 1175. Omnibus ad quos litteræ iſtæ pervenerint in Domino ſalutem. Noverit univerſitas veſtra quod GUIDO comes Nivernenſis clauſum S. Martini quod habebat apud Autiſſiodorum eccleſiæ de Pontiniaco, pro remedio animæ ſuæ in perpetuam dedit eleemoſynam. Hanc donationem laudavit & conceſſit in præſentia noſtra MATHILDIS uxor ſua, & RAYNALDUS frater ipſius comitis, & IDA illorum mater, matertera noſtra. Facta eſt autem hæc donatio apud Autiſſiodorum in domo epiſcopali WILLELMI venerabilis fratris noſtri, anno ab incarnatione Domini MCLXXV. aſtantibus nobis WILLELMO Autiſſiodorenſi & BERNARDO Nivernenſi epiſcopis, MILONE abbate ſancti Mariani, Hugone Senonenſi archidiacono, magiſtro Roberto Lumbardo, magiſtro Alexandro Gallenſi, Angenulfo de Pruvino, Radulfo & Rogero capellanis noſtris, Garnerio de Triangulo, Seneſcallo comitis Nivernenſis, Narioldo de Turiaco, Stephano de Petra-Pertuſa, Petro de Curſione, & aliis pluribus. Quod ut ratum & inconcuſſum permaneat, præſentis ſcripti auctoritate & ſigilli noſtri impreſſione confirmavimus.

PETRUS I. ABBAS V.

PEtro abbati Pontiniacenſi anno 1178. decimam de Clauſo comitis concedit Milo abbas S. Mariani, præſentibus Garmundo Quinciaci & Hugone Deiloci abbatibus. Eidem anno 1180.

Anſericus de Monte regio ſeneſcallus Burgundiæ, laudantibus Sibilla uxore & Anſerico & Johanne filiis quædam prædia donat.

GARMUNDUS ABBAS VI.

GArmundus CLEMENT *frater Roberti & Ægidii* Clement, *quorum ſub Ludovico VII. & Philippo Auguſto magna fuit poteſtas; Henrici* Clement *Franciæ mareſcalli & Galterti Cornuti Senonenſis archiepiſcopi avunculus, uno dumtaxat anno Pontiniacenſi monaſterio præfuit. Anno* 1181. *Garmundo abbate Pontiniacenſi abbate præſente Milo de Noeriis confirmat donum à Milone patre ſuo Pontiniaco conceſſum. Electus deinde epiſcopus Autiſſiodorenſis, cum ejus promotioni aliqui contradicerent, Romam profectus, lite indeciſa ibidem devixit.*

CARTA MILONIS DOMINI de Noeriis.

An. 1181. IN nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis Ego MILO dominus de *Noyers* notum fieri volo tam præſentibus quam futuris, quod pater meus MILO pro amore Dei & pro remedio animæ ſuæ in eleemoſynam dedit fratribus Pontiniacenſibus grangiam de *Filert* & boſcum & planum ſicut domus tenet & paſturas caſtellaniæ de *Noyers* uſque ad aquam caſtelli & uſque ad fontem de *Oiſel*, ſicut vallis ducit. Ego quoque pro ſalute animæ meæ & anteceſſorum meorum accrevi eleemoſynam iſtam, laudantibus uxore mea ODELINA [illegible] filiis HUGONE theſaurario Autiſſiodorenſi, & CLAREMBALDO & GUIDONE militibus. Actum anno MCLXXXI. præſente abbate Pontiniacenſi GUARMUNDO & GUIGONE priore, &c.

CARTA PHILIPPI AUGUSTI REGIS.

An. 1181. De quadraginta nemoris arpentis à Mathilde comitiſſa Nivernenſi datis.

PHILIPPUS Dei gratia Francorum rex. Noverint univerſi præſentes pariter & futuri, quid M. comitiſſa Nivernenſis in obitu W. filii ſui & comitis GUIDONIS ſicut idem Guido dum viveret præordinaverat quadraginta arpentos nemoris contulit eccleſiæ Pontiniacenſi ob remedium animæ illius pueri, & GUIDONIS comitis Nivernenſis, quod ut ratum & firmum, habeatur, præſentem paginam ſigilli noſtri auctoritate & regii nominis caractere communimus. Actum apud Autiſſiodorum anno ab incarnatione Domini MCLXXXI. regni noſtri tertio, adſtantibus in palatio noſtro quorum nomina ſuppoſita ſunt & ſigna. Signum comitis THEOBAUDI dapiferi noſtri, ſignum GUIDONIS buticularii, ſignum MATTHEI camerarii, ſignum RADULFI conſtabularii. Data per manum HUGONIS cancellarii.

PETRUS II. ABBAS VII.

ANno MCLXXXII. *Petrus II. creatur abbas: duobus dumtaxat annis rexit Pontiniacenſe monaſterium, anno* MCLXXXIV. *factus epiſcopus Atrebatenſis. Obiit anno* MCCIII. *ſepultus in eccleſia Pontiniacenſi, ubi hoc legitur epitaphium.* Hic jacet domnus Petrus quintus abbas hujus monaſterii, poſtea epiſcopus Atrebatenſis. *Obitus ejus in necrologio Pontiniacenſi die 16. Decembris adſignatur.*

MAINARDUS ABBAS VIII.

PEtro ad epiſcopatum adſcito ſubrogatur Mainardus anno 1184. *ad quem extat eo anno ſequens carta.*

CARTA AGNETIS COMITISSÆ Nivernenſis pro Mainardo abbate & monachis Pontiniaci.

EGo AGNES comitiſſa Nivernenſis. Noverint univerſi præſentes pariter & futuri, quod ad voluntatem & petitionem dominæ matris meæ MATHILDIS comitiſſæ, ſicut fecit vir meus dominus PETRUS comes Nivernis, ſic quoque & ego conceſſi atque laudavi eccleſiæ de Pontiniaco in manu domni MAINARDI abbatis quicquid eidem loco pro animabus ſuis jam contulerant tam pater meus domnus GUIDO comes, quam prædicta mater mea. Ipſa autem beneficia nominatim hæc ſunt, Clauſum videlicet ſancti Martini quod habebant apud Autiſſiodorum, deinde XL. arpenta nemorum apud Autiſſiodorum in nemore quod dicitur *de Bars.* Ad ultimum ſi qua alia beneficia præcedentes comites Nivernis præfato monaſterio indulſerunt, ego quoque poſt virum meum illi laudo atque confirmo. Ut vero præſens ſcriptum ratum habeatur in perpetuum atque inconcuſſum, proprii ſigilli noſtri impreſſione illud munio, & teſtibus ſubter annotatis corroboro, domina MATHILDIS mater mea, Nariodus de Tuciaco, Droco de Mello, Guido de Garlanda, Hugo *Godard*, Johannes vicecomes de *Legni*, Petrus de *Careeun.* Actum eſt hoc apud caſtrum de *Clameci* anno ab incarnatione Domini MCLXXXIV. An. 1184.

Ex carta Petri comitis Nivernenſis ſimilia complectens, & eodem anno data. Eamdem etiam donationem anno 1184. *confirmavit Petrus de Carteniaco.*

CARTA HUGONIS EPISCOPI Autiſſiodorenſis.

An. 1184. EGo H. Dei gratia Autiſſiodorenſis eccleſiæ epiſcopus, notum facio omnibus communiter [illegible] noſtri [illegible] futuri temporis ad quorum notitiam præſentes litteræ pervenerint, quod Willelmus filius Johannis *de Legni* noſtram præſentiam adiit, ibique recognovit ſe injuſte fratribus Pontiniaci retro temporibus fuiſſe moleſtum. Laudavit itaque in noſtra audientia, & acquitavit prædictis fratribus quicquid pater ſuus & mater quacumque ratione uſque ad illud tempus domui Pontiniaci contulerant. Sed & propria manu fide data mihi firmavit, ſe ulterius numquam querelam aliquam ſuſcitaturum præfatæ domui de [illegible] aliqua, cujus tenens & ſaiſiata fuiſſet uſque ad [illegible] temporis, ſive de patrimonio ſuo, ſive aliunde: nos ergo, rogante prædicto Willelmo, rem ſuperius digeſtam teſtimonio noſtro roboramus, & hoc ſcriptum proprii ſigilli impreſſione munimus, aſtante nobis tunc Daimberto archidiacono noſtro, & aliis non paucis. Anno ab incarnatione Domini MCLXXX. IV. & noſtri epiſcopatus anno ſecundo.

CARTA CLAREMBALDI DE NOERIIS.

Qua donat prata ſua de *Montet* monaſterio Pontiniacenſi.

An. 1186. EGo CLAREMBALDUS de *Noyers* omnibus communiter per hoc ſcriptum notum facio, quod ad honorem Dei, ad ſervitium ejus amplificandum donavi in eleemoſynam monaſterio Pontiniacenſi prata mea quæ appellantur *Noa de Montet*, ut fratres prædicti loci ea quiete poſſideant jure perpetuo. Volo autem ut hujus doni mei . . . . in ſpiritualibus beneficiis fratrum apud Deum conſortes & participes mecum habeantur uxor mea ADA & liberi mei, & pater meus & ceteri anteceſſores mei, & anima MILONIS fratris mei: ita ut in orationibus prædictorum fratrum noſtra communiter teneatur memoria. Feci vero hoc donum Deo in manu domni MAINARDI, qui tunc abbas erat in præfata domo, anno ab incarnatione Domini MCLXXXVI. apud *Noers*. Laudante prædicta uxore mea ADA & duabus filiabus meis ODELINA & SIBILLA, quia tunc alios liberos ad ætatem loquendi non habebam.

Anno 1187. cum Guidone abbate Ciſtercii regulam à Calatravenſibus militibus obſervandam compoſuit Mainardus. Duobus poſt annis hoc eſt anno 1189. cum Radulfo S. Germani abbate de quibuſdam decimis tranſegit. Eodem circiter tempore à Pontiniaco, petente Bela rege, exiit monachorum examen ad fundandum celeberrimum Hegrenſe monaſterium, quod poſtea Hungarorum regum conditorium fuit. Denique Mainardus à Clemente III. ſacra purpura decoratus, locum ceſſit ſequenti.

JOHANNES I. ABBAS IX.

JOHANNES *hujus nominis primus paucis dumtaxat menſibus præfuit.* An. 1188.

GERARDUS ABBAS X.

GErardus abbas X. in necrologio tantummodo octavus dictus, ſequentem ab Eblone de Malo-leone epiſtolam accepit de fundatione abbatiæ Reæ. An. 1189.

EPISTOLA EBLONIS DE MALO-LEONE.

Ad Girardum abbatem Pontiniacenſem de fundatione abbatiæ Reæ. An. 1189.

VEnerando patri & domino G. abbati Pontiniaci totique capitulo ejuſdem loci EBLO DE MALLEON ſalutem.

Gratias agimus Deo per omnia, nec non & venerabilibus perſonis capituli Ciſtercienſis, vobis autem maxime, quorum pietate & diligenti perquiſitione deſiderii noſtri impetravimus effectum, ut ſcilicet abbatiam ſanctiſſimi ordinis veſtri in terra noſtra construeretis. Concedimus itaque vobis ad hoc perficiendum totum nemus & univerſam terram, inſuper & omnia pariter ex integro quæcumque dederamus abbati ISAAC & abbati JOHANNI, ipſis hoc annuentibus, immo vobis omnibus implorantibus, in inſula quæ dicitur Re, vel extra inſulam, quatenus hanc abbatiam juxta conſuetudines ordinis veſtri cum omnibus eleemoſynis ſuis libere & abſolute poſſideatis & ordinetis in perpetuum. Hoc autem diligenter & affectuoſe poſtulamus, ut perſonas loco ſimul & ordini congruentes atque fideles incunctanter nobis provideatis. Nos quoque cum de præſentia paternitatis veſtræ gaudebimus, [illegible] petitionibus vos, ſicut dignum eſt, ſatisfeciſſe probaverimus, ſi quid augmentandum videbitur ex noſtra parte, pro [illegible] Dominus voluntatem inſpiraverit, & dederit poteſtatem, veſtro conſilio libentiſſime parebimus. Valete.

CARTA CLAREMBALDI DE NOERIIS.

EGo CLAREMBAUDUS dominus de Noeriis notum fieri volo eis, qui nunc ſunt & qui futuri erunt, quod quando profecturus eram Jeroſolymam ad Dei ſervitium, conceſſi Deo & monaſterio Pontiniacenſi ſuper beneficia quæ eidem monaſterio contuleram, & ſcripto confirmaveram, ea quæ hic annotantur. Igitur conceſſi eccleſiæ Pontiniacenſi in An. 1189.

præſentia Hugonis epiſcopi Autiſſiodorenſis, & Guidonis fratrum meorum, & Mathildis comitiſſæ Tornodori, & multorum qui affuerunt, quod pecora duarum grangiarum, ſcilicet Villarii & Acris-montis ab omni forisfacto quieta erunt in paſcuis, ſolo tallio reddendo ubi exceſſerint. Actum eſt hoc Noeriis anno ab Incarnatione MCLXXXIX.

Gerardi obitus in necrologio Pontiniacenſi hoc modo conſignatur. Obiit domnus Gerardus abbas hujus monaſterii poſtea cardinalis episcopus Preneſtinus. *Hic cardinalis fuit ignotus Ciaconio.*

JOHANNES II. ABBAS XI.

An. 1201. *AD quem Innocentius III. anno* MCCI. *ſcripſit de pace in ordine procuranda, quo item anno Daimbertus dominus Silliniaci ſuam apud Pontiniacum ſepulturam elegit.*

CARTA DAIMBERTI DOMINI SILLINIACI.

Pro Pontiniaco ubi ſuam eligit ſepulturam.

An. 1202. EGo Daymbertus dominus Silliniaci notum fieri volo præſentibus & futuris, quod cum Johannes abbas totuſque conventus Pontiniacenſis mihi & uxori meæ Margaritæ participationem beneficiorum & orationum domus ſuæ ſua gratia conceſſiſſent, inſuper & nobis ſepulturæ locum in domo ſua, & plenarium obſequium poſt obitum noſtrum, ſicut uni ex ipſis communiter indulſiſſent; ego Daymbertus eidem abbati & conventui totum clauſum vineæ meæ de monte ſancti Sulpicii, concedente & laudante jam dicta M. uxore mea, & Stephano filio meo, pro ſalute animarum noſtrarum & anteceſſorum noſtrorum in eleemoſynam erogavi. In cujus rei teſtimonium præſentem cartam feci fieri, & ſigilli mei munimine roborari. Actum in præſentia domni Petri Atrebatenſis epiſcopi, & Johannis ejuſdem loci abbatis, totiuſque conventus extra portam Pontiniaci, die B. Mariæ Magdalenæ, anno ab incarnatione Domini MCCII.

CARTA THEOBALDI DE CHANLOTO.

pro Pontiniaco, ubi ſuam eligit ſepulturam.

An. 1204. EGo Theobaudus de Barro dominus Chanloti notum fieri volo præſentem cartulam inſpecturis, me dediſſe Deo & eccleſiæ Pontiniaci, ubi mihi ſepulturæ locum elegi, in perpetuam eleemoſynam, pro ſalute animæ meæ, & parentum meorum, duos modios bladi, unum frumenti, & alterum avenæ, concedentibus & laudantibus uxore mea Margarita & filiabus meis Petronilla & Agna, reddendos annuatim in grangia mea de *Chanlot* in octavis Omnium ſanctorum. Quod ſi caſu aliquo in prædicta grangia perſolvi non poſſint, in grangia mea de *Merli* perſolvantur, ut inde procurationem conventus accipiat, cum die anniverſaria mei memoriam fecerit coram Deo. Ut autem hoc donum ratum & inconcuſſum maneat in perpetuum, ſigilli mei auctoritate præſentem cartulam confirmavi. Actum anno incarnationis Dominicæ MCCV.

CARTA PETRI COMITIS AUTISSIODORENSIS ET TORNODORENSIS.

EGo Petrus comes Autiſſiodori & Tornodori notum fieri volo præſentibus & futuris, quod centum arpenta de nemore de Bar quod eſt juxta Autiſſiodorum, & cohæret nemori Pontiniacenſi pro ſalute animæ meæ & Y. uxoris meæ & liberorum meorum, necnon & pro anima Agnetis quondam illuſtris comitiſſæ Nivernenſis cariſſimæ conjugis meæ, domui Pontiniacenſi, in qua, Deo volente, ego & Y. conjux mea poſt mortem habebimus ſepulturam, dedi in eleemoſynam. Ipſam quoque eleemoſynam contra omnes homines garandizabo, volens ut pro hujus eleemoſynæ beneficio temporali annuatim in die anniverſarii mei & Y. uxoris meæ à fratribus Deo ibidem ſervientibus in perpetuum orationum ſuarum commercium ſpiritale recipiamus. Ut autem donatio hujus eleemoſynæ meæ memoratæ domui rata & firma ſit in perpetuum, eam feci præſenti paginæ annotari, & ſigilli mei teſtimonio confirmari. Actum Tornodori anno gratiæ MCCIV. menſe Novembri. An. 1204.

Yolendis.

BULLA INNOCENTII PAPÆ III.

Adelæ Reginæ Franciæ, ut poſſit ſepeliri apud Pontiniacum.

INNOCENTIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, cariſſimæ in Chriſto filiæ ... illuſtri reginæ Francorum ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Conſuevit annuere ſedes apoſtolica piis votis, & honeſtis petentium precibus favorem benevolum impertiri. Ea propter cariſſima in Chriſto filia, devotionem quam erga monaſterium Pontiniaci & fratres qui jugiter Domino famulantur ibidem, habere dinoſceris, attendentes, tuis piis poſtulationibus clementer annuimus, auctoritate præſentium inhibentes, ne quis poſt obitum tuum fratribus ipſis impedimentum aliquod inferre præſumat, quin corpus tuum in eorum monaſterio juxta tuam diſpoſitionem liberam habeat ſepulturam. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ inhibitionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum An. 1204.

beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus A ſe noverit incurſurum. Datum Laterani VIII. calendas Maii, pontificatus noſtri anno ſeptimo.

Quod tam devoto conceperat animo piiſſima regina, impetravit duobus poſt annis apud Pontiniacum 1206. ſepultura donata.

CARTA PETRI COMITIS Autiſſiodorenſis & Tornodorenſis.

An. 1205. EGo Petrus comes Autiſſiodori & Tornodori notum facio univerſis præſentibus pariter & futuris, quod HERVEUS comes Nivernenſis & MATHILDIS comitiſſa filia mea, uxor dicti Hervei me vidente laudaverunt & conceſſerunt commutationem, quam venerabilis & bonæ memoriæ GUILLELMUS quondam comes Nivernenſis fecit cum domo Pontiniacenſi ſuper S. Porcaria & Laurentio, ut in litteris dicti comitis GUILLELMI quas domus Pontiniaci penes ſe habet plenius continetur. In augmentationem etiam prædictæ domus dederunt dictus HERVEUS & M. uxor ejus dictæ domui quinquaginta arpenta de Boſco *de Bar*, me volente, & laudante, & concedente, à prædicta domo in perpetuum poſſidenda. Rogaverunt etiam me dictus comes & uxor ejus, ut hoc manuteperem, & ſuper hoc litteras meas dictæ domui traderem. Actum anno Domini MCCV. menſe Auguſto.

DECRETUM CAPITULI GENERALIS Ordinis Ciſtercienſis anni 1205.

ABbas de Pontiniaco qui contra formam ordinis reginam Franciæ cum aliis ejuſdem ſexus non paucis in ſuum monaſterium introduxit ad audiendum ſermonem in capitulo, ad proceſſionem in clauſtro, & pernoctandum duabus noctibus in infirmitorio, ſumta occaſione, quod ex reſcripto domini papæ & ex permiſſione domni Ciſtercii eidem dominæ patebat aditus monaſterii, cum eo uſque procedendum, nec dominus papa, nec abbas Ciſtercii indulſerint, ſed nec etiam aliquid tale cogitaverint. Et quia tam enorme factum ſuſtinuit in totius ordinis injuriam, licet abſque omni retractatione depoſitionem mereretur in inſtanti, tamen ad inſtantiam & petitionem domini Remenſis, cui negare quicquam nec volumus, nec debemus, & aliorum etiam epiſcoporum, ei parcitur in præſenti. Verum ne omnino impunita remaneat tanta præſumtio, extra ſtallum abbatis maneat uſque ad Paſcha, nec celebret niſi de neceſſitate ſui officii, & ſex diebus ſit in levi culpa; tribus ſcilicet diebus in Ciſtercio, & tribus in Pontiniaco, uno eorum in pane & aqua hinc & inde.

A *Denique Johannes abbas Stephanum de Langtone archiepiſcopum Cantuarienſem cum ſuis exſulem recepit anno 1207. Cum Galchero domino Jovigniaci & Aelide ejus conjuge & Evardo de Brena tranſegit de nemoribus S. Stephani, quam compoſitionem ratam habuit rex Philippus anno 1211.*

GUALTERIUS ABBAS XII.

GUALTERIUS *abbas Pruliacenſis circa annum* MCCXII. *Pontiniacenſi monaſterio præficitur. Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. celebrato interfuit. Robertum Anicienſem præſulem tyrannorum perſecutionem fugientem anno 1217. excepit. Anno eodem Carnotenſis eccleſiæ pontifex creatur. Obiit die 13. Decembris anno* MCCXXIV. *in eccleſia PP. Prædicatorum, quam erexerat, ſepultus jacet.* Circa annum 1212.

PETRUS III. ABBAS XIII.

G*Ualterio ſubrogatur Petrus hujus nominis tertius, abbas Pontiniacenſis numero decimus tertius, qui vix accepta ſolemni benedictione, ab Honorio III. ad ſedandas turbas clericos inter & converſos excitatas, mittitur Grandimontem. Defuncto anno* MCCXXI. HERVEO *comite Autiſſiodorenſi, Nivernenſi & Tornodorenſi in palatio S. Aniani apud Bituriges, ipſe cum ſex ordinis ſui abbatibus illo contendit, ut comitis corpus in ſuo monaſterio ſepeliendum honorifice deferret. Qui omnes ab hæreticis Albigenſibus in itinere conſtituti pene dati ſunt internecioni. Biennio poſt, hoc eſt anno* MCCXXIII. *Guillelmi epiſcopi Pariſienſis exequias in Pontiniacenſi eccleſia celebravit. A Gregorio papa IX. una cum epiſcopo Tornacenſi* D *ad S. Ludovicum Franciæ regem legatus mittitur, controverſias quæ regem inter & Rotomagenſem archiepiſcopum intercesſerant compoſiturus anno* MCCXXXIII. *Inter præcipuos monaſterii ſui benefactores Stephanum de Languetona Cantuarienſem archipræſulem expertus eſt. Cujus donationem cum ejus confirmatione ſubjicimus.* An. 1221.

CARTA STEPHANI Cantuarienſis archiepiſcopi

De donatione quinquaginta marcharum ſterlingorum, annui reditus, quam fecit monaſterio Pontiniacenſi.

UNiverſis ſanctæ matris eccleſiæ filiis ad quos præſens ſcriptum pervenerit, STEPHANUS permiſſione divina Cantuarienſis archiepiſcopus, totius Angliæ primas & ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalis, æternam in Domino ſalutem. Ante cordis oculos ſtatuentes inæſtimabilis affluentiam caritatis, qua monaſterium Pontiniacenſe beatiſſimum martyrem THOMAM prædeceſſorem noſtrum in exilio conſtitutum benigne recepit, & ei pium compaſſionis ſolatium abundanter impendit; An. 1221.

nec non ad memoriam revocantes obſequia A pietatis à monaſterio ſupradicto nobis exſulantibus hilariter & affluenter impenſa, merito nos ad id fatemur aſtrictos, ut fratribus ibidem Deo ſervientibus vices rependere ſtudeamus in obſequio caritatis. Volumus igitur ad universitatis veſtræ notitiam pervenire, nos de conſenſu prioris & conventus eccleſiæ Chriſti Cantuarienſis dicto monaſterio Pontiniacenſi ac viris religioſis in eo Deo ſervientibus intuitu Dei conceſſiſſe pariter & dediſſe de eccleſia *Rumenal*, nomine beneficii, quinquaginta marchas annuas ſterlingo- B rum bonorum & legalium à quolibet rectore in eadem eccleſia ſucceſſive inſtituendo, ſub pœna beneficii ſui, perpetuo ſine difficultate percipiendas in duobus terminis, videlicet ad natale Domini viginta marchas, & ad feſtum S. Johannis Baptiſtæ viginti marchas. Ita plane quod ſi ipſe rector in præfatis terminis à ſolutione dictarum marcharum ceſſaverit, & infra quadraginta dies poſt ſtatutos terminos, de damnis pariter & expenſis quas dicti fratres occaſione non factæ ſolutionis incurrerint, una cum ſolutione debita quinquaginta marcharum non ſatisfa- C ceret eiſdem, dictam pœnam incurrat. Ad majorem etiam præfati monaſterii ſecuritatem, ſimul de conſenſu prioris & conventus eccleſiæ Chriſti Cantuarienſis providimus & ſtatuimus, ut quilibet rector in eccleſia de *Rumenal* ſucceſſive inſtituendus, in ſua inſtitutione, vel poſtea cum requiſitus fuerit à procuratore Pontiniacenſi, ſolemniter juret; quod dictas marchas in terminis ſtatutis procuratori Pontiniacenſi annuatim perſolvet ſub pœna expreſſa ſuperius. Ut igitur hæc noſtra ordinatio perpetuam obtineat firmita- D tem, eam præſenti ſcripto ſigilli noſtri appoſitione munito duximus roborandam. Actum anno gratiæ MCCXXII.

CARTA CONFIRMATIONIS capituli Cantuarienſis.

An. 1222. OMnibus Chriſti fidelibus ad quos præſens ſcriptum pervenerit, JOHANNES prior & conventus eccleſiæ Chriſti Cantuarienſis, æternam in Domino ſalutem. Ad E memoriam revocantes obſequia pietatis beatiſſimo martyri THOMÆ & venerabili patri STEPHANO Cantuarienſi archiepiſcopo, nec non & quibuſdam fratribus noſtris exſulantibus, à monaſterio Pontiniacenſi hilariter & affluenter impenſa, ad universitatis notitiam volumus pervenire, nos gratam & ratam habere piam donationem, quam venerabilis pater noſter STEPHANUS Cantuarienſis archiepiſcopus fecit monaſterio ſupradicto in eccleſia de *Rumenal*, videlicet de quinquaginta marchis ſterlingorum. Actum anno gratiæ MCCXXII.

BULLA HONORII PAPÆ III. De confirmatione donationis præmiſſæ.

HONORIUS epiſcopus, ſervus ſervorum An. [illegible]
Dei, dilectis filiis abbati & conventui Pontiniacenſi ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Juſtis petentium deſideriis dignum eſt nos facilem præbere conſenſum, & vota quæ à rationis tramite non diſcordant, effectu proſequente complere, eapropter, dilecti in domino filii, veſtris juſtis poſtulationibus grato concurrentes aſſenſu, annuum reditum quinquaginta marcharum ſterlingorum à venerabili fratre noſtro S. archiepiſcopo Cantuarienſi, capituli ſui accedente conſenſu, pia vobis liberalitate collatum, ſicut eum juſte & canonice, ac pacifice poſſidetis, & in authentico ejuſdem archiepiſcopi confecto exinde plenius continetur, vobis & per vos monaſterio veſtro auctoritate apoſtolica confirmamus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus. Ad majorem autem rei evidentiam, tenorem ipſius authentici de verbo ad verbum duximus præſentibus inſerendum, qui eſt talis. Univerſis ſanctæ matris eccleſiæ filiis &c. *ut ſupra*. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ confirmationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Laterani tertio nonas Novembris, pontificatus noſtri anno ſeptimo.

CARTA ALIENORDIS DE HERVIACO

pro Pontiniaco, ubi ſuum fundat aniverſarium.

EGo ALIENORDIS domina de Herviaco An. [illegible]
notum facio tam præſentibus quam futuris, quod ego pro remedio animæ meæ & anteceſſorum meorum, dedi in perpetuam & puram eleemoſynam eccleſiæ Pontiniacenſi & fratribus ibidem Deo ſervientibus, centum libras Pruvinienſes de trecentis libris, quas illuſtris domina mea BLANCHA comitiſſa Campaniæ, & THEOBALDUS filius ejus comes Campaniæ dederunt mihi in maritagio, de quibus dederunt mihi liberam poteſtatem dandi, vel pro anima mea legandi quibuſcumque vel ubicumque voluero. Pro quibus trecentis libris dominus GAUFRIDUS de Dawilliaco cum me duxit in uxorem, aſſignavit mihi triginta libras terræ in terra de *Bicaufort*, videlicet apud *Longe-ville*, apud *Chavanges*, apud *Ampigni*, & in alia terra ſua quam ibidem habet.

Ego vero Alienordis prædictas centum libras inter *Longe-ville* dictis Pontiniaci fratribus aſſignavi, quas ab anno quo deceſſero

in antea, quicumque terram illam tenuerint, dictis fratribus ſine contradictione reddere tenebuntur. De cujus terræ reditibus tum fratres ſingulis annis percipient decem libras Pruvinienſes ſine diminutione prædictarum centum librarum, donec dictæ centum libræ eiſdem integraliter fuerint reſtitutæ, de quibus centum libris debent decem libratæ reditus comparari, unde in die anniverſarii mei una pitantia generalis conventui miniſtretur. Ut autem hæc mea donatio robur obtineat perpetuæ firmitatis, feci præſenti paginæ annotari, & ſigilli mei munimine roborari. Actum anno incarnationis Dominicæ MCCXXVI.

JOHANNES III. ABBAS XIV.

An. 1233. JOHANNES *Pontiniaci abbas anno 1233. in quibuſdam inſtrumentis recenſetur.*

CARTA GUIDONIS COMITIS

Nivernenſis [redacted] Mathildis ejuſdem uxoris, de confirmatione donationis nemoris *de Suez*, quod Herveus quondam comes Nivernenſis Pontiniaco, ubi elegit ſepulturam, dederat.

An. 1233. NOs GUIDO comes & MATHILDIS comiſſa Nivernenſis & Forenſis univerſis præſentes litteras inſpecturis, ſalutem in Domino. Veſtra noſcat univerſitas, quod cum felicis recordationis HERVEUS quondam comes Nivernenſis eccleſiæ Pontiniaci & fratribus ibidem Deo ſervientibus, in qua prædictus comes & nos comitiſſa quondam uxor ejuſdem Hervei ſepulturas noſtras elegimus, de aſſenſu & voluntate noſtra nemus *de la Suez* libere & abſolute in liberam, puram & perpetuam eleemoſynam, conſtante inter nos matrimonio, dederit & conceſſerit in perpetuum poſſidendum ad anniverſarium ſuum & noſtrum annuatim in eadem eccleſia faciendum, quam quidem donationem & conceſſionem ego MATHILDIS ſpontanea voluntate tempore viduitatis meæ ratam habui, & gratam prædictam eleemoſynam confirmamus & præſentis ſcripti patrocinio communimus. Quod ut ratum & firmum permaneat, præſentem paginam ſigillorum noſtrorum munimine fecimus roborari. Actum anno Domini MCCXXXIII.

EUSTACHIÆ PACIACI DOMINÆ

epiſtola ad Robertum epiſcopum Lingonenſem.

Circa an. 1235. REverendo patri & domino R. Dei gratia epiſcopo EUSTACHIA domina Paciaci ſalutem.

Noverit veſtra paternitas, quod dominus W. de Brena maritus meus laborans in extremis, dedit eccleſiæ Pontiniaci & fratribus ibidem Deo ſervientibus pro ſalute animæ ſuæ quinque modios avenæ in puram & perpetuam eleemoſynam annuatim percipiendos in villa *de Praiz*, quam eleemoſynam ego eis benigne conceſſi, laudavi, & auctoritate ſigilli mei confirmavi. Poſtea vero interventu amicorum meorum permiſerunt mihi, ut ad tempus duos modios de prædicta eleemoſyna retinerem, quos nunc in perpetuum quitto libere & quiete, ut de cetero integram ſæpe dictam eleemoſynam accipiant.

CARTA AGNETIS DE INSULA

pro Pontiniaco, ubi ſepulturam elegit.

EGo AGNES domina de Inſula, relicta bonæ memoriæ nobilis viri ANSERICI quondam dñi Montis-regalis, notum facio tam præſentibus quam futuris, quod ego in puram & perpetuam eleemoſynam pro remedio animæ meæ, & pro remedio animæ cariſſimi viri mei Anſerici quondam domini Montis-regalis, nec non pro animabus piæ memoriæ dilectiſſimi patris mei GUIDONIS quondam domini Tilii & dominæ LUCÆ dilectiſſimæ matris meæ, & anteceſſorum meorum legavi, dedi & conceſſi Deo & eccleſiæ B. Mariæ Pontiniaci, in qua videlicet eccleſia elegi mihi locum ſepulturæ, juxta ſepulturam dicti cariſſimi viri mei, unum modium frumenti, & unum modium avenæ ad menſuram Priſſiaci in terciis meis ſitis apud Aſiacum & apud Pontem, quæ movent de capite meo, quos duos bladi modios dicta eccleſia percipiet ſingulis annis in perpetuum in feſto S. Remigii ad faciendum anniverſarium noſtrum in dicta eccleſia in perpetuum poſt obitum meum. Ut autem hæc eleemoſyna donationis meæ rata & firma permaneat in perpetuum, præſentes litteras ſigilli mei munimine roboravi. Actum anno gratiæ MCCXXXV. menſe Julio. An. 1235.

CARTA S. EDMUNDI CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI,

Qua donat monaſterio Pontiniacenſi decem marchas ſterlingorum annui reditus, præter quinquaginta marchas jam datas à prædeceſſore ſuo.

OMnibus Chriſti fidelibus ad quos præſens ſcriptum pervenerit, EDMUNDUS permiſſione divina Cantuarienſis archiepiſcopus totius Angliæ primas, ſalutem in Domino. Ad memoriam revocantes pietatis obſequia quæ monaſterium Pontiniacenſe prædeceſſoribus noſtris B. THOMÆ martyri & piæ memoriæ STEPHANO archiepiſcopis Cantuarienſibus in exilio conſtitutis abundanter & hilariter impendit, inſpecta etiam diligenter carta præfati STEPHANI prædeceſſoris noſtri, in qua continetur ipſum dicto mo- An. 1238.

naſterio Pontiniacenſi ac viris religioſis in eodem Deo ſervientibus de eccleſia de *Rumenal* nomine beneficii quinquaginta marchas annuas intuitu Dei conceſſiſſe pariter & dediſſe. Nos eadem charitate ducti adjunximus, dedimus, & conceſſimus fratribus memorati monaſterii Pontiniacenſis decem marchas annuas ſterlingorum bonorum & legalium ad pitantiam conventus in refectorio de eadem eccleſia de *Rumenal* nomine beneficii à quolibet rectore dictæ eccleſiæ, qui pro tempore fuerit, ſub pœna amiſſionis beneficii ſui, perpetuo ſine difficultate in feſto nativitatis S. Johannis Baptiſtæ perſolvendas: ita plane, quod ſi ipſe rector in præfato termino à ſolutione dictarum decem marcharum ceſſaverit, & infra quadraginta dies poſt ſtatutum terminum, de damnis pariter & expenſis quas dicti fratres occaſione non factæ ſolutionis incurrerint, una cum ſolutione debita decem marcharum, non ſatisfecerit eiſdem, dictam pœnam incurrat. Ad majorem etiam ſecuritatem præfati monaſterii, veſtigiis ſupradicti STEPHANI prædeceſſoris noſtri inhærentes, qui de quinquaginta marchis in charta ſua eidem monaſterio talem ſecuritatem conceſſit, providimus & ſtatuimus, ut quilibet rector in ſua inſtitutione vel poſtea, cum requiſitus fuerit à procuratore Pontiniacenſi, ſolemniter juret coram domino archiepiſcopo Cantuarienſi vel ejuſdem officialibus, ſi ipſe archiepiſcopus ageret extra regnum, quod dictas decem marchas in termino ſtatuto procuratori Pontiniacenſi perſolvet, ſub pœna ſuperius memorata. Ut autem hæc donatio perpetuam obtineat firmitatem, eam præſenti ſcripto ſigilli noſtri appoſitione duximus roborandam. Actum anno Domini MCCXXXVIII.

CARTA CONFIRMATIONIS capituli Cantuarienſis.

An. 1245. OMnibus Chriſti fidelibus ad quos præſens ſcriptum pervenerit, prior & capitulum eccleſiæ Chriſti Cantuarienſis ſalutem in Domino. Noverit univerſitas veſtra, nos tranſcriptum chartæ piæ recordationis venerabilis in Chriſto patris EDMUNDI Dei grâtia archiepiſcopi ſub ſigillis.... Dei gratia Cantuarienſis archiepiſcopi, & T. eadem gratia Colembr. epiſcopi inſpexiſſe ſub hac forma: Omnibus Chriſti fidelibus *&c. ut ſupra.* Nos igitur dictam donationem & conceſſionem dictarum decem marcharum, ſicut juſte & rationabiliter facta eſt, quantum in nobis eſt, confirmamus, & in ejus rei teſtimonium præſenti ſcripto ſigillum capituli noſtri apponi fecimus. Actum anno Domini MCCXLV. menſe Septembri. Valete.

JACOBUS ABBAS XV.

ELectus eſt anno 1242. ut conſtat ex ſtatutis capituli generalis hoc anno celebrati. in adminiſtratione vero adeo ſe male geſſit, ut a ſua dignitate non ſine ignominiâ amotus fuerit.

CARTA MILONIS DOMINI NOERIORUM.

Qua monaſterio Pontiniacenſi aſſignat unum modium & dimidium ordei pro anniverſario patris ſui Milonis.

An. 1243. EGo MILO dominus Noëriorum notum facio univerſis præſentes litteras inſpecturis, quod cum bonæ memoriæ dominus MILO pater meus dominus Noëriorum legaſſet Deo & eccleſiæ B. MARIÆ Pontiniacenſis in puram & perpetuam eleemoſynam decem libras Provinenſes annui reditus pro anniverſario ſuo faciendo, ego prædictus MILO dominus Noëriorum volui & conceſſi, ut pro prædictis decem libris dicti Pontiniacenſes percipiant ſingulis annis apud Chableias in octabis S. Remigii unum modium & dimidium ordei in minagio meo de Chableis. Datum anno Domini MCCXLIII. menſe Auguſti.

BULLA INNOCENTII PAPÆ IV.

De decimis lanarum, lactis & agnorum non ſolvendis.

An. 1244. INNOCENTIUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis abbati & conventui monaſterii Pontiniaci Ciſtercienſis ordinis, Autiſſiodorenſis diœceſis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Solet annuere ſedes apoſtolica piis votis, & juſtis petentium deſideriis favorem benevolum impertiri. Cum autem ſitis per privilegia ſedis apoſtolicæ à præſtatione decimarum de animalium nutrimentis immunes, & ſicut vobis referentibus intelleximus, quidam eccleſiarum rectores in quorum parochiis oves veſtræ paſcuntur, à vobis de lana, lacte & agnis earumdem ovium decimas exigere moliuntur. Nos veſtris precibus inclinati, auctoritate præſentium inhibemus, ne quis contra eadem privilegia de prædictis, à vobis decimas exigere vel extorquere præſumat. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ inhibitionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Laterani ix. calendis Maii, pontificatus noſtri anno I.

BULLA INNOCENTII PAPÆ IV.

De hoſpitalitate diœceſano epiſcopo aliiſque prælatis ex debito non exhibenda.

An. 1250. INNOCENTIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis abbati & conventui monaſterii Pontiniacenſis, ordinis Ciſtercienſis Autiſſiodorenſis diœceſis ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Intimantibus vobis accepimus quod, cum exhibeatis vos in hoſpitalitate omnibus liberales diœceſano veſtro, & aliis ecB cleſiarum prælatis, & eorum familiis, cum ad monaſterium veſtrum declinant, caritative neceſſaria miniſtrantes, nonnulli prælatorum ipſorum hujuſmodi gratiam convertere molientes in debitum . quod ſic ſponte ipſis impenditis, deberi ſibi ex antiqua conſuetudine aſſerentes, vos & præfatum monaſterium propter hoc multipliciter aggravant & moleſtant. Nos igitur veſtris ſupplicationibus inclinati, volentes veſtræ in hac parte quieti paterna ſollicitudine providere: ne quiſquam prælatus deinceps id C à vobis exigere vel extorquere præſumat, auctoritate præſentium inhibemus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ inhibitionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Lugduni calendis Junii, pontificatus noſtri anno ſeptimo.

P. ABBAS XVI.

D

BULLA ALEXANDRI PAPÆ IV.

Abbati & conventui Pontiniacenſi, ne contracta à Jacobo abbate debita ſolvant.

An. 1260. ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis . . . . abbati & conventui monaſterii Pontiniacenſis Ciſtercienſis ordinis, Autiſſiodorenſis diœceſis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Expoſita coram nobis veſtra petitio continebat, quod JACOBUS monachus tunc abbas monaſterii veſtri, E præſciens ſe debere ab ipſius monaſterii regimine culpis ſuis exigentibus amoveri, ac intendens per hoc ad rebellionis præſidium facere ſibi de mammona iniquitatis amicos, prædictum monaſterium in decem millibus librarum Turonenſium vel circa diverſis creditoribus, non de aſſenſu veſtro, filii conventus, ſed aliquorum ex vobis iniquitatis ſuæ complicum, nec pro ipſius monaſterii utilitatibus, ſed pro alienis debitis obligavit, ſigillum commune abbatis & veſtri quod apud ipſum reſidebat, ſine veſtra conſcientia litteris ſuper obligatione confectis hujuſmodi apponendo. Nos itaque volentes ſuper hoc A indemnitati ejuſdem monaſterii providere, ne detrimentum inde ſuſtineat, unde ſibi emolumenti conſolatio non provenit, auctoritate vobis præſentium indulgemus, ut ad ſolutionem aliquorum debitorum per dictum JACOBUM etiam de aliquorum veſtrûm aſſenſu contractorum, minime teneamini, etiamſi hujuſmodi contractus ſub abbatis & conventus nomine, ſine ipſius conventus conſcientia ſint confecti, & communi abbatis & conventus ſigillo etiam communiti, niſi alias quod debita hujuſmodi de veſtro vel majoris B partis veſtrûm aſſenſu contracta fuerint, & in ipſius monaſterii utilitatem converſa, legitime probatum fuerit & oſtenſum. Nec ad id poſſitis aliquatenus coartari per aliquas litteras apoſtolicas impetratas vel etiam impetrandas, quantumcumque contineatur in eis, quod creditoribus hujuſmodi debitorum probandi præfata debita in utilitatem hujuſmodi verſa eſſe neceſſitas non incumbat, niſi eædem litteræ impetrandæ de hac indulgentia & de cauſis contractus præfati plenam & expreſſam fecerint mentionem. Nulli ergo C omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ conceſſionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverint incurſurum. Datum Anagniæ idibus Junii, pontificatus noſtri anno ſexto.

REGINALDUS ABBAS XVII.

D *HIc electioni Jacobi abbatis Ciſtercienſis abſque conſenſu quatuor primorum abbatum celebratæ, cum Claravallenſi abbate anno MCCLXII. intercesſit. In gratiam ordinis juſſu ſummorum pontificum Urbani & Clementis IV. plurima præclare geſſiſſe memoratur. Sub ejus regimine Guillelmus archiepiſcopus Eboracenſis, onere paſtorali depoſito, factus eſt monachus Pontiniacenſis. Sepultus jacet in capitulo ſui monaſterii cum hoc epitaphio.* An. 1262.

. . . . iaci, jacet abbas Pontiniaci
Regnaudus, Det ei Dominus ſedem requiei

E *Inter benefactores Pontiniacenſis monaſterii tempore Reginaldi abbatis merito numerandus eſt Bonifacius archiepiſcopus Cantuarienſis, cujus hic cartam ſubjicimus.*

CARTA BONIFACII archiepiſcopi Cantuarienſis.

De dono eccleſiæ de Rumenal facto Pontiniacenſi monaſterio.

UNiverſis Chriſti fidelibus præſentes litteras inſpecturis vel audituris, BONIFACIUS miſeratione divina archiepiſcopus Can-

tuarienſis totius Angliæ primas, ſalutem in Domino ſempiternam. Inter cetera quæ modernis temporibus conſiderare nos admonet ingruentia temporis, ex poſt facto nobis videtur id eſſe præcipuum, ut impenſa nobis beneficia noſtriſque prædeceſſoribus, quorum memoria eſt in laude, memoria recolentes, illis aſſurgamus ad gratias, & temporalibus beneficiis quibus poſſumus occurramus, qui ea prædictis prædeceſſoribus noſtris & nobis ſuis temporibus liberaliter impenderunt, ne, quod abſit, nobis pluribus debitoribus his diebus ingratitudinis poſſit vitium imputari, qui plurimum beneficiis & orationibus indigemus; ſed potius per ea quæ Domino largiente poſſumus ad beneficia indigentibus exhibenda, quantum in nobis eſt, mentes fidelium excitemus. Ad memoriam igitur reducentes charitatis exuberantias, quæ ſanctæ recordationis beato THOMÆ martyri glorioſo, & beato EDMUNDO inclyto confeſſori, necnon & bonæ memoriæ STEPHANO quondam eccleſiæ Cantuarienſis archiepiſcopo temporibus ſuis exſulantibus in Pontiniacenſi monaſterio fuerunt impenſæ ab ejuſdem monaſterii proviſoribus & fratribus, quanta honorificentia diverſis vicibus in eodem monaſterio recepti fuimus & caritative tractati; non immerito nos ipſi monaſterio & fratribus ibidem Deo famulantibus reputamus obnoxios, ut non ſolum quæ à prædeceſſoribus antedictis ſunt eidem conceſſa ſtare velimus; ſed ea ad ipſius monaſterii & fratrum commodum in melius prout qualitas temporum exigit, ordinare. In prædictis igitur prædeceſſorum ipſorum litteris, per quas dicto monaſterio & fratribus eſt conceſſum, ut in eccleſia de *Rumenal* noſtræ diœceſis ſexaginta marchas bonorum & legalium ſterlingorum recipiant annuatim à rectore quolibet inſtituendo in ea, ſolvendas procuratori monaſterii ſupradicto, pro certo didicimus, dictos fratres & eorum monaſterium fruſtratos eſſe vel quaſi ſpe ſua ex prædicta conceſſione concepta, cum propter malitiam temporum & rectorum eccleſiæ memoratæ frequenter acciderit quod nihil aliquando de penſione perceperint, quandoque modicum non ſine multis laboribus & expenſis. Unde deliberato conſilio qualiter dictorum monaſterii Pontiniacenſis & fratrum indemnitati poſſemus conſulere, dictæque eccleſiæ de *Rumenal* de ſervitore idoneo providere; ſic de ipſa eccleſia vacante per mortem magiſtri Thomæ de *Rumenal* quondam rectoris ipſius duximus ordinandum: donamus enim & concedimus intuitu pietatis dictam eccleſiam *de Rumenal*, ad noſtram collationem pleno jure ſpectantem cum domibus omnibus, poſſeſſionibus, vel quaſi proventibus, & omnibus pertinentibus ad eamdem, cum omni jure ſuo, dicto Pontiniacenſi monaſterio & fratribus ibidem Deo ſervientibus, ab ipſis tamquam veris rectoribus convertendam in uſus proprios & in perpetuum quiete & libere tenendam & poſſidendam, ipſos de dicta eccleſia cum ſuis pertinentiis per quemdam librum inveſtiendo, ſalva tamen perpetua & ſufficienti vicaria taliter ordinanda, quod dicta eccleſia debito ſervitio non fraudetur: cujus vicariæ ordinationem & collationem ſine præſentatione alicujus nobis & noſtris ſucceſſoribus reſervamus. Propter pacem itaque & ſecuritatem inter dictos religioſos & vicarium qui pro tempore fuerit in eccleſiæ memorata *de Rumenal*, conſervandam, ordinamus & ſtatuimus, ut idem vicarius in inſtitutione ſua juret ſolemniter coram Cantuarienſi archiepiſcopo, qui pro tempore fuerit, vel ejus officiali, vel cui hoc commiſſum fuerit, quod jura & proventus dictæ eccleſiæ dictis religioſis fideliter conſervabit, & quod non defraudabit, nec defraudari permittet ab aliquibus pro poſſe ſuo publice vel privatim, quod ultra id quod ratione vicariæ ſibi taxatum fuerit, non exiget à dictis religioſis, nec etiam extorquebit. Hocque juramentum ſcilicet de jure & de proventibus dictæ eccleſiæ eiſdem religioſis fideliter conſervandis, tenebuntur facere capellani dicti vicarii in præſentia procuratoris Pontiniacenſis, quotieſcumque de novo ad ſervitium dicti vicarii vocabuntur. In cujus rei teſtimonium & perpetuam firmitatem, præſentes litteras fecimus ſigillo noſtro muniri. Datum Pontigniaci in feſto S. Johannis evangeliſtæ, anno Domini MCCLXIV.

STATUTUM CAPITULI GENERALIS CISTERCIENSIS,

Quo privatur abbas de Bono-radio filiatione monaſterii de Callovio, & adjudicatur hæc filiatio abbati Pontiniacenſi.

UNiverſis præſentes litteras inſpecturis, frater JOHANNES dictus abbas Ciſtercienſis totuſque conventus abbatum capituli generalis, ſalutem in Domino. Cum propter caſus enormes & exceſſus horribiles, qui in monaſterio de Callovio multipliciter hactenus acciderunt, & per patris abbatis, videlicet de Bono-radio, incuriam, negligentiam ſive remiſſionem, non fuerunt ſuis temporibus, ut dignum fuerat, emendati: propter quod fama ordinis non ſolum in ordine, immo etiam apud exteros non mediocriter denigratur. Nos radices ipſius viperei germinis ſuffocare penitus cupientes, dictum abbatem de Bono-radio paternitate dictæ filiæ de Callovio privamus, his de cauſis volentes & ſtatuentes quod dicta abbatia de Callovio ex nunc & in perpetuum filia Pontiniaci habeatur: omne jus & auctoritatem omnimodam quam dictus abbas de Bono-radio in ſupradicta abbatia de Callovio temporibus retroactis habuerat & habere debuerat, in abbatem Pontiniaci ſucceſſoreſque ſuos perpetuo transferentes. Datum apud Ciſtercium tempore

capituli generalis, anno Domini MCCLXXVIII. A

ROBERTUS ABBAS XVIII.

Poſt Reginaldum in catalogo abbatum collocandus eſſet JOHANNES DE SILVANECTO, *quem nonnulli Carolilocenſem abbatiam cum Pontiniacenſi commutaſſe, & ad annum 1280. vixiſſe commemorant: at nulla hujus abbatis mentio in tabulis Pontiniacenſibus, quæ Reginaldo ſubjiciunt* ROBERTUM *virum doctum, qui poſt rem bene adminiſtratam anno* MCCLXXXIII. *factus eſt abbas Ciſtercienſis,* B *ac ſequenti anno à Celeſtino papa V. creatus cardinalis titulo S. Pudentianæ, obiitque Parmæ anno* MCCCV. *ſepultus in eccleſia S. Martini, ubi hactenus viſitur ejus epitaphium, tametſi corpus ejus Ciſtercium poſtea relatum velint, & à ſiniſtro majoris altaris latere conditum.*

STEPHANUS I. ABBAS XIX.

STEPHANUS DURANDI, *de quo necrologium Pontiniacenſe* calendis Octobris obiit C domnus Stephanus XVII. abbas Pontiniaci. *anno* MCCXCIII. *præficitur doctrina & pietate clarus, qui ut theologiæ ſtudio liberiorem operam daret, paſtoralem curam abdicavit, quam tamen reſumere coactus fuit, ut fidem facit ipſius epitaphium quod in eccleſia Regniaci cernitur hoc modo.*

Hac STEPHANUS felix DURANDUS clauditur urna,
Inſula Regniacum quem ....
Hic virtute fuit, ſcientia, moribus ingenuis.
Bis Pontiniaco præſul honore datus.
Novit & æternam ſophiam ſparſurus amicam, D
Cum prece luſtralem ſiſte viator aquam.
Obiit anno Domini MCCCI. xx. die menſis.
Det ei Omnipotens cœlica regna Deus.
Mariæ virginis prece
Fruatur æterna luce.
Amen.

SIMON ABBAS XX.

An. 1297. SIMON *recenſetur in litteris Bonifacii papæ* E *VIII. datis Romæ apud S. Petrum* VII. *Idus julii anno* MCCLXXXXVII. *jacere creditur una cum patre & matre, in capitulo Pontiniacenſi, ubi cernitur hoc epitaphium.*

Hic tumulata patris pariter ſunt oſſaque matris,
Simonis abbatis: quos jungas Chriſte beatis.

JACOBUS II. ABBAS XXI.

JACOBUS *non minus vitæ ſanctimonia quam doctrina conſpicuus, anno* MCCCXIX. *in abbatem benedicitur à Petro epiſcopo Autiſſiodorenſi. Duobus dumtaxat annis præfuit. anno* MCCCXXI. *defunctus die ſancto Lucæ evangeliſtæ ſacro, hoc donatus epitaphio.*

Quem tenet hic fundus, doctor fuit iſte profundus,
Sanctus ut Edmundus fuit abſque libidine mundus.
Iſtius eccleſiæ pater & fons theologiæ,
Vitæ norma piæ, fervens in amore MARIÆ.
Cum duplex Jacobus ſic fertur ad aſtra talentis,
In teſtamentis præclarus ſcriba duobus.
Centum ter decies ſeptem ter lumine Lucæ
Migrans ab hac luce ſis ſibi Chriſte quies.

THOMAS ABBAS XXII.

Præfuit ab anno MCCCXXI. *ad annum circiter* MCCCXL. *Jacet in capitulo Pontiniacenſi cum hoc epitaphio.* Hic jacet domnus Thomas xx. abbas hujus monaſterii. An. 1321.

GUILLELMUS ABBAS XXIII.

Anno MCCCXL. *die ſecunda Auguſti benedictionis munus accepit à Johanne epiſcopo Autiſſiodorenſi, cujus nomen ita conſignatur in necrologio Pontiniacenſi* XVI. calendas Octobris obiit domnus Guillelmus XXI. abbas hujus monaſterii. An. 1340.

JOHANNES IV. ABBAS XXIV.

JOHANNES *de Rougemont illuſtri genere clarus Guillelmo ſucceſſit, monaſterium aliquot annis rexit, obiit Martii 23. die, anno incerto.*

PETRUS IV. ABBAS XXV.

PETRUS de Milly *hujus nominis quartus, rexit ad annum circiter* MCCCLX. *ſepultus prope tumulum S. Edmundi cum hoc epitaphio,* Hic jacet P. de Milliaco XXIII. abbas domus hujus, qui ſicut in..... anno milleſimo trecenteſimo.....

NICOLAUS ABBAS XXVI.

R*Exit ad annum* MCCCLXX. *ſepultus in capitulo cum hoc epitaphio.* Hic jacet vir magnæ humilitatis & abſtentiæ domnus Nicolaus XXIV. abbas hujus eccleſiæ, qui obiit in die Omnium ſanctorum MCCCLXX. anima ejus requieſcat in pace.

JOHANNES V. ABBAS XXVII.

H*Unc Johannes de Cabilone Tornodorenſis comes cognatum ſuum vocat. Ex monacho Villanova diœceſis Nannetenſis abbas electus, adminiſtrabat adhuc anno* MCCCLXXXII.

PETRUS V. ABBAS XXVIII.

O*Biit anno* MCCCC. *pridie nonas Novembris.*

JOHANNES VI. ABBAS XXIX.

D*E eo hæc lego in decretis capituli generalis anni* MCCCCII. Domnus Johannes abbas monaſterii Pontigniacenſis Autiſſiodorenſis diœceſis, utens voluntate ſua pro ratione, neglexit contempſitque per totum fere tempus quo præfuit eidem monaſterio, & adhuc negligit & contemnit totaliter & modum & formam ſtatutas ſalubriter vivendi & gubernandi in ordinis noſtri monaſteriis, à dicto monaſterio Pontiniacenſi ..... totaliter profligavit: ita videlicet inter cetera, quod in dicto monaſterio à longo tempore nullus extiterit cellerarius, nec adhuc eſt, cui ipſum permittat officium exercere. *Ipſi nihilominus in eodem capitulo committitur per triennium monaſteriorum reformatio in ſua generatione.*

Interfuit concilio Piſano anno MCCCCIX. *Obiit die ultima Septembris anni* MCCCCXIII. *Autiſſiodori, unde Pontiniacum honorifice delatum fuit ipſius corpus, à canonicis cathedralis eccleſiæ ad uſque portam S. Simeonis cum proceſſione deductum.*

JOHANNES VII. ABBAS XXX.

J*OHANNES de Bienneville doctor theologus interfuit concilio Conſtantienſi, à quo ad Scotos legatus mittitur. Hunc multa eruditione & vitæ ſanctimonia prædicat Hector Boetius lib. 16. hiſt.*

STEPHANUS II. ABBAS XXXI.

S*TEPHANUS Divione natus, ex monacho & cellerario Ciſtercienſi factus abbas Quinciacenſis monaſterii anno* MCCCCXXI. *ad Pontiniacenſe*

A *tranſlatus eſt, illudque annis 31. adminiſtravit. Sepultus jacet in capitulo Ciſtercienſi cum hoc epitaphio.*

Natum Divione Stephanum premit lapis iſte
Intus monachus factus, mox cellerarius,
Pergens Quinciacum trahitur ad Pontiniacum.
Quod ter denis bonus pater rexit annis
Duobuſque......

B

GUIDO DE EDUA ABBAS XXXII.

H*Ic abbas innoteſcit nobis ex hoc ſtatuto capituli generalis anni* MCCCCLVIII. Electionem, inſtallationem & confirmationem de perſona fratris Guidonis de Edua abbatis monaſterii Caroliloci ad dignitatem abbatialem monaſterii Pontigniaci per reverendiſſimum in Chriſto patrem domnum Ciſtercienſem ipſius monaſterii immediate patrem abbatem rite & canonice factas & celebratas, prout in decreto, cui præſens diffinitio annectitur plenius continetur, generale capitulum confirmat, ratificat & approbat. *Et ex ejus epitaphio, quod extat in capitulo Ciſtercienſi hoc modo:* An. 14[illegible]

C

Hic jacet domnus Guido de Edua monachus quondam de Fontaneto, Baccalaureus in theologia Pariſius formatus, qui primo fuit abbas Caroli-loci, deinde Pontiniaci, poſtremo autem hujus eccleſiæ, quam laudabiliter rexit tribus annis & ſeptem menſibus; obiit anno MCCCCLXII. XXVI. Julii. Requieſcat in pace.

THOMAS II. ABBAS XXXIII.

D

T*HOMAS de Limon ſub finem anni* MCCCCLXIII. *aut ineunte anno ſequenti factus eſt abbas Pontiniaci: præfuit ad uſque annum* MCCCCLXXIV. *quo obiit die Februarii undecima; ſepultus in capitulo cum hoc epitaphio.*

Hic jacet venerandæ memoriæ reverendus pater domnus Thomas de Limone, Bachalaureus formatus in theologia, monachus profeſſus in Firmitate, aſſumtus in abbatem Vallium-Sarnaii, ſublimatus in paſtorem trigeſimum hujus inſignis cœnobii, in quo exemplo & laudabiliter præfuit.

E

PETRUS VI. ABBAS XXXIV.

P*ETRUS de la Fin anno* MCCCCLXXIV. *electus eſt; ſed ejus electionem perturbavit Petrus d'Aucere, cui facta penſione, contreſtationem omnino ſopivit, ac deinceps ſede abbatiali pacifice potitus eſt. Is illuſtri genere natus, bachalaureus, regis conſiliarius, & eleemoſynarius, in tabulis Pontiniacenſibus nominatur anno 1479. Terram de Vergilly à milite Borbonienſi acquiſivit. Rem bene adminiſtravit. Quieſcit*

in

in monaſterio de Benedictione-Dei.

JOHANNES VIII. ABBAS XXXIV.

JOHANNES de la Fin, circa annum MCCCCXCIII. electus abbas, in reparandis monaſterii ſui ædificiis præclare ſe geſſit.

PETRUS VII. ABBAS XXXV.

PETRUS de la Fin nobilis Burgundio, monachus primum in monaſterio de Benedictione-Dei, deinde anno MCCCCLX. ejuſdem monaſterii abbas electus, pluribus annis præfuit, donec à Pontiniacenſibus adoptatus, primam abbatiam in commenda, alteram ut abbas regularis tenuit ad uſque annum MDIV. quo obiit, ſepultus in eccleſia caſtri de Montaguet.

JACOBUS III. ABBAS XXXVI.

PRæfuit ad annum MDXVII. quo obiit die 7. Junii, jacet in capitulo cum ſequenti epitaphio.

Hic conditur frater Jacobus de Viro bachalaureus in theologia, B. Bernardi regulam profeſſus in Benedictione-Dei, qui Fontis-Johannis abbas eo uſque fuit, donec hujus domus XXXIII. abbas electus fuerit. & anno ſeſquimilleſimo decimo ſeptimo, ſeptimo idus junias expiravit.

Ipſius miſerere animæ.
Prole fuit magna, major virtute, ſed iſte
Qui memori cunctos præſtitit ingenio.

Tametſi trigeſimus tertius dumtaxat abbas Pontiniacenſis Jacobus memoretur in hoc epitaphio, eum nihilominus numero triceſimum ſextum conſtituimus, ſecuti chartas Pontiniacenſes, quæ prædeceſſorum ipſius mentionem faciunt, circa idem tempus præfuit Clarevalli Petrus de Viri.

LUDOVICUS DE FERRIERES ABBAS XXXVII.

POntiniacenſem abbatiam magna cum virtutis laude adminiſtravit per annos novem & menſes ſex, cujus elogium ſubminiſtrat ſequens epitaphium.

Hic tegit oſſa lapis Ludovici Ferrarienſis,
Commiſſum docte paſcere jure gregem.
Dignum præſtiterat morum prudentia ductrix,
Viveret ut divi tempora longa ſenis.
Sed fugitiva patrem media in virtute reſolvet
Aſta, per æternæ vitæ decoris opus.

A. Circiter ætatis ſuæ annum XLII. Hujus domus annis IX. menſes VI. abbas XXXIV. ora lector ut pace fruatur. Amen.

JACOBUS IV. ABBAS XXXVIII.

JACOBUS de Jaucour, illuſtri proſapia natus, anno MDXXVII. factus abbas Pontiniacenſis, anno MDXLIII. permutavit cum cardinali du Bellay pro Cormaricenſi ordinis S. Benedicti in diœceſi Turonenſi & Barbellenſi ordinis Ciſtercien-
B ſis in Senonenſi abbatiis anno MDXLVII. die 17. Aprilis obiit apud Fontanetum.

JOHANNES IX. ABBAS XXXIX.

JOHANNES du Bellay cardinalis commendatarius multis epiſcopatibus & abbatiis onuſtus obiit Romæ anno MDLX.

C

HIPPOLITUS D'EST ABBAS XL.

HIPPOLITUS d'Eſt cardinalis ex reſignatione Johannis du Bellay anno MDLIX. Pontiniacenſem abbatiam obtinuit. Obiit Romæ die 2. Decembris anni MDLXII.

LUDOVICUS D'EST ABBAS XLI.

LUDOVICUS d'Eſt, cardinalis Ferrarienſis, anno MDLXII. factus eſt abbas, & paulo ante annum MDLXXVIII. reſignavit in gratiam
D ſequentis.

JOHANNES DE VITRIACO ABBAS XLII.

JOHANNES de Vitriaco, Italus, doctor theologus, titularem abbatem in chartis monaſterii ſe nominat. Obiit Romæ anno MDLXXXVII. Poſt ejus mortem monachi Pontiniacenſes elegerunt Franciſcum Johannem Mavit doctorem Theologum. Verum quia Johannes de Vitriaco in curia Romana obierat, irrita fuit hæc electio. Marchionem de ſaint Sorlin Henricus III. Francorum
E rex in ipſius locum nominavit, ſed nec ipſe bullas obtinuiſſe dicitur.

CLAUDIUS BOUCHERAT ABBAS XLIII.

CEdente Marchione de ſaint Solin, Claudius Boucherat monachus Ciſtercienſis, doctor theologus, frater Nicolai Boucherat abbatis Ciſtercienſis, & alterius Nicolai abbatis item Ciſtercienſis nepos anno MDLXXXVIII. ab Henrico III, rege nominatur abbas Pontiniacenſis, at pro-

Digitized by Google

pter excitatas in regno tam religionis quam necis cardinalis Guiſii cauſa, bullas obtinere non potuit ante ejuratam ab Henrico IV. rege hæreſim, quæ anno duntaxat MDXCIII. Romæ XXX. Auguſti datæ fuerunt. Obiit Ciſtercii tempore capituli generalis, anno MDCXIII. ſepultus eſt in eccleſia Pontiniacenſi cum hoc epitaphio.

Hic jacet reverendus pater Claudius *Boucherat* in ſacra theologia doctor eximius, abbas Pontiniaci Ciſtercienſis ordinis, qui in domino obiit anno MDCXIII. die 11. Maji.

CAROLUS BOUCHERAT
ABBAS XLIV.

CAROLUS *Claudii* Boucherat *nepos, doctor theologus, & verbi divini concionator egregius. Obiit anno* MDCXLIII. *die S. Benedicto ſacro.*

MATTHÆUS DE MESGRIGNY
ABBAS XLV.

MATTHÆUS de Meſgrigny, *illuſtri genere natus, doctor theologus, ex monacho Clarevallenſi factus abbas Quinciacenſis, inde ad Pontiniacenſes fratrum electione anno* MDCXLIII. *tranſlatus, rem optime geſſit, obiit Pariſiis anno* MDCL. *Succeſſorem habuit Ludovicum Martel anno* MDCLI. *electum.*

LUDOVICUS MARTEL
ABBAS XLVI.

LUDOVICUS Martel *doctor theologus in facultate Pariſienſi, ex priore Pontiniaci eligitur abbas 19. Aprilis 1657. Divione in eccleſia patrum Societatis Jeſu benedictionis munus accepit ab abbate Ciſtercii. Rexit ad annum 1671. quo devixit 6. Martii. Jacet ante majus altare.*

JACOBUS LE BOURGEOIS
ABBAS XLVII.

JACOBUS le Bourgeois de la Varende *ex monacho Saviniacenſi die 21. Aprilis 1671. abbas electus, præfuit ad 1687. quo vitam cum morte mutavit 9. Novembris. Ante majus altare conditus hoc decoratur epitaphio.*

D. O. M.

Hic jacet reverendus in Chriſto pater
Dominus Jacobus le Bourgeois de la Varende hujus cœnobii abbas XLIV.
Ex nobili Burgeſiorum gente Cadomi in Normannia natus,
S. Bernardi in Saviniaco vitæ regularis profeſſione longe nobilior.
Quia per eam Chriſto renatus, morum probitate & candore,
paterno erga fratres amore,
ardenti erga pauperes caritate
ſingulari erga amicos conſtantia & fide,
benevolentia in omnes inſignis,
ſed ſincera in Deum caritate inſignior.
Teſtis hæc ſacra domus, quam jugi ſtudio exornavit, pari amplificavit.
Subito quidem, ſed non improviſo humana exuit
die IX. Novembris MDCLXXXVII.
ætatis ſuæ LVI.
Hæc te volebam quiſquis iſta legis,
Quod parum vixerit hoc non dole, immo æternum ut vivat precare.

ORONTIUS FINE DE BRIANVILLE
ABBAS XLVIII.

ORONTIUS Fine de Brianville *electus 11. Februarii 1688. humanum debitum ſolvit in monaſterio Caroli-loci die 30. Aprilis 1708.*

JOSEPHUS CARON
ABBAS XLIX.

JOSEPHUS Caron *S. Sulpicii in diœceſi Bellicenſi monachus, deinde apud Pontiniacum ſtabilitus, cellerarii munus ibidem tanta ſedulitate & morum probitate per annos* XX. *exercuit, ut omnium fratrum votis ad ſedem abbatialem aſcenderit 10. Julii 1708.*

De monaſteriis quæ ex Pontiniacenſi prodierunt.

EX Pontiniacenſi monaſterio tamquam ex matre fœcunda prodiere filiæ, ut vocant, plurimæ, hoc eſt ejuſdem ordinis monaſteria ipſi ſubjecta. Nam in diœceſi Autiſſiodorenſi anno MCXIX. fundatum eſt Boni-radii cœnobium & monachis Pontiniacenſibus repletum. Sequenti anno, immo prius Caduinum in diœceſi Sarlatenſi. In Lemovicenſi Daluna anno MCXXI. cujus primus abbas Rogerius, qui ſucceſſorem habuit Amelium, cum præcedenti anno MCXX. Pinus in diœceſi Pictavienſi monaſterium nigrorum monachorum Pontiniacenſi ſeſe dediſſet, cujus primus abbas in chronico Malleacenſi vocatur Guillelmus. In eadem diœceſi anno MCXXIV. Stellam monaſterium fundavit Guido de Chenutis & uxor ejus Raſta, ac Pontiniacenſi ſubjecit. Primus ipſius abbas Iſſembaudus. Ad eumdem annum referenda ſunt initia monaſterii Fontis-Johannis in diœceſi Senonenſi Dinaſtas de Cortenaio pro fundatoribus agnoſcentis. Eodem anno Joyacum monaſterium ejuſdem diœceſis in

feſto aſſumtionis B. Mariæ inhabitare cœperunt Pontiniacenſes monachi, cujus fundum contulere Petrus de Caſtello & Milo de Naudo. Theobaldus autem magnus Campaniæ & Briæ comes conſtruxit ædificia. Anno MCXXX. S. Sulpitii monaſterium in diœceſi Bellicenſi antea prioratus à Cluniacenſi monaſterio dependens, Pontiniacenſi ſubjicitur, primumque abbatem habuit Bernardum illuc ab Hugone Pontiniacenſi abbate miſſum. Biennio poſt, ſcilicet anno MCXXXII. Quinciacum monaſterium in diœceſi Lingonenſi fundatum eſt. Anno MCXXXVI. monaſterium de Rupibus in territorio Autiſſiodorenſi, & Caroliloceſe in Silvanectenſi initium acceperunt. Inſequenti anno Carus-campus in diœceſi Ambianenſi conſtrui & fundari cœpit; ſed anno dumtaxat MCXLI. à Pontiniacenſibus inhabitatur. Stratæ in diœceſi Ebroicenſi exordia ad annum MCXLIV. reponunt. Viterbienſe S. Martini monaſterium nigrorum monachorum anno MCL. ab Eugenio III. aut quinquaginta circiter poſt annis ab Innocentio III. datum eſt Pontiniacenſibus monachis. Anno vero MCLXXIX. Bela Hungariæ rex multa cum magnificentia Hegrenſe monaſterium conſtruxit; ac Pontiniacenſibus ſubjecit: quo item anno aliud in Rea inſula fundatum eſt.

Ex hiſce Pontiniaci filiis nonnullæ matres etiam extitere, quæ filias poſtea pepererunt, hoc eſt monaſteria ſibi ſubjecta. Nam Calloviun anno MCXXXVIII. in diœceſi Bituricenſi fundatum Bono-radio ſubjiciebatur, Caduino monaſteria ſex ſcilicet Gondonium anno MCXXIII. in diœceſi Agennenſi, Bonævallis anno MCXXIV. in Pictavienſi, S. Marcelli anno MCXXX. in Caturcenſi, Ardorellum anno MCXXXIII. in Albienſi, Faiſia anno MCXLVII. in Burdegalenſi fundata, & ſancti Petri. Ex Dalona prodiere Bulium in diœceſi Lemovicenſi anno MCXXIII. Locus-Dei anno MCXXXIV. in Ruthenenſi, Albiniacum anno MCXXXVIII. in Bituricenſi, Pratum-Benedictum in Lemovicenſi anno MCXL. Palatium anno MCLXII. in eadem diœceſi. Joyacum peperit Bonum-locum aliis Riſum-Agni in diœceſi Burdigalenſi anno MCXLI. Noam in Ebroicenſi anno MCXLIV. Pontem altum anno MCLI. [illegible] Adurenſi, & Sigillerias anno MCLXVIII. [illegible] Trecenſi. Unicam dumtaxat filiam habet Caruſlocus, ſcilicet Miſericordiam Dei in Pictavienſi diœceſi anno MCLI. fundata. Ex Hegrenſi monaſterio prodiere Kerzenſe in diœceſi Varadinenſi, Sanctæ Crucis in Quinque-eccleſienſi, & Dezanenſe monaſterium in Veſprimenſi.

Rurſus Gondonium peperit Fontem-Guillelmi anno MCXLVII. in diœceſi Vaſatenſi. Clarianum matrem agnoſcit Ardorellenſe monaſterium. Ferrarienſe S. Leonardi monaſterium in diœceſi Xantonenſi anno MCLXVIII. prodiit ex Bulienſi, ex Ponte-alto Riverum in Vaſatenſi, ex Sulpicienſi Caſſania in Lugdunenſi anno MCXLV. Falera anno MCXLV. in Caſtrenſi, & ex iſto Romanum S. Sebaſtiani monaſterium ad catacumbas

HISTORIA MONASTERII VILLARIENSIS IN BRABANTIA, ORDINIS CISTERCIENSIS; LIBRIS TRIBUS DISTINCTA.

Ex duobus MSS. uno monaſterii Boniſontis, altero Dunenſi.

ADMONITIO PRÆVIA.

INſignis in Brabantia monaſterii Villarienſis ordinis Ciſtercienſis hiſtoriam ſuppeditavit nobis codex manuſcriptus monaſterii Boniſontis ejuſdem ordinis in diœceſi Remenſi tribus libris diſtinctam; quorum primus geſta abbatum Villarienſium proſequitur, ſecundus illuſtrium ſanctitate monachorum acta refert, tertius virtutes piorum converſorum commemorat. Horum non unus, ſed plures extitere auctores: & certe tres minimum deprehendiſſe mihi videor. Primum vixiſſe tempore Willelmi abbatis, qui anno 1221. pedum paſtorale ſuſcepit, geſtavitque ad annum 1236. colligimus ex his ejus verbis de Conrado abbate: De hoc viro excellentiſſimo illud dictu mirabile ab abbate Villarienſi Willelmo COGNOVI, quod digiti manuum ejus, quos in conſecratiōne corporis Chriſti extendebat, ad ſtudium & inſpectionem librorum nocte inſtar candelarum in tenebris relucebant. *Et loquens de Waltero abbate:* De eo, *inquit*, venerabilis Robertus abbas Vacellenſis ME CORAM POSITO inſerebat, quod ab illius ore audiſſet frequenter cum per dimidiam vel totam ſe diem dum meditaretur aut oraret, in tanta mentis ſinceritate & tranquillitate fuiſſe, ūt nec una ſaltem vel tenuiſſima cogitatione ejus animus pulſaretur. *Porro Robertus abbas Vallis-cellenſe monaſterium regebat anno 1236. Et geſta ipſius Willelmi referens, ait:* Hunc ſpecialiſſime deditum lacrymis VIDIMUS. *Et paulo poſt:* Hic poſtea factus abbas Claræ-vallis PERMISSIONE NOSTRA viſitavit abbatiam de Camera. *Hæc verba*, permiſſione noſtra, *indicare videntur auctorem non ſimplicem fuiſſe monachum, ſed abbatem, cujus eſt hujuſmodi permiſſionem concedere. Forte Arnulfus is eſt qui ex ſubpriore anno 1240. abbas Villarienſis factus legitur. Poſt hunc ſi non plures, ſaltem unus geſta abbatum eſt proſequutus uſque ad Johannem de Bruxella abbatem trigeſimum quintum anno 1333. electum. At tandem Franco Calabre abbas Villarienſis anno 1485. defunctus, operi ſupremam manum impoſuit, ut conſtat ex his verbis quibus abbatum geſta terminantur.* Eſt etiam hic notandum quod ſpecialiter ad inſtanciam monachi Villarienſis ſuperius prænominati, & pro tunc confeſſoris Vallis-dulcis, ipſe idem abbas has præſentes chronicas conſcribendo proſecutus eſt, videlicet à tempore domni Johannis de Bruxella doctoris ſacræ theologiæ XXXV. abbatis Villarienſis, uſque ad domnum Valterum de Aſcha XXXX. incluſive.

Conſulentes lectorum commodo & utilitati, ſingulos libros in plura diſtinximus capita, quibus ſingulis ſingulos titulos præfiximus. Monendum inſuper exiſtimamus, quod cum hæc hiſtoria à pluribus conſcripta ſit auctoribus, accidit ut geſta nonnulla quæ ad fratres converſos ſpectant, immixta ſint in manuſcripto geſtis monachorum contra mentem eorum qui hoc opus tres in libros partiti ſunt: quæ quidem nos ut in omnibus ordo ſervaretur ac votum eorum aſſequeremur, in tertium librum retulimus.

Hæc poſtquam ſcripſeram, incidit in manus meas codex monaſterii Dunenſis, continens hiſtoriam Villarienſem, tribus libris & certis capitulis diſtinctam, & cujus collatione conjecturam noſtram de pluribus hujus hiſtoriæ ſcriptoribus firmatam reperi. Nam primus in eo liber cum deſinit in locum, quem priori auctori adſcripſeram, nec plura de geſtis abbatum refert. Secundus autem liber abſque ulla confuſione acta piorum monachorum, tertius vero converſorum commemorat, cujus proinde ordinem & capitum diſtinctionem ſequendam duximus.

LIBER PRIMUS

DE GESTIS ABBATUM VILLARIENSIUM.

CAPUT I.

De origine monaſterii Villarienſis, & primo ejus abbate.

NEceſſarium reor militaturis Deo in cœnobio Villarienſi diligenter deſcribere qualiter ordo ibidem viguit, quamque copioſa benedictione perſonæ domus hujus compluræ fuerint, ſicut ſeniorum noſtrorum relatione didicimus; quatenus hii quos in ſæculis ſuperventuris divina gratia ad monaſterium Villarienſe vocare dignabitur, ſi hanc parvitatis noſtræ paginam legere dignum duxerint, conſiderantes quam nobili regum mamilla lactati ſint, erubeſcant filii degeneres inveniri. Cum aliquando S. Bernardus cauſa prædicationis Brabantiam intraſſet, ut fructum aliquem in ea acquireret, ſicut & in ceteris gentibus, cœnobium Affligemenſe adiit, duos ſermones ibidem faciens: in cujus memoriam baculum in quo conſueverat ſuſtentare imbecilles artus, Affligemenſes conſervare deferuntur. Sed cum eos ordini Ciſtercienſi adunare voluiſſet, nec valuiſſet; cœnobium Gemblacenſe intravit, & caritative in eo ſuſceptus, caſulam ſuam quæ adhuc ibi eſt, in eo dimiſit; & cum inde tranſiret, & oris conventus Fuſniacenſis approximaſſet, exoratus à quibuſdam perſonis ut ad partes Brabantiæ conventum unum tranſmitteret, ſe facturum repromiſit. Et cum Claram-vallem ingreſſus eſſet, ſponſionis ſuæ memor, XII. monachos cum abbate tertiodecimo & quinque converſis, data eis benedictione, huc tranſmiſit. Et poſt octavas paſchæ à Clara-valle exeuntes, & per filias Claræ-vallis deſcendentes, à confratribus ſuis proſpera eis tunc deprecantibus ſuſcepti ſunt, & acceptis vitæ & viæ neceſſariis, poſt dulcia vitæ colloquia abeuntes, Brabantiam at-
A tigerunt; & prima nocte hoſpitati ſunt apud virum honeſtum, cui non erat heres, ſed uxor valde honeſta. Cœna autem facta ibidem, & completorio decantato, ſummo cum ſilentio abbas & fratres ſui ſopori ſe dederunt: & cum modice pauſaſſent, ſurgentes vigilias regulariter & moroſe valde cecinerunt: quod audientes homines illi apud quos hoſpitati ſunt, compuncti ſe & ſua in manibus eorum dederunt: & appellatur locus ille *Sciuyenrabun* uſque in hunc diem, adjacens Novæ-curiæ, & ipſius initium quod Thoridis vocabatur: & inde procedentes
B conſederunt juxta fontem *Geddiarch*. acquirentes ibidem octo bovaria terræ arabilis & quædam alia loca indirecta & inculta modice valentia. Eratque tunc quaſi tota terra circumjacens fere uſque ad Nivellam, invia, ſilveſtris, & nemoroſa. Ibique conſtructo monaſterio & oratorio quieverunt, abbatizante in eo loco viro ferventi & diſciplinato domno LAURENTIO anno Domini MCXLVI. ſecundo anno EUGENII papæ tertii; ſecundo anno HENRICI Leodienſis epiſcopi ſecundi; quarto vero anno GODEFRIDI ducis Brabantiæ tertii; ætatis vero ſuæ anno quinto.

C

CAPUT II.

De Girardo II. abbate, Faſtredo III. Odelino IV. Ulrico V. Gerardo VI. & Guillelmo VII.

CUm autem domnus LAURENTIUS uno anno abbatizaſſet, ceſſit & factus eſt domnus GIRALDUS abbas Villarienſis ſecundus. Hic ipſo creationis ſuæ anno fecit muniri locum & poſſeſſiones noſtras per EUGENIUM papam. Cum autem in loco illo per aliquod tempus ſteriſſent, tantam ibidem inopiam

pertuleſſent, quod domum Claræ-vallis repe- A tere deliberaverunt. Quo audito, S. BERNARDUS ſuperveniens, conſolatur dilectos filios ſuos ſuper puſillanimitate eorum. Cum S. Bernardus locum ipſum & fratres viſitaſſet, & fontem loci illius benedixiſſet, perpendens eos pati defectum fluentis aquæ, hortatur eos deſcendere in hanc vallem in qua ſedemus; prædicens plurimos eſſe ſalvandos in hoc loco horroris & vaſtæ ſolitudinis. Quo audito, hunc locum ad inhabitandum elegerunt, adnihilato & renuntiato omni jure quod in iſto loco, tamquam in libero allodio, abbas *de Florines* WASSELINUS nomine & alii ſe habere dicebant; conſtruentes- B que oratorium lapideum, & domum contiguam pro refectorio & dormitorio, quæ adhuc ſuperſunt, de die in diem proficere cœperunt.

Cum autem domnus Giraldus ceſſiſſet; factus eſt domnus FASTREDUS tertius abbas Villarienſis. Et hi duo fere quinque annis abbatizaverunt, ſed cum anno domini MCLI. S. Bernardus hunc locum viſitaſſet, & divina in oratorio celebraſſet, facta convocatione multorum abbatum, Remis ſedavit ibidem controverſiam ortam inter nos & eccleſiam S. Foillani; quæ ſecundario fuit confirmata C per domnum ROBERTUM ſecundum abbatem Claræ-vallis anno domini MCLIV.

Domnus ODELINUS quartus abbas Villarienſis, vir totus Deo deditus abbatizavit anno domini MCLIII. confirmari faciens abbatiam iſtam per domnum HENRICUM ſecundum Leodienſis civitatis epiſcopum, & per domnum GODEFRIDUM ducem Brabantiæ ſecundo anno FREDERICI regis. Tempore illo data fuit nobis ab eccleſia Nivellenſi ad petitionem S. Bernardi C. bovaria terræ incultæ, & inita eſt fraternitas ad invicem. Inivimus etiam fraternitatem cum D eccleſia de *Florines* anno domini MCLVIII. tempore GODEFRIDI ducis Lotharingiæ, mediante domno FASTREDO abbate Claræ-vallis tunc nos viſitante.

Cum autem domnus ODELINUS fere ſeptem annis ſtrenue præfuiſſet, & plantare incœpiſſet curiam *de Hemelement* & *Keſſart*, ceſſit. Cui ſucceſſit domnus ULRICUS quintus abbas Villarienſis, Alemannus natione, homo prudens & providus, abbatizavitque anno MCLX. contrahens fraternitatem cum eccleſia Affligehemienſi & Serſoſſenſi. Tem- E pore ejus fuit prior nonnus BONIFACIUS Claræ-vallenſis quondam monachus, & unus de primis, cujus oſſa ſunt repoſita retro cancellum majoris altaris. Hic XXIV. annis ſtrenue abbatizavit, plantare incipiens curias de *Stoten* & *Sart*, *Reſbarbe* & *Her*, quam Agnes comitiſſa de *Los* nobis dedit, nil juris ſibi vel heredibus ſuis in alodio illo retinens. Ipſe impetrans privilegia plura à ſummo pontifice ALEXANDRO, fecit confirmari locum noſtrum & bona noſtra per eumdem papam, & per domnum PHILIPPUM archiepiſcopum Colonienſis eccleſiæ, & per capitulum ejuſdem eccleſiæ, per capitulum (a) S. Lamberti (a) & G. ducem Lotharingiæ. Et cum ceſſiſſet, Vacellis profectus, ibidem plenus dierum mortuus eſt. Scribit de eo domnus Johannes Cameracenſis epiſcopus ſic: Ulricus quondam abbas in Villari fuit homo plenus dierum &c. Domnus Gerardus ſextus abbas Villarienſis homo miræ abſtinentiæ abbatizavit anno Domini MCLXXXV. plantare incipiens curiam de *Fleppe* olim dictam *Belſay*, hic vero ſex annis præfuit, ceſſitque.

Cui ſucceſſit domnus WILLELMUS VII. abbas Villarienſis, abbatizavitque anno Do- B mini MCXCI. hic VII. annis præfuit; plantare incipiens ac acquirens curiam de *Deys* & bona de *Fymay*. Sub ipſo fuit prior nonnus CÆSARIUS, de quo ſcribitur in vita domni Godefridi ſacriſtæ reconditi retro cancellum majoris altaris, de quo etiam Cæſarius laudabilia ſcribit in ſuo tractatu. & hic venerabilis pater antequam abbatizaret, fertur fuiſſe prior in *Heyſterbach*.

CAPUT III.

De Carolo abbate VIII.

Iſtoque cedente, electus eſt domnus CAROLUS octavus abbas Villarienſis, quondam miles in ſæculo, frater comitis de *Seyne*, ut ejus vita plenius teſtatur, profeſſus in *Hemmerode*. Abbatizavit anno Domini MCXCVII. hic XII. annis præfuit, & huic commiſſa eſt paternitas in Camera juxta Bruxellam. Domnus CAROLUS audiens ſe electum in Villari, non ſe obtulit inquiſitus, ſed fugit timens ex hac promotione animæ ſuæ periculum D imminere; aſſerens quod non ad libertates accipiendas ad ordinem venerat, ſed potius ad deſſendum quod tantas in ſæculo habuerat, aufugit & latuit quamdiu potuit, quouſque poſt capitulum generale per ſententiam onus oblatum compulſus eſt ſuſcipere. Venit itaque Villare, & non ſolum Villarienſibus, ſed toti terræ acceptus, & ſecundum datam ſibi ſapientiam profectui domus ſibi commiſſæ in temporalibus & in ſpiritualibus providit. Non invenit niſi domunculas ſtramineas & quaſi tuguria paſtorum, & in brevi E ædificavit duo dormitoria lapidea monachis & converſis, & quaſdam alias officinas, auxit conventum monachis & converſis, grangias ædificiis & terris. Scivit ſe coaptare omnibus & conformare, & per hoc nobiles & ignobiles de vana ſæculi converſatione extraxit, & per Dei gratiam in clauſtrum Villarienſe induxit, domnum Portuenſem epiſcopum CONRADUM, qui ei ſucceſſit in officio abbatis, & alios quam plures. Poſtea aſſumptus in Claram-vallem, à Clara-valle in Ciſtercium, à Ciſtercio in epiſcopum Por-

(a) Id eſt eccleſia Leodienſis, quæ S. Lambertum epiſcopum & martyrem præcipuum agnoſcit patronum.

menſem de præcepto domni Papæ. Cum A itaque domnus CAROLUS carus in officio & acceptus haberetur omnibus, ſibi ſoli in eo diſplicuit, cum omni inſtantia, quotiens ſe obtulit grata occaſio, à domno Clarevallenſi petens abſolvi, timens pro onere gravi ſuis humeris impoſito. Aſſerebat ſe reddere rationem in horrendo judicio pro grege ſibi commiſſo, inde dolens & gemens quod deſiderio ſuo non ſatisfaciebat. Grangiam de Querceto nobile membrum eccleſiæ de novo ædificavit. Bona de *Leeringe* adjutorio Dei & multa alia non ſolum circa grangias, ſed B & in locis ſparſis nobis acquiſivit in ſuo labore, numquam in diebus ſuis bonarium terræ, numquam plauſtratam ligni vendi permiſit; Nota. ſacrilegium judicans, ſi quod eccleſiæ datum erat, ab eccleſia removeret. Adjuvante eum gratia Dei, domum ſine gravi debito tenuit; & aliis eccleſiis fere ad DC. marcas in diebus ſuis conceſſit. Ex multa gratia quam apud nobiles habuit, vineæ circa Rhenum & Moſellam nobis gratis fuerunt traditæ, piſcatura in Sambria in opus divini officii & ſolatium infirmorum, redditus in *Durdrecht.* C Hoc mirandum in eo, cum tam incomparabilis gratiæ apud omnes eſſet, quod tenaciſſimus tamen conſervator rerum domus ſuæ erat ſemper de acquirendo ſollicitus; numquam de erogando militibus & tyrannis, ad quos manus ſemper contractas habebat; qui pauperibus & deſolatis larga ſemper manu ſubveniebat, in hujuſmodi pius & diſcretus: cum multa de eo dici poſſint, unum eſt quo ſpecialius commendari poteſt; quod numquam, ex quo intravit ordinem, ſol occidit ſuper iracundiam ſuam: ſed cogitans, D quod voto monaſtico erat obligatus, omnes exceſſus in ſe commiſſos benigna facilitate remiſit, puritati conſcientiæ & cordis tranquillitati intendens. Singularem gratiam dominus ei dederat, quod à magnis & parvis, à principibus terræ & coaſſiſtentibus, ſingulari & ſpeciali amplexaretur affectu; & in magnis eorum conſiliis acceptiſſimus erat, cum numquam illis intereſſe vellet, ubi contra Deum, & ſacræ religionis honeſtatem ageretur. Poſt multos labores & ſudores quos in Villari pertulerat, à domno Clarevallenſi cum multa inſtantia obtinuit abſolutionem officii ſui, quod ſemper grave nimis judicabat, & in quo numquam ſola die ſine timore fuit maximo: timens ſibi pro reddenda ratione animarum ſibi commiſſarum, in noviſſima horrenda diſcuſſione, quod quidem abbas Claræ-vallis conceſſit invitus, utpote quem ſibi in ſummis negotiis ſuis maxime neceſſarium probaverat. Unde dixit: Homo iſte à ſummis principibus honoratur, terræ in qua habitat acceptus & dilectus, conventui ſuo carus & neceſſarius, domus ſua ſub eo profecit plurimum, in ædificiis conſtruendis & poſſeſſionibus acquirendis, & quod eſt amplius, vigor religionis ſub eo non deferbuit: ſed & magnas A & honoratas perſonas per Dei gratiam ſuo conventui congregavit. Attamen devicto mo, nec diutius in abbatis officio ipſum poſſum detinere. Abſolutus itaque rediit *Hemmerode* ad jucundos Rachelis amplexus; ibi latere volens, & id quod ſupererat vitæ ſuæ in Dei ſervitio, expendere in diſciplina clauſtrali. Sed in abbatia S. Agathæ monialium ordinis noſtri diem clauſit extremum.

CAPUT IV.

De Conrado abbate IX.

NOnus abbas Villarienſis domnus CONRADUS filius comitis *de Seyne* abbatizavit anno Domini MCCIX. Hic quidem nobilis genere, ſed longe nobilior virtutum generoſitate fuit. Cum eſſet unus de majoribus canonicis eccleſiæ S. Lamberti, arctioris vitæ deſiderio tactus, valefaciens ſæculo, habitum religionis in monaſterio Villarienſi ſuſcepit ſub venerando patre noſtro C domno CAROLO, plus appetens pro Chriſto Domino humiliari cum mitibus, quam dividere ſpolia cum ſuperbis. Hic homo Dei elapſo probationis ſuæ tempore factus prior, officium ſibi injunctum diſcrete adminiſtravit: & poſt parvo temporis ſpatio elapſo, merito religionis & prudentiæ abbas factus eſt nobis. Cum autem illo in tempore vacaſſet ſedes Leodienſis, aliqui canonicorum eum in præſulem elegerunt, ſed alii reſiſtentes dixerunt quod eccleſia Leodienſis non indigeret præſule cucullato. Sed cum domus D ſub tanto paſtore proficeret in temporalibus & ſpiritualibus, à nobis abſtrahitur non ſine lacrymis & gemitu, & in abbatem Claræ-vallis eligitur. Cumque fideliter amminiſtraret regimen domus illius, Dominus eum majori cariſmatum gratia ſublimare decrevit: nempe maturiori jam ætate, virtutibuſque in habitum verſis, abbas Ciſtercii effectus eſt. Cumque fama virtutum ejus & probitatum ejus ubique crebreſceret, in cardinalem aſſumtus, tamquam murum æreum ſe pro ordine poſuit, & in tanta dignitate poſitus recordatus cœnobii Villarienſis, in quo imbiberat ſpiritum compunctionis & religionis, tranſmiſit ibidem imaginem Beatæ Virginis ex auro & argento valde pretioſam, cum duabus dalmaticis & caſula & aliis inſignis pontificalibus, quæ adhuc apud nos ſunt.

Scribitur etiam de iſto reverendo patre in vita beati Dominici in hæc verba: Accidit etiam quodam alio tempore, ut quidam apoſtolicæ ſedis legatus epiſcopus videlicet Portuenſis CONRADUS nomine, vir religioſus de ordine Ciſtercienſi, Bononiam veniſſet; hic ad domum Prædicatorum veniens, debito cum honore ſuſceptus eſt. Quædam autem hæſitatio de hoc ordine, quare ſcilicet, & ad quid eſſet inceptus menti ejus

cœpit irrepere. Reſidens ergo in eccleſia fratrum, librum aliquem petiit: oblatus eſt ei liber miſſalis, quem facto ſigno crucis aperiens, in ſuperiori primi folii, ſicut in animo ſuo deſtinaverat, parte legit, *laudare benedicere & prædicare*: quo tamquam cælitus emiſſo reſponſo, ſtatim exhilaratus, omnem à ſe dubietatis ſcrupulum jam certus abjecit, ſe ſeque fratribus & totaliter & devotiſſime commendavit. A

Conc. German. anno 1225. cap. 13.

Cumque ſtrenue legationis officium perageret, Maguntiam devenit, ibique celebrato ſolemni concilio, edidit hoc decretum: Licet B contra refrænandos inſidiatores pudicitiæ ſanctarum virginum pœnæ graviſſimæ ſint ſtatutæ tam canonicæ quam legales, quidam laxatis voluptatis habenis, in lacum miſeriæ ■ in lutum fæcis ſe immergunt, ut obliti ſalutis æternæ, normam honeſtatis temerantes, earum pudicitiam interpellare præſumant: contra quos terminum rigoris opponimus, ſtatuentes ut quicumque pudicitiam monialium cujuſcumque habitus auſu ſacrilego ſollicitare præſumſerit, ab officio, ſi clericus fuerit; ſi laïcus, à perceptione corporis Domini ſe noverit ſuſpenſum. Qui vero ſacrilegum carnis commercium cum talibus habuerit, ipſo C facto excommunicationis ſententia ſe noverit innodatum: monialis vero ſeu canonica quæ hujuſmodi crimen flagitioſum perpetraverit, ulterius ad officium aliquod in monaſterio nullatenus admittatur: ſed in ſignum iniquitatis ſuæ ultima tam in clauſtro remaneat quam in choro. Eo tempore mortuo domno papa, cardinales conſentire non valentes in electionem, compromiſerunt in duos cardinales, & in hunc reverendum patrem; ipſe electus ab his duobus, abſit, inquit, quod dicatur quod ego elegerim me in papam, & ſic alius electus eſt. Cum autem morti D appropinquaret hic homo Dei, audi quid dixerit. Tu qui portas pondus diei & æſtus in Villari, & gemis ſub onere, utinam, inquit, uſque in hanc horam in Villari ſub diſciplina regulari vixiſſem, & cum coquinæ hebdomadariis ſcutellas abluiſſem, & ſic compunctus obdormivit in Domino. Et etiam ſcribitur de eo in libro qui intitulatur Univerſale bonum: Vidimus venerabilem CONRADUM virum nobiliſſimum, primo abbatem Villarienſem, poſtea Ciſtercienſem, demum Romanæ curiæ cardinalem, qui in adminiſtratione prælationis ſuæ mirabili ſa- E gacitate vigebat; nihilominus tamen deditum contemplationi divinæ quotieſcumque vacare poterat ſibi ſoli exhibebat. In tanto enim moderamine rerum animum ſpiritui ſervire coëgerat, ut nunc ad libitum cauſis ſecularibus, nunc ſpiritualibus omnino deditum, ex hoc in hoc libere tranſiens inclinaret. De hoc viro excellentiſſimo illud dictu mirabile ab abbate Villarienſi WILLELMO probatiſſima veritate cognovi, quod digiti manuum ejus quos in conſecratione corporis Chriſti extendebat, ad ſtudium & inſpectionem librorum nocte inſtar candelarum in tenebris relucebant. De iſto etiam venerabili CONRARDO indubitabili fide ſuſcepimus, quod cum exiſtens in partibus Brabantiæ, tumulum beatæ mulieris MARIÆ DE OYGNIES ſedulus viſitaret, intempeſtæ noctis ſilentio, cum oraret vidit in ſpiritu ipſam Dei famulam flexis genibus pro ſe Dominum exorantem, & poſt orationem ejus labores & ſollicitudinem dulciter conſolantem. Hic ſequitur epitaphium ejus.

Conradus recuſat ſummum Pontificatum.

Vive vide fida, ne fide fidatur in ævo.
Quo vireas caro, quo vireas, quo pingere nævo
Spica ſenum culmus juvenum, ſe det indoles herba
Impetitur, ſed par per iter ſunt meſſis ac herba
CONRADUM tot in alta gradum firmaſſe recluſum
Cerne ſolo feriante cælo jam pondere fuſum
Jam neque.... nec aratra tenet cum præmia cernat
Præcipuus flos Roma tuus ſuper æthera vernat.
Planta ducum Villare novum deſcendit in hortum:
Dehinc vacuum Bernarde tuum transfertur ad hortum,
Mox Matris pater, imo patris pater ordinis eſſe
Promeruit, demum meruit tibi papa coëſſe.
Papæ contradicens Conradus, et quaſi ſoli
Luna rotunda fuit. Tibi teſtis Roma fidelis.
Hiſpida contaſit CONRADUS corpora barbam
Ordinis impii collum, Romæque coronam
In clauſtro Daniel Noë portus pontificatu
Imperioque Joſeph modo Benjamin in paradiſo
Anno milleno biſcenteno trino nono
Luce tua cæſis manus hunc ſepelis Michael.

CAPUT V.

De Valtero abbate X.

DEcimus abbas Villarienſis nonnus (a) VALTERUS de Trajecto inferiori ex illuſtri proſapia oriundus, abbatizavit anno domini 1214. Hic ſeptem annis abbatizans & parum amplius, plantare cœpit curias de *Genvileer* & *Diepenbeke*. Huic commiſſa eſt

(a) De Valterio abbate Villarienſi agit Cæſarius lib. 2. Dialogorum capitibus 18. 19. & 20. ubi narrat eum gratiam lacrymarum precibus cujuſdam piæ feminæ & cujuſdam monachi divinitus impetraſſe.

paternitas

paternitas in domo de *Baus*. Hæc verba ſertur dixiſſe in collatione quadam. Juſto judicio Deus dimittit hominem cadere in peccatis quæ numquam cogniturus eſt: quia ea quæ novit non cavit: quanto homo Deum ardentius amat, tanto clarius peccata ſua videt, & mala pati deſiderat. Ut acquiratur timor Dei, qui valde utilis eſt, duo conſideranda ſunt, præſentia Dei, & mors. Diabolicus timor eſt quando homo peccatum timet, & non cavet. Sanctus timor eſt, quando homo timet de bonis quæ agit, quod non fuerint, ſicut juſte fieri deberent. Iſte timor omnia purificat. Tam magnum peccatum quiſque facit cum peccat, quam in conſcientia ſua eſſe judicat; judicio conſcientiæ poſt perpetrationem, nec majus nec minus fit; humilitate tamen illa delentur. Pater iſte venerabilis mirabiliter totus igne caritatis accenſus, & totus in Deo abſorptus, nihil aliud in mundo deſiderabat, niſi homines ad religionem adducere, & monaſteria virginum fundare: cumque plurimas domos monialium noſtri ordinis in diœceſim Leodicenſem plantaſſet; tandem perpendit ſatis ſe fore onuſtum in regimine proprii monaſterii. Sciens inſuper quod ſi diſpergeret per clauſtra monialium pro confeſſionibus audiendis ſeniores domus ſuæ zelantes ordinem, & lucentes verbo & exemplo junioribus, quod forte juvenes inſoleſcerent, & diſciplina minueretur, reſignavit jus patronatus de octo domibus in manu domni Ciſtercienſis; deinceps majorem ſollicitudinem ſuis impendens. Cum autem ſenio gravatus caligaret oculis, & tamen non ceſſaret à celebratione miſſarum, miniſter ſuus multum obſtupuit de hoc; ipſe vero ſatisfacere volens miniſtro, dixit ei: Pone manum tuam in quacumque parte libri, ut volueris, & dicam tibi clauſis oculis, quid ibi ſcriptum fuerit: & expanſa manu miniſtri ſuper libro, mox dixit ei locum ſcripturæ, & compeſcuit eum à murmure. Inſuper dixit ei quod cogitaret quidquid vellet, & diceret ei cogitatum ſuum; & ille cogitavit quædam verba in Latino, & Gallico & Teutonico. Cogitatione facta, mox petit ſibi revelari cogitatum ſuum: & abbas dixit ſibi, ſic eum cogitaſſe. *Ego vellem eſſe, auſſi preuden als ghiis ſiit.* Quo audito, miratur minime poſſe latere eum corda hominum. Hic quadam vice viſitans vallem beatæ Mariæ juxta Hoyum, [redacted] ſermonem faciens coram conventu in capitulo, vitia deteſtans, virtutes & earum ſectatores laudabat. Et ecce dæmon in ſpecie ſimiæ ei apparuit, geſticulationes ridiculoſas coram eo faciens, ut ſic eum à ſermone compeſceret: ſed ipſe clauſis oculis, ſigno crucis munitus, ſermonem debito fine complevit. Audivi referri quod pro vitanda graviſſima pœna corporis, ſignum poſt completorium non feciſſet, & etiam ſcribitur de eo in libro qui intitulatur Univerſale bonum. Vidimus quemdam Valterum dictum de Trajecto inferiori, qui cum eſſet vir nobilis genere & delicatus in ſæculo, optime litteris & maxime quadrivialibus inſtitutus; numquam tamen adeo vilem in oculis ſuis & vere humilem vidi. De eo venerabilis ROBERTUS abbas Vaccellenſis, me coram poſito referebat quod ab illius ore audiſſet frequenter cum per dimidiam, vel totam fere diem, dum meditaretur aut oraret, in tanta mentis ſinceritate & tranquillitate fuiſſe, ut nec una ſaltem tenuiſſima cogitatione ejus animus altrinſecus pulſaretur, & hoc ſuper hominem fuiſſe non ambigo. Item narratur de eo quod ipſe fertur dixiſſe, quod infra XL. annos cum deliberatione mortale peccatum, nec etiam veniale commiſerit. Cum quadam die ſederet in menſa S. WILLELMI Bituricenſis epiſcopi, qui ante fuit abbas Caroliloci, de cibo appoſito modicum quid timide guſtabat, eo quod ita delicata cibaria edere non conſueverat. Cumque hoc advertiſſet epiſcopus, alloquitur eum dicens: Abba, ut cibis iſtis non vis veſci, ego vero ex eis reficior, ego tamen canonizabor, & feſtum meum celebrabitur; & ſecundum quod prædixit factum videmus. Hic domnus VALTERUS quodam tempore de veſtiario cucullam accepit, & quidam de amicis ſuis conſiderans cucullam ſatis curioſe juſtiſſimam, dixit ſibi quod cuculla ſua peroptime conveniret ſtaturæ ſuæ: quo audito, cucullam exuens in aquam projecit, ibique omni decore perdito, iterum eam induit, nobis per hoc dans exemplum non quærere [redacted] veſtitu quod ſuperbire cogat, ſed quod frigus expellat, non quod proximum ſcandaliſet, ſed potius quod ædificet. Hic in valle S. Lamberti morte præventus ibidem ſepultus eſt.

Multa virginum monaſteria fundat.

Nota.

CAPUT VI.

De Willelmo II. abbate XI.

VEnerabilis ac piæ memoriæ domnus WILLELMUS abbas XI. Villarienſis, de Brucella oriundus, abbatizavit anno Domini 1221. acquirens bona de *Tielt* & de *Bauchin*, & ſub ipſo porta noſtra cœpit ditari redditibus & poſſeſſionibus. Suſcepto autem hujus cœnobii regimine, quam diſcretum, quam ſollicitum, quam benignum paſtorem ſe exhibuerit, non eſt noſtræ ſimplicitatis exponere. Cum autem aliquoties infirmitorium pro reparatione virium intraret, & aliquos ſeniorum ad prandendum ſecum convocari faceret, vix venire acquieverunt, ſobrietatem ejus & mediocritatem menſæ ejus moleſte ferentes. Quam ſobrius & quam parcus intus & foris, ſibi & familiæ ſuæ fuerit, patet diligenter conſideranti vetuſtum regiſtrum in quo olim ſcribebantur expenſæ abbatum, cum vix aliqui XII. libras per anni circulum expenderint. Quamvis parcus ſibi fuerit in victu & veſtitu; tamen manum ſuam aperuit inopi, & palmas ſuas extendit ad pauperem. Si

aliquis fratrum modicum quid petiſſet ab eo A ad uſus pauperum, nihil ab eo accepiſſet; ſed magna petentibus magna dabat; legerat enim illud evangelii: *In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.* Et ibidem, *Date & dabitur vobis.* Dabat enim de primitiis frugum ſuarum Domino, & Dominus implebat horrea ſua ſaturitate. Non enim comedit buccellam panis ſui ſolus, ſed comedit ex ea orphanus, pupillus, & vidua; & præcipue Beguinæ Nivellenſes; & latera pauperum ex velleribus ovium ſuarum calefacta ſunt.

Fuit etiam doctus in lege divina: unde in capitulo coram conventu frequenter con- B ſuevit proferre nova & vetera, corda audientium ad amorem cæleſtis patriæ excitantia. Cum fratres in grangiis viſitaret, capitulo tenendo, confeſſionibus audiendis operam dabat. De temporalibus ei cura extrema erat, ſciens ſenſus humanos quantumcumque vigiles parum poſſe proficere ad ædificationem vel cuſtodiam cœnobiorum, niſi Deus porrexerit manum ſuam ædificantibus & cuſtodientibus ea; ſed potius gubernari ea ſecundum merita habitantium in eis. Quamobrem omnem ſollicitudinem ſuam projecit in eo cui cura eſt de nobis. Sub patre iſto C imprægnata eſt eccleſia Villarienſis à Spiritu-ſancto, qui quando & ubi & qualiter vult ſpirat: quæ concepit & peperit filiam ſuam primogenitam, ſcilicet domum de Grandi-prato anno Domini MCCXXXI. & poſtquam hanc peperit, adhuc amore prolis æſtuans, iterato concepit & peperit alteram filiam, ſcilicet Locum S. Bernardi anno Domini MCCXXXVIII. Cum autem duodecim monachi cum abbate tertio decimo tenderent verſus Grandis-prati locum, contigit ut appropinquarent Namurco, & ecce clerus Namurcenſis cum populo proceſſionaliter eis occurrit cum ma- D gna devotione, eos ſuſcipiens, & deducens. Et ecce ex altera parte dux Brabantiæ cum ingenti multitudine occurrit aliis ad Locum S. Bernardi properantibus, ſignum S. Crucis ante eos deferens, & debito honore eos deducens. Gaudebat Villarienſis eccleſia, quia tunc temporis non erat in filiabus Claræ-vallis minima; ſed una de majoribus reputata. Et quia, teſte Apoſtolo, omnes in Chriſto pie viventes perſecutionem patiuntur, paſſus eſt & hic verus paſtor inimicos prælaturæ ſuæ, & perſecutus eſt ab æmulis: ſed Domino auxiliante filii iniquitatis non nocebant ei, ſed omnes morte præventi ſunt. Cum autem quodam tempore arripuiſſet iter ad capitulum generale, ad pacis & unitatis ac totius ordinis noſtri firmamentum, accidit ut quidam frater converſus infirmitate gravatus ſuppriorem vocari faciens, confiteretur eidem inter cetera peccatum quoddam cujus abſolutionem abbas ſibi reſervarat, quo audito, ſupprior dixit eidem quod peteret ab abbate abſolutionem de illo delicto: quid moror? morte præventus eſt: cum autem abbas de capitulo annuo rediiſſet, & in craſtino, dicta miſſa, vacaſſet orationibus & ſanctis meditationibus, ſpiritus converſi nuper defuncti apparet ei. Porro abbas, viſo eo, præmiſſo *Benedicite*, inquirit eum ſuper ſtatu ſuo: at ille, cum receſſiſſetis à nobis, mandatum recepi à ſuppriore in confeſſione, quod peterem à vobis abſolutionem de hoc delicto: ecce & nunc inſtanter exoro abſolvi. Abſolutione percepta, ab abbate requirit defunctus, quid debeat pro ſatisfactione facere? Et abbas ad eum: injungo tibi loco ſatisfactionis quod tu ſtes per annum in purgatorio. At ille, heu me, Pater, quare tam duram contra me tuliſti ſententiam? Ego potius optarem ſtare ſeptem annis in ignita fornace Villarienſi, quam per annum integrum eſſe in purgatorio: & oratio dominica ſemel dicta ſuffeciſſet loco ſatisfactionis. His auditis, abbas vehementer contriſtatus, alleviare eum voluit à ſatisfactione. At ille, nequaquam eſt in tua poteſtate alleviare me: tu ſententiam tuam tuliſti, & lata permanet: ſed per preces, & alia obſequia alleviari potero; & hiis dictis, diſparuit. Abbas vero intrans capitulum nuntiavit monachis quæ acta fuerant circa mortuum fratrem, rogans eos per viſcera miſericordiæ Dei, in quibus viſitavit ſedentes in tenebris & umbra mortis, quatenus rogarent Dominum pro alleviatione ejus, & ut deinceps cautius ſe haberent in confeſſionibus audiendis, & in pœnitentiis injungendis. Hic quadam vice intravit Lovanium, volens loqui domino duci exiſtenti ibidem in caſtro ſuo: cum autem ibi miſſam diceret, beata Virgo apparuit ei dicens, Venturi ſunt hic quidam oppidani hujus villæ, & rogaturi te pro receptione unius pueri: ſine mora recipe eum, quia vas electionis eſt mihi, & hiis dictis diſparuit. Et ecce, miſſa dicta, & negotio peracto pro quo advenerat, oppidani adducentes adoleſcentem ARNULPHUM nomine, pulchrum corpore, moribus ornatum, rogant abbatem pro receptione ejus: & ipſe miſertus pueri recepit eum. Cum autem cellam noviciorum intraſſet, frequenter in corde & in ore habuit illud ſcilicet quod ſanctus Bernardus in noviciatu dicere conſueverat, Bernarde Bernarde, ad quid veniſti? Porro ſuper una negligentia non ſecundario corripiebatur, ſed ſuffecit prima correctio. Hunc adoptavit in filium tanquam à Matre Domini ſibi recommendatum.

Cum hic venerabilis pater paſtoralis curæ E officium in Villarienſi cœnobio vita & moribus decoraret, & bonus odor Deo eſſet in omni loco, Clarevallenſes audita fama virtutum ejus, in abbatem eum eligunt, & corda Villarienſium gravi mœrore percellunt. Cum autem ad regimen tantæ eccleſiæ aſſumtus eſſet, locum dignitatis condignis adornabat moribus, & ita quod multum amaretur à bonis, & timeretur ab indiſciplinatis. Scribitur etiam de iſto viro Dei, in libro qui intitulatur Univerſale bonum in hæc verba. Anno ab incarnatione Domini MCCXXXI.

Margin notes: Grandis-prati & Loci S. Bernardi monaſteria fundat. — Fit abbas Claræ-vallis.

„quidam abbas Willelmus nomine in monaſterio Villarienſi in Brabantiæ partibus fuit, qui in pauperes largus valde & pius, talis miraculi occaſio extitit, ſicut fratri Valtero quondam priori fratrum Prædicatorum in Treviri, à quo & ipſe accepit, idem abbas ſecretius enarravit. Curia erat cœnobio Villarienſi quæ Scortis dicitur, in quâ bos converſis fratribus fuit elegans forma, pinguedine & robore, cujus carnibus quædam paupercula prægnans comedere irremediabili deſiderio concupivit, flevit autem & quaſi cum vitæ periculo torquebatur. Dabantur illi bovinæ carnes pulcherrimæ, ſed ad reſtringendam ejus concupiſcentiam non valebant. Veniente ergo abbate ad curiam, & narrante converſo fratre periculum mulieris, reſpondit abbas: Melius eſt occidi bovem, quam hominem; ſed ſecreto hoc facias, & comple deſiderium mulieris. Induxit ergo frater converſus bovem in veſpere ſecretius in conclavi, & occiſum excoriatumque membratim diviſit & repoſuit. Particulam vero quam mulier in bove cupierat, mox tranſmiſit; qua comeſta mulier ex toto convaluit. Mira res & horrendum ſpectaculum! mane facto cum frater converſus famulos ſuos ad aratrum ſequeretur, vidit bovem occiſum arantem in aratro, & extra quam credi poteſt terribiliter ſtupefactus, recurrit ad domum, intrat thalamum, requirit carnes depoſitas, nihil de bove prorſus invenit, nec carnes, nec pellem, nec ſaltem ſanguinem quem effudit: hujus rei tres converſi in domo teſtes idonei pro veritate fuerunt: ſed & ipſe carnifex vir fidelis & bonus; nec non & ſuper omnes ipſa mulier quæ in ſola bovis occiſi carne comeſta convaluit, & non in aliis potuit, quam quodam occulto ſed tamen naturali inſtinctu, ex violenta deſiderii virtute diſcrevit. Familiam autem curiæ res penitus latuit, quia divulgari abbas diſtricte prohibuit. Apud autem ipſum abbatem res adeo valuit, ſicuti dicebat, ut qui ante naturaliter parcus fuit, largus ſuper omnes abbates ordinis, & pius in pauperes extiterit.

Pergens ad concilium generale captus ab imperatore dimittitur.

Hic poſt modum in Clarevallenſi monaſterio abbas electus & tranſlatus, cum multis valde archiepiſcopis, & epiſcopis, & abbatibus, & prælatis ad generale concilium Romæ à domno Gregorio papa nono vocatus, à Frederico imperatore in Lombardiæ partibus captus eſt: & ab ipſo imperatore pro vitæ meritis ſpecialiter eſt dimiſſus, & poſt pauca rebus humanis exemptus eſt. Hunc ſpecialiſſime deditum lacrymis vidimus, & ut illi dixerunt qui hominem ſecretius cognoverunt, in tantum divinæ contemplationis aſſiduitate vacabat, ut ei Dominus multa in viſione monſtraret, de quibus nonnulla vidimus ſcripta & approbata. Iſte commutavit bona noſtra de Porſiis, & de *Trancart*, & de Grandiprato pro bonis de *Marlange*. Huic commiſſa eſt paternitas de Valle-ducis anno 1233. Hic poſtea factus abbas Claræ-vallis, permiſſione noſtra viſitavit abbatiam de Camera, & ſic tandem paternitatem amiſimus, poſteris eam de jure viſitare volentibus. Cum audiſſent Villarienſes captivitatem prædicti patris, contriſtati ſunt valde; frater vero Johannes de *Roſ* converſus, ſcilicet quondam miles in armis ſtrenuus, & Henrico duci Brabantiæ bene notus, aſſumens ſecum fratrem Gerardum filium ſororis reverendi patris, adiit dominum ducem, poſtulans ab eo litteras ad Fridericum filium materteræ ſuæ pro deliberatione ſui quondam dilecti abbatis, quibus ultro datis & acceptis, laborioſum iter aggreſſi ſunt: tandem pervenientes ad imperatorem, expoſitis viæ cauſis, litteras demonſtrant, quibus viſis & mira alacritate ſuſceptis, ſtatim abbatem Claræ-vallis illæſum à vinculis cum omnibus ſuis abire præcepit. Cum autem feſtinarent ad propria redire, abbas infirmitate gravi pulſatus morte præventus eſt: ſed tamen multo labore in Claram-vallem delatus, congruo honore ibidem ſepultus eſt. Dum ejus corpus ſacratiſſimum in lavatorium à fratribus deportaretur, & ſecundum morem in ordine conſuetum lavaretur, ſubito magnum miraculum eorum oculis eſt oſtenſum. Divina etiam pietas, quæ neminem vult perire, ſed ad agnitionem veritatis omnes venire, meritum ſancti viri revelavit. Nam corpus lavantibus & in diverſas partes volventibus, tanta claritas circa locum genitalium apparuit, ut facilius ſolis ſplendorem in rota ſua radiantem intuerentur, quam hujus deifici luminis fulgorem, oculos carnales adhuc reverberantem poſſent ſuſtinere. Nec apparuit in loco dicto aliquod veſtigium genitalium, niſi ſola planities plana clara & munda, reverberans oculos intuentium claritate nimia. O affluentis miſericordiæ viſcera! ô divinæ dignationis redundantia! ô ſingularis gloriæ præconia, quæ ſervi humilis & devoti jucunda merita dignum duxit revelare! Quidnam evidentius ex aula ſummi Dei potuit procedere ipſum virginitatis inſignia ſinceriſſime cuſtodiſſe quam quod puritati ſuæ internæ & externæ ſic ſplendor atteſtatur ſupernæ gloriæ?

Ipſa noctis hora qua migravit à ſæculo vir beatus, apparuit cuidam incluſæ ſanctæ & religioſæ, quæ ab antiquo ſibi fuit familiaris & devota: apparuit autem iſto modo. Sancta illa anima circa medium noctis ſurrexerat orationibus inſiſtens, vacanſque Deo, & ſacra contemplatione experiebatur quam dulcis eſt Dominus; Et ecce ſubito circumfulſit eam lux immenſa, qualem antea non fuerat experta; & cum illa luce vir Domini Vilhelmus, cum tanta luce circumfuſus, ut oculos offenderet intuentis. Veſtis qua erat indutus in tantum apparuit pretioſa, diverſis lapidibus pretioſis ex omni parte adornata, ut nihil omnium divitiarum mundialium ſibi digne poſſet comparari. In capite

etiam geſtabat coronam auream ex lapide pretioſo decoratam. Cumque ſancta illa femina tantam ipſius gloriam miraretur, & de ejus præſentia nihilominus copioſius lætaretur, ut pote quem nondum ſciebat à carne ſolutum, ab invicem enim diſtabant pluſquam per centum milliaria: recluſa iſta juxta Villare morabatur, & adorſa tandem loqui, poſt longam admirationem dixit: Domine reverende, unde eſt hoc quod in tanta gloria modo vos video? ita enim non conſueviſtis. Et ſanctus reſpondit: Jam migravi à ſæculo, & aſcendo percepturus immarceſſibilem gloriæ coronam. Illa autem præ dolore de deceſſu pii patris vix loqui valente, dum ejus gloriam tamen aſpiceret in magnam admirationem verſa, rurſus dixit. O Domine, & quid ſibi volunt omnes iſti lapides pretioſi, & corona aurea quam geſtatis? Cui pater ſanctus reſpondit: Filia, omnes iſti lapides pretioſi quos in habitus mei ornamentum conſpicis, perſecutiones fuerunt, validiſſimæ tribulationes, & anguſtiæ quas mœrens à meis oblocutoribus ſuſtinui, & patientiſſime timore Dei toleravi: ipſas devovens, & quotidie in orationibus deferens ſupernæ majeſtati: ſunt etiam labores & dolores in quibus nocte & die deſudavi, pro eccleſiæ defendenda libertate. Corona aurea quam vides à me geſtari, ipſa eſt victoria martyrii, quam miſeratio ſuperna mihi voluit pro duris obſervantiis ordinis recompenſare: & his dictis, ab oculis videntis diſparuit. O viri ſancti inæſtimabilis gloria! O viri patientis inſuperabilis victoria! cui Chriſtus vivere fuit & mori lucrum. Ipſe mundi inquinamenta tranſiit, ipſe in medio nationis pravæ & perverſæ floruit & fructum patientiæ protulit, ut vere ſit beatus. Nobis ergo miſeris Pater in hac valle lacrymarum & miſeriæ derelictis ſuccurre precibus, ut illic perveniamus quo nos præceſſiſti: illud attingamus, quo bonum percipiamus, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, Trinitatem ſcilicet increatam, Patrem & Filium & Spiritum-ſanctum: ut Pater fontalem Divinitatis bonitatem in nobis transfundat, Filius æternæ veritatis ſpeculantiam nobis concedat, & Spiritus-ſanctus ignitæ delectationis ſolamina accendat; & videamus unum Deum in ſua nuda eſſentia relucentem. Hic cum quadam vice in infirmitorio menſæ aſſiſteret, oblati ſunt ei cibi valde delicati; ita ut ex aviditate eorum ſanguis ex ore & naribus ejus proflueret, attamen animo ſuo imperans abſtinuit.

Audivi etiam de iſto venerabili patre, quod, cum quodam tempore miſſam eſſet celebraturus, miniſter ejus juvenis bonæ indolis & admodum religioſus, & bonis exercitiis totaliter deditus, petiit à S. Patre ſacri dominici corporis communionem ſibi dari. Vir autem Dei, paternarum inſtitutionum æmulator non modicus, petenti filio benigne reſpondit: Fili cariſſime, die dominico communicaſti, ſecundum ordinis conſuetudinem, non eſt neceſſe modo veſtræ devotioni ſatisfacere, cum videatur ordinis inſtitutis contraire: immo credo te ſalubrius abſtinere debere, quam patrum ſtatuta præterire: ſed crede & manducaſti, ſaltem ſpiritualiter ſi non ſacramentaliter. Ad hæc verba patris filius devotus ſubticuit, Deo cui abſcondita cordis manifeſta ſunt, ſuam devotionem committens, non immurmurans, non recalcitrans, non impatiens repulſæ; ſed ſe ſic humiliter cuſtodiens infra limites perfectæ & veræ obedientiæ. O Deus infinite, & vere incomprehenſibilis miſericordiæ! quam magna, immo quam maxima multitudo dulcedinis tuæ, quam abſcondiſti timentibus te! abyſſus tuæ ſuavitatis patri ſuo abſconſa fuit, quia ejus filiolum ſaginare ex adipe frumenti vini & olei tui, pretioſo ſcilicet corpore & ſanguine tuo volebat. Aperi ergo theſaurum tuum, fontem aquæ vivæ, revela oculos ſervi tui, ut poſſit agnoſcere liberalitatem clementiæ tuæ. Proceſſit igitur Pater venerabilis tanto devotius & ſanctius, quanto illud myſterium ſublimius & divinius attendebat ad ſancta perficienda. Et ecce mirum & vere mirum, poſt quam ad communionem eſſet deventum, corpore Chriſti in tres partes diviſo, una ſanguini intingitur, altera ſumitur, ſed tertia minime reperitur. Nam ab oculis Patris diſparuit, & in ore miniſtri ſui humilis, & devote jacentis in oratione, & puris medullis cordis deificæ participationi inhiantis advolavit. Mira res, & noſtris temporibus inaudita! Cui Pater ſanctus, religionis æmulator, corpus dominicum tradere noluit, huic Deus per ſeipſum, ne ſuo fruſtraretur deſiderio, ſeſe mirabiliter donavit.

Sed quid? vero mirantibus mira ſuccedunt. Pater enim ſemel divinæ celebrationi devotiſſime intentus, ex immunditia tecti ſubito aranea in ejus calice ſanguine Chriſti pleno eſt lapſa, non immerito horrorem generans in ſumente & ſui abhominationem. Pater autem ſanctus, araneæ malitiam non veritus, ſed confidens perfecte in Domino, una cum ſanguine ipſam ſumſit, & ſibi incorporavit. De quo pater ſanctus, non ſolum membrorum deſtitutionem, ſed ipſius etiam mortis debitum exſolvere poterat, niſi Deus ad majora ſervum ſuum cuſtodiſſet. Et vere, ſicut ejus fides invicta conſtantia valida fuit, ita divinæ miſericordiæ ſtillicidia & ſupernæ benignitatis fluenta profuſius ſenſit: nam, cum iſtud factum ab ejus memoria eſſet elapſum, circa anni revolutionem quo ſibi contigerat, cœpit quædam puſtula in uno digitorum ſuorum apparere, in quo etiam quemdam pruritum ſenſit, quaſi humorem mordicantem. Leniter ergo hunc tangens, puſtula frangitur, & non ſanies, ut ſperabat, ſed aranea quam jam pridem ſumſerat, erupit integra, & quaſi numquam tacta de digito mirandis exivit. O Deus mirabilis, qui

ſemper in omnibus mirabilior illuſceſcis! Bene exclamat Apoſtolus, *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! quam incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles* (1) *viæ ejus.*

Uſurarii mortui bona ſuſcipere recuſat.

Item (a) exceptum eſt a ſupradicto libro ſcilicet Univerſale bonum. Sed quid noſtro " fere tempore ſub quodam religioſiſſimo ab" bate in Villarienſi monaſterio Brabantiæ " partibus contigit videamus, neſcio tamen " utrum fuerit ille vel alter. Maxima ſumma " pecuniæ librarum fortaſſe MDC, mortuo quo" dam uſurario in Namurco, in dicto mona" ſterio eſt delata, ex qua cum multæ poſſeſ" ſiones eſſent emtæ; quidam vir arctæ con" ſcientiæ abbas monaſterii eſt electus, quod " ubi comperit factum doluit, & venditis ovibus " atque pecudibus rebuſque mobilibus pecuniam " in Namurco remiſit, ut ſpoliatis ſingulis red" deretur. Nemine autem aſſumere volente " reſtitutionis negotium, pecunia iterum ad mo" naſterium eſt delata. Pius ergo abbas re" portantibus indignatus, juſſit iterato eam " referri, & in foro coram civibus & omni " plebe deponi, dicens; Pecuniam qui velit " accipiat: meam eſſe renuo, quia injuſte ac" quiſitam non dubito. Quod ubi viderunt " omnes, ædificati non modicum in hoc facto, " communi conſilio per manus virorum fide" lium pecuniam ipſam injuriatis ſingulis red" diderunt. Monaſterio autem Deus non mul" to poſt in decuplo plura reſtituit; & quod " ante tenuiſſimum, & fere mendicum fuiſſe " probatur, modo elegans, & multis copiis " opulentum vidimus ampliatum. In mona" ſterio ipſo multos vidimus ſanctos, & pleroſ" que qui ſpiritu prophetico & miraculis cla" ruerunt.

Epitaphium domini Villelmi quondam abbatis noſtri.

Pullulat inſignis victoria virginitatis,
VILLELMO ſignis poſt fata micante beatis,
Inquinet ut nulla corpus pollutio, ſexus
In dubio flexus, ſtabili ſtat in inguine bulla.
Felix eunuchi pia conſolatio, luci
Subtractus fragili virtute refulget herili,
Sed nec martyrii penitus privatus honore,
Qui fuit exilii ſocius virtutis amore.

CAPUT VII.

De Nicolao abbate XII.

DOmnus Nicolaus quondam prior in *Claromarès*, homo devotus & vir ſenſatus, duodecimus abbas Villarienſis, ſed nomine primus abbatizavit anno 1236. hic compatiens nuditati conventus, providit eidem de majori copia veſtium, quam habere conſueverat, & quantæ fuerit religionis perpendi poteſt in verſibus quos in extrema infirmitate ſua feciſſe fertur.

Tu mors es, de qua ſcio quod non parces, & æqua
Cunctos mole premis, æquans extrema ſupremis.
Grate venis menti feſſæ Chriſtum ſitienti;
Sed improbæ menti gravis es, pejora timenti.
O mihi cara veni ſolvens à compede ſæcli.
Hanc animam mere feſſam patiaris abire;
Sicque bonum verum cernet fantaſmate rerum
Liberâ, non meritis, Domini ſed munere mitis.
Largitor vitæ ut nos concede frui te.
Contenti capi te, reliquis dicemus abite.
Nam quid plus ſperet, tibi qui totaliter hæret?
Tecum quippe feret bona cuncta, nec altera quæret.
Fæx carnis miſeræ, cur me potes hic retinere,
Quem cupio tenere, nec me permittis habere?
In prælatura portatur ſarcina dura,
Quæ vigili cura perturbat pectora pura:
Hanc qui ſectatur miſer eſt; quoniam ſpoliatur.
Si quam poſſedit dulcedinem, paxque recedit.
Sed ſubitus ſentes multorum vivere mentes
Delicias reputant, & pravis optima mutant.
Tu cui donatum ſine cura vivere, gratum
Illud munus habe, nec cures culmina d'abbé.

Iſtud epitaphium fuit factum poſt mortem hujus veri paſtoris.

Sancta domus plora, quia flendi venit hora.
Mœſtitiæ lora laxa; pro veſte decora,
Vilibus abſque mora veſtire. Dei memor, ora.
Crines ungue vora, geme, comple fletibus ora.
Mortuus eſt legiſlator tuus, & dominator.
Mitis, ſervator pacis, pietatis amator,
Recti zelator, vitii prudens reſecator.
Juſtitiæ cultor, & peccati pius ultor.
Morum dictator, commiſſi multiplicator;
Chriſti ſectator, ſpeculum gregis & ſpeculator,
Scriptis facundus, nulli ſermone ſecundus.
Sedulitate pater ſola, per cetera frater.
Præ cunctis humilis, multis carus, ſibi vilis.

(a) Exceptum illud ex Thomæ Cantipratenſi libro de Univerſali bono deſideratur in codice Duacenſi. Vide tom. 1. horum Anecdotorum pag. 766. epiſtolam 5. De Namurco ad H. Villarienſem.

Nihil fieri voluit, quod non impleverit ante.
Exemplo docuit melius, quam voce tonante.
Dilexit cunctos Chriſti baptiſmate functos.
Nullum diſcernens, perſonam ſumere ſpernens,
Curans qui mundi, non unde forent oriundi;
Hæc etenim pacis conſervant fœdera firma.
Nec dant fallacis inimici creſcere ſchiſma:
Sed quia ſub fine canitur laus omnis, honorem
Pro meritis animæ Deus addidit, atque decorem.
Ad libertatem ſurgens de pondere præli;
Stupeſcit partem cum Chriſto ferre fideli.
De ſexta feria veniens ad ſabbata cœli.
Contemta Lya, datus eſt hærere Racheli.
Nunc convertamur ad eum pace voce rogantes,
Ut congaudentes, jungi Chriſto mereamur.
Currus & auriga monachorum vive beatus,
Et precibus leviga quos poſcit culpa reatus.

(a) Circa * idem temporis manſit in Brabantia femina valde religioſa, fide, caritate, boniſque operibus plena, multas habens à Chriſto conſolationes, & plurimas revelationes. In hujus præſentia dum monachus quidam de Villari, & ipſe bonæ vitæ, in quadam villa miſſam* in ipſo introitu ad altare dum peccata ſua confiteretur, cœpit corpus ejus lucidari, & ſacræ veſtes, quibus indutus erat, miro candore decorari: cumque hoſtiam exaltaret, vidit duos angelos miræ pulchritudinis, ut pote filios lucis, ei hinc inde aſſiſtere, brachia ſuſtentare, & cum hoſtiam deponeret, manicas utriuſque manus, ne quid eis tangeret, valde decenter conſtringere; qui etiam inclinato capite, elevatis manibus, cum ſumma reverentia, depoſitam adoraverunt: miſſa vero completa, cum monachus ſacra deponeret veſtimenta, illa cœpit ad ſe reverti, & celebrantis corpus ſenſim in oculis ejus ſpiſſari: ita ut tunc primum ſolitam in eo formam agnoſceret, cum poſt orationes, ſalutationis gratia, ad ipſam rediret.

*Circa annum MCC. XL. (ut legitur alibi)

* f. celebraret.

Fuit in Nivella quædam virgo nomine Dudella, non minoris gratiæ, nec inferioris gloriæ, tam vitæ ſanctitate, quam famæ celebritate: hæc cum tempore quodam, in nocte natalis Domini eſſet in oratione, ſpecioſus forma præ filiis hominum homo Christus Jesus, nocte eadem de Virgine natus, quaſi ſponſus denuo procedens de thalamo ſuo, eidem religioſæ virgini, non ſolum ad videndum, ſed etiam ad tangendum ſe præbuit, quemcum inter amplexus dulciter deoſcularetur, in hæc verba erupit: Non potero ad plenum jocundari, neque cor meum tua dulciſſima viſione ſatiari: niſi ille amicus meus, monachum notans de Villari, cujus in ſuperiori capitulo mentio habita eſt, te tali modo fruatur: licet eum noſcam facie & nomine, non tamen prodere eum præſumo, ne ex hoc verecundiam paſſus, moveatur. Mira dicturus ſum! eadem hora Dudella cum puero, pueri virtute in Villarium mirabiliter tranſlata juxta altare ſe reperit; ubi idem monachus miſſam de nocte in memoriam dominicæ nativitatis celebravit: & tunc prior ejuſdem cœnobii, ubi devota virgo faciem ſuam ſacerdoti exhibens, & virginis filium manibus ejus offerens, in multam admirationem; atque indicibilem cordis jubilationem illum convertit, monachus vero ſcire plenius cauſam & modum viſionis volens; poſt dies paucos, petita ab abbate licentia, ad feminam venit, & antequam ei quidquam loqueretur, ſubridens dixit: Ego cauſam adventus veſtri novi, & recitavit ei omnia, quæ dicta ſunt, illo plurimum ſtupente de gratia Dei. Nec mirum ſi occulta novit Chuſi, & ſpiritu prophetiæ pollet, quæ veri David amplexibus jugiter inhæret.

Item ex libro Cæſarii, in domo quadam ordinis noſtri quæ Villarium dicitur, hoſpitibus & egenis multa bona exhibita ſunt, & quotidie exhibentur. Quodam autem anno, cum eſſent in eadem provincia tempora cara, fratres ejuſdem provinciæ ſummam annonæ ſuæ taxantes, & ſicut mos eſt humanæ infirmitati, defectum timentes ex diabolica, ut patuit, tentatione, ſubſidium quod ſatis pauperibus largiter impendere conſueverant, uſque ad meſſem differre conſiliati ſunt; eadem nocte piſcina, quæ erat ultra clauſtrum, erupit, & per diverſas ſe diffundens officinas, graviter illos damnificavit, quod fratres, ut pote viri juſti & timorati, peccatis ſuis, & maxime conceptæ in pauperes avaritiæ deputantes, mutato conſilio, ſicut ante illis beneficia ſolita impenderunt.

Cum autem hic reverendus pater viam univerſæ carnis eſſet ingreſſus, & expectaretur adventus domni Claræ-vallis pro creando abbate; ſupervenit feſtivitas glorioſæ virginis Mariæ, & cum cantaretur veſpertina ſynaxis à monachis, & jubilarent in laudibus matris Dei, quidam converſus nomine Jacobus, illuminatus ſpiritu prophetiæ, prædicit ſuppriorem, ſcilicet domnum Arnulphum de Lovanio ſublimandum in abbatem, qui auxilio ſanctæ Virginis ab abbate Wilhelmo receptus fuit in Caſtro Lovanienſi. Hic eſt de quo ſuperius mentionem fecimus.

(a) Sequentia, uſque ad illa verba *cum autem hic reverendus pater viam univerſæ carnis*, deſiderantur in codice Dunenſi.

CAPUT VIII.

De Arnulpho abbate XIII.

SUperveniente domno Claræ-vallis ſupprior in abbatem XIII. electus eſt juxta verba fratris anno Domini MCCXL. & ab illo die, & deinceps vocatus eſt converſus ille, frater Jacobus Propheta. Cum autem hic vir vere ſimplex & vere rectus, & recedens à malo curam domus acceptaſſet, tanto fi- B ducialius de pietate Dei & beatæ Virginis confidit, quanto humilius de ſua ſimplicitate & inſufficientia diffidit. Nam quemadmodum alios præcellebat officio dignitatis, ita etiam præcellebat religionis exemplo, unde omnia bona & ſancta verbo prædicationis frequenter oſtendit: ſed tamen amplius facto. Cum aliquando capitulum intraret, & audiſſet illa verba Regulæ, *Sciatque abbas culpæ paſtoris incumbere, quicquid in ovibus paterfamilias utilitatis minus potuerit invenire.* Et illud: *Sciatque de omnibus judiciis ſuis Deo æquiſſimo* C *judici ſe redditurum rationem; addita & ſuæ animæ.* Qualiter expaverit, & quomodo cor ſuum formidaverit ſuper hujuſmodi verbis, non eſt meum dicere. Cum ceteris floreret virtutibus, gratia tamen manſuetudinis ita decoratus erat, ut in habitu, in inceſſu, in vultu, in locutione ipſius, nil aliud niſi ſanctæ humilitatis, quam altius in corde ipſius radicaverat, indicia reniterent. Et licet tantæ fuerit clementiæ, tamen cum neceſſitas urgeret, peccata delinquentium radicitus, prout potuit, amputavit: nec ea metu perſecutionis, vel appetitu favoris ſcivit diſſimu- D lare. Denique, univerſæ fere domus adminiſtratione in temporalibus cellerariis & converſis ſuis commiſſa, ipſe ſoli Deo vacare, ſaluti que animarum intendere, & non eam parvipendere propoſuit. Hic quotiens in auditorio ſolus, in ſilentio, demiſſo in terram vultu, ſedebat; ut, ſi quis de junioribus vel infirmioribus fratribus multitudine tentationum percuſſus, ſeu quavis moleſtia gravatus, liberam ad eum eundi facultatem haberet: quem etiam continuo, ſecundum datam ſibi gratiam, ſalutaribus monitis, & dulciſſimis ædificationum colloquiis, ad agonis E pro Chriſto ſuſcepti tolerantiam roborabat. Non enim hic mitis paſtor ſua pertinacia perturbabat conventum ſibi commiſſum: nec quaſi libera utens poteſtate diſponebat aliqua injuſte: ſed cum conſilio, & obſervatione Regulæ omnia faciebat, illud ſancti Bernardi dictum memoriter tenens: non enim ſuper conſtitutiones patrum conſtituitur, qui in abbatem eligitur: ſed ſuper tranſgreſſiones fratrum. Et illud: Neque enim ſuper regulam eſt abbas, cui ſemel & ipſe ſpontanea profeſſione ſe commiſit. Ipſe vero legens & relegens librum de voto & diſpenſatione, ſecundum formam ibi traditam, A cum ſubjectis diſpenſabat.

Reg. S. Ben. cap. 2.

S. Bern. de præcep. & diſp.

Præterea amabatur iſte devotus abbas à religioſis, à ſecularibus; principes venerabantur eum, & præcipue dux Brabantiæ HENRICUS mirabili circa eum & conventum afficiebatur amore. Unde cum aliquotiens, conſilii cauſa, majores terræ ſuæ convocaſſet, vocatus eſt hic homo Dei: cum autem vidiſſent proceres adveniſſe eum, dicebant clavem conſilii in eum dependere. Cum autem ſalutatus, & cum digno honore ſuſceptus eſſet hic verus paſtor à Domino duce, B inquirit ab eo quare eum venire fecit coram præſentia ſua, in qua tot & tam ardua negotia erant terminanda; cum vobis conſtet me fore hominem ſimplicem, & terrenorum negotiorum inexpertum. Et dux ad eum: Cariſſime Pater, idcirco vos vocavi, & digno honore vos recepi, ut proceres, & judices mei videant quanto amore vos & conventum veſtrum diligam, & ut vos & veſtra non moleſtent: ſed potius foveant & defendant. Tu tamen eſto abbas intus in his quæ ad honorem Dei, & ad ſalutem animarum ſpe- C ctant: & ego foris ero abbas in omnibus quæ ad utilitatem domus veſtræ ſpectant, poſſeſſiones veſtras tutando, & omnem etiam qui maligna voluntate vos quolibet modo inquietare præſumſerit, condignæ animadverſionis ultione feriendo. Fecit utique ſicut dixit; nam cum quidam converſus noſter tranſiret coram taberna una, & denegaſſet bibentibus nummos dare, major inter eos exiliens, equum detinuit: quod cum audiſſet dominus dux, ſuſpendi eum fecit. Inſuper nobiles, & potentes injuriantes conventui compulit intrare capitulum noſtrum, & ſatiſ- D facere nobis, more conſueto; quorum nomina non ponimus, ne audiant poſteri eorum, & retribuant nobis.

Verba notanda ducis Brabantiæ.

Cum quodam tempore veniret in Villari, & conventus jocundaretur in adventu tanti hoſpitis, familia ſua rogavit eum intrare templum, & videre reliquias ſanctorum. Ipſe vero reſpondens, dixit: Sufficit mihi videre oſſa fratrum domus qui in monte ſepulti ſunt, ibi latent reliquiæ mihi multum caræ. Conſuevit recipere & hic nobilis princeps ſingulis annis tunicam unam de panno Villarienſi, qua armatus non timuit procedere E ad tirocinia, ad haſtilidia, & ad ſimilia, dicens, nihil ſibi poſſe obeſſe, quamdiu eſſet munitus tunica Villarienſium. Cum autem hic inclytus baro non haberet heredem maſculini generis, votum vovit Domino, ſi daret ſibi marem, quod conſtitueret cœnobium, & exaudivit eum, & dedit ei filium, & ſic facta eſt Vallis-ducis, & non longo poſt tempore poſtea, fundata eſt abbatia de *Helmont* ab imperatrice ſorore dicti principis. Cum autem appropinquaſſet hora mortis ejus, poſt perceptionem viatici, & extremæ unctionis fidei, fit ei mentio ubi ſepeliri velit. Et ille. In cœnobio Villarienſi quod præ ceteris plus dilexi & honoravi, humari

Ducis pietas.

Obtenta progenie à Deo, fundat Vallem ducum. Ipſius ſoror & imperatrix fundat abbatiam de Helmont.

volo, & me precibus conventus, ac cariſſimi abbatis domni ARNULPHI me commendo, & poſt hæc expiravit. Cum autem, peractis obſequiis in Lovanio efferretur, & appropinquaret monaſterio, conventus proceſſionaliter longe occurrit: ut autem viſus eſt à nobis loculus in quo deferebatur, commota ſunt viſcera noſtra, & erumpebant lacrymæ, & non poteramus nos continere ſuper patrono noſtro qui nos defendebat, qui ſua potentia noſtros æmulos impugnabat, qui ſuis exuviis nos honorabat. Preces, pſalteria, miſſas, & alia pia obſequia pro eo à nobis facta quis enarrabit? Ipſe ea novit, qui velle, & poſſe nobis tribuit, qui eſt Deus benedictus in ſæcula.

Sepultus apud Villarium.

Cum domnus Claræ-vallis fundaret domum Pariſius pro ſtudio ordinando, rogavit hunc patrem noſtrum unam ſummam pecuniæ in ſubſidium ſtudii. Domnus admirans hanc novitatem obſtupuit: ſciebat namque ordinem in magna ſimplicitate fundatum, laudabiliter perſeveraſſe uſque ad tempus illud in ſua humilitate & puritate, & mirabiliter profeciſſe in ſpiritualibus & temporalibus: nec hactenus conſuetudinis fuiſſe, quod monachi, miſſo exercitio clauſtrali, quod potiſſime convenit voto profeſſionis eorum, operam darent ſtudio litterarum, (a) juxta illud beati Bernardi, (a) Non eſt opus monachi docere, ſed lugere: timens etiam ne perſonæ ordinis, cauſa ſtudii plus inſoleſcerent & ſuperbirent quam antea fecerant juxta illud Apoſtoli, *Scientia inflat*, conſtanter dixit ſe nihil daturum: quod verbum domnus Claræ-vallis ægre tulit. Utrum hic vir Dei verum ſenſerit, & an tanta ſit humilitas, & religio in ordine, quanta fuerit ante ordinationem ſtudiorum, judicet generatio ventura. Hic decem annis præfuit: curiam de Brueria plantans. Iſte recepit ducentas libras de domino H. duce Brabantiæ, ad emendos redditus, ita quod miſſam unam de ſancta MARIA, in domo quotidie haberet; & quod, eo mortuo, miſſa illa converteretur in miſſam pro defunctis, dicendam in altare evangeliſtarum, ubi ſepultus eſt: uti continetur in literis confectis ſuper hoc: Huic commiſſa eſt paternitas in *Helmont* anno Domini MCCXLVI.

Pius abbas ægre tulit fundationem collegii Pariſienſis.

Paternitas monaſterii de *Helmont* abbati Villarienſi committitur.

Denique cum hic bonus paterfamilias ſtrenue decem annis rexiſſet cœnobium ſuum, amicam ei paupertatis, humilitatis & ſubjectionis materiam ſibi dolebat eſſe ſubtractam, & amplius tolerare non valens pro ſpecioſa ſanctæ quietis & contemplationis Rachele, lippientem Liam, id eſt ſæcularium negotiorum inquietos tumultus ſupponi ſibi, invitis vicinis abbatibus, & renitente conventu, ſarcinam curæ paſtoralis depoſuit: qua depoſita, ſerena facie, tranquilla mente e veſtigio templum intrans, miſſam celebravit. Cum autem Claræ-vallenſes tantam perpenderent in eo eſſe cordis conſtantiam, percutientes pectora ſua, dixerunt, eamus hinc, ſanctum abſolvimus virum. Cumque abſolutus eſſet, tamquam à gravi ſomno evigilans, ad novum agonem ſeipſum extendere cœpit, tamquam præterita converſatio nullius momenti fuiſſet: ut quodammodo dicere videretur cum Propheta, *nunc cœpi*. Cum autem deſiit abbatizare, adeptus eſt (b) ſcriptorium quod eſt in auditorio prioris, & cum ad omnes horas ſemper chorum intraret, ad laborem conventus qui parvus erat non exibat; ſed in ſcriptorio continue laborabat, aut legendo, aut orando, aut meditando, aut ſtudendo, aut confeſſiones audiendo; ita quod numquam ibidem obdormiſſet. Fertur etiam Summam Raymundi metrice feciſſe, quæ eſt in libro qui intitulatur Excerptum Speculi caritatis. Pro labore quem in regimine pertulit, duplicia poſſidere deſiderans, & portionem ſuam in terra viventium cum propheta conſtituens, hic modico præ aliis contentus eſt avantagio, hemina vini quotidie contentus, infirmitorium non ſecundum appetitum ſuæ ſenſualitatis, ſed ſecundum Regulæ indulgentiam frequentabat. Si quando monaſterium exibat, aſſumto ſocio, recluſoria & animas ſanctas viſitabat, & cum interrogatus fuiſſet, an gravaretur de reſignatione officii; dicebat, quod non niſi quando mortui deferebantur ſepeliendi in monte, quia tunc non utebatur baculo, ut prius. * Sepultuſque eſt immediate juxta mediam feneſtram capituli, plantataque eſt vinea ſuper eum, ne proceſſu temporis effoderetur. Cum autem quidam viſitator dixiſſet, hunc virum fuiſſe ſimplicem: reſponſum eſt, melius præeſſe ſimplicem & bonum, quam callidum & malitioſum, & viginti annis poſt ejus ceſſionem, domus magis defecit quam profecit.

Nota (b)

* Videtur hic aliquid deeſſe.

CAPUT IX.

De Valterio II. Abbate XIV.

DOmnus VALTERIUS de Gildonia, cantor egregius, XIV. abbas Villarienſis, abbatizavit anno MCCL. plantare incipiens vineam de *Traywinquele*. Hic ſeptimo anno regiminis ſui viſitans in *Watebrane*, ibidem mortuus eſt, & inde relatus, in capitulo noſtro humatus eſt. Iſte domum ſuam bonis & honeſtis perſonis decoravit. Secundo anno regiminis ſui, in feſtivitate S. Mauricii quæ eſt X. cal. Octobris ſexta feria, hora circa meridiem qua Salvator in cruce pependit, erecta eſt crux magna converſorum, in qua

(a) Hoc effatum eſt potius Hieronymi ad Vigilantium ſcribentis in hæc verba: *Monachus non docentis, ſed plangentis officium habet, qui vel ſe vel mundum lugeat.*

(b) Scriptoria in ordine Ciſtercienſi erant loca ſcribendis libris deputata, ſeu cellulæ ſcribentibus aſſignatæ & ab invicem ſeparatæ, ut ita diſtincti ſcribentes violandi ſilentii anſam non haberent. Hujuſmodi ſcriptoria hactenus viſuntur Ciſtercii & Claræ-valli.

hujuſmodi

hujuſmodi reliquiæ continentur: ſcilicet circa caput crucifixi continetur de ſanguine Domini qui in altari tranſubſtanciatur in ſanguinem. Hic ſanguis continetur ex una parte, ſcilicet poſteriori ipſius capitis: ex altera vero parte, ſcilicet anteriori, continetur de ligno Domini veriſſimo & probatiſſimo, quod probatum erat à ſacriſta antequam imponeretur in præſentia duarum perſonarum hoc modo. Cum ſacriſta illud miſiſſet in ſcypho aqua pleno, mox deſcendit ad fundum, quaſi eſſet lapis, ita ut omnes qui viderunt mirarentur, & per hoc creditur eſſe de vero ligno ſanctæ crucis. In brachio etiam ſuperiori continentur hæ quatuor reliquiæ, ſcilicet de veſte beatæ Mariæ virginis, & de cathedra ejus, & de ſepulcro ejuſdem, & de menſa Domini. In dextro brachio ſive latere continetur de linteo quo Dominus in cœna pedes diſcipulorum ſuorum tergebat. In ſiniſtro brachio ſive latere, continetur de S. Nicolao eximio confeſſore & pontifice. Sub pedibus crucifixi, continetur de ſepulcro Domini noſtri Jeſu Chriſti, cui eſt honor & imperium in ſæcula ſæculorum, amen.

CAPUT X.

De Nicolao II. abbate XV. Johanne XVI. Bernardo XVII. Almerico XVIII.

DOmnus NICHOLAUS *de Harmut* quondam canonicus regularis Valencenis in eccleſia S. Johannis, ad ordinem veniens cum domno Gerardo *de Harmut* concanonico ſuo, poſtea officium patris & magiſtri converſorum & noviciorum adminiſtrante in domo hac, factus eſt abbas Villarienſis XV. anno Domini MCCLVIII. & ipſo anno mortuus eſt, ac in capitulo noſtro ſepultus.

Domnus JOHANNES *de Sanegery* abbas Villarienſis XVI. abbatizavit anno Domini MCCLIX. plantare incipiens curiam de *Stalvies* in Hollandia, hic quinto anno regiminis ſui mortuus eſt, in capitulo noſtro ſepultus eſt.

Domnus BERNARDUS de Monte S. Wiberti, homo corpulentus & litteratus valde, abbatizavit anno Domini MCCLXIII. Anno III. regiminis ſui, elevata eſt inter ſextam & nonam in die Inventionis ſancti Stephani crux ferrea argento cooperta ſuper pinnaculum frontis eccleſiæ noſtræ occidentalis, in qua hujuſmodi continentur reliquiæ. In ferro ſcilicet concavo, ſito in medio circuli quo crucis ejuſdem brachia conjunguntur, videlicet de ligno crucis Domini, & de lancea ejuſdem, de veſtimentis, & de ſepulcro beatæ MARIÆ virginis: de veſtimentis trium regum Coloniæ, de S. Matthæo apoſtolo, de S. Bartholomæo apoſtolo, de S. Marco evangeliſta, de S. Laurentio martyre, de S. Mauricio martyre, de pulvere corporis S. Bernardi abbatis, de ſancta Margareta virgine & martyre, de ſancta Gertrude virgine, de XI. millibus virginibus. Is eodem anno abſolutus; paulo poſt factus abbas in Grandi prato, & huc veniens pro quibuſdam negotiis, morte præventus, in capitulo reconditus eſt. 1294.

Domnus ALMERICUS monachus Fuſniacenſis, XVIII. Abbas Villarienſis à domno Claræ-vallis nobis datus, abbatizavit anno Domini MCCLXVIII. Secundo anno regiminis ſui poſita ſunt retro cancellum majoris altaris corpora Abundi de Hoyo & fratris Arnulphi *Cornebut* de Bruxella, & quædam alia. Hic tertio anno regiminis ſui abſolutus eſt: abbatizavit autem in domo Trium-fontium, & in domo Ringii. Hic confeſſor egregius & diſcretus fecit fieri ſcriptorium, quod eſt retro altare ſanctæ Catharinæ.

CAPUT XI.

De Arnulpho II. abbate XIX.

DOmnus ARNULPHUS *de Peſtele* XIX. abbas Villarienſis, abbatizavit anno MCCLXXI. plantare incipiens curiam de *Margerit*. Qui cum adhuc juvenis eſſet, ad ſtudendum Pariſius mitti noluit, magis inhians caritati ædificanti, quam ſcientiæ inflanti; imitans exemplum ſancti Benedicti, qui ſcholis omiſſis, ſe totum contulit religioni: & cum in religione proficeret, & fama virtutum ejus verbis crebreſceret, monachi Loci ſancti Bernardi in abbatem eum ſibi præfecerunt; & regimine ibi ſuſcepto, ſtuduit modis omnibus dare voci ſuæ vocem virtutis, & quod ore dicebat, opere non deſtruere. Cumque ibidem pondus ſollicitudinis ſuſceptum devote adminiſtraret, in abbatem Villarienſem electus eſt. Quo audito, inſufficientem ſe ad regimen tantæ domus reputans, nec magnis nec mirabilibus ſupra ſe intendere volens, electioni conſentire noluit. Et quia ad maternam domum aſcendere noluit; ſecundum jus ordinis, prælationem & in matre & in filia amiſit, & factus prior in domo in qua abbatizavit, conventum ſua præſentia laudabiliter informabat. Sed non eſt ſapientia contra Dominum. Item Villarienſes patre orbati, Spiritu-ſancto afflati, ſecundo hunc in abbatem aſſumunt, & ipſe durum ſibi reputans contra ſtimulum calcitrare, & Dei ordinationi reſiſtere: tandem conſenſit in Dei adjutorio confidens, & ita ſibi expedire credens. Hic invenit domum multis debitis & pluribus penſionibus obligatam, ita quod conventus primo anno regiminis ſui, in refectorio numquam guſtaret vinum: at ipſe minori non multum cautus ſubſtantia, meminit ſcriptum. *Primum quærite regnum* [illegible] *& juſtitiam ejus, & omnia adjicientur vobis*; & animabus intendens quas ſuſcepit regendas, monachos in curiis demorantes, ad clauſtrum revocavit, ſecundum quod definitum eſt in antiquis Uſibus. *Monachus enim ex regula clauſtrum proprie debet eſſe habitatio: licet quidem ad grangias, quoties mittitur, ire: ſed non diu*

tius morari. Inſuper dicebat, quod monachorum officium eſt orare, legere, pſallere, meditari, tractare carnes Agni immaculati, & incontaminati JESU-CHRISTI, & ab actibus ſæculi ſe facere alienos: nec profeſſioni eorum competit vacare operi rurali, litigiis, placitis, ſomno, loquacitati, diſcurſui, gulæ illecebris, & præcipue ubi exteriora per converſos vel per fideles laicos expediri poſſunt. Porro Spiritus veritatis, qui hæc cordi ejus inſpiravit, non eum fefellit: ſed adjutorio Dei, & induſtria converſorum relevata eſt à debitis, & aucta divitiis & ædificiis bonis; domo Corviſiæ, & domo Belli-paria, & fabrica in Boneria: munivit etiam muris curias noſtras *Sarte-Sebarbe*, *Emmeleimont*, *Chenoy*, *Cheſſart*. Fratres in grangiis viſitans, & exempla ſobrietatis eis relinquere volens, refectorium cum eis intravit, inventis ibidem contentus, & in monaſterio exiſtens, in victu & veſtitu ſe ſuo conventui aſſimilavit. Cum officiales ad eum venirent, & peterent ab eo, ut mos eſt, pro adminiſtratione ſibi commiſſa licentiam dandi & accipiendi, reſpondit dicens eis; Scitote, fratres, meipſum in quo potiſſimum dependet diſpenſatio rerum temporalium, non poſſe conferre panem unum, niſi pro utilitate monaſterii, vel pro indigentia pauperum, quorum bona ſunt. Præterea affirmabat iſte fidelis diſpenſator, quod tempore prælationis ſuæ numquam exivit monaſterium, niſi pro negotiis ordinis, aut domus ſuæ: patrimonium crucifixi inutiliter expendere formidans. Humilitatem, ambulans vel equitans, intuentibus demonſtrabat. Cum ad viſitandum pergeret, converſo & monacho notario contentus, & duobus curſoribus, nullum viſitatis intulit gravamen. Et pro ſua humilitate, amabatur à domino duce, & à populo terræ, & à ſuis ſubjectis, & præcipuè à converſis. Auxit enim eis numerum veſtimentorum, nuditati eorum compatiens, & multos ad converſionem recipiens. Dicebat quod non licebat ei laicum operarium, ut vere pœnitentem, ad converſionem venientem repellere, affirmans ordinem ad hoc fundatum, ut tam litterati quam illiterati peccatis & vitiis irretiti, & diabolo ſubjecti, & ut qui animarum ſanguinem ſæpe fuderant, in eo dignos pœnitentiæ fructus facerent: & ad eum tamquam civitatem refugii, convolarent. Cum autem hic devotus pater vigiliis intereſſet, & chorum fratrum ad excitandum eos intraret, lumine lampadis purgato, à ſe tunc vel à fratribus prævenientibus eum, ſi plures ibidem inveniſſet, eorum devotioni congaudebat. Referuntur fuiſſe in Villari centum monachi, & trecenti converſi. Prior tunc erat domnus ARNOLDUS NASET qui abbatizaverat in Valle-Dei: & etiam antea quidam de noſtris REYNERUS nomine, abbatizavit tunc in Grandi-prato, domnus JOHANNES de *Gembines* quondam officium prioris & cellarii majoris in domo hac adminiſtrans. Abbatizavit etiam tunc in Loco S. Bernardi domnus HENRICUS de MELBROEC quondam prior noſter. Tunc temporis domnus ALBERTUS abbas de Oliva, vadens ad capitulum generale, hic infirmari cœpit: hic autem per multa tempora audito bono nomine perſonarum domus hujus, in loco illo mori optavit, & [voti] compos effectus, in capitulo noſtro repoſitus eſt. Secundo anno regiminis domni ARNOLDI menſe Julio, ſeptimo idus ejuſdem, ſublevata eſt inter nonam & veſperas crux metallica auro cooperta ſuper turrim noſtram, in cujus majori pomo continentur hujuſmodi reliquiæ; de ligno Domini, de ſancto Benedicto, de ſancto Bernardo, de ſancto Lamberto epiſcopo & martyre, de ſancto Nicolao epiſcopo & confeſſore, de S. Florentio martyre, qui fuit unus de Legione Thebæorum, de virginibus XI. millibus. Ultimo anno vitæ ſuæ promiſit conventui, quod viſitatione tranſacta, augeret ei numerum veſtium, & bona conventus totaliter converteret in emolumentum refectorii; ſed heu! nobis aliter factum eſt, quia cum ſolviſſet debita noſtræ domus, & decoraſſet eam divitiis & perſonis, expletis quinque annis & quinque menſibus in regimine, ſexto nonas Martii migravit ad Dominum.

E Villarienſibus plurimi diverſis in locis in abbates eliguntur.

(*) Incluſa parentheſi deſunt in codice Duacenſ.

CAPUT XII.

De Jacobo abbate XX.

DOmnus JACOBUS de Bomalia XX. abbas Villarienſis abbatizavit anno MCCLXXVI. Hic clericus egregius, & eximius prædicator, igne caritatis æſtuans, aliquotiens ad vicina loca, & præcipue in Nivellam ibat, & ibidem prædicando coram fidelium copia, in amorem cæleſtis patriæ accendebat. Iſte abbas non oblitus ſe fore monachum, in dormitorio dormiebat, vigilias & refectorium cum conventu frequentebat. Si audiſſet monachum in legendo male accentuantem, verecundiæ parcens legentis, non eum ibi reprehendebat. Dominum ducem quadam vice contra epiſcopum Cameracenſem litigantem fovit, & ejus cauſam viribiliter defendit. Miſſa dicta, non cito de templo exibat, ſed diutius ibi permanens, orationi, meditationi, compunctioni operam dabat. Cum autem ſeptem annis abbatizaſſet, invito conventu; & renitente domno Claræ-vallis, à cura ſua abſolutus eſt. (*) [Tunc temporis abbatizavit in loco S. Bernardi domnus HENRICUS de MELBROUCH quondam monachus & prior Villarienſis, homo ſenſatus & expertus, zelum habens ſecundum ſcientiam. Hic frequenter utens cilicio, non patiebatur detrimenta gregis ſui, nec domus ſuæ, ſed potius in augmento utriuſque gaudebat. Majorem hereditatem acquiſivit cœnobio illi tempore ſuo, quam ibidem invenerat. Ipſe enim miſſurâ

Henricus abbas Loci S. Bernardi prior Villarienſis.

Domino duce ad regem Angliæ pro matrimonio contrahendo inter filium ducis & filiam regis, honorifice ſuſceptus eſt. Expoſitis cauſis, conſummatiſque negotiis pro quibus venerat, ac multis ditatus muneribus & exæniis à rege, cum gaudio ad propria reverſus eſt.] Hic domnus JACOBUS fecit ſcriptoria circa calefactorium, chorum converſorum, novis ſtallis impoſitis choro monachorum: conſtrui fecit etiam novam portam, & ſub ipſo factus eſt nonnus BALDUINUS *de Azor* monachus noſter abbas in Grandi-prato, & huc veniens, morte præventus, ſepultus eſt juxta domnum BERNARDUM abbatem Grandis-prati. Et cum domnus JACOBUS VII. annis præfuiſſet, præfixo die electionis, aliqui elegerunt domnum HENRICUM abbatem Loci S. Bernardi, de quo paulo ante fecimus mentionem, cognomento de *Melbroec*, alii nonnum ROBERTUM *de Bloberi* filium domini *de Otigne* bacalarium in artibus, tunc temporis ſtudentem Pariſius.

Balduinus abbas Grandis-prati.

XXIV. in die S. Franciſci, abbatizavit anno MCCCX. Hic ſex annis præfuit. Quinto anno regiminis ſui, cum dux nondum attigiſſet annos diſcretionis, & regimen terræ reſideret penes conſiliarios locorum, ſolvere non volentes nec valentes talliam nobis impoſitam, aſportantes bona noſtra mobilia, exivimus domum noſtram, confugientes in Cameronem, in Alnam, & in Locum S. Bernardi; & ad terram Namurcenſem. Et tempore ejus factus eſt nonnus JOHANNES *de Hacht* monachus noſter, abbas in Valle-Dei, cujus avus fuit dominus VALTERUS miles *de Hacht* apud nos cum uxore ſua ſepultus, qui conſtruxit domum textoriam: de cujus bonis recepimus tria millia librarum antiquorum Lovanenſium: & HENRICUS *de Fais* monachus noſter abbas in Grandi-prato. Hic domnus JACOBUS fecit fieri duo ſcriptoria juxta domum ſacriſtæ, & circumcinxit portam anteriorem novo muro, & novum clauſtrum converſorum. Tunc temporis contractus eſt chorus converſorum.

Johannes abbas Vallis-Dei.

Henricus abbas Grandis-prati.

CAPUT XIII.

De Roberto abbate XXI. Nicolao III. abbate XXII. Raduardo XXIII. Jacobo II. abbate XXIV.

HIc prævaluit, & factus XXI. abbas Villarienſis, homo gratioſus & affabilis & liberalis, & à prælatis ordinis multum dilectus. Hic abbatizavit anno Domini MCCLXXXIII. Ejus tempore facta eſt aula ſuperior, & ſub cameræ infirmantium, & ſtructura nova clauſtri ante refectorium, & domus quædam alia ſatis conveniens ejus debilitati. Hic in die S. Stephani vigeſimo anno regiminis ſui ceſſit. Ejus tempore ſummus pontifex BONIFACIUS octavus exegit à nobis decimam de bonis noſtris: ſed non de pitantiis noſtris taxatis tunc ad valorem mille librarum & CCCC. nigrorum Turonenſium parvorum.

Nonnus NICOLAUS de *Gheſt* noſter monachus abbatizans in Grandi-prato factus abbas Villarienſis XXII. abbatizavit anno Domini MCCCIII. Hic quatuor annis præfuit, & quintum non complens, in Clara-valle ceſſit. Ipſe confeſſor & ſummus conſiliarius domini ducis fuit, & ſecundum carnem propinquus, ut dicitur. Tunc temporis vendidimus penſionem maximam domno Hugoni de *Meilire* ſacerdoti, cujus occaſione poſtea vendidimus de bonis noſtris mobilibus & immobilibus ad valorem ſex millium librarum.

Domnus RADUARDUS de Machlinia abbas Loci S. Bernardi factus abbas Villarienſis XXIII. abbatizavit anno Domini MCCCVIII. Hic tertio anno regiminis ſui ceſſit, ſecundo factus abbas Loci S. Bernardi, Ciſtercii, in generali capitulo, defunctus eſt.

Nonnus JACOBUS de *Plantenoet*, unus de pulchrioribus prælatis noſtri ordinis, triceſimo ætatis ſuæ anno, ingreſſus ſui vero in ordinem anno undecimo, factus abbas Villarienſis

CAPUT XIV.

De Johanne II. abbate XXV.

DOmnus JOHANNES de *Malre* bacularius in theologia abbas Loci S. Bernardi, homo mire facundus, & perſonatus, factus abbas Villarienſis XXV. abbatizavit anno Domini MCCCXV. & fuit ſuo tempore fames & mortalitas maxima, qualis non eſt audita à centum annis & infra. Tertio menſe regiminis ſui conventus diſpergitur, & in eodem anno revocatur. Hic miſſus ſecundo anno regiminis ſui ad curiam Romanam pro communibus negotiis ordinis, inde rediens ipſo anno in Claram-vallem defunctus eſt. Eo tempore dignum duximus ſcripto commendare fundatores capellarum noſtrarum, ut memoria eorum apud nos jugiter perſeveret. Noſcat ergo generatio ventura quod capellam S. Trinitatis fundavit nobilis domicella GERTRUDIS de *Moria Sarth.* Secundam vero nobilis domicella RIXA de *Sombreſſe*. Tertiam vero fundavit domina CLEMENTIA de Malerna ibidem ſepulta, cum domino REYNERO patre ſuo, & cum domino RASONE de Gravio, qui legavit potum vini monacho ibidem miſſam celebranti. Quartam dominus HERMANNUS quondam canonicus Traconienſis eccleſiæ, ibidem cum domino PETRO concanonico ſuo ſepultus. Hic domnus Hermannus comparavit erga nos potum vini quotidie tradendum lectori menſæ, & halec dandum unum ſingulis diebus, ab exaltatione S. Crucis, uſque paſcha. Aliud vero halec acquiſivit nobis domnus H. dux apud nos ſepultus. Domnus HENRICUS Leodienſis epiſcopus, compatiens inopiæ noſtræ, dedit nobis decimam de *Diepenbeke*, pro qua habemus quotidie butirum. Ipſo præſidente, datæ ſunt no-

Fundationes & acquiſitiones monaſterii Villarienſis.

bis terræ & reditu pro acquirenda cerviſia fratrum in grangiis demorantium : nam antea non bibebant in eis niſi aquam. Illa vero duo ova quæ dantur nobis in veſpere, à paſcha uſque ad exaltationem ſanctæ crucis, acquiſita ſunt nobis de pecunia amicorum noſtrorum, abbatizante domno ROBERTO. Nec eſt negligenter prætereundum quod eo tempore quo abbatizaverunt venerabiles patres noſtri, domnus CAROLUS & domnus CONRADUS, datæ ſunt nobis ſupra Rhenum XVII. caratæ vini, & X. ſalmones deliberandi ſingulis annis in domo noſtra in Colonia. Sed his omnibus venditis, emptæ ſunt vineæ noſtræ in Lovanio, de quibus debebat domus duas geltas vini omni die diſtribuendas, unam pro monachis infirmis, aliam pro converſis infirmantibus. Sed bonæ memoriæ domnus BOVO de Nivella tot acquiſivit nobis reditus, quod domus obligata permanſit unicuique perſonæ domus noſtræ ægrotanti, quotidie in una pinta vini. Inſuper vinum quod datur in feſtis in quibus habetur ſermo in capitulo, acquiſivit frater GILBERTUS de Iſka olim pincerna domini ducis, de elemoſynis ſibi datis : [illegible] vinum quod habemus in minutionibus acquiſierunt nonnus GOBERTUS de Aſpero-monte, & frater THEOBALDUS quondam miles & caſtellanus de *Courtray*. Quidquid etiam, deductis expenſis, reſidui fuerit de curia noſtra, quæ *Gradus* appellatur, & de domo pomaria, detur conventui pro pitantia.

Quintam capellam fundavit domnus HUGO de *Meerline* ibidem ſepultus cum quodam capellano ſuo. Hic emit nobis ſexaginta bonaria terræ in *Ramelgies*, ea conditione, quod reciperet à nobis ſexaginta modios frumenti quamdiu viveret, & quod ipſo mortuo viginti modii converterentur in augmentum vini infirmorum. Sextam capellam fundavit JOHANNES de *Somerel* ibidem ſepultus cum uxore ſua, & cum domicella ELISABETH quondam hoſpita noſtra in Bruxella, de cujus bonis plurimis nobis collatis acquiſivimus hoſpitium noſtrum in Bruxella. Septimam fundaverunt parentes nonni THOMÆ de Namurco, quondam burſarii noſtri, in eadem ſepulti. Octavam domicella MARIA ſoror nonni JOHANNIS de Monte S. Wiberti, quondam cantoris noſtri, ibidem ſepulti. Nonam quæ eſt in porticu ſubtus fundavit domnus GOBERTUS de *Viaul* ſive de *Argenton* & MATHEUS de Nivella dictus *Pietaul* & uxor ejus. Capellam quæ eſt in infirmitorio ſæculi fundavit & dotavit BALDUINUS de *Meleatria*; & tenemur quotidie ibidem unam miſſam celebrare coram fratribus infirmis, & dominicis diebus collatio una fieri coram familia ab aliquo monachorum more conſueto. Item ſciendum quod potum vini quem habet cantor dominicis diebus, & in feſtis quibus non laboramus, datus fuit nonno THOMÆ de Lovanio cantori noſtro à domno Claræ-vallis tempore viſitationis. Item nota quod REINERUS de *Roesbeke* dedit nobis ſexaginta libras, ad emendum reditus

A pro augmentando vino infirmorum, ut patet in litteris ſuper hoc confectis. Noſcant etiam præſentes & futuri quod ARNOLDUS de *Weſemale*, & CLEMENTIA uxor ejus dederunt nobis anno Domini MCCVIII. abbatizante domno CAROLO, duodecim bonaria terræ adjacentia novæ curiæ, [illegible] decimam quamdam pro pane & vino, de quibus, in menſa Domini, ſolemnis memoria dominicæ paſſionis, in miſſarum ſolemniis, apud nos perpetuo celebretur. Volo & ſcripto declarare donum WILHELMI de *Opprenbais*, quod fecit eccleſiæ noſtræ
B ſicut patet in inſtrumento ſuper hoc confecto in hæc verba.

Ego frater CONRADUS dictus abbas Villarienſis notum facio omnibus has litteras inſpecturis, quod VILHELMUS de *Opprenbais* quamdam elemoſynam ad candelas pro divinis celebrandis, domui de Villari contulit, ſtatuens ut quicquid ſuper candelas excreverit, ad pitantiam conventui tribuatur : quatenus omnium bonorum quæ à conventu fiunt, ipſe & uxor ejus ELISABETH eſſe participes mereantur. Addidit etiam, ut nullus de hac
C quidquid ordinare debeat, præter ſacriſtam, qui & præſentem cartulam apud ſe reſervabit.
Item acquiſitæ ſunt nobis XII. modii frumenti tempore domni WILHELMI abbatis, quorum occaſione conſuevimus facere & diſtribuere hoſtias capellis & eccleſiis. Sciant etiam præſentes & futuri, quod acquiſitæ fuerint nobis, ſicut ſeniorum noſtrorum relatione didicimus, X. libræ bonæ monetæ pro candela illa cerea quæ jugiter ardet in præſentia Euchariſtiæ : quæ quidem ardere debebat coram reliquiis in ſacriſtario; ſed poſtea viſum eſt magis expedire eam lucere conti-
D nuo coram Sancto ſanctorum. Præterea notum ſit univerſis, quod porta noſtra habebat quaſdam terras ſparſim ſuper curias noſtras, maxime inter bona de *Ramelhies*, & *Tavers*, ſicut quidam de ſenioribus noſtris retulerunt, quæ incorporatæ dicuntur fuiſſe bonis noſtris de *Emelymont* ea conditione, quod domus aſſignavit quod porta debebat cum hoc recipere à furno qualibet ſeptimana domus bis mille panes nigros, & centum, qui faciunt quatuor modios menſuræ Nivellenſis, ſed de iſta permutatione non habentur literæ. Alii di-
E cunt quod ſeniores noſtri & prædeceſſores adeo fuerint liberales in pauperes, quod in dando modum excedebant; quod perpendentes viſitatores, ſtatuerunt nihil addendum ultra prædictum numerum panum.

CAPUT XV.

De Jacobo abbate XXVI. Gerardo III. abbate XXVII. Henrico XXVIII. Deſiderio XXIX. & Johanne XXX.

ITem mortuo domno JOHANNE de *Marle*, electus eſt domnus JACOBUS quondam XXIV. abbas Villarienſis in abbatem Villa-

rienſem XXVI. anno MCCCXVII. poſt paſcha A menſe aprili. Hic cum duodecim annis abbas eſſet, petiit ſe abſolvi, & exauditus eſt. Tempore regiminis ſui venit ad ordinem quidam burgenſis de Nivella prædives valde, nomine Anſelmus de *Samitis*. Hic cum jam annum probationis exegiſſet, & profeſſus eſſet, poſt breve tempus viam univerſæ carnis ingreſſus, in eccleſia noſtra ante altare S. Michaëlis ſepultus eſt cum ſorore ſua ibidem nunc tumulata: relinquens celebranti quotidie ibidem miſſam, potum vini. Fertur etiam nobis dediſſe pluſquam duodecim millia librarum, [redacted] quæ tantum nobis modicum profuerunt, quia per infortunia, guerras, & angarias exhauſti fuimus, & in bonis mobilibus & immobilibus minorati, & numerus monachorum & converſorum valde contractus.

Anno Domini MCCCXXIX. factus eſt domnus GERARDUS de *Meſſers* burſarius, homo manſuetus & humilis valde, in menſe Julii abbas Villarienſis XXVII. Hic non acceptor perſonarum, amari plus cupivit quam timeri, iſtud Scripturæ memoriter retinens: *Principem te conſtituerunt, noli extolli, eſto quaſi unus ex illis*: C Curioſitatis ignarus ſimpliciter non pompatice ſe utique gerebat. Hic cum advertiſſet ſe inſufficientem ad regimen domus tantæ, & onus debitorum, & pondus uſurarum importabile, petiit ſe abſolvi, & exauditus eſt.

Et factus eſt domnus HENRICUS de *Fans* tunc abbas in Grandi-prato abbas Villarienſis XXVIII. anno Domini MCCCXXX. & domnus

Deſiderius abbas Grandi-prati.

DESIDERIUS de Burgundis homo ſtaturæ puſillæ, & parvus in oculis ſuis, amator religionis, & ordinis rigidus obſervator, tunc prior in Villari, factus eſt abbas in Grandi-prato. Domnus Henricus cum nude & ſine velamine D perſcrutatus eſſet ſtatum domus, & annuatim obligati eſſemus in penſionibus bladi in XIIIC. modiis bladi, & diverſis creditoribus in DCCC. lib. groſſorum antiquorum, cum jam duobus menſibus præfuiſſet, ceſſit.

Porro conventus afflatus ſancto deſiderio præfatum domnum DESIDERIUM in abbatem XXIX. elegit. Hic ſatis renitens officio, tandem perſuaſu domni Ciſtercienſis, qui tunc præſens fuit, conſenſit. Hic per modeſtiam & humilitatem ſuam, invenit tantam gratiam coram domino terræ, quod perſonæ noſtræ nec E bona noſtra arreſtari poſſent ad inſtantiam illorum quibus obligabamur in debitis [redacted] in penſionibus annuis. Adeo etiam humiliter inceſſit, cum exiret ad domus ſuæ negotia procuranda, videlicet cum monacho vel converſo vel famulo, ita quod videntes compatiebantur eidem. Si contingeret eum neceſſitate coactus in oppidis comedere, de vino quod minus comparabatur bibebat, aſſidentibus de meliori bibentibus. Quoddam monaſterium viſitans, fertur niſi tres groſſos expendiſſe. Cum autem pro uſuris ſolvendis vendidiſſet hereditarie curiam noſtram de Hollandia, & bona noſtra de *Jandri*, & curiam noſtram de *Diepenbeke* domino ejuſdem villæ ad vitam, & conventus noſter in diſperſione abiiſſet: tertio anno regiminis ſui, [redacted] vigilia nativitatis beatæ Mariæ Virginis, poſt ſuſceptionem ſacramentorum ſuorum, viam univerſæ carnis feliciter ingreſſus eſt.

Eo vero ſepulturæ tradito, miſſum eſt ad reverendum patrem noſtrum abbatem Claræ-vallis, rogantes eum, ut more ſolito ipſe nobis præſentiam ſuam in creationem novi abbatis exhiberet; qui arduis negotiis detentus, ad nos venire non potuit; ſed domno Alnenſi & abbati de Bodeloo vices ſuas in hac parte commiſit. Quibus præſentibus, convenimus in unum, & invocata gratia S. Spiritus, ejus inſtinctu unanimi conſenſu, & concorditer elegimus in verum abbatem domnum JOHANNEM de Bruxella monachum domus noſtræ, qui ipſo anno magiſter & doctor ſacræ theologiæ effectus eſt; & recturus ſtudium per idem tempus Pariſius apud S. Bernardum: & ſtatim miſſus prior noſter ad eum, deferens eidem litteras electionis ſuæ; quibus lectis, dure conſenſit. Et quid mirum? ſi ... domum gravatam fere ultra modum in penſionibus argenti & bladi, & aliis debitis: ipſe verò tandem perpendens ſe vocatum à Domino, & confiſus de ejus adjutorio, factus eſt anno Domini MCCCXXXIII. abbas XXX. .... notandum de prædicto domno Johanne de Bruxella, qui, ut prædictum eſt, perpendens ſe vocatum à Domino ex quadam viſione ſibi oſtenſa nocte præcedente diem electionis, de qua tamen nihil penitus tunc ſciebat: confiſus igitur de adjutorio Dei, onus ſibi impoſitum acceptavit. Rexit, & obiit ut ex ejus epitaphio conſtat.

Hic JOHANNES divinus doctor fuit altus & imus,
Libros, grana, nemus nobis dimiſit amœnus.
Bruxellæ natus fuit, intus & ipſe renatus.
Abbas, & frater jacet hic juxta ſua mater.
Hic vinum plene feriis ſextis tribuere,
In quibus induci, quo quis non poſſit abuti.
Pacto poſt ſtantes miſſam fratrum celebrantes.
Hic ſic adveniat de profundis ſemel dicat
Anno milleno C. ter & ſex hic quadrageno
Junenſi menſe mortis tunc capitur enſe.
Fac bene quod ſupereſt, erimus quoque quod hic eſt.

Abhinc uſque ad domnum Walterum de Aſca XL. abbatem Villarienſem incluſive non fuit qui has chronicas ſcribendo proſequeretur. Ideoque ut ſaltem aliqua de ſequentibus memoria habeatur, ſcribet is qui ſæpe requiſitus à quodam ſuo religioſo, tandem onus accepit, ea quæ aut relatu ſcit, aut viſus experientia. De his quorum actus geſtaque penitus ignorat, nihil præter eorum nomina, quotique fuerint anni recenſendo.

CAPUT XVI.

De Johanne IV. abbate XXXI. Albrico XXXII. Johanne V. XXXIII. Nicolao IV. XXXIV. Martino XXXV. & Johanne VI. abbate XXXVI.

Igitur poſt præfatum domnum JOHANNEM triceſimum abbatem Villarienſem factus eſt abbas ejuſdem monaſterii xxxi. quidam vocatus etiam domnus Johannes.

Cui ſucceſſit domnus ALBERICUS de Geneppia natus, & factus eſt triceſimus ſecundus abbas Villarienſis. Hujus mores, regimen, atque obitus ex ſequenti ipſius quodam invenitur epitaphio, ut liquet.

Hic jacet anfractus domnus ALBERICUS vocitatus,
Mitis erat paſtor, præfuerat que prior,
Omnibuſque gratus, fuit in Geneppia natus.
Portam conſtruxit, iſtamque domum bene duxit.
Abbas ter denus intus fuit iſte ſecundus.
M. C. ter que, ter x, ſeptem finis fuit iſti
Octava feria Julii pro quo precor ora.

Poſt hunc domnum ALBERICUM factus eſt XXXIII. abbas Villarienſis domnus JOHANNES de Franca natus, qui qualis fuerit, qualiterque rexerit, non aliter quam per ejus epitaphium perpendi quod poteſt, & ſequitur.

Membra ſub hoc lapide domni venerandi JOHANNIS
Conduntur, qui de Franca natus fuit: annis
Multis ſors favit, ſibi fortiter officiavit.
Et pacem pavit, mendaces ipſe fugavit.
Abbas hoc rexit clauſtrum bene, denique cedens
M. c. ter. x. ſena duo quater nox quoque Lucæ
Dant mortem. plena celi gaudet modo luce

Domnus NICOLAUS de Brugodiis, poſt præfatum domnum JOHANNEM fuit factus abbas Villarienſis XXXIIII. de quo reperitur ſequens epitaphium.

Abbas ſenſatus jacet hic NICOLAUS humatus,
Moribus ornatus pulchris, natu generoſus.
Brugodiis ortus fuerat, cunctiſque benignus.
Ter denus quartus de Villari numeratus
Fortiter hic annis clauſtrum rexit duodenis,
M. C. ter adjunctis LX. duplexque notatis
Auguſti trinis finem dedit ipſe calendis

Iſti domno NICOLAO ſucceſſit, factuſque
A eſt abbas Villarienſis xxxv. domnus MARTINUS de Hoyo oriundus, in ſacra Theologia Baccalarius. Is magni optimique regiminis fuit, adeo ut ſub eo monaſterium, tam in granis quamque in aliis proviſionibus affluenter abundaret. Sed ipſe homo rigidus, ac ſtrenuus erat in tantum, ut fertur, quod inſurrexerunt in eum aliqui monachorum, pergentes ad ducem, & ipſum eis auxiliatorem impetrantes: abbati quoque ducilla favente, quo, priuſquam res finem ſortiretur, graviſſima damna monaſterium ſuſtinuit. Nam fertur granaria in
B *Emelemont* eo tunc fuiſſe plena, & quaſi ſuperefluenter bladum, quæ uſque ad ſolum dicti monachi vendendo denudaverunt, abſque aliis reditibus, & debitis quos hinc inde levaverunt. Iſte fecit fieri monitrantiam argenteam deauratam, qua defertur ſacroſanctum Corpus Chriſti ipſo die ejuſdem ſacramenti. Similiter & baculum paſtoralem, cujus ſolius virgæ fractura poſtmodum mutata & roborata eſt. Iſte cum duodecim vel circiter annis abbatizaſſet, vita defunctus eſt anno Domini MCCCXXXI. menſis Julii die quarta.

Domnus JOHANNES de *Heler* poſt præfatum
C domnum MARTINUM factus eſt XXXVI. abbas Villarienſis, tali quali modo. Nullius boni per hunc ſui regiminis tempore facti memoria eſt, malorum autem plurima. Ipſe etenim domum de omnibus ſinguliſque proviſionibus proviſam reperiens; in grangiis quoque copiam beſtiarum multam, ſuo tempore omnia diſſipavit. [illegible] ad eam miſeriam ſua prodigalitate perduxit, quod ibatur pro pane in Geneppia, quo conventus refici debebat. Cum his tantiſque malis oneravit, ac oneratum dimiſit monaſterium immenſis penſionibus & debitis. Is infideliſſimus diſpenſator poſtquam
D circiter XI. annis regimen tenuiſſet, ſuis exigentibus meritis, deſtitutus eſt: & poſtea, quaſi ex divina factum fuiſſet ultione, miſere & ſuo in proprio fimo mortuus eſt, cujus obitus dies non habetur.

CAPUT XVII.

De Ottone abbate XXXVI.

Domnus OTTO poſt hunc electus eſt, factuſque eſt abbas Villarienſis anno
E MCCCXLII. ipſo die Palmarum. Is uſque in finem vitæ ſuæ laudabiliſſime rexit. Ipſe namque invenit monaſterium nudum ab omni proviſione tam granorum, quam vini. Non erat niſi una cauda vini tunc in domo reperta. Invenit ſimiliter omnes curtes ruinoſas, omnibuſque beſtiis, & aliis mobilibus, quæ monaſterio pertinere, & colonis concedi ſolebant, denudatas, atque in aliquibus medietatem terrarum incultas, utputa, in Nova-curia, & in Quarreto: unam quoque ſcilicet *Geren-villar* tamquam locum deſertum, & abſque habitatore jacentem. Invenit etiam monaſterium oneratum diverſis & gravibus penſionibus, atque

in debito quinque millium francorum Franciæ obligatum. Prædictas autem curtes fecit ſufficienter reparari, & earum terras inqultas ad culturam reduci. Idemque de beſtiis & aliis mobilibus ſufficienter providit. Nova verò ædificia multa fecit, domos videlicet omnes à fundo in *Gemjancourt*. . . . . in Quarceto, & plura alia ædificia nova in grangiis exiſtentibus in Thorenbaſio, *Cekiament*, & *Ramellies*. Item acquiſivit alios cenſus & reditus circa *Opphem* à Johanne de *Cortbern*, & plurima alia bona ſuo tempore monaſterio fecit: quæ omnia narrare prolixum nimium foret. Bonus hic pater familias nedum quæ præſcribuntur fecit: verum poſt ſe etiam in bladis, vino, cæteriſque neceſſariis proviſionibus, ac depoſito abundanter proviſum, ab omni quoque debito liberum & abſolutum reliquit. Et cum in vinea Domini ſabaoth tam fideliter XXXI. annis laboraſſet, pro hujuſmodi labore mercedem percepturus, ad Dominum migravit anno Domini MCCCCXXIIII. menſis Decembris die prima.

CAPUT XVIII.

De Ægidio abbate XXXVIII.

DOmnus ÆGIDIUS de Lovanio cellerarius, domno OTTONE defuncto, electus eſt in abbatem XXXVIII. Villarienſem. Vir iſte bonus erat & ſimplex, non multum litteratus: in temporali tamen regimine ſatis promptus; & quemadmodum monaſterium in bono ſtatu receperat, ſic etiam tenuit & dimiſit. Nullum onus debitorum ſuo relinquens ſucceſſori, quin potius depoſitum bonum, vaſaque argentea multa. Domnus iſte pater, ſuorum propinquorum, quos ejus prior, qui & ei ſucceſſit, ad hoc induxerat, perſuaſionibus, poſtquam novem vel circiter annis rexiſſet, ceſſit.

CAPUT XIX.

De Gerardo IV. abbate XXXIX.

ISti ſucceſſit domnus GERARDUS de Lovanio, qui prior fuerat, & factus eſt abbas Villarienſis anno Domini MCCCCXXXIII. circa finem Aprilis. Hic ceſſionem ſui prædeceſſoris, ut præmittitur, & ſui ipſius promotionem, mediis talibus qualibus procuravit. Et monaſterium ab omni debito liberum, ſingulisque neceſſariis tam in blado, avena, ſpelta, quam vino ac aliis proviſionibus largiter proviſum reperit, quod tamen in fine regiminis ſui penſionibus trecentorum Remenſium & ultra, debitoque pluſquam trium millium florenorum oneratum, reliquit & argentea vaſa pauca. Hic magni & alti animi erat, magnæque expenſæ: quo in dies monaſterium profligari videbatur. Rigidus nihilominus, atque auſterus circa ſuos erat confratres, ipſoſque parvi æſtimabat, putans nihil ſibi poſſe adverſari, ſi eos rigido ſub jugo teneret. Hoc tamen fefellit eum. Conventus namque perpendens ſe debitis magnis per ipſum contractis involutum, timenſque adhuc involvi, datis articulis, ad eum deſtituendum laborabat. Quæ licet commotio pro tunc ſedata fuerit, errorem tamen ſuum non correxit: quin imo prædictæ penſiones pro ſuis ſolvendis debitis, tunc venditæ fuere; nec tamen deſtitit nova contrahere debita. Arbores antiquiſſimas & proceres valde, tam quercus quam fagos pluſquam ducentorum bonariorum in ſylva de *Marbaique*, quæ pro theſauro habebantur, tunc etiam pro vili vendidit pretio. Iſte aulam Rubeam juxta *Cegrenam*, cum penu inferius fecit fieri. Item murum anteriorem aulæ abbatialis ex lapidibus coctis factum. Similiter & illum qui de ſimilibus eſt factus in anteriori parte domus ubi manet ſartor. Item totum illud quod de ſimilibus lapidibus factum eſt, in hoſpitio monaſterii in Lovanio, præterquam circa cameram poſteriorem ſitam in horto ibidem ipſe fieri fecit. Fontes etiam monaſterii fecit reparari, & omnes tabulas altarium depingi, tabulam etiam quæ eſt in magno altari emit. Sed juvamen ad hoc de magna ſumma à ſuis habuit religioſis. Procedente vero tempore, & ſemper creſcentibus debitis, contigit venire ad has partes, cum plena capituli generalis auctoritate domnum abbatem Morimundi; cumque ad monaſterium Villarienſe causâ viſitandi declinaret. Tunc quoque conventus inſurgunt querelæ: quod cum ipſe abbas domnus GERARDUS attendiſſet, volens ſe ab hujuſmodi, & ſimilibus futuris vexationibus abſolvere, ſponte ceſſit, ac pro penſione grangiam de *Elſhoute* recepit. Actum autem fuit illud anno Domini MCCCCXLVI. uno aut duobus diebus ante feſtum S. Michaelis: poſt reſignationem vero, ſtetit per tempus in ſtudio Lovanienſi, & inde profectus eſt Pariſius. Ibique obiit, & ſepultus eſt in collegio S. Bernardi ordinis noſtri.

CAPUT XX.

De Valtero III. abbate XL.

DOmnus VALTERUS de *Aſcha* in ſacra Theologia baccalarius, electus eſt poſt præfatum GERARDUM, & factus abbas Villarienſis XL. anno Domini MCCCCXLVI. prædicto ipſo die S. Michaelis. Hic erat vir bonus & benignus, mitiſque circa fratres ſuos, adeo ut eum minus debito revererentur & timerent. Officiarios etiam temporalis adminiſtrationis, ad nutum eorum agere permittebat, minime ſtatum officiariorum inveſtigans, aut computationes exigens. Nec bene ferre quibat, ex innata ei benignitate, quod aliqua ardua ſeu diſplicentia ad ipſum afferrentur, quo minus ſollicitudinibus omnium accommodare potuit,

ſicut fere quiſque faciebat quod volebat. Parvum tenebat ſtatum, nec magnæ erat expenſæ: itaque etſi, uti monaſterium debitis oneratum repererat, pari modo oneratum reliquerit; non ſua tantum culpa, quantum ſuorum fuiſſe arbitrandum ſit. Hujus itaque tempore, orta in monaſterio de *Harkenrode* inter duas moniales nobilium parentum altercatione & diſcordia magna, propter certa crimina ab una alteri impoſita, cujus occaſione, nepotes accuſatæ monialis ipſam accuſatricem traxerunt ſecum in fluvio ibidem exiſtente. Hic igitur bonus pater à capitulo generali onus habens de demeritis dictæ cauſæ ſeu diſcordiæ cognoſcendi, ac deinde in plenaria auctoritate ejuſdem capituli judicandi, dictum acceſſit locum: & cum diligenter apud dictas religioſas de cauſa inquiſiſſet, ac demum in capitulo juxta informationem captam juſte judicaſſet, atque facto prandio, iter recedendi arripuiſſet; expectabant eum cum ſolo capellano venientem ſupra pontem penes hoſpitium ſatellites, fratres monialis accuſatricis: quem arripientes, ab alto de ponte inferius [illegible] aquam valde immundam lutoſamque capite deorſum præcipitaverunt: ubi [illegible] forſan extinctus fuiſſet, niſi ipſum frater ejus carnalis & ſæcularis, qui cum eo ibi venerat, in aquam proſiliens extraxiſſet: nam [illegible] multo inde poſt tempore languidus fuit, fluente ex naribus ejus illa quam hauſerat aquoſitate fetida. Et quamvis grandem hanc admodum ignominiam, & quidem injuſte tulerit: noluit tamen inde ab aliquibus principibus, aut juſtitiæ ſæcularis adminiſtratoribus ultionem expetere: illam ordini, pro quo hanc paſſus fuerat expetendam relinquens. Sic quoque ſceleratiſſimum hoc factum, inultum ab homine remanſit; ſed Dei, ut pie præſumendum eſt, ultione omnes hujus operarii iniquitatis poſtmodum, uti dicebatur, turpi ac immatura morte perierunt. Hic etiam abbas fieri fecit, pluribus contribuentibus religioſis, organa in eccleſia Villarienſi. Tandemque à monaſterio de Bindoris redeundo, in Prato dominarum, juxta Lovanium, vita defunctus eſt, & inde vectus ad Villare, in capitulo ſepultus eſt anno MCCCCLIX. menſis Januarii die XXIII.

CAPUT XXI.

De Francone abbate XLI.

PErcepta itaque morte præfati domni VALTERI, quidam ſæculares amici domni FRANCONIS CALABRE de Lovanio tunc burſarii noſtri, practicabant apud ducem pro ipſius promotione, cujus auxilio mediante, tandem factus eſt abbas Villarienſis XLI. Hic igitur domnus FRANCO erat vir ingenioſus, bene litteratus, ſtuduerat enim primo Lovanii, & poſtea Pariſius, ibique tandem legens bibliam, ſatiſque in ſuſcepto regimine prælaturæ rigidus, & agilis in actibus ſuis invenitque monaſterium valde gravatum multis debitis, ex debili regimine duorum prædeceſſorum ſuorum, & inſuper ſuſtinuit maxima damna intus & foris in diverſis grangiis occaſione guerrarum, & maxime Leodienſium, atque gravamina & oppreſſiones diverſorum armigerorum. Nihilominus tamen ſatis, ne dicam nimis ſumptuoſus ac curioſus extitit circa ædificia nova coſtruenda, minus tamen neceſſaria: niſi tamen ad uſum & proprium commodum; prætermittens communia, & ruinoſa reparatione potius indigentia, tam infra monaſterium, quam extra in grangiis. Fecit itaque fieri in Fleppis juxta Birbacum illam altam domum ad inſtar turris, & quicquid ibidem factum eſt de lateribus coctis. Poſtea vero fecit fieri in monaſterio infra infirmitorium quondam converſorum, illas novas cameras abbatiali domo contiguas pro propria inhabitatione. Item in Antwerpia vendidit hoſpitium noſtrum antiquum, & emit ibidem aliud novum magis ſumtuoſum, ſituatum juxta Minores de obſervantia. Item, in hoſpitio noſtro Lovanienſi reparavit, & renovavit cameram ad proprium uſum & commodum, & poſt hoc acquiſivit domum illam de *Wildere* non longe à Birbaco, incipiens etiam ibidem reparare & renovare: ſed præventus inopinata morte, non potuit concepta perficere. Sub eo itaque circa principium ſuæ promotionis, incipiebat monaſterium Vallis-ducis reformari ex proſecutione abbatiſſæ ac prioriſſæ, eiſque adhærentium, mediante conſilio, & auxilio cujuſdam monachi Villarienſis protunc confeſſoris in *Argenton*, diligentiſſime proſequentis apud duciſſam Burgundiæ dominam ISABELLAM, ad cujus requeſtam ipſe abbas præfatus, ad quem ſpectabat ſpecialiter auctoritate paternitatis, moniales tandem perſonaliter reformavit, ac perpetue incluſit. Quodque per capitulum generale approbatum, ratificatum, & confirmatum eſt per expreſſam definitionem, & patentem literam ſigillatam ejuſdem capituli generalis, ex ſpeciali requeſta duciſſæ. Poſtquam vero hic domnus Franco abbatizavit circiter XXV. annis, cepit multum debilitari, præſertim ex gravedine calculi & excoriatione in Lovanio perpaucos dies infirmatus obiit anno Domini MCCCCLXXXV. ſexto calendas Decembris: altera vero die vectus ad Villare, ſepultus eſt ibidem in capitulo noſtro, cujus anima per piam Dei miſericordiam requieſcat in pace; reddatque ſibi miſericors Dominus æternam mercedem pro ſua caritate, ac favorabili gratia quam ſemper gerebat, & benigne exhibebat ad domum Vallis-ducis, præſertim à tempore reformationis ejuſdem. Eſt etiam hic notandum, quod ſpecialiter ad inſtantiam monachi Villarienſis ſuperius prænominati, & protunc confeſſoris Vallis-ducis, ipſe idem abbas has præſentes chronicas conſcribendo proſecutus eſt, videlicet à tempore domni JOHANNIS de Bruxella, doctoris ſacræ theologiæ, XXXV. abbatis Villarienſis, uſque ad domnum VALTERUM de Aſcha XXXX. incluſive per quod totum

Digitized by Google

tum temporis, nullus extiterat qui prænotatas chronicas conſcribendo proſequeretur, prout A etiam ibidem narrat immediate poſt epitaphium prædicti doctoris, ſicut ſupra patet.

LIBER SECUNDUS DE VIRIS ILLUSTRIBUS AC SANCTITATE CONSPICUIS.

PRÆFATIO.

EXpedita utcumque narratione de quibuſdam geſtis venerabilium abbatum Villarienſium, deſcendamus ad deſcribenda illuſtria facta virorum fortium & virtuoſorum, monachorum videlicet atque converſorum ejuſdem cœnobii. In primis lectorem noſce volumus, quod interrogavimus aliquotiens patres noſtros quanta fuerit olim religio in Villari; & annuntiaverunt nobis, inquiſivimus à majoribus noſtris, & dixerunt nobis quod tanta fuit: quod non ſolum venerint ad converſionem ſeculares; ſed etiam religioſi ſuis cœnobiis dimiſſis, attracti non tantum fervore ordinis Ciſtercienſis, ſed & bono odore conventus hujus: utpote nonnus Gofridus *ſacriſta de monaſterio S. Pantaleonis in* Colonia, *Nonnus* Nicolaus *de cœnobio Gemblacenſi,* Godefridus Pachomius *de cœnobio S. Gertrudis in Lovanio,* Godefridus *de* Cortebeke *de cœnobio Haffleghemienſi: venerunt etiam ad converſionem ibi nobiliſſimi viri; videlicet nonnus* Gobertus *quondam comes & dominus Aſperimontis, nonnus* Henricus *de Birbaco, nonnus* Willelmus *de* Dongleberte. *Convertit ſe etiam ibidem nonnus* Oliverus *de genere de* Sombreffe *homo nobilis. Milites & quondam famoſi monaſticum habitum, dimiſſa mundana militia, ibidem ſuſceperunt, hi ſcilicet,* Franco *de Exkenna caſtellanus de* Montigni, *domnus de* Bohenem *de comitatu Loſſenſi, domnus* Gerardus *de* Greis, *domnus* Henricus *de* Weis, *domnus de* Brein, domnus* Johannes *de* Salinch, *domnus* Johannes *de* Roiſt *in comitatu Loſſenſi, & domnus* Valterus *de* Riklam *verſus Mechliniam. Hi quatuor extremi quondam milites præclari in converſos ſe veſtierunt: factuſque eſt hic monachus domnus* Theobaldus *caſtellanus de* Courtray *quondam miles in armis ſtrenuus; factus eſt etiam converſus in domo iſta domnus* Franko *de* Lachem *quondam miles famoſus. Domnus* Jacobus *Glymptis & domnus* Ægidius *Dion, cum quandoque potentes quicquam querelæ adverſum nos haberent, præfixa die ſuper pace tractanda, abbas aſſumtis ſecum decem de nobilibus perſonis de ſua profeſſione, ad locum prænominatum deſcendit: & cauſam domus cum ſibi aſſociatis fratribus viriliter deffendit. Cum hi religioſi patres ad commune colloquium accederent, & referrent geſta ſanctorum patrum, valde erant ſcrupuloſi ne excederent plus vel minus dicendo. Unde, ſoluto colloquio, trahentes priorem in auditorium, confitebantur de delicto præterito, cautiores facti de reliquo.*

* al. de Bo-rep.

Tunc temporis tam valentes perſonæ erant nobis, quod eligebantur in abbates Ciſtercii, Claræ-vallis, Vallis-Dei, Vallis-S. Lamberti, & Grandis-prati atque Loci-S. Bernardi. Et illis diebus nihil habere poterant circa lectos, niſi quotidiana veſtimenta, ſed virgulas quibus excutiuntur, ibi recondi non licebat. Et à mixto ſæpe abſtinebant ut in templo præripere poſſent locum congruum orationi & compunctioni quibus ante tertiam vacabant. Si domus à principe gravaretur, perſonæ noſtræ à Deo auxilium petentes, ad Beghinagia mittebant, & orationes pro domo impetrabant. Inſuper proclamati pro proclamantibus orabant, & eorum veſtimenta in ſignum amoris excutere volebant. Et tanta erat abſtinentia & ſobrietas in domo hac, quod clavis vinaria in foramine petræ juxta eamdem cellam ponebatur, & qui vino indigebat pro ſua neceſſitate, ibi recipiebat. Quas virtutes ſingulas in ſingulis relucere conſtabit, cum fuerint in medium deducti. Et primo qui-

dem vitam reverendiſſimi domni Caroli *octavi Villarienſis abbatis diffuſius quam ſuo loco deſcripta eſt, explicabimus pro eo quod de alia domus aſſumtus, & in noſtra electus ipſam ſuis virtutibus non modice decoravit, dehinc ad virtuoſos fratres tam monachos quam converſos hujus domus declinantes, eorum probâ, prout Dominus donaverit, declarabimus.*

Explicit prologus.

INCIPIT LIBER DE GESTIS ILLUSTRIUM VIRORUM Villarienſis cœnobii.

CAPUT I.

De Carolo abbate.

DOmnus Carolus octavus abbas Villarienſis, quondam miles famoſus & ſtrenuus in ſæculo, à ſcholis ad militiam acceptus eſt; in qua in tantum profecerat, ut regibus & principibus carus eſſet, & acceptus; ita quod domnus Philippus archiepiſcopus Colonienſis, cum in curia Maguntina, in qua rex Fredericus filios promovit in milites, vitæ ſuæ timeret, eum in ſpecialem cuſtodem ſuum delegit. Cum itaque cum domino Gerardo Wascardo à quodam torneamento à Wormatia Maguntiam deſcenderet, inciderunt in quoddam pratum amœniſſimum floribus cujuſlibet coloris, rivis & fontibus, quod ita tranſierunt, quod neuter eſt allocutus alium. In tranſitu prati compromiſerunt inter ſe quod cogitationes ſuas alter alteri revelaret. Et unus: cogitavi, & attente conſideravi miras & multimodas amœnitates loci hujus, & in exitu præoſtenſum eſt mihi, quod vanum eſt & ad modicum parens quidquid viret in ſæculo: & alter: eadem fuit cogitatio mea, & dicunt ſibi invicem, pariant nobis aliquid u- C tilitatis. Tranſeamus mare. Sed occurrent nobis quæ hic relinquimus: nobilitas equorum, ſpecioſitas mulierum, inſtrumenta armorum, & vulnerabuntur corda, & forte lædetur pudicitia. Quid igitur? Tranſeamus ad lupinas veſtes de *Hemmerode*, & geramus inducias quinque annorum torneamenta viſitandi. Iverunt ſolo contenti armigero, voverunt conditionaliter, reverſi ſunt Coloniam, & turbante eos dæmone, tota Colonia improperavit eis votum: venerunt Miſſam ubi Ulricus Flasco, qui voluerat ultra mare eos trahere, vovit, & cum eis habitum accepit. Ibi Gerardus Wastardus partem D manus amiſit, quia dixit potius vellet ſibi hoc contigiſſe, quam domno Carolo, quem ſcivit clericum, & per Dei gratiam promovendum, minimum membrum læſum eſſet. Evoluto modico tempore, domnus Carolus relictis parentibus & divitiis, cum ſociis pluribus in clauſtro *Emmerode* arma aſſumit ſacræ militiæ, & ſuo exemplo & hortatu, nobiles & proceres, tam de ſancta Colonia, quam etiam de remotioribus terris, Ulricus ſcilicet Flasco, Geraldus Vastaldus, Valterus de Birbaco, & plures alii ſtrenui in militia ſæculari, nec minus in converſatione ſpirituali. Adjunctus eſt eis Her- A mannus Bonnenſis canonicus clericus nobilis & litteratus, primus abbas in Valle-S. Petri, & poſtea in *Hemmerode* aſſumtus. Hic cùm ad excitandos converſos circuiret chorum, & *Te Deum* cantaretur, frater Henricus probatæ converſionis converſus, vidit columbam nivei coloris ſuper caput ejus deſcendentem & manentem quamdiu chorum circuivit: quam citò autem exivit chorum, columba aſcendit crucem converſorum, manens ſuper eam uſque ad evangelium. Abbate aſcendente ad analogium, columba aſcendit ſuper analogium uſque ad *Te decet laus*, & poſtea ad crucem prædictam eſt B reverſa, & ibi paululum ſedens, non eſt viſa ulterius. Quantum domus de *Hemmerode* profecerit adjutorio domni Caroli & Ulrici Flasconis evidenter apparet: cum enim Fridericus imperator Leodium deſcendiſſet, & multa copia nobilium ibi occurriſſet, advenientibus ibi Carolo & Ulrico, Philippus comes Flandriæ cum multitudine nobilium eis occurrit: ita quod imperator, quaſi ſegregatus ab omnibus, ſolus fere remanſit, ſicut enim gratiam imperatoris in ſæculo habuerant, ita in religione eos dilexit & honoravit. Unde ejus adjutorio & filii ſui imperatoris Henrici curiam de Spirea adepti ſunt. Dedit Henricus imperator domno Karolo crucem, & illam lapidibus & gemmis ornavit. Serviebat itaque domnus Carolus domino ſuo humiliter & devote, regularis diſciplinæ ſtudioſus obſervator. Frater Henricus converſus de *Hemmerode* vir antiquus & probatæ religionis vidit, cum benediceretur novitius domnus Carolus, columbam miræ pulchritudinis deſuper venientem & deſcendentem ſuper eum, hoc ut creditur, præfigurante, quod Spiritus-ſanctus in illa hora ſuper eum deſcenderit, replens eum gratia ſua, idem monſtrans in aliis fieri in ipſa benedictio- D nis & ſacri habitus ſuſceptione, in quo Chriſti crux eſt præfigurata. Anno Domini MCLXXXVIII. in menſe Aprili conventus de *Hemmerode* cum abbate ſuo Hermanno venerat ſuper montem *Stromberch*, ubi frater Godescaldus de *Volmonſteyn* canonicus S. Petri, & mundo miro modo deditus: nam ante converſionem ſatis lubricus extitit, ſed bene morigeratus cum domno Alberto cellerario & canonico ſanctæ Colonienſis eccleſiæ ſimiliter ſe contulit in manus abbatis de *Stromberg*, nulli hominum votum ſuum indicando. Accidit quod Everardus S. Gereonis canonicus & Godescaldi frater uterinus in Weſtfaliam pergeret, & in via ad

quamdam recluſam diverteret, quæ in rupe latebat, quem illa cum magna alacritate ſuſcepit. Poſt ædificationum colloquia, dicens ei, Domine, dicite fratri veſtro domino GODESCALDO, quod lumen ſuum accenſum eſt coram Domino, & clare rutilat. Ille ad verba iſta ſtupens, dixit ei: Soror, vide quid dicas: non eſt fratri meo ſimilis in luxu ſæculari in tota Colonia, nec tendit ad aliud, quam ut ſuæ ſatisfaciat curioſitati: in hujuſmodi vide quid dicas. Extorſit ab ea multis precibus quid intenderet dicere, & illa: Sic & ſic operatus eſt Deus, ſcilicet lumen unius nondum eſt accenſum. Audiens ille de fratre ſuo, vehementer contriſtatus eſt, ut homo ſæculo deditus: & reverſus Coloniam, quod audierat in veritate invenit. Frater GODESCALDUS domnum ALBERTUM dubitantem reliquit in ſæculo, adhuc ſæculo deditus, ſed ipſe valedicens ſæculo, *Stroeberg* intravit, ſanctam inter ſanctos ibi congregatos ducens vitam. Promotus in ſacerdotem, quanti fervoris & devotionis extiterit, ex hoc probari poteſt, quod cum quandoque celebraret, & ipſum qui eum fecerat inter manus haberet, apparuit ei in ſpeciem pueri, gratiam ſuam ei exhibentis. Quid ei ſolatii & dulcedinis hora illa contulerit, non fuit homo cujus lingua enarrare ſufficiat. Vixit poſtea aliquantis annis monachus fervens & devotus, tandem ad majora gaudia poſt felicem expectationem, à Domino vocatus. Frater autem ALBERTUS poſt aliquos annos probandus *Stroeberg* acceſſit: ſed in probatione vitam finivit, conſolatus de felici conſortio, cujus adjutorio gratiam ſibi Omnipotentis affuturam ſperabat. Ad petitionem PHILIPPI archiepiſcopi cum conventu monachorum, montem de *Stroeberg* aſcendit, de omni ſubſtantia ſæculi nihil accipiens in domo de *Hemmerode*, præter libros regulares & equum monoculum, & quatuor ſolidos Colonienſium. Tenues itaque fuerunt in angultia paupertatis, ſed latiſſimi in amplitudine caritatis: unde accidit quod viri magni & nobiles relictis omnibus quibus abundabant in ſæculo eorum paupertati aggregati ſunt, major decanus Colonienſis ODO cum canonicis ſuis, præpoſitus S. Gereonis, decani Bonnenſes, domnus CHRISTIANUS vir magnæ auctoritatis, & quidam alius cum canonicis, PETRUS decanus Trevirenſis, & imperialis aulæ prothonotarius, HENRICUS decanus Monaſterienſis, abbas Brumenſis CÆSARIUS, & PETRUS abbas Confluentiæ, comes Wendenſis, & alii quamplures Trajectenſis, Trevirenſis, Colonienſis, & Leodienſis diœceſis: ex quibus PETRUS aſſumtus eſt in Novo-caſtro, GERARDUS in ipſa Valle-S. Petri, DANIEL in Scolavia, HENRICUS in Valle-S. Petri, HERMANNUS in *Hemmerode*, CAROLUS tranſiit ad monaſterium Villarienſe, non ſolum illi domui ſed terris circumjacentibus utilis. Domnus GERARDUS canonicus Colonienſis, & vanitati ſæculi miro modo deditus, cum in quadam præcipua feſtivitate cum aliis eſſet in quadam eccleſia, in qua omnes congregationes Coloniæ fuerant congregatæ, vidit eum domnus EVRARDUS presbyter S. Ja-

A cobi in habitu & tonſura monachi cum ceteris omnibus in vario & griſeo apparens.

Domnus CAROLUS audiens ſe electum in Villari, non ſe obtulit requiſitus, ſed diffugit, timens ex hac promotione animæ ſuæ periculum imminere, aſſerens quod non ad libertates accipiendas ad ordinem venerat; ſed potius ad deſſendum quod tantas in ſæculo habuerat. Aufugit igitur & latuit quamdiu potuit, quouſque poſt capitulum generale per ſententiam onus oblatum compulſus eſt ſuſcipere. Venit itaque in Villari, non ſolum Villarienſibus, ſed etiam toti terræ acceptus, & ſecundum datam ſibi ſapientiam pro-
B fectui domus ſibi commiſſæ intendit in ſpiritualibus & temporalibus. Non invenit niſi domunculas ſtramineas, & quaſi tuguria paſtorum, & in brevi ædificavit duo dormitoria lapidea, monachis & converſis, & quaſdam alias officinas. Auxit inſuper conventum monachis & converſis; grangias ædificiis & terris. Scivit ſe coaptare omnibus & conformare, & pro hoc nobiles & ignobiles de vana ſæculi converſatione extraxit, & per Dei gratiam in clauſtrum Villarienſe induxit, ſcilicet Conradum poſtea epiſcopum Portuenſem, & alios quamplures. Nam cum adhuc eſſet novitius in Villari, conti-
C git fratrem Simonem converſum de Alna habentem veraciter ſpiritum prophetiæ, una cum nonno VALTERIO tunc ſimplici monacho poſtea abbate Villarienſi, & aliis quibuſdam monachis atque converſis ordinis Ciſtercienſis in quadam eccleſiâ ſæculari miſſam audire: infra canonem vero præfatæ miſſæ vidit idem Simon ſpiritum jam dicti Conradi ſatis à ſe corpore remoti coram ſe ſtare, & coronam auream in capite geſtare. Vidit & cogitationes ejus, quas verſabatur in corde, atque orationes quibus tunc intendebat in Villari. Qui finita miſſa, ſecreto locutus eſt domno Waltero prænominato dicens:
D Cum videritis nonnum Conradum novitium Villarienſem, dicite ei ut caveat ſibi, quod hujuſmodi tentationes patietur hoc anno. Tales enim cogitationes taleſque orationes jam habuit in miſſa: & ſciatis quia magna perſona erit in ordine. Poſtmodum cum idem Walterus vidiſſet Conradum novitium, cœpit per ambages illum interrogare, quid infra miſſas ſoleret orare, quidve cogitare. Reſpondente vero illo ſic conveſuevi orare, adjecit Walterus: Rogo te quoque, ut dicas mihi quæ fuit oratio, qualiſve cogitatio tua in die illa dominica infra miſſam? Cui cum diceret novitius, cur tam diligenter
E interrogatis de cogitationibus meis? ille reſpondit: Dic mihi, obſecro, quod quæro, & ego tibi cauſam exponam. Tunc recitavit ei novitius per ordinem quid oraverit, & quid infra miſſam illam cogitaverit. & in magnum eum vertit ſtuporem: quia nec in uno verbo diſcrepavit à verbis fratris Simonis: moxque de illo ei inſinuans quid de ipſo viderit, ſimul & modum tentationis monuit, ut cautus eſſet, ne forte ſub ſpecie boni deciperetur à diabolo. Mira res! cum ſatis idem novitius præmunitus eſſet, non tamen potuit evadere tentationem prædictam, quin ſatis ab illa eadem vexaretur. Quam

vero ſublimis perſona factus poſtea ſit non ſolum in ordine, ſed & in eccleſia, novimus omnes. Primo namque prior factus in Villari, dehinc ibidem electus in abbatem, poſtea in abbatem Claræ-vallis, deinde promotus in abbatem Ciſtercienſem, nec in illo gradu ſtare potuit; ſed à domino Honorio papa vocatus eſt in cardinalem & epiſcopum Portuenſem.

Cum itaque domnus CAROLUS juxta ſui nominis interpretationem carus & acceptus haberetur ab omnibus, ſibi ſolum in officio ſuo diſplicuit. Cum omni inſtantia quotiens ſe obtulit grata occaſio, à domno Claræ-vallis petens abſolvi, timens pro gravi onere ſuis humeris impoſito. Aſſerebat enim ſe rationem redditurum in horrendo Dei judicio pro grege ſibi commiſſo, inde dolens & gemens quod deſiderio ſuo non ſatisfaciebat. Interea tempore regiminis ſui quædam matrona nobilis cum eo ſub typo confeſſionis de ſecretis conſcientiæ ſuæ loquens, dixit ſe in ejus amore ſuccenſam graviter. At ille ſicut ſacerdos juſtus ac timens Deum cor ſuum ſignavit, ac male ad ſe converſam verbis quibus potuit avertit, dicens ſe monachum eſſe pannoſum, ſenem & neglectum. Erat enim, ſicut poſtmodum recitavit cuidam monacho, illa femina tam clara & nobilis ac potens, ut ſi, inquit, eſſem in ſæculo, ſicuti aliquando fui, numquam illi de tali re nec in minimo verbo facere auderem mentionem. Cernis, ait, quomodo nobis jam mortuis ſæculo diabolus inſidiatur?

Venit quandoque Andanam cum Henrico cellerario ſuo & Wigero monacho, & occurrit ei puer tunc ſatis ſimplex; & hoc erat in cariſtia temporis. Rogabat itaque eum, ut cauſa pietatis, viſitaret matrem ſuam cujus maritus transfretaverat. Acceſſit ad eam, tamquam angelus Domini receptus ab ea. Quid plura? exponit ei ſuæ paupertatis nimis amara incommoda, rogans eum cum fletu ut duos modios ſegetis accommodet. Et ipſe ad eam jocundis verbis: Domina ex mutuo acceptis ſæpe proveniunt inimicitiæ; ego concedam ut hoc ſit in promiſſo, ut nec vino conſumatis nec piſcibus. Et illa, Domine mi, utinam tantum panis haberem, quod vel calicem aquæ deſiderarem. Receſſit, & cum de monte prope naviculam deſcenderet, recognovit cellerarius quemdam nobilem à remotis cum veſte humili eis occurrentem, qui quam cito audivit nobilem, ſtatim de equo deſcendit, & venienti pedes obviam ivit, humiliter eum ſalutans, miſcens verbis verba conſolatoria. Et tandem, Domine, inquit, pedes itis, nec decet honeſtatem veſtram, accipite palefredum quem hic habemus: gramina abundant, & de levi teneri poterit, & videre ſi alias vobis ſubvenire poterimus & faciemus. Nobilis ille confortatus verbis amicabilibus, quicquid in mundo poſſidebat, & hereditarie ei provenerat, in manus domni CAROLI ſtatim reſignavit, & eccleſiam Villarienſem heredem omnium bonorum ſuorum ordinavit. Unde hodie grangiæ de *Granpins* & de *Werde* in allodiis ſuis ſunt locatæ. Grangiam de Querceto nobile membrum, bonaque de *Lovringe*

A adjutorio Dei, & multa alia non ſolum circa grangias; ſed & in locis ſparſis nobis ſuo labore acquiſivit. Numquam in diebus ſuis bonarium terræ, numquam plauſtrum ligni vendi permiſit, ſacrilegium judicans, ſi quod eccleſiæ datum erat, ab eccleſia removeretur. Adjuvante ipſum gratia Dei, domum ſine gravi debito tenuit, & aliis eccleſiis fere ad ſexcentas marchas in diebus ſuis conceſſit. Et multa gratia quam apud nobiles habuit, vineæ circa Rhenum & Moſellam nobis gratis ſunt traditæ, piſcatura in Sambria in opus divini officii & ſolatium infirmorum, redditus in *Dordrecth*. Ipſe B rex PHILIPPUS audiens eum in caſtro *Anwilre*, deſcendit de caſtro *Drewels*, & ad hoſpitium ſuum divertit, & amicabili colloquio collegit, & mareſcalco ſuo curam ejus commiſit. Dedit ei in propria manu in arrham puræ dilectionis * annerum pretioſum. (* *f.* anulum) Hoc mirandum in eo cum tam incomparabilis gratiæ apud omnes eſſet, quod tenaciſſimus tamen conſervator rerum domus ſuæ, & ſemper de acquirendo ſollicitus, numquam de erogando militibus & tyrannis, ad quos manus ſemper contractas habebat, qui pauperibus & deſolatis larga ſemper manu ſubveniebat, in hujuſmodi pius & diſ- C cretus. Unde fuit quod cum haberet ſororem in *Dunewarch*, quam tenere diligebat, quæ pro bannis cum conventu ſuo Coloniam confugerat, & egebat, monachus ſuus, ſex tantum denarios ei dedit, quod per confeſſionem ſciens ſacrilegii eum arguit, & pœnitentiam ei gravem injunxit. Eadem cum eſſet nobilis, & quæreretur à pluribus, beata Virgo ei apparuit, imponens coronam florigeram capiti ſuo: quæ advocavit abbatem Veteris-montis, qui de nocte impoſuit eam palefredo proprio, & ſic in clauſtro *Dunewarch* locavit. Cum multa de eo dici poſſint, unum eſt quo ſpecialius commendari D poteſt; quod numquam ex quo intravit ordinem ſol occidit ſuper iracundiam ſuam; ſed cogitans quod voto monaſtico alligatus erat, omnes exceſſus in ſe commiſſos benigna facilitate remiſit, puritati conſcientiæ & cordis tranquillitati intendens. Cum guerra graviſſima immineret, terræ ducis ex una parte, & epiſcopi Leodienſis ex altera, & congregatis ex utraque parte, cum hominum deſtructio & terræ immineret, poſt auxilium divinum, non ad quod reſpicerent habebant, niſi ſolum ad domnum CAROLUM abbatem Villarienſem. Quotidie expectabatur congreſſus corporum, & cum de- E ſolatione miſerorum, grave periculum animarum. Oppoſuit ſe tantis malis domnus CAROLUS, noctes continuas ducens inſomnes. Una nocte ad aliam, ſolatium impetrans treugarum cum difficultate graviſſima: ſed quod potuit habere requiei, hoc per aliquantulum diei ſpatium, ſibi quodammodo furabatur, & membra feſſa modico ſopore refocillabat. Tandem, adjuvante ſe Chriſto, quod deſiderabat cum gaudio & exultatione totius terræ obtinuit, & redditur pupillo pater ſanus, & ei quæ ſe viduam futuram putabat, maritus ſanus. Referuntur Deo gratias, & benedicitur domnus

Carolus, & ei pacis ordinatio imponitur à A principibus. Poſt aliquod tempus, dum dux epiſcopatum devaſtaret, & ipſa die aſcenſionis Leodium cum manu valida intraret, & homines civitatis illius caperet, & bona eorum abſque miſericordia aſportaret, & domnus Carolus quietioris vitæ deſiderio Villarienſes reliquiſſet; acclamatum eſt ab hominibus utriuſque partis: O ſi vir ille Deo devotus & hominibus acceptus domnus Carolus Villarienſibus adhuc præeſſet, numquam tanta mala & hactenus inaudita prævaluiſſent in terra: ſed ejus induſtria & auxilio pax terris & quies nobis omnibus eſſet reddita. Singularem gratiam ei B Dominus dederat, quod à magnis & à parvis, à principibus terræ, & eis aſſiſtentibus ſingulari & ſpeciali amplexaretur affectu, & in magnis eorum conſiliis acceptiſſimus erat, cum numquam illis intereſſe vellet, ubi contra Deum & ſacræ religionis honeſtatem ageretur. Poſt multos labores & ſudores quos in Villari feliciter pertulerat, à domno Clarevallenſi cum multa inſtantia obtinuit abſolutionem officii ſui, quod ſemper gravamen eſſe judicabat, & in quo numquam ſolo die ſine timore fuit maximo, timens pro reddenda ratione animarum ſibi commiſſarum in noviſſima horrenda diſcuſſione. C Quod quidem abbas Claræ-vallis conceſſit invitus, ut pote quem ſibi in ſummis negotiis ſuis maxime neceſſarium probaverat: unde dixit: Homo iſte à ſummis principibus honoratur; terræ in qua habitat acceptus eſt & dilectus, conventuique ſuo carus & neceſſarius: domus ſua ſub eo profecit plurimum in ædificiis conſtruendis & poſſeſſionibus acquirendis, & quod eſt amplius, vigor religionis ſub eo non deferbuit, ſed & magnas & honoratas perſonas per Dei gratiam ſuo conventui aggregavit: attamen devicto me, nec diutius in officio abbatis ipſum poſſum detinere. Abſolutus itaque rediit *Hemerode* ad jocundos Rachel amplexus ibi latere D volens, & id quod ſupererat vitæ ſuæ, in Dei ſervitio expendere, & in diſciplina clauſtrali: ſed contra propoſitum ſuum ventum eſt, nec ibi latere potuit, qui in tantis mundo neceſſarius extiterat, vocantibus eum ad ſua negotia regibus & principibus terræ; & tandem abbatiæ S. Agathæ præficitur, cui imminebat excidium, quæ ſub eo refloruit à debitis abſoluta, & neceſſariis competenter abundans. Ab illa à Domino vocatur, ut peracto curſu vitæ ſuæ, felicis militiæ accipiat bravium, felici conſortio ſanctorum aggregatus. Audivi cum adhuc ſupervive- E ret à felicis memoriæ domno Valtero priore Alnenſi, in cujus felici obitu viſi ſunt Angeli, quod veriſſime ſciebat quod domnus Carolus à Domino eſſet electus. Cùm poſt ejus obitum conventus ſanctimonialium die Palmarum ad proceſſionem incederet, & ſolito more decantaret, matrona quædam aderat quæ tenerrime eum diligebat, quæ converſa ad quamdam quæ & ipſa ſpiritu Dei plena tenerrimo eum amplexabatur affectu, reſponſum accepit, Nolite ſollicita eſſe domina, & non turbemini de morte & abſentia felicis amici, quia domnus Carolus feliciter aſſumtus eſt ad choros martyrum: ibi hodie feſtiva gaudia ducit, nec tam de eo dolendum eſt, ſed exultandum, qui exultat cum angelis; unus factus de cœli civibus, gaudium poſſidet & lætitiam ſine fine, ubi feliciter nos expectat in gloria per Dei gratiam futuros ſuæ felicitatis conſortes, & ad hoc ſuis orationibus nos juvabit feliciſſimus noſter amicus.

CAPUT II.

Vita venerabilis ac religioſi viri fratris Goberti de Aſperomonte monachi Villarienſis.

Domnus Gobertus pius ac reverendus, primo dominus atque comes Aſpermontis, poſtmodum humilis monachus Villarienſis, in finibus erat Lotharingiæ parentibus atque cognatis, avis & proavis exortus ditiſſimis atque nobiliſſimis. Pater ejus Gaufridus nomine duos habuit filios, quorum primogenitus vocabatur Johannes, & alter Gobertus, de quo nobis ſermo. Erant autem ambo pueri elegantes, pulchri & robuſti inter omnes ſuæ pubertatis coætaneos. Quadam igitur die reſpiciens pater filios ſuos, & diligenter eos conſiderans, perpendit minorem filium, ſcilicet Gobertum, ſecundum morem ſæculi probiorem, & magis aptum ad militiam temporalem; deditque illi omnia bona ſua poſſidenda. De fratre autem ejus Johanne, quia minus videbatur aptus militiæ ſæculari, fecit clericum. Qui primo Virdunenſis, ac poſteà Metenſis factus eſt epiſcopus. Igitur dum præfatus miles, pius ſcilicet Gobertus mundanæ adhuc militiæ vacaret, & præ cunctis coætaneis nomen famoſum uſurparet, cœpit in corde præponderare quod fama mundanæ gloriæ non poterat in cœlo perennari. Cœpit ergo timere Deum, & perſonas eccleſiaſticas venerari, beatamque Dei genitricem Mariam magno amplecti deſiderio, & infra mundanæ militiæ rubiginem ſic jam eſſe devotus, ut poſſet quodam modo dici perfectus, omnique virtutum opere, ſi fas eſt dicere, alicui ſanctorum poſſet penitus æquiparari. Ab illo igitur tempore legis judicia non contemſit; ſed & omnem materiam ſcelerum evitare cœpit. Affinibus ſuis non nocuit, ſed etiam pauperibus latius manum porrexit. Erat autem in eo tanta largitatis induſtria, ut plurima pauperibus & egenis erogaret. Amicitiarum fidem non minus retinuit quam appetivit, nec tam fortunam excoluit, quam virtutes imitatus eſt. Miſericorditer ſublevavit etiam oppreſſos, indeſinenter recolens in omni cultu pietatis, maxime Deum ſibi fore propitium, ſi omnes injuſte oppreſſos ſublevare ſatageret.

Gobertus, à patre militiæ deſtinatus, chriſtianè vivit.

Quadam igitur die, verbi Dei divina ſibi gratia cooperante, ſic fuit inſpiratus, ut verecundiam quæ in terra Jeroſolymitana ab infidelibus contra Deum irrogabatur vellet vendicare, & idolorum cultus opprimere, ſimulacra manufacta, ſurda, cœca & muta deſtruere, atque

Iter Jeroſolymitanum aggreditur.

ibidem divinum cultum prout potuerit melius, A propagare. Talia viro Dei cogitante, hoc quoque propoſitum diſcreta deliberatione in animo confirmante, quidam nefandiſſimus Romanorum imperator nomine FREDERICUS ejus nominis ſecundus, qui latenter erat infidelis, ut poſtmodum multis ac manifeſtis apparuit experimentis, terram ſanctam Jeruſalem adire proponebat, ut falſa boni ſimulatione iniquitas ejus velaretur. Hic itaque perverſus imperator habitans cum multa fortitudine in littore maris, Dei militem præfatum, ſcilicet pium GOBERTUM precibus ac promiſſis & muneribus ſubtiliter ſibi confœderavit, & quaſi B ſuum commilitonem ſecum aſſumſit. Sed vir Dei, cognita ejus perfidia, ipſum declinavit; [redacted] completo pro poſſe propter quod in terram ſanctam transfretaverat, remeavit, voto crucis cum devotione quoque maxima peracto, per maris ſemitas & terræ devia ad propria proſperè devenit.

Reverſus divinis officiis intentus.

Reverſus igitur vir Dei, non receſſit à bono, ſed ſic vitæ firmiter adhærens Deo, & beatæ Virgini MARIÆ, ſecure cum maxima devotione ſatagebat, ut non computaretur inter illos de quibus ait ſcriptura: *Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* Qui dum audiret C divinum officium, & horas Virginis MARIÆ, quas in via peregrinationis didicerat, decantaret; ſemper corde fuit intentus ad Deum: ut non de ipſo diceretur illud quod de negligentibus Dominus ait: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me.* Multotiens accidit illi, ut, cum ante diem iret ad matutinas horas, propter metum hoſtium inermis ire non audebat: & tamen plus diligebat ad Dei cultum properare, quam illa hora ſine metu in cubili ſuo laſcive requieſcere, quaſi cernens illud evangelicum: *Qui odit animam ſuam, ſcilicet in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam.* Sæpe itaque D ante diem ivit armatus ad divinum officium: contra duplicem quippe hoſtem viſibilem videlicet ac inviſibilem arma arripuit; quaſi conſiderans illud quod Dominus ait in evangelio, *cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia quæ poſſidet.* Cui conſonat illud vulgare proverbium: Quod ibi eſt bona pax, ubi eſt bona cuſtodia.

Ad S. Jacobum pergit.

Præterea miles Chriſti plus GOBERTUS omnem fructum militiæ volens convertere in bonum, ad S. Jacobum apoſtolum peregre profectus eſt: ſervitium tamen beatæ MARIÆ non poſtpoſuit: ſed ei ſemper ſervire paratus, quo- E tidie in prima diei hora quærebat eccleſiam ubi videret & audiret ſanctæ euchariſtiæ divinum officium celebrari, ut ejus anima Corpore dominico quotidie poſſet ſuſtentari. In talibus operibus quotidie miles Chriſti vires ſuæ militiæ primitus explicabat, complens illud evangelicum, *Primum quærite regnum Dei & juſtitiam ejus, & omnia adjicientur vobis.* Sic profecto eundo & redeundo ſemper de bono in melius proficiebat, adeo ut in eo hoc quod ſcriptum dicitur impleri videbatur. *Ibunt ſancti de virtute in virtutem, donec videant Deum deorum in Sion.*

Sæculum deſerere cogitat.

Propterea plus GOBERTUS propoſuit in corde ſuo ſterilem militiam deſerere propter Deum, ſciens ſcriptum eſſe, Domino dicente: *Qui non reliquerit patrem & matrem, uxorem & filios, & agros & omnia quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Cumque vir Dei cuncta quæ prædicta ſunt relinqueret, non iterum poſt hæc oculo mentis vel carnis reſpexit; propter illud quod ait Dominus: *Omnis homo ponens manum ad aratrum & reſpiciens retro, non eſt aptus regno Dei.* Cum enim ipſe, utpote vir potens in omni virtute ſecundum ſæculum, & non tantum miles ſimplex, ſed [redacted] antiqua propagine vir nobiliſſimus, corpore robuſtus, aſpectu tremebundus, verbo terribilis, præpotens viribus, quaſi comes famoſiſſimus, ſe à laicis amplexibus ſubduxit; divitias multas quibus utebatur etiam poſtpoſuit, recolens illum evangelicum: *Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quam divitem intrare in regnum cælorum.* Et ne in carnalia deſideria perſeveraret; recolebat illud Johelis prophetæ dicentis, *Computruerunt jumenta in ſtercore ſuo.* Et ſecundum dictum beati Gregorii: Immittam in ſtercore ſuo computreſcere, & homines carnales in ſtercore luxuriæ vitam finire. Itaque vir Dei oleo pœnitentiæ, oleo miſericordiæ, oleo eleemoſynæ, trifarioque oleo caritatis, ignem ſæcularium deſideriorum extinxit. Etiam miſericordia Dei præeunte, ad viam veræ ac meræ ſalutis approximare meruit. In principio itaque converſionis venerabilis Deo ac Deo dilecti piique GOBERTI illuminator omnium gentium ita cor ejus ſua benigniſſima miſericordia illuminavit, & gratia Spiritus-ſancti replevit, quod excellentiam præclariſſimæ nobilitatis, quam in omnibus retroavis & proavis ſanguis in eo transfuderat, in tanta vilitate haberet, ut ſpreta omni celſitudine, quaſi pauper ipſe ad pauperum Chriſti Villarienſium domicilium hoc modo convolaret.

Fit monachus Villarienſis.

Erat aliquando vir Dei electus, cogitans & per rationem penſans mundanam militiam, & omnem mundi gloriam eſſe ut pulverem ante faciem venti: unde quæ mundi ſunt deſpexit, quaſi ſibi ſcriptum eſſet in corde hoc quod ait Auguſtinus: *Mundus clamat deficiam, diabolus clamat deſtruam, caro clamat tradam, Deus clamat reficiam.* GOBERTUS vero volens Deum imitari, ſicuti exercuerat militiam ſæcularem, ſic etiam cœpit militiam clericalem & ſpiritualem firmiter amplecti; ut ſicut cum delectatione militaverat mundo, ſic cum devotione militaret etiam Deo ſecundum dictum Apoſtoli: *Sicuti exhibuiſtis membra veſtra ſervire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſervire juſtitiæ in ſanctificationem.* Omnipotens Deus in fortiſſimo athleta ſuo triplicem militiam exercebat: ut militando tres devinceret, mundum, carnem, & diabolum; & ut hæc triplex militia in uno milite ſanctæ deſerviret Trinitati in una ſubſtantia exiſtenti: unde ut miles Chriſti militiæ clericali & ſpirituali magis devote vacare poſſet, in conſortio monachorum ordinis Ciſtercienſium concupivit collocari, quærens ſibi utile cœnobium.

Peragratis itaque multis provinciis multiſque cœnobiis, ad civitatem Nivellenſem pervenit. Pro eo quod bonos rumores audierat de religioſis mulieribus ſcilicet Beghinis ibidem commorantibus. Inter ceteras autem reperit ibi quamdam virginem, quæ propter vitæ honeſtæ converſationem Deo erat acceptabilis, cui nomen EVIMBLOCH. Huic virgini pius ac devotiſſimus GOBERTUS ſui ſecreta cordis de converſione revelavit, rogans eam ut pro ſuo negotio Deum exoraret, quia non invento ſibi apto cœnobio, in ſuam provinciam remeare proponebat. Cui divino perfuſa flamine venerabilis virgo reſpondit: Exoro te, Domine, ut vadas uſque ad Villari[illegible]m antequam recedas: ibique procul dubio [illegible]ies locum aptum & complacentem, que[illegible]ntopere quæſiſti. Quod & factum eſt. Gaudeat provide Villarenſium monachorum chorus in ejus conſortio. Miles potens ac rigidus, pauper & humilis factus eſt monachus. Nam venerabilis ac pii GOBERTI vita ibidem circumquaque exempla eximiæ converſationis dedit. Et ſicut flos placens in flore; ſic pius GOBERTUS factus eſt placens in ſua pia converſatione: præſertim cum in eo floreret fervor & religio, dum tali conjunctus eſt collegio; qui, cum tandem poſt annuam probationem monachus fuiſſet factus, cœpit omnes fratres in Deo & propter Deum diligere & humiliter venerari ac eis obedire, atque juvenibus, ſenibus & mediocribus pro poſſe ſuo gratum honorem impendere. Mandata Dei & ordinis ſciens, ut ſuperbus non tranſgrediebatur, minorem ſe non contemnebat, ſe paribus non præponebat, majoribuſque non conabatur adæquari. Quatuor hæc non faciebat, quaſi ſciret ea eſſe radices ſuperbiæ, quam ut poſſet confringere, factus eſt mitis & humilis corde: ut in eo inveniretur quod ait Dominus ad diſcipulos ſuos. *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.*

Quam ſancte in clauſtro vixerit.

Multiplicabatur ergo & creſcebat pius GOBERTUS proficiendo de virtute in virtutem in domo Domini, ut palma & cedrus libani; in cujus ramis pauper ſuffugium, vidua cum affligeretur inveniret umbraculum. In qua domo ingrediebatur ſæpius ad orationem, & toto corpuſculo proſtratus in conſpectu Domini exercituum, quod potiſſimum habebat, divino altari impoſuit ſacrificium, cor ſcilicet contritum & humiliatum: præterea ſapiens diſſimulator quidquid in ſe virtutis quotidie naſceretur ſumme ſtuduit occultare, timens quaſi deprædari, ſi theſaurum non abſconderet. Hic ergo ab anno ſuæ probationis egregia futuræ converſationis dedit indicia, præſentia ſcilicet faſtidire, & nihil in mundo appetere, conditoris amori nihil præponere, ſola quæ fructum veræ beatitudinis pariant ambire. & quod his omnibus utile eſt, à primo ſcilicet inſtinctu Spiritus-ſancti; quamvis in juvenilis ætatis ſuæ tyrocinio, tamen in amorem ſui conditoris, atque cœleſtis patriæ exarſit; ut cuncta quibus mortalium vita fovetur deſpueret, atque immortalitatis vitæ appetitu deſudaret. Cunctis enim virtutibus, quibus cœleſte regnum acquiritur, pii viri nutriebatur ſpiritualis militia. Deſpexit enim mundum, ut dives fieret in Chriſto: hunc rigidum flexit pietas, ſuperbum inclinavit humilitas: de leone factus eſt agnus, qui pacis tulit actus per virtutem fidei, ſpei & caritatis. Ergo iſte qui videbatur quaſi leo, hoc quodam triplici fune virtutum nunc jungitur Deo. Hic etiam inter triſtes contriſtabatur, deſolatos conſolabatur, bona bonis exhortabatur: & quia corde erat lenis, geſtabat pia viſcera, & dedit egenis pietatis ubera. Non laſciviebat in proſperitate: ſed ridebat in adverſitate: & licet peſte plena, tamen ſapiebat huic dulcia pœna: ſciens quod in ſervis Chriſti non eſt caſſa tribulatio pro Domino paſſa. Quia virtus in infirmitate perficitur. Apoſtolum hic imitabatur, & ut dictum eſt, deſolatos conſolabatur, ad omneſque bonum operabatur: ſed magis ad domeſticos fidei & peregrinos inclinabatur, tribuens eis ſolamen manuſque juvamen. Hic pius GOBERTUS per pœnitentiam, ſuam carnem maceravit, qui etiam in lucem quæ Chriſtus eſt ambulavit, & omni tempore, tam opere & veritate, quam verbo & oratione Deum invocavit; & quia pœnitentiam Domino devovit, propterea bonus paſtor ſuus ovem ſuam recognovit: & quoniam corde ſequendo Chriſtum, annexus eſt Chriſto, propterea non confidebat in mundo iſto. Hic & vir juſtus Dei conſiliis acquievit; & in bonis operibus crevit: quia quamdiu vixit mortalem reatum purgans, ſe Deo gratum dedit. Nemini quippe dans offenſionem pius GOBERTUS, arridens tribulationibus, aſſiſtens Chriſti neceſſitatibus, aggaudens propriis anguſtiis, ſollicitus in orationibus, exultans in vigiliis, hilaris in jejuniis, fervens in divinis obſequiis: gratus caſtitate, mitis ſuavitate, plenus fuit Dei & proximi caritate; & propterea terrenum fœnus non captabat. Hic ſæpius infirmos viſitabat, miſeros confortabat, egenos pro poſſe ſuſtentabat, ſciſmata pro poſſe terminabat, diſcordantes omni quo potuit ſtudio pacificabat. Probra proximorum arguebat, in membris ſuis Deum diligebat, nudos veſtiebat, in Dei laudibus lætus aſtabat. Dogmata juris alebat, ideoque cum Chriſto ſidem ſibi præparabat. Non autem cum fatuis virginibus greſſus retardavit, ſed cum doctis virginibus ac prudentibus ad nuptias properavit. Oleum miſericordiæ in lampade exempli portavit, clamide nuptiali totum corpus adaptavit. Tenebras exteriores ſapienter evitavit, & ad portam nuptiarum ſponſum expectavit; quem ſponſus etiam nuptiarum ad ſuas nuptias invitavit, & ſic ad æterna gaudia tranſmigravit. Ideoque nunc in ſempiternis tabernaculis cum ſanctis omnibus glorioſe vivit.

Hiis & hujuſmodi indiciis ac præclaris virtutibus monachi, novum militem Chriſti advertentes ſuperna viſitatione illuſtratum, plane non ſine divino officio conſilio atque auxilio exiſtimant hoc factum. In quo facto tantæ humilitatis exemplo ſeſe exhibuit cunctis, ut illum omnes caritatis affectu venerarentur. Verè

namque erat caſtitatis amator, hoſpitalitatis A indulgentiſſimus cultor, erga Deum & proximum nectareo fragrans incendio. Oleo pœnitentiæ ſæcularia deſideria calcavit; dum factus monachus cœpit verbo, mente & opere, doctores juris, religionis & honeſtatis, monachos videlicet Villarienſes ſuos confratres in omni bonitate non tantum imitari; ſed etiam ſuperare, ſicut carbunculus inter calles, & ſol inter ſtellas. Interea vir Domini in brevi tempore moribus mutatis in melius, in omni opere bono tranſcendit ſuos doctores; ita ut extendens radios ſuos videretur ſtellas confines obnubilare, ſicque poſſit dici lux lucens in tenebris, in cujus B reſpectu confratres ſui, licet boni, tenebræ tamen tantum poſſent appellari; cùm non claritatem bonitatis ipſius apprehenderent. His igitur ſacris virtutibus, atque actibus pollens vir celeb, dum in præfati cœnobii eccleſia ſupra coævos & ſenes, ſicut ſydus egregium radiaret, multi fratrum, ejus exemplo animati, vivere beatius elegerunt. Nihil enim erat viro Dei magis ingratum, quam per pœnitentiam non punire peccatum, quaſi recolens illud Apoſtoli: *Caſtigo corpus meum & in ſervitutem redigo.* Modicus ſomnus, veſtis aſpera, parcus cibus, lectus durus, de converſatione viri Dei teſtimo- C nium perhibebant. Inſuper vir Dei pius Gobertus carnem laſcivam cœpit divinæ ſervituti ſubjugare, & in his pœnitentiæ tormentis, ſi lingua feſſa aliquando tacebat, tamen ſolita cordis devotione pſallebat Chriſto: recolens illud apoſtolicum, *Sine intermiſſione orate*; & illud beati Andreæ pendentis in cruce: ut diabolus qui circuit quærens quem devoret, eliſus & proſtratus à ſervis Domini ſuperetur. Tot ergo tantiſque virtutum floribus cum vir Dei eſſet adornatus, ab omnibus honorabatur & contemnebat: ab omnibus amabatur & ſolus oderat. Hæc tua eſt in ſervis tuis, Chriſte, D glorificatio: hæc illorum pro tui nominis amore ſuimet abjectio: nam mens quæ divino ſpiritu impletur, habet evidentiſſime ſigna ſua: virtutes ſcilicet, & humilitatem: quæ ſi utraque in una mente perfecte conveniunt, liquet quod de præſentia S. Spiritus teſtimonium ferunt. Nam in magna Dei miſericordia ſunt, qui in hoc mundo ſive in hac vita ſeipſos deſpicere noverunt. Et ſicut lege non aſtringitur donum Spiritus-ſancti; ſic vera æſtimatio eſt vitæ in veritate operum non in oſtentatione ſignorum. Nam opus ex dono eſt, non donum ex opere. Accepit ergo pius Gobertus Spi- E ritus-ſancti donum, & per hoc eſt operatus bonum. Ditaverat namque eum Deus gratia Spiritus-ſancti in homine interiori, ſimul & exteriori, ſcilicet Spiritu ſapientiæ & intellectus, Spiritu conſilii & fortitudinis, Spiritus ſcientiæ & pietatis, nec etiam defecit ei Spiritus timoris Domini.

In cibo quam fuerit parcus ſibi.

Nihil magis gratum fuit viro Dei pio Goberto; quam ſua membra, non cibo delitioſo, ſed aſpero & modico foveri. Dum quadam die pro quodam negotio in regionem peregrinam proficiſcens cum quodam ſuo confratre & monacho Petro non ficto, ſed vero nomine dicto; cum pariter perrexiſſent quorumdam dierum itinere, in quodam oppido cœperunt hoſpitium ſub quodam, veſpere ubi neceſſe habebant pernoctare. Ipſis ergo longo & gravi itinere vexatis, ac diei æſtus fervore & labore fatigatis, requiem grataner acceptabant, ne caro infirma deficeret: quamvis ſpiritus ad laborem promtus eſſet. Erat autem idem Petrus loculos habens quibus viatica geſtaret. Fecitque in menſâ multa dapinari, & pocula propinari, ac miniſtrari. His etenim plurimum indigebant, quippe poſt laborem requies ſit gratiſſima; & poſt abſinthium degustatum, bonus cibus & bona pocula videntur eſſe melliflua. Sed viſum eſt pio Goberto hæc ſe non ad ſobrietatem ſumſiſſe; ſed ultra modeſtiam viſum eſt ei cibos & pocula abſorbuiſſe. Unde ipſum ſuper his tacite in cordis thalamo accuſabat conſcientia: Ipſis ſiquidem cibis & potu refectis, non audebat fratri ſuo ea quæ in mente ſua verſabantur detegere, donec in craſtino videret cordis jejunia remeaſſe. Mane ergo facto die, dum vir Dei pius Gobertus cum domno Petro confratre ſuo per quamdam viam perrexiſſent, cœpit in ſecreto dicto confratri ſuo humiliter & benigne quæ in corde ſuo conceperat detegere ſuper dictis expenſis, & quomodo ſua conſcientia eum ſuper his arguebat cœpit & declarare, prorumpens in hæc verba. O frater mi, domne Petre, ſuper expenſis quas ſero fecimus multum me in eo conturbat conſcientia mea: non enim expendimus ad ſobrietatem; ſed ultra vitæ neceſſaria bona temporalia abſorbuimus ad ſuperfluitatem, parvipendentes illud ſapientis dicentis: *tantum victui noſtro tribue neceſſaria.* Non ergo licet nobis patrimonium Chriſti expendere ad ſuperfluitatem; ſed inde poſſumus nobis & archifamiliæ noſtræ ſumere neceſſaria, reſiduum vero pauperibus reddere. Propterea dico reddere, quoniam patrimonia crucifixi proprie ſunt pauperum. Hæc & his ſimilia; opera pii Goberti aſſerebant pluſquam verba, ac ſi ſcriptum eſſet in corde ſuo illud. Clerici beneficiati in eccleſia ſunt diſpenſatores, non veri domini, quia tantum eſt illis diſpenſatio tradita. Et quaſi conſiderans illud Ambroſii: Cum pauperibus ſubvenimus, non noſtra, ſed ſua eis largimur. Et item ſuper Ezechielem in fine dicentis: Quæ ſanctificata ſunt Domino, non ſunt eorum proprie quibus data ſunt: ſed ejus cujus nomine poſſidentur. Ergo bona eccleſiaſtica non proprie ſunt clericorum; ſed Chriſti vel pauperum. Videtur etiam vir Dei conſiderare illud quod alibi dicitur: Aliena rapere convincitur; qui ultra neceſſaria detinere comprobatur. Nihil ſiquidem ultra neceſſaria: ſed nec neceſſaria retinens, quicquid poterat pauperibus erogabat: nihil ad craſtinos uſus reſervabat: ſed beati Martini æmulus fiebat, qui de craſtino non cogitabat. His & multis aliis ſeſe & ſuum fratrem reprehendens pius Gobertus, intra cordis hoſpitium deplangebat, quod de Chriſti patrimoniis laſcivierat: ut videre ipſum poſſes

poſſes conſiderare illud beati Auguſtini dicentis: Sub ſpinato capite non decet membrum fieri delicatum. Sed frater Petrus hanc increpationem pii Goberti non ſuſcipiebat animo reverenti, neque pacifice dictis viri Dei acquieſcebat. Sed e contra in ipſum acriter viſu deflexo ira perfuſus cœpit ſtomachari, ſic ut præ nimia iracundiæ intemperantia æſtuans, non poterat ei verbum reſpondere. Sed ut fera ſylveſtris jugum inſuetum ferre dedignatur: ita hic ſimiliter contra verbum piæ correctionis calcitrabat. Igitur pariter incedebant fere diei illius trium horarum itinera: ſed nec Petrus pio Goberto dabat reſponſa. Quem videns pius GOBERTUS ſuis juſtis increpationibus ſine cauſa ad iracundiam prorupiſſe; ſuper hoc cœpit placare, ſæpius cum dulcibus verbis affabatur, & eum leniebat, quaſi conſiderans illud Salomonis: *Verbum dulce multiplicat amicos & mitigat inimicos.* Videns autem eum pius GOBERTUS non poſſe deflecti, nec ejus animam pacificari, dixit ei: Frater mi, ſolvamus horarum ſervitutem noſtro Creatori: quibus monitis ille favit, ſed nihil aliud dixit, & quia (a) mos eſt in ordine Ciſtercienſium in introitu horarum privatis diebus genua flectere, ut ordini parerent ab equis deſcenderunt in terram pariter genua flectentes. Cum ergo frater Petrus in terra proſtratus fuiſſet, pius GOBERTUS junctis manibus, poſitis in terra cubitis & genibus, velut parumper prorumpens in lacrymas, humiliter veniam poſtulabat, ſuper eo quod viſum eſt ei pro ſua correctione dictum fratrem ad iram provocaſſe, ſed viri Dei preces illum penitus non tangebant. Quapropter vir Dei verbis humilibus magis ac magis inſtabat, & ſe nullatenus aſſurgere affirmabat, donec ſuper prælibatis veniam impetraſſet: hoc viſo frater Petrus eum cum indulgentia erexit. O admiranda humilitas! ut vir Deo dilectus & hominibus, vita & moribus perornatus, venuſtate præcellentiſſimus, & origine nobiliſſimus, ubi venia non indigebat, quia culpa carebat, ſic veniam poſtularet, & ante genua belluæ crudelis genua flecteret. Itaque vir Dei illud reſpicere de quo ait ſcriptura: Non prodeſt virtutes cumulare, niſi quis ſtudeat humilitatem cuſtodire; quia ſicut ait beatus Gregorius: Qui ſine humilitate virtutes congregat, quaſi pulverem in vento portat.

[illegible]

Nota. (a)

Quadam altera vice contigit quod vir Dei pius ſcilicet GOBERTUS pro quodam arduo negotio, & cum eo quidam monachus nomine RADULPHUS cantor Villarienſis proficiſci deberet. Factum eſt autem cum in via eſſent, & tempus horarum perſolvendarum adveniſſet, dixit ſocio ſuo vir devotus: Frater cariſſime, tempus eſt ut perſolvamus Creatori noſtro horarum noſtrarum debita. Radolphus vero ſolus quamquam diu cum eo erat, horas cantare coram ipſo conſueverat. Cumque horam cano-

Officium in itinere devote recitat.

A nicam prædixiſſet, ac deinde horam de beata MARIA poſt horam canonicam incœpiſſet; contigit ut ipſis quamdam villam intrantibus, canes magnos contra illos latratus darent. Quos cum vir Dei per manicam cucullæ ſuæ à ſe & à ſocio ſuo abigere vellet, eo amplius ſequebantur & magis latrabant. Quod cum perſpiceret vir devotus, dixit ſocio ſuo: Dimitte nunc dicere hanc horam, donec tranſeamus, quia latratus iſtorum canum non permittit me recipere ſonum iſtorum ſanctorum verborum. In hiis verbis redarguuntur clerici, qui dum ad ea quæ cantant vel legunt, cor habere deberent B ut intelligerent, à ſemetipſis per ſuam negligentiam deviant, & extra cor ſuum prodeunt: & propterea quæ cantant, vel legunt, non intelligunt. Hic autem vir ſanctus, quia laïcus erat, & quæ cantando vel legendo dicebantur non intelligebat, tamen dicere viſus prædicta verba: Væ nobis qui ſcientiam intelligendi quæ cantamus vel legimus habemus; ſi non intendimus vel cor apponimus, cum vir iſte ſanctus qui intellectum clericalem non habebat, tantam dulcedinem cordis de ſonitu ſanctorum verborum ſentiebat. Cum igitur villam pertranſiſſent, dixit monacho pius GOBERTUS: Dic mihi quid C ſignificet latratus iſtorum canum, & quid nobis innuat? Reſpondit Radulphus: Quid aliud prætendere poteſt, niſi quia hoc faciunt quod à natura acceperunt? Tunc dixit vir ſanctus: Sicut non curamus de latratu canum; ſic nec curare debemus detractiones garrulorum. Hic poſſumus notare in viro Dei nobilitatem cordis ac ſtabilitatem animi: nam quodammodo ſtetit inflexibilis ſtatus mentis ipſius.

Quadam die vir Dei corporali infirmitate vexabatur atrociter, ſic quod ipſum in accubitu lectuli ſui ex anguſtia neceſſitate oporteret procumbere. Unde exigente naturali ægritudine D carnes (b) pullorum cœpit ardenter ſitire; ſed talium carnium tempus non prætendebat abundantiam. Sed Dominus in tempore neceſſitatis & anguſtiæ non dereliquit ſperantes in ſe: nam ut ſervi ſui deſiderium adimpleret, duo pulli quaſi ex divina proviſione, viro Dei tranſmittuntur; quibus ad uſum ejus præparatis, pioque GOBERTO præſentatis, quaſi contra infirmitatis ſuæ ingluviem loquendo cœpit dicere: O peſtifera & deteſtabilis ingluvies, quæ velut corvus ad cadavera ſemper inhians, & me tua ſterili voracitate conaris fraudulenter debellare! Recede à me, non tibi pareo, nec prævalebunt tuæ laſciviæ cupiditatis inquinamenta! Non, E inquam, ex cibo tam exæſtuanti deſiderio præparato meæ carnis cupidinem placabo. Non ex his pullis gula vorax comedes; ſed te copia faciet inopem, ut non inde dominetur iniquitas. Tunc cœpit ſciſcitari qui inter fratres eſſent infirmiores, volens eis pullos ipſos præſentari, dicens, ſe ex eis numquam eſſe refecturum.

Ægrotans pullos optavit & oblatos recuſat. (b)

(a) Hic mos non Ciſtercienſium ſolum fuit, ſed aliorum inſuper monachorum, qui in itinere conſtituti, canonicas ſtatuto tempore horas recitaturi, ex equo deſcendebant, flectebant genua, tum incepta hora, iter proſequebantur. Ita videre eſt in regula Magiſtri cap. 56. in Statutis Lanfranci cap. 15. apud Udalricum lib. 3. c. 5. & in MS. S. Pauli Romani monaſterii conſuetudinibus.

(b) Hinc colliges Ciſtercienſes olim vigente adhuc obſervantia volatilia infirmis ſaltem aliquando conceſſiſſe, contra recentiorum quorumdam opinionem, qui ea à regula S. Benedicti prohibita cenſent. Quibus refragatur praxis omnium ſæculorum, & diſtrictioris obſervantiæ monaſteriorum. Vide ſi lubet ea quæ diximus in commentario in Regul. S. Benedicti cap. 39.

Ejus miſericordia duplex.

Inter ceteras virtutes quibus Dominus Jesus-Christus militem ſuum pium Gobertum armaverat, præcipue duplici miſericordia, corporali videlicet & ſpirituali ipſum adornavit: corporalem quippe miſericordiam patet ipſum habuiſſe, ſicut per omnia patet manifeſte. Opera enim firmum perhibent teſtimonium de homine. Porro eſurientibus cibum tribuebat, ſitientes potabat, infirmos viſitabat, nudos veſtiebat, hoſpites ſuſcipiebat, & cetera his ſimilia pietatis opera, prout opus erat, pauperibus Chriſti impendebat. Cum eleemoſynam manualem dare non poterat, ſeipſum pauperi compatientem præbebat. Unde ſecundum Auguſtinum, numquam deeſt juſto quod det; quodlibet enim genus eleemoſynæ, videlicet mentalis, vocalis, manualis lucebat in ipſo, ſic patet ipſum miſericordiam habuiſſe corporalem; cum ad eum opera pertinere prædicta dinoſcantur. Præterea ſpiritualem miſericordiam, prout poterat, impendebat. Dolentes enim conſolabatur, bene agentes exhortabatur, negligentes corripiebat, in crimine ſuperbientes ad emendationem & ſatisfactionem provocabat, & in opere bono fideles Chriſti perſeverare admonebat, peccatores ab errore viæ ſuæ revocabat, ac eos verbo & exemplo ad bene agendum incitabat. Sed cum ad miſericordiam ſpiritualem pertineant, hanc ipſum habuiſſe per prædicta manifeſtum eſt, & quia humiliter & benigne in perfecta Dei ſuique ipſius & proximi caritate utramque miſericordiam, prout potuit, fideliter proximis impendebat, ſicut evidenter patuit per præmiſſa, procul dubio Domini noſtri Jesu-Christi dilectus eſſe dignoſcitur.

Ejus in Beghinam caritas.

Una dierum pius Gobertus invenit ante Villarienſem portam quamdam Beghinam, quæ divitiis mundanis penitus egebat: ſed ob caritatem ſui Creatoris onus paupertatis patienter ſuſtentabat, ſeque in pio Goberto fiduciam habere proclamabat. Hæc inter cetera viro Dei intulit querimoniam ſuper eo quod non habebat ſotulares, ut à læſione pedes poſſet ſervare immunes. Quo audito, pius Gobertus cœpit dolere, & ad multas abbatiæ officinas currens inveſtigavit ubi poſſet ſotulares impetrare, unde valeret prædictæ mulierculæ inediam relevare. Sed quia non potuit novos ſotulares eidem impetrare, veteres acquiſivit, quos dictæ Beghinæ in eleemoſynam contulit. Et quia veteres erant ac duri, quam plurimum Beghina veretur, quia eorum auſteritas pedes excoriabit. Quo audito, ſciſcitabatur ab ea vir Dei, quomodo eorum duritia poſſet emolliri. Cui illa reſpondit: In ſagimine vel in oleo. Quod cum didiciſſet, venit ad locum ubi talium uſus erat, ut ibi ab aliquo miniſtrorum poſſet hujuſmodi uncturam impetrare, portans ſecum poculum fictilem, quem ſecum attulerat ſæpedicta Beghina, in quo detetur ei liquidum oleum, ut mulierculæ ad portam præſtolanti communicaret. Cum igitur appropinquaſſet, vidit quemdam virum ſibi obviam venientem, quem vana adulatio humani favoris nobilem aſſerebat: quem cum ęminus aſpexiſſet, poculum in quo liquor olei latitabat abſcondit in ſinu, non ut ſervitus Dei vel pauperum ſibi ſic oneri vel vertatur in verecundiam; ſed ne cor Pharaonis hoc viſo pro mundana obduraretur indignatione. Cùm igitur ſe ad invicem amplecterentur pius Gobertus & ille nobilis, oleum diffunditur, & per veſtes diſcurrens uſque ad terram emanabat; ſic ut quidam dicerent ipſum ita pro quadam infirmitate prægravatum, ut non poſſet urinam retinere. Alii vero dicebant ipſum ſanguinare. Hoc ſervi mundi cernentes, in ejus opprobrium cachinnabant. Vir quoque Dei ſic illuſus ab hominibus, dicere poterat cum Chriſto: *Factus ſum opprobrium hominum & abjectio plebis.* Sed quia de marceſſibilibus mundi floribus non curabat, cum Paulo dicere poterat: *Mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo.*

Vir Dei Gobertus peregrinabatur aliquando de loco ad locum, ubi negotium habebat agendum. Et quia nulla gaza ſibi ſufficiebat ad pauperibus diſtribuendum, à ſuis quippe prælatis fuerat ſibi quædam ordinata portio, ultra quam non erat ſibi licitum vel conceſſum pauperibus erogare; quoniam tanta erat ei cura de pauperibus, ut bona temporalia vix poſſent ad hoc ſibi ſufficere. In univerſam proinde regionem præcurrebat tempeſtas valida, eo quod nive ac gelu, grandine ac glacie horrida hiems tanta ſæviebat, ut fere vis algoris & gelu aſperitas viatorum viſcera tranſmearet. Igitur eleemoſynarum portione ſibi licita in uſus pauperum pene tota diſtributâ, obvium habuit pauperem quemdam paucis & vilibus veſtibus involutum, qui cum ut ſibi daret eleemoſynam exorabat. Qua data, rogavit etiam aliquod veſtimentum ad cooperiendam corporis ſui nuditatem, & fugandam frigoris aſperitatem accipere.

Pauperi nudo compatitur.

Quia pius Gobertus non habebat unde illi pauperi poſſet ſubvenire, nam veſtes quibus erat indutus non licebat ei dare, paululum à paupere divertens, exuit omnes fere veſtes ſuas, ut ex compaſſione & frigore [illegible] inedia participaret cum dicto paupere. Cumque hoc feciſſet, dicebant ei ſervi & confratres ſui: Quid agis, mi domine, tanto poſſes frigore leviter deperire? Qui reſpondit: Non poſſum ſufferre ut videam membra Domini mei crucifixi tantos defectus ſuſtinere: ſed quia non eſt licitum huic de meis veſtibus aliquod tribuere, me decet tamen ei compati, ut meo Creatori poſſim in ſuis membris deſervire.

Poſtquam pius Gobertus monachali conſortio addictus fuit, mundi militiam, quia nihil parit conducibile ad vitam æternam, cœpit non tantum vilipendere, ſed etiam deteſtari. Monachalem vero militiam ſic amplectebatur, ut in quibuſcumque poſſet, fratrum ſuorum religionem imitaretur. Jejuniis inſtabat, nocturnis vigiliis & matutinalibus orationibus invigilabat, ſecundum illud evangeliſtæ dicentis: *Vigilate, quia qua hora non putatis, Filius hominis venturus eſt.* Et item canit eccleſia: *Non ſit vanum vobis ante lucem ſurgere.* Non igitur vanum reputabat Creatori ſuo matutinale officium ante lucem miniſtrare: ſed caro ejus in-

Somnum in nocturnis officiis pipere fugat.

firma quam antea laſcivia nutriverat, in ſomnum ſæpe declinabat. Nec mirum ſi caro repetebat quod ſecundum naturam conſuetudinis amplecti ſolebat. Ergo vir Dei piper ſecum aſſidue portabat, unde carnem ſomnis vacantem concitabat, quia quotiens ad officium matutinale ſomnum caro repetebat, totiens piper inter dentes maſticabat, per cujus ardorem corpus evigilabat. Sic vir Dei carnem ſuam domabat, & modis talibus ſuo corpori cultum ſui Creatoris imprimebat.

Tempore quadrageſimali in die paraſceves qua Chriſtus redemit electos, quos ſuos fide & opere futuros eſſe præſcivit, qua die conventus B Villarienſis orationi devotiſſime intendebat, omniſque populus chriſtianus plus ſolito debet vacare religioni: accidit quadam vice quod miles quidam nefandiſſimus ad quamdam curiam Villarienſi cœnobio pertinentem adveniret: nomen ſiquidem præfatæ curiæ cum ad abbatiam Villarienſem duo gerat, ſcilicet panes & piſces, ideo ethimologice *Gerudium* appellatur. Hanc itaque curiam dictus miles ſathanæ cum ſuis complicibus ſpoliavit in ipſo eodem die. Equos vero quos ibi repererat cum ceteris brutis animalibus deduxit, multa mobilia necnon altaris ornamenta violenter cum ſuis complicibus C rapuit & aſportavit, fratreſque quos ibi reperit crudelibus verberibus affecit. Sic igitur prædictus tyrannus prædictam curiam violavit. Quo audito in abbatia Villarienſi; magnus fit tumultus inter fratres, qui multis cum abbate precibus rogaverunt pium GOBERTUM, quod ad locum iret præfatum, ut videret quid hoc eſſet. Cumque pius GOBERTUS devotus precibus abbatis & fratrum ſuorum paruiſſet, & ad curiam ſæpedictam properare debuiſſet, ſuper eo quod miles ſathanæ hac in die ſanctiſſima tantam violentiam feciſſet: adeo cœpit mirabiliter contriſtari, quod cum de abbatia deberet exire, præ D nimia cordis anxietate atque admiratione corporali privaretur lumine. Nempe quia pius GOBERTUS ſancto illo tempore dominicæ paſſionis enormem ignominiam tyrannicæ deprædationis non potuit aſpicere, idcirco divina proviſione lumine corporeo privatur triduo, ſicut corpus dominicum triduo latuit in ſepulcro. Itaque ſicut Deitas beata dominicum corpus ad vitam tertia die reſuſcitavit, ſic & pio GOBERTO die tertio lumen reparavit.

Appropinquante demum tempore quo vir Dei contra omnia mundana vitia palmam triumphalem obtinens à Domino JESU E CHRISTO, ad vitam remunerationis æternæ convocaretur, ſubtili ac miranda nimis occaſione Dominus Deus ſicut pater piiſſimus filium dulciſſimum pium GOBERTUM à Carybdi [illegible] tentatione mundi hujus hoc ordine liberavit. Imminente ſiquidem tempore quo pius GOBERTUS ad nuptias regis evocaretur, eodem tempore contigit ut duciſſa Brabantiæ nomine ALEIDIS uxor quondam HENRICI ducis hujus nominis tertii, ſed tandem maritali viduata patrocinio, conſilio malorum depravata ceſpitaret, quæ alias fuerat ſatis liberalis ac A devota. Denique ſicut vir ejus in civitate Lovanienſi fundaverat monaſterium fratrum ordinis Prædicatorum, ubi & corporaliter requieſcit: ſic & ipſa juxta civitatem Bruxellenſem conſtruxit monaſterium ſororum ejuſdem ordinis, quod ſuo nomine Vallem-duciſſæ nuncupavit. Siquidem dum hæc eccleſiam beati Petri Gemblacenſis deprimeret, ac ejus jura defalcaret, ac ſibi appropriaret: hoc viſo, abbas & conventus Gemblacenſis contriſtati, precibus quampluribus unanimiter pium GOBERTUM flagitabant, ut pro eis apud præfatam duciſſam intercederet, quatenus B dictum abbatem Gemblacenſem & conventum ipſius pateretur ſuo jure gaudere. Igitur pius GOBERTUS videns eorum juſtas eſſe querimonias, turbatus eſt anguſtiis eorum, ſic ut ſe vix à lacrymis contineret, ipſorumque negotium prout melius poterat accepit agendum. Pertexerunt ergo pium GOBERTUM ſecum ducentes ad duciſſam, ut à corde ipſius ſentes & tribulos poſſent monitis ſuis ſalutaribus evellere. Cumque ſimul pergerent, equus viri Dei præ nimia eſus & otii laſcivia indomitus & effrenis contra calcaria calcitrabat, veniénſque ad locum ubi tranſitus non erat expeditus, cum impetu procurrens, C ſub equo ruit in faciem ſuam, ut fere videretur fuiſſe extinctus. Quod videntes & doloroſe ſtupentes comites ejus, erexerunt eum atque dixerunt: Revertere ad domum Villarienſem, Pater piiſſime, quia ſanguis à facie tua non ceſſat emanare: non enim poſſes ad locum propoſitum nobiſcum pervenire. Sed pius GOBERTUS deſiderans præfatum negotium cum pietate promovere, reſpondens ait: Non revertar infecto negotio, quod peragendum ferventi ſuſcepi deſiderio, à quo nullus labor poterit me avertere: quia pro eccleſiæ cauſa paratus ſum non ſolum in laborem, ſed in mortem ire. Nec mihi D poterit aſperitas cujuſlibet rei deſiderium fervens immutare. Sicque per ſingula membra totius corporis ſanguinolentus ad duciſſam perrexit. Quo viſo, cœpit illa contriſtari ac tædere, admiranſque requiſivit quis viro Dei tantam moleſtiam intuliſſet. Qui reſpondens ait ei: Domina mea duciſſa, tu mihi procuraſti hæc vulnera, nec alius præter te ſanguinem meum diffudit. Cui duciſſa: Quid dicis, Pater piiſſime? pro totius mundi pecunia nollem tibi tanta feciſſe. Ad quam pius GOBERTUS ait: Si non oppreſſiſſes jura beati Petri Gemblacenſis, hæc mihi non accidiſſent. Audito enim rumore nu- E biloſo quot & quantis & quibus ſuppliciis jura prædictæ eccleſiæ moleſtares; ut pro præfato negotio preces tibi humiles effunderem, ad te veniens nimia feſtinatione impegi, ſicut dicit philoſophus: Omnis impetus habet ſæpe difficiles aditus. Hinc eſt ex quod abrupto improviſus ego ſub equo; & equus ſuper me penitus impetuoſe cecidit. Denique ego rui in faciem meam ſic, quod nimia læſione tantus ſanguis emanaret, ut proprio cruore meæ veſtes, & membra ſingula tingerentur. Cumque hæc & multa alia percepiſſet duciſſa viro Dei occaſione ſui accidiſſe, acriter doluit, cœpitque à pio GOBERTO

Profectus ad duciſſam ſub ſuo proſternitur equo.

Duciſſam à vexatione Gemblacenſis monaſterii revocat.

ſciſcitari, ſi poſſet aliqua medicina convaleſcere. Cui vir Dei reſpondit: Si vis, domina mea, me poteris ab hac corporis læſione ſanare. Ad hæc duciſſa celeri voce reſpondens exclamavit: Si te potuero quoquomodo ſanare; pœna, labor & expenſæ me non poterunt à [redacted]a ſoſpitate retrahere. Dic ergo mihi quo ordine poſſem te curare. Cui pius GOBERTUS ait: Si beato Petro Gemblacenſi ſua jura pacifica reliqueris & quieta; ſi ea de cetero non defalcaveris: mihi videberis totum corpus curaſſe, & animum meum jocunditati congruæ redonaſſe. Dico tibi non eſt tutum jura cœleſtis Janitoris diſſipare: quia ut ait apoſtolus Paulus, opera ſingulorum ſive bona ſive mala ſequentur illos. Ad hæc verba duciſſa juris & rationis aculeo ſtimulata, reſpondens coram multis viris fide dignis prorupit in hæc verba: Ex hoc nunc & in poſterum jura beati Petri Gemblacenſis in firma libertate relinquo, [redacted] ab omni infeſtatione relaxo. Sicque pius GOBERTUS dictam eccleſiam libertati reſtituit, & pro ſponſa Chriſti ſanguinem ſuum fudit, ſicque martyr Chriſti effectus, tandem mortis ergaſtulum ſubiit.

Ejus mors. Hoc igitur negotio peracto, vir Dei gravibus læſionibus afflictus, ad locum ſuum reverſus eſt. Quem cum fratres ſui viderent tam diris doloribus oppreſſum, dixerunt ei: Te decet, frater cariſſime, in infirmitorio quieſcere, donec poſſis ſanitatem recuperare. Tandem vir pius fratrum ſuorum monitis fractus, acquievit licet invitus. Ergo pia pompa piorum monachorum pium GOBERTUM duxit in infirmitorium, ubi jacens in grabato, ſuoque corpore præ nimia læſionis vexatione inflato, de die [redacted] diem magis ac magis ægrotabat. Et quia virtus in infirmitate perficitur, velut aurum in fornace purgatur; & ſicut ferrum ſcopuloſum lima mordaci complanatur ac decoratur: ſic vir Dei quanto exterius infirmitate corporis flagellabatur, tanto amplius fide fultus, & confeſſione cæteriſque virtutibus ſuo Creatori ſerviens, firmius conjunctus copulabatur. Propter dilectionem proximorum, vir Dei præſentem vitam diligebat. Spes autem & conſolatio vitæ æternæ, præſentem vitam eum ſpernere cogebat: nihil tamen in corde ſuo niſi Chriſti voluntatem confirmabat, ejuſque deſiderium mandato ſui Creatoris firmiter adhærebat; cumque premeret ipſum jam læſio & infirmitas morti vicina, numquam tamen recedebat à cultu ſui Conditoris, ad quem ſpiritus ejus ſemper promtus fuit. Igitur vir Dei pius GOBERTUS corporis ſui læſione, recentiſque languoris decoctione defecatus, in vera fide ac ſincera dilectione proximis ſuis ſalutare reliquit exemplum religionis. Anno igitur Domini MCCLXIII. in feſto S. Bernardi, quod tunc fuit feria quarta menſis Auguſti, hora matutina, pius GOBERTUS toto corpore contremuit, & ſuo Creatori ſpiritum in conſpectu conventus monachorum ac ceterorum fratrum plangentium atque canentium in ſumma pace reddidit. Cujus beatam animam unus non tantum deportat chorus angelorum, ſed innumerabilium multi-

A tudo legionum tribuſque ac hierarchiæ beatorum ſpirituum gratulantes eam deportant in regnum cœlorum perenniter laureandam. Ipſam etiam deportat chorus ſanctorum cantantium & laudem Deo dicentium. Corpus vero exanime proſequitur pompa monachorum ac cæterorum fratrum plangentium.

SEQUITUR EPITAPHIUM.

HÆc qui metra legit, cognoſcet quis fuit iſte
Quem lapis iſte tegit, modo conjunctus tibi Chriſte.
B Aſper-mons aluit GOBERTUM, qui monachari
Villari voluit, & ibi monachus tumulari.
Iſte putabatur alter Judas Machabæus,
Eſſe videbatur evangelicus ut Zachæus,
Immo plus iſto qui dimidium tribuebat,
Omnia cum Petro pro Chriſto deſpiciebat.
Nobilis iſte fuit. Ipſum Cæſar metuebat,
Moribus emicuit, imis ſummiſque placebat.
Fortis erat miles, famoſum nomen habebat.
Turmas ſaleſque gigantis more terebat.
Turcos odibiles Chriſto bellando premebat,
Perſonas humiles inopeſque frequenter alebat.
C Hic rigidos flexit, pacemque libens faciebat.
Lapſos erexit, & matris more fovebat.
Læte porrexit inopi quæcumque petebat.
Mundum deſpexit, quem ſibi mundus olebat,
Omnes inſpexit miſeros oculo pietatis,
Illis quos rexit fuit exemplar probitatis.
Numquam neglexit pupillos ſive puſillos,
Immo dilexit quaſi mater vel pater illos.
Nudos contexit, aluitque fame maceratos
Omnes correxit pro poſſe ſuo ſceleratos.
Semper protexit miſeros pavitque benigne.
Angelicus duxit hunc ſuper æthera digne.
Ægri ſanantur ſi puro corde petant te.
D Per te curantur, qui devote rogitant te.
Inclyte confeſſor Domini, ſpeculum monachorum,
Nunc interceſſor ſis pro culpa populorum.
Hujus ſculpturam qui conſiderat monumenti,
Mortem venturam meditatur corde gementi.
Deficiam clamat mundus, vere quoque ſic eſt,
Mundum ſi quis amat, Chriſto contrarius hic eſt.
GOBERTUS cernens quaſi fimum gaudia mundi,
Divitias ſpernens quæ cauſam dant pereundi,
[redacted] Mundum deſeruit pro te pie Chriſte libenter,
Factus & inde fuit monachus, vixitque decenter,
Aſper-mons doluit pro GOBERTO vehementer,
Quem monachum tenuit Villare ſatis reverenter.
Hic pietate fluens quaſi Dorchas hic Thabita,
Pauperibus tribuens veſter verus Iſraelita,
Palmas extendit inopi dando ſua læte
Omnes defendit viduas fovitque quiete,
Implens officium Marthæ ſimul atque Mariæ,

Digitized by Google

A
Exhibuitque pium ſe cunctis more Thobiæ.
Hic animoſus erat, pollens morum probitate,
Ipſi cor dederat Chriſtus plenum pietate.
Cæco lumen erat, pes claudo, nam miſerorum
Hic pater extiterat, tutorque benignus eorum.
Eccleſiæque Dei tutor fuit iſte fidelis,
Munitus fidei clypeo fruitur modo cœlis.
Ecce revelata Chriſtum facie ſpeculatur,
Luce fruens grata cum ſanctis glorificatur.
Gaude Villare de milite tam generoſo,
Multum lætare de theſauro precioſo.
Nemo narrare poterit plene tua geſta,
Tecum regnare Deus omnipotens mihi præſta, B
Per te ſalvemur, Confeſſor, mortis in hora,
Ne condemnemur pro nobis omnibus ora.
Amen.

CAPUT III.

Incipit vita beati Franconis.

Franco cruce ſignatur.

Quidam miles inclytus, ortu Brabantinus,
Franco dictus nomine, corde leoninus,
Fieri diſpoſuit Chriſti peregrinus,
Nam ſic eum monuit Spiritus divinus.

Cruce ſalutifera decrevit ſignari;
Pro fide catholica volens præliari:
Quo audito, plurimi voluntate pari
Sunt ſignati milites ſigno ſalutari.

Franco crucis nobili titulo ſignatus,
Armis militaribus fuit adornatus;
Equis & divitiis ſatis ſublimatus,
Et præclara militum turba ſtipatus.

Poſtquam terras plurimas Franco peragravit,
Tandem vento proſpero mare transfretavit,
Et cum ſuis ſociis terram ſubintravit,
In qua Chriſtus Dominus mortem toleravit.

Tandem rumor perculit aures paganorum,
Quod veniſſet plurima gens chriſtianorum;
Quæ vellet ſubvertere cultus idolorum,
Et ſibi ſubjicere regna Caldæorum.

Tunc pagani nimium fremere cœperunt,
Et magnum exercitum colligi fecerunt,
Ac noſtros invadere viros decreverunt;
Sed noſtri viriliter eis reſtiterunt.

Franco miles inclytus, chriſtianus verus,
In congreſſu prælii audax & ſeverus,
Et cum eo pariter domnus Sugerus
Invaſerunt barbaros velut Oliverus.

Infideles cæduntur.

Sed cum iſtis alii milites fuerunt,
Qui paganos perfidos valide preſſerunt;
Et eoſdem vertere terga compulerunt,
Et de ipſis maximam ſtragem reliquerunt.

Quidam miles extitit ex pagana gente,
Giganteus corpore ac ſuperbus mente,
Qui gerebat ſæpius voce vehemente
Singulare prælium, ipſo hoc petente.

Saracenum gigantem ſingulari certamine ſtravit.

Cumque ſæpe gereret bellum ſingulare,
Et nullus præſumeret cum illo pugnare,
Franco videns milites titubare,
Cum pagano voluit bellum attentare.

Mox uterque propriis armis ſe armavit,
Et per longum ſpatium pariter pugnavit;
Tandem ope Domini ſaracenum ſtravit,
Et de hoſte barbaro Franco triumphavit.

Saraceni treugas petunt.

Tunc pagani territi valde ſtupuerunt,
Et de morte militis tanti doluerunt,
Qui voce unanimi treugas petierunt;
Nam Franconem cernere noſtrum voluerunt.

Franco propter corporis miram probitatem,
Habens apud milites famæ claritatem,
Tantam coram omnibus morum honeſtatem
Studuit oſtendere ac humilitatem.

Nil in ejus corpore, nil in ejus ore
Apparere potuit quod moleſtum fore
Poſſet intuentibus: propter quod amore
Plurimorum dignior fuit & honore. C

Ad Soldanum Franco legatus mittitur.

Quia tanta gratia erat illuſtratus,
Et virtute corporis omnibus prælatus,
Ad Soldanum principem miſſus eſt legatus,
Aliis militibus tribus ſociatus.

Cauſa talis extitit hujus miſſionis;
Quia pacis fœdera & conventionis
Soldanus petierit, ut in his perſonis
Valeret agnoſcere faciem Franconis.

Nam Franconis probitas nota [redacted] audita
Soldanum reddiderat ſtupefactum, ita
Quod ab ipſo fœdera pacis expetita
Eſſent, ut ſic vivere tuta poſſet vita. D

Huic Franconi filii gemini fuerunt;
Qui cum ipſo pariter mare tranſierunt;
Et in armis bellicis valde floruerunt,
Sed pro Chriſti nomine poſt occubuerunt.

Fit monachus Villarienſis.

Tandem Franco inclytus dignus collaudari,
Probus in militia quondam ſæculari,
Luxum ſpernens ſæculi factus in Villari
Monachus, ſub habitu vixit regulari.

E
Ipſe poſt militiæ curſum temporalis
Illuſtratus gratia doni ſpiritualis;
Eſſe Chriſti cupiens miles ſpecialis,
In hac domo monachus factus eſt clauſtralis.

Ultra modum placidus, dulcis & benignus,
Ob ætatis ſenium candidus [redacted] cyghus;
Blandus & affabilis; ac amari dignus,
In ſe Sancti Spiritus poſſidebat pignus.

Nam ſanctam eccleſiam ſæpe frequentabat,
Miſſarum myſteria lætus auſcultabat,
Et quas ſcire poterat laudes perſonabat,
Ac cæleſtem gloriam mente ruminabat.

Ejus converſatio dulcis & jocoſa,
Valde commendabilis & religioſa,
Ita cunctis fratribus fuit gratioſa,
Quod nec gravis extitit, nec faſtidioſa.

Sanctam matrem Domini valde honorabat,
Ac eamdem Virginem ſæpe ſalutabat,
Et ſeipſum precibus ejus commendabat,
Nam per ipſam fieri ſalvum ſe ſperabat.

Hic per clauſtrum quotiens tranſiens meavit,
Hinc & hinc ad monachos caput inclinavit,
Et ſic nutu capitis eos ſalutavit,
Quos affectu intimo plurimum amavit.

Noſter Franco debili ſenio gravatus,
Ad dulce colloquium fratrum convocatus,
Ab his aliquotiens eſt interrogatus,
Ut eis exponeret modum ſui ſtatus.

Quid de ordine ſentiret.

Quid de noſtro ordine ſibi videretur,
Utrum delectabilis ei haberetur,
Et in ſuo animo quid meditaretur,
Super hoc in medio eis fateretur.

At ejus reſponſio talis exiſtebat.
Nam nobis præſentibus dicere ſolebat,
Quod ſtatuta ordinis valde diligebat,
Et cunctis deliciis mundi præferebat.

Solebat aſſerere gloriam mundanam,
Eſſe ſine dubio frivolam & vanam.
Quiſquis ergo poſſidet mentem chriſtianam,
Eam confitebitur ſtultam & inſanam.

Sed ſancta religio eſt ſalutis via,
Animæ lætitia & philoſophia,
Vera & melliflua cordis melodia,
Ex qua Chriſtus paſcitur, & virgo Maria.

In infirmitatio qualis fuerit.

Sæpe Franco febribus duris ægrotabat,
Ipſe nihilominus miſſas frequentabat,
Unde infirmarius ipſum increpabat,
Et ut requieſceret eum exorabat.

Dicens: Franco, remane, vinum tibi dabo,
Et [illegible] bonis epulis paſcam & cibabo,
Ego miſſam ſacram hodie celebrabo,
Et in miſſæ canone pro te exorabo.

Ille velut turbidus vinum reſpuebat,
Et promiſſas epulas penitus ſpernebat,
Miſſam ſacratiſſimam audire volebat,
In qua ſalus animæ tota conſiſtebat.

Dum in ſuo lectulo Franco recubaret,
Et oblatum ſumere cibum recuſaret,
Diximus aliquando ut ſe elevaret,
Et ad miſſæ ſonitum ire feſtinaret.

Hæc autem fallaciter illi dicebamus.
Nam quod ipſe ſumeret cibum volebamus,
Quia nimis debilem ipſum videbamus,
Cujus ægritudini nos condolebamus.

Surgens mox de lectulo veſtes induebat,
Et ad oratorium iter dirigebat,
Qui poſt longum ſpacium rediens ſumebat
Quos [gravis] infirmarius cibos ingerebat.

Comedebat placide quod ei dabatur,

A Licet eſſet modicum, non indignabatur:
Sed reddebat gratias, & reverebatur
Quorum miniſterio ſenex paſcebatur.

Semper Deo gratias reddere curavit,
Nec pro cibo corporis umquam murmuravit,
Credo quod de fratribus nullum contriſtavit;
Sed in pace omnium vitam conſummavit.

Ejus in Chriſtum fiducia.

Ante ſuum obitum quidam dixit ei:
Nollem hic ut obitus & tui & mei
Hora eſſet eadem, horaque diei,
Compari ad gloriam veniremus Dei.

Franco ille reddidit hanc reſponſionem:
Juſte nolles fieri hanc conjunctionem,
Nam ob mei tranſitus occupationem,
Tuam Deus ſperneret reſolutionem.

Nam in meo tranſitu Deus occupatus,
Tanto erit ſtudio, quod tu refutatus
Fores à lætitia, aut certe dilatus;
Et ſic tuus ſpiritus eſſet deſolatus.

Nam pro certo noveris Deum exultare,
Cum meum contigerit ſpiritum migrare,
Et ſtudebunt angeli ſancti feſtinare,
C Ac lætantes animam meam deportare.

Cum me ſurſum deferent angeli beati,
Sic in meo tranſitu erunt occupati,
Quod de tuo obitu nihil jocundati,
Suæ nollent addere [illegible] ſocietati.

Hoc vir ſanctus voluit dicere jocoſe,
Et non infideliter nec præſumtuoſe,
Nam per fidem ſic noverat [junctum] ſie Deo ſe,
Quod nihil adſtrueret ſuperſtitioſe.

De Chriſti clementia valde confidebat,
D Nam ſua pericula ſæpe referebat,
Quæ pro Chriſto fuerat paſſus, & dicebat;
Quod ſibi ex debito parcere debebat.

Nam pro nobis graviter Chriſtus flagellatus,
Fellis amariſſimi poculo potatus,
Manus foſſas habuit & perfoſſum latus,
Et in quibuſcumque partibus fuit perforatus.

Et ego pericula ſi vellem narrare,
Quæ pro Chriſto pertuli pergens ultra mare,
Cum paganos perfidos cœpi expugnare,
Chriſtianam cupiens fidem propagare;

Vere poſſum dicere fui vulneratus,
In bello ſæpiſſime morti pene datus,
Inter hoſtes medios fere trucidatus,
Fame, ſiti, frigore, ſæpe cruciatus.

Propter hæc pericula quæ valde gaudenter
Pro Chriſto ſuſtinui, dico confidenter
Quod ejus dulciſſima pietas libenter
Mihi debet parcere promtè ac libenter.

Abſit hoc à Domini dulci pietate,
Ut me ſuum monachum à ſocietate

Sanctorum abjiciat, qui in caritate
Et in veræ fidei vixi firmitate.

Ipſe pius Dominus non damnationem
Hominis deſiderans, ſed ſalvationem;
Mihi reddet optimam retributionem,
Pro quo multam pertuli tribulationem.

Hic in ſui obitus hora exultavit,
Et quædam dulciſona cantica decantavit,
Sed poſtquam ad ultimum canere ceſſavit,
Conridendo, proprium ſpiritum efflavit.

Dum adhuc in lectulo moriens jaceret,
Et jam verbum penitus loqui non valeret,
Sed quoddam præſentiens gaudium rideret,
Quæſierunt aliqui fratres quid videret.

Credo quod angelicos ſpiritus cernebat,
Vel adeſſe Domini Matrem ſentiebat,
De cujus præſentia plurimum gaudebat,
Et ob hoc [illegible] jubilo riſum emittebat.

Cumque eſſet ſpiritum reddere paratus,
Ex defectu virium jam debilitatus,
Et multis ſingultibus diu fatigatus,
Quidam frater aſtitit ei deputatus.

Hic præclaram obtulit ſalutationem
Glorioſæ Virginis, cujus mentionem
Frater FRANCO audiens, exultationem
Concepit mirabilem ac devotionem.

Simplices à callidis ſolent exprobrari,
Et ipſorum opera bona depravari,
Et quamvis non valeant penitus nigrari,
Tamen ea paululum conſtat denigrari.

Unde per ſilentium nolo occultare,
Sed hoc manifeſtius volo declarare,
Quod cum FRANCO debuit curſum conſummare,
Quoddam dulce canticum cœpit decantare.

Sed præſentes aliqui quia neſciebant,
Quid hoc eſſet canticum, nec intelligebant,
Quemdam ad alterutrum riſum emittebant,
Et tamquam ludibria vana deridebant.

Tunc unus ex monachis præſens aſſiſtebat,
Qui FRANCONEM integro corde diligebat,
Et affectu ſedulo ei ſerviebat,
Qui ridentes monachos videns condolebat.

Mox & mottu animi dixit ad FRANCONEM,
Frater FRANCO, habeo indignationem,
Nam ſunt hic qui faciunt cachinnationem
Propter veſtrum canticum [illegible] devotionem.

Si ex Dei canitur iſtud voluntate,
Canticum tunc ſuggerens rogo vos cantate,
Et ridentes monachos iſtos confutate,
De ipſorum ſtolida incredulitate.

FRANCO licet moriens ſtatim exultare,
Et quemdam verſiculum cœpit decantare,
Tamquam vellet dicere, volo confutare,

A Monachos quos audio mihi inſultare.

Fratres, ne miremini quia exultavi;
Et quia verſiculum quemdam decantavi;
Quoniam proſpicio Deum, quem amavi;
Et expecto gloriam quam ſemper optavi.

Eant & ſuperbiant nunc oſtentatores,
Floreant & rideant laudis amatores;
Jactent filacteria fratrum contemtores,
Fimbrias magnificent, ſectentur honores.

Sed pulchris incedere ſtolis gloriantes,
Deſerant hic propriam famam ſectantes;
B Sero pœnitentiam agent ululantes,
Cum à ſuis fratribus oleum rogantes,

Nihil prorſus invenient præter egeſtatem.
Ergo ſuæ corrigant vitæ pravitatem,
Et vitam conſiderent, ac ſimplicitatem
Hujus noſtri monachi, qui per paupertatem

Obtinere meruit cœli ubertates.
Nam poſtquam deſeruit mundi vanitates,
Pertulit ut potuit per tranquillitates
Ordinis duritiam [illegible] auſteritates.

Quia vixit placide in religione,
C Et honeſta floruit converſatione.
Nunc in cœli poſitus gaudet regione,
Ac beata fruitur Dei viſione.

Nos ad ſuam trahere velit manſionem
Poſt carnis ab anima ſeparationem,
Qui humani generis ad redemtionem
Noſtræ carnis induit incarnationem.

Chriſtus Dei filius mortis triumphator,
JESUS-CHRISTUS omnium rerum gubernator,
JESUS-CHRISTUS omnium hominum ſalvator,
D Hujus ſancti ordinis pius conſervator.

Hæc de noſtro breviter dicta ſunt FRANCONE;
Qui à carnis penitus liber paſſione.
Et omni periculo ac tentatione
Magna nunc circumdatur exultatione.

Et quia viriliter ſtetit in agone,
Nec devictus aliqua tribulatione,
Diſceſſit ab ordinis obſervatione;
Habet nunc perpetuæ gloriam coronæ.

Ergo fratres ſæculi luxum fugiamus,
Noxias divitias penitus ſpernamus;
E Et FRANCONIS ſemitas ſequi ſtudeamus,
Ut ipſius gloriam ſimul habeamus.

Stabiles in ordine noſtro perſiſtamus
Et pro Chriſto quilibet dura perferamus;
Ut poſt hoc exilium ipſum videamus,
Et pro his laboribus tandem gaudeamus.

Summum erit gaudium cum nos majeſtatem
Et ipſam videbimus Chriſti claritatem:
Tunc pacem habebimus [illegible] tranquillitatem,
Ac bonorum copiam & jocunditatem.

Digitized by Google

Gaude plena gaudio, domus de Villari,
Quæ donante Domino, hujus tam præclari
Meruiſti corpore fratris illuſtrari,
Cujus ſanctis precibus potes adonari.

Quia cibus nimius ſolet generare
Vomitum, propterea nolo prolongare
Opus hoc ulterius, ſed ô Thoma clare
Meam hic materiam volo terminare.

Hanc in fine operis domum commendare,
Et dignis præconiis volo ſublimare,
Quam virtutum floribus largius vernare,
Et diſtricte ordinem novi obſervare.

Congruenti nomine poteſt vocitari
Fons miſericordiæ domus de Villari,
Quia condeſcendere & opitulari
Cunctis indigentibus, ſtudet opere pari.

Talis in perpetuum domus ſit beata,
Quæ in fide congrua firmiter fundata,
Et bonorum operum curis occupata,
Deo & hominibus placens eſt & grata.

Chriſtus hanc juvamine tuto præmunire,
Et à cunctis hoſtibus velit cuſtodire,
Ac meam propitius precem exaudire,
Ut ad ſe domeſticos faciat venire. Amen.

Finis vitæ beati Franconis.

CAPUT IV.

(a) *Incipit vita domni (2) Godefridi ſacriſtæ, quondam de Villari.*

Godefridus è Colonienſi S. Pantaleonis monaſterio ad Villarienſe tranſit.

EST monaſterium in ſancta Colonia monachorum nigrorum ſub regula beati Benedicti Deo militantium, in quo monachus quidam ad omne opus ſe pietatis accinxit, gratioſus per hoc nimis Deo & hominibus. Hic à primis annis ea quibus fovetur vita temporalia deſpexit, & immortalis appetitu ſuam enutrivit adoleſcentiam virtutibus quibus adipiſcitur. Hujus quam munda & juſta fuerint opera, ex bonis ſtudiis clarius eluceſſit. Interius Sancti Spiritus unctione perfuſus mundum cum flore deſpexit, & poſitus in carne carnaliter noluit vivere: & illius apoſtolici non ſurdus auditor, *Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini*. In monaſterio S. Pantaleonis in deliciis poſitus, quibus tamen conſentire noluit, conſiderans quia cor hominis ſæpe hiis quæ frequentat adhæret, & de facili acquieſcit deceptoriæ voluptati, ne fructum præteriti laboris amitteret, propoſuit omnino arctioris vitæ deſiderio tranſire ad domum ordinis Ciſtercienſis, ut in ea redderet Domino vota ſua quæ diſtinxerunt labia ſua. Cùmque Domino affectuoſius ſupplicaret, ut dirigeret greſſus ejus; præoſtendit ei in ſpiritu ſtatum Villarienſis cœnobii, quem ita, adhuc Coloniæ, præcognoverat, ut nec ſolum perſonas & converſationem earum; ſed ſitum loci, & univerſa domus illius utenſilia, ac ſi tota vita

A ſua in eo commoratus fuiſſet.

Hunc itaque prælegit, in animo orans Dominum, quod & obtinuit, ut in eodem vitæ ſuæ terminum ſibi expectare daretur. Ad quem itaque perveniens, accingitur quaſi novus tyro ad ſpirituale certamen, induit arma potentia Deo, ſanctæ paupertatis humilitatem, diſciplinæ cœnobialis rigorem, otium contemplandi, orandi aſſiduitatem. Ita à prima die ingreſſus carnem ſubjugaſſe videbatur & poſitus in carne, non carnaliter vivere, ut qui [illegible] cohabitabant ex ſancta converſatione & bonorum operum inſtantia exempla & incentiva aſſumerent, qui-

B bus eorum homo interior ad amorem veritatis [illegible] inquiſitionem informaretur patriæ cœleſtis.

Puer inſenſatus cinguli ipſius tactu ſanatur.

Veniebat ad portam monaſterii puer qui eleemoſyna domus ſuſtentabatur, qui per tempus aliquod amiſerat ſenſum: cujus miſeriæ compatiebatur plurimum domnus HENRICUS tunc temporis cellerarius; qui incommodo patientis, & patris commotus lacrymis, memorati monachi cincturam, quem pro vitæ merito venerabatur plurimum accepit; & per fratrem converſum puerum ex ea circumligari fecit, qui ſtatim ſanitatem ſibi redditam ſenſit, & patrem, & amicos quos ejus contriſtaverat infir-

C mitas, incolumis lætificavit.

Ejus virtute alia patrata miracula.

Circa Namurcum matrona quædam prægnans tempore pariendi præ nimia debilitate mortem ſibi ſemper imminere putabat: hæc adjutorio cellerarii prædicti, obtinuit cingulum & cum cingulo ſanitatis remedium, & heredem deſideratum. Eadem matrona fratris ſui oculo quem ferè amiſerat appoſuit cingulum, & quem ſe amiſiſſe putabat ſanum recepit oculum. In Teutonicis partibus, militis cujuſdam uxor Gebergis nomine, pro honeſtate vitæ ſuæ omnibus dilecta, hæc ſæpius inprægnata juſtum pariendi prævenit ordinem paſſa abortivum, & in

D tantum debilitabatur, quod extremum ſpiritum qui aderant tantum expectarent. Hanc dolor vexabat intolerabilis pro eo quod fructum ventris ſui ſacri baptiſmatis unda purificari in ſolatium ſui doloris non vidit. Cum quodam tempore, superveniente hora partus ſui graviter affligeretur, & de vita diffideret, nuncium ad fratrem Wigerum ſuum avunculum Villare miſit, ſuæ ſalutis ab eo petens auxilium: qui ejus miſeriæ compatiens, panes ſacra manu venerabilis Godefridi monachi benedictos ei miſit, de quibus dum guſtaſſet, enixa eſt puerum ſacri baptiſmatis unda purificandum, nec poſtea in-

E commodum incurrit jam dictum. Eadem prædicto avunculo ſuo retulit poſt longa tempora, quod adhuc de pane reſervaverat, nec corruptionis quicquam ex tanta vetuſtate contraxerat.

Fratri [illegible] dicto per eum [illegible].

Fratri cuidam per falſos fratres malignus ſpiritus parabat inſidias graves, minis ſuggerens quibuſdam ut accuſatione falſa pacem ejus turbarent: quod vir Dei præcognovit in ſpiritu, & amicabiliter præmonuit fratrem, quomodo eſt tibi? ait ille, utpote nullius ſibi incommodi conſcius, Bene, Domine. Et ſuſpirans reſpondit: Scio quod in brevi ſuſtinebis inſultus gra-

(a) De eo agit Cæſarius lib. 1. dialogorum capite 37. ubi etiam quædam tangit hic non commemorata.

ves

ves. Et frater: Neſcio quid ſuperventura pariat A dies, ora pro me. In brevi poſtea eorum eſt deprehenſa verſuta malitia, qui ſanguini fratris inſidiabantur: qua frater agnita, vix ſui impetus animi præ nimia indignatione reprimere potuit, & timebatur à ſenioribus qui ante dolos excogitatos prænoverant, quod horum notitiâ vel frænesim incurreret, vel tam gravem triſtitiam, quod remedium conſolationis non admitteret. Tunc monachus patienti pie ſubvenire propoſuit, nec poterat competentius invenire remedium, quam quod miſſam de Spiritu-ſancto pro illius decantaret pace & ſalute; in qua dum Domino ſupplicaret humiliter, in ipſa B quando Salvatorem ſuum tenebat in manibus poſt *Agnus Dei*, & pax deferretur fidelibus, frater qui corporaliter præſens non fuerat, eo ſolo vidente qui pacem dedit, ſub corporali ſpecie ab ejus ore pacem accepit. Qui * tempus opportunum de ſtatu ſuo fratrem interrogavit, & confuſis eis qui inſtinctu dæmonum eum moleſtare volebant, per gratiam Dei pacatum invenit.

* Id eſt tempore opportuno.

Fungebatur ſacriſtæ officio, in quo divini reſpectus ſolatia majora promeruit, & velut aurum quod per ignem tranſit, purior efficiebatur per dies. Exarſit in tantum in amorem C ſupernæ patriæ, ut vitæ temporalis ſubſidia deſpectui haberet, & immortalis appetitu deſudaret: eis ſe informans virtutibus, quibus adipiſcitur regnum cœleſte. Percelebratis itaque die quadam horis canonicis, cum ceteri fratres lecto decumberent, ipſe in oratorio ſolus remanſerat, & juxta altare effudit cor ſuum ante conſpectum Domini Dei ſui tam pro ſuis quam pro omnium exceſſibus, ex intimis medullis animæ Salvatorem exorans. Apparuit itaque Dominus Chriſtus ei in ipſa hora, nec purpuratus, nec diademate coruſcans: ſed in ea forma qua imminente paſſionis hora accin- D ctus linteo diſcipulorum lavit pedes. Appropinquans itaque ei, & tenens vas aquæ, ait: Permitte ut lavem te. Cui tremula voce ait: Domine, non lavabis me. Et Dominus: Si non lavero te, non habebis partem mecum. Lavit ſtupentem, & lotum dulciter allocutus eſt: Sicut poſui animam meam pro te, ita oportet pro fratribus animam ponere. Et his dictis Dominus confeſtim diſparuit.

Orant Chriſtus apparet.

Ex tunc quaſi arbor fructifera ſuo ornata fructu, non fruſtra terram occupavit; ſed ardens interius flamma Sancti Spiritus, omnes eum contemnere cruciatus fecit, & ſedulum ſe E puſillis & magnis in omnibus miniſtrum exhibuit. Circa commiſſum itaque ſollicitus officium nocte quadam matutinorum tempus in eccleſia prævenit: cumque per chorum incederet palpitans, & quærens candelam, lampadem quæ ante altare beatæ Virginis ardere ſolebat, extinctam invenit, quam cum ad reaccendendam deferret, ſubito candela divinitus accenſa præcedebat eum uſque ad locum prædictæ lampadis. Ipſe itaque dimittens lampadem, igne quem divina adminiſtravit pietas, illam accendit.

Lampadem extinctam divinitus accendit.

Cumque ſub umbra alarum Jesu requieſceret, & Deo devotus ſempiternas epulas corporalibus præferret deliciis, & gaudia manſuræ lætitiæ laberet: die quadam in altari noſtræ ſacramenta ſalutis obtulit, & cum omnium Salvatorem pium Jesum teneret in manibus, & ejus dilectiſſimi ſpiritus in corde prægustaret dulcedinem, confortatus in ſe, non à ſe tamen, ſed ab eo qui fecit eum, prece precabatur humili in interiori homine ſuo, quatenus in ea forma qua eum Mater foverat in gremio, juſtus Simeon ſecundum ſuum deſiderium ſuſcepit in brachio, ipſi licet indigno ſub carnis viſibilis ſpecie apparere dignaretur. Apparuit ei itaque ſpecioſus forma præ filiis hominum, non ſicut in judicio apparebit terribilis, nec ſicut in cruce cruentus & deſpectus, ubi non erat ei ſpecies neque decor; ſed in forma dulciſſimi pueri, glorioſo & amicabili aſpectu penetralia ſervi ſui uberiore conſolationis irrigatione perfundens. Tenebat manibus à quo tenebatur, & poſt aliquantulum temporis ſpatium, Salvator omnium, quem ſibi prius aſſiſtentem in humana viderat forma, ſub ea ſpecie panis & vini quæ à fidelibus percipitur, in altari ei exhibetur percipiendus. Tantæ gratiæ copia debriatus intus in anima, poſitus in carne, carnale ultra nil ſapiebat; Id plusquam dici poteſt atterendo carnem jejuniis & vigiliis, frigore & nuditate & ceteris afflictionibus, virtutum ſpiritualium ſumſit incrementa, in Creatoris omnium timore & amore aciem mentis fixam tenens.

Celebranti in forma decori pueri Chriſtus ei apparet.

Unde fuit quod cum in Annuntiatione beatæ Virginis, in nocturnis vigiliis ſolemniter decantaret, & maxime in conſtantium ſibi fratrum concentu delectaretur, vidit beatam Virginem matrem circumeuntem chorum, fratres confortantem, & ex eadem parte chori qua intraverat exeuntem. Quantam qui hoc viderit ſenſerit tranquillitatem & in ſpiritu ſuavitatem, non eſt homo cujus lingua digne poſſit enarrare. Subſecutus itaque de choro exeuntem à pia Jesu Matre amicabile reſponſum accepit: Reverte ad fratres tuos, nec ſequaris amplius me, quia cito ex toto me ſequeris recepturus tui laboris præmium, tuæ militiæ donativum, felicitatem omnium ſanctorum in regno recepturus. Reverſus ad chorum, tantæ beatitudinis promiſſum per dies aliquot expectabat, & ex tunc magis ac magis erat ſollicitus quomodo ad deſideratum quietis & tantæ ſalutis pertingeret portum.

B. Maria fratrum chorum colluſtrat.

Sexta itaque feria quæ proxima paſcha Domini præcedit, qua verus Agnus immolatus eſt pro ſalute mundi, & ſpiritualiter dominicæ paſſionis ſacramentum recolitur, ex ſuperveniente infirmitate viribus corporis cœpit deſtitui; & licet non infirmitorium intraret, cum omni inſtantia rogaretur ut membra ex longo labore feſſa quiete modica confoveret; renuit in hac parte conſiliis acquieſcere; ſed virtute animi moleſtias corporis ſuperavit. In vigilia paſchæ in fratrum conventu perdurans, tunc primum ut infirmus infirmis eſt aſſociatus, violenter ta-

Morte correptus oleo ſe inungi poſtulat.

men & compulſus, utpote qui vix umquam ſuper cura corporis ſui aliquo conſilio acquievit. Secunda feria dominicæ reſurrectionis cum felicis migrationis ejus horam ſentiret adeſſe, qua de ergaſtulo corporis, poſito carnis cinctorio, tranſiret ad domum longe aliam manentem in cælis, fatiſcentes artus qui ſemper ſpiritui ſervierant, ſacro petiit olei liquore inungi. Paulatim itaque vires defecerunt corporis, cum mens tamen libere Deo vacaret, faciem Domini in confeſſione præoccupans, & ſeipſum ante ſe diligenti diſcuſſione conſtituens, quidquid in ſe ante oculos diſtricti Judicis diſplicere noverat, invectione rigida corrigebat. Fatigabat dolor immenſus exhauſtum longa pœnitentia corpus, ut hac excoctione probatus, id ſummi Regis diademate exſculpi digne mereretur. Fratres Villarienſes quorum corda vexabat dolor immenſus, cum eum qui ad vitam eos invitabat viderent communi morientium reſolutione involvi, mœſtitiam ſuam vultus pallore, & multa lacrymarum effuſione demonſtrabant. Dolebant concivis talis ſibi ſubſtrahi præſentiam, in cujus vultu relucebat ſanctitas, in ore veritas, in moribus honeſtas, in conſiliis maturitas, in verbis utilitas, in carne & ſpiritu integritas, in omnibus diligendis perfuſa caritas, ut modum naturæ fragilis magnitudo excelleret virtutis, & norma ſupernæ illius converſationis normam prætenderet vitæ moralis. Prætenditur à fratribus quod Dominus iter ſuum in pace diſponeret, & quod ab eo qui eum vocavit, & juſtificavit ex mundi naufragoſo incolatu, ad locum placidæ manſionis transferretur, ſic eum olei ſacri liquore perungunt. Poſt inunctionem animatus in corpore adhuc ſemivivo, mens tota cœleſtibus intendebat, expectans agonem ſuum læto exitu conſummari. Circa finem itaque cœnæ, cum ingraveſcente dolore, immo propinquaret ad palmam, & conventus ſurgeret à menſa, ſervitor ei deputatus affatus eſt eum voce lacrymabili: Domine, iſta neceſſitas gravem mihi dolorem incutit, timeo ſi à vobis receſſero, quod de cetero vos non videbo. Cui ille ſerenata facie reſpondit, Vade certus quia adhuc me videbis, nec pro me poſtponas ordinis conſuetudinem. Paruit, & ſedens in menſa, vultu demiſſo vidit duas reverendi habitus perſonas, patrem ſcilicet CÆSARIUM proxime defunctum, & alium domnum GODEFRIDUM per oſtium refectorii introducentes ante fratrem, cui dixit: Ecce me vides ſicut promiſeram, pax tibi, recedo. Vix per oſtium egreſſi fuerunt, & ecce tabula pulſatur, fratres conveniunt, & ſanctam animam cum pſalmis & hymnis deducunt in montem Domini, & in tabernaculum ejus. Liberatur anima à corpore, honoris debiti reverentia procurata, ſacro tempore reſurrectionis, cum verus Agnus libertatem reddidit Iſraeli, tranſiit ex hoc mundo ad Patrem, ubi vidit quam ſuavis eſt Dominus, non per ſpeculum in ænigmate, quia prima abierunt, ſed ambulat in vultus Dei lumine, cum illis beatorum choris qui perſtiterunt in agone certaminis inter amplexus ſponſi, ab ubertate domus Dei feliciter inebriatus. Qui licet ſit ſecurus de ſorte ſuæ beatitudinis; noſtræ tamen pacis & ſalutis cura conſtringitur, interpellans pro nobis, ut hoſtium laqueos poſſimus evadere, & ad veram manentem beatitudinem pervenire qui mihi hæc ſcribenti imploret veniam, & ampliorem impetret gratiam, & laborantem in maris hujus periculoſi fluctibus orationis ſuæ remigio ad optatum perducat portum. Eos qui hæc lecturi ſunt inſtantiſſime moneo, & ſupplex peto, ut me qui hoc ſcripſi ſummo Patri commendent, ut in hac me valle miſeriæ ita cuſtodiat, ut in vivorum regione ſuis concivibus ſine fine aggregari valeam.

Pie moritur.

CAPUT V.

De Cæſario monacho & de Gilla moniali.

FRater CÆSARIUS monachus grandævus, & probatæ converſationis & miri in Dei ſervitio fervoris, cum felicis vocationis ſuæ hora inſtaret in hæc verba converſus ad circunſtantes prorupit: Cantabo cum cantantibus, pſallam cum pſallentibus, pſallam ei qui me conjunxit ſibi: dulcedo ex ore ejus; & mel, & lac. Et hiis dictis expiravit.

Sanctimonialis quædam Bruxellenſis GILLA nomine ſub regula S. Benedicti habitus nigri, ſed multæ devotionis; arctioris vitæ deſiderio ad ordinem Ciſtercienſem aſcendere modis omnibus aſpirabat, nullum habens deſiderii ſui adjutorem præter domnum CAROLUM tunc temporis Villarienſem abbatem. Venit itaque ad portam Villarienſem perturbata & anxia, fratri Wigero tunc temporis veſtiario conquerens quantas à clericis ſuſtineret joculationes, qui minabantur ei excommunicationem, ſi habitum Ciſtercienſem ſuſciperet. Et monachus ad eam: Sanctimonialis es ſub regula S. Benedicti, nec per clericos tales in te ſententia procedere poteſt. Porrexit ei cucullam quam domni Godefridi eſſe putabat. Induit, receſſit, nec poſtea impedimenta ſuſtinuit ab æmulis. Audivi ab ea quod ad tactum illius veſtis multis infirmis & languentibus deſiderata reſtituta ſit ſanitas. Profecit itaque in deſiderio ſuo, & adjutorio egregiæ memoriæ domni CAROLI domum de *Bernebeke* juxta Bruxellam, quæ nunc CAMERA appellatur, fundavit & ædificavit.

CAPUT VI.

De Gregorio priore.

OPportunum fore exiſtimo virum virtutis, dulcis videlicet memoriæ GREGORIUM quondam priorem in Villari, ad ædificationem poſterorum ſtyli officio revocare. Exigit hoc à nobis noſtri hujus temporis inopia, in quo tepiditas & negligentia nimis in ordine prævalue-

runt. Hic itaque ſtrenuus vir prioratus officio per plures annos functus, frequenter hanc partem ſollicitudinis amminiſtravit: ut quaſi ſignaculum videretur poſuiſſe ſuper cor ſuum, ſententiam illam quam beatus pater noſter BENEDICTUS præpoſito ſeu priori monaſterii proponit dicens; quia quanto prælatus eſt ceteris, tanto eum ſollicitius oportet ſervare præcepta regulæ. Si videres hunc, putares te videre Mathathiam de Modyn patrem Machabæorum zelantem & pugnantem propter obſervantias regulares, zelus regulæ S. Benedicti inebriaverat eum; videns enim prævaricatores ejus, tabeſcebat viriliter reſiſtens eis. Attamen honeſtiores animos in ſpiritu lenitatis ammonuit, mites & obedientes ut in melius proficerent obſecravit, ſuperbos & rebelles increpavit, & verberibus correxit; non tamen ita aſpere ſubditos caſtigavit, ut victi impatientia frangerentur; ſed miſcens blanditias terroribus, conjunxit preces verberibus; unde non ſolum clauſtrales metuebant eum, ſed etiam prælati, ſcientes eum eſſe virum juſtum & ordinatum. Erat ergo in exequendis divinis promtus & alacer nimis, non diebus, non noctibus requieſcens, præcipue dulcedine pſalmodiæ, quæ in ſacro noſtro conventu multa moroſitate perſolvebatur: ita ut ſtupori quidem poſſet eſſe vicinis monaſteriis, paucis, imitationi præcipitantem pſalmodiam hic prior & inſtanti ſtallum exiens corripuit. In omnibus magiſtram ſequens regulam, nec temere devians ab ea, non permiſit conventum ſuo tempore vacare ſomnolentiæ, ſed regulariter ſurgens poſt mediam noctem, modice permiſit eum pauſare; & in regulari intervallo ſatis protelato, aut cum ſenioribus in choro meditationi, aut in capitulo cum junioribus lectioni inſerviebat. Porro nihil operi Dei præponendum eſſe ſciens, officialibus modica occaſione ſe ab eo ſubtrahere volentibus fortiter reſiſtebat. Et circa primum articulum profeſſionis, qui eſt de ſtabilitate loci, non facile diſpenſabat hic verus judex: quia tunc temporis perſonæ domus vix poterant intereſſe exequiis parentum ſuorum, vel fratrum, vel ſororum ſuarum. Volebat enim mortuos ſepelire mortuos ſuos. Sciebat præterea quod officina in qua potiſſime perſolvitur votum profeſſionis, eſt ſtabilitas in congregatione & clauſura monaſterii. Circa ſecundum articulum profeſſionis, videlicet circa converſionem morum, utpote regulariter veſci, indui, operari, lugere, ſilere, vigilare, pſallere, corripere & corripi invite diſpenſabat. Et bene, unde Alredus: Non ſic fiat diſpenſatio, ut aliqua eorum quæ ſtatuta ſunt intermittantur, aut certa tempora certis quibuſque exercitiis attributa confundantur, niſi extrema cogat neceſſitas: alioquin non erit diſpenſatio, ſed deſtructio. Quid hic excuſationis prætendere poterunt qui tempus lectionis in tempus laboris commutant, non tamen laborantes, ſed nugis & rumoribus vacantes, & qui abbreviant tempus legendi, & prolongant tempus colloquendi. Hujus viri tempore unius

Nota

A coloris habitus à perſonis domus geſtabatur: ita tamen ut exeuntes monaſterium, in oppidis à ceteris perſonis ordinis diſcernebantur. Hic prior ad commune colloquium accedens, & in medio ſeniorum reſidens, juvenes coram ſe ſedere faciebat; dictiſque ſententiis à junioribus & collationibus à ſenioribus mira ſuavitate paſcebatur: & aliquotiens juvenes diſputabant ibi de ordine, aliquando admonebantur à ſenioribus pro ſuis exceſſibus; & à verbis ſuperfluis & riſum moventibus, & à S. Benedicto damnatis. Porro ad opus manuum frequenter cum conventu ibat, & in ſilentio præ- B cipuè ſecationis & meſſionis & frugum tempore, aliis pauſantibus non pauſabat. Infirmis omnimodque debilibus ſecundum regulam pro reparatione virium eſum carnium præſtabat. Ita delicatis & teneris morem gerebat, ut in novas & contra formam ordinis uſurpatas conſuetudines, ut pote de pellibus, chirotecis laneis & pelleis, & ceteris carnem magis quam ſpiritum redolentibus, quas per negligentias prælatorum in ſubverſionem religionis, & perditionem animarum facile pullulare noverat, minime prioratus ſui tempore Villarienſibus ſubrepere paſſus ſit. Sciebat nimirum, ſicut C beati ſunt prælati qui traditiones patrum per vigorem diſciplinæ illibatas cuſtodiunt, ſic profecto miſeri nimis, qui per negligentiam & incuriam ſuam religionem intepeſcere & ordinem deperire permittunt; nam ſemel exterminata religio, non ſine graviſſimo ſcandalo & perturbatione tam prælatorum quam ſubditorum reformari poterit. Non ſolum ſic providit diſciplinæ monachorum, ſed etiam converſorum. Temporalibus parum intendebat; ſufficit ſibi cura ſua. Cùm fideliter adminiſtraſſet officium ſibi commiſſum, tactus infirmitate corporali, decidit in lectum, munituſque ſacramentis eccleſiaſticis, imminente hora mor- D tis ſuæ, prorupit in verbum memoria dignum. Video, inquit, ſalutem meam. Et hiis dictis, emiſit ſpiritum, ſepultuſque eſt retro capitulum noſtrum.

CAPUT VII.

De Henrico priore.

HUic ſucceſſit in officio prioratus dulcis memoriæ nonnus HENRICUS de *Marilis*, homo nobilis ſecundum ſæculi dignitatem, & E multæ ſimplicitatis, & miræ manſuetudinis. Hic prior opere implevit ea quæ ab aliis ſtatuit facienda, & magis præbuit ſe amabilem quam metuendum. Homo pacis & plurimæ humilitatis, infimos non dedignabatur parentes. Quis umquam ex ore ejus ſonum detractionis, verbum ſcurrilitatis, ſermonem gloriæ, vocem invidiæ audivit? Hic licet quinquaginta annos in ordine tranſiſſet, noluit ſupportari ab officiis ſuis; ſed juvenum laborem proſequebatur, in choro, in clauſtro primus & in labore: ita ut omnibus adminiſtrationi eſſet, & ſtupori, aſſidue intentus orationi & lectioni. Decem

annis prioratus officio functus, potius voluit de miſericordia quam de nimia juſtitia judicari. Valde patienter ſuſtinuit infirmitatem morum & corporum in ſubjectis, ſciens miſericordes miſericordiam conſecuturos. Iſte non novit loqui per vocalia ſigna, nec per tertiam perſonam. Et magnates videntes proceritatem vultus ejus, venerabantur eum. Quidam monachus valde ſpiritualis eum cum adhuc junior eſſet per clauſtrum incedentem videns, fertur dixiſſe, quod ita clare vidit munditiam cordis ſui, & puritatem conſcientiæ ſuæ, ſicut videret candelam in lucerna poſitam clare rutilantem & lucentem. Hic tandem plenus dierum in pace quievit, recepturus & inventurus ſine dubio miſericordiam quam aliis prorogaverat.

CAPUT VIII.

De Godefrido cognomento Pachomio monacho Villarienſi.

FUit in Villari alter quidam venerabilis monachus, qui dictus GAUDEFRIDUS, cognomento PACHOMIUS, de civitate Lovanienſi ducens originem, & valde religioſis parentibus prodiit. Hic in annis puerilibus factus canonicus regularis, jugum Domini devote ſuſtulit. Sed quia tam intus quam foris pertulit ſtrepitus ſæcularium, idcirco tædium exinde concepit, & ſummopere monachari cupiens in Villarienſi cœnobio, una cum fratre ſuo Raynerio, cujus vita inferius ſcribitur, qui tunc ſtuduit Pariſius, per litteram vocato, & in ſimile ſtudium excitato, præfatum locum adiit: ibique uterque ſuſceptus religionis habitum induit. Raynerius quidem adoleſcens prudens, ac totus Deo deditus, cum curſum ſuum ſtrenue per ſex annos & totidem ſeptimanas peregiſſet, & in converſione ſancta plenus virtutibus obdormiiſſet, Godefridus viriliter ſuppoſuit humeros ad portandum pondus ordinis, quod numquam oneri ſpiritui ſuo fuit. Geſtavit ſemper in anima ſua theſaurum inæſtimabilem amoris Chriſti, quomodo flagravit, & in omni loco puras animæ ſuæ manus ad eum levare non deſiit. Cum aliis ivit ad laborem, ſed in corde ſimul & ore devotam ſemper orationem ex more ſecum tulit, per quam non modo Deo, ſed & proximis ſuavem odorem effundere non ceſſavit. Nam aliis pauſantibus, ipſe ſecreti loci receſſum petiit, ubi ſuus in Domino ſpiritus libere repauſavit. Si quidem aut oravit ſemper, aut pia conſolatione perſonas alias recreavit. Verba nequaquam otioſa vel detractoria protulit, nec ſolum in ſigno levitatis, verum & ab omni ſigno locis & horis incompetentibus omnino ſeſe cuſtodire curavit. Accepit magnas diſciplinas omni die quo licuit, eiſque dorſum rigidum devotus expoſuit: quiſquis parvam ei dedit diſciplinam, triſtis illi regratiabatur: quiſquis vero magnam, illi lætus applauſit. Pius extitit erga pauperes & infirmos

A nam ab infantia crevit ſecum miſeratio. Sæpe cibos meliores dimidiavit pauperibus, immo majorem eis partem plerumque reliquit quam ſibi retinuit. In infirmitorio ſimiliter hoſpitum, pauperum & languentium ſingulos viſitavit, eiſque ſe ſemper amabilem affabilemque exhibuit; ſed & coram ipſis miſſam quotidie celebravit. Tempore pluviæ ac nivis aſperrimique frigoris hyemalis in ſola cuculla ſine botis illuc ivit, indeque rediit. Semper in Auguſto quamdiu poma reperire potuit in pomeriis, collegit ea tanto deſiderio velut aurum colligere videretur, eaque portans pleno cophino pauperi-
B bus ea diſtribuit. Coquinæ officium tam ferventer fecit, quam libenter: ita quod ſæpius cantores ut intitularent eum ad hoc & ammonuit & rogavit; fuitque tam fervens in lavando ſcutellas, quam ſe juvari ſæpius non permiſit, ſcopavit quoque coquinam, ipſoſque (quod ex conſuetudine nemo fecit) furnos à cineribus emundavit. Omne cum omni ſollicitudine pietatis opus exercuit, mente ſimul & animo Deo totus inhærens, ipſi enim quotidie laudes debitas referre ſtuduit. Gratias ſemper egit in adverſis & proſperis, dicendo ſæpius quando aliquid laudabile geſſit verſiculum illum
C *Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.* Cum enim in quoſpiam duro ſigno vel verbo ſine culpa ſua contumeliam intulit, vel cum ipſe ſigno ejus aut verbo quemque undecumque commonuit, & commonitio hujuſmodi caritative impenſa impatienter ab alio recepta fuit, & ipſe nec iſti nec illi reddidit iniquitatis vicem, ſed potius bonitatis: nam & mente bene conſcia ſervavit patientiam, & pro talibus contumeliis reverentiam & honorem exhibuit. In animarum quoque periculis quemadmodum in corporeis proximorum pia viſcera ſemper habuit, eaſque vel
D pœnitentia vel devotis orationibus relevavit. In his autem omnibus quamvis contingeret ſeneſcere, numquam tamen à fervore ſuo tepeſcere viſus fuit. Habuit ſpiritum prophetiæ, ſed & miraculis claruit. Cumque per annos XLVII. omnino religioſe vixiſſet in ordine, correptus à febribus, lecto decubuit, & in eadem infirmitate tribus detentus hebdomadibus, tandem ſexto nonas Octobris feliciter ad Dominum perrexit.

CAPUT IX.

E

De Reynerio monacho.

FRater nonni Godefridi præfati, nomine REYNERIUS, non tam carnis quam ſpiritus germanitate, ab exordio optimæ indolis fuit puer: qui monachus tandem effectus in monaſterio Villarienſi, omnem indefeſſo ſtudio virtutem exercuit. Nam legumine paſtus, vitia propriæ carnis oppreſſit, & in Dei ſervitio lætus ac ſtrenuus, à terreno ſeſe negotio quolibet penitus abſentavit. Quietus ambulavit inter fratres, & omni ſpirituali gaudio floruit.

Aliquanto tempore geſtavit ad carnem cilicium aſperum, quod prudenter tamen quantum potuit occultavit. Quotidie baptizavit ſeipſum in lacrymis, ejuſque ad ſuperna ſemper contemplatio, ſuſpiratio, præſtolatio feſtinavit. Non modo Deo, ſed & hominibus gratioſus exiſtens, conſcientiam, & ſui ipſius, & aliorum illæſam cum omni ſollicitudine cuſtodivit. Oneroſus nulli, velut lapis pretioſus in illo ſacro collegio rutilavit; & quamvis eſſet debilis viribus, in labore non defuit; & in meſſe triticea quando tota reliqua congregatio repauſavit, ipſe per campum ſpicas colligens, eaſdem pauperibus erogavit, quartanam febrem interdum ſuſtinens: choro pſallentium ſe ſubtrahi non permiſit. Communicavit jugiter Chriſti paſſionibus, omnemque mundi ſapientiam eſſe ſtultitiam deputans, & conculcans terrenam gloriam, ad ſolius Dei gratiam aſpiravit. Quotiens audivit verbum de Chriſto, totiens ingenti mentis gaudio totus exarſit: ſi quis autem coram eo de pœna perpetua quippiam protulit, lacrymas toto tremens corpore fundere conſuevit. Suſtinuit agones plurimos tam ex moleſtiis corporis, quam ex dæmonum tentamentis: conſtans tamen, in virtute ſemper & ubique perſeveravit. Qui quamvis eſſet ſubdiaconus, opera tamen vilia, ſicut coquinæ, lavare pannos, libenter fecit; & ad hoc licentiam ab abbate impetravit. Cum pauper quidam ægrotus veniſſet ad monaſterium pene nudus, & REYNERUS eidem veſtem ſuam per licentiam tradidiſſet; laïcus quidam frater à pio Domino, quod idem REYNERUS in proximo migraturus eſſet ad gloriam, eo quod ipſum in ſuo paupere minime faſtidierat, audire meruit. Ei quoque Dominus tantam in contemplatione gratiam contulit, quod frui qualibet actione pro libitu potuit.

Quandoque raptus in ſpiritu vidit viſiones ammirabiles & ſuaves, in quibus ei Dominus & ſuam gloriam atque ſanctorum, ac ſtatum defunctorum, & quorumdam tunc viventium apertiſſime demonſtravit. Cumque claruiſſet miraculis, ac varias ſuſtinuiſſet ægritudines, & in eis nunc à pio Domino, nunc ab ejus piiſſima Dei genitrice, nunc à ſanctis pluries conſolationem & ſoſpitatem accipere meruiſſet, finis ejus tandem appropinquavit. Et ecce die præcedente felicem ſuum tranſitum fuit in exultatione maxima laudans Deum, & antiphonam illam *Laudem dicite Deo*, &c. quæ de Sanctis omnibus dici ſolet, ſuaviſſima voce cantat. Poſt hæc à B. Virgine viſitatus & à S. Johanne Baptiſta, circa feſtum omnium ſanctorum perpetuo cum eis permanſurus ac lætaturus regnum cœlorum intravit.

CAPUT X.

De venerabili Abundo monacho in Villari.

Abundus qualis in pueritia fuerit.

VIr Domini Abundus Villarienſis monachus, cujus memoria in benedictione eſt, de quodam oppido ſuper Moſam fluvium ſitua- A to, quod Hoyum dicitur, originem ducens inſignis indolis juvenis extitit. Qui cum litterarum ſtudiis eſſet traditus, ea de cauſa ut patris debita ſive commercia ſtylo diſceret annotare, miro modo proficere ſtuduit. A primis itaque pueritiæ annis cœperunt cum incremento virtutis in eo boni mores augmentari, quos præcipue columbina ſimplicitas cum verecundia commendavit. Gratioſus oculis intuentium, ac per hoc amabilis omnibus claruit, eo quod ingenita quadam lenitate mentis, & naturali gravitate morum adornatus habere quodammodo vultum angelicum viſus fuit. Evolutis B autem non multis annis, cùm rerum paternarum inſtitulator jam ſatis promtulus eſſe cœpiſſet, pater eum à ſtudio litterarum retrahere voluit. Quod mater moleſte ferens, ipſum ſiquidem diligebat plurimum, deque profectu futuro per eum ſpem bonam concepit, eumdem alteri ſcholaſtico commendare curavit. Pro quo quamvis pater ipſius iraſceretur, mater parvipendens iracundiam viri ſui, fecit filio ſuo ſuperpellicium, quo genere veſtimenti ſcholares in eccleſiis uti ſolent. (Nota.) Quod Abundus clam ſub veſte ſecum portavit; clamque ne patrem offenderet reportavit. Sic autem eo ſtudium C frequentante, cùm eſſet factus annorum XII. interno ſuſpirio Sancti Spiritus incitatus, diebus feſtis non cum ſcholaribus fabulis ac ludis vacare, ſed majoris eccleſiæ frequentare limina, circuire reverenter altaria, coram crucifixo flectere genua, fixuram clavorum in manibus ac pedibus, vulneriſque cicatricem piis oculis intueri, devotiſque ſoliloquiis piiſſimi Redemtoris gratiam ſibi allicere pro poſſe cœpit. Benedictæ quoque Matris Dei devotus amator exiſtens, venerari piiſſimam, & ſalutare frequenter omni laude digniſſimam non ceſſavit. Privatis autem diebus per hebdoma- D dam, cùm imminente nocte reverteretur à ſcholis tempore quidem hyemis poſt occaſum ſolis recurrit ad eccleſiam; nec inde rediit, uſque dum non minima noctis parte tranſacta, pulſari ſignum contigit ad completorium. Æſtatis vero tempore cùm tempeſtive clara die videlicet ſignum pulſatum fuiſſet, poſt idem ipſum completorium decantatum in eccleſia diu remanſit. Et quia propter corpuſculi ſui teneritudinem grandes afflictiones ferre non potuit, nec etiam ei licuit, interdum ſublevata clamide ſuper nudum latus frigidis illud lapidibus applicando recubuit. Videns autem pius Do- E minus frequentem ſervuli ſui recurſum ad orationis domum, & puram intentionem cordis ejus, atque importunam orationum inſtantiam; ori cordis ejus, ut ita dicam, prorſus hianti, mellitas gratiæ ſuæ buccellas infundere cœpit.

Ad monaſterium Villarienſe confugit.

Religioſus igitur & pius puer, tam prævoniente quam ſubſequente gratia roboratus, propriæque ſororis ad meliora, non ſolum exemplis, verum etiam monitis provocatus, attente conſiderare non deſiit: quod mundus tranſit & concupiſcentia ejus, & quod oneroſum ſit Iſraelitis converſari cum Ægyptiis. In futurum itaque ſibi proſpiciens, huic mundo re-

nuntiare diſpoſuit, & ſic tandem accedens ad monaſterium Villarienſe, ibidem ſe recipi flagitavit. Qui mox ab abbate fratribuſque devote ſuſceptus, cum intraſſet probatoriam noviciorum cellam, eamdem, quam foris in ſæculo geſſerat, morum retinuit gravitatem, cordis lenitatem, geſtus honeſtatem, verborum affabilitatem. Ita ſe cunctis conformabat, quod omnibus amabilis extitit. Cum autem deſideratus dies ille adeſſet, in quo triplici promiſſione ſtabilitatis, converſionis morum, & obedientiæ tamquam funiculo triplici qui difficile rumperetur ſe ſponte conſtringens, cucullam exterius induit, & gratioſam Sancti Spiritus viſitationem interius experiri promeruit. Unde cucullatus novus Chriſti tiruncculus magis ac magis proficere ſtuduit, figereque profectum ſui curſus, & metam ſuam ubi Chriſtus poſuit.

Tentationibus exercetur.

Et quoniam ſcriptum eſt, *Omnes qui pie volunt vivere in Chriſto, perſecutionem patiuntur*; hoſtis videns eum innocenter ac ſtrenue converſantem, interdum ſuggeſtionibus illecebroſis cor ejus pulſavit: ſed incaſſum, quoniam ſigno crucis edito, potenter à ſe verſipellem repulit & fugavit. Quibus diaboli tentationibus potenter ad nihilum deductis, cum jam ſeptimum annum compleſſet in ordine, & vitam præſentem diverſis plenam ærumnis miſeriiſque faſtidiens, quaſi grave jugum ſibi ſuperimpoſitum grave ferret, omne deſiderium cordis ad cœleſtia dirigens, orationi diebus ac noctibus & divinæ contemplationi ſedula prorſus intentione vacavit.

Singulari viſione donatur.

Eodemque tempore propoſuit omnipotentem Dominum opportune importuneque totis exorare præcordiis, ut quantum conceditur ſcire mortalibus in hac fragili carne degentibus, ei revelare miſericorditer dignaretur, quod oculus non vidit nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quod ipſe præparavit ſincere diligentibus ſe. Et cum in dies orationem hujuſmodi protelaret, non præſumtuoſa curioſitate, ſed vehementis amoris affectu, humilique ſimplicitate, ſe tandem exaudiri ſperans, fortiter præſtitit, & magis affectu quam lingua loquens, non dimiſit Chriſtum Dominum, uſque dum eum per ineffabilem gratiam benedixit: nam tranſactis diebus XIIII. cùm eſſet orans in eccleſia, tanta tamque repentina gratiæ ſupervenientis infuſione repleri meruit, quod in mentis alienatione totus tranſiit. Cum ecce ſtatim vidit ſibi cœlum apertum, raptuſque ſurſum in ſpiritu, mentis intuitu mirabiliter mirabilem Deum contemplatus eſt, ita quod nihil hac viſione jucundius, nihil amabilius hac beatitudine, ac nihil delectabilius excogitari poſſit gloriâ, ſicut ei diſtributor gratiarum videre permiſit. Præterea vidit Deum & hominem Dominum JESUM-CHRISTUM, qui vocavit & dixit, quod viſionem illam videre nihil aliud eſſet, niſi quod oculus non vidit, nec auris audivit, & in cor hominis non aſcendit, quod his qui diligunt eum ſine dubio præparavit. Poſt viſionem autem & auditionem hujuſmodi mirabilium, vir beatus de gaudiorum officinis ad vallem plorationis rediit, & quotiens reduxit ad memoriam ea quæ audierat & viderat, lacrymas retinere non potuit. Quin etiam ex occaſione talis tantæque refectionis quam in menſa ditiſſima ſummi patrisfamilias abundanter acceperat, non paucis poſtea diebus oris ejus palato cibus omnis corporalis erat faſtidioſus.

Ejus in proximos caritas.

Tanta erat mentis ejus innocentia & morum ſinceritas, ut more parvuli inter fratres ſuos vivens, nulli omnino detraheret, nulli occaſionem ſcandali præberet; ſed omnium proximorum, eorum etiam qui illi detrahebant eumque irridebant irreprehenſibiliter cuſtodiebat, exhibebatque omnibus caritatem; ſciens quod quantumcumque una anima lata fuerit in amore proximi, tanto alta erit in contuitione Dei. Tanta pietate peccantium erratibus condolebat, quod diceret ſe membratim velle diſcindi, tantum ut peccatores relictis ignorantiæ ac infidelitatis tenebris, ad veram lucem Chriſtum converterentur. Tanta miſericordia in pauperes ferebatur, quod voluiſſet pecuniâ diſtrahi, & dari in poteſtatem Saracenorum, ut pauperum neceſſitatibus ad plenum ſuccurreretur. Simplici quoque & uniformi morum honeſtate exterius decoratus, liberali affabilitate, pietate mellita, ſpiritalique alacritate unicuique ſecundum ſuum modum ſe conformans, univerſis ſe gratioſum & amabilem exhibuit. Si quis ipſum verbo pro re aliqua pulſaſſet reprehenſorio, nequaquam eo exacerbari poterat, quia humilitatem quæ ſanctorum virtus eſt maxima, inconcuſſam conſervans, eam exterioris habitu verecundo & modeſto demonſtrabat. Unde à multis ferebatur, quod numquam eum quis vidiſſet iratum ſive commotum.

Omni tempore à mane uſque ad horam tertiam orationi vacabat, tantam adeptus orandi gratiam, ut diutiſſime cœleſtibus intentus, invictum ab oratione ſpiritum non relaxabat. Obedientia quoque orationem beati viri direxit ad cœlum, quæ nuſquam alias aſcendiſſet ſicut lapis in altum projectus reſilit. Hanc vir juſtus à primordio ſuæ converſionis uſque ad finem vitæ tam viriliter tenuit, & ſine reprehenſione inter fratres viveret ſuos, & tam magiſtris quam coæqualibus promtiſſime obtemperaret.

Novitium ejus precibus duplici infirmitate liberatur.

Fuit quidam novitius in monaſterio Villarienſi qui infra annum probationis duabus importabilibus corporis infirmitatibus plurimum affligebatur: quarum altera erat dolor capitis fere continuus, altera verecunda nec revelanda. Cumque ille ſub dolore gemino concideretur, vulnere ſuper vulnus, & de ſalute deſperaret; tandem accepta licentia, famulo Chriſti ſuam ſecretius incommoditatem intimavit. Cujus anguſtiis ille medullitus compatiens, & orans pro eo, reſponſum hujuſcemodi reddidit ei, dicens: Vade in pace, & confortare in Domino, duplici enim infirmitate qua te hactenus oppreſſum conqueſtus es, ab hac die & deinceps ſcias te nequaquam anguſtiari. Convaluit igitur prædictus novitius

ab infirmitatibus ſuis, repentinam & inopinatam ſoſpitatem adeptus, & dum gratias referens omnipotenti Deo & ejus famulo, anniverſarium ſuæ profeſſionis diem cum gaudio expectavit.

Simili modo cum monachus quidam ejuſdem domus graviſſima tentatione urgeretur, acceſſit ad hominem Dei, tentationem qua moleſtabatur eidem oſtenſurus, & orationum ejus opem petiturus; qui accepit ab eo reſponſum, ſe in proximo penitus liberandum. Eodem igitur die, orante pro eo beato viro, & tanquam altero Moyſe levante manus in altum, fugatus eſt ille ſpiritualis Amalech, qui noſtrum Iſraelitam impugnabat. Ita ut pax illi ſtabilis redderetur, nec ultra ab hoſtili quam hactenus perpeſſus fuerat tentatione fatigaretur.

Alter monachus ſupradicti monaſterii, volens ſuper defectu cordis & paupertatem animæ ſuæ conſulere virum Dei, venit ad eum, duritiam cordis maxime dominicis diebus ſe ſentire conquerens. Cui vir Domini reſpondit: Quare, frater mi, cor durum dominicis diebus te habere cauſaris? cum ternis in hebdomada diebus mellito gratiæ cœleſtis edulio quantulumcumque paſcaris? ne abſcondas te mihi, quoniam ſicut dixi, ita eſt. Tunc ille recogitans utrum ita eſſet, qui forte gratiam Dei præ humilitate cordis ſui tribus per hebdomadam diebus in ſe non adverterat, plane vera eſſe quæ ab ore ſervi Dei audierat animadvertit.

Duo juvenes laici, quorum unus Lambertus, alter Godefridus vocabatur, venientes ad virum Dei dixerunt ei, ſe voluntatem concepiſſe ut ſæculo renuntiarent, & Villarienſe monaſterium intrarent, fratrum laicorum collegio ſociandi, poſtulantes ſe orationum ejus ſuffragio à Domino roborari, quibus vir Dei reſpondit: Tu quidem, Lamberte, non aſſequeris quod deſideras; tu vero, Godefride, diuturna petitionis fatigatus inſtantia tandem recipieris: quod utrumque poſtea rei probavit eventus. Lambertus enim morte præventus ſpe ſua fruſtratus eſt. Godefridus vero de promiſſione Dei non diffiſus, tam precibus ſuis quam alienis, tandem petitionis ſuæ obtinuit effectum.

Cum appropinquaret tempus pretioſæ mortis ejus, decidit in ægritudinem validam. In hac infirmitate tam copioſa gratiæ ſtillicidia in cor ejus cœlitus defluxerant, ut exterius infirmitatis ſuæ penitus obliviſceretur, toto deſiderio anhelans ad eum quem ardenter in vita ſua dilexerat. Cum autem die quadam monachus quidam medicinalis artis peritia inſtructus aſſideret ei, vir Dei ſciſcitari cœpit ab eo utrum de infirmitate illa convaleſceret, an non. Monachus autem ſicut ex venarum pulſu, & morbi qualitate prænoſcere poterat, eum non evaſurum prædixit. Ad quod verbum vir beatus præ gaudio cordis, injectis collo ejus brachiis amplexatus eſt eum, ſubridens & dicens: Amen dico vobis cariſſime, quod numquam in omni vita mea cor meum tanta dilectione ad vos dilatatum eſt, quantum hodie pro eo quod

A hujuſmodi verbo lætificaſtis animam meam. Cum autem in dies infirmitas creſceret, die quadam ſurgens de lecto, viribus corporis cœpit repente deſtitui. Et ecce vir magnificus eadem hora inter manus cujuſdam fratris ſui brachiis eum ſuſtentantis, flexis in terram genibus, & inclinato capite, crino leniter emiſſo ſpiraculo, feliciter migravit à corpore anno Domini MCCXXVIII. pridie cal. Julii, feria ſexta circa horam ſextam, qua Dominus majeſtatis in cruce pependit, expletis in ordine Ciſtercienſi XXVI. annis & quaſi ſex menſibus: ſanctumque corpus ejus venerabiliter ſepulturæ

B traditum eſt, monachis cantantibus altiſſimis vocibus, ita ut pleriqne aſtantium ad lacrymas compungerentur. Eſt autem ejus epitaphium.

Pauſat in hac tomba vir ſimplicitate columba,
Qui turtur gemitu, viſu ſimul atque volatu,
Qui leo virtute, nobilis ſimilatur alaudæ.
Par aquilæ, ſalamandra quia novo vixit in igne.
Nunc canit in *de la ſol* qui quondam flevit in *a re.*

C

CAPUT XL.

De Bernardo monacho.

Monachus quidam fuit in Villari Bernardus nomine, qui peracto curſu vitæ ſuæ in ordine, ad extrema perductus eſt. Cumque morti appropinquaret, crebris ictibus tabulæ fratres à ſomno excitati, quandoquidem nox erat, velociter advenerunt, ut animæ valefacienti ſuo corpori, debitum ferrent ſub-

D ſidium. Egreſſa itaque anima, & facta commendatione, ejus corpus in eccleſiam delatum eſt. Cumque fratres in lectis ſuis ſe recollocaſſent, idem frater Bernardus viro Dei Abundo monacho prænominato, dum adhuc viveret non plene dormienti, ſed ſemivigilanti repente aſſiſtens, plurimum gratulabundus in hæc verba prorupit, dixit ad eum: O ſi vellem quam magna quam mira de divinitate omnipotentis Dei dicerem! O ſi vellem quam dulcia & quam ſtupenda de beatitudine ſempiterna, & gloria ſanctorum enarrarem! Ad illum autem ſubintulit dicens: Ex eo tempore quo veni ad or-

E dinem, & facta profeſſione factus ſum monachus, in debilitate capitis & infirmitate corporis, ac tentationibus cordis longum duxi martyrium: & quia tot ſuſtinui incommoditates tam cordis quam corporis, bonus Deus largitor & remunerator omnium bonorum, mihi requiem æternam in collegio præparavit martyrum. Et cum hoc dixiſſet, ab oculis viri Dei elapſus, non comparuit. Sit nomen Domini benedictum in ſæcula, qui virum tantæ patientiæ, & per conſequens magni meriti vere digneque glorificavit.

CAPUT XII.

De Ulrico monacho.

CLericus quidam nomine Ulricus, natione Coloniensis, cum ſe dediſſet in Villari ad ordinem Ciſtercienſem, magnæ ſpei juvenis extitit, vultum habens angelicum, boniſque moribus abundavit, valde gratioſus exiſtens ac diſciplinatus, tam corpore quam mente virgo: Qui cum in diſciplina morum profectuque virtutum longo tempore perſtitiſſet, & monaſterii grangiarius factus fuiſſet, & quadam vice in Namurco xv. die ſcilicet antequam obiret miſſam devotiſſime celebraret, venerabilis incluſa quædam Oda nomine, cui Deus multa revelare conſueverat, globum igneum ſuper caput ejus conſpexit. Qui cum tamdem infirmatus, in extremis ageret, abbaſque deeſſet, quidam de circumſtantibus eum alloquens, an tunc vellet videre domnum abbatem reverenter interrogavit. At ille: Etiam, inquit, valde eum videre deſidero, ut præſens congaudere poſſit mihi eunti ad nuptias. Et adjecit: Cras propter me feſtum habebitis, id eſt duas miſſas; & ita factum eſt. Nam altera die dicta miſſa conventuali poſt primam, ipſa die calendarum octobrium animam efflavit virgineam: quæ ſuſcepta mox à ſpiritalibus paranymphis ad æthereum thalamum, ad Agni nuptias, ad Sponſi cœleſtis amplexus deduci meruit; & ſic dicta tertia, miſſaque (a) pro eo celebrata ſolemniter in conventu, ſicut ipſe prædixerat, ſepulturam accepit. Sit nomen Domini benedictum in ſæcula, qui per ſigna tam evidentia virum ſanctum, devotum ſibi famulum declaravit, amen.

CAPUT XIII.

De Daniele monacho.

FUit in Villari quidam monachus DANIEL nomine, oriundus de Iſcha, avunculus dominæ CLEMENTIÆ de *Rixenſart*. Hic cum relictis ſcholis ad nundinas torneamentorum intra Senges ire vellet, & ibidem miles fieret, infirmitate corripitur, propoſitoque mutato ſpondet ſe militaturum Deo in Villarienſi cœnobio, & renuntians ſæculo & concupiſcentiis ejus, valedicenſque fratri, cognatis, & amicis, ſoli Deo vivere volens, militiæ ſpirituali in Villari applicatur. Quibus gaudentibus de ejus converſione, & dicentibus: *Hæc mutatio dextræ Excelſi*; noluit hic adoleſcens conjungi dicentibus. *Exiguum eſt tempus vitæ noſtræ, & cum tædio: & non eſt agnitus qui reverſus ſit ab inferis: ergo coronemus nos roſis, antequam marceſcant, & ubique relinquamus ſigna lætitiæ.* Talia ſibi proponentibus aures non dedit, ſed videns tranſire mundum, & concupiſcentias ejus, meminit creatoris ſui, in diebus juventutis ſuæ tempus ſuum pie vivendo redimere volens. Sentiens hic verus cœnobita jugum Domini ſuave & onus ejus leve, ſubjecit carnem ſuam ſpiritui, domans eam vigiliis, jejuniis, lectionibus, orationibus, laboribus, & aliis exercitiis regularibus carni ſatis contrariis. Hujus induſtria & ſollicitudine, media ſive extrema pars eccleſiæ noſtræ facta eſt. Cum autem factus eſſet cellerarius major, ſciens cui plus committitur, plus ab eo exigitur. Officium ſibi injunctum fideliter adminiſtravit. Grangias viſitans, aquam vel claram cerviſiam cum fratribus bibebat. Deforis veniens, imbre vel nive madefactus, ventis & frigoribus fatigatus; intravit refectorium dicens: Merces mea ſit in terra viventium. Non fuit extirpator ſubſtantiæ monaſterii. Quodam tempore inſtante viſitatione, decem ſolidos à burſario accepit; non eos tamen expenderat; ſed ne viſitator ei imponeret quod malitioſe ei ſuas expenſas celaret. Item aliquotiens Martha poſtpoſita gaudebat concupitis amplexibus Rachelis, & copulans ſe clauſtralibus in lectione, vacabat interdum orationi & compunctioni. Fratribus ſe valde amabilem & tractabilem præbuit, & in victu & veſtitu ſe eis conformare ſtuduit, à veſtiario ſemper veſtimenta recipiens modo & ordine aliorum. Veſtes pretioſas ab amicis oblatas numquam gerebat. Quid hic dicturi ſunt Campanarii famelico ventre ad ordinem venientes, qui poſtquam pannis ordinis calefacti fuerint, monaſterium egreſſuri, pannis ordinis dedignatis, pretioſis veſtibus ſe induunt? Nonne religio talibus dicere videtur, Filios exaltavi & enutrivi, ipſi vero contemnentes ſpreverunt me: tales enim in clauſtro ſuperbiam addiſcunt, quam in ſæculo non noverunt: & quia hii locum habere non poterant, ubi honores appetuntur; ibi ſaltem honorari volunt, ubi honores ab aliis reſpuuntur. Et de talibus dicit beatus Auguſtinus terribile verbum: Sicut non vidi meliores quam qui in ordine profecerunt; ſic non vidi deteriores quam qui [illegible] eo defecerunt.

CAPUT XIV.

De quodam fratre Cantore Villarienſi.

CUm quidam monachus Villarienſis cantoris fungens officio in feſto S. Mariæ Magdalenæ, completorio cantato, intenderet Deo & ſibi, & perpenderet ſi tam monaſtice vixiſſet, ſicut deceret virum ſui ordinis; venit in mentem ejus illa famoſa dilectrix, de qua ſolemnizabat ſacroſancta mater eccleſia. Cum ruminaret ejus evangelii locum in quo deſcribitur modus converſionis ejus, audivit vocem dicentem ſibi: *Dimiſſa ſunt tibi peccata tua*; & ſtatim poſtquam audivit vocem dilecti ſui fi[illegible] hæc nuntiantis, liquefacta eſt anima ejus, & gratias agens Deo, didicit de cetero ſervire

(a) Veteres monachi numquam ſepeliebantur niſi prius pro defuncto oblato ſacrificio. Miſſa vero pro eo dicta ſtatim tumulo inferebatur, nec ejus ſepultura retardabatur, etiamſi ſtatim obiiſſet. Vid. lib. 3. De antiquis monach. rit. c. 10.

Deo

Deo in timore, & exultare ei cum timore. A
Cumque hic idem quadam die, abſente abbate, ramos palmarum benediceret, flere cœpit uberrime, eratque cor ejus in ſemetipſo pietate liqueſcens, præ immenſa dulcedine caritatis illius cujus paſſio ibi recordabatur, ita quod vix officium implere potuit. Cum autem ille cum quodam devoto monacho in paraſceve decantaret *Popule meus*, in ipſa hora officii ita lacrymis & vino compunctionis inebriati ſunt, ut præſentibus & devotioni eſſent & ſtupori.

CAPUT XV.

De Johanne monacho dicto Præcurſore.

ERat in monaſterio Villarienſi ſacriſta quidam nomine JOHANNES dictus PRÆCURSOR, vir bonis moribus pollens, & religioſarum perſonarum ferventiſſimus amator. Hic juxta conſilium prophetæ jugum Domini portavit ab adoleſcentia, & levavit ſe ſuper ſe: quoniam cum adhuc tenellus eſſet, manum ſuam ad fortia miſit, & caſtâ diſciplinâ educatus, crevit, atque profecit ſemper in melius. C
Hic ſummopere otium fugiebat; & ſanctorum geſta libenter ſcribebat, aut enarrabat. Fecit nobis librum qui intitulatur Agonia morientis, & Pſalterium beatæ Virginis comprehendens acta ejus, [redacted] etiam Salvatoris. Scripſit etiam nobis librum de Vita beati monachi, & alios plures in armario noſtro poſitos. Fecit etiam nobis Ordinarium facilem & clarum. Hic cum magiſter converſorum factus fuiſſet, verbo ædificationis & conſolationis eos mirabiliter reficiebat. In grangiis prædicaturus, non ſolum fratres, ſed etiam familiam curiæ ad ſermonem vocavit. Hic cum jam veteranus D
& emeritæ militiæ ſenex eſſet, inſtituendis noviciis officium ſtrenuè adimplebat, [redacted] ex hiis quæ longo uſu didicerat, rudes adhuc mentes contra triplicem funiculum, carnis, mundi, diaboli, qui difficile rumpitur, exemplis tam veteribus quam recentioribus adverſus vitia cautiores reddebat. Vice quadam cum ſabbato in Ramis palmarum veſperis intereſſet, inœpta antiphona *Clarifica me pater*, ſuaviſſime compunctus in verbis antiphonæ devotiſſime flere cœpit & ſucceſus in amore cœleſtis patriæ, cœpit paulatim corpore deficere, cupiens diſſolvi & eſſe cum Chriſto. Cum au- E
tem lecto decumberet, & miniſter ejus ab eo modice divertiſſet, lapis excuſſus de pariete vi dæmonis, ut credo, eum valde læſit. Audiens vero abbas eum ſic læſum, ſuperveniens dixit ei quod non ſolum habiturus eſſet præmium cum confeſſoribus, ſed etiam coronandus cum martyribus, & poſt paucos dies felici agone conſummatus tradidit ſpiritum.

CAPUT XVI.

De quibuſdam aliis ſanctis monachis.

FUit in præfato monaſterio Villarienſi monachus quidam religioſus ac redolentis famæ, qui ſtuduit ſollicite ambulare cum Deo ſuo, & quicquid ab eo petiit impetravit. Ad hunc acceſſit juvenis quidam monachus nomine VALTERUS, poſtmodum abbas decimus Villarienſis electus, petens ut rogaret Dominum pro ſe: qui cum daret ſibi optionem quid ſibi vellet impetrari, ille volens ſermonis ejus fiduciam probare, reſpondit: Volo ut obtineas mihi poſt miſſam gratiam lacrymarum, quibus peccata mea deplangam. Et promiſit ſibi multum confidenter. Sequenti vero die, cum juvenis monachus moram faceret ante quoddam altare, & eſſet ſolus in oratione, tanta illi lacrymarum affluit abundantia, ut ipſemet miraretur. Poſtea vero cum vidiſſet eum ſupradictus monachus religioſus, cœpit eidem ſignificare, ſi bene ſecum eſſet, gratiam quam petierat ſibi notans fuiſſe collatam. At VALTERUS ſignum ejus intelligens, & ante priorem ipſum ducens, quæſivit quid ſignaret. Tunc ille: Numquid non, ait, copioſe habuiſti hodie lacrymas? Quem cum interrogaſſet VALTERUS ſi vidiſſet eum lacrymantem, negavit ille dicens, ſe illa die minuiſſe ſanguinem, nec licuiſſe ſibi, dictâ miſſâ moram facere in oratorio. Tunc Valterus diligenter quæſivit ab eo quomodo ſibi eamdem gratiam tam facile obtinuiſſet. Qui ait: Dominum primo durum inveni, ſed dixi illi, Certe, Domine, non dimittam te, niſi facias quod rogo. His verbis placatus ſtatim exaudivit me.

Fuit in eodem cœnobio Villarienſi monachus quidam ARNOLDUS nomine, vitæ venerabilis, & magnum habens zelum circa diſciplinam ordinis. Hic cum ex nimia abſtinentia ſtomachum ſuum in tantum infrigidaſſet, ut vix aliquos cibos reciperet; immo receptos mox rejiceret, tempore quodam in tantum devenerat defectum, ut lecto decumbens mortem incontinenti expectaret. Cui B. Maria Magdalene nocte apparens viſibiliter, pectore diſcooperto contra locum ſtomachi manum miſit, ac ſic ipſum dulciter delinivit. Qui ex ſacræ manus attactu adeo confortatus eſt, ut mane ſurgens ſanus non abſque magna fratrum admiratione chorum intravit.

Sacriſta quidam apud Villarium defunctus eſt nomine JOHANNES. Hic quidem ſatis religioſus fuit; ſed [redacted] verbis atque ſignis lenem admodum ſe exhibuit. Die quadam poſt mortem ejus, cum domnus ULRICUS tunc abbas intraturus eſſet oratorium, & unum pedem introrſus poſuiſſet; clara luce prædictus JOHANNES eidem apparens, ad pedes ejus procidit, poſtulans ab eo pro ſe fieri orationes. Quo viſo abbas territus retraxit pedem, & oratorii oſtium poſt ſe clauſit, & indicat

tum eſt ei à fratribus cauſam purgatorii ejus A maxime fuiſſe lenitatem.

Floruit in eodem monaſterio Villarienſi nonnus GODEFRIDUS de *Cortebeke*, qui ſe huc tranſtulerat de monaſterio Affligemienſi, religione ac divitiis tunc tempore conſpicuo, & ſecretioris ac ſecurioris vitæ deſiderio Villarienſibus ſe ſociaverat; ubi tantis virtutum chariſmatibus effulſit, ut perſonas domus ferventiſſima converſatione ſua in amorem Dei vehementer accenderet. Erat enim circa obſervantias ordinis & cuſtodiam cordis ſollicitus ac timoratus nimis, ſtudioſiſſimus propriæ B conſcientiæ mundator. De foris veniens conquerebatur ſe non fore regreſſum in tanta puritate cordis, & in tanta conſcientiæ tranquillitate quanta exibat. Unde non libenter exibat, nec viſitare cognatos & amicos affectavit. Sufficit olim perſonis domus hujus quinque vel ſex annis elapſis ſemel videre amicos ſuos.

Nonnus WILHELMUS de *Donglebiert* humilitatis & paupertatis amator, dudum inſigni nobilitate clarus effulſit in ſæculo: ſed poſtmodum multo amplius in religione in Villarienſi cœnobio. Iſte in nullo aliis præferri voC luit, ſed potius poſtponi. Hic cum quicquam infirmitatis pateretur in crure, jubetur quieſcere. Et ipſe: Abſit, inquit, quod propter crus infirmum me velim à vigiliis ſubtrahere. De hoc nimirum verificatum eſt in morte, quod ſapiens ait in Proverbiis: *Humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria.*

Fuit in ſæpedicto cœnobio Villarienſi monachus quidam venerabilis nonnus HENRICUS de *Melbroec*, quem minus congrue forſitan in fine collocamus. Hic primo prior Villarienſis, poſtmodum abbatizavit in Loco-ſancti Bernardi. Homo ſenſatus, & expertus ſecundum ſcientiam zelum habens. Hic frequenter utens cilicio, non patiebatur detrimentum gregis ſui, & domus ſuæ: ſed potius in augmento utriuſque gaudebat. Majorem acquiſivit illi cœnobio ſuo tempore, quam ibidem invenerat. Ipſe etenim miſſus à domino duce ad regem Angliæ pro matrimonio contrahendo inter filium ducis & filiam regis, honorifice ſuſceptus eſt. Expoſitiſque cauſis & conſummatis negotiis pro quibus venerat, ac multis ditatus muneribus ac xeniis à rege, ad propria reverſus eſt, & poſt hæc in pace quievit.

HACTENUS de claris luminaribus Villarienſis cœnobii, videlicet probatiſſimis monachis ejuſdem collegii diſſeruiſſe ſufficiat: cum tamen paucos admodum flores de ſpatioſiſſimo floridiſſimoque prato vernantes ejuſdem eccleſiæ ad accendendum in nobis ſacræ devotionis ignem deſcripſimus: quatenus rutilantis eorum pulchritudinis venuſtate illecti, ſuaveolentiaque recreati, mundum cum omni voluptate & vanitate ſua ſpernere, atque ad æternæ claritatis patriam anhelare diſcamus. Ceterum ſicut in prædictis patribus qui altario præſto fuerunt, & mandata vitæ abſque diſſimulatione cuſtodierunt, cognovimus quam liberalis ſit miſericordia Dei in ſanctis illius, quamque pius reſpectus in electos ipſius: ſic in ſubſequentibus exemplis eluceſcet quanta benignitate etiam laicos in præfata domo ad converſorum ſtatum aſſumtos Dominus reſpexit, ſuaque gratia dotavit; quatenus tam laici, quam clerici habeant quod imitentur, & nihilominus unde ſufficienter conſolentur.

LIBER TERTIUS

DE FRATRIBUS CONVERSIS QUI IN VILLARIENSI cœnobio præ aliis ſanctitate claruerunt.

CAPUT I.

De venerabili Arnulpho converſo.

Arnulfi converſio, & in ordinem Ciſterſienſem ingreſſus.

VEnerabilis Arnulfus cognomento *Cornebout*, ex Bruxella non ignota Brabantiæ civitate, de mediocribus parentibus originem duxiſſe fertur. Hic in primo adoleſcentiæ flore nequaquam advertens quod ait Salomon, quoniam adoleſcentia & voluptas vana ſunt, levis moribus & verbis, per tortuoſa mortis itinera primo cœpit erraticus viator incedere: donec placuit ei qui eum ſegregaverat de utero matris ſuæ, ut vocaret eum per gratiam ſuam, & errantem ad viam veritatis reduceret. Ad cujus dulce ſuſurrum à ſomno mortis excitatus, abiit ad ſacerdotem vicarium Chriſti, & noxium peccatorum virus in confeſſione evoD mens, exuit veterem hominem cum actibus ſuis, & induit novum qui ſecundum Deum creatus eſt in juſtitia & ſanctitate veritatis: ſed timens ne ſi forte recidivum pateretur, fierent noviſſima ejus pejora prioribus, propoſuit tranſire ad ordinem Ciſtercienſem, & relinquens cognatos & amicos, abiit & valedixit huic ſæculo nequam, & ad monaſterium Villarienſe pervenit: ubi à domno CAROLO tunc temporis abbate ſe recipi in converſum petiit, & impetravit.

Factus ergo novitius cum omni benevolentia & longanimitate præſtolabatur anniverſarium ſuæ profeſſionis diem, in quo dum profiteretur abbati ſuo, copioſam & quodammodo ſingularem à ſummo abbate meruit accipere benedictionem gratiæ cœleſtis, ſicut in ſequentibus declarabitur. Igitur vir Dei perſeverans in bono propoſito, cœpit tam ſalubriter contriſtari, eo quod minus laboris & afflictionis quam

Factus religioſus [illegible] virtus [illegible].

arbitrabatur ſe reputabat inveniſſe, & tacitis intra ſe cogitationibus ſibi ipſi de ſeipſo conquerebatur, dicens: Ad quid veni ego ad ordinem iſtum? numquid ut fruſtra dies meos conſumerem? Si foris remanſiſſem in ſæculo, multo plus afflictionis corporalis potuiſſem ſuſtinuiſſe, quam hic ſuſtineam. Inſuper corpori meo neceſſaria tam in victu quam [illegible] veſtitu ſine ſollicitudine mea miniſtrantur, quibus abundo pluſquam corpori meo ſit neceſſe. Cumque hæc & his ſimilia mente tractaret, reputans ſecum ne forte pœnitentiales ordinis afflictiones ei de induſtria celarentur, cœpit cogitare quid pœnalius poſſet ſuæ carni ſuperaddere. Fecit ergo ſibi furtim duos funiculos tortos de ſetis quas ei cauda miniſtraverat equina, & circumcinxit ex eis coxas ſuas deſuper genua, portans illos diebus multis, quouſque caro ejus graviter exinde læderetur, ſuperaddens tertium funiculum longiorem, cui multos inſeruit nodos, ut gravius carnem & cutem ſecaret, aſtringens illum fortiter corpori, quem ſimiliter diebus multis portaſſe memoratur.

Cruentis ſe verberibus cædit.

Evoluto inſuper aliquo tempore virgarum verbera conſulens, virgis manum armavit, ſeque veſtibus exuens, in quocumque loco ſe manus ferientis extendiſſet, tam grave tormentum verberando intulit, ut multis [illegible] exaratam vibicibus caro oſtenderet. Indeque virgarum verbera parvipendens, cœpit in ſilvis roſeum colligere lignum, ſcilicet virentibus foliis ſemper aculeatum, faciens ſibi inde faſciculos, [illegible] eorum ramis privatim ſe verberabat omni tempore, exceptis dominicis diebus & feſtivis. Interdum quoque pungitiva roſei folia accipiens, ſubtus ad carnem in ſinu ſuo ponebat. Interdum & aculeatorum congeriem ramorum in modum lectuli in terram ſibi ſternens, nudum ſe in eis volutabat. Nec hoc prædicta ſibi ſuffecerant, quin multo plura & graviora ſuperadderet. Pelles videlicet hericii, quibus uſque ad largam effuſionem ſanguinis ſeipſum cædebat, & urticarum aculeos quibus ſeſe involvebat; & cum omnibus his ſe cruciaret, die ſequenti ſe curatum inveniebat dominica virtute. Quadam die dum monachus quidam veniſſet ad grangiam, ubi idem vir Domini morabatur, interrogabat ſtabularium ubi nam ille eſſet; qui reſpondens dixit ad eum: In purgatorio. Ad quod verbum cum ille miraretur, interrogans cujuſmodi eſſet illud purgatorium, ſubintulit qui prius, dicens, quia ille more ſolito verberibus purgatoriis corpus ſuum affligeret. Tum monachus: ô quam libenter loquerer ei! ſed ut arbitror tali præpeditus negotio foras ad me non egredietur. Immo ait ille: Si veſter adventus ei innotuerit: ſtatimque pulſans ad oſtium cellæ, denuntiat ex nomine, monachum adeſſe, qui ejus familiare exoptabat colloquium. Statimque ille ſe tunica reinduit, caputiumque reſumens, egreſſus eſt foras. Cumque monachus videret tunicam ejus ſanguine recenti cruentatam, præ dolore lacrymatus eſt, ita ut vir Dei cauſam lacrymarum ejus ab eo ſciſcitaretur. Qui reſpondens dixit: Tactus ſum dolore cordis intrinſecus, attendens mirabile martyrium tuum. Et quare, cariſſime, interficis teipſum? Ad quod verbum ille ſubridens, non ſe ſui ipſius interfectorem, ſed peccatorem eſſe reſpondit. Quadam alia vice cum intra cellam ſuam ſe more ſolito cæderet, frater quidam ſtetit foris ſecus parietem; beato viro ignorante, ut verberum ejus numerum exploraret; & mille nongentos ictus carni ſuæ dediſſe numerando cognovit, antequam à verberibus ceſſaret.

Alios [illegible] corpus [illegible]

Superſedeo narrare plura & duriora de catigis, & pedulibus cilicinis, de cingulis ferreis trinis, de lectulis ejus petrinis, de cibis ejus non tam humanis quam caninis, quæ magis eſſent horrori & admirationi, quam imitationi. Porro ſi forte contigiſſet quod algor hyemalis ſolito aſperior inhorruiſſet, ceteris artus ſuos multa veſte circumdantibus, iſte renuens cum Petro ſtare ad prunas & calefacere ſe, ſequebatur Chriſtum viriliter ad paſſionem. Nec omnimodis propter frigus deſidiæ omittebat quin terram corporis ſui araret diſciplinæ vomere; ne cum pigris mendicare poſtmodum in venturi æſtate judicii cogeretur. Tempore quoque æſtivo ſole ſuper terram igneos diffundente calores, cum vix quilibet unica tunica indueretur, iſte per contrarium multo calidius ſe veſtiebat, ut majori æſtu affligeretur. Attendant nunc univerſi omnes corporis dolores quos ille ab initio converſionis uſque ad obitum ſuum perpeſſus eſt; & perpendere poterunt quam modica ſunt reſpectu illius quæ ipſi pro peccatis ſuis patiuntur. Raptus in ſpiritu vidit viſiones admirabiles & ſuaves; in quibus ei Dominus & ſuam gloriam atque ſanctorum, ac ſtatum defunctorum, & quorumdam tunc viventium demonſtravit. Cumque claruiſſet miraculis, ac varias ſuſtinuiſſet ægritudines, & in eis nunc à pio Domino, nunc ab ejus beatiſſima Genitrice, nunc à ſanctis pluries conſolationem & ſoſpitatem accipere meruiſſet; finis ejus tandem approximavit. Et ecce die præcedente ejus felicem obitum; fuit in exultatione maxima laudans Deum, & antiphonam illam, *Laudem dicite Deo*, &c. quæ de ſanctis omnibus dici ſolet, ſuaviſſima voce cantavit. Poſt hæc à beata Virgine viſitatus, & à ſancto Johanne Baptiſta circa feſtum omnium ſanctorum perpetuo cum eis permanſiturus & lætaturus regnum cœlorum intravit.

CAPUT II.

De venerabili Hermanno.

FUit [illegible] Villari converſus quidam nomine HERMANNUS, vir mitis & miſericors valde, qui corpore prorſus incultus intentuſque cœleſtibus terrena deſpexit. Non fuit ex numero eorum quorum Deus venter eſt, aut qui veſcuntur cibo regio: ſed ſobrie vivens, etiam in debilitatibus gravibus à carnibus [illegible] vino

ſemper abſtinuit. Adeo purus & clarus fuit, A quod ſtatus hominum ſæpe ſolo reſpectu cognovit. Unde monachus quidam in periculoſo ſtatu latenter conſtitutus, quadam vice coram eo tranſiit, qui inſtanti ſtatum ipſius cognoſcens, vocavit eum ad ſe; redarguitque confeſtim, & ſic emendatum abire permiſit. Ipſo quoque vice quadam infirmante, ſupervenit quidam è fratribus, & aſſidens ei, flere cœpit uberrime, mortemque vicinam fore ſibi denuntiavit. At ipſe quod ſua infirmitas non eſſet ad mortem: ſed quod ille frater in proximo à corpore migraret prophetavit. Et ecce modico intervallo temporis evoluto, vir Dei B convaluit: & frater ille infirmitate correptus, viam univerſæ carnis introiit. Fuit inſuper adeo deditus operibus caritatis, & . . . . quod vetera fratrum indumenta pro novis ad pauperes induendos recipere conſuevit: aliquoties Martha poſtpoſita, ſedit ad pedes Domini, contemplationique vacavit: ita quod interdum raptus in ſpiritu, vel in exceſſu mentis, magnam inde claritatem luminis reportavit: & cum à fratribus rogaretur, ut aliquid ædificationis cauſa proponeret; exempla ſimplicia propoſuit; & ſic eos ad puritatem & munditiam cordis admonuit: ſed eo quod pauci potuerunt eum intelligere, raro profunditatem intellectus aperuit. C Multos convertit ad Chriſtum. Sublimes perſonas omnino vitavit, quibus tamen magnæ fuit venerationi: mediocres verò gratioſè tractavit, obloquentes ac etiam perſequentes, & reverentiam ei exhibentes ſurda ſimul ore pertranſiit. Frequenter apparuit ei beatiſſima virgo MARIA, quam tamquam abbatiſſam ordinis valde dilexit. Cumque tandem annos in ordine quinquagenos expleſſet & amplius, paſſionem incurrit hydropicam; & cum aggravaretur in dies, ac ſacramentis eccleſiaſticis muniretur, unus monachorum ſi D purgatorium abhorreret ab eo interrogavit. Cui cùm reſpondiſſet, non; ſed quod gloriam Domini perpetuo viſurus intrare aſſeruiſſet; plures in hora mortis ejus cupierunt adeſſe: ſed aliter Dominus ordinavit de ipſo, nam obdormivit in grangia: quia propter nimiam inflaturam ad abbatiam ſine periculo deferri non potuit. Cum autem redditurus eſſet animam, ſupervenit quidam de fratribus in ſpiritu admonitus ut adeſſet ejus obitui, poſtpoſitis omnibus, & ſic illo præſente cum [illegible] qui cuſtodiebat ipſum feliciter obiit. E Et ecce Mater miſericordiæ mox ibi apparens animam ejus ad ſuperna deduxit. Retulit autem unus ex illis fratribus, quod numquam in vita ſua tantam guſtaverat ſuavitatem ſpiritus atque jucunditatem, quantam eadem hora percepit, nec ſtatim finita fuit, ſed per tres dies intenſè continuo.

CAPUT III.

De fratre Nicolao.

ALius quidam converſus fuit in eodem monaſterio NICOLAUS nomine, homo puſillæ ſtaturæ, qui in quadam grangia paſtor ovium extitit. Hic carnem ſuam adeo caſtigavit, quòd qui videret eum, Arſenium ſe vidiſſe putare potuit, vel unum ex antiquis heremi cultoribus. Nam & ſibi mundum crucifixum habuit jugiter. Prorſus niger in corpore; ſed formoſus in mente fulgebat. Comedit annis multis tantum in die, & nocte dieque membra cilicio cruciavit. Aſcendit ſtratum rariſſime, ſed ibi dormiebat ubi fecerat orationem: ſed pro pulvinari truncum habuit. Plurimi venerunt ad eum gratia ædificationis, quibus omnibus opera caritatis & miſericordiæ longo tempore diligenter exhibuit. Cùm autem annis quinquaginta vixiſſet in ordine, tandem vocante ipſum Domino feliciter obiit.

CAPUT IV.

De fratre Arnoldo.

FUit & alius quidam nomine ARNOLDUS ordine converſus, officio multor in quadam grangia monaſterii Villarienſis. Qui homo multæ devotionis & pietatis extitit. Hic ante converſionem ſuam ſepulcrum Domini cum ſanctis locis adjacentibus viſitaverat: & iterum viſitare ſi potuiſſet multum affectabat. Ad quem cum quadam die mulier laſciva & procax adveniſſet, aſſeveravit uſquequaque deſiderare velle mutare ſtatum ſuum in melius, dummodo tamen ille ſibi ſuccurrere vellet. Zelans petendi conſenſit, [illegible] feminæ, ſicuti habere potuit, neceſſaria miniſtravit. At ipſa mox abiens, & viri ſancti ſimplicitatem deridens, ſuper eum cantilenam quamdam compoſuit, quam & in chorea publice præcinit. Chorea vero finita, dum hæc viro ſancto recitarentur; ipſe ſe ſtatim in orationem dedit, & pro præfata femina Dominum inſtanter exoravit. Et ecce completa tandem oratione, præcentricem illam infirmitas corripuit; & ſic egeſtate, neceſſitateque compulſa veniam flagitavit. At vir Domini ſtatim ei ex corde indulſit, ac remiſit, & in finem uſque vitæ miſericorditer benefecit. Confluentibus etiam ad eumdem, ſicut fuit vir magni nominis, hominibus religioſis; ipſe ſingulos de mundi miſeriis, infernique ſuppliciis ac divinarum ſcripturarum ſalutaribus monitis, gaudiis quoque ſupernæ felicitatis inſtruxit. Et ex ejus monitis æternæ ſuavitatis dulcedinem ſentientes, cum gaudio tandem à ſe dimiſit. Concurrerunt ad eum & ſæculares plurimi, quidam peccandi conſuetudine graviter & enormiter irretiti, quidam tentationibus prægravati, quidam vero diverſis oppreſſionibus peſſumdati: quibus omnibus in ſpiritu lenimis condeſcendens, monita ſalutaria miniſ-

ſtravit : ac omnibus quodam modo omnia fa- A ctus, pro captu ſingulorum ſermonem accommodavit. Cumque ſpiritu prophetico ac miraculis ſæpe claruiſſet, tandem feliciter obiit. Sit igitur nomen Domini benedictum in ſæcula, cujus obſequio ſe vir ſanctus alacriter mancipavit.

CAPUT V.

De Fratre Johanne de Wiſcrezees.

QUodam tempore venit ad converſionem in Villari frater JOHANNES de *Wiſcrezees* dictus miles cognomine, eo quod pater ejus miles fuerat, & ipſe etiam miles fieri volebat : ſed infirmitate concuſſus promiſit ſe cum Villarienſibus aggreſſurum militiam ſpiritualem : & ecce ſanus factus, Villarienſe petiit, & ab abbate WILLELMO ſuſceptus, indignum ſe judicans habitu monachorum, noviſſimo loco electo, in converſum redactus eſt. Iſte igitur ſe veraciter converſum demonſtrans, cœpit corpus vigiliis, jejuniis, laboribus multis caſtigare, voluptatis mortificationis, voluntariæque paupertatis, quæ ſola chriſtianæ religionis vera militia eſt, amatorem ſe probans. Hic magiſter factus in *Chenort*, plura bona ibidem nobis acquiſivit, & largas eleemoſynas erogabat, & operibus miſericordiæ frequenter inſtabat. Ipſe fuit lumen cæco, & pes claudo, pater orphanorum, & defenſor pupillorum & viduarum, & mœrentium & oppreſſorum conſolator, præcipue pauperum Beghinarum. Plauſtra onuſta bladis euntia verſus abbatiam, audita inopia Beghinarum, fecit deduci Nivellam. Iſte homo Dei nocte dieque volutabatur in cilicio, crura etiam cilicio operiens. Unde pro hiis & ſimilibus Deo fuit dilectus & hominibus, & præcipue abbati ſuo teſtanti per litteras ſuas; quod quidquid daret, diſponeret, ordinaret, ratum haberet. Præterea conſueverat iſte verus religioſus hora completorii in cameram ſuam ſe recipere; excluſis curis & ſollicitudinibus diurnis, ſibi & ſoli Deo intendere, conſcientiam ſuam diſcutere, quam ſuavis ſit Dominus ſpatiantibus in ſe ibidem deguſtare; hoc intimis amicis congaudendo conteſtans; & à Deo pro magno munere acceptans, quod numquam inquietaretur nocturnis horis curis & ſollicitudinibus diurnis, ſed potius potabatur vino compunctionis & devotionis. Sicque in ſancto ordine perſeverans, plenus bonorum operum, appoſitus eſt ad patres ſuos, laboris ſui præmium vitam æternam à Domino percepturus.

CAPUT VI.

De fratre Henrico de Bruxella.

FUit in monaſterio Villarienſi converſus quidam HENRICUS nomine, ex Bruxella originem ducens. Hic in adoleſcentia ſua ſcholis dimiſſis, abiens in regionem diſſimilitudinis, totum ſe ſæculo dedit. Parentes vero ſui inſolentiam ejus refrænare conantes, matrimonium eum ſubire voluerunt. Cum autem dies nuptiarum adveniret, cognatos ſuos Domino ſervientes in præfato cœnobio videre & alloqui optavit. Veniens vero ac videns noſtri conventus multitudinem velut angelicam multitudinem, compunctus eſt vehementer; & inſiliente in ſe Spiritu Domini, factus eſt unus ex nobis. Erat enim quaſi tenerrimus ligni vermiculus, mollis & delicatus nimis: ut tanto glorioſius in eo dextra Domini triumpharet, quanto infirmius erat vaſculum in quo virtutem operabatur. Cum enim teneritudinem priſtinæ converſationis ægre dediſceret, & aſperitatem vigiliarum, jejuniorum, & ſubjectionis, & aliarum inſtitutionum gravem valde ſentiret, Ægyptum repetere volens, mortem in olla religionis eſſe clamabat: quippe farinam veri Heliſei nondum guſtaverat. Quod audiens domnus GOBERTUS de Aſpero-monte, eum per menſem unum in ordine permanere rogavit & ordinavit. Menſe vero illo peracto, cum doleret triſtitia, moræ impatiens, pondus C ordinis ferre diutius non prævalens, abire diſponit: Sed homo Dei domnus GOBERTUS adhuc inducias unius quindenæ ab eo extorſit. Interim oratio fiebat à conventu ad Deum pro eo: & exaudivit Dominus preces clamantium ad ſe; & in ſe reverſus novitius inſtinctu Spiritus ſancti, mox elegit potius in domo Dei ſubjici, quam cum hoc ſæculo inaniter gloriari; & deinceps tanta chariſmatum eminentia enituit, ut vitæ ejus elegantia cum fratres ejus vehementer affecti gratularentur; ſanctæque devotionis & humilitatis quæ in ipſo relucebant exemplis informari certatim nite- D rentur; aliquoties in tantum igne divini amoris urebatur, quod penitus à ſenſibus alienaretur; abſentiamque Dilecti graviſſime ferens, inexpertos divinæ conſolationis ſilices dicebat. Cum autem quadam vice orationi inſiſteret, facta eſt vox ad eum, dicens: Si vis eſſe ſocius meæ conſolationis, oportet te mecum bibere calicem paſſionis. Elige nunc ſuſtinere tribulationes moderatas & longas; an breves & aſperas. Pro te pati volo, & non multo poſt caro, mundus, dæmonia propinabant ei varia moleſtiarum pocula. At ipſe ſtudebat in doloribus & preſſuris gratias agere; ſciens ſe recipere E longe adhuc imparia meritis. Septem itaque annis in ordine expletis, correptus infirmitate gravi, ſacramentis eccleſiaſticis munitus eſt. In ipſa vero nocte qua migravit ad Dominum, in extaſi poſitus eſt: ſed cum ad ſe rediret, frater quidam ſecretorum ejus conſcius, interrogat quid vidiſſet vel audiſſet. At ille: Aſtiti tribunali ſuperni Judicis, & vitæ æternæ adjudicatus ſum; & pulſato horologio, tradam ſpiritum. Sicque factum eſt ut dixit, & mox intulit ei: Cumque corpus meum in eccleſia delatum fuerit, & ſignum vigiliarum inſonuerit; xi. m. virginum quarum feſtum hodie recolitur, ...

mam meam in gaudium Domini mei introducent, quod nobis præſtare dignetur qui cum Patre & Spiritu-ſancto vivit & regnat Deus per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

CAPUT VII.

De fratre Evrardo.

CONverſus quidam Villarienſis EVRARDUS nomine, in ſimplicitate cordis Domino ſerviens, ac moram faciens in curia noſtra de *Chenoſt*, ibidem multis annis agriculturæ operam dabat. Frater iſte ori ſuo cuſtodiam ponens, ſilentium ſtrictiſſime ad omnes tenebat: in agris conſtitutus ſilens laborabat, niſi aliquando viam demonſtraret, vel de rebus ſuis perditis à tranſeuntibus aliquid inquireret. Cum autem quadam die in paſcendis gregibus in agro moraretur; miles quidam cum quodam armigero ſuo juxta eum tranſibat. Armiger vero, viſo fratre EVRARDO, dominum ſuum alloquitur dicens: Domine, ſi inducere poteritis converſum hunc, ut confabuletur nobiſcum, poſtquam viam nobis demonſtraverit, dabo vobis tot ſolidos argenti, ſin alias, vos mihi tantum argenti tribuetis. Mox dominus pacto conſenſum præbet. Miles propius accedens fratrem ſalutat, at ille humiliato capite, ſilens tamen ei inclinat, & abbreviatum faciens verbum domino viam inquirenti deſignat. Miles de multis ad rem non pertinentibus interrogans, nec reſponſum ab eo recipiens, ad iram commotus equo deſcendit, ut tandem metu coactus ſilentium rumperet. Sed cum dominus nec precibus nec minis verbum ab eo extorquere poſſet, manus violentas in eum projicere non formidat, & dextram ejus maxillam percutiens, mox autem alteram ei præbuit feriendam. Quo viſo, armiger fratris miſertus, dominum à debito abſolvit, ut à verberibus ceſſare velit. At miles indignans equum aſcendere feſtinat, frater EVRARDUS manus fræno & ſellæ imponens domino aſcenſuro famulatum exhibet. Miles tantam perfectionem in viro Dei conſiderans, in lacrymis reſolutus, veniam deprecatur; & paulo poſt domui ſuæ diſponens, militiæ mundanæ renuntians, militiæ Villarienſi ſe conjunxit, ibique per annos aliquos in ſancto ordine, delicta juventutis ſuæ deplorans, tandem beato fine quievit. Verum quia fratris EVRARDI mentionem fecimus, nequaquam abſurdum arbitror adhuc modicum quid de coædificationis gratia invectum referre. Quodam tempore magiſter de *Chenoſt* fratrem EVRARDUM foreſtarium eſſe jubet. At frater Evrardus mandatum ſui ſuperioris non dijudicans, ſi ſibi congrueret, ſed velut operarium indignum ad ea quæ ſibi imperabantur ſe æſtimans, velociter paruit mandantis imperio. Morabatur tunc in villa de *Heiblher* miles quidam Sebaſtianus nomine, cujus beſtiæ ac animalia blada noſtra devaſtabant, & non modicum damnum nobis inferebant. Magiſter curiæ virum Dei ammonuit, ut beſtias à bladis arceret, quod ſe facturum ille ſpopondit. Cum autem quadam die animalia in bladis inveniret homo Dei, dixit: Cur vos beſtiæ creaturæ Dei pabula ſervorum Dei conſumitis? In verbo Domini vobis præcipio, ne deinceps blada noſtra devaſtetis, & de damnis nunc illatis ſatisfacturi velut capti ſine mora mecum curiam introeatis. Et ecce pulli illi equi laſcivi & infræni ſtatim ad vocem jubentis curiam ingrediuntur. Fr. EVRARDUS magiſtrum evocans, quid actum ſit enarrat. Dominus Sebaſtianus de damnis illatis ſatisfacere volens, pullos ſibi reſtitui exorat, admirans quomodo ab homine ſene dirigi poterant: cum duo vel tres famuli eos ad propria aliquotiens vix adducere poſſent, & affirmavit plures pullos illos poſtquam curiam noſtram exierunt, numquam blada noſtra devaſtaſſe. Sic frater Evrardus in via obedientiæ ambulans, & regularis ſubjectionis jugum perfecte adimplens, in creaturarum obedientia meruit honorari, & poſt non multos dies migravit ad Dominum, qui eſt benedictus in ſæcula. Amen.

CAPUT VIII.

De quodam fratre lepra percuſſo.

QUidam converſus Villarienſis cum corriperetur à Domino, ut inter filios Dei computaretur, lepra percuſſus eſt. Qui cum ſegregatus eſſet à conventu, & ſolitarius degeret, vim flagelli ferre non valens, deficere cœpit. Cumque longo tempore fatigatus eſſet, tum tædio ſolitudinis, tum fœditate morbi, tum perſuaſionibus inimici jugiter infeſtantis eum, proponit latenter nocturnis horis projicere ſe in aquam non longe poſitam, ibique miſerabiliter imponere finem calamitatis ſuæ: ſed tamen multum timuit ne canes qui diſcurrunt per abbatiam, noctu impedirent eum. Iterum ſupervenit nativitas Chriſti, in qua credebat opportune implere deſideria, eo quod ea nocte omnes intererant vigiliis, & quod canes tunc tenentur in vinculis. Quid moror? ſupervenit nativitas Chriſti: & ecce frater ei ſerviens eo dimiſſo, intrat templum cum aliis. Mox ut vidit miniſtrum ſuum receſſiſſe, ipſe è lecto ſuo ſurgit, ſed pedibus lepra tabefactis ambulare non valens cecidit, cumque ſic jaceret, & ad lectum ſuum redire non poſſet, valde torquebatur. Et ecce mater JESU, patrona Ciſtercienſium venit cum ſancta Catharina, & S. Agne, & cum fratre JOHANNE de *Fardin* viſitare hunc infirmum, & imponens eum in lectum ſuum, dixit: Fili, noli negligere diſciplinam Domini, neque fatigeris cum ab eo corriperis; quem enim diligit Dominus corripit, & quaſi pater in filio complacet ſibi. Sicque infirmo decenter recollocato, & peroptime conſolato, Regina cœli cum ſuis egreditur. Quibus abeuntibus, infirmus perluſtrat quantum poteſt quorſum tenderent; & viſum

eſt ei quod verſus eccleſiam irent. Porro lau- A dibus finitis, miniſter properans videre infirmum ſibi deputatum, inquirit, ſi quid velit, & ille: volo loqui fratri JOHANNI de *Jardin*: erat enim iſte frater homo duræ vitæ, & magnæ devotionis, & fervens amator religioſarum perſonarum. Erat jam plenus dierum, & oppreſſus infirmitatibus podagræ, non interierat vigiliis dominicæ nativitatis. Cum autem frater vocatus eſſet à miniſtro, alloquens infirmum reſedit: infirmus vero viſionem ex ordine referens, tandem inquirit à fratre JOHANNE quonam illa dulcis Chriſtifera divertiſſet, poſtquam diſceſſit ab eo. Frater JOHANNES reſpondens, B dixit ei: Ego abſens corpore, ſed præſens ſpiritu, omnibus interfui quæ narraſti. Cum Virgo beata à te abiiſſet, nobis tribus ſubſequentibus, ſtatim intravit chorum monachorum, vigilantibus & cantantibus congaudens: dehinc chorum converſorum orantibus applaudens, & poſt hæc Virgo diſparuit. Infirmus vero ab illo die & deinceps, patientiſſime flagellum Domini toleravit, & modico tempore elapſo, in pace quievit.

CAPUT IX.

De quodam pio fratre converſo de genere de Reve.

INter conſervos Dei qui ſpirituali palæſtra in ſtadio Villarienſi exercebantur, erat olim miles quidam de genere de *Reve*; qui relicta mundiali pompa, vanam militiam fructuoſa militia commutavit. Hic cum per aliquod tempus ſub monaſticæ diſciplinæ jugo deſudaſſet, nullos reputavit ordinis labores, reſpectu gratiæ quæ immittitur, & gloriæ quæ promittitur, & pœnæ quæ remittitur obſervantibus eum. D Et cum jam adveniſſet tempus quo miles iſte emeritus laboris ſui recepturus eſſet præmium, tactus moleſtia corporis decidit in lectum menſe Auguſto. Domnus abbas antequam iter capituli arriperet more conſueto, tunc viſitans infirmos, hunc infirmantem invenit; qui ſuper ſtatu ſuo ab abbate interrogatus reſpondit, dicens: Domine pater, ductus fui ad tribunal juſti judicis examinandus; quem cum intuitus fuiſſem, adeo conterritus ſum, ut, etiamſi quantitatem montium & collium ſublimium habuiſſem, totus defluxiſſem: cum autem tanto terrore deficerem, apparuit mihi illa dulcis Mater E Chriſti, ſcilicet noſtri ordinis advocata: qua viſa, adeo repletus ſum gaudio, ut, etiamſi magnitudinem collium eminentium poſſediſſem, devotione & exultatione totus liquefactus fuiſſem, ejus vero opere & auxilio æternæ vitæ adjudicatus ſum. Ad quam nos perducat ipſe qui eſt Deus benedictus in ſæcula. Amen.

CAPUT X.

De quodam converſo, qui felicem exitum alterius fratris divinitus agnovit.

NArraverunt nobis ſeniores noſtri converſum quemdam fuiſſe in monaſterio Villarienſi circa cuſtodiam ordinis ſatis devotum. Cum autem adhuc ſæculo traditus cogitare inciperet cuncta quæ fiunt ſub ſole eſſe vanitatem & afflictionem ſpiritus: vitam ſuam in melius commutare volens, deſertum ordinis intrare proponit. Et cum dies opportunus accidiſſet, patrem monaſterii adiit, & in converſum ſe recipi impetravit. Cum autem perpenderet patres & fratres ſuos variis florere virtutibus, eorum animatus exemplis, de die in diem proficere cœpit. Cum autem quodam tempore in grangia de *Keſſart* moraretur, accidit ut in vigilia aſſumptionis S. MARIÆ cum fratribus ad menſam reſideret, & ipſa hora vehementer ingemiſcens, uberrime flere cœpit, & non multo poſt in riſum valde modeſtum prorupit. Refectione autem facta, ma- C giſter curiæ fratrem in partem trahens, cauſam fletus & riſus inquirit: at ille, Cum jam menſæ aſſiſterem, vidi in ſpiritu unum de confratribus noſtris imponi cilicio ea hora, pluresque conveniſſe dæmones ad ejus exitum qua erant petræ & tegulæ in tecto refectorii: quem cum intuitus fuiſſem, morituro compatiens flere cœpi, ac cum tabula defunctoria inſonuiſſet, & conventus officium meditationis peragerет; illi maligni ſpiritus confuſi ad invicem ſe comprimentes, in fugam converſi ſunt. Quo viſo, riſum effudi, & ecce antiphona, ſcilicet *Subvenite*, inchoata, undecim millia virginum occurrerunt fratri, qui eis illud uſitatum officium longo tempore tenuerat, quarum precibus ſorti electorum annumeratus eſt. His dictis magiſter hæſitans, unum de ſervis ſuis equum aſcendere jubet, dicens ei: Vade ad abbatiam, & diligenter inquire de fratre illo, & ſtatim rediens renuntia mihi quid audieris. Qui cum abbatiam intraſſet, fratrem illum mortuum invenit, & cito rediens magiſtro, & fratribus ejus obitum denuntiavit. Quibus auditis Domino benedixerunt, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Circa idem tempus domnus ULRICUS V. abbas Villarienſis profeſſus Vacellis ibidem mortuus eſt. Scribit de eo domnus JOHANNES Cameracenſis epiſcopus ſic: Ulricus quondam abbas in Villari, fuit homo plenus dierum & opinionis ſuaveolentis. Et domnus Jo. abbas Vacellenſis ſcripſit domno H. duci Lotharingiæ ſic de eo: Habemus monachum apud nos LXXX. annum vel eo amplius agentem, quondam Villaris abbatem quotidie ſe pro Chriſto crucifigentem.

CAPUT XI.

De fratre Henrico.

FUit in Villari converſus quidam nomine HENRICUS, nonni Chriſtiani monachi de Clauſtro filius. Miniſtrabat idem HENRICUS pauperibus in hoſpitali, vir multæ humilitatis [redacted] compaſſionis: qui quanto plus Deum timuit, tanto plus ab illo formidavit. Immiſerat enim diabolus quamdam deſperationem cordi ejus: ita ut diceret, quia non es filius legitimi thori, non eris heres cœleſtis regni. Quæ cogitatio in corde ejus adeo creverat, ut à confeſſoribus, tam de ſcripturis quam de exemplis prolatam nullam prorſus exciperet conſolationem. Tandem miſertus ejus Dominus, nocte quadam cum tentatio adeſſet validiſſima, in domum amplam & longam illum tranſtulit in ſomnis tamen: in qua vidit de utroque ſexu multitudinem magnam, & facta eſt vox ad eum, dicens: HENRICE, vides hanc multitudinem omnes quidem de legitimo ſunt nati thoro: ſed omnes reprobi ſunt præter te. Evigilans ille ſtatim lætificatus eſt valde, intelligens viſionem propter ſe factam. Ab illa igitur hora tentatio immiſſa ceſſavit, & ipſe quamdiu vixit, Deo, qui non deſerit ſperantes in ſe, gratias egit. Amen.

CAPUT XII.

De quodam fratre cœleſti revelatione illuſtrato.

CUm quidam converſus domus hujus in quodam feſto intereſſet vigiliis nocturnis, & conventus valde regulariter exſolveret penſum ſervitutis debitæ; contigit eum audire vocem de cœlo dicentem ſibi: quotquot ibi ſunt, mei ſunt. Frater vero vigiliis finitis narravit priori quod talia audiſſet, rogans quod ei aperiret ſignificata verborum, prior vero ei aperiens ſenſum verborum dimiſit eum, diligentiſſime inquirens ſi aliquis monachorum defuiſſet in illis vigiliis, & unum monachum inordinatum invenit defuiſſe, tunc & conſolatus in iſtis benedixit Domino, qui ſalvat in ſe ſperantes.

CAPUT XIII.

De quodam fratre piſtore.

COnverſus quidam de domo Villarienſi piſtoriæ artis, innocentis vitæ, & converſationis honeſtæ, in obſervantia ſacri ordinis ſatagebat quotidie ſemetipſum exhibere hoſtiam viventem, ſanctam, Deo placentem; & quoniam omnes in Chriſto pie vivere cupientes, perſecutionem patiuntur, permittente Deo, qui omnia ad ſalutem electorum operatur, graviſſima viſcerum ruptione laborare cœpit: quam paſſionem fortis miles Chriſti A patienter tolerabat, ſtudens ſemper in dolore gratias agere, & ſemetipſum à murmure compeſcere. Hic libenter loquebatur, & loqui audiebat de antiquo & ſancto ſtatu ordinis, & ſanctarum perſonarum, quæ in domo hac religioſe vixerant. Verba ejus diligenter conſiderantibus, quid aliud quam Dei dilectionem & proximi redolebant? Quippe ex abundantia cordis os loquitur. Singulari quadam dilectione venerabatur beatam Virginem MARIAM, roſam eam appellans, exercitum etiam undecim millium Virginum valde diligebat, & ſingulis annis integrum ſervitium eis exſolvebat. B Afflictis & pauperibus maxime condolebat, & pro eis libenter intercedebat. Non erat ei cor lapideum, ſed carneum oleo miſericordiæ reſperſum. Unde ſecundum præceptum Domini, omni petenti ſe tribuebat; & cum Apoſtolo veraciter dicere poterat: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non uror?* Serviebat [redacted] converſus Deo ſuo, non cum triſtitia [redacted] anxietate: ſed in lætitia & hilaritate; hilarem enim datorem diligit Deus. Licet enim valetudinarius eſſet & debilis corpore, de medicina corporis parum curavit: ſed totum Domino ſe committebat, cui cura eſt de nobis. C Sciebat nimirum virtutes animæ in corporis infirmitate perfici, nec poſſe religioſum ſpirituales à Domino conſolationes recipere, qui circa conſolatiunculas carnis ſuæ tenere ſollicitus, guſtare [redacted] videre negligit quam ſuavis eſt Dominus. Curſu itaque vitæ ſuæ laudabiliter peracto, cum jam tempus inſtaret, quo pro laboribus, & ſanctæ pietatis operibus acciperet æternam mercedem, infirmitate correptus, decidit in lectum. Cum duo confeſſores domus ad eum gratia viſitationis veniſſent, & loquerentur de rebus ſpiritualibus; bonitatem divinam in ſe occultare non valens, Au- D dite me, inquit, hac nocte mihi apparuit cum multitudine ſanctorum Dominus noſter, ille adjutor in tribulationibus dicens mihi: Ecce patriarchas & prophetas ſanctos meos, roga eos ut intercedant pro te, & recipe licentiam ab abbate tuo, hora migrationis tuæ inſtat. Illi duo monachi, & ſervitor ei deputatus, hæc audientes, congratulabantur ei, quod ſic magnificavit Dominus miſericordiam ſuam cum eo. Eadem vero die defunctus eſt, dicens etiam cuidam converſo, antequam cilicio ſuperponeretur, ſe fore conſolatum à Domino, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula. E Amen.

HÆC SUNT QUÆ DE VIRTUOSIS geſtis Villarenſium ad noſtram notitiam devenerunt; quæ idcirco commemoramus, quatenus tantò amplius & frequentius ad devotionem ac imitationem lectorem incitent; quantò materia magis ſonat de propinquo. Fuerunt præterea & alii ſpiritu ferventes ac Domino in læpedicto ſervientes cœnobio, quorum & geſta ad longum haberi credimus, ſicut [redacted] aliquorum, quorum virtutes ſuperius ſub brevitate perſtrinximus. Sed iſta cuilibet ſtatui tam prælatorum quam

quam ſubditorum congruenter ſufficere puta- A mus. Prælati namque in geſtis Villarienſium abbatum, ſi inveſtigare dignentur, invenient quod mirentur, aut forte imitentur. Porro ceteri clauſtrales, tam clerici quam laici, immo cuncti Chriſti fideles, perſpecta pœnitentia, & ſancta converſatione fratrum Villarienſium, quos in ſuperioribus commemoravimus, nimirum tamquam in ſpeculo lucidiſſimo pervidere poterunt unde ad uberiorem profectum incitentur. Præſtante Domino noſtro Jesu Christo. Amen.

NARRATIO
DE MORTE
OTTONIS IV. IMPERATORIS.

Ex MS. Villarienſi.

Hujus vitalis mors eſt non exitialis,
Quæ cœlum celat, cui Chriſtus cuncta revelat.

Licet privilegia ſingulorum non faciant legem communem; tamen remota deſperatione gratiæ, propter enormitatem ſcelerum, ſpem facit peccatoribus Otto imperator pretioſæ mortis obtinendæ privilegium: ſi tamen cum inſtantia merendi, & conſtantia patiendi exemplo ſui tam æquanimiter ſuſtineant Domini flagellum. Pro flagello ei fuit dignitas imperialis, ad quam tam glo- C rioſe ſublimatus, ad punctum in modico, extraordinarie deſtitutus eſt à principibus, quos in nullo læſerat, nec aliquid eorum ſibi uſurpaverat, in præjudicium ſuum alio rege conſtituto Frederico, ſcilicet Henrici imperatoris filio, vix in ultimis imperii terminis hereditario ad ſe jure devolutis habitare permittitur: niſi quod loci firmitas ei fuit in præſidium, quem principum univerſitas perſequebatur tamquam maleficum. Sed judex omnium qui non judicat bis in idipſum, non ſemper damnabit peccatorem cum judicabitur D illi, immo cujus finis bonus eſt, ipſum quoque eſſe bonum neceſſe eſt; quod patet in latrone, patet in Ottone, cujus vita quantum ad hominum judicium magis flagitioſa, tanto apud recte ſapientes mors magis pretioſa. Quod cognoſci poterit ex ſcripta agendorum ſerie. Igitur Otto ipſe cum eſſet comes Pictaviæ, Henrici magni ducis Saxoniæ filius, ad imperatorem aſſumtus eſt, anno gratiæ MCXCIX. facto ejus adverſario Philippo Henrici IV. imperatoris filio, qui priore anno circa feſtum E S. Michaelis obierat. Qui Philippus adeo invaluit, ut eum in Colonia obſedit. Occiſo autem Philippo, confirmatus & ab Innocentio III. in imperatorem conſecratus eſt: ſed parvo tempore imperavit: quia mox ab eodem papa excommunicatus eſt, cujus mandato alium ſibi principes regem creaverunt Fredericum, ſupradicti H. imperatoris filium. Regnavit autem cum Ph. x. annis, cum Frederico .... Cum ergo Dominus guerris imperii finem vellet B imponere, venit imperator *Harteſburg*, dominica ante feſtum Potentianæ in Maio anno dominicæ incarnationis MCCXVIII. [illegible] quia conſuetudo ejus fuit, ut ſingulis annis in eodem menſe potionem acciperet, v. feria ante eamdem dominicam, quidam amicus ejus per nuncium miſit ei, dum adhuc eſſet *Harlengeburg*, medicinam, qua purgaretur in magdalione. Et quia de ipſo minus ſecurus erat, eamdem medicinam in pillulis formatam recepit; in caſtro *Harlenleburg* in prædicta feria v. antequam veniret *Harteſburg*. Et quia erat materia indigeſta, non duxit eum ea nocte, neque in feria VI. neque in ſabbato. In dominica nocte cœpit eum ex improviſo ducere vehementer, ita ut infra diem & noctem laxaretur XXX. vicibus: adeo enim duxit eum medicina, quod [illegible] ſanguis effluxit cum egeſtione, [illegible] fluxus ille cœpit eſſe continuus. Feria III. abbas de *Valkenrede* audiens eum de fluxu laborare, miſit ei poma & vinum rubeum, & remandavit ei, ut ſequenti die omni neceſſitate poſtpoſita ad eum accederet, intendebat ab ipſo abſolvi, præſtita ſufficienti cautione, ſed quia abbas per diem venire tardabat, & fluxus magis ac magis invaluit, vocavit quemdam præpoſitum ſanctimonialium ordinis Ciſtercienſis, S. Burcardi de *Habenſtat*, exceptæ vitæ prælatum, à quo interpoſita cautione juratoria, quod ad omne mandatum domini papæ ſtaret, abſolutionem recepit: qui & eum oleo unxit, & euchariſtiam ſtatim tradidit. Proxima die veniens abbas invenit eum inunctum. Quem videns imperator, tarditionis ſuæ moram arguens, dixit [illegible] ut caſtrum Goſlariam quod in vicino eſt intraret, & ſequenti die ſcilicet VI. feria, ſummo mane ad eum reverteretur. Rediens mane abbas ad ipſum intravit. Quem imperator, ſalutato eo, & multum exhilaratus & confortatus de ipſius adventu, cum omni modeſtia aſſiſtentes præcepit omnes exire de caminata, excepto abbate, & ceteris ſacerdotibus qui circa novem erant, & imperatrice cum paucis nobilibus. Deinde fecit ante lectum ſterni tapetum, & ſurgens de lecto ſtetit innixus illi præpoſito qui eum inunxerat. Qui etiam

ipſo ſtante ſtatim incepit antiphonam, *Media vita*, quam & omnes reverenter decantabant. Cum autem dicerent *Sancte Deus*, &c. oculis & manibus cum fletu ſurſum erectis in privata ſtabat oratione. Deinde ordinato abbate ad caput lecti, & ceteris hinc inde ſacerdotibus ordinate ſtantibus, rogabat ut ſinguli collis ſuis ſtolas imponerent, & ipſe ſtratus ſuper tapetum, vocavit ad ſe abbatem, & parte ſtolæ quam abbas gerebat, ſibi imperator collum ſtringendo, rogabat ut omnes diligenter eum audirent taliter pro ſe allegantem: Sub hac ſtola vobis omnibus confiteor, quod graviter peccavi contra ſedem Romanam, & ex quo Dominus per principes me honoraverat, qui unanimi conſenſu me in regem elegerunt, & dominus papa, electione confirmata, in imperatorem Romanum conſecravit, contra ipſum papam cum eccleſia Romana, [illegible] ſuos nuntios qui de latere veniebant, eos male tractavi, contumaciter egi, & inſuper eccleſias alias graviter damnificavi. Præterea, domine abba, in abſolutione mea juravi ſuper reliquias Simonis & Judæ, quos de Goſlaria afferri mihi præceperam, quod ad omnia quæ vita comite proſequi potero, ſtabo mandato domini papæ, ſalvo tamen meo imperio, ad quod canonice ſum electus, & ſolemniter provectus: quam exceptionem ſemper apud omnes habeb[illegible]. Hac confeſſione facta, generalem fecit confeſſionem, & poſtmodum ſubjunxit: Poſtquam divina ordinatione in imperium electus, & à domino papa conſecratus ſum, pro tanto beneficio accepto ignorans quid in recompenſationem Deo offerrem, corpus & animam ei obtuli, qui pro me crucem ſuſtinuit. Et exiens civitate Roma poſt conſecrationem, aſſumto in partem epiſcopo Camern, crucem accepi ab ipſo, quam uſque hodiernum diem in collo tuli, & ab hominibus occultavi, expectans opportunitatem, ut illam peregrinationem exequerer, prout deceret imperialem majeſtatem, ad laudem & gloriam Crucifixi, & recuperationem terræ ſanctæ. Sed propoſiti executionem hactenus præpedivit diabolus. Tunc imperatrix ei ſolvit crucem de collo, quam abbas in remiſſionem omnium peccatorum ſuorum ei ſecundario dedit, & publice ferre præcepit. Deinde dixit imperator omnibus: Quiſquis ſacerdotum accipiat ſcopam, quas de ſalice afferri juſſerat; & totus denudatus proſtravit ſe, & incepto *Miſerere mei Deus*, quamdiu cantabant omnes, ſimul ipſum verberabant: & inter verbera clamabat: Eia, percutite durius me peccatorem. Finito pſalmo, adhuc inſtabat ut eum amplius verberarent: & tam de verbis quam de verberibus omnes commoti ſunt ad lacrymas. Poſt pſalmum dixerunt *Miſereatur*, & *Indulgentiam*, & licet non ſufficerent ei illa verbera; tamen levaverunt eum in lectum, dicentes eis & Deo ſufficere; nec uſque ad ſanguinis effuſionem procedendum. Poſitus in lectum, & reſumtis viribus, dixit abbati: Ite, prandete, & poſtea ſtatim redite. Cum autem rediiſſet abbas, iterum omnes de caminata fe-

A cit egredi, excepta imperatrice, & quibuſdam ſecretariis ſuis, & comite Henrico de *Valdenberg*, & dixit: Quid prodeſt quod de vita mea tractemus, quia nulla eſt? unum melius eſt quod de morte mea ordinemus teſtamentum meum ſubſcriptum, rogo ut ſervetur illibatum tam de caſtris quam de hominibus.

In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Otto quartus Romanorum imperator & ſemper auguſtus, dilectis fidelibus ſuis H. fratri ſuo Palatino comiti Rheni, in eo qui eſt ſalus. Omnium quæ temporaliter acta ſunt, ne B inſtabilis temporis ſequantur naturam, teſtimonio litterarum ſunt commendanda. Nos igitur pro remedio animæ noſtræ, teſtamentum facientes, omni affectione qua poſſumus, te, frater Palatine Henrice comes Rheni, rogamus, ut ſi Deus in cujus ditione cuncta ſunt poſita, præceptum ſuum de nobis fecerit, ut univerſæ carnis viam ingrediamur; quatenus pro amore Dei, & in ea fide qua nobis hominio & fraternitate aſtrictus es, ſanctam crucem, lanceam, & coronam, dentem ſancti Johannis Baptiſtæ, & imperalia inſignia, præter pallium quod dandum eſt ad S. Egidium, C xx. ſeptimanas poſt deceſſum noſtrum conſerves: & nulli hominum ſub cœlo repræſentes, niſi ei quem principes unanimiter elegerint, & juſte, aut ipſi qui nunc electus eſt, ſi principes in eum conſenſerint, & pro his repræſentandis pro Dei honore & noſtra ſalute nullam accipias pecuniam, niſi noſtrum [illegible] tuum patrimonium, per imperalia poſſis requirere. Quod ſi non poteſt fieri, ſuper gratiam ipſius qui habiturus eſt regnum, quæ præfata ſunt omnia reſignes. Rogamus etiam vos fideliſſimi miniſteriales ſub fidelitatis debito, & vos fideles & dilecti cives in *Brunciſwic*, ut his omnibus D promovendis fideliter & efficaciter ſicut de vobis confidimus aſſiſtatis. Ad hæc volumus, ut uxor mea dilecta mihi cum dapifero Gunczelino & fidelibus caſtrum *Harlenleberg* poſſideat, donec quicumque rex vel imperator eſt dominabus de [illegible]*altengenrech* de expeditis bonis annuatim xxx. marchas perpetualiter & immutabiliter aſſignet, & eos qui montis heredes ſunt, à ſua portione cedere faciat per reſtauratum eis beneplacitum. Tunc uxor noſtra reddat caſtrum imperio. Sed ſi proceſſum non habet de caſtro, ut prætactum eſt, volumus ut caſtrum deſtruatur. Omnes reliquias quas pa- E ter noſter habuit & nos habemus, Deo & ſancto Johanni Baptiſtæ & ſancto Blaſio in *Brunefwich* perpetualiter offerimus, præter unum brachium quod uxori noſtræ præſentabitur. Quidquid in auro, [illegible] gemmis, & clenodiis, damus uxori noſtræ. Caſtrum in *Quidelengeberg* deſtrui volumus antequam abbatiſſæ reddatur, & noſtrum frumentum quod ibi eſt, & quibus argentum comparari poteſt, abbatiſſæ & conventui ejus præter baliſtas, quæ dabuntur tranſmarinare volentibus, ut ſuper hoſtes Dei torqueantur, & annona quæ *Aſkeleuem* ablata fuit, reddi debet hominibus, & inter

ipſos diſtribui. Jurabunt GUNCELINUS dapifer & EGBERTUS filius ejus, ut caſtrum de *Walkenberg* teneant annum: in quem terminum mittet ad apoſtolicum frater noſter, ſi in voluntate ipſius & eorum qui heredes montis ſunt, caſtrum habere poteſt, cum ſalute animæ repræſentabitur caſtrum fratri noſtro: ſi non poteſt fieri, cum ſalute animæ noſtræ caſtrum deſtruatur. Advocatiam noſtram in *Wallebeke* quam denariis noſtris comparavimus, ipſius loci conventui conferimus. Caſtrum *Harcelburg* repræſentabitur imperio, & eidem cedet terris.., quam in eo conſtruximus. Comites de *Waldeberg* habeant feodum ſuum, Lucardus de *Menershem* ſuum, Alardus terram ſuam cum feodo, & alii ſicut ab imperio tenere debent. Caſtrum de *Lelwenberg* reddetur Ottoni de *Luneberg* nepoti noſtro: quia patrimonium ejus eſt & ejus ceſſit portioni. Caſtrum *Sarsfelde* reddatur Gerdolfo. Si frater meus vult habere, dabit pro ipſo C. marchas. Omnia bona in *Kivirlinberg* & ipſum locum cum agris, pratis, paſcuis, ſilvis, piſcaturis, cum omni integritate quam habet, & alia omnia ipſi contuleramus, Deo & S. Mariæ & S. Johanni Baptiſtæ & S. Blaſio in *Brunesfwic* offerimus eo ordine ut conventus de S. Blaſio ſtatuat ibi ſacerdotem, diaconum, ſubdiaconum, ut ſint ibi divina in honore Dei & beatæ Virginis indeſinenter pro animæ noſtræ ſalute: reliqua omnia ad præbendam ſuam convertant. Rogamus te, frater, omni qua poſſumus diligentia, ut hanc noſtram ordinationem inconvulſam teneas pro amore Dei & noſtra & tua ſalute, quia credimus hoc honeſtius eſſe Deo & ſalubrius animæ meæ & tuæ, quam præſcriptus locus in eo ſtatu quo fuit contra noſtram ſalutem male periret; ſit hæc noſtra voluntas effectum acciperet ad

A laudem Dei & ſalutem animæ noſtræ hoc ſcriptum ſigillo noſtro corrobari fecimus, omnem malignandi aditum præcludentes. Comiti HENRICO dixit ut iret *Brunesfwic*, & de multa pecunia quam habebat ibi D. marchas afferret, quas pauperibus & familiæ ſuæ dare propoſuerat; ſed dux frater ejus impedivit, comitem tamen remiſit, ut tantum de ea afferret quò in multo honore, prout decebat dominum & imperium, tumularetur. Ordinavit ut corona quam morti ſuæ præparaverat redimeretur pro XXX. marchis: ut eo mortuo ſuper caput ejus poneretur, & indueretur ſuperhumerali * abbas * f. albis
B ſubtili, & regali pallio, & caligis de ſamito, & ſandaliis in pedibus & calcaribus deauratis, & ſceptrum poneretur ei in dextra manu, & pomum in ſiniſtra, & gladius juxta dextram, chirotecæ in manibus, annulus in digito, armillæ in brachiis. De loco ſepulturæ & forma exſequiarum ex toto ordinavit. Dum hæc agerentur flentes hoc modo conſolabatur: Non ploretis, quia hac die non moriar. Cras inter primam & tertiam exitum meum procurate. Sic factum eſt, circa mediam noctem venit epiſcopus Hildeſemenſis. Quo viſo, imperator multum gaviſus eſt, & reiterans prædicta, cognoC
vit quod exceſſiſſet contra Romanam eccleſiam & alias, & data cautione ſufficienti, abſolvit eum epiſcopus, data corporali diſciplina & formam abſolutionis accepit in ſcripto, & cartam ſignavit bulla imperatoris & ad hoſpitium rediit. Mane facto in die Potentianæ virginis cœpit debilitari, & dixit aſtantibus: Videtur mihi quod ſenſus in me deficiant. Et dixit confeſſori qui ſemper aſtitit, ut afferret creatorem ſuum quem quotidie accepit ex quo abſolutus eſt, qui ei attulit . . . . (*cetera deſunt.*)

BREVIA ALIQUOT CHRONICA.

BREVE CHRONICON ANDEGAVENSE.

Ex MS. Colbertino. n. 2578.

DCCCLXXXI. Ingelgerio comite Andegavenſi mortuo, Fulco Rufus filius ejus ſuccedit.
DCCCLXXXX. Carolus Groſſus ab imperio dejicitur.
DCCCLXXXXI. Arnulfus imperat annis XII.
DCCCLXXXXIII. Carolus Stultus in regem Franciæ conſecratur.
DCCCLXXXXV. Rollo Carnotum obſidet, ſed viſa camiſia B. Mariæ, in fugam vertitur.
DCCCCIII. Ludovicus imperat X. annis.
DCCCCIV. Carolus rex dedit collationem præbendarum capitulo B. Martini.
DCCCCXI. Rollo qui & Robertus dux primus Normanniæ baptizatur.
DCCCCXII. S. Odo abbas Cluniacenſis eligitur.
DCCCCXIII. Corradus imperat annis VII.
DCCCCXVI. Robertus Turonis datur epiſcopus.
DCCCCXVII. Dolenſe cœnobium fundatur.
DCCCCXIX. Corpus B. Martini à Roberto archiepiſcopo Turonenſi in loco ubi nunc adoratur reponitur III. idus Maii, eique eccleſia dedicatur.
DCCCCXX. Henricus imperat annis VIII.
DCCCCXXI. Carolus Stultus rex à Roberto duce Burgundiæ fugatur à regno, ibique Robertus in regem levatur.
DCCCCXXII. Robertus rex à Carolo rege occiditur, ſed poſt idem Carolus incarceratur.
DCCCCXXVII. Johanne papa tranſgulato, alter Johannes ſuccedit menſibus III.
DCCCCXXXV. Carolus Stultus obit in carcere.
DCCCCXXVIII Odo primus imperat annis XXX. menſibus VI.
DCCCCXXXIX. Radulfus rex moritur.
DCCCCXL. Eccleſia S. Albini Andegavenſis de canonicis ad monachos transfertur.
A DCCCCXLI. Theotolo Turonis datur epiſcopus. Abbatia Turonenſis S. Juliani ædificatur, Fulco Rufus comes obit. Cui Fulco Bonus filius ejus ſuccedit.
DCCCCXLV. S. Odo Cluniacenſis abbas moritur.
DCCCCLII. Joſeph datur Turonis epiſcopus.
DCCCCLVIII. Fulco Bonus comes Andegavenſis obit, cui Gaufridus Griſa-tunica ſuccedit.
DCCCCLXII. Eccleſia Leucarum à Gaufrido comite Andegavis fundatur.
B DCCCCLXIIII. Hugo Magnus dux Francorum moritur.
DCCCCLXV. Froterus Turonis datur epiſcopus.
DCCCCLXVIII. Ardoinus Turonis datur epiſcopus.
DCCCCLXXIII. Gaufridus Griſa-tunica obit, cui Mauricius filius ejus ſucceſſit.
DCCCCLXXIV. Odo ſecundus imperat annis X.
DCCCCLXXVI. Eduardus rex Angliæ martyrizatur.
DCCCCLXXXIII. Corpus S. Bartholomæi à Benevento Romæ aſportatur.
C DCCCCLXXXIV. Otho tertius imperat annis XIX.
DCCCCLXXXVI. Archembaldus Turonis epiſcopus datur.
DCCCCLXXXVII. Lotharius rex Francorum.
DCCCCLXXXXIV. Mauricius comes Andegavenſis obit, cui Fulco Nerra filius ejus ſuccedit.
DCCCCLXXXXVII. Hugo Chapet rex obit, Robertus filius ejus ſuccedit.
MI. Sanctus Herveus eccleſiam B. Martini incenſam reædificat.
MII. Sanctus Herveus apud Bellum-montem de Serinlolo transtulit moniales.
D MIII. Henricus imperat annis XII.
MIV. Hugo Turonis datur epiſcopus.
MV. Fulco Nerra comes Montrechardum caſtrum fundat.
MVII. S. Eadmundus rex Angliæ martyrizatur. Caliga Domini apud S. Julianum reperitur.
MIX. Jeruſalem civitas à Turcis capitur.
MX. Abbatia Belli-Loci & eccleſia S. Florentini de Ambazia à Fulcone Nerra fundatur.

Digitized by Google

MXII. S. Herveus S. Martini theſaurarius obit. A
MXV. Eccleſia B. Martini Turonis dedicatur.
MXVI. Vicit Fulco Nerra * Sidonem comitem Bleſenſem apud Levem.

* ſ. Odonem.

MXVIII. Arnulfus Turonis epiſcopus datur.
MXX. Abbatia S. Nicolai Andegavenſis à Fulcone Nerra fundatur.
MXXV. Conradus imperat annis XV.
MXXXV. Fulco Nerra obit, cui Gaufridus Martellus filius ejus ſuccedit.
MXXXVIII. Henricus imperat annis VII.
MXXXIX. Gaufridus comes Andegavenſis vicit Theobaldum Bleſenſem, & eum cepit.
MXLV. Factum eſt caſtrum Reginaldi. Conſtructa eſt eccleſia S. Sepan.... in Bituria à Gaufrido. B
MXLVI. Fundata eſt abbatia Vindocinenſis à Gaufrido.
MLIII. Fuerunt duæ mulieres in Britannia uno corpore inſeri.
MLIV. Bartholomæus Turonis epiſcopus datur.
MLV. Gaufredus Martellus obit, cui Fulco Rechin nepos ejus ſuccedit.
MLVI. Eccleſia de Caritate fundatur.
MLVII. Henricus imperat annis XV. Guillelmus Nothus dux Normanniæ.
MLVIIII. Nicolaus papa annis II. menſibus II. à quo Berengarius grammaticus damnatur. C
MLX. Henricus rex Franciæ obit.
MLXIII. Gaufridus de Pruliaco qui torneamenta invenit apud Andegavum occiditur.
MLXIIII. Guillelmus Nothus ad regnum Angliæ coronatur.
MLXVI. Moliſmum cœnobium Lingonenſe fundatur.
MLXXIIII. Ordo Grandi-montis in Lemovicenſibus invenitur.
MLXXVI. Radulfus Dei inimicus Turonis datur epiſcopus.
MLXXIX. Turci Antiochiam capiunt. D

Quæ ſequuntur altera manu ſcripta ſunt.

MCXXVI. Obiit Ermentrudis comitiſſa. Exercitus de Aureis-vallibus.
MCXXVII. Hamelinus abbas epiſcopus Redonis efficitur idus Maii. Rodbertus abbas ordinatur kal. Oct. *& cætera ut in chronico Andegavenſi edito apud Labbeum Biblioth. nov. tom. 1. p. 275. uſque ad annum* MCLXXIII.
MCLXXIIII. Galenſes iterum Henrico regi reſiſtunt.
MCLXXV. Terræ motus factus eſt XII. calendas Julii.
MCLXXVI. Exercitus de Fulgeriis. E
MCLXXVII. Guerra inter regem Franciæ & regem Angliæ. Obiit Mathildis imperatrix.
MCLXVIII. Henricus rex multa caſtella, in Francia Bellum-montem, in Aquitania Lezinam, in Britannia Caſtrum-Goſcelini deſtruxit. Guerra perſeveravit.
MCLXIX. Duo reges pacificantur. Henricus regnum ſuum tribus filiis ſuis dividens, ſtatuit Henricum regem Angliæ & ducem Normanniæ, Ricardum ducem Aquitaniæ, Gaufridum ducem Britanniæ.
MCLXX. Henricus juſſu patris in Anglia rex conſecratur. Thomas archiepiſcopus Cantuarienſis in Anglia martyr occubuit.
MCLXXI. S. Thomas martyr in Anglia miraculis clarus habetur.
MCLXXII. Henricus rex in Hiberniam tranſiens partem inſulæ fortiter acquiſivit.
MCLXXIII. Tres filii Henrici regis adverſus patrem ſuum conſurgunt; unde regna terrarum commota ſunt, eccleſia deſolatur, religio conculcatur, & pax de terra ſublata eſt.
MCLXXIV. In omni chriſtianitate guerræ & ſeditiones & omnia mala vigent. Sed denique Dei miſeratione omnia pene mala ſedantur, Henrico rege victoriam obtinente, & firma pax inter reges ſtabilitur.
MCLXXV. Amalricus rex Jeroſolymitanus moritur, &c. *ut apud Labbeum pag. 280. uſque ad annum* MCLXXXIV.
MCLXXXIV. Guerra inter Richardum Pictavenſem comitem [redacted] Gaufridum comitem Britanniæ.
MCLXXXV. Patriarcha Jeruſalem venit in Galliam. Obiit Lucius papa.
MCLXXXVI. Gaufridus dux Britanniæ moritur filius Henrici regis Angliæ. Obiit Guillelmus epiſcopus Cenomanenſis. Bellum inter Guidonem regem Jeruſalem & Saladinum juxta Aſcharon, ſanctiſſima crux cum rege & infinitis chriſtianis capiuntur, infiniti perimuntur.
MCLXXXVII. Naſcitur Arturus filius Gaufridi ducis Britanniæ, filii Henrici regis Angliæ.

Naſcitur Arturus regali ſtirpe creatus,
Ut ſit cauſa pacis, nobis eſt ille legatus.

Exercitus Caſtri-Radulfi. Deſolatio Jeruſalem.
MCLXXXVIII. Philippus rex Franciæ & Henricus rex Anglorum audita deſolatione Jeruſalem crucem Domini acceperunt, & multa turba tam nobilium, quam ignobilium. Guerra orta eſt inter Philippum regem Franciæ & Henricum regem Angliæ, & filium ejus Richardum comitem Pictavenſem. Caſtrum-Radulfi à Philippo rege capitur, plurima caſtella deſtruuntur.
MCLXXXIX. Obiit Henricus ſenior rex Angliæ VIII. idus Julii, Ricardus filius ejus rex conſecratur. Obiit Willelmus abbas XVI. calendas Octobris. Jaquelinus abbas ordinatur. Philippus rex Franciæ & Richardus rex Angliæ cum comitibus & baronibus ſuis Hieruſalem proficiſcuntur.
MCXC. Obiit Otto in itinere ultra mare. Rex Franciæ & alii principes obſederunt Aſcalon, ſed parum profecerunt, donec inclytus rex Angliæ Richardus veniens de Cypro inſula, quam viriliter ceperat, cum imperatore ſæviſſimo advenit, tunc Aſcalon ejus auxilio capta eſt, [redacted] Aſcalonia [redacted] Jaſphia & multa caſtella.
MCXCI. Obiit Clemens papa, Cæleſtinus conſecratur. Obiit Jacquelinus abbas, Gaufredus ordinatur. Vigilia S. Johannis Baptiſtæ facta eſt eclypſis ſolis.

MCXCII. Rex Franciæ rediit in Franciam facta fœderatione cum Richardo rege Angliæ, quam non tenuit. Poſt diſceſſum regis Franciæ, remanſit Richardus rex in ſervitio Domini per annum ultra mare; ſed in reditu ſuo captus eſt ab imperatore Alemanniæ, & per annum [illegible] eo amplius ab eodem detentus contra Deum & juſtitiam, conſilio, ut creditur, regis Franciæ, qui in ipſa captione, mirum dictu! eum diffidavit, multa caſtella ſua cepit, & ſuccendit, & urbem Ebroicenſem penitus deſtruxit cum eccleſiis, Rothomagum & Vernolium obſedit, ubi nihil proficiens confuſus abſceſſit. Interea Pictavi comitem Ingoliſmenſem [illegible] multos equites etiam pedites Pictaviam inquietantes capiunt, qui pro liberatione ſua ad regem Francorum mittunt. Venerant etiam nuncii regis Angliæ inducias impetraturi, quos rex audire noluit, niſi comes Ingoliſmenſis & ſui liberarentur, & niſi caſtellum Archas in Normannia, [illegible] Lochis & Caſtellio in Turonia traderentur in pignus induciarum tenendarum. Quo facto, rex Francorum inducias rupit, & Normanniam iterum depopulaturus intravit, Vernoliumque iterum obſedit. Redeunte vero Richardo rege de Alemannia, acceſſit ad obſidionem cum exercitu ſuo. Quo agnito, rex Francorum ex improviſo receſſit ſatis pudibundè, relictis machinamentis ſuis, & ad inſulam Jeremiæ venit tamquam Vindocinum obſeſſurus. Rex autem Richardus Vindocinum cum ſuis intravit, illius adventum expectans; ſed rex Francorum inſulam Jeremiæ incendit & fugam arripuit. Quod cum nunciatum eſſet regi, inſecutus eſt eum, cepitque plurima vehiculorum ejus & ſuppellectilia, & infinitam, ut dictum eſt, pecuniam. Nec prætereundum eſt quod in reditu exercitus Vernolii Andegavenſes & alii viriliter aſſilierunt Montem-miraculi, & virtute conſueta irruerunt per foſſas & muros, caſtellumque repente ceperunt, diruerunt, incenderunt. Rex vero Richardus venit caſtris Lochas; & obſedit cuſtodes regis Francorum qui erant intus; & duarum vel trium horarum ſpatio, paucis comitatus viris, audacter & viriliter uno aſſultu, Deo adjuvante, cepit illud, & de militibus & clientibus regis Francorum ducentos viginti, quod incredibile videtur, quoniam Lochas municiſſimum & fortiſſimum eſt natura & artificio. Item Pictaviam advolat, Tailleburgum & Engoliſmenſem cepit, & omnes ſibi adverſantes in Aquitania parvo tempore ſibi ſubjugat. Interea Johannes frater regis Richardi comes, qui cum exercitu erat in Normannia, & ſineſcalli & barones regis Richardi ſub fide & juramento firmaverunt inducias uſque ad XIIII. menſes cum rege Francorum.

BREVE CHRONICON AUTISSIODORENSE,

Quod habetur deſcriptum ad marginem Necrologii Autiſſ. tempore Humbaudi epiſcopi.

ANNO MXXII. Aureliæ igne crematæ, & clerici diabolicâ ſuggeſtione à fide catholica exorbitantes facti ſunt denuo Manichæi.

Anno MXXIII. civitas Autiſſiodorenſis flammis acerrimis cum eccleſiis ac monaſteriis uſque ad capellam S. Albani cremata eſt.

Anno item MXXXV. media pars urbis Autiſſiodorenſis igne cremata eſt.

Anno MXXXVIII. obiit Hugo epiſcopus, & in ipſo anno ordinatio Eriberti epiſcopi.

Anno MLII. kalendis Decembris ordinatio Gaufridi epiſcopi.

Anno MLVIII. Hugo filius Roberti divino incendio perdidit villam S. Bricii, & pariter intra eccleſiam viros ac mulieres numero centum & decem, & eodem anno ipſe interfectus eſt. Item eodem anno hæc eccleſia dedicata eſt ſancti Stephani.

Anno MLVIII. clandeſtina irruptione captum eſt caſtrum S. Germani à militibus Roberti ducis & Ubaldi comitis, qui ingreſſi nutu divino territi quantocyus abierunt intra venerabiles quadrageſimæ dies.

Anno MLXIIII. concrematum eſt monaſterium S. Germani pridie kalendas Aprilis & omne caſtrum infra & extra exigentibus inhabitantium peccatis.

Anno MLXXV. tota urbs Autiſſiodorenſis igne ſuccenſa eſt præter turres & capellam ſancti Albani.

Anno MLXXVI. obitus Goffridi epiſcopi, & electio Roberti.

Anno MLXXXIIII. obiit Robertus epiſcopus.

Anno MLXXXV. ordinatio Humbaudi epiſcopi.

Anno MCXXXVII. ordinatio domni Hugonis Pontiniacenſis epiſcopi.

Anno MCLIII. pridie kalendas Decembris ordinatio domni Alani Claravallis.

Anno MCLVII. Caſtrum Cenſurii diruptum eſt à comite Nivernenſi nonas Martii.

Anno MCLXVI. comes muros circa villam fieri præcepit, [illegible] nundinas de Tanne in foro adduxit.

Anno MCLXVII. VI. nonas Julii conſecratio domni Guillelmi præpoſiti Senonenſis hujus eccleſiæ theſaurarii.

Anno MCLXX. caſtrum Donziaci diruptum à Ludovico Francorum rege [illegible] Guidone III. Nivernenſi v. idus Julii.

Anno MCLXXIII. Guido comes Nivernenſis à duce Burgundiæ elapſus eſt II. kalendas Maii.

Anno MCLXXXI. obiit Guillelmus de Narbona Tuciaci, hujus eccleſiæ epiſcopus piiſſimus, qui hanc eccleſiam totam de novo cooperuit. Primus epiſcoporum ſepultus eſt in ca-

pella beatæ Mariæ ultra aquas. Obiit autem A
III. kalendas Martii.

Anno MLXXXIII. ordinatus fuit Hugo epiſcopus IV. idus Martii.

Anno MCLXXXIV. civitas Senonenſis igne cremata eſt cum eccleſia beati protomartyris Stephani, & multi viri & feminæ combuſtæ vigilia S. Johannis Baptiſtæ.

Anno MCLXXXVIII. optima pars Autiſſiodori igne combuſta eſt in vigilia Magdalenæ.

BREVE CHRONICON
BASILEENSIUM EPISCOPORUM.

Ex MS. Monaſterienſi.

WAlaus Baſileenſis archiepiſcopus ſub Gregorio papa III.
Baldebertus ſub Zacharia papa.
Haitcho ſub Leone papa III.
Oudelricus ſub Paſchali papa I.
Fridebertus ſub Benedicto papa III.
Ruodolfus ſub Adriano II.
Iringus ſub Marino papa.
Landelous ſub Adriano papa III.
Ricuinus ſub Stephano VI.
Wichardus.
Adalbero.
Adelbero.
Odolricus.
Theodericus.
Beringerius.

BREVE CHRONICON
CLARIMARISCI
ad calcem chronici Hugonis Victorini.

Ex MS. Clarimariſci.

MXCVII. Ciſtercienſis ordo incipit.
Anno milleno centeno quo minus uno.
Jeruſalem Franci capiunt virtute potenti.

MCIX. Obiit domnus Anſelmus archiepiſcopus Cantuarienſis.

MCXI. Hic captus eſt Paſchalis papa ab Henrico Teutonicorum rege.

MCXIII. Conſtructum eſt cœnobium quod Claræ-vallis dicitur.

MCXX. Ordo Præmonſtratenſis incipit.

MCXXVII. Carolus comes occiditur VI. nonas E
Martii.

MCXL. Conſtructa eſt abbatia de Claromareſch.

MCXLI. Anno ab incarnatione Domini MCXLI. III. idus Februarii obiit magiſter Hugo S. Victoris canonicus, qui hujus operis auctor extitit.

MCXLVIII. Hic beatiſſimus Malachias Hybernenſis epiſcopus, apoſtolicæ ſedis legatus, anno ætatis ſuæ LIIII. loco & tempore quo prælegit apud Claram-vallem feliciter obdormivit in Domino IV. nonas Novembris.

MCLIII. Hic reverendus & omni laude ac memoria dignus S. Bernardus primus Claræ-vallis abbas, vita, doctrina & miraculis clariſſimus, relicta mole carnis, migravit ad patriam æternæ felicitatis.

MCLXVI. Hoc anno tranſlatus eſt conventus de primo loco abbatiæ ad iſtum in die paraſceves.

MCLXVIII. Hic obiit Theodericus comes XVI. kalendas Februarii, qui annis XL. regnavit.

MCLXX. Hic ſanctus Thomas Cantuariorum archiepiſcopus ſub rege Henrico in baſilica ſedis ſuæ ante altare à militibus occiditur IV. kalendas Januarii.

MCLXXIV. Conſtructa eſt abbatia S. Mariæ de Thoſan.

MCLXXVIII. Hoc anno celebratum eſt Romæ famoſum concilium DC. vel eo amplius archiepiſcoporum, & epiſcoporum.

MCLXXIX. Hic illuſtris [illegible] inclytus juvenis Philippus filius piiſſimi regis Ludovici Remis coronatur à domno Willelmo avunculo ſuo, Remorum archiepiſcopo, ſedis apoſtolicæ legato & cardinali titulo S. Sabinæ, præſentibus omnibus archiepiſcopatus epiſcopis; vivente etiam patre ſuo, aſtantibus comitibus ac totius regni principibus calendis Novembris. C

MCXCI. Hic Philippus Flandriæ comes defungitur.

MCCXII. Hic obiit felicis memoriæ Philippus Marchio Namurcenſis apud Blaton, & ſepultus eſt Namur. VIII. idus Octobris anno ætatis ſuæ XXXVIII. Hoc ipſo anno obiit dominus Johannes Morinenſis epiſcopus apud Tervanam octavo idus Februarii anno ætatis ſuæ XXXIII.

MCCXIX. Hoc ipſo anno capta eſt civitas Damietæ à Johanne rege Jeroſolymitanorum & exercitu chriſtiano, immo potius à Deo omnipotente, ſine quo humana virtus nihil poſſet, nonas Novembris.

MCCXXII. Hic defungitur piæ memoriæ B[illegible] cellerarius Claromariſci & quondam abb[illegible] Balanciarum II. nonas Junii.

Hic ſitus in terra, cum Chriſto vivat in æthra. & Lambertus quondam abbas Clar: XVII. calend. Auguſti.

MCCXXXIII. Hic Fernandus Flandriæ comes defungitur VI. calendas Auguſti.

MCCLII. Moritur Nicolaus abbas Dunenſis; qui ſuper ſe habebat monachos 120. & converſos 240.

MCCLXXVII. Hoc anno mortuus eſt Arnulfus Geſtellenſis abbas Villarienſis, qui ſub ſe habebat 100. monachos, converſos trecentos.

MCCLXXXVI. Obiit Henricus Morinenſis epiſcopus.

Digitized by Google

FRAGMENTUM CHRONICI CLUNIACENSIS.

Ex MS. codice Nivernenſis S. Stephani monaſterii.

ANno MCVIIII. obiit S. Hugo, Pontius eligitur.
Anno MCXXII. Pontius abbas Jeruſalem periit.
Anno MCXXV. Petrus abbas eligitur.
Anno MCXLVII. Perrexit Ludovicus rex Francorum Jeruſalem.
Anno MCLVII. obiit abbas Petrus.
Anno MCLVIII. Hugo de Fraiſens eligitur.
Anno MCLXI. Stephanus abbas eligitur.
Anno MCLXXIII. Stephanus abbas moritur, Rodulfus eligitur.
Anno MCLXXVI. abbatiam dimiſit, & Walterius abbas eligitur.
Anno MCLXXVII. Walterius moritur, Willelmus abbas eligitur.
Anno MCLXXVIIII. Willelmus moritur, Theobaudus abbas eligitur.
Anno MCLXXXIII. Theobaudus abbas efficitur Hoſtienſis epiſcopus, & Hugo abbas eligitur.
Anno MCLXXXVII. capta eſt Jeruſalem.
Anno MCLXXXVIIII. perrexit Jeruſalem Philippus rex Francorum, & Richardus rex Anglorum.
Anno MCLXXXXVIIII. obiit abbas Hugo de Claromonte, & Hugo eligitur.

CHRONICON MONASTERII CONCHENSIS,
ſive nomina abbatum Conchenſium qui fuerunt poſt deſtructionem Sarracenorum.

Ex archivis Conchenſis monaſterii.

SAnctus DADO nomine, qui in Grandinabri eccleſia requieſcit, qui religione & ſanctitate, divina adminiculante ſibi gratia, emicuit. Qui dum quietem appeteret, præfatum locum Grandinabrum huic negotio aptum, oratorium ibi vetus renovando conſtruxit; & non minus religione conſpicuus MEDRALDUS nomine religioſus eumdem locum cum memorato abbate incoluit. Et quoniam famam bonæ opinionis vera religio illorum illic obtinuit, multi poſtponentes ſæculum hoc, quietam nihilominus quam ipſi vitam degere cœperant, eorum religioſis exemplis imitatores fieri cupiverunt. Cum igitur paulatim ipſa congregatio creſceret, eumdem locum ampliarunt, & ad honorem Chriſti conſtruxerunt; & ut Dado . . . . hunc locum qui dicitur Grandevabrum ſicut & fecit peteret, & ut Medraldus abbas fieret, & ut ipſa congregatio regularis juxta quod eis facultas & intellectus à Domino tribuebatur exiſteret, communi voluntate actum eſt.

A Huic denique venerabili Medraldo abbati ſucceſſit domnus ARGOFREDUS abbas, de quo nihil aliud invenimus, niſi quod tantum poſt ipſum nominatur in præceptis regalibus.

Sub eiſdem etiam glorioſi imperatoris temporibus, venerabilis abbas ANASTASIUS nomine, Conchenſi monaſterio legitur præfuiſſe: qui Moliſpicini locum ſatis congruentem, ſub potentia ipſius imperatoris concambiavit, & nonnullis aliis poſſeſſionibus ſuum monaſterium augmentavit. *Hic aliquid videtur deeſſe.*

Divina vero advocatione eodem glorioſo auguſto LUDOVICO corporis nexibus abſoluto,
B dominus Pipinus filius ejus ſublimatus eſt in regnum Aquitaniæ, qui glorioſi patris ſequendo veſtigia, domino Heliæ venerabili Conchenſi abbati multa largitus eſt beneficia, maxime * Faggiacenſem locum cum omni integritate ſua eidem attribuens in perpetuum poſſidendum. Quod ſi quis plenarie quærit dignoſcere, in ejuſdem regis præcepto inveniet ſcriptum. ** leg. Figiacenſem.*

Similiter etiam in eodem continetur regali præcepto GUIMBERTUM abbatem Conchenſi monaſterio præfuiſſe, qui apud Montiniacum totum fere territorium acquirere procuravit per concambium.

C Demum ipſo Pipino onere carnis ſpoliato, atque poſt ipſum domno Carolo jam imperatore regnum Aquitaniæ adepto, perrecolendus BEGO, auctore domno abbate memorato, cœnobio præfuit. Qui ab ipſo Carolo auguſto plura loca, plurimaque donativa cum ſuæ præceptionis auctoritate obtinuit: inter quæ locum præfatum qui dicitur Pigiacus, quem ipſi auguſto abhinc Novas-Conchas vocari placuit, cum ſuis pertinentiis integerrime per auctoritatis ſuæ præceptionem poſſedit.

Glorioſo autem Carolo auguſto in bona ſenectute conſummato, cum regnaret filius ejus
D Ludovicus, domnus STEPHANUS abbas Conchenſis cœnobii regimen digne adminiſtravit. Qui inter cetera bona quibus ſuum monaſterium * duxit eccleſiam de Garſangis cum ad ſe pertinentibus legitur acquiſiſſe. ** ſ. dixit.*

Subſequente vero tempore Carolo minore Ludovici filio in regnum Francorum ſublimato, ab urbe Aginnenſi cum corpore beati Vincentii furtim ſublatum eſt corpus glorioſiſſimæ virginis & martyris Fidis, & ad illud Conchenſe cœnobium tranſlatum, ubi digne & honorifice prope altare Salvatoris Domini eſt reportatum, quibus ferme temporibus domnus AR-
E RALDUS reverendus abbas Conchenſis monaſterii gubernator extitit, qui in vicaria Serviacenſi terras vineaſque multas & multa alia bona ad utilitatem cœnobii emere ſtuduit.

Subintrante itaque Odone duce Aquitaniæ in regnum Francorum, domnus abbas FROTARIUS paſtoralem curam Conchenſem digne exercuit, qui inter cetera bona villam quæ vocatur Teulamen ab integro acquiſivit. Cui ſucceſſit domnus JOHANNES clariſſimus abbas, de quo legimus in chartis monaſterii villam quæ dicitur Pidilhas, nonnullas terras, poſſeſſiones [acquiſivit] & ut fertur magnam crucem

crucem Salvatoris Domini fieri juſſit. Floruit A autem tempore Rodulphi regis Burgundiæ, qui gentes Normanicas Galliarum terras devaſtantes, ab Aquitania fugavit.

Sub eodem eoque tempore Guillelmus dux Aquitanorum Cluniacenſe fundavit cœnobium, ejuſdem etiam ducis tempore domnus GERALDUS vir egregiæ ſanctitatis & nobilitatis claruit. Denique non poſt multum temporis prædictus minor Carolus regnum Franciæ recuperavit. Quem bonæ memoriæ domnus RODULPHUS abbas Concharum adiens, donaria quæ prædeceſſores ejus à regibus cum ipſorum præceptis obtinens, ejuſdem regis auctoritate præceptionis confirmavit tam de Figiaco quam etiam de ceteris adjacentibus, ſicut in ipſius regis præcepto continetur.

Ita est, aliquid omiſſum.

In eodem etiam regis tempore, domnus FEDOLO abbas monaſterii Conchenſis præfuit, qui eccleſiam de Livinhaco cum omnibus ad ſe pertinentibus à matre ſua Senegunde [obtinuit.]

Ejuſdem regis ſimiliter tempore, domnus GUYBERTUS Conchenſe monaſterium legitur adminiſtraſſe, & eccleſiam S. Cypriani cum ſuis pertinentiis acquiſiſſe.

Decurſis itaque annorum curriculis . . . . . . regnum Francorum gubernante, domnus STEPHANUS abbas, vir egregiæ ſanctitatis, Conchenſis cœnobii regimen ſuſcepit, qui de abbatia, auctore Deo, epiſcopatum Arvernorum promeruit. Hic denique eccleſiam de Roſſiaco cum ſuis pertinentiis & plures alias villas in pago Arvernico beatæ Fidi conceſſit, atque ejuſdem glorioſæ virginis & martyris * (ut fertur) auctor extitit. Ubi quoque partem ipſius capitis venerabiliter repoſuit; multaque alia beneficia, ut legitur, monaſterio ſuo contulit. Cui domnus BEGO abbas ſimili modo factus epiſcopus, ſuccedens, in chartis & donariis monaſterium poſt eumdem [rexiſſe] nominetenus invenitur.

** Tranſlatione, vel quid ſimile.*

Poſt quos domnus ac ſanctiſſimus HUGO abbas Concharum cœnobium glorioſe rexit; de quo multa bona majores noſtri teſtantur, tam in acquirendis honoribus, quam etiam in ſanctitatis religionis claris operibus.

Denique ſub Hugonis regis tempore, domnus ARNALDUS abbas legitur extitiſſe, qui in vicaria Germacenſi, villa quæ dicitur Liciongas, comperitur emiſſe.

Poſtremo Hugone rege, cognomine Magno, defuncto, filioque ejus inclyto Roberto rege in regnum Francorum ſublimato, domnus GUIBERTUS beatæ memoriæ abbas claruiſſe annotatur, qui, ut traditur, in eccleſia beatæ Fidis plurima theſaurizavit, & Hyeroſolimam abiens, illic Dei ordinatione vitam finiens, nonnulla ornamenta ſuo monaſterio retranſmiſit.

Cui ſucceſſit abbas nepos, ut dicitur, qui * Lodium-dimenſe & alia ſagia cum pluribus aliis territoriis legitur acquiſiſſe.

** f. Altodium Dumenſe.*

Huic quoque ſucceſſit domnus ADELGERIUS primus decanus, qui licet pro adipiſcendo Narbonenſem epiſcopatum illa detraxiſſet, aliqua tamen bona lucratus eſt ad honorem ſui monaſterii, ſicut in teſtamentis dignoſcitur.

Poſt hos domnus ODOLRICUS de Mala-villa Conchenſem abbatiam [tenuit,] nobilium ac vicinorum conſuetudines, quas in monaſterio erigebant, prout potuit funditus extruxit.

Et deinde domnus LAUTARDUS abbas de * Vincella, qui quia parum advixit, non multa adeptus eſt, quemdam nepotem ſuum monachum fecit, qui poſt mortem avunculi ſui iterum ſe ſubtrahens, Figiacenſem locum per ſimoniam invaſit; & ita illum ſubtraxit. B Verum poſtea apoſtolicæ ſedis auctoritate Conchas rediit, ibique pœnitens egerat quod in pace vitam * finiſit domni Lautardi.

** f. De Joncellis.*

** f. Finivit domnus Lautardus.*

Regnante Henrico rege magnifico Francorum, ODOLRICUM virtute ac moribus ornatum, omnique venuſtate decoratum cum ſucceſſoribus ſuis Conchenſe monaſterium nobiliter rexit, baſilicam ex maxima parte conſummavit, honoreſque plures circumquiſivit, augmentavit, corpus beatæ Fidis de veteri eccleſia in novam baſilicam tranſtulit, ac etiam monaſterium in ea forma in qua eſt ad honorem Dei & beatæ Fidis feciſſe creditur C tempore Henrici Francorum [regis.] Qui cum adhuc viveret, de conſilio fratrum domnum Stephanum elegerunt, cujus ſtudio diſciplina perfecta in eodem [monaſterio] extitit, juxta præcepta regum, qui eadem loca conſtruxerant, & magis confirmare fecit. Qui multa in monaſterium Figiaci pertulit & recuperavit.

BEGO venerabilis qui clauſtrum conſtruxit, multas reliquias in auro poſuit, textus evangeliorum fieri fecit, & multa bona monaſterio fecit.

D

BREVE CHRONICON ELNONENSE S. AMANDI.

Ex MS. Elnonenſi.

DXXXIV. In Galliis clarent fratres uterini uno & eodem die nati & pontifices conſecrati, Medardus ad titulum Noviomenſem, Gildardus ad Rothomagenſem, & uno die à ſæculo migrarunt.

DXXXVI. Theodericus frater Lotharii obiit, Theodebertus ſuccedit. Theophilus, hortante quodam Judæo Hebræo malefico, pro recuperando vice-dominatu ſuo Chriſtum abnegat, ſed poſtmodum per XL. dies pœnitens, E manus propriæ inſcriptionem, reconciliata ſibi B. Dei Genitrice, recepit, & poſt triduum in pace quievit.

DXXXVII. Coſdroe Antiochiam capit.

DXLI. B. Maurus in Gallia claret S. Benedicti diſcipulus. Arturus rex Britanniæ.

DXLIV. Obiit ſanctus pater Benedictus. Obiit S. Remigius Remorum archiepiſcopus.

DXLIX. Theodebertus rex obiit. Theodebaldus filius ſuccedit.

DLI. Quinta ſynodus univerſalis Conſtantinopolitana. A

DLIV. Obiit S. Medardus, & Sueſſionis defertur tumulandus, agente rege Lothario.

DLV. Theobaldus rex obiit.

DLVIII. Childeberto rege mortuo monarchia regni Francorum cedit fratri ejus Lothario. Monaſterium S. Martini incenſum eſt.

DLXII. Lotharius Francorum rex moritur, & apud S. Medardum Sueſſionis ſepelitur. Cui ſuccedunt quatuor filii ejus Chilpericus Sueſſionis, Charebertus Pariſius, Sigebertus Metis, Guntrannus Aurelianis.

DLXX. Obiit S. Vedaſtus. S. Amandus natus eſt. B

DLXXI. Gregorius Turonenſium epiſcopus ordinatur.

DLXXII. Charebertus rex moritur.

DLXXV. Obiit S. Germanus Pariſius.

DLXXVII. Gregorius in Job commentaria dedit. Sigebertus rex perimitur. S. Germanus Pariſienſis epiſcopus obiit.

DLXXXIV. Mortuo Hilperico rege, agente rege Guntranno, Lotharius quatuor menſes ætatis agens in regnum patris ſublimatur.

DXCII. Huc uſque hiſtoria Gregorii Turonenſis de geſtis Francorum texitur. C

DXCIII. Tunica Domini noſtri Jesu Christi in civitate Zaphat non longe à Jeroſolymis, confeſſione Simonis Judæi invenitur, anno xxx. Guntramni regis, & ab epiſcopis Gregorio Antiocheno, & Thoma Jeroſolymitano & Johanne Conſtantinopolitano in loco ubi crux veneratur poſita eſt.

DXCVI. Guntrannus rex ſanctitate clarus dormit in Chriſto.

DXCIX. Childebertus rex obiit, cui Theodebertus & Theodericus filii ejus ſubrogantur.

DCX. Monaſterium S. Petri in Blandinio ædificatur. D

DCXII. Heraclius fit imperator, qui in ſenectute ſua, Chriſti cultu relicto, Euticianam hæreſim ſectans, habenſque uxorem filiam ſororis ſuæ, à febre correptus crudeliter vitam finivit.

DCXVI. Dedicatio eccleſiæ S. Petri in *Gant* à S. Amando.

DCXVII. Obiit S. Johannes Alexandriæ epiſcopus, qui ob nimiam in Chriſto liberalitatem nomen Eleemoſynarii meruit.

Jeruſalem à rege Perſarum Coſroë capitur, xc. millia virorum perimuntur, Zacharias patriarcha captivatur, & ſancta crux aſportatur. E

DCXVIII. Theodericus rex moritur. Lotharius rex filios Theoderici regis in bello captos occidit, Brunechildem quoque reginam uno pede & brachio multatam ad caudam equæ indomitæ religat, & membratim diſcerpi fecit, imprecans ei quod x. reges per eam fuerunt extincti.

DCXXIX. S. Bavo convertitur, & à B. Amando baptizatur. Lotharius rex anno XLV. regni ſui defungitur: quo ſepulto Pariſius in eccleſia S. Vincentii, Dagobertus regnat XIV. annis.

DCXXXII. S. Amandus inſignis habetur.

DCXXXV. Eligius & Audoenus epiſcopi ordinantur.

DCXXXVII. Dagobertus anno regni ſui IX. Auſtraſiam pervagans, quamdam puellam nomine Ragnetrudem thoro ſuo aſcivit, ex qua eodem anno filium habuit, quem cum B. Amandus aſtante patre & fratre ipſius regis Hariberto in urbe Aurelianenſi baptizaret, cum nullus ex tanta multitudine *amen* reſponderet, clara voce *amen* reſpondit, eumque Sigebertum nominavit.

DCXXXVIII. Haribertus frater Dagoberti rex Aquitaniæ moritur.

DCXXXIX. Dagobertus Metis veniens conſilio pontificum & optimatum ſuorum in Auſtria filium ſuum Sigebertum regem facit, ſedemque in Metis habere permittit.

DCXLII. Dagobertus tota Waſconia ſuæ ditioni ſubacta moritur profluvio ventris, & apud S. Dionyſium Pariſius ſepelitur, cui ſuccedit filius ejus Clodovæus in Neuſtria, id eſt in nova Francia, Sigeberto fratre jam regnante in Auſtria.

DCLXI. Clodoveus Dagoberti filius Baltildem alienigenam accipiens uxorem, habuit ex ea tres filios, Chlotarium, Hildericum, & Theodericum.

DCLXIII Franci Ebroinum cura palatii ſublimant.

DCLXIV. Mortuo Sigiberto in Auſtria ſine filiis, filius Grimaldi Edelbertus regnat.

DCLXIX. Ædificatio Haſnonii.

DCLXXVI. Sexta ſynodus univerſalis Conſtantinopoli. S. Vindicianus regit epiſcopatum Cameracenſem.

DCLXXVIII. S. Amatus ab epiſcopatu ejicitur Senonenſi.

DCLXXXV. Theodericus ſolus regnat. S. Lambertus inſignis habetur.

DCLXXXVI. Corpus S. Vedaſti transfertur à ſede pontificali in Nobiliaco.

DCLXXXVIII. Atta venerabilis abba cœpit regere monaſterium S. Vedaſti.

DCXC. Theodericus à Pippino duce ſuperatur.

DCXCI. Obiit S. Amatus epiſcopus.

DCXCII. Theodericus rex obiit, Clodoveus ſuccedit.

DCXCV. Ab initio mundi uſque ad hunc annum ſunt anni quinque millia octingenti quinquaginta ſecundum Iſidorum.

DCXCVII. Obiit S. Bertinus. Clodoveus rex obiit, frater Hildebertus ſuccedit. Obiit ſanctus Audomarus.

DCCI. Obiit S. Maurontus.

DCCIX. Atta obiit.

DCCXII. S. Urſmarus obiit. Pippinus princeps obiit. Carolus Martellus ſuccedit.

DCCXIV. S. Ægidius veniens è Græcia claret in Provincia.

DCCXV. Karlus dux.

DCCXXII. Corpus S. Auguſtini à Sardinia Ticinijs transfertur, agente Leubrando rege Langobardorum.

DCCXXX. Beda preſbyter obiit.

Digitized by Google

Dcccxxxvii. Obiit S. Erminus epiſcopus & abbas.

Dccxli. Karolus ſenior obiit. Pippinus xxvii.

Dccxlv. Karlomannus frater Pippini monachus efficitur. Stephanus papa annos v. & unxit filios regis Pippini in reges.

Dccliv. Bonefacius archiepiſcopus evangelizans genti Freſonum verbum Dei martyrio coronatur: qui ſedit in epiſcopatu annos xiii.

Dcclxiv. Corpora SS. Gorgonii, Naboris & Nazarii transferuntur à Roma.

Dcclxvii. Pippinus rex obiit viii. calendas Octobris, Karlus rex annis xlv. regnum ſuſcepit. Karolus & Carlomannus elevantur in regnum, Karolus viii. idus Octobris in Noviomo urbe, Karlomannus in Sueſſione ſimiliter.

Dcclxx. Carlomannus rex obiit.

Dcclxx. Carolus rex Francorum perrexit in Saxonia. Hic eſt Carolus imperator filius Pippini Parvi, qui acquiſivit regnum uſque Jeruſalem.

Dcclxxvi. Ludovicus Pius filius Caroli magni naſcitur.

Dcclxxx. Duo filii Karoli reges conſecrantur à papa Adriano, Pippinus in Italia, Ludovicus in Aquitania. Filia Karoli Giſla Mediolanis baptizatur ab archiepiſcopo nomine Thoma.

Dcclxxxii. iv. idus Julii obiit Berta regina. Karolus ſociat ſibi in matrimonio Faſtradam reginam. Obiit Giſlebertus epiſcopus Noviomenſis monachus & abbas S. Amandi, ſepultus in eccleſia S. Petri ſub arcu.

Dcclxxxiii. Karolus pugnavit contra Saxones & vicit.

Dcclxxxvii. Synodus iterum apud Nicæam. Obiit Agelfridus epiſcopus & abbas ſancti Amandi. Signum crucis apparuit in veſtibus....

Dcclxxxviii. Carolus factus eſt rex.

Dccxcviii. Leo papa condemnatur per invidiam.

Dccc. Karlus anno xxxii. appellatur imperator. S. Salvius epiſcopus veniens ab Aquitania ad fiſcum regium nomine Valencianas martyrizatur.

Dccciii. Chriſti ſanguis in Mantua civitate reperitur.

Dcccvii. Godefridus rex Normannorum venit.

Dcccix. Elevatio S. Amandi. Rex Italiæ Pippinus filius Caroli magni obiit. Godefridus rex Danorum interficitur à quodam ſuo ſatellite, cui ſucceſſit Heniaungus filius fratris ejus.

Dcccxii. Obiit Carolus filius Caroli magni.

Dcccxiv. Carolus imperator magnus obiit, Ludovicus Pius imperator eligitur.

Dcccxix. Obiit Adalricus abbas de ſancto Amando.

Dcccxxi. Obiit Arno archiepiſcopus abbas S. Amandi.

Dcccxxii. Lotharius fit imperator Italiæ.

Dcccxxiii. Carolus Calvus natus eſt ex Judith.

A Dcccxxvi. Corpus ſancti Sebaſtiani Sueſſionis transfertur.

Dcccxxvii. Obiit Roſfridus abbas S. Amandi. Corpora SS. Marcellini & Petri de Roma in Franciam ſunt tranſlata.

Dcccxxviii. Obiit Lotharius cuſtos Haſnonienſis cœnobii.

Dcccxxxiii. Ludovicus imperator à filiis ſuis comprehenditur, & Carolus ultimus natus illius aufertur.

Dcccxxxvi. Ludovicus imperator à cuſtodia Lotharii eripitur per Ludovicum & Pippinum. Ebbo Remenſis archiepiſcopus deponitur.

Dcccxxxvii. Obiit Adalungus abbas.

Dcccxxxix. Normanni in Waleras interfecerunt Francos.

Dcccxl. Ludovicus imperator correptus morbo in inſula Rheni infra Maguntiam ad proſpectum *Ingulenheim* palatii ſita xii. calendas Julii defunctus eſt.

Dcccxlv. Obiit Adaleodus abbas S. Amandi.

Dcccxlviii. Godeſcalcus Orbacenſis monachus quædam fidei noſtræ contraria ſub nomine prædeſtinationis adſtruens ab Hincmaro perpetuo ſilentio condemnatur.

C Dccclv. Lotharius imperator & monachus obiit. Lotharius, Ludovicus & Carlus filii ſuccedunt. Ignis divinus accenſus eſt ad ſepulcrum S. Amandi. Inventio & tranſlatio S. Vincentii levitæ & martyris. Hiems aſperrima & ſicca & peſtilentia valida.

Dccclvii. Benedicto papa defuncto Nicolaus præſentia ac favore Ludovici regis magis quam cleri electione ſubrogatur.

Dccclviii. Corpora martyrum Georgii Aurelii cum capite S. Nataliæ è Corduba civitate Hiſpaniæ. Dani Norviomum aggreſſi, Ymonem epiſcopum cum aliis nobilibus tam clericis quam laicis capiunt, urbeque vaſtata ſecum abducunt, & in itinere interficiunt.

D

Dccclx. Dani piratæ Tarvanenſem pagum devaſtant. iv. calendas Aprilis luna xiv. poſt horam noctis viii. tota in nigredinem vertitur.

Dccclxi. Rothadus Sueſſorum epiſcopus deponitur. Hincmarus archiepiſcopus accitis provincialibus epiſcopis matrem eccleſiam ipſius provinciæ dedicat.

Dccclxii. Balduinus Odoacri filius Judith Caroli regis filiam uxorem duxit, illa illum ſequente.

E Dccclxiv. Obiit Adalardus abbas S. Amandi.

Dccclxxii. Obiit Milo philoſophus.

Dccclxxv. Ludovicus imperator obiit. Carolus Calvus imperator efficitur.

Dccclxxvii. Carolus imperator Calvus obiit in itinere Romæ, filius ejus Ludovicus ſubſtituitur.

Dccclxxviii. Balduinus Odoacri filius obiit, Carolus frater ſuccedit.

Dccclxxx. Normanni in Gandavo. Corpus S. Vedaſti Belvagus aſportatur. S. Amatus Sueſſionis aſportatur.

DCCCLXXXI. Normanni in Curtraco.

DCCCLXXXII. Hincmarus Remorum archiepiſcopus obiit, Fulco ſuccedit.

DCCCLXXXIII. Normanni in Condato ſedem ſibi fecerunt, & abbatiam ſancti Amandi & reliquas ſuper Scarb. devaſtaverunt. Sanctus Amandus aſportatur.

DCCCXCI. Attrebatenſes Balduinum Flandrenſem ſuſcipiunt.

DCCCXCII. Obiit Rodulfus abbas Attrebatenſis.

DCCCXCIII. Hucboldus monachus inſignis habetur.

DCCCXCVI. Balduinus Perronam invaſit.

DCCCXCVII. Arnulfus imp. obiit.

DCCCC. Interfectus eſt Fulco archiepiſcopus à Winemaro. Obiit Ernulfus comes. Hic filius Arnulfi fuit.

DCCCCVII. Deſcriptio vitæ ſanctæ Riſtrudis ab Hucbaldo.

DCCCCXII. Odo conſtituitur primus abbas Cluniacenſis cœnobii fundati à Bernone abbate Gigniaci.

DCCCCXX. Stephano Leodienſi epiſcopo defuncto, Richarius vir ſanctus fit epiſcopus.

DCCCCXXI. Carolus capitur ab Heriberto comite, & Perronæ mancipatur cuſtodiæ.

DCCCCXXIII. Carolus rex obiit, Rodulfus rex ſubrogatur.

DCCCCXXVI. Ludovicus ſubreſtituitur regno filius Caroli qui Perronæ obiit.

DCCCCXXIX. Hucboldus philoſophus obiit.

DCCCCXXXII. Arnulfus comes acquiſivit Attrebatum caſtrum.

DCCCCXXXVI. Mortuo Carolo, filius ejus Ludovicus ſublimatur in regnum.

DCCCCXL. Cædes peſſima inter Lotharium & Ludovicum & Carolum.

DCCCCXLIII. Willelmus comes Normannorum aſtutia comitis Arnulfi à Balſone ejus camerario interficitur.

DCCCCLII. Leudricus ordinatur abbas calendis Junii.

DCCCCLIV. Lotharius puer factus eſt rex Francorum.

DCCCCLVI. Obiit Leudricus abbas. Genolfus ſubrogatur abbas.

DCCCCLXI. Obiit Balduinus filius Arnulfi.

DCCCCLXIV. Arnulfus filius Balduini ex Matilde regnat.

DCCCCLXVI. Lotharius rex Attrebatum, Duacum, abbatiam S. Amandi, & omnem terram uſque Lis invadit.

DCCCCLXIX. Obiit Genolfus abbas.

DCCCCLXXII. Noclerus epiſcopus Leodienſis fit.

DCCCCLXXX. Otto imperator & Lotharius rex pacificantur.

DCCCCLXXXVI. Obiit Lotharius.

DCCCCLXXXVII. Ludovicus rex obiit. Hic progenies prædictorum regum Caroli magni regnare ceſſavit. Hugo dux . . . . .

DCCCCLXXXVIII. Obiit Arnulfus junior.

DCCCCXCVI. Obiit Wirricus abbas.

DCCCCXCVIII. Robertus rex & comes Balduinus Laudunum obſederunt.

MIII. Obiit Suſanna regina.

A MIX. Dedicatio Turris ab Harduino epiſcopo & Rabbodo abbate condita.

MXIII. Obiit Rathodus abbas, ſuccedit Richardus.

MXVIII. Abbas Richardus dimiſit abbatiam S. Amandi, ſubrogans ſuo loco Malbodum.

MXXX. Monaſterium S. Mariæ Attrebatis fulmine concrematum eſt.

MXXXI. Obiit Robertus rex.

MXXXV. Obiit Balduinus comes filius Suſannæ.

MXXXVI. Bellum ducis Gozelonis [redacted] comitis Odonis XVII. cal. Decembris.

MXL. Dedicata eſt crypta ab Hugone epiſcopo, & Malboldo abbate condita. B

MXLIV. Obiit Hugo epiſcopus.

MLI. Henricus imperator per Cameracum in terra comitis intrans uſque Bruaco depopulat. Inibi comes per intercurrentes nuncios accedens, dato fidelitatis ſacramento, rurſus imperator receſſit. Quidam Berengarius Andegavenſium archidiaconus de corpore & ſanguine Domini abſurdam & reprobam quæſtionem concitavit: unde Pariſius invitatus, congregata ſynodo, non venit; ſed detecta ejus fallacia, reus condemnatus eſt à cunctis.

C MLX. Obiit Henricus rex Francorum.

MLXII. Cernens abbas Malbodus ſuum exitum adeſſe, communi conſilio fratrum elegit Fulcardum, qui & Lambertus dicebatur in abbatem, & eum ad comitem Balduinum, qui apud Inſulam jacet, Attrebato dirigens, VI. idus Aprilis illi abbatiam fecit dari. Supervixit etiam idem M. uſque VII. calendas Maii, [redacted] obiit anno Domini MLXIII.

MLXIV. Imperator Henricus ſuper comitem B. irruit, Tornacum igni tradidit. Milites inde ſecum duxit. Anno ſequenti imperator hoſtiliter ſuper Hungros abiit, ſed nihil proſpere geſſit. Balduinus junior Adelæ filius D conſenſu patris accepta . . . . uxore caſtellum *Mons* obtinuit.

MLXVI. Incendium monaſterii S. Amandi calendis Septembris.

MLXVII. Balduinus comes obiit IV. calendas Maii, Inſulæ ſepelitur.

MLXVIII. Obiit Balduinus epiſcopus.

MLXX. XVII. calendas Auguſti obiit Balduinus junior comes, Haſnonio defertur tumulandus.

MLXXVI. Idibus Decembris obiit domnus abbas Fulcardus, cui ſuccedit Bovo.

E MLXXVIII. Cœnobium S. Salvatoris quod dicitur Aquicinctus ædificatur.

MLXXXV. Moritur Bovo abbas. Hugo ordinatur abbas XIX. calendas Januarii.

MLXXXVI. Cnuto rex Danorum, pater Caroli comitis Flandriæ martyrizatur.

MLXXXVII. Tranſlatio S. Nicolai à Mirrea civitate.

MLXXXVIII. Dedicatio eccleſiæ B. Stephani à Rabodo Noviomenſi & Gerardo Cameracenſi agente Hugone abbate.

MXCII. Reſtauratio cœnobii S. Martini apud Tornacum.

Digitized by Google

A MXCIII. Robertus comes obiit, & apud Caſſletum ſepelitur.

MXCIV. Gravis mortalitas in Gallia facta eſt.

MXCVIII. Ordo Ciſtercienſis cœpit inſtitui.

MCII. Menſe Octobris Henricus imperator venit hoſtiliter ſuper comitem Robertum, & cepit munitiones Scluſam & Bolcen, & depopulatus eſt igne totum Oſtrevantum.

MCIII. Comes Robertus pacificatus eſt cum imperatore Henrico apud Leodium.

MCV. Obiit Henricus imperator, ſuccedit filius ejus Henricus, & cometes toto pene menſe Februario apparet.

MCVII. Apud Trecas poſt paſcha ſynodum habuit Paſchalis papa, in qua novum privilegium petitione domni abbatis Hugonis à ſe B confirmatum eccleſiæ noſtræ deſtinavit. Sequente pentecoſte in deportatione corporis S. Amandi ad Lingonam multa miracula ejus meritis divinitus ſunt oſtenſa. VI. idus Septembris die dominico obiit domnus abba Hugo, qui inter alia multa multum utilia quæ fecit, utpote vir ſagacis induſtriæ, poſt incendium totum monaſterium noſtrum cum templo ſancti Stephani renovavit. Quo ſepulto, mox concorditer electus eſt domnus Bovo in abbatem.

MCVIII. Philippus rex Francorum obiit, Ludovicus filius ejus ſuccedit. Et natus eſt è pullo Gallinæ quadrupes. In parrochia Lugienſi porca enixa eſt porcellum habentem faciem hominis.

MCIX. Obiit vir venerabilis Anſelmus Cantuarienſis archiepiſcopus.

MCXI. Obiit Robertus comes, Hato ſepelitur. Balduinus ejus filius ſuccedit. Eccleſia ſancti Michaelis in periculo maris fulgure concrematur.

MCXIV. Obiit Lambertus epiſcopus Attrebatenſis. Succeſſit Robertus ex eadem urbe natus.

MCXXI. V. idus Decembris obiit Bovo abbas. Succedit Galterus. Sequenti anno abbas Galterus juſſit fieri rotundam crucem auream, in qua cum aliis pignoribus continetur dens glorioſiſſimi Stephani protomartyris, & præbendam B. Mariæ ſingulis diebus ad principalem menſam in perpetuum poneretur inſtituit. In villa Honcla natus eſt puer in modum piſcis, nec brachia habens nec coxas.

MCXXII. Hiems aſpera facta aſperrima.

MCXXIII. Gualterius dimiſit abbatiam. In concilio Belvacenſi Abſalon electus eſt.

MCXXIV. Fames valida fit.

MCXXV. Clades vehemens.

MCXXVII. Villa S. Audomari à comite Guillelmo obſidetur, ■ Theodericus filius Theoderici de Olleſath ■ comes Flandriæ.

MCXXIX. Johannes Tarvanenſis anno epiſcopatus ſui XXXI. obiit.

MCXXX. Milo fit epiſcopus Tarvannæ.

MCXXXIII. Theodericus comes Flandriæ duxit uxorem filiam Fulconis Andegavenſis comitis poſtea regis Jeruſalem.

MCXXXVII. Obiit Ludovicus rex Francorum.

MCXL. Samſon Carnotenſis fit Remenſis archiepiſcopus. Stephanus rex Angliæ & Balduinus Hainonenſis comes cum Hugone Campdavenæ contra Theodericum comitem conſpirant. Quibus ille non ſine gravi eorum jactura, terris eorum ferro flamma, hominum captione, & animalium deprædatione, ac caſtrorum ſubverſione viriliter reſtitit.

MCXLI. Obiit magiſter Hugo Theologus.

MCXLIII. XIV. calendas Februarii tanta ventorum violentia facta eſt, ut etiam turres lapideas, domos & templa dejiceret, & arbores & ſilvas radicitus eradicaret.

MCXLV. Obiit domnus Abſalon abbas, vir magnæ reverentiæ & auctoritatis. Ab Eugenio papa Romæ ordinatus eſt epiſcopus Tornaci domnus Anſelmus quondam abbas S. Vicentii Laudunenſis.

MCXLVII. Obiit Anſelmus epiſcopus Tornacenſis, ſucceſſit Geraldus monachus Claræ-vallis.

MCL. Abbas Galterus dimiſit abbatiam, & tranſiit Claræ-valli. Succeſſit Hugo abbas Humolarienſis.

MCLI. Monaſterium S. Bertini incenditur.

C MCLIII. Obiit Eugenius papa, ſucceſſit Anaſtaſius. Aſcalon capitur à Chriſtianis. Obiit venerabilis abbas Bernardus de Clara-valle.

MCLIV. Stephanus rex Angliæ obiit, Henricus nepos ejus ex patre Andegavenſi & matre filia regis Henrici, comes Normannus in regnum ſuccedit.

MCLVI. Theodericus comes Flandriæ Jeruſalem proficiſcitur. Calendis Junii ingens turbo grandinis glacialis immixtus affluenter cum pluvia decidit: groſſitudo ſiquidem quorumdam lapidum ipſius grandinis magnus excedebat....

D MCLX. Obiit Samſon Remenſis archiepiſcopus, ſuccedit Henricus frater Ludovici regis Francorum Belvacenſis epiſcopus monachus Ciſtercienſis.

MCLXI. Civitas Mediolanenſis ab imperatore Frederico ad ſolum uſque diruitur.

MCLXIII. Comes Theodoricus Jeruſalem proficiſcitur, & Philippus filius ejus potenter dominatur Flandris & Vermandis.

MCLXV. Obiit Gerardus epiſcopus Tornacenſis, ſuccedit Gualterus decanus ejuſdem eccleſiæ.

MCLXVII. Obiit Theodericus comes Flandriæ.

E MCLXVIII. Obiit domnus Hugo abbas ſancti Amandi, vir totius prudentiæ & ſagacis ingenii, magnæque auctoritatis & reverentiæ in Chriſti eccleſia: cujus providentia temporalis ſubſidii commoda filiis pro patribus naſcituris præparavit: ita ut operum ejus quaſi quædam trinitas poſſit inveniri. Magnitudo ſcilicet, pulchritudo, utilitas. Magna quantitate ■ ampla poſſeſſione, pulcra qualitate & cauta diſpoſitione, utilia fine & fructuoſa perceptione: interque plurima quæ fecit operum inſignia, dies per annum præcipuos amplificavit præter ſolitum limi-

naribus honorari decrevit. Horum dierum octonarium inſtituerat, qui numerus, ut credi decet, ipſi non infructuoſus eſt, cum poſt hujus vitæ ſenarium ad ſupernæ felicitatis ſabbatum pertranſiit, noviſſime vero octavam plenæ conſummationis obtinebit. Succeſſit Johannes, ſecundum prioratus locum uno anno tenuerat.

MCLXX. Civitas Mediolanenſis nobiliter reædificata vicinarum civitatum obtinet principatum.

Anno milleno centeno ſeptuageno.
Anglorum primas corruit enſe Thomas.

MCLXXI. Elnone monaſterio illatio corporis B. Albinæ ex illis Colonienſibus III. nonas Novembris. B

MCLXXII. Obiit Galterus epiſcopus Tornacenſis, ſucceſſit Everardus archidiaconus.

MCLXXVII. Crux geminata quæ apud nos eſt, in locis de cruce Domini Salvatoris habens, à Gualtero nobili milite de Wariniaco de Jeruſalem allata, & eccleſiæ noſtræ oblata, à nobis eſt cum proceſſione ſuſcepta in gaudio XVII. calendas Maii.

MCLXXIX. Philippus filius Ludovici regis Francorum unctus eſt Remis in regem calendis Novembris anno ætatis ſuæ XIV.

MCLXXX. Ignis divinus accenſus eſt coram feretro ſancti Amandi apud Scaldi pontem nonas Julii. Obiit Ludovicus rex.

MCLXXXI. abbas Johannes abbatiam ſuam quam XIV. annis rexerat [redacted] præſentia Remenſis archiepiſcopi & Philippi comitis [redacted] epiſcopi Tornacenſis in conſpectu fratrum clauſtralium reſignavit, & ibidem domnus Euſtachius theſaurarius eccleſiæ S. Petri de Gandavo ſucceſſit. Iſte Euſtachius abbas dormitorium optime renovari fecit, & capellam S. Andreæ quæ vetuſta erat redificavit....

MCLXXXII. Tranſlatæ ſunt reliquiæ Virginum Colonienſium apud Bariſiacum in Ramis palmarum. D

MCLXXXIV. Hoc anno ante horam nonam accidit ſolis ecclipſis in octavis paſchæ. Ipſo anno orta eſt gravis diſcordia inter regem Francorum [redacted] comitem Flandriæ.

MCLXXXVII. Hoc anno rex Francorum, rex Angliæ, comes Flandriæ & multi barones crucem ſuam accipiunt.

MCLXXXVIII. Ecclipſis lunæ nobis mirabiliter aſpicientibus accidit media nocte III. nonas Februarii. E

MCLXXXIX. Obiit Everardus epiſcopus Tornacenſis, ſucceſſit Stephanus abbas S. Genovefæ.

MCXC. Obiit domnus Euſtachius abbas, ſucceſſit Arnulfus.

MCXCI. Obiit Philippus comes, ſucceſſit Balduinus comes.

MCXCII. Arnulfus perſona degradatur, Galterius abbas S. Nicaſii ſubrogatur.

MCXCIV. Horribili ventorum impulſu irruente domorum ædificia arboreſque radicitus evertuntur VI. idus Octobris.

A MCXCVI. Hoc anno apud Tornacum raſera frumenti venundatur quinquaginta ſolidis, quod à prædeceſſoribus noſtris non eſt auditum. Item hoc anno quidam noſter monachus & ſacerdos nomine Radulfus à tribus perfidis gladiis detruncatur in capite Aquicincti cœnobio vicino exiſtente pridie calendas Aprilis.

MCXCVII. Viatici copia deficiente fit fames acerbiſſima & clades vehemens.

MCC. In regno Franciæ interdictum eſt divinum officium à quadrageſima uſque ad Nativitatem B. Mariæ, pro eo quod Philippus rex Francorum, relicta propria conjuge, ſuperduxit aliam, & ita ſancta Eccleſia multis calamitatibus afflicta, [redacted] etiam divini officii, ſuſpenſis organis, muta effecta, tranſmigrationem Babylonis repræſentare videtur.

MCCII. Obiit domnus Galterus abbas ſancti Amandi, ſucceſſit Johannes quondam prior. Iſte Galterus ſui non immemor, ſed ſibi feliciter conſulens ad honorem Mariæ Virginis imaginem ſpecioſiſſimam auro & argento & gemmis pretioſis ornatam fabricari fecit. Inſuper & cereum ante S. Stephanum jugiter ardentem inſtituit.

C MCCVII Obiit piæ memoriæ Johannes abbas S. Amandi. Hic animæ ſuæ feliciſſime conſulens, & poſteris ſuis exemplum benefaciendi præbens, inter cetera quæ domui ſuæ contulit beneficia, ad honorem patroni ſui Amandi præbendam ex integro ſtabilivit ad menſam fratrum quotidie capiendam. Huic ſucceſſit Guillelmus abbas prius Aquicincti.

MCCIX. Eccleſia B. Mariæ Remenſis inopinato incendio concrematur, in qua erat celarium opere eminenti auro venuſtiſſime fabricatum.

MCCXII. In craſtino S. Michaëlis urbs Tornacum capta, & pars extra muros ſuccenſa. Eodem anno Inſulæ excidium factum eſt & Curtraci.

MCCXIII. VI. calendas Auguſti Philippus rex Francorum glorioſiſſime triumphavit in pratis de Bovinis, Ottone imperatore fugato, cum mirabili exercitu, captis quinque comitibus, ſcilicet Flandriæ, Boloniæ, Salebergæ, & duobus aliis, & multis baronibus, & ideo ut credi decet, devicti quia præliabantur excommunicati.

MCCXXIII. Obiit Philippus rex Francorum. Eodem anno idus Auguſti unctus eſt Ludovicus filius ejus in regem.

BREVE CHRONICON
LEMOVICENSE
ad ciclos paſchales.

Ex MS. Colbertino 1020.

ANno DCLXXXVII. Pipinus primus regnum cepit.

DCCVIII. Drogo princeps Francorum obiit.

DCCIX. Primum Pipinus perrexit in Alemanniam contra Wilharium ducem. A

DCCXI. Hildebertus rex obiit.

DCCXIV. Pipinus obit.

DCCXV. Dagobertus rex obit, Leo imperium cepit.

DCCXVI. Primum pugnavit Karolus dux contra Radbodum ad Coloniam.

DCCXVII. Karolus filius Pipini regnum cepit.

DCCXLI. Leo imperator defunctus eſt, Conſtantinus filius ejus regnum cepit. Carolus princeps obiit.

DCCXLII. Carlomannus [redacted] Pipinus contra Hunaldum perrexerunt.

DCCXLVI. Karlomannus Romam perrexit.

DCCL. Pipinus electus eſt in regem.

DCCLI. Hildericus tonſoratur.

DCCLXIV. Pipinus rex obit, Carolus & Karlomannus regnum ſuſcipiunt.

DCCLXVII. Karlomannus obit.

DCCC. Domnus Karolus imperator factus eſt.

DCCCIV. Alcuinus abba obiit.

Anno Incarnationis dominicæ DCCCVI. II. nonas Junii, luna XIV. ſignum crucis mirabili modo in luna apparuit feria V. prima aurora incipiente, quaſi hoc modo ✠. Eodem anno, III. cal. Septembris, luna XII. die dominica, hora IV. corona mirabilis in circuitu ſolis apparuit. C

Anno Incarnationis dominicæ DCCCIX. indictione II. XVII. cal. Auguſti, II. feria incipiente, hora diei V. eclipſis ſolis apparuit luna XXIX.

DCCCXIV. Karolus imperator obiit, & Hludovicus imperium recepit, * *& conſtruitur monaſterium S. Salvatoris Lemovicenſis.*

* Scripti manu.

DCCCXIX. Hieremias Senonicæ urbis archiepiſcopus diem obiit VII. idus Decembris.

DCCCXXXIII. Hludovicus regnum amiſit, & Hlotharius illud ſuſcipit.

DCCCXXXIV. Item Ludovicus recipit.

DCCCXXXVIII. Pipinus rex Aquitanorum obiit.

DCCCXL. Hludovicus imperator obiit & eclipſis ſolis facta eſt IV. feria ante aſcenſionem Domini, hora diei IX. II. nonas Maii.

DCCCXLI. Eodem anno bellum crudeliſſimum & pluſquam civile inter Clotharium ſeniorem & fratrem ejus Carolum Fontaneti actum eſt.

DCCCXLVIII. Canonicalis habitus in monachalem habitum & ſanctæ religionis vitam mutatur in monaſterium S. Martialis II. cal. Aprilis.

DCCCLIII. XI. calendas auguſti dedicatio baſilicæ S. Columbæ, & X. calendas ipſius menſis tranſlatio corporum SS. Columbæ virginis & Lupi confeſſoris & epiſcopi.

DCCCLV. Carolus in regem Lemovicas unctus eſt.

DCCCLXI. VI. idus Martii igneæ acies apparuerunt in coelo circa gallicinium, & obiit Abbo abba.

DCCCLXVII. Fames valida.

DCCCLXXIII. Karlomannus filius Karoli diaconus oculis multatus eſt.

DCCCLXXVII. Karolus imperator magni Karoli nepos obiit & Hludowicus filius ejus cognomento Balbus regnum ſuſcepit.

DCCCLXXIX. Hludovicus rex filius Karoli obiit, & filii ejus regnum ſuſceperunt, Hludowicus Franciæ, Karolomannus Burgundiæ.

DCCCLXXXI. Hludovicus frater Karlomanni obiit, & regnum Franciæ Karlomannus recepit.

DCCCLXXXIV. Karlomannus junior Hludowici filius obiit.

DCCCLXXXVI. Hugo abbas inclytus obiit. Karolus imperator Pariſius contra Normannos venit. B

DCCCLXXXVII. Monaſterium S. Germani à Normannis incenſum eſt. Eodem anno Guirboldus epiſcopus Autiſſiodorenſis obiit.

Anno dominicæ incarnationis DCCCLXXXVIII. Karolus imperator obiit, & Odo regnum ſuſcepit.

DCCCLXXXIX. Normanni iterato Autiſſiodorum repetentes ſuburbana ejus incenderunt.

DCCCXCV. Exceſſit hominem Jordanus proconſul.

DCCCCXLIV. Domnus Turpio epiſcopus obiit.

DCCCCLII. Monaſterium S. Martialis igne crematum eſt, in quo ſancta altaria confracta ſunt, & multa ornamenta perierunt.

Reliqua altera manu ſcripta ſunt.

MX. Eclypſis lunæ facta eſt nonis Octobris hora III. Ipſo denique anno confractum eſt ſepulcrum Domini à paganis III. calendas Octobris.

MXVII. Baſilica regalis Salvatoris inchoata ædificari majori amplitudine à Joffredo abbate.

MXVIII. Dominico die media quadrageſimæ Lemovicas ad portam S. Salvatoris præ nimio turbæ impetu plus quinquaginta hominum mortui ſunt, nocte ſcilicet ante inchoatos matutinos. D

MXIX. Hic obiit Gauzfredus abbas II.

MXXIII. Obiit Geraldus epiſcopus. Karrofo ſepultus eſt.

MXXV. Obiit Ugo abbas, Rotgerius cantor, Hildebertus monachi.

MXXVIII. Dedicatio eccleſiæ Salvatoris mundi ab XI. epiſcopis, quorum hæc ſunt nomina; Jordanus Lemovicenſis, archiepiſcopus Gaufridus Burdegalenſis, Iſembertus Pictavenſis, Arnaldus Petrochoricenſis, Deuſdet Caturcenſis, Roo Engoliſmenſis, Petrus Gerundenſis, Amelius Albienſis, Arnaldus Rotenenſis, Fulcho Carcaſſonenſis, Iſlus Sanctonicenſis. E

MXLIII. Monaſterium S. Martialis igne crematum eſt, & totum caſtrum una cum tribus monachis extinctis, in quo igne libri, cortinæ, cartulæ terrarum plurimæ perierunt & multa apparatu digna.

MLX. XI. calendas Maii iterum monaſterium S. Martialis igne crematum eſt in feria VI. & caſtrum intus [redacted] foris.

A

CHRONICON BREVE LEODIENSE.

Ex MS. Aureævallis.

ANno Domini DXLIX. S. Domitianus & B. Nicetius Trevirenſis claruerunt.

Anno Domini DXCVIII. S. Perpetuus Tungris antiſtat.

Anno Domini DCXVIII. S. Ebregiſus Tungris antiſtat.

Anno Domini DCXXVI. S. Johannes Tungris B fit epiſcopus.

Anno Domini DCXXXII. S. Amandus Tungris fit epiſcopus.

Anno Domini DCXLIV. virgo Chriſti Reginulfa ſanctitate claret in Gallia, & eſt ſepulta in eccleſia B. Petri, quæ à nomine ſuorum parentum Ayi & Ayæ denominatur Ayon-curia in dioceſi Tungrenſi.

Anno DCLXI. Conſtantis imperatoris, qui & Conſtantinus dictus, XXI. Sancta Gertrudis virgo abbatiſſa ſecunda Nivellæ obiit. Hujus mater ſancta Itta poſt obitum viri ſui Pippini Ducis filii Carlomanni vel Lotharii, eccle- C ſiam Nivellenſem in honore B. Petri apoſtoli fundavit, & ita ſacrum velamen una cum dicta filia & multis virginibus de manu S. Amandi epiſcopi Tungrenſis vel Trajectenſis ſuſcepit: quibus præfuit X. annis, deinde B. Gertrudis, cui Waldetrudis ſucceſſit.

Anno Domini DCXCV. Willebrordus qui & Clemens à Sergio papa ordinatur epiſcopus ad prædicandum gentibus.

Anno Domini DCCIX. XVI. calendas Januarii S. Begga purior auro exceſſit è mundo.

S. Iruberga virgo tumulata fuit apud Ko- D tis juxta Andanam, quæ ſucceſſit B. Beggæ viduæ in regimine. Poſt quam alia virgo Itta quæ ſe tumulari fecit præ nimia humilitate, quæ ſemper in ea latitabat, juxta ſtillicidium eccleſiæ S. Petri apoſtoli ſub divo, ut à tranſeuntibus calcaretur. Quibuſdam noctibus poſtmodum vox puellæ cujuſdam audita eſt multotiens ad tumbam ejus dicentis: Soror ſurge, ſoror ſurge. Cum autem quidam ibidem manens eadem verba ſæpe audiendo didiciſſet, uno die venit ad congregationem ſanctimonalium, quærens ſcire ſententiam prædictorum verborum. Cum E autem dicta verba ei expoſita fuiſſent, in oratione & jejunio prope locum pernoctavit, media autem nocte rediens virgo ſolito more dicere cœpit: Soror ſurge, ſoror ſurge.

Circa annum Domini DCCXXX. III. calendas Julii obiit B. Hugbertus, quamvis ejus feſtivitas recolitur III. nonas Novembris, quando Karlomannus corpus ejus de terra levavit & in altum collocavit. Qui præfuit ſedi Tungrenſi annis XXX. quamvis in vita B. Odæ legatur præfuiſſe annis viginti ſub apoſtolicis Sergio, Johanne V. Johanne VI. Siſinnio, Conſtantino, Gregorio II. imperatoribus Tiberio Abſimaro, Leone expulſo, Juſtiniano II. cum Tiberio ſuo filio, Philippico, Anaſtaſio, Theodoſio & Leone.

Poſt S. Hugbertum vigeſimus primus Leodienſem epiſcopatum, divina gratia præordinante, atque angelo revelante, ſuſcepit S. Florebertus dictus, ut vulgatum eſt, jam præſcripti anteceſſoris filius Hugberti. Cui ſi carnalis ante ſumptum habitum religionis pater extitit, nihil de dignitate derogari poteſt. Si ergo ſpiritualis pater fuit, nihil obeſt ſpiritualem filium patri ſpirituali poſſe ſubſtitui. Hic primo cum prædicto patre monachili habitu ſuſcepto, præfuit poſtea duabus congregationibus, beati Petri ſanctique Lamberti, ut dicitur, vivens in virginitate, patre epiſcopatum Leodienſem adminiſtrante. Hic cum prædicto patre nutritus creditur fuiſſe in diſciplina Dei ſub B. Remaclo Aquitanico in cœnobio Stabulenſi. Hujus B. Remacli exemplis & monitis multi nobiles & divites poſtponentes honores temporales, ſæculum & ſolum natale relinquentes, in ſaltu Ardennæ avolaverunt, & ejus magiſterio ſe ſubdiderunt. Legitur enim in quodam libro. Hi ſtabulaus inhabitaverunt, Theodardus primus ejuſdem loci abbas ante quam fieret epiſcopus, Remaclus relicto epiſcopatu, Hadelinus, Lambertus pulſus ab epiſcopatu, ejuſque diſcipulus Hubertus, Florebertus ejus filius, Chriſtianus ſapientiſſimus, Papolenus, Anglinus & ceteri multi. Hi monachico habitu induti ſcribuntur viventes fuiſſe ſenatores cœli & infra curiam terreni converſantes paradiſi ſub regulari vivebant diſciplina, de quorum converſatione etiam inter cœleſtia plurimum virtutum prodebant teſtimonia.

Hic etiam B. pontifex Florebertus corpus S. Odæ viduæ de terra elevavit, & in altari apud Andanam collocavit.

Hujus igitur ſexto decimo anno ſui præſulatus Carlomannus filius Caroli Martelli, corpus B. Huberti ejus patris & prædeceſſoris in eccleſia principis apoſtolorum Leodienſi de terra juxta altare ſolemniter tranſtulit, cujus tranſlatio agitur III. calendas Julii: quamvis aliqui dicunt factum fuiſſe III. nonas Novembris, quando ejus feſtivitas celebratur. Proceſſu vero temporis elapſis pluſquam ducentis & quinquaginta annis à tranſitu ejus, ut creditur, à venerabili Nogero epiſcopo tranſlatum eſt ſacrum corpus ejus à loco ſuæ primæ tranſlationis, & cum ſarcophago de marmore pario, qui eſt lapis albus, in altari cryptæ inferioris novæ eccleſiæ B. Lamberti decenter, ut decuit, eſt relatum. Sed poſt multos annos cum dicta eccleſia poſt concremationem à fundamentis reædificaretur, & B. Lamberto patrono fieret novum ciborium, exterius argento & auro coopertum, inter quem ejus collocaretur feretrum, levatus eſt

eſt B. Florebertus, & multæ diverſorum A ſanctorum reliquiæ de altaribus confractis ſunt collectæ. Levata ſunt autem temporibus domni Radulfi epiſcopi.

Tempore B. Floreberti Leodienſis epiſcopi II. Karolus princeps Pippini regis pater, qui primus inter omnes Francorum reges ac principes res eccleſiarum ab ea ſeparavit atque diviſit, pro hoc ſolo æternaliter eſt damnatus anno DCCXLII. qui erat annus primus Conſtantini. Hic ex adulte- B rio Pippini & Alpaidis major domus in regno Francorum & rex obiit, ſepultuſque eſt in cœnobio S. Dionyſii in parochia Pariſienſi, qui reliquit tres filios.

His temporibus S. Rigobertus epiſcopus Remenſis ab ipſo Karolo, ſuo in baptiſmate filiolo, ab epiſcopatu deponitur, pro eo quod illi contra Raginfredum eunti urbem Remenſem præ timore Raginfredi aperire noluit. Beatus quoque Eucherius epiſcopus Aurelianenſis pro ſimili cauſa epiſcopatu privatus, & in parrochia Tungrenſi apud Sarchinium Haſbaniæ vicum exſiliatus, in cœnobio S. Trudonis conſummatus eſt.

Poſt Fulcharium Leodienſem epiſcopum, C XXXIII. pontifex ordinatur domnus Agilfridus vir præclarus & nobilis, & in palatio Caroli magni nominatiſſimus, à quo in principio aſſumti regni conſtituitur Leodienſis epiſcopus, ſcilicet anno Domini DCCLXIX. & poſt duos annos congregato conventu principum, idem Karolus celebravit paſcha in Leodio in vico publico. Anno quoque ſequenti, idem Karolus celebravit paſcha in Francia, villa quæ dicitur Heriſtallium, & in ſequenti paſcha, ſimiliter & natale Domini, item ſequens paſcha tertio in eadem villa. D

Anno dominicæ incarnationis octogenteſimo vigeſimo quinto, qui erat annus ordinationis domni Walcaldi epiſcopi (Leodienſis) XV. regni vero imperatoris Ludovici poſt mortem ſui patris Karoli magni XII. celebrato magno concilio in eccleſia B. Mariæ Aquiſgrani, tranſlatæ ſunt reliquiæ corporis B. Huberti pridie calendas Octobris ab eccleſia ſancti Petri Leodienſis, videlicet caput ipſius & ſarcophagum ejus marmoreum de lapide albo, in navi per Moſam fluvium cum hymnis & laudibus, proſequuti quaſi in Ardenna apud Andagium in ec- E cleſia S. Petri apoſtoli.

Anno Domini octingenteſimo quinquageſimo octavo, menſe Maio, in vico Leodico, in quo corpus ſancti Lamberti epiſcopi & martyris requieſcit, tanta ſubito pluviarum inundatio effuſa eſt, ut domos [redacted] muros lapideos, ſeu quoque ædificia cum hominibus & omnibus quæcumque illic invenit uſque ad ipſam eccleſiam memoriæ ſancti Lamberti violenta eruptione in Moſam fluvium præcipitaverit. Eodem anno Benedictus papa moritur, Nicolaus præſentia magis ac favore Ludovici regis & procerum ejus quam cleri electione ſubſtituitur.

Anno imperii Ludovici ſecundi XVI. Coloniæ celebratur ſynodus cum tribus Lotharingiæ metropolitanis, Luitperto Moguntino, Bertulfo Trevirenſi, & Williberto Colonienſi.

Anno dominicæ Incarnationis octingenteſimo nonageſimo ſexto Arnulfus rex antequam à Formoſo papa Romæ in eccleſia ſancti Petri unctus imperator coronatus eſſet, Wormatiam venit, ibique optimatibus regni ſui ſibi occurrentibus conventum publicum celebravit, in quo omnibus collaudantibus Kindiboldum ſeu Xenderboldum filium ſuum regno Lotharienſium præfecit. Hic Xenderboldus hortatu prædicti patris Odonis comitis filiam nomine Odam uxorem duxit. Sed cum quinque annis regnaſſet, à Lotharienſibus in bello perimitur. In qua conſpiratione & bello quicumque vulneratus eſt, aut mortem non evaſit, aut numquam ſanari potuit. Corpus autem beati regis Ceinderboldi ſepelitur in eccleſia Suſtrenſi, quam ipſe fundavera ad honorem Dei, in qua dicitur eſſe quædam parva veſtis pueri JESU CHRISTI. In dicta eccleſia Suſtrenſi Leodienſis dioceſis jacet corpus B. Amalbergæ primæ abbatiſſæ dicti cœnobii, cujus feſtum agitur XI. calendas Decembris. Sub cujus doctrina nutritæ fuerunt filiæ prædicti Ceinderboldi regis, Benedicta & Cecilia, quæ ſucceſſive poſt magiſtram ſuam præfuerunt, & diverſis annis XVI. calendas Septembris in dicta eccleſia ſepultæ. Earumdem feſtivitas celebratur. Sepulti ſunt etiam in eadem duo ſancti confeſſores præſules ſucceſſive Trajecti inferioris, qui propter devotionem & ſanctitatem ſanctimonialium ſæpe erant viſitantes eumdem locum, B. Albrici feſtivitas XVIII. calendas Decembris, ſancti quoque Gregorii X. calendas Octobris recolitur. Sancta autem Vaſtradis mater prædicti ſancti epiſcopi Gregorii corpore quieſcit ibidem, cujus feſtum agitur XII. calendas Auguſti. Prædicti ſancti & ſanctæ proceſſu temporis tranſlati ſunt de terra ſub epiſcopis diverſis Leodienſibus, & in ſarcophagis & feretris deauratis eorum corpora decenter relocata. Beati ſiquidem Ceinderboldi regis memoria celebratur idus Auguſti. Fertur etiam S. virgo Relendis filia fuiſſe dicti regis, quæ ſolitariam vitam cupiens, à clauſtro ad recluſorium in eccleſia B. Mariæ de Hemalia ſe tranſtulit, in qua miraculis coruſcans in dicta eccleſia in Domino feliciter requieſcit.

His temporibus VI. idus Februarii paſſus eſt in Hoio glorioſiſſimus comes Maingoldus, qui fuit ex ſorore nepos Arnulfi imperatoris. Comitatus itaque Hoyenſis pervenit ei ex parte Geilæ uxoris ſuæ, quæ fuit uxor Guillelmi comitis Hoyenſis. Horum filius fuit Lethardus & alii heredes, qui tenuerunt ſucceſſive unus poſt alium, uſque ad tempora Anſfredi comitis, qui fuit temporibus Notgeri Leodienſis epiſcopi.

Digitized by Google

Anno dominicæ incarnationis DCCCCXX. Henricus primus genere Saxo, filius Othonis ducis LXXX. ab auguſto imperavit annis fere XVIII. Hoc tempore clarebat inter nobiles Lotharingiæ ſanctus Wibertus, qui Gemblacenſe monaſterium fundavit, cujus primus abbas Herluinus extitit, in ſui patrimonii hereditate ad honorem B. Petri apoſtolorum principis in parrochia Tungrenſi, qui divitiis, nobilitate, & potentia clarus, cingulum mundanæ militiæ deponens, cingulo ſanctæ religionis in monachico habitu ſe accinxit in eccleſia Gorzienſi dioceſis Metenſis.

Anno dominicæ incarnationis MXXIV. Henricus II. hujus nominis imperator, poſtquam ſub nomine regis XII. annis, ſub dignitate & nomine imperatoris XI. regnavit, ſine liberis divina vocatione viam univerſæ carnis ingreſſus, Deo reddidit animam feliciter III. idus Julii, & ſepultus eſt in eccleſia ſancti Petri civitatis Bavembergenſis, ubi multis floret miraculis, quam ipſe conſtruxit, & epiſcopatum ibi inſtituit. Hic Cunegundam ſuam legitimam ſponſam & imperatricem numquam cognovit, ſed ut ſororem infra annos XII. dilexit. Hujus imperatoris ſororem bonæ memoriæ feminam Giſlam nomine rex Hungarorum, qui Stephanus dicebatur, in conjugium expetivit; ſed eam ducere non promeruit, donec ſacri baptiſmatis ſacramenta cum omni gente ſua ſuſcepturum ſe promiſit. Quam pollicitationem ubi rebus perfecit, religioſus Deoque devotus in executione bonorum operum permanſit: quod divina pietas poſt mortem ejus evidentibus inditiis ad ſepulcrum ejus factis ſignorum miraculis demonſtravit. Beatus autem Henricus imperator Aquiſgrani in Leodienſi dioceſi baſilicam novam ad honorem B. Adalberti epiſcopi Brugenſis novi martyris & B. Hermetis conſtruxit & dotavit, & in ea XX. canonicos qui Deo ſervirent ordinavit.

Anno Domini MLXXXVIII. imperator Henricus Conradum filium ſuum ſeniorem Aquiſgrani in regem inungi fecerat, qui poſtmodum infamatur patri rebellaſſe. Cum autem comperiſſet pater filium ſuum à ſe averſum, & contra eum ad adverſarios in Italia confœderaſſe anno MXCVIII. in Epiphania Domini filium ſuum juniorem Henricum V. regem facit Aquiſgrani, prædicto fratre ejus reprobato. Poſtea ipſe Henricus V. contra jus naturæ & fas legum in patrem...... Et ſic Henricus imperator à filio rebus imperii privatus, ab epiſcopo Otberto & civibus Leodienſibus rebus neceſſariis ſuſtentatur. Hic dicitur perambulaſſe foſſata civitatis Leodienſis, & poſuiſſe fundamenta firmitatis, quæ poſt vaſtationem à Duce Brabantino factam fuit conſummata. Qui etiam poſtquam Godefridus dux Lotharingiæ ad terram ſanctam transfretavit: quia Lotharingia circa Moſam principe laico qui nomen ducis haberet, carebat, Henricum de Lemburch novum ducem & principem effecit conſenſu omnium principum curiæ accedente, in quo maxima ſpes ei erat: quia tunc temporis non tam dux quam rex eſſe videbatur, ut pote regis factus erat patronus.

Anno Domini MCVI. Henricus de Lemborch dux Lotharingiæ pater Pagani ducatu privatur ab Henrico V. rege, & Godefridus comes Lovanienſis dux Lotharingiæ ſtatuitur.

Anno Domini MCXVII. III. calendas Octobris ab Oberto Leodienſi epiſcopo dedicatum eſt in gaudio & gloria magna templum S. Trudonis Haſbanienſis, ab eo quo crematum fuit XXXII. ſub abbate Rodulfo venerabili viro. Dedicavit idem Obertus eccleſiam canonicorum S. Petri Leodienſis, in pede Publici-montis in calendis Octobri, cui pro remedio animæ ſuæ contulit duas villas, Hallu & Geneſte ſitas in comitatu Loſſenſi.

Anno MCXXII. orta eſt werra, inſtigante diabolo, inter Alberonem epiſcopum & Henricum comitem Namurcenſem nepotem ſuum, pro qua miſerabiliter exuſtum fuit templum S. Foillani Foſſenſis cum tota villa.

Anno Domini MCXLIV. Cæleſtinus papa obiit, qui & Wido, cui Lucius II. qui & Gerardus ſucceſſit. Hic natione Bononienſis ſedit menſes XI diebus XII.

Anno Domini MCXLV. Lucius papa obiit, cui & Eugenius III. qui & Bernardus Clarevallenſis monachus ſucceſſit.

Anno MCL. poſitus eſt Maloniæ conventus ſub regula patris Auguſtini, cujus primus abbas fuit domnus Udo canonicus S. Egidii Publici-montis vir litteratus. Sed poſtmodum diabolus ejus animum ita ſubvertit, quod ſibi aſſociata ſanctimoniali de S. Egidio prædicto, Floria nomine, poſtpoſita abbatiæ dignitate vagando per diverſas patrias, tandem inter Alexandrum & Victorem papam.....

Anno MCLV. exuſta eſt Andana à duce Ardanenſi & à Godefrido comite Duracenſi ſummo mane cum adhuc tenebræ eſſent, nonas Maii. Factumque eſt tonitruum magnum in cœlo, fulgura crebra viſa ſunt in terra, corruſcationes horrendæ, pluvia magna cum grandine mira in modum lapidum. Andana autem miſerabiliter exuſta cum appenditiis ipſius, & præbenda deſtructa, ſanctæque moniales ſatis inhoneſte expoliatæ in templo protomartyris Stephani. Pons quoque lapideus ſuper Moſam in perpetuum deſtructus, corpus etiam B. Lamberti aſportatum ibi dicitur, & in prato quodam ſub tentorio collocatum, & à canonicis qui cum feretro venerant, nocte dieque horæ canonicæ & miſſa devote decantabantur, poſtmodum epiſcopus ſuper concremationem à ſuis factam pœnitens, dictam Andanenſem

eccleſiam privilegiavit, ne impoſterum ſuo epiſcopo & archidiacono cathedraticum & obſonium teneatur perſolvere.

Eccleſiam S. Lamberti de novo reædificatam conſecravit Philippus Colonienſis anno Domini MCLXXXIX. VII. idus Septembris. Antiquam vero eccleſiam conſecraverat ejus prædeceſſor S. Herbertus III. cal. Novembris.

ANNO MCXCII. VIII. calendas Decembris martyrium paſſus eſt Albertus Leodienſis, ſepultus in eccleſia Remenſi. Nec ignotum fuit civitati ſanatos ad ſepulcrum ejus gravi febre & morbis aliis laborantes, dum primis diebus depoſitionis eorum fides recens & devotio ardens pro ipſis exoravit. Erat femina Remis nota, quæ ſeptem annis morbo laboravit, ut arido brachio aridam manum digitoſque contractos tanto tempore ad caput non levaret. Hæc primo ſabbato poſt mortem ejus veniens, & orans ad ſepulcrum ejus eſt ſanata, & ab omni incommodo liberata. Ipſam liberatam & ſanatam vidit qui hæc ſcripſit, & de longo ejus morbo audivit teſtimonium ejus. Ex civibus autem multi viri honorati ac fideles frequenter viderunt luminaria ardentia in loco ubi fuit interfectus, ubi poſtmodum lapideam crucem decenter exciſam erexerunt ſuper columnas quatuor eminentem, cujus geſta in epitaphio breviter deſcripta verſificator in perſona ejus loquens ait:

Legia me legit, electum Roma probavit,
Remis ſacravit, ſacratum martyriſavit.

BREVE CHRONICON LOBIENSE.

Ex MS. Lobienſis monaſterii.

ADMONITIO PRÆVIA.

GESTA abbatum Lobienſium habemus edita Spicilegii tomo VI. auctore Fulcuino abbate, viro ſuo ævo non inerudito, qui ſub finem ſæculi X. vivere deſiit. Ejus opus proſequuti ſunt alii ejuſdem monaſterii ſcriptores, & quidem ut mihi videtur ſaltem tres: unus qui geſta abbatum Herigeri, Ingobrandi, Richardi, Hugonis, Adelardi & Arnulfi ſcriptis commendavit, alter qui ſequentium abbatum acta ad initium ſæculi XIII. continuavit, & tertius qui idem opus ad noſtra fere tempora perduxit. Et Fulcuini quidem lucubrationem nemo jure non probaverit, utpote qui omnium eruditorum laudem promeruit. Idem poteſt eſſe judicium de primo & ſecundo ipſius continuatore, at tertii ſcriptoris fides in multis vacillat: verum facili negotio poteſt corrigi A *ope ſequentis chronici, quod ex MS. Lobienſi deſcripſimus, in quo omnia quæ annum milleſimum ſequuntur, prout occurrebant à diverſis auctoribus deſcripta ſunt, totque fere habeat ſcriptores, quot facta contineat: adeo ut omnia ab auctore coævo enarrata poſſint aſſeri.*

ANNO Chriſti CCCCXVIII. Pharamundus regnat in Francia.

Anno CCCCXX. Obiit S. Jeronymus nonageſimo ætatis anno. B

Anno CCCCXXIII. Honorius moritur.

Anno CCCCXXV. Theodoſius imperator ſolus.

Anno CCCCXXIX. Clodius regnat in Francia.

Anno CCCCXXXI. Obiit Auguſtinus.

Anno CCCCXXXII. Tertia ſynodus apud Epheſum.

Anno CCCCXLVIII. Meroveus regnat in Francia; ab iſto Franci dicti ſunt Merovingi.

An. CCCCLI. Marcianus imperator.

An. CCCCLVI. S. Remigius & Germanus Autiſſiodorenſis, & Leo Tricaſſinenſis epiſcopi inſignes habentur. C

An. CCCCLIX. Leo imperator.

An. CCCCLX. Childericus regnat in Francia.

An. CCCCLXVI. Hilarius papa hoc jubente ſcribit Victorinus ciclum.

An. CCCCLXXVI. Zenon imperator. Sub hoc corpus Barnabæ & evangelium Matthæi ab ipſo conſcriptum invenitur.

An. CCCCLXXXII. Chlodoveus regnat in Francia.

An. CCCCLXXXIX. Anaſtaſius imperator.

D An. DXI. Clodoveus rex obiit, ſuccedit Lotarius cum fratribus. A tranſitu ſancti Martini uſque ad obitum Clodovei anni CXII. computantur.

An. DXIX. Juſtinus imperator. Hujus II. anno Johannes fit papa.

An. DXXIV. S. Benedictus magnis pollet virtutibus. Boetius occiditur.

An. DXXV. Symmachus & Johannes papa interficiuntur.

An. DXXVI. Theodericus rex periit.

An. DLXXXVII. Juſtinianus imperator. Sub hoc corpus Antonii divinitus repertum Alexandria infertur. E

An. DXXXII. Hic ordiatur ciclus Dionyſii anno ſexto Juſtiniani.

An. DLI. Quinta univerſalis ſynodus Conſtantinopolitana.

An. DLV vel LVI. Obiit S. Medardus, quem Lotharius rex honorifice ſepelivit, & eccleſiam ſuper eum fabricavit.

An. DLXII. Lotharius rex obiit.

An. DLXIII. Hilpericus regnat in Francia.

An. DLXIV. Sigibertus rex Brunechildem Atanagildis regis Italiæ filiam uxorem duxit.

An. DLXV. Juſtinianus imperator obiit. Juſti-

nus imperator.

DLXX. Obiit S. Vedaſtus.

DLXXVI. Tiberius minor imperator.

DLXXXIII. Mauritius imperator.

DLXXXVI. Lotharius regnat in Francia.

DCIV. Phocas imperator.

DCVII. Bonifacius papa. Hujus rogatu per Phocam imperatorem Romana eccleſia caput omnium eccleſiarum efficitur. Hic etiam templum omnibus dæmonibus prius dicatum, poſtea omnium ſanctorum conſecravit.

DCXII. Heraclius imperator.

DCXXV. Lotharius rex quadrageſimum agit annum, & Heraclius XIV.

DCXXIX. Obiit ſanctus Bavo.

DCXXX. Mortuo Lothario rege, Dagobertus regnat qui in Neuſtria ante plures annos à patre miſſus fuerat regnare, S. Arnulpho & Pipino.

DCXXXII. Autbertus Cameracenſis epiſcopus inſignis habetur.

DCXXXVII. Hoc anno Landelinus qui & Mauroſus ab Autberto Cameracenſi ex prædone converſus, jecit fundamenta Lobienſis eccleſiæ.

DCXXXIX. Heraclius imperator. Dagobertus Sigibertum filium ſuum regem dat Auſtraſiis, retinens ſecum Clodoveum.

DCXLI. Conſtantinus filius Heraclii imperator menſes ſex.

DCXLVI. Mortuo Dagoberto, Clodoveus filius ejus regnat in Neuſtria. De quo Dagoberto, cuidam per viſionem revelatum eſt, quod ad judicium Dei raptus, & multis ſanctis contra eum pro exſpoliatione eccleſiarum reclamantibus, à pœnis ſibi jam paratis per ſanctum Dionyſium, cui maxime devotus fuerat, liberatus eſt.

DCXLVII. S. Remaclus ordinatur Trajectenſis epiſcopus. Modoaldus frater Itæ matris S. Gertrudis archiepiſcopus Trevirenſis, ſororque ejus Severa abbatiſſa ſanctitate clarent.

DCXLVIII. Pipinus major domus moritur, Grimoaldus filius ejus in aula Sigiberti regis principatur.

DCXLIX. Sanctus Furſeus in Hybernia clarus, ad Gallias uſque peregrinatur, quem non multo poſt cum jam cœnobium Latiniacum fundaſſet, fratres ſui Foillanus & Ultanus pari voto ſequuntur.

DCL. Synodus à Martino papa. Eligius Noviomi, Audoenus qui & Dado Rotomagi clarent epiſcopi, & Philibertus & Richarius Pontivii abbates. Anxegiſus etiam filius ſancti Arnulphi. Autbertus quoque Cameracenſis epiſcopus.

DCLI. S. Remaclus in Stabulatis monachicæ vitæ habitum ſumit, cui Theodardus ſuccedit.

DCLII. S. Landelinus qui & Moroſus fundator cœnobii Lobienſis, Gilenus Cellenſis, Madelgarius dux qui & Vincentius Altimontenſis & Sonegienſis, ejuſque conjunx Valdetrudis Caſtrilocenſis, & Aldegundis Malbodienſis, Trudo etiam Haſbanienſis.

De Anglia vero vel Scotia Etto. Bertuinus, Eloquius clarent in Gallia.

DCLIII. Cœnobium Floriacenſe à Leodobodo abbate fundatur, in quod non multo poſt corpus S. Benedicti ab Agilpho monacho, corpus vero ſanctæ Scholaſticæ Cinnomanis transfertur.

DCLIV. S. Judocus regis Britonum filius, ſpreto mundo & regno, peregrinus in Pontivo requieſcit in Chriſto.

DCLV. S. Foillanus martyrio coronatus Foſſis requieſcit. Grimoaldus majordomus domino ſuo Dagoberto, Sigiberti filio attonſo, & per Didonem Pictavenſem epiſcopum in Scotiam directo, Hildebertum filium ſuum facit Auſtraſiorum regem.

DCLVI. Obiit S. Gertrudis. S. Theodardus martyrizatur, cui ſuccedit ſanctus Lambertus filius Apri comitis: quo præſente, & Audomaro Tarvanenſi jam præ ſenio cæco, ſed precibus præſentium epiſcoporum & meritis S. Vedaſti illuminato, Atrebatis corpus ipſius ſancti Vedaſti transfertur à Vindiciano archiepiſcopo. Audomarus vero ægre ferens ſe liberatum à cæcitate, pro ſalute à Deo ſibi emiſſa, rurſus ad votum excæcatur.

DCLVIII. Clodoveus rex corpus S. Dionyſii diſcooperiens, minus religioſe, os brachii frangens & rapiens, mox in amentiam perpetuam incidit.

DCLIX. S. Nivardus Rhemenſis archiepiſcopus Reolus ſucceſſor ejus, Bercharius quoque martyr primus abbas Auvillarienſium, ſancta etiam Berta martyr & abbatiſſa ſanctitate clarent in Gallia.

DCLXI. Mortuo Sigiberto in Auſtria, filius Grimoaldi Hildebertus regnat, poſt eum ipſe Grimoaldus frater S. Gertrudis. Sanctus Amandus obiit.

DCLXIII. Defuncto Clodoveo in Neuſtria, Lotharius filius ejus ſuccedit.

DCLXV. Hildricus regnat in Auſtria, filius Clodovei, poſtea etiam in Neuſtria poſt Lotharium fratrem ſuum.

DCLXVII. Mortuo Lothario in Neuſtria frater ejus Hildricus ex Auſtria aſſumitur.

DCLXVIII. Conſtantinus imperator.

DCLXXVI. Sexta univerſalis ſynodus Conſtantinopolitana.

DCLXXVIII. Hildrico interfecto, Theodericus frater ejus regno reſtituitur.

DCLXXXVI. Juſtinianus minor imperator.

DCLXXXVII. Pippinus ſenior cœpit.

DCLXXXIX. S. Urſmarus eccleſiam Lobienſem regendam ſuſcipit, qui mox privilegium eidem loco acquirit, datum ſibi calendis Februarii per manum Johannis Romanæ ſedis bibliothecarii.

DCXCI. Theodericus ſuperatur à Pippino.

DCXCIII. Theodericus rex obiit. Filius ejus Chlodoveus regnat.

DCXCVI. Leo imperator.

DCXCVII. Dedicatio primæ eccleſiæ Lobienſis, quæ facta eſt VI. calendas Septembris.

DCXCVIII. Hildebertus regnat.
DCXCIX. Tiberius imperator.
DCCVI. Juſtinianus II. imperator.
DCCVII. Hildulfus dux obiit Lobiæ. Hic ſub B. Urſmaro ſua pariter & ſeipſum Lobienſi loco contulit, ſponſa ſua beata videlicet Aia, quæ nunc apud montem Caſtrilocum quieſcit, Chriſto ſacrata & B. Waldetrudi commendata.
DCCIX. Obiit beatiſſima Begga S. Gertrudis germana.
DCCXII. Philippicus.
DCCXIII. Obiit ſanctus Urſmarus. Cui ſucceſſit S. Erminus.
DCCXIV. Obiit Pippinus princeps & Carolus Martellus princeps ſucceſſit.
DCCXV. Dagobertus junior regnat.
DCCXVI. Theodoſius imperator.
DCCXVII. Leo imperator.
DCCXIX. Hilpericus regnat cum Raginfrido & Lotharium puerum Carolus ſibi facit regem.
DCCXXIV. Theodericus regnat.
DCCXXV. Huc uſque Beda.
DCCXXVII. S. Egobertus migravit ad Chriſtum.
DCCXXXI. Beda obiit.
DCCXXXVII. Obiit ſanctus Erminus epiſcopus & abbas & S. Theodulfus ſucceſſit.
DCCXLI. Hildricus regnat. Carolus princeps obiit;& Pippinus ſuccedit cum Carlomanno.
DCCXLII. Conſtantinus imperator.
DCCXLV. Carlomannus monachus fit.
DCCXLVII. S. Wigbertus migravit à ſæculo.
DCCL. Pippinus fit rex.
DCCLV. S. Bonifacius martyrio coronatur.
DCCLXVIII. Pippinus rex obiit. Carolus Magnus ſuccedit & Carlomannus.
DCCLXXI. Carlomannus filius Pippini obiit & Carolus ſolus regnum obtinuit.
DCCLXXIV. Carolus regnum Italiæ cepit, & Deſiderium regem in exilium direxit. Ledgiæ Agilfrido epiſcopo.
DCCLXXVI. Leo imperator. Obiit S. Theodulfus epiſcopus & abbas,& Anſo ſuccedit.
DCCLXXXI. Conſtantinus & Irene imperant.
DCCLXXXVIII. Synodus iterum apud Nicæam.
DCCXCI. Conſtantinus ſolus imperat.
DCCXCVII. Hoc anno excæcatus eſt Leo papa.
DCCXCVIII. Irene ſola imperat.
DCCC. Anſo abbas obiit, cui ſucceſſit Hildricus. Deinde Ramnericus, poſt quem piiſſimus abbas Fulradus.
DCCCI. Carolus fit imperator.
DCCCIII. Nicephorus imperator.
DCCCXII. Michael imperator.
DCCCXIII. Stauratius imperator.
DCCCXIV. Carolus imperator obiit & Ludovicus imperator ſucceſſit.
DCCCXV. Decretum fit omnes monachi cantarent curſum S. Benedicti. Leo imp.
DCCCXXIII. Elevatio S. Urſmari VII. calendas Aprilis.
DCCCXXVI. Hilduinus abbas oſſa S. Sebaſtiani in Galliam tranſtulit ad urbem Sueſſionis. Obiit piiſſimus abbas Fulradus, ſuccedit Egardus.

A DCCCXXX. Theodericus epiſcopus Cameracenſis. Theophilus imperator.
DCCCXXXV. Obiit Hugardus abbas, ſuccedit Hardebertus.
DCCCXL. Ludovicus imperator obiit, filii ejus ſuccedunt Lotharius, Ludovicus, Carolus.
DCCCXLII. Michael & Theodora imperatores.
DCCCXLIII. Bellum in Fontanide Lotharii & Pipini nepotis ejus contra Ludovicum & Carolum fratres ſuos.
DCCCLV. Lotharius imperator & monachus obiit.
DCCCLVI. Michael ſolus imperator. Obiit Rabanus archiepiſcopus Moguntinus.
DCCCLX. Hyems magna & mortalitas animalium.
DCCCLXIII. Carolus filius Lotharii rex Burgundiæ moritur.
DCCCLXIV. Hubertus invadit abbatiam, fugato Hardeberto.
DCCCLXVI. Johannes Cameracenſis epiſcopus ordinatur; & hoc anno beatæ Raineldis virginis & martyris corpus levatum eſt, miraculis innumerabilibus ejus ſanctitati atteſtantibus.
DCCCLXVII. Baſilius imperator.
C DCCCLXVIII. Occiſo Huberto, fit à Johanne epiſcopo Polepticum noſtrum. Huic ſuccedunt ad noſtra tempora,id eſt anno ab Incarnatione milleſimo. *Nota tempus primi auctoris.*
DCCCLXIX. Lotharius rex obiit. Alexander & Leo imperatores.
DCCCLXX. Carolus rex occidentis dat abbatiam filio ſuo Carlomanno. Conſtantinus & Romanus ſocer ejus cum Stephano & Conſtantino filiis ipſius Romani imperatores.
DCCCLXXII. Romanus filius prioris Conſtantini imperator.
DCCCLXXIII. Nicephorus imperator. Carlomannus filius Caroli Calvi abbas Lobienſium & diaconus à patre excæcatur, & remanet abbatia in manu patris per annos quinque, deinde in manu filii ejus Ludovici per annos duos, deinde in manu alterius Ludovici Germanorum regis per annos duos, donec eam Hugoni filio Lotharii ex Valdrada dedit.
DCCCLXXVI. Ludovicus rex orientalis obiit.
DCCCLXXVII. Carolus imperator occidentis obiit. Ludovicus filius ejus ſuccedit.
DCCCLXXIX. Ludovicus rex occidentis obiit.
DCCCLXXX. Hugo filius Lotharii regis Lobienſis abbas efficitur. Thietbaldus filius Huberti abbatis occiditur ab Henrico duce.
DCCCLXXXI. Ludovicus rex orientalis obiit.
DCCCLXXXII. Carolus frater ejus fit imperator. Eodem anno Ludovicus rex occidentis obiit.
DCCCLXXXIII. Hincmarus archiepiſcopus Rhemorum obiit.
DCCCLXXXIV. Carlomannus rex occidentis obiit.
DCCCLXXXVII. Obiit Hugo Lobienſis abbas vir miræ poteſtatis & prudentiæ. Franco ſuccedit. Carolus imperator & rex orientis obiit, & Arnulfus filius Carlomanni rex ſuccedit.

Dccclxxxviii. Odo fit rex in occidente.

Dcccxc. Franco abbas Lobienſium in epiſcopum Leodienſem tranſlatus, acquiſivit epiſcopatui abbatiam Lobienſem. Hujus tempore fuerunt Normannorum incendia.

Dcccxciii. Carolus fit rex in occidente contra Odonem.

Dcccxcv. Quendibolchus fit rex Lotharienſis. Berno ex comite Burgundiæ abbas Gigniacenſis cœnobii à ſe fundati, ex dono Avæ comitiſſæ conſtruxit Cluniacum cœnobium in cellam Gigniacenſem.

Dcccxcviii. Odo rex obiit, & Carolus totum regnum recepit.

Dcccc. Arnulfus imperator obiit, & Ludovicus ſuccedit. Fulco archiepiſcopus à Wenemaro interficitur.

Dccccі. Quendibolchus filius Arnulphi imperatoris rex interficitur. Obiit Franco epiſcopus, ſuccedit Stephanus.

Dccccvii. Adalbertus comes decollatus eſt jubente rege.

Dccccxi. Ludovicus rex obiit, & Cuonradus rex ſuccedit in orientali Francia [illegible] meridiana.

Dccccxviii. Cuonradus rex obiit, & Heinricus ſuccedit.

Dccccxx. Obiit Stephanus epiſcopus. Ab iſto & à Dodilone Cameracenſi epiſcopo ſecundo dedicatur eccleſia noſtra. Succedit Richerius.

Dccccxxi. Bellum Sueſſionicum.

Dccccxxii. Carolus capitur.

Dccccxxiii. Carolus rex occidentalis obiit. Rodulphus rex ſubrogatur.

Dccccxxvi. Ludovicus ſubſtituitur regno.

Dccccxxx. Obiit Hucbaldus.

Dccccxxxvi. Heinricus rex obiit, cui filius Otto ſuccedit.

Dccccxxxvii. Hebehardus comes Heinricum filium Heinrici regis captum projecit in vincula.

Dccccxxxviii. Giſlebertus dux cum Everardo periit.

Dccccxxxix. Ludovicus rex filiam Heinrici regis Geſbergam uxorem ejus accepit.

Dccccxli. Cometes apparuit & fames ſubſecuta.

Dccccxlv. Obiit Richerus epiſcopus, ſuccedit Huogo.

Dccccxlvii. Obiit Huogo epiſcopus, ſuccedit Farabertus.

Dcccclіii. Farabertus epiſcopus obiit, & Ratherius ſuccedit.

Dcccclіv. Ungri populantur, Lotharius filius Ludovici regnat in occidente.

Dcccclv. Ratherius epiſcopus dejicitur, Baldricus ſubſtituitur.

Dcccclvi. Liedulphus rex obiit. Victoria de Ungris.

Dcccclvii. Herluinus abbas Gemblacenſis abbatia Lobienſi abutens excæcatur.

Dcccclviii. Obiit S. Gerardus fundator Bronienſis cœnobii. Raginerus capitur.

Dcccclix. Baldricus epiſcopus obiit, Evracrus ſuccedit.

A Dcccclx. S. Udalricus ſanctitate claret in Gallia & Germania, Aletrannus abbas ab Evracro conſtituitur.

Dcccclxi. Otto puer à patre aſciſcitur in regnum.

Dcccclxii. Otto pater fit imperator.

Dcccclxiii. S. Wibertus fundator Gemblacenſis cœnobii apud Gorziam ubi Deo militabat obiit, corpus ejus Gemblaus relatum eſt, Arnulpho comite mortuo. Lotharius rex Francorum Flandrias vaſtat.

Dcccclxv. Obiit domnus Bruno epiſcopus, & Aletrannus abbas. Fulcuinus fit abbas natale Domini.

B Dcccclxviii. Otto junior à patre conſors imperii aſciſcitur Romæ.

Dcccclxix. Theodericus Metenſium epiſcopus cognatus imperatoris multa corpora ſanctorum in Galliam tranſtulit.

Dcccclxxi. Obiit Evracrus epiſcopus.

Dcccclxxii. Notkerus fit epiſcopus. Immunitas eccleſiæ noſtræ ab Ottone II. renovatur, & anno ſequenti à Johanne papa confirmatur.

Dcccclxxiii. Otto imperator obiit, & alius Otto æque imperator ſuccedit, & bellum in Perona, æſtas pluvialis & frigida, & fames ſubſecuta.

C Dcccclxxiv. Obiit Ratherius epiſcopus.

Dcccclxxv. Gelu magnum à calendis Novembris uſque medium Martii.

Dcccclxxvi. Bellum apud Montem Caſtrilocum.

Dcccclxxviii. Lotharius rex Aquenſe palatium videre tantum venit.

Dcccclxxx. Lotharius cum imperatore pacem pactus eſt, & imperator Romam proficiſcitur.

D Dcccclxxxii. Bellum grande in Calabria actum ab Ottone imperatore contra Saracenos, in quo multi perierunt.

Dcccclxxxiii. Otto II. imperator obiit, cui filius ſuus Otto ſuccedit.

Dcccclxxxvi. Lotharius rex obiit, Ludovicus filius ſuccedit.

Dcccclxxxvii. Ludovicus rex obiit, Hugo ſuccedit.

Dcccclxxxviii. Carolus Laudunum ingreditur.

Dcccclxxxix. Notkerus epiſcopus vadit Romam, & H. cum eo.

E Dccccxc. Obiit Fulcuinus, ſubſtituitur Herigerus natali Domini.

Dccccxcvi. Mortuo Hugone, Robertus filius ejus ſuccedit.

M. Terræ-motus factus eſt permaximus.

Mii. Otto imperator obiit, & Heinricus ſuccedit.

Miv. Caſtellum munitur à filiis Godefridi. . . . .

Mvi. Fames maxima fuit apparente longo tempore comete.

Mvii. Obiit Herigerus, ſubſtituitur Ingobrandus.

Mviii. Obiit Notkerus epiſcopus, ſuccedit Baldricus. H. rex cum exercitu vadit Flandrias.

MXIII. Bellum in Howardis VI. idus Octobris. A

MXIV. IV. cal. Octobris, luna ſexta, magna maris inundatio ad veſperam, ubi innumerabiles perierunt.

MXV. Pridie idus Septembris bellum in Florenis inter Godefridum ducem & Lambertum comitem, in quo Lambertus periit.

MXVIII. Baldricus epiſcopus obiit, Guilbodo ſubſtituitur. Dux Godefridus cum comite Reinero perdito exercitu capitur in Friſia.

MXX. Ingobrandus abbas ejicitur. Domnus Richardus abbas ſubſtituitur X. calendas Octobris.

MXXI. Guilbodo epiſcopus obiit, ſubſtituitur Durandus.

MXXIV. Heinricus imperator obiit, Cuonradus ſuccedit. Durandus epiſcopus obiit, Raginaldus ſubſtituitur.

MXXVIII. Cuonradus imperator ſuper Sclavos vadit.

MXXIX. Cuonradus imperator in Hungariam vadit.

MXXX. Ingobrandus X. anno poſtquam ab abbatia ejectus eſt, apud Stabulaus diem clauſit.

MXXXI. Obiit Robertus rex, Heinricus filius ejus ſuccedit.

MXXXII. Cuonradus imperator cum Heinrico rege amicitiam firmat. Domnus Richardus reddit abbatiam Lobienſem.

MXXXIII. Hugo fit abbas die pentecoſtes.

MXXXVI. Eccleſia S. Petri Lobiis dedicatur idibus Januarii ab epiſcopis Raginardo Leodienſi & Gerardo Cameracenſi.

MXXXVII. XVII. cal. Decembris bellum inter Gothelonem ducem Lotharingiæ & Odonem comitem Franciæ, in quo ipſe Odo periit, & victoria duci ceſſit. Obiit Raginardus epiſcopus, Nitho ſuccedit.

MXXXIX. Cuonradus imperator obiit, Heinricus filius ejus ſuccedit.

MXL. Odolricus dux Bethem rebellat, contra quem Henricus rex exercitum ducit; ſed infecto negotio redit.

MXLI. Heinricus rex Odolricum ducem Bethem ſubjugat.

MXLII. Heinricus rex in Hungariam vadit. Nitho epiſcopus obiit, Watho ſuccedit. Æſtas pluvialis.

MXLIII. Fames exorta & gelu magnum à calendis Decembris uſque calendas Martii.

MXLIV. Heinricus Hungariam ſubjugat magno prælio confecto. Gothelo dux obiit, Godefridus filius ejus rebellat. Fames pervalida. E

MXLV. Benedictus papa & duo cum eo quibus tribus canonica cenſura ab imperatore Heinrico depoſitis, Clemens papa ſubſtituitur. Godefridus capitur & cuſtodiæ mancipatur.

MXLVI. Heinricus filius Cuonradi fit imperator, & tres papæ ab eo deponuntur. Godefridus cuſtodia relaxatus cum Balduino comite concordatur & ambo rebellant.

MXLVIII. Watho epiſcopus obiit, Diduinus ſuccedit. Heinricus imperator cum Henrico rege amicitiam firmat.

MXLIX. Leo qui & Bruno papa. Synodus Remis ab eo agitur, & ſimoniaci damnantur. Henricus imperator Balduinum comitem ſubjugat, Godefridum in amicitiam receptat.

ML. Heinricus imperator per Cameracum ſuper Balduinum vadit.

MLI. Balduinus cum filio ſuo Balduino rebellat invaſo Haino. Annus totus pluvialis.

MLIII. Balduinus junior Tuduinum incendit. Balduinus major.... Hoium vaſtant & incendunt utrimque. Hugo abbas obiit, Adelardus ſuccedit.

MLIV. Heinricus imperator ſuper Balduinum ſecundo vadit, Tornacum capit. B

MLVI. Victor papa Goſlaria venit. Henricus imperator obiit, eique filius ſuus Henricus in regnum ſucceſſit.

MLVIII. Henricus Palatinus comes mentis inſania captus uxorem ſuam Mathildam Gozelonis ducis filiam infeliciter peremit.

MLX. Obiit Heinricus rex occidentalis. Philippus filius ejus ſucceſſit.

MLXI. Imperatrix Agnes velamen caſtimonii accepit.

MLXII. Anno Colonienſis archiepiſcopus regem Heinricum matri ſubripuit, ſeſeque illi magiſtrum præfecit. C

MLXIII. Romæ directi ſunt papæ duo, Parmenſis epiſcopus & Lucenſis, inter quos uſque ad ſanguinis effuſionem decertatum eſt.

MLXIV. Willelmus rex Anglicam terram invaſit.

MLXV. Heinricus rex in IV. feria paſchæ gladium cinxit Vormatiæ, Ebehardo Treverenſi archiepiſcopo benedicente.

MLXVI. Hoc anno cometa apparuit. Heinricus rex Bertam reginam duxit Ottonis marchionis filiam. & Ebehardus Treverenſis archiepiſcopus obiit. Cuono in loco ejus ſubſtitutus martyrizatur. Comes Guillelmus rex Anglorum vi efficitur. D

MLXVII. Godefridus Lotharienſium dux Romam hoſtium incurſus timentem defendere nititur.

MLXVIII. Aquæ inundaverunt. Magna & inaudita ſterilitas vini & pomi facta eſt.

MLXIX. Hiems magna & aſpera. Heinricus rex barbaros trans Alpiam flumen cum exercitu invaſit, populum multum occidit, civitates deſtruxit, & captivitatem magnam victor reportavit, contra ipſum regem Dedi marchio Saxonicus manum levavit & non prævaluit.

MLXX. Godefridus dux Lotharingiæ vir miræ audaciæ in natali Domini obiit, & dominus ſancti Zebaldi virtutem per opera mundo revelavit. Obiit Balduinus comes, & ad Hanon ſepultus eſt.

MLXXI. Synodus habita eſt Maguntiæ, cui Heinricus rex & legati papæ Alexandri & diverſarum provinciarum abbates & epiſcopi interfuerunt, & Carlus epiſcopus Conſtantiæ de ſimoniaca hereſi convictus eſt. Sanctus Remaclus à ſuis Legiam deportatus de

Malmundario jus ſuum à rege virtutibus A extorſit. Otto Bavariorum dux de conjuratione facta in regem deprehenditur, & honore privatur.

MLXXIII. Tota Saxonia quaſi vir unus receſſit à rege & rebellavit.

MLXXIV. Henricus rex coanguſtatus nimis Deo pœnitentiam promiſit, & regnum ejus confirmatum eſt. Eodem anno diſſipata ſunt caſtella, quæ ad oppugnandam Saxoniam fecerat.

MLXXV. Rex facto exercitu juxta *Vnſtrut* fluvium, bellum intulit Saxonibus, [redacted] multis millibus utrimque interemtis, rex tandem B victor efficitur. Deoduinus epiſcopus decedit, Heinricus Legiæ ſuccedit.

MLXXVI. Godefridus dux Gibboſus filius Godefridi Magni inſidiis interemitur. Lietbertus epiſcopus Cameracenſis obiit IX. calendis Julii, Gerardus ſuccedit.

MLXXVII. Gelu permaximum à calendis Novembris uſque medium Martii.

MLXXVIII. Adelardus abbas obiit idibus Januarii, Arnulphus ſuccedit.

MLXXX. Hoc anno Henricus rex noſter de facto contra ſe rege Saxonum Rodulpho triumphavit. Pridie idus Octobris renovatur C dedicatio oratorii S. Andreæ apoſtoli à Gerardo epiſcopo.

MLXXXI. Et hoc anno facto rex exercitu, vadit Italiam contra reſiſtentem ſibi Gregorium papam, qui & Hildebrandus antea & totam ex omni parte obſidet Romam. Contigit terræ motus vehementiſſimus VI. cal. Aprilis.

MLXXXIV. Hoc anno Heinricus rex capta urbe, [redacted] fugato papa Gregorio, Clementem ſubrogat, à quo imperator conſecratus, victor in Galliam revertitur.

MLXXXVII. Obiit S. Theodericus abbas Andaginenſis cœnobii monachus Lobienſis octavo cal. Septembris anno ætatis ſuæ LXXX. D profeſſionis ſuæ LXV. ſacerdotii L. Corpus beati Nicolai à Mirrea in Barrenſem metropolim Apuliæ transfertur.

MXC. Hoc anno orta eſt peſtis in hominibus quæ Arſura dicitur, qua etiam multi perierunt.

MXCI. Henricus Leodienſis obiit, Otbertus epiſcopus ſuccedit.

MXCII. Gerardus Cameracenſis epiſcopus obiit.

MXCIV. Hoc anno magna mortalitas hominum fuit, & viſus eſt igneus draco volare per aërem. Arnulphus abbas obiit, Fulcardus ſuc- E cedit.

MXCV. Hoc anno dedicata eſt eccleſia ſanctæ Mariæ & S. Urſmari ab Otberto Leodienſium epiſcopo XIII. cal. Februarii.

MXCVIII. Hoc anno capta eſt Antiochia à Chriſtianis. Hic refloruit ordo Ciſtercienſis, in quo quinto decimo abhinc anno ſub Stephano abbate factus eſt monachus S. Bernardus primus poſtmodum Clarevallenſis abbas, XXII. agens annum.

MXCIX. Obiit Vibertus papa, qui & Clemens, Renerus qui & Paſchalis ſuccedit. Hoc anno capta eſt Jeruſalem à Godefrido duce Lotharienſium.

MCII. Henricus imperator cum filio ſuper Robertum comitem Flandrenſem vadit, & caſtra Cameracum devaſtantia diruit.

MCIV. Orta eſt tempeſtas ſæviſſima grandinis menſe Aprili V. feria hebdomadæ paſchalis, [redacted] beatus Dei confeſſor Theodulphus tertius poſt beatum Urſmarum Lobienſis epiſcopus magnis & innumerabilibus claruit virtutibus.

MCVI. Hoc anno cometa apparuit menſe Februario, & turbo immaniſſimus factus eſt nonas Julii ad veſperam, cui ſimilem ſe vidiſſe meminit nullus hominum. Menſe ſequenti obiit Henricus imperator octavo idus menſis ipſius, cui filius ſuus Heinricus in regnum ſucceſſit.

MCVII. Fulcardus abbas obiit, Valterius ſucceſſit.

MCVIII. Philippus rex Francorum obiit, Ludovicus filius ejus ſuccedit.

MCIX. Eccleſia S. Urſmari dedicatur ab epiſcopo Cameracenſi tertio cal. Octobris.

MCX. Henricus rex Romam cum exercitu vadit, cum papa Paſchali concordat, imperator ab eo conſecratur, privilegia de dandis inveſtituris, baculis & annulis epiſcoporum & abbatum ab eo recipit, & ſic communi pace firmata remeat.

MCXII. Æſtas nimis arida. IV. idus Maii nocte dominica fit tempeſtas exurens multas arbores & ſegetes. Laudunenſis epiſcopus à civibus interficitur, S. Mariæ templum & omnia monaſteria cum tota pene urbe ſuccenduntur, multa ubique contingunt incendia.

MCXVII. Hoc anno fit terræ-motus magnus, & templum S. Lamberti bis fulminatur.

MCXVIII. Hoc anno obiit Paſchalis papa, cui ſuccedit Johannes, qui & Gelaſius. Obiit Otbertus Leodienſis epiſcopus.

MCXIX. Obiit Gelaſius papa, cui ſuccedit Vido Viennenſis archiepiſcopus dictus Calixtus. Domnus Fridericus in epiſcopum Leodienſem eligitur.

MCXX. Maxima ſynodus ab eodem papa Remis celebratur, à quo ibidem domnus Fredericus epiſcopus conſecratur.

MCXXI. Epiſcopus Leodienſis Fredericus moritur, ad ejus tumulum multæ virtutes divinitus factæ probantur.

MCXXIII. Albero epiſcopus Leodienſis conſtituitur & conſecratur.

MCXXIV. Hoc anno inter domnum papam Calixtum & Henricum imperatorem de nomine IV. firmiſſima pax promovetur. Eodem anno ipſe domnus papa Calixtus obiit, cui ſuccedit Lambertus qui & Honorius.

MCXXV. Hoc anno hyems contigit aſperrima, quam fames ſubſequitur prævalida. Eodemque anno imperator Heinricus de nomine IV. moritur carens liberis, cui ſuccedit Lotharius de gente Saxonum.

MCXXVII. Clericis ab eccleſia quæ Monaſterium dicitur remotis, monachi ſubſtituuntur.

tur. Carolus comes Flandrenſis ab optimatibus ſuis Brugis in eccleſia dolo interficitur. A

MCXXVIII. Obiit Albero epiſcopus Leodienſium, ſuccedit Alexander.

MCXXIX. Hoc anno peſtis ignea in homines fuit, & beata Maria Sueſſionis miraculis claruit, & morticinum pecorum fuit. Bellum inter Alexandrum epiſcopum Leodii & Godefridum Lotharingiæ ducem, in quo dux fugit victus. Bartholomæus Laudunenſis epiſcopus ſuper Sueſſiones vadens vincitur & capitur, & indecenter tractatur. Abbas Lobienſis Valterus abbatia Rhemis relaxatur.

MCXXX. Hoc anno obiit Burchardus Cameracenſis epiſcopus, ſuccedit Lietardus. B

MCXXXI. Hoc anno domnus Leonius abbas efficitur, qui cum fere menſibus quinque loci hujus regimine functus eſſet, Valterus prædeceſſor ejus obiit, & hoc ipſo anno elevatus eſt beatus Gerardus primus abbas Bronienſis à domno Alexandro Leodienſi epiſcopo.

MCXXXI. Gregorius papa cognomento Innocentius, dum à Petro, qui per violentiam ſedem apoſtolicam tenebat, Roma expulſus apud Franciam exularet, Lobias devenit.

MCXXXV. Hoc anno tranſcendit mare terminos C ſuos in ultimis partibus Flandriæ, & ſubmerſit inſulas multas cum hominibus.

MCXXXVI. Obiit Alexander Leodienſis epiſcopus, ſuccedit Albertus.

MCXXXVII. Hoc anno abbas Leonius in eccleſiam ſancti Bertini transfertur, cui ſuccedit domnus abbas Lambertus.

MCXXXIX. Godefridus Lotharingiæ dux Affligemii monachus effectus moritur, cui ſuccedit filius ejus de nomine Godefridus.

MCXL. Domnus Samſon archiepiſcopus Remenſis eligitur & conſecratur. Werra inter epiſcopum Leodii Alberonem & Henricum D comitem Namurcenſem, in qua Foſſis ab eodem comite incend ....

MCXLI. Hoc anno peſtis horrida ignis & graviſſimæ debilitatis in homines fuit, & beata DeiGenitrix miraculis ubique claruit. Sanctus Lambertus à Leodio in Ardennam delatus, Martiam ſuam olim ſibi ablatam, videlicet Bullum caſtellum obſidione fatigavit, virtute cepit, cum triumpho rediit.

MCXLII. Hoc anno hyems aſpera, fames plurima, languor hominum extitit. Werra inter regem Franciæ & comitem Theobaldum vicos & caſtella multa vaſtavit.

MCXLIII. Hoc anno extitit aſpera hyems & nix permaxima ſuper faciem terræ à calendis Decembris uſque ad calendas Februarii, & ſequitur fames valida VII. annis.

MCXLIII. Hoc anno obiit Innocentius papa, cui ſucceſſit Wido, qui [illegible] Cœleſtinus, qui & hoc eodem anno obiit: cui ſucceſſit * Gregorius, qui & Gerardus.

* Imo Lucius II.

MCXLV. Hoc anno capta eſt Ediſſa civitas chriſtiana à paganis.

MCXLVI. Hoc anno obiit Gregorius papa, cui ſucceſſit domnus Eugenius, qui & Bernardus. Hoc eodem anno obiit Albero Leodienſium epiſcopus, cui ſucceſſit Heinricus.

MCXLVII. Hoc anno rex Francorum Ludovicus & imperator Romanorum Conradus cum innumerabilibus exercitibus chriſtianorum in Perſidem abierunt, & ultionem Dei in paganos quæſierunt.

MCXLVIII. Hoc anno concilium permaximum à domno Eugenio papa Remis celebratur, in quo multa utilia eccleſiæ Dei ſtatuta referuntur.

MCXLIX. Imperator Conradus [illegible] rex Ludovicus revertuntur à Jeroſolymis, victoriam quam ſperaverant non adepti, ſed magna ſui exercitus parte imminuti. Lambertus abbas obiit, Franco ſucceſſit.

MCL. Hoc anno hyems aſperrima, Franco abbas, canonicis Antonienſibus electionem ſubſtituendorum in eadem eccleſia ſibi uſurpantibus, Romam ſuper hoc appellatur, menſe Octobri proficiſcitur. Eodem menſe villa *Liſſinies* nocturno correpta incendio per S. Urſmarum, quem tunc forte hoſpitem habuerat, liberatur.

MCLI. Famis periculo multi intereunt. Annus totus pluvialis. Bartholomeus epiſcopus Laudunenſis Funiaci monachus efficitur, cui ſuccedit abbas S. Martini ex eadem civitate. Werra gravis [illegible] diuturna inter epiſcopum Leodienſem Henricum & Namurcenſem comitem Henricum, & quamplures vici & caſtella tam bello quam incendio deſtructa ſunt. Ipſe quoque Namurcenſis comes primis ſui exercitus cum magna multitudine captis, pluribus etiam occiſis, apud Andenam fortiter ſuperatus eſt calendis Februarii.

MCLII. Magna fluminum inundatio hyeme facta eſt. Obiit Conradus imperator, cui ſuccedit Fredericus filius fratris ejus.

MCLIII. Fredericus rex ſuper Arelatem vadens, ſed non perveniens, deficiente exercitu, negotio infecto, reverſus eſt. Hoc anno Aſcalon à chriſtianis capta eſt. Obiit ſanctæ memoriæ Bernardus abbas Clarevallis.

MCLIV. Fredericus rex ut imperator conſecratur, Romam cum multo exercitu proficiſcitur.

MCLV. Rex Fredericus poſt Romanorum debellationem, poſt multa ſui exercitus diſcrimina, ab Adriano papa, contradicentibus ſenatu [illegible] populo, imperator conſecratus revertitur, in ſequenti nativitate Vormatiæ judicium & juſtitiam potenter exercuit.

MCLVI. Hoc anno hiems arida, ver temperatum. Imperator prima quadrageſimali Leodium venit. Initio menſis Junii maxima & eo tempore inaudita fluminum inundatio.

MCLVII. Theodericus comes Flandrenſium Hieroſolymam cum multo nobilium Flandriæ comitatu orationis gratia proficiſcitur. Philippus filius ejus ad injuriam imperii caſtra ad epiſcopum Cameracenſem pertinentia triennium impugnare non ceſſat, ac

cum ſuo interceptus comitatu dum reverti A
parat, occubuit. Abbas Stabulenſis & Corveienſis legationis gratia Conſtantinopolim ab imperatore directus, dum conſtanter....

MCLVIII. Fridericus imperator Italiam rurſus multo cum exercitu proficiſcitur, ubi potenter Mediolanenſes per triennium expugnare non ceſſat, in qua expeditione Colonienſis archiepiſcopus Fridericus obiit.

MCLIX. Hoc anno obiit Adrianus papa, poſt quem eliguntur duo Octavianus presbyter qui & Victor, & Rollandus cancellarius qui & Alexander, & quod ad majorem to- B
tius eccleſiæ factum eſt errorem, uterque conſecratur, uterque ſuos cardinales, ſuos epiſcopos, ſuos reges, uterque populum qui ſibi credat habet. Eodem anno IV. calendas Novembris obiit abbas Franco, cui ſuccedit Johannes.

MCLX. Præ nimia debitorum magnitudine eccleſia noſtra filios ſuos non ſine magno dolore ſimul ac pudore ad alias eccleſias diſpergere cogitur, magnamque & inauditam prius calumniam à ſuis ſervitoribus patitur, dum nullatenus niſi in manu forti abſtinere ſtipendiis acquieſcunt, qui tamen C
uſque dum poſt triennium domini recolliguntur, à dominorum ſuorum ſervitio quieſcunt, in qua ſervitorum contumacia dum immoderate magiſter ipſorum conceſſam ſibi catenus clavim granarii contra abbatem nititur, judicio eam perdere cogitur.

MCLXI. Pene ubique terrarum prælia & ſeditiones graſſantur, maxime in Gallia inter regem Franciæ & regem Angliæ. In Italia inter imperatorem Fridericum & Mediolanenſes, inter papam Victorem & papam Alexandrum, e quibus Victor menſe Maio Cremonæ cogit concilium, ad quod de D
toto imperio Romano perſonæ confluunt. Ipſe etiam imperator præſens adeſt, quo etiam tempore, reparato exercitu, in Mediolanenſes totus invehitur. Obiit Samſon piæ memoriæ archiepiſcopus, ſuccedit Henricus Belvacenſis epiſcopus, frater regis Francorum Ludovici.

MCLXII. Fridericus imperator Mediolanenſibus poſt quadriennii obſidionem in deditionem potenter coactis, eccleſiis conſervatis, civitatem deſtruit, civibus ejus per alias civitates quas pro illa & de illa ædificavit inlocatis. Hoc anno eccleſia Lobienſis quæ E
prius ligneis ac vilibus tegulis operta fuerat, lapideis & tegulis ornari cœpit, & allodia de Perrona in jus perpetuum huic eccleſiæ ceſſerunt.

MCLXIII. Hoc anno imperator Romanorum & Francorum rex pro amovendo errore, qui in eccleſia pro duobus in papam electis increverat, in decollatione ſancti Johannis Baptiſtæ apud *Beſanchon* urbem metropolitanam inauditæ antea multitudinis concilium convocant, præſente quidem domino Octaviano S. R......, negotium convenerunt. Nihilominus tamen re in contrarium verſa, diſſidium utrimque factum eſt, imperator quidem judicia..... D. Octaviano ſequitur. Rex vero Francorum non abſque imperialis coronæ.... Rolandum fovet & retinet. In pago Pariſiacenſi quidam puer nomine Richardus à Judæis crucifigitur, cujus ſepulcrum miraculis....

MCLXIV. Theodericus comes Flandriæ tertio Jeroſolymam petit, multis tam ex Lotharingia quam ex Flandria ſe comitantibus. Domnus Octavianus diem ultimum clauſit.... cujus ſanctitas & in vita & in morte claruit, & ad ejus ſepulcrum innumera miracula oſtenſa ſunt, Domino videlicet papatum ejus ſignis evidentibus approbante, cui ſuccedit in papatu Paſchalis. Imperator in Alemanniam regrediens Italiam repetit, & quoſdam Italorum turres ſuas munitioneſque & caſtella omnino.... eum in perpetuum poſſent rebellare. Obiit in Italia Heinricus Leodienſis epiſcopus, cui ſuccedit Alexander præpoſitus. Exundatione maris in Flandria perierunt homines pluſquam undecim millia.

MCLXV. A domino ac venerabili archiepiſcopo Coloniæ Agrippinenſis Rainaldo ad ipſam civitatem deportantur ſumta à Mediolano ſanctiſſima trium Magorum corpora. Ad quæ videnda pariter & adoranda non ſolius Germaniæ....

MCLXVI. Imperator pentecoſten apud *Werreborch* & natalem Domini Aquiſgrani celebrat, ubi tam ipſe quam totius imperii primates, epiſcopique & abbates dominum papam Paſchalem & ejus ſucceſſorem pro catholico & univerſali patre ſe habituros jurejurando confirmant, ſed quibuſdam tamen minime aſſentientibus, aliis vero timore potius imperatoris, uti creditum eſt, quam amore.... ſequentibus.

MCLXVII. Anconam civitatem imperator navali prælio ſuperatam ad deditionem compellit, præmiſſiſque archiepiſcopis Maguntino & Colonienſi cum maximo exercitu, Romanorum terras vaſtat & diripit. Romani in ipſo die pentecoſtes Roma viriliter erumpentes, dum ſe fortiter acturos ſperant, pene uſque ad internecionem aut captivantur aut trucidantur. Subſequutus eſt imperator, Romamque ingreſſus, à monte qui dicitur Gaudii uſque ad eccleſiam S. Petri coram primatibus ſuis coronatus incedit, factaque à domino papa Paſchali ejuſdem eccleſiæ reconciliatione, imperatrix in auguſtam promota & conſecrata eſt. Rollando interim à facie imperatoris fuga ſibi apud Beneventum conſulente. Lues permaxima tam in reſiduos Romanorum quam in gente imperii deſævit. Obiit Nicolaus epiſcopus Cameracenſis, & Alexander Leodienſis, Rainoldus Colonienſis.

MCLXVIII. Hoc anno archiepiſcopus Philippus Colonienſis, Radulfus Leodienſis epiſcopus, Petrus filius Theodorici comitis Flan-

driæ Cameracenſis eliguntur. A

MCLXX. Hoc anno tranſlatum eſt corpus ſanctæ Raineldis virginis in novo feretro.

MCLXXI. Domnus Thomas eccleſiæ Cantuarienſis archiepiſcopus, poſt multas perſecutiones à rege Angliæ ſibi illatas, dolo, ut creditum eſt ejuſdem regis, ante altare trucidatur: cujus ſepulcrum innumerabilibus miraculis à Domino honoratur.

MCLXXVII. Hujus anni & duorum ſequentium tragediam Lobbienſi eccleſiæ lacrymabilem propria & prolixa decet deſcriptione tranſmittere ad poſterorum memoriam. Obiit Adalardus Cameracenſis epiſcopus. Succeſſit Rogerus. B

MCLXXIX. Willelmus Remorum archiepiſcopus apoſtolicæ ſedis legatus Lobbias venit, comitatus Cameracenſi epiſcopo, & comite Haynoenſi, cauſam adventus eorum alibi require. Maxima ſynodus Romæ celebratur, in qua Rollandus qui & Alexander univerſalis papa confirmatur. Octavianus qui & Victor, Guido qui & Paſchalis, Johannes qui & Calixtus antipapæ damnantur. Johannes abbas ordinationis ſuæ anno xx. peracto reddit abbatiam menſe Decembri.

MCLXXX. Lambertus abbas ſancti Giſleni abbas Lobbienſis efficitur menſe Martio, qui cum menſibus fere VII. abbatiæ præfuiſſet, eam reſignavit, ſola S. Giſleni abbatia contentus eſſe coactus. Ludovicus rex Francorum obiit, ſuccedit filius ejus Philippus. C

MCLXXXI. Rex Francorum Balduini comitis Hainonenſis filiam ducit uxorem. Werricus Lobbienſis abbas efficitur.

MCLXXXII. Domnus Werricus Lobbienſis abbas Romam vadit. Magni motus bellorum inter regem Francorum & regni principes.

MCLXXXIV. Philippus Colonienſis archiepiſcopus & Philippus comes Flandriæ hoſtiliter Hainacum devaſtant. D

MCLXXXV. Hoc anno renovatur dedicatio altaris ſepulcri in medio principalis eccleſiæ Lobbienſis à domno Rogero Cameracenſi epiſcopo. A Namurcenſi & Haynaicenſi comitibus monaſterium S. Petri in Gemblaus prophanatur, diripitur & incenditur. Rex Francorum à comite Flandriæ Ambianis civitatem cum toto comitatu bello recipit.

MCLXXXVI. Idem rex Francorum de duce Burgundiæ triumphavit, ſpiritus procellarum Haineyam horribili grandine vaſtarunt pridie calendas Julii. E

MCLXXXVII. Exercitu chriſtiano miſerabiliter victo à paganis, crux dominica & rex Jeruſalem ab eis captivantur, & multæ civitates & caſtella capiuntur, & ultimo ipſa Jeruſalem.

MCLXXXVIII. Balduinus Hainoenſis comes Namurcum occupavit & Bovinium. Philippus rex Francorum & Henricus rex Anglorum cum ſummis & infinitis principibus ſuis devotiſſime ſunt cruce ſignati: ſed paulo poſt Richardus Pictavenſis comes rebellis à rege Francorum armis ſubjugatur. Interim rex Anglorum rebellis à Philippo Francorum rege victus ſtatim decedit, pro quo prædictus Richardus filius ejus regnat in Anglia.

MCLXXXIX. Fredericus Romanorum imperator illuſtriſſimus via Conſtantinopolitana contendit in Syriam cum magno exercitu.

MCXC. Fredericus idem imperator in Seleucia decedit, Henricus filius ejus pro eo imperat.

MCXCI. Obiit Philippus archiepiſcopus Coloniæ, Radulphus Leodienſis epiſcopus, Rogerus Cameracenſis epiſcopus, Philippus comes Flandriæ.

MCXCII. Albertus Leodienſis epiſcopus horrida proditione Alemannorum Remis martyriſatur. Accaron civitas quæ Ptolemais dicitur virtute Philippi Francorum regis expugnatur.

MCXCIII. Richardus rex Anglorum capitur.

MCXCIV. Balduinus comes Hainoenſis victum bello capit Henricum ducem de *Limbourg*.

MCXCV. Moritur Balduinus Hainoenſis comes vir potentiſſimus. Albertus & Symon Leodienſes electi duo contendunt inter ſe.

MCXCVI. Albertus mortuo Symone Leodienſis confirmatur. Johannes Cameracenſis epiſcopus decedit.

MCXCVII. Henricus comes Campaniæ & rex Jeroſolimorum moritur.

MCXCVIII. Henricus imperator moritur, ſuccedit diſſenſio regni.

MCXCIX. Petrus Cameracenſis epiſcopus in archiepiſcopum Senonenſem promovetur. Richardus rex Anglorum tragula tractus interiit.

MCC. Obiit Albertus Leodienſis epiſcopus, ſuccedit Hugo.

MCCI. Johannes Cameracenſis epiſcopus ordinatur.

MCCII. Obiit Wilhelmus Rhemorum archiepiſcopus. Hugo Leodienſis in epiſcopum conſecratur.

MCCIII. Otto Pictavienſis & Philippus Suavienſis de Romano contendunt imperio.

MCCIV. Domnus Robertus Bronienſis abbas efficitur abbas eccleſiæ Lobienſis. Balduinus Flandrenſis & Hainoenſis comes imperat Conſtantinopolim. Eodem anno Guido Præneſtinus epiſcopus Rhemenſis archiepiſcopus efficitur.

MCCV. Henricus frater Balduini ſuccedit ei in imperio Conſtantinopolitano.

MCCVI. Obiit Vido archiepiſcopus Rhemenſis, Albricus eligitur, & archiepiſcopus efficitur Rhemenſis.

MCCVIII. Philippus dux Suaviæ & rex interficitur.

MCCIX. Obiit Verricus abbas.

MCCXI. Ferrandus Pordegalenſis regis filius comes Flandrenſis & Hainoenſis efficitur.

MCCXII. Philippus comes Namurcenſis diſſenteria moritur. Oritur diſſentio inter regem Francorum & Ferrandum movente cauſam comite Bononienſi. Legia ſpoliatur ab Henrico duce Lovaniorum.

MCCXIII. Dux Bragantinus bello victus ab Hu-

gone epiſcopo Leodienſi, & ex parte illius A interfecta duo millia hominum & cccc. Ferrandus Flandriam perdit, Inſulas deſtruit, iterum Flandriam recipit.

MCCXIV. Debellavit * Ludovicus rex Francorum Ferrandum comitem Flandriæ & Haimoniæ cum ſuis fautoribus & eum cepit & captum detinuit.

* l. Philippus.

MCCXV. Innocentius celebrat concilium Romæ, cui interfuit pene totus clerus. Huic concilio interfuit Robertus abbas Lobienſis, & Henricus in cauſa eccleſiæ.

MCCXVI. Ludovicus filius regis Francorum invadit Angliam, & obſidet Dovriam caſtrum, B & tandem inefficax redit.

MCCXIX. Damieta obſeſſa à chriſtianis capitur. Ludovicus filius regis Francorum profectus ad Albigeos .... Johannes de Bithinia epiſcopus Cameracenſis obiit peregrinus ad Albigios, cui ſuccedit Godefridus Condatenſis.

MCCXX. Laudunum conveniunt abbates totius provinciæ.

MCCXXI. Fredericus imperator Romæ conſecratur. Robertus abbas Lobienſis & Bronienſis obiit, ſuccedit Hubertus præpoſitus S. Giſleni.

MCCXXII. Aquiſgrani Henricus Apulus filius C Frederici imperatoris coronatur.

MCCXXIII. Hubertus abbas cedit poſt XV. menſes, & redit Fuſniacum unde fuerat. Radulphus monachus Lobienſis & præpoſitus Monaſterienſis efficitur. Obiit Philippus rex Francorum potentiſſimus, cui ſuccedit Ludovicus filius ejus.

MCCXXVII. Valterus abbas Maricolenſis Radulpho ſuccedit, V. menſibus elapſis cedit.

MCCXXIX. Valterus abbas reſignat abbatiam Lobienſem, Thomas præpoſitus Lobienſis poſt ipſum abbas efficitur. Obiit Hugo Leodienſis epiſcopus bonæ memoriæ die abſolu- D tionis, cui ſuccedit Johannes major præpoſitus. Eodem tempore ſubſequenti eodem anno ſabbato ante *Iſti ſunt dies*, in caſtro Tuduino ordinatus fuit in presbyterum, & in craſtino ab archiepiſcopo Micil ...... & Cameracenſi & Tornacenſi epiſcopis ..... domno Ottone apoſtolicæ ſedis legato in eccleſia beati Theodardi conſecratus fuit in epiſcopum.

MCCXXXV. Hoc anno inventi ſunt Bogri apud Cameracum & Duacum, & combuſti ſunt.

MCCXXXVII. Thomas filius comitis de Sabaudia & avunculus reginarum Franciæ & Angliæ efficitur comes Flandrenſis & Hainoenſis. Obiit E Godefridus Cameracenſis epiſcopus bonæ memoriæ, cui ſucceſſit magiſter Guido de Laud ... & cancellarius Parienſienſis, & electus fuit in die beati Thomæ apoſtoli.

MCCXXXVIII. Obiit Johannes Oppia epiſcopus Leodienſis, cui ſucceſſit Guillelmus frater comitis Flandrorum.

MCCXXXIX. Obiit Guillelmus epiſcopus Leodienſis in catacumba, cui ſucceſſit Robertus epiſcopus Lingonienſis. Hoc anno perfectus eſt pons Lobienſis lapideus, tempore domni Thomæ abbatis Lobienſis, à tribus annis retro elapſis inceptus ſupra Sambram.

MCCXLI. Hoc anno facta eſt eclypſis ſolis pridie nonas Octobris die dominica inter ſextam & nonam, & ſtella viſa eſt in cœlo, & luna oppoſuit ſe ſoli tota pallida quæ erat XVIII.

MCCXLVI. Thomas abbas Lobienſis reſignavit abbatiam Lobienſem, poſt quem electus eſt domnus Bartholomæus in abbatem Lobienſem, monachus S. Remigii Remenſis eccleſiæ.

MCCXLVIII. Profectus eſt Ludovicus rex Francorum ad partes tranſmarinas, & ibidem captus fuit à Saracenis, & Robertus frater ſuus comes de *Artois* occiſus. Obiit Girardus Cameracenſis epiſcopus.

MCCLIV. Hoc anno invaſerunt Flandrenſes comitem Hollandiæ, intrantes Hollandiam cum magno exercitu, & ibidem devicti fuerunt Flandrenſes, & capti Guido comes Flandriæ, Johannes frater ejus, comes de Barro, & alii quamplures.

MCCLV. Hoc anno ſaiſivit Carolus comes Andegaviæ Hannoniam de voluntate comitiſſæ Hainoenſis in odium Johannis de Avennis filii ipſius comitiſſæ.

MCCLXVIII. Hoc anno devicit Carolus comes Andegaviæ Manfredum regem, & adeptus eſt regnum Siciliæ.

MCCLXXIV. Henricus epiſcopus Leodienſis deſtitutus eſt in concilio Lugdunenſi, cui ſubrogatur Johannes Augivus epiſcopus Tornacenſis.

MCCLXXXI. Bartholomæus abbas Lobienſis obiit, Radulphus ſuccedit.

MCCLXXXII. Obiit Johannes epiſcopus Leodienſis, cui ſuccedit Johannes archiepiſcopus Mettenſis, filius Guidonis comitis Flandrenſis.

MCCLXXXIV. Radulphus reſignat, Thomas fit abbas Lobienſis.

MCCLXXXV. Hoc anno obiit Carolus rex Siciliæ.

MCCLXXXVII. Thomas abbas Lobienſis obiit, Valterius ſubſtituitur. Quo poſt annum cedente, Philippus ſuccedit.

MCCXC. Philippus reſignat, Jacobus fit abbas Lobienſis.

MCCXCII. Obiit Johannes epiſcopus Leodienſis, poſt cujus obitum ſedes Leodina vacavit annis IV.

MCCXCVI. Hugo epiſcopus Cambolenſis filius comitis Avergienſis creatur in epiſcopum Leodienſem.

MCCXCIX. Hoc anno apud Lobias in eccleſia beati Petri die annuntiationis dominicæ in capella beatæ Mariæ Virginis ſanatus fuit Johannes dictus *Bude*, annorum XC. vel circiter à ruptura & arena in veſica meritis ejuſdem Virginis.

MCCCI. Deſtitutus eſt Hugo ab epiſcopatu Leodienſi, & aſſumtus ad archiepiſcopatum Biſuntinum: cui ſubrogatur Adulphus, & eodem anno obiit: cui ſucceſſit Theobaldus

frater comitis Barenſis. A

MCCCXII. Obiit Theobaldus epiſcopus Leodienſis, cui ſucceſſit Adulphus à Marchia.

MCCCXIII. Jacobus abbas obiit, Johannes ſuccedit.

MCCCXIX. Johannes abbas obiit, Nicaſius fit abbas.

MCCCXXX. Comitatus Loſſenſis defuncto comite Ludovico ad epiſcopum Leodienſem teſtamento devolvitur.

MCCCXL. Eduardus rex Angliæ navali prælio apud Scluſam Flandriæ Gallos ſuperat. Perierunt ex utroque exercitu XXX. millia. Eduardus femur trabula trajectum habuit, ſed victor univerſam claſſem Francorum quæ CCCC. navibus conſtabat delevit.

MCCCXLIII. Adulphus epiſcopus Leodienſis obiit, Ingelbertus ejus nepos ſuccedit.

MCCCXLIV. Nicaſius abbas obiit.

MCCCXLV. Eduardus rex Angliæ cum centum ſupra mille navibus adverſus Philippum Gallorum regem Normanniam appulit, omnia depopulatur & incendit, dux Lotharingiæ, comes Flandriæ aliqui nobiles multi occubuerunt.

MCCCXLVI. Eduardus cum Philippo congreſſus, ipſum fudit, occiſis XXX. millibus Gallorum, inter quos rex Bohemiæ, dux Alenconii regis frater. Ludovicus imperator obiit, Carolus IV. fit imperator. C

MCCCXLVII. Caliſiani deſperato ſubſidio Philippi, Anglo ſe dedunt undecimo obſidionis menſe.

MCCCLV. Johannes dux Brabantiæ obiit, ſuccedit Venceslaus Johannis Bohemiæ regis filius, accepta primogenita Johannis defuncti filia in uxorem.

MCCCLIX. Guillelmus abbas obiit, Petrus ſuccedit.

MCCCLXIV. Ingelbertus epiſcopus Leodienſis electus eſt in archiepiſcopum Colonienſem, & epiſcopatum Leodienſem reliquit: cui ſucceſſit Johannes Ultrajectenſis epiſcopus. D

MCCCLXV. Petrus abbas obiit, Petrus ſecundus ſucceſſit.

MCCCLXXVIII. Obiit Johannes epiſcopus Leodienſis, cui ſucceſſit Arnoldus, Herveus filius comitis ab Horn.

MCCCXC. Arnoldus epiſcopus Leodienſis obiit, Johannes à Bavaria ſuccedit filius Alberti ducis Bavariæ.

MCCCLXXXIX. Johannes abbas Lobbienſis obiit, ſuccedit Bertrandus. E

MCCCCVIII. Johannes Bavarus epiſcopus Leodienſis Trajecti obſidetur ab Hoianis, Leodinis, Dionantibus, Tungaris, Aſſellenſibus.

MCCCCIX. Guillelmus Bavarus frater Johannis epiſcopi Leodienſis copias uſque Tuduinum perducit, & cum eo Johannes dux Burgundiæ ejus ſororius, denique comes Namurcenſis cum plurimis Franciæ atque Burgundiæ magnatibus pagos & colonias concremantes.

MCCCCX. Bertrandus abbas Lobbienſis obiit, Ægidius ſuccedit. Corpora ſanctorum Lobbienſium à Lobbiis ad Binchienſem transferuntur eccleſiam ob bellorum tempeſtatem.

MCCCCXV. Blangiana pugna, in qua ceciderunt Francorum quatuor millia, genere illuſtri, & Anglorum quadringenti. Victoria Anglis ceſſit.

MCCCCXVIII. Johannes à Bavaria epiſcopus Leodienſis ſeu adminiſtrator remiſit in concilio Conſtanţienſi pontifici novo, cui ſubſtituitur Johannes à Waldevroda epiſcopus Rugenſis, qui menſe decimo ſuæ adminiſtrationis diem clauſit extremum. Cui ſucceſſit Johannes ab *Hyusberch*.

MCCCCXLVII. Ægidius Altomontenſis Lobbienſis abbas obiit, ſuccedit Johannes monachus etiam Altimontanus.

MCCCCLIV. Johannes ab *Hyusberch* epiſcopus Leodienſis ceſſit epiſcopatui, cui ſucceſſit Ludovicus Borbonius.

MCCCCLXVIII. Leodium capitur à Carolo duce Burgundiæ XXX. die Octobris.

MCCCCLXXII. Johannes abbas Lobbienſis quartus hujus nominis obiit, ſucceſſit Johannes V. Affligemienſis monachus.

MCCCCLXXXII. Ludovicus epiſcopus Leodienſis interficitur, Johannes Herveus ſuccedit.

MDV. Obiit Johannes Herveus epiſcopus Leodienſis, cui ſuccedit Erardus à Marka, tandem factus cardinalis tituli S. Chryſogoni.

MDXXIII. Exceſſit de viris domnus Guillelmus Corderius Lobbienſis abbas, quondam ſancti Gisleni monachus, vir bonus & prudens, ac inſignis ſpectabiliſque formæ.

MDXXXVIII. Erardus à Marca cardinalis & epiſcopus Leodienſis diem clauſit extremum, cui ſucceſſit Cornelius de Bergis dominus temporalis de *Zeneberch*.

MDXLVI. Miſerabilis eccleſiæ & monaſterii Lobbienſis conflagratio, in qua periit inſignis illa bibliotheca, numquam ſatis laudata, & multa inſignia ipſius eccleſiæ.

MDL. Obitus Guillelmi *Caulier*, qui ex monacho S. Vedaſti factus eſt abbas Bronienſis, cumque eidem cœnobio aliquot annis ſumma cum laude præfuiſſet, multumque profuiſſet tam in temporalibus quam in ſpiritualibus, à domno Guillelmo *Cordier* in coadjutorem eſt adſcitus, eoque defuncto, abbas Lobbienſis factus.

MDLXX. Obiit piæ memoriæ dominicus *Chapron* abbas ſacræ theologiæ doctor, quondam prior Dominicanorum Attrebatenſium, cui ſucceſſit domnus Erminus *Franſois* Attrebas Lobbienſis monachus.

MDLXXVI. 27. Maii conſecratur major eccleſia S. Petri Lobbienſis à ſuffraganeo archiepiſcopi Mechlinienſis à fundamentis recenter extructa.

MDLXXX. Repelluntur hæretici annorum VI à Lobbienſibus nona Martii.

MDLXXXIII. Multa Francorum millia occiduntur Antverpiæ VII. Januarii, qui cum duce Alenconio urbem invadere tentant.

MDXCVIII. Obiit domnus Herminus *Franſois* abbas Lobbienſis, ſucceſſit domnus Michael *Willac*.

MDC. XII. Octobris obiit domnus Michael *Willac*, ſucceſſit per electionem domnus Guillelmus *Gilbart*. A

MDCII. XVII. Februarii Guillelmus *Gilbart* munus benedictionis accepit à nuncio apoſtolico archiepiſcopo Tarentino.

MDCVII. XII. Octobris veniunt Lobbias Albertus & Elizabeth ejus uxor principes Belgii.

MDCXXVIII. Obiit Guillelmus *Gilbart* abbas Lobbienſis 1. Maii, & octava eligitur domnus Raphael *Baccart* in abbatem, præſentibus illuſtriſſimo nuncio apoſtolico Petro Carapha, abbatibus Alnenſi & Lætienſi.

MDCXLI. Obiit reverendus domnus Raphael *Baccart* abbas Lobbienſis XI. Aprilis, cui ſucceſſit reverendus domnus Bartholomeus de *Bouſſu*, præſentibus illuſtriſſimo domino Franciſco *Vanderburg*, & abbatibus Alnenſi & Lætienſi. B

In eodem codice Lobbienſi hæc etiam leguntur.

CArolus magnus genuit Ludovicum piiſſimum auguſtum.

Ludovicus genuit Lotharium, Pipinum, [illegible] Ludovicum ex Ermengarde, & Carolum Calvum ex Judith.

Carolus Calvus genuit Ludovicum Balbum, qui duobus annis regnans obiit. C

Ludovicus Balbus genuit Carolum Simplicem [illegible] Carlemannum.

Carolus vero Simplex ab Heriberto captus eſt, qui Carolus ex Ogiva genuit Ludovicum.

Ludovicus genuit Lotharium regem, & Carolum ducem ex Gerberga.

Lotharius rex genuit Ludovicum Juvenem, & Carolus dux frater Lotharii regis genuit Ermengardem & Gerbergam.

Ermengardis genuit Albertum comitem de Namurco, &

Albertus genuit Albertum & fratrem ejus Heinricum comitem de Durbuio. D

Gerberga vero ſoror Ermengardis genuit Henricum Seniorem de Bruſella.

Henricus Senior genuit Lambertum & Henricum fratrem ejus & Mathildem ſororem eorū.

Hanc Mathildem duxit uxorem comes Euſtachius de Bolonia, & genuit ex ea duos filios, Euſtachium & Lambertum.

Euſtachius vero accepit uxorem filiam Godefridi ducis Idam nomine, nobilem genere & moribus, & genuit ex ea tres filios Euſtachium, Godefridum & Balduinum.

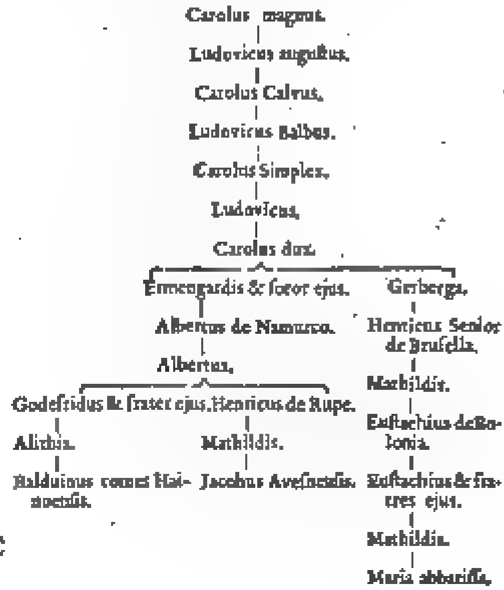
Euſtachius frater Balduini regis Jeruſalem duxit Mariam filiam regis Scotiæ, & genuit Mathildem. E

Mathildis nupta Stephano filio Stephani Bleſenſis comitis genuit Mariam abbatiſſam.

Cumque defeciſſent in Bolonia legitimi heredes, Mattheus filius Theoderici comitis Flandrenſis licet illicite, duxit abbatiſſam, & ſuſcitavit ſemen hereditarium duas filias generando, & remiſit eam ad locum ſuum.

Albertus autem de Namurco genuit Godefridum & Henricum comitem de Rupe patrem Mathildis, quæ genuit Jacobum Aveſnenſem.

Godefridus autem frater ejus Henricum comitem Namurcenſem, qui caruit liberis; & ſororem ejus Alithiam, quæ nupta Hainoenſi comiti Palduino genuit Balduinum, qui duxit Margaretam filiam Theoderici Flandrenſis comitis, & genuit filium æquivocum ſibi.

BREVE CHRONICON LYRENSIS MONASTERII.

Ex MS. Lyrenſi.

ANno DCCCXIV. Obiit Carolus-Magnus.

Anno DCCCLI. Venit Bierius Danus cum Haſtingo magiſtro tempore Caroli Simplicis.

D Anno DCCCLXXV. Occupavit Rollo Normanniam. Idem anno DCCCCXII. Baptizatus eſt & vocatus Robertus, anno DCCCCXVII. obiit.

Anno MXLVI. fundatum eſt Lyrenſe cœnobium.

Anno MLXV. Factum eſt bellum inter Willelmum ducem Normanniæ & Haraldum regem Angliæ, & ſubjecti ſunt Angli Normannis.

Anno MLXXXVII. obiit Robertus *Wichart*.

Anno MXCIX. Capta eſt Jeruſalem à chriſtianis, & factus eſt rex Godefridus de *Bullon*.

E Anno MCV. Factum eſt bellum apud *Treuchebray*, & captus eſt Robertus de Normannia à fratre ſuo Henrico rege Anglorum.

Anno MCLXXXVII. capta eſt Jeruſalem à paganis & crux perdita.

Anno MCXC. perrexerunt rex Philippus [illegible] rex Richardus ad Jeruſalem liberandam.

Anno MCXCVI. Rex Philippus regreſſus de Jeruſalem obſedit Rotomagum, & cepit Paceium.

Anno MCXCIX. obiit rex Richardus.

Anno MCCIV. captum fuit caſtellum *Guillard*.

Anno MCCIX. cœperunt cruce ſignati ire con-

tra Albigenſes.

Anno MCCXII. Fecerunt pueri proceſſiones.

Anno MCCXV. Transfretavit.

Anno MCCXVI. Obiit rex Johannes Angliæ, & ſucceſſit ei Henricus filius ejus.

Anno MCCXVIII. Obiit comes Simon percuſſus lapide ante Toloſam.

Anno MCCXXVI. Obiit Ludovicus, & ſucceſſit Ludovicus filius ejus.

Anno Domini MCCXLI. Cepit Fredericus imperator tres legatos, & archiepiſcopum Rotomagenſem, & abbatem Fiſcanenſem, & plures alios euntes Romam ad concilium, convocatos à papa Gregorio, qui eodem anno mortuus eſt circa feſtum S. Johannis, & fuit Roma ſine papa fere duobus annis. B

Anno MCCXLII. Factus eſt Innocentius ſummus pontifex.

Anno MCCXLIII. Natus eſt Ludovicus filius Ludovici regis, cui mater fuit Margarita regina.

Anno MCCXLIV. Natus eſt Philippus ſecundus filius regis. Eodem anno rex infirmatus fere uſque ad mortem crucem accepit.

Anno MCCXLV. Domnus Innocentius papa reſidens apud Lugdunum celebravit ibidem concilium in octava S. Johannis Baptiſtæ, in quo concilio damnatus fuit Fredericus imperator. C

Anno MCCXLVIII. Perrexit Ludovicus rex Franciæ Jeruſalem.

Anno MCCL. Poſt natale Domini mortuus eſt Fredericus poſt multas injurias illatas, & damna eccleſiæ & religioni facta, qui in fine perveniens octies mille uncias auri legavit domino papæ ad reſtitutionem damnorum quæ fecerat eccleſiæ. Inſuper & in reditum regni ſui Apuliæ aſſignavit omnes ſumtus quingentorum militum uſque ad ſeptem annos in ſubſidium terræ-ſanctæ.

Anno MCCXLVIII. Ludovicus rex Francorum arripuit iter verſus terram-ſanctam, qui recedens de Pariſius nudis pedibus die ſancto paraſceves, moram fecit apud Aquam-mortuam, ſcilicet portum marinum, quem ipſe conſtruxerat, cum fratribus ſuis comitibus Roberto Attrebatenſi, & Carolo Andegavenſi, necnon & aliorum comitum [illegible] baronum & epiſcoporum copioſa multitudine, domno Odone de Caſtello-Radulfi Tuſculano epiſcopo apoſtolicæ ſedis legato eos comitante. Circa feſtum aſſumtionis proximè ſequens aſcenderunt naves, & applicuerunt ad inſulam Cypri, ubi per totam hiemem morati ſunt. Tandem diſponente Deo anno MCCXLIX. circa aſcenſionem Domini aſcenſis navibus intrantes in mare, Ægypti littora diſpoſuerunt aggredi, quod Deo dante fecerunt, & Damiatam civitatem Ægypti nobiliſſimam, Saracenis virtute divina perterritis & fugatis, ceperunt circa feſtum S. Trinitatis proximè ſequens. Eodem anno tertius frater, ſcilicet Anfunſus comes Pictavienſis cruce ſignatus ſequutus eſt fratres ſuos, arripiens iter circa feſtum S. Johannis E

A Baptiſtæ, remanente domina regina Blancha matre eorum ſola gubernatrice & tutrice totius regni Francorum.

Anno prædicto videlicet MCCXLIX. intrante menſe Auguſti, regente Franciam illuſtri regina Blancha, orta eſt perſecutio maxima in monaſterio Lyrenſi, qualis antea non fuit à fundatione ipſius cœnobii. Nam moniales S. Mariæ Regalis juxta Pontiſaram molientes auferre nobis jus fundationis abbatiæ Lyræ in foreſta Britolii, ſuggeſtione pravorum conſiliariorum ſuorum, inſtigaverunt & inflammaverunt per mendacia dominam reginam contra nos, & baillivos ejus: quorum oppreſſione multa nobis damna illata ſunt. Contigit enim [illegible] dominus rex Ludovicus daret quamdam partem terræ foreſtæ Britolii juxta Garlenvillam monachis ſuis Montis-Regalis, qui tradiderunt eam hominibus, excolendam ſub annuo reditu, de qua terra nos cepimus quamdam portionem à dictis monachis ſimiliter per reditum annuum, in qua propoſuimus & ædificare cepimus capellam; ſed quia bonum non eſſet, ut ſitus capellæ alicui eſſet tributarius, ut conſultum fuit nobis adivimus regem apud Paceium; & petivimus ab eo ut daret nobis duas acras terræ liberas ad capellam [illegible] cimiterium faciendum, oſtendentes ei jus noſtrum in foreſta Britolii, ſcilicet quod tota foreſta decimalis nobis erat in omnibus, &c.

EXCERPTA
EX CHRONICO MONASTERIENSI.

Ex MS. Monaſterienſi.

D DXXI. Mamertus archiepiſcopus.

DXLIII. S. Benedictus migravit ad Dominum.

DXLV. Arator claruit.

DLVII. Hildebertus rex.

DLIX. S. Medardus migravit ad Dominum.

DLXXVIII. Benedictus papa, à quo S. Gregorius de monaſterio abſtractus diaconus ordinatus Conſtantinopolim a procriſiarius mittitur, moraliaque ſcripſit.

DXCII. S. Gregorius ordinatur apoſtolicus.

DXCVI. Angli fiunt chriſtiani.

DCV. Tranſitus S. Gregorii papæ ad Dominum. Sabinianus papa. Fames magna.

DCIX. Bonifacius IV. papa ædificavit Pantheon. Hujus tempore factum eſt ℞. *Gaude Maria* à quodam cæco [illegible] ob hoc illuminato.

DCXII. Auguſtinus Anglorum archiepiſcopus migravit ad Dominum. S. Columbanus Luxovio pulſus Brigantio manſit triennio.

DCXVI. S. Iſidorus claruit.

DCXXX. Clotharius rex Francorum obiit Dagobertus ſucceſſit.

DCXXXI. Initium Leucopolis cœnobii quod latine *Wizenburch* dicitur.

DCXXXIII. Hoc anno in primis inceptus eſt hic locus à monachis inhabitari. A

DCXXXIV. Oſwaldus.

DCXLIII. Oſwaldus occubuit.

DCLX. Childericus rex Francorum.

DCLXI. Abbas Coldwinus.

Circa dominicæ Incarnationis DCLX. annum ſub Vitaliano papa, imperatoreque Conſtantino filio Conſtantini filii Heraclii triumphatoris, ſub Hilderico filio Clodowei, nepote Dagoberti, fratre Clotharii & Theoderici, rege tunc Francorum, Rotharioque Argentino civitatis epiſcopo, & duce Bonifacio, LV. à tranſitu B. patris noſtri Gregorii anno, inceptus eſt hic locus à monachis inhabitari, ſicut ejuſdem regis ſcripta teſtantur, quæ apud nos hactenus inviolata conſervantur, quæ & hic intermiſcere ad comprobandam volentibus ſcire veritatem videbatur utile. B

HILDERICUS rex Francorum Bonifacio duci. Nos admoniti amore ſpeciali & divina virtute, & regni clementia, quod ſine dubio per hoc augmentari confidimus, per conſilium Emhildæ reginæ ſeu apoſtolici viri Rotharii Strazburgenſis epiſcopi, ſeu omnium Francorum prudentium palatium noſtrum inhabitantium, & ut culmen regiminis noſtri floreat & in proſperis maneat, cognoſcat magnitudo veſtra, quia nos pro mercedis ſupernæ augmento aliquid de rebus fiſci noſtri ſanctis condonare debemus. C

Reliqua deſunt vacuuſque locus relinquitur.

DCLXIX. Valedius abbas.

DCLXXIV. Hildericus rex obiit, ſucceſſit Theodericus frater ejus.

DCLXXV. Agoldus abbas.

DCLXXXIX. Obiit Theodericus rex, ſucceſſit Clodoveus filius ejus.

DCXCII. Obiit Clodoveus, ſucceſſit Hildebertus frater ejus. Walagio abbas. D

DCCVI. Obiit Hildebertus rex, ſucceſſit minor Dagobertus filius ejus.

DCCXI. Obiit Dagobertus, ſucceſſit Hilpericus.

DCCXII. Abbas Wolfeniſus.

DCCXIII. Pippinus filius Anchiſi nepos ſancti Arnolfi major-domus.

DCCXVII. Bonifacius Anglus prædicat Germaniæ gentibus auctoritate Gregorii papæ, fitque Moguntiaci archiepiſcopus.

DCCXX. S. Othmarus.

DCCXXIV. S. Pirminius præfuit Augiæ.

DCCXXVII. S. Pirminius ex Augia pulſus Alſaciam venit. E

DCCXXXVI. Beda nobis & præclarus doctor obiit.

DCCXXXVII. Initium Heroſveldenſis monaſterii.

DCCXLI. Pippinus major-domus. Karlus, Pippinus, & Karlomannus majores in domo.

DCCXLIII. Initium Fuldenſis monaſterii.

DCCXLV. Heddo abbas poſt Argentinæ epiſcopus. Domnus Burchardus ordinatur epiſcopus in *Wirzeburc.*

DCCXLVI. S. Wigbertus migravit à ſæculo.

DCCLII. Pippinus fit imperator.

DCCLIX. S. Othmarus obiit.

DCCLXV. S. Bonifacius martyrio coronatur.

DCCLXVIII. Pippinus obiit, Karolus Magnus ſucceſſit. Remigius abbas, cui ſucceſſit Roſtwinus.

DCCLXXIII. Rachio abbas poſtea Argentinæ epiſcopus.

DCCLXXVII. Saxones fiunt chriſtiani.

DCCCI. Karolus fit imperator.

DCCCXI. Haitho Baſileæ epiſcopus Conſtantinopolim miſſus.

DCCCXIII. Amalarius Trevirenſis archiepiſcopus Conſtantinopolim miſſus.

DCCCXIV. Domnus Karolus imperator mortuus Aquiſgrani ſepelitur, domnus Ludovicus ſucceſſit Pius. Hoc anno decretum eſt ut omnes monachi curſum cantarent S. Benedicti.

DCCCXV. Cothefridus abbas.

MLXV. Paſſus eſt B. Chuonradus Colonienſis preſbyter, ſed Trevirenſis archipræſul electus tantum.

MLXVIII. Dedicata eſt capella ad Mulehac à domino Berengerio epiſcopo, nova facta à domno Abone abbate.

MLXXII. Obiit Berengerus epiſcopus, ſucceſſitque ei Burchardus.

MLXXIV. Obiit domnus Anno Colonienſis archiepiſcopus.

MLXXVIII. Bellum inter Henricum & Rodolfum, in quo Rodolfus occiſus eſt.

MLXXXIII. Gebehardus epiſcopus Conſtantiæ conſtituitur.

MLXXXIV. Obiit domnus Abo abbas XXVII. ſucceſſitque domnus Reginherus.

MLXXXVII. Obiit domnus Reginherus abbas XXVIII. ſucceſſitque XXIX. domnus Samuel Morbacenſis Wirzemburgenſis abbas.

MXC. Reliquit nos domnus Samuel, ſucceſſitque domnus Rupertus XXX.

MXCIX. Obiit Rudpertus abbas, ſucceſſitque domnus Deſpertus. Fames maxima III. annis. Hieroſolyma capta. Obiit Urbanus papa, ſucceſſit Paſchalis papa. * f. Adalbertus.

MCVI. Obiit domnus Burchardus Baſilienſis epiſcopus, ſucceſſit domnus Rudolfus. Columbaria villa combuſta.

MCX. Reliquit nos domnus Adelbertus, ſucceſſitque domnus Eggohardus. Dedicata eſt eccleſia ad Palgovec.

MCXX. Reliquit domnus Eggohardus, ſucceſſitque domnus Conradus.

MCXXII. Obiit domnus Rudolfus Baſilienſis epiſcopus, ſucceſſitque domnus Bertholfus. Obiit domnus Chonradus abbas, ſucceſſitque rurſum domnus Adelbertus.

MCXXIV. Obiit Henricus rex V. apud Trajectum, ſepultuſque in Spira civitate, cui ſucceſſit Lotharius dux Saxonum in regno.

MCXXV. Reliquit nos Adelbero abbas ſecundo, ſucceſſitque * domnus Chonradus abbas.

MCXXVIII. Obiit Eggohardus abbas. Spira diu rebellis tandem aperitur regi Lothario.

MCXXXIV.

MCXXXIV. Reliquit domnus Bertholfus epiſcopatum, ſucceſſitque domnus Adelbero III.

MCXXXV. Reliquit nos Chunradus abbas, ſucceſſitque domnus Egilolfus.

MCXXXVI. Obiit Adelbero epiſcopus in Italia.

MCXXXVII. Baſileæ Ordiept epiſcopus.

MCXLV. Fames valida duobus annis.

MCXLVII. Eclypſis ſolis. Iter Jeroſolymitanum.

MCL. Hiems valida cum fame maxima & inundatione, & defectus omnium fructuum, & ariditas vinearum & nucium, & peſtis animalium.

MCLIV. Obiit domnus Egilolfus abbas, cui [redacted] ſucceſſit domnus Orthlibus.

MCLVIII. Hoc anno reliquit nos domnus Orthlibus, ſucceſſit Egilolfus.

MCLXII. Concilium Biſuntio. Excidium *Horbunrch.*

MCLXIV. Mortuo Orthliebo epiſcopo, ſucceſſit Ludowicus. Hoc anno mortuo Victore, electus eſt Paſchalis.

MCLXIX. Obiit Egilolfus abbas ſecundus, ſucceſſitque domnus Turingus abbas.

MCLXXVIII. Hæc anno celebratum eſt concilium Romæ ab Alexandro papa, in quo depoſiti ſunt epiſcopi ſchiſmatici, & ab eis ordinati. Eodem anno reſignavit domnus Thuringus abbatiam in manu domini imperatoris in vigilia aſcenſionis, & ſucceſſit ei domnus Henricus abbas, qui præpoſitus fuerat ad S. Albanum.

MCLXXXIII. Hoc anno devaſtatur locus iſte incendio circa crepuſculum noctis idus Martii, & diluculo circa cal. Decembris.

MCXCIV. Hic reliquit nos domnus Henricus abbas.

CHRONICON
MONASTERII MORTUI-MARIS ordinis Ciſtercienſis.

Ex MS. Colbertino 1701. ubi poſt Euſebii, Hieronymi, Proſperi & Sigeberti chronica habetur.

ANno MCXII. domnus Sigebertus venerabilis monachus Gemblacenſis cœnobii, vir in omni ſcientia litterarum incomparabilis ingenii, deſcriptor in hoc libro præcedentium temporum, III. nonas Octobris obiit, & ſuis graviſſimum mœrorem abſentiæ ſuæ reliquit.

MCXIV. Defuncto monacho Sigeberto nos amodo noſtrorum annorum tempora computabimus.

MCXV. Cœnobium Claræ-vallis fundatur ſub primo abbate Bernardo viro ſancto. Domnus Ivo Carnotenſis epiſcopus obiit.

MCXVI. In ſuburbio Antiochiæ noctu terra dehiſcens domos cum habitatoribus abſorbuit.

MCXVII. Terræ motus accidit adeo validus, ut quarumdam urbium partes ſubrueret.

MCXVIII. Gelaſius Romanæ eccleſiæ CLXV. præſidet.

MCXIX. Calixtus Romanæ eccleſiæ CLXVI. præſidet. Hoc anno pugnavit Henricus rex Anglorum contra Ludovicum regem Franciæ inter Andelcium & Nonjeium, in quo bello fugit ipſe rex Ludovicus, captique ſunt ibi pene omnes Franciæ proceres & optimates.

MCXXII. Terræ motus in adventu Domini IV. idus Decembris factus eſt.

MCXXIII. Henrico imperatori Lotharius ſuccedit. Turonis orta ſeditione inter clericos & laicos, eccleſia S. Martini arſit.

MCXXIV. Chriſtiani cum Saracenis pugnant inter Jeruſalem & Aſcalonem, & vincunt.

MCXXV. Honorius Romanæ eccleſiæ CLXVII. præſidet. Tyrus capta eſt.

MCXXVI. Hiems aſperrima, & fames valida. In Haſbania monſtrum naſcitur, ante homo, & retro canis.

MCXXVII. Karolus comes Flandriarum quorumdam procerum ſuorum proditione Brugis in eccleſia orans occiſus eſt.

MCXXVIII. Sueſſione in eccleſia B. Mariæ virginis divina coruſcant miracula. Gaufridus Rothomagenſis archiepiſcopus obiit, Hugo abbas de Radingiis ſuccedit.

MCXXIX. Innocentius Romanæ eccleſiæ CLXVIII. præſidet. Cœnobium Urſicampi fundatum eſt.

MCXXX. Cœnobium apud Bellum-montem fundatum eſt ſub abbate primo Alexandro à venerabili viro Roberto de Candos. Hoc idem nunc dicitur Mortuum-mare.

MCXXXI. Synodus magna Remis celebratur à papa Innocentio, & Ludovicus Junior in regem benedicitur.

MCXXXII. Eclypſis ſolis IV. nonas Auguſti.

MCXXXIII. Mortuo Lothario ſuccedit Conradus nepos Henrici ſuperioris. Bernardus primus abbas Claræ-vallis & Malachias epiſcopus Hibernienſis clarent doctrina, ſanctitate & miraculorum gloria.

MCXXXIV. Abbas Alexander cum omni conventu ſuo, annuente rege Henrico, venit in foreſtam de *Leons*, [redacted] in eremitorio quod dicebatur Mortuum-mare, ædificavitque monaſterium ſuum.

MCXXXV. Henricus rex obiit IV. nonas Decembris, cui ſucceſſit Stephanus nepos ejus VIII. calendas Januarii.

MCXXXVII. Abbas Alexander domum Mortui-maris conjunxit ordini Ciſtercienſi, & Waleramnus abbas Urſicampi ſuſcepit eam in filiam, & monachos ſuos tranſmiſit.

MCXXXVIII. Ludovicus Francorum rex obiit, cui filius Ludovicus, quem ipſe adhuc vivens à papa Innocentio Remis ante aliquot annos conſecrari fecerat, in regnum ſuccedit. Abbas Alexander abbatis curam dimiſit, cui ſuccedit Adam quondam prior Urſicampi.

MCXLI. Anglia fame & gladio atteritur,

principibus terræ inter ſe diſcordantibus. A

MCXLIII. Cæleſtinus Romanæ eccleſiæ CLXIX. præſidet.

MCXLIV. Lucius ei CLXX. ſuccedit. Ventus vehementiſſimus arbores, turres, & domos plurimas ſubvertit. Reddita eſt civitas Rothomagi Gaufrido comiti Andegavenſi.

MCXLV. Eugenius poſt eum (Lucium) CLXXI. Fames magna invaleſcit in Francia.

MCXLVI. A Judæis in Anglia puer Willelmus cruci figitur die paraſceve in urbe Norico.

MCXLVII. Facta eſt eclypſis ſolis v. calendas Novembris hora tertia die dominica. Rex Ludovicus cum Francis iter aggreditur Jeroſolymitanum.

MCXLVIII. Remis concilium à papa Eugenio.

MCLI. Aſſidua & diutina pluviarum inundatio meſſionem tardavit & impedivit.

MCLII. Relictam Ludovici regis uxorem duxit H. comes Andegavenſis, & dux Normanniæ, poſtea rex Angliæ, unde oritur inter eos guerra.

MCLIII. Anaſtaſius Romanæ eccleſiæ CLXXII. præſidet. Depoſitio S. Bernardi primi abbatis Claræ-vallis.

MCLIV. Stephanus rex Anglorum moritur. Adrianus Anglicus Romanæ eccleſiæ C CLXXIII. præſidet. Obiit domnus Adam ſecundus abbas hujus eccleſiæ, cui ſucceſſit Stephanus prior Urſicampi.

MCLV. Henricus Henrici ſuperioris ex filia nepos in regnum ſuccedit.

MCLVI. Signum crucis apparuit in luna. Albericus Belvacenſis miles martyrium pro chriſtiana fide paſſus eſt.

MCLVII. Tres lunæ viſæ ſunt, & in medio ſignum crucis.

MCLVIII. Filia regis Francorum L. datur filio H. regis Anglorum, & pax inter eos firmatur.

MCLIX. Henricus rex obſedit Toloſam. Nonis Septembris tres ſoles viſi ſunt in parte occidentali, ſed duobus paulatim deficientibus, ſol diei qui medius erat remanſit uſque ad occaſum.

MCLXIII. Domnus Stephanus hujus loci abbas tertius revocatus eſt ad curam abbatiæ Urſicampi, cui Gaufridus quartus ſucceſſit.

MCLXIV. Hugo Rothomagenſis archiepiſcopus obiit. Rotrodus Ebroicenſis epiſcopus ſuccedit.

MCLXVI. Ab adventu Anglorum in Britanniam majorem anni DCCCXIII. à baptiſmate E eorumdem DCXXXIV. ab introitu Normannorum centum.

MCLXIX. Rex Henricus majorem filium ſuum generum Ludovici regis Francorum in regem conſecrari fecit à Rogero Eboracenſi archiepiſcopo.

MCLXXI. Civitate Cantuaria S. Thomas archiepiſcopus civitatis ejuſdem à quatuor militibus martyrizatus migravit ad Chriſtum.

MCLXXIV. Obſeſſa eſt civitas Rothomagenſis à rege Francorum Ludovico, & Henrico novo rege & comite Flandrenſi, qui omnes redierunt confuſi. Obiit calendis Septembris Gaufridus quartus abbas hujus loci, cui ſucceſſit domnus Richardus primus abbas de Valaſcia.

MCLXXIX. Domnus Richardus abbas v. VIII. calendas Auguſti receſſit de domo iſta, cui ſucceſſit VI. domnus Willelmus abbas II. de Valaſcia.

MCLXXX. In anno ſequenti III. nonas Auguſti Ludovicus rex Francorum obiit. Cui filius ejus Philippus, quem ipſe anno præterito calendis Novembris Remis conſecrari fecerat, ſuccedit in regno.

MCLXXXI. Alexander CLXXIV. obiit, cui ſucceſſit Lucius CLXXV.

MCLXXXIII. Obiit Rotrodus Rothomagenſis archiepiſcopus, cui ſucceſſit Walterus. Obiit Henricus rex Anglorum junior.

MCLXXXIV. Obiit Crivelina uxor Godefridi de Strepi.

MCLXXXVI. Urbanus papa CLXXVI. Obiit Gaufridus comes Britanniæ filius Henrici regis tertius.

MCLXXXVII. Capta eſt Hieruſalem à Saracenis chriſtianæ fidei inimicis.

MCLXXXIX. II. nonas Julii obiit Henricus rex Anglorum. III. nonas Septembris coronatus eſt rex Anglorum Richardus.

MCXC. Rex Francorum Philippus & rex Anglorum Richardus cum innumera gentis ſuæ multitudine iter Hieroſolymitanum aggrediuntur.

MCXCI. Capta eſt inſula Cypri à Richardo, & poſtea Accaron à duobus regibus. Rediit rex Philippus.

MCXCII. Rex Philippus ingreditur Normanniam & eam ibi ſubjugat. Rex Richardus rediens ab Hieroſolymis captus eſt, & incarceratus eſt à duce Auſtriæ, & poſtea imperatori Henrico traditus eſt.

MCXCIV. Rex Richardus pluſquam ducenties mille marcis imperatori & ceteris baronibus terræ pro liberatione ſua tam datis quam ſub obſidibus promiſſis reverſus eſt in Angliam.

MCXCVI. Quod de Romanis imperatoribus nihil aut pauca hic ſunt exarata, neminem moveat poſterorum, quia dum alter adverſus alterum de ſceptro imperii obtinendo contendit, nihil agitur dignum memoria, quippe cum omnia ſint confuſa.

MCXCIX. Richardus rex potentiſſimus ſagitta percuſſus interiit, cui ſucceſſit Johannes frater ejus.

MCC. v. idus Februarii obiit domnus Willelmus abbas.

MCCIV. Facta eſt hiems aſperrima per tres menſes & amplius continuata, unde & nimia mortalitas animalium maxime ovium & etiam volucrum ſilveſtrium ex rigore frigoris facta, & fames inſecuta. Subjugata eſt civitas Rothomagenſis cum tota Normannia Philippo regi Franciæ; rex autem Johannes ſeceſſit in Angliam, territus ne traderetur à baronibus ſuis in manus regis Franciæ. Capta eſt civitas Conſtantinopolis à comite

Flandrenſi, epiſcopis & comitibus [redacted] nobili- A bus viris & fortiſſimis de Francia ſibi aſſociatis, in qua communi electione imperator factus nobiliter ſe geſſit, qui cum magnam ſibi partem Græciæ ſubdidiſſet, poſt modicum à Græcis interfectus eſt, cujus frater eidem eſt in regni ſolio ſublimatus.

MCCVI. Obiit XVI. calendas Decembris Walterius Rothomagenſis archiepiſcopus, cui ſucceſſit magiſter Robertus cognomento *Pokin*.

MCCVIII. Magiſtro Stephano de Languatonia ad titulum Cantuarienſis eccleſiæ Romæ conſecrato, rex Johannes alium inthronizare B cupiens, monachos Cantuarienſes & Angliæ præſules exſilio relegat: hac de cauſa data [redacted] regem & regnum excommunicationis ſententia eſt, Ciſtercienſem ordinem cum ceteris laudes Deo debitas ſolemniter perſolvere domini papæ auctoritas prohibuit.

MCCX. Otto nepos Richardi quondam regis Angliæ factus eſt imperator. Hoc tempore fuit quidam pſeudopropheta, qui dicebat antichriſtum jam eſſe adultum, & diem judicii imminere.

MCCXI. Comes Simon de Monteforti nobilibus viris de Francia regniſque aliis opem ſibi ferentibus, hæreticos qui in Narbonenſi provincia pullulabant, & dicebantur Albigenſes expugnavit, & ſtragem multam faciens, magnam partem provinciæ ipſorum ſuæ ſubdidit poteſtati.

MCCXII. In Hiſpaniis chriſtiani cum paganis pugnant, & potiti victoria multos perimunt Saracenos, & reliquos ad fugam compellunt. Reginaldus comes Boloniæ à Philippo rege Franciæ omni terra ſua ſpoliatur, & à regno expellitur; ſed ab Ottone & Johanne Anglorum rege recipitur. Rex Francorum D Philippus collecto exercitu, & multo navium apparatu, transfretare diſponit in Angliam, ut armis eam capiat, ſed interim dum ſubito ingreſſus [redacted] Flandriam eam ſibi ſubjugare intendit, Angli ſuperveniunt, & navali apparatu regis violenter abducto, transfretandi ei adimunt facultatem.

MCCXIII. In Provincia juxta caſtrum quod Murellum dicitur, geſtum eſt bellum æterna memoria dignum. Cum comes Simon de Monteforti multas hæreticorum ſtrages faciens, plures Provinciæ urbes & oppida ſibi ſubjugaſſet, rex Aragonum, comes Tholo- E ſanus, comes Convenarum, comes Fuxenſis, collecto exercitu copioſo, ſupradictum caſtrum obſederunt, erectiſque machinis oppugnare cœperunt. Res vero comiti Simoni innotuit, qui mox paucis admodum viris collectis, regi Aragonum audacter occurrit, legionibuſque diſpoſitis, conſerta eſt pugna II. idus Septembris, in qua rex Aragonum cum pluribus de ſuo exercitu occubuit, reliqui vero fuga elapſi ſunt, & confuſi ad propria remearunt. De ſociis autem comitis Simonis unus tantum miles cum paucis clientibus in illo conflictu occidit. A diebus Judæ Machabæi uſque in præſens tempus tantam multitudinem tam mirabilem à pauciſſimis tam mirabiliter victam, cæſam atque fugatam nomquam & nuſquam legimus. Eodem tempore in regno Franciæ pueri & puellæ cum aliquibus adoleſcentulis & ſenibus, vexilla, cereos, cruces, thuribula portantes, proceſſiones faciebant, & per urbes, vicos, & caſtella canentes ibant, gallice proclamantes: *Domine Deus, exalta chriſtianitatem. Domine Deus, redde nobis veram crucem.* Non ſolum hæc verba, ſed & alia multa decantabant, quia variæ proceſſiones erant, & unaquæque proceſſio pro libitu ſuo variabat. Res vero iſta à ſæculis inaudita, multis fuit admirationi, quod, ut credimus, præſagium futurorum fuit, eorum ſcilicet, quæ in ſequenti anno contigerunt. Nam legatus Romanus Galliæ fines ingreſſus, copioſam multitudinem in crucifixi nomine cruce ſignavit; cujus multitudinis numerum ſolius Dei ſcientia colligit. Ottone imperatore à papa Innocentio excommunicato, infans Apuliæ Romanum ſibi vindicare imperium eſt conatus.

C MCCXIV. Stephanus Cantuarienſis archiepiſcopus, ceterique Anglorum pontifices & monachi & clerici, qui pro cauſa eccleſiæ tenebantur exſilio, mediante cardinali, regi reconciliantur, & ab eo recipiuntur in Anglia, & ſua ipſi recipiunt, ſicque regnum ab interdicti ſententia, rex à nexu excommunicationis abſolvitur, redditur eccleſiis cum præſulibus & chriſtianitate tranquillitas, exſulibus cum rebus & patria, regi cum reconciliatione communio, plebi devotio, omnibus in commune catholicis pro reddita eccleſiæ pace lætitia. Ferrandus Flandriæ comes à Philippo Francorum rege pulſus à Flandria, Ottonem Alemanniæ & Johannem Angliæ reges expetiit, & pepigit fœdus cum eis, quorum fretus auxilio, reverſus in Flandriam eam pæne totam de manu regis Franciæ potenter eripuit, ope & induſtria virorum illuſtrium, & præcipue Willelmi comitis Sareſberienſis fratris regis Angliæ, & comitis Boloniæ Reginaldi. Johannes rex Angliæ in Aquitaniam claſſe transvectus, reconciliatis ſibi magnatibus terræ multis, magnam partem Provinciæ ſuo juri reſtituit. Philippus itaque rex Francorum miſſo contra eum filio ſuo Ludovico, ipſe collecto exercitu Flandrenſibus quorum vires jam nimis excreverant, cenſuit occurrendum. Igitur inter fines Flandriæ fit utrimque concurſus, & diſpoſitis aciebus apud pontem Wenini inter Mauritaniam & Tornacum VI. calendas Auguſti, die etiam dominica pugna committitur, & in conflictu cecidere nonnulli. Franci tandem palmam victoriæ tenuerunt. In hoc bello Flandrenſi in acie capti ſunt egregii pugnatores quatuor comites Pilutus Alemannus, Ferrandus Flandrenſis, Willelmus Sareſberienſis, Regi-

naldus Bolonienſis, & Seneſcallus Ottonis, & milites alii tam mediocres quam illuſtres circiter CL. Poſt hoc rex Philippus contra regem Angliæ movet exercitum, ſed legatis intervenientibus, inter eos quinquennales firmantur induciæ, & ita reverſus eſt rex Philippus in Franciam, rex Johannes in Angliam ſe recepit. Terræ motus in adventu Domini XIII. calendas Januarii, ter in una nocte factus eſt. Globus igneus magnitudinem bovis excedens, & magnum lumen emittens viſus eſt in aere circa diei initium idus Januarii. Eclypſis lunæ facta eſt XVI. calendas Martii.

MCCXV. Romæ generale concilium à papa Innocentio celebratur. Orta inter regem Anglorum & barones gravi diſſenſione, Anglia dolet ſe gladio multiſque calamitatibus ſubjacere.

MCCXVI. Ludovicus Philippi regis Francorum filius, confœderatis ſibi magnatibus Angliæ, qui regi rebellabant, cum multis navibus & armatorum exercitu in Angliam transfretavit. Innocentius III. papa obiit, cui ſucceſſit Honorius III. Obiit Johannes rex Anglorum, cui ſucceſſit Henricus filius ejus puer duodennis.

MCCXVII. Bellum apud Lincolnenſem urbem inter regem Anglorum & inter Norrenſes & alios potentes multos, qui eidem regi implacabiliter inimicabantur: ſed miſertus Deus pueri regis innocentiæ priuſquam poſſet arma portare, dedit ei de hoſtibus triumphare. Nec ſolum in hoc prælio, ſed in mari prælium magnum commiſſum eſt inter Francos & Anglos, & divina præliante virtute, Gallica juventus cum omni navium apparatu victa eſt ab Anglis, & in prædam abducta. Ibi Euſtachius monachus, homo apoſtata, pyrata & prædo peſſimus, utrique regno infidus, capite plexus eſt, tunc temporis Francis præbens auxilium & princeps illius navigii Robertus de Cortenaio.

MCCXVIII. Capta eſt à chriſtianis Damieta urbs Ægypti fortiſſima, ſed in brevi iterum à Saracenis recuperata. Concluſerunt enim Saraceni chriſtianorum exercitum cum rege ceteriſque nobilibus chriſtianis, & non invento aditu evadendi alio, Damietam pro ſua liberatione chriſtiani dederunt Saracenis. Qui etiam Saraceni crucis ſanctæ partem, quam triginta ferme annis tenuerant, cum captivis omnibus chriſtianis, pro ejuſdem Damietæ recuperatione reddiderunt chriſtianis.

MCCXIX. Infans Apuliæ à domno papa Honorio ſublimatur in imperatorem.

MCCXX. Ludovicus filius regis Franciæ poſtquam rediit de Anglia, collecto rurſus exercitu, Toloſam adiit civitatem potentiſſimam, & tunc temporis Albigenſium refugium: ſed nihil ibi proficiens idem Ludovicus in paternos fines ſe recepit. Stephanus de Lanketone Cantuarienſis archiepiſcopus ſedi propriæ reſtituitur à puero rege Henrico in pace ſuſceptus.

A MCCXXI. Obiit Robertus Polanus Rothomagenſis archiepiſcopus, cui ſucceſſit Theobaldus de Ambianis theſaurarius eccleſiæ Rothomagenſis. Corpus S. Thomæ Cantuarienſis de terra levatur anno quinquageſimo à ſuo martyrio.

MCCXXII. Sanctus Willelmus Bituricenſis archiepiſcopus, Ciſtercienſis ordinis monachus Romæ canonizatur.

MCCXXIII. Philippus rex Francorum invictiſſimus, qui ſibi non parvam partem Aquitaniæ, Normanniam, Flandriam, cum parte Pictaviæ maxima ſubjugavit, II. idus Julii
B de medio factus ab hac vita migravit, ac nullum umquam proditorem amavit, ſed quotquot ad ſe veniebant, caſtella & villas ab eis recipiebat, & eos de regno ſuo ſine ſpe revertendi effugabat. Apud Meduntam defunctus, apud S. Dionyſium aſſiſtentibus XXII. epiſcopis & II. cardinalibus, & rege Hieroſolymitano, ſepulturæ traditus eſt, cui ſucceſſit Ludovicus filius ejus in regnum. Ante obitum regis Philippi anno præcedente viſa eſt ſtella circa occaſum ſolis Decembris plurimæ magnitudinis, ardens velut facula, radios ſurſum erigens, & in acutum
C velut in conum colligens, terræ viciniæ videbatur, & aliquod prodigium portendere ferebatur..... Ludovicus regis Philippi filius VIII. idus Auguſti unctus & coronatus eſt in regem apud Remis civitatem.

MCCXXV. III. nonas Julii obiit Vitalis abbas Mortui-maris, cui ſucceſſit Oſmundus ejuſdem domus prior.

MCCXXVI. VI. idus Novembris obiit Ludovicus rex Francorum, cui ſucceſſit Ludovicus filius ejus. III. calendas Octobris obiit Oſmundus abbas Mortui-maris, cui ſucceſſit domnus Richardus Conſtentienſis.

D MCCXXVII. Obiit Honorius papa, cui ſucceſſit Gregorius.

MCCXXIX. VII. calendas Octobris obiit piæ memoriæ Theobaldus de Ambianis archiepiſcopus Rothomagenſis, cui ſucceſſit venerabilis Mauritius poſt ipſum Rothomagenſis archiepiſcopus.

MCCXXXIV. Pridie idus Januarii obiit apud Salicoſam piæ memoriæ Mauritius Rothomagenſis archiepiſcopus, de ſede Cenomanenſi à domno papa Rothomagenſi eccleſiæ prærogatus, qui fervens zelo nullam in terris accipiebat perſonam, non regem, non prin-
E cipem, non tyrannum, non divitem. Sacerdotes fornicarios vehementer exſecrabatur, dejiciebat eos de eccleſiis, & ad ſedem apoſtolicam eos abſolvendos mittebat. Doctores honeſtæ vitæ & bonæ famæ venerabatur & magnis beneficiis ditabat.

Hactenus chronicon Mortui-maris. Sub finem codicis recentiori manu multa ad hiſtoriam monaſterii, ſed præcipue de monachorum obitu ſcripta reperimus, ex quibus ſequentia ſelegimus.

MCCXXXVII. X. calendas Decembris obiit domnus Gaufridus de S. Samſone quon-

dam abbas hujus loci, vir ſenex & plenus A dierum.

MCCXCIII. Idus Junii obiit domnus Robertus de Hermanvilla decimus abbas Mortui-maris, in ſuos & quoſcumque alios miſericors & mitiſſimus fuit, cui ſucceſſit domnus Robertus de Creſcentevilla.

ANNO MCCCCLXXIII. in vigilia aſcenſionis Domini obiit domnus Johannes Bolengarii de Leonibus XVIII. abbas hujus eccleſiæ, vir magnæ eloquentiæ, & in correctionibus multum miſericors, in ſacra pagina bacalarius, qui grangiam noſtram de Ultraboſcum reædificavit, & eſt ſepultus in eccleſia B ante altare beatæ Magdalenæ: vivat cum Chriſto. Huic ſucceſſit Petrus *Guimier* de Rothomago, in ſacra ſcriptura bacalaureus formatus, qui antea prior hujus cœnobii & burſarius venerabilis collegii ſancti Bernardi Pariſius extiterat (præerat adhuc anno 1498.)

MDIV. XXVI. Octobris obiit in flore juventutis nonnus Blaſius de Fovea hujus inſignis eccleſiæ Mortui-maris abbas, qui multa bona in duodus annis & ſeptem fere menſibus monaſterio ſua induſtria contulit. Anima ejus in bona pace quieſcat: & eſt ſepultus C ante altare beatiſſimæ virginis Mariæ genitricis Dei, & Domini noſtri JESU CHRISTI, qui meritis ſuæ acerrimæ paſſionis & omnium electorum ſuorum meritis & precibus dignetur eccleſiam quam rexit dirigere, protegere, cuſtodire, & reformare, & viſitare in æternum.

Epitaphium domni Blaſii abbatis Mortui-maris.

BLaſius hac fovea Foveæ de nomine dictus,
Sarcophago putris ſub graviore jacet.
Turſignole ſolum fuit & natale, ſub aucas
Omne latens vigilat juris enigma dedit.
Atque tuæ ſedis dant æquora mortua nomen
Virgo parens gemina meſſe lupata tulit.
Corpus habet tellus, virtus pennata ſepulcrum
Horruit, æterno famigerenda die.
Cum tamen à Chriſto quingenti & quatuor anni
Poſt mille effluerent, dum tacet omnis ager.
Qui moriturus erat, ter denis ocius annis
Octo ſimul plenis præcipitatur humi.
Quem pater omnipotens, meritis ſi præmia reddis,
In ſuperum petimus tecta ſuprema vehi.

MDXV. Die XII. Februarii obiit bonæ memoriæ domnus Petrus *Guymier* decimus nonus abbas Mortui-maris, vir ſimplex, mitis, & in ſuos miſericors, qui ante in collegio ſancti Bernardi Pariſius ubi gradum bacalariatus formati in ſacra pagina meruerat, officium burſarii laudabiliter & ſine eccleſiæ detrimento exercuit: demum ad monaſterium rediens, ex priore abbas factus, humilitatem primam [redacted] familiaritatem non deſeruit: immo tanto onere ſe indignum exiſtimans, tandem domno Blaſio viro ſcientifico & tanto honore digno ex ſuorum conſenſu ceſſit. Poſt reſignationem autem annis XIV. ſupervixit.

Domnus Henricus *Hobart* de Rothomago bacalarius in ſacra pagina, alias prior hujus monaſterii, debellavit viriliter quemdam commendatarium ſæcularem intruſum in monaſterio de Trappa, ſuis parentibus & amicis ipſum juvantibus, ſicque juſtitia mediante, in parlamento Pariſienſi contra dictum commendatarium obtinuit, [redacted] poſtmodum in eodem monaſterio abbatiſavit longo tempore, ſicque viribus corporeis in eo deficientibus, dictum monaſterium alteri ſuorum religioſorum reſignavit, & certo tempore elapſo, devote in ſuo præfato monaſterio diem ſuum clauſit extremum, ſepultumque fuit ibidem ſuum cadaver die ... anno Domini MDXX.

Domnus Petrus *Roucherel* de Andeliaco alias ſacriſta hujus monaſterii vigilantiſſimus, poſtmodum electus abbas, licet non occupaverit ſedem abbatis actualiter, diu traxit moram in monaſterio noſtro de *Pormon*, & ſentiens ſe debilem ex ſenectute & infirmitate, repetiit monaſterium, ubi elapſis certis menſibus, finivit ſuos dies, cujus corpus ſepultum eſt in clauſtro de latere dormitorii die octava decima menſis Martii anno Domini MDXXV. unde proh dolor! cecidit monaſterium in commendam longo tempore, & finita commenda certo medio, huic monaſterio abbatiſavit nonnus Johannes *Sanguin* religioſus profeſſus Boni-portus per ſpatium quatuor annorum. Quo à ſuo abbate revocato, ut præeſſet illi Bono-portui, tunc reſignavit hoc monaſterium domno Ludovico *Huylard* ejuſdem prioratus profeſſo, in ſacra theologia bacalaureo formato, & tunc temporis hujus monaſterii priori vigilantiſſimo. Qui quidem *Sanguyn* poſt aliquos annos reſignatione ſeu ceſſione dicti monaſterii Boni-portus per eum facta apud villagium de Beciaco expiravit anno Domini MDXX..... die ....

Domnus Richardus de Boſco Rothomagenſi ſacræ theologiæ profeſſor, vir religioſus, qui apud S. Bernardum Pariſiis proviſoris officio fungens, in Mortuum-mare revocatur. Poſtea vero factus abbas Loci-Dei prima baſilicæ quæ nunc extat fundamenta geſſit, cedenſque locum & regiminis officium in monaſterio de Strata per devolutionem promovetur, qui ſagaci providentia omnia cauſidicorum litigia quibus idem monaſterium implicabatur, in brevi pacavit, & ſingula ferme cœnobii ædificia ex integro renovavit. Jugum autem rigidæ converſationis quod ipſe aſſumſerat numquam dimiſit. Obiit vero plenus dierum, in ſenec-

tute bona anno Domini MDXXX. . . . . A

Domnus Guillelmus *Le Faulconnier* in ſacra theologia doctor excellentiſſimus, ab hujus monaſterii prioratus officio vocatus, in abbatem Miratorii apud Burgundiam promovetur, & à Miratorio ad Ciſtercienſem totius ordinis monarchiam electus caput dignitate ſublimatur, ubi multa etiam à fundamentis conſtruxit ædificia; tantaque in auribus regis Franciſci increbuit ejus doctrinæ magnificentia, ut audita ejuſdem morte dixerit: Unus è ſapientioribus regni mei interiit. Obiit autem apud Ciſtercium die Veneris ſanctæ anno ab incarnato Verbo 1539.

Reverendiſſimus ac dominus dominus Ludovicus *Huillart* Rothomagenſis monaſterii [redacted]. Mariæ de Bono portu profeſſus in ſacra pagina bacalaureus formatus, apud Bellumpratum aliquot annos procuratorio nomine fungens, tandem Mortuum-mare venit: ubi ſub præfato domno Johanne *Sangnyn* tunc abbate prioratus officium exercuit: cui & reſignatione ceſſit. Hic viginti tres annos in hoc monaſterio paterna in filios moderamina tenens, octodecim benedixit novicios, quorum duo primi Stephanus [redacted] Natalis, duo ultimi Johannes & Philippus. Interea C parochos quamplurimos pro decimis litigantes ſubegit, novam grangiam cum pertinentiis, domno Petro *le Duc* tunc priore & procuratorium munus agente, à parochia de *Pochey* per cenſuram Rothomagenſis parlamenti ſegregavit, ac ibidem eccleſiam conſtruxit. Item apud Landam de *Belſuiſſel*, quam pro majori parte infeodatam jurenſi litigio recuperaverat, omnia ædificia præter grangiam à fundamentis inſtauravit, hortos muris cinxit, ac majorem domum ædificavit. Item in hoc monaſterio domum abbatialem conſtruxit, & plurima eccleſiæ ornamenta D ad Dei cultum contulit. Servitium divinum cum gravitate perſolvi ſemper procuravit, unde non modicam apud Deum gratiam, & apud homines laudem promeruit, qui cum ſibi ſeneſcenti & monaſterio timens, ne luporum rabies in ovile deſæviret, utriuſque nobilitatis gloria præfulgentem virum nempe domnum ac magiſtrum Johannem de *Roucherolles* abbatem de Gardo inter ceteros prælegit, cui quamvis ſæculari reſignavit ſedem abbatialem, & alias dignitates ſibi reſervans: qui hoc medio Theſſalonicenſis archiepiſcopus conſecratur, ac vicarius perpe- E tuus & irrevocabilis factus duos ferme annos poſt reſignationem ſupervixit, interim fratribus Franciſco *de la Cour* hujus monaſterii expreſſe profeſſo, Johanni *Chevallier* & Philippo *le Picard* ibidem novitiis ſacramentum confirmationis contulit.

BREVE CHRONICON NORMANNICUM SIVE BRITANNICUM.

Ex MS. Colbertino 1020.

ANno dominicæ Incarnationis DCCCXXX. Herio inſula à generali monachorum habitatione deſtituitur menſe Junio. Eo quoque anno Odo Aurelianorum comes cum Lamberto Namnetenſi comite congreditur & occiditur.

[redacted] Anno DCCCXXXV. Rainardus Arbatilicenſis comes XIII. calendas Septembris cum Northmannis dimicavit in Herio inſula.

Anno DCCCXXXVI. Corpus S. Philiberti VII. idus Junii ex Herio inſula effoditur, & Burgundiam perfertur.

Anno DCCCXXXVIII. Pipinus Aquitaniæ rex obiit Pictavii apud S. Radegundem ſepultus.

Anno DCCCXL. III. nonas Maii IV. feria, hora VIII. eclypſis ſolis fuit, & XII. calendas Julii Hludowicus imperator obiit.

Anno DCCCXLI. Hlotarius imperator cum Karolo & Hludowico fratribus certamen apud Fontanetum iniit, & per Warinum Provinciæ ducem ſuperatus fugam capeſſit, Francorum ſtrage innumera peracta.

Anno DCCCXLIII. Judith imperatrix Caroli-Calvi mater obiit apud beatum ſepulta Martinum Turonis. Eo anno Rainaldus IX. calendas Julii à Lamberto perimitur. Eo quoque anno Nannetis à Weſfaldingis capitur, & Carolus primò Britanniam petit.

Anno DCCCXLIV. Bernardus & Herveus à Lamberto occiduntur, quorum Herveus Rainaldi filius fuit.

Anno DCCCXLV. Sigoinus comes à Normannis capitur & occiditur, & Sanctonas urbs concrematur, theſauris ejus optimis exportatis. Carolus iterato Britanniam pergens cum Nomenoio dimicat.

Anno DCCCXLVI. Northmanni menſe Julio Herio inſulam ſuccendunt.

Anno DCCCXLVII. Northmanni IV. calendas Aprilis Deas monaſterium ſuccendunt.

Anno DCCCXLVIII. Burdigala à Northmannis capitur & concrematur.

Anno DCCCL. Karolus-Calvus Britannias tertia vice cum magno exercitu petit. Nomenoius Redhonas & Nannetis capiens, partem murorum portaſque earum deſtruxit.

Anno DCCCLI. Nomenoius, jubente Deo ab angelo percuſſus interiit. Karolus quarta vice Britannias repetens, cum Eriſpoio filio Nomenoi certamen iniit XI. calendas Septembris, partemque exercitus cum Viviano duce amiſit.

Anno DCCCLII. Lambertus comes à Gauzberto Cenomanenſium comite calendis Maii occiditur. Eodem anno menſe Septembri Karolus nepotem ſuum Pipinum adquirit. Ramnulfus quoque Pictavenſis ac Raino propinquus ejus pridie nonas Novembris in Bri-

liaco villa cum Northmannis dimicant. A Gauzbertus comes menſe Martio occiditur.

Anno DCCCLIII. Lucionnus menſe Maio à Northmannis exuritur, & menſe Junio ſancti Florentii monaſterium & Nannetis civitas, Turonis quoque exuruntur.

Anno DCCCLXIII. Turpio Engoliſmenſium comes cum Northmannis congreditur, & occidens eorum regem nomine Maurum, ab eo ipſe occiditur.

Anno DCCCLXVI. Emeno Turpionis frater Engoliſmæ comes cum Landrico Sanctonico comite confligit, & occiſo Landrico ſaucius in caſtro Runco.ia reducitur, & die octava B moritur.

Anno DCCCLXX. Lotharius imperator monachus effectus in Promia monaſterio moritur.

Anno DCCCLXXXVI. Wlgrimnus Petragorienſis comes obiit.

Anno DCCCCXXX. Ademarus comes Emenonis filius IV. nonas Aprilis obiit apud S. Hilarium Pictavis ſepultus.

Altera manu.

Anno MXXV. obiit Wido vicecomes VI. calendas Novembris apud S. Martialem Lemovicas ſepultus.

C

CHRONICON SENONENSE SANCTÆ COLUMBÆ.

Ex MS. ejuſdem monaſterii.

DCCVIII. Obiit Drogo princeps Francorum.

DCCIX. Pipinus primo perrexit in Alemanniam.

DCCXI. Hildericus rex obiit.

DCCXIV. Pipinus obiit.

DCCXV. Dagobertus rex obiit.

DCCXVI. Carolus dux primo pugnat. D

DCCXLI. Carolus princeps obiit.

DCCXLII. Carlomannus & Pippinus contra Ratbodum.

DCCL. Pipinus electus eſt in regem, & Hildericus tonſuratus.

DCCLXIV. Pipinus rex obiit. Carolus & Carlomannus regnum ſuſcipiunt.

DCCLXVII. Carlomannus obiit.

DCCLXXX. Simon abbas à quibuſdam huic tempori aſſignatur.

DCCCIV. Alconius abbas obiit.

DCCCXIV. Carolus imperator obiit. Ludovicus imperium recipit.

DCCCLXXVII. Carolus imperator obiit ſecundo nonas Octobris.

DCCCLXXVIII. Johannes papa octavus in Gallias venit.

DCCCLXXIX. Ludovicus rex IV. idus Aprilis obiit.

DCCCLXXXII. Ludovicus filius Ludovici fratris Carlomanni obiit. Eodem anno ſecundo nonas Julii ſuſceptæ ſunt reliquiæ pretioſiſſimæ in baſilica S. Columbæ virginis à patribus atque præpoſito ejuſdem cœnobii Evrardo nomine monacho & ſacerdote, qui eodem anno per diſpoſitionem Dei & electionem cleri ac totius populi in archiepiſcopatu Senonenſis eccleſiæ ſublimatus eſt. Attulit vero eas Roma veniens quidam civis ejuſdem urbis, Formoſus nomine, epiſcopus Portuenſis, cujus memoria in locello quo conditæ ſunt diligenter habetur.

Erat autem abbas hujus monaſterii Guelpho ex proſapia regali, qui eodem anno tranſiens è mundo in baſilica S. Columbæ eſt humatus.

Guelphoni ſucceſſit Conradus chriſtianiſſimus comes, germanus ejus, qui etiam ipſo anno diem claudens extremum, cum magno mœrore & gemitu totius regni, eo præcipiente & admodum obſecrante in ſtillicidio B. Columbæ ad pedes S. Lupi confeſſoris honorifice eſt ſepultus. Cui ſucceſſit Hugo conſobrinus ejus, qui monarchiam clericatus in palatio obtinens, ducatum etiam regni poſt regem nobiliter adminiſtrabat.

DCCCLXXXVI. Hoc anno II. calendas Septembris aſcenderunt Normanni Senonis à Pariſius, & in ſequenti Majo redierunt in Franciam, jam defuncto Evrardo epiſcopo calendis Februarii, & ordinato in loco ejus Galterio IV. nonas Aprilis, qui eodem anno unxit Odonem in regem.

DCCCXCV. Richardus princeps Burgundiæ recepit Sennis contra Galterium epiſcopum & Robertum comitem VI. idus Junii.

DCCCXCVIII. Odo rex obiit, & Carolus regnum recipit.

DCCCXCIX. Normanni in Burgundia ad ſanctum Florentinum.

DCCCCX. Hoc anno V. calendas Junii jacta ſunt fundamenta muri circa monaſterium S. Columbæ, Berthone ejuſdem loci præpoſito.

DCCCCXI. XIV. calendas Auguſti in ſuburbio cum obſiderent Normanni Carnoticam urbem, & jam penitus eſſet capienda, ſupervenientes Richardus & Robertus comites cum ſuis, Dei auxilio & B. MARIÆ patrocinio roborati, maximam paganorum ſtragem fecerunt, & à paucis qui remanſerant obſides capiuntur.

DCCCCXIV. Othertus epiſcopus Trecas obiit calendis Januarii, & idibus Maii ſucceſſit Ancigiſus.

DCCCCXV. IV. idus Martii ordinatur Bertho monachus S. Columbæ ad epiſcopatum Autiſſiodorenſem.

E DCCCCXVIII. Obiit idem Bertho VI. idus Martii.

DCCCCXXI. Richardus dux obiit ......

DCCCCXXII. Robertus princeps unctus & regem calendis Julii contra Carolum à Gualterio archiepiſcopo Senonenſi, & nondum anno expleto XVII. calendas Julii peremtus eſt in bello Sueſſionenſi ab exercitu Caroli, & III. idus Julii anno DCCCCXXIV. electus eſt in regem à Francis Rodulfus in eadem urbe, & unctus à dicto Gualterio, qui XVII. calendas obiit.

DCCCCXXXVI. Prima noctis ſtatione caſtrum

domnæ Columbæ cum ipſo cœnobio voraci A
eſt incendio combuſtum VI. idus Januarii, pauciſque intermeantibus diebus XIX. calendas Februarii eodem ſcilicet menſe inclytus rex Rodulfus pace & armis ſeptra Francorum ſpectabiliter diſponens hominem exuit Autiſſiodori, tumulatuſque eſt in cœnobio S. Columbæ.

XIII. calendas Julii unctus eſt in regem Ludovicus filius Caroli apud Laudunum.

DCCCCLIV. Menſe Septembri obiit Ludovicus rex, cui pridie idus Novembris ſucceſſit filius Lotharius jam juvenis. Eodem anno Hugo dux Francorum contra Guillelmum comitem B
obſedit Pictavium.

DCCCCLV. Hugo dies paſchæ lætus ducens cum Giſleberto principe Burgundionum, idem Giſlebertus feria tertia poſt paſcha morte ſubita præventus, manibus prædicti Hugonis principatum ſuum commiſit, quem brevi apud villam Dordigam ſequutus eſt Hugo dominica XVI. calendas Julii.

DCCCCLXXVIII. Anaſtaſius archipræſul Senonenſis VI. idus Januarii obiit, & eodem anno IV. idus Januarii Seguynus ſuffectus eſt.

DCCCCXCVI Bernardus ſeu Raynardus comes Senonis obiit, & Seguinus XVI. calendas C
Junii obiit, & Leothericus ordinatus eſt eodem anno.

MII. Idibus Octobris Henricus dux Burgundiæ obiit.

MXXXIII. Obiit Leothericus archipræſul, & eodem anno ſucceſſit Gelduinus.

MXLVII. Factum eſt vix credibile prælium inter Henricum regem Francorum & gentem Normannorum in ipſa provincia ſuper fluvium Durâ. Fuere autem viginti millia Normannicæ gentis peditum & equitum, Francorum vero tria millia bellatorum, à quibus duriter Normanni cæſi decem millia perie- D
runt.

MLV. Obiit Henricus filius Conradi imperatoris & comes Rainardus. Theobaldus nobilis generis in Vincentia Venetiæ urbe duodecimo converſionis ſuæ anno obiit miraculis clarus.

MLX. Obiit Manardus archiepiſcopus.

MLXXIII. Mortuus eſt abbas Wilencus, cui ſucceſſit Arnulfus.

MLXXVII. Hiems duriſſima & longiſſima à calendis Novembris ad medium Martii, qualem ſe vidiſſe fatentur ſeniores numquam.

MLXXVIII. Arnulfus abbas S. Columbæ oſſa E
S. Theobaldi fratris ſui de Italia defert, & in eadem eccleſia locat.

MXCVII. Magna pars æſtatis abſque pluvia fuit, quapropter corpus S. Lupi in eccleſiam S. Stephani delatum eſt, & cum magna devotione ſuſceptum eſt à Richerio archiepiſcopo & canonicis. Illo autem exeunte ab eccleſia deſcendit abundanter pluvia.

MC. His temporibus fuerunt plures unus poſt alium, in abbatia S. Columbæ mercenarii potius quam paſtores, quorum ne unus quidem vitam finivit in prælatione. Eorum temporibus eccleſia ad tantam devenit inopiam, ut vix fratres neceſſaria haberent, donec Roſcelinus eccleſiam regendam ſuſciperet, qui per triginta novem annos nobiliter rexit. Fuit autem moribus, genere & ſapientia inſignis.

MCVI. Tranſlata ſunt oſſa S. Lupi ab archiepiſcopo Daimberto in ſolemnitate apoſtolorum Simonis & Judæ.

MCVIII. Hoc anno mortuus eſt Philippus piiſſimus rex, ſpes & ſolamen monachorum & clericorum necnon inopum; cui ſucceſſit Ludovicus filius ejus.

MCXXII. Hoc anno obiit Daibertus archiepiſcopus.

MCXXXVII. Obiit rex Ludovicus, cui ſucceſſit Ludovicus juvenis, qui rex Francorum & dux Aquitaniæ fuit.

MCXXXIX. Obiit Roſcelinus abbas S. Columbæ IV. calendas Maii. Roſcelino ſucceſſit Theobaldus de Pahens filius Hugonis primi magiſtri templi Hieruſalem.

MCXLII. Hoc anno jecit fundamenta hujus eccleſiæ Theobaldus abbas die annuntiationis dominicæ.

MCXLV. Magna mortalitas & penuria. In ſequenti paſcha rex Ludovicus omni virtutum gratia decoratus crucem cum ingenti multitudine Vizeliaci accepit. Machina vero lignea præ multitudine illorum qui cruces accipiebant cecidit, ſed abſque alicujus læſione. Ea tamen pars in qua rex erat, illæſa permanſit. Quo in loco rex eccleſiam in honorem S. Crucis fieri juſſit, & ſtatim virtutes ibi & miracula Dominus dignatus eſt operari. In ſequenti vero anno iter arripientes, fame ac ſiti cruciati, inveſtigabili Dei judicio pene omnes conſumti ſunt: inter quos abbas S. Columbæ Theobaldus obiit, cui Girardus ejuſdem eccleſiæ monachus ſucceſſit bonis moribus adornatus religioniſque copia fultus anno MCXLVIII. Theobaldus autem inter cetera quæ ab eccleſia abſtulit, duo precioſa ornamenta, coronam videlicet auream gemmis micantibus adornatam, quam felicis memoriæ Radulfus rex moriens eidem eccleſiæ miſerat: quæ tam pro ejuſdem regis amore, quam pro eccleſiæ dignitate uſque ad iſta tempora ſervata fuerat, Hieruſalem ſecum portavit, crucemque à S. Eligio opere magnifico fabricatam, diuque in eccleſia conſervatam per monachum quemdam Stephanum nomine, eccleſiæ monachis neſcientibus, furtim eripuit, quam Trecas deferens, cuidam Judæo in vadimonium tradita eſt, quæ ulterius nec ab eo, nec ab ejus ſucceſſore redimi potuit.

MCL. Obiit Droco abbas. Droconi ſucceſſit Odo Foſſatenſis monachus.

MCLXIV. Hugone Senonenſe pontifice, Odone venerabili abbate S. Columbæ, Alexander papa dedicavit eccleſiam S. Columbæ Senonis VI. calendas Maii. Quam præfatus abbas à fundamentis renovavit, aſſiſtentibus ſibi Romanæ curiæ cardinalibus & epiſcopis

Digitized by Google

pis plurimis, ex quibus duo archiepiſcopi, A tres epiſcopi ſummum pontificem adjuvabant in conſecratione majoris altaris, quod ipſe conſecravit, & manibus ſuis pretioſas reliquias poſuit. Tria vero altaria ſancti ſcilicet Michaelis, & SS. apoſtolorum Petri & Pauli & S. Stephani tres epiſcopi Romanæ curiæ conſecrarunt; & in quolibet reliquias poſuerunt. Singulis vero annis omnibus ad dedicationem eccleſiæ infra tres dies convenientibus perpetuo viginti dies pœnitentiæ ſummus pontifex perdonavit. Dedicatio vero tanta gloria celebrata eſt, tantaque fuit frequentia populorum, ut una die numerus B convenientium æſtimaretur ad viginti millia. Pridie autem calendas Octobris præfatus papa Senonas intravit ad hiemandum, & in die nativitatis Domini miſſam celebravit in eccleſia S. Columbæ; & poſtea coronatus tam ipſe quam cardinales epiſcopi ſacerdotalibus & leviticis veſtimentis induti ſuper equos bene coopertos Senonas redierunt. Inſequenti etiam ſolemnitate S. Columbæ, rege Francorum Ludovico aſtante, præfatus papa in dicta eccleſia miſſam ſolemniter celebravit. Hoc anno mortuus eſt Odo abbas, cui ſucceſſit Salo, qui depoſitus fuit, & C conſtitutus eſt in loco ejus Gilo prior de Vileio monaſterio monachus Vizeliaci.

MCLXVIII. Obiit Hugo Senonenſis archiepiſcopus, cui ſucceſſit Guillelmus frater comitis Henrici, qui poſtea fuit archiepiſcopus Remenſis.

MCLXXV. Mortuus eſt Gilo abbas, cui ſucceſſit Radulfus bonus homo, cui omnia proſpera evenerunt.

MCXCIII. Obiit Radulfus abbas, cui ſucceſſit Iſembardus abbas & poſt eum Ganfridus prior de . . . . . monaſterio . . . . . Vizeliaci fuit abbas. D

BREVE CHRONICON TORNACENSE S. MARTINI.

Ex MS. S. Martini Tornacenſi.

CCCCLIX. Remigius Remenſis naſcitur.

CCCCLXIV. Hunis Gallias vaſtantibus, Eleutherius Tornacenſis naſcitur.

CCCCLXXII. Remigius Remorum fit epiſcopus.

CCCCLXXXIV. Eleutherius Tornacenſis fit epiſcopus. E

DXXVIII. Eleutherius epiſcopus moritur.

DXXXII. Vedaſtus Attrebatenſium primus ordinatur epiſcopus à S. Remigio.

DXLIV. Obiit S. Pater Benedictus.

DXLVI. Obiit S. Remigius Remorum epiſcopus.

DLIV. Obiit S. Medardus.

DLVIII. Monaſterium S. Martini incenſum eſt.

DLXII. Lotharius obiit, ſepultus eſt in baſilica S. Medardi.

DLXX. Obiit S. Vedaſtus, ſequenti anno ſanctus Amandus natus eſt.

DCXXXI. Obiit S. Bavo qui & Allowinus dictus eſt.

DCXCI. Obiit S. Amatus epiſcopus.

DCXCVII. Obiit S. Audomarus, ſequenti anno obiit S. Bertinus.

DCCXIII. Pippinus princeps obiit, Karolus Martellus ſuccedit.

DCCXXX. Obiit Beda preſbyter.

DCCXLI. Karolus ſenior obiit, Pippinus ſuccedit.

DCCLXVII. Pippinus rex obiit, Karolus ſuccedit.

DCCLXXXII. Obiit Gillebertus epiſcopus Noviomenſis monachus & abbas S. Amandi.

DCCCIX. Elevatio S. Amandi.

DCCCXIV. Karolus imperator Magnus obiit; Ludovicus Pius imperator eligitur.

DCCCXXI. Obiit Arno archiepiſcopus abbas de S. Amando.

DCCCXXVII. Corpus S. Sebaſtiani Sueſſionis defertur. Sequenti anno corpora Marcellini & Petri de Roma in Franciam tranſlata ſunt.

DCCCXXXIX. Normanni in Walcras interfecerunt Francos, & Ludovicus imperator obiit, filius ejus Karolus ſuccedit.

DCCCLV. Ignis divinus accenſus eſt ad ſepulcrum S. Amandi.

DCCCLXII. Balduinus Ferreus Odacri filius Judith Karoli regis filiam uxorem duxit; illa illum ſequente.

DCCCLXXIII. XIV. calendas Septembris, tanta multitudo locuſtarum viſa eſt per aerem volitare, quanta numquam apparuit, à partibus orientis tendens in occidentem.

DCCCLXXVII. Karolus imperator obiit, filius ejus Ludovicus ſuccedit, dehinc tertio anno IV. calendas Novembris eclypſis ſolis facta eſt poſt horam diei nonam tam denſa, ut etiam ſtellæ apparerent, & Balduinus Odacri filius obiit, & Balduinus Calvus filius ejus ſuccedit. Sequenti anno Ludovicus rex obiit, & Karolus Simplex filius ejus ſuccedit.

DCCCLXXXI. Normanni adjunctis ſibi Danis Franciam & Lotharingiam pervagantes, Ambianis, Atrebatis, Corbeiam, Cameracum, Tarvennam, fines Morinorum, Menapiorum, Brabatenſium, omnemque circa Scaldum flumen terram, Gandavum, Curtracum, abbatiam S. Amandi, in Condato ſibi ſedem ponentes, monaſteria ſanctorum Walarici & Richarii ferro & igni devaſtant, Leodium, Trajectum, Tungris, Coloniam Agrippinam, Hunnam cum adjacentibus caſtellis comburunt, Aquis incendunt oppidum & palatium, monaſterium Stabulans, Malmundarium, Indam, Prumiam, ſequenti anno Treverim incendunt, & Meum uſque pertendunt. Corpus S. Vedaſti Belvagus aſportatur, S. Amatus Sueſſionis aſportatur, & S. Amandus Pariſius.

DCCCLXXXIII. Obiit Immarus Remorum archiepiſcopus, Fulco ſuccedit.

DCCCC. Fulco archiepiſcopus perimitur à Wenemaro ſatellite Balduini Flandrenſium comitis.

DCCCCXIX. Obiit Balduinus, Arnulfus filius ejus ſuccedit.

DCCCCXXII. Karolus capitur ab Heriberto comite, & Peronæ mancipatur cuſtodiæ; dehinc tertio anno moritur, Ludovicus filius ejus ſubſtituitur.

DCCCCXXXII. Arnulfus comes adquiſivit Atrebatum.

DCCCCXXXVIII. Ungari per Auſtraſiam & Alemanniam multis civitatibus igni & gladio conſumtis, Wormatiæ Rheno tranſito, uſque ad oceanum Gallias vaſtant, ſequenti anno à Saxonibus graviter cæduntur.

DCCCCXLIII. Willelmus comes Normannorum aſtu comitis Arnulfi à Baltſone ejus camerario interficitur.

DCCCCLV. Conradus dux Dei & imperatoris transfuga, ad Hungaros ſe conferens eos in Lotharingiam uſque ad Carbonariam ſilvam perduxit, & virtute Dei apud Lobias contra eos oſtenſa, ultra prodire prohibiti impune redeunt. Eodem anno Ludovicus rex moritur, & Lotharius filius ejus ſuccedit.

DCCCCLXIV. Obiit comes Arnulfus Marciſus; & Arnulfus filius Balduini filii ſupradicti Arnulfi ſuccedit, qui Balduinus biennio ante patrem obierat.

DCCCCLXVI. Lotharius rex Attrebatum, Doacum, abbatiam S. Amandi, & omnem terram uſque Lis invadit.

DCCCCLXXXVI. Lotharius rex obiit, Ludovicus filius ejus ſuccedit, & uno anno regnat. Hic progenies prædictorum regum de ſtirpe Karoli Magni regnare ceſſavit. Hugo Capetus dux ejus regnum ſibi vendicat, qui Gerbertum Remis archiepiſcopum fecit; qui poſtea depoſitus ad Ottonem imperatorem ſe contulit; quem imperator primo Ravennæ archiepiſcopum, poſtea conſtituit papa Romanum. Unde eſt illud ejus monoſticum

Scandit ab R. Gerbertus ad R. poſt papa vigens R.

DCCCCLXXXVIII. Obiit Arnulfus junior Barbatus, & Balduinus Barbatus filius ejus ſuccedit.

DCCCCXCVI. Hugo rex moritur, Robertus filius ejus ſuccedit.

M. Terræ motus magnus factus eſt per univerſum orbem.

MVI. Fames & mortalitas tam graviter per totum orbem invaluit, ut tædio ſepelientium vivi adhuc ſpiritum trahentes obruerentur cum mortuis.

MXIV. Richardus abbatiam S. Amandi ad regendum ſuſcepit, qui etiam multarum abbatiarum abbas extitit.

MXXXI. Robertus rex obiit, Henricus filius ejus ſuccedit.

MXXXV. Balduinus Barbatus comes Flandrenſis obiit, & Balduinus filius ejus ſuccedit.

MXLI. Infra octavam pentecoſtes bis ebullivit ſanguis ex pavimento in monaſterio ſancti Amandi Helnonenſis.

MLIV. Henricus imperator ſuper Balduinum irruit, Tornacum igni tradidit.

MLXI. Henricus rex obiit, Philippus filius ejus ſuccedit.

MLXVI. Willelmus Normannorum comes Angliam intrat. Obiit S. Tietbaldus.

MLXVII. Obiit Balduinus comes, Inſulæ ſepelitur, Balduinus filius ejus ſuccedit.

MLXX. Balduinus comes obiit, Haſnonio ſepelitur.

MLXXII. Arnulfus puer comes Flandriæ filius ſupradicti Balduini à Roberto patruo ſuo apud Caſſellum perimitur.

MLXXIV. Gelu magnum à calendis Novembris uſque in medio Aprilis fuit.

MXCII. Reſtauratio cœnobii S. Martini apud Tornacum.

MXCIX. Jeruſalem capitur.

GESTA BRITONUM IN ITALIA

SUB GREGORIO PAPA UNDECIMO,

GALLICO IDIOMATE METRICE SCRIPTA A GUILLELMO DE LA PERENE qui præſens aderat.

Ex MS. codice monaſterii S. Albini Andegavenſis.

OBSERVATIO PRÆVIA.

Cum Romani pontifices ſedem ſuam Avenione fixiſſent, hi per legatos ex Gallia miſſos civitates Romanæ eccleſiæ ſubjectas per Italiam gubernabant; quorum mores ſibi inſuetos cum moleſte ferrent Itali, jugum ipſorum excutere aggreſſi ſunt. Primi omnium cornua erexerunt Florentini, qui quaſi dato ſigno alias civitates ad rebellionem excitarunt; creatis cum poteſtate publica octo viris, quibus omnis cura belli demandata erat. Florentinis mox acceſſerunt Typhernates & Peruſini, quos ſecuta eſt paulo poſt Spoleti, Tuderti, Eugubii, Forolivii defectio, & Aſculi in Picentibus & Viterbii in Tuſcis, & quæ ſuper omnia mentes clericorum debilitavit ac fregit ipſius Bononiæ defectio, quæ quidem urbs magnis Anglorum copiis tenebatur. Tanto malo ut remedium afferret, Gregorius Romanus pontifex, audita Bononiæ defectione, quò ruentem eccleſiæ ſtatum repararet, ſex millia equitum, quatuor millia peditum Britonum ferociſſimarum gentium per Galliam ſcripta, in Italiam deſtinavit, cum hiſque legatum de latere, quem Gebennenſem appellabant. Ipſe autem pontifex in Gallia reſidens cenſuras & pœnas contra Florentinos promulgavit, *ut loquitur Leonardus Aretinus lib. 8. hiſtor. Quid autem hoc in bello geſſerint, docet nos ſequens opuſculum Gallico metro conſcriptum à Guillelmo* DE LA PERENE *ex MS. codice monaſterii S. Albini Andegavenſis à nobis fideliter deſcriptum, in quo fruſtra quis ſtyli elegantiam quærat, cum rerum veritate debeat eſſe contentus. De Silveſtro Budeo autem exercitus Britonum duce vide ſi lubet noſtrum Alexium Lobineau in hiſt. Brit. pag. 427.*

L'an Mil CCC LXXVIII. fiſt monſieur Guillaume A de la Perene ceſt Romans pour amour & honour de noſtre mere ſainte Egliſe, & pour vaillance d'armes, que fiſt en celuy temps monſieur Selveſtre Budes avecque pluſieurs hommes, qui en ſa compagnie eſtoient on fait de l'Egliſe. Lequel meſſire Guillaume fut trois fois priſonnier oudit pa y.

Elogium Silveſtri Budei.

UNE nuit en Italie,
Melancomoye en la vie
D'un Chevalier de bel eſtre,
Que l'on clame monſieur SELVESTRE:
Et comment, [illegible] en quelle maniere
Il a veſcu ça en arriere,
Si regardoit que ſon pourchas,
Et ſon travail, & ſes debas,
Si l'i ont fet bien [illegible] honour;
Conquis chevance chacun jour:
Il a eſté touſjour loyaux,
Celli eſtoit un beau joyaux;
Preus, & vaillant, eſtre-l'agent,
Sans nul defaut, bien diligent.
Ces ſont teches de nobles hom:
Il a par tout molt grand renom:

Chaſcun ſi dit qu'il eſt hardis, A
Fiers, & apert ſans contredis,
Sages, honeſtes, doux & cortoys:
Il eſt larges comme eſt un Roys.
Bien ſcet ſon eſtre entre les dames,
Et entre toutes les autres fammes
Et bien dançer ſet il molt bien,
Mes de chanter il ne ſcet rien.
De ce ne li doit ja chaloir,
Il ne perdra point ſon valoir:
Quar aſſez a de tout la grace,
Se non de cels à qui l'en creſce
De ſon eſtat & de ſa vie,
Qui ſur luy ont [redacted] grand envie, B
Qu'à poyne meurt dolentement
Comme chetis & males gent.
Mais c'eſt tout quant qu'il poeut fere,
Quar bien proveu a au contraire,
La Dieu mercy par ſon labour
Tant que de ſes ſeignors le gregnour.
Li veult grant bien pour le grant bien,
Qu'il maint en luy, il eſt certain.
Il s'eſt tou dis mis à la voye
Avec les bons, ſi ne derroye
Pour nulle rien que je ne deiſſe
De luy le bien, [redacted] le retraiſſe.
Quar c'eſt exemple à toute gent, C
Qui vaillance honneur veulent;
Et tout homme s'y doit mirer,
Qui veut arme continuer.
Quar ſans aide, ne ſans conſeil,
Se n'eſt de Dieu & du ſoleil,
Il a fait ce que il a fait:
C'eſt ſon devoir, il a bien fait.
Quar il eſt vray tout ſans doutance,
Que uns lyons quant il s'avance
De ſoy-meſme, ſans avoir aide,
Plus il eſt priſié, & plus le priſe,
Je le dis pour monſieur SELVESTRE,
Qui eſt aujourdhuy tout le meſtre D
En Italie, c'eſt choſe voire:
Nul ne li puet eſtre contraire,
Senon que fut par trahiſon
Et fauſſeté des mauves hom.
Nuls de treſtous ſes ennemis
Ne l'ont grevé, ſe m'eſt avis,
En quelque lieu qu'il ait eſté,
Fuſt en yvert, fuſt en eſté,
Ne en compagnie, ne ſoul à ſoul,
Je le di pour quoy tout ſoul.

Victoriam refert in Alemannia.

UN jour eſtoit en Allemaigne,
A combattre en une plaine,
Cloſes de lices tout environ, E
A un chevalier de grand renom.
Un des meillours du tout [redacted] pais,
Se en eſtoit le commun dis,
Et aprés fit des armes tant;
De ce checun en eſt garant,
Quonques Rollant, ne Olivier,
Ne furent plus fiers batailliers
Et celui jour je vous affi,
Il deconfiſt ſon ennemi,
Et puis aprés fit-il molt bien:
Quar du ſien il ne print rien,
Ains en donna tretout ſon droit
Par devotion, que il avoit,
A madame ſainte Katerine,
A laquelle toujours s'encline,
Par reverence & par douceur:
Quar la li fiſt moult grant honneur.
Tous les Seignours, qui la eſtoint,
Communement ne li ceſſoint,
Qu'il praint eſtat de Chevalier,
Pour ce quant vint au commencier
De la bataille, à li tout droit
Vint Monſeigneur de MALESTRETS
Et li diſt, SELVESTRE, SELVESTRE,
Par droit chevalier doys eſtre.
Adonc requiſt chevalerie
Tres humblement, [redacted] s'humilie.
Quar bien veoit que ſon Seignour
Si li offroit molt grand honour,
Ainſin le fiſt certainement,
Honnorablement & vaillament.
Et mieulx otour ſe le ſavoye
Dire, ne penſer en nulle voye.

Venit Avinionem.

APRES s'en vint en Avignon
Au mandement du tres ſaint hon,
Pour ſervir luy & ſaint Egliſe,
Et la defendre en contre guiſe,
Que bon chevalier & loyal,
Et tint autre vaillant vaſſal,
Soutenus par l'ordonnance
D'un faire, & par la creance
Que tout homme doit ſans moyen
Avoir, ſe eſt bon Chreſtien.

Transit in Longobardiam.

SUR tant ſe vint en Lombardie,
Pour ſecourir toute Italie;
Dequoy ne donnaſt lors une figue,
Pour la puiſſance qu'avoit la ligue,
Qu'avoit l'Egliſe ſi au bas miſe,
Que vrayment en nul guiſe
Ne ſe ſavoit conſeil donner:
Tant y avoit grand ecombrer.
Tout ce firent les gouverneurs,
Que pour le Pape eſtoient pluſieurs,
Qui ne ſavoint rien de la guerre;
Mais touſiours eſtoint en erre,
De rapiner or & argent,
Et de piller la pouvre gent.
Mais or de ce me vueil eſter,
Je n'ay pas tout à chaſtier.

Viam ... [illegible]

OR m'en revien à ma matiere,
Qu'avoit commencée premiere:
Du chemin de Lombardie,
Il eſt raiſon que je vous die,
Coment ou pays nous y entrames.
Premierement nous en alames
Le droit chemin droit en Piemont,
Ou à maint pas eſtroit & ront:
Qui contre nous eſtoient gardez
Par grant foyſon de gens armez,
Et de vilains o grand giſarmes,
Qui nous cuidoint faire nos barbes.
Quar fiers & orgueilleux eſtoint;
Leſſer paſſer ne nous vouloint,
Et bien cuidoint certainement,
Que nous n'euſſions ja hardement
Doutre le pas paſſer à force,
Que n'euſſions nous qui ne fuſt morte

Avant toute la compagnie
Quant monſieur SELVESTRE que Dieu aie,
Tantot s'en vint apertement,
Qui plain eſtoit de hardement.
ADONC SORAYE print ſon pannon,
Que maint autre bon compaignon
Acompaigna, & puis grant pas
S'en allerent gaigner le pas.
Et lors print monſieur SELVESTRE
Le droit chemin à la main deſtre;
Et leur dit, bon compaignons,
De monter tous ne nous feignons;
Et nul ne ſe vueille rendre
A ſes vilains, ne laiſſer prendre.
Quar ſe vous cheiez en leur mercy;
Vous eſtes mors & tous honnis.
Et de ce je me fais fort,
Que ja ne ſeront ſi fort.
O le bon droit que nous avons!
Ou ſerviſe où nous allons,
Que nous n'aions tout le deſſus
De celuy pas, qui eſt la nus:
Et ſe tous voulons bien faire,
Et que nulli à ſe retraire
Ne ſe vueille juques à la fin:
Nous les metrons en grant declin.
Tout ceci diſt, & tout ſe fiſt;
Et puis aprés chacun ſi diſt,
Que ſe donnoit tres grant mervaille,
Coment ceci avoit pu faire.
Quar onques mes pour nul eſforce;
Nul ne paſſa ce pas par force.
TOUT le chemin de Lombardie
S'en vint tout droit devant Pavie: Papiam venit.
Rentra logier devant un fort,
Lequel eſtoit de gent moult fort;
Et qui eſtoit de GALIACHE
Qui de l'egliſe ert bonne eſtache:
Bien le montra en treſpaſſant,
Son pais à tous petis & grans:
Quar il nous fiſt abandonner,
Vivres en ſes villes aſſez,
Dequoy nous euſmes tout meſtier
Pour touſiour bien avant aler;
Et non pourtant, il cuida faire
Monſeur SELVESTRE retraire.
Par devers luy pour demourer;
Et diſoit l'en que . . . . . orber.
Il vouloit tout li voyage,
Pour paour d'avoir domage.
Quar ou pais ils ſont tirans,
Et ne voudroient ja plus grans
Seignours d'eulx avoir au païs,
Pour doubte d'eſtre ſubgis.
Mais le noble monſieur SELVESTRE
Ne voloit pas demourer meſtre
Pour promeſſe qu'illi ſceut faire;
Dequoy aſſez li fit par letre,
Et par les gens de ſon oſtel,
Qui luy diſoit moult d'un edel
Si li manda ſans nulle doubte
Que touſiours menroit ſa route;
Tou dis avant en la contrée,
Et où il avoit ſa penſée,
D'aler tantouſt & ſon mémoire;

A Pour ce que au pape Gregoire
Avoit promis ſans contredit
De le ſervir & jour & nuit.
S'eſt à ſavoir le temps durant
Que li avoit en convenant.
Toujours la il fait, il eſt certain,
De tout yce je ſuis teſmoing.
A TOUT le fait vueil revenir,
Duquel ne voudroye mentir
Pour promeſſe, pour l'our, pour don,
Pour nul preſent, ne guerredon.
Quar moy qui faiſt iceſt Romans,
Ne fu oncques mon temps uſans,
B En ſonge, ne en flatterie,
Point [illegible] penſe uſer ma vie.
Meis je prens mult tres grans depors;
Et tout ce que je vous recors
D'un ſi vaillant bon chevalier;
Et pour ice nul mervailler.
Ne ſe doit en nulle rien.
Quar en ſon corps na fors que bien;
Auxi ce m'eſt exemplaire
En treſtouſt lieu pour bien faire.
Non pas que je me parage;
A luy naſſon vaiſelage.
Meis or de ce me vueil eſter: Romanism repugnat.
C Quar mon Romans continuer,
Touſiour je vueil en bonne foy;
Et pour ce, foy que je vous doy,
Vous vueille dire ſans eloigne,
Coment il fiſt à Bouloigne.
L'en li diſoit qu'il eſtoit fors
Certainement, [illegible] que dés lors
Que ils ſaroient ſa venue,
Illi vendroient en la rue,
Rencontrer plus de tres mile
Ou le pover de leur ville.
Et diſoit ſans nulle faille,
Qu'ils li douroint la bataille.
D Bient le cuidoint épouventer:
Mais à tout diſt ſans plus penſer,
Puiſque ils ont [illegible] grant deſir
De combatre, tout leur deſir,
Certainement je leur feré
Deſlors que je arriveré.
A celluy jour là nous verron,
Qui portera bien ſon pennon.
Adonc diſt-il à euls treſtous,
De ce fait ci n'ay point courrous;
C'eſt tout ce que je deſire,
Pour ce vueil chanter & rire,
De la joye que Dieu me fait.
E Dieux ſi nous gart d'avoir deshait;
Sur tout cela point de ſejour
Il ne veniſt touſiour tirant.
Il eſtoit le premier devant
Toujour cuidoit les eſcontrer
Ens, ou chemin, ou en ſentier;
Il tant alla & chevaucha,
Qu'en leur fors bours il ſe logea;
Et treſtouſt ce en dépit d'euls
Il le feſoit pour leur grans veux,
Ou ils avoint fait par davant
De li venir tous au devant.
Incontinent ſans plus tarder

A Sur ſon cheval il vet monter,
Print o luy bien trente lances,
Pour cauſe de leur vantances;
S'en alla devant les portes
De Bouloigne, qu'eſtoint fortes.
Bouta les feu tout environ:
La fiſt moult grant déſtruction.
Les gens qu'eſtoient dedens la ville,
S'allirent tous tire à tire.
La tant de gens pueple avoit,
Qu'a un de nous dis en venoit.
Si va dire monſour SELVESTRE,
Gardes que tous à une deſtre,
B Vous aſſembles à ceſte gent:
Et bien garde que pour neent
Sur celles gens vous n'arreſtez,
Se n'eſt comme vous les tuerez.
Reſpondirent les compaignons;
Tres volentiers, nous le voulons.
Meis guardez bien que vous ferez,
Ne com vous encommencerez,
Ferir ſur euls ſans envoier.
Quarre nos gens, qui bien meſtier
Si nous ferons, il eſt certain.
Noſtre logeis ſi n'eſt pas loin.
Et ſeront tous les compaignons
C Contens de vous, bien le ſcavons.
Quar ſe de ce mal vous prenoit;
Checun en ſon endroit diroit;
Que grant orgueil & deſeſpoir
Vous auroit de ce fet emouvoir.
Monſour SELVESTRE qui hachée
Avoit au cuer, dit il, malgrée,
Allez tantouſt & revenez,
Ne me faites ici muſer.
Mais que fiſt-il? pour ce que pres
Eſtoint nos gens, qui tous adez.
Il venoit o mult grant chiere,
Il ſe haſta par tele maniere.
D Aux ennemis de courre ſus,
Que les veiſſes & ſus & jus
Tumber à terre, & metre à mors.
Et quant virent tous les ſecors
De nos gens; ils ſeſbahirent
Si que treſtous s'enfuirent.
Et lors leur fut faite la chace
Juqu'en mi leur metre eſtache.
De prins, de mort furent aſſez,
Tant que les champs & les foſſez,
Les prez, les vignes, les chemins
Eſtoint vermeils comme rubins
Du ſant, qui la fut eſpandu,
E Et qui ce jour euſt atendu
A leur aler de celle guiſſe
Comme fuſt fait par la emprinſe
Du bon vaillant monſieur SELVESTRE,
La nuit nous eſté mal eſtre,
Quar c'eſtoit bien leur ordrenance
De nous veoir ſans demorance
Nous combatre eus ou logeis,
Mes que fuſt nuyt & un grant cris
Nous avoit feit en toute parſi
Quar ils eſtoint tant de reguarſi,
Si velimour & ſi infames,
Qu'il ne fuſt nulles guarennes,
Qui ne fuſſent épulentées,
Et deſtrutes & mal menées.
Meis tant furent eſpouventez,
Et les Bretons bien aſſurez;
Que celluy jour leurs veiſſes faire
Une choſe qui nous doit plaire.
Quar les Bretons boutoient grant erre.
Les faux regnars dedens leurs terre:
Treſtous iceuls qui y allere,
D'avoir honnour, ils la trouvere.
Les ennemis tous déconfis
En celluy leu & pour bon dis,
Batus, tuez, feruz [redacted] mors,
Et priſonniers, je m'en recors.
Furent treſtous par grant noblece,
Se non iceulx qui par viſtece
Echaper pourent, qui s'enfoüiraint:
Par champs, par vignes ils ſe aloint:
Par tout furent ſi fort chachez,
Qu'ils ne ſavoint que part aler.
Monſieur SELVESTRE la les trouva,
Ainſin com oyez les ſalua,
Et guarentit toutes les gens,
Queſtoint ou fort d'Italiens.
Et puis apres ou * frot entra, * f. fort.
Et vit commant il leur alla.
Lors leur donna conſeil confort
De gouverner tres bien leur fort.
Tant que toutes les gens dedens
N'avoint guardé juſqu'à lonc temps.
Quand or ce fait, tantouſt tourna
A ſon chemin [redacted] s'en alla
Tirant, batant, ſans ſejourner.
Checun guetoit ſon retourner.
Par tout le païs qui la doubtoit:
Meis chevauchoit à grand eſploit,
Pour arriver au logement,
Ou eſtoint les plus de noſtre gent
Remes avec le * Cardinal * Robert de Geneve.
Qui li diſt lors, Tu es loyal,
Preux & vaillant, je le voy bien.
Plus luy diſoit monſieur SELVESTRE
Tu leur feras ens haïre leur eſtre,
Aux gens qui ſont dedans Bouloigne
Bien leur ſemble que ne ſéloingnes
D'environ eux, ne tant, ne quant
Tu leur a fait, je te creant,
Grant vergoigne & grant domage.
Je leur ferez autre meſnage,
Diſt-il, tantoſt dedens ſix jours.
Grants menoirs ont & belles tours
Et autres meiſons à grant plenté
Dehors les murs de leur cité.
Où il ſe vont eſbanoier
Aucune fois & gaudoier.
Mais la ire par une nuit,
Et leur ardre tout leur delis;
L'en ne leur puet trop de maux faire,
Ils ſont vilains de mal afaire.
De tout cela point ne faillit
Il y prenoit tout ſon deduit,
Allés guaſter, & metre à honte,
Il diſoit, bon ne faites compte
De ſes vilains, faux, & tirans,
Ils ſont pires que meſcreans.

Ainſin les tint par maintes foys A
Monſour SELVESTRE à deſtrois
Quar quant eſtoit loin de la ville
Vint ou trente quarante mille,
Ou il fuſt jour, ou il fuſt nuit,
Sur eux eſtoit en leur dépit;
Et par tous lieux en toute place
Qu'il les trouva, à tres grant chace;
Venant luy, tous ils s'enfuioint,
Tant [illegible] creinoint, tant le doubtoint.
Ceci leur fiſt à CRESPELAIN
Où il les miſt en tel peſain.

Ceſaina vrbs.

DE ce logeis vint à Ceſaine
Tout le chemin, toute la plaine: B
Et vous dire comment il fu,
Il fuſt certain, quant illi fu,
En la ville ne pot entrer:
Illi convint de hors loger.
Savez comment & çà [illegible] là
Nul ne povoit avoir cela,
Qui à checun feſoit meſtier
Les faulx vilains feſoit dangier,
A tous nos gens par checun jour,
Et leur portoint moult grant rumour.
Bien y parut ou derrenier:
Meis je vous vueil dire premier,
Comment leur fait monſieur SELVESTRE, C
Qui l'en euſt cru luy [illegible] ſa teſte,
Il s'en vouloit tantoſt aler
A ASCOLLE pour ſecourer.

DE celle marche s'en vint tantouſt
Droit à FERNCE, o tout ſon houſt
La entour fu, je crois un moys
Pour advider tous les Angloys,
Qui pour le temps là demoroint,
Et nullement ils ne povoint.
Leur ville bien avitailler:
Quar trop avoint grant encombrer
Des grans villes, qui là eſtoint,
Qui de la ligue ſe tenoint. D
Pour ce le fiſt monſieur SELVESTRE
Afin que tous peuſſent eſtre
De concort & d'aliance,
De prendre bonne vanjance
Des ennemis, qui ſainte egliſe
Avoint en grant pouvreté miſe.
Un chevaillier de grant renom
Monſour GOMEZ avoit à nom.
Bon chevaillier, preux, & vaillant,
Pour l'Egliſe bien combatant;
La ſi eſtoient entour la ville
Le ſiege mis de par la ligue. E
Et ſi l'avoint bien aſegez,
Qu'il ne povoit dehors aler.
Meis non pourtant il envoya
Au Cardinal, & li pria
Avant qu'il fuſt une quinzaine
Li envoya ceulx de CESAINNE:
C'eſt à ſavoir les ſoudoiers
De l'Egliſe, qui volentiers
Alez fuſſent apertement,
Qui leur euſt fait aucun payment.
Meis non pourtant, il eſt tout ſceu,
Qui monſour SELVESTRE euſt creu
Sans maille ne denier avoir,

Bien en euſt fait ſon devoir:
Quar il diſoit aux compaignons,
Freres, amis; alons, alons.
Vous ſavez bien que le meſtier
D'armes ſi eſt de travailler:
Puiſque ſuimes en ceſte terre,
Touſjour devons pourſuir guerre:
C'eſt à ſavoir ſur tout bon titre,
Et du mauvais len ſe doit ytre:
Ne penſons ja en pouvreté,
N'en nul autre chetiveté.
Alons toujours de çi, de ça,
Et Dieu ſempre nous eidera.
Je vous diré que vous feré,
Entre vous tous vous preſteré
Tout tant que j'ay pour le voyage
Faire; tantouſt ſara bon gage;
Sont mes joieaux, c'eſt ma veſele,
Ne remaigne une cenelle.
Meis quant il ot treſtout ditié,
Il connut bien la verité.
Des compagnons qui là eſtoint,
Aucuns eſtoint qui li diſoint:
O vous volons à la bataille
Aler tantouſt comment qu'il aille.
Meis quant il vit que tous mener
Ne les povet, il vet penſer
Comment ſa gent i peut retraire
A une part pour ſon fait faire.
Et va dire au Cardinal,
Ne le tenez en point de mal.
Quar nulle part ne veulx aler,
Se n'eſt pour vous reconforter.
Pour ce que voy que nullement
Vous ne povez quant à preſent
Tous vos gens tenir enſemble,
Ce m'eſt avis: [illegible] ſi me ſemble:
Adonc tant fiſt qu'il s'en alla,
En la MARQUE, & ſi mena
De bonnes gens quatre cens lances,
Qui li firent bonnes fiances
D'eſtre o luy ſous ſon pennon,
Ils le voyoint bon compagnon:
Auxi à tous à leur beſoing
Avoit aide ſans nul deſdoing.
Treſtous entre eulx [illegible] tenoint ſeur,
Que par ſon bien, & par ſon eur,
Honneur & bien aroient ſans doubte,
Pour ce checun tenir ſa route
Vouloit mult bien [illegible] bonne chiere,
Quar bien ſavoint qu'un pas arriere
[illegible] ne fouiroit ſes ennemis,
Pour parole, pour fait, pour dis:
Et pour ce avoit par tout bel eſtre,
Checun diſoit, monſour SELVESTRE,
Quant vous ſerez o païs venu;
Vous y ſerez le bien venu.
Checun de tous ſi vous deſire,
Pour le grant bien qu'il a oy dire
De voſtre bon gouvernement
Et de vos bon contenement
Pour ce fiſt tant qu'avant qu'apres,
Que la ligue chaſça de ſi pres,
Qu'en ſois qu'il fuſt un an entier,
Monſour RODOLFE le primier

Rodolfum papa reconciliat.

A l'obeiſſance du Pape miſt, A
Et ſervitour eſtre le fiſt
De l'egliſe à tout temps mes;
Et le ferment il en fiſt, meis
Je ne ſay pas ſi le tendra,
Se il ne le tient, parjur ſera.
Hiemat in Marchia.
APRES je vous vueil dire coment
Monſieur SELVESTRE, & la ſone gent
Furent en mi le païs logiez.
Premierement fu aliez
Du Marquis, qui la lors eſtoit,
Et la Marque tout gouvernoit
Pour l'egliſe; meis vrayment
Il s'en paſſoit ligierement. B
Quar ce n'eſtoit pas le moiſtier
Au bon prelat de guerroier.
Pour ce fiſt-il tout le plaiſir
A ſon povoir ſans en faillir.
Au noble bons monſieur SELVESTRE,
Afinque o luy y puiſt eſtre
Le plus de temps en mi le païs
Pour le garder des enemis.
Et le logea, il fut certain;
En trois ville ſans nul deſdaing.
Et fiſt tantouſt commendement
Par tous ſes forts comunement,
Que tous vivre ſans eſmoier C
Fuſſent baillez ſans deſlaier.
Quar le Marquis ſi ſavoit bien,
Que tout ſeroit paié moult bien.
Ceſenam venit.
QUANT vint entour de chandelour
SELVESTRE fiſt tantouſt un tour
Pour aler droit à Ceſaine;
Illi ſouffrit moult grant poine.
Quar au pluſtouſt qu'il fu venu;
Tantouſt rumour moult grand y fu:
Et cuiderent bien les vilains
L'avoir tantouſt entre les mains.
La ſi firent une aſſemblée
Si grand & ſi deſordennée D
Hoſtium acies deſcriptor.
D'entr'eulx qu'eſtoint faux & traitours,
Treſtous crioint comme Seignours,
Alons, alons; a leſtre, a leſtre,
Où eſt logié monſour SELVESTRE.
Ils cuidoint la bien trouver,
Pour le ferir, pour le tuer:
Meis la merci de la belle
Il ert en la citadelle
Et ſi diſoit au Cardinal
Que tout ſon fait aloit trop mal.
Les vilains adonc tuerent
Des bonnes gens qu'ils trouverent
En mi l'oſtel où ils eſtoint, E
Et nullement ne ſe doubtoint
Que meſfaire, ne meſdire
Leur deuſſent ceulx de la ville.
Adonc les tres mauvais felons
Midrent nos gens tous par boucons:
Et tous crioint, à mort, à mort,
Tous les Bretons de ceſtuy fort.
Ceci feſoit par molt grant yre,
Pour ce que tous amoit la ligue:
Ce fut un grant hontrage fait
Au Cardinal, qui la eſtoit.
Domage fu des compaignons,
Qui tous eſtoint & beaux & bons.
Grant duel avoint les capitaines,
Et grant courroux, choſe certaine,
Fuſt-il, meis ils ne ſe ſavoint
Eulx conſeiller ne povoint.
Le Cardinal fuſt eſbabi;
Grant paour avoit de s'enfoüir:
Pour ce, dit-il, monſieur SELVESTRE,
Mon cher Seignour, & mon cher meſtre;
En vous je met tout mon eſtat;
Je vois icy ſi grand debat;
Que j'ay grant paour de pis avoir:
Je n'ay mes cy point de povoir.
Or regardés ilnec en bas
Comment il font de moy leur gas;
Et me crient, le Cardinal
Venez tantouſt; aval, aval.
Vous faites la vos parlemens:
Meis ſe entrer povons dedens;
Vous n'avez point d'aſſegurance,
Que vous n'aiez mal meſchance:
Tantouſt parla monſour SELVESTRE
Au Cardinal à la feneſtre:
Et ſi li diſt, leſſer eſter
Tout leur parler, leur menacer.
Cardinalis legato audito ... Anglorum ... liar auxilium.
Mandez tantouſt tous les Anglois
Haſtivement vous viennent voir,
Et qu'ameinent tout leur povoir;
Le conſeil eſt que puis donner.
Se nous povons tous eſtre enſemble,
Il m'eſt avis, & ſi me ſemble,
Que ceſt gens nous conquerrons,
Aveques ce les deſtruirons.
Quar ils ont fait trop grant forfait;
Pour ce eſt-il raiſon & droit,
De leur monſtrer eſtroit leur fautes:
Auxi arons toutes gens aultres.
A tous tems mes exemples en ce.
Or regardons ſur tout yce,
Qui ces vilains l'embas feront,
Ne comment ſe gouverneront.
Les faux vilains toujours feſoint
Leur parlement, & s'approchoint
Plus prés de la citadelle;
Et leur ſembloit moult tres-belle;
Et feſoint par tout barrieres:
Puis leur furent bien ameres.
Bon guez feſoint les plus d'entr'eulx
O grans trompes & grans tabours;
Tant avoient deſeſperance,
Qu'ils menerent celle dance.
Par trois jours ainſin ils furent;
Nos gens poy de vin y beurent;
Pas ne povoint avoir de pain.
Qui leur feſoit moult bien beſoing.
Meis o tout ce prenoint confort:
Quar bien ſavoint que bon effort
A eulx devoint tantouſt venir.
Incontinent veiſſez venir
Tous les Anglois tire à tire.
ADONC lievent un tres-grant cri,
Hoſtes caedit.
Ja faux vilains n'arez merci.
Tantouſt qui la furent venus,
Ils y furent tous bien venus.
Preſtement, dit monſieur SELVESTRE,
Noſtr

Nous n'avons plus icy beleſtre :
Puiſque treſtous ſomes enſemble
Il m'eſt avis, & ſi me ſemble,
Que nous pouvons trop bien par force,
Reſiſter à leur grant force,
Tantouſt s'en par tout le premier
Et vet prendre du pennonier
De monſeignour de Malestroit
La banniere que il avoit.
La porte touſt il fait ouvrir,
Ils vont tantouſt treſtous faillir :
Le primer fut qui dit à eulx
Nous les ferons en nuit honteulx.
Meis pourtant ſon bacinet
N'avoit le jour : il s'en aloit
Devant treſtouſt faire grevance
Ses ennemis o bonne lance.
La vous veiſſiez grant cops ferir :
Nul ne povoit ilnec fouïr,
Qui ne preniſt ſon avanture :
Meis aux vilains elle fut dure,
Qu'eſtoit mult orgueilloux & fiers :
Ils eſtoint la tous à milliers.
A celluy point nos gens paſſerent
Leur barrieres, & les caſſerent.
Tantouſt cria monſieur Selvestre
Sur eux, ſur eulx, nul ne s'arreſte.
Ferez, ferez : tuez, tuez :
Les vilains ſont deshonnorez.
Soiez certain que bien dolans
Furent treſtous petis & grans.
La ſi furent les ruës pavées
De vilains mors & bien jonchées,
Nos genſdarmes prindrent meiſon ;
Et de vivres à grant foiſon.
Ainſin perdre firent leur ville.
Urbem capit. Ces traitours qu'amoit la ligue.
Monſour Selvestre tantouſt ala
Incontinant & ça & là,
Et ſi feſoit par tout cercher
Se nos gens mors il peuſt trover.
Il en fiſt bien tout ſon devoir :
Il les trouva, icelluy ſoir.
Les fiſt tantouſt enſevelir :
Ils prenoint ja fort à puir,
Quar ils avoint trois jours paſſez
Qu'avoint eſté tous amaſſez :
Porter les fiſt dedens l'egliſe,
Grant luminaire & grand ſerviſe
Leur fiſt faire, il eſt certain ;
De ce avoit le cuer trop vain ;
Et grant pitié il en avoit :
Aucune fois trop fort ploroit.
Quar ils eſtoint tous ſes amis.
Trop fort amoit Soraye Loys.
Quar maintes fois li avoit fait
Service, honour, ſans point de plait.
Pour ce feſoit mult bien à point
Monſieur Selvestre en celuy point
De leur eſtre bon & loyal :
Pour ce ala-il au Cardinal
Le requerir & [illegible] prier.
Qu'au mois y vouſiſt ottroyer
De leur meſfez gentil pardon ;
Et leur donna ſolution.

A Tantouſt le fiſt tres humblement,
Quar de ceux fait eſtoit dolent,
Auxi treſtouſt les connoiſſoit ;
Pourquoy honnour il leur vouloit.
Il ſavoit bien qu'ils le valoint
Vaillans armés toudis eſtoint.
Le primer non d'un d'eulx eſtoit
Soraye le Bon, qui ſe meſtoit
Devant treſtous aux armes fere :
Nul ne li peuſt eſtre contraire
Qui n'euſt ſa part de la journée,
Devant que peuſt eſtre achevée.
ADONC tantouſt haſtivement
B Monſour Selvestre yvelement
Du Cardinal de Geneve
Print congié o bone chere :
Et lors li di qu'il s'en venoit
A ſes bons compaignons tout droit
En la Marque, ou les leſſa,
Tout le chemin il ne ceſſa
De s'en aler apertement,
A tous entr'eulx portoit argent,
Quar bien vouloit les conforter,
Les voir o païs, [illegible] viſiter.
Quar bien ſavoit qu'en celle terre
Eſtoint treſtous pour faire guerre.
C Par checun jour ſert leur deduit,
Ils y prenoint mult gens delit.
QUANT vint environ la Paſque, Romam properat.
Il s'en ala par ſus aque
Tout droit le chemin de Rome.
Il ſe chergia à Anchone :
Et de vray je vous affie,
Il mena telle compagnie,
Dequoy fut bien par checun jour
Paié, ſervi à grant honnour,
C'eſtoint treſtous gentilshommes,
Entechés de teches bonnes ;
Qui le ſervoint bien & à point,
D Et li faiſoint ce qu'ils ſavoint,
D'onour, de bien, de courtoiſie,
Il eſt raiſon, qui a meſtrie
Que humblement ainſin le face
Ou autrement en nulle place
Honeur ne puet avoir, ne bien ;
Quar tout ycé j'ay veu mult bien
En maintes contes par pluſieurs fois,
Ou maintes gens avoint grans vois
Et grant renom par leur ſerviſe.
Si vous di bien je m'en aviſe,
Que qui bien ſert touſiour, diſt-on,
Il doit avoir bon guerredon.
E Quant à Rome il fut venu,
A ſon oſtel & deſcendu,
Tantouſt alla ycelle pas
Reverance faire bien bas
Au Pairé Saint ; il eſtoit bon,
Ne l'avoit veu puis Avignon.
Les Cardinaux & le Saint Peire
Tous li firent tres grandes chere.
Tantouſt prindrent le mercier
De la poine du travailler,
Qu'il avoint prins en leur ſerviſe
Pour l'amour d'eulx & de l'Egliſe.
A Romme là il demoura

Neuf ſemaines, & ne ceſſa
Par chacun jour de pourchacer
Treſtout le bien à ſon povoir
De tous ſes gens & compaignons,
Qui li eſtoint & beaux & bons:
Auxi checun ſi ſe penoit
Du meulx faire qu'il ſe povoit.

Singulare certamen decem Britonum & decem Alemannorum.

EN celluy temps que je vous conte,
Il eſt raiſon que vous raconte
Une vaillante avanture:
Aux Allemans elle fut dure.
Ce fut de dix bons compaignons,
Qui treſtous eulx eſtoint Bretons:
Combatirent à autres dix
Allemans, fiers, fors, & hardis.
La querelle ils maintenoint
De la ligue, & ſe diſoint,
Que meulx valoit que Saint Egliſe.
Ceulx bons Bretons en nulle guiſe
Ne leſſaſent paſſer avant
Ce qu'avoint dit tantouſt devant.
Tremagon diſt malveſſement,
Avez menti & fauſſement.
Ceſte cauſe volons deffendre,
En aucun lieu volons le prendre
Le jour nommé que vous vouldrez
Que combatons, quar il eſt drois
Puis tant avant ſuimes venus,
Vous non yres point deſſerus:
Et promettons noſtre journée
De toutes part ſoit aſſurée:
Checun tout tels, com il voudra,
Hernois u champ avoir pourra;
Et hardiment toute la gent
De voſtre part tous yveignent.
Meis tous paſſons, alons tous oultre,
L'onour de ce nom eſt pas vouſtre
De telle querelle maintenir;
Mais je ne ſay au departir
Pas bien leſqueulx l'emporteront:
Meis de certain ceulx qui vendront
Au champ pour voir noſtre bataille,
La verité dirons ſans faille.

QUANT oyrent ce les Alemans;
A repentir, je vous creans,
Se prindrent fort; meis pour la honte
Qu'en euſſent eu, & le rencontre,
Qui tous temps mes en euſt duré,
Treſtous fuiſſent deshonourez.
Meis non pour tant meulx leur vauſiſt
A tous avoir un eſcondiſt
Fait & penſé pour l'aventure
Qui au darrain leur fut trop dure.
Quant tout fu dit, ils accorderent
Icelluy jour, & le jurerent
De le tenir, de l'accomplir,
Par leur ſeaux ſans en faillir.
Tantouſt veiſſez apareiller
Ceulx bons Bretons, & ordrener;
Et preſtement, honeſtement,
Se contenoint mult ſimplement.
Devos eſtoint ſur toute rien;
Et confeſſer ſe firent bien;
Et receurent Noſtre Seignours,
Qui a treſtous leur fiſt honour.

A Et puis apres tantouſt s'armerent;
Oncques colour ils ne muerent;
Que tous n'euſſent en eulx ſeurté
De bien faire, fut verité.
Liés & joyeux venoint au champ;
Toujours vouloint eſtre devant:
Ils eſtoint veus de trop bien loing,
De rien qui fuſt n'avoint beſoing,
Se non d'avoir de Dieu la grace:
Lors n'eſtoit pas mult grant eſpace
Du grant chemin juſques au champ
Où ils venoint toujours tirant:
Et ſi guardoint mult bien à point
B De leur honnour treſtout le point
En parole, en fait, en dis.
Ils avoint la leur amis,
Qui noblement les compaignoint,
Et loyament les conſeilloint,
Et leur diſoint qu'ils n'avoint garde,
Et qu'ils eſtoint en ſauveguarde,
De Dieu, des ſains de Paradis:
Parquoy mult bien leur ert avis
Qu'en celluy jour ſeroint hounis
Leur annemis, & déconfis.

INCONTINENT ils arriverent
En mi le champ, ils y entrerent
C Apertement tous les primers;
Pas ne vouloint eſtre derriers.
Les Allemans qui la eſtoint
Trop fort treſtouſt les regardoint,
Si prindrent tous à fermir:
Grant pour avoint de les voir.
Tous les Bretons, comme tres bons,
Avoint tous prins leur eſcuſſons
De leurs armes tantouſt à terre,
Checun ſe miſt mult tres grant erre
Ils la baiſerent, ils en mengerent,
Tous leurs amis forint plorerent.
De la pitié que ils avoint,
D Et mult grant paour au cuer avoint,
Si devoint-ils, quar la pendoit
Tout leur honour & leur bienfait.

QUI les noms d'eulx ne vous diroit,
Jamais nuls bons ſi ne ſaroit
Raporter ce certainement:
Et pour ce vueil incontinent
Les vous nommer, je vous affi.
I. Si fut Haimon de Treffili,
Qui vaillant erre & durement,
Il combatit trop fierement.
Incontinent en celluy champ
Il déconfiſt ſon Allemant.
E La fut apres com un lyon,
II. Aprés celluy ert Tremagon,
Qui avoit fait celle enpriſe,
Tres vaillament l'avoit en priſe
Bien y parut; des armes tant
Fiſt iceul jour plus que Roland
N'avoit onc fait, ne Olivier:
Qui furent mult bon chevalier.
Trop bien il fiſt iceluy ſoir
Apertement tout ſon devoir.
III. L'autre ſi fuſt de Treffili
Bourdat eſtoit, bien combati;
Et noblement ſe contenoit

En mi le champ [illegible] ſon endroit.
Viſte eſtoit com un levrier,
Joians, appert, & bien legier:
Jeunes eſtoit quant de ſon temps,
Meis bons par fait eſtoit dedens.
Je ne ſaroy dire fort bien
De ſon eſtat pour nulle rien.
IV. Calvaric eſtoit apres,
Qui combatoit tout au plus prez
Que il povoit ſon ennemi,
Le viſage tousjours à [illegible]
Par grant rigour le gouvernoit:
Sempre ſur luy grant cops feroit;
Et de ſa part ſans arreſter
Les aida bien à conqueſter.
V. Et puis apres eſtoit Locrist,
Qui bien ce jour ſon devoir fiſt.
Tant combatit de tous couſtez
Son ennemis tous les couſtez,
Que nullement [illegible] ne ſavoit
Quel part foüir d'ilnec endroit,
Bien y parut, au derrenier
Je croy du champ ne pot aler.
VI. Travailler fiſt le Carias
Contre le ſien tant que tout mas
Il le rendit à ſon endroit:
Pourquoy mult bien il fiſt ſon droit,
Bon homme d'armes, & bien ſeur
Ert il par tout, je vous aſſeur
Par maintes fois bien là monſtré,
Quant il venoit en ſon degré
Auxi eſtoit icelluy ſoir.
VII. Un qui ot non Jaques le Noir;
Qui tout ſa part il fiſt à bonne
Meuls ne le peuſt un autre home
Faire de luy en ceul endroit:
Quar touſiour fort il combatoit
Au derrenier: bien i paru
Son ennemi ſi fut veincu.
VIII. L'autre avoit non Talevrne.
A celle heure en la taverne
N'eſtoit-il pas, je vous affi, *
Auquel il fiſt trop grant vergoigne.
Oncques ne fut nez en Gaſcoigne,
Ne chevaller, ne eſcuier,
Qui en tel cas ſe peuſt aidier
Meuls de li ſert exemplaire;
Et ſi devoit meult tres bien plaire,
A toutes gens qui vont part terre
Uſer leur temps en fait de guerre,
Encores dues en y avoit.
IX. Le non de l'un eſtoit Chiquet,
Qui mult bien fiſt apertement
Ce qu'il devoit, & vaillamment:
Non donnoit pas tant de laiſie
Son ennemi de s'enfoüir:
Il le tint bien à grant eſtroit,
Tant come dura le plait.
Et quant j'ay bien tout reguardé
X. L'autre avoit nom Kaer ovare',
Qui s'en alloit parmi le champ
Son ennemi deſconfiſſant.
La le tenoit en mi la court
A checun coop trop fort degourt.
Tant bien le fiſt icelloy jour,

* [illegible]

A Que il en ot bien & honnour.
Ors aves oy en quel maniere
Ceulx bons Bretons, o bonne chere
Combattirent leur ennemis.
Je vous dis bien par Saint Denis;
Je ne connois nul ſi hardi,
Qui là ne fuſt bien eſbahi
A regarder les cous ferir,
Et eulx treſtous entretenir.
O bon poings; o bonnes dagues;
Et par avant o bonne haches,
Tous leur hernois & bacinet
Eſtoint treſtous rompus de fait.
B Des Alemans qui combatirent,
En mi [illegible] champ cinq en mourirent;
Les aultres cinq qu'étoint en vie,
N'eſtoint pas ſains, je vous affie.
Adonc treſtouſt, ſi vous aviſe,
Bretons, criont, vive l'Egliſe,
En appellant tous à vois vive,
Vouſtre merci, Charles & Yve:
Ces ſont dues ſeins de paradis,
Qu'audis Bretons furent amis
Yceluy jour bien y paru,
Quar hors du champ iſſirent deu.
Il y avoit d'autres crians,
C Que la n'oyſſes Dieu tonant.
Vous oyſſez la meneſtriels,
Trompes, tabours ſus beaux courſiers;
Qu'avant le fet eſtoint tous coys;
Vous n'oiſſiez pas une voys.
Meis ſachez certainement,
Que la ligue incontinent,
Que là eſtoit aſſemblée,
S'enfoüoit ſans demorée;
Et là par treſtous les chemins,
Et autres ſentiers, & jardins,
Les veiſſiez entretumber,
Que ne ſe ſavoient remuer;
D Affoulez tous il eſtoint
De la grant paour qu'ils avoint;
Il cuidoint qu'à leur talons
Fuſſent touſiours tous les Bretons.
Adonc du champ ſe departit
Checun de nous, pourceque nuit
Et tart eſtoit, quant fut compli
Treſtous le fet, que je vous di.
Les nouvelles tatouſt alerent,
Par tout le pays ils alumerent
Les feus checun en ſon endroit:
Vous deiſſiez bien que tout ardoit.
Au cuer treſtouſt grant joye avoint;
E Par tout [illegible] pays ceulx qui amoint
L'onnour, le bien de ſainte Egliſe;
Et diſoint qu'en tel ſerviſe
Tout creſtien ſe doit mettre.
Ce fet yci tantouſt par letre
Si fut mandé en toutes pars:
Vous ne veiſſiez que quevabars
Aler par pays, & revenir.
Adonc tantouſt veiſſiez iſſir
De la ville de Monte ſeitre
Gens de grant bien perſonne mainte;
Qui tous venoint [illegible] grant bradons,
Bien alumez voir les Bretons;

A Hommes, fames, tous leur feſoint
Toute l'onour que il povoint.
A haute voix diſoint, Bretons,
Prenez tout ce que nous avons.
TANTOUST d'ilnec ils s'en alerent
En voyage ou ſe voyerent.

Vaſvam ad Auximum peregrinationem ſuſcipiunt.

Tout le chemin nus piés & en langes,
Devos eſtoint comme les Anges:
Pour la bonté JHESUS CRIST
Leur avoit fait à treſtouſt dis.
Celluy voyage, je m'en recole,
Eſtoyt à Oſme en ſaint Nichole.
C'eſtoit de Dieu le crucifis
Qui par un jour miracle fiſt
Que il ſeigna le ſanc ſi dru
Devant treſtous, que pour feru
L'avoit un mauves creſtien,
Qui lors eſtoit hors de ſon ſen.
MEIS de ce fet me vueille eſter,
Pour ce qu'arrier vueil retourner
A tout le fet, à toute leſtre
Du tres vaillant monſieur SELVESTRE,
Il eſt bien vray que par ſon ſen,
Par ſon travail, & par ſon bien,
Tous iceulx dix qui combatirent,
Orent honour, ceulx qui les virent
C En celluy païs, diſoint ſans doute
Felon Seignour, maingnée redoute
Et puis ce tant crendre & douter
Se fiſt où païs & redoupter,
Que quand il fut venu de Rome,
Il s'en alla com vaillant homme,
De voulenté, & de cuer fin,
Le droit chemin à Salupin.
L'en li avoit donné à entendre,
Que là eſtoint au ſiege tendre
Les Alemans, qui de la ligue
Vouloint mettre icelle ville.
Il eſtoit vray, meis tout ſans doute
D Et preſtement toute ſa route
Fut ordenée pour y aler,
Et luy avec tout le premier:
Il chevaucha eſtroitement,
Qu'arriver fiſt au logement,
Où ils eſtoint mult bien aſſis,
Je vous affi, à leur devis.
Quant oyrent les nouvelles,
Qui pas ne leur furent belles,
Que monſieur SELVESTRE & ſon ouſt
Arriveroint ſur eulx bien touſt:
Tous quants qu'eſtoint icelluy ſoir,
Eſtoint honis, je vous dis voir,
E Pour ce tantouſt ils s'enfouirent,
Et leur logeis en rien n'ardirent:
Quar n'avoient pas tant de loiſir,
Ne de leur bien rien recueillir,
Ne trouverent ne lieu, ne terme,
Pour demourer juques à FERME.

Silveſter hoſtes fugat.

C'eſtoit une poyſſante ville,
Qui bien amoit toute la ligue.
Là ſi furent perſonnes mains
De ſoudoiers & de vilains.
Ils cuiderent eſtre bien là,
Meis landemain mal leur ala.
Quar devant eulx monſieur SELVESTRE
Vint lendemain, comme le maiſtre:
Et envoya tous ſes courrours
Courre par tout en leur pluſours.
Environ eulx not mont, ne val,
Se il eſtoit bien, que ne fuſt mal.
Là ſi fu prins tant de vilains,
De buefs, de vaches, & d'agnes m[illegible]ins;
Que lors veiſſez tant de gens braire
Dedens FERME, & eulx retraire.
Cheſcun breoit, cheſcun crioit
De ceſt tourment, de ce retrait;
Et quant virent leurs gens mener,
Et leurs beſtes toutes chaçer.
Ils vont dire treſtous enſemble,
Alons tous hors, quar il nous ſemble,
Qu'incontinent & preſtement
Deſconfirons y ceſte gent.
Ce ſont Bretons, faulx, & larrons;
Et nous ſuimes bon compagnons:
A un d'entr'eulx nous ſumes dis:
Nous les arons tous deſconfis.
Tantouſt ſaillerent treſtouſt dehors,
Eulx & treſtouſt leurs grans effors,
Vindrent criant, Breton, Breton;
Encore en uyt nous vous arons.
Un Alemant tantouſt s'avance
Devant tous eulx, or demorance,
Dit-il à tous, en ceſtuy mont
Tantouſt verront quel povoiront.
Et ne laſſez pour nulle rien
Ceſte place, ou ſuimes bien.
C'eſtoit un chevalier appert,
Qui l'en clamoit PIERRE LE VERT:
Et ſi ſavoit ſon avantage,
Bien elire par vaſſelage.
Meis au darrain rien ne valu
A treſtous euls pas un feſtu.
Quar auxi comme il avoit penſſe
A ſon fait faire contrepenſſe:
Avoit auxi monſieur SELVESTRE,
Qui celluy jour ſot bien ſon eſtre
De voir comment & en quel maniere
Leur courroit ſus devant derriere;
Quar il manda incontinent
Une partie de ſa ſoue gent,
Qui chevauchaſſent quant qu'ils pourroint,
Droit à leur porte, que ils veoint:
De l'autre part il leur iroit
Courre ſus tant qu'il pourroit
Tout droit à eulx en celluy mont,
Où ils eſtoint tous en un front.
Ainſin le fiſt com je vous dis;
Adonc les autres tous eſbahis
Furent tantouſt quant ils le virent
Venir veir eulx, ſi s'ens fuirent;
Et crioint tous, fuiez, fuiez,
Nous ſuimes prins de tous couſtez.
La pourſuite ſi leur fu faite
Haſtivement par grant deſtrece,
Tant qu'à leur porte & leur bariere
Mains en moururent de mort amere.
Il y ot prins des priſonniers,
Que gens du païs, que ſoudoiers,
Plus de trois cens, il fut tout vray.

Redux Auximum ſolenni ritu recipitur.

Tantouſt d'ilnec ſans nul deloy
S'en retourna monſieur SELVESTRE
A Oime, où eſtoit ſon eſtre.
Encontre luy veiſſez venir
Les gens du païs par grant air,
Li faite honour & reverence:
Cheſcun crioit en la preſence,
L'Egliſe vive, & tu li faces,
Tu es vaillans en toutes places:
Les plus de gens à li diſoint,
Monſieur SELVESTRE, tu es un ſeint.
O païs avoit ſi grant renom,
Qu'encontre luy proceſſion
Il li feſoint, quant il venoit
De quelque part à ſon retrait.
Les enfans de cette ville
En contre luy plus de deux mille
Venoint avec les gens d'eſtat
Pour li donner plus grant eſbat,
En chantant tous ygnes, antaines:
Vous deiſſez que fuſſent Seraines:
Checun honour quant qu'il povoit
A luy feſoit, bien eſtoit droit.

Arcem expugnat.

APRES cela fet ala grant erre,
Chevauchant droit à la ſerre
Pour donner conſeil, confort,
A la Roche, qui eſtoit fort
Aſſegée des ennemis
Que la ville y avoit mis;
Et avoit fait ſous une roche
De l'autre part de la roque
Une baſtide bien aſſiſe,
Afin que nul de part l'Egliſe
Ne la peuſt reconforter,
Ne par devant, ne par derrier.
Meis au pluſtoſt qu'à celluy eſtre
Fut arrivé monſieur SELVESTRE;
Il cuidoit bien certainement
Avoir bataille incontinent.
Quar en la ville avoit gens grans,
D'Italians & d'Allemans,
Tout le povoir de celle ligue
Eſtoit adonc dedens la ville.
Bien fuſt-il vray, tantouſt dehors
Ils faillerent tous; mais deſtors
Que droit à eulx virent venir
Monſieur SELVESTRE; tous à foüir
Ses prindrent mult-tres grant erre,
Et eulx boute dedens leur terre.
Toujours ſouvent les requeroit
Monſieur SELVESTRE en ſon endroit,
Que veniſſent à la bataille,
Qu'il deſiroit mult fort ſans faille:
Meis nullement ils ne vouloint:
Quar merveilles ils le doubtoint,
Et quant ce viſt monſieur SELVESTRE,
Que de leur ville ne vouloint ytre
Pour combatre en nulle guiſe.;
Il diſt, tantouſt autre ſervile
Je leur feré incontinent:
Eſtre venu ci pour neant,
Ne vuege pas en bonne foy,
Que ne leur faiſſe aucun ennoy
Pour aſſaillir leur baſtide,
Soyons appers & bien viſtes:

A Si ce n'eſt qu'un colombier,
Nous le prendrons ſans arreſter.
Et puis apres, malgré leur dens,
en la Roque yrons dedens,
La vitailler, & l'ordener,
Malgré treſtouſt leur grant pouvoir.
D'ilnec s'en part tout le premier.
Et avec luy ſon Pennonier:
Cheſcun ſe met ens ou grans pas
A le pourſeure: meis de bien las,
De bien battus, de travaillez
En y ot-il, bien le ſachez.
Quar mult tres bien ſes deffendoint
B Toutes les gens, qui en eſtoint:
Meis quant vint au derrenier
Leurs deffances pas un denier
Ne leur valu, auxi ne firent.
Les Alemans, qui tout ce virent;
A leurs portes eſtoint dolens,
Et n'ouſoint aler aux champs;
Et de ce fet avoint depit,
En quoy nos gens prenoint delit:
A derrenier monſieur SELVESTRE
En fuſt Seignour, en fuſt le maiſtre;
Et tout ainſin comme parlé
L'avoit avant, devisé,
C Moult bien le fiſt & l'ordena,
Aux Alemans fort en penſa.
Plus euſt-il fait? qui l'euſt creu?
James d'ilnec, c'eſt tout ſceu,
Ne fut parti juſque à tant,
Qu'il euſt conquis le demourant;
Ou par ſiege, ou par bataille,
Mes qu'il euſt aſſez vitaille,
Dequoy la ot trop grant beſoing
Dues jour ou troys il fut certain.
O defaut fut de l'ordenance
De gens du païs, qui pour veance
Devoint avoir fait, & promis
D L'avoit auxi monſieur GENTILS;
Lequel eſtoit un des Seignours,
De celluy païs; lors diſt, Seignours;
Quant à preſent, je ne ſaroye
Vivres trouver, ne ne pourroye:
Pourquoy je lo que checun tourne
A ſon logeis, & s'en retourne.
Quant eſt de moy ci ne vueil eſtre:
Adieu ſoiez, monſieur SELVESTRE.
ADIEU ſoiez, monſieur GENTILS;
Je voy mult bien que vouſtre avis
N'eſt plus ici de demourer,
& pour ce m'en vueil retourner
E A mon logeis haſtivement.
Quar je ſay bien que brievement
Treſtous partir de la contrée
Nous convendra ſans demorée.
Quar le Pape ma mandé
Eſtroitement, & commendé
DE LA MARQUE tantouſt partir:
Pour ce à luy vueil obeïr:
Et je ſay bien, quant je feré
En mon logeis, je trouveré
Que venus ſont la ſoue gent,
Qui voudront voir incontinent
Mes compagnons à faire monſtre;

Pour ce que tous aler oultre A
Nous convendra haſtivement.
Là donc tantouſt incontinent
Vint uo, qu'ot non RAOUL DESTRANGES,
Qui à nos gens fut mult eſtrange,
Quar quant vint faire la monſtre,
Ne paſſa un ſeul homme oultre,
Se non qu'il euſt tout ſon hernoys,
[illegible] trois chevaux en bel arroys.
Pour ce chaſſa il des compaignons
Pluſours, qu'eſtoint & beaux & bons,
Qui n'avoint pas ſi grant eſtat.
Perdu l'avoint par grant debat:
Et plus o tout, quar priſonniers B
Avoint eſté, & grans deniers
Avoint poiez aux ennemis,
Pour l'Egliſe là ſes eſtoint mis.
Il leur fit tors; mais il diſoit,
Que l'uſance du pays eſtoit
O terroier de Italie
Des oncques mes depuis ſa vie,
Que s'uns hons euſt ſes troys chevaux,
Et qu'ils fuſſent & bon & beaux;
Devoit avoir dis-huit florins,
Paiez en or ou en Bouloignins:
Et s'il n'avoit que deux chevaux,
L'en li retaillet les morceaux, C
C'eſt à ſavoir florins quatorze,
Pour les metre dedens ſa bourſe.
L'autre qui n'euſt que un cheval,
L'en li feſoit tout par égual.
Ainſin fut com je vous di,
Plus ne peuſt l'en avoir de li.
La monſtre faite au darrenier
Il fiſt poyement d'un mois entier.

ADONC ſi diſt monſieur SELVESTRE,
Aux compaignons, ici plus eſtre
Nous ne povons, vous le voyez bien,
Quar de ſi plus nous n'aurons rien.
Il eſt tout pres d'aller tout oultre. D
A CESAINE faire la monſtre,
Et dit qu'en nous n'eſt negligence,
Que nous n'aillons davant FLORANCE
Quar après nous il envoira
Tous les autres de par de là,
Qui nous vendront tous encontrer
Sus le chemin pour meuls aler.
Je li ay di ma voulenté,
Quar eſt de moy, je ne fandré,
Quar je ſay bien du Paire ſaint
Que il le veut, nul ne ſe faint,
De s'ordener, de s'apreſter,
Je vueil faire par tout crier, E
Que toute gens viegnent à moy,
Pour leur faire raiſon de quoy
De leurs vivres, qu'ils ont baillées
A tous mes gens ſans refuſer,
Je ne vueil pas au departir
Aux gens du pays nous faire hair.

APRES tantouſt com il ot dit,
Roiſon leur fiſt ſans contredit,
Tant qu'il n'i ot ne nul, ne nulle,
Qui ne diſoint tous à vois une,
A tous temps mes nous voulons eſtre
Servitours de monſieur SELVESTRE,
Et qu'à james tous nos biens praigne
Luy & tous ceulx qui de Bretaigne
Vendront o pays d'Italie:
Quar ce ſont gens de bonne vie.
Treſtouſt diſoint communement,
Bretons ſi ſont tres loyaux gent:
Par tout nous ont tres bien payez,
Nous ſuimes tous leurs obligez:
Et quant i vint à la journée,
Que la brigade aſſemblée
Fut treſtouſte pour s'en aler,
La veiſſez tant de gens plorer,
Hommes, fames, petis enfans,
Il nous ſuioint parmi les champs.
Et quant plus aler ne povoint,
Par grant tropeux il ſes reſtoint,
Et ſi diſoint, crions, crions;
Adieu ſoiez, nos bons Bretons.
Icelluy jour le droit chemin
S'en vint devant SAINT SEVERIN
Le tres vaillant monſieur SELVESTRE, Silveſter ad S. Severinum hoſtes fugat.
Qui de nous ert le meſtre
Les gens du pays ſi ſamblerent
Par ſus les mons, & nous huerent,
De tous coutez, com forcenez:
Vilains eſtoint tous enragez.
Ils cuiderent bien nous garder
Les pas du pays ſans y paſſer,
Meis par le ſen monſieur SELVESTRE
Il leur fut mal ſur les pas eſtre.
De l'autre part il nous venoint
Encontre nous quant qu'ils povoint,
Et ſi crioint, Bretons, Bretons,
Or endroit bien nous vous tenons:
En celluy pas mez ſerez,
James d'ilnec n'eſchaperez,
A quoy faire par Saint Benoit,
Treſtous venoint au pain benoit.
Cheſcun d'entr'eulx quant au venir
Avoit grant paour de y faillir:
Meis plus grant paour il leur avint
Quant eulx foüir il leur convint.
La chaſe apres li fu mult grant,
Par ces chemins aloint tumbans.
Ils ne ſavoint quel part aler,
Tant leur feſoint grante ecomber.
Tous les Bretons qui chevauchoint
Eſtroitement quant qu'il povoint.
O les pennons droit à leur ville
Pour ſaluer toute leur ligue:
Meis le ſalut leur fut honteux,
Mal gracieux, mal ſavoureux,
Quar le plus d'eulx & prins & mort
Furent treſtous, je m'en recort.

ICELUY jour, icelluy ſoir,
Monſieur SELVESTRE ſans remanoir, Apud Maceratum hoſtes fugat.
Vint treſtout droit à MACHELIQUE:
La ville eſtoit plaine de ligue,
Et tantoſt hors en mi les champs
Li faillerent les Alemans,
Hongres, archers, arbaleſtriers,
Et les ſervans, & leur paviers,
Vilains eſtoint ſur leur foſſez
Par grant millers tous aſſemblez,
Grant voulenté avoit ſans faille,

Monſieur SELVESTRE d'avoir bataille. A
Cheſcun li diſt, monſieur SELVESTRE,
Pres eſt de nuyt, prenez voſtre eſtre
En mi ces champs, [illegible] vous logez,
Vous n'avez ci que demorer:
Vos gens ſont las, il eſt certain,
Retraiez-vous juſqu'à demain.
Par foy, diſt il, meuls ameroye
A eſtre mort que je lerroye
Ici eſter ces Alemans,
Qui devant vous ſont en ces champs:
Et non pourtant je voy mult bien;
Que là où ſont ne doubtent rien:
Place ont prins en avantage; B.
Pour ce ferons beau vaiſſelage,
Si la gaigner povons ſur eulx:
Or touſt dit, à eulx, à eulx.
Ce ne fut point de moquerie:
Nos gens treſtous par grant envie;
Tantouſt mirent le pié à terre,
Et ſes prindrent aller grant erre.
O luy, qu'avoit mult bons avis
De combattre ſes ennemis.
La vous veiſſiez lances beſſer,
Et nos gens tous bien eleſcer.
A leur eſſoit eſtroitement
Ilnec tantouſt haſtivement:
Veiſſiez venir albaleſtriers, C
Hongres, ſervans, & bons archiers;
Qui bien ſervoint tous les Bretons
De ſaytes & de viritons.
Meis non pourtant ne reculoint:
Quar le meyſter bien cognoiſſoint;
Aviſons, diſoint, or oultre, or oultre,
Nous leur ferons paſſer tout oultre,
Tous leur fouſſes, & leur barrieres;
Avant que nous tournons arrieres.
Il fut certain, ne fut pas faute:
Adonc nos gens tous à vois haute
Si crierent, vive l'Egliſe, D
Monſieur SELVESTRE en nulle guiſe
N'euſt ja bien icelluy ſoir.
Se ne les euſt fait eſmouvoir.
Icelle nuit ſi ſe paſſa,
Et devant eux il ſe loga,
Savez comment en mi les champs.
La ſi n'avoit nuls hons ſi grans,
Qui ſceuſt comment il peuſt trover,
Ne que boire, ne que manger.
Meis non pourtant monſieur SELVESTRE,
A tous diſoit, ici nous eſtre
Convient à tous, juſqu'à demain
Aſſez arons [illegible] vin & pain. E
Il diſt bien vray, ſans nulle faute!
Quar tout le pays, tous à vois haute,
Diſoit par tout, allons, allons,
Reconforter tous les Bretons;
Et faiſmes tant ſe nous povon;
Que la devant nous les teignon
Ceinc jours ou ſis pour faire gaſt,
N'eſt nul de nous qui meuls n'amaſt
Mourir ou vivre [illegible] ceſt gent,
Que ſouffrir plus ſi grant tourment:
Com nous feſmes par cheſcun jour,
Ce n'eſt pas vie, c'eſt grant langour.

Alons, alons; tirant, tirant,
Vivres portons aſſez au champ,
Nous ne povons eſtre exilez,
Ils ſeront là bien employez,
Et nous logons tous entour l'eſtré,
Où s'eſt logé monſieur SELVESTRE,
N'i a nulli qui nous meffface
En celluy champ ne celle place.
Quar en nul cas ne ſouffreroit,
Que nul de nous domage aroit.
Ils diſoint vray, il fut ainſin,
Landemain tous au bon matin
Checun venoit o mult grant bien
De CAMERI, de FABRIEN,
Des autres villes d'anviron,
Vivres venoint à grant foiſon.
Adonc veiſſez Bretons heyter,
Monſieur SELVESTRE bien eleter,
Qui leur diſoit à tous, Seignours,
Gardons ici bien nos honours.
Bien povons voir tout clerement
La voulenté de ceſte gent;
Qui nous donnent conſeil, confort;
Savez, pourquoy, pour que plus fort
Cuident eſtre de nous plus ſeur
En treſtouſt cas & bien aſſeur,
Si eſt raiſon que leur montrons
La voulenté que nous avons,
De ſervir Dieu [illegible] ſainte Egliſe;
Affin que eux en nulle guiſe
Ne nous puiſſent blaſme donner,
Or penſons tous de retourner — Hoſtes fugat.
Aux ennemis faire grevance,
Et gardez bien nul ne s'avance;
Se n'eſt comme je vous diré:
Premierement je m'en yré
Devant tous eulx faire eſcarmouche:
Hachée arons, & mult grant ſouche.
De me cuider entr'eulx ſourprendre;
Et me cuideront tantouſt prendre.
Meis vous vendrez, vous avanſans
Par le chemin tout au devant.
Lors je crïré, à eulx, à eulx,
A celluy coup ferez ſur eulx:
Et pour certain, je m'en fais fort;
Que treſtous eulx dedens leur fort
Les convoirons à belle chace,
Où combatrons en ceſte place.
Treſtouſt ainſin comme il ot dit;
Le fet ſe fiſt ſans contredit.
Quar devant luy ils s'enfuirent,
Toutes les gens du champ le virent:
Là vous veiſſez bien arpenter
Tous les Bretons, & tous aler
Apres treſtouſt ces Alemans,
Hongres, archiers, autres ſervans,
Qui s'enfouoient a dés a dés,
Meis tant eſtoint chacé ſi prés,
Que les veiſſez par tout tumber
Par grant haſte d'eulx en aler.
Dedens leur port, dedens leur porté
Furent chacez à tres grant force:
Ne leur tenoit chanter balades,
Quar ils eſtoint trop fort malades: — [illegible]
DE ceul retrait ils orent honte!

tur Alemanni.

Didrent entr'eulx jamais nul compte A
De nous treſtous nuls hons ne face,
D'avoir perdu ſi belle place:
Aujourduy bien a été le meſtre
De nous treſtous monſieur SELVESTRE:
Meis non pourtant nous eſbahir
Ne nous convient pour ceſt foüir.
Penſons demain d'autrement faire,
Ici avons grant exemplaire:
Ainſin faire le cuiderons
Une autre fois comme ils ont:
Meis en une de ſes maiſons
Un embuche nous leur metrons;
Et leur irons faire eſcarmouche; B
Ils aront veu, & aront grant ſouche,
De nous venir haſtivement,
Après, tantouſt incontinent
Semblent ferons de nous foüir;
Vous les verrez par grant air.
Tous enſembles venir crians,
Ils s'enfouient ſes Alemans;
Ils nous vendront juſqu'és barieres,
Bien le ſçavons, meis par derrieres
Vous leur vendrez eſtroit au dos,
Et leur crirez, ſur eulx, ſur eulx:
Et nous autres tantoſt grant erre
Retournerons afin qu'à ferre C
Nous les teignons à grant deſtroit
Ilnec endroit ſera le plait.
De eulx [redacted] de nous ſans faille
Nous leur donrons aſſez bataille,
Ils la voulent en treſtous lieux;
Où ils venent com orgueilleux
Meis à ce coup ils la aront
Et pour certain nous les rendrons.

CE dident troys, qui avoint non,
HANCHELIN, BRANDIS, & SYMON:
C'eſtoint les troys Conneſtables:
De bons chevaux en leur eſtables
Pluſours avoint aſſez toujours; D
Quar ils eſtoint bons harcours.
Ils n'avoint point accouſtumé
En celluy pays combatre à pié:
Toujours vouloient eſtre à cheval,
En o le mont, en o le val.
Quar il leur ſembloit que bien s'aidoint
De leurs lances: bien & à point
Jouſter vouloint un coup de lance;
Meis point d'arreſt, ne demorance,
Ne vouloint pas par vaiſelage,
Si ce ne fuſt leur avantage.
Meis en cel jour que j'ay nommé,
Bien cuiderent l'avoir trouvé [redacted]
Par l'empriſe qu'ils avoint faite;
Meis à treſtous une plumete
Ne leur valut tout leur penſé.
SELVESTRE avoit contrepenſé
Contre toute leur grant malice:
Il ſavoit bien autant de guiſe,
Com il ſavoint treſtous enſemble:
Bon larron eſt, qui à larron emble:
Quar il leur dit de tous couſtez
Enſemble metre, amonceler,
Et ne furent point leur embuche,
Quar en celle jour treſtout de buche
Leur fiſt bouter en leur meſons,
Paillez, & fains, en grans mulons
Et puis le feu en toutes pars,
De tous couſtez l'en feſſoit gas:
Vignes eſtoint par tout coupées,
Arbres eſtoint deſaffiées,
Les blez furent par tout cuillis,
Le demorant fut tout gaſtis.
La fut ſis jours monſieur SELVESTRE,
Qu'ainſin les tint dedens leur eſtre,
Sans point yſſir dehors au champs:
Trop fort avoint le cuer dolens.
Plus euſt-il fait, meis ne povoit.
Quar ſon chemin aler tout droit
Li convenoit au Cardinal,
Qui pour le temps eſtoit Legual
O terroyer de l'Italie.
Prodons eſtoit de bonne vie:
L'en l'apeloit LEGUAL DE BOURGES:
Prelat en fut, n'eſtoit pas bourdes.
Aucuns eſtoint qui d'Oſtie
Si le clamoint, je vous affie.
L'en li donnoit aſſez de titres,
Pour qu'avoit euſt aſſez de mitres,
Par pluſors fois l'avoit requis,
Qu'à luy alaſt comme amis;
Que il eſtoit de ſaint Egliſe.
A FORLIGNE, ſi vous deviſe,
Demoroit lors le bon Prelat,
Loyaux eſtoit, & ſans barat:
Grant voulenté avoit ſans doubte
De combatre la ligue toute.
Meis ne povoit, ne ne ſavoit;
Quar en celle temps o luy n'eſtoit
Nuls hons, qui ſceut ce fet emprendre;
Pour ce vouloit ilnec attendre
Monſieur SELVESTRE & ſon povoir,
Pour conforter & conſeiller:
Luy & le pays où il eſtoit
Au temps ſubjez trop fort eſtoit:
Quar la ligue eſtoit plus fort:
Et checun jour li feſoit tort.

SUR tant s'en vint preſtement touſt
Monſieur SELVESTRE & tout ſon ouſt
De MATHELIQUE un mercredi:
Lors ſi s'en vient par CAMERI,
Pour ſaluer monſieur RODOULFE;
Le quel ſe dit de la ſoue bouche:
Monſieur SELVESTRE, je vous requier,
Qu'avec moy vous plaiſe eſter,
Pour gouverner tout le pays,
Meſtre & Seignours ſans nul dedi,
Il eſt certain, par tout ſerez
Et en tous mes forts vous logerez;
N'arez beſoing d'or, ne d'argent;
Tout ce que, pour voſtre gent
Sera baillé ſans demourée,
Mes que eſtoit en la contrée
Pour nous garder des ennemis:
A tous temps mes vouſtre ſugis
Je vueil eſtre, il eſt bien droit,
Et vos amis coment qu'il ſoit.
Quar oncques mes en Italie
Oncques mes hons en tout ſa vie
Ne pot dire qu'il peuſt trover

Silveſter totam regionem depopulatur.

Rogatur à Rodolfo ut ſuas terras defendat.

Digitized by Google

Un ſi vaillant bon chevalier, A
Coment vous eſtes pour fere guerre
Aux ennemis en ceſte terre.
De demourer n'aiez courrouz ;
A ROME yré ſans nul ſejour ;
Vous excuſer devers le Pape,
Ne vous chaut mes qu'il vous relace ;
Qu'il ſoit content de vous en ce:
Je l'i diré mult bien, tout ce
Qui eſt o pays contre l'Egliſe,
A fin que bien il ſe aviſe:
Et quant en c'en ara penſé ;
Il vous tendra pour excuſé.
LORS reſpondit monſieur SELVESTRE, B
Tres cher amis, Sires, & meſtre,
Je vois mult bien la voulenté,
Le bon deſir, & le penſé,
Que vous avez à Saint Egliſe:
Vous li voulez honneur & ſerviſe.
Vous faites bien toujours, dit-on,
Pour bien ſervir bon guerredon,
Meis quant de moy quant en preſent
Eſtre ne puis ne la moye gent,
Avec vous ſans avoir blaſme,
Le Pere Saint ſi vuelt que j'aille
Incontinent devant FLORANCE ;
Et que par moy n'ait faute en ce ; C
Auxi nos gens tous de CESAINE
Doivent venir parmi la plaine.
Le droit chemin tout au davant:
Trop courroucé ſeroye, qu'avant
De moy fuſſent devant FLORANCE,
Ce ſeroit trop ma negligence.
Si me tenez pour excuſé;
Au Cardinal tantoſt j'yré
Qu'à FORLIGNE eſt en preſent ;
Et li menré toute ma gent.
Et li diré à mon avis
Tout ce que vous m'avez requis.
Il eſt Legual, il eſt Seignour, D
Il eſt tout meſtre, gouvernour
En tout ce païs ; meis s'ordener
Il veult à moy de retourner
Avant tantouſt o belle chere
A vouſtre pays vendre arriere,
Et vous ferez en toute guiſe
Le plus de bien & de ſerviſe,
Que je pourré, il ſera voir
Je ne feré fort mon devoir.
QUANT ot ce dit, monſieur RODOFLE
Bien aperçeut que n'ert pas trufle,
Ce que diſoit monſieur SELVESTRE. E
Adonc li dit, Seignour, & meſtre,
Vous & voſtre houſt tres bien à point
Puiſſiez aler, Dieux la vous doint
Honour, & bien, bonne aventure,
Combien qu'au cuer travail j'endure,
Que me leſſez en ceſt eſtat.
De CAMERI tantouſt ſe part
Monſour SELVESTRE & ſa brigadé
Tout le chemin de CERBILE.
Et tout le pas ycelluy ſoir
Tantouſt paſſa ſans remanoir,
Accedit ad Forum-Livium.
Et lendemin au bon matin
Il arriva devant Forlin.
Et la tantouſt monſieur SELVESTRE
Fiſt tenir tous ſes gens, & eſtre
En bel arroy, en bel ordenance,
Et devant tous tantouſt s'avance,
En leur diſant avant que j'aille
Pour nous loger, j'yré ſans faille
Faire ſcarmouche à ASPELLE:
Les champs ſont beaux, la voie eſt belle;
Ils ſont dedens, ſi me dit len,
Aſſez de gens, je le veulx bien;
Tantouſt il dit aux pennoniers,
Or chevanchez tous les primiers.
Courreux, allez courre devant,
Se vous faillent tantouſt fuiant;
Vous revignez par devant nous;
Et droit à eulx nous irons tous.
Et ſe voulent, ſans nulle faille
Nous leur endonſrons bataille,
La vous veiſſez courrour aler
Par devant eulx & retourner.
Incontinent les Alemans,
Tous les vilains, & les ſervans,
Qui pour le jour ſe pourmenoint,
En ASPELLE & demouroint,
Tantouſt dehors treſtouſt ſaillirent;
Meis o pluſtouſt que là ils virent
Monſieur SELVESTRE venir à eulx;
Ils tournerent treſtouſt le dos,
Et ſe mirent ſur leurs fouſſez,
Et en leurs palis bien garitez;
Meis non pourtant tantouſt apres
Les ſalua ſi bien de pres,
Que leur fouſſez & leur palis
Il leur convint du tout guerpir.
Le ſalut fut trop dur pour eulx,
Quar trop de mors & prins pluſeurs
En y ot, & ycelluy jour
Ils ne poient avoir retour.
Senon qu'entr'eulx gracioint de
Du demorant quert eſchape.
ADONC d'ilnec s'en retourna; Excipitur à cardinali legato.
Monſieur SELVESTRE, s'en ala
A FORLIGNE au Cardinal,
Qu'adonc eſtoit chergé de mal,
De maladie & de penſée:
Meis au pluſtouſt ſans demorée
Que il ot veu monſour SELVESTRE,
Et ſon eſtat & tout ſon eſtre,
Il dit tantouſt, je ſuis guary,
Monſour SELVESTRE, mon doux ami,
Cent mille fois je vous ſaluë,
Benoiſte ſoit voſtre venuë:
Maintenant j'ay tout mon deſir
Bien accompli quant vous voir;
Si je puis en ma preſence,
Et pour ce vueil que tout en ce,
Que vous voudrez rien ordener,
Tantouſt ſoit fait ſans arreſter.
Vouſtre mercy, mon grant Seignour,
Je ſuis venu pour voſtre honour,
Et pour le bien, & le ſerviſe,
Que touſiours vueil à ſaint Egliſe,
Meis au primer vous vueil prier,
Regardez bien au commencier,

Oncques mes à MONTEFLASCON A
Il ne nous vient tel champion,
Encore vont dire aprés,
Icy avons tout au plus prez
Un petit fort, qui molt nous greve;
Il n'i a pas une grant lieuë:
Ils ſe rendront à vous tantouſt,
De vous ont paour & de vouſtre ouſt.
Pour ce, Seignour, nous vous prions,
Qu'o vous demain nous y alions.
Reſponſe fet à culx treſtouſt,
Moult voulentier, mes gens treſtouſt,
Je m'en iré là pour le ſerviſe
De vous treſtous [illegible] de l'Egliſe. B
Je ne ſuis pas ici venu,
Se n'eſt pour moult faire mon deu,
Pour ce, vous di, tres bien matin
Vous me trouvrez ſur le chemin.
LENDEMAIN vint, il fit ſonner *Lucenſis comes Mevaniam capit.*
Sa trompete pour y aler;
Deſlogé fut ains ſol levant,
En alant là en mi un champ
Li vet venir ſans point d'areſt
Un eſcuier, qui SAINT CONTEST
Avoit à non, ycelluy jour
De BEVAINGNE ſans nul ſecour
Eſtoit venu haſtivement. C
Monſieur SELVESTRE yvellement,
Tantouſt li diſt, vous d'où venez,
Sire, ne fait que vous cercher.
Pourquoy? dit-il. Pourque beſoing
L'en a de vous il eſt certain.
Comment? dit-il. Quelle nouvelles!
A vous Normans ne ſot pas belles.
Il eſt ainſin que de preſent
CONTE DE LUCHE & la ſoue gent
Si ſont entré dedens BEVAINGNE
Par la traïſon & par lengaingne
Des faux vilains, larrons du païs,
Dedens la ville ils les ont mis. D
Là ſi ont print des compaignons
Pluſour qu'eſtoint & beau & bons.
Et ſi ont pris auxi BLARY,
De quoy ſuimes trop fort marrys.
Il y a euſt pluſours de mors,
De nous, d'entr'eulx ne me recors.
Meis non pourtant ens au pales
Paſſart ſi eſt dedens remes,
Et des Normans compaingne belle
Au fort dedens la citadelle.
Le Conte s'eſt yſſu dehors,
Et ſa mandé tous ſes ſecors,
Et dit qu'avant qu'il partira E
Treſtouſt le fort il gaingnera,
Si vous prie le Cardinal,
Comme ami bon & loyal,
Que vous eſtes de ſaint Egliſe,
Que [illegible] viegnez faire ſerviſe
A luy, & à tous les bienvueillans
Du Pere Saint, & les Normans
Vous requierent, ſans ſejourner
Que les viegnez tous ſecourer.
Se ne venez, il ſont perdus,
Et tous les gens du pays deſtrus.
Quar il n'i a, vous le ſavez,
Qui ſecur nul leur peuſt donner.
ADONC ſi diſt monſour SELVESTRE, *Adverſus eum procedit Silveſter.*
En ce pays ci plus ne vueil eſtre;
Puis qu'ainſin eſt, je retourre,
Et mes amis je ſecourre.
C'eſt mon deſir, c'eſt ma grant joie:
Tantouſt ſe met dedens la voie
A retourner ſans nulle faille.
Seignours, diſt-il, à la bataille
Alons treſtous tirant, tirant:
Devant treſtous ſe met alant.
Il chevaucha eſtroitement,
Et nuit & jour, je vous couvent.
Il n'arreſta ſans nulle doubte,
Il fut avant deſous de THOUDE.
Bien nuit eſtoit au ciel, tout nu
Il ſe loga ſus ſon babu.
Chevaux eſtoint bien travaillez;
Meis à tous diſt yci eſter
Nous ne pouvons, que bien matin
Nous n'aillons tous noſtre chemin.
Au point du jour il fiſt ſonner
Sa trompete pour deſloger;
Checun ſe miſt en ordenance,
Et devant tous primer s'avance.
ADONC, diſt il, bons compaignons
Chevauchons tous: o les pennons;
Et ne faiſons en rien arreſt
Avant ſoyons où le Comte eſt.
Ainſin fuſt fait comme il diſoit,
Meis le Comte mandé avoit
Par tout le pays en toutes pars
Mains chevauchons, mains quevalars.
Quar bien ſavoit ſi longuement
Eſtoit ilnec, que brievement
En ſon logeis & en tout ſon eſtre
Vendroit ferir monſour SELVESTRE.
Il penſoit bien ce que povoit
Li avenir pour ce a l'eſtroit.
Quant il ſot bien certainement
Qu'à luy venoit ſi fierement;
Tantouſt en luy grant paour ſi print,
De l'autre part à luy ſi vint,
Courrant, criant, deux quevalars
Qui li diſoint, de toutes pars:
Veſcy venir tous les Bretons,
Avecques eulx ſont leurs pennons:
Et ce treſtous les veiez
Com ils vienent; vous diriez,
Que ce ſont gens de molt grant fait;
De chevaucheur ſont grant exploit
Si regardez, tres cher Seignour,
En tout ce fet à vouſtre honour. *Lucenſis comes Peruſiam ſe recipit.*
Gy ay peça tout regardé,
Diſt-il, tantouſt je m'en yré.
Quar je ſay bien pourquoy SELVESTRE,
Si me vient voir en my mon eſtre.
Il ne vient pas pour moy donner
Or, ne argent; meis me tuer,
Ou me prendre certainement;
Et pour ce tout incontinant
De ce logis ſans demourée
Je m'en yré d'une alenée,
Pour me loger bien prés PEROUSE.
Je ſay molt bien que trop honrouſe

Si me ſera cette journée : A
Meis de certain point ne m'agrée
De demorer, quant à preſent
Je vueil avoir le bec au vent.
Je ne vueil pas cy demorer
Pour l'atendre, pour l'encontrer.
Sur tant partit incontinent,
A s'en aler luy & ſa gent,
A qui povoit plus touſt aler ;
Le Conte pas le derrenier.
Ne vous eſtre pour nulle rien
Grant paour avoit, je vous di bien.
Il ot certain mult bon auloge
Quant il parti hors de ſa loge. B
Quar ſe celle houte il n'euſt ſonné,
Monſieur SELVESTRE ſi l'euſt trové,
Qui arriva ycelluy ſoir,
Encore, vous di, mult bien pourvoir.
S'il n'euſt eſté plus de grand jour,
En ce logeis point de ſejour
Monſieur SELVESTRE en n'en euſt fait :
Toujour apres par grant exploit
Il fuſt alé, combien que las
Tous ſes chevaux eſtoient & mas :
Et pour cela ycelluy ſoir
Fiſt la eſter & remanoir
Toutes ſes gens, je vous affie. C
Les Alemans grant courtoiſie
Icelluy ſoir à nos gens firent,
Quar leur logeis en rien n'ardirent :
Ils n'orent pas tant de laiſir ;
Plus leur eſtoit d'eulx enfoüir.
Adonc tantouſt tous les Normans
Orent grant joye, je vous creans,
Quant ils virent Monſieur SELVESTRE,
Vous les veiſſez de BRETAIGNE yſtre,
Encontre luy vennint criant,
Nouſtre meſtre, nouſtre quarant,
Vous nous avez deſprinſonnez :
Nous eſtions tous arrapez. D

Hunc perſequitur Silveſter.

ICELUY ſoir incontinent
Manda tantouſt & preſtement
Monſieur SELVESTRE au Cardinal,
Que l'endemain touſt à cheval,
O point du jour luy & ſa gent
A luy venir haſtivement ;
Et qu'ilnecques n'arreſteroit,
Ne tant, ne quant ainſois yroit
Toujour chaçant icelluy Conte,
Qui de foüir n'avoit pas honte :
Et lors jura ſon grant ſerment,
Que cheſcun jour luy & ſa gent
Ne ceſſeroient de le chaçar E
Toujour avant s'en retourner.
Juſques à tant qu'il euſt trouvé,
Ou que du tout ſe fuſt bouté,
Et ſe retrait dedens ſes fors
Incontinent ; tantoſt, deſlors.
Le bon Prodons, le Cardinal
Au point du jour fuſt à cheval,
O ſon pennon, ô ſa banniere,
A SELVESTRE fiſt mult grant chere,
Quant l'encontra en mi les-champs ;
Et ſi li diſt tu es vaillans,
Tu fais par tout bien ton devoir,
Tu n'arreſte, ne main, ne ſoir ;
Ne n'as repos en nulle guiſe ;
A l'Egliſe fais bon ſerviſe.
Je te di *Foy* par grant amour ;
Meis ce n'eſt pas à moy honour.
Lors reſpondit monſieur SELVESTRE,
Mon cher Seignour, mon cher meſtre,
Leſſons treſtous ycé eſter,
Penſons tantouſt de chevaucher ;
Et faire tant, ſe nous povons,
Que ce Conte nous combatons.
Quar aujourduy li vueil montrer
Comment l'Egliſe a grant povoir ;
Non pas pourtant quant à preſent
Icy n'ay pas mult tres grant gent :
Mais je cuide eſtre certain,
Que quant qu'ils ſont ſans nul deſdaing,
Sont de bon cuer, & grant courage
De combatre par vaiſſelage.

IL s'en aloit touſt chevauchant,
Et les pennons treſtous devant,
Toujour tirant à ſon povoir
Se le Conte il peuſt trouver,
Ce fuſt force qu'il le trouvaſt,
Quar en un lieu il n'arreſtat,
Il en fiſt bien o pays ſemblant
De s'en aler ainſin fuiant :
A quoy fere au derrenier
Il li convint les champs leſſer ;
Et ſe bouta dedens PEROUSE
Luy & ſa gent toute hontouſe.

ADONC aprés ycelle fois
Le Cardinal diſt une vois :
Puiſque ainſin il s'eſt retrait,
De noſtre part faiſons retrait.
Quar je voy bien quant à preſent
Nous ne povons faire neant,
En ceſt pays cy à demourer :
Pour ce comment nous retourner
A FORLIGNE treſtous enſemble.
Là ſavons bien quel conſeil prendre,
Pour guerroier nos ennemis :
Cheſcun dira ſon bon avis,
Et quant l'avis ſera donné
De tout le fet, je m'en yré
Avecques vous tenir les champs :
C'eſt mon vouloir, je vous creans.
Qu'en diſtes vous, monſieur SELVESTRE ?
Par fois, diſt il, Seignour & meſtre,
Treſtout ce que ordenerez
Nous le ferons, quar il eſt drois :
Meis d'une choſe vous requier,
Vous ſavez bien que nul denier
Les compaingnons de tous leur gages
N'orent pieſça, de tous leur gages
Il leur convient par cheſcun jour
Metre par tout, c'eſt grant doulour.
Si eſt beſoing que pourvoyez
En tout ce fet, & qu'ordenez.
Le Cardinal diſt, volentiers
I pourverrons ; meis nul deniers
Quant à preſent je ne pourroye
Les vous bailler, ne autre monoye.
Cecy eſt vroy tout ſans fauller.
Je ne le di pour vous gaber :

Digitized by Google

Meis s'il vous plaiſt dedens un temps A
Que vous vouldrez vous & vos gens,
De voſtre argent je vous feré
Seurs & certains en verité.
Ne vous doubtez ne tant ne quant.
Je vous tendré bien convenant.
Alons, diſt lors monſour SELVESTRE
A FORLIONE, où eſt voſtre eſtre.
Et ce faiſons & tout & brief
Aux compaingnons ſera bien grief.
Meis non pourtant ne moy ne eulx
Ne voulons pas eſtre oyſeulx,
Que ne facons toujour ſerviſe
A nos povoir à ſaint Egliſe, B
Et au Pere Saint, & aux Cardinaux;
Meis que à nous ſoiez loyaux.
Il fut bien vray quant à FORLIN
Furent treſtous en la parfin.
Qu'ils firent là une acourdance,
Un compromis, une fiance,
En la forme que vous diré,
Trop bien la vous relateré.
Quar d'eulx treſtous bien ſay les noms,
Si fas-je bien tous les ſurnoms.
Ils furent troys qui s'obligerent
A monſour SELVESTRE, & acorderent
De le poyer luy & ſes gens C
Dedens un jour, dedens un temps:
C'eſt à ſavoir ſans rien rabatre
Pour un cheſcun cinquante & quatre
Treſtous ducas & bons florins,
A tous fut bon à la parfins.
Ces troys nommer vueil de ma bouche,
Le Cardinal, & HUGUES DE LA ROCHE.
Ses dues furent & bons & bel:
Avecques eulx fut GUY .....
Qui cel acort tous ils jurerent,
Et leurs ſeaux ils obligerent,
Et que toujour o lieu en leſtre
On logeroit Monſieur SELVESTRE: D
Ils logeroint treſtouſt le temps
Juques à temps qu'il furent contens.
De tout ce que ils prometoint,
Monſieur SELVESTRE tres bien à point,
Et ſagement fiſt de les metre
En obligacion par letre.
Se n'eſt eſté par celluy point,
Certainement il n'euſt ja joint,
A recovrer yceul poiement
Honour en ot & preu ſa gent.
A qui feſoit mult bien beſoing:
Meuls le ſervoint ſans nul deſdaing.
QUANT tout ce fet fut acordé E
Entr'eulx treſtous, & bien juré:
A tous leur diſt monſieur SELVESTRE,
Trop bien eſt temps qu'ailleur noſtre eſtre,
Quant vous plaira, nous aillons prendre:
En ceſt pays cy n'avons qu'atendre,
Se non d'aler toudis avant
Nos ennemis fort guerroiant.
Ils didrent tous, c'eſt bons avis;
Meis de ce que nous a requis
Monſieur TRINCHE incontinent,
Qu'en dites-vous? je m'y adſcent,
Diſt-il tantouſt en bonne foy,
C'eſtoit d'aler faire pour vroy.
A ASPELLE le gaſt tantouſt
Apertement luy & ſon houſt
Ala devant pour ſe loger:
Il n'i fut pas le darrenier.
Le Cardinal ſi vint aprés,
Monſieur TRINCHE tantouſt à dés,
Qui fiſt venir toutes les gens
De FORLIGNE, qui eſtoit dedens,
Pour treſtouſt l'ouſt avitailler,
Et pour le pays treſtouſt gaſter.
Ils firent bien ce qu'ils devoint,
En tout le font, rien n'eſparnoint,
Où ils peuſſent metre la main.
Icelluy ſoir, il fut certain,
Monſieur SELVESTRE fiſt le guet
Hors du logeis treſtoute net.
Et ſi diſt bien au Cardinal,
N'aiez ja paour, vous n'arez mal,
Mon guet treſtouſt je le aſſis
Devant treſtous vos ennemis.
Le guet fut bel, ſans doubtances:
Ils eſtoint bien quatre-vint lances,
Icelle nuyt ſi ſe paſſa;
Quant grant jour fut, ſi retourna
Monſieur SELVESTRE à ſon logeis
En bel arroy, je vous devis.
Il y avoit bel ordenance;
Cheſcun d'entr'eulx tenoit ſa lance.
Ils s'en venoint pour repouſſer.
Il les faiſoit beau reguarder:
Tantouſt leur diſt monſour SELVESTRE,
Seignours, alez pour vous repaiſtre,
Et vous geſir, & vous dormir:
Sa vous treſtous vient à plaiſir.
Quar pour certain je vueil aler
Incontinent eſcarmoucher
Devant leur pont, devant leur porte,
Je veulx bien voir toute leur force.
Il dis bien vraye, je vous affi,
Quar celluy jour avant midi
Il commença celle eſcarmouche.
Les Alemans orent grant ſouche,
Qui en eſtoint dehors faillir,
De combatre ne ſceut faillir.
Nouſtre meſtre monſieur SELVESTRE,
Vous les veiſſez adonc tous ytre
D'ASPELLE, ſervans, & archiers,
Arbaleſtriers, & ſoudoiers,
Et grant foiſon autres vilains,
Qui tenoint tous entre leurs mains
Bagamars & grant gyſarmes;
Et diſoint qu'ils feroint armes,
Si vaillanment icelluy jour,
Que aux Bretons feroint doulour.
Tous ſe tenoint ſur leur fouſſez,
Et en leur fosbours bien paliſſez;
Et ſi avoint une grant tour,
Qui les deffendoit tous en tour.
Là ils feſoint grant hucherie,
Sur les Bretons, qui grant envie
Avoit certain de les grever,
Adonc tantouſt ſi vet mander
Monſieur SELVESTRE les penons,
Qu'ils veniſſent comme lyons

Digitized by Google

Apertement & fierrement
Pour aſſaillir ycelle gent.
Toutes nos gens grant joye menoint.
Ils venoint tous, je vous creant.
Incontinent veiſſez entrer
Monſieur Selvestre tout le primer
En leurs fouſſez, luy & ſes gens; ſtreſter bailes ca-die.
Et pour certain plus de trois cens
Des Alemans tres bien armez
Là l'atendoint pour le grever.
Et non pourtant tres chaudement
Les aſſailloit, & baudement.
Il ne ſe trait james en ſus
Juques à tant que [illegible] deſſus
De tous entr'eulx il euſt gaigné;
Puiſqu'il avoit encommencié.
L'eſcarmouche fut fort & dure:
A tous diſoit, endure, endure,
En nuy arons yci honour,
Ou je mourré en ceſtuy jour.
Nos gens eſtoint ſi aourſez
Du duel qu'avoint, qu'en les foſſez
Eſtoint batus, & pour boudis:
Meis preſtement tous au palis
Certainement [illegible] atacherent,
Et un ſoul pas ne reculerent.
Pour viriton, ne pour ſaete,
Ne pour pierre, ne pour lancete.
Vous les veiſſez entrer à force
En leur palis à celle eſforce.
Grant preſſe avoint les pennoniers
Pour entrer en tous les primers.
Les compaignons treſtous pour voir
Si firent bien tous leur devoir,
Quant ce virent les ennemis
Qu'ils valoint tous eſtre mors prins.
Checun ſi print à s'enfoüir;
Nos gens apres par grant air
Si les ſuyoint eſtroitement
Les uns prenoint apertement,
Les autres tous boutoint à terre,
Se non aucun qui trop grant erre
Eſtoint alez dedens leur porte,
Où il fut là mainte gens morte.
La ligue là fut eſbahie,
Onc mes n'avoit veu compaingnie,
Qui de ſi prés les euſt vaincus;
Ils fuirent là ſi fort perſeus,
Que tous entr'eulx, Hongres, Thodeſques
Avoint grant mal [illegible] my leur teſtes.
De ce avoint les cuers trop durs;
Ils s'eſtenoint dedens leurs murs.
Quar n'oſoint plus ſaillir dehors
Pour la paour & les doulours,
Qu'ils avoint de celluy fet.
Adonc tantouſt fiſt ſon retrait
Monſieur Selvestre bien ſagement,
Et r'aſſembla toute ſa gent:
Et du fort vint, je vous di bien,
Il s'en yſſit ſans perdre rien.
Meis tout avant il fiſt bouter
Le feu par tout ſans rien douter.
Ainſin dues fois celle novelle
Si leur avint à Asprele.

A LENDEMAIN touſt au bien matin
Nos gens furent tous au chemin,
Pour chevaucher celle vallée,
Treſtouſt le pays & la contrée.
Si craignent trop monſieur Selvestre:
Bien prez Perouse ala repeſtre,
Et ſe loga icelluy jour
Devant leur fort, qui tout entour
De ſon logeis eſtoint aſſis,
Ils eſtoint tous nos ennemis.
Meis non pourtant aſſez vitaille
Euſmes celle jour ſans nul faille.
Ens, ou logeis, & entour noſtre eſtre
B Bon guet ſi fiſt monſieur Selvestre,
Lequel ſi diſt icelluy ſoir
Au Cardinal tout ſon vouloir.
Et ſi fiſt-il aux chevaliers,
Qui là eſtoint, & aux eſcuiers;
En leur diſant qu'il eſtoit bon;
Que cheſcun diſt s'opinion,
Et ſon penſé, & ſon avis
Du fet qu'avoint tous entrepris.
Cheſcun ſi diſt, monſieur Selvestre,
Certainement mes de ceſt veſpre,
De nul de nous vous ne ſarez
L'opinion, ne ne l'orrez.
C Savez pourquoy cheſcun s'atent
A vouſtre bon gouvernement,
Et à voſtre avis de tout en tout
Vous ſavez bien par lequel bout
Ce fet cy ſe doit entreprendre:
N'en parlons plus; quar tout l'enprendre
Sera par vous, bien le ſavons:
Meis de Dieu plaſt tous nos pennons
Et tous nos gens, ſans defaillir,
Seront prés vous vivre ou mourir.
ADONC leur dit à la parfin:
Puiſqu'il vous pleſt qu'il ſoit ainſin, Quarit comitem.
Ma voulenté ſi eſt d'aler
D Où le Conte eſt, pour le grever.
Pour ce vous prés tres bien matin
Que nous aillons le droit chemin,
Devant le fort, où il ſera,
Checun d'entr'eux ſi l'otroya.
Je vous jure en bonne foy,
Que lendemain en bel arroy
Il ſe partit de ſon logeis,
Pour aler vers ſes ennemis.
Savez comment dés le matin
Il tint ſes gens tout le chemin
En bataille bien ordenée.
Il cuidoit bien que la journée,
E Il deuſt avoir les Alemans
A combatre en mi les champs.
Il n'en vouſiſt point le faillir,
Pour ce ala il les requerir
Juques devant icelluy fort,
Où le Conte ert [illegible] ſon effort:
Ne me ſouvient comme l'en le nommé
Meis s'ert bien prés de la Betonne.
Là ſe planta bien prés de li.
Le Conte fut bien eſbahi,
Quant il le vit ainſin preſent
En bataille luy & ſa gent.
Quar, vroyement pas ne cuidoit

A Que l'en le ſceut ilnec endroit
Meis non pourtant à tous ſes gens
Dedens ce fort leur fiſt deffens,
Que nul ne fuſt ja ſi hardi
De teſmoigner report de li:
Quar ſon vouloir en nulle faille
Si n'eſtoit pas d'avoir bataille..
Meis non pourtant monſieur Selvestre
Le requerroit toujours à eſtre,
Qu'il veniſt hors pour le combattre:
Quar en cel lieu vouloit debatre
Icelluy jour tout le bon droit,
Que l'Egliſe o pays avoit:
B Et li manda en plus avant;
Qu'à luy ſeroit honte mult grant;
S'il ne failloit dehors au champs
Luy & treſtous ſes Alemans.
Qui eſtoint la mult tres grant conte
De Gendarmes o celluy Conte.
C'eſtoit le dit de toutes gens
Qu'ils eſtoint plus de huit cens.
Monſieur Selvestre pas tant n'avoit
De gens o luy ilnec endroit:
Meis non pourtant tout aſſeuré
Eſtoit il là pour verité
A combatre en toute guiſe
C En luy n'avoit point couardiſe.
Icelluy jour bien [redacted] monſtra
Aux ennemis, qui eſtoint là.
Quar devant eulx un demi jour
Il ſe tint là tout à ſejour.
Et bien cuidoit toujour veir
Icel Conte dehors ſaillir.
Au darrenier quant il vit bien;
Que le Conte pour nul rien
Si ne vouloit venir combatre;
[redacted] diſt, tantouſt je vois m'eſbatre;
Plus prés de eulx ſur mon corſier
A cel Conte je vueil mander
D Ma voulenté, & li offrir
Le combatre ſans en faillir
Mon corps tout ſoul contre le ſien;
Et s'il reſpon je n'en vueil rien;
Une aultre ouffre je li feré,
Nombre à nombre je combatré:
Se il veut cent contre cent;
Qu'à plus de gent ou mains de gent:
Ou pour un pris d'argent nommé,
Si ce il veuſt je le feré.
Treſtout ycee li fiſt ſçavoir,
Meis reſponſe nulle pour avoir,
Avoir ne pot de celuy Conte:
E Les Allemans courroint la honte,
Toujour au meuls qu'ils povoint:
Et à tous nos gens ils celoint,
En leur diſant, je vous affi,
Que le Conte n'eſt pas icy.
Quar s'il y fuſt ſans tant parler,
Vous combatiſt ſans demorer.
QUANT tout ce vit Monſieur Selvestre,
A nos gens diſt alons repeſtre,
Et nous loger en ſa valée:
Tantout fere ſans demourée
Bouter le feu tout environ,
Et puis aprés beau jeu verron:
Quar les vilains de cette Ville
Tous plains ſeront de rage, d'ire,
Et ſi diront ſus celluy Conte,
Et à tous ſes gens feront grant honte.
Pourquoy tantouſt ils ſaudront hors;
Quar paour arons d'eſtre tous mors,
Et deſpeciez d'iceulx vilains
A cel coup [redacted] entre nos mains,
Huchant, criant, ils nous vendront,
Par ce point là ils combatront.
IL diſt bien vray qu'ils nous ſaudroint:
Meis combatre ils ne vouloint.
Quar ils cuidoient nos gens trouver
En deſarroy, pour que paſſer
Leur convenoit une riviere:
Meis à celle pas avoit darriere.
Bien ordené monſour Selvestre
Arbaleſtriers pour ilnec eſtre.
A celle fin qu'à ycel pas
Perdre ſa gent il ne peuſt pas.
Quant il les vit ainſin venir;
Nous hareant tout à fremir,
Se print tantouſt en deſpit d'eulx;
Tournez, Tournez, diſt-il ſur eulx.
Et guardez bien comment qu'il ſoit,
Q'il ſoint tenus bien à deſtroit.
Lors l'en tourna, ſavez comment
Nos gens aloint comme le vent
Encontre tous ces Alemans,
Et fierement, je vous creans.
Quant ce virent que n'ert pas bourde;
Les Alemans ſi didrent, tourne;
Tournons tantouſt, & ſi fuïons;
Vecy venir tous les Bretons.
Ils diſoint vroy; les pennoniers
Quant qu'ils povoint tous les primers;
Les compaingnons treſtouſt aprés
Les chacerent ſi fort de prés,
Qu'ils les firent treſtous bouter
En leur ville pour eulx coier.
Et quant ce viſt monſieur Selvestre,
Alons, alons, diſt-il, repeſtre
Ces ribaux la bien nous voudroint
Toujour tenir cy par le point.

Icy finit la matiere de ceſt Romans, pour que en celluy temps treſpaſſa de vie le Pape Gregoire, & pour la creation du Saint Pere Pape Clement VII. lequel fuſt creyé l'an M. CCC. LXXVIII. & le premier jour de Novembre. De laquelle creation ledit chevalier Monſieur Guillaume de la Perene, qui fiſt ceſt precedent Romans, fiſt auxi un autre de laquel s'enſuit. Dieu la Vierge Marie &c.

Hos verſus præter barbariem nihil notatu dignum continentes, ne forte paginas inutili ſermone oneraremus, prætermittendos eſſe cenſuimus. Iſtos dumtaxat paucos, qui præ ceteris aliquid dicere videntur, ſubjicimus.

AUX Cardinaux fut fait grant vilainie,
Et en peril d'eulx tous perdre la vie,
Par plouſours fois où ils s'eſtoint mis
En conclave, & ne penſoint mie
D'eulx departir de celle compaignie
Se tenoit bien chacun à ſon avis.

Lors

Lors grant tourbe de Romains du païs A
Vindrent à eulx en breant à hauts cris,
Nous le voulons Romains ou d'Italie,
Puiſque force à ceſt fet ſi batis;
Ire, & orgueil, fauxſeté, & envie,
On puet dire ceſt euvre d'ennemis
Puiſque Romains par leur outrecuidence
Voulurent avoir Pape par violence,
Et il n'eſt fait par vraye election:
Auxi voudroit la region de France
Et les autres païs par la ſemblance
Avoir Pape chacune region;
Ainſin n'auroint pas election
Ceulx qui la doivent faire par raiſon;
Ainſin ſeroit nôtre foy & nôtre creance
Et Creſtienté ſeroit en grant balance
A toujourſmes en grant deviſion
Si Dieu n'euſt mis en ceſt fet pourveance.
&c.

Cy finit ceſte matiere, & commance comment le Roy de France fiſt faire pour le ſu Coneſtable.

DESCRIPTION DES OBSEQUES DE BERTRAND DE GUESCLIN CONESTABLE DE FRANCE.

Faites en l'Abbaye de Saint Denys en France.

JESUS-CHRIST qui a grant poiſ- B
ſance,
Vueil tous ceulx de mal garder
Qui du Coneſtable de France
Monſieur BERTRANT orront chanter.
Oyr porront de l'ordenance
Comment le Roy, qu'en doit amer,
Fiſt faire à Saint Denys en France
Memoire du noble guerrier.
L'AN de grace trois cent & mille
Et quatre vins & puis neuf ans,
Sept jours en May ne fut pas guile,
Fiſt de France li Roys poiſſant C
Faire un ſerviſe mult noble
De Bertrand, qui tant fut vaillant:
Maint Roy, maint Duc, maint Conte
amblere
Furent au ſerviſe preſans.
ONCQUES mes ſi noble aſſemblée
Ne fut veuë nullement:
Là ot mainte thorche alumée
Et maint cierge certainement,
Huit deſtriers, c'eſt choſe prouvée,
Furent en armes noblement,
De Bertrant, qui l'arme ayt ſauvée, D
Orent les armes plainement.
Quatre deſtriers qui en l'egliſe
Furent à l'offrande menez;
Deus en y ot de telle guiſe
Comme pour un tournay arſmez,
Et les autres deus en la guiſe
De guerre furent ordenez.
Quatre eſcuiers plains de franchiſe
Ot ſus com les deſtriers armez.
DEUS eſcus y ot pour la guerre,
Et deus auxi pour le tournay,
S'il eſt nul qui me vueil en guerre,
Qui les portat; mult bien le ſay.
Je croy oncques homme ſus terre
Ne vit mes oſſi bel arroy:
Puis preſcha l'Eveſque d'Auſſerré:
Meis ains de l'offrende diray.
IL y avoit quatre bennieres:
Deus pour guerre & deus pour tournay.
Quatre eſpées nobles & cleres:
Deus d'un & deus d'autré pour vray.
Or vuege conter la matiere
De l'offrende ſans nul delay.
Là feſoint mainte priere
Pour Bertrant, Prince, Duc, & Roy.
LE franc Conte de Longueville
Porta le primier des eſcus,
Freres fut de Bertrant ſans guile
Dieux recieve s'ame la ſus.
Li Cons de Daumartin nobile
Fu avec luy, n'en doubte nuls,
Le ſecond eſcus par Saint Gile
Fu porté du Seignour Cremus.
ALAIN de Biaumont ſans doubtance
Li porta, & deus Chevaliers,
Monſieur Olivier ſans failliance
De Maugni y porta le tiers.
Le quart eſcu par reverance
Fu porté de nobles guerroyers
Maugni, Beaumenoir en preſence;
Et le Begue feſoit le tiers.
PUIS y fut noblece hautaine,
Quant vint aux eſpées porter:
Quar le noble Duc de Tourraine
En porta l'une ſans doubter.
Et le Conte, choſe eſt certaine,
De Nevers volt aprés aler.

Les autres de penſée ſaine
Alerent aprés preſenter.
DE Navarre monſieur Pierre
Porta la tierce vrayment,
La quarte preſenta grant erre
Henry de Bar certainement.
Je croy qu'onques en nulle terre
Ne fut plus noble parement,
Qu'il ot pour ceux qui giſt en terre,
A qui Dieu face ſauvement.
QUATRE bennieres ſans faillance
Alaon aprés preſenter,
L'une emporta par reverance
Le Baudrain bien Loy nommer
Trezigindi de Saliance,
Et la ſeconde volt porter
Le Mareſchal ſans defaillance,
Qui Blainville ſe fait nommer.
MONSIEUR Guillaume Deſbordes
Avec celluy qui la portoit,
Et la tierce portoit li Borgnes
De Moudouchet avec eſtoit
Un eſcuier, qui mult eſt nobles,
Daugenais & la quarte avoit.
Granpré, Beaujeu auxi par ordre
Checun ſon office feſoit.
APRES cela, je vous affie,
Furent preſenter li cheval,
Le primier je vous certifie
Mena monſeignour De la Val;
La Bret en fu en ſa compaignie
Cliçon le bon, Seignour loyal,
Mena l'aulure queques nul die
La Marche fut o luy égual.
ET le tiers deſtriers ſans eloigne
Si-fu preſenté noblement

A Par le noble Duc de Bourgoigne
Et de Bourbon certoinement.
Le quart deſtrier ſans milliſſoine
Si preſenta tres noblement
Duc de Lorraine ſans vergoigne
Felippe de Bar enſement.
QUANT l'offrende ſi fut paſſée
L'Eveſque d'Auxerre precha,
Là ot mainte lerme plorée
Des paroles qu'il leur recorda.
Quar il conta comment l'eſpée
Bertran de Glaicquin bien garda,
B Et comme en bataille rangée
Pour France grant poine endura.
Les Princes fondroint en lermes
Des mots que l'Eveſque monſtroit,
Quar il diſoit: plorez, gens d'armes,
Bertrant qui tres tant vous amoit;
On doit regreter les fez d'armes
Qu'il fiſt au temps qu'il vivoit.
Dieux ayt pitié ſus toutes ames
De la ſienne, quar bonne eſtoit.
CHARLES li nobles Roys de France,
Qui Dieux doint vie & bonne fin,
C A fait faire telle remembrance
Du noble Bertran de Claiquin:
Qu'on doit bien avoir ſouvenance
Du noble guerrier enterrin
Dieux otroit à s'ame honorance
Et ceuls, ou ſont li Seraphim. Amen.

Explicit iſte liber, Deo gratias. Si male quod feci, veniam peto: ſi bene, gratiam. Qui me ſcribebat, Guillelmus nomen habebat, Cariſopitenſis dioceſis; & habebat . . . . Et fuit ſcriptus in civitate Avenionenſium Anno Domini M. CCC. Nonageſimo.

HISTORIA BELLI ITALICI

SUB CAROLO VIII. REGE FRANCIÆ, SICILIÆ ET JERUSALEM,

GALLICE SCRIPTA A GUILLELMO DE VILLANOVA qui præſens aderat.

Ex MS. clariſſimi viri Jacobi du Poirier doctoris medici Turonici.

1 JE Guillaume de Villeneufve, A chevalier, conſeiller, & maiſtre d'oſtel du Roy de France, de Secile & de Jeruſalem Charles VIII. de ce nom, mon tres hault & redouté ſeigneur & ſouverain, ſoit donnée gloire & bonne victoire de tous ſes enemis.

Moy eſtant priſonnier au roy Ferrand, prins en la conqueſte du reaume de Naples; detenu tant en ſes gallées par force, que en la groſſe tour du portal du chaſteau neuf de Naples par l'eſpace de ung an & trois jours, pour eviter oiſiveté, ay voulu rediger & mettre par B eſcript & en memoire la venuë du tres victorieux bien aymé & par tout le monde redoubté roy en ce reaume de Secile & cité de Naples, des geſtes & actes qui par lui ont eſté faits eſtant oudit reaume, & ce qui s'eſt enſuivy aprés ſon departement, ſelon ce que j'en ay peu veoir & ſavoir en mon petit entendement.

Carolus VIII. rex in Italiam intrat.

2. Et premierement le tres vertueux, & tres victorieux, & tres aymé, & bien ſervy, & par tout le monde redoubté paſſa les mons à l'âge de XXII. ans. Aprés paſſa la duché & C ſeignourie de Milan, la terre & ſeignourie des Lucquois, auſſy la ſeignourie des Piſans, qui totalement ſe donnerent à luy de leur liberal arbitre & propre voulenté. Et pareillement paſſa par la terre & ſeignourie de Flourence, la où il feiſt la plus belle entrée en armes tant de gens de cheval que de gens de pié, qui jamais fut faite aux Italies, comme l'on diſoit, & logea par toutes les maiſtreſſes villes des ſeignouries deſſuſdites, reſervée la ville de Milan, & par tout euſt grand recueil & bonne obeiſſance. De la entra dans la terre & ſeignourie de Saonne, en laquelle cité pareillement logea, & y a eu toute bonne obeyſſance & grant recueil, comme deſſus ay dit; & tant alla le roy par ſes journées qu'il arriva en la terre Romaine; & logea dedans ladite cité l'eſpace de trois ſemaines ou environ, & toute ſon armée.

Roma per tres hebdomadas moratur.

3. Nonobſtant que le duc de Calabre eſtoit arrivé dedans ladite cité de Rome un bien peu de tems avant, accompaigné de grant nombre d'hommes d'armes, & de pluſieurs autres gens de guerre, tant à cheval qu'à pié, pour lui vouloir garder le pas. Mais quant il ſceut la venuë du tres grant & puiſſant roy, il deſlogea lui & toute ſon armée de la ville de Rome, & ſe retira à toute diligence au reaume de Naples.

4. Et debvez bien ſcavoir qu'il n'eſt pas choſe à oublier, que quant le tres vertueux roy de France, de Secile, & de Jeruſalem arriva & logea dedans ladite cité de Rome, qu'il n'avoit pas avec luy la grand armée, ne ſemblable compaignie de gens, que avoit Hanibal de Cartaige ou temps paſſé, quant il alla devant la cité de Rome pour la deſtruire. Car ledit Hanibal avoit ſi grant nombre de gens, que nullie ne luy pouvoit reſiſter à l'encontre. Combien qu'il en perdiſt beaucoup avant qu'il fut arrivé en pleine Lombardie, neantmoins il trouva avecques lui le nombre de cent mille hommes de pié & vingt milles hommes de cheval, quant il arriva devant ladite cité de Rome, comme plus à plein dit l'hiſtoire.

5. Pareillement debvez bien entendre, que A le tres vertueux roy n'avoit pas telle compaignie, ne la multitude des gens d'armes, comme eſtoient les François, Allamans, & les Cypriens, quant ou temps paſſé ils voulurent venir pour deſtruire ladite cité de Rome; mais en ce temps leur faillist au devant, & courut ſus ung conſul de Rome nommé Sempronius, lequel avecques la puiſſance de Rome ſe alla vers ſes ennemys, leſquels pour le grant froit, neige, & gellée, qui faiſoit, ne ſe peurent deffendre, ſi leur courut ſus ledit Sempronius ſi aſprement & par telle maniere, qu'il les desfeiſt, & y euſt de gens mors tant des Francois, Al- B lamans, que Cypriens, juſques au nombre de cent quarante milles, & de priſonniers bien LXX. milles, comme dit l'hiſtoire plus au long, & à cauſe de ceſte victoire fut fait à Rome le temple que l'on appelle Cyppre pour les Cypriens, qui furent deſtruis comme plus à plain avez peu & pouvez ſavoir par les yſtoires Romaines bien au long.

6. Jay bien voulu dire & alleguer ces hiſtoires Romaines cy deſſus eſcriptes, pour vous donner à entendre, & auſſy vous veuls bien prier, & à ung chacun de vous ſupplier, que ſi une autre fois vous amenes le tres chreſtien roy de France C aux Italies, ſoit ceſtuicy ou autre, que pour l'onneur de Dieu vous l'amenez mieulx accompaigné, que il n'eſtoit, à celle fin que vous ne mettez en ſi grant peril & dangier la couronne de France, comme a eſté la perſonne du tres vertueux roy Charles, lequel en eſt eſchappé par ſa bonne conduite & vertu de [illegible] perſonne, & par la grant grace que notre Seigneur luy a faite comme plus au long oirez cy apres.

7. Car comme ung chacun de vous ſcet la grand conqueſte qu'il feiſt du ſon reaume de Naples en peu de temps, & à peu de gens; & là fut couronné roy pacifique. Et la plus grand D victoire qu'il euſt à ſon retour ſur la grand puiſſance des ligues, c'eſt à ſavoir le Pape, le roy d'Eſpaigne, la ſeigneurie de Veniſe, & le duc de Millan, [illegible] nonobſtant leur grant puiſſance demoura le vertueux roy victorieux, & ſe retira en ſon reaume de France avecques la bonne aide & conduite de notre Seigneur, & tout incontinent envoya ſecours au reaume de Naples par mer & par terre; tout en une année furent faites les trois choſes deſſus dites, qui ne fuſt pas petite euvre: mais je m'en tairey, & retourneray à mon premier propos.

Verſus Neapolim iter arripit.

8. Or veulz-je retourner à mon premier E ouvraige & petit paſſe-temps, en attendant la grace & miſericorde de notre Seigneur, & la delivrance de cette miſerable priſon. Aprés que le roy Charles euſt logié & ſejourné trois ſepmaines ou environ en la ville & cité de Rome, comme vous ay dit cy devant, nonobſtant pluſieurs diſcentions & grant murmures, qui eſtoient dedans ladite cité. Aprés tout ce fait, il deſlogea de ladite ville de Rome en grant amour & grant amitié d'avecque notre ſaint pere le pape Alexandre, & s'en alla ſon voyage pour faire la conqueſte de ſon reaume de Naples & de Secille.

Montem S. Johannis armis expugnat.

9. En allant le roy ſon chemin, paſſa par une ville nommée Mont Saint Jehan, qui eſtoit au marquis de Peſcaire. Pour certaines violences, & autres grans deplaiſirs, qu'ils avoient fait au roy, & auſſy qu'ils ſe declarerent ſes ennemys, partiſt le roy de la ville de Babue ung aprés diſner, & feiſt dreſſer l'artillerie devant ledit Mont S. Jehan; & à bien peu de baterie promptement & vertueuſement commandaſt ledit prince, que l'aſſault fuſt donné, laquelle choſe ne faillist pas commander deux fois; car ſoudainement fut fais de tant bons & hardis cappitaines & gens de guerre, qui là eſtoient, que aultre choſe ne demandoient, que d'acquerir honneur & faire ſervice à leur roy & ſouverain ſeigneur. Et fut l'aſſault donné ainſi, comme il le commanda, ſi tres aſprement, que les ennemys furent vaincus, & le tous mis à feu & à ſang pour donner exemple aux autres: & delà ala tousjours ſon droit chemin faiſant ſa conqueſte.

10. Ledit roy Charles tres vertueux & tres victorieux lui arrivé en ſon reaume de Naples, tout incontinent le roy Alfonſe, le duc de Calabre ſon fils, & le prince de Hauhemore ſon frere, eulx bien avertis [illegible] aſſannetez de la venue & grand puiſſance du roy, ne l'oſerent attendre; mais à toute diligence ſe retirerent en leur gallées, & habandonnerent le reaume & la ville & cité de Naples, & s'en allerent par mer en la ville de Yſgne, & delà à Meſſyne, qui eſt en l'iſle de Secille, qui pour le preſent tient & eſt en l'obeiſſance du roy d'Eſpaigne.

Coronatur Neapoli.

11. Eſtant le roy Charles VIII. de ce nom en la ville & cité de Naples pacifiquement, & là fut couronné roy [illegible] grand ſolennité, comme à luy appartenoit, accompaigné de pluſieurs princes, archiducs, ducs, contes & barons, & pluſieurs cardinaulx, & autres prelats, voulut donner & donna ordre aux choſes neceſſaires dudit reaume, ainſi que tout bon prince, ſaige, & vertueulx, eſt tenu de faire.

Proceribus dominia restituit.

12. Et premierement comme bon, juſte, & charitable prince, rendiſt & reſtitua [illegible] terres, villes, & ſeigneuries, rentes & revenuës, qui appartenoient aux princes, ducs, contes & barons, & aultres gentils hommes dudit reaume, deſquelles ſeigneuries reintegra les deſſus dits; leſquelles avoient été priſes & uſurpées violemment, induement, & à force par les roys, qui par avant avoyent eſté comme l'on diſoit.

Populum à tributis eximit.

13. Encore plus d'abondant & de grace comme liberal & piteable prince voulut deſcharger & ſoulagier, deſchargea & ſoulagea tout ſon peuple dudit reaume de la ſomme de deux cens milles ducas à perpetuité, & à jamais des charges, & autres ſubſides, de quoy ils eſtoyent charges oudit royaume, qui pas ne fut petite choſe.

Dona concedit eccleſiis.

14. Il ne faut pas que je oublie à vous dire les grans biens & oblations, que le vertueux roy a fait & concedé aux egliſes, [illegible] en general par toutes les religions dudiſt reaume, qui

grace luy ont demandé & juſtice, nulluy ne s'en eſt allé eſconduit de ce que au tres vertueux roy a eſté poſſible de faire.

Sic adverſus eum confoederatio.

15. Aprés que le roy eut demouré & ſejourné eu ſondiſt reaume de Naples par l'eſpace de long tems, fut averti bien au vray, & informé bien à la verité, que le (a) pape, le roy d'Eſpaigne, le roy Ferrant, le duc de Milan, & la ſeigneurie de Veniſe avoyent fait ligue tous enſembles à l'encontre de luy, [illegible] une tres groſſe armée tant de gens de cheval que de gens de pié, juſque au nombre de ſoixante milles hommes, comme l'on diſoit, dont ce fut forte choſe à croire au roy, attendu les [B] grans promeſſes & grans ſermens, qu'il avoit eu de notre ſaint (b) pere le pape, du roy d'Eſpaigne, & du duc de Milan, deſquelles promeſſes & grand ſermens je m'en tairay: car à moy n'appartient, ne mon ſens eſt aſſés ſuffiſant, pour parler, ne pour diſcuter d'une ſi haute matiere, ne ſi corrompue, comme ceſte-cy. Mais neantmoins qui m'en demanderoit mon opinion, je y ſerviroye pour ung teſmoing ou temps advenir, comme celluy qui en a veu [illegible] ouy la pluſpart des choſes deſſus dites. Car je y eſtoye en perſonne: mais il eſt force que je m'en taiſe, de peur de errer, & en lare parler & mettre par eſcript plus au long à ceux qui ont plus de ſens en leur teſtes, & plus d'encre en leur cornet que je n'ay, car c'eſt trop mieulx leur meſtier que le miens.

Rex revertitur in Franciam.

16. Mais pour retourner à mon propos nonobſtant, que le roy tres chreſtiens, tres vertueux, [illegible] victorieux, fut bien averti de la grant armée & multitude de gens qui eſtoient amaſſez au devant de luy pour le vouloir deffaire, ſi ne laiſſa pas pour cela de partir de ſon reaume de Naples & de s'en retourner tout ſon droit chemin au reaume de France, & de rechef logea dedans la ville & cité de Rome, lui [D] & toute ſon armée, [illegible] au deſloger de ladite cité tant alla par ſes journées qu'il rencontra ſes ennemis & tres grand puiſſance de gens d'armes tant à cheval comme à pied, comme cy devant vous ay dit. Et n'avoit le roy avecques luy point plus de douze cens hommes d'armes, & de neuf à dix mille hommes de pié, comme l'on diſoit. C'eſtoit bien peu envers les autres. Mais non pour cela ne delaiſſa pas le tres vertueux & tres victorieux roi à donner dedans ſes ennemis là où il les trouva, ſi tres hardiement, & ſi tres vaillamment de ſa perſonne, comme ung chacun de vous ſcet, qu'il eſt bien [E] choſe digne de memoire. Car c'eſtoit celluy qui touſjours euſt la face droit à ſes ennemys, l'eſpée au poing, la bouche plaine de bonnes & vertueuſes paroles à ſes gens. Et le fait de meſmes [illegible] cueur plus gros que le corps avecques la fierté de ung lyon tant que la bataille dura, & aprés la victoire doulx & begnin, comme un ange, recognoiſſant la grant grace que Dieu lui avoit faite.

Occurrentes hoſtes aggreditur & cedit.

17. Il faut bien dire que pour neant ne porte [A] le nom de Charles, car ce fut pour le jour ung ſecond Charlemaine. Car à toutes heures alloit & venoit parmy ſes gens, & principalement là où beſoin en eſtoit, & ſans regarder le dangier de ſa perſonne. Car ſi avant ſe miſt dedans la bataille & parmy les coups, qu'il y fut bleſſé, comme l'on dist, & en tres grand dangier: mais il fuſt promptement ſecouru de bons & hardis cappitaines, & autres gens de guerre, qui eſtoyent à tours de luy, & auſſi de pluſieurs gentilhomes, qu'il avoit nourri, qui point [illegible] l'abandonnerent, mais bien & vaillament, comme bons & loyaulx ſubjets & ſerviteurs, le ſervirent pour le jour, dont je leur en ſçay bon gré. Car trop euſt eſté grande la perte de ung ſi bon & ſi vertueux roy & naturel maiſtre comme luy.

18. En effet la bataille fut moult aſpre & grande tant d'un coſté que d'autre, & y fut tué grant nombre de gens de ligues, & de grans perſonnaiges, & bien petit des François furent mors, comme l'on dit. Et n'y fut prins homme de renommée du party de France, que monſeigneur le grant baſtart de Bourbon, qui moult vaillamment & vertueuſement ſe pourta pour le jour, comme bon & hardy chevallier, [C] qu'il eſtoit. Et la bataille finie, le roy tres vertueux & tres victorieux paſſa la riviere, lui & ſes gens, à bien petit de perte, comme vous ay dit cy derriere, l'eſpée au poing, & touſjours retournant ſa face droit à ſes ennemis, comme vertueux prince, ainſi que plus à plain le verrez & oirez par les chroniques, & par ce qui en a eſté mis par eſcript par pluſieurs ſaiges & diſcretes gens accouſtumez de ce faire, car c'eſt trop mieulx leur meſtier que le miens.

19. Par quoy leur prie de tout mon cueur que a ceſte fois ne vueillent avoir la bouche clouſe, ne faulte de eloquence. Car il y a matie[illegible] belle & grande pour bien y employer papier & encre, que pleuſt à Dieu mon createur qu'il m'euſt donné la ſcience de bien le ſçavoir faire comme le cas le requiert: car encore prendroye voulentiers la patience une autre année en cette miſerable priſon pour faire une ſi tres-haulte euvre & digne de memoire, comme ceſte cy eſt de ung ſi tres vertueux, tres victorieux, & ſi tres bien aimé, & ſi tres loyalement ſervy, & par tout le monde redoubté, roy Charles VIII. de ce nom de France, de Secille & de Jeruſalem mon tres redoubté & ſouverain ſeigneur, & bon maiſtre.

S'enſuit la prinſe de la ville de Naples faite par le roy Ferrant à cauſe de la rebellation & grant deloyanté de la commune de ladite ville.

Et auſſi s'enſuit pluſieurs autres actes, tant prinſes de villes, de renditions de chaſteaux, & pluſieurs rencontres & autres rotures, qui ont eſté faites oudit reaume en celluy temps, comme plus à plain verrez en ce petit livret.

20. L'an de grace mil quatre cens quatre *Neapolis civitas re-*

(a) In MS. codice deletum eſt papæ & regis Ferrandi vocabulum, ſed non ita quin adhuc legi poſſit.

(b) Iterum hic papæ vocabulum expunctum eſt.

bellis Ferrandum regem excipit.

vingts & quinze, & le ſeptieſme du mois de A Juillet, ſe rebella la ville & cité de Naples à l'encontre du roy de France, de Secille, & de Jeruſalem, leur ſouverain ſeigneur, Charles VIII. de ce nom : leverent la baniere du roy Ferrant ſus, & cedit jour ledit roy Ferrant entra dedans ladite ville de Naples environ dix heures au matin par la porte de la Magdelaine, là où ledit roy Ferrant deſcendit de ſes gallées ; & tous les François qu'ils rencontrerent dedans ladite ville furent mis à mort.

21. Le prince de Sallerne luy eſtant en ſa maiſon ouyt ce bruit, & le grant cry qui eſtoit dedans la ville du peuple, qui eſtoit auſſi eſ- B meu, ſoudainement ſe retira au chaſteau neuf, & pluſieurs autres ſeigneurs & contes du pays, le ſeneſchal de Beaucaire eſtoit au chaſteau de Capoannes, pareillement oyant l'alarme & horrible bruyt, qui eſtoit dedans ladiſte ville, à toute diligence mit poine de gaigner le chaſteau neuf, moyennant l'aide de ſes bons amyss & par ce moyens ſe ſauva, le ſeigneur d'Alegre, le ſeigneur de la Marche, le cappitaine miſſire Gratian de Guerres, le ſeigneur de Jehanly, le ſeigneur de la Chapelle, le ſeigneur de Rocquebertin, & pluſieurs autres gens de bien feirent grant effort tant à cheval que à pié C à rebouter les ennemys ; mais le nombre & fureur du peuple fut ſi tres grant, qu'ils ne peurent reſiſter à l'encontre, & leur fut force de eulx retirer dedans le chaſteau neuf, quant ils virent qu'ils ne povoient autre choſe faire.

22. Et là trouverent oudit chaſteau Guillebert monſeigneur de Bourbon, ſeigneur de Monpenſier, conte, daulphin d'Auvergne, archiduc de Ceſſe, viceroy & lieutenant pour le roy de France, de Secile, & de Jeruſalem, au reaume de Naples, & dedans ledit chaſteau-neuf furent aſſiegez par lediſt roy Ferrant & pluſieurs autres gens de bien en leur compaignie. Mais ils n'en tindrent pas grant conte, tant qu'ils eurent dequoy manger. Car tous les jours failloient à puiſſance dudiſt chaſteau à l'eſcarmouche, & auſſi de l'egliſe ſainte Croix, & du chaſteau de Piſfaucon : car il y avoit grant nombre de gens par tout ; & là faiſoient tous les jours de moult belles faillies ; principalement ſur le mole du port ; & y fut tué grand nombre des ennemys, & des François le ſeigneur de Beauveau, & le ſieur des Champs, gentil-homme de la maiſon du roy, le maiſtre d'oſtel Huvart, qui fut tres grand domaige. Car ils eſtoyent vaillans & hardis de leur per- E ſonnes : & auſſi y fut tué Petit Jehan le tambourin du roy, homme d'armes, qui homme de bien eſtoit.

23. Un bien peu de tems aprés ſe retourna une partie des villes & chaſteau de la Poueille ; & ſe rendirent au prince de Haultemore, qui ſans ceſſer alloit, & venoit au long de la marine avec trois gallées, qu'il avoit ordinairement.

Similiter & Tranenſis civitas.

24. Deux jours aprés que ladiſte ville de Naples fut rebellée & rendue au roy Ferrant, la ville & cité de Trane ſe retourna ſoudainement, & leverent la baniere du roy Ferrant ſus, crians tous enſemble Ferre, Ferre. Cediſt jour voulurent prendre meſſire Guillaume de Villeneufve, chevalier, conſeiller, maiſtre d'oſtel du roy de France, & de Secile, & de Jeruſalem, qui pour lors eſtoit gouverneur de ladiſte ville de Trane, & cappitaine dudit chaſteau : mais ledit de Villeneufve eſtoit bien accompaigné. Et auſſi meſſire Barnabo de la Mare eſtoit avecques lui acompagnie de xxv. eſtradios ; & tous deux enſemble ſe retirerent ſans rien perdre au chaſteau. Ces choſes voyant ledit meſſire Barnabo, commencea à dire audiſt de Villeneufve, il faut que je vous laiſſe, & que je m'en voiſe à Berlette. Car je me doubte, que ladiſte ville de Berlette ne ſoit rebellée, comme les autres : laquelle choſe eſtoit vraye, & ſur ce point s'en alla lediſt meſſire Barnabo avecques les eſcadrios.

Caſtrum Tranenſe propugnat Guillelmus de Villanova.

25. Lediſt de Villeneufve demoura dedans le chaſteau de Trane, & tout incontinent feiſt lever les pons dudiſt chaſteau, & charger l'artillerie. Car il y en avoit de bonne. Et ce ſoir de nuyt luy fut mis le ſiege & commancerent à faire leur approches & trenchées ; & tindrent le ſiege l'eſpace d'ung mois. Durant ledit ſiege ledit de Villeneufve feiſt trois faillies, l'une ſur les gens de la ville de Barlette, qui amenoient des vivres à la ville de Trane, & y print gens & vivres, & les mena au chaſteau ; qui grand ſecours luy fut. L'autre faillie fut ſur les gens de ville, là où il y euſt deux prins des ennemys. Et l'autre ſur un eſtradiot, qui venoit de Berlette, porter des nouvelles à la ville, lequel pareillement fut prins, & durant ledit ſiege, fut ladite place fort batuë de artillerie, & avironnée d'une grant tranchée, qui prenoit d'un des côtez juſques à l'autre ; tellement que ladite place fut environnée de foſſez en telle façon, qu'on n'y povoit plus ſortir dehors, que par la mer ; laquelle eſtoit auſſi bien gardée que la terre.

Veneti ipſi denunciant ut caſtrum dedat.

26. Ung peu de temps aprés que la rebellion fut faite, l'armée des Veniſſiens vint devant le chaſteau de Trane, incontinent qu'ils eurent prins, & mis à ſac la ville de Manople, & la ſommerent, & requirent ledit meſſire Guillaume de Villeneufve, cappitaine du chaſteau, & gouverneur de ladite ville de Trane, qu'il vouliſt rendre le chaſteau à la ſeigneurie de Veniſe ; & que on lui donneroit dix milles ducas, & le mener lui, & ſes gens, & ſes bagues ſauves, juſques au port de Marſeille ; ou autrement qu'ils luy feroyent pis qu'ils n'avoient fait à la ville de Manople, laquelle ils avoient prins d'aſſault, pillée, & miſe à ſac. Et eſtoit dedans la ville pour le roy de France le cappitaine Prudence.

27. Auſquels Veniſſiens ledit de Villeneufve reſpondiſt, qu'il avoit le chaſteau en garde du roy de France, de Secille, & de Jeruſalem, ſon ſouverain ſeigneur, & qu'ils n'y avoyent que veoir, & que demander ; qu'ils s'en allaſſent. Car il aymeroit mieux mourir que de le rendre jamais ſans le commandement de ſon

Digitized by Google

roy & ſouverain ſeigneur. Et auſſi qu'il ne leur A appartenoit en riens. Et à tant s'en allerent leſdits Veniſſiens fort malcontens, & ſe retirerent au port de Menople, qui tenoit pour eulx. Car les villes & chaſteau qu'ils povoient prandre, ils les gardoient pour la ſeigneurie de Veniſe, & mettoient ſous la banniere de S. Marc, comme villes gagnées de bonne conqueſte.

Item ipſi denunciat Federicus ab Aragonia.

28. Monſeigneur le prince de Haulte-more dom Federic d'Arragon, ung peu de temps aprés vint avec ſes gallées devant ledit chaſteau dudit Trane, & y envoya un ſien maiſtre d'ouſtel à ſeureté, nommé meſſire Vincent, requerant audit de Villeneufve de par mon- B ſeigneur le prince, qu'il lui voulſiſt rendre ledit chaſteau; & qu'il le traicteroit ſi bien, qu'il auroit cauſe d'eſtre content de lui; & qu'il l'envoyroit lui, & ſes gens, & ſes bagues ſauves, juſques à Marſeille. Lequel Villeneufve lui reſpondit, qu'il l'avoit en garde du roy ſon ſouverain ſeigneur, comme deſſus a dit, qu'il aymeroit mieux y mourir, que de faire ſi grand faulte, & ſi grand laſcheté au roy; & à tant s'en alla ledit Prince fort malcontent devant le chaſteau de Manfredonne, là où eſtoit miſſire Gabriel de Monfaulcon & ſa compaignie, & tant fit ledit prince avecques C lui, qu'il lui rendiſt le chaſteau: car il avoit faulte de vivres, comme l'on diſoit. Et d'appointement fait entre eulx par la compoſition ledit prince lui promiſt l'en envoyer lui, & ſes gens, & ſes bagues ſauves, au reaume de France, laquel choſe il feiſt.

Quid Berletam capit.

29. Incontinent que ledit prince euſt ledit chaſteau entre ſes mains, s'en alla devant le chaſteau de Berlette, qui pareillement eſt ſus la mer; lequel tenoit ung gentilhomme de monſeigneur de Monpanſier, nommé Bouzeguin, auquel le prince parlementa, & pareillement s'accorda ledit Bouzeguin, & rendiſt D le chaſteau par compoſition; & lui promit ledit prince l'en envoyer en France avecques miſſire Gabriel de Montfaulcon, & ſes bagues ſauves: laquel choſe il feiſt; car ledit Bouzeguin avoit faulte de gens & de vivres.

Traditores caſtrum proditoriè tradunt.

30. Une partie des gens dudit Bouzeguin ſe mirent à la ſoulte & gaiges dudit prince, & entre les autres chanonier Flameng, lequel fut envoyé de par le prince ſouborner ung autre chanonier Flameng, que avoit meſſire Guillaume de Villeneufve pareillement audit chaſteau de Trane; auquel il dit de nuyt
» ſemblables paroles: Si vous voulez vous ren- E
» dre à monſeigneur le prince, il vous ſauvera
» la vie, & vous prendra à ſon ſervice, & vous
» donnera cent ducas, & à tous les autres com-
» paignons que vous amenerez avecques vous
» xxv. ducas, & tretous ſeront mis à ſes gaiges;
lequel comme traiſtre & laſche qu'il fut, ſi accorda; & lui promiſt ſa foy de ainſi le faire, & par un peu d'eſpace de temps, petit à petit, il ſouborna xxxii. des compaignons dudit chaſteau, leſquels il emena avecques lui hors du chaſteau le jour que on donna l'aſſault, & ſe deſcendirent le long d'une corde par deſſus les murs de la baſſe court, & ne demoura que viii. compaignons avec ledit de Villeneufve. Ce fut le iiii. jour du mois d'Aouſt, que les traitres vendirent le chaſteau de Trane, & auſſi vendirent leur capitaine miſſire Guillaume de Villeneufve, dont les noms des traitres s'enſuivent cy aprés.

31. Tout incontinent que le prince fut aſſanneté de la traiſon, qui ſe faiſoit dedans ledit chaſteau de Trane, aprés qu'il euſt prins ledit chaſteau de Manfredonne & de Berlette, renvoya derechief ſon maiſtre d'oſtel devers ledit de Villeneufve, pour le ſommer & requerir encore une autre fois de par le prince, qu'il euſt à rendre ledit chaſteau, auquel ledit de Villeneufve lui reſpondiſt comme deſſus, qu'il aymeroit mieulx mourir l'eſpée au poing, que de faire ceſte laſcheté au roy ſon ſouverain ſeigneur & maiſtre, & à tant s'en retourna ledit miſſire Vincent faire ſon rapport audit prince, dont il en fut terriblement malcontent; lors dit ledit prince, qui donneroit deux cent ducas au premier homme, qui entreroit dedans ledit chaſteau; & trois cens à celluy, qui mettroit la teſte audit de Villeneufve ſus le portal au bout de la lanſe de la baniere du roy de France, qui là eſtoit: & habandonna le chaſteau à eſtre mis à ſac; & ſur ce point feiſt crier l'aſſault; & celle heure s'en allerent trente-deux traitres compaignons qui dedans le chaſteau eſtoient, dont les noms s'enſuivent. Et premierement Pierre de Corſe Flameng, Jehan Feron natif de Beaucaire, Jehan Bonnier d'Uzez, Julien ſon fils chanonier, Claude Coulon de Languedoc, Guillaume de Vitry, Guyot de Gra Savoizien, Guillaume Munier Savoizien, Lecore natif de la Vote en Languedoc, le Laquays, Jehan ſon frere du Daulphiné, Loys de Tharaſcon de Provence, Guyaume Menon d'Yeres en Provence, Berthelemieu Provenſal, le Flameng, Jehan de Nicole Piemontois, Jehan Vuſſeval de Beaucaire, Le Tore Gaſcon, Janot Gaſcon, Menon Gaſcon, Le Tabourin Gaſcon, Le Roberques de S. Mathurin de l'Archaut, Lamoureux d'Avignon, Petit Jehan Bienvenu d'Auvergne, Coſſe Italien, Maiſtre Honnorat Charpantier, Maiſtre Berthelemieu mareſchal, Fleurent Picart, Laventurier du Daulphiné, Jehan le Peintre d'Auvergne, Marin Potier mareſchal, George Monnier, Vincent Fournier. Sont les noms des traitres, qui ont vendu le chaſteau & place de Trane; & ont prins ſoulte du prince de Haulte-more.

32. Sur ce point feiſt donner l'aſſault, & y vint gens tant par mer que par terre, & les viii. pouvres compaignons, qui dedans ledit chaſteau eſtoient demourez avec ledit de Villeneufve, ſe deffendirent bien & vaillamment, comme bons & loyaulx, qui furent pour le roy. Car ils reſiſterent & tindrent fort au premier aſſault, qui fuſt donné à la baſſecourt, tant que à eulx fut poſſible, mais au long aller fut force, qu'ils habandonnaſſe. Car la baſſecourt eſt de grande garde, & y furent aſſaillis

Hoſtes caſtrum adoriuntur.

de tous couſté, tant du quartier de la mer, que de la terre ; & à ceſte cauſe fut conſtrain de ſe retirer dedans le chaſteau, lui & ſes gens, & à toute diligence mirent peine de gaigner le hault des groſſes tours, & le deſſus de la poſterne. Car la grant porte eſtoit tres fort murée ; & tout incontinent à force d'eſchelles les ennemis entrerent dedans ladite baſſecourt ; & moult y furent bien recueillis de coups de tret & de pierre. Car quand ils furent dedans ils ne ſçavoient où leur cacher, ne où ſe mettre à couvert, pource que ledit de Villeneufve avoit fait abatre toutes les chambres & maiſonnemens de ladite baſſecourt. Mais nonobſtant les ennemis eſtoient ſi fort couverts de paroys & de rodelles, qui ne laiſſerent point de venir près au pié de la muraille, & là il y écheut largement de bleſſé & mors. Car autrement ils ne le pouvoit, veu le grand nombre qu'ils eſtoient.

Quod vi expugnant.

33. Ung peu après qu'ils furent refreſchis ; & qu'ils eurent recouvré leur gens de tret & leur eſchelles, donnerent un autre aſſault au chaſteau, & dreſſerent leur eſchelles de tous couſtez, mais nonobſtant cela tant que les pouvres compaignons, qui dedans eſtoient, peurent les bras lever, [redacted] deffendirent moult vaillament juſqu'à temps qu'ils y euſt deux tuez, & le chaſtelain bleſſé d'une harquebuſe au traver du coulde, qui fut tres grant domaige : car il eſtoit homme de bien ; [redacted] ledit de Villeneufve euſt trois treſts d'arballeſte dedans ſa ſallade, [redacted] un autre dedans le pertuis de ſon plaſtron : & dura ledit aſſault par l'eſpace de trois heures, ſi tres aſpre de tous couſtez, qu'il n'y avoit homme qui plus ſe peuſt deffendre, ne les bras lever. Entre les autres vint un Eſclavon, qui montoit au long d'une eſchelle pour entrer dedans ung grand pertuis de la ſalle où ledit de Villeneufve avoit fait mettre un gros canon, qui battoit les reperes & taudeis des ennemys.

34. Etant ledit de Villeneufve ſur la fauſſe porte appereeut ledit Eſclavon, qui vouloit entrer dedans ledit pertuis, ſoudainement & à toute diligence l'eſpée au poing dedans ladite ſalle, & rencontra ledit Eſclavon, qui ja étoit entré ; & ledit de Villeneufve l'approcha & appreſſa de ſi près, que ledit Eſclavon ſe rendiſt à luy, [redacted] luy pria qu'il ne le voulſiſt pas tuer. Et ledit de Villeneufve lui demanda s'il eſtoit homme pour lui ſauver la vie, lequel Eſclavon lui reſpondit que ouy ; & luy bailla la foy en le baiſant en la bouche, [redacted] en cete appointement faiſant ledit de Villeneufve laiſſa entrer trois autres Eſclavons par ledit pertuis ; & print ſemblablement la foy de l'un aprés l'autre, qu'il lui ſauveront la vie : laquelle choſe ils lui promirent auſſi le faire ; car il n'y avoit remede de ſe pouvoir plus tenir, pource qu'ils eſtoient de toute part entré, & fut ledit chaſteau prins de aſſault, pillé, & mis à ſac ; & fut grant grace notre Seigneur, que tous ceux qui eſtoient dedans ne furent tuez & mis en piece, car ainſi l'avoit commandé le prince ; & ſus ce point ledit de Villeneufve pria aux Eſclavons, qui le menaſſent à la chapelle, de peur qu'il ne fut tué à la foule. Car autrement il eſtoit mort, & là vint grant quantité de gens, & entre les autres ung gentilhomme, nommé Jacobo/Pinadelle ; lequel vint l'eſpée au poing prendre ledit de Villeneufve, & l'emmena tout en pourpoint, lui & ſes gens ; & le laiſſa en la maiſon de Madame Jule, & en alla tout incontinent au prince, & luy dit qu'il avoit mené ledit de Villeneufve en la maiſon de madame Juile, [redacted] qu'il lui plaiſoit que l'on en feiſt. Lequel prince fut fort émerveillé dequoy il eſtoit en vie ; & commanda que l'on le mena en la gallée par force, nommée la gallée Marqueſe : là où tout incontinent vindre à lui L. eſtradiots Grecs de l'armée des Veniſſiens, & accompaignerent ledit prince, qui s'en alla par terre en une ville, nommée Daneſton, & feiſt cappitaine general de toutes les galées ung Veniſſiens.

Guillelmus de Villanova captus, ducitur principi.

35. Cedit jour ſe leverent toutes les gallées, & feiſmes voilles & allaſmes ſurgir au port de Brindes devant ladite ville, [redacted] arrivaſmes le Vendredi VIII. d'Aouſt, à V. heures de nuyt, à l'entrée dudit port, en une iſle, là où il y a ung chaſteau tres fort de muraille & de tours, & fors bollevars bien percez & bien fournis d'artillerie, groſſe & menuë ; & y a ordinairement LX. mortes payes pour la garde dudit chaſteau ; & ſe nomme le chaſteau de S. André dedans Liſole ; & s'appelle S. André, pource que autrefois il y avoit une abbaye, qui eſtoit nommée S. Andrée ; mais le roy Alfonſe en feiſt faire un chaſteau pour la garde dudit port.

Dominus de Leſparre apud Brundusium in vinculis detentus.

36. En ceſtui chaſteau, eſtoit en priſon le Seigneur de Leſpare, yſſu de la maiſon d'Albret, frere germain du ſeigneur d'Orwal, lequel eſtoit viceroy en la Poueille pour le roy de France, de Secille, & de Jeruſalem ; & fut prins en une ſaillie qu'il feiſt ſur les ennemis, qui eſtoint venu courrir de la ville de Brinde devant une ville, nommée Meſſaigne, là où eſtoit ledit Seigneur de Leſpare : & promptement qu'il oüyt l'alarme, faillit hors de ladite ville, l'eſpée au poing, & rebouta les ennemys bien aſprement juſques à leurs embuſches, & là fut rencontré & ſon cheval mis par terre & luy bleſſé de cinq ou ſix playes, & fut emmené priſonnier dedans ladite ville de Brindes, pour faulte qu'il ne fut ſuivy à la charge qu'il feiſt : car bien & vaillament ſe defendit, & un de ſes gentils hommes fut tué auprés de lui, qui alloit à ſon ſecour, nommé Peyſac.

37. Ainſy que les galées s'en retournoient du port dudit Brinde, ledit ſieur de Leſpare s'enquiſt & demanda ſe Guillaume de Villeneufve eſtoit dedans leſdites gallées ; & on lui dit que ouy. Et il requis au cappitaine dudit chaſteau, qui l'avoit en garde, qu'il lui pluſt de luy faire ceſte grace de le mener juſques à la galée Marqueſe, là où eſtoit ledit de Villeneufve, laquelle choſe le capitaine luy accorda voulentiers,

voulentiers, & le mena au devant de la pouppe de la gallée ſans entrer dedans; & là veiſt ledit de Villeneufve ſans robbe, bien povre, & tres piteux de ſa perſonne; [redacted] en fut ledit ſeigneur de Leſpare tres deſplaiſant de le voir ainſy maltraitté; & ledit ſeigneur de Leſpare luy preſenta la moitié de ſon vaillant, qui eſtoit en ſomme de dix ducas, que on lui avoit preſté, & à tant [redacted] capitaine ne les voulut plus laiſſer parler enſemble, & le retira dedans ledit chaſteau, & la gallée feiſt voille & s'en alla, & vous promet que piteuſe fut leur deſpartie.

38. Le ſeigneur de Champeroulx, duc de Leches, & le roy d'Evitot eſtoient dedans l'autre chaſteau de Brindes, qui eſt un autre tres fort chaſteau à merveilles; mais ils n'eſtoient pas detenus comme priſoniers. Car ils faillirent par compoſition hors de la ville de Leches eulx, & leurs bagues ſauves, & leurs gens, reſervez chevaux, & arnois, pour ce que ladite ville eſtoit foible, & mau garnie de vivres; & ledit prince le leur accorda voulentiers: car il ne demandoit que gaigne païs, & leur promiſt de les faire mener à Marſeilles ou en Aiguesmortes à ſauveté de leur perſonne.

39. Audit port de Brindes trouvaſmes quatre naux & trois gallions, qui eſtoient aux Biſcayns, qui ordinairement avoient demouré là pour la garde dudit port, & bien beſoing leur en fut.

40. Au departir dudit Brindes veniſme ſurgir & geſter ancres en mer au port de Otrante, qui eſt à LX. milles de Brindes; & eſt ladite ville de Otrante belle [redacted] forte; & y a ung tres fort chaſteau; & y eſtoit madame la princeſſe de Hautemore. Et de là partiſt l'armée, & feiſt voile le XVII. jours du moys d'Aouſt, & paſſa devant le chap Sainte Marie, ſans y arreſter. Ledit chap nommé Sainte Marie, eſt un des bouts du reaume du quartier de la Turquie. Et dudit chap Sainte Marie entraſmes ou gouffre de Tarente, & paſſaſmes par devant Luſante, & lendemain arrivaſmes au port de Galippe; & y a L. milles de Otrante juſqu'audit Galippe, & eſt ladite ville de Galippe tres forte, & toute environnée de mer; & y a un tres fort chaſteau; & ſeroit malaiſé à prendre ſans praticque ou ſans famine.

41. Le XIX. jour du moys enſuivant ſe leva l'armée dudit port de Galippe, & alla devant Tarente; & en chemin eurent nouvelle de monſieur le prince de Haultemore, qui s'en venoit embarquer aux gallées avec deux cens chevaulx legiers, laquelle choſe feiſt, [redacted] renvoya les chevaux à la rive de terre, que menoit don Cheſe d'Arragon.

42. Ce jour à la my-nuyt fut ordonné par ledit prince, que la gallée Marqueſe s'en iroit devant à Tarente avec deux brigandins pour arriver devant le jour en une iſle, qui eſt vis à vis dudit Tarente; & s'appelle l'iſle de Noſtre Dame, pour ce qu'il y a une chapelle fondée de Noſtre Dame, [redacted] autre choſe non: car c'eſt une iſle deſerte. Ladite gallée y arriva

A devant le jour, & les deux brigandins; leſquels deux brigandins allerent courir devant [redacted] port de Tarente, & la gallée demoura en emboſche derriere l'iſle. Et incontinent faillist deux autres brigandins, une fuſte, & un petit bateau de Tarente, & donnerent la chaſſe aux deux brigandins Arragonois, leſquels ſe retirerent à toute diligence devers la gallée, & le faiſoit tout exprés pour tirer les autres aux champs, & quant le guet de la gallée vit qu'il eſtoit temps, que ladite gallée ſe deſcouvrit, lui feiſt ſigne, & à toute diligence ladite gallée ſe deſpartiſt pour aller au ſecour: & bien beſoing lui fut, car autrement les brigandins eſtoient prins.

43. Tout incontinent que leſdits brigandins Arragonois veirent leur galée de ſecours, ſoudainement tournerent, & donnerent la chaſſe aux Tarentins, tant que trof & rames povoient tirer, & à peu qu'ils ne les prindrent, & furent chaſſez ſi aſprement, qu'ils feirent donner de prouë en terre au petit baſteau; & fut la chaſſe ſi tres ſoudaine, que l'artillerie du chaſteau les deſpartiſt les uns d'avecques les autres.

44. Le gouverneur de la ville, qui là eſtoit *Princeps de Altamora accedit Tarentum.*
C pour le roy de France, de Secile, & de Jeruſalem, nommé miſſire George de Gilly, faillist à toute diligence à cheval au long de la marine pour recueillir ſes gens, cuidant qu'ils donnaſſe de prouë en terre, & le tout retira en la ville à ſauveté ſans rien perdre. Et ceulx de ladite ville en furent tres joyeux. Car il y avoit dedans ladite fuſte & brigandins largement de gens de bien, qui leur eſtoient tresgrand perte, & tout cecy voyoit meſſire Guillaume de Villeneufve, qui eſtoit priſonnier dedans ladite gallée Marqueſe. De là s'en retourna ladite gallée à l'iſle Noſtre Dame; & là attendiſmes
D monſeigneur le prince de Haultemore, qui arriva entre quatre & cinq heures accompagné de VII. gallées Veniſſiennes, & la ſienne, [redacted] celle de frere Lienard chevalier de Rhodes, & quatre barches Biſcaynes, qu'il amena avec luy du port de Brindes; & vindrent ſurgir, & geſter leurs ancres en mer devant ladite ville de Tarente.

45. Et tout incontinent le gouverneur miſſire George de Silly faillist de rechief bien accompaigné tant du gens de cheval que de gens de pié; & feiſt mener une groſſe piece de artillerie avecques lui, qui tira trois ou quatre *Ad insulam S. Mariæ ſe recepit.*
E coups à l'encontre deſdites gallées; & bien peu s'en faillist, qu'il ne donnaſt dedans celle du prince: & tout incontinent ladite armée de mer ſe leva, & alla ſurgir dedans l'iſle de Noſtre Dame; là où demouraſme VI. ſepmaines en attendant l'autre armée des Veniſſiens; & faiſant le gueſt tous les jours, & grand gaſt aux vignes, jardins, & oliviers des Tarentins, pour les cuider gaigner: mais touſiours furent bons & leaulx pour [redacted] roy de France, de Secile, [redacted] de Jeruſalem, avecques l'aide de leur gouverneur, qui moult homme de bien ſe monſtroit continuellement.

Tarenti gubernatorem per exploratores fruſtra tentat.

46. Ung peu de temps aprés le prince envoya ung ſien gentilhomme, nommé Raphaël de Faulcon, & un roy d'arme du roy de France, de Secille, & de Jeruſalem, nommé Champaigne, que le prince tenoit en ſa gallée; & les envoya devant le chaſteau de Tarente dedans un brigandin parlementer audit gouverneur pour le cuider pratiquer: mais le gouverneur eſt trop bon ſerviteur, & loyal pour le roy ſon ſouverain ſeigneur & maiſtre. Ledit gouverneur reſpondiſt audit Raphael, qu'il s'en retournaſt, & qu'il ne vouloit point parlementer avecques luy, & qu'il eſtoit aſſes ſuffiſant pour garder la ville & le chaſteau, lequel luy avoit baillé en garde le roy ſon ſouverain ſeigneur. Et puis dit au roy d'armes, nommé Champaigne, ſi vous voulez demourer ceans avec moy pour l'onneur du roy, je vous recueilleray de bon cueur; laquelle choſe il euſt fait volontiers: mais y n'eſtoit pas en ſa liberté, & à tant s'en retournerent devers le prince faire leur rapport.

47. Le XVI. jour du mois de Septembre jour de la ſainte Croix arriva l'armée des Veniſſiens devant le prince devant Tarente, laquelle amena le general des Veniſſiens, qui eſtoient en nombre XIX. gallées & IX. qui eſtoient de par devant, & furent XXVIII. qui tous les jours faiſoient grant gaſt aux Tarentins pour les cuider gaigner & retirer à eulx; mais pour cela il ne remua droit: car touſiours ils furent bons & loyaulx pour le roy de France, de Secile, & de Jeruſalem, leur ſouverain ſeigneur.

48. Ung bien peu de temps aprés ledit prince alla deſcendre en une plaige au deſſous de Tarente avec mille ou douze cens Veniſſiens; & le vindre recueillir grant force gens à cheval du champ de don Cheſfre d'Arragon, qui eſtoit à Franqueville; & là menerent ledit prince avec les Veniſſiens, qu'il avoit prins aux gallées, pour ce que don Cheſfre d'Arragon n'avoit pas grans gens avecques lui en ſon champ; & trois jours aprés allerent mettre le ſiege à une ville, nommée les Grotailles, qui eſt à VIII. milles de Tarente, & donnerent l'aſſault à ladite ville, & tres bien ſe defendirent ceulx de dedans, & rebouterent ledit aſſault, & bleſſerent grant nombre des ennemis, & lendemain redonnerent un autre aſſault, & fut ladite ville prinſe par compoſition; & cela fait s'en retourna ledit prince aux gallées avecques les Veniſſiens, mais non pas tous; car il y en euſt largement de mors & bleſſez.

49. Ce jour meſme alla le general des Veniſſiens deſcendre devant la ville de Tarente à grant puiſſance de gens cauteleuſement, à celle fin que le gouverneur de ladite ville ne donna ſecours à la ville des Grotailles durant l'aſſault.

Veneti fugati à gubernatore Tarenti.

50. Mais ledit gouverneur faillist ſur les Veniſſiens, ſi bien accompaigné tant de gens de cheval que de pié, qu'il rompiſt les Veniſſiens, & les miſt en fuite par telle façon, que il y en eut bien L. ou LX. de mors & autres tant de prins, & à tant ſe retirerent leſdits Veniſſiens en leurſdites gallées.

Princeps de Altamora fruſtra arcem aggreditur arcem Tarenti.

51. Le jour de monſieur S. Michel le prince de Haultemore envoya ſa gallée, accompaignée de la gallée Marqueſe dedans le port de Tarente pour cuider prendre la citadelle de ladite ville: car il avoit intelligence à ung gens-d'arme de la compaignie du roy d'Evitot, nommé Loys Bertochelle, lequel la lui devoit bailler, & mettre dedans à ung ſigne qu'il leur devoit faire, & lever la banniere blanche ſur la tour de ladite citadelle. Mais la trahiſon fut deſcouverte, comme Dieu le voulut, deux heures devant que les gallées y arrivaſſent; & tout incontinent le gouverneur feiſt prendre le traiſtre, dit Loys Berthochelle, lequel lui confeſſa & declara la trahiſon, & les ſignes qu'il devoit faire au prince pour faire venir avec leſdites gallées: & promptement ledit gouverneur garniſt tres bien ladite citadelle de gens & de artillerie, & tout le long des murailles dudit port; & puis feiſt le ſigne de la banniere pour faire venir leſdites gallées: laquelle choſe il feiſt à toute diligence à grans cry, & grans coups de canon, cuidant que ladite citadelle fut retournée pour eulx, car le chaſteau batoit contre ladite citadelle à cautelle; & arriva la galée dudit prince dedans le port, & geſta ſes ancres en mer pour cuider mettre l'eſquif, & ſes gens en terre; & ces choſes voyant le gouverneur feiſt deſcharger & tirer artillerie de tous couſtez ſi tres aſprement, que les patrons des gallées furent terriblement eſbahis, & tous ceulx qui eſtoint dedans: & y eut certain nombre de mors & de bleſſez. Mais le patron de la gallée du prince, nommé Matthieu Corſe, ſe monſtra vertueux & hardi, & alla tout au long de la couſie, l'eſpée au poing, & feiſt laiſſer les ancres en la mer, & tourna la gallée à toute diligence, en telle façon que pour coup de canon ne de treſt, que on ſceut tirer, ne laiſſa qu'il ne retiraſt devers le prince à ſauveté.

52. Ledit prince eſtoit deſcendu de ſadite gallée, & s'eſtoit mis dedans la gallée du general des Veniſſiens; & tout cecy voyant, fut fort eſbahy, & fort deſplaiſant. Car il avoit grand peur de perdre ſa gallée, pour ce qu'il y avoit la pluſpart de ſa robe & de ſes bagues dedans, & auſſi des plus gens de bien qu'il euſt.

53. Le prince y fut allé en perſonne, ce ne fut pour ce que ung des galios de la gallée Marqueze avoit dit plus d'un mois devant, que par trois fois lui eſtoit venu en viſion de nuyt une femme veſtue de blanc, laquelle lui diſoit qu'il allaſt dire au prince, ou feiſt dire, qu'il ſe donnaſt bien garde ſur ſa vie, qu'il ne mit ſa perſonne en dangier par mer ne par terre le jour de monſieur S. Michel, ou autrement qu'il lui en prendroit mal, & à ceſte cauſe ledit prince n'y alla pas, dont bien lui en print.

54. Le premier jour d'Octobre ledit prince, & le general, & le providiteur, & le cappitaine des Veniſſiens allerent avecques toute leur armée de mer deſcendre, & mettre la proué de leur gallées en l'iſle, qui eſt devant

Tarente, pour faire le gaſt, & bruſler les maiſons, & eſtoient en nombre des gallées Veniſſiennes XXVII. ■ trois de celles du prince; & quatre grans barques Tuſquecines, & pluſieurs autres brigandins, & mirent cedit jour bien mille ou douze cens hommes en terre, tant Veniſſiens, Biſcains, que Italiens, & le capitaine des Veniſſiens les conduiſoit, car le prince & le general demourerent aux gallées.

Veneti hostes fugati à Tarenti gubernatore.

55. Ledit prince demoura dedans ſa gallée, & le general dedans la ſienne, & avoit fait mettre toutes les gallées de rang de bataille, qui battoient merveilleuſement de leur artillerie au long des venuës de la ville de Tarente. Mais non obſtant céla le gouverneur dudit Tarente, & le capitaine Buffez, lieutenant du roy d'Evitot, & monſieur d'Alegre ſaillirent tant à cheval que à pié dedans les Veniſſiens ſi tres aſprement, qu'ils les rompirent, & les chaſſerent dedans la mer, comme bons & hardis hommes qu'ils eſtoient.

56. La premiere eſcadre eſtoit quatre cens hommes portant tous longues lances, comme piques, paintes de rouge; ceulx-là furent les premiers rompus, & ſe ne fut la grant quantité de artillerie qui tiroient de leur gallées, ils euſſent fait un grant meurtre, ■ euſt largement de mors & de prins des ennemis; & des François n'y euſt qu'ung archier, qui fut tué, & le cappitaine Buffez euſt ung doit couppé, qui fut tres grant domage; car il eſtoit homme de bien, & à tant ſe retirerent les ennemis, & les François demourerent au champ.

57. Ledit cappitaine Buffez lieutenant du roy d'Evitot ne laiſſa pas de bien ſervir le roy pour l'inconvenient qu'il lui avint, car ung peu de temps après il partiſt de la ville de Tarente ung ſoir bien tard, accompaigné de XXV. chevaulx, alla à la ville de Meſſaigne toute nuit pour querir le ſeigneur de Champeroulx, duc de Leches, & le roy d'Evitot, ſon oncle, qui eſtoient à ladite ville de Meſaigne detenus par le prince de Haultemore, & bien quatre vingt gentil hommes, tant hommes d'armes que archiers, & tous enſemble les amena avecques luy à ladite ville de Tarente, dont ledit prince en fut merveilleuſement mal content, car il les attendoit à Galippe, & eut bien cauſe d'en eſtre bien deplaiſant: car ils donnerent ung grand ſecours à la ville de Tarente, & moult cruerent le courage aux bons Tarantins. Miſſire Guillaume de Villeneufve veit partir ledit capitaine Buffez de Tarente, qui eſtoit venu dedans ladite ville ſur ſa foy.

58. Ung peu de temps après partiſt de Tarente, & le ſecond jour d'Octobre, le general ■ providiteur avecques toute leur armée, & s'en allirent la route de Naples, quand ils veirent que autre choſe ne pouvoient faire à l'encontre de ladite ville de Tarente, & femerent ung bruit, qu'ils alloient courir & piller le pays de Provence; mais ils demourerent au port de Naples & de Caſtel-la-mer, & là donnerent grant faveurs & ſecours aux Napolitains. Car ils eſtoient les plus fors ſur la mer pour gallées.

59. Le tiers jours d'Octobre ledit prince alla avecques les trois gallées vis-à-vis de la ville de Maſſafre, qui eſt à VIII. milles au deſſus de ladite ville de Tarente; & tenoit ladite ville de Maſafre bon pour le roy de France, de Secille, & de Jeruſalem. Et quant il fut à l'endroit de ladite ville de Maſafre, feiſt mettre trois cens hommes en terre tant Biſcains, que Italiens, pour aller joindre à l'armée de terre que menoit don Cheltre d'Arragon pour aller prendre ladite ville de Maſafre.

Maſſafra capta.

60. Mais le gouverneur de Tarente faiſoit chevaucher leſdites gallées au long de la marine, & au couvert des oliviers, envoya une eſcadre de LX. à LXXX. hommes à cheval, que menoit le ſeigneur d'Eſpuiſac, lieutenant du ſeigneur d'Alegre; & quant ledit Eſpuiſac veit les trois cens hommes en plaine champaigne, un peu eloignez de la marine, ſailliſt hors de ſon embuſche, là où il eſtoit derriere une chapelle, & donna dedans les Biſcains, & autre gens de pié, qui avecques eulx eſtoient, ſi tres aſprement, qu'il les rompit, & en mit à mort la plus grant part, & de priſonniers juſqu'au nombre de L. à LX. & y fut prins le cappitaine des barches Biſcaines, qui s'appelloit Jean Martin, & le cappitaine Haultebelle, capitaine des Italiens, & ung autre cappitaine Biſcain des autres barches nommé Jeanne Rouſſet, lequel y fut tué & mis à mort, & furent tres fort plains, & en fut le prince terriblement deſplaiſant, car les barches demourerent ſans cappitaines, & à bien peu de gens. En cedit rencontre fut tué VIII. ou dix des gens & reuſonniers de miſſire Guillaume de Villeneufve, que le prince avoit prins en ſa garde.

61. Ung peu de temps après ledit prince partiſt de devant la ville de Tarente, luy voyant ne povoir faire autre choſe ne par force ne par practique en ladite ville, car trop eſtoient bons & loyaulx les Tarentins pour le roy de France, de Secille, & de Jeruſalem, leur ſouverain ſeigneur, ■ auſſi eſtoient bien gouvernez de leur gouverneur, qui moult bien y ſervit le roy, & tous les gentils hommes qui avecques lui eſtoient.

62. Ledit prince ne laiſſa devant ladite ville, que une gallée nommée Frere Lienart chevallier de Rhodes, & c'eſtoit pour garder que vietuailles n'entraſſent dedans la ville de Tarente par mer: & cedit jour le prince s'en alla coucher au port de Gallippe, & là ſurgit avecques ſes deux gallées: & y a LX mille de Tarente juſques audit Gallippe, & là demoura trois jours.

Guillelmus de Villanova in turri arcis Gallipolis percuſſus.

63. Ladite ville de Gallippe eſt tres forte, comme vous ay dit devant, toute environnée de mer, & le chaſteau moult fort de tours & de murailles bien perſées de tout coſtez, & bien garni d'artillerie & de gens; & y a une tres groſſe tour au millieu, qui s'appelle la Tour maiſtre, qui eſt terriblement forte, & cependant que ledit prince demoura là, feiſt habiller ſes gallées & monſtrer carenne, & feiſt mettre miſſire Guillaume de Villeneufve dedans la tour du portail dudit chaſteau, là où il trouva miſſire Pierre Fregouſe de Gennes, & ung au-

tre gentil homme, nommé Gaſpart de Gire-me, qui eſtoit de la compaignie du roy d'Evicot, leſquels avoient eſté prins à une courſe qu'ils avoient fait devant ladite ville.

64 Cependant arriva le ſeigneur de Leſparre, que ledit prince avoit envoyé querir, & là le feiſt monter dedans la gallée Marqueze, & auſſi ledit de Villeneufve, & les autres priſonniers François, qui eſtoient dedans ledit chaſteau.

65. Lendemain ledit prince feiſt voille, & s'en alla cedit jour au port de Cotron, où il y a cent mille de Galtippe juſques au port, & eſt ladite ville de Cotron tres belle, & le chaſteau tres fort, mais qu'il fut paracheyé.

66. Lendemain xx. du moys d'Octobre partiſt ledit prince du port de Cotron, & alla au chap de Colonnes, qui eſt à trois milles de Cotron; & là demoura trois jours & trois nuys à cauſe du vent contraire. Au departir de là entraſmes dedans le gouffre de Eſquilage qui dure xx. milles, & delà entraſmes dedans la plages de la Rochelle, & coſteaſmes la terre de la Calabre, qui tenoit la plus part pour le roy de France, de Secille, & de Jeruſalem; & paſſaſmes pardevant une ville, nommée la Chaſtelle; & delà paſſaſmes une cité, nommée Eſquilage; & d'Eſquilage paſſaſmes devant une ville nommée la Rochelle, & de la Rochelle paſſaſmes devant une ville nommée Uſtige, tres forte place à merveilles; là où eſtoit le ſeigneur d'Aubigny conneſtable du reaume de Naples; & de là allaſmes paſſer le chap de Parrenente, qui dure xix. milles. Et de là alla ledit prince paſſer la ville de Rege, qui eſt à xxx. milles du chap de Parrenente. La ville de Rege eſt tres belle ville, & fort chaſteau, & avoit print ledit chaſteau le roy Ferrant par aſſault, & le capitaine qui eſtoit dedans eſtoit Eſcoſſois, tres homme de bien & fut mis à mort & haché en piece, & tous les compaignons qui eſtoit dedans pendus par la gorge.

67. Le mercredy matin xxiii. jour du moys d'Octobre entraſmes dedans le far de Meſſinne, qui dure x. milles, & arrivaſmes à ladite ville de Meſſine, & là deſcendit le prince à terre, & alla veoir le roy Alfonſe, qui dedans ladite ville eſtoit, & avoit mal ledit roy en une main, tellement qu'il en perdiſt le bout de ung doy, mais nonobſtant cela de la grant joye qu'il euſt du prince ſon frere, vint monter ſur la galée du prince, & s'esbatiſt bien deux mille en la mer avec le prince, & puis s'en retourna dedans ladite ville.

68. Ladite ville de Meſſinne eſt tres belle & grande; & y a ung tres beau port & grant, qui bat au long de la muraille de ladite ville. C'eſt une cité tres fort marchande, mais elle eſt foible, & prenable, & batable de tout couſté: & eſt ladite ville au reaume de Secille, & la tient le roy d'Eſpaigne.

69. Ce jeudy enſuivant xxiiii. du mois d'Octobre print le prince congié du roy Alfonſe, & s'en alla ledit jour auprez d'une egliſe, nommée les Selnantes; & eſt dedans le port de ladite ville tout environnée de mer: le ſoir ſe retira le prince & tous ſes gens en la gallée.

70. Le vendredy enſuivant xxv. dudit moys partiſt ledit prince & entra dedans la courante du far de Meſſinne, qui dure x. milles: & de là paſſaſmes devant une autre ville, nommée Marſille, qui eſt à vi. milles de Meſſinne; & de Meſſinne allaſmes paſſer devant la cité de Turpie, qui eſt à xxx. milles de Nouſille, & de Turpie paſſaſmes devant la Vilanne; & de là entraſmes au gouffre de Sainte Fumée, qui dure xx. milles: & du gouffre paſſaſmes pardevant une cité qui ſe nomme Montellonne: & de Montelionne paſſaſmes pardevant une autre ville, qui ſe nomme le Puiſſel. Cedit jour paſſaſme l'iſle de la montaigne de Broguane, laquel montaigne eſt fort haute, & y a au milieu un grant pertuis, dont inceſſament jour & nuyt en ſort grant feu & flambe: & s'appelle ledit pertuis Bouche d'enfer. Et de l'autre coſté y a une autre iſle, nommée l'Ypre; & y a une tres grant cité, qui touſiours a tenu le party du roy Ferrant; & de Ypre paſſaſmes pardevant l'iſle de Strangoul, où pareillement y a une autre grand montaigne, qui a au deſſous ung autre grant pertuys, qui jour & nuyt jette feu & fumée & pierre, comme pouſſés; & pareillement s'appelle Bouche d'enfer; & de là allaſmes paſſer pardevant une grand cité, qui s'appelle Lamantie: & de Lamantie à Fumée-Frede, qui eſt à deux milles de Lamantie: & de là à ſainte Lucire, qui eſt à x. milles de Fumée-Frede, & de ſainte Lucire paſſaſmes pardevant ville de Paule en Calabre; & eſt tres bonne ville environnée de boys de ung quartier, & de la mer l'autre; & en eſt natif le ſaint homme de Tours, & y faiſoit ſa reſidence, quand le roy Louys que Dieu abſeuble l'envoya querir.

71. De Paule alla ledit prince devant une autre ville, nommée Foneſcault, qui eſt à vi. milles de Paule. Et de là allaſmes devant une autre bonne ville nommée Ceſcaude, qui eſt à vii. milles de Foneſcault. Cedit jour paſſaſmes pardevant une autre bonne ville nommée Nochetraro, là où ſe font naves & gallées; & eſt ladite ville à xii. milles de Ceſcaude. Et cedit jour paſſames pardevant Belveder, qui eſt à xviii. milles de Nochetraro; & de Belveder paſſaſmes pardevant une autre ville, nommée Florelle, qui eſt à x. milles de Belveder; & toutes ceſdites villes ſont en Calabre au long du couſté de la marine. Et de là paſſaſmes pardevant une autre ville, nommée Leſtaliere: & de Leſtaliere allaſmes paſſer pardevant la ville de Policaſtre; & y a de Leſtaliere juſqu'à Policaſtre xl. & v. milles; & de Policraſte paſſaſmes devant Guamerode; & y a xviii. milles. De Guamerode allaſmes paſſer le pas de Palenode, & y a xv. milles de Guamerode.

72. Cedit jour paſſaſmes devant une ville nommée Pichote, qui eſt à x. milles de Palenode: & de là allaſmes paſſer à la couſte de Excellente, là où il y a xx. milles de Pichote. Et de là paſſaſmes une autre ville, qui s'appelle le Chaſtel de l'Abbat, qui eſt à x. milles de Excellente; & de là paſſaſmes à une autre ville, qui ſe nomme Arobbe, qui eſt à x. de Chaſtel de L'Abbat.

Et pluſieurs autres petites villes paſſaſmes au A couſté de la marine de ladite Calabre, lequel ſeroit trop long à mettre par eſcript.

73. De là entraſmes dans le gouffre de Salerne, & toute la nuyt le paſſaſmes à grant peril, & merveilleux dangier; car le vent eſtoit merveilleuſement grant, & la mer terrible; par telle façon qu'il n'y avoit marinier, qui ne perdiſt ſon entendement; & furent fort eſbahis du mauvais temps qui couroit. Mais non obſtant cela ledit prince faiſoit tirer touſiours en avant pour gaigner le port de Naples, pource que le roy Ferrant l'avoit mandé à toute diligence: car le marquis de Peſcaire avoit eſté tué devant Sainte Croix d'un coup de treſt d'arbaleſtre, qu'il eut en la gorge. Et ledit marquis gouvernoit l'armée du roy Ferrant en ſon vivant, ainſi n'ouſoit deſcendre, ne prendre port pour les ennemys.

74. Nous paſſaſmes ledit gouffre de Salerne toute nuyt à grant dangier, qui dure XL. milles, & au ſaillir dudit gouffre, allaſmes au long de la coſte de Malfe; & paſſaſmes pardevant une ville, qui s'appelle l'Iſle de Crape; & de là entraſmes au gouffre de Naples, & paſſaſmes devant la ville de Maſſe: & de Maſſe paſſaſmes devant une autre ville, qui s'appelle Soriente; & de Soriente alaſmes au port de Caſtelamer. De la ville de Capre juſques à Naples y a XXX. milles. C

75. Le ſamedi enſuivant XXIIII. jour du moys d'Octobre arriva le prince au port de Caſtelamer, qui eſt à XVIII. milles de Naples, & là trouva l'armée des Veniſſiens, qui eſtoient en nombre de XX. gallées, & des autres navires Biſcains, & Eſpaigneulx, deux naves, deux gallions, & deux eſcorpions, qui le receillirent à grand alegreſſe de coup de canons & de trompette à l'uſance de la mer; & là ſurgit ledit prince, & y demoura toute la nuyt en attendant D des nouvelles du roy Ferrant, qui eſtoit en champ au quartier de Noucheres, qui eſt à XVIII. milles de Naples, & le ſieur prince de Beſſlanne, [redacted] le ſieur de Preſſy, grant ſeneſchal du reaume, eſtoient au devant de lui.

76. De la ville de Meſſine vint le prince avec ſes gallées en XXX. heures juſqu'au port de Naples, là où il y a trois cens milles de l'ung à l'autre.

77. Lendemain qui fut le dimanche XXV. du moys d'Octobre ſe leva ledit prince avec ſes gallées, [redacted] s'en alla à la rote de Naples; & paſſa devant la tour du Grec, [redacted] rencontra le capitaine Villemarin, qui venoit au devant de lui, ſa galée fort parée, & principalement de baniere & eſtandars, & entre les autres portoit trois banieres tout d'ung égal, d'une grandeur & d'une.

78. La premiere eſtoit la baniere du pape, la ſeconde du roy de Caſtille, la tierce du roy Ferrant; & feiſt la reverence ledit capitaine au prince, & le prince lui feiſt grand recueil: car il eſtoit lieutenant general des gallées du roy d'Eſpaigne. Et de là allaſmes ſurgir & getter ancre en mer devant la ville de Naples vis à vis de la Magdelaine: & là deſcendiſt ledit prince, & fut fort recueilly de coup de canon & de trompettes, [redacted] lui feiſt on grand allegrie à la couſtume du pays.

79. Cedit jour vint audevant dudit prince pour le recevoir en terre don Alfonce d'Arragon ſon frere baſtart eveſque, & don Jehan d'Arragon, ſon neveu, baſtard du roy Alfonce, & des gens de la ville petite quantité: car le roy Ferrant avoit fait prendre des gentilshommes de ladite ville, & les avoit envoyé au chaſteau de l'Iſele juſques au nombre de XXX.

80. Dedans ledit port de Naples y avoit que naves, que gallées de XXV. à XXX. ſans l'armée des François, qui eſtoit ſous le caſtel de Lone de XV. à XVI. voiles, que les ennemis tenoient aſſiegés.

81. Cedit jour laiſſa ledit prince le ſieur de Leſparre, & meſſire Guillaume de Villeneufve, & Pierre Fregouſe, fils de meſſire Perrin Fregouſe de Genes, & Gaſpart de Gireme homme d'armes ſoubs la charge du roy d'Evitot, dedans la gallée Marqueſe priſonniers, & là demourerent ung moys ſans deſcendre en terre. Ung peu de temps aprés le prince envoya ledit Pierre Fregouſe au chaſteau de l'Iſele priſonnier pour le tenir plus ſeurement.

82. Le lundis enſuivant XXVI. dudit moys d'Octobre partiſt ledit roy Ferrant de la ville de Naples, [redacted] alla à ſon champ, qui eſtoit à Cerne, & laiſſa le prince à Naples pour faire faire les approches contre le chaſteauneuf, & autres chouſes neceſſaires au fait de la guerre. En icelluy temps eſtoit le chaſteauneuf en treves avecques le roy Ferrant, pour ce qu'il avoit faute de vivres, & eſtoit encore dedans monſieur de Monpenſier, le prince de Salerne, & le ſeneſchal de Beaucaire, & pluſieurs autres gens de biens.

83. Ung peu de temps aprés, [redacted] croys que ce fut le XXVII. du moys d'Octobre que l'armée de mer des François ſe leva, [redacted] s'en alla ſous le chaſtel de Lone, là où elle eſtoit, & emmenerent monſieur de Monpanſier, le prince de Salerne, le ſeneſchal de Beaucaire, & pluſieurs autres gens de bien avecques eulx s'en allerent deſcendre au port de Salerne, & à la ville, & ſe ralierent avecques les autres François. Et tout cecy feirent non obſtant l'arrivée des ennemys, qui devant eulx eſtoient juſques au nombre de XXX. gallées & XX. naves que barches.

84. Dedans le caſtel de Lone eſtoit Claude de Robodenges, qui point n'eſtoit comprins en la trieve, & ſans ceſſer tiroit tous les jours de l'artillerie. Mais ung peu de temps aprés le chaſtelneuf fut rendu, il print treve avec le prince pour deux moys, que en cas qu'il n'euſt ſecours dedans ledit terme des deux moys, qu'il rendroit ladite place, car il avoit faulte de vivres, & bailla en oſtage Jehan de la Vernade, qui avec lui eſtoit. Et à cette cauſe le prince luy faiſoit bailler des vivres tous les jours. Les treves de chaſteauneuf & de la ville furent rompus, pour ce que ceulx dudit chaſteau re-

tindrent le maiſtre juſticier de la ville, qui leur porta des vivres. Car il n'eſtoit pas connus pour ce faire, & y alloit à cautelle, [redacted] auſſi pource que monſieur de Monpanſier s'en eſtoit allé avecq l'armée de mer, dont ceulx de la ville en murmuroyent tres fort, & en furent moult malcontens.

85. Ung peu avant que monſieur de Monpenſier partiſt de Chaſteauneuf, le prince de Beſilanne, & le ſieur de Preſſy grant ſeneſchal du reaume, vindrent accompagnez de v. ou vi. milles hommes tant à pié que à cheval juſques à notre Dame de Piedecrote, qui n'eſt qu'à une petite lieuë du Chaſteauneuf, & menoient avec eulx grant force vivres, pour avitailler ledit Chaſteauneuf; mais pource que monſieur de Monpenſier avoit desja baillé les oſtages pour avoir des vivres, leur entrepriſe fut rompuë, [redacted] s'en retournerent. Et eſtoient leſdits oſtages le ſieur d'Alegre frere dudit ſieur de Preſſy, le ſieur de la Marche, le ſieur de Jehanly, le ſieur de la Chapelle, & le ſeigneur de Roguebertin.

86. A l'occaſion des outaiges deſſus nommez ledit prince de Beſilanne, & le ſieur de Preſſy s'en retournerent, moult vertueuſement ſans rien perdre, fort que le victuailles, leſquels ne peurrent pas ramener avec eulx, pource que le roy Ferrant eſtoit ſailly de la ville de Naples au devant de eulx, accompaigné de xv. à xvi. mille hommes tant à cheval que à pié, & les Françoys n'eſtoient pas v. milles comme vous ay cy devant dit.

87. Mais non obſtant le grant nombre qu'ils eſtoient, n'euſt eſté pour l'inconvenient qu'il en euſt peu eſtre venu auſdits oſtaiges, ils ſe fuſſent mis en leur debvoir de avictuailler ledit chaſteau, qui euſt eſté une tres grant réputation d'onneur & louange audit prince, & au grant ſeneſchal, & à toute leur compaignie.

Arcem castri-novi Neapolis oppugnat rex Ferrandus.

88. Le vendredy viii. du moys de Novembre le roy Ferrant feiſt donner le premier aſſault à la citadelle du Chaſteauneuf de Naples, lui preſent, & le prince de Haultemore; là où il y euſt tres fort & aſprement combatu tant de ceulx de dedans que de ceulx de dehors; mais au long furent les ennemys reburez bien & vertueuſement par les François à coup de lances à feu [redacted] de pigues, par telle façon qu'il y eut largement des ennemys morts & bleſſez, & des Francois n'y euſt que deux bleſſez.

89. Tout cecy voyant le roy Ferrant, commanda faire ſonner la retraite, laquelle choſe fut faite promptement, pour ce qu'ils veoient qu'ils n'avoient p[redacted] du meilleur; car moult grand deffence faiſoient les Françoys à bien garder leur breches, & ainſy en demourerent maiſtres pour le jour.

90. Le roy Ferrant ſe retira en ſon logis au chaſteau de Capoane fort deplaiſant des gens, qui avoient eſté morts & bleſſez audit aſſaults & ordonna que on feiſt venir grand quantité de maſſons & autres maneuvriers, leſquels furent mis à miner ladite citadelle; & là minerent plus de deux lances de parfont, & puis l'eſtanſonnerent ſur pilloris, [redacted] bouterent dedans grand force fagos & pouldre de canon; & quant la mine fut preſte, le manderent dire ou roy Ferrant.

91. Le vendredy xxviii. du moys de Novembre revint le roy Ferrant de ſon champ en la ville de Naples, pour faire mettre cedit jour le feu en la mine; & feiſt crier à l'aſſault, & les gens de tout couſtez aſſaillirent la citadelle. [redacted] y euſt merveilleuſement combatu tant d'ung couſté que d'autre. Mais quand les eſtanſons de ladite mine furent brûlez, ung grand quartier de la citadelle tomba; les François furent tout à decouverts, & furent fort eſbahis, & leur fut force d'abandonner [redacted] combat, & de eulx retirer; car longue eſtoit leur retraite, & leur avoit-on rompu le grand pont, & auſſi le pont de paradis. Non obſtant tout cela ils s'en retirerent bien & honeſtement par dedans les foſſez, & à bien peu de perte. *Et sequ.*

92. Et par ainſi fut ladite citadelle prinſe par les ennemys, qui grand perte fut pour les Francois; car c'eſtoit le boulevart & [redacted] force dudit Chaſteau, & atant s'en retourna ledit roy Ferrant en ſon champ.

93. Le lundi enſuivant ſe leva toute l'armée du roy Ferrant, qu'il avoit par mer devant la ville de Naples à cauſe de la grand tourmente, qui ſe miſt ſur la mer, car il ne s'ouzoient mettre devant le molle de peur de l'artillerie du Chaſteau; & alaſmes tant de nuyt que de jour au port de Baye, & là ſurgiſmes naux, gallées, gallions, & getiſmes ancre en mer: & fut la tempeſte ſi grande, qu'elle tomba dedans une nave, & tua deux hommes.

94. De Naples juſques au port de Baye il y a vii. milles, & eſt ledit port bel & grant, & autre fois y a eu une tres grande cité, la plus grande du reaume; & à cauſe de leur villain & grant peché de Sodomye, ladite cité abiſma, & fondit dedans la mer. Et encore y apperent grandes tours, grans colliſſeaux, & grands crotes; & dedans leſdites crotes y a encore beins, qui inceſſament ſont chaulx; [redacted] au plus prés y a ung rochier là où ſont les eſtuves continuellement chauldes, ſans que homme ny femme y faſſe ne feu ne flambe; leſdits bains ſont ſi tres naturels, que autrefois les Romains y ſouloient venir eulx baigner & eſtuver pour la ſanté de leur perſonnes. Car ils gueriſſent de pluſieurs grandes maladies; & y avoit autre fois en eſcript les maladies de quoy ils gueriſſoient; mais les medecins de Salerne vindrent rompre les eſcritures, qui eſtoient pour notifier les maladies, dequoy ils gueriſſoient, & ce feirent cauſe que deſdits beins ils pardoient leur pratiques de medecine.

95. Auprés dudit port y a une ville, nommée Puſol, là où il y a une montaigne vis à vis, qui s'appelle la Souffriere, là où ſe fait le ſouffre.

96. Le dimanche enſuivant premier jour de Novembre, feſte de Tous-ſains, ſe leverent toutes les gallées, & s'en allerent devant Naples, chargées de grans fagos pour faire les repaires

devant le chaſteauneuf de Naples; & en paſſant devant ladite ville de Pruſſol, chargerent grant force pierres & bombardes groſſes & menuës, & le tout portaſmes à Naples, & les dechargeaſmes de nuyt à cauſe de l'artillerie, qui tiroit du chaſteau ſans ceſſer. Le ſeigneur de l'Eſparre eſtoit dedans la gallée du prince, là où eſtoit miſſire Guillaume de Villeneufve continuellement.

97. Le lundi enſuivant allaſmes avecques la gallée dudit prince, & les deux gallées de miſſire Saragouſſe, à l'iſle de Iſcle, & remenaſmes les naux avec nous, & barches, qui là eſtoient, pourceque les ennemis doubtoient que l'armée des François ne les allaſſe prendre ou bruſler, & les remocaſmes avecques les gallées juſques au port de Caſtelamer, là où trouvaſmes l'armée des Veniſſiens juſques au nombre de xx. gallées, & le ſieur Villemarin cappitaine general pour le roy d'Eſpaigne des gallées accompaigné de trois gallées, & miſſire Franciſque de Pau, accompaigné de deux gallées, naux, barches, gallions juſques au nombre de xl. & deux eſcorpions, mais il eſt bien vray, que leſdits naux eſtoient malgarnies de gens & de vivres.

98. Le mardi enſuivant ce l'armée des Veniſſiens & le cappitaine Villemarin accompaigné de xxv. gallées allerent au port de Baye, pource que l'on diſoit que l'armée de France qui eſtoit au port de Salerne, s'eſtoit levée, & avoit fait voille pour aller avitailler le chaſteauneuf, & chaſteau de Lonc, & auſſi qu'ils ſe doubtoient, qu'ils n'allaſſent au port de Gaiette, laquelle choſe ils feirent.

99. Et le mercredi enſuivant feſte de monſieur ſaint Martin, arriverent deux groſſes naux Genoiſſes devant le port de Baye, & là ſurgirent & getterent leurs ancre en mer ſans entrer dedans ledit port, ne ſans ſaluer l'armée, dont le general des Veniſſiens, & le cappitaine Villemarin, & tous les autres patrons en furent fort eſbahis, car ils ne ſavoient ſe c'eſtoit pour eulx ou contre eux, attendu qu'ils n'avoient point ſalué l'armée, ne gecté leur batteau dehors de leur naux à la couſtume de la mer; & grant joye en eut le ſieur de l'Eſparre, & ledit de Villeneufve, & les autres François, qui eſtoient priſonniers dedans leſdites gallées, cuidant que ce fut le ſecours de France. Car aſſez ſuffiſoit des deux naux pour recouvrer la ville de Naples pour l'eure: car les deux naux eſtoient belles & grandes, portant l'une trois milles bottes, & l'autre deux milles & v. cens botes, & s'appelle l'une la nave Gallienno, & l'autre nave l'Eſpinole.

100. Or vint lendemain à matin que ſe leva la gallée du prince, & allaſmes voir leſdits naux; & tout le long cria le commite de ladite gallée par deux fois, Qui vive, Qui vive, & ceulx des naux repondirent, S. George, & Frerre, Frerre; & tous enſemble commancerent à crier de rechief Frerre, & tirerent grans coup de canons, & trompette de ſonnes, & arborerent grant quantité de banieres & eſtandars d'ung coſté & d'autre: qui fut ung horrible dueil pour les Françoys.

101. Là deſcendit le patron de la gallée du prince, nommé Mathieu Corſe, & ung gentilhomme nommé Miſſire Franciſque Corve: & allerent tous deux dedans ladite nave pour ſavoir des nouvelles: & de là eſcripvirent au prince, qui eſtoit à Naples fort eſbahis, & la ville bien eſmeuë, cuidant que ces deux naves veniſſent pour le ſecours de France: car le chaſteau de Lonc en avoit fait grant feu de joye, cuidant qu'ainſy fut.

102. Tout incontinant que le general des Veniſſiens ſceut les nouvelles, il vint devers les naves avecques toutes ſes gallées; & renvoierent leſdites naves ſurgir au prés du chaſteau de Lonc, dont les François qui dedans le chaſteau eſtoient, en furent bien eſbahis, quant ils veirent qu'ils eſtoient du parti contraire, & auſſi fut le chaſteauneuf.

Le lundi vi. du mois de Novembre vint monſeigneur le prince en la gallée qui eſtoit à Marguillon derriere le chaſteau de Lonc; & la diſna. Et aprés diſner à la requeſte de monſeigneur de l'Eſparre, qui dedans la gallée eſtoit, feiſt appeller miſſire Guillaume de Villeneufve, & l'envoya querir en ſoubte dedans leſquandalar par le patron Mathieu Corſe, & par ſon maiſtre d'ouſtel miſſire Vincent; & le feiſt mener devant le prince, & là ledit de Ville neufve fit la reverence au prince, qui encore ne l'avoit voulu avoir.

103. Mais bien debvez ſçavoir que en ladite reverence fut aſſez piteuſe, car ledit de Vil-

Guillelmus de Villanova quanta pertulerit captivus.

neufve avoit grant barbe griſe, & le viſaige bien negre, & fort deffait, & bien pourrement veſtu, & aſſez triſte de ſa perſonne, comme celui qui avoit eſté quatre moys en gallée priſonnier par force, & tres mal nourry: car la pluſpart du temps ne mangeoit que biſcuit, & la moitié de ſes gens enchesnez & enfibrez, ſans que ledit prince le voulſiſt veoir, ne parler à luy durant ce temps, ne ſouffrir qu'il deſcendiſt en terre fors ung jour, qu'il le feiſt deſcendre à Tarente à la requeſte de George de Silly gouverneur de ladite ville, lequel promiſt ſur ſa foy rendre ledit de Villeneufve lendemain: laquelle choſe il feit tout incontinent que la gallée vint le requerir.

104. Mais bien debvez ſcavoir que à la deſcenduë, que ledit de Villeneufve feiſt à la ville de Tarente, fut moult bien recueilli du gouverneur, & de tous les gentils hommes, qui avec luy eſtoient pour l'onneur du roy de France, de Secille, & de Jeruſalem, & auſſy pour la pourreté, en quoy ils vindrent tant de veſtemens, que de la perſonne. Car il y avoit plus de dix huit jours qu'il n'avoit mangé pain ne beu que de l'eau de la pluye. Car biſcuit & eaux leur eſtoient faillis, & ne povoient prandre eaux freſche à plus de x. milles de Tarence, pour la forte guerre, que leur faiſoit le gouverneur de ladite ville.

105. Pareillement fut bien recueilli ledit de Villeneufve par les Tarentins pour l'onneur du

roy ; car moult fideles & bons François eſtoient, & bien le montrerent, quant le prince mettoit gens en terre ; car ils eſtoient touſiours les premiers armez pour les combattre.

Tarentina civitas vix poteſt expugnari.

106. La cité de Tarente eſt une tres belle ville & grande, & y a tres fort chaſteau, & encore ſeroit plus fort, ſe il eſtoit parachevé du quartier de la ville ; & eſt ladite ville & chaſteau toute environnée de mer ; & ne ſe peut aſſieger ladite ville ſans trois grans puiſſances de gens, pour y mettre trois ſieges ; l'ung du cartier de la ville des Cortailles, & l'autre en l'iſle de l'autre cartier vis-à-vis de ladite ville ſus le chemin de la ville de Maſafre, & l'autre par mer. & l'un des ſieges ne peut ſecourir l'autre.

107. Et ſi fauldroit pour tout le moins que à chacun ſiege y euſt VII. ou VIII. milles combatans : car ils faillioient des habitans de ladite ville V. ou VI. milles hommes à cinq coup pour une faillie. Ledit chaſteau eſtoit tres bien pourvû de blez, de vin, de mil, de chair, de poudres, & de toutes choſes neceſſaires, pour la proviſion d'une telle place, & principalement des gens de bien, qui eſtoient avec ledit gouverneur, qui moult bien les ſçavoit traitter & conduire.

108. Quant vint lendemain que la gallée vint querir ledit de Villeneufve, ſachez pour tout vray, que piteux fut le congié, que ledit gouverneur, & gentils hommes, & les gens de bien de ladite ville prindrent dudit de Villeneufve, à l'entrée qu'il feiſt dedans la gallée de la pitié qu'ils avoient : car il n'y avoit homme tant du chaſteau que des gens de bien de la ville, qu'ils ne luy départiſſent de leur biens pour vivre dedans ladite gallée ; & bien beſoing en avoit, pourceque en ladite gallée n'avoit mangé plus de VIII. jours avecques herbes, & olives verdes, & eſtoient bien mal fournis d'eaue, comme vous ay dit par cy-devant. Et à tant s'en alla en la gallée, & les Tarandins tous enſemble ſe prindrent à crier, France, France, comme bons & loyaux François qu'ils eſtoient.

109. Cedit jour que le prince envoya querir ledit de Villeneufve en la gallée preſent le ſeigneur de l'Eſparre, & le cappitaine Villemarin, cappitaine general de toutes les gallées du roy d'Eſpaigne, ledit prince dit audit de Villeneufve, qu'il eſtoit fort eſbahis dequoy il ne luy avoit voulu rendre & bailler le chaſteau de Trane entre ſes mains, attendu que par pluſieurs fois l'en avoit fait requerir, & principalement par ſon maiſtre d'ouſtel miſſire Vincent ; & auſſy que luymême y eſtoit venu une autre fois en perſonne ; & qu'il luy vauliſt mieux avoir fait comme les autres cappitaines, qui leur avoient rendu leurs places par compoſition, leurs perſonnes, & leurs gens, & leurs baques ſauves, & qu'il les envoyroit tous en ſeureté juſques au port de Marſeilles, ou d'Aiguemortes.

110. Ledit de Villeneufve répondit au prince qu'il ne luy vouliſt déplaire : car il n'euſt

A pas fait ſon debvoir de luy rendre une telle place ſans le commandement du roy ſon ſouverain ſeigneur, de qui il l'avoit en garde ; & qu'il eut mieux aimé y mourir, que de lui avoir fait cette grande faulte & laſcheté.

111. Et alors lui reſpondit ledit prince, qu'il avoit entendu que ledit de Villeneufve l'avoit voulu bailler entre les mains des Veniſſiens, & qu'il en eſtoit bien eſbahis. Ledit de Villeneufve lui reſpondit, ſauvant ſon honneur, que jamais ne l'avoit penſé, ne voulu faire ; & que s'il l'euſt voulu bailler entre les mains des Veniſſiens ladite place, qu'ils lui euſſent

B donné tres volontier X. milles ducas, de laquelle choſe il n'avoit garde, car il le monſtra bien à la parfin.

112. Et lors ledit de Villeneufve dit au prince, preſens les deſſus nommés, le ſeigneur de l'Eſparre, & le cappitaine Villemarin, & pluſieurs autres gens de bien, que s'il y avoit Veniſſiens ou autre homme de quelque langue qui fut, qui vouliſt dire, ne maintenir qu'il euſt voulu bailler, ne rendre ladite place à homme du monde, que faulſement & mauvaiſement ils avoient manti, ſauvant l'onneur du prince, & que avecques ſon bon congié

C & licence, il eſtoit preſt & appareillé de le combattre l'eſpée au poing dedans ladite pouppe de la gallée, & de l'en faire dedire par ſa gorge, que faulſement & mauvaiſement l'avoit dit ; & ſus cela ledit de Villeneufve en getta ſon gage de bataille au milieu de la pouppe de la gallée, preſent ledit prince, le ſeigneur de l'Eſparre, le cappitaine Villemarin, & le cappitaine Franciſque de Pau, & pluſieurs autres gens de bien qui preſens eſtoient.

113. Alors le ſeigneur Villemarin, & le cappitaine Franciſque de Pau dirent au prince

D que autresfois ils avoient veu & cogneu ledit de Villeneufve aux guerres de Caſtalongne, là où touſiours avoit eſté renommé homme de bien, & attendu qu'il faiſoit l'offre de vouloir prouver de ſa perſonne, que ledit prince ſe devoit tenir pour excuſé, & pour content, laquelle choſe il feiſt oyant les choſes deſſuſdites, & que nullui ne diſoit alencontre, nonobſtant que les Veniſſiens fuſſent preſens, & à tant le prince s'en retourna à la ville, & le ſeigneur de l'Eſparre, & ledit de Villeneufve demourerent en la gallée.

114. Ung peu de temps aprés fut mené le ſeigneur de l'Eſparre, & ledit miſſire Guillaume dedans la ville de Naples priſonniers par le cappitaine Montanegre, capitaine de la guerre, & par le maiſtre de la monnoye, nommé meſſire Charles, & furent mis dedans la maiſon dudit Montanegre juſques à temps que le chaſteauneuf fut prins.

Guillelmus vinctus includitur in turris caſtri novi neapolitani.

115. Ung peu aprés que le chaſteauneuf fut prins, fuſmes menez audit chaſteauneuf, & fut environ à la fin de Decembre ; & là fuſmes en priſon en la groſſe tour du Portal juſques à la délivrance de nos perſonnes.

116. Le deuſieſme jour du moys de Decembre

cembre fut envoyé querir le ſeigneur de l'Eſ- A parre de par le roy Ferrant, qui eſtoit à la ville de Cerne en ſon champ; cela amaſſoit gens de tous couſtez, & diſoit l'on la cauſe pourquoy il avoit envoyé querir le ſeigneur de l'Eſparre, c'eſtoit pour faire le change du fils du conte Chamberin & de lui, qui pareillement eſtoit priſonnier au champ de monſeigneur de Monpanſier, qui eſtoit au quartier de Salerne aſſez prés les ungs des autres.

Caſtrum novum Neapolitanum Ferrando regi redditur.

117. Le VIII. jour dudit moys de Decembre enſuivant ſe rendiſt le chaſteauneuf de la ville de Naples au roy Ferrant; & entra le prince de Haultemore dedans ledit chaſteau B pour ledit roy Ferrant, & feiſt lever les armes & banieres dudit roy ſus les groſſes tours, & moyennant la rendition dudit chaſteau, furent rendus les oſtaiges, que avoit baillé monſeigneur de Monpenſier. C'eſt à ſçavoir le ſeigneur d'Alegre, le ſeigneur de la Marche, le ſeigneur de Jehanly, le ſeigneur de la Chapelle, & le ſeigneur de Roquebertin. De ladite place tous ceulx qui eſtoient dedans ſe retirerent à ſaureté dedans les navires, qui les debvoient porter en France, eulx, leur baques, & leurs harnoys, & toute l'artillerie qui eſtoit au roy de France, de Secille, & de C Jeruſalem, & furent envoyé en France, & auſſi les ouſtaiges, comme avoit eſté dit par l'appointement. Mais nonobſtant ledit appointement, ils furent détenus ſur la mer tant au port de Naples, que au port de Baye l'eſpace de VI. ſepmaines, qui moult leur ennuya.

118. Mais comme l'on diſoit les ennemis les detenoient en cautelle, de peur qu'ils ne s'en preveiſſent, & ralliaſſent avecques l'armée, qui venoit de France. Car ils eſtoient une tres belle compagnie, & grand, tant avecques monſeigneur d'Alegre, que avecques meſſire Gabriel de Monfaulcon, qui pareillement s'en D alloit par compoſition, & croys qu'ils eſtoient de nombre de V. cens hommes, & eſtant le roy Ferrant en Calabre avant que la ville de Naples fut renduë, monſeigneur d'Aubigny conneſtable dudit reaume, le prince Beſilianne, le ſeigneur d'Alegre grant ſenechal du reaume chevaucherent tant par leur journées, qu'ils rencontrerent ledit roy auprés d'une ville, nommée Semenare: lequel roy eſtoit bien accompagné tant d'hommes d'armes, que de gens de pié, & d'un grand nombre de genitaires, que le roy d'Eſpaigne luy avoit envoyé.

119. Mais nonobſtant que ledit roy fut fort E grandement accompaigné, comme deſſus ay dit, les François ne delaiſſerent point que vaillament & hardiment ne donnaſſent dedans comme bons & hardis homme de biens, conduits par les trois chevaliers, que deſſus vous ay nommé.

Galli hoſtes fugant.

120. Et par telle façon fut le joindre des ungs avecques les autres, que les François tuerent, & preindrent largement des ennemis, & tout le demourant fut rompus, & ſe miſdrent en fuitte.

121. Le roy Ferrant comme bon chevalier & hardi de ſa perſonne ſe monſtra vertueux par telle façon cuidant rallier ſes gens, par pluſieurs fois tourna le viſaige vers les ennemys; & par tant de fois qu'il fut getté par terre, & perdit ſon cheval, & n'euſt eſté un ſien ſoudart, qui le remonta ſur une jument qu'il chevauchoit, ledit roy Ferrant eut eſté en grant dangier de ſa perſonne, & deſſus ladite jument ſe retira & ſauva le roy.

122. Ung peu de temps aprés le ſeigneur de Preſſy grant ſenechal du reaume, & le prince de Beſilianne ouyrent des nouvelles, que le pape envoyoit le fils du conte Chamberin, & quatre autres contes au ſecour du roy Ferrant, acompaignez de trois cens hommes d'armes ou plus, & de bien VI. milles enfans de pié, en ſomme ils eſtoient plus la moitié, que les François. Mais nonobſtant le grand nombre ledit ſeigneur de Preſſy, & le prince de Beſillanne, comme bons & hardis chevaliers, ſans regarder le dangier de leurs perſonnes, donnerent dedans bien & hardiement, & rompirent la premiere eſcadre, que menoit le conte Chamberin, & par telle façon qu'il y euſt largement de mors & de prins, & le demourant mis en fuite & en roture juſques à la ville de Yole; laquelle ville voyant ladite roture, ſe retourna pour les François. Entre les autres y fut prins le fils du conte Chambarin, & pluſieurs autres, & mené priſonniers en la ville de Salerne par les Françoys. En ſomme & en concluſion le champ & la victoire demoura aux Françoys, & la louange à Dieu. Ledit fils du conte Chamberin fut mis à XIII. milles ducas de ranſon, & depuis fut eſchangé pour le ſeigneur de l'Eſparre, qui eſtoit priſonnier entre les mains du roy Ferrant.

123. Le ſamedy enſuivant VI. jour du moys de Janvier le ſeigneur de l'Eſparre, & ledit de Villeneufve eſtoient priſonniers en la groſſe tour du chaſteauneuf de Naples, leur fut dit les nouvelles du ſecour des François, qui eſtoient arrivé à Gayette, & à toute diligence le prince de Haultemore y alla, & Proſpre Coulonne avecques lui par terre; & y feirent aller la pluſpart des naux & des gallées: mais trop tart y arriverent les ung & les autres; car ja eſtoit entré ladite armée de France dedans le port de Gayette: nonobſtant leſdits François ne ſeurent tant faire, qu'ils ne perdiſſent une de leur barches, chargée de vivres, qui s'appelloit la Magdelaine, laquelle fut prinſe des ennemys.

124. Le XXVI. jour du moys de Janvier fut delivrée le ſeigneur de l'Eſparre hors de la priſon du chaſteauneuf de Naples, & fut fait par le change de luy & du fils du conte Chamberin, que les François tenoient priſonniers, & eſtoit ledit fils Chamberin mis à ranſon à XIII. milles ducas.

125. Le XXVI. du moys de Fevrier partiſt le roy Ferrant de la ville de Naples, & s'en alla à une ville, nommée la Tripande, là où ſon champ ſeroit remué pour s'en aller à l'Apoüeille aprés l'armée des Françoys, qui y alloit pour

A lever les deniers de l'Apoüeille des brebys, qui montoit la ſomme de quatre vingt à cent milles ducas.

Caſtrum de Lona traditum regi Ferrando.

126. Le xxvii. du moys de Fevrier fut rendu le chaſteau de Lone au roy Ferrant, que pour lors tenoit Claude de Robodenges pour le roy de France, de Secille & de Jeruſalem, pource que le terme eſtoit venu, qu'il le devoit rendre par l'appointement fait entre le prince de Haultemore & lui; & en ce faiſant ledit prince lui faiſoit bailler tous les jours des vivres: car il n'en avoit point comme l'on diſoit; & en baillant ledit chaſteau, fut randu Jehan de la Vernade, qui eſtoit baillé pour

B oſtaige; & cedit jour ſe retirerent dedans la barches qui les debvoit porter en France eulx & leur compaignons, leur bagues ſauves, ainſi qu'avoit eſté dit par leur appointement; & entra dedans ledit chaſteau pour le roy Ferrant le conte Mathelon, comme cappitaine & chaſtelain accompaigné de trois à quatre cens hommes; & leverent les banieres du roy Ferrant ſus à grand joye, & à grand allegrie à la couſtume du pays: car c'eſtoit une des chouſes que plus ils deſiroient de recouvrer ledit chaſteau de Lone aprés qu'ils eurent le chaſteauneuf.

C Qui Neapolim rediit.

127. Le roy Ferrant n'eſtoit point à la ville de Naples pour le jour, ne auſſi le prince de Haultemore; car ledit roy eſtoit à ſon champ, & le prince eſtoit au cartier de Gayette, là où il avoit aſſemblé des gens le plus qu'il avoit peut, & pareillement auſſi feit Proſpre Coulonne, à cauſe du ſecour qui eſtoit arrivé.

(a) 128. Lendemain qui fut le xviii. (a) jour de Fevrier arriva le roy Ferrant à la ville de Naples, & rencontra auprés de ladite ville la ſeigneure infante d'Arragon fille de la royne Jehanne d'Arragon, relaiſſée du roy Ferrant, qui venoit de la chaſſe; & s'en vindrent tous

D deux enſembles. Et quant le roy fut arrivé, au nombre de deux ou trois milles hommes qui s'en alloient droit au moule, deliberez de vouloir aller prendre la nef, là où eſtoient les François, qui eſtoient ſaillis du chaſteau de Lone, & mettre à mort, & en piece tous leſdits François, qui eſtoient dedans ladite nef. La raiſon pourquoi cedit peuple vouloit faire cette execution, pource que nouvelles eſtoient venuës à Naples, que le conte de Montoire, qui avec les Françoys eſtoit, avoit fait pendus par la gorge quatre ou cinq Napolitains,

E & à cette cauſe la commune vouloit faire cette vengence ſur leſdits Françoys; mais comme Dieu voulut, l'armée du roy Ferrant lui eſtant devant ledit chaſteau, voyant cette tumulte, & aſſemblée de gens, à toute diligence alla devant eulx, & lui informé de l'execution qu'ils vouloient faire, leur remonstra que c'eſtoit à ſon deshonneur & folle attenduë, que leſdits Françoys eſtoient ſallis hors du chaſteau ſous ſon ſaufconduit & ſcureté, & feiſt tant que ledit peuple ſe retira.

129. Landemain certains nombre des habitans de ladite ville vindrent faire requeſte audit roy Ferrant, qu'il lui pleuſt faire trancher la teſte, & mettre en quatre quartiers à cinq hommes, qui tenoit priſonniers au chaſteauneuf pour vengence. Les trois eſtoient fils legitimes du conte de Montoire, & le quart ſon fils baſtart, & le cinquiéme ſon frere baſtard. Auſquels le roy Ferrant répondit, qu'il y aviſeroit; & lendemain leur accorda & octroya le fils & frere baſtars leur ſeroient baillé & delivré pour en faire leurs voulontez; & cedit jour s'en alla le roy Ferrant en ſon champ.

130. La royne Jehanne d'Arragon relaiſſée du roy Ferrant dernier mort, tante du roy Ferrant, qui pour l'eure vivoit, elle eſmuë de pitié & de miſericorde, aprés que ledit roy Ferrant fut parti, pardonna aux priſonniers deſſus nommez, que on vouloit faire mourir, & feiſt tant de ces belles paroles & remonſtrations envers ledit peuple, qu'ils en furent contens pour l'onneur d'elle.

131. Le xxv. du moys de Febvrier partiſt la nef de Claude Robodenges du molle de Naples, lui & tous ſes gens dedans. & Jehan de la Vernade, qui avoit eſté baillé pour oſtaige; & furent menez en Prouvence, ainſi que avoit eſté dit par leur appointement.

132. En celluy temps avoit ordinairement le roy Ferrant xx. gallées Veniſſiennes à ſon ſecours & à ſes gaiges; & pource qu'ils y avoient eſté longuement à leurs dépens, qui n'eſt pas petite choſe; car leſdits Veniſſiens ont de couſtume d'avoir cinq cens ducas pour moys pour chacune gallée, qui ſeroit en ſomme x. milles ducas tous les mois pour les xx. gallées, & en oultre avoient quatre cens eſtradiots Grecs par livres.

Tres urbes [illegible] Venetis.

133. Et à cette cauſe que ledit roy Ferrant avoit pluſieurs autres gallées & naux, tant d'Eſpaigne, que de Biſcaye, & de Gennes, qui lui montoit une autre terrible ſomme, & grand deſpenſe; leſdits Veniſſiens, qui rien ne veulent perdre, car ils ne l'ont pas de couſtume, voulurent eſtre aſſignez de leur payement tant du temps paſſé que du temps à venir, ou autrement s'en fuſſent allez: & pourtant, comme l'on diſoit, le roy Ferrant leur bailla & conſigna entre leurs mains trois ville de l'Apoüeille, toutes trois ſur la marine, c'eſt à ſcavoir la ville de Trane, la ville de Brindes, & la ville de Tarente, & les chaſteaux; & furent baillées leſdites villes en gaiges aux Veniſſiens juſques à fin de paye.

134. Le premier jour du moys de Mars arriva le roy Ferrant au chaſteauneuf de Naples, qui eſtoit vers Salerne, là où eſtoit l'armée des François, & ce ſoir coucha avecques la ſeigneurie infante d'Arragon, fille du roy Ferrant dernier mort, publiquement comme ſa femme eſpouſée; car la diſpenſe eſtoit venuë de Rome, de noſtre S. pere le pape, pource qu'elle eſtoit ſon ante-fille du roy Ferrant, lequel a eſpouſé ladite infante d'Arragon.

(a). Hoc in numero error irrepſit ut in praecedentibus.

Et ne fut fait nulles nopces, ne nulle feſte, à cauſe de la grant guerre, qui eſtoit au reaume de Naples.

135. Le prince de Haultemore don Federic d'Arragon y arriva lendemain; & vint de ſon armée, qui tenoit au quartier de Gayette: & au bout de deux jours s'en retournerent chacun en ſon champ.

136. Le VII. du mois de Mars faillist hors de priſon de la groſſe tour du portail du chaſteauneuf de Naples, meſſire Jehan de Rabot conſeiller du roy de France, de Secille & de Jeruſalem, & Gaſpart de Gireſme, homme-d'armes ſoubs la charge du roy d'Evitot, & furent menez devers le roy Ferrant à la ville de Benevent. La façon, comment ils furent delivré par ranſon, ou par eſchange, ou autrement, je ne vous ſauroye pas pour cette heure dire.

Guillelmus de Villanova manet in carcere.

137. Ledit miſſire Jehan de Rabot, & Gaſpart de Gireſme laiſſerent meſſire Guillaume de Villeneufve priſonnier dedans la groſſe tour, ſeul avecques ſon preſtre, & ung ſien ſerviteur, & avoit ja eſté ledit de Villeneufve detenu VIII. mois priſonnier: c'eſt à ſçavoir quatre mois en gallée, & quatre moys en terre. Car bien debvez ſavoir que grant deuil & grant deſplaiſir lui fut de veoir en aller les deſſus nommez, & demourer tout ſeul, & auſſi que le ſeigneur de l'Eſparre avoit eſté delivré VI. ſepmaines avant: lequel ſeigneur de l'Eſparro & ledit de Villeneufve avoient eſté touſiours priſonnier enſemble depuis qu'il fut mis en terre. Et lors ledit de Villeneufve cogneuſt bien qu'il eſtoit ſans maiſtre, attendu que autre chouſe n'y povoit faire, ſe tourna à Dieu & à Notre Dame, lui ſuppliant qu'il leur pleuſt lui donner briefve delivrance & bonne patience.

138. Ung peu de temps aprés que ledit meſſire Jehan de Rabot fut delivré de priſon, là où il eſtoit avec ledit de Villeneufve, l'on deſlogea ledit de Villeneufve de la priſon, & fut mené au plus haut de la tour dedans une vote obſcure & tenebreuſe, & pour le tenir en plus grand detreſſe, & faire vivre en deſplaiſir, lui firent barrer & trelliſſer les feneſtres de ladite priſon de gros treillis de bois par dedans, nonobſtant qu'elles fuſſent bien ferrées par dehors de gros treillis de fer; & en telle façon furent leſdites feneſtres fermées, qu'on ne povoit appercevoir la veue, ne voir homme ne femme, fors que une More eſclave, qui lui apportoit tous les jours ſa pouvre vie, & bien pouvrement, & le tout failloit qu'il priſt en patience en attendant la miſericorde de Dieu.

139. Le vendredi prouchain aprés le jour de paſques arriva le marquis de Mantoa au chaſteauneuf de Naples, & là alla faire la reverence à la royne Jehanne d'Arragon, relaiſſée du roy Ferrant, & auſſi à ſa fille la ſeigneure infante, que le roy Ferrant fils du roy Alfonce avoit nouvellement épouſée, [illegible] ja s'appelloit royne. Lendemain s'en retourna ledit marquis à la ville de Capoa; là où il avoit laiſſé ſes gens d'armes, qu'il amenoit pour le ſecour du roy Ferrant, qui eſtoient en nombre de quatre cens armez, & cinq milles enfans de pié, & cinq cens chevaulx legiers, comme l'on diſoit.

140. De ladite ville de Capoa s'en departit ledit marquis avecque toute ſon armée, pour s'en aller devers le roi Ferrant, qui eſtoit au quartier de l'Apoüeille à une ville, qui s'appelle Benevent, laquelle ville appartient au pape; & là alentour, faiſoit aſſembler toute ſon armée. C'eſt à ſçavoir don Cheſdre d'Arragon, qui eſtoit au quartier de Tarente avecques une bande de gens, & don Salvo qui eſtoit au quartier de la Calabre avecque une autre bande de genitaires, leſquels tous enſemble ſe debvoient trouver autour de la ville de Fogez pour lever les deniers de la doüanne des brebys, qui montent cent milles ducas par an, car le plus fort le devoit emporter. Monſieur de Monpanſier, [illegible] prince de Salerne, le prince de Beſſlanne, le ſeigneur de Preſſy grant ſeneſchal du reaume, monſeigneur don Julien duc du mont S. Angle, & pluſieurs autres cappitaines s'eſtoient aſſemblez autour de la ville de S. Sever, là où eſtoit le ſeigneur Virgile pour le roy de France, de Secille, & de Jeruſalem, tous enſemble ſe faiſoient fors pour lever les deniers de ladite doüanne. Je ne ſçay encore comment il en ira.

141. Le XI. jour du moys d'Apvril fut ramené miſſire Jean de Rabot de ladite ville de Benevent en la groſſe tour du chaſteau de Naples, là où eſtoit miſſire Guillaume de Villeneufve, & avec lui fut ramené Gaſpart de Gireſme, & Jehan de Brion gouverneurs de la ville de Capoa, pour monſeigneur de Ligny, & meſſire Benard, chevalier, homme d'armes ſoubs la charges de monſeigneur de Preſſy, grand ſeneſchal du reaume, pource qu'ils ne furent pas d'accort de l'eſchange qui vouloient faire avec ung eſcuier d'eſcurie du roy Ferrant, que on appelloit Lamouche, lequel eſtoit priſonnier entre les mains du conte de Salerne. Neanmoins le lendemain furent renvoyez querir les deſſus nommez par le prince de Haultemore, & furent ramenez à la ville de Benevent, & crois que l'eſchange ſortit ſon effect, la façon je ne la vous ſauroye dire.

142. Le dimanche XXIIII. du moys d'Apvril arriva le prince de Haultemore en la ville de Naples, & venoit avecques le roy Ferrant, qui eſtoit en l'Apoüeille avec ſon armée, & diſoit l'on que le prince venoit pour renforcer l'armée de mer, pour aller à Gayette, tant pour eſſayer s'ils pourroient prendre ladite ville de Gayette, que pour la doute qu'ils avoient du ſecour de France, que on diſoit qui venoit par mer, laquelle choſe ils craignoient trés fort, & non ſans cauſe.

143. Le XV. du moys de Juing fut amené priſonnier au chaſteau de Naples le frere du prince de Beſſlanne, qui avoit eſté nourry au reaume de France en la maiſon de tres-hault, & puiſſant prince monſeigneur le duc de Bour-

bon & d'Auvergne, & fut mis en la priſon A
nommée la Princeſſe, & quatre ou cinq autres barons, qui avoient eſté prins avec lui en Calabre; dont grans feus & grans allegris en furent faits à la ville de Naples, car de peu de chouſe ſe rejouiſſent à la couſtume du pays.

144. En celui temps pareillement amenerent les ennemys devant le chaſteau de Naples XXX. ou XL. compaignons de guerre, leſquels ils avoient prins d'aſſault en une petite ville méchante, avecques trois gentils-hommes, qui les conduiſoient, & crois qu'ils eſtoient de [redacted] bande du cappitaine Loys Dars. Et celui pro- B
pre jour tous les pourres compaignons furent mis en gallée par force, nommée la gallée Francin Paſtour; & les trois gentils hommes furent mis en priſon en la foſſe du mil, tres-mauvaiſe [redacted] piteuſe. Le nom de ces trois gentils hommes, je ne les vous ſauroye nommer pour cette heure.

145. A l'entrée du moys de Juing s'en alla le cappitaine Villemarin devers le roy d'Eſpaigne, & emmena les trois gallées avecques lui pour certaine chouſe, que ledit roy avoit à beſoigner à lui.

146. Le XV. du moys de Juillet vindrent les C
nouvelles à Naples, que une fuſte de Turcs avoit prins les deux gallées de Franciſque de Pau au quartier de la Calabre, qui eſtoit choſe fort à croire, non pourtant ſi fut-il vray; [redacted] fut ledit cappitaine Franciſque de Pau mis à mort, & haché en pieces; & fut trés grant dommaige, car il eſtoit gentil chevalier.

147. Le XXVI. du moys de Juillet feſte de madame ſainte Anne furent apportez les chapitres à la ville de Naples, & attachez aux carrefours de ladite ville du traitté & appointement fait entre le roy Ferrant & monſieur de Monpanſier archiduc de Ceſſe, conte dau- D
phin d'Auvergne, viceroy, & lieutenant general pour le roy de France, de Secille, & de Jeruſalem, au reaume de Naples; lequel eſtoit aſſiegé à la ville de Latelle par ledit roy Ferrant, nonobſtant qu'il fut accompaigné de pluſieurs bons hommes d'armes; & autre compaignie d'hommes de guerre, juſques au nombre de VI. à VII. milles combatans, comme l'on diſoit, tant Françoys que Italiens, & y eſtoit le ſeigneur Virgille en la compaignée.

S'enſuivent les chapitres & appointements, c'eſt à ſçavoir.

148. Que monſeigneur de Monpenſier bailleroit pour ouſtage le ſeigneur de Preſſy grant ſeneſchal du reaume, & le bailly de Vitry pour la partie des Françoys; & pour la partie des Italiens le ſeigneur Paule Vitelle, & le ſeigneur Paule Urſin; & pour la partie des Allemans le cappitaine des Souyches Brochart; que en cas que le ſecours ne viendroit pour les Françoys ſi tres fort, qui feiſt remuer le roy Ferrant hors du champ dedans le XIII. du moys d'Aouſt, que ledit ſeigneur de Monpanſier rendroit la ville, & s'en iroit lui & toute ſa compaignie au port de Caſtelamer, comme auſſi le roy Ferrant le debvoit faire bailler navires à ſuffiſance pour l'emmener lui & tous ſes gens, chevaulx, bagues, & harnoys en bonne ſeureté au reaume de France, reſervée l'artillerie, & les barons & autres gentils hommes du reaume, qui s'en vouloient aller, ou demourer à la diſcretion du roy Ferrant. Et en ce faiſant ledit roy eſtoit tenu de faire bailler vivres audit monſeigneur de Monpenſiet & à tout ſon oſt durant le temps qu'il eſtoit dit par l'appointement; c'eſt à ſçavoir pain, vin, chair, huille, & toute autres choſes neceſſaires pour la vie des hommes & des chevaulx; car ils n'en avoient point, & à de cela furent contraints de faire ceſt appointement, en attendant le ſecour. Bien eſt vray que monſeigneur d'Aubigny conneſtable dudit reaume, ne monſeigneur le prince de Salerne, ne le prince de Beſillanne, ne pluſieurs autres barons, qui hors de ladite ville eſtoient, n'eſtoient point compris en ceſt appointement. Car ils n'eſtoient pour lors ſur la puiſſance de monſeigneur de Monpanſier.

149. Mais bien debvoit ledit ſeigneur de Monpanſier mander commiſſaires, & faire exprés commandement à toutes les villes, & par tout où [redacted] avoit puiſſance, qu'ils euſſent à faire ouverture, & à eulx rendre au roy Ferrant, ainſi qu'il eſtoit contenu aux chapitres de l'appointement. Encore plus fort dit que en paſſant devant le chaſteau d'Oſtie auprés de Rome, qu'il euſt à faire commandement au cappitaine, qui dedans eſtoit, nommé Menault de Guerres, qu'il euſt à rendre ladite place entre les mains de noſtre ſaint pere le pape, de laquelle chouſe, je croy que s'il le feiſt, qu'il eut mauvaiſe obeiſſance.

150. Le premier dimanche d'Aouſt VII. dudit moys fut miſſire Guillaume de Villeneufve chevalier mis hors de priſon de la groſſe tour du portal du chaſteau-neuf de Naples; là où il avoit eſté ung an trois jours comprins quatre moys qu'il avoit eſté aux gallées par force. *Guillelmus de Villanova liberatur.*

151. En cette ſepmaine ſe rendit la ville de S. Severin au roy Ferrant par compoſition, & le chaſteau prins d'aſſault, & tous les gens qui eſtoient dedans furent mis à mort & hachez en pieces. *Urbs S. Severini expugnatur.*

152. En cette propre ſeptmaine print le roy Ferrant la ville de Salerne en la mercy, pour que ledit roy y miſt le ſiege, & y feiſt grand batterie. Le chaſteau de ladite ville tint bon pour le roy de France, pource qu'il eſtoit tres fort & bien avitaillé.

153. En celui temps partit monſeigneur de Montpanſier, & le ſeigneur Virgille de la ville de l'Eſtolle; là où ils avoient eſté aſſiegez par l'eſpace de long temps, & par faulte de vivres, s'appointerent avecques le roy Ferrant, & par ceſt appointement faiſant ledit roy Ferrant les debvoit envoyer au reaume de France eulx, & leur compaignée, qui eſtoit en nombre de trois milles ou environ, [redacted] de cheval *Dominus Monpenſerii redit in Franciam in itinere obit.*

deux milles, & les feiſt embarquer à Caſtelamer. Et depuis ledit embarquement fait il feiſt mettre le ſeigneur Virgille en terre contre ſa voulenté, & à force, & le detint priſonnier, nonobſtant la ſeureté qu'il lui avoit donnée, & par telle façon qu'il mourut en ſes priſons, & auſſi feiſt mourir monſeigneur de Monpanſier par le mauvais traittement & longueur de temps, qu'il le detint ſur la mer, & pluſieurs autres gens de bien.

Caieta urbi accedit auxilium.

154. La feſte de madame ſainte Anne xxvi. du moys de Juillet vindrent les nouvelles à Naples que la nave nommée la Marmande, & trois gallées eſtoient arrivées dedans le port de Gayette, portant gens [redacted] vivres pour [redacted] ſecour de ladite ville; & nonobſtant que le conte Raguerre fut devant le port de Gayette avec l'armée du roy Ferrant juſques au nombre de quinze naux & barches, & de x. à xii. gallées, dont le peuple de la ville de Naples en fut terriblement deſplaiſant.

155. Le jeudi xviii. du moys d'Aouſt entra un gallion de France dedans le port de Gayette pour le ſecours des Françoys en deſpit de toute l'armée, qui devant eſtoit; dont en fut grant bruit [redacted] grant murmure en la ville de Naples. Le jour devant y eſtoit allé cinq gentil homme du roy Ferrant avecques ung autre de monſeigneur de Monpanſier pour ſavoir s'ils ſe vouldroient point randre, dont [redacted] furent tres mal obeys, & encore pirement recueillis; car les François qui eſtoient dedans Gayette, eſtoient grant quantité de gens, & bien avitaillez de nouveaux, & pleins de bonne voulentez de bien ſervir le roy; & y eſtoit pour chef le capitaine Aubert Rouſſel, & le capitaine Champie capitaine du chaſteau.

156. Le xxviii. jour du moys de Septembre jour de monſieur ſaint Michel partiſt ung gallion du port de Puſol, qui eſtoit à don Federic d'Arragon pour porter les gens d'armes de monſieur de Ligny, qui eſtoit à Veniſe, pour eulx en aller au reaume de France qui eſtoient ſous la charge du gouverneur Raguſſe.

Guillelmus de Villanova redit in Galliam.

157. Cedit jour s'embarqua dedans ledit gallion, meſſire Guillaume de Villeneufve, chevalier, conſeiller, maiſtre d'oſtel du roy noſtre ſire; & cedit jour allerent à ung chaſteau nommé Prochite, [redacted] où il y a vii. milles de Baye; de Prochite paſſaſmes l'iſle de Ponce, où il y a xl. milles; de Ponce entraſmes en la plage Roucaine, où il y a du mont Celſelle juſques au mont Argentel cent cinquante milles. Et eſt le mont Argentel en la terre des Senoys; & du mont paſſaſmes entre l'iſle de Gourgolle [redacted] Caporſe, qui eſt aux Genevois. Ladite montaigne eſt inhabitée à cauſe de la grande quantité de ras qui ordinairement ſont en ladite montaigne. De Gourgolle tiraſmes la vie de Prouvence, & paſſaſmes devant la montaigne de Sarrezane [redacted] de Petreſante; & de là paſſaſmes à Vintemille; & de là allaſmes prendre le port à Monegue; là où ledit gallion cuida perir, & tous ceulx qui eſtoient dedans du grant fortunal du temps, qui courut; mais notre Seigneur & Noſtre Dame de la Garde de Marſeilles, à laquelle fut voué ung pellerin, ſauva & garda toute la compaignie.

158. Ledit port de Monegue eſt beau, & eſt une tres forte ville [redacted] chaſteau, & de grant regart; mais pour l'onneur du roy le ſeigneur dudit Monegue nous recueillit, & nous donna vivres & toutes autres choſes neceſſaires, ayant eſgart à la pitié, qui eſtoit en nous. Et de là partiſt ledit de Villeneufve à pié, & s'en alla à Villefranche, & de là à Nyſſe, & de là à Marſeille, là où il trouva monſeigneur le marquis de Rothelin, gouverneur dudit pays de Prouvance, lequel pour l'onneur du roy, & pour la grand pitié de povreté en quoy il veiſt ledit de Villeneufve, lui preſenta beaucoup de bien. Mais il ne voulut rien prendre fors ſa vie pour l'amour de Dieu, ainſi qu'il eſte voué de faire eſtant en ſa priſon, juſques atant qu'il euſt trouvé le roy ſon ſouverain ſeigneur & maiſtre; & de là s'en alla ledit de Villeneufve à la ſainte Baulme en achevant ſes veux & pellerinages; & de la ſainte Beaulme paſſa par Beauquere en ſa maiſon, & n'y arréta point, & incontinent s'en alla ſans ſejourner à Lyon ſur le Roſne, où il trouva le roy ſon ſouverain ſeigneur, touſjour à pié, demandant ſa vie pour l'amour de Dieu, & en l'eſtat qu'il faillist hors de ſa priſon, tout ainſi comme ſon veu portoit.

Lugduni à rege gratioſè excipitur.

159. Et tant alla par ſes journées qu'il arriva en la cité & ville de Lyon, & illecques trouva le roy ſon ſouverain ſeigneur, qui promptement fut aſſanneté de ſa venuë, lequel le feiſt mener en ſon logis, en la ſalle à parer, là où il ſoupoit, accompaigné de grande quantité de ſeigneurs, & autres gentils hommes. Mais quant il veiſt ledit de Villeneufve ainſi deffait de ſa perſonne, & piteuſement veſtu, avec ung carcan de fer au col, cinq livres peſant, comme bon prince, eſmeu de pitié, plain de douleur, & comme bon & vray pere de famille doit faire à ſon bon ſerviteur, receillit ledit de Villeneufve tres benignement, monſtrant eſtre tres joyeux de ſa delivrance. Et qu'il ſoit ainſi le monſtra par effet; car dés landemain lui envoya ledit ſeigneur tous ſes habillemens qu'il avoit veſtu, juſques à ſa chemiſe. Et en oultre luy feiſt ledit ſeigneur pluſieurs autres grans biens & dons inextimables à lui & aux ſiens pour monſtrer exemple aux autres ſes bons ſerviteurs. Et dés landemain le feiſt ſon maiſtre d'oſtel de ſa bouche pour donner à connoiſtre audit de Villeneufve la grand amour & bonne confiance, qu'il avoit en lui, & qui ne fut pas petit de choſe d'eſtre ſi prés de la perſonne du roy tres chreſtien, & ſans per, & ſi tres vertueux, & victorieux de tous ſes ennemys, craint, [redacted] redoubté de tous ſes ſubgets bien ſervi, & leaument aimé, Charles VIII. de ce nom, mon tres redoubté & ſouverain ſeigneur; à qui Dieu par ſa grace veuille donner bonne vie &

longue, & à la louange & exaltation de ſon A tres hault nom, & finalement ſalut à ſon ame au reaume de paradis, auprés du grand Roi des rois.

Cy finiſt le Viatique de l'aller & conqueſte du reaume de Naples par le roy tres chretien, roy de France, de Secille, & de Jeruſalem, Charles VIII. de ce nom, & pluſieurs autres choſes, qui s'en ſont enſuivies aprés ſon département, comme avez peu veoir par ledit livre, fait & compoſé par Guillemme de Villeneufve, chevalier, conſeiller & maiſtre d'oſtel ordinaire dudit ſeigneur, l'an de grace mil quatre cens quatre vings dix-ſept, VIII. du moys de Novembre.

MARTYROLOGIA SEU CALENDARIA ALIQUOT ANTIQUISSIMA.

ADMONITIO PRÆVIA.

De martyrologiorum origine, de variis eorum auctoribus, deque multiplici eorum utilitate, quantumve conferant ad illuſtrandam hiſtoriam eccleſiaſticam ac præſertim acta ſanctorum pluribus diſſerere ſupervacaneum prorſus exiſtimamus, cum argumentum iſtud ante nos plerique ſcriptores, nec inerudite tractaverint: in primis cardinalis Baronius in præfatione ad martyrologium Romanum, Johannes Bollandus ſocietatis Jeſu preſbyter eruditus in generali præfatione ad acta ſanctorum, Franciſcus Maria Florentinius Lucenſis in admonitionibus præviis ad ſuum S. Hieronymi martyrologium, & noviſſime Johannes-Baptiſta Sollerius ſocietatis Jeſu theologus in præfatione ad Uſuardi novam editionem ab eo adornatam. Certe extitiſſe in eccleſia Romana martyrologium tempore Gregorii magni clariſſimis ac perſpicuiſſimis verbis docet idem ſanctus lib. 7. epiſt. 29. ſcribens ad Eulogium Alexandrinum epiſcopum hoc modo: Nos autem pene omnium martyrum diſtinctis per ſingulos dies paſſionibus, collecta in uno codice nomina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione miſſarum ſolemnia agimus, non tamen in eodem volumine, quis qualiter ſit paſſus indicatur, ſed tantummodo nomen, locus, & dies paſſionis ponitur. Unde fit ut multi ex diverſis terris atque provinciis per dies, ut prædixi, ſingulos cognoſcantur martyrio coronati. Sed hæc habere vos beatiſſimos credimus. *Iſtud martyrologium haud aliud fuiſſe, quam illud quod ſub S. Hieronymi nomine circumferebatur, centum ſaltem circiter annis ante Gregorii pontificatum, cujus meminit Caſſiodorus in libro divinarum inſtitutionum, non abſque fundamento exiſtimat Florentinus. Caſſiodori verba cap. 32. ejuſdem libri hæc ſunt:* Paſſiones martyrum legite conſtanter, quas inter alia in epiſtola Hieronymi ad Chromatium & Heliodorum deſtinata proculdubio reperietis, qui per totum orbem terrarum floruerunt. *Sic ille martyrologium Hieronymi epiſtolam nuncupat, propter epiſtolam quæ ejus ſub nomine ad Chromatium & Heliodorum eidem præmittitur. Hoc etiam martyrologium agnovit venerabilis Beda preſbyter & monachus Anglus ſæculi ſui ſplendidiſſimum lumen. Nam cap. 1. retractationis in acta apoſtolorum hæc habet:* liber maryrologii, qui beati Hieronymi nomine ac præfatione intitulatur: quamquam idem Hieronymus illius libri, non auctor; ſed interpres: Euſebius autem auctor extitiſſe narretur. *Laudatur etiam ab Uſuardo, Walfrido Strabone*

& aliis ſæculi IX. ſcriptoribus. Utrum autem alicubi extet quod ſub Hieronymi nomine conditum eſt martyrologium purum putum quale fuit ab auctore conſcriptum, temere aſſerere nolim. Nam quod S. Gregorii libro Sacramentorum accidit, id Hieronymiano martyrologio contigiſſe non dubitamus; tot nimirum additionibus auctum, tot truncationibus diminutum, ut jam primarius auctoris fœtus quavis adhibita diligentia agnoſci nequeat. Primus ex codice Corbeienſis monaſterii martyrologium ſub nomine S. Hieronymi anno 1661. vulgavit noſter Acherius Spicilegii tomo 4. quod quidem olim editioni paraverat Hugo Menardus noſtræ congregationis monachus, vir antiquitatis imprimis ſtudioſus. Septem poſt annis, hoc eſt anno 1668. Franciſcus Maria Florentinius nobilis Lucenſis duplex edidit Hieronymianum martyrologium, prolixum unum, quod notis multiplici eruditione refertis illuſtravit; brevius alterum, quibus ſubjunxit variantes lectiones ex codice Baronis Henrici Julii Blumanii Cæſareæ majeſtatis conſiliarii, qui olim fuerat Wiſſemburgenſis, ordinis S. Benedicti monaſterii in diœceſi Spirenſi. His quartum ex manuſcripto Gellonenſi anno 884. tempore Caroli magni exarato, ad Hieronymianum S. Remigii, ad alterum S. Galli & tertium Stephani Baluzii collatum publici juris fecit ſupradictus Acherius anno 1677. Spicilegii tomo 13. Ceterum cum è re litteraria plurimum intereſſe cenſeant viri eruditi, hujuſmodi antiqua martyrologia è tenebris eruere; cauſenturque fratres noſtros qui tot vetera monumenta in Spicilegiis, Analectis, aliis hujuſmodi collectionibus recenſuerunt, iis locum non dediſſe: alicujus opellæ pretium exiſtimavi quintum hic Hieronymanum optimæ notæ cum aliis nonnullis ſubjungere.

Codex Antiſſiodorenſis S. Germani ex quo illud deſcripſi annos circiter octingentos refert, nullum ſanctum exhibet, qui ante annos mille non vixerit: in hoc differt ab Acherianis & Florentiniano, quod longe pauciora ſanctorum nomina proferat: ab iis omiſſa nonnulla exhibeat, martyrii loca, martyrumque titulos dignitatis ſæpius indicet, cetera cum iis in multis convenit. An vero prolixiora brevioribus martyrologiis præferenda ſint, atque ita à primario auctore compoſita ſint, penès viros litteratos eſto judicium. Movet me tamen quod flumina quo magis fonti ſunt viciniora, eo minus diffuſa eſſe ſoleant, quo vero magis ab eo recedunt, eo etiam magis dilatantur, faciliuſque ſit hujuſmodi ſcriptis plura addere quam detrahere. Et revera omnes antiquos martyrologos breviſſimos eſſe animadvertimus, qui vero ultimi ſcripſere, diffuſiori ſtylo opus ſuum proſecuti ſunt, ac longe majori ſanctorum numero auxerant.

Antiſſiodorenſi ſubjicimus martyrologium Morbacenſis monaſterii ordinis S. Benedicti in diœceſi Baſileenſi, quod nec antiquitate, nec merito ipſo inferius eſt. Codex Morbacenſis ex quo illud deſcripſimus ad annos nongentos proxime accedit, eſtque optimæ notæ. Sua brevitate inprimis eſt commendandum, paucos ſingulis diebus annunciat ſanctos, ſæpe ſæpius unicum multos altera manu, ſed [illegible] valde antiqua, ſuperadditos, quos altero caractere quod vocant Italicum, adnotare curavimus.

De brevi Corbeienſi martyrologio, quod hic tertio loco damus, audiendus eſt eru-
» ditus Johannes-Baptiſta Solerius in ſua ad Uſuardi martyrologium præfatione: Jam
» dictos duos codices, inquit, in noſtra Hieronymianorum collectione præcedit apographum
» alind multo brevius, eleganti caractere Gallico in folio deſcriptum, cui has notas appo-
» ſitas lego: Martyrologium perantiquum, ab hinc ſaltem annis octogentis exaratum
» deſcriptum ex vetuſtiſſimo abbatiæ Corbcienſis menſe decembri M. D C. LXI. In
» fine autem adjecit Papebrochius dono adm. R. D. Lucæ Dacerii, ex MS. Cor-
» beienſi antiquiſſimo, quod in bibliotheca S. Germani de Pratis ipſi vidimus. Lo-
» cum in Spicilegio merebatur tam antiquum monumentum: at forte credidit vir eruditiſſimus
» à nobis ex antigrapho cum aliis edendum, quod tam ardentibus votis clar. Caſtellanum
» deſideraſſe ſupra monuimus. In [illegible] hic codex à proxime prægreſſis differt, quod martyrolo-
» gii ordinem ab VIII. calendas Januarii, ſeu à Domini Salvatoris nativitate, incipit, textus
» habet ſemper breviſſimos, & plerumque unica annunciatione, ſæpe unico ſancto circum-
» ſcriptos, ſic tamen ut appareat ex aliquo Hieronymiano codice omnia fuiſſe deſumta.

Hactenus Solerius, cujus & aliorum litteratorum votis hic tandem facimus ſatis.

Quartum hac in collectione locum obtinebit antiquiſſimum item eccleſiæ Turonenſis martyrologium breve; ſed heu! media ſui parte mutilum: quod ex veteri codice Turonenſi annorum minimum octingentorum deſcripſimus hic edendum, ne tam pretioſi monumenti ab omnibus antiquitatis ſcrutatoribus exoptandi fragmenta perirent.

Quinto his ſubjiciam antiquiſſimi calendarii fragmentum, ex veteri codice Corbeienſi ab annis circiter mille exarato deſcriptum, cujus antiquitas non modo ex codicis caractere dignoſcitur, ſed etiam præſertim, ex feſto Aſſumptionis B. Mariæ, quod die 18. Januarii conſignat.

Sextò. Sequetur aliud integrum, nec contemnendum calendarium Corbeienſe libro ſacramentorum Ratoldi abbatis juſſu deſcripto præfixum. Qui Ratholdus abbas obiit anno 986. Iſtud autem calendarium ex vetuſtiori codice Attrebatenſis S. Vedaſti monaſterii exſcriptum fuiſſe perſuadent feſta S. Vedaſti majori caractere exarata, duplex illius tranſlatio cum octava aſſignata, & feſtum Dedicationis eccleſiæ S. Vedaſti, & epiſcoporum Attrebatenſium, cum è contra feſta Corbienſis monaſterii alio atramento, antiquo tamen, ſint annotata, quæ ea propter caractere quod vocant Italicum imprimi curavimus.

Septimo tandem exhibebimus tertium calendarium ex MS. Lyrenſi eleganter ſcripto ante annos 600. erutum, quod quidem viris eruditis haud ingratum futurum exiſtimamus, cum ferè ſingulis diebus aſſignet ſanctos haud vulgares.

MARTYROLOGIUM VETUS
AB ANNIS CIRCITER MILLE
SUB NOMINE S. HIERONYMI COMPACTUM.

Ex MS. monaſterii S. Germani Autiſſiodorenſis.

INCIPIT EPISTOLA CHROMATII ET HELIODORI EPISCOPORUM Ad Hieronymum.

DOMINO ſancto fratri Hieronymo preſbytero Chromatius & Heliodorus epiſcopi in Domino ſalutem.

Cum religioſiſſimus Auguſtus Theodoſius Mediolanenſium urbem fuiſſet ingreſſus, univerſos epiſcopos Italiæ ad ſe invitaret, ut cauſam aliquorum, qui ex Ariana fece ſuas animas inquinaſſent, perquirerent; contigit & noſtram parvitatem in eo devenîſſe concilio, in quo cum dicenda dicta eſſent, & definienda definita, cœpit chriſtianiſſimus princeps S. Gregorium epiſcopum Cordobienſis eccleſiæ in eo præferre antiſtitem, quod omni die ſive non jejunans matutinas, ſive jejunans veſpertinas explicans miſſas, martyrum quorum natalitia eſſent plurimorum nomina memoraret, factumque eſt ut omnes pariter ſtatuerimus ad tuam ſcribere caritatem, quod ut famoſiſſimum feriale de arcivis ſancti Euſebii Cæſariæ Palæſtinæque ſacerdotis inquirens martyrum ad nos dirigat feſta, ut poſſit hoc officium per tuam ſanctam induſtriam melius perfectiuſque Dei martyribus exhiberi.

RESCRIPTUM HIERONYMI PRESBYTERI.

Chromatio & Heliodoro epiſcopis, Hieronymus preſbyter.

Conſtat Deum noſtrum omni die martyrum ſuorum triumphos excipere, quorum paſſiones à S. Euſebio Cæſarienſi epiſcopo ſcriptas reperimus. Nam Conſtantinus Auguſtus cum Cæſaream fuiſſet ingreſſus, & diceret memorato antiſtiti, ut peteret aliqua beneficia Cæſa-
B rienſi eccleſiæ profutura, legitur reſpondiſſe Euſebium opibus ſuis ditatam eccleſiam nulla petendi beneficia neceſſitudine compelli, ſibi tamen deſiderium immobile extitiſſe, ut quidquid ubique in republica Romana geſtum ſit, erga ſanctos Dei judices, ſuccedentes in univerſo orbe Romano ſollicita perſcrutatione monumenta publica diſcutiendo perquirerent, & quis martyrum, à quo judice, in qua provincia vel civitate, qua die, quave paſſione perſeverantia ſua obtineret palmam, de ipſis artius ſublata notitia, ipſi Euſebio regio juſſu dirigerent. Unde factum eſt ut idoneus relator exiſtens ad eccleſiaſticam hiſtoriam, retexeret

&

Digitized by Google

& omnium pene martyrum provinciam omnium Romanorum diligens hiſtoriographus declararet, & quoniam omni die ſacrificium offerentes eorum nomina meminiſſent, ſtudentes quo die ipſum quo offerretur ſacrificium victores diaboli extitiſſent, martyrii ſui triumpho pollentes atque ovantes ad regem ſuum perveniſſent Chriſtum: hac de cauſa ſingulorum menſium, ſingulorumque dierum feſta conſcripſimus, ut jubere dignamini, perenni noſtræ parvitatis nomen memoriæ habituros fore credentes. Cum diebus omnibus per tot annorum ſpatia ſanctorum fuerint hominum feſtivitates celebratæ, & quoniam per ſingulos dies diverſarum provinciarum diverſarumque urbium plus quàm octingentorum & nongentorum millia martyrum nomina ſunt nominata, ut nullus dies ſit, qui intra quingentorum numerum reperiri poſſit, adſcriptus, excepto die calendarum Januariarum, conſiderans inter innumeras turbas lectoris animum poſſe intra unum menſem laſſiſcere, ne id veniat, ſuccincte & breviter eos qui ſunt in ampliſſima feſtivitate in ſuis locis tantum pro omnibus memoratus ſum, ut amputato faſtidio unus de omnibus ſufficit libellus adſcriptus. Sane in prima parte libelli omnium apoſtolorum feſta conſcripſimus, ut dies varii non videantur dividere quos una dignitas apoſtolatus in cæleſti gloria fecit eſſe ſublimes.

EXPLICIT EPISTOLA.

Incipit breviarium apoſtolorum ex nomine vel locis ubi prædicaverunt, & ubi orti vel obiti ſunt.

Simon qui interpretatur Obediens, Petrus Agnoſcens, filius Johannis, frater Andreæ, dicitur ortus vico Bethſaïda provincia Galilææ, qui propter Simonem Magum, licet Dei occulto nutu, Romam pervenit; ibique prædicans evangelium, viginti quinque annorum ejuſdem urbis tenuit pontificatum, ſexto autem & triceſimo anno poſt paſſionem Domini ſub Nerone Cæſare, ut voluit, cruce ſuſpenſus eſt, cujus natalitium III. calendas Julii celebratur.

Paulus qui interpretatur Pius, ex tribu Benjamin, apoſtolus gentium, in ſecundo poſt Aſcenſionem Domini anno baptizatus, & ſub Nerone Romæ eodem die quo & Petrus capite truncatus, ibique ſepultus eſt.

Andreas qui interpretatur Virilis & Decorus, frater Petri, hic prædicavit Scythiam & Achaiam, ibique in civitate Patras cruce ſuſpenſus obcubuit II. calendas Decembris.

Jacob qui interpretatur Supplantator, filius Zebedæi, frater Johanis. Hic Spaniæ & occidentalia loca prædicat, & ſub Herode gladio cæſus occubuit, ſepultuſque eſt in Acaia Marmarica VIII. calendas Auguſti.

Johannes qui interpretatur Gratia Dei, apoſtolus & evangeliſta, filius Zebedæi, & frater Jacobi, dilectus Domini, prædicator Aſiæ & Epheſo, VI. calendas Januarii natalis ejus. Alii dormitionem ejus VIII. calendas Julii dicunt, quando nativitas S. Johannis Baptiſtæ celebratur.

Thomas qui interpretatur Abyſſus; Didymus, hoc eſt Chriſti ſimilis. Hic Parthis & Medis prædicat, & deſtinans orientalem plagam, ibique evangelium prædicavit. Lancea enim [illegible] tranſfixus obcubuit in Calaminica Indiæ civitate, ibi ſepultus eſt XII. calendas Januarii.

Philippus, qui interpretatur Os lampadis, à Bethſaïda civitate ortus, unde & Petrus, Gallis prædicavit Chriſtum, deinde in Hierapoli Frigiæ provinciæ crucifixus & lapidatus obiit, ibique cum filiabus ſuis quieſcit, cujus natalitium calendas Maii celebratur.

Jacobus frater Domini, Jeroſolymorum primus epiſcopus. Hic dum Jeruſalem Chriſtum Dei Filium prædicaret, de templo à Judæis præcipitatur, lapidibuſque opprimitur, ibique juxta templum humatur, cujus natalitia calendis Maii celebratur, & ordinatio VI. calendas Januarii.

Bartholomæus apoſtolus, nomen ex Syra lingua ſuſcepit, interpretatur Filius ſuſpendentis aquas, Licaoniam prædicavit, ad ultimum in Albano majoris Armeniæ urbe vivens à barbaris decoriatus, atque per juſſum regis Aſtiagis decollatur, ſicque terræ conditus IX. calendas Septembris.

Matthæus apoſtolus & evangeliſta, qui interpretatur Donatus, hic etiam ex tribu Levi ſumſit cognomen, ex publicano à Chriſto electus, primum quidem in Judæa evangelizavit, poſtmodum in Macedonia, & paſſus in Perſida, requieſcit in montibus Portorum XI. calendas Octobris.

Simon Zelotis qui interpretatur Zelus. Hic primus dictus eſt Cananæus, zelo Dei fervens, par in cognomento Petri, & ſimilis in honore. Hic accepit Ægypti principatum, & poſt Jacobum juſtum cathedram dicitur tenuiſſe Jeroſolymorum, [illegible] poſt annos centum viginti meruit ſub Adriano per crucem ſuſtinere martyrium paſſionis, jacet in Portoforo. Ejus natalitium celebratur V. calendas Novembris.

Judas interpretatur Confeſſor, frater Jacobi, in Meſopotamia atque in interioribus Ponti prędicavit, ſepultuſque eſt in Nerito Armeniæ urbe, cujus feſtivitas celebratur V. calendas Novembris.

Mathias de ſeptuaginta diſcipulis unus, & Juda Scarioth duodecimus inter apoſtolos ſubrogatus, electus ſorte, & ſolus ſine cognomento, cui datur evangelii prædicatio in Judæa VI. calendas Martii.

Incipit martyrologium per anni circulum.

VIII. Calendas Januarii Bethleem nativitas Domini noſtri JESU-CHRISTI ſecundum carnem. Romæ paſſio S. Eugeniæ virginis, & Anaſtaſiæ virginis.

VII. Calendas Januarii. Paſſio S. Stephani primi martyris. Romę Dionyſii confeſſoris, Heliæ, Juliani, Meandri, & paſſio S. Marini.

VI. Calendas Januarii. In Epheſo adſumtio

S. Johannis apoſtoli & evangeliſtæ. Hieroſolymis ordinatio epiſcopatus S. Jacobi apoſtoli fratris Domini.

v. Calendas Januarii. Bethleem natale Infantium & lactentium, & tranſlatio corporis B. Thomæ apoſtoli, & octabas ipſius.

iv. Calendas Januarii in Africa Victoris. Romæ Felicis & Bonifacii epiſcopi.

iii. Calendas Januarii. Alexandria Manſueti, Romæ Felicis epiſcopi, Florentii confeſſoris.

ii. Calendas Januarii. Romæ Silveſtri epiſcopi & confeſſoris. Senonis civitate paſſio Columbę virginis.

JANUARIUS.

Menſis Januarius habet dies xxxi.

Calendis Januarii Circumciſio Domini noſtri Jesu-Christi ſecundum carnem. Stephani.

iv. Nonas Januarii. Antiochiæ Iſidori, Firmi, Macharii abbatis, Tubiæ abbatis.

iii. Nonas Januarii. Cirici, Marcellini. Pariſius Genovefæ virginis, Florenti.

ii. Nonas Januarii. Africa Aquilini, Augenti, Bononia Hermetis, Aggæi, Gagi.

Nonis Januarii. Africa, Felicis, Petri. Hieroſolymis Simonis prophetæ, item Simonis confeſſoris.

viii. Idus Januarii. Epiphania Domini ſecundum carnem. Tranſlatio & ordinatio Melanii confeſſoris.

vii. Idus Januarii. Nicomedia Luciani, Iſidori epiſcopi, eductio Jesu de Ægypto.

vi. Idus Januarii. In Græcia Ruſtici, Timothei. Belvacus Luciani martyris.

v. Idus Januarii. In Africa Epictati, Jocundi, Quinti & Martialis.

iv. Idus Januarii. Romæ Meltiadis epiſcopi, & alibi natalis SS. Revocati, Firmi.

iii. Idus Januarii. Alexandria Petri, Seleuci, Aguſti, Gregorii epiſcopi.

ii. Idus Januarii. In Achaia Cyriaci, Moſcenti, Caſtoli, Saturi, Rogati.

Idibus Januarii. Octabas Theophaniæ. Pictavis civitate S. Hilarii epiſcopi & confeſſoris.

xix. Calendas Februarii. In Antiochia Gliceri martyris, Eufraſii confeſſoris.

xviii. Calendas Februarii. Antiochia Abacuc prophetæ. Remus S. Remedii epiſcopi & confeſſoris.

xvii. Calendas Februarii. Romæ Marcelli epiſcopi & martyris, Furſi abbatis, Arelate Honorati epiſcopi.

xvi. Calendas Februarii. In Ægypto, Thebaïda Antonini abbatis. Biturigas Sulpitii epiſcopi. Lingonis Speuſippi, & Eleuſippi, Meleoſippi.

xv. Calendas Februarii. Cathedra S. Petri qua primo Romæ ſedit, Leopardi confeſſoris.

xiv. Calendas Februarii. Hieroſolymis Marthæ & Mariæ ſororum Lazari. Lugduni Niceti confeſſoris.

A xiii. Calendas Februarii. Romæ Fabiani papæ, Sebaſtiani martyris, Mariæ, Audifax.

xii. Calendas Februarii. Felicis, Euſtaſii, Solutoris. Romæ paſſio Agnetis virginis, Aviti confeſſoris.

xi. Calendas Februarii. In Spania paſſio Valerii epiſcopi, Vincentii diaconi, Anaſtaſii martyris.

x. Calendas Februarii. Severiani. Romæ Emerentianæ.

ix. Calendas Februarii. In Antiochia Babilæ martyris, Euſtaſii confeſſoris, Savinæ virginis.

B viii. Calendas Februarii. Romæ tranſlatio corporis S. Pauli apoſtoli, Præjecti martyris.

vii. Calendas Februarii. Paſſio Polycarpi epiſcopi, Fabiani, Sidonis, [illegible] ſanctæ Paulæ.

vi. Calendas Februarii. In Africa Daviti, Eliani, Reatri, Juliani.

v. Calendas Februarii. Romæ S. Agnetis virginis de nativitate, Daviti, Juliani.

iv. Calendas Februarii. Pauli, Victoris, Honorati. Treveris depoſitio Valeri epiſcopi.

iii. Calendas Februarii. In Antiochia Yppoliti. Alibi Pelliani, Cleti.

ii. Calendas Februarii. In Alexandria Ammoni, Cyriaci, Tarciſi, Gelaſi.

C.

FEBRUARIUS.

Menſis Februarius habet dies xxviii.

Calendis Februarii. Ravennæ Severi epiſcopi, Victoris. In Scotia depoſitio Brigidæ virginis.

iv. Nonas Februarii. Purificatio S. Mariæ. Aurelianis depoſitio Siccariæ virginis

iii. Nonas Februarii. In Africa Felicis, Laurenti. Vapingæ Timidi confeſſoris.

ii. Nonas Februarii. Gemini, Gelaſi, Donati, Aquilini, Thimoæ.

Nonas Februarii. In Sicilia paſſio Agathæ virginis. Viennæ depoſitio Aviti epiſcopi.

D viii. Idus Februarii. Sotheris virginis & martyris, & depoſitio Sancti Vedaſti epiſcopi.

vii. Idus Februarii. Aguli martyris, Ammonis, Luci, Saturnini.

vi. Idus Februarii. In Arminia minori Dionyſii, Romæ Paulæ epiſcopi, Emiliani.

v. Idus Februarii. In Alexandria Ammonis, Emiliani, Sebaſtiani.

iv. Idus Februarii. Apollonis epiſcopi [illegible] martyris. Romæ Sotheris virginis, Auſtrebertanæ abbatiſſæ.

E iii. Idus Februarii Eufraſii, Baſiliani, Felicis. Pictavis civitate depoſitio Baldegundis.

ii. Idus Februarii. Damiani martyris, Luciani, Donati, Vincentii, Suſannæ.

Idibus Februarii. Nicomediæ Juliani, Luciani. Lugduni depoſitio Stephani epiſcopi.

xvi. Calendas Martii. Romæ paſſio S. Valentini, Vitalis, Feliculæ, Zenonis.

xv. Calendas Martii. In Antiochia Joſepi, Agapæ virginis, Johannis, Syxti, Victoris.

xiv. Calendas Martii. In Britannia Fauſti, Jubentiæ. In Ægypto Julianæ virginis.

XIII. Calendas Martii. In Africa Concordis, A Donati martyris, Caſti cum aliis LXXXIV.
XII. Calendas Martii. In Africa Rutuli, Silvani, Claſſici, Damiſi, Pauli.
XI. Calendas Martii. In Africa Publii, Juliani, Marcelli, Julii.
X. Calendas Martii. Romæ depoſitio Gagi epiſcopi, Victoris, Didimi, Coronæ.
IX. Calendas Martii. In Africa Sirici, Jucundi, Victurini, Petri, Juſti.
VIII. Calendas Martii. Cathedra S. Petri apoſtoli apud Antiochiam. Teclæ virginis. Concordiæ virginis.
VII. Calendas Martii. Seneriotí, Polycarpi B epiſcopi cum aliis duodecim, Petri, Felicis.
VI. Calendas Martii. In Cæſaria Beroli, Luci, Felicis, Donati, Ingenui.
V. Calendas Martii. In Africa Donati, Juſti, Neſtoris & Caſti.
IV. Calendas Martii. Alexandriæ Antigoni, Titiani, Habundanti.
III. Calendas Martii. Teſſalonica Alexandri, Tyrianæ, Gaianæ.
II. Calendas Martii. Sanctorum Corelis, Pupilli, Juſti, Macharii, Oppoſiti.

MARTIUS.

Menſis Martius habet dies XXXI.

Calendis Martii. Paſſio Leonis martyris. Andegavis Albini epiſcopi & confeſſoris.
VI. Nonas Martii. Romæ Luci epiſcopi, Paulli, Georgii, Heroli, Primitivi.
V. Nonas Martii. Felicis, Lucioli, Emeriti, Juli, Caſti, Juſti.
IV. Nonas Martii. Romæ natalis ſanctorum martyrum Dccc. Juli, Roti.
III. Nonas Martii. In Africa Evoli, Petri, Victoris, Alexandri.
II Nonas Martii. Nicomediæ Victoris, Ale- D xandri, Victurini.
Nonis Martii. In Africa SS. Perpetuæ & Felicitatis.
VIII. Idus Martii. In Nicomedia Quirilli, Rogati, Urbani, Felicis.
VII. Idus Martii. In Arminia militum XL, martyrum, Juliani, Philippi.
VI. Idus Martii. In Nicea Gurgoni, in Antiochia Agapæ virginis.
V. Idus Martii, Romæ Innocenti, & depoſitio S. Gregori papæ.
V. Idus Martii. In Alexandria Candidi, Valeri, Quirilli, Eracli.
III. Idus Martii. Nicomedia Macedoni, Victurini, Martialis, Julii.
II. Idus Martii. Eufroſi, Petri. Romæ Leonis epiſcopi & martyris.
Idibus Martii. Longini, Luci martyris, Fauſtæ, Paulæ.
XVII. Calendas Aprilis. Nicomedia Paſtori, Sereni abbatis, Eugenii, Hilarii.
XVI. Calendas Aprilis. Nicomediæ Theodoli. Hieroſolymis Quiriaci epiſcopi, Dionyſii martyris.
XV. Calendas Aprilis. Alexandriæ Collegii diaconi. Romæ Pymenii presbyteri.
XIV. Calendas Aprilis. In Cæſaria Theodori epiſcopi, Leonti confeſſoris.
XIII. Calendas Aprilis. Pauli, Cyrilli, Joſeph. Fontinella Wlframi confeſſoris.
XII. Calendas Aprilis. Alexandria Serapionis, ▮ depoſitio Benedicti abbatis.
XI. Calendas Aprilis. Narbona Pauli confeſſoris. In Africa Saturnini.
X. Calendas Aprilis. In Africa Felicis, Theodori, Juliani.
IX. Calendas Aprilis. In Africa Agapiti. Romæ Cyrini martyris.
VIII. Calendas Aprilis. Adnunciatio S. Mariæ. Hieruſalem Dominus crucifixus eſt. Paſſio Jacobi apoſtoli.
VII. Calendas Aprilis. Romæ Caſtuli, Monati martyris, Petri.
VI. Calendas Aprilis. Hieroſolymis reſurrectio Domini. In Africa Romoli.
V. Calendas Aprilis. In Cæſaria Rogati, Caſtori. Cabillonis Guntranni regis.
IV. Calendas. Nicomedia Paſtoris, Victuri, Juliani, Saturnini.
III. Calendas Aprilis. Hieroſolymis Domini. Aurelianis Paſtoris epiſcopi.
C II. Calendas Aprilis. In Africa Aneſi, Felicis, Diodoli, Porti, Corneli.

APRILIS.

Menſis Aprilis habet dies XXX.

Calendis Aprilis. In Armenia Partini, Quintiniani, & alibi Victoris.
IV. Nonas Aprilis. In Africa Victoris, Marcellini, Orbani, *alia manu* Luxovio depoſitio Euſtaſii abbatis.
III. Nonas Aprilis. Prancati, Agathæ, Theodoſiæ virginis.
II. Nonas Aprilis. Theodoſi. Mediolani Ambroſii epiſcopi & confeſſoris.
Nonis Aprilis. Claudiani, Marciani, Didymi, Quinti.
VIII. Idus Aprilis. Nicomediæ Firmi, Herenei, Romani, Donati.
VII. Idus Aprilis. Antiochiæ Timothei, Diogenis, Eleuſi.
VI. Idus Aprilis. Africa Timori, Conexi, Conceſſi.
V. Idus Aprilis. Demetri, Helari, Conceſſi, Fortunati, Donati.
IV. Idus Aprilis. In Alexandria Apolloni, Saturnini, Alexandri.
E III. Idus Aprilis. Romæ Leonis papæ. Fortunati, Euſtorgi, Siagri confeſſoris.
II. Idus Aprilis. In Aſia Carpi, Juli, Agapiti, Pauli, Conſtantini confeſſoris.
Idibus Aprilis. Apud Calcidonia Eufemiæ virginis & martyris, Evapi, Catuli.
XVIII. Calendas Maii. Romæ Tiburti, Valeriani, Maximi, Proculi.
XVII. Calendas Maii. Natale SS. Picino Maronis, Meſſoris, Moſitis.
XVI. Calendas Maii. Achaia Gagi, Cariſſimi martyris, Callixti martyris, Felicis.
XV. Calendas Maii. Antiochiæ Petri, Hermo-

genis, Rufi, Fortunati, Nati.
XIV. Calendas Maii. Septimi, Victorici, Donati, Eleutheri epiſcopi.
XIII. Calendas Maii. In Arminia Ermogenis, Gagi, item Gagi, Rufi martyris.
XII. Calendas Maii. Africæ Serviani, Johannis. Romæ Victoris, Mariani.
XI. Calendas Maii. Alexandri, Fortunati, Aratoris, Vitalis, Valeriani.
X. Calendas Maii. Romæ Gagi papæ. Lugduni Epipodi. Senonis Lupi epiſcopi.
IX. Calendas Maii. In Africa Catuli, Urſi, Romæ Georgii, Naboris.
VIII. Calendas Maii. Victoris, Coronæ, Donati, Theonis, Fauſtini, Sidrac & ceterorum.
VII. Calendas Maii. In Perſida civitate Dioſpoli, paſſio S. Georgii, Evoli, Ruſtici.
VI. Calendas Maii. Natale Aurili, Leonis, Vindidi, Maximi, Maximiani.
V. Calendas Maii. Natale SS. Caſtori, Antempni epiſcopi, Stephani epiſcopi.
IV. Calendas Maii. Romæ Vitalis, Luciani cum aliis CCCCX. Bituricas Eurici.
III. Calendas Maii. In Alexandria Germani preſbyteri, Proſduci diaconi, Prudenti lectoris.
II. Calendas Maii. In Alexandria Dorothei, Rodociani diaconi, Quirini epiſcopi.

MAIUS.

Menſis Maius habet dies XXXI.

Calendis Maii. Initium prædicationis Domini. In Aſia Philippi & Jacobi apoſtoli.
VI. Nonas Maii. Natalis SS. Germani, Saturnini, Celeſtini. *Alia manu* Valdeberti abbatis.
V. Nonas Maii. Hieroſolymis Inventio Sanctæ crucis. Romæ S. Juvenalis.
IV. Nonas Maii. Nicomediæ Antonini martyris, Celeſtini, Felicis.
III. Nonas Maii. In Africa Gregorii. Arelate Hilarii epiſcopi, Viveniani.
II. Nonas Maii. In Perſida Hieronti confeſſoris. Mediolani Victoris, Felicis.
Nonis Maii. Nicomediæ Flavi epiſcopi, Auguſtini epiſcopi, Placidi epiſcopi.
VIII. Idus Maii. In Mediolano Victoris martyris, Fortunati, Agati.
VII. Idus Maii. In Auxpoli natale Cyrilli, Zenoni, Timothei.
VI. Idus Maii. Romæ Epimadi, Gurdiani, Cyrilli, Job prophetæ.
V. Idus Maii. In Sirmia Montaniani, Septini Viennæ martyris, Nani epiſcopi.
IV. Idus Maii. Romæ Nerei, Achillei fratrum, Pancrati martyris.
III. Idus Maii. In Palæſtina Taraci, Probi, Andronici, Servaſi epiſcopi.
II. Idus Maii. In Syria Victoris, Cyrici & cum eo CCCC. martyrum, & Coronæ.
Idibus Maii. In Sirmia Timothei & aliarum VII. virginum. Mediolani Victoris.
XVII. Calendas Junii. Aquilini, Eracli, Victuriani, Fiduli confeſſoris.
XVI. Calendas Junii. Romæ Pardoni, Victoris, Primi, Liberi, Eracli.
XV. Calendas Junii. In Alexandria Potamonis preſbyteri, Marci evangeliſtæ.
XIV. Calendas Junii. Romæ Caloceri, Potentianæ martyris, Parteni martyris.
XIII. Calendas Junii. Romæ Baſilæ, Baſiliſſæ, Gervaſi, Protaſi.
XII. Calendas Junii. Timothei, Victori. Autiſſiodori depoſitio beati Vitalis preſbyteri.
XI. Calendas Junii. Romæ Fauſtini. In Corſica Juliæ. Autiſſiodori Helenæ virginis.
X. Calendas Junii. In Spania Epictati, Baſilei epiſcopi, Aproni, Quinti, Deſiderii.
IX. Calendas Junii. Nannetis Rogatiani [redacted] Donatiani martyrum.
VIII. Calendas Junii. Romæ Urbani papæ. Tregas Leoni monachi.
VII. Calendas Junii. In Africa Eracli, Auguſtini epiſcopi. Autiſſiodori Priſci martyris.
VI. Calendas Junii. In Alexandria Aquilini preſbyteri, Heliæ, Julia. Romæ Reſtituti.
V. Calendas Junii. Romæ Martiani, Caſtuli. Pariſius S. Germani epiſcopi.
IV. Calendas Junii. In Biballis Publionis. Treveris Maximi epiſcopi & confeſſoris.
III. Calendas Junii. In Antiochia Iſici, Palatini, martyris Gabini.
II. Calendas Junii. Romæ Petronillæ filiæ S. Petri, Cantiani.

JUNIUS.

Menſis Junius habet dies XXX.

Calendis Junii Teſſalonicæ Octavi, Luciæ, Caſti, Publii, Lupi, Eladi epiſcopi.
IV. Nonas Junii. Romæ Marcellini, Petri, Lugduni XLVIII. martyrum.
III. Nonas Junii. Africæ Quirini, Abdiani, Demetri, Julianæ virginis.
II. Nonas Junii. Natalis Zotici, Camiſi, Julii, Saturnini, Ruſtici epiſcopi.
Nonis Junii in Ægypto Martiani. Romæ Felicitatis, Gregorii.
VIII. Idus Junii. Nividuni Amanti. Gratianopoli Cerati epiſcopi.
VII. Idus Junii, Pauli, Fortunati. In Africa Victori, Privati.
VI. Idus Junii. Romæ Naboris, Nazarii. Sueſſionis Medardi epiſcopi.
V. Idus Junii. Romæ Primi, Feliciani. Ageno Vincenti martyris.
IV. Idus Junii. Romæ Baſillæ, Caſſiani. Autiſſiodori Cenſuri epiſcopi.
III. Idus Junii. Romæ natalis SS. Reſtituti, Emeriti, Fortunati.
II. Idus Junii. Romæ Baſilidis. Tripoli Cinini, Naboris, Nazari.
Idibus Junii. Romæ S. Filiculæ, Creſcentianæ, Theclæ.
XVIII. Calendas Julii. Aurelianis Tranſlatio S. Aniani. Sueſſionis Valerii & Rufini.
XVII. Calendas Julii. Romæ S. Viti [redacted] Clementis, Viveniani, Philippi.

xvi. Calendas Julii. In Africa Diogenis. In Sicilia Saturnini. A

xv. Calendas Julii. Romæ Diogenis, Quiriaci & aliorum CCLXII. martyrum.

xiv. Calendas Julii. Romæ Marci & Marcelliani, Emeli, Felicis.

xiii. Calendas Julii. Mediolani Gervaſi & Prothaſi, Celſi martyris, Yppoliti.

xii. Calendas Julii. In Thomis civitate Pauli, Cyriaci, Feliciani.

xi. Calendas Julii. In Ceſaria depoſitio Euſebii epiſcopi, & alibi Cyriaci.

x. Calendas Julii. In Britannia Albini martyris cum aliis DCCCCX. Paulini epiſcopi.

ix. Calendas Julii. Nicomediæ Aviti, Capitonis, Aricionis.

viii. Calendas Julii. In provincia Palæſtinæ nativitas S. Johannis Baptiſtæ.

vii. Calendas Julii. Tantani, Bigati. Theſſalonicæ Luciæ virginis.

vi. Calendas Julii. Romæ Johannis & Pauli martyrum, [redacted] alibi Gaudenci, Felicis.

v. Calendas Julii. Romæ Criſpi, Spinellæ. In Spania Creſcentis. In Oia Florenti.

iv. Calendas Julii. In Africa Fabiani. Alexandriæ Sereni. Lugduni Herenci.

iii. Calendas Julii. Romæ natalis apoſtolorum Petri & Pauli, & aliorum DCCCC. martyrum. C

ii. Calendas Julii. Romæ Timothei, Leonis. Lemovicis civitate depoſitio Martialis epiſcopi.

JULIUS.

Menſis Julius habet dies XXXI.

Calendis Julii. Gaiæ, Luciæ. In monte Or depoſitio Aaron ſacerdotis.

vi. Nonas Julii. Romæ Damaſi, Proceſſi, Martiniani. Turonis Monegundis.

v. Nonas Julii. In Alexandria Triphonis. In Ediſſa tranſlatio S. Thomæ apoſtoli. D

iv. Nonas Julii. Turonis ordinatio epiſcopatus [redacted] tranſlatio corporis, & depoſitio baſilicæ Martini epiſcopi.

iii. Nonas Julii. Agathoni, Theodoni, Triphonis, Meronæ, Rodoliæ.

ii. Nonas Julii. Palladi, Philippi, Severi, & octaba apoſtolorum.

Nonis Julii. In Alexandria Parteni, Apolloni, Publii, Anovi, cum aliis XVIII.

viii. Idus Julii. In Nicia Suſtrati, Eracli, Proculi, Quarti.

vii. Idus Julii Cyrilli epiſcopi. Romæ Floriani, Fauſtini, Felicitatis. E

vi. Idus Julii. Romæ VII. fratrum filiorum S. Felicitatis.

v. Idus Julii. Mariani & depoſitio S. Benedicti abbatis, alibi Januarii.

iv. Idus Julii. Mediolani Naboris, Felicis. Sicilia Agathæ virginis.

iii. Idus Julii. In Alexandria Serapionis, Trophimi, Evangelii.

ii. Idus Julii. In Africa Donatæ. Lugduni Juſti confeſſoris, Amici confeſſoris.

Idibus Julii. In Alexandria Philippi, Agrippini, Catulini, Bonoſæ.

xvii. Calendas Auguſti. Hilarini, Theodoſii, Dionyſii, Macarii, Mammetis.

xvi. Calendas Auguſti. In Africa Aquilini & alibi Marcelli, Autiſſiodori, Theodoſii epiſcopi.

xv. Calendas Auguſti. Romæ Sempheroſi, Pauli, Herei, Arnuli epiſcopi [redacted] confeſſoris.

xiv. Calendas Auguſti. In Alexandria Siſinni, Juſti, Torquati, Lugduni, Ruſtici [redacted] confeſſoris.

xiii. Calendas Auguſti. In Africa Sabini, [redacted] alibi Victoris, Paulæ, Luciæ.

[redacted] xii. Calendas Auguſti. Africa Victoris. Maſſilia Alexandria. Romæ Praxidis.

xi. Calendas Auguſti. In Galliis monaſterio Fontinellæ depoſitio Wandregiſili abbatis, Cyrilli.

x. Calendas Auguſti. Romæ Vincenti, Ravennæ Apollinaris, Tiſici.

ix. Calendas Auguſti. Victurini, Statiani militaris, Criſtinæ virginis.

viii. Calendas Auguſti. Romæ Aconti, & paſſio S. Jacobi apoſtoli fratris Johannis, Juliani.

vii. Calendas Auguſti. Juviniani, Juliani, Emeſi, Martiani, Adriani.

vi. Calendas Auguſti. Felicis, Juliæ, Simeonis monachi, Jocondi, Januarii.

v. Calendas Auguſti. Auxenti. Mediolani Gervaſi, Protaſi, Beatricis. Britannia Samſonis.

iv. Calendas Auguſti. Felicis, Simplici, Fauſti, Veatricis. Trecas Lupi epiſcopi.

iii. Calendas Auguſti. Abdo & Sennis, Maximi, Beatricis. Autiſſiodori Urſi epiſcopi.

ii. Calendas Auguſti. Democreti, Dionyſii. Autiſſiodori Germani epiſcopi.

AUGUSTUS.

Menſis Auguſtus habet dies XXXI.

Calendis Auguſti. In Antiochia paſſio Machabæorum. Vercellis Euſebii epiſcopi.

iv. Nonas Auguſti. Romæ Stephani epiſcopi & martyris. Theodori epiſcopi.

iii. Nonas Auguſti. Autiſſiodori Euphroni. Ermoli martyris, Drogenis.

ii. Nonas Auguſti. Romæ Laurenti, Creſcentiani, Juſti.

Nonis Auguſti. Eracli, Herenei. Catalonus S. Mimmii epiſcopi.

viii. Idus Auguſti. Romæ S. Xyſti martyris, Feliciſſimi Agapiti. Afræ martyris.

vii. Idus Auguſti. Fauſtini, Anſenti, Quiriaci, Donati confeſſoris, Carpofori.

vi. Idus Auguſti. Romæ Secundini, Cyriaci, Agapæ virginis, Severiani.

v. Idus Auguſti. Firmi, Ruſtici, Dionyſii, Permoni, Gagi, Syxti.

iv. Idus Auguſti. Romæ Laurenti martyris, Creſcentionis, Archaneris.

iii. Idus Auguſti. Romæ Tiburti, Valeriani, Ceciliæ virginis, Caſſiani martyris. In Ebroica civitate depoſitio S. Taurini epiſcopi.

Digitized by Google

II. Idus Aguſti. Romæ Eupli, Macari, Criſanti & Dariæ. A

Idibus Aguſti. Romæ Yppoliti martyris. Luciani, Pontiani, Corneli.

XIX. Calendas Septembris. Furtunati, Vincentiæ, Tibuli, Pauli. Romæ, Euſebii.

XVIII. Calendas Septembris. Adſumptio B. MARIÆ (matris) Domini noſtri JESU-CHRISTI. Nicomediæ Stratonis.

XVII. Calendas Septembris. Emili, Orionis, Tyrſi, Agniti.

XVI. Calendas Septembris. In Ceſaria Mammetis monachi, Origenis, & octava S. Laurenti.

XV. Calendas Septembris. Agapiti, Candidi, Pontini, Helianæ, Maſſæ.

XIV. Calendas Septembris. Filonis, Rufini, Leonti, Magni martyris. Reverſio S. Crucis.

XIII. Calendas Septembris. Valentiniani. Calnone Maximi, & depoſitio Filiberti abbatis.

XII. Calendas Septembris. Juli, Juliani, Vincenti, Privati martyris.

XI. Calendas Septembris. Romæ Timothei, Martialis, Aguſtini, Medardi, Simphoriani. C

X. Calendas Septembris. Furtunati, Abundi, Lugduni Minervæ, Eleazari.

IX. Calendas Septembris. In India Bartholomæi apoſtoli. Rodomo Audoini epiſcopi, Geneſi.

VIII. Calendas Septembris. Romæ Geneſi martyris, Juſti, Paſtoris martyris.

VII. Calendas Septembris. Ermetis, Anaſtaſi martyris, Baſillæ, Maximi.

VI. Calendas Septembris. Sebaſti, Aronti, Rufi martyris, Marcelli, Siagri epiſcopi.

V. Calendas Septembris. Iponoregio depoſitio Aguſtini epiſcopi. Brivads Juliani. D

IV. Calendas Septembris. Heliſei prophetæ. Romæ Savinæ martyris, depoſitio S. Johannis Baptiſtæ.

III. Calendas Septembris. Romæ Gaudentiæ virginis, Felicis, Audacti martyris.

II. Calendas Septembris. Paulini epiſcopi & confeſſoris. Gaiani, Eladi, Optati confeſſoris.

SEPTEMBER.

Menſis September habet dies XXX.

Calendis Septembris. Priſci martyris, Terentiani epiſcopi, Victoris. Senonis Lupi epiſcopi. E

IV. Nonas Septembris. Zenoni, Santoni, Dubitati. Lugduni Juſti epiſcopi.

III. Nonas Septembris. Ariſtonippi, Antonini, Johannis, Lucæ.

II. Nonas Septembris. Rufini, Maximi. Cabillonis Marcelli martyris.

Nonis Septembris. Taurini. Veſontione Ferreoli, Ferrutionis, octava S. Johannis.

VIII. Idus Septembris. Romæ Eleutheri. Capadocia Eugenii epiſcopi.

VII. Idus Septembris. Reginæ martyris. Arelato Auguſtalis, Evortii epiſcopi. Hlodoaldi.

VI. Idus Septembris. Nativitas S. MARIÆ matris Domini. Romæ Adriani.

V. Idus Septembris. Romæ Gorgoni, Alexandri, Jacinti, Donati, Furtunati.

IV. Idus Septembris. Eupli, Heroſi, Hilarii papæ, Alexandri, Tuſci.

III. Idus Septembris. Romæ Proti, Jacinti, Eugeniæ. Andegavis, Maurilionis.

II. Idus Septembris. Lugduni Sacerdotis, Auguſtiduni Evanti, Siri, Serapionis.

Idibus Septembris. Auguſtiduni Nectarii, Feliciſſimi. Turonis Lidori.

XVIII. Calendas Octobris. Romæ Cornelii, Cypriani martyris, & Salutatio S. Crucis.

XVII. Calendas Octobris. Romæ Nicomedis martyris, Cyrini. Tulli Apri epiſcopi.

XVI. Calendas Octobris. Romæ Luciæ, Euphemiæ, Geminiani, Victoris.

XV. Calendas Octobris. Gurdiani, Valeriani, Macrani, Lamdoberti epiſcopi.

XIV. Calendas Octobris. Trophimi, Ociani, Syxti Euſtorgi, Saturi.

XIII. Calendas Octobris. Demetrii, Niceti, Caſtoris, Terioli, Sigonis.

XII. Calendas Octobris. Dorondoni, Dorothei. Romæ Januarii.

XI. Calendas Octobris. Mediolani Victoris martyris. Perſida Mathæi apoſtoli, & alibi Lucæ.

X. Calendas Octobris. Seduni Agono Mauritii, Exſuperii, Candidi CLXXXV. martyrum.

IX. Calendas Octobris. Teclæ virginis. Marci evangeliſtæ. Romæ Lini epiſcopi.

VIII. Calendas Octobris. Conceptio S. Johannis Baptiſtæ. Auguſtiduni Sedulo Andoci.

VII. Calendas Octobris. In Aſia Eucarpi, Bardiniani, Marci.

VI. Calendas Octobris. Romæ Euſebii confeſſoris, ſenatoris. Arvernus Apollinaris.

V. Calendas Octobris. Eleutheri, Andronici, & paſſio Coſmæ & Damiani.

IV. Calendas Octobris. Laurenti. Romæ Juſtini presbyteri.

III. Calendas Octobris. Dedicatio baſilicæ archangeli Michaelis. Placentia.

II. Calendas Octobris. In Placentia civitate Antoni. Hieroſolymis Hieronymi presbyteri.

OCTOBER.

Menſis October habet dies XXXI.

Calendas Octobris. Priſci, Evagri, Remus Remedii, Germani epiſcopi.

VI. Nonas Octobris. Eleutheri. Quirilli. Secundiani, Primi.

V. Nonas Octobris. Teugeni Africa Victoris; Pictavis Leodegarii epiſcopi.

IV. Nonas Octobris. Marci, Adaucti, Daſii, Martiani, Marcelli.

III. Nonas Octobris. Valenti, Apollinaris. Autiſſiodori Fauſti, Flavinæ.

II. Nonas Octobris. Rogati, Amoni. Agennus Fidis martyris. Autiſſiodori Romani

epiſcopi.
Nonis Octobris. Matthæi evangeliſtæ. Bituricas Auguſti confeſſoris.
VIII. Idus Octobris. Dionyſii, Januarii, Marcelli & paſſio S. Reparatæ.
VII. Idus Octobris Pariſius Dionyſii epiſcopi, Ruſtici presbyteri, * Ruſtici diaconi, Marcellini.

* l. Eleutheri.

VI. Idus Octobris. In Africa Euſebii, Dionyſii, Septimi, Probi, Andronici.
V. Idus Octobris. Placidi, Fauſti, Athanaſii, Ampodi, Venanti, Januarii.
IV. Idus Octobris. Evagri, Euſtaſi. Romæ Hediſti. Bituricas Opionis.
III. Idus Octobris. Fauſti, Marcelli, Martianæ. Alexandriæ ſancti Anaſtaſii.
II. Idus Octobris. Romæ Callixti epiſcopi, Ampidi, Modeſti, Saturi, Lupi.
Idibus Octobris. In Capua Luphili, Fortunatæ, Alexandri, Victoriæ.
XVII. calendas Novembris. In Africa natalis ſanctorum Auſini, Marianæ, Nerei.
XVI. calendas Novembris. Lucæ evangeliſtæ obiit LXXVIII. annis ſepultus in Bethania.
XV. calendas Novembris. Lucæ, Victoriæ, Hermetis. Januarii, Agnetis virginis.
XIV. calendas Novembris. Auſterii, Januarii, Proculi, Deſiderii, Domnæ virginis.
XIII. calendas Novembris. Daſi, Zozimi, Promaci, Januarii, Capraſi, Neonis.
XII. calendas Novembris. Gagi, Modeſti cum aliis CCLXXII. Lugduni, Juſti.
XI. calendas Novembris. Philippi, Euſebii, Hermetis, Severi, Leucati.
X. calendas Novembris. Severi, Dorothei, Secreſi, Longini.
IX. calendas Novembris. Vitalis, Felicis, Rogati, Claudiani, Victoris.
VIII. calendas Novembris. Romæ natalis Sanctorum XLV. ſeu militum CXXIV. Criſpini & Criſpiniani.
VII. calendas Novembris. Nicomediæ Luciani, Martiani, Flori, Eracli, Tuti.
VI. calendas Novembris. Polycarpi, Cumini, Metrobi, Florenti.
V. calendas Novembris. Natalis apoſtolorum Simonis & Judæ. Romæ Cyrilli.
IV. calendas Novembris. In Lucrenia Sacinti Sacinoti, Quinti, Feliciani.
III. calendas Novembris. Nicomediæ Januarii, Calendionis, Marci, Germani.
II. calendas Novembris. Africa Daconi, Juliani, & paſſio S. Quintini, Creſcentiani.

NOVEMBER.

Menſis November habet dies XXX.

Calendis Novembris. Lugduni Geneſi epiſcopi. Bajocis Victori epiſcopi, Benigni martyris.
IV. Nonas Novembris. In Africa natalis Sanctorum Publiani, Hermetis, Vitalis.
III. Nonas Novembris. In Africa caput Germani, Theophili, Agricolæ martyris.
II. Nonas Novembris. In Africa Primi, Proculi epiſcopi. Bituricas Luſoris confeſſoris.
Nonis Novembris. In Cæſaria Domnini, Bu-

A blini, alibi Martiæ, Gregori.
VIII. Idus Novembris. Nicomediæ Adriani. Redonis tranſlatio S. Melani confeſſoris.
VII. Idus Novembris. Nicomediæ Euſebi. Alibi Sinfroni, Rogatiani, Donati.
VI. Idus Novembris. Romæ Sanctorum quatuor Coronatorum Claudi, Nicoſtrati, Sinphorini & Simplici martyrum.
V. Idus Novembris. Nicomediæ Damiani, Clementis. Romæ Ypoliti, Chryſogoni.
IV. Idus Novembris. Antiochiæ Demetri, Romæ Leonis papæ. Aurelianis Monitorii epiſcopi.
B III. Idus Novembris. Ravennæ Valenti. Lugduni Venani epiſcopi. Turonus depoſitio S. Martini.
II. Idus Novembris. In Africa Mauruli. In Cæſaria Germani, Cæſari.
Idibus Novembris. In Cæſaria Antoni. Rotomus Amanti. Turonis Bracionis confeſſoris.
XVIII. Calendas Decembris. In Eraclia Clementini, Theodotæ, Filomini, Eracli.
XVII. Calendas Decembris. In Africa Secundini, Seddini, Saturnini, Fidentiani.
XVI. Calendas Decembris. In Africa Rufiniani, Pauli, Vincentiæ.
C XV. Calendas Decembris. In Capadocia Auguſtini epiſcopi. Aurelianis depoſitio Aniani confeſſoris.
XIV. Calendas Decembris. Antiochiæ Romani, Iſici martyris, Octaba S. Martini.
XIII. Calendas Decembris. In Cæſarea Maximi Neoteri. Auguſtiduni Simplici.
XII. Calendas Decembris. In Eraclea Baſſi, Dionyſii, Agapæ virginis.
XI. Decembris. In Antiochia Baſillæ, Saturini, Romæ Gelaſii papæ.
X. Calendas Decembris. Romæ Ciciliæ virginis, Celſi, Cleri, Tiburti, Valeriani.
D IX. Calendas Decembris. Romæ Clementis, Felicitatis martyris. Bovio Columbani abbatis.
VIII. Calendas Decembris. Romæ Chryſogoni, Eleutheri, Clementis martyris.
VII. Calendas Decembris. Luciani, Martiani, Cypriani, Claudiani.
VI. Calendas Decembris. Romæ Cyriaci, Saturnini. Auguſtiduni Amatoris epiſcopi.
V. Calendas Decembris. Nicomediæ Marcelli, Petri. Romæ Optati epiſcopi.
IV. Calendas Decembris. In Sirmia Trophimi, Theodoli, Expiſcaſi.
E III. Calendas Decembris. Romæ Saturnini, Criſanti. Maridariæ Saturnini.
II. Calendas Decembris. Achaiæ civitas Patras natale Andreæ apoſtoli, Ambroſii epiſcopi.

DECEMBER.

Menſis December habet dies XXXI.

Calendis Decembris. Romæ Candidi, Lucii. Noviomo civitate Eligii epiſcopi.
IV. Nonas Decembris. Romæ Vivianæ, Pondanæ, Demetriæ, Securi.
III. Nonas Decembris. In oriente Merobi, Claudici, Felicis, Victuri.

Digitized by Google

II. Nonas Decembris. Romæ Barbaræ virginis. Floriaco adventio corpus S. Benedicti abbatis.
Nonis Decembris. Criſpini, Humili, Trophimi, Felicis, Victoris.
VIII. Idus Decembris. In Africa Zeloti, Furtunati, Hermogenis, Rogati.
VII. Idus Decembris. Antiochia Polycarpi. Romæ Euticiani epiſcopi, & octaba S. Andreæ.
VI. Idus Decembris. In Africa Petri, Victoris, Urbani, Bonifacii.
V. Idus Decembris. Melciade papa. Arvernus Agriculæ. In Spania Eulaliæ.
IV. Idus Decembris. Natalis SS. Euſebii, Urani, Succeſſi.
III. Idus Decembris. Romæ Damaſi papæ, Juliæ, Prætextati, Secundi.
II. Idus Decembris. Romæ Eulaliæ, & alibi Ermogenis S. Eurici, cujus geſta habentur.
Idibus Decembris. Ravenna Urſioni, Leuchadi. In Sicilia Luciæ virginis.
XIX. calendas Januarii. Lugduni Viatoris. Viennæ Lupicini. Remus Nicaſi.
XVIII. calendas Januarii. In Aſia Fauſtini, Luci. Aurelianis Maximi confeſſoris.
XVII. calendas Januarii. Ravennæ Valentini, Agriculæ.
XVI. calendas Januarii. Africa Victoris, Adjutoris, Honorati, Quarti.
XV. calendas Januarii. Quinti, Pauli, Digni. Romæ Luciæ virginis, Honorati.
XIV. calendas Januarii. Zozimi, Cyriaci. Autiſſiodori, Gregorii, Darii, Criſanti.
XIII. calendas Januarii. In Tracia Julii. Romæ Zefirini. In oriente Teclæ.
XII. calendas Januarii. In Ediſſa natalis S. Thomæ apoſtoli. Romæ Innocenti.
XI. calendas Januarii. In Antiochia Baſilei & aliorum XXX. martyrum. Demetrii.
X. calendas Januarii. Nicomediæ Natalis SS. XXXV. martyrum, Apolloni. Romæ Eugenii.
IX. calendas Januarii. In Tropoli Luciani. Romæ Pauli, Metrobi. In Antiochia Natalis virg. XL. Zenoni, Theotini, Druſi, Donati.

ANTIQUUM MARTYROLOGIUM

MORBACENSE.

Ex MS. Codice Morbacenſis Monaſterii.

IN NOMINE S. TRINITATIS

Incipit Martyrologium per anni circulum.

VIII. Calendas Januarii. Bethleem nativitas Domini.
VII. Paſſio Stephani.
VI. Ordinatio epiſcopi Jacobi apoſtoli. Aſſumtio Johannis evangeliſtæ.
V. Bethleem natale martyrum infantium & lactentium.
IV. Romæ Felicis, Bonefacii epiſcopi.
III. Alexandria Manſueti, Pauli, Felicis epiſcopi.
Pridie cal. Silveſtri epiſcopi. Senonis paſſio Colombæ virginis.

Januarius habet dies XXXI.

Cal. Januarii. Circumciſio Domini noſtri Jeſu-Chriſti ſecundum carnem.
IV. Nonas Ant. Iſidiri, Macharii, Vitalis, Stephani.
III. Pariſius Genevæ virginis.
Pridie nonas. Africa Cæzari, Aquilini, Bon. Hermetil.
Non. Hieroſolymis Simeonis prophetæ.
VIII. Idus. Epiphania Domini.
VII. Nicomediæ Luciani.
VI. Græcia. Ruſtici, Timothei, Agnæ, Egemonis epiſcopi.
V. Epiſtiti, Saturnini, Revocati.
IV. Africa Revocati. Alibi Melciades, Pauli heremitæ.
III. Gregorii epiſcopi. In Alexandria Petri. Alibi Philoromi.
Pridie idus in Achaia Ciriaci, Zotici, Caſtoli.
Idus, depoſitio Pictavis Helarii epiſcopi.
XIX. Antiochia Gliceri martyris. Alibi Pauli.
XVIII. Abacuc propheta. In Egypto Criſconi.
XVII. Romæ depoſitio Marcelli papæ martyris. Marthæ.
XVI. In Ægypto Antonii, Africa Mucii.
XV. Cathedra Petri apoſtoli qua primo Romæ ſedit.
XIV. Africa Pauli. Hieroſolymis Marthæ & Mariæ.
XIII. Romæ Fabiani, Sebaſtiani martyrum. Alibi Clementi.
XII. Felicis & paſſio Agnetis virginis. Aviti confeſſoris.
XI. Romæ Vincentii & Anaſtaſii martyrum.
X. Severiani martyris, Romæ Emerentianæ martyris, Caſtuli.
IX. Antiochæ Babillæ martyris, Savinæ virginis.
VIII. B. Pauli apoſtoli converſio in Damaſco. Projecti &
VII. Policarpi epiſcopi. S. Paulæ.
VI. Africa Dativi.

V. Romæ

v. Romæ Agnedis virginis de Nativitate, Perpetuæ.
iv. Pauli, Honorati. Treviris Valerii epiſcopi, Sabinæ.
iii. Antiochia Yppolyti, Philippiani.
Pridie cal. Feb. Alexandria Tharſici, Geminiani epiſcopi.

Februarius habet dies xxviii.

Cal. Februarii. In Scotia Brigittæ virginis, depoſitio Severi epiſcopi.
iv. nonas Solemnitas S. Mariæ, vel ſuſceptio Domini in templo.
iii. Lugduni Lupicini confeſſoris.
ii. Gemini.
Non. Sicilia. Paſſio Agathæ virginis.
viii. idus. Vedaſti epiſcopi.
vii. Ayguli.
vi. Romæ Pauli epiſcopi.
v. Alexandri.
iv. Appollonis.
iii. Lingonis Deſiderii epiſcopi. Pict. Baldegundæ, Zachariæ prophetæ.
Pridie idus Febr. Damiani.
Idus, depoſitio Stephani epiſcopi.
xvi. cal. Martii Romæ Valentini, Egilmari abbatis.
xv. Joſippi. Diabolus à Domino receſſit retro. Fauſtini & Jovitæ in Briſſia.
xiv. Julianæ martyris cum Ymilia.
xiii. Donati martyris.
xii. Rutuli.
xi. Publii.
x. Potamii.
ix. In Africa Viroli.
viii. Cathedra S. Petri apoſtoli, quando ſedit apud Antiochiam.
vii. Serenoti.
vi. Heroli, & natalis S. Mathiæ apoſtoli.
v. Donati.
iv. Alexandri.
iii. Dionyſii.
Pridie cal. Martii Rufini, Juſti.

Martius habet dies xxxi.

Calendis Martii, Paſſio Leonis. Andegavis Albani confeſſoris.
vi. nonas. Lucii epiſcopi.
v. Felicis.
iv. Romæ natalis Sanctorum martyrum DCCCIX.
iii. Marci, Martini.
Pridie nonas. Nicomediæ Victoris.
Non. Affrica, Paſſio S. Perpetuæ.
viii idus. Nicomedia Quirilli.
vii. In Arminia militum XL.
vi. Nicomedia Gurgonii.
v. Gagi.
iv. Gregorii papæ.
iii. Nicomediæ Macedonii.
Pridie idus Romæ Leonis epiſcopi & martyris.
Idus Nicomedia Longini. Hieroſolymis Jacobi apoſtoli. Lucæ evangeliſtæ.
xvii. cal. Apr. Hieroſolymis Caſtori, Juliani.
xvi. Romæ Pimenii preſbyteri, Patricii epiſcopi in Scotia.
A xv. Theodori, Pimenii preſbyteri.
xiv. Theodori.
xiii. Alexandriæ Joſeph.
xii. Alexandriæ Serapionis, Benedicti abbatis.
xi. In Narbona Pauli confeſſoris.
x. Proculi epiſcopi Veronenſis. Affrica Felicis.
ix. Romæ Cirini martyris.
viii. Adnunciatio S. Mariæ, & paſſio Jacobi apoſtoli.
vii. Romæ Caſtuli.
vi. Reſurrectio Domini noſtri Jeſu Chriſti. In Africa Romoli.
v. Cavelone Gundramni regis.
B Pridie calendas Africa Aneſii.

Aprilis habet dies xxx.

iv. nonas. In Africa Amphiani.
iii. In Nicia Thomæ apoſtoli.
Pridie nonas. Medilani depoſitio S. Ambroſii confeſſoris.
Non. Claudianæ.
viii. idus. In Nicomedia Firmi.
vii. In Antiochia Timothei.
vi. Africa Timori.
v. Demetri.
C iv. Alexandriæ Apollonii.
iii. Romæ Leonis.
Pridie idus. In Aſia Carpi. Veronæ S. Zenonis.
Idus. In Calcedoni Eufemiæ virginis.
xviii. cal. Maii. Romæ Tiburtii Valeriani.
xvii. Picino.
xvi. Achaia Cariſſimi martyris.
xv. Antiochiæ Petri.
xiv. Septimi.
xiii. Armenia Hermogenis.
xii. Africa Serviani.
xi. Alexandria Fortunati.
x. Romæ Gai papæ.
D ix. Carulini, S. Georgii.
viii. Victoris.
vii. Dioſpolis civitate Georgii martyris.
vi. Aurilii. ix. Egypt. m. Pachomii.
v. Antimi epiſcopi.
iv. Euſebii, natalis Vitalis Ravena.
iii. Alexandriæ Germani.
Pridie calendas. Alexandriæ Dorothei.

Madius habet dies xxxi.

Cal. Maii. In Aſia natale Philippi & Jacobi apoſtoli.
vi. nonas Germani.
E v. Inventio S. Crucis, Juvenalis confeſſoris, Alexandri Eventi & Theodoli.
iv. Antoninæ martyris.
iii. Euphemiæ, Peregrini.
Pridie non. Perſida Mathei apoſtoli. Mediolani Victoris, Felicis, & natale S. Johannis.
Nonas. Aguſtini.
viii. idus Victoris martyris.
vii. Quirilli.
vi. Job prophetæ, Gordiani & Epimachi.
v. Montaniani.
iv. Romæ Nerei, Achillei, Pancratii.
iii. Agrippæ, Sanctonico Martini confeſſoris.

Pridie idus. Ciryco. Romæ Iſidori, Bonifacii. A
Idus. Maii. Timothei.
xvii. cal. Junii. Aquilini.
xvi. Victoris.
xv. Alexandria Potamionis, Marci evangeliſtæ.
xiv. Paterni martyris.
xiii. Gervaſii & Protaſii.
xii. Timothei, Mathei apoſtoli, tranſlatio S. Zenonis epiſcopi.
xi. Fauſtini.
x. Epicti.
ix. Rogatiani, Donatiani.
viii. Johannis apoſtoli. Trecis Leonæ monachi, natale Urbani.
vii. Antiochia paſſio Priſci, Auguſtini epiſcopi. B
vi. Romæ Reſtituti.
v. Paſſio Germani confeſſoris.
iv. Pullionis.
iii. Antiochia Sici.
Prid. cal. Romæ Petronillæ virginis, filii S. Petri.

Junius habet dies xxx.

Cal. Junii. Theſſaloniæ Octavii, natalis S. Nicomedis.
iv. nonas. Romæ Marcelli, Petri.
iii. Quirini. Alibi Thomæ apoſtoli.
ii. Zotici C
Non. Bonefacii martyris epiſcopi Mogontiæ civitatis. Requieſcit [redacted] Fulta civitate.
viii. idus Nevedunno Amantii.
vii. Pauli.
vi. Marciani.
v. In Agenno Vincentii martyris, Primi, Feliciani.
iv. Baſillæ.
iii. Reſtituti, Barnabæ apoſtoli.
Pridie idus. Felicis, Cirini Naboris, Nazarii Baſilidis.
Idus. Perſida Bartholomei apoſtoli.
xviii. cal. Julii. Ignatii epiſcopi, in loco qui D dicitur Marianus ſub Diocletiano.
xvii. Romæ Viti martyris cum papate ſuo Modeſto ſepultus.
xvi. Diogenis.
xv. Romæ Diogenis.
xiv. Romæ Marci Marcelliani.
xiii. Mediolani Nazarii, Gervaſii, Protaſii.
xii. Pauli.
xi. Bellici.
x. Jacobi apoſtoli Alphei, Paulini Nolenſis epiſcopi.
ix. Nicomedia Ariti, vigilia Johannis Baptiſtæ.
viii. In Paleſtina natale S. Johannis Baptiſtæ E & dormitio Johannis apoſtoli.
vii. In Africa Bigati.
vi. Gaudentii, Johannis & Pauli.
v. Criſpi.
iv. Africa Fabiani, Leonis papæ.
iii. Romæ natalis apoſtoli Petri & Pauli. Paſſio Simonis & Judæ.
Pridie calendas. Romæ Timothei.

Julius habet dies xxxi.

Cal. Julii. Romæ Gaiæ.

vi. nonas. Proceſſi [redacted] Martiniani. Depoſitio S. Irenei epiſcopi.
v. Timothei apoſtoli. In Edeſſa tranſlatio Thomæ apoſtoli.
iv. Turonis ordinatio & tranſlatio, & dedicatio S. Martini.
iii. Agathonis.
Pridie. nonas. octaba apoſtolorum.
Nonas. Alexandria Paſtemii.
viii. idus. Suſtrati
vii. Moclii.
vi. Felicis, vii. fratrum.
v. Depoſitio S. Benedicti abbatis, id eſt tranſlatio ipſius corporis.
iv. Mediolani Naboris & Felicis.
iii. Alexandria Serapionis.
Pridie idus. Africa Donati.
Idus. Alexandriæ Philippi. Romæ Cirici martyris, Quirici filio Julittæ.
xvii. cal. Auguſti. Hilarini.
xvi. In Africa Aquilini.
xv. Arnulfi epiſcopi & confeſſoris.
xiv. Alexandriæ Siſinnii. Lugduni Ruſtici confeſſoris.
xiii. Africa Sabini.
xii. Africa Victoris. Romæ Praximidis.
xi. Antiochia Cirilli, & Mariæ Magdalenæ.
x. Romæ Vincenti, Appollenaris.
ix. Criſtinæ virginis.
viii. Paſſio S. Jacobi Zebedei apoſtoli, fratris Johannis.
vii. Joviti.
vi. Simionis monachi.
v. Britannia Sanſonis, Nazarii, Celſi.
iv. Fauſtini. Trecis Lupi epiſcopi, Proſperi epiſc.
iii. Romæ Abdon & Sennen. Autiſſiodori Urſi epiſcopi.
Pridie cal. Autiſſiodori Germani confeſſoris, Secundi.

Auguſtus habet dies xxxi.

Cal. Aug. Antiochia SS. Machabeorum. Vercellis Euſebii.
iv. nonas. Romæ Stephani epiſcopi & martyris.
iii. Auguſtoduni Eufroni.
Pridie. nonas. Romæ Laurentii.
Non. Auguſtoduni Caſſiani epiſcopi.
viii. idus. Romæ Xiſti martyris, Feliciſſimi, & Agapiti.
vii. Afræ, Fauſtini, Donati. Eunomia Eutropia.
vi. Secundi, Ciriaci.
v. In Brivenſe Martini, vigilia S. Laurentii martyris.
iv. Romæ Laurentii martyris.
iii. Romæ Tiburtii, Valeriani.
Pridie. idus Eupli.
Idus. Romæ Ippolyti martyris, Caſſiani martyris.
xix. cal. Sept. Fortunati, Euſebii confeſſoris.
xviii. Aſſumtio S. Mariæ matris Domini.
xvii. Emeli.
xvi. Mammetis, [redacted] octaba S. Laurentii.
xv. Agapiti.

xiv. Magni martyris.
xiii. Valeriani Leonii.
xii. Julii.
xi. Romæ Timothei. Auguſtoduni Medardi.
x. Fortunati.
ix. India Natale Bartholomei apoſtoli.
viii. Romæ Geneſii martyris, natalis S. Bartholomei ſicut quidam volunt.
vii. Hermetis Alexandri martyris.
vi. Sebaſti. Arelata Cæſarii epiſcopi. Auguſtoduni Siagrii epiſcopi. Ruſi.
v. Ippone depoſitio S. Auguſtini epiſcopi & confeſſoris, Hermæ.
iv. Heliſei prophetæ, paſſio S. Johannis Baptiſtæ. Romæ Sabinæ virg.
iii. Candidæ. Felicis & Adaucti.
Pridie calendas Paulini epiſcopi & confeſſoris.

September habet dies xxx.

Cal. Septembris Priſci martyris, Victoris, Conſtantii & Feliciani.
iv. non. Zenonis, Antonii. Lugduni Juſti epiſcopi.
iii. Ariſtonippi.
Prid. non. Cavellone Marcelli martyris.
Non. Veronis Ferreoli.
viii. idus. Romæ Eleutherii.
vii. Senoti, Chlodoaldæ confeſſoris.
vi. Nativitas S. Mariæ matris Domini, Timothei, Sergii papæ.
v. Romæ Gurgonii.
iv. Silvani, & DCCCC. martyrum.
iii. Romæ Porthi, Jacinthi, Candidi, Regulæ virginis.
Pridie idus Lugd. Sacerdotis.
Idus Nicetii.
xviii. cal. Romæ Cornelii, Cypriani, & Exaltatio S. Crucis.
xvii. Tullo Apri confeſſoris, Valeriani.
xvi. Euphemiai, Luciæ, Geminiani.
xv. Deſiderii martyris. Auſtria Landeberti epiſcopi.
xiv. Euſtorgii.
xiii. Dimecii Sigonis confeſſoris.
xii. Romæ Januarii.
xi. Perſida Mathei apoſtoli. Lucæ evangeliſtæ.
x. Sidunis Agauno Mauricii & ſociorum Candidi & Victoris.
ix. Teclæ virginis. Alexandriæ Marci evangeliſtæ.
viii. Conceptio S. Johannis.
vii. In Aſia Eucarpi.
vi. Arvernis Apollonii.
v. Coſmæ & Damiani martyrum.
iv. Martialis.
iii. Dedicatio baſilicæ Michaëlis archangeli.
Pridie cal. In Territorio Hieroſolymitano in leem Hieronymi preſbyteri.

October habet dies xxxi.

Cal. Octobris Remis Remigii epiſcopi. Autiſſiodore Germani epiſcopi.
vi. non. Paſſio S. Leodegarii pontificis martyris.
v. Egypto Marci evangeliſtæ, Marci Marcelliani.

A iv. Marci, Marcelliani, Audacti.
iii. Placidi, Valentini, Fauſti.
Prid. nonas Rogati, Romani epiſcopi, Lucilli abbatis.
Non. natalis S. Marci papæ, & Marcelli.
viii. idus Reparatæ, Juliani epiſcopi, Euſebii epiſcopi.
vii. Domnini, Dionyſii martyris, Gereon.
vi. Sereni, Paulini.
v. Martialis, Marcelli, Andromai.
iv. Priſciani, Maximiliani.
iii. Athanaſii epiſcopi, Januarii.
ii. Natalis S. Calixti papæ, Pauli epiſcopi.
B Idus. In Capua Lucidi, Fortunati.
xvii. cal. Nov. Gallionis Gernas, Saturnini.
xvi. Alexandria Hini, Donati.
xv. Sol in ſcorpione, Bethania Lucæ evangeliſtæ.
xiv. Agnetis, Feſti, Auſteri.
xiii. Daſi, Zozimi, Euticis.
xii. Gagi, Modeſti, Juſti.
xi. Severini epiſcopi confeſſoris, Hermetis.
x. Severi, Coſmæ & Damiani, Longini.
ix. Vitalis, Felicis, Flaviani.
viii. Chryſanti, Mauri, Dariæ, Ceſennii.
vii. Luciani, Flori, Tuti, Marciani.
C vi. Eumenii, Mariani, Tarſi.
v. Apoſt. Symonis & Judæ. In Ægypto Martyr Athyr.
iv. Lucani, Rachinti, Quinti.
iii. Germani epiſcopi, Vincentii Diaconi, Gavini.
Pridie cal. Juliani, Donati.

November habet dies xxxi.

Cal. Natale S. Cæſarii, Hilarii epiſcopi, Benigni.
iv. nonar. Publiani, Vitalis.
iii. Agricolæ, Germani.
Pridie. non. Cæſarii diaconi, Proculi epiſcopi.
D Nonas Domnini, Gregorii, Saturi.
viii. idus Nicomedia Adriani, alibi Donati, Euſtaſii.
vii. Euſebii, Symphoriani.
vi. Natale quatuor coronatorum, Claudii, Nicoſtrati, Simphoriani, Caſtoris.
v. Natale S. Theodori, Donati.
iv. Leonis epiſcopi, Monitoris, Aminiſi.
iii. Natale S. Mennæ, S. Martini Turonis.
Pridie idus. Africa Mauruli, Publi, Germani.
Idus. Briccii confeſſoris, Amanti, Felicis.
xviii. cal. Dec. Theodori, Heracli, Philomoni.
xvii. Auguſtini epiſcopi, Felicitatis, Saturnini.
E xvi. Fidentiani, Juſti.
xv. Theclæ virginis.
xiv. Anaſtaſii, Iſici, Romani martyris.
xiii. Cæſaria Maximi, Januarii, Simplicii.
xii. Baſſi, Dionyſii, Gagii, Agapæ.
xi. Romæ Celſi, Gelaſii papæ, Clementis.
x. Natale S. Cæciliæ virginis, Cleri.
ix. Natale S. Clementis & Felicitatis, Columbani abbatis.
viii. Natale S. Chryſogoni.
vii. Petri epiſcopi, Cypriani.
vi. Cirici, Saturnini, Amatoris epiſcopi, Valentini, Caſſii & Feliciſſimi.

v. In Ægypto M. Chocas Optati epiſcopi, A
Marcelli.
IV. Theodeli, Trophimi.
III. Vigilia S Andreæ, Saturnini, Chryſanthi.
Pridie. calendas Andreæ apoſtoli.

December habet dies XXXI.

Cal. Dec. Abundi, Candidi, Caſſiani, Rogati, Lucii.
IV. nonas Vibiani, Sicori, Victorii.
III. Merobi, Claudici, Criſpini, Johannis, Stephani.
Pridie nonas. Romæ natale Barbaræ virginis, B
Heracli, Victoris.
Nonas Criſpini, Felicis, Victoris, Pauli.
VIII. idus Ambroſii, Fortunati, Zeloti. In Antiochia Symonis.
VII. Polycarpi, Theodori, Eutaciani.
VI. Euſebii, Eutani, Succeſſi, Zenonis.
V. Africa Petri, Victoris, Urbani.
IV. Romæ Melchiadæ papæ, Damiani.
III. Romæ Damaſi papæ, Victorici.
Pridie. idus. Eulaliæ, Hermogenis. Hiſpania Valentini.
Idus. Natale S. Luciæ virginis. Ravennæ Urſioni.
XIX. cal. Jan. Druſi, Zozimi. Remis Nicaſii, Theodori.
XVIII. Trium puerorum, Ananiæ, Azariæ, Mizaelis.
XVII. Ravennæ Valenti, Navalis, Agricolæ.
XVI. Africa Victoris, Adjutoris, Donati.
XV. Quinti, Honorati.
XIV. Bithinia, Zozimi, Secundi, Pauli.
XIII. Zepherini. In oriente Theclæ virginis, Anaſtaſiæ.
XII. Tranſlatio Thomæ apoſtoli.
XI. Romæ Felicis, Demetri, Baſilei.
X. Egeni, Urbani, Cornelii.
IX. In vigiliis Domini XL. virgin. coronatarum.

ANTIQUUM
CORBEIENSIS MONASTERII
MARTYROLOGIUM.

Ex MS. Corbeienſis Monaſterii,

Incipit Martyrologium. C

VIII. Calendas Januarii. Bethlæem nativitas Salvatoris Domini noſtri Jeſu Chriſti ſecundum carnem. Romæ depoſitio S. Eugeniæ virginis.
VII. calendas Januarii in oppido Hieroſolymitano in villa Gafargamala paſſio ſancti Stephani protomartyris & apoſtoli, qui lapidatus eſt à Judæis.
VI. calendas Januarii. Adſumtio S. Johannis evangeliſtæ apud Epheſum, & ordinatio epiſcopatus S. Jacobi fratris Domini.
V. calendas Januarii. Bethleem natale SS. In- D
fantium lactentium, qui ſub Herode pro Chriſto paſſi ſunt.
IV. calendas Januarii. In Africa Domici. Romæ Felicis & Bonifacii epiſcopi.
III. calendas Januarii Alexandria Manſueti . . . . . in inſula S. Florenti . . . Turonis civitate Perpetui epiſcopi & confeſſoris.
II. calendas Januarii. Cartagine Donati, Cæleſtini. Romæ Donati, Pauli, & depoſitio S. Silveſtri epiſcopi & confeſſoris. Senonas civitate paſſio S. Columbæ virginis.

Menſis Januarius habet dies XXXI.

Cal. Januarii. Circumciſio Domini noſtri Jeſu E
Chriſti ſecundum carnem.
IV. Nonas Januarii. Antiochia Siridoni epiſcopi. Hieruſolyma Stephani.
IV. Nonas Januarii. In Eleſponte civitate Parochia Cyrici. Pariſius depoſitio S. Genovefæ virginis. Vienna depoſitio B. Florentii epiſcopi & confeſſoris.
Pridie nonas Januarii. In A Aquilini, Gemini, Eugenii.
Nonas Januarii. In Africa Felicis. Hieruſolyma Symeonis prophetæ, cum obtulit ei Dominum Jeſum Chriſtum. Maria & Joſeph, & depoſitio ipſius prophetæ.
VIII. idus Januarii. Epiphania Domini noſtri Jeſu Chriſti. In Africa Flori.
VII. idus Januarii. In Nicomedia Luciani presbyteri, qui in quatuor partibus diviſus eſt.
VI. idus Januarii. In Græcia Ruſtici, Philei, Timothei. In Gallia civitate Belloacus, paſſio S. Luciani martyris.
V. idus Januarii. In Africa Epictati, Jocundi, Quinti.
IV. idus Januarii. In Africa Revocati, Firmi, Nirthi.
III. idus Januarii. In Alexandria Petri, S. Luci confeſſoris.
Pridie idus Januarii. In Achaia Cyriaci, Moſcenti, Saturi.
Idus Januarii. In Africa Ingenui, Pictavis depoſitio S. Hilarii epiſcopi & confeſſoris.
XIX. cal. Februarii. In Antiochia Cleri diaconi. Nola Companiæ, paſſio S. Felicis, & depoſitio beati Eufraſi epiſcopi & confeſſoris.
XVIII. cal. Februarii. In Ægypto Criſchoni. Remis depoſitio S. Remedii epiſcopi & confeſſoris. Pictavis dedicatio baſilicæ S. Amanti.

Digitized by Google

xvII. cal. Februarii. Romæ via Salaria in cimiterio Priſcillæ, depoſitio S. Marcelli epiſcopi & confeſſoris. Arlato depoſitio S. Honorati epiſcopi & confeſſoris.

xvI. cal. Februarii in Africa Micæ, Victoris. In Gallia civitate Bituricas, depoſitio S. Sulpicii epiſcopi & confeſſoris.

xv. cal. Februarii. Dedicatio Cathedræ S. Petri apoſtoli, quam primo Roma ſedit. In Africa Sconiſi.

xIv. cal. Februarii. In Africa Quinti, Pauli, Geronti, Maria & Marta.

xIII. cal. Februarii. Romæ Fabiani epiſcopi, & paſſio S. Sebaſtiani martyris.

xII. cal. Feb. Roma Paſſio S. Agnetis virginis. Trecas paſſio S. Patrocli martyris. Arvernis depoſitio B. Aviti epiſcopi & confeſſoris.

xI. cal. Februarii. In Hiſpaniis civitate Valentia paſſio S. Valerii epiſcopi ad Gemellas Clementis, & paſſio S. Anaſtaſii & Vincentii martyris.

x. cal. Februarii. In Mauritania civitate Neoceſſario paſſio S. Severiani, & paſſio SS. Eugeni, Machari.

Ix. cal. Februarii. In Antiochia paſſio S. Babylli epiſcopi cum tribus parvulis.

xIII. cal. Februarii Roma tranſlatio S. Pauli apoſtoli.

vII. cal. Februarii. Inicia Smyrnæ paſſio S. Policarpi epiſcopi. In Campinia Puteolis, Arthematis & Armatæ.

vI. cal. Februarii. Roma S. Agnetis virginis, Donati, Viti.

v. cal. Februarii. In Africa Dativi, Juliani, Telliani, Reotri.

Iv. cal. Februarii. In Gabala civitate S. Pauli. Treviris depoſitio B. Valerii epiſcopi & confeſſoris.

III. cal. Februarii. In Antiochia paſſio S. Ypoli martyris. Cala monaſterio depoſitio Baldechildis reginæ. Corbeia monaſterio dedicatio baſilicæ S. Johannis evangeliſtæ.

Pridie calendas Februarii. In Alexandria Tarſici, Zotici, Ammoni.

Menſis Februarius habet dies xxvIII.

Calendas Februarii. In Græcia SS. Polycarpi, Pœnis, Dionyſii. In Scotia depoſitio S. Brigidæ virginis.

Iv. nonas Februarii. Purificatio beatæ Mariæ, quando repreſentatus eſt Jesus in templo. Aurilianis depoſitio S. Floſculi epiſcopi.

III. non. Februarii. In Africa Felicis, Celerinæ, Felicitatis.

Pridie non. Februarii Foroſimphroni natalis Gemini, Gelari.

Non. Februarii. In Sicilia Cathenas civitate, paſſio S. Agathæ virginis. In oriente Patras civitate ordinatio epiſcopatus S. Andreæ apoſtoli & martyris. Vienna depoſitio Aviti epiſcopi & confeſſoris.

vIII. idus Februarii. Romæ via Appia in ejuſdem cimiterio paſſio Soteris virginis & martyris, Amandi. Atrabatas depoſitio S. Vedaſti epiſcopi & confeſſoris.

A vII. idus Februarii. In Britanniis civitate Auguſt natale Auguli epiſcopi.

vI. idus Februarii. In Arminia minori natale Dionyſii. Romæ depoſitio S. Pauli epiſcopi & confeſſoris.

v. idus Februarii. Sueto apud Cyprum natalis Alexandri.

Iv. idus Februarii. In Alexandria paſſio Apollonis, Betleem ſub Herode paſſio SS. Andreæ, Apori.

III. idus Februarii. In Apamia Pœnis Eufraxi, Armatæ. In Campania Baſiliani. Romæ Serothedis.

B Pridie idus Februarii. In Africa paſſio S. Damini, Victuriæ. In Italia Donati, depoſitio Simplici epiſcopi.

Idibus Feb. In Nicomedia paſſio S. Juliani. Lugduno depoſitio beati Stephani epiſcopi.

xvI. cal. Martii. In Tuſpoliti civitate natalis S. Vitalis.

xv. cal. Martii. In Antiochia natalis S. Joſeppi diaconi. Interamne natalis S. Agapæ virginis.

xIv. calendas Martii. In Britanniis natalis S. Fauſtini. In Nicomedia paſſio S. Julianæ virginis & martyris.

xIII. cal. Martii. In Africa civitate Concorde C. paſſio SS. Donati, item Donati, Victoris, Agape.

xII. cal. Martii. In Africa natalis SS. Rutuli, Silvani.

xI. cal. Martii. In Africa natalis SS. Publii, Juliani.

x. cal. Martii. Apud Cyprum natalis Potaminæ.

Ix. cal. Martii. In Africa natalis SS. Diruli, Juſti.

vIII. cal. Martii. Natalis cathedræ S. Petri apoſtoli, quam ſedit apud Antiochiam. Nicomediæ natalis S. Teclæ virginis, diſcipulæ ſancti Pauli apoſtoli.

D vII. cal. Martii. In Pannoniis Senereti, Antogoni, Rutuli, Libii, Rogatiani. In Aſia Policarpi cum aliis xII.

vI. cal. Martii. In Cæſaria Cappadociæ natalis SS. Heroli, Luci, Sirgi. Romæ Abſalonas. In Porto Primitivæ.

v. calendas Martii. In Africa natalis SS. Donati, Juſti, Rutuli. Pamphiliæ natalis SS. Neſtoris & Caſtæ.

Iv. cal. Martii. natalis ſanctorum Alexandri, Neſtoris, Teonis.

III. calendas Martii. In Teſalonica natalis ſanctorum Alexandri, Antigoni. In Africa Dionyſii & aliorum xxxIII.

E Pridie cal. Martii. Natalis SS. Celeris, Pupilli, Gagi.

Menſis Martius habet dies xxxI.

Calendis Martii. Natalis SS. Leonis, Donati, Habundanti. Andecavis civitate depoſitio ſancti Albini epiſcopi & confeſſoris.

vI. nonas Martii. Jorgii, Herodi, Abſolomiæ Arenei.

v. nonas Martii. Felicis, Luciolæ, Juſti, Fortunati.

Iv. nonas Martii. Natalis martyrum nongen-

rorum. Romæ depoſitio Julii epiſcopi, & aliorum xxxix. A

III. nonas Martii. In Africa Adriani, Evoli, Euſebii, Juliani. Antiochiæ paſſio ſanctæ Focæ, Ruſtici, Heveri.

Pridie nonas Martii. In Nicomedia Victoris, Victorini.

Nonas Martii. In Africa Satyri, Revocati, Jocundi. In Mauritania civitate Turbitanorum paſſio ſanctarum Perpetuæ & Felicitatis.

VIII. idus Martii. In Nicomedia Quinti epiſcopi, Capitulini.

VII. idus Martii. In Arminia Sebaſtiani, & milites quadraginta.

VI. idus Martii. In Nicæa Gurgoni, Palatini, Firmi.

V. idus Martii. In Cartagine Heracli, Zozimi, Alexandri, Philomi epiſcopi, Candidi, Valerii, Quirilli.

IV. idus Martii. In Nicomedia Egloni preſbyteri, & aliorum VII. Romæ depoſitio ſancti Gregorii papæ beatæ memoriæ.

III. idus Martii. Nicomediæ Macedoni preſbyteri, Matriciæ uxoris ejus, & Modeſtæ filiæ ſancti Oncioni preſbyteri.

Pridie idus Martii. Eofroſii, Frumini, Fortumioni.

Idus. In Capadocia ſancti Longini martyris. Cartagine Pauli, Solutoris, & ſancti Jacobi apoſtoli fratris Domini. Hieruſolima Jacobi, Lucæ evangeliſtæ.

XVII. calendas Aprilis In Aquileia Hilari, Taſiani, Daciani.

XVI. calendas Aprilis. In Nicomedia Dionyſii, Januarii. Romæ Alexandri epiſcopi, Theodoli diaconi, & depoſitio Patricii epiſcopi.

XV. cal. Apr. In Alexandria Collegi diaconi.

XIV. calendas Aprilis. In Cæſaria Capadociæ Theodoli preſbyteri.

XIII. calendas Aprilis. In Antiochia ſancti Joſepi, Lucæ. In Syria Pauli.

XII. calendas Aprilis. In Alexandria Sarapionis monachi, Joſepi, Velociani, & Benedicti abbatis.

XI. cal. Aprilis. In Narbona civitate natale ſancti Pauli epiſcopi. In Africa Saturnini & aliorum IX.

X. calendas Aprilis. In Africa natale ſancti Fidelis, Magni. In provincia Carmillæ, Pauli, Ceſareæ, Julianæ, Juli.

IX. calendas Aprilis. In Syria Seleuci. In Africa Agapiti.

VIII. calendas Aprilis. Hyeruſolima Dominus noſter Jesus-Christus crucifixus eſt, & adnunciatio ſanctæ Mariæ per Angelum, & paſſio S. Jacobi apoſtoli, qui & frater Domini ſicut in actibus apoſtolorum continetur.

VII. calendas Aprilis. Romæ in cimiterio ejuſdem via Lavicana ſanctæ Caſtulæ.

VI. calendas Aprilis. Hieroſolima reſurrectio Domini noſtri Jeſu Chriſti. In Africa Ramoli, Acuti, Morobi.

V. cal. Aprilis. In Cæſaria Rogati, Alexandri, Dorothei. Cavillono depoſitio Guntechranni regis.

IV. cal Aprilis. In Nicomedia Paſtoris, Victorini, Saturnini.

III. cal. Aprilis. In Teſſalonica civitate Domnini. Philippipoli Acaci, Palatini, & alibi Victoris, Marcellini, Satulli.

Pridie cal. Aprilis. In Africa natale Sanctorum Aneſi, Felicis, Diodoti.

Menſis Aprilis habet dies XXX.

Calendas Aprilis. In Arminia natalis ſanctorum Fortuni, Quintiani. In Ægypto paſſio ſanctorum Victoris & Stephani.

IV. nonas Aprilis. In Africa natalis ſanctorum Amphionis, Victoris. Ligdnau monaſterio depoſitio S. Valarici confeſſoris.

III. nonas Aprilis. In Sicilia natalis SS. Thomæ, Evagrii. In Cæſaria Palæſtina, natale ſanctæ Theodoſiæ virginis.

Pridie nonas Aprilis. In Teſſalonica natalis SS. Agathoni, Diaconi, & alibi Pauli, Maturini, Ambroſii epiſcopi & confeſſoris.

Nonas Aprilis. In Nicomedia natalis S. Claudiani. In Ægypto natalis ſanctorum Martiæ, Nicanori. In Sicilia S. Honorati.

VIII. idus Aprilis. In Nicomedia Firmi epiſcopi, Herenei epiſcopi & confeſſoris. C

VII. idus Aprilis. In Antiochia Syriæ natalis ſanctorum Timothei, &

VI. idus Aprilis. In Africa natalis ſanctorum Timori, Mœchari.

V. idus Aprilis. In Syrmia natalis quinque virginum, quarum nomina Deus ſcit, & alibi Demetrii, Conceſſi.

IV. idus Aprilis. In Alexandria Apolloni preſbyteri, Gaiani.

III. idus Aprilis. In Mauritania natalis Saloni, Maximi, Helari cum ceteris ſanctis, Damnini epiſcopi, papæ Leonis.

Pridie idus Aprilis. In Aſia Pergamo natalis S. Carpi epiſcopi. Romæ in cimiterio Calepodii, Lupicini.

Idus Aprilis. In Calcidonia natalis S. Eufemiæ Erapiæ, Eufemiæ virginis.

XVIII. calendas Maii. Romæ in via Appia in cimiterio Prætextati, natalis SS. Tiborii, Valeriani, Maximi.

XVII. calendas Maii. Picino in Aureo monte Maronis. In Auriſſiodoro dedicatio baptiſterii, qui eſt juxta baſilica S. Germani epiſcopi & confeſſoris, ubi ſunt conditæ reliquiæ ſancti Johannis evangeliſtæ.

E XVI. calendas Maii. In Achaia Corintho civitati natalis ſanctorum Cæleſti, Cariſti, Leonidis, Loræ, Tertiæ, Chriſtianæ.

XV. calendas Maii. In Antiochia natalis ſanctorum Petri diaconi & Hermonis miniſtri; Petri, Fortunati, Martiani.

XIV. calendas Maii. In Salona civitate natalis ſanctorum Septimi diaconi, Victurici. Autiſſiodoro in Galliis dedicatio Altaris ſenioris eccleſiæ

XIII. calendas Maii. In Militana civitate Arminiæ Hermogenes.

XII. calendas Maii. In Africa natalis ſancto-

rum Serviani. Romæ depoſitio S. Victoris A epiſcopi. Everduno depoſitio ſancti Marcellini epiſcopi. Autiſſiodoro civitate depoſitio S. Martini presbyteri & confeſſoris.

XI. calendas Maii. In Alexandria natalis ſanctorum Fortunati, Aratoris presbyteri.

X. calendas Maii. In Africa Silviani. Civitate Hierapoli natalis S. Philippi apoſtoli. In Senonis civitate depoſitio Leonis epiſcopi.

IX. calendas Maii. In Africa natalis ſanctorum Catulini, Saturnini. Roma Naboris. In Alexandria coronæ Georgii martyris.

VIII. calendas Maii. In Alexandria natalis ſanctorum Fauſtini, & hunc diem Sydrac, B Miſac, Abdenago, Iterato nomine qui & Ananias, Azarias & Miſahel in Babilonia ignis ardentis liberati ſunt, Benedictus.

VII. calendas Maii. In Siracuſa civitate Siciliæ natalis ſanctorum Evodi, Hermogenis & paſſio ſancti Georgii. Lugduno depoſitio beati Ruſtici epiſcopi.

VI. calendas Maii. In Axiopoli Aurili. Centulo monaſterio in Gallia depoſitio ſancti Richarii confeſſoris.

V. calendas Maii. In civitate Tarſo Ciliciæ natalis ſancti Caſtori.

IV. calendas Maii. In Pannonia Euſebii epiſ- C copi, Tibaldi.

III. calendas Maii. In Alexandria natalis ſancti Germani presbyteri, ſancti Vitalis.

Pridie calendas Maii. In Alexandria Dorothei presbyteri.

Menſis Maius habet dies XXXI.

Calendas Maii. Initium prædicationis Domini noſtri JESU CHRISTI. In Africa Hyerapoli natalis ſanctorum Philippi [illegible] Jacobi. Autiſſiodoro depoſitio ſancti Amatoris. Agauno paſſio ſancti Sigiſmundi regis. Bigorra civitate depoſitio Juſti epiſcopi, Magni.

VI. nonas Maii. Germani, Cæleſtini, Felicis, Cerini.

V. nonas Maii. Hyeruſolima inventio ſanctæ Crucis Domini noſtri JESU CHRISTI ab Helena regina poſt paſſionem Domini annis ducentis triginta tres regnante Conſtantino imperatore.

IV. nonas Maii. In Nicomedia Antonini, Juſti.

III. nonas Maii. Eutimi diaconi & martyris. In Teſalonica natalis ſancti Herenei. Arelato depoſitio ſancti Helarii epiſcopi. E

Pridie idus Maii. In Perſida natalis ſancti Mathæi apoſtoli & evangeliſtæ. In Gallacia civitate natalis beatiſſimi Geronti confeſſoris.

Nonas Maii. In Nicomedia natalis ſanctorum Flavii epiſcopi, Aguſtini epiſcopi. Arelato depoſitio ſancti Helari epiſcopi.

VIII. idus Maii. Mediolano Victoris, Eutici, In Sanctonico depoſitio ſancti Martini, Juliani.

VII. idus Maii. In Axiapoli Quirilli. Mediolano apoſto. Johannis, Andreæ & Thomæ.

VI. idus Maii. Romæ via Latina in cimiterio ejuſdem natalis S. Gurdiani, Juli.

V. idus Maii. In Syrmia natalis ſancti Montani.

IV. idus Maii. Romæ natalis SS. Nerei & Achillei, & alibi S. Pancradi, Gradi [illegible] Soteris virginis.

III. idus Maii. In Alexandria natalis ſanctorum Afradiſi, Agrippæ. Trajecto porto in Gallia depoſitio Servatii epiſcopi & confeſſoris.

Pridie idus Maii. In Syria Victoris militis. In Africa natalis ſancti Secundiani, Quarti, Victoriani.

Idus Maii. In Syrmia Timothei. Lamſacum paſſio ſanctorum Petri & Andreæ, Pauli & Dionyſii.

XVII. calendas Junii. In Iſauria natalis ſanctorum Aquilini, Victuriani. In civitate Epheſo Mengenis, Gaiani.

XVI. calendas Junii. In Alexandria Victoris, Baſiliæ.

XV. calendas Junii. In Alexandria Patamoni presbyteri.

XIV. calendas Junii. Romæ Caloceri eunochorum & uxorum ejus. Hii ſub Decio imperatore occiſi ſunt, & requieſcunt in cimiterio via Appia.

XIII. calendas Junii. In Africa natalis ſanctorum Victuriæ, Marcelloſæ, & alibi natale ſanctorum germanorum Gervaſi & Protaſi.

XII. calendas Junii. In Mauritania Timothei, Pauli, Euci diaconi. In Britanniis natalis Timothei diaconi, & alibi Timothei.

XI. calendas Junii. Romæ natalis ſancti Fauſtini, Timothei. In Corſica inſula paſſio ſanctæ Juliæ virginis.

X. calendas Junii. In Hiſpaniis natalis ſanctorum Epictiti, Aproni.

IX. calendas Junii. In Hiſtria natalis ſanctorum Zebelli, Servuli. In porto Romano natalis ſancti Vincenti.

VIII. calendas Junii. Inſula Turciæ civitate Lera natalis ſanctorum Sententiatæ. Mediolano depoſitio Dionyſii epiſcopi. In Epheſo Johannis apoſtoli, & depoſitio Marcelli confeſſoris, Urbani papæ.

VII. calendas Junii. natalis ſancti Eracli, Pauli, Mindinæ, Jocundi. In Tuſciæ civitate natalis ſanctorum Feliciſſimi, Eracli.

VI. calendas Junii. In civitate Pariſius ſancti Germani epiſcopi & confeſſoris.

V. idus Jun. In Alexandria natalis SS. Aquilini prebyteri, Evangelii & aliorum quatuordecim.

IV. calendas Junii. In Cibalis natalis ſancti Polionis lectoris & martyris. Treviris depoſitio Maximiani epiſcopi.

III. calendas Junii. Romæ natalis ſanctæ Petronillæ.

Pridie calendas Junii. In Aquileia natalis SS. Canti & Cantiani.

Menſis Junius habet dies XXX.

Calendas Junii. In Teſſalonica Octavi. In Antiochia Zoſimi & Teclæ virginis. Romæ

Joventiæ Cyriaci.

IV. nonas Junii. Romæ Marcelli preſbyteri & Petri exorciſtæ. Lugduno Galliæ quadraginta & quinque martyrum.

III. nonas Junii. In Africa Quirini, Abidiani, Gagi, Donati & aliorum centum quadraginta ſeptem. Apud Aretium civitate Tuſciæ Laurencii, natalis S. Thomæ apoſtoli.

Pridie nonas Junii. Nividuno civitate Zorici, Attalici. Romæ natalis ſancti Pieti, Areci, Datiani.

Nonas Junii. In Ægypto Mariani, Nigrandi, & Apolloni.

B VIII. idus Junii. Nividuno Amanti, Luci, Alexandri. Paſſio ſanctorum martyrum Vincenti epiſcopi & Benigni diaconi.

VII. idus Junii. In Biſantium civitate Pauli, Fortunati.

VI. idus Junii. In Ægypto natalis Mariani, Jocundi. In Gallia civitate Sueſſionum depoſitio ſancti Medardi epiſcopi.

V. idus Junii. In Gallia Pompeiaco paſſio S. Vincentii martyris.

IV. idus Junii. Romæ natalis Baſilidis, Auris, Rogati.

III. idus Junii. Romæ natalis ſanctæ Baſiliæ, ſanctorum Criſpoli, Fortunati. C

Pridie idus Junii. Romæ Aurili, Luci, milites quinque, Nazari.

Idus Junii. In Perſida natalis ſancti Bartholomei apoſtoli.

XVIII. calendas Julii. In Pagia civitate natalis ſancti Anteani. In civitate Aurelianis tranſlatio corporis ſancti Aniani martyris.

XVII. calendas Julii. In Doroſtoro natalis ſancti Iſici, Felicis.

XVI. calendas Julii. In Africa natalis ſanctorum Diogenis, Micæ.

XV. calendas Julii. Romæ Quiriaci, Baſti, Nicandri (*recentiori manu*, eodem die interfectus eſt venerabilis Fulco archiepiſcopus ab iniquo Wenetmaro.) D

XIV. calendas Julii. In Africa Martiæ, Emeli, Felicis (*recentiori manu* Marci & Marcelliani.)

XIII. calendas Julii. In Mediolano civitate natalis ſanctorum Nazarii, Gervaſii, Protaſii & Celſi pueri.

XII. calendas Julii. In Thomis civitate Pauli, Cyriaci.

XI. calendas Julii. Saturnini, Quiriaci, Apollinaris.

X. cal. Julii. In Antiochia ſanctorum Gantalicæ, Juliani, & ſanctorum martyrum nongentos tredecim, quorum nomina habet in libro vitæ. In Perſida natalis ſancti Jacobi Alphæi apoſtoli. In Nola civitate natale ſancti Paulini epiſcopi & confeſſoris. E

IX. calendas Julii. In Nicomedia Avili, Cinzami.

VIII. calendas Julii. In provincia Paleſtinæ natalis ſancti Johannis Baptiſtæ & prophetæ.

VII. calendas Julii Teſalonica Lamtani, Theſaulonicæ.

VI. calendas Julii. Romæ Johannis & Pauli.

A V. calendas Julii. Romæ milliario nono Criſpi, Criſpiniani.

IV. calendas Julii. In Africa Sabiani, Felicis, Elaphi.

III. calendas Julii. Romæ natalis ſanctorum Petri & Pauli apoſtolorum. In Perſida natale ſanctorum Simonis & Judæ apoſtol.

Pridie calendas Julii. Romæ natalis ſanctorum Timothei, Zotici.

Menſis Julius habet dies XXXI.

Calendas Julii. Romæ Gagi papæ, & natalis ſanctorum Luciæ virginis & Anceiæ regis. In Perſida paſſio ſanctorum apoſtolorum Simonis Cananæi & Judæ Zelotis.

VI. nonas Julii. Romæ Damaſi & milites duos Proceſſi.

V. nonas Julii. In Ediſſa Meſopotamia natalis & tranſlatio corporis ſancti Thomæ apoſtoli, qui paſſus eſt in India.

IV. nonas Julii. In Gallia Turonis civitate ordinatio epiſcopatus, & tranſlatio corporis ſancti Martini epiſcopi, & dedicatio baſilicæ ipſius.

III. nonas Julii. In Sicilia Agathonis, Triphonis.

Pride nonas (*recenti manu* octava ſanctorum Petri & Pauli.) In Gallia depoſitio S. Goar epiſcopi & confeſſoris.

Nonas Julii. In Alexandria Partheni, Eraclei.

VIII. idus Julii. In Nicæa Soſtrati, Speri, Eracli.

VII. idus Julii. Mediolano Mocebi, & in Thomis ſanctorum Zenoni, Minæ, Vitalis.

VI. idus Julii. Romæ Priſcillæ & natalis ſanctorum ſeptem germanorum, id eſt fratrum.

V. idus Julii. In Africa Mariani. Romæ SS. Stephani, & depoſitio beatæ memoriæ BENEDICTI abbatis.

IV. idus Julii. In Sicilia natalis ſanctæ Agathæ virginis.

III. idus Julii. In Alexandria Serapionis, Tropimei.

Pridie idus Julii. Lugduno Gallia natalis ſancti Juſti epiſcopi & confeſſoris.

Idus Julii. In Alexandria natalis ſanctorum Philippi, Zenonis.

XVII. calendas Auguſti in civitate Hoſtia natalis ſancti Hilarini.

XVI. calendas Auguſti. In Africa natalis ſanctorum Aquilini, Speratæ.

XV. calendas Auguſti. via Tiburtina miliario nono natalis ſanctorum Symphoroſæ matris & VII. germanorum.

XIV. calendas Auguſti. Lugduno Gallia natalis ſancti Ruſtici epiſcopi.

XIII. calendas Auguſti. In Africa natalis ſanctorum Sabini, Luciani, Petri.

XII. calendas Auguſti. In Africa natalis ſanctorum Victoris, Stercori.

XI. calendas Auguſti. In Antiochia natalis ſanctorum Cyrilli, Andreæ.

X. calendas Auguſti. Romæ via Tiburtina miliario nono decimo natalis ſancti Vincentii martyris. Ravennæ ſancti Apollinaris.

IX. cal.

IX. calendas Auguſti. In Armia Termina civitate milliario LXXXIII. ab urbe Roma via Salaria natalis ſancti Victorini martyris.

VIII. calendas Auguſti. Natalis ſancti Jacobi apoſtoli. In Sicilia civitate Samman natalis ſancti Chriſtophori martyris.

VII. calendas Auguſti. In Laodeciæ Frigiæ natalis ſanctorum Juviani, Juliani, ■ natalis ſanctarum Mutianæ, Laudeciæ.

VI. calendas Auguſti. In Nola civitate natalis ſancti Felicis de ordine epiſc.

V. calendas Auguſti. In Laodicia civitate Frigiæ, Theophilæ, Auxentii. Corbeia monaſterio dedicatio baſilicæ ſancti Petri apoſtoli. Mediolano natalis ſanctorum Gervaſi, Protaſi, Nazari & Celſi.

IV. calendas Auguſti. Romę via Puerenſe natalis ſanctorum Abſeodi, Rufi, Abdi. Trecas civitate depoſitio ſancti Lupi epiſcopi & confeſſoris.

III. calendas Auguſti. In cimiterio Pontiani natalis S. Abdo & Senes.

Pridie calendas Auguſti. Autiſſiodoro ſancti Germani epiſcopi & confeſſoris.

Menſis Auguſtus habet dies XXXI.

Cal. Auguſti. In Antiochia paſſio ſanctorum Machabæorum VII. fratrum. Romæ dedicatio primæ Eccleſiæ à B. Petro apoſtolo conſtructæ & conſecratæ.

IV. non. Aug. Romæ in cimiterio ſancti Stephani martyris. In Antiochia natalis * reliquorum Stephani protomartyris & diaconi, qui Hieruſolimis eſt tranſlatus ex revelatione Luciani preſbyteri corpuſculum ejus.

* *f. reliquiarum.*

III. nonas Auguſti. Hieroſolymis inventio corporis beatiſſimi Stephani protomartyris, & ſanctorum Gamalielis, Nicomedi & Abibon.

Pridie nonas Auguſti. Romæ via Tiburtina in cimiterio natalis ſanctorum martyrum Creſcentianæ & Juſtæ.

Nonas Auguſti. Natalis ſanctorum Herenti, Heracli, Daſſi, ſive Baſſi.

VIII. idus Auguſti. Romæ in cimiterio Celeſti via Appia natalis ſancti Xiſti epiſcopi, & Feliciſſimi & Agapiti, & Felicis, & paſſio ſanctæ Afræ.

VII. idus Auguſti. In Antiochia natalis ſanctorum Simphroni, Veneriæ.

VI. idus Auguſti. Romæ natalis ſanctorum Secundini, Severiani.

V. idus Auguſti. In oriente natalis SS. Firmi, Ruſtici, Permi.

IV. idus Auguſti. Romæ via Tiburtina natalis S. Laurentii archidiaconi. In via Appia Feliciſſimi.

III. idus Auguſti. Romæ natalis ſancti Tiburti. In Camaraco civitate in Gallia natalis ſancti Gauderici epiſcopi & confeſſoris.

Pridie idus Auguſti. In Sicilia civitate Cathenas natalis ſanctorum Eupoli, Vereciæ, Veneriæ.

Idus Auguſti. Romæ natalis ſancti Ypoliti martyris.

A XIX. calendas Septembris. Gendara Syriæ natalis ſancti Fortunati martyris.

XVIII. calendas Septembris. Adſumptio ſanctæ Mariæ matris Domini noſtri JESU-CHRISTI.

XVII. calendas Septembris. In Alexandria natalis ſancti Orionis.

XVI. calendas Septembris. In Cæſaria Cappadocia natalis S. Mammetis monachi. Natalis ſanctæ Euphemię virginis.

XV. calendas Septembris. Priſtina civitate milliario ab urbe XXXIII. natalis ſancti Agapiti.

XIV. calendas Septembris. Et in Hieruſolima apparitio ſanctæ Crucis.

B XIII. calendas Septembris. In Lucania natalis ſanctorum Valentiani, Leonti. Natalis S. Dioſcori, *recenti manu* & S. Filiberti.

XII. calendas Septembris. In Hiſpaniis natalis ſanctorum Juli & Juliani.

XI. calendas Septembris. Romæ via Oſtienſe ſancti Timothei diſcipuli ſancti Pauli apoſtoli, *recenti manu*, ■ Symphoriani martyris.

X. calendas Septembris. In Aquileia natalis ſanctorum Fortunati, Hermogenis.

IX. calendas Septembris. In India natalis ſancti Bartholomæi apoſtoli, & depoſitio ſancti Geldardi presbyteri.

C VIII. calendas Septembris. In Provincia Syriæ natalis ſancti Juliani, Rufini.

VII calendas Septembris. Civitate Salona natalis ſancti Anaſtaſii martyris.

VI. calendas Septembris. In Antiochia natalis ſanctorum Sebaſti, Alexandri, (*recenti manu*), ■ ſancti Cæſarii.

V. calendas Sept. Romæ natalis S. Hermetis martyris. In Africa Yppone regio, depoſitio ſancti Auguſtini epiſcopi & confeſſoris.

IV. calendas Septembris. Pauſatio ſancti Heliſei prophetæ, diſcipuli ſancti Heliæ prophetæ. Romæ ſancti Felicis & ſanctæ Sabinæ virginis.

D III. calendas Septembris. In provincia Palæſtina Sebaſtia natalis ſancti Johannis Baptiſtæ, & alibi natalis ſanctorum nongentorum, qui eadem die paſſi ſunt.

Pridie calendas Septembris. Treviris depoſitio ſancti Pauli epiſcopi & confeſſoris. Hic in exilio requievit.

Menſis September habet dies XXX.

Calendas Septembris. In Capua Aquaria natalis ſancti Priſci. In Tuteruna... iſciæ natalis ſancti Tarentiani epiſcopi (*recentiori manu*) & ſancti Firmini confeſſoris ■ epiſcopi.

E IV. nonas Septembris. Lugduno Galliæ depoſitio ſancti Juſti, & dedicatio baſilicæ ipſius.

III. nonas Septembris. In Alexandria natalis ſancti Ariſtonippi epiſcopi provinciæ Syriæ. Natalis SS. Antoni pueri, Ariſti epiſcopi.

Pridie nonas Septembris. In Ancira Gallaciæ natalis ſanctorum Rufini. In Gallia civitate Cabillono natalis ſancti Marcelli martyris. Treviris depoſitio Paulini epiſcopi & confeſſoris.

Nonas Septembris. In porto Romano natalis

ſancti Saturnini, & paſſio ſancti Tothaëlis martyris. A

VIII. idus Septembris. Romæ via Salaria milliario ab urbe natalis ſancti Eleutheri epiſcopi & confeſſoris.

VII. idus Septembris. Benehabento civitate natalis ſanctorum Senoci, Januarii, Filti.

VI. idus Septembris. Nativitas ſanctæ Mariæ matris Domini noſtri JESU CHRISTI ſecundum carnem, (*recenti manu*) & ſancti Adriani.

V. idus Septembris. Romæ natalis S. Gurgoni.

IV. idus Septembris. Romæ depoſitio B. Hilari papæ.

III. idus Septembris. Romæ via Salaria vetere Baſillæ. Natalis SS. Proti & Jacenti. B

Pridie idus Septembris. In Sicilia civitate Cathenas natalis ſanctorum Eupli & Serapionis epiſcopi, Magni & Secundini.

Idus Septembris. In Apulia natalis ſancti Feliciſſimi.

XVIII. calendas Octobris. Exaltatio S. Crucis.

XVII. calendas Octobris. In Alexandria natalis SS. trium fratrum.

XVI. calendas Octobris Calcidona natalis ſanctæ Euphemiæ virginis. Romæ paſſio ſanctæ Ceciliæ virginis.

XV. calendas Octobris. In Neveduno natalis ſanctorum Valerianæ, Magrini, *altera manu*. In Gallia in vico qui dicitur Leodio, paſſio ſancti Landeberti epiſcopi & martyris. C

XIV. calendas Octobris. In Alexandria natalis ſanctorum Oriani, Xiſti.

XIII. calendas Octobris. In Alexandria Demetri, Palei, Niſi, Paci.

XII. calendas Octobris. Sinnida Frigiæ natalis ſanctorum Dormidoni, Dorothei, Privati, Felicis. Natalis ſancti Felicis.

XI. calendas Octobris. In Perſida civitate Tarrium natalis ſancti Matthæi apoſtoli. Corbeia monaſterio dedicatio baſilicæ domni Albini & Marcellini epiſcoporum. D

X. calendas Octobris. Sidunis civitate in loco qui dicitur Agauno natalis ſanctorum Mauricii, Exuperi, Candidi, Victoris, Innocentii, Vitalis cum ſociis ſuis.

IX. calendas Octobris. In Seleucia natalis ſanctæ Teclæ virginis. Natalis ſancti Marci evangeliſtæ.

VIII. calendas Octobris. Machironta caſtello conceptio ſancti Johannis Baptiſtæ.

VII. calendas Octobris. In Gallia Ambiani civitate paſſio ſancti Firmini epiſcopi & martyris. E

VI. calendas Octobris. Romæ via Appia in cimiterio Caleſti depoſitio Euſebii epiſcopi, & natalis ſancti Senatoris.

V. calendas Octobris. In Cæſaria Cappadociæ natalis S. Euſebii. Epheſo natalis ſancti Timothei diſcipuli Pauli apoſtoli, & ſanctorum Coſmæ & Damiani.

IV. calendas Octobris. In Africa natalis ſanctorum Martialis, Laurenti.

III. calendas Octobris. Romæ miliario ſexto dedicatio baſilicæ angeli Michahelis, vel in monte qui dicitur Garganus.

Pridie calendas Octobris. In Placentia civitate natalis ſancti Antonini martyris & ſancti Victoris. Bethleem civitate depoſitio ſancti Hieronymi presbyteri.

Menſis October habet dies XXXI.

Calendas Octobris. In civitate Thomis Priſci, Evagrii. Autiſſioduro depoſitio ſancti Germani epiſcopi & confeſſoris. Remis ſancti Remedi. Treviris ſancti Niceti.

VI. nonas Octobris. In Gallia natalis ſancti Leodegarii.

V. non. Octobris. In Antiochia Theogeni. In Africa Victoris.

IV. nonas Octobris. In Ægypti Marci & Martiani martyrum.

III. nonas Octobris. In Sicilia Placenti, Placiti, Eutici & aliorum XXX.

Pridie nonas Octobris. Capua natalis ſanctorum Marcelli, Caſſi, Emeli.

Nonas Octobris. Romæ via Appia depoſitio ſancti Marcelli papæ, & natalis ſancti Matthæi evangeliſtæ.

VIII. idus Octobris. In Antiochia Dionyſii epiſcopi, Januarii.

VII. idus Octobris. In civitate Laodicia Frigiæ natalis ſancti Theodoli. Pariſius natalis ſanctorum Dionyſii epiſcopi, Eleutheri presbyteri, Ruſtici diaconi. Corbeia monaſterio depoſitio Theodefridi abbatis.

VI. idus Octobris. In Africa Eradi, Dionyſii, Septimiæ.

V. idus Octobris. In Acerro Siciliæ S. Anaſtaſii presbyteri.

IV. idus Octobris. In provincia Syriæ ſanctorum Evagri, Proſyriæ.

III. idus Octobris. In Spaniis Cordoba civitate Fauſti, Martiæ.

Pridie idus Octobris. Cordoba civitate ſancti Lupi, Auriliæ.

XVII. calendas Novembris. In Baias S. Suſſi martyris. In Africa Ceciæ.

XVI. calendas Novembris. Nicomedia Alexandri. In Mauritania Nini.

XV. calendas Novembris. In oriente tranſlatio corporis ſancti Lucæ evangeliſtæ, & juxta Porto Romano ſanctæ Agnetis virginis.

XIV. calendas Novembris. In Oſtia Auſteri. Neapoli, Suſſi, Januarii.

XIII. calendas Novembris. In Puteolis civitate Daſii, Anoſinimi, Januarii.

XII. calendas Novembris. In Nicomedia Daſii, Zotici, Gagi cum XII. martyribus.

XI. calendas Novembris. In Atrianopoli Traciæ Philippi epiſcopi.

X. calendas Novembris. In Atrianopoli Severi, Dorothei.

IX. calendas Novembris. In Nicomedia Severi, Vitalis, Felicis, Rogati.

VIII. calendas Novembris. Sueſſionis civitate Criſpini & Criſpiniani martyrum.

VII. calendas Novembris. In Nicomedia ſanctorum Luciani, Martiani.

VI. cal. Nov. In Africa SS. Saturnini, Flavii.

Digitized by Google

v. calendas Novembris. In Antiochia Syriæ A Nicandri, & natalis ſanctorum apoſtolorum Simonis Cananei, & Judæ Zelotis.

iv. calendas Novembris. In Lucania ſancti Sacincti, Quinti, Felicianæ.

iii. calendas Novembris. Nicomedia Januarii, Nazari, Protaſi, Gervaſi & Celſi pueri. Toloſa tranſlatio corporis ſancti Saturnini epiſcopi.

Pridie calendas Novembris. In Africa Clacomi, Juliani, Fortunati. Auguſta Viromandorum in Gallia ſancti Quintini martyris.

Menſis November habet dies xxx.

Calendas Novembris. Pictavis dedicatio baſilicæ S. Hilarii epiſcopi. In Macedonia dedicatio baſilicæ Jacobi & S. Johannis evangeliſtæ (*recentiori manu* feſtivitas omnium Sanctorum, & ſancti Cæſarii martyris, & paſſio Euſtachii martyris cum uxore & filiis.)

iv. nonas Novembris. Sitio monaſterio depoſitio ſancti Audomari epiſcopi, & dedicatio baſilicæ ſanctorum Syxti, Yppoliti, Laurenti.

iii. nonas Novembris. Dedicatio baſilicæ ſancti Andreæ apoſtoli.

Pridie nonas Novembris. In Africa natalis C ſanctorum Primi, Cæſari. Rotenus civitate depoſitio ſancti Amanti epiſcopi & confeſſoris.

Nonas Novembris. In Cæſaria Cappadociæ natalis ſanctorum Domnini, Ceſari.

viii. idus Novembris. In Nicomedia natalis ſanctorum Adriani, Juliæ.

vii. idus Novembris. In Nicomedia ſancti Euſebii, Probiſi.

vi. idus Novembris. Romæ natalis ſanctorum Symphroni, Claudii, Caſtori.

v. idus Novembris. In Nicomedia natalis ſancti Damiani (*recenti manu* natalis S. Theodori martyris.) D

iv. idus Novembris. In Nicomedia natalis Donati, ſanctorum Demetri epiſcopi, Ameneſi.

iii. idus Novembris. Ravenna natalis ſanctorum Valentini, Feliciani (*recenti manu* ſancti Mennæ martyris) Turonis civitate depoſitio ſancti Martini epiſcopi & confeſſoris.

Pridie idus Novembris. In Africa natalis ſanctorum Edicti, Auruli, Publii.

Idus Novembris. Turonis civitate depoſitio ſancti Bricionis epiſcopi & confeſſoris.

xviii. calendas Decembris. In Heraclea civitate Secundini, Fidentiani. E

xvii. calendas Decembris. In Africa natalis ſanctorum Rufiniani, Marci.

xvi. calendas Decembris. In Cappadocia civitate Campaniæ natalis ſancti Auguſtini.

xv. calendas Decembris. Aurilianis depoſitio ſancti Aniani epiſcopi & confeſſoris.

xiv. calendas Decembris. In Antiochia civitate Romani monachi.

xiii. calendas Decembris. In Ceſarea Maximi, Muciani.

xii. calendas Decembris. In Heraclia Baſſi, Dionyſii, Orionis.

xi. calendas Decembris. Antiochia Baſilei & Auxilii.

x. calendas Decembris. Romæ Cæciliæ virginis, Valeriani.

ix. calendas Dec. Romæ Maximi, natalis S. Clementis epiſcopi & martyris. In Gallia vico Sarcingo depoſitio ſancti Trudonis presbyteri & confeſſoris.

viii. calendas Decembris. In Aquileia civitate ſancti Griſogoni.

vii. calendas Decembris. Luciani, Marciani, Claudiani.

B vi. calendas Decembris. Romæ ſanctorum Sirici epiſcopi & Saturnini.

v. calendas Decembris. In Nicomedia Marcelli, Petri.

iv. calendas Decembris. In Syria Throphimis, Theodoli.

iii. calendas Decembris. Romæ Araſonis, Saturnini.

Pridie calend. Decembris. In provincia Achaia civitate Patras natalis ſancti Andreæ apoſtoli & martyris.

Menſis December habet dies xxxi.

Calendas Decembris. Romæ Candidæ, Amboni, Filati, Luci. In Gallia civitate Noviomo depoſitio ſancti Eligi epiſcopi.

iv. nonas Decembris. Romæ ſancti Primenti, Ponciani.

iii. nonas Decembris. In oriente Merobi, Claudici, Felicis.

Pridie nonas Decembris. Depoſitio Benedicti abbatis.

Nonas Decembris. Natale ſancti Criſpini. In Africa Humili.

viii. idus Decembris. In Africa Zeloti, Fortunati, Gagi.

vii. idus Decembris. Antiochia Policarpi, Theodori.

vi. idus Decembris. Euſebii epiſcopi, Uſanoi presbyteri.

v. idus Decembris. In Africa Petri, Succeſſi, Baſini.

iv. idus Decembris. Victori, Conſenci, Adriani, Heracli.

iii. idus Decembris. Ambianis civitate natalis Victorici & Fuſciani (*recenti manu* Gentiani) martyrum.

Pridie idus Decembris. In Iſpaniis civitate Emerita Eulaliæ virginis.

Idus Decembris. Seracuſa civitate Siciliæ natalis ſanctæ Luciæ virginis.

xix. calendas Januarii. In Antiochia Druſi & ſociorum ejus.

xviii. calendas Januarii. In Africa Fauſti, Luci, Candidi.

xvii. calendas Januarii. Ravenna Valentini natalis Agricolæ.

xvi. calendas Januarii. In Africa Victoris, Victoriani.

xv. calendas Januarii, Laodecia civitate Baſibiani, & alibi paſſio ſanctæ Afræ.

xiv. calendas Januarii. In Nicæa civitate Bithiniæ Zoſimi, Pauli. A
xiii. calendas Januarii. In Tracia civitate Gylboda Julii martyris.
xii. calendas Januarii. In Meſopotamia civitate Ædiſſa natalis & tranſlatio ſancti Thomæ apoſtoli qui tranſlatus eſt ab India, cujus paſſio ibidem celebratur v. nonas Julias.
xi. calendas Januarii. In Antiochia ſancti Baſilei, Johannis.
x. calendas Januarii. In civitate Nicomedia natalis SS. xxxv. martyrum quorum nomina Deus ſcit, & paſſio ſancti Gregorii.
ix. calendas Januarii. In Tropoli civitate natale ſancti Luciani, & Romæ natalis Sanctorum Metrobi, Pauli, Zenoni, & paſſio S. Eugeniæ, & in Antiochia Syriæ natalis Sanctarum virginum, canonicarum xl. & aliorum duo ſimul, Druſi.

Explicit Martyrologium Deo gratias, amen feliciter.

FRAGMENTUM

PERVETUSTI MARTYROLOGII ECCLESIÆ TURONENSIS.

Ex MS. Eccleſiæ Turonenſis.

. . . . C
xv. calendas Julii. Paulini epiſcopi, Quiriaci martyris.
xiv. Marci & Marcelliani.
xiii. Protaſi & Gervaſi, Celſi.
xii. . . . . Cyriaci, Pauli.
xi. . . . epiſcopi, Rufini, Apollinaris.
x. . . . . Albini martyris, Jacobi Alfæi apoſtoli.
ix. vigilia Johannis Baptiſtæ, Edilcrudis virginis.
viii. Johannis Baptiſtæ.
vii. * . . . . Johannis & Pauli, Felicis.
vi. Johannis & Pauli, & depoſitio Maxentii confeſſoris. D
v. Creſcenti, Juſtini, Tranſlatio Florentii.
iv. Leonis papæ, & vigilia apoſtolorum Petri & Pauli.
iii. Natale apoſtolorum Petri & Pauli.
ii. Lemovicas, Marcialis epiſcopi.
Nox habet horas vi. dies xviii. Hora i. & xi. pedes xix. Hora ii. & x. pedes ix. hora iii. & ix. pedes vii. hora iv. & viii. pedes v. hora v. & vi. pedes iii. hora vi. pedes vi.

* Hic deletum eſt omnino verbum aliquod, forte vigilia.

Julius habet dies xxx.

Calendis Julii. Lupiani confeſſoris, Carileffi.
vi. nonas. Proceſſi & Martiniani. Turonis Monegundis virginis. E
v. Severi, Euſemiæ, Eracli.
iv. Turonus tranſlatio & ordinatio epiſcopatus ſancti Martini.
iii. Agazoni, Triphonis, Theodori.
ii. Octava apoſtolorum, ſancti Goar confeſſoris.
Nonis. Apollonii, Publii cum aliis xxix.
viii. idus. In Palæſtina Procobi martyris.
vii. Anatoliæ & Audaci, Effrem.
vi. Septem fratrum filiorum ſanctæ Felicitatis.
v. Benedicti abbatis, Pictavis, Liſiani.
iv. Fortunati, Naboris, Felicis.
iii. Serapionis, Malci, Trophini.
ii. Focati epiſcopi, Ponti, Donatæ.
Idibus. . . .
xvii. calendas Auguſti, Hylarini martyris, Pauli.
xvi. Speratæ, Martialis, & aliorum x.
xv. Arnulfi epiſcopi, Talbei epiſcopi.
xiv. Arnulfi epiſcopi, Siſinnii, Petri (*altera manu* hic obiit Andraldus.)
xiii. Sabini, Romani, Valeriani.
xii. Praxedis virginis.
xi. Maria Magdalena. Depoſitio Wandregeſili confeſſoris.
x. Ravenna Apollinaris epiſcopi.
ix. Chriſtianæ virginis, Victurini.
viii. Jacobi apoſtoli Zebedæi, Chriſtophori martyris.
vii. Joviani, Juliani, Emelii.
vi. Simeonis monachi.
v. Lucas caſtro depoſicio S. Urſi confeſſoris.
iv. Felicis, Simplici, Fauſtini, Beatricis. Lupi confeſſoris.
iii. Abdon & Sennen. Autiſſiodori Urſi epiſcopi.
ii. Secundini, Tirſi, Dionii, Germani confeſſoris.
Nox habet viii. horas, dies xvi. Hora prima & xi. pedes xix. hora ii. & x. pedes ix. hora iii. & ix. pedes viii. hora iv. & viii. pedes v. hora v. & vii. pedes iii. hora vi. pedes ii.

Auguſtus habet dies xxxi.

Calendis Auguſti. Petrum ad vincula.
iv. nonas. Stephane papæ & martyris.
iii. Effroni epiſcopi, Ermoli martyris.
ii. Creſcentiani, Juſti, Sanctini.
Nonis. Afri martyris, Caſſiani.

Digitized by Google

viii. idus. Xiſti papæ & martyris cum Feliciſſimo & Agapito.
vii. Donati epiſcopi, Symphronii.
vi. Cyriaci martyris, Agapæ virginis.
v. Romæ Romani, vigilia S. Laurentii.
iv. natale ſancti Laurentii martyris.
iii. Tiburtii martyris, Gauderici epiſcopi.
ii. Eupli martyris & Maximiani.
Idibus Ypoliti, Radegundæ virginis.
xix. calendas Septembris. Euſebii confeſſoris, vigilia S. Mariæ.
xviii. Adſumtio S. Mariæ.
xvii. Depoſitio Arnulfi epiſcopi, Tyrſi, Orionis.
xvi. Octava S. Laurentii & Mammetis mon...
xv. Agapiti martyris, Pontini.
xiv. Magni martyris. Biturico Mariani confeſſoris.
xiii. Depoſitio Filiberti confeſſoris.
xii. Privati martyris, Evaddrati epiſcopi.
xi. Timothei martyris, Symphoriani.
x. Flaviani epiſcopi, Sidonii.
ix. Bartholomæi apoſtoli.
viii. Geneſii martyris.
vii. Romæ Erenei &...
vi. Rufi martyris, Cæra....
v. Ermentis martyris.
iv. Sabinæ virginis, Pa. . .
iii. Felicis & Audacti.
ii. Paulini epiſcopi, Obtati confeſſoris, Elladii epiſcopi.
Nox habet horas x. dies xiv. hora i. & xi. pedes xxi. hora ii. & xi. pedes xi. hora iii. & ix. pedes ix. hora iv. & viii. pedes vii. hora v. & vii. pedes, v. hora vi. pedes iii.

September habet dies xxx.

Calendis Septembris. Priſce martyris Cinomanni.
iv. nonas Evagri. Lugduni Juſti epiſcopi.
iii. Tullo civitate Manſueti epiſcopi.
ii. Cavillonis Marcelli martyris.
Nonis Taurini, Quinti, Ingenui epiſcopi.
viii. idus. Romæ Eleutherii epiſcopi, Zachariæ papæ.
vii. Clodoaldi confeſſoris. Aurelianis Evurti epiſcopi.
vi. Nativitas S. Mariæ. Adriani martyris.
v. Gorgonii martyris, Donati, Alexandri.
iv. Hilarii papæ, Nemeſi, Ammoni.
iii. Proti & Jacincti, Patientis epiſcopi.
ii. . . . anti. Lugduni Sacerdotis epiſcopi.
Idibus Andegavis Maurilioni. Turonus Lidorii epiſcopi.
xix. calendas Octobris. Cornelii, Cypriani.
xviii. Exaltatio ſanctæ Crucis.
xvii. . . . . martyris.
xvi. Euphemiæ virginis, Luciæ, Geminiani.
xv. Lamberti epiſcopi & martyris.
xiv. . . . oſini, Oceani, Euſtorgii.
xiii. Genonis martyris, Soſſii, Januarii, Victoris.
xii. Vigilia Matthæi apoſtoli.

A xi. Natale Matthæi apoſtoli Med.
x. Sanctorum Agaunenſium Mauricii cum ſociis ſuis.
ix. Teclæ virginis. Romæ Liberi epiſcopi.
viii. Conceptio Johannis Baptiſtæ. Hic indicat, incipit, hic finiuntur.
vii. Eucarpi, Bardiniani [illegible] Marci.
vi. Cypriani epiſcopi, Juſtinæ, Euſebii.
v. Coſmæ & Damiani, ac ſociorum ejus.
iv. Juſtini preſbyteri, Martialis.
iii. Dedicatio baſilicæ archangeli Michaelis.
ii. Bethleem * Hieroſolymi preſbyteri. *l. Hieronymi.
Nox habet horas xii. dies xii. Hora i. & xi.
B pedes xxiii. hora ii. & x. pedes xiii. hora iii. & ix. pedes xi. hora iv. & viii. pedes ix. hora v. & vii. pedes vii. hora vi.

Octeber habet dies xxxi.

Calendis Octobris. Antiſſiodori Germani. Remis Remigii epiſcopi.
vi. non. Leodegarii epiſcopi & martyris.
v. Apud antiquos duorum Xaxan. Evvaldorum.
iv. Marci, Audacti, Marſi.
iii. Placiti, Valentini, Flavianæ virginis.
ii. Rogati, Emilii, Romani epiſcopi.
C Nonis Marci papæ, Marcelli & Apulei.
viii. idus. Marcelli & Apulæi, Sergii & Bacchi.
vii. Dionyſii, & ſociorum ejus.
vi. Paſſio Victoris, & Britanni Paulini.
v. Placidi, Anaſtaſii. Turonus Venantii abbatis.
iv. Romæ Ediſti, Euſtaſii epiſcopi. Bitr. Opinionis.
iii. Marcelli, Adriani, Marci.
ii. Callixti papæ. Saturnini, Lupi.
Idus In Capua Luplici, Fortunati.
xvii. calendas Novembris. Saturnini, Nerei
D cum aliis CCCLXV.
xvi. Victoris, Alexandri, Mariani.
xv. Lucæ evangeliſtæ, Victoris.
xiv. In Antiochia Syriæ Pelagi, Heroniciæ cum aliis XLIX.
xiii. Capraſii martyris, Daſi, Neonis martyris.
xii. Hilarionis. Burdigalæ Severini epiſcopi.
xi. Paſſio Leucadi, Philippi, Euſebii.
x. Severi, Longini, Dorotheæ.
ix. Veracuo Martini abbatis, Vitalis, Felicis.
viii. Sueſſione Criſpini & Criſpiniani.
vii. Luciani, Mariani, Flori.
E vi. Vigilia Simonis [illegible] Judæ.
v. Natale Simonis & Judæ.
iv. In Lucana Sacincti, Quinti.
iii. Januarii, Toloſa Saturnini.
ii. Quintini martyris.
Nox habet horas xiv. dies x. hora i. & xi. pedes xxv. hora ii. & x. pedes xv. hora iii. & ix. pedes xiii. hora iv. & viii. pedes xi. hora v. & vii. pedes ix. hora vi. pedes vii.

November habet dies xxxi.

Calendis Novembris. Feſtivitate omnium ſanctorum, & ſancti Hilarii epiſcopi.

IV. nonas. Publiani, Ermotis, Vitalis.
III. Permini epiſcopi, Veberti confeſſoris.
II. Amandi epiſcopi. Bitr. Luſoris epiſcopi.
Nonis. Felicis preſbyteri, Euſebii monachi.
VIII. idus. Melanii confeſſoris, Adriani.
VII. Simphronii. Autro dedicatio S. Pauli.
VI. Quatuor coronatorum.
V. Theodori, Donati, Clementis.
IV. Antiochiæ Demetrii, Aurelianis ma....
III. Turonus deprecatio Martini epiſcopi.
II. Maurilii, Publii, Germani.
Idus. Turonus Briccii epiſcopi. ... anti confeſſoris.
XVIII. calendas Decembris. Clementini.
XVII. Secundini, Fide....
XVI. Ruſiani, Marci.
XV. Deprecatio Aniani confeſſoris, Gregorii.
A XIV. Romani, Maximi.
XIII. Maximi, Simplicii epiſcopi.
XII. Baſſi, Dionyſii.
XI. Baſilei, Siſinnii.
X. Natale ſanctæ Ceciliæ.
IX. Clementis martyris & S. Felicitatis.
VIII. Chryſogoni martyris.
VII. Sancti Petri martyris, Luciani.
VI. Sirici, Saturnini, Amatoris.
V. Sebeni, Victorini, Agricolæ.
IV. Trophimi, Theodoli, Euſebii.
III. Vigilia S. Andreæ.
II. Natalis S. Andreæ.
B Nox habet horas XVI. Dies VIII. Hora I. & XI. pedes XXVII. hora II. & X. pedes XVII. hora III. & IX. pedes XV. hora IIII. [illegible] VIII. pedes XIII. hora V.

FRAGMENTUM VETERIS CALENDARII.

Ex MS. Corbeienſi ante annos mille exarati.

VIII. calendas Januarii. Nativitas Domini Salvatoris, & paſſio S. Eugeniæ virginis.
VII. calendas Januarii, paſſio S. Stephani protomartyris.
VI. calendas Januarii. Adſumtio S. Johannis evangeliſtæ.
V. calendas Januarii. Natalis SS. Infantium.
II. calendas Januarii. Depoſitio S. Silveſtri epiſcopi de Roma, & paſſio S. Columbæ virginis.
Calendas Januarii. Circumciſio Domini noſtri JESU-CHRISTI ſecundum carnem.
IV. nonas Jan. Depoſitio S. Machari abbatis.
III. nonas Januarii. Depoſitio S. Genovevæ.
Nonas Januarii. In Antiochia depoſitio S. Simionis monachi.
VIII. idus Januarii. Epyphania.
Idus Januarii. Pectavis depoſitio ſancti Hilari epiſcopi.
XVII. calendas Februarii. Depoſitio S. Honorati epiſcopi Arelatenſis.
XVI. calendas Februarii. Depoſitio S. Antonini monachi & Lingonas SS. Geminorum Speoſippi, Elaſippi, Melaſippi, Leonillæ, Jonillæ.
XV. calendas Februarii. Depoſitio S. MARIÆ virginis.
XIII. calendas Februarii. Paſſio S. Agnetis virginis.
IX. calendas Februarii. Paſſio S. Babilli epiſcopi cum tribus pueris.
VIII. calendas Februarii. Tranſlatio ſancti Pauli apoſtoli.
V. calendas Februarii. Depoſitio S. Johannis abbatis.
Nonas Februarii. Paſſio S. Agathæ virginis.
III. idus Februarii. Lingonas paſſio ſancti Deſiderii epiſcopi.
VIII. calendas Martii. Cathedra ſancti Pauli apoſtoli.
Calendas Martii. Depoſitio ſancti Albini epiſcopi.
VI. idus Martii. Depoſitio S. Attalæ abbatis.
IV. idus Martii. Depoſitio S. Gregorii papæ.
XVI. cal. Apr. Depoſitio S. Patricii epiſcopi.
D VIII. calendas Aprilis. Paſſio Domini noſtri JESU-CHRISTI & S. Jacobi fratris Domini.
IV. Nonas Aprilis. Luſſovio monaſterio depoſitio S. Euſtaſii abbatis, & paſſio S. Prancatii.
II. nonas Aprilis. Mediolano depoſitio ſancti Ambroſii.
XIV. calendas Madii. Paſſio ſancti Eleutherii epiſcopi.
IV. calendas Madii. Paſſio ſancti Vitalis martyris.
Calendas Madii. Natalis Philippi apoſtoli.
VI. nonas Madii. Depoſitio ſancti Waldeberti abbatis.
E X. calendas Junias. Paſſio ſancti Deſiderii Viennenſis.
V. calendas Junias. Pariſius depoſitio ſancti Germani epiſcopi.
IV. calendas Junias. Treverus depoſitio ſancti Maximini epiſcopi.
VI. idus Jun. Depoſitio S. Medardi epiſcopi.
XIII. calendas Julii. Natalis ſanctorum Gervaſii & Protaſii martyrum.
X. cal. Julii. ſancti Jacobi apoſtoli, & ſancti Albani.
VIII. calendas Julii. Nativitas ſancti Johannis Baptiſtæ.
VII. calendas Julii. Paſſio ſanctorum germanor

rum Johannis & Pauli.

IV. calendas Julii. Lugduno Gallea paſſio S. Herenei epiſcopi.

III. calendas Julii. Sanctorum apoſtolorum Petri & Pauli.

IV. nonas Julii. Tranſlatio corporis ſancti Martini epiſcopi.

XII. calendas Auguſti. Paſſio ſancti Victoris, Alexandri, Deutheri epiſcopi.

A X. calendas Auguſti. Sancti Apollenaris epiſcopi.

IV. calendas Auguſti. Depoſitio ſancti Lupi epiſcopi.

Calendas Auguſti. Paſſio ſanctorum Machabæorum, & alibi Felicis martyris, & depoſitio ſancti Euſebii epiſcopi.

IV. nonas Auguſti. Paſſio ſancti Stefani papæ,

ANTIQUUM CALENDARIUM CORBEIENSE

Ex MS. Codice Corbeienſi.

Jani prima dies & ſeptima fine tenetur, VII.

A calendas Januarii. Octabæ Domini. Romæ paſſio S. Martinæ.

B IV. nonas. In Antiochia natale ſancti Macharii abbatis.

C III. nonas. Pariſius depoſitio ſanctæ Genovefæ virginis, & paſſio ſancti Petri qui Baſami. C

D II. nonas. Natalis ſancti Titi apoſtoli diſcipuli ſancti Pauli, & natalis ſancti Augenri.

E nonas Januarii. In Syria natalis ſancti Simeonis qui in columna ſtetit. Vigilia Epiphaniæ.

F VIII. idus. Epiphania Domini. Lingonis civitate depoſitio ſancti Gregorii epiſcopi, paſſio ſanctæ Macræ.

G VII. idus. Apud Antiochiam natalis ſancti Luciani preſbyteri, qui in partes diviſus eſt.

H VI. idus. Bellovagus paſſio ſanctorum Luciani, Maxiani & Juliani. D

I V. idus. natalis ſancti Juliani martyris, & Baſiliſſæ virginis, & ſancti Antonii preſbyteri.

K IV. idus, Natalis ſancti Pauli primi anachoretæ, qui à XVI. anno uſque ad CXIII. ſolus in eremo permanſit.

L III. idus Eductio Domini de Ægypto. In Africa Cartagine civitate natalis ſancti Salvii martyris.

M II. idus. Natalis ſanctorum Satiri & ſancti Archadii martyrum.

Idus Januarii. Octava Epiphaniæ. Pictavis depoſitio ſancti Hilarii epiſcopi. Remis ſancti Remigii archiepiſcopi. E

XIX. calendas paſſio S. Felicis in Pincis.

P XVIII. calendas. Depoſitio ſancti Mauri abbatis, & ſancti Macharii, & ſancti Iſidori epiſcopi, Abacuc & Michææ prophetarum.

Q XVII. calendas. Natalis ſancti Marcelli papæ. Arelato depoſitio ſancti Honorati epiſcopi. Perrona monaſterio depoſitio ſancti Furſei confeſſoris.

R. XVI. calendas. Lingonis civitate paſſio ſanctorum trium germanorum Speuſippi, Alaſippi & Melaſippi, & depoſitio ſancti Sulpicii epiſcopi, & *depoſitio ſancti Antonii monachi.*

S XV. calendas. Natalis S. Priſcæ martyris. Romæ dedicatio Cathedræ ſancti Petri apoſtoli.

T XIV. calendas. Hieroſolymis Marthæ & Mariæ.

V XIII. calendas. Paſſio ſanctorum Fabiani papæ & Sebaſtiani, & ſanctorum Marii, Marthæ, Audifax, & Abacuc.

A XII. calendas. Romæ paſſio ſanctæ Agnæ virginis.

B XI. calendas. Valentia civitate paſſio ſancti Vincentii diaconi, & natalis ſancti Anaſtaſii monachi, & paſſio ſancti Potiti.

C X. calendas. Natalis ſanctæ Emerentiæ virginis & ſancti Macharii, & paſſio Parmenæ diaconi.

C IX. calendas. Antiochia civitate paſſio ſancti Babilæ epiſcopi, & trium parvulorum.

E VIII. calendas. Converſio ſancti Pauli, & natalis ſancti Præjecti martyris.

F VII. calendas. In Aſia paſſio ſancti Polycarpi Zmirneorum epiſcopi.

G VI. calendas ſancti Johannis Chryſoſtomi. In Africa ſancti Aviti.

H V. calendas. Romæ ſanctæ Agnetis de Nativitate.

I IV. calendas. Treviris depoſitio ſancti Valerii epiſcopi.

K III. calendas. Molbodio monaſterio depoſitio S. Aldegundis.

L II. cal.

IV. *Aſt Februarii quarta præcedit tertia finem.* III.

M calendas Februarii. Paſſio ſancti Ignatii epiſcopi, & depoſitio ſanctæ Brigidæ virginis. *Depoſitio ſancti Precordii confeſſoris*

N. IV. Nonas Ypapante Domini.

O III. nonas. *Natalis ſanctæ Waldæ, Drudæ virginis.*

P II.

Q nonas Februarii. Paſſio ſanctæ Agathæ virginis, & vigilia S. VEDASTI EPISCOPI. A
R VIII. idus. DEPOSITIO S. VEDASTI, & ſancti Amandi epiſcoporum.
S VII. idus. Veris initium, habet dies XCI.
T VI. idus.
V V. idus.
A IV. idus. Depoſitio S. Scholaſticæ, & paſſio S. Sotheris virginis, & ſanctorum Zotici & Yrenei, & Jacincti martyris, *& tranſlatio S. Gertrudis.*
B. III. idus. Lugduno Deſiderii epiſcopi.
C II. idus. Sancti Baſilii monachi, & depoſitio Simplici epiſcopi.
D idus Februarii, Lugduno depoſitio ſancti Stephani epiſcopi. In Nicomedia paſſio S. Juliani martyris.
E XVI. calendas Martii. Paſſio ſancti Valentini epiſcopi. Item Valentini, Vitalis, Feliculæ & Zenonis.
F XV. calendas. Tarvena depoſitio ſancti Silvini epiſcopi. *Diabolus reverſum à Domino, captus receſſit.*
G XIV. calendas. Paſſio ſanctæ Julianæ virginis.
H XIII. cal.
I XII. cal.
K XI. cal.
L X. cal.
M IX. calendas. Dedicatio eccleſiæ S. VEDASTI, & natalis ſancti Victorini.
N VIII. calendas. Cathedra ſancti Petri quam ſedit apud Antiochiam.
O VII. calendas. In Aſia ſancti Polycarpi cum aliis XII. martyribus.
P VI. calendas. In Judæa natalis ſancti Matthiæ apoſtoli, [redacted] inventio capitis Præcurſoris. Hic fit Biſextus.
Q V. cal.
R IV. cal.
S III. cal.
T II. cal.

I. *Martis prima intrat cujus ſi cuſpide quarta.* IV.

A calendas Martii. Andegavis civitate depoſitio ſancti Albini epiſcopi, & alibi Donati.
B VI. nonas. Natalis ſancti Lupi epiſcopi, & ſanctorum Eracli & Pauli.
C V. nonas.
D IV. nonas. Romæ depoſitio ſancti Lucii papæ, & paſſio ſancti Adriani cum aliis XXIII. & alibi DCCC. martyrum.
E III. nonas. Paſſio ſancti Focæ epiſcopi.
F. II. nonas. Paſſio ſanctorum Victoris & Victorini.
G nonas Martii. Tiburtina civitate paſſio ſanctarum Perpetuæ & Felicitatis virginum.
H VIII. idus. *Prima mentis Lunæ paſchalis.*
I VII. idus. Paſſio XL. militum in Sebaſta civitate, quorum geſta habentur.
[redacted] VI. idus. *Tranſlatio corporis ſancti Viti martyris ad novam Corbiam.*
L V. idus. Depoſitio ſancti Vindiciani Atrebatenſis epiſcopi.
M. II. Depoſitio ſancti Gregorii papæ. In Aſia natalis ſancti Carpi epiſcopi.
N idus. In Attica milvus apparet.
O II. idus. Natalis ſancti Leonis papæ. Poſt iſtum locum non poteſt eſſe Quadrageſima.
P Idus Martii.

Abbatis domni fiat mentio ſancta (a) Ratoldi, Iſtum qui fecit ſcribere pulcre librum. (a)

Q XVII. calendas Aprilis.
R XVI. calendas. In Hybernia natalis ſancti Patrici epiſcopi, & depoſitio S. Gertrudis, *& tranſlatio corporis S. Bathildis reginæ.* Adam
B & Eva ſeducti ſunt.
S XV. cal.
T XIV. cal.
V XIII. calendas. Depoſitio ſancti Cutberti epiſcopi.
A XII. calendas. Depoſitio S. BENEDICTI abbatis. ÆQUINOCTIUM
[redacted] XI. calendas. Primum paſcha & ſedes epactorum.
C X. cal.
D IX. calendas concurrentium locus.
E VIII. cal. Adnunciatio ſanctæ Mariæ, &
C paſſio DOMINI NOSTRI JESU-CHRISTI. Jacobi fratris ejus. *Adam plaſmatus eſt, & & cunctis animantibus nomina impoſuit.*
[redacted] VII. calendas. Albiniaco monaſterio depoſitio ſancti Chilliani confeſſoris.
G VI. cal. Reſurrectio DOMINI NOSTRI JESU-CHRISTI.
H V. cal.
I IV. cal. Romæ ordinatio ſancti Gregorii papæ.
K III. cal.
L II. cal.

D X. *Aprilis decimo eſt, undeno & fine minatur.* XI.

M calendas Aprilis. In Ægypto paſſio ſanctorum Victoris & Stephani. *Ligaran* monaſterio depoſitio ſancti Walerici confeſſoris.
N IV. nonas. Natalis ſanctæ Theodoſiæ virginis.
O III. nonas. Natalis ſancti Evagrii martyris.
P II. nonas. Mediolanis depoſitio ſancti Ambroſii epiſcopi.
Q nonas.
R VIII. idus.
E S. VII. idus.
T VI. idus.
V V. idus. Depoſitio ſanctæ Mariæ Ægyptiacæ. In Sirmio paſſio ſanctarum VII. virginum.
A IV. idus.
B III. idus. Romæ depoſitio ſancti Leonis papæ. In via Aurelia depoſitio S. Julii papæ.
C II. idus.
D idus Aprilis. In Calcedonia ſanctæ Euphemiæ virginis.
E XVIII. calendas Maii. Romæ via Appia

(a) Hic fuit Corbeienſis abbas 26. obiit anno Domini 981.

paſſio

Digitized by Google

paſſio ſanctorum Tiburtii, Valeriani & Maximi. A

F xvii. cal.

G xvi.

H xv. cal.

I xiv. cal.

K xiii. cal.

L xii. cal.

M xi. cal.

N x. cal.

O ix. cal. Paſſio ſancti Georgii martyris; & depoſitio ſancti Reguli confeſſoris.

P viii. calendas. Ananias, Azarias, Miſahel hac die de camino ignis ardentis ſunt liberati. B

Q vii. cal. Letania major, & paſſio ſancti Marci. Ultimum Paſcha.

R vi. cal. Centulo monaſterio depoſitio S. Richarii confeſſoris.

S v. cal. Romæ natalis ſancti Anaſtaſii papæ. *Obiit Odo.*

T iv. calendas. Egreſſio Noë de arca. Ravenna natalis ſancti Vitalis martyris, *& ſancti Chriſtophori martyris.*

A iii. calendas. In Alexandria natalis ſancti Germani preſbyteri. C

B ii. calendas. Romæ natale ſancti Quintini epiſcopi.

iii. *Tertius eſt maioi opus, eſt & ſeptimus anguis.* vii.

C Cal. Maii. Initium prædicationis Domini noſtri Jesu-Christi. Paſſio ſancti Judæ, qui & Quiriacus dictus eſt. *Apoſtolorum Philippi & Jacobi.*

D vi. nonas. Agauno paſſio ſancti Sigiſmundi regis. Autiſſiodoro depoſitio ſancti Amatoris epiſcopi.

E v. nonas. Hyeroſolymis inventio ſanctæ Crucis; & natalis Alexandri, Eventi, & Theodoli.

F iv. nonas. Autiſſiodoro ſancti Gorchodoni diaconi.

G iii. nonas. Aſcenſio Domini in cælos. Autiſſiodoro paſſio ſancti Juviniani lectoris.

H ii. nonas. Natalis S. Johannis Apoſtoli ante portam latinam, quando à Domitiano Cæſare in ferventis olei dolium miſſus eſt.

I Nonas Maii.

K viii. idus. Revelatio baſilicæ ſancti Michaëlis archangeli.

L vii. idus. Natalis ſancti Cirici martyris, & alibi cccx. martyrum. Estatis initium. Habet dies xci. E

M vi. idus. Beati Job patriarchæ, & paſſio ſanctorum Gordiani & Epimachi.

N v. idus. Vienna depoſitio ſanctorum epiſcoporum Mamerti & Mamertini. In Sinnia ſancti Montani.

O iv. idus. Paſſio ſanctorum Nerei & Achillei atque Pancratii, & natalis ſancti patris noſtri Epiphanii epiſcopi Cypri.

P iii. idus. Romæ dedicatio eccleſiæ ſanctæ Mariæ ad Martyres, depoſitio ſancti Servatii epiſcopi.

Q ii. idus. Sancti patris noſtri Pachumii. In Africa ſancti Maximini. Quadrageſima ante feſtum ſancti Johannis.

R Idus Maii. Spiritus ſanctus ſuper apoſtolos variis linguis apparuit. Heſperia natalis vii. epiſcoporum. *Primus Pentecoſtes.*

S xvii. calendas Junii. *Ambianis civitate depoſitio ſancti Honorati epiſcopi.*

T xvi. calendas. Nividuno natalis ſanctorum Eraclii & Pauli.

V xv. cal. In Ægypto Dioſcori lectoris qui multa paſſus eſt.

A xiv. cal. Romæ natalis S. Potentianæ. Atrebas ſancti Hadulfi epiſcopi. B

B xiii. cal.

C xii. cal.

D xi. cal. In Corſica inſula paſſio ſanctæ Julianæ virginis.

E x. cal. Paſſio ſancti Deſiderii epiſcopi.

F ix. cal.

G viii. cal. Romæ paſſio S. Urbani papæ.

H vii. calendas. In territorio Autiſſiodorenſi, loco Quociaco paſſio ſancti Priſci martyris cum ſociis ſuis.

I vi. cal.

K v. calendas. Ravenna depoſitio Johannis papæ. Pariſius depoſitio S. Germani epiſcopi. C

L iv. calendas. Treviris depoſitio S. Maximini epiſcopi.

M iii. cal.

N ii. calendas. Romæ depoſitio ſanctæ Petronillæ virginis *filiæ ſancti Petri.*

x. *Junius in decimo quindenum à fine ſalutat.* xv.

O Calendas Junii. Romæ dedicatio ſancti Nicomedis martyris.

P iv. nonas. Romæ natalis SS. Marcellini Petri, & paſſio Heraſmi & S. Bonifacii martyris.

Q iii. nonas.

R ii. nonas. Tranſlatio S. Vedasti in cripta, & paſſio ſancti Quirini epiſcopi.

S Nonas Junii. Paſſio ſancti Bonifacii archiepiſcopi cum aliis ſervis Dei. *Corbeia tranſlatio ſancti Precordii confeſſoris.*

T viii. idus.

V vii. idus.

A vi. idus. Noviomo depoſitio ſancti Medardi epiſcopi. Rotomago ſancti Gildardi epiſcopi.

B v. idus. Sanctorum Primi & Feliciani.

C iv. idus.

E D iii. idus. Natalis ſancti Barnabæ apoſtoli.

E ii. idus. Romæ milliario v. natalis ſanctorum Baſilidis, Cirini, Naboris, & Nazarii martyrum.

F Idus Junii. *Ultimum Pentecoſtes.*

G xviii. calendas Julii. Paſſio SS. Rufini & Valeri.

H xvii. calendas. Natalis SS. Viti & Modeſti, & ſanctæ Margaritæ.

I xvi. calendas. Cirici martyris; & Julitæ matris ejus; & cum eis cccciv. martyres.

K xv. calendas. Aurelianis depoſitio ſancti Aviti preſbyteri.

L xiv. cal. paſſio SS. Marci & Marcelliani.

M XIII. calendas. Mediolano paſſio ſancto- A
rum Gervaſii & Protaſii.

N XII. calendas. In Cæſarea Palæſtinæ depoſitio Euſebii hiſtoriographi. SOLSTITIUM.

O XI. cal.

P X. calendas. *Nola civitate natalis ſancti Paulini epiſcopi & confeſſoris.*

Q VIII. cal. Nativitas ſancti Johannis Baptiſtæ, inventio corporis ſancti Quintini martyris.

S VII. calendas.

T VI. calendas. Natale ſanctorum Johannis [illegible] Pauli. Valentinianas ſancti Salvii martyris.

A V. cal.

B. IV. cal. Vigilia apoſtolorum, & depoſitio B
ſancti Leonis papæ.

C III. calendas. Natalis apoſtolorum Petri & Pauli.

D II. calendas. Commemoratio ſancti Pauli apoſtoli. Lemodices civitate depoſitio ſancti Martialis epiſcopi.

XIII. *Tredecimus Julii decimo innuit ante calendas* X.

E Calendas Julii. In monte Or depoſitio Aaron ſacerdotis, & octava ſancti Johannis. Romæ ſancti Gagi papæ. *Natalis ſancti Carilephi presbyteri.*

F VI. nonas. Romæ natalis ſanctorum Proceſſi & Martiani.

G V. nonas. Tranſlatio ſancti Thomæ apoſtoli ab India in Ediſſa civitate.

H IV. nonas. Tranſlatio ſancti Martini, & ordinatio, & dedicatio baſilicæ ipſius, & depoſitio S. Bertæ.

J III. nonas.

K II. nonas. Eſaiæ prophetæ, [illegible] octavæ apoſtolorum, & depoſitio S. Goari confeſſoris.

L Nonas Julii.

M VIII. idus.

N VII. Idus. Senonis depoſitio ſancti Eraclii epiſcopi. D

O VI. idus. Natalis VII. fratrum filiorum S. Felicitatis, id eſt Felicis, Philippi, Vitalis, Natalis, Alexandri, Silani, & Januarii.

P V. idus. Tranſlatio S. Benedicti abbatis.

Q IV. idus.

R III. idus.

S II. idus.

T Idus Julii. *Corbeia exceptio reliquiarum ſancti Dionii.*

V XVII. calendas Auguſti.

A XVI. calendas. Sanctæ Simphoroſæ cum VII. filiis Creſcente, Juliano, Nemeſio, Primitivo, Juſtino, Stractio, Eugenio, paſſi jubente Adriano principe. E

B XV. calendas.

C [illegible]V. cal.

D [illegible]III. cal. *Corbeia monaſterio dedicatio ſancti Stephani martyris.*

[illegible] XII. calendas. Romæ ſanctæ Praxedis virginis. Danihelis prophetæ.

F XI. calendas. Natalis Mariæ Magdalenæ. Fontanella monaſterio depoſitio ſancti Wandregeſili confeſſoris.

G X. calendas. Ravenna paſſio ſancti Apollinaris epiſcopi & martyris. A

H IX. calendas. *In Tyro civitate natalis ſanctæ Chriſtinæ virginis.*

I VIII. calendas. Natalis ſancti Jacobi fratris ſancti Johannis evangeliſtæ, & paſſio ſanctorum Chriſtophori & Cucuphatis.

K VII. cal.

L VI. cal.

[illegible] V. cal. Paſſio ſancti Pantaleonis, Mediolani ſancti Nazarii, Celſi pueri & martyris, & ſancti Samſonis. *Corbeia dedicatio ſancti Petri apoſtoli.*

N IV. calendas. Romæ paſſio ſancti Felicis papæ, [illegible] natalis Simplicii, Fauſtini & Beatricis. Trecas depoſitio ſancti Lupi epiſcopi.

O III. cal. Romæ natalis SS. Abdon & Sennen. Autiſſiodoro depoſitio B. Urſi epiſcopi.

P II. calendas. Ravenna depoſitio ſancti Germani Autiſſiodorenſis epiſcopi.

I. *Auguſti nepa prima, fugat de fine ſecunda.* II.

Q Calendas Auguſti. Sancti Petri ad vincula, & paſſio Machabæorum VII. fratrum cum matre ſua.

R IV. nonas. Romæ paſſio ſancti Stephani C
papæ ſub Valeriano imperatore.

S III. nonas. Inventio ſancti Stephani protomartyris, & ſanctorum Gamalielis, Abibi, & Nichodemi.

T II. Nonas Auguſti. Natalis ſancti Juſtini presbyteri, qui multos martyres ſepelivit.

V Nonas Auguſti. Auguſtiduno ſancti Caſſiani epiſcopi. Catalanis Memmii epiſcopi. In Britannia Oſvaldi regis.

A VIII. idus. Romæ paſſio ſanctorum Sixti papæ, Feliciſſimi [illegible] Agapiti diaconorum ſub Decio imperatore.

[illegible] VII. idus. In Aritio ſancti Donati epiſcopi.
D *Transfiguratio Domini. Autumni initium, habet dies XCI.*

C VI. idus. Romæ paſſio ſancti Cyriaci diaconi. Filadelfi ſancti Leonidis.

[illegible] V. idus. In Italia paſſio ſanctorum Secundiani, Verlani, Marcialis. Romæ ſancti Romani martyris.

E IV. idus. Romæ paſſio S. Laurentii archidiaconi.

F III. idus. Romæ paſſio ſancti Tiburtii ſubdiaconi. Cameraco depoſitio ſancti Gaugerici epiſcopi.

G II. idus.

E H Idus Auguſti. Romæ natalis S. Ypoliti martyris. Pictavis depoſitio S. Radegundis reginæ.

I XIX. calendas Septembris. Romæ natalis S. Euſebii presbyteri.

K XVIII. calendas ASSUMTIO S. MARIÆ.

L XVII. calendas. Metis civitate depoſitio Arnulfi epiſcopi.

M XVI. cal. Octavæ S. Laurentii. In Cæſarea S. Mameris martyris.

N XV. calendas. Præneſtina civitate S. Agapiti martyris.

[illegible] XIV. calendas. S. Magni cum ſociis ſuis duorum millibus & XCVII. *Hieroſolymis appa-*

ritio S. Crucis.

P xiii. cal. Samuhelis prophetæ & depoſitio S. Philiberti. Caimone caſtro depoſitio ſancti Maximi.

Q xii. calendas. *Conſecratio S. Gertrudis virginis.*

R xi. calendas. Romæ natalis S. Timothei. Edua civitate paſſio S. Symphoriani.

S x. cal. Remis paſſio ſanctorum Timothei & Apollinaris.

T ix. calendas. In India natalis S. Bartholomæi apoſtoli. Rodomo depoſitio S. Audoeni epiſcopi.

A viii. calendas Natalis *S. Geneſii martyris.*

B vii. cal. *Natalis S. Eleutherii epiſcopi.*

C vi. calendas. In Capua natalis S. Rufi martyris.

D v. cal. Romæ natalis S. Hermetis martyris, & depoſitio S. Auguſtini epiſcopi.

E iv. calendas. Pauſatio Heliſei prophetæ, & paſſio S. Johannis Baptiſtæ. Romæ S. Sabinæ martyris.

F iii. cal. Paſſio ſanctorum Felicis & Audacti.

G ii. cal. Treveris depoſitio S. Paulini epiſcopi.

iii. *Tertia Septembris vulpis ferit à pede denæ.* x.

H Calendis Septembris. Joſuæ patriarchæ; & paſſio S. Priſci. Senonis S. Lupi epiſcopi. Ambianis Firmini epiſcopi.

I iv. nonas.

K iii. nonas.

L ii. nonas. Moyſi prophetæ. Romæ depoſitio S. Bonifacii epiſcopi. Cavillonis S. Marcelli martyris.

M Nonas Septembris. Sythiu monaſterio depoſitio S. Bertini abbatis.

N viii. idus. Zachariæ prophetæ. Romæ paſſio S. Eleutherii epiſcopi.

O vii. idus. Aurelianis depoſitio S. Evurtii epiſcopi. Auguſtiduno loco Aliſina paſſio ſanctæ Reginæ.

P vi. idus. Nativitas S. Mariæ. In Nicomedia S. Adriani cum ſociis ſuis xxiii. martyr.

Q v. idus. Depoſitio S. Audomari epiſcopi, & paſſio S. Gorgonii.

R iv. idus.

S iii. idus. Romæ paſſio ſanctorum Proti & Jacincti.

T ii. idus.

V Idus Septembris.

A xviii. calendas Octobris. Exaltatio ſanctæ Crucis. Romæ Cornelii papæ. Kartagine ſancti Cypriani epiſcopi & martyris.

B xvii. calendas. Paſſio ſancti Nicomedis, & in Tullo Leucorum S. Apri confeſſoris.

C xvi. calendas. In Calcedonia paſſio ſanctæ Eufemiæ. Romæ ſanctorum Lucæ & Geminiani.

D xv. cal. Paſſio ſancti Lantberti epiſcopi.

E xiv. cal.

F xiii. cal.

G xii. cal. Vigilia S. Matthæi apoſtoli. *Elevatio corporis S. Amandi.*

H xi. calendas. Natalis S. Matthæi apoſtoli & evangeliſtæ. Mediolano ſancti Victoris.

I x. cal. Paſſio ſancti Mauricii cum ſociis ſuis vi. millia DLXXXV. martyr.

[illegible] ix. cal. Natalis S. Teclæ virginis.

L viii. cal. Conceptio ſancti Johannis Baptiſtæ.

M vii. cal. Ambianis civitate paſſio S. Firmini epiſcopi. Lugduno S. Lupi epiſcopi.

N vi. cal. Cypriani epiſcopi & Juſtinæ virginis, qui paſſi ſunt ſub Claudio principe.

O v. calendas. Natalis ſanctorum Coſmæ & Damiani martyrum.

P iv. calendas.

Q iii. calendas. Dedicatio baſilicæ ſancti Michaëlis archangeli. Autiſſiodoro depoſitio S. Fraterni epiſcopi.

R ii. calendas. In Bethleem Judæ depoſitio S. Hieronymi preſbyteri.

iii. *Tertius Octobris, decimus in ordine necdit.* x.

S Calendis Octobris. Nobiliaco monaſterio S. Vedaſti. Remis S. Remigii, Germani, Bavonis, Piati.

T vi. nonas. Atrebatis depoſitio S. Scupilionis preſbyteri, & paſſio S. Leodegarii.

V v. nonas.

A iv. nonas. Autiſſiodoro natalis ſancti Marſi preſbyteri.

B iii. nonas.

[illegible] ii. nonas.

D Nonas Octobris. Natalis S. Marci papæ. Romæ S. Lini papæ. Bituricas depoſitio S. Auguſtini epiſcopi.

E viii. idus. OCTAVÆ S. VEDASTI. Antiochia Dionyſii epiſcopi & martyris.

F vii. idus. Pariſius paſſio ſanctorum Dionyſii, Ruſtici & Eleutherii diaconi, Abraham patriarchæ.

G vi. idus.

H v. idus.

I iv. idus.

K iii. idus.

L ii. idus. Natalis S. Caliſti papæ [illegible] martyris.

M Idus Octobris.

N xvii. calendas Novembris. Sanctorum Luciani, Mariani, & Juliani martyrum.

O xvi. cal.

P xv. cal. Natalis [illegible] Lucæ evangeliſtæ. In pago Belvacenſi S. Juſti martyris. Ebroicas S. Aquilini epiſcopi.

Q xiv. calendas. Depoſitio S. Amati confeſſoris.

R xiii. calendas.

S xii. calendas. Sancti patris noſtri Hilarionis. Colonia paſſio ſanctarum virginum.

T xi. calendas.

A x. cal. *Reſtitutio corporis S. Amandi confeſſoris.*

B ix. cal.

C viii. calendas. Sueſſionis civitate paſſio ſanctorum Criſpini & Criſpiniani.

D vii. calendas. Tranſlatio S. Amandi, & ordinatio & dedicatio baſilicæ ejus.

E VI. calendas. Vigilia apoſtolorum Simonis A
& Judæ, & natalis ſancti Florentii.
F V. cal. Natalis apoſtolorum Simonis & Judæ.
G IV. Cal.
H III. calendas. Toloſa civitate tranſlatio
ſancti Saturnini epiſcopi & martyris.
I II. cal. Auguſta Viromanduorum, paſſio
ſancti Quintini

v. Quinta Novembris aues, vix tertia manſit in urna. III.

K Calendas Novembris. Solemnitas omnium
Sanctorum.
L IV. nonas Novembris. Natalis Juliani preſ- B
byteri & martyris, & paſſio ſancti Victorini.
M III. nonas. Depoſitio S. Huberti epiſco-
pi, & paſſio S. Agricolæ.
N II. nonas. Rodomis S. Amantii epiſcopi.
O Nonas Novembris. Zachariæ prophetæ pa-
tris S. Johannis-Baptiſtæ, & natalis S. Eu-
ſebii monachi.
P VIII. idus. Redonis depoſitio S. Melanii
epiſcopi, & S. Winoci confeſſoris.
Q VII. idus. Depoſitio S. Wilbrordi.
R VI. idus. Natalis ſanctorum Claudii, Ni-
coſtrati, Symphoriani, Caſtori, atque Sim-
plicii. Eodem die IV. Coronatorum Severi, C
Severiani, Victorini & Carpofori. & hye-
mis initium, habet dies XCII.
S V. idus. Natale ſancti Theodori & ſancti
Ragoulfi martyris.
T IV. idus. Aurelianis depoſitio ſancti Moni-
toris epiſcopi.
V III. idus. Turonis depoſitio ſancti Mar-
tini epiſcopi. Romæ S. Mennæ martyris.
Lugduno ſancti Verani epiſcopi. Ravenna
SS. Valentini, Feliciani, Octavi & Felicis.
A II. idus. Agrippina S. Chuniberti confeſſoris.
B Idus Novembris. Turonis depoſitio S. Bric-
tii epiſcopi.
C XVIII. calendas Decembris. *Qua-
drageſima ante natalis Domini.*
D XVII. calendas.
E XVI. calendas.
F XV. calendas. Aurelianis S. Aniani epiſcopi
& S. Gregorii miraculorum factoris.
G XIV. calendas.
H XIII. calendas.
I XII. calendas.
K XI. calendas.
L X. calendas. Romæ natalis S. Ceciliæ vir-
ginis.
M IX. calendas. Natalis ſancti Clementis pa- E
pæ, & ſancti Trudonis, & ſanctæ Felicitatis.
N VIII. calendas. Romæ natalis S. Chriſo-
goni martyris.
O VII. calendas.
P VI. calendas.

Q V. calendas.
R IV. calendas.
S III. calendas. Romæ paſſio ſancti Saturni-
ni, Criſanti & Dariæ virginis.
T II. calendas. Paſſio S. Andreæ apoſtoli.

VII. Dat duodena cohors ſeptem inde decemque Decembris. X.

V Calendas Decembris. Noviomo depoſitio
S. Eligii epiſcopi.
A IV. nonas.
B III. nonas.
C II. nonas.
D Nonas Decembris.
E VIII. idus.
F VII. idus.
G VI. idus.
H V. idus.
I IV. idus. Barcinonia paſſio S. Eulaliæ vir-
ginis.
K III. idus. Romæ depoſitio Damaſi papæ &
natalis ſanctorum Fusciani, Victorici, &
Gentiani martyris.
L II. idus. Depoſitio ſancti Walerici confeſ-
ſoris, & natalis Ermogenis, & Donati, &
XXII. martyrum.
M Idus Decembris. Paſſio ſanctæ Luciæ vir-
ginis ſub Paſcaſio. Cameraco depoſitio
S. Autberti, & alibi Judoci confeſſoris.
N XIX. calendas Januarii. Remis paſſio ſancti
Nicaſii epiſcopi, & Eutropiæ ſororis ejus.
O XVIII. calendas. *Aurelianis depoſitio S. Maxi-
mi epiſcopi.*
P XVII. cal.
Q XVI. cal.
R XV. cal.
S XIV. cal.
T XIII. calendas. Paſſio S. Margaritæ virginis.
A XII. calendas. Natalis S. Thomæ apoſtoli.
D B XI. cal.
C X. cal.
D IX. cal. VIGILIA NATIVITATIS DOMINI
NOSTRI JESU CHRISTI.
E VIII. cal. NATIVITAS DOMINI NOSTRI JE-
SU-CHRISTI, & paſſio ſanctæ Anaſtaſiæ
virginis.
F VII. cal. Paſſio S. Stephani protomartyris.
G VI. cal. S. Johannis apoſtoli & evangeliſtæ.
H V. cal. SS. Innocentium.
I IV. calendas. Sancti Felicis.
K III. calendas. Sancti Perpetui epiſcopi.
L II. calendas. Sancti Silveſtri papæ, & ſan-
ctæ Columbæ virginis.

Expliciunt quatuor tempora anni, menſes XII. ebdomadæ LII. & una dies. Dies CCCLXV. & VI. horæ. Horæ VIII. DCCLX. momenta CCCL. D. CLX.

ANTIQUUM CALENDARIUM.

Ex MS. Lyrenſis Monaſterii.

			Jani prima dies, & ſeptima à fine timetur. *Januarius habet dies XXXI. luna XXX.*	
A	a	Kalendas Jan.	Circumciſio Domini. S. Martinæ virg.	
B	b	IV. non.	Octava S. Stephani mart.	
C	c	III. non.	Octava S. Joannis evang.	XI
D	d	II. non.	Octava ſanctorum Innocentium.	
E	e	Non.	Vigilia Epiphaniæ.	XVIII
F	f	VIII. idus.	Epiphania Domini.	VIII
G	g	VII. id.	Sancti Juliani mart.	
A	h	VI. id.	Sancti Herbardi epiſc. & conf.	XVI
B	i	V. idus.	Sancti Polochronii conf.	V
C	k	IV. id.	Sancti Pauli primi Eremitæ.	
D	l	III. id.	Sancti Gregorii Nazianzeni epiſc.	XIII
E	m	II. id.	Sancti Artalei conf.	II
F	n	Idibus.	Octava Epiphaniæ. Sancti Juliani.	
G	o	XIX. Kal. Feb.	Sancti Felicis preſbyteri.	X
A	p	XVIII. Kal. Feb.	Sancti Bonitti epiſcopi. Sancti Mauri abb.	
B	q	XVII. Kal. F.	Sancti Marcelli papæ.	XVIII
C	r	XVI. Kal. F.	Sancti Speuſippi & aliorum.	VII
D	s	XV. Kal. F.	Sol in Aquarium. Sanctæ Priſcæ virginis.	
E	t	XIV. Kal. F.	Sancti Niceti epiſcopi.	XV
F	u	XIII. Kal. F.	Sancti Fabiani mart. Sancti Sebaſtiani mart.	IV
G	a	XII. Kal. F.	Sanctæ Agnetis virginis.	
A	b	XI. Kal. F.	Sancti Vincenti mart. Sancti Anaſtaſii mart.	XII
B	c	X. Kal. F.	Sanctæ Emerentianæ virginis.	I
C	d	IX. Kal. F.	Sancti Timothei apoſtoli.	
D	e	VIII. Kal. F.	Converſio ſancti Pauli apoſtoli.	VIII
E	f	VII. Kal. F.	Sancti Policarpi epiſcopi.	
F	g	VI. Kal. F.	Sancti Johannis epiſcopi.	XVII
G	h	V. Kal. F.	Sanctæ Agnetis virginis.	VI
A	i	IV. Kal. F.	Sancti Mauri mart.	
B	k	III. Kal. F.	Sancti Conſtantii mart.	XIV
C	l	II. Kal. F.	Sancti Tyrſi mart.	III
			Eſt Februi quarta eſt præcedet tertia finem.	
			Februarius habet dies XXVIII. luna XXIX.	
D	m	Kal. Feb.	Sanctæ Brigidæ virg. Sancti Severi & aliorum.	
E	n	IV. non.	YPPAPANTI Domini.	XI
F	o	III. non.	Sancti Blaſii epiſc. & mart.	XIX
G	p	II. non.	Sancti Phileæ conf.	VIII.
A	q	Nonis.	Sanctæ Agathæ virg. Ingennini epiſc.	
B	r	VIII. idus.	Sanctæ Dorotheæ virg.	XV
C	s	VII. id.	Sancti Auguli epiſcopi.	V
D	t	VI. id.	Sancti Cyri [illegible] Hyrentii conf.	XIII
E	u	V. Id.	Sancti Alconis conf.	
F	a	IV. id.	Sanctæ Scholaſticæ virginis.	II
G	b	III. Id.	Sancti Caloceri mart.	
A	c	II. id.	Sancti Simplicii conf.	X
B	d	Idibus.	Sancti Poliocti conf.	
C	e	XVI. Kal. Mart.	Sancti Valentini mart. & aliorum.	XVIII
D	f	XV. Kal.	Sol in Piſces. Sancti Fauſtini & Jovitæ.	VII.
E	g	XIV. Kal.	Sanctæ Julianæ virg.	
F	h	XIII. Kal.	Sancti Polochronii mart.	XV
G	i	XII. Kal.	Sancti Simeonis mart.	IV

A	k	xi. Kal.	Sancti Gaumi preſbyteri.	
B	l	x. Kal.	Sancti Gagi papæ.	XII
C	m	ix. Kal.	Sancti Secundini conf.	I
D	n	viii. Kal.	Sol oritur. Cathedra S. Petri Antioch. S. Teclæ virg.	
E	o	vii. Kal.	Sancti Sireni mart.	IX
F	p	vi. Kal.	Biſſextus. Sancti Mathiæ apoſt.	
G	q	v. Kal.	Sanctæ Walpurgæ virg.	XVII
A	r	iv. Kal.	Sancti Alexandri conf.	VI
B	s	iii. Kal.	Sancti Leandri epiſc.	
C	t	ii. Kal.	Sancti Romani abbatis.	XIV
			Martis prima necat cujus ſic cuſpide quarta eſt.	
			Martius habet dies xxxi. lunas xxx.	
D	a	Kal. Martii.	Romæ commemoratio ix. martyrum.	III
E	b	vi. non.	Tranſlatio Sancti Chryſogoni martyris.	
F	c	v. non.	Sancti Emitherii & Chelidonii martyris.	XI
G	d	iv. non.	In Appia nongentorum martyrum.	
A	e	iii. non.	Sancti Adriani martyris.	XIX
B	f	ii. non.	Sancti Victoris martyris.	VIII
C	g	Nonis.	Sanctæ Felicitatis & Perpetuæ.	
D	h	viii. idus.	Sancti Poncii diaconi.	XVI
E	i	vii. id.	In Sebaſta xl. martyrum.	V
F	k	vi. id.	Sanctæ Marinæ virginis.	
G	l	v. id.	Sancti Gorgonii martyris.	XIII
A	m	iv. id.	Depoſitio ſancti Gregorii papæ.	II
B	n	iii. id.	Sancti Macedonii martyris.	
C	o	ii. id.	Sancti Petri conf.	X
D	p	Idibus.	Sancti Luci conf.	
E	q	xvii. Kal. Apr.	Sancti Cyriaci martyris, & ſociorum.	XVIII
F	r	xvi. Kal.	Obitus ſanctæ Gertrudæ virginis.	VII
G	s	xv. Kal.	Sol in Arietem. Sancti Ligmenii conf.	
A	t	xiv. Kal.	Sancti Eleutherii martyris.	XV
B	u	xiii. Kal.	Sancti Gutperti epiſc.	IV
C	a	xii. Kal.	Sancti BENEDICTI ABBATIS.	
D	b	xi. Kal.	Sancti Albani martyris.	XII
E	[illegible]	x. Kal.	Sancti Juliani martyris.	I
F	d	ix. Kal.	Paſſio ſancti Quirini martyris.	
G	e	viii. Kal.	Annuntiatio Dominica, Crucifixio Domini.	IX
A	f	vii. Kal.	Sancti Caſtuli martyris.	
B	g	vi. Kal.	Sancti Rotperti epiſcopi.	XVII
C	h	v. Kal.	Sancti Alexandri conf.	VI
D	i	iv. Kal.	Sancti Victorii martyris.	
E	[illegible]	iii. Kal.	Sancti Guirini Tribuni.	XIV
F	l	ii. Kal.	Sancti Pydonis abbatis.	III
			Aprilis decima eſt undeno à fine minatur.	
			Aprilis habet dies xxx. lunas xxix.	
G	m	Kal. Apr.	S. Agapiti martyris.	XI
A	n	iv. non.	Sanctæ Theodoſiæ virginis.	
B	o	iii. non.	Sanctæ Burgundaforæ virginis.	XIX
C	p	ii. non.	Sancti Ambroſii epiſcopi.	VIII
D	q	Nonis.	Sancti Amphiani martyris.	XVI
E	r	viii. idus.	S. Serapionis martyris.	V
F	s	vii. id.	Sanctæ Evapiæ viduæ.	
G	t	vi. id.	Sancti Cæleſtini papæ.	XIII
A	[illegible]	v. id.	Sanctæ Mariæ Egyptiacæ.	II
B	a	iv. id.	Sanctorum martyrum ſeptemdecim.	
C	b	iii. id.	Sancti Leonis papæ.	X
D	c	ii. id.	Sanctæ Novellæ.	
E	d	Idibus.	Sanctæ Euphemiæ virginis.	
F	[illegible]	xviii. Kal. M.	Sancti Tiburcii Valeriani maximi.	VII
G	f	xvii. Kal.	Sanctæ Olimpiadis mart.	
A	g	xvi. Kal.	Sancti Fauſtini martyris.	XV
B	h	xv. Kal.	Sol in Taurum. Sancti Fortunati martyris.	IV
C	i	xiv. Kal.	Sancti Cheren. Cholunchillæ martyris.	

Digitized by Google

D	k	xiii. Kal.	Sancti Leonis papæ.	
E	l	xii. Kal.	Sancti Victoris papæ.	XII
F	m	xi Kal.	Sancti Soteris papæ.	I
G	n	x. Kal.	Sancti Parmenii martyris.	
A	o	ix. Kal.	Sancti Frontonii monachi.	IX
B	p	viii. Kal.	Sancti Georgii martyris, Adalpti martyris.	
C	q	vii. Kal.	Sancti Marci evang. Litania major.	XVII
D	r	vi. Kal.	Sancti Cleti papæ.	VI
E	ſ	v. Kal.	Sancti Maximi martyris.	
F	t	iv. Kal.	Sancti Vitalis mart. Sancti Torpetis mart.	XIV
G	a	iii. Kal.	Sancti Agapiti martyris.	III
A	b	ii. Kal.	Sancti Quyrici martyris.	
			Maio tertius eſt lupus & ſeptimus agnus.	
			Maius habet dies xxxi. lunas xxx.	
B	c	Kalendas Maii.	Sanctorum apoſtolorum Philippi & Jacobi	XI
C	d	vi. non.	Sancti Athanaſii epiſcopi.	
D	e	v. non.	Inventio ſanctæ Crucis. S. Alexandri & aliorum.	XIX
E	f	iv. non.	Sancti Floriani martyris.	XII
F	g	iii. non.	Sancti Joviniani Lectoris.	
G	h	ii. non.	Sancti Johannis evangeliſtæ ante portam latinam.	XVI
A	i	Nonis.	Sancti Juvenalis confeſſoris.	V
B	k	viii. idus.	Sancti Wironis epiſcopi.	
C	l	vii. id.	Sancti Quirilli confeſſoris.	XIII
D	m	vi. id.	Sanctorum Gordiani & Epimachi.	VI
E	n	v. id.	Sancti Mamerti epiſcopi	
F	o	iv. id.	Sancti Panchratii martyris, Nerei, Achillei.	X
G	p	iii. id.	Sancti Gengolfi martyris.	
A	q	ii. id.	Sancti Pachumii martyris.	XVIII
B	r	Idibus.	Sec. sancti Adventus. S. Simplicii.	VII
C	ſ	xvii. Kal. Junii.	Sancti Timothei martyris.	
D	t	xvi. Kal.	Sancti Peregrini martyris.	XV
E	u	xv. Kal.	Sol in geminos. Sancti Dioſcori conf.	IIII
F	a	xiv. Kal.	Sanctæ Potentianæ virginis.	
G	b	xiii. Kal.	Sancti Cononis martyris.	XII
A	c	xii. Kal.	Sancti Valentis martyris.	I
B	d	xi. Kal.	Sanctorum Caſti & Emilii.	
C	e	x. Kal.	Sancti Deſiderii epiſcopi.	IX
D	f	ix. Kal.	Sancti Rogatiani mart.	
E	g	viii. Kal.	Sancti Urbani papæ.	XVII
F	h	vii. Kal.	Sancti Auguſtini epiſcopi.	VII
G	i	vi. Kal.	Sancti Julii mart.	
A	k	v. Kal.	Sancti Germani conf. Sancti Willibelmi.	XIV
B	l	iv. Kal.	Sancti Maximini epiſc.	III.
C	m	iii. Kal.	Sancti Felicis papæ.	
D	n	ii. Kal.	Sanctæ Petronillæ virg. Cantii & aliorum.	XI
			Junius in decimo quindeno à fine ſalutat.	
			Junius habet dies xxx. lunas xxviii.	
E	o	Kalendas Junii.	Sancti Nicomedis mart. Simeonis mart.	
F	p	iv. nonas.	Sanctorum Marcellini & Petri.	XIX
G	q	iii. non.	Sancti Figentini mart.	VIII
A	r	ii. non.	Sancti Cyrini mart.	XVI
B	ſ	Nonis.	Sancti Bonifacii mart.	V
C	t	viii. idus.	Sancti Amantii confeſſoris.	
D	u	vii. id.	Sancti Columbæ confeſſoris.	XIII
E	a	vi. id.	Sancti Medardi confeſſoris.	II
F	b	v. id.	Sanctorum Primi & Feliciani.	
G	c	iv. id.	Sancti Getulii martyris.	X
A	d	iii. id.	Sancti Barnabæ apoſtoli.	
B	e	ii. id.	Sancti Cyrini, Naboris & aliorum.	XVIII
C	f	Idibus.	Sancti Fortunati confeſſoris.	VII
D	g	xviii. Kal. Junii.	Sanctæ Feliculæ virginis.	
E	h	xvii. Kal.	Sancti Viti, Modeſti.	XV
F	i	xvi. Kal.	Tranſlatio ſancti Quirini martyris.	IV

G	k	xv. Kal.	Sol in cancrum. Sancti Aviti conf.	
A	l	xiv. Kal.	Sanctorum Marci [redacted] Marcelliani.	XII.
B	m	xiii. Kal.	Sanctorum Gervaſi & Protaſi mart.	I
C	n	xii. Kal.	Sancti Emilii.	
D	o	xi. Kal.	Sancti Albani mart.	IX
E	p	x. Kal.	Sancti Albini confeſſoris.	
F	q	ix. Kal.	Sanctæ Edildrudæ virg.	XVII
G	r	viii. Kal.	Nativitas ſancti Joannis-Baptiſtæ.	VI
A	ſ	vii. Kal.	Sanctæ Luciæ virginis.	
B	t	vi. Kal.	Sanctorum Joannis & Pauli; Vigilii epiſcopi.	XIV
C	u	v. Kal.	Septem dormientium.	III
D	a	iv. Kal.	Sancti Leonis papæ.	
E	b	iii. Kal.	Natalis apoſtolorum Petri & Pauli.	XI
F	c	ii. Kal.	Feſtum ſancti Pauli apoſtoli.	
			Tredecimus Julii decimo innuit ante Kalendas.	
			Julius habet dies XXXI. *lunas* XXX.	
G	d	Kalendas Julii.	Fidei, Spei, Charitatis.	XVIII
A	e	vi. nonas.	Sanctorum Proceſſi & Martiniani.	V
B	f	v. non.	Tranſlatio ſancti Thomæ apoſtoli.	
C	g	iv. non.	Sancti Oldarrici epiſcopi.	XVI
D	h	iii. non.	Sanctæ Zoe virg.	V
E	i	ii. non.	Octava apoſtolorum, ſancti Servatii epiſcopi.	
F	k	Nonis.	Sancti Willibaldi epiſcopi.	XIII
G	l	viii. idus.	Sancti Kiliani epiſcopi & martyris.	II
A	m	vii. idus.	Sanctæ Anatholiæ virginis.	
B	n	vi. idus.	Sanctorum ſeptem Fratrum.	X
C	o	v. idus.	Tranſlatio ſancti BENEDICTI abbatis.	
D	p	iv. idus.	Sanctæ Margaretæ virginis, Hermacoræ mart.	XVII
E	q	iii. idus.	DIES CANICULARES.	VII
F	r	ii. idus.	Sancti Foci confeſſoris.	
G	ſ	Idibus.	Diviſio apoſtolorum.	XV
A	t	xvii. Kal.	Sancti Minulfi confeſſoris.	IV.
B	u	xvi. Kal.	Sancti Martialis martyris.	
C	a	xv. Kal.	Sol in Leonem. Sancti Arnulfi confeſſoris.	XII
D	b	xiv. Kal.	Sancti Arſenii abbatis.	I
E	c	xiii. Kal.	Sancti Joſeph.	
F	d	xii. Kal.	Sanctæ Praxedis virginis.	IX
G	e	xi. Kal.	Sanctæ Mariæ Magdalenæ.	
A	f	x. Kal.	Sanctæ Apollinaris mart.	XVII
B	g	ix. Kal.	Sanctæ Chriſtinæ virginis.	VI
C	h	viii. Kal.	Sanctorum Jacobi apoſtoli, Chriſtophori mart.	
D	i	vii. Kal.	Sancti Olimpii mart.	XIV
E	k	vi. Kal.	Sancti Hermelai preſbyteri.	III
F	l	v. Kal.	Sanctorum Nazarii & Celſi, Pantaleonis martyris.	
G	m	iv. Kal.	Sancti Felicis, Simplicii.	VI
A	n	iii. Kal.	Sanctorum Abdon & Sennes.	XIX
B	o	ii. Kal.	Sancti Germani confeſſoris.	
			Augusti nepa prima fugat de fine ſecunda.	
			Auguſtus habet dies XXXI. *lunas* XXIX.	
C	p	Kal. Auguſti.	Ad vincula S. Petri apoſt. Septem Machabeorum.	VIII
D	q	iv. nonas.	S. Stephani papæ.	XVI
E	r	iii. non.	Inventio ſancti Stephani protomartyris.	V
F	ſ	ii. non.	S. Juſtini preſbyteri.	
G	t	Nonis.	Sancti Caſſiani martyris, Oſvaldi regis.	XIII
A	u	viii. idus.	Sancti Xiſti, Feliciſſimi, Agapiti.	II
B	a	vii. id.	Sancti Donati, Afræ mart. & aliorum.	
C	b	vi. idus.	Sancti Cyriaci mart.	X
D	c	v. idus	Sancti Firmini, Ruſtici & Romani mart. vigilia.	
E	d	iv. id.	Natalis ſancti Laurentii mart.	XVIII
F	e	iii. id.	Sancti Tiburtii martyris.	VII
G	f	ii. id.	Sancti Eupli diaconi.	
A	g	Idibus.	Sancti Yppoliti mart. & ſociorum.	XV
B	i	xix. Kal. Sept.	Sancti Euſebii confeſſoris, Felicis & Fortunati.	IV

				Golden no.
C	m	xviii. Kal.	Aſſumptio ſanctæ Mariæ virginis.	
D	o	xvii. Kal.	Sancti Arnulfi confeſſoris.	XII
E	o	xvi. Kal.	Hic finiunt dies canic. Octava S. Laurentii.	I
F	p	xv. Kal.	Sol in Virg. Sancti Agapiti mart.	
G	q	xiv. Kal.	Sancti Magni martyris. - -	IX
A	r	xiii. Kal.	Sancti Porphyrii mart.	
B	s	xii. Kal.	Sancti Privati epiſcopi. - -	XVII
C	t	xi. Kal.	Sanctorum Timothei & Symphoriani.	VI
D	a	x. Kal.	Sancti Lucii mart	
E	b	ix. Kal.	Sancti Bartholomæi apoſtoli. -	XIV
F	c	viii. Kal.	S. Geneſii mart. (S. Ludovici regis *altera manu.*)	III
G	d	vii. Kal.	Sancti Alexandri mart. - -	
A	e	vi. Kal.	Sancti Rufi mart. Sulpicii epiſcopi. -	XI
B	e	v. Kal.	Sancti Hermetis mart. ſancti Auguſtini epiſcopi.	XIX
C	e	iv. Kal.	Decollatio S. Joannis-Baptiſtæ. S. Sabinæ virg.	
D	f	iii. Kal.	Sanctorum Felicis & Adaucti. -	VIII
E	g	ii. Kal.	Sancti Paulini episc.	
			Tertia Septembris vulpes ferit à pede dena.	
			September habet dies xxx. *lunas* xxx.	
F	b	Kal. Septembris.	Sancti Priſci mart. Verenæ virg. Egidii conf.	XVI
G	i	iv. non.	S. Natanahelis, Nonoſi conf. (Antonini mart. *altera manu.*) - - -	V
A	k	iii. non.	Sancti Antonini martyris.	
B	l	ii. non.	Sancti Rufini mart. - - -	XIII
C	m	Nonis.	Sanctii Quintini mart. - -	II
D	n	viii. idus.	Sancti Magni conf. - - -	
E	o	vii. id.	Sanctæ Reginæ virg. - -	X
F	p	vi. id.	Nativitas ſanctæ Mariæ virg. S. Adriani mart.	
G	q	v. id.	Sancti Gorgonii mart. - -	XVIII
A	r	iv. id.	Sanctorum nongentorum martyrum. -	VII
B	s	iii. id.	Sanctorum Preſti & Hyacinti.	
C	t	ii. id.	Sancti Serapionis mart. - -	XV
D	u	Idibus.	Sancti Lectoris conf. - - -	IV
E	a	xviii. Kal. Oct.	Exaltatio S. Crucis, SS. Cornelii & Cypriani.	
F	b	xvii. Kal.	Sancti Nicomedis martyris.	XII
G	c	xvi. Kal.	Sanctæ Luciæ & Geminiani. - -	I
A	d	xv. Kal.	Lamperti mart. - - -	
B	e	xiv. Kal.	Sol in Libram, Sidonis. - -	IX
C	f	xiii. Kal.	Sancti Theodori mart.	
D	g	xii. Kal.	Sancti Euſtatii & filiorum. - -	XVII
E	h	xi. Kal.	Sancti Mathæi apoſtoli. - -	VI
F	i	x. Kal.	Sancti Mauricii & ſociorum.	
G	k	ix. Kal.	Sancti Soſſii diaconi. - -	XIV
A	l	viii. Kal.	Conceptio ſancti Joannis-Baptiſtæ. -	III
B	m	vii. Kal.	Sancti Cleope apoſtoli.	
C	n	vi. Kal.	Sanctorum Cypriani & Juſtinæ. -	XI
D	o	v. Kal.	Sanctorum Coſmæ & Damiani. -	XIX
E	p	iv. Kal.	Sanctæ Liobæ virginis.	
F	q	iii. Kal.	Feſtum ſancti Michaëlis Archangeli.	VIII
G	r	ii. Kal.	Sancti Hieronymi preſbyteri.	
			Tertius Octobris gladium decimo ordine nectit.	
			October habet dies xxxi. *lunas* xxix.	
A	s	Kal. Octob.	Sanctorum Remigii, Germani & Vedaſti.	XVIII
B	t	vi. non.	Sancti Leodegarii. - - -	V
C	u	v. non.	Sanctorum Sulpicii & Serviliani. - -	XIII
D	a	iv. non.	S. Marci episc. (S. Franciſci patris fratrum Min. *altera manu.*)	
E	b	iii. non.	S. Placidi confeſſoris.	
F	c	ii. non.	Sancti Sagaris confeſſoris. - -	X
G	d	Nonis.	S. Marci papæ	
A	e	viii. idus.	Sancti Fauſtini. - -	XVIII
B	f	vii. id.	Sanctorum Dioniſii, Ruſtici & Eleutherii.	VII
C	g	vi. id.	Sancti Gereonis & ſociorum.	

D	h	v. idus.	Sancti Juſti, Archemii.	XV
E	i	iv. id.	Sancti Maximiliani confeſſoris.	IV
F	k	iii. idus.	Sancti Cholomanni martyris.	
G	l	ii. idus.	Sancti Kaliſti papæ.	XII
A	m	Idibus.	Sanctorum Aureorum.	I
B	n	xvii. Kal.	Sancti Galli abbatis.	
C	o	xvi. Kal.	Sanctæ Marthæ virginis.	IX
D	p	xv. Kal.	Sol in Scorpionem. Sancti Lucæ evang.	
E	q	xiv. Kal.	Sancti Januarii epiſcopi & martyris.	
F	r	xiii. Kal.	Dedicatio eccleſiæ ſancti Quirini mart.	VI
G	s	xii. Kal.	Colon. undecim mill. virg.	
A	t	xi. Kal.	Sancti Severi epiſcopi.	XIV
B	a	x. Kal.	Sancti Severini confeſſoris.	III
C	b	ix. Kal.	Sancti Vitalis mart.	
D	c	viii. Kal.	Sanctorum Criſpini & Criſpiniani.	XI
E	d	vii. Kal.	Sancti Amandi confeſſoris.	XIX
F	e	vi. Kal.	Vigilia.	
G	f	v. Kal.	Sanctorum Simonis Judæ apoſt.	VIII
A	g	iv. Kal.	Sancti Narciſſi confeſſoris.	
B	h	iii. Kal.	Sancti Euſebii confeſſoris.	XVI
C	i	ii. Kal.	Sancti Wolfgangi epiſcopi.	V
			Quinta Novembris acus vix tertia manſit in urna.	
			November habet dies xxx. luna xxx.	
D	k	Kalendas Nov.	Feſtum omnium Sanctorum.	
E	l	iv. non.	Sanctæ Marinæ virginis.	VIII
F	m	iii. non.	Sancti Pirminii epiſcopi.	II
G	n	ii. non.	Sancti Amantii confeſſoris.	
A	o	Nonis.	Sancti Felicis confeſſoris.	X
B	p	viii. idus.	Sanctorum Willibrordi epiſc. Leonardi confeſ.	
C	q	vii. id.	Sancti Melani conf.	XVIII
D	r	vi. id.	Sanctorum iiii. Coronatorum.	VII
E	s	v. id.	Sancti Theodori mart. memoria ſanctæ Crucis.	
F	t	iv. id.	Sancti Leonis papæ.	XV
G	u	iii. id.	Nativitas ſancti Martini epiſcopi. S. Menæ mart.	IV
A	a	ii. id.	Sancti Arſacii doctoris.	
B	b	Idibus.	Sancti Briccii epiſcopi.	XII
C	c	xviii. Kal. Dec.	Sancti Clementini.	I
D	d	xvii. Kal.	Sancti Secundini.	
E	e	xvi. Kal.	Sancti Othmari abbatis.	VIIII
F	f	xv. Kal.	Sol in Sagittarium. Sancti Floriani conf.	
G	g	xiv. Kal.	Octava ſancti Martini.	XVII
A	h	xiii. Kal.	Sancti Maximi confeſſoris.	VI
B	i	xii. Kal.	Sancti Ponciani papæ.	
C	k	xi. Kal.	Sancti Baſilei confeſſoris.	XIV
D	l	x. Kal.	Sanctæ Ceciliæ virginis, Longini mart.	III
E	m	ix. Kal.	Sancti Clementis mart. Columbani abb. Felicitatis.	
F	n	viii. Kal.	Sancti Chriſogoni mart.	XI
G	o	vii. Kal.	Sancti Petri epiſcopi.	XIX
A	p	vi. Kal.	Sancti Nicandri confeſſoris.	
B	q	v. Kal.	Sanct Cyrici confeſſoris.	VIII
C	r	iv. Kal.	Sancti Soſtenes apoſt.	
[illegible]	ſ	iii. Kal.	Sancti Saturnini & aliorum.	XVI
E	t	ii. Kal.	Sancti Andreæ apoſt.	V
			Dat duodena cohors ſeptem inde decemque December.	
			December habet dies xxxi. luna xxix.	
F	u	Kal. Dec.	Sancti Candidi epiſcopi, (*altera manu* S. Nathaleæ uxoris ſancti Adriani mart.)	
G	a	iv. non.	Sanctæ Vivianæ martyris.	
A	[illegible]	iii. non.	Sancti Soli confeſſoris.	
B	c	ii. non.	Sanctæ Barbaræ virginis.	X
C	d	Nonis.	Sancti Humili.	
D	e	viii. idus.	Sancti Nicolai epiſcopi.	XVIII
E	f	vii. id.	Octava ſancti Andreæ apoſtoli.	VII

F	g	iii. idus.	Sancti Zenonis confeſſoris.	
G	h	v. id.	Sancti Ergenis confeſſoris. - -	XV
A	i	iv. id.	Sanctæ Eulaliæ virginis. - -	IV
B	k	iii. id.	Sancti Damaſi papæ.	
C	l	ii. id.	Sancti Donati martyris.	XII
D	m	Idibus.	Sanctæ Luciæ virginis. Otiliæ virginis.	I
E	n	xix. Kal. Januar.	Sancti Adonis epiſcopi.	
F	o	xviii. Kal.	Sancti Fauſti martyris. - - -	IX
G	p	xvii. Kal.	Sancti Valentini martyris	
A	q	xvi. Kal.	Sancti Avionis abbatis. - -	XVII
B	r	xv. Kal.	Sol in Capricornum. Sancti Wnibaldi conf.	VI
C	ſ	xiv. Kal.	Sancti Zozimi conf.	
D	t	xiii. Kal.	Sancti Zepherini conf. - - -	XIV
E	a	xii. Kal.	Sancti Thomæ apoſtoli. - -	III
F	b	xi. Kal.	Sanctarum triginta virg. mart.	
G	c	x. Kal.	Sanctæ Victoriæ virg. - -	XI
A	d	ix. Kal.	Vigilia Domini. - - -	XIX
B	e	viii. Kal.	NATIVITAS DOMINI NOSTRI. S. Anaſtaſiæ virg.	
C	f	vii. Kal.	Sancti Stephani mart. - - -	VIII
D	g	vi. Kal.	Aſſumptio ſancti Johannis evang.	
E	h	v. Kal.	Sanctorum Innocentium. - -	XVI
F	i	iv. Kal.	Sancti Felicis mart. - - -	V
G	k	iii. Kal.	Sancti Perpetui confeſſoris.	
A	l	ii. Kal.	Sancti Silveſtri papæ. - - -	XIII

ACTA
SS. CYPRIANI ET JUSTINÆ MARTYRUM.

AB AUCTORE COÆVO TRIBUS LIBRIS CONSCRIPTA.

Ex MS. Sancti Audoeni Rothomagenſis.

ADMONITIO PRÆVIA.

INTER illuſtriores, qui ſub Diocletiano mortem pro Chriſto ſubierunt, martyres, utriuſque eccleſiæ, Orientalis & Occidentalis, præconiis, ac publico cultu meritò celebrantur Cyprianus Antiochiæ in Phœnicia epiſcopus, & Juſtina virgo. Horum acta tribus libris ſtatim poſt eorum martyrium conſcripta fuiſſe apud viros doctos pro certo habetur, & cum Gregorio Nazianzeno illa nota fuerint, atque etiam Eudociæ Auguſtæ Theodoſii junioris uxori, quæ in carmen heroicum tribus itidem libris ea convertit, ſed tantâ arte, ut neque poëtica libertate veritatem in fabulas commutando adoleſcentum aures demulcere ſtuderet, neque rurſum digreſſionibus auditorem à re propoſita averteret; ſed ad verbum adeo veteribus illis ſcriptis ſuum metrum adaptavit, ut iis nihil qui hæc verſet, indigere videatur. Nam & ſenſuum, nihil quicquam aut diffundendo aut contrahendo, proprietatem ſervavit aſſiduè; & in verbis, quo ad ejus fieri potuit, proxima quæque atque ſimillima confirmavit, *ut in ſua Bibliotheca cap. 183. ſcribit Photius, qui Eudociæ opus manibus triverat, atque in epitomen contraxerat. Primus liber, teſte eodem Photio, res B. Juſtinæ martyris proſequebatur, ut in chri-*

Digitized by Google

ſtianorum numerum adoptata, parentes quoque ſuos ab idolorum ad verum Dei cultum tranſtulerit, utque amore ejus quidam captus, ad Cyprianum magicis artibus deditum ſe contulerit, rogans ut puellam ſibi obſequentem redderet, Cyprianumque ipſum incaſſum magicæ artis rationes tentantem, chriſtiana fide imbuerit. Secundus liber Cyprianum narrantem inducebat ſuum ipſius à pueritia in idola ſtudium, cultumque dæmonum, & diſcendæ magicæ artis cupiditatem atque conatum, quomodo dæmonibus ubique ſacrificus conſtitutus fuerit, ac multam magicæ artis exercitationem collegerit: qua tandem ratione ad Chriſtum converſus fuerit. Tertius denique martyrium complectebatur B. Cypriani & claræ virginis Juſtinæ, qui ſub Diocletiano & Maximiano Romæ imperantibus morte teſtimonium dixerunt fidei.

Tres hoſce libros hactenus tenebris obvolutos fuiſſe doluerunt viri eruditi omnes antiquitatis ac chriſtianæ religionis ſtudioſi, donec Johannes Fellus epiſcopus Oxonienſis novam Cypriani Carthaginenſis antiſtitis operum editionem adornans, ex manuſcriptis Anglicanis erutum librum ſecundum in lucem emiſerit, cum hoc titulo: Confeſſio ſancti Cypriani martyris atque pontificis. *Hanc autem confeſſionem eò lubentius edidit,* quod nullus ſit vetuſtus liber, *inquit,* utcumque ſuppoſititius & mali moris, qui non alicui uſui inſerviat. *Quibus verbis totam Cypriani ac Juſtinæ martyrum hiſtoriam inter aniles fabulas ablegare videtur, ut revera pluribus in ſua ad lectorem admonitione ablegat, ratus præter Carthaginenſem nullum extitiſſe aliquando Cyprianum epiſcopum & martyrem. Verùm hæc ita aſſerere non ſufficit; niſi aſſerta certiſſimis atque evidentiſſimis argumentis demonſtrentur. Nam ut ſcite monet idem Fellus* minime quidem decet ſobrium rerum ſacrarum æſtimatorem, publicis eccleſiæ ſcriptis conſignata, & fortaſſe, quod majus eſt, ejuſdem praxi munita, ob leves conjecturas convellere. *Hanc ſane regulam, ſi vir eruditus obſervaſſet, aliam prorſus in ſcribendo rationem iniiſſet, cum utriuſque eccleſiæ Orientalis & Occidentalis monumenta Cypriani ac Juſtinæ martyrium conſignatum habeant; præterea cùm* Confeſſionis Cyprianicæ *natales* Conſtantini magni tempora anteverciſſe, aut ſaltem attigiſſe, *hoc eſt ſtatim poſt ejùs martyrium ſcriptis confeſſionem commendatam fuiſſe cenſeat Fellus: quî fieri potuit, ut vulgatam de ipſo fabulam, nullus illorum temporum ſcriptor ſuggillaverit, nullus proſcripſerit, nullus reclamaverit? At omnem dubitationem auferre videtur ſancti Gregorii Nazianzeni ſuffragium, qui acta Cypriani ac Juſtinæ legerat, & quæcumque de illius magia & converſione referunt probata habuit. Eadem probavit & Eudocia Auguſta, femina bonis litteris apprimè imbuta, & omnium ſui temporis virorum eruditorum converſatione familiariter uſa. Denique Photius, cujus ingenium hactenus, utinam ita & mores, omnes admirantur, nihil his in actis non purum, non ſincerum animadvertit.*

Verum, inquies, inter apocrypha ſcripta quis neſciat recenſitam fuiſſe à Gelaſio papa pœnitentiam Cypriani? Bene, ſi de Cypriani Carthaginenſis epiſcopi pœnitentia, qua ſuam de baptiſmo hæreticorum ſententiam retractaſſe fictus eſt, Gelaſii decretum intelligas. Sed his diutius immorari non præſtat, quandoquidem ab injuſta Felli cenſura Cypriani confeſſionem vindicavit recolendæ memoriæ Sebaſtianus Nanus de Tillemon, *ac pro innata ſibi eruditione reſpondit omnibus quæ adverſus eam objici poſſent. Quæ cùm ita ſe habeant, treſque libros de actis Cypriani & Juſtinæ martyrum primum Græce ſcriptos, ac deinde latinitate donatos, quales viderat Eudocia imperatrix, & in carmen heroïcum converterat, in pervetuſto codice Rotomagenſis ſancti Audoëni monaſterii cum reperiſſem, alicujus operæ pretium exiſtimavi, publici illos juris facere, maxime cum in omnibus apprime conveniant cum Eudociæ carmine, cujus epitomen nobis tradidit in bibliotheca Photius, ut cuivis utrumque opus conferenti facile patere poteſt. Non diſſimulabo tamen ſub finem libri tertii aſſumentum aliquot linearum irrepſiſſe ab imperito quodam correctore, qui apocrypha nonnulla martyrum noſtrorum acta, qualia videre potuit Metaphraſtes, legerat, actis primævis inſertum, quod ſuo loco adnotare curavimus. Hanc tamen libri illius depravationem antiquam eſſe nemo jure negaverit, cum eam ſecutus fuerit etiam in ſincero martyrologio venerabilis Beda, ſive iſtis ex actis, ſive ex aliis apocryphis illam acceperit. Sed ſublato ſemel illo aſſumento quod anſulis incluſimus, omnia cum Eudociæ carmine cohærent.*

Digitized by Google

CONVERSIO SANCTÆ JUSTINÆ VIRGINIS ET SANCTI CYPRIANI EPISCOPI.

TEMPORE illo ſub imperatore DIOCLETIANO in civitate Antiochia erat quædam virgo nomine JUSTINA. Pater vero ejus EDISIUS vocabatur. Hic erat ſacerdos idolorum: mater vero ejus nomine CLEDONIA. Hæc itaque virgo ſanctiſſima quadam die audivit PRELIUM diaconem ſuper feneſtram ſuam legentem magnalia Dei: quemadmodum ſuſceperat hominem Dominus & Salvator noſter, & ſecundum annuntiationem prophetarum, quomodo de MARIÁ virgine natus eſt, & à Magis adoratus ſit, & ſtellæ viſionem, & angelorum glorificationem, ſignorumque & prodigiorum virtutem, crucis B & gratiæ, & ex mortuis reſuſcitationem, & manifeſtationem ejus ad diſcipulos, & in cœlis aſcenſionem, & in dextera Patris ſedentem, & immortale ejus regnum. Cùm hæc ergo audiret beata virgo per feneſtram per ſingulos dies à diacono, accenſa deſiderio Sancti Spiritus inflammatione non ceſſabat, ſed deſiderabat facie ad faciem videre diaconem.

Tunc nunciavit matri ſuæ dicens: Mater, audi me filiam tuam. Nihil ſunt hæc quæ quotidie adoramus idola de auro, & argento, & æramento, & ferro, & plumbo, & lapide, C & ligno, & de oſſibus mortuorum boum, & cervorum & elephantorum contexta. Ad quos ſi acceſſerit unus de Galilæis, antequam injiciat manus, verbo tantum omnes ſimul conteret. Mater autem dixit ad eam: Tace, ne audiat pater tuus ſermones hos, vel ſenſum tuum hunc. Et illa dixit ad matrem ſuam: Notum tibi ſit, & meo patri, quod ego Chriſtum adoro, quem per diaconem PRELIUM didici perfecte, pluribus diebus audiens eum legentem per feneſtram omnia mirabilia quæ fecit CHRISTUS-JESUS. Hic vero per ſignum crucis adeſt ſemper timentibus eum, nec eſt D alius Deus in quo ſalvemur. Cùmque hæc dixiſſet, abiit in eccleſiam Chriſti ad orationem.

Mater autem ejus noctè in cubiculo narravit omnia viro ſuo EDISIO. Diu vero eis vigilantibus & hæc ſermocinantibus, venit ſopor, & viderunt angelorum exercitum, & in medio Chriſtum ſedentem, & dicentem ſibi: Venite ad me, & ego regnum cœlorum A dabo vobis. Mane vero ſurgentes ſtupuerunt in eis quæ viderant, & tollentes filiam ſuam, venerunt ad eccleſiam Dei una cum PRELIO diacono, & rogabant eum ut induceret eos ad epiſcopum OPTATUM. Quod & fecit prædictus diaconus. Procidentes vero ad pedes epiſcopi; obſecrabant accipere ſignaculum Chriſti. Epiſcopus non conſenſit eis donec adnunciarent viſionem, quomodo ab eis viſus eſt Chriſtus. At illi dixerunt viſionem ſuam & deſiderium virginis in Chriſto. Tunc EDISIUS detotondit ſuum caput & barbam. Erat autem, ut diximus, ſacerdos idolorum. Et procidentes iterum ad pedes epiſcopi, acceperunt toti tres ſignaculum Chriſti. Accepta vero gratia Chriſti, meruit EDISIUS preſbyterii dignitatem anno uno & menſibus ſex; & ſic exiit de ſæculo.

Virgo autem ſancta non diſcedebat die ac nocte de eccleſia. AGLAÏDUS vero quidam ſcholaſticus videns virginem frequenter euntem ad eccleſiam, in deſiderio ejus accenditur, & tranſmittebat multos viros & mulieres petens ſibi eam in conjugium. Quibus eis omnibus dicebat ſancta virgo; Deſponſata ſum Chriſto cœleſti ſponſo, ipſe me cuſtodiet uſque in adventum ſuum immaculatam. AGLAÏDUS vero congregans multitudinem virorum, & obſervans eam euntem ad eccleſiam, volebat eam rapere per vim. Tunc puellæ quæ cùm ea erant, exclamantes notum fecerunt hæc in domo ejus; & exeuntes cum gladiis omnes fugaverunt. Virgo autem ſignum crucis faciens in fronte ſua non terrebatur à tentationibus, ſed perſeverabat in propoſito ſuo frequentans eccleſiam, & vacans in orationibus.

Tunc AGLAÏDUS videns quod nec petitionibus, nec violentiâ virginem potuiſſet obtinere, acceſſit ad CYPRIANUM magum, & promiſit ei duo talenta auri, & argenti duo, ut per maleficia ſua caperet animam virginis JUSTINÆ, ignorans infelix, quia invicta eſt virtus Chriſti. CYPRIANUS autem per ſuas magicas artes vocavit dæmonem aſſiſtentem ſibi. Cui dæmon dixit: Quid me vocaſti? Dicit ei CYPRIANUS: Amo virginem de Galilæis; potes ſuadere ei & adducere mihi? dæmon autem poteſtatem nihil habens, tamen promiſit ei. Dicit ei CYPRIANUS: Dic mihi

Digitized by Google

opera tua, ut credam quod tu mihi adducas virginem JUSTINAM. Dixit illi dæmon: Ego deſertus factus ſum à Deo obaudiens meum patrem. Ego turbavi cor hominis, & angelos de alto retraxi. Ego Evam perſuaſi, & ipſum Adam a paradiſo fraudavi. Ego Caïn docui ut occideret ſuum fratrem. Ego perſuaſi Judæis ut crucifigerent Chriſtum. Ego commovi civitates, & muros eliſi, & domos effodi, & alia multa mala feci. Igitur & hanc virginem adducam tibi. Accipe ergo hoc medicamentum, & ſparge circa domum ejus de foris, & ego ſuperveniens paternum ſenſum meum injiciam, & ſtatim obaudiet mihi. Igitur ſancta virgo cùm ſurgeret tertia hora noctis ad orationem ſecundum conſuetudinem, ſentit impetum dæmonis, & ſignavit ſe ſigno crucis, & deprecabatur Dominum ut fugaret dæmonem, & cum lacrymis orabat dicens: Deus omnipotens, unigeniti Filii tui Pater, qui homicidam ſerpentem in infernum demerſiſti, qui carnem indutus es propter nos, qui cælum extendiſti, terram firmaſti ſuper aquas; qui feciſti hominem ſecundum imaginem & ſimilitudinem tuam, te deprecor, adjuva me, & conforta famulam tuam promittentem caſtitatem, & dignam me fac hac hora. Et conſignans totum corpus ſuum ſigno crucis exſufflavit dæmonem, & fugit dæmon ab ea.

Et veniens ad CYPRIANUM ſtetit in conſpectu confuſus. Et dicit ei CYPRIANUS, dic mihi, quare non adduxiſti mihi virginem? Dicit ei dæmon: non me cogas dicere quod non poſſum, vidi autem quoddam ſignum, & tabui. CYPRIANUS autem deridens dimiſit eum: & iterum per artem magicam vocavit alium dæmonem fortiorem. Similiter autem & ille gloriabatur & dicebat ad Cyprianum: & tuam juſſionem implebo, & illius impoſſibilitatem, ego enim vado, & facio voluntatem tuam. Accipe hoc medicamentum, & ſparge circa domum ejus, & ego vado & perſuadeo illi. CYPRIANUS autem accipiens & vadens, fecit ſicut dixit ei dæmon. Sancta verò virgo more ſolito dicebat: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, ſuper judicia juſtitiæ. Et iterum: Domine miſericordiſſime, cœleſtium rerum dominator, qui diabolum confudiſti, & ſacrificium Abrahæ per fidem ſuſcepiſti, qui dediſti hominibus poteſtatem conculcare virtutem inimici, qui per ſanctum Danielem deſtruxiſti Bel, & draconem occidiſti; qui obſcurata illuminaſti, & mortua corpora vivificaſti, & mortem confudiſti, qui donaſti hominibus reſurrectionem, ne me deſpicias. Parce, pie Pater, famulæ tuæ, cuſtodi me in caſtitate, & inſtructam lampadam meam ſervans, ut intrem tecum immaculata regnum tuum. Et conſignans ſe ſigno crucis in nomine JESU-CHRISTI exſufflavit dæmonem, & reliquit eam.

Dæmon autem venit ad CYPRIANUM, & ſtetit coram eo, & erubeſcens tabeſcebat. Tunc dicit illi CYPRIANUS: Ubi eſt virgo ad quem tranſmiſi te? Dæmon autem dixit: victus ſum, timeo dicere tibi, vidi enim quoddam ſignum terribile, & tabui. CYPRIANUS autem dimiſit & hunc cum injuria; & iterum per magicas artes vocavit ipſum diabolum dæmonum patrem, & dicit ei: quæ eſt hæc infirmitas veſtra? victa eſt omnis virtus veſtra, & omnis gloria veſtra victa eſt ab una virgine. Dicit ei diabolus: ego modo adducam illam tibi, tantum ut tu paratus ſis. CYPRIANUS autem dixit diabolo: dic mihi quod eſt ſignum victoriæ tuæ. Dicit illi diabolus: Ego vexabo illam febribus variis, & incendam corpus ejus ad fornicationem, & phreneticam faciam, adducens ei phantaſmata in media nocte, & parabo eam ad deſiderium corruptionis tuæ. Dæmon autem oſtendit ſe in ſpeciem virginis, & intrans domum JUSTINÆ, ſedit ſuper lectum ejus, & dicit ſanctæ virgini. Ego hodie miſſa ſum à Chriſto ad te, ut tecum vivam in caſtitate: Dic ergo mihi quæ eſt merces certaminis tui pro virginitate, multum enim te video vexatam præ abſtinentia. Sancta virgo dixit: Merces quidem multa, labor verò modicus. Dicit ei diabolus: quomodo ergo cum eſſet Eva in paradiſo virgo convivens viro, ſeparati erant ab omni ſcientia; cùm autem conſenſerunt manducare de ligno ſcientiæ, ſtatim omni ſcientia repleti ſunt; & genuerunt filios, & totum mundum repleverunt? Deus enim benedixit eos dicens: Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Puto ergo ſi in virginitate permanſerimus, pro nihilo faciemus verbum Dei, & in judicium incidemus, velut contemnentes Deum, & non obaudientes eum. Tunc ſancta virgo hæc audiens, inflammata veneno ſerpentis, ſurrexit turbata; volens exire oſtium, quæ cogitationibus turbabatur in corde ſuo vehementer. Sed Deus qui non permittit tentari ſervos ſuos ſupra id quod poſſunt, ſed facit in tentatione deffenſionem, ut poſſint ſuſtinere, revelavit virgini per Spiritum-ſanctum, quia diabolus erat qui loquebatur. Et orans, & conſignans ſe ſigno crucis exſufflavit diabolum, & diabolus liquefactus eſt ſicut cera à facie ignis, & non comparuit. Sancta autem virgo in ſe rediens poſt tentationem cœpit dicere: Gloria tibi, Chriſte, qui eos qui deprimuntur à periculo ſalvas, & deducis ad lumen ſperantes in te, & ad tuam revocas pietatem, qui ab adverſario ſeducuntur. Domine, Deus meus, non permittas vinci famulam tuam à maligno ſathana. Non polluat inimicus ſerpens immaculatam ancillam tuam, ſed cuſtodi me incontaminatam ad tuam divinitatem, & configè à timore tuo carnes meas, & de lege tua miſerere mei.

Diabolus autem poſtea confuſus apparuit CYPRIANO. Et dicit illi CYPRIANUS: ſicut video, & tu victus es quemadmodum & ceteri ſubditi tui. Quomodo victi eſtis à chriſtiana? Dic mihi quæ eſt virtus victoriæ ejus? Dicit illi diabolus; dicere tibi non poſſum. Vidi enim quoddam ſignum terribile, & tabui; & ſtatim receſſi diſſolutus ſicut fumus. Tunc CYPRIANUS multis argumentis eam appetiit, &

409

nullo modo potuit eam ſuperare, nec ulla ars eam potuit vincere maligni, non infirmitas, non timor, non dolores, non phantaſiæ, non minæ, non blandæ cogitationes, non ſubſtantiæ, non eſcarum dulce deſiderium, non condemnatio parentum, non latronum ſuperventa, non doloſitates. Omnia enim per Chriſti virtutem ſuperabat Chriſti puella. Verùm quia Deus noſter merita ſuæ virginis examinabat, permiſſus eſt diabolus, ut peſſima infirmitate percuteret eam, ita ut de ea amici deſperarent. Parentes autem ejus plorabant & lugebant. Ipſa vero [illegible] ſignans dixit eis: Non morior, nec ſentio infirmitatem, ſed quaſi tranſmiſſio febris ex aëris ſpiritu fit mihi. Et ſignans ſe fugabat omnia quæ fiebant adverſus eam opera draconis iniqui.

Tunc diabolus quemadmodum adverſus ſanctum Job, ita & adverſus ſanctam virginem omni malitia virtutis pugnabat. Nam multa mala faciens parentibus ejus, fecit eos condemnari. Paſtores eorum occidit cum gregibus, boves [illegible] aſinos, & omnia quadrupedia quæ in domo eorum erant occidit, mancipiorum exterminium fecit, & de genere eorum multos interemit. Multis quoque diebus ac noctibus fundamenta domus eorum commovit. Sed erat ibi medicus inviſibilis, qui occulte viſitans eam, omnia diſpergebat opera maligni. Illi vero qui vexabantur per inimici artes, & omnis parentela ejus venientes clamabant adverſus virginem dicentes: omnia noſtra pereunt. Et rogabant parentes ſanctæ Justinæ, [illegible] dicebant: date filiam veſtram ad nuptias legitimas ad procreandos filios; propter eam exterminati ſumus à diis, & propter eam perimus. Justina autem ſancta conſolabatur eos in Chriſto dicens: Patientes eſtote, & nolite deſperare, ſed mihi omnem damnum adſcribite: omnia enim recepietis nunc, & in futuro ſæculo vitam æternam.

Iterum inimicus per malam artem dedit prodigium in tota Antiochia per dæmonem, annuncians mortalitatem futuram eſſe in civitatem, niſi Justina virgo nuptui traderetur, quia ſic ſignificaverant dii. Tunc pene tota civitas gravi morbo periclitabatur. Non minima enim turba jacebat in lectis de infirmitate corporis. Inſurrexit autem adverſus parentes ſanctæ Justinæ multitudo civitatis, & clamabat omnis populus ad januam eorum, & minabantur occidere eos, urgentes virginem ad conjunctionem legitimarum nuptiarum. Illa vero reſiſtebat [illegible] contradicebat divinationi dæmonum. Ad patrem autem clamabant dicentes: Eſto pater civitatis, & non adverſarius. Si amator civitatis es, conſenti civitati. Præſta nobis petentibus te conjungi filiam tuam. Vir adoleſcens adoleſcentulam amat ſicut natura exigit: quare prævaricas nuptiarum leges, & fraudas homines nativitatibus filiorum? Dii hoc volunt, & nos rogamus ut fiant horum filii tui nepotes & priores civitatis tuæ. Miſerere juveni, quia pereunt fortunæ tuæ: Non eſt indignus Aglaïdus, ſuſcipe ejus ſervitium. Libera tuam civitatem peſſimis languoribus vexatam, compeſce populum, quia minatur pugnam: meliores ſunt nuptiæ quam pugnæ. Honora conjugium, ut ſit tibi æterna memoria apud civitatem: da victoriam adverſus mortem, ut vivamus: time divinationes deorum, ut tollas mortalitatem perditæ civitatis: miſerere populo, qui non ad mortem petunt filiam tuam, ſed ad condecorationem conjugii. Omnis populus Antiochenſium hoc rogabat [illegible] deprecabatur. Pater autem ejus Edisius compeſcuit tumultum dicens: Ego domini fratres, hoc illam monui adjurans, & non conſenſit mihi. Sed quid ei faciam quæ ante nuptias mori elegit? Et timebat Edisius omnem populi conventum, & volebat effugere de civitate. Manifeſtatum eſt autem per diabolum hoc conſilium, & portæ & plateæ cuſtodiebantur: populus autem iraſcebatur patri ejus. Tamen omnis multitudo concurrens rapuerunt virginem, [illegible] interficere minabantur, niſi tradere ſe promitteret Aglaido, quia Aglaidus nimio amore inflammatus erat, ſiquidem videret manus virginem contractare ipſe ſublevabat, & cadebat antequam tangeret manus virginis. Erat enim populus detentus duplici neceſſitate, & nihil mali potuerunt facere. Paratus enim erat Aglaïdus ante ipſam mori. Populus vero utriſque partibus parati erant ſervire: Aglaïdo quidem, pro conjunctione virginis: puellæ vero, quod ſine injuria cuſtodiretur.

Cùm autem ſancta Justina contenderet contra civitatem, populi nihil agentes clamabant dicentes: Justina, ſi non conſentis civitati, vel de iſta mortalitate libera ægrotantes, ut cognoſcamus virginitatis tuæ virtutem, & vince deos malignos, & crue nos de morte, nos & familiæ noſtræ laudemus Deum tuum, agentes gratias virginitati tuæ. Justina vero compeſcuit populum dicens: per fidem veſtram fiat veſtra petitio: & ſic ab ea receſſerunt. Septimo autem die mortalitatis multorum morientium Justina ſancta jejunans, & vigilans, & Deum deprecans, pro languore omnium poſtulabat eum. Et in ipſa hora omnes ſani facti ſunt, ita ut multi derelinquentes idola confugerent ad eccleſiam Dei, cognoſcentes quia divinationes dæmonum mendaces ſunt.

Poſt hæc vero multa, [illegible] tanta videns Cyprianus, quia in omnibus Chriſti ſigno ſuperatur, iterum per magicas artes vocavit diabolum principem dæmoniorum, [illegible] dicit ei: Dic mihi virtutem ſig[illegible] illius in quo ſuperat vos puella. Dicit illi diabolus: Jura mihi, & dicam tibi. Dicit illi Cyprianus: Per quid jurem tibi? Dicit illi diabolus: Jura mihi per virtutes magnas quæ mecum permanent non diſcedere à me aliquando. Cyprianus juravit ei dicens: Per virtutes tuas magnas, quia non diſcedam à [illegible] unquam. Tunc diabolus fiducialiter dixit: Vidi ſignum crucis & timui, & fluxi ſicut cera à facie ignis. Dicit illi Cyprianus: Ergo Crucifixus major te eſt? dicit

illi diabolus: Etiam, major eſt omnibus, quia per ipſum miſertus Deus mundo. Quæcumque autem gerimus hic & errare facimus homines, ibi furiella eſt aërea, & ſtimuli ignei, & infiguntur in eis, & colliduntur ſive angeli tranſgreſſores, ſive homines, & omnes qui deſeruerunt Deum, & ſic cum furca ignis efferuntur ante tribunal Crucifixi. Angeli autem adducunt eos cum terrore, & ſic accipiunt ſententiam inextinguibilis ignis æterni cruciandi. Et dicit illi Cyprianus: Ergo & ego debeo feſtinare fieri amicus Crucifixi, ut non in talem incurram pœnam. Dicit illi diabolus: Juraſti mihi per virtutem exercitus mei per quam nemo poteſt perjurare. Dicit illi CYPRIANUS: Contemno [redacted] ſperno te, & omnes fumigantes virtutes tuas, quia in hoc cognovi virtutem crucis per orationes virginis quæ omnes vos confudit, & liquefecit velut fumum. Propter quod & ego conſigno meipſum abrenuncians tibi & dæmonibus tuis. Conſignans me dicam: Gloria tibi Chriſte. Vade à me dæmon, habeo Chriſtum qui me ſalvum faciet. Tunc diabolus abiit ab eo confuſus.

CYPRIANUS autem vadens ad eccleſiæ epiſcopum, cecidit ad pedes ejus dicens: Famule Dei excelſi, ſigna me, catechiſa me in Chriſti notitiam. Beatiſſimus autem ANTIMUS epiſcopus putans ne forte eccleſiam in errorem vellet mittere, expulit eum dicens: Sufficiant tibi, CYPRIANE, hi qui deforis ſunt, nihil poteris adverſus eccleſiam Chriſti: invicta eſt enim virtus ejus. Dicit illi CYPRIANUS: Certus ſum [redacted] ego quia invicta eſt virtus Chriſti. In nocte enim quæ tranſiit tranſmiſi principes dæmoniorum, & ipſum diabolum ad ſanctam virginem JUSTINAM, & per virtutem crucis & orationis effugavit eos, & ipſum diabolum. Propter quod deprecor te, domine Pater, miſerere mei, & ſalva animam meam. Epiſcopus autem gratias agens Deo, ſuſcepit & benedixit eum, & permiſit ire dicens ei: Feſtina, fili, ad eccleſiam Dei, & orationes inceſſanter redde Deo.

CYPRIANUS autem vadens ad domum ſuam omnia idola confregit & projecit, & per totam noctem lugebat dicens: Quomodo ſum auſus aperire virtutem Chriſti, cùm tanta mala fecerim? quomodo benedicam eum ore meo, cùm invocaverim frequenter immundos ſpiritus, [redacted] manducaverim de pollutis ſacrificiorum? & nunc poſitus ſum in cinere miſericordiarum ejus ſuſtinens. In magno autem die ſabbati vadens ad eccleſiam oravit dicens: Domine JESU-CHRISTE, ſi dignus ſum vocari ſervus tuus perfectus, da mihi audire per Spiritum tuum ingreſſus in eccleſiam de ſanctis tuis ſcripturis verbum conſolationis. Et cùm ingreſſus fuiſſet limen portæ eccleſiæ, qui pſallebant exclamaverunt dicentes: *Salvum fac ſervum tuum, Deus meus ſperantem in te.* Et iterum lectio prophetica: *Intelliget puer meus exaltari, exaltabitur & glorificabitur nimis.* Et iterum in pſalmo: *Vidiſti Domine ne ſileas, ne diſcedas à me.* Et iterum Apoſtolus: *Chriſtus nos redemit de maledicto legis.* Et iterum ſanctum Evangelium *Filius meus hic perierat & inventus eſt.* Poſt hoc clamabat diaconus dicens: Procedant Catechumeni. CYPRIANUS autem ſedebat. Dicit illi ASTERIUS diaconus: Surge & exi CYPRIANE: Dicit illi CYPRIANUS: Servus factus ſum Chriſti, & foras me mittis? Dicit illi diaconus: Nondum factus es perfectus ſervus Chriſti. Dicit [redacted] CYPRIANUS: Vivit mihi Chriſtus qui dæmones confudit, & virginem ſalvavit, & mei miſertus eſt, quia non exeam, niſi perfectus factus fuero ſervus Chriſti. Diaconus autem nunciavit hæc epiſcopo. Convocans autem eum epiſcopus, & interrogans voluntatem ejus ſecundum conſuetudinem eccleſiæ, & inquirens diligenter omnia catechiſavit eum diligenter, & ſic eum baptiſavit. Poſt aliquod autem tempus factus eſt diaconus ſacramentorum Chriſti: Gratias vero data eſt ei adverſus dæmones, & omnes infirmitates ſanabat. Multos autem, & de gentili errore convertens fecit Chriſtianos. Erat autem ei vita irreprehenſibilis, & mores ſine malitia. Completo autem anno promotus eſt in preſbyteratum, & permanſit ſexdecim annis in officio preſbyterii. Beatus autem ANTIMIUS epiſcopus præcognovit ſuum exitum; & convocans ſanctum CYPRIANUM ordinavit eum epiſcopum, & ſtatim condormivit in Chriſto beatus ANTIMIUS. CYPRIANUS autem ſanctam JUSTINAM virginem promovit faciens eam diaconiſſam, & conſtituit eam matrem (a) monaſterii virginum. Multos vero illuminabat CYPRIANUS per verbum Dei, & convertebat ab omni hæreſi; & augebat gregem Chriſti, cum quo Deo patri gloria, una cum ſancto vivificante Spiritu nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen. (a)

EXPLICIT CONVERSIO SANCTÆ JUSTINÆ VIRGINIS ET SANCTI CYPRIANI EPISCOPI.

(a) Ante finem ſæculi III. erant collegia virginum in commune viventium, nonnumquam monaſteria appellata, maximè à Latinis interpretibus. Quæ autem hic narrantur, egregiè concinunt his quæ ſub finem libri ſecundi ſeu Pœnitentiæ ſancti Cypriani referuntur, Juſtinam capillos ſuos Deo totondiſſe.

INCIPIT.

INCIPIT POENITENTIA SANCTI CYPRIANI EPISCOPI ET MARTYRIS.

QUicumque in Chriſti myſteriis proficitis, meis intendite lacrymis, & cognoſcetis verborum quæ in eis referuntur virtutes. Quicumque dæmoniacis ſuademini vitiis, (a) à me diſcite vanitatem earum quæ in eis pereunt animarum. Numquam autem nequior me aliquis factus eſt, neque, ut ego, quiſquam ſcrutari poteſt de eis qui dicuntur dii: neque diſcere diligenter (b) vanam eorum virtutem: Ego ſum CYPRIANUS qui in tenera adhuc ætate oblatus ſum Apollini. Parvulus enim cum eſſem didici draconis aſtutiam. Septem autem eram annorum, quando ad ſolis acceſſi templum: & cum adhuc tenerrimus eſſem, cœpi iniquitates agere. A parentibus enim dæmonibus traditus ſum, & velut votum erat eis vita mea turpis. Et cum eſſem annorum decem, cum facibus luſi ante idolum qui vocatur Demetra, & idoli pupillæ albi luctum expectavi, & in ſummo montis Dianæ draconi miniſtravi, & poſt promotionem ſacerdos conſtitutus fui in Olympo monte, [redacted] eorum qui dicuntur dii cognovi inſanias, & verboſitates audivi, & ſonos, & ſtrepitus. Et vidi illic phantaſmata arborum & herbarum quaſi validam vim ad omnem rem per phantaſiam idolorum. (c) [Vidi illic ſucceſſiones & ſublimitates, & ſpirituum demutationes à virtutibus quibuſdam adverſariis inſurgentibus.] Vidi illic choros dæmoniorum velut ludentium, & aliorum bellantium, & aliorum (d) obſcœna facientium, & alios contra venientes [redacted] confuſionem facientes ſingulorum eorum, qui vocantur dii, vidi malam poteſtatem. Manſi enim illic diebus quadraginta, [redacted] vidi quomodo tranſmittuntur ſpiritus ſuper terram in omnibus gentibus. Eſca autem mea erat (e) ſumina tenera de roboribus poſt occaſum ſolis.

Cùm autem triginta annorum factus eſſem, de Ægypto intravi in terram Chaldæorum, volens diſcere cæli virtutem, quam ipſi ſuper ignem eſſe dicunt. Ab ipſis didici ſtellarum compoſitionem, quemadmodum [redacted] herbis ſunt varietates, & choros ſtellarum ſuper bella conſtitutos. Hi mihi oſtenderunt ſingulorum ſpirituum aëris (f) virtutes, facientes me abſtinere ab eſca animalium, & à vino, & à concubitu. Hi mihi oſtenderunt omnia de firmamento. Ibi vidi formas quas ſinguli dæmones induebantur, & ad mundum ingrediebantur. Omnium autem horum, [redacted] ceterorum dæmonum, & viſiones, & ſpecies, & omnes actus eorum habebam depictos in magicis libris, & quem volebam vocabam, ut ſuam adnunciationem exerceret. Et trecentorum ſexaginta & quinque ſpirituum immundorum naturas ſive ſpecies didici, ordineſque ſingulorum dæmonum & operationes, & in malis quibus gaudent, errorem perditionis, diſſentiones, luxuriam, fornicationem, nequitiam, iniquitatem, avaritiam, turpe lucrum, vanam laudem, vanam vitam, vanam gloriam, vanam juſtitiam, vanam veritatem, vanam ſapientiam. Sunt autem quædam ſicut pulvis, quædam ſicut pictura quæ exterminatur, quædam velut umbra quæ diſſolvitur in ſemetipſa, & cetera de quibus non eſt tempus narrare, & quorum percipiunt communicationes firmamenti, diſpoſitionem ſtellarum, & quæ ſunt quæ in firmamento moventur occultant ſacramenti mandatum, & qui eorumdem dæmonum obaudiunt verba (g) magica quæ per ſacrificia libationis exercentur; quidam vero ſunt qui non obaudiunt, ſed quaſi caritatem obſervant ad conſilium lucis.

Docuerunt autem me quomodo obaudierunt, ut participes eſſent tenebrarum conſilio & quis præſtat lucidam ſpeciem ad obtinendum. Vidi (h) meditatores eorum, & admiratus ſum, quia & in cæleſtibus (i) mundo per pecuniam imperant. Cognovi enim quas habent ad invicem (l) contentiones, & ſtupui, quia juramentis nefandis tenentur. Ibi teſtificationes, ibi mandata, ibi feſtinationes, & malus ſenſus, ut ad invicem (m) commixtioni communicent quam immundiſſimus draco adinvenerit, impetus terrenos conſtituens. In aëre autem & in terra ſuum ſenſum complevit. In infernis verò iniquam voluntatem ſuam conſtituit; & ſic (n) omnia errare fecit per malignitatem ſuam, & multos per errorem diſcedere fecit à vera divinitate. Etenim eſt dæmonum princeps (o) ſicut fons vanitatis, & regnat ſuper iniquos, ſic ſe promittit obtinere impudicitiam uſque in finem. Credite mihi, quia ipſum malorum principem, vidi diabolum in multis ſacrificiis placans meum ingreſſum, & gaudens me adeſſe. Credite mihi, quia ſalutavit me, & collocutus ei ſum, & ad eos qui ab ipſo primatus habent, reputatus ſum coæqualis. Ipſe rex dæmonum aſtûtum puerum me appellavit, novum Jambrem, dignum ſui myſteriis; tamquam potentem in miniſterio ſacrificiorum, & libationum, & omnis erroris. Si mihi creditis, filium me appellavit, dignum dicens ſuæ communionis, & promiſit meam animam in ordine ſui principatus ponere, & mecum

(a) *Editio Oxonienſis.* Amici diſcite vanitatem earum quæ pereunt animas, *ſed lectio noſtra præferenda videtur.*
(b) *Edit.* Vanitatem virtutum.
(c) *Uncis incluſa deſunt in edit.*
(d) *Edit.* Objecta.
(e) *Edit. male* Summa tenera de arboribus.
(f) *Edit.* Virtutem.
(g) *Edit.* Dæmoniacæ.
(h) *Edit.* Meditatores.
(i) *Edit.* Mundum.
(l) *Edit.* Conteſtationes.
(m) *Edit.* Commixtionem.
(n) *Edit.* Omnes.
(o) *Edit.* Sicut vanitas.

ſe eſſe in mundo, & omnia deſideria mea A facilius exercere. Et velut magnum principem ſuum honoravit me, & exercitum dæmonum credidit mihi in meum miniſterium, & in voluntates meas omnes, & ad omnem obedientiam, & valefaciens mihi, dixit viriliter age, optime Cypriane; & deduxit me, unde & omnes principes exercitus ejus admirati ſunt meam fiduciam ad eum: propter quod & omnes principes ejus honoraverunt me, cum vidiſſent qualem mihi dignitatem rex eorum diabolus tradidiſſet. Erat autem viſu ejus quaſi flos, aurea corona in capite ejus, quaſi ex omni lapide pretioſo ornata, quorum ſplendor erat quaſi fulgur in omni choro qui circa eum erat ſplendens, & erat ſtola ejus formoſa atque purpurea. Sedes autem ejus alta: multi enim dæmonum exercitus ejus adſtant ei, inclinatos vultus habentes ad obedientiam, & cum timore opera ejus exercentes. Phantaſia autem ejus læta, & magnitudo lucida, in quibus quaſi putabatur illuminare mundum. Dæmones vero cum lampadibus aſtabant ei, & illuminantes locum ante ſedem ejus cum miniſterio. Omnia autem ſimilia fecit per phantaſias adverſus poteſtatem Domini Dei, & in miniſteriis & operibus phantaſmata exempli poſuit reſiſtens Deitati, & pugnam conſtituit contra omnem Domini diſpoſitionem. Transfigurata autem circa ſe habens dæmonia ad ſimilitudinem ſanctorum angelorum, & per ſuas phantaſias errorem hominibus oſtendit. Quemadmodum pictor de colorum temperatura figurat immobilia & mobilia, & ſimiles facit mobilibus & rationalibus, ita & diabolus: nihil enim apud eos firmum; faciunt enim pluviam videre, ſed non eſt aqua. Oſtendunt ignem, ſed non comburit. Præſtant eſcam, ſed non ad eſcam veram. Dant aurum, ſed non permanet in ſubſtantia. Oſtendunt autem domos, & regiones, & civitates, & homines, & flumina, & maria, & montes, & campos, & arbores, & herbas, & flores, & jumenta reptilia, & beſtias, & ſtragula, & variis coloribus, & ſtolas diverſas; & hæc omnia vana & nihil ſunt, ſed tamquam ſomnia ſunt: talis eſt enim virtus eorum. Nam principes eorum, & ipſi nocentes ſeducunt per phantaſias iniquorum hominum animas, qui & colunt eos in ſacrificiis, & libationibus, & impiis operibus. Quid vero ad me, qui volo cognoſcere verum Deum? Ego autem tentavi ejus mendacium, & vanam ſuperbiam, & cognovi quia phantaſma facit tantùm. Et cognovi de ſancta virgine Justina, quia diabolus & omnes dæmones ejus phantaſma & fumus ſunt, qui diſſolvuntur per ſignum Chriſti, & nullam habent virtutem. Vidi enim per Chriſtianam puellam, eum qui magna ſufflat diabolum, nec culicis virtutem habere. Credidi autem Deo per venerabilem feminam, & eum qui tanta promittit, & dicit ſe eſſe regem ſæculi, ultimum omnium inveniri cognovi, quia ſemper mentitur. Et draco factus eſt vermis: à ſancta Justina conculcatus eſt rex dæmonum. Stabat foris ad oſtium ſanctæ virginis tanquam fur alligatus, intrare non valens. Cui à multis legionibus miniſtratur, ariculam oſtii non potuit irrumpere. Qui ſe putat ſub poteſtate habere mundum à virgine illudebatur. Qui ſe putat obtinere omnes animas, à puella dejectus eſt. Qui dicit ſapientiam ſe tribuere omni ſenſui, victus eſt à femina venerabili. Qui cælum ſe promittit excutere, non potuit decipere ſenſum puellæ venerabilis. Qui gloriatur ſe regem eſſe, muliercula pavidus abſiſtebat. Qui ſicut leo adverſus homines rugit, ut formica ante atrium virginis adſiſtebat, nihil facere valens. Qui omnem hominem promittit B ſe terrere, in timorem non miſit Justinam Chriſti ancillam. Unde & credebam non eſſe dominum potentiorem diabolo, & putabam quia omnia tenet, & ſuper omnem imperat: & non ſciebam, ô viri, quia ſuper ſimiles ſibi potens eſt tantum, nec ſciebam quia impotens eſt ſuper veros ſervos Chriſti, quia ignorabam aliam eſſe virtutem majorem. Interim ſentiebam in mea conſcientia, quia injuſte præſtat mala diabolus, id eſt, mortes, corruptiones, neces, homicidia, mœchationes, fornicationes, luxurias, furta, cupiditates noxias, & quia impiis & iniquis ſuccurrit, & C gaudet in effuſione ſanguinis humani, & quia in omnibus malis delectatur; & de bono illi cura non eſt. Et cogitabam in me ipſo dicens; ſi dominus eſt malorum diabolus, bonorum creator quis eſt? ſic judicans in mea conſcien[illegible], cognoſcebam melius eſſe bonum à malo.

Poſt omnia hæc cum veniſſet Aclaïdas quidam laïcus puer ad me, & de amore mihi retuliſſet Justinæ cujuſdam virginis; ego promiſi illi præſtare quod petebat. Jam ego accipiebam draconis conſilium. Nam omnem legionem dæmonum quæ mihi data erat in auxilium, tranſmiſi apud puellam; & nullus eorum vicit virginem D Justinam. Nam & poſt multas vigilias Aclaïdæ, quibus vigilavit expectans ut adduceretur ei puella, quia perſeverabat rogans me, perſeveravi & ego contendens, & mittens ad eam diebus uſque ſeptuaginta. Poſtea autem & ipſe rex dæmonum denuo à me coactus cum principibus ſuis ad eam venit. Ex omni exercitu dæmonum venerunt ad eam, & cum commiſiſſent adverſus eam tentationes nihil profuerunt. Non autem ſolus Aclaïdas tenebatur amore puellæ, ſed & ego. Et erat mirabile videre illam tantam multitudinem virtutis dæmoniorum, & regem eorum dehoneſtatos ab una puella & devictos. E Sed nec deſiderium noſtrum extinguere poterant. Nam peſſimus Aclaïdas mihi moleſtus erat, cum à peſſimo amore expugnaretur. Dicebam enim principi dæmonum diabolo, ſi non potes vincere puellam, aufer à me & ab Aglaïda amorem. Ipſe vero vocans fornicationis dæmonem, minatus eſt ei ut diſcedere à nobis faceret amorem deſiderii; & nihil potuerunt facere hanc diabolus, neque dæmon fornicationis, quia in his tantùm dæmones poſſunt, id eſt, in rebus malis: in bonis autem Dei, id eſt, in virtutibus nihil agentes inveniuntur. Tunc itaque ma-

giſ cognovi quia nihil eſt diabolus. Nam & ipſe naturali deſiderio cooperante utitur per ſordidas cogitationes ad incendium deſiderii hominum. Erat autem grande miraculum videre in ſeptuaginta diebus certamen virginis & ſpiritus qui eſt ſuper fornicationem. Erat autem & regis dæmonum videre imperium vanum. Me autem multa & incantante, & ſacrificiis, & libationibus omnes eos placante, ſuſcitabam eos adverſus virginem. Cum autem vidiſſem quia nihil explicabant, ſed longè ab oſtiis ejus velut canes latrabant, blaſphemavi diabolum ſtans contra eum, à deſiderio detentus, & impetum feci adverſus eum manus levans, & puto quia & alapâ eum percuſſi, & verbis improperii convitiatus ſum ei. Poſtea ergo voluit me ſic ſeducere. Dæmonem fornicationis præcepit ſchematizare ſe in ſpeciem virginis Justinæ, & venire ad me quaſi rogans & dicens: non ſufferens nimium amorem quem habeo ad te, ecce veni. Sed nihil potuit hic dæmon facere, qui ſe convertit in ſpeciem ejus, neque diabolus, quia nec ipſam phantaſiam in ſpeciem virginis potuerunt per me polluere, nec permiſſum eſt mihi per communicationem dæmonis infamare eam, quæ ſine malo eſt Justinam. Si autem concubuiſſem cum dæmone fornicationis, ſperans eſſe puellam, diabolus ſecundum conſuetudinem ſuam mentiens, habebat dicere mihi: vidiſti quomodo ſubjeci tibi virginem Justinam: nec potuit effugere noſtra retia. Ergo ſatis tibi feci, & complevi tuum deſiderium, & iterum reſtitui eam ubi quaſi in virginitate ſedet. De cetero jam crede mihi, quia quæcumque volo facio. Sed nihil horum permiſit Chriſtus fieri, ut nec per mendacium virgo Chriſti infamaretur: ſed arguit dæmonem qui ſe convertit in ſpeciem ejus. Cum ergo veniſſet ad me ut oſcularetur me, ſperavi ipſam eſſe, & nominavi nomen ejus, dicens: Bene veniſti, Justina omnium fœminarum decora: & non ferens dæmon vel nominis ejus appellationem, ſicut fumus diſſolutus eſt, & evanuit qui ſe in ejus ſpeciem converterat. Tunc ergo cum cognoviſſem phantaſiæ eorum artem, illos quidem contemnebam, virginem autem magnificabam, ſolum vero nomen ejus nominabam, & qui circa me erant legio dæmonum clamantes fugiebant, & dicebant nomen non bajulantes virginis: fugimus, jam miniſtrare tibi non poſſumus. Ego vero plus cognovi diaboli impoſſibilitatem & dæmonum, quia & nomen puellæ terribile omnibus fuit. Si autem nomen puellæ dæmones fugiebant cum ipſo diabolo; quanto magis imperare ei poterat præſentia ejus?

Ego Cyprianus in his omnibus eram, ego exemplum habeo, & tentavi draconis impoſſibilitatem. Et quia impoſitus mihi erat amor, confundebar, vigilabam, & obſervabam ante atrium virginis in nocturnis horis cantans prope oſtium puellæ. Convertebar in mulierem, & quaſi avis transfigurabar, & & ſtatim ut perveniſſem ad oſtium ejus ſolvebatur phantaſia, & neque mulier parebam, neque avis, ſed Cyprianus inveniebar.

Feci tunc Aclaïdam transfigurari in paſſerem, & volans ſtetit ad feneſtram ejus; mox intendit in eum virgo, jam non erat paſſer, ſed Aclaidas ſtans foras ante plenam feneſtræ virginis, & erat juvenis in anguſtia, nec poterat ſalire propter nimiam altitudinem, nec habebat quo fugeret. Tunc ſancta virgo ſenſit quomodo hic devenerat per dæmonum dolum; & miſerta eſt ejus, ne cadens creparet & periret, conſignans ſe vocavit domeſticos ſuos, ut deponerent eum per ſcalam à feneſtra, & monebat eum dicens: Ceſſa ab hac inſania, melius eſt tibi ſobriè vivere. Tunc ſancta virgo mandavit expelli eum foras ab atrio, & non tradi eum judici, ne periret ſecundum legis conſuetudinem quaſi maleficus. Ego autem iterum multis argumentis eam appetivi, & nullo modo diabolico ſpiritu potui eam ſuperare, nec ulla ars potuit eam vincere maligni, nec infirmitates, nec vexationes, non timor, non dolores, non phantaſiæ, non minæ, non blanditiæ, non vanæ cogitationes, non ſubſtantia promiſſa, non eſcarum dulcium deſiderium, non condemnationes, non latronum ſuperventus, non doloſitates, non gravis timor. Ergo quia multum rugiebat diabolus adverſus eam, gravavit eam peſſima infirmitate, ita ut medici deſperarent de ea. Parentes autem plorabant & lugebant, ipſa vero ſignans ſe dixit eis: Non moriar, nec enim ſentio infirmitates; ſed quaſi tranſmiſſio febris ex aëris ſpiritu fit mihi. Quid autem non feci contra virginem? Ipſa vero frequenter victoria Chriſti utebatur, quæ eſt in ea; ſignans enim ſe fugabat quæ fiebant adverſus eam opera draconis iniqui.

Poſt multa hæc & tanta, cum vidiſſem quia nihil Chriſti ſuperat ſignum (multi enim, & de his qui nuper crediderant, ſanitates faciebant, & dæmonibus tamquam malis ſervis imperabant) ad diabolum dixi: O miſerabilis, & omnis erroris theſaure, fons iniquitatum, & inimice veritatis, ut quid meam animam feſtinaſti perdere? Si autem umbra Chriſti ſuperat te, & omnem virtutem tuam; quid poteris facere ſi ipſe Chriſtus tibi minatus fuerit? Si ſolummodo nominatur & evaneſcis; quid erit ſi ipſe Chriſtus venerit? Si ſignum ejus infirmum te facit; quid erit ſi te manus ejus fortis percuſſerit? Si ſignum ejus fugat te; ubi eris ſi brachium excelſum ejus adverſum te ſententiam dederit? Si Chriſtus nominatur, & tu combureris cum omnibus legionibus dæmonum tuorum; cum venerit Chriſtus faciet vos ardere flamma ignis æterni. Conſignat ſuos cultores, & non audes, nec potes eos tangere. Cognovi & tentavi quia nihil es, inimice Domini & veritatis. Cognovi quia nulla tibi poteſt adeſſe virtus; quæ autem præſtare putaris, phantaſmata ſunt & umbræ; & quod promittis mendacium eſt & vanitas. Cognovi quia nulla tibi ad utilitatem adeſt operatio, neque enim tu, neque leges tuæ, neque diſpoſitiones tuæ, neque figuræ tuæ, quibus te putas per phantaſias

reſiſtere diſpoſitioni Dei, aliquid ſunt niſi error ac mendacia. O maligne, perdidiſti meam animam, exterminaſti vitam meam, omnem meam ſpem perdidiſti, & animæ ſalutem in infernum demerſiſti. Erravi, ô viri amici, erravi! & in magnam impietatem cecidi, obaudiens impiiſſimo draconi; inſipiens factus ſum, diabolo obſecutus: in vanum mihi fuerunt omnes labores, & vanæ ſapientiæ doctrinæ. Item dico tibi, diabole, væ mihi miſero qui tanta ſuſtineo; nam & vapulo à mea conſcientia pro eis quibus erravi credens tuis legibus. Ut quid multas erogavi ſubſtantias? O maligne, refuga veritatis & bonitatis? Quia & in literis cooperabaris mihi, ne cognoſcerem tuam ſeductionem. Væ mihi! per omne tempus vitæ meæ vanus fui. Supervacuus factus eſt labor meus, eruditio, peregrinatio, expenſa. Si autem dediſſem omnia illa pauperibus, haberem vel modicam ſalutem. O immundiſſime diabole! Obaudiens ego tibi in tantis laboribus, velut ſepulcrum fui in mundo, fortè & poſt mortem decantatio ero. Ego ipſe mihi noxius fui gaudens in tuis erroribus: ſed oportet me adorare Deum ſi me ſuſcipiat, oportet me ad Chriſtum accedere, ſi non me repellat; oportet me deprecari ſanctum Spiritum, quia irritavi illum. Oportet me Chriſtianis proſternere, ſi me ſuſciperent in viam veritatis. Oportet me ad ſanctam JUSTINAM flexis genibus deprecari, ut pro me oret Dominum. Vade à me, diabole, omnis juſtitiæ aliene, recede de anima mea omnis creaturæ Dei adverſarie.

Diabolus autem hæc audiens inſurrexit mihi, volens me occidere, & ruens ſupér me, necare me volens, [illegible] minus modicè fuit ne me necaret. Cum autem non eſſet in me virtus, ipſo diabolo premente, rememoratus ſum ſigni Chriſti, & paratus ut expugnarer, dixi: Chriſte, JUSTINÆ Domine, miſerere mei, [illegible] ſtatim accepi virtutem de invocatione Chriſti, & movens manum meam conſignabam me, & ſtatim inimicus receſſit à me, ſolutus ſicut fumus. Poſtea cum ſurrexiſſem vidi eum, quia tenebat gladium & impetum faciebat contra me. Ego autem conſignans meum cor ſuperavi omnem virtutem ejus. Omni experimento vere tunc cognovi crucis virtutem, QUIA DESTRUCTIO DIABOLI EST. Sic enim & ſancta JUSTINA vicit eum, & omnem exercitum dæmonum ejus. Tunc minabatur mihi & dicebat: (a) non te ſalvat, nec liberat de manibus meis Chriſtus, nam & omnes impios abominatur: nunc autem cum dolo te (b) adjuvavit ut & mea gratia te (c) fraudaret, [illegible] à ſe projiceret. Cum enim te repulerit, tunc te accipiens corrumpam, & meis tenebris te tradam (d) in pœnas. Fraudatus es mea gratia, CYPRIANE, quia cum cognoviſſes mea myſteria ut ſecreta, vadens ad Chriſtianos triumphaſti de me. Ergo te accipiam, & faciam te ſentire meam ſententiam; Chriſtus autem neminem de meis ſuſcepit. Tunc ego contremui in verbis diaboli, nimis enim conturbatus ſum, quia peſſimè & aſtutè cum dolo mihi reſpondit.

Propter quod, viri fratres, obſecro vos, miſeremini mihi: Si poſſum ad Chriſtum accedere, dicite mihi. Tunc reſpondit mihi quidam de his qui viſitabant me Chriſtianis, & dixit: Confide, CYPRIANE, quia Chriſtus (e) te ſuſcepit: ignorans enim hæc egiſti errore (f) ſeductus. Et ego dixi illi: Amice, putaſne, ſicut dixit mihi diabolus, ita faciet mihi Chriſtus? ne forte repellat me (g) [illegible] fiam conculcatio dæmonum, & deriſio hominibus. Chriſtianus autem dixit mihi: Tentaſti diabolum, & cognoviſti quia mendax eſt. Et ego dixi: etiam, cognoſco quia mendax eſt. Et ipſe dixit mihi: Et quomodo illius verbis credis? Dico tibi, frater, quia non eſt apud Chriſtum dolus, nec mendacium, ipſe enim per ſeipſum juravit dicens: *Vivo ego, dicit Adonaï Dominus, quia nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur & vivat.* Fidelis eſt Dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Ideo per ſeipſum juravit, quia non mentitur Deus jurejurando confirmans veritatem ad converſionem eorum qui impie egerunt, [illegible] ad fidem eorum qui pœnitentiam agunt. Cognoviſti in te Chriſti pietatem, quia apud eum miſericordiæ (h) [illegible] miſerationes ſunt: quia miſericordiam diligit Dominus, & non eſt dolus in eo: propter quod propitiationem eum omnes divinæ ſcripturæ nominant. Et ut te certum faciam de Dei bonitate, Deus cum ſit, propter nos hominem induit, & impaſſibilis cum ſit, pro nobi[illegible] varias paſſiones ſuſtinuit. Sputatum eſt ei in faciem, colaphizatus eſt, & alapis cæſus eſt, ſubſannatus eſt, coronam ſpineam capiti ejus impoſuerunt, acetum & fel obtulerunt ei, crucifixus eſt, lancea percuſſus eſt; hæc & alia multa ſuſtinuit, ut nos ſalutem habeamus. Nam eramus demerſi in peccatis. Non enim pro juſtis mortuus eſt: ſed pro impiis & iniquis. Si ergo pro impiis tanta ſollicitudo fuit Chriſto ut ſalvarentur, confide, CYPRIANE, quia & te ſuſcipiet pœnitentem. Si autem pro eis qui eum crucifixerunt dixit: *Pater dimitte eis, quia neſciunt quid faciunt*, multo magis te ſuſcipiet, quia ignorantia multa inique feciſti.

Tunc ego CYPRIANUS accipiens fiduciam, cœpi flere, & confiteri coram eis qui aderant iniquitates meas, dicens: Viri domini Chriſtiani, multum inique egi, multas impietates feci: nec enim eſt numerus narrandi. Multas mulieres diviſi prægnantes, hæc ita diabolo petente à me, & alias matronas transfiguravi in jumenta, peregrinari feci longe de ſuis civitatibus, & alias parientes de fornicatione occidebam, hoc volente immundiſſimo diabolo. Parvulos infantes ſeptem dierum ſub terra ponens, multos oc-

(a) *Edit.* Non te ſalvabit nec liberabit.
(b) *Edit.* Adjuvabit.
(c) *Edit.* Fraudet & à ſe projiciat.
(d) *In edit.* *Deeſt* in pœnas.
(e) *Edit.* Suſcipiet te.
(f) *Edit.* Deductus.
(g) *Edit.* Ut efficiar.
(h) *Edit addunt* multæ.

Digitized by Google

cidi, alios necavi, alios laqueo ſuſpendi. Sic enim erant dæmones petentes animas parvulorum quaſi ad meum auxilium & propitiationem ad diabolum. Infantes multos frequenter immolabam dæmoni qui vocatur Pluto, & quæ vocatur Hecate. Hominum quoque peregrinorum amputabam capita: nam & virginum & mulierum ſanguinem libavi, Dianam, Venerem, & Minervam, & Saturnum, & Mercurium, & Jovem, & omnes dæmones placavi (a) in ſanguinibus, ut viderem ipſum diabolum. Ipſi enim obtuli ſanguinem omnis carnis & omnis animæ, miſcens totum in fiala aurea (b) obtuli ei. Et accipiens ſparſit primum in ſua corona quæ erat in capite ejus, deinde quæ circa eum erant (c) virtutes dæmonum: poſt hoc ſparſit in me dicens: Accipe poteſtatem omnis animæ rationabilium & mutorum animalium. Væ mihi, quia multos occidi inique, volens amicis prodeſſe. Multos divites feci pauperes, multa oſtia & clauſulas aperui, multos thezauros tuli & male expendi, & multos fures juvabam. Benefacta mea erant phantaſiæ, malefacta autem erant vera. Et ex hoc trepido, quia multas iniquitates egi, & nihil malorum me latuit. Si quando dedi cuicumque aurum de maleficiis, ad duos dies parebat, tertio autem die nihil tenebat. Multos negotiatores nocui dans ventum, & accipiens (d) neceſſaria. Non poſſum dicere mœchias, aut fornicationes, vel maſculorum concubitus, aut ceteras varias iniquitates. In malis enim omnibus convolutus ſum. Quomodo (e) indulget mihi Chriſtus, ô viri? Quomodo mihi (f) miſereatur, qui mei ipſi & aliis multis non ſum miſertus? Si hoc eſſet de una anima aut duabus, haberem vel modicam ſpem pœnitentiæ. Iterum (g) ergo confiteor impietates meas, (h) quia cum confiteor non compleo; innumerabiles ſunt enim. Ego feci generis exterminium: amicis dolum, peregrinorum interfectionem, multorum hominum occiſiones, infantum ſacrificia, virginum corruptiones, puerorum necem, juſtorum perſecutionem. In multis regionibus chriſtianis maledicebam. Quantas perſecutiones illis ſuſcitavi, dicens adverſus eos falſa crimina? Per maleficia enim non potui mihi ſubjicere ullum de viris chriſtianis, ſicut nec ſanctam JUSTINAM. Omnia mala adverſus eos mentiebar: & hæc faciens nihil proficiebam, ſed plus magis lucebat in eis JUSTINA, & eam ego (i) obſcuratus: virginibus detrahebam, maritatas accuſabam de mœchiis, divina ſacramenta maledicebam, ſcripturas ſuperabam, ſacerdotes ſanctos ſubſannabam, eccleſiam & Chriſtum blaſphemabam, ſanctorum illuminationem evangeliorum negare cogebam.

De his & de omnibus quæ feci mala quod tempus ſufficiat ad confeſſionem? Neſcio ſi vivam alios adhuc viginti annos; & vix in eis de una iniquitate fiet pœnitentia: quantum ergo tempus erit mihi ad millia millium iniquitates? De cetero, viri amici, dicite mihi, quid oportet me agere. Cognovi virtutem Chriſti, ſed non habeo unde (l) placare eum. Cognovi (m) ſacerdotum ejus ſanctitatem, ſed non habeo fiduciam veniendi ad obſecrationem. Cognovi ſcripturarum divinitatem, ſed non audeo tangere eas conſcientia mea compunctus. Cognovi ſacramentorum immortale (n) pretium, ſed non eſt in me opus bonum, per quod fiducialiter accedens accipiam remiſſionem multarum iniquitatum mearum. Cognovi eccleſiæ conſtantiam, & erubeſco ad januas ejus venire. Cognovi (o) virginis virtutem, & confundor intendere in glorioſam faciem ejus. Cognovi immaculatam gratiam, & non audeo venire ad ſalvationem. Cognovi verum Deum. [illegible] neſcio quomodo deprecer illum. Venerabilis volo eſſe, & iniquitates meæ ſuperant meum conſilium. Amo ſervos audire Chriſti, & ignoro ſi velint me ſuſcipere. Si autem (p) nolit ignoſcere meas iniquitates, vel tamquam iniquum me ſuſcipiat; ſcio quia æterno interitu dignus ſum; non abjicio pœnas; ſolum ipſius juſſione cruciari volo, ſub conditione ejus (q) feriri volo, & ſi interfici vel mori me jubeat, ſicut & ſum dignus. Non peto, ut parcat, quia conſcius ſum mihi me feciſſe multa mala. Non peto ut parcat, ſuperat enim modum pœnæ delictorum cumulus, ſed non ſuperat ejus benignitatem. Scribo adverſum me, eſſe me morte dignum: ſolummodo diſcam quomodo adoratur Chriſtus. Dicite mihi, ô amici, ſi poſſum vel ſicut alienus accedere ad Chriſtum, vel ut à longe intendens videam ejus benignitatem. Animam meam macero dubitatione & timore, dicens, quia non (r) remittet mihi multitudinem peccatorum. Ita enim credo quia pejor me aut ſimilis mihi non ſit impius. Superavi ego Jannem & Mambrem: illi enim confeſſi ſunt in vita ſua (ſ) digito Dei, ego autem penitus dicebam non eſſe Deum niſi diabolum. Si ergo illis non eſt indultum, qui vel modicum Deum cognoverunt: mihi quomodo indulgeat, qui ex toto corde (t) ignoravi illum ejuſque divinitatem? Jam non poſſum pronuntiare multitudinem malorum meorum. Quis vobis narrabit iniquitatum pelagus? (u) Quis vobis undas peccatorum conſcribat? (x) Quis vos altare faciat in malorum meorum fonte? Omni namque malitia profuſus ſum, in me abyſſi ejus (y) menſuratæ

(a) *Edit.* Ut in ſanguinibus viderem.
(b) *In edit. Acaſt.* Obtuli ei.
(c) *In edit. Acaſt.* Virtutes.
(d) *Edit.* Eorum neceſſaria.
(e) *Edit.* Indulgebit.
(f) *Edit.* Miſerebitur.
(g) *Edit.* Ego.
(h) *Edit.* Quantumcumque confiteor.
(i) *Edit.* Obſtinatus.
(l) *Edit.* Poſſim placare.
(m) *Edit.* Sacerdotii ejus ſanctitatem, ſed non eſt fiducia veniendi ad ejus obſecrationem.
(n) *Edit.* Male pietatem.
(o) *In MS.* Virginitatis.
(p) *Edit.* Nollet, ſuſcipiant.
(q) *Edit.* Fieri.
(r) *Edit.* remittit.
(ſ) *Edit.* Digitum.
(t) *Edit.* Ignoravi ejus deitatem.
(u) *Edit. non habent.* Quis vobis undas peccatorum conſcribat. (x) *Edit.* Quis ex vobis me eſtare.
(y) *Edit.* Menſuratæ ſunt omiſſe ſiccitas.

ſunt fluctus. In me multi (a) per ea naufragaverunt. Non enim ſum ſolus in perditione malitiæ meæ, non ſolum meam animam in infernorum foveas immiſi; ſed & alios multos (b) pro quibus habeo flere, & pro quibus ingemiſcere. Pro his utique quibus maleficiis nocui, & pro eis quos inique interfeci, & pro eis quos per doctrinam ſimiles mihi feci. Etenim eram ſine invidia doctor malorum, ſine invidia iniquorum eruditor, & ſummus præco iniquitatum. Multos diſcipulos (c) maleficiorum feci, multos interfeci in maleficiis mortalibus, & amicis injeci gladium, & genti perditionem, multos juvenes docui male B (d) ſeneſcere, multos peregrinos docui peregrinari in malis, numquam bene feci, ſed multos bene agentes prohibui. Suſcitavi ſeniores ad iniquitatem, & morientes ſuaſi male mori. Aruſpicatus ſum ſicut ſacerdotes eorum quos dicunt deos. Docui multos multum multa mala agere, tamquam filius diaboli; pronunciavi mala tamquam pater dæmonum: multos cibavi & potus dedi ad interitum animæ & corporis. Multos per magica prodigia adduxi ad imitandum me, & accendi multos multa nova & mirifica faciens, & occidi multos volentes mihi contraire: qui autem mihi ſubditi facti ſunt, deduxi in tenebras perditionis. Rogantes me multos homines feci currere in aëre, alios ſuper mare bajulabant dæmones, & ſicut ventus navigabant. Similiter & alios peregrinari feci per aërem ambulantes. Ventos prohibui & ventos vendidi, naves bene navigantes feci (e) naufragare, & alias ſuper terram navigare feci. Aquas pro tempore currere feci in regionibus deſertis, & in domibus feci apparere quaſi ſtagna aquarum. Mulieres feci expelli à viris ſuis in domibus mœchorum (f) ſuorum: potiones dedi mulieribus ad aborſum: faciebam rixas & homicidia ubi erat pax; pœnas præſtabam contrarias, filiorum interfectiones à patribus, patrum homicidia à filiis; ſervos armari adverſus dominos in occiſionem. Omnia autem faciebam ut placerem diabolo & dæmonibus ejus, & cooperabantur mihi & laudabant me.

De cetero vos rogo, amici, dicite mihi, ſi iniquitatibus quas pronunciavi eſt aliquod remedium ad remiſſionem earum; aut meis manibus mortificem meipſum. MELIUS EST enim non vivere quàm vivere male (g), errans & errorem faciens. Sed quia credidi, quia eſt Deus verus, volebam proſternere me ei, & ſic mori, ſtatuta mihi morte æterna. Hoc habens deſiderium adhuc ſuſtineo & vivere volo. Non enim credo remiſſionem habere me ſuper iniquis meis actibus: non audeo dicere cetera; non ſuſtineo narrare de his quæ A prædixi terribiliora & deteriora de animæ meæ (h) opera ac dæmonis, & non ſurgentes fugiatis: forſitan enim & domus in qua ſumus cadet audiens talem narrationem. Sed ſolum vos ſentire facio: quia meam animam habebam in tartaro, extra corpus calumniantem & bellantem. Sicut ſpiritus malorum conſiliator dæmoniis aëriis conſilia dabam. Et hoc faciebam in utriſque partibus; hoc eſt dæmoniis aëriis: ſed & dæmoniis terræ & (i) infernorum dæmoniis. Eram autem pene coæqualis diabolo. Non capio, non ſuffero per ſingula narrare vobis quæ adverſus me ſunt (l) per me, non enim expedit. Nunc ergo vos rogo, amici, conſilium mihi date, & dicite quomodo ſuſcipiet me Chriſtus pœnitentem. Si dixeritis mihi quæ ſunt de Judæis, nec illis coæqualis ſum: ego autem & ipſos dæmones ſuperavi in impietatibus. Vos autem qui ea quæ ſunt Chriſti elegiſtis, epulamini in Chriſti gratia. Mihi autem repoſita eſt pœna inexcuſabilis, qui tales egi in Deum & in homines impietates; & immiſericordias & blaſphemias in ſervos Dei & in ipſum Chriſtum. Scio quia ipſe dixi meipſum Chriſto majorem, ſed & quæ dicebantur de eo non credebam. Ego C autem per magica phantaſmata, & faciebam & oſtendebam hominibus de mortuis vivos, & infirmos tamquam ſanos, & claudos tamquam currentes: & propter hæc multos impediebam credere Chriſto; & dicebam hominibus quia omnipotens eſt diabolus, & ipſe crucifixit Chriſtum quaſi contrarium. Et quomodo dicitis mihi, ſuſcipiet te Chriſtus, cum in tantis blaſphemaverim eum? Quomodo poſſum pœnitere? pro quibus primum ingemiſcam de his quos prohibui ſalvari, & perſuaſi perire: An quia glorificavi dæmones? Sed pro homicidiis quæ feci? Sed pro his quos conſtitui miſeros? D Sed pro his quos corrupi? Sed pro his quibus inſidiatus ſum injuſte? Inique egi, mœchatus ſum, fornicatus ſum, perdidi multos, rapui, furatus ſum, multos feci periclitari, multos depoſui in infernum, & ad ipſas tenebras exteriores deduxi, & non eſt malum in ſæculo quod non (m) egi. Sed nunc potui (n) ſentire ſanctam virtutem Chriſti, & poſtulo introitum ad eum, ut non memoriam faciat malorum meorum. Non ad remiſſionem poſtulo, ſed ad cognoſcendas meas iniquitates peſſimas. Et lacrymis non ceſſantibus ſuper his ſilui. Flebam enim ego, & aſtantes mihi vehementer, videntes quia juſte meipſum culpabam. E & (o) irrationabiliter ſapui, indignum me judicans ad acceſſionem Chriſti, ut ante eum ſtarem, ſcindens veſtem meam, cinerem in capite meo fricabam, in pavimento jacens, & ingemiſcebam amariſſime lugens, & flens magnis lacry-

(a) *In edit. deeſt* per ea.
(b) *In edit. deeſt* pro quibus.
(c) *Edit.* Iniquitatum.
(d) *Edit.* Se neſcire.
(e) *Edit.* Naufragari.
(f) *In editis deeſt* ſuorum.
(g) *Edit.* Errantes & errorem facientes.

(h) *Edit.* Operibus & dæmonis.
(i) *Edit.* Inferioribus.
(l) *Edit. deeſt* per me.
(m) *Edit.* Egerim.
(n) *Edit.* Poſſum.
(o) *Edit.* Quia rationabiliter.

mis, ſolum hoc clamans: Væ mihi! væ mihi! A
quia perii miſerabilis ego.

Tunc quidam alius de ſanctis nomine Eu-
SEBIUS, reſpondit mihi dicens: CYPRIANE,
noli deſperare, horum enim omnium redem-
tio eſt gratia Chriſti, quia ignorans egiſti,
putans quia Dei operibus teipſum dederas, mi-
niſtrans diabolo. Ignorantia tibi locum pœ-
[a] nitentiæ (a) datur. Et ut quid ira ſine men-
ſura te fatigas & luges ſupra modum? Ut quid
conſentis cogitationibus, dicens non tibi in-
dulgere? Nam hoc tibi eſt ad perditionem ani-
mæ. Dixiſti quidem, habeo pelagus iniquita-
tum, & innumerabiles fontes impietatum, & B
undas multorum malorum: ſed pelagus, & fon-
tes, & undæ ſub poteſtate Dei ſunt, jubet enim
Deus, & omnia diſſolvuntur. Numquid poſ-
ſunt tua mala vincere Dei benignitatem? Me
audi, quia te diligo. Scio multos, etſi non ta-
les, tamen multum peccatores in actibus, &
quia animo promto acceſſerunt ad Chriſtum,
[b] [c] (b) ſuſcepti ſunt. (c) Ex parte itaque cognoſ-
ce quia & illi magi erant, & incenderunt co-
dices ſuos, & ſuſcepti ſunt. Et tu ſimiliter oc-
cidiſti alienos filios dæmonis; alii autem
ſuos filios occiderunt: ſacrificaverunt enim fi-
lios ſuos & filias ſuas dæmoniis: alii autem li- C
baverunt militiæ cæli: Multi enim & abnega-
verunt Chriſtum, alii vero blaſphemaverunt
& perſecuti ſunt ſanctos ejus, & omnes hos
pœnitentes ſuſcepit. Et tu quouſque affligis cor
tuum, & crucias in infidelitate? Intende &
cognoſce quia infidelitatem hanc vel dubita-
tionem immiſit tibi diabolus: Peſſimus enim
eſt, & mala infert ſicut & tu noſti. Non me-
moraris quia antequam gallos cantaret in
nocte quæ tranſiit cum dolo, tibi reſpon-
dit diabolus dicens; quia Chriſtus audit
[d] meos, & cum dolo te (d) adjuvavit, ut
ſeparans te à me, projiciat te, & faciam in te E
quod volo? hæc tibi dixit diabolus. Cognoſce
ergo, quia Chriſto præſente nihil poteſt tibi
facere. Conſigna ergo cor tuum, ut auferatur
à te infidelitatis cogitatio. Invoca Chriſtum
ut habeas ad eum fiduciam, & cognoſcas viſ-
cerum ejus miſericordiam & benignitatem.
Jam non habes neceſſe munera quia non pe-
tit: non quærit tempus prolixum ad miſeran-
dum. Chriſtus jubet, & omnia vincula im-
[e] pietatum ſolvuntur. (e) quas per ignorantiam
egiſti. Nam per mediatorum phantaſias auxi-
lium tibi promittit. Dicit autem divina ſcriptu-
[f] ra: *Juxta eſt in ore tuo*, (f) *in corde tuo quod dici-* F
[g] *tur* verbum fidei (g) dicit quæ in eum eſt, &
invocationes: Et iterum dicit, *Prope eſt Domi-
nus his qui tribulato ſunt corde, & humiles ſpiritu
ſalvabit.* Et iterum: *Corde enim creditur ad juſti-
tiam, ore autem fit confeſſio ad ſalutem.* Suſcepit
[h] te Deus quia confeſſus es. & pronunciaſti ini-
quitates tuas quas feciſti, (h) & quas non fe-
ciſti. Benefeciſti, quia vomuiſti venenum dra-
conis immundi. Propter quod ſilere omnes ami-
cos præſentes petivi, uſque quo per confeſſio-
nem evomeres omne venenum draconis & aſtu-
tiam diaboli. Jam ergo feſtina ad fidem Chri-
ſti. Rogo te, audi me, & animæquior eſto,
& redi jam in bonum ſenſum. Amice CY-
PRIANE, cohibe jam multitudinem lacryma-
rum, intellige quia homo es. (i) Senti quo- [i]
modo erraſti, quia in multa ignorantia cogno-
viſti inimici doloſitates. Non eſt opus te doce-
re quæ adinveniunt dæmones; tu teipſum mo-
ne, noli ſic multum diſrumpere in luctum.
Dic in tuo ſenſu, in conſcientia pura; dic,
illuſio factus ſum dæmoniorum, & parabola
hominum: dic in corde tuo, ignorans egi,
Chriſte, miſerere mei. Maligno cooperante (l) [l]
mihi in multis obligatus ſum malis. Etenim
quemadmodum ſylva ab igne incenſa multos
homines, & domos, & civitates comburit, &
nemo culpat ſylvam de interitu, ſed ignem,
ita & tu noli omnem culpam tibi ſoli aſcri-
bere, ſed diabolo. Non tuam ſolius conſcien-
tiam facias noxiam malarum iniquitatum,
quia maligni error in artem magicam te im-
miſit. An non vidimus multos ad inſaniam
converſos, qui & ipſi ipſos ſe interfecerunt, ſic
ut traditor Judas ſeipſum illaqueavit? Et tu,
CYPRIANE, projiciens infidelitatem tuam ac-
cede ad pietatem Chriſti. Si in errore perman-
ſiſſes, bene (m) dubitabas; ſi autem non co-
gnoviſti Chriſtum, & adverſatus es inimicum, [m]
manifeſta quia & credis quæ audiſti de Chri-
ſto. Nunc autem lacrymæ quidem tuæ tibi
permaneant propter Chriſti pietatem, intel-
lectum autem ſanum habe in Dei fidem, ut
efficiaris mundus ſecundum ejus voluntatem,
& ſic poteris plures animas offerre Chriſto.

Ego autem CYPRIANUS reſpondi ei di-
cens: De lacrymis non ceſſabo, corripit me
conſcientia mea. Deprecor autem Chriſtum,
& famulam ejus JUSTINAM inceſſanter ut in-
dulgeat mihi quæ in eam deliqui, & ut depre-
cetur Deum pro me. Rogo te, pater EUSEBI,
(n) ut narres mihi deſideranti de Chriſti ſcri- [n]
pturis, ſi aliquem de impiis convertentem ſe
Deus ſuſcepit. EUSEBIUS autem dixit mihi,
PAULUS apoſtolus, etſi magus non erat, ſed
blaſphemus & perſecutor Chriſti fuit. Ipſe
ſanctum STEPHANUM cum aliis multis lapida-
vit. Et PETRUS qui claves cœleſtium tenet
myſteriorum, & ipſe ter negavit Chriſtum,
ſed pœnituerunt, & ſuſcepti ſunt. Et PAULUS
quidem vas electionis appellatus eſt. PETRUS
vero cœleſtis regni claves ſortitus eſt. Et quid
dicit PAULUS? *Miſertus eſt mihi Chriſtus, quia
ignorans feci in incredulitate.* In actibus apoſto-
lorum ſcriptum eſt, *quia multi ex his qui cu-
rioſa ſectati ſunt, contulerunt libros ſuos, &
combuſſerunt eos. Et illi ſuſcepti ſunt ad illumina-*

(a) Edit. Dabit.
(b) Edit. non habent ſuſcepti ſunt.
(c) Edit. Et per te.
(d) Edit. Adjuvabit ut ſeparanſ te à me, & projiciat te.
(e) Edit. Quæ
(f) Edit. Et corde tuo.
(g) Edit. & dicit vacua in eum eſt.
(h) *In edit. deeſt* Et quas non feciſti.
(i) Edit. Sentis.
(l) Edit. Mecum ſpiritu.
(m) Edit. Dubitares.
(n) Edit. Narra mihi.

lavem ſancti Spiritus ab omnibus iniquitatibus ſuis mundati. Vide & NABUCHODONOSOR regem Babylonis quomodo poſt divinam ultionem quam in tribus pueris vidit, cum miſiſſet eos in fornacem ignis, non tetigit eos ignis. Cogebantur enim ab eo abnegare Deum, ſed caſtigavit eum Dominus cum pietate, ſtatutis temporibus ſeptem. Et poſtquam Deum cognovit, reddidit illi regnum. Et MANASSES rex Iſraël cum multas impietates geſſiſſet, ſimiliter & multi reges [redacted] populi multa mala facientes, & Deum irritantes in idolis, & prophetas occiderunt, & in templo Dei idola ſtatuerunt, & (a) adoraverunt ea, & dæmones coluerunt, & multum ſanguinem innocentem effuderunt, & populum cum minis & terroribus impie agere jubebant; prophetas quoque ferris & gladiis & lapidibus occiderunt: & hos pœnitentia ductos benignus Deus ſuſcepit, & principatum quod perdiderant iterum reddidit illis. Sed & omnes Iſraëlitas frequenter inique agentes, & iterum pœnitentes ſuſcepit, & uſque ad adventum ejus pelagus iniquitatum populis indulgens, ſuſcepit eos. Sed & uſque [redacted] hodiernum diem apud eccleſiam purgatrix pœnitentia multos liberat. Unde & eos qui valde infirmantur in iniquitatibus ſicut bonus medicus Deo ſanos (b) reſtituit. Virtus autem eccleſiæ & (c) pœnitentiæ eſt evangelium Chriſti, omne exemplum paſſionum ejus continens quemadmodum & in deſerto manna omnem ſaporem præſtabat, & unicuique deſiderium complebat diverſarum eſcarum. Dixit enim Dominus ad Petrum: Non ſolum ſepties dimittes pœnitenti, ſed ſeptuagies ſepties. Non ergo deſperes CYPRIANE, mundari te poſſe magno pelago miſericordiæ & miſerationum Dei, in quo cito per gratiam Chriſti habes ſalvari. Salutarem enim aquam ipſe effudit ſuper nos affluenter, ſuper peccatores & iniquos, propter nos mortem ſuſcipiens ſicut Iſaïas de Chriſto prophetavit dicens: *Propter peccata populi mei adductus eſt ad mortem.* Et iterum dixit: *Et ipſe traditus eſt propter* (d) *delicta noſtra.* Et ipſe Dominus dicit: *Non veni juſtos vocare, ſed peccatores ad pœnitentiam ut juſtificentur.* Et iterum dicit: *quia non opus habent ſani medico, ſed male habentes.* Propterea relinquens nonaginta & novem oves, venit ad errantem. Et quia gaudium erit in conſpectu angelorum Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. CYPRIANE, tene anchoram fidei, juramentum Domini, *quia vivo ego, dicit Dominus Adonai, nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur & vivat.*

Et nunc ſurge, frater, & ſolve jejunium, hodie triduum habes nihil accipiens, & ſimul (e) eamus in eccleſiam Chriſti ad patres, & (f) audies ab eis doctrinæ divinæ verbum. Etenim ſine invidia docent, & ſollicite deducunt in veritatem: & poſt hoc ad epiſcopum accedimus. CYPRIANE deſperate, in te (g) rediet Deus, & mundabit tua peccata, & quemadmodum trahebas de eccleſia Chriſti, & tranſmittebas ad diabolum, ita & multas animas offeres Chriſto, illuminans eos notitia fidei Chriſti. Scio quia beatus & verus ſervus Chriſti efficieris. Sed rogo, ut & me ſemper in mente habeas ad Dominum. Tunc ego CYPRIANUS oſculatus ſum caput ejus, [redacted] pectus; & patrem eum vocabam. Erat autem & condiſcipulus meus in litteris; ipſe enim EUSEBIUS ab infantia erat fidelis, & cum eſſem [redacted] errore meo multum me monebat, ut ad meliora tranſirem. Alio autem die cum adhuc (h) nox eſſet, ivimus in eccleſiam Dei, (i) & video ibi cœleſtem chorum ſuper terram hymnum referentem Deo cum multa glorificatione. Audivi autem ibi laudem per ſingulos verſus omnium vocem conſonantem, ut putarem unam eſſe omnium vocem tanquam angelorum. Prophetæ defuncti loquebantur per vivos; apoſtoli tanquam vivi prædicabant. Non erat opus hominum interpretatione; ſanctus enim Spiritus interpretabatur quæ dicebantur: ſimpliciores enim ſunt ſermones puris ſenſibus conſtructi. (l) Multum autem admirabantur populi & cives ſuper meam converſionem & humilitatem. Hæc videntes glorificabant Dominum, dicentes: Vere magnus eſt Deus Chriſtianorum, qui convertit CYPRIANUM. Et dixi ego, Pater EUSEBII, ut quid non comburimus codices diaboli, & (m) deponam onus iniquitatum? Et mane facientes flammam ante atrium eccleſiæ, jubente epiſcopo (n) combuſſimus omnem legiſlationem diaboli. Et epiſcopus narravit nobis omnia quæ ad utilitatem eſſent, & quæ prodeſſent nobis, ſic narravit mihi, [redacted] monuit me, qui inter homines angelus mihi factus eſt EUSEBIUS.

Cum ergo audiſſet Dei famula JUSTINA meam converſionem, lucernas accendit, & Deo capillos ſuos (o) detotondit. Parentes vero thalamum ejus conſecraverunt (p) miniſterio ſanctæ Eccleſiæ. Ipſa vero omne ornamentum vendens cum dote ſua omnia pauperibus erogavit, gratias agens Deo pro mea ſalute. Et ego ſimili modo ſicut & illa omnem ſubſtantiam meam vendens obtuli ſanctæ eccleſiæ. Et non multo poſt tempore merui Domini conſignationem accipere, faciente preſbytero & patre meo EUSEBIO, quia valde honorem deferebat ſanctæ virgini JUSTINÆ cum omni Eccleſia.

Ex eo cœpi ego CYPRIANUS multos monere ad converſionem, & credebat multitudo, & addebantur in gregem Chriſti. Exponebam enim illis omnem viam erroris, quia ſuadibilis

(a) al. Adorabant.
(b) al. Reſtituet.
(c) edit. Pœnitentiæ.
(d) edit. Peccata.
(e) editi Ibimus.
(f) editi. Audi.
(g) edit. Redibit Dominus, & mundabit.
(h) Mire repræſentat hic locus antiquam eccleſiæ diſciplinam, qua Chriſti fideles ad debitas Deo laudes referendas nocte conveniebant. Hinc *nocturnæ convocationes* apud Tertullianum lib. 2. ad uxorem cap. 4. & *cœtus antelucani* in ejuſdem apologetico. cap. 2.
(i) edit. Et vidi.
(l) edit. Multi.
(m) edit. Depono.
(n) edit. Combuſſimus eam.
(o) edit. Totondit.
(p) edit. In miniſterio.

eſt

eſt; ſed eſt fons amaritudinis, quem ego totum pene bibi. Nunc autem converſus ſum ad clarum lumen, & ſic per dies omnes convivebam patri meo Euſebio, cui eſt multa gratia, & merces apud Deum, quia liberavit me de morte æterna, & deduxit me ad Chris-
A tum Jesum, cum quo Deo Patri gloria & poteſtas una cum ſancto Spiritu in ſæcula ſæculorum. Amen.

Explicit poenitentia sancti Cypriani.

INCIPIT PASSIO SS. CYPRIANI ET JUSTINÆ VIRGINIS.

Quæ eſt vi. Calendas Octobris.

CUM completi fuiſſent prophetici ſermones, [illegible] quæ vere à Chriſto dicta ſunt de eo qui exivit ſeminare ſemen ſuum, quia quædam ceciderunt ſecus viam, quædam in petroſa, quædam autem necabantur à ſpinis & zizaniis. Tempore enim illo multiplicabantur ſpinæ & zizania, & multi circa finem offenderunt, & populus diſpergebatur. Terreni autem reges cultura idolorum inſanientes ſuſcitaverunt perſecutionem adverſus Chriſtianos, ut ſacrificarent diis. Sanctus vero epiſcopus Cyprianus per epiſtolas omnes eccleſias conſolabatur, & confirmabat per ſingulas civitates, & multos C convertebat de errore. Malignus autem & immundiſſimus ſerpens diabolus per ſuos impios homines ſuggeſſit Eutholomeo comiti orientis, quia Cyprianus epiſcopus doctor Chriſtianorum ipſe deſtruit gloriam deorum, & omnem orientem ſeducit per magica, cum aliqua virgine nomine Justina: per epiſtolas enim ſuas & chriſtianas leges omnibus regionibus perſuadet non immolare diis. Comes autem iratus furore, juſſit ſub vinculis & nimia cuſtodia per ſingulos judices civitatum deduci eos in Damaſcum civitatem. Cum ergo oblati fuiſſent, interrogabat eos comes dicens: Tu es Cy-D prianus doctor Chriſtianorum, qui per maleficia multos errare feciſti, [illegible] culturam deorum per vanitatem reſpuis, & hæc nunc præſumis tibi agere per magicas Crucifixi? Dic quare dereliquiſti gloriam deorum, & doces novum errorem Crucifixi? Cyprianus ſanctus dixit ei: Magne, te ipſum dilatas in multa ſuperbia, cum ſis dives in multa inſania, in qua fui & ego concavcatus à ſatana. Eram autem vivens in perditione dæmonum, & multos feci ſervire luxuriis & immundis deſideriis; ſed qui eſt Deus ipſe Chriſtus ſalvavit me per occaſionem ſanctæ virginis hujus. Comes autem reſpondit, Quomo E do te docuit, ſicut dicis, Chriſtus per virginem? Reſpondit ei Cyprianus: Scholaſticus quidam nomine Aglaïdus adamavit eam, & per multos multa fecit; [illegible] nihil proficiens adverſus ſanctam virginem, venit ad me, [illegible] deprecatus me cum mercede, ut per magicas dejicerem virginem in deſiderium ejus. Ego autem confidens in magicis libris promiſi ei. Tranſmiſi autem ad eam dæmonem, & fugavit eum per ſignum crucis Chriſti. Et iterum tranſmiſi alium dæmonem fortiorem, ipſa vero per ſanctas orationes & crucem fugavit & ipſum. Tranſmiſi ad eam principem dæmonum diabolum, [illegible] hunc ſimiliter per ſignum crucis Chriſti fugavit. Ego autem feſtinavi diſcere ſignum Chriſti virtuteſque ejus. Miſerrimus autem diabolus convictus ab angelis narravit mihi ſacramentum Crucifixi, qui eſt judicaturus vivos & mortuos. Tunc ego reſpiciens omnes libros magicæ, obtuli epiſcopo q[illegible]i ante me fuit, ut combureret eos, [illegible] me faceret Chriſtianum. Chriſtiani autem priores civitatis [illegible] ſancti clerici una cum populo glorificabant Dominum noſtrum Jesum Christum [illegible] meam converſionem. Propter quod rogo te, ut recedas ab inſania idolorum, & venias in domum Domini, ubi Deus venerabiliter glorificatur, & diſces quia magna & invicta eſt virtus Chriſti. Comes autem juſſit eum ſuſpenſum ungulari: beatam autem virginem crudis nervis in manus cædi, & exalapari à duobus ſpiculatoribus. Sancta autem Justina cum cæderetur dicebat: Gloria tibi, Chriſte, quia cum ſim indigna, dignam me feciſti coronæ tormentorum. Spiculatores autem defecerunt, & ipſa glorificabat Deum. Juſſit interea comes parcere eis. Multum autem cum beatus Cyprianus raderetur tacebat. Comes autem videns eum tacentem, dicit illi: Ut quid induraſti cor tuum, & taces cruciandus? Dicit illi ſanctus Cyprianus: Tuum induratum eſt cor, cùm ſis apoſtata à Deo, & refuga à fide Chriſti; ego miſericordiam conſecutus ſum à Deo, & feſtino in ejus regnum intrare, dignus factus ſic cruciari. Comes autem juſſit ſpiculatores ceſſare, & dicit illi: Si regnum cælorum per tormenta accipies, majoribus tormentis te tradam. Et juſſit eum deponi & mitti [illegible] carcerem: ſanctam autem Justinam in domo cujuſdam matronæ nomine Terentinæ juſſit eſſe. Ingreſſa autem in domum Terentinæ, illuminata eſt domus ejus gratia Dei. Poſt paucos autem dies juſſit comes adduci eos; & dicit ſancto Cypriano: Ut quid ſeducimini imagine hominis mortui Jesu, ut & vos male moriamini? Dicit illi Cyprianus: Diligentes Deum mors hæc inducit in vitam æternam; per multas enim tribulationes oportet nos ingredi in regnum cœlorum. Comes autem juſſit fieri ſartaginem ferream magnam; & cum facta fuiſſet ſartago, juſſit i[illegible] ea mitti picem, adipem & ceram, & ſuccendi vehementer, & mitti [illegible] eam beatum Cyprianum, & ſanctam

Digitized by Google

Justinam. Miſſum autem beatum Cyprianum in ſartaginem non tetigit eum ignis. Sancta autem virgo cum veniſſet prope ſartaginem, miſit ei timorem diabolus, & timebat intrare in ſartaginem. Et dicit illi ſanctus Cyprianus: Veni agna Chriſti, veni mecum; veni quæ portas mihi aperuiſti cœli, & oſtendiſti mihi viam Chriſti. Noli vinci quæ dæmones confudiſti, [illegible] principem eorum pro nihilo reputaſti per virtutem crucis Chriſti. Non [illegible] ſeducat alius ſatanas. Veni Chriſti famula, confide in ſigno Salvatoris, per quod mihi ſalutem oſtendiſti. Sancta autem Juſtina ſignum crucis faciens ingreſſa eſt in ſartaginem; & erant utrique in ſartagine, ſicut ſuper ros Hermon. Sanctus autem Cyprianus cœpit laudare Deum, & dicere: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Gloria tibi Chriſte, qui pro nobis paſſus es. Per mortem tuam mortem noſtram exterminaſti; & per reſurrectionem tuam omnibus hominibus reſurrectionem donaſti, & per aſcenſionem tuam, [illegible] in Patris dextris ſeſſionem omni gaudio, & exultatione, & pace mundum repleſti. Gratias tibi agimus Deus patrum noſtrorum, & Domine. Miſericordiæ tuæ hoc judicium, Domine, in hac hora cum patientia fac nos complere. Domine, ſuſcipe ſacrificium noſtrum in odorem ſuavitatis. Audiens autem hæc Comes, & videns quia non tetigit eos ignis, dixit: Vicit virtus maleficiorum Cypriani. Athanasius autem quidam aſſeſſor comitis qui fuerat [illegible] ſacerdos idolorum, poſtulavit comitem dicens: Jubeat claritas veſtra me ſtare ſuper ſartaginem, & in nomine deorum vincam virtutem eorum. Comes vero dedit ei quod poſtulavit. Cum veniſſet ergo prope ſartaginem, cœpit dicere: Magnus deus Hercules, & pater deorum Jovis, & Aſclepius qui donant ſanitatem hominibus. Et hæc eo dicente, exilivit ignis de ſartagine, [illegible] comedit eum uſquequo non apparerent nec oſſa ejus. Beatus Cyprianus, & ſancta virgo glorificabant Dominum noſtrum Jesum-Christum dicentes: Magnus Dominus & laudabilis nimis, & ſapientiæ ejus non eſt numerus. Hæc autem videns comes dixit: Forte vere invicta eſt virtus Chriſti, nihil mihi pertinet niſi de ſacerdote deorum mihi amico, quia per ſermones quos dicunt combuſſerunt eum igni. Et vocans Terentinum cognatum ſuum dixit ei: Da conſilium quid faciam condemnatis his. Dicit ei Terentinus: Nihil tibi ſit commune adverſus hos ſanctos. Noli contradicere veritati, invicta enim eſt virtus Chriſti. Audi enim me, & projice à te magnum periculum; tranſmitte eos ad regem, referens omnia quæ de eis geſta ſunt. (a) [Comes autem ſcribens retulit taliter Claudio Cæſari magno, terræ & maris domino, ſalutem. Secundum diſpoſitionem ſplendidiſſimi cui regni ego Eutholemius ſuſceptus tua pietate comprehendi Cyprianum doctorem Chriſtianorum, una cum virgine quæ vocatur Justina in Antiochia; [illegible] quantum potui ſecundum meam parvitatem refero tuo imperio per hæc acta, quia tantis & talibus tormentis eos cruciavi, & non conſenſerunt ſacrificare diis. Hos ergo tranſmiſi ad tua imprævaricabilia præcepta, [illegible] ſecundum quod velit veſtra pietas ſententiam [illegible] illis dicat.] Rex autem legit ſcripta & acta, & quas ſuſtinuerunt pœnas, & quia liberati ſunt à mortiferis cruciatibus. Et admiratus valde, conſiliatus eſt cum amicis ſuis in eadem tormenta non mittere illos: turpe eſt enim regi in eadem tormenta mittere perſonas in quibus ab aliis cruciati ſunt. Et ita dedit ſententiam adverſus eos dicens: Per manum meam & virtutem deorum tranſmitto in Nicomediam civitatem Cyprianum Antiochenſium doctorem, & virginem Justinam, qui elegerunt vanam hæreſim doctrinam Chriſtianorum, & elegerunt magis mortem quam vitam, hos jubeo tradi gladii punitioni. Ducti autem ad fluvium qui vocatur Gallos in Nicomediam civitatem ut decollarentur, oravit ſanctus Cyprianus pro eccleſiis, quæ ſunt per ſingulas civitates, & pro miniſtris Dei, & pro omni populo. Et conſignans ſe in Chriſti ſigno, faciens à dextris ſuis ſanctam virginem ante rogabat conſummari. Et cum conſummata fuiſſet, cœpit ſanctus Cyprianus gratias agere Deo & glorificare Dominum dicens: Domine qui ſuſcepiſti animam ancillæ tuæ, & me peccatorem jube ipſum curſum conſummare, & apparere vultui tuo, Domine Jesu Christe, qui [illegible] filius Dei vivi. Theoctistus autem quidam venit de peregrinatione, & videns ſanctum Cyprianum qui decollandus erat, oſculatus eſt eum. Fervinus autem quidam cognatus regis vidit Theoctistum quia oſculatus eſt ſanctum Cyprianum, & iratus juſſit ante Cyprianum decollari Theoctistum quia oſculatus eſſet eum; & hic conſummatus eſt in Domino: [illegible] ſic decollaverunt ſanctum Cyprianum. Fervinus autem juſſit projici corpora eorum canibus: fuerunt autem dies ſex expoſita, & non tetigerunt eos canes. Nutæ vero fideles comprovinciales Theoctisti noctu invenientes, cum dormirent cuſtodes tulerunt corpora beatiſſimorum martyrum, & levaverunt in navem ſuam onus pretioſum ſuper aurum multum, & navigaverunt de Nicomedia Romam, accipientes à quibuſdam ſanctis acta eorum ab initio uſque in finem ſcripta ſancti ſcilicet Cypriani & ſanctæ virginis Justinæ & ſancti Theoctisti qui cum eis conſummatus eſt. Hæc pretioſa munera attulerunt Romam. Suſcepit autem ea Rufina quædam matrona de genere claro. Et procurans corpora beatiſſimorum martyrum repoſuit in

(a) Quæ uncinis incluſa habentur, à quodam imperito correctore, qui apocrypha SS. Cypriani & Juſtinæ acta viderat, hic fuerant inepte omnino collocata, nam ex libro primo non ſub Claudio Cæſare, ſed ſub Diocletiano ſanctiſſimi iſti martyres pretioſa morte ad Chriſtum evolarunt: lege ergo ut apud Photium: *Aſſeſſorem ergo Judex, demovit martyres ad Diocletianum mittere, & ad eum, tum quæ pertuliſſent tormenta, tum quemadmodum potiis eſſent omnibus ſuperiores, præſcribere. Quæ cum imperator Nicomedia intellexiſſet, præcepit martyres ad vicinum urbi flumen, cui nomen Gallo, capite truncari.*

loco laudabili. In quo loco nunc omnes qui dæmonia habent & varias infirmitates, accipiunt ſanitatem à Domino per orationes martyrum, glorificantes Patrem, & Filium, & A Spiritum ſanctum, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

EXPLICIT PASSIO S. CYPRIANI EPISCOPI ET JUSTINÆ VIRGINIS.

PASSIO SANCTI EUSEBII,

Quæ eſt xix. *Kalendas Septembris.*

Ex MS. S. Audoeni Rotomagenſis.

IMperante MAXIMIANO, MAXENTIUS quidam Palæſtinæ provinciæ præſes, injuſſum principis crudelitate mentis, non legum timore ductus, ſic ad circumſtantes fertur locutus: Mandati regis memores eſſe nos convenit, qui Chriſti nomen à cultu [illegible] hominum memoria, minitando pœnam, avelli voluit, & vindicari capitaliter hoc præcepit. Ea tempeſtate EUSEBIUS quidam mente placidus, religione Chriſtianus, ſæpe hoc orando nomen implorans, audientibus locum calumniæ dedit. Ad præſidem fides intimatur, crimen exponitur, edocetur oratio, quia Chriſtum ſæpius invocabat. Quo exhibito, MAXENTIUS ait: Si mandati memor es; ſacrifica, ne cogaris. EUSEBIUS reſpondit: Amplectenda lex illa eſt quæ ait: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Longe itaque diſtant inter ſe mandatum hominis & lex divina, quia illud temporaneum, iſtud æternum eſt; maxime cum ſcripta Dei manu lex iſta proceſſerit, & veſtra ipſa hominis mandata nec ab homine ſcripta ſint. MAXENTIUS dixit: Aut ſacrificare juſſus es, aut puniri, tuum eſt eligere quid ſequaris. EUSEBIUS reſpondit: Erras, Præſes, ſi [illegible] ſapere æſtimas quicquam. Quid lapide vilius? quid ſimulachro ignavius? quid ligno fragilius? Hæc qui præcipis coli, quàm ſis ſtultus agnoſce, qui nec ſentire quicquam poterunt, nec moveri miniſterio deſtituta cultoris. MAXENTIUS dixit: Duriſſimum eſt Chriſtianorum genus, quibus dulcius eſt perire quàm vivere. EUSEBIUS reſpondit: Impii ſunt pagani, qui luce contempta, tenebras ſequuntur [illegible] nebulas, nec aſpicere poſſunt quid colant, quidve contemnant. MAXENTIUS ait: Si patrem me tibi natura præbuiſſet, obſecrationem tuam jugiter quod poſtulabam impetrare meruiſſem, nunc honore depoſito, cum E omni autoritate præſidis, malo tamen perſuadere quam cogere: tu vero durior factus es dum rogaris. Iraſcendo pronuncio, ſacrifica ne tradaris incendio. EUSEBIUS reſpondit: Me nulla hujus cura ſollicitat. Scio enim grande præmium immodicis his eſſe tormentis. His verbis MAXENTIUS incitatus, diſtendi ejus membra equuleo jubet, & immites circa latera deſudare carnifices. In quibus malis hoc ſolum dixiſſe EUSEBIUS fertur: Domine JESU CHRISTE, tu me ſerva, ſive enim vivamus, ſive moriamur, tui ſumus, ſi famulorum memor eſſe di-

B gnaris. Cui præſes probata conſtantia ſubtrahi tormenta mandavit; & ait ei: Noſti ſenatusconſultum de ſacrificiis conſtitutum? EUSEBIUS reſpondit: Præceptum Dei non poteſt humana voluntate ſuperari. Tunc iratus præſes tradi eum juſſit incendio. Dixit ei: Vides quia leges vobis datas ſenatus-conſultum reſcindit? Hoc EUSEBIUS audito, ibat ſecurus ad flammam. Cui egredienti MAXENTIUS ait: Pertinaci animo pergis ad mortem ſuperfluam, muta aliquando ſententiam. EUSEBIUS reſpondit: [illegible] imperator hoc juſſit, ut contempto Deo C metallis ſerviamus, rogo ut intromittas me ad regem. MAXENTIUS ait: Servetur in craſtinum, & mature ipſe perrexit ad regem, & ait: Magne imperator, ſeditioſum hominem, & quod eſt gravius, tuis legibus non parentem reperi, qui hodieque repetit deos non eſſe quos colimus, nec aliquid potentiæ habere: denique non ſacrificat, ſed tantum ipſos ſacrificantes horreſcit. Imaginem quoque tuam adorare contemnit. Quo audito, ait imperator ad præſidem: Meis hic rebellis inducatur obtutibus. Tunc neſcio quis propter aſſiſtens dixit: Si eum aſpexeris, flecteris ejus D ſermonibus. Ait imperator: Talis eſt ut me inducat & mutet? Et præſes ait: Non te ſolum, ſed vulgus omne convertet. Nam ſi ejus aſpexeris vultum, ſequeris & votum. Sed reſiſtentibus cunctis, imperator juſſit eum adduci. Quo advenienti intuebantur omnes nitorem vultus, oculorum gratiam, & ad ſimilitudinem deductæ lunæ gratiam incredibilem capillorum. Sic inceſſit, Deo donante, compoſitus. Statim & vox è cœlo ad eum miſſa intonuit: Fortis eſto EUSEBI, nam parata tibi eſt corona, & ex hoſte victoria. Ad quem reſpiciens imperator, & divinum quoddam in oculis ejus intuens, ſic locutus eſt: Senex quid ad me veneris, reſponde, ne timeas; quo tacenti ait; ſilentium rumpe, ad interrogata reſponde, quia ſalvum te eſſe cupio. EUSEBIUS reſpondit: Si ab homine ſalutem ſpero, à Deo jam ſperare non poſſum. Si ſis enim poteſtate præſtantior, æqua tamen nobis eſt mortalitatis conditio vel natura. Ceterum ea quæ paulo ante prædixeram tuis, Imperator, auribus non negabo. Hoc ſum, Chriſtianus, nec lapides poſſum adorare, nec ligna; Deo vero quem cognovi, & expertus ſum, parere feſtino. Ait imperator ad præſidem: Quid

mali ſentit, ſi colit Deum quem dicit, omnibus imparem? Maxentius reſpondit: Noli decipi, imperator invictiſſime, nec enim hic Deum illum aſſerit quem putaſti, ſed Jesum neſcio quem, cujus nec majores noſtri, nec ulla gens meminit. Imperator ait: Egredere, & ſenem hunc, ut juſtitia præcipit, audire feſtina, ego enim hujus rei judex eſſe non poſſum. Egreſſus ab imperatore Maxentius, tribunal aſcendit, & exhibitum ad ſe Euſebium ſacrificare mandavit. Euſebius reſpondit: His ego non ſacrificabo quos nec auditum conſtat habere, nec viſum. Maxentius dixit: Sacrifica, ſi vis vitare tormenta, vel effugere feſtinas incendium; neque enim te poteſt à pœna eximere ille quem metuis. Euſebius reſpondit: Nec ignis me ab hac ſententia poteſt revocare, nec ferrum; proinde tu corpus infirmum quamdiu volueris crudelitate dilacera. Ceterum anima quæ ad Deum A pertinet non læditur. A primis cunabulis uſque ad hanc ætatem hac lege perſiſto. Lapides & ligna ſcio ædificio deputari ſolere, non cultui: tu vero ſalutis ignarus ad præcipitia feſtinas, & lapidi illi quem colis, committis gravia peccata. His auditis præſes iratus, caput ejus juſſit abſcindi. Tunc Euſebius ſono vocis ad Dominum clamavit: Domine Jesu Christe, gratias virtuti tuæ ago, quod & me inter ceteras oves probare dignatus es. Et ſtatim divina vox ſonuit: Niſi dignus eſſes ad aulam Chriſti, ſedemque juſtorum, non fuiſſes dignus admiſſus. Is juxta ſcriptorum ordinem genu B poſito & decollatus, glorioſum & felicibus expetendum vitæ munus implevit; ſtatimque exutus labe terrena, grato commercio ad cœleſtia regna tranſivit. Maxentius vero, qui tam obſtinate in ejus exarſit exitium, excruciatus pœna multiplici, nec ſæculo potuit placere, nec Chriſto.

VITA SANCTI ROMANI

ARCHIEPISCOPI ROTHOMAGENSIS

AB AUCTORE ANTIQUO METRO CONSCRIPTA.

Ex MS. S. Audoeni Rothomagenſis.

ADMONITIO PRÆVIA.

GERARDUS *Sueſſionenſis S. Medardi monaſterii poſt medium ſæculum X. decanus in præfatione ad ſcriptam à ſe S. Romani Rothomagenſis archiepiſcopi vitam, quam Hugoni archiepiſcopo hujus nominis ſecundo nuncupat, duplicis, S. Romani vitæ meminit, quarum una carmine heroico, altera hiſtorico ſtylo hoc eſt ſoluta oratione conſcripta erat. Sic enim ait:* Modo dirigimus vobis vitam veteranam heroïco carmine editam, ut omnino cunctis notum ſit, quod nulla inventionum vobis dirigo mendacia. Illam autem quæ hiſtoriali ſtylo depicta eſt, pro nimia vetuſtate penes nos retinens, hanc digeſtam ſtylo illius ad inſtar vobis tranſmitto. *Et eam quidem quam præ* nimia vetuſtate *apud ſe Gerardus retinebat, Mabillonius ipſam eſſe putat, quam Nicolaus Rigaltius luce donavit à Gerardo aliis verbis adornatam. Verum edita à Rigaltio vita longe recentiorem agnoſcit parentem, Fulbertum Rothomagenſis eccleſiæ archidiaconum, qui poſtea circa annum 1130. monaſticam in celebri S. Audoeni monaſterio vitam profeſſus eſt. Id quod intelleximus ex ipſius prologo à Rigaltio prætermiſſo, quem reperimus in manuſcripto codice eccleſiæ Ebroïcenſis ipſius ætate exarato. Veteranam autem vitam heroïco carmine editam, quam excidiſſe dolebant viri eruditi, ex pervetuſto codice Rotomagenſis abbatiæ S. Audoeni deſcriptam, & ſua antiquitate merito venerandam, utpote ſæculo jam decimo veteranam, nec æquioribus lectoribus, uti ſperamus, ingratam hic exhibemus. Subjiciemus vitam ſancti Remigii Rothomagenſis archiepiſcopi, quam fruſtra olim quæſivit Johannes Bollandus, hiſtoriam duplicis tranſlationis corporis S. Audoeni, & alteram reliquiarum S. Nicaſii & ſociorum ejus cum ſermone olim legi, ſolito in monaſterio S. Audoeni ad nocturnas vigilias feſti ſanctarum reliquiarum: quæ omnia ad illuſtrandam illorum temporum, & maxime Rothomagenſem hiſtoriam alicujus*

eſſe momenti poterunt. Hæc omnia ſequentur acta tranſlationis corporis S. Quirini ad Malmundarienſe cœnobium, quæ deſcripſimus ex veteri codice MS. monaſterii S. Trudonis.

S. Romani parentes.

PRIMI LOTHARII Francorum tempore regis,
Inter magnificos proceres patreſque ſerenos
Nobilis unus erat, vitaque decentior heros,
Divino nutu BENEDICTUS nomine dictus,
Pro fidei meritis felici pignore dignus;
Nam licet auguſto rerum ſublimis honore,
Regis ſive ducum ſummo polleret amore;
Mente tamen prona ſervans pia juſſa Tonantis,
Illecebras mundi ſprevit male ludificantis. B
Quin etiam conjux tali condigna marito
Nomine FELICITAS ſatagebat vivere Chriſto.
His erat affectus miſeris effundere cenſum,
Quatenus æternum caperent poſt funera regnum,
Non ſpem divitiis apponere mox perituris,
Sed quia nullus erat fructus ſibi poſteritatis,
Poſcebant ambo munus ſummæ deitatis.

Ejus nativitas ab angelo prædicta.

Votis inſtantes reſpexit ab æthere Chriſtus,
Et ſibi devotis dedit exoptabile pignus:
Namque ſenatori ſopito tempore leni
Angelus apparens facie præfulgidus, inquit: C
Pax tibi de cœlis ſit, vir BENEDICTE fidelis,
Gaudia magna tibi ſpondet Regnator olympi,
Per me legatum dat munus habere beatum.
FELICITAS felix puerum tibi pignus honeſtum.
Nomine ROMANUM virtutis culmine magnum,
Qui præſul populi, qui paſtor fiet ovilis.
Signifer eccleſiæ, præclara lucerna ſophiæ,
Pro meritis ſumma Deitatis in æde columna. D
Hic erit & multis æternæ forma ſalutis,
Ac commiſſarum doctor ſolers animarum.
His ita prolatis, ſe reddidit angelus aſtris.
Excitus ſomno quæ viderat inclytus heros
Uxori retulit. Fit gaudens munere Chriſti.
Nec mora concepit; partus feliciter exit,
Nomine ROMANUM, quem protulit unda renatum,
Qui tonet æterni divino flumine Verbi;
Qui tuba cæleſtis pellens incommoda peſtis
Crimina permundet, rivis pietatis abundet.

Nutus pie educatur.

Plaudit uterque parens divino munere gaudens. E
Felix auſpicium pueri ſibi prætulit ortus,
Cui pateat dulcis tranquilla per æquora portus
Et paradiſiacus per plurima ſemina campus.
Cui detur rutilis ardens diadema berillis,
Poſt ſtadii curſum, poſt vitæ præpetis uſum.
Nunc puerile decus reliquos ac præſulis actus
Præcurrat calamus divino flamine tactus.
Exterius vernans ſed & intus pulio talis
Nobilium primo nutritur in æde parentum,
Ut Jacob ſimplex efflorens indole morum.
Traditur hinc ſcholis, ſapientibus ac pædagogis
Ut tripertitæ caperet documenta ſophiæ.
Spiritus hunc ſanctus ditavit munere tali,
Ut per magna brevi ſaperet myſteria Chriſti
Quæ rudis ac veteris concludit pagina legis.

In aulam regis ut ſugerit.

Inde Palatinam de more vocatur ad aulam,
Veſtitur que toga magis ardens celibe vita
Intra caſtra Dei devotus miles haberi.
Mirantur valde primates totius aulæ
Ingenium, mores, ſenſum, labiique nitorem
B Per quæ majorem regis percepit amorem.

Eligitur archiepiſcopus Rothomagenſis.

Interea præſul migravit Rothomagenſis;
Et grex paſtoris viduatus morte remanſit.
Unde ſibi quærens qui tanto præſit ovili,
Qui reget eccleſiam digne, velut aſſecla Chriſti,
Audit ROMANUM fama vulgante beatum
Præ cunctis ſanctum, ſummis virtutibus auctum,
Optat & expoſcit tanto paſtore levari;
Hoc rectore regi tali gemma decorari:
Rex ubi Francorum perſenſit amabile votum,
C Totius occiduæ gentis procerumque ſuorum
Conſilio favit. Quod plebs expoſtulat audit
Erga magnificum ſummi rectoris amicum.
Ergo renitentem quamvis pondoſque paventem,
Electum Domini ROMANUM deſtinat urbi.

Ejus in urbem Rothomagum ingreſſus.

O Chriſti pietas, qui rerum tractat habenas,
Ordinat & ſervat quæ condidit atque gubernat!
Namque viro Domini, jam portas ingredienti,
D Ut ſalvatori dudum Solymam venienti,
Obvia proceſſit pia plebs cum laudibus omnis.
Utque magis ſtupeas, Domino præconia reddas,
Qui vix effari poterant, divinitus acti
Voce ſimul clara pueri modulantur hoſanna,
Qui benedicte venis clamantes nomine Chriſti.
Dulce canunt carmen, quod par cantaverat agmen,
E Cum tibi nata Sion humilis rex atque modeſtus
Non Pharaonis equis graditur, nec curribus altis,
Sed veniens aſino, cui ſervit cœlicus ordo,
Cum pecus exiguum, petulans, ignobile brutum,
Quo ſpirat mundor geſtaret nobile pondus.
Hæc Regem pacis decuit proceſſio talis,
Ut ſibi cum palmis, non cum crudelibus armis
Plebs exiret ovans, flores ramalia portans,
Quæ vitæ ſertum ſignant regale, trophæum,
Quo moriens mortem victor peſſum dedit

hoſtem.
Sic inſons vita ROMANUS ab indole prima.
Cœlitus eligitur, divina laude potitur,
Quem Deus aſſumens tamquam ſub tegmine lumen,
Cogit ad exemplum cunctis lucere per eum;
Ardeat ut vera Chriſti fulgore lucerna;
Nec conſummatur, defectum vel patiatur,
Irradietque domum non extinguenda per eum.
Ergo Dei ſervo ſicut ſacer expetit ordo
Invito quamvis datur infula pontificalis:
Digne ſacratur, paſtoris ſede locatur.
Tripudiant omnes præſertim Rothomagenſes,
Grex ovium Chriſti plaudit ſub præſule tali,
Qui Domino cœli ſe tota mente ſubegit.
Terrea contemnens, nil præter commoda quærens.
Cetera diſtribuens, ſibi frugi, largus egenis,
Hoſtis avaritiæ, quæ peſſima regnat ubique,

Avaritia quam exitialis.

Quæ gravat hunc mundum cœlos ne poſſit adire.
Non extinguibilis rogus ardens, triſtis herinis,
Omnibus hoc vitium vibrat lethale venenum:
Prælatos ſtimulat, ſubjectos denique pulſat:
Eccleſiam vaſtat, populares undique mactat:
Immutat mores, indignis præſtat honores:
Nobilis & clarus ſubito vocitatur avarus,
Vertigo pridem, quem fecerat una Quiritem,
Sed furioſorum non vis pepulit dominorum,
Subjectus vitiis, vinclis oppreſſus iniquis,
Et quamvis ſubito ſit judex triſtis agaſo,
Sit pollens rebus, tamen exit crimine ſervus.
Humanas leges regina pecunia tractat,
Et quod lugendum gravius, multumque dolendum,
Ipſa poteſtates corrumpens ſpirituales,
Crebro ſacricolis infert diſcrimina mortis.

Simonia.

Præcipue multos, quos dicunt ſimonianos,
Invadit penitus flammante cupidinis æſtu.
Ordinat hos nummus, non vitæ nobilis actus;
Servat ovile lupus, captat divina malignus,
Dæmonis ex nido quem protulit atra cupido,
Evolat; alta petit. Facit hoc abſentia Petri.
Nam credo rueret, ſi Cephas proximus eſſet.
Contra ROMANUS ſubit arcem pontificatus,
Quem pia plebs omnis decreta tenens pietatis,
Jejunans, vigilans, votis enixius inſtans
Cœlitus obtinuit, ſicut prædixerat olim
Ejus melliſluum præconans angelus ortum.
Hiſtoriam cujus ſatyra repetamus omiſſa.
Ne quod amor ſcribit livori deputet hoſtis,
Cum ſit peccatum non fraudes hypocritarum
Pro dono linguæ ſaltem mucrone ferire,
Et nimium fœdam Cayphæ reprobare cathedram.

Romanus rogatur à populo ut ſibi ſubveniat.

Taliter electum divinitus atque ſacratum
Pontificem ſanctum digno cultu venerandum
Rothomagi cives adeunt conſulta petentes,
Suppliciterque rogant, ſua ſic diſcrimina narrant:
Sancte Pater, nobis inſtat ſæviſſimus hoſtis,
Plurima damna ferens, penes urbis mœnia degens.
Eſt ibi nam caſtrum, murali robore firmum,
In quo fœdatum domus atra latet meretricum,
Fornicibus variis cæcis obſtruſa latebris.
Illic obſcæni rivales ſeu paraſiti,
Vel quos impuri juvat ingluvies Epicuri,
Sorde lupanari ſemper ſitiunt maculari.
In medio caſtri patet area more theatri,
Quo fanum Veneris titulus ſpurcæ mulieris
Falſo frequentatur, ſcorti ſpecies veneratur.
Subter hians antrum penitus tendens in abyſſum,
Faucibus anguſtum tamquam ſtygiale profundum
Non valet attingi, nullo viſu penetrari:
Clauſtra vel hos aditus potuit perfringere nullus;
Tanta malignorum vis eſt ibi dæmoniorum:
Altera, Sancte, tuis par eſt irruptio mortis.
Nam Sequanæ vaſtum patimur diſcrimen aquarum,
Dum contra morem metam ſuperando priorem
Alveus exundat, late confinia vaſtat,
Ædes ſubvertit, parvos [illegible] ad ubera perdit,
Exitium multis infert & damna ſalutis.
Inde dolor, planctus, mœror non ceſſat amarus,
Caſibus in tantis quos impetus ingerit amnis,
Talibus ærumnis affligimur atque periclis.
De cælo nobis niſi ſtillet fons pietatis,
Quæ relevet miſeros urbem lutulenda libido
Ad ſimiles Sodomæ pœnas trahet uſque Gomorrhæ.
Sed tua, Sancte, manus, ſolidat quæ debilis artus,
Monſtra cruenta fugat, diva virtute coruſcat,
Expuat hanc labem, Babylonis ſubruat arcem.
Talibus auditis, ROMANUS præſul herilis

S. Romanus Veneris idolorum ſubvertit.

Exorat Chriſtum, totius egentis aſylum,
Parcat ut afflictis veluti quondam Niniviti;
Avertat & mortem, bonitatis conterat hoſtem.
Ergo dux fidei mores ad loca perniciei,
Et contra fortes proprias ad bella cohortes,
Pſalmicines ex more greges, reliquoſque fideles,
Cum crucibus ſacris, cum pignoribus pretioſis.
Sic caſtrum ſubiens, divinaque ſpicula figens,
Fanum deſtruxit, labyrinthi clauſtra revulſit,
Idola contrivit, funeſta ſacella removit,
Spurcitiiſque locum purgavit dæmoniorum.
Territus exanguis vis illico perdidit anguis
Ad Chriſti labarum quo depoſuit dominatum.
Ut quondam Josue Jericho bellator in urbe

Officiis laudum magno clangore tubarum A
Mœnia ſubvertit, monumina quæque ſubegit:
Sic Iſraëlis noſter dux ille fidelis,
Cinctus utriſque choris divina laude canoris,
Delubra fudit humi, quibus exitium fuit humi.

Exundantes Sequanæ aquas intra ſuum continet alveum.

Inde potens meritis antiſtes flumen adivit,
Stipatus nitidis reliqua cum plebe miniſtris,
Armatoſque fide calcantis in æquore Petri:
Per nomen Triadis, per virtutem Trinitatis,
Perque crucis ſignum, quod ſubmovet omne nocivum, B
Imperat ut ſtaret, nec ad ulteriora mearet,
Quem tenuit primum repetens ab origine curſum.
Paret huic fidei natura fluens elementi,
Atque ſinum repetit, nec ripas fluminis exit.
Hoc ſiquidem facto renitet ſanctiſſimus archos,
Non impar Joſue, cujus memoravimus ante,
Qui Domino cœli devotus mente fideli
Debellans hoſtem juſſit ſubſiſtere ſolem,
Donec inexhauſtis acies conſumeret armis.
Par virtus radiat quamvis diſtent elementa.
Nam ſi juſſiſſet ratio vel cauſa fuiſſet, C
Sicut & unda fluens, ſol ipſe per ardua currens
Redderet obſequium, nec abeſſet præclue ſignum.
Urbs ita ſalvatur, tantiſque malis ſpoliatur,
Fertilis & pleno ridet ſibi copia cornu,
Mors fugit, hoſtis abeſt, aqua ſtat, devotio gaudet;
Præſul in eccleſia plaudit præconia digna.
Chriſtus adoratur, quo vis inimica fugatur,
Virgo laudatur per quam Cytheræa crematur,
Proſtibuli cœnum decus hoc abolevit amœnum.

Oratio ad Mariam Virginem.

O felix nimium meruit quæ gignere Chriſtum, D
Munda ferens mundum, ſed mundificata per ipſum;
Virga gerens florem, capiens ſed flore vigorem!
Virgo mater ave, tantum redolens pietate;
Quanta laude micas, & ſanctis altior extas,
Inclyta præ cunctis carnaliſterrenate functis,
Per te gaudentem pia protege cœlitus urbem,
Ne judex feriat, gladium ſuſpende minantis.
Ne damnet miſeros, iram compeſce Tonantis. E
Prima Deo præſens mediatrix eſto tuorum,
Spem veniæ referens, ne labe ruant vitiorum.
Stella maris, portus, pigmentis conſitus hortis,
Fluctibus è mundi trahe nos ad littora pacis.
His ita digeſtis, ad cetera progrediamur,
Ejus ut in ſancto laudare Deum mereamur.

S. Romanus diœceſim viſitat.

Ut vir apoſtolicus, cœleſtis regis amicus,
Reddidit immunem paganis ritibus urbem,
Fecit & incolumem cives ſperare ſalutem,
Inde movens greſſus, it per loca pontificatus,
Plebibus æterni diſpergens ſemina verbi.
Proponit cunctis ſimul & pigmenta ſalutis;
De ſpe cœleſti, nec non abſinthia legis
Sonibus æternæ minitantis amara gehennæ.
Doctus & ingenio pallentes radere mores,
Ut rationis erat, baculum clavamque ferebat,
Hunc civibus præbens, hac in prædonibus utens.
Ergo feſtinans diœceſis & abdita luſtrans,
Reperit erroris monimenta nefanda prioris,
Et carioſorum quædam ſimulacra deorum,
Quæ Jovis inceſti, vel Apollinis, atque Dianæ,

Idololatriæ reliquias diſſipit.

Vulgus adhuc ſtolidum vano cenſebat honore,
Orgia ritè colens, & vota nefaria ſolvens.
Tunc ſacer infremuit, lucos & delubra fregit,
Idola combuſſit, priſcæ veſtigia fraudis
Funditus abjecit, fudit, contrivit, abegit,
Sordibus abraſis, Chriſti nova templa locavit,
In quibus ante locis erat ara ſuperſtitionis.
Prædicat eſſe Deum ſincera mente colendum
Omnia qui fecit, non quæ manus idola finxit.
Qui nos formavit, non quod faber effigiavit,
Marmore, vel gipſo, cupro radiante, vel auro.
Differit agreſti populo myſteria Chriſti,
Qualiter omnipotens divino numine pollens,
Compatiens ſervis licet ad ſua jura protervis,
Quos tenuit torquens ferus hoſtis, acerbus & horrens;
Venerit in mundum tenebris & morte profundum;
Et ſine labe Caro factus de Virginis alvo.
Pertulerit mortem patiens, ut vinceret hoſtem;
Fregerit infernum, faciens penetrabile cœlum,
Terrigenis cunctis ſi ſervent dogmata lucis,
Atque fidem teneant, nec ad idola colla reflectant,
Hæc & plura docens, & quæque ſalubria promens,
Abſtulit errorem, Deitatis [illegible] auxit honorem.

Quam piè & ſanctè mores & vitam componit.

Interea doctor præclarus & Archipolites,
Moribus ut ſanctis decus ornet pontificale,
Ad ritus Aaron typico cultu decoratur,
Offerat ut digne ſummo libamina Patri.
Namque virum poderis contexit linea veſtis,
Aſſidue proprii moderantem corporis artus.
Sub Saraï virga ne forte ſuperbiat Agar,
Hanc bene, caſtigat dure premit atque fatigat,
Eſurie frangit, multis ſudoribus angit,
Ut cognoſcat heram, timeat laſciva ſeveram,
Pareat inſtanti, collum ſubigat dominanti.
Qua virtute bona pollens in agone corona

Tripudiat victor, mœret per tartara lictor. A
Et jacet enervis quæ non valet eſſe rebellis,
Pectoris è ſolido penitus depulſa libido.
Hinc rationali decoratur judiciali,
Pontificis ſacro vittis in pectore nexo,
Quo biſſenorum ſunt ſcripta vocabula patrum.
Mentis ſplendorem decus hoc notat atque pudorem.
Quo Domino cœli ſtudio conjuncta fideli.
Huc ſibi præſentem retractat cuncta videntem,
Illius ad vultum qui nil dimittit inultum,
Continet omnimodis ratione volumina cordis,
Caſtigans trutina, ſi quid ſubrepſerit infra.
Sedulo ſanctorum rimatur facta priorum,
Ad ſpecimen quorum pulcra nitet indole morum,
Iſraël ut quondam flevit Babylonis ad undam,
Nempe Sion memorans, quam ſit jucunda recordans
Optima gemmarum rivos ducit lacrymarum:
Ad bona cœlorum fingens acies oculorum,
Noctes atque dies hos pectoris elicit imbres.
Sæpe Redemptoris meminit multique doloris, C
Quod gemit & plorat, ſitit, eſurit atque laborat.
Pro ſervis Dominus patiens indigna benignus,
Traditur, arctatur, colaphos ſubit, exalapatur,
Perpetiens lethum, prælibat fel & acetum,
Morti Vita datur, qua mors devicta fugatur.
Hæc in mente gerens, iſtis cruciatibus hærens,
Fit ſibi jucundum cordis lacerare profundum. D
Proferat ut fluctus oculis, ſuſpiria, luctus;
Abluit his mundis maculam de greſſibus undis,
Pulcher adhuc habitus tegit hunc humeralis amictus
Prætendens ſpecie reverendi præſulis actus.
Cuditur hic aurum, ſit mens ut pontificalis
In cunctis ſapiens, ſit conſilio ſpecialis
Cauta, pudica, gravis, ſollers, moderata, ſuavis,
Ut ſit revera Domini ſymmiſta ſacerdos,
Sæpius interno perſtringens lumine cælos, E
Sit lux, eximiæ theſaurus & arca ſophiæ,
Qua rudis ac veteris tractet myſteria legis.
Purpura regalis tanti decus auget honoris,
Obtinet à Chriſto, quoniam diadema decoris,
Cui ſceptrum baculus, rector vigilans animarum
Quas trahit ad regnum ſatrapas ſpolians tenebrarum.
Libertas fidei datur his à præſule Chriſti,
Atque jugum ſatanæ tactu putreſcit olivi.
Hinc notat aërii hyacinthina forma coloris,
Suſpirans Chriſtum quo præſul dirigit arcum,
Quo fugit mentem cœleſtia prorſus avetem:
Quo pia vota precum libamina ſacra diatim
Pontifici defert, qui ſolus crimina delet.
Addit bis tinctum ſuper his lex priſtina coccum,
Qui plane gemini pignus deſignat amoris,
Bis qui rite datus ſit alumnis Spiritus almus.
Sed pius in terris, ut ſit dilectio fratris
Caſta, ſerena, decens, divino nectare fervens,
Conſolans miſeros, viſens in carcere tentos,
Compatiens ægris, tribuens ſolamen egenis.
Inde docendo fidem de cælo mittitur idem,
Diligat ut ſummum pia mens ſuper omnia Patrem.
Quo ſeraphim more flagrans Deitatis amore,
Ut ſitiens cervus fontem vehementer anhelus
Concupit, exoptat, deſiderat, ardet & orat.
Ut mulier lympham, fidei quæ reperit undam,
A ſe projecta vitiorum ſponte lagena,
Ornatus ſumma byſſus nitet inde retorta,
Pontificis mentem deſignans labe carentem,
Quam decorans ambit toga candida virginitatis
Ut lux ſolaris cum mane refunditur arvis,
Aurea regalis virtus micat integritatis,
Ut roſa flagreſcens, ut thus & aroma liqueſcens
Pullulat & redolet, fecundo germine pollet,
Factus noſtra caro Deus exit Virginis alvo,
Ut placeat nobis hæc dictatura pudoris,
Qua quis veſtitur, decus imperiale meretur,
Colla terens hoſtis, capiat diadema decoris.
Lamina fronte micat lapidum fulgore coruſca,
Pileus & nitidos ſtringit de more capillos.
Nam pia mens, animæ ſumma quæ præminet arce.
Conſtans & ſtabilis, non flexa, vagans, & inanis,
Virtutum gemmis ſit opus reſplenduit auri.
His veſtimentis typica ratione politis
Ornatus ſacram ſtabat ROMANUS ad aram
Sacrificans agnum qui mundi crimina tollit.
Ante diem ſacrum quo plebs nova Chriſticolarum — *Vas chriſmatis caſu fractum reparat precibus.*
Dulce colit paſcha, quo gaudens tranſit ad aſtra:
Hic Athleta Dei, quamvis ſibi ſedulo parcus,
Tunc magis urgebat confecti corporis artus,
Excubiis inſtans, precibus, rivis lacrymarum,
Hoſtis & inſidiis curas adhibens animarum.
Jamque dies pacis populique reconciliandi
Venerat, & ſacram turbis impleverat aulam,
Tunc pius antiſtes fletus dabat uberiores,
Inter lugentes, inter ſua crimina flentes,
Atque piis precibus veniam poſcendo reatus,
Plebes abſolvit, oleum chriſmate ſacravit.
Clerus at incante minus illud providus omne
Dividit eccleſiis, vix una ſuperfuit illis

Ad

Ad lavacri morem retinens ampulla liquorem. A
Tertia cumque dies venerabilis emicuiſſet,
Gaudia magna ferens, imis cœleſtia jungens,
(a) Phœbus & accelerans jam, (a) nonam clauderet horam,
Præſul ad officium ſanctus proceſſit agendum.
Hinc inter ſacræ dum per ſolemnia miſſæ
Fontibus aſtaret lavacrum quo ſanctificaret,
Vas jubet afferri ſacrum chriſmale ferentis.
Forte ſed impræceps turba ſtipante miniſter,
Dum pede feſtinat, ne pontifici mora fiat, B
Labitur è manibus, fractum vas evacuatur,
Pene vorax omnem quia hauſit arena liquorem.
Fontibus aſtanti res eſt ut cognita Patri,
Nil ex hoc trepidus, fidei ſed robore firmus,
Fragmina parva legens, ad Chriſtum brachia tendens,
Membra ſolo ſternit, devota precamina fundit;
Exorans illum qui fractum cardine mundum
Mirificè reparat, proprium fundendo cruorem, C
Ut reddat mœſtis quod diruit æmula peſtis.
Quid morer in verbis? ad nutum Cunctipotentis
Ecce reformatur, reſolutum conſolidatur
Vas illud vitreum velut ante liquore refertum.
Sancte Pater, famulos peccati labe ſolutos
Conſolida, repara, ſubeant ut fortiter aſtra.
Qui te pontificem magnum ſtatuens & herilem
Cœlitus ornavit virtutibus & ſolidavit,
Dirigat hanc trepidam quæ nunc tenet alta carinam, D
Ut bene curramus, nec in his ſcopulos ſubeamus.
Hic Pater apprime Chriſti ſuccenſus amore,
Sæpe theoricam cuperet cum ducere vitam,
Ut grave ſenſit onus, curas & pondera rerum,
Ad requiem pacis properans in fine dierum,
Nempe Sion recolens, Solymæ ſpecioſa revolvens,
Exilium flebat, patriæ jucunda petebat.
Quadam namque die præſul ſanctiſſimus iſte,
Annua dum ſacræ celebrat ſolemnia miſſæ,
Hoſtia viva Dei, templum venerabile pacis; E
Dumque polis inhiat velud ſuſpenſus ad alta,
Ima ſupergreditur, ſeraphin ardore crematur.
His intendenti, libamina ſacra ferenti
Apparet Domini ſuper aram dextera Chriſti,
Dextera virtutis, pacis veræque ſalutis
Ad ſpeciem ſolis reſplendens luce decoris,
Quæ paradiſiacam vocat hunc clementer ad aulam.

Miſſam celebrantem Chriſtus invitat ad gloriam cœleſtem.

Dextera namque piam ſignat ſuper æthera vitam,
Pacificam, pulchram, nitido fulgore coruſcam.
Hanc amplexantur qui læva non ſpatiantur,
Qui ſubigunt iſtam fragilem ſimul ac fugitivam.
Poſtquam vir Domini myſteria ſacra peregit,
Agmen juſtorum jubet accerſire virorum,
Cœlica viſa refert, ac leniter inde ſubinfert.
Diſcite, filioli, Patris ultima; jamque valete,
Exceſſumque meum prece ſacra protegitote;
Quem jam cœleſtis vocat ad ſe gratia Regis,
Ut tandem proprii ditet mercede laboris.
Vos tamen admoneo nunc, fratres, iſta ſilete,
Hujus & oromatis, quæſo, ſecreta tenete;
Donec vas luteum, ſeu corporis hoc tegumentum
Matrici terræ cogat natura referre,
Extemplo gelidus totos pavor occupat artus,
Auribus ut ſonuit tanti ſors extima Patris,
Quorum mœrorem compeſcuit atque dolorem;
Sal, favus, eloquiis prudens, & ad omnia mitis.
Ad patriam ſanctus Domino miſerante vocatus,
Inſtanter vigilat, corpus ſudore fatigat,
Præſtolatur herum velut à thalamis redituturum,
Ut cito pulſanti referet ſua limina patri,
A mundi ſtrepitu ſemotior atque tumultu,
Arctius in cella ditatur cœlibe vita.
Lividus hæc hoſtis cernens dolet omnibus horis.
Calcibus attritus reverendis hic baſiliſcus
Ingemit iratus, furiiſque novis ſtomachatus,
Sibilat exanguis, fano ſpoliatus & aris,
Inſidias, fraudes alias molitur, & artes,
Exerit ingenium, tenditque libidinis arcum,
Quo jam Samſonem, quo perculerat Salomonem,
Pectora debilitans, mulieris amore ſagittans.
Ergo dolore fremens cujus ſacer obruit arcem
In Veneris ſpecie vafra ſe colligit arte,
Mendicam ſimulans, & præſulis atria luſtrans,
Errando clauſæ ſero petit abdita cellæ,
Limine ſtat plorans, ſic illum flebilis orans:
O Pater, ô Pater, ô ſanctæ pietatis amator,
Urbis præſidium, totius egentis aſylum,
Hoſpitium miſeræ præſtans, inopi miſerére.
Pande fores tecti, vicinam ſubripe morti,
Quæ vaga, quæ nuda, quæ languida ſum peritura.
Huc agor infelix immani frigore, nymbis,
Bruma terit membra, glacies ſecat aſpera plantas;
Vis angit Boreæ, tetra premor anxia nocte.
Si ſaltem trita, ſi cum pèrone lacerna
Texeris hanc nudam, gelido jam rore ſolutam

Præparat ſe ad mortem.

A dæmone ſub mulieris ſpecie tentatur.

(a) Sabbato ſancto ante horam nonam, quæ noſtræ tertiæ pomeridianæ reſpondebat, ad officium non conveniebant, nec antequam ſtella appareret in cœlo, miſſam incipiebant.

Igne patrum foveas, intra ſua limina paſcas. A
Quæ dabitur juſtis, tu non mercede carebis.
At pater hæc ſurda capit aure ſuſurria multa,
Et contectalis refugit conſortia talis.
Peſtis ad hæc dirum rumpens à pectore luctum
Altius ingemuit, planctus, ululamina fudit.
O pater, ô cuſtos, ubi nunc tua ſollicitudo,
Quam debes ovibus quas commiſit tibi Chriſtus?
De grege quem ſervas perit ecce doloribus una, B
Ni modo ſubvenias, morior tua, Paſtor, ovilla.
Si morior, qualem pro me reddes rationem
Ante Dei vultum cum nil laxabit inultum?
Hos pater ad fletus pietatis viſcere motus,
Excepit tandem truculentum neſcius hoſtem.
Peſtis ut intravit prunis calefacta reſedit,
Dilatans crinem flavum mentita colorem,
Denudat pectus, ſi poſſit flectere ſenſus.
Candidior renitet, geſtus & ludicra miſcet,
Tela ſacerdoti verbis jacit illecebroſis.
Omnia molitur, nec cor regale feritur;
Stat vehemens adamas nulla penetrabilis arte, C
Nec petra moleſcit quæ Chriſto prorſus adhæſit.
Angelicis armis ſiquidem munitus ab aſtris,
Signa crucis vibrat, quo pilo fortiter acta
Diffugiendo vagas evanuit umbra per auras;
Fœtida per totam linquens veſtigia cellam.
Ille Dei natus, quem Virginis edidit alvus,
Semper Romanum tanta fecit indole clarum,
Ut nequeat ſibi nulloque modo violari.
Curſus horarum Phœbo peragente ſuarum
Venerat ad metas jam ſancti Præſulis ætas, D
Chriſti ſplendiferâ quas noverat indice dextra,
Ut mercede bona gauderet veſperis hora
Myſtica cultorem habuit quem vinea fortem,
Non corpore pigrum, nec ab æſtu deſidioſum,
Quem pudor angelicus decor extulit integritatis
Ut vas munditiæ templum fieret Deitatis.
Hac etenim virtute refulſit ab indole prima
Qua domuit carnem quæ luxu vergit ad ima,
Ut manibus puris & mundo corde beatum E
Semper adorandum libaret dulciter Agnum.
Unde polo gaudens, & tali cyclade plaudens,
Cantat dulciſonus pro virginitate melodus.
Peſte philargyriæ caruit rivus pietatis,
Greſſus debilium, manus aurea, cultor egentum,
Quidquid erat cenſus inopum diſperſit ad uſus,
Liber ut exiret ſine labe beatus obiret.
Cumque ſuprema dies ſibi jam vicinior eſſet,
Et fragiles artus febris diuturna teneret,
Plebibus accitis, & in unum rite coactis,

Moriturus ſalutaria plebi dat monita.

Eccleſiæ famulis profert monitoria pacis:
En, ait, à Chriſto, cui ſupplex corde benigno
Hactenus obſequium, pro poſſe dedi famulatum,
Invitatus eo, communi ſorte reſolvor.
Quocirca moneo quos nunc ex parte relinquo,
Ut maneat vobis pax & concordia morum,
Quæ fidei ſignum, fons eſt & origo bonorum.
Juncta ſibi teneat dilectio corda dualis,
Qua veluti geminis ad cœlum tenditur alis.
His paribus lignis contexitur aurea veſtis,
Integra quæ durat nulla reſolubilis arte.
E regione ſedes dextra lævaque locantur,
Ut tibi quod fieri cupias, quod jure rependi,
Hoc aliis facias: quod nolis quodque recuſas,
Nec facias alii. Sic mentes gratia jungit,
Sic Domini ſacram digne venieris ad aram,
Dulcis & angelicæ ſumentes fercula vitæ.
Hæc & plura monens, verborum nectare promens,
Obſecrat, hortatur, regaliter ut gradiantur
Per fidei normam, nec ab æquo calle recedant,
Juſtos emeritæ qui ducat ad atria vitæ.
His prælibatis, cunctis dans oſcula pacis,
Summo Paſtori commiſit ovile regendum,
A ſe collectum, proprioque cruore redemptum,
Ut ſibi conſervet quos condidit, atque gubernet,
Hoſtis ab inſidiis præmuniat atque ſagittis.
Hinc ubi vivificum Corpus ſanctumque Cruorem
Digne percepit, qualem de fonte recepit, D
Inter vota precum, ſuſpiria longa clientum
Reddidit æthereis animam cum pace catervis,
Quam ſpecioſa phalanx aſſumens cælicolarum
Detulit ad cœlos cum laudibus harmoniarum.
Aurea Jeruſalem valvas ſibi pandit & arcem,
Qui penitus ſprevit Babylonis ab indole faſcem.
Intrat apoſtolicum felix collega ſenatum,
Cum quo judicii ſcandit ſedile beatum, E
Fortis in adverſis cum cœtu martyriali
Jure coronari palma meruit decorari.
Emicat in caſtris ut phœbus virginitatis,
Centuplicem fructum quia protulit integritatis.
Exceſſu Patris ſimul omnes mœſtificati,
Exequias ſolvunt, tumulo pia membra recondunt.
Præſulis ob meritum Rothomagus gaudet in ævum
Aſſidue cujus pretioſos excolit artus.

Huic Audoenus ſucceſſit pontificatu.

S. Audoenus.

S. Romani ſucceſſor.

Non minus inſignis, ſol ardens, fulgur, & iris,
Thus redolens, cedrus, nux, myrtus, oliva, cypreſſus,
Pacis conſilium, patriæ totius aſylum;
Francia quo viguit, quo tota Neuſtria fulſit,
Sanctorum caſtris tanquam fulgentibus aſtris.
Hujus & extremos perluſtrat fama Britannos;
Hoc Græcus reſonat, promulgat & aurea Roma,
In qua dux fidei dum totus in ardua cœli B
Pſalleret intentus decachordo carmina plectro
Angelicæ vocis reſponſum cœlitus hauſit.
Sed quia magnifici patet hujus vita patroni
Alterius ſtudio proſa metroque polito,
Hic breviter textum concludam fine libellum.
Non tamen hoc ſancto carmen ſine fœnore ſcribo;
Sed precor, imploro, totis & niſibus oro
Ut mihi ROMANUS ſit ductor ad æthera ſanctus.
Lintre licet parva ſulcantes æquora magna
Remigio ſancti, non ulla pericula paſſi,
Scillæoſque canes illæſi prætereuntes,
Venimus ad portum. Sit laus Domino dominorum,
Sit ſine fine decus, qui regnat Trinus & unus.

VITA SANCTI REMIGII
ARCHIEPISCOPI ROTHOMAGENSIS.

Ex MS. S. Audoeni Rothomagenſis ante annos 500. exarato.

INCIPIT PROLOGUS IN VITA S. REMIGII ARCHIEPISCOPI.

SI plerique mortalium ſcriptores rerum humanæ laudis avidi, ob ſui nominis titulum vel memoriam plura pro ſua artis copia radiante ſtylo edidere; multo magis æternæ ſalutis gratia id noſtræ parvitati convenit ſcribere, quod ſanctæ eccleſiæ filiis opportunum maneat ac ſalutare. Operæ pretium eſt igitur ſanctorum vitas litteris propalare, & eorum in laude Dei merita extollere, tametſi ardua ſcribendi videatur materia, & noſtræ imperitiæ ponderoſa. D Cum enim præcedentium geſta electorum præſentialiter recitantur, auditorum animus ad æternorum deſideria inflammatur, & Regis regum gratia in eis impenſius honoratur. Ipſe enim laus eſt & gloria illorum, qui & inchoandi boni operis accendit amorem, & feliciùs conſummandi tribuit facultatem. Unde ſancti antiſtitis noſtri REMIGII vitam licet antiquorum incuria ſcriptorum, aut non ſcripſerit, aut ſcriptam forte negligenter amiſerit, nequaquam tamen vel in catalogo ſanctorum Rothomagenſis eccleſiæ pontificum reperimus, E virtutum ſignis eum refulſiſſe ambigimus. Quapropter ea quæ de ipſo veridica patrum traditione accepimus, ob ejus memoriam poſteris intimandam ſcripto tradere curavimus.

EXPLICIT PROLOGUS.

INCIPIT VITA S. REMIGII Rothomagenſis metropolis archiepiſcopi, & confeſſoris.

1. BEATUS igitur REMIGIUS carnis ſtemmate nobiliſſimus, nobiliorem ſe præbuit fide & moribus. Hic CAROLI extitit filius, qui D major-domus regiæ eſt appellatus. Habuit autem fratres, PIPPINUM ſcilicet, quem beatus STEPHANUS papa apud ſanctiſſimi martyris Dionyſii monaſterium conſecravit & unxit in regem, & CARLOMAGNUM poſtea habitu & religione laudabilem. Etenim vero bonæ indolis puer REMIGIUS regio more in palatio educatus, liberalibus apprime litteris eruditur. Porro ejus pueritia dulcis erat & modeſta, tam Deo quàm hominibus grata, & ad fluenta artium epotanda agili ſenſu, & tenaci memoria. Nam divino fervens amore, eccleſiarum crebro limina terere, pſallentium choris intereſſe, & divinæ legis dogmata aviditiſſime haurire, & cordis armariolo E recondere ſatagebat. — Remigii parentes. — Pueritia.

2. Ubi vero primæ ætatis limitem exceſſit, & bivium humanæ vitæ juxta Pythagoræ litteram attigit, dextrum incunctanter ramum arripiens, lævum prorſus deſeruit, & anguſto qui ad vitam ducit tramite incedere cœpit. Nam quanto ſublimior erat genere & divitiis, tantò humilius ac enixius Chriſto ſtuduit famulari, liberali dapſilitate pauperum inopiæ ſubvenire, profligatis & in carcere conſtrictis ſuccurrere, captivos & exules libertati vel patriæ reddere, omnibus in afflictione poſitis conſulere prope- — Ejus probi mores.

rabat. Inter cetera quoque Spiritus-ſancti dona virginalis pudicitiæ privilegio prædirus, illibatæ Virginis Filio mentis integritate copulabatur, ut cum virginibus novum in cytharis canticum modularetur. Malebat enim hic certamina & agones extrinſecus experiri, quam libidinoſæ animum ſubjicere voluptati. Quamobrem parſimoniæ operam dans & frugalitati, expugnabat principem cocorum Babylonis cœleſtis, Jeruſalem muros gaſtrimargiæ impulſu evertere cupientem.

Qualis in palatio.

3. His ergo ſanctimoniæ copiis redimitus, quamquam in terreno moraretur palatio, nulli tamen ſecundus æſtimabatur ſanctitatis præconio. Non enim oblectabant ejus animam faleramenta divitiarum, nec aulicorum copia miniſtrorum, cujus erat omnis ab intus gloria de conſcientia pura & fide non ficta. Jam quippe veri pontificis imaginem morum ornatu præferebat, cujus in brevi officium ſubiturus erat. Nec lucerna Chriſti diu ſub modio latere potuit, quin potius ſuper candelabrum poſita luceret ad ſalutem multorum. Contigit namque interea ut Rothomagenſis urbis pontifex nomine RAINFRIDUS carnis ſolutus ergaſtulo humanis rebus (a) excederet, & plebs Chriſti paſtore viduata remaneret. Unde cives ejuſdem metropolis pari voto & conſenſu legationem dirigunt PIPPINO excellentiſſimo regi, ut Beatus REMIGIUS eorum fieret paſtor & præſul; non tantum quia regali proſapia emineret, ſed potius quia ſanctitate cunctos præcelleret, non pro regiæ dignitatis pompa, ſed pro ejus humilitatis gloria. Unde merito favore regis & principum à populo rogatus aſſumitur, & quod evitare decreverat, paſtorale onus ſubire compellitur.

Archiepiſcopus Rothomagenſis eligitur. (a)

4. Pontificali igitur apice ſublimatur, & ad paſcendum gregem Domini paſtor idoneus ordinatur. Septiformis gratia Spiritus-ſancti illuſtratur, & typicis Aaron veſtibus decoratur. Poderis linea membra contegit ſacerdotis pro Chriſti gloria in mundi caumate viriliter decertantis, & ab æternorum deſiderio nullo temperamentorum genere retardantis. Super humerali quoque ac rationali ad invicem connexis ambitur, quia jugum Chriſti & onus leve ſuſcipiens, ſemper ſuper ſe quaſi tumentes fluctus Deum timere ſtuduit, & ſubjectorum quæque merita æquitatis lance examinans, de ſingulis rectè judicavit. Laminam ex auro in fronte prætendebat aureæ diſcretionis, ad normam juſtæ & piæ converſationis. Zona etiam vel baltheo circa lumbos utebatur ſpirituali, ad comprimendos motus venereæ voluptatis, & ad monimentum angelicæ caſtitatis. Hujuſcemodi virtutum infulis ornatus procedebat ad aram pontifex ſanctus, pro ſe & pro populo ſacrificium oblaturus, Domini haud immemor paſſionum in compunctione cordis & profuſione lacrymarum.

Verbo Dei plebem paſcit.

5. Conſtitutus igitur & conſecratus in ſede epiſcopali beatus REMIGIUS formam ſe præbuit eximiæ ſanctitatis. Et quia divinæ ac humanæ pollebat philoſophiæ copiis; cujus labia favi mellis, eructabat populis efficaciter verba ſalutis. Denique juxta capacitatem auditorum formabat ſententias verborum, tuba exiſtens ductilis in domo Domini; & nunc quidem ſubtile ac myſticum ſonans ad exercitationem prudentium, nunc vero liquidum ac ſonorum intonans ad eruditionem ſimplicium. Lætabatur eccleſia Chriſti tam fideli diſpenſatore, & ſtrenuo rectore, quia duplicem ſuis alimoniam noverat erogare.

Carlomannus fit monachus.

6. Ea tempeſtate CARLOMANNUS frater beati REMIGII, relicta parte regni quam tenebat fratri ſuo PIPPINO, pro amore regni cœleſtis Romam petit, & in Soracte monachus effectus eccleſiam ibi ſancti Silveſtri nomine conſtruxit. Sed cum multi nobilium ex Francia orandi gratia Romam peterent, eumque utpote ſuum quondam Dominum præterire nollent, ſalutationis obtentu theoricæ converſationis propoſitum, quo maxime delectabatur, interruperunt. Quapropter ad beati BENEDICTI monaſterium in caſtro Caſſino ſeceſſit, & ibi ſub regulari ordine Domino uſque in finem militavit.

Corpus S. Benedicti repetituri diriguntur in Gallias.

7. Tunc fratres ejuſdem cœnobii, auctore CARLOMANNO, confiſi Romam veniunt, & apud ſanctiſſimum papam ZACHARIAM lacrymabilem querimoniam deponunt, pro corpore ſcilicet ſanctiſſimi patris à ſolo proprio ad Gallias tranſlato. Qui continuo eumdem CARLOMANNUM ac ſocios ejus in Franciam dirigit, ſcribens auctoritate apoſtolica PIPPINO regi Francorum, ut corpus egregii patris avito reſtituat loco. Qui ubi ad regem pervenerunt, prædicti papæ epiſtolam ei dederunt. Tunc PIPPINUS mandavit REMIGIO fratri ſuo Rothomagenſi archiepiſcopo, ut Floriacum pergeret, ut corpus ſanctiſſimi BENEDICTI, etiam nolentibus monachis, legatis papæ redderet. Qui ad locum veniens, patri ejuſdem cœnobii, qui MEDO dicebatur regis edictum retulit, & cum eo & his qui ſecum venerant eccleſiam intravit. Cumque beati viri tumulo appropinquarent; repentina cæcitate mulctantur, & nimio terrore concuſſi pariter humi proſternuntur.

Remigius S. Benedicti corpus auferre cogitans cæcitate mulctatur.

8. Tunc beatus REMIGIUS tam pro ſe, quam pro ſuis commilitonibus Domini clementiam exoravit, promittens fideliter quod numquam ſancti viri corpus inde amplius transferret. Quid plura? illico exauditi ſunt, & priſtinum lumen receperunt. Petiit autem idem præſul à præfato abbate ſancti BENEDICTI reliquias, ne in quo locus omnipotenti Deo ſervierat tanto patrocinio caſſaretur. Quibus ita peractis, cum ſuis ad propria remeavit. Nemo ergo miretur, nemo de divinis operibus argumentetur, cur ſcilicet beato REMIGIO egregie ſanctitatis viro hoc contigerit: cur occultæ diſpoſitionis Dei voluntatem minus patenter intellexerit. Quis enim, teſte apoſ-

(a) In chronico Fontanellenſi ab antiquo auctore ſcripto Spicilegii tom. 3. pag. 225. dicitur ab epiſcopatu dejectus ob pravos mores.

tolo, novit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius ejus fuit? Ejus quippe judicia abyſſus multa, & humano ſenſui incomprehenſibilia, niſi quantum Spiritu ſancto indice cognoverit, aut ipſo imperante ſubtiliter addidiſcerit.

9. Beatus denique præſul, quamquam Dei gratia plenus, putabat illos ſui ſancti patris gleba fore digniores, qui ei ex loci ſucceſſione videbantur propinquiores. Verum gratia noſtri Redemptoris beatiſſimum BENEDICTUM multorum ſpiritu virtute irradiatum non in una tantum regione, ſed in cunctis pene partibus orbis decrevit propalare ad laudem ſui nominis, & gloriam ejuſdem eximii confeſſoris. Igitur beatus REMIGIUS poſt ſanctæ converſationis præconia, poſtquam ipſam matrem eccleſiam, cui præerat * prædiis ac poſſeſſionibus ornamentis etiam eccleſiaſticis admodum nobilitavit, præſentis vitæ curſu peracto, annis maturus & moribus, feliciter ad Dominum migravit. Sic itaque tridens Chriſti emiſſa * fauce ſuccidit, & angelorum manibus horreo cœleſti reconditur. Extrahitur à fluminibus Babylonis, ubi dudum ſuſpenderat organa ſua in ſalicibus amaritudinis: & introducitur Jeruſalem ad viſionem pacis, ubi laus eſt & copia melliflux modulationis. Plangit populus Dei currum Iſraël & aurigam ejus: congratulatur ordo cœleſtis collegæ ſui conſortio & gloria perenni. Tranſivit autem de mundo quartodecimo calendas Februarii, anno incarnationis dominicæ ſeptingenteſimo ſeptuageſimo primo, ordinationis vero ſuæ anno decimo ſeptimo: ſepultus eſt in eadem eccleſia beatæ genitricis Dei MARIÆ, ubi multo tempore requievit. Deinde tranſlatum eſt ſanctiſſimum ejus corpus ad urbem Sueſſonicam in eccleſia beati MEDARDI, & ibi honorifice conditum ad laudem Domini noſtri JESU-CHRISTI, qui vivit & regnat cum Deo patre in unitate Spiritus-ſancti Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

** ſ. prædiis.*

Remigii obitus.

** ſ. falce.*

771.

Et tranſlatio ad S. Medardum.

TRANSLATIO CORPORIS BEATISSIMI AUDOENI ARCHIEPISCOPI ROTHOMAGI.

Ex MS. S. Audoeni Rothomagenſis annorum circiter 600.

An. 918.

1. LICET, dilectiſſimi, in omnium nos feſtivitate ſanctorum oporteat gratulari, præcipue tamen in ſanctiſſimi ac ſpecioſiſſimi patroni noſtri atque antiſtitis AUDOENI, quotieſcumque evenit, celebritate, omnimodis condecet exultare, & dignis laudum præconiis Deum glorificare, qui talem populo ſuo providit paſtorem, ac piiſſimum per omnia ſuffragatorem. Hanc ergo dicto annua devotione recolimus, qua corpus ejus ſacratiſſimum à Galliis relatum, univerſæ genti noſtræ novæ exultationis infudit tripudium. Cum enim omnipotens Deus adoptivum ſibi per fidem Galliæ populum, peccatis exigentibus, veluti quondam Iſraëliticam plebem ſibi peculiarem à Chaldæis, per aliqua annorum curricula ab hoſtibus miſericorditer flagellari permitteret; ne in æternum diſtricta animadverſione puniret; perfidæ ac crudeliſſimæ gentis Danorum exercitus ad prædandum, barbarico more conſpiratus, piraticam exercens, cum ingenti claſſe Oceani littora occupavit, ac finitima quæque habitationis noſtræ loca depopulando, & cremando conſumpſit. Tandem igitur per vaſtum Sequanæ fluvium irruptionem faciens, Gemmeticenſe monaſterium cum omnibus ædificiis igne ſuccendit, deinde Rothomagum metropolim adire diſpoſuit. Quod ubi cives comperiunt, rabiem metuentes gentilium, ſanctorum corpora exinde aſportare ſtatuunt.

2. Monachi igitur beati AUDOENI corpus aſſumentes, ad ſui juris prædium nomine Condatum detulerunt, ſancti vero NICASII martyris reliquias cum ſociis Wambaſio repoſuerunt. Denique per multa annorum volumina, ſcilicet uſque ad ROLLONIS tempora, ibidem ſanctorum requieverunt pignora. Hic itaque bellicoſa fretus virtute & armatorum expeditione, velut fulgur fines irrumpens Galliæ, diverſa urbium & municipiorum mœnia evertit, plurima quoque oppida ac rura cum ipſis ſanctorum eccleſiis ad ſolum uſque diruit, incendit, atque prædavit. Bella etiam acerrima cum Francorum principibus iniens, numeroſas de Chriſtianis ſtrages dedit, nec ab aliquo valuit ſuperari. Tandem divinæ propitiatio majeſtatis reſpexit in orationem humilium, & debacchantium furorem compreſſit gentilium. Denique rex Francorum CAROLUS cum ROLLONE pacis fœdus iniit, ſuamque ei filiam vocabulo GISLAM, ſi titulum Chriſtianitatis perciperet, jure conjugii ſe daturum ſpopondit, totiuſque Normanniæ provinciam, quam ſibi iiſdem ROLLO debellando ſubegerat, regali munere liberaliter conceſſit. Anno igitur dominicæ incarnationis nongenteſimo duodecimo ROLLO cum ſuo exercitu in ſanctæ Trinitatis fide à FRANCONE Rothomagenſi pontifice baptizatur, & ROBERTUS in baptiſmate nuncupatur. Fit gaudium ſanctæ eccleſiæ pro tanti ducis converſione & gentilium ſalute. Fit exultatio ſanctis in cœlo angelis, & hominibus in terra bonæ voluntatis. Fit lætitia univerſis pro reſtituta pace regni & tranquillitate temporis. Terra diu cul-

Corpus S. Audoeni Condatum tranſlatum.

Rolloni duci anno 912. baptizato conceſſa Normannia.

Digitized by Google

A tore nudata inhabitatur, aratris & bobus exercetur, vineta putantur, & rediviva copia fertilitatis Franciæ innovatur. Princeps vero novus, uti Conſtantinus, præteritorum pœnitens malorum, totum ſe contulit ad eccleſiarum Dei quas deſtruxerat reſtaurationem, ad inopum defenſionem, ad divinæ legis obſervationem, & ſanctorum debitam venerationem.

Rothomagenſes conqueruntur de S. Audoeni abſentia.

3. Interea Rothomagenſes ſuper piiſſimi paſtoris AUDOENI ſui corporali conqueruntur abſentia, & aëris ſiccitate nimia: illud inſigne virtutis memoriter retinentes, qualiter idem præco divini dogmatis, & tuba ductilis in domo Dei Hiſpaniæ populis ſeptem annorum B circulis continua ſiccitate afflictis, quos verbo ſalutis, & rore fidei conſperſit, velut Elias pluviam cœlitus impetravit. Hujuſmodi ergo murmure populi & flebili querimonia præſulis ejuſdem urbis, ſcilicet FRANCONIS aures percelluntur, & ad explendum tantæ rei negotium ejus animus inſtigatur. Nec mora palatium principis adiit, ſuam totiuſque plebis petitionem ac deſiderium humiliter & opportune ſuggerit. Percunctatur rudis Chriſticola quantæ dignitatis, quantæque fuerit excellentiæ vir ille pro cujus reliquiis univerſalitas tantopere elaboraret, & ſibi reſtitui C vehementer anhelaret. Tum præſul hoc doctus oraculo, aggreditur ore facundo ſancti antiſtitis ſeriatim vitam exponere in conſpectu principis & procerum totius aulæ. Qualiter ſcilicet ab ipſis infantiæ rudimentis AUDOENUS ſenuerit probitate, quomodo ſanctarum virtutum claruerit provectione, quam præpotens effulſerit in miraculorum exhibitione, quam felici præſentis vitæ clauſulam decoraverit reſolutione, quantumve glorioſus exiſtat in illo cœleſtis curiæ ſenatu coram Chriſto ſummo imperatore. His intentiſſime princeps auditis, in lacrymas reſolutus, pro tanti viri D meritis in laudem prorupit noſtri Salvatoris gratiarum omnium largitoris.

Rollo S. corpus propriæ ſedi reſtitui petit & obtinet à Carolo rege.

4. Denique ROLLO qui & ROBERTUS à latere ſuo ſtrenuos ad regem CAROLUM legatos dirigit, implorans amicabilibus verbis, ut ſuum antiquum ſacerdotem Deo digniſſimum AUDOENUM ſibi reddi jubeat, & propriæ ſedi metropolitanæ mature reſtitui faciat, quatenus moderni pacti jura ad invicem inconvulſa ſerventur, ne, quod abſit, aliquo diſſenſionis offendiculo violentur. Ad hæc rex inclytus pro tam Chriſtiani ducis fide ac devotione, Regi regum gratias agit; deinde ad E Condatenſe oppidum ſacri theſauri cuſtodibus mandat, ut duci Normannorum ſatisfaciant, & beati AUDOENI glebam ad propria remittant. Nec mora acceleratur expleri negotium, quod divinitus proviſum, vel à rege fuerat imperatum. Per loca etiam eccleſiarum, quibus transferendæ erant reliquiæ, clericis & monachis regia auctoritate mandatur, ut feſtivo more cum crucibus ac libris, cum cereoſtatis & diverſo proceſſionis apparatu ſacro corpori occurrant, & dignis exequiarum laudibus ad ſolum uſque Normanniæ deducant.

Cum magno honore reducitur.

A Qui omnes alacri devotione decenter & ordinate procedunt, & Deum in ſanctis ſuis glorioſum in hymnis & confeſſionibus benedicunt. Perſonabant undique chori pſallentium, clericorum ſcilicet, monachorum, ac virginum, tinnulis vocibus diverſa modulantium, carmina concrepantium. Cœleſtes etiam, ut credimus, non defuere exequiæ, & angelicæ phalanges militiæ in tam ſancti pontificis tranſlatione, qui adhuc vivens ſæpius angelorum fruebatur alloquio, & nunc in cœlis perenni gratulatur conſortio.

5. Conſtat autem veriſſime totum illud melliflui B itineris ſpatium miraculis refulſiſſe, licet temporis obſoleverint vetuſtate, & eorum qui affuerant inpræſentiarum incuria & remiſſione. Francorum proceres cum innumerabili plebe feretrum ſubſequuntur de illius gloria hilares; de ſui irrecuperabilis damni eventu admodum triſtes. Lamentatur Gallia incomparabilis pretii theſauro ſpoliata, & totius decoris gemma de ſuæ ſtirpis utero procreata. Compatriotarum animus nimio percellitur mœrore, dolens ejus avelli à corpore, cujus ardentiſſimo fervebat amore. Sic itaque hymnis canora multitudine beati confeſſoris glebam proſequente C ad confinium pervenitur quo utriuſque provinciæ meta dividitur. Inde Gallicanus populus ad propria cum mœrore regreditur, maritimus vero cum gaudio paſtoris ſui veſtigia comitatur.

Firmum & immobile conſiſtit in via.

Pervenientes denique ad locum qui uno ab urbe diſtat milliario, ſacroſanctum corpus, ac ſi ſolo fixum immobiliter conſtitit, nec ab ullo potuit moveri. Tunc omnibus ſtupore attonitis, ab his qui ſanioris erant conſilii, veluti divinæ virtutis indicio admonitis, ad urbis mœnia aliqui præmittuntur: duci ac pontifici ſacri corporis adventus nunciatur. Mox à præſule civium multitudo D convocatur, ſalubriter admonetur, ut contrito & humili corde, nudis pedibus, cum ſumma devotione ſacro corpori occurratur. Omnibus ergo compoſitis quæ ad cultum & decorem pertinent feſtivæ proceſſionis, univerſus tam eccleſiaſticus quam monaſticus ordo, cum ingenti populo ab urbe procedit, obviam pergens ſuo magno paſtori, velut quondam Hebræa plebs noſtro Redemptori. Sic candidatorum triumphalis exercitus cui juxta Apoſtolum in palæſtra fidei viriliter agonizanti adverſus inviſibiliter aëris hujus poteſtates indeficiens eſt colluctatio, ſuo claro antiſtiti cum E ingenti laudationum occurrit præconio.

Rollo donat S. Audoeno conceſſa

6. Tunc princeps Chriſtianiſſimus, hunc, inquit, locum, quem paulo longius ab urbe digreſſi huc uſque pedanei convenimus, amodo Longum-pedanum nuncupari cenſeo, & ab hoc ad uſque urbis mœnia, omnem quæ infra adjacet terram beato AUDOENO liberaliter concedo, ut mihi, meiſque hæredibus apud Deum exiſtat præſidio. Quidquid autem antiquitus in terris & poſſeſſionibus ejus ditionis fuiſſe dignoſcitur, ut ſibi reddatur præcipio, & ejus venerabile cœnobium cum omnibus quæ ad uſum pertinent monachorum juxta priſco

rium privilegia regum noſtra auctoritate, ut immune & abſolutum maneat ab omni judiciaria exactione, auctorizaliter conſtituo. Quod ſi quis inde huic venerabili loco aliquid calumniæ, aut quæſtionis ingerere tentaverit, me primum requirat, me inquam, ſub manu Domini ejuſdem eccleſiæ ſcutum protectionis & baculum deffenſionis. His ita prælibatis & principali auctoritate & edicto roboratis, ante ſacroſanctum corpus ſolotenus proſtratus, & lacrymis perfuſus oravit, malorum quæ in ſanctos Dei commiſerat pœnitens, & pro tranſactis reatibus graviter ingemiſcens. Dehinc cominus acceſſit, & collum ante gentili faſtu ſuperbum ac rigidum, nunc jugo Chriſti edomitum, mira cum devotione feretro ſubmiſit; & primus omnium amicas ſibi bajulans gazas, illum ferre gaudebat: per quem facinorum veniam ſibi obtinere à Deo nullatenus ambigebat.

Ejus corpus geſtit propriis humeris.

Aderant ibi & Dani jam ex lupis facti agni, nec ut olim prædæ cruentis rictibus inhiantes, ſed una cum aliis pretioſas ſancti reliquias venerantes, juxta quod propheta, *leo*, inquit, *& bos ſimul comedent paleas.* Nec enim ulterius belluina rabie humanum ſitiunt cruorem, nec more gentilium ſortilegorum, vel in extis pecudum rimantur divinationem; ſed geminam ex animo complectuntur dilectionem, & inepta execrantes ludicra, & idolorum nænias, ſanctorum pronixe expetunt interventionem. Reſonabant undique compita viarum dulciſſonis vocibus alternatim canentium, & diverſarum copia ſymphoniarum. Ubi vero ad ſuburbana civitatis pervenitur, illud pium ac ſolemne hoſanna, quod Hebræorum pueri Domino Jeroſolymam ingredienti conſona vocis harmonia pſallebant, beato AUDOENO modulatur, & *benedictus qui venit in nomine Domini*, ab omnibus concorditer decantatur. Ad ejus namque felicem reditum ſuper ſqualida ſiccitatis moleſtia ſe adepturos nullatenus ambigebant remedium. Ex corrupto etiam aere tabida peſtis erumpens humana paſſim corpora inficiebat, & plurimos improviſa morte perimebat. Ab hac igitur lethifera labe ejus exitibi cupiebant oramine, qui multos ab inferorum eruit voragine. Sic itaque ejus corpus ſanctiſſimum innumeræ plebis frequentia conſtipatum cum hymnorum & laudum officiis, cum thymiamatum odoramentis in beati Petri apoſtoli eccleſiam reportatur, & ibi decentiſſime collocatur calendas Februarii, anno dominicæ Incarnationis nongenteſimo octavo decimo. Ubi hactenus ſumma excolitur veneratione, ad laudem Dei omnipotentis, & æternum ejus memoriale.

In Eccleſia S. Petri depoſitur. 918.

8. At ubi populus ad propria diſceſſit, per meritum glorioſi confeſſoris nubibus in aëre collectis repente vehemens pluviæ inundatio erupit, & terram ſitientem largiter infudit. Renovatur illud inſigne virtutis, quod Hebræorum populis contigit, adventu egregii prædicatoris, cum ad inſtar Eliæ incumbens orationi ætheris clauſtra & nimborum obſtacula patefecit. Denique ſpecialis zeli conſtantia, & virgineæ integritatis gratia floruit ut Elias. Cilicii aſperitate corpus edomuit, ferro collum & brachia ventremque conſtrinxit; ut prolixo maceratus cum martyribus coronaretur agone, cum virginibus novum carmen virgo modularetur, cum angelis tripudiaret, cum Chriſto victor regnaret.

9. Gaudebat tota Neuſtria paulo ante mœrore confecta ſuper divinæ dapſilitatis opulentiam, & beati AUDOENI præſentiam. Innumerabilium ad ejus ſacra pignora languentium corpora convehuntur, & priſtinæ ſoſpitati reparantur. Purulentæ valetudines illo medicante curantur, & ab imminenti clade patria cœlitus liberatur. O mira benignitas noſtri Salvatoris! O præcellens gloria ſanctiſſimi confeſſoris! Ejus precibus cœlum reſeratur, ejus meritis lethifera peſtis effugatur; ipſo præſente mundus reſpirat, quo abſente bellis attritus gemebat. His ergo ſignorum liquet indiciis [illegible] rerum colligitur argumentis, quod nullus AUDOENO præſtantior meritorum gloria, potentior virtutum efficacia in tota aliquando extiterit Gallia. Ab ipſis enim infantiæ cunabulis quantum Deo placuerit, unius è multis aſtipulatione comprobatur miraculi. Miro namque auſpicio venerabilis jam portendebat Dei proviſio qualis foret futurus in pontificali officio. Cùm enim inter paternos lares adhuc Chriſti lucerna deliteſceret, & pia mater AIGA puerum nutriraret: quadam die, non ſine divino, ut reor, inſtinctu, ſolito inſtantius matrem commonet, ut ſibi balneum citiùs præpararet. Cui illa, non poſſum, inquit, tam cito, fili, quia deeſt aqua in præſenti unde valeat fieri. Fons enim eſt in prædio monialium Dei genitricis MARIÆ unde debemus haurire. Superſedendum omnibus donec prius hauriant ad proprios uſus in quorum ceſpite manat Dei voluntate. Ad hæc puer eximius Petri fide præditus: aderit, inquit, nobis Dominus per omnia potentiſſimus, caritate profluus, & lymphæ copiam nobis noſtræque terræ colonis miniſtrabit, qui potum ſitienti populo ex arida cote propinavit. Hæc dicens virga quam manu geſtabat in nomine ſanctæ Trinitatis rupim percuſſit; ſtatimque fons vivus erupit, qui curſus ſui rivum ad uſque limitem ejus ditionis extendit, ibi hiatum faciens terram ſubintravit. Liquido enim oſtendit quod ſui uſibus famuli Dominus ſciſſa de ſilice novos latices elicuit, qui corda famulorum arentia irrigaturus erat divinorum dogmatum fluentis. Talis igitur infantiæ primordium decuit hunc virum, quem ſibi aſſumſit in ſacerdotem ad multorum expiationem, qui in Melchiſedech ſtigmate quotidie ſub forma panis & vini in altaris offertur libamine. Hic quoque ad inſtar Moyſi, qui expanſis in altum brachiis crucis ſpeciem præferentibus in monte pro Hebræis orabat cum Amalech præliantibus, crucem dominicam ferens in corde; & in virtutum ſublimiore monte pro univerſa plebe aſſidue ſupplicabat Regi gloriæ. Nunc

Coruſcat miraculis.

etiam patri ſpirituum præſentiſſimus, & divinæ majeſtatis ſpeculator limpidiſſimus, eorum non deſinit eſſe pius interventor in cœlis, quibus ſui amoris pignus tam pretioſum reliquit in terris.

DE BEATI AUDOENI TRANSLATIONE

ET EJUS SACRATISSIMI CORPORIS INTEGRITATE.

Ex eodem MS.

1. BEATISSIMO igitur AUDOENO poſt hujus laudabilis vitæ curſum feliciter migrante ad Dominum, & præclara totius Galliæ lucerna repente ab oculis ſublata mortalium, ſanctiſſimum corpus ab epiſcopis & abbatibus & utriuſque ordinis religioſo conventu, procerum quoque ac innumerabili plebe reverenter & honorificè eſt traditum ſepulturæ in eccleſia beati Petri apoſtolorum principis, in loco quem ſibi ipſe præparaverat, in ſarcofago pario marmore decenter conſtructo, ubi requievit annis tribus & menſibus novem. Qui beatus confeſſor quantum cœlicolis de ſuo adventu infudit lætitiam, tantum terrigenis de abceſſu reliquit mœſtitiam. Poſt hæc tranſlatum ſanctum corpus ejus à beato ANSBERTO ſucceſſore ſuo, & poſitum ad orientalem plagam altaris ſancti Petri apoſtoli die Aſcenſionis Domini cum ingenti decore & tripudio cunctorum, & ita ab omni corruptione integrum eſt repertum, ac ſi eodem die fuiſſet ſepultum. Fecitque ſuper eum præfatus pontifex mauſolæum ex auro & argento ac gemmis pretioſis, ubi requievit annis centum ſexaginta quinque, ſcilicet uſque ad tempora Normannorum, qui gentili rabie furentes vaſtaverunt Rothomagum, & ſuccenderunt monaſterium ipſius idibus Maii anno dominicæ Incarnationis octingenteſimo quadrageſimo ſecundo, regnante CAROLO rege Francorum. Tunc à RICULFO Rothomagenſi archiepiſcopo, & ab epiſcopis & abbatibus totius regni ſacratiſſimum corpus elevatur, & totum ex integro ſine aliqua ſui diminutione cum digno honore in feretro auro gemmiſque pretioſo collocatur. Inde etiam ob metum infandorum gentilium à monachis Wadiniacum deportatur, ubi aliquot annis miraculis coruſcantibus requievit. Poſt hæc invaleſcente ſævitia paganorum, & hoſtium dietim creſcente exercitu, cum omnis pene occiduæ regionis provincia crebris irruptionibus, & incendio depopularetur, prædicti monachi ſancti AUDOENI, & ſanctorum martyrum NICASII, QUIRINI, & SCUVICULI corpora ad villam ſuam Condatum tranſtulerunt. ROLLONE igitur ſeu ROBERTO, Deo aſpirante, facto Chriſtiano, ſopito bellorum turbine, & ſereno pacis tempore reddito, ſuperni imperatoris clementia ſanctiſſimi rurſum patris noſtri membra à Galliis relata cum ingenti gloria propriæ eccleſiæ Rothomagenſi ſunt reſtituta.

Prima tranſlatio corporis S. Audoeni à S. Anſberto.

842. Ejuſdem elevatio à Riculfo archiepiſcopo.

2. Tempore vero RICHARDI primi cognomento Senis egregii Normannorum conſulis, qui eccleſiam beatæ Trinitatis Fiſcanni à fundamentis conſtruxit, duo monachi è Francia, venerunt votum habentes & conſilium, ut ſi à Deo ſibi permitteretur, clandeſtino noctis ſilentio ſanctiſſimi patris noſtri glebam effracto loculo furtim ſubriperent, & ſecum efferrent. Triduanum itaque prælibantes jejunium cum vigiliis & inſtantia precum, tertiæ noctis in conticinio ſacrorum cuſtodibus alto ſopore depreſſis, latenter ad feretrum accedunt, ut theſaurum exinde pretioſiſſimum aſportarent, & nobis irreparabile damnum & intolerabile luctum, immo potius totius Normanniæ genti juſticium inferrent. Verum typicus ille Samaritanus, qui cuſtodit Iſraël, nec dormitat in ævum, cujus AUDOENUS ſeraphim more ſpeciali ardet amore, invaſores ſacri templi cæcitatis animadverſione percuſſit, omnium etiam membrorum illos virtute privavit. Tunc illi divinæ advertentes ultionis ſignum, ſacrilegi reatus veniam petunt, & pro ſuorum incommoditate membrorum Salvatoris noſtri, ſanctique præſulis clementiam ſolotenus depoſcunt. Illico pius dominus ſui ſervi meritis clementer illis indulſit, diſcuſſa caligine oculorum lumen reddidit, & priſtinum in membris vigorem reſtituit. Qui diluculo aſcenſis equis fuga diſceſſerunt, nec ultra in his partibus comparuerunt.

Duo monachi corpus S. Audoeni furari molientes divinitus puniti.

3. Eadem nocte qua hæc acciderunt, præfato duci RICARDO apud Bajocas remoranti, ibique palatium ſibi & arcem fabricanti, AUDOENUS pontificalibus infulis redimitus in ſomnis apparuit, biſque eum admonuit, ut ocius ſurgens Rothomagum properaret, & HILDEBERTO abbati imperaret, quatenus eccleſiæ ſuæ diligentiorem curam atque cuſtodiam adhiberet, & ante lucem maturius fratres excitare ſatageret. Cui adhuc ſoporis ignavia pigritanti & moras in ſurgendo facienti, præclarus pontifex tertio minaci vultu & terribili aſſiſtens, & baculum non paſtoralem, ſed tamquam detruncatæ alicujus haſtæ partem manu geſtans, ita cum ſub quadam invectione redarguit. Tu, inquit, tibi & heredibus tuis palatia & arces conſtruis, mundique præpolles divitiis, & vario veſtimentorum ornatu procedis: tui vero anteceſſores ab exteris & barbaris nationibus erumpentes, prædia & facultates quas Deo & mihi ſervientibus divina opitulante gratia dederam, deprædando & incendendo

Richardus eadem ſimiliter admonitus.

incendendo abſtulerant. Inſuper etiam veſtimentum meum aureum monachi mei famis compellente inediâ detraxerunt, & multarum incommoda egeſtatum in ſua peregrinatione & fuga me ſecum ferentes ob metum & rapacitatem crudelium paganorum prætulerunt. Verbis quoque addens verbera, beatus confeſſor adjecit: Vide, inquit, vide ut competenti me tunica operias, eccleſiam meam aliorumque ſanctorum humili devotione excolas, ne forte, quod abſit, typo elatus ſuperbiæ, æternæ ſubeas tormenta gehennæ. Replicavit etiam inſidias monachorum ejus glebam nocte clam cuſtodibus auferre molientium. His ita dictis, relicto baculo diſparuit. Tum princeps tanto viſu attonitus, ſimulque timore perterritus, extemplo quæ viderat aulæ ſuæ primoribus narrat, & ad indicium veritatis baculum monſtrat.

Rothomagum pergit & plorans S. Audoeno dona concedit.

4. Inde ubi prima aurora polo ſtellas fugagavit, aſcenſis perniciter equis, Rothomagum ipſo die jejunus pervenit. Statim vero ut monaſterium eminus inſpexit, de equo diſſiliens, & nudis pedibus humiliter incedens, baculum quem diximus manu geſtans, ſtipatus ſuorum agmine procerum, ad aram ſancti pontificis humiliter acceſſit, ſolotenus preces cum lacrymis fudit, lignum coram feretro poſuit, multaque ibi donaria obtulit. Deinde accito venerabili abbate ſupra nominato, viſionem quam viderat ſeriatim expoſuit, & de monachis quod à beato præſule audierat, requiſivit, quod ita veraciter factum fuiſſe cognovit. Quamobrem prædicto patri interminando præcepit, ut in eadem eccleſia tam die quam nocte ſemper duo lucerent luminaria, unum ſcilicet coram altare beati Petri apoſtoli, alterum vero ante aram beati Audoeni pontificis, qui ſunt duæ olivæ & duo candelabra ante Dominum æterna claritate micantia. Deputatis perinde æditius, & cuſtodibus idoneis, qui ibidem excubias agerent, [redacted] pretioſas pignorum gazas, vel aliqua quæque ornamenta diligenter ſervarent. Ipſe princeps inclytus dedit ſancto Audoeno villam ſancti Martini nomine nuncupatam, & decimam villæ quæ *Ker* dicitur. Deinde peritos accerſiens aurifices, tradidit eis copiam auri & gemmas pretioſas ad deaurandum & decorandum ſancti præſulis feretrum.

Corpus S. Audoeni incorruptum in pretioſa theca reponitur.

5. Conſummato denique hoc opere, convocatis epiſcopis & abbatibus ac optimatibus ſuis; fecit detegi ſanctiſſimi antiſtitis membra à quatuor monachis religioſis ejuſdem monaſterii cum magno metu & reverentia. Inventum itaque totum corpus integrum cum capite & abſque ulla imminutione ſicuti à venerabili archiepiſcopo Riculfo fuerat compoſitum. Tunc cum magnis laudum præconiis pallio valde pretioſo involutum, & ſindone munda coopertum, ſicuti repertum fuerat, integerrimum repoſitum eſt in ſcrinio cum circulis ferreis quibus ſe vivens conſtringendo afflixerat pro ejus dulciſſimo amore, qui nos in cruce propria redemit paſſione. Ipſum vero ſcrinium in feretro eſt reconditum, auro gemmiſque decoratum. Ibi ergo beati Audoeni corpus ſacratiſſimum beatæ reſurrectionis diem expectat, ut geminam incorruptionis ſtolam & perennem gloriæ coronam à Chriſto percipiat. Adfuerunt huic tam felici obſequio & digno ſpectaculo dux ipſe egregius Ricardus cum conjuge ſua Alberedа nomine, [redacted] filio Roberto cognomine Dano, qui defunctus ſepultus eſt apud ſanctum Petrum Carnoti, & cum aliis filiis & filiabus ex eadem uxore. Adfuerunt etiam domnus Hugo ejuſdem ſedis archiepiſcopus, Ricardus Bajocenſis epiſcopus, Rogerius Liſiacenſis epiſcopus, Gerardus Ebroïcenſis epiſcopus, Hildebertus abbas ejuſdem monaſterii, Mainardus abbas ſancti Michaëlis de monte, Frotmundus abbas ſancti Taurini Ebroïcenſis, & alii multi venerabiles epiſcopi & abbates. Convenit quoque innumerabilis monachorum, clericorum ac procerum totius regni, & alia plebs copioſa. Quatuor vero monachi qui ſanctiſſimum corpus, ut prædictum eſt, detexerunt, occulta Dei diſpoſitione ipſo anno ad Dominum migraverunt. Hæc idcirco, dilectiſſimi, compendioſe digeſſimus, quemadmodum veridica à majoribus noſtris relatione comperimus, ut plane & abſque ambiguitate ſanctiſſimi patris noſtri Audoeni corpus integrum & ab omni membrorum parte imminutum haberi apud nos, ut prædiximus, credatur.

TRANSLATIO B. NICASII MARTYRIS,

SOCIORUMQUE EJUS.

Ex eodem MS.

An. 1121.

1. GLorioſiſſimos martyres Nicaſium videlicet epiſcopum, Quirinum preſbyterum, ac Scuviculum diaconum tanto propenſius, chariſſimi, dignis eccleſiæ laudibus condecet venerari, quanto ſublimiores apud Deum exiſtunt meritis pro gloria victorioſiſſimæ paſſionis. In exercitu quippe regis noſtri glorioſiores faciunt milites vulnera generoſæ mortis, & purpureo cruore perfuſis dulciora reſtant præmia divinæ retributionis. Ex quorum agmine triumphali beatus Nicaſius, ſociique ejus olim pro veritatis præconiis re-

Digitized by Google

probi facti ludibrio immortalem angelorum A vitam mortis compendio compararunt, & felici commercio pro terrenis cœleſtia, pro perituris æterna commutarunt. Omiſſis ergo quæ à principio paſſionis eorum narrat hiſtoria, paucis de fine dicamus, ut ad ea quæ hodiernæ congruunt tranſlationi competentius accedamus.

Translatio S. Nicaſii & ſociorum ob metum Normannorum.

1. Invictiſſimi igitur athletæ Dei poſt ſanctæ fidei & prædicationis conſtantiam, poſt virtutum ac ſignorum copiam, tandem in confeſſione Domini gladio obtruncati divinis conſpectibus ſunt immolati. Dehinc ſuccedente opacæ noctis ſilentio, tres viri iſti pro ſan- B ctæ Trinitatis fide trino decorati martyrio, à loco occiſionis ſurgentes, & propriis manibus capita bajulantes, hymnis canora cœleſti turba comitante vadum antea incognitum pſallentes Domino tranſmearunt, & in amœniſſima ejuſdem fluminis ripa quieverunt. O magna & mirifica noſtri Salvatoris gratia, qui fortiſſimos diſbellatores, & in palæſtra fidei adamante duriores, hac privilegii inſignivit gloria, ut ferro trucidati, viventium more, haud titubante greſſu incederent, parique tripudio cum angelorum melodia Dei nomen perſonarent! O inextinguibilis dilectio chari- C tatis ſeraphim ardens incendiis, quæ patienter hauſta calice paſſionis, tota adhuc flagrat in laudibus Redemptoris! Venerabilis denique PIENTIA monitis ſanctorum ad fidem Chriſti converſa, eorum corpora honorifice ſepelivit, dans ipſum prædium ſui juris quod Wadiniacus dicitur ad ſanctorum memoriam, ubi poſtea in honore ipſorum conſtructa eſt eccleſia, in qua multo tempore ſanctorum requieverunt corpora.

3. Poſt plurima igitur annorum curricula, efferа gens Danorum, barbarico more piraticam exercens, cum ingenti claſſe Franciæ fines irrumpere, & occiduæ regionis provin- D ciam, quæ nunc Normannia dicitur, devaſtando cœpit conſumere. Horum ergo infandorum metu gentilium prædictorum oſſa martyrum ſanctæque PIENTIÆ cum beatiſſimi AUDOENI præſulis gleba ad vicum Condatenſium ſunt tranſlata. Poſt pauci temporis interſtitium B. QUIRINI corpus magna ex parte & ex reliquiis beatorum NICASII ac SCUVICULI ad locum qui Malmundarienſis dicitur ſumma cum reverentia aſportantur, ubi miraculorum gloria aſſidue illuſtrantur. Ibi etiam in honore B. QUIRINI nobile extat E cœnobium monachorum Chriſto militantium ad ejus memoriale perpetuum. Qua vero ex cauſa quove id factum ſit ordine, quibus etiam ſignis eorum Dominus merita declaraverit in ipſo tranſlationis itinere nequaquam oblivione interlita, ſed ab iis quibus hoc contigit inpræſentiarum litterali ſolertiæ ſunt tradita. Ex his tamen virtutum inſignibus non abs re arbitror hic aliqua paucis memorari ad eorum gloriam quorum hodie feſtive celebramus memoriam. Una enim ubique eſt divinæ majeſtatis operatio, nec ulla locorum diſcretio, ſi tamen non deſit fidei ſanctæ devotio.

Mutus, ſurdus, & contractus curatur.

4. Quidam namque puerulus nomine HILPERICUS ab ipſis cunabulis mutus & ſurdus atque contractus, maternis advectus humeris ad memoriam ſanctorum, extemplo ſolutis retinaculis, in nova verba prorupit, & aurium ſurditate depoſita, incedendi officium admiſit.

5. Alter quoque gemino orbatus lumine, bacillo regente, ſuſpenſoque gradu ſanctorum pignorum veſtigia proſequebatur, & ab eis viſum ſibi reſtitui precabatur. Nec mora veri luminis teſtes æterna claritate fulgentes obſcuris orbibus lucis radios infuderunt; & diſcuſſa caligine oculorum ad propria clare videntem Dominumque laudantem remiſerunt.

6. Alius quidam diſſolutis omnibus membris dum ſanctorum exorat clementiam priſtinæ incolumitatis percepit gratiam, ut patenter daretur intelligi, in illa electorum gloria quo culmine præcellant honoris, quove reverentiæ cultu in terris debeant honorari, qui tam celeriter humanis queunt incommodis opitulari.

Corruens mortua puella reſuſcitatur.

7. In eadem B. QUIRINI eccleſia cum quadam die miſſarum ſolemnia agerentur, evangelicam lectionem diacono recitante, quædam puella vocabulo CLENA inopina ſorte ſubito ad terram cecidit, & ſpiritum exhalavit. Tunc omnes qui aderant metu pariter & ſtupore attoniti, defunctam foras efferunt, & ſepulturæ tradere decernunt. Unus vero non tepidæ fidei, ceteris diſſuadet hoc fieri, quin potius ſanctos martyres aſſiduis ibidem miraculis coruſcantes in commune exorent. Quod cum feciſſent, & hora reficiendi ab oratorio exiſſent, poſt paululum regreſſi, puellam incolumem reperiunt & ſedentem, aperta etiam voce referentem quod beatus QUIRINUS in clericali habitu forma conſpicuus in quadam loci amœnitate conſiſtentem reviſerit, & divino nutu eam ad ſuperos reduxerit.

SS. reliq. quæ Wambaſium delatæ.

8. Interea monachi Condatenſium, ingruente inedia, beatorum martyrum NICASII ac SCUVICULI cum reliquiis beati QUIRINI ad orientalem Franciæ plagam, quæ Lotharingia nuncupatur, in locum noſtræ poſſeſſionis, qui Wambaſius dicitur, detulerunt; ibique requieverunt uſque ad tempora HENRICI regis Francorum. Hac tempeſtate venerabilis abbas nomine HENRICUS beati Audoeni cœnobio Rothomagenſi præerat, ſub quo non minima monachorum turba vero Regi Chriſto regulariter militabat. Erat inter eos quidam ſenior vocabulo GENRICUS, ætate provectus, & conſilio maturus, qui ab eodem patre ad locum quem prædiximus pro monaſterii utilitate legatur. Qui cum pretioſiſſima Chriſti militum membra ad præſens quidem pro naturæ conditione reſoluta, ſed generali reſurrectione inſolubili compage reparanda, & gloria immortalitatis decoranda, neglectui ibidem haberi conſpiceret, nec competenti miniſtrorum officio frequentari, uti dignum erat, adverteret; decrevit omnino ea ad ſuum transferre monaſterium, ſi tamen Dei omnipoten-

tis, in cujus manu ſunt omnia, concederet arbitrium. Quapropter præpropere regreſſus, abbati ſuo cauſam innotuit, à quo confeſtim redeundi accepit mandatum, inſuper & ſolatium ad id quod deliberaverat perficiendum.

Poſtea Rothomagum reducuntur.

8. Timens autem ſenior ne ab incolis loci, quibus ſancti martyres adprime erant venerationi & gloriæ, ſi id palam fieret, impediretur, aut popularium factione ac tumultu ab inceptis omnino fruſtraretur, intempeſtæ noctis ſilentio ad locum quo tantum theſauri ſervabatur, clanculo cum ſuis accedit: fractiſque loculis & ſanctorum martyrum Nicasii ac Scuviculi corporibus cum ſancti Quirini reliquiis reverenter aſſumtis ocius inde receſſit. Fertur etiam quia cum illud ubi jacuerant feretrum reſerare conarentur, unus ex eo clavus longe exiliens diſparuit. Unde admodum exterriti, ne forte id compertum foret indicio latentis operis, Domini invocantes auxilium, omnia uti invenerant decenter compoſita reliquerunt. Igitur prælibatus heros maximis refertus gazis divina ſe comitante gratia iter arripuit, & proſpero calle confecto, Rothomagum pervenit, præmiſſoque abbati nuncio, adventus ſui cauſam patefecit. Facta itaque hujus rei cognitione honorabilis ejuſdem urbis pontifex nomine Robertus cum univerſis tam eccleſiaſtici quam monaſtici ordinis agminibus feſtivo cultu ſanctorum reliquiis obviam proceſſit cum magnis laudum præconiis, uti congruebat triumphatoribus & amicis Dei qui laverunt ſtolas ſuas, & candidas eas fecerunt in ſanguine Agni.

9. Erat enim gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, cum ſanctiſſimi præſulis & invictiſſimi martyris eò rediret corpus exanime, quo quondam vivens in carne pervenire non potuit glorioſa præventus paſſione. Prævenit quippe triumphus martyrii officium ſacerdotis; & laudem hominum obſequium præceſſit angelorum. O gloria pontificis, qui ſui pontificatus exordium ſanguine proprio conſecravit, & pro ſalute gregis ſeipſum velut aries electus ſacrificium prælibavit! Reverendiſſimus igitur pater Henricus cum ſuorum collegio monachorum, dominus etiam Isembertus abbas cœnobii ſanctæ Trinitatis de vicino monte, genere Teutonicus, liberalibus diſciplinis erudiciſſimus, & in omni religione probatiſſimus, cum aliis pluribus religioſis viris, præſente inclyto duce Northmannorum Roberto, Richardi ſecundi filio cum ſuis optimatibus, & plurima utriuſque ſexus multitudine ſuſcipientes beatorum martyrum pignora, balſami & thuris odore fragrantia, cum hymnis & canticis ſpiritualibus in eccleſia beati Petri apoſtolorum principis, ſanctique Audoeni eximii confeſſoris honorifice depoſuerunt, anno dominicæ Incarnationis milleſimo triceſimo ſecundo, pridie idus Decembris: ubi per eorum merita Domini ac ac Salvatoris gratia cunctis fideliter petentibus plurima impertire dignatur beneficia. Qui cum Deo Patre & Spiritu-Sancto in Trinitate perfecta vivit & regnat Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

SERMO

IN FESTIVITATE SANCTORUM,

Quorum reliquiæ in præſenti eccleſia requieſcunt.

Ex eodem MS.

1. Sanctorum gloriam dilectiſſimi crebris ſolemnitatibus venerari divinis incitamur beneficiis, quæ nobis ipſorum excellentiſſimis impertiuntur meritis. Condecet enim filios eccleſiæ pretioſa matris ſuæ pignora dignis laudum obſequiis attollere, & Deum in ſanctis ſuis mirabilem & glorioſum indeſinenter collaudare. Quorum quidem animæ in angelorum curia perenni confruuntur gloria: corpora vero apud nos decenter condita ſignorum mirabilium exuberant copia. Ad illuſtranda quippe totius mundi climata verus ille ſol juſtitiæ, quem ſub umbra Sancti Spiritus in unda peperit maris ſtella Virgo Maria, diverſa in quibuſque locis diffudit luminaria virtutum fulgore micantia. In occiduis ſiquidem Galliarum partibus uti clariſſimum ſidus ab Athenis crumpens magnus refulſit Dionysius, liberali ſcientia doctiſſimus, & martyrii triumpho invictiſſimus. In cujus magnifico comitatu ſanctiſſimus præſul Nicasius cum Quirino preſbytero, ac Scuviculo levita martyrizati ac purpureis à Christo prætextis induti, cœleſtis militiæ ordinibus inſeruntur, & in eorum ſerie conſcribuntur.

2. Sanctiſſimus pater noſter hujus ſanctæ metropolis glorioſus pontifex Audoenus, totius Galliæ & occiduæ regionis lucifer præfulgidus, laudabilis vitæ curſu peracto, hic ſua membra depoſuit, quæ pro Domini noſtri Jesu-Christi æterni regis amore ferri duritia & laminarum aſperitate indeſinenter maceravit. Unde confeſſor præcipuus, etiam ſui terrore immanis effectus, martyrii oſtro purpureus, ſummi Imperatoris regiam introivit feliciter laureatus. Beatiſſimi Romani prædeceſſoris ejus eximii caput pretioſum digno reverentiæ cultu excolitur in perpetuum, cu-

Digitized by Google

jus inclytæ nativitatis ortum angelici oris nunciavit præconium. Præterea ſanctorum Innocentium reliquiæ ſummo venerantur amore, quos uti primitias & flores martyrum Herodis immanitas furenti machæra defecuit, ſed Chriſtus infans ſertis immarceſſibilibus in cœleſti gloria decoravit.

3. Beati CALIXTI papæ, & ſancti ARNULFI archiepiſcopi & martyris brachium nobis ſalutare conferant præſidium contra omnium occurſus & impedimenta malorum. Chriſti teſtès purpurei & levitæ glorioſi LAURENTIUS & VINCENTIUS, quorum ſuffragiis gloriamur, fidei certamen aggreſſi, alter crate ferrea aſtatus, alter tormentis atrociter examinatus, victores cæleſtis regni ſolium penetrarunt ovantes. Qui ſummo Imperatori Chriſto aſſtantes proximi tanto eminentioris gloriæ coronas ab ipſo acceperunt, quanto acriora tyranni ſupplicia pro ejus amore gratanter pertolerunt. Invictiſſimi martyris SEBASTIANI nos ſui lætificat portione corporis, qui pro ſanctæ fidei conſtantia in meditullio ſcammatis ligatus ad terrorem Chriſtianorum totus eſt ſutus ictibus ſagittarum. Inclyti martyris TIBURTII pretioſa nos tueantur limpſana, qui ſuper prunas ardentes gratanter inceſſit ad laudem æterni Regis. Glorioſi martyres MARCELLINUS & PETRUS, ABDON & SENNES, MARCELLIANUS & MARCUS, CRISPINUS & CRISPINIANUS, HERMES & JULIANUS, MARIUS, FELIX & JANUARIUS nobis inter adverſa adhibeant patrocinia, quorum hic ſacra florent aſſidue monimenta.

4. Magnus ille Lucifer eccleſiæ & vas aureum cœleſtis ſophiæ papa GREGORIUS, quos bonorum favis recreat eloquiorum pio interventu perducat ad regna cœlorum. Beatus GILDARDUS Rothomagenſis præſul, cujus ſacri corporis, ut thymiama apud nos redolent brachia, nobis pio obtentu ſupernæ defenſionis adhibeat clypeum contra omnium impetus inimicorum. Sanctus REMIGIUS Rothomagenſis archiepiſcopus, cujus eximios complectimur artus, nos ſua interceſſione cœli conjungat civibus. Beati FARONIS Meldenſis epiſcopi & ſanctiſſimi PAULI primi eremitæ capita, quæ hic venerantur devotione debita, nos ſummo capiti Chriſto conjungant per ſuorum operum merita. Denique ſanctus pater monachorum LEUTFRIDUS, cujus ſacris hæremus oſſibus, nos ſuis tueatur meritis & precibus. Venerandus confeſſor Chriſti VULGANIUS ſignorum claritate conſpicuus, ſui ſacri corporis gleba quam illuſtrat eccleſiam per ſuorum meritorum gubernet potentiam. Roſa vernans & lilium candore virginitatis & rubore martyrii AGNES, cujus caput veneramur pretioſum, nos ad Chriſti introducat nuptiale convivium. Beata quoque SCARBERGA virgo decens & inclyta, nobis æternæ beatitudinis impetret gaudia. His floribus æternis quibus halantia virent arva paradiſi, uti pigmentis conſitus hic ager dominicus virtutum ſpirat odoribus.

A 5. In hac igitur dilectiſſimi celebritate congruis laudum officiis nos condecet exultare, in qua ſanctorum omnium, quorum reliquiæ vel corpora in hac continentur eccleſia, feſtiva devotione veneramur memoria. Inter quos ſanctiſſimum patrem noſtrum atque pontificem AUDOENUM digno reverentiæ cultu magnificamus, qui pontificali infula decoratus, apoſtolica dignitate conſpicuus, ſpiritualium virtutum gemmis emicuit, ad ſpecimen totius religionis. Nam jaſpis viridi colore hujuſmodi pretioſorum lapidum primus in ordine ſanctæ fidei in eo exprimit virorem contra B nefandum hæreticæ pravitatis errorem. Pulcher ore ſaphirus cœli ſereno ſimillimus hujus ſacerdotis perſpicue typum gerit, qui ſpecioſum forma præ filiis hominum ſecutus, terrena flocci pendens, totus inhiabat cæleſtibus. Pallidus [redacted] in umbra obtunſus, ſed clarus ad auram, ut lampas calcedonius beatum virum deſignat, qui ne lucerna lateret ſub medio, eccleſiæ impoſitus candelabro, occiduas partes divini verbi fulgore illuſtravit, cujus ad Alpes uſque virtutum forma pervolavit. Perſpicuæ viriditatis ſmaragdus vino lotus & oleo, oculis gratioſus, flores, herbas, [redacted] aërem C vireſcere facit, & tamquam ſpeculum imagines reddit. Tu, pater inclyte, vino lætitiæ debriatus, Spiritus-ſancti oleo perfuſus, divinæ legis decreta efficaciter peregiſti, & totius ſanctitatis ſpecimen emicuiſti. Tricolor ſardonix, imo niger, medio albus, vertice mineus beatum deſignat virum, qui decolor humilitate, candidus puritate, roſeo vernans decore, ſinceritate fidei & religionis ſummæ complacuit deitati. Sardius rubens totus non adeo pretioſus martyrum oſtendit exercitum, qui diverſis afflicti ſuppliciis, paſſionum ob vitæ temporalis contemtum æternorum nanciſ- D cuntur coronas præmiorum. Horum AUDOENUS mirifice inhians dignitati, carnis illecebras ac voluptates agoniſando funditus edomare ſtuduit, indeſinenter in membris ſuis perferens ſtigmata noſtri Redemptoris. Aureo colore Chryſolitus paulo cæruleus Æthiopum arvis igne peruſtis gignitur, qui beatum typice figurat virum, cœleſtis ſophiæ auro decoratum, & inter adverſa mundi veluti ad ſolem juſtitiæ decoloratum. Nam ejus puriſſimi gratia amoris dulcis ſibi exstitit omnis amaritudo tribulationis.

6. Limpidus ac purus ut ludit in aqua ſolis E radius, virens & pallidus, & in manu fervens Berillus beati pontificis honori congruit, qui parſimonia pallens, theoricæ intentus dulcedini, plerumque humanæ naturæ modum tranſcendit acumine divinæ contemplationis. Cujus exemplo virtutis plures inflammantur ad amorem divinitatis, deciduum florem contemnentes viręque temporalis propter immarceſſibilis gaudia paradiſi. Topazion forma æthereus omni colore ſuperbus tanto convenit pontifici, qui à prima indole omni virtutum genere præditus, cœleſtis gratiæ plenus, ſpeculativa dulcedine fervidus, amore Con-

ditoris clanguit, & ſitiens in cœleſti gloria copulari, qui pro nobis ut agnus innocens in cruce voluit immolari. Aureo viridique colore Chryſopraſſus juxta proprietatem ſui nominis ſuſpiria exprimit fidelium pro fidei veritate agonizantium, & ad cœli palatia toto amore feſtinantium. Denique beatus Audoenus multifarie ſuſpirans in prolongatione ſui incolatus, in electorum ordine pontificum ſupra cœli ſolium ſublimatur. Ceruleo colore hyacinthus ſereno perſpicuus & gratus, nubilo obſcurus & marcidus beato præſuli coaptatur, qui cœleſtis Jeruſalem civium congaudens proſectibus, miſerorum urpore piiſſimus pater condolet affectionibus. Illis namque conjubilat æternæ gratulationis tripudio, iſtis aſſidue concurrit piæ conſolationis remedio.

7. Purpurea ſpecie Ameriſtus violaceo roſeoque colore permixtus ſanctorum cernuam deſignat humilitatem, & ſub hujus mundi tribulatione inſuperabilis patientiæ virtutem. Beatus ergo præſul Audoenus humilitatis gratia præcluis, patientiæ conſtantia fortis, virginitatis privilegio ſublimis, ad cœleſtis Agni convivium intromiſſus, perpetuo gratulatur, & inter pudicitiæ choros canticum novum in citharis modulatur. Taliter beatus Audoenus fide catholicus, ſermone luculentus, actione magnificus, pretioſis virtutum gemmis decoratus, cœleſtis fabricæ ædificio coaptatus, & inter ſummos Chriſti pontifices ſtola jucunditatis indutus mirifice coronatur. Ergo ſanctiſſimi patris imitatores eſtote filii, ut cum eo æternæ hereditatis ſortem valeatis adipiſci. Ejus fidei unitatem ſectemini, & contra hæreticæ pravitatis argumenta vehementer armemini. Caſtimoniæ puritatem diligite, quia paſtor veſter, ut templum fieret Conditoris, aſſidue carnem macerandi illibati ſervavit jura pudoris. Per iter juſtitiæ & veritatis incedite, ut ipſo prævio duce cœleſtis Jeruſalem portas valeatis introire. Adſit nobis pariter pia ſanctorum interceſſio, quorum hodie feſtivam recolimus mentionem, ut eorum promerente ſuffragio, aulæ cœleſtis mereamur adſcribi collegio, largiente Domino noſtro Jesu Christo, qui cum Patre & Spiritu-ſancto vivit & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

INCIPIT DE ADVENTU S. QUIRINI MARTYRIS Apud Malmundarium.

Ex MS. Monaſterii S. Trudonis.

(a) 1. Annus erat ab incarnatione Domini octingenteſimus (a) octavus, cum diſponentis omnia deitatis miſeratio noſtri proſpiciens neceſſitatibus, ob hoc pretioſiſſimi Quirini martyris beatiſſimo corpore ditavit. Ob hoc etiam collegarum ipſius reliquias nobis contulit ſua dignatione, ut quoniam nulla roboramur auctoritate meritorum, eis intervenientibus, perducamur ad gaudia civium ſupernorum. Cujus autem rei occaſio tanti muneris nos effecerit participes in primis optimum duximus ad poſteras tranſmittere nationes, ut veri amatores veritatem per omnia ſectantes paulatim ad eorum enarrandas perveniamus virtutes.

Caroli regis eloquium.

2. Carolus imperator monarchiam regni virtute, conſilio, prudentiaque gubernabat, & rempublicam non modo armis tuebatur, verum etiam legibus emendabat, moribus exornabat. Ante omnia Regem omnium Chriſtum, ſine quo nullus juſte regnat vel imperat, diligebat, diligens metuebat, ejuſque mandatis obſequendo volebat ſe potius prodeſſe ſæculo quam præeſſe populo. Munitus erat armis juſtitiæ, ne corrumperetur amore pecuniæ, ne deviaret à vero per acceptionem alicujus perſonæ. Gaudebat de ejus regimine Francorum regnum, lætabatur de ejus dominio Romanum imperium, tripudiebant divites & egeni, omneſque eccleſiæ [illegible]ii. Ante ejus conſpectum ſuperbia reſupinata iniquorum clanguit, cupiditas ſuperborum incurvata torpuit, innocentia pauperum afflicta convaluit, non licuit majoribus minores opprimere, ſed dicere potius: minores majoribus obedite. Vidit eum ſuperbus terribilem, humilis mitem. Fines imperii ne ab hoſtibus irrumperentur ſtrenue defendebat, ipſoſque fines ad abundantiorem eccleſiæ pacem dilatare contendebat adverſus inimicas gentes pugnas egit frequentes, voluntarias ad ſerviendum voluntarie ſuſcepit paratas ad reſiſtendum paratis copiis invaſit, invaſas ſuperavit, ſuperatas cepit, captas interfecit. Nullis parcebat regnis ſe ei ſubdere recuſantibus, omnibus parcebat populis ſpontaneas manus ejus ditioni ſubjicientibus. Virtutis ejus potentiam numquam potuit effugere, niſi qui virtutis ejus potentiæ ſua colla maluit inclinare. Ab exortu Phœbææ lampadis uſque ad extremos fines oceani, quid ejus poſſet brachium omnes experti ſunt populi, quamvis diverſis regnis imperaret, quamvis in diverſa regna imperium ſuum protenderet, Ardennam præ ceteris fertur adeo coluiſſe, fortunis Ardennæ in extremis ſuis adeo doluiſſe, ut eam doloris & miſeriæ in-

(a) Hic ſcriptoris oſcitantia omiſſus eſt aliquis numerus, forte legendum, 842. Nam Normanni circa annum 841, Rothomagum vaſtantes occaſionem dederunt tranſlationi corporum SS. Nicaſii, Quirini & Scuviculi ad Bondatenſem vicum, unde poſt aliquot annos corpus S. Quirini aut illius maxima pars ad Malmundarienſe cœnobium delatum eſt.

clamitaret plenam, quam ſuo deceſſu CAROLUS imperator relinquebat ſolam. Præterea eccleſiarum & ſanctorum locorum præ omnibus curam geſſit, pauperibus, peregrinis, viduis, orphanis, omnibuſque neceſſitatem patientibus ſubvenit.

Cum de pace regni tractaret cum Hyldebaldo Colonienſi archiepiſcopo internuntio Odulfo Malmundarienſi præpoſito.

3. Cum tot & tanta negotia ſuſtineret princeps potentiſſimus, in nulla umquam ſui laude ſeſe jactabat penitus, ne conſcientiæ ſe probantis minueret ſecretum, oſtentando faſtum & famæ recipiendo pretium. Cum, inquam, utpote in tanta ſublimitate conſtitutus, ſemper innumeris curarum impediretur ſucceſſibus, interque eruptiones hoſtium, & incendia bellorum graviter fluctuaret, itemque de pace regni conſtituenda cum domno HYLDEBALDO Agrippinæ Coloniæ, quippe vita & ſapientia venerabili valde, epiſcopo ageret, ODULFUS quidam monaſterii noſtri præpoſitus hujuſmodi erat negotii internuntius, &, ut ita dictum ſit, domni archiepiſcopi apocryſiarius erat, vir & ipſe valde idoneus, qui etiam proxima conſanguinitate pollebat inter eos præcipue qui nobiliores tunc temporis palatio regis videbantur adhærere. Hujus rei gratia virum illum ipſi principi cunctiſque ejus primatibus credo non ſine divina diſpoſitione tanta devinxit familiaritate, ut nullus vel pauci ſederent apud eum in propiori loco amicitiæ. Adeo enim illa regalis potentia benevolentiæ fratris ſe inclinavit, ut humilitatem illius in audaciam petendi ſi quid vellet dignaretur erigere, promittens verbis fidei nihil illum fruſtra velle, quod regiæ dignitatis eſſet præſtare. Sed ille ut verus monachus, qui nec ſeipſum curabat habere in hoc mundo, dicebat nihil ſibi præter gratiæ ſuæ donum eſſe deſiderio, ſe adprime regio ornatum munere, quem in ulnas amicitiæ dignatus eſſet tam benigne ſuſcipere. Præterea omnem monachum ditiſſimum ſola paupertate contentum, illum contra pauperem & miſerum, qui neglecta monachi continentia, haberet vel habere vellet argentum vel aurum. Sic abſtinentia fratris tanto majorem apud principem inibat laudem & meritum, quanto majorem habebat conſtantiam in contemtu regalium donorum.

Quem fratres hortantur ad petendum S. Quirini corpus.

4. Comperta autem à fratribus noſtris tanta viri gratia, non certæ invidiæ, non indignationi, immo cunctis maximæ fuit jocunditati, exiſtimantibus unius familiaritatem commune omnium quandoque fore commodum, ut poſtea per ipſum patuit effectum. Continuo diligenti indagatione fuit cura omnibus ſecum pernoctare, cujus rei adeptione præcipue dignum eſſet prædictum fratrem in regias aures preces porrigere, ne tanti principis benignitas incaſſum obtuliſſet ſeſe. Tandem divinitatis hoc unum conſilium, hæc una ſedit omnibus ſententia, id eſſe petendum quod monacho competeret, quodque largiri regiam majeſtatem deceret.

Idque patrocinio Colonienſis archiepiſcopi.

5. Eſt viculus Condatenſium urbi adjacens Pariſiorum, ubi corpora ſanctorum martyrum A Nicaſii, Quirini, & Scuviculi, metu olim Danorum, regiones præda & incendio vaſtantium à ſuis ubi prius poſita fuerant tranſlata ſedibus, uſque ad id temporis locis tenebantur mediocribus. Nos, quoniam noverant B. Petri apoſtoli fuiſſe diſcipulos, & à Clemente apoſtoli ſucceſſore cum S. Dionyſio in Gallias gratia convertendi populum deſtinatos, nihil melius, nihilque diſpoſuere poſtulandum, congruentius, videlicet ut cujus fuerant auditores in doctrina & virtutibus, eidem etiam adhererent corporetenus. Et ut hæc petitio faciliorem in regias aures ſibi pararet aditum, faciliorem etiam tam arduæ rei conſequeretur B effectum, placuit omnibus in auxilium, tam piæ devotionis uti patrocinio Colonienſis, ut adjuncta tanti viri auctoritate, plus poſſet in impetrando gratia fratris. Petierunt itaque à præſule deprecatorias ad regem pro adeptione tanti theſauri litteras, quas ab illo cum ſumma benevolentia conceſſas per ſupradictum fratrem legerunt in auribus regis forte illis diebus Pariſii commorantis hoc modo recitandas:

C EPISTOLA.

6. Clariſſimo imperatori CAROLO, HYLDEBALDUS Colonienſis ſedis non dico rector, ſed imbecillis adjutor, in eo regnare & vincere, cui ſervire eſt veram libertatem affectare. Egregia benignitas veſtra, princeps inclyte, & cunctorum quos novi clementiſſime, dat non modicam fiduciam petitionibus meis impetrandi etiam quælibet ardua: quia vota mea plerumque pietatis veſtræ auribus admiſſa, neſciunt adhuc quid ſit repulſa. Itaque cum certa fide implendi deſiderii audeo non ſolum pro meo, ſed etiam pro alieno D negotio precibus majeſtatem veſtram interpellare, & hunc tam veſtri quam noſtri familiarem monachum communem, & meam & ſuam cauſam locuturum pietati præſentare, cujus deſiderium dignum & laudabile à vobis primum audiri, deinde etiam exaudiri ſit bonitatis veſtræ. Eſt in partibus noſtris locus quidam, cui Malmundarium inditum eſt nomen à fundatoribus, principis apoſtolorum Petri patrocinio conſecratus, ab anteceſſoribus veſtris ſatis decenter conſtructus, ab eiſdem maE gnifice regalibus donis exornatus, qui tametſi gloriam & liberalitatem eorum in multis teſtatur muneribus, tamen æque beneficia veſtra ſuſpirat in ſuis neceſſariis rebus. Unde adeſt frater iſte à nobis miſſus, nihil pompæ ſæcularis appetens, nihilque horum quæ prima mortales æſtimant ſitiens, verum poſtulationes meas ſuoſque affectus, uti per eum vel ab eo perноſcetis, oſtendens, poſtulationes meas ſuoſque affectus per vos, ſive à vobis perdoceri ad affectum depoſcens. Impetret hoc precum humilitate & ſervitii devotione qualiſcumque tamen Colonienſium paſtor, & quo nemo vobis fidelior, nemo obedientior. Tandem, mi rex, fac velle ſi potes: & cur dixi,

Archiepiſcopi epiſtola adregem.

Digitized by Google

ſi potes ; in me fac velle, cum non deſit poſſe.

7. His literis in aure regis perlectis, cognitiſque cauſis poſtulati & poſtulantis, aderant plurima quæ hanc legationis cauſam agebant, juvabant, promovebant. Hinc ipſius nuntii familiaritas, illinc epiſcopalis auctoritas, quæ omnia ſuffragatione honeſta & multiplici regiæ ſupplicabant majeſtati. Quam igitur repulſæ objectionem, quam poſſent tanti interceſſores vereri contradictionem. Nam fratrem illum non exaudiri, quem ſæpius ad petendum aliquid rex invitaverat, eſſet indignum ; pontificis non attendere auctoritatem, qui ſæpe & multum in ſpem gratiæ laboraverat, foret abſurdum ; dignitatem ipſius petitionis tantummodo religioſa & ſancta quærentis juſto examine non perpendere fortaſſe videretur inſcitum. Itaque benigniſſime tam piis votis aſſenſum dedit, ſed tamen in tanta re, quia prudentium opus erat conſilio, omnis curiæ proceres ætate & ſapientia præditos in aulam convenire poſcit, præcipue illos quorum ſollertiore providentia commodius decentius regni tractabantur negotia. His ſibi cunctis adſtantibus, quod apud ſe dictante clementia agendum propoſuerat, in commune omnium conſilio tractandum, quaſi dubius protulit, ſententias eorum quaſi incertus animi depoſcit, eos utrum de quibus agebatur concedere debeat, inquiſivit. Primus fuit in reſpondendo, qui prima vox ibi erat in conſilio, Pariſienſis ſcilicet epiſcopus, & quia noſtro Colonienſi patri & optime notus, & tota familiaritate devinctus erat, plurima ejus beneficia in regem fideliter acta, coram omnibus commemoravit, multiſque laudibus viri illius gratiam, quæ prius apud principem magna erat, multo majorem fecit. Dehinc jam ſatis comparata ſibi ipſius regis omniumque qui aſtabant benevolentia, ipſa, inquit, tanti viri fides & bonitas, domine rex, ſatis in hac re ſunt tibi conſilium ipſa ejus merita quid illi reſpondeas nobis tacentibus non incertum præbent indicium. Quis enim in adminiſtrandis regni negotiis ſic devotus ? quis ad omnia pericula ſubeunda magis promptus, quam ille inclytus frater noſter HYLDEBALDUS ? Sed ſupervacaneum duco cum pietati veſtræ meis laudibus pontificare, quem conſtat adprime vobis veſtriſque ſua commendatum probitate. Decet igitur principem regiæ majeſtatis tantum pontificem compenſare beneficii : unde ſi regis placet pietati, favendum cenſeo tanti pontificis petitioni.

Quid multa aſſenſit imperator huic ſententiæ cum optimatibus ſuis, perque ipſius manum ſanctos efferri de ſuis mandavit locis, bonis omnibus ſatians deſiderium noſtrum, è tribus unum nobis beatum tranſmittendo Quirinum, ſanctum antiſtitem Nigaſſum ſuæ ſedi inſtituendo, ſcilicet urbi Rothomagenſium, cujus etiam nobis largitus eſt brachium dextrum, cum reliquiis levitæ Sceuviculi, Melantii epiſcopi, caſula quoque S. Audoeni itidem Rothomagenſium archiepiſcopi. Si quis vero tantæ exiſtit amentiæ, ut ſuper hujuſmodi theſauro nobis à Deo fortaſſis audeat nutare, mittimus eum ad Rothomagenſis eccleſiæ clerum, illic docebitur per veri teſtimonium quod ſæpe experti ſumus per Dei auxilium. Nam ut ex preſentia eorum omne auferatur dubium, teſtatur frequens per eos operatio virtutum, uti deinceps manifeſtabitur fide ſcriptorum.

In MS. ſequuntur miracula in adventu corporis S. Quirini martyris, & reliquiarum SS. Nicaſii & Sceuviculi, Audoeni, Melanii, quæ conſulto præterivimus.

VITA HERVEI S. MARTINI
TURONENSIS ARCHICLAVIS.

Ex MS. Oratorii Trecenſis.

INFRA milleſimum dominicæ incarnationis annum, tertio imminente anno, contigit univerſo pene terrarum orbe, præcipue tamen in Italia & in Galliis innovari eccleſiarum baſilicas, licet pleræque decenter locatæ minime indiguiſſent, æmulabatur tamen quæque gens Chriſticolarum adverſus alteram in decentione frui. Erat enim inſtar ac ſi mundus ipſe excutiendo ſemet rejecta vetuſtate, paſſim candidam eccleſiarum veſtem indueret. Tunc denique epiſcopalium ſedium eccleſias pene univerſas, ac cetera quæque diverſorum ſanctorum monaſteria, ſeu minora villarum oratoria in meliora quique permutare fideles. Eo quoque tempore inter cetera B. Martini Toronis monaſterium emicuit à venerabili ſcilicet viro Herveo ejuſdem loci archiclave everſum atque ipſius ambitum mirifico opere reædificatum. De cujus etiam vita & converſatione qualis à pueritia uſque ad præſentis vitæ terminum extiterit, ſi quis referre quiviſſet, pleniter incomparabilem hujus temporis oſtenderet virum hominibus. Duxit enim ex nobilibus Francorum *, mente nobilior ipſe proſapiam, & ut lilium vel roſa de ſpinis, de ferocioribus ſecundum ſanguinem patriæ fuit, qui ut generoſioribus mos eſt, nobiliter educatus eſt. De hinc vero ſcholis ar-

* ſ. genus

rium liberalium applicatus; ſed intelligens ex A his pleroſque plus fore contumaces, quam divinæ obedientiæ ſubditos, ſufficere ſibi credidit, ſi exinde ſalutem animæ reportaret. Relictis autem pompaticæ ſcientiæ ſtudiis, ad quoddam monaſterium clam ingrediens, monachum ſe fieri ſatis devote poſtulavit. Sed quoniam, ut diximus, clari erat generis, idcirco parentum minas pertimeſcentes, nullo modo adquieverunt fieri quod popoſcerat fratres ejuſdem monaſterii. In hoc tamen illum ſervantes, ei fidem dederunt, ut ſi vis non obſtaret, parentum ſcilicet ipſius, libentiſſime quod petebat explerent. Tandem inibi com- B morans, qualis poſtmodum futurus eſſet dans ſanctitatis indicium, univerſiſque ibi degentibus imitabile præbuit exemplum. Comperiens vero pater ejus ſcilicet LANDRICUS, qui caſtrum Bungentiacum poſſidebat, quod fecerat, furore arreptus, venit ad prædictum monaſterium, filium exinde abſtracturus, re vera potioribus lucris inſervientem. Satiſque verbis redargutum vim ei faciens, duxit illum inde ſecum uſque in regis curiam, ipſumque regem obſecrans, ut ejus animum, ab hac intentione honorum ſponſionibus revocaret: quem cernens rex, videlicet ROBERTUS, C erat pius ac religioſus, dulcius illum exhortans, qualiter bonum propoſitum mente integra conſervare ſatageret, atque in præſens B. Martini eccleſiæ archiclavum eſſe præcepit: cupiens illum poſtmodum ceteris imitabilem conſtituere pontificem. Id denique multoties pertentatum eſt, ſed ipſo renuente, effectu caruit. Suſcepta quippe ac ſi coactus eccleſiæ cura, veſte alba tectus, interdum more canonico, mentem tamen & vitam pleniter poſſedit monachicam. Nam ſemper ad nudum tectus cilicio, infrefragabili macerans corpus jejunio, ſibi parciſſimus, largus pauperibus, vigiliis & orationibus inſtabat aſſiduis. Præterea vir Deo plenus mente concipit, ut eccleſiam cui cuſtos adſcitus fuerat amplioris, altioriſque totius operis corpore ſublimaret. Sancto itaque Spiritu ſe docente, deſignavit lapidis incomparabilis jactare fundamentum operis, quod ipſe, ut optaverat, ad perfectum duxit. Expleto itaque opere, accerſitiſque plurimarum urbium epiſcopis, opus prædictum Deo conſecrari ſtuduit, ipſoque die ſanctum confeſſorem Dei Martinum intro ſicut decebat repoſuit. Venerabatur enim eodem die præterita dedicatio baſilicæ quarto videlicet nonarum menſis Julii. Fertur etiam quoniam idem vir Domini HERVEUS ante aliquot dies præfatæ tranſlationis Dominum rogaviſſet, ad oſtentationem dilectionis ſponſæ ſuæ eccleſiæ per beatum Martinum, ut olim fecerat, quodcumque miraculum dignaretur demonſtrare: cui in oratione proſtrato apparuit idem confeſſor blando uſus alloquio, ita inquiens: Hoc quod petis, fili dulciſſime, ſcito potiora poſſe te apud Dominum impetrare, ſed tempori huic ſufficere debent exhibita dudum miracula. Quoniam contiguus inſtat pius exſparſi ſeminis collecturæ meſſis. Sola enim animarum exigens medela exoranda eſt univerſis, pro iis enim Domini miſericordiam obſecrare minime omitto. Nam & pro his noveris me apud Dominum præcipue intervenire, qui illi aſſidue in præſenti ſerviunt eccleſia. Quidam etiam illorum plus juſto præſentis ſæculi implicati negotio, armis inſuper militaribus famulantes, quibus trucidati in prælio deciderunt, de quibus nolo te lateat, quoniam vix apud Chriſti clementiam obtinui, ut erepti de miniſtris tenebrarum, locis refrigerii ac lucis ſiſtere mereantur. Ceterum tu delectabile Deo votum, ut cetera exple. Superveniente igitur deſignato C die, congregatis epiſcopis & abbatibus, cum innumera multitudine fidelium utrorumque ſexuum & ordinum, priuſquam inciperent ſacra fieri, vir reverentiſſimus HERVEUS ſanctioribus qui convenerant ſacerdotibus hoc quod ei revelatum fuerat manifeſtare curavit. Peracta vero ex more ſacratione, omnibus utenſilibus rite compoſitis, cœpit idem vir arctioris vitæ macerationibus ſeſe conterere, atque ſolitarius in exigua penes eccleſiam cellula pſalmis orationibus vacans degere, qui cum poſt hæc anno quarto cognoviſſet ſe brevi migraturum à ſæculo, jam jamque ægrotare cœpiſſet, ac plures ad eum viſitandi gratia concurrerent, ſimulque præſtolantes in ejus diſceſſu aliquod fieri videre miraculum, utpote quem tanti meriti præſciebant virum: ipſe vero mente ſagaci prædixit illis ac monuit, ut alia curarent, ſignum quodque minime eſſent viſuri ne expectarent. Proſe potius obſecrabat, ut piiſſimum Dominum attentius orarent. Jam ſiquidem propinquantem ſui exitus horam erectis in cœlum manibus & oculis creberrime dicebat: *Domine miſerere, Domine miſerere.* Sicque inter hæc verba ultimum efflavit ſpiritum, ſepultuſque eſt in eadem eccleſia, in eo ſcilicet loco ubi primitus beatus Martinus ſepultus quieverat.

Digitized by Google

INCIPIT VITA S. JOHANNIS VALENTINENSIS EPISCOPI

EDITA A MAGISTRO GIRAUDO.

Ex MS. Cluniacenſis monaſterii.

ELectorum veneranda præconia tanto inſtantius noſtra debet celebrare ſedulitas, quanto in eis & per vos ſua Chriſtus declarat mirabilia. Licet enim ipſe leproſo ſanato præceperit, Vide nemini dixeris, palam tamen in turba mundatum eum legimus. Vult quippe Pater luminum boni operis lucernam poni ſuper candelabrum, ita dumtaxat ut vanitatis evitato conſilio, conſcientiæ bonum ad Dei laudem eluceſcat in publico. Quapropter ut Patri ſpirituum obtemperantes vivamus, quæ circa beatum JOHANNEM Valentinæ ſedis epiſcopum & confeſſorem eximium divina geſſit clementia ut ſervi inutiles non taceamus.

S. Johannis patria. Prima Galliarum ſedes Lugdunenſium civitas nativitatis ejus locus fuiſſe perhibetur, qui parentibus ortus non infimis, archipræſuli reverendo HUGONI cariſſimus, ita poſtquam in virilis ætatis robur evaſerat, Deo & hominibus gratus extitit, ut quod difficillimum inventum eſt, de ejus vita & habitu divinum & humanum judicium conſentiret. A flagrantis namque mundi voragine pedem retrahens, quippe cui juſtitia lumborum cingulum, & fides renum erat cinctorium, inconcuſſo cœlibatu carnis, in carne vincebat incendium. In liberalibus artibus diligenter inſtructus, litterarum ſuarum fructum, datori non ingratus, cum uſuris Deo reportare ſtudebat. Quadrageſimum etenim circiter annum cum jam ſummus Paterfamilias ipſum vas electionis in domo ſua miniſtrari vellet, ipſo trahente, beatus JOHANNES in odore unguentorum ejus concurrit, & congregationi Ciſtercii mente ſe ſociavit & corpore.

Ejus converſio. Cujus converſionis hæc fuit cauſa & principium. Miſerator & miſericors Dominus in viſu per noctem ei apparuit cum genitrice ſua glorifica, nec non & beatis Petro & Paulo & Jacobo comitantibus: quibus cum diceret Dominus mendacem iſtum, voti reum, qui quondam æger ad monaſterium tranſire promiſerat de libro vitæ delere diſpoſui: Beatus Jacobus, & quaſi ſequeſtrum mediatorem interpoſuit dicens: Delicta juventutis & ignorantias ne memineris Domine. Pro ejus exceſſibus intervenio, cujus jam ſemel devotus memoriam expetivit. Minis tuis perterritus mores mutabit in melius, & quod æger promiſerat, ſoſpes adimplebit, alioquin judicium ſine miſericordia, ſi hæc eum non revocaverit indulgentia. Hac præfinita placatur

B judicis ira, nec multo poſt rurſum ei Dominus intempeſta nocte apparuit, monile aureum tenens in manu, hujuſcemodi verba retractans: *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.* Expergefactus JOHANNES animadvertit ſermones, & intellexit viſiones. Ad votum igitur explendum Ciſtercium adiit, factus monachus, ſanctæ converſationis forma & ſpeculum noviciis primitus apponitur.

Proceſſu vero temporis cum novella Ciſtercii religio longe lateque pervulgaretur, ad aures GUIDONIS Viennenſis pontificis pervenit, qui loci illius poſtulavit abbatem, ut *Fit abbas Bonæ-vallis.*

C in epiſcopatu ſuo hujus ordinis cœnobium construeret, & ad ædificandum fratres cum patre JOHANNE eo tranſmitteret. Placuit omnibus devotionis poſtulatio, de JOHANNE tranſmittendo tota repugnat congregatio. Quia vero quod Deus voluit non fieri non potuit, Abbatis juſſu ad Bonam-vallem cum fratribus JOHANNES dirigitur. Locus ille ab urbe Vienna duodecim fere millibus diſtat, ubi ſalebrarum aſperitas ac veprium condenſitas mirum ei laborem in extirpando dederunt. Cunctis tamen devictis incommoditatibus, ſancta inibi ac Deo placens ordinatur religio.

D Studebat namque vir Deo plenus ſemen ſuper terram relinquere, ne ſterilis ficulneæ maledictioni ſubjaceret. Conſecratur in honore Dei Genitricis eccleſia nova, novique loci benedictio novo multum fratres animaverat augurio. Illo namque in loco trium ramorum bivius fuerat, in quorum medio miræ magnitudinis ſerpens recubans, horrifico flatu & ſibilo pluſquam vicina terrebat. Quo invento, JOHANNES fide armatus, hic, ait, hic fratres, Deo monſtrante, tres oratorii cancellos conſtruite, in quorum medio Reginæ cœlorum auxilio de hoſte mali-

E gno nobis detur victoria, cui & altare ibi fabricatur. Tunc Trinitatis invocato nomine, ſerpentem imperioſe depulit; ſcænofactores, & latomos ad opus diſpoſuit, brevique tempore eccleſiam cum officinis convenientibus ibi conſtruxit, quam Viennenſis pontifex cum magna populorum frequentia celeberrime conſecravit. Gratuletur illa Bonæ-vallis concio, quæ tam bono ſemper vigeat edita principio. Compos igitur voti vir ſanctus, ad ſimilia vel etiam majora ſi liceat animum tendit, infraque pauca tempora quatuor magna conſtruxit monaſteria, Manſum Adam in Vivarienſi *Quatuor conſtruit abbatias.*

epiſcopatu, Montem-petroſum in Arvernenſi, A Lioncellum in Dienſi, Tamiſum in Tarentaſii. Sic enim Deus emiſit fontes in convallibus, ut de medio petrarum volucres cœli darent ibi voces, ubi Chriſti redundante gratia, religionis inſtantia, rerumque neceſſariarum non deeſt opulentia. Porro ſingulis prædictorum locorum abbate dato, cum fratribus ad Bonam-vallem pauſaturus regreditur.

Euſtachius epiſcopus Valentinus degradatur.

Labentibus denique temporum curriculis; in valentiſſima Galliarum Valentia inopinata emerſit tribulatio. Placuit enim ſeveritati apoſtolicæ EUSTACHIUM illius ſedis antiſti- B tem degradari, eligendique paſtoris liberam, quantum in ſe erat, poteſtatem clero delegat ac populo. Erat autem vir ille nobilitatis proſapia clarus, militum millibus, quibus vel enſes cinxerat, vel large ſua dederat, admodum gratus, qui ſi paulo attentius intemperantiæ ſuæ modum ponere potuiſſet, & perniciosis aſſentationibus adeo non auſcultaſſet, nulli vel paucis eſſet probitate ſecundus. Hic pravis ſuaſoribus fretus, minis ac terroribus electionem differt, ſummi decreta pontificis, cui jam tunc inobediens eſſe cœperat, poteſtative ceſſare contendit, & annis ſeptem Valentinenſis ec- C cleſia, domino papa jubente INNOCENTIO divino caruit officio. At ubi Deo Iſraël plebem ſuam viſitare complacuit, apud Viennam metropolim STEPHANUS archiepiſcopus ſuffraganeos convocat, Valentiæ urbis oppreſſionem & eccleſiæ deſolationem ad mentem eis revocando, ut pontifex ei canonice eligatur Valentino clero perſuadet & præcipit. Tunc pari voto, communi conſilio, JOHANNES Bonævallis abbas eligitur, velit nolit epiſcopatus ſarcinam ſubire compellitur. Talis quippe fama de eo increbuerat, ut ſub ejus paſtoratu Valentinæ eccleſiæ libertas recuperari non D ambigeretur. Adhuc tamen, ut diximus, vir ille EUSTACHIUS urbi cum municipiis & coloniis, parentum ac familiarium ope, tamquam Dominus præſidebat. Qui cum nollet populum niſi in manu forti dimittere, infinitus diverſarum regionum congregatur exercitus, & ſub nomine pœnitentiæ tyrannus ille, qui quaſi in ſecuri & aſcia domum Dei dejecerat depelli præcipitur. Summo igitur mane ſecundæ feriæ paſchali in tempore anno ab incarnatione Domini MCXLI. EUSTACHIUS in manu potenti & brachio excelſo fugatur ab urbe, & poſt triduum cum ingenti plauſu cleri ac populi JOHANNES pontificali ſublimatur in cathedra.

Johannes fit epiſcopus Valentinus.

Præelectus autem [illegible] ſublimatus à Domino, multa in epiſcopatu pro juſtitia defendenda & abundantia malitiæ propulſanda ſuſtinuit: quæ tamen omnia Chriſti amore, cujus bonus odor erat Deo, patienter ſuperavit. Invitus quidem electus, invitus in epiſcopum eſt ordinatus, ſummo vero pontifici & metropolitano ſub obedientiæ vinculo cum coürgentibus conſentit, gregemque ſibi commiſſum in locis virentibus edocuit.

Quadam vero die perrecturus ad portum A quem Confluentem dicunt, cum comitatu numeroſo pervenit, ubi cum à portonariis naulum propter multitudinem avaritative exigeretur, crumeniſero ut perſolveret imperavit: qui ſe nihil ad expendendum habere ſucceenſive reſpondit, quicquid enim ad expenſam itineris Valentiæ præparaverat, totum uſque ad Confluentem, qui locus ab urbe duobus diſtat millibus, pauperibus erogaverat. Ante tamen quàm ripam ulteriorem contingerent, marſupium ſuum in imis plenum reperit, quibus & nautas pacavit, & ſub verbo fidei geſtæ rei conſcios ſilere juſſit.

Miraculum ab eo patratum.

B Alio quoque tempore fluenta Rodani vehementer excreverant. Accidit autem ut turba plurima Valentiæ navem intraret, eamque importunitatis ſuæ onere nimis aggravaret. Cumque jam in medio fluminis alveo pene ſuffocarentur cum effreni clamore & ejulatu horribili Valentinenſes concurrunt ad epiſcopum, ſanctitatis ejus proni extremis poſitis depoſcentes auxilium, qui Moſaïcæ memor victoriæ, manum elevans, crucis eos qui jam ſubmergebantur, illuſtravit ſignaculo, & oratione facta, à tanto liberavit pe- C riculo.

Sicut autem palatinis [illegible] conſuetudine quæ eis à natura ſecunda eſt rectiſſimum videtur principi ſuo blandiri; per omnia voluntates ejus effectu prævenire conſilia, familiares comitis EUSTACHII JOHANNI epiſcopo in itinere tendunt inſidias, quod quaſi non ſufficeret, à caſtro Liberone exeunti, alii lapides conjiciunt, alii convicia ingerunt, buxivulſorem, bonorum omnium exterminatorem, patriæ ſubverſorem appellant. Ipſe autem tamquam ſurdus non audiens, & ſicut mutus non aperiens os ſuum, non declinabat ad D dexteram neque ad ſiniſtram, illud tantum habens in corde: *Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum.* Ubi autem ad inſidias ventum eſt, tantus ſtupor & hebetudo mentis ſuper ſatellites illos cecidit, ut ſe invicem aſpicientes, & quid agerent hæſitantes, ad quid etiam veniſſet obliviſcerentur. Ipſe autem tranſiens per medium illorum ibat.

Inſidiæ ... ei ſtructæ ...

Circuibat autem B. JOHANNES epiſcopatus ſui vicos & oppida, viſitando pupillos & viduas, boves emendo ruricolis ad victum, etiam largiendo de propriis. Si quem enim opulenter vixiſſe audierat, qui ſe modo culpa temporum ſeu pravorum hominum haberet tenuem, de ſuo eum occulte juvabat torculari & area, ne publice mendicari compulſus, de rapina cogitaret, & ad iniquitatem manus extenderet. Ob ſimile ſtudium apud capellas hoſpitabatur & monaſteria, non ut ſuo eas gravaret adventu, ſed ut eorum videret poſſe, & continuendam, [illegible] familiarius ex ore ejus gerendorum audirent conſilia. Inter milites miles, inter idiotas inſipiens, inter prudentes non improvidus, more Pauli omnibus omnia factus ut omnes lucri faceret, humilitate nulli ſecundus, cœtu ſtipatus procerum;

Qualis ... erga pauperes.

pontificalibus redimitus inſignibus, non qualia, ſed ad quid gereret conſiderabat. Nocturnis adeo corpus macerabat vigiliis, ut vix per horam integram in lecto quieſceret, hinc ad Dei laudes promptus aſſurgens crebra, genuum flexione calloſam incurrit duritiam. Sicubi vero loci hoc prohibebat inhabilitas, per noctes ſingulas lacrymis ſuis ſtratum ſuum rigabat. In hac valle lacrymarum poſitus, totus tamen erat in loco quem poſuit Deus coronam certaminum. Pravas quoque conſuetudines urbis iſtius collactaneas, quæ à tempore bonæ memoriæ GONTARDI epiſcopi prævaluerant, ſopivit, & deinceps ſub interdicto recidivari prohibuit. Quid per ſingula? Si virtutum ejus ſchemata, compaſſionem in proximos, affectum in extraneos, dilectionem in Deum ad plenum enarrare ſuſcipiam, citius me tempus quam res deſeret. Verumtamen quod à nobis prætermittitur, ſcriptum eſt in libro viventium: ubi vetuſtatis non delet oblivio, quod deitatis ſemper præſens habet recordatio. O virum admirabilem quem non dejecit adverſitas, non inflavit proſperitas, non reſpexit in vanitates & inſanias falſas! moribus & vita venerabilis Iſraëlita, pauperes ad prandium coram ſe reficiebat, multos latenter vitans xenodoxiam, indumentis operiebat. Si quis in juſtitiam deliquiſſet, unde corporalem ſeu pecuniariam multam meruiſſet, confeſſus de crimine, lætus redibat à curia, vicariis & bajulis de lucro ſolito jam extincto cauſantibus, & ei etiam de victualium carentia præminantibus. Quibus ille: Qui dat jumentis eſcam ipſorum, dabit & nobis neceſſaria, & pietatis oculum diabolica nobis avaritia non obturet. Sic materialem vibremus gladium, ne gehennale per hoc incurramus incendium. Dimittite & dimittetur vobis. Satis ſuperque domus hæc in rapina & ſanguine verſata eſt, ſumus & nos homines, & in alium proni delinquere, & damna quæ aliis ſuperiores ingerimus, inferiores ab aliis expectare. Junior fui etenim ſenui, & non vidi juſtum derelictum. Qui creavit, alimentis nos recreabit. Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, ut filii lucis ambulate. Hæc & his ſimilia dicente benigniſſimo epiſcopo, malignitatis rabies in eis deferrebat, & in ſeipſum dolor impos refringebatur.

Ejus obitus.

Cum autem ei complacuit, qui eum ſegregavit ex utero matris ſuæ, coronam juſtitiæ repoſitam ei reddere, ingraveſcente corporis moleſtia, ſacerdotes & coepiſcopos convocari jubet, quibus obitus ſui diem inſtare denuntians, viaticum ſalutis expetiit, & expanſis in cœlum manibus, ſuſcipe me, inquit, Domine ſecundum eloquium tuum & vivam, & non confundas me ab expectatione mea. Libera me à calumniis hominum, & fac mecum ſignum in bonum. Tunc Vivarienſi epiſcopo & Dienſi præſentibus, ceteris ſuadet in pſalmis & canticis ſpiritualibus pſallere, & animæ migranti à corpore ſuis orationibus ſubvenire; ſicque ſancta illa anima angelorum manibus ſuſcepta inter ſanctos confeſſores tranſlata eſt, ubi cum prædeceſſore ſuo APOLLINARI beatiſſimo perenni triumphat gaudio. O ter quaterque beati Valentinenſes incolæ, tantis duobus illuſtrati luminibus, defenſi orationibus! Conſtat enim certiſſime urbem ſitu pulcherrimam, fertilitate lætiſſimam, in medio pravæ nationis & perverſæ poſitam, conſtat tantos prædonum incurſus, tyrannorum exercitus, perfidorum inſidias, durare non poſſe, niſi duo in patroni defenſionis ſuæ obice eos propulſarent. Quis enim B. APOLLINAREM impune contempſit? Quis ſanctum JOHANNEM fruſtra expetiit? Cui diluculo eos invocanti neceſſaria defuerunt? Sperate in eis omnes congregati populi, quos laudant in portis opera ipſorum, quibus non deſunt teſtimonia, ſi contradicere præſumat invidia. Ecce enim, ut de ſancto Apollinari aliud in tempus reſervemus, beato JOHANNE jacente in feretro, ſenex quidam coloris vividi & aſpectus gratiſſimi illuc in peregrino habitu venit, qui manus & faciem ejus deoſculans, mora facta breviſſima, gratulabundus abſceſſit, nec poſtea ulli comparuit, quod in bona parte interpretandum eſt. Mox enim Bertrandus eccleſiæ illius canonicus ex longo febricitans, candelam accenſam exhibuit, & hunc frigiditatis ardorem meritis ejus reſtringui cum fletu poſtulavit, cui tam devote pulſanti confeſſoris ſui precibus ſanitatis oſtium Chriſtus aperuit, ſanumque & hilarem verſa vice remiſit. Tunc univerſa concurrit vicinia mente conſternati, quia vivens illis vixerat, quem ſic Dei virtus defunctum magnificabat, quorum corda contrita & humiliata Deus non deſpiciens, ad S. JOHANNIS invocationem variis detentos languoribus curavit, & in regiones longinquas Sanctum ſuum brevi in tempore mirificavit.

Poſt mortem claret miraculis.

Peractis denique celeberrimis ex more exſequiis corpus illud ſacratiſſimum in marmoreo condigne mauſoleo reponitur cum ingenti acclamatione cleri ac populi virum ſanctum, juſtum, manſuetum ac pium, hominibus ignotum, Deo cognitum, nimis repente ex oculis ſublatum, morte paſtoris gregem luporum in manibus datum. Sepelitur in urbe Gallicana Valentia ad portam aquilonalem matris eccleſiæ in clauſtro miris celaturis & arte plumaria ſculpturato, ubi tamquam in arcu triumphali Regis ſummi potentia jugiter declaratur. Tantorum enim fama virtutum Arvernenſium jam attigerat regimen, ubi quidam miſerabiliter contractus, (caput quippe inreflexibiliter humerum contiguitate menti tangebat, brachium in obliquum protendebatur,) Valentinam advenit ad urbem, monſtrum informe ſatis, cui cum propter voluntariam brachii extenſionem vix amplitudo viæ ſufficeret, quoquo modo tandem ante ſanctum Dei eductus eſt. Qui autem erigit eliſos, & conſolidat contritiones eorum Dominus JESUS ſpaſmoſam ſic in eo laxavit habitudinem, ut collum menti & humeri contiguitatem ſejungeret, & lacerti reddita volubilitas, manum à quolibet apprehendendo non retardaret. Mira res! Qui quaſi monſtrum

advenerat, ut homo perfectus & integer abſceſſit.

Roſtagnus ſancto familiaris paralyticus curatur.

Quidam quoque miles Roſtagnus nomine, quem Sanctus Dei valde familiarem habuerat, jacebat in lecto paralyticus, & malè torquebatur, qui ut de viri virtutibus audivit, ad ſepulcrum ejus ſub omni feſtinantia ſeſe portari præcepit, coramque poſitus cum lacrymis exclamavit: Salve, Pater Sanctiſſime, ſalve Domine clementiſſime, Roſtagnus ille tuus adeſt, & invocat te. Itane ſine pediſſequo tuo, armigero tuo, cui conſiliorum ſecreta reſerare ſolebas, tranſire voluiſti ad requiem? Quænam iſta ſocietas, infructuoſa familiaritas, cùm tu in Chriſto gaudeas, Roſtagnus jugiter paralyticus maceratur? Illumina, quæſo, faciem tuam ſuper ſervum tuum, & ſalvum me fac. Implora Chriſtum pro milite, quem per me diffidens de meritis deprecari non præſumo. Aut erige debilem, aut ſuſcipe confitentem. Cùmque ſe juramento aſtringeret ab eo penitus non abſceſſurum donec ſolitam circa ſe bonitatem ejus perſentiſceret, non paucas lacrymas aſtantibus incutiebat, qui omnes cum eo una voce clamabant: Oſtende, Pater, virtutem in famulo, quæ divulgetur in populo, & enarrent Dei magnalia, qui te ab ipſo tam glorioſa audierint præmia recepiſſe. Ipſe quoque Roſtagnus tenaciſſime inhærens ſarcophago, collacrymantibus aiebat: Ecce quod concupivi jam teneo, jam de ſalute ſentio, jam Pater meus & Dominus recuperandæ ſanitatis mihi revelat conſilium. Exaudivit Dominus vocem fletus mei, Dominus orationes meas ſuſcepit. His dictis corpus paulatim erexit, & ſolo ſepulcri marmorei ſuſtentamine fultus, robuſtiora ſolito membra recepit. Tunc pallium laudis pro ſpiritu mœroris indutus, nolis ſonantibus, ad altare Dei genitricis *Te Deum laudamus*. clara voce canendo pervenit. Quod cùm longius divulgatum eſſet, glorificabatur omnipotens, qui ſic ſibi militantes remunerat, & in Dei ſanctique JOHANNIS ſervitio multi promtiores extiterunt.

Item alius paralyticus.

Alius item miles de ultra Rodanum eadem diutiſſimè valetudine laboraverat: cui famoſiſſima ſecundùm carnem nobilitas, ampla ſupellectilis, ac fundorum poſſeſſio, omniumque, ut brevius dixerim, rerum neceſſariarum affluentia dolori dolorem addiderant. Viribus enim corporis fatiſcentibus, ſe quaſi nihil habere, & à compatriotis reverentiam priſtinæ derogari ſuſpicabatur. Ad quem cùm novitatem miraculi fama tranſportaſſet, votivum collo circumdat luminium, & ad Sanctum Dei deferri ſitibundus accelerat. In ipſo autem itinere adeo, ipſo Deo volente, convaluit, ut ad Sancti viri tumbam accedens, ad fulcimen baculi pedibus niteretur quod longo tempore paralyſis prohibuerat. De totali ergo ſanitate ſubarratus, in parte fiducialiter clamare cœpit: Noli, Pater, noli piiſſime cœptum opus imperfectum relinquere, diffametur in extraneos quid geratur circa finitimos. Vix orationem compleverat, cùm ex toto corpore ſudor defluere, ac vigor ille genuinus ſuis in locis reparari cœpit, infraque parvum temporis ſpatium ſanus & incolumis patriamque domumque reviſit.

Ad Martinum illum tranſeundum eſt, de quo tota fere Vivarienſium regio teſtimonio eſt, qualiter in jumento quaſi lignum inutile Valentiam deportatus, poſt aliquam moram ibi factam, S. JOHANNES precibus ſibi ſe redditum eſſe gaviſus eſt, unde & ejus magnalia quoad potuit voce & corpore non ceſſavit enarrare.

Quid de fabro Vivarienſi, qui dum plumbum liquaret, totam ejus faciem quædam exinde ſalientes guttulæ adeo peruſſerunt, ut vita fere, oculorum verò luce funditus privaretur; ſed Beati JOHANNIS invocato ſubſidio, & lumen oculis, & vita jam defuncto reſtituitur, ut nec in facie ſignum aliquod de incendio remaneret.

Miles quidam ejuſdem patriæ Petrus Darlenda prædives & nobilis à femore inferius degebat invalidus. Quantum igitur artis illius artetica occupaverat, quaſi figulus ex cera compoſuit femur, ſcilicet, cum crure & pede, & ante ſanctum Dei ſuſpendit. Qui poſt non multum temporis illis in membris ſanitatem ſibi reformatam prædicavit. Licet autem Sanctus iſte cum hominibus ut unus mortalium converſatus de inter nos ante pauca tempora tranſlatus ſit, nullatenus quæ de eo dicimus minus vera æſtimantur. Quid enim vetus quod non fuerit novum? Solet quidem virulenta invidia per compatriotas maximis ob novitatem ſanctis detrahere, ne mentiatur Veritas dicens: *non eſt propheta ſine honore niſi in patria ſua.* Deinde ſequitur: *Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.* Certè ſi fidelium relatorum viſus non fallitur, qui Petro adfuit in extricandis vinculis, adeſt huic in reſerandis oculis, & in ceteris quorum teſtes ſunt iidem ipſi qui ejus impetrant optata ſuffragia; multitudo geſtorum linguam aliquando laſſat dictorum.

Vinctos à carcere liberat.

Revertamur ad propoſitum, quod vidimus & audivimus enarrantes, & quomodo ſanctus JOHANNES captos liberavit à vinculis in medium proferamus. Hugo de Valle-gelata duos beati Johannis homines ipſum conclamantes, & in eo medullitus confidentes, in boiarum anguſtias ſubridens de patrono poſuerat, qui primo noctis gallicinio, virum Dei ad ſe venientem viderunt ac dicentem; Qui portas contrivit æreas, & vectes ferreos confregit, Dominus JESUS, ipſe vos liberat. Tunc compedem alliſit, compedes diſſipavit, & abſolutos abire mandavit. Quibus adhuc de ſeris januarum dubitantibus, ſonuerunt gomphi & cardines, omnibuſque patefactis vincula illa ferrea tanti ponderis ad ſepulcrum viri Dei in ſignum facti ſuſpendenda deportaverunt. Miles autem ille non multo poſt captus ab hoſtibus, quod aliis intulerat diu ſuſtinuit, ſanctumque JOHANNEM contumeliam illam ulciſci manifeſtè recognovit.

Mulier ſerpentem qui in ejus os intraverat evomit.

Quædam verò mulier aperto ore dormiens A ſerpentem introrſum receperat, quo cum jugiter & acerrimè vexaretur, nullaque poſſet incantantium aut medicorum arte juvari; ad ſancti viri tumbam devenit: peractaque vigilia, ſerpentem extinctum emiſit, & ad propria liberata rediit. Ad cujus miraculi oſtenſionem ipſa poſtmodum capillos & ungues ob veneni infectionem ſibi & lactenti puero cecidiſſe monſtrabat. Serpens quoque cereus à laqueari dependens ſtuporem cernenti ingerebat. Ex nimia poſtmodum candelarum fumigatione officiique laborioſa frequentatione cuſtos ſepulcri Giraldus nomine in ecticam B ceciderat, qui prævaricationum ac temeritatum ſuarum recordatus, & ex corde pœnitens, honorifico tabulatu locum illum venuſtare, ejus mores & mira deſcribere vitamque ſe in melius commutare vovit, ſi viri Dei indulgentiam & incolumitatem priſtinam recipere mereretur. Mox votum indulgentia, indulgentiam ſoſpitas, ſoſpitatem opus conſecutum eſt. Scripſit quæ legimus ſancti miracula JOHANNIS ex voto.

Mulier cæca viſum recipit.

Accedit quoque quemdam manuarium in ſolemnitate S. MARIÆ fœnum illicite carrucaſſe, cujus tranſgreſſionis admiſſo, luminis C oculorum beneficium amiſit; ſed ad ſanctum Dei perductus, injuncta de reatu pœnitentia viſu recepto, ſummo diluculo filiam quæ cœco ducatum præbuerat, præire cœpit ac ducere, tantæque rei gloriam ubique gentibus prædicare. Interjecto temporis ſpatio, mulier quædam ex voto ſancto JOHANNI perſolverat vigiliam. Mos autem ibi ex fide inoleverat, de pane qui ſuper eum poneretur Romipetis dare. Nam febrium ardorem virtute Dei & ſancti mitigare credebatur. Sic quippe multi probatum eſſe veraciter aſſerebant: de quo cum prædicta domum mulier in pera detuliſſet, accidit, ut ini- D micus homo carbones vivos in domum ejus comburendam projiceret. Illa vero virtutis Dei & ſancti non immemor panem cum pera contra ignem jam debaccantem in tegetibus jecit, ſic ejulando vociferans: Succurre, pater alme JOHANNES, ſuccurre, & quid de Dei potes gratia, ignem reſtringue. Vix bene dixerat, cùm ignem extinctum cernit, & carbones mortuos à tecti crepidine cecidiſſe, quos linteo involvens Valentiam detulit, & in facti memoriam ante S. JOHANNEM à laqueari ſuſpendit.

Plures alii infirmi ſanati.

Sed quid agendo de paucis infinitati dero- E go? Si de ſurdis, de cæcis, de ſciaticis, & mutis, epilepticis & febricitantibus, ſuſpicioſis ac ſollicitis debilibus & arteticis, verecundis pauperibus; ſterilibus quoque & impotentibus, arrepticiis, & nocturnis ſaltatricibus, ceteriſque hujuſmodi incommoditatibus enumerare præſumpſero, in quibus vir Dei JOHANNES ope pari ſubvenit, nec id condigne proſequitur oratio, nec tantis rebus facile fides adhibebitur. Operatus autem hæc ſine dubio Deus jugiter mirabilis in ſancto ſuo JOHANNE, cujus duo inter alia præcelſa narrantur mirabilia. Guillelmus namque totius ſedes nequitiæ S. JOHANNIS inſtante vigilia, novem ipſius homines cepit, & in caſtro Iſerone cuſtodiæ mancipavit, firmata turre ſeris ac vectibus. Feneſtram quoque quæ ſuperius patebat denſis obturavit aſſeribus, quos magnarum molium lapidibus oneravit. Illi vero propter inſtantem vigiliam de ſuis interulis fecere luminia, colliſque circumdantes, feneſtram illam ſic oppilatam fiducialiter ſublevant, ſeſeque unus poſt alium ſaltu ad pedem turris *Sancte Johannes adjuva* conclamantes, præcipitant, nihilque mali paſſi, ſalutati etiam à concurrentibus & obviis, deſideratæ affuerunt vigiliæ, & populo qui confluxerat ipſi de ſe prædicatores extiterunt.

In caſtro quoque Auguſtoduno quod Roianis adjacet, nec multum diſtat in malitia, quidam miles bonæ opinionis & ſanctæ ſpei, de mane conſurgens ad eccleſiam ibat. Cui quatuor nigerrimi obviarunt, & ad proximæ rupis præcipitum deduxerunt. Ille autem S. Johannem ore promens, ut poterat, vim nullam ab eis ultra quàm quod tentus eſt ſuſtinuit. Cui ſtatim ſanctus Dei affuit, illoſque quatuor, quid de famulo ſuo acturi eſſent ſciſcitatus eſt, quibus eum ſe præcipitare velle reſpondentibus comminatus eſt; ſed abire, inquit, potius ad veſtros, eumque Chriſto, cui ſe deſtinavit, ſiſtendum relinquite. Qui ſtatim diffluentes, ejulatum cum flamma dederunt in aera, quod & multi de locis illis ſe vidiſſe & audiſſe teſtati ſunt, vir autem Dei propius accedens ad hominem, ut ſignum ſibi crucis imprimat, perſuadet, ſenſum reformat, tactuque ſuo corpus invalidum reſtaurat, valeque faciens, ſicut cinamomum & balſamum odorem dat ac diſcedit.

Hujus Sancti præſentia civitatem illuſtrat Valentiam, ſublimat ac ditat Eccleſiam, qui Patris Benedicti diſciplinis inſtructus ac regula; eo die quo & magiſter diſcipulus de mundi hujus tenebris ad Patrem luminum migravit XII. calendas Aprilis, V. feria, anno ab Incarnatione Domini MCXLV. ſub papa EUGENIO, imperante CONRADO, præſulante Viennæ HUMBERTO, Diæ quoque HUGONE, & WILLELMO Vivarii, qui ad ejus exequias devotiſſimi cùm ei in cinere & cilicio poſito aſſiſterent, poſtremumque vale, ut jam defuncto dixiſſent, de benedictione non depoſita obliviosos ſe & infelices cauſabantur. Tunc ille miſericordiæ manum jam enervem & fatiſcentem erexit, ut potuit, ac votis præſentium ſatisfecit. Sicque ſancta illa anima corpore ſoluta eſt. Erat in eo color vividus, non exanguis & aridus, totiuſque corporis lineamenta priſtinam conſiſtentiam retinebant, ut de ſtolæ geminitate jam certi fierent præſentes, quam in corpore & anima daturus eſt ei in judicio juſtus judex Dominus Jesus, cui eſt honor & gloria per infinita ſecula ſeculorum. Amen.

DE FELICI OBITU
ANGELUCIÆ VIRGINIS
SANCTIMONIALIS FONTEBRALDENSIS

Ex MS. B. Mariæ de Miſericordia Dei Ordinis Ciſtercienſis.

ADMONITIO PRÆVIA.

HANC de Angelucia Virginis felici obitu narrationem ſuppeditavit vetus codex monaſterii B. Mariæ de Miſericordia Dei Ordinis Ciſtercienſis, in quo plura ad monaſticam & eccleſiaſticam diſciplinam ſpectantia paucis obſervare licet. 1. Antiquam conſuetudinem officii canonici recitandi coram infirmis etiam in extremo conſtitutis. 2. Horam nocturni curſus cantandi in Fontebraldenſi cœnobio fuiſſe mediam noctem, cùm tamen ex Regula S. Benedicti, cui Moniales illæ parent, octava tantum noctis hora ſurgendum ſit. 3. Uſum extremæ unctionis infirmis adminiſtrandæ ante viaticum. 4. Abſolutionem infirmarum paulo ante mortem factam à circumſtantibus ſororibus. Diem obitus Angeluciæ ſignanter annotavit auctor hujus narrationis qui præſens aderat, ſive eſſet monachus unus ex illis qui ſanctimonialibus ſubjacent, ſive aliqua ex ſororibus. At de anno altum in ejus relatione ſilentium. Verum tempus utcumque conjicere licet ex ætate Margaritæ filiæ Theobaldi comitis: quam Margaritam filiam Theobaldi VI. comitis Bleſenſis in Fontanenſi monaſterio diœceſis Meldenſis ſanctimonialem fuiſſe exiſtimamus, quæ circa medium ſæculum duodecimum florebat.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

NARRARE cupimus mira & inenarrabilia, quæ de quadam ſacra virgine noſtris temporibus pius Dominus declarare dignatus eſt, licet ſenſus noſter imperitus ſit, ut omnia quæ oculis de ea vidimus & auribus audivimus linguâ dicere queat: tamen ut laus Chriſti ubique diffundatur, parva de magnis ſcribere præſumimus. Hæc ſancta virgo vocabatur Angelucia, & merito tali refulxit nomine, quia terrena pro poſſe ſuo reſpuens, vitam ducere conabatur angelicam. Quæ ab ipſis infantiæ cunabulis Deo oblata, apud Fonteſbraudum nutrita, ſacriſque litteris ſufficienter imbuta, bonis omnibus * orbabatur terrenis. Dum verò juvenis in amore ſponſi adhuc titubaret, ſummus Paſtor ovem ſuam pro qua mori dignatus eſt, ad amorem ſuum mirabiliter revocavit. Contigit autem ut die Mercurii quo capita cinere aſpergimus, in lectulo ſuo mane dormiret, viditque per viſum virum magnum ſplendidum atque pulcherrimum ante ſe adſtare, qui blando ſermone ut bellum arriperet eam hortabatur. Illa verò

* f. ornabatur.

A ſexum ſuum atque fragilitatem intuens bellum ſe accipere omnino abnegabat. Ille eam ſecundò monens dixit: Surge, tempus eſt ut bellum incipias, ſciens pro certo te eſſe coronandam ſicut Laurentius ac Vincentius, ſi bene certaveris. Illa verò nullo modo bellum ſe accipere dicebat, niſi prius ab eo pignus haberet, quòd ei ſors victoriæ contigiſſet. At ille dixit ei tertio: Surge, bellumque viriliter aſſume, & accipiens anulum de manu ſua dedit ei dicens: Ecce anulum meum tibi do in ſignum quod bene certaveris, curſumque tuum bene conſummaveris. B Surrexit ergo Chriſti ancilla de lectulo ſuo, & concito gradu in eccleſiam perrexit, aſſumenſque bellum, Dominum ſuum toto corde exorabat, ut [contra] inimicum certaminis ſui auxiliare ei dignaretur. Parata verò pro ejus amore omnia mundi hujus adverſa pati, cor ſuum & totum amorem ei offerens precabatur, ne ab hoſte ſuo eam vinci neque proſterni permittat. Reliquum tempus vitæ ſuæ libera & expedita, quantum ei humana permittebat fragilitas, Deo ſervivit in timore & dilec-

tione, omnia quæ mundi erant abhorrens, cum carne & hoſte viriliter certans, ut tandem promiſſam à Deo accipere mereretur coronam. Tranſacto igitur duodecim annorum curriculo ſponſus cœleſtis ſponſam pro ſuo amore agonizantem in hac valle miſeriæ ultra noluit morari. Volens enim hanc remunerare, atque ſicut promiſerat perpetuò coronare in infirmitate corporis eam permiſit incidere. Sentiens ergo Chriſti ancilla ſe nimia infirmitate gravari, cœpit gaudere, & in ſpiritu robuſtiore exiſtere, nihil aliud niſi diſſolvi & cum ſponſo ſuo regnare deſiderans. Tranſeunte verò die tertio, vocavit ad ſe prioriſſam clauſtralem; & dixit ei: Cariſſima, ſcio pro certo me ad extremum perveniſſe diem, ideoque rogo & moneo ut juſſu veſtro in domo infirmorum, ſicut mos eſt morientium, me duci velitis. Prioriſſa & quæ cum [illegible] erant flebant, tantamque lucernam amittere dolebant. Sabbatum erat, & duxerunt illam in domo infirmorum, peccata ſua ſacerdoti verè confitens, & ſacrum Corpus Chriſti accipiens. Jacente illa in lectulo ſuo, hora ſexta apparuit ei in avis ſpecie hoſtis qui cum ea diu pugnaverat, tentans ſi fortè in aliquo eam poſſet tabeſcere; ſed Dei gratia nihil ei fraus ſua profuit, quia victus atque confuſus ab ea diſceſſit. Sero autem facto, faciem ſuam vertit ad parietem. Nos verò qui præſentes aderamus, eam obdormiſſe credebamus; ſed illa tam corpore quàm anima pervigil exiſtebat, ſponſi ſui conſolationem atque viſitationem præſtolans, in quo omnem ſpem ſuam poſuerat. Rex verò cœleſtis ſponſam ſuam nocte illa viſitare dignatus eſt; & miſit ei nuncium ſuum qui blando colloquio eam alloquens, verba conſolationis retulit ei dicens: O Deo dilecta atque grata anima, ſcito bellum tuum jam eſſe peractum. Mirabiliter illud cœpiſti & mirabilius conſummaſti. Illa verò ſuper eum mirabatur, & quis eſſet interrogavit. Et ille dixit: Frater tuus & caro tua. Illa alitèr eum non novit; ſed ſcimus quod omnes nos Dei miſericordiam aſſequentes fratres ſumus. Cœpit illa clamare; ſed ille ut taceret monebat eam dicens: Tace, expecta ſecundum nuncium. Venit ſecundus & dixit: O Dei amica, ſcias te bellum tam bene tamque fortiter peregiſſe; quod uſque in finem ſæculi inde ſaltatum fuerit atque citharizatum. Illa iterum cœpit ſic clamare ut omnes miraremur. At ille dixit: ſile, expecta tertium. Venit tertius & dixit: [illegible] Dei amica, miſſus ſum ad te ab eo qui annulum ſuum dando, te in prælio victricem eſſe promiſit. Quia ergo bonum certamen certaſti, curſum conſummaſti, ideo ſeipſum tibi tribuit, ut in hereditatem eum habeas & ſine fine poſſideas. Quid ultra tibi poteſt facere, conſidera, & vide ſi nihil ditius aut nobilius ſe ipſo tibi dare valet. At illa clamavit; nihil amplius non ſolum in terra; ſed neque in cœlo deſidero. Hoc eſt quod ſemper optavi; propter hoc me ipſam abnegavi, omnemque mundi gloriam & cuncta terrena meis vilueruut oculis. At ille: adhuc verbum tibi affero optimum. Sexta feria unctionem petes, ſciens pro certo quod die Dominica vinculo carnis ſolveris, amodo clama [illegible] ne ſileas. Tunc illa clamare cœpit & ore ac manibus dicere; Quis vidit talia? Quis unquam crederet, ut in me creator tanta operari dignaretur? Nos verò qui ante eam adſtabamus monebat, ut creatori gratias ageremus dicendo: Tibi laus & gloria in excelſis Deo. Revelata ſunt ei hæc die Dominica ad primum ſomnum diebus octo ante tranſitum ſuum. Poſtea ait, ut veſperas ei dicerent, & ipſa cum eis dicebat. Cumque dicerent *laudationem Domini loquatur os meum*, dixit eis: Meus cibus eſt iſte verſiculus, & repetivit illum dicendo uſque ſepties. Quantùm Deo devota tota hebdomada illa quod ſupervixit, exiſteret, dicere nequimus. Videbantur ei illi ſeptem dies ſolemnes eſſe atque dominicales. Redeunte autem ſexta feria, præceptoris ſui juſſa nequaquam oblita; in eccleſiam ſe deferri præcepit; & accerſito ſacerdote ei peccata ſua confitendo diu loquuta eſt. Poſtea ſancto oleo ſe ungi poſtulavit. Poſt unctionem ſacri olei & perceptionem ſacratiſſimi Corporis & Sanguinis Chriſti lectulum ſuum ante feretrum paraverunt. Videns ergo Dei ſponſa deſiderium ſuum præter carnis diſſolutionem totum eſſe completum, Deo inceſſanter gratias agebat. Reſpiciensque nos dicebat: Ecce quam dives ſum, divitia mea nunc incipit, & ſine fine manebit. Cariſſimæ ſorores, congaudete mecum & congratulamini, quia jam adepta ſum inenarrabilem gloriam quam oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit. Nunquam tam bene epulata ſum quam hodie. Hæc & his ſimilia ſine fine dicebat. Nocte ergo revocante crepuſculum, omnis pene conventus eam circumdedit, audientes ſacra verba quæ ab illius ore procedebant, eamque tamquam angelum cernebant. Media vero nocte præcepit, ut matutinas B. MARIÆ ei diceremus, ipſaque nobiſcum dicebat. Poſtea puſillum quievit. Poſt hanc pauſationem clamavit & dixit: Tibi laus & gloria in excelſis Deo. Et monebat nos ut cum ea diceremus. Iterumque cœpit pſallere: Gloria tibi Trinitas. Viſis vero his, mirabamur ſcientes, quia jam gaudiis frueretur æternis atque cœleſtibus vallaretur agminibus. Tunc domina MARGARITA comitis THEOBAUDI filia monuit eam ut pro Dei amore & ſancta caritate nobis inſinuaret quid erat unde tantum gaudebat, tantumque gloriabatur. At illa fonte caritatis jam inebriata, hilari vultu reſpondit: Libenter dicerem, ſi à Deo mihi daretur facultas, & poſt puſillum dixit: Tibi laus & gloria in excelſis Deo. Poſtea ſigno oſtendit nobis ut taceremus. Factoque ſilentio, dixit: Vultis ſcire quali fruar gloria? Et nos clamavimus: Etiam, domina, volumus. At illa: venit mihi vox de cœlo dicens, quod anima mea à corpore egreſſa ſine pœna in requiem transferatur æternam. Hæc audientes Deum laudabamus. Et iterum facto ſilentio dixit: Audivi ſecun-

Digitized by Google

dam vocem dicentem mihi: Scito animam tuam jam junctam eſſe illis qui ante Deum aſſiſtunt. Et poſt puſillum dixit nobis, Deo gratias agite, dicentes: Tibi laus & gloria in excelſis Deo. Poſtea dixit nobis: Venit tertia vox & dixit mihi: Rex cœleſtis ſeipſum tibi dat. Hoc verbum mihi quatuor vices intimavit. Cœpit iterum dicere: Gloria tibi Trinitas, & tota reſponſoria pſallendo. Poſtea cœpit pſallere, Leva Jeruſalem oculos, & poſt puſillum dixit: Audivi vocem quartam dicentem mihi: Scias te debitum mortis perſolvere die quo auctor à mortuis reſurrexit. Oſtendebatque nobis verbo & ſigno: Mira ſunt valde, que miranda quæ vobis dico, & non poſſum quia ſi Deus miſereatur mihi, tota ſum inſipiens pro veſtro amore. Rogo ergo vos, dilectæ ſorores, ut Deum ſponſum veſtrum diligere ſtudeatis, ejus ſervitio adhærere procuretis, ſcientes me propter ſilentium & propter Dei ſervitium ad hanc gloriam perveniſſe, lingua nequit dicere, nec ſenſus valet exprimere quantis nunc perfruor deliciis. Nos vero eam precabamur ut divitiarum ſuarum participes efficeret. At illa dixit: Deo volente participes eritis, & in noviſſima hora mecum gaudebitis. His auditis, Deo gratias egimus pro inenarrabilibus miraculis quæ nobis indignis dignabatur oſtendere. Sancta igitur virgo noctem illam ducens pervigilem in laude Dei uſque mane perſeveravit. Mane autem hora tertia aſpexit circumſtantes, & dixit eis: Fatigatæ eſtis, quia noctem iſtam pervigilem mecum duxiſtis. Pſallam igitur verbis, & per hoc ſomnum auferam ab oculis veſtris. Cœpit pſallere: *Ave maris ſtella* ter repetendo, *Monſtra te eſſe matrem*, & proſam quæ vocatur *Ave Maria*, & *Salve Regina miſericordiæ*, cantando ſupra vocem ter, & *Jeſum benedictum*. Poſtea cantavit *Virgines caſtæ*. Nos de ſubtus cantabamus; illa vero deſuper ſumma voce cantabat, manibus applaudebat, digitiſque tympanizando. Quàm pulcre, quàm devote, & quàm ſanctiſſime hæc ſacra virgo ſequentiam iſtam cantaverit ſcribi non poteſt. Quis eam cantando immortalem ſponſum ſine devotione cordis audire poſſet? Aut quis vultum ejus ad inſtar angeli ſine fonte lacrymarum aſpiceret? Utique nemo. Aſpiciebamus eam, & præ gaudio ac dulcedine quaſi cœleſti pane reficiebamur. Quando cantabamus *ſomnus illi placidus in caſtis eſt finibus*, illa dicebat verbo & ſigno, *in meis eſt finibus*. Dicebamus *in earum pectore*, illa dicebat, *in meo pectore cubat in meridie*. Quando dicebamus *his quoque floribus*, illa dicebat, *ego flos Chriſti pulcherrimus*. His finitis cœpit pſallere *Deſcendit de cœlis* repetendo novem vicibus, *Deus & homo*. Poſtea petiit ut in feretro poneretur. Poſita eſt autem ſe ſignando, noſque Deo commendando. Obſtupeſcebat autem ſuper his quæ de ea fiebant, & dicebat. *Quàm magnificata ſunt opera tua Domine*; duo mihi ſunt oculi, illis duobus quæ in cœlo ſunt, & quæ in terra aſpicio. Referebat quoque nobis ſe linteaminibus niveis involvi, & miræ ſuavitatis

A odorem coram ſe ſentire; & interrogabat nos ſi tantum ſplendorem atque candorem videremus, & ineſtimabilem odorem ſentiremus. Poſt modicam quietem gaudere cœpit & pſallere: *Tibi laus & gloria in excelſis Deo, Domine rex Deus, rex cœleſtis*, ter repetendo, *Jeſu Chriſte* ſepties ſupra vocem, & ultra vocem organando. Poſtea rogaverunt eam dicentes: Dic nobis, Dei ſponſa, quid tibi videtur. At dixit heri per nuncios: Seipſum tibi dat audivi; nunc autem ab ore ſponſi mei: Meipſum tibi trado; audio. Quàm diverſum, ineſtimabiles ſunt divitiæ meæ. Unde ſponſa cum ſponſo &

B ſigno oſtendebat: ſicut caro oſſibus jungitur, ſic & ego ſponſo meo jam juncta ſum. Rex meus & ſponſus meus per ſe & nuncios ſuos me mirabiliter confortavit. Sed inde plurimum admiror quod regina mea per ſe, nec per nuncios ſuos nondum me conſolatur. Nolo eam inde vituperare, quia adventum ejus confidens de ſua * libertate præſtolor. Pertranſiens autem ſic Chriſti ancilla totum diem ſabbati, nocteque dominica, numquam à laude Dei vacans. Deinde aurora clareſcente dixit nobis: Surgite, & ſumma voce cantate, *Ave maris ſtella*. Ecce adeſt domina mea, regina mea, cum

C magno comitatu, magnaque proceſſione gaudentes atque exultantes. Et interrogaverunt eam quid diceret. At illa dixit: licentiam dicendi non habeo. Poſtea horam vocationis ſuæ læta & hilaris expectabat. Videns ergo Chriſti ſponſa diem reſurrectionis uſque ad horam tertiam tranſiiſſe, moram reſurrectionis ſuæ ferre non valens, cœpit conqueri ac dicere: DOMINE JESU CHRISTE qui mihi indignæ famulæ ancillæ tuæ per nuntios tuos pollicitare dignatus es, ut die reſurrectionis tuæ me ab ergaſtulo carnis educeres, reſpice in me & miſerere mei. Mi dilecte, noli me in hoc exi-

D lio amplius morari. Poſtea petiit ut ſanctam crucem afferrent. At ubi eam vidit à lectulo ſurrexit, & accipiens eam cum manibus dixit, Amor meus, gratia mea, gaudium meum, deſiderium meum, tu mihi omnia es, nihil præter te deſidero, nihilque peto, niſi ut à corpore ſolvar. Mi dilecte, ubi ſunt promiſſiones tuæ? Quamdiu me hic cruciari pateris? Perfice quæ promiſiſti. Veni, dilecte mi, veni, noli ultra morari, quia amore langueo. Dum ergo orationem ſuam finiret, cœpit ſudare. Et dixit nobis: Adeſt ſudor mortis. Circa horam nonam præcepit ut tabula percuteretur. Dein-

E de cœpit agonizare, ita ut omnes eam jam migraſſe crederemus. Cumque eam abſolvere vellemus, oculos, manuſque ad cœlum erigens, clamavit & dixit: *Gaude Dei genitrix*. Deinde oſtendit ut taceremus, nihilque aliud præter hoc quod nobis diceret diceremus. Et poſt puſillum dixit: *Laqueus contritus eſt, & ego liberata ſum*. Poſtea dixit nobis verbo & ſigno: clamate omnes, clamate quantum poteritis, clamate. Et dixerunt ei: Dulciſſima domina quid clamabimus? *Gloria in excelſis Deo* pſallendo. Cœpimus itaque tam alte pſallere quantum voces potuimus attollere. Quo finito dixit: Adeſt

* libertate.

Adeſt Deus veniens animam meam ſuſcipere. A Hæc dicens glorioſa migravit ad Chriſtum cum quo vivit in ſæcula ſæculorum. Amen. VII. idus Octobris migravit à ſæculo domina Angelucia virgo Deo devota, clerica, nobilis, optima cantrix, flos eccleſiæ Fontis-Ebraudi, quæ ſanctiſſime inter nos vivens, tandem, ut ſupra ſcripſimus, æternam à Chriſto accipere meruit coronam. Quæ nobis de ſuo precatu ſponſum ſuum atque noſtrum reddat placabilem, concedatque nobis peccatorum noſtrorum indulgentiam.

VITA HUGONIS ABBATIS MARCHIANENSIS,

AUCTORE ANONYMO EJUS DISCIPULO.

Ex MS. monaſterii ſancti Martini Tornacenſis.

ADMONITIO PRÆVIA.

QUAM hic exhibemus, vitam Hugonis abbatis Marchianenſis reperimus in veteri codice bibliothecæ inſignis monaſterii ſancti Martini Tornacenſis, ex quo eam rogatu noſtro, annuente reverendiſſimo abbate, deſcripſit humaniſſimus ac religioſus vir domnus Doüay *ejuſdem cœnobii bibliothecarius. Auctoris nomen codex non prodit. Verum Hugonis ipſius fuiſſe diſcipulum ac familiarem ipſe non uno in loco indicat. In præfatione* Novi, *inquit* cum ; ■ bene novi : neque patrem quis novit ſicut filius, ■ ille filius, quem ſpecialiter ipſe, cum dilexiſſet ſuos, in finem dilexit. Cui etiam unico unice ſe & ſua dignatus credere, in parvis & in magnis; in privatis & publicis, intus & foris. *Et cap. 16.* Quotiens qui ſocius multotiens fui itineris, particeps ſecreti eſſe non potui. *Vid. cap. 4. & 15.*

Hugonem ſancti titulo donant nonnulli ſcriptores Belgici, tametſi Hugoni Menardo haud notus fuerit, utpote cujus altum habet in toto ſuo martyrologio Benedictino ſilentium. Ipſum etiam inter ſanctos prætermiſſos collocat Papebrochius, ad III. idus Junii, ubi de ipſo hæc habet : Hugo Abbas Marchianenſis ad Scarpum fluvium ordinis ſancti Benedicti mortuus anno MCLVIII. ut vir ſanctus & humilis laudatur à monacho antiquo Marchianenſi lib. 2. miraculorum ſanctæ Rictrudis à nobis ad diem XII. Maii editorum, ubi pag. 113. n. 61. & ſeqq. aliqua ejus vita & obitus deſcribuntur, ſicuti etiam à Bucelino lib. 5. annalium Gallo-Flandriæ pag. 234. & ſequenti, & à Rayſſio in auctuario ad natales ſanctorum Belgii Molani : qui ipſum duo titulo beati honorarit. In tractatu de patrocinio ſanctæ Rictrudis auctore Gualberto à nobis etiam edito, ſub finem enumerantur ſancti Marchianenſes, nulla facta hujus Hugonis mentione. *Hactenus Papebrochius.*

INCIPIT PROLOGUS IN VITA BONÆ MEMORIÆ DOMNI HUGONIS ABBATIS.

DIU lugere lætantem, & ſedenti ad epulas lacrymas importunas ingerere, neſcio utrum magis ſpectet ad ſalutem, quam ad ſapientiam : profecto ad neutrum, præcipue pro hac re, ubi vetamur contriſtari ſicut & ceteri qui ſpem non habent. Nemo tamen ſciens incommodum, planxiſſe ſuccenſeat tanto patre orbatos, tam pio, tam utili, tam ſaluta-

ri quam ſingulari in iſto tempore. Videre poteras quantum cunctis pene quos noveras in ſanctitate & juſtitia præmineret, & quamquam multis præclarior, humilior univerſis. Proinde iſta dolemus penitus oblita [illegible] ſubtracta à nobis, non illum qui tranſivit ad meliora. Nos noſmetipſos plangere poſſumus, non illum qui in cœlo ivit, jam civis ſanctorum & domeſticus Dei. Quidni civis eorum quorum vita vixit, tribulationes perpeſſus, expertus tentationes? Porro domeſticum Dei fore, domeſticum fidei, nemo ambigit, maximeque illius qui amicum facit operans per dilectionem. Propterea ſi quid amiſſum eſt, nos amiſimus, ille nihil amiſit, immo & mutavit in melius. Amiſimus te, pater Hugo, pater amantiſſime: amiſimus dulcem paternitatem. Factus es nobis dolor incomparabilis, damnum irreparabile. In nos mala hæc omnia devenerunt, nam tu malum evaſiſti; ſed noſtrum amplius poſt te labor & dolor. Vixiſti ut uni Deo & tibi, nec tamen in hac vita tibi, ſed & multis ut ſalvi fierent. Vita quippe tua omnibus exemplum bene vivendi fuit, ſpeculum ſanctitatis, forma religionis, norma juſtitiæ. Norunt hoc tui, quem & oblivîſci nolunt jam mortuum & ſepultum in terra oblivionis. Sic eſt profecto in mortuo & tali mortuo legem non imiteris. Viva lectio eſt quæ vivit cum Deo. Magiſtra peroptima memoria cordis eſt de codicis expreſſa magiſterio, utero impreſſa mentis. Ab hoc nimirum alienati ſunt peccatores errantes & abeuntes in adinventionibus, viam autem civitatis habitaculi neſcientes. Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam patrum præcedentium non cognoverunt mores eorum, præcepta, & legem vitæ & diſciplinæ. Ideo igitur fide fletu abſorpto, petitis ut poſteris virum juſtum mandemus, ne beneficio quo uſi ſumus fraudemus futuros in generatione ſua. Et quidem ad illuſtrandos viros illuſtres elegiſſe potuiſſetis hominem majoris prudentiæ, ſed quod fateri fidei pietate premimur cui magis hoc notum neminem. Novi illum, & bene novi; neque patrem quis novit ſicut filius, & ille filius quem ſpecialiter ipſe, cum dilexiſſet ſuos, in finem dilexit: cui etiam unico unice ſe & ſua dignatus credere in parvis & in magnis, in privatis & publicis, foris & intus, unde nec ingratus tantæ gratiæ debeo apparere vobis duntaxat quæritantibus non eloquentiam ſed veritatem. Et ſcimus quod qui loquitur & facit contra eam, peccat in animam ſuam. Tamen & ſi voluero mentiri, numquid non eſſem inſipiens, adhuc præſto extantibus qui noverunt illum, ejuſque virtutes, & opera Dei magna in illo? Cujus pavens offenſam, ſi ſilentio damnare velim, quod ipſe per eum voluit operari, huic proœmio finem dabo, iter intrans propere peragendæ, ut fidimus, narrationis.

Explicit prologus, incipit vita.

I. Hugonis pueritia.

Proſapiam virorum fortium, quam cum gratia natura communiter operatur, huic operi ſatis inditum ſit, quod venerabilis pater Hugo in Tornaco urbe regia bene natus, ibi pueritiæ ſuæ tempus implevit, puer bonus & docilis: habuit nempe ſenſum magiſtrum ingenii, artium repertorem, qui ei innatus facile introduxit eum in viam prudentiæ. Si quominus ſpiritum adeptus eſt bonum, qui ſenſum illuminat, intellectum ſenſui adminiſtrat, quia ſpiritus intelligentiæ eſt, & docet hominem ſcientiam. His duobus fretus, crevit & profecit in bonitate & ſapientia apud Deum & homines, ſane litteras quam plurimum amabat. Verum quamquam omnem pene, quæ tunc temporis ejus competebat ætati, litteraturam percurreret, ſtudioſius inflexit pedem in via morum. Et legens de ſingulis in matrice ſuæ mentis, primum pudor bonus poſſedit puerum. Nec contemptus cum ingenita verecundia ab ipſo pueritiæ tempore uſque ad diem mortis ſuæ valde diligere cœpit veritatem & manſuetudinem. His aſſuefactus comitibus, viam vadens virtutum, ſpreta parte ſiniſtra, tenuit eas, nec dimiſit, donec introducerent illum in domum matris ſuæ & in cubiculum genitricis ſuæ. Hæc denique illum domi & foris, foro & ſcholis, pariter comitabantur puerum informantes ſine quibus ipſe nuſquam abibat, nec faciebat quidquam aut loquebatur. Quod faciebat pium, quod dicebat verum, abſque dubio erat. cum ſuis coætaneis pueris tam pure ſe habens in ipſo puerili ævo, non magis miniſtrante natura quam gratia magiſtrante.

II. Remis ſub Alberico archidiacono ſcholas frequentat.

Deinde cum adoleviſſet, & ei jam adoleſcenti expedire videretur terram alienam ad diſcendum expetere, ne in ſua, qua dives erat, fallacia divitiarum bonæ ſpei ſeminarium ſuffocaret, quod de illo habebant omnes ut multis contigit, exiit de terra ſua & de cogitatione ſua, ſed non ſciens quo iret, & cum quibus. Legerat quippe puer quid nunc obſervare deberet tempore accepto. Cum viro innocente innocens eris. Propter hoc elegit ſibi ſocios, qui magis eſſent magiſtri quam ſocii, honeſtate probabiles, graves maturitate. Quibus aſcitis cum magiſtro Galtero de Mauritania, qui nunc Lauduno epiſcopatur, & erat notus adoleſcenti. Fervebat eo temporis & eo loci grandis ardor diſcendi, & civitas illa requiſita tunc nimis, propter eruditos & erudiendos corde in ſapientia, qui multi convenerant, tam multos, aiunt qui viderunt, ut clericis cum laïcis aliquando altercantibus, clerici cives multitudine viciſſent, niſi mox pace facta inter eos, iſti ſcholas, illi fora repeterent. Magiſter Albricus ejuſdem urbis archidiaconus magiſtrabat, & magna magnorum virorum apud eum eruditio, nec minor pene diſtrictio diſciplinæ, tum per archidiaconum docentis reverentia, tum per archiepiſcopum præſidentis in urbe, quem, ut vere decebat, omnes reverebantur. Sed ut de illo quod ad rem attinet aliquid inferamus, erat homo in lectione ſatis diffuſus, gratus, facundus,

ſed non adeo in quæſtionum ſolutione. Verum ille Mauritanenſis unus de ſuis auditoribus ingenio prævalens, utpote argutus & acutus, ei frequenter opponebat, & non reſpondebat ei verbum. Quid ergo? Stomachatus magiſter; hæc in dies illo agente, avertit omnino faciem ſuam ab eo, & jam cum illo non loquebatur. Quam ob rem quia hic erat alienigena, ut daret locum iræ, ad ſanctum Remigium in eadem urbe ſe contulit, & ibi ſcholam fecit. Et factum eſt dum iret, ſecuti ſunt eum multi, tam de illius diſcipulis, quam de ſuis, qui noverant eum, & venerant cum eo, cum quibus & venerabilis adoleſcens ſuus compatriota, & de condiſcipulo ante, modo factus diſcipulus quemadmodum & illi. Factaque eſt in brevi diſcentium ſub illo docente turba non modica. Nec deſtitit doctor prædictus, in hoc non bene ſeipſum docens, iræ livorem addere, perſequens & prohibens cum ſcholari, utique volens expellere eum de finibus ſuis. At ille archidiacono non valens reſiſtere, ut dicere poſſet, principes perſecuti ſunt me gratis, perſecutionem paſſus in una civitate venit in aliam, cum multo comitatu ſuorum, inter quos & noſter iſte, id eſt Laudunum, coadunatis clericis tam domeſticis quam exteris qui ſequebantur eum, fecit quod voluerint, & ibi legit ſimiliter.

III. Domi eum docet Robertus poſtea ſecundus abbas Claravallis.

Erat inter ceteros illic philoſophantes vir probus & honorum morum ROBERTUS tunc clericus, poſt monachus de Claravalle & abbas ſecundus, & in divinis ante claruerat, nuper autem de medio factus. Hic adoleſcentem domi docebat, & magiſter extitit ei non communi lectione contento cum ceteris. Et hujus gravitas illi nonnihil profuit in ætate non gravi. Potabat de pectore viri cum aqua ſapientiæ lac doctrinæ, cujus & affatus & aſpectus ad æmulationem virtutis fiebat diſcipulo non parum ſalutaris. Et amabant ſe invicem multum ex tunc & deinceps, & denique quomodo in vita ſua dilexerunt ſe, ita & in morte non ſunt ſeparati. Præceſſit ad Chriſtum ille, & iſte ſecutus eſt tempore modico, & ordine recto, videlicet magiſtrum diſcipulus. Hæc hactenus, ut attendas ſub quibus tutoribus & doctoribus actus & alitus eſt uſque ad debitum tempus, & reditum ſuum in propria urbe. Non vacavit otio, non ſine ſocio uſquam ivit, qui & pudicos informaret ad mores, & impudicas removeret opiniones. Nec immerito propter hoc præfatum præceptorem ſuum de terra ſua in alienam, & de civitate in civitatem ſecutus eſt eum. In virga ferrea regebat quos legebat. Teſtantur multi de hoc, & hii qui de his erant. Conſuetudo ei in Gallia non Gallorum erat gymnaſium habere non male infamatum. Legens ſub eo aut honeſte omnino ſe ageret, aut omnino fieret extra ſcholam. Sed cuſtodia ab homine pro nihilo haberetur, niſi Dominus cuſtodiſſet adoleſcentem.

IV. Feminæ exhorret blanditias.

Vigeſimum ætatis annum converſionem ſuam fecit in mundo, vir mundus, tum in domo paterna, tum ad diſcendum in exteras profectus regiones. Et hoc tempus pene, ni fallor, plus ardens, plus provocans flammam pubeſcentis ætatis, prurientis libidinis. Quin & abundantia in rebus ad carnales delectationes explendas divitem & delicatum poſſet illaqueare facilius. Qui tamen in omni tempore unius tantum feminæ blanditiis illectus, ſed raptim avulſus, & in ſeipſum reverſus, mox conceptam fœditatem exhorruit, & ingratam voluptatem violentior voluptate contempſit. Sic ſui ipſius durus debellator, cum quem in ingreſſum mortis tetenderat retraxit pedem, eventu illo fortior factus & cautior, nil tale ulterius attentando. A Domino plane potuit iſtud, & eſt mirabile temporibus noſtris. Non enim ita iſti hujus temporis ſcholares clerici, inverecundi ad vitia, impudici ad mores, ubique relinquunt ſuæ ſigna ſtultitiæ. Væ eis à malitia & miſeria dierum iſtorum. In ſua ſuis nullius boni exemplo fiunt, quin potius alter alterum ducit ad mortem. In alieno meliores non ſunt, & dum ſcholas adeunt, magis dyſcoli redeunt, ideo ſæpius occaſiones quærentes, ut ab amicis longè recedant, quatenus apud extraneos quo licentius, eo liberius abſque redargutione ſuas expleant cupiditates. Hi poſt concupiſcentias ſuas eunt, ibi pedes eorum ad malum currunt, & vel hic vel ibi nullus locus eſt, quem non pertranſeat luxus eorum. HUGONELLUS noſter pubeſcens & tener, multum aliter egit & aliter vixit. Cum draconibus in terra ſua abſque turpis culpa delicti, cum ſtruthionibus in ſtudiis, in terra aliena commoratus, revertitur non ſolum ſine querela, ſed & ſine infamia. Sed audi & aliud grande indicium egregiæ indolis & probitatis eximiæ.

V. Reverſus domum paternam honeſtiſſimè vivit.

Mortuo patre ſuo, poſt aliquot dies vidua mater remanſit in multis divitiis. Et delegaſſe volens filiis ſuis & filiabus partes antequam ex ipſa vita decederet, huic quoque ſuam partem de patris hereditate providit, quia eum diligebat. Nam poſt mortem viri ſui illum loco mariti ſemper habuit, quamdiu habuit, ſimul habitans in una domo, ſimul capiens cibos, & ad ejus pendens conſilium. Et ſignificatum eſt ei ab his qui erant parentes ſui & amici, quatenus dum haberet ad manum aliquid ecce beneficium dato pretio compararet. Quod etiam pater ejus adhuc vivens facere voluerat, ſed non acquieverat ille. Diſpenſatores quippe eccleſiarum in cathedris vendentium columbas reſidentes, quod gratis acceperant, gratis dare nolebant, alterius ſæculi Giezitæ; & quid iſte fecit? Leproſas manus prorſus aſpernatus eſt, & ſimoniacam cavit perditionem. Nec dare aliquid unde illi macularentur, nec unde damnaretur ipſe accipere aliquid tali pacto umquam conſenſit. Sic immaculatus manens, & mundus à delicto maximo, potuit facere mala & non fecit, Deo melius providente pro eo qui eum ad aliam* vocabat hereditatem.

VI. Sæculum devitans cogitat ad S. Martini monaſterium.

Et hinc cœpit ei magis ac magis mundus vileſcere, & deſiderium creſcere vitæ altioris. Erat cum eo quidam cognatus ſuus, qui ab eo

admonitus idem notum habebat & frequenter loquebantur ad invicem quidnam facerent de hoc. Nam inſcia matre & ſuis id fieri oportere, quod ſi præſcirent nulla ratione permitterent. Nec prætereunda viſio, quam ante aliquot dies viderat illa de illis. Vidit nempe in viſu duo oliveta plantata in poſſeſſione ſancti Martini in eadem urbe, quorum unum pulchrius & venuſtius altero, nimis erat altius & ſublimius, excelſum & elevatum à terra. Et iſtum cum magno ſuo dolore de proprio ortulo excuſſum, & illuc tranſportatum, & ſubito tranſplantatum, Nimirum illum portendebat qui ſicut oliva fructifera in domo Dei magnum fructum Eccleſiæ ipſius verbo & exemplo fecit & dedit in tempore ſuo. Tandem ergo cor ſuum aperuit cuidam de monaſterio ſancti Martini, & aperitur ei cum magna exultatione. Sed quoniam abbas aberat, expectare juſſus eſt uſque ad reditum. Qua expectatione ſuſpenſo, propter excreſcentes cogitationes continuas, mutatus vultus ejus, ad votum ſuum animo immobili permanente. Quem mater advertens ab heri & nudiuſtertius taliter tranſmutatum, intellexit mutationem corporis de mutatione cordis. Et recordata ſomni ſui quod aliquando viderat, aliquid cœpit ſuſpicari quod nollet, expaveſcenſque etiam conjicere cœpit utrum [illegible] hunc modum viſio impleretur. Nec tamen cuiquam locuta eſt quidquam de verbo hoc, quia non poterat credere quod filius ſuus dilectus eam ſe vivente desereret. Non ut voluit factum eſt, filio inhiante ad votum quod voverat. Rediens autem, abbas [illegible] rem agnoſcens de adoleſcente gaviſus eſt gaudio magno valde. Et incontinenti mittitur miniſter, & liber per miniſtrum in quo litteræ latentes incluſæ erant, continentes exultationem omnium de adventu ejus, & quod in monaſterio in craſtino expectaretur ab omnibus. Et ſedenti ad menſam juxta matrem ſuam ſub menſa porrigitur ei liber cum literis, ne litteræ pro ſe porrectæ rem detexiſſent matri. Cum ergo accepiſſet, exivit continuo. Erat autem nox. Et divertens in diverſorio cum illo qui pii hujus furti & voti conſcius erat & ſocius, cum legiſſent cognoverunt de verbo quod mandatum erat illis de negotio hoc. Nocte illa non dederunt ſomnum oculis ſuis, nec palpebris ſuis dormitationem. Mane autem facto venerunt ad locum. Ibi mirabilis juvenis matrem ſuam viduam in templo orantem invenit. Attollens autem & illa oculos ſuos, vidit illum intrantem, [illegible] ſicut poſtea confeſſa eſt, quoniam eum multum amabat, anima illius præſagiente quod gerendum erat, commota ſunt omnia viſcera ejus ſuper filium ſuum. Ille vero manens immotus abſque benedictione & ſalutatione matrem prætericns, ingreſſus eſt monaſterium, & loquens fratribus receptus eſt ab eis, [illegible] factus eſt quaſi unus [illegible] ipſis. Receptus eſt ſimiliter & lætanter alter ille cum eo propter eum, quoniam ſine litteris erat bono, ſed ambo in uno ſpiritu advenerant, in eodem ſpiritu ſibi facti propinquiores.

VII. Parentes ejus vim ei faciunt.

Vides lector virtutem viri in ipſo, maximo fervore ætatis ſuæ miro zelo ſæculum fugientis, opes [illegible] luxus viriliter contemnentis, odientis carnem ſuam & matrem denique carnis ſuæ, ut lucrifaceret Chriſtum. Quis putas iſte erit? Et adhuc majora his videbis unde magis mireris. Nam ecce quod fecerat in occulto, non eſt occultatum in populo. Fit rumor in urbe HUGONEM non tam raptum quam furatum, & ipſi qui receperant eum fures ſunt, inquiunt, & latrones. Irruit cum gladiis & fuſtibus parentum fortitudo, multitudo occurrit. Fores effringunt, currunt [illegible] quærunt per angulos, occurrentes exturbantes, & volentes extrahere intromiſſum qui tunc ſeorſum abierat, & fecerant eum ſedere propter tumultum populi. Et ille ſciens, ſinite me, inquit, exire ad eos, ætatem habeo, ipſe pro me loquar. Oblatum Chriſto; confixum cruci, hoſtiam ſuam auferre non poterant. Et procedens, ut viderunt eum in ſancto habitu, projectis armis & lachrymis ora perfuſi, dederunt clamorem in excelſo. Quos ille inflexus ad fletus, paucis allocutus & conſolatus, ut potuit, cum obſiſtere jam non poſſent, illis abeuntibus, ipſe remanſit in manu Domini, etenim manus Domini cum illo confortans eum erat.

VIII. Qualis in tyrocinio fuerit.

Nunc qualiter in monaſterio tyrocinatus ſit novus, ſed fortiſſimus cœnobita ſcribere ex parte operæ pretium eſt, & imitari virtutis. Erat amator ordinis ſui multum & ſollicitus, Quandò iota unum vel apicem unum etiam de mandatis minime præterivit? Tempore lectionis lectioni libenter operam dabat, & erat valde memor eorum quæ legerat ad faciendum & proferendum ea. Dominus dederat illi bonam memoriam, & linguam eruditam, præcipue in his quæ Dei erant, ut nihil requireres unde non mox reſponſum acciperes ab eo. Ceterum ad ſolemnia divinorum tam devotus & ſedulus aſſiſtebat, ut ad tres primos quos noveris procul dubio perveniſſet. Pſallebat Domino in voce pſalmi à primo verſu uſque ad ultimum, non tota die [illegible] nocte ceſſabat laudare nomen Domini. In refectione corporis ſui nec queſtuoſus erat nec curioſus, licet admodum parcus. Hinc eſt quod pauperem illum victum fratrum antea inſuetum ſibi adeo ſufficientem habebat, ut matri aliquando flenti & quærenti quomodo tam delicate nutritus, tam dure vivere poſſet, veraciter reſponderit, quod in auſteritate illa & paupertate delectaretur ſicut in omnibus divitiis. Et maxime à principio perfecto odio oderat illas ſingularitates & abſtinentias ſingulares in alimentis vel veſtimentis, quæ magis pertinent ad vanitatem, quam ad utilitatem. Videat, aiebat, cui me ſemel commiſi quid de me faciat, de cetero me non debeo intromittere. Et aſſeverabat eos qui privata præferebant communibus cui renuntiaverant, quaſi magiſtram tantum ſequi propriam volunta-

Digitized by Google

tem. Huic ipſe ſemper perpes extitit adverſarius in ſe & in ſuis. Illa enim eſt, inquit, quæ naturæ docet non parcere, rationi non adquieſcere, ſeniorum non obtemperare conſiliis, non obedire magiſtris. Sicut audivimus, ita & vidimus in eo ex quo novimus eum. Nec inter nos veniens ex inſtanti ea quæ diximus & tam ſubito facere didiciſſet, niſi diu exercitatus in ſuis longiori uſu & conſuetudine nihil aliud facere potuiſſet. Et hæc quidem abſque eo quod intrinſecus latuit, puritate & innocentis vitæ humilitate & patientia, præter ea quæ extrinſecus erant ſupereminens cunctis quos novimus. Nam & cum his qui oderunt pacem erat pacificus, in tantum ut loquens illis de pace, ab eis frequenter graviter impugnatus ſit gratis. Talia tamen non humiliare illum poterant, ſed inflare, niſi manus Domini tetigiſſet eum repreſſiſſet ne extolleretur. Et rurſum inter tot mala quæ pertulit cito potuiſſet deficere, niſi Dominus revelaſſet auriculam ſervi ſui, & oſtendiſſet ei novitio & rudi quanta in poſterum oporteret, eum pati pro gloria ſua. Hoc ita factum eſt.

IX. *Variis probatur tentationibus.*

Vidit ſe ductum in quodam ſpatioſo & ſpecioſo loco, in quo rex Dominus orbis terræ cœnam magnam præparabat quibuſdam juvenibus, circa viginti & quatuor annos habentibus, cujus modi ſcilicet tunc erat ipſe. Conſidentibus appoſuit eis filium ſuum ad manducandum. Ipſe autem qui hæc videbat unus erat ex diſcumbentibus, & manducaverunt omnes, & ſaturati ſunt. Poſt præcepit Rex, ut omnes qui manducaverant ad martyrium ducerentur & frangerentur crura eorum. Et videbatur mihi, ait, inter omnes illos qui paſſi ſunt, & ſi non amplius, non tamen minus paſſum fuiſſe ab omnibus illis & forſitan plus omnibus toleravi. Evigilans ergo in ipſo paſſionis articulo, ſtatim viſionem intellexit, & præparavit animam ſuam ad tentationem. Et neceſſe illi ut ſic faceret, & ut ſtaret in juſtitia & tremore. Nam ecce paucis diebus poſtquam hæc vidit, grandis eum invaſit tentatio abeundi retrorſum, ad ſæculum revertendi. Præponitur ei in corde ſuo contra propoſitum ſuum parentum amor, decor mundi, abundantia divitiarum, quæ omnia fuerat arbitratus ut ſtercora propter Chriſtum. Carnis etiam & ætatis infirmitas, dura & diuturna cuſtodia diſciplinæ, qua in dies impie nimis & acriter eum urgente, anxiatus ſpiritus ejus & anima in malis tabeſcebat. Nam non raptim vexatus eſt, ſed multo tempore fatigatus pæne uſque ad dejectionem. Nocte dicebat: quando conſurgam, & mane expectabat veſperam, repletus doloribus uſque ad tenebras, in tantum ut omnem eſcam abominaretur anima ejus, & appropinquaret uſque ad portas mortis. Tandem confortante eo qui pane de cœlo vivo ſatiaverat illum ante per viſum, jactavit cogitatum ſuum in Domino. Et ſtatim ſtatuit procellam ejus in auram, & ſiluerunt fluctus ejus, quievit tempeſtas, & ceſſavit quaſſatio. Elegitque permanere cum ipſo in tentationibus ſuis, ut ederet ſuper menſam ſuam in regno ſuo panem ex adipe frumenti, ipſum Dei Filium, non in figura, nec per ſpeculum in ænigmate, & quaſi per ſomnium, ſed in veritate. Quem tamen & hic interim in ſacramento vere & ſalubriter percipimus, ut poſſimus reſiſtere & perſiſtere, ne deficiamus in via, quod potens eſt debellare aërias poteſtates, eliſos erigere, ſtantes confirmare, & conſervare ne cadant. Et nunc reliqua proſequamur. Non enim igne uno excoctus eſt, non una tentatione probatus, repertus vir fidelis nec uno flagello filius flagellatus.

X.

Perſpiciens Hugo ſui ſpiritus tranquillitatem, cœpit magis ac magis in Deum proficere, ut ſi vidiſſes illum, mox diceres quia hæc mutatio dexteræ Excelſi eſſet. Et ipſe ſiquidem ſic erat tunc, ab hac convalle plorationis aſcendere de die in diem geſtiens per munditiam cordis, ad videndum eum, pro quo ſe duro carceri mancipavit. Et cum putaret omnia ſecum pacata eſſe, cum diceret pax & ſecuritas, ecce iterum ventus turbulentus repente & fortis irruit ſuper eum: ſed non cecidit, quia fundatus erat ſupra firmam petram. Nam conſiderans labores ſuos, & præmia non præponderans, de providentia & gratia Dei cœpit aliquid cogitare quod nollet. Non tamen hoc modo quod quidquid inde credendum eſſet fideliter, firmiterque non crederet, ſed aves illas patris, multarum gentium acres nimis & importunas patiebatur. Ipſæ ſunt quæ volitantes uſque ad cœlos, & deſcendentes uſque ad abyſſos, profundum judiciorum Dei inſcrutabile perſcrutari volunt, quas à ſacrificio cordis ſui & intentione penitus abigere non valebat cum volebat. Rurſum non fruſtra turbatur homo, donec in brevi ſol veritatis illuxit ei. Illuminat tenebras ſuas, precibus procumbere facit & fletibus, & redditum luci reddit & paci. A diebus illis uſque in extremis ab hujuſmodi, non tamen frequenter, impulſus eſt, nec everſus, ſcuto fidei magis munitus, quàm illo quocumque ſuo clipeo Saül ille tunc fuerit. Erat enim fideliſſimus, cujus fidei bonus odor in omni verbo quod dicebat, & in omni ſermone diffundebatur ſuper omnes qui audiebant eum. Exinde multum in conſuetudine habuit fidem & gratiam, & voluntatem divinam commendare, libros libenter legere, hæc eadem commendantes, increpare res optantes aliter evenire quam Deus fieri ordinaret, ut tolleret occaſionem maligno, & confunderet eum, & redimeret tempus à cogitationibus illis.

XI. *Segardi bacis & coadjutor, impeditque quominus indignus ei ſufficiatur.*

Præerat in Tornaco tunc temporis abbas Segardus, vir religioſus, bonæ opinionis, & melioris vitæ poſt Odonem, qui apud Cameracum in epiſcopum aſſumptus eſt, primus paſtor factus eſt in loco illo. Et is Odo noſtrum hunc Hugonem de fonte ſalutari ſuſcepit; quem & iſte Segardus fecit monachum, & dignum inventum ſacris ſimiliter ſublimari fecit ordinibus. Cumque videret eum quotidie tendere in anteriora, ſi forte cum Apoſtolo

Digitized by Google

comprehendere poſſet, etiam in paſcendis ovibus ſuis ſuum conſtituit coadjutorem, multum diligens & fidens in eum. Nec fruſtratus ab ſpe ſua, quem in omnibus & præ omnibus Deo placentem, illis utilem, ſibi fidelem in omnibus expertus eſt. Nam cum infirmitate & imbecillitate preſſus, propinquare ſe ſenſiſſet ad mortem, & apoſtolicæ ſedis legato forte inibi deſcendente peteret abſolvi, & alium ſe vivente ſubſtitui, exauditus eſt, & electio alterius fieri fratribus imperata. Quibus non Dei, ſed ſuum volentibus ordinare paſtorem, eligere inſtituerunt unum ex ipſis, litteratura & parentela ſatis idoneum, ſed de quo dubium non erat quod non digne quæreret quæ ſunt Jeſu Chriſti. Quod, ut ille advertit, fidei zelo ſuccenſus, paratus ponere animam ſuam cum conſiſteret peccator adverſum ſe, & Dei injuriam, & illorum incuriam, & abbatis periculum exuentis ſe; dum ille ſuper veſtiretur potenti virtute fecit de medio. Et egit hoc arte ſua ne id fieret, quod utique male fuiſſet impletum. Si quidem res omnis ad hoc devenerat, aut iſtum abbatiam ſuam in manu ſua retinere, aut illi cedere. Nam & factum eſt poſtea, eo mortuo poſt aliquot tempus, ad tempus malitia vincente ſapientiam ille (a) ſubſtituitur.

XII. Studet matri ut ſæculum derelinquat.

Videns itaque ſub tali cultore ſpinas & tribulos germinare terram quæ ferre ſolebat fructum bonum, contriſtabatur valde in mente ſua, & conturbabatur ab opere inimici, & à perditione gregis, & paſtoris deſidia. Verum non oblivioſus ſui, nec in agro Chriſti ſciens exiſtere otioſus, terræ propriæ manus injicit, & in matre ſua quam præfati ſumus ſemen fidei incipit ſeminare. Hortatur illam ut ſuis acquieſcat conſiliis, & ad Dominum convertatur: Reſpondet quidquid juſſerit ſe facturam. Vade tunc, inquit, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me. Et id etiam ſpondet, ſed ubi vis, inquit, ut eam? At ille: Egredere de terra tua & de cognatione tua, & veni in terram aliam quam monſtravero tibi, ut ibi quietius vaces Deo. Et fecit ſic, quia Spiritus-ſanctus loquens per os ejus ignem amoris ſui miſit in mentem matris ſuæ, & fecit vehementer accendi. Cumque relictis omnibus quæ poſſidebat, educeret eam; Clementia nobilis Comitiſſa, quæ Duciſſa appellata eſt propter conjugium ducis, quem poſt mortem prioris ſui conjugis Flandrenſis comitis Roberti duxit, in terra pabuli, loco qui dicitur Falſus-mons, monaſterium conſtruebat feminarum hoc in tempore, & audito quod mulier virtutis foret, multis prodeſſe poſſet, multis precibus inſtans ad exemplum aliarum profuturam ibi voluit retinere. Sed ille non permiſit, quia prope erat locus, & vicinus cognationi ſuæ, & adhuc manus ejus extenta in opere ſancto. Unde & multa Noviomum in monaſterium ſatis ſecretum & remotum ab hominibus, quod dicitur apud ſanctum Amandum, eam adduxit & induxit. Et manens cum ea per aliquot dies docuit illam opera quæ fecit ipſe. Et condiens mentem ejus & ventrem pane doloris & aqua anguſtiæ, monebat facere pœnitentiæ fructus dignos, & digne in omnibus converſari. Nec hoc quidem prætereundum, quod propter mortem Caroli glorioſiſſimi comitis, quæ facta eſt in diebus illis, terra turbata adeo ut quiſque ovium caperet, ſpoliaret, perimeret, ipſe abſque conturbatione ante oculos pugnatorum eduxerit eam de terra iſta, in terram illam fide & oratione protectus [illegible] galea. Et eduxit eam cum argento & auro, & nemo in omnibus ſuis turbatus. Nam quod factum eſt, factum eſt ei pro miraculo, qui ſciens utique non quod feciſſet quod neſciens fecit. Necdum enim in via poſitus audierat de morte viri.

XIII.

Rediens autem Hugo ad ſuos, tribulationem & dolorem invenit, & nomen Domini blaſphemari per multos. Quid etenim? ſi caput languidum, & omne cor mœrens. Dominatore inique agente, diſciplinæ totius vigor emarcuerat, dum non erat qui foderet circa illam, & mitteret cophinum ſtercoris. Sed Heu! proh. dolor! qualis pater tales & filii. Inhoſpitalitatem ſectantes abſque omni tenore, charitatem non habentes, quod eſt vinculum perfectionis. Et hoc abſque eo quod intrinſecus erat. Nam iſta videntes foris dedignabantur intrare, etiam qui domum illam oppido diligebant. Quapropter Hugo frequenter hominem convenire, ſecreto corrigere, ut ſe corrigeret, aut licere ſibi egredi foras, & ire alicubi ubi viveret Deo. Hii etenim qui ſuberant non modo facere quæ dicebat, ſed nec audire volebant eum quibus gravis erat etiam ad videndum. Et ille non apponebat cor, nec facile movebatur ad talia, quamvis pro ſcandalizatis graviſſime uſtus ſcandalo eorum acerrime moveretur. Sed homo non acquieſcebat dictis illius, ſub tegumento manus ejus volens abſcondi, credens quod ſuſpicio mali aliquantulum tolleretur ab his qui foris erant propter eum qui intus erat & manebat cum eis, quem omnes ſciebant virum eſſe juſtum. Quid plura? Non defecit oratione ad Deum, prece ad omnes qui poterant ſubvenire conſilio apud ipſum. Verbis & monitis ſalutaribus donec ille ceſſit, & alter qui dignus eſt in loco ejus ſubrogatus fuit. Unde & uſque hodie ipſius meritis imputatur quod ſano capite & ceteris membris ſibi bene cohærentibus, ſervitur nunc Deo in domo illa ſicut in diebus antiquis pari devotione, & forſitan ordine diſtrictiori.

XIV. Hugonis zelus.

Lætatur in his & delectatur nimis vir religioſus, videns religionem in domo materna, cujus uterus eum portavit, & beata ubera cujus ſuxit, denuo reformatam in formam priſtinam, quæ paululum ante tota ibi languerat, & non habebat ſpeciem neque decorem. Et cœpit eſſe unus ex illis qui vigilabant pro ea, ſicut ſemper ſolebat, veternoſas conſuetudines abolendo, male radicatas evellendo plan-

(a) Is fuit Herimannus tertius S. Martini Tornacenſis abbas, qui ſcripſit hiſtoriam reſtaurationis ſui monaſterii præfuitque annis decem, poſt paralyſi percuſſus, locum ceſſit Walterio optimo abbati.

tationes in ſpiritu vehementi & brachio extento. Amicus quippe ſponſi ſolam gloriam zelabat ſponſi, & quod ſibi optabat bonum alios facere hortabatur, æmulans eos Dei æmulatione. Unde & erat omnibus diligentibus Deum ſicut amori, ita & terrori facientibus mala. Unum verbi gratia, per quod aliquantulum zelum ſuum quem habebat oſtendit, propitius quidem etiam in hoc facto, ſed vehementer ulciſcens ſicut & in omnes adinventiones eorum. Et illud quoque ſicut multis [redacted] poſterum ad cautelam, ita & reputatum ei ad juſtitiam. Quidam de fratribus laïcis converſis male diffamatus erat apud omnes, quod iniquiſſimo vitio proprietatis contra regulam converſaretur. Correptus ab eo ſæpius ſæpe reſipuerat, ſed tandem pertentante ſatana cor ejus mortuus eſt in peccato ſuo, & ſepultus in cœmeterio à neſcientibus quod ſic tranſierat. Poſtmodum inventus eſt duorum ſolidorum loculum habuiſſe poſitum in loco ad ſervandum. Et contriſtatus eſt vir Dei valde, tam pro defuncti periculo, quam pro ſcandalo ſuperſtitum illi quod habebant de tranſgreſſore. Cogitans autem quid utriſque prodeſſet, cum vellet parcere nemo, licet de recenti febre acuta quam habuerat adhuc debilis, ipſe per ſe tumulum effodit, & extrahit foras jam fœtentem, (triduanus enim erat,) & ejectum in ſterquilinio recollocavit, ubi viderent eum omnes qui prætergrediebantur viam, Pecunia, inquiens, tua tecum ſit in perditione. Quo facto tremuere omnes, [redacted] de cetero cavere ſibi, Phineès pugionem & zelum Petri in eo advertentes, qui in eorum ſpiritu & virtute hoc fecerat. Et poſuerunt omnes in corde ſuo dicentes, quod nequaquam viventibus parceret qui ſcienter peccarent, qui & puniſſet mortuum, cui non erat vox, neque ſenſus, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini.

Proprietatarium effoſſum projicit in ſterquilinium.

XV. Adverſitatibus patitur.

Sic igitur creſcente cotidie opinione bona, ſancta opera nobilitabant virum, & reverendum admodum faciebant, & dilectum Deo & hominibus bonis. Porro bonus odor occidit malos, & fiebant in dies ſeipſis deteriores; infeſtiores illi, & perſecuti ſunt filium lucis qui adhuc in ſuis tenebris erant, quia lux in tenebris lucebat, & tenebræ eam non comprehendebant. In quantis vexatum, laxatum injuriis, laceſſitum conviciis, non valuerunt extinguere lucernam quæ lucebat qui male agebant & odiebant lucem. Illa autem abſcondit ſe ab eis, & exivit de loco, non tamen abſque conſilio & permiſſu abbatis ſui nolentis eam perdere, ſed ſervare uſque ad tempus quo readmoveret eam. Et ecce in tempore iterum revocatur ab eo loco quo abierat, dans locum malitiæ perſecutorum, emotus perſecutionibus eorum. Quando à ſtatu ſuo quantalibet impulſio moviſſet eum, qui ſine lacrymis ſtetit ad tumulum matris, & de morte fratris non modo non eſt motus, ſed nec turbatus? Et forſitan turbatus, ſed non locutus, ne pluſquam propheta eſſet. Sicut audivimus, ita factum eſt. Siccis oculis ſepelivit matrem quæ genuerat eum, ſciens & certus quod quæ in Adam mortua erat, in Chriſto vivificanda iterum reſuſcitaretur. Nihilominus pro morte fratris omnibus miraculo exſtitit & ſtupori. Nuntiatur ſub nocte occiſus, impia quippe proditione ab hoſtibus ſuis præventus eſt & percuſſus. Et quid ille? In cymbalis benè ſonantibus in cymbalis alta voce & indefeſſa mox ad vigilias incipit laudare Deum judicem juſtum, ſciens juſſu Domini eſſe factum terribilis in conſiliis ſuper filios hominum. Vultus quoque illius non ſunt in diverſa mutati, ſed potius ipſe mutavit omnes, & qui imitari non poterant mirati ſunt univerſi. Et repleti ſunt ſtupore & extaſi qui ſciebant eſſe germanos, & hunc ita totum abſorptum in ſpiritu, ut viſcera ſua à ſe avulſa ſciret [redacted] non ſentiret. Erat enim magnus ſecundum ſæculum & honoratus: ſed vir fortis inter adverſa cuſtodivit conſtantiam mentis, quam ſemper inenervatam conſervabat in proſperis. Et ita pro certo comperientes vias hominis eſſe rectas, inimici quoque ejus convertebantur ad pacem. Fruſtra nempe ante oculos ejus conviciorum jacerent jacula, maculas opprobriorum, quem nec affectio carnis, nec dolor carnalis declinare poterant à rectitudine. Et factum eſt ut humiliatis omnibus ad pedes ejus, ipſe intraret & exiret cum illis. Et non erat qui aperiret contra eum os, vel ganniret. Et de his ſatis. Ille verò attenderet ſibi & animæ ſuæ, ut putares tunc illum primum acceſſiſſe ad ſervitutem Dei. Quocumque ibat, ſpiritu ibat, non præiens, ſed comitans & factitans opera ſpiritus. Quod horum evaſit manus ejus? Sic omnia faciens & cuſtodiens univerſa, ſicut qui ab his vitam procedere, & in his cognoſcebat conſtare. Nimirum hoc eſt quod ſcriptum eſt. Cum conſummaverit homo, tunc incipit. Et cum gloriaretur in Domino quod in talibus vita ſpiritus ſui eſſet, hoc quoque quod ibi ſequitur continuo expertus eſt. Corripies me & vivificabis me: ecce in pace amaritudo mea amariſſima. Nam ecce in feſtivitate ſancti Michaëlis præ nimia ſpiritus intentione & extentione in anteriora infirmitate opprimitur gravi & cordis & corporis. Exinanitur pœne uſque ad fundamentum in ea. Aſcendunt cogitationes in cor ejus valde illius contrariæ ſanctitati, voluntati inimicæ, & quas nec recipere, nec reſpuere ſolitus erat; jam ab his ſeſe vindicare vix prævalet una hora. Aſſueto luci, tenebris inſueto, & ipſæ tenebræ quantæ erant? Et tactus dolore cordis intrinſecus fatigatur uſque ad animam. Aufertur ſomnus ab oculis ejus, fatiſcit inedia, omnem penitus requiem, omnem amittit conſolationem. Hoc genus tormenti quo noſter hic Paulus etiam hac vice colaphizatur ab angelo, non tamen ut à miſſis vacaret, ſolita ſæpe uſus, & illius eſus edulio quod guſtatum affert vitam, & guſtato confortabatur. Quippe fide adjutum tentatio illa non abſortum reddidit, ſed probatum.

Ejus conſtantia in matris morte & fratris cæde.

XVI. S. Bernardi & Guerrici abbatis utitur conſilio.

Habuit & aliud conſilium à Deo per viros ſanctos qui dati ſunt ei ad conſolandum,

Digitized by Google

Illi erant domnus BERNARDUS abbas de A Clara-valle, [redacted] notus orbi, & domnus GERARDUS de Hinniaco, de quo quis ſit dicemus. Magnæ religionis, & ſingularis ſapientiæ, de magiſtro apud Tornacum, monachus factus in Clara-valle, & inde aſſumtus in abbatem apud Hinniacum. Hic & ante converſionem ſuam quamdam inchoaverat vitam, per quam placebat Deo, factus dilectus & vivens inter peccatores. Domum habens juxta eccleſiam, in ea clauſus manebat, ſanctis intentus exercitiis & deſideriis excitatus, ſemper aut legens, aut ſcribens, aut meditans, aut orans. Hæc erat vita ejus, ut deſiderando exerceretur deſiderio ſancto, abſque omni inquietudine ſæculari, admiſſis tantum modo quos ſancto illo ſecreto aliquando admittere dignabatur, quia digni erant. Qui divertens ad Claram-vallem, reſponſum accepit ab illo ſancto ut remaneret ibi, ne forte mundi malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio malitiæ deciperet animam illius. Et addidit. Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non habet ſublevantem. Frater autem adjuvans fratrem quaſi civitas firma. Ceterum, inquit, quod attinet ad perfectionem nulla major Petri perfectione dicentis: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Quid plura? C Illaqueatur ſermonibus ejus, adquieſcit conſiliis, & qui dumtaxat ſalutare venerat hominem, non monachare, abſque cunctatione & reſpectu retrorſum monachus de clerico, diſcipulus efficitur de magiſtro. Qui probatus inventus eſt ſuo ipſius judicio qui converterat eum, ſuper omnes homines qui morabantur in terra quos noſſet ipſe, dignum illum prima ſede conteſtans, utpote omnibus ſanctiorem. Hoc eſt teſtimonium quod perhibuit, & apud Hinniacum villicare conſtituit. Tantæ igitur ſanctitatis familiaritatem HUGO adeptus fuerat, & eo loco ut nemini in hac parte ſecundus foret. D Sicut enim animam ſuam ita diligebat eum, & ſicut mater unicum amat filium, ita ſe invicem diligebant. O quoties in illa ſua domo ſolus cum ſolo cœleſtibus ſecretis interfuit. Quid ibi dictum, quid auditum frequenter de pace ſanctorum, [redacted] de gloria eorum, ſolis illis conſciis qui adminiſtratorii ſpiritus ſunt miſſi in miniſterium propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis, exponere ſupra nos eſt, exprimere impoſſibile. Animalis enim homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Nihilominus elongato eo ab urbe propria, & in illo loco utrique nativo ſæpe ibat ad eum, veniens E à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis. Quoties de mane uſque ad veſperam incibati intro erant pæne obliti quod erant, niſi mente excedentes Deo, etiam cum Apoſtolo ſobrii eſſent nobis? Quotiens qui ſocius multoties fui itineris, particeps ſecreti eſſe non potui? Quoties cum anhelus id cuperem, admiſſus non ſum, intromiſſus ejectus ſum foras? Nec indignum tantillo mi[redacted] quod nemo magnorum abſque magna difficultate, & in neceſſitate multa gloriatus eſt meruiſſe. Huic ergo frequenter refundens cor ſuum venerabilis pater HUGO, ſicut & [redacted] aliquando quem ſupra memoravimus ſancto abbati, tamquam ab utroque vaſe electionis, & ſanus eſcam, & infirmus percipiebat medicinam. Hinc factum eſt, ut & propoſitum eorum, & ordinem & cohabitationem valde deſiderans, ſatis votis feciſſet, niſi in qua vocatione primum vocatus eſt, in ea ſic permanſiſſet ſecundum eorum conſilium. Unde & ardenti aliquando id explere, adeo ut nullam requiem dare poſſet ſpiritui ſuo, uſque ut ſibi viſum erat id non compleſſet, & per eumdem dominum Hinniacenſem id perfici imploraret, cum eſſet in terra ſua à Clara-valle reſponſum habuit quod datum eſt ad amicum, & de amico dictum: Ite dicite, ſanctus ille, dicite illi, ſic eum volo manere donec veniam. Quod cum accepiſſet verbum, confortatus eſt, & uſque ad obitum ſuum ſic manſit eorum acquieſcens conſiliis quibus inerat totus. Et nullatenus ab eis detentus tantopere, niſi in omnibus viis ſuis, vel potius in omni loco certi eſſent de vita ejus ſanctitate & juſtitia coram Deo. Lector meus, perpende quibus ſe credidit viris vir juſtus, quibus partitus curas ſuas, cogitationes, conſilia, quo ad vixerunt illi, illeque potuit. Nunc redeamus ad ordinem narrationis.

Cum igitur manu Domini ſe tactum ſciret, navi fidei impoſitus, ſpei ſuæ anchoram jecit in eum qui ſalvum illum facere poſſet à puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate, & ita tota hyeme periclitans in laborando, proxima quadrageſima ſalus reddita eſt illi ex toto, & ſopita turbatio. Per idem tempus evocatur Noviomum ab abbate qui tunc erat ibi, & nunc Ambiani epiſcopus præeſt. Ubi ſubprioris officium feliciter implens nemini obfuit, & profuit multis. Qui Romam proficiſcens vices ſuas commiſit ei totius ordinis & diſciplinæ, tuto id per eum actitatum iri ſciens & credens, & uno ferme anno ſatis idoneè diſpenſavit. Verum non diutius ſuſtinens abbas ſuus ejus abſentiam, revocato eo, in domo propria priorem fecit. Quis enim inveniretur melior illo? Quis dignioris vitæ? Cui profecto detrahere non valebant qui & libenter inſidiabantur ſanguini. Unde & teſtimonium habens bonum & ab his qui foris erant, factus eſt omnibus & bonis & malis forma bonorum, virga peccantium. Et hoc neceſſe illi. Decebat enim eum manu utraque uti, inniti firmiter cui plurimi innitebantur, nam innitebantur omnes. Abbas ſuus infirmus erat, & ſupportabat eum, ſanctus & ſimplex, [redacted] intricabatur pro eo, annoſus, & onus ipſe ſuſtinens, [redacted] faciens opus, ſolum illi reliquerat honorem & nomen. Ipſe enim erat lucerna ardens & lucens, [redacted] non erat abſcondendus ſub modio, ſuper candelabrum poſuit qui accenderat eam ut luceret multis. A Domino factum eſt iſtud, ipſe fecit hoc, & non ipſi nos. Et id ſcire quis velit? pauliſper attendat. Nam & ubique pro brevitate ſervanda, paucis multa perſtringimus, plurima prætерimus. Qualiter ergo nobilis datus ſit à Deo in

XVII. Fit ſubprior Hugo monaſterii, deinde prior S. Martini.

in lucem multorum, quanto compendioſius tanto competentius hic poterit ſciri magno Dei pariter & beneficio & miraculo.

XVIII. Eligitur abbas Marchianenſis.

Exiitit cauſa quod beatæ memoriæ tertius EUGENIUS tranſalpinaret in Galliam: A quo indicto concilio Remis, illud honorificentiſſime percelebratum eſt. Interea Sueſſionenſis eccleſia beati Medardi paſtore ſuo de medio facto, qui ſuſcitaret ſemen defuncti alterius electionem domini papæ impoſuit voluntati. Dominabatur in hac eccleſia Marchianenſi tunc temporis vir perhoneſtus, & matura perſona, dudum prior Corbeiæ, INGRANNUS nomine. Conſilio igitur totius curiæ habito, ante concilium eo exuit iſtam, & illam inveſtivit, magno omnium mœrore quibus ablatus eſt, & gaudio quibus donatus eſt. Nam parvo tempore in ſeptem annis dumtaxat tribus abbatibus dederant manus, & iſte ultimus inter tres cujus amiſſionem nimis ægre ferebant, præ tædio victi & mœſti. Quod quomodo actum ſit, non abſurdum ſi per exceſſum paucis inſtamus. Nec tamen multum diſtat à narratione, nec alienum à ratione eſt. Felicis memoriæ ALVISUS Atrebatenſis epiſcopus, quam magnus fuerit in animo ſuo ignotum nemini qui noverit illum. Nam alias religione & ſapientia inſignis fulſit. Hic poſt electionem canonicam religioſi viri, & appellationem factam ad ſedem primam pro oppreſſione qua opprimebatur ab eo, non deferens huic eccleſiæ ſuæ quam ordinaverat, ipſe paſtorem*. Et ſuſcitavit Dominus ſpiritum ſummi pontificis, qui quidquid epiſcopus fecerat caſſans, ſuam eccleſiæ, quam habuerat ab initio eligendi quem vellet, libertatem reſtituit, & ſeptimo poſt ordinationem ſuam die, pulſo incubatore, fratres ſuæ primæ electioni firmiter inhærentes dominum ODONEM de S. Martino in Campis ſatis idoneam perſonam, ſi non nimis inniteretur prudentiæ ſuæ, communiter elegerunt, immo potius reelegerunt, nam elegerant ante. Qui vix biennio præſidens, natalis ſoli dulcedine ductus, ut aiunt, ſuæ quam legitimè deſponſaverat dedit repudium, & illi alteri cui emancipatus renuntiaverat, ſolo regimine nupſit: nec impunè ferens, quoniam nec longo tempore tenuit, & ne dominaretur demum vale fecit invitus. Tunc igitur is de quo ſupra diximus INGRANNUS eligitur, & annis quatuor ſuæ prælationis officium ſtrenuè adimplevit, & nunc quoque in Sueſſionenſi eccleſia feliciter præeſt. Trium ergo primi qui injuſte invaſit, & ſecundi qui inconſulte dimiſit, & tertii qui ſolo domini papæ ceſſit præcepto, tam celeri fatigata diſceſſu eccleſia iſta, cum iſte in cujus ſinu jam ſecura requieſcebat ablatus eſt, dolor increvit, & omnes deliciæ ejus abierunt ab ea. EUGENIUS vero rem neſciens, ſed juſtum inveniens quem præponeret tamquam in apoſtolis primus poteſtatem habens, eum alibi poſuit, & alterius eligendi imperavit maturitatem. Sic ſpiritu invocato Paraclito qui deſolatos conſolatur, vir reverendus & Deo dignus domnus Hugo electus eſt anno verbi incarnati milleſimo centeſimo quadrageſimo octavo; qui, ut præmiſimus, apud ſanctum Martinum in Tornaco prioratus functus officio, patris agebat vices, manus dextera, os & lingua & lumen oculorum ejus. Et niſi nobis à Deo fuiſſet prædeſtinatus, totus omnino nobis negaretur ab illo qui ei totum erat. Nullis denique precibus moveri potuit, donec ex ore apoſtolici, cui totus obedit mundus, egreſſum eſt verbum miſericordiæ; nec reverſum eſt à ſe vacuum, ſed fecit quod voluit, & datus eſt nobis in patrem paſtor ſanctus, plenus Spiritu ſancto; & gratia Dei erat in illo.

* Hic videtur aliquid deeſſe.

XIX. Electionem ſuam divinitus cognoſcit.

Nec ſilendum quod hac ipſa die qua à nobis electus eſt, longe poſitus, hoc ipſe per Spiritum in miſſa cognoverit, cum ipſius electionis ipſe neſciret diem, neque horam, cujus rei cogitatio tota die illum invitum tenuit, cum ſicut erat miræ humilitatis, vehementer conaretur reſiſtere, & cogitatum hujuſmodi tamquam nimis otioſum & noxium luctaretur elidere. Et certans, unde hoc mihi, aiebat intra ſemetipſum, unde tantillo tanta dignatio? forſitan ab ira non à miſericordia procedit iſtud. Et ſubdebat, forſitan talli poſſum & fallit me ſpiritus meus, ſpiritus vadens & non rediens. Quam contentionem in ſemetipſo de mane uſque ad veſperam valde pertæſus, cogitationes ſuæ torquebant cor ſuum, & diem durum illi fecere. Et cognovit quia verum eſt verbum, nec divinæ ulterius obviare auſus eſt voluntati, quam ſemper ſequi multum habeat ad manum in omnibus operibus ſuis.

XX. In prælatura quam humilis & miſericors.

Anno igitur ætatis ſuæ quadrageſimo ſexto conſecratus, Marcianas venit, ubi ſolemniter receptus ſuſcepit paſtoris curam. Et vere opus faciens evangeliſtæ miniſterium paſtoris implevit ſanè paſcendo ſanos; nec ignorans propter hoc etiam ſe duos denarios accepiſſe à ſummo paſtore, quatenus & infirmos curaret ſecundum quod dictum eſt ſtabulario de ſaucio *curam illius habe*, omnibus quoque omnia factus eſt & paſtor & medicus, ut omnes faceret ſalvos. Sciens enim quod non præeſſe venerat ſed prodeſſe, ſic præfuit ut prodeſſet; ſic profuit quaſi præeſſe neſciret, homo mitis & humilis corde. Nil de antiqua converſatione eliquatum eſt, immo qui illum præfecit multiplicavit in anima ſua virtutem. Non priorem humilitatem abjecit, quanto ſublimior, humilior factus eſt in omnibus. Non ſibi aſſurgere, non ſedere inferius patiebatur quemquam. Quodcumque eſſet quaſi unus ex nobis erat, prior quidem ordine, ſed reputatione poſterior. Quocumque ibat cum ſuis tamquam unus eorum ibat cum eis, in viis, in curiis indiſcretus ab aliis, excepto quod ceteris humilior apparebat. Non patrem ſed parem, non magiſtrum ſed comitem æſtimares. Non illas deoſculationes manuum, non genuum flexiones, quas multi pro magno ducunt, facile ſibi exhiberi ſinebat. Quod ſi contigiſſet, ut aliquando improviſo id fieret,

ex feſtinatione reprehenſionis advertere poſſes quam humiliter ſentiret in anima ſua. Æqualis omnibus & magnis & minimis erat, niſi quod frequenter minores plus poſſent apud ipſum, familiarius loquerentur, aſciſcerentur frequentius; eſt enim cum ſimplicibus ſermocinatio ejus. Quippe nec adulari ſciebat, nec diligebat adulatores. Hinc eſt quod nuper cum unus eorum dixiſſet ei quod principes terræ diligerent eum valde, & dicerent eum eſſe virum juſtum & ſanctum, & vehementer increpatum emiſiſſet à ſe, converſus ad me, ſemper, inquit, hujuſmodi odio habui qui dicunt mihi: Euge, euge. Falſum ſcit eſſe quod dicit, & cur dicit? Nam cum eſſet patientiſſimus, pati nequaquam poterat illos qui ſcienter loquerentur mendacium. Iraſcebatur, ſed peccato, non peccanti; nam pro ſe numquam, ſ[illegible] aliquando cum & ipſe ſe ſenſiſſet peccare. Sane de damnis exterioribus non facile movebatur, non verborum conviciis, non contumeliis ſuperborum. Cum modeſtia & miſericordia gladium judicii ſemper tenebat in manibus ſuis ad faciendam vindictam in peccantibus increpationes in peccatis. Nemo umquam pro quocumque commiſſo verbum aliquod improperii ſibi ab eo dictum audivit, nemo verbum turpe proceſſiſſe de labiis ſuis. Et ſicut in capite libri ſcriptum eſt de eo, veritatem & manſuetudinem ſemper dilexit, ſemper cum eo crevit miſericordia, & de utero matris ſuæ egreſſa eſt ſecum. Non erat talis cui cor tuum committere, quem conſcientiæ tuæ conſcium facere non auderes. Pater pius, dulcis conſiliarius triſtes conſolabatur, diſcordes ad pacem, deſperatos ad ſpem, & ingratos ad gratiam revocabat. Immo pene patrem ſe eſſe oblitus fuerat, matrem crederes. Venenatus morſu ſerpentis tamquam ad ſinum matris ad eum poſſet confugere, tamquamque à medici pietate ſalutis medicinam inquirere. Credere te totum ei, loqui quaſi tecum. Nam pater erat. Pauperum nemo ab eo abibat indonatus, foris & intus ſtipem ab eo congruam reportabant. Ipſe manu ſua bona data dabat in manibus eorum tam pietate quam humilitate, & pro hoc leproſum tangere ſe legem ſolvere non æſtimabat. Redeuntem de via chorus puerorum & pauperum ſequebatur intrantem, nemo qui clauderet eis perceptam æris annonam de manibus ejus. In vultu, in habitu, in inceſſu & aſpectu formam religionis & pietatis habebat, humilitatis præferebat ſpeculum, notæ ſcandalum auferebat. Durus, pius dictus eſt & crudelis, dudum magiſter & non pater. Ipſi viderint quibus & quare fuit; nos matris affectum probavimus, loco magiſtri patris experti ſeveritatem. Et forſitan datum nobis mutavit illum qui illum dedit, ut impleretur quod ſcriptum eſt, de petra melle ſaturavit eos.

XXI. Probatur infirmitatibus.

Ecce hæc ex parte dicta ſunt meritorum ejus: verum ut cumularentur merita cumulata ſunt & flagella. Qui caſtigat omnem filium quem recipit, ipſe flagellavit ſervum

A ſuum, corripuit filium, tentavit amicum, ut ſciret ſi diligeret eum an non. Verumtamen in miſericordia, non in judicio, ne forte ad nihilum redigeretur. Quantas oſtendit tribulationes multas & malas, & converſus conſolatus eſt eum, uno eodemque tempore crucians & conſolans, ut juſtus juſtificaretur adhuc, & cognoſcerent omnes gratiam quæ data eſt ei. Dicamus breviter quid hoc fuerit. Accidit ut viam carperet equo vectus, & hyems erat. Gelu quoque & glacies nimium lubricum fecerant iter. Equitante igitur eo juxta præcipitium collis, & equo cadente, ipſe concidit pariter & graviter nimis. Jam poſterioribus ejus hærente coxa retrorſum genu colliditur parte illa ſuperiori quam rotulam dicunt fracta per medium. Quid plura, reducto eo quo venerat, & ligato ad trabem, ad retrahendam eam & reponendam eam in loco ſuo, apponuntur viri duodecim. Et ecce funis rumpitur, & qui trahebant cadunt in facies ſuas, illo qui trahebatur ſolo immobili permanente. Non vox dolentis, nec clamor doloris in dolore tanto auditus eſt ſonuiſſe ex ore ejus, cum omnes alii flerent, ſola ſed apud eum de bono Jesu mentio erat. Bone, aiebat, Jesu, Jesu bone. Rurſum his alii quatuor fortiores adduntur, & fuerunt ſedecim, à quibus vi coxa retracta reducitur in ſtatum priſtinum, non ſine maxima ſui anguſtia, ſed patientia non minore; quippe ad gratiarum actionem converſus toto corde laudabat Dominum, qui elevans eum alliſerat & univerſum ſtratum ejus verſiſſet in infirmitate ejus. Quo dolore elanguit & ægrotavit per plurimos dies, quanto infirmior in corpore, in ſpiritu fortior factus & potens, & perfectior in virtute. Hoc ſolo triſtari, quod interim ſibi quietum jacere, & divinis cum aliis intereſſe non poterat. Nunc, inquit, dormiens ſileo, & ſomno meo requieſco, cum fratres frigore afflictati in vigiliis molcis horrida membra gerant tantæ hyemis preſſi aſperitate. Quis vero eum ad ſalutem reduci, quis greſſus rectos facere pedibus ſuis eum denuo æſtimaret? Primum autem [illegible] lævam & dexteram ſuſtentari, deinde uno inniti, & exire in opera ſua. Sed non erat ſpes, neque fides ut abſque adminiculo alterius auctus abiret viam ſuam. Verum numquid manus Domini invalida eſt, ut ſalvare non poſſit? Quadam vero nocte audivit vocem dicentem ſibi ſe ſanatum eſſe à Domino, ut poſſit ire quo vellet, pari quidem rectitudine qua prius ante caſum, quamvis pari non adhuc firmitate, futurum vero ut hoc quoque adipiſceretur tempore opportuno. Qui evigilans, & viſionem nocte pertractans fratribus euntibus ad proceſſionem per clauſtrum, quia dies ſolemnis erat, ipſe in templo remanſit, baculum projecit, & in nomine Domini it ſolus & rectus exultans, ut gigas ad currendam viam à ſummo chori uſque ad ſummum ejus. Et benedixit Dominum, qui ſicut præoſtenſum eſt, ei genua diſſoluta roboraverat, qui vulnerat & medetur, percutit & ſanat, & ſalvos facit

ſperantes in ſe.

XXII. Multis profuit ad ſalutem.

Verum ſi vita [redacted] non ſigna quærenda ſunt, liquet profecto, quoniam in nullo minor ſit his qui magni facti fuerunt in diebus antiquis & noſter iſte; qui tamen, ſi tempora nunc ſignorum fuiſſent, quod & ipſe ſigna multa feciſſet, qui vita inſignis fulſit, nulli dubium eſt. Sed ille optimam partem elegit quæ non auferetur ab eo, quin & fuerunt qui multas quidem virtutes fecerunt, ſed quia vitam virtutum non habuerunt, dicetur eis à Domino in die illa, non novi vos, diſcedite à me operarii iniquitatis. Hunc vero abſque dubio novit ex nomine qui non in hoc gloriatus eſt, B quia omnis gloria ejus ab intus, & gloria ejus ſemper fuit teſtimonium conſcientiæ ſuæ, quamquam non deſint qui multa beneficia ſibi ab eo præſtita fateantur in ea parte hominis quæ potior eſt, hoc eſt in anima. Quos certe, ut negare non poſſunt, nec volunt ipſi, de morte ad vitam, de tenebris ad lucem verbo inſtructos, provocatos exemplo, & ſuis ſanctis meritis adjutos reduxit & deduxit ſuper ſemitas juſtitiæ. Niſi vero tu forte, quod non credo, majus miraculum dixeris Lazarum ſuſcitatum in corpore, quam Paulum in mente: quia & ille reſuſcitatus eſt ut iterum moreretur, & iſte ut viveret in æternum. Hinc eſt, & quod C gloriam Dei ſemper quærens non ſuam, nil ſibi in non ſuo de ſuo vendicare curavit, ſolum diligens decorem domus Dei, & locum habitationis gloriæ ejus. Et hoc quoque opere viſibili probans, cum non haberet hic manentem civitatem, ſed futuram inquireret, ædificavit templum Domino tabernaculum Deo Jacob. Qui quidem quod ad honorem Dei contulit, & in Dei conflavit opus, uſibus & luxibus mundi potuiſſet impendere prodigus in expendendo, & in diſpergendo ſuperfluus. Et mirum in tam humili corde potuiſſe ineſſe tam magnum animum. Non quaſi in turri ædificanda prius ſe- D dens & computans ſumtus, cogitavit qui perficeret, tantum ſi inciperet, proficiendum ſciens, & in Dei gazophylacio inveniendum, fideliter credens quidquid ſuo marſupio defuiſſet. Anno igitur ſuæ ordinationis ſexto ædificare cœpit, & proſperatus eſt à Deo tam diu reſervatus ad vitam, donec erexiſſet illud in ſtatum perfectum, in menſuram honeſtæ altitudinis, & pulchritudinis magnæ.

Templum Deo ædificat.

XXIII. Probatur tentationibus & morbis.

Cumque vix eſſet ei ſimilis in terra hac, homo ſimplex ac rectus & timens Deum, iterum à ſatana poſtulatus eſt ad tentandum, & E qui ante aliquot annorum, ut ſupra proxime digeſtum eſt, carnem ejus gravi dolore invaſerat, nunc quoque & corpus & animam expetivit ad pœnam, & hæc ſimilis illi qua ferme abhinc quarto decimo laboraverat anno, ſed acutior, eo quod ad tempus hoſte ſedente & ſecuriori facto, athletæ forti irruens, acrius inquietaverit & vexaverit illum. Dolore corporis, corporis mœrore, pondere vigiliarum, & eſcarum inedia, cum timore & tremore qui venerant ſuper eum cogitationum, etiam tene-

A bris vallatur, ut quaſi leo ſic contriverit omnia oſſa ejus. Unde & corde turbato, debilitata virtute, & lumine oculorum ſuorum non extincto, ſed ſubmoto de mane uſque ad veſperam expectabat finem ſuum. Interea datur conſilium ab amicis, à medicis corporis ſanitatem expectare, [redacted] animæ ſalutem ſummo medico Deo committere. Dicebant autem illo ſanato & ſedato ſpiritum rediturum ad pacem. At ille non eſt confiſus in medicis, ſed coëgerunt eum à reverendiſſimo & veraci viro abbate GALTERO qui tanti patris pater extiterat ſpiritualis, ſecum aſſidue commorante, B & vi cogente, ut ſe ſineret medicari, qui licet cura exutus, non tamen deprædatus effectu, ſed afflicto valde compatiens ingenita bonitate retinebat adhuc & affectum & viſcera patris. Et cum tempore aliquanto elapſo profeciſſet nihil, viſum id ſibi melius, omnino confugere ad Deum & ad miſericordiam Domini. Hanc etenim ſemper antepoſuerat, adjici fruſtra aliud dicens, nec ſuſtinens, niſi precibus victus amicorum. Nam adjurantes aliquando, ut diceret quid umquam amplius in hac vita delectaſſet eum, ſiquidem hoc illum medici ad reconfortandum ſpiritum ſuum facere hortabantur; imprecantium C importunitate captus reſpondit: Inquietatis me, & vel mori vel vivere, pacatum non ſinitis. Et confeſſus eſt & non negavit, ſuper omnes delitias hujus mundi ſemper deſideraſſe, dulcius extitiſſe illi ſervire Domino, Dei ſervitio, fratrum conſortio intereſſe. Quid amplius umquam optaverim, quid optem adhuc, utrumque ſi dixero non me pœnitebit, veritatem enim dicam; iſta ſunt, inquit, his ſi daretur inſiſtere, & præ anguſtia corporis & ſpiritus id liceret, credo convaleſcerem, ſi convaleſcendi fides, vel evadendi ulterius finis eſſet. Quid amplius facerent? dimittunt eum, & in loco remoto & commoto, qui dicitur ad D ſanctum Amandum juxta Noviomum, quem ſemper valde dilexerat, ubi & mater ſua ſepulta jacet, fratribus ſociatur tamquam unus ex ipſis, cœpit eorum frequentare vices communi contentus victu & actu. Necdum diebus paucis exactis melius ſe habere ſentit, reduci ad ſpem, ad ſoſpitatem reverti. Et mane ſurgens die una cum adhuc dormirent omnes, advocato me ſeorſum, rogat laudare Dominum. Inde per ſe ad altare accedens immolat Deo ſacrificium laudis, & ſuæ ſanitatis tam repentinæ omnibus qui viderunt inopina- E tum intulit & gaudium & miraculum. Triennio quo ſupervixit ab hac infeſtatione omnino infeſſus manſit: ex eo quidem tempore debilior corpore, ſed firmus in fide fortis in ſpiritu.

Huc uſque lætantes ivimus, venimus cum exultatione, ſed jam ſubſiſtimus flentes, quia curſus noſter tendit ad mortem. Uſque ad mortem proſequuti ſumus patrem ſanctiſſimum, ſtamus in morte quia nunc noſter renovatus eſt dolor. Terminos ejus præterire non potuit, quos formidamus attingere, incurrere per- XXIV.

Digitized by Google

timeſcimus. Nam jam curſum conſummaſſe cum eo id optabile nimis, quolibet horum optantes vel cito mori poſt illum, vel commori illi. Neutrum datur quibus poſtmodum morte miſerior, relinquitur vita miſera. Gladius ille mortis, qui nemini parcit, nec perſonam accipit pro perſona, illum feriens & pertranſiens animas noſtras, equidem graviter nos incidit, ſed utinam conſumſiſſet cum ſuccidit illum, verumtamen item paſcamus nos doloribus noſtris, potemus lacrymis quæ præſto ſunt & non procul. Vocate, dicent, adſumus quæ & cum nolumus, adſunt. Quem igitur ſequi nequimus in iter exterum quo inceſſit, quo præceſſit ſequamur mente, quem morte non poſſumus. Nec in morte quidem relinquendus à nobis, ſed pariter proſequendus. Dicamus breviter cuncta per ordinem qualiter triumpharit in morte de hoſte, & nunc inſultat pariter & hoſti & morti, jam abſorpta morte in victoria.

XXV. Iterum in morbum incidit, & brevi ſe moriturum prædicit.

Egreſſus ſermo à Domino abſque cujus nutu fit nihil in terra, & ſua ab antiquo ſolita infirmitate cum tentatione pervaditur. Et cum ſe ſciret & diceret in brevi diſceſſurum à corpore, rogatus tamen ab amicis ne contemnere videretur, iterum pertentatur à medicis, omnibus promittentibus ei vitam in longum. Plane non mirum, quia nullum ſignum ægritudinis ne dicam mortis hac vice poſſent videre in eo per artem ſuam, eo quod ſit experimentum fallax. Cumque in dies dolor augeſceret, aut nullum, aut rarum ſentiebat in carne. Quanta hoc tempore tolerarit, quanta paſſus in ſpiritu ſciens & ſentiens exprimere neſciebat, nec ſuſtinens quibat effari. Et gratia iſta in illo vacua non fuit. Recogitabat enim annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, memoria ei ad hoc ultra modum vigente, urgente tentatione. Quippe omnia ſua per eam & bona & mala ei repræſentabantur, multiplicabantur dolores de malis & de bonis, elationes annullabantur. Et cum maxima mala illius maxima bona diceret aliorum, inde magis arctari, quod vel digna non fecit quæ debuit, vel modum quidecuit non ſervavit in dignis. Inde dolor univerſus, inde anguſtia ſpiritus, inde puſillanimitas cordis & triſtitia magna, quam gerebat in animo, præferebat in vultu, oſtendebat in habitu. Vere juxta reſponſum divinum, virtus in infirmitate perficitur. Felices credebat ceteros quamlibet peccatores, & ſe ſupra modum peccatorem, qui brachio Dei ita adjutus & confirmatus fuerat, quod peccare vix poterat. Putares eum oblitum ſui, ſi cerneres. At ille ſoli intendebat ſibi, ad omnem humanam delectationem oblivioni datus tamquam mortuus à corde. Abſtulit ab eo Deus omnem mundi conſolationem ante mortem ſuam, & renuebat conſolari anima ejus, ut eſſet de illis qui in cœlis conſolabuntur. Alioquin ſine cauſa juſtificaſſet cor ſuum, & laviſſet inter innocentes manus ſuas flagellatus tota die, quem in hac ſua infirmitate dies unus præteriret abſque hoc ſancto opere ad judicandum, alteri ſe ſubmittens quotidie, major minori, judex ipſe diſtrictus ſui, & examinator inexorabilis. Sic afflictabatur per quinque menſes ultra quam dici aut credi poſſit anxiatus eſt ſpiritus ejus. Quid non feciſſet & dediſſet facere potens & habens ad manum ut poſſet evadere. Nam alias quodlibet aliud viliſſimum & duriſſimum genus infirmitatis, quod ſolum corpus attereret nihili pendere, ſi tantum ad votum ſuum in ſpiritu permitteretur vacare Deo. Hoc enim ſæpe aiebat & ipſe. In omnibus tamen patientiam tenens, numquam ſtultum aliquid contra Deum locutus eſt. Et cum aut nulla, aut rara cogitare, fari, facere facile poſſet quæ ſunt mundi, tamen operi Dei tam memor & ſedulus inſiſtebat, ut non intermitteret quidquam: quin potius dicto fallentes reprehendere, deſidioſos corripere, & excitare pigros. Nam & miſſas aliquando faciebat tam devote, tam ſollicite, ut illi ſanctæ & conſuetæ ſuæ devotioni gravem ægritudinem nihilum abſtuliſſe, immo & auxiſſe plurimum videretur. Præveniebat in confeſſione, lacrymis irrigabat, impinguabat oratione. Et mirum per totum hoc tempus cibi & ſomni raritate multa corpore tabeſcente memoriam adeo ſuppeditaſſe illi tardiorem equidem factam ſolito ad humana, ſed ad divina multo vigilantiorem. Hæc diximus, non exponentes omnino verbum ipſius, ſed modum morbi aliquatenus exprimentes. Quis enim hoc poſſet, quin qui patiebatur nec ipſe poſſet? Quamquam & ad finem timemus accedere, cunctamur dicere quod vix videre valemus.

Quinto decimo ante tranſitum ſuum die, gravari amplius cœpit & anxiari. XXVI. Prævenerat pridiana refectione ſacri viatici agonem ſuum quem habiturus erat ne deficeret in via, miſſa cantata de Spiritu-ſancto prærordinante eo & prævidente id myſterii, & myſterii proximæ ſolemnitati ſuæ imminente, hoc poſſe impendere quod nunc impendit, quia tunc impenderet & ſeipſum. Vigilia erat dominicæ Aſcenſionis, ſed verſus in planctum chorus noſter, & dies feſtus noſter in lamentationem & luctum, quis enim non lamentaretur? Quis non lugeret cum in proximo deceſſurum ſe diceret, & vale ultimum jam facturum amicis? Mane autem facto die ſancto melioſculum habere cœpit, per ſe ad templum vadit, nec diei & templi Dominus in ſuis ſanctis ſolemniis divinis officiis fraudavit eum. Quibus expletis, ipſa die conſidentibus fratribus ante eum, humili valde affectu ſed effectu inani, à dominatu eorum petiit omiſſionem. Quis enim vellet? quis concederet? quis conſentiret? Et inſtans, vos, inquit, rogare volo quatenus me ab iſto onere abſoluto, alium vobis præponatis dum vivo. Jam enim non potero villicare, quoniam ſagittæ Domini infixæ ſunt mihi, & confirmavit ſuper me manum ſuam graviter addictum & afflictum nimis. Quod facere ſi nolueritis, præſto eſt qui me abſolvat, etiam nolentibus me & vobis. Etenim ea quæ ſunt de me finem habent. Quibus id fieri omnino negantibus,

Rogat deponi ab onere paſtorali.

cum eum dicerent fruſtra loqui, reſpiciens me, (A) non me, inquit, tu præcipue impedire, ſed adjuvare debueras in hoc facto, quod jam multum temporis etiam perfeciſſem, ſi non acquieviſſem conſiliis tuis. Ita eſt. Jam diu corde conceperat, ſed ſtabam ſemper ex adverſo. Monens enim ne tale moveret verbum, ut non alii commoverentur & conturbarentur, & ipſe perficeret nihil. Deinde diſcedentibus illis ponens caput ſuum in manus ſuas, & flens largiter, Deus, inquit, [illegible] ſcis quod ſemper eos dilexi quantum potui ex dono tuo, & ſi non rexi ut debui ex peccato meo. Unum & bonum mihi quod humiliaſti me, ſi ante mortem (B) permiſiſſes & exul honore iſto, & onere ad quod indignus acceſſi, indignus præfui, nec multum profui, [illegible] mihi & illis, ſed forſitan nec tantum hoc bonum proviſum mihi ut vivens id facerem, quod forſitan multum & mortuo prodeſſet mihi. Et ita laborans in gemitu ſuo ab hora fere tertia uſque ad horam ſextam in confeſſione & pœnitentia tantos exitus aquarum deduxerunt oculi ejus, ut veniente fratre illo qui ei miniſtrare debebat ad prandium, & hoc ei innuiſſem, rivis decurrentibus ſicut dicebat, manuum ablutionem putaſſet aut nauſeam, niſi adhuc caput tenentem in (C) manibus, & extrema gemituum & fletuum ipſe vidiſſet. Comedit paululum melius quam ſolebat; & ſurgens à menſa, tactus [illegible] corpore frigore modico, ut acrius carnem affligeret, & animæ parceret, Dominum precabatur. Pauſatur, & ecce cum, hilariores effecti, ſpem maximam evadendi illum infirmitatem haberemus, eo quod pluſculum ſolito hilaris, & ipſe cubitum ivit, lecto exiliens iterum reſilire conatur, & non datur ultra, ſed incubat totus. Rogatus fuerat, & qui diligebant eum dederant illi conſilium, quatenus locum mutaret, ſi forte id ſuæ ſaluti competeret, & mane car- (D) pere debebat iter. Qui tamen divinæ diſpoſitioni totum committens, de hac via nos omnes ſuſpenſos reddiderat, percunctantibus id ſolum reſpondens, & nihil affirmans, ſi, inquit, oportuerit ut eamus, & Deus ita permiſerit, fiet: Et Deus omnipotens retinuit eum, volens eum alibi aſſumi, ne tanti patris exceſſus, quem complecturus erat vehementiorem mœſtitiam filiis ſuis inferret, quem non excepiſſet de manibus eorum. Ita fatigatus diebus aliquot parviſſimo [illegible] rariſſimo cibo ſuſtentatus, ſacro inunctus oleo ſicut rogaverat, poſitus eſt in cinere & cilicio ſuper terram, non molle (E) aliquid ſibi ſupponi ſinens; & humilians in jejunio animam ſuam, corpore deficiens, virtute potens, priorem conſtantiam non amiſit. Nam Deo, & ſibi ſemper intentus, etiam ad eas horas in quibus conſuetum [illegible] canonicum ſtare conſtat, ſurgens [illegible] ipſe pedibus ſuis, ibi ſtabat ſuper cilicium ſuum, & maxime ad illas quæ decantabantur [illegible] honorem genitricis ipſius. Sic faciebat qui mortem afferebat in januis, & rogatus ut aliquid guſtaret quo confortaretur, nihil ſibi proficere dicens, penitus reſpuebat, qui jam moriturus abiret. Et cum eum & do-

Ad extrema propera.

(A) minum & patrem appellaremus, non, inquit, me patrem aut dominum deberis vocare ſuper terram, ſed infelicem & miſerum vocare, ſum etenim. Interea dum exeſa jejuniis membra duræ terræ attereret, coactus à nobis recollocatur in lectulo. Ipſe vero mortem quidem parum protractam, ſed non evaſam dicens, expectabat diem atque horam. Inſtabat ſolemnitas Sancti Spiritus, & ſolemnes vigiliæ agebantur, & ecce dranculo morbo, qui ei nativus erat, à capite deſcendente, facies ejus intumeſcere cœpit, & paulatim procedere uſque ad locum cordis: Jam deſperamus de vita ejus, (B) jam non ſolemnizamus, ſed ploramus; cum tamen ille ſicut poterat diem feſtum ageret Deo, [illegible] ipſe qui agonizabat ſolemnizare magis ſuperet, quam plorare. Denique in ipſis vigiliis quas magis lugubres quam ſolemnes agebamus ante eum, deficiente præ dolore ſpiritu ſuo, cum nil voce dicere poſſet, ſeſe lecto excutit, ſurgit, & aut ſtat, aut ſedet ſecundum morem & ordinem qui ad opus Dei in eccleſia ſervari ſolet: Inde ad lectum revertitur, & tribus diebus ſequentibus ſic manſit, non manducans, neque bibens uſque dum quarta nocte factus in agonia prolixius cœpit laborare, quia pro- (C) perabat ad requiem. Eramus ibi plurimi pii patris excubias in pſalmis & lacrymis obſervantes, & circumſpiciens nos cum jam nulla verba edere poſſet, aquam benedictam ſigno innuit ſibi afferri, offertur, & aſpergens ſeipſum pariter & nos trina vice, manu propria pectus tundens, quam devote confitebetur Deo in cogitationibus ſuis, qui verbis non poterat omnibus patefecit. Et quid ni tunc confiteretur ei juſtus poſitus non tam in extremis quam in principiis ſuis, ſicut ſcriptum eſt, *cum conſummatus fuerit homo tunc incipit.* Videns autem aliquem de filiis ſuis quem diligebat (D) prope aſtare mœſtum & ſupplicem nimis, erant enim oculi ejus gravati præ triſtitia, verba dentibus magis premens quam proloquens, eum ire paulatim jubet homo ſuavis & mitis, & multæ miſericordiæ, qui donec halitus ejus fuit in eo, non receſſit ab illa diligens Deum, diligens & proximum ſuum tanquam ſeipſum. Et cum minime intelligerent fratres quid dicere vellet, unus ex illis oppoſita ori ejus auricula, illo replicante quod hoc ei præciperet, intellexit. Illo vero cunctante, & negante hæc illum dixiſſe, & percunctante utrum hoc diceret, qui ab heſterno hora nona pæ- (E) ne fuerat loquutus nihil quod intellectui percipi poſſet, omnibus audientibus etiam Facio, clara & intelligibili voce reſpondit. Nimirum charitas quæ in illo flagrabat vires mortis frangebat, & quod ipſe non poterat, pro alio poterat; quia virtus quæ de illo exibat juvabat eum, illa ſcilicet fortis ut mors dilectio. Dormivimus, ut juſſerat, & ipſe pariter modicum quietis habere cœpit, quia nondum venerat hora ſuæ reſolutionis. Et valde mane, orto jam ſole, cœpit feſtinare ad tranſitum, quia profecto jam ei aſpirabat dies æternitatis, & inclinabantur umbræ hujus mortalitatis. Et

vigilantes nos intuens ſicut ante in nocte fecerat, ſecundum quod ſcriptum eſt, ſicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus, aqua benedicta tantum ſe aſpergi præcipiens, & manibus propriis pectus tundens in ſignum confeſſionis, ut poneretur ſuper terram ſignificavit, ut potuit terra mox futurus. Quo facto convocantur omnes, adſunt filii ſui de loco peregrinationis ſuæ ubi relinquebat eos ad patriam revertentem patrem proprium proſequentes gemitibus inenarrabilibus. Qui muniens, ſeipſum ſigno & ligno crucis, demumque cum jam non poſſet levare manus ad conſignandum frontem, pectori pollicem imprimit & conſignat hoc jaculo chriſtianæ victoriæ hoſtem communem aggrediens & perturbans de finibus ſuis.

XXVII. Ejus obitus.

Anno ætatis ſuæ quinquageſimo ſexto venerabilis abbas Hugo, tamquam aurum in fornace probatus, & quaſi holocauſtum puriſſimum Deo acceptus, filiis ſuis aſtantibus, & inconſolabiliter lamentantibus eum, tertio idus Junii de ſæculo migravit ad Dominum. Tranſivit enim, ut videret viſionem illam magnam cum Moyſe, quam non videbit homo & vivet. Non torvo oculo, non ore ſpumanti, ut multis evenit apparuit cum tranſiret; ſed tantum Spiritum extrahens & emittens quaſi exire geſtiens, ſicut qui revera cupiebat diſſolvi & cum Chriſto eſſe. In ſeparatione crudeli exterior corporis habitudo pacata, tranquillitas animæ deſiderium deſiderantis hoc Paſcha procul dubio indicabat. Quid enim eum delectaret habitare in corpore mortis hujus, quid in carne manere corruptibili & mortali! A juventute ſua uſque in tempus ſenectutis in fornace tribulationis clauſus igne tentationis examinatus eſt. Et nunc anima ejus ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium. Viſcum carnis evaſa, libera cœlum petit, aſſimilata quoque capreæ hinnuloque cervorum ſuper montes aromatum. Hoc vivens deſideraverat, hoc moriens præferebat, hoc poſt mortem feliciter adeptus eſt. Nos ploramus, non ille, quia plorandi nobis inerat cauſa, non illi, adhuc in ſpe tantum expectantibus quo jam ipſe in re potiebatur tutus. Deinde ſacerdotalibus indutus, cantu planctui, & planctu cantui ſociato, portatur in oratorium manibus filiorum. Completa oratione, oblatione facta & oblato ſacrificio vehitur ad ſepulchrum, turba pauperum, filiorum turma, religioſorum frequentia & abbatum ſancta devotione qui convenerant præeunte ſanctas exſequias. Nemo ex omnibus qui pietatis affectu non fleret, cum fide pſalleret, quia utrumque pium, utrumque juſtum, nec illi invidere quam aſſecutus eſt gloriam, & nobis pariter providere, ut pariter conſequamur. Sic omnibus ordinate compoſitis, in dextera parte templi, quod, ut diximus, ipſe inceepit, & majori ex parte vivens complevit, honeſtiſſime tumulatur anno Domini milleſimo centeſimo quinquageſimo octavo, regnante eodem Domino noſtro Jeſu Chriſto, cum Patre uno Deo vivo & vero per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Epitaphium D. Hugonis ex Monacho Sancti Martini Tornaci, Abbas Marchianenſis ubi jacet.

Hugo pater ſanctus, humilis, pius atque benignus,
Hoc latet in tumulo, clauditur hoc lapide.
Qui virtute potens, & paupertatis amator
Hoc templum cœpit, quo ſua membra jacent.

Morum forma proba, lex vitæ, vita probata;
Virtus & pietas, virtutum mater honeſtas.
Tabet in hoc tumulo pater almus, vir pius Hugo
Cui dedit undena lux Junii lucida regna.

Terrea lanugo factus jacet hic pater Hugo;
Heu! fons virtutum fit quaſi vile lutum.

INCIPIT PASSIO SANCTI THOMÆ MARTYRIS CANTUARIENSIS ARCHIEPISOPI,

EDITA A MAGISTRO EUVRARDO, QUI MARTYRII ejus tempore, crucem ante Dei martyrem portabat.

Ex MS. B. Mariæ de Ripatorio.

AD laudem beatiſſimi martyris THOMÆ & fidelium ædificationem, opus ſcientiæ meæ aggredior: verum tamen ex conſcientia referens quod me præſente actum, Deo teſte, dinoſcitur. Sed quoniam ejus ſubito referre martyrium eſſet quaſi non lotis manibus ad menſam accedere, idcirco præcedentia vitæ ejus prælibentur. Beatus qui audierit verba lectionis hujus, & ea conſervaverit ad incentivum martyrii, ut ſi forte res exigat, paratior ſit pro nomine JESU contumeliam pati. Proſequamur itaque perſonam martyris, cauſam martyrii, perſecutorum tyrannidem, & patientis conſtantiam, locum & tempus paſſionis, ut ex omnibus his circumſtantiis, & frequenti miraculorum teſtimonio appareat pſeudo-fratribus noſtris, quanta beatitudine & laude Chriſtus militem & martyrem ſuum in cœlis coronandum, & in terris glorificandum prædeſtinavit.

Itaque cum primo HENRICUS ſecundus Anglorum monarchiæ & interjacentibus transmarinis etiam partibus multis præſideret, beatus iſte ex Londoniæ civibus non infimis oriundus, Cantuariæ archidiaconatum ſub THEOBALDO archipræſule regebat, qui quoniam eloquentiam, quam à natura habebat, ſummæ prudentiæ maritaverat, vultu pulcher & amabilis, mitis aſpectu, opere juſtus, cultu venuſtus, corpore procerus, & rebus agendis omnino aptus videbatur, in brevi à præfato rege in tantam familiaritatem eſt admiſſus, [illegible] per diverſas regiones ſe beatos reputarent, qui ejus conſiliario & cancellario domini ſui obſecundare potuiſſent: & quamvis [illegible] regis palatio nullus eo potentior, nullus munificentior, diſcretior nullus haberetur: ipſe tamen hæc dona gratiæ ita temperabat, ut inter potentes ſublimior, & inter humiles humilis ſpiritu dinoſceretur. Inter hæc archipræſul THEOBALDUS viam univerſæ carnis ingreſſus, eccleſiam Cantuarienſem orbatam paſtore reliquit. Congregato ergo colloquio ad electionem, con-

A ſenſu regio, præfatus THOMAS in archiepiſcopum eligitur & conſecratur: ſed quod mirabile eſt dictu, non citius eſt ſacra unctione delibutus, quam animus ipſius re ſacramenti, videlicet Spiritus-ſancti gratia eſt refertus.

Statim enim poſtquam initiatus eſt, ne ex honore ſuperbiret, onere [illegible] jugo Dei carnem ſuam refrænare delegit, ordinem & habitum canonici regularis ſuſcepit, & ſuſceptum ita mirifice pariter cum archiepiſcopi officio conſervavit, ut quamvis quilibet de ſe præſumens B in alterutro ſæpe deficiat, ipſe tamen utrumque, nec non & quædam his difficiliora conſummaret. Raptus itaque ad contemplationem, vigiliis, jejuniis, orationibus, lectionibus aſſiduis, ita corpus enervavit, ut ipſe licet ætate juvenis, vita tamen & ordine presbyter à ſe cancellario nimis alteratus videretur, & cum totum diem ſanctitati impendiſſet, ut dignior corona quam verbere conſeretur, ad ultimum, quod vix ſine mœrore dicimus, reverſo cilicio quo induebatur, ut Chriſti parvulus, dorſum C alicui ſancto familiari flagellandum exhibebat. Et quia decebat paſtores à contemplatione ad conſolationem infirmitatis noſtræ deſcendere, unde Jacob non ſolum aſcendentes, ſed etiam deſcendentes angelos per ſcalam vidit, & idem non ſolum Rachel quæ pulchra erat facie, ſed & Lyam quæ & lippa erat, per quam activa vita deſignatur, ſibi invicem copulaverat, ideo cum oportuit angelum paſtorem iſtum ad carnales & oves ſuas condeſcendere, nunc carnem earum corporali cibo exhilarabat, D nunc verbo prædicationis animas confortabat, ut veræ ſignum dilectionis Dei in eo deprehendi poſſet, ſecundum illud evangelicum, *Si diligis me, paſce oves meas.* Et vere in hoc paſtore lux orta eſt nobis, qui aſſidue ante lucis ortum ab oratione ſurgens, linteo ſe præcinxit, & pelvim cum aqua ſacratis gerens manibus, tredecim pauperibus in ſecretiori loco congregatis flexis genibus pedes deoſculans lavit & derſit, unicuique erogans quatuor

argenteos, ut ſic primitias operis diurni Deo, quem expreſſius imitabatur, ſanctificaret, quotidie tot etiam pauperibus tum in cibis tum in veſtimentis miniſtrabat, & miniſtrando prædicabat, ut licet multitudo infinita mendicantium ad eum conflueret, potius tamen ex paucitate eorumdem, quam ex voluntate cohibendi manum largiri ceſſaret. Reminiſcens illius prophetici, *diſperſit dedit pauperibus*, non uni tantum & totum, ſed partes multis, ut in exultatione meteret quod hic ſeminaret erogavit. Quanto res mobiles diſpergendas & dandas pauperibus conſiderabat, tanto attentius immobilia, ex quibus hæc percipiuntur, retinere, & diſperſa revocare ſatagebat: unde prædia eccleſiæ ſuæ à prædeceſſoribus ſuis minus juſte donata his qui nimia poteſtate vel affinitate ipſis conjuncti erant, auferre nititur, & priſtinum jus eccleſiæ reformare: quoniam yconomo eccleſiæ eccleſiaſtica prædia colere & augere non licet, nec negligere vel minuere. Clericos etiam qui de curia regis erant, cum eorum deprehenderet incuriam, & cetera omnia quæ ad eccleſiaſticam juriſdictionem pertinent, ita ſibi vindicabat, & poſtmodum judicabat, ut ſacrilegi & rerum eccleſiaſticarum invaſores cum quibuſdam epiſcopis, & ſimili ſchemate clericis, regem & omnem ejus familiam adverſus ſanctum dominum exaſperarent: proteſtantes quod regias conſuetudines exinanire diſpoſuiſſet, & ſecundum regulas canonum cleri & plebis coarctare vitam & moderari. Sed nunc ad epiſcopos; immo, ut verius dicam, Epicuros noſter ſermo convertatur. Ut quid, miſeri, in Petrum & eccleſiam ejus, immo in voſmetipſos vos armaſtis? Eccleſia inter mundi procellas non deficiet, donec veniat ſponſus ejus, à quo etiam veſtræ in præſenti cathedræ ſubvertentur, qui vendentes & ementes de templo eliminavit, ut non epiſcopi, ſed magis canes impudici ab eo & membris ejus reperemini: & utinam hanc ignominiam veſtram alias major confuſio non ſequeretur! Reſpicite ergo, miſeri, & doleatis depoſiti, qui in honorem poſiti, hominem non Deum adjutorem vobis impoſuiſtis. Imitemini itaque Loth, qui primo ſecutus eſt angelum in Segor, deinceps in montem aſcendit, & ſit vobis ſal & condimentum cibi ſpiritualis mulier illa quæ retroſpiciens in ſalem converſa eſt. Interim igitur membra Zabuli regem exacuerunt, ut ſanctus Præſul Norranthoniam quaſi ante tribunal Cæſaris judicandus citaretur. Die ſtatuta, cum ei pro certo intimatum eſſet, quoſdam in necem ipſius conſpiraſſe, quia interiorem hominem veſte ſacerdotali juxta hoc quod dicitur, ſacerdotes induam ſalutari, jam pridem induerat, nunc exteriorem indumento ſuperficiario ſub birro ſecretius munivit, crucem propriis manibus bajulans, ne à ſe ſuæ paſſionis elongaretur exemplum. Martyr ergo nobilis, ſolo Deo comitatus, cum à multis & ſuper multis cauſis impeteretur, ne ſtatus ſacerdotis perſonam inhonoraret, reſidendo quod ei divinitus revelatum eſt mirifice

A reſpondit, majorem ſcilicet à minoribus non debere ad judicium vocari, neque eorum ſententia ligari: ordo enim confunditur, ſi ab ove paſtor feriatur, ſi diſcipulus magiſtrum, ſi filius verberet parentem: non enim pretioſius eſt aurum plumbo, ſicut ſacerdotalis dignitas regia poteſtate. Laïci vero & ſuffraganei ejus epiſcopi, imo magis refraganei, eum hæc dicentem, & ſedem apoſtolicam appellantem nihilominus condemnaverunt. Itaque adverſus athletam Domini à conſilio malignantium recedentem clamor probroſus & non minus tumultuoſus inſurgit, quam ſi quatuor B partes civitatis ignis vel hoſtium inſultus invaſiſſet: & licet illud de Threnis Jeremiæ, merito declarare poſſet: O *vos omnes qui tranſitis per viam, attendite & videte, ſi eſt dolor ſicut dolor meus*, qui pugno, ut proſim iis qui me perſequuntur. Ipſe tamen crucem bajulans, crucifixo gratias agebat, & ibat gaudens à conſpectu concilii, quoniam dignus habitus eſt pro nomine Jesu contumeliam pati. Igitur vir ſanctus clam, ut potuit, paucis comitatus appellationem ſuam proſequens, ſanctiſſimum papam Alexandrum tertium Senonis invenit, & ad pedes ejus ſe provolvens, C cauſam ſui adventus non ignoranti expoſuit, & ut pro certo relatum eſt, pallium ſui archipræſulatus in manu domini papæ reſignans, expoſtulavit ut aliquem doctiorem & fortiorem de Anglorum eccleſia in eorum metropoli epiſcopum conſtitueret cardinalem. Sanctus autem papa elevans filium ſuum, amplexatur, oſculatur, lacrymas lacrymis immiſcens, Deo referens gratias, quod virum tam humilem ſpiritu, paſtorem tam ſollicitum in ſalute ovium, advocatum tam conſtantem in cauſa, immo in multis cauſis Dei inveniſſet. Dignitatem ergo quam refutaverat, quia neminem D ad hoc onus fortiorem eſſe cognoſcebat, dominus papa reddendam decrevit renitenti eſſe & invito. Ventilabatur itaque inter ipſum & regem contentio; rege avitas conſuetudines confirmare volente, ſecundum quas cleri in creatione pontificis libera non expectaretur electio, nec plebis cui dabatur, ut canones prædicant, expetitio vel conſenſus, ſed hæc omnia ad nutum, & voluntatem regis fierent, ipſo annulum & baculum dante pontificalem. Igitur qualeſcumque non intelligentes, & plebis linguam, cui præficiebantur, Moyſi cathedram, omni canonum calcata reveren- E tia, occupantes, inordinatos & indoctos ſibi presbyteros ſæculares ordinabant; unde plebs non habens à quibus legem & mandata Domini exquireret, proclivis ad vitia, utpote nec verbo, nec exemplo docta, præcedentibus ſuis ſigniferis catervatim ad ima deſcendebat. Animadvertant ergo animarum occiſores contra legem inthronizati, qui non dignitatem, ſed nomen epiſcoporum vulnerato capite matris eccleſiæ violenter ſunt adepti, quod non Mathias imperatoris vel regis judicio, ſed apoſtolorum ſortis electione in locum Judæ prævaricatoris aſcitus eſt. Recordentur etiam

Gregorii

Gregorii veredicam ſententiam, quod niſi poteſtates ſic acquiſitas prius abdicaverint, & ſe acerrima humiliaverint pœnitentia, procul dubio poteſtatibus dæmonum cum laïcis, qui eas tradunt in perpetuum, tradendi ſunt. Archiepiſcopus vero hanc & multas alias conſuetudines, quas enumerare longum eſſet, veritati per electos Dei manifeſtatæ conſtanter prædicabat refragari, veritatique manifeſtæ cedere conſuetudinem oportere. Invenitur enim Chriſtus aliquando dixiſſe *ego ſum veritas*, ſed numquam dixit ego ſum conſuetudo. Et ita altercatio ſub hoc marte inter has perſonas per ſeptem annos agitabatur regnante piiſſimo re- B ge LUDOVICO filio regis LUDOVICI ſupra Francorum nationem, & procurante præfatum archiepiſcopum: qui à rebus eccleſiæ penitus erat proſcriptus, nec non & clericos qui cum eo erant, quo uſque ad gratiam ſepe dicti regis redirent, & conſuetudines ſupra quibus lis orta fuerat, ſe non impugnaturos promitterent. Sed cum nec propter præſcriptionem ſui vel clericorum ſuorum ſanctus ſacerdos in aliquo flecteretur, juſſi ſunt tam majores quam parvuli de cognatione ſua utriuſque ſexus, nec non & quidam familiares ejus, ut magis ex iis contriſtaretur, exſulare. Sanctus vero C martyr Dei cùm parvulorum deportationem cognoſceret, quorum adhuc alimenta in maternis pendebant uberibus, ita contriſtatus eſt, tamquam ipſius animam pertranſiret gladius: ſed quoniam reminiſcens Abrahæ dictum eſt *egredere de terra & de cognatione tua*, ſicuti & terram ita & cognationem poſtponendam eccleſiæ honori penitus propoſuit. Sed nec illud prætereundum eſt, quod fida relatione cujuſdam ex ſociis & principibus exſilii ipſius accepi, quod ita geſtum eſſe, ut retulit, occul[illegible] fide ſe comprehendiſſe, dum & reliquias ipſius martyris in . . . eccleſia quam paſſione ſua D contriſtavit, & ſepultura veneratur, nobis quam pluribus teſtatus eſt. Cum apud cœnobium quod in regione Francorum nominatur Pontiniacus, divinarum ſcripturarum meditationi martyr ſanctus ſe mancipaſſet attentius; ecce quidam ex fratribus qui jam per tres annos lectum tenuerat, neſcio qua labe adeo inflatus, ut cutis extenſa exangue corpus & macilentum vix complecti poſſet, anulum oſtii excutiens, ad ſanctum Domini intromiſſus eſt, aſſidente illo quem relationis auctorem laudavimus. Infirmus igitur confeſtim ad pedes domini proſtratus; ait, domine per viſio- E nem relatum eſt mihi, quod debeam vobis confiteri, ut mundato homine interiore à peccatis, contactu ſacratæ manus veſtræ exterior ab hoc turgiditatis dolore ſanetur & curetur. Sanctus autem ſacerdos primæ petitioni libens paruit, à ſecunda ſe excuſans, tandem victus lacrymoſo petentis gemitu, utrique ſatisfecit: nec mora impleto quod rogaverat, æger ad pedes ſancti volutabatur, ſpumans tamquam epileutico morbo, ſubito in terram alliſus, deinde in modum retortæ vel ſerpentis ſe reflectens, cum immenſa inſanie undecim

A ranas parvulas evomuit, & e veſtigio ſoſpitati integerrime reſtituturus eſt. Mira res quanto magis eam occulit, tanto magis clariori ſidere virtus martyris emicuit. Confluebant enim ad eum cum pauperibus ægrotantes, ut ex fragmentis panis & leguminum quibus vir ſanctus veſcebatur, à fame & infirmitate liberarentur. Inter alios adeſt miles quidam, deferens filiam ſuam, quam jam languor continuus per annum & dimidium extenuaverat. Quæ quam cito reliquias fragmentorum quæ de manu archipræſulis ceciderant degustaſſet, Deo & exſuli ſancto gratias agens, ſoſpes cum patre B remeavit ad propria. Inter martyria quæ martyr iſte antequam trucidaretur paſſus eſt, illud credidi referendum, quod cum una vice fœdus pacis totiens raptum redintegratum inter regem Franciæ & regem Anglorum videbatur, convenit inter eoſdem reges, ut archipræſulis exſilium tandem pacis remedio ſub hac forma finiretur, ſi finem ſuæ altercationis examini dictorum Franciæ & Normanniæ committeret, quicquid ipſi inde decreverunt obſervaturus. Sed vir ſanctus metuens ne cauſa Dei in promptum incideret periculum, (conſiderabat enim, quod utriuſque regni conſuetudines, C tum ex contumacia, tum ex ignorantia juris ſæpe decretis obloquerentur,) adjecit quod ſe cenſuræ prædictorum ſubjiceret, ſalva tamen dignitate eccleſiæ & ordinis ſui, & cum hoc verbum ſanctitatis nec per reges, nec per epiſcopos, nec per ſuos familiares, ab ejus ore avelli poſſet, Francigenæ & ſui familiares erga eum vehementius conſternati ſunt. Ibat ergo & reverbebatur per aures ſancti ſermo iſte creberrimus, & jam ab his prolatus qui habitum religionis prætenduot exterius; nunc apparet ſuperbia & protervitas, nunc emergit proditio in lucem, quam in ſubverſionem domini D ſui & regni ejus archiepiſcopus diutius molitus eſt. O quantus dolor! O quam miſeranda ſuſpiria athletam Domini cruciabant! O quam ex intimo procedebant lacrymæ, cum conſpiceret quod undecumque de neceſſariis fierent ſibi inimici! Sed retinens illud propheticum, *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo*, ſolus ſe oppoſuit contra omnes murum pro domo Domini conſtantius aſſerens, quod nec mors, nec vita ſepararet eum ab hoc verbo, quin ſalva ſcilicet dignitate eccleſiæ & ordinis ſui pax, ſi futura eſſet, firmaretur. Reformata tandem, ut credebat, pace E per dominum papam & Franciæ regem, & archiepiſcopos, volente Deo, ad eccleſiam ſuam venerabilis pontifex repedavit; & ita orationibus, prædicationi, vigiliis, jejuniis, ceteriſque bonis operibus intentus extitit, ut ii etiam quibus ante ſanctiſſima religio ejus nota fuerat mirarentur, ſed nec dum in eccleſia ſua menſem reſedit, & ecce quatuor ſatellites diaboli ex tranſmarinis partibus properarunt; quorum nomina ad ſignum miſerabilis militiæ referenda credidimus. Richardus Brito, Hugo de Moravilla, Reinaldus Urſus, Guillelmus de Traci, qui in hunc

modum affati ſunt: Mandatum tibi à rege & domino noſtro aſſerimus, ut ad filium ſuum novum regem pergas facturus quod regi facere debes, & juri in ſuo examine pariturus, ſi in aliquo adverſus eum deliquiſti. Epiſcopos etiam excommunicatos, Londonienſem ſcilicet GILBERTUM FOELIOT, & Saliſberienſem JOCELINUM communioni reſtituas, & ceteris qui ſuſpenſi ſunt reddas officium. Archipræſul verò reſpondit: Mandatum à novo rege ſuſcepi, ne per oppida & civitates ejus commearem; ſed me à colloquio & conſpectu ipſius tamquam indignum omnimodo ſubſtraherem: præterea epiſcopos ſupradictos notum eſt, non à me excommunicatos, vel ſuſpenſos, ſed à domino papa, quoniam in mea dioceſi, me inconſulto, hunc novum regem, cui Dominus conferat gratiam ſalutarem conſecrare & coronare præſumſerunt. Præcedat ergo ſatisfactio eorum abſolutionem. Quo dicto, præfati milites, non mites, & ejuſdem ſceleris conſortes, ut bruti ſenſus homines non habentes intelligentiam, in minas proruperunt. Illis ergo [illegible] tumultu & contumeliis exeuntibus, ſanctus præſul reſpondit: Quærite qui timeat minas veſtras. Non enim gladii veſtri ſunt promtiores quam animus meus ad martyrium: Quærite qui vos fugiat. Me enim pede ad pedem in prælio Domini reperietis. Ecce quem merito Urſum cognominavimus, beſtialiter exclamavit dicens: Ex parte domini regis vobis edicimus, tam clerici quam monachi, ut iſtum hominem comprehendatis & teneatis, donec rex de corpore ejus plenam conſecutus fuerit juſtitiam. O quam ſtupendum, quam ſtolidum & miſerabile edictum, ut clerus patrem ſervaret ad pœnam, pro cujus tuitione fideliſſima immarceſſibilem rex cœlorum ei jam præparaverat coronam! Ex confinio hujus edicti ortum eſt & aliud lamentabile: præconis enim vox horrida per plateas increbuit: armate vos viri, armate vos, invadite domum archiepiſcopi. Indignum eſt enim, ut in communi nobis vivat, qui communione primates noſtri regni indigne privavit. Nec mora redeunt in loricis evaginatis gladiis quatuor canes aulici, quos prædiximus, necnon [illegible] bucellarii cum bis acutis & utenſilibus ceteris commodis ad ſcelus quod in animo conceperant pariendum. Sed præcaventes famuli, obſerato oſtio, ignorante hoc præſule, eos excluſerunt. Filii autem ſathanæ duce patre eorum ad lignea obſtacula divertentes, cædunt, ſcindunt, diruunt, ex fragore autem nimio, & terribili ſtrepitu, nimirum clerici more ſuo fere exanimes facti ſunt. Archiepiſcopus vero qui ſolus quærebatur perdendus, ceteros qui vano timore perterriti erant conſolabatur in Domino, & ut nobis videbatur, ita imperterritus reſidebat, tamquam veniſſent ad nuptias eum invitaturi, & cum à ſuis fuiſſet undique exclamatum, ut in monaſterium fugeret, ille qui ante promiſerat ſe carnis interfectores minime fugiturum, virilius implet promiſſum. Non enim erat in tali caſu fugiendum de civitate in civitatem, ſed dandum ſubjectis exemplum, ut unuſquiſque mallet mori in bello quam videre mala gentis ſuæ & ſanctorum canonum ſubverſionem: ſed cum ei diceretur, quod, hora exigente & feſto, deceret eum in eccleſia veſpertinum celebrare officium, tandem ſurgens & ad crucem maturans, ſibi crucem præferri præcepit. Mutato ergo ordine, ſacerdos & præſul qui præcedere paſtoris more cogentis oves in caulam, inceſſu temperato clericos ſequitur properantes, intranti monaſterium, omiſſis veſperis, quas Deo libare cœperant, occurrerunt monachi, gratias agentes Deo quod patrem ſuum quem extinctum audierant, vivum cernerent & incolumem: [illegible] hoc dicentes valvas eccleſiæ repagulando hoſtes à nece paſtoris ſui arcere feſtinant. Revertens autem pater ſanctus hos & illos à valvis removet, ne impedito itinere hoſtium, ejus impediretur martyrium. Intrantibus ergo carnificibus & vociferantibus: ubi eſt ille regis & regni proditor & falſus præſul? Is vero, qui ſe eos non timere prædixerat, revertitur dicens: ecce adſum, non regis proditor, ſed ſacerdos. Quid me quæritis? ecce præſto ſum nomine ejus pati, qui nos ſanguine ſuo redemit. Abſit ut propter gladios veſtros fugiam, aut à juſtitia recedam. Accelerans igitur quidam præ ceteris plenus ſcelere, biſacutam ſacrato pectori impoſuit. Proh dolor! comminans quod ſanctiſſimum cor illius extraheret, ſed temperans ab ictu, una cum ceteris manum violentam injecit, trahens eum extra eccleſiam, ut ceptum ſacrilegium & inexpiabile nefas poſſent adimplere. Sed cum inde facile amoveri non poſſet, quidam ex præfatis filiis Leviathan, elevato gladio quem tenebat, agnum Deo immolandum in capite percuſſit, præciſo vero eodem ictu hæc referentis brachio, patrem proprium in matris utero perimens, diem circa undecimam horam diei extinguens. Ecce ſerpentis in hoc martyre prudentiam, qui corpus percutientibus oppoſuit, ut caput ſuum, id eſt eccleſiam, ſive animam ſuam illæſam conſervaret. Ecce ſimplicitatem columbæ, qui nec etiam contra carnis occiſores inſidias vel clauſturam aliquam oppoſuit, verum claudi monaſterium prohibuit, quod religionis jure omnibus catholicis patere debere ſanctorum inſtituta patrum ſanxerunt. O paſtorem dignum, qui ne oves laniarentur, ſeipſum luporum morſibus confidenter expoſuit! ſciens nimirum indignum eſſe corona, quem in tali articulo mortis timor fugam inire compellit. Quid non faceret? quibus turbinibus ſe non exponeret, vas virtutum ſtabilitate tam ſolidum, tribulationibus & preſſuris tam excoctum, & vigiliis & jejuniis tam examinatum, diſciplinis aſſiduis confricatum, quod merito ad ſummi regis delicias propinandas ad thronum gloriæ deportaretur? reliquerat enim mundum pro Chriſto, quem cum flore ſuo in tantum deſpexerat, ut cuncta ejus tamquam peripſema reputaret. Quod videns mundus vehementer indoluit, & contumaci ſibi ferale

Digitized by Google

bellum indixit, & advocans principem adjutorem ſuum: *Veni*, inquit, *opprimamus virum iſtum juſtum, quoniam contrarius eſt operibus noſtris.* Sed miro modo actum eſt, ut qui ſcintillam luminis in occiduis terræ partibus, & in uno tantum angulo radiantem ſatagebat extinguere, luminare magnum, quod ab occidente uſque in orientem fulgurat accendit, & opprimere volens ſublimavit. Deinde alio ictu in capite recepto, martyr genua flexit, & cubitos, ſeipſum hoſtiam viventem Deo offerendo, dicens: Pro nomine Jesu & eccleſiæ tuitione libenti animo mortem amplecti paratus ſum. Et ſubſecutus adjunxit: Deo; & beatæ Virgini MARIÆ, & ſancto Dyoniſio, omnibus martyribus committo cauſam eccleſiæ. Quo dicto, tertius funeſtorum militum, ita procumbenti grave in cervicem vulnus impreſſit. Quartus, quod dictu eſt horrendum, coronam quæ amplæ erat latitudinis, ita à capite ſeparavit, ut ſanguis albens ex cerebro & cerebrum rubens ex ſanguine lilii & roſæ coloribus virginis & matris eccleſiæ faciem in confeſſoris & martyris morte purpuraret. O nefandiſſimi hominum, quos nec ploranda ſanguinolentæ matris pietas; nec miranda patris probitas lenire potuit, quin infra ipſius ſacratum capitis cerebrum venarentur & funderent! quibus patratis, & recedentibus carnificibus reliquis, Reginaldus Urſi filius, ut pote omnibus aliis crudelitate ſuperior, ejus cerebrum quod remanſerat effodit, & per pavimentum dejecit; ne ei quinta plaga deeſſet, qui in aliis Chriſtum imitatus eſt. Ut enim ſalva pace martyrum loquar, ipſi propriam principaliter agebant cauſam, cum ſcis diceretur: ſacrifica Jovi, reſpue Crucifixum: iſte vero aliorum ſalutem ſuo pretioſo ſanguine mercatum venit, ut inſigniti ſacro caractere Chriſti, ſecundum ſcita eccleſiæ regerentur: autumans majorem non eſſe caritatem, quam ponere animam ſuam pro amicis ſuis. Quam intrepide ubi de ſua ſalute & fide ageretur eſſet martyr iſte pugnaturus, qui pro aliorum tuitione non tractus, non ductus, ſeipſum minavit ad occiſionem! Pro mirabili ergo conſtantia credimus honorem divinitus ei eſſe collatum, quod non Judæos, nec paganos, ſed Chriſtianos diſertos & feroces morte victorioſa debellavit. Sed quis loci monaſterio deputati celſitudinem metiri poſſet? Ipſa domus Chriſti locus in quo viaticum noſtræ ſalutis ſolebat immolari, cunabulum Regis pridie nati recenti martyris cerebro depingitur, ut ex hoc facto perſecutorum crudelitas & martyris eminens dignitas figuraretur. Itaque Dei ſacerdos à ſæculo migrans, cœlis naſcitur IIII. calendas Januarii anno ab Incarnatione Domini MCLXXI. die proxima poſt ſolemnitatem Innocentum: ut qui diu innocenter vixerat, poſt innocentes tempus celebre ſortiretur. Magna Regis nati clementia, qui militis ſui martyrium, immo natale martyris, ita ſuo continuavit, ut nec ei poſſet concivium ſalva ſuorum prærogativa eſſe convictus, nec ulterius protelandum. In craſtino autem monachi, ut moris eſt, corpus mundiſſimum martyris lavandum expoliantes, ſub habitu canonici regularis cum in habitu & ordine monachorum tam privatim diu reperiunt extitiſſe, ut etiam hoc ſuos lateret familiares. Ad ultimum carni proximum inveniunt cilicium ſic beſtiunculis obſitum, ut lenius iſto priſtinæ diei fuiſſe martyrium quivis judicaret, & hoſtes majores minus minoribus nocuiſſe. Et quod à nullo ſanctorum factum eſſe cognovimus, femoralibus cilicinis à longe tempore ita ſtricte cruribus inſutis uſus fuerat, ut alveolus à poplite ſupra in longum ſub ſubtura cilicii vermiculos ſcaturiens extenderetur. Magnificetur Deus noſter, qui non eſt paſſus lucernam eccleſiæ diu latere ſub medio, ſed ad confuſionem infidelium & ſchiſmaticorum, eam poſuit ſuper candelabrum, ut ingredientes lumen viderent, & aperte cognoſcerent; quod non ſit eccleſia, ſed ſchiſmatis contumelia, quam martyr iſte reſpuebat, & infidelitas aliud ſentire de Deo; quam ipſe prædicabat.

Explicit martyrium beati Thome Cantuarienſis archiepiſcopi editum à magiſtro Everardo.

Incipit Epiſtola Prioris ſanctæ Trinitatis Cantuariæ ad epiſcopum Wintonienſem de Paſſione S. Thomæ martyris.

EX inſperato & in tranſitu mihi, Dei gratia propitiante, nuper innotuit; quod ad vos erat lator præſentium tranſiturus. Gaviſus ergo divinitus miniſtratam occaſionem ſcribendi ad amicum, eam gratenter arripui, arbitrans mihi longæ calamitatis magnum dari ſolatium, quod in tutis auribus licebat anguſtiarum cumulum deplorare. Sed unde ſumetur exordium, tam dicendi paris inopiam materia copioſa & exuberans, & quod niſi tempore noſtro malitia excreviſſet, ad ſummum fidem excedit, publicas anguſtias an domeſticas deplorabo: ſed generales mundus agnovit, ſuaque quemquam miſeria perurit acrius, niſi forte quiſpiam ſectatorum Chriſti tanta ſit charitate ſuccenſus, ut univerſorum ſubeat onera, & uratur in ſcandalo proximorum. Et quia vobis de paſſione glorioſi martyris Thomæ Cantuarienſium archiepiſcopi, qui non modo eccleſiam propriam, ſed utramque provinciam Anglorum miraculis multis & magnis irradiat, conſtare non dubito, in eam non cenſui mihi diutius immorandum; præſertim cum & tempus ſcribendi breve ſit, & ut opinor, jam fere per orbem latum ex relatione plurimorum ſit nota & vulgata materia. Hoc tamen in tanto divinæ diſpenſationis munere ſilendum eſſe non credidi, quod ad Dei & martyris ſui gloriam univerſi mirantur; quia ſic omnes circumſtantiæ cucurrerunt in agone pontificis, ut patientis titulum perpetuo illuſtrarent, & perſequentium impietatem relevarent, & nomen ſempiterno macularent

opprobrio. Sic enim perſonas hinc inde intueri & metiri placuit, occurrit hinc religioſus archiepiſcopus, Britanniarum primas, ſedis apoſtolicæ legatus, judex incorruptiſſimus, utpote nec acceptor perſonarum nec munerum, aſſertor eccleſiaſticæ libertatis, & quaſi turris erecta in Jeruſalem contra faciem Damaſci, malleator impiorum, ſed pauperum & mœrentium conſolator. Viderit qui voluerit quis è regione procedat, & ſi cauſa martyrem facit, quod nulli rectum ſapienti venit in dubium, quid juſtius, quid ſanctius cauſa ejus, qui opes & omnem mundi gloriam, qui amicorum & totius cognationis affectionem pro Chriſti amore contemnens, exilium ſubiit, ſe & ſuos omnes expoſuit periculis & paupertati, qui pro lege Dei tuenda, & evacuandis abuſionibus veterum tyrannorum certavit uſque ad mortem, nec in aliqua obligatione poſtquam ſemel elapſus eſt, captus inſidiantium dolo induci potuit, ut aliquid eorum quæ ab ipſo exigebantur promitteret? quin in omnibus honorem Dei & honeſtatem eccleſiæ ſalvam fore nec ad modicum; & quaſi ad horam credens, & in articulo tentationis recedens, adverſa perpeſſus eſt, & exilium & acerbam proſcriptionem in annum ſeptimum protelavit, tanta quidem virtute conſtantiæ regiam viam incedens, & Chriſti & apoſtolicorum virorum ſequens veſtigia, ut invictus ejus animus nec fortunæ ſævientis impetu poſſet frangi, nec blanditiis emolliri, ſed uti ſic immolatus adverſite. Certe in eccleſia, quæ caput regni eſt, & aliarum omnium mater, in Chriſto coram altare in manus religioſorum, quos armatorum carnificum tumultus fecerat ad ſtupendum & miſerabile ſpectaculum convenire. Qui ergo ſeipſum à multo tempore exhibuerat hoſtiam vivam, ſanctam, Deo placentem, qui carnem ſuam in orationibus, vigiliis, jejuniis, & aſperioris cilicii uſu continuo cum vitiis & concupiſcentiis crucifixerat; qui dorſum quod ſancti familiares ejus noverant, tamquam Chriſti puerulus exponere conſueverat ad flagella: qui Chriſti corpus & ſanguinem ſolitus erat offerre in altari, coram altari proſtratum & fuſum, manibus impiorum obtulit proprium, nec licuit diſcipulis ſatanæ in immolatione diſcipuli & ſervi, quod præambula eorum [illegible] crucifixione magiſtri & domini. Chriſtus enim ne civitas fœdaretur, ne pollueretur ſabbatum, judicio licet iniquo prædamnatus, qualem allegandi pro ſe accepit facultatem, & ab urbe eductus, extra portam crucifixus eſt, miniſterio utique Gentilium, qui Deum non noverant, & auctoritate publicæ poteſtatis iis reum deferentibus, quorum legem viſus eſt impugnare, diſcipulo filio proditionis perfidiam procurante. At iſte non modo in urbe, ſed intra eccleſiam, non tempore prophano, ſed die quam nativitatis dominicæ ſolemnitas conſecrabat, & omni jure decuit, ut natalis ejus ad gloriam, qui innocenter & ſanctiſſime vixerat, natalem ſanctorum Innocentum ſequeretur, & quidem, ut creditur, necem ipſius traditores procuravere diſcipuli, ſacerdotum principes formaverunt, tanto in malitia Anna & Caïpha, Pilatum & Herodem amplius præcedentes, quanto diligentius præcaverunt ne in judicium traheretur, ne conveniretur ab accuſatoribus, ne appareret ante faciem præſidis, ne privilegio ſacri loci vel temporis, aut dignitatis, aut gradus, aut reformatæ pacis, & datæ ſecuritatis conditione ſacrilegas manus evaderet, non gentilium, non hoſtium, ſed eorum qui legem Domini profitebantur, & amicorum fidem. Sane mira Dei cuncta ſapienter & ſalubriter ordinantis diſpenſatione contigit, quod qui hæc tam male, tam impudenter, & imprudenter permiſit fieri, eadem non eſt paſſus abſcondi, ut hic temporaliter impleatur, quod veritas protulit, nihil ſcilicet eſſe abſconditum quod non reveletur. Nam quod de ſignifero proditorum Juda ſermone celebri vulgatum eſt, pari jure trahendum eſt & ad complices ejus, eo quod de ſimilibus rebus idem conſtet judicium, ut Chriſtianis omnibus ex fide liqueat, quod cœli revelabunt iniquitatem eorum, & adverſus eos terra conſurget. Quis enim fidelium audeat dubitare, quod Deus perpetratores & auctores tanti ſacrilegii aut converteret, aut contereret? Paſſurus in eccleſia, ut dictum eſt, coram altari Chriſti martyr antequam feriretur, cum ſe audiſſet inquiri, militibus qui ad hoc venerant in turba clericorum & monachorum vociferantibus: ubi eſt archiepiſcopus? occurit ei ſe gradu quem ex magna parte aſcenderat, vultu intrepido dicens: Ecce ego, quid vultis? cui unus funeſtorum militum in ſpiritu furoris intulit: Ut modo moriaris, impoſſibile eſt enim ut ulterius vivas. Reſpondit autem archiepiſcopus non minore conſtantia verbi quam animi (quia quod omnium martyrum pace ex animi mei conſcientia fidenter dixerim, nullus eorum videtur in paſſione fuiſſe iſto conſtantior) Et ego, inquit, pro Deo meo mori paratus ſum, & pro aſſertione juſtitiæ & eccleſiæ libertate. Sed qui caput meum quæritis, prohibeo ex parte omnipotentis Dei, & ſub anathemate, ne cuiquam alii ſive monacho, ſive clerico, vel laïco majori vel minori, in aliquo noceatis; ſed ſint immunes à pœna ſicut exciterunt à cauſa; non enim illis imputandum eſt, ſed mihi, ſi qui eorum cauſam laborantis eccleſiæ ſuſceperint. Mortem libenter amplector, dummodo eccleſia in effuſione ſanguinis mei pacem conſequatur & libertatem. Quis iſto videtur in charitate ferventior, qui dum ſe pro lege Dei perſecutoribus offerebat, in [illegible] ſolum erat ſollicitus, ne proximi in aliquo læderentur. Verba ejus nomine Chriſtum videntur exprimere in paſſione dicentem: *ſi me quæritis, ſinite hos abire.* His dictis, videns carnifices eductis gladiis, in modum orantis inclinavit caput, hæc noviſſima proferens verba: Deo, & beatæ Mariæ, & ſanctis hujus eccleſiæ patronis, & beato Dionyſio commendo me ipſum, & eccleſiæ cauſam. Cetera quis

ſine ſuſpiriis, ſingultibus & lacrymis referat?
ſingula proſequi pietas non permittit, quæ
carnifices immaniſſimi Dei timore contem-
pto, & tam fidei quam totius humanitatis im-
memores commiſerunt. Non enim ſuffecit eis
ſanguine ſacerdotis [redacted] nece profanare eccleſiam,
& diem ſacratiſſimum infeſtare, niſi corona
capitis quam ſacri chriſmatis unctio Deo dica-
verat amputata, quod dictu horribile eſt, fu-
neſtis gladiis jam defuncti ejecerunt cere-
brum, & per pavimentum cum cruore & oſſi-
bus crudeliſſime ſparſerunt: immaniores Chri-
ſti crucifixoribus, qui ejus crura quem obiiſſe
viderant, ſicut adhuc viventium non cen-
ſuerunt eſſe frangenda: Sed in iis omnibus
cruciatibus invicti animi martyr, & admiran-
dæ conſtantiæ, nec verbum protulit, nec
clamorem emiſit. Non edidit gemitum, nec
brachium, aut veſtem oppoſuit ferienti:
ſed caput quod inclinatum gladiis expo-
ſuerat virtute admiranda, donec conſum-
maretur, tenebat immobile, & tandem in ter-
ra procidens recto corpore, non movit pe-
dem aut manum. Carnifices autem non minus
cupidi quam crudeles, inde tam in regiæ po-
teſtatis, quam divinæ majeſtatis injuriam, ad
eccleſiam palatii redeuntes, univerſam ſup-
pellectilem, & quicquid in ſcriniis ſive in ſcru-
tiniis, aut ciſtellis archiepiſcopi & ſuorum po-
tuit inveniri, ſive in auro, ſive in argento,
aut veſtibus, aut variis ornamentis, aut libris,
aut privilegiis, aut aliis quibuſcumque ſcriptis,
aut equitaturis, inſatiabili avaritia, & ſtupen-
do auſu diripientes, [redacted] ut libuit inter ſe divi-
ſerunt, imitatores eorum facti, qui Chriſti
veſtimenta partiti ſunt, licet eos quodammo-
do procedant in ſcelere, [redacted] ut pontifici jam
per monaſterium coronato hominum gratia
auferretur, omnia ſcripta quæ ſacrilegus
prædo ſubripuit, ad regem in Normanniam
tranſmiſſa ſunt: ſed nutu divino contigit, quod
quanto magis athletæ fortiſſimi gloriam of-
fuſcare nitebatur humana temeritas, tanto
amplius Dominus eam illuſtrabat in oſtenſio-
ne virtutis, & miraculorum manifeſtis indi-
ciis, quod viri impii, qui eum inſatiabiliter
oderant intuentes, inhibuerunt nomine præ-
cipuæ poteſtatis, ne miracula quæ fiebant
quiſquam publicare præſumeret. Ceterum fru-
ſtra quiſque nubilare deſiderat quod Deus cla-
rificare diſpoſuit. Etenim amplius percrebue-
re miracula, quo videbantur impiis ſtudio-
ſius occultanda. Homo enim videt in facie,
ſolus Deus eſt qui renes & corda ſcrutatur.
Nam cum beati martyris corpus ſepulturæ
tradendum eſſet, & de more pontificalibus
induĕretur, quemadmodum pauci familiares
ejus noverant, inventum eſt cilicio pediculis
& vermibus referto involutum, ipſaque femo-
ralia ejus interiora uſque ad poplites cilicina,
quod antea apud noſtrates fuerat inauditum,
reperta ſunt. Exterior tamen habitus ceteris
conformabatur, juxta ſapientis edictum, *frons
tua populis conveniat, intus omnia diſſimilia ſint.*

A Quis referat quos gemitus, quantos lacryma-
rum imbres ſanctorum cœtus qui aderat in re-
velatione ſic adumbratæ religionis emiſerit?
Nec tamen in his omnibus perſecutorum
quievit furor, dicentium corpus proditoris in-
ter ſanctos pontifices non eſſe humandum,
ſed projiciendum in paludem viliorem, vel
ſuſpendendum eſſe patibulo: unde ſancti vi-
ri qui aderant, vim ſibi timentes inferri, eum
in crypta antequam ſatellites ſathanæ, qui ad
ſacrilegia perpetranda convocati fuerant con-
venirent, ante altare ſancti Johannis Baptiſtæ,
& ſancti Auguſtini Anglorum apoſtoli in ſar-
[redacted] cofago marmoreo ſepelierunt, ubi ad glo-
riam omnipotentis Dei multa & magna mira-
cula fiunt, catervatim confluentibus populis,
ut videant in aliis, & ſentiant in ſe poten-
tiam [redacted] clementiam ejus, qui ſemper in
ſanctis ſuis mirabilis & glorioſus eſt. Nam
in loco paſſionis ejus, & ubi ante majus
altare pernoctavit humandus, & ubi tan-
dem ſepultus eſt, paralytici curantur, cæci vi-
dent, ſurdi audiunt, loquuntur muti, claudi
ambulant, evadunt febricitantes, arrepticii à
demonio liberantur, & à variis morbis ſanan-
tur ægroti, blaſphemi arrepti à demonio con-
C funduntur, illo hæc & plura quæ referre per-
longum eſt operante, qui ſolus eſt ſuper om-
nia benedictus in ſæcula, & eos prælegit
gloriæ ſuæ eſſe conſortes, quos per veritatem
fidei, zelum juſtitiæ, confeſſionis virtutem,
& invictæ conſtantiæ perſeverantiam facturus
erat de veritatis ac fidei adverſariis trium-
phantes. Quæ profecto nulla ratione ſcribere
præſumſiſſem, niſi ſuper his me fides oculata
certiſſimum reddidiſſet. Supereſt itaque, ut
veſtra parvitatem noſtram inſtruat eruditio,
an citra Romani pontificis auctoritatem futu-
rum ſit in miſſarum ſolemniis & aliis publicis
D orationibus eum in catalogum martyrum tam-
quam ſalutis præſidem invocare, an adhuc
ei quem Dominus tantis miraculorum clarifi-
cavit indiciis, quaſi alii defuncto orationes ſub-
ventorias teneamur exſolvere. Timetur enim
ne ſic orandi inſtantia beati martyris injuria
videatur, & incredulitatis prætendat imagi-
nem, poſt tot ſignorum exhibitionem non-
dum ſecura devotio. Jam ſuper hoc conſul-
tus eſſet Romanus pontifex, niſi quod facul-
tas tranſeundi adeo omnibus præcluſa eſt,
ut nullus ad navigium admittatur, niſi litte-
ras regis porrexerit: nobis tamen interim con-
E ſultius eſſe videtur, ut aſſiſtamus Domini vo-
luntati, & quem ipſe honorare dignatur, ut
martyrem, nos ſive cantemus, ſive ploremus,
ut martyrem veneremur. Nam fere in omni-
bus mundi partibus Deus non expectata unius
cujuſcumque hominis auctoritate potuit &
conſuevit clarificare quos voluit, & ſapienti
non poteſt eſſe ambiguum, qui varias ſcriptu-
ras ſolerti indagatione diligentius perſcrutatur.

Explicit Epiſtola.

VITA
SANCTI EDMUNDI
CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI,
AUCTORE BERTRANDO PRIORE PONTINIACENSIS MONASTERII.

Ex Schedis noſtri Georgii Viole.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

B*EATI Edmundi Cantuarienſis archiepiſcopi, viri doctrina & ſanctitate conſpicui, vitam non unus, ſed plures ſcriptis commendarunt auctores. Horum primus propter carnis cum eo conjunctionem commemorandus venit Robertus Richius, ipſius beati viri germanus, quem & Robertum Baconem ejus olim diſcipulum, ſi Surio credimus, illius vitam ſcripſiſſe certum eſt. Secundus, teſte Wartonio, Angliæ ſacræ tom. 1. extitit monachus Pontiniacenſis,* qui vitam ejus operoſe deſcripſit inter annos 1240. & 1247. mſ. in bibliotheca Lambethana. *Tertius Mathæus Paris ſancti Albani in Anglia monachus Benedictinus, qui præter ea quæ ſparſim in ſua majori Anglorum hiſtoria refert de ſancto pontifice, ſingulari opere geſta ipſius proſecutus eſt: qua de re luculentiſſimum habemus ipſius Paridis teſtimonium, ad annum 1253. ubi agens de Richardo Ciceſtrenſi epiſcopo beati viri olim diſcipulo, hæc habet:* Iſte vero veluti domeſticus omnium ſuorum conſcius extitit ſecretorum, quæ inquirentibus propter ædificationem palam declaravit. Hujus igitur aſſertionibus, nec non & fratris magiſtri Roberti Bachum de ordine Prædicatorum certificatus, domnus Matthæus Pariſienſis, monachus eccleſiæ S. Albani vitam memorati ſancti Edmundi ſcripſit, & quæ indubitanter didicit à fide dignis diligenter digeſſit. Quam qui videre deſiderat, in eccleſia ſancti Albani poterit reperire. *His accenſendi ſunt Vincentius Bellovacenſis in ſuo Speculo hiſtoriali lib. 31. capp. 67. & ſeq. ubi vitam Sancti fuſe ſatis refert; Henricus Knygthon canonicus Leyceſtrenſis l. 2. de Eventibus Angliæ p. 1432. aliique qui de archiepiſcopis Cantuarienſibus ſcripſere.*

Sancti Edmundi vitam diverſis in codicibus MS. abſque auctoris nomine repertam, tamquam Roberti Richii ſeu Divitis opus vulgavit Laurentius Surius ad Novembris diem 16. mutato pro more ſtylo, & auctoris verbis paraphraſtice relatis. Monachi vero Pontiniacenſis, & Matthæi Paridis, lucubrationes hactenus latuerunt. Sequentem vitam cum hiſtoria canonizationis ac tranſlationis ipſius auctore Alberto archiepiſcopo apoſtolicæ ſedis legato, &c. reperimus inter ſchedas noſtri Georgii Viole, *viri eruditi perinde ac pii deſcriptam ex MS. codice Pontiniacenſis monaſterii, ubi eam poſtea propriis inſpeximus oculis. Codex unde hic eam exhibemus, nullius auctoris nomen præferebat: verum ſeipſum ſatis auctor ipſe prodit, nimirum capite* VI. *ubi hæc habet:* Scit enim hoc qui vidit

Digitized by Google

& ſcripſit hæc, & ſuper his perhibet teſtimonium, nec eſt de ejus teſtimonio, vel leviter alicui dubitandum. Dum enim nocte quadam pro more cubicularii in camera cum illo conſiſtens, nomen illud glorioſum fronti ſuæ diligenter eum imprimere conſpiceret, &c. *Quibus ex verbis intelligimus auctorem hujus vitæ fuiſſe ſancti antiſtitis cubicularium, ac proinde ſecretiorum ipſius actorum teſtem conſcium oculatiſſimum. De quo etiam Albertus Armachanus archiepiſcopus apoſtolicæ ſedis legatus in prologo ad Hiſtoriam tranſlationis ſic loquitur*: Quod conſiderans ille beatiſſimi patris Edmundi aſſecla indefeſſus, meritorum atque miraculorum fidelis interpres, quia qui vidit teſtimonium perhibuit, comes individuus ante & poſt mortem: quia & in morte non ſunt ſeparati. Illum, inquam, qui vitam & mores, miracula & meritos honores ejuſdem ſancti patris Edmundi aſſumſit deſcribere adeo veraci ſtylo præfatam, licet diffuſam, materiam exaravit, ut nec prolixitas devoto lectori tædium pariat, nec brevitatis obſcuritas, aut obſcura brevitas intellectum intercipiat intendenti. *Et infra vocat eum ſolum ac fidum Achatem ſancti viri ſecretarium*, cujus, *inquit*, in principio fecimus mentionem. *Is ſancto pontifici ut in vita conjunctus fuerat, ita & in morte ut non ſepararetur, in Pontiniacenſi cœnobio vitam monaſticam amplexus eſt, factus non multo poſt ejuſdem loci prior: ut diſcimus ex libro tranſlationis ipſius.* Poſt modicum autem, *inquit*, tempus abbas Pontiniacenſis ſponte ceſſit à regimine abbatiæ. Verum antequam cederet, proviſo uſus conſilio, cum conſenſu capituli, priorem inſtituit, illum videlicet diſcipulum & commilitonem beati exilii patris Edmundi, de quo jam ſæpius fecimus mentionem. Bona ſiquidem in hoc abbas viſus eſt ratione moveri, ut is qui à domino & patre ſuo nec in vita avelli potuit, in morte inſtar quodammodo Eliſæi, qui ab Elia donec transferretur in cælum noluit ſeparari, ut ſiquidem ratione prioratus, permanentiæ, & ſtabilitatis cauſam haberet perpetuam, & excuſandi ſe diverſis negotiorum tumultibus, quæ ipſum nunc ad curiam, nunc retrahebant in Angliam, excuſationem haberet legitimam & honeſtam, & deſiderio congruentem. Sed ille invitus quidem tanti regiminis ſuſcepit officium. *Deinde narrat quomodo hæc in re impleta fuerit ſancti Edmundi prophetia, qua prædixerat futurum eum aliquando priorem. Illius autem nomen docet nos Carolus de Vic in Bibliotheca ſcriptorum ordinis Ciſtercienſis, ubi hæc habet*: Bertrandus Pontigniacenſis religioſus, vir doctus & eloquens, ſcripſit anno Domini 1247. jubente Johanne abbate, hiſtoriam inſignem de vita & miraculis ſancti Edmundi archiepiſcopi Cantuarienſis, quæ manuſcripta reperiuntur in Caroli-loco. Ex hac hiſtoria deſumptæ ſunt lectiones, quæ auctoritate capituli generalis in omnibus abbatiis lineæ Pontiniacenſis leguntur in officio divino de eodem ſancto.

Hæc de auctore vitæ tanti pontificis præmittere duximus operæ pretium, ut inde quiſque intelligat quanto ejus lucubratio haberi debeat in pretio, ſcripta à tanto viro, teſte oculato, viro ſancto familiari, & ſecretorum ejus conſcio accurato, vitæ meritis ac gradu conſpicuo, cui proinde in omnibus certa & indubitata fides adhiberi debeat. Verum etſi in ſcribendo diligentiam in eo nullus æquus lector deſiderare queat, nonnulla tamen prætermiſit, aut leviter nimis attigit, quæ ad illuſtranda ſancti antiſtitis acta aliunde colligere maxime ex Matthæi Paridis hiſtoria, atque hic præmittere juvat.

1. De electione S. Edmundi in archiepiſcopum Cantuarienſem.

De electionis ſancti Edmundi in archiepiſcopum Cantuarienſem modo, altum apud Surium & Vincentium Bellovacenſem ſilentium, auctoremque noſtrum, qui de ea pauca hæc habet: Vacante ſede Cantuariæ, electus eſt in archiepiſcopum canonice, divina proculdubio voluntate. *Sed totam illius ſeriem & ordinem fuſe & accurate deſcribit Matthæus Paris in hiſtoria Angliæ, à quo ſequentia accipe. Anno 1231 Richardo archiepiſcopo Roma redeunte, defuncto apud ſanctum Gemmam*, decreverunt monachi Cantuariæ Radulphum de Nevilla Ciceſtrenſem epiſcopum ſibi in præſulem poſtulare, qui erat regis fideliſſimus cancellarius, & inconcuſſa columna veritatis, ſingulis ſua jura præ-

cipue pauperibus ſingulis juſte reddens & indilate, in multis regni perturbationibus ſtans directe, non arundo quolibet vento agitata, non declinans ad dextram vel ad ſiniſtram. *Factam electionem ac ſibi oblatam, gratam, acceptamque rex ipſe habuit, ſtatimque de rebus ad archiepiſcopatum pertinentibus Radulphum inveſtivit. Profecti Romam monachi, ut electionis ſeu poſtulationis ſuæ confirmationem à Gregorio IX. ſummo pontifice obtinerent, repulſam paſſi ſunt. Nam commiſſo Simeoni de Langtone poſtulati examine, is papæ retulit,* virum illum curialem eſſe & illiteratum, rapidum in verbo ac feſtinum.... Papa autem his auditis ſermonibus; poſtulatione caſſata, conceſſit ut conventus Cantuarienſis alium archiepiſcopum ac talem eligerent, qui ſibi eſſet paſtor animarum, ſalubris & eccleſiæ utilis Anglicanæ, & Romanæ eccleſię fidelis & devotus. *Anno ſequenti 1232. procedentes ad novam electionem Cantuarienſes monachi vota ſua contulerant in Johannem priorem ſuum, qui in Pentecoſtes hebdomada Romæ exhibitus ſummo pontifici, & examinatus ſuper articulis novemdecim à commiſſis à papa cardinalibus, nullam eorum judicio recuſationis legitimæ cauſam habere inventus eſt. Verum papa cauſatus eſt in eo nimiam ſenectutem & ſimplicitatem, atque ad tantam dignitatem inſufficientiam, auctorque fuit electo, ut ſponte electioni de ſe factæ renunciaret, qui ſtatim papæ ad nutum ceſſit.* Tunc papa conceſſa licentia, monachis ipſis præcepit, ut alium talem eligerent, cui onus ſuum communicare, & curam poſſet committere paſtoralem. *Anno 1233. tertia electione ſors cecidit ſuper magiſtrum Johannem Blondum: cujus itidem electio Romæ reprobata extitit, primo quod ambitionis & ſimoniæ macula non careret; ſecundo* quod duo habebat beneficia, quibus cura annexa fuit animarum contra ſtatuta concilii generalis, idque nulla obtenta diſpenſatione. Sed quoniam caſſatis tribus eccleſiæ Cantuarienſis electis, præfata fuit diu eccleſia à paſtore viduata, ſimilis facta Saræ uxori Tobiæ & filiæ Raguelis tot viris viduatæ, dedit monachis; qui cum electo caſſato venerant, poteſtatem eligendi magiſtrum Edmundum eccleſiæ Sariſberienſis canonicum, virum honeſtæ converſationis & bene litteratum in paſtorem animarum ſuarum. Cui etiam pallium tranſmiſit, ne tanta ſedes metropolitana à paſtore diutius fruſtraretur. Monachi vero nec ipſum, nec alium, niſi de conſenſu conventus ſui recipere decreverunt. *Triplicis hujuſce electionis, quamquam præpoſtero ordine meminit Thomas Wikes in chronico Saliſberienſi, ubi ad annum 1231. ſic loquitur.* Orta contentione inter Richardum archiepiſcopum ex parte una, & dominum regem, Hubertum de Burgo & monachos Cantuarienſes ex altera; archiepiſcopus adiit ſedem apoſtolicam, ibique defunctus eſt. Electus eſt loco ejus magiſter Johannes Blundus, poſtulatus eſt ad eamdem ſedem Radulfus de Nevill, tunc Cicestrenſis epiſcopus, & domini regis cancellarius. Caſſata eſt poſtulatio de eo facta, *& paulo poſt ad annum 1233.* Caſſatis electionibus omnium qui ad ſedem Cantuarienſem electi fuerant, nec non priore ſanctæ civitatis Cantuarienſis electionem de ſe factam in præſentia domini papę ſponte reſignante, monachi Cantuariæ iterum eligendi poteſtatem obtinentes, ſummę ſanctitatis virum magiſtrum Edmundum, tunc Sarum eccleſię theſaurarium in patrem & paſtorem concorditer elegerunt. Electus Edmundus Theſaurarius Sarum, *inquiunt Annales Waverleienſes*, à domino Rogero Londonienſi epiſcopo, conſiſtentibus & congratulantibus XIII. epiſcopis, & domino rege & quatuor comitibus, & ceteris innumeris communiter congregatis in eccleſia Cantuarię in archiepiſcopum honorifice conſecratur, dominica qua cantatur LÆTARE JERUSALEM, quarto videlicet nonas Aprilis. *Eodem fere modo loquitur Matthæus Paris, additque* Et eodem die miſſam cum pallio, quod cautè ei de curia Romana Simon de Legre ejus eccleſię monachus detulerat, ſolemniter celebravit.

II. De pace & tranquillitate in regno Angliæ per S. Edmundum reſtituta.

Cum in Cantuarienſem archiepiſcopum electus eſt ſanctus Edmundus, omnia in Angliam perturbata erant, publica tranquillitate de regno eliminata per regios conſiliarios, qui principis freti auctoritate, ejuſque abutebantur ſigillo, probos quoſque, magnates, ac de

de publica re bene meritos, aut exilio, aut morte mulctabant, aut pecuniis exhauriebant. Hi præſertim erant Petrus epiſcopus Wintonienſis, Petrus de Rivallis, Stephanus de Segrave, & Robertus Paſſeleve regis theſaurarii, ſed totius mali architecti. Necdum erat conſecratus ſanctus Edmundus, cum in Purificatione B. Mariæ Virginis Henricus rex apud Weſtmonaſterium colloquium regni procerum habuit, in quo quoſdam epiſcopos & maxime Alexandrum Ceſtrenſem epiſcopum graviter increpavit de nimia familiaritate comitis mareſcalli, & quod eum à regni ſolio depellere niterentur. A tanta tamque horrenda criminatione illico purgavit ſe epiſcopus, & ut erat pontificalibus indutus; omnes regis adverſarios diris devovit, excommunicavitque: quæ res juniori principi accepta ipſius amorem Alexandro conciliavit. Affuit autem huic colloquio, *inquit Matthæus Paris*, magiſter Edmundus Cantuarienſis electus cum multis epiſcopis ſuffraganeis, qui omnes regis & regni deſolationi condolentes; venerunt ad regem, & quaſi unó corde, animo & ore dixerunt: Domine rex, dicimus vobis in Domino, ut fideles veſtri; quod conſilium quod nunc habetis; & quo utimini, non eſt ſanum nec ſecurum, ſed crudele & periculoſum vobis & regno Angliæ; Petri videlicet Wintonienſis epiſcopi, & Petri de Rivellis & complicium ſuorum. *Deinde omnia ſigillatim enumeravere gravamina, quibus infideles illi exactores regnum opprimebant. Tali oratione commotus princeps, ſpem futuræ emendationis Edmundo ejuſque ſuffraganeis dedit, inducias tantummodo poſtulavit, ut rebus cunctis ſerio examinatis, certior factus de omnibus, de reis vindictam ſumere valeret.*

Conſecrato IV. nonas Aprilis Edmundo, paucis poſt diebus, ſcilicet V. idus ejuſdem menſis, alterum apud Weſtmonaſterium colloquium rex tenuit una cum comitibus, baronibus, archiepiſcopo nuper ordinato, & ipſius ſuffraganeis, ut regno perturbato; omnes uno animo ſimul ſalubriter providerent. Tunc archiepiſcopus, *inquit Matthæus Paris*, conjunctis ſibi epiſcopis & ceteris qui aderant prælatis, ad regem veniens, oſtendit conſilium ſuum & epiſcoporum ſuper deſolatione regni & periculo imminenti, replicando ſupraſcripta incommoda in colloquio ſuperius habito ſibi expreſſa. Denunciavit etiam ſibi expreſſe, quod niſi celerius errorem dimitteret, & cum fidelibus regni ſui pacifice componeret, ipſe incontinenti cum omnibus qui aderant prælatis; in ipſum regem ſententiam ferret excommunicationis, & in omnes alios hujus pacis contradictores & concordię perverſores. Rex autem pius audiens conſilium prælatorum, humiliter reſpondit, quod conſiliis eorum in omnibus obtemperaret. Unde poſt dies paucos, intelligens proprium errorem, pœnitentia ductus, præcepit Wintonienſi epiſcopo, ut pergens ad epiſcopatum ſuum; curis intenderet animarum; & de cetero regiis negotiis non intereſſet. *Alios etiam conſiliarios durius increpatos in ordinem redegit.* Ac deinde rex, *addit Matthæus Paris*, qui modis omnibus pacem ſitiebat, miſit Edmundum archiepiſcopum Cantuarienſem cum epiſcopis Ceſtrenſi & Roffenſi in Vualliam ad Leolinum & Richardum comitem mareſcallum, ut cum eis de pace regni tractarent. Et ſic rex demiſſis iniquis conſiliariis ſuis, revocavit ad obſequium ſuum naturales homines de regno ſuo, ſubjiciens ſe conſilio archiepiſcopi & epiſcoporum, per quos ſperabat regnum perturbatum ad ſtatum proſperum revocare.

Per idem etiam tempus, *pergit Matthæus Paris*, poſt Paſchalem ſolemnitatem cum rex Anglorum verſus Gloverniam tenderet, cupiens obviare archiepiſcopo, & & epiſcopis, quos in Vualliam miſerat, ut ſupra dictum eſt, venit ad Vuendeſtor manerium ſuum, ut pernoctaret ibidem.... Cumque rex inde profectus ad Gloverniam perveniſſet, venit ad eum ibi Edmundus Cantuarienſis archiepiſcopus cum epiſcopis qui cum ipſo ad Leolinum fuerant deſtinati, denuncians illi, quod cum Leolino, de quadam forma pacis tractaverant; ita tamen quod ante omnia regi reconciliarentur viri nobiles de regno, quibus confœderatus erat idem Leolinus; qui per pravum conſilium ab Anglia exſulabant: quo rite peracto, præfata concordia plenius firmaretur. Dicebatque archiepiſcopus circumſedentibus, forte rege audiente, quod ad talem finem multis pervenerat diſceptationibus, minis aliquando ex

parte regis & totius cleri intercurrentibus. Quibus minis ſic dicitur Leolinus reſpondiſſe: *Plus timeo eleemoſynas regis, quam totam ejus cum clero militiam.* Tunc rex, qui ut pax fieret, modis omnibus ſuſpirabat, fecit convocare per litteras ſuas proſcriptos omnes ut venirent Gloverniam dominica proxima ante Aſcenſionem Domini quarto ſcilicet calendas Junii ad colloquium, plenam gratiam ipſius cum ſuis hereditatibus recepturi. Et ut hoc facerent omni ſuſpicione remota, ſalvo conductu archiepiſcopi & epiſcoporum ducerentur. Venerunt ergo ad pacem regis, mediantibus archiepiſcopo & epiſcopis, Hubertus de Burgo Angliæ quondam juſticiarius, quem rex ſereno vultu reſpiciens ſuſcepit in complexu, & pacis oſculo, gratiam ei priſtinam reſtituendo, & alii exſules, &c.

In eodem autem colloquio, *inquit iterum Matthæus Paris*, Edmundus Cantuarienſis archiepiſcopus fecit recitari exemplar litterarum de proditione Richardo comiti præparata, coram rege & univerſo conventu epiſcoporum, comitum pariter ac baronum qui affuerunt, quæ à conſiliariis regis miſſæ fuerant ad magnates Hyberniæ. Inde rex ipſe & alii omnes, qui eas audierant, admodum ſunt contriſtati, & uſque ad lacrymarum compuncti ſunt effuſionem. Rex autem confeſſus eſt in veritate, quod compulſus ab epiſcopo Wintonienſi, & Petro de Rivallis & aliis conſiliariis ſuis, juſſerat ſigillum ſuum apponi in quibuſdam litteris ſibi præſentatis, ſed tenorem illarum ſe numquam audiſſe cum juramento affirmavit. Ad hoc reſpondens archiepiſcopus dixit: Scrutamini, rex, conſcientiam veſtram, quia omnes illi qui litteras illas mitti procuraverunt, & hujus proditionis conſcii fuerunt, rei ſunt de morte mareſcalli, ac ſi illum propriis manibus occidiſſent. Tunc rex habito conſilio, fecit vocare per litteras epiſcopum Vuintonienſem, Petrum de Rivallis, Stephanum de Segrave, & Paſſeleve, ut venirent ad feſtum ſancti Johannis ratiocinium reddituri de theſauris ſuis receptis pariter & expenſis: ſed & de ſigillo ſuo, quod male tractaverant, ipſo penitus ignorante, mandavit ut venirent reſponſuri & juri parituri.... Tandem Edmundus Cantuarienſis archiepiſcopus, qui pacis mediator erat hujus diſſidii, impetravit à rege, ut ſalvo conductu ipſius & epiſcoporum, poſſent ad diem certum coram illo venire, reſponſuri ſuper exactionibus prædictis, ut omnis in regno diſſenſionis occaſio ſopiretur, &c.

Porro exhauſtis per perfidos illos conſiliarios regiis theſauris, rex congregatis apud Londoniam Angliæ proceribus, omnium regni bonorum mobilium trigeſimam poſtulavit. Petitum ſubſidium grave admodum tulerunt omnes: ſed conſentientibus primum archiepiſcopo Cantuarienſi cum ſuis epiſcopis & clero, *inquit Matthæus Paris*, conceſſa eſt regi trigeſima mobilium regni ab omni prælato ſecundum tenementum baroniæ ſuæ, & milite per totum regnum generaliter colligendum.

Hujuſmodi officiis regis gratiam ſibi devinxerat B. Edmundus, qui ipſius nuptias cum Alienora comitis Provinciæ filia ſolemniter celebravit, reginamque diademate redimivit. Nec multo poſt, hoc eſt anno inſequenti, primogenitum ipſius Carleolenſis epiſcopus catechiſavit, legatus eumdem baptizavit, archiepiſcopus autem Edmundus Cantuarienſis ipſum confirmavit, & rege ſic volente, aptatum eſt ei nomen ſic, Eduardus. *Interim Herefordenſem, Lincolnienſem, Norvuicenſem, aliosque ſanctiſſimus præſul epiſcopos conſecravit, præclaraſque conſtitutiones pro ſuæ diœceſis recta adminiſtratione conſcripſit, ediditque, quas habes apud Spelmannum conciliorum Angliæ tom. 2.*

III. Qua occaſione ſanctus Edmundus à regis gratia exciderit, ejuſque indignationem incurrerit.

Mortuo in Hibernia Vuillelmo mareſcallo Gloceſtriæ comite, rex Eleonoram ſororem ſuam ejuſdem comitis relictam ſecundis nuptiis Simoni de Monte-forti comiti Leyceſtriæ conjungere cogitavit: ſed illa defuncto marito, caſtitatem voverat, conſcio Edmundo Cantuarienſi archiepiſcopo, qui ne horrendo ſacrilegio votum temeraretur, totis viribus his reſtitit nuptiis, regemque increpavit, quod Chriſti ſponſam terreno homini copularet. Ip-

ſua oratio regis animum exaſperavit, ab eo prorſus abalienavit, atque ut ſancti archiepiſcopi conatus omnes elideret, ſolertem virum cum legati poteſtate à papa impetravit Ottonem ſancti Nicolai in carcere Tulliano diaconum cardinalem, qui omnium adverſariorum ſuorum vires infirmaret. Spretis ergo ſancti Edmundi increpationibus, inquit Matthæus Paris, anno Domini M.CCXXXVIII. rex curiam ſuam tenuit Londoniis apud Vueſtmonaſterium, ubi in craſtino Epiphaniæ deſponſavit ſolemniter Simon de Monte-forti Alienoram filiam regis Johannis, ſororem regis Henrici III. relictam Vuillelmi mareſcalli comitis de Penbroch, dictante verba, & miſſam celebrante Vualtero capellano capellæ regiæ ſancti Stephani apud Vueſtmonaſterium in parvula capella regis, quæ eſt in angulo cameræ, tradente eam, rege per manum eidem Simoni comiti Legriæ, qui eam gratanter accepit, &c. *Atque ut omnes archiepiſcopi cenſuras redderet inutiles, idem* Simon de Monte, cum gratia imperatoris & litteris ſupplicatoriis ſe transfert ad curiam Romanam, & effuſa & promiſſa infinita pecunia, à domino papa impetravit, ut quamvis votum ſolemniter factum coràm Edmundo archiepiſcopo Cantuarienſi repugnaret, liceret illicitis abuti amplexibus; ſcripſitque dominus papa legato Ottoni, ut pro præfato Simone de Monte-forti ſolemniter ſententiaret. *Quid verò de hujuſmodi ſententia alii ſenſerint, docet his verbis Matthæus Paris à quo hæc ſcribimus:* Quo audito, frater Vuillelmus de Abendunnia de ordine Prædicatorum, & multi alii periti, zelum Dei præ oculis habentes, increpaverunt hanc ſententiam, ſanctitatem papæ circumveniri, & animas periclitari, Chriſtumque zelotypari veraciter affirmantes. Quia licet, ſicut pars adverſa proteſtatur, habitum cum velo non aſſumſerit mulier de quâ agitur, anulum tamen, quo ſe Chriſto ſubarravit, vel potius deſponſavit, aſſumſit, & ſic ſponſo Chriſto indiſſolubiliter copulatur, teſtante authentico ſcripto, in ſententiis magiſtri Petri in tractatu de Voto. *Verum, quæ rerum humanarum eſt inconſtantia! Non multo poſt comes regis indignationem incurrit, à quo multis convitiis oneratus è curia ejectus eſt, hæc inter alia ei exprobrante:* Sororem meam ſeduxiſti ante ſponſalia, quod cum comperiſſem, ut vitaretur ſcandalum, dedi, ſed invitus, & ut votum ſuum matrimonium non impediret, Romam adiiſti, Romanamque curiam donis & promiſſis inpreciabilibus, ut illicitum tibi liceret corrupiſti. Novit tunc præſens Edmundus Cantuarienſis archiepiſcopus, qui papæ veritatem ſuper his intimavit, ſed victa veritas Romanæ ceſſit avaritiæ muneribus multiplicatis, &c.

Nec minorem forte indignationem regis [redacted] *Edmundum excitavit non expectatus legati* [redacted] *Angliam adventus,* Neſcientibus regni magnatibus, *quorum plures in aperta adverſus regem convitia proruperunt, dicentes:* Omnia rex pervertit, jura, fidem, promiſſa in omnibus tranſgreditur. Nunc enim ſororem ſuam matrimonio ſine ſuorum amicorum & hominum naturalium conſilio alienigenæ copulavit; nunc legatum regni totius immutatorem clam vocavit: nunc ſua dat, nunc data cupit revocare, ſic ſicque de die in diem, juxta dictum evangelicum, in ſe diviſum & diſſipatum regnum eſt enormiter diſſipatum. *Sed & ipſe* archiepiſcopus Cantuarienſis Edmundus regem talia facientem increpavit, præcipue de vocatione legati, ſciens inde in ſuæ dignitatis præjudicium, magnam regno imminere jacturam. Sed rex, ſpreto tam ſuo quam aliorum ſuorum conſilio, quod concepit animo nullatenus voluit revocare. *Quam cauta ac prudens eſſet ſanctiſſimi archiepiſcopi increpatio mox ſequutus probavit eventus. Nam legatus regnum pecuniis exhauſiſſe dicitur, & quicquid boni ſanctus pontifex ſtabilire nitebatur, diſſipaſſe, irritatis vel juſtiſſimis ipſius ſententiis, & datis abſque ſatis æqua neceſſitate diſpenſationibus. Atque ita agente legato, electum Roffenſem quem Edmundus ut indignum rejecerat, papa confirmavit. Qua de re ita Matthæus Paris.* Illo quoque anno 1238. data eſt ſententia à domino papa pro monachis Roffenſibus ſuper controverſia mota inter archiepiſcopum Edmundum, & eoſdem monachos de eligendo ſibi epiſcopo; [redacted] data eſt ſententia pro eis tam de petitorio quam de poſſeſſorio, & confirmatus eſt electus magiſter Richardus de Vuendoure die ſancti Cuthberti. *Addit idem Matthæus:* Similiter data eſt ſententia tunc temporis contra eumdem

archiepiſcopum, qui tunc in curia Romana præſens fuit, ſuper gravi cauſa quæ vertebatur inter eum & comitem Harundelliæ, & condemnatus eſt utrobique in expenſis circiter mille marcarum: relaxata ſententia quam tulerat idem archiepiſcopus in comitem ſupradictum. *Tum ſubdit:* Habuit enim adverſarium validiſſimum, Ottonem legatum, qui & ad hoc etiam regem efficaciter ſtimulavit.

Tertia diſſidii regem inter & ſanctum Edmundum cauſa repetitur ex electionum retardatione, quas rex in grave diſciplinæ præjudicium impediebat. Sed audiendus eſt iterum hac de re Matthæus Paris.

Eodem tempore Edmundus archiepiſcopus Cantuarienſis, credens & confidenter ſperans habere in domino papa tale adjutorium, vel ſaltem aliquod quale invenerat in piæ memoriæ papa Alexandro beatus Thomas martyr, ejuſdem archiepiſcopi prædeceſſor, cœpit conqueri lacrymabiliter per epiſtolas lugubres & nuncios ſolemnes quibus credebat cor papale lapideum in carneum convertere, quatenus illam deteſtabilem & damnoſam conſuetudinem eccleſiæ aboleret, qua reges imo tyranni & eccleſiæ penitus inimici & rebelles eccleſias cathedrales & conventuales ſuo paſtore viduatas non ſinerent reſpirare, & eiſdem in congruis paſtoribus libere & canonice provideri, nec impediret rex motu ſuo plus voluntario quam rationabili earum electiones, per ſuos cavillatores quos ad hoc tenuit conductitios, quarum ſi aliqua talis eccleſia ſuo paſtore viduaretur, vacans per ſex menſes, per archiepiſcopum loci eidem competenter provideretur. Cumque ſe ex fallaci promiſſione curiæ Romanæ certiſſime ſperaret Edmundus alter fieri Thomas, cujus certamine glorioſo malæ conſuetudines Angliæ ſunt deletæ, Gregorium papam induiſſe Alexandrum beati Thomæ coexſulis & coadjutoris, inventus eſt papa Gregorius ſubito timidus ut homo, & ad regis Angliæ mandatum, qui hoc aſſerebat eſſe contra regiam dignitatem totum illud pium propoſitum, ſuper quo archiepiſcopus etiam litteras papales non ſine magnæ pecuniæ effuſione obtinuerat, in irritum revocavit. Quo comperto, rex ſolito tyrannior, & procacius electionem Bonifacii, contra libertatem eccleſiæ Vuintonienſis procuravit, alias licet rite factas & pie celebratas efficacius impediendo.

IV. De diſſidio ſancti Edmundi cum ſuis monachis, & ejus apud Pontiniacum ſeceſſu.

Non cum rege ſolo res fuit S. Edmundo, ſed cum ſuis etiam monachis, quos eccleſiæ cenſuris, eorum exigentibus demeritis, ſubjicere coactus eſt: paucis totum hocce negotium explicant Annales Vuaverleienſes ad annum 1238. his verbis. Orta diſſentione inter Edmundum archiepiſcopum & monachos Cantuarienſes, profectus eſt idem archiepiſcopus Romam, ibique cauſis utriuſque partis coram domino papa propoſitis atque diſcuſſis, inventum eſt, atque probatum monachos reos exiſtere in quibuſdam, de quibus pro reverentia eccleſiæ magis decet ſilere quam loqui: quamquam rei veritas multorum jam notitiam minime lateat. His itaque geſtis & auditis, Johannes prior Cantuarienſis ſibi præcavens, & rigorem fortaſſis diſcuſſionis canonicæ metuens, tranſtulit ſe ad quamdam domum ordinis Cartuſiæ, atque non multo poſt defunctus eſt. Igitur archiepiſcopo de Roma jam egreſſo, monachi ſine priore exiſtentes mandaverunt ei, quatenus veniret, atque priorem ſibi ordinaret. Illo autem diutius moram faciente, atque negotium protelante, monachi dilationem ægre ferentes, ordinaverunt ſibi priorem abſque illius conſilio atque aſſenſu. Quo audito, archiepiſcopus excommunicavit tam priorem qui creatus fuerat, quam illos qui in ordinatione illius auctores & fautores extiterant, & eccleſiam interdixit. Monachi vero innitentes, & adhærentes appellationibus atque privilegiis ſuis, non magnopere curantes de excommunicatione ſive interdicto, aliquatenus à divinis ceſſare nolebant; ſed more ſolito, pulſatis campanis officium divinum ſolemniter agentes uſque hodie celebrare non deſiſtunt. *Non ſolum à rege, ſuiſque monachis vexatus eſt S. Edmundus, ſe ad ſummæ afflictionis cumulum, teſte Matthæo Paris,* facta eſt iniquiſſima conventio inter dominum papam & Romanos, ut dice-

batur, ut ſcilicet papa quotquot eſſent in Anglia beneficia conferenda, præcipue religioſorum, Romanorum filiis vel conſanguineis ad nutum eorum forent diſtribuenda, ea tamen conditione, ut unanimiter in imperatorem hoſtiliter inſurgerent.... Unde infra paucos dies, poſtea miſit dominus papa ſacra præcepta ſua domno Cantuarienſi archiepiſcopo Edmundo; & Lincolnienſi & Sariberienſi epiſcopis, ut trecentis Romanis in primis beneficiis vacantibus providerent: ſcientes ſe ſuſpenſos à beneficiorum collatione, donec tot providerentur. Igitur cum dominus archiepiſcopus Cantuarienſis Edmundus; qui jam dictæ exactioni deteſtandæ ſpontaneus, vel invitus ſe ſubjecit, octingentas marcas papæ numerando, videns eccleſiam Anglicanam diatim magis conculcari, & bonis ſuis temporalibus deſtitutam, libertatibus ſpoliari, affectus eſt tædio quod viveret, & videret mala ſuper terram, increpanſque regem de permiſſione, nil niſi dilationes reportavit. Variis ergo laceſſitus injuriis, exſulans tranſiit in Franciam, & caſtigata familia, apud Pontiniacum, ubi prædeceſſor ejus beatus Thomas exſul commoratus eſt, orationibus & jejuniis vacans commoratus eſt.

V. De morte ſancti Edmundi.

Non multo poſtquam ſanctus Edmundus in Galliam transfretavit, atque Pontiniacum ſe recepit, confectus jejuniis & ærumnis ad ſuperos evolavit. Cujus obitus circumſtantias ſingulares aliquas à monacho Pontiniacenſi prætermiſſas recenſet Matthæus Paris relatu haud indignas. Dum igitur inanis fortunalis rota ſic mundanum curſum volubiliter exagitaret, Edmundus Cantuarienſis archiepiſcopus, qui ſpontaneum in tranſmarinis partibus exſilium ſubierat, contabuit tam corpore quam animo, & ducens ab alto ſuſpiria frequentius iterabat. O quam melius eſſet mori, quam videre mala gentis ſuæ & ſanctorum ſuper terram! Quos enim ipſe ligaverat legatus contra ſuam dignitatem, malo grato ſuo abſolvit, & è converſo. Optans igitur diſſolvi & eſſe cum Chriſto, orabat dicens: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt! Jam ſatis eſt, immo nimium, quod omnia vidi volvi in præjudicium & ruinam. Tolle animam meam, Domine Deus meus. Commoratus igitur dictus archipræſul per aliquot dies apud Pontiniacum, ubi beatus Thomas martyr prædeceſſor ejus exſul aliquando commorabatur: ubi die ac nocte in lacrymis & jejunio pro ſtatu eccleſiæ Anglicanæ periclitantis preces Deo & beato Thomæ obtulit indefeſſas. Exhauſtus igitur abſtinentia, & dolore maceratus, exinanito corpore, delibato & debilitato, cœpit ibidem graviter infirmari, & conſilio fretus medicorum, apud *Soyſy* gratia melioris aëris hauriendi ſe fecit tranſportari, ubi per alicujus temporis ſpatium morbo languens diſenterico, vinculis carnis abſolutus, valedicens ſæculo nequam, univerſæ carnis ſemitas eſt ingreſſus, cujus anima exſilium ſæculare pro patria cœleſti feliciter commutavit. Vere enim exſul, & ſolo corpore in hac peregrinatione commoratus, undique cauſis emergentibus languit laceſſitus. Rebelles etiam, quos ipſe judicialiter excommunicavit, legatus procaciter & irreverenter abſolvere non omiſit. Multa alia quæ ſua non erant, in præjudicium ipſius archiepiſcopi totius Angliæ primatis de conſenſu vel permiſſione regis temere & enormiter præſumendo.

Tranſiit igitur ex hoc mundo dictus archipræſul Edmundus XVI. calendas Decembris, infra ſcilicet octavas beati Martini, ipſi confeſſori confeſſor in multis aſſimilatus. Abſolutis de conventu Cantuarienſi monachis pœnitentibus. Obiit autem apud *Soiſy*, domum canonicorum regularium. Et cum adhuc ſoſpes ibi viveret, & crederent monachi, quod ab eis recederet, ait prior loci, qui fuit ei ſpecialiſſimus: Domine, ut quid recedis? ut quid nos deſeris? vexaberis itinerando, quieſce nobiſcum. Et reſpondit archiepiſcopus: Cor meum vobiſcum remanebit; & non intellexerunt verbum, ſed infirmatus illic obiit, & facta anathomia de corpore, ibidem ſepulta ſunt ejus viſcera cum corde. Diſtat ille locus à Pontiniaco viginti leucis, id eſt duabus dietis: & tunc demum aperti ſunt oculi eorum, ut verbum intelligerent, quod dixerat archiepiſcopus. Fecerunt igitur clerici & miniſtri ipſius ſanctum corpuſ-

culum pontificalibus, ut moris eſt, indutum, ſuper ligneum vehiculum ad Pontiniacum ſepeliendum tranſportari. Dum enim adhuc viveret, videns ſe de hoc mundo cito migraturum, cauſam ſuam Deo & beato Thomę commendando, qui ibidem ob ſimilem cauſam exſulans invenit refugium, Pontiniacenſi eccleſiæ corpus ſuum legavit. Contigit autem inter itinerandum, dum ſacrum corpus portaretur, propter famam ſanctitatis ipſius, ut illuc confluerent ægrotantes, ſanitatem à Chriſto ipſius precibus fideliter poſtulantes. Et factum eſt, quod eumdem una die ter dignatus eſt Dominus manifeſte, meritis ipſius ſancti exigentibus, miraculis præclaris, & titulo ſanctitatis inſignire, pro quibus ſolemniter hymnus angelorum, ſcilicet *Te Deum laudamus*, ter venerantèr & devotę cantabatur. Meruit igitur Pontiniacum corpore confeſſoris [donari]: quod cum tumularetur, inventum eſt vermiculis & cilicio rudi corroſum, & genua ob frequentiam genuflexionum calloſa feliciter venuſtari: quod fuerat aliquando beato Thomę tuitionis refugium & aſylum. Et hoc idem martyr Thomas apertè prędixerat.

VI. De canonizatione & tranſlatione ſancti Edmundi.

Vix ex hoc ſæculo migraverat ſanctiſſimus pontifex, cum eum clareſcentibus undique ejus obtentu miraculis, Ciſtercienſis ordinis abbates in capitulo generali congregati anno 1241. *ſtatutum dederunt de ſcribendo ſummo pontifici, ut quam citius ſanctorum catalogo inſcriberetur. Provincia hec Brunoni abbati Firmitatis demandata eſt: cujus epiſtola ad Gregorium papam IX. inferius cum aliis exhibenda, Gregorium ipſum defunctum paucis ante diebus reperit. Qui vero ipſi ſuffectus eſt die* 22. *Septembris Cæleſtinus IV. octodecim duntaxat diebus ſedem apoſtolicam occupavit, quæ poſtmodum per biennium fere vacua remanſit, Innocentium IV. die* 24. *Junii* 1243. *ſortita eſt, nec multo poſt, ſequenti anno* 1244. *ut auctor Matthaeus Paris:* Cum percrebuiſſent miracula per ſanctum Edmundum Cantuarienſem archiepiſcopum & confeſſorem apud Pontiniacum celebrata, adeo ut apoſtolorum viderentur tempora renovari; quibus non tantum Francia, immo etiam Anglia, in loco præcipue; ubi dicti ſancti pallium [illegible] quędam pictæ tabellæ, quas ipſe portare ſolebat, ſcilicet apud Kateby, haberi dignoſcitur, & aliæ multæ regiones celebriter illuſtrentur; & manifeſtis miraculorum beneficiis viſitentur; abbas & conventus Pontiniacenſis, ne ingratitudinis poſſent redargui, in laudem celebrem proruperunt, & merito deſiderantes ipſum canonizari, & in numero & catalogo eccleſiaſticorum ſanctorum reponi, ſcripſerunt domino papæ in hæc verba, &c. *Epiſtolam inferius exhibemus. Occupatus tunc erat papa in componendis negotiis cum Frederico imperatore, qui ab aliquibus jam annis ſedis apoſtolicæ pacem turbaverat. Emendationis ſpes in imperatore affulgebat. Certos ei pacis propoſuerat articulos Innocentius, quibus ſe pariturum ille ſpoponderat.* Peracto igitur hoc arduo negotio, *inquit Matthaeus Paris*, credens dominus papa omnia feliciter conſummaſſe, gratias egit Deo & beato Edmundo, quem in tribulatione ſua in patrocinium invocaverat. Promiſit igitur ac propoſuit, juxta petitionem abbatis & conventus Pontiniaci beatum Edmundum Cantuarienſem archipræſulem, quem tot, ut prædictum eſt, noverat, publica fama referente, coruſcare miraculis, ſolemniter canonizare. Ad miraculorum igitur examinationem rite faciendam archiepiſcopum Armachanum A. cum quibuſdam aliis viris gravibus & diſcretis, deſtinavit. Quod cum audiſſent veteres & inveterati dicti ſancti perſecutores indefeſſi, dixerunt ad invicem: Si extollatur homo iſte in titulum celebris ſanctitatis canonizatus, ignominioſe confundemur. Procurarunt igitur cum Ottone legato in ſuarum animarum perditionem, ne ſanctus, quem Deus tot miraculis mundo manifeſtavit, canonizaretur. *Verum quid poſſunt humana conſilia adverſus Dei propoſitum? Fruſtra rex aut proceres, fruſtra legatus aut quivis alii, quominus ſanctus archipræſul ſanctorum albo aſcriberetur, eniti tentaverunt, tantorum tamque inſignium miraculorum nubem Edmundi ſanctitatem clamantium haudquaquam videre non potuit ſummus pontifex: quibus cum in concilio Lugdu-*

Vid. Statuta cap. g. n. 1241. infra. tom. 4. p. 1371.

nenſi cum conſtanter teſtimonium octo archiepiſcopi & circiter viginti epiſcopi perhibuiſſent, & ut in ipſo concilio veneranter, ad majorem ſolemnitatem canonizaretur, poſtularent, *tandem poſt aliquas dilationes*, papa timens ne canonizationem ſancti Edmundi Cantuarienſis archiepiſcopi, quam in dies ſibilis obloquentium protraxerat, ultione manifeſta idem puniret, eumdem ſolemniter canonizatum catalogo ſanctorum adſcripſit, dominica videlicet ante natale Domini, qua cantatur, *Gaudete in Domino.* Quod cum dominus rex audiſſet, gaviſus eſt vehementer, & ſtatim ſuper hoc certificatus, præcepit ut accenſis multis cereis omnes clerici de capella regia, aſſumptis feſtivis induviis, miſſam ſolemniter, cujus introitus foret *Gaudeamus* &c. celebrarent.

Hæc acta fuere ſub finem anni 1246. ſex vero poſt menſibus, ſeptimo ſcilicet idus Junii celebrata eſt apud Pontiniacum prima ejuſdem ſancti tranſlatio, præſentibus illuſtriſſimo rege Francorum ſancto Ludovico, ac ſereniſſima ejus matre Blanca, cujus præſertim pietatem inſignem laudat Mathæus Paris his verbis. Et cum inter omnes ſexus ſui eminentiſſima illuc affuiſſet Deo & illi ſancto devota domina Blanchia, mater domini regis Franciæ, fecit vigiliam cum jejunio & oratione, & lumine non minimo, & orando ſæpius replicavit, dicens: Domine ſanctiſſime confeſſor, qui mihi ſupplicanti hoc benedixiſti & filiis meis, quando vivus exſulaſti, & per me veſtri gratia tranſitum feciſti in Francia, confirma quod initialiter operatus es in nobis, & confirma regnum Francorum in ſoliditate pacifica & triumphali. *Addit Matthæus Paris:* Sciendumque eſt, immo & toti mundo prædicandum, quod totum corpus ejus integrum inventum eſt, & incorruptum, & odoriferum, & quod mirabilius eſt in mortuo, cum omnibus membris flexibile, ut ſolet eſſe in dormiente. Capilli ejus & veſtimentum inviolatum colore & ſubſtantia, & tunc proviſum eſt, hoc primitus rege Francorum procurante, quod conceſſa fuit Anglis liberius, quam aliis alterius nationis, corpus ipſum adire, & videndo & orando venerari, oblationibus quoque, luminariis, & quibuſdam iconiis artificialiter effigiatis tumbam ipſius magnifice honorari.

Hoc cum comiti Richardo, fama veridicorum & fide dignorum innotuit referente, ſuſpirans ait: Heu! quod non fuit deſuper nobis conceſſum, videlicet regi fratri meo & mihi, tam jocundæ tamque ſolemni tranſlationi interfuiſſe. Sanctus enim noſter fuit origine, educatione, & promotione, & ſi per infortunium, peccatis noſtris exigentibus, ab Anglia ſit ſublatus, verumtamen quod non feci illic præſens, faciam ei abſens, impendam ei debitum honorem & reverentiam. Extunc igitur cœpit eum præcordialius diligere, & propenſius honorare. Et cum quadam gravi & ſecreta infirmitate uſque ad periculum mortis gravaretur, ipſius auxilio fideliter invocato, feliciter liberatus eſt. Unde gratus Deo & ſancto Edmundo, quartam partem, videlicet anteriorem feretri ejus, ſibi ex opere pretioſiſſimo aſſumpſit faciendam. *Nec multo poſt cum natus eſſet ei filius*, vocatum eſt nomen ejus Edmundus ob honorem beati Edmundi Cantuarienſis archiepiſcopi & confeſſoris.

Biennio poſt primam hanc tranſlationem, ſcilicet 1249. v. idus Junii, fabricato elegantiſſime ex auro & argento, inſertis gemmis, & criſtallinis interclauſuris adaptatis, feretro, iterum tranſlatum eſt venerabile corpus incorruptum Edmundi Cantuarienſis archiepiſcopi Pontiniaci, *inquit Matthæus Paris.*

Addit idem auctor anno 1250. monachi Pontiniacenſes, vel tædio affecti de frequentia peregrinorum, præcipue mulierum ad tumbam ſancti Edmundi Anglicarum; quia aliis non eſt conceſſa licentia, catervatim affluentium, vel ſtimulis agitati cupiditatis, brachium ejuſdem ſancti dextrum (quod eſt horribile dictu) auſu temerario abſciderunt. Nec idcirco turbas hominum utriuſque ſexus, quin ad corpus intuendum & venerandum catervatim confluerent abegerunt: unde monachi merito à ſuo propoſito ſunt fraudati. Præterea, quod videtur fidei fuiſſe defectus, quidquid corporis ejuſdem ſancti, quod tamen totum Dominus integrum conſervaverat, ipſi balſamo condire præſumſerant, ex diffidentia & puſillanimitate, nec non & fidei, ſalva ordinis reverentia, defectu, in teterrimum colorem eſt converſum. Multipli-

rata ſunt igitur monachorum Pontiniacenſium, immo omnium Ciſtercienſium opprobria, & doluerunt multi, quod in eccleſia Ciſtercienſium tam venerabile corpus reponeretur, conſiderantes quam veneranter in eccleſiis monachorum nigri ordinis corpora ſanctorum cuſtodiuntur. O temeraria præſumtio, quod Dominus conſervarat integrum & incorruptum, auſus eſt homo mutilare! Sicut pius rex Francorum peregrinaturus, cui oblata fuit pars corporis, reſpondit, Non placeat Deo, ut pro me detruncetur, quod Deus integrum conſervavit. O iterum fidei defectus! quod Dominus incorruptum conſervarat & ſpecioſum, ipſi monachi balſamo condire, & tali unctione melius ipſum corpus acceptarunt communire: unde carneus color in terreſtrem eſt converſus. Unde Dominus merito iratus, miracula prius ibi exuberantia, cœpit ſolito rarius celebrare. Viluit igitur in conſpectu magnatum prælatorum clericorum Ciſtercienſium religio venerabilis, & ſalva ordinis reverentia, hoc in triſte præſagium totius chriſtianitatis creditur eveniſſe. *Hactenus Matthæus Paris, cujus in Ciſtercienſes hoc loco videtur acrior quam par eſt cenſura, nec relatio de mutato colore corporis ſancti Edmundi ſatis integra. Nam ſolius præciſi brachii color teter evaſit, quod peregrinorum ſacras reliquias deoſculantium flatui adſcribunt Pontiniacenſes, totum vero corpus priſtinum colorem hactenus retinuit. Servaturque integrum ad majus altare, in theca non quidem argentea, ſed tantum lignea auro illita (nam argenteam ſive auream abſorbuere Calviniſtæ) brachium vero in ſacrario auro pretioſo tectum, cum ſcypho ejus ligneo, ac pontificalibus indumentis. Viſcera vero ejus, cor, & nonnulla veſtimenta magna cum religione ſervant Pruvinenſes ſancti Jacobi canonici regulares, à quibus Soyſiacenſis prioratus ubi ſanctus defunctus eſt, dependet.*

VII. Nicolai Triveti de ſancto Edmundo teſtimonium.

Quæ de ſancto Edmundo hactenus diximus, ex Matthæi Paridis hiſtoria Anglicanâ ubi ſparſim extant, deſloravimus, utinam vita ejuſdem ſancti ab ipſo ſingulari opere conſcripta præ manibus eſſet! ejus defectu ne quid hic ad illuſtrandam beati pontificis memoriam deſideretur, ſubjicere juvat, ea quæ de eo refert Nicolaus Trivettus in chronico Spicilegii Acheriani, tom. 8. edito. Sic autem ille de eo ad annum 1232. Clarebat his temporibus in Anglia magiſter Edmundus de Abendonia cancellarius Sariſberienſis, vir ſapientia & ſanctitate inſignis, cui dominus papa, ob famam ſapientiæ & doctrinæ ejus prædicationem crucis commiſit, concedens ei ut procurationes de eccleſiis in quibus prędicaret, poſſet accipere. Sed vir Dei noluit uti ea poteſtate. *Et ad annum* 1240. Beatus Edmundus Cantuarienſis archiepiſcopus in Galliis, apud villam quæ dicitur *Seyſi* ęgrotans, tandem pręſentem miſeriam exuens, ad æternæ viriditatis paſcua introivit, ubi ſequens agnum quocumque ierit, agonis ſui palmam accepit. Nam à pueritia per ſanctiſſimam matrem ſuam à mundi deliciis abſtractus, jejuniis, vigiliis vacare, ac ad carnem uti cilicio informatur: qua inſtillante, tantam nominis Chriſti dulcedinem in tenella ætate prębiberat, ut proficiens virtutibus, eam in ſenectute altiſſime retineret. Doctor vero Theologiæ factus Oxoniæ, quamvis multis legendo proficeret, tamen aſſiduis prædicationibus quibus plurimum vacabat, multo plures ad Dominum attrahebat. In comitiva ſua patres Prædicatores habebat continue, quorum unus valde ſenex & religioſus, hoc de eo nobis audientibus referre ſolebat. Cum die quadam hoſpites magni ad menſam archiepiſcopi invitati fuiſſent, & ipſe ad prandium, præter ſolitum tardaret venire, magiſter Richardus cancellarius ejuſdem, qui familiarior ei erat inter ceteros, ad capellam in qua orare ſolebat, ut eum vocaret, acceſſit; apertoque aliquantulum oſtio introſpiciens, vidit eum per magnum ſpatium à terra elevatum, curvatis genibus, protenſis junctiſque palmis orantem. Mox vero ad terram demiſſus, & ad cancellarium verſus, ſuſpirando planxit, quod eum à deliciis maximis impediſſet, adjecitque quod in illa contemplatione ſuaviſſima animas regis Richardi & Stephani Cantuarienſis archiepiſcopi vidit

à purgatorio liberatas. Aſſerebat enim id frater, quod cum eſſet miræ abſtinentiæ, menſam tamen habuit refertam cibis delicatis, quibus non niſi talibus utebatur ſalſamentis, per quæ ſaporis oblectamentum totaliter tolleretur. Hujus poſt mortem funus uſque Pontiniacum deductum, ſepultum eſt ibidem in eccleſia monachorum ubi crebris admodum coruſcat miraculis, & præcipue in reſurrectione infantium oppreſſorum. Fuerat huic ſocius in ſchola magiſter Robertus Bacum, qui Oxoniis regens in Theologia, Prædicatorum ordinem ingreſſus eſt.

VIII. De cultu ſancti Edmundi.

Statim ut ſanctorum albo inſcriptus eſt ſanctus Edmundus, celebris extitit ejus cultus & in Gallia & in Anglia. Extat hac de re ſtatutum capituli generalis ordinis Ciſtercienſis anno 1247 editum, quod hic referre juvat. Sexto calendas Decembris feſtum beati Edmundi per ordinem univerſum fiat, & de eo per omnia ſicut de beato Nicolao, excepto quod collectę à domino papa factæ dicantur per totum ordinem, & converſi laborabunt. Hiſtoria vero compoſita tam in domo Pontiniacenſi, ubi gleba ſancti corporis requieſcit, quam per abbatias de generatione ſua cantetur, & fiat ſermo in capitulo Pontiniacenſi in feſto ſancti Edmundi, & VI. idus Junii tranſlationis corporis ejus feſtivitas in Pontigniacenſi cum duabus miſſis & hiſtoria ſupradictis, ſicut in die dominica ſolet fieri ſolemniter celebretur, & poſt commemorationem factam de beata Virgine fiat in Pontigniacenſi tantum commemoratio de ſancto Edmundo. Conceditur etiam ut in litania poſt Nicolaum nominetur in Pontiniacenſi [illegible] genetatione ſua. In martyrologio autem pronunciabitur in hunc modum: *In territorio Autiſſiodorenſi monaſterio Pontiniacenſi depoſitio beati Edmundi archiepiſcopi & confeſſoris.* Collecta de beato Edmundo, *Deus qui largiſſime.* Secreta; *Beati Edmundi.* Poſtcommunio; *Mentes noſtras.*

Quo die in ſanctorum numerum relatus eſt beatus Edmundus, eodem in abbatem Vueſtmonaſterienſem electus eſt Richardus de Crokeſle ejuſdem ſancti dudum amator, qui ſtatim juſſit, quamdam capellam in honorem ipſius ſancti fabricari; ubi Deo & ipſi confeſſori glorioſum, ut decebit, miniſterium futuris temporibus impenderetur, *inquit Matthæus Paris, qui & ad annum* 1251 *hæc habet.* Fuerunt qui dicerent quod dominus rex propoſitum habuit transfretandi, Pontiniacumque peregre adeundi, ut ibidem beatum Edmundum ſibi redderet reconciliatum. Conſtabat enim ei, quod in multis eum offenderat, dum Ottoni legato adhærens, ipſum archiepiſcopum ſuum videlicet confeſſorem; uſque ad ſpiritus amaritudinem læſerat, & ad exſilii procuraverat exterminium, unde vindictam formidabat. *Quod autem tunc cogitavit id anno* 1254. *adimplevit, teſte eodem Paride his verbis.* Et adiens ſimiliter Pontiniacum infirmatus, & devote orans ad tumbam & feretrum ſancti Edmundi, gratiam recepit ſanitatis. Obtulit igitur ibi pallas [illegible] donativa regalia & precioſa.

INCIPIT
VITA BEATI EDMUNDI
CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI
ET CONFESSORIS.

Caput. I. De parentibus ſancti Edmundi.

EXcellentis ingenii & fœcundæ facundiæ oratores avos atavoſque virorum commemorabant illuſtrium, quoties eorum virtutes & merita parabant proponere poſteris ad exemplum. Laus quippe patrum filiorum commendat originem, & antiquorum dignitas præſentibus adjicit gloriam & honorem. Ideoque veterum veſtigiis inhærentes, in divinæ laudis mirifica materia B. EDMUNDI majores memorabimus, priuſquam ejus ortum relatu jocundum, memoria digniſſimum deſcribamus. Erant ejus parentes cenſu quidem & honore ſæculari mediocres, ſed morum divitiis & pietatis operibus non mediocriter abundantes. Pater (a) REINALDUS nomine cognomento *Dives*, Anglicano vocabatur idiomate, qui de conſenſu conjugis ſæculo valefaciens, in monaſterio de Eveſham ſub habitu regulari conſummavit feliciter curſum vitæ. Mater verò viri virtute non inferior, cogitationi femineæ maſculinum animum inſeruit, & in ſæculo non ſæculariter vivens, cum animi mollitie carnis illecebras à ſe penitus amputavit. Didicerat enim unctione magiſtra, quòd vidua quæ in deliciis eſt, vivens mortua eſt: unde à licitis nonnullis abſtinuit, ut eſſet ſemper ab omnibus illicitis aliena, accinxit fortitudine lumbos ſuos, forti videlicet cingulo continentiæ, & cappam clauſam deferens, veſtes rejecit quas caſtitatis propoſito non cenſuit convenire. Et quoniam cordis puritatem, quæ ſobriis præcipuè jejuniis ſolet haberi, ſatagebat acquirere, monachorum Abbendoniæ vigilias vigilanter ſolebat ſingulis fere noctibus frequentare. Ut autem ſincerius ſuum ſervaret propoſitum in caſtitate corporis, domare curavit aſſiduè duris diſciplinæ legibus tyrannicos motus carnis; unde contra carnales conflictus armis militiæ continentium congruis ſe induit, cilicio videlicet aſpero, quo carnis nuda calcaneotenus contegere conſuevit. Addidit & (b) loricam ferream deſuper, quam ſineteus carni ſuæ portavit individuam, ut indumentum piloſum premente ferro plus pungeret carnem ipſam. Inter loricam duæ laminæ ferreæ ad majus erant ſupplicium, quarum mater moriens

(a) Ejus pater fit monachus.

Matris ipſius mira auſteritas.

(b)

A ſuos filios fecit heredes, EDMUNDUM ſcilicet, de quo intendimus, & ROBERTUM. O mulier expugnatore urbium validior, quæ proprios ut vindicaret exceſſus, ſibimetipſi bellum intulit, & prælii pluſquam civilis, pluſquam etiam inteſtini certamen aggreſſa, & pro ſemetipſa & contra ſemetipſam arctiſſimæ pœnitentiæ acies ordinavit. Utebatur armis materialibus in pugna ſpirituali, quibus eadem pariter & vinceretur & vinceret, eo ſe ſemper armatam reperiens, quo ſemper inermem diabolum reperiret. Sic Dei tympani-

B ſtria ornata ſuis fuerat tympanis, ut cum illâ veteri Maria tympanizans, decantare poſſet Domino frequenter canticis etiam devotis. Cui in educatione ſuæ ſobolis inerat Saræ prudentia, in præſentia hominum Rebeccæ verecundia, coram Deo Rachelis placentia; ſed coram proximis erat felix fœcunditas attributa, quæ pro ſuæ ſanctitatis fama celebri hoc epitaphio poſt mortem meruit honorari.

HIC TUMULATA JACET MABILIA FLOS VIDUARUM.

C Ex tam pio patre & matre tam felici, in præfata villa Abbendoniæ, loco ſcilicet ſitu ſatis amœno, beatiſſimus EDMUNDUS duxit originem; cujus ortus gaudium fecit parentibus, patriæ ſplendorem peperit, & toti Britanniæ majori ampliavit gloriam pariter & honorem. In cujus carne florida florem virginitatis illibatum perpetuo permanſurum Deus edocuit, qui eum ſupra morem communiter naſcentium felicibus auſpiciis ex ſuæ matris utero ſegregavit. Egreſſus eſt enim de cellula ſuæ nativitatis ita mundus à communi

D corruptionis humanæ contagio, ut ſi ſindone mox involutus fuiſſet mundiſſima, nullam contraxiſſet maculam continens de contento. O verè fortunatum! O terque quaterque felicem parvulum, cui & accipere lucem proſperè, & reddere placidè eſt conceſſum! Jacebat autem à mane diei B. EDMUNDI martyris, quo die proceſſit ad ortum, uſque ad veſperam velut exanimis: ita quod eum ſepulturæ mandaſſent obſtetrices, ſi non ob-

Cap. II. S. Edmundus corpore mundus naſcitur.

[a] Hunc *Edwardum* appellat auctor vitæ à Surio editus, quod nomen apud Anglos frequentius occurrit.

[b] Hanc loricam *ad ſuras uſque pertingentem* deſcribit vitæ auctor à Surio editæ.

ſtitiſſet matris conſilium conſultiùs conſulentis. Tandem baptizatus eſt imperio matris, magis autem Dei providentia, qua mortalium vita diſponitur; & tranſiens ad nomen, Edmundus à munditia nuncupatur. Tali verò nomine mater eum nuncupandum cenſuit, quia cùm oraret ad feretrum præfati martyris, onerata nobili onere, vitalis [illegible] eo ſpiritus primitias primitùs deprehendit. Conſtat tamen divino magis quàm materno nutu ſic eum vocari. Et ſi ratio nominis conſideretur, quod ex duobus integris uno videlicet Anglico, & alio latino componitur, [illegible] interpretatum dicitur felix mundus. Nomen enim non à qualicumque, ſed à felici munditia Deus eum ſortiri voluit, perinde diſcernens eum à fatuis virginibus, quas quamlibet mundas, infelices tamen fuiſſe finaliter earum reprobatio declaravit. Sed interpretationem nominis libet altiùs acutiuſque diſcutere, ne quis eum ſine cauſa rationabili tale nomen æſtimet accepiſſe. Sicut enim dominum prædiorum ſuper liminaribus affixi proloquuntur tituli, ita ſolent ipſa nonnumquam nomina ſanctorum docere merita, inſignia proteſtari. Sic Abraham quod fide credidit, adjectione nominis demonſtravit. Sic Petrus à petra nomen meruit accipere, quia primus eccleſiam ſolidavit fidei firmitate. Ita ſanctus iſte per ipſius impoſitionem nominis accepit præſagium ſuæ feliciſſimæ caſtitatis. Verè caſt[illegible] extitit [illegible] omni munditia conſpicuus, virgo virginitatis amator, Virgini virginum deditus ſpecialiter & devotus. Verè nihilominus felix, qui in eccleſia militante felicis triumphi [illegible]tulos adquirere, & ad eccleſiam triumphantem in qua coronari meruit, de hoſte, de mundo, de carne, victrices aquilas reportare.

Cap. III. Quam piè à matre educatus.

Ab ipſis verò pueritiæ ſuæ primordiis, tam religiosè nutriebatur materna ſollicitudine, ut ab ea informatus, jejuniis & orationibus inſiſtere minori diſceret in ætate. Cui mater, ut ſextas ultrò ferias in pane jejunaret & aqua, promiſit & dedit munuſcula, quatinus parſimoniæ ſalutaris obſervantias in ejus plantaret animo arte ſancta. Ut enim in ejus pectuſculo Spiritui-ſancto manſionem præparare valeret, acceptabilem intimis animæ ſuæ medullis, quæ nuper de fabrica Creatoris recens prodierat [illegible] exterſa, indidit temperantiæ honeſtatem, [illegible] velut in quibuſdam tabulis vacuis habitum propriæ ſanctitatis jam pridem adquiſitum ex frequenti bene agere, in quaſdam diſpoſitionales ideas per quamdam impreſſionem imaginariam ſtuduit figurare: ac ſic innocentiæ fundamento ſuperædificavit ardua virtutum palatia, ut creſceret in templum ſanctum in Domino ædificatio per ſpiritum maturiùs inchoata.

Cap. IV. Mittitur Pariſios ſtudiis imbuendus.

Cùm autem mitteret eum unà cum fratre ſuo Pariſius, ut liberalibus imbuerentur ſtudiis, quamdam pecuniæ ſummam dedit eiſdem, modico, ut videbatur, duraturam tempore, dicens eis: Si maternam, ſicut bonos decet filios, juſſionem ſervaveritis, confido

A [illegible] Domino, quod ipſe in neceſſariis omnibus proviſor & munificus erit vobis. Qui cùm ſe matri libenter obedituros in omnibus tamquam filios promitterent, duo dedit eis cilicia, præcipiens ut illis ſuper nudo bis vel ter in ebdomada ſe veſtirent. Timebat enim ne poſtquam diſcretionis annos attingerent, libero tentationum procellis arbitrio vacillante, contingeret eos per devexa vitiorum & voluptatis abrupta devios incedere; ideoque rudes [illegible] arte bellandi familiariter informando, & prius exercitatos, quàm in belli diſcrimen neceſſario traherentur, rudimentis intellectualibus ſenſualitatis curavit ſtudia prævenire. B Ipſa etiam Edmundo, quem quaſi ſanctitatis ſuæ preſcia præ ceteris filiis magis dilectum habuit, dum ſtuderet Pariſius cum indumentis lineis cilicium mittere conſuevit. Et meritò dilexit eum præ ceteris: numquam enim piam matrem pius offendit filius verbis aut operibus, honorem deferre parentibus ſecundum legem divinam divinitùs inſpiratus. Ita namque Deo & piæ matri ſuæ placere ſtuduit, quod omnem à ſe levitatem reſecans, omnino choreis & aliis ludicris ſeu ſpectaculis ſe ſubtraxit: quod tali ætati quanto magis rarum C eſſe ſolet & inſolitum, tantò amplius Deo carum extitit & acceptum.

Cap. V. Dolore capitis reformata tonſura liberatur.

Diebus dominicis & feſtivis antequam comederet, pſalterium ſolebat ex integro pſallere, in hoc etiam voluntariè obediens monitis matris ſuæ. Cùm autem liberalibus ſtudiis adoleſcens vacaret, diutinus dolor capitis eum tam graviter arripuit, quod in inceptis ſtudiis ulterius ſe poſſe proficere deſperavit. Cujus mater miſerta dolenti doluit, & velut oculata mulier doloris cauſam præcogitans eum alloqui ſic incœpit: Fili, tonſura clericalis in te minus ordinata conſpicitur. Et hæc totius eſt D doloris cauſa quem pateris, ut videtur. Fac ergo ut regulariter attonſus comam deponas quæ ſuperfluit, & ſpero quòd iſtud incommodum Dominus jam tibi factus mitior mitigabit. Quod gratanter accipiens, comam quæ ſuperfluere videbatur depoſuit, & dolor capitis, quaſi cum forcipibus amputatus totaliter, mox aufugit, aufugit planè nullo remanente capitis incommodo, nec umquam rediit poſtea, prout cuidam familiari ſuo retulit in ſecreto.

Cap. VI. Chriſtus in forma pueri ſibi puero apparet.

Ipſe verò amantiſſimus Domini, quia totis viſceribus vitæ ſtuduit auctorem diligere, [illegible] idem auctor eidem adhuc puero in forma puerili ſe ſe voluit demonſtrare. Nam die quadam cùm pratum quoddam ſpatiandi cauſa, comitibus coætaneis invitantibus, ingredi conſenſiſſet, ab eorum tamen comitatu ſe celeriùs ſeparavit, ne conſcientiæ ſuæ puritatem aliquatenus contingeret maculari. Dum igitur ſolitarius incederet, ſacris inſiſtens meditationibus, apparuit ei ſpecioſus forma præ filiis hominum, candore niveo niveus, & rubore roſeo rubicundus, qui velut à ſummo cœli cardine delapſus, ſubitò gutture mellito verba promens nectarea, ſic eum

prior allocutus eſt officioſiſſimè ſalutando: Salve dilecte mi. Qui cùm audiſſet, turbatus eſt, ut puer, in ſermone pueri taliter apparentis & ſic alloquentis, & cœpit tam ſalutationis ſeriem, quàm ſalutantis ignotam pulcritudinem ſtupidus admirari. Quem cum puer ille puritatis immenſæ pavefactum & hærentem conſpiceret, denuo eum alloquens, quæſivit an ipſe ſibi ullatenus notus eſſet. At ille, ut erat ſimplicitatis columbinæ, reſpondens ſermone ſimplici, nullam, inquit, tui teneo notitiam, nec ſum, ut æſtimo, notus tibi. Adjecit autem puer ille præclarus loqui ad eum tertiò ſub his verbis: Miror, ait, quòd ita tibi ſum incognitus, præſertim cùm (a) in ſcholis ad latus tuum ſedeam, & tibi ſim quocumque fueris inſeparabiliter ſociatus. Ac ſubdens: In faciem meam reſpice, & quid in fronte mea ſcriptum ſit adverte ſedulus toto corde. Quod cùm feciſſet, ſcriptum legit in ea litteris Deificum memoriale memoriæ continentibus noſtri Redemptoris nomen JESUS, videlicet NAZARENUS. Qui ſtatim quod viderat retulit, & ab ipſo protinus hæc audivit: Ego ſum JESUS NAZARENUS, & hoc eſt nomen meum, quod tibi memoriale ſit in deſiderio animæ; & hoc diligenter & articulatim noctibus imprime ſingulis fronti tuæ. Per hoc enim poteris contra mortem muniri ſubitam, & quiſquis eadem ſcriptura munierit modo conſimili frontem ſuam. Et his dictis puer ille, in quem deſiderant Angeli proſpicere, diſparuit; ſed in pectore pueri ſui, quem viſitare dignatus eſt, non parum dulcedinis dereliquit. Qui proficiens ſapientia, ætate, [illegible] gratia coram Deo & hominibus, eloquia Domini ſuper mel & favum ſibi dulciora tenaci commendavit memoriæ, & nomen illud benedictum, in quo qui benedicendus eſt ſuper terram benedicitur in Domino, depinxit in fronte ſua ſingulis noctibus ſtudioſe. Scit enim hoc qui vidit & ſcripſit hæc, & ſuper eis perhibet teſtimonium, nec eſt de ejus teſtimonio vel leviter alicui dubitandum, dum enim nocte quadam pro more cubicularii in camera cum illo conſiſtens, nomen illud glorioſum fronti ſuæ diligenter eum imprimere conſpiceret, uti ſæpius ante conſpexerat, iſte ut erat vir humilitatis immenſæ converſus ad eum ſubito ſic dicebat: Vide quòd noctibus ſingulis, priuſquam dormias, hoc nomen JESUS NAZARENUS in fronte tua digito ſcribere non omittas. Quo audito, gratanter admiſit tam ſalubre conſilium; & gaudebat cor ſuum de re eadem jam teſtimonio triplici confirmatum. Quod enim à fide dignis didicerat, & oculata fide conſpexerat, ex ipſius ſancti ſententia certo certius tenebat.

Ætas ut[illegible]

Cap. VII. Mater moriens commendat Edmundo duas ſorores virgines.

Jam tempus advenerat, quo felix ejus mater à mundi erat exſilio evocanda, deducenda ad patriam, perceptura pro meritis præmium, pro labore requiem ſempiternam. Quæ non ignara fragilitatis femineæ duas virgines quas habuit filias relinquere timuit ſine regimine & rectore: & ad ſe convocans EDMUNDUM ipſarum virginum fratrem, cujus jam futuræ ſanctitatis erat conſcia, ipſas cum quadam ſumma pecuniæ ſub ipſius providentia poſuit & tutela: adjiciens ut quàm citius ſe temporis offerret opportunitas, ipſas monaſterio traderet, cælesti ſponſo virginum deſponſandas. Super quo ſollicitus, monaſterium vix reperire potuit quod eas reciperet, niſi certam ſummam pecuniæ dandam cum eis monaſterio prætaxaret. At ille pravitatem ſimoniacam deteſtans ex animo, ingreſſum earum pretio ſupponere noluit ullo modo. Tandem poſt alicujus temporis lapſum, monaſterium monialium de *Keteby* caſualiter adiit, quem prioriſſa domus, quamvis ſibi penitus ignotum, priuſquam ſermonem cum ipſa conſereret, nomine proprio ſalutavit, & negotium etiam pro quo venerat præſentiens prior expoſuit, & ut ſorores ſuas mitteret exoravit, quas ſibi miſſas ipſa retinuit (b), & monialium numero, nullo interveniente promiſſo vel præſtito. Cùm verò mater morti jam fuiſſet propinquior, [illegible] extremus vix ſupereſſet ei ſpiritus, EDMUNDUS ab ea vocatus, ad eam venit benedictionem ultimam percepturus. Qua ſuper eum affectuoſiſſimè edita, cùm fratrum ad memoriam reduxiſſet abſentiam, ut abſentes quoque benediceret exoravit humiliter matrem ſuam. Ad quem illa: Numquid non tibi benedixi, cariſſime [illegible]? Et ille: Mi mater, utique, inquit. Et illa ſubjungens: In te, ait, fili, omnes fratres tuos benedici noveris, qui per te transfuſa in illos benedictione tua, tuæ participaverunt gratiæ & virtutis. Nec enim matrem latuit quis quantuſque futurus eſſet in poſterum, cujus futuræ gloriæ cumulum quibuſdam noverat præſagiis præſignatum. Siquidem viderat in ſomnis nocte quadam eum coronam ſpineam portantem in capite, quæ vehementer accenſa, flammam protendebat ad ſydera cum fulgore.

Quæ in monaſterio ponit.

Cap. VIII. Damnationem cujuſdam hominis in viſione cognoſcit.

Die quadam cùm verſus natale domicilium, videlicet Abbendoniam, iter ageret cum alio quodam, quem ſecum habuit itineris ſocium, vidit campum quemdam avibus quibuſdam fuligine nigrioribus quaſi totaliter coopertum. Et uterque quidem de maxima avium miratus eſt multitudine; ſed alterum ſtupor invaſit validus cum tremore, quem diſſimulare nequiens per ſilentium, ego, inquit, perterritus ſum & timeo ſupra modum. Cui beatus EDMUNDUS: Sta, inquit, via ſemotus paululum, & te crucis muni ſignaculo, nec timeas, quia videbimus quid portendat monſtruoſa hæc avium multitudo. Poſt modicum verò, videntibus illis, aves illæ cor-

(a) Apud Surium in ſcholiis.

(b) Utraque poſtea monaſterii ejuſdem prioriſſa evaſit, ut diſcimus ex Matthæo Pariſio, qui ad annum 1257. de una ſic ſcribit: *Per idem tempus obiit Margarita prioriſſa de Katebia, ſoror B. Edmundi Cantuarienſis archiepiſcopi, magnæ mulier ſanctitatis, pro cujus meritis prædicti miracula coruſcabant.* De altera vero: *Iſto quoque anno obiit miræ ſanctitatis & innocentiæ domina Aliſia prioriſſa de Katebia ſanctimonialis ſoror B. Edmundi Cantuarienſis archiepiſcopi, ad cujus tumbam miracula dicuntur coruſcare.*

pus quoddam nigerrimum, nec hominis, nec A ullius animalis effigie diſtinctum ſubvexerunt in aëra, & ita demum diſparuit multitudo avium ſubitò velut umbra. Quo facto, converſus ſanctus ad parentem ſocium. Vis, ait, ſcire quid ſignificet hoc portentum? Et ille, volo. Cui ſanctus: Aves teterrimas quas vidiſti, noveris eſſe dæmones, hominis cujuſdam, qui in villa proxima nuper obiit, animam ad inferos deportantes. Ipſam animam larvale corpus quod in aëra ſuſtulerunt exprimit, quæ ineffigiata viſa eſt, quia conditoris imaginem, ad quam facta fuerat, ipſa dum B viveret in corpore vivendo nequiter deformavit. Qui ad eamdem protinus villam venientes, ut de viſo certiores efficerentur prodigio, cognoverunt quòd homo quidam ipſa qua ſanctus prædixerat hora, tranſierat ex hoc mundo.

Cap. IX. Adoleſcēs virtuti quàm dedicat.

Cumque jam grandiuſculus eſſet effectus, & annos attigiſſet adoleſcentiæ, via qua prius puer ducebatur incedebat tam ſpontaneè quàm devotè. Extunc enim voluntarie Deo ſacrificare ſtuduit, & eccleſiæ frequentans limina, vana & frivola quibus ætas abundat adoleſcentior devitavit. Eruditioni ſuæ vacans aſſiduè, carnis delitias non tantùm fugit, ſed C exhorruit, & Chriſti ſtigmata in corpore ſuo circumferens, ipſum toto mentis ſtudio requiſivit. Videbatur enim quod proverbium iſtud, quod nondum legerat, intelligeret: *Adoleſcens juxta viam ſuam poſitus, ab ea etiam cum ſenuerit, non recedet.* Cujus proverbii ſententia in eo veraciter eſt impleta: nam jejunare, orare, & cetera vitæ ſpiritualis exercitia duxit extunc in conſuetudinem: quæ tam facilia quàm jocunda ſibi fuerunt, poſtquam provectiorem pervenerat ad ætatem. Et quidem virtus verſatur circa difficile, & ad virtutum venitur culmina cum labore. Ipſe autem, D priuſquam vires animæ virtutum ſedes cellulæ aliquid attigiſſent virtuti contrarium, in eiſdem viribus virtutibus ipſis ſacris paraverat exercitiis locum ſacrum. Senſuum quoque primitias Deo dedicans, ſic ipſos, antequam mundi virus vel tenuiter imbiberent, aſſuefecit ad boni ſtudium, ut prævalente conſuetudine, quæ eſt altera natura, vitarent velut naturaliter omne malum. Unde virtus ita totaliter ipſius animam occupaverat à principio, & in ſuum redegerat obſequium, quòd intra ejus clauſtra non paſſa eſt aliquid ingredi vitioſum. Sic itaque divina ſibi favente E gratia, annoſus & cani ſenſus factus eſt in annis teneris, quod cum ſacram paginam necdum didiciſſet, ipſam tamen jam docere videbatur maturis moribus & honeſtis, eratque talis qui non prius inciperet docere quàm facere, ſed quod amplius eſt, prius facere quam audire, & cum ſingulis virtutibus in ſui cordis arcano gratum paraſſet hoſpitium, incorruptionem tamen corporis ſingulariter habere ſtuduit, ſciens per unctionem ſpiritus, quæ docebat eum de omnibus, quòd incorruptio Deo proximum eſſe facit. Unde florem pudicitiæ conſervavit illibatum, carnem ſuam nulla A cujuslibet generis umquam polluit immunditia, ſed permanſit in eo uſque ad diem ultimum virginitas incorrupta, quod hi qui cum ipſo familiariter ab annis ſuis puerilibus converſati, firmiter aſſerunt; & hi nihilominus qui confeſſiones ſuas crebrius audientes conſcientiæ ſuæ teſtes & judices extiterunt.

Virginitas ejus incorrupta.

Etenim quamvis nihil eſſet ſibi conſcius, in hoc tamen ſe juſtificatum credere non eſt auſus: unde ſciens quia qui minima negligit paulatim decidet, & culpam pluries reputavit, ubi culpa non fuerat, de negligentiis minimis, B more paucorum, ſine mora confitens ſe purgabat. Ex quo contigit ei factum quoddam memorabile, quod ob utilitatem legentium hic volumus recitare.

Cap. X. Virginitatem perpetuam Deo vovet, & B. Mariæ Virgini ſe commendat.

In annis adhuc adoleſcentiæ poſitus, cum meditaretur aſſidue qualiter vitam ſuam ſecundum Deum diſponeret, & caſtitatis florem, cui quàm maxime timebat, cuſtodiret integrum, tandem proprio non fidens arbitrio, ratus eſt conſilium ſuper hoc alterius expetendum. Igitur ad quemdam magni nominis ſacerdotem acceſſit Oxoniæ, ut ei ſuæ ſecreta panderet conſcientiæ, & ab ejus ore C conſultoris acciperet legem vitæ. Sacerdos autem, Angelo magni conſilii inſpirante, factus eſt ei conſiliarius optimus, & inter alia ſecreta ſecretius conſulendo taliter eſt locutus: Si tentationum pugnas evincere, tribulationum moles non ſolum patienter, ſed & libenter ſuſtinere deſideras, & ab omni prorſus immunis eſſe piaculo, Matri miſericordiæ te devove, & primiceriam puritatis amplectere, & te illi obliga fœdere ſempiterno. Ille vero tam gratum gratanter admiſit conſilium, & ne fieret auditor oblivioſus, ſed factor operis, id quantocius perducere ſtuduit ad effectum. Ut D igitur propenſius adimpleret quod præceptor ille præcipuus conſuluerat, & ſic Deo, nec non intemeratæ Matri ſuæ ſe nexu copulans inſolubili, Virgini venerandæ, virginum Reginæ, cujus flores fructus ſunt honoris & honeſtatis, florem ſuæ virginitatis obtulit, & puritatem principaliter cordis ſui. Floribus enim ſacris delectatur Virgo florida, que de Nazaret; cujus interpretatio flos eſt, extitit oriunda. Itaque virginitatem perpetuam coram quadam Virginis inviolatæ vovens imagine, eidem ſe virgini velut dominæ commendavit, copulavit perenniter velut ſponſæ, quam E dilexit extreme ut ſponſam cariſſimam, reverenter & devotiſſime coluit ut patronam. In ſignum vero, ſeu potius firmamentum fœderis irrefragabilis & dilectionis mutuæ, accendente cor ejus igne ardente in Sion, eam ſuo ſubarravit anulo, novo more. Anulo, inquam, ſuo circulamine perennitatem initi fœderis præferente. Subarravit dico, ſed in honoris ejus figurativa ſpecie: non ſicut hi qui nubunt pariter non in ſpiritu, ſed in carne. Ex fervore ſiquidem dilectionis nimiè defecatæ & devotionis quam habuit, anulo quem ad hoc fecerat, digitum ipſius imaginis inſignivit, & ut amicæ cariſſimæ ſua ſalutatio non deeſſet, ſed

ei jugiter impenderet ſalutationis obſequium. A in eodem annulo litteraliter inſculptum fuit illud Ave nectareum, quo Virginem ſalutavit angelus, de ea Deum nuncians naſciturum. Ab illa vero die & deinceps, ſuper omnem gloriam ejus, cujus omnis gloria fuit ab intus facta eſt protectio Virgo piiſſima, & erat ei in umbraculum diei ab æſtu tentationum, & in ſecuritatem & abſconſionem à tribulationum turbine & preſſura. Quotiens enim, prout ipſe confeſſus eſt in morte ſua, Virginis ejuſdem, quam ſponſam vocare ſolebat & amicam, vero corde præſidium petiit, ipſa Virgo clementiſſima in tentatione proventum, in dolore gaudium ipſi celeriter impetravit. B Ipſe vero juſtus & timoratus, cujus narratio fuit in præceptis Altiſſimi, hoc inſigne factum in compitis Aſcalonis noluit enarrari. Erat enim velut animal ante & retro plenum oculis, undique proſpicient, ne umquam ſibi ſurreperet appetitus gloriæ mundialis. Sed & cum jam tempus ſuæ reſolutionis inſtaret, nec dæmonii meridiani jam timeret incurſum, id non ſolum enarrari, ſed etiam exarari deſideravit & obnixe petiit, ut audiretur vox in Rama, non ploratus & ululatus, ſed vox exſultationis & ſalutis, vox ſponſi & vox ſponſæ C de ſpiritualibus nuptiis, quas columbina prudentia ſic contraxit, ac per hoc diſcerent univerſi caſtos amplexus appetere, & ad ſponſæ amorem, cum qua ipſe ſic contraxerat; anhelare: ut autem eadem ſponſa ſua fœderis inter eos initi recordaretur, & ſponſum dignaretur agnoſcere, qui eam in ſua deſponſatæ imagine, in annulo cum quo poſt mortem more pontificali ſepultus extitit, inventum fuit cunctis mirantibus illud Ave, ac per hoc, & in manu pontificis, & in digito imaginis præcipuum prælucet teſtimonium, per quod enucleatius apparet omnibus geſtæ rei veritas D & exemplum.

Cap. XI. Ejus pudicitia tentatur à puella, quam ille flagello corripit & ſanat.

Humani vero generis hoſtis antiquus, quo magis eum vidit in virtute proficere, eo magis agitatus invidia ſui pacem pectoris ſtuduit perturbare. Unde quamdam puellam hoſpitæ ſuæ filiam in ipſius excitavit excidium, ut eum per ipſam voluptatis corporeæ mergeret in abyſſum. Impudicos enim oculos in ipſum jaciens, ejus ad illicita commovere tentavit animum, ſignis, nutibus, ſuſpiriis, quaſi dicens, tacite: Dormi mecum. Sed cum per talia non proficeret, apertis eum eo verbis cœpit agere, & multis modis ad amplexus illicitos provocare. Quam ille, ut peſtem fugiens ſæpe corripuit: ſed illa, nec ſic à virulento propoſito quod mente conceperat ſe retraxit. Illa velut Ægyptia altera pro illicitis inſtitit: ille velut alter Joſeph illicita recuſavit. Tandem de ejus importunitate pertæſus, quid ſuper hoc eſſet agendum melius mente conſulit, & habito ſecum conſilio, puellæ tempus aſſignat veniendi ad locum quo vacare ſtudio conſuevit. Illa ſperans voti ſui ſe compotem fieri, aſſignato tempore venit audacter ad cubiculum quo conſiſtere noverat juvenem, ſtimulum cordis ſui, quam ingreſſam, & quibuſdam ſuperioribus veſtibus ad ejus mandatum ſpoliatam arripuit, virgiſque flexibilibus, quas ad hoc aptaverat, in dorſo non mediocriter flagellavit, ut ſic, cui colligaverat in corde ſtultitia, diſciplinæ ipſam diſſolveret dura virga. Et ait: Vade puella, & diſce diſciplinæ virga caſtigante, carnalem effugare libidinem, & ſic immaculatum conſervare poteris carnis florem. Fugit illa quem dudum fuerat inſecuta, & vexatio intellectum dedit & gratiam appoſuit: ita quod ipſa puella, ut aſſeruit, hujuſmodi tentationem numquam poſtea taliter toleraverit, ſicque dum reſiſtit perſequenti diabolo, ipſe diabolus à puella receſſit ocius [illegible] ab ipſo.

Cap. XII. Feminæ dona recuſat.

A nocendi tamen ſtudio numquam pervicacis inimici conquieſcit aſtutia; ſed quamvis ſemel vincatur ab aliquo, victorem redivivo certamine nihilominus aggreditur arte nova; quod in beato patuit Edmundo, quem dum per apertam mali ſpeciem non poſſet ad carnis illecebras trahere, conatus eſt per quamdam conjugatam, ſatis ut videbatur, honeſtam, direptionis ſuæ laqueis irretire. Hæc velut ſub obſequii velamine obtulit ei quædam donaria, ut per hæc ejus animum facilius inclinaret ad turpia carnis vota. Quod cum ille muliebris verſutiæ non ignarus intelligeret; quæſivit ab ea an ei de ſui conſcientia conjugis hæc offerret. Et illa: Latere, inquit, iſta conjugem, nec enim ſcire debet quod tibi facio amicabiliter hunc honorem. Inſipiens enim credidit virum ſapientem aquas furtivas quaſi dulciores appetere, quas ille, ut David ſapiens noluit deguſtare, unde ait ad illam: ſine viri tui conſcientia non recipiam dona tua. Sicque mulier verecunda donaria ſua retulit; & ipſe ab ejus impetitione noxia liber fuit.

Cap. XIII. Carnem aſpero cilicio domat.

Decurſis annis adoleſcentiæ, juvenilis ætatis robur induit, & creſcente in eo fortitudine corporis, ſimul etiam interioris hominis robur crevit. Et quoniam creſcente ætate creſcit inviſibilis pugna militiæ, ſpiritualibus armis curavit in ætate fortiori fortius ſe munire. Unde non contentus ciliciis uti communibus, ſecundum quod informatus matris monitis & exemplo eis uti conſueverat à puero, adventitio cilicii genere carnem ſuam non tam domare quam torquere ſtuduit novo modo. Quem modum ſub ſilentio non tranſibimus, quia antiquioribus ſanctis incognitum, & modernis eum credimus inexpertum.

Ejus cilicii deſcriptio.

Habebat ſiquidem cilicium non ex filis, ut fieri ſolet, ſubtilioribus textoris arte compoſitum, ſed ex cordulis artificioſe connexis pariter & conjunctis, ad inſtar retis denſiſſimi intricatum, quod in connectione ſua denſo ordine continebat nodulos tam intolerabiles, quam, ut ita loquar, ſine numero numeroſos, eratque ab anteriori parte apertum penitus illud inconſutile cilicium, laqueolis ab ejus capitio uſque ad fimbrias hinc inde appoſitis connodatum. Quæ connodatio cilicii nodos addictæ

carni impreſſit arctius, & enunciavit gravius ſui corporis ſacros artus. Hocque, cum ſeipſo bello dimicans inteſtino, certamen ſibi indixit reciprocum, in quo ſe conterens, [illegible] à ſe contritus erexit ſe ſupra ſe pene ſuimet oblitus, ut ſe vinceret, & domeſtico tormento corpore ſuperato, martyr in pace factus de ſe triumphum nobilem reportaret. Cui enim Chriſtus erat vivere, ipſe vixerat non ut ipſe. Nec contentus eſt hoc tormenti genere, ſed quod ſuperaddidit eſt admiratione dignum & ſtupore. Ut enim idem cilicium ſtringeretur fortius, & continuata punctione caro majus ſuſtineret ſupplicium, fune groſſiori de pilis equinis triplicato ſtrinxit illud deſuper in hunc modum. Funis ille à ſcapulis per corpus circumductus uſque ad renes deſcendebat multis involucris mediantibus, & tam ſtricte ligabatur inferius, quod corpus & præcipue ſpinam dorſi curvare vix potuit, vel ſemetipſum erigere incurvatus. Sic, ſic, cingulo cilicino circumdederat ſemetipſum, qui non tantum lumbos carnis ſuccinxerat, ſed circa pectus zona aurea cum legali pontifice cum Dei Filio cinctus erat. Ita diebus contra poteſtates aëreas armato corpore, reliquas corporis particulas quas in aperto non potuit armavit in occulto, ut [illegible] ſe nihil immunitum relinqueret, vel inerme. Siquidem manuum & colli nuda quæ diebus propter homines cruciare non poterat, noctibus coram Deo cilicio contegebat. Addidit & femoralia cilicina, & caligas cilicinas, quibus utebatur aſſidue, cum lorica quam ſibi mater reliquerat, duplicia de manu Domini recepturus pro duplici martyrio quo ſe ſponte cruciabat. In adventu quoque & quadrageſima indumentum quoddam portavit plumbeum, corium quoddam nihilominus durum induens & nodoſum. Ad majoris etiam tormenti cumulum, pluribus in locis aſtrinxit funibus corpus ſuum, ne conſtringeretur funibus peccatorum, & quidem tam diligenter quam ſollicite, quantum potuit, ſtudebat hæc omnibus occultare. Sed quando latent in ſanctis talia? quantumcumque ſe velint occultos fieri, produntur aliis vel inviti. Quod huic ſancto contigiſſe non habebit dubium, qui ſubſequentem reſpexerit ad eventum. Quadam namque die in quadrageſima caſu contigit quod præfati funis ligatura, ſolutis extremitatibus, ſe disjunxit. Cumque inſtante hora prandii, convivis eum expectantibus funis extremitates niteretur connectere, ad effectum, quamquam diu multumque conatus, per ſe non potuit pervenire. Tandem clericus quidam junior, neſcio quid acturus, ingreditur, quem ſanctus ad ſe convocans, ut ſolutum religet, imperat & hortatur. Ratus eſt enim hoc myſterium illi juniori committere, quem credebat talia nec advertere, nec curare. Sed ille ſecretorum ſuorum delator incautus, aliqua de ſupradictis auſteritatibus ſibi commiſſa per piam ſimplicitatem prodidit: propter quod ſanctus eum ad gratiam priſtinæ familiaritatis, ſicut ante conſueverat, non admiſit. Ex quo liquere poteſt quam procul inanis gloriæ muſcas à ſui pectoris penetralibus abegerit, qui tam moleſte tulit quod ad ſui laudem clericus ſecretorum ſuorum conſcius ſecreti ſui intima propalavit.

Occultata vitæ ipſius auſteritas detegitur.

Cap. XIV. Fit [illegible]ſter in artibus, ac publice legit in ſcholis Pariſienſibus.

Et licet tam arduis virtutum vacaret exercitiis, in litterarum tamen non languebat ſtudio: ſed in ipſo ſupra multos coætaneos ſuos ſtudio ferventi deſiderio profecit & viguit miro modo. Unde poſtquam in artibus competenter ſtuduerat de doctorum licentia ad docendi apicem conſcendebat. Factus itaque magiſter artium, novi aliquid ad devotionis cumulum ſibi ſuperaddendum cenſuit. Unde & præter morem tunc legentium, miſſam & horas canonicas priuſquam legeret diebus audire ſingulis aſſuevit, qui nondum ad ſacros promotus ordines, nec adhuc ratione alicujus beneficii eccleſiaſtici ritum hunc ſervandum ſuſceperat, ſed Dei ſolius inſtinctu, & amoris ejus ſtudio quo fervebat. Hæc autem religioſa conſuetudo non ſolum ſibi profuit; ſed etiam ſcholaribus ſuis, quos ut ſecum audire miſſam conſueſceret, ſic induxit. Ut autem liberius hunc devotionis exſequeretur cultum, in parochia qua tunc degebat fecit capellam conſtrui, in honore videlicet beatæ Virginis, quam ſemper dilectione coluit ſpeciali, ubi ſolemnes adhuc miſſæ ad ipſius laudem celebrari non deſinunt, & ad Dei nihilominus gloriam à quo ſancto ſuo gratiarum flumina tanta fluunt. Quantum vero jam tunc temporalia deſpiceret aperuit, qui pecuniam quam à ſcholaribus recipiebat, in feneſtra ſua reponere conſuevit, & operiens eos pulvere, dum quaſi ſepeliret eos, eorum celebravit exſequias hoc ſermone: *Terra terræ, cinis cineri, pulvis pulveri debet non immerito commendari.* Et ſæpius aſportabantur clanculo, vel per jocum à ſociis, vel à furibus malo modo. Et quidem multa ſeſe extollendi materia ſibi ſubeſſe poterat, tum pro virtutum culmine, tum pro margarita ſcientiæ qua pollebat. Ipſe autem quo plus in virtute profecit & ſcientia, eo profundius in ſui cordis erexit arcano humilitatis altiſſimæ fundamenta. Nam cum quemdam de auditoribus ſuis ægrum & egenum didiciſſet lecto decumbere, fecit eum in domum ſuam portari, motus uberi pietate. Et nocte qualibet per quinque circiter hebdomadas ante eum jacuit; & ei in urinali ſuo ac aliis quæ languentis requirebat neceſſitas, miniſtravit. Et quamvis hoc fraternæ compaſſionis gravaretur onere, lectiones tamen & diſputationes ſuas continuabat in craſtino ſicut ante. Frequenter cecidit urinale de manu decumbentis præ * vanitate capitis, ſed tamen remanſit integrum ipſius non dubium meritis qui ei humanitatis obſequium præbuit propter Deum. Compaſſionem quoque quam circa hunc oſtendebat in opere, circa alium in voto prodidit & ſermone. Cum enim quidam de ſcholaribus ſuis morbum quemdam pate-

Quare e- jus pietas.

Temporalium contemtus.

Humilitas & benignitas.

* ſ. Inanitate, apud Surium ab imbecillitate.

retur in brachio, magiſtro morbum ſuum oſtendendum cenſuit quaſi ſancto. Cui magiſter tali reſpondit ordine. *Sana te Deus ſanet gratia & virtute.* Qui in craſtino ad magiſtrum maturans reditum teſtabatur ſe ſanitati priſtinæ reſtitutum. Ipſe vero magiſter morbum ſcholaris in ſuo excepit brachio, quem patienter portans, curatus eſt poſtea, & ipſe interveniente modico temporis intervallo. Per hoc transfiguratus eſt in illum, & ipſius ſequens veſtigium, qui peccata noſtra pertulit in ſuo corpore ſuper lignum.

Cap. XV. Ob omiſſam precem à ſancto Johanne corripitur.

Per idem tempus die quadam in ſtudio occupatus, oblitus eſt quamdam orationem, quam in honore beatæ Virginis & beati Johannis dicere diligenter conſueverat & devote. Hæc oratio ſic incipit. *O intemerata.* Sequenti nocte beatus ei Johannes apparuit, & ut manum ſuam extenderet, imperavit. Gerebat autem in manu ſua ferulam, qua velut in ipſum ſæviens minabatur percutere manum ſuam. Quod ſi feciſſet, viſum eſt ei per comminationis magnitudinem, quod ex iſtu incurriſſet inevitabiliter ipſam mortem; ſed beatus evangeliſta mox factus clementior erectam manum ſuſpenſam tenuit; & ut dictam orationem de cetero dicere non omitteret familiariter perſuaſit. Quantæ vero devotionis in Deum tunc etiam infra ſacros ordines conſtitutus exitit, quadam ſexta feria ante paſcha, qua die Chriſti crux à fideli veneratur, populo demonſtravit.

Nudis pedibus videtur in pariſienſes eccleſias accepta in ſingulis diſciplina.

Cauſa quidem rationabilis & neceſſaria ſuberat, quæ ipſa die ab Oxonia uſque ad Norhamtonam, dictam ſatis magnum iter eum agere compellebat. Qui cum veniſſet ad caſtrum præfixum, poſt fatigationem non modicam, per omnes eccleſias ipſius caſtri numeroſas, nudis pedibus incedens, accepit in ſingulis diſciplinam. Sic ſervus Dei diſciplinari voluit propter Dei Filium, quia diſciplinam noſtræ pacis fuiſſe noverat tali tempore ſuper eum.

Cap. XVI. A matre in viſione monitus transfert ſe ad Theologiæ ſtudium.

Jam juveniles evadens annos, ætatem virilem induit, qui vir à virtute & moribus purgatiſſimus dudum fuit. Tranſactiſque circiter ſex annis, quibus in artibus egregie rexerat, ab hoc interim labore ſtudii ſe ſuſpendere diſponebat. Nam per eum ſuum revelare Filium ſi jam complacuit, qui eum ex ſuæ matris utero ſegregavit. Cumque quibuſdam ſociis legeret adhuc (a) arithmeticam, apparentem ſibi in ſomnis agnovit manifeſtius matrem ſuam: quæ ait ei: Fili, quid legis? quæ ſunt illæ figuræ quibus tam ſtudioſe intendis? Quo reſpondente talia lego, oſtenſis quæ in illa ſunt facultate protractionibus, mox illa dextram manum ejus arripuit, & in ea tres pinxit circulos, quos his nominibus PATER, FILIUS, SPIRITUS-SANCTUS per ordinem ſingulis ſingulos inſignivit. Et addidit: Fili cariſſime, talibus figuris de cetero intende & non aliis. Qui quaſi per revelationem voce matris edoctus, quæ ſic ei apparuerat, ſeſe mox ad theologiæ ſtudium transferebat.

Intellexit enim vir Dei quòd ſanctæ & individuæ Trinitatis cognitio, totius theologicæ facultatis eſt conſummatio & origo. Et prius quidem cùm in artibus regeret in mane miſſas audire conſueverat, modo autem ad augmentum religionis matutinas nocte media cum horis canonicis audiebat. Nam cùm campanæ pulſarentur ad matutinas in eccleſia canonicorum S. Moderici Pariſius, ipſe ad eamdem perrexit eccleſiam, matutinarum officia auditurus. Poſt matutinas verò cum orationibus cum lacrymis & gemitibus coram altari B. Virginis uſque ad diem conſuevit perſiſtere; & ita demum nulla corporis quiete interveniente ad ſcholas cum ceteris convenire. Et ſicut orandi gratia eccleſiam adiit nocte media, ſic ipſam adire ob cauſam conſimilem hora ſtuduit veſpertina. In eccleſia autem reverenter & devotè ſe habuit, & in ea ſedere quaſi numquam vel rariſſimè conſuevit. Quem cùm boni nominis (b) archiepiſcopus Eboracenſis theologiæ ſtudio didiciſſet inſiſtere, cogitavit & voluit unam Bibliam propriis ei ſumtibus præparare, quod ille audiens renuit, nec voluit eam ſibi fieri, verens ne quod monaſterium ex ejus ſcriptura contingeret onerari. Sed quando vir ſanctus libros cum aliorum gravamine conſentiret accipere, qui propter alios relevandos, ipſos etiam quos habuit ſtuduit non habere: Habebat enim Pſalterium gloſſatum & Pentateucum gloſſatum, cum libro duodecim prophetarum æquè gloſſato, nec non & decretales epiſtolas, quæ omnia vendidit, & pretium plena compaſſionis manu ſcholaribus egenis Pariſius erogavit.

Subleuandis pauperibus libros vendit.

Et admirantibus ſociis pro eo quod contra morem omnium ſtudentium codices ſibi neceſſarios diſtraxerat, uni eorum de hoc eum percontanti ſerio ſic dicebat: Stulte, omnia pro Chriſto ſtudentes perfectioni debemus vendere, & ſapienter vendita pro ejus amore pauperibus erogare. Tanta aviditate & diligentia ſacras amplectebatur literas, quod in earum ſtudio pene inſomnes ſolebat ducere noctes ipſas. Nam videbantur ei dies pauci & parvi præ amoris magnitudine quo ad caſtos anhelabat amplexus Rachelis pulcherrimæ, cujus delicatis optabat potiri nuptiis pio ſinu. Nec à ſuo fraudatus eſt deſiderio, ſed in ejus profecit notitia brevi tempore miro modo Juxta ſuam æſtimationem laboravit in ejus opere modicum, & cito de ejus percepit generationibus fructum multum. Intenta ſi quidem cordis aure divini verbi ſuſcipiens ſemina, uberes ſcientiæ ſegetes produxit velut imbribus perfuſa cæleſtibus terra bona. Itaque tam mirabiliter profecit in brevi, quod cito poſt paucos annos multis cum inſtantia ſuadentibus, magiſtralem aſcendit cathedram, ſed invitus.

Doctor efficitur.

Quamvis enim duceretur amore veritatis & juſtitiæ, imparem tamen huic oneri & indignum ſe credidit hoc honore. Igitur ſacræ ſcripturæ doctor effectus, & tamquam lucerna ſuper candelabrum poſitus, omnibus proficere ſtuduit, ac ſi omnibus eſſet natus. Nam legendo

(a) Apud Surium *Geometriam.*

(b) Scilicet Walterus, ut habet Surius.

gendo, diſputando, nec non & prædicando effudit aliis quod ipſe de fontibus hauſerat Salvatoris, & ad aliorum ædificationem doctrina ſua, quæ ut pluvia concreverat, pluens ut ros, divinæ ſapientiæ imbres, & eloquia emittebat. Cujus omnia tam verba quàm opera quaſi cujuſdam latentis energiæ voce clamabant in mente omnium, quod eorum operator per ea quæ monſtrabat exterius, quærebat intus veraciter Deum, & ſicut augebatur interiùs & multiplicabatur in eo divinæ ſapientiæ lumen, ſic exterius multipliciter diviniſſimorum refulſit operum claritate. Ignitum in doctrina & prædicatione habuit eloquium, affectus accendens ad bonitatem, & illuminans ad agnitionem animos auditorum: ita quod in effectu verbi auditoribus patebat luce clarius quod in eos & per eum loquebatur ille qui eſt ignis conſumens, videlicet ipſe Deus. Erat ei ſpecialis in tribus gratia quam à ſumma ſingulariter acceperat hierarchia. Erat enim prædicator egregius, diſputator acutiſſimus, lector pius, de quibus exempli gratia ſcribenda duximus hæc exempla.

Cap. XVII. Quam pius & efficax in docendo.

Quam plus & efficax in lectione fuerit, effuſa ſæpius ſuper auditores devotionis gratia comprobavit. Frequenter enim multi & magni viri, qui ad eum audiendum ſolebant confluere, ſuos inter legendum clauſerunt libros, ſe non valentes à lacrymis continere. Mel ſiquidém & lac ſub lingua habuit, & ideo dulcedinem non modicam diſcipulorum mentibus inſtillavit. Unde factum eſt quod de ſcholis ejus multi doctores eximii, qui ſanctitatis ejus veſtigia, prout eis erat poſſibile, ſunt ſecuti. Nonnulli quoque eccleſiaſticis honorati vel potius onerati beneficiis, exonerantes ſeipſos religioni ſe dederunt, ſuæ ſuccenſi facibus lectionis. Nam infuſa in eum cœleſtis gratia, in alios ex ejus labiis eſt diffuſa; & ignis qui in altari cordis ſui ardebat jugiter aliis oſtendebat luce clarius iter. Ut autem pateat quantus fervor ex ejus diffunderetur ſermonibus, quid in ſomnis ſub ignis ſpecie viderit hic ponemus. Quadam nocte vidit per ſomnium in ſcholis ſuis, ignem fieri copioſum, de quo ſeptem ardentes extrahebantur faculæ continentes rei myſterium futuræ. In craſtino dum legeret intravit ſcholas abbas quidam Ciſtercienſis ordinis, qui completis lectionibus adduxit ſecum ſeptem de ſcholaribus ſuis, quos ignis ſeptiformis accenderat. Ignis enim verbi Dei, quem Spiritus-ſanctus per os ſuum inter ſcholares ſuos ſparſerat, ad contemtum mundi & amorem paupertatis eorum corda fortius inflammarat. Unde ſpretis temporalibus, & mundo vale facientes, conſultiſſime in monaſterio dicti abbatis induentes monachum, arripuerunt feliciter viam vitæ. Venerabilis pater STEPHANUS abbas Claravallis extitit ex his, quos præfatus abbas quaſi per miraculum ſecum duxit.

Cap. XVIII. Qualis in diſputationibus.

In diſputationibus autem cum eſſet homo imbutus grammatica, armatus quoque dialectica, nec non & rethoricæ ornatus eloquentia, pulcherrima ſermonum ejus relucebat facies ſine macula ſive ruga. Erat enim accepto divinitus hoc beneficio pariliter ipſa facies dimenſa, ſubtili & hilari affecta gratia, inſuper & præ ceteris diſputantium colorata. Quid mirum? Domum enim ſibi in eo non ſolum tribus, ſed etiam ſeptem columnis divina ædificaverat ſapientia, per quam non ſolum trimi ſed & quadrimii mira pro tempore fuerat ſubtilitas revelata. Talibus ergo ſuffultus columnis in inquiſitione veritatis præacutus, in fallaciarum animadverſione circumſpectus & providus, in ſolvendis vero quæſtionibus ante & retro apparuit oculatus. Nam divini claritas amoris, quæ diviniſſimum ſibi in ſuo pectore paraverat habitaculum, quaſi per organum quoddam diafanum erumpens exterius, perlucibile fecit ſibi obſcurum quodlibet, etiamſi ſub alis Cherubim tectum crederetur forſitan & abſconſum. Unde nonnumquam quæſtiones velut inſolubiles ſolvebat celerrime, & diſſolvebat argumentorum nodos inexplicabiles manifeſte. Nec mirum quia quæ diceret in ore ſuo Spiritus-ſanctus poſuit, ſicut per exemplum ſequens evidenter apparebit. Die quadam cathedram conſcendit diſputandi gratia, de Trinitate diſputaturus, de quæſtione ſcilicet non humili, ſed profunda, & ſedens ipſam quæſtionem volvebat in animo, ſuos qui nondum venerant diſcipulos expectando. Cumque ſederet, reſolutus eſt in ſomnum tenuem, & hanc interim mirabilem videre meruit viſionem. Spiritum quippe ſanctum ad ſe venire vidit in ea ſpecie qua ſuper baptizatum Dominum deſcendit cœlitus in Jordane. Columba ſiquidem de ſupernis ad ſe venit volatu perpeti, deferens in ore ſuo mirificum corpus Chriſti, quod quaſi communionem ſanctam tribuens ei, in ore ejus poſuit, & ſic ad ſuperiora celerius evolavit. Expergefactus ipſe de beata Trinitate perſpicaciſſime diſſeruit, & velut humanum excedens ingenium, excellentiſſime diſputavit, haud mortale ſonans, opponendo, & objecta ſolvendo, ſic ipſam quæſtionem proſequutus eſt ad liquidum, quod quaſi nihil de ea indiſcuſſum remanſit, nihil extitit inſolutum, præſertim de his quæ per ſpeculum & in ænigmate cognoſci poſſunt, & intelligi ſecundum capacitatem hominis in præſenti. Unde & ejus auditores, viri utique litteratiſſimi, admirabantur tantam profunditatem in ſenſibus, tantam in ſermonibus diſertitudinem, quia in verbis lingua loqui videbatur angelica, in ſenſibus humanam tranſcendere rationem. Nec mirum qui de torrente voluptatis hauſerat quod auditorum piis pectoribus propinabat.

Viſio.

Cap. XIX. Multos ſuis concionibus convertit.

Quantam vero gratiam in prædicando habuit, nemo prout convenit explicabit. Ignitum vehementer erat ejus eloquium, efficaciter accendens animos quantumcumque frigidos auditorum. Unde clericorum & laïcorum multitudo non modica vitam novam in-

choabant, eo quod eis jam diſplicuit vetus vita, multi quidem ſalubriter renuntiantes ſæculo, ad religionem convolantes inhærere ſtudebant totaliter ſoli Deo. Super his cum plura ſint teſtimonia veritatis, quædam ſubjiciemus, quia non poſſumus univerſa. Nobilis mulier ELA quondam comitiſſa Sareſberiæ, nunc venerabilis abbatiſſa monaſterii quod in fundo proprio propriis fundavit impendiis, magnam ſanctæ familiaritatis gratiam apud eum meruerat ob ſuæ meritum ſanctitatis. Hæc habebat maritum WILLELMUM qui dicebatur LONGUA-SPATA, virum utique illuſtrem, ut pote comitem, & regio productum germine. Sed illuſtrem originem minus illuſtravit quam decuit morum illuſtrium venuſtate. Nam longo tempore præterito nemini confeſſus fuerat, & de ſumendo Chriſti corpore ſecundum morem univerſalis Eccleſiæ non curarat. Hunc induxit præfata nobilis uxor ejus, ut beati viri ſequeretur conſilium, & ad ipſius monita correctioris aſſumeret vitæ ſtatum. Qui cum prima facie EDMUNDUM fuiſſet intuitus, ad ejus aſpectum beſtialis ejus animus mox humanior eſt effectus: & converſus ad conjugem, Credo, inquit, proculdubio quod iſte veraciter ſit ſanctus homo. Et tunc libenter eum audiebat, & in tantum verbi Dei ſemen in ejus corde convaluit, quod vitæ prioris immanitate depoſita, mores ſuos in melius commutavit. Nam ad ejus monita cuidam eremitæ, ipſo præſente, peccata ſua corde confeſſus eſt humili, & poſtmodum percepit cum debita reverentia Corpus Chriſti. Et ſecundum credulitatem dictæ abbatiſſæ tunc uxoris ſuæ, niſi eſſent ſancti admonitiones, orationes & merita, anima præfati comitis, poſt mortem perpetua tranſiiſſet finaliter ad tormenta. Alio quoque tempore quædam proſtituta irridendi animo ſuis ait comitibus: Eamus ad papalardum illum, & eum cominus videamus. Quam cum ipſe aggreſſus fuiſſet ſalutaribus monitis, ipſa rediens ad cor, corruptam vitam deſeruit, ſe ſe tranſferens ad vitæ ſtudia potioris: & quæ jocando venerat, receſſit ſerio, vulneratum ſalubriter habens animum Dei verbo: & quæ ut ſtulta riſum in ore poſuerat, verbo ſaucia jacturam præteriti temporis deplorabat. Cum prædicaret populo, crucem dominicam manu propria tenebat aſſidue, quam frequenter intuens ſolebat nunc amantiſſime flere, nunc honeſtiſſime ſubridere. Flebat quidem, ut dicere conſueverat, quod cum plures eſſent auditores verbi, pauci tamen factores exiſterent, cum tamen Chriſti paſſionem haberent præ oculis, & exempla ſanctorum eis innumera non deeſſent. Ridebat vero cum crucem pio conſpiceret oculo, recolens beneficia quæ per eam provenerant toti mundo. Habebat etiam pro conſuetudine qualibet die vel nocte dominicæ paſſionis inſignia meditando recolere, & in eis ſuaviſſime delectando illis medullitus inhærere. Unde & hoc inſigne de hujuſmodi inſignibus ei accidit quod merito ſignandum memoriæ nunc occurrit. Quadam

In his Willelmum Saleſberiæ comitem.

Paſſionem Dominicam meditatur.

die feſtiva multis occupationibus & curis fatigatus, cum prævidere non poſſet lectionem craſtinam, noctem ſequentem expendebat in vigiliis fere totam: unde circa auroram irrumpente in eum dormiendi affectu, occurrit memoriæ quod in nulla hora diei illius meditatus fuiſſet ſecundum conſuetudinem de dominica paſſione. Quia igitur proximam ſcivit auroram quando de conſuetudine ire deberet ad eccleſiam auditurus miſſam, & conſequenter ad ſcholas legere: timens ſe gravem dolorem capitis incurſurum, ſi in illo magno quem habebat dormiendi affectu non dormiret, elegit potius aliquandiu quieſcere, & conſuetam contemplationem in ſpe gratiæ Dei interrumpere illa vice. Cum igitur pro more ſuo dormiendi cauſa ſe inclinaſſet ad lectulum; ecce apparet ei hoſtis antiquus; tetrum vultum exhibens & horrendum. Unde territus dextram manum levavit ut ſignum crucis faceret, quam dæmon apprehenſam tenuit ne ſignaret. Ecce quia ſignaculum ſuper cor poni omiſerat, ut ſignum à ſignante impreſſionem reciperet, inſtrumentum ſignationis ipſius ſigni adverſarius præcludebat. Ipſe vero confiſus in Domino quaſi ambidexter ſiniſtram erexit ut idem faceret ſignaculum; ſed diabolus ipſa ſimiliter apprehenſa, quaſi factus graviſſimus cecidit ſuper eum. Tunc deficientibus ſibi viribus corporis oravit in ſpiritu ad Dominum, ut ſua virtute ſævientem contereret inimicum. Tunc dæmon ab eo avulſus ſubito, cecidit inter lectum & parietem proximum ſub momento. Surgens igitur celeriter, & ſic proſtratum cernens dæmonem, confortatus in fide ipſum cœpit aggredi velut hoſtem; eumque per horribile guttur ejus arripuit, illud ſtringendo fortiter ita dixit: Adjuro te per aſperſionem ſanguinis Chriſti, ut mihi non omittas dicere, quid ſit illud per quod tibi valeam plus nocere, & te à meis infeſtationibus coercere? Et diabolus ait: Per illud quod nunc nominaſti. Et ſic diabolus victus diſparuit, ſe victum dolens ab eo quem ſuis vincendum viribus æſtimavit. Nec hac vice tantum vidit diabolum; immo ſæpius diverſis temporibus vidit ipſum. Sed omnia quæ de ipſo ſunt narrare non poſſumus, præſertim cum ad alia magis utilia feſtinemus. Innumeris enim vir beatus virtuoſorum cumulabatur fructibus operum, quæ ſub compendio deſcribere volumus pro faſtidio auditorum: ſimul etiam ut continuata lectio de ipſius virtutibus audientes magis ædificet: quia nonnunquam quod continuum eſt & caſtigata brevitate moderatur, hoc legentibus magis placet. Itaque vir perfectus hic ex parte cum ſuis depingitur inſignibus, beatus ſcilicet EDMUNDUS cum virtutum ſuarum inſignibus ornamentis.

Ut multorum ſinceritas & ſignata veritatis verba teſtantur, abſtinentiam illibatam ſervavit in omnibus ab infantia: ſcilicet in verbo, cibo, potu, ſomno, & cæteris ſpeciebus mundanis quantum virtus humana patitur naturæ. Numquam ſibi aſſiſtentes in prandio ſeu

Cap. XI. Ejus abſtinentia quanta.

conveſcentes pariter potuerunt perpendere eum uſque ad communem ſatietatem hominum comediſſe. Solo pane contentus & aqua, ſextis per annum feriis abſtinuit. Aliquando panem ſolum ſumens, nullum penitus liquorem prægustavit: unde nonnumquam feſſa videbantur ipſius labia, velut humore indigens hians terra: pilis quoque capitis & barbæ fluentibus ad tempus extitit depilatus, quod videntes periti naturalis ſcientiæ, dicebant hoc ex humorum penuria provenire. Nec umquam ſolvere ſolebat hoc jejunium, niſi aut notabilis infirmitas, vel certe hoſpitandi gratia perſona honorabilis adveniſſet. Quod B quando forte contigit, per ſequentem hebdomadam vivebat parcius, & ſic gravius maceravit. Groſſis veſcens cibariis, lautiores cibos raro ſolebat contingere, & tunc ex eis parum non tam comedere quam guſtare. Et quo cibus vel potus pretioſior & delicatior extitit, eo minus ex eis ſumere conſuevit. Noluit ut ſibi quis propter ſe diceret ante prandium quid ſibi eſſet in prandio apponendum: immo cibum, cum coram ſe laudaretur, guſtare noluit, eo quod lautum, quia laudatum noverat, dicens quod laus cibi ſatis ſibi cibus erat. Omni ſecunda feria [redacted] quarta in Septuageſima ſemper à carnibus abſtinuit, reliquis quoque diebus ſeu temporibus, quaſi nihil de ipſis carnibus vel etiam piſcibus deguſtavit, nec ob hoc diſputare dimiſit aut legere, niſi alia præpediretur neceſſaria ratione. Solebat enim carni ſuæ frequenter inſultando dicere: Eo magis humiliaberis quo appetit ſuperbire. Poſtquam vero gradum ſacerdotii aſcenderat, ad quem venit quaſi invitus, ſicut & ad præcedentes ſacros ordines: ex tunc duras leges, quas in carnis ſuæ præjudicium ſibi ſtatuerat, roborare ſtuduit, & efficere duriores. Nam pridie quam celebraret miſſam, & ipſa die nihilominus eſus carnium, ipſo contra ſeipſum præſcribente, ſibi generaliter extitit interdictus. Unde nonnumquam menſis tranſivit ex integro, quod uſum neſcivit carnium, à quibus ſe ſuſpenderat iſto modo. Rariſſime bis in die comedere conſueverat, & cum contigit, ad hoc eum jocunda ſocietas invitabat. Electuaria, ſpecies, & cetera hujuſmodi medicinalia ab ipſo fuerunt quaſi totaliter aliena. Quid plura? tantum ſibi indixerat rigorem abſtinentiæ, quod vix ſtylo poterit aliquis explicare. Unde nonnulli ſuorum credebant quod capitis eſſet incurſurus inſaniam, vel certe quod eſt gravius, mortem ipſam. Nec ſine cauſa. Nam adeo corpus afflixit abſtinentia victualium, labore vigiliarum, meditationum & orationum inſtantia, lacrymarum profluvio, aliiſque modis quamplurimis, quod vires humani corporis vix crederes poſſe ſufficere tot laboribus & tormentis.

Tollit ſacerdos ad miſſam ut ſe præparet.

Cap. XXI. De orationibus ipſius.

Orationi ſedulus incubuit, & nuda in oratione genua ſolo fixit. Unde nonnumquam ſanguis vi colliſionis erumpens genu reſperſit alterum: aliud vero quaſi ſemper gibboſum A extitit calloſum. Et quia contemplationis dulcedo afficiebat uberius ejus animum, ſæpe ſolebat in oratione revolvere illud in Canticis *Fons hortorum.* In oratione corpus ſuum valde vexare conſueverat, quod trifaria quadam viciſſitudine fatigabat. Et primo quidem nuda terræ collidens genua, crebrius repetitas accepit venias, quaſi genibus tunc pulſans ad portas cœli, ut eas late ſibi patentes reperiret finaliter & apertas. Et quando ſic fatigatus ita [redacted] ulterius habere in oratione non potuit, ſuper nuda genua reſidens toto corpore ſolo tenus adoravit. Cum vero laſſaretur adhuc amplius, & ne hoc ultra faceret prohiberet eum immoderata vexatio corporis, capite crebrius adorans, ſupernos cives ſimul cum capite ſalutavit etiam voto cordis. Singulis diebus à capite uſque ad pedes membra Crucifixi adoravit ſingula; & in adoratione cujuſlibet ſolebat *Adoramus te Chriſte* dicere voce pia. Per dies ſingulos tria cantavit horarum paria, devotus complens hunc ternarium. Horas ſcilicet canonicas, de Spiritu-ſancto & de Matre Domini cum officio defunctorum. Poſt primum ſurgens ſomnum, mox ad orationem, meditationem, ſeu lectionem ſe contulit, & tam poſt matutinas quam ante ſic permanſit. Raro namque poſt matutinas dormivit ullo tempore, hoc obſervans non minus hieme quam æſtate. Quod ſi forſan aliquando ſopor in eum irrueret violentus, non ſolebat ad lectum recurrere, ſed in orationis loco, vel in ſede ſua reclinans caput dormitare potius fatigatis conceſſit oculis, quam dormire. Unde iſtud reſponſum cujuſdam de eo dici poteſt eleganti proverbio, qui interrogatus an dormiſſet, ait: *Non dormio, ſed ſuctumbo.* Raro ſedebat in eccleſia, ſemper ſtans vel habens genua fixa ſolo.

Cap. XXII. De ejus lecto.

Lectum quidem habuit ſatis honeſte ſtratum, nec tamen in lecto jacuit, ſed in ſcabello ſuppedaneo, nonnumquam in terra D ipſa. Aliquando quidem ad lectum caput pendulum reclinavit. Aliquotiens vero ne non totum corpus, ſed pars media requieſceret, ſedens ſolebat ſomnum capere; & hoc per annos circiter triginta vel amplius creditur obſervaſſe. Linteamina, coopertorium, vel etiam culcitram non habuit; ſed cappa ſui vel ſcapulari, ſeu certe pallio ſe contexit. Unde quidam nobilis cum jam ipſe promotus eſſet in archiepiſcopum, de illo minus diſcrete protulit tale verbum: Qualem, inquit, habemus E archiepiſcopum, qui operimentum ſuum diebus & noctibus defert ſecum? Hoc autem dicebat de ſcapulari, quo ſe vir ſanctus noctibus operuit, & diebus deferre circa humeros conſuevit.

Cap. XXIII. De veſtibus.

De corporis ſeu capitis ſui non curabat lavacro, ſatis eſſe arbitrans, ſi ineſſet munditiæs cordi ſuo. Veſtimenta, ut ſæpius habebat griſia, nec abjecta plurimum, ſed nec plurimum pretioſa, mediocritatem ſciens in omnibus eſſe auream, ea voluit eſſe mediocria, prout clericalis requirebat honeſtas, quæ in

virtutum debet eſſe medio ſita. Ipſa eadem talaria erant & clauſa inferius, ſicut religioſis ſuis uti veſtibus ſtatuit ordo ſuus. Quæ poſtquam pro voluntate ſua eis uti deſierat, devotis virginibus, vel honeſtis viduis conferebat. Mitras vel chirothecas in uſu non habuit, cetera quoque hujuſmodi levitatem ſeu laſciviam præferentia recuſavit. Citharis vel inſtrumentis ceteris quæ pruriunt auribus, numquam conceſſit audientiam, cum tamen ipſos hiſtriones ad menſam admitteret, non attendens utique in eis levitatis vitium, ſed naturam.

Cap. XXIV. Detractores odit.

Detractores perſequebatur, detractionis abhorrens vitium, nec his umquam vel ad modicum ſuum accommodavit animum vel auditum. Si contingeret hanc peſtem in medium venire per aliquem, mutato ſtatim ſermonis themate, verba tranſtulit ad materiam ſaniorem. Si vero ſic transferre non potuit, detractorum conſortio ſe ſubduxit.

Cap. XXV. Fit theſaurarius in eccleſia Sariſberienſi.

Beneficium eccleſiaſticum & unicum tantum, quamquam plura pluries ſibi fuiſſent oblata, numquam tenere voluit niſi cum onere reſidentiæ: quod quotiens lectionibus vacare diſpoſuit, ſolebat nullius expectato conſilio reſignare. Tandem vero ut liberius verbum Dei poſſet abſque ſcandalo & auditorum prædicare gravamine, beneficium unum recepit & tenuit quorumdam victus inſtantia atque prece. Suſcepit itaque in nobili eccleſia Sareſberiæ cum canonia dignitatem theſaurarii, ad quam invitavit eum epiſcopus, receperunt canonici cum reverentia ſpeciali. Et merito tali præventus eſt beneficio, vel ipſe potius tale prævenit beneficium, quia theſaurus deſiderabilis requievit in ore ejus, theſaurus videlicet theſaurorum, quem redditum egenis & pauperibus in omni largitate ſic expoſuit, quod ultra anni medietatem ad expenſas neceſſarias vix ſuffecerit. Unde nonnumquam in monaſterio de Stanlega in quo vir venerabilis STEPHANUS DE LAXITONIO tunc abbas extitit, per reliquam anni medietatem, compulſus rei familiaris inopia, moram traxit. Propter quod abbas ipſe auſu familiaritatis aliquando reprehendens eum, dixit quod expenſas fecit nimias, dum plus faceret quam poſſe noverat vires ſuas. Debuit enim, ut ait idem abbas, expenſas ſuas moderari juxta ſuarum quantitatem redituum, ita quod ſibi & ſuis per annum ſufficerent univerſum. Ad quod ille: Malo largas quam ſtrictas expenſas facere, ne mala occaſionem tribuam detractionis aut ſcandali, qui ſingulis ſerpentinis dicere ſolent, quod theologi generaliter ſunt avari; & curiales ſeculares perſonas libenter in menſa recipio, ut ſic ſaltem eos lucrifacere poſſim Deo.

In pauperes quam largus.

Cap. XXVI. Rerum temporalium contemptor.

Ventilationibus cauſarum ſeu placitis intereſſe noluit, & ut à cauſarum cogitationibus eximeretur, litteras apoſtolicas impetravit. Capituli quoque ſui mundanis tractatibus quaſi nolens aſſuit & invitus. Et cum temporalia omnia prius reputaret [illegible] ſtercora, nunc perfectius quodammodo calcans reputavit ea penitus quaſi nulla, pecuniam non dico tangere, ſed nec videre dignum cenſuit, niſi eam quam manu propria pauperibus erogavit. Cellaria vel alias officinas ſuas dedignabatur ingredi, inconveniens hoc eſſe judicans ſui nominis honeſtati. Rerum quoque ſuarum audire compotum ſibi credidit inhoneſtum.

Cap. XXVII. Munditiem à familia exigit.

A ſervientibus ſuis carnis exigebat munditiem, volens ſemper omnem ſuam familiam mundam. Cum quibus tale pactum inibat, ut quandocumque in carnis contagium ſe labi ſinerent accepta mercede pro rata, ab ejus recedentes ſervitio, mox abirent. Nec umquam eis in ira moleſtus fuit, etiam cum delinquerent, nec ullis omnino aliis, quoniam ſatagebat ſollicitus ſervare jugiter pacem cordis. Dicebat enim aliquando quod numquam fuit iratus, nec etiam commotus graviter, niſi ſemel, quando videlicet à Pariſius rediens, verſus Angliam fecit iter. Bibliam quippe ſuam cuidam ſocio ſuo cuſtodiendam tradiderat, qui negligentius ipſam cuſtodiens, tandem quò deveniſſet biblia neſciebat. Quo comperto, ſanctus vir graviter nimirum perturbatus extitit, ſed agnoſcens ipſam irreparabiliter amiſſam; ſeſe protinus tranquillavit. Tunc ſemel, ut ait, nec umquam amplius fuit toto tempore vitæ ſuæ taliter perturbatus.

Ab ira quam alienus.

Cap. XXVIII. Apud religioſos moram faciens forma vitæ ſanctæ efficitur.

Apud viros religioſos moram quandoque faciens, inter eos forma totius honeſtatis & religionis, ut ipſi aſſerebant, extitit. Nam fide, doctrina & conſilio, munditia morum [illegible] meritorum excellentia univerſos & ſingulos anteivit. Multi quoque quorum Deus corda tetigerat compuncti ejus exemplis & ſermonibus, erubeſcebant ulterius vivere ſicut prius. Nam in ipſius comparatione qui ſæcularem gerebat habitum, ſe remiſſos cognoſcebant [illegible] deſides, cum tamen haberentur & religione conſpicui & virtutum operibus ceteris præpollentes. In quibus illud propheticum: *Erubeſce Sidon, ait mare*, compleri cernitur, ac ſi de ipſis & ipſo ſpecialiter & proprie ſcriberetur. Pudebat enim eos illo qui in ſæculari erat habitu remiſſius vivere, cum ad vivendum diſtrictius tenerentur ſui habitus & ordinis ratione. Propterea confuſione confuſi quæ gratiam adducit & gloriam ad ipſius imitationem emendare cœperunt in melius vitam ſuam. Beati Job imitator exiſtens, fœdus cum oculis ſuis pepigit. Senſus quoque ceteros ſub diſciplinæ ferula caſtigavit. Quemdam namque religioſum qui ſibi per annum in menſa miniſtraverat, poſt impletum anni circulum, cum velut quem non vidiſſet antea ſic habebat. Quam devotus & libens, quam promptus & alacer divinis intereſſet officiis viri religioſi noverunt, in quorum converſabatur ſæpius abbatiis. Nam ſingulis noctibus eorum vigiliis affuit: & ante omnes quidem venit primus, ſed poſt omnes remanens ultimus remeavit. In monaſterio quoque Decumbæ Ciſtercienſis ordinis moram faciens, in ſolemnitatibus beatæ

Virginis ſolebat ante altare quoddam quaſi A immobilis conſiſtere, quamdiu monachorum ſatis prolixe durabant vigiliæ ob amorem ipſius Virginis glorioſæ, & in eodem loco quaſi fixus ad alium ſe non contulit, dum nocturnum officium chorus pſallentium celebravit.

CAP. XXIX. Ejus eleemoſynæ.

In exercenda hoſpitalitate, & aliis pietatis operibus diſpenſator erat dapſilis, dator pius. Nam quod ſibi fuit in facultatibus proprium, commune facere ſtuduit uſibus egenorum. Nullus ab ejus januis receſſit vacuus, ſed accipiebat quilibet, prout ſibi videbatur competere, plus vel minus: nunc panem, B nunc bladum, vel certe legumina quæ parari fecerat, pauperibus videlicet confluentibus, præcipue famis tempore miniſtrabat. De omnibus ſibi in prandio appoſitis in diſco grandi coram ſe poſito uberem partem poſuit: quam poſt prandium languidis & infirmantibus per ſuum eleemoſynarium, competenti potu adhibito, dari fecit. Cum vero deeſſent ægrotantes quibus hanc portionem vellet diſtribui, peregrinis pauperibus coram ſe diſcumbentibus eam cum ſufficienti poculo, manu propria ſtuduit impertire. Minutas decimas & oblationes altarium in pios ſolebat uſus C expendere: de his nihil omnino reſervans ad uſus aliquos domus ſuæ. De his quoque quæ accepit à parrochianis ſuis cum deliquiſſent, quos ſic caſtigari oportuit, per omnia & in omnibus ſine diminutione aliqua, idem fecit. Nihilominus victu & veſtitu quotidiano plures procuravit alios quaſi vir humilis, apud Deum interceſſores ſibi præparans & amicos.

CAP. XXX. Studio & lectioni ſacræ orationem miſcet.

Hoc etiam adnectendum duximus ſuæ ſanctitatis inſigniis, quam reverenter incubuit ſacræ ſtudio lectionis. Libris coram ſe poſitis in ſuperiori parte, contra faciem habebat D eburneam & venuſtiſſimam beatæ Virginis imaginem in circuitu throni ſui redemtionis noſtræ myſteria ſculptura mirabili continentem. Igitur quod ſcriptura exhibebat in littera, ſculptura expreſſit apertius in figura: quod figura docuit & in littera latuit, utrumque menti ſinceræ Dei digitus mox impreſſit. Parvulus natus eſt nobis, deſcribebat in littera, & idem parvulus reali natus in præſepio depingebatur hiſtorialiter in figura. Sicque quod de aliis ſacramentis littera ſonuit, ſculptura, ut dictum eſt, humanis ſenſibus patefecit. Ex his & aliis quæ viri Dei percurrebat oculus, E ipſius animus dulcedine inæſtimabili eſt refectus. De codice procedebat lectio, ad * iconiam referebatur oratio, de utroque influebat ipſius ſtudentes animæ exceſſiva contemplatio & dulcedo. Ecce tres filiæ Job ad convivium invitatæ epulabantur quidem in azymis ſinceritatis & veritatis, ſed altera alterius delicias præripuit: & ne contra eam moroſa delectatione præſcriberet quietem dulcedinis interrupit. Igitur lectioni oratio, orationi contemplativa devotio, contemplationi lectio, interruptione amicabili, vel potius raptu admirabili ſibi ſuccedebant mutuo modo miro. A mane poſt miſſam ſuam ſe recluſit in camera, quo poſſet exercere liberius iſta tria. Solis ſua peccata confiteri volentibus liber ad eum patuit introitus & acceſſus. Comeſtionis, dormitionis, & equitationis tempora, quibus ſtudio nequivit inſiſtere, dicebat ſe perdita & inutilia reputare. Tantum reverentiæ ſacræ ſcripturæ detulit, quod quotiens aperuit bibliam ſuam, prius eam oſculo honoravit. His & hujuſmodi virtutum gemmis inſignitus, quodammodo mirabilior apparebat. Nam appetitum inanis gloriæ, quæ viris virtutum importunam ſe multipliciter ingerit, ſub quadam ſimplicitatis cautela & modo mirabili elidere conſuevit. Maluit enim aliquid quod ſimplicitati poſſit ab hujus mundi ſapientibus imputari, nonnumquam in publico oſtendere, quam ad oſtentationem inanem aliquid facere virtuoſum, de quo poſſit laudis gloriola reſultare. Alios quoque liberare ſtuduit ab hoc ſubtili vitio verborum inſinuatione ſalubrium & exemplo.

* Iconam.

CAP. XXXI. Miraculis coruſcat. Carthuſianum monachum ab ægritudine liberat.

Per idem tempus plura per eum fecit Deus miracula, de quibus ſtudio brevitatis tria tantum duximus referenda. Quidam frater ordinis Cartuſiæ nocte quadam in cellula ſua C gravi tenebatur ægritudine, qui factus invalidus, fratres ſigno quo potuit ad ſe juvandum ſtuduit advocare. Et cum nullus ad eum veniret, invocavit Deum quam devotius potuit ſic afflictus; & protinus quidam ignotus facie ei apparuit, qui eum de ſtatu ſuo ſollicite requiſivit. Æger vero ſe erigens, & animatus de ejus præſentia qui ad eum venerat, dixit quod gravem & intolerabilem dolorem capitis ſuſtinebat. Is autem qui ad eum loquebatur, caput ægroti leniter demulcendo tetigit, & ſic dolor omnis quaſi tactum ipſius D fugiens mox abſceſſit. Ille autem qui caput doluerat cum ſe ſubito ſanatum cerneret, à curatore ſuo quæſivit humiliter quiſnam eſſet. Ad quem ille, ſi nomen meum ſcire deſideras, me EDMUNDUM de Abbendonia eſſe ſcias. Sicque is qui prius ægrotaverat, ſanus extitit; & qui eum ſanaverat ab ejus elapſus oculis, mox receſſit. Et cum die quadam dictus frater beato viro læto animo prædicta diceret, idem ſanctus Deo gratias agens, eidem inhibuit, ne id umquam ipſo ſuperſtite revelaret.

CAP. XXXII. Aliud miraculum.

Cum venerabilis abbatiſſa de *Lacoke*, de E qua ſupra fecimus mentionem, quondam febre laboraret, promiſit vir beatus ſe miſſurum ei medicum, qui eam celerius curaret arte ſua. Poſtmodum miſit ei reliquias, ſcilicet de ſanguine beati Thomæ martyris: quo accepto, ſtatim curata eſt mulier, & evanuit ipſa febris. Dicet forte aliquis non ejus adſcribendum meritis hoc miraculum, ſed potius beato martyri, cujus ei miſerat ſanguinem pretioſum. Eſto, quia maluimus alieno cenſui cedere ad quam contentionibus deſervire. Hoc tamen ad ipſius merita pertinere nemo ſanæ mentis abnuit, quod conferendam ſanitatem celerem dictæ mu-

Digitized by Google

fieri per præfati martyris reliquias quaſi præſcius prophetavit. Prædicta vero abbatiſſa, tunc comitiſſa nobilis, pulcra & pretioſa jocalia eidem obtulit: quæ ille vix voluit reſpicere, recipere autem nullatenus acquievit.

CAP. XXXIII.

Rurſus die quadam quemdam viſitavit infirmum ſcholarem virum nobilem, qui cum ab eo poſt ſermonem mutuum vellet recedere, detinuit abeuntem. Dolebat enim quod vir ſanctus ab eo recedens tam feſtinus ad propria rediit: cujus ut ſibi videbatur præſentia ægritudinis ejus moleſtias mitigavit. Nam cum quæreretur ab eo poſtea cur magiſtrum detinuerat, ita ſe ſuper hoc percontantibus reſpondebat, dum magiſter, inquit, mecum conſiſteret, videtur mihi quod tota domus aromatibus redoleret.

CAP. XXXIV. Juſſu papæ Crucem prædicans gratis evangelium annunciat.

Cum his & hujuſmodi virtutum floreret inſignibus, felix ejus fama Alpes tranſiit, & urbem Romam ingreſſa in aures ſummi pontificis introivit. Et quoniam, Apoſtolicus crucis amatorem eum eſſe jam noverat, legationem crucis ei cum grandi privilegio committebat. Poteſtatem quippe dedit illi procurationes ab eccleſiis & eccleſiarum rectoribus accipere, ut eorum carnalia meteret quibus debuit ſpiritualia ſeminare. Ipſe vero hac poteſtate non utens, gratis evangelium propoſuit, & propriis ſtipendiis contra morem militantium militavit. Propter quod & Deus in ipſo legationis itinere dignatus eſt eum innumeroſis miraculis honorare. De quibus hic aliqua ſub brevitate perſtringimus, ne prolixitate nimia legentium animas oneremus.

CAP. XXXV. Mulier temeraria divinitus punita à beato Edmundo ſanatur.

Cum die quadam verbum crucis apud villam quæ dicitur *Lemeſtre* populo proponeret, acceſſit juvenis juvenilibus irretitus oblectamentis, ut ſibi vir ſanctus ſuis manibus crucem daret. Quem quædam mulier volens à propoſito retrahere, per pallium arripuit, ſed non impune, nam tantæ præſumtionis velociter pœnas ſolvit; continuo namque manus ipſius contracta dedit ei intelligere, non eſſe licitum Chriſti militem à tam pio propoſito revocare. Quæ vindictam in ſe ſævire ſentiens, cum flens & ejulans clamores emitteret, vir ſanctus divini verbi bajulus, quæſivit à circumſtantibus quid hoc eſſet. Ipſa vero cujus agebatur negotium, cauſam clamoris aperuit, & quod ſibi ſubito manus aruerat, & qualiter indicavit. Qui cum didiciſſet plenius rei ſeriem, quæſivit à muliere an de manu ſua vellet accipere Chriſti crucem. Quæ ait, volo. Et dum vir Dei crucis Chriſti ſignaculum ſuis imponeret humeris, in ipſa mox impoſitione mulier adeſſe ſibi ſenſit perfectæ remedium ſanitatis.

CAP. XXXVI. Miraculū.

Rurſus die alio cum prædicare deberet apud *Boklande*, ubi Deo famulantur moniales Ciſtercienſis ordinis, priuſquam veniſſet ad prædicandum, apparuit quædam monialis defuncta cuidam alii ſuperſtiti eam præmonens in his verbis. Veniet, inquit, magiſter EDMUNDUS hoc ad prædicandum populo, tu tradas ei filum, ut ex eo cruces faciat, quod

A

repoſitum invenies tali loco. Mulier vivens credens defunctæ monitis, filum de loco ſuſtulit; & ad virum Dei, ut cruces inde faceret deportavit. Et crucibus multis de filo factis ſignati ſunt quamplurimi: idem tamen filum parum videbatur ab intuentibus id admirantibus minorari.

CAP. XXXVII. Cæca lumen impetrat.

Alia quoque vice verbum crucis apud villam quæ dicitur *Strakeyvs* populo propoſuit, quem ad aſſumendum crucis Chriſti ſignaculum monitis ſalutaribus invitavit. Cumque ſurrexiſſet quidam juvenis, ut crucem ſumeret, quædam mulier ejus amaſia, eum tenuit; ut à propoſito revocaret,

B

& protinus ultio digna Dei præſumtricem mulierem invaſit ſubito, ac in vindictam tanti piaculi lumen oculorum ei præripuit in momento. Quæ flens & ejulans clamoribus pulſans aëra: unde ei cum beato viro plebs condoluit univerſa; & orante pro eo viro Dei recepit lumen perditum, ſicque cum gaudio rediit ad propria, pro impenſa ſibi gratia laudans Deum.

CAP. XXXVIII. Pluviam oratione avertit.

Cum circa tempus Rogationum in cimiterio eccleſiæ omnium ſanctorum Oxoniæ, ex parte Aquilonari, die quadam, tertia circiter hora maximæ prædicaret multitudini,

C

apparuit quædam nubes magna & obſcura valde, & quaſi terram tenebris operiens; quæ ſtupori fuit audientibus & horrori. Poſtea nubes illa cum impetu valido & ſonitu à parte occidentali veniens, minabatur ſuper ſedentes irruere; ita quod nonnulli de loco ſurgere cœperunt ocius & abire. Quo viſo, vir ſanctus manu ſilentium indicens populo, præcepit ei ne ſe ſermone ſuo ſubduceret, ſic dicendo: Sedete in nomine Domini, & ego rogabo ipſum attentius, ne impediamini quominus audire poſſitis liberius verbum ejus. Deinde pauliſper conticeſcens,

D

in corde ſuo loquebatur ad Dominum; & ſic cœpit ubi dimiſerat, ſermonem continuans interruptum. Statimque nubes quæ à parte occidentali caſum minata fuerat, ex parte auſtrali in ingentem reſoluta pluviam cecidit; quæ ſuper ſtratam ex parte illa proximam quaſi rivulus præterfluens inundavit: neminem vero ad ſermonem ſedentium ulla pluviæ ſtilla contigit: ſed quaſi non auſa propius accedere, procul fugit. Unde populus qui convenerat, voce conclamabat unanimi, dicens quod Deus pro beato viro dignatus eſt hoc miraculum veraciter operari.

E

CAP. XXXIX. Simile miraculum.

Alio quoque tempore, in eadem villa dum ſimiliter inſtaret prædicationis officio, in elemento ſimili honorificavit eum Dominus iſto modo. Cum enim quadam die verbum Dei proponeret in cimiterio ſancti Johannis ſub quadam arbore, contigit ſuper ipſum, & conſiderantem populum vehementem pluviam ſubito derivare; propter quod ſurgentes tam majores quam minores, fuga ſibi conſulunt univerſi. At ipſe erectis in cœlum luminibus, orationi breviter inſtitit; & ſic ad ſermonem dilapſum populum revocavit, mox reverſa pluvia, ſubſecuta eſt tanta ſerenitas aëris.

Digitized by Google

quod omnes qui aderant admiratione percu-A lit hujus gratia novitatis. Et reverſi reſidebant alacrius, intendentes attoniti verbis ejus.

Cap. XL. Aliud miraculum.

In eadem nihilominus villa, die quadam ante regis aulam verbum Dei populo propoſuit, & interim nebula denſa veniens & obſcura, aſſidentem populum obumbravit. Et cum cœpiſſet imber ruere, effugit populus tueri ſe cupiens ab humore. Quo comperto, vir ſanctus admonuit ne timeret, recederetve populus, pollicens affuturum per Dei gratiam continuo clarum tempus. Igitur oratione ad Deum fuſa, ſtatim nebula prædicta diſparuit, & aër ſereniſſimus effectus, cunctos qui aderant illuſtravit.

Cap. XLI. Aliud miraculum.

Cum rurſus apud caſtrum Gloverniæ die apoſtolorum Petri & Pauli verbum crucis ſub divo infinitæ proponeret multitudini; ſpiritus procellarum & nubes & pluviæ conſequentes veniebant undique paſſu pari: propter quod multi cœperant à loco paſſim recedere, præ timore videlicet imminentis turbinis & procellæ. Quibus præcepit ſub interminatione anathematis ne diſcederent, ſed Dei miſericordiam expectarent. Itaque in oculis omnium proſtratus in terram precibus incubuit: & ſurgens ab oratione, populo ſicut incœperat C prædicavit, miroque modo imber ſe fundens in circuitu, ad locum ſermonis quaſi non eſt auſus accedere, nec quemquam de circumſedentibus ſtillis ſeu ſtillulis humectare.

Cap. XLII. Aliud miraculum.

Cum alio tempore apud villam quæ dicitur *Crok* exerceret idem prædicationis officium, in re ſimili contigit fieri idem ſignum. Nam pluvia grandis ſuperveniens ſuper ſedentes irruit, unde populus qui ad audiendum convenerat, recedere feſtinavit. Quo præcipiente ne populus inde recederet, oravit ad Dominum, ne ſermonem ſuum pluvia vehemens impediret. Facta oratione, inundans imber circumquaque cœpit deſcendere: populus vero reſidens ad ſermonem remanſit in imbris medio ſine imbre.

Cap. XLIII. Aliud miraculum.

Rurſus cum apud civitatem Wigorniæ extra eccleſiam ad prædicationem ſuam confluxiſſet maxima populi multitudo, cœpit inter prædicationis primordia ſubito nubes horrida diffundi, & pluviam cum turbine comminari. Videns vir ſanctus auditorum animos eſſe concuſſos ad diffugium, convertit ſe contra impetum turbinis, & extenta manu oppoſuit ei victorioſiſſimum ſignum crucis, & ait: Præcipio tibi, maligne ſpiritus, cum hac commotione longius abſcedere: nec aſtantem populum, quominus verbum Dei audiat, audeas impedire. Quo dicto, ſtatim receſſit ſpiritus procellarum, & nubes lucida obumbrans eos affuit; in circuitu vero eorum pluvia cum tempeſtate valide diſtillavit.

Cap. XLIV. Miraculum.

Cum etiam ejuſdem legationis officio fungeretur in multa gratia, nocte quadam in ſua biblia ſtuduit cum candela, & cum fatigatus vigiliis irruenti ſomno nequiret obſiſtere, contigit ipſo dormiente, candelam ſuper libri litteram cadere, & diutius ſic ardere. A Qui evigilans obſtupuit, & pro biblia quam cariſſimam habuit, ſuſpiravit, & elevans candelam, exſufflavit favillam quæ ſuper librum remanſerat. Nulla tamen ignis læſio ſuper bibliam apparebat.

Cap. XLV. Miraculum.

Cum ſimiliter alia vice ſtuderet ad lumen vigiliis gravatus, ſomno ſuccubuit: & ecce mus intrans in cubiculum, lumen dum huc illucque diſcurreret ſuffocavit; & evigilans cum ſe recepiſſet ſine lumine, ſuſpirans & gemens, inclamavit nomen Virginis glorioſæ, ſubito lumen in cubiculo reperit, & de reddito ſibi lumine lætus fuit.

Cap. XLVI. Miraculum.

B Contigit aliquando eum in pede gravari apoſtemate, quod antracem ſolent medici nominare, qui ſumta penna cum qua ſcribere conſueverat, tres ſive quatuor cruces in circuitu, & unam deſuper depingebat; & dum cruces illas depingeret, prædixit quod morbus ille peſſimus expiraret, quod [illegible] factum eſt. In craſtino quippe peſinventus eſt ſine apoſtemate, nullo prorſus ipſius veſtigio remanente.

Cap. XLVII. Ejus cilicium flamma conſumere nequit.

In ejus quoque ciliciis accidit miraculum, quod hic ſtili duximus officio commendandum. Quidam cubicularius ejus cilicium & C femoralia cilicina quæ uſu diutino inveteraverant ad comburendum acceperat: quæ ille igni tradidit, ſed ea ignis allambens innoxie non urebat: ſiquidem virtutis ſuæ ignis oblitus non valebat illa conflagrare cilicia, quaſi ſacrata diceret, quæ vir ſanctus tetigerat carne ſua. Itaque cubicularius ea projecit in aquam cum grandi lapide: quibus ſubmerſis dixit mendaciter ſe ea ignibus concremaſſe. Hoc etiam pro miraculo advertimus, quod in veſtibus lineis, quibus ad occultandas aſperitates interiores ſolebat ſuperindui, cum eas deponeret, ferè nullius generis vermes poD terant ab ejus cubiculariis inveniri. Conſtat equidem homines ciliciis etiam ſimplicibus utentes aſſidue hujuſmodi vermibus plus hominibus ceteris abundare: ipſe vero qui non ſimplex, ſed ut ita loquar, multiplex aſſidue cilicium detulit, vermes hujuſmodi ex ſuo corpore nullos; vel ut modeſtius dicam, [illegible]ciſſimos procreavit. Nec immerito iſtud deſcripſimus pro miraculo, cum vix ullus vel certè nullus hoc probro careat vel tormento.

Cap. XLVIII. Eligitur archiepiſcopus Cantuarienſis.

His & aliis virtutum ſignorumque floribus innumeris in beato viro vernantibus, cœpit E uſquequaque diffundi ſanctitatis tam celebris odore ſanctus. Et ſicut placuit Altiſſimo, talis ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, vacante ſede Cantuariæ, electus eſt in archiepiſcopum canonice, divina proculdubio voluntate. Cujus electioni quidam nitebantur obſiſtere, ſed Dei nutu non potuerunt ad id quod propoſuerant pervenire. Nam dum ejus electionem impediebant, ut poterant, eam magis occaſionaliter promovebant. Sic de Joſeph ſancto contigit, quem dum fratres niterentur deprimere, viſi ſunt neſcientes eum etiam ſupra ſemetipſos altius elevare. Celebrata denique de eo electione

communiter, canonice, & concorditer, ſolemnes nuncii cum epiſtolis, ut eum adeant, confeſtim arripiunt felix iter, & venientes ad eccleſiam Sareſberiæ, in qua vir ſanctus fungebatur officio thesaurarii, inquirunt eum: ſed ibi non poterat inveniri. Decanus vero adventus eorum cauſa cognita, poſtquam eos ſalutaverat, ait ita: Bene veneritis, & male veneritis. Bene quidem, quia eccleſiæ noſtræ honorem facitis, qui de ea vobis archipræſulem elegiſtis. Male autem, quia vultis aſſumere ad eccleſiæ veſtræ pontificium, eccleſiæ noſtræ non tam theſaurarium, quam theſaurum. Ipſo apud eamdem civitatem non invento, ad villam (a) de *Calne* à nunciis pergitur: ubi vir Dei vacans contemplationi & gregis ſui regimini reperitur. Illico familia ejus plaudit manibus, quia rumor advenerat tam jocundus. Hinc unus de magis domeſticis ſuis diſſimulare non valens præ cordis lætitia, ad eum ſtudio vacantem in camera lætus ingreditur, dicens ita: Ecce, inquit, Domine, Cantuarienſes venerunt monachi deferentes vobis electionem de perſona veſtra in archiepiſcopum ejuſdem eccleſiæ factam voluntate conſona & communi. Sperabat enim ſe pro bono nuncio accepturum aliquid, ſicut in talibus fieri conſuevit. Sed ſpe ſua non tantum fruſtratus, verum etiam ut taceret aſpere increpatur, de camera confuſus exiit: quia vir ſanctus de verbis ejus, veluti carerent pondere, non curavit: cumque exiſſet ille verecundatus & ſtupidus, nullus audebat ad eum ingredi de hac materia loquuturus. Quod videntes nuncii admirabantur non modicum, quod illorum non proſiliret velocius in occurſum. Eos etiam commotos & conturbatos veriſimile creditur, quod tam tepida, immo nulla audientia ſuper hoc facto tam favorabili præberetur. Ubi ſunt ergo ambitioſi, concupiſcentes honores ſæculi, & ultro ſe ingerentes per fas & nefas in vineam Domini Sabaoth, molientes irrumpere per lites & jurgia, per promiſſa vel munera, per conſpirationes & ſimulationes, per quoſcumque ſerpentinos anfractus, in ovile ovium aſcendere geſtientes, non per oſtium introire. Ambitioſus ſe ingerit & repellitur: Edmundus quæritur, & accedere vix dignatur. Verum more ſolito hora conſueta egreſſus eſt ad eos. Non tardius ſolito, nec celerius. Et cum ſalutaſſet eos qui advenerant, exponunt ipſi cauſam ſui itineris & adventus. Qua expoſita, ille cum lacrymis uberrimis alta trahens ſuſpiria, ſe minus idoneum, ſemetipſum examinando, aſſeruit in hæc verba: Ego ſum vermis & non homo: non ſum tanti meriti, nec tantæ litteraturæ, ut vos creditis. Sed & mundus quo ad hoc deceptus eſt. Vos quoque fallimini & erratis. Ut autem in alium vota ſua transferrent precabatur inſtantiſſime, nec eum ſubire compellerent onus tale. Illis autem cum precibus in propoſito perſiſtentibus, in craſtino epiſcopum Sareſberiæ unà cum ipſo adeunt, & eidem rei ſeriem ſicut erat nunciant & exponunt. Qui definiunt quod electioni conſentiret, & id ei injunxit in virtute obedientiæ: concanonicorum ſuorum & aliorum amicorum turba ad hoc eum nihilominus inducente. Ille tamen manſit immobilis & fixus in propoſito, nec adhuc conſentire voluit ullo modo. Tertia die ad prædictam villam redeunt, & nuncii multis allegationibus conſenſum ejus extorquere ſatagunt & contendunt. Aſſerebant enim illum mortaliter peccaturum niſi conſentiat: & eum debere precavere ne Deum exaſperet vel offendat: quoniam talis, ut dicebant, poſſet loco ejus forte ſubſtitui, per quem Cantuarienſis eccleſia læſionem non modicam poſſet pati. Tandem victus eorum precibus; immo magis ratione convictus, aſſenſum præbuit: quem tamen aſſenſum verbis patentibus non expreſſit. Dixit enim: Novit ille qui nihil ignorat, quod niſi me mortaliter peccare crederem, electioni de me factæ nullatenus conſentirem. Hac imperfecta reſponſione contenti, de ejus ore verbum rapiunt: atque ante ſanctum altare ducentes eum, in terram cum eo humiliter ſe proſternunt; hymnum *Te Deum laudamus* ingeminantes, concrepant cymbala; & in laudem Creatoris omnes jubilant & exultant. Ibi dolentium [illegible] lætantium, cantantium & ejulantium ſonus aderat: quorum diſcors concordia, & concors diſcordia in aſtantium auribus exultabat. Taliter electus comprobatur à rege, & à ſede apoſtolica pontificatu dignus eſſe diſcernitur, & à ſuffraganeis conſecratus honore pallii decoratus.

Electioni conſentire recuſat.

§ Cap. XLIX. Qualis in epiſcopatu.

Paſtor itaque in populo factus, in omnibus virtutibus tam theologicis quam cardinalibus magis ac magis enituit, & in earum exercitiis, nec non & in his quæ ex illis eliciuntur bonis operibus magis crevit. In aggrediendis arduis erat magnanimus, in adverſorum tolerantia fortis, patiens & devotus, ſic geſſit mores fortitudinis, cujus uſus & exercitium eſt in iſtis, & in tanta æquitate juſtitiam exequebatur quod ſuperioribus obedientiam exhibuit & reverentiam debitam, paribus concordiam & pacem, inferioribus cum cuſtodia diſciplinam. Vires prudentiæ, ut ipſa docet, exercebat in honorum præteritorum tenaci memoria: in intelligentia præſentium, in futurorum proviſione utili & diſcreta. Freno jejunii ſuper humanam æſtimationem regebat temperantiam, quo ad gulam in magna abſtinentia, in excellenti continentia quo ad motus illicitos, & in magna modeſtia quo ad linguam. Hæc autem omnia in humilitate conſervabat, ita ut pontificalis dignitas ejus mentem nulla elatione corrumperet, ſed magis timeret ex pontificali onere, quam & honore pontificis ſuperbiret. Et hæc humilitas ſicut in corde primatum tenuit, ſic & in omnibus operibus prima fuit. Nam calceamenta ſua non erubuit aliquando ſibi detra-

here

(a) Apud Surium in pago Calvenſi.

bere; quod in primate totius Angliæ humi- A litatis erat indicium evidens & inſigne. Cum vero clerici ſui miſſam mane non audiſſent, aliquo præpediti negotio quod eo oportuit agi tempore; ipſe procedente die miſſam conſuevit eis perſonaliter celebrare. Iter agens ſi quis ei ſua vellet peccata confiteri, quamvis pauperrimus, deſcendens illico confitenti audientiam præbuit, confeſſo exiſtens affabilis & devotus. Nec repellebat eum propter aliquam inæqualitatem temporis, ſeu etiam propter vicinitatem ſui hoſpitii longiuſcule non diſtantis. Hoc idem obſervavit modo conſimili, cum juniores ab ipſo ſe peterent B confirmari, ex nimiæ etiam humilitatis abundantia nonnumquam etiam crucem ſuam ad cameram ſeu ſtudium ſuum propriis portavit manibus de capella. Nec induebatur purpura & byſſo, vel veſte pretioſa ſicut nonnulli ſolent epiſcopi, tunicam habens albam vel griſiam de pretio ſatis vili. Verumtamen ut frons ſua conveniret ceteris, ſuperiores veſtes honeſtas habuit, ſed non ſtudio vanitatis.

Cap. L. De prima vitæ auſteritate nihil relaxat.

De prædicta vero corporis auſteritate nihil ſibi minuit, immo de die in diem, ut filius accreſcens rigorem fere in omnibus ampliavit, ſemper ſibi durus & rigidus, aliis compatiens C & benignus. Erat enim ſicut oliva fructifera in domo Domini, quæ ſicut ſolebat dicere, ſibi retinet ſuæ radicis amaritudinem, aliis exiſtens benignior, eſurientibus dat pabulum, luce carentibus lumen, & langueſcentibus unctionem. Pectus tundens, & nuda collidens terræ genua, totam fere noctem ſolebat inſomnem ducere: ita quod clerici ejus in cellariis ſub ipſo pauſantes, dormitare vix poterant vel dormire, nonnulli autem ſuper hac & aliis ejus auſteritatibus pertæſi, ab ipſius receſſerunt obſequio, occaſionem ſibi confingentes & quærentes ut diſcederent ab amico. D Abhorrebant enim tam arctæ rigorem continentiæ, & eis forte mortis odor extitit odor vitæ. In altaris officio totus erat in lacrymis: ita ſe gerens quaſi exutus eſſet hominem, ac velut in carne dominicam geri cerneret paſſionem. Reverentiſſime tractavit omnia ſacramenta eccleſiaſtica; ita ut mentes intuentium provocaret ad devotionem ipſa contrectatio tam devota.

Cap. LI. Quanta cordis & corporis ejus puritas.

In quanta vero cordis & corporis puritate per præſentis vitæ lubricũ tranſierit, ex ejus verbis, quibus non credere fas non eſt fidelis lector facile regnoſcit. Cum enim quidam de familiaribus ſuis eum pro quadam domina reprehenderet, quam vir ſanctus ob ejus devotionem honoravit & caram habuit; ipſe ex abundatia cordis & conſcientiæ teſtimonio loquens, ei qui forte ſecundum zelum Dei, non tamen ſecundum ſcientiam eum reprehenderat, ſic reſpondit: Si omnia ſcripta eſſent in fronte mea quæ umquam commiſi, hoc peccati genere non erubeſcerem, nec oporteret me vereri, ſeu vitare aſpectus hominum præ rubore. Sexum A quidem femineum ob honorem B. Virginis & ſuam devotionem ſemper honoravit & religioſe coluit: per hoc tamen nec in cogitatione, vel aliter ſemetipſum vel tenuiter maculavit. Hoc enim ex ipſius perpendi poteſt eloquio, quod cum quodam familiari ſuo ſemel habuit in ſecreto. Contigit die quadam quamdam dominam ſpecioſam valde cum eo colloqui: poſt cujus receſſum, dictum familiarem advocans, ait ei: Vidiſti quam ſpecioſa eſt illa mulier? Et ille: Vidi, inquit. Tum ille: Sæpius, ait, mecum loquuta eſt, & aſſedit mihi ſæpius; numquam tamen plus de illa quam de muro illo ad aliquid illicitum pro- B vocatus extiti nec tentatus.

Cap. LII. Quam miſericors in pauperes.

De miſericordia ejus in pauperes & afflictos quid memorem? Qui enim ſuper eos pia ſemper viſcera geſtare conſueverat, nunc maxime totum ſe illis in pietatis operibus mancipabat. Nam cum quadam vice manum cujuſdam ſcholaris Pariſienſis nimis debilem conſpiceret, miſericordia motus non modicam pecuniæ ſummam cuidam medico obtulit, qui manum debilem reformaret. Oſtiatim mendicantium nullus ab ejus januis receſſit vacuus. Ceterorum quoque dummodo honeſti eſſent, C nullus ab hoſpitii liminibus eſt repulſus. Ægrorum lares & debilium per ſuos diligentius ſcrutabatur, & viſitabat beneficiis: quorum nonnullos in victu quotidiano procurabat, & competentibus indumentis. Puellas nobiles præſertim pauperes de ſuis adjuvit facultatibus ut traderentur matrimonio, bonum eſſe arbitrans juniores nubere, prolem procreare ſub conjugii ſacramento. In hoc autem expendebat pœnas pecunarias pro aliquibus delictis legitime inflictas, quæ (a) *amerciamenta* vulgariter dicuntur apud Anglos. Sicque pœnam unius fructum fecit alterius, & unde delin- D quentes corripuit, inde promovit pauperes & egenos. Super quo contigit quoddam notabile quod hic volumus exarare. Lex & conſuetudo terræ adjudicaverat ei cujuſdam militis manerium, pro octoginta libris ſterlingorum mox ab ipſo milite redimendum, quas ille recipiens, irrequiſito ſuorum conſilio, quatuor filiabus ejuſdem militis dare fecit dotis nomine vel dotalitii, ne earum quæ jam nubiles erant matrimonium contingeret ulterius retardari. Et ita vir juſtus accipiendo pro culpa pœnam, ſervavit rigorem juſtitiæ; tradendo puellis pecuniam, perfecit homo compatiens opus pietatis laudabiliter & diſcrete. Ne enim mulctatus haberet materiam conquerendi, quod à patre acceperat, filiabus contulit; ac ſic quodammodo quod ab eo receperat, ei dedit. Eſt alia ejuſdem terræ conſuetudo, quod mortuo patrefamilias, dominus ejus accipiat melius animal quod habuit, cujuſcumque ſit generis, in ſignum videlicet dominii, quo ad dominum, vel quo ad mortuum ſervitutis. Relictæ itaque defunctorum miſericordem cognoſcentes ipſius animum, veniebant ad eum,

(a) Amerciare & amerciamentum apud auctores Anglos *ubique fere accipiuntur pro pœna pecuniaria mulctari, alicui pro delicto leviori à judice cum favore impoſita*, inquit Vvillelmus Vvatt in Gloſſario.

Digitized by Google

rogantes ut ſibi juberet miſericorditer reſtitui pecus ſuum. Quibus ſic reſpondere conſuevit: Bona mulier, hæc eſt lex terræ, & hoc ejus conſuetudo poſtulat, quod dominus tuus melius habeat (a) averium quod ille habuit dum vivebat. Deinde ad alios ſe convertens, latine dicebat vel gallice: Veraciter hæc inſtitutio legis eſt diabolicæ, non divinæ: Poſtquam captiva vir ſuum perdidit, auferetur ab ea id melius quod ei vir moriens dereliquit, non bona conſuetudo hæc. Denuo converſus ad viduam quæ miſericordiam petit, materna eam lingua in hunc modum alloqui conſuevit: Mulier ſi tibi tuam commodavero beſtiam, bene mihi ſervabis eam? Qua reſpondente, bene vobis ſervabitur, Domine, tamquam propria, Baillivo ſuo præcepit pecus viduæ reſtitui ſine mora.

Cap. LIII. Munera reſpuit.

Qui ſemper manus ſuas excuſſit ab omni munere, nunc ea potiſſimum contemnens, ipſas ſervavit mundiſſimas ab hac ſorde. Acceptores quoque munerum plurimum deteſtabatur, præcipue in poteſtate poſitos, quos ad reddendam juſtitiam dicebat gratuitos eſſe debere, non muneribus maculatos, quibus frequenter dicebat: *Prendre & Pendre* non differunt niſi una littera, unde patet quod valde proximus eſt ſuſpendio, qui munera libenter accipit, niſi ea acceperit bono modo. Nec deerant qui ei placere cupientes plura & pretioſa offerrent munera; ſed ipſe abhorrens philargyriam ingenue reſpuit univerſa. Unde cum quidam epiſcopus plura & pretioſa in auro & argento eximia mitteret ei, per quemdam clericum ſuum ſancto viro notiſſimum, ea mittenda cenſuit, qui facile, ut credebat, ad accipiendum ejus animum inclinaret: ſed incaſſum, manus enim ſuas nullius muneris macularet macula, quamquam à nonnullis ei oblata fuiſſent pluries plurima pretioſa. Quid ergo? Reſpuit & remiſit univerſa. Quod cernens clericus ille, ſe minus bene receptum doluit, & ut ſaltem annulum unum cum lapide pretioſiſſimo reciperet ſupplicavit. Dicebat autem quod lapis ille centum marchas ſterlingorum valebat vel amplius, prout ab eo didicerat, à quo ad eum fuerat deſtinatus. Sed nec ſic quidem proficere potuit, quia lapidem una cum annulo recuſavit & dixit: Sufficit mihi unus annulus quem habeo; & quamdiu illum habere potero, alium penitus non habeo. Quantumcumque vero valeat lapis, quem ſic commendas, & cujuſcumque ſit pretii, mihi tamen non eſt pretioſior, quam lapis qui jacet ſub pedibus equi mei. Idem vero epiſcopus per aliam viam ei placere cogitavit, credenſque quod rem minus pretioſam vellet recipere, duos pannos lectis cooperiendis, idoneos fecit inquiri quam decentiores emtor poterat invenire. Et primo quidem alterum eorum dedit fratri germano ejuſdem viri ſanctiſſimi, ſperans eum ad recipiendum pannum alium poſſe faciliùs ſic induci. Sed fruſtra ante oculos pennatorum rete jacitur, ſcriptura atteſtante, quæ neminem decipit, nec mentitur. Oblato quippe ei panno altero, & fratre ſuo ſuggerente ut illum reciperet: ille fratrem increpavit aliquantulum durius, ut taceret, & ait: Tu pacatus es, ſed non ego: nec oblatum pannum recipio, majorem quam tibi fidem adhibens libro meo. Alia quoque vice vir quidam religioſus, obtulit ei pyxidem auream rogans, & quaſi præbens conſilium ut eam ad capellæ ſeu altaris admitteret ornamentum. Cujus ille nec acquievit conſilio, nec precibus annuit, ſed pyxidem reſpuens, eum ſuper hoc acrius objurgavit. Et cum ſæpius in hunc modum offerrentur plurima, cuncta reſpuens dicere ſolebat offerentibus iſta verba: Inimicus me per dona tentare vult, cum dives ſum, & nullius egeo, quia quando pauper fui, me non potuit decipere iſto modo. Spero autem per Dei miſericordiam, quod numquam me decipiet per hanc viam. Verbum vero quod his ſolebat adnectere, attonitis eſt audiendum auribus cum ſtupore: Per dona, inquit, quæ nec data, nec accepta ſunt ſecundum Deum, corrupta eſt chriſtianitas, his diebus præcipue, [illegible] deficiet priuſquam hoc advertant chriſtiani, niſi Deo ſibi propitio, ſe curare ſtuduerint ab hac peſte. Suos etiam prohibuit, ne omnino munera acciperent, ibi maxime ubi viſitationis agebat officium, ſed eſculentis & poculentis contenti eſſent quæ viſitatori debentur, & iis qui ſibi exhibent famulatum.

Cap. LIV. Romam pergit ad propugnanda eccleſiæ ſuæ jura.

Sic igitur, immo ſublimius multo vir ſanctus ſe habuit, in cura paſtoralis officii, quamdiu licuit ſibi de tranquillitatis tempore gratulari. Verum quia acceptus erat Altiſſimo, neceſſe fuit, ut fornax tentationis eum decoqueret igne ſuo. Lucerna itaque in eminenti loco poſita, & per conſequens ventis expoſita, ventorum turbines patitur: ſed à ſui fulgoris lumine vel ardoris incendio nullatenus exſufflatur. Volens enim athleta Dei ſe totum pro ſalute animarum, & eccleſiarum libertatibus, ſuorum more prædeceſſorum exponere, contradictiones multas patitur à regni majoribus & à rege. Ipſum quoque Cantuarienſe collegium, quod ad apicem tantæ dignitatis eum vocaverat, eidem in ſuo propoſito, proh dolor! obviabat. Satagit ille eccleſiæ ſuæ jura defendere, illi aſſerunt convelli jura ſui capituli non debere. Verum ne quid agat vir ſine conſilio magni conſilii angeli, ſummum pontificem, conſilii cauſa perſonaliter adeundum cenſuit tempore opportuno. Romam veniens decenti ſuſcipitur cum honore, audientia benigna conceditur, & quod ab eo petibile petitur, favorabiliter impetratur. Dum autem Romæ eſſet, accidit quiddam memorabile, quod ſilenter non duximus

(a) Averium eſt equus jugalis ad plauſtra & aratra applicatus, ut colligitur ex Rogerii Hovedeni Hiſtoria Anglicana in Richardo I. anno 1194. p. 434. ubi hæc lego: *Inquiratur de quo habet & averiis ſingula carruca valeant in-ſtaurari.* Appoſite ad hunc locum Villelmus Watſ in Gloſſario, *ſane*, inquit, *per averium in legibus Statitis intelligitur melius animal ruſtici ſeu coloni defuncti quod domino ſuo debetur ſub nomine Heregeldæ, ſive Herietti.*

præterire. Die ſancti Gregorii papæ, papa GREGORIUS prælatos quotquot in curia aderant invitavit ad caritatis poculum. Et euntibus ſingulis, ſolus ipſe quaſi admonitus per Spiritum, & contra conſilium quorumdam de ſuis, non perrexit ad locum quo ceteri convenerant ad bibendum. Accidit vero nepotem domini tunc Prænestini cardinalis occidi in conſpectu papæ, & omnium quorumdam manibus funeſtorum. Quod ipſe audiens, Deo gratias egit ex imo pectore, quod eum tam funeſtæ morti non permiſerat intereſſe. Mirabantur univerſi quod omnibus aliis prælatis præſentibus, ipſe ſolus aberat: & erat opinio omnium, quod ne ſancti ejus violarentur obtutus, Dei providentia id fiebat. Sic interim in curia conſtitit, meliora expectans tempora, nihil aliud optans, quàm ut Deus ſuæ ſervaret eccleſiæ jura ſua. Et hoc à Deo ſemper rogavit, ut unicuique jus ſuum pro ſua voluntate tribueret, & quod ſibi ac ſuis eſſet melius, ipſe benignitate ſolita provideret. At filii ſui, profeſſione ſibi innoxii, quos illuc pro pace confirmanda credebat adveniſſe, prout inter ipſos extitit condictum, graves contra eum, ex inopinato propoſuere querelas; in quibus tamen beati viri animus conſtans fuit. Tandem præſidiis apoſtolicis munitus & roboratus conſiliis, ad ſedem ſuam ſe ſperans in pace ſeſſurum regreditur, ſed res aliter à divina providentia, quæ in ſui diſpoſitione non fallitur, diſpenſatur. Nam perſecutionis procella, quæ in egreſſu ſuo intumuerat, nondum detumuerat: immo quanto ſe fortius oppoſuit hic murus æneus, tanto in eum vehementius collidebat. Antiquus quippe hoſtis multos & magnos contra eum excitavit incentores diſcordiæ, per quos regi Anglorum effectus eſt odioſus ipſe innocens in hac parte. Et ſic inter ipſum & regem orta contentione gravi ſuper jure Cantuarienſis eccleſiæ & libertatibus; qui pacem ſemper amabat contra beſtias Epheſi incœpit congredi, ſed invitus. Magnates etiam terræ ſibi injuriabantur undique; nec non & fratres eccleſiæ ſuæ lites ei inferebant alias indiſcrete. Super his omnibus, ad pacem reformandam dies conſtituti ſunt plurimi, ſed mediante diſſentionis auctore, non eſt inventus locus concordiæ neque paci. Per patientiam vero volens inimicos ſuos evincere, multa diſſimulavit, multa ſtuduit ſub ſilentio præterire: unde à multis reputabatur minus juſto rigidus, plus æquo tepidus & remiſſus; è quibus quidam die quadam cum auſu familiaritatis arguit, quod videlicet injurias eccleſiæ ſuæ pluſquam debuit toleravit. Non enim, ut ille ait, debebat ſuſtinere eccleſiam ſuam ſic deprimi, etſi eum oporteret archiepiſcopatus cedere dignitati. Ad quod verbum ille reſpondit: Si archiepiſcopatum pluris ducerem quàm lutum quod calco ſub pedibus, eum ante veſperam proculdubio dimitterem non invitus. Ipſe vero nihil agens temere, nec proterve, una cum ſuffraganeis ſuis regem rogavit humiliter, conſuluit fideliter, & cum omni manſuetudine monuit frequenter, ut injuſte occupata ſibi reſtitueret, & & ſuæ jura eccleſiæ conſervaret. Sed quanto, auctore Deo, ſanctus in ſui juris perſecutione humilior extitit, tanto inſtigante adverſario ad nocendum innocenti æmulorum proclivior turba fuit. Aſſumebant quippe cornua de præſentia legali ſummi pontificis, præſumentes plurimum de ſuæ potentia majeſtatis. Et niſi malitiis eorum divina reſtitiſſent miracula, Chriſti crucifixoribus extitiſſet forte crudelior adverſantium gens maligna. Quam vero patiens extiterit, in tot tribulationum deſudans clibano, ex multis unico doceri poterit argumento. Cum enim familiares ejus aliquotiens ſuas adverſitates plangerent, & de ſuis dolerent injuriis, voces eorum querulas compeſcuit, & eos nihilominus redarguit dicens eis: Sicut cum ægrotanti filio poculum propinatur amarum, dicit mater: ad ſanitatem ebibe; ita hæc omnia quæ nobis offeruntur adverſa, ad ſalutem cupimus epotare. Inundationes maris quaſi lac debemus ſugere, & cum præcurſore Domini in deſerto mundi comedere mel ſilveſtre. In ipſos autem qui eum acrius inſequebantur, & in eum atrociores fuerant, ſummam exercebat miſericordiam quotiens veniam poſtulabant. Eos inſuper quos aperte ſuos ſcivit eſſe perſecutores, ad pacis paſſim recepit oſculum, & ad familiaritates alias, & gratis obſequiis quorumlibet amicorum prætuliſſe viſus ſit graves injurias ſibi factas: ſuper quo ſui ſolebant eum arguere, & verbis hujuſcemodi præmonere. Domine, ni fallimur, hæc remiſſa manſuetudo veſtri animi, aliis exemplum præbet in vos alias inſurgendi. Quibus reſpondit: Sinite, neſcitis quid dicatis. An neſcitis quia Dominus noſter mortem ſibi inferentibus non reſtitit: ſed eam remittens pro eis etiam ſuppliciter interceſſit. Utique Deo & non homini ſervanda eſt potentia vindicandi. Abſit à me, ut erga eos aut trabem aut feſtucam portem in oculo, quantocumque me videantur efficere detrimento. Certe ſi oculos capitis mihi eruerent, vel utrumque truncarent brachium, nullatenus eis minus exhiberem diligentis animum ſive vultum. Nullum enim peccatum volo facere, nec de alienis defectibus mihi diſpendium propagare. Libentius namque, ut dicebat, in ignem iret ardentiſſimum, quam aliquando peccatum committeret ex certa licentia contra Deum.

Cum autem poſt tantæ patientiæ & manſuetudinis indicia, vir ſanctus nihil apud inimicos proficeret, ſuffraganeos alioſque prælatos & prudentes viros convocans, inquirebat ab eis quo conſilio vel opere opus eſſet, deliberavitque cum eis qualiter eccleſiam gravi ſervitute depreſſam eximeret, & ad ſtatum libertatis eam quæ propemodum corruerat, revocaret. Conſultus ſuper his cœtus prælatorum, regem alioſque rebelles iterum monendos admonet: & poſtmodum ſi eos ad bonum non moveat monitio, eccleſiæ cenſuræ

Nepos epiſcopi Prænestini occiditur.

Regem & magnates patitur adverſarios.

CAP. LV. Congregat & conſulit ſuffraganeos.

ſeveritas non dormitet. Paret vir ſanctus eorum monitis, & cum ipſis monitoribus monitor ipſe dominum regem piis aggreditur adhortamentis. Cumque rex audiſſet ea quæ propoſuit, deliberandum ſibi fore ſuper propoſitis affirmavit. Expectat patienter homo patiens per plurium annorum curricula: ſed eccleſiæ plus obfuit, quam profuit prorogatio tam moroſa, nec aliud inde provenit quam tempus redimi, & fruſtratoriis negotium prorogari. Unde convocato cœtu fidelium, cauſam ſuam cum multa animi anxietate coram cunctis expoſuit: & demum in rebelles filios meritis exigentibus, domino tamen regi tamquam præcellenti deferens, ſententiam juſtiſſime fulminavit. In perturbatores quidem & occupatores juris & libertatis Cantuarienſis eccleſiæ tulit in genere ſententiam: quoſdam vero de quorum contumacia conſtabat legitime, ſpecialem vindictam exercuit & cenſuram. Sperabat enim quod ii quos nec caritativa monitio, nec Dei timor retraxerat à malitia, ſaltem diſtrictionis eccleſiaſticæ compelleret diſciplina. Sed duriora ſaxis corda filiorum hominum unde molliri debuerant, inde nonnumquam duritiam contrahunt, & conſtricta quaſi malleatoris incus, fiunt magis ſaxea quam fuerunt. Quod & illis contigit: quia non ſunt reverſi ad percutientem, nec eccleſiaſtici mucronis vulnus reveriti: ſed magis ad lites & jurgia, nec non & contumelias inſtigati. Sed vir pacificus nolens cum eis contendere, malitiis magis cedendum cenſuit, quam litigiis inſervire. Quia vero debitum paſtoris officium, quamquam ad eccleſiæ liberationem manus ejus fuiſſet extenta, exercere non potuit: tactus dolore cordis intrinſecus, quaſi pro aliorum reatibus à ſe pœnas exigens, ſemetipſum extra regnum Angliæ relegavit. Hac autem in hoc conſideratione ducebatur, quod ſi totam ſeveritatem eccleſiaſticam expenderet in rebelles, eam forſitan legatus in irritum duceret: & nihilominus regem, alioſque ſibi in ira moleſtos ad deteriora & magis gravia provocaret. Si vero præſens exiſtens errata non conaretur corrigere, videretur ea quaſi per quamdam diſſimulationis toleranciam approbare. Propter quod corpore non corde elegit ſe elongare: ut ipſo facto cordis monſtraret amaritudinem, & per ipſam ſui ipſius abſentiam illorum deteſtaretur malitiam & errorem.

Sententiā profert in contumaces.

Sponte exſulat.

CAP. LVI. Miracula.

Per hos dies priuſquam natale ſolum deſereret, plura per eum fecit Deus miracula: quorum hic aliqua ad aliorum ædificationem duximus referenda. Quidam diris laborans febribus obnixe petiit, ut beatus pater aquam benediceret, quam pro recuperanda ſanitate, ſibi loco antidoti propinaret, & ita factum eſt. Sanctus antiſtes aquam benedixit, quæ cum tetigiſſet ægrotantis viſcera, æger convaluit ſine mora. Quod cum quidam de ſuis ei dicerent, eis inhibuit, ne id eo ſuperſtite revelarent.

CAP. LVII. Aliud miraculum.

Alius quidam de clericis ejuſdem patris
A quartanis torquebatur febribus, quas per aliquod tempus toleraverat laceſſitus, die quadam qua debuit eum febris affligere, contigit eum per aulam, dum vir ſanctus diſcumberet, pertranſire. Quem cum coram ſe tranſire cerneret, quæſivit ab eo cur cum ceteris non pranderet. Qui ait: Diem meum expecto hodie, quo me ſolet febrilis moleſtia moleſtare. Ad quem ſanctus ait: Ego ſignum crucis ſuper morſum murenæ, quæ eſt in diſco meo, faciam, & illum in nomine ſanctæ Trinitatis in tuo protinus ore ponam. Si ſtatim comedere volueris, ſanitatis remedio potieris.
B At ille morſellum de manu domini ſui recepit cum gaudio, ſtatim cum ſociis ſuis ad menſam comedit vultu hilari & jocundo, & ſicut pius ei paſtor prædixerat, ab illa die & deinceps eum memoratæ febris paſſio non vexabat.

CAP. LVIII. Miraculū.

Alius quidam vir magnus & litteratus morbum quemdam in genu habuit, qui videns virum Dei prætereuntem, rogavit eum ut genu morbidum reſpiceret, & ſuper eum benedictionis ſuæ gratiam erogaret: quod cum feciſſet, tamen cum quadam gratioſa difficultatis morula, morbus ille curatus deſiit ſine mora.

CAP. LIX. Futura prædicit.

C Quibuſdam quoque quæ eis erant ventura innotuit, quæ eum ſpiritu prophetiæ prædixiſſe rei exitus poſtea comprobavit. Cum enim vir venerabilis ALBERTUS ad eccleſiam vocatus fuiſſet Armachanam, & ſuper hoc eumdem patrem tamquam magni conſilii angelum expeteret: ipſe ſibi ſine moræ diſpendio promtiſſime perſuaſit, ut onus illud propter Deum ſuſcipere non tardaret. Scias tamen, inquit, quod multa patieris difficilia, quæ omnia pati debes corde alacri, mente læta. Talem quippe finem tui es habiturus negotii, pro quo non immerito debes in patientia gloriari. Quem finem quamvis Dei famulus ei
D feciſſet notiſſimum, ipſe tamen nulli vel paucis eum ADHUC cenſuit exprimendum. Optat autem ut talem finem habeat, qualem ſibi futurum vir ſanctiſſimus prædicebat. Domino quoque Willelmo tunc Norwicenſi & poſtmodum Wintonienſi epiſcopo quædam ſibi ventura edidit tali modo: Multis, inquit, perſecutionibus tribulaberis, ſed tandem de omnibus triumphabis. Quod utrumque oraculum veritate ſubnixum ſit infallibili, rerum docet eventus, dans teſtimonium veritati.
E Nam & ille quondam Armachanus gloriatur in tribulationibus, in quibus adhuc deſudat pro juſtitia: & iſte Wintonienſis poſt immenſos tribulationum aggeres triumphat feliciter die iſta.

Audistis mus.

Cap. LX. S. Thomas ei apparet.

Beatus etiam Thomas martyr inſignis, antequam exiret ab Anglia, ei in viſione apparuit: & ad agendum viriliter monitis eum familiaribus roboravit. Quo viſo, vir beatus pedem martyris ducere nitebatur ad oſculum: ſed beatus Thomas ne oſcularetur, prohibuit ei, ſubtrahens pedem ſuum. Propter quod ille flevit & ingemuit. Cui ſanctus Thomas, Cur,

inquit, fles? Et ille, pro eo, ait, quod indignitas mea non patitur, ut os meum pedes tuos digniſſimos oſculetur. Ad quem martyr, pro hac, inquit, repulſa nolo te flere vel gemere, quoniam tempus approximat, quo me oſculaberis & in ore. Alia vice videbatur ei quod eccleſiam Cantuarienſem volebat ingredi, [illegible] beati Thomæ feretrum cum orationibus venerari. Ubi facta oratione beatus ei martyr apparuit, & cum vultu placido ita dixit: Scio, pater, quod quæris à me ut oſtendam tibi capitis mei vulnera. Simulque cum hoc ſermone manum ejus arripuit manu ſua: quam per caput ſuum ducens, illud ſibi palpandum præbuit: & ut cicatrices vulnerum liberius contrectaret ſe humiliter inclinavit. Quem ſuper ſtatu quorumdam æmulorum ſuorum conſulendum cenſuit: & aliquantulum fiducialius loquens ad eum, ab ipſo taliter inquiſivit. Quid, inquit, erit de miſeris illis: Cui ſanctus martyr ait: Tu facies illis ſicut de bobus. Et his dictis diſparuit.

CAP. In Pontiniacenſe monaſterium ſe recipit.

In procinctu quoque itineris poſitus, ut egrederetur de terra ſua cum quibuſdam viris religioſis ſecreto contulit, & eis cauſam ſui receſſus ab Anglia revelavit. Quorum quidam quæſivit ab eo quo ire diſponeret, & an apud Pontiniacum moram trahere cogitaret. Cui ſanctus: Apud Pontiniacum, inquit, ibimus, & ibi omnia bona, ſi Deo placuerit, faciemus. Quot vero & quanta bona apud Pontiniacum fecerit, ipſa bonorum numeroſitas per ſe plenius patefacit. Igitur clandeſtine & quaſi fugiens egreditur ab Anglia, & mari tranſito, ad Pontiniacum pervenit, ducente eum Domino recta via. Noverat enim ibi eſſe commune refugium omnium de regno Angliæ exſulantium pro juſtitia prælatorum, præſcius quoque futurorum locum iſtum prædeceſſorum ſuorum aſylum ingreditur, & ipſorum ſequens veſtigia, ſuper eo quod eum Dominus illo adduxerat, gratificatione non modica gratulatur. Nam ante oculos poſuit qualiter beatus THOMAS martyr ante ſui tempus martyrii ibidem cum patientia per ſex annos expectavit bravium curſus ſui: Et quomodo famoſus ille homo STEPHANUS dictus de Langetono cum pluribus ſuis ſuffraganeis ſimiliter per annos plures inibi præſtolatus eſt ſui palmam certaminis & laboris. Sed & alios, qui per fidem vicerunt regna, perpeſſi plurima, reduxit ad memoriam ipſe invictus Domini agoniſta. Ideoque elegit homo patiens in loco patientiæ finem ſui propoſiti cum patientia expectare, nec eſt à ſuo fraudatus deſiderio, ſicut eventus ſequens demonſtrativo docuit ſyllogiſmo.

CAP. LXII. Lectioni, orationi & prædicationi operam navat.

Quievit ergo in hoc loco vir quietus & humilis, apud Pontiniacum pontem inveniens poſt diſcrimina multa nimis. De quo loco quidam archipræſul, vita, ſcientia, & doctrina præclarus ſic ait, unus ſcilicet ex prædictis exſulibus qui comitatus ejus veſtigia eſt ſecutus. Ait ergo.

Eſt Pontiniacum pons exſulis, hortus, aſylum.
Hic graditur, ſpatiatur in hoc, requieſcit in illo.

Pontifex igitur Pontiniacum ingreſſus cum ſuo honeſtiſſimo agmine, ibidem cum omni ſuſceptus eſt reverentia & honore. Ubi lectionibus & orationibus vacabat aſſiduis, in ipſis expendens diem, & maximam nihilominus partem noctis. Et ſciens quod qui non laborat non manducet, propria manu ſolebat ſcribere quæ in ſacræ ſcripturæ gremio per ſpiritum potuit invenire. Aliquando quoque ad prædicandum populis in vicino poſitis exiit, eiſque vias vitæ & ſemitas juſtitiæ demonſtravit. Cum autem die quadam prædicaſſet apud Legni caſtrum, quædam mulier cum adiit, filiamque quartanis laborantem febribus ſecum duxit. Hæc à medicis deſperata quos conſuluerat, & nullum receperat remedium, etiam comedendi totaliter amiſerat appetitum. Mater itaque pro filia viro Dei ſupplicat, rogans ut eam tangat, & ſigno crucis edito benedicat. Credo enim, inquit, quod hæc mea filia per ſacrum tactum tuum ſit à febribus liberanda. Cui ſubridens ſanctus ait: Credis ſine ullo dubitationis ſcrupulo quod per tactum meum potiatur filia tua optatæ ſanitatis dono? At illa, credo, inquit, Domine. Ipſe vero ſignum crucis in fronte languentis depinxit cum pollice, caputque ſuum manibus contrectans, nec non & per genas deorſum demittens, dixit filiæ coram matre, Dominus det tibi ſanitatem. Cujus vocis virtutem perſenſit illa quartanaria, quæ numquam poſtea moleſtiam aliquam pertulit à quartana.

Puellam à febre liberat.

CAP. LXIII. In morbum incidit.

Sic igitur apud Pontiniacum ſe habens interim morbo corripitur, & ut loquar apertius, de die in diem gravius infirmatur. Cumque torrida lampas ſolis ferventius ſolito radiorum jacula funderet, viſum eſt ſuis, ut ad aliquem locum, ubi major eſſet aëris clementia divertere debuiſſet. Itaque recedens à Pontiniaco, quemdam prioratum cui *Soyſi* nomen eſt adiit, & uſque ad diem vitæ ultimum ibi manſit. Dolentibus autem priore & monachis Pontiniacenſibus, quod eis ſua ſubtraheretur præſentia; pietate motus eos conſolari voluit per hæc verba: Revertar, inquit, huc in ſequenti feſto beati EDMUNDI regis & martyris, quoniam tunc ſol longius à noſtro digrediens hemiſphærio, adducet nobis frigora temporis hiemalis. Quod utique ſine ſpiritu prophetico non protulit, ſicut eventus ſubſequens comprobavit. Eadem quippe die ad Pontiniacum corpus ejus eſt delatum, & ſic implevit mortuus quod vivus promiſerat parvo poſt tempore moriturus. Nec eſt prætereundum pietatis opus quod in itinere verſus prædictum prioratum exercuit, quia videlicet pecuniam pauperibus, quos obvios habuit, propriis manibus erogavit. Igitur apud prædictum locum moram faciens, viribus corpo-

ris cœpit paulatim deſtitui, & amplius in A animâ roborari. Cui cum recolendæ recordationis abbas S. Jacobi de Provino ad comedendum coſta porrexiſſet coctana, vir ſanctus in eum intuens, ait ita: Jam multum tempus præteriit, quod in os meum cibus mihi delectabilis non intravit. Morbo demum ingraveſcente, cum jam pauperibus pecuniam partiturus non poſſet ad portam progredi, quemdam capellanum ſuum ad ſe convocat, dicens ei: Præcipio tibi ut eas ad januam ſæpiſſime peregrinis pecuniam largiturus, cum eos videris pertranſire. Et uni quidem da duos, alii autem tres, alii vero quatuor argenteos; ſecundum quod plus vel minus videris eos opis indigos & egenos. Ne vero defectus ſit aliquis in hoc pietatis opere, de camera mea, me præcipiente, pro tua capies voluntate.

CAP. LXIV. Viatico ſuum exitum munit.

Cumque jam ſibi cerneret diem imminere noviſſimum, juſſit afferri corpus Domini glorioſum. Interim munivit oleo lampadem ſuam ipſe filius olei, ut poſſet prudenter occurrere ipſi Domino venienti. Porro quam præclaram lampadem, quam pretioſum oleum penes ſe haberet, recondita teſtantur verba quæ oblato ſibi viatico tamquam venienti ad ſe Domino, protulit dicens ita. Extendit quippe dexteram ad ipſum Corpus Domini, & cum ingenti C fiducia dixit ei: Tu es, Domine, in quem credidi, quem prædicavi, quem veraciter docui, & ut mihi teſtis es quod aliud quam te in terra poſitus non quæſivi. Sicut tu ſcis quod nihil volo niſi hoc, quod tu vis, Domine; ita fiat voluntas tua, quia in tua ſunt omnia voluntate. Jeſu bone! quam pura ex conſcientia hæc protulit, qui cœleſtem judicem cordium ſcrutatorem in teſtimonium introduxit. Unde mirati ſunt univerſi qui aderant, ipſum putantes mente excedere, præſertim cum ſic ſe haberet, quaſi quem præſentem vidit in ſacramenti ſpecie, Crucifixum conſpiceret & in carne. Cujus fidei fervor & devotionis affectus D tam immenſus extitit, quod cum ſermo nequit exprimere, quem vix humanus animus comprehendit. Poſt perceptionem Viatici inæſtimabilis profuſus gaudio, jubilum quem in corde habuit ſermone materno deſignans, & Anglico velut alludens proverbio ita dixit: *Men ſeith game godh in Wombe at ich. Segge, non, game, gat, en herte.* Quod ſic exprimit latinus interpres: Dicitur quod ludus in ventrem vadit, ſed ego dico nunc ludus in cor tendit. Quia enim totius gaudii ſacramentaliter ſumſit auctorem, exultabat in conſpectu E ejus & delectabatur in lætitia, cui mentis humanæ capacitas exilis extitit & anguſta. Quoniam quoad cor ineffabilem, quoad faciem vix explicabilem, ſi quis conetur exprimere, videbitur forſitan à veritatis tramite deviare: ſi quidem tota die illa tam jocundus erat & hilaris, ac ſi ab omni ægritudine liber extiterit & immunis. Poſt hoc, die tertia, ſacramentum exeuntium, unctionem ſcilicet extremam petiit, cujus voluntatem aſſiſtentium diligentia effectui mancipavit. Poſtea rogavit, ut

Et extrema unctione.

crux cum imaginibus beatæ MARIÆ & beati Johannis coram ſuis poneretur oculis, in memoriam Crucifixi, & ſuæ ſacratiſſimæ paſſionis. Quam recipiens cum rugitu gemituum & imbre lacrymarum non modico, amplexabatur eam, & impreſſit devote ac dulciter ori ſuo. Tum vero pauxillum vini & aquæ commiſcens pariter, quæ paulo ante juſſu ſuo ſibi fuerant exhibita, lavit inde loca clavorum crucis ejuſdem, vulnus lanceati lateris manu ſua, & ſuper ablutionem illam crucis formans ſignaculum, cum magna devotione libavit illam, & loca clavorum allambens, & ſic protulit iſtud verbum: *Haurietis nunc aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.* Poſtquam præfatam ablutionem hauſerat, nullum liquorem aliud hauriebat. Obſtupuere præſentes, nec immerito, cum de pio pectore lacrymarum ſtillicidia viderent profluere, cum cernerent illum defœcatæ devotionis inſolitum morem, illum nitorem conſcientiæ ſerenatæ. Mirabantur plane quod in ejus facie tanta de mentis exultatione refulſit lætitia, quod in ejus geſtu exteriori tanta præminuit diſciplina. Jam membrorum miniſterium fere ſibi defecerat; ſemper tamen in eo nova mentis gratia pullulabat. Acceſſit autem quidam peritus artis medicæ, ut pulſum ſuum conſideraret pro ſui more officii. Quem cum conſideraſſet diligentius, cum quadam cordis triſtitia ait illi: Domine pulſus veſter valde deficit, & debilitatem ſpiritus ſatis pandit. Cui ſanctus reſpondit: nihil inde curetis, quia paratus ſum ſicut qui eſt in procinctu itineris, & more catholico munitus ſum omnibus eccleſiæ ſacramentis. Præcepi quoque ut cerei & cetera exequiis meis neceſſaria ſint ſine defectu, & prout decet & expedit præparata. Et quidem cum eſſet morti proximus nullum tamen certum mortis indicium protulit, non gemitus edidit aut ſuſpiria, & nec garrulas voces dedit, nec lecto decubuit ſicut ſolent ceteri morientes decumbere, ſed vel ſedit, vel caput ſuper manum ſuam reclinavit, vel certe veſtitus in lecto jacuit, membrorum officio ſuccumbente. Tandem vero pretioſam reſolutus in mortem ſextodecimo calendas Decembris, die qua vera vita Chriſtus mortem guſtavit pro mortuis, hora circiter qua ſol matutinalis aſcendit, ſole clarior ſolium conſcendit cœlicum, ſub quiete ſoporantis, ſine ullo mortis, uti mortuis accidere ſolet, luctamine, de cœno ad cœlum, de corpore mortis ad terram viventium, de miſeria hominum ad gaudium tranſiens angelorum. Nec obiit in byſſo & purpura, nec in plumæ ſeu lecti mollitie, ſed quotidianis veſtibus veſtitus, ſuper ſibi familiarem ſtratum recubans, ſcilicet ſuper duritiem nudæ terræ. Cujus anima ſincera & ſancta, præcluis & præclara ab omnibus ſæculi hujus illecebris alieniſſima, choris excepta eſt angelicis in ſinum Abrahæ feliciter collocanda: quæ jam quieſcit poſt laborem, & lætatur poſt exilium, coronatur ſublimiter poſt triumphum, ubi veritatis luce perfunditur, fonte

* Fecit.

charitatis pleniſſime debriatur, ubi diligit uberius, & plenius agnoſcit eum cui credidit, quem pie coluit, cui fideliter deſervivit.

CAP. LXV. Viſio de felici ejus morte & gloria.

Nocte vero proxima ante tranſitum ipſius de hoc mundo ad Patrem, quidam vir vitæ laudabilis, vidit in viſione oraculum quoddam mirabile, quod erat præſagium mortis ſuæ quæ inſtabat, & ejus gloriæ ſecuturæ. Vidit, & ecce pater ſanctus in majori eccleſia Cantuariæ pontificali reſidebat in cathedra, qui pontificalibus ſolemniter indutus, paſtoralem tenebat baculum manu ſua. Quidam quoque ipſius æmuli inſtabant cum ligonibus, ut ipſum ſtallum ſubverterent, & cum ipſo patre, quem dejicere nitebantur, terræ funditus coæquarent. Et cum jam prope eſſet, ut ſanctus Domini cum ſtallo ſuo ad terram debuiſſet corruere: ſubito quaſi divino nutu capſam beati Elphegi martyris coram eo contigit apparere, in quam ſine læſione aliqua vel diſpendio acceptus eſt vir beatus velociter in momento: beatus autem martyr Elphegus operculum feretri ſui de loco quo veneratur à populo, manu ſua detulit, & ut ſæpe memoratum patrem feretro ſuo quieſcentem contegeret, dictum operculum ipſi feretro coaptavit. Et continuo quaſi novum quoddam ac ſolemne ducens gaudium ſubjunxit ſolemniter: *Statuit ei Dominus teſtamentum pacis, & principem fecit illum.*

CAP. LXVI. Corpus ejus Pontiniacum defertur tumulandum.

Corpus igitur ſervi Dei in feretro ponitur, ut ad Pontiniacum quo ſe ſepeliendum cum ſumma devotione devoverat, deferatur, eviſceratur, ut in talibus fieri ſolet, interior pars corporis: quæ in eccleſia ſancti Jacobi apud Pruvinum tumulata fulget miraculis & virtutibus glorioſis. Reliquum corpus pro more totum & aromatibus conditum veſtibus ſacris induitur, & ad oratorium de *Soyſi* cum veneratione debita deportatur, nocturniſque vigiliis devote celebratis, nobilis illa terræ gleba apud *Trignel* delata extitit, ubi eam ingenti & inopinata devotione fidelium populus obambivit. Qui corpus cum reverentia ſuſcipiens, ejus delectatur aſpectu, hilareſcit præſentia, ſe ſanctificare credit attactu, quæque corpus contigiſſent ſancta reputans univerſa. Abbas autem Pontiniacenſis, concurſum populi, miram devotionem & venerationem immoderatam conſpiciens, amotis extraneis, ad ſacrum corpus acceſſit cominus ita dicens: *Pater bone, pro eo quod frater es Pontiniacenſis eccleſiæ, mihi debes, ſi digneris, humiliter obedire: volo igitur & rogo, ut nullum facias miraculum, donec ad locum pervenias ſepeliendo tuo corpori deſtinatum.*

Abbas Pontiniacenſis imperat ne miracula in itinere faciat.

Verebatur enim ne corpus ei auferretur cum violentia, neve populus pontificalia diriperet veſtimenta. Unde & ſigillo ſuo coram pluribus ſignavit feretrum ob majoris ſecuritatis & certitudinis firmamentum. Sequenti die cum per Villam-novam archiepiſcopi Senonenſis ſacrum corpus commearet, occurrit ei ſexus utriuſque multitudo non modica, quæ ſancto lætabundis vocibus acclamabat, feretrum in-

A ter cuneos conglobatos detentum deoſculans cum devotione alacri & miranda; nec ulla potuerunt ratione compeſci, nulla prohibitione repelli, cum feretrum ab humeris abbatum & ſacerdotum violenter abſtraherent, & allatum in eccleſiam ſuper altare majus quaſi reliquias ſanctiſſimas collocarent. Tunc vero quilibet non modico ſe credit affici diſpendio, ſi non corpus vel feretrum contingeret, vel ſaltem cerneret, ſi non ut quemque vel amor attraxit, vel reverentia invitavit corpus aut feretrum ſuis oculis honoraret: nam corpus ipſum contingere videbatur ſingulis ſalutare. Irruunt

B alii in eccleſiam, alii non valentes ingredi propter condenſum populum ſeorſum præſtolantur donec exeat corpus ſanctum. Poſt moram denique longiorem cuſtodes corporis quoſdam potentes precibus expetunt, qui turbas catervatim ruentes compulerunt. Corpus itaque ſacrum impoſitum vehiculo, turbis præcedentium comitantibus & ſubſequentium, in domum Templariorum (a) de Coloora honorabiliter eſt illatum. De qua domo, quia facta eſt mentio, quiddam memorabile commemorabimus in hoc loco. Cum beatus pater à Pon-

C tiniaco diſcedens, per eamdem villam iter ageret, injectis ſuper ipſam domum oculis, quæſivit à ſimul equitantibus, cujus eſſet. Cui quidam ait: Domine, domus Templariorum eſt. Ad quem ſanctus: Cum, inquit, ad Pontiniacum rediero, in eadem domo more hoſpitis pernoctabo. Et cum corpus ejus in ea, ut prædictum eſt, nocte una habuit hoſpitium, Tunc quod vir ſanctus in ſpiritu prædixerat, extitit adimpletum.

CAP. LXVII. Advenit Pontiniacum die Feſti S. Edmundi regis & martyris.

Die tertia levato corpore, viri cum mulieribus ei obviant, qui vociferabantur promiſcuis vocibus & clamabant: Ubi eſt corpus

D ſanctum? ubi eſt corpus ſanctum? Hinc pſalmicines clericorum phalanges, illinc religioſorum turmæ pallentes præ parſimonia, inde ruricolæ ex agris & vicis, & ex vicinis caſtelli nonnulli exierunt ei obviam mente læta. Tunc duo ex clericis ejus, Judæis qui ſigna quærunt æquales animo, quamvis fide diſſimiles, de concurſu populi & ejus devotione mirabili mirati ſunt, ſic ad invicem colloquentes. Quid eſt quod homines obviam corpori cum tanta devotione proſiliunt? & illi tamquam ſancto ſimul omnes acclamant unanimiter & applaudunt? Nam eis & via ejus eſt incognita, &

E vitæ ſanctitas incomperta. Et dicebant: Monachi Pontiniacenſes caute curaverunt quoſdam de ſuis qui ejus annuncient mortem & ſanctitatem prædicent præmittere, ut ex ore eorum populus doceatur indoctus ipſum colere tamquam ſanctum, & velut ſancto fideliter ſupplicare. Populo autem nihilominus turmatim prorumpente, prædicti clerici animo acti Judaïco, equis deſiliunt, plebem corpus ſacrum comitantem præeunt ſtudioſe, quid ſic currerent, quidve quærerent diligenter interrogant & inquirunt. Populus vero cui caro & ſanguis ſanctum non revelaverat, unctione

(a) Apud Sezium de Coloris.

magiſtra edoctus, cœlitus reſpondebat: Obviam ſancto procedimus. Alii autem, quando veniet ſanctus, inquirebant inſtantiſſime, & reſponſum minime præſtolantes progrediebantur ulterius effrenate. Mulieres quoque oblitæ geſtus muliebris & verecundiæ, accurrebant tam celeriter quam devote. Quid plura? Juvenes & virgines, ſenes cum junioribus ejus adventum ſitientes, cœperunt in ejus occurſum currere, & ipſum ſignanter ſanctum Domini nuncupare. Cum conductu igitur tam celebri, tam ſolemni ad portas Pontiniaci dilatum eſt corpus ejus die B. Edmundi regis & martyris, & ſuſceptum digna reverentia ab abbatum qui convenerant, & cum proceſſione conventus, illiuſque ad januas obviam procedentis. Tunc eorum occurrit memoriæ quomodo Chriſti confeſſor, promiſſor veridicus promiſerat, quod illo die eſſet ad eos proculdubio reverſurus. Et dixerunt ad invicem: Nonne hæc eſt promiſſio Patris noſtri veriſſima, licet non totaliter expectata? O Pater! nos ſperabamus te vivum recipere, & ecce mortuus promiſſum ſolvis quod non caruit veritate. Sic tamen te lugentes excipimus, ut de tua præſentia poſtmodum exſultemus.

Cap. LXVIII. Miraculum de ejus anulo.

Corpus ergo collocantes in eccleſia expectavit pro compoſitione tumuli uſque in diem qui erat ab ejus obitu ſeptimus, in quo nihil corruptionis apparuit, nullus, ut aſſolet, odor malus qui gravaret prope poſitos eſt inventus, nocte autem illa tota pervigil in oratione manſit eccleſia, & corpus in medio quaſi roſeo colore perfuſum jacebat facie revelata. Quidam autem monachus PETRUS nomine tum ſacriſta monaſterii ex officii ſui debito adſtabat illi cominus, irruentium quoſdam repellere, quoſdam, ſicut res poſcebat, admittere ſollicitus & intentus. Qui videns multos accurrere devotius, aliquid ſi poſſent geſtientes arripere, alios ornamenta varia offerentes ad tactum, ſecum cœpit tacitus cogitare. Quid eſt quod tanta devotione fidelium minime provocaris, ut aliquid de his ſanctis conſequaris exuviis, quod ad caſus futuros profuturum reponas, præſertim cum ſacriſtæ fungaris officio, ad quem pertinet cura talis? Et accedens quaſi operis quidpiam facturus, tentavit anulum de manu ejus evellere, & alium ipſius digito ſubrogare. Cumque leviter contrectando nihil proficeret, omni quo potuit conatu inſtitit, ut anulum amoveret. Sed multum conatus incaſſum procul abſceſſit deprehendi in facto veritus: & deliberans quid agendum, rurſus accedit quamvis ſtupidus & confuſus; ac devotius inclinatus auribus jacentis corporis, demiſſa voce quaſi viventem cœpit alloqui verbis iſtis: Pater ſancte, peccavi quod à te licentiam non petii; ita tamen quod tuum eſt temere mihi vindicavi: ſed quia id ad honorem tuum facere diſpoſui, & ad ſalutem fidelium, ignoſce confitenti, & petenti munus annue poſtulatum. Quo accedente ad manum, ſtatim ubi anulum contigit, eum cum ſumma facilitate

A non extractum, ſed prolapſum potius cum ingenti lætitia ſecum tulit. Lætus ergo tali omine, abbati ſingula aperte retulit & diſtincte: qui lætatus eſt de eo quod contigerat, & eo jubente anulus inter alia ſacra reponitur, ex cujus contactu multa infirmis beneficia uſque hodie, largiente Domino, conceduntur.

Cap. LXIX. Traditur ſepulturæ.

Mane facto, non modica fidelium concurrit multitudo, & divinis rite celebratis officiis, corpus ejus humatum eſt à pluribus perſonis venerabilibus & honeſtis. Illo die tria tantum fuere miracula, quia fortaſſe in quibus
B plura fierent, nec ægrotus affuit, nec ægrota. Viſo quod viveret in mortuo collativa ſanitatum & virtutum operatrix gratia, erat aſſtantibus cum profunda admiratione exultatio mirabilis & profuſa. Sic ſanctus ſuorum ſiccavit lacrymas, ſuperveniente mole lætitiæ, & dolentium præcluſit gemitus, tum deſperato gaudio ſuccedente. Sequenti die, habito conſilio, terram corpori ſuperjaciunt, & fere per dies octo quæ cœperant fieri miracula ceſſaverunt. Super quo plurimum contriſtati ſunt fratres qui aderant, ex qua cauſa id poſſet accidere conferebant. cum ecce quidam frater HER-
C MAGNUS adveniens, claram ſe vidiſſe viſionem aſſeruit ita dicens: Ego per cujuſdam viſionis mihi factæ notitiam, hujus rei cauſam vobis pandam plenius & exponam. Et ſubjunxit: Vidi & ecce B. Pater EDMUNDUS, mihi jam pluries apparuit, vultum tamen hilarem velut iratus paululum non oſtendit. Quem cum reverenter interpellaſſem? cur opus bonum non perficeret, quod in miraculis inceperat, ipſe ſe defoſſum demonſtrans quod depreſſas manus non valeret erigere, reſpondebat. Et adjecit: Quid poſſum facere ſic gravatus, ecce ſurgere, ecce manus ad Deum ne-
D queo attollere, nec pro ægrotis adventantibus exorare. Omnes ergo hac viſione permoti dederunt Deo gloriam, & removerunt illico quam ſuper eum conjecerant totam terram. Quo facto, virtutes miracula faciendi redierunt ſubito, & glorificabant Deum cum ſano languidus, juvenis cum provecto.

Cap. LXX. Viſitatur à Galtero archiepiſcopo Senonenſi.

Dominus autem GALTERUS tunc Senonenſis archiepiſcopus virum Dei honorare decreverat & videre ipſum, & ejus allocutione perfrui æſtuanti deſiderio æſtuabat. Prævenit igitur eum dignis exeniorum honoribus, & niſi obſtitiſſet ſubſequens rei eventus ab
E eodem fuiſſet amplius honoratus. Sed priuſquam poſſet voti ſui compos exiſtere, didicit eum ex hoc ſæculo tranſmigraſſe. Super quo mœrore confectus Pontiniacum accelerat, & veniens ad monaſterium prælatis quam plurimis ibidem tunc præſentibus, quod optaverat obtinuit, & corpus jam ſepties quatriduanum vidit, & hoc largienti gratulando gratiæ exultavit. Gratias igitur agens Deo receſſit archiepiſcopus, qui viam univerſæ carnis poſt modicum eſt ingreſſus.

Cap. LXXI. Poſt tres menſes corpus ejus reperitur incorruptum.

Poſt tres menſes ab ejus ſepultura convenerunt fratres ut corpus illius ſuſtollerent, & ad

ad ſuperas auras elevatum in aptiori loculo collocarent. Remota igitur omni ſuperingeſta materia, vident admirantes naturæ inſolita, contra mortuæ carnis jura. Accedunt propius Deum glorificantes, & corpus contrectantes manibus propriis, inveniunt ejus membra flexibilia, quæ ſolent rigeſcere in defunctis. Quid plura? aptatur in loculo, & honeſtius quam ante reconditur. Ad cujus invocationem multa ſunt fidelibus præſtita beneficia, vita mortuis, languentibus medicina. Nec ſolum ad ſepulcrum ejus, verum etiam in diverſis regionibus diverſi generis miracula fiunt, ob ipſius meritum, quæ ſuccincte tranſcurrenda duximus, non ſingula generum, ſed genera ſingulorum.

CAP. LXXII. Variis coruſcat miraculis.

Igitur ad majorem ſui meriti declarationem cæci vident, claudi ambulant; detumeſcunt hydropici, ſurdi audiunt, muti loquuntur, convaleſcunt morbo paralytico diſſoluti, obſeſſi à dæmonibus liberantur, aperiuntur carceres, ſolvuntur vincula, curantur epileptici, quartanarii evadunt & febricitantes quam plurimi ope ſua. Alii variis & occultis afflicti doloribus membrorum, alii officio privati & affecti velut immobiles, alii laborantes inſania capitis & energumeni, alii morbo fiſtulæ enormiter deturpati, alii tumore horribili dehoneſtati turpiter, per ejus ſuffragia ſanitatem priſtinam ſunt adepti. Fons ſanguinis in mulieribus reſtringitur, patientibus dolorem dentium dolor ipſe licet acerrimus mitigatur. Ab aliis recedunt corporis maculæ, nullo deinceps veſtigio comparente. Alii hernioſi, gibboſi alii, quidam læſi graviter, nonnulli calculoſi, ſeu tabefacti puſtulis. Alii in puteos vel gurgites aquarum ſive fluvios corruentes, plures etiam ex alto præcipitati, competens ſibi quique repererunt remedium per ſuæ merita ſanctitatis. Alii apoſtaſiæ laqueis irretiti, alii à ſerpentibus læſi, alii deſperati, alii ſuffocationi proximi, alii ab imminentis mortis diſcrimine mirabiliter erepti, miram ſunt præſulis Chriſti gratiam conſequuti. Alii à tumore faucium, alii à læſione arteriarum, alii à ſtrictura gutturum lethifera liberantur ipſius patris precibus & meritis ſine mora. Infantulis vero ſecus ubera materna ſuffocatis, & in ſomnis oppreſſis ab ipſis matribus circa eorum cuſtodiam negligenter agentibus piiſſimus pontifex vitam reddidit ab ipſorum puerorum parentibus fiducialiter invocatus. Alii quoque quamplurimi vita privati & vere mortui per ejus auxilium ad auras vitales ſunt denuo revocati. Quidam vero in deſperationis foveam fere collapſi, temporis adverſitate fracti vel inopiæ moleſtia, dum pii patris eis occurrit memoria, dulce conſolationis receperunt antidotum cum medela. Bruta etiam animalia ipſius beneficia ſunt experta. Aliqui autem duræ cervicis homines divinæ potentiæ derogantes & patris ejuſdem meritis, repente percuſſi, plangebant ſui reatum facinoris & erroris, & coacti prædicabant quæ in ſancto ſuo Chriſtus operabatur magnalia, quæ prius quam vexatio daret eis intellectum, prædicare noluerant ſponte ſua. Et iis omnibus convaleſcit fides catholica, erubeſcit pertinax genus Judaïcum, hæreticorum fallacia confunditur, [illegible] obſtupeſcit ignorantia paganorum. Cantet igitur Cantuarienſis eccleſia laudis divinæ canticum in beneſonantibus cymbalis, quod inter alias modernis temporibus venerabilibus eſt decorata paſtoribus & patronis. Exultet pleno gaudio Cantuaria fertilis, quod ab eccleſiæ ſuæ area tam purum granum tranſmiſit ad horreum ſummi Regis. Lætetur & Pontiniacenſe monaſterium, quod talium & tantorum patrum præſentia honorari meruit, dum unus ibi diu degens illud nobilitavit moribus, & alter illuc accedens ipſum reddita cœlo anima, ſui corporis præſentia honoravit. Cujus conſideratis ad liquidum pœnitentiæ operibus, choris martyrum non immerito cenſebitur aggregandus. Licet enim ratio temporis ei martyrium præſtare non potuerit, tamen aureola quæ debetur martyribus non carebit. Voto ſiquidem atque virtute, & potuit & voluit perferre martyrium, ſicut infra poſitum patere poterit per exemplum. Cum enim quamdam eccleſiam necdum pontifex regeret, excommunicavit quemdam nobilem, eo quod ſuæ jura eccleſiæ violaſſet. Ille vero nobilis ſuper hoc coram rege querelam depoſuit, & rex iratus minas ei acerrimas intentavit. Quod cum perveniſſet ad ipſius notitiam, deriſit nobilis querelam, & duxit pro nihilo regis iram, & ait: *Si me rex de terra ſua ejiciens proſcribit exſilio, ſacra ſcriptura lectioni daturus operam Pariſius permanebo. Si autem gladio me feriri præceperis, majorem mihi honorem facere non poterit.* Quamvis igitur non ſit tortus equuleo, non dilaniatus ungulis, non truncatus gladio, non aduſtus ignibus, implevit tamen ſine cruore martyrium, pauper exiſtens inter divitias, inter delicias abſtinens, inter tentamenta libidinis ſemper caſtus.

CAP. LXXIII. Quanta pro Chriſto paſſus ſit.

Quas enim ille pro futura gloria, quæ revelabitur in nobis, paſſiones non pertulit, qui ſe fame & ſiti, jejuniis multis, vigiliis aſſiduis, & laboribus plurimis ſic attrivit? Sed nec ignis illi defuit, nec gladius, quem compunxit alienæ dolor miſeriæ, & torruit Dei zelus. Nam quo infirmante non infirmatus eſt? quo ſcandalizato non uſtus? Præter illam quæ extrinſecus erat inſtantiam illius quotidianam contra perverſos homines, quorum quoſdam perſecutores habuit, quoſdam pertulit detrahentes. Etenim nonnulli qui quod imitari non valebant in illo oderant, linguis ei vitioſis & ore vipereis detrahebant, & diſcretionem ejus teporem judicantes, dicebant ipſum in cenſura eccleſiaſtica minus eſſe rigidum: lippientibus oculis non attendentes rationem temporis, & ſtatum Romanæ eccleſiæ nebuloſum, quæ cum ſit omnium eccleſiarum caput, & magiſtra, eccleſiæ Cantuarienſi ſicut & ceteris auxilium præſtitiſſe debuit, ſed revera tunc temporis, tot adverſis laborabat, quod vix ſibi ſufficiens, aliis ma-

Cur in cenſuris eccleſiaſticis minus rigidus.

nus auxiliares pro qualitate negotiorum porrigere non ſuffecit, unde cum conſuluiſſet dominum papam vir beatus, quid vellet eum facere, mandavit [illegible] pacem principis ſui cum diſcretionis ſtudio conſervare. Sui quoque ſuffraganei ſimile dederunt conſilium conſulenti. Legatus etiam domini papæ, qui tunc præſens erat in Anglia, ſuas forte, ſi quas tuliſſet, deſtituiſſet & ſententias & ſtatuta. Hæc provida deliberatione conſiderans vir diſcretus, nihil melius quam cedendum cenſuit, quia nihil melius [illegible] conditio temporis vel ſtatus eccleſiæ perſuaſit. Quidam vero quaſi patientes obtalmiam ei notam impingebant aliam minus juſtam. Etenim frugalitatis virtutem tenacitatis vitium reputantes, dicebant quod minus expendebat quam debuit, & ut minores expenſas faceret, ad regiones exteras commeavit. Hæc illi. Nos autem dicimus id quod habet rei veritas, quia ſcilicet expenſas fecit rationabiles & honeſtas. Non enim debuit indiſcrete Chriſti profundere patrimonium, nec in divites vel hiſtriones effundere, quod acceperat pauperibus erogandum. Ad hæc archiepiſcopatus ære alieno ad ſeptem millia marcarum obligatus extitit, quem præterea quaſi totaliter in (a) ſtauro deſtitutum, & velut inanem & vacuum reperit & recepit. Si expenſas feciſſet ſupra ſuarum poſſibilitatem virium, numquam ſe expliciuſſet ab hoc onere debitorum. Igitur vel ſero ſuum cognoſcentes errorem, ad cor redeant ejus obtrectatores & æmuli, & fateantur eum feciſſe quod debuit, cujus facta ille juſtus judex juſtificat, qui non novit fallere neque falli. Petant per ejus veneranda merita ſibi à Deo dari veniam, nec ambigant ejus vitam fuiſſe ſanctam, cujus mortem in conſpectu Dei conſpiciunt pretioſam. Mitis enim & humilis corde vir beatus eis reatum non imputabit linguæ labilis & erroneæ, ſi veniam petentes de commiſſo ſeſe de reliquo ſtuduerint emendare. Nam quam humiliter de ſe ſenſerit ex hoc poſſunt conjicere, quod in ordine Ciſtercienſi ſepeliri voluit, ubi rarior eſt frequentia hominum, & circa ſepultos minor agi cultus [illegible] veneratio conſuevit. Quod tamen Dei nutu & voluntate factum creditur, ut ex hoc ipſo amor ejus erga ſanctum ſuum plenius monſtraretur. Qui quaſi videns amicum ſuum peculiarem hoſpitii indigum, eum in ordine præfato velut [illegible] thalamo matris ſuæ voluit hoſpitio recipere, in cujus videlicet matris honore dedicantur eccleſiæ ejuſdem ordinis univerſæ, Virgini quoque matri virginem famulum commendari voluit, & propterea ipſum in ſupradicto ordine collocavit. Ipſa etiam Virgo beata, quæ ſe ejus amicam eſſe noverat, amicum ſuum in thalamo proprio familiariter poſuit, ſecundum quod amoris conditio depoſcebat.

CAP. LXXIV. Cur ſanctus Pontiniaci ſepultus.

Sed poſſunt aliqui forte quærere, cur in abbatia Pontiniaci ponatur potius quam in alia, cum per orbem ſint alia monaſteria ejuſdem ordinis numeroſa? Cujus quæſtionis ambiguum ita ſolvimus, dicentes quod hoc Deus ita diſpoſuit, voluit Virgo beata, & ipſe ſanctus in ſua voluntate ultima hoc optavit. Sunt præterea tres rationes aliæ probabiles ſatis & nullatenus contemnendæ, quarum prima hæc eſt. Multos, ut prædictum eſt, Angliæ prælatos exſules idem monaſterium receperat, & eis qui rei familiaris patiebantur inopiam ſecundum vires ſuas neceſſaria miniſtrarat. Dignum itaque fuit & juſtum, ut apud ipſum perpetuo remaneret, ſaltem unus de numero omnium, & talis per quem honoris & utilitatis efficaciſſimum perciperet incrementum.

CAP. LXXV. S. Thomæ martyris prophetia.

Ratio ſecunda hæc eſt. Beatus Thomas martyr longam in eodem monaſterio moram contraxit exſilii ſui tempore, in quo reſponſum accepit à Spiritu ſancto, quod iret in Angliam, animam ſuam poſiturus pro eccleſiæ libertate. Qui cum monachis illius cœnobii de multa honorificentia caritative ſibi ab eis exhibita reſpondere non valeret juxta voti ſui plenitudinem, promiſit quod ſibi ſucceſſurus eſſet aliquis, qui dignam ipſis retributionem rependeret pro eodem. Quod & factum eſt. Nam vivens beatus iſte confeſſor, qui ejus ſucceſſor extitit, præfati monaſterii monachis largiflue dono gratiæ ſatisfecit. Et ut prædicta promiſſio martyris ad mentem duceretur, [illegible] ejus inde haberetur memoria, Thomas dicitur, qui primus apud Pontiniacum ſanitatem meruit per confeſſoris eximii merita veneranda. Quod miraculum, quia miraculorum ſancti caput extitit & [illegible] principium, merito inter cetera ſibi vindicat principatum. Cujus ad laudem ſancti ſeriem plenius exarandam duximus, ut legentibus liqueat quam potenter per eum ſanitati fuerit reſtitutus. Memoratus Thomas de Ligniaco caſtro oriundus, ita gibboſus & contractus extitit annis pluribus, quod facultate progrediendi erat totaliter deſtitutus; neque enim ſe de lecto movere, vel pedibus incedere, ſed nec ſupra pedes ſtare poterat, immo duobus baculis innixus eorum adminiculo utcumque corpus pendulum miſerabiliter ſubvehebat. Cujus mater audito quod illa nobilis gleba beati EDMUNDI deferretur à loco dormitationis ſuæ ad Pontiniacenſe monaſterium, ipſum Thomam propriis portavit humeris ad idem monaſterium, & in porta poſuit ſuper lapidem contractum: deinde quorumdam manibus delatus fuit ad ſancti tumulum, & in ſpe ſanitatis recuperandæ poſitus ſuper ipſum. Cui ſic jacenti dictum eſt à quodam fratre, ut orationem dominicam diceret, & tentaret ſi utcumque pedibus ire poſſet. Completa oratione, poſt paululum [illegible] melioratum toto ſenſit corpore, [illegible] ſurgens inceſſit erectus ſine adminiculo baculi vel rei alterius cujuſcumque. Inceſſit autem circa majus altare pro oſtendendo cunctis quod in ſe factum fuerit miraculo; & conventus interim pro eo quod acciderat, perſolvit devotis vocibus laudes Deo. Quod quidem miraculum

(a) Staurum apud Anglos dictum quidquid ad vitæ neceſſaria conducit Anglice Store.

multam habet impoſitam nubem teſtium, quia probatum fuit per teſtes triginta quatuor coram ſummo pontifice & cardinalibus ſemel & ſecundo diſtricto examine elimatum.

Tertia vero quæ videtur ratio hæc eſt. Monaſterium Pontiniacenſe ſitum eſt velut in medio itinere per quod hi qui Romam & ad ſanctum Jacobum vadunt, noſcuntur ex conſuetudine commeare. Nullus autem Deo devotus, vel fere nullus tranſibit prope dictum monaſterium, qui non divertat ad eum devotius viſitandum: & ſic diſponente Deo in omnem terram per eos qui ad eum veniunt, nomen ejus notificabitur, & in fines orbis terræ odor famæ & miraculorum ejus gloria diffundetur.

Cap. LXXVI.

Cap. LXXVII.

Nec ſilentio prætereundum quod in vigilia beati Matthæi electus fuit in archiepiſcopum Cantuarienſis eccleſiæ, confirmatus autem à ſummo pontifice in vigilia ſancti Thomæ. Canitur autem ad introitum miſſæ in vigilia utriuſque apoſtoli. *Ego autem ſicut oliva fructificavi in domo Domini ſperavi in miſericordia Dei mei.* Per hoc ergo, ut credi poteſt, divina providentia voluit oſtendere, quod in eorum futurus erat numero, quos in ſua ſperantes miſericordia poſuit Deus ut irent, & fructum manſurum facerent in hoc mundo. Hoc autem nullatenus eſt oblivione ſepeliendum, quod in dominica qua cantatur *Lætare Jeruſalem*, in archiepiſcopum conſecratus extitit: dominica vero qua cantatur *Gaudete in Domino ſemper*, ſummus pontifex aſcripſit ſanctorum catalogo vel adſcriptum potius nunciavit, non caſu, ſed cauſa rationabili id factum fuiſſe credimus: & de cauſa quid nobis videatur, ſine melioris ſententiæ præjudicio proferemus. In conſecratione ſiquidem ſua illi Jeruſalem quæ ſurſum eſt, quæ eſt mater noſtra, annunciabatur lætitia, quoniam qui ſpirituales ei filios erat propagaturus, ungebatur in paſtorem & pontificem die illa. Hi quoque qui illam diligunt, & qui ſuper eam lugebant, monebantur ut conciperent cum lætitia gaudium, eo quod in ea die conſecrabatur, ut eſſet quaſi pater habitantibus Jeruſalem, qui eam matrem lætantem faceret filiorum. In canonizatione vero quibuſque terrigenis & filiis hominum in ſcriptura domus Iſraël conſcriptorum indicebatur gaudium, & exultatio profuſior, eo quod novellus eis apud

A Dominum patronus accrevit, & ſtatuebatur coram ipſo pro ſalute eorum placidus interceſſor. *Gaudete in Domino ſemper* lætabundis vocibus, ſuis ait filiis eccleſia, quia hodie poſitus eſt ſuper ſpeculum, qui Deo pro veſtra ſalute ſupplicet ſempiterna. Et ingeminans *Iterum*, inquit, *dico gaudete*, non tamen *ſemper* addidit, ſuis innuens, quod non ſolum pro ſempiterna, verum etiam pro ſalute eorum temporali efficaciſſime ſupplicabit. Et merito monebantur eccleſiæ filii in die ſuæ canonizationis exultare, & in conſpectu Dei, & delectari in lætitia, quorum diutius afflixerat animas ſpes

B quæ differebatur de ipſa canonizatione ſolemniter facienda. Per annos circiter quatuor multis laboribus & expenſis felix illud procurabatur negotium, & vix tandem cum difficultate maxima optatum perduci potuit ad effectum. Sed quid hoc ad gloriam ſancti? Multum per omnem modum. Primum quidem quod numquam ſic ad plenum, ſic ad liquidum ſuæ nobis innotuiſſent virtutes & merita, niſi ſuper iiſdem tam frequens facta fuiſſet inquiſitio & diſcuſſio tam diſtricta. Nam ſicut aurum, quod per ignem probatur, plus fulgeſcit & magis rutilat; ſic ejus vita per ignem

C examinationis diſtrictiſſimæ tranſiens, magis micat, vel ſicut aromata quo ſubtilius teruntur, præſtantius redolent, & odoratum gratius afficiunt: ſic ejus virtutes & miracula exactiſſimæ inquiſitionis & numeroſæ diſcuſſionis ſcrutinio producta, odorem ſuæ notitiæ per orbem latius & magnificentius diffuderunt. Per hoc etiam patet quod non humana voluntate prævia, nec filiorum ſæculi hujus procurante prudentia, celebrata fuit ejus canonizatio; ſed ipſius veritatis vibrante lumine, id agendum evidenter præmonſtrante, & hoc diſponente ſuaviter ipſo Deo. O Rex gen-

D tium & deſideratus earum, quam amabilis es in conſiliis ſuper filios hominum, qui tibi dum vivunt in corpore, devotum exhibent famulatum! Ecce enim beatus Edmundus, qui tibi tamquam univerſorum Domino devote ſemper ſtuduit obſequi, ab angelis in cœlo, ab univerſitate hominum in terra tuo conſilio & prudentia meruit honorari. Quod fieri voluiſti ad laudem nominis tui & gloriæ tuæ cumulum, qui cum Patre & Spiritu-ſancto vivis & regnas per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Digitized by Google

SERMO
VENERABILIS ALBERTI
ARCHIEPISCOPI LIVONIÆ

In tranſlatione ſancti Edmundi Archiepiſcopi Cantuarienſis & confeſſoris.

1. PLACENS Deo factus dilectus, & vivens inter peccatores tranſlatus eſt. Hodie, fratres cariſſimi, lætitia ſempiterna refulget ſuper capita juſtorum, quia juſtus Judex, retributor omnium bonorum, fidelem ſuum beatum patrem EDMUNDUM collegio aggregavit eorum. Agitur enim hodie tranſlationis ejus ſolemnitas: & ipſa tranſlatio quid aliud ſignificat, niſi quod placens iſte Deo, & ob hoc factus dilectus, quamvis inter peccatores viveret, & cum verbo ſanæ doctrinæ & vitæ innocentis exemplo luceret, tranſlatus eſt de mundo ad cœlum, de tenebris ad lucem, de exilio ad patriam, de mœrore ad gaudium, de morte ad vitam. De qua tranſlatione Apoſtolus ait: *Nos ſcimus quia tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* Bona cauſæ redditio, quare quis de morte transferatur ad vitam, videlicet quia diligit fratrem. Quod contra per Johannem dicitur. *Qui non diligit fratrem ſuum, manet in morte.* Ergo non transfertur ad vitam. Sola ergo dilectio cauſa eſt principalis & præcipua, quare quis de morte transferatur ad vitam. Cum enim dilectio ſit omnium forma virtutum, & opera ſint informia, quæ à caritate ſive dilectione minime informantur, immo ſint quaſi mortua, quæ per caritatem minime vivificantur, quomodo fiet tranſlatio de morte ad vitam, de privatione ad habitum, niſi mediante tali forma quæ informet deformia, quæ vivificet mortua, & ſic perducat ad vitam æternam.

2. Quia igitur beatus pater noſter in omnibus operibus ſuis hanc formam habuit, & omnia opera ſua caritate ordinatiſſima informavit, recte de eo dicitur: Placens Deo in bonis operibus factus eſt dilectus, quia Deum diligens, & proximis opera caritatis impendens, quaſi diceret, ex bonis operibus factus eſt placens Deo, ex dilectione factus eſt dilectus Deo. Et quia compatiens hominibus, recte de ipſo dicitur, dilectus Deo & hominibus, cujus memoria in benedictione eſt. Dilectus ergo Deo, quia Deum diligens; dilectus hominibus, quia neceſſitatibus eorum compatiens. Quis enim ſufficienter enumeret, quam compatiens fuerit iſte homo Dei, quam ſuper afflictos geſſerit viſcera, & quam larga manu providit egenis, quam ſana conſilia dedit injuſte oppreſſis, vel peccatorum mole gravatis, quam ſalubrem doctrinam abunde propinaverit univerſis, & quod ſupereminentis caritatis extitit, quam blandus & benignus fuerit generaliter inimicis: ita ut etiam caritatis eminentiam tranſcendere videretur, plus favoris & gratiæ ipſis impendendo inimicis, quam ipſis proximis familiaribus & amicis, ſicut in vita ipſius plenius eſt digeſtum, & per exempla probabilia comprobatum.

3. Et propter hoc non immerito memoria illius [illegible] benedictione eſt, quia benedicentur cum omnes tribus terræ. Quare hoc? quia magnificavit Dominus facere cum eo. Magnum enim & excelſum fecit illum. Magnificavit enim eum in conſpectu regum, & oſtendit illi gloriam ſuam, quam poſtquam [illegible] oſtenderat, tunc & magnificavit eum in gloria ſanctorum, quia ſimilem illum fecit gloriæ ſanctorum. Magnificavit ergo Dominus facere cum eo, & per eum magnificavit Dominus facere nobiſcum, qui talem nobis patronum contulit, ſpeculum vitæ, normam juſtitiæ, regulam diſciplinæ; ſpeculum vitæ, in quo poſſitis vitam cœlibem ſpeculari; normam juſtitiæ, in qua poſſitis cultum juſtitiæ efficere; regulam diſciplinæ, per quam in directa dirigere, obliqua regulare, ſuperflua limitare poſſitis.

4. O felicem theſaurum, in quo reconditi ſunt & repoſiti tot theſauri! Fratres cariſſimi, in agro noſtro eſt abſconditus iſte theſaurus, certe prece non pretio, quia impretiabilis comparandus. Ipſe eſt patronus noſter in terris, advocatus in cœlis, potens apud Deum vobis providere de temporalibus & æternis. Quamvis enim generalis eccleſiæ credi debeat interceſſor in curia triumphanti: vobis tamen qui ſacri corporis ſui meruiſtis habere præſentiam, aliquam gratiam peculiarem & prærogativam præ aliis pius pater apud Patrem luminum poterit impetrare. Nam quod ſanctis animabus eſt commune, ei nequaquam poſſumus abrogare. Quippe quod notum eſt aſſerimus, & ſi oportet ratione [illegible] auctoritate probamus.

5. Solent enim ſanctorum animæ loca illa A in quibus eorum corpora requieſcunt, ampliori beneficiorum gratia frequentare, ut in miraculis faciendis, ſanitatibus conferendis, periculis & calamitatibus amovendis, peſtilentiis ſeu adverſitatibus repellendis, aliiſque pluribus modis, quibus humana imbecillitas conſolatur, & de ſanctorum præſentia gratulatur. Et ſi hoc faciunt plerumque in locis ubi nulla in vita eorum reverentia, quin potius forſitan crudelitas ſeu inhumanitas eſt exhibita; quanto magis ubi attraxit dilectio, ubi caritatis relatio invitavit, & crevit affectus; ibi, inquam, ut piè creditur, B eſt eis cura de omnibus, ut augeatur devotio, creſcat religio, abundet juſtitia, caritas perſeveret, & ſint illis locis in umbraculum diei & æſtus, à turbine & à pluvia perſequentium & malignari volentium quorumlibet malorum hominum, ſeu etiam tyrannorum.

6. Ratio hujus eſſe poteſt quod juſtorum animæ incorporari appetunt ſuis corporibus, in quibus olim ſibi valde obedientibus glorioſum certaminis conſummavere triumphum: & congruum videtur & eſt, ut cum illo & in illo mercedem accipiant, cum quo & in quo felicia præmia meruerunt: & quamdiu peregrinantur à corpore, quamvis peregrinatio non verè dici poſſit, quandoquidem anima eſt cum Deo, domicilium ſuum, id eſt corpuſculum amicabili affectione amplectitur, & quantum in ipſa eſt, in æternis ſecum deliciis commanere peroptat, ſi hoc de ſui creatoris voluntate procedat: unde & circa ipſum loculum, ubi etiam ipſum corpus in cineres eſt redactum, magis afficitur, [redacted] honor ei exhibitus, ad Deum auctorem muneris honorabiliter referatur. Quod ſi ratio præmiſſa non ſufficit, authenticum ſubjiciatur exemplum, quod rationi faciat fulcimentum.

7. Invenitur enim in geſtis Romanorum pontificum, quod cum Urbs ipſa caput orbis fuiſſet ab hoſtibus obſeſſa, & de ſuis diffiſa viribus; ad ſanctorum præſidia bono uſa conſilio confugiſſet, nocte ſequenti cum die poſtera ipſis mœnibus civitatis exterminium immineret, oranti pro ea præſule civitatis ejuſdem, B. Anaſtaſius quondam præfatæ urbis epiſcopus eidem apparuit, & injunxit ut ſi vellet civitatem & cives Romanorum ab imminentibus periculis defenſari, caput ſuum, id eſt ipſius B. Anaſtaſii in craſtinum contra hoſtes properaret efferri, ſciturus pro certo, ſi hoc faceret, hoſtium multitudo continuò diſpareret. Factumque eſt ita, & probatum per effectum ſubſecutum, per ſui patroni clementiam atque præſentiam liberationem ſubitam conſecutam. Ecce quod ſanctus, ille aliis ſimili morbo laborantibus non conceſſit, civibus ſuis pro ſui corporis, ut creditur, veneratione indulſit.

8. Aliquid ſimile in loco viciniori & ſatis famoſo dicitur accidiſſe, [redacted] hoc ſcriptis authenticis commendatum non immeritò extitiſſe. Cùm Attila rex Hunnorum armis bellicis multas provincias non ſolùm ſubjugaſſet, ſed etiam multorum ſanctorum loca ignibus conflagraſſet, per quem Deus populum ſuum, ut olim de Sennacherib [redacted] Holoferne legitur, ut emendatior fieret, flagellabat, & ut ille virga furoris Domini, ſic iſte Attila ſe flagellum Domini appellabat; cùm, inquam, civitatem Metenſem, famoſiſſimam Lotharingiæ urbem, [redacted] qua B. protomartyris Stephani reliquiæ requieſcunt, viribus expugnatam incendio tradidiſſet, viſus eſt corporali ſpecie beatus protomartyr ſuper tecta eccleſiæ ſuæ C domus conſiſtere, & flammas ignis undique irrumpentes celeri circuitu propulſare, & totam eccleſiam, ubi, ut diximus, corporis ejus reliquiæ venerantur, illibatam à tam gravi incendio defenſare.

9. Sufficiunt igitur vobis, fratres, hæc duo exemplaria tam famoſa. Poſſent enim haberi innumera, ſed non oportet ut in tantum materia diffundatur. Scimus enim quod bene & piè creditis, & quod creditis rectè ſperatis, & ſpem veſtram caritate debita comprobatis, quod hic ſanctus ſit vobis pius apud Dominum interceſſor, qui domus veſtræ perſonalis D voluit eſſe poſſeſſor. Nec de hoc quiſquam æmulus debeat querelari, ſi vos gratia proſequitur ſpeciali. Nec eo minus potens eſt apud Deum pro aliis intervenire, qui datus eſt pontifex generaliter omnibus piè petentibus ſubvenire. Nec deeſſe poterit exauditionis effectus, niſi defuerit ſupplicantis affectus per eum qui mirificavit ſanctum ſuum Dominum noſtrum Jesum Christum qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit [redacted] regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Digitized by Google

INCIPIT PROLOGUS

IN HISTORIAM CANONIZATIONIS ET TRANSLATIONIS

SANCTI EDMUNDI

ARCHIEPISCOPI ET CONFESSORIS.

A venerabili Alberto archiepiſcopo, & apoſtolicæ ſedis legato conſcriptam.

REverendiſſimis ac Deo dilectis fratribus **A** abbati & conventui Pontiniaci ALBERTUS ſervus inutilis JESU CHRISTI ſalutem, & poſt curſum hujus vitæ ad reclinatorium aureum pervenire.

Rerum digne geſtarum ſeriem deſcripturi, captata benevolentia modernorum, brevitati conantur intendere, ut animos auditorum ad tranſcurrendam totam narrationis materiam tali modo ſtudeant invitare. Sed contingit plerumque quod dum brevitati nimis inſiſtitur, ut totius veritatis ſententia obſcuretur: ſicut ille ethnicus Flaccus ait, *dum brevis eſſe laboro, obſcurus fio.* Sicut ergo in aliis, ubi vir- **B** tus conſiſtit in medio, inter diminutum & ſuperfluum, quæ virtus mediocritatis à ſe omnino relegat, ſicut videre eſt in prodigo & avaro, inter quos virtus largitatis virtuoſæ media intercedit, ſic in ſcribendi peritia multiloquium eſt cavendum, & brevitatis obſcuritas evitanda, quod conſiderans ille beatiſſimi patris EDMUNDI aſſecla indefeſſus meritorum atque miraculorum fidelis interpres, quia qui vidit teſtimonium perhibuit, comes individuus ante mortem & poſt mortem, quia & in morte non ſunt ſeparati: ille, inquam, qui vitam & mores, miracula & meritos honores ejuſ- **C** dem ſancti patris EDMUNDI aſſumſit deſcribere, adeo veraci ſtylo præfatam licet diffuſam materiam exaravit, ut nec prolixitas devoto lectori tædium pariat, nec brevitatis obſcuritas, aut obſcura brevitas intellectum intercipiat intendenti. Conſidera ergo, ô lector, quam diligenti ſtudio hiſtoriographus ille prædictus, abſque ulla, ut arbitror, falſi gratia patriam & parentes, ortum & natales, ætatum interſtitia, diverſarum literarum ſtudia, cum moribus & vita, cum miraculis & doctrina ſupradicti patris, nunc humili, nunc mediocri, nunc grandiloquo ſtylo, ſicut ma- **D** teria depoſcebat, plene ac perfecte deſcripſerit; ita ut de eo probabiliter dici poſſit. Quicumque his verbis quicquam apponere præſumſerit, aut littus volet arare, aut ſolem facibus adjuvare. Dico tamen ſalvo ipſius & aliorum judicio meliori, quod ſpiritus diſciplinæ multiplex aliquid reſumendum, & poſt prædicti meſſoris veſtigia colligendum forſitan ex induſtria * derelictum.

Sit ergo magnus ille ſymmiſta, de quo prædiximus, loco Booth, qui magnos acervos in noſtrum ſacrarium, ut in horreum dominicum comportavit, & nos cum Ruth Moabitide ſpicas projectas à tergo, & fragmenta ne pereant recolligemus, etſi etiam cum rubore, quamvis ille pius Booth ruborem iſtum abegerit, meſſoribus ita dicens: *Ex induſtria poſt tergum projicite & relinquite, ut colligat abſque rubore, & nemo prohibeat colligentem.* Sic certe aut ille qui totam materiam tam perfecte & dilucide comportavit; aliquid à tergo dereliquit ex induſtria, ut prolixitatem operis declinaret; aut certe ſi Spiritus-ſanctus multiplex & ſubtilis, ſic fieri ad ampliorem ſui pontificis gloriam, qui quoddam Sancti Spiritus organum extitit, mirifice procuravit, non credimus abnuendum.

Si ergo quæratur quid de contingentibus ſit omiſſum, & quid tam perfecto operi ſit addendum, quid dicendum de prædictis omnibus & non dictum. Reſpondeo breviter & aperte: multum quidem & per omnem modum dictum eſt & ſcriptum, & adhuc certe aliquid eſt dicendum. Decet enim vos qui ſacri corporis ſacras excubias obſervatis, & plures habere codices de ſacris ejus actibus, per quos & in quibus ſapientibus & inſipientibus, calumniantibus & fidei zelatoribus, tergiverſatoribus & pie credentibus reſpondere poſſitis. Si enim aliquorum prævaricatorum, quæ poſt mortem beati patris EDMUNDI mota fuerat, quæſtio reviviſcat, ita dicentium. Archiepiſcopus iſte Cantuarienſis, de cujus canonizatione nunc agitur, dives fuit & inclytus in hac vita: larga manu curiæ Romanæ gratiam meruit & favorem. Facile igitur pro eo promotum fuit quidquid voluerunt promotores. Sed ſi pauper & humilis fuiſſet in ſæculo, quamvis miraculis coruſcaret è cœlo, tamen memoria ejus oblivione operta in perpetuum deliteſceret in ſepulcro.

Ad hæc igitur & his ſimilia quæ tunc emerſerunt, & adhuc emergere poſſunt, arma ſpiritualia defenſionis & clypeum objectionis, non ſolum ſcripta de vita & moribus, de doctrina ejus & miraculis, verum etiam proferre debetis in medium teſtimonia credibilia facta nimis, ſcilicet per quas anguſtias, per quot

* ſ. dereliquit.

Digitized by Google

inquiſitiones exquiſitiſſimas, per quas probationes fide dignas, tandem ad hunc beatum canonizationis exitum eſt perventum; ut nihil dubietatis remanere poſſit in pectore cujuſquam pervicaciſſimi detractoris. Et ſi hoc in unius opuſculi ſeriem congeſtum fuerit atque digeſtum, audacter dicetur cuilibet obrectanti: Veni, & vide ſi à tempore B. Petri Apoſtoli uſque ad hunc diem aliquis ſanctorum per tot probationum anguſtias, per tot miraculorum evidentias, per tot contradicentium & obrectantium inſidias, ad hunc apicem & adſcriptitium honorem pervenerit, ut regni cœleſtis incola & civis eccleſiæ triumphantis, etiam hujus miſeræ militantis eccleſiæ accola vocaretur, & civis ſanctorum, & domeſticus Dei, ſanctorum catalogo adſcriberetur in terris, cujus nomen ante tempora ſæcularia in orizonte æternitatis conſcriptum fuerat jam in cœlis. Cui ex hoc parum & modicum accidit vel acceſſit, ſed fidei catholicæ & toti militanti Eccleſiæ plus profecit. Verumtamen ipſam dilationem & adſcriptitiam dignitatem, quam canonizationem conſuevimus appellare, non ſine digito Dei, non ſine magni conſilii Angelo credimus procuratam. Nam diligenter intuenti & perſpicaciter conſideranti, difficultatem tanti negotii, tam exquiſitiſſima diligentia per mille teſtes & amplius comprobati, ſicut inferius apparebit, omnis ſuſurro bilinguis ſive detractor C ſuperponet digitum ori ſuo, & omnis novitatis præſumtio, quæ de ſua temeritate audaciam procacitatis & ſubitæ exauditionis aſſumere conſueverat, in tenebris conticeſcet, & de præſumtione temeraria deſperabit. Et hæc eſt gloria veſtra, quod in veſtris invenitur archivis, unde [redacted] calumniatoribus & detractoribus, temerariis, præſumtoribus & novitatum inventoribus apertiſſimè ſit os concluſum. Eſt & alia ratio quare apud vos hujuſmodi ſalubria monimenta potius quam apud alias eccleſias debeant inveniri. Ubi enim fontes ſcaturiunt, ibi & rivulorum puritas comprobatur: ubi fuerit corpus, ibi & aquilæ congregantur. Corpus igitur glorioſi Patris & confeſſoris do-

A mini EDMUNDI apud vos eſt, quicquid de ipſo quæritur de vita, de miraculis, de doctrina, de canonizatione, de inquiſitione [redacted] demum tranſlatione ipſius non ſolum apud vos debet merito inveniri; ſed etiam quærentibus aut dubitantibus de his omnibus, quaſi ex quodam oraculo reſponderi.

Materia ergo præſentis opuſculi duplex eſt. Primo per ordinem & per magnæ auctoritatis providentiam diſtincte oſtendere, quam probabiliter & authentice ſanctorum collegio per ſedem apoſtolicam ſit adſcriptus. Secundo quomodo, & quam honorifice, & quibus mediantibus atque præſentibus de loco ſepulturæ ad locum ſublimem, ubi nunc corporis ejus gleba ſinceriſſime requieſcit, tranſlatio ſit feliciter conſummata. Et quod ſic ſe præmiſſa habere debeant, familiari & famoſo docemus exemplo. Ecce enim in Turonenſi eccleſia, ubi gemma ſacerdotum B. Martinus archipontifex requieſcit, non ſolum miracula & virtutes, quæ per omnes eccleſias ad ejus gloriam recitantur, conſcripta inveniuntur atque congeſta, verum etiam multa ſingularia de quibus aliæ vacant Eccleſiæ reperiuntur expreſſa. In Viziliacenſi monaſterio de tranſlatione B. Mariæ Magdalenæ multa etiam relatu digniſſima continentur, quæ in aliis eccleſiis non habentur. Magis autem domeſticum aſſumamus exemplum, quod in Cantuarienſi eccleſia non ſolum B. Thomæ pretioſi martyris martyrium ſeu paſſio continetur, verum etiam omnes epiſtolæ regis Anglorum & ſuffraganeorum ipſi archipræſuli contradicentium, ſed etiam partes ipſius defendentium, & alia quæcumque ad idem negotium ſpectant in exactiſſimo volumine continentur. Quæ etiam in Colonienſis eccleſiæ armario deprehendimus comprehenſa. Unde ad vos pertinet aliis propinare, quod de ſcaturigine vivi fontis contigerit vos haurire. Et ut hæc omnia exemplariter habeatis, ſequens narratio declarabit.

EXPLICIT PROLOGUS.

INCIPIT HISTORIA CANONIZATIONIS S. EDMUNDI CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET CONFESSORIS.

FLORES apparuerunt in terra noſtra, A tempus putationis advenit. Tradito ſepulturæ corpore beati Patris EDMUNDI, cujus memoria ſemper in benedictione eſt apud Pontiniacum, cum debita reverentia & honore, ſicut in libro qui de vita & virtutibus atque miraculis ejus inſcribitur, ſufficientiſſime explicatur, intermiſſa paululum redicere miracula, & cœpit virtutum ejus fama diſcurrere per mare, per terras, per regna, per omnia mundi climata, & maxime per Franciam & Angliam, ubi major ex converſatione diutina ipſius beati Pontificis notitia habebatur. Catervatim B ergo ruebant populi, alii pro ſanitate ſuppliciter exorantes, alii quæ fiebant miracula cernere cupientes, alii de viſis & auditis, ut poſſent poſtmodum idonei teſtes exiſtere, Deum magnifice collaudantes, & merita tanti Patris dignis laudibus extollentes. Et tunc vere dicere potuit felix illa patria, quæ tantum Præſulem, tot virtutibus inſignem genuit, & nutrivit, ſed & illa præcipue, ubi corpus ejus tamquam in horto florido requieſcit: utraque, inquam, felix patria ſic vere potuit exclamare *Flores apparuerunt in terra noſtra.* Ut enim flores odoriferi redolentem odorem in C aëra ſpargunt, & ex naturæ beneficio proficiunt ad ſalutem, ita fama virtutum ejuſdem Patris diffuſa per orbem iis quibus neque herba, neque malagma, neque florum vernantia prodeſſe potuit, celeberrimam præſtitit ſanitatem. Quod & illis maxime apparebat, ubi de privatione ad habitum, contra omnia naturalia remedia, ſubito habitus eſt regreſſus. Sicut in privatis lumine ſeu membrorum privatione, & in morbis omnino incurabilibus naturaliter, ut in lepra & hujuſmodi, videre D eſt. Virtus enim certior omni arte non per medium, ſed inſtanter & cum inſtantia operatur. Ecce flores qui in terra noſtra apparuerunt.

Horum florum redolentia delectati, & delectabiliter provocati, magni Patres Franciæ convenerunt in unum, non adverſus, ſed verſus Dominum, & verſus Chriſtum ejus, bonum arbitrantes, ut fragrantia odoris, qui de tanta varietate florum eos infuderat, etiam ad ſagacitatem narium ſedis apoſtolicæ, ubi probari oportebat an eſſet odor vitæ in vitam, qui longe lateque diſperſus fuerat, perveniret. Scripſerant itaque majores regni Franciæ, archiepiſcopi & prælati ſuper præmiſſis, litteras ſuas ſummo pontifici, quarum omnium continentiam ponere eſſet tractatum nimis extendere, ſed una poſita pro omnibus ſufficit, alias epiſtolas in forma conſimili, vel non multum diſſimili annotare. Forma igitur unius talium reſcriptorum hæc eſt.

EPISTOLA BITURICENSIS ARCHIEPISCOPI.

SAnctiſſimo patri & domino INNOCENTIO Dei gratia ſummo pontifici ejus devotus miſeratione divina PHILIPPUS Bituricenſis archiepiſcopus devota pedum oſcula beatorum.

Habet ſatis Senonenſis provincia unde debeat lætari, & gratias referre totius gratiæ largitori. Ab Anglia enim jubar egrediens totam patriam miri luminis illuſtrat fulgore. In ea quidem recolendæ recordationis EDMUNDI quondam Cantuariæ archiepiſcopi reliquiæ requieſcunt, qui in cœleſti nuper roſario inſeritur flos novellus, & ſanctorum collegio collega novus adjungitur & de novo: cujus mors quam ſit pretioſa in conſpectu Domini, divina cooperante gratia, populis ad tumulum ipſius confluentibus frequentia miraculorum, tam merita vivi, quam præmia defuncti præconantium publice manifeſtat. Sed ut cum Dominus altioris meriti eſſe declararet, illum mirabilioribus quibuſdam & inuſitatis privilegiavit miraculis, quorum aſſiduitas in tanta jam revelabatur gloria, quod apud exteras nationes ſub tenebris ignorantiæ non eſt paſſa teneri. Unde nobis talis ac tanta exorta eſt & exuberat exultatio, quod præ gaudio ſpirituali linguam à laudibus divinis non poſſumus cohibere. Verum quia opera Dei revelare & confiteri honorificum & decentiſſimum eſt, & ut gaudeat ſummæ ſedis ſancta Paternitas, tantum ſe in fine temporum, & in extremis mundi finibus habuiſſe filium, hæc ſanctitati veſtræ brevi ſtylo & humili dignum duximus intimare. Cum igitur tanti viri memoria

non

non ſit ſepelienda negligentiæ tumulo, nec A oblivionis tumulanda ſepulcro, veſtræ ſanctitati ſupplicamus humiliter & devote, quatenus prædictorum miraculorum examinationem viris diſcretis & Deum timentibus committatis. Etſi conſtiterit ita eſſe, ut dicitur & firmiter creditur, prædictum Patrem ſanctorum catalogo adſcribi jubeatis. Digne enim debet verti in memoriam hominum, qui ad conſortium tranſiſſe creditur angelorum. Vitam & incolumitatem veſtram conſervet Altiſſimus Eccleſiæ ſuæ ſanctæ per tempora longiora.

In eumdem modum Senonenſis & Turonenſis archiepiſcopi, & Meldenſis & Silva- B nectenſis epiſcopi, ſuas etiam ad idem litteras deſtinarunt. Autiſſiodorenſis autem epiſcopus reputans ſibi magis domeſticum & familiare tam ſolemne negotium, utpote in cujus diœceſi ſitum eſt Pontiniacenſe monaſterium, aſſumtis viris venerabilibus & diſcretis, acceſſit ad locum, & inquiſitione diligenti præhabita, quod ibi de veritate invenit, domino papæ per litteras fideliter intimavit, quarum tenor talis eſt.

EPISTOLA C

AUTISSIODORENSIS EPISCOPI.

SAnctiſſimo patri & domino INNOCENTIO Dei gratia ſummo pontifici ejus devotus BERNARDUS miſeratione divina Autiſſiodorenſis eccleſiæ miniſter humilis cum omni ſubjectione devota pedum oſcula beatorum.

Miſerator & miſericors Dominus eccleſiam ſuam quotidie lætificat fœtu novæ prolis, exornat miraculis, & illuſtrat exemplis, ut in petra fidei corda ſtabiliantur fidelium, & D ipſorum devotio augeatur, & ut recedentes à malo, de virtute proficiant in virtutem. Aura ſiquidem amœna & dulci miram ſuavis novitatis ſpirante fragrantiam, & aures noſtras afflante de miraculis ſcilicet recolendæ recordationis EDMUNDI quondam Cantuarienſis archiepiſcopi, deſiderio deſideravimus deſcendere, & videre locum quo reſpirat odor famæ. Nos igitur ad locum illum, videlicet Pontiniacum, ſitum in diœceſi noſtra accedentes, diligenti inquiſitione facta ſuper prædictis, quantum humanæ fragilitati conceditur, firmiter credimus, quod quam ſit pre- E tioſa in conſpectu Domini mors dicti Dei cultoris, divina operante gratia, ad declaranda ejuſdem patris merita, populis ad tumulum ipſius confluentibus, miraculorum frequentia publice manifeſtat. Quorum fama in tanta revelatur gloria, quod etiam in remotis locis à diœceſi noſtra ſub tenebris ignorantiæ non eſt paſſa teneri. Quapropter nobis, utpote in propinquo degentibus, tanta ſuborta eſt & exuberat exultatio, quod præ gaudio ſpirituali, linguam noſtram à laudibus divinis non poſſumus cohibere. Nos vero, ut gaudeat ſummæ ſedis ſancta paternitas, tantum ſe in fine temporum, & in extremis mundi finibus habuiſſe filium, hæc reverentiæ veſtræ qualicumque ſermone duximus intimare. Cum igitur tanti viri memoria non ſit ſepelienda negligentiæ tumulo, nec oblivionis tradenda ſepulcro, ſanctitati veſtræ ſupplicamus humiliter & devote, quatenus ſuper his quod honorem Dei & eccleſiæ expedire videritis, faciatis. Tanta enim tamque ſplendida lucerna non debet claudi ſub modio, ſed poni potius ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo Dei ſunt. Vitam & incolumitatem veſtram conſervet altiſſimus Eccleſiæ ſuæ ſanctæ per tempora longiora.

Scripſit etiam de eodem Eboracenſis archiepiſcopus domino papæ epiſtolam omni favore diligentiſſimam, cujus verba inter alia ſunt hæc:

EPISTOLA

EBORACENSIS ARCHIEPISCOPI.

INter ea quæ de felicis memoriæ EDMUNDO Cantuarienſi archipræſule ſanctitati veſtræ à prælatis & viris fide dignis tam Angliæ quam Franciæ referuntur, ſilere non ſinit devotio, quin vobis inſinuem aliqua de vita ipſius, quem olim exiſtens ejus auditor in artibus, & poſtmodum regimen eccleſiæ Eboracenſis adeptus in partem ſollicitudinis meæ aſſumſi, vidi ſpecialiter & agnovi. Fuit itaque, ut credo firmiter, à lapſu carnis omnino immunis, fide firmus, ſpe robuſtus, caritate ferventiſſimus, lingua facundus, abſtinentiæ plurimum deditus, in orationibus ſedulus, in vigiliis creber, ſtrenuus in diſciplinis, doctor egregius, prædicator eximius, confeſſor diſcretus; cilicio ad carnem indutus, in lecto vix aut numquam quietis gratia recubans, in adverſis fortiſſimus, in proſperis manſuetiſſimus, affabilis omnibus, verbo pius, cum debita maturitate ſemper gaudens & hilaris, compatiens miſeris, eleemoſynarum largitor largiſſimus, mœrentium conſolator, uſque adeo quod tamquam alter Job merito dicere potuit, *Pes fui claudo, oculus cæco, pater pauperum, ſolatium miſerorum*: & ut breviter dicam, ita ſe univerſis exemplar bonitatis exhibuit, ut ejus merita paternitati veſtræ vix humana lingua ſufficeret enarrare. Cum igitur miraculorum frequentia, quæ ad tumbam ejus & alibi Dominus operatur, prout litteræ quorumdam prælatorum Franciæ vobis tranſmiſſæ teſtantur, claret in terris quanta gloria tam glorioſus Chriſti confeſſor fruatur in cœlis: Provolutus ſanctitatis veſtræ pedibus inſtanter peto, quatenus tantum lumen veſtris temporibus revelatum, poni ſuper candelabrum, & annumerari in ſanctorum catalogo faciatis, ad Dei & univerſalis eccleſiæ gloriam & honorem.

Scripſerunt nihilominus ad idem venera-

biles patres Sareſburienſis, Wintonienſis, Londonienſis, Ciceſtrenſis, Lincolnienſis, Norvicenſis, Roffenſis, Wigornienſis, Bathonienſis epiſcopi, & ceteri de regno Angliæ pontifices, abbates & conventus quam plurimi, teſtimonium favorabile, prout in ipſorum litteris plenius poteſt inveniri.

Univerſitas ſiquidem Oxoniæ quæ dictum patrem liberalibus ſtudiis informaverat, ſuper his quæ novit de vita & moribus ipſius ſub forma ſubſequenti ſummo pontifici epiſtolam ſpecialem dirigebat.

EPISTOLA
UNIVERSITATIS OXONIÆ.

CLementiſſimo patri ſuo, & domino INNOCENTIO Dei gratia ſummo pontifici ſuæ ſanctitatis grex humilis, univerſitas magiſtrorum & ſcholarium Oxoniæ commorantium, cum univerſa multitudine fratrum Prædicatorum & Minorum, ceterorumque religioſorum ibidem habitantium, devota pedum oſcula cum obedientiæ humili famulatu.

Quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur de converſatione venerabilis patris noſtri EDMUNDI bonæ memoriæ nuper Cantuarienſis archiepiſcopi, qui in noſtra fuit univerſitate non modico tempore diſcipulus & magiſter. Fuit igitur dictus pater ex piis parentibus genitus, & à pueritia tam religioſe nutritus, ut docente eum chriſtianiſſima matre ſua, (quam florem poſtea fuiſſe viduarum, & vita ſua clamat & fama,) jejunare & orare cum adhuc eſſet parvulus; adoleſcens autem factus cum eſſet liberalibus ſtudiis traditus, via qua prius ducebatur incedebat ſpontaneus. Nam ex tunc voluntarie Deo ſacrificare cœpit, eccleſiæ limina ſponte frequentans, vana & frivola quibus adoleſcentior abundat ætas, devitans, eruditioni ſuæ diligenter intendens, carnis delicias non ſolum fugiens, ſed & crucis Chriſti mortificationem jugiter in ſuo corpore portans, toto mentis ſtudio vitæ requiſivit auctorem. Videbatur enim jam illud quod nondum legerat intellexiſſe proverbium: *Adoleſcens juxta viam ſuam poſitus, etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea:* quod in eo vere invenitur impletum eſſe. Nam jejunare & vigilare, ſed & cetera pœnitentiæ gravia opera ex tunc ita duxit in conſuetudinem facere, quod poſtmodum ut ipſemet perhibebat, non tam facilia quam etiam delectabilia ei fuerant in provectiori ætate. Verum quia corporalis exercitatio ad modicum utilis eſt; pietas autem ad omnia; jam qualiter ætate creſcente crevit & gratia, patienter audire dignetur ſanctitas veſtra. Factus itaque magiſter artium, nondum ad ſacros ordines promotus, nec adhuc ratione alicujus adepti beneficii eccleſiaſtici compulſus; ſed ſolo Dei inſtinctu, & ſtudio pietatis ductus, ſupra morem tunc legentium, ſingulis diebus priuſquam
A legeret, miſſam audire conſuevit: quod ut devotius faceret, capellam de beata Virgine, quam ſpeciali quodam privilegio amoris ſemper dilexit, in parochia in qua tunc habitabat, conſtruxit. Porro tranſactis fere ſex annis, quibus in artibus rexerat: cum jam placuiſſet ei qui ipſum ſegregavit ex utero matris ſuæ, ut in eo & per eum revelaret filium ſuum, fieretque vas electionis, ipſo adhuc curſim legente arithmeticam quibuſdam ſociis ſuis, apparuit ei in ſomnis pia mater ejus paulo ante defuncta dicens: Fili quid legis? Quæ ſunt illæ figuræ quibus tam ſtudioſe intendis?
B Quo reſpondente: Talia lego, oſtenſis protractionibus, quæ in illa ſolent fieri facultate; illa mox dextram manum ejus arripuit, & in in ea tres circulos depinxit, in quibus hæc tria nomina per ordinem inſcripſit PATER, FILIUS, SPIRITUS SANCTUS. Et hoc facto, ſic ait: Fili cariſſime, talibus figuris & non aliis de cetero intende. Quo ſomnio quaſi per revelationem edoctus, ſtatim ad ſtudium theologiæ ſe tranſtulit, in quo tam mirabiliter in brevi profecit, quod cito poſt paucos annos ſuadentibus multis cathedram magiſtralem aſcendit. Nimirum tanta diligentia, tantaque
C diſcendi aviditate ſacris litteris prius inhæſerat, quod pœne noctes ducebat inſomnes. Et videbantur ei pauci dies præ amoris magnitudine, quo ad caſtos anhelabat amplexus Rachelis ſpecioſæ. Nec eſt fraudatus à deſiderio ſuo. Nam juxta æſtimationem ſuam modicum in operibus laboravit, & cito de generationibus ejus percepit. Etenim divini Verbi ſemina intento cordis ore ſuſcipiens, tamquam terra cœleſti rore perfuſa non ſolum ſanctarum meditationum & affectionum ſegetes, ſeu etiam bonorum operum fructus uberrimos ex ſe producebat; verum etiam legendo & diſ-
D putando, nec non & prędicando ejuſdem verbi ſtrenuus & egregius ſeminator, ad aliorum ædificationem tamquam imbres eloquia divinæ ſapientiæ emittebat. Erat enim in lectione ſedulus, in diſputatione acutus, in prædicatione ferventiſſimus, unde & effectus eſt clericis gratus, laïcis acceptus, ipſis etiam principibus reverendus. Cumque ſederet inter eos, erat tamen mœrentium conſolator, ab infantia quippe creverat cum eo miſeratio, quæ aliorum ſibi coacervans miſerias, nullius afflictionis aſpectæ permittebat eum non eſſe participem. Talibus igitur virtutum floribus
E in beato viro gratiſſima venuſtate vernantibus, cœpit odor honeſtatis, nec non & ſanctitatis circumquaque diffundi. Et quia talis decebat ut nobis eſſet pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, & ſegregatus à peccatoribus, vacante poſtmodum ſede Cantuarienſi, divina inſpirante gratia in archipræſulem eſt electus. Paſtor autem & dux inclytus in populo Dei factus, priorem humilitatem non depoſuit, ſed in abſtinentia jugi, in veſtis aſperitate, in vigiliis multis, carnem ſpiritui, ſenſualitatem rationi ſervire coëgit. Sane ſunt quidam inter nos, qui ejus lateri dum vive-

Digitized by Google

ter longo tempore adhæſerunt, videlicet frater Robertus *Bacun* rector in theologia Oxoniæ, & frater Richardus *Dunſtapele* prior Fratrum Prædicatorum ibidem. Quorum relatu cum aliis multis quæ præmiſimus, hoc etiam didicimus, quod dictus vir ſanctus, à tempore quo rexerat in artibus, numquam vel raro lectum intraverat, ſed veſtitus, cinctus, & jacens ante lectum, corpus ſomno modico refovebat; reliquum vero noctis in meditationibus & orationibus expendebat. Erat enim in oratione continuus, in lacrymarum effuſione profluus, in animarum zelo fervidus, ad proſpera non remiſſus, ad adverſa ſecurus. Quid plura? in omnibus exhibuit ſemetipſum tamquam Dei miniſtrum, probabilem in moribus operarium, inconfuſibilem in actibus, & recte tractantem verbum Dei in ſermonibus. Erat enim quaſi ſol refulgens in doctrina, & quaſi thus redolens in operatione, implens illud Apoſtoli *Sic loquimini, & ſic facite.* Denique laudabilis vita laudabilem exitum eſt ſortita. Nam ut condemnet vivos impios juſtus mortuus, & ut glorioſus appareat in ſanctis ſuis, ſanctorum auctor & remunerator Deus, quos prius inſtituerat meritis, informaverat exemplis, jam miraculis confirmat evidentibus & probatis. Etenim præter opera ſanctitatis & ſigna virtutis, quibus in carne poſitus claruit, multorum & diverſorum jam curatis languoribus, & priſtinæ ſanitati reſtitutis, aperte patet qualis ſemper in ejus ſanctiſſimi gleba corporis habitaverit. Totam etiam eccleſiam quæ in tenebris tribulationum & peccatorum videbatur obducta temporibus noſtris, quaſi infuſo reſpectu novi luminis præfatis illuſtravit Dominus miraculis ad converſionem infidelium, ad repreſſionem hoſtium, ad ſolatium electorum. Cum igitur tot conſtant ſanctitatis ejus argumenta, & inſignis vitæ ejus teſtimonia, ad ſanctitatis veſtræ genua provoluti, ſuppliciter exoramus, quatenus quem Deus glorificavit in cœlis, & mirificavit in terris, adſcribi ſanctorum catalogo jubere velitis, ut per multorum ora Dominus in ejus memoriam invocatus, ſuccurrat eccleſiæ laboranti in multis, & plebs chriſtiana proficiat ipſius meritis & exemplis.

Tot igitur & tantis litterarum & ſupplicationum præconiis læta mente receptis, ſummus pontifex excitatus, habito fratrum ſuorum circumſpecto conſilio, ſuper præmiſſis omnibus inquiſitionem decrevit fieri, quam venerabilibus patribus archiepiſcopo Armachano, & epiſcopo Silvanectenſi, & decano Pariſienſi ſub hac forma commendavit.

RESCRIPTUM DOMINI PAPÆ

Super inquiſitione morum vitæ & miraculorum.

INNOCENTIUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiſcopo Armachano, & epiſcopo Silvanectenſi, & dilecto filio decano Pariſienſi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Gaudet pia mater Eccleſia, & nos habita ſpiritualium materia gaudiorum, cum ipſa & pro ipſa lætantes, quantas poſſumus, etſi non quantas debemus, omnipotenti Deo gratiarum exſolvimus actiones, quod in diebus noſtris ad confirmationem catholicæ fidei, & confuſionem hæreticæ pravitatis, ſigna innovat evidenter, & mirabilia potenter immutat, faciens illos coruſcare miraculis, qui fidem catholicam, tam corde, quam ore, nec non & opere tenuerunt. Sic enim fulgura facit in pluviam, cum miraculorum coruſcationibus ſacroſanctam Eccleſiam nova prole dignatur ſalubriter fœcundare. Quis autem attendens electos Eccleſiæ poſt præſentis vitæ conſummatum agonem, novis coruſcare miraculis, capiti ejus, Chriſto videlicet, non cupiat inſeparabiliter inhærere, ut unus ſpiritus ſit cum eo? Aut quomodo ei obſequi denegavit, qui ſibi obſequentibus dans virtutes, tanta præmia elargitur, ut hæredes quidem Dei, cohæredes Chriſti effecti, gloriæ cœleſtis inſignia feliciter quam obtinent, miraculoſe revelent in terris, & quicquid petierint à Domino, fiat eis? Cum ergo dilecti filii abbas & conventus monaſterii Pontiniacenſis Ciſtercienſis ordinis nobis humiliter ſupplicarint, ut recolendæ memoriæ EDMUNDUM Cantuarienſem archiepiſcopum, quem piis operibus fatentur floruiſſe, & vita, ceteriſque poſt mortem miraculis adeo claruiſſe, quod ad glorioſum ſepulcrum ipſius de diverſis mundi partibus, prona devotione confluat numeroſa populi multitudo, adſcriberemus ſanctorum catalogo, à Chriſti fidelibus devotione debita venerandum; nos attendentes quod ut ſanctus habeatur aliquis apud homines in Eccleſia militante duo requiruntur, virtus morum, & veritas ſignorum: merita videlicet & miracula, ut hæc & illa ſibi invicem conteſtentur; ac volentes in tanto negotio gravitatem debitam, & omnimodam diligentiam adhibere, diſcretioni veſtræ, de qua plenam in Domino fiduciam obtinemus, per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus de virtute morum & veritate ſignorum operibus, videlicet & miraculis, inquiratis ſollicite veritatem; & receptis teſtibus, depoſitiones eorum faciatis conſcribi, & ſub ſigillis veſtris ad nos fideliter tranſmittatis, ut procedamus exinde, prout ſecundum Deum viderimus procedendum. Et ne tam pium & ſanctum negotium alicui dubitationi vel calumniæ valeat ſubjacere, volumus, & circumſpectionem veſtram rogamus, obſecrantes per Patrem & Filium, & Spiritum-ſanctum, & per aſperſionem ſanguinis JESU-CHRISTI, ac ſub periculo animarum veſtrarum, ut in commiſſo vobis negotio, ſecundum datam vobis à Deo gratiam, omnem cautelam & omnem ſollicitudinem apponentes, ita quod nihil de contingentibus omittatur, quatuor aut tres vel duos ad minus in quibus evi-

dentiora miracula per ipſius archiepiſcopi merita fuit Dominus operatus, ad rei certitudinem pleniorem, ad noſtram præſentiam tranſmittatis. Quod ſi non omnes iis exequendis potueritis intereſſe, duo veſtrum ea nihilominus exequantur.

Accepto igitur tali mandato, præfatus archiepiſcopus Armachanus & decanus Pariſienſis, Silvaneſtenſi epiſcopo abſente, & legitime excuſato, ſecundum formam ſibi traditam taliter proceſſerunt. Vocatis omnibus qui fuerant evocandi, per quos virtus morum & veritas ſignorum potuit comprobari, die aſſignata apud Pontiniacum depoſitiones teſtium de veritate dicenda, juramenti religione vallatas, & in ſcriptum redactas, ad ſedem apoſtolicam remiſerunt. Facta eſt etiam inquiſitio in Anglia à venerabilibus patribus Londonienſi & Lincolnienſi epiſcopis, eodem modo completa, & ſimiliter ad curiam deſtinata. Fuerunt etiam & aliqui in quibus & miraculorum virtus & ſanitas corporis apparebat, aſpectui domini Papæ præſentati. Utrorumque igitur inquiſitorum tam de Anglia, quam de Francia inquiſitione recepta à domino papa, habito diligenti tractatu, licet nihil inveniſſet omiſſum, quod diligens inquiſitor facere debuiſſet, tamen quia alias in caſu conſimili, nimis fuerat in hujuſmodi negotio properatum, nec tanta maturitate & deliberatione proceſſum, ſicut in talibus ratio poſtulabat, non repudiatis inquiſitionibus ſic tranſmiſſis, novam & aliam fieri cenſuit & decrevit, ex hac ratione, quod in priori inquiſitione multa miracula probata fuiſſent, ſed non ſingula per multos teſtes; in ſecunda inquiſitione per plures teſtes pauciora miracula probarentur, & quidam è teſtibus cum illis in quibus miracula apparerent, apoſtolico conſpectui ſe præſentarent. Et hæc forma tam in Angliam quam in Franciam eſt tranſmiſſa.

Qualiter Armachanus archiepiſcopus curatus fuit à febre.

Contigit itaque inter hæc præfatum Armachanum archiepiſcopum cum electo Senonenſi, tunc ab ipſo archiepiſcopo auctoritate ſedis apoſtolicæ in archiepiſcopum confirmato, iter agere verſus regem Franciæ, qui dicebatur in oppido, quod *Meret* dicitur, tunc manere. Quibus illuc venientibus, & rege ibi non invento, ambos tam archiepiſcopum quam electum fortiſſima & acutiſſima febri invaſit. Et morbum ipſum malitia temporis adjuvabat. Erat enim æſtus magnus, & intenſior, & atrocior pars Auguſti: oportuit ergo iſtos febricitantes à propoſito itinere recedere, & ad manerium Senonenſis eccleſiæ, quod *Naali* dicitur, declinare. (Nolon.) Ubi eis decumbentibus, vocati ſunt quatuor phyſici, quorum quilibet peritior videbatur. Nam quidam illorum in facultate illa Pariſius rexerant, & alii exercitati in practica & probati. Hi ergo ſimul quadam die acceſſionis intenſiſſimæ ad præfatum archiepiſcopum accedentes, & circumſtantiis omnibus quæ in pulſu & in aliis accidentibus notari ſolent connotatis, tale ſeorſum inter ſe protulere judicium: Dubium adhuc extat quid de iſto archiepiſcopo ſit futurum; ſed ſi contingat ipſum evadere, impoſſibile eſt ſecundum artis noſtræ periciam, niſi pluribus acceſſionibus mediantibus, & morbum ipſum diminuentibus ad ſanitatis priſtinæ gratiam pervenire. Cognita igitur tali deliberatione magiſtrorum, idem archiepiſcopus ad ſe reverſus, ait: Modo neceſſe habeo in me ipſo probare merita B. Patris Edmundi, quæ ex aliorum teſtimonio quanto verius potui ſtudui exarare. Et adjecit: confiſus de ipſius clementia voveo me ſanitate recepta, iterum Pontiniacum, & ad memoriam B. patris Edmundi oblaturum quoddam donum; quod non tantum ex valore ipſius doni, ſed ex gratia ipſius donantis valde diligo & amplector. Dederat enim ei hoc donum in die inſtitutionis ſuæ legatus Angliæ bonæ memoriæ epiſcopus Portuenſis; ſicque ſubjunxit archiepiſcopus antedictus: Ita quidem volo teneri ad votum, ſi ſtatim poſt hanc acceſſionem ita plane curatus fuero, quod nulla ſuccedat acceſſio, nec horripilatio frigoris aut caloris, nec aliquod omnino ſyntoma quod ſolet accidere paventibus talem morbum, quod ſi quid tale occurrerit, & per hujuſmodi remedium ſanatus fuero, naturæ beneficio non imputabo, & ad ſolutionem confiteor me teneri. Quid plura? dixit. & ſtatim acceſſione finita, & ſudore ceſſante, ita omnino illa febris evanuit, quod nullum poſt ſe veſtigium dereliquit, quod quia vere contra naturales rationes verum fuit miraculum, juſtum fuit ut ſæpedictus archiepiſcopus exſolveret votum ſuum. Quod & fecit magnificans Deum in ſe ſancto ſuo, qui eum ad hoc forſitan præſervavit, ut in ſecunda inquiſitione, & aliis ſubſequentibus, & ad idem ſpectantibus eidem ſancto tanto devotius ſubveniret, quanto verius ſe per ipſum cognoſceret liberatum. Secundæ vero inquiſitionis tenor talis eſt.

RESCRIPTUM DOMINI PAPÆ

Super inquiſitione ſecunda.

INNOCENTIUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri archiepiſcopo Armachano, & dilectis filiis abbati S. Mariani Præmonſtratenſis ordinis, & priori fratrum Prædicatorum Autiſſiodori, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Attendentes quod in Eccleſia militante aliquem adſcribi ſanctorum catalogo ad eum tantum pertinet, qui eſt B. Petri ſucceſſor & Vicarius Jesu-Christi. Cognoſcentes etiam quod hoc revera judicium & ſublimius inter cetera judicia judicandum, decet noſtram ac ſedis apoſtolicæ gravitatem, ut ad inquirendam pleniſſime veritatem, ne fucato decipiamur errore, cum maturitate multiplici procedamus, ut quod à nobis fuerit provida de-

Digitized by Google

liberatione ſtatutum, & ratum & ſtabile perſeveret. Volentes igitur in hujuſcemodi examinatione negotii plenam adhibere ſollicitudinem & cautelam, diſcretioni veſtræ, de qua plene confidimus, per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus cum ſanctæ recordationis EDMUNDUS archiepiſcopus Cantuarienſis, cujus corpus apud monaſterium de Pontiniaco Ciſtercienſis ordinis Autiſſiodorenſis diœceſis requieſcit, multis dicatur miraculis refulgere, omiſſa miraculorum multitudine, operum & ſignorum teſtes plurimos ſuper quatuor vel quinque miraculis, quæ credideritis ſalubrius & efficacius negotio expedire hujuſmodi, recipere procuretis, ipſorumque dicta fideliter reſcribentes, ſub teſtimonio ſigillorum veſtrorum per viros idoneos ad ſedem apoſtolicam deſtinetis; ut per inquiſitionem veſtram ſufficienter inſtructi, ad divini nominis gloriam & catholicæ fidei firmamentum ſecurius in ipſo procedere valeamus. Quod ſi non omnes his exequendis potueritis intereſſe: tu, frater archiepiſcope, cum eorum altero nihilominus exequaris.

Hujus igitur mandati tenorem præfatus archiepiſcopus & collegæ ſui exacta diligentia executi, plures teſtes quam antea ſuper ſingulis miraculis licet paucis, ita quod ſuper uno novem teſtes & amplius receperunt. Et facta eſt pari modo inquiſitio in Anglia à venerabili patre RICHARDO epiſcopo Ciceſtrenſi, & à priore de ESSEBY ordinis S. Auguſtini, & à fratre ROBERTO BACUM tunc facultatis theologiæ Oxoniæ regente. Et conſummata eſt utraque inquiſitio in utroque regno, & tanta maturitate decocta, quod ad ſedem apoſtolicam tempore Lugdunenſis concilii eſt tranſmiſſa.

SECUNDA RELATIO DE FRANCIA.

Hujus autem ſecundæ inquiſitionis relatio de forma, debita ſalutatione præmiſſa, talis eſt.

Sanctitatis veſtræ debita devotione receptis litteris ſuper examinandis quatuor aut quinque miraculis, quæ per merita felicis memoriæ EDMUNDI Cantuarienſis archiepiſcopi apud Pontiniacum operari dignatus eſt Dominus, ſicut in partibus illis communiter prædicatur, ea qua potuimus & ſcivimus diligentia & celeritate proceſſimus, proceſſum inquiſitionis ipſius ad pedes ſanctitatis veſtræ cum omni qua poſſumus reverentia tranſmittentes. Porro ea potiſſimum miracula examinare curavimus, quæ juxta tenorem authentici nobis directi, negotio magis videbantur congruere, utpote ſuper quibus pluralitas teſtium habebatur, & facti evidentia veritati per omnia reſpondebat, & fama patriæ teſtibus concordabat, & nobis quodammodo, ne teſtes reciperemus ſuper re adeo notoria & famoſa, clamoſis vocibus aditum intercludens, maxime in illis in quibus naturæ beneficia nihil valebant, uſus à ſe exercitium relegavit, & ſubita curationis inſtantia, divinæ clementiæ præſentiam indicavit. Quod ex ſingulis miraculis diligenter inſpectis ſatis credimus apparere. Verum noſſe dignetur ſerenitatis veſtræ clementia, quod multo majora & magis famoſa dicuntur extare miracula, quæ in prima inquiſitione inveniuntur, etſi per paucos teſtes, tamen videntur legitime comprobata, quam illa videlicet quæ in ſcriptis relegimus & tranſmiſimus, conſignata; ſed vel teſtium raritas, vel locorum diſtantia, ſic etiam *negotii citius maturandi prolixitas, & plerumque mei archiepiſcopi infirmitas corporalis, noſtrum de illis examinandis propoſitum impedivit. Nos igitur beatæ paternitatis veſtræ obedientiæ filii, ea qua poſſumus devotionis inſtantia ſupplicamus, quatenus ſi quid in hoc negotio multorum reputatione, & noſtra tamquam experimentali opinione, omni favore digniſſimo noſtra admiſit vel omiſit infirmitas, auctoritatis veſtræ ſuppleat & fulciat plenitudo, & apoſtolicæ dignitatis perfectio parvitatis noſtræ perficiat imperfectum. Ita ut ſpes dilata diutius, animos fidelium ulterius non affligat, & fervor devotionis multis excitata miraculis tam in populis quam in regnis de cetero non torpeſcat.

Recepta igitur tali ratione, fuit propoſitum coram ſummo pontifice, ac fratribus ejus, necnon & coram Conſtantinopolitano, Antiocheno, & Aquilienſi patriarchis, ac etiam coram ducentis & amplius primatibus, archiepiſcopis & epiſcopis, pluribuſque abbatibus & prælatis non debere ulterius differri tale negotium, omni favore digniſſimum, quin potius oportere in ipſo ſacro concilio poni ſuper candelabrum lumen eccleſiæ glorioſum, ut novus patronus haberetur in cœlis, qui defenderet ſtatum eccleſiæ militantis. Et hoc ratio depoſcebat. Agebatur enim in illo concilio res ardua & magno interceſſore indiga, ut FREDERICUS dives ille & inclytus imperator, & prudentia ſæculi ſupra modum imbutus, habens theſauros abſconditos, & defenſores plurimos & fautores: ille, inquam, tantus ac talis, propter flagitia in ſanctam commiſſa Eccleſiam & in Deum, à regimine deſtitueretur imperii, & à regno Siciliæ & Jeruſalem, quæ regna pariter poſſidebat: & ideo forſitan ex tot & tantis honoribus & divitiis pluſquam oportuit tumeſcebat. In hac ergo cauſa tam ardua & tam ſublimi petebatur non immerito, ut beatus pater EDMUNDUS ſanctorum adſcriberetur catalogo, ut pro his & aliis neceſſitatibus ſanctæ Eccleſiæ novus advocatus fieret & interceſſor in cœlo. Acclamatum eſt igitur à multis epiſcopis fieri ſic debere, & petitum à regibus & principibus per litteras & per ipſorum nuncios, ſic fieri oportere.

Dominus igitur papa multa & multotiens deliberatione habita cum fratribus, quia multa eum urgebant negotia temporis tunc inſtantis, ne unum propter aliud omitteret, & alterum omiſſo altero definiret, ſic providit, ut concilii occupatione durante, dominus JOHANNES ſancti Laurentii in Lucina, frater

Hugo ſanctæ Sabinæ, dominus Guillelmus baſilicæ duodecim apoſtolorum, tres preſbyteri cardinales: item dominus Lincolnienſis, dominus Cameracenſis epiſcopi, & magiſter Vincentius rector juris canonici & gloſſator, ac etiam epiſcopus Hiſpanorum: prætérea frater & magiſter Alexander de Hales, tunc facultatis theologicæ magnus doctor. Hi, inquam, ſeptem ſeptiformi donorum S. Spiritus numero ſapentiores illis ſeptem ſapientibus, qui olim ſeptem ſapientes apud philoſophos ſeu ethnicos habebantur, præfatum utriuſque inquiſitionis negotium aſſumerent, & quaſi perpendiculariter limitarent ſi aliquid ibi diſtortum vel curvum indirectum vel inconcinnum, ſuperfluum aut diminutum, vel quicquid aliud limam correptionis expoſceret in modo inquiſitionis, in dictis teſtium invenirent, & ſic omnia examinata & cribrata Domini papæ & fratrum ſuorum oculis anteferrent. Igitur conſedere duces, ſeptem iſti videlicet, & non ſolum diſquiſitione, ſed diſputatione diligenti habita, in hoc pariter convenerunt; & Domino papæ & fratribus ſuggeſſerunt, quod ſæpe dictum inquiſitionis negotium adeo ad unguem eſſet excoctum, quod exauditione dignum ſecundum eorum judicium judicabant, & id fieri poſtulabant. Tali igitur repreſentatione ac tali reſponſione recepta à talibus & à tantis, quid dicet etiam quiſquis invidus, vel amator, quiſquis æmulus vel calumniator, quiſquis amicus vel tergiverſator? quid, inquam, quid audeat quis dicere contra tantorum teſtimonia & conſilia? an audeat quis mutire? Sed heu! tanta eſt humani proſtitutio intellectus, ut bonum in commune deductum, quod in publico quidem non audent reprehendere, in privato non deſinant impugnare. Habuit enim hoc negotium & mordaciſſimos detractores, & validiſſimos impugnatores. Et hoc totum ille terribilis in conſiliis ſuper filios hominum ad laudem dilecti dilectoris ſui & confeſſoris fieri procuravit: & ipſe à Domino, ut ſic fieret, ut credimus, impetravit; quia non potuere ceſſare malitiæ Pharaonis niſi multis ſignis evidentibus profligari: Sic nec iſti à calumnia ceſſare poterant, à contradictione, donec virtus miraculorum eos compeſceret cum multiplici inquiſitione. Nullus autem hic veritatem materiæ amore, timore, vel odio aliquatenus auſus eſt præterire. Ecce maximus ille princeps rex Angliæ cum tota ſua familia, nec non & Cantuarienſis plus familiaris eccleſia toto conamine ſe objecit. Rex vero Galliarum non fecit ſe obicem, ſed multa devotione negotium devotius procuravit; & ideo forſitan plus profecit.

QUÆ ET QUANTA FUERIT
CONTRADICTIO SINISTRÆ PARTIS.

In curia vero Romana tantum contradictionis & ſiniſtræ interpretationis à majoribus illius curiæ ſenatoribus idem pium negotium beati Edmundi habuit, quod quidquid de miraculis ejus dici vel ſcribi potuit, quaſi deliramenta quædam à non credentibus videbantur. Unde conſternati & conterriti ſunt amici. Æmuli vero, ut videbatur, in ſuis adinventionibus profecerunt. Audivi enim ego, qui licet tenui & rudi ſtylo, tamen veraci, iſta deſcribo, quempiam cardinalium ſic dicentem: Quid agitis? quid laboratis? quid tempus fruſtra conſumitis? Signis veſtris non credimus, nec ea per auctoritatem ſedis apoſtolicæ approbamus; quia receſſerunt ſigna, & linguæ ceſſaverunt, & nihil reſtat niſi reſpectum habere ad opera quæ in futuro examinari oportet. Et dico ego, dicit iſte, niſi quia generalis Eccleſia recepit B. Martini memoriam & legendam, dicerem utique quod numquam B. Martinus tres mortuos ſuſcitaſſet; quia Dominus Jesus-Christus numquam privilegium ſibi ſimile conceſſiſſet, qui in terra poſitus, non niſi tres mortuos legitur ſuſcitaſſe. Audacter audeo dicere quod iſte divinæ & evangelicæ ſententiæ oblivioſus auditor factus fuerat, qua veritas ait: *Qui credit in me, opera quæ ipſe facio & ipſe faciet, & majora horum faciet.* Pulcre autem vindicata eſt in eo talis præſumtio. Nam factus Eccleſiæ Romanæ legatus, Pontiniacum veniens, humiliatus uſquequaque, & ad limina ſancti patris Edmundi in terra proſtratus, errorem ſuum confitens; ſic publice eſt exorſus: *Venient ad te qui detrahebant tibi, & adorabunt veſtigia pedum tuorum.* Et ut plenius ſatisfaceret, de commiſſo, tria altaria in eodem monaſterio ad honorem beati Patris, quibuſdam aliis ſanctis adjunctis devotiſſime dedicavit, & de cetero à contradictione abſtinuit, & prioris facti pœnituit; quod fuit etiam nota dignum. Verumtamen tanta contradictione ingraveſcente, ut puta ab Anglia, & ab ipſa ſede apoſtolica, Dominus papa negotium jam ter quaterve decoctum noluit approbare. Et tunc cœperunt omnes amici & procuratores negotii pene penitus deſperare. Et recte quidem! Nam ſancti noſtri merita atque miracula tranſierant per ignem & aquam, nec poterant adhuc in refrigerium introduci. Et fuerant equidem in fornace probata velut aurum, & fornax probationis ad hoc fuerat ſepties jam ſuccenſa, & nondum ad purum, ut dicebatur, ſcoria ejus fuerat eliquata. Nihil ergo reſtare videbatur, niſi totum poſt tergum projicere, totum quod factum fuerat cancellare, ſollicitudinem adhibitam abrogare, impenſas factas deperdere & præ confuſione & animi indignatione, omnia ſcripta ad hoc ſpectantia ſub pedibus conculcare. Dicebatur enim quod adhuc reinquiri deberet de teſtibus & ægrotis; & quod non ſimul adducti fuerant hi qui curationes morborum acceperant, & qui veram curationem probare volebant: videbatur ergo quod non ageretur ad aliud, niſi negotium pie cœptum à proſecutione penitus relegandum, deſperationis tædio relinquendum.

Fateor ego, qui præſens fui, quod unus eram de fere deſperantibus, & omnes amici alii ſicut ego, & forte etiam plus quam ego. Sed quid reſtat, dum abeſt humanum conſilium, niſi adſit divinum? Prope eſt enim Dominus omnibus invocantibus ſe, vere adfuit, qui tam pium negotium periclitare firmiter non permiſit. Excitavit enim vocem clamantis in deſerto. Quæ fuerit illa vox clamantis, manifeſtum eſt, teſte ipſo qui ait: *Ego vox clamantis in deſerto*: Johannes præcurſor Domini hic fuit, cujus æquivocus JOHANNES idem nomine, alius in perſona. In ſancto ſuo non ſolum viam Domino paravit, ſed omnes vias ad idem negotium tendentes, & ſanctum Domini requirentes, jam fere deſtructas & abolitas magnanimiter reparavit. Nam magnanimus ille JOHANNES, qui dicitur ſancti Laurentii in Lucina presbyter cardinalis, viſo quod omnes zelatores negotii contabeſcerent, [illegible] in deſperationis foveam incidiſſent, quia magnus ille abbas (a) Clarevallenſis beati patris EDMUNDI quondam conſocius, ſecretarius & ſcholaris, & magnarum virtutum ejus teſtis veridicus & coadjutor ipſius negotii indefeſſus, etiam tunc defecit, & ait: Sunt apud nos tria ſanctorum corpora multis miraculis coruſcantia, qui adſcribi ſanctorum catalogo meruerunt; ſed viſa difficultate quæ incumbit negotio tam præclaro tamque perlucidè ſæpius jam probato, petitionem noſtram quamcumque favorabilem proponere non audemus, & ſuademus in caſu conſimili alios abſtinere. Eadem conſideratione ducti abbas & conventus Longipontis de fratre (b) JOHANNE canonizando, ſicut probata miracula perſuadebant, cauſam ipſam reſumere formidabant. His, inquam, viſis, præfatus frater JOHANNES manus diſſolutas confortavit, genua debilia roboravit, & accerſito illo ſolo ac fido Achate, cui totum pondus negotii incumbebat, illo, inquam, ſecretario beati patris EDMUNDI, cujus in principio fecimus mentionem: ſic ait ad illum: Noli timere, eſto conſtans, & perfice quod feciſti. Vade quocumque voluerit domnus papa, & Dominus erit tecum ad quæcumque perrexeris, & ego tibi omnia neceſſaria miniſtrabo; nec deſiſtemus tu & ego, donec noſtrum pium propoſitum ſortiatur effectum.

Ex triſti igitur lætior factus, his auditis fideliſſimus ille negotii perſecutor ſpem reſumpſit, iter arripuit, munitus iterum apoſtolicis præſidiis, Gallias pertranſivit, Angliam reintravit, & voti ſui compos, teſtes & teſtificata, & materiam ut in qua teſtimonia apparebant, utpote ipſos curato, ſecum adduxit, & munitus per omnia tam de Anglia quam de Francia lætus ſe conſpectui apoſtolico præſentavit. Tunc igitur conticuere omnes, intentique ora tenebant. Quis quid diceret contra iſta? Sed obmutuere omnes, patentes latratibus * theonino dente depoſito, auſcultantes quid de his omnibus ſummus pontifex judicaret. Sed nondum ſtatim finis.

f. * leonino.

Audi ergo quicumque dubius, qui non vis credere, niſi rem ipſam liceat contrectare. Sicque factum eſt. Nam perſonæ illæ ad curiam adductæ, in quibus curationum * genera excellentior apparebat, ad domos quorumdam cardinalium ſunt vocatæ, & diligenter loca curationum inſpecta, & quo genere morbi laboraverint, & an arte medicinali, abſque attributione miraculi potuerint reſtitui priſtinæ ſanitati, & de duratione temporis ac perſonarum notitia: totum, inquam, purgatiſſima deliberatione & examinatione totum finaliter pertractatur.

* f. gratiæ.

DE LEPROSA.

Demum autem ad oculos ſummi pontificis ſunt adductæ, ibique ſtrictiſſima examinatio eſt completa. Nam ut de quadam perſona antea leproſa fieret plena fides, jubetur veſtis ſcindi in pectore, ut manifeſte probaretur, utrum curationis gratia quæ apparebat in facie illius, colori qui erat in pectore reſponderet, ne facies ſophiſticata nativum colorem mentiretur, [illegible] alius color in pectore haberetur. Sed abſque fuco fallaciæ idem color, id eſt bonus apparuit hinc & inde, ſic & de aliis eſt compertum. Fiebat etiam in voce probatio; ſolebat enim raucedo ineſſe leproſis, ſed hic claræ vocis organum coram domino papa probatum. Corpus intus ex facie probavit eſſe purgatum.

CELEBRATIO CANONIZATIONIS.

Omnibus igitur rite probatis, ſtatuta eſt dies ſolemnis in qua ſtatui oporteret quid ſancta mater eccleſia de diſpenſatore Domini ſentire deberet. Adeſt dies illa ſolemnis habens titulum magni gaudii præſcium & præſagum. Intitulatur enim dominica: *Gaudete in Domino ſemper, iterum dico gaudete.* Primum *Gaudete* ad triumphantem refertur eccleſiam, ubi eſt gaudium ſine fine: *Semper* enim præſens tempus ſignificat, excludens præteritum & futurum. Secundum vero *Gaudete* ad militantem ſpectat eccleſiam; in qua non eſt ſemper gaudium, ſed aliquoties intermiſſum: & ideo hic petitiones noſtræ noteſcere debent ante Deum, ut de non ſemper gaudio ad ſemper gaudium transferamur. Quaſi ergo non ſine præſagio dicat eccleſia: *Gaudete in Domino ſemper*, vos qui in cœleſti hierarchia civem noſtrum beatum EDMUNDUM inſeparabiliter adſcriptum habetis. Et vos iterum dico gaudere debere, qui eumdem domeſticum Dei [illegible] amicum anxie expectaſtis in cœleſti curia in proximo adſcribendum, [illegible] ſic erit conformitas ſancto-

(a) Stephanus abbas XIX. poſtea depoſitus ob erectum Pariſiis collegium S. Bernardi.

(b) [illegible] eſt Johannes de Monte-mirabili generis nobilitate & vitæ ſanctitate illuſtris, cujus vita mſ. habetur [illegible] monaſterio Longi-pontis.

rum omnium in ſuperna patria jubilantium, & in hac peregrinatione Deum laudantium, communiterque dicentium, *Gaudete in Domino ſemper*, quia petitiones eccleſiæ pro concive ſuo canonizando innotuerunt, non ſolum coram ſummo pontifice: ſed etiam quod multo pluris eſt & totius operis conſummatio ante Deum. Ad hunc igitur diem tam celebrem, tamque ſolemnem vocati ſunt archiepiſcopi, epiſcopi, ceterique prælati, non ſolum qui præſentes in curia adfuere, ſed etiam qui advocati de finitimis partibus advenere, & merito tunc advenere; quia tunc tempus putationis advenit. Tempus, inquam, iſtud quo putandus & inſerendus erat ramus viridantis olivæ in arborem ligni vitæ. Sed non ſolum tempus putationis, ſed etiam, ut de ſimplici ad compoſitum tranſeamus, tempus amputationis advenit, quo videlicet omnis dubietas, omnis ſuſpicio vel ſuſpicatio ac ſiniſtra interpretatio de meritis ſanctiſſimi viri fuerat amputanda. Quaſi in perſona ejus quis diceret: *Amputa opprobrium meum, quia ſuſpicatus ſum.* Plures enim plura ſuſpicati ſunt, quod totum in tempore illo debuit amputari.

Procedente ergo in medio ſummo pontifice, ſtipato cardinalium, archiepiſcoporum, epiſcoporum, aliorumque fidelium multo agmine, ventum eſt ad eccleſiam beati Johannis-Baptiſtæ, quæ prima ſedes eſt Galliarum & metropolis Lugdunenſis. Facta oratione ibidem, & luminibus copioſiſſime peraccenſis, & collocato Summo Pontifice in ſublimi, & diſpoſitis aliis Chriſti fidelibus hinc & inde, indicto ſilentio, quod in tanta multitudine poterat vix indici, & indictum minime obtineri, frater Hugo ſanctæ Sabinæ preſbyter cardinalis vices notarii, ſeu archidiaconi Romanæ eccleſiæ agens, adorſus eſt populum, incipiens per ordinem recitare quantis virtutibus, quantiſve miraculorum ſignis inſignibus, beatus Edmundus Chriſti confeſſor in vita floruit, & poſt mortem, quantis probationibus quantiſve teſtibus omni exceptione majoribus ſanctitatis ejus merita & miraculorum inſignia, ſicut aurum in fornace probata, abſque ullius dubietatis ſcrupulo per omnes cardinales, archiepiſcopos, & epiſcopos fuerunt approbata. Nam præcedente die ſabbati dominus papa, accerſitis archiepiſcopis coram cardinalibus, ex rubricis antea confectis, quæſtiones eliciens, de ſingulis miraculis unumquemque ſingulariter requiſivit: quorum quilibet requiſitus, nihil aliud quam quod veritatis amica ſimplicitas requirebat, potuit reſpondere, quod videlicet adeo bene probata fuere miracula, quæ coram fuere poſita & expoſita, quod ſi quis ea inficiari auderet, ſenſu & pœna procul dubio indigeret. Quin immo ſanctorum patrum merita antiquorum, ſi ita fuiſſent examinatione ſeu purgatione decocta, vix eorum quiſpiam ad canonizationis apicem perveniſſet, & ideo in eodem ſabbato præcedenti, auditis voluntatibus & conſiliis ſingulorum, qui ſuadebant negotium amplius non differri, ne ex dilatione militanti eccleſiæ prejudicium pararetur, habitum eſt conſilium in communi, ut in craſtino, videlicet ipſa die dominica *Gaudete in Domino ſemper*, gaudium & exultatio, jubilus & gratiarum actio, ab univerſo cœtu fidelium ibidem collecto in unum, Deo Patri & Unigenito ejus cum ſancto Flamine, qui talem patronum eccleſiæ in cœleſti curia collocavit, cum omni reverentia, & dignis laudibus ſolveretur. His igitur & aliis à præfato cardinali preſbytero prælibatis, dominus papa ſubjunxit & dixit: Et quia talis inventus eſt ſervus fidelis & prudens, ſuper familiam ſuam Domini conſtitutus, nos ipſum beatum patrem Edmundum autoritate Dei Patris omnipotentis, & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſanctorum catalogo decrevimus adſcribendum.

Prolata igitur ac definita ſententia, Dei nutu; quid aliud reſtabat, niſi laudes Deo perſtrepere, hymnum angelicum *Te Deum laudamus* in altiſſimis & præacutiſſimis vocibus declamare, & iterum atque iterum *Te Deum laudamus* fletu cum cantu & gaudio interpoſito cum alacritate devotiſſima perſonare. Erat ibi congaudentium atque flentium, lætantium & jubilantium, conſonantium & diſſonantium, concors diſcordia & diſcors concordia, vocum alternatio atque permixtio propter fidelium multitudinem multiformem. Nam alii tono, alii ſemitono, alii diapente, alii per diatapſalon, alii vero uſque ad diapaſon voces Salvatoris laudantium clementiam extollebant, & totum erat conſonum & conforme, quia ad unum fiebat relatio, qui eſt principium & finis finiens, cujus unitas & indiviſibilitas non patitur ſectionem. Poſtquam igitur iſte jubilus, talis exultatio; & hujuſmodi tripudium conquievit, ſecutum eſt iſtud ſolemne officium *Gaudete in Domino ſemper*, quod dominus papa incœpit pariter & perfecit, cui omnes applaudebant una voce ingeminantes pariter & dicentes, *Gaudete in Domino ſemper.* Completo igitur officio diei tam ſolemni, benedictione accepta, nec non & indulgentia quæ tunc temporis ſolito major erat, & unoquoque fidelium ad propria cum gaudio remeante, factus eſt dies ſolemnis in condenſis uſque ad cornu altaris, non quod dies illa quot annis in memoriam beati pontificis celebretur, ſed quod ab illo die celebritatis ſumſit initium quidquid de ejus celebri memoria eſt ſecutum. Gaudete igitur omnes fideles in Domino, & multimodas gratiarum actiones noſtro exſolvite Redemtori, qui dies noſtros licet multa cæcitate obductos, non tamen tanta obtexit caligine, quin aliquod jubar ſole ſplendidius ad axem tranſmitteret triumphantis eccleſiæ, ubi immobilitate perpetua & vere vero figitur & ineſſe, & quamvis ſanctorum omnium lætantium gaudium ſit commune, tamen ex peculiari gratia, quibus major gaudendi acceſſit materia, ita videlicet ut ſicut ſpecies ſub genere continetur, ita omnia ſpecialia

cialia & particularia gaudia ad totum & univerſale gaudium totius generalis eccleſiæ referantur.

Gaudet enim Anglicana eccleſia de puero annunciato cœlitus, genito & nutrito. Gaudet Oxonia atque Pariſius de tanto juvene liberalibus artibus imbuto. Gaudet Sarreſburienſis eccleſia de homine tam perfecte in virum formato, quaſi theſauro cœleſti cuſtodiæ ejus in officio theſaurariæ deputato. Gaudet nimirum & exultat nobilis illa Cantuarienſis eccleſia tanti primatis & archipræſulis inſigni titulo decorata, nec de corporis ejus abſencia querelandi ſumat materiam, unde honoris augmentum & famæ amplioris & gratiæ apud Deum & homines accepiſſe dignoſcitur amplius incrementum. Quod familiari docetur exemplo. Nam ſolem ab oriente ad partes occiduas ſingulis diebus naturaliter videmus progredi, nec miramur: ſed ciclum ſolis ab occidente in noſtro & hemiſphærio ad plagam ferri inuſitatum atque mirabile judicamus. Sic certo ſanctus noſter, lux mundi, teſte evangelio, ſoli non immerito comparandus, ſi orbis occidui partes Britannicas corporis ſui & miraculorum præſentia ſolummodo illuſtraſſet, bene quidem & naturaliter oportere id fieri diceretur; ſed ecce miraculum & digne miraculo comparandum, quod poſtquam jubare ſolis hujus tota Anglia miraculis atque virtutibus, auctoritatibus & doctrinis fuerat perluſtrata, tunc quaſi decem lineis ſol regreſſus, ut radios ſuos plus late diffunderet, in partes Galliæ ſe diffudit, & prædeceſſorum ſuorum ſecutus veſtigia, in Pontiniacenſi monaſterio ſito inter Franciam & Burgundiam primitus requievit, & poſtmodum in Domino obdormivit. Signum igitur naturale regi Ezechiæ pollicitum, in noſtro ſole myſtico myſterialiter eſt completum. Si enim juſti ſicut ſol, ſcriptura teſte, fulgebunt, & ſol iſte regreſſus ab Anglia quaſi lux verticalis vergens ad ortum in præfato monaſterio requievit, unde per miraculorum radioſam claritatem lumen ſpargeret uſquequaque: nonne tibi videtur ſimilitudinarie ac myſtice ſol iſte ſpiritualis ad ortum decem lineis proceſſiſſe, cum recte conferentibus ab Anglia uſque Pontiniacum decem moderatæ numerentur eſſe dietæ. Poſitis ergo lineis pro dietis, quid in hac comparatione incomparabile aut inconcinnum videbis? Sed hoc ſolum in comparatione abundat, quod iſtud felix monaſterium de tanti patris præſentia plus exultat, & miraculorum gratia plus redundat. Gaudet igitur ſuperlativo gaudio de patrono domeſtico, gaudet de beati Thomæ martyris ſpiritu prophetico jam impleto, quo eidem loco prædixerat talem ſucceſſorem & præſulem affuturum, & pro impenſis utrique exuli pietatis operibus largiſſime reſponſurum. Attamen à tanto gaudio Soyacum non credamus excludendum, ubi pater beatus mortem ſubiit temporalem, & vitam accipere meruit æternalem. Sicut enim iniqui, teſte Job, in puncto ad inferna deſcendunt, ſic juſtorum animæ in ictu oculi ad polorum aſtra conſcendunt. Sed & Pruvinum hujus alacritatis & gaudii merito habebit participium, quæ per partem corporis ſacri quaſi totum meruit habere patronum, quod per ſepulcrum ejus quod ibi eſt ſimiliter glorioſum, & per frequentata ibidem miracula, non poterit non eſſe famoſum. Hæc igitur omnia particularia gaudia in unum congeſta, quoddam univerſale conſtituunt, unde ſancta mater univerſalis eccleſia totius exultationis & gaudii digniſſima, ac probatiſſima ſuſcipiat incrementa, & catholicæ fidei contra jacula iniquorum fortiſſima argumenta. Qui igitur hujus gaudii materiam amplius voluerit dilatare, poterit per inſignem epiſtolam ſummi pontificis ſuper præfata canonizatione editam, multo amplius ampliare. Cujus epiſtolæ tenor talis.

INCIPIT EPISTOLA

INNOCENTII PAPÆ IV.

DE CANONIZATIONE

BEATI EDMUNDI

ARCHIEPISCOPI ET CONFESSORIS.

INNOCENTIUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiſcopis, & epiſcopis & dilectis filiis abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis, præpoſitis, archipreſbyteris, officialibus, & aliis eccleſiarum prælatis, ad quos litteræ iſtæ pervenerint, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Novum matris eccleſiæ gaudium novi ſui celebritate jucunde læti referimus. Grande à cœleſti collegio de collegæ novi conſortio agi feſtum exultanti animo nunciamus. Gaudet quidem eccleſia, ſe talem ac tantum produxiſſe filium, qui alios & ſacræ converſationis exemplo dirigat, & percepto jam beatitudinis præmio firmam ſpem eis tribuat de ſalute. Lætatur nimirum ſe tam clara ſobole illuſtratam, quæ digno ab omnibus attollenda præconio & devota veneratione colenda manifeſte declaret ad hæreditatis æternæ participium admittendos, qui eccleſiam ipſam matrem fide ac opere profitentur, & nullos in ſupernam poſſe gloriam, niſi per eam tamquam regni cœlorum clavigeram, introire. Gaudet cœleſtis patria nobilis habitatoris adventu, expertumque colonum fidei ſuis incolis noviter adunari. Exultant cives cœleſtes de celebris aggregatione concivis, de condigno cœli conſorte ſuper ipſis adhibito pſallunt ſancti. Exurgite igitur & vos fidei zelatores, & una cum Eccleſia matre veſtra lætemini de magnificentia & exaltatione confratris. Aſſuite gaudio & ſpem tutam aſſumite de coindigena terrenorum facto com-

patriota cœleſtium. Exultate ingenti lætitia, quod novellus vobis apud Deum patronus accrevit, quod adeſt coram ipſo pro ſalute veſtra placidus interceſſor. En ſiquidem beatus Edmundus archiepiſcopus Cantuarienſis ſalubriter penſans ad factorem ſuum facturam affectu dirigi naturali, naturamque collapſam reparatorem debere recognoſcere proprium, creatorem & redemtorem ſuum affectuoſe ac ſtudioſe quæſivit. Rectæ namque intentionis lumen bajulans, ad ipſum perfectorem operum proceſſit greſſibus, ſalutis ſemitam aliis & ſplendore vitæ ac doctrinæ claritate demonſtrans. Unde horum trium intentionis puræ, perfecti operis, & recti ſermonis dulci concordia velut delectabili pſallens tripudio, tribus hoſtibus, carne, mundo, dæmone, virtute perſeverentiæ ſuperatis, digne meruit veræ fidei, ſecuræ ſpei, & fervidæ caritatis ternario inſignitus ſummæ Trinitatis arce, trino electorum, virginum ſcilicet, continentium & conjugatorum ordini præparata palma victoriæ honorari. Etenim ut de ſuis actibus aliquid referamus, licet ipſius vita, quo plenius exponitur, eo relatoris guſtui plus dulceſcat, magiſque delectet animos auditorum. Ab annis teneris Dei Filium tenere diligens, eum poſtmodum tenere corde non deſiit: quia ipſum tenellæ mentis tabulæ ſtylo rectæ conſiderationis inſcripſit. Quin immo quanto majori profecit ætate, tanto pleniori cognitione in amorem ejus exarſit. Et ne fervor ſpiritus ſociæ carnis extingueretur ardore, ſed mortificatione potius accenderetur ipſius, aſſidui eam aſperitate cilicii edomans, ejus libitum arctæ abſtinentiæ nexibus alligavit, ut non ſuo ducta voto, ſed ſpiritus voluntate, ad licita tuta pergeret, & provide ab illicitis declinaret. Nam diſtrictis corpus maceravit jejuniis, antiquorum obſervantiæ novorum auſteritatem (quæ ſibimet ipſe idem indixerat) ſuperaddens, dum delicioſorum ciborum oblectatione deſpecta, refectione contentus humilium, communium jejuniorum temporibus à permiſſis etiam elegit jejunare cibariis, & certis inſuper in hebdomada diebus amplius abſtinere. Somni quoque prolixitatem odiens, diuturnis vacabat vigiliis, & excuſſo corpore, orationi ſedulo inſiſtebat. Cubilis enim ſpreta mollitie, ne requie delicata lenteſceret, illam membris indulgebat jacendo quietem, ut brevi ſopore refectus protinus ſurgeret, ſeque genuflexionibus & orationibus diutius deputaret. Ab initio autem viarum ſuarum ſic munde uſque in finem incedere ſtuduit, quod mundi vitato lubrico, in lutum non diffluens voluptatis, munditiæ nitore præfulſit. Quid amplius? contrivit fragile carnis vaſculum, ut in eo theſaurum animæ ſibi creditum cautius conſervaret. Doctor vero præclarus ac prædicator eximius, & auditorum mentibus ſcientiæ lumen infudit, & pectoribus fidelium avulſis vitiorum tribulis, ſemina virtutum injecit. Humilitate quippe ſublimis, manſuetudine placidus, patientia fortis, benignitate affabilis, pietate condolens, miſericordia (a) ignoſcens, & multiplici eleemoſynarum irriguo in (b) ſubventionem affluens egenorum: & ut geſtorum ſuorum multitudinem ſuccincta relatione texamus, ſic Jesum firma credulitate cognovit, & agnitum ſincero corde dilexit, ac dilectum totis votis ambivit, quod mundo & eis quæ in mundo ſunt penitus vilipenſis, ad cœleſtia cunctis ſtudiis inhiavit: ſatagens ſe ſuo nomini actibus coaptare, ſicut vocabatur Edmundus, ſic ſe vel à criminum labe mundum, vel è mundo abductum ſeu extra mundi amplexus poſitum operum teſtificatione probaret; unde tamquam ſpiritualis omnino & mundus à carnis contagiis, in extremis agens, & Corpus Chriſti ſibi delatum reverenter adorans, hæc verba omni attentione notanda mira protuliſſe compunctione aperte monſtratur: Tu es in quem credidi, quem prædicavi, quem docui, & tu teſtis es mihi, quia nihil aliud niſi te Domine in terra quæſivi, ſicut tu ſcis quod nihil volo niſi quod tu vis, fiat voluntas tua. Verum cum vivens Dei Eccleſiam præclaris illuminaſſet meritis, mortuus ſuæ ſibi claritatis radios non ſubtraxit, ſed cum functus hac vita verius viveret, quam vixiſſet, eam poſtmodum illuſtravit fulgore luminis plenioris. Non enim voluit Dominus ſanctitatem mundo ſupprimi tanti viri, quin ſicut pluralitate innotuerat meritorum, ſic miraculorum diverſitate pateret: ut qui tota ipſum devotione coluerat, jam ſecum regnans venerabiliter coleretur. Nam cæcis lumen reſtituit, & quod eſt glorioſius, de cujuſdam oculis innatæ cæcitatis tenebras infuſi viſus perſpicuitate fugavit. Alii cujus linguam natura diutina taciturnitate ligaverat, liberam loquendi tribuit ſoluto ſilentio facultatem. Leproſam quamdam ſquamis lepræ mox decidentibus ſubita & mirabili abſterſione mundavit. Tremula paralytici membra firmavit conſolidatione nervorum, contractus artuum extenſione ſubvenit. Tumentem (c) hydropiſi corporis extenuatione curavit. Et quamdam ſenilis ætatis veteri gibbo imis inflexam reſtituit, erecta ſurſum ejus facie, ſanitati. His & quam pluribus aliis coruſcavit miraculis manifeſtis, quorum ſeriem non duximus præſentibus inſerendam. (d) Convaleſcit ex iſtis fides catholica, Judæorum pertinacia erubeſcit, confunditur hæreticorum fallacia, & obſtupeſcit ignoran-

(a) al. innocens. (b) al. ſubvectionem.
(c) al. hydropiſim.
(d) *Apud Matthæum Paris additur.* Nam triginta & amplius mortuorum ſuſcitator magnificus fuiſſe dignoſcitur apud Pontiniacum, præter alibi mortuos & morti expoſitos, vel potius ab ipſa morte ad vitam & plenam ſoſpitatem revocavit. Nec credimus eſſe ſanctum in tota cœleſti curia, cujus miracula & virtutes manifeſtas, ſola obloquentium invidia ſubducit [illegible] denigrare.

tia paganorum. Cantet itaque Cantuarienſis A eccleſia laudis divinæ canticum, quod inter alias modernis temporibus venerabilibus eſt decorata patronis, unius quidem rubricata martyrio, & confeſſione alterius candidata. Exultet pleno gaudio fertilis Cantuaria, quod ab eccleſiæ ſuæ area tam purum granum tranſmiſit ad horrea ſummi regis. Lætetur & Pontiniacenſe monaſterium, quod talium & tantorum patrum meruit honorari præſentia, dum unus diu ibi degens, illud ſuæ vitæ nobilitavit moribus; & alter illud accedens, ipſum reddita cœlo anima, ſui corporis theſauro ditavit, ut quaſi adimpleretur quod ipſe B glorioſus martyr, THOMAS videlicet, poſt longam moram, quam exilii ſui tempore in eodem (a) contraxerat monaſterio; cum ipſius monachis de multa honorificentia caritative ſibi ab eis exhibita, reſpondere juxta voti ſui plenitudinem non valeret, dixiſſe aſſeritur, quod eſſet ſibi ſucceſſurus, qui dignam ipſis retributionem rependeret pro eodem. Porro quia quos omnipotens Dominus C perpetua corona gloriæ in cœlo magnificat, ſummæ devotionis ſtudio ab hominibus in terris convenit venerari; & quo ſolemnius fideles ſanctorum colunt memoriam, eo dignius ipſorum patrocinium promerentur, Nos de ſanctitate vitæ ac miraculorum ejuſdem ſancti EDMUNDI curioſæ inquiſitionis ſolemnitate ac diſtricti examinis diſcuſſione præmiſſis, plenariam certitudinem obtinentes, ipſum de communi fratrum noſtrorum & prælatorum omnium tunc apud ſedem apoſtolicam exiſtentium conſilio & aſſenſu, in Dominica de A adventu qua cantatur *Gaudete in Domino ſemper*, ſanctorum catalogo adſcribendum duximus, vel jam adſcriptum potius nuntiandum. Ideoque univerſitatem veſtram monemus & hortamur attente, per apoſtolica vobis ſcripta præcipiendo mandantes; quatenus ſexto decimo calendas decembris, cum tunc felix ipſius anima de carnis liberata carcere ad aſtra conſcendens ad aulam cœleſtem adivetit, paradiſi deliciis fruitura, feſtum ejus devote ac ſolemniter celebretis. Et vos fratres archiepiſcopi faciatis per veſtras civitates & diœceſes à Chriſti fidelibus veneratione congrua B celebrari; ut pio ejus interventu, & hic ab imminentibus poſſitis periculis erui, & in futuro ſalutis præmium conſequi ſempiternæ. Ceterum ut ad venerabile ipſius ſepulcrum frequentius & copioſius Chriſtiani populi confluat multitudo, ac celebrius ejuſdem ſancti agatur ſolemnitas, omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui cum reverentia illuc in eodem feſto annuatim acceſſerint, ipſius ſuffra- C gia petituri, de omnipotentis Dei miſericordia & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus auctoritate confiſi, unum annum & quadraginta dies; accedentibus vero annis ſingulis ad prædictum ſepulcrum infra ejuſdem feſti octavas quadraginta dies de injuncta ſibi pœnitentia miſericorditer relaxamus. Datum Lugduni (b) III. calendas Martii, Pontificatus noſtri anno V.

EXPLICIT PRIMA PARS.

(a) al. continuavit.

(b) Apud Matthæum Paris III. idus Januarii.

Digitized by Google

INCIPIT PROLOGUS
PARTIS SECUNDÆ,
QUÆ EST DE TRANSLATIONE.

ORDO depoſcit, ut ſtylus materiæ ad A tranſlationis ejus ſecundam particulam transferatur. Cujus narrationis ſeriem ita acurtare decrevimus, ut nihil de veritate hiſtoriæ tranſlationis ipſius inveniatur omiſſum, & brevitas ſaltem auditoribus non intercipiat intellectum, ſicut ſequens narratio ſimplicitate ſimpliciter edocebit.

INCIPIT HISTORIA
TRANSLATIONIS B. EDMUNDI.

B

SImilem fecit Dominus ſanctum ſuum gloriæ ſanctorum, quem elegerat ex omni carne, ſicut in ſuperioribus multipliciter eſt monſtratum. Et recte ſimilem fecit illum, quia ſimilitudo ad plures extenditur & ad plura. Attenditur enim in vultu, in habitu, in diſciplina, in moribus, vel in vita, & aliis modis non per omnia proſequendis. Ex quo igitur Dominus ſimilem fecit ſanctum ſuum gloriæ ſanctorum, & maxime quando ſanctorum catalogo eſt adſcriptus, oportet ut ſimilitudinem ipſum aliquatenus proſequamur.

Dictum eſt autem quod ſimilitudo attenditur in ſpecie facierum, ſicut de ſanctis animalibus legitur: *Similitudo vultus eorum una facies uni, & eadem facies alteri.* Et quis dubitet C quin pater noſter nunc civis ſanctorum, qui ſemper verſus à Jerico faciem habuit euntis in Hieruſalem, nunc etiam facietenus ſimilis ſit gloriæ ſanctorum, qui Deum jugiter facie ad faciem contemplantur. Quod ſi ſimilitudo ad habitum referatur, quæ etiam ſimilitudo in capite noſtro attenditur, quod eſt Chriſtus, vera eſt adaptatio & veraciter adaptanda. Nam ſi is qui pro nobis habitu inventus eſt ut homo, ſanctum ſuum ſimilem habere voluit gloriæ ſanctorum in pace quieſcentium, quis audeat & debeat contraire, quandoquidem habituri ſunt ſancti reformationem corporis infirmitatis hujus configuratam corpori claritatis ejus? Cui ſicut conſepulti ſumus in morte, ita cum illo conreſurgemus in gloria. Et hæc eſt præcipua ſanctorum gloria ad ſui creatoris habitum converſiva. Quod etiam in diſciplina ſimilitudo attendatur, auctoritate Iſaïæ prophetæ apertiſſime demonſtratur, qui ſic ait; A *Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum cujus livore ſanati ſumus.* In quo igitur diſciplina hujuſmodi magis evidenter apparuit; ejus, inquam, qui diſciplinatus eſt propter peccata noſtra, & attritus propter ſcelera noſtra, quam in illo qui ſtigmata Domini noſtri JESU-CHRISTI jugiter in corpore ſuo pro nominis ejus honore portavit? Et hæc diſciplina non defuit ei diebus & maxime noctibus, ſicut in ejus vita plenius edocetur. Quod vero in moribus aut in vita conſimilis & conformis fuit gloriæ ſanctorum facile perdocetur, cum ejus converſatio, quamvis detineretur in terris, tamen cum apoſtolo ſurſum erectis cordibus ſuſtolleretur B in cœlis, ut vere poſſet dicere cum Apoſtolo & proferre: Infelix ego homo, cur detineor in corpore mortis hujus, cujus converſatio eſt in cœlis? Quidquid enim in ſanctorum moribus [illegible] in vita reperitur, totum quaſi à fonte, deſurſum derivatur à patria, ſicut quidam ſanctorum ait: In via diſcamus quid in patria agere debeamus. Mores & vitam ſanctus pater noſter cælibem habuit in hac vita. Quod hic quodammodo exiliter prægustavit, ibi pleno hauſtu de voluptatis torrente potavit, & ſic gloriæ ſanctorum ſimilem illum fecit; ſed hoc non niſi tranſlatione ipſius in eccleſia militante perfecit. Unde videre jam reſtat quomodo ejus tranſlatio multo mirabilius, quam ipſius canonizatio eſt completa. In talibus enim ordo attenditur, [illegible] hæc eſt virtus ordinis, ut quid prius, quid poſterius, quod principium, quodve medium, & quis finis per ordinem attendatur; ne primum medio, medium ne diſcrepet imo. Nota ergo hunc ordinem [illegible] ordinis convenientiam, & invenies quod totum præter ſolitum ordinem in caſu propoſito eſt proceſſum. Verum [illegible] gratia, ſubjiciatur exemplum, cum quis D ſanctorum mortalitatis lege ſoluta de hoc exilio migravit ad patriam, etſi probatæ vitæ fuerit & converſationis eximiæ, tamen niſi cœperit miraculis coruſcare, ejus quidem memoria, ut ſperatur, in benedictione eſt, ſed de ejus canonizatione non agitur, ſed unus de fidelium defunctorum numero deputatur, & fiunt pro eo ſuffragia quæ ſolent pro fidelibus defunctis generaliter vel particulariter exhiberi. Verum ſi miracula poſt mortem vel ante mortem exhibita ſanctæ converſationis & vitæ pro-

babilis meritum conteſtentur; tunc recte ad hoc agitur ut ſanctorum numero ſeu catalogo aggregetur. Et hoc facto, dies natalis ejus libro calendarum inſcribitur, quando dies ejus natalitius celebretur. Et recte dies natalis dicitur, quia æterna nativitate naſcuntur in cœlo qui morte temporali, quam habebant in deſiderio, ſicut vitam in patientia, depoſitum carnis reliquerunt in ſæculo. Quando igitur alicujus talis ſancti celebritas per aliquorum temporum curricula perlucide inolevit, & omnis eſt amputata dubietas, tunc demum, ut eo amplius ab hominibus revereatur de ejus tranſlatione ſic agitur, ut de loco ſepulcri ad eminentem ſublimem locum aliquem honorabiliter transferatur, conſiderata quadam comparatione probabili, ut ſicut de imo ſepulcri ponitur in ſublimi, ſic de profundo hujus mundi tranſlatus intelligatur & tranſvectus in culmine ſummi cœli. Et ſic ſemper dies feſtus cujuſcumque natalis recto ordine præcedere debet diem tranſlationis: nec oportet de hoc exempla ponere, quoniam inopes nos faceret copia exemplorum. Unum tamen paratur domeſticum, quod omiſſis omnibus aliis ſufficiat ad exemplum.

Ecce glorioſus martyr & pontifex Thomas, conſummato martyrio, multis annorum curriculis diem natalis ſui quem decuit habuit glorioſum, antequam de tranſlatione ejus longe poſtmodum ſubſecuta, aliqua vel exilis mentio haberetur. Multo autem tempore poſt evoluto, facta eſt ſolemnis ejus tranſlatio, honore ipſius honorabiliter geminato. In noſtro autem patrono, cujus merita proſequimur, ordo iſte penitus præpoſteratur; & tamen ex cauſa rationabili hujuſmodi præpoſteratio in alium ordinem commutatur, ſicut de facto apparet, qui progreſſum proſpexerit & egreſſum. Ecce enim facta eſt ejus canonizatio & in ſanctorum collegio articulatio in Dominica qua *Gaudete in Domino* decantatur, & dictum eſt ibi quod dies natalis ejus, qui occurrit ſexto decimo calendas Decembris, de cetero celebris habeatur. Sed antequam ad illius diei ſpatium veniretur, facta eſt ejus tranſlatio quinto Idus Junii & ejuſdem anni; & poſtmodum evolutis fere quinque menſibus, natalis celebritas eſt ſecuta, quod non ſine divina providentia eſt factum. De quo tres libet ponere rationes, quas qui inſufficientes allegare voluerit, non equidem invideo ſi poſuerit meliores.

Tranſlatio S. Edmundi cur facta ante ejus canonizationem.

Prima igitur videtur eſſe quod cum contraria contrariis opponantur, & per hujuſmodi contrarietatem oppoſitam fiat curatio: quomodo poterat melius per contrarium mora illa purgari, qua ſancti viri negotium tantam dilationem accepit, ut audientibus tædium, proſequentibus vero deſperationem inducerct, niſi ut fieret ſubita compenſatio, & feſtorum dierum geminatio pro dilatione inquiſitionis dupliciter vel tripliciter introducta? & ſic celebritas iſta moram illam condigne purgavit, & quod die omiſſum fuerat congrua feſtinatione redemit.

Eſt & aliud in hoc facto, quod videlicet per hujuſmodi tranſpoſitionem datur intelligi, quod omnis dubitatio, omnes detractionum aculei ſunt detracti, ex quo tranſlationis ejus ſolemnitas, de qua nulla ſolet eſſe ambiguitas, diem natalis ſui præceſſit, de quo, ſicut dictum eſt ſuperius, nulla dubietas anteceſſit.

S. Ludovicus huic translationi interfuit.

Tertia vero cauſa ex temporis opportunitate proceſſit. Nam dominus rex Francorum illuſtris, totus in devotione poſitus, hujuſmodi tranſlationi voluit intereſſe; quia in terram ſanctam fuerat tranſiturus, non potuit fieri dilatio longa, niſi fieret ipſius ſolemnitatis multa ſubtractio, ſicut inferius jam dicetur, quando modus ipſe tranſlationis & ordo & quibus præſentibus factum fuerit plenius deſcribitur. Et hic quidem de tranſlationis modo & ordine fuerat annectendum: ſed prius aliquid inſerendum, quod jam antedictorum eſt probatio exemplaris, & poſtmodum dicendorum continuatio materialis. Ratio enim per exempla juvatur & experimentum ratione probatur. Redditæ ſunt autem prius rationes, quod non ſine cauſa hoc in ſancto noſtro accidit ſpeciale, contra id quod aliis ſanctis adſcribitur, generales, ut feſtum defunctionis celebritatem præcedere debeat tranſlationis. Hic autem è contrario ſic evenit. Et quare hoc? Superior narratio jam oſtendit, & quod eſt ratione monſtratum, hoc modo juvatur uberius per exemplum.

Igitur priuſquam hic pater beatus ſanctorum numero fuiſſet annotatus, contigit ſupradictum archiepiſcopum Armachanum, ſed tunc ad aliam metropolim tranſlatum iter dirigere verſus Lugdunum, ubi adhuc ſedis apoſtolicæ familia morabatur. Erat autem idem archiepiſcopus ſollicitus de negotio tam ſolemniter & toties comprobato, & adhuc penitus incompleto, quin immo in multorum cordibus, quorum eſt bonis invidere profectibus, reprobato. In hoc ergo ſollicitudine poſitus, conſolationis recepit antidotum in hunc modum. Cum eſſet apud *Anſam*, quæ villa diſtat quatuor miliaribus à Lugduno, in nocte ſanctarum undecim millium virginum, cum ſopori membra dediſſet, & groſſioris fumoſitatis nebula, quæ ſolet phantaſtica repræſentare ſomnia, in fumos tenues reſoluta, à cerebro abſceſſiſſet, ante diluculum cum indicativa veritatis plerumque eſt, viſio ſe oſtendit: viſum eſt eidem apud Pontiniacum exiſtere, & maximam ibi fidelium multitudinem, præſertim pontificum Angliæ congregatam, proceſſionaliterque diſpoſitam cum hymnis & canticis, tumulum ſancti viri viſitare volentem; dictumque eſt ei, quod ſubito pontificalibus ſe veſtiret, & properanter cum aliis jam in procinctu poſitis monumentum adiret. Quod & factum eſt. Venientibus itaque cunctis fidelibus qui aderant ad ſepulcrum, circumſteterunt illud per gyrum cum reverentia, expectantes quid Dominus dignare-

Corpus S. Edmundi incorruptum.

ter revelare: quaſi dicebant: *Quis revolvet lapidem ab oſtio monumenti?* Et certe ſtatim reſpicientes viderunt lapidem revolutum, & ecce corpus beati Viri penitus incorruptum ſacris indutum veſtibus incorruptis, caſula videlicet rubei coloris, dalmatica vero viridi, & aliis inſignibus pontificalibus redimitum in arcu ſinuoſo quaſi polito de marmore in latere quieſcebat, dextram manum quaſi protenſam habens ad benedictionis gratiam exhibendam. Facies à quadam ſpirituali nitore & decenti albedine refulgebat. Quo viſo, omnes [illegible] ſublime in cantum angelicum prorupperunt. Movebantur autem labia corporis ſic jacentis, & aliquid dulce ſub murmurantis, quod licèt prope ſtantes audire erectis auribus acceptarent; tamen propter voces confuſas lætantium & jubilantium eorum auditus penitus extitit interclusus. Tunc deliberatum fuit corpus beati Pontificis hujus à loco ipſo ſepulturæ debere deferri, & intro in atrium clauſtri cum debita honorificentia collocari. Sublatum eſt igitur per manus epiſcoporum corpus iſtud ſanctum, & ſublata eſt ſimiliter viſio ab illo cui fuerat ſic revelatum. Venit igitur præfatus archiepiſcopus Lugdunum, & ſoli Domino Johanni presbytero cardinali hujus rei patefecit arcanum. Qui lætus effectus, gratulabundo reſpondit affectu, ſic omnino fore affuturum, ſicut fuit in tam manifeſta viſione oſtenſum. Et certe viſio ipſa ab adventu ſubſecuto modicum differebat, ſicut qui utrumque vidit, primo quaſi in ænigmate, [illegible] poſtmodum facie ad faciem diligenter per omnia concordabat, ſicut ſequens narratio declarabit.

QUIBUS MEDIANTIBUS & præſentibus ſublatum fuit corpus glorioſum.

Rex cum matre tribus fratribus & ſorore Pontiniacum venit.

IN die ergo ſolemni, quando magnificavit Dominus ſanctum ſuum in conſpectu regum, & dedit illi gloriam ſuam, ac per hoc oſtenderet ipſum glorioſorum gloria & honore quaſi diademate coronatum; in die inquam, ſolemnitatis & lætitiæ, convenerunt ſimul [illegible] unum dives & pauper, juvenes & virgines, ſenes cum junioribus, utriuſque ſexus & conditionis, innumera multitudo. Inter quos aliquas perſonas credimus exprimendas ad ſolemnitatis & devotionis augmentum, & imprimendæ arctioris memoriæ complementum. Venit ergo primus pius rex Franciæ Ludovicus & venerabilis mater ejus regina dicta Blancha, jam nunc blande, ut credimus, in pace ſepulta. Venerunt & tres comites fratres regis, videlicet dominus Robertus Attrebatenſis, Alfonsus Pictavienſis, & Carolus poſtmodum factus comes Provinciæ, Andegavenſis, & ſoror horum quatuor Isabellis filia regis & ſoror regis, nec minor quam regina, quia Chriſto regi virginitatis flore conjuncta. Quot proceres, quot barones, quot milites & miniſtri? quot nobiles fœminæ & ſequaces cum iſtis & poſt iſtos, & tamen non præcipue propter iſtos advenerunt; & quantum vulgus fuerit ſubſecutum, non oportet, quia non poteſt, facile exprimi, ſed ſufficit per conjecturas & circumſtantias deprehendi.

Ei occurrunt cardinales & epiſcopi.

Iſtis itaque venientibus; & nondum adhuc pervenientibus, qui fuerint occurrentes, & venientes lætanter excipientes, puto etiam debere exprimi ad gloriam Dei & amplitionem cultus divini. Sed nemo hic ſuccenſeat aut ſuggillet, quod principibus ſæcularibus prælati eccleſiaſtici qui dicuntur [illegible] ſunt principes populorum, & tribubus & linguis & gentibus principantur, ordine præpoſtero poſtponentur, qui fuerant merito præponendi. Dicendum quod vera humilitas neſcit pro tam minimis & nullum præjudicium generantibus indignari; ſed relationis ordinem oportet ſervari, ut cum dictum fuerat qui eſſent ad hoc ſacra ſolemnia venientes, congruum etiam erat referri qui eſſent venientibus occurrentes ac ſi taliter diceretur: Ecce venit Rex, & occurentes reſpondeant, occurramus venienti. Erant igitur occurrentes [illegible] diem ſolemnem agentes, & ipſum diem præanticipantes, dominus Petrus cardinalis, tunc Albanenſis epiſcopus; Dominus Odo cardinalis, Tuſculanus epiſcopus & apoſtolicæ ſedis legatus. Item Bituricenſis archiepiſcopus [illegible] primas, Senonenſis & Burdegalenſis archiepiſcopi, & ille quondam archiepiſcopus Armachanus, præterea Ciceſtrenſis epiſcopus quondam ipſius ſancti cancellarius ac Trecenſis & Autiſſiodorenſis, Aurelianenſis, Ambianenſis & Calmenſis, & quidam alii epiſcopi, cum plurimis abbatibus, ſcilicet Pontiniacenſi, Clarevallenſi, aliiſque quam pluribus coabbatibus & prælatis, cum religioſorum & clericorum multitudine copioſa, quorum quidam advenientium in eccleſia præſtolabantur adventum; alii regi occurentes nunciavere dicentes, quod proceſſio jam ſolemniter ordinata, ipſius adventum, ut eum exciperet cum gaudio, expectaret. Rex autem inſolita ſibi benegnitate & humilitate reſpondit, non oportere ſibi hanc ſolemnitatis gratiam, utpote qui peregrinus advenerat, exhiberi; ſed ſi placeret, dicebat ſibi ſufficere, & pro majori gloria reputare, ſi vellent matrem ſuam tali reverentia honorare; non immemor præcepit de parentibus honorandis in matrem tranſtulit privilegium regiæ dignitatis. Sicut ergo voluit & petiit, ita factum eſt: & à Domino factum eſt utrumque, quia & regis humilitas commendata, & femina laude digna eſt à tantis & à talibus honorata. Igitur proceſſione completa, & benedictione recepta, ad ſua quique prudenter & caritative diſpoſita ſeſe hoſpitia contulerant, deliberaturi poſt refectionis gratiam, quo ordine & quo tempore bene cœptum negotium debitum acciperet incrementum. Erat enim ſabbatum in illa die, & in craſtino geminata lætitia & triplicata fe-

Nota regis humilitatem.

ſtivitas occurrebat: memoria videlicet reſurrectionis dominicæ, & SS. Primi & Feliciani paſſio veneranda, & tranſlatio S. patris EDMUNDI venerabiliter facienda. Convenientibus igitur illis in unum quibus ſollicitudo negotii incumbebat, provida extitit deliberatione proviſum, ut per noctem ſequentem fierent ſolemnes vigiliæ, ut excubiæ circa eccleſiam vigilantium excubias cuſtodirent, adhibita omni diligentia, ne quid inordinatum occurreret quod oculos tantorum in devotione perſiſtentium perturbaret.

Contra morem ordinis Ciſtercienſis feminis permittitur ingreſſus in eccleſiam.

Fuit autem de licentia ordinis & apoſtolicæ ſedis auctoritate proviſum, contra ordinis tamen morem, ut utriuſque ſexus hominibus per eccleſiam & per omnes officinas eccleſiæ adjacentes tranſeundi & redeundi licentia tum pateret; & quamvis tantæ novitatis præſumtio ſinum libertatis aliquantulum ultra religionis tramites relaxaret; nihil tamen virorum ac mulierum tota nocte hinc inde uſquequaque diſcurrentium inordinatum aut inhoneſtum aliquid creditur accidiſſe: ſed cum ſumma devotione alii ſuſpirabant, alii orationi vacabant, alii ex devotione altaria perluſtrabant, tempus & horam beatæ revelationis ſeu tranſlationis ardentiſſime præſtolantes. Cunctis igitur tam ſacra occupatione laſſatis, ſagaci quadam ſancta fuit calliditate proviſum, ut ante diei ortum, & aliquantulum poſt noctis conticinium, eccleſia undique clauderetur, & rite diſpoſitis hinc inde cuſtodibus, quantum oportuit perpes cuſtodia haberetur, ne volgi incurſio ſanctæ revelationis ordinem præpediret.

Factum eſt igitur ſicut fieri oportebat, ut quieſcentibus hominibus curioſis, & multum ex ſua curioſitate laſſatis, in ipſo auroræ diluculo, vocatis omnibus qui neceſſario fuerant evocandi, utpote cardinalibus, epiſcopis, ſimul abbatibus, cum ejuſdem monaſterii fratribus, ad quos ſumma negotii pertinebat, & ad id proſequendum ſacris veſtibus, luminaribus, & incenſis proceſſionaliter ex more diſpoſitis, præſente nihilominus rege, & regina cum eorum familia ſuperius memoratis, & omnibus in circuitu diſpoſitis, & cum multa aviditate præſtolantibus pro quo venerant ad videndum, fratres ipſius monaſterii ad hoc præordinati & præinſtructi lapides ſuſtulerunt. Et ecce apparebat ſignum mirabile in cœlo & in terra, corpus corruptibile non corruptum, corpus integrum quod putabatur in cinerem reſolutum, corpus in quo Dominus JESUS-CHRISTUS evangelii ſui expreſſerat veritatem, quia non perierat capillus de capite, ſed omnes capilli tamquam numerati capiti tenaciſſime adhærebant, ſicut experimentaliter eſt probatum. Quo viſo, omnes qui aderant cum ſumma exultatione, ac etiam lacrymarum profuſione, dederunt laudem Deo, *Te Deum laudamus* concorditer ac etiam diſcorditer conclamantes. Nam præ nimia aviditate laudandi Deum, non poterat ibi pſallentium concors modulatio & parium atque diſparium conſonantia obſervari, ſed ſatis erat pro affectu laudantium concordia voluntatum, Dei deſuper diſcordia modulamina concordare; cui laus mentalis placet amplius quam vocalis, quamvis neutra reſpuenda, utpote in qua affectus per affectum quantum ad exteriorem hominem comprobatur.

Corpus S. Edmundi incorruptum reperitur.

Defertur ſuper majus altare.

Finita igitur laude Dei, corpus viri ſancti à circumſpectantibus bene conſpectum, & ineffabili veritate perſpectum, delatum eſt à venerabili patre GUIDONE Autiſſiodorenſi epiſcopo, qui ibi multum ſtrenue laboravit, ſuper majus altare cum gloria & honore, ut plebi exterius circumfuſæ, & ad tempus incluſæ gratia fieret de videndo, & quaſi contrectando, ut fides fieret omnibus in propatulo de his quæ facta fuerant in occulto. Nocte vero ſequenti, ſublatum eſt de altari, & concluſum in loco abdito, qui ſacriſteria ſuperior nominatur, quia non ſine timoris periculo, cum cautela tamen debito modo adhibita agebatur, ne in tanta multitudine affectantium aliquid de ſacro corpore contingere, vel ſaltem fimbriam veſtimenti apprehendere, ut exinde ſanitas proveniret, aliqua fieret præcipitata irruptio, quæ poſt factum non poſſet facile emendari, ſed pro velamine excuſationis aſcribi poſſit forſitan devotioni. Tanta enim erat adventantium multitudo, quod neque ſepta monaſterii, neque villulæ adjacentes poterant homines receptare; ſed neceſſe erat ut in circuitu omnium clauſurarum fierent tabernacula, & quaſi de foliis umbracula ad inſtar filiorum Iſraël, qui olim in tabernaculis & aliquotiens in umbraculis, prout exigebat temporis opportunitas, reſidebant. Sicque provida deliberatione cautum eſt, ne quid inſolens aut tumultuoſum in tanta multitudine ageretur.

Contentio inter abbatem & fratres de loculo in quo recondendum fuit Corpus S. Edmundi.

Sed ecce dum quaſi medium ſilentium tenerent hæc omnia, & nox iſta de qua prædiximus iter ſuum in pace peragerct, recedentibuſque omnibus qui pacem, ut timebatur, potuerant perturbaſſe, & omnibus, ut videbatur, in pace relictis, ecce repente bellum civile exoritur & inteſtinum, quod ex devotione magis, quam ex malitia, vel forſitan ex indiſcreta negligentia creditur proveniſſe. Sicut enim facta eſt contentio inter diſcipulos JESU, & forte non multum pertinax aut contumelioſa, ſed potius indiſcreta, quis eorum videretur eſſe major: ita inter fratres ipſius monaſterii orta eſt non minima quæſtio quis eorum in ſua opinione videretur eſſe melior ſive major. Abbas enim domus illius temporis cum priore, & quibuſdam aliis corpus ſancti viri in quodam loculo lapideo reponendum, in quo de ſculpturis & picturis aliqua inſignia apparebant: aliis fratribuſ in contrarium aſſerentibus, non ſufficere ad honorem tanti patris, ut communis vel in modico ſublimior quam aliis prælatis ſepultura, quæ ſic proprie dici non potuit, ſed potius tranſlatio deberetur, quin immo ex auro & ex omni lapide pretioſo ei qui fuerat lapis nobiliſſimus in fundamentis Sion appro-

Digitized by Google

batione ſummi pontificis collocatus, ei, inquam, vas omni opere operoſum & quidquid naturis rerum & manu artificis exquiri potuit, hoc ei procul dubio coaptandum: maxime cum dominus Albanenſis epiſcopus ad hoc ſpecialiter à ſede apoſtolica deſtinatus, & viva voce præciperet, & in ſuis literis incertum reliquerit, ut ex auro & lapidibus pretioſis hujuſmodi architectura ad devotionem fidelium ſua donaria inferentium pararetur, viſo quod tam piæ cauſæ proveniret oblatio, bonæ ſpei pollicitatio augeretur. Cui mandato vel ſtatuto contraïre, perinde erat quaſi nolle mandatis apoſtolicis obedire. Aliis autem reſpondentibus quod ordo Ciſtercienſis in humilitate fundatus, humilitatem in omni facto deberet prætendere, & oculis intuentium, ne materiam ſcandali ab ipſis traherent, demonſtrare.

Nota.

Fuit & non inconvenienter objectum, quod Dominus noſter Jesus Christus, univerſalis Dominus omnium creaturarum, utpote creator earum, qui Moïſi famulo ſuo in ornatu tabernaculi quod mirifico cultu ex auro etiam puriſſimo, & veſtes Aaron ſacerdotis ex lapidibus pretioſis fieri oportebat, legitur præcepiſſe, ut hæc & alia pretioſa juberet inferri, adjungens, quia omne aurum Domini eſt, ſic, inquam, Dominus omnium pro ſalute omnium mortuus, humilem ſepulturam elegit, ſuo imbuens nos exemplo, & conteſtans illud quod poſtmodum egregius doctor expreſſit, dicens: Si prodeſt diviti ſepultura pretioſa, ergo à ſenſu contrario oberit pauperi vilis vel nulla. Quod etiam ethnicus videtur voluiſſe cum ait: *Cælo tegitur qui non habet urnam.* Quod autem dominus Albanenſis ſic voluit & ſic ſcripſit, hoc, inquam, maturiore conſilio immutare, non oportuit inobedientiæ deputare, donec per ipſum ſummum pontificem expreſſa certificatio fieret, quid ad ſuum beneplacitum magis fieri oporteret. Ad quod fuit pro altera parte reſponſum, quod humilitas ordinis Ciſtercienſis ex hoc nulli calumniæ aut ſuggillationis famæ debeat ſubjacere, ſi Deus glorificatur in ſanctis ſuis: quia in hujuſmodi potius demonſtratur devotionis affectus, quam alicujus elationis exceſſus, & bene ſuſtinet ipſe magiſter humilitatis, ut in ſanctis mirabilis prædicetur: quod ſit cum diſcipulo ſive ſervo videmus exhibitum quod nec domino nec magiſtro. Qui etiam ad hujus rei certiſſimum argumentum quibuſdam de ſuis prædilectis conceſſit majora facere, quæ ipſe Omnipotens per ſe voluit demonſtrare, de quibus ait: *Opera quæ ego facio & ipſi facient, & majora horum facient.* Legitur etiam quod fideli ſuo apoſtolo Bartholomæo veſtes ſericinas de colobio & ſcandalia aurifrigiata habere conceſſit, quibus ad uſum ſui corporis minime uſus eſt. Et ideo non mirum, ſi ſancto ſuo majorem quam ſibi concedat ornatum, cum totum quod fit ſanctis, referatur ad ipſum. Ad hoc potuit pro parte altera replicari, quod corpora ſanctorum patrum, qui merito trahendi

A ſunt in exemplum, videlicet beatorum confeſſorum Malachiæ quondam archiepiſcopi Armachani & totius Hiberniæ primatis, & beati Bernardi abbatis Ciſtercienſis ordinis magni patris, licet cum reverentia & honore in marmoreis mauſolæis eorum corpora ſint ſepulta, tamen abſque omni auro & lapide pretioſo: ita quod ipſa mediocritas omni laude digna vile & abjectum ſicut & nimis ſplendidum, atque ſuperfluum partibus deteſtatur, & virtus mediocritatis paſſim ab omnibus approbatur. Ad quod replicatum extitit ex adverſo: Bene quidem ſancti patres prædicti in loco adeo famoſo ac religioſo: ipſi, inquam, ſummæ religionis homines ſibi & ordini congruentem meruerunt accipere ſepulturam; & non minus bene proviſum æſtimabitur, quandoquidem per exempla procedimus, ſi beati patris Edmundi ſepultura prædeceſſoris ſui beati Thomæ martyris comparetur, cui neſcio ſi in orbe terrarum in valore ac decore quicquam ſimile valeat inveniri, quod melius per aſpectum, quam per ſcriptum intuentium oculis poterit comprobari.

Sepulcrum S. Malachiæ & S. Bernardi quale.

His igitur & aliis rationalibus pluribus interjectis fere in tantum excrevit diſſentio, ut ſicut voluntatibus diſſidebant, ita vellent etiam corporaliter ab invicem ſecedere, niſi quod divina providentia ſubtilius ordinavit. Vocati ſunt enim quidam epiſcopi, quorum præſentia potuit tunc haberi. Vocatus eſt ille diſcipulus, quem diligebat beatus pater Edmundus, qui ſecretorum ejus conſcius: & requiſiti de jam dictis diverſitatibus quid ſentirent, cœperunt & ipſi epiſcopi in diverſas opiniones ſe trahere, & ab invicem in hujuſmodi diſſentire, & factus eſt error iſte poſterior pejor priore. Diſcipulus autem ille de quo diximus, in nullam partem diſſentionis ſe contulit, bonum arbitratus ut ad tempus, cum ipſe tunc foret quaſi novitius, ejus diſſimularetur vel non proderetur affectus, donec jurgiorum & tumultuantium ſedaretur tumultus, ut nube rancoris amota, plenius clareſceret quod poſtmodum fieri oporteret. Factumque eſt ita. Abbas enim & prior & cellerarius domus, & eorum participes, in ſuo convaluere propoſito, utpote plus auctoritatis habentes, licet forte minus in ratione potentes. Acceptumque corpus in præfatum mauſolæum lapideum detulerunt, & ſic altercatio prahabita quodammodo eſt ſopita, iterum fructuoſius ſuſcitanda. Fuerunt enim ſtatim qui dicerent: Sinite uſque huc deferri corpus pro tempore, ſubito aliud apparebit. Erit enim proculdubio alia tranſlatio; & totum ad cumulum honoris dilecti & dilectoris ſui ille omnium artifex qui diſponit omnia ſuaviter, mirabiliter operabitur, occulto quidem judicio, ſed diſcreto, & ad pacem reducet omnia qui eſt pax noſtra. Sic quidem à quibuſdam eſt dictum, ſi autem prophetice, neſcio; ſed tali ordine videmus impletum. Si quidem vocati ſunt viſitationis gratia abbas Ciſtercienſis, & de Firmitate, & alii ad hoc idonei, qui Pontiniacum

Corpus S. Edmundi in lapideo mauſoleo reconditur.

Pontiniacum venientes, inquiſitione præhabita, reperto quod prior acrem ſe nimis oſtenderat in contradictionis materia ſupradicta, ex alia tamen cauſa legitima ipſum à prioratus officio ſubmoverunt. Poſt modicum autem tempus abbas Pontiniacenſis ſponte ceſſit à regimine abbatiæ. Verum antequam cederet, proviſo uſus conſilio, cum aſſenſu capituli priorem inſtituit illum, videlicet diſcipulum & commilitonem beati exilii patris Edmundi, de quo jam ſæpius fecimus mentionem. Bona ſiquidem in hoc abbas viſus eſt ratione moveri, ut is qui à domino & patre ſuo nec in vita avelli potuit, in morte, inſtar quodammodo Eliſæi qui ab Elia donec transferretur in cœlum, noluit ſeparari, ut ſiquidem ratione prioratus permanentiæ & ſtabilitatis cauſam haberet perpetuam, & excuſandi ſe diverſis negotiorum tumultibus, quæ ipſum nunc ad curiam, nunc retrahebant in Angliam, excuſationem haberet legitimam & honeſtam, & ſuo deſiderio congruentem. Sed ille invitus quidem tanti regiminis ſuſcepit officium. Sed erant tria quæ id fieri perſuadebant: unum quidem, quod ad conſummationem multarum rerum imperfectarum, præcipue de opere ſarcophagi conſummando, ejus præſentia fuit perquam neceſſaria. Aliud ne quis majorum ipſum ad ſuum revocaret obſequium tam utili & pervigili miniſterio occupatum. Tertia vero cauſa non eſt ſub modio occultanda, quia beatus pater ipſius magiſter & dominus adhuc in Anglia conſtitutus, cum idem iſte jam prior à patre ſuo corporaliter vellet diſcedere, ſed mentaliter adhærere, fertur retinendo eum ſic dixiſſe: « Non potes à me nulla ratione « diſcedere antequam abbatem vel priorem con« tingat te fore. Ille autem verborum domini ſui non ſurdus auditor, ſciens quod pondus eſſet in eis, ſperaverat jam pridem quod hæc prædictio fuiſſet impleta, nam paulo poſt electus fuit Doveriæ [redacted] priorem, [redacted] poſtmodum cum majori ſolemnitate in monaſterio Trium-fontium in abbatem; & cum neutrum acceptaſſet, ut pote qui neutrum affectaſſet, ſperabat impletum fuiſſe à Domino quod audiverat, & caute evaſiſſe quod oblatum fuerat. Sed viſo quod locum non habuit illa prima & ſecunda vocatio, ſicut hæc tertia, in qua id quod prædictum fuerat oportuit adimpleri. Et ſic per conſequens domino ſuo indeclinabiliter adhærere conſenſit onus impoſitum ſuſcipere cum timore, & ſui benedicti patris hæc prædicentis amore. Quantum autem bonum ex his quæ prædiximus fuerit ſubſecutum ſubſequens narratio declarabit. Nam iſte, de quo prælocuti ſumus, prior, [redacted] taliter inſtitutus, protinus accedens ad curiam, redditis ratiociniis, & à quibuſlibet obligationibus abſolutus, cum gratia & favore ad clauſtrum ubi in priorem inſtitutus jam fuerat eſt reverſus, portans ſecum interim peroptatas litteras impetratas à ſede apoſtolica, continentes quod omnia illa quæ fecerat vel mandaverat Albanenſis epiſcopus circa feretrum B. patris Edmundi, ſive in ornatu, ſive in oblationibus apportandis, ſive in indulgentiis publicandis, & quibuſcumque aliis quæ idem Albanenſis epiſcopus in ſuis litteris inſcripſerat, rata haberi, & per ſedem apoſtolicam approbari. Rediens ergo dictus prior inſtauravit opus mirificum: quod qui voluerit ammirari, & ex ammiratione laudare, potius credimus oculis ipſius ammirandis ſubjicere, quam inſufficienti vel potius deficienti ſtyli pagina enarrare. Nihil ergo de illo opere in ſcriptis credimus exponendum, ſed ut alliciat oculos videre volentium, intuentium aſpectibus opponendum. Opere ergo ipſo initiato, ſed nondum finaliter conſummato, viſum eſt his qui præerant tam operi operato, quam operi operando, quod fieri deberet ſecunda tranſlatio, quæ tali arte fieret, ut non diceretur vel eſſet alia ſive contraria, ſed prorſus eadem in ſubjecto, ne alteritas diſſidium, & contrarietas calumniam parturiret. Proviſum eſt itaque ſapienter quod eodem die quo facta eſt prior tranſlatio tam ſolemnis, eadem die revolutis duobus annis fieret [redacted] ſecunda, ut per continuationem temporis ſecundum voluntates proſequentium idem eſſet hoc & illud.

Secunda Tranſlatio corporis S. Edmundi.

Huic ſecundæ tranſlationi quæ eadem eſt cum prima, ſed ad laudem confeſſoris Domini ſuperaddita, interfuerunt viri venerabiles & devotione notabiles loci dioceſanus Autiſſiodorenſis & Aurelianenſis de Francia, Norvicenſis & Ciceſtrenſis epiſcopi de Anglia, ut recte dici poſſit, quod in ore duorum & horum diverſorum regnorum conſtiterit etiam hoc pietatis verbum, & veræ probationis exemplum, quamvis & multi alii teſtes idonei & omni exceptione majores interfuerunt, qui de viſis & auditis certam poterant reddere rationem.

CAUSA QUARE BRACHIUM ſancti Edmundi extra capſulam collocatur.

Intellecto igitur ab hominibus patriæ, quod corpus B. viri à priori loculo vel à velo fuerat develatum, & ablato velamine revelatum, cœperunt omnes concurrere, & undique fama diſcurrere, quod jam Dominus tempus & locum fidelibus exhiberet, quo fidelis & ſedulus perſcrutator, non calumnioſus detractor, quod diu concupierat, præ oculis jam haberet. Currebant igitur pariter hi & illi, & non erat numerus venientium, ſed laſſitudo maxima expectantium venientes: ita quod fratres monaſterii nimia laſſitate depreſſi, tantam populi inſtantiam quanta prius non fuerat, nequaquam ſuſtinere valentes, compulſi ſunt quodammodo contra tantam importunitatem hominum aliquod remedium invenire, & qui cauſam dederant adventandi, jam cogitare cœperunt per cautelam hujuſmodi multitudinem excludendi. Cauſam autem dederunt in hunc modum, ut melius pateret aſpicientibus veritas corporis illibati, brachium B. Patris

extra caſſam experſum duo monachi ſuſtentabant, & ad deoſculandum fidelibus exhibebant, laſſatiſque illis duobus, alii & alii ſuccedebant, qui etiam laſſati ad id alios admittebant, ex quo confluxit tanta populi multitudo affectantium rem oculis videre ſubjectam, quod ſicut ſuperius eſt expreſſum, fratres quamvis ſibi ad invicem ſuccedentes, tantum diutius vix poterant aut non poterant portare laborem. Et mirum in modum quod manus hominis mortui manus laſſavit viventium & diſſolvit. Unde fortaſſe non ſine divino nutu id accidit, quod ex nimia motus continuatione vel contrectatione, brachium ipſum B. Patris noſtri Edmundi cœpit à junctura ipſa velle diſſolvi, & quaſi laſſatis compati, cum ſic videretur & ipſe laſſatus. Quod quidam ex fratribus provida conſideratione penſantes, ne devotio fidelium ex eo tepeſceret, quod id ſanctum, quod multis larga benedictione fuerat oſtentatum, aliis de novo venientibus & à remotis plus laborantibus, & indigne ferentibus ſi fieret occultatum, ac ne frequens ille motus unius partis toto corpori præjudicium generaret, benedictum iſtud B. Patris brachium, quo benedici poterant ceteri venientes, caute à junctura corporis abſolverunt, totum corpus reliquum in novo ſarcophago recludentes. Et ecce iterum clamor factus eſt, cœperuntque ſiniſtri interpretes fratres ipſos de bono opere lapidare, & quod pio ſtudio actum fuerat, malis adinventionibus depravare. Tamen quia clamor ille nihil rationis habuit, facile conquievit. Quin immo facta eſt lætitia magna in populo, ex eo videlicet quod dominus confeſſor Edmundus ad locum alium eſt tranſlatus, ubi potuit cum majori reverentia honorari, & locus in quo jacebat, dignis exeniis adornari. Audito enim in Anglia quod ita factum eſſet, rex & regina, comes Richardus & alii comites ac barones utriuſque ſexus miſerunt munera pretioſa, quibus tumba illa nobilis poſſet nobiliter inſtaurari; epiſcopi vero non ſegnes inſignia ſimiliter munera obtulerunt, imagines videlicet opere expreſſivo pontifices repræſentantes, ſicut eſt videre in laminis ſarcophago circumductis. Et quia ad bene operandum plus proficiunt exempla quam verba, quia, teſte philoſopho, longum iter per præcepta, breve vero per exempla, utraque regina Franciæ, mater videlicet regis & uxor, non ſolum audito, ſed viſo quod rex & regina & majores regni Angliæ ſanctum Dei in donis ſuis taliter honoraſſent, nec dolentes ſe taliter præventas, ſed potius humiliter ſubſequentes, & Pontiniacum perſonaliter venientes, detulerunt & ipſæ ſua donaria, non minus honorabilia, quam venerabilia & famoſa. Et in utriuſque regni muneribus materiam ſuperabat opus. Ut vero bene diſcernas quid cui potiſſime præferendum, maxime cum affectus offerentium exſuperet omnem ſenſum, ecce quod generali eccleſiæ in voce prophetica eſt promiſſum, in ſacro pontifice eſt impletum. *Reges*, inquit, *videbunt, & conſurgent principes, & adorabunt Dominum Deum tuum*, ô beate pater Edmunde, *& ſanctum Iſraël qui elegit te.* Et reginæ faciem ejus laudaverunt. Per omnia benedictus Deus, qui in ſanctis ſuis mirabilis prædicatur, & laudabiliter honoratur. Sic ergo omnis dilatio, omnis examinatio, omnis diſceptatio, & utraque tranſlatio ad laudem Domini & dilecti ſui pontificis eſt tranſlata; & unde credebatur deficere, inde ſuſcepit contra opinionem hominum incrementum. Lætetur ergo mater eccleſia, quæ habet unde proficiat certiſſima argumenta. Conticeſcat in tenebris Judaïca perfidia, quæ in lege figuraliter expreſſa non recipit eccleſiaſtica ſacramenta. Non enim rotam in rota conſiderans poſita eſt ut rota volubilis omni vento doctrinæ litteraliter non ſpiritualiter circumlata.

Rex & regina Angliæ munera ad S. Edmundi tumulum mittunt.

Item reginæ Franciæ.

Confundantur omnes hæretici de phariſæorum ſupercilio tamquam de falſa juſtitia præſumentes & credere dedignantes quod claves Eccleſiæ habeant hanc virtutem ligandi atque ſolvendi, quæ prælatis recte utentibus eſt conceſſa. Paganorum etiam obturata infidelitas obmuteſcat, quæ ſi verbis evangelicis ſive apoſtolicis non vult credere, quare ſaltem abhorret ſignis viſibilibus adhærere. Multi enim reges gentium & alii qui dominantur, qui ratione vinci non poterant, miraculis confutati, colla ſua jugo fidei ſubdiderunt. Et hæc eſt prærogativa ſignorum, ut quod corde non creditur ad juſtitiam, gratia ſignorum provehat ad ſalutem, & hanc gratiam nulla ſecta quorumcumque infidelium ſe gloriatur habere, quam Chriſtianorum mater Eccleſia manifeſte oculo ad oculum noſcitur poſſidere. Et non ſine cauſa divina providentia ſic providit, ut in ſanctis ſuis poſt mortem ſignorum gratia plus abundet, ut demonſtretur expreſſe quod eorum memoria in benedictione eſt, per quos Dominus talia operatur, & perfidis detrahendi materia ſubtrahatur, qui videntes ſigna fieri per homines in corpore conſtitutos, dicebant hoc de artibus magicis provenire, vel eis ad hoc faciendum dæmones ſubſervire, ſicut eſt dictum ei qui condidit omnes ſanctos, unde Sancto ſanctorum dicitur, *In principe dæmoniorum ejicit dæmonia*. Et tamen qui hoc dicebant ſignum ab eo petebant, non ut crederent, ſed ut detrahendo culparent. Habemus autem in noſtro ſacro pontifice ſigna ſive miracula, per quæ fides roboretur, & infidelitas expugnetur. Habemus in eo, quod pluris eſt, purgatiſſimas animi virtutes, nobis quidem exemplares, ei autem æternales, per quas caritas ædificetur, & cultus chriſtiani nominis amplietur. Niſi enim virtutum merita præceſſiſſent, non fuiſſent utique tam glorioſa miracula ſubſequuta. Laudetur ergo Deus in ſancto ſuo & mirabilis prædicetur, non à mutabilitate mirabilis, nec à varietate inſtabilis, ſed quia innovat ſigna, & immutat mirabilia, id eſt operatur miracula, & facit mirabilia magna ſolus,

qui eſt Deus deorum & Dominus dominantium, princeps regum terræ, ſuper omnia ſuper laudabilis & ſuper benedictus ſuper omnia A ſæcula ſæculorum.

EXPLICIT HISTORIA TRANSLATIONIS BEATI EDMUNDI.

INCIPIT
TRACTATUS DE PROMISSIONE
BEATI THOMÆ MARTYRIS
VIDELICET QUOD TALIS ESSET SIBI SUCCESSURUS, qui eccleſiæ Pontiniacenſi recompenſaret pro liberalitatibus ſibi tempore ſui exſilii impenſis.

1. QUi gubernationem hujuſmodi Deo attribuunt, rectè ſentiunt, quia nec folium quod vento rapitur, ejus excedit potentiam; nec ipſe ventus, qui de theſauris ejus producitur, flandi habet potentiam contra ipſius imperium. Quamvis enim homines, utpote animales, quædam hujus mundi operâ admirentur, quaſi abſque gubernatoris magiſterio contra rectitudinis ordinem corruptibiliter defluant & excurrant, ut exclamare valeant cum propheta, dicentes: *Quare via impiorum proſperatur, bene eſt his qui perverſe agunt?* tamen nequaquam eſt pertinaciter aſſerendum quicquam in hoc mundo fieri, niſi Deo gubernante, aut aliquotiens permittente: cum enim ipſe ſit cauſa prima & principalis influens ſuper omnia cauſata fluxu ordinatiſſimo & ſereniſſimo, certum eſt quod illa quæ ab ipſo cauſam accipiunt, ad finem bonum rectiſſime ordinantur.

Mala autem incauſalia ſunt, nec habent rectum ordinem neque finem. In quantum enim à bono deficiunt, in tantum ad nihil tendunt. & non eſt in eis niſi privatio boni quod nihil ponit in re, ſicut claudicatio in homine vel equo nihil ponit niſi privationem rectè ambulandi. Quamvis igitur ratio reddi non poſſit de omnibus, quare hoc vel illud fiat, manet tamen apud Deum de omnibus certa cauſæ redditio, nobis quidem occulta, ei autem qui lucem habitat inacceſſibilem manifeſta. Hinc eſt quod ſacri expoſitores atque doctores conati ſunt per myſticas expoſitiones & allegoricas ſignificationes de rebus mirabilibus probabiles reddere rationes, quorum innumerabilia ſunt exempla, de quibus uno poſito plura poſſunt intelligi ſi oportet. Ponamus ergo illius maximi doctoris beati Gregorii unum exemplum, & ſic totius ſequentis materiæ fundamentum. Ait enim ſuper evangelium beati Johannis, ubi de reſurrectione E Domini agitur, in hunc modum: Cum diſcipulis conſternatis fuit nuntiatum Dominum de monumento fuiſſe ſublatum, tunc, inquit, currebant duo ſimul, & ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro. Quid, ait, beatus Gregorius, quid fratres, quid curſus iſte ſi- B gnificat? Ex interrogatione ſua volens alicujus ſignificationis magnum elicere argumentum. Huic interrogationi volo aliquid adnectere nequaquam pro noſtro tempore negligendum. Quamvis enim incuria hominum neglectu ſuo multa prætereat, quibus optata ſucceſſibus præbere debuit incrementa; nos tamen ea quæ digna ſunt relatu comperimus, ne obliterari valeant, pro parte ſtuduimus fideliter annotare. Siquidem colendæ occurrit memoriæ recolendum, quod beatus THOMAS Cantuarienſis archiepiſcopus atque primas exſilium eligens maluit exſulare, quam C Cantuarienſem eccleſiam cui præfuit ancillare. Egreſſus igitur ab Anglia venit Pontiniacum; & ibi ſex annis, ut dicitur, exſilii jura perpeſſus, in viſione admonitus, ubi ante aram beati Stephani in contemplatione proſtratus, ut laboris ſui bravium æternæ felicitatis coronam perciperet, redire in Angliam eſt hortatus. De qua viſione ſanctus pontifex, & ſtatim martyr poſt futurus, factus hilarior, ad promiſſam ſibi victoriæ coronam ocius properavit. Quem fratres ipſius monaſterii vultu lugubri, & pene, ut erat, funebri lacrymabiliter ſubſequentes ſuppliciter exorabant, ne eos D deſereret, ne eos ipſos tantæ ſpei ſolatio deſtitueret, ne ipſos tamquam orphanos relinqueret, ſed apud ipſos vel omnino maneret, vel ſi ſic oporteret, quanta poſſet celeritate rediret. Ad quod pius pater brevi ſe ſermone abſolvit dicens: Sic fieri oportere, nec divinis juſſionibus contraire. Sed hoc fore ſciendum quod graves expenſas & largos ſumtus, quos monaſterium tempore ſuæ neceſſitatis præbuerat, aliquis ſucceſſorum ſuorum ſufficienter recompenſaret, quod fratres monaſterii illius multæ ſimplicitatis, tunc quaſi intelligere non poterant; ſed ſubſequens res probavit eventus, ſicut legitur de diſcipulis JESU CHRISTI, ut dicitur: *Hæc non cognoverunt diſcipuli ejus primum; ſed poſtquam reſurrexit à mortuis, tunc cognoverunt, & hæc fecerunt ei.* Ita veriſſime non cognoverunt fratres monaſterii Pontiniacenſis quid beatus THOMAS vellet dicere per hæc verba; ſed poſtmodum cognoverunt quod de his di-

ceret, ſicut in ſequentibus apparebit. Eo enim paſſo & martyrio coronato, & miraculis coruſcantibus declarato, quod juſtam cauſam fuerat proſecutus, aliis & aliis ſubſtitutis, jam exceſſerat memoriam factum verbum illud martyris ore prolatum, ſed congruo tempori reſervatum.

Stephanus archiepiſcopus Cantuarienſis in Pontiniacenſe monaſterium ſe recipit.

3. Poſt aliquos enim dicti martyris ſucceſſores, tandem in Cantuarienſem eccleſiam inſtitutitur per apoſtolicæ ſedis providentiam, magnus ille & famoſus doctor eccleſiæ, videlicet dominus STEPHANUS DE LANGUETONE Romanæ eccleſiæ cardinalis, qui accepto pallio & litteris ad ſuum propoſitum neceſſariis, nunciis in Angliam ante præmiſſis, ſubſequi properabat. Sed veniens in partes Galliæ, à præmiſſis nunciis ad ſe redeuntibus reſponſum accepit, quod rex Angliæ pro eo quod alium inſtituere decreverat, eum admittere recuſabat: ſuper quo licet ſæpius per apoſtolicæ ſedis litteras & legatos rex fuiſſet ammonitus, tamen in ſuo propoſito perſtitit induratus: ſicque præfatum archiepiſcopum STEPHANUM ad Pontiniacenſe monaſterium contigit accedere, ac finem cauſæ per ſex annos inſtar beati THOMÆ martyris in exſilio expectare. In tantum enim invaluit regis commotio, quod tota Anglia propter hoc eccleſiaſtico ſuppoſita extitit interdicto. Quin immo, invaleſcente contradictionis procella, plures ex epiſcopis Anglicanis pro devotione & obedientia de ipſo regno oportuit ſecedere, & ad archipræſulem ſuum ſe transferre. In cujus rei argumentum unus ex ipſis videlicet Wigornienſis epiſcopus apud Pontiniacum poſtmodum eſt ſepultus. Timor autem erat archipræſuli ne præfatum monaſterium tantorum præſentia gravaretur, ſed gaudium erat fratribus, quod tot & tantos pro cauſa tam nobili ſuſcipere meruerunt. Poſtquam vero præcelloſa tempeſtas poſt nubilum conquievit, præfatus antiſtes cum honore debito vocatur in Angliam, ex quo ſibi & ſuis ortum eſt gaudium, ſibi autem ſoli magnæ ſollicitudinis & anguſtiæ incitamentum.

Reverſus in Angliam beneficum ſe exhibet erga Pontiniacenſes.

Penſabat autem vir prudens largos ſumtus ſibi & ſuis exhibitos recompenſare; ſed unde tunc temporis compenſaret: nec habuit, nec unde habere poſſet de facili non invenit. Quantum ergo ad hoc triſtis abiit! Sed hanc triſtitiam poſtmodum nobili compenſatione redemit. Nam poſtquam honoris ſui plenitudinem eſt adeptus, quinquaginta marcharum reditus Pontiniacenſi monaſterio in perpetuum delegavit. Tunc credebatur impletum quod à beato THOMA, ut ſuperius eſt expoſitum, fuerat prophetatum ſibi ſucceſſorem aliquem poſt ipſum debere ſubſtitui, qui ſatisfaceret pro utroque, verum licet hæc opinio aliquantiſper duraverit, & videretur à multis quod ſit omnino ante promiſſum tunc fuiſſet ſolutum, nec eſſet qui contrarium autumaret, tamen aliter videmus impletum.

S. Edmundus ſponte exſulat in Pontiniacenſe cœnobium.

4. Nam mortuo eodem archiepiſcopo, & apud Cantuariam in pace ſepulto, poſt aliquantum temporis beatus EDMUNDUS cathedram archiepiſcopalem ſuſcepit, non ſponte, ſed invitus. Cathedram Cantuarienſem elegit ſuſcipere non humana ambitione, ſed divina, ut credimus, diſpenſatione qua ſuſcepta quod clam latebat in pectore, poſtmodum luculentius prodibat in meſſe. Erat enim quaſi quædam lucerna ſub modio poſita: ſed poſtquam ſuper candelabrum eſt elata, tunc certe patuit his qui in domo Dei ambulant confidenter. Nam in diebus ſuis placuit Deo, & inventus eſt juſtus, & pro zelo juſtitiæ, nec regem pertimuit, nec regni majores, nec etiam domeſticos, quos rex allexerat in perſuaſionibus effrenatis tempus redimere volentes, exaudivit; ſed potenti virtute accinctus, murum pro domo Domini ſe poſuit, & maluit inſtar prædeceſſorum ſuorum affligi pro populo Dei in exilio quam temporalis peccati habere jucunditatem in patria. Se igitur ſubtraxit ab Anglia, & monaſterium Pontiniacenſe eſt ingreſſus quaſi muro inexpugnabili circumſeptus; & in abſcondito faciei Domini à conturbatione hominum veluti in tabernaculo Domini conquievit. Sed ex hac quiete intimum dulcedinis elegit Dominus evocare famulum ſuum ad ſtatum interminabilem quietis æternæ.

Ubi ſepulturam elegit.

5. Mortuus eſt itaque in ætate bona, mente ſecura, ſpe certa, conſummatione beata, ſepulturæ ſuæ locum eligens, ubi ipſe & anteceſſores ſui antea aliquando fuit degens. Verum quia numquam poſt aurum abiit, nec in pecuniæ theſauris ſperavit, non habuit unde Pontiniacenſi monaſterio retribueret, pro omnibus quæ retribuit illud ſibi. Ne tamen videretur ingratus, fecit quod potuit, & decem marcharum reditus priori penſioni quam dominus STEPHANUS aſſignaverat, adjecit. Et ſic iterum credebatur impletum quod ſupra à beato THOMA meminimus repromiſſum. Sed certe largius ſcit providere Dei benignitas quam ſperare audeat humana infirmitas. Non enim ſine cauſa dictum eſt à Domino: *Qui reliquerit domum vel fratres propter me, centuplum accipiet in præſenti, & vitam æternam in futuro.* Adeo enim benignus & largus eſt noſter paterfamilias, quod non ſolum dilectores ſuos remunerat in futuro, ſed etiam bene utentibus præſtat præmia in præſenti, unde quod dilecto ſuo in vita defuit, ipſe prædilectus & diligens, in dilectoris ſui morte ſupplevit.

Ad quem fiunt largiſſimæ & ditiſſimæ oblationes.

Nam coruſcantibus miraculis, ad ejus excubias ægri veniunt & ſanantur, munera deferuntur, & quæ ad mundi luxum deputata fuerant in auro & lapidibus pretioſis, ad tumbam ſacri pontificis dedicantur. Videres ibi regales fibulas coruſcare, aurea diſcriminalia emicare, monilia inſertis gemmis pretioſiſſimis quodammodo ſcintillare, gemmatos de diverſis pretioſis lapidibus anulos radiare, & diverſarum imaginum ſpecies quaſi ſanctum Domini adorare. Sed & promiſcui ſexus & vulgi oblationes veluti quaſdam minutias & forte apud Deum maximas quaſi in gazophilacium Do-

mini comportare. Et ſic certe abſque omni dubio oculo ad oculum hodie videmus impletum quod voce prophetica beati Thomæ martyris olim fuerat prælibatum, nam in duplum vel in quadruplum credimus reſtitutum quod circa ſacros pontifices plura liberalitate fuit depenſum. Et hæc potuit eſſe una ratio & non minima quare ſic divina providentia, ut beatus pater Edmundus ſe pro ſe ac pro ſuis anteceſſoribus quaſi obſidem daret, & ſolvendo caritatis ſeu hoſpitalitatis debitum, civiliter tamen indebitum ſe & illos liberaliter liberaret; & putandum quod fratres domus ipſius hoc debitum recipiant, ut debitum à donatoribus tamquam donum omnia convertentes ad ipſum beati patris feretrum adornandum.

6. Nunc igitur convertere aliquantulum, ô lector, ſi vis ſimplici oratione fore contentus, & dic cum B. Gregorio verba ipſius ad tuum referens intellectum. Quid fratres curſus iſte ſignificat? An caſu geſtum creditis quod electus ille Domini B. Thomas juris eccleſiaſtici maximus propugnator, excurrens de Anglia in Pontiniacenſe monaſterium ſe locavit, & per ſex annorum curricula ibidem aliaſque perendinans in Domino militavit; & tandem rediens curſum ſuum felici martyrio conſummavit. Nulliuſne conſiderationis exiſtit quod ſucceſſor ipſius magnus ille Stephanus cardinalis conſummatus in archiepiſcopum, antequam ingrederetur in Angliam, eam pro libertate fere conſimili apprehendens, anteceſſoris ſui veſtigia ſubſecutus, tot annis ibidem commoratus, & tandem ad propria revocatus, in pace apud Cantuariam eſt ſepultus? Numquid à myſterio caritatis vacare credimus quod tantorum etſi non inferior ſucceſſor B. pater Edmundus in patria ſua laudabiliter converſatus, abſens & neſciens ad apicem metropoleos ſublimatus, tandem inductus lorica juſtitiæ pro juſtitia exſulans apud ſæpedictum monaſterium in aſſuetis ſanctæ vitæ operibus aliquamdiu converſatus, ibidem tumulatus, & poſtmodum ad locum honori ſuo congruum eſt tranſlatus? An hoc totum quod circa tam eximios tres, videlicet patriarchas ſive primates, quod idem eſt in re, ſed diverſum in nomine, caſui vel fortunæ, & non patiens aſcribi debeat diſpoſitioni divinæ? Voluitne ea fieri pro nihilo qui dixit de duobus paſſeribus comparatis dipondio, quod nec alter cadet ſuper terram ſine patre noſtro cui eſt cura de omnibus? Numquid major cura eſt illi de duobus paſſeribus quam de tribus pontificibus? de quibus primus exiens de de finibus ſuis poſt exſilium eſt regreſſus & martyrio conſummatus. Secundus antequam patriam ingreſſus exſilium eſt perpeſſus, & tandem in ſua ſede locatus, ibidem etiam eſt mortuus & ſepultus. Tertius vero inthronizatus in pace exſulans ſine pace temporis, in exſilio quæſivit pacem pectoris & invenit, & ab hac tranſivit ad pacem æternitatis. Eſt ergo in omnibus tribus multa conformitas, & inter ſe diſcreta diverſitas, de quibus licet aliquid ratione ſomnium quid ſignificet, cogitare & probabiliter cogitatum calamo licet humili exarare, & qui dictum cauſari voluerit, habeat licentiam cancellandi; vel materiam ipſam in meliorem formam & habitum transformandi.

7. Doctor gentium Apoſtolus ſanctus, patres veteris teſtamenti in catalogo ſub quodam epilogo ponens, nominatim expreſſis aliquibus aliis à juſtitiæ operibus deſignatis, tandem concludit & dicit quod tales per fidem vicerunt regna. Fides enim teſtimonium accepit ab operibus, ab opere operante magis quam ab opere operato: unde ſic concludit in fine: *Et hi omnes teſtimonio probati ſunt.* Patres etiam novi teſtamenti teſtimonio fidei probati ſunt, quia teſtes facti ſunt uſque ad mortem, unde in laude Innocentium dicitur quod teſtimonium reddiderunt Domino Jesu-Christo etiam non loquentes; & idcirco à græco vocabulo, quod ſonat teſtis, martyr vel martyres ſunt vocati. Unde non incongrue quæri poteſt quomodo B. Thomas martyr proprie dici poſſit, cum pro fide martyrium non acceperit, ut videtur. Conſtat enim regem Angliæ ſub quo paſſus eſt, & ſimiliter illos à quibus paſſus eſt chriſtianos fuiſſe ac fideles, ſaltem fide informi; nec agebatur ad hoc ut jam dictus præſul aliquem articulum fidei cogeretur defendere, aut aris idolorum thura imponere. Sed erat quæſtio inter regem & præſulem de quibuſdam juribus, quæ unus injuriam, alter juſtitiam, æſtimabat. Quæ quidem quæſtio ſalva fide utriuſque & moveri poterat & finiri. Sed ad hoc ſatis congrue reſpondetur, quod eſt fides articulorum, & eſt fides ſacramentorum, & eſt fides catholicæ dignitatis & eccleſiaſticæ libertatis. Pro fide articulorum in ſymbolis expreſſorum aſtiterunt ſancti in agone certaminis contra principes, ſed paganos. Pro fide ſacramentorum & poteſtate clavium conſtiterunt doctores eccleſiæ contra hæreticos atque ſchiſmaticos à fide devios. Pro fide eccleſiaſticæ libertatis pugnatum eſt & pugnant hodie fortes eccleſiarum prælati contra principes & tyrannos nominetenus chriſtianos. In hac igitur ultima acie fortes facti ſunt in bello B. Thomas, dominus Stephanus, & ſancti Edmundus, & ſuo teſtimonio probaverunt, quod non minus eſt teſtis qui defendit eccleſiaſticam libertatem, quam is qui propugnat articulate fidei chriſtianitatem. Alioquin non diceret Dominus improperanter malis eccleſiarum rectoribus per Ezechielem. *Non oppoſuiſtis vos murum pro domo Domini, ut ſtaretis in prælio contra aſcendentes ex adverſo.* Magna enim poteſtate munivit Dominus vicarium ſuum, videlicet B. Petrum, cum tradita ei poteſtate clavium, ligandi ſcilicet atque ſolvendi, ſtatim adjecit pollicens, quod portæ inferi contra hanc auctoritatis potentiam minime prævalerent. Portas inferi hæreſes voluit intelligi [illegible] tyrannicas poteſtates.

S. Thomas quomodo pro fide non mortuus dici poſſit martyr.

S. Edmundus cur in Pontiniacenſi non in Cantuarienſi eccleſia ſepultus.

8. Secundum ergo præceptum legis divinæ quo dicitur, *in ore duorum vel trium teſtium ſta-*

bis omne verbum, manifeſtum eſt quod per hos teſtes tres eximios probata eſt peroptime cauſa atque defenſio eccleſiaſticæ libertatis, & pro indicio demonſtrativæ probationis, ratio poſcebat ut duo ſaltem ex tribus in Cantuarienſi eccleſia, cujus cauſa agebatur, in monumentum victoriæ duo teſtes legitimæ probationis non ſolum vivi, ſed & defunctorum corpora remanerent, ut eſſent quaſi titulus triumphalis ſuffraganeos ſuos ad ſimilia provocandi, & in ſpe certaminis victoriam obtinendi, nec oportebat ut tertius adderetur qui diſpenſatione divina ad ampliandum eccleſiaſtici honoris titulum utiliter ad alias ſervabatur. Non eſt enim inpræjudiciabile Cantuarienſi eccleſiæ quod corpus B. patris EDMUNDI ibidem cum aliis minime requieſcit, quia ex hac cauſa nihil deperit, nec honor ejus inde vileſcit. Immo bene rem intuenti, certum quod tam perſonæ quam loco ex hoc plurimum honoris accreſcit. Manet autem ejus memoriale quod non derelinquetur in ſæcula, quod talis fuit Cantuarienſis archiepiſcopus, & qui illius ſedis patronus fuit & defenſor in terris, & proculdubio eorum qui credenda crediderint eſt pius interceſſor in cœlis. Sed poſito quod corpus ejus inhumatum fuiſſet in Anglia, quid honoris & gratiæ pro tot beneficiis tantis patribus & ſucceſſive exſulibus Gallia tunc haberet? Anglia quidem tunc læta foret, ſed Francorum patria, in qua fulxerunt tam præclara miracula, tractum modici temporis tam celebrem memoriam aboleret. Nunc autem diſpenſatione divina, ut credimus, melius eſt proviſum, ut unum regnum gaudeat, ſe talem Deo genuiſſe devotum, & tantum habuiſſe patronum; & aliud regnum ſimiliter tali ſibi collatum cœlitus fore donum, retinere ſcilicet theſaurum, vas, inquam, corporis ſui omni lapide pretioſum.

9. Eſt & aliud memorabile & conſiderabile in hoc facto. Prædeceſſores ſui B. THOMAS & dominus STEPHANUS fuerunt ad ſuam eccleſiam ſolemniter revocati, utrum vere, an fictitie, nos facti ignari exiſtimus, & melius rei probavit eventus. Sanctus Chriſti Domini confeſſor EDMUNDUS non fuit aliqua ſolemnitate debita adhibita revocatus. Quomodo ergo veniſſet invitus, vel potius impudicus, qui pudicicia tam mentis quam corporis fuit hominum reputatione & rei chriſtianitate conſpicuus? Fecit ergo quod debuit, & ultro ſe, ne frontem daret in frontibus, non ingeſſit, ſed eorum loco & patria ſe ſubtraxit, qui ut ipſum poſſent retrahere libenter ad tempus cum ipſo extra patriam exſularent, & exilium poſt vitam ſuſtinerent, quod inviti in vita cum ipſo ſuſtinuiſſe volebant. Providit ergo Deus melius, ut ſine ipſis conſummaretur in patria, in qua non erat eis calumniandi vel inſultandi larga data licentia, quæ ipſius patris vitam atque miracula facile ſuffocaſſet, ſi ejus corporis præſentiam in patris ipſius patria habuiſſet. Unde proviſum eſt ut illis detraheretur detractionis materia, & Dominus ſanctum ſuum

A per hoc proveheret ad majora. Extant enim ipſius miracula miraculoſa tam in Anglia, cui præfuit, quam in Francia quam adivit.

10. Alia, & ut videtur, uberior nunc ratio occurrit, quare ſeparationem dictorum patrum Dei diſpenſatio ſic providit. Certum eſt quod id Anglia B. EDMUNDI regis & martyris refulgent miracula pretioſa, quibus patria illa mirifice decoratur, & Deus in ſancto ſuo mirabilis prædicatur. Poſito autem & conſtante quod beatus confeſſor Chriſti EDMUNDUS locum ſepulturæ ſuæ fuiſſet in illa regione ſortitus, ex æquivocatione nominis, ſaltem apud

B imperitos fuiſſet miraculorum attributio obumbrata, & per conſequens forſitan diminuta. Et quamvis inter ſanctos nulla ſit prorſus diſſentionis materia, quin potius gaudium & exultatio, ſicut de bono proprio de alterius prælatura: vulgus tamen ignarum facile contentionis materiam aſſumeret, & de ſanctorum miraculis & meritis pluſquam ratio exigeret, diſputaret. Subſtracta eſt igitur controverſiæ calumnia, & magis relucent miracula ab uno ad alium relata. Et hoc neſcio an in ſpiritu quaſi videtur, quod Dei confeſſor EDMUNDUS, ut regi EDMUNDO

C cum quadam reverentia ſanctis congrua, regnum cederet, in quo prius ille pie regnaverat, & per martyrii gloriam tempus & locum præanticipaverat, ut qui erat prior loco & tempore, ei cederetur caritatis honore. Et eſt veriſimile, quod ſi tam pium regem B. præſulis EDMUNDI tempora habuiſſent, quod nequaquam de illa patria exceſſiſſet. Quin immo videtur ipſo facto quod præſul martyrem honoravit, cum locum, ut dictum eſt ſuperius, ei ceſſit. Nam æquivocationis ab eo ſortitus eſt vocabulum, & non caſualiter, ſed ſecundum divinæ prædeſtinationis eventum.

D Nam ut in ejus legenda diffuſius enarratur, mater S. Præſulis cum ipſum geſtaret in utero veniens ad tumbam B. Martyris, motus vitales primum ſenſit in parvulo quem geſtabat in utero, & infans EDMUNDUS nondum Edmundus videtur motu ſuo martyrem ſalutaſſe, & per hoc communis vocabuli gratiam impetraſſe. Jam vivus mortuum ſalutavit, & moriens viventi in cœlo martyri locum dedit. Qua in re quid aliud eſt penſandum, niſi quod factum eſt à Domino factum eſſe credatur, per quem quicquid in vivis agitur, aut mortuis, ordinatione rectiſſima

E ſive occulta ſeu etiam manifeſta, per Dei providentiam diſpenſatur.

11. Sed & hoc in fine credimus annectendum, quod ratio ſuperius poſita exigebat B. THOMAM martyrem in Dorobernenſi eccleſia tumulari, ad cujus gloriam eſt proviſum, ut tantus doctor & pontifex cardinalis & primas tandem ei ſuccederet, qui de loco ſepulturæ ipſius ſanctum corpus ipſius laudabiliter & condigne transferret, & ſcripturarum ſuper tranſlatione ipſa monumenta relinqueret, ſicut hodie in Cantuarienſi eccleſia reperitur, quod videlicet præfatus dominus

S. Edmundus rex & martyr in Anglia fulget miraculis.

Stephanus archiepiſc. corpus transfert corpus S. Thomæ martyris.

Stephanus archipontifex B. Thomæ martyris corpus de crypta in qua ſtatim in morte ipſius collatum fuerat, propriis manibus ad ſuperiora ſupremi altaris loca tranſpoſuit, & præſente rege Anglorum & fere cunctis pontificibus & principibus, aliiſque regni optimatibus, in aureo & gemmato quaſi ſtellato ſolio collocavit, & modum tranſlationis & ordinem luculento ſermone deſcripſit, & cum eo quem prudenter deſcripſerat in Domino obdormivit. At B. præſul Edmundus ſimilem non in loco, ſed in modo, omnino habere meruit ſepulturam, & tranſlationis etiam modum conſimilem & conſimilibus indiciis glorioſum. Sepultus eſt enim in Pontiniacenſi eccleſia cum gloria & honore, ſicut ſuperius eſt narratum. Sed poſtquam Domino complacuit ſanctum ſuum amplius ſublimare, ut excellentior locus ipſum exciperet, & celebritatis ejus memoriam duplicaret: tunc, inquam, auctoritate apoſtolica eſt proviſum, ut ad hujus tranſlationis gloriam commendandam, cardinalis Albanenſis epiſcopus, antea Rothomagenſis archiepiſcopus, & non ſolum ipſe, verum etiam Tuſculanus epiſcopus ſimiliter cardinalis cum pluribus archiepiſcopis & epiſcopis advenirent, & coram Francorum rege illuſtri, & quaſi coram tota familia procerum regni Franciæ tranſlationis obſequium devotiſſime celebrarent. Similitudo igitur permaxima eſt in iſtis, quod utraque tranſlatio de mandato ſummi pontificis per cardinales hinc & inde, per archiepiſcopos & epiſcopos utrobique, per reges & utriuſque regni principes, & per multitudinem fidelium populorum cum omni veneratione, qua fieri decuit & oportuit & potuit, ut completa: ut ipſo facto quaſi digito ponit demonſtrari, quod Deus & non homo ad honorem ſanctorum ſuorum & ad excitandum devotionem fidelium hæc inſignia voluit procurari. Qui ſe vult in ſanctis glorioſum & admirabilem & ſuperlaudabilem & ſuperexaltabilem in omnibus & ex omnibus & præ omnibus prædicari. Cui eſt honor & gloria, imperium & poteſtas per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

Tranſlatio S. Edmundi.

Explicit Tractatus de promiſſione beati Thomæ martyris facta Pontiniacenſibus.

INCIPIT PROLOGUS
IN MIRACULIS B. EDMUNDI
ARCHIEPISCOPI ET CONFESSORIS.

Sacramentum regis abſcondere bonum eſt: opera autem Dei revelare & confiteri, honorificum eſt. Hæc ſunt verba Raphaëlis archangeli ad Tobiam à ſede majeſtatis emiſſi: ubi à prima luce verum à vero, purum à puro, à ſpeculo æternitatis accepit quod in nos veraciter derivaret. Angeli enim ad hoc vident faciem patris qui in cœlis eſt, ut tamquam ſintillæ in arundineto diſcurrant, & faciant voluntatem ejus circa miniſteria humani generis quod adhuc in terris eſt. Angelus ergo, immo archangelus eſt qui nobis annunciat, quod opera Dei revelare & confiteri honorificum eſt. Credimus Angelo dicenti, & certe plus credendum quam homini, & maxime puro homini, quia in quantum talis, omnis homo mendax. Recte credimus archangelo, quia in quantum talis, nec ſcit, nec vult, nec etiam fallere vel falli poteſt. Bene ergo perſuadet qui dicit: *Opera Dei revelare & confiteri honorificum eſt.* Revelemus ergo, & confiteamur opera ejus, quia *magna ſunt opera ejus, exquiſita in omnes voluntates ejus.* Magnificemus eum quantum poſſumus. Major eſt enim omni laude. Prædicemus eum mirabilem in ſanctis ſuis, quia revera mirabilis eſt in eis, qui mirabilia per eos, ut pote mirabilis mirabiliter operatur, dum contra naturæ ordinem de privatione ad habitum redire facit, dum impoſſibile ad poſſibile reducit, dum omnipotentiam ſuam abſolutam ſuper omnem numerum, pondus, atque menſuram non incluſam, nec depreſſam, vel coarctatam, ſed ſuperelevatam, ſuperemimentem, & ſupereffuſam oſtendit. Hinc eſt quod ſuam hanc omnipotentiam dilectis ſuis in parte communicans, dat per ipſos cæcis viſum, ſurdis auditum, claudis greſſum, mutis verbum, leproſis munditiam, mortuis vitam. Et hæc opera Dei in ſanctis ſuis revelare & confiteri honorificum eſt, ſicut ſuperius dictum eſt. Volumus ergo, ſi datum fuerit nobis deſuper, merita B. patris Edmundi humili ſtylo extollere; & quam glorioſus fuerit in miraculis, ad Dei gloriam in ſequentibus demonſtrare. Et ut magis alliciatur lector quilibet ad legendum; hoc ei ſincera fide ſpondemus, quod nullum inſeremus miraculum, quod non fuerit legitima teſtium juratorum depoſitione coram ſummo pontifice & confratribus ejus firmatum.

De quartanaria ſanitati reſtituta.

1. Sicut initium peccati à muliere defluxit in mundum, ita quod per illam morimur, ſic redemtionis noſtræ & vitæ principium à muliere

benedicta in mulieribus deſcendit in genus hu- A manum: ita quod per ipſam laudabilem & ſuperlaudabilem benedictam mulierem, ſcilicet Virginem, omnes vivificamur in Chriſto Jesu. Ad cujus matris honorem ob nominis reverentiam, primum miraculum ſubjicimus de Maria dicta de Meriaco: quæ villa non longe à Pontiniaco diſtare videtur, quartanis febribus per decennium fatigata, ſicut ex confeſſione ejus adhibito juramenti vinculo eſt compertum, reputari poterat non immerito ex continuatione languoris & diuturnitate temporis à ſanitate deſperata. Ipſa vero ſpem ponens in eum, à quo nihil relinquitur deſperatum, auditis mi- B raculis crebreſcentibus apud Pontiniacum per beatum Domini confeſſorem Edmundum, limina monaſterii prout poterat frequentabat. Nec ſpes habita eam fefellit: quin immo perfectæ ſanitati reſtituta, beati patris extollens præconia, publice cum ſacramento etiam eſt confeſſa, quod per ejus merita à tam diutino languore fuerit liberata. Ad cujus rei evidentiam ſe voto aſtrinxerat, quod ſi ſanitatem reciperet, in ſignum devotionis quatuor denarios uſuales ſingulis annis ad memoriam dicti patris offerret.

De quadam contracta erecta.

2. Majus miraculum reputamus, & majori probatione ſubnixum, quod Adelinæ de * Bena accidit in hunc modum. Hæc, inquam, acceperat de manu Domini duplicata, duas utique paſſiones, quibus medici inutiliter aſſerebant adhiberi oportere curatores. Tibiam enim ſiniſtram adeo contractam habuit, quod officium greſſuum penitus amiſit. Gibbus etiam in dorſo enormiter ſuperſedebat, qui erectos vultus ad ſidera attollere (quod eſt excellentia ſolius hominis) non ſinebat. Igitur quæ greſſum D non habuit, & baculo ſupplere non potuit, nec ſurſum erigi valuit, quid niſi repere aut ſerpere inſtar vermiculi aut ſerpentis oportuit. Recte igitur dicere potuit: Ego ſum vermis & non homo. Et in hoc ſtatu ſeptem annis & amplius continue jam defecit. Sed ipſa animo ſe reficiens, quod natura non potuit, meritis beati patris Edmundi impetrare ſperavit: ac ſpem ſuam voto confirmans taliter ſe aſtrinxit, ut ſi feſtum jam dicti Patris in ſancta eccleſia celebrari contingeret, ipſa celebritatem eamdem pro ſua poſſibilitate concelebrans, etiam in panis & aquæ E jejunio præveniret. Sicque fide quam geſſit firmior Pontiniacum eſt delata: ſed ad ſepulcrum venire prohibita, ſicut generaliter feminis prohibetur, petebat ſe referri ſuper lapidem ſuper quem poſitum fuerat corpus ſervi Dei, ſperans ex contactu ejus conſequi ſanitatem, quaſi cum hemorroiſſa diceret: Si fimbriam lapidis illius, in quo ſanctus Domini requievit, tetigero, ſalva ero. Credidit igitur, & tetigit, & multo conamine ſurgens in tibia debilitata proceſſit; & gibbus qui dorſo ſuperſedebat, abſceſſit. Sic igitur crus debile extitit ſolidatum, & quod in dorſo ſuperfuit eſt ablatum. Deo igitur & ſancto ejus gratias agens, ſano greſſu ad villam, de qua debilis non egreſſa, ſed delata fuerat, eſt regreſſa. Quo audito, convicini & noti, quia magnificaverat Dominus miſericordiam cum illa, congratulabantur ei, & occurrentes cum laudibus & ſignis ſonantibus, ipſam proceſſionaliter ad eccleſiam perduxerunt. Dominus autem villæ miles, audito ſtrepitu concurrentium, interrogavit quid hoc eſſet, & reſponſo accepto quod Adelina curata fuiſſet, ſubjunxit verbum ſatis illepidum, nec à nobis proſequendum, niſi quod ad ſedem apoſtolicam conſtitutus idem ſe dixiſſe eſt confeſſus cum admiratione, & abſque præmeditatione, quod nec Deum nec diabolum Adelinam curaſſe credebat, adeo morbum incurabilem reputabat: maxime cum proprius filius ipſius in mortis agonia poſitam & incendio ignis expoſitam, & ſeipſam eruere non valentem propriis humeris fere per milliarium ad locum refugii deportarat. Hæc itaque mulier bis ſedis apoſtolicæ conſpectui eſt exhibita: & tam à cardinalibus, quam ab ipſo domino papa & ejus medicis ſtrictiſſime exa- C minata, & ea qua decuit reverentia in loco ubi gibbus inſederat attrectata, fidem in fine dedit omnibus quod non opus naturæ eam ſanitati reſtituit; ſed natura naturans Deus defectum operis naturalis in eam miraculoſe ſupplevit. Hoc autem per teſtes plurimos extitit comprobatum coram ſummo pontifice: & ipſe ſummus pontifex fidem adhibuit, & eam nova veſte ſuperindutam cum novitate miraculi, ad ſua cum honore remiſit.

3. Sequitur miraculum memoria dignum, & multis teſtibus comprobatum. Raynaldus de * Villa-franca tibias habuit per decem annos arefactas, quas nec baculo, nec alio apodiamento valuit ſuſtentare, de quo preſbyter villæ juratus aſſeruit, quod tanta erat in eo debilitas, quod in die paſchæ quando fideles communicant, iſte debilis ad altare venire nequivit: ſed oportuit ipſum preſbyterum cum viatico accedere ad languidum, ſicut fit decumbentibus ſuper lectum. Hunc mater in biga poſitum, & ad locum ſepulcri uſque perductum, ibique in oratione pernoctantem primo ad uſum baculi, poſtmodum tibiis carne velatis recepit ſanitati priſtinæ reſtitutum: ita quod eo die, quo ad nos acceſſit, decem milliaria ſine amminiculo propriis pedibus ambulavit.

4. Tanta eſt hominum curioſitas, quod non ſolum nova ſemper, ſed etiam majora prioribus audire deſiderat, ut verum eſſe quod Apoſtolus dicit appareat. *Non ſatiatur oculus viſu, & auris non impletur auditu.* Dicamus ergo majora prioribus, ſi forte per hoc auditorum impleatur affectus. In * Noviaco puer quidam annorum undecim Hugo nomine, in ſtagnum profundum quod illic adjacet repente decidit: & ſicut jurati teſtes requiſiti dicebant & credebant, ſpiritum exhalavit. Pro quo

* Beunes.

Tibia arida curatur.

* Villefranche.

Puer mortuus ſuſcitatur.

* Neeri.

quo domina ipſius Petronilla nomine, votum emiſit, quod mater pueri poſtmodum approbavit. Videlicet ſi contingeret ipſum per merita beati patris EDMUNDI recipere vitæ ſtatum; ipſum à ſervitutis debito abſolutum liberatori ſuo eum quantocius præſentaret Deo & Dei famulo perpetuo in Pontiniacenſi monaſterio ſub monachili habitu ſerviturum. Facto voto, oſcitavit puer, oculos aperuit & revixit: redditus eſt matri ſuæ, ut ad monaſterium ipſum deduceret, & facta pro ipſo vota compleret. Factumque eſt ita, & vidimus eum litteras addiſcentem, & ætatem legitimam in prædicto monaſterio expectantem.

Octo diverſa miracula.

5. Ne quis ſe verborum pondere aſſerat prægravatum, ubi miraculorum expoſcit gravitas, oportet amplius immorari. Ubi vero factorum laborat inopia, etſi ſit veritas quæ poſſet verborum faleris adornari, convenit tamen ut auditoribus ſatisfiat verborum ſeriem decurtari. Accipe igitur, ô lector, ſimul octo miracula ſub æquivocatione nominum in unum capitulum coarctata. Maria *de Fontaines* à quodam nominato dolore, qui vulgo dicitur *Fie*, in quo per ſeptennium laborarat, meritis beati patris EDMUNDI liberatam ſe juramento præſtito aſſerebat. Maria de *Melligny* à morbo maniaco, vel, ut alii putabant, dæmoniaco, diutius prægravata, ejuſdem ſancti ſuffragio ab omni doloris anguſtia extitit liberata. Maria *de Verger* periclitata in partu ſenſit remedium, ex quo ſancti patris EDMUNDI invocavit auxilium. Maria de ſancto Dionyſio per teſtes probavit idoneos quod oculorum lumine prorſus per biennium deſtituta, prædicti patris meritis ad videndi gratiam in integrum creditur reſtituta. Maria de * Pruvino per annum & dimidium paſſa vertiginem, ob ejuſdem patris merita apud Pruvinum, ubi ejus exta ſunt condita, ſanitati capitis eſt donata. Maria de * Pontibus ſuper Yonam fluvium, viſum oculorum corporalium per duos quidem annos perdidit, ſed propter hoc viſum interioris hominis non amiſit: unde per videntem omnia meritis præfati EDMUNDI confeſſoris Domini, ad lumen oculorum corporalium eſt in integrum reſtituta. Septimum etiam miraculum accidit in Maria de S. Euſebio, quod congruit noſtro propoſito. Hæc per ſeptem annos & amplius unius tibiæ amminiculo deſtituta, totam molem à gratia ſuſtentandi inutilem reddiderat; donec per ipſum, cui nihil eſt impoſſibile, mediantibus meritis B. patris EDMUNDI, ad uſum gradiendi reſtituta exultat. Maria Autiſſiodorenſis tanto conamine in maledictionis Evæ ſententia laboraverat, qua dictum eſt, *In labore paries*, quod præ doloris anguſtia, femineæ fragilitatis oblita, portas monaſterii Pontiniacenſis gravida graviter adiit: & ibi pro ſe & ſua prole ſpem optatæ ſalutis accepit. Habes igitur octo miracula de Maria brevitatis compendio ſupputata: quæ ſi ad octonarium numerum beatitudinum conferre volueris, exercitium quidem approbamus.

* Provins.

* Pont ſur Yonne.

Puer aquis ſuffocatus reſuſcitatur.

6. Quia in his & aliis quæ ſequuntur, quæ majoris ponderis æſtimamus, potentiam divinæ clementiæ erga ſanctorum merita non arctamus, quin poſſit cum velit hæc & alia facere, & majora horum cum viderit expedire, majora ſubjungimus, in quibus confeſſor Domini EDMUNDUS magis appareat glorioſus, per cujus merita non ſolum morbi curantur, ſed & mortui ſuſcitantur. Quædam femina Iſabella nomine, de villa quæ * Alta-rippa dicitur, puerum habebat qui ſibi derelictus, in foſſa profunda repertus eſt mortuus. Quem mater inventum & lacrymans ut mortuum, ab aſtantibus cepit conſilium, ut ad ſepulturam beati patris EDMUNDI, cujus patrocinium mater, audita pueri ſubmerſione, invocaverat, ipſum adduceret, ſi forte per hujuſmodi votum mortuum vivum reciperet. Vovit & oravit, & exaudita eſt ejus oratio. Nam recepto anhelitu puer ſæpius oſcitavit, ſanguinem profudit, & aquæ profluvium, quem hauſerat, ſpiritu reſumto, tota nocte refudit.

* Hauterive.

* Chably.

7. Alter mulier Agnes nomine de * Chabliaco habens puerum Robertum nomine, à puero ſibi collidente colliſum & percuſſum in inguine, ita ut inteſtina in oſceum deſcendiſſent, nec in loco ſuo, ut medicus aſſerebat, niſi mediante inciſione reſtitui potuiſſent. Quod mater abhorrens, & medicum qui verbo curat expoſcens, tertio ad ſepulcrum beati patris adductum, licet triennio antiquatum, invenit eum priſtinæ ſanitati reſtitutum. Cui miraculo quoddam notabile præſtitit argumentum, ſcilicet quod mater tale votum emiſerat, ut ſi contingeret puerum liberari, ſingulis annis quamdiu adviveret, in vigilia B. Johannis Baptiſtæ, Pontiniacum cum puero veniens, cereum puero commenſuratum offerret, juxta votum ejus in ipſa vigilia puer antedictus eſt liberatus, & ad tumulum beati patris oblatus.

Puer ſuffocatus vitæ reſtituitur.

8. Licet reperiantur homines ſanctorum miraculis derogantes, quædam naturæ beneficio attribuentes, quædam vero ſcriptorum arbitrio ſubornata putantes: nos eorum opinionibus refutatis, audacter ad ea progredimur, quæ juratorum teſtium examinatione & authenticorum virorum ſubſcriptione communita invenimus. Puer quidam Jacobus nomine, filius Adelinæ de Everolis, in die paſchæ incuſtoditus, hora prandii ſubmerſus, inventus eſt mortuus: ita videlicet quod nullum ſignum vitæ in eo penitus apparebat; quin immo ſic mortuus uſque ad veſperas permanebat, pro quo mater mœrens votum emiſit, & is qui ſuſcitat mortuos & vivificat, pro meritis beati patris EDMUNDI in die reſurrectionis Domini dictum Jacobum fecit reſurgere, & priſtinæ donavit vitæ.

Monialis viſum amiſſum recuperat.

9. Monialis quædam Avelina de S. Juliano apud Autiſſiodorum à cunabulis uſque ad annum duodecimum in oculo dextro viſum prorſus amiſerat. Quod qui ex panno ſuperducto accidiſſe crediderat, advocato chirurgo, pol-

Digitized by Google

verem quidem conſpergi fecit in oculum: & ſic quodammodo amovit panniculum, ſed minime conſequuta eſt viſum. Quod ergo ars humana non potuit, virtus divina ſupplevit. Delata eſt ergo Pontiniacum, & ibi perfectæ ſanitatis, meritis beati patris EDMUNDI quam citius promeruit incrementum.

10. Dilata locum tentorii tui, ô quicumque es mirabilium Domini fidelis auditor, & majeſtatis ejus ſine calumnia perſcrutator. Attende quomodo magnificaverit Dominus ſanctum ſuum in conſpectu regum; & quod pluris eſt in conſpectu regnorum, non enim ſatis fuerat regnum Franciæ pro reverentia corporis ſancti patris hujus glorioſis miraculis perilluſtrare; quin etiam terram nativitatis ſuæ quam verbo prædicationis uberem reddiderat, & in qua paſtoralis officii debitum fideliter executus fuerat, miraculorum gratia confortaret, ſed abſente corpore præſentiam ſuam in ſignis curationum ſpiritualiter exhiberet. Ergo facta exactiſſima inquiſitione in Anglia, comperta ſunt pretioſa miracula, quæ non ſunt aliquatenus ſub modio occultanda: quorum unum tale fuit. Walterus qui Poclintonenſis dicitur, ab utero matris ſuæ uſque ad triginta tres annos & amplius mutus remanſerat: ita quod omnis ſpes recuperandæ loquelæ, naturæ vel artis beneficio ſibi & ſuis omnino ſublata fuerat. Sola ſpes in Deum poſita penes illum remanſit, & ipſa eum utique non fefellit. Auditis enim miraculis quæ fiebant apud prioratum de *Catheby*, ubi ſorores beati patris EDMUNDI ab ipſo ibidem collocatæ, ſub regulari habitu, Domino militabant, & quædam benigni ſecundum carnem fratris & ſecundum ſpiritum pii patris ſacra pignora obſervabant, idem Walterus pluribus comitantibus acceſſit ad locum, & ſuppoſito capite ubi reliquiæ dicti patris fuere expoſitæ, ſolutum eſt linguæ vinculum, & loquebatur recte laudans Deum. Rediens igitur ad propria, comitante ipſum & occurrentium populorum caterva, ſuſceptus eſt etiam proceſſionaliter cum ingenti lætitia. Super hoc miraculo triginta & unus teſtis juramento aſtricti fidem inquiſitoribus fideli ratione præſtiterunt: quidam ex ipſis cum dicto Waltero ad ſedem apoſtolicam evecti, quaſi ſecunda examinatione probati, dictorum fidem credulitatis gratiam ab ipſo ſummo pontifice & ejus fratribus meruerunt.

Mutus ab utero loquelam recepit.

11. Aliud miraculum totidem teſtibus comprobatum apud eumdem prioratum de *Catheby* contigit in perſona cujuſdam puellæ, Agnetis nomine, de villa quæ *Stanleg* dicitur. Quæ quidem puella ab ortu ſuo uſque ad quinquennium & amplius cæca permanſit: ſed ad prædictum prioratum veniens, ſine moræ tædio utriuſque oculi viſum multis aſtantibus clare recepit. Et hoc non per perſonas populares, ſed per religioſos & nobiles ſufficienter extitit declaratum: ex quarum dictis fidei colligitur argumentum.

Cæca à nativitate curatur.

12. Hawiſia quædam femina triplici dolore gravata quadraginta annos attigerat, & de ſalute corporali per corporale remedium deſperabat. Nam brachium ſiniſtrum cum manu totum aruerat, & paralyſis intenſa latus & pedem in eadem corporis parte obſederat. Ex diuturnitate ergo languoris ſpem non ponebat in homine, ſed ab eo cui nihil eſt impoſſibile, numquam voluit, ſicut, nec debuit, deſperare. Hæc itaque apud *Catesby* ſpe recuperandæ ſanitatis adveniens, & orationi devote intendens, in craſtino S. Trinitatis pro reverentia, ut credit, beati patris, trinæ recepit remedium ſanitatis: nec ſucceſſive unum poſt aliud accidit, ſed totum ſimul operata eſt divina clementia, quæ tarda molimina neſcit, manus arida relaxatur, paralyſis in latere refrænatur, pes ad ambulandi officium inſtauratur. Hoc etiam trinæ ſanitatis miraculum per S. Trinitatis oraculum viginti tribus juratis teſtibus omni exceptione majoribus eſt probatum.

Femina triplici infirmitate curata.

13. Quidam puer Richardus nomine de villa *Slapeſtone*, quod interpretatur villa dormientium, male obdormivit egreſſus in agrum. Statim enim ubi eſt erectus & à ſomno evigilavit, ſe omni officio membrorum officialium ab umbilico inferius deſtitutum invenit, utpote ventrem turgidum, genua contracta, crura arefacta, pedes groſſitie inflatos & omnibus greſſibus deſtitutos. Talis igitur & in tali ſtatu à ſex annis ab ortu ipſius per novem annos permanſit continue, trahens membra debilia miſerabiliter ut poterat, ſolo manuum & lacertorum conamine. Bis iſte ad prioratum de *Katesby* à parentibus eſt delatus, & abſque ſanitate relatus. Sed audito quod multi etiam deſperati ibidem per ſancti confeſſoris merita reciperent ſanitatem, cœpit & ipſe de ſuo languore ſperare ſalutem. Matrem igitur ſuam diu ſollicitatam induxit quod tertio ipſum per equum conducticium in biga poſitum verſus dictum prioratum adduxit. Sed ductores tamquam malevoli, vel de labore pertæſi, longe antequam locum attingeret, miſerum illum cœperunt deſerere, & quaſi vile cadaver fortuitis caſibus exponere. Miſer igitur ſic relictus, ſed Deo derelictus, manibus cœpit repere; & quod brevi compendio in biga poterat redemiſſe, duorum dierum diſpendio vix poterat adimplere. Venit tamen, ut potuit, & quod ſperavit invenit. Omnium enim membrorum officio, ſic eſt in integrum reſtitutus, quaſi numquam ab eorum officio fuerit deſtitutus. Quod triginta famoſis teſtibus probatum eſt, & ipſorum atteſtantibus ſacramentis.

Puer à multis infirmitatibus liberatur.

14. In perſona Saræ de *Wileby* factum eſt miraculum alta memoriæ commendandum. Ipſa enim, ut verbis ejus utamur, per quinquennium leproſa fuit, graviſſime afflicta ulceribus, inflationibus, & calore ardenti, & immoderata & nimia ſiti ſemper gravata quamdiu fuit infirma. Hoc eſt poſt juramentum ejus teſtimonium, & id quod ſequitur de modo curationis viginti novem teſtibus roboratum. Ea igitur ad prioratum de *Catesby* venien-

Leproſa mundatur.

te, piæ ſorores pii patris exiſtentes ibidem, & pie compatientes eidem, nec membra ſqualida perhorrentes, nec pectora ſeu latera ſanie defluentia abominabilia reputantes; ſed potius in ea conditionis humanæ infirmitatem atque miſeriam deplorantes, ſecretius receptam, & ſuridis veſtibus expoliantes, pallio beati patris EDMUNDI, quaſi novo habitu palliantes, veterem ei hominem cum ſuis ſordibus exuerunt, & novum novi habitu induerunt. Videre erat, ſed indignum viſui delicato tabidam ſaniem quaſi teſta raſam veluti quaſdam ſquammas corporis Behemot virulentas deorſum defluere, & pro ea carnem novam ad inſtar pueri parvuli pullulare. Tali igitur pallio Sara iſta bene palliata dicere potuit cum Sara veteri renovata, *Riſum mihi fecit Dominus, & omnis qui audierit corridebit mihi.* Hæc Sara ad apoſtolicam ſedem adducta; in colore & habitu corporis, in organo vocis, & aliis in quibus morbus hujuſmodi conſiſtere conſuevit, examinata diſtrictius, fidem fecit omnibus, quod ſuper humanum auxilium divinæ virtutis clementia ſanitatis ei præſtitit argumentum.

Duas paſſiones intolerabiles habuit Iſabella *Chaiſel*, apoſtema intus in latere, & guttam foris in corpore. Gutta quidem per biennium obdurata longam ægritudinem minabatur. Sed apoſtema mortem accelerans, ſicut à phyſicis dicebatur, decurtare morbi moleſtiam videbatur. Duplici igitur contritione contrita, voto facto, contulit ſe ad limina ſancti patris apud Pontiniacum, & ibidem ſanitate recepta, utriuſque morbi evaſit periculum.

Pedum & manuum officia reſtituta.

15. Simon de Everolis officio pedum & manuum deſtitutus, lecto incubans, & quaſi de convaleſcentia jam deſperans, per anni ſpatium ſic permanſit. Sed matre pro eo ſollicita & anxia, ac vovente quod ad ſancti patris limina ipſum perduceret, ſalutis ſuæ non negligens, talem qualem ad locum perduxit, & quem languor per annum detinuit, unius horæ ſpatium priſtinæ ſanitati reſtituit.

Mulier à tribus infirmitatibus curata.

16. De trium curatione morborum Nazarea mulier de *Fontaines* teſtimonium perhibuit juramento, aliorum etiam teſtium ſubſcriptione vallato. Primum quidem fuit quod caput & faciem tanta doloris inflatione gravatam per tres dies habuit, quod magis mori quam ſic vivere peroptavit. Voto autem facto quod ſepulturam ſancti præſulis viſitaret, in ipſa nocte ſanctus præſul ei per viſum apparuit, ſanitatem ei repromiſit, & incontinenti perſolvit. Videns quod votum ei ad votum ceſſerat, filium filii ſui multo tempore febribus laborantem eodem voto aſtrinxit, & ſtatim convaluit, S... maritus filiæ ſuæ graviter infirmatus voto ſimili eſt curatus.

Alia à fluxu ſanguinis liberata.

17. Petronilla de Senonis fluxu ſanguinis annis quindecim fatigata, ad limina beati patris EDMUNDI, primo anno obitus ejus, ſabbato ante quadrageſimam, cum voto veniens, ſanitati priſtinæ eſt donata. In hoc quodammodo Filius Dei ſuum miraculum innovavit, cum mulierem ampliori ſpatio laborantem, à morbo conſimili liberavit. Et dilecto confeſſori ſuo idem miraculum in genere, ſed in alio ſubjecto indulſit. Per hoc quod ſuis pollicitus eſt exſolvens: *Opera quæ ego facio & ipſi facient.*

Puella cæca viſum recepit.

17. Puella ſex annorum Beatrix nomine viſum per octo hebdomadas omnino amiſerat; pro quo mater Gilota, nomine de * Aponi mœrore correpta votum emiſit quod ſingulis annis memoriam ſancti patris EDMUNDI digna memoria viſitaret, ſi filiam ſuam à cæcitate liberare contingeret. Mater & filia votum exſequentes, in die aſſumtionis Pontiniacum venientes, facta oratione, à ſuo deſiderio non ſunt fraudatæ. Filia quæ cæca cum matre venerat, læta & videns cum matre vidente ad propria remeabat.

* Apolgni.

Sequuntur in eodem codice mſ. 195. miracula alio caractere, ſed qui quadringentos videtur annos attingere: quorum hic ſummaria, brevitatis cauſa referre contenti erimus.

---

1. THOMAS de Leigniaco caſtro contractus pedibus & tibiis, dorſo curvus & gibboſus, prima die ſepulturæ ſancti Edmundi perfecte ſanatur in eccleſia Pontiniaci, præſente magiſtro Herberto Autiſſiodorenſi archidiacono, & aliis 1140.

2. Eadem die Robertus de Bello-monte ſuper Yſaram contractus, recepit integram ſanitatem.

3. Item eadem die Menardus de Reburſellis prope Pontiniacum dextra parte paralyticus curatur.

4. Puer de Leigniaco qui cæcitatem in uno oculo patiebatur, lumen recepit.

5. Monachus de Quinciaco ſeptimâ die ſepulturæ acceſſit ad ſarcofagum, & de terra proximiori, quæ ipſum ſarcofagum cooperuerat, pedes & tibias cœpit confricare, dicens frequenter: Sancte Edmunde, abbas meus miſit me ad te: ut à Domino mihi impetres ſanitatem, & his interſigniis, quod ipſa die ſepulturæ in tumulo te ponebat: & cum eſſet à capite tuo, pluries faciem tuam deoſculatus eſt, ſupponens parvum pulvinar capiti tuo. Dum vero talia diceret, confricando ex terra ipſa corpus ſuum, non ſine magna lacrymarum profuſione, videbatur ei quod pedes & tibiæ mira unguentorum ſuavitate ungerentur, & miræ delectationis oblectamento paſcerentur. His dictis & factis, ſanum ſe agilemque ſe ſtatim oſtendit, ut volare ſe valere hiperbolice diceret, currens ſaliendo per pavimentum, mira facilitate vadens & rediens, & aſcendens per gradus altaris.

6. Johannes *de Vandorre* Senonenſis diœceſis, à languore membrorum & ſubmerſione aquæ liberatur.

7. Petrus de *Aubeles* hernioſus oſculato feretro, dum corpus ſancti per prædictam villam ad Pontiniacum defertur ſepeliendum, curatus eſt.

8. Conradus civis Autiſſiodorenſis, natione Langobardus, mercator, voto facto adeundi Pontiniacum, à puſtula deformi quam habebebat in manu liberatus eſt.

9. Johannes de *Leriſeſes* prope Clamiciacum cæcus illuminatur.

10. Sybilla de parrochia ſancti Severini Pariſienſis, ſancto Edmundo ſibi nocte quadam in ſpecie columbæ apparente, vadit Pontiniacum, & ibi oſculato anulo ſuo quod mitram ſancti tetigerat, à contractione tibiarum curatur.

11. Eadem die & hora Johanna puella, quæ numquam ambulaverat, ſanatur.

12. Mulier cæca nomine *Leon* de *Meſſy*, cæca videt oſculato anulo ſancti.

13. Filius Roberti *Oares* de *Chablis* paralyticus ſanatur.

14. Magiſter Guido de Chabliaco regis Navarræ clericus, & aliquando ejuſdem cancellarius, officio unius brachii deſtitutus, auditis ab abbate Joyaci quæ ipſo præſente, ac etiam præſentibus abbatibus Ciſtercii, & tribus coabbatibus ſuis apud Pontiniacum facta fuerant miraculis, ſanctum invocat, & ſtatim ſanatur dum ad legatum pergeret, qui tunc Meldis agebat.

15. Petrus de Booliaco à morbo ſancti Eligii curatur, applicata terra quæ vicina habetur tumulo ſancti ſuper tibiam.

16. Monachus furioſus, ex abbatia de Fonte-Johannis, ad tumulum ſancti fit ſanus.

17. *Peincete Remeo* de Autiſſiodoro, aliquando ancilla Droini civis ejuſdem urbis hydropica curatur, videntibus Exonienſi, Wigornenſi & Norwienſi epiſcopis.

18. Tres monachi de Valle-lucenti quartana infirmitate liberantur in feſto purificationis.

19. Dominica Lætare, quæ fuit die conſecrationis ſancti Edmundi, Robertus de *Ferrieres in Gatinoel* cæcus illuminatur.

20. Reinerius de villa *Naers* in territorio Senonenſi languidus curatur.

21. Robertus monachus des Echaillis ab hydropiſi ſanatur.

22. Ab eadem infirmitate liberatur puer de *Brinont*.

23. Puella de Booliaco curatur à morbo fiſtulæ.

24. *Beel* puella de Monte-Sulpicii muta loquitur.

25. Puer de Veniſſia habens maculam in oculo ſanatur.

26. Duo pueri, unus de ſancto Cucto, alter *Belechanne*, qui numquam ambulaverant, recipiunt gradiendi facultatem.

27. Mulier de Caſtellione ſuper Secanam linitis oculis ex terra tumuli ſancti Edmundi vino mixta, videt cum ante eſſet cæca.

28. Emelina incurvata & contracta erigitur & ambulat.

29. Hugo de *Ayes* nobilis miles, cognatus domini de Sellyniaco à gravi morbo brachii ſanatur.

30. Dominicus de Burgo ſancti Gervaſii A Autiſſiodorenſis contractus ex tibiæ cruris contractione curatur.

31. Yſabellis de Monte à morbo caduco liberatur.

32. Ordoinus de *Treor* prope Tornodorum à gutta & puſtula liberatur.

33. Girardus *de Beon* prope Jovitiacum contractus curatur.

34. Adelina *Belefemme* de Bena item contracta erigitur.

35. Petrus de Novemfontibus cæcus illuminatur.

36. Petrus de *Dun-le-Roy* ultra Bituricas contractus ſanitati reſtituitur. B

37. Narduinus *de Villefranche* contractus ſanatur.

38. Adelina *de Apeigny* caduco morbo laborans.

39. *Gigard de Bandonville* in epiſcopatu Carnotenſi contractus.

40. Adicia *de Gomeſſi* infirmitate paralyſi afflicta.

41. Maria *la Coiſiere* Senonenſis contracta.

42. Mulier de Maiovilla prope Vallem-lucentem calculoſa, voto facto emiſit tres lapillos ad quantitatem nucis majoris.

C 43. Robertus *de Pacy* prope Triangulum armiger, à fiſtula quæ ei perforaverat lumbos in quinque locis, item à diſſenteria, morboque ethico ſanatur.

44. Johannes *Jamiram* ex Senonenſi urbe à fiſtula ſanatur.

45. Martinus de Villa *Eſtet* prope Fontenetum contractus.

46. Emeniardis *de Ames* contracta.

47. Guillelmus de *Varzy* a paſſione calculi liberatur.

48. Adelina de Caſtro-Renardo afflicta morbo ſancti Eligii.

D 49. Qylandis de *Ancrale* inſana ſanatur.

50. *Babilon* de burgo S. Gervaſii Autiſſiodorenſis curva, & quæ numquam ambulaverat.

51. Johannes de Monte-villa prope Corbiniacum paralyticus.

52. Odeardis *de Montargis* cæca illuminatur.

53. Aalis de Autiſſiodoro prope ſanctum Marianum curva erigitur.

54. Aalis *de Chablis* eodem morbo laborans.

55. Maria de ſancto *Oſible* [Euſebe] item contracta.

56. Emeniardis de Autiſſiodoro paralytica.

E 57. Guillelmus *de Ferrieres en Gaſtinois* degens in infirmitorio pauperum apud Pontiniacum à pluribus morbis liberatur.

58. Homo quidam *de Montigny* in parochia *de Anſon* cæcus unius oculi.

59. Reynerius *de Poiſſy* juxta Vallem-lucentem paralyticus.

60. Odeardis *la Fauceſſe de Viſiens* prope Senonas diverſis languoribus liberata.

61. Maria de Villanova-Archiepiſcopi paralytica.

62. Adelina de Autiſſiodoro patiens fluxum ſanguinis.

63. Yſabellis *de Aurolet* oppreſſione matris dormientis mortua reſuſcitatur.

64. Puer de Nelu in aqua ſuffocatus reſuſcitatur.

65. Mulier ab inflammatione nimia ſanatur ſumto vinagio.

66. Maria *de Diti* à paſſione gutæ & febribus liberatur.

67. Gauterius *Papelon de la Ferté Loupiere* à nimio languore curatur.

68. Gauterius de *Charny* à fiſtula & mali mortui incommodo liberatur.

69. *Lijart* de Caſtellione ſuper Sequanam B cæca illuminatur, oculis ad portam monaſterii vinagio lotis.

70. Puer *de Flay* prope *Chablys* reſuſcitatur.

71. Petrus in urbe Senonenſi, & Andreas *Andrecy* pueri ſanantur, ille ab ariditate manus, hic à calculo.

72. Filius Stephani *Meinget* de Ponte ſuper-Yonam reſuſcitatur.

73. Colinus *de Chalox* à graviſſimo morbo ſanatur.

74. Gilebertus de Brena contractus curatur.

75. Adelina ſanctimonialis de ſancto Juliano lumen unius oculi quod amiſerat recepit ad portam monaſterii. C

76. Agnes *de Draci* furioſa ſanatur.

77. Puer de Petra-pertuſa ab infirmitate liberatur.

78. Herſendis de Veneziaco contracta.

79. Puer de Chanloto à morſu ſerpentis ſanatur.

80. Benedictus de *Merville* prope *Ferrieres* contractus.

81. Joannes de *Cortenay* puer à contractione membrorum ſanatur.

82. Puer de Germiniaco filius Petri mali mariti ſubmerſus in aquis reſuſcitatur.

83. Mulier parturiens in villa de Selligniaco à periculo mortis liberatur.

84. Puer *de Merry* Autiſſ. diœceſis in parrochia *de Montigny* in aqua ſubmerſus revixit.

85. Puer de Leigniaco mortuus reſuſcitatur.

86. Regina de Villa-nova-Divite inſana ſanatur.

87. Jocelinus *de Vily* prope Eduunum à ruptura ſanatur.

88. Agnes de Germiniaco reſuſcitatur.

89. Joannes *de Jauger* capellanus, qui ſancto derogaverat ſanatur ab impedimento linguæ.

90. Filius Auberti Pelliparii, & Mariæ de E Burgo ſancti Petri Autiſſiodorenſi; natus mortuus vitam accipit.

91. Ermengardis uxor Petri *Deyſom de Gyrplers* inflammata enormiter ſanatur.

92. Margareta de *Comy* de *Liers* prope Reniſiacum ſuffocata in amne qui Crientum vocatur, reſuſcitatur.

93. Odeardis habens brachia arida ſanatur.

94. Henricus clericus de Caſtro Bitratenſi prope Vermentonem à ſuſpendio injuſte illato liberatur.

95. Johannes filius nobilis matronæ dominæ Johannæ *de Andreſsel*, relictæ domini Auberti ab hydropiſi liberatur.

96. Maria de *Fontaines* prope Senonas à morbo qui dicitur *Fiz* liberatur.

97. Adelina *de Migenne* filia Renaudi *Leger* à gravi infirmitate liberatur.

98. Radulphus de Turniaco mutus loquitur.

99. Vir qui detraxerat miraculis ſancti Edmundi, ſubmergitur.

100. Humbertus præpoſitus de *Berbelli* juxta *Seimur*, & Johannes ejuſdem loci incola in incendio generali de *Berbilli* domos ſuas committunt ſancto Edmundo: quæ ſolæ ab incendio intactæ remanent.

101. Adelina de Baano juxta Joyacum cæca videt.

102. Guido *Acti* vir nobilis, juxta Barrum ſuper Sequanam, ſanatur à fluxu ſanguinis.

103. Johannes *de Veneſſe* juxta Provinum hydropicus curatur.

104. Ermengardis de Caſtilione morti proxima ſanitatem recepit.

105. Oudeburgis uxor domini *de Chau*, alias de *Chert* liberatur à periculo & à dolore parlendi.

106. Puer de *Beneme* juxta Joviniacum reſuſcitatur.

107. Eliſabeth de ſancto Salvatore in Petiſaya à morte proxima liberatur.

108. Symon de parrochia ſancti Leonis Senonenſis contractus ſanatur.

109. Anolinus de Parriaco, facta exomologeſi magiſtro Roberto fratre ſancti Edmundi, qui Pontiniacum advenerat, ſanatur à morbo ſancti Egidii ad ſepulchrum ſancti Edmundi.

110. Filius Hirmengardis de Silligniaco abortivus natus reſuſcitatur ad baptiſmum.

111. Johannes de Silligniaco à mortuis ſuſcitatur.

112. Puer abortivus de Turniaco reſuſcitat.

113. Gauterius de Chanlayo ſurdus audit.

114. Luciana de Entriaco à morbo fiſtulæ liberatur.

115. Huguerinus de Poceliaco prope Eſpeigniacum domum Carthuſienſium à gravi infirmitate ſanatur.

116. Hermagnus de *Bierre* de Oenna calculo laborans.

117. Jacobus de Bordanayo inter Triangulum & Villam-novam-archiepiſcopi contractus.

118. Lambertus Mercerii de Villa-nova-Regis ſanatur à fractione brachii.

119. Gaufridus Britannus ſanatur à paralyſi.

120. Johanna Montis-Mauri nobilis mulier monialis de Unguello à multiplici morte liberata.

121. Juvenis Anglicus à ſurditate ſanatur.

122. Puella mortua revixit: Hæc ex villa *Clanz* prope Quintiacum.

123. Odo de Bulleneto Tullenſis diœceſis à mortuis reſuſcitatur.

124. Chriſtina de Louſana oriunda, mulier bonæ opinionis & boni teſtimonii, quæ car-

Digitized by Google

nem ſuam nulla umquam immunditiæ macula A maculavit, ſcientia ita excellens, ut modernis temporibus non eſſet ſimilis invenire, curatur à multiplicibus incommodis.

125. Civis Trecenſis contractus uno pede.

126. Maria de Melleigniaco relicta Menardi ejuſdem caſtri præpoſiti furibunda ſanatur.

127. Johanna de Melleigniaco liberatur ab articulo mortis.

128. Maria de Ponte-ſuper-Yonam cæca illuminatur.

129. Guillelmus de Ligniaco à morbo fiſtulæ liberatur.

130. Richardus de Domno-Petro prope Rupellam, ſervus Guillelmi Bertrandi militis, loquelam recuperat. B

131. Maria de Vergeniaco à periculo mortis in anguſtia partus liberatur.

132. Maria de ſancto Dionyſio viſum recipit.

133. Laurentius Trecenſis loquelam receperat.

134. *Florina* de Monte Rueto in territorio Stampenſi muta & clauda ſanatur.

135. Guillelbertus negociator Rothomagenſis ad ſtatum meliorem revocatur.

136. Alanus clericus natione Anglicus contractus per guttam ciatam, ſanatur. C

137. Maria de Pruvino illuminatur.

138. Theobaldus de Arbona à contractione brachii liberatur.

139. Magiſter Petrus de Carp prope Pariſios ex apoſtemate liberatur.

140. Homicida in manibus inimicorum poſitus liberatur.

141. Thomas natione Anglicus illuminatur.

142. Mulier de Venuſſia loquelam recipit.

143. Hugo de Villa ſancti Martini prope Tornodorum contractus ſanatur.

144. Puer de Alta-ripa reſuſcitatur. D

145. Amauricius de Curolis hernioſus ſanatur.

146. Eliſabeth de Monte-Regali paralytica curatur.

147. Guillelmus de Verziliaco à dæmonio liberatur.

148. Mulier habens manum aridam ſanatur.

149. Puer de Anglia reſuſcitatur.

150. Bos Roberti de Ligny La villa reſuſcitatur, & equus ab uno oculo ſanatur.

151. Marguarita de Hildo à febribus quartanis liberatur.

152. Guillelmus ex urbe Pariſienſi à malo mortuo curatur. E

153. Filius nobilis viri Evrardi domini de *Villiers* militis reſuſcitatus.

154. Jacobus de viculo *Plaine* juxta Meſſiacum-epiſcopi recipit lumen, & febrim perdit, inclinato capite ad unam feneſtrarum ſarcofagi ſancti Edmundi.

155. Filius Theobaldide eodem viculo de *Plaine* reſuſcitatur.

156. Juvenis ex eodem vico reſuſcitatur.

157. Johannes de Barro ſuper Sequanam à calculo ſanatur.

158. Girardus de Aureto lumen unius oculi recipit.

159. Edmundus de eadem villa hernioſus curatur.

160. Petrus de *Meire* prope ſanctum Leonardum mutus loquitur.

161. Chriſtianus & Garnerus hernioſi ſanantur.

162. Eliſabeth de Arciis à malo mortuo curatur.

163. Guibertus uſum greſſuum recipit.

164. Petrus de Caſtillione ſuper Secanam à contractione pedis ſanatur.

165. Mulier de *Argentenay* prope *Liſigues* contracta curatur.

166. Ermengardis de ſancto Juliano de Saltu à morbo ſancti Eligii curatur.

167. Puer de villa *Curoles* ſubmerſus reſuſcitatur.

168. Magiſter Simon canonicus Edenſis ſanatur à morbo qui dicitur ſancti Anthonii, vel infernalis.

169. Gerardus canonicus ſancti Euſebii Autiſſiodorenſis à diverſis morbis curatur.

170. Hermengaudis de Brayo ſuper Sequanam, à febre quartana fit immunis.

171. Milo de Malliaco *la vile*: Anelina de Villa-nova *la Riche* prope Triangulum & Helemy de Seleigniaco prope *Noers* à mortuis reſuſcitantur.

172. Puer de Chauriaco reſuſcitatur.

173. Robertus *Maalery* cæcus illuminatur.

174. Filius nobilis mulieris Aalienor dominæ de Corvolio Lorguilloris prope Verziliacum ſanatur à morbo calculi.

175. Octo contracti ſanantur.

176. Odo de Caſtro Lucido puer reſuſcitatur.

177. Gauterius de Coriaco cæcus illuminatur.

178. Puellula Senonenſis reſuſcitatur.

179. Guillelmus civis & mercator Auſtenſis in Italia avunculus Conradi de quo ſuprà ſanatur à vertigine capitis.

180. Puer de *Arces* abortivus reſuſcitatur.

181. Puer deturpatus ſanatur.

182. Alanus monachus de Villa-nova in Britannia recipit auditum.

183. Petrus de Cortiniaco contractus ſanatur.

174. Puella de Monte-Ranuto paralytica ſanatur.

184. Odinus de Latiniaco ſuper Marnam ſubmerſus in aquas reſuſcitatur.

186. Gilebertus Bleſenſis cæcus illuminatur.

187. Mattheus Normannus de *Buſſy* juxta *Autryn* à febre quartana liberatur.

188. Guillelmus *Larabe* armiger filii primogeniti de Bourbone à quatuor puſtulis liberatur.

189. Cæcus illuminatur contractuſque ſanatur.

190 Droynus Domicellus de *Treinays* liberatur ab acuta.

191. Mulier Trecenſis à maximo languore curatur.

192. Garnerius de Bleſy juxta Senonas à nimia manuum infirmitate curatur.

Digitized by Google

193. Odo *Moreau* ex villa *Verbrye* inter Sylvanectum & Compendium ab infirmitate inteſtinorum ſanatur.

194. Girardus de *Jeyale Monſtier* juxta *Pontoiſe* ſanatur à contractione manuum & pedum.

195. Anſelmus de *Limeigny* ſancti Lupi mutus loquitur.

EPISTOLÆ VARIÆ
AD HISTORIAM S. EDMUNDI
CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI SPECTANTES.

I. ABBATIS S. JACOBI PRUVINENSIS.

De miraculis S. Edmundi.

Anno 1240. (a) OMnibus Chriſti fidelibus per provinciam Cantuarienſem conſtitutis, frater (a) GUIDO eccleſiæ beati Jacobi Pruvinenſis abbas, ſalutem æternam in Domino.

Quod ſcimus loquimur, & quod vidimus hoc teſtamur, & eo teſte qui vere vera veritas eſt, verum eſt noſtrum teſtimonium & fidele. Unde ad veſtram pio affectu deſideramus per- B venire notitiam, quod Deus omnipotens, qui ſanctum ſuum EDMUNDUM, quondam archipræſulem veſtrum, jam glorificatum coronavit in cœlis, ad laudem & gloriam nominis ſui clarificare dignatus eſt in terris. Quia quam ſit pretioſa in conſpectu Domini mors ejuſdem, divina operante clementia, ad declarandum ſancti merita populis ad eccleſiam noſtram confluentibus; in qua ſacratiſſimum cor ejus cum inteſtinis requieſcit, miraculorum frequentia publice manifeſtat, dum ibidem cæci vident, paralytici curantur, mor- C bo caduco & hydropico laborantes liberantur, mulieres diutino fluxu ſanguinis vexatæ ſanantur, quartanarii quorum numerum nos neſcimus, Deus ſcit, ſani efficiuntur, nec non & alii quam plurimi diverſis infirmitatum generibus cruciati, meritis ipſius ſoſpitati reſtituuntur. Propter quod ad devotionem veſtram amplius dilatandam, quam ſignis & prodigiis credimus nutriendam, hæc caritati veſtræ duximus intimare. Nos vero ad laudem & gloriam Dei, & in fidele veritatis teſtimonium D huic ſcripto ſigillum noſtrum non ſine magna devotione fecimus apponi. Datum apud Pruvinum anno gratiæ milleſimo ducenteſimo quadrageſimo, menſe Decembri.

(a) Iſte Guido abbas in Gallia Chriſtiana adfuiſſe dicitur ſancto Edmundo morienti, & ejus exomologeſim excepiſſe.

II. BRUNONIS ABBATIS DE FIRMITATE,

& aliorum abbatum capitulum generale celebrantium, ad ſummum pontificem.

Super canonizatione ſancti Edmundi.

SAnctiſſimo patri & domino .... Dei gratia ſummo pontifici, frater B. dictus abbas Firmitatis, totuſque conventus abbatum capituli generalis, devota pedum oſcula beatorum. An. 1241.

B Miſerator & miſericors Dominus volens ſecundum promiſſum ſuum augere decus Eccleſiæ, & reverendæ memoriæ venerabilis patris EDMUNDI quondam Cantuarienſis archiepiſcopi nomen clarificare, populis ad tumulum ipſius catervatim confluentibus præterita potentiæ ſuæ miracula innovare dignatus eſt, ut ſigna ſignis longe lateque crebreſcentibus convaleſcant, & quæ præceſſerunt miracula miraculis confirmentur, quorum aſſiduitas in eccleſia Pontiniacenſi noſtri ordinis, in qua C ſibi ſepulturam elegit, in tanta jam gloria revelatur, quod apud exteras regiones ſub tenebris ignorantiæ non eſt paſſa teneri, ſicut ex fideli relatione venerabilis abbatis & conventus dictæ domus nobis fuit in generali capitulo intimatum. Ne igitur tantam eccleſiæ lucernam contingat ſub modio occultari, latores præſentium, qui pro ipſo negotio ad pedes ſanctitatis veſtræ mittuntur à dictis venerabilibus abbate & conventu Pontiniacenſi, duximus multipliciter commendandos, ſup- D plicantes humiliter & devote, quatenus aliquibus viris diſcretis dare dignemini in mandatis, ut de vita & miraculis ſupradicti venerabilis patris EDMUNDI diligenter inquirant, & inquiſita ſuper his plenius veritate, veſtram, prout decet, certificent ſanctitatem. Datum apud Ciſtercium tempore capituli generalis, anno Domini MCCXLI. Venerabili patre noſtro abbate Ciſtercii, qui pro negotiis eccleſiæ ad Romanam curiam ibat à ſanctitate veſtra vocatus, capto & imperiali carceri mancipato.

III. ROBERTI ABBATIS & conventus de Meritona, ad ſummum pontificem.

De Canonizatione ſancti Edmundi.

An. 1241.

PAtri ſuo clementiſſimo & domino ſuo ſemper reverendo... Dei gratia ſummo pontifici fratrum monaſterii de Meritona ordinis ſancti Auguſtini ROBERTus humilis miniſter, ac ejuſdem loci conventus ſibi ſemper humilis & devotus, devota pedum oſcula beatorum.

Quamvis ſanctitatem veſtram felicis recordationis venerabilis patris EDMUNDI quondam Cantuarienſis archiepiſcopi, univerſa fidelium plebe proclamante, vita beata, finis beatior, ac ejuſdem actus & merita non credimus latere, qui vere lucerna erat non abſconſa ſub modio, ſed ſuper candelabrum poſita, omnibus qui in domo erant luce claruit præfulgenti. Verum quia ſcriptum eſt: *Clama, ne ceſſes*, non ſufficientes ipſum ad plenum commendare, quem ſuorum commendant præmia meritorum: tamen ut eum qui fide & opere glorioſus extitit, glorioſius veneremur in terris, quem, ut credimus, Dominus Deus noſter inter ſanctos ſuos glorioſiſſime collocare dignatus eſt in cœlis, non ſolum diverſa miraculorum genera, quæ poſtquam migravit à ſæculo, Dominum audivimus & firmiter credimus pro eo feciſſe, ſed quod de facto ſcimus & oculata fide vidimus, teſtamur. Nam idem venerabilis pater antequam theologiæ publicus rector exiſteret, per annum & amplius in domo noſtra jugiter morabatur, & poſtea per longum tempus quaſi unus ex noſtris ſæpius intravit & exiit: quia quidam fratrum noſtrorum in ipſius ſanctis valde delectabantur colloquiis & fovebantur conſiliis, converſationem ipſius ineffabiliter admirantes. Nam in mundo converſans mundum conculcaverat, & ætate juvenis quoſque ſenes fide, doctrina, ſcientia, conſilio excedebat; & quod mirabile dictu, inter ſæculares gradiens non ſolum religioſus, ſed etiam forma totius religionis inter nos videbatur. Erat enim in lectionibus & meditationibus aſſiduus, in oratione devotiſſimus, ſemper in jejuniis & vigiliis continuus, horam nullam matutinarum dormiendo prætereins, ſed ad omnes nobiſcum quaſi dedicus eſſet accedens. Nec ſolum geſtus exteriores religionis gerebat, ſed etiam ſecretiſſimos quos Spiritu-ſancto didiſcerat prætendebat; clavem ſcilicet totius religionis habens, quia fœdus in tantum cum oculis pepigerat, ut quemdam fratrem per annum ei in menſa miniſtrantem minime cognoſceret. Equidem qualiter de virtute in virtutem cœlitus creverit, ut Deum deorum in Sion videret, non ſolum nobis, ſed omnibus innotuit. Ideo breviter de ſancta ejus converſatione diximus, omittendo ineffabiles bonitates ejus, quas multi fratrum ab eo occulte viderunt & perceperunt, & qualiter Dominus meritis ipſius; quem amavimus in terris, poſt mortem operatus ſit, brevi ſtylo perſtringimus. Accidit enim poſtquam idem ſanctus carnis ergaſtulum eſt egreſſus, quod quidam canonicus ex fratribus noſtris, quinquagenarius, cui nomen Johannes, morbo paralytico graviter percuſſus, virtute membrorum & actu penitus deſtitutus, ita quod quidam medici qui ad eum acceſſerant curandi cauſa, incurabilem eum credebant. Cumque quidam ex fatribus noſtris qui cum eo erant in domo infirmorum, audientes qualiter Dominus ſanctum ſuum glorificavit in cœlis, & mirificavit in terris, pro eo Deum meritis jam dicti glorioſi archipræſulis deprecabantur: & quia deſiderium pauperum ſuorum exaudit Deus, à deſiderio ſuo non ſunt fraudati: nam poſt paucos dies integram idem frater aſſecutus eſt ſanitatem. Cum igitur prædictus ſanctus inter nos in vita ſua honeſtiſſimæ & ſanctiſſimæ converſationis exiſtens, tanti miraculi & aliorum plurium virtute refulgentibus in ſe meritis, moribus ac vita coruſcavit, ſanctitati veſtræ placeat ad honorem & gloriam eccleſiæ ſanctæ Dei & glorioſæ Virginis MARIÆ, eumdem in ſanctorum catalogo connumerare, ut quem Deus glorificavit in cœlis, venerari debeamus in terris, ad ejuſdem Domini noſtri ac univerſalis eccleſiæ gloriam & honorem. Eccleſiæ ſuæ ſanctæ paſtorem conſervet vos Omnipotens per tempora longa. Datum anno gratiæ MCCXLI. die Jovis poſt feſtum S. Mathiæ.

IV. ROBERTI EPISCOPI & Eccleſiæ Sariſberienſis, ad ſummum Pontificem.

Ejuſdem argumenti.

SAnctiſſimo patri & domino reverendo... Dei gratia ſummo pontifici, ſuæ ſanctitatis ſervus R. divina miſeratione Sariſberienſis eccleſiæ epiſcopus, & ejuſdem loci decanus, & humile capitulum, tanto patri pedum oſcula.

Ea quæ audivimus, & nos capitulum vidimus, & quaſi manibus attrectavimus de EDMUNDO venerabili olim archipræſule Cantuarienſi, qui à gremio eccleſiæ noſtræ ad archipræſulatus dignitatem eſt tranſlatus... ſignificamus. Sciat igitur, ſi placet, veſtræ paternitatis præeminentia, quod in eccleſia noſtra inter nos fere per decem annos egregie & laudabiliter converſatus, imitator fuit illius de quo ſcriptum eſt... quidem illo igne de quo veritas dicit: *Ignem veni mittere in terram*, in omnibus enim operibus ſuis ſecundum poſſibilitatem ſuam relucebat zelus animarum, fervor caritatis..... opus faciens Evangeliſtæ. Cujus doctrina iſta erat catholica & lucida, ut de eo per totam regionem Anglicanam paſſim ab omnibus diceretur: *Lingua*

qua ejus calamus ſcribæ velociter ſcribentis. . . . . quodammodo excellentiſſimo de theſauro ſacræ ſcripturæ proferens nova & vetera: ita quod cum legeret vel prædicaret, viſum eſt auditoribus ſuis quod . . . . quaſi alter Johannes Baptiſta in deſerto Angliæ factus generalis prædicator turbis & publicanis, & militibus, magnis [redacted] parvis utriuſque ſexus religioſis & clericis. . . . . ſalubriter & inceſſanter propoſuit. Erat etiam æmulator præcurſoris Domini in mira abſtinentia cibi & potus, in aſperitate veſtitus cilicii, in modicitate ſomni . . . . corporis carnis mortificationem portavit. Sublimatus autem divina diſpoſitione ad apicem pontificatus, in priori humilitate & benignitate perſeverans . . . . afflictorum piiſſima geſtans viſcera. Et ne longo ſermone veſtram ſanctiſſimam ſerenitatem, tot & tantis negotiis occupatam, tædio afficiamus, videtur nobis. . . . vigilans [redacted] expectans beatam Domini vocationem. Cum igitur à Domino jam ſit vocatus, & quanti meriti fuerit in hac vita divina clementia mirifice oſtendat . . . . veſtræ ſanctiſſimæ paternitatis pedibus provoluti, humiliter & devote ſupplicamus, quatinus tantam lucernam ſuper candelabrum jubeatis poni, & in ſanctorum . . . . . eccleſiæ ſuæ conſervet altiſſimus per tempora diuturna.

V. RICHARDI DE WICHIO.

De ſepultura electa à ſancto Edmundo in eccleſiâ Pontiniaci.

An. 1245. OMnibus Chriſti fidelibus præſentes litteras viſuris vel audituris, Ric. de Wichio ſalutem æternam in Domino.

Cum nihil eſt quod magis debeatur hominibus, quam quod ultimæ voluntatis liber ſit ſtylus, & qui ultimas aliorum voluntates impediunt, in ſuis ultimis voluntatibus idem ſentire debeant cum effectu. Igitur cum veritas omnibus quæ ſub cœlo ſunt ſit præferenda; & melius ſit ſcandalum oriri, quam veritatem occultari; quod ſcio loquor, & quod vidi hoc teſtor, & eo teſte qui Veritas eſt, verum & fidele teſtimonium meum eſt. Unde ne à quoquam proceſſu temporis in dubium revocetur in quo loco recolendæ recordationis EDMUNDUS quondam Cantuarienſis archiepiſcopus, [redacted] dominus meus ſibi elegerit requietionis locum, vos omnes & ſingulos abſque omni ambiguitate certifico, tamquam ejuſdem patris aliquando cancellarius, & teſtamenti ſui executor, quod dictus dominus meus ſummæ devotionis affectu in eccleſia ſanctæ MARIÆ apud Pontiniacum ſibi elegit ſepulturam, in qua quidem reliquiæ ejus requieſcunt; & hoc in teſtamento ejus plenius continetur. In cujus rei teſtimonium & majoris credibilitatis argumentum præſentes literas ſigillo meo gaudenter ſigillavi. Actum

A apud Aurelias anno Domini M. CCXLII. XII. calendas Maii.

VI. ALBERTI ARMACHANI ARCHIEPISCOPI ET LUCÆ DECANI PARISIENSIS

De inquiſitione miraculorum ſancti Edmundi.

B A Dei gratia archiepiſcopus Armachanus, & (a) decanus Pariſienſis inquiſitores à ſummo pontifice delegati ſuper vita & miraculis recolendæ recordationis EDMUNDI Cantuarienſis archiepiſcopi, univerſis archidiaconis, officialibus, decanis, aliiſque eccleſiarum prælatis per Remenſem, Senonenſem, Lugdunenſem provincias, ſalutem in Domino ſempiternam. An. 1244. (a)

Cum nobis inquiſitionis negotium ſuper vita & miraculis dicti ſancti viri à ſede apoſtolica ſit commiſſum, univerſitati veſtræ eadem auctoritate apoſtolica firmiter ac diſtricte C in virtute obedientiæ mandando præcipimus, quatenus in officiis veſtris ſubditos veſtros, qui aliquid de veritate ſignorum, operibus videlicet & miraculis ejuſdem ſancti, viſu, audito, ſeu alias legitime noverint, peremptorie citetis, ut die dominica proxima ante feſtum ſanctæ Mariæ Magdalenæ, & quatuor diebus ſequentibus, habito reſpectu ad qualitatem perſonarum & locorum diſtantias, coram nobis apud Pontiniacum compareant ad perhibendum teſtimonium veritati ſuper his quæ ſuperius ſunt expreſſa, & quid ſuper D his feceritis, nobis per veſtras patentes litteras reſcribatis. Anno Domini M. CCXLIV. die Veneris ante dictam dominicam.

VII. JOHANNIS ABBATIS ET CONVENTUS PONTINIACENSIS

Ad R. cardinalem pro canonizatione ſancti Edmundi.

REverendo in Chriſto Patri & Domino R. Dei gratia tituli ſancti Angeli dia- E cono cardinali, ejus devoti Frater J. dictus abbas humiliſque conventus Pontigniacenſis, ſalutem & tam devotam, quam . . . . reverentiam. An. 1244.

Non ſunt tacenda opera Conditoris quæ ſuo præſuli dant teſtimonium gloriæ & honoris. Quia vero enumerare longum eſt, nec omnino tacere poſſumus ſicut nec debemus ea quæ non ſolum ad ſepulcrum felicis recordationis EDMUNDI quondam Cantuarienſis archiepiſcopi, cujus corporis illa nobilis gleba in noſtra requieſcit eccleſia, in qua quidem ſumma devotione ſibi elegit ſepulturam; verum etiam

(a) Lucas ab anno 1233. ad annum 1249. decanus Pariſienſis.

in diverſis regionibus ad invocationem ſui nominis fiunt miracula, non ſingula generum, ſed genera ſingulorum, quibus caſtigata brevitate expeditius tranſcurrimus. Cæci nati vident, claudi à nativitate ambulant, hydropici detumeſcunt, ſurdi à nativitate audiunt, muti ab utero matris ſuæ loquuntur, paralytici convaleſcunt, obſeſſi à dæmonibus liberantur, aperiuntur carceres, vincula ſolvuntur, evadunt quartanarii, & alii febricitantes. Alii morbo epilepſiæ laborantes, & alii membrorum officio privati, & quaſi truncus immobiles effecti, alii in alienationem mentis repente converſi; alii morbo fiſtulæ enormiter deturpati, alii à tumore horribili turpiter dehoneſtati & defigurati, ſuffragantibus ejus meritis, priſtinæ ſanitati ſunt reſtituti, mulierum ſanguinis fons reſtringitur; aliis dolor dentium mitigatur, ab aliis maculæ corporis recedunt, nullo deinceps veſtigio comparente, alii hernioſi, alii gibboſi, alii calculoſi, alii puſtulis tabefacti, alii graviter læſi, alii in puteos, alii in fluvios & gurgites aquarum currentes, alii ex alto præcipitati, invocato ejuſdem patris nomine nullam vel modicam læſionem ſenſerunt. Alii apoſtaſiæ laqueis irretiti, alii à ſerpentibus læſi ſuffocationi proximi, alii deſperati, alii ab imminentis mortis periculo miraculoſe erepti miram præſulis gratiam ſunt conſecuti. Alii à tumore faucium, alii à ſtrictione guttorum, alii à læſione arteriarum meritis & precibus illius liberantur. Quidam adverſitatis tempore fracti moleſtia, & in deſperationis foveam fere lapſi, dum pii patris eiſdem occurrit memoria; dulce conſolationis remedium ſe inveniſſe lætantur. Hunc itaque nonnulli variis infirmitatibus detenti, & in diverſis periculis conſtituti, dum nomen veraciſſimi cultoris Dei, amabile angelis, terribile & exoſum dæmonibus, humiliter ac devote invocaverunt, à malis omnibus liberati ſentiunt adeſſe virtutem Domini noſtri Jesu-Christi. Hæc & plura, quæ referre perlongum eſt, operatur, qui ſolus eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula. Bruta etiam animalia, quod mirabile dictu eſt, ejus beneficia ſunt adepta. Unde mira Dei cuncta ſalubriter ordinantis diſpoſitione factum eſt, quod in ſuæ requiſitionis loco tanta eſt ſignorum gloria, tanta gratia ſanitatum, tantus populorum concurſus, tantus advenientium devotionis affectus, ut ſicut de Domino, ita & de ſervo canere poſſit eccleſia; *Venient ad te qui detrahebant tibi, & adorabunt veſtigia pedum tuorum*. Concurrunt namque ejuſdem patris æmuli, adorantes in loco ubi ſteterunt pedes ejus. Quidam infidelitatis amici & duræ cervicis homines, qui tam divinæ omnipotentiæ, quam ejuſdem patris meritis derogare præſumpſerunt, repente percuſſi, coacti ſunt ea prædicare vel inviti. Quodque omnibus magis admirandum eſt, & ſæculis omnibus inuſitatum, cuidam puero quem per octo annos tantus contriverat à nativitate naturæ defectus, quod nullum pollebat in eo pedum perpendiculum, novi pedes creati ſunt. Inuſitatius enim eſt nova membra ſubſtitui, quam ad vigorem debilitata reſtitui. O meriti magni præſulem! O magna præſulis merita! Quis umquam excogitaret hanc meritorum prærogativam, hanc præſulis dignitatem, ut quemadmodum Chriſtus animæ à morte perpetua revocatæ vitam confert ſempiternam, ita pius præſul crucis Chriſti amator, divina operante clementia, abortivis infantulis oppreſſis, demerſis, & corporibus aliis quam plurimis vere mortuis vitam reddat temporalem? Quia igitur nullum miraculum glorioſius quam de diſpendio funeris reddere compendia ſanitatis, non abs re eſſe videtur tantæ admirationis ſignum breviter tetigiſſe. Nam præteritis præſens miraculum fidem faciet, firmaque erit & inconcuſſa expectatio futurorum. Et quidem de populi concurſu amplius videtur eſſe mirandum, quam de miraculis, niſi quia hoc ipſum miraculum eſt. Quid enim miraculoſius? Quid mirabilius? Quid mirabilius quam ut hominem hodie mundus adoret, quem heri abominabatur; ad eum hodie confugiat, quem heri fugiebat; ejus hodie apud Deum imploret patrocinium, cujus heri vel ex metu terrenæ poteſtatis, vel ex propria mentis malitia declinabat conſortium? Illud enim inter maxima miracula nonnullis ſapientibus maximum eſſe videtur. Hujus rei teſtis & verus propheta beatus Thomas martyr creditur extitiſſe: qui poſtquam diutinam moram tempore exſilii ſui, de mandato ſanctæ memoriæ Alexandri papæ in monaſterio extitiſſet, & oſtenſo ſibi cælitus indicio, ut ad eccleſiam ſuam rediret, per martyrii palmam migraturus ad Dominum, nec pro exhibitione quam ſibi devote fecerant prædeceſſores noſtri, haberet unde ſatisfaceret ad vota, pollicitus eſt eis, quod poſt eum venturus erat ſucceſſor in ſua eccleſia ſatisfacturus pro eo, quod jam indubitanter creditur impletum: & ut memoria beati Thomæ martyris inde habeatur, primus homo in eccleſia noſtra ab infirmitate curatus, Thomas vocabatur. Et quia tanti viri memoria non eſt ſepelienda negligentiæ tumulo, nec oblivionis tumulanda ſepulcro, veſtræ ſanctitatis pedibus provoluti, ſupplicamus humiliter & devote, quatenus miraculis, prout decet examinatis, prædictum patrem ſanctorum catalogo adſcribi jubeatis.

VIII. RADULPHI EPISCOPI NIVERNENSIS, ad ſummum pontificem.

De ejuſdem S. Edmundi canonizatione.

SAnctiſſimo patri & domino .... Dei gratia ſummo pontifici, ejus devotus miſeratione divina R. Nivernenſis eccleſiæ miniſter humilis devota pedum oſcula beatorum.

Habet ſatis Senonenſis provincia unde debeat lætari & gratis referre totius gratiæ lar-

gitori. Ab Anglia enim jubar egrediens totam patriam miri luminis illuſtrat fulgore, &c. *Ut in epiſtola Bituricenſis archiepiſcopi, quæ in hiſtoria Tranſlationis habetur.*

IX. W. EXONIENSIS EPISCOPI, ad ſummum pontificem.

Ejuſdem argumenti.

SAnctiſſimo patri & domino.... Dei gratia ſummo pontifici, W. miſeratione divina Exonienſis eccleſiæ miniſter humilis, devota pedum oſcula beatorum.

..... & amœna miram novitatis ſpirante fragrantiam, qua, ſicut credo, nares veſtræ jam afflantur, de miraculis ſcilicet beatæ memoriæ EDMUNDI quondam Cantuarienſis archiepiſcopi, deſiderio de ſiderari deſcendere & videre locum quod odor famæ reſpirat. Ego vero ad eccleſiam Pontiniacenſem, in qua reliquiæ ejuſdem requieſcunt, accedens, inveni, & ex certa multorum relatione accepi, quod quam ſit pretioſa in conſpectu Domini mors dicti patris, divina operante clementia, ad declaranda ſancti ſui merita, populis ad tumulum ipſius confluentibus miraculorum frequentia publice manifeſtat. Quorum aſſiduitas in tanta jam revelatur gloria, quod apud exteras regiones ſub tenebris ignorantiæ non eſt paſſa teneri. Unde mihi talis ac tanta ſuborta eſt & exuberat exultatio, quod linguam à divinis laudibus cohibere non poſſum. Ad pedes igitur ſanctitatis veſtræ devotiſſime & humillime inclinatus, obſecro quatenus tantæ tamque eximiæ ſanctitatis archipræſulem veſtra dignetur ſanctitas in ſanctorum catalogo numerare; cum evidentiſſime & irrefragabiliter ipſius probent ſanctitatem miracula quæ per ipſum ad oſtenſionem ipſius ſanctitatis miſericors Dominus operatur. Vitam & incolumitatem veſtram conſervet Dominus eccleſiæ ſuæ per tempora longiora.

X. R. CICESTRENSIS EPISCOPI ad ſummum pontificem.

Ejuſdem argumenti.

SAnctiſſimo patri in Chriſto & domino reverendo.... Dei gratia ſummo pontifici, ejus devotus R. Cicestrenſis epiſcopus cum omni ſubjectione & reverentia, devotiſſima pedum oſcula beatorum.

Odor famæ miraculorum, quæ Dominus ad memoriam feliciſſimæ recordationis EDMUNDI quondam archiepiſcopi Cantuarienſis operari dignatus eſt, longe lateque ſpirans, & Gallicanæ atque Anglicanæ eccleſiæ totam domum replens, cogit me veſtræ ſanctitati ſcribere pauca de dicti archipræſulis ſanctiſſima converſatione. Noverit ergo veſtræ paternitatis ſanctitas, quod dictus Dei cultor, Johannis imitator evangeliſtæ, virginitatem perpetuam creditur in carne ſervaſſe, quod & firmiter aſſerunt qui ipſius confeſſionem audierunt. Dum in annis juvenilibus liberalibus intenderet diſciplinis, nondum ſacræ ſcripturæ auditor effectus, honeſta, matura & ſancta converſatione doctor eſſe videbatur ſcripturæ, non ſolum prius incipiens facere quam docere; ſed & prius incipiens facere quam audire. Deinde ipſo effecto ſacræ paginæ auditore & poſtea doctore, ſicut augebatur & multiplicabatur in eo interius divinæ lumen ſapientiæ, ſic multipliciter refulſit exterius diviniſſimorum operum claritate. Erat enim prædicator eximius, doctor egregius, igneum in prædicatione & doctrina habens eloquium, mentes auditorum ad veritatis cognitionem illuminans, & affectus ad bonitatem accedentes, ut ex effectu verbi in auditoribus luce clarius pateret quod ipſe in eo & per eum loquebatur, de quo ſcriptum eſt, *Deus noſter ignis conſumens eſt*, pauper & dives, ſubjectus & prælatus, ut eſſet vere beatus, manus ſuas excuſſit ab omni munere, habens victum & veſtitum, novit iis contentus eſſe. Indefeſſus operator omnium operum miſericordiæ, & ad imitationem Præcurſoris Domini vir miræ & velut ſingularis abſtinentiæ, carnem edomans cilicii aſperitate, ſomni modicitate, in lecto non recubans, ſed ante lectum jacens vel ſedens ſomnum breviſſimum capiebat, reſiduum noctis in lectione ſeu oratione cum gemitibus, & lacrymis, & in divinis obſequiis peragebat. Omnia ipſius tam verba quam opera quaſi cujuſdam latentis energiæ voce in mentibus omnium clamabant quod operator eorum non quæ ſua ſunt, ſed quæ JESU-CHRISTI, per iſta veraciter quærebat. Ad pedes igitur veſtræ ſanctitatis devotiſſime & humillime inclinati obſecramus, quatenus tantæ tamque eximiæ ſanctitatis archipræſulem, veſtra dignetur ſanctitas in ſanctorum catalogo connumerare, cum evidentiſſime & irrefragabiliter ipſius probent ſanctitatem miracula quæ per ipſum operatur Dominus ad ſanctitatis ejus oſtenſionem. Incolumitatem veſtram conſervet Dominus eccleſiæ ſuæ ſanctæ per tempora longiſſima.

Litteræ H. Aſaphenſis, W. Karl. & R. Bangorenſis epiſcoporum ejuſdem cum præcedente ſunt tenoris. Sed in litteris Bangorenſis epiſcopi poſt verba. Quæ Jeſu-Chriſti per ipſa veraciter quærebat *legitur.* Loquor veſtræ ſanctitati quæ ſcio, & quæ vidi teſtor, qui archipræſulem prædictum à mea familiariter novi juventute, ipſius in ſcholis aliquando auditor, privilegio amoris ab eo dilectus. Ad pedes igitur veſtræ ſanctitatis, &c. *ut in præcedenti.*

Digitized by Google

XI. JOCELINI BATHONIENSIS EPISCOPI ad ſummum pontificem.

Ejuſdem argumenti.

Sanctiſſimo patri & domino Dei gratia ſummo pontifici, Jocelinus divina miſeratione Bathonienſis eccleſiæ miniſter, devota pedum oſcula beatorum.

Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui temporibus noſtris divino munere ſtatum univerſalis eccleſiæ fertur renovaſſe in odore miraculorum, quæ Dominus per merita felicis recordationis Edmundi quondam Cantuarienſis archiepiſcopi operari dignatus eſt, qui ventum inſurgentem ſuſtinuit, ventum ab aquilone irruentem & diruentem, ventum quidem interficientem, ſed ad ſpiritum lenis auræ deficientem, qui demum placidus & ſuavis domum ſuam protexit, & obumbravit, cum fundata eſſet ſupra firmam petram, quæ petra, ut ait apoſtolus, erat Chriſtus, ſuper quam ſtabat Petrus, & cum vidiſſet ventum venientem, mergique cœpiſſet, clamavit dicens: Domine, ſalvum me fac. Ille qui dubitavit, cecidit, qui autem confirmatus eſt, ſurrexit, ventus validus impulit & merſit. Firma petra ſuſtinuit & erexit. Dicat ergo diſcipulus Petri: *Impulſus everſus ſum ut caderem, & Dominus ſuſcepit me*, attendens pſalmiſtam: *Auxilium meum à Domino qui fecit cælum & terram.* Nihil de ſe præſumens, cogitatum ſuum jactavit in Domino. Sic vita comite illuminatus de templo pectoris ſui, ſæcularium ſtrepitus gravitate dignitatis ſervata ejecit, pruriginem divitiarum diffugiebat; abſtinentia cibi, potus, ſomni, & omnium vitiorum à tenero ungue illibatum ſervavit. Orationi ſedulus inſtabat, non jacendo, ſed ſedendo ſemper veſtitus & cinctus aliquantulum quieſcebat. & hoc per triginta annos creditur obſervaſſe, nec non aſperitate cilicina carnem, ſicut ex plurium relatione accepi & fide dignorum, ſtuduit edomare. Sic ſe omnipotenti Deo totum devovit, & naturæ debitum perſolvit, & tam temporalia quam æterna præmia creditur recepiſſe. Abſconditum enim theſaurum dominus, cum melius rutilet aurum diſperſum, quam conſignatum, cum nihil à vilibus tophis gemmæ differant, niſi in medium deducantur. Quare Dominus rivos ſuæ ſanctitatis ſui gratia claudere noluit, ſed manifeſtare juxta Salomonem, *Deriventur fontes tui foras, & aquas tuas in plateis divide*, quas ut fidelium devotio augeatur, miraculis exornat infinitis, & illuſtrat exemplis. Unde per crebra miracula ad invocationem nominis ſui facta quanti meriti fuerit in carne humana per miraculorum examinationem veſtræ paternitati plene, ſicut creditur, poterit conſtare. Sanctitati veſtræ humiliter & devote ſupplico, quatenus prædictum patrem miraculis, prout decet, examinatis, in catalogo ſanctorum annumerari jubere velitis, ut memoriam quam in carne humana creditur promeruiſſe, in cœlis ſe gaudeat inveniſſe. Conſervet incolumitatem veſtram Altiſſimus eccleſiæ ſuæ per tempora longa.

XII. JOCELINI ABBATIS ET CONVENTUS ALBENDONIÆ, ad ſummum pontificem.

Ejuſdem argumenti.

Sanctiſſimo patri & domino reverendo Dei gratia ſummo pontifici, ſuæ ſanctitatis ſervi J. divina permiſſione abbas Albendoniæ, & ejuſdem loci conventus cum omni ſubjectione & reverentia devota pedum oſcula beatorum.

Oriens ſol juſtitiæ Christus Jesus dignatus eſt illuſtrare per miniſtros lucis ſuæ cunctos fines orbis terræ. Ipſi laus qui nobis lucernam noſtræ ſalutis Edmundum archipræſulem ſuper aſtra refulgentem, cujus ipſe ſummus rerum arbiter teſtis eſt in cœlo fidelis, qui eum tam honorat in terris, renovans ad ſepulcrum ejus & alibi per ejus merita antiqua ſua miracula. Unde repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione, facti ſumus lætantes, videntes noſtris diebus, quia magnificavit Dominus facere cum ſervis ſuis. Cum igitur dies boni nuntii ſit, ſceleris arguamur, ſi de tot bonis nihil nunciaverimus; cum fuerimus ejus affines & vicini. Hujus laudabilis viri ortum felicem, proceſſum proſperum, & finem glorioſum veſtræ ſanctitati qualicumque ſermone intimare curavimus. Erat igitur Abendoniæ oriundus parentibus chriſtianiſſimis, moribus honeſtis, operibus bonis, & eleemoſynis plenis. Cujus mater tam ſancte vivebat, ut loricam ferream ſuæ carni innexam finetenus portaret. Hæc dulci puero cum lactis dulcedine lacte dulcius Chriſti nomen indidit, amorem immiſit, timorem incuſſit, creſcentem & proficientem ſuo exemplo informavit. Ad quantam vero meſſem materna, immo divina in eo convaluerunt ſemina, innumera pietatis opera, quibus tota vita ſua ſtrenuus inſudabat, manifeſte præconantur. Nam à pueritia ſemper cilicio induebatur. Litteris traditus, vigiliis, jejuniis & orationibus carnem edomans, jam tunc ſpiritui ſervire cogebat, ſemper nitens in carne præter carnem vivere, hoſtiam vivam, ſanctam, Deo placentem ſeipſum offerre, obtinere per gratiam quod non habuit per naturam, ſcilicet quam modo invenit cæleſtem vitam. Beati itaque Johannis evangeliſtæ imitator exiſtens, virginitatem perpetuam in carne obſervavit, quod firmiter aſſerunt, qui ejus confeſſionem audierunt, & qui ipſum ex familiari cum ipſo converſatione ab annis puerilibus noverunt.

Creſcens itaque, & ætate ſapientiaque proficiens, liberalibus diſciplinis jam ſufficienter imbutus, ad ſacræ ſcripturæ audientiam ſe contulit, in qua demum tantum profecit, ut quod omnium ſanctorum pace dixerimus, nulli Anglicanæ eccleſiæ doctori fuit ſecundus, & ſicut augebatur & multiplicabatur in eo interius divinæ lumen ſapientiæ, ſic multipliciter refulſit exterius diviniſſimorum operum claritate. Erat enim prædicator eximius, doctor egregius, ignitum ex prædicatione & doctrina habens eloquium, mentes auditorum ad veritatis cognitionem illuminans, & affectus ad bonitatem accendens, ut effectum B verbi in auditoribus luce clarius pateret, quod ipſe in eo & per eum loquebatur, de quo ſcriptum eſt, *Deus noſter ignis conſumens eſt.* Hæc de proceſſu. Finem vero illius, ut ſupradictum eſt, glorificavit ipſe, de cujus munere venit, ut ſibi digne & laudabiliter ſerviret. Qui enim dudum animam ſuam ad cœleſtia deſideranda ſuſtulit, ipſe eamdem ad diu deſiderata gaudia ſublimavit. Unde nos tantæ gloriæ quondam vicini, hoc autem tempore patris noſtri tamquam filii devoti, illacrymando congaudentes, ad pedes veſtræ ſanctitatis devotiſſime & humillime inclinati, obſecramus quate- C nus tantam tamque ſplendidam lucernam ſub modio non permittat, ſed ſuper candelabrum ponere dignetur ſancta paternitas, & in ſanctorum catalogo annumerare, ut ei orando dicere poſſimus: O magne præſul EDMUNDE, cui Chriſtus fuit vivere: cui mori lucrum perenne, dum poſt mortem vivis vere, ſignis divinis inclite, languidos ſanans à labe, hoc rogamus pauperes, tu pro nobis intende. Vitam & incolumitatem veſtram eccleſiæ ſuæ conſervet Altiſſimus per tempora diuturna.

D

XIII. R. ABBATIS ET CONVENTUS RADINGENSIS, ad ſummum pontificem.

Ejuſdem argumenti.

SAnctiſſimo patri & domino .... divina providentia univerſalis eccleſiæ pontifici ſummo, devotus filius ſuus frater R. dictus abbas Radingenſis & ejuſdem loci conventus unanimis, tam devotam quam debitam in omnibus obedientiam & reverentiam cum devo- E tiſſimis ſanctorum pedum oſculis.

Virorum plurium fide digniſſimorum inſpeximus ſcripta, vivæ vocis audimus teſtimonia; ſanctitati vitæ venerabilis patris noſtri EDMUNDI, quondam Cantuarienſis archiepiſcopi irrefragabiliter atteſtantia. Ideoque tantam habentes impoſitam nubem teſtium, quorum teſtimonia credibilia facta ſunt nimis; de ſanctitate ejuſdem viri non habemus hæſitare, præcipue cum non ſit qui audeat vel poſſit contradicere, vel ſe tot & tantis teſtimoniis opponere, niſi ſi forte, quod abſit, ſint ali- A qui veritatis inimici, non formidant tangere Chriſtos Dei, & in prophetis ejus malignari. Veruntamen quia ſegnius irritant animos demiſſa per aures quam quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus, teſtimonium perhibemus veritati, & nos teſtes ſuper his quæ de præmemorato oculata fide cognovimus. Cum aliquando ab Oxonia, ubi ſcholas theologiæ regebat, vocatus ad cœnobium noſtrum, tempore vacationis, in feſto videlicet Dominicæ Nativitatis penes nos perendinaret. Cum enim tunc temporis indulgentius habere ſe ſolent homines ex more, ipſe nihil omnino de ſoli- B to rigore omiſit, continuans abſtinentiam victualium, laborem vigiliarum, frequentiam ſanctarum meditationum, inſtantiam orationum, profluvium lacrymarum, infinitatem quamdam genuflexionum, doctrinæ ſalutaris infatigabilem uſum, nec non & interulæ cilicinæ aſperitatem, quam tamen quantum potuit occultavit. Unde factum eſt, ut ob tantam ædificationem, tam in maturitate ſermonum, quam in exhibitione ſalubrium exemplorum, multi fratrum noſtrorum quorum corda tetigerat Deus, talia & tanta perpendentes in eo ſanctitatis indicia, ſe in compara- C tione ipſius in habitu ſæculari conſtituti tepidos arbitrantes & deſides, cum haberentur religioſi, juxta illud teſtimonium Iſaiæ, *Erubeſce Sidon, ait mare;* de tepore ſuo cœperint erubeſcere, & ad talis & tanti viri imitationem vitam ducere ſolito correctiorem. Hæc & alia hujuſmodi digna memoria pro certo circa ipſum cognovimus, quod & confidenter teſtimonium noſtrum. Aſſerunt etiam ejus quondam ſecretarii & collaterales, quod cum promotus eſſet in Cantuarienſem archipræſulem, nihil ſibi de dicta auſteritate indulſerit, immo de die in diem, ut filius accreſcens, rigorem D amplificaverit: adeo ut clerici quidam ſuper hoc faſtidi ab eo receſſerint, occaſionem ſibi confingentes & quærentes, ut ab amico diverterent, rigorem tantum abhorentes, & odorem bonum minime ſuſtinentes. His & aliis teſtimoniis ejus religioſitati atteſtantibus accedunt poſt ejus obitum ad tumbam ejus & alias creberrima miracula, omni teſtimonio majora, tam merita vivi quam præmia defuncti præconantia; ac ſi confractis laguncolis ad nutum Gedeonis lampades emicent, ac ſi multiplicentur fulgura, quæ hoſtes & æmulos ejus conturbent. Veſtigiis igitur veſtræ E ſanctitatis provoluti, omni qua poſſumus affectione ſupplicamus, quatenus ſi vobis dignum videatur & juſtum, memoratum virum adſcribi jubeatis in ſanctorum catalogo, nec tantam lucernam ſinatis abſcondi ſub modio, ſed poni faciatis ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui ſunt in domo, valeat ſancta paternitas veſtra per longa tempora.

XIV. R. ABBATIS ET CONVENTUS WESTMONASTERII, ad ſummum pontificem.

Ejuſdem argumenti.

SAnctiſſimo patri ac domino in Chriſto cariſſimo domino .... Dei gratia univerſalis Eccleſiæ ſummo pontifici devoti filii ſui frater R. permiſſione divina eccleſiæ Weſtmonaſterii miniſter humilis, & ejuſdem loci conventus, pedum oſcula beatorum.

Licet ſupervacui ſit laboris, ſolis materialis lucem, ut plus luceat, facibus adjuvare; ſolem tamen juſtitiæ, qui timentibus nomen ſuum oritur ad ſalutem, qui radios ſuos mittit ſuper bonos & malos, decet illos qui cenſentur nomine chriſtiano magnalia Chriſti in ſanctis ſuis glorioſius prædicare, cum ab ipſo, qui eſt pater luminum, deſcendat omne datum optimum & omne donum perfectum. Sicut enim legitur in Tobia, *Opera Dei revelare & confiteri honorificum eſt.* Magnalia enim Chriſti, ſi per negligentiam ſupprimantur, liquet quod ſub nocivo ſilentio Domini theſaurus abſcondatur. Dominus enim magnificus in ſanctitate, terribilis atque laudabilis, & ob ſanctorum ſuorum merita in ſanctis ſuis faciens mirabilia, ſic ſuæ pietatis opera mirabiliter ordinat ac diſponit, ut ſua magnificentia providente ſanctos ſuos mirabiliter mirificet & magnificet evidenter; dum per ipſos notam facit filiis hominum potentiam ſuam & gloriam magnificentiæ regni ſui, ut ſic per eorum merita, qui carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis crucifigunt, Crucifixi memoria mentibus fidelium arctius imprimatur. Pater ſancte, Pater reverende, non eſt lucerna abſcondenda ſub modio, ſed aſſertione veritatis in medio ſuper candelabrum potius erigenda, ut luceat omnibus qui in domo Domini ſunt, & per ſui luminis claritatem, mundi climata feliciter illuſtrentur. Lucernam quippe merito nuncupamus venerabilem archipræſulem Cantuarienſem EDMUNDUM, qui juxta nominis ſui interpretationem eſt beatus, quia per ſuam munditiam eſt, ut credimus, æternam beatitudinem aſſecutus. Et quia ejus memoria in benedictione eſt, ipſius memoriale tamquam vinum Libani ſitimus deguſtare. Qui licet de valle lacrymarum, de loco horroris & vaſtæ ſolitudinis, de loco peregrinationis ſit ſublatus, ſpiritum tamen tamquam Dei cultorem præcipuum de ſolo ad ſolium, de cœno ad cœlum, de exſilio ad patriam, de valle miſeriæ ad ſummitatem gloriæ credimus evocari. Ipſe quidem potens in opere & ſermone lucerna fuit ardens & lucens, ardens inæſtimabiliter per exemplum. Cœpit enim facere & docere, ſic providens & procurans, ut quod faciebat in publico per intentionem quæ operi nomen imponit, mens bene conſcia lateret in occulto. Adoleſcens quidem habilis ad diſcen- A dum, licet ſe ſtudiis immiſceret, ubi quandoque occurrunt ſpectacula, numquam tamen ſe ſpectaculis immiſcuit, nec ſedit cum conſilio ludentium, orationi ac lectioni intendens jugiter & inſiſtens. A primis quidem annis illud evangelicum attendens: *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris;* accinxit fortitudine lumbos ſuos, inſolentiam carnis reſtringens balteo caſtitatis, aſperrimo cilicio & nodis duriſſimis contexto etiam indutus, carnem ſpiritui ſervire coegit, & ſpiritu ambulans, carnis deſideria abjiciens & proſcribens, ſeſe Domino vivam hoſtiam B immolabat, mirabili abſtinentia motus carnales reprimens & caſtigans, jejuniis inſtitit imitator Nicolai. In orationibus pervigil cum Martino, ut fere non ſit inventus in eccleſia Anglicana ſimilis illi qui conſervaret legem excelſi. Ipſe quidem ſuperbiam deteſtans, & humilitatem amplectens, miſericors & affabilis ſe ſemper paratum oſtendit ad qualibet opera pietatis. Et quia innumeris probatur argumentis per atteſtationes miraculorum ad ipſius ſepulcrum contingentium, ſicut clerus prædicat & fama proclamat popularis, quod à Domino ſit dilectus, ipſum ſperamus eſſe participem regni, C qui Chriſti regnantis & regis æterni compaſſus in hac vita multipliciter fuerat paſſioni. Benignitatis igitur veſtræ & conſuetæ clementiæ pedibus provoluti, ne theſaurus Domini diutius ſub modio deliteſcat, preces porrigimus ſpeciales, rogantes humiliter ac devote, quatenus dictum Domini confeſſorem, quem ſuæ merito ſanctitatis jam diu Dominus declaravit; auctoritate apoſtolica dignemini reddere clariorem: ſpiritum per miracula diverſa declaratum, ſanctorum catalogo confeſſorum decernatis adſcribendum, ac in eccleſia Dei dum in hac vita eſſet, venerabilem veneran- D dum pronuncietis ac colendum. Valeat ſancta paternitas veſtra ſemper in Domino.

XV. LITTERÆ CARDINALIUM NOMINE PAPÆ, ad inquirendum ſuper miraculis ſancti Edmundi.

REligioſo viro in Chriſto ſibi cariſſimo ... abbati de *Begham* Præmonſtratenſis ordinis, frater J. miſeratione divina tituli ſancti An. 1245
E Laurentii in Lucina, & frater H. tituli ſanctæ Sabinæ preſbyteri cardinales, ſalutem & cum felici dierum longitudine corporis & ſpiritus dirigi ſoſpitate.

Cum dominus papa, concepto ſpiritu novæ devotionis, infrenatus exiſtat laude beati EDMUNDI præter ſolitum, facta relatione ſuper miraculis, quæ per ejus merita coruſcaſſe noſcuntur in Angliæ finibus; & ſic de nolente voluntarius videatur effici, de procedendo ad canonizationis ejuſdem ſolemnia, dum tamen procuretur quod duo vel tres de magnifice curatis, cum teſtibus probabiliter ido-

netis, ipſius & fratrum præſententur conſpectui, caritati veſtræ, quæ ſanctitatis opera ſine monitionibus hominum complectitur, recepto ſuper hoc mandato apoſtolico duximus injungendum, quatenus idoneos teſtes numero ſufficientes & merito, ſicut veſtræ diſcretioni frater EUSTACHIUS noſter in Chriſto cariſſimus, & dicti ſancti ſervitor & alumnus prudenter intimando ex parte noſtra ſuggeſſerit, ad perhibendum veritati teſtimonium cujuſcumque conditionis vel honoris extiterint venire perſonaliter ad curiam auctoritate apoſtolica compellaris. Datum Lugduni v. idus Aprilis, pontificatus domini Innocentii papæ IV. anno III. A B

Sub ſimili forma & tenore habentur litteræ eorumdem cardinalium ad epiſcopum Lincolnienſem.

XVI. ALBERTI ARCHIEPISCOPI ARMACHANI, ET ABBATIS S. MARIANI

ad Innocentium papam IV.

An. 1245. SAnctiſſimo patri & domino J. Dei gratia ſummo pontifici, ejus devoti A. miſeratione divina archiepiſcopus Armachanus & frater..., dictus abbas ſancti Mariani Præmonſtratenſis ordinis, cum omni ſubjectione & reverentia devota pedum oſcula beatorum.

Litteris ſanctitatis veſtræ debita devotione receptis ſuper examinandis quatuor vel quinque miraculis, quæ per merita felicis memoriæ domini E. quondam Cantuarienſis archiepiſcopi apud Pontiniacum operari dignatus eſt Dominus; ſicut illis in partibus communiter prædicatur, ea qua potuimus & ſcivimus diligentia & celeritate proceſſimus. proceſſum inquiſitionis ad pedes ſanctitatis veſtræ cum omni qua poſſumus reverentia tranſmittentes, *&c. ut in hiſtoria canonicationis*. Datum anno gratiæ M. CCXLV. menſe Maio.

XVII. RICHARDI CICESTRENSIS EPISCOPI, PRIORIS DE ESSEBY ET ROBERTI BACUN DOCTORIS THEOLOGI,

ad Innocentium papam IV.

De inquiſitione ab ipſis facta in Anglia ſuper miraculis S. Edmundi.

An. 1245. SAnctiſſimo patri & domino J. Dei gratia ſummo pontifici, ejus ſemper devoti R. permiſſione divina Ciceſtrenſis eccleſiæ miniſter humilis, prior de *Eſſeby* ordinis S. Auguſtini, & frater R. *Bacun* de ordine Prædicatorum regens Oxoniæ in divina pagina cum omni ſubjectione, honore, & reverentia, devotiſſima pedum oſcula beatorum.

Litteris ſanctæ paternitatis veſtræ debita devotione nuper receptis ſuper examinandis quatuor aut quinque miraculis, quæ per merita ſanctæ recordationis EDMUNDI quondam Cantuarienſis epiſcopi operari dignatus eſt Dominus, ſicut in partibus noſtris communiter dicitur, & ſolemniter prædicatur, præhabito diligenti tractatu cum viris diſcretis, dies certos & loca congrua in illis partibus indiximus, in quibus major Dei notitia habebatur, & plenior veritatis certitudo poterat inveniri, per ordinarios locorum ad præſentiam noſtram illos publice facientes evocari, qui beneficia curationum meritis ipſius dicebantur aſſecuti, ut cum perſonis quæ rem ipſam, reique circumſtantias, famam, veritatem, credulitatem, opinionem atque ſcientiam, prout viſu, auditu, relatione, probatione aut experientia didicerant, cum prælatorum ſuorum teſtimonio concurrerent teſtimonium veritati perhibituri. Et id edictum per diverſas dioceſes auctoritate publicavimus qua fungebamur. nos igitur ad loca prædicta perſonaliter accedentes, ſacramentis legitime receptis de vero dicendo, falſo non admiſcendo, certis articulis juris expreſſis, teſtibus circumſpecto C ſcrutinio, ut credimus, examinatis, miraculis & miraculorum formis pro viribus noſtris ſecundum negotii qualitatem enucleatis, & omnibus obſervatis quæ in talibus debent obſervari, in negotio examinationis fideliter proceſſimus, quam ſcivimus & potuimus diligentiam & cautelam adhibentes. Porro quamquam multa & famoſa miracula nobis oblata fuiſſent, nos tamen illa potiſſime examinare curavimus, quæ juxta tenorem authentici nobis directi negotio magis videbantur congruere, ut pote ſuper quibus pluralitas teſtium habebatur, & in quibus naturæ beneficia nihil D valebant, ſed ſubita morborum curatio opus divinæ miſerationis evidenter oſtendebat. Quod ex ſingulis miraculis diligenter inſpectis ſatis credimus apparere. Dicta vero teſtium in ſcriptis fideliter redacta, & ſub ſigillis noſtris incluſa juxta præceptum veſtrum, ad pedes veſtræ tranſmittimus ſanctitatis. Datum anno Domini MCCXLV. menſe Novembri. Vitam & ſanitatem veſtram conſervet Altiſſimus ſibi & eccleſiæ ſuæ ſanctæ per tempora longiſſima.

E XVIII. SIMEONIS DE LANGETON ARCHIDIACONI CANTUARIENSIS,

ad cardinales.

De inquiſitione à ſe facta ſuper miraculis S. Edmundi.

DOminis ſuis reverendis & patribus in Chriſto cariſſimis domino J. Dei gratia tituli ſancti Laurentii in Lucina, & domino H. titulo S. Sabinæ preſbyteris cardinalibus Simeon de Langeton archidiaconus Cantuarienſis ſalutem & ſe totum cum cordis & corporis inclinatione devota. An. 1246.

Digitized by Google

Reverendæ paternitati veſtræ placuit mihi ſcribere ſub hac forma. Provido & diſcreto viro in Chriſto cariſſimo magiſtro S. archidiacono Cantuarienſi frater J. miſeratione divina titulo S. Laurentii in Lucina & frater H. titulo S. Sabinæ presbyteri cardinales ſalutem, & cum felici dierum longitudine corporis & ſpiritus dirigi ſoſpitate. Cum dominus papa concepto ſpiritu novæ devotionis, &c. *Ut ſupra ad abbatem de Begham ordinis Præmonſtratenſis.* Veſtris igitur litteris apud Cantuariam cum qua decuit devotione receptis, habito conſilio diſcretorum, maxime fratris EUSTACHII coadjutoris mei, qui plus omnibus in hoc negotio laboravit, ſtatim mane facto iter arripui ad illas partes Angliæ, in quibus major miraculorum tam numerus quam certitudo poterat inveniri. Illæ autem partes per ſex dietas à Cantuaria civitate diſtabant. Ad quas veniens viros & mulieres propoſito meo neceſſarios per eorum prælatos ad meam præſentiam evocavi. Qui congregati de magnitudine & multitudine miraculorum per merita beati patris EDMUNDI factorum tantam certitudinem oſtendebant, quod tota patria ad eorum teſtimonium de illis tamquam de rebus notoriis loquebatur. Sentientes vero quod erant ad curiam tranſmittendi, de multiplici fatigatione ſua graviter conquerentes, contra clericos & prælatos in ſcandala & contumelias proruperunt, & linguas ſuas tandem ad blaſphemias extendiſſent, niſi furor illorum fuiſſet calide temperatus. Requiſiti autem & tam efficaciter quam diligenter inducti, ut ad curiam laborarent pro perhibendo teſtimonio veritati, etiam promiſſis expenſis in via neceſſariis, tam efficaces excuſationes & impedimenta tam canonica opponebant, quod rationabilem viam cogendi eos mihi penitus abſtulerint, ſicut frater EUSTACHIUS vobis viva voce plenius & commodius enarrabit. exceptis quibuſdam paucis curatis cum eorum teſtibus, quos ad præſentiam veſtræ dominationis tranſmitto. Illa vero virtutum paucitas tam laudabili & inſolita coruſcatione refulget, quod ei ſi ſola exiſteret, ad canonizationem ſancti ipſius ſufficere videretur. Valeat reverenda paternitas veſtra, in æternum. Datum apud *Halvitum* anno Domini MCCXLVI. VIII. idus Junii.

XIX. G. ABBATIS ET CONVENTUS EGNELHAM, ad ſummum pontificem.

SAnctiſſimo patri in Chriſto & domino reverendo . . . . Dei gratia ſummo pontifici, ſuæ ſanctitatis filii G. permiſſione abbas *Egnelham*, & ejuſdem loci conventus cum omni ſubjectione & reverentia devota beatorum pedum oſcula.

Oriens ſol juſtitiæ CHRISTUS-JESUS dignatus eſt illuſtrare per miniſtros lucis ſuæ cunctos fines orbis terræ. Ipſi laus & gloria, qui dedit nobis lucernam noſtræ ſalutis, EDMUNDUM archipræſulem ſuper aſtra refulgentem. Cujus ipſe ſummus rerum arbiter teſtis eſt in cœlo fidelis, qui eum tam ſublimiter honorat in terris, renovans ad ſepulcrum ejus, & alibi per ejus merita, antiqua ſua miracula. Unde repletum eſt gaudio os noſtrum & lingua noſtra exultatione. Cum igitur dies boni nuncii ſit, ne ſceleris arguamur, ſi de tot bonis nihil nunciaverimus cum fuerimus ejus vicini & affines. Hujus igitur laudabilis viri ortum felicem, progreſſum proſperum, & finem glorioſum, veſtræ ſanctitati, qualicumque ſermone curamus intimare. Extitit namque Abendoniæ oriundus parentibus chriſtianiſſimis, moribus honeſtis, operibus bonis & eleemoſynis plenis, nam à pueritia, ut à viris fide dignis accepimus, ſemper cilicio utebatur, vigiliis & jejuniis & orationibus carnem edomans, ſemper nitens in carne præter carnem vivere. Creſcente vero ætate, crevit & in virtute. Scholaſticis etenim ab annis puerilibus deditus diſciplinis, ſic gratia divina ſibi favente profecit, quod poſtmodum in firmamento eccleſiæ maximum reſplenduit luminare. Erat enim prædicator eximius, doctor egregius, igniturn in prædicatione & doctrina habens eloquium, mentes auditorum ad veritatis agnitionem illuminans, & affectus ad bonitatem accendens, ut effectu verbi in ſuis auditoribus luce clarius pateret, quod ipſe in eo & per eum loquebatur, de quo ſcriptum eſt, *Deus noſter ignis conſumens eſt.* Abſtinentiam ſiquidem cibi & potus, & ſomni, & rerum omnium mundanarum ab infantia inviolabiliter obſervavit. Orationi ſedulus inſtabat, noctes cum breviſſima ſomni deguſtatione deducens, non in lecto, ſed extra lectum: non jacendo; ſed ſedendo veſtitus & cinctus aliquantulum quieſcebat. Verus itaque beati Johannis evangeliſtæ imitator exiſtens, illibatam in carne conſervavit virginitatem: quod firmiter aſſerunt, qui ejus confeſſiones audierunt, & qui ipſum ex familiari cum ipſo converſatione ab annis puerilibus cognoverunt. Veſtræ igitur ſanctiſſimæ paternitatis pedibus provoluti, humiliter & devote ſupplicamus, quatenus tantam tamque ſplendidam lucernam ſuper candelabrum jubeatis apponi, & in ſanctorum catalogo, ſi placet, annumerari. Vitam & incolumitatem veſtram vobis & eccleſiæ ſuæ conſervet Altiſſimus per tempora longa.

XX. BONIFACII ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS ad ſuffraganeos.

Ut faciant celebrari feſtum ſancti Edmundi.

B. Dei gratia Cantuarienſis archiepiſcopus totius Angliæ primas, univerſis ac ſingulis

ſingulis epiſcopis, abbatibus, prioribus, archidiaconis, decanis, & aliis eccleſiarum, prælatis per Cantuarienſem provinciam conſtitutis, ſalutem in Domino ſempiternam.

Miſerator & miſericors Dominus &c. *ut in præcedenti uſque ad illa verba*, ut anniverſarium ejus annuatim feſtum ſolemniter celebretur. Ut igitur dignos tantæ gratiæ vos reddatis, univerſitatem veſtram quantis poſſumus monitis & precibus exhortamur in Domino, quatenus illius ſanctiſſimi patris, qui totius claritatis lumen videt in lumine, qui humani ſuffragii non egens, in poſſeſſore omnium cuncta poſſidet, & in ſuperna contemplatione perennis gaudii delectatur, reverentiſſimæ diei natalem ſecundum tenorem mandati apoſtolici devotiſſime celebretis: & per omnes diœceſes in ſingulis eccleſiis vobis ſubjectis in perpetuum celebrari jubeatis, ut quem vitæ margaritam & converſationis exemplar habuimus in terris, pium interceſſorem habere mereamur in cœlis. Datum Lugduni anno Domini M. CCXLVI.

XXI. BONIFACII ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS.

Concedit indulgentias viſitantibus Pontiniacenſem eccleſiam S. Edmundi honorandi gratia.

An. 1246. UNiverſis Chriſti fidelibus præſentes litteras inſpecturis, B. Dei gratia Cantuarienſis archiepiſcopus totius Angliæ primas gratiam in præſenti & gloriam in futuro.

Gratiam quam à Deo gratis accepimus libenter fidelibus populis diſpenſare volentes, omnibus vere confeſſis & contritis, qui ad eccleſiam ſanctæ Mariæ de Pontiniaco, in qua reliquiæ beati patris EDMUNDI prædeceſſoris noſtri requieſcunt, cujus canoniſationi apud Lugdunum interfuimus, cauſa peregrinationis cum debita devotione acceſſerint, vel eidem eccleſiæ aliquid de bonis ſuis pia devotione contulerint, confiſi de Dei omnipotentis clementia quadraginta dies de injuncta ſibi pœnitentia miſericorditer relaxamus, dummodo loci diœceſanus hanc noſtram indulgentiam duxerit approbandam. Datum Lugduni anno Domini M. CCXLVI. menſe Decembri.

XXII. LEODIENSIS EPISCOPI.

An. 1246. OMnibus Chriſti fidelibus præſentes litteras audituris... Dei gratia Leodienſis epiſcopus gratiam in præſenti & gloriam in futuro.

Gratiam quam à Deo gratis accepimus, libenter fidelibus populis diſpenſare volentes, præſertim ob beati EDMUNDI confeſſoris Chriſti merita glorioſa, cujus corpus venerabile apud Pontiniacum cum multarum ſanctarum reliquiarum pignoribus requieſcit. Omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui ad dictum locum cum debita devotione acceſſerint, quibus noſtra indulgentia ex quacumque cauſa poterit ſuffragari, confiſi de omnipotentis Dei clementia, quadraginta dies de injuncta clementia relaxamus, implorantes miſericordiam Jeſu Chriſti, ut noſtra eis proſit remiſſio in tempore opportuno. Datum anno Domini M. CCXLVI. tempore concilii generalis apud Lugdunum celebrati.

XXII. ARN. EPISCOPI SEMIGALLENSIS.

UNiverſis Chriſti fidelibus ad quos præſentes literæ pervenerint, frater ARN. miſeratione divina Semigallenſis epiſcopus ſalutem in Domino ſempiternam. An. 1246.

Gratiam quam à Deo gratis accepimus, libenter fidelibus populis diſpenſare volentes, omnibus vere confeſſis & contritis, qui ad fabricam capellæ beati EDMUNDI confeſſoris, cujus canonizationi nos interfuimus, aliquid de bonis ſuis pia donatione contulerint vel tranſmiſerint, confiſi de Dei omnipotentis clementia, quadraginta dies de injuncta ſibi pœnitentia miſericorditer relaxamus, dummodo loci diœceſanus hanc noſtram indulgentiam duxerit approbandam. Datum Lugduni anno M. CCXLVI.

XXIII. BULLA INNOCENTII PAPÆ IV.

De indulgentiis conceſſis ipſo anno quo beatum Edmundum ſanctorum catalogo inſcripſit.

INNOCENTIUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, univerſis Chriſti fidelibus, ad quos litteræ iſtæ pervenerint, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. An. 1247.

Cum in dominica de adventu qua cantatur *Gaudete in Domino ſemper*, ſanctæ recordationis EDMUNDUM archiepiſcopum Cantuarienſem ſanctorum catalogo duxerimus adſcribendum, omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui ad Pontiniacenſe monaſterium, ubi corpus requieſcit ipſius, uſque ad annum ab ipſa dominica computandum acceſſerint, centum dies de injuncta ſibi pœnitentia miſericorditer relaxantes, univerſitatem veſtram rogamus, monemus, & hortamur in Domino, in remiſſionem vobis peccaminum injungentes, quatenus ad monaſterium ipſum conſecuturi hujuſmodi indulgentiam accedentes humiliter & devote, digna ibidem vota & munera pro peccatorum veſtrorum remediis offeratis. Datum Lugduni idibus Januarii, pontificatus noſtri anno quarto.

A

XXIV. LITTERÆ J. ET H. CARDINALIUM.

Ad ſuffraganeos eccleſiæ Lugdunenſis, ut ſancti Edmundi feſtum faciant celebrari.

An. 1247.

VEnerabilibus in Chriſto patribus & amicis cariſſimis ſuffraganeis eccleſiæ Lugdunenſis, frater J. miſeratione divina titulo ſancti Laurentii in Lucina, & frater H. titulo S. Sabinæ preſbyteri cardinales, ſalutem ſinceram in Domino caritatem.

B

Miſerator & miſericors Dominus eccleſiam ſuam quotidie fœtu novæ prolis amplificat, exornat miraculis, & illuſtrat exemplis, ut in petra fidei corda ſtabiliantur fidelium, & ut recedentes à malo, de virtute proficiant in virtutem. Verum quia infinitæ bonitatis & clementiæ Dominus ſanctiſſimæ recordationis EDMUNDUM noſtris temporibus altioris eſſe meriti declaravit, cum novis & inuſitatis privilegiando miraculis, tanta nobis inde ſuborta eſt & exuberat exultatio, quod præ gaudio ſpirituali nec linguam à laude, nec manum à calamo poſſumus cohibere: ſignificantes veſtræ dilectioni non minus veraciter quam hilariter, quod dominus papa die Dominica qua cantatur, *Gaudete in Domino ſemper*, de communi fratrum ſuorum & prælatorum omnium tunc apud ſedem apoſtolicam exiſtentium conſilio & aſſenſu, ipſum ſolemniter adſcripſit, vel potius adſcriptum denunciavit ſanctorum catalogo confeſſorum; ſtatuens ut in ejus anniverſario annuatim feſtum ſolemniter celebretur. Ut igitur tantæ jocunditatis efficiamini participes, & tanti confeſſoris honorificentiæ favorabilem devotionem veſtram, qua .... dictum ſanctum, ut firmiter tenemus abundanter affluitis, omni qua poſſumus affectione deprecamur in Domino, ſi tamen apud eos in hac parte neceſſaria ſit precum oblatio, quatenus natalem beati EDMUNDI, juxta mandati tenorem apoſtolici cum debita celebretis reverentia per dioceſes veſtras, & eccleſias juriſdictioni veſtræ ſubjectas, ad honorem Dei patris idem fieri reverenter cum ſedulo ſolemnitatis obſequio facientes: Et ut amplior in ſolemnizando de pietatis adipe per ignem caritatis linquefactio ſurgat devotionis affluentia, meminiſſe debetis, quod beatus ille qui totius claritatis lumen videt in lumine, nullius indiget ſuffragio, cujus cuncta poſſideat in poſſeſſore omnium..... tamen intereſt & noſtræ fragilitati multum expedit per cultum venerationis jugem ipſius habere memoriam, ut quem ſinceritatis margaritam & converſationis exemplar in terris habuimus, interceſſorem aſſiduum in cœlis habeamus æternaliter. Datum Lugduni XV. calendas Februarii, pontificatus domini Innocentii papæ IV. anno IV.

XXV. BULLA INNOCENTII PAPÆ IV.

De indulgentiis in die Tranſlationis S. Edmundi conceſſis.

An. 1248.

INNOCENTIUS epiſcopus ſervus ſervorum, Dei dilecto filio ...., abbati & conventui monaſterii Pontiniacenſis Ciſtercienſis ordinis, Autiſſiodorenſis dioceſis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

In Sanctorum feſtivitatibus, quæ à Chriſti fidelibus votiva celebritate coluntur, dignis laudibus glorificatur Omnipotens, ſanctis ipſis debitus honor impenditur, & animarum profectus devotione congrua procuratur. Unde nos qui fidelium ipſorum curam gerimus generalem, cum præ omnibus quæ noſtræ incumbunt ſollicitudini ad eorumdem ſalutem intendere teneamur, multo deſiderio cupimus, ut illorum memoriam quos exutos jam corpore, ſtola gloriæ induit Rex cœleſtis, venerabiliter recolentes, ipſorum feſta & celebri agant obſervantia, & ſolemnitate annua proſequantur: ac ut tanto accuratius ad eorum

C

cultum ſe præparent, quanto plus ipſum animabus ſenſerint profuturum, cum nonnumquam inſigniis ſpiritualibus, indulgentiis videlicet & remiſſionibus magnificare ſtudemus, ipſas devote illum exequentibus benignitate apoſtolica largiendo. Hinc eſt quod cum in eccleſia veſtra corpus S. EDMUNDI quieſcat, nos ipſum digna coli reverentia cupientes, omnibus tam viris quam mulieribus vere pœnitentibus & confeſſis qui ad eamdem eccleſiam in die Tranſlationis ipſius ſancti, quo eaſdem mulieres libere ipſam eccleſiam intrare concedimus, pura intentione acceſſerint

Nota.

D

annuatim, de omnipotentis Dei miſericordia & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus auctoritate confiſi, quadraginta dies de injuncta ſibi pœnitentia miſericorditer relaxamus. Datum Lugduni Nonis Februarii, pontificatus noſtri anno V.

XXVI. EPISCOPI CALMENSIS.

An. 1248.

OMnibus Chriſti fidelibus ad quos præſentes litteræ pervenerint, frater .... Dei gratia Calmenſis epiſcopus ſalutem in Domino ſempiternam.

E

Gratiam quam à Deo gratis accepimus, libenter fidelibus populis diſpenſare volentes, omnibus vere confeſſis & contritis, qui ad fabricam feretri beati EDMUNDI confeſſoris aliquid de bonis ſuis pia devotione contulerint, legaverint, vel tranſmiſerint, confiſi de Dei omnipotentis clementia, XL. dies de injuncta pœnitentia, miſericorditer relaxamus, dummodo loci dioceſanus hanc noſtram indulgentiam duxerit approbandam. Datum apud Pontiniacum anno Domini MCCXLVIII.

Digitized by Google

XXVIII. GUILLELMI EPISCOPI BATHONIENSIS.

Anno 1248. UNiverſis Chriſti fidelibus præſentes litteras inſpecturis vel audituris, WILLELMUS Dei gratia Bathonienſis & Vellenſis epiſcopus, ſalutem in Domino.

Attendentes pium eſſe ad opera caritatis mentes excitare fidelium, de Dei miſericordia, ejuſque glorioſæ genitricis ſemper Virginis MARIÆ, ac beatorum apoſtolorum Petri & Pauli atque Andreæ patronorum noſtrorum, omniumque ſanctorum meritis & interceſſione, ac ea quam nobis Dominus indulſit poteſtate confiſi, omnibus noſtris aliorumque parrochianis vere confeſſis & pœnitentibus, quorum diœceſani hanc noſtram indulgentiam ratam habuerint, qui cum debita devotione & veneratione causâ peregrinationis acceſſerint ad eccleſiam beatæ MARIÆ de Pontiniaco, in qua reliquiæ beati EDMUNDI confeſſoris Chriſti atque pontificis requieſcunt, vel ad opus feretri ipſius ſancti de bonis à Deo ſibi collatis devote contulerint, ſeu tranſmiſerint, XL. dies de injuncta ſibi pœnitentia miſericorditer relaxamus. Datum apud Pontiniacum XII. calendas Martii anno gratiæ M. CCXLIX.

XXIX. HUGONIS PRIORIS CARTUSIÆ EPISTOLA

ad Bonifacium archiepiſcopum Cantuarienſem.

Gratias agit de dono libri moralium ſancti Gregorii, hortaturque ut imitetur S. Edmundum.

VEnerabili, & in intimis caritatis viſceribus amplectendo domino BONIFACIO Cantuarienſi archiepiſcopo frater, HUGO dictus Cartuſiæ prior humilis, quidquid poteſt peccatoris oratio.

Quantum caritati veſtræ debeamus in Chriſto meminimus, venerande domine, quem rogamus intimis votis vobis propitium, ut aſſolet eſſe, & digna pro nobis retribuere quorum humilitati talis non datur facultas, qualis ab antiquo etiam cum apud nos eratis, ſed ſupra nos major data eſt voluntas, & frequenter quidem Cartuſia veſtra à vobis dona pluſima & beneficia habuit; ſed cum hæc ultima munera ſuperioribus comparantur, licet illa magna ſint & pretioſa, viloſcunt tamen, tantoque inferiora putantur, quanto ſapientia cunctis opibus antecellit. Cibus quippe eſt animæ & ſpiritualis refectio, ipſius divina intelligentia ſcripturæ auro & topaſio longe carior, ſpeculum animæ quo decor ejus vel deformitas cognoſcitur & emendatur, A quod non ex me ſapientiæ veſtræ ſcribo, ſed ex eodem Gregorii moralium libro, quem vos recedentes cum lacrymis è Cartuſia veſtra, in qua tam altum poſueratis fundamentum virtutis, mihi tunc ejus humili procuratori dono dediſtis, ut ex eo inſpiciens diſcerem per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habere, loquique mihi ipſi in pſalmis & in hymnis & canticis ſpiritualibus. Quantas igitur valeo pietati veſtræ gratias ago pro tanto numero bibliothecæ ſanctæ, quæ ſingulare præſidium noſtræ infirmitati & veſtræ erga nos caritatis eſt inſigne teſtimonium. Inſpiret obſecro, patris ſpiritus, qui ubi vult ſpirat cordi veſtro benigniſſimo, ut S. EDMUNDUM; B quem ante oculos mentis veſtræ tot miracula & pia facta, ipſaque ſedes quam nunc tenetis Cantuariæ, ponunt, imitemini, & ſanctum Lincolnienſem epiſcopum HUGONEM. Hi à nobis, ut ſcitis, venerunt, ſed mundi ſuperbiam in humilitatem, luxum in frugalitatem, divitias in paupertatem, in ipſo epiſcopali culmine commutantes, Cartuſienſem profeſſionem ſuam conſtanter retinuerunt, cujus & vos meminiſſe ea memoria precor, quæ apud nos perpetua eſt veſtri. Datum Cartuſiæ MCCL. 6. Novembris. C

BULLA INNOCENTII PAPÆ IV.

ad abbatem & conventum Pontiniacenſem.

Confirmat ordinationem legati de ornando S. Edmundi feretro.

INNOCENTIUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis abbati & conventui monaſterii Pontiniacenſis Ciſtercienſis ordinis Autiſſiodorenſis diœceſis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. An. 1250. D

Intelleximus quod venerabilis frater ... noſter Albanenſis epiſcopus, tunc apoſtolicæ ſedis legatus, cupiens B. EDMUNDUM cujus corpus apud veſtrum monaſterium requieſcit, honorificentia debita venerari, ac augmentari devotionem fidelium erga ipſum, deliberatione provida ordinavit, ut ejuſdem ſancti feretrum decenter auro, argento, & pretioſis lapidibus ornaretur, de illis præſertim quæ ad hoc ſpecialiter oblata ſive data fuerint vel legata, E conſuetudine vel ſtatuto contrario veſtri ordinis non obſtante. Nos igitur ordinationem hujuſmodi gratam & ratam habentes, illam auctoritate apoſtolica confirmamus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ confirmationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Lugduni IV. Idus Decembris, pontificatus noſtri anno VIII.

BULLA

ALEXANDRI PAPÆ IV.

De Indulgentiis in die tranſlationis & octavarum S. Edmundi conceſſis.

An. 1255. ALEXANDER epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis . . . . abbati & conventui monaſterii Pontiniacenſis Ciſtercienſis ordinis, Autiſſiodorenſis dioceſis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

B Sanctorum meritis inclita gaudia fideles Chriſti aſſequi minime dubitamus, qui eorum patrocinia per condignæ devotionis obſequia promerentur, illumque venerantur in ipſis quorum gloria ipſe eſt retributio meritorum. Nos igitur ad conſequenda prædicta gaudia cauſam dare fidelibus populis cupientes, omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui eccleſiam veſtram in die anniverſario tranſlationis corporis glorioſiſſimi confeſſoris EDMUNDI quieſcentis in ipſa, cum devotione & reverentia viſitaverint annuatim, peccatorum ſuorum veniam petituri à Domino, C de omnipotentis Dei miſericordia, & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus auctoritate confiſi, unum annum, & ſingulis ſeptem diebus immediate ſequentibus diem illum ex præmiſſa cauſa ad eamdem eccleſiam acceſſuris quadraginta dies de injuncta ſibi pœnitentia miſericorditer relaxamus. Datum Neapoli nonis Aprilis, pontificatus noſtri anno primo.

BULLA

D ALEXANDRI PAPÆ IV.

Qua confirmat indulgentias ab aliis prælatis datas omnibus eleemoſynas conferentibus ad feretrum S. Edmundi conficiendum.

An. 1255. ALEXANDER epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilecto filio abbati & conventui monaſterii Pontiniacenſis Ciſtercienſis ordinis Autiſſiodorenſis dioceſis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Cum in conſtruendis domibus ad humanos uſus conſueverint fieri magni ſumtus, debent non immerito ad honorem majeſtatis E divinæ quæ in ſanctis ſuis honoratur, & diligit domus ſuæ decorem ſanctorum eccleſiæ vaſis pretioſis & decentibus decorari, & illa quidem vaſa nobiliori ſtructura fabricari convenit, in quibus ipſorum precioſiſſima ſanctorum corpora requieſcunt, ut ipſos à nobis honoratos in terris, noſtros conſtituamus interceſſores in cœlis; & quod noſtra poſſibilitas non obtinet, eorum mereamur interceſſionibus obtinere. Cum itaque ſicut veſtra petitio patefecit, ad conſervandum precioſiſſimum ſancti EDMUNDI corpus, quod in veſtra eccleſia requieſcit, capſulam opere A ſumtuoſiſſimo & ſtructura mirabili de auro, argento, & lapidibus pretioſis conſtruere inceperitis, & vobis nequeuntibus hujuſmodi opus de facultatibus propriis conſummare, nonnulli venerabiles fratres noſtri archiepiſcopi & epiſcopi omnibus Chriſti fidelibus vere pœnitentibus & confeſſis manum ad hoc vobis porrigentibus adjutricem, certas dierum indulgentias duxerint concedendas; Nos cupientes fideles eoſdem ad merita quaſi per præmia invitare, veſtris devotis ſupplicationibus devoto concurrentes aſſenſu, eaſdem indulgentias ratas habemus, & robur obtinere volumus firmitatis. Datum Neapoli XVI. calendas Maii, pontificatus noſtri anno I.

Extat alia ejuſdem Alexandri Bulla data Neapoli XII. calendas Maii, pontificatus ſui anno I. qua 100. indulgentiæ dies omnibus vere pœnitentibus & confeſſis manum adjutricem ad conſummandam ſancti Edmundi capſam proferentibus concedit.

BULLA

ALEXANDRI PAPÆ IV.

Qua confirmat facultatem mulieribus Anglis factam ingrediendi monaſterium Pontiniacenſe ad viſitandum corpus ſancti Edmundi.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis . . . abbati & conventui monaſterii Pontiniacenſis ordinis Ciſtercienſis Autiſſiodorenſis dioceſis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. An. 1255.

Ut illibata permaneant quæ noſtri ſunt auctoritate mandati, merito his adjicimus apoſtolici muniminis firmitatem. Cum igitur dilectus filius noſter J. titulo ſancti Laurentii in Lucina preſbyter cardinalis, de ſpeciali mandato noſtro vivæ vocis oraculo ſibi facto, ut ſingulæ mulieres de Anglia & ulteriorum terrarum partibus, locum in quo beati EDMUNDI Cantuarienſis archiepiſcopi confeſſoris corpus in veſtra requieſcit eccleſia, poſſint honeſtis aliis mulieribus eas concomitantibus ſociatæ devotionis cauſa ingredi & orare ibidem, vobis duxerit concedendum, prout in ipſius cardinalis litteris confectis exinde plenius continetur: nos veſtræ devotionis precibus inclinati, quod ab eodem cardinali ſuper hoc factum eſt, ratum habentes & gratum, illud contraria veſtri ordinis conſuetudine non obſtante, auctoritate apoſtolica confirmamus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus, litterarum ipſarum tenorem de verbo ad verbum præſentibus inſeri facientes, qui talis eſt: FRATER JOHANNES miſeratione divina titulo ſancti Laurentii in Lucina preſbyter cardinalis dilectis in Chriſto abbati & conventui monaſterii Pontiniacenſis Ciſtercienſis ordinis, Autiſſiodorenſis dioceſis, ſalutem in Domino. Dignum arbitramur & equum, ut ſanctis honor debitus à fidelibus impendatur,

& ipſorum circa ipſos devotio invitata quibuſdam allectivis ſpiritualibus hilareſcat. Cum igitur nonnullæ mulieres de Anglia & ulteriorum terrarum partibus, zelo fidei & devotionis accenſæ, cauſa peregrinationis, locum in quo pretioſiſſimum corpus beati EDMUNDI Cantuarienſis archiepiſcopi confeſſoris quod in veſtra requieſcit eccleſia viſitent: Nos attendentes illarum devotionem, maris diſcrimina, viarum diſtantias, & laborum anxietates; ac volentes, ut tales ex illis ſpirituale gaudium conſequantur, de domini papæ ſpeciali mandato nobis ſuper hoc viva voce facto, ut ſingulæ mulieres honeſtis aliis mulieribus comitantibus aſſociatæ, ingredi poſſint ad prædictum locum, & ibidem in humilitate ſpiritus ſuorum offerre Domino vitulos labiorum vobis auctoritate præſentium indulgemus, non obſtante Ciſtercienſis ordinis vel monaſterii veſtri contraria conſuetudine vel ſtatuto, confirmatione apoſtolica, vel quocumque munimine roborato; ac ſi dicto ordini ſeu vobis à ſede apoſtolica ſit inhibitum, ne mulieres monaſteria ejuſdem ordinis ſeu veſtrum intrare poſſint per litteras dictæ ſedis, quæ de inhibitione hujuſmodi inſerto ipſius tenore de verbo ad verbum non fecerint mentionem; etiamſi contineatur in eis, quod ipſarum impetratoribus quælibet dictæ ſedis indulgentia non obſiſtat. Volumus autem quod dictæ mulieres etiamſi nobiles fuerint, coram conventu in clauſtro non compareant, nec infra ſepta monaſterii veſtri comedant nec dormiant. Liceat tamen eis cauſa ſuffragiorum orationis veſtræ petendæ intrare capitulum monaſterii prædicti. Præmiſſa quoque ad dicti confeſſoris gloriam & devotionem fidelium ampliandam procuravimus fieri & noſtri ſigilli munimine roborari. Actum Neapoli Idibus Aprilis, pontificatus Domini Alexandri papæ IV. anno I. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ confirmationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ſe noverit incurſurum. Datum Neapoli X. calendas Maii, pontificatus noſtri anno I.

BULLA

ALEXANDRI PAPÆ IV.

ad electum Lugdunenſem & ejus ſuffraganeos.

Ut faciant celebrari feſtum ſancti Edmundi.

An. 1261. ALEXANDER epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilecto filio .... electo Lugdunenſi & venerabilibus fratribus epiſcopis & ſuffraganeis eccleſiæ Lugdunenſis ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Glorioſus Dei in ſanctis ſuis beati EDMUNDI confeſſoris & pontificis merita ſic longe lateque voluit declarare, ut fideles ejus ipſum in ſuperna regnare patria jam liquido cognoſcentes; ipſius in terris reliquias devotione ſedula venerentur. Propter quod idem confeſſor præclarus digne habendus eſt cum ſumma honorificentia in memoria hominum, qui ad gaudium tranſiit angelorum. Ut igitur omnis eccleſia de tanto patrono gaudeat, & per impenſum ſibi devotionis obſequium de ipſius protectione lætetur, univerſitati veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus feſtum ejuſdem ſancti confeſſoris ad promerendum ejus patrocinium per veſtras civitates & dioceſes, & vos ipſi cum veneratione debita celebretis, & faciatis à fidelibus populis vobis ſubditis ſolemniter, juxta conſtitutionem felicis recordationis Innocentii papæ prædeceſſoris noſtri ſuper hoc editam, celebrari. Datum Laterani II. nonas Frebuarii, pontificatus noſtri anno VII.

CHARTA

HENRICI III. ANGLORUM REGIS.

Qua donat monaſterio Pontiniacenſi viginti marcas ſterlingorum quotannis ad quatuor accendendos cereos ante feretrum S. Edmundi.

HENRICUS Dei gratia rex Angliæ, dominus Hiberniæ, dux Normanniæ, Aquitaniæ & comes Andegaviæ, omnibus ad quos preſentes literæ pervenerint ſalutem. An. 1251.

Sciatis nos dediſſe, conceſſiſſe, & in hac charta noſtra confirmaſſe pro nobis & heredibus noſtris dilectis nobis in Chriſto abbati & conventui de Pontiniaco viginti marcas ſterlingorum ſingulis annis percipiendas in perpetuum de firma civitatis noſtræ Cantuarienſis ad Paſcha per manus baillivorum noſtrorum ejuſdem civitatis ad quatuor cereos continue ardentes ſubſtentandos in eccleſiâ ſua de Pontiniaco ante feretrum B. EDMUNDI confeſſoris ibidem. Et ſi forte contingat quod dicti abbas & conventus de Pontiniaco ſubtraherent dictos quatuor cereos, ſubtrahentur eis dictæ viginti marcæ annuæ, ita videlicet quod nihil percipient de prædictis viginti marcis, quamdiu dictos cereos continue ardentes non invenerint. His teſtibus Radulfo filio Nicolai Bertrando de Criolet, Magiſtro Willelmo de Bilxenni archidiacono Conventrenſi, Roberto de Mhontendou, Roberto Walerano, Willelmo de Charni, Willelmo Gernum, Radolfo de Babepur & aliis. Data per manum noſtram apud Breney quarto die Novembris, anno regni noſtri XXXVI.

CARTA
GUILLELMI DE WITRANDIS
CANONICI S. AUDOMARI,

De dono facto eccleſiæ Pontiniaci ob reverentiam ſancti Edmundi.

An. 1243. OMnibus Chriſti fidelibus præſentes litteras inſpecturis Guillelmus de Witrandis canonicus ſancti Audomari, ſalutem in Domino. Noverit univerſitas veſtra, me divinæ pietatis intuitu, & ob reverentiam & A honorem beatiſſimi patris Edmundi, cujus reliquiæ requieſcunt in eccleſia Pontigniaci: dediſſe & conceſſiſſe abbati & conventui ejuſdem eccleſiæ, viginti ſolidos Pariſienſes ad pitantiam conventus ſingulis annis infra octavam omnium ſanctorum percipiendos apud *Calays* de domo mea ſita juxta eccleſiam ſancti Nicolai, quouſque alibi eis fecero bonum & ſecurum aſſignamentum de prædicto reddito. Et ut hæc mea donatio & conceſſio robur perpetuitatis obtineat, huic ſcripto ſigillum meum piæ devotionis affectu in teſtimonium prædictæ conceſſionis appoſui. Datum anno Domini M. CCXL III. menſe Maii apud Pontiniacum.

VITA
SANCTI PHILIPPI
ARCHIEPISCOPI BITURICENSIS.

Ex MS. domini Guenois canonici Bituricenſis.

I. *De ejus progreſſu à pueritia, & per ſuorum curſum temporum.*

(a) ET (a) cum pater ejus in extremis laborans, liberos ſuos ad ſe feciſſet vocari, quæſivit ab eis quam vitam eligerent. Et hic clericatum elegit, alii militiam ſæcularem, & poſt mortem patris, mater ejus convocatis vicinis fecit miſſam celebrari; & hunc tunc puerum ad altare cum devotione obtulit Deo ad ejus ſervitium perpetuo faciendum. A tempore infantiæ fuit vitæ laudabilis & converſationis honeſtæ: ſcholaris Pariſius in juventute religioſe vivebat, intendens lectiones quotidianas & ſtudium. Tunc canonicus ſancti Martini Turonenſis duo beneficia ſimul habere noluit, & oblatam ei cantoriam Cenomanenſem noluit acceptare. Poſtmodum in Turonenſi eccleſia effectus eſt canonicus, deinde archidiaconatum trans Ligerim, poſtea Turonenſis archidiaconatus omnes habuit ſucceſſive, ſemper in quolibet laudabiliter officium exercendo. Quod canonici Turonenſes ipſum in archiepiſcopum elegerunt, qui dictæ electioni noluit conſentire. Sed poſtmodum aſſumtus ad regimen eccleſiæ Aurelianenſis inde tranſlatus eſt per ſummum pontificem ad eccleſiam Bituricenſem. In quolibet ſtatuum prædictorum laudabiliter ſe habens.

B II. *Secunda pars in qua agitur de auſteritate vitæ & pœnitentia ejus, & primo de ſobrietate & abſtinentia ejus atque jejuniis.*

Sobrius fuit in cibo & in potu; & miræ abſtinentiæ, niſi minutus vel infirmus, quarta feria abſtinebat à carnibus. Quadrageſimam ante natalem Domini ſeu adventum & XL. diebus ante Pentecoſten jejunabat, & quadrageſimam ante Paſcha ſine piſcibus, niſi alecia & parum ſepiæ, & in quadrageſima & adventu ſolo utebatur pulmento. In ordinationum vero & quatuor feſtivitatum beatæ Mariæ Virginis, & ſexta feria jejunabat communiter in pane ſolo & aqua. Et ſi C quandoque ſuſpicione infirmitatis vel alia cauſa, licet raro omitteret; recompenſabat eleemoſynis quas plus ſolito faciebat pauperibus erogari. Aliis etiam temporibus raro carnibus utebatur, niſi in nuptiis, & pro ſocietate magnorum, & tunc etiam adhuc parum: ſed comedere ſe ſimulans, eas vel piſces etiam in eleemoſynas ſubtiliter ne videretur ponebat. Suam enim volens abſtinentiam occultare, dolebat quod aliquis ſciret vel perpenderet. Nam & coquum qui die quo carnes comedi ſolent, piſces pro archiepiſcopo à carnibus abſtinente protervere petierat; quia ejus abſtinentiam revelaret, à ſua familia expulit:

(a) Ita incipit codex manuſcriptus, ſed initium vitæ Philippi deeſſe videtur.

quem vix cum magna difficultate poſtmodum A revocavit. Et ne propter ejus abſtinentiam natura ſuccumberet, medicus & papa præceperunt, ut vino, carnibus & aliis cibariis ac etiam culcitra uteretur.

III. *De cilicio, de modo jacendi, de diſciplinis.*

Portabat cilicium die ac nocte, & jacebat cum caligis & ſine culcitra, [redacted] indutus. Multotiens à lecto ſurgebat de nocte, & diſciplinabat ſeipſum verberando frequenter, aliquando virgis, aliquando corrigia, & percutiebat pectus ſuum cum pugno fortiter. B

IV. *De orationibus.*

Nocte & die quando poterat vacabat orationibus, & abſcondite flectebat genua, & pectus ſuum percutiebat orando.

V. *Tertia pars in qua agitur de ejus virtutibus. Et primo de humilitate & benignitate ipſius.*

Humilis & benignus genuflectiones & reverentias, niſi forſan celebrando divina, vix ſuſtinere volebat, etiam à familiaribus, à quibus C etiam correctiones recipiebat libenter. Geſtu & habitu, equitatura & veſtibus utens humilibus, nec griſum, nec varium, nec veſtes ſociis ſuis pretioſiores portare volebat. Se pauperibus facilem, affabilem & benignum præbebat, & ipſorum negotia diligenter audiebat & expediebat.

Cum dominus Caſtri Radulfi, & alii magni de Bituria haberent ſua negotia coram ipſo archiepiſcopo expedire, dixerunt ei quod eos deliberaret, quia ante prandium habebant magnam viam equitare, quibus ipſe reſpondit: Ecce paupercula mulier quæ non habet D ſotulares in pedibus, tota lutoſa, quæ habet mecum loqui, ego eam primo deliberabo: vos habetis ocreas & magnos palafredos, qui cito portabunt vos.

VI. *De manſuetudine, pietate & benignitate ipſius.*

Manſuetus & pius, offenſas etiam ſuis familiaribus blandis ſermonibus reconciliari quærebat, nec tenebat rancorem ſeu odium, aliquando dicens, quod numquam lectum intraverat cum rancore. Nam & inimicos, & E æmulos audiebat libenter, & eorum negotia expediebat.

Et cum Hugo epiſcopus Claromontenſis, qui multas dicto archiepiſcopo injurias irrogabat, ſuper multis coram papa accuſatus fuiſſet, & de ejus depoſitione tractaretur, dictus Philippus pro ipſo erga ſummum pontificem interceſſit. Cui papa admirans dixit: Pro adverſario tuo oras! Philippus reſpondit: Sequor patronum meum beatum Stephanum, qui pro ſuis perſecutoribus exoravit.

VII. *De ejus patientia in adverſis.*

Patiens erat in adverſitatibus ſeu infirmitatibus, [redacted] in afflictionibus ſui corporis & damno rerum temporalium, gratias Deo devotiſſime referebat. Quoſdam qui conſpiraverant in mortem, ut dicebatur, ipſius, ſuſtinuit patienter, nec voluit accipere vindictam de ipſis, ſed eos poſtmodum recepit benigne ad pacem. Aliis qui rancorem habuerant cum ipſo maximum benigne remiſit, & à ſociis ut remitteret requiſitus, dixit quod numquam obdormierat cum rancore. Manſuetus enim erat, & pacem & concordiam inter diſcordes pro viribus procurabat. Militem quemdam per annos xxx. & amplius in carcere à matre ſua detentum, quod nemo alius potuerat, procuravit abſolvi. Deſcendit de equo ad inſtantiam cujuſdam pueri, ut [redacted] tonſuram faceret clericalem, & pro quodam garcione ſuo mortuo celebravit.

VIII. *De caritate & eleemoſynis & compaſſione ejus ad pauperes.*

Pauperibus compatiens fuit caritativus & miſericors, larguſque in eleemoſynis. Bituris faciebat majores expenſas in elemoſyna quam in coquina, & qualibet die quadrageſimæ circa centum, & omni tempore ubicumque erat expenſis propriis xii. vel xiii. [redacted] procurationibus vero vi. paſcebat pauperes. Religioſis perſonis, domibus Dei, leproſariis & aliis piis locis, & pauperibus aliis frequentes & largas faciebat eleemoſynas, veſtes, calciamenta, bladum, vinum, carnes, legumina, pecuniam, [redacted] alia bona frequenter erogans. [redacted] omnibus venientibus ubicumque erat ſemel in die panis eleemoſynam, [redacted] omnes caſeos qui fiebant die ſabbati & dominica in ſuis grangiis, cruce ſignatis præcipiebat & pauperibus erogari. Fratribus Prædicatoribus & Minoribus quolibet anno veſtes, vinum & bladum, & omnia neceſſaria pro infirmis, & in majoribus feſtivitatibus viginti ſolidos Turonenſes præbebat. Duarum maxime cariſtiarum temporibus præcepit pauperibus largiter erogari, quod aliquando dabantur in die duo modii bladi & plus, & in grangia ſua quæ vocabatur Cornucia, in qua erat conſuetum ter in hebdomada dari panem omnibus pauperibus qui ibi veniebant, præcepit illam eleemoſynam fieri omni die. Et quia tempore cariſtiæ tantus populus affluebat, quod blada dictæ grangiæ non ſufficiebant, diſpenſatori ſibi referenti reſpondit: In periculo animæ tibi præcipio, ut eleemoſynam ſolitam facias & augmentes. Et ſi blada grangiæ non ſufficiunt, faciam de aliis miniſtrari. Et ſic toto tempore cariſtiæ fecit omni die dictam eleemoſynam fieri non ſolum in dicta grangia, ſed etiam in ſuis aliis domibus, ſcilicet apud Bituris & apud Terliacum, ac etiam apud Malum Rapaſcum. Proventus etiam obve-

Digitized by Google

nientes ex patrimonio pauperibus ſcilicet ſcholaribus erogabat Pariſius, & de his etiam alias eleemoſynas faciebat. Emendas ſibi de jure debitas pauperibus & locis piis eccleſiarumque fabricis erogabat. Equitando per vias ſi eleemoſynarius eſſet longe, accipiebat ab aliis mutuo, [redacted] dabat quibus obviabat pauperibus, & quadam die dum obviaret pauperi trementi frigore, divertit à via, & deſcendens de equo, corſetum foderatum, quo erat ſub cappa indutus exuit, & pauperi tradi fecit. Æſtivales etiam quos habuit ſub ocreis cuidam alteri, & cuidam pauperi militi, qui diu fuerat extra terram ſuam, ſupertunicale fecit dari & mutuari XL. ſolidos, qui poſtea vero fuerunt ſoluti. Multas etiam eleemoſynas faciebat occultas, quas publicari nolebat. Cum idem archiepiſcopus & cancellarius Bituricenſis computum expenſarum audirent, murmuravit cancellarius pro tanta ſumma eleemoſynarum factarum. Cui archiepiſcopus indignans dixit: Mirum eſt de vobis quod audiviſtis pacifice expenſas factas pro ſæcularibus negotiis, & de factis de Deo murmuraſtis: Recedite, quia hodie non intereritis ad computum meum.

IX. *De obſervantia & dilectione caſtitatis in ſe & in aliis.*

Caſtus fuit [redacted] continens honeſtæ converſationis [redacted] famæ, & nihil incontinentiæ de eo repertum eſt, nec ſuæ contrarium caſtitati. Caſtitatem diligebat, continentemque & mundam ab illo vitio volebat habere familiam. Et facientes contraria à ſuo ſervitio expellebat. Preſbyteros & alios ſibi ſubditos incontinentiæ vitio laborantes graviter puniebat. Socios etiam pro poſſe ſuo bonos & honeſtos habebat, & tales ad beneficia promovebat.

X. *Quomodo ſe habebat in divino officio.*

In officio ſacerdotali diligens, horas ſuas ſemper dicebat cum nota, & de nocte ſemper ad matutinas ſurgebat etiam frequeter infirmus. Miſſas ſæpiſſime celebrabat & maxima devotione quod frequenter fluebat in lacrymis. Et qualibet die poſt completorium confitebatur etiam cum lacrymarum effuſione frequenter, & quater in anno, ſcilicet ad omnium ſanctorum, nativitatem Domini, Paſchæ & Pentecoſten feſtivitates reiterabat ad confeſſionem quæ ab infantia fecerat. Et cum multotiens deſcendebat in campis pro audiendis confeſſionibus & pueris confirmandis, & ſemel cum [redacted] quadam eccleſia pulſaretur pro quodam puero baptizando, pro ſacerdote qui non poterat inveniri, deſcendit de equo archiepiſcopus, [redacted] puerum baptizavit.

XI. *Quomodo ſe habebat in officio paſtorali.*

Paſtorale officium etiam diligenter exercens, viſitabat, prædicabat, pueros confirma- A bat, conſecrabat eccleſias & reconciliabat, benedicebat cimiteria & reconciliabat, conſecrabat epiſcopos, & ordines celebrabat, [redacted] alia ad officium tam ſacerdotale quam paſtorale pertinentia devote & diligentiſſime faciebat.

XII. *Quomodo recipiebat procurationes.*

Semper ab exactionibus abſtinens, [redacted] à ſuis talia fieri non permittens, moderatas procurationes recipiebat à ſubditis, quibus vel propter loci ſeu eccleſiæ paupertatem vel propter ſupervenientes, vel cauſam aliam, ne plus de- B bito gravarentur, faciebat frequenter partem expenſarum de ſuo proprio reſarciri.

In prædicationibus volebat intendi provide, & fratres Prædicatores ad civitatem Bituri[redacted] vocavit, quos cum gaudio recepit. Cauſas & negotia audiebat, & breviter expediebat. Triſtem vultum delinquentibus oſtendebat, & monitionibus, comminationibus [redacted] exhortationibus & quandoque eccleſiarum ablationibus eorum vitia corrigebat. Officiales quos meliores poterat invenire habebat, & eis injungebat quod juſtitiam facerent, cauſas expedirent, nec à [redacted] juſtitiæ declinarent. Pro C occiſione clericorum facta Aurelianis ſe habuit tamquam bonus prælatus, ſicque fecit ad honorem eccleſiæ emendari. Inducebat barones etiam ut pravas conſuetudines revocarent.

XIII. *Quarta & ultima pars vitæ ubi agitur de prænunciis ſui obitus, ac ejus tranſitu ex hac vita.*

In ultima infirmitate ex qua obiit, vocavit ſocios ſuos & famulares, & audivit computum ſuum; & ordinavit de rebus ſuis laudabiliter D [redacted] utiliter, ut in ejus teſtamento apparet, & dolores quos mirabiliter in ipſa infirmitate habebat, multum patienter ſuſtinens, ſemper Domino gratiarum actiones junctis manibus referebat, dicens: Chriſte, Bone Jesu, percutiatis me ut volueritis, quia bene merui. Cum à quodam capellano ſuo peteret ubi faceret feſtum natalis Domini, eo ſibi quem videbat debilem reſpondente, quod ibi bene erat: archiepiſcopus dixit: Vos loquimini de feſto temporali, ſed fiduciam habeo in Domino, quod ſi non ſum ad iſtud feſtum temporale, ero in feſto pulcriori. Per aliquos dies an- E te finem vitæ ſuæ, reddita pace eccleſiæ ſuæ per ipſum, ſuper quadam magna contentione quæ fuerat inter capitulum Bituricenſe & ballivum regis, convocatis decano, cantore, archidiacono, & omnibus aliis fratribus dixit eis: Chariſſimi, gravatus infirmitate magna propono declinare ad quamdam de domibus meis, & neſcio ſi de cetero vos videre potero. Si umquam offendi vos, peto à vobis veniam: & ſi umquam offendiſtis me, remitto vobis. Et dato oſculo decano, cantori & archidiacono, & aliis per ordinem uni qui denegavit [redacted] oſculum dixit: Vos habetis cor durum, Dominus

Dominus reſpiciat vos, ſciatis & ſciant omnes, numquam vos nec aliquem odio alium habui, nec cor tam vile, quod ibi odium vel rancorem permitterem requieſcere. Et die dominica ante ſextam feriam qua deceſſit poſt miſſam quam audiverat ante altare flexis genibus publice & alta voce articulos fidei præſentibus multis confeſſus communicavit, & ſe & ſuos Domino commendavit dicens: Domine, populum quem commiſiſti mihi ex nunc in tua cuſtodia relinquo. In eadem vero infirmitate quamdiu potuit celebravit, & poſtmodum ſe fecit portare ad capellam, ut audiret miſſam. Ultimo quando non potuit ſuſtinere quod ad capellam portaretur, fecit fieri altare in camera in qua jacebat, & ibi quotidie audiebat miſſam & horas cum nota. Triduo antequam decederet, indulſit benigne omnibus ea quæ ejus ſervitio commiſerant, & junctis manibus, fecit orationem ad Deum, ut eis Dominus indulgeret; & teſtamento ordinato, & ſacra unctione recepta, ſymbolum & articulos fidei in præſentia Euchariſtiæ recitabat dicens. In hac fide volo mori. Et in ipſa infirmitate orationes & pſalmos & letaniam dicebat, quantumcumque poterat. Et Euchariſtia cum ſumma reverentia & firmiſſima fide recepta, dicendo, *Laudate Dominum de cælis*, diem clauſit extremum.

Fidem enim prædicavit, & in fide manſit, & in fide diſceſſit.

SEQUITUR PARS SECUNDA principalis, ſcilicet de miraculis, & primo de his quæ Deus meritis dicti Philippi operatus fuit in vita ipſius Philippi.

I. *De arrepto gravi infirmitate liberato.*

Quod frater Guido presbyter capellanus de Bleto ordinis ſancti Auguſtini in vigilia ſancti Georgii de ſero gravi infirmitate arreptus loquelam amiſit & nullum cognoſcebat, & tota nocte graviter paſſus, mane ſequenti viſitatus, tactus, & ſignatus à dicto Philippo, loquelam recuperavit, & confeſſione facta, abſolutus ab archiepiſcopo ſurrexit, licet adhuc parum doleret, & poſtmodum non haberet illam infirmitatem, teſtificantur ſe vidiſſe & præſentes fuiſſe ante & poſt & in ipſo miraculo ſcilicet ipſe frater Guido loquens de ſe ipſo in omnibus ita eſſe, & ſpecificat quod poſt receſſum dicti archiepiſcopi ſurrexit de lecto totus ſanus, tamen adhuc parum dolebat poſt infirmitatem quam ſenſerat, & poſtmodum non habuit illam infirmitatem.

Frater Laurentius prior de Calvo-monte videtur concordare cum dicto liberato; ſed addit quod quatuor homines tenebant eum in lecto, & clamabat ſine diſcretione, ita quod non intelligebat, nec cognoſcebat, & quod archiepiſcopo imponente manum ſuper A caput ejus, ſanatus fuit omnino; ita quod infra primam vel tertiam rediit ad prioratum ſine adjutorio.

Magiſter Michaël videtur concordare cum prædictis, excepto quod dixit, quod quando dictus archiepiſcopus abſolvit dictum fratrem Guidonem, ſtatim recuperavit ſenſus quos amiſerat, & in craſtino feſti de lecto ſurrexit, & ſanus factus eſt, & fuerat infirmus fere per totam noctem uſque ad mane, in quo venit ad eum archiepiſcopus, & à tempore illo uſque nunc fuit ſanus.

B II. *De inventione corporis S. Severæ.*

Quod cum Philippus archiepiſcopus prædictus invitatus ut levaret corpus B. Severæ virginis, cum fodiſſent in loco in quo credebant corpus dictæ virginis eſſe, & non inveniſſent, ad mandatum dicti archiepiſcopi omnes exierunt eccleſiam, ipſo archiepiſcopo ſolo remanente in eccleſia, qui proſtravit ſe in oratione, & cum diu oraſſet, cecidit lapis de volta ab alto juxta aurem archiepiſcopi orantis, & tunc ſurgens ab oratione, vocavit illos qui exierant, & dixit eis; fodite hic: & invenietis quod quæritis. Et fecit ibi C fodi ubi cecidit lapis, & invenerunt corpus dictæ virginis cum litteris qui hoc indicabant. Teſtificatur Colinus Barberius cubicularius & ſecretarius dicti Philippi archiepiſcopi, & ita fuiſſe, & ſe vidiſſe, & de inventione ſe audiviſſe à dicto archiepiſcopo.

III. *De liberato ab inflatura.*

Quod ægrotaret ſerviens abbatis de Cellis per quatuor dies infirmus, habens guttur & faciem inflatam quod nec videbat, nec oculi apparebant, tactus & ſigno crucis ſignatus à D Philippo prædicto, cœpit convaleſcere, & infra biduum totus ſanus fuit; teſtificantur teſtes qui dicunt ſe vidiſſe & præſentes fuiſſe ante & poſt & in ipſo miraculo, ſcilicet frater Gaufridus prior de Chemenaco teſtis, qui hæc omnia ſcit quia vidit, & præſens fuit, ut dixit, excepto quod de gutture nihil dixit.

Frater Johannes abbas de Chellas dixit de infirmitate quod erat circa guttur, quod de ipſius convaleſcentia deſperabatur, & non comederat per novem dies, & quod dictus ægrotus tactus & ſignatus per dictum Philippum, poſt ſpatium quaſi horæ unius cibum E petiit, aſſerens ſe ſanatum, & comedit, & die craſtina mane ſurrexit ſanus & incolumis; & hæc ſcit quia vidit & præſens fuit.

Regnaudus autem canonicus teſtificatur de dicto infirmo, quod habebat guttur inflatum, & ſiniſtram partem faciei, & ſiniſtrum oculum fere abſconditum, & dicebatur communiter quod amiſerat uſum manus & oculi, nec ſperabatur quod poſſet. Et poſtquam dictus Philippus tetigit locum infirmitatis, & facto ſigno crucis, ſecunda die vel tertia ipſe teſtis vidit eum omnino ſanum, & fuerat infirmus per tres ſeptimanas ut credit.

I V. *De apoſtata ad ordinem redeunte.*

Quod cum quidam monachus abbatiæ de Petris Ciſtercienſis ordinis exiviſſet clauſtrum rediens ad ſæculum; rogavit frater Guillelmus ſupprior dictæ abbatiæ dictum Philippum ut Dominum rogaret quod dictum monachum perire non permitteret; ſed ipſum reduceret ad clauſtrum ſuum. Et ſic factum eſt, quia eadem die inventus fuit, [redacted] ſponte rediit ad clauſtrum, teſtificantur frater Guillelmus ſupprior prædictus, & frater Johannes prior ejuſdem monaſterii.

V. *De liberato à gutta.*

Quod frater Petrus prior de Avelone cum gravis gutta tenuiſſet eum per quindecim dies vel per tres ſeptimanas in dextro humero, viſitatus à dicto Philippo archiepiſcopo, & tacto & ſignato per ipſum dicto ejus humero, tam cito fuit ſanatus, quod die craſtina ſurrexit, & fecit omnia opera ſua, ſicut conſueverat: teſtificantur ipſe frater Petrus loquens de ſe, Johannes ut diaconus dixit quod vidit dictum infirmum in lecto ſuo, & audivit à dicto priore ſic fuiſſe ſicut ſuperius expreſſit.

VI. *De liberato à tempeſtate fulminis.*

Quod tempeſtate valida orta in flumine Girundæ, dum Simon archipreſbyter & Johannes clericus familiares dicti Philippi tunc archiepiſcopi in parva navicula tranſirent, orante dicto archiepiſcopo qui pertranſierat, ceſſavit, teſtificatur Simon de Germiniaco archipresbyter loquens de ſe & Johanne ſocio ſuo, excepto de orationibus dicti Philippi, de quibus dixit ſe audiviſſe à ſociis dicti archiepiſcopi.

VII. *De pluvia data tempore ſiccitatis.*

Quod cum eſſet magna ſiccitas in partibus illis, populus ſuplicavit ei ut Deum rogaret, quod eis mitteret pluviam, & ipſe Philippus in craſtino celebravit, & per totam noctem & diem ſequentes pluit, ut credebatur à populo, ad preces illius, aſſerit hoc frater Gaufridus.

VIII. *Sequitur de miraculis tempore mortis ejus, & primo de revelatione ſui obitus.*

Quod frater Petrus de Aubignac ordinis Ciſtercienſis quadam nocte in feſto Guillelmi Bituricenſis archiepiſcopi hora matutinarum, dum alii monachi ſurrexiſſent ad matutinas, remanſit in dormitorio in lecto; & cum percuteretur in latere à quodam dicente ſibi: Surge, neſcis quia feſtum eſt S. Guillelmi? ſurrexit, & neminem videns, credens ſe illuſum, & iterum dormiens audivit eadem verba, & interrogavit, Quis es tu? Et reſpondit ille, Ego ſum Philippus amicus tuus qui migravit ab hac vita. Surge, lauda & invoca Salvatorem

A tuum. Et tunc ſurrexit ipſe frater Petrus, perterritus, circuiens neminem invenit, & ſequenti die quæſivit à ſociis, ſi quis excitaſſet eum, quibus negantibus poſt modicum tempus, audita morte dicti Philippi, fuit certus ipſum deceſſiſſe quando primo hæc audiverat, & ex tunc credidit & credidit vocem fuiſſe dicti Philippi; teſtificatur ipſe frater Petrus.

IX. *De liberato à caſu quia de eodem.*

Quod dum ipſe frater Petrus febricitans
B de nocte per quoſdam gradus iret ad neceſſaria; & incipiens cadere invocavit, Sancte Philippe, adjuva me, audivit vocem dicentem ſibi, Adſum ego Stephanus loco ipſius Philippi, & apprehendens manum ejus dixit: Tene bene, & cepit eum per renes, & levavit eum, & duxit eum uſque juxta lectum ſuum. Et credit quod ad preces dicti Philippi, S. Stephanus adjuvaret eum, teſtificatur ipſe frater Petrus.

X. *Sequitur de miraculis Philippi prædicti poſt mortem ejus, & primo de mortuis reſuſcitatis.*

C
Quod Hodeardis filia Bernardi munerii de Fuciaco puella fere duorum annorum cadens juxta molendinum tenebatur per guttur inter rotam & aſſeres canalis, adeo quod propter obſtaculum puellæ curſus rotæ ceſſavit, aqua ſemper currente deſuper puella, & in hoc articulo fuit dum poſſent dici quatuor vel quinque pſalmi: poſtea rota à perſonis occurrentibus elevata, cum aliter non poſſent extrahere puellam de ſub rota, fuit reputata mortua, & poſtea facto voto per ejus matrem nudis genibus & cubitis ad dictum Philip-
D pum, ſtatim revixit: teſtificantur teſtes qui dicunt ſe vidiſſe, & præſentes fuiſſe, ante & poſt dictum miraculum, ſcilicet Johanna mater dictæ puellæ, aſſerens de cadente puella in aquam, & quod ducta fuit ductu aquæ uſque ſub rotam molendini. Et ipſa teſtis quæ loquitur, & pater puellæ, & duæ aliæ mulieres venerunt & invenerunt, & ipſa teſtis ita vidit ipſam puellam inter rotam & canalem, & extraxerunt eam, & judicaverunt mortuam. Et ipſa teſtis ita credidit, & aſſerit de voto ſuo, quo facto, ſtatim puella mamillam matris ſugens cœpit ei loqui, & comedit &
E ſurgit & exiit, ſana fuit & eſt, & vivit.

Aremburgis uxor Morelli teſtis, excepto quod formam verborum in emiſſione voti ignorat, videtur ſatis concordari cum Johanna prædicta; & de cetero aſſerit quod ipſa cepit puellam in aqua, & poſuit eam in gremio ſuo, & credebat quod vere eſſet mortua, quia frigida erat ſicut lapis.

Dulcia uxor Bartholomei teſtis videtur concordare cum prædictis, & addit quod ipſa teſtis vidit dictam puellam cadentem in aquam, & cum magno conamine levaverunt rotam, & extraxerunt dictam Hodeardam de

ſub rota, de verbis tamen voti non videtur A taliter concordare cum prædicta Johanna.

Bernardus munerius pater dictæ puellæ videtur concordare cum Johanna uxore ſua prædicta, [redacted] addit de voto etiam à ſe facto.

Quod Iſabellis filia Oſannæ uxoris Stephani de Blocia cadens in fontis profundum, ibi ut credebatur mortua, [redacted] inde extracta, facto voto ad dictum Philippum, cum ſic feciſſet, ab hora nona uſque ad occaſum ſolis, cœpit movere pedem, & revixit, & comedit, & in lecto poſita in craſtino mane ſana inventa eſt, & adhuc vivit; teſtificantur teſtes qui dicunt ſe B vidiſſe & præſentes fuiſſe ante [redacted] poſt dictum miraculum, & in ipſo miraculo, ſcilicet Oſanna mater dictæ Iſabellis, Agnes uxor Fabri de Boſco. Stephanus autem pater Iſabellis breviter ſcribitur dixiſſe idem quod dicta Oſanna, excepto de manibus ſarracis & ſabulo plenis, addens quod dicta filia ejus in eodem ſero riſit, ambulavit, & cantavit.

Peronetus etiam dixit ſe vidiſſe & præſentem fuiſſe, & tetigiſſe ſeu palpaſſe ante miraculum, & etiam, ut videtur in miraculo.

Quod Matheus puer filiaſter Paſcæ uxoris Petri munerii de Nivernis, qui cecidit in C aquam quæ dicitur *Orron*, & tranſivit ſub rota cujuſdam molendini, & fuit [redacted] aqua quaſi per ſpacium horæ, facto voto ad dictum Philippum, per dictam Paſcam extractus de aqua, & credebatur mortuus, portatus ad domum ſanatus fuit. Teſtificantur teſtes duo, qui dicunt ſe vidiſſe & præſentes fuiſſe ante & poſt dictum miraculum & in ipſo miraculo, ſcilicet Odeardis, & Maria avia dicti pueri. Paſcha vero teſtificatur ſe vidiſſe & præſentem fuiſſe ante miraculum, & ut videtur poſt miraculum. Sed miraculo non interfuit. Audiebat tamen vocem pueri. Juliana breviter ſcribitur dixiſſe idem quod Odeardis præ- D dicta, excepto quod non accepit dictum puerum. Petrus teſtificatur ſe extraxiſſe dictum puerum de aqua, quia fuerat in aqua fere per ſpacium dimidiæ horæ, & quod credebat eum vere eſſe mortuum.

Quod Michael filius *Amors* uxoris Fineti de parrochia ſancti Fulgentii Bituricenſis, puer circa duos annos habens, qui inclinans in quoddam vas Bicornus nomine plenum aqua, ita quod caput & manus ejus & uſque ad cingulum ſubmergebatur in aqua. Tandem cum ſteteſſet per aliquantulum temporis extractus E inventus eſt in ſtatu tali, quod non poterat ſtare ſuper pedes, nec ſuſtinere caput, & faciem habebat perſam, & credebatur mortuus, nec videbatur habere ſignum vitæ. Tandem facto voto Deo & dicto Philippo, & invocato ejus auxilio, ſanus factus eſt ipſo die, teſtificantur teſtes, qui dicunt ſe vidiſſe [redacted] præſentes fuiſſe ante & poſt miraculum, & in ipſo miraculo, ſcilicet dicta Amors mater dicti pueri, ſpecificans etiam de voto & recommendatione à ſe factis, & quod tunc etiam dictæ mulieres clamaverunt, Beate Philippe, facias nobis miraculum.

Hybertus teſtis, qui invenit dictum puerum in vaſe illo, & extraxit illum, & credebat illum puerum vere eſſe mortuum, & audivit quod Aceliria conſuluit matri pueri, ut voveret eum beato Philippo, [redacted] puer poſt cœpit clamare, & hoc vidit, & credit factum fuiſſe per miraculum beati Philippi, & de aliis, & ſcriptum quod dixit ibidem ſicut dicta Amors mater pueri immediate præcedens, & poſtmodum vidit dictum puerum ſanum uſque nunc.

Aſcelina quæ venit ad clamorem, invenit puerum in ſtatu quo dictum eſt, addit de precibus à ſe factis ad dictum Philippum.

X. *De contractis, curvis & gibboſis, & à membrorum tremore & impotentia liberatis.*

Quod Petronilla uxor *Amoreus* xx. annorum, quam cœpit infirmitas per ambas manus uſque ad cubites, & habebat digitos contractos, & carnem manuum & brachiorum perſam & frigidam ut marmor. Non ſentiebat manus, nec poterat eas movere, & ita ſtetit ab hora nona uſque ad completorium, vel circa, tandem confeſſata, & voto facto dicto Philippo, ſtatim ſanata fuit, & poſtmodum non habuit illam infirmitatem. Teſtificantur teſtes, qui dicunt ſe vidiſſe & præſentes fuiſſe ante & poſt, & in ipſo miraculo, ſcilicet ipſa Petronilla loquens in omnibus ita eſſe.

Frater Johannes abbas Plenipedis teſtis, qui dixit de infirmitate per viſum, per ſpatium unius leucæ, & invenit ipſam Petronillam habentem manus contractas, & tetigit, & ſenſit frigidas ſicut marmor [redacted] rigidas: ita quod non potuit ipſe & ipſas aperire nec flectere, & tunc dixit [redacted] quod voveret ſe beato Philippo: & ſic fecit, & ſtatim recepit ſanitatem, nec vidit eam infirmam poſtea, & cognoſcit eam tamquam parrochianam ſuam.

Frater Bartholomeus teſtis, qui breviter ſcriptus eſt dixiſſe idem quod frater Johannes; excepto quod non tentavit aperire manus.

Bruneta ſoror puellæ, quæ breviter ſcripta eſt dixiſſe idem quod frater Bartholomeus; excepto quod non vidit niſi unam manum contractam, nec audivit dictam Petronillam emittere votum, nec recolit de aſtantibus.

Amoureus maritus dictæ puellæ, qui breviter ſcriptus eſt dixiſſe idem per omnia quod dicta Petronilla, ſed neſcit niſi de auditu, quia non potuit videre præ dolore, quia uxor ſua erat.

Quod Bernardus *Mercheans*, dum excuteret meſſem cujuſdam pauperis mulieris in feſto inventionis beati Stephani, accidit quod flagellum ſic adhæſit manibus ejus, quod avelli non poterat, & confeſſus peccata ſua, & facto voto beato Stephano, quod de cetero ſervaret feſtum illud Stephani, & iret Bituricas in eodem feſto, nec ob hoc cecidit flagellum de manibus ejus, tandem voto facto de requirendo ſepulturam dicti Philippi, ſi caderet dictum flagellum de manibus ejus per ipſum Bernar-

A dum emiſſo, & aſperſis manibus ejus aqua benedicta ſtatim cecidit flagellum de manibus ſuis; teſtificantur teſtes, qui dicunt ſe vidiſſe an[redacted] & poſt miraculum, & in ipſo miraculo, ſcilicet Bernardus presbyter curatus dicti liberati, & ipſe teſtis, & multi alii tentaverunt evellere flagellum de manibus dicti Bernardi, & non poterant, & facto voto ad beatum Philippum, ſtatim cecidit.

Girardus præpoſitus videtur etiam concordare per viſum ſuper dicto miraculo.

Morellus Euricus ſimiliter per viſum & ſui præſentiam, & ipſe teſtis conſuluit dicto B. B quod voveret beato Philippo. Et ſic fecit, & ſtatim manibus ejus aſperſis aqua benedicta, cecidit flagellum.

Soror Acelina concordare videtur cum teſtibus prædictis, excepto quod de aqua benedicta nihil dixit, quia ipſa teſtis vidit curatum eccleſiæ, qui tentavit ante confeſſionem dicti Bernardi, & poſt evellere flagellum de manibus ejus, & non poterat, ſed facto voto ad dictum Philippum, & facto ſigno crucis ſuper manus dicti B. cecidit flagellum incontinenti de manibus dicti Bernardi.

C Soror Marguerita teſtis quæ breviter ſcripta eſt dixiſſe in omnibus per omnia quod dicta ſoror Acelina hæc omnia ſcire & vidiſſe.

Quod Bona relicta Sancii pelliparii infirma per ſeptennium vel circa inflata fluxum ventris habens continuum, curva, gibboſa, pedes vi[redacted] potens ſtare, tandem portata ad ſepulturam dicti Philippi, oratione facta, ſtatim reſtituta fuit ſanitati, ita quod ceſſavit fluxus, [redacted] inflatura, & erecta potuit ſtare, & ſine adjutorio domum rediit ex tunc plene liberata; teſtificantur ipſa Bona loquens de ſe in omnibus ita eſſe, & addit quod remanſit aliquantulo de gibbo; alii teſtantur ſe D vidiſſe ante & poſt miraculum; ſed non in miraculo, ſcilicet Agnes filia dictæ Bonæ teſtificari videtur per viſum de infirmitatibus de VI. annis & plus, & quod non credebat eam poſſe ſanari, propter longam infirmitatem, & quia videbatur habere tibias [redacted] pedes deſſiccatos, & hoc dixerat medicus, & ipſa teſtis cum adjutorio alterius portavit dictam infirmam ad ſepulturam dicti Philippi, & dimiſit eam, & eadem die circa horam veſperarum invenit eam ſanatam, ſtantem ſupra pedes, licet debilem & erectam, & vidit eam deinflatam, & ceſſavit fluxus.

E Frater Johannes teſtis videtur concordare per viſum de infirmitate, & quod poſtea vidit eam liberatam ad invocationem dicti Philippi, prout communiter dicitur.

Girardus presbyter teſtis videtur concordare cum fratre Johanne ſupra proximo teſte, & addit quod frequenter audivit eam implorantem dicti archiepiſcopi auxilium.

Beneventa teſtificari videtur de infirmitate per viſum per duos annos, ſed de auditu per ſex annos & amplius, & ipſa teſtis dixit dictæ infirmæ; faciatis vos deferri ad tumulum Philippi archiepiſcopi, & recipietis ſanitatem; & tunc fecit ſe deferri ad monitionem ipſius teſtis die ſabbati, ſicut firmiter credit, & die dominica ſequenti vidit eam euntem per eccleſiam totam ſanam & dicebat ipſa Bona, [redacted] poſtmodum vidit eam ſanam, & communiter creditur fere per quinque annos, & non recidivavit.

Dicta Bona *Lopallizarde* videtur teſtificari de infirmitate per viſum bene per dimidium annum, quo fuit vicina ejus, & quadam die in mane vidit eam infirmam ægritudinibus prædictis, & eadem die portata fuit ad ſepulturam beati Philippi, & craſtina die vidit eam ſanam, nec poſtea infirmam, & deponit de fama miraculi, & quod infirmitas erat nota.

Criſpinus autem teſtis videtur concordare cum ſupra proxima teſte de infirmitate, & quod die qua ſanata fuit cum audiſſet pulſationem campanarum, accurrit ad eccleſiam, & vidit eam euntem ſine baculo & ſine adjutorio, & credit, ut ſanus eſt, quod ſit ſanata per merita beati Philippi.

Johannes autem credit eam fuiſſe infirmam per quatuor annos vel plus, ſed ipſe teſtis non vidit eam infirmam niſi per annum, & ſanata fuit per merita dicti Philippi, prout audivit ab ea & ab aliis.

Quod ſoror Egidia monialis S. Ypolyti Bituricenſis, quæ per octo dies amiſerat uſum manus ſiniſtræ, ita quod nihil poterat facere de manu illa, & etiam dolorem magnum patiebatur in ſiniſtro humero, tandem facto voto ad ſanctum Philippum, plene recuperavit uſum manus, & ſanata fuit; teſtificantur Johanna, ſoror Egidia loquens de ſe in omnibus ita eſſe.

Soror Luca abbatiſſa beati Ypoliti breviter ſcripta eſt dixiſſe idem quod prædicta Egidia, [redacted] quod prædicta Egidia fuit infirma per VII. dies, & ex tunc infirmitatem illam habuit, & vidit eam ſanam.

Johannes teſtificatur ſe vidiſſe ante & poſt miraculum, non tamen in miraculo, & ipſe teſtis conſuluit ei ut faceret votum ad ſanctum Philippum, & ipſo præſente emiſit votum, & ſtatim ipſo teſtis receſſit, & in ſero rediit, & invenit ipſam ſanam, ſed non viderat eam infirmam niſi illa die.

Quod Iſabellis uxor Hugonis, quam arripuit infirmitas quod ipſa caput, manus & totum corpus tremebat, nec poterat aliquid portare ad os, & tibiæ illidebant ad invicem, manens ſic per tres menſes; tandem voto facto ad dictum Philippum, veniens ad ſepulturam ejus, factis ibi oratione & oblatione fuit ibi per novem dies, infra quorum ſextum ſenſit ſe alleviatam, & inde paulatim convaleſcens nono die fuit plene ſanata, nec poſtmodum ſenſit illam infirmitatem. Teſtificantur teſtes qui dicunt ita eſſe, & ſe vidiſſe, & præſentes fuiſſe ante & poſt miraculum & in ipſo miraculo, ſcilicet Iſabellis ſanata prædicta loquens de ſe & aſſerens de voto ſuo & etiam de voto matris & de omnibus aliis, excepto quod de tempore quo fuit infirma non recolit, quia

tunc erat in anno XII. de novo uxorata.

Martina vidua, mater dictæ Iſabellis ſcribitur dixiſſe idem de infirmitate & ſanitate ipſius Iſabellis, addito quod manus & tibiæ allidebant ſe ad invicem, & quod dicta infirmitas tenuit eam per tres menſes, & vidit dictam filiam ſuam ſupra ſepulturam dicti Philippi, & ibi vidit ceſſare tremorem & infirmitatem, & aſſerit de voto & precibus à ſe factis.

Alii teſtificantur ante & poſt miraculum, ſed non in miraculo, ſcilicet Johannes presbyter, qui breviter ſcriptus eſt dixiſſe idem in omnibus & per omnia ſicut Martina ſupra proxima teſtis, hoc addito, quod non fuit præſens quando ceſſavit dicta infirmitas, venit Biturim, & invenit dictam Iſabellam ad ſepulturam dicti Philippi ſanam.

Iſabellis dixit quod vidit ad ſepulturam dicti Philippi facientem novanam, & in ſui ſeptimum diem vidit eam ſanatam, & de aliis circumſtantiis ſcribitur dixiſſe ſicut Martina prædicta.

Rogerius presbyter teſtificatur per viſum de infirmitate, & quod duravit per tres menſes, & quod quando rediit de Bituris dicta Iſabellis, vidit eam ipſe teſtis totam ſanam & adhuc eſt. De voto & aliis dixit per auditum à dicta liberata & matre ejus.

Clara præpoſita videtur concordare cum Rogerio ſupra proximo teſte.

Amelina filia dictæ Claræ teſtis, quæ breviter ſcripta eſt dixiſſe per omnia idem ſicut dicta Clara & mater ſua.

Girardus dixit de infirmitate per viſum & poſt ivit ad ſanctum Jacobum, & dum reverti ſſet, invenit eam ſanam, & de aliis teſtificatur per auditum dici.

Johannes Colini breviter ſcriptus eſt dixiſſe idem quod prædictus Girardus, hoc excepto, quod non fuit ad S. Jacobum.

Quod Petrus *Nouvelleus* XII. annorum infirmitate arreptus, quod non poterat ſe movere, nec ſuſtinere, & totus erat rigidus, nec poterat os aperire, niſi cum cultello, & vix poterat comedere vel loqui, cum ſic ſtetiſſet circa quinque ſeptimanas; tandem facto voto per ejus matrem ad dictum Philippum, & eo ducto ad ſepulturam ejus, & facta oblatione & oratione cœpit convaleſcere, & poſt tres ſeptimanas fuit ad plenum ſanatus, teſtificantur teſtes qui dicunt ita eſſe, & ſe vidiſſe & præſentes fuiſſe ante & poſt miraculum & in ipſo miraculo, ſcilicet Petronilla mater prædicti Petri videtur teſtificari in omnibus per ſui præſentiam, & aſſerens etiam de voto ſuo.

Petrus ſanatus prædictus loquens de omnibus ita eſſe, & ſpecificat de voto per ejus matrem emiſſo, & de oratione à ſe facta.

Petrus autem pater prædicti Petri ſanati teſtificari videtur aſſerens de infirmitate & ætate dicti filii ſui, & quod poſtmodum mater reduxit de Bituricis dictum filium ad domum ipſius teſtis infra quindenam fuit ſanatus, & de ceteris teſtificatur per auditum ex relatione uxoris ſuæ matris dicti liberati.

Quod Mathildis uxor Raynaldi de Caſtellione quæ habebat genu dextrum inflatum & valde dolebat, nec ſine potentiis ire poterat, quaſi per annum, facto voto ad dictum Philippum, & precibus factis, & viſitata ſepultura ejus, & facta ibi oblatione recepit ſanitatem, & dimiſit ibi potentias; teſtificatur ipſa Mathildis loquens de ſe ipſa.

XII. *De alienatis à ſenſu, intellectu, memoria & loquela liberatis.*

Quod Johanna XXX. annorum filia Iſabellis *Laleiſone*, de parrochia de *Troy* Bituricenſis diœceſis per ſeptem annos alienata à ſenſu, & per tres contracta, apparente in ſomnis Philippo prædicto & dicente ei, ut iret ad dictum Philippum & ſanaretur; cum retuliſſet hoc matri ſuæ prædictæ, per matrem ejus facto voto ad dictum Philippum pro liberatione ipſius Johannæ, ex tunc omnino rediit ad ſenſum, & adducta ad ſepulturam dicti Philippi; ibi oratione & oblatione, dum quadriga reportaretur, ſentiens ſe prægnantem, & flens domum reverſa audivit vocem ſibi dicentem, ne fleret, quia filiam cum modico dolore pareret: & ita peperit quaſi ſine dolore, porrectis ipſo Philippo precibus, & poſtmodum ad purificationem in quadriga ad eccleſiam ivit offerre oblatum pedibus ſuis & ſine adjutorio, & exinde paulatim poſt modicum tempus tota ſana facta eſt meritis dicti Philippi, nec recidivavit; teſtificantur teſtes ſcilicet Johanna ſanata prædicta, quæ loquens de ſe teſtificatur ut poteſt fuiſſe ut in rubrica continetur dicens ſe vidiſſe & præſentem fuiſſe in prædictis, excepto quod de apparatione dicti Philippi, de qua per auditum à Johanna filia ſua prædicta.

Alii teſtificantur ſe vidiſſe ante & poſt miraculum, ſed quod in miraculo exprimere non videntur, ſcilicet Gaufridus maritus dictæ Johannæ ſanatæ concordare videtur cum Johanna uxore & Iſabella ſocru ipſius prædictis, uſque ad tempus partus dictæ Johannæ, & dixit quod [illegible] tunc cœpit convaleſcere: ita quod infra annum fuit liberata ab utraque infirmitate, & reddita ſanitati, nec poſtmodum recidivavit.

Dictus Parvus videtur teſtificari de infirmitatibus per viſum, & quod vidit eam poſtmodum ſanæ mentis & ambulantem, ſed de aliis per auditum dici.

Johannes breviter ſcribitur dixiſſe idem quod dictus Parvus teſtis præcedens immediate.

Robertus ſcribitur dixiſſe de inſania & contractione prout Iſabellis prædicta, & quod vidit dictam Johannam infirmam & poſtea ſanam, inſanam per ſeptennium vel circa, & bene per triennium vel circa contractam. Et poſt vidit eam venientem ad purificationem pedeſtrem totam ſanam, & ab eo tempore uſque modo vidit eam ſanam de utraque infirmitate. De viſione autem & ſomno & partu ſcribitur dixiſſe idem quod Iſabellis prædicta

per auditum ab eo & à Johanna prædictis.

Frater Petrus dicit quod vidit tam inſanam quam contractam per decem annos, & poſtea ſanam à tribus annis & circa, de viſione & partu ſcribitur dixiſſe idem quod Robertus prædictus, & credit eam ſanatam per miraculum, ad invocationem ſancti Philippi quem invocabant.

Johannes Furnerius dixit, quod vidit eam circa decem annos inſanam & contractam, & quod ipſe & maritus ejus devoverunt eam ſancto Philippo, & adduxerunt eam ad ſepulturam ejus, & quod ibi incepit ſanari, & paulatim ex tunc facta eſt ſana, [redacted] credit quod ad invocationem dicti Philippi.

Martinus videtur ſatis concordare cum Johanne ſupra proximo teſte, excepto quod addit quod vidit eam ſanam à triennio citra.

Perrinus breviter ſcribitur dixiſſe idem quod dictus Martinus. Guillelmus breviter ſcribitur dixiſſe idem quod dictus Martinus.

Gaufridus ſcribitur etiam dixiſſe idem prout Martinus, Perrinus & Guillelmus præcedentes teſtes, excepto de tempore, quod dixit non ſunt tres anni quod ſanata fuit dicta Johanna.

Quod Dulcia de ſancto Carterio vidua viginti annorum cum amiſiſſet memoriam, [redacted] ſenſum, facta adeo inſenſata per quatuor annos, quod neminem, nec matrem cognoſcebat, nec ſe induere, nec calciare ſciebat. Errabat per campos & vineas, ſuas veſtes lacerabat, & baculum corrodebat. Tandem ducta ad ſepulturam beati Philippi, ſana inde & liberata reverſa eſt: teſtificatur Dulcia prædicta, loquens de ſe, nepote de infirmitate quia dictum fuit ei, & bene recolit quod ſibi viſum fuit, quod ſi duceretur ad ſepulturam dicti Philippi, quod ſanaretur, & ex tunc non ceſſavit clamare quod ibi duceretur.

Alii teſtificantur de viſu ante & poſt miraculum, ſed miraculo non dicunt interfuiſſe, ſed per auditum teſtificantur de ipſo miraculo poſt tempore quo fuit factum, & poſtea viderunt eam liberatam.

Petrus capellanus de ſancto Carterio per viſum de infirmitate, & poſtea ut audivit, fuit ducta ad ſepulturam dicti Philippi dicta Dulcia, & ibi fuit per tres dies, & die tertia recepit ſanitatem ad ſepulturam dicti Philippi, & inde reverſa dixit ſibi teſti quod ſanata erat.

Radulfus videtur concordare cum ſupra proximo teſte, & vidit dictam Dulciam redeuntem à ſepultura dicti Philippi ſanam, nec poſt vidit eam infirmam illa infirmitate.

Johannes ſcribitur dixiſſe idem quod Radulfus præcedens hoc addito, quod vidit quamdam mulierem ducentem ad ſepulturam dicti Philippi dictam Dulciam.

Dictus Donus ſcribitur dixiſſe idem quod Johannes præcedens. Bonitus vidit ipſam Dulciam duci ad ſepulturam dicti Philippi, & addit quod hoc factum ſcit tota villa.

Quod Petrus de Aiis Bituricenſis diœceſis XVIII. annorum, qui ab avunculo ſuo reprehenſus pro facto unius poti vini, & turbatus

A ex eo avunculus de domo ſua licentiavit eum, projiciens ſe in lectum, amiſit loquelam, memoriam & intellectum, & ſic permanens per ſpatium unius horæ, tandem facto voto per dictum ejus avunculum dicto Philippo, ipſe Petrus recuperavit loquelam, memoriam & intellectum. Teſtificantur teſtes, qui dicunt ſe dixiſſe & præſentes fuiſſe ante & poſt miraculum, & in ipſo miraculo, ſcilicet Petrus *Melot* presbyter aut vicarius dictæ eccleſiæ de Aiis avunculus dicti Petri, dicens quod ipſe teſtis licentiavit dictum nepotem ſuum in cœna, & in craſtino totus ſanus fuit.

B Petrus *Pies* presbyter, & vicarius eccleſiæ de Aiis Guillelmus, & Juliana dixit quod dictus avunculus novit quod die craſtina duxerunt dictum nepotem ſuum Bituris ad ſepulturam dicti Philippi, & hoc ſcit quod vidit & præſens fuit, [redacted] die tertia vidit eum ſanum, & vidit eum infirmum ab hora veſperarum uſque ad noctem, nec poſt vidit eum infirmum.

Amelina vero videtur teſtificari de infirmitate per viſum, [redacted] ipſa teſtis dixit avunculo dicti infirmi, ut ipſum voveret Deo & beato Philippo, & ſic fecit, [redacted] poſt facto voto, dictus infirmus cœpit loqui, & quod eadem die vidit quod dictus infirmus pedes arripuit iter veniendi Bituricas cum avunculo ſuo, & die tertia vidit eum totum ſanum, & deinceps uſque nunc.

C Petrus prædictus in cujus perſona dicitur contigiſſe miraculum prædictum loquens de ſe teſtificatur de præambulis, ſed de miraculo per auditum ab avunculo ſuo.

Quod Iſabellis filia Petri *Leeras* Pelliparii, quæ numquam locuta fuerat, nec intellexerat, nec ire poterat, & ſic per quinque annos fuerat, tandem voto facto per patrem ejus, quod eam ad ſepulturam dicti Philippi portaret, & ea portata, oratione & oblatione factis, ſtatim filia ivit ad altare pedes, licet aliquantulum ſuſtentata à patre, & locuta eſt, & ex tunc paulatim cœpit ire, & ita quod infra annum plene ivit [redacted] recte locuta eſt, teſtificantur teſtes qui dicunt ſe vidiſſe & præſentes fuiſſe ante & poſt miraculum & in ipſo miraculo. Scilicet Petrus dictæ Iſabellis prædictus pater. Guillelmeta uxor dicti Petri ſcripta eſt idem dixiſſe per omnia ſicut dictus Petrus, hoc addito, quod infra dimidium annum plene ivit & recte loquuta eſt.

D Quod Stephanus *Vonellons* de Exceldono oriundus Bituricenſis diœceſis, quem arripuit infirmitas, quod à ſenſu quaſi alienatus impetebat homines dentibus, & ſpuebat in eos, verba loquebatur aliena, & comedere nolebat, & cum eum ligatum pedibus & manibus tenuiſſet per octo dies infirmitas, tandem facto voto per fratrem ejus ad Deum [redacted] B. Philippum de ipſo ducendo ad ſepulturam dicti Philippi, dum poſtea ad ſepulturam duceretur in quadriga, cœpit meliorari, & pervento ad ſepulturam, factis ibi oblatione & oratione, omnino recuperavit ſanitatem & ſenſum, teſtes

E

teſtificantur Rainaldus frater dicti Stephani, A qui teſtificatur ſe vidiſſe & præſentem fuiſſe ante & poſt miraculum & in dicto miraculo, & de voto ſuo aſſerens. Johanna vidua quæ breviter ſcripta eſt dixiſſe idem in omnibus & per omnia quod prædictus Raymundus. Stephanus prædictus qui loquens de ſe teſtificatur ut & de voto fratris per auditum ab eo.

Quod Maria uxor Guillelmi Normanni quam quadam die Jovis de nocte arripuit infirmitas ſubito, ita quod ſe movere non poterat, nec loqui, nec intelligere dum poſtea quidam de aſtantibus voviſſet eam dicto Philippo ſtatim cœpit loqui, & poſtea paulatim infra menſem ſanata fuit, teſtificantur teſtes B qui dicunt interfuiſſe & vidiſſe ante & poſt miraculum & in ipſo miraculo, ſcilicet Guillelmus Normanni maritus dictæ Mariæ teſtis de infirmitate & liberatione, & quod Archambaudus infraſcriptus vovit eam ſancto Philippo.

Archambaudus miles Salernæ videtur concordare de infirmitate, ſed de liberatione dixit quod fuit infra octo dies, & dixit quod Guillelmus prædictus vovit eam dicto Philippo.

Maria vero prædicta ſanata loquens de ſe teſtificatur, ut pote de ante & poſt miraculum, & de voto per auditum dici ſequenti die C ſabbati, quod dictus Archambaudus voverat eam.

XIII. *De liberatis ab impotentia ſeu amiſſione loquelæ.*

Quod Emeniardis uxor Simonis *le Mancel* de Normannia, amiſſa loquela die Veneris, poſtea die lunæ ſequenti viſitans ſepulturam dicti Philippi, antequam exiret eccleſiam, recuperavit loquelam, nec poſtea habuit dictam infirmitatem; teſtificantur teſtes, ipſa Emeniardis loquens de ſe in omnibus, & quod ipſa teſtis die Veneris in mane in corde ſuo fecit votum ſancto Philippo, quod requireret ſepulturam ipſius, & faceret oblationem ibi, D ſi redderet ſibi loquelam, & eadem die venit ad ſepulturam cum candela ſuæ longitudinis, & in elevatione Euchariſtiæ recuperavit loquelam ad ſepulturam dicti Philippi, nec poſt habuit dictam infirmitatem.

Acelina ſoror dictæ Emeniardis dixit, quod die Jovis de ſero dimiſit dictam Emeniardim ſanam, & die Veneris mane invenit ipſam quod non poterat loqui, & hæc omnia vidit & præſens fuit, & die lunæ audivit dici quod ſoror ſua loquebatur, & dum veniret de eccleſia, obviaverunt eidem Emeniardi, & invenerunt eam loquentem ſicut antea conſueverat, & recitavit eis quæ ei contigerant in eccleſia. De aliis videbatur concordare cum dicta liberata per auditum ab ea, & addit etiam de voto ſuo à ſe pro liberatione dictæ ſuæ ſororis emiſſo.

Simon maritus dictæ Emeniardis loquens dixit, quod cum die jovis nocte uxor ſua jaceret in lecto, mane facto advenit teſtis ipſe quod ipſa loqui non poterat, ut credebat, & in ſtatu tali fuit uſque ad diem lunæ ſequentem, & die lunæ quando ipſe teſtis venit de ſuo opere, invenit eam in domo ſua loquentem, & dixit ſibi teſtis quod S. Philippus reddiderat ei loquelam, de voto & aliis dixit per auditum poſtea dici à dicta uxore ſua.

Quod Petronilla filia Mathildis ætatis ſeptem annorum arrepta infirmitate ita gravi quod amiſit loquelam, voto per dictam ejus matrem ad dictum Philippum emiſſo, locuta eſt, teſtificatur Mathildis mater dictæ liberatæ.

XIV. *De cæcis & ab oculorum amiſſione & infirmitatibus liberatis.*

Quod Iſabella filia Guillelmi *de Cantelet* ætatis circa quatuor annorum infirmos oculos habens & clauſos tenens, nec aperire potens, & ſi violenter aperiebantur, de dextro ſanguis & ſiniſtro aqua rufa exibant, & non poterant videri pupillæ oculorum & à feria quarta ante feſtum Mathæi uſque ad feſtum purificationis non videbat, emiſſo per patrem ejus voto Deo & dicto Philippo, quod ad ſepulturam ejus duceret eam, & ibi offerret, quaſi incontinenti vidit, & plene viſum recuperavit, teſtificantur teſtes qui dicunt ſe vidiſſe ante & poſt miraculum, ſed in miraculo non, ſcilicet Guillelmus pater dictæ Iſabellis aſſerens de omnibus & de voto à ſe emiſſo. Avia uxor dicti Guillelmi quæ breviter ſcripta dixiſſe idem quod dictus Guillelmus, excepto quod non fuit præſens in emiſſione voti.

Alelis dixit quod vidit dictam Iſabellim infirmitatem habentem in oculis, nec de ejus convaleſcentia ſperabatur. Et vidit eam poſtquam fuit ſanata, & credit per octo dies, ſed in emiſſione voti non fuit præſens.

VITA
JACOBI GELU
ARCHIEPISCOPI TURONENSIS
AB IPSO CONSCRIPTA.

Ex MS. Eccleſiæ Turonenſis.

1. EGo Jacobus Gelu, clericus oriundus de Ynodio Treverenſis diœceſis fui magiſter in artibus anno Domini M. CCCLXXXXI. in univerſitate Pariſienſi, effectus ſecundus in auditione prima in ſancta Genovefa, præſtante eo qui linguas infantium diſertas facit, cui ſit laus & gloria in ſæcula.

2. Anno Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo quinto, ego Jacobus præfatus recepi Pariſiis gradum bacalaureatus in decretis, annuente Domino qui ſit benedictus & ſuperexaltatus in ſæcula.

3. Undecima Martii anni Domini milleſimi quadringenteſimi primi, ego Jacobus præfatus recepi licentiam in legibus, in ſtudio Aurelianenſi, Domino volente, cui ſit laus & honor in æternum.

4. Martii vigeſima nona anni Domini milleſimi quadringenteſimi ſecundi incœpi legere ordinarium Pariſiis in facultate decretorum in magnis ſcholis, præſtante eo qui eſt ſapientiæ & ſcientiæ largitor, cui ſit benedictio per infinita ſæcula.

5. Decembris decima quarta anni Domini milleſimi quadringenteſimi ſecundi, illuſtriſſimus princeps dominus LUDOVICUS dux Aurelianenſis me magiſtrum requeſtarum ſui hoſpitii retinuit, ac dum à lectione mea ordinaria prædicta exibam notabiliter nunciari fecit, operante eo in cujus manu regum & principum ſunt corda, qui eſt benedictus in æternum.

6. Anno Domini milleſimo quadringenteſimo quinto vigeſima ſexta Aprilis electus fui per curiam Parlamenti, me ordinarium prædictum legente, in conſiliarium regni in prædicta curia. Et habebam quatuordecim contrariantes: verum ſuper me vota ceciderunt & meritum. Die vero decima quinta Maii ſequentis receptus fui per dominum Jacobum *de Ailly* præſidentem Caſtellatus, largiente eo qui remunerator eſt laborum, cujus eſt pietas in ſæcula.

7. Anno Domini milleſimo quadringenteſimo ſeptimo in menſe Junii fui conſtitutus præſidens Delphinatus per dominum regem Delphinum CAROLUM, in quo officio reſedi uſque menſem Novembrem anni milleſimi quadringenteſimi noni, concedente eo qui dat omnibus affluenter, cujus ſit nomen benedictum in ſæcula.

8. Anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimo prædicto menſe Decembri, dominus meus dux Aquitaniæ & Delphinatus Viennenſis princeps illuſtriſſimus me magiſtrum requeſtarum ad penſionem CCC. librarum Turonenſium conſtituit, cujus ambaxiatas tempore ſequenti feci, largiente Altiſſimo, à quo bona cuncta procedunt, cui ſit virtus & imperium in ſæcula.

9. Quinta menſis Octobris anni milleſimi quadringenteſimi decimi quarti dominus meus dux prædictus & Delphinus, cui rex commiſerat adminiſtrationem & regimen omnium financiarum regni, me abſentem & ignorantem conſtituit conrerelem Franciæ, cujus voluntati me favere neceſſarium extitit. Illi ſit laus & honor qui cumulare non deſinit beneficia beneficiis mihi quamquam indigno, & immerito penitus.

10. Anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimo quarto Dominus ſua bonitate indigniſſimum me ſervulum ſuum, omni profecto virtute & merito carentem, beneficiis ſuis lucrari volens, ſua bonitate & gratia prævenit, ac tantam diffudit bonitatis dulcedinem, quod eo auctore ſeptima menſis Novembris anni prædicti fui pronunciatus in civitate Conſtantienſi in Alamannia in præſentia ſeptemdecim cardinalium archiepiſcopus Turonen-

ſis

ſis: relationem facientibus dominis cardinalibus de Urſinis, & GUILLELMO ſancti Martii; quo loco generale concilium erat convocatum; & nova pronunciationis prædictæ recepi & habui Pariſiis die dominica, quæ erat decima octava dicti menſis Novembris. Benedictus ſit Dominus Deus in æternum, & benedictum ſit nomen majeſtatis ejus. Non enim habeo quod ei retribuam pro multitudine bonitatis ſuæ, niſi quod benedicam Deum omni tempore, & ſemper laus ejus ſit in ore meo. Gratias ago altiſſimæ majeſtati de tot beneficiis indigniſſimo mihi collatis. Pro certo fateor nihil me dignum egiſſe unde iſta meruerim; ſed hæc mera Dei liberalitate & gratia in me concurrerunt. Det igitur ipſe finem correſpondere principio; qui eſt principium & finis omnium Altiſſimus, cui ſit honor, decus, imperium, laus & majeſtas per infinita ſæculorum ſæcula. GELU.

11. Anno prædicto vigeſima Decembris, receptus fui in archiepiſcopum Turonenſem; & habui poſſeſſionem dicti archiepiſcopatus per perſonam venerabilis magiſtri *J. Gerardi.*

12. Anno prædicto, videlicet Domini vigeſimo quadringenteſimo decimo quarto, die dominica, quæ erat decima tertia Januarii, ego Jacobus prædictus archiepiſcopus Turonenſis fui conſecratus per dominum epiſcopum Pariſienſem, aſſiſtentibus reverendis patribus dominis epiſcopis Belvacenſi & Cabilonenſi in ſancto Paulo coram domino rege in capella ſua Pariſius, præſentibus dominis cardinali Barrenſi, duce Aurelianenſi, comitibus Virtutum, Dec. & quampluribus aliis dominis & multitudine hominum copioſa, volente Domino, cui indigniſſimus gratias ago de omnibus mihi in præſens collatis ſui bonitate non meis meritis. Eidem ſit laus, honor, poteſtas, imperium, & benedictio, cujus regnum ſine fine permanet. Amen.

13. Anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimo quarto Januarii decima quarta, ego Jacobus archiepiſcopus Turonenſis fui retentus de magno conſilio regis ad mille libras Turonenſes de penſione annua, præſtante eo qui omnibus elargitur affluenter, cui ſit laus [redacted] honor [redacted] perpetuum Amen.

14. Anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimo quinto penultima Maii fui miſſus ad concilium generale Conſtantienſe, & per dictum conſilium electus pro eundo Arragoniam cum domino rege Romanorum, & ad P. de Luna, qui ſe BENEDICTUM decimum tertium facit nominari. Fui præſidens ambaxiatæ, & concluſa ſunt multa bona capitula pro unione eccleſiæ, & facta fuit ſubſtractio dicto P. per dominum regem, & venerunt Conſtantiam &c.

15. Anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimo ſeptimo in Octobri, fui ego Jacobus archiepiſcopus prædictus per nationem Gallicanam concilii Conſtantienſis electus pro

A eligendo papam una cum certis aliis aliarum nationum & dominis cardinalibus, & octavo die Novembris anni prædicti, qui erat dies lunæ, poſt prandium intravi conclave cum aliis, & die undecimo dicti Novembris fuit electus in papam cardinalis de Colompna, qui fuit vocatus MARTINUS; & multi habuerunt voces inter quos alter eram octo. Tamen prædictus dominus cardinalis finaliter propter differentias nationum habuit omnes. Quia tamen eumdem bene non cognoſcebam, fui ultimus, qui poſt inquiſitionem vitæ ſuæ eum elegi cum animo & certitudine quod dominus in ſimplicitate ſua complacentiam recepit, qui hominum corda prout vult inclinat, & acceptum habet hunc magis quam illum, cum ex alta providentiæ ſpecula reſpicit, qui eſt benedictus in ſæcula.

16. Anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimo octavo vigeſima nona Maii, qui erat dies dominica, dominus Dalphinus neceſſitatus fuit recedere à Pariſiis, quia pars ducis Burgundiæ fuit per aliquos viles ſtatus homines intromiſſa Pariſiis, & die duodecima Junii ſequentis fuerunt trucidati quamplures nobiles viri magni ſtatus, inter quos fuerunt conneſtabularius Armeniaci, & C cancellarius Franciæ de Maila, epiſcopus Conſtantienſis & Silvanectenſis. Capti autem fuerunt quamplurimi, quorum aliqui poſtea ſecundario interfecti ſunt, ut ſupra. Ego vero qui legatus à papa pro pace regni tam intranea quam extranea veneram, quam perſequebar, evaſi manus impiorum hominum in nomine Domini, die decima ſexta Junii, de qua evaſione non minores gratias ago Deo, quam de mea creatione. Ipſe igitur ſit benedictus in ſæculorum ſæcula.

17. Anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimo nono in Januario receſſi à Tu-
D ronia, & ivi in Hiſpaniam pro petendo ſuccurſum à ſereniſſimo rege Caſtellæ præſtandum domino meo illuſtriſſimo regenti Dalphino; quod obtinui. Promiſit enim juvare de viginti galeis armatis, & LX. groſſis navibus munitis omnibus; quibus ſeu quorum hominibus ſolvit rex præfatus ſtipendia de ſuis pecuniis pro tribus menſibus, & panem pro quatuor. Fuitque conſtitutus capitaneus flotæ ſeu armatæ prædictæ admiraldus Hiſpaniæ. Ivi per mare & redivi per terram ſanus & incolumis, præſtante eo qui mari & terræ domi-
E natur, cujus dictis ſubſerviunt univerſa; applicuique Turoniam ſexta Junii anno milleſimo quadringenteſimo vigeſimo, præſtante Altiſſimo, cui ſit laus & honor in ſæculorum ſæcula Amen.

18. Anno Domini milleſimo quadringenteſimo vigeſimo primo, die penultima Septembris receſſi ab Archana, & ivi Romam cauſa viſitationis liminum apoſtolorum. Et de Roma miſſus exivi per papam ad reginam Siciliæ JOHANNAM & regem Arragonum pro pa-

INDEX
RERUM ET VERBORUM
HUJUS VOLUMINIS

A

AARON rex Perſarum legatos ad Carolum magnum mittit, 444. c. ac munera dirigit, 1115. b. Irrumpit in Nicephorum Imperatorem Conſtantinopolitanum, 500. c.
Abbates inſtituti & deſtituti pro nutu principis, 551. a.
Abbatum conventus apud Laudunum. 1417. b
Abbas in ordine Ciſtercienſe recuſans abbatiam matrem, ad quam electus fuerat, & matrem amittit & filiam, 1294. d.
Abbo epiſcopus Nivernenſis, 841. c.
Abbo abbas, 1401. c.
Abbo abbas Monaſterienſis, 1436. c.
Abbo vir illuſtris factus monachus in Mediano-monaſterio, 1108. b.
Abdias propheta ſepultus Sebaſtæ, 177. c. 178. c.
Abel ubi mortuus, 169. d.
Abgari epiſtola ad Chriſtum diu Edeſſæ ſervata, 231. a. ejus virtus adverſus hoſtes, 231. a. ad eam reſponſio, 641. c. ad Chriſtum convertitur, 641. a.
Abotriti Francorum confœderati, 493. b. eos vectigales facit Godefridus rex Normannorum, 494. a.
Abrincenſis epiſcopus S. Aubertus, 475. b.
Abſalon abbas S. Amandi, 1397. c. 1398. b.
Abſalon monachus S. Florentii corpus Trenorchio Salmurium transfert, 840. a. d.
Abſolvenda ad papam mittitur mulier quæ fortuito caſu maritum occiderat, 1137. c.
Abomarus comes, 536. b.
Abundus pius monachus Villarienſis, 1294. a. ejus vita, 1349. c.
Acardus epiſcopus Morinenſis, 512. b. 513. d.
Accaron capta à chriſtianis, 1440. c. expugnata à Philippo Aug. 1416. b.
Accon civitas, 180. b. ubi ſita, 273. b. olim Ptolemaida dicta à chriſtianis obſidetur, 283. d. expugnatur, 285. c. eam obſidet Guido rex Jeruſalem, 674. e.
Accon urbs Phœniciæ, 272. c.
Achardus de Monte Merulo ſeptingentos Turcas cædit, 261. b. in prælio occumbit, 261. b.
Acharius Noviomenſis epiſcopus, 428. a.
Aclais deperit Juſtinam virginem 1621. b. Cyprianum magum adhibet ut eam corrumpat, 1622. c. 1626. b. 1632. c.
Actardus epiſcopus Nannetenſis, 835. c. 840. c. 841. a. Conſecratur 834. b. c. ordinatos à Giſlardo Pſeudo epiſcopo male reordinat, 860. b. Lambertum à conſilio Nannetenſi ejicit, 834. d. à Nominoio depoſitus fugit ad Amalricum Turonenſem archiepiſcopum, 837. d. Tarvanenſis epiſcopatus ei committitur, 837. ſedi ſuæ reſtituitur, 838. c. ad Heriſpogii aulam accedit, 838. d. apud Heradum archiepiſcopum de Britonum invaſionibus conqueritur, 838. c. & ſeq. Concilium Sueſſionenſe procurat, 830. b. ejus nomine ſcribit ad Nicolaum Papam, 839. c. ad quem etiam mittitur, 841. b. Ipſi monaſterium in diœceſi Turonenſi donari jubet Adrianus papa II. 866. a. Fit archiepiſcopus Turonenſis, 843. a.
Ada uxor Clarembaldi de Noctiis, 1241. d.
Adalardus archiepiſcopus Turonenſis, 868. b. a. c.
Adalardus epiſcopus Cameracenſis, 1425. b.
Adalardus abbas S. Amandi, 1394. c.
Adalardus abbas S. Bertini, 573. d. 575. c. Breviarium villarum facit, 575. c. Dignitate privatur, 517. c. reſtituitur, 518. c. ejus obitus, 520. d.
Adalardus abbas Lobienſis, 1418. a. 1419. b.
Adalbaldus dux 461. c. 462. a. d.
Adalbero primus epiſcopus Baſileenſis, 1885. c.
Adalbero Metenſis epiſcopus, 380. c. 1082. c. 1101. d. 1203. a. Monachos inſtituit in monaſterio S. Arnulfi, 1199. a. 120. a.
Adalbero abbas Monaſterienſis, 1436. c.
Adalbertus epiſcopus Pragenſis, 1407. d.
Adalbertus abbas Monaſterienſis, 1436. d.
Adalbertus comes, 1419. b
Adalcodus abbas S. Amandi 1394. c.
Adalgarius epiſcopus Morinenſis, 483. b.
Adalgiſus filius Deſiderii regis Longobardorum, 491. d.
Adalais concubina Caroli magni, 496. b.
Adalolfus abbas S. Bertini, 542. c. 543. d. 545. d. 546. a. 547. c. 649. c. 660. a. ceſſit, 660. c. obiit 547. c. 557. c. 558. a. 649. c. 560. a.
Adalolfus comes Boloníenſis, 542. c.
Adalolfus filius Balduini-Calvi comitis Flandriæ, Bononiæ & Tarvanicæ regionis dominus, 580. a.
Adalongus abbas S. Amandi, 502. c. 1394. a.
Adalricus abbas S. Amandi, 1393. c.
Adam & Eva ubi ſepulti, 277. d. 278. c.
Adam Morinenſis epiſcopus, 693. c. 702. a. fit monachus Claravallis, 709. d. 713. b.
Adam abbas S. Iſaac 1083. b.
Adam abbas S. Manſueti 1020. a.
Adam abbas Urſicampi, 1438. c.
Adanam ſibi ſubjicit Tancredus, 106. c. eam Turcæ capiunt, 105.
Adefonſus rex Portus-æqualis, 391. c.
Adela regina Franciæ eligit ſepulturam apud Pontiniacum 1344 ■
Adela filia Conſtantiæ reginæ Franciæ. 385.
Adela comitiſſa Flandriæ, 804. d. 1396. d. Yvatinenſis monaſterii fundamenta ponit, 807. d. Meſſinas monaſterium conſtruit. & à papa accepto viduitatis velo ibidem moritur, 381. d.
Adela comitiſſa filia Guillelmi ducis Normannorum, 1211. c.
Adhelais mater Erneſti ducis in viduitate pie vivit, 371. a. Ab Ottone Imperatore petitur in conjugem, 314. c. Erneſti filii ea de re petit conſilium, 314. d. pro filio intercedit apud Imperatorem, 317. b. repulſam patitur, 317. d. eam redux è ſacris locis convenit Erneſtus, 371. c.
Adelbaldus rex Anglorum, 379. b. 519. b.
Adelbertus abbas Mediani-Monaſterii, 1138. d.
Adelbertus Pragenſis epiſcopus, 1056. a.
Adeleida imperatrix, 1138. c.
Adelfonſus rex Galeciæ amicitiæ fœdere Carolo magno conjunctus, 494. c.
Adelgaudus abbas Novienti, 1144. c.
Adelgerius decanus Conchenſis, 1389. c. epiſcopatum Narbonenſem ambit, 1390. c.
Adelinus abbas Villarienſis, 1171. c. d.
Adelſtanus rex Angliæ, 547. b. 512. c.
Ademarus epiſcopus Podienſis Terræ-Sanctæ negotiam promovet, 193. c. e.
Ademarus abbas Cluniacenſis, 575. d.
Ademarus abbas S. Martialis, 1211. c.
Ademarus comes 1449. b.
Adeodatus papa 461. b. 464. a.
Aderama rex Saracenorum, à Carolo Martello interfectus, 480. c.
Adhebertus abbas S. Florentii, 847. a.
Adiſaſia Siciliæ comitiſſa, 9. d.
Adolfus epiſcopus Leodienſis, 1412. c. 1459. a. b.
Sancti Adriani corpus Gandavum tranſlatum, 567. d.
Adrianus papa I. 488. c. 498. c. 861. a. 1303. b. Carolo magno concedit jus eligendi ſummum pontificem, 497. a.
Adrianus II. papa, 113. a. 843. c. 947. d. ejus epiſtolæ ad Heradum archiepiſcopum Turonenſem, 863. d. ad Salomonem Britanniæ ducem dubiæ fidei, 865. c. 866. d. Ad Britannos non authentica, 937. a.
Adrianus III. papa, 517. d.
Adrianus papa IV. 647. c. 945. c. 970. c. 1425. a. 1439. b. Fridericum imperatorem conſecrat, 1427. d.
Adriani papæ IV. epiſtolæ octo, 898. b. & ſeq. Epiſtola ad Fredericum imperatorem, 848. Bulla pro Pontiniaco, 1351. a. Pallium Hugoni Doleníi archiepiſcopo donat, 898. c. quem jubet excommunicari, 914. c.
Adrianus V. papa 713. d. terræ ſanctæ ſuccurrit & obiit, 715. b
Adrianus Imperator omnes orbis ſub ſe judices ſuo nomine voluit appellari, 993. c.
Adroaldus fundator Sythienſis monaſterii, 458. d. 460. b. 463. a.
Adſo abbas, autor vitæ & miraculorum S. Manſueti, 990. ejus prologus in vitam S. Manſueti, 1025. a.
Ædificia Villarienſis monaſterii quàm vilia, 1171. d.
Æduenſis epiſcopus S. Leodegarius, 1259. a.
S. Ægidius, 479. b. 1392. c.
Ægidius abbas Lobienſis, 1419. c. 1430. a.
Ægidius de Lovanio abbas Villarienſis, 305. c.
Ægidius Clemens, 1239. a.
Ægyptus, 173. c. terra fertilis & ditiſſima, 190. b. In ea non ſunt munitiones niſi tres, 190. b.
Ælis domina Juelgniaci 1246. a.
Æneas epiſcopus Pariſienſis, 841. c.
Æthiopes ſub fine rapti vitam ab Erneſto deprecantur, 368. a.
Affaldus cardinalis S. Priſcæ, 1334. c.
Aganus familiaris Caroli Simplicis, 544. b.
Agapitus papa, 146. c. 555. d.
Agatho papa, 464. b.
Agaunenſis abbas Ambroſius, 1130. c.
Agelfridus epiſcopus & abbas S. Amandi, 1391. c.
Agentius vir ſanctus, 994. c.
Agenmen à Pipino capitur, 489. d.
Agenor natus Tyri 180. b.
Agilfridus epiſcopus Leodienſis, 1405. c. 1413. c.
Agilo S. Bertini monaſterii rector, 552. c.
Agilolfus rex Longobardorum, 1054. c.
S. Agilus fundat Reſbacum, 458. a. & regit abbas, 467. d.
Agino abbas S. Silveſtri, 1083. b.
Agius Aurelianenſis epiſcopus, 841. c.
Agna filia Theobaldi de Charlote, 1243. c.

Digitized by Google

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Agnericus major domus Theoderici regis, 463. e.
S. Agnetis caput, 1683. e.
Agnes imperatrix, 1418. b.
Agnes comitiſſa Andegavenſis, 348. e.
Agnes comitiſſa Aquitaniæ, 1211. b. Vindocinenſe monaſterium fundat, 1211. b.
Agnes comitiſſa de Loos, 1371. e.
Agnes comitiſſa Nivernenſis, 1244. b. confirmat Pontiniaco conceſſiones factas à parentibus ſuis, 1240. c.
Agnes de Inſula ſepulturam eligit apud Pontiniacum, 1170. b.
Agnus Dei in miſſa cantari inſtituit Sergius I. papa 469. e.
Agoldus abbas Monaſterienſis, 1435. e.
Agonia morientis, 1317. e.
Agulfus hæreſiarcha, 600. e.
Aichonus rex Armeniæ confœderationem facit cum Tartaris, 728. e.
Aiga mater S. Audoeni, 1674. e.
Aimericus abbas Sancti Juliani Turonenſis, 838. c.
Aimericus comes Autienſis, 1307. b.
Airardus abbas S. Pauli, 1083. a.
Airardus comes, 145. e.
Aiſtulfus rex Longobardorum 486. d. à Pippino rege Papiæ victus, 487. b. Miſerè perit, 487. d.
Alabon frater Chain Tartarorum, 729. a. 730. a. ejus in Terra ſancta victoriæ & defectus, 735. & ſeq.
Alanus epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1384. d.
Alanus Brioenſis electus, 959. c.
Alanus Morel epiſcopus Coriſopitenſis, 970. c.
Alanus epiſcopus Trecorenſis, 965. d.
Alanus comes Britanniæ, 385. c. 669. d. 871. d.
Alanus de Bello-monte, 1505.
Alba veſtis canonicorum S. Martini, 1691. c.
Albana fluvius, 373. a.
Albanenſes epiſcopi Gaufridus, 1236. c. Henricus, 391. c. 874. c. Johannes, 912. b. & apoſtolicæ ſedis legatus ad Accon civitatem applicat, 194. b. in terra ſancta quàm bene ſe gesserit, 197. c. & ſeq. Petrus 1864. c. Richardus, 1175. c. 1187. d. 1183. c. eccleſiam Calmoſiacenſem conſecrat, 1185. d. 1176. b.
Albaciam capit Raymundus comes S. Ægidii, 25. b.
Alberada uxor Richardi Normannorum ducis, 1478. b.
Albericus Hoſtienſis epiſcopus, 189. d. 893. d. 1130. b.
Albericus abbas Ciſtercienſis, 597. b.
Albericus abbas Villarienſis, 1303. b.
Albericus princeps Romanus pater Johannis regis, 535. d.
Albericus comes de Donno-Martino à Flandrenſibus in lecto capitur, 390. b.
Alberici Belvacenſis militis martyrium, 1437. c.
Albericus de *Grant-Meſnil*, 162. b.
Albero epiſcopus Leodienſis, 1408. b. 1410. d. 1421. a.
Albertus cardinalis S. Adriani 1231. d. 1234. b.
Albertus Armachanus archiepiſcopus 1212. c. Auctor hiſtoriæ canonizationis S. Edmundi, 1837.
Alberti archiepiſcopi Livoniæ ſermo in tranſlatione S. Edmundi, 1817. 1428. c.
Albertus archiepiſcopus Moguntinus, 584. c.
Albertus epiſcopus Leodienſis 1409. a. 1421. c. d. 1422. a. ejus martyrium, 1416. b.
Albertus de Bella epiſcopus Morinenſis intruſus turpiter ejectus, 587. d.
Albertus abbas Haſnonienſis, 772. e. 795. c.
Albertus abbas de Oliva, 1196. a.
Albertus ex canonico Colonienſi monachus de *Sineberg*, 1311. d. 1313. b.
Albertus dux Bavariæ, 1419. d.
Albertus comes, 186. e.
Albertus comes de *Mabiſure*, 1154. b.
Albertus comes de Namurco, 1435. c.
Albertus filius Alberti comitis de Namurco, 1431. d.
Albertus hæreſiarcha, 600. c.
Albienſis epiſcopus Amelius, 1402. c.
Albigenſes hæretici, 1431. c. Eorum origo, 618. a. Petrum cardinalem interficiunt, 688. b. Crucis prædicatio adverſus eos, 633. b. Proſtrati ſunt à Simone de Monteforti, 1441. c. Fautores eorum Rogerius comes Biterrenſis, & Raimundus comes Toloſanus 688. a.
Sancta Albana, 1399. b.
Albinus epiſcopus Tullenſis, 993. e.
S. Albricus epiſcopus Trajectenſis, 1406. d.
Albricus abbas S. Zenonis 1083. c.
Albricus archidiaconus Remenſis, 1712. c.
Alcha epiſcopus Tullenſis, 993. a.
Alchimia diſſuadetur, 142. e.
Alcoranum ſcribit Mahometes, 453. a.
Alcuinus abbas, 1449. d.
Alcuinus Caroli magni magiſter, 495. d. Studium Pariſios tranſtulit, 868. Fit abbas S. Martini Turonenſis, ibidem obiit & jacet, 495. d. c.
Aldebrandus cardinalis XII. Apoſtolorum, 1231. c.
Aldegarius archiepiſcopus Terraconenſis, 884. c.
S. Aldegundis 1411. c.
Aldenardenſe caſtellum conſtruit Balduinus Pius comes Flandrenſis, 381. a. illud obſident populares, 425. c.
Aldo epiſcopus Placentinus, 1183. c.
Aldredus epiſcopus Wigradenſis, 1082. d.
Alearum ludi in exercitu chriſtiano prohibiti, 297. d.
Alecto furia infernalis, 379. e.
Aleidis ducifſa Brabantiæ Gemblacenſe monaſterium vexat, 1330. a.
Alchmus abbas S. Bertini, 742. a.
Alemanniam ſubigit Carolus Tudes, 481. e.
Alemannorum multum mores, 186. c.
Aletenſis epiſcopus Johannes, 838. d.
Aletranus abbas Lobienſis, 1416. a.
Alewicus epiſcopus Argentinus ex abbate Augienſi, 1140. b.
Alexander papa II. 578. a. 580. e.
Alexander III. papa 946. c. 950. c. 1149. c. 1193. a. 1437. b. 1451. c. invitus accipit papatum, 647. d. c. ei adhæret Ludovicus rex Francorum, 1424. a. Fugit in Gallias ubi concilium Turonis celebrat, 650. a. A rege Francorum quam bene exceptus, 663. Sopito ſchiſmate Romam revertitur 664. c. S. Bernardum in Sanctorum numerum retulit, 661. a. ejus epiſtolæ, 72. 903. & ſeq. Bulla pro Pontiniaco 1152. c. 1233. a. obiit 667. d. 1440. b.
Alexander papa IV. 21. b. 731. b. 733. d. S. Claram Sanctorum catalogo adſcribit, 733. Libellos adverſus religioſos damnat, 733. b. Pontiniacenſes eximit à ſolutione debitorum, à Jacobo Abbate indebite contractorum, 1253. d. ejus obitus 739. c.
Alexander papa VI. 1507. c. 1509. a.
Alexander antipapa 1574. c.
Alexander epiſcopus Ceſtrenſis, 1758.
Alexander epiſcopus Leodienſis, 1421. a. b. c.
Alexander II. epiſcopus Leodienſis 424. b. c.
Alexander de Hales magnus theologiæ doctor, 1847. a. d.
Alexander imperator, 1474. c.
Alexander Porum Indorum regem captum non occidit, 331. a.
Alexandria civitas egregia in qua plures chriſtianorum eccleſiæ, 171. c.
Alexandrinus patriarcha ubi eligitur, 275 e.
Alexandrinus epiſcopus Johannes, 1391. d.
Alexium imperatorem bis in fugam vertit Bohemundus, 114. a. Ipſum auxilium chriſtianis ad Antiochiam ferentem dehortatur Stephanus Bleſenſis comes, 159. a. ab eo auxilium petit Raymundus comes, eique lanceam portat, 102. a. ei Boamundi & Tancredi victoriæ nunciantur, 117 d. ejus epiſtola ad Boamundum, 118. b.
Alexio imperatori hominium præſtat Bohamundus, 118. d. 124. b. De Chriſtianorum progreſſu turbatur, 124. c. Eidem fiſtitur Tancredus, 124. b. cui promittit obſequium, ſi tamen ille ſit tutor Chriſtianorum, 124. d. ejus doloſa vita, 119. c. inſuſtentatium petit 127. b. provocat indignationem 125. c. Ipſum hoſtem potius quam amicum optat, 126. a.
Alexius imperator Conſtantinopolitanus pater coronatur, 686. a. ſuffocatur, 687. a.
Alexius imperator Conſtantinopolitanus fugit, 595. e.
Alienora filia Caroli II. regi Frederico III. Siciliæ regi matrimonio copulata, 17. c. ejus filii, 61. a & ſeq.
Alienoræ comitis Provinciæ filiæ nuptias cum rege Henrico celebrat ſanctus Edmundus 1760.
Alienordis regina Franciæ, 765. c. à Ludovico rege repudiata, Henrico Anglorum regi nubit, 644. e.
Alienordis de Harviaco ſuum in Pontiniacenſi fundat anniverſarium, 1248. d.
Alithia comitiſſa Hannonienſis, 1431. a.
Almannus abbas Mediani monaſterii, 1123. c.
Almaricus patriarcha Jeroſolymitanus, 670. a.
Almericus abbas Villarienſis de trium Fontium 1184. a.
Almericus rex Cypri Iſabelem reginam Hieroſolymitanam ducit uxorem, 226. d.
Aloiſius abbas 140. b.
Aloiſius filius Caroli II. pro patre obſes, 41. d.
Alpaïs pellex Pipini majoris domus, 457. a. 473. a. 1405. b.
Alphonſus ab Aragonia epiſcopus 1526. a.
Alphonſus rex Aragonum, 44. c.
Alphonſus rex Caſtellæ imperator electus 733. b. juri ſuo cedit, 752. b.
Alphonſus rex Neapolitanus, 1508. b. 1523. d.
Alphonſus Petri Aragonum regis filius, 93. b.
Alphonſus comes Pictavenſis, 704. b. 714. d. tranſfretat, 1453. c. intereſt tranſlationi S. Edmundi 1863. c.
Alphonſus de Hiſpania conſiliarius Ludovici comitis Flandriæ, 417. c.
Altigrinus epiſcopus Linnolenſis, 1086 c.
Altmannus nobilis Germanus Morienſi benefactor 1138. b. d.
Alvaredus rex Angliæ, 125. b.
Alvirel princeps Agarenorum, 453. b.
Alviſus monachus S. Bertini, ex prior S. Vedaſti Atrebatenſis, 607. c. abbas Aquicinctenſis, poſtea epiſcopus Atrebatenſis, 607. b. 632. a. 637. a. 638. b. 1719. b. obiit 642. d.
Aluſius imperator eligitur, 742. c.
Aluredus rex Anglorum, 695. b.
Amalarius archiepiſcopus Trevirenſis, 1436. a. ſcribit de divinis officiis, 507. c.
S. Amalberga Buſlicenſis abbatiſſa, 1406. c.
Amalbertus abbas S. Florentii, 847. e.
Amaldus abbas Gorzienſis, 1138. c.
Amalfridus Hunlacenſis monaſterii fundator, 471. c.
Amalricus archiepiſcopus Turonenſis Actardum eccleſiæ Namnetenſi præficit, 854. b. Carolum-calvum certum facit de Nominoi in epiſcopos Britanniæ facinoribus, 857. d.
Amalricus rex Cypri, 680. b. Relictam Henrici & Conradi Marchionis matrimonio ſibi copulat, 681. b.
Amalricus rex Jeroſolymitanus, 651. a. 1382. b. ab uxore conſanguinea ſeparatur, 652. c. obiit, 661. b.
Amalricus de Monteforti, 701. a.
Amalricus Carnotenſis condemnatus & Combuſtus, 691. e.
S. Amandus, 1403. b. c. 1454. a. naſcitur, 1403. b. eſt Nerviorum & Menapiorum apoſtolus, 445. b. Sigibertum baptizat, 1392. a. & Bavonem, 1391. c. Flandrorum dicitur apoſtolus, 418. a. fundat Elnonenſe & Blandinienſe S. Bavonis monaſteria, &c. 458. a. & plura alia, ac epiſcopatu depoſito ad Elnonenſe rendit, 458. d. dedicat eccleſiam S. Petri Gandavenſis, 1391. d. obiit 462. a. 1411. c. ejus teſtamentum, 465. a. elevatio, 1393. d. 1454. b. tranſlatio Gandavum, 561. d. Lingonas, 1397. b. Pariſios, 1454. c. reſtitutio corporis ejus, 1602. c.
Amardus abbas Mediani-monaſterii, 1118. b.
S. Amatus epiſcopus, 1454. a.
S. Amatus Senonenſis, archiepiſcopus, 458. a. 471.

a. 471. a. 1391. c. d. in exilium miſſus 470. a. b. monachos regendos ſuſcipit, 472. b. transfertur Duacum, 1314. a. Succeſſionis, 1394. e. 1454.
Ambianum vaſtant Normanni, 528. d.
Ambianis civitatem regi Franciæ tradit comes Flandriæ, 1445. d.
Ambianenſis epiſcopus ex abbate Novioment, 1714. c.
Ambianenſis epiſcopus interfuit tranſlationi S. Edmundi, 1864. c.
Ambroſius abbas Agaunenſis, 1130. e.
Ambroſius comes Bergami ſuſpenſus, 538. e.
Amelius epiſcopus Albienſis, 1402. e.
Amelina abbas Daloniæ, 1464. d.
Amillardus Damiatam munit, 289. a.
Amirmonem rex Saracenorum, 489. e.
S. Amon epiſcopus Tullenſis, 992. d. 1004. b.
Amorreus rex Saracenorum à Carolo Tudite interemtus, 481. c.
Anacletus antipapa, 619. a.
S. Anaſtaſii ad Aquas-Salvias eccleſia reſtaurata, 498. e.
S. Anaſtaſius papa, 1819. d.
Anaſtaſius III. papa, 542. c.
Anaſtaſius papa IV, 647. a. b. 549. e. 1439. b. Confirmat bullam Lucii II. in gratiam eccleſiæ Turonenſis adverſus Dolenſem, 834. c.
Anaſtaſius archiepiſcopus Senonenſis, 1451. b.
Anaſtaſius abbas Conchenſis, 1388. c.
Anaſtaſius imperator, 1410. c.
Andegavum atterunt Normanni, 514. c.
Andegavenſes epiſcopi Euſebius, 843. a. Hubertus, 848. c. Matthæus, 912. b. Rainaldus, 844. a. Ulgerus, 888. d.
S. Andreas 1549. d. Ordinatio epiſcopatus ejus. 1573. e.
Andreas epiſcopus Atrebatenſis, 610. e.
Andreas epiſcopus Brioceniſis, 919. c.
Andreas presbyter Ratiſponenſis chronicon Bavariæ ſcribit, 375.
Andreas dominus d'Epoiſſe occumbit in obſidione Damiatæ, 300. e. 305. c.
Andreas de Nantolio in obſidione Damiatæ occumbit, 300. c. 305. c.
Andreæ Valerii error, 317.
Andrinopolim Veneti eripiunt Blachi, 487. c.
Anerius abbas, 1108. a.
Angelomus ſcribit in libros regum, 507. c.
Angelucia monialis Fontebraldenſis pius obitus, 1793. a.
Anglia interdicto ſuppoſita, 689. b.
Angliæ rex Normannum vaſtat, 436. c.
Angliæ rex à ſuis abjectus, 738. c.
Angliæ regina à rege ejecta, 427. c. ipſa ſibi regnum armis ſubjicit, & regem captum in cuſtodia tenet, 428. b.
Anglis cultus Dei incognitus, 519. b. Fiunt Chriſtiani, 1434. d. Angli tributum ſedi apoſtolicæ quando ſolvere cœperunt, 575. b. Angli victores in prælio Creciaco, 437. a. Berolam obſident, 438. a. Caletum capiunt, 440. c. Moritum incendunt, 438. c. Laodiciam tenent, 150. c.
Anglicus monachus Stabulenſis, 1404. c.
Anglorum domini deferunt inſignia Saladini, 680. d.
Anicienſis epiſcopus Robertus, 1396. b.
Animalia varia in terra Hieroſolymitana, 279. b.
Aniſtus regi vinculis mancipandus traditur Bohamundus, 199. e.
Anna comitiſſa, 534. c. Cluniaco benefica, 518. c.
Anni incompleti pro completis aliquando recenſentur, 476. d.
Anniverſarium Roderici & Boronis abbatum S. Bertini, 586. b.
Anno archiepiſcopus Colonienſis, 1009. e. 1318. b. 1436. e.
S. Anſbertus S. Audoeni corpus transfert, 1475. c.
Anſbertus ſenator Auſtraſiorum, 456. d.
Anſfredus comes Hoyenſis, 1408. c.
Anſegiſus Senonenſis archiepiſcopus brachio & capite S. Gregorii donatur, 537. c.
Anſegiſus epiſcopus Trecenſis, 1450. d.

Anſegiſus filius S. Arnulfi, 457. a. 463. a. Major-domus in Auſtraſia, 465. a. 1296. a.
Anſegiſus Fiſcanenſis monaſterii fundator, 463. e.
Anſellus de Monte-Ribello vir inſignis in Archarum obſidione perit, 157. b.
Anſellus Ribodimontis vir nobilis & miræ probitatis, 177. d. mortem ſibi vicinam ex viſione cognoſcit. 177. e. in obſidione Archarum occumbit, 178. c.
S. Anſelmus Cant. archiepiſcopus, 598. a. 1385. d. 1397. c. Vir apoſtolicus, &c. ejus obitus, 604. b. & ſeq.
Anſelmus epiſcopus Laudunenſis proditor, 565. e.
Anſelmus Mediolanenſis epiſcopus in terra ſancta à paganis interemptus, 203. b.
Anſelmus epiſcopus Tornacenſis, 1397. b.
Anſelmus prior Novienti præcipitanter electus in abbatem, 1155. c.
Anſelmus comes palatii, 492. c.
Anſelmus advocatus Novienti monaſterii, 1151. a.
Anſelmus de Ribodimonte, 593. d.
Anſericus de Monte-regio ſeneſcallus Burgundiæ, 1139. a. ſepultus apud Pontiniacum, 1250. b.
Anſericus Biſuntinus archiepiſcopus, 884. c.
Anſius ſacerdos Pontiniacenſis monaſterii fundator, 1237. a.
Anſo abbas Lobienſis, 1473. d.
Anſteus abbas S. Arnulfi Metenſis, 1789. d.
Anthenor ſacerdos apud caſtellum diſcipulos congregat, 1261. b.
Antimus epiſcopus Cyprianum magum ad converſionem excipit, 1627. c.
Antiochia civitas quam illuſtris, 143. d. Urbs armis munita ſtipata armatis, aſſueta bellis, ſuperba triumphis. 134. b. templa ejus quam magnifica, 181. a. A Turcis capitur, 138. d. Chriſtiani obſidionem ejus in annos quatuordecim jurant 130. b. Verſus eam tendit exercitus chriſtianus, 135. c. Ipſius ſitus, 144. a. obſidio, 143. e. 210. d. obſidentium ordo, 144. c. obſidionis difficultas, 145. c. chriſtianorum in longa obſidione patientia, 147. c. obſidentium anguſtiæ, 148. d. & ſeq. fames in urbe, 150. d. & in exercitu, 151. c. plures relinquunt obſidionem, 150. e. 152. a. obſidionis illius neceſſitas, 154. c.
Antiochiæ principatus promittitur ei per quem in ipſam futurus eſt aditus, 155. a. civitas traditur, 240. d. 153. c. 215. b. eam ingreditur exercitus chriſtianus, 243. d. civium cædes, 215. c.
Antiochiam obſidet Corbaran cum quadringentis Turcarum millibus, 159. a. regenda Tancredo committitur, 200. b. eamdem milite & opibus deſtitutam Boamundus relinquit Tancredo, 207. d.
Anthiochia à Turcis ſeu Perſis obſeſſa, 245. a. in ea fames ingens, 221. c. per Saracenos in ſolitudinem redacta eſt, 741. c.
Antiocheni Balduinum comitem circumveniunt, 246. e.
Antiocheni patriarchæ Bernardus, 203. c. Gregorius, 1381. c.
S. Antonii corpus, 1410. d.
Antronienſe monaſterium, 833. d. à Normannis vaſtatum, 832. b.
Antuerpiam vaſtant Normanni, 512. d.
Apamiam obſidet Tancredus, 209. a.
S. Aper epiſcopus Tullenſis, 993. ejus vita, 1027. a. qualis fuerit puer & adoleſcens, 1027. c. ſanctorum virtutes imitari ſtudens epiſcopus eligitur, 1028. c. qualis in epiſcopatu fuerit, 1028. e. vinctos prece carcere liberat, 1029. c. energumenum à dæmone liberat, 1030. d. ejus obitus 1031. b. ejus poſt mortem miracula, 1033. b. & ſeq. in urbem Tullum transfertur metu Normannorum, 1000. d. 1045. a. tranſlatum retinere conatur Drogo epiſcopus, 1046. ſed à monachis clam reportatur ad ſuum monaſterium, 1048. e. illud invenit & transfert S. Gerardus epiſcopus, 1054. b.
Aper comes, 1413. b.
Apollinaris epiſcopus Valentinus, 1498. a.
S. Apronia ſoror S. Apri, 1055. b.
Apulia à Saracenis vaſtata, 509. b. à Normannis recuperata, 581. a.
Aquenſis baſilica fulmine icta, 604. e.
Aquenſis epiſcopus Maximinus, 1485. d.
Aquiſgranenſis baſilica S. Adelberti, 1407. d.
Aquiſgrani palatium à Normannis vaſtatum, 519. a.
Aquitaniam ſubjugat Carolus Martellus, 487. c. illius magnam partem ſubjugat rex Pippinus, 489. d. eamdem invadit rex Philippus, 596. c.
Aquitaniæ bellum ſub Carolo magno, 491. a.
Aquitaniæ duces Hunaldus, 484. c. d. Dudo ſive Odo, 480. b. Richardus, 390. a. 393. a. Waiferus, 484. d. 486. a.
Aragonum regem vincit Philippus III. rex Francorum, 766. & b.
Aragonum rex occubuit in prælio cum Simone de Monteforti, 1441. c.
Arator, 1434. d.
Arbertus abbas S. Arnulfi Metenſis, 1199. a.
Archas oppidum fortiſſimum obſidetur, 177. a. 168. c. & ſeq. urbs reſiſtit, 178. c. obſidio ſolvitur, 560. a. expugnatur, 594. d.
Archambaldus abbas S. Apri, 1000. b.
Archardus epiſcopus Lingonenſis, 1002. d. 1060. c. d.
Archembaldus archiepiſcopus Turonenſis, 1380. c.
Archenaldus major-domus ſub Clothario, 461. a.
Archenſis comitatus S. Bertino datus, 468. b.
Ardicio cardinalis S. Theodori, 1432. c. 1434. b.
Arduicus archiepiſcopus Biſontinus, 817. a.
Arduinus archiepiſcopus Turonenſis, 1380. b.
Arduinus epiſcopus Tudertinus, 1083. a.
Arduſfus Ghiſnarum comes, 559. a.
Arelatenſe regnum, 14. c.
Argentini epiſcopi Albericus, 1146. b. Baltramnus, 1136. b. Bertoldus, 1155. a. 1256. c. Burchardus, 1147. d. e. Conradus, 1151. e. Cuno, 1146. b. Gebehardus, 1137. a. e. Heddo, 1435. e. Henricus de *Haſtelem*, 1140. c. Henricus de *Veringen*, 1151. c. 1155. a. Hezelo, 1143. e. Werenharius, 1143. e. 1144. b. Wideroldus, 1139. b. 1140. a. Willelmus, 1141. a. 1142. d.
Argentinæ obſidio, 1157. c. 1158. e.
Argofredus abbas Conchenſis, 1388. a.
Aria à Balduino Flandriæ & Hannoniæ comite capta, 395. a. à Ludovico primogenito Philippi regis, 396. c.
Aribertus cardinalis S. Anaſtaſiæ, 889. e. 893. e. 896. b.
Arimaſpiam terram intrat Erneſtus dux Bavariæ, in eaque benigne recipitur, 357. c.
Armacanus archiepiſcopus Albertus, 1843. c. ægrotans à S. Edmundo ſanatur, 1843. d. promovet ejus canonizationem, 1861. e. cujus hiſtoriam ſcribit, 1831. tranſlatus ad ſedem Livoniæ ſermonem habet in tranſlatione S. Edmundi, 1867. ejus epiſtola de inquiſitione miraculorum ejus, 1902. a.
Armachus archiepiſcopus Dolenſis, 935. b.
Armenorum rex coronam accipit à Moguntino epiſcopo, 276. b. confœderantur cum Tartaris, 728. c.
Armeni eccleſiæ Romanæ obedire proponunt, 276. b. à Soldano Babiloniæ cæduntur, 753. c.
Armeniorum uſus, 276. b.
Armorici à Carolo-magno edomiti, 492. d.
Arn. epiſcopus Senigallenſis concedit indulgentias accedentibus ad tumulum S. Edmundi, 1908. b.
Arnaldus Petragoricenſis, 1402. d.
Arnaldus Ruthenenſis epiſcopus, 1402. e.
Arnaldus epiſcopus Tullenſis, 999. a.
Arnaldus pater Arnulfi epiſcopi Tullenſis, 998. b.
Arnaldus abbas Conchenſis, 1389. d.
Arnaldus-Reimundus cognomento Verſet conſul,
Arno archiepiſcopus abbas S. Amandi, 1393. e. 1454. b.
Arnoldus abbas Blandinienſis, 611. a.
Arnoldus abbas Blandinienſis monaſterium reformat, 611. d.

Arnoldus abbas Aldegemenſis electus abbas S. Bertini, 653. c.
Arnoldus abbas Norienti, 1192. b.
Arnoldus *Naſo* abbas Vallis-Dei, 1295. a.
Arnoldus pius monachus Villarienſis. 1358. d.
Arnoldus pius converſus Villarienſis. 1364. c.
Arnoldus dux magnificus, 436. e.
Arnoldus comes, 589. a.
Arnoldus comes Ghiſnarum, 691. b. obit, 703. c.
Arnoldus nepos Caroli comitis aſpirat ad comitatum Flandriæ, 586. c.
Arnoldus de Aldenarda, 726. a.
Arnoldus Dacus, 623. c. 624.
Arnolfus epiſcopus Sancloneniis, 1083. a.
Arnolfus dux Noricorum Carolum patruum regno expellit, 1136. b.
Arnon epiſcopus, 502. e.
Arnulfus patriarcha Conſtantinopolitanus, 112. c.
Arnulfus Remenſis archiepiſcopus deponitur, 565. d. ſedi reſtituitur, 566. b.
Arnulfus archiepiſcopus Turonenſis. 648. c. 1381. a.
S. Arnulfi archiepiſcopi & martyris brachium, 1683. a.
S. Arnulfus filius Arnoaldi, 456. d. e. epiſcopus Metenſis, 457. a.
S. Arnulfus Metenſis epiſcopus, 1094. b.
Arnulfus Podienſis epiſcopi in chriſtiano exercitu ſucceſſor, 171. b.
Arnulfus epiſcopus Tullenſis, 954. b.
Arnulfus de humili factus ſublimis. 194. b.
Arnulfus viceprꝏſul 175. b. inſidias à Raimundo comite paratas Boamundo detegit, 176. a. viſionem Anſelli de Ribodimonte e vicina ipſi morte explicat, 178. b. mittitur Antiochiam ad Godefridum ducem & Robertum comitem, 178. d. ſuadet fieri auream Salvatoris imaginem Jeroſolymam deferendam, 179. e. quanta fecerit in exercitu chriſtiano: 195. b. & *ſeq.* annuit Daybertum fieri patriarcham, 198. c. Godefrido regi morienti adſuit, 199. d. cum occidere volunt Provinciales, 179. c.
Arnulfus abbas S. Amandi, 1395. e.
Arnulfus abbas S. Bertini, 568. b.
Arnulfus abbas S. Columbæ, 1451. d. e.
Arnulfus abbas Lobienſis, 1419. b. c.
Arnulfus abbas Villarienſis, 1388. e. futurus abbas prædicitur, 1289. c. ejus vita 1289. & *ſeq.* improbat collegii S. Leonardi fundationem, 1291. b. ejus ſcripta, 1291. b.
Arnulfus II. abbas Villarienſis, 1295. b.
Arnulfus monachus Villarienſis, 1294. c.
Arnulfus converſus Villarienſis vir ſanctiſſimus & auſteriſſimæ vitæ. 1359. d. & *ſeq.*
Arnulfus præpoſitus S. Audomari, 590. a.
Arnulfus rex, 999. c.
Arnulfus imperator, 532. c. 532. a. 534. d. 1117. c. 1379. b. 1406. a. 1414. e. 1471. b. coronatur, 538. c. Normannos vincit, 533. d. intoxicatus obiit, 595. b. 539. a.
Arnulfus comes Flandrenſis, 547. c. ejus varia cognomina 551. a. 659. c. ejus pietas, 570. c. Brugenſem S. Donatiani eccleſiam fundat, 550. c. monaſteria reformat, 550. c. Blandinium reparat, 780. a. 55. d. S. Bertinum reformat, 550. d. cujus fuit abbas, 548. a. corpus S. Wallarici transfert in monaſterium S. Bertini, 554. d. item S. Silvini, 554. e. Sifrido Daco Ghiſnas uſurpanti favit, 545. d. e. obit 561. b.
Arnulfus II. comes Flandriæ 380. b. 395. d. e. 563 a. d. 566. c. 1416. a. 1415. c. 1456. a. b. c. Atrebatum acquirit, 1395. c.
Arnulfus III. comes Flandriæ, 1416. d.
Arnulfus filius comitis Flandrenſis quindenois pacem Flandriæ turbat, 381. d.
Arnulfus comes Ghiſnenſis, 659. c.
Arnulfus filius Richildis comitiſſæ Flandriæ, 387. d. occiſus ſepelitur in eccleſia S. Audomari, 384. c.
Arnulfus de Aldenarda, 397. d. 398. a.
Arogiſus dux Beneventanus, 491. d.
Arroaſienſes canonici regulares, 635. b. d. coram prædicatoribus de tranſgreſſionibus in cauſam tracti, 715. e.
Aromata ex India, 274. b.
Arthaſium Antiochiæ clypeus, 206. c. caſtrum munitiſſimum, 170. e. ad illud venit Tancredus, 142. a. Balduino committitur, 43. b. à Turcis impugnatur, 144. e. & capitur, 206. e. illud obſidet Tancredus & ab eo expellit Raduanum regem Halepi, 208. c. redditur chriſtianis, 170. c. & *ſeq.*
Arulii epiſcopus Bernardus, 158. c.
Arteſiæ comitatus origo, 683. c.
Arturus rex Britanniæ, 1390. c.
Arturus dux Britanniæ, 1383. e.
Arturus comes Britanniæ aſſenſum præbet ſententiæ latæ in Dolenſem epiſcopum ab Innocentio III. 655. a. & *ſeq.*
Arvernenſis civitas à Pippino rege capta, 489. c.
Arvernenſis epiſcopus Stephanus, 1389. c.
Aſcoli urbs, 1320. a.
Aſcolum obſidet Petrus rex Aragonum, 29. c. obſidionem ſolvit, 30. b.
Aſſcſinorum mores, 181. b.
Aſſumptio B. Mariæ menſe Januario, 1547.
Aſſyrii Edeſſam obſident, 203. e. obſidionem ſolvunt, 203. e.
Aſtaldus cardinalis S. Priſcæ, 896. c.
Aſtingus Normannorum princeps, 529. d.
Aſtulphus Hibernorum rex, 589. c.
Ateoulfus epiſcopus Pheſulanus, 1082. c.
Athanaſius aſſeſſor comitis orientis ab igne devoratus, 1647. c.
Athela comitiſſa Flandriæ, 549. b. 574. e. filia Roberti regis, 580. e. prima feminarum eccleſiam S. Bertini intrat, 549. c. 570. b. ſanitatem ad ejus altare recipit, 549. c. eidem bona aliqua donati procurat, 549. d. Meſſinenſe monaſterium fundat, 580. e. viduitatis velum ab Alexandro II. papa accipit, 580. e.
Athela filia Heriberti comitis Viromandenſis mater Balduini juvenis comitis Flandrenſis, 380. a.
Athicus dux, 1129. b. c. Novientum monaſterium fundat, 1130. d. filium ſuum Adelbertum perimit, 1134. c. bona ſua dividit. 1134. c.
Athima rex Saracenorum à Carolo Martello interemptus, 481. c.
Atrebatum vaſtant Normanni, 528. c. invadit Heribertus comes, 534. e. obſidet Balduinus comes Flandriæ & Hainoniæ, 394. e.
Atrebatenſis epiſcopatus reſtauratus. 593. a. ab Urbano II. 603. d.
Atrebatenſes epiſcopi Andreas, 610. e. 653. a. Alviſus, 607. b. 632. a. 637. d. 642. c. d. 1715. a. Godeſcalcus, c. 643. 650. d. Lambertus 593. b. 605. c. 680. c. 1397. c. Petrus, 394. b. 1140. a. 1143. Robertus præpoſitus Arienſis non conſecratus, 619. a. Robertus 605. c. 1397. d. S. Vedaſtus, 1453. c. 1454. a.
Atrebatenſe S. Mariæ monaſterium incenſum, 1396.
Atrebatenſis comitis vexillum, 407. c.
Atilla rex Hunnorum, 1830. b.
Atto epiſcopus Camerinus, 1082. c.
Atto epiſcopus Marſicanus, 1083. e.
Atto epiſcopus Trecenſis, 1119. c. 1135. d.
Atto abbas Vedaſtinus, 1392. d. c.
Atto frater Hernaldi Aquitaniæ ducis, 484. d.
Ava comitiſſa Clauiari fundatrix, 1415. a.
Avaritia quam exitialis, 1655. b.
S. Aubertus Abrincenſis epiſcopus eccleſiam S. Michaëlis in periculo maris fundat, 475. b.
Aubertus epiſcopus Cameracenſis, 1411. b.
Audacher comes Flandriæ, 379. a.
S. Audoenus Rothomagenſis archiepiſcopus, 472. a. 1351. a. 1411. 1662. c. 1664. a. e. S. Romani ſucceſſor, 1664. c. ejus elogium, 1661. a. vitæ auſteritas, 1674. a. circulis ferreis corpus ſtringit, 1678. a. coruſcat miraculis, 1674. b. ejus ſepultura, 1675. b. ejus corpus in eccleſia S. Petri deponitur. 1673. d. illius tranſlatio, 1669. e. Rothomagum reducitur, 1672. a. fixum & immobile corpus ejus in via remanet 1672. illud propriis humeris portat Rollo, 1673. b. qui dona facit S. Audoeno, 1671. e. tranſlatio ejus à S. Anſberto, 1675. e. elevatio à Ricolfo archiepiſcopo, 1675. d. tranſlatio Condatum, 1675. e. ejus corpus integrum, 1678. a. caſula, 1692. b.
S. Audoeni abbas Hildebertus, 1676. c. 1678. c.
S. Audomarus, 1393. c. 1441. a. illius genus illuſtre, 449. c. 450. d. monachus Luxovienſis ad partes Tarvanicas miſſus, 445. c. prædicator eximius fundat Sythiense monaſterium, 452. d. factus Tarvanenſis epiſcopus, 458. à 1411. b. ab eo factum miraculum, 410. c. illius obitus, 475. e. ſepelitur cum monachis, 467. a. tranſlationi S. Vedaſti interfuit, & in ea divinitus lumen recipit, 472. b. defertur ultra Rhenum, 559. b. ejus eccleſia ſubjecta S. Bertino, 510. c. expulſis monachis, canonicis tribuitur, 505. d.
S. Audomari præpoſitus Arnulfus, 590. a.
S. Audomari villa, 446. c. muro cingitur, 536. b. obſidetur, 1297. c. à Balduino comite & Flandriæ & Hainoniæ capitur, 315. a. & à Philippo rege, 384. d. à Roberto Friſone recuperatur, 385. a. à Ludovico primogenito Philippi regis capitur, 397. a. caſtrum igne conſumitur, 534. c.
Audomarenſes à rege Francorum domiti, 383. d. eis privilegia dat Robertus Friſo, 585. c.
Avenionem à Saracenis captam Carolus Martellus capit, 481. c.
Avenionem expugnat Ludovicus VIII, 708. a.
Augenſis abbas Alewicus factus epiſcopus Argentinus, 1140. b.
S. Auguſtini obitus. 1410. b. tranſlatio Ticinum, 1391. c.
Auguſtinus in Angliam à S. Gregorio miſſus, 445. a. 410. c. 1434. c.
Aureliæ erematæ, 1383. a.
Aurelianenſes epiſcopi Agius, 441. c. S. Eucherius, 485. a. 1405. b. Philippus, 958. d. Reynerus, 790. d. c.
Aurelianenſis epiſcopus interfuit tranſlationi S. Edmundi, 1864.
Auri naturalis & alchimici differentia, 743. a.
Auriana abbatiſſa Hinulſicurtis, 471. c.
Auſpicius epiſcopus Tullenſis, 912. c.
Aſcalon civitas capta, 1381. e. à chriſtianis 1423. d. Franci victores ſub ea, 197. c.
Aſcalonam reædificat rex, 283. e.
Auſtraſia vel de Lotharingia dicta, 524. a.
Auſtregeſilus Bituricenſis epiſcopus, 457. d.
Auſtriæ dux Leopoldus, 286. c.
Autbertus Cameracenſis epiſcopus, 458. a. 471. e.
Autiſſiodorum igne conſumtum, 1384. a. c. 1385. d. à Normannis, 1400. b.
Autiſſiodorenſis epiſcopus orationem funebrem Bertrandi de Gueſclin pronunciat, 1504. a.
Autiſſiodorenſis epiſcopi reſignationem, quia ſine licentia ſedis apoſtolicæ receperat Senonenſis archiepiſcopus increpatur, 935. e.
Autiſſiodorenſes epiſcopi Alanus, 1384. d. Bernardus, ejus epiſtola ad papam de canonizatione S. Edmundi, 1837. a. Erbertus, 1384. b. electus Garmundus, 1439. b. Gaufredus, 1384. b. d. S. Germanus, 1410. c. Guido interfuit tranſlationi S. Edmundi, 1864. c. 1866. a. Guitboldus, 1401. b. Guillelmus, 1484. c. Herbertus, 1080. a. Hugo I. 1340. a. 1449. a. 1384. b. Hugo II. 1374. d. ex primo abbate Pontiniaci, 611. c. Hugo III. 1481. a. Hunebaldus, 1484. c. Hunaldus, 1423. b. 1424. a. Johannes, 1352. d. Petrus 1138. a. Robertus, 1484. d. Willelmus, 1838.
Autiſſiodorenſem abbatiam reſignat Heribertus, 185. d.
Autmundus epiſcopus Tullenſis, 954. e.
Auxienſis archiepiſcopus Willelmus, 1105. d. 1129. a.
Auxonienſis epiſcopus Didacus, 688. d.
Aychon rex Armeniæ, 752. b.
S. Aygulfus transfert corpus S. Benedicti Floriacum, 463. d.
Ayraldus abbas Conchenſis, 1328. c.
Aza filia Lazari regis recluſa apud Medianum-monaſterium, 1116. b.
Azo epiſcopus Centum-Cellenſis, 1081. c.
Azo epiſcopus Folinenſis, 1082. c.

Digitized by Google

B

BAbylonia, 238. c. à Semiramide condita, 336. a. Babylonia nova, 274. d. Babyloniæ tres, 275. b.
Babyloniæ rex doloſam ad chriſtianos Antiochiam obſidentes legationem mittit, 237. e. & ſeq. à Chriſtianis legationem recipit, 237. b. legatos truncari jubet, ſed à ductore ſervantur illæſi, 238. b.
Bacho dux Tartarorum aquis ſuffocatus, 317. a.
Baculus ligneus quo Hugo archiepiſcopus Turonenſis inveſtitur de Dolenſi, Briocenſi & Trecorenſi eccleſiis, 889. c.
Bajoariæ dux Griffilo, 416. a.
Bajoaricum bellum, 432. c.
Bajocenſes epiſcopi Erchambertus, 823. a. Henricus 907. c. Philippus 888. d. Richardus 1678. c. Th. 875.
Bajulus Panormi prætor appellatus, 89. d.
Baldac civitas caput gentis Agarenorum, 270. b.
Baldebertus epiſcopus Baſileenſis, 1385. b.
Baldricus Dolenſis archiepiſcopus ex abbate Burguliensi 853. 871. c. à Girardo epiſcopo Engoliſmenſi ordinatur, 881. c. pallium ei mittit Paſchalis papa II. 883. a. c. intereſt concilio Remenſi, 884. e. duos aliquando ſuffraganeos habuit, 910. a. aliquando quatuor, 924. d. à legato Romano ſuſpenſus fuit, 919. c.
Baldricus epiſcopus Leodienſis, 1415. c. 1416. c. 1417. a.
Balduinus epiſcopus Morinorum, 571. a. 573. c.
Balduinus comitis Flandriæ frater electus Morinenſis epiſcopus, rejicitur ab archiepiſcopo Remenſi, 631. a.
Bald. abbas Balanciarum, 1386. d.
Balduinus abbas S. Bertini, 537. 567. c.
Balduinus monachus de Borelo, 403. d.
Balduinus comes Flandriæ & Hannoniæ transfretat in terram ſanctam, 686. c. fit imperator 617. 687. b. capitur & deletur, 687. d.
Balduinum ab Antiochenis circumventum liberat Tancredus 142. a. captumque à Turcis eripit, 204. d. Ei committitur Artaſium 141. b. Jeruſalem venit 198. d. Boamundi redemtionem procurat, 201. d. ipſi committitur Edeſſa 171. c. ejus necem meditatur rex Edeſſæ 173. a. recedere cogitat, 174. c. ſed proditore occiſo à populo retinetur, 215. a. & ſeq.
Balduinus comes rex Jeroſolymitanus à fratre Godefrido deſignatur, 199. c. ejus præclaræ dotes 199 c. fratri ſuccedit in regno, 200. a. ab Edeſſa acceſſitus, 200. a. quædam de eo 384. c. 595. c.
Balduinus II. rex Hieruſalem, 501. c.
Balduini de Burgo regis Jeroſolymitani obitus, 622. a.
Balduinus filius Amalrici rex Hieruſalem, factus leproſus 182. d. 661. b.
Balduinus puer rex Hieroſolymorum, 662. c.
Balduinus comes, 1395. c. 1396. a. 1417. c. 1418. a. rebellat, ibid.
Balduinus comes Flandriæ 531. c. 560. d. c. 1394. d. c. 1397. a. 1397. a. 1399. c.
Balduini comitis elogium, 136. b.
Balduinus Ferreus comes Flandriæ, 379. 1454. c. Judith filiam Caroli Calvi relictam Adelbaldi regis Anglorum ſibi inſcio patre copulat, 178 b. 159. a. & ab epiſcopis excommunicatur, 379. b. 519. Romam profectus & abſolutus à papa 519. c. nuptias ſolemniter celebrat Autiſſiodori, 374. c. obit, 528. c. ſepultus apud S. Bertinum, 379. d.
Balduinus Calvus comes Flandriæ, 379. c. 520. c. 528. c. 535. c. 1454. d. 1455. a.
Balduinus comes Flandriæ invadit Atrebatum, 536. c. Peronam invadit & amittit, 536. b. abbatiam S. Bertini ambit, 533. c. eam impetrat à Carolo Simplice, 537. d. & diſſipat, 537. c. præſidio munit Bergas, ibidem, conſtituit collegium canonicorum, 538. a. Bergas muro cingit, 538. b. item. 538. b. Audomaropolim ejus obitus & ſepultura 541. d.
Balduinus Inſulanus comes Flandriæ, 574. d. 1396. c. d. 1456. c. Inſulenſem canonicorum eccleſiam fundat, 575. 781. a. ei committitur tutela Henrici I. regis Francorum junioris, 574. c. ſub Philippo juvene rege Franciæ regnum adminiſtrat, 580. d. caſtellum apud Aldenardam conſtituit, 581. a. in ipſum irruit rex Lotharienſis, ſed caſſo labore, 581. b. Neomagum regis Lotharienſis palatium incendit, 581. c. in eum iterum irruit rex Lotharienſis, 581. c. gerit bellum in Henricum II. imperatorem, 578. c. & Henricum III, 577. a. ejus obitus, 580. d.
Balduinus Pius comes Flandrenſis, 580. c. 581. a. 578. c. 580. b. dictus etiam Montenſis, 581. a. 394. c. 657. c. 589. b. 381. a.
Balduinus pius comes Flandrenſis, dictus Balduinus Hannonenſis, 582. d. 6145. d. & Balduinus cum Niſo, 582. c. ab epiſcopo Cameracenſi propter inceſtuoſum conjugium cum Richilde excommunicatus, 782. a. excommunicationem levat papa Leo IX, 582. a. ejus elogium, 582. d. 784. c. & ſeq. de reſtaurando monaſterio Haſnonenſi divinitus admonetur, 785. d. monitionis fit immemor, 786. d. belli ictu ſauciatus iterum admonetur, 787. b. c. Caſtrum Haſnonienſe invadit, 788. d. expulſis canonicis monachos ibidem inſtituit, 779. d. & ſeq. Haſnonienſe monaſterium fundat, 582. c. ſepultus jacet in monaſterio Haſnonienſi, 582. b. 1396. d. 1418. c.
Balduinus juvenis comes Flandrenſis, 580. a. ſepultus apud S. Bertinum, ibid. b.
Balduinus Barbatus, ſeu Pulcra barba comes Flandriæ, 380. b. 567. c. 570. c. 1456. a. Bergenſe S. Winoci monaſterium fundat 572. d. & ſeq. Marchianenſe monaſterium expulſis monialibus monachis committit, 573. b.
Balduinus comes Flandrenſis filiam Alani comitis Britanniæ uxorem ducit, & ab ea tanquam conſanguinea ſeparatur, 385. c. Rotomagum obſidione vaſtare diſponit, 385. c. levi vulnere accepto diu ægrotat, 385. c. habitum monaſticum induit, moritur & ſepelitur apud S. Bertinum, 386. a.
Balduinus Hapkin comes Flandriæ 591. d. 607. d. 610. b. juſtitiæ ſeverus cuſtos, 607. c. & ſeq. bellum infert Henrico regi Angliæ, 613. b. habitu monaſtico ſuſcepto obit, 613. c.
Balduinus comes Guiſnarum, 677. d. 681. 683. c. Andrenſe monaſterium fundat, 588. d.
Balduinus Hannoniæ comes 586. a. 598. c. 1316. 1318. a. Namurcum occupat, 1427. c. Henr cum ducem Limburgenſem victum capit, 1416. b.
Balduinus comes Montenſis bellum fovet inter regem & comitem Flandriæ, 391. d. terras Jacobi de Aveſnis vaſtat, 391. a. cum comite Flandriæ pacem facit 392. c. fit comes Flandriæ, 677. a. obit, 677. c. 682. c. pacem ei concedit Philippus Auguſtus, 683. b. ei reconciliatur, 394. b. plura regis caſtra capit, 394. d. Atrebatum obſidet & recedit, 394. c. S. Audomarum capit, 395. a. 677. d. regi reconciliatus cruce ſignatur, 345. c. 684. c. Gazaram civitatem expugnat, 395. d. Conſtantinopolim capit 395. c. imperator eligitur, 396. a. in conflictu captus amplius non comparet 396. d.
Balduinus comes Flandriæ & Hannoniæ imperator 677. b.
Balduinus filius Theoderici comitis Flandrenſis puer obit 388. d.
Balduinus natus Margaretæ comitiſſæ Flandriæ & Hannoniæ 403. a. Valencenis ſepultus, 770. b.
Balduinus frater Godefridi ducis Bullonii, 193. d.
Balduinus de Aveſnis legitimatur, 723. a.
Balduinus de Burgo filius comitis Regitetenſis, 523. d.
Balduinus dominus de Ermelinghes Bolonienſis connetabulus, 665. c.
Balduinus miles dominus de Camer, 734. c.
Balduinus Sigericapella miles, 413. a.
Balliolenſis comes Petrus, 60. c.
Balnea Baia, 1318. d.
Balſamum unde fit chriſma, in Ægypto creſcit, 274. c. 290. d.
Balſami lignum in ſola terra Hieroſolymitana creſcit, 279. d.
Balſami arbor areſcit, ſi ab aliis quam chriſtianis colatur, 279. d.
Balthildis regina, 417. a. 452. d. 1392. b. Corbeienſe monaſterium fundat, ac eoſe poſſeſſionibus auget, 454. b. 461. b.
Baltramn. epiſcopus Argentinenſis 1136. b.
Bambergenſis eccleſia à S. Henrico fundata, 171. c. 1407. d.
Bambergenſis epiſcopus Singerus fit papa, 175. b.
Baptiſmus Eduardi filii Henrici Angliæ regis, 1739.
Baptizantur pueri Saracenorum Damiatæ exiſtentium, 304. a.
Baptiſterii Autiſſiodorenſis dedicatio, 1576. d.
Barbelli abbas Jacobus de Javeau, 1262. a.
Bariſan oppidum vacuum occupant chriſtiani, 247. c.
S. Barnabæ inventio, 1410. c.
Barrum caſtrum à Frederico duce conſtructum, 1031. 1121. c.
Baruth urbs, 280. d.
Barto comes, 303. d.
S. Bartholomæi martyrium, 1560. b. ejus corpus Benevento Romam translatum, 1560. B. illius feſtum tractat Junio, 1579. c.
Bartholomæus I. archiepiſcopus Turonenſis, 1381. b.
Bartholomæus II. archiepiſcopus Turonenſis citatus ab Alexandro III. Dolenſi antiſtiti reſponſurus, 904. d. 901. c. Britanniam viſitat, 912. c. Idque cruce præeunte, 932. c. ſententiam impetrat ab Innocentio III. de ſubjectione ſcilicet Dolenſis eccleſiæ ad Turonenſem, 943. b. & ſeq. Johannem electum Dolenſem conſecrat, 916. d. Bartholomæo archiepiſcopo Turonenſi ut metropolitano omnem obedientiam promittit Arturus comes Britanniæ, 915. a. & ſeq.
Bartholomæus epiſcopus Laudunenſis 1421. a. 1422. b. fit monachus Fuſniaci, 1422. b.
Bartholomæus epiſcopus Mamyſtæ, 198. a.
Bartholomæus abbas Lobienſis, 1428. a.
Bartholomæus de Bogo abbas Lobienſis, 1431. b.
Bartholomæus dictus Simplex comes captus à Carolo rege, 18. c.
Baſilea ab Hunnis capta & conflagrata, 1118. a.
Baſileenſes epiſcopi Adalbero I. 1385. c. Adalbero II. 1385. c. Adalbero III. 1437. a. Baldebertus, 1385. b. Beringerius 1436. d. 1385. c. Bertholfus, 436. c. 1437. a. Burchardus 1436. c. Fridebertus, 1385. b. Haito, 1385. b. 1436. a. Iringus, 1385. b. Landelous, 1385. Ludowicus, 1437. b. Odolricus 1385. c. Ordiept ſeu Orthliebus 1437. a. b. Ouddelricus, 1385. b. Riculfus, 1385. c. Ruodolfus, 1385. b. 1436. d. Theodericus 1385. c. Walaus 1385. b. Wichardus, 1385. c.
Baſilius imperator, 1414. b.
Baſtardi in hereditate non ſuccedunt, 564. c.
Batavi quaſi Beativi, 801. b.
Bacho dux Tartarorum, 318. c.
Batbonienſis epiſcopus Guillelmus, 1501. c.
Bavarios debellat Carolus Tudes, 482. c.
Baudeſius abbas Novienſis, 1139. b.
Baudinus frater S. Salabergæ, 926. d.
S. Bavo, 1391. c. 1411. b. 1414. c.
Baynus Morinenſis epiſcopus, 472. c.

Digitized by Google

Beaufit ducilla, 1003. b.
Beatrix duciſſa Barri, 1069. b.
Beatrix comitiſſa Ghiſnarum, 696. e.
Beccenſis abbas Richardus, 857.
Beda preſbyter, 474. b. 1302. c. 1450. a. præclarus doctor, 1437. e. ejus obitus, 1413. b.
Beduinorum mores, 281. c. & ſeq.
S. Begga, 1403. c. d. 1413. a.
Bego abbas Conchenſis, 1388. c.
Bego II. abbas Conchenſis, 1389. c.
Bego III. abbas Conchenſis, 1398. c.
Bego dux Aquitaniæ, 833. e.
Bela rex Hungariæ fundat Hegrenſe monaſterium, 1141. e. 1145. c.
Bellæ-villæ dedicatio, 1134. d.
Bellum inter Philippum regem & Philippum comitem Flandriæ, 669. b. c.
Belli inter Philippum Pulcrum & Edoardum Angliæ regem occaſio, 767. e. 768. d. e.
Bellum Bajoaricum, 492. e.
Bellum de Bouelo, 416. e.
Bellum Bohemicum ſub Carolo magno, 493. c.
Bellum Fontaneticum inter filios Ludovici Pii, 512. b.
Bellum Hiſpanicum ſub Carolo magno, 491. b.
Bellum Livonicum, 493. e.
Bellum Normannicum ſeu Danicum, 493. e.
Bellum ſacrum pro recuperatione civitatis Hieroſalem, 593. & ſeq.
Bellum Saxonicum, 491. c.
Bellum Sclavicum, 493. b.
Bellum Sueſſonicum, 522. e.
Bellum contra Waros ſive Hunos, 493. e.
Belvacenſis epiſcopus ab Anglis captus carceri mancipatur, 394. d.
Belvacenſis electus occumbit in obſidione Damiatæ, 300. c. 305. e.
Belvacenſes epiſcopi Henricus, 1413. d. Odo, 841. e.
Bendochar Soldani Babiloniæ victoriæ in Terra ſancta, 710. c. cum Hugone rege Jeruſalem treugas firmat, 715. b. Armenos cædit 753. e. obit, 756. b.
S. Benedictus, 1413. e. floret, 1410. d. ejus regula à S. Gregorio approbata, 450. b. filius curſus monachis præſcripsit. 1436. b. obitus 1370. e. depoſitio, 580. c. Tranſlatio 1168. a. Apud Floriacum, 467. d. ejus corpus repetit Carlomannus, 486. c. 668. c. illud tollere tentat Remigius archiepiſcopus Rotomagi cæcitate mulctatur, 1667. d.
S. Benedicti abbas Richardus, 1085. a.
Benedictus papa, 838. b.
Benedictus papa depoſitus, 1417. e.
Benedictus II. papa, 469. e.
Benedictus III. papa, 515. c. 859. c. e. 877. d.
Benedictus IV. papa, 541. a.
Benedictus VI. papa, 561. c.
Benedictus VII. papa, 561. d. 566. b.
Benedictus VIII. papa, 570. b. Henricum imperatorem coronat, 671. b.
Benedictus papa IX. 571. b. 574. a.
Benedictus X. papa 577. c.
Benedictus XII. epiſcopatum Doleſem reſignatum confert Iterum Henrico de Boſco, 985. b.
Benedictus intruſus papa, 516. b.
Benedictus Gayetani cardinalis, 774. b. fit papa Bonifacius VIII. 774. d.
Benedictus archiepiſcopus Edeſſæ à Turcis liberatur per Tancredum, 196. c. 204. d.
Benedictus epiſcopus Berutenſis, 208. c.
Benedictus epiſcopus Salernitanus, 1082. c.
Benedictus abbas S. Maxentii, 1211. e.
Benedictus abbas Novientenſis, 1137. d.
Benedictus filius comitis Palatini Deo in monaſterio S. Arnulfi oblatus 1201. c.
Benedictus pater S. Romani archiepiſcopi Rothomagenſis, 1653. a.
Beneficia trecenta in Anglia pro Romanis petit Gregorius IX. 1765.
Beneventanum ducatum eccleſiæ donat Carolus Magnus, 491. d.
Benignus Mediani-Monaſterii piiſſimus monachus, 1101. b. 1107. b. felix ejus obitus, 1110. b. claret miraculis 1111. c.
ejus tranſlatio, 1129. c. ſepulchrum, 1133. c.
Berardus cardinalis S. Angeli, 1283. c.
Berardus Panormitanus archiepiſcopus, 13. d.
Bercharius abbas Alvivillaris, 1412. c.
Bergamum civitas capitur, 538.
Bergæ villa munitur præſidio, 538. c. in eam transfertur S. Winoci corpus, 538. a.
Bergenſes abbates Ermengerus, 803. c. Matiſſes 813. a. & ſeq.
Bergenſium rebellio, 416. c.
Berengarius hæreſiarcha & ejus hæreſis, 377. e. retractat ſe, 378. a. damnatur, 1381. c. 1396. e.
Berengarius imperator, 531. d.
Berengarius I. imperator, 539. e.
Berengarius II. 539. e.
Berengarius III. 539. e.
Berengarius IV. 539. e.
Berengerius epiſcopus Baſileenſis, 1385. e.
Berinius urbs Phœniciæ, 272. c.
Berletum expugnat Fredericus ab Aragonia princeps Aliæ-moræ, 1513. c.
S. Bernardus abbas Claræ vallis, 1328. c. 1437. d. 1458. d. 1468. c. Claram-vallem fundat, 600. e. & multa alia monaſteria, 611. c. & reformat, 636. c. cauſam Dolenſis epiſcopatus componere tentat, 853. 847. c. 944. b. extinguit ſchiſma Petri Leonis, 636. b ejus iter in Flandriam & Brabanciam, 639. d. ejus conſilio utitur Hugo abbas Marchianenſis, 1723. a. Affligemienſe monaſterium ordini Ciſtercienſi adſcribere tentat, 1169. b. fratres Villarienſes puſillanimes conſolatur, prædicitque plures ibidem fore ſalvandos, 1371. a. illius obitus 647. a. 1386. a. 1421. d. 1439. b. refertur in ſanctorum numerum, 661. a. è terra levatur, 1334. d. ejus ſep. levam, 1862. a.
Bernardus cardinalis S. Clement. 836. a.
Bernardus cardinalis S. Petri ad vincula, 9.
Bernardus patriarcha Antiochenus, 203. c.
Bernardus epiſcopus Arcaſi, 198. c
Bernardi epiſcopi Autiſſiodorenſis epiſtola ad Innocentium papam pro canonizatione S. Edmundi, 1837. c.
Bernardus epiſcopus Nivernenſis, 1238. d.
Bernardus epiſcopus Pataviensis, 1081. d.
Bernardus epiſcopus Portuenſis, 1234. a.
Bernardus abbas Grandis-prati, 1197. b.
Bernardus abbas Madiranni, 1208. b. e.
Bernardus de Camerino capellanus Bonifacii papæ VIII. & ejus ad Fredericum regem nuncius, 43. c.
Bernardus Watinenſis præpoſitus, 730. a. 817. c.
Bernardus Pœnitens monachus S. Bertini piiſſimus, 668. b.
Bernardus pius monachus Villarienſis, 1354. c.
Bernardus rex Italiæ, 496. d. oculis & vita privatus, 505. a.
Bernardus dux Saxonum, 381. c. 383. c.
Bernardus comes Armaniaci, 1207. b.
Bernardus Centullo comes Bigorræ, 1203 b.
Bernardus de Monte S. Wiberti, 1293. d.
Bernardus de Sarriano capitaneus, 70. e.
Bernardus S. Valerici primus motus Jeruſalem ſcandit, 188. c.
Bernefridus primicerius Tullenſis, 1061. e. 1047. c.
Bernerius abbas Nucarienſis, 888.
Bernichi urbem recuperant Alemanni, 286. d.
Berno abbas Gigniaci, 1395. b. Cluniacenſis, 536. c. 1415. a. moritur, 539. c.
Bernoldus Watinenſis præpoſitus, 816. c.
Berponius epiſcopus, 501. c.
Bero comes, 501. d.
Berocolſus comes, 500. d.
Berſwinda ducis Athici uxor, 1129. d. 1134. d.
S. Berta abbatiſſa, 1412. c.
S. Berta Blangiacenſis, 462. a.
Berta regina uxor Henrici regis Romanorum, 1418. c.
Berta regina obit, 1393. c.
Berta regina Franciæ, 487. a. 580. d. 591. c.
Berta Caroli-magni mater, 495. c.
Berta comitiſſa Flandrenſis, 385. d.
Berta nobilis matrona ſe ſuaque donat Calmoſiaco, 1128. a.
Bertarius major-domus Theoderici, 470. c.
Bertho epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1450. d.
S. Bertinus 1391. d. 1454. a. illius genus illuſtre, 456. d. natvitas 449. 454. 456. & ſeq. fit monachus Luxovii, 449. d. ad partes Tarvanicas mittitur, 445. e. accedit ad partes Flandricas, 458. b. ibi prædicat, 451. b. 453. d. Sythienſe monaſterium fundat, 460. c. ci. monachis præeſt, 465. c. S. Mariæ eccleſiam ad monachorum cœmeterium conſtruit, 466. c. & ſeq. ei datur Archenſis comitatus, 468. b. tranſlationi S. Vedaſti interfuit, 472. b. S. Judocum viſitat, 464. a. Winocum Wormholtenſi monaſterio præficit, 473. ſucceſſorem ſibi eligit Rigobertum, 474. c. ejus obitus, 476. b. tranſlatio, 513. d. 717. b. elevatio, 575. c. delatio ultra Rhenum, 559. b. in Oſtreſela, 589. b. ejus miracula, 510. d. 550. b. 569. c. 579. a. 698. c. 703. b. ejus meritis Normanni à Sythienſi monaſterio fugati, 533. a.
Berto præpoſitus S. Columbæ, 1450. c.
Bertoldus dux Saxonum peremtus, 459. c.
Bertoldus epiſcopus Argentinus, 1255. a. 1256. c.
Bertholdus epiſcopus Pertholenſis, forte Herbipolenſis, 284. c.
Bertoldus epiſcopus Tullenſis, 1004. c. 1026. c. 1123. d. oppreſſor monaſteriorum, 1123. e.
Bertoldus dux de Zeringen, 1251. b.
Bertoldus Marchio de Bonburgio, 15. e.
Bertholfus epiſcopus Paſſilenſis, 1433. a.
Berto-valdus epiſcopus Dolenſis, 865. c. 897. d.
Bertrada Caroli magni mater, 491. c.
Bertrandus abbas Lobienſis, 1419. d.
Bertrandus prior Pontiniacenſis vitæ S. Edmundi ſcriptor, 1913.
Bertrandi de Ouſſiis exſequiæ apud S. Dionyſium, 1501. b.
Bertrandus de Remis pſeudocomes Flandrenſis ſuſpendio damnatus, 305. b. & ſeq.
Bertulfus archiepiſcopus Trevirenſis, 1408. a.
Bertuinus vir ſanctus, 1412. a.
Berulenſis epiſcopus Benedictus, 1082. c.
Bethleem dicta Ephrata, 280. b. locus veneratione dignus, 278. b.
Betholon caſtrum, 260. c.
Bethoniæ ab Anglis obſeſſa, 438. a.
Bezan oppidum munit Tancredus, 118. b.
Biblium urbs Phœniciæ, 272. c.
Bicrius Danus, 1331. c.
Bigorræ comites Bernardus Centullus, 1203. b. 1208. a. e. 1209. b. Garſias Arnaldus, 1204. b. 1205. b. c. Remundus, 1205. e.
Bitochardus comes, 500. d.
Biſontini archiepiſcopi Anſricus, 884. c. Arduicus, 857. a. Hugo, 1082. b. 1084. c. 1458. c.
Bituricenſes archiepiſcopi Garinus, 1638. a. Leodegarius, 884. c. Philippus, ejus epiſtola ad Innocentium IV. de aſcribendo ſanctorum catalogo S. Edmundo, 1836. b. ejus tranſlationi interfuit, 1864. c. ejus vita, 1935. a. Rodulfus, 859. a. S. Willelmus, 1278. b. 1444. a. ejus feſtum, 1951. c.
Blancha regina Franciæ, 706. d. 1474. a. Ludovicum primogenitum Philippi regis ducit, 685. a. inungitur, 704. c. ejus pietas in tranſlatione S. Edmundi, 1769. cui interfuit, 1863. c. regnum pro filio puero adminiſtrat, 708. c. 714. c. obit, 718. b.
Blancha comitiſſa Campaniæ, 1148. c.
Blancha filia Caroli II. regis Siciliæ Jacobo Aragonum regi, nupta, 41. c. 45. d. c.
Blancha uxor Ludovici Attrebatenſis, 710. c.
Blaſius de Forez abbas Mortui-maris, 1443. b.
Blaſius de Alagona equitum præpoſitus, 40. c. Robertum Calabriæ ducem debellat in Gagleno, 56. b.
Blavotinorum & Vigordemorum bellum, 493. d.
Bleſenſi comite, Boamundo, ac Godefrido ducibus Turcarum millia quindecim cedunt

Digitized by Google

dem ducenti chriſtiani, 148. c. 149. c.
Bleſenſium comitum genealogia, 543. b.
Bleſenſis comes Theobaldus, 390. d.
Blidulfus primicerius Mercoliſ monachus Mediani-monaſterii, 1118. e.
Blitildis filia Clotarii regis, 456. d.
Boamundus dux Apuliæ, princeps Antiochenus, 281. b. 580. d. 593. d. 754. a. Alexium imperatorem bis in fugam vertit, 114. a. cum eo, fœdus init Tancredus, 114. c. ejus in Græcos victoria Alexio imperatori nunciatur, 117. d. promiſſis Alexii illectus hominium ei præſtat cum ſuis, 118. d. 124. b. muneribus ab eo donatur, 119. a. ad eum epiſtola Alexii imperatoris, 128. b. Nicænæ obſidioni intereſt, 131. d. Alexii imperatoris vitæ inſidias, 126. a. & Solymani ibid. c. Antiochiam obſidet, 144. c. ei traditur civitas Antiochena, 155. b. ipſam ingreditur, 156. a. 141. d. Ibidem à Turcis circumdatur, 148. a. eos vincit, 148. e. viriliter Turcas impetit ante Antiochiam, 166. d. urbis principatum adeptus, in ea manet ad præſidium, 171. c. ægre fert Raymundum Provinciæ comitem collegam habere in principatu Antiochiæ, 175. b. contentio inter eos, 171. e. 175. a. & inter miniſtros utriuſque, 173. c. ejus necem meditatur Raymundus comes Provinciæ, 176. a. Boamundo, Godefrido & comite Bleſenſi ducibus Turcarum millia quindecim delent ducenti chriſtiani, 148. c. 149. c. relicta via Jeruſalem Antiochiam redit, 238. d. Marra everſa redit Antiochiam, 177. c. urbem Meletaniam ab obſidione liberat, 199. a. inconſulte commiſſo prælio captus ad Aniſmam regem ducitur vinculis mancipandus, 199. c. ſuffragiis S. Leonardi à compedibus liberatur, 207. c. reſtituitur, eique Antiochia & alia redduntur, 203. d. obſeſſam ab Aſſyriis Edeſſam liberat, 205. c. à Turcis propè fluvium Chobar ceditur, 204. e. reverſus Antiochiam curam illius cum Tancredo partitur, 206. b. Relicta Tancredo Antiochia milite deſtituta tranſfretat, 207. d. Turcas ante Antiochiam fugat, 221. d. aciem ducit Antiochiæ adverſus Turcas, 246. c. Syriam deprædatur, treſque reges vincit, 211. d. e. renovantes pugnam iterum vincit, 214. b. Jeroſolymipetis plurimum proficit, 196. b. ab obſidione Jeruſalem abiens fuit, 183. c. Jeruſalem venit, 198. d. fictitiæ inventionis lanceæ dominicæ dolum ſuſpicatur, 175. b. centum accenſum cultello ita ſecat, ut utraque pars accenſa remaneat, 158. b. & ſeq. ejus elogium 213. e.
Boamundi junioris cædes, 538. a.
Bobo cardinalis S. Theodori, 912. c.
Bochardus de Aveſnis, 686. e. Margaritam filiam comitis Flandriæ impregnat, 725. e.
Bodilo vir nobilis, 469. a.
Bodo epiſcopus Tullenſis, 995. e. 996. e. 1002. d.
Boellus Antiochiæ tres capit turres, 143. b.
Boetius moritur, 741. a. d.
Bogri combuſti, 1427. d.
Bohemiæ rex occiſus in prælio, 1449. c.
Bohemorum de Hungaris victoria, 738. c.
Bohemicum bellum ſub Carolo magno, 493. e.
Bolonienſis B. Mariæ peregrinatio, 426. a. miracula, 693. d.
Bonaſtus abbas S. Johannis, 1083. a.
Bonaſtus abbas S. Salvatoris, 1083. c.
Bonadieus cardinalis S. Chriſogoni, 1254.
S. Bonifacius martyr, 1119. c. 1413. e. ejus tranſlatio 1110. a. & ſeq.
Bonifacius papa, 1411. a.
Bonifacius papa III. 451. a.
Bonifacius papa IV. feſtum SS. omnium inſtituit, 452. a. 1454. e.
Bonifacius papa VI. 451. b. 540. c.
Bonifacius papa VII. 561. d.
Bonifacius papa VIII. Gallos humiliare ſibi propoſuit, 774. d. exigit decimas à monachis, 1107. c. ejus epiſtola ad Fredericum filium Petri regis Aragonum, 43. d. illius cum Frederico III. rege Siciliæ colloquium, 47. b. ipſius mandatum de relaxando interdicto Siciliæ, 58. c.
Bonifacius archiepiſcopus Cantuariæ donum facit Pontiniaco, 1254. e. ejus epiſtola ad ſuffraganeos ut faciant celebrare feſtum S. Edmundi, 1916. c. indulgentias concedit viſitantibus eccleſiam Pontiniacenſem S. Edmundi honorandi gratia, 1917. c. ipſi exemplum S. Hugonis Lincolnienſis, & S. Edmundi proponit Hugo prior Carthuſiæ, 1921. b.
S. Bonifacius archiepiſcopus Moguntinus, 477. a. 485. b. 486. b. 1393. a. 1435. d. 1456. a.
Bonifacius electus Wintonienſis, 1763.
Bonifacius prior Villarienſis vir ſanctus, 1271. e.
Bonifacius dux, 1431. b.
Bonifacius marchio Montiſferrati, 686. d.
Bonifacius Caſtellanus, 383. e.
Bonizo epiſcopus Tuſculanus, 1085. c.
Bononiæ à papa defectio, 1419.
Bonus epiſcopus Petropienſis, 682. d.
Bonus-par Medicanum à Marcilinci ſubjectione retrahit, 1206. e.
Borno epiſcopus Tullenſis, 997. d.
Boſo cardinalis SS. Coſmæ & Damiani, 1151. d. 1250. b.
Boſo cardinalis S. Pudentianæ, 1237. a.
Boſo abbas Mediani-monaſterii, 1118. b.
Boſo Provinciæ regulus, 538. c.
Boſo tyrannus filius Richardi principis Burgundiæ, 1101. e.
Bovinarum pugna, 400. a. & ſeq. 697. c.
Bovo abbas S. Amandi, 777. b. 1396. e.
Bovo II. abbas S. Amandi, 794. b. 1396. e.
Bovo abbas S. Bertini, 171. d. 177. e. obit, 178. c. ejus anniverſarium, 586. b.
Brabantiæ dux Hermannus, 286. e.
Brachantum à rege Lotharienſi in feodum accipit Balduinus Pius comes Flandriæ, 581. c.
Bradenocus frater S. Vinoci, 465. c.
Braya caſtrum, 260. c.
Brioceuſes epiſcopi Alanus electus, 959. c. Andreas, 959. c. Guido, 979. d. Nicolaus electus, 958. b. Petrus de Veneto, 965. b. Robertus, 960. d. 951. c. Rolandus, 960. c. 951. d. e. Simon, 960. b. d. 964. a. Willelmus, 957. b.
Briſca filia Sancii ducis Gaſconiæ, 1314. e.
Britanniæ Armoricæ hiſtoriæ fragmentum, 830.
Britannicum chronicon, 1448. a.
Britanniam viſitat Bartholomæus archiepiſcopus Turonenſis, 971. e. 972. c.
Britanniæ epiſcopi ſemper Turonenſi eccleſiæ ſubditi, 847. a. nunquam metropolim habuerunt, 867. b. 803. c. eos hortatur concilium Tullenſe apud Saponarias ut archiepiſcopo Turonenſi pareant, & ne communicent excommunicatis, 857. a. in concilio Remenſi excommunicantur, 870. b.
Britanni nominetenus chriſtiani, 840. b. quales eorum mores, 845. d. 907. a. eorum feritas & pertinacia, 930. a. nunquam reges habuere, 836. b. Francis ab initio ſubditi, 830. b. 843. b. 878. c. regibus Franciæ annuum cenſum debent, 841. a. à Carolo magno edomiti, 492. d. qui eorum perfidiam commendit, 501. uti & Ludovicus Pius, 505. a.
Britones invadunt terram Francorum uſque Pictavim, 517. b.
Britones in auxilium advocat Gregorius papa XI. 1417. eorum geſta in Italia ſub eodem papa metrice deſcripta, 1417. Britonum decem cum decem Alemannis ſingulare certamen, 1471. a. Britonibus inſidiantur Alemanni, 1483. a.
Britelmus archiepiſcopus Cantuarienſis, 561. a. ad Dorſatenſem eccleſiam cedit, 562. c.
Briocius abbas S. Georgii, 911. b. 919. c.
Brugas urbem conſtruit Balduinus Ferreus comes Flandrenſis ad reſiſtendum Normannis, 530. a. & muro cingit Balduinus Calvus comes. 538. b.
Brugæ maris inundatione afflictæ, 666. b.
Brugenſis turris lignea combuſta, 767. b.
Brugæ incendio conſumptæ, 402. c.
Brugæ redduntur Philippo regi Francorum, 406. b.
Brugenſis S. Donatiani eccleſia ab Arnulfo comite fundata, 550. c.
Brugenſis S. Donatiani præpoſitus archicapellanus & cancellarius comitis Flandriæ, 598. c.
Brugenſium rebellio, 415. c. & ſeq. 767. b. ob tyrannidem Jacobi de S. Paulo, 407. b. & ſeq. ad regem Philippum ſe conferunt.
Brunechildis regina Francorum, 1094. a. 1410. c. regina peſſima, 455. b. ejus infamis exitus, 456. b. monaſterium S. Vincentii Laudunenſis condidit, 456. c. ſtratam publicam fecit, 456.
Bruno ordinis Carthuſienſis inſtitutor, 581. d.
Bruno archiepiſcopus Colonienſis, 1003. b. c. 1019. d. 1051. a. 1055. b.
Bruno epiſcopus, 1416. a.
Bruno Signienſis epiſcopus, 880. c.
Bruno epiſcopus Tullenſis, 104. 1048. b. 1118. c. ipſi nuncupatur vita S. Gerardi, 1048. b. an auctor ſit hiſtoriæ Mediani-monaſterii, 1091. fit papa Leo IX. 1006. d. 1069.
Bruno apoſtolicæ ſedis legatus, 601. e.
Bruno abbas Firmitatis, 1768. ejus epiſtola ad papam ſuper canonizationem S. Edmundi, 1898.
Budocus Dolenſis archiepiſcopus, 931. a.
Buſſai præclara facinora apud Maſſiliam, 1521. c.
Buſſio Lotharingiæ oppidum, 321. c.
Burchardus epiſcopus Baſilienſis, 1430. d.
Burchardus epiſcopus Cameracenſis, 1441. b.
Burchardus epiſcopus Wirzeburgenſis, 1435. c.
Burchardus comes, 998. e.
Burdegala à comite Atrebi capitur, 969. a. à Normannis vaſtata, 673. & incenſa, 1448. d.
Burdigalenſes archiepiſcopi Frotarius, 841. d. Gaufridus, 1402. d.
Burdinus antipapa, 614. c.
Burgundiam ſubjugat Carolus Martellus, 481. a. & Otho imperator, 552. e.
Burgundiæ rex Richardus, 1101. e.
Burgundiæ regnum in provinciam redactum, 573. c.
Burgundiæ dux Odo, 400. d.
Burgundiæ comes Willelmus, 385. b.
S. Burgundoforæ feſtum menſe Aprili, 1608.
Buticularius Philippi II. Guido, 1250. c.
Butumenſis epiſcopus Petrus, 1082. e.

■

C Abilonenſes epiſcopi Erbaldus, 848. a. Walterius, 597. a.
Cadolaus antipapa, 587. a.
Cæleſtinus II. papa, 640. b. 944. c. 1408. c. 1411. c. 1439. a. ejus epiſtola ad Hugonem archiepiſcopum Turonenſem, 887. e.
Cæleſtinus papa III. 675. e. 912. d. 1381. c.
Cæleſtinus papa IV. 721. b. 1768.
Cæleſtinus papa V. 774. b.
Cæſarea Philippi caſtrum munitur, 288. c. 289. e. olim Belinas & Paneas dicta, 280. c.
Cæſarienſis archiepiſcopus unum habet ſuffraganeum, 277. c.
Cæſarius abbas Brumenſis, 1313. c.
Cæſarius prior Villarienſis, 1272. b.
Cæſarius prius monachus Villarienſis, 1343. d. 1344. b.
Caiphas caſtrum, 260. d. 280. b.
Calabriam invadere tentat Fredericus III. rex Siciliæ, 68. a.
Calatravæ ordinis initium, 627. e. regula, 1347. c.
Calendarii veteris fragmentum, 1581. c.
Calendarium Corbeienſe, 1547. 1573. b.
Calendarium Lyrenſe, 1547.
Calendarium S. Vedaſti, 1547.
Caletum ab Anglis obſeſſum 438. b. & captum, 440. c. 1429. c.
Caligæ domini, 1330. d.
S. Calixti papæ reliquiæ, 1683. a.

Digitized by Google

Calixtus papa II, 601. a. 614. c. 944. c. 1430. d. e. 1438. a. concilium Remis celebrat, 889. d. Romæ, 885. b.
Calixtus III. antipapa, 650. c. damnatur, 1475. b.
Calixtus papa Saracenorum, non videtur niſi bis in anno, 170. a.
Calmenſis epiſcopus concedit indulgentias conferentibus eleemoſynas ad fabricam feretri S. Edmundi, 1910. e.
Camela urbs pacem quærit à chriſtianis, 356. d.
Cameracum vaſtant Normanni, 328. e.
Cameracenſis epiſcopus adverſus papam favet Henrico imperatori, 593. b.
Cameracenſes epiſcopi Adalardus, 1425. b. S. Autbertus, 471. c. 1411. b. 1458. a. Burchardus, 1421. b. Dodilo, 1415. Fulcertus, 549. c. e. Gaugericus, 457. d. Gerardus, 587. a. 1396. e. 1417. c. 1419. b. c. d. 1418. b. Godefridus, 1437. e. Godefridus Condatenſis, 1417. Guido de Lauduno, 1437. e. Ingilbertus, 582. a. Johannes, 1370. c. 1474. b. 1426. e. Johannes de Bethunia, 1427. b. Lietardus, 1421. b. Lietbertus, 790. d. e. 1419. b. Nicolaus, 1424. c. Odardus, 1183. c. Odo, 1718. e. Petrus electus, 388. e. Petrus, 1424. e. 1426. c. Rogerus 1425. b. d. 1426. a. Robertus electus præpoſitus Atrienſis non conſecratus, 659. a. Theodericus, 1414. a. Vindicianus, 472. c. 781. b. 1392. c.
Camerarius Philippi II. Matthæus, 1379. c.
Cameracus epiſcopus Arto, 1082. c.
Camilla f. Mariæ Carnoti, 1379. b.
Campaniæ comes Henricus, 166. b.
Cancellarius Philippi II. Hugo, 1240. a.
Candela ardens coram Euchariſtia, 1390. c.
Candela Atrebatenſis, 606. a.
Canonicorum clauſtrum laïcis inhabitare inhibitum, 1068. e.
Canonici in Mediano-monaſterio, 1118. a. b.
Canonicorum regularium habitum exterius, intus monachorum portabat ſanctus Thomas archiepiſcopus Cantuarienſis, 1746. a.
Canonici regulares in Belgio quando inſtituti, 891. a. e. victus eorum ejuſmodi, 892. e.
Canonici regulares in eccleſia S. Sepulcri, 177. e. item in templo Domini ibid. & in eccleſia Montis Oliveti, 177. e.
Canonici regulares facti monachi, 1295. e. 1347. c.
Canonizando alicui Sancto, duo requiruntur, honeſtas morum, & virtus ſignorum, 1841. c.
Cantia provincia Willelmo de Lo poſſidenda tradita, 388. a. qui exercitu perimitur, 640. a.
Cantuarienſem ad archiepiſcopum ſpectat regis Angliæ coronatio, 657. d.
Cantuarienſes archiepiſcopi, 461. a. Anſelmus, 604. b. & ſeq. 1381. d. 1597. c. Bonifacius, 1354. e. 1917. d. Bricelmus, 981. a. S. Dunſtanus, 607. a. S. Edmundus 1850. e. 1852. d. ejus vita, canonizatio, 1850. d. Elphegus, 1817. b. Richardus, 1774. ejus obitus, 1753. 1756. Stephanus de Langton, 688. c. 691. c. 1441. a. 1442. c. 1443. e. 1772. 1813. d. 1871. a. donum facit Pontiniaco 1146. e. 1147. e. 1150. e. Theobaldus, 647. b. 1737. c. d. Theodorus, 471. a. Sanctus Thomas, 615. c. & ſeq. 1246. e. 1247. e. 1250. e. 1386. a. 1399. a. 1415. a. 1439. e. 1781. 1767. 1815. d. 1853. c. 1857. b. 1861. c. 1873. b. 1904. c. ejus vita & martyrium, 1737. c. d. tranſlatio, 703. c.
Cantuarienſes monachi exules, 1442. b. ad S. Bertinum diverterunt, 688. c. & ſeq. qui erant ſocietate conjuncti, 655. d. ab exilio revocantur, 694. b. 695. c.
Cantum Romanum in Gallicanas eccleſias invexit Carolus magnus, 495. a.
Canutus rex Daciæ, 381. c. 591. c. & martyr, 606. c. 608. b.
Capuæ principatum obtinet Guillelmus Ferrabrachia, 81. e.
Capuanenſes archiepiſcopi Ganfridus, 935. a. Hildebrandus, 1081. b.
Capus-Urlandi in Sicilia, 5. c.
Carcaſſonenſis epiſcopus Fulco, 1403. e.
Cardinalibus eccleſias claudit Fredericus imperator, quia prædatores ſunt non prædicatores, 649. b.
Carnotum civitatem ſuccendit Heraldus dux Aquitaniæ, 484. d.
Carnotenſes epiſcopi Galterius, 1146. b. Gaufridus, 720. a. 886. c. 887. d. 892. b. 894. d. Ivo, 1437. e.
Carlus epiſcopus Conſtantienſis ad Rhenum, 1418. c.
Carlomannus rex, 1303. b. 1401. b. 1473. e. obiit, 529. d.
Carlomannus rex Burgundiæ, 1400. a.
Carlomannus rex Occidentis, 1414. e.
Carlomannus Caroli Martelli filius, 483. e. 484. c. 1401. a. 1404. fit monachus, 485. a. & ſeq. 1393. a. 1413. c. 1666. d. 1668. b. in monaſterio Caſſinenſi, 485. a. corpus S. Benedicti reperit, 486. d. obiit, 487. e. 1401. b.
Carlomannus Ludovici regis Germaniæ filius exercitum congregat in Carolum-Calvum, 526. d.
Carlomannus filius Ludovici Balbi, 1431. a.
Carlomannus obit, 1449. d.
Carlomannus filius Caroli-Calvi diaconus à patre excæcatur, 523. c. 1401. e.
Carlomannus abbas Lobienſis, 1414. e.
Carolus Boucherat abbas Pontiniaci, 2163.
Carolus abbas Villarienſis, 1293. c. 1300. a. 1360. d. 1472. c. 1474. ejus vita, 1311. a. fit monachus in Hemenrode, 1311. d. abbas Villarienſis 1314. a. petit abſolvi à dignitate, 1315. b. ejus petitio exauditur, 1317. c. ad monaſterium de Hemenrode ſe recipit, 1317. d. fit abbas S. Agathæ, 1317. d. ejus obitus, 1318. a.
Carolus rex Aquitaniæ, 1388. c.
Carolus-Calvus Aquitaniæ rex, 506. b.
Carolus rex Burgundiæ obiit, 1414. b.
Carolus Martellus, 457. a. 1478. c. e. 1056. c. 1372. e. 1401. a. 1413. b. c. 1449. d. 1454. a. 1480. d. c. 1666. c. Saracenos ſuperat, 413. c. Chilpericum & Raginfredum vincit, 470. a. Clotharium IV. regem inſtituit, 479. b. Chilpericum regem in Aquitania fugat, 480. b. Lugdunum & Burgundiam ſubjugat, 481. a. illius plures victoriæ, 482. c. & ſeq. Theodericum Dagoberti II. filium regem inſtituit, 482. b. ei claves ſepulcri S. Petri & ejus vincula mittit Zacharias papa, 483. e. principatum inter filios dividit & obit, 484. a. 1405. a. ejus fabuloſa damnatio, 485. b.
Carolus-magnus rex, 1303. b. 1405. c. 1436. a. 1403. d. c. 1431. b. 1432. c. 1454. b. ipſius mores, 484. c. litteris peregrinis eruditus fuit, 495. b. c. ipſe & Carlomannus regnum ſuſcipiunt, 1401. b.
Carolus & Carlomannus reges inuncti à Stephano papa, 487. Saracenos vincit, 433. c. ipſius bella, 491. a. vincit Saxones, 1393. c. exercitui ſiti laboranti precibus aquas impetrat, 491. c. Deſiderio regi Longobardorum bellum infert, 491. c. eumcum uxore & filiis Papiæ capit, ibid. Italiam & Siciliam ſubjugat, 491. d. fit Patricius Romanorum, 497. e. imperator, 499. d. 500. a. 1393. d. 1401. b. c. 1416. a. propter imperatoris nomen factus ſuſpectus Græcis, 494. d. 500. d. Venetias reddit Nicephoro CP. imperatori cum fœdere ſibi conciliant, 500. d.
Caroli-magni facta pacis & pietatis, 494. c. regnum duplum ampliavit, 494. c. concilia v. celebrari fecit, 503. a. ejus pietas in eccleſiam, 495. a. in pauperes, 495. b. cantum Romanum in eccleſias Gallianum invexit, 497. a. ei datur jus eligendi ſummum pontificem, 497. a. antiquorum geſta ſcripſit & memoriæ commendavit, 495. c. ipſius uxores & filii, 497. c. & ſeq. liberos quomodo educabat, 496. c. ipſius teſtamentum & obitus, 502. a. & ſeq. 1393. c. 1436. b. 1449. e. 1454. b. ſepultura, 503. b. præſagia de ejus morte, 503. d.
Caroli-magni regnum, 490. d. progenies ceſſat, 1395. e. ſtirps à regno quomodo exciderit, 561. c. ejus privilegium pro Noviento monaſterio, 1136. a.
Carolus-Calvus imperator, 835. e. 831. a. 834. b. 837. d. 844. a. 1393. c. 1401. d. 1414. c. 1431. c. 1434. c. naſcitur, 1393. e. Lemovicis unctus, 1301. e. ejus elogium, 1459. d. plures eccleſias conſtruxit, 525. b. concilium Sueſſione convocat, 537. b. abbatiam S. Bertini Adelardo abbati aufert, 517. c. item Hugoni, 518. d. item cum dedecore Humfrido epiſcopo Morinenſi, 522. a. in filios aſſurgit, 523. b. Pipinum filium Pipini regis Aquitaniæ perpetuo deputat exilio, 523. c. Juditam filiam ipſo inſcio matrimonium cum Balduino comite Flandrenſi celebrantem excommunicari procurat, 379. b. poſtea eorum nuptias approbat, 379. a. adverſus eum ſe erigit Nomenoius dux Britonum, 844. a. à Britonibus vincitur, 517. b. primo Britanniam petit, 1448. c. iterato cum Nomenoio dimicat, 1448. d. tertio, 1448. quarto 1448. c. Normannos Andegavis expellit, 524. a. cum Ludovico fratre regnum Lotharingiæ partitur, 523. b. imperator coronatur, 524. c. Græcas gloriæ & habitum æmulatur, 524. c. ejus diploma pro monaſterio Hasnonienſi, 783. b. ejus obitus, 379. d. 510. c. 1401. b. 1474. d. 1449. c. epiſtola Hildebaldi archiepiſcopi Colonienſis ad eum, 1489. c.
Carolus Craſſus rex Francorum, 530. b. c. 1316. b. 1414. a. filius Ludovici Noricorum regis, 527. a. venit contra Normannos 1441. b. ab imperio dejicitur, 1339. a. ipſius obitus, 529. c. 531. c. 1401. b.
Carolus Simplex rex, 819. d. 1046. c. 1370. b. c. 1413. a. c. 1431. e. 1414. d. naſcitur, 527. b. regnum recipit, 1450. c. ungitur in regem, 535. d. Eudoni bellum indicit, 534. d. e. iterato Remis coronatur, 535. e. Lotharingiæ regnum recepit, 541. d. in quod ſe recipit, 544. b. Robertum regem in bello Sueſſionico perimit, 544. b. fœdus init cum Rollone Normanno, 1670. d. Neuſtriam Normannis, Giſlam filiam Rolloni eorum duci dat, 542. c. Laudunum ingreditur 1416. d. proditorie capitur & incarceratur, 545. a. d. 1395. b. 1435. a. obiit, 545. d. 1305. e.
Carolus Pulcher rex Franciæ matrimonio copulatur Mariæ filiæ Henrici imperatoris, 475. b.
Carolus VI. rex Francorum 1948. a.
Carolus VIII. rex Francorum Italiam victor ingreditur, 1505. b. Romæ tribus hebdomadis demoratur, 1505. a. verſus Neapolim iter arripit, 1507. c. Montem S. Johannis armis expugnat, 1508. e. Neapoli coronatur, 1508. c. proceribus dominia reſtituit, 1508. d. populos à tributis eximit, 1508. c. dona concedit eccleſiis, 1508. c. fit adverſus eum confœderatio, 1509. a. Roma revertitur in Gallias, 1509. e. occurrentes hoſtes aggreditur & redit, ibid. c.
Carolus rex Suavorum factus imperator, 530. a. c.
Carolus comes Andegavenſis, 701. a. 734. d. 1433. d. intereſt tranſlationi S. Edmundi, 1863. c. auxilium fert Margaritæ comitiſſæ Flandriæ, 730. c. comitatum Hannoniæ invadit, 730. d. c. 1418. regnum reddit 730. c. à Soldano captus illæſus ſervatur, 33. a. fit in Italia vicarius, 37. ei datur Siciliæ regnum, 33. 7. 740. b. fit urbis ſenator, 741. a. Siciliæ regnum adipiſcitur, 1428. c. rex coronatur, 746. a.
Carolus comes Provinciæ rex Siciliæ Manfredum debellat, 17. c. 741. b. ejus ad Clementem IV. papam ea de re epiſtola, 18. a. de morte Manfredi, 19. c. & de debellato Conradino, 24. c. quem omnino delet uſque ad internecionem, 741. b. & ſeq. ei & ſociis caput amputari juſſit, 145. c. Siciliam, Apuliam & principatum Capuæ acquirit, 19. c. ei adhærent Meſſaneſes, 12. c. obſidet Meſſanam, 19. b. regem Thunicii ſibi tributarium facit, 749. b. Siculis ejus jugum grave, 7. c. ſeveritas inducit rebellionem, 16. a. ei plebis gra-

vanitas exprobrantur, 43. b. & ſeq. ejus epiſtola ad Petrum regem Aragonum, qui regnum ipſius invaſerat, 50. d. Meſſanæ obſidionem ſolvit, 57. e. ejus claſſis capta, 58. a. Petri regis Aragonum ad eum epiſtola, 763. a. Reſcriptum ad eamdem epiſtolam, 763. c. eum provocat ad ſingulare certamen, 58. c. 763. d. e. Inſtrumentum publicum de condicto ſingulari certamine inter eos, 101. a. & ſeq. Vicariam Tuſciæ ab eo tollit Nicolaus papa IV. 761. c. eidem reſtituit Martinus IV. 762. a. factus eſt rex Jeruſalem, 754. c. ejus obitus, 41. c. 765. b. 1418. d.
Carolus filius Caroli regis Siciliæ in prælio captus, 40. d. carcere detentus, 41. a. c. liberatur, 41. d.
Carolus II. rex Siciliæ pacem facit cum Frederico rege, 57. e. et filii obſides redduntur, 49. d. obiit 61. d.
Carolus III. Siciliæ rex accedit ad Thermas, 56. e.
Carolus dux Roberti regis Siciliæ filius, 90. d. Panormum obſidet. ibid.
Carolus nepos Roberti Siciliæ regis occiſus in bello campeſtri Tuſciæ, 83. a.
Carolus princeps Salernitanus, 764. & ſeq.
Carolus filius Caroli magni, 406. a. obiit ante patrem, 496. d. 1395. e.
Carolus filius Caroli Calvi regis miſere obiit, 523. c.
Carolus frater Lotharii regis, 563. e. regnum ei rapit Hugo Capetus, 565. c. & ſeq.
Carolus dux filius Ludovici regis, 1431. c.
Carolus dux Burgundiæ, 1430. b.
Carolus comes Valeſii, 751. d. regno Aragonum à papa donatus, 766. a. Flandrenſem comitem regi reconciliare tentat, 406. b. In Italia profectus cum Bonifacio papa negotia eccleſiæ proſequitur, 407. a.
Carolus filius Philippi Pulcri regis fit miles, 412. d. comes Marchiæ, in regem coronatur, 419. c.
Carolus filius regis Franciæ comes Alenconii, Valeſii, Carnoti, Andegaviæ, pacem procurat inter Carolum II. & Fredericum III. reges Siciliæ, 57. e. 58. b. 59. a. multas Siciliæ civitates expugnat, 57. a. terram Caccabi & Curulioni obſidet, 57. b.
Carolus Valeſii & Alenconii comes, 70. c. 75. a.
Carolus filius Canuti regis Daciæ, 582. c.
Carolus Flandriæ comes, 591. c. 613. c. d. e. 618. a. 620. a. 1394. c. 1396. c. 1780. a. ejus geſta, 386. a. pietas, 610. e. devotio, 611. a. Hugonem ſancti Pauli comitem ſuperat, 620. d. comitem Heſdinenſem & alios ſibi ſubjicit, 620. d. conſpiratio in eum, 621. d. ejus cædes, 606. e. 608. b. 622. a. 1385. e. 1431. a. 1430. b. punitio interfectorum, 622. e. ſepultura ejus, 625. e.
Carrago à Didone fundatur, 275. e.
Carthuſienſis ordinis origo, 581. d.
Caſſianus princeps Antiochenus in urbe fame tabeſcente quid ſtatuerit, 150. d. fuga ſibi conſulit, 156. c. à ruſtico occiditur, 156. e. 142. e. Caſſiani regis filius in prælio ante Antiochiam occubuit, 228. c.
Caſſinenſi in monaſterio Carlomannus fit monachus, 1668. b. corpus S. Benedicti reperit, 1668. c.
Caſletum obſidet comes Boloniæ, 399. a.
Caſſa impoſita per Fredericum III. regem Siciliæ ad belli expenſas, 86. d.
Caſtellanus epiſcopus Herimannus, 1082. d.
Caſtetenſis collegii canonicorum fundatio, 584. a.
Caſtellio urbs Siciliæ rebellat in Fredericum III. 52. e. ab eo capitur. 51. a.
Caſtellum ligneum, 152. d. conſtruit Godefridus dux, 163. a. item Raymundus comes, 163. b.
Caſtrum prope Antiochiam capiunt Chriſtiani, 224. d.
Caſtrum Abbatis in Calabria, 1514. c.
Caſtrum ad mare de Gulfo obſeſſum, 79. c. expugnatum, 80. c.
Caſtrum-Cenſurii diruptum à comite Nivernenſi, 1584. d.
Caſtri-Johannis rebellio, 56. a.
Caſtri-Radulfi expugnatio, 1781. d.
Catalaunenſis epiſcopus Erchenraus, 841. e.
Catana rebellat & tranſit ad Carolum II. Siciliæ regem, 54. c.
Catanenſium epiſtola ad Panormitanos obſeſſos à Carolo duce, 91. c.
Catechumenus in eccleſia Metenſi S. Arnulfi ab abbate factus Benedictus filius comitis Palatini, 1301. c.
Catechumeni poſt lectiones expulſi de eccleſia, 1636. b.
S. Catharinæ corpus in monte Syna, 274. c.
Cathebudinus dominus Alapiæ, 672. d.
Catorcenſis epiſcopus Deuſdet, 1402. d.
S. Ceciliæ inventio, 506. c.
Cedrus infructuoſa & fructuoſa, 279. c.
Celſinus epiſcopus Tullenſis, 993. b.
Cencius cardinalis S. Laurentii in Lucina, 896. c. 952. c.
Cencius cardinalis S. Luciæ, 952. c.
Cenomanenſes epiſcopi Guillelmus, 1381. c. Mauritius, 1444. d. Robertus, 841. e. Willelmus, 916. c. 946. a.
Centum-cellenſis epiſcopus Azo, 1082. c.
Cephaliam capiunt Chriſtiani, 236. b.
Cephaludi civitas, 9. a.
Cerei paſchalis benedictio, 419. c.
Cerenſis epiſcopus Creſcentius, 1082. a.
Ceſtrenſis epiſcopus Alexander, 1718.
Chanoaldus Laudunenſis epiſcopus, 465. c. 457. c. d.
Charibertus filius Clotarii regis, 450. d.
Charibertus rex Pariſius, 1391. a. b.
Childebaldus epiſcopus, 502. c.
Childebertus rex, 996. c. 1094. c. 1390. a. 1391. c. 1413. a.
Childebertus rex Francorum, 1434. d.
Childebertus rex filius Sigeberti, 455. b.
Childebertus fundator eccleſiæ Dolenſis, 906. d.
Childeberti privilegium pro S. Bertino, 474. b.
Childeberti regis anni regni 476. d.
Childebertus II. rex Francorum, 1405. a. 1435. d.
Childebertus III. rex, 473. d.
Childemaica abbatiſſa Bilcanenſis, 465. e.
Childericus rex, 1429. c.
Childericus rex Auſtraſiæ, 1412. d.
Childericus rex, 1435. b. c. Franciæ rex conſtituitur, 468. d.
Childericus I. rex Francorum, 1128. c. 1410. c. 1435. a.
Childericus cognomento Daniel rex Francorum, 483. a. 498. c. erga vallem Galilææ beneficus, 1133. b. tonſoratur, 1401. b. 1449. d. attonſus detruditur in S. Bertini monaſterium, 466. b. 486. b. moritur, 487. c.
Chimechildis regina Francorum, 994. a.
Chilpericus filius Childeberti II. regis, 478. d.
Chilpericus rex, 480. c. 1413. b.
Chilpericus rex Sueſſionis 1391. a. b.
Chilpericus rex Francorum, 1410. c. 1431. d. ſepelitur in eccleſia S. Vincentii, 454. a. à Fredegunde uxore peremtus, 454. d. ejus diploma pro S. Bertino, 482. a.
Chilpericus rex à Carolo Martello fugatur, 480. b. ejus obitus, 482. b.
Chirothecis laneis & pelleis non utebantur Villarienſes monachi, 1346. b.
Chiſna S. Bertino ablata, 543. d.
Choradinus filius ſecundus Saphadini treugas cum patriarcha Jeroſolymitano magiſtris templi facit, 269. c.
Chriſma ex balſamo confectum, 290. d.
Chriſti imago crucifixa à Judæis emittit ſanguinem ſalutiferum, 271. e.
Chriſtiani nocte conveniebant [illegible] laudandum Deum, 1643. c. 1644. d. eis dulcius mori quam vivere, 1649. d.
Chriſtiani à Saracenis in fugam converſi, 27. c. & penitus deleti, 128. b. à paganis obſeſſi Antiochiæ mira cruciantur fame, 159. c. reſiſtunt & propugnacula ſtruunt, 159. e. ſomno indulgentibus chriſtianis fit Turcarum in urbem allatus 160. b. Antiochiæ pars una à chriſtianis ſuccenditur, 160. c. inſilientes iterum in urbem Turcæ repelluntur, 161. c. omnino delentur, 129. & ſeq. Chriſtiani fame Antiochiæ coacti irrumpunt in Turcas, 165. eoſque fugant, 167. b. & ſeq.
Chriſtiani fugati ante Marram, 150. d.
Chriſtianorum victoriæ de Saracenis, 756. c.
Chriſtianorum variæ ſectæ, 275. c.
Chriſtianus monachus Stabulenſis, 1404. c.
Chriſtianus vir magnæ auctoritatis, 1313. d.
Chriſtophorus papa dejectus, 541. a.
Chromatius & Heliodorus epiſcopi in concilio Mediolanenſi, 1545. a.
Chrotbertus epiſcopus, 1058. c.
Chuonradus archiepiſcopus Trevirenſis, 1416. b.
Ciceſtrenſes epiſcopi Radulfus de Nevilla, 1753. 1755. Richardus 1757. 1855. c. intereſt tranſlationi S. Edmundi, 1664. c.
Cinthius cardinalis S. Adriani, 1137. b.
Cipri caſtrum rebellat in Fredericum III. regem, & ab eo capitur, 51. a.
Circulis ferreis cingi pœnitentia parentis occiſi, 1025. e.
Ciſtercienſis ordinis origo, 591. d. 1584. d. 1397. a. 1419. a. fundatur in humilitate, 1807. b. d.
Ciſtercienſes abbates Albigenſes impugnant, 688. a. capitulis monachorum nigrorum præſunt, 714. e.
Ciſtercienſe capitulum iterum decernit Willelmi monachi electionem in [illegible]lenſem antiſtitem contra formam ordinis ſuſceptam, 920. c. v. Monaſterium Ciſtercii.
Clamis ſignum militiæ, 271. b.
S. Clara ſanctarum catalogo adſcripta, 713. a.
Clarembaldus de Nohetis domum facit Pontiniaco, 1241. c. cum Jeroſolymam proficiſcitur, 1242. c.
Claro-mariſcus monaſterium, 574. d. ad illud ſe recipit Giſlebertus abbas S. Bertini, 744. b.
Claudius *Brachitor* abbas Pontiniaci, 1263. c.
Claudius *Rabodanges*, 1526. c. 1535. a. 1536. b.
Cledonia mater S. Juſtinæ virginis & martyris, 1651. a.
S. Clementis papæ Romam tranſlatio, 525. a.
Clemens papa II. 417. c. 574.
Clemens papa III. 674. b. 1382. c.
Clemens III. antipapa, 581. b.
Clemens papa IV. 740. d. Carolo Provinciæ comiti regnum Siciliæ largitur, 222. a. Conradini [illegible] Conradi filii Frederici imperatoris caſum prædicit, 741. c. ejus obitus, 716. b.
Clemens papa V. Henricum VII. imperatorem coronat, 61. c.
Clementis papæ VII. electio, 1500. d.
Clemens epiſcopus, 1098. c.
Clemens epiſcopus Dolenſis, 917. d.
Clementia comitiſſa Flandriæ, 381. b. 398. a. 598. d. 611. c. 620. c. 1719. d. ſoror Caliſti II. papæ, 591. d. duobus fundatis virginum monaſteriis obiit, 387. c. 634. c.
Clementia de Malerna, 1198. d.
Clodius rex Franc. 1410. b.
Clodoveus Theoderico regi ſuccedit, 472. d.
Clodoveus I. rex Francorum, 450. a. 1410. c. 1412. e.
Clodoveus II. rex Francorum, 359. b. 458. d. 1417. c. ejus obitus, 474. d. 473. d.
Clodoveus III. rex Francorum, 1392. d. Theoderico regi ſuccedit, 472. d.
Clodulfus Metenſis epiſcopus, 457. a.
Clotharius rex, 456. c. 1411. d. 1436. c.
Clotharius I. rex Francorum, 1094. b.

1370. d. e. ſepultus in eccleſia S. Medardi, 454. a.
Clotarius rex filius Clodovei II. 465. a.
Clotharius Sigebertum regem Auſtraſiæ capit. 556. Brunechildem equis indomitis alligari fecit, 456. d. toti Galliæ dominatur, 456. c.
Clotharii regis obitus, 458. c.
Clotharius II. rex, 454. a. c. pacem facit cum Lombardis, 457. c. ejus regni tempus, 467. b.
Clotharii III. obitus, 465. a. 468. d.
Clotharius IV. rex, 479. b.
Cluniaci abbates S. Hugo, 605. b. 1083. a. Maiolus, 1056. a. 1071. d. Pontius, 605. b. v. Monaſterium Cluniacenſe.
Cluniacenſes appellati omnes monachi nigri licet Cluniaco non ſubjecti, 603. e.
Cnutus rex Danorum martyr, 1396. c.
Cobilaxan imperator Tartarorum legatos mittit ad papam prædicatores petens, 746. c.
Cœmeterium Sythienſium monachorum in eccleſia B. Mariæ, 467. a.
Cogones quoddam navigii genus, 187. c.
Colembrenſis epiſcopus T. 1311. d.
Coloniam comburunt Normanni, 529. a.
Colonienſes archiepiſcopi Anno, 1009. e. 1418. b. 1436. c. Bruno, 1003. b. c. 1019. d. 1012. e. 1055. b. Fredericus, 1023. a. Georgius, 1085. a. Gunharius, 857. a. Heribertus, 971. c. 1409. a. Philippus 591. e. 1272. a. 1311. a. 1313. c. 1409. a. 1414. e. 1415. c. 1416. a. c. Radulfus ſeu Raynaldus, 630. d. 1424. c. e. Willibertus, 1406. a.
Coldwinus abbas Monaſterienſis, 1435. a.
Collegii Pariſienſis S. Bernardi fundationem improbat Arnulfus abbas Villarienſis, 1297. b. ad illud noluit mitti Arnulfus Villarienſis monachus, 1294. b.
Colloquium Frederici III. regis Panormi, 82. b.
Corbeienſis abbas Conſtantinopolim legatus, 1423. a.
S. Columba, 994. c. ejus tranſlatio, 1401. d. e. 1449. c.
S. Columbanus, 1454. e. monaſterium condit, 454. d. & ſeq. Theodericum regem redarguit, 455. d. expulſus de regno condit Bobium, 455. e.
Columbaria villa combuſta, 1438. d.
Columbus abbas Novienſis, 1135. d.
Compendium Carlopolis dictum, 525. b.
Compendienſis S. Cornelii eccleſia à Carolo Calvo fundata, 525. b. in ea ſepultus Ludovicus Balbus, 527. e.
Compoſtellanus epiſcopatus in archiepiſcopatum erectus, 614. c.
Conanus ſeu Connanus Britanniæ comes in prælio occiſus ad pontem prope Antiochiam ſepultus, 150. a.
Conchenſe chronicon, 1382. d.
Concilium Aquiſgranenſe, 505. a. 1405. d. Arelatenſe, 503. a. Bituricenſe, 1397. c. Biſuntinum, 1423. e. Bituricenſe adverſus Albigenſes, 706. d. concilium Burgulienſe, 912. c. Cabilonenſe, 503. a. Cenomanenſe, 958. a. Claromontenſe, 595. b. 881. c. 1220. b. Colonienſe, 1406. a.
Concilium Conſtantinopolitanum, 459. a. 527. d. 1391. a. 1392. c. 1410. e. 1412. d. Cremonenſe conciliabulum, 1423. c. Divionenſe, 632. a. Dolenſe, 912. a. Epheſinum, 1410. b. Gardaſtallenſe, 1279. b. Lateranenſe ſub Innocentio III. 698. c. 1443. b. Lugdunenſe, 722. c. 1433. c. Mediolanenſe, 1547. b. Moguntinum, 503. a. 1175. a. 1418. c. Nicenum II. 499. c. 1393. c. 1413. d. Piſanum, 944. d. Piſanum ſub Innocentio II. 886. b. Placentinum, 1179. b. 1220. e. Ravennenſe, 540. e. Rotomenſe, 913. a. Remenſe, 503. a. 630. d. 636. a. 910. d. 948. a. 1418. a. ſub Leone papa IX. 869. c. ſub Urbano II. 590. a. ſub Innocentio II. 630. d. 636. a. 1418. c. ſub Calixto II. 884. d. 1410. d. ſub Eugenio III. 642. b. 1419. b. Romanum, 1386. b. ſub Adriano I. papa, 490. a. ſub Leone IX. 870. ſub Nicolao II. 871. a. generale ſub Innocentio II. 638. c. ſub Calixto II. 885. b. ſub Alexandro III. papa, 1425. b. 1437. b. Romanum adverſus Berengarium, 578. a. Concilium Romæ indicat Gregorius IX. 721. d. Concilium Sanctonenſe, 881. c. 997. a. Silvanectenſe, 721. c. Sueſſionenſe, 879. b. ipſius ad Nicolaum papam epiſtola, 839. c. Trecenſe, 1397. b. à Johanne VIII. celebratum, 868. a. concilii Tullenſis apud Saponarias epiſtola ad epiſcopos Britanniæ, 857. a. concilium Turonenſe, 503. a. ſub Alexandro III. 650. a. Vercellenſe ſub Leone IX. 870. d.
Concordia inter Calmoſiacenſes & Romaricenſes auctore papa Paſchali II. 1183. e.
Confeſſio S. Cypriani martyris & pontificis, 1620.
Confeſſio peccatorum facta laïcis, 371. c. e.
Confeſſiones minus exiſtens in itinere excipiebat S. Edmundus, 1805. a.
Conjurationes in Carolum magnum, 494. a. b.
Conanus Britanniæ dux, 869. d.
Cono papa, 469. c.
Cono cardinalis, 610. e.
Cono epiſcopus Prœneſtinus, 385. c. 884. d.
Cono comes, 136. b. 141. d. 143. c.
Conoveus abbas Rotonenſis vir ſimplex, 835. c. à Nomenoio ad papam miſſus S. Marcellini papæ caput reportat, 836. d.
Conradinus rex Damaſci Soldano fratri ſuo fugienti & Damiatæ obſeſſæ ſuccurrit, 398. b. & ſeq. ipſius regnum invadere tentant plures reges, eumque recedere compellunt, 398. c.
Conradinus Conradi regis filius, 17. a. ſub tutela eccleſiæ Romanæ relictus, 17. c. 20. b. ipſius ad Teutonicos epiſtola, 20. a & ſeq. à Carolo rege Siciliæ omnino deletur, 24. c. 741. b. & ſeq. capite truncatur, 25. c. 31. c. 32. d. 41. e.
Conradus Marchio de Monte-ferato, 183. b. ad regnum Hieroſolimitanum aſpirans Iſabelli filiæ Amalrici à viro ſuo ſeparatæ nubit, 184. e. Philippo Francorum regi adhæret, 185. b.
Conradus Moguntinus archiepiſcopus, 186. e.
Conradus epiſcopus Argentinus, 1351. b.
Conradus Patavienſis epiſcopus, 1272. e. 1314. b. 1474. d.
Conradus epiſcopus Sabinenſis, 883. c. 889. e.
Conradus abbas Ciſtercii, 1273. e. 1274. d.
Conradus abbas S. Columbæ, 1450. a.
Conradus abbas Monaſterienſis, 1437. c.
Conradus abbas Novienſis, 1146. a. c. 1158. a.
Conradus abbas Villarienſis 1299. a. ejus vita 1274. b. fit abbas Claræ-vallis, deinde Ciſtercii, tum cardinalis epiſcopus Portuenſis, 1274. d. fit legatus ſedis apoſtolicæ, & congregat concilium Moguntiæ, 1275. c. ſummum pontificatum recuſat, 1275. e. digito lucenti pro candela noƈte ſtudens utitur, 1276. a. ejus pius obitus 1275. d. Epitaphium, 1276. b.
Conradus rex, 1407. d.
Conradus I. imperator, 535. c. 573. d. 1147. b. 1379. c. 1381. a. 1412. a. c. 1438. d. 1702. d. etiam ſignator, 642. b. tranſit in terram ſanctam. ibid.
Conradus rex Romanorum electus fit rex Hieruſalem, 14. a. Neapolim obſidet & capit, 17. a. b. ejus obitus in Apulia, 17. c.
Conradus gener Ottonis imperatoris, 1300. b.
Conradus imperatoris Frederici filius Apuliam intrat, 732. a. ei in regno Siciliæ ſuccedit, 17. a. præclara ad eum patris exhortatio, 12. d. veneno ſibi mortem accelerat, 716. e.
Conradus dux Hungarorum, 1455. c.
Conradus Marchio, 186. e. ipſius cædes, 185. c.
Conradus Marchio Montis-Ferrati, 679. d. Tyrum defendit & ſalvat, 673. e.
Conradus Auriæ amiratus Siciliæ creatur, 51. b. debellatur, 56. c.
Conradus cancellarius imperatoris, 186. e.
Conradus de Aedes comes, 184. e.
Conradus Capichi terram Saccæ & quædam Siciliæ loca occupat, 24. a.
Conſtans archiepiſcopus Petrus, 1082. b.
Cum conſilio omnia agenda, 154. b.
Conſtabularius Philippi II. Radulfus 1235. c.
Conſtantia regina Aragonum, 49. c. 58. b. ejus filii, 93. b.
Conſtantia Francorum regina, 585. d. 574. c. 748. Alphonſi regis Hiſpaniæ filia, 645. a.
Conſtantia filia Rogerii regis Siciliæ, 9. e. Henrico imperatori nupta, 17. a. Siciliæ regina coronatur, ibid. c. Panormi ſepulta, 15. d.
Conſtantia Frederici III. regis Siciliæ filia regi Cypri nupta, 61. b.
Conſtantia regina recedit de Sicilia, 50. d.
Conſtantia filia Philippi Francorum regis, uxor Boamundi principis Antiocheni, 580. d.
Conſtantia filia Manfredi Petri Aragonum regis uxor, 18. a.
Conſtantia comitiſſa Toloſana, 635. d.
Conſtantienſes ad Rhenum epiſcopi Karlus, 1418. c. Gebehardus, 1436. e. Gosfridus, 1082. e.
Conſtantienſis epiſcopus electus W. decanus Bajocenſis, 587. a.
Conſtantinopolis à Balduino Comite capta, 535. c. 687. a. 1440. c. à Venetis, 687. a. à Saracenis obſidetur, 480. b.
Conſtantinus papa, 473. c. 476. e.
Conſtantinus II. papa, 488. c.
Conſtantinus imperator, 1412. d. 1413. d. 1348. c.
Conſtantinus Græcorum imperator Caroli magni gener, 492. d. 498. b.
Conſtantinus C. P. imperator matrem Irenem imperio privat, quæ ipſum excoulari fecit, 497.
Conſtantinus imperator filius Leonis, 488. c.
Conſtantinus filius Heraclii imperatoris, 1411. c.
Contagioſus morbus in exercitu chriſtiano, 396. d.
Converſæ è monaſterio S. Bercini eliminatæ, 705. e.
Converſio morum in quo ſita, 1345. d.
Converſi in grangiis non bibentes niſi aquam, 1159. a.
Converſi treceni apud Villarium, 1295. c.
Converſos Pontiniaci qui non ſunt monachi nullus ſuſcipere audeat, 1159. c.
Corbanus princeps vadit contra Antiochiam, 244. a. Antiochiam obſidet, 245. a. ipſum adit Petrus Eremita, 165. c. 246. a. Quem ille repellit, 164. a. 246. d. ad ipſum aggrediendum ſe præparant chriſtiani, 246. e.
Corbaſan regis Perſarum dux cum militibus millibus quadringentis obſidet Antiochiam, 259. a. Omnino delettur, 594. d.
Corbinenſis epiſcopus Herimannus, 1082. d.
Cordubienſis epiſcopus Gregorius, 1547. b.
Coriſopitenſes epiſcopi Evenus, 969. c. Felix, 837. b.
Cormonſus patriarcha Jeroſolymitanus, 631. b.
Cornelius de Bergis epiſcopus Leodienſis, 1430. c.
Coronæ ſpineæ tranſlatio Pariſius, 720. d.
Coronas argenteas ſingulis abbatiis ſuæ diœceſis diſtribuit Herimannus epiſcopus Tullenſis, 1006. c.
Corona aurea in medio choro Tullenſi poſuit Pibo epiſcopus, 1013. a.
Coſdroe Antiochiam capit, 1330. c.
Coſdroe rex Perſarum, 451. d. 1381. d.
Cothefridus abbas Monaſterienſis, 1436. b.
Cremonenſis epiſcopus Wido antipapa, 639. d.
Creſcentius epiſcopus Cerenſis, 1086. c.
Creſcentius epiſcopus Silvæ candidæ, 1081. b.
Creſcentius urbis præfectus, 566. c. 569. d.
Creſciaci prælium in quo rex Angliæ Gallos ſuperavit, 437. a. & ſeq.
Creſpienſis comitatus cedit comiti Bellemontis

montis, 390. c.
Crocodili in Ægypto, 291. d.
Crocodili deſcriptio, 273. c.
Crux Domini, 280. d. ab infidelibus capta, 392. d. 1382. c. 1415. e. 1432. e. S. Crucis reverſio, 1559. b.
Crux ſancta Domini Conſtantinopolim tranſlata, 453. a.
Crucis ligni virtus, 1594. d. Crux deſtructio diaboli, 1653. d. Crucis ſigno dæmones fugari, 1623. b. 1624. d. 1626. e. 1631. c.
S. Crucis apparitio, 1582. a. 1600. c. Crucis ſignum in veſtibus apparens 559. c.
Crucem albam in chlamyde portant Hoſpitalarii, 277. c.
Crucis ſignatio, 399. d. pro terræ ſanctæ ſubſidio, 674. c. eam prædicat Oliverius canonicus Colonienſis, 288. d.
Crux ante archiepiſcopum Turonenſem delata, 931. c.
Cubellorum dominus apud Saracenos, 281. c.
Cumba quid, 199. c.
S. Cunegundis imperatrix, 1407. b. virgo, 171. c.
Cunibertus Colonienſis epiſcopus, 457. d.
Cunibertus rex Longobardorum, 1109. b.
Cuno epiſcopus Argentinenſis, 1146. a.
Cuno archiepiſcopus Trevirenſis, 1418. d.
Cuonradus imperator, 1428. b. c. d.
Cuonradus rex in Francia orientali & meridiana, 1415. b.
Cuonradus rex Burgundiæ, 1139. a.
Curſus S. Benedicti omnibus monachis præſcriptus, 1413. c. 1496. b.
Curtracenſe prælium, 408. b. & ſeq.
Curtracum incenditur, 422. b.
S. Cypriani in Gallias tranſlatio, 900. b.
S. Cypriani epiſcopi acta apocrypha, 1610.
SS. Cypriani & Juſtinæ martyrum acta, 1618. tribus libris conſcripta, & ab Eudocia auguſta in carmen heroïcum converſa, 1618.
Cyprianus infans Apollini oblatus, 1619. a. ſeptennis Jovis templum intrat & dæmonibus traditur, 1619. b. tota ejus vita maligna, 1619. c. & ſeq. dæmonibus totus traditus, 1631. a. amore Juſtinæ captus, 1632. d. dæmones invocat ut Juſtinam virginem corrumpat, 1633. d. incandeſcit in dæmonem, 1633. e. avertit ſe à diabolo, 1635. c. magiæ libros comburit, 1644. c. ejus converſio, 1617. b. confeſſio, 1619. & pœnitentia, 1619. a. 1636. c. triduo nihil manducans jejunat, 1643. c. à chriſtianis confortatur, 1636. a. fit diaconus preſbyter & epiſcopus, 1628. c. bona ſua vendit & dat eccleſiæ, 1644. d. tempore perſecutionis fideles per epiſtolas conſolatur & corroborat, 1645. b. ejus martyrium & mors, 1648. c.
Cypri regni initium, 679. b.
Cypri inſula capta à Richardo rege Angliæ, 1440. c.
Cypri rex pro regno Jeruſalem contendit, 754. b.
Cyrillus epiſcopus Sclavorum S. Clementis corpus Romam transfert, 322. a.

D

S. Dado abbas Conchenſis, 1387. b.
Dæmonum variæ præſtigiæ, 1631. c. quam invalidæ, 1631. c. crucis ſigno fugantur, 1623. b. 1624. d. 1626. c. 1631. e.
Dagobertus rex, 456. d. 995. a. 1381. e. 1392. a. b. 1411. b. c.
Dagobertus I. rex 1437. a. ſuccedit Clotario, 459. d. ejus filius ab apro percuſſus, & à S. Arbogaſto reſuſcitatur, 1527. b. S. Dionyſii monaſterium fundat, 461. b. ejus obitus, 461. b.
Dagobertus filius Sigeberti in Scotiam directus, 462. c. 1412. a. poſtea Auſtraſiorum regno reſtituitur, 457. 463. a. b. Saxones vincit, 457. b.
Dagobertus II. rex Francorum, 478. d. 1443. e.
Dagobertus rex III. 1413. b. 1435. d. obit, 1401. a.
Daybertus Piſanorum epiſcopus, 880. c. factus Jeroſolymorum patriarcha, 298. e. Godefrido regi morienti adſuit, 290. d.
Daimbertus archiepiſcopus Senonenſis, 884. 1458. a.
Daimbertus dominus Silliniaci ſepulturam apud Pontiniacum eligit, 1243. c.
Dalphini ſunt reges depoſiti, 374. a.
Damaſcus civitas inſignis plures habens chriſtianorum eccleſias, 271. d.
Damaſus II. papa, 574. b.
Damaſus epiſcopus, 549. b.
Damiata civitas inſignis, 274. b. Ægyptiorum civitas maxima, 288. c. propter timorem chriſtianorum munita, 287. a. à chriſtianis obſidetur, 298. a. ab eis quomodo expugnata, 307. c. obſidionem ſi ſolvere velint chriſtianis plura promittunt Saraceni, 301. d. fuit fortior paulo antequam caperetur, quam initio obſidionis, 306. b. capitur, 302. d. 702. d. 1383. d. 1437. in ea capta pauci inveniuntur divitiæ, 303. e. erigitur in ſedem archiepiſcopalem, 303. d. & regi Hieroſolymitano donatur, 304. b. nec multo poſt perditur, 707. d. 1433. d. à S. Ludovico expugnatur, 725. b.
Dani Noviomum vaſtant, 1384. c. Tarvanam, 1394. d. immo totas Gallias, 1000. d.
Danicum bellum, 493. c.
Daniel Maclovienſis epiſcopus, 911. a.
Daniel abbas Cambronenſis, 394. b.
Daniel abbas de Stolavia, 1313. c.
Daniel pius monachus Villarienſis, 1355. d.
Dapifer Philippi II. Theobaldus, 1159. c.
Datbertus abbas S. Bertini, 487. d. 489. c.
David epiſcopus Morinenſis, 559. d.
David abbas Clarimariſci, 658. c. 660. d. 670. c.
David rex Indorum, 674. a.
Debellatio Roberti ducis Calabriæ in Gargano, 54. b.
Decimas laïci exigere non debent, 648. c. maximè à viventibus in commune, 1182. b. 1183. b. decimas laborum ſuorum ſolvere non debent Pontiniacenſes, 1229. c. 1233. c. 1236. c.
Decimæ Saladini, 674. d.
Deciorum ludi prohibiti, 297. d.
Dedicatio primæ eccleſiæ à beato apoſtolo Petro conſtructæ, 1581. e. in dedicationibus eccleſiarum plures convocabantur olim epiſcopi, 1062. c.
Defunctorum commemoratio à S. Odilone inſtituta, 169. b.
Defuncti monachi præbenda per annum data ſacerdoti qui pro eo celebret, 586. c.
S. Deodatus epiſcopus Nivernenſis, 995. c. epiſcopatum deſerit, 1129. c. in ſilvam Voſagi ſecedit, 1100. c. Novientum monaſterium gubernat 1130. c. monaſterium Vallis Galileæ fundat, 1133. b. Hunæ nobilis matronæ filium baptizat, 1133. d.
Deſiderius epiſcopus Metenſis exſul, 455. c.
Deſiderius epiſcopus Morinenſis, 657. c. 666. c. 668. b. 671.
Deſiderius abbas Grandiſprati deinde Villarienſis 1301. c. d.
Deſiderius rex Longobardorum, 487. c. 428. d. 1413. c. eccleſiæ infeſtus, 481. b.
Detractores ab aula ejiciendi, 13. a.
Deuſdedit papa, 451. b.
Deuſdet epiſcopus Caturcenſis, 1402. d.
Deus vult exclamant chriſtiani in prælio, 130. b.
Dialetenſis epiſcopus, Saloco, 837. b.
Dianæ ara 1117. a.
Diadacus Auxonienſis epiſcopus, 688. d.
Dido epiſcopus Pictavenſis, 1129. a. 1411. b.
Dido nata Tyri, 280. b. Carthaginem fundat, 272. c.
Didoinus epiſcopus Leudicenſis, 1417. c. 1419. b.
Diebaldus abbas Norſentenſis, 1135. c.
Dienſis epiſcopus Hugo, 811. c. 812. c. 835. c. 876. c. 1702. d.
Dienſis epiſcopus Johanni epiſcopo Valentino morienti adfuit, 1697. e.
Diocletianus imperator 1648. e.
S. Dionyſius Athenienſis, 1681. c.
S. Dionyſius à S. Clemente miſſus in Gallias, 1681. a. ejus libri miſſi Ludovico pio à Michaele imperatore CP. 507. b. à Johanne Scoto convertuntur in Latinum, 607. b. Stephanum papam ſanat, 486. e. ejus corpus à Clodoveo I. irreverenter diſcoopertum, 464. d. ipſius manum Henrico duci Saxonum mittit Carolus Simplex, 541. d. ipſius etiam reliquiæ in S. Bertini monaſterio, 578. b.
Dionyſii Cyclus, 140. e.
Diſciplina Ottoni IV. imperatori pœnitenti data, 1375. d. 1378. c.
Diſciplinæ uſus apud Villarienſes, 1347. e.
Diſcordia cum regibus venit in terram ſanctam, 285. a.
Diſtrictum ſecundimum caſtrum ubi ſitum, 273. b.
Doda abbatiſſa Credonienſis, 835. b.
Dodilo epiſcopus Cameracenſis, 1415. b.
Dodo epiſcopus Tullenſis, 906. b.
Dodo S. Lamberti interfector punitus, 474. b.
Docinſe prælium, 412. a.
Dolenſis eccleſiæ fundator Childebertus, 906. d. ſedi apoſtolicæ eſt immediate ſubjecta, 931. d.
Dolenſium ſanctorum hiſtoriæ non authenticæ, 935. c. Dolenſis epiſcopatus à Turonenſi metropoli ſeparationis hiſtoria, 850. quandonam cœperit, 850. à ſummis pontificibus improbata, 850. 857. d. Dolenſium rationes pro jure metropolitano, 943. b. ad eorum objecta reſpondent Turonenſes, 935. d. diſcordiæ eorum finem imponit Innocentius III. 857. Dolenſes canonici obedientiam promittunt archiepiſcopo Turonenſi, 913. e.
Dolenſes præſules ante Nicolaum papam pallium non habuerunt, 931. e.
Dolenſes archiepiſcopi Armaelus, 935. b. Baldricus, 813. 881. c. 882. c. 883. b. 884. e. 919. b. c. 920. a. 944. c. Belleraldus, 957. d. Budocus, 935. a. Evenus, 872. b. c. 873. b. 876. d. 878. b. 944. a. Felixianus, 862. c. 863. a. 867. b. 935. c. 943. c. 947. c. d. Gauſtidus, 839. a. 919. a. 920. d. Geneveus, 935. a. Hugo, 808. a. 897. b. Junaelus, 865. c. 935. b. Maglorius, 906. e. 934. c. Mabeo, 867. c. Maino, 867. c. 943. c. Reſtoardus, 865. b. 935. a. Saloco, 840. d. Samſon, 906. c. 934. e. Rolandus, 888. c. 890. c. 891. c. Tiarmailus, 935. e. Thurianus 906. c. 935. b. Willelmus electus, 920. c.
Dolenſes epiſcopi Clemens, 957. d. Gaufridus, 979. d. 944. e. 945. a. Henricus de Boſco, 976. b. 977. a. 978. c. 982. c. 985. b. Hugo, 899. b. c. 900. b. 901. a. d. 902. a. d. 903. b. 904. a. 907. e. 940. b. *& ſeq.* 945. b. 949. e. Hugo Rufus, 9. a. b. d. 913. c. d. *& ſeq.* 917. e. & ſeq. electus Johannes, 922. c. Johannes, 916. e. ejus obitus, 957. c. Johannes de Analgoria, 973. c. 974. e. Johannes, 871. c. *& ſeq.* 855. c. Oliverius, 972. a. 920. 921. c. 940. a. 941. a. electus Rolandus, 905. d. Rollandus, 878. b. 879. c. 890. c. 946. c. d. 949. b. Stephanus, 961. a. d. Theobaldus, 971. c. 972. e. Theobaldus de Poncejo, 967. b. 968. b. 969. b. c. 970. b.
Dominicis diebus pugna non facienda, 400. c.
S. Dominicus ordinem Prædicatorum inſtituit, 681. c. Albigenſes impugnat, 698. c. ſanctorum catalogo adſcribitur, 707. d. ejus vita, 1274. c.
Dominicus patriarcha Gradenſis, 1063. a.
Dominicus Chapron abbas Lobienſis, 1430.
Domnus papa, 464. a. 561. c.
S. Donatiani miraculum, 817. a. & ſeq.
S. Donatiani tranſlatio Brugas, 310. a.
S. Donatiani eccleſia Brugenſis ab Arnulfo comite Flandriæ fundata, 310. c.

Donoaldus epiſcopus Macloviensis, 919. c. 921. d.
Domiaci caſtrum à Ludovico rege diſtoptum, 1384. c.
Draricius Morinenſis epiſcopus, 472. c.
Droco de Mello, 1243. c.
Droco abbas S. Columbæ, 1451. c.
Drogo epiſcopus Morinenſis, 583. a. 803. c. 805. a. obit, 814. b.
Drogo epiſcopus Tullenſis, 1000. b. 1075. a.
Drogo monachus S. Nicaſii tradit ad Pontiniacenſes, 1126. b.
Drogo princeps Francorum, 1400. c. 1449. c.
Drogo filius Caroli-magni, 496. b.
Duacum caſtrum conſtruitur, 461. a.
Duacum obtinet Robertus II. Flandriæ comes, 599. a.
Duacum Philippo regi cedit Robertus comes Flandrenſis, 413. c.
Dudella Nivellæ pia virgo, 1267. c.
Dudo Aquitaniæ dux, 480. b.
Dudo abbas S. Mariæ, 683. b.
Dulcicius epiſcopus Tullenſis, 994. b.
Dunkerkenſe prælium, 419. c.
S. Dunſtanus Cantuarienſis archiepiſcopus, 561. 605. a.
Ducum filii duces appellati, 547. d.

E

EAdwinus rex Angliæ, 547. b. 551. c.
Ebahardus comes, 1003. a.
Ebbo Remenſis archiepiſcopus deponitur, 509. d. 1394. a.
Eberardus comes, 1134. d. c. fundat monaſterium Murbacenſe, 1155. c.
Eberhardus archiepiſcopus Trevirenſis, 1418. c.
Eberramnus monachus Sythienſis, 467. b
Eblonis de Malo-leone epiſtola ad Girardum abbatem Pontiniaci de fundatione abbatiæ Reæ, 1241. b.
Eblus epiſcopus Lemovicenſis reſtaurator SS. Marcialis, Maxentii & Michaëlis in eremo, 1116. a.
Eboracenſes archiepiſcopi Guillelmus, 1254. d. Rodericus, 651. c. Rogerus Henricum filium regis Angliæ coronat, 657. d. Turſtinus, 834. c. Walterus, 1788. b.
Eboracenſis archiepiſcopi ad papam epiſtola pro canonizatione S. Edmundi, 1838. c.
Eborines epiſcopus Tullenſis, 995. c.
Ebrardus canonicus regularis auctor chronici Watinenſis, 707.
Ebrardus Puſiatenſis quam bene ſe geſſerit in expugnatione urbis Jeruſalem, 192. c. & ſeq.
S. Ebregeſilus epiſcopus Tungrenſis, 1403. a.
Ebroicarum deſtructio, 1383. a.
Ebroicenſes epiſcopi Gerardus, 1078. c. Hildoinus, 841. a. Radulfus de Chiercei, 837. Richardus, 857.
Ebroinus major-domus, 1119. a. 1391. c. Luxovio elapſus Landeſium majorem-domus occidit, 469. d. dignitati reſtitutus S. Leodegarium occidit, 469. c. ipſe occiditur, 470. c.
Ebron varia nomina, 180. a.
Eccleſiæ Romanæ jura reſtitui mandat Fredericus imperator, 11. d. illius patrocinium petunt Panormitani cæſis Gallis, 28. c. 37. a.
Eccleſia Orientalis tendit ad occaſum, 294. d.
Eccleſiæ S. Bertini ingreſſus fœminis prohibitus, 474. d. illis quando conceſſus, 549. c.
Edebertus filius Grimoaldi regnat in Auſtria, 1391. c.
Edeſſa dicta Rahaſia urbs antiqua & potens, 430. c.
Edeſſæ epiſcopus Benedictus, 198. c. quem captum à Turcis liberat Tancredus, 204.
Edeſſa ab Aſſyriis obſeſſa liberatur à Boamundo, 203. c.
Edeſſani legationem mittunt chriſtianis, 230. c. confœderatio cum Edeſſa, 231. c. Balduino comiti regenda committitur, 202. 231. c. cujus necem meditatur rex Edeſſæ, 233. b. pactum init cum infidelibus, 233. d. à populo Balduinum retinere permittur, 234. c.
Edeſſa poſt Balduinum Tancredo commiſſa, 205. c. à domino Alapiæ capta, 645. b.
Edeſſa capta à paganis, 1421. c.
Edgarus rex Angliæ, 561. c. 581. b. c.
Edilius ſacerdos idolorum, 1621. a. converſus ad Chriſtum fit preſbyter, 1622. a. b.
Ediſius pater Juſtinæ patitur perſecutionem, 1626. b.
S. Edmundus rex Angliæ, 1380. d. ejus martyrium, 123. c. in Anglia fulget miraculis, 1380. c.
S. Edmondi archiepiſcopi Cantuarienſis parentes, 1775. a. mundus corpore naſcitur, 1776. c. à matre quam pie educatus, 1777. d. mittitur Pariſios ſtudiis imbuendus, 1767. c. dolore capitis reformata tonſura liberatur, 1778. c. Chriſtus ſub forma pueri eidem puero apparet, 1778. c. ei mater moriens ſorores virgines commendat, 1789. c. quas in monaſterio ponit, 1780. b. damnationem cujuſdam hominis per viſum agnoſcit, 1780. c. adoleſcens virtuti quam deditus, 1781. b. & ſeq. virginitatem Deo vovet, 1782. b. ejus pudicitia à puella tentatur quam ille flagello corripit, 1783. d. fœminæ dona recuſat, 1784. b. carnem cilicio domat, 1784. d. fit magiſter in artibus, 1786. a. ejus pietas, 1786. b. humilitas & humanitas, 1786. d. abſtinentia, 1912. ob omiſſam precem à S. Johanne corripitur, 1787. b. nudis pedibus viſitat in paraſceve eccleſias accepta in ſingulis diſciplina, 1787. c. à matre in viſione admonitus transfert ſe ad theologiæ ſtudium, 1787. d. ſublevandis pauperibus libros vendit, 1788. c. doctor efficitur, 1788. c. quam pius & efficax in docendo fuerit, 1789. c. qualis in diſputationibus, 1789. c. multos concionibus convertit, 1790. c. paſſionem Domini meditatur, 1791. c. ejus orationes, 1793. c. lectus, 1794. d. veſtitus, 1794. c. officia tria quotidie recitat, 1794. c. detractores odit, 1785. b. fit theſaurarius Sariſberienſis, 1795. c. apud religioſas moram faciens forma vitæ efficitur, 1796. ejus eleemoſynæ, 1795. c. 1797. a. ſtudio & lectioni orationem miſcet, 1797. d. miraculis coruſcat, 1798. 1799. c. & ſeq. juſſu papæ crucem prædicat, 1799. b. eligitur archiepiſcopus Cantuarienſis, 1753. 1802. in vigilia S. Matthæi, 1823. d. electioni de ſe factæ ægre aſſenſum præbet, 1803. c. ejus ordinatio, 1755. qualis fuerit in epiſcopatu, 1804. d. de prima auſteritate nihil relaxat, 1805. c. confeſſiones etiam in agro excipit, 1805. a. in pauperes quam miſericors, 1806. b. munera reſpuit, 1807. b. Romam pergit propugnaturus jura eccleſiæ ſuæ, 1808. c. regem & proceres patitur adverſarios, 1809. c. congregat & conſulit ſuffraganeos, 1810. c. ſententiam profert in contumaces, 1811. b. coruſcat miraculis, 1811. c. regem increpat de variis exceſſibus, 1763. illius diſſidium cum ſuis monachis, 1763. qua ratione à regis gratia excideris, 1760. demum facit Pontiniaco, 1250. c. ſponte exſulat, 1811. c. 1814. 1815. c. S. Thomas ei apparet, 1815. c. apud Pontiniacum ſe recipit, 1814. c. ubi caritative excipitur, 1833. b. & lectioni, orationi & prædicationi dat operam, 1813. c. ibi eligit ſepulturam, 1816. c. in morbum incidit, 1815. d. pie obit, 1765. 1816. c. ſepulturæ traditur, 1820. a. poſt tres menſes reperitur incorruptus, 1820. c. coruſcat miraculis, 1821. b. 1881. c. cur minus rigidus in vibrandis eccleſiæ cenſuris, 1822. c. catalogo ſanctorum adſcriptus in vigilia S. Thomæ, 1825. c. hiſtoria ipſius canonizationis, 1835. ipſius elogium, 1838. c. vitæ ejus compendium 1889. c. & ſeq. ipſius canonizationi ſe oppoſuerunt res Angliæ & Cantuarienſis eccleſia, 1847. d. c. ipſi etiam cardinales, 1848. a. canonizatio ipſius, 1768. 1850. d. bulla canonizationis, 1854. c. hiſtoria tranſlationis ejus, 1870. a. 1881. b. cur ante canonizationem facta, 1861. c. illi interfuit S. Ludovicus, 1861. a. 1863. a. ejus corpus incorruptum fuit, 1865. d. contentio inter abbatem & fratres de loculo in quo recondendum erat, 1866. d. deponitur in lapideo tumulo, 1868. d. S. Edmondi ſecunda tranſlatio, 1872. b. brachium ejus à reliquo corpore cur diviſum, 1870. d. ad ejus tumulum reges mittunt munera, 1871. d. ipſius cilicium, 1784. c. pacem & tranquillitatem regno reſtituit, 1755.
S. Edmundus Cartuſienſem profeſſionem conſtanter retinuit, 1822. b. de eo teſtimonium Nicolai Triveti, 1772. illius cultus, 1774.
Edmundus regis Angliæ filius, 738. c.
Edmundus Lancaſtriæ dux, 768. c.
Edo comes, 502. d.
Eduardus rex Angliæ martyriſatus, 1380. b.
Eduardus rex Angliæ, 404. b.
Eduardus rex Angliæ Normanniam depopulatur, 1429. b. Gallos vincit ad Scluſam, 1429. a.
Eduardus regis Angliæ primogenitus à comite Montisfortis captus audaci facinore ſemetipſum, patrem & fratrem atque avunculum à captivitate liberat, 738. c. & ſeq.
Eduardi regis Anglorum primogeniti transfretatio in terram ſanctam, 750. a. & ſeq. à Saraceno gladio venenato impetitur, 751. a.
Eduardi regis Henrici filii baptiſmus, 1760.
Eduardus Dives pater ſancti Edmundi, 1775. d.
Egardus abbas Lobienſis, 1413. c.
Egghardus abbas Novienti, 1138. b.
Eggohardus abbas Monaſterienſis, 1436. d. c.
Egilo archiepiſcopus Senonenſis, 841. d.
Egilolfus I. abbas Monaſterienſis, 1437. b.
Egilolfus II. abbas Monaſterienſis, 1437. b.
Egilolfus abbas Novienti 1143. c. 1144. d.
Egilleri Saracenorum genus barbarum, 271. b.
Egiva uxor Ottonis imperatoris condita in urbe Parthenopoli, 143. a.
S. Egobertus, 1413. b.
Egyatius archiepiſcopus, 907. c.
Ela comitiſſa Sariſberienſis poſtea abbatiſſa 1791 a.
Electionem retardationem in rege Angliæ cauſatur S. Edmundus, 1763.
Electio S. Edmondi in archiepiſcopum Cantuarienſem, 1753.
Electio epiſcopi Briocenſis propter defectum eligentium ad archiepiſcopum Turonenſem devoluta, 958. c. 959. a.
Electio Balduini imperatoris CP. ab epiſcopis facta, 396. a.
Electores imperii, 576. c.
Eleemoſyna cum pauperibus ſubvenimus non noſtra, ſed ſua largimur, 1314. d.
Eleuthertus epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1384. b.
S. Eleutherius epiſcopus Tornacenſis, 1453. d. c.
Elias abbas S. Benedicti Barrenſis, 605. c.
Elias abbas Conchenſis, 1388. b.
Eliſæ abbas S. Florentii, 847. c.
Elienſes epiſcopi Euſtachius, 689. c. Nigellus, 868. d.
S. Elibius, 1051. b.
Eligius Noviomenſis epiſcopus, 458. c. 1392. a. 1411. d.
Elionora ſoror regis Angliæ poſt votum caſtitatis Simoni de Monteforti conjuncta, 1760. 1761.
Eliſabeth regina Francorum, 565. a. 666. d. 677. b. 682. d. ejus pietas, 391. b. moritur, 303. b. 675.
Eliſabeth regis Bohemiæ filia nupta Petro II. Siciliæ regi, 89. c. 90. a.
S. Eliſabeth Hungarorum regis filia ſanctorum numero adſcripta, 707. d.
Eliſabeth filia comitiſſæ Flandriæ moritur, 790. a. 669. b.
Eliſabeth filia comitis Viromandiæ Philippo Flandriæ comiti nupta, 388. d.
Elizæus propheta Sebaſtæ ſepultus, 377. c. 378. c.

Elicæ quos vulgus Aſſeſſos vocat, 181. a.
S. Eloquius, 1412. a.
S. Elphegus archiepiſcopus Cantuarienſis, 1817. d.
Elrudis filia regis Angliæ mater Arnulfi Veruli comitis Flandriæ, 379. e.
Elſinus abbas Weſtmonaſterienſis, 561. e. factus archiepiſcopus Cantuariæ obit, 561. & ſeq.
Elſtrudis uxor Balduini comitis Flandriæ, 538. b. 547. c.
Elſtrudis Arnulfi comitis Flandriæ filia, 558. d.
Embilda regina, 1475. B.
Emma comitiſſa, 1005. c.
Emma comitiſſa Ghiſlenſis fundat Parthenonem S. Leonardi Ghiſlenſis, 629. d. 630. b. 1632. e.
Emma mater S. Gerardi epiſcopi Tullenſis, 1010. d.
Emma Tancredi mater, 111. d.
Emmanuel imperator Conſtantinopolitanus, 667. d.
Emeno comes Engoliſmenſis, 1449. a.
Engelbaudus archiepiſcopus Turonenſis, 904. d. 907. c. 946. b. bullam confirmativam ſententiæ Lucii II. adverſus Dolenſem archiepiſcopum ab Anaſtaſio IV. impetrat, 894. c. Hugonem Rufum conſecrat epiſcopum Dolenſem, 914. b. 917. d.
Engelbertus archiepiſcopus Colonienſis antea Leodienſis epiſcopus, 1419. d.
Engelbertus abbas, 502. d.
Engelbertus vir nobilis primus muros civitatis Jeruſalem ſcandit, 188. d.
Engoliſmam capit rex Pippinus, 489. d.
Engoliſmum ab Anglis expugnatum, 1383. e.
Engoliſmenſes epiſcopi Girardus, 882. c. 885. d. 944. c. d. 800, 1402. e.
Enoldus rex Danorum, 507. c.
Entulanus epiſcopus Tullenſis, 994. d.
Epiphania. Natale Domini in Epiphania celebrant Armeni, 276. b. in Epiphania multi ſe lavant in fonte in quo B. Maria pannos pueri Jeſu lavabat, 275. a.
Epiſcopatus tres in Britannia erecti, 825. c. an erecti à Nominoio, 851.
Epiſcopatui incepta minor ætas, 872. d. 873. b.
Epiſcopi non damnandi niſi à 12. epiſcopis, 859. d. e. 860. a.
Epiſcopi virtutes quales eſſe debeant, 880. e. 883. e.
Epiſcopus publice nuptias contrahens, 871. d.
Epiſcopi Britanniæ à Nominoio ejecti ſedes ſuas repetere debent, 861. a.
Epiſtola Alexii imperatoris ad Boamundum, 218. b
Epiſtola Bonifacii papæ VIII. ad Fredericum filium Petri regis Aragonum qua invitat ipſum ad privatum colloquium, 42. d
Epiſtola Caroli regis ad Petrum regem Aragonum, qui ipſius regnum invaſerat, 30. d. Petri reſponſio, 32. a.
Epiſtola Cantuarienſium ad Panormitanos obſeſſos à Carolo duce, 91. e.
Epiſtola Frederici III. regis Siciliæ ad Barcinonenſes de navibus captis à piratis Roberti regis, 71. e.
Epiſtola Frederici III. regis Siciliæ de victoria ab eo in Philippum principem Tarentinum, 55. b.
Epiſtola Frederici III. regis ad Panormitanos de victoria ab hoſtibus in ipſum reportata, 52. e.
Epiſtola Frederici ad Panormitanos de reſumto ab eo regis Siciliæ titulo, 60. e.
Epiſtola Frederici III. regis Siciliæ ad capitaneum Panormi ut ipſum conveniat cum copiis adverſus Robertum regem, 96. d.
Epiſtola Frederici regis ad Panormitanos de treugis pactis cum Roberto rege, 98. a.
Epiſtola Frederici III. regis ad Panormitanos de treugis inter eum & Robertum regem Siciliæ, 83. c.
Epiſtola Frederici III. regis ad ſuos fideles ut ſuſcipiant milites ordinem, 90. a.
Epiſtola Frederici III. ad Panormitanos, poſt ſolutam obſidionem Panormi, 94. d.
Epiſtola Frederici III. regis ad Matthæum de Riccaro Panormitanum ut filium ſuum militiæ cingulo decoret quatenus coronationi Petri regis interſit, 88. c.
Epiſtola Frederici III. regis de pace facta cum Carolo II. rege Siciliæ, 58. a.
Epiſtola Jacobi regis Aragonum ad ſummum pontificem ad procurandam pacem inter Fredericum III. & Robertum Siciliæ reges, 87. d.
Epiſtola Ludovici regis Romanorum ad Johannem de Claromonte militem, 95. 97. a. ad Fredericum III. regem Siciliæ, 96. a. ad Petrum Siciliæ regem, 96. a. ad Johannem de Claromonte comitem Mohac &c. 97. a.
Epiſtola Meſſanenſium ad Panormitanos à Carolo duce obſeſſos, 91. c.
Epiſtola univerſitatis Panormi ad Fredericum infantem, qua deterret eum à colloquio cum Bonifacio papa VIII, 44. c.
Epiſtola Panormitanorum ad Meſſanenſes de rebellione in Carolum regem, 26. c.
Epiſtola Panormitanorum ad Martinum IV. 34. e.
Epiſtolæ ad papam directæ nomen ipſius ſcribentis nomini præponendum eſt, 863. b. 864. b.
Epiſtola Petri regis Aragonum ad Carolum regem, 31. a.
Epiſtola Philippi regis ad Siciliæ officiatios ut Petrum filium regem in publicis actis nominent, 89. b.
Epiſtola prioris S. Trinitatis Cantuarienſis ad Wintonienſem epiſcopum de nece S. Thomæ, 1746. d.
Epiſtola Roberti Siciliæ regis ad Barchinonenſes, 70. a.
Epiſtola Roberti Siciliæ regis ad Philippum Francorum regem ad poſtulandum auxilium adverſus Gibellinos, 84. e.
Epiſtola Romanorum ad Johannem XXII. qua ipſum ad Romam viſitandam invitant, 97. d.
Eraclius epiſcopus Tarbienſis, 1207. a. c.
Eraclius patriarcha Hieroſolimitanus, 283. e.
Erardus archiepiſcopus Turonenſis, 943. e.
Erardus epiſcopus, 1102. e. 1103. c. 1706. e.
Erardus à Marka epiſcopus Leodienſis, 1430. c.
Erardus abbas Novienſis, 1135. a. e.
Erardus de Brana, 1346. a.
Erbaldus epiſcopus Cabilonenſis, 841. a.
Ercambertus epiſcopus Bajocenſis, 842. a.
Erchembodo abbas Sythienſis, 479. e. 480. a. 482. a. b. fit epiſcopus Morinenſis, 482. e. obit, 483. a.
Erchamboldus abbas S. Apri, 1015. b.
Erchenaldus Majordomus ſub Dagoberto rege, 1128. d.
Erchenaldus Majordomus Clodovei regis fundat monaſterium Latiniacenſe & Peronenſe, 462. a.
Erchentaus epiſcopus Catalaunenſis, 842. e.
Eremita ſingula Jeruſalem ſacra loca Tancredo demonſtrat, 181. c.
Erinnis furia infernalis, 919. c.
Eriſpojus filius Nominoii, 1448. e.
Erkembaldus canonicus Audomarenſis epiſcopatum Morinenſem recuſat, 497. e.
Erlongarius comes, 501. d.
Erlefridus abbas Sythienſis, 475. d. 477. d. obit 479. c.
Ermenecheldis regina, 936. c.
Erlefridus Saracenus, 482. a.
Ermenfildus vir nobilis Ebroinum occidit, 470. c.
Ermengardis imperatrix, 1431.
Ermengardis comitiſſa Arvernenſis, 385. d.
Ermengardis comitiſſa Namurcenſis, 566. a.
Ermengardis filia Caroli ducis, 1431. c.
Ermengerus abbas S. Winoci, 583. d. 601. d. 803. c. in concilio Pictavienſi depoſitus, 811. c.
Ermenteus epiſcopus Tullenſis, 996. a.
Ermentrudis comitiſſa, 1107. a. 1367. d.
S. Erminus epiſcopus & abbas, 1143. a.
S. Erminus abbas Lobienſis, 1413. b.
Erminus Franciſcus abbas Lobienſis, 1430. d. e.
Erneſti Bavariæ ducis varia fortuna, 307. a. & ſeq.
Erneſti Bavariæ ducis infantia, 309. a. litteris imbuitur, 309. b. aſtronomiæ operam dat, 309. d. omnium ſibi conciliat æſtimationem, 310. b. fit miles, 310. b. præclaræ ejus dotes, 311. b. ipſum conſulit mater de ſecundis nuptiis cum Ottone imperatore contrahendis, 314. d. quibus præbet aſſenſum, 314. e. ipſum Otto imperator advocat, 316. c. eique ſua omnia negotia committit, 316. e. in quibus quam præclare ſe gerit 315. a. illi detrahit apud Cæſarem Henricus comes Palatinus, 318. adverſus eum copias colligit imperator, 319. a. ejus terras devaſtat, 321. a. Erneſtus cum copiis occurrit Henrico, 322. c. milites hortatur ad hoſtium ſtragem, 323. d. Hoſtes cædit & Henricum comitem fugat, 324. b. iterato de ipſo triumphat, 325. c. & ſeq. ad matris deprecationes ad Cæſarem confugit, 326. d. ea repulſam paſſa de Henrico comite ulciſcitur, eique caput amputat, 329. c. omnes proceres adverſus eum armat imperator, 331. a. amiſſa Ratisbona in populos ſibi adverſos furit, 334. a. electos quinquaginta viros ad ſacram peregrinationem hortatur, 334. c. ſeque cum illis cruce ſignat, 335. d. multi juvenes comites ſe illi adjungunt, 336. a. itineri ſe committit, 336. d. naufragium patitur, 337. d. naufragos conſolatur, 338. b. ad Pontem Euxinum appulit, 338. d. urbem vacuam invadit, 339. d. ſuorum faciem refocillat, 340. a. Grippos populos diformes cum Wecelo aſpicit, 341. e. Erneſtus virginem de manibus regis Gripporum eripere meditatur, 346. b. illius mortem ulciſcitur, 347. c. Erneſti varia cum Grippis certamina, 351. b. de fortuna cauſatus navem conſcendit, 351. d. ſocios conſolatur qui ſibi invicem peccata confitentur, 353. b. ejus ſocii omnes præter ſex fame & lue pereunt, 354. b. divinum implorat auxilium, 354. d. Arimaſpiam terram intrat in eaque benigne excipitur, 359. c. Zoilo regi varios fortunæ ſuæ caſus enarrat, 360. a. Scenopedas regis adverſarios profligat, 360. c. gratiis Deo & Erneſto actis rex eum ſecundum imperii ſui conſtituit, 360. c. Panochos vincit, 361. b. ejus laudes concinunt Cyclopes, 361. e. Pigmæis dat pacem eorumque adverſantes grues diſſipat, 363. b. Zoilum à ſolvendo Macrobiis tributo avertit, 364. a. ipſum copiis ſuis adverſus Gigantes præficit Zoilus, 365. c. Cananæos fugat, 366. c. à rege muneratur, 367. c. ab eo rapti turbine Æthiopes vitam deprecantur, 368. a. A rege Melcha benigne excipitur, 369. b. regem Perſarum Melchi adverſarium vulnerat & capit, 370. e. Jeruſalem tendit, 371. d. advenienti omnes occurrunt, 372. b. ab Ottone imperatore revocatur, 372. d. ad matrem accedit, 373. e. imperatoris pedibus ſe provolvit, 374. c. ei varios fortunæ ſuæ caſus enarrat, 374. c. ejus vitæ compendium, 375.
Ernicus Boloniæ comes, 564. d.
Ernulfus dux, 1139. a.
Ernulfus comes, 1305. b.
Erpoinus epiſcopus Silvanectenſis, 841. d.
Error cui non reſiſtitur approbatur, 45. e.
Ethelwulfus rex Angliæ, 515. b.
Etico dux Eliſacii, 1103. b.
Etto Scotus vir ſanctus, 1412. a.
Eva comitiſſa, 1002. e.
Eucharius archiepiſcopus Trevirenſis, 1097. b.
S. Eucherius Aurelianenſis epiſcopus, 486. a. 1405. b.
Eudo rex Francorum, 521. a. inungitur, 531. d. 532. a. et Carolus Simplex bellum indicit, 534. d. c.

Eudo dux Aquitaniæ, 480. c. d. 481. a.
Eudonem Aquitaniæ ducem principatu & vita privat Carolus Martellus, 481. c.
Eudo dux Burgundiæ, 697. d.
Eudo comes, 540. a.
Eudocia auguſta acta SS. Cypriani & Juſtinæ in carmen heroicum convertit, 1618.
Evenus epiſcopus Coriſopitenſis, 969. c.
Evenus S. Melanii abbas factus epiſcopus Dolenſis, 872. b. c. 873. b. 944. a. moleſtiam patitur à ſuo prædeceſſore depoſito 876. d.
Everardus epiſcopus Tornacenſis, 1395. b.
Euſridus de Corona, 641. b.
Eugenius I. papa, 461. a. c.
Eugenius papa II. 566. d.
Eugenius papa III. 640. d. e. 1398. b. 1408. c. 1421. c. 1439. a. 1701. d. concilium Remis celebrat, 641. b. 1719. a. confirmat ſententiam Lucii adverſus Dolenſem epiſcopum in gratiam Turonenſis archiepiſcopi, 895. b. & ſeq. ratam habet excommunicationem latam ab Engelbaudo Turonenſi in Dolenſes & Brioceſes clericos, 943. e. ejus obitus, 647. a.
Evimeloch pia Beghina Nivellenſis, 1381. a.
Eulalia fundatrix Halnonienſis monaſterii, 780. c. ejus parentes & germani, 781. c. d.
Everacus epiſcopus Leodienſis, 1415. 1416. a. b.
Evrardus archiepiſcopus Senonenſis, 1410. a. b.
Everardus pius converſus Villarienſis, 1367. a.
S. Euſebii paſſionis acta, 1649. b.
Euſebius Cæſarienſis, 1547. b. ſcripſit acta martyrum, 1548. a. b. martyrologii eſt auctor, 1544.
S. Euſebii Vercellenſi in monaſterio deponitur corpus Caroli Calvi, 520. c.
Euſebius presbyter pater ſpiritualis Cypriani, 1644. c. ab infantia fidelis Cyprianum pœnitentem conſolatur, 1644. b.
Euſtachiæ Patiaci dominæ epiſtola ad Robertum epiſcopum Lingonenſem, 1249. c.
S. Euſtachius uxore & filiis ubi privatus, 273. a.
Euſtachius epiſcopus Elienſis, 679. c.
Euſtachius epiſcopus Valentinus degradatur, 1695. b. d.
Euſtachius abbas S. Amandi, 1393. c.
Euſtachius abbas S. Bertini, 778. a.
Euſtachius comes, 336. b. 363. d.
Euſtachius Bolonienſis comes 383. d. 2431. d. fundator monaſterii de Capella, 589. d. pater Godefridi Bullonii ducis, 357. c. Robertum Friſium Flandriæ comitem capit, 384. c. ei reconciliatur, 385. a.
Euſtachius Senex fundator monaſterii de Bello-loco, 633. c.
Euſtachius frater Godefridi ducis Bullonii, 593. d. 595. c.
Euſtachius comes Ghiſnenſis, 564. c.
Euſtachius advocatus Morinenſis, 620. d.
Euſtaſius abbas Luxovienſis, 449. d.
Eutholmius comes Orientis Cyprianum comprehendi jubet & interrogat, 1645. c. cruciatur, 1646. c.
Eutholmius refuga à fide Chriſti, 1646. d.
Excommunicatus Theodoſius à ſimplici monacho, 725. b.
Excommunicatos à ſe clam abſolvebat quotidie S. Gerardus epiſcopus Tullenſis, 2054. b.
Expeditio Jeroſolymitana, 1219. b.
Extrema unctio ante viaticum, 1070. c. 1248. c. 1703. 1707. d. b. 1149. d.

F

Fames ingens, 254. c. 255. a. 523. c. 551. c. 1177. c.
Fames ingens in urbe Antiochia, 150. d. & etiam in exercitu, 151. 161. c. 231. c. 245. c. quæ multos è civitate exire cogit, 161. b. & lethiferis cibis uti, 161. c.
Fames horrida in obſidione Jeroſolymitana, 185. a.
Fames valida in Germania, 519. b.
Fames ingens in exercitu Chriſtiano ante Marram, 172. d.
Faventis epiſcopus Hardoinus, 1081. d.
S. Para Calenſis monaſterii monialis, 465. b. monaſterium conſtruit, 467. d.
Falabertus epiſcopus Leodienſis, 1415. c.
Faramundus rex, 1430. a.
S. Faro Meldenſis epiſcopus, 458. a. 465. b. 467. c. 1683. d.
Faſtcarius epiſcopus, 857. b.
Faſtrada uxor Caroli-magni, 496. a.
Faſtrada regina, 1393. c.
Faſtredus abbas Claravallis, 1171. c.
Faſtredus abbas Villarienſis, 1371. b.
Fedelo abbas Conchenſis, 1381. b.
Felicitas mater S. Romani, archiepiſcopi Rothomagenſis, 1613. a.
Felix epiſcopus, 857. b.
Felix Coriſopitenſis epiſcopus, 857. b.
Felix abbas S. Andreæ, 1083. b.
Felix presbyter cellam S. Michaelis confert Sythienſi monaſterio, 484. b.
Feminarum conſortium monachis vitandum 474. d.
Feminis ingreſſus eccleſiarum monaſticarum denegatus, 141. c. præſertim eccleſiæ S. Bertini, 474. d. iis quando permiſſus fuerit, 543. c.
Feminis contra morem Ciſtercienſium permiſſus fuit eccleſiæ ingreſſus in tranſlatione S. Edmundi, 1805. b. & deinceps ejus feſto, 1910. c.
Ferrandus rex, 1525. b. 1526. c. 1527. c.
Ferrandus rex Hiſpaniæ confœderatus cum papa & duce Mediolanenſi & Venetis adverſus Carolum VIII. regem Francorum, 1509. a. ei ſe tradit civitas Neapolitana, 1511. a. ſimiliter & Tarentis, 1511. c. cujus caſtrum perpetuat Guilhelmus à Villa-nova, 1511. b. Rhegium vi expugnat, 1523. c. arcem caſtri novi Neapolis oppugnat & capit, 1527. d. 1528. a. ipſi redditur caſtrum novum Neapolitanum, 1533. a. vix evadit Gallorum manus, 1534. a. ei auxilium mittit papa, 1534. b. ipſi traditum caſtrum de Lona, 1535. a. ejus matrimonium cum regis Aragonum filia, 1536. a. cum Monpenſerio tractatus articuli, 1539. c. & ſeq. expugnat Salernum & urbem S. Severini, 1540. d.
Ferrandus rex Caſtellæ, 717. c.
Ferrandus comes Flandriæ, 396. c. 693. c. 1426. c. 1427. a. Boloniæ comitatum armis infeſtat, 708. c. fœdus init cum rege Angliæ, 399. a. 696. b. plures urbes à rege Francorum captas recuperat, 696. c. Ghiſnenſis comitis terras depopulatur, 399. c. ægre recipitur à Flandrenſibus, 397. c. & ſeq. Gandavum obſidet, 397. c. Aquiſgranum profectus Othonem imperatorem in Philippum regem concitat, 399. c. bellum movet adverſus Philippum regem, 394. a. 669. a. c. pugnat contra eum, 691. c. in conflictu Bovinarum capitur, 377. 401. a. 698. a. 1424. c. à vinculis liberatur, 706. c. obit, 401. 715. d. 1136. d.
Fertinus Diocletiani cognatus, 1648. d.
Feſta celebrare negligens punitur, 1018. c. 1032. d.
Feſtinianus archiepiſcopus Dolenſis, 931. c. 943. c. ipſi pallium mittit Adrianus II. in epiſtola dubiæ fidei, 867. b.
Feſulanus epiſcopus Arnulfus, 1081. c.
Ficonenſis epiſcopus Johannes, 779. d.
Firmitatis abbas Bruno, 1768.
S. Fidis tranſlatio in Conchenſe monaſterium, 1388. d.
Fiſcannenſis monaſterii fundatio, 463. c.
Fiſcannum monaſterium conſtruit Richardus Senex dux Normannorum, 1676. b. c. monaſterium Fiſcan.
Flammola mater Arnulfi epiſcopi Tullenſis, 998. b.
Flandria eſt de regno Franciæ, 381. a. poſt Philippi comitis obitum tres in partes dividitur, 735. c. Flandriæ inſignia, 724. b. comitum Flandriæ origo, 497. c. genealogia, 375. inſignia, 497. c.
Flandrenſis comes Turcas prope Antiochiam fugat, 225. c.
Flandrenſis comes Robertus Turcas fugat, 131. b.
Flandrenſis Pſeudocomes Bertrandus de Remis, 705. b. & ſeq.
Floriulfus vir illuſtris dona confert Mediano-monaſterio, 1105. c.
S. Floribertus epiſcopus Leodienſis, 1404. a. c. d.
S. Florentini eccleſia Ambaſienſis, 1384. d.
Florentinus epiſcopus Gerardus, 1083. c.
Florentinorum in papam rebellio, 2457.
S. Florentii corpus Trenorchium tranſlatum, 845. a. Salmurum inde relatum, 846. a. d.
S. Florentii monaſterium à Britannis & Normannis vaſtatum, 844. a. & ſeq.
Florentius comes Friſiæ, 782. c. & Hollandiæ, 780. c. 716. a. Friſones debellat, 716. b.
Florentius comes Hollandiæ Guidonem comitem Flandriæ vincit & capit, 747. c. illius ſororem ducit uxorem, 748. a.
Florentius de Borſella miles, 413. c.
Floriacenſis monaſt. fundatio, 1411. a. abbas Leodebodo, 1411. a. c. monaſterium Floriacenſe.
Foder epiſcopus Patavienſis, 186. c.
S. Foillanus, 457. d.
S. Foillanus martyr, 1411. a.
S. Foillani eccleſia Foſſenſis, 1408. c.
Folcrannus caſtellanus Bergenſis, 820. c.
Folioenſis epiſcopus Azo, 1082. c.
Folquinus epiſcopus Morinenſi, 504. c. S. Audomari eccleſiam ſubjicit Sancto Bertino, 510. c. vetat ne S. Audomari corpus transferatur, 573. a. corpus S. Bertini tranſfert, 513. c. ejus obitus, 516. b. miracula, 675. a. 667. b. elevatio, 545. d. tranſlationes, 666. c.
Fontaneta pugna inter filios Ludovici Pii, 512. b. 1401. d.
Foreſta monaſterium prope Bruxellas, 717. c. 718. d. ejus prima abbatiſſa Petronilla, 718. c.
Formoſus papa, 135. c. d.
Formoſus epiſcopus Portuenſis reliquias S. Columbæ transfert in Gallias, 1450. a.
Formoſi papæ obitus, 140. b. variæ de eo diverſorum opiniones, 540. b. indignæ habitus poſt mortem, 540. d.
Fortunatus patriarcha munera offert Carolo magno, 1115. d. fit abbas Mediani-Monaſterii, 1115. c.
Franca-villa urbs Siciliæ contra Fredericum III. regem rebellat, 50. c. ab eo capitur, 51. a.
S. Franciſcus in caſtris Chriſtianorum ante Damiatam, 703. a.
Franciſcus Corſe, 1530. a.
Franciſcus de Paw, 1529. b. 1532. c. 1539. c.
Franciſcus de Vendimiliis comes, [illegible]. b.
Franco archiepiſc. Rothomagenſis Rollonem baptizat, 1670. c. procurat tranſlationem S. Audoeni, 1671. b.
Franco abbas Lobienſis, 1414. c. 1415. a. b. 1422. b. 1423. b.
Franco *Calebar* abbas Villarienſis, 1307. c.
Franconis monachi Villarienſis vita, 1333. c. cruce ſignatus transfretat, 1333. c. cadit in fideles, 1333. c. ad Soldanum legatus mittitur, fit monachus Villarienſis, 1334. d. quid de ſuo ſentiret ordine 1335. b. in infirmitorio qualis fuerit, 1335. d. ejus in Chriſtum fiducia, 1336. b. ejus obitus, 1337. b.
Franco *de Exbeme* caſtellanus de *Montgui* factus monachus Villarienſis, 1309.
Franco *de Archem* miles olim famoſus monachus Villarienſis, 1310.
Franci dicti Latini, 175. c.
FRANCORUM EST NUNQUAM PERIRE, SED IN PRÆLIO AUT MORI AUT VINCERE, 201. b. de Francorum ſanitate non præſumendum, ſed in uno centum formidandi, 125. c. Franci victores ſub Aſcalone, 197. c. Gerundam expugnant, 33.
Fredegundis Regina fœmina peſſima, 414. c.
Fridebertus epiſcopus Baſilienſis, 1381. b.
Frederici archiepiſcopi Colonienſis obitus, 1463. a.
Fredericus epiſcopus Genuenſis, 1082. c.
Fredericus epiſcopus Leodienſis, 1410. d.

Digitized by Google

Fredericus abbas S. Florentii, 847. e. 848. a. 850. b.
Fredericus de *Eberſtein* abbas electus Novienſi, 1310. b.
Fredericus I. imperator, 1147. b 1149. c. 1422. d. ab Adriano papa conſecratus, 702. d. 2422. d. ab eo arguitur ob dimiſſam uxorem, 648. a. 701. d. ejus ad papam epiſtola, 648. e. ſchiſma excitat in eccleſia, 663. d. Paſchali antipapæ adhæret, 1424. e. Anconam in deditionem accipit, 1424. d. Romam capit, 1424. d. intereſt conciliabulo Cremonenſi, 1423. d. Mediolanum expugnat, 2423. a. d. inde tres magos transfert, 650. c. Mediolanum ſolo æquat, 2398. d. fœit latenter infidelis, 1319. a. eccleſiæ reconciliatur, 664. e. cruce ſignatur, 674. d. Turcas debellat, 674. e. ad terram ſanctam accedens de Iconia & Philomena triumphat, 284. a.
Fredericus I. imperator contendit in Syriam & ibi decedit, obit, 284. a. 675. a. 726. e. 1141. d. 1426. a.
Fredericus ex Henrico imperatore & Conſtantia filius, 11. d. 11. b. 13. e.
Fredericus II. imperator, 45. e. 1147. b. c. 1312. b. 2471. b. c. à Panormitanis nutritur, 13. a. ſeptennis rex Siciliæ coronatur, 14. b. fit rex Jeruſalem, 14. b. electus in imperatorem, 12. b. 691. e. 697. b. 1154. b. 2136. b. 1373. c. e. coronatur, 701. d. 703. c. filios ſuos facit milites, 1311. a. transfretat in terram ſanctam, ſed infelici eventu, 710. Soldano munera mittit, 710. e. qui eum ſpernit, 721. b. excommunicatur, 711. a. eccleſiæ reconciliatur, 714. e. eccleſiam moleſtat, 721. b. prælatos ad concilium venientes captos detinet in vinculis, 741. d. 718 f. d. 1433. a. excommunicatur, 701. d. 707. d. 721. c. primogenitum in carcere detentum ærumnis ad mortem uſque conficit, 12. c. 1157. a. *& ſeq.* eccleſiæ Romanæ jura reſtitui mandat, 15. d. deponitur in concilio Lugdunenſi, 723. c. 1433. c. 1846. d. ejus ad filium Conradum exhortatio, 12. d. teſtamentum, 17. d. obit, 16. c. 1433. e. Panormi ſepelitur, 15. d.
Fredericus III. Alienoræ filiæ Caroli II. regis matrimonio copulatur, 47. e. regis titulum aſſumit, 48. d. ejus epiſtola ad univerſitates Siciliæ pro ſua coronatione, 47. d. colloquium habet cum Bonifacio papa VIII. 67. b. Panormi coronatur, 50. b. tranſit in Calabriam, 50. c. recuperat caſtra Jachii, Gangi & Aidonis, 54. d. affinitatem cum Henrico VII. imperatore contrahit, 67. d. ejus fit ammiratus, ibid. Calabriam invadere tentat, 68. a. debellatur, 52. d. ejus epiſtola ad Panormitanos de victoria in ipſum ab hoſtibus reportata, 52. e. ejuſdem alia epiſtola ad Panormitanos de victoria ab eo in Philippum principem Tarentinum reportata, 55. b. item alia epiſtola ad Panormitanos de reſumto ab eo regis Siciliæ titulo, 69. c. bellum declarat Roberto regi, 68. b. ipſum inter & Robertum Siciliæ regem pacem procurare tentat Jacobus rex Aragonum, 87. d. treugas paciſcitur cum Roberto rege, 83. a. ejus ea de re epiſtola ad Panormitanos, 83. b. obſidionem Trapani ſolvere meditatur, 76. c. *& ſeq.* ejus epiſtola de pace cum Carolo rege facta, 58. a. ejus colloquium Panormi, 82. a. ad belli expenſas ſuſtinendas imponit caſſam in qua intrantes & exeuntes merces tria pro centum ſolvunt, 86. d. ſubſidia petit ab eccleſiis, 86. d. ejus ea de re epiſtola ad abbatem Spiritus-ſancti de Panormo, 86. e. & ad Barcinonenſes, 71. e. ad Panormitanos epiſtola de treugis cum Roberto rege initis, 78. a. ad capitaneum Panormi ut ad eum accedat cum copiis adverſus Robertum Siciliæ regem, 76. d. ad Siciliæ officiales ut Petrum filium regem ſcribant in publicis inſtrumentis, 89. b. ad ſuos fideles, ut ordinem militiæ ſuſcipiant, 92. a. ad Panormitanos poſt ſolutam obſidionem Panormi, 94. d. ad Matthæum de Bicaro Panormitanum, ut filium ſuum decore militiæ accingat, ut poſſit intereſſe coronationi Petri regis, 68. e. Ludovici regis Romani ad eum epiſtola, 96. e. pactum init cum Gebellinis, 86. a. ejus filii, 61. a *& ſeq.*
Fredericus Petri Aragonum regis filius, 93. b. factus rex Siciliæ Siculos beneficiis cumulavit, ibid. c. venit in Siciliam, 38. b. moritur 90. e.
Fredericus ab Aragonia, 1541. d. princeps Altamuræ, 1537. a. denuntiat Guilielmo à Villa-nova ut caſtrum Tranenſe ſibi reddat, 1513. a. Barletam expugnat, 1513. c. Tranenſe caſtrum adoritur, 1514. e. & vi expugnat, 1515. b. accidit Tarentum, 1518. c. ad inſulam S. Mariæ ſe recipit, 1518 d.
Fredericus dux Auſtriæ & Syriæ, 14. c.
Fredericus dux Lotharingiæ, 380. c. 1000. e. 1091. 1118. d. caſtrum Barrum confirmat, 1151. e.
Fredericus dux Suaviæ in obſidione Acconenſi obit, 184. c.
Fredericus de *Rodes* comes, 284. c.
Fredericus de *Bergile*, 284. a.
Freherus abbas Calmoſiaci eligitur, 1168. b. à Pibone epiſcopo ordinatur, 1168. d.
Fridegiſus abbas S. Bertini 601. c. 658. e.
Fridegiſus cancellarius abbas S. Bertini & S. Martini ſæcularis ſæculariter vivens numerum monachorum minuit, 505. b. *& ſeq.* privilegia impetrat pro ſuo monaſterio, 508. e. obit 509. d.
Friſia à Carolo Tudite debellata, 481. c.
Friſones de ſua virtute nihil præſumentes cœrcitim in inſula prope Damiatam ſuperati, 391. c.
Friczlarienſem eccleſiam à S. Bonifacio benedictam Saxones incendere nequeunt, 491. e.
Frotmundus epiſcopus Trecaſſinus, 1087. a.
Fromundus abbas S. Taurini Ebroïcenſis, 1673. e.
Frotarius archiepiſcopus Burdegalenſis, 847. d.
Frotarius epiſcopus Tullenſis, 997. e.
Frotarius abbas Conchenſis, 1388. e.
Frotarius archiepiſcopus Turonenſis, 1380. b.
Fructus varii in terra Hieroſolymitana, 379. b.
Fugere eſt ſperare ſalutem, 133. d.
Fulbertus Cameracenſis epiſcopus, 549. e.
Fulbertus ex archidiacono Rothomag. monachus S. Audoeni ſcribit vitam S. Romani, 1651.
Folcardus qui & Lambertus abbas ſancti Amandi, 1396. c. d.
Folcardus abbas S. Amandi, 752. b.
Fulcardus abbas Lobienſis, 1419. a. 1420. b.
Fulcharius Leodienſis epiſcopus, 1405. c.
Fulcharius epiſcopus Trecaſſenſis, 842. e.
Fulcherius Carnotenſis primus ſcandit muros Antiochenæ civitatis, 241. a.
Fulco S. Bertini monaſterium munitionibus cingit, 519. b. fit Remenſis archiepiſcopus, 530. b. 1395. 1457. a. iterato factus abbas S. Bertini, 533. e. Odoni regi coronam imponere renuit, 531. e. Carolum Simplicem inungit, 535. c. 531. e. interficitur, 2415. b.
Fulco epiſcopus Carcaſſonenſis, 1401. e.
Fulco abbas Dunenſis monaſterium ſuum ſubjicit ordini Ciſtercienſi, 605. b. e. 636. e.
Fulco ſacerdos crucis prædicator, 183. d.
Fulco Bonus comes Andegavenſis, 1380. a.
Fulco Nera comes Andegavenſis, 1380. c. d. 1381. a.
Fulco Rechin comes Andegavenſis, 1380. b.
Fulco Rufus comes Andegavenſis, 845. c. 1379. a. 1380. a.
Fulco Andegavenſis rex Hieroſolymitanus, 185. e. 632. b. 1397. e.
Fulcuinus abbas Lobienſis, 1409. d. e. 1416. b.
Fulgentius abbas Affligemienſis SS. Anſelmi & Hugonis gloriam divinitus agnovit, 604. e.
Fundatio Andrenſis monaſterii, 1380. d. Aquicinctini monaſterii, 586. a. monaſterii de bello loco canonicorum regularium, 633. a. monaſterii de Capella, 589. d. Caſletenſis collegii canonicorum, 584. a. ordinis Ciſtercienſis, 596. d. Claravallis, 611. e. per S. Bernardum 600. e. monaſterii Clarimariſci, 639. b. c. Dunenſis, 601. e. ordinis Grandimontenſis, 585. e. Hamenſis monaſterii, 588. d. fundatio & dedicatio eccleſiæ Inſulenſis, 575. a. Parthenonis S. Leonardi Ghiſlenſis, 639. d. 632. d. Liſquenſis monaſterii, 612. e. Pontiniacenſis, 600. e. 617. c. ordinis Præmonſtratenſis, 615. c. Watinenſis monaſterii, 584. S. Winoci, 572. & ſeq. domus de Zondevele, 633. e.
Fundationes capellaniarum variarum in monaſterio Villarienſi, 1378. d. & ſeq.
Fulradus abbas S. Dionyſii 485. b. 487. b. c.
Fulradus abbas Lobienſis, 2413. d.
Furnenſe bellum, 405. e.
Furnenſium rebellio, 416. e.
S. Furſeus, 417. d. 461. a. 1128. e. abbas Latiniaci, 2411. d.
S. Fuſcianus, 572. e.
Fuſcianus & Victoricus Tarvanicæ regionis apoſtoli, 445. a. eorum corpora Corbeiæ requieſcunt, 446. a.
Fuxi comes regi rebellis, 751. e.

G.

G. abbatis & conventus Egneſham epiſtola ad papam pro canonizatione S. Edmundi, 1913. e.
Gabriel de Monfaucon, 1533. d. caſtrum Manfredonium reddit principi de Altamura, 1513. e.
Gadfridus comes Aſperimontis, 1378. b.
Gagetanus epiſcopus Leo, 1082. c.
Gaeta regi Franciæ fidelis, 1541. b. *& ſeq.*
Galcherus comes Bleſenſis, 673. e.
Galcherus dominus Juriniaci, 1246. a.
Galdinus cardinalis S. Sabinæ, 1237. b.
Galenſes Henrico regi reſiſtunt, 1387. d.
Galerannus dux de Lembourg, 697. b.
Galilæa abbatia data S. Giraldo, 1121. a.
Gallecis Romanos cædunt, 853. c.
Gallia floret ſub Clothario, 457. d.
Gallipolis urbs fortiſſima, 1521. e.
Gallis armorum probitas innata, 87. d.
Gallorum potentia Græcis & Romanis ſuſpecta, 494. e.
Gallorum gravamina in Siculos, 75. a. *& ſeq.*
Gallus fluvius, 1442. b.
Galo ſeu Galla cardinalis, 700. a.
Galo comes doloſe trucidatus à Turcis, 339. c.
Galterius Cornutus archiepiſcopus Senonenſis, 1139. a. 1450. c. 1840. d. Robertum & Rodulfum reges ungit, 1450. e. & Odonem regem, 1450. c.
Galterius epiſcopus Carnotenſis, 1246. b.
Galterius de Mauritania epiſcopus Laudunenſis, 1711. d. 1713. a.
Galterius epiſcopus Nannetenſis, 848. e.
Galterius epiſcopus Tornacenſis, 1395. d. 1399. b.
Galterius abbas, 1730. a.
Galterius abbas S. Amandi, 1397. d. 1399. e. 1400. b.
Galterius abbas S. Nicaſii, 1399. e.
Galterius abbas Pruliaci deinde Pontiniaci, 1246. a.
Galterius comes *de Mondeſlier* in expeditione Hieroſolymitana præclare ſe gerit, 287. a.
Galterius de Wariniaco, 1399. b.
Galvanus comes, 19. a.
Gametrudis regina à Dagoberto repudiatur, 419. d.
Gandavum incendio deſolatum, 402. e.

Gandavi obſidio, 397. c. à popularibus, 414. c. 415. c. Gandavi invaſio, 570. e.
Gandenſes ad regem Philippum ſe conferunt, 398. a. comiti fideles popularibus reſiſtunt, 413. c. terga vertunt, 414. c. in Aſſenede victores de popularibus, 410. d. Walterium *Ratgher* eorum capitaneum in fugam vertunt, 416. d. comitem Flandriæ captivum liberant, 417. b. cui ſunt maxime addicti, 435. c.
Garibaldus epiſcopus Tullenſis, 996. b. 1100. c.
Garibaldus dux Bavariæ, 1094. a.
Garibaldus ſeu Girbaldus, 1100. c.
Garinus frater S. Leodegarii martyrio coronatur, 467. e.
Garmundus abbas Pontiniaci, 1159. a.
Garmundus abbas Quinciaci, 1238. e.
Garnerius de Triangulo, 1437. e. 1438. e.
Garſias Arnaldus comes Bigorræ, 1104. b. 1105. b. e.
Garubrio epiſcopus, 857. b.
Gaſpardus de *Giresmes* miles, 1513. a. 1526. b. 1537. b. 1538. c.
Gaſto templum Salomonis diripit, 184. e.
Gaſto vicecomes Bearnenſis, 1107. b.
Gancelmus cardinalis legatus in Flandriam, 413. e.
Gaufridus archiepiſcopus Burdigalenſis, 1402. d.
Gaufridus archiepiſcopus Dolenſis, 919. a. 939. d. interfuit concilio Remenſi, 944. d. cauſa cadit adverſus Turonenſem archiepiſcopum, 947. a. fit epiſcopus Capuanus, 897. e. 945. a.
Gaufridus archiepiſcopus Rotomagenſis, 1438. e.
Gaufridus epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1384. b. d.
Gaufridus epiſcopus Carnotenſis, 886. e. 887. d. 891. b. 894. d. 920. a.
Gaufridus epiſcopus Cenomanenſis, 958. d.
Gaufridus epiſcopus Pariſienſis, 383. e. 383. d. Robertum Friſonem comitem Flandriæ à viſitatione regis Philippi liberat, 381. e.
Gaufridus *Trainnensis* epiſcopus Trecorenſis, 970. e.
Gaufridus abbas S. Albini, 1382. e.
Gaufridus abbas S. Columbæ, 1453. c.
Gaufridus abbas Mortuimaris, 1439. d. 1440. a.
Gaufridus de S. Samſone abbas Mortui-maris, 1444. c.
Gaufridus comes Andegavenſis, 848. c.
Gaufrido comiti Andegavenſi reddita civitas Rotomagenſis, 1439. a.
Gaufridus Griſagonella comes Andegavenſis, 1387. a. b.
Gaufridus Martellus comes Andegavenſis, 1381. a. b.
Gaufridus comes Britanniæ, 1381. b. 1440. b. ad quem Lucii papæ II. epiſtola, 890. c.
Gaufridus de Dawilliaco, 1348.
Gaufridus de Luzignano, 674. c.
Gaufridus de Pruliiaco, 1381. c.
Gaufridus de S. Audomaro miles, 814.
Gaufridus Notarius S. Bernardi, 897. d.
Gaugericus Cameracenſis epiſcopus, 457. d.
Gauzbertus abbas Marciliaci, 1108. e.
Gauzbertus comes Cenomanenſis Lambertum comitem occidit, 1448. occiditur & ipſe, 1449. a.
Gauſelinus abbas S. Amandi, 530. c.
Gauſfridus abbas Lemovicenſis, 1401. d.
Gauſlinus epiſcopus Albanenſis, 1236. c.
Gauſlinus epiſcopus Tullenſis, 1000. c. 1051. e. regulam S. Benedicti in S. Apri-monaſterio inſtituit, 1001. a. Buxerienſe monaſterium virginum condit, 1001. a. & *ſeq.* plures abbatias poſſedit 1001. c. d. eccleſiæ ſuæ plura acquiſivit, 1001. c. & *ſeq.* obiit, 1003. a. b. Apollinari in cœlo aſſociatus, 1064. c.
Gaza civitas ſupra mare, 573. c. 580. a.
Gazara à Balduino comite capta, 395. d.
Gebehardus epiſcopus Argentinenſis, 1147.
Gebehardus epiſcopus Conſtantiæ, 1436. c.
Geila comitiſſa Hoyenſis 1406. c.
Gelaſius papa II. 601. a. 1410. c. 1438. a. moritur, 614. c.
Gelduinus archiepiſcopus Senonenſis, 1451. c.
Gelduinus abbas Aquicinctinus ad S. Bertinum incluſus, 609. b. obit 610. b.
Gemblacenſis monaſterii fundator S. Wibertus 1407. a.
Gemmeticenſe monaſterium à Normannis ſuccenſum, 1469. e.
Genelo proditor, 543. b.
Geneveus archiepiſcopus Dolenſis, 935. a.
Gengenbacenſe monaſterium, 1138. d.
S. Gengulfi eccleſia Tullenſis, 1015. a. reſtauratur, 1009. a.
Genolfus abbas S. Amandi, 1391. e.
S. Genoveſæ abbas Stephanus, 907. e.
Genricus monachus S. Audoeni, 1460. c.
Genuenſis epiſcopus Fridericus, 1042. e.
Georgianorum ritus, 276. b.
S. Georgii brachium Aquicinctino monaſterio confert Robertus comes Flandriæ, 385. b. 598. e.
S. Georgii tranſlatio, 483. c.
SS. Georgii [redacted] Aurelii atque Nataliæ tranſlatio, 1394. c.
Georgius Colocenſis archiepiſcopus, 1055. a.
Georgius *de Silly ſeu de Gilli* Tarenti gubernator, 1530. d. 1508. c. regi quam fidelis, 1519. a. Venetos fugat, 1519. e. 1521. a.
S. Geraldus, 1389. a.
Geraldus epiſcopus Tornacenſis, 1398. b.
Geraldus Bajoariæ præfectus, 495. c.
Geraldus de Melione præclaram in prælio mortem obiit Antiochiæ, 249. a.
S. Gerardus epiſcopus Tullenſis, 1003. d. 1019. d. & *ſeq.* 1021. c. & *ſeq.* 1041. a. c. 1091. ejus vita, 1048. a. & *ſeq.* ejus infantia, 1050. d. monachus fieri optabat, 1014. b. ante epiſcopatum cellarii officio fungebatur in clauſtro canonicorum, 1003. d. 1052. c. quo anno ordinatus, 1004. b. epiſcopus Tullenſis eligitur, 1052. c. virtutes ejus in epiſcopatu 1053. c. ejus ſtudium in reparandis & conſtruendis eccleſiis, 1054. c. vinum in aquam convertit, 1055. c. & *ſeq.* Romæ convivantes ab eccleſia S. Petri expellit, 1057. b. ejus erga pauperes tempore famis caritas, 1058. & *ſeq.* eleemoſynas faciens Chriſtum in fratris ſui ſpecie ſuſcipit, 1059. c. & *ſeq.* reliquias S. Stephani miraculo impetrat, 1061. c. corpus S. Goerici in Spinalenſe monaſterium transfert, 1061. e. in miſſa conſecrationis verba alta voce profert, 1062. b. mortalitatem à plebe ſua precibus avertit, 1062. d. S. Manſueti monaſterium reſtaurat, 1063. b. S. Manſueti corpus transfert, 1064. a. ei datur abbatia Mediani monaſterii & Galilea, 1111. a. Ottonem III. hoſpitio reſtitutum divinitus agnoſcit, 1064. a. & *ſeq.* S. Gauſlinum S. Appollinari aſſociatum, 1064. c. Græcos & Scotos propriis ſtipendiis alit, 1066. b. quædam ab eo ſancte inſtituta, 1068. c. felix ejus tranſitus, 1069. c. & *ſeq.* miracula, 1070. c. & ſeq. canonizatio 1079. c. tranſlatio, 1083. d.
S. Gerardus abbas S. Bertini 499. d.
S. Gerardus fundator Bronienſis cœnobii, 1415. c. Blandinium reparat & reformat, 550. c. & S. Bertinum, 551. c. immo abbatias XVIII. 513. b. ejus elevatio, 1411. b.
Gerardus cardinalis, 1290. c.
Gerardus cardinalis S. Adriani, 942. d.
Gerardus cardinalis S. Marcelli, 952. d.
Gerardus cardinalis S. Stephani in Cœliomonte, 1192. b.
Gerardus epiſcopus Cameracenſis, 586. a. 1390. c. 1417. c. 1419. b. c. d. ei commiſſus epiſcopatus Morinenſis, 586. a. 587. a.
Gerardus epiſcopus Ebroicenſis, 1474. c.
Gerardus epiſcopus Engoliſmenſis, 844. c. d.
Gerardus epiſcopus Florentinus, 1082. e.
Gerardus epiſcopus Lemovicenſis, 1402. d.
Gerardus epiſcopus Morinenſis, 51. c. depoſitus, 587. c. 597. d.
Gerardus epiſcopus Reatinenſis, 1082. c.
Gerardus epiſcopus Roſſellanus, 1082. d.
Gerardus abbas Hamenſis, 590. a.
Gerardus abbas Monaſterii-novi Pictavenſis, 1319. b.
Gerardus abbas Pontiniaci, 1242. b. poſtea cardinalis, 1243. a.
Gerardus abbas Vallis S. Petri, 1319. c.
Gerardus II. abbas Villarienſis, 1473. a.
Gerardus de Lovanio abbas Villarienſis, 1305. c.
Gerardus *Moſter* abbas Villarienſis, 1304. b.
Gerardus S. R. E. notarius, 1237. c.
Gerardus Sueſſionenſis S. Medardi decanus ſcribit vitam S. Romani archiepiſcopi Rothomagenſis, 1451.
Gerardus Waſtardus monachus, 1311. d.
Gerardus de Ruſſilione, 593. d. dux Burgundionum, 480. c. S. Magdalenæ corpus transfert Vizeliacum, 483. c. 485. d.
Gerardus comes à Carolo rege Siciliæ captus, 25. c.
Gerberga regina, 1415. d. 1431. c.
Gerberga regina Franciæ, 554. a. b.
Gerberga filia Caroli ducis, 1431. c.
Gerbertus archiepiſcopus Remenſis, 565. c. 1455. d. deponitur, 566. b. fit archiepiſcopus Ravennenſis, deinde papa, 566. b.
S. Gereon martyr, 1113. c.
Gerizo primicerius Tullenſis, 1007. c.
Gerlo comes Bleſenſis, 143. b.
Gerlo Normannus factus chriſtianus, 541. e.
S. Germanus epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1410. b.
S. Germanus epiſcopus Pariſienſis, 1385. b.
S. Germani à Pratis monaſterium, in eo conditus Chilpericus rex, 454. a.
Germanus abbas S. Winoci, 573. b.
S. Gertrudis conſecratio, 1401. a.
S. Gertrudis abbatiſſa Nivellenſis, 462. d. 1403. b.
Gertrudis regina uxor Clotarii regis, 456. d.
Gertrudis Flandriæ comitiſſa, 580. c.
Gertrudis primogenita Theoderici comitis Flandriæ, 589. a.
Gertrudis filia Bernardi ducis Saxonum relicta Florentii comitis de Friſia nubit Roberto comiti Flandriæ fratri, 381. c.
Gertrudis *de Aterna Stenh* domicella, 1198. d.
Gervaſius dominus *de Praer*, 621. c.
Gervaſius Thaleſberienſis, 691. c.
Gervinus abbas S. Richerii, 1087. b.
Gerunda à Gallis capta, 30. c.
Gerundæ epiſcopus Petrus, 1401. c.
Getungus abbas Novienti, 1145. b.
Ghiſpa S. Bertino ablata, 558. c.
Ghiſnas in comitatum erigit Arnulfus II. comes Flandriæ, 564. c. Ghiſnenſes comites 564. & *ſeq.*
Ghiſnenſis comitis terras vaſtat Ferrandus Flandriæ comes, 399. c.
Ghiſnarum dominus Sifridus, 558. d.
Ghiſlenſis Monaſterii monialium fundatio, 619. d. 632. d.
Gibel civitatis munitiones deſtruunt Saraceni, 183. d.
Gibelli obſidio, 159. a.
Gibelinus abbas Novienti, 1136. a.
Gibellinæ factionis auctor Peruſinus de Florentia captus à Carolo rege, 18. c.
Gibellini Januenſibus infeſti, 84. c. pactum ineunt cum Frederico III. rege Siciliæ, 86. a.
Gilbardus comes Autiſſiodorenſis Normannos omnino cædit, 845. b.
Gilbertus comes S. Marci, 888. d. 889. d.
Gilbertus *Faber* epiſcopus Londonienſis excommunicatur, 1343. c.
S. Gildardus archiepiſcopus Rotomagenſis, 1390. d. 1083. c.
Gillebertus Londonenſis epiſcopus, 655. c.
Gillebertus epiſcopus Novioменſis, 1414. b.
Gillebertus abbas S. Bertini, 726. c. dictus abbas Aureus, 731. b. ejus præclare acta, 741. d. & *ſeq.* tranſit ad Claromariſcenſes, 741. d.
Gilo abbas S. Columbæ, 1453. c.
Gilo Pariſienſis incola Tuciaci auctor hiſtoriæ Hieroſolymitanæ, 266. b.
Gilonis Pariſienſis hiſtoria, emendata, reſarcita & perfecta, 215.
Giptus epiſcopus Ravennenſis, 585. c.
Giraldus auctor vitæ S. Johannis epiſcopi Valentini ab eo factus, 1701. b.
Girardus epiſcopus Cameracenſis, 1418. b.

Girardus epiſcopus Engoliſmenſis, 885. d. Baldricum Dolenſem archiepiſcopum ordinat, 881. c.
Girardus abbas S. Columbæ, 1452.
Girardus abbas S. Florentii, 847. a.
Girardus dominus Theoſalgiæ, 833. d. 834. a.
Girbaldus Tullenſis epiſcopus 1100. c.
Gilla abbatiſſa Romaricenſis, 1182. b. c. 1187. c. ei ſcribit Paſchalis II. pro Calmoſiaco, 1173. c. 1175. c. 1178. c. 1188. [redacted] b. Henricus imperator, 1175. c. amicitiam cum Calmoſiacenſibus confirmat, 1184. c.
Gilla ſanctimonialis Cameræ monaſterii prope Bruxellam fundatrix 1344. c.
Gilla regina Hungariæ, 1407. c.
Gilla filia Caroli magni, 1393. c.
Gilla ſoror Caroli magni ſanctimonialis, 406. b.
Gilla filia Caroli Simplicis uxor data Rolloni Normanno, 541. c. 1670. d.
Gillardus pſeudo-epiſcopus Nannetenſis, 838. a. 860. b. excommunicatur, 838. b.
Gilſebertus Turonenſis archiepiſcopus, 884. d.
Giſlebertus epiſcopus Meldenſis, 843. c.
Giſlebertus epiſcopus Novioменſis, 1393. c.
Giſlibertus abbas Mediani monaſterii, 1138. b.
Giſlebertus dux 1415. d.
Giſlebertus comes Lizzelenburgenſis, 380. b.
Giſlebertus princeps Burgundionum, 1451. b.
Giſlebertus comes de Salinis, 380. c.
S. Gillenus abbas Cellenſis, 1411. c. fundat Cellenſe cœnobium, 418. b.
S. Glodeſindis vita ſcripta à Johanne abbate S. Arnulfi, 1204.
Glonnenſe S. Florentii monaſterium à Carolo magno fundatum, 843. b. à Carolo Calvo reparatum, 845. a. à Normannis deſtructum, 845. a.
Gobertus de Aſpero monte monachus Villarienſis, 1309. b. ejus vita, 1318. b. à patre militiæ deſignatus pie vivit, 1318. b. iter Jeroſolymitanum aggreditur, 1318. c. ad S. Jacobum pergit, 1319. d. fit monachus Villarienſis, 1320. c. in clauſtro quam pie vivit, 1321. d. in cibo quam parcus fuerit, 1323. c. oblatos in infirmitate pullos recuſat, 1326. d. officium in itinere pie recitat, 1325. c. ejus in pauperes compaſſio, 1327. a. & ſeq. ſomnum in nocturnis ut fugaret, 1328. c. Aleidem ducillam Brabantiæ à vexatione Gemblacenſis monaſterii revocat, 1330. a. & ſeq. ejus obitus, 1331. c. epitaphium, 1332. b.
Gobertus de Aſpero-monte, 1299. b.
Gobertus comes, 184. c.
Gocelo dux, 380. b.
Godefridus epiſcopus Cameracenſis, 1417. b. c.
Godefridus prior S. Bertini ſuperbus deponitur, 743. d.
Godefridi ſacriſtæ Villarienſis piiſſimi vita, 1339. d. miraculis coruſcat, 1340. b. & ſeq.
Godefridus de Corterla pius monachus Villarienſis, 1319. a.
Godefridus cognomento Pachomius ex canonico regulari pius monachus Villarienſis, 1347. b.
Godefridus dux Bullonii, 593. d. primus rex Jeroſalem, 180. b. homo totus bellique Deique irruit in Turcas, 131. a. eoſque in fugam convertit, ibid. d. qualis in obſidione Nicææ, 213. c. ejus elogium, 121. c. 158. c. Gibellum cum comite Flandrenſi obſidet, 159. a. Antiochiæ obſidioni intereſt, 144. in captione Antiochiæ ut ſe geſſerit, 165. c. 140. b. Turcam medium ſecat, 148. a. 118. a. Godefrido, Bohamundo, & comite Bleſenſi ducibus Turcarum millia quindecim omnino cæſa, 148. c. Godefridus ingentem victoriam de infidelibus reportat, 149. c. in expugnatione Jeruſalem ut ſe geſſerit, 189. d. 181. a. caſtellum ligneum erigit ante Hieruſalem, 183. a. rex Hieruſalem conſtituitur, 186. b. 194. c. 1431. d. ipſi regnum ſoncito Raymundus comes ſuffragari non vult, 197. c. regium diadema ferre recuſat, 195. a. Sarracenos ante Aſcalonem delet uſque ad internecionem, 195. b. moritur, 199. d. 593. c. deſignato rege Balduino fratre, 199. c. ſepultus in Golgota, 200. a. ejus epitaphium, 595. c.
Godefridus rex Lotharingiæ, 1407. c. 1408. a.
Godefridus rex Normannorum, 493. c.
Godefridus dux, 1417. a. 1418. a.
Godefridus dux gibboſus, 1419. b.
Godefridus III. dux Brabantiæ, 1170. b. 1173. c.
Godefridus dux Zabaw, 380. b.
Godefridus dux hiemat Antiochiæ, 177. c.
Godefridus dux Britanniæ, 644. c.
Godefridus dux Lotharingiorum, 1418. d. c. 1420. a. 1421. a. filius Godefridi, 1421. c.
Godefridus dux Lotharingiæ fit monachus Affligemii, 1421. c.
Godefridus dux Normannorum, 1393. d. c.
Godefridus filius Godefredi ducis Zabaw, 380. b.
Godefridus comes Duracenſis, 1458. d.
Goderamus epiſcopus Xancronenſis antea abbas Malleacenſis, 1112. c.
Godeſcalcus epiſcopus Atrebatenſis, 610. c.
Godeſcalcus abbas Alchiacenſis, 531. a. obit, 618. b.
Godeſcalcus abbas S. Bertini quam præclare in adminiſtratione ſe geſſerit, 661. d. & ſeq. ejus obitus, 661. b.
Godeſcalcus abbas Hamenſis fit abbas S. Bertini, 613. c. & ſeq. intereſt concilio Turonenſi, 614. a. adverſus eum rebellant monachi, 614. c.
Godeſcalcus abbas Montis S. Martini fit epiſcopus Atrebatenſis, 612. d.
Godeſcalcus monachus Orbacenſis, 1394. b.
Godeſcalcus de Palmoſtein [illegible] canonico S. Petri Colonienſis factus monachus, 1312. d.
Godo epiſcopus Tullenſis, 996. d.
S. Goerici epiſcopi Metenſis tranſlatio, 1061. c.
Gonbertus abbas Marcilinei Madiraнum ſibi iterum ſubjicit, 1108. c. & ſeq.
S. Gonbertus monachus religioſus S. Bertini plura ei dona confert, 507. d. & ſeq. fit monaſterii præpoſitus, 514. b.
S. Gorgonii tranſlatio, 1303. a.
Gorzienſis abbas Amalkila, 1118. c.
Goſcelinus Mareſii gubernator Edeſſæ ab Aſſyriis obſeſſæ fert auxilium, 203. c.
Goſfridus abbas de Vergiliaco, 1083. b.
Goſlinus epiſcopus Tullenſis, 1039. d. ſepultus in Bozerienſi monaſterio, 1019. b. ejus elogium, 1075. a.
Goſlinus Caroli Calvi cancellarius, 784. a.
Gothelo dux Lotharingiæ, 1407. c. c.
Gontramnus rex Burgundiæ, 1139. b.
Govel Carnotenſis prior Antiochiam intrat civitatem, 155. d.
Gozelo dux, 1396. a.
Goſfredus epiſcopus Conſtantienſis, 1082. c.
Gradenſis patriarcha Dominicus, 1082. a.
Græci de Sicilia juſſi recedere, 6. b. per Saracenos expulſi, 9. d. Græcis ſuſpectus Carolus magnus, 500. d.
Græci ut nulli miſericordes, ita nulli miſerabiles, 115. c.
Græcorum munera timenda, 114. a.
Græcorum errores, 276. a.
Græci in concilio Lugdunenſi eccleſiæ Romanæ reconciliati, 733. a.
Græcis monachis commiſſa S. Praxedis eccleſia, 506. c.
Grandimontenſis ordinis origo, 1382. c.
Grandimontenſis ordinis fundatio, 585. c. ſtatuta, 586. a. v. monaſterium Grandimontenſe.
Granglis Pontiniaci proxima dimidiæ leucæ domus non conſtruatur, 1125. d.
Grandimontenſes proditione pleni, 425. a.
Gratianus monachus decretum compilat, 650. c.
Gravamina Gallorum in Siculos, 35. a. & ſeq.
Gravelingæ, 653. a.
S. Gregorius magnus eccleſiæ lucifer, 1683. c. ejus ordinatio, 1596. c. ejus acta, 449. c. 450. a. & ſeq. 451. c. mittitur Conſtantinopolim, 1435. d. obit, 1434. d. ejus vitam ſcribit Johannes diaconus, 527. ipſius caput & brachium in eccleſia Sancti Petri vivi Senonenſis, 527. c. ipſi detrahit Sabinianus papa, 450. c.
Gregorius papa II. 477. a. 479. c.
Gregorius III. 479. d. 483.
Gregorius papa IV. 508. d. 509. feſtum omnium ſanctorum inſtituit, 500. a.
Gregorius V. papa 160. d.
Gregorius papa VI. 174. b.
Gregorius VII. papa, 944. a. 968. a. 1418. d. 1419. c. vir ſanctus & magni meriti, 816. d. Henricum III. imperatorem excommunicat, 981. b. incarceratur, liberatur, obit miraculis clarus, ibid. ejus decretum de presbyteris uxoratis inceſtuoſis & ſymoniacis, 860. a. ejus epiſtolæ ad Willelmum Anglorum regem, 871. c. 875. b. ad clerum & populum Dolenſem, 871. d. ad epiſcopos Britanniæ, 873. a. ad Radulfum archiepiſcopum Turonenſem, 874. a. ad Goffridum Redonenſem, 876. c. ad epiſcopos Britanniæ & clerum & populum Turonenſem, 877. c.
Gregorius papa VIII. 674. b.
Gregorius papa IX. 1433. b. 1444. d. 1689. Fredericum imperatorem excommunicat, 707. d. decretales compilat, 707. d. S. Dominicum & S. Elizabeth [illegible] in catalogo adſcribit, 80[illegible]. d. Johannem imperatorem CP. convocat, 714. b. concilium Romæ indicit adverſus Fredericum, 721. d. capita SS. Petri & Pauli ad proceſſiones deferri jubet, 1[illegible]. a. ordinem S. Benedicti reformat, 715. b. tres electiones archiepiſcopi Cantuarienſis irritas declarat, 1755. obit, 722. a. 1578.
Gregorius X. papa, 736. c. concilium generale Lugduni celebrat, 731. c. obit, 753. c.
Gregorii papæ [redacted] obitus, 1500. d.
Gregorius cardinalis S. Angeli, 890. a. 896. c. 952. c. factus papa Innocentius II. 629. a.
Gregorius cardinalis S. Calixti, 893. c. 896. a.
Gregorius cardinalis S. Georgii ad velum aureum, 632. d.
Gregorius cardinalis S. M. Tranſtiberim, 883. d.
Gregorius cardinalis S. Mariæ, 952. d.
Gregorius cardinalis SS. Sergii & Bacchi, 839. d. 880. c. 1170. c.
S. Gregorius epiſcopus Trajectenſis, 1408. d.
Gregorius archiepiſcopus Turon, 1341. b.
Gregorius epiſcopus Antrochenus, 1392. c.
Gregorius epiſcopus Cordubienſis, 1547. b.
Gregorius epiſcopus Sabinenſis, 1232. b.
Gregorius prior Villarienſis ſanctiſſimus, 1344. c.
Griemaldus abbas Noviconi monaſterii, 1136. a.
Grimbaldus S. Bertini præpoſitus, 533. c.
B. Grimbaldus monachus S. Bertini, 510. a. in Angliam tranſmeat, 537. b. ibidem obit, 538. c.
Grimel comes Phereti patricida, 1116. c.
Grimoaldus majordomus, 474. a. 1422. a.
Grimoaldus filius Pipini principis, 462. d. occiditur, 478. c.
Grimoaldus regnat in Auſtria, 1422. c.
Grimaldi cives Januenſes bellum faciunt cum Auriæ & Spinuli partibus, 84. b.
Grippo frater Pippini regis, 485. c.
Grippi populi deformes, 343. c. Virginem invitam ſibi copulare ſatagit rex Gripporum, 345. a. Hanc è manibus ejus Hezelo eripere proponit, 346. b. eripiendam conſulit rex 347. a. ejus palpitantis oratio & mors, 348. a. ejus mortem ulciſcitur Erneſtus, 347. c. Varia cum ipſis Grippis Erneſti certamina, 351. b.
Griſilio Bajoariæ dux, 486. a.
Groeninghes virginum monaſterium ordinis Ciſtercienſis, 407. b.
Guarinus comes frater S. Leodegarii, 1129. a.
Guarinus de Petra-mora perit, 160. a.
Guarnerius marchio ante Antiochiam occiſus, 145. a.

S. Godwalus Blandinienſis monaſterii conſervator, 823. c. 824. b.
Guelfo abbas S. Columbæ, 1410. a.
Guerrici abbatis Igniacenſis elogium, 1723. a. & ſeq.
Guibertus abbas Conchenſis, 1389. b.
Guibertus II. abbas Conchenſis, 1389. c.
Guichardus archiepiſcopus Lugdunenſis, 1034. d. S. Bernardi corpus apud Claram-vallem è terra levat, 1034. d. obitus ejus & ſepultura, 1034. d.
Guichardus abbas Pontiniaci bullam impetrat ab Innocentio papa II. 1218. c.
Guicherius qui leonem ſecuit ſecundus inſilit in Hieruſalem, 163. c.
Guido cardinalis, 819. c.
Guido cardinalis S. Chryſogoni, 895. a. 896. a. 1230. b.
Guido cardinalis SS. Coſmæ & Damiani, 888. d.
Guido cardinalis S. Laurentii in Damaſo, 888. d. 893. c.
Guido cardinalis S. Mariæ in Porticu, 894. a. 896. d. 1132. c.
Guido cardinalis S. Mariæ Trans-Tyberim, 914. c.
Guido cardinalis Sabinenſis epiſcopus in Angliam legatus, 739. b.
Guido presbyter cardinalis Paſtoris, 893. c. 896. b.
Guido Narbonenſis archiepiſcopus & cardinalis, 740. a.
Guido Viennenſis archiepiſcopus fundat monaſterium Bonævallis, 1694. b.
Guido epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1066. a.
Guido epiſcopus Briocenſis, 973. d.
Guido de Lauduno epiſcopus Cameracenſis, 1427. c.
Guido epiſcopus Pranestinus factus archiepiſcopus Senonenſis, 1426. d.
Guido de Edua abbas Caroli-loci, deinde Pontiniaci, 1260. b.
Guido abbas Ciſtercii, 1241. c.
Guidonis abbatis S. Jacobi de Pruvino, epiſtola de miraculis S. Edmundi, 1897. e.
Guido abbas Monaſterii-novi, 1214. a. ejus obitus, 1218.
Guido de Luſignano, 282. a. regnum Hieroſolymitanum gubernat, 661. b. 1382. c. coronatur rex Hieruſalem, 283. a. à Saracenis capitur, 283. b. liberatur, 183. d. 673. b. regi Angliæ adhæret, 285. b. fit rex Cypri, 286. b. 679. b. Acon obſidet, 674. c. obit, 680. b.
Guido comes Cenomanenſis, 835. b.
Guido de Dampetra, 405. a. 724. a. comitatu Flandriæ inveſtitus, 759. e.
Guido comes Flandrenſis, 728. a. 760. d. 761. a. 1418. b. c. ejus geſta, 405. a. c. vulneratus & captus in prælio adverſus Guillelmum comitem Hollandiæ, 730. c. redimitur, 731. c. Margaritam filiam ducis Lucemburgenſis ducit uxorem ſitque comes Namurcenſis, 737. c. à Florentio comite Hollandiæ victus & captus, 747. c. Brugenſibus ſeditioſis anſam præbet, 767. b. bellum gerit cum Philippo rege Franciæ, 405. d. à rege in vincula conjicitur, 406. d. 768. c. fœdus cum Edwardo rege Angliæ adverſus Gallos facit, 774. a. Zelandiam expugnare tentans, captus in vinculis conjicitur, 410. d. liberatur, 411. c. e. pacem cum rege facit, 412. c. defunctus in Felinarum monaſterio conditur, 412. a.
Guido comes de Monteforti, 678. c.
Guido comes Nivernenſis, 1038. c. 1239. c. 1240. c. 1249. c. e. 1384. e.
Guido Bohamundi frater chriſtianis ad Antiochiam auxilium ferens revocatur, 159. a.
Guido frater Guillelmi Juliacenſis comitis, 408. b. & ſeq. 409. c. 410. c.
Guido Simonis comitis Montis-fortis frater, 686. a.
Guido Marchio, 546. c.
Guido Marchio Saracenos fugat, 509. b.
Guido Buticularius Philippi Auguſti, 1279.
Guido de Garlanda, 1240. c. Seneſcallus Franciæ, 393. d.
Guido de Nocriis, 1343. a.
Guido dominus Tilii, 1250. b.
Guido Rubeus vir nobilis fame arctatus deſerit Antiochiæ obſidionem, 152. a.
Guilbodo epiſcopus Leodienſis, 1417. a. b.
Guillelmus XII. apoſtolorum cardinalis, 1847. a.
Guillelmus cardinalis S. Petri ad vincula, 1137. a.
Guillelmus patriarcha Hyeroſolymitanus, 632. a.
Guillelmus archiepiſcopus Eboracenſis & monachus apud Pontiniacum, 1254. d.
Guillelmus archiepiſcopus Panormitanus, 10. c.
Guillelmus archiepiſcopus Senonenſis, 907. c. 1453. c.
Guillelmus epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1184. c.
Guillelmus epiſcopus Bathonienſis concedit indulgentias accedentibus ad tumulum S. Edmundi, 1915. a.
Guillelmus epiſcopus Cenomanenſis, 1382. c.
Guillelmus epiſcopus Leodienſis, 1417. e.
Guillelmus epiſcopus Pariſienſis apud Pontiniacum ſepultus, 1246. c.
Guillelmus electus Salernitanus, 58. c.
Guillelmus abbas Alciacenſis, 618. b.
Guillelmus abbas S. Amandi, prius Aquicincti, 1400. c.
Guillelmus *Cambier* abbas Bronienſis deinde Lobienſis, 1430. d.
Guillelmus *le Fauconnier* abbas Ciſtercii auctor Miratorii, 1447. a.
Guillelmus abbas Lobienſis, 1429. c.
Guillelmus Corderii abbas Lobienſis, 1430. c.
Guillelmus *Gilbert*, abbas Lobienſis, 1431. a.
Guillelmus abbas Pontiniaci, 1218. e.
Guillelmus I. dux Normannorum, 543. a.
Guillelmus dux Normanniæ, Angliæ conqueſtor, 1383. b. c. 1432. d.
Guillelmus conqueſtor rex Angliæ, 380. c. 1411. b.
Guillelmus rex Anglorum, 1213. b.
Guillelmus II. rex Angliæ, 380. c.
Guillelmus ſeptennis coronatur rex Hieruſalem, 285. d.
Guillelmus rex Siciliæ, 667. d.
Guillelmus filius Rogerii regis Siciliæ, 9. e. coronatur in regem, 10. a. ejus filii, Guillelmus & Tancredus, *ibid.* obitus, 10. b.
Guillelmus II. rex Siciliæ coronatur, 10. b. ejus tempora aurea, 73. e. obitus, 10. d.
Guillelmus Ferra-brachia Capuæ principatum obtinet, 8. a.
Guillelmus Frederici III. Siciliæ regis filius, 61. c.
Guillelmus dux Aquitaniæ Cluniaci fundator, 1112. d. 1382. d.
Guillelmus comes obſidet S. Audomarum, 1397. e.
Guillelmus comes Aquitaniæ, 1417. b.
Guillelmus comes Catenarii Robertum ducem Calabriæ debellat in Gugliano, 56. b.
Guillelmus de Caſtiliano comes Catanzari, 50. c.
Guillelmus de Dampetra comes Flandriæ, 403. a. ejus geſta, ibid.
Guillelmus comes Hoyenſis, 1406. c.
Guillelmus comes Hollandiæ Valencenas obſidet, 731. a. obſidionem ſolvit, ibid. obit, 731. b.
Guillelmus Juliacenſis comes, 408. a. & ſeq. 409. c. 410. c. cadit in prælio, 411. c.
Guillelmus comes *de Joigni*, 1254. d.
Guillelmus comes Nivernenſis, 1245. b.
Guillelmus comes Pictavenſis, 1311. c. 1417. a.
Guillelmus caput Stupæ comes Pictavenſis, 1311. c. S. Johannis Angeriacenſis fundator, 1372. a.
Guillelmi qui & Gaufridus dictus eſt comitis Pictavenſis vita, 1312. b. parentes & conſanguinei, 1372. b. & ſeq. mores, 1311. c. monaſteria per Aquitaniam reformat, 1312. d. Monaſterium novum Pictavis fundat, 1313. b. pro centum monachis, 1317. a. cui libertatem à papa Gregorio impetrat, 1313. d. ejus erga monachos devotio, 1313. c. obitus, 1315. c. epitaphium, 1316. d. ſuffragia pro eo, 1317. c. & ſeq.
Guillelmus ſubcomes Normanniæ, 382. d.
Guillelmus Longa-ſpata Marchio Montis-ferrati comes Joppenſis, 582. d.
Guillelmus Cutreri thesaurarius Caroli Siciliæ regis, 40. d.
Guillelmus de Donnopetro conſtabularius Henrici comitis Trecenſis, 1437. c.
Guillelmus de Barris, 697. d.
Guillelmus *des Bordes*, 1503. b.
Guillelmus Bavarus, 1459. c.
Guillelmus Longa-ſpata, 661. b. 678. d.
Guillelmus de Meleduno, 697. d.
Guillelmus de *Traci* S. Thomæ Cantuarienſis interfector, 1741. c.
Guillelmus de Villa-nova Tranenſe caſtrum propugnat, 1511. b. in quo ipſe tandem captus ducitur principi de Alta-mura, 1513. c. pernoctat in turre Gallipolis, 1522. c. quanta captivus pertulerit, 1530. c. 1531. c. 1557. d. à Tarentinis lætè excipitur, 1530. c. ejus adverſus tentatas ipſi exprobrat princeps de Alta-mura, 1537. & ſeq. in Catalonia præclare ſe gerit, 1532. d. vinctus includitur in Neapolitana turri caſtri novi, 1571. c. liberatur, 1540. d. redit in Franciam, 1541. d. Lugduni à rege gratioſe excipitur, 1542. a.
Guillelmus Ipreſis, 620. c.
Guillelmus Picardus perit, 160. a.
Guillelmus Sabratenſis, 363. a.
Guinibertus abbas Conchenſis, 1388. b.
Guiſcardus Normannus, 8. a.
Guiboldus epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1402. b.
Guiſſerius de la Turre ut ſe geſſerit in obſidione Marræ, 213. b.
Guncelinus Dapifer Otonis IV. imperatoris, 1376. d. 1377. a.
Gundelbertus archiepiſcopus Senonenſis dimiſſo epiſcopatu in Voſagum ſecedit, 1102. d.
Gundelohus monachus Mediani-monaſterii piiſſimus, 1418. c.
Gunferius dominus Herbudillæ, 233. d. e.
Gunhardus epiſcopus Namnetenſis, 831. a. à Normannis peremtus, 831. a.
Guntardus epiſcopus Valentinenſis, 1697. b.
Guntarius archiepiſcopus Agrippinenſis, 857. a.
Guntbertus monachus & benefactor monaſterii S. Bertini, 507. d.
Guntrannus rex Aurelianis, 1391. a. b. c.

H

HAlaphenſis epiſcopi epiſtola pro canonizatione S. Edmundi, 1906. d.
Hadelinus ſanctus monachus Stabulenſis, 1401. c.
Hadelvidis fundatrix Calmoſiaci monaſterii, 1791. a.
Hæretici à Lobienſibus repulſi, 1430. c.
Haito epiſcopus Baſilienſis, 1385. b. 1436. a.
Halinardus archiepiſcopus Lugdunenſis, 1082. a. 1084. c.
Hamelinus epiſcopus Redonenſis, 1387. d.
Hangericus major-domus Theoderici Burgundiæ regis, 467. c.
Hanibaldus cardinalis, 437. c.
Hannoniæ inſignia, 724. c.
Haraldus rex Anglorum, 379. d. e. 1432. d.
Hardebertus abbas Lobienſis, 1424. c.
Hardradus abbas S. Bertini, 490. a. 497. b. privilegium à Pipino impetrat, 490. d. ejus obitus, 498. c.
Hardradus monachus Moliſmenſis, 396. c.
Harduinus epiſcopus Ebroenſis, 1085. d.
Harduinus epiſcopus Noviomenſis, 1396. a.
Harduinus epiſcopus Tornacenſis, 573. c.
Haribertus frater Dagoberti regis rex Aquitaniæ, 1391. a.
Haſſaſeri Saracenorum genus barbatum, 192. b.
Haſtingus Danus, 1452. c.
Havifis Namnetenſis comitiſſa, 385. d. mater Alani comitis Britanniæ, 385. d.

Digitized by Google

Hebeardus comes, 1475. d.
Hebroinus Luxovio detruſus, 468. d.
Heclocarus abbas, 867. c.
Hector *Vilain* dux Gandenſium adverſus populares, 456. a. vir fortiſſimus eos vincit, 426. c. 431. a.
Heddo abbas poſt epiſcopus Argentinenſis, 1436. c.
Heliodorus epiſcopus in concilio Mediolanenſi, 1547. a.
Helmericus abbas intruſus Novienti, 1136. b.
Hemfridus abbas S. Bertini, 571. a.
Henlaungus rex Nortmannorum, 1393. c.
Henricus cardinalis SS. Nerei & Achillei, 1132. b. 1368. d.
Henricus archiepiſcopus Remenſis, 635. d. 1413. d.
Henricus ex theſaurario Belvacenſi archiepiſcopus Remenſis, 706. c.
Henricus archiepiſcopus Senonenſis, 1126. b. 1135. c. 1138. b. 1139. b. Pontiniacenſibus concedit decimas laborum ſuorum, 1117. b. uſum in ſuis nemoribus, 1128. b. 1129. b.
Henricus epiſcopus Albanenſis antea abbas Clarevallis pacem regem inter & comitem Flandriæ facit, 390. c. crucem prædicat pro ſubſidio Terræ ſanctæ, 674. c.
Henricus *de Haſſinberg* epiſcopus Argentinus, 1149. c.
Henricus *de Veringen* epiſcopus Argentinus, 1151. a. 1155. a.
Henricus epiſcopus Pajocenſis, 907. c.
Henricus Bebracenſis epiſcopus, 1413. d.
Henrici de Boſco electio in epiſcopum Dolenſem, 976. b. cui electioni conſentit 977. a. & ſeq. illius confirmatio à Petro archiepiſcopo Turonenſi poſtulatur, 978. c. & ſeq. qui eandem electionem examinari præcipit, 981. c. & ſeq. reſignatum epiſcopatum ipſi iterum confert Benedictus XII. papa, 985. b.
Henricus epiſcopus Leodienſis, 1198. c. 1239. b. d. 1422. a. c. 1424. b. 1428. c.
Henricus II. epiſcopus Leodienſis, 1370. b. 1371. c.
Henrici epiſcopi Motinenſis obitus, 1326. c.
Henricus epiſcopus Populonei, 1081. c.
Henricus epiſcopus Spoletanus, 1082. d.
Henricus epiſcopus Wintonienſis, 832. d.
Henricus abbas S. Audoeni, 1680. d. 1682. a.
Henricus abbas S. Bertini, 742. a.
Henricus *Paas* abbas Grandis-prati deinde Villarienſis, 1301. c.
Henricus abbas S. Jacobi, 919. a. c.
Henricus abbas Liſquenſis, 632. d.
Henricus *de Meldinne* abbas Loci S. Bernardi, 1319. c. miſſus in Angliam pro matrimonio inter filium ducis Brabantiæ & filiam regis Angliæ, 1360. a.
Henricus abbas Monaſterienſis, 1437. c.
Henricus abbas Novienti, 1116. a.
Henricus *Habart* abbas de Trappa, 1446. a.
Henricus abbas Vallis S. Petri, 1373. c.
Henricus abbas S. Vedaſti, 603. d.
Henricus decanus Monaſterienſis, 1313. d.
Henricus prior Villarienſis, 1346. c.
Henricus de *Aldburg* prior Villarienſis, 1296. a. abbas Loci S. Bernardi, 1296. c.
Henricus de Birbaco monachus Villarienſis, 309.
Henricus pius converſus in Hemerode, 1312. a. c.
Henricus pius converſus Villarienſis, 1372. a.
Henricus de Bruxella pius converſus Villarienſis, 1365. c.
Henricus imperator, 186. c. 385. c. 415. a. 598. c. 1145. a. 1149. c. 1150. d. 1151. a. 1312. c. 1379. c. 1380. d. 1387. a. b. 1398. b. obit 649. a.
Henricus I. imperator, 1142. c. 1407. a. 1416. c. 1417. b.
Henricus II. imperator, 570. d. 574. b. 1407. b. coronatur à Benedicto VIII. 572. b. virginitatem ſervat cum uxore Cunegunde, 571. c.
Henricus III. imperator, 1008. b. 1009. b. 1417. d. c. bellum movet adverſus Balduinum Inſulanum comitem Flandrenſem, 577. a. b. Tornacum invadit, 1396. c. ei favet Cameracenſis epiſcopus, 593. b. Cadolaum antipapam expellit, 581. a.
Henricus IV. imperator, 1397. a. 1418. b. 1419. a. 1420. a. 1436. c. Romam obſidet, 1418. c. & capit. ibid. à Gregorio VII. excommunicatus, 581. b. Paſchalem II. papam conjicit in vincula, 600. d. 606. d. 609. c. 1381. d. & ab eo inveſtituras impetrat, 1420. b. quibus renunciat, 614. c. Henrico juniore in ſæculo regnante, Chriſto apud nos imperante, conſecratur eccleſia Calmoſiaca, 1180. b. dicitur filius & defenſor Romanæ eccleſiæ, 1176. a. ejus opem implorat Seherus abbas Calmoſienſis adverſus abbatiſſam Romaricenſem, 1175. b. & ſeq. regis ad abbatiſſam epiſtola, 1175. c. ad Theodoricum ducem Lotharingiæ, 1176.
Henricus VI. imperator, 1416. c. à Cæleſtino III. coronatus, 675. c. excommunicatur, 691. c. Richardum regem Anglorum capit, 680. a. in terra ſancta treugas cum Saracenis frangit, 680. b. comburi facit epiſcopos qui coronationi Tancredi interfuerant, 11. d. ipſi nupta Conſtantia Rogerii Siciliæ regis ſ 11. 12. a. à Tancredo debellatur. ibid. b. ejus obitus, 11. c.
Henricus imperator rex Siciliæ coronatur, 12. c.
Henricus VII. imperator à Clemente papa V coronatus, 61. c. Robertum Siciliæ regem hoſtem ſuum declarat, 62. & ſeq. pro terræ ſanctæ negotio laborat, 65. b. fœdus init cum Friderico III. Siciliæ rege, 67. d. ejus mors, 68. b.
Henricus imperator, 1117. b.
Henricus imperator ejus filius, 1117. b.
Henricus imperator . P. 396. d. 687. d. 1416. d.
Henricus rex Allemanniæ, 1356. b. rebellans in patrem proſcribitur, 1158. c. à patre Friderico conjicitur in vincula, 12. c. 712. d. obit. 12. c. ſuffocatus, 17. d.
Henricus rex Anglorum, 380. d. 381. c. 503. c. obit, 634. c.
Henricus I. rex Angliæ, 380. d. 543. a. 639. c. 1432. c. dictus ſine terra, 612. c. Robertum fratrem captum in vinculis detinet, 613. a. ei bellum infert Balduinus comes Flandriæ, 613. b.
Henricus II. rex Angliæ, 646. b. 910. c. 1381. d. c. 1382. d. 1439. b. c. 1735. b. Alienordi reginæ nupſit, 644. c. in prælio vincit Ludovicum regem, 1438. a. Toloſam obſidet, 1439. d. in S. Thomam Cantuarienſem archiepiſcopum efferatur, 655. c. regnum ſuum dividit filiis, 1381. c. cruce ſignatur, 1425. c. exoſos habet Flandrenſes, 388. b. moritur & conditur apud Fontem Ebraldi, 393. 675. d. 1440. b. ejus diploma pro Pontiniaco, 1227. c.
Henricus junior rex Anglorum, 390. c. rex coronatur, 657. d. 1381. c. 1439. c. obit, 1440. b.
Henricus III. rex Angliæ, 1453. a. 1443. b. procerum conventum celebrat, 1718. ejus nuptias celebrat S. Edmundus, & reginam diademate redimit, 1760. trigeſimam bonorum mobilium petit & impetrat, 1760.
Henricus rex Angliæ à Ludovico bello ſuperatus, 774.
Henricus rex Cypri, 79. c.
Henricus I. rex Francorum, 380. d. 574. c. 1201. b. 1387. c. 1396. c. 1417. b. c. 1417. c. c. 1418. b. 1428. b. c. 1680. d. tutela Balduini Inſulani comitis Flandrenſis commiſſus, 574. c. pacem inter Henricum III. imperatorem & Balduinum Inſulanum comitem Flandriæ componit, 577. b. Normannos cædit, 1452. c. obit, 1396. c.
Henricus rex Jeroſalem & Arelatenſis, 14. c.
Henricus rex Jeruſalem, 770. a. 1448. c.
Henricus rex Siciliæ Panormi ſepultus, 15. d.
Henricus dux, 1474. c.
Henricus dux Bajoariæ, 380. c. 1064. a.
Henricus dux Barri, 697. d.
Henricus dux Brabantiæ, 403. a. 1181. a. ejus pietas, 1290. a. & ſeq. ſepultura in Villarienſi cœnobio, 1291. a.
Henricus dux Brabantiæ ſepultus Lovanii apud Prædicatores, 1330. a.
Henricus dux Burgundiæ, 563. b. d. 1451. a.
Henricus dux Flesiæ, 776. d.
Henricus dux Fromlianus, 493. c.
Henricus dux *de Lemborch*, 1408. a.
Henricus dux Lotharingiæ, 770. c.
Henricus dux Lovanienſis, 696. b. 697. b. 1426. c.
Henricus dux Saxoniæ, 186. c. 344. c. 1373. d. Carolo Simplici regi confœderatus, 344. d.
Henricus Dandalus dux Venetiarum, 686. d.
Henricus ducis Brabantiæ filius, 776. a.
Henricus comes Andegavenſis, 677. b.
Henricus comes Campaniæ Terræ-ſanctæ præficitur, 679. d. factus rex Hieroſolymitanus, 284. d. uxorem Unfredi ducit, 286. b. miſere interiit, 286. d. 681. b.
Henricus comes de Durbuio, 1431. d.
Henricus comes Luxemburgenſis poſtea imperator, 760. c. 761. b.
Henricus comes Namurcenſis, 1421. d. 1428. c. 1473. a.
Henricus comes Palatinus Rheni, 1376. a. 1418. b.
Henricus comes Palatinus Erneſto duci Bavariæ invidet, 325. d. illi detrahit apud Cæſarem, 328. b. cui dolum celare perſuadet, 329. c. copias adverſus Erneſtum ei committit imperator, 310. c. cunctas Erneſti terras devaſtat, 311. a. Montem Noricum obſidet, 311. c. huic occurrit Erneſtus cum copiis, 312. c. eumque fugat, 314. b. animos colligit, 324. d. iterum fugatur, 325. a. ei caput amputat Erneſtus, 325.
Henricus comes de Rupe, 1431. c.
Henrici comitis Trecenſis diploma pro Pontiniaco, 1238. d.
Henricus comes *de Valdenberg*, 1376. a.
Henricus filius Conradi imperatoris, 1411. d.
Henricus primogenitus Theobaldi comitis Bleſenſis, 1230. d.
Henricus Senator, 65. d.
Henricus de Hiſpania, 741. b. à Carolo rege Siciliæ deficit, 741. a. delerur, 745. c.
Henricus *de Bar*, 1503. a.
Henricus Calandrinus, 286. c.
Henricus Clemens Franciæ mareſcallus, 1419. a.
Henricus *Knython* de S. Edmundo ſcribit, 1752.
Henricus Luxemburgenſis, 737. b.
Henriſredus comes, 19. a.
Heraclius patriarcha Jeroſolymitanus, 670. a.
Heraclius imperator, 451. d. 1391. d. Coſdroe regem Perſarum vincit, 452. d. crucem ſanctam Jeruſalem refert, 452. c. deinde Conſtantinopolim, 453. a Monothelita moritur, 451. d.
Herardus archiepiſcopus Turonenſis, 838. c. 839. d. 841. d. 842. c. 857. a. 867. c. d. apud Carolum-Calvum conqueritur de Britonum invaſionibus, 839. a. Saoſſionenſe concilium procurat congregari, 839. b.
Herbertus epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1085. a.
Hereſburgum caſtrum à Carolo magno expugnatum, 491. c.
Heribertus Colonienſis archiepiſcopus, 572. c.
Heribertus abbas S. Bertini, 578. c. 582. c. caſtitate commendandus, 579. b. c. An-

tiſſiodorenſem abbatiam reſignat, 585. d. ejus obitus, 586. b. & ſeq.
Heribertus comes Viromandenſis, 580. a. 534. c. 537. a. c. 549. b. 650. d. 1455. a. Carolum Simplicem capit & incarcerat, 543. a. 1397. b. proditionis ſuæ pœnas luit, 546. a.
Heribertus miles rebellis adverſus Mariam Flandriæ comitiſſam, 683. d.
Herigeros abbas Lobienſis, 1436. c.
Herimannus epiſcopus Caſtellinus. 1082. d.
Herimannus epiſcopus Corbinenſis, 1082. d.
Herimannus epiſcopus Tullenſis, 1006. b.
Herimannus Alexandri papæ III. notarius, 1234. c.
Herimannus abbas S. Martini Tornacenſis, 1719. c.
Herimannus dux Saxoniæ, 380. b. 560. b.
Herio inſula à Normannis vaſtata, 832. d. 1448. d. atque monachorum habitatione deſtituta, 1448. a.
Heriſpogius dux Britonum, 831. b. pſeudo-rex Britonum, 838. a. regium ei titulum concedit Carolus Calvus, 838. c.
Heriſpogius Britonum pius princeps, 838. d. à Salomone trucidatur, 839. a.
Hethinus abbas Gemblacenſis, 1407. a. & Lobienſis, 1415. a.
Hermannus Bonnenſis canonicus deinde monachus Villarienſis, abbas Vallis S. Petri, & Hemerode, 1312. a. 1313. c.
Hermannus converſus Villarienſis vir ſanctus, 1361. c.
Hermannus dux Brabantiæ, 286. c.
Hermannus Marchio de *Bandiae*, 284. c.
Hermannus comes Montenſis, 581. c. 576. c.
Hermengarius epiſcopus Namnetenſis, 843. a. & ſeq.
SS. Hermes & Julianus, 2083. c.
Hermes abbas Bergenſis S. Winoci, 601. d. deponitur, 626. b.
Hermetis Triſmegiſti ſepulcrum, 498. a.
Herſon oppidum occupant chriſtiani, 543. c.
Hervemannus abbas Novientii, 1136. b.
Herto epiſcopus, 501. c.
Herveus S. Martini theſaurarius, 1380. c. 1381. a. ejus vita, 1690. d.
Herveus comes Nivernenſis, 1145. b. 1146. c. eligit ſepulturam apud Pontiniacum, 1149. c.
Hezelo epiſcopus Argentinus, 1243. c.
Hiacintus cardinalis S. Mariæ in Coſmedina, 1234. c. 1434. b. 1437. b.
Hibernia expugnata ab Henrico II. rege Angliæ, 1381. a. in eum tres filii rebellant, 1482. c. eos vincit, ibid.
S. Hieronymi obitus, 1410. a.
Hieronymus in Bethleem ſepultus, 478. b.
S. Hieronymi martyrologium, 1544. pœnum an habeatur, 1545.
Hieronymus cardinalis S. Mariæ-novæ, 1437. c.
Hilarius papa, 2410. c.
S. Hilarii feſtum 1. Novembris, 1596. c.
Hildebaldus archiepiſcopus Colonienſis Carolo regi familiaris, 1687. b. ejus ad eum epiſtola, 1680. c.
Hildebertus Turonenſis archiepiſcopus de Dolenſi epiſcopo conqueritur apud Innocentium papam II. 813.
Hildebertus abbas S. Audoeni, 1676. d. 1678. c.
Hildebertus rex, 1312. c.
Hildebertus rex Auſtraſiorum, 1471. b. c.
Hildebrandus archiepiſcopus Capuanus, 1081. b.
Hildebrandus abbas S. Bertini, 554. b. 567. c. fit abbas S. Wedaſti, 555. c. S. Bertini regimen iterum aſſumit, 560. c. 561. a.
Hildebrannus epiſcopus Sagiorum, 841. c.
Hildegarda Caroli-magni uxor, 496. a.
S. Hildegardis, 641. a.
Hildegardis comitiſſa Andegavenſis, 848. c.
Hildericus filius Grimoaldi à rege Sigeberto adoptatus, 462. d. fit rex, 463. a.
Hildigerus comes, 501. d.
Hildricus abbas Lobienſis, 1413. d.
Hilduinus epiſcopus Ebroicenſis, 840. a.
Hilduinus abbas S. Bertini optimus, 511. c. & ſeq. 512. a.
Hilduinus abbas transfert oſſa S. Sebaſtiani, 1483. c.
S. Hildulfus archiepiſcopus Trevirenſis, 997. c. ejus vita à Medianomibus monachis breviata, 1091. vitæ ejus præpordia, 1093. b. fit clericus, 1055. a. vitam monaſticam amplectitur, 1095. d. archiepiſcopi Trevirenſis vices gerit, 1095. c. fit archiepiſcopus, 1096. a. virtutes ejus in epiſcopatu, 1097. c. corpus S. Maximi transfert, 1098. c. epiſcopatum dimittit, 1099. b. in Voſagum ſolitudinem ſecedit, 1100. c. Medianum-monaſterium condit, 1101. a. ei præficit abbatem Leubaldum, 1102. a. monaſterium S. Maximini fundat, 1103. b. Spinulum Johannem & Benignum piiſſimos monachos recipit, 1103. b. à S. Erardo viſitatur, 1101. c. ſepulcrum ſibi præparat, 1101. c. Spinulo imperat ceſſare à miraculis, 1104. d. fugam arripit, 1105. c. monaſterii curam ſumere cogitat, 1106. c. obitus ejus & ſepultura, 1108. c. ejus ſepulcrum ornat Madalvinus abbas, 1114. d. ejus translatio, 1119. a. & ſeq.
Hildulfus dux, 1613. a.
Hillinus abbas Mediani-monaſterii, 1118. a.
Hilmones à Carolo-magno debellati, 502. c.
Hilewnit monachus Novientenſis, 2338. a.
Hincmarus Remorum archiepiſcopus, 842. d. 855. a. 1394. d. 1395. a. Goteſcalco ſilentium imponit, 1394. b. ejus obitus, 530. b. 1414. c. 1451. a.
Hincmarus epiſcopus Laudunenſis, 842. c. ab objectis criminibus ſe purgat, 527. b.
Hippocrene fons muſis ſacer, 509. c.
Hippolitus d'*Eſt* cardinalis abbas Pontiniaci, 1362. c.
Hiſpanicum bellum ſub Carolo-magno, 492. b.
Honorius papa II. 675. a. 844. c. 1127. d. 1420. c. 1438. b. ejus epiſtola ad Bituricenſem, Turonenſem &c. archiepiſcopos, 885. c. ipſius obitus, 619. a.
Honorius III. papa, 1443. b. 2444. d. eligitur, 701. b. ordinem Prædicatorum confirmat, 681. b. 702. confirmat & donationem factam Pontiniaco à Stephano de Langton archiepiſcopo Cantuarienſi, 1148. a. hortatur ad terræ ſanctæ ſubſidium, 704. c. eum de rebus geſtis in terra ſancta certiorem quatuor epiſtolis reddit Jacobus à Vitriaco, 287. c. & ſeq. obit, 707. c.
Honorius papa IV. 761. c.
Honoricus comes, 515. d. factus monachus ad S. Bertinum, 575. d.
Horæ canonicæ, 450. c.
Horarum tredecim curſus in eccleſia Tullenſi, 1051. c.
Hoſpitaliorum origo, 615. b. & ſeq. diſciplina qualis, 276. & ſeq.
Hoſtienſes epiſcopi Albericus, 823. d. 895. d. 1230. b. Humbertus, 884. d. Hugo, 896. a. Johannes, 1082. b. Oſtarinus, 971. b.
Hoſtienſis forma à quo compoſita, 681. c.
Hunardus abbas Lobienſis, 1414. a.
Hubaldus cardinalis S. Crucis in Jeruſalem, 893. c.
Hubaldus cardinalis SS. Johannis & Pauli, 893. c.
Hubaldus cardinalis S. Praxedis, 896. a.
Hubertus epiſcopus Tungrenſis, 1403. c. ejus translatio, 1404. d. 1401. d.
Hubertus epiſcopus Andegavenſis, 848. c.
Hubertus epiſcopus Morinenſis, 812. c. in epiſcopatu ut ſe geſſerit, 812. d. Manaſſem abbatem Bergenſem benedicere recuſat, 813. d. præpoſitum Watinenſem excommunicat, 814. a. magna inter ipſum & principem diſſenſio, 815. a. fit monachus, 587. b. c.
Hubertus legatus Gregorii VII. in Angliam, 876. a.
Hubertus invaſor abbatiæ Lobienſis, 1424. b. c. 1427. b.
Hubertus de Burgo Angliæ juſtitiarius, 1759.
Hucboldus monachus Elnonenſis, 1391. a. b. c. vir doctus, 530. c. magiſter Rodulfi abbatis S. Bertini, 532. b. obit, 547. a.
Hugelinus Burgundiæ princeps, 734. d. Cluniacum exultat, 738. d.
Hugo cardinalis S. Adriani, 1237. b.
Hugo cardinalis S. Clementis, 909. a.
Hugo cardinalis S. Euſtachii, 952. c.
Hugo cardinalis in Lucina, 892. a. 895. c.
Hugo cardinalis S. Martini, 952. c.
Hugo cardinalis S. Sabinæ auctor concordiæ bibliorum, 591. c. Hugo S. Sabinæ & J. S. Laurentii in Lucina cardinalium nomine papæ epiſtola ad inquirendum de miraculis S. Edmundi, 1911. c.
Hugo archiepiſcopus Biſuntinus, 1082. b. 1084. c.
Hugo Dolenſis archiepiſcopus, 898. b.
Hugo archiepiſcopus Lugdunenſis, 507. a. 1675. c.
Hugo archiepiſcopus Rotomagenſis, 1438. c. 1439. d. 1691. 1678. c.
Hugo archiepiſcopus Senonenſis, 1452. a. 1453.
Hugo archiepiſcopus Turonenſis, 894. c. 920. a. 1380. d. à Cæleſtino II. citatur ut reſpondeat Dolenſi archiepiſcopo, 887. b. bellum à Lucio II. impetrat adverſus Dolenſem, 887. d. 890. b. per baculum inveſtituræ de Dolenſi, Trecorenſi & Briocenſi eccleſiis, 889. a. c.
Hugo Autiſſiodorenſis epiſcopus, 671. c. 1143. a. 1384. b. ex abbate Pontiniaci, 1384. d. 1385. a. ejus diploma pro Pontiniaco, 1140. a.
Hugo epiſcopus Cambolenſis factus epiſcopus Leodienſis, 1418. d. deinde archiepiſcopus Biſuntinus, 1428. c.
Hugo epiſcopus Dienſis. 817. c. 822. c. 876. d. 885. c. 1702. d.
Hugo Dolenſis epiſcopus, 897. a. 899. b. c. 900. b. 901. a. d. 901. a. d. 903. b. 904. a. ab archiepiſcopo Turonenſi conſecratur, eique obedientiam promittit, 907. c. 914. b. ipſi etiam ut ſuffraganeus obedivit, 908. c. ſigillo adulterino uſus fuiſſe dicitur, 908. c. interfuit concilio Burgulienſi, 912. b. c. à Jocio archiepiſcopo Turonenſi excommunicatur, 911. c.
Hugo Rufus epiſcopus Dolenſis clectus illiteratus, 915. b. Roma rediens viſum amittit, 915. b. 910. b. expellitur à Stephano comite, 917. c. quomodo fuit ordinatus ab Engilbaudo archiepiſcopo Turonenſi, 917. c. & ſeq. 919. c. abſolvitur ab excommunicatione ab archiepiſcopo Turonenſi, 910. b.
Hugo epiſcopus Hoſtienſis, 896. a.
Hugo epiſcopus Leodienſis, 1415. d. 1426. c. 1437. a. c.
S. Hugo Lincolnienſis epiſcopus, 1912. b.
Hugo epiſcopus Nivernenſis, 1082. c.
Hugo epiſcopus Novionenſis, 1396. b.
Hugo archidiaconus eccleſiæ Romanæ, 1083. a.
Hugo abbas inclytus, 1401. a.
Hugo abbas S. Amandi, 774. & 795. a. 1396. b. c. 2397. b.
Hugo filius Caroli-magni abbas S. Bertini 496. b.
Hugo I. abbas S. Bertini, 609. c. 510. c. S. Quintini, 509. c. 512. c.
Hugo abbas S. Bertini, 525. c. 652. b. in obſidione Toloſæ peremtus, 523. b.
Hugo II. abbas S. Bertini, 559. c. 517. c. avunculus Caroli Calvi, 518. a.
S. Hugo abbas Cluniacenſis piiſſimus, 600. a. 619. b. 1085. b. ei ſubjicitur Monaſterium-novum Pictavienſe, 1213. a. ejus obitus, 605. b. 1587. a.
Hugo *de Praſeu* abbas Cluniaci, 1385. c.
Hugo IV. abbas Cluniacenſis, 1789. c.
Hugo abbas S. Columbæ, 1450. b.
Hugo abbas Conchenſis, 1389. d.
Hugo abbas Deiloci, 1438. c.
Hugo abbas Floriacenſis, 841. b.
Hugo abbas Lemovicenſis, 2402. d.
Hugo abbas Lobienſis, 1414. d. c.
Hugo II. abbas Lobienſis, 1317. c. 1418. a.
Hugonis abbatis Marchianenſis vita, 1709. ejus patria 1711. c. Remis ſub Alberico archidiacono ſcholas frequentat, 1712. c. Doni eum docet Robertus ſecundus,

Digitized by Google

abbas Claraevallis, 1723. e. feminæ blanditias abhorret, 1723. e. ſimoniam vitat, 1724. d. ſæculum relinquit, 1724. e. parentes ejus vim ei inferre tentant, 1726. a. qualis fuerit in tyrocinio, 1726. c. variis probatur tentationibus 1727. c. & ſeq. Segardi abbatis fit adjutor, 1728. e. matri ſuadet ut ſæculum derelinquat, 1729. c. Hugonis zelus, 1730. e. proprietarium eſſoſſum projicit in ſterquilinium, 1732. b. adverſarios patitur, 1732. d. ejus conſtantia in matris morte fratris cæde, 1732. e. S. Bernardi abbatis & Guerrici utitur conſilio, 1722. e. fit ſubprior Novioment ſis, deinde prior S. Martini Tornacenſis, 1724. c. eligitur abbas Marchianenſis, 1725. a. electionem ſuam divinitus præcognoſcit 1725. b. qualis fuerit in prælatura, 1726 b. probatur infirmitatibus, 1727. c. 1729. e. multis profuit ad ſalutem, 1729. a. eccleſiam ædificat, 1729. c. in morbum incidit & brevi ſe moriturum prædicit, 1731. b. rogat ſe abſolvi ab onere paſtorali, 1734. e. ejus obitus, 1733. e. 1735. b. epitaphium, 1736. c.
Hugo Matiſconenſis I. abbas Pontiniaci, 600. e. 1126. a. 1127. b. fit epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1128. a. 1165. a.
Hugonis prioris Cartuſiæ epiſtola ad Bonifacium archiepiſcopum Cantuarienſem, 1919. d.
Hugo primus magiſter templi Jeroſolymitani, 1452. b.
Hugo Victorinus, 1385. e. 1398. a. obit, 639. d.
Hugo Capetus dux Francorum, 563. b. d. de regno adipiſcendo divinitus præmonetur, 561. a. b. coronatur, 565. e. 567. d.
Hugo Capetius rex Francorum, 522. a. 1380. c. 1416. d. e. 1455. c. 1456. a. ejus genealogia, 565. c. & ſeq.
Hugo rex Jeruſalem, 752. b.
Hugo magnus dux Pariſienſis, 522. a.
Hugo magnus comes Pariſienſis, 545. b. c. Ludovico regi adverſatur, 555. a. c. factus comes Andegavenſis, 563. b.
Hugo magnus frater Philippi regis Franciæ, 593. c. Nicænæ obſidioni interfuit, 122. d. 123. c. Turcas fugat, 130. c. 132. c. 133. b. obſidioni Antiochiæ intereſt, 144. d. e. ubi primas tenet in aggreſſione Turcarum, 165. c. 146. e. ibidem Turcas fugat, 147. d. Boamundum è manibus eorum eripit, 148. a. mittitur Conſtantinopolim offerre regionem victam imperatori, 149. e. ab obſidione Jeroſolymitana abſens, 183. b. Tharſi humatus, 177. c.
Hugo magnus dux Francorum, 1380. b. Pictavim obſidet, 1411. b.
Hugo dux Burgundiæ inter fratres conſcriptos ordinis Ciſtercienſis adſcriptus, 1374. d.
Hugo comes Marchiæ regi rebellis, 715. c.
Hugo comes S. Pauli, 686. a. victus à Carolo Flandriæ comite, 610. d.
Hugo vir illuſtris dona confert Mediano monaſterio, 1105. c.
Hugo cancellarius Philippi Auguſti, 1340. a.
Hugo de Avelnis aquis ſuffocatus, 698. b.
Hugo de Bovis, 697. e.
Hugo de Bova miles ſtrenuus, 400. b. 401. b.
Hugo Campdavenæ, 1348. a. homo perfidus, 985. b.
Hugo de Oiſy, 389. a.
Hugo de Paganis miles Templi, 1027. b.
Hugo de Plancio, 1137. e.
Hugo de Vallegelata, 1700. d.
Hugo le Diſpenſier regis Angliæ familiaris, 477. e capite plectitur, 416. b.
Hugo de Morvilla S. Thomæ interfector, 1742. e.
Humbaldus Lugdunenſis archiepiſcopus, 882. d.
Humbaldus epiſcopus Altiſſiodorenſis, 1384. d.
Humbertus archiepiſcopus Viennæ, 1701. d.
Humbertus abbas Mediani-monaſterii, 1137. b.
Hudeus rex Normannorum baptizatur, 570. d.
Huna nobilis matrona, 1733. d.
Hunaldus epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1123. a. 1124. a.
Hunaldus abbas Moiſſacenſis, 1008. d.
Hunaldus filius Eudonis Aquitaniæ ducis à Carolo Martello victus, 481. c.
Hunaldus dux Aquitaniæ, 484. c. d. fit monachus, 484. d.
Hunaldus dux Aquitaniæ rebellis regi, 491. ejus obitus, 491. a.
Humbertus archiepiſcopus Siciliensis, 1082. b.
Humbertus abbas S. Apri, 1010. a.
Hunfridus Morinenſis epiſcopus, 316. a. 541. d. & abbas S. Bertini, 522. e. abbatiam ei aufert Carolus Calvus, 522. a. ejus obitus 527. d.
Hungariæ rex ad terram ſanctam proficiſcitur, 287. d. ab ea recedit, 288. b.
Hungari carnibus humanis veſcuntur, 537. b.
Hungari victi, 1415. e. à Bohemis deleti, 731. c. Auſtraſiam & Alemanniam vaſtant, 1455. b.
Hunnorum bellum 495. c. irruptio, 1118. a.
Hydulfus dux, 476. e.

I.

JAcintus cardinalis S. Mariæ in Coſmedin, 894. b.
Jacob, 1100. e.
Jacobi pyramis quadrata, 183. d.
Jacob epiſcopus Tullenſis, 997. c. 1100. e.
S. Jacobi Jeroſolymorum epiſcopi martyrium & ordinatio, 1530. c. 1531. a. 1563. a.
S. Jacobus Hiſpaniæ patronus, 1548. c.
S. Jacobi Alphæi feſtum menſe Junio, 1778. a.
S. Jacobi de Spata militum inſtitum, 628. a.
Jacobi Celo archiepiſcopi Turonenſis vita, 1947. c.
Jacobus de Vitriaco epiſcopus Acconenſis, 268. electus patriarcha Hieroſolymitanus, 269. cujus electionem non confirmat papa, 269. ejus hiſtoriæ orientalis liber tertius, 269. a. & ſeq. ejus epiſtola ad Honorium III. papam, 287. e. & ſeq. Nannetenſis epiſcopus patriarcha eligendus proponitur à papa, 269. pueros Saracenorum capta Damiata baptizat, 384. a. dolet quod amiſerit martyrium, 305. d.
Jacobus epiſcopus Morinenſis, 773. c. 776. a.
Jacobus epiſcopus Præneſtinus legatus in Gallias concilium Silvaneſti celebrat, 721. c.
Jacobus epiſcopus Sueſſionenſis S. Ludovicum inungit, 708. c.
Jacobus S. Bertini abbas, 717. b. 744. c. eligitur & benedicitur, 771. b. c. ab Atrebatibus male tractatus, 714. d. leges eis imponit, 714. e. & Poperingibus, 714. b. tranſit ad Clarimariſcenſes, 717. c.
Jacobus abbas Ciſtercii, 1254. d.
Jacobus de Jaucier abbas Barbelli, Cormaci & Pontiniaci, 1162. a.
Jacobus abbas Lobienſis, 1428. d. 1439. a.
Jacobus abbas Pontiniaci, 1151. a. monaſterium debitis gravat, 1153. e.
Jacobus II. abbas Pontiniaci, 1150. a.
Jacobus III. abbas Pontiniaci, 1167. c.
Jacobus le Bourgeois abbas Pontiniaci, 1163. d.
Jacobus abbas Villarienſis, 1308.
Jacobus rex Aragonum Blancam Caroli regis Siciliæ filiam ducit uxorem, 49. d. e. nuncios Meſſanam mittit ad inducias faciendas inter Fridericum III. & Robertum Siciliæ reges, 83. b. ejus epiſtola ad ſummum pontificem de pace procuranda inter duos Siciliæ reges Fridericum & Robertum, 87. d.
Jacobus rex Siciliæ coronatur, 40. b. ejus in Carolum regem victoriæ, 40. c. & ſeq. factus rex Aragonum Siciliam dimittit, 46. b. 48. a. c. Siciliam eccleſiæ Romanæ dimittit, 47. e.
Jacobus filius Petri Arragonum regis, 35. b. Siciliam venit, 386. cui renunciat, 93. b.
Jacobus de Avelnis cauſa diſcordiæ inter Flandrenſem & Hannoniæ comites, 382. a. fuit miles ſtrenuus cruce ſignatus, 675. a. alter Machabæus, 678. a.
Jacobus de S. Paulo Flandriæ gubernator ob ſeveritatem Brugenſes ad ſeditionem concitat, 407. b. & ſeq. in prælio cadit, 409. c.
Jacobus Paiſ capitaneus Bergenſis proditor calidiſſimus igni addictus, 429. a. b.
Jacobitæ hæretici, 276. c. 453. d.
Janua obſeſſa ab Auria & Spinulæ copiis, 84. b. auxilium ei fert Robertus rex Siciliæ, ibid. c.
Januenſis archiepiſcopatus erigitur, 638. e.
Januenſes terræ ſanctæ utiles, 256. d.
Januenſium, Venetorum & Piſanorum diſcordia Terræ ſanctæ noxia, 733. d. & ſeq.
Januenſes & Piſani pacificati, 636. c.
Jaquelinus abbas S. Albini, 1382. d.
Icona à Friderico imperatore derelicta, 184. a.
Ida comitiſſa Bolonienſis, 660. a. 1431. d. fundatrix monaſterii de Capella, 589. d. obit, 699. e.
Ida comitiſſa Nivernenſis, 1338. d.
Idola quam ſint vana, 1611. e. 1649. d.
Idumæa unde dicta, 277. d.
Idus Juliæ celebres expugnatione Jeruſalem & aliis eventibus, 193. e.
Jejunium Armenorum in nativitate Domini, 276. b.
Jejunium triduanum Antiochiæ à chriſtianis celebratum, 146. a.
Jejunium triduanum in pane & aqua pro negotio terræ ſanctæ, 297. c. pro ſedanda peſte, 1022. e. ad mortalitatem removendam, 1021. d. pro impetranda pluvia, 1020. c. 1087. d.
Jeremias in Ægypto defunctus ibi habet eccleſiam, 290. e.
Jeremias archiepiſcopus Senonenſis, 1401. e.
Jeruſalem varia nomina, 180. a. ſitus, 272. d. 274. d. deſcriptio, 182. c. captio, 1456. d. capta fuit à Coſroe rege, 1391. d. captam recuperat Heraclius, 472. d. iterum à Saladino capitur, 592. e. à Saracenis, 1440. b. à Turcis, 1380. d. 1387. c. ad eam tendit exercitus chriſtianus, 180. a. illius diſpoſitio ante Jeruſalem, 181. e. obſidetur, 160. c. Jeroſolymitanæ obſidioni ligna apta fruſtra quæſita divinitus revelantur, 184. c. fames horrenda in illa obſidione, 186. a. machinæ muris admotæ, 186. d. in ea obſidione ſacerdotes in albis & ſtolis cantantes ſeſlam ▪ muros urbis cingunt, 188 a. à chriſtianis capitur, 189. a. & ſeq. 163 e. 594. 1581. d. 1420. c. 1432. d.
Jeroſolyma capta urbe diripitur, 191. e. horrenda fit infidelium ſtrages, 193. b.
Jeruſalem ab infidelibus expugnata, 1425. e. 1431. e. ... in regno Jeruſalem poſt mortem Gregorii X. 754. b. & ſeq.
Jeroſolymitana terra variarum gentium præda, 181. e.
Jeroſolymitanus patriarcha, 183. a. quatuor ſub ſe habet archiepiſcopos, 277. c.
Jeroſolymitani patriarchæ Almaricus, 670. a. Daybertus, 198. e. Heraclius, 670. a.
Jeroſolymitanus rex & ejus barones, 280. c. d. 283. ei datur Damiata poſſidenda, 304. b.
Hieruſalem rex conſtituitur dux Godefridus, 166. b.
Igniacenſis abbatis Guerici elogium, 1723. a. & ſeq.
Ignis probationi triduanum jejunium præmiſſum, 193. b.
Ildefonſus rex Hiſpaniæ, 1311. c.
Imago crucifixi à Judæis crucifixa emiſit ſanguinem ſalutiferum, 471. e.
Imaginum cultum propugnat Gregorius papa II. 479. c.
Imarus epiſcopus Tuſculanus, 889. d. 896. a. 1150. b.
Imolenſis epiſcopus Aliſiiinus, 1082. e.

Ivo epiſcopus Noviomenſis, 1394. c.
Imperator quo in habitu ſepeliendus, 1378. b.
Imperatores nõn reputabantur qui in Italia non regnaſſent, 519. c.
Imperii tranſlatio à Græcis in Germanos, 487. e.
Imperii electores, 570. c.
Ingelbertus Cameracenſis epiſcopus Balduinum Montenſem Flandriæ comitem & Richildem ejus uxorem excommunicat, 381. a.
Ingelbertus epiſcopus Leodienſis, 1419. b. d.
Ingelbertus abbas S. Winoci, 584. b. 601. d.
Ingelburgis Franciæ regina, 682. a. repudiatur, 677. e.
Ingelgerius comes Andegavenſis, 145. c. 1379. a.
Ingelrannus comes Flandriæ, 379. a. 481. b. 497. e.
Ingelrannus Llerienſis dominus Hamenſe monaſterium fundat, 381. d.
Ingelrannus *de Bove*, 686. a.
Ingelrannus *de Coucy*, 697. 708. d.
Ingenoris frater S. Winoci, 465. c.
Inger rex Ruſſiæ, 549. a.
Ingobrandus abbas Lobienſis, 1476. e. 1477. a. b.
Ingrannus abbas Marchianenſis & poſtea S. Medardi Sueſſionenſis, 1725. a.
Ingrannus pater S. Gerardi epiſcopi Tullenſis, 1050. d.
SS. Innocentium reliquiæ, 1683. a.
Innocentius II. papa, 944. d. 1421. b. c. 1438. e. fugit in Gallias, 629. c. à rege honorifice recepius, 630. d. Cluniacenſem dedicavit eccleſiam, 630. e. 636. a. Valentinenſem eccleſiam ſupponit interdicto, 1695. c. epiſcopos invitat ad concilium Piſanum, 285. c. ejus diploma pro Pontiniaco, 1848. c. epiſtola ad archiepiſcopum Turonenſem, 1886. ejus obitus, 640. b.
Innocentii papæ III. plura facinora, 681. d. e. 1417. a. ejus ſcripta, 681. d. Ottoni IV. imperatori favet, 692. d. e. eum conſecrat, 1373. e. excommunicat, 692. d. deponit, 1373. e. celebrat concilium Lateranenſe, 695. e. ejus ſententia de ſubjectione Dolenſis eccleſiæ ad Turonenſem, 855. 942. b. & ſeq. 953. & ſeq. epiſtola ad eccleſiam Turonenſem de ſententia ab eo lata in Dolenſem epiſcopum, 973. a. item ad comitiſſam & barones Britanniæ, 954. b. illius ſententiæ aſſenſum præbet Arturus comes Britanniæ, 955. a. & ſeq. ejus bulla ad Adelam reginam Franciæ ut poſſit ſepeliri apud Pontiniacum, 1244. e. inquirit de moribus Agarenorum, 169. a. obit 921. b. 1443. b.
Innocentius papa IV. 1433. b. eligitur, 722. b. concilium Lugdunenſe congregat adverſus Fredericum, 722. c. SS. Edmundum Staniſlaum & Petrum martyrem Sanctorum catalogo adſcribit, 722. e. Lugduno diſcedit, 728. b. Siciliam ſibi vindicat, 20. c. Pontiniacenſes eximit à decimis lanarum, lactis, & agnorum, 1252. d. vetat ne quis epiſcopus hoſpitalitatem tanquam jus debitum exigat, 1253. a. Sancti Edmundi patrocinium invocat, 1768. ejus reſcriptum de vita, moribus & miraculis S. Edmundi, 1841. d. e. alterum reſcriptum de ſecunda inquiſitione de vita & moribus S. Edmundi, 1844. d. ejus bulla qua confirmat ordinationem legati de ſeretro S. Edmundi, 1922. d. ejuſdem bulla de canonizatione S. Edmundi, 1854. c. de conceſſis indulgentiis iis qui accedunt ad tumulum S. Edmundi, 1918. item in die tranſlationis ejuſdem ſancti, 1910. a. obit, 731. a.
Innocentius V. papa, 753. e.
Inſula ad fluvium Paradiſi ſita ante Damiatam à chriſtianis capitur, 289. a. 291. b.
Inſula Ieremiæ incenſa, 1783. e.
Inſula comburitur, 676. d.
Inſulatum expugnatio, 1400. d.
Inſulas Philippo regi cedit Robertus comes Flandrenſis, 415. c.
Inſulana S. Petri collegiata eccleſia fundata à Balduino Pio comite Flandrenſi, 381. a. ejus dedicatio, 375. a.
Interdictum in Anglia, 1441. b. in Flandria, 427. a. 430. e. in Gallia propter Philippi Auguſti adulterio, 1400. b. in Sicilia, 87. c. relaxatum, 58. d.
Inveſtituræ laicorum prohibitæ, 2185. c.
Invidia ſoror diſcordiæ, 283. a.
Joachim abbas, 681. d. ejus vaticinium de bello ſacro, 671. c. ipſius libri damnati, 699. b.
Jocelini epiſcopi Bathonienſis epiſtola ad papam de canonizatione S. Edmundi, 1907. a.
Jocelini abbatis Aberdonæ epiſtola ad papam pro canonizatione S. Edmundi, 1908. b.
Jocerius epiſcopus Saliſberienſis, 1744. a.
Jocio Turonenſis archiepiſcopus, 952. d. 931. b. c. Hugonem Rufum Dolenſem archiepiſcopum excommunicat juſſu Adriani papæ IV. 914. c.
Jocio monachus S. Bertini piiſſimus, 651. a. & ſeq.
Jodocus archiepiſcopus Turonenſis, 904. b.
Joffredus abbas S. Salvatoris Lemovici, 1401. c.
Johanna regina Arragonum, 1535. e. 1536. b. 1537. e.
Johanna comitiſſa Flandriæ & Hannoniæ, 687. e. 693. e. 705. c. Fernando regis Portus æqualis tunc nupta, 396. d. Fernandum maritum à vinculis liberat, 706. d.
Johanna Flandriæ comitiſſa Marketam monaſterium fundat, 402. d. 715. Thomæ de Sabaudia copulatur, 402. d. 717. c. obit 721. d.
Johanna Balduini comitis Flandriæ & Hannoniæ filia 686. c.
S. Johannes, 1649. e.
S. Johannis Baptiſtæ conceptio, 1560. 1569. d. 1583. d. 1590. a. 1602. a. 1614. ejus ſepultura Sebaſtæ, 277. c. 278. e. capitis ipſius tranſlatio, 409. b.
S. Johannis Damaſceni operum tranſlatio, 651. a.
S. Johannis evangeliſtæ expoſitio menſe Majo, 1578. d. ejus reliquiæ, 1376. d.
S. Johannes epiſcopus Tungrenſis, 1403. b.
S. Johannis epiſcopi Valentinenſis vita, 1693. a. ejus patria, 1693. c. converſio, 1693. d. fit abbas Bonævallis, 1694. b. quatuor abbatias conſtruit, 1694. e. fit epiſcopus Valentinus, 1695. c. qualis in epiſcopatu fuerit, 1696. d. ejus obitus, 1697. c. ſepultura, 1698. d. miracula, 1696. a. 1698. c.
Johannes papa IV. 459. a.
Johannes V. papa, 469. c.
Johannes VI. papa 473. b.
Johannes VII. papa, 473. b.
Johannes papa VIII. 523. b. 945. e. 947. e. 1449. c. Carolo imperatori occurrit Papiam, à quo multis donatur muneribus, 516. d. ejus epiſtola ad Malonum epiſcopum Dolenſem, 867. c. ad Mahen epiſcopum Dolenſem, 867. e.
Johannes IX. papa, 540. a.
Johannes X. papa, 541. c. ſuffocatus, 546. c.
Johannes papa XI. 546. d.
Johannes intruſus in ſedem apoſtolicam expellitur, 546. d.
Johannes XII. papa 555. d. deponitur, 556. a.
Johannes papa XIII. 556. c. 561. c. ejus epiſtola ad epiſcopos Britanniæ, 867. d.
Johannes XIV. XV. XVI. papa, 566. c.
Johannes papa. XVIII. 570. b.
Johannes papa XIX. 570. b.
Johannes papa XX. 571. b.
Johannes papa XXI. 755. b.
Johannes XXII. confirmat pacem inter comitem Flandrenſem & populares, 428. c. à Romanis advocatus Romam ire recuſat, 97. d. 430. a. nuncios mittit in Siciliam ad inducias faciendas inter Fridericum III. & Robertum reges, 83. a. proceſſus Lud. imp. iniqui, 98. c.
Johannes cardinalis, 682. b.
Johannes cardinalis bibliothecarius, 1197. b.
Johannes cardinalis S. Adriani, 689. e.
Johannes cardinalis SS. Johannis & Pauli, 896. c. 1231. b. 1237. a.
Johannes cardinalis S. Laurentii in Lucina, 1846. e. 1849. e. ejus & S. Sabinæ cardinalium nomine papæ epiſtola ad inquirendum de miraculis S. Edmundi, 1911. e. item epiſtola ad ſuffraganeos Lugdunenſis epiſcopi ut faciant celebrari feſtum S. Edmundi, 1919. a.
Johannes cardinalis S. Mariæ in Coſmedim, 1183. c.
Johannes cardinalis S. Mariæ novæ, 894. a.
Johannes cardinalis S. Priſcæ, 951. d.
Johannes cardinalis SS. Sergii & Bacchi, 896. d.
Johannes cardinalis SS. Silveſtri & Martini 1152. b.
Johannes cardinalis S. Stephani in Cœliomonte, 951. c.
Johannes diaconus cardinalis, 555. e.
Johannes diaconus cardinalis excæcatus, 561. d.
Johannes ſubdiaconus, 551. e.
Johannes Caytanus cardinalis, 746. a.
Johannes Blundus electus archiepiſcopus Cantuarienſis, 1715.
Johannes archiepiſcopus Turonenſis, 964. a. c. 965. c. e. 968. a. 969. b. c.
Johannes epiſcopus, 501. c.
Johannes epiſcopus Albanenſis, 951. b.
Johannes epiſcopus Aletenſis, 866. d.
Johannes epiſcopus Alexandrinus, 1392. d.
Johannes Alexandrinus epiſcopus dictus Eleemoſynarius, 413. d.
Johannes epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1258. d.
Johannes epiſcopus Cameracenſis, 1372. a. 1370. e. 1414. b. 1426. b. c.
Johannes de Bithinia epiſcopus Cameracenſis, obit, 1427. b.
Johannes epiſcopus Conſtantinopolitanus, 1391. c.
Johannes electus Dolenſis, 932. c. eccleſiæ Turonenſi ſubjicitur invitus, 942. e. & ſeq. à Bartholomæo archiepiſcopo Turonenſi conſecratus, 9 6. e. obit, 957. c.
Johannes de Attalgaria Dolenſis epiſcopus, 973. c. ejus obitus, 974. e.
Johannes Mahé, 962. d. 966. b. eligitur epiſcopus Dolenſis, 962. d. ejus confirmatio & profeſſio, 963. a. c. obitus, 966. b.
Johannes epiſcopus Ficodenſis, 379. e.
Johannes Ficorenſis epiſcopus, 319. d.
Johannes epiſcopus Hoſtienſis, 1081. b.
Johannes epiſcopus Leodienſis, 738. a.
Johannes epiſcopus Leodienſis antea Metenſis, 1428. c. d.
Johannes Aegidius epiſcopus Leodienſis 1429. d. e.
Johannes epiſcopus Leodienſis, antea Tornacenſis, 1428. c.
Johannes à Bavaria epiſcopus Leodienſis, antea Ultrajectinus, 1429. d.
Johannes Herveus epiſcopus Leodienſis, 1430. b.
Johannes ab *Heynsberch* epiſcopus Leodienſis, 1430. a.
Johannes Oppia epiſcopus Leodienſis, 1427. c.
Johannes à Walderroda epiſcopus Leodienſis antea Rugenſis, 1430. a.
Johannes Metenſis epiſcopus deinde Leodienſis, 407. e.
Johannes epiſcopus Morinenſis piiſſimus, 597. c. & ſeq. 599. d. 601. e. 604. d. 611. e. 618. a. 619. a. 629. d. 630. a. 688. b. ejus obitus, 630. e. 1386. c.
Johannes Portuenſis epiſcopus, 880. e. 1082. b.
Johannes epiſcopus Savinenſis, 1081. b.
Johannes epiſcopus Sicinenſis, 1082. c.
Johannes Strumenſis epiſcopus antipapa, 649. c.
Johannes epiſcopus Suenenſis, 1081. d.
Johannes epiſcopus Tarvacenſis, 1397.
Johannes epiſcopus Tiburtinus, 1082. b.
Johannes epiſcopus Tuſculanus, 880. c.
Johannes Tungrenſis epiſcopus,
Johannes epiſcopus Villetrenſis, 1082. b.
Johannes de Aſpero-monte epiſcopus Virdunenſis

Digitized by Google

donenſis, deinde Metenſis, 1318. c.
Johannes epiſcopus Ultrajectinus, 1459. d.
Johannes abbas Alchiacenſis, 717. c.
Johannes Alardi abbas Alchiacenſis, 699. b.
Johannes de Bethunia, abbas Alchiacenſis, 689. d.
Johannes abbas S. Amandi, 1399. a. 1402. c.
Johannes I. abbas S. Arnulfi, 1200. d. ex Gorzienſi monaſterio aſſumitur, 1201. a. ejus virtutes, 1201. a. quanta pro monaſterio egerit, 1201. d. principibus tyrannis reſiſtit, 1202. c. prophetico ſpiritu comiti Palatino promittit prolem maſculinam, 1202. b. mittitur in Hiſpaniam ad prædicandam fidem Saracenis, 1203. a. ejus vita ſcripta à Johanne II. abbate, 1204. a.
Johannes II. abbas S. Arnulfi, 1204. a. ſtudia in ſuo inſtituit monaſterio, ibid. ejus ſcripta, ibid.
Johannes abbas S. Bertini monaſterium reſtaurat, 588. b. 590. a. b. ejus obitus, 591. c.
Johannes II. abbas S. Bertini, 618. a. 621. 629. d. adhæret Petro Leonis in ſchiſmate, 630. d. infelix & turpis ejus exitus, 630. c. 631. b. c.
Johannes de Ipra abbas S. Bertini, 671. b. 671. c. e. 672. c.
Johannis Iperii chronicum S. Bertini, quanto habitum fuerit in pretio, 441. quibus ex auctoribus ſuam texuerit hiſtoriam, 442. b. ejus elogium, 443.
Johannes abbas S. Bertini privilegia obtinet à Clemente III. papa, 675. b. & alia à ſede apoſtolica, 681. c. 685. a. 691. a. b. 701. d. 706. b. 707. c.
Johannes abbas S. Bertini Cantuarienſes monachos exules recipit, 688. d. gratulatorias ea de re litteras accipit ab Innocentio III. 689. a. Alchiacenſes monachos ejus jugum excutere molientes domat, 689 d. obit, 722. a. ejus epitaphium, 722. b.
Johannes IV. abbas S. Bertini, 752. a. interfuit concilio Lugdunenſi, 711. d. curam procurat monaſterii ſui reformationem, 757. a. & ſeq. reſignat, 758 e.
Johannes de Silvanecto abbas Caroli-loci, 1157. a.
Johannes abbas de Cellis, 1634. d.
Johannes abbas Ciſtercii, 1256 d.
Johannes abbas Conchenſis, 1388. c.
Johannes abbas S. Crucis, 920. b.
Johannes *Scogan* abbas Boni portus antea Montis-maris, 1146. c. 1447. b.
Johannes de *Aucheroles* abbas de Gardo, deinde Montis-maris, 1417. d.
Johannes abbas S. Laurentii, 1083. a.
Johannes abbas Lobienſis, 1415. b. 1425. b. 1429. a. d.
Johannes IV. abbas Lobienſis, 1430. b.
Johannes V. abbas Lobienſis, 1430. b.
Johannes de Ipra abbas Lobienſis, 925.
Johannes de *Ombrion* abbas Loci S. Bernardi, 1295. c.
Johannes de *Atrio* abbas Loci S. Bernardi, deinde Villarienſis, 1298. c.
Johannes Bolengaril abbas Montis-maris, 1445. a.
Johannes abbas Plenipedis, 1936. c.
Johannes I. abbas Pontiniaci, 1241. a.
Johannes II. abbas Pontiniaci, 1243. c. ipſi imponitur pœnitentia, quod reginæ ingreſſum in monaſterium permiſerit, 1241. d. ejus epiſtola ad R. cardinalem pro canonizatione S. Edmundi, 1903. d.
Johannes III. abbas Pontiniaci, 1249. b.
Johannes *de Rougemont* IV. abbas Pontiniaci, 1252. d.
Johannes de Cabilone V. abbas Pontiniaci, 1259. b.
Johannes VI. abbas Pontiniaci, 1259. c.
Johannes de *Bienville* VII. abbas Pontiniaci, 1259. a.
Johannes *de Bellay* abbas Pontiniaci, 1261.
Johannes de Vitriaco abbas Pontiniaci, 1261. d.
Johannes abbas S. Sabæ, 1083. a.
Johannes abbas S. Salvatoris, 1083. c.
Johannes abbas Valcellenſis, 1370. c.

Johannes *de Atrio* abbas Vallis-Dei, 1298. c.
Johannes de Bruxella abbas Villarienſis, 1301. b.
Johannes IV. abbas Villarienſis, 1303. a.
Johannes de Frenes abbas Villarienſis, 1303. c.
Johannes de *Malo* abbas Villarienſis, 1304. c.
Johannes *de Saugery* abbas Villarienſis, 1293. d.
Johannes prior Cantuarienſis, 1241. d. electus in archiepiſcopum, 1275.
Johannes H. E. bibliothecarius, 1412. c.
Johannes de Noella caſtellanus Brugenſis, 486. a.
Johannes de Camera canonicus de Caſtro, 52. c.
Johannes diaconus vitam S. Gregorii ſcribit, 517. c.
Johannes ſacriſta Villarienſis, 1318. c.
Johannes Meriani monaſterii piiſſimus monachus, 1105. b. 1107. b. felix ejus obitus, 1110. b. claret miraculis, 1111. c. ejus translatio 1119. ſepulcrum, 1123. c.
Johannes de Monte-mirabili monachus Longi-pontis miraculis clarus, 1849. c.
De vita B. Johannis monachi Villarienſis, 1357. c.
Johannes Præcurſor pius monachus Villarienſis, 1357. b. ejus opera, 1459. a.
Johannes *de Jardin* pius monachus Villarienſis, 1368. c.
Johannes pius converſus Villarienſis, 1365. b.
Johannes rex Angliæ, 325. b. 683. a. 1473. a. 1440. c. dictus Sineterra rex, 644. c. ei bellum infert Philippus II. rex Francorum, 674. c. coram rege Philippo fugit, 396. c. præſules Angliæ exilio relegat, 1441. b. ejus crudelitas in monachos Cantuarienſes, 688. c. & ſeq. excommunicatur, 689. b. Cantuarienſes monachos revocat ab exilio, 695. c. regnum ſuum papæ perpetuo tributarium obligavit, 391. d. 699. d. ipſum in Piſtavia ſuperat Ludovicus Philippi regis filius, 697. a. ab eodem ab Aquitania repellitur, 399. d. nobiles regni ſui exaſperat, 699. c. qui adverſus eum Ludovicum primogenitum regis Franciæ adſciſcunt, ibid. obit, 1443. b.
Johannes rex Bohemiæ, 1459. c.
Johannes rex Francorum ab Anglis captus, 660. b.
Johannes rex Jeruſalem, 26. b. 1386. d. Damiatam obſidet & capit, 702. d. & ſeq. Philippo regi terram ſanctam commendat, 704. c. interfuit inunctioni Ludovici VIII. 704. c. irrumpit in Apuliam, 711. c. fit imperator Conſtantinopolitanus, 714. b. ſpineam Domini coronam S. Ludovico vendit, 720. d.
Johannes I. frater Richardi regis, 1383. c.
Johannes Frederici III. Siciliæ filius, 61. c.
Johannes Triſtani S. Ludovici filius, 749. b. c.
Johannes dux Brabantiæ, 757. d. 1419. c. ducatum Lemburgenſe victoria ſibi comparat, 760. d. obit, 761. b.
Johannes dux Burgundiæ, 1429. c.
Johannes de Aveſnis, 403. a. 730. c. 1418. b. legitimatur, 725. c. fit comes Hannoniæ, 724. b. ſororem Willelmi comitis Hollandiæ accipit uxorem, 724. c. 730. c. obit, 731. b.
Johannes de Claromonte comes Moliac & dominus Ragniſæ, 97. a.
Johannes comes Namurcenſis, 738. b.
Johannes frater Guidonis comitis Flandriæ, 1418. b.
Johannes vicecomes *de Legny*, 1540. c.
Johannes ab Aragonia, 1526. a.
Johannes de *Arbin* dominus in obſidione Damiatæ occumbit, 702. c. 705. c.
Johannes *de Brien* Capuæ gubernator, 1538. c.
Johannes de Dampetra, 403. a.
Johannes de Flandria dominus de Nivella, 403. b.
Johannes Franciæ coronationem Henrici VII. imperatoris impedire nititur, 63. d.
Johannes *de Gravenes*, 403. c. in prælio Furnenſi occiditur, 406. a.
Johannes de S. Johanne, 769. a.
Johannes de Laurea capitus & decapitatus, 72. a.
Johannes de Namurco, 408. a. & ſeq. 409. c. 410. c. 417. d.
Johannes dominus Nigellæ, 397. c.
Johannes de Panormo regni Siciliæ & magnæ curiæ judex, 16. a.
Johannes de Procida, 16. a. 44. a. conſiliarius & cancellarius Frederici regis Siciliæ ab eo deficit & tranſit ad partes Caroli II. 50. d.
Johannes *de Verrien* caſtellanus de Rupelmonde, 413. a.
Johannes Atrebatenſis advocatus, 805. c. 807. b. c.
Johannes dominus Blathorum Venetos & Balduinum imperatorem CP. delet, 687. c. d.
Johannes fundator Haſnonienſis monaſterii, 780. b. ejus parentes & germani, 781. c. d.
Johannes *Berrager* miles, 425. c.
Johannes *Blake* in conflictu C.P. imperatorem capit, 396. d.
Johannes Martinus dux navium Cantabriæ, 1572. b.
Johannes *Raker* regis Franciæ conſiliarius, 1537. a. 1538. c.
Johannes Scotus libros S. Dionyſii convertit in latinum, 407. b.
Jolanda filia Petri regis Aragonum, 58. b.
Jolandis comitiſſa Autiſſiodorenſis, 1244. c.
Jolandis Roberto filio Caroli II. Siciliæ regis nupta, 42. c.
Joppen reædificat rex Anglorum, 185. c.
Joppen urbem perdunt Alemanni, 186. d.
Jordanis fluvii origo, 173. b.
Jordanus cardinalis Cæleſtini papæ III. legatus, 912. d.
Jordanus cardinalis S. Pudentianæ, 945. a. 952. c.
Jordanus card. S. Suſannæ, 806. a. 816 b.
Jordanus Lemovicenſis epiſcopus, 1401. d.
Jordanus comes captus à Carolo rege Siciliæ, 18. c.
Jordanus proconſul, 2401. b.
Joſaphat regis pyramis rotunda, 185. d.
Joſcelinus frater Theoderici Calmoſiaci fundatoris monaſterium infeſtat, 1165. a. & ſeq. adverſus eum Theodericus dux & proceres ſententiam ferunt, 1165. c. & ſeq. eum anathemate percellit Pibo Tullenſis epiſcopus, 1166. d. reſipiſcit, 1166. c.
Joſcius archiepiſcopus Turonenſis Hugonem epiſcopum Dolenſem ab excommunicatione abſolvit, 950. b.
Joſeph Turonenſis archiepiſcopus, 1380. a.
Joſephus *Carm* abbas Pontiniaci, 1264. c.
Ipra incendio conſumitur, 402. c.
Iprenſes canonici exſules, 701. c.
Irene imperatrix, 498. b. 1413. d. imperio privata filium ſuum exoculari facit, 498. c. moritur in exilio, 500. c.
Ireneus Remenſis archiepiſcopus, 137. a.
Iringus epiſcopus Baſileenſis, 1385. c.
Iſmino abbas, 505. d.
Iſaac epiſcopus Lingonenſis, 842. a.
Iſaac abbas, 1442. c.
Iſabel Neptis Emmanuelis imperatoris Conſtantinopolitani, 181. c.
Iſabella regina Franciæ, 740 a.
Iſabellam reginam Hieroſolymitanam uxorem ducit Almericus rex Cypri, 186. c.
Iſabella ducitiſſa Burgundiæ, 1308. c.
Iſabella filia Amalrici regis Jeroſolymitani, 661. b.
Iſabella regis Jeruſalem filia Frederico imperatori nupta, 52. b. ejus filii Henricus, Conradus, & Henricus, 52. c.
Iſabella filia Amalrici à viro ſeparata nubit Conradino marchioni Montisferrati, 184. c.

Hembardus abbas S. Columbæ, 1413. c. d.
Ida inſula à Jacobo rege capta, 91. b.
Hembaldus epiſcopus Pictavenſis 548. c. 1062. c. 1213. b. 1402. c.
Hembardus epiſcopus Theroenſis, 1083. e.
Hembertus abbas S. Trinitatis prope Rothomagum, 1681. b.
Henbardus abbas Noviomenſis, 1135. e.
S. Iſidorus, 453. d. 1434. e.
Idus epiſcopus Sanctonenſis, 1402. a.
Itinerantes monachi officium recitaturi deſcendebant de equo illud incepturi flexis genibus, 1315. b. e.
S. Itta uxor Pipini ducis, 1405. b.
S. Ithuberga, 1405. d.
Judæi, 180. e. imaginem Salvatoris crucifigunt ex qua ſanguis & aqua exivit, 488. e.
Judas apoſtolus, 2510. d.
Judicael rex Britonum, 460. a.
Judith imperatrix uxor Ludovici pii, 507. c. d. 1477. b. ejus obitus, 1448. e.
Judith filia Caroli Calvi, 1454. c. facta Angliæ regina, 519. b. Adelbaldi regis Angliæ relicta nupſit Balduino Ferreo comiti Flandrenſi, 379. b. 519. b.
S. Judocus, 445. b. 464. a. 1412. a. filius Judicaëlis regis Britonum, 460. a fundat monaſterium, 458. b.
Juhellus archiepiſcopus Remenſis, 726. d.
Juhellus archiepiſcopus Turonenſis, 917. c. 958. b. e. 959. b.
S. Juliani Turonenſis abbas Aimericus, 888. e.
Jumaelus archiepiſcopus Dolenſis, 855. b.
Jumeneus ſeu Juchinaleus epiſcopus Dolenſis, 865. e.
Ivo epiſcopus Carnotenſis, 1437. e.
Ivo de Grant-maiſnil, 167. b.
Juſtina virgo Antiochena, 1621. a. dæmones vincit, 1631. e. ſigno Crucis fugat dæmones, 1627. b. 1614. d. 1626. e. 1631. e. capillos totondit & bona vendit [illegible] erogat pauperibus, 1644. d. ipſius in ſuos inimicos caritas, 1634. a. b. ipſius ad nomen dæmon ut fumus evaneſcit, 1633. d. ejus martyrium, 1646. c. & ſeq.
Juſtinianus imperator, 1410. d. e. 1412. e.
Juſtinianus II. imperator, 1413. a.
Juſtinus imperator, 1410. d.
Juchinaleus epiſcopus Dolenſis, 865. e.
Juvanta de Aſti, 387. d.

K

KAire civitas Ægypti munitiſſima, 274. d.
Katchis virginum monaſterium in quo præfuerunt ſorores S. Edmundi, 1780. b. e.

L

LÆtus abbas S. Angeli, 1083. e.
S. Lambertus epiſcopus Leodienſis, 1392. d. 1404. e. 1412. b.
Lambertus Trajectenſis epiſcopus in Stabulenſi monaſterio exſul, 410. a. Trajecto reſtitutus, 471. a. ipſius martyrium, 475. a. interfectores 474. b. ipſius corpus in Ardenam defertur, 1421. d.
Lambertus epiſcopus Atrebatenſis, 593. b. 880. c. 1397. c. ejus obitus, 605. c.
Lambertus epiſcopus Hoſtienſis, 914. d.
Lambertus Morinenſis epiſcopus obit, 488. b.
Lambertus abbas S. Amandi, 1396. [illegible]
Lambertus abbas S. Bertini, 592. d. Alchiacenſe monaſterium reformat, 601. b. S. Vvinoci Bergenſe, 601. e. Atrebatenſe S. Vedaſti, 603. d. Aquicinctenſe, 607 a. Blandinienſe, 611. e. S. Remigii, 612. c. Cluniaco profeſſionem facit, 599. a. pacem cum Cluniacenſibus inire cupit, 610. b. & ſeq. electionem Johannis in epiſcopum Morinenſem promovet, 598. a. ipſius vitæ ſynopſis, 606. d. & ſeqq. obitus, 613. d. & ſeq.
Lambertus abbas Clarimariſci, 1386. d.
Lambertus abbas S. Giſleni [illegible] abbas Lobienſis, 1425. e.
Lambertus abbas Mediani-monaſterii, 1212. d.
Lambertus comes, 1417.
Lambertus comes Nannetenſis, 837. a. & ſeqq. 1448. a. c. comitatum Nannetenſem ſuis dividit, 833. d. à comitatu Nannetenſi ejicitur, 834. d. miſere obit, 835. c.
Lambertus comes occiditur, 1448. e.
Lambertus [illegible] ſeditioſus, 417. b. obſidet Aldenburgum, 418. a.
Lampniæ populi, 362. c.
Lanceæ dominicæ inventio, 174. c. fictitia, 175. a. & ſeq. de ejus inventione diſceſit Raimundus comes, 175. a. b. ejus fallaciam ſuſpicatur Boamundus, 175. b. ejus falſitas ignis probatione detegitur, 179. a. b. eam Alexio imperatori offert Raimundus comes, 202. a.
S. Landelinus, 1411. b. e. fundat Criſpinienſe monaſterium, 458. b.
Landerius major-domus, 469. a. ab Ebroino occiſus, 469. d.
Landelous epiſcopus Baſilienſis, 1385. b.
Lando papa, 547. c.
Lando antipapa, 630. a.
S. Landoaldi corpus Gandavum translatum, 457. c.
Landrannus epiſcopus Nannetenſis, 843. b.
Landricus comes Sanctonicus, 1449. [illegible]
Landricus Caſtri-Belgendiaci dominus pater Hervei archiclavis S. Martini, 1691. b.
Landulfus de Bulcano cardinalis, 72. d.
Landulfus cardinalis S. Laurentii, 1683. c.
Lanfrancus abbas Cadomenſis deinde Cantuarienſis archiepiſcopus, 580. a.
Lanfredus dux Alemannorum, 482. c.
Lanzonis Sueri infelix exitus, 1736. e.
Laodicia olim quam celebris, 200. d. eam impugnat Tancredus, 201. a. poſt annum & ſemis expugnat, 202. c.
Laodicia fame arctata auxilium petit à Tancredo, 210. a. ipſius muros deſtruit Saladinus, 674. e.
Laodiciam tenent Angli, 130. c.
Lardradus epiſcopus, 501. c.
Latini dicti Franci homines armis exercitati, &c. 275. e.
Laudunum à Roberto duce obſeſſum, 1395. e.
Laudunenſis epiſcopus interemtus [illegible] civitas incenſa, 1420. c.
Laudunenſes epiſcopi Anſelmus, 565. e. Bartholomæus, 1421. a. 1422. b. Chenoaldus, 465. c. Galterus à Mauritania, 1752. d. Hincmarus, 841. c. Walericus, 604. d.
S. Laurentius, 1683. a.
Laurentius abbas Villarienſis, 1270. b.
Laurentius abbas S. Vitoni, 1185. c.
Laurenta filia Theodorici uxor ducis Lemburgenſis, deinde Juvani de Aſti, tum Radulfi Peronenſis, 387. c. d.
Lazarus rex reclusus apud Medianum-monaſterium, 1216. b.
Legienſis epiſcopus Albertus, 1405. a.
Lemovicas capit Pippinus rex, 489. d.
Lemovicenſes epiſcopi Ebłus, 1212. a. Geraldus, 1402. d. Jordanus, 1402. d. Turpio, 1401. b.
Leo papa II. 464. b. 469. b.
Leo III. papa, 469. b. 504. c. 1475. b. excæcatur, 1417. d. à Romanis excæcatus venit in Franciam ad Carolum magnum, 499. e. à quo in ſua ſede reſtitutus ſeipſum purgat de criminibus, 500. b. Carolum magnum imperatorem coronat, 500. b. brachium ejus Salomoni Britannorum duci mittit Adrianus II. 867. a.
Leo IV. papa, 514. e. 857. d. 859. c. Nominoio principi Britanniæ regiam nomen refutat, 836. b.
Leo V. papa, 541. a.
Leo VII. papa 546. c.
Leo VIII. depoſitus, 556. a. reſtitutus, 556. b.
Leo papa IX. 574. b. 576. a. 847. e. 1006. d. 1403. a. 1418. a. ſolvit ab excommunicatione Balduinum Montenſem Flandriæ comitem & Richildem ejus uxorem nuptam ſuam, 381. a. eccleſiam S. Remigii Remenſis conſecrat, 382. b. S. Gerardum refert in ſanctorum numerum, 1070. c. & ſeq. ejus tranſlationem celebrat, 1084. d. ipſius epiſtola ad principes Britanniæ, 869. d.
Leo papa incluſus, 473. a. 499. b.
S. Leonis Tullenſe monaſterium, 1088. c. d. 169. d.
Leo epiſcopus Cajetanus, 1081. c.
Leo epiſcopus Marſenſis, 1052. d.
Leo epiſcopus Soranus, 1082. e.
Leo epiſcopus Trecenſis, 1402. e.
Leo abbas S. Bertini monaſterium ſuum liberat à jugo Cluniacenſium, 638. b. & ſeq. 640. b. d. ac pro eo privilegia impetrat, 638. a. 640. d. 647. d. monaſterium incendio conſumtum reparat, 643. c. transfretat in terram ſanctam, 642. d. ſanguinem Domini Jeroſolymis affert, 643. c. 644. b. ejus obitus, 651. e.
Leo abbas S. Cornelii, 1083. b.
Leo abbas Lobienſis, 634. d. 660. d.
Leo ſeu Leonius abbas Lobienſis fit abbas S. Bertini, 637. c.
Leo imperator, 494. d. 1401. a. 1410. e. 1419. c.
Leo imperator Iconoclaſta, 479. c.
Leo rex Armeniæ, 752. b.
Leodebaldus abbas 1412. a. Floriacenſe monaſterium fundat, 463. d.
S. Leodegarius Auguſtodunenſis epiſcopus, 469. a. 1119. a. ab Ebroino martyrio coronatur, 469. e. 470. a. ipſius caput, 1135. a.
Leodegarius archiepiſcopus Bituricenſis, 814. e.
Leodegarius archiepiſcopus Viennenſis, 1082. a.
Leodegunda mater S. Faronis, 467. c.
Leodium comburunt Normanni, 525. a. capitur à Carolo duce Burgundiæ, 1430. b.
Leodienſes epiſcopi Adolfus, 1418. e. Adolphus à Marchia, 1429. a. Agilfridus, 1405. e. 1413. e. Albero, 1408. b. 1420. d. 1421. a. Albertus martyr, 1422. e. d. 1426. b. e. Albertus, 1418. c. Alexander, 1422. a. b. c. 1424. b. e. Arnoldus, 1419. d. Baldricus, 1415. c. 1416. a. 1417. a. electus eſt à quibuſdam canonicis Conradus abbas Villarienſis, 1474. c. Deodwinus, 1419. c. 1419. b. Durandus, 1417. b. Erardus à Marka, 1430. c. Evracrus, 1415. e. 1416. a. b. Farabertus, 1415. e. S. Floribertus, 1404. a. c. d. Franco, 1415. a. Fredericus, 1420. d. Fulcarius, 1405. c. Guilbodo, 1417. a. Guillelmus, 1429. e. Henricus, 1398. e. 1419. b. d. 1422. a. Henricus II. 1423. a. c. 1424. b. 1428. c. 1270. b. 1271. c. Hugo, 1415. 1426. d. 1427. c. 1428. c. Ingelbertus, 1429. b. d. Johannes, [illegible] 1428. a. 1429. d. Johannes Angelus, 1428. c. Johannes à Bavaria 1429. d. 1430. a. Johannes Herveus, 1430. b. Johannes ab Hynsberch, 1430. a. Johannes ex Metenſi epiſcopo, 1428. c. d. Johannes Oppès, 1427. c. Johannes antea Ultrajectinus præſul, 1429. d. Johannes à Waldeurode, 1430. a. S. Lambertus, 1404. e. 1405. a. 1421. d. Ludovicus Borbonius, 1430. b. Nitho, 1417. d. Noclerus, 1395. c. Nogerus ſeu Notkerus, 1404. e. 1406. e. 1416. b. d. e. Otbertus, 1407. c. 1408. b. 1419. d. e. 1420. d. Rudolfus, 1401. a. 1424. c. 1416. a. Raginaldus, 1417. b. Ratherius, 1415. c. Richardus, 1395. b. Richerius, 1415. c. Robertus, 1417. e. Simon, 1426. b. Stephanus, 538. d. 1515. b. 1415. b. c. Theobaldus, 1428. c. 1429. a. Walcheaus, 1405. d. Witbo, 1417. d.
Leodiſius majordomus, 1128. c. 1129. a. c.
Leolinus pacem facit cum rege Angliæ, 1798.
S. Leonardi ſuffragiis liberatur à compedibus Boamundus, eique votum ſolvit, 207. c.
Leonardus epiſcopus Rhodius Tarentum obſeſſum tenet, 1751. d.
Leonius abbas Lobienſis, 1421. b.
Leopoldus dux Auſtriæ, 286. e.

Digitized by Google

Leotbertus Moguntinenſis archiepiſcopus, 841. d.
Leothericus archiepiſcopus Senonenſis, 1451. e.
Lepro ſi combuſti, 414. a.
Dominus de Leſparre apud Brundiſium in vinculis detentus, 1516. d.
Letaldus vir nobilis muros Jeruſalem primus ſcandit, 188. d. 263. a.
Letbardus comes Noyenſis, 1406. b.
Letbaldus abbas Mediani-monaſterii, 1102. a. 1105. c. 1106. e.
Leudinus epiſcopus Tullenſis, 995. d.
Leudricus abbas S. Amandi, 1395. d.
S. Leuſridus, 1683. d.
Leurardus abbas Conchenſis, 1390. a.
Leutericus major-domus, 1128. e. 1129. a.
Leuzo monachus legatus Gregorii papæ VII. 875. e.
Lex Roſcia, 311. a.
Lexovienſis epiſcopus Rogerus, 1678. c.
Liberalis Ocismorum epiſcopus, 837. b.
Librorum tegendorum cauſa conceſſa monachis S. Bertini licentia venandi, 498. d.
Liciæ caſtrorum repagula, 299. e.
Licium à Chriſtianis eripiunt Saraceni, 789. e.
Lidda urbs, 180. e.
Lidericus Harlebeccenſis comes Flandriæ, 379. a.
Lidericus ſtipes comitum Flandriæ, 482. a. 497. d. dictus Flandriæ Foreſtarius, 498. a.
Liedulfus rex, 1415. e.
Lietardus epiſcopus Cameracenſis, 790. d. e. 1419. b. 1425. b.
Ligerius abbas Dunenſis, 603. a.
Ligneum caſtrum, 152. d.
Ligneum caſtellum ante Hieroſalem erectum, 263. a.
Lingonenſes epiſcopi Archardus, 1001. d. 1003. d. Bruno 1069. d. Iſaac, 841. a. Robertus 1149. e. 1437. e. Widricus, 1069. d.
Linonius rex Armeniæ, 751. b.
Liparium devaſtatum, 81. e.
Liudfridus abbas S. Vincentii, 1083. e.
Liudfridus comes Norimoti benefactor, 1139. d.
Livoniam conquirunt fratres Alemanni ordinis B. Mariæ Teutonicorum, 681. e.
Livonicum bellum, 473. e.
Liutulfus filius Ottonis imperatoris, 1260. b.
Locharum obſidio, 1383. d.
Locrii chronicum Belgicum præſertim ex Johannis Iperii chronico acceptum, 443.
Loca ſancta Hieroſolymitana, 178. c. & ſeq.
Locuſtarum infinita multitudo, 523. d.
Lonæ caſtrum regi Ferrando traditum, 1135. a.
Londonienſes epiſcopi, 1743. a. Gillebertus, 655. c. Willelmus, 689. e.
Longobardi Romam obſident, 483. b.
Longobardorum regni finis, 491. d.
Longum-pedanum datum S. Audoeno, 1672. e.
Loſſenſis comitatus ad Leodienſem epiſcopum tranſit, 1429. a.
Lotbertus abbas Hainonienſis, 794. c.
Lotharingia unde dicta, 514. e.
Lotharingiæ regnum in Ludovicum regem Germaniæ & Carolum Calvum regem Francorum partitum, 515. b. illud Henrico duci Saxonum reddit Carolus Simplex, 544. d.
Lotharingiæ comitiſſa Mathilda, 472. b.
Lotharius imperator, 837. e. 838. c. 1393. e. 1402. d. 1414. a. 1420. c. 1434. b. 1438. a. d.
Lotharius Italiæ rex imperat cum patre, 506. a. à Paſchali papa coronatur, 506. b. victus apud Fontenetum, 512. c. fit monachus, 1394. c. 1449. b. ejus obitus, 514. d.
Lotharii regis privilegia pro S. Bertino, 557. e.
Lotharius II. imperator Italiæ, 559. e.
Lotharius rex, 1391. b. e. 1391. e. 1395. d. e. 1413. b. 1414. e. 1416. c. d.
Lotharius rex Auſtraliæ ſeu Lotharingiæ filius Lotharii imperatoris, 514. e.
Lotharius rex junior, 998. a. e.
Lotharius rex adulter de perjurio divinitus punitur, 523. a.
Lotharius rex ducibus ſuis dat Medianum monaſterium, 1115. c. d.
Lotharius rex Romanorum, 1436. c.
Lotharius imperator Innocentium II. papam reſtituit in Italia, 636. a. Rogerum comitem Apuliæ expellit, 636. d.
Lotharius rex Francorum, 515. a. 554. c. 556. d. 1380. c. 1390. d. 1451. a.
Lotharius I. rex Francorum, 1673. a. ſepultus apud S. Medardum, 1391. a. 1459. e.
Lotharius II. rex, 1412. a. 1431. c. 1455. c. Atrebatum & Duacum recuperat, atque Arnulfum Flandriæ comitem infeſtat, 563. a. & abbatiam S. Amandi invadit, 1395. d. Flandrias vaſtat, 1416. a. Ottoni II. bellum infert, 563. b. & ſeq. moritur, 563. d.
Lotharius cuſtos Haſnonienſis cœnobii, 1394. a.
S. Lucæ tranſlatio, 1384. d. factum menſe Martio, 1575. c.
Lucæ Acherii obſervatio in chronicon S. Bertini, 441.
Luca domina Tilii, 1250. c.
Lucenſis comes Mevaniam capit, 1491. b. Peruſium ſe recepit, 1491. e. hunc perſequitur Silveſter Budæus, 1492. a 1493. d.
S. Luciæ vita ſcripta à Johanne abbate S. Arnulfi, 1204. a.
Lucius II. papa, 642. c. 944. c. 949. b. 1382. b. 1408. c. ejus bulla confirmativa ſententiæ Urbani II. de ſubjectione eccleſiæ Dolenſis ad Turonenſem, 887. d. Briocenſem & Trecorenſem epiſcopos abſolvit à Dolenſis epiſcopi obedientia, 890. b.
Lucius papa III. 668. b. 1440. b. ipſius commiſſio ſuper receptione pallium in cauſa Dolenſis epiſcopatus, 970. c. epiſtola ad capitulum Rothomagenſe, 987. a.
Lucius rex Britonum, 450. e.
Ludelmus epiſcopus Tullenſis ob illatas monaſteriis injurias divinitus punitur, 1840. c.
Ludgardis uxor Caroli magni, 496. a.
Ludi deciorum & alearum in exercitu chriſtiano prohibiti, 297. d.
Ludovicus d'Eſt cardinalis abbas Pontiniaci, 1262. c.
Ludovicus epiſcopus Baſileenſis, 1437. b.
Ludovicus Borbonius epiſcopus Leodienſis, 1430. b.
Ludovicus Deagnies abbas Gemblacenſis, 941.
Ludovicus I. abbas Lobienſis, 1414. d.
Ludovicus II. abbas Lobienſis, 1414. d.
Ludovicus Lepicard abbas Morini-maris, 1446. d. 1447. b.
Ludovicus de Fresnes abbas Pontiniaci, 1264. c.
Ludovicus Martel abbas Pontiniaci, 1263. c.
Ludovicus filius Caroli magni, 496. a.
Ludovicus Pius imperator, 1401. c. 1431. b. 1436. b. 1449. e. 1414. b. c. naſcitur, 1397. b. conſecratur rex Aquitaniæ, 1396. b. ſuccedit imperio, 504. c. Stephanum papam in Gallias venientem excipit, 501. d. à filiis comprehenditur, 1394. c. & depoſitus, 500. c. regnum omiſit, 1401. c. ei reſtituitur, 1394. a. 1401. e. Britones vicit, 505. c. regnum ſuum filiis ſuis dividit, 506. a. & ſeq. Lotharium ſibi reconciliat, 511. e. ejus obitus, 512. a. 1394. b. 1401. e. 1413. c. 1414. a. 1448. b.
Ludovicus II. imperator, 514. 517. a. obit 524. d. 1394. c.
Ludovicus rex filius Caroli Calvi, 1414. d.
Ludovicus III. imperator, 1138. a. 1359. b.
Ludovicus rex Romanorum Romam coronam imperii recepturus proficiſcitur, 96. c. d.
Ludovicus de Bavaria ſchiſma in eccleſia ſuſcitat, 429. e. ejus proceſſus in Johannem XXII. papam, 98. c. Piſas obſidet & capit 97. c. Romæ coronatur, 97. d. ejus epiſtola ad Johannem de Claromonte militem, 95. d. ad regem Fridericum, 96. a. ad regem Petrum, 96. c. ad Johannem de Claro-monte comitem Mobac, 97. c. obit, 1429. c.
Ludovicus rex orientalis, 1414. d. e. 1415. b.
Ludovicus rex Germaniæ, 506. b. 507. c. 1414. a. Lotharingiæ regnum cum fratre Carolo Calvo partitur, 515. b.
Ludovicus rex, 1394. e.
Ludovicus rex Franciæ, 1401. a. ejus obitus, 529. d.
Ludovicus Tranſmarinus, 545. a. 998. a. 1385. c. 1415. e. 1431. c. 1451. a. in regem inungitur, 546. a. à Normannis capitur, 553. e. eum liberat Otho imperator, 554. a. obit Remis, 554. c.
Ludovicus V. 1391. c. 1402. a. 1436. d. 1451. c. 1414. d. 1455 d. Johannem papam apud Trecas honorifice excipit, 547. e. ab eo in regem coronatur, 547. b. obit, 527. c. 1449. c.
Ludovici Balbi filii regnum inter ſe dividunt, 528. b.
Ludovicus filius Ludovici Balbi, 528. b.
Ludovicus Groſſus rex Francorum, 540. d. 910. d. 1397. c. 1398. a. 1420. b. 1450. a. b. Aurelianis inunctus, 605. d. Remenſi concilio ſub Calixto II. interfuit, 885. a. exercitum movet in Dominam-Martinum, 607. b. vincitur ab Anglis, 1438. a. Willelmum Normannum facit Flandriæ comitem, 386. c. ejus diploma pro Pontiniaco, 1240. c. obitus, 631. b. 1438. c.
Ludovicus VII. rex Francorum, 1384. c. 1387. b. 1422. a. 1451. b. Pius appellatus, 635. d. ejus unctio, 1438. d. e. cruce ſignatur, 642. b. 1452. c. ſuſcipit peregrinationem Jeruſalem, 1430. c. 1439. b. expeditionis ejus infelix exitus, 641. e. & ſeq. Alienordim reginam repudiat, 644. c. cum Friderico I. imperatore convenit uſitatiù & Alexandro III. adhæret, 1413. e. S. Thomam archiepiſcopum Cantuarienſem lætus excipit, 1741. b. ad cujus ſepulcrum peregrinatur, 666. c. ad componendam Dolenſis & Turonenſis antiſtitum controverſiam rogatur ab Alexandro III. 906. e. ejus diploma pro Pontiniaco, 1116. c. obitus, 1339. c. 1425. c. 1440. a.
Ludovicus VIII. rex Francorum, 677. b. 694. d. 1400. d. 1433. a. naſcitur, 391. d. fit comes Artheſiæ, 683. c. Blancam ducis uxorem, 683. a. inungitur, 704. c. 1444. c. arma dirigit in Toloſam, 1443. c. Curracum expugnat, 696. c. Johannem regem Angliæ in Pictavia bello ſuperat, 697. a. Ariam & S. Audomarum capit, 396. c. & ſeq. ſolvit Caſleti obſidionem, 399. b. Johannem regem Angliæ ab Aquitania pulſat, 399. d. ad regnum Angliæ ſe accingit, 699. c. 1443. b. quæ ei ſubjicitur, 700. b. c. d. 1427. b. excommunicatur à legato, 700. c. de Anglia recedere cogitur, 700. c. contra Albigenſes procedit, 1427. b. Avenionem expugnat, 106. obiit 707. a.
S. Ludovicus, 407. a. regni ejus initia, 708. c. omnes ſibi rebelles ſuperat, 713. d. & ſeq. Petrum Britanniæ comitem, 713. e. Hugonem Marchiæ comitem, 713. e. Henricum regem Angliæ, 714. a. procurat pacem inter comitem Hollandiæ & Flandriæ comitiſſam, 731. c. tranſlationi S. Edmundi interfuit, 1769. peregrinatorum oblatum ſibi corporis S. Edmundi partem recuſat, 1770. ſpineam Domini Coronam transfert Pariſios, 710. d. & ſeq. cruce ſignatur, 723. a. 1483. b. litteris ſuis tranſmarinos confortat, 723. b. 724. 1428. a. transfretat, 1431. d. Damietam expugnat, 725. b. capitur, 726. a. liberatur, 727. a. civitates Paleſtinæ reparat, 728. b. fœdus facit cum rege Angliæ, eique cedit comitatus Caturcenſem, Petragoricenſem & Agennenſem, 738. c. & ſeq. ipſius ſecunda tranſfretatio & obitus, 738. b. & ſeq. ſepultura, 739. c. ejus canonizationem ægre papa conceſſit, 774. c.
Ludovicus filius S. Ludovici, 492. b.
Ludovicus X. rex Francorum Remis coro-

natur, 413. b. fruſtra Flandriam aggreditur, 413. c. ejus odium in Flamingos, 413. d. moritur, 413. d.
Ludovicus rex XI. 1524. c.
Ludovicus primogenitus Philippi Pulcri regis rex Navarræ, 415. c. ejus uxor adultera, 415. c.
Ludovicus comes Bleſenſis cruce ſignatur, 686. a.
Ludovicus comes Ebroicenſis, 751. c.
Ludovici Flandriæ comitis geſta, 414. b. & ſeq.
Ludovicus Flandriæ comes à rege Carolo fit miles & regis coronationi intereſt, 429. d. in prælio Creciaco vulneratur, 437. d.
Ludovicus junior comes Flandriæ, ſuorum excipit fidelitatis juramentum, 437. b. filiam regis Angliæ ducere recuſat, 438. d. Margaretam filiam ducis Brabantiæ ducit, 440. a. à populatibus ſuis captus abducitur invitus Brugas, 321. d. a captivitate populatium liberatus accedit Pariſios ad regem, 437. b.
Ludovicus comes Nivernenſis, 412. b. 738. a. hominium facit Carolo regi, 414. c. cum Matthæo duce Lotharingiæ decertat pro Flandriæ comitatu, 415. c. in vincula conjicitur, & paulo poſt liberatur, 416. a. comitatus Flandriæ ei adjudicatur, 416. b. ejus geſta, 416. b. & ſeq.
Ludovico filio Ludovici comitis Nivernenſis copulatur filia regis, 413. c.
Ludovicus filius Ludovici comitis Nivernenſis, 412. b. 435. b. à patre conjicitur in vincula, 414. d. liberatus Carolo regi hominium facit, 414. c. moritur, ibid.
Ludovicus comes Loſſenſis, 1429. a.
Ludovicus *Dux*, 1539. b.
Ludunius Æduorum epiſcopus, 841. a.
Lugdelonus epiſcopus Tullenſis, 999. c.
Lugdunum capit Carolus Martellus, 481. a.
Lugdunenſes archiepiſcopi Halinardus, 1082. a. 1083. c. Hugo, 597. a. 1691. c. Humbaldus, 884. d. Remigius, 841. d. 857. a.
Luitpertus epiſcopus Moguntinus, 1406. a.
Luitprandus rex Longobardorum, 481. d. 1391. c.
Lupoldus Henrici II. imperatoris pater, 573. c.
S. Lupus Senonenſis epiſcopus, 478. a. 1457. c. ejus tranſlatio, 1401. c.
Lupus epiſcopus Anglorum, 1085. a.
Lupus dux Aquitaniæ, 495.
Lupi ab Anglis exterminati, 592. c.
Lotulfus decanus Tullenſis S. Leonis monaſterium condit, 1163. a.
Luca urbs, 280. b.
Lexovienſis abbas Euſtaſius, 435. d.

M

MAbilia mater S. Edmundi ſanctiſſima, 1771. b. & ſeq.
Macer poëta qui de herbarum virtutibus ſcripſit, 128. c. e.
Maclovienſes epiſcopi Daniel, 921. a. Donoaldus, 919. c. 921. d. Johannes, 920. b.
Macrobii tributum à Zoilo exigunt, 565. b. quod ille conſilio Eruefh ſolvere pernegat 564. c.
Madalvinus abbas Mediani-monaſterii, 1124. d.
Madelgarius dux, 1411. c.
Madocus frater S. Vinoci, 465. c.
S. Magdalenæ corpus Vizeliacum tranſlatum, 483. c. 485. d.
Magi Mediolano Coloniam tranſlati, 650. c. 1424. c.
Maglorii corpus Pariſiis, 906. c. 930. c.
Magnardus epiſcopus Tullenſis, 996. a.
Mahen epiſcopus Dolenſis, 867. c.
Mahomet alcoranum condit homo impudicus, 251. a. quotidie viſitatur & adoratur à Saracenis. 270. b. ejus effigiem argenteam in Templo Salomonis eripit Tancredus, 190. b.
Mainardus abbas S. Michaëlis in periculo maris, 1078. c.
Maingoldus comes Hoyenſis, 1406. c.
Maino archiepiſcopus Dolenſis, 867.
941. c.
Mainus epiſcopus Redonenſis, 1082. c.
S. Maiolus abbas Cluniacenſis, 515. d. 1036. c. S. Gerardi obitum divinitus agnoſcit, 1072. d.
Majorum-domus potentia, 460. a. 486. b.
S. Malachias, 1381. c. 1438. d. ejus ſepulcrum, 1868. a.
Malboldus abbas S. Amandi, 793. a. 794. a.
Malcalim filius Saphadini multas nec ignobiles civitates tenebat, 269. b.
Malgerus archiepiſcopus Rothomagenſis depoſitus, 580. a.
Malta inſula à Rogerio comite acquiſita, 9. b.
Mamertus archiepiſcopus, 1434. d.
Mamyſtam ſibi ſubjicit Tancredus, 100. c.
Mamyſta à Turcis capta, 205. c.
Mamyſtæ epiſcopus Bartholomæus, 198. c.
Manardus archiepiſcopus Senonenſis, 1457. d.
Manaſſes abbas S. Winoci, 585. a.
Manaſſes abbas Bergenſis ex monacho Virdunenſi S. Agirici eligitur, 585. a. 813. c. ejus electionem approbat princeps, 813. c. reprobat Hubertus Morinenſis epiſcopus, 813. d. ab Hugone epiſcopo Dienſi benedicitur, 814. c. Romam proficiſcitur, 814. d.
Manaſſes comes Ghiſnenſis fundat parthenonem S. Leonardi Ghiſnenſis, 619. d. 632. d.
Mandatum die ſabbati, 974. c.
Manfredus cardinalis S. Savinæ, 889. d. 894. a. 896. b. 1231. b.
Manfredus Frederici regis filius, 12. d. 84. a. Tarenti princeps factus 14. c. Siciliam pro Conradino eripit è manu Innocentii papæ IV. 20. c. 21. a. cum ſibi vindicat uſurpato regis nomine, 21. a. 733. a. coronatur, 17. d. Meſſanam & caſtrum Johannis eccleſiæ Romanæ eripit, 17. d. excommunicatur, 733. a. in prælio Beneventano cadit, 17. c. 18. a. 19. c. 21. a. 31. b. 32. d. 203. c. 741. b. 1468.
Manfredus Friderici III. Siciliæ regis filius Trapani moritur; 67. b.
Manfredus Maleſta comes Camerinus, 57. a.
Manfredus Lancea Friderici regis ad Bonifacium VIII. papam orator, 41. d.
Mango chaan Tartarorum, 728. d. 729. d. baptizatur, 730. a.
Maniachus Siciliæ vicarius rebellat contra imperatorem, 5. d. deceptus moritur, 7. a. & ſeq.
Maniachus filius Maniachi Saracenos in Siciliam invitat, 7. d.
Manichæi Aurelianis, 1384. a.
Manopolis à Venetis expugnata, 1512. d.
S. Manſueti vitæ compendium, 891. b. miracula 1014. d. tranſlatio, 188. d. verſus de eo, 1013. d.
SS. Marcellinus & Petrus, 1683. c.
SS. Marcellini & Petri tranſlatio, 1454. b.
Marchiſus Tancredi pater, 211. d.
S. Marci evangeliſtæ feſtum menſe Octobri, 569.
S. Marci corpus Venetiis, 274. d.
S. Marci eccleſia Alexandrinæ in qua evangelium ſcripſit, & martyrium paſſus eſt, & ubi patriarcha eligitur & conſecratur, 274. c.
SS. Marcus & Marcellianus, 1683. c.
Marcus Juſtinianus conſul Venetorum, 735. d.
Margarita regina Franciæ, 1433. b.
Margarita Siciliæ regina, 10. a.
Margarita Flandriæ comitiſſa filia Philippi Longi regis, 435. b. Ludovicum primogenitum parit, 435. b.
Margarita Flandriæ & Hannoniæ comitiſſa 737. a. à Bochardo de Aveſnis impregnatur, 723. d. Willelmo de Dampetra matrimonio copulatur, 402. c. 743. c. filiis ſuis terras ſuas dividit, 403. a.
Margarita Flandriæ comitiſſa comitatum Guidoni filio reſignat, 759. c. Felinas monaſterium condit, 403. c. præclaræ ejus dotes, 760. a. obit, 760. b. Feliſis condita, 404. c.
Margarita Hannonienſis comitiſſa, 582. c. 594. a. 634. c. 657. b. 666. d. 677. a. moritur, 594. c. 677. c.
Margarita filia ducis Brabantiæ Ludovico Flandriæ comiti nupta, 440. a.
Margarita Balduini comitis Flandriæ & Hannoniæ filia, 686. c.
Margarita filia Theoderici comitis Flandriæ Balduini comitis Hannoniæ &c. uxor, 389. a.
Margarita comitis Theobaldi filia 606. d.
Margarita filia Henrici Lucemburgenſis & Guidonis comitis Flandriæ ſponſa, 737. c.
Margarita domina de Charloio, 1143. c.
S. Mariæ nativitas, 1583. a. depoſitio menſe Januario, 1591. c. ejus ſepulcrum, 184. d. ubi, 278. d. ipſius chirotheca & capilli, 667. c.
B. Mariæ horæ ſtatutæ in concilio Claromontenſi, & ejus officium in ſabbato, 593. c.
B. Mariæ eccleſiam ubi profecta in Ægyptum feſſa quievit, ſummo honore habent Saraceni, 190. c.
Maria abbatiſſa, 1431. c.
Maria de Dampetra monialis Flinenſis, 724. a.
Mariæ *de Oignies* ſepulcrum viſitat Conradus cardinalis, 1276. a.
Maria regina Franciæ, 751. d.
Maria de Luxemburgo regina Franciæ, 415. b.
Maria regina Jeruſalem regnum transfert ad Carolum Siciliæ regem, 734. c.
Maria Flandriæ comitiſſa pacem inter regem & comitem Balduinum firmari facit, 395 c. 683. b. in terra ſancta defuncta 686. c. obit apud Accaron, 396. b.
Maria nata Stephani regis Angliæ monialis ex diſpenſatione nupſit Matthæo filio Theoderici comitis Flandriæ, 388. c.
Maria filia Henrici regis Cypri, 79. c.
Maria Philippi Auguſti regis filia notha, 683. c.
Maria filia regis Scotiæ.
Maria nata Henrici comitis Campaniæ Flandriæ comitiſſa, 394. c.
SS. Marius, Felix & Januarius, 1683. c.
Marræ obſidio, 172. b. 250. b. 252. a.
Marſicanus epiſcopus Atto, 1081. c.
Martianus imperator, 1410. b.
S. Martini ordinatio & tranſlatio, 1379. 1457. d. 1568 a. miracula Autiſſiodori, 535. b. ejus eccleſiam incendunt Normanni, 574. c.
Martinus papa I. 459. b. 460. d.
Martinus II. ſeu Marinus papa, 527. Formoſum reſtituit, 540. c.
Martinus III. papa, 546. c.
Martinus IV. papa, 762. c. Panormitanorum ad eum epiſtola, 34. c. Petrum regem Aragonum excommunicat, 762. c. Carolum Siciliæ regem increpat quod Petrum regem Aragonum ad ſingulare certamen provocaſſet, 763. c. ejus obitus, clarет miraculis, 765. c.
Martinus abbas S. Blaſii, 1083. b.
Martinus de Hoyo abbas Villarienſis, 1304. a.
Martinus monachus auctor hiſtoriæ monaſterii novi Pictavenſis, 1209. c.
Martinus dux nepos Anſegiſi interfectus, 470. a.
Martyrum nomina in ſacrificio omni die recenſita, 1549. a.
Martyrologium S. Hieronymi, 1544.
Martyrologia plura ſub nomine S. Hieronymi, 1545. 1547. a.
Martyrologium Euſebii Cæſarienſis, 1544.
Martyrologium Corbeienſe, 1545. 1577. c.
Martyrologium Morbacenſe, 1545. 1565. a.
Martyrologium Romanum, 1544.
Martyrologium Turonenſe, 1545.
Maſo epiſcopus Montis-viridis, 1082. d.
Maſo comes, 1134. d. fundat virginum monaſterium, 1136. a.
S. Mathias, 1550. d.
Mathildis nata Adefonſi regis Portugalliæ, Flandriæ comitiſſa, 391. c.

Digitized by Google

Mathildis imperatrix, 1381. e.
Mathildis regina, 396. d. 397. e.
Mathildis regina Philippi comitis Flandriæ relicta, 695. e.
Mathildis regina & vidua comitiſſæ Flandriæ dos, 677. c. ejus obitus, 701.
Mathildis regina Angliæ, 574. e. 575. e. 612. d. 876. b.
Mathildis comitiſſa, 683. d. patrimonium ſuum offert S. Petro, 581. a.
Mathildis comitiſſa Autiſſiodorenſis, 1243. a.
Mathildis comitiſſa Bleſenſis, 1230. d.
Mathildis comitiſſa Boloniæ, 700. a.
Mathildis comitiſſa Flandriæ, 58. 669. c. corpus Philippi comitis ad Claram-vallem transfert, 393. d. Inſulas & Duacum ipſi poſt viri obitum cedit, 394. a.
Mathildis comitiſſa Ghiſnenſis, 564. d.
Mathildis comitiſſa Lotharingiæ, 472. b.
Mathildis comitiſſa Nivernenſis, 1238. d. 1245. b. donum facit Pontiniaco pro anima W. filii ſui & Guidonis comitis, 1239. d. 1240. c. ibidem eligit ſepulturam, 1249. c.
Mathildis Normanniæ comitiſſa, deinde Angliæ regina, 380. c.
Mathildis filia ducis Gozilonis, 1418. b.
Mathildis filia Herimanni ducis Saxonum uxor Balduini junioris comitis Flandriæ, 380. b.
Mathildis mater Udonis epiſcopi Tullenſis, 1007. a.
S. Mathias, 1570. d.
Matrimonium publice ab epiſcopo contractum, 871. d.
S. Matthæi converſio & martyrium, 1560. c. feſtum menſe Maio, 1577. c. evangelium, 1410. c.
Matthæus Andegavenſis epiſcopus, 912. a.
Matthæus de Meſgrigny abbas Quinciaci, deinde Pontiniaci, 1263. e.
Matthæus Paris vitam S. Edmundi ſcribit, 1751.
Matthæus dux Lotharingiæ pro Flandriæ comitatu decertat, 415. c.
Matthæus comes Boloniæ, 634. c. moritur & conditur in monaſterio S. Judoci, 389. c.
Matthæus de Montemorenciaco, 697. d.
Matthæus filius Theoderici comitis Flandriæ Mariam filiam regis Angliæ monialem ex diſpenſatione ducit uxorem, 388. e.
Matthæus camerarius Philippi Auguſti, 1239. e.
Matthæus [illegible] consiliarius Ludovici Flandriæ comitis, 417. e.
Matthæanenſis epiſcopus vir ſimplex, 179. e.
S. Mauricii reliquiæ, 1130. e.
Mauricius archiepiſcopus Rothomagenſis, 1444. d.
Mauricius imperator, 451. c. 452. 1410. a.
Mauricius comes Andegavorum, 1380. c.
S. Mauronus, 481. b. 1391. e.
Mauronus Provinciæ dux, 481. c. d.
S. Maurus S. Benedicti diſcipulus, 1390. e.
Maurus epiſcopus Ravennenſis, 463. e.
Maurus rex Normannorum, 1649. a.
Maxaria ſeu Maſſaria frugum cuſtodes, 35. e.
Maxentius Palæſtinæ præſes, 1646. b. nec ſæculo placuit nec Deo, 1652. b.
Maximianus imperator, 1649. b.
S. Maximini archiepiſcopi Trevirenſis tranſlatio per S. Hildulphum, 1098.
Maximinus Aquenſis epiſcopus, 485. d.
S. Medardus, 1390. d. 1391. a. obit, 1434. d. 1451. e. 1410. e.
Mediolanum à Friderico Imperatore expugnatum, 610. e. 1443. a. d. & ſolo æquatur, 1448. d. reſtauratur, 1399. a.
Mediolanenſes cum Longobardis Ottoni imperatori rebelles, 1139. b.
Mediolanum obſidet Otto imperator, 1139. b.
Mediolanenſe concilium, 1147. b.
Mediolanenſes archiepiſcopi Anſelmus in terra ſancta ab infidelibus interemtus, 103. b. Galdinus, 1237. b. Thomas, 1303. e.

Megenhere comes, 502. d.
Meginhardus comes, 500. d.
S. Melanii ordinatio & tranſlatio, 1551. c.
S. Melanii reliquiæ, 1690. b.
Melchinoor filius Saphadini, 169. d.
Melchus rex benigne excipit Eteſtum, 369. b. in eum irrumpit rex Perſarum, 369. d.
Melciſemaphar filius Saphadini, 170. a.
Meldenſes epiſcopi Faro, 458. a. 1638. d. Gillebertus, 847. c.
Meleſinda regina Jeroſolymitana, 631. b.
Meletaniæ obſidio à Turcis agente Boamundo ſolvitur, 199. a.
Meliemodam filius Saphadini rex Aſiæ, 169. e.
Meliphas filius Saphadini, 169. e.
Memphyos rex tradatur Jeroſolymis capta, 197. d.
Menaldus de Guerne Oſtlenſis caſtri gubernator, 1540. e.
Menaploniam oppidum, 798. a. vaſtant Normanni, 518. c.
Menelaus rex Siciliæ & Italiæ, 5. a.
Menſibus duodecim propria nomina impoſuit Carolus magnus, 495. a.
Merchiſetof Soldanus Saracenorum male perit, 771. d.
Mercurii ara, 1327. a.
Meridiana quies meſſionis tempore in campis, 1349. e.
Meroveus regnat in Francia, 1410. b.
Meroveus maritus Brunechildis à Chilperico patre occiſus, 457. b.
Meſſana civitas Siciliæ, 325. e. à Carolo rege obſidetur, 29. b. rebellat, 16. e. ejus obſidio, 54. a.
Meſſanenſes invitantur ad rebellionem in Carolum regem, 36. c. regi Carolo adhærent, 28. e. rebellant & ſociantur Panormitanis, 29. a. Catalanorum claſſem debellant, 51.
Meſſanenſes lanceis confoſſi, 53. d.
Meſſanenſium epiſtola ad Panormitanos obſeſſos à Carolo duce, 91. e.
Metim vaſtant Normanni, 518. e.
Metenſes epiſcopi Adalbero, 380. c. 1081. c. 1199. a. 1200. a. c. 1201. d. 1203. S. Arnulfus, 457. a. 1049. b. Clodulfus, 457. a. Deſiderius, 455. c. S. Goericus, 1047. a. Johannes, 403. c. Johannes de Aſpero monte, 1318. c. Johannes tranſlatus Leodium, 1418. e. Theodericus, 161. b. 1416. b. Vualo à Normannis occiſus, 518. e.
Meyerus annales Flandricos ex Iperio mutuavit, 413.
Michael Vuillac abbas Lobienſis, 1430. e. 1431. a.
Michael imperator, 1413. e. 1414. a.
Michael Conſtantinopolitanus imperator Caroli magni amicitiam expetit, 494. d. libros S. Dionyſii mittit Ludovico Pio imperatori, 507. a.
Militaris apparatus ad coronationem Petri II. Siciliæ regis, 89. a.
Militarium ordinum origo, 617. b. & ſeq.
Militiæ ſignum clamis, 577. b.
Milo cardinalis S. Mariæ in Aquiro, 1234. e.
Milo pſeudo-archiepiſcopus Trevirenſis, 1093. d. e.
Milo I. Morinenſis epiſcopus, 631. a. 630. b. 1397. e. Liquenſe monaſterium dat Præmonſtratenſibus, 631. e.
Milo II. Morinenſis epiſcopus, 630. c. 636. b. obit, 637. c.
Milo abbas S. Mariani, 1378. d.
Milo de Noyers conſiliarius Ludovici Flandriæ comitis, 426. e.
Milo de Noeriis donum facit Pontiniaco, 1239. c. 1252. b.
Milo philoſophus, 1397. b.
Minorum ordo laudatur, 1218. c.
Miraclez rex fœdus init cum Chriſtianis, 258. a.
Miracula ne faciat S. Edmundus prohibet abbas Pontiniaci, 1817. c. miracula ceſſare ad tumulum S. Spinuli jubet S. Hildulfus, 1704. d.
Miramol Saracenorum princeps, 693. a.
Miſſas quotidie non celebrabat Arſtenus abbas Metenſis S. Arnulfi, 1200. a. ante miſſam pedes lavabat S. Gerardus, 1057. b. clauſulam conſecrationis alta voce proferebat, 1061. b. ad miſſas ſacerdotes uxores habentes non admittendi, 810. a.
Mochometus ex Beduinorum ſecta, 281. e.
Modoaldus epiſcopus Trevirenſis, 1411. e.
Moguntini archiepiſcopi Albertus, 884. e. Bonifacius, 477. a. 485. b. 486. b. 1437. d. Conradus, 186. e. Leodbertus, 841. d. Luitpertus, 1406. a. Vuillegiſus, 1139. b.
Mohemetia prius Luxa dicta, 180. b.
Mommolinus monachus Sythienſis, 467. b. accedit ad partes Flandricas, 468. b. fit epiſcopus Noviomenſis, 480. c. commutationem facit cum S. Bertino, 466. c.
Monachi veri officium, 1375. a.
Monachi in itinere conſtituti deſcendebant de equo officium incepturi flexis genibus, 1325. b. e.
Monachorum tranſlatio ad aliud monaſterium invito abbate prohibita, 1342. d. 1238. b.
Monachi nigri in monte Thabor, 277. e. in valle Joſaphat, ibid. in eccleſia Latina, 278. a.
Monachis Græcis commiſſa S. Praxedis eccleſia, 506. c.
Monachi canonicis regularibus ſubſtituti in cœnobio S. Arnulfi, 1199. a.
Monaſterium pro eccleſia, 541. c.
In Monaſteriis non meliores his qui profecerunt, nec deteriores his qui defecerunt, 1356. d.
Monaſterium in diœceſi Turonenſi Actardo epiſcopo Namnetenſi jubet concedi Adrianus II. 866. c.
Monaſterium Adanenſe exuſtum, 1408. e.
Monaſterium Affligemenſe, 1271. d. illud ordini Ciſtercienſi adſcribere tentat S. Bernardus, 1269. b. ibidem ſuum relinquit baculum, 1269. in eo fit monachus Godefridus dux Lotharingiæ, 1421. e. Affligemenſes abbates Arnoldus, 615. e. Fulgentius, 604. c.
Monaſterii S. Agathæ abbas Carolus, 1317. e.
Monaſterium virginum S. Agathæ, 1274. a.
Monaſterium Albeniacum, 1366. a.
Monaſterium S. Albini Andegavenſe tranſit ad monachos, 1379. d. illius abbates Gaufridus, 1382. e. Gaguelinus, 1382. d. Willelmus, 1382. d.
Monaſterium Alchiacenſe in abbatiam erigitur, [illegible] d. reformatur, 601. b. ipſius abbates Godeſcalcus, 631. e. 658. b. Johannes, 717. c. Johannes Albini, 691. b. Johannes de Bethunia, 689. d. Norbertus, 58. Odo, 601. c. 618. c. Robertus, 605. e. Simon, 678. e. factus poſtea abbas Marchianenſis & iterum Alchiacenſis, 679. d. Suelgerus, 683. d. Walterus, 665. b. Warinus, 640. b. 682. c. 690. b. c. Willelmus, 658. 665. b. Willelmus de Niles, 691. c. Alchiacenſes monachi jugum Bertinenſium excutere tentantes eidem ſubjiciuntur auctoritate apoſtolica, 689. d. & ſeq.
Monaſterii Altivillaris abbas Bercharius, 1412. c.
Monaſterium Elnonenſe S. Amandi, 458. a. 461. d. ipſius conflagratio, 1396. d. abbates Abſalon, 1397. e. 1398. b. Amalardus, 1394. c. Adalcodus, 1394. b. Adalongus, 1394. Adalricus, 1393. c. Atto, 1393. e. 1454. b. Arnulfus, 1399. e. Bovo, 794. d. Bovo I. 1396. c. Bovo II. 1397. c. Euſtachius, 1399. e. Folchardus, 794. b. 1396. c. d. Galterius, 1398. b. 1397. d. 1399. c. 1400. b. Gauſelinus, 530. e. Genolfus, 1393. c. Gillebertus, 1454. b. Guillelmus, 1400. e. Hugo, 794. e. 795. a. 1396. e. 1397. b. Hugo II. 1398. b. c. Johannes, 1399. a. c. Johannes II. 1400. b. Lambertus, 1398. c. Leudricus, 1395. d. Malbodus, 793. a. 794. e. 1396. a. Balbodus, 1398. a. Richardus, 1396. a. 1456. b. Wernicus, 1375. e.
Monaſterium Amerbacum, 1176. a. 1181. e.
Monaſterii Andagienſis abbas S. Theodericus, 1413. c.
Monaſterium S. Andreæ in caſtrum ſeu munitionem commutatum, 1316. c. S. An-

Qqqqq

dreæ abbas Felix, 1083. b.
Monaſterii Andrenſis fundatio, 381. d.
Monaſterii S. Angeli abbas Lætus, 1083. c.
Monaſterii S. Apollinaris abbas Willelmus 1083. e.
Monaſterium S. Apri Tullenſis, 994. a. 1083. a. illius hiſtoria, 1125. abbates Archambaldus, 1002. b. 1075. b. Erotarius, 998. a. Henebertus, 1020. a. Widricus, 1048. b. 1050. b. 1185. e.
Monaſterii Aquiciocti origo, 1356. e. fundatio, 380. a. reformatio, 607. a. abbates, Alvisus 607. a. 637. d. factus epiſcopus Atrebatenſis, 632. a. Gelduinus, 608. b. 670. b. Guillelmus, 1400. c. Simon, 394. b. Aquiciocto monaſterio brachium S. Georgii donatur, 385. b.
Monaſt. Ardeæ prioratus datus Theoderico abbati Capellæ, 639. b.
Monaſterium Ardorellum, 1166. b
Monaſterium Argentinenſe, S. Stephani, 1034. c.
Monaſterium virginum Argentonium, 1308. c.
Monaſterium S. Arnulfi Metenſe, 1070. e. 1201. a. in eo fit cathecumenus Benedictus filius comitis Palatini, 1201. c. S. Arnulfi abbates Anſelus, 1199. d. Arbertus, 1192. a. Johannes I. 1203. d. Johannes II. 1203. b. in eo canonicis regularibus ſubſtituti monachi, 1199. a.
Monaſterii S. Audoeni abbas Henricus, 1180. d. 1182. a.
Monaſterium Avesnenſe virginum à Clementia comitiſſa fundatum, 387. c.
Monaſterii Augiæ abbas S. Pirminius, 1435. c.
Monaſterii Balanclarum abbas Bald. 1386. d.
Monaſterium ad Balneolos, 552. c.
Monaſterium S. Bavonis, 458. a. reformatur, 612. b. S. Bavonis abbas Wido, 553. d.
Monaſterium Begonis-cellæ, 1103. e.
Monaſterium Belli-loci, 1380. d.
Monaſterium Belli-Montis monialium prope Turones, 1380. c.
Monaſterii Belli-montis fundatio, 1438. e.
Monaſterii Benedictionis Dei abbas Petrus *de la Fie*, 1181. b.
Monaſterium Farenſe S. Benedicti, 605. e.
Monaſterii S. Benigni abbas Halinardus, 998. e. ibidem requieſcit Jacob epiſcopus Tullenſis 997. d.
Monaſterii S. Bertini res [illegible]ſtæ, à quibus ſcriptæ, 441.
Monaſterium Sithienſe S. Bertini fundatur, 458. d. 560. b. cui multa bona contulit Gombertus monachus pius, 507. d. fuit abbatia centum triginta monachorum, 505. c. ex qua quatuordecim monaſt. rie derivata, 445. d. monachi in ea ſancti viginti duo, 446. d. reformatur per S. Gerardum, 550. c. 554. a. & ſeq. per Lambertum abbatem, 599. b. & ſeq. per Rodericum abbatem, 572. b. in illam transferuntur S. Walericus, S. Richarius, S. Silvinus, 554. d. e. eam deſtruunt Normanni, 518. c. d. 529. b. conflagrat, 570. a. 588. a. 600. c. 645. e. 1398. c. eam munitionibus cingit Fulco abbas, 529. b. in ea jacet Balduinus Flandriæ comes, 586. a. S. Bertini abbatiam ambit Balduinus Calvus comes Flandriæ, 535. e. eam à Carolo Simplice impetrat & diſſipat, 537. d. illius perſecutores omnes puniti, 659. b. & ſeq. S. Bertini monachis committitur cura Parthenonis Ghiſnenſis, 619. e. S. Bertini abbates Adalardus, 513. d. 515. e. 659. c. ſua dignitate privatur, 517. c. ei reſtituitur, 518. c. obit, 520. e. Adalolfus, 541. c. 543. d. 545. d. 546. a. 547. c. 557. c. 558. a. 559. a. 560. a. e. obit, 547. c. Alcimus, 742. a. Arnulfus, 568. a. b. 568. c. Arnulfus Vetulus comes Flandriæ, 548. a. Balduinus, 558. 567. c. Bovo, 575. d. 577. c. 663. c. Dagbertus, 487. d. 489. c. Drudgrandus, 568. d. Erlefridus, 476. d. 477. d. Euſtachius, 776. a. Fridugiſus, 501. 658. c. Fulco, 526. d. Gerardus, 659. d. Gilbertus, 730. c. 731. b. 741. d. Godeſcalcus, 653. c. 662. b. Hardradus, 490. a. 497. b. ejus obitus, 498. c. Henfridus, 571. a. Henricus, 742. a. Heribertus, 578. c. 583. c. 584. c. 585. c. obit 586. b. Hildebrandus, 154. b. 563. e. Hilduinus, 521. c. & ſeq. 524. a. obit 525. e. Hugo, 525. e. Hugo I. 509. e. 512. 659. b. in obſidione Toloſæ perematus, 513. b. Hugo II. 517. a. 518. a. 619. e. Humfridus, 521. c. obit 523. d. Jacobus, 717. b. e. 1744. c. Johannes I. 580. d. 588. b. 590. a. 652. e. 618. a. d. 619. d. 650. b. 652. b. 671. c. 681. c. 683. e. 685. a. 686. a. 688. d. 689. d. 690. a. 701. d. 707. c. 709. d. 711. 752. a. 757. a. 758. e. Johannes II. 660. d. Johannes de Ipra 671. c. e. 673. a. Lambertus, 591. d. 607. a. 608. d. 610. b. 611. e. 612. e. 617. d. & ſeq. 660 d. Leo ſeu Leonius, 637. c. 643. c. 644. b. 645. c. 646. a. c. 647. a. d. 652. a. e. 660. d. 1421. c. Nantherius, 484. b. 487. c. 501. c. obit 503. a. Odbertus, 499. e. Odlandus, 498. c. d. 500. d. e. Regenoldus, 551. c. 556 e. Rigobertus, 474. c. 477. b. Rodericus, 571. e. ejus obitus, 575. Rodolfus, 530. c. 532. b. 547. a. obit, 553. d. Simon, 617. c. 631. c. d. 635. c. 644. d. 718. b. 722. d. 726. b. Simon II. 662. c. Wamarus, 483. a. d. Walterus, 568. b. 750. a. 773. c. 775. a. Wido 553. a. e. 659. d. Willelmus, 740. c. 751. e. Megisfredus monachus S. Bertini, 131. e.
Monaſterii Beſuenſis abbas Stephanus, 1090. b.
Monaſterium Bindonis, 1307. d.
Monaſterium Blandinienſe, 458. a. 467. d. 813. e. 1351. c. reformatur per Arnoldum abbatem, 611. a. reparatur per S. Gerardum, 550. c. 552. e. reſtauratur per Arnulfum Vetulum comitem Flandrenſem, 380. a. qui ibid. ſepelitur, 561. b. ubi [illegible] Balduinus Calvus comes, 541. c. & Balduinus Pulchra-barba comes Flandriæ, 380. b.
Monaſt. S. Blaſii abbas Marcimus, 1085. b.
Monaſterium Bodelo ordinis Ciſtercienſis, 403. e.
Bodonis-monaſterium, 991. a. d. 1000. e. 1005. b. 1113. c. ejuſdem abbatiſſa Tietberga, 997. a. 1100. e.
Monaſterii Bonæ-vallis in epiſcopatu Viennenſi fundatio, 1054. c.
Monaſterii S. Bonifacii abbas Renerius, 1083. a.
Monaſterium Boni-loci, 1166. a.
Monaſterium Boni-portus ab Anglis combuſtum, 436. e.
Monaſterium Boni-radii, 1164. d. 1165 c. ipſius abbas privatur filiatione Callovii monaſterii, 1156. d.
Monaſterium Borburgenſe virginum, 398. b. 454. b. à Clementia comitiſſa fundatum, 387. a.
Monaſterium in *Bosbra* Albanum dominarum 705. a.
Monaſterium Brolium, 470. b.
Monaſterii Bronienſis fundator S. Gerardus, 1425. e. abbates, 550. c. 551. c. 1432. b. Guillelmus Caulier, 1430. d. Robertus, 1426. d. 1427. b.
Monaſterium Bulliſi, 1166. a.
Monaſterium Burgulienſe, 1272. a.
Monaſterium Buxerienſe, 1019. b. 1043. a. 1065. b. virginibus à Gauſlino epiſcopo Tullenſi fundatum, 1001. a. ibidem ſepulto 1019. b. cujus abbatiſſa Rothildis, 1001. b.
Monaſterium Caduinum, 1164. d.
Monaſterium Cadomenſe S. Stephani fundatur, 380. a.
Monaſterii Calenſis fundatio, 454. b. à Batilde regina poſſeſſionibus augetur, 461. c.
Monaſterium Callovii, 1165. e. ipſius exceſſus enormes, 1156. b.
Monaſterii Calmoſiacenſis hiſtoria, 1161. e. in vaſta eremo fundatur à Theoderico milite & Hadelvide ejus conjuge, 1164. b. & ſeq. eccleſia in honorem S. Mariæ conſecrata, 1169. e. 1185. d. ſub protectione ſedis apoſtolicæ ponitur, 1170. d. ei plures fiunt donationes, 1186. c. & ſeq. ipſi ſe ſuaque donat Berta nobilis matrona, 1188. a. bona confirmat Paſchalis papa II. 1195. e. plures eccleſias confirmat Pibo Tullenſis epiſcopus, 1184. e. Calmoſiaci fratres diſciplinam monaſticam à fratribus S. Rufi ſuſcipiunt, 1187. e. Seherum abbatem eligunt, 1168. b. de quo plura, 1175. b. 1176. c. 1177. a. 1179. b. c. 1187. d. ſcribit ad papam adverſus abbatiſſam Romaricenſem, 1172. d. 1174. b. concordiam firmat cum Romaricenſibus, 1184. d.
Monaſterii Camberonenſis abbas Daniel, 394. b.
Monaſterii Capellæ fundatio, 389. d. abbas Theodericus, 639. b.
Monaſterium Caritatis Andegavenſe, 1381. b. c.
Monaſterium Camorenſe S. Petri in quo jacet Robertus cognomento Danus filius Richardi Senis ducis Normannorum, 1678. b.
Monaſterium Carofenſe, 528. c. à Carolo Calvo conſtructum, 925. c.
Monaſterium Caroli-loci, 1165. b. cujus abbas Guido de Edua fit abbas Pontiniaci, 1160. b.
Monaſterium Cari-campi, 1165. b.
Monaſterium Caſinenſe, 485. c.
Monaſterii Cellæ Pictav. abbas Johannes, 1314. d.
Monaſterium Cellenſe, 438. b.
Monaſterium Centulenſe, 458. a.
Monaſterium Ciſtercienſe, 1123. a. Ciſtercienſium olim veſtes griſeæ, 1314. a. domus ſtamineæ, 1314. b. in itinere ad nocturnas vigilias ſurgunt, 1370. a. Ciſtercienſes abbates Conradus, 1172. e. 1474. d. Guido, 1241. e. Guillelmus *le Fourmier*, 1447. a. Jacobus, 1154. d. Johannes, 1156. d. Nicolaus *Boucherat*, 1162. e. Robertus, 1157. a. Stephanus, 1123. a. 1124. a. Ciſtercienſis abbas in vinculis ab imperatore detentus, 1198. e.
Monaſterii Claræ-vallis origo, 1385. d. 1437. e. fundatio per S. Bernardum, 600. e. 611. c. ibi ſepulta Margarita Flandriæ comitiſſa, 701. a. & Philippus comes Flandriæ, 593. d. Claræ vallis abbates S. Bernardus, 1218. c. 1419. c. 1437. c. Conradus, 1172. c. 1174. d. Faſtredus, 1171. c. Henricus epiſcopus Albanenſis, 390. c. Robertus de Brugis 637. a. 1150. c. 1159. c. Stephanus, 1810. 1249. b. Willelmus, 1160. c.
Monaſterium Clarianum, 1166. c.
Monaſterium Clarimariſci ordinis Ciſtercienſis, 377. 693. d. ipſius origo, 639. b. 1386. c. tranſlatio, 1386. a. abbates, 639. b. David, 658. c. 660. d. 670. c. Goiſfridus, 639. c. Guillelmus, 639. c. Lambertus, 1386. d. Clarimariſci breve chronicon, 1385. d.
Monaſterii Clingenſis abbas Stephanus, 1146. a.
Monaſterii Cluniacenſis chronicon, 1387. a.
Monaſterium Cluniacenſe religione & nobilitate inſigne à Guillelmo Aquitaniæ duce fundatum, 1111. d. ipſius fundatio, 334. c. in cellam Gigniaci, 532. d. 1419. a. ab Innocentio II. dedicatum, 630. c. 636. a. Cluniacenſium potentia, 610. c. S. Bertini monaſterium invadere nituntur, 649. c. in illud introducuntur, 600. a. impetrant privilegium pro ipſius ſubjectione, 639. a. ipſis ſuccenſus papa paſchalis, 609. d. Cluniacenſes abbates Ademarus, 555. d. S. Hugo, 849. b. 1113. c. 1387. a. Hugo *Fraiſans*, 1387. b. Hugo de Claromonte 1387. c. Hugo V. 1387. d. Maiolus, 555. d. 569. c. Odilo, 569. b. Odo, 555. d. 1369. b. 1380. a. 1381. b. Petrus, 638. d. 888. e. 1387. a. b. Pontius 660. c. 1387. a. Stephanus, 1387. c. Theodebaldus, 1387. b. Walterius, 1387. c. Willelmus, 1387. c.
Monaſterium S. Columbæ, 1450. c. conflagrat 1451. a. ejus eccleſiæ dedicatio per Alexandrum III. papam, 1412. e. abbates Arnulfus, 1455. d. e. Conradus, 1470. a. Droco, 1412. e. Gaufridus, 1413. e. Gilo 1483. c. Girardus, 1451. d. Guelfo, 1450. a. Hugo, 1410. b. Herbaldus, 1413. e. Odo, 1452. e. 1413. c. Radulfus, 1415. e. Roſcelinus, 1452. Theobaldus *Pelaus*, 1452. b. c. Willenus, 1451. d.
Monaſterio Conchenſi datur Figiacum, 1380.

e, abbas Medraldus, 1387. d. e.
Monaſterii Conſorenſis abbas Petrus, 1313. e.
Monaſterium Corbeienſe fundatur, 465. a. vaſtatur à Normannis, 528. e. in eo requieſcunt corpora SS. Fauſtini & Victorici, 456. a.
Monaſterii Cormeriaci abbas Jacobus de Jaucour, 1261. a.
Monaſterii S. Cornelii abbas Leo, 1083. b.
Monaſterium Credonienſe S. Clementis, 835. b. Doda illius abbatiſſa, 835. b.
Monaſterium Criſpinienſe, 458. b.
Monaſterii S. Criſpini abbas Odo, 611. c.
Monaſterium S. Crucis in diœceſi Quinque-eccleſienſi, 1166. b.
Monaſterium Decumbæ ordinis Ciſtercienſis, 1796. e.
Monaſterii Dalonæ abbates Amelius, 1164. d. Rogerius, 1164. d.
Monaſterii Deiloci abbas Hugo, 1238. e.
Monaſterium S. Deodati, 1069. b.
Monaſterium Dervenſe, 998. e. 1002. d. 1064. a. Derventem abbatiam poſſidet Heribertus juvenis, 1069. a. Stephanus comes de Vitreio, 1069. a.
Monaſterium S. Dionyſii Regaliſſimum, 578. b. illius fundatio, 461. b. in illud transfertur S. Viti martyris corpus, 487. e. in eo ſanatur Stephanus papa, 486. d. ſepelitur Carolus Calvus, 579. d. abbas Fulradus, 483. b.
Monaſterium Dolenſe, 1579. e.
Monaſterium Donenſe, 421. c. ipſius fundatio, 601. e. tranſit ad Ciſtercienſes, 603. c. 636. e. grangiæ ipſius direptæ, 440. a. abbates Fulco, 603. b. 636. e. Ligerius, 603. a. Nicolaus, 1386. Robertus de Brugis, 603. c. 637. a.
Monaſterium Eversham ordinis S. Auguſtini, 598. b.
Monaſterium Evesham in Anglia, 1775. b.
Monaſterium Faiſæ, 1366. a.
Monaſterium Faleræ, 1366. b.
Monaſterium S. Faræ, 467. e.
Monaſterium Felinæ ordinis Ciſtercienſis, à Margarita comitiſſa fundatum, 404. c. 960. b. in eo conditus Guido Flandriæ comes, 412. a.
Monaſterium Figiacenſe datur Conchenſibus, 1388. b.
Monaſterii Firmitatis abbas Bruno, 1898. a.
Monaſterii Fiſcanenſis ſecunda fundatio, à Waningo, 465. c. cujus abbatiſſa Childemarca, 465. e. à Richardo II. reſtauratur, 572. c. ipſius abbas à Friderico II. imperatore captus, 1433. a.
Monaſterium S. Florentii à Normannis vaſtatum, 1449. a.
Monaſterii Floriacenſis fundatio, 463. d. à Normannis vaſtatur, 845. b. ipſius abbas Hugo, 845. b.
Monaſterium Florinenſe, 1277. d. ipſius abbas Walſelinus, 1171. a.
Monaſterium Fontanellenſe, 466. a.
In Monaſterio Fontis-Evraldi conditur Henricus II. rex Angliæ, 393. b. 675. d. in eo officium beati Benedicti media nocte cantatur, 1703. 1706. d. Fontebraldenſis monialis Angelucia pius obitus, 1703. a.
Monaſterium Fontis-Guillelmi, 1366. c.
Monaſterium Fontis-Johannis, 1264. d. ipſius abbas Jacobus, 1261. c.
Monaſterii Fuldenſis initia, 1435. a. Abbas Rabanus, 507. b.
Monaſterium Galilææ S. Girardo epiſcopo datum 1093.
Monaſterii Gardi abbas Johannes de *Rumberele*, 1447. d.
Monaſterii Gemblacenſis fundator S. Wibertus, 1476. a. ad illud divertit S. Bernardus, 1269. b. illud vexat Aleidis duciſſa Brabantiæ, 1350. a. diripitur, 1415. d. ipſius abbates Herlebrus, 1407. a. 1415. e. Ludovicus *Dongnier*, 445.
Monaſterium Gemmeticenſe, 548. e.
Monaſterii S. Genovefæ abbas Stephanus, 1378. e.
Monaſterium S. Germani Autiſſiodorenſis, 1384. e. Heriberto abbati commiſſum, 579. d. ipſius abbas Radulfus, 1341. e.
In Monaſterio S. Geronis educatur Herimannus epiſcopus Tullenſis, 1026. d.
Monaſterium Ghilenſe, 598. b.
Monaſterii Gigniacenſis auctor & abbas S. Berno, 534. e. 1395. b. 1415. a. moritur, 539. c.
Monaſterium Gondonii, 1366. a.
Monaſterium Gorzienſe, 1407. a.
Monaſterii Grandimontenſis tumultus, 1146. c.
Monaſterii Grandis-prati fundatio, 1079. c. abbates Bernardus, 1294. a. 1297. b. Deſiderius, 301. c. Henricus *Faus*, 358. b. 1301. c. Nicolaus *Goſſ*, 1297. d.
Monaſterii Hamenſis fundatio, 588. d. abbates Gerardus, 590. c. Godeſcalcus, 653. e.
Monaſterium Haſbanenſe S. Trudonis, 485. a. origo, 582. c. 1391. c.
Monaſterii Haſnonienſis hiſtoria, 777. ipſius fundatio, 582. c. fundatores, 780. b. fines, 781. a. conſtructio, 781. b. dedicatio, 781. b. fuit duplex, virorum & feminarum, 781. c. pro eo Caroli Calvi diploma, 783. b. ipſius ſecunda dedicatio, 791. a. c. diſciplina in eo tepeſcente canonicis datur, 784. e. quibus ſubſtituuntur monachi, 789. d. e. ipſius reſtauratio per Balduinum comitem & dedicatio, 790. b. & *ſeq.* 791. a. qui ibidem ſepultus jacet, 1456. d. ipſius abbates Adalulfus, 781. b. Albertus, 794. c. 795. a. Aldo, 782. a. Amadeus, 781. b. Geraldus, 781. b. Hrodfridus, 781. b. Johannes, 780. b. 781. c. d. 782. a. Lotbertus, 794. c. Rotlandus 777. 779. b. 791. d. 793. d. Saverious, 781. b. Walcarius, 782. b. abbatiſſæ Adaluaria, 781. b. Algnitrudis, 781. b. Alpaidis, 781. b. Bertrudis, 782. b. Ermentrudis imperatrix & regina, 782. c. d. Ermentrudis prædictæ filia 781. c. 783. c. Eulalia, 781. d. 782. a. Gundrada, 782. b. Martina, 782. b. Sigeboldis, 782. a.
Monaſterium Hegrenſe, 1341. e. 1365. c.
Monaſterii Helmont fundatio, 1297. c. 1391. d.
Monaſterium Hemerode, 1374. a. ipſius abbas Herimanus, 1312. a. d.
Monaſterium Herkenode, 1307. a.
Monaſterii Hereſveldenſis initia, 1431. e.
Monaſterium S. Hilarii Pictavenſis reſtauratur, 1112. b.
Monaſterium Hinolſcurtis, S. Bertino ſubjectum, 471. c. d.
Monaſterii S. Hyppolyti Bitur. abbatiſſa Lota, 1940. c.
Monaſterium Hohemburgenſe, in eo ſepultus dux Athicus & Berelinda ejus uxor, 1134. d. Hoemburgenſibus monialibus miſſas celebrant diebus ſolemnibus Novientenſes monachi, 1135. b.
Monaſterii Hugonis-curiæ abbas Wernherus, 1152. e.
Monaſterii Humolarienſis abbas Hugo, 1398. b.
Monaſterium S. Jacobi de Pruvino, 1814. a. ipſius abbas, 1815. a. Guido, 1897. a.
Monaſterii S. Jacuti abbas Henricus, 919. a.
Monaſterii S. Januarii abbas Viventius, 1083. b.
Monaſterium Iadæ à Normannis combuſtum, 519. a.
Monaſterium S. Johannis juxta Morinum, 612. c.
Monaſterium Joyacenſe, 1269. d.
Monaſterium Igrenſe ordinis S. Auguſtini, 598. b.
Monaſterii S. Iſaac abbas Adam, 1083. b.
Monaſterium S. Judoci ad mare in quo conditur Matheus Boloniæ comes, 389. c.
Monaſterium S. Judoci de Nemore ordinis Præmonſtratenſis, 390. c.
Monaſterium S. Judoci conflagrat, 915. d.
Monaſterium S. Juliani Turonenſis, 1380. a. cujus abbas Richerus, 1083. b.
Monaſterii Juncellæ abbas Laurentius, 1390. a.
Monaſterium Kerzenſe, 1166. b.
Monaſterium Lacoce virginum in Anglia, 1398. e.
Monaſterium Latiniacenſe, 462. a.
Monaſterii S. Laurentii abbas Johannes 1083. b.
Monaſterium S. Leonis Tullenſis condit Luitulfus decanus Tullenſis, 1163. a. cujus curam committit Sebero abbati, 1163. b.
Monaſterium S. Leonardi, 1166. c.
Monaſterium Leoncelli in diœceſi Dienſi, 1695. a.
Monaſterium Leucopolis, 1434. e.
Monaſterii Limburgenſis abbas Stephanus, 1146. a.
Monaſterii Liſquenſis fundatio, 631. c. abbas Henricus, 632. d.
Monaſterium Lobienſe, 476. e. 637. d. ipſius origo, 1411. b. eccleſiæ dedicatio, 1412. e. debitis gravatur, 1413. b. conflagrat, 1430. c. illi Hungari nocere nequeunt, 1451. c. ipſius abbas vicem epiſcopi agit in Leodienſi eccleſia, 637. e. Lobienſes abbates, Adalardus, 1418. a. Ægidius, 1419. e. 1430. a. Alexanus, 1416. a. Anſo, 1413. d. Amalſius, 1419. b. e. Bartholomæus, 1428. a. c. Bartholomæus *de Beuſe*, 1431. b. Bertrandus, 1419. d. e. Carlomannus, 1414. e. Dominicus *Chapron*, 1430. d. Egardus, 1413. e. 1414. a. Erpinus, 1413. b. Erminus *Fraoyet*, 1430. d. e. Folcardus, 1419. e. 1420. b. Folcuinus, 1409. d. e. 1416. b. e. Franco, 1414. e. 1422. b. 1423. b. Fulcardus, 1413. d. e. Guillelmus, 1420. c. Guillelmus *Caulier*, 1430. d. Guillelmus Corderii, 1430. a. Guillelmus *Gilbert*, 1431. a. Hardebertus, 1414. a. b. Herigerus, 1416. e. Herbinus, 1413. e. Hildericus, 1413. d. Hubertus, 1414. b. c. e. 1417. b. Hugardus, 1414. a. Hugo, 1414. d. e. 1418. d. Hugo II. 1422. c. 1428. a. Jacobus, 1428. d. Ingobrandus, 1416. 1417. a. Johannes, 1403. b. 1425. b. 1429. a. d. Johannes de Ipra, 445. Johannes V. 1430. b. Lambertus, 1412. b. 1415. c. Leo, 634. d. 637. c. d. 660. d. Leonius, 1421. a. c. Ludovicus I. 1414. d. Ludovicus II. 1414. c. Michael *Willet*, 1430. e. 1431. a. Nicaſius, 1429. a. b. Petrus, 1419. c. d. Philippus, 1428 d. Radulfus, 1427. c. 1428. c. Ramuericus, 1413. d. Raphaël *Baccart*, 1431. a. b. Richardus, 1417. a. c. Robertus, 1426. d. 1427. a. b. Theodulfus, 1413. c. d. 1420. a. Thomas, 1427. c. 1428. a. d. b. Urſmarus, 1412. e. 1413. a. c. 1422. b. Wattericus, 1420. b. 1421. a. 1427. c. 1428. d. Werricus, 1425. c. 1426. c.
Monaſterii Loci S. Bernardi fundatio, 1279. e. abbates Arnulfus, 1294. c. Henricus *de Malines*, 1296. c. 1297. b. 1350. c. Johannes *de Gentrues*, 1295. c. Johannes *de Malines*, 1298. c. Raduardus, 1397. c.
Monaſterium Loenſe ordinis S. Auguſtini 598. b. 601. c. ipſius fundatio, 646. b.
Monaſterium Lucionis à Normannis vaſtatum, 1449. a.
Monaſterii Luxovienſis fundatio, 455. e. abbas Euſtaſius, 419. d.
Monaſterii Lyrenſis fundatio, 1431. d.
Monaſterii Madirenſis initia, 1203. b. & *ſeq.* ipſius fundator monaſterio libertatem procurat, 1205. e. Madiranni abbas Bernardus, 1208. b.
Majoris-monaſterii prioratus de Bello-ramo olim Bobrinum dictus, 481. d. Majoris-monaſterii monachus electus abbas Haſnonienſis, 794. d.
Monaſterii Malleacenſis abbas Gauderanus, 1211. e.
Monaſterium Malmundarium, 461. c. à regibus Francorum conſtructum, 1088 d. in quo tranſlatum corpus S. Quirini, 1689. d. à Normannis comburitur, 519. a.
Monaſterium Maloniæ ordinis S. Auguſtini, 1408. c.
Monaſterium S. Manſueti, 1083. b. reſtauratur, 1015. b. ejuſdem abbates Adam, 1050. a. Thietmarus, 1170. a. 1183. e.
Monaſterium Manſiadæ in diœceſi Vivarienſi, 1694. c.
Monaſterium Mantanum Burgundiæ, 530. e.
Monaſterium S. Marcelli, 1366. a.
Monaſterium Marchianenſe, 458. a. 614. e.

expulſis monialibus, monachis datur, 573. b. abbas ipſius Ingannus poſtea abbas S. Medardi, 1726. a. Odo exprior S. Martini à campis, 1721. c. Simon, 689. d.
Monaſterii Marchianenſis abbates Gauzbertus, 1108. a. Gombertus, 128. c. Stephanus, 1105. a. c. 1106. c. 1108. c. Wilibertus, 1108. c.
Monaſterium Marketæ, 713. d. à Johanna comitiſſa Flandriæ fundatum, 715. d. in quo jacet comes Fernandus, 401. d. & ipſa Johanna, 402. c.
Monaſterium B. Mariæ de Belio canonicorum regularium, 633. b.
Monaſterium S. Mariæ de Latinis, 635. d.
Monaſterii B. Mariæ Regalis moniales juxta Pontiſaram, 1424. a. ad monaſterium B. Mariæ in Sardinia confluunt Saraceni, 177. a.
Monaſterii S. Mariani abbas Milo, 1138. d. e.
Monaſt. Maricolenſis abbas Walterius, 1427. a.
Monaſterii ſancti Martialis reſtauratio, 1212. a. cujus canonici fiunt monachi, 1101. d. conflagrat, 1404. c. e. ipſius abbas Ademarus, 1222. e.
Monaſterium S. Martini Tornacenſis conflagrat, 1453. e. reſtauratur, 1396. c. 1456. d. ipſius abbas Odo, 1718. e. Segardus, 1718. e.
Monaſterii S. Martini Turonenſis eccleſia combuſta, 1478. b. quam reparat Herveus theſaurarius Turonenſis, 1691. d. dedicatur, 1389. a. ipſius præbendas confert Carolus rex, 1379. b. inde extincti monachi, 495. d. ipſius abbates Alcuinus, 495. e. Fridugiſus cancellarius, 605. b.
Monaſterium Maſonis, 1131. a.
Monaſterium S. Maxentii ab Iſlo epiſcopo Lemovicenſi reſtauratum, 1212. a. cujus abbas Benedictus, 1212. e.
Monaſterium S. Maximini Trevirenſe à S. Hildulfo fundatum, 1101. b.
Monaſterium S. Medardi Sueſſionenſe, 434. a. à Normannis vaſtatum, 531. a. in illud transfertur corpus S. Remigii Rothomagenſis archiepiſcopi, 1670. b. ipſius abbas efficitur Ingannus antea abbas Marchianenſis, 1725. a.
Monaſterium Medianum, 1069. a. 1134. d. ipſius fundatio 1101. a. illud acquirit Gauſlinus epiſcopus Tullenſis, 1002. c. in eo ſepultus Stephanus epiſcopus Tullenſis, 1024. d. Mediani abbatia S. Girardo data, 1093. 1132. a. à Lothario rege diſſipatur, 1118. c. & ſeq. in ea monachi canonici ſubrogati, 1138. a. monachi reſtituti, 1128. b. d. ipſius abbatum geſta, 1092. abbates Adelbertus, 1118. d. 1121. b. Almannius, 1122. c. Amardus, 1116. b. Bertoldus, 1123. d. Bodo, 1128. b. Fortunatus, 1115. b. & ſeq. 1120. c. Giſlebertus, 1118. b. Hildinus, 1118. a. Humbertus, 1127. b. Lambertus, 1121. d. Lembaldus, 1102. a. Madalvinus, 1114. d. Nadalfus, 1124. d. Otto, 1118. a. Pippinus, 1127. b. Reginaldus 1117. b. Regimbertus, 1120. a. 1124. b. Riquinus, 1118. a. Sinidrabertus, 1124. d. Stephanus 1123. b. Theodericus, 1117. b. Waldo, 1117. a. Ulmondus epiſcopus, 1117. a.
Monaſterii S. Melanii abbas Evenus, 872. b. c. 873. b.
Monaſterium Merinvillæ, 470. c.
Monaſterium Merxenſe, 598. b.
Monaſterium Meſſinæ monialium ordinis S. Benedicti ab Adela comitiſſa fundatum, 581. d. 580. c. ipſius abbatiſſa Ogiveſa, 582. c.
Monaſterium S. Michaëlis in Eremo ab Eblo epiſcopo Lemovic. reſtauratum, 1212. a.
Monaſterii S. Michaëlis in periculo maris fundatio, 475. b. eccleſia fulgure conflagrat, 1302. e. abbas Mainardus, 1678. c.
Monaſterii Miratorii abbas Guillelmus *de Fauruvier*, 1447. a.
Monaſterium de Miſericordia Dei, 1266. b.
Monaſterii Moiſſiacenſis abbas Hunaldus, 1208. d.
Monaſterium Moliſmenſe, 392. c. fundatur, 1381. c.
Monaſterii Monaſterienſis origo, 1455. b. abbates Abo, 1436. b. Adalberto, 1436. c. Adalbertus, 1436. d. Agaldus, 1435. c. Coldwinus, 1435. a. Conradus, 1436. c. Cothefridus, 1436. b. Deſpertus, 1436. d. Eggehardus, 1436. d. e. Egilolfus, 1437. b. Heddo, poſt epiſc. Argentinus 1435. c. Henricus 1437. c. Ortliebus, 1437. b. Racho poſt epiſcopus Argentinus, 1436. a. Reginherius, 1436. c. Remigius, 1436. a. Rotterinus, 1436. a. Rupertus, 1436. d. Samuel, 1436. c. Turingus, 1437. e. Valdulas, 1435. c. Walagio, 1431. d. Wolfenſus, 1431. d.
Monaſterii-novi Pictavenſis hiſtoria, 1209. c. ipſius eccleſiam conſecrat Urbanus II. 1219. b. abbates Gerardus, 1279. b. Guido, 1214. a. 1218. c.
Monaſterium Montis-caſini deſtruunt Saraceni, 557. c.
Monaſterium Montis-Oliveti canonicorum regularium, 277. e.
Monaſterium Montis-Petreti in Arvernia, 169. a.
Monaſterii Montis S. Martini abbas Godeſcalcus fit epiſcopus Atrebatenſis, 672. d.
Monaſterium Montis Soracti, 481. c.
Monaſterium in Monte Thabor monachorum nigrorum, 277. c.
Monaſterium Morbacenſe, 1144. b. c. dictum Vivarium peregrinorum, 1135. e. cujus abbas Samuel, 1436. d.
Monaſterii Morimundi abbas viſitat monaſteria, 1305. c.
Monaſterii Mortui-maris fundatio, 1438. c. unitur Ciſtercienſi ordini, 1438. c. ipſius chronicon, 1437. d. abbates Adam 1438. e. 1439. c. Alexander, 1438. c. d. Blaſius de Fovea, 1441. b. Gaufridus, 1439. d. 1440. a. Gaufridus de Samſone, 1444. c. Johannes Bolengerii, 1445. a. Johannes de *Kerbreder*, 1447. d. Johannes Sanguin, 1448. c. Ludovicus *Hayland*, 1446. d. Olmandus, 1444. c. Petrus *Guimert*, 1443. b. Petrus *Rouſſel* electus 1446. b. Richardus, 1440. a. Ricardus Conſtantinenſis, 1444. e. Robertus de Creſcente villa 1445. a. Robertus de Hermanvilla, 1445. d. Stephanus, 1439. c. d. Vitalis, 1444. e. Wilhelmus, 1440. a. e.
Monaſterii Munichebert, 1150. c.
Monaſterii S. Nicaſii abbas Galterius, 1399. e.
Monaſterium S. Nicolai Andegavenſis fundatio, 1377. a.
Monaſterii S. Nicolai Pictavienſis fundatio, 12 a. b.
Monaſterium Noæ, 1266. b.
Monaſterii Novientenſis ſitus, 1136. a. ab Attico duce fundatum, 1130. d. ejus dedicatio, 1132. b. dotatio, abbates, 1132. d. Adelgaudus, 1144. e. Arnoldus, 1152. b. Baudeſius, 1139. b. Benedictus, 1135. c. Columbus, 1135. d. Conradus, 1146. a. c. 1158. a. Diebalbus, 1135. c. 1148. d. Egelolfus, 1143. c. 1148. d. Eggehardus, 1138. b. Erardus, 1135. a. Fridericus *de Rimbach* electus, 1150. b. Geringus, 1141. b. Gibelinus, 1136. a. Griemaldus, 1136. a. Helmericus intruſus, 1136. b. Henricus, 1156. b. Herebaldus, 1136. b. Hermannus 1136. b. Iſenhardus, 1131. c. Noggerus, 1148. a. Oddo, 1148. b. Reinoldus, 1150. b. c. Rudolfus, 1140. b. Rupertus, 1141. b. 1142. a. Sabacius, 1136. a. Salomon, 1146. a. Sigemarus, 1147. a. Walterius intruſus, 1143. b. Wernherus, 1141. a. 1154. b. Wernherus *de Cerok*, 1154. c. Willo, 1142. c. 1144. a. Wiſtildus, 1136. a.
Monaſterium Novillarenſe, 1138. a.
Monaſterii Nucarienſis abbas Bernerius, 128. c.
Monaſterium Oſtmis-villæ, 997. b. d. 998. c. 1002. d. 1007. a.
Monaſterii Olivæ abbas Albertus, 1196. a.
Monaſterium Orvaſtenſe, 1141. c.
Monaſterium Palatii, 1266. e.
Monaſterium S. Pantaleonis Colonienſe, 1337. d.
Monaſterium Pariſienſe S. Petri, 454. a.
Monaſterium Paulinienſe, 1002. c. 1053. d. 1064. a.
Monaſterium Peronenſe S. Furſei, 461. a. 1128. d.
Monaſterium S. Pientii, 994. e. 999. d.
Monaſterium Pinus, cujus primus abbas Guillelmus 1164. d.
Monaſterii Pleni-pedis abbas Johannes, 1938. c.
Monaſterium Pomerii ordinis Ciſtercienſis, 1131. d.
Monaſterium Pontis-alti, 1266. b.
Monaſterii Pontiniacenſis hiſtoria, 1117. fundatio, 660. c. 811. c. 1142. 1229. a. Sanctitas, 1231. a. viri illuſtres, 1231. Sepulturæ inſigniores, 1223. Benefactores, 1223. Filiæ, 1264. d. ipſi datur paternitas Calloviri monaſterii, 1250. d. fuit exſulum præſulum refugium, 1222. 1223. c. illuc ſe recipit S. Thomas archiepiſcopus Cantuarienſis, 1741. d. Pontiniacenſis abbas vetat ne S. Edmundus faciat miracula, 1819. d. ſponte cedit, 1263. a. Pontiniaci abbates. Carolus *Boucherat*, 1263. b. Claudius *Boucherat*, 1267. a. Galterius, 1246. a. Carinus, 1235. 1238. a. Garmundus Clemens, 1239. a. Gerardus, 1241. b. Guichardus, 1228. b. c. 1229. a. 1231. 1232. c. 1234. c. Guido de Edua, 1260. b. Guillelmus, 1258. c. Hippolitus d'*Eſt* cardinalis, 1262. c. Hugo, 1226. a. 1227. b. factus epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1228. b. a. Jacobus I. 1253. a. Jacobus II. 1258. a. Jacobus III. 1261. c. Jacobus *de Jaucour*, 1262. a. Jacobus *le Bourgeois*, 1263. d. Johannes I. 1247. a. Johannes II. 1243. b. d. Johannes III. 1249. b. Johannes IV. 1258. d. Johannes de Cabilone V. 249. b. Johannes VI. 1259. e. Johannes de *Beauvoiſin*, 1249. e. Johannes *de la Fin* VIII. 1261. a. Johannes *du Bellay* cardinalis, 1261. b. Johannes de Vitriaco, 1262. d. Joſephus *Carra*, 1264. c. Ludovicus *de Ferrieres*, 1261. c. Ludovicus *d'Eſt* cardinalis, 1261. c. Ludovicus *Maſtel*, 1263. c. Mainardus, 1240. b. 1242. a. Matthæus de *Meſgrigny*, 1263. b. Nicolaus, 1259. a. Orontius Fines *de Brianville*, 1261. b. Petrus I. 1229. e. Petrus II. 1240. a. Petrus III. 1246. b. Petrus IV. 1258. e. Petrus V. 1259. b. Petrus *de la Fin* VI. 1260. e. Petrus *de la Fin* VII. 1261. b. Reginaldus, 1254. d. Robertus, 1257. a. Simon, 1257. c. Stephanus Durandi, 1257. b. Stephanus de Divione, 1259. c. Thomas, 218. c. Thomas de Limone, 1260. d. Willelmus, 1238. b.
Monaſterium Prati Benedicti, 1266. e.
Monaſterium Prati dominarum prope Lorrainum, 1307. d.
Monaſterii Prumienſis abbas Caſarius, 1313. e. à Normannis comburitur, 529. a.
Monaſterium Quinciaci, 1265. abbates Garmundus, 1238. e. Matthæus *de Meſgrigny*, 1263. b. Stephanus de Divione, 1259. c.
Monaſterii S. Quintini Viromandenſis abbas Hugo, 509. c.
Monaſterii S. Ragnoberti abbas Richardus, 1083. b.
Monaſterii Rez fundatio, 1241. c.
Monaſterii S. Remigii reformatio, 612. b. Scholæ, 1713. a. abbas Odo, 612. c.
Monaſterii Ringii abbas Almericus, 1294. a.
Monaſterium Reſbacenſe, 488. b.
Monaſterium S. Richarii vaſtant Normanni, 528. c. ipſius abbas Gervinus, 1083. b.
Monaſterium Ribes, 1266. b.
Monaſterium Riveri, 1266. e.
Monaſterium Romaricenſe virginum Benedictinarum non canonicarum cœnobium, 1160. c. ipſius abbatiſſa Gilla, 1173. c. 1171. a. 1178. c. 1180. b. 1181. c. 1182. b. e. cum canonicis Calmoſiaci contendit, 1171. e. cui favet dux Fridericus, 1171. a. & ſeq. Calmoſiacenſes armis aggreditur, 1179. d.
Monaſterium Rupium, 1255. b.
Monaſterium Salmurienſe S. Florentii à Theobaldo comite fundatum, 847. c. dedicatur, 848. b. cujus abbates Adhebertus, 848. a. Amalbertus, 847. c. Fredericus, 848. a. c. Girardus, 848. a. Elias, 847. c. Robertus, 848. a. Sigo, 848. d.
Monaſterium S. Salvatoris Lemovicenſe, 1401.

1090. c.
Monaſterium S. Salvatoris in Voſago, 997. e. 1095. c.
Monaſterii Sanctonenſis S. Mariæ fundatio, 1212. b.
Monaſterium S. Sebaſtiani ad Catacumbas, 1166. c.
Monaſterium Selſæ, 1141. d. ipſius abbas Stephanus, 1146. a.
Monaſterium Senonienſe, 1100. d.
Monaſterii S. Sereni abbas Wido, 1083. e.
Monaſterium Sigilleriarum, 1256. b.
Monaſterii S. Silveſtri abbas Agino, 1083. b.
Monaſterium in Sombris propè Wiſaniam, 967. b.
Monaſterium S. Sophiæ, 7. a.
Monaſterium Stabulaus, 461. e. à Normannis combuſtum, 519. a. ipſius monachi illuſtres, 1404. c.
Monaſterium Stamedium, 1695. a.
Monaſterium Stanlegæ in Anglia, 1791. d.
Monaſterium Stellæ ordinis Ciſtercienſis, 1264. d. cujus abbas Iſembardus, 1264. d.
Monaſterium Stivagium, 997. b. 998. e. 1100. d.
Monaſterii Stolæ abbas Daniel, 1323. e.
Monaſterium Stratæ, 1465. b.
Monaſterium Stenburg, 1332. e.
Monaſterium Sueſſionenſe S. Mariæ fundatur, 470. d.
Monaſterium S. Sulpitii, cujus abbas Bernardus, 1265. e.
Monaſterii Suſtrenſis abbatiſſæ Amalberga, 1406. c. Benedicta, 1406. c. Cecilia, 1406. b.
Monaſterii S. Thomæ abbas Stephanus, 1083. c.
Monaſterii Tholan origo, 1386. b.
Monaſterii Trappæ abbas Henricus *Nivelon* intruſum commendatarium expellit, 1446. b.
Monaſterii Trium-fontium abbas Almaricus 1294. a. S. Edmundi diſcipulus electus, 1867. d.
Monaſterium S. Trudonis, 1405. b. ipſius abbas Rodulfus, 1408. b.
Monaſterium Vade in Anglia, 552. c.
Monaſterii Valcellenſis abbates, Jo. 1370. e. Robertus, 1278. a.
Monaſterii *de Valkenrode* abbas Ottoni IV. imperatori adſuit morienti, 1374. d.
Monaſterii Vallis-Dei abbas Arnoldus *Major*, 1295. e. Johannes de *Machi*, 1298. a.
Monaſterii Vallis-ducis fundatio, 1290. c. ejus reformatio, 1308. c.
Monaſterium in valle Joſaphat monachorum nigrorum, 277. c.
Monaſterii Vallis S. Petri abbates Gerardus, 1313. e. Henricus, 1313. c. Hermannus, 1312. a.
Monaſterii Vallis Sernaii abbas Thomas de Limone poſtea Pontiniaci, 1260. d.
Monaſterium Vallis Galileæ fundatur à S. Deodato, 1135. b.
Monaſterium S. Vedaſti reformatur, 603. d. ipſius abbas Atta, 1392. d. e.
Monaſterii Vergeliaci abbas Gosfredus, 1053. b.
Monaſterium de Verzenis, 1002. d.
Monaſterii Villarienſis hiſtoria à quo conſcripta, 1267. ipſius origo, 1269. a. ex eo prodiere illuſtres abbates, 1301. Villarienſes fratres conſolatur S. Bernardus, plures ibidem fore ſalvandos prædicit, 1271. c. Villarienſes monachi illuſtres, eorum ſobrietas, 1310. Villarienſes monachi centum converſi trecenti, 1286. e. monachi Villarienſes vix exequiis parentum interſunt, 1345. d. Villarienſes abbates Ægidius de Lovanio, 1305. c. Albericus, 1303. b. Almericus, 1294. a. Arnulfus, 1288. e. 1289. a. Arnulfus II. 1294. b. 1396. c. Bernardus, 1283. d. Carolus, 1272. e. 1297. a. 1300. a. 1311. a. 1360. d. Conradus poſtea abbas Claræ-vallis deinde Ciſtercii tum cardinalis epiſcopus, 1273. 1279. a. 1314. b. Deſiderius, 2302. d. Faſtredus, 1271. b. Franco, 1307. e. Geraldus, 1270. e. Gerbaldus II. 1272. a. Gerardus, 1301. b. Gerardus de Lovanio, 1303. e. Henricus *Pons*, 1301. c. Jacobus de Bomalia, 1296. c. Jacobus *de Placentia*, 1297. a. Johannes, 1295. d. Johannes *de Malev*, 1298. a. Johannes de Bruxella, 1302. b. Johannes IV. 1303. a. Johannes de Franca, 1307. c. Johannes *de Malev*, 1304. e. Laurentius, 1270. b. c. Martinus de Hoyo, 1304. a. Nicolaus, 1285. a. Nicolaus II. 1293. c. Nicolaus, *de Ghyſt* 1297. d. Nicolaus de Bragodiis, 1303. d. Odellous, 1331. c. Otto, 1304. e. Radulfus, 1297. c. Robertus de Bloneri, 1297. c. Walterius, 1276. e. 1314. c. 1338. a. Walterius II. 1292. e. Walterius de Aſcha, 1308. e. Ulricus, 1271. e. 1358. c. Villelmus, 1272. b. 1305. b. Villelmus II. 1278. d.
Monaſterii S. Vincentii abbas Liudfridus, 1083. b.
Monaſterii S. Vincentii Laudunenſis abbas Anſelmus, 1398. b.
Monaſterii Vindocinenſis fundatio, 1215. b.
Monaſterii S. Vitoni abbates Walerannus, 1083. Widricus, 1183. e.
Monaſterium Viterbienſe S. Martini, 1165. b.
Monaſterium Vitarinm peregrinorum, 1135. a.
Monaſterii Vitelliacenſis abbas conſiliarius Ludovici comitis Nivernenſis & Flandriæ, 946. b. d.
Monaſterii S. Urbani abbas Odelricus, 1090. b.
Monaſterii Urſicampi fundatio, 1438. c. abbas Waleramnus, 1438. a.
Monaſterium S. Walarici vaſtatur à Normannis, 528. c.
Monaſterium S. Walburgæ, 1390. d.
Monaſterium Watinerde ordinis S. Auguſtini in quo jacet Theudericus comes Flandrenſis, 380. a ipſius fundatio, 384. a. præpoſitus Lethardus, 390. a. 516. c.
Monaſterii Weſtmonaſterienſis abbas Elfbus, 561. c.
Monaſterii S. Winoci Bergenſis fundatio, 572. d. *& ſeq.* igne conſumitur, 616. c. ipſius reformatio, 1601. abbates Ermengerus, 584. d. 601. d. Gerpanus, 573. b. Hermes, 601. c. 616. b. Ingilbertus, 583. b. 631. d. Maraſſes, 587. a. Rodericus, 573. a. Rumoldus, 573. b. 584. d. Thomas, 616. c. Willelmus, 717. c.
Monaſterii Wirzenburgenſis abbates Samuel, 1456. d. Stephanus, 1140. e.
Monaſterii S. Zenonis abbas Albricus, 1083. c.
Monetæ Turonenſis origo, 727. c.
Monialium pudicitiam violantes ut puniendi, 1275. b.
Montisferrati marchiones Corradinus, 283. b. Guillelmus Longa-Spea, 182. d.
Montis-Morici obſidio, 381. c.
Montiſpenſerii dominus, 1526. d. 1517. a. *& ſeq.* tractat cum rege Ferrando, 1539. d. miſſus in Franciam, in itinere obit, 1540. c.
Montis-regalis eccleſia, 10. c.
Montrichardum caſtrum fundat Fulco Nera, 1580. d.
Montem S. Johannis arcis expugnat Carolus VIII. 1508. a.
Montis-Victis epiſcopus Maſo, 1083. d.
Morbus contagioſus in exercitu chriſtiano, 196. d.
Morinenſis civitas ab Anglis combuſta, 438. c.
Morinenſem epiſcopatum recuſat Petrus de Colle-medio, 710. a.
Morinenſes epiſcopi Acardus, 520. b. 523. d. Adalgarius, 487. a. Adam, 695. c. 702. e. 709. d. Albertus, 587. d. Audomarus, 472. b. Balous, 471. c. 482. c. Balduinus, 576. e. 575. c. electus Balduinus rejectus, 631. a. David, 559. d. Deſiderius, 617. c. 668. e. 668. b. 631. c. Drancius, 472. c. Draucius, 482. c. Drogo, 583. a. 803. c. 805. a. 811. b. Erambaldus electus, 597. c. Erchembodo, 481. c. Folquinus, 504. e. 511. c. 545. d. ejus obitus, 516. b. Gerardus, 587. d. 592. e. 597. d. Henricus, 1386. c. Hucbertus, 587. d. 811. d. *& ſeq.* Humfridus, 516. e. 841. d. abbatiam S. Bertini cum epiſcopatu regit, 521. c. Jacobus, 773. c. 776. a. Johannes, 597. c. & ſeq. 597. d. 601. e. 611. e. 629. d. 630. a. e. 681. b. 1386. c. Lambertus, 681. b. Milo, 631. a. c. 632. e. Milo I. 670. b. Milo II. 670. c. 676. b. 677. c. Obertus *de Meleni* electus, 597. c. Petrus ex archidiacono Flandriæ, 710. b. 713. b. c. 717. b. 718. b. 726. d. Radulfus, 716. d. Rovergerus, 472. c. S. Silvinus, 477. b. Stephanus, 545. b. Wicfridus, 545. b. 549. c. 551. e. 554. b. 556. d. obit 559. d.
De morte vettius Nicolai abbatis Villarienſis, 1286. a.
Mortalitas magna, 457. d.
Morum editums, S. Audomari corpus furatur, 511. a. 512. a. temeritatis pœnas luit, 513. b.
Moſenſis epiſcopus Leo, 1083. d.

N.

S. Naboris tranſlatio, 1193. a.
Namurcum occupat Balduinus comes Hannonienſis, 1425. b.
Namurcenſis marchio Philippus, 397. c.
Namurcenſis comes captus in prælio de Sekiſa, 415. c. evadit, 415. d.
Namurcenſem comitatum ſuis dividit Lambertus comes, 853. d.
Nannetem atterunt Normanni, 514. b. 835. c. 846. a. à Weſtfaldingis capitur, 1448. c. à Nomenoio, 1448. d.
Nannetenſes epiſcopi Actardus, 834. b. c. d. 837. d. 838. c. & ſeq. Gilbertus, 848. c. Gislardus, 851. d. Hermengarius, 845. a. & ſeq. Landrannus, 843. b.
Nantarus abbas Sythienſis, 480. c. 484. b. 501. c. obit, 487. c. 501. e.
Nantildis regina, 458. d. 1138. d.
Nardulfus abbas Mediani-monaſterii, 1124. d.
Narbonæ obſidio, 481. c.
Narbonenſem epiſcopatum ambit Adelgerius decanus Conchenſis, 1190. a.
Narbonenſis archiepiſcopus Guido, 1402. a.
Narioldus de Tricisco, 1240. e.
Natale Domini in Epiphania celebrant Armeni, 276. b.
Nazareth locus veneratione dignus, 278. b.
S. Natalii tranſlatio, 1781. a.
Neapolis dicta Sicar, 180. b.
Neapolis à Conrado obſeſſa & expugnata, 17. a. b.
Neapolis rebellat, 16. c. adverſus Carolum Siciliæ regem, 765. a. Ferrandum regem excipit, 1515. a. cui caſtrum novum redditur, 1157. a.
Neomagum regis Lotharienſis palatium incendit Balduinus pius Flandriæ comes, 381. c.
Neomagi palatium vaſtant Normanni, 518.
Neoportus conditur, 653. a.
Neuſtria data Normannis, 542. e.
Nicæa à chriſtianis obſeſſa, 121. d. 152. b. & ſeq. 592. b. ei auxilium ferunt Turci, 123. e. qui à Tancredo fugantur, 123. c. & ſeq. urbem reddunt, 124. a. 516. b.
S. Nicaſius, 1692. b. cum Quirino & Scuviculo S. Dionyſii ſocius, 1681. d. 1688. a. ejus tranſlatio, 1070. c. 1675. c. 1677. c.
Nicaſius abbas Lobienſis, 1439. a.
Nicephorus imperator CP. 1413. e. pactum init cum Aarone rege Perſarum. 404. Caroli-magni amicitiam expetit, 494. d.
S. Nicetius epiſcopus Trevirenſis, 1403. a.
S. Nicolai tranſlatio Barim, 60. c. 1419. d.
Nicolaus I. papa, 575. c. 516. e. 121. a. 943. c. d. 947. b. 1094. c. 1401. e. pallium Feſtiniano Dolenſi epiſcopo mittere recuſat, 861. c. 863. a. ejus epiſtola I. ad Salomonem regem Britanniæ, 856. a. epiſtola II. 861. a. epiſtola III. 863. a. ad Feſtinianum Dolenſem epiſcopum, 864. b. concilii Sueſſionenſis ad eum epiſtola, 930. c. ejus ad *Salomonem* regem Britonum epiſtola, 845. b. Balduini Ferrei & Judith filiæ Caroli Calvi nuptiis favet, 379. c. legatos ad Carolum regem mittit, 379. c. 519. d.
Nicolaus papa II. 573. c. 178. a. 1181. e.
Nicolaus III. papa, 751. d. 762. c. 904. c. 918. c.

Nicolaus papa IV. 765. c. 772. 773. c.
Nicolaus V. antipapa, 449. d. pœnitentia ductus hæreſim abjurat, 451. c.
Nicolaus cardinalis S. Mariæ in Coſmedim, 952. d.
Nicolai electi Atrebatenſis electio nulla declaratur, 912. b.
Nicolaus epiſcopus Cameracenſis, 1424. c.
Nicolaus *Bomboras* abbas Ciſtercienſis, 1261. c.
Nicolai abbatis Dunenſis obitus, 1386. d.
Nicolaus *Gef* abbas Grandis-prati deinde Villarienſis, 1297. d.
Nicolaus abbas Pontiniaci, 1159. a.
Nicolaus abbas Villarienſis, 1285. c. verſus de morte ab eo compoſiti, 1286. a. ejus epitaphium, 1286. c.
Nicolaus de Brogardis abbas Villarienſis, 1303. d.
Nicolaus de *Hermes* abbas Villarienſis, 1163. c.
Nicolaus Charitatiſci monachus, 377.
Nicolaus pius converſus Villarienſis, 1304. a.
Nicolaus Coppola miles à Panormitanis miſſus ad Petrum Aragonum regem, 30. b.
Nicolaus Mayda miles Friderici III. regis Siciliæ conſiliarius & familiaris, 78. c.
Nicolaus *Zamorgia* popularium rebellium capitaneus, 418. d.
Nicomadus archiepiſcopus Trevirenſis, 1100. a.
Nigellus epiſcopus Elienſis, 888. d.
Nilus fluvius, 273. e. quando creſcit & decreſcit, 274. a. Ægyptum fertilem reddit, 291. d.
Nicho epiſcopus Leodienſis, 1417. d.
Nivardus archiepiſcopus Remenſis, 1410. c.
Nivardus S. Bernardi frater, 897. d.
Nivellenſis Parthenonis fundatio, 1403. c.
Nivellenſis eccleſia donum facit Villarienſi monaſterio, 1271. c.
Nivernenſes epiſcopi Abbo, 841. e. Bernardus, 1238. d. S. Deodatus, 596. c. 1103. c. Hugo, 1082. e. Radulfus, 1304. a.
Nocletus epiſcopus Leodienſis, 1395. e.
Nocturnæ vigiliæ media nocte in eccleſia Pariſienſi S. Mederici, 1788. b.
Nocturnas vigilias in itinere noctu recitant Ciſtercienſes, 1370. a.
Nogerus epiſcopus Leodienſis, 1404. e.
Noggerus abbas Novienti, 1148. a.
Nomen quando mutare cœperunt ſummi pontifices, 514. c.
Nomina martyrum omni die in ſacrificio recenſita, 1549. a.
Nomenoius dux Britonum, 823. b. 834. c. 835. a. 877. d. 819. c. 1448. d. Francorum jugum excutit, 831. d. regium titulum ambit, 835. d. Conveneum abbatem ſanctum ſubdole decipit, 835. c & ſeq. regium nomen ei denegat Leo papa, 836. b. qui ducem ſuper Britannos eum conſtitui permittit, eique circulum aureum concedit, 836. d. epiſcopos falſis criminibus infamat, 836. c. & ſeq. novos epiſcopatus creat, 837. c. 851. in regem conſecratur, 837. d. Gioonenſe monaſterium deſtruxit, 844. a. à S. Florentio propterea percuſſus fit claudus, 844. b. 1448. e. obit, 838. c.
S. Norbertus Præmonſtratenſis ordinis inſtitutor, 673. c. fit archiepiſcopus Magdeburgenſis, 616. a.
Norbertus abbas Alcbaci, 585. d.
Norandinus rex Turchorum, 672. d.
Noradinus nepos Saphadini, 169. b.
Normannorum rex Godefridus, 493. e.
Normannorum irruptio, 104. d. in Burgundiam ad S. Florentinum, 1450. c. in Gallias, 1450. b. 1454. c. d. e. Ludovicum regem capiunt, 513. c. Friſiam depopulantur, 511. d. Zelandiam, Walachium, Franciam, 511. d. Italiam intrant, 176. b. de Ramnulfo duce Aquitaniæ & Roberto Forti marchione Andegavenſi evadunt victores, 531. e. interficiunt Francos, 1394. b. Lotharingiam devaſtant, 528. c. Normanni in Gandavo, 1344. e. in Corttaco, 1395. in Condato abbatiam S. Amandi vaſtant, 1393. a. Nannetem Andegavos, Turonem atterunt, eccleſiam S. Martini incendunt, 514. c. Burdegalam vaſtant, 833. b. Herio inſulam, 831. d. Nannetiſcam urbem 831. c. 844. a. præda parta ſe invicem perimunt, 832. c. vaſtant Piſtios, 514. a. Sanctonas, 833. b. irrumpunt in S. Bertini monaſterium, 552. c. & ſeq. ſed meritis S. Bertini fugati, 553. a. illud deſtruunt, 518. d. ac S. Florentii monaſterium, 843. a. Floriacenſe, 843.
Normanni Andegavis expulſi, 514. a. apud Carnotas fugati, 1450. d. ab Eudone victi, 533. a. eorum novem millia à Franciis cæſa, 528. d. à Galactis delentur, 833. b. ab Henrico rege Francorum cæſi, 1411. c. à Richardo duce Burgundiæ & Roberto comite Pariſienſi, 542. d. à Rodulfo rege, 545. c. 1383. a.
Normanni pacem cum Franciæ regibus factam frangunt, 130. a. Apuliam recuperant, 181. Siciliam acquirunt, 7. e.
Normanniam vaſtat rex Angliæ, 456. c.
Normannorum ducum genealogia, 543. a.
Normannorum comes Robertus Hoaumundum animat in infideles, 117. c. relicta obſidione Antiochena Laodiciam ad Anglos ſe recipit, 150. c. invitus redit in caſtra, 151. b.
Normanniam invadit rex Philippus II. 396. c. ac ſibi ſubdit, 480. 1440. c. e.
Normannicum chronicon, 1448. a.
Norwicenſis epiſcopus Willelmus, 1811. d.
Norgerus Leodienſis epiſcopus, 1406. c. 1416. b. d. e.
Novientenſis monaſterii hiſtoria, 1115. a.
Noviomenſes epiſcopi Acharius, 458. a. 460. c. S. Eligius, 418. a. 1411. d. Giſlebertus, 1383. e. 1454. b. Harduinus, 1398. a. Hugo, 1398. b. Imo, 1394. c. Liebertus, 700. d. e. Mommolinus commutationem facit cum S. Bertino, 466. c. Radbodus, 589. a. 1398. e. Simon de Grac, 688. c.
Nudis pedibus in paraſceve eccleſias viſitat S. Edmundus, 1587. c.
Nuptiæ ſecundæ non niſi poſt annum à morte primæ uxoris contrahendæ, 813. b. c.

O

OBedientiam pueris imperiis commendant Saraceni, 271. c.
Obizo epiſcopus Piſtorienſis, 1082. c.
Obſidio Accon, ſeu Ptolemaidæ, 183. d. Aldenardæ, 415. a. Antiochiæ à chriſtianis, 110. d. ipſius neceſſitas, 154. c. Apameæ, 109. a. Arraſi à Tancredo 208. c. Archarum ſolvitur, 160. a. Argentinæ, 1191. c. 1196. e. Aſcoli à Petro Aragonum rege, 29. c. ſoluta, 30. b. Caſteri ſolvitur, 399. b. Conſtantinopolis à Saracenis, 480. b. Candavi, 424. c. 425. c. Gibellæ, 157. a. Jeruſalem 164. c. 160. c. Marræ, 172. b. 193. & ſeq. Meſſanæ à Carolo rege, 29. b. Montis Nocici, 331. e. Niceæ, 115. b. & ſeq. Papiæ, 491. c. Ratiſponæ 337. c. Rothomagi à Ludovico VII. rege, 1439. c. Terdonæ, 1147. [illegible] Tortoſæ, 157. c. Turoni caſtelli, 186. c.
Occidere plebeios apud Saracenos ignominioſum, 281. c.
Ociſmorens epiſcopus Liberalis, 237. b.
Octavianus antipapa, 645. d. 1414. a.
Octavianus cardinalis S. Ceciliæ 836. c. 1391. b.
Octavianus cardinalis S. Nicolai in Carcere Tulliano, 888. d. 889. c. 894. a.
Octavianus epiſcopus Hoſtienſis, 952. b.
Oda uxor Zuendeboldi regis, 1406. b.
Oda incluſa, 1375. b.
S. Oda vidua, 1404. d.
Odacrus notarius Caroli Calvi, 385. a.
Odbertus abbas S. Bertini, 469. d.
Odelina filia Clarembaldi de Noeriis, 1241. e.
Odelina uxor Milonis de Noeriis, 1239. c.
Odelricus abbas S. Urbani, 1090. b.
Odericus comes, 1060. b.
Odelwlf Angliæ rex, 819. b.
Odgiena regina uxor Caroli Simplicis, 536. a.
S. Odilia, 1133. a. 1253. a.
S. Odilo abbas Cluniacenſis, 549. b.
Odilo dux Bajoariæ, 484. c.
Odlandus abbas S. Bertini, 498. c. d. quædam prædia aſſignat fratrum veſtiario, 500. a. ejus induſtria, 500. d. e.
Odo cardinalis legatus in Alemanniam, 1157. b.
Odo cardinalis ſancti Georgii ad velum aureum, 888. d. 894. a. 896. c. 1391. b.
Odo cardinalis S. Nicolai in carcere Tulliano, 896. d. 1137. b.
Odo cardinalis Tuſculanus intereſt tranſlationi S. Edmundi, 1664. c.
Odo archiepiſcopus Cantuarienſis, 561. a.
Odo epiſcopus, 1145. c.
Odo Belvacenſis epiſcopus, 844. e.
Odo ex abbate S. Martini Tornacenſis, epiſcopus Cameracenſis, 1718. c.
Odo epiſcopus Tarbienſis, 1103. b.
Odo de Caſtello Radulfi epiſcopus Tuſculanus, 1433. d.
Odo abbas Alchiacenſis, 607. c. 628. e.
Odo abbas Angeriacenſis, 1111. e. 1129. c.
Odo abbas Cluniacenſis, 539. c. 555. d. 1379. b. 1385. b.
Odo abbas S. Columbæ, 1412. c. 1415. c.
Odo S. Criſpini factus abbas, 812. c.
Odo ex priore S. Martini à Campis abbas Marchianenſis, 1725. c.
Odo abbas Novienti, 1148. b.
Odo abbas S. Remigii, 812. c.
Odo decanus Colonienſis factus monachus, 1313. e.
Odo 972. 1400. b. 1415. a. ejus unctio, 1400. c. obitus, 535. a. 1458. c.
Odo dux Aquitaniæ, 480. e.
Odo dux Burgundiæ, 400. d. 597. e.
Odo comes, 596. a. 1406. b.
Odo Aurelianorum comes, 1448. a.
Odo comes Bleſenſis, 1381. a.
Odo II. comes Bleſenſis, 543. b.
Odo Campanienſis comes Bleſenſis, 543. [illegible]
Odo comes Franciæ, 1417. c.
Odo comes Piſtavenſis, 1212. c.
Odo frater Philippi imperatoris, 1171. b.
Odo Balgenſiacus veſillifer cadit in prælio adverſus Turcas prope Antiochiam, 148. c.
Odo de Caſtellione captus à Saracenis, 301. c.
Odo poëta auctor vitæ Ernuſti Bavariæ ducis, 307.
Odoacer comes Flandriæ, 498. a.
Odolricus epiſcopus Baſilienſis, 1385. c.
Odolricus abbas Conchenſis, 1390. a.
Odolricus dux Boheriæ, 1417. d.
Odulfus præpoſitus Malmundarienſis Caroli regis familiaris, 1687. b.
Offa rex Anglorum fit monachus, 476. a.
Officium in monaſterio Fontebraldenſi coram infirmo recitatum, 1706. d.
Ogiera abbatiſſa Meſſinenſis, 591. c.
Ogiena regina, 1457. c. cum Ludovico filio tranſit in Angliam, 541. a. inde revertitur, 545. e.
Ogiva comitiſſa Flandriæ, 380. b.
Oleum ſalutiferum B. Mariæ tabella defluens, nec unquam diminutum, 271. a.
Olfridus fundator Watinenſis monaſterii, 801. c. 810. d. diverſis peragratis cœnobiis Watinum prælegit, 801. b. locum à Bergenſis monaſterii jugo liberat, 801. d. diſcipulos congregat, 803. e. donationes excipit, 803. c. 804. b. c. virtute odia ſibi concitat, 810. a. Romam profectus privilegium obtinet pro ſuo monaſterio, 810. b. quod in ſe & ſuos clericorum & epiſcopi invidiam concitavit, 810. d. ceſſit præpoſituræ, 813. c. obit, 825. c. Tancrado canonico regulari apparet, 822. c.
Oliverius Dolenſis archiepiſcopus, 910. a. 910. c. e. 911. c. 940. a. 945. a.
Oliverius canonicus Colonienſis crucem prædicat, 188. d.
Oliverus miles, 1333. c.
Oliverius de *Mangei*, 1702. d.
Omnium ſanctorum feſtum à Bonifacio IV. inſtitutum, 451. e.
Opranus epiſcopus Antiochenus, 1731. a.
Orbienſis epiſcopus Theodericus, 1681. d.

Ordiept epiſcopus Baſileenſis, 1437. a.
Ordinatio epiſcopatus S. Jacobi apoſtoli, 157. c.
Ordinationes à pſeudo-epiſcopo factæ non iterandæ, 863. b.
Ordinati ab Heclocaro abbate non reordinandi, 867. c. ordines minores conferre poteſt abbas S. Martini, 57 c.
Ordinis de Calatravia initium, 627. c.
Ordinis S. Jacobi de Spata initium, 628. a.
Ordinis militum Templi origo, 627. b.
Ordinis Teutonicorum origo, 635. c.
Ordines religioſi varii, 596. c.
Ordo pœnitentiæ 718. a.
Organum Conſtantinopoli miſſum in Franciam, 481. c.
Orientalis eccleſia tendit ad occaſum, 394. d.
Orientis præſul moritur, 254. c.
Oriflamma, 411. b.
Origenes tumulatus Tyro metropoli Phœniciæ, 172. c.
Oronrius *Fou de Brianville* abbas Pontiniaci, 1264. b.
Orthlinbus epiſcopus Baſileenſis, 1437. b.
Orthliebus abbas Moraſtetenſis, 1437. b.
Os inferni, 1524. b.
Oſmundus abbas Morcil-maris, 1444. c.
Oſtiarius in eccleſia miniſtrare in communi habitu nolebat Carolus-magnus, 495. b.
S. Oſwaldus rex Nordanhumbrorum, 461. c.
Otbertus epiſcopus Leodienſis, 1407. c. 1408. b. 1419. d. e. 1420. d.
Otbertus epiſcopus Trecenſis, 1450 d.
Otbilia baptiſatur à SS. Hildulfo & Erardo, 1103. c.
S. Othmarus, 1435. d. 1476. a.
Otho cardinalis à Frederico detentus in vinculis, 731. d.
Otto S. Nicolai in carcere Tulliano cardinalis legatus in Angliam S. Edmundo contrarius, 1765. 1768.
Otto apoſtolicæ ſedis legatus, 1427. d.
Otto abbas Mediani-monaſterii, 1118. a.
Otto abbas Villarienſis, 1304. c.
Otto I. imperator, 544. c. 548. c. 1001. c. 1003. b. 1052. a. 1093. 1121. c. 1138. c. 1199. a. c. 1300. 1379. d. 1416. coronatur, 555. c. ipſi rebellant Mediolanenſes cum Longobardis, 1139. b. eis per ſeptem annos bellum infert, 1139. b. ejus pietas, 311. d. templum ſtruit, 312. a. archiepiſcopatum erigit, 312. d. in urbe Parthenopoli in qua uxor ejus condita jacet, 313. a. de ſecundis nuptiis cogitat, 313. b. ad Adelaidem mittit legatos, 314. c.
Otto imperator nuptias ſecundas celebrat cum Adelheide, 315. b. Erneſtum ipſius filium advocat, 316. c. eique omnia ſua negotia committit, 316. c. detrahenti Erneſto fidem adhibet Henrico, 319. copias adverſus Erneſtum colligit, 320. a. eaſque committit Henrico comiti Palatino, 320. c. omnes proceres in Erneſti perniciem armat, 331. a. b. obſidet Radiſponam, 331. c. Erneſtum revocat, 372. d. qui ad pedes ejus ſe provolvit, eique varios fortunæ caſus enarrat, 374. c. Berengarium imperatorem capit & incarcerat, 539. c. Burgundiam ſubjugat, 552. c. Ludovicum regem à captivitate liberat, 554. a.
Otto II. imperator, 566. b. 1016. c. 1140. a. 1203. a. 1380. b. 1416. a. b. bellum movet in Lotharium regem, 563. d. adverſus Saracenos 1106. d.
Otto III. imperator, 1004. c. 1064. a. 1380. c. 1416. d. e.
Otto IV. imperator, 1151. c. 1153. e. 1426. d. 1441. b. c. ab Innocentio III. coronatur & deponitur, 681. e. 691. c. d. e. 1377. e. excommunicatur, 1442. b. contra Philippum regem infeliciter pugnat, 691. c. regem Franciæ odio habet, 398. b. ipſum in regem Franciæ concitat Fernandus Flandriæ comes, 399. c. in conflictu Borinarum fugam arripit, 401. a. 397. b. & ſeq. 1400. d. à concilio Lateranenſi petit abſolvi, 699. b. in morbum incidit, 1374. c. & ſeq. publice pœnitet de illatis eccleſiæ injuriis, 1375. b. 1378. c. ejus teſtamentum & pius obitus, 701. a. 1376. a.
Otto rex, 1002. c.
Otto dux Bavariorum, 1419. a.
Otto *de Lenebecg* nepos Ottonis IV. imperatoris, 1477. b.
Ottobonus cardinalis, 739. b.
Ottomannus cardinalis legatus in Gallias, 685. b. auctor Summæ Hoſtienſis, 681. d.
Oudelricus epiſcopus Baſileenſis, 1385. b.
Oxonienſis univerſitatis epiſtola ad papam pro canonizando S. Edmundo, 1839. b.
Oylardus de Wintintilio miles fundat domum de Zondemwelt, 633. c.

P

P. Albanenſis epiſcopus ſedis apoſtolicæ legatus ad Accon applicat, 294. b.
Pactitum civitas Robertum Calabriæ ducem excipit, 51. d.
Pœnitentiale ordo, 728. a.
Pœnitentia parentis occiſi circulis ferreis cingi, 1025. c.
Palatium Pariſienſe perfectum, 412. d.
Pallium ante Nicolaum papam non habuerunt Dolenſes epiſcopi, 955. c. illud Feſtiniano epiſcopo Dolenſi mittere recuſat Nicolaus I. papa, 861. c. 863. a. 864. c. quod ipſi mittit Adrianus II. in epiſtola dubiæ fidei, 867. b. Eveno archiepiſcopo conceditur, 873. c. illud ab Urbano II obtinet Rollandus archiepiſcopus Dolenſis, 878. b. 879. d. & Baldricus à Paſchali II. 883. a. c. ab Adriano IV. Hugo Rufus, 888. c. 918. d. 919. b.
Palma quæ B. Mariæ ramos inclinavit, ut fructus decerperet, 275. a. hanc Saraceni adorant, 275. b.
Pandulfus cardinalis XII. apoſtolorum 835. b.
Pandulfus papæ legatus in Angliam, 398. d. 694. b. c. vetat ne Philippus in Angliam transfretet, 691. c.
Panormum Siciliæ caput, 19. c. poſt undecim annorum obſidionem à Normannis expugnatur, 8. d.
Panormi bajulus prætor appellatus, 29. d.
Panormitanorum rebellio, 26. a. eorum epiſtola ad Meſſanenſes de rebellione in Carolum regem, 26. c. occiſis Gallis eccleſiæ Romanæ patrocinium petunt, 28. c. 37. a. 761. b. regnum Siciliæ offerunt Petro Aragonum regi, 29. b. Panormi coronatur Petrus II. rex Siciliæ, 88. b. eorum epiſtola ad Martinum papam IV, 34. c.
Panormi obſidio à Carolo duce filio Roberti Siciliæ regis, 90. d.
Panormitani Fredericum regem pupillum rebellante Raynerio mutiunt, 72. a.
Panormi coronatur Henricus rex Siciliæ, 11. c. Fredericus, 13. b. ibidem ſepulti Henricus rex, Conſtantia regina & Fredericus imperator, 15. d.
Panormitanorum ad Fredericum infantem epiſtola qua deterrent eum à colloquio cum Bonifacio papa VIII. 46. c.
Panormitanus archiepiſcopus, 15. d.
Panormitanus archiepiſcopus Guillelmus, 10. c.
S. Pantaleonis in Gallias tranſlatio, 560. b.
Pantheon Romæ in eccleſiam converſum, 451. a. 452. c.
Papa communis pater, 606. d. Chriſtianorum caput & cuſtos, 87. c Papæ quando nomen mutare cœperunt, 510. c. papæ depoſiti, 1417. c.
Papa Saracenorum dictus Califus, 270. a.
Papiæ obſidio, 491. c.
Papolenus monachus Stabulenſis, 1404. c.
Pappo dux Friſonum, 481. c.
In Paraſcere eccleſias nudis pedibus viſitat S. Edmundus, 1787. c.
Parentis occiſi pœnitentia circulis ferreis cingi, 1025. c.
Parentum exequiis vix poterant intereſſe monachi Villarienſes, 1305. d.
Pariſienſis epiſcopus prima vox in concilio Caroli-Calvi regis, 1683. c.
Pariſienſes epiſcopi Æneas, 841. c. Gauſfridus, 381. c. 913. d. S. Germanus, 1391. b. Guillelmus, 1346. c. Stephanus, 1226. b.
Paſchalis papa, I. 504. d. 506. b.
Paſchalis II. papa, 944. c. 1381. d. 1420. c. 1436. d. ab Henrico IV. imperatore conjectus in vincula, 600. d. 606. d. 609. c. cui inveſtituras concedit, 1420. b. concilium Trecis celebrat, 1377. b. ipſius epiſtola ad ſuffraganeos & populum Dolenſem, 882. d. ad Baldricum archiepiſcopum Dolenſem, 883. b. ipſi pro Calmoſiacenſi monaſterio ſcribit Pibo Tullenſis epiſcopus, 1170. d. ejus ad Pibonem reſponſio, 1171. e. ipſius epiſtola ad Gillam abbatiſſam Romaricenſem, 1173. c. 1175. a. & Sehetii abbatis Calmoſiaci ad ipſum, 1172. d. 1174. b. 1179. c. Lingonis ſententiam fert adverſus abbatiſſam Romaricenſem pro Calmoſiacenſibus, 1180. d. & ſeq. ipſius litteræ de concordia inter Calmoſiacenſes & Romaricenſes, 1182. e. ipſius privilegium pro Calmoſiaco, 1194. c.
Paſchalis III. anti-papa, 649. a. 1419. c. 1424. c. damnatur, 1425. b. 1431. b.
Paſtorelli, 748. b.
Patavienſes epiſcopi Bernardus, 1082. d. Poder, 286. c.
Patratenſis archiepiſcopus nullum habet ſuffraganeum niſi Græcum, 177. c.
Patriarcha Alexandrinus in capella S. Marci eligitur & conſecratur, 275. d.
Patriarcha Jeroſolymitanus venit in Gallias, 1381. b
Patriarchæ Jeroſolymitani Carmordus, 635. b. Guillelmus, 632. a.
Paula in Calabria civitas, 1514. c.
S. Paulinus archiepiſcopus Trevirenſis, 1098. c.
S. Paulus, 1549. d. ipſius tranſlatio, 1551. b. 1573. c. 1781. c. cathedra, 1492. c. S. Pauli baſilicam reſtaurat Leo IV. 525. a. S. Pauli abbas Airardus, 1683. a.
S. Pauli eremitæ caput, 1683. d.
S. Pauli caſtrum à Carolo comite Flandriæ deletum, 364. b.
Paulus I. papa, 488. a.
Paulus epiſcopus Conſtantinopolitanus, 458. a. 460. d.
Paulus Vitelli, 1530. c.
Paulus de Urſinis, 1539. c.
Paulus *le Grand* bibliothecarius Gemblacenſis, 445.
Pauperibus pedes lavat, & eleemoſynas diſtribuit S. Thomas archiepiſcopus Cantuarienſis, 1738. a.
Pacis oſculum in miſſa, 464. c.
Pax cum Turcis ad horam facta ante Antiochiam, 239. b.
Pax inter Henricum III. imperatorem & Balduinum Inſulanum comitem Flandrenſem, 377. b.
Pax inter Carolum & Jacobum Siciliæ reges, 41. d.
Pax inter Carolum II. & Fredericum III. reges Siciliæ, 57. c.
Peccatorum confeſſio facta laicis, 352. c. e.
Peccati abbati reſervati abſolutionem ab eo petit converſus defunctus, 1280. a.
Pedum ablutio ante miſſam, 1057. b.
Pelagius papa II. 457. c. e.
Pelagius cardinalis apoſtolicæ ſedis legatus in terram ſanctam, 702. d.
Penda rex Merciorum, 462. c.
Pepo comes, 184. c.
Petronenſis comes Rodolfus, 387. d.
S. Perpetuus epiſcopus Tungrenſis, 1408. a.
Perſæ à Chriſtianis delentur ante Antiochiam, 167. b. & ſeq.
Perſarum rex irrumpit in regem Melchum, 369. d. ipſum vulnerat & capit Erneſtus, 370. e. redimitur, 371. c. muneribus donat Erneſtum, 372. a.
Peruſinus de Florentia Gibellinæ factionis auctor, 18. c.
Peregrinus abbas S. Salvatoris, 183. b.
Petragoricas capit rex Pippinus, 489. d.
Petragoricenſis epiſcopus Arnoldus, 1401. d.
Petroinenſis epiſcopus Bonus, 1082. d.
Petronas Caſſinenſis monaſterii reſtaurator,

Digitized by Google

477. a.
S. Petronillæ virginis tranſlatio, 428. a.
Petronilla abbatiſſa Foreſtæ, 718. c.
Petronilla filia Theobaldi de Chaſtoro, 1143. c.
S. Petri elogium, 1549. e.
SS. Petri & Pauli capita juſſu Gregorii IX. ad proceſſionem delata, 711. a.
S. Petri vincula & claves ſepulcri Carolo Martello mittit papa, 483. e.
S. Petri baſilicam reſtaurat Leo IV. 515. a.
S. Petrus martyr ſanctorum catalogo adſcriptus, 712. e.
Petrus Leonis eccleſias diripit & ſpoliat, 629. b.
Petrus cardinalis ab Albigenſibus interfectus, 698. b.
Petrus de Columna cardinalis, 774. b.
Petrus cardinalis legatus in Gallias concilium Divione congregat, 681. a.
Petrus cardinalis Albanenſis intereſt tranſlationi S. Edmundi, 1264. c.
Petrus cardinalis S. Ceciliæ, 952. b.
Petrus cardinalis S. Laurentii in Damaſo, 1273. e.
Petrus cardinalis S. Mariæ in Aquirio, 1137. c.
Petrus cardinalis B. Mariæ in Via-lata, 391. b. 894. b.
Petrus cardinalis S. Potentianæ, 188. d. 889. d.
Petrus eccleſiæ Romanæ cancellarius, 1083. a.
Petrus Caraffa nuncius papæ, 1451. a.
Petrus archiepiſcopus Coſentinus, 1081. b.
Petrus archiepiſcopus Turonenſis, 973. e. 974. c. 978. c. 982. c.
Petrus epiſcopus Atrebatenſis, 1140. a. 1141. d. Balduinum Hannoniæ comitem regi Philippo reconciliat, 394. b.
Petrus epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1218. a.
Petrus de Veneto epiſcopus Brioccenſis, 961. b. e.
Petrus epiſcopus Bucomenſis, 1181. a.
Petrus Cameracenſis electus, 383. e. 1424. e. factus miles filiam comitis Nivernenſis ducit uxorem, 384. d.
Petrus epiſcopus Cameracenſis fit archiepiſcopus Senonenſis, 1428. c.
Petrus epiſcopus Gerundenſis, 1402. e.
Petrus epiſcopus Morinenſis, 710. b. 713. b. 717. b. 718. b. obit, 716. d.
Petrus de Collemedio epiſcopatum Morinenſem & Turonenſem archiepiſcopatum recuſat, 718. b.
Petrus epiſcopus Pictavenſis, 1219. b.
Petrus epiſcopus Portuenſis, 952. b.
Petrus epiſcopus Tolonienſis, 666. c.
Petrus epiſcopus Wintonienſis, 1758.
Petrus abbas Confluentiæ, 1313. e.
Petrus abbas Cluniacenſis, 888. c. 1387. a. b. intefuit concilio Romano ſub Innocentio II. 638. d.
Petrus abbas Lobienſis, 1419. c.
Petrus II. abbas Lobienſis, 1419. d.
Petrus *Guſmier* abbas Monti-maris, 1445. e.
Petrus *Boucherat* electus abbas Monti-maris, 1446. b.
Petrus decanus Trevirenſis, deinde abbas Novi caſtri, 1313. c.
Petrus abbas Pontiniaci, 1340. a.
Petrus *de Nelly* abbas Pontiniaci, 1358. e.
Petrus IV. abbas Pontiniaci, 1359. b.
Petrus *de la Fin* VI. 1360. e.
Petrus *de la Fin* VII. abbas Pontiniaci, 1361. b.
Petrus Piſanus Carolum magnum grammaticam docuit, 491. c.
Petrus Comeſtor, 668. c.
Petrus Lumbardus, 651. a.
Petrus eremita, 163. b. ſingulare certamen petit à Perſis, 163. b. 246. a. ejus ad Perſarum principem oratio, 163. d. 246. b.
Petrus rex Aragonum à Philippo rege Francorum victus, 766. b.
Petrus rex Aragonum Aſcolum obſidens auxilium à papa petit, 29. c.
Petrus rex Aragonum eccleſiæ Romanæ infenſus, 42. e.
Petrus rex Aragonum, 44. c. 46. a. ipſi offertur Siciliæ regnum, 30. a. b. regium titulum accipit, 30. c. 93. a. à Siculis vocatur in Siciliam, 762. b. ipſam invadit, 762. d. e. accedit Panormum, 37. c. Meſſanæ obſidionem ſolvit, 37. d. tranſit in Calabriam ad debellandum Carolum regem, 38. c. excommunicatur, 762. c. ejus ad Carolum regem epiſtola, 31. a. 763. a. Caroli ad eum teſcriptum, 763. c. à Carolo provocatur ad ſingulare certamen, 38. c. 763. d. pactum qua ratione adimplet, 38. c. inſtrumentum publicum de conflictu ſingulari certamine inter Carolum Siciliæ & Petrum Aragonum reges, 101. a & ſeq. Petri regis Siciliæ obitus, 40. a.
Petrus II. rex Siciliæ Panormi natus, 91. b. & ibidem baptizatus, 61. a. rex Siciliæ coronatur Panormi, 88. b. militaris apparatus ad ipſius coronationem, 87. a. in coronatione ſua Panormitanis concedit privilegia, 89. d. vivente patre, ejus juſſu rex in publicis inſtrumentis appellatur, 69. b. Siculorum recipit homagia, 63. e. matrimonium contrahit cum Eliſabeth filia regis Bohemiæ, 89. c. 90. a. ducit filiam Henrici VII. imperatoris, 67. d. colloquio Panormitano intereſt, 81. a. ejus vicarius generalis in regno Siciliæ, 81. e. Ludovici imperatoris ad eum epiſtola, 96. c.
Petrus rex Hiſpaniæ, 1271. c.
Petrus frater Roberti Siciliæ regis occiſus in bello campeſtri Tuſciæ, 87. a.
Petrus de Cortenaio, 335. d.
Petrus comes Autiſſiodorenſis factus imperator C.P. capitur, 301. c.
Petrus comes Autiſſiodorenſis & Tornodorenſis, 1217. a. apud Pontiniacum eligit ſepulturam, 1244. e.
Petrus comes Balliolenſis, 400. c.
Petrus *Mauclerc* dux Britanniæ, 693. c. rebellis regi, 708. d. 713. e. in terram ſanctam tranſfretat, 719. c.
Petrus comes Nivernenſis, 1340. c. e.
Petrus D'Arienda vir nobilis à S. Johanne epiſcopo Valentino ſanatus, 1300. b.
Petrus Fregoſi Januenſis miles, 1522. e. 1526. b.
Petrus *de Navarre*, 1103. a.
Petrus de Queralco miles ad Romanam curiam orator Petri regis Aragonum, 29. e. Siciliæ regem Petrum proponit, 29. e. miſſus à Petro rege ad Carolum regem Meſſanam obſidentem, 37. d.
Petrus de Rivallis regis Angliæ theſaurarius, 1718. 1759.
Petrus lanceæ dominicæ inventor falſarius ignis probatione convincitur, 171. b.
Petrus regis rebellionis Brugenſis caput, 407. c.
S. Philibertus abbas, 458. a. 1411. e. in exſilium miſſus, 470. a. ejus corpus Trenorchium tranſlatum, 845. d. 1438. b.
Philippa comitis Flandriæ filia Eduardo regi Angliæ nupta, à rege Franciæ detinetur, 404. b. d. 768. c. moritur, 773. d.
Philippicus imperator hæreticus, 476. c.
S. Philippi apoſtoli prædicatio, 1590. a.
Philippi archiepiſcopi Bituricenſis epiſtola ad Innocentium IV. de aſcribendo ſanctorum catalogo S. Edmundo, 1836. b.
Philippus archiepiſcopus Colonienſis, 1270. a. 1311. a. 1313. e. 1409. a. 1424. c. 1425. c. 1426. a. operam fert comiti Flandriæ, 381. d.
Philippus epiſcopus Aurelianenſis, 958. d.
Philippus epiſcopus Bajocenſis, 882. d.
Philippus abbas Lobienſis, 1428. d.
Philippus imperator, 1191. a. 1416. d. e. Argentinam obſidet, 1191. e. ejus obitus, 1373. e.
Philippus rex Alemanniæ, 686. e.
Philippus rex Francorum, 380. d. 394. b. 180. d. 1157. b. 1163. b. 1397. c. 1418. b. 1419. b. 1456. b. c. Cathalaunum devaſtat, 45. c. Rotomagum obſidet, capit Paceium, 1432. e. pecunia Richildis comitiſſæ corrumpitur, 383. c. ejus exercitus à copiis Roberti Friſionis cæditur, 384. b. ipſius obitus, 707. d. 1412. a.
Philippus II. rex Francorum, 906. a. 1384. d. 1387. c. 1435. c. d. e. ejus inauguratio, 1386. b. 1389. b. 1440. a. coronatur Remis, 389. d. 1779. vivente patre, 666. d. neptem comitis Flandriæ petit uxorem ſibi dari, 389. e. Ingelburgam natam regis Daciæ ducit in uxorem & repudiat, 677. e. repudiatam reaſſumere cogitur, 682. a. & ſeq. ſcribit ad papam pro Turonenſi archiepiſcopo adverſus Dolenſem, 863. d. inſtat apud papam pro eccleſia Turonenſi adverſus Dolenſem, 912. d. confirmat Pontiniaco donum Mathildis comitiſſæ Nivernenſis, 1354. d. Ottonem imperatorem &c. in prælio Bovinarum vincit, 1441. e. triumphat apud Pariſios, 1400. d. bellum facit Philippo Flandriæ comiti, 390. 398. d. 667. a. b. pacem cum eo facit, 390. a. bellum renovat, 391. b. regnum dimittere proponit, 391. a. plures civitates invadit, 677. b. S. Audomarum amittit, 677. d. novo exercitu collecto S. Audomarum capit, 384. d. in Ferrandum comitem Flandriæ arma convertit, 694. c. & ſeq. 695. d. plures ab eo civitates abſtulit, 696. a. caſtra comitis Ghiſnarum evertit, 692. a. b. periclitatur apud Giſortium, 395. a. Normanniæ vicinam terram vaſtat, 395. b. Normanniam & Aquitaniam invadit, 396. c. ſubjugat Normanniam, 1440. c. e. Normanniam & Turoniam ſubdit ſibi, 680. b. ducem Burgundiæ domat, 391. e. regis Angliæ ditiones plures ſibi ſubjicit, 393. a. Albamarlam capit, 394. d. ipſius bella cum Richardo rege Angliæ, 1383. a. & ſeq. cum eo treugas firmat, 683. a. oblatum ſibi regnum Angliæ recuſat, 699. d. invitatus ad transfretandum in Angliam ſe parat, 398. c. transfretare parans repellitur, 1441. d. Johanni regi Anglorum bellum infert, 694. c. cui quinquennales inducias concedit, 1443. a. pacem cum eo facit, 681. a. Reginaldum comitem Bolonienſem quinque comitatibus privat, 691. e. Ludovicum filium ſuum militem facit, 693. a. ipſi terram ſanctam commendat, rex Jeroſalem, 724. c. cruce ſignatur, 380. e. 1425. e. transfretat, 675. d. 1440. ad obſidionem Accon civitatis accedit, 184. e. expugnata civitate redit, 181. & 676. e. 1426. b. ejus obitus, 704. d. 1400. d. 1427. c. 1444. a.
Philippus Audax, 1433. b. Iſabellam regis Aragonum filiam ducit uxorem, 740. a. bellum facit regi Aragonum, 765. c. *& ſeq.* obit, 766. d. papæ comitatum Venaſſini reddit, 752. d.
Philippus Pulcher IV. rex Francorum, 751. d. 765. c. 766. c. d. belli inter ipſum & Eduardum regem Angliæ occaſio, 767. e. 768. d. e. Philippam natam Guidonis comitis Flandriæ & Eduardi regis Angliæ ſponſam detinet, 404. b. d. bellum gerit cum eodem Guidone in Flandria, 404. e. Inſulam obſidet, 41. d. 405. c. & capit, 405. c. Flandriam vaſtat, 405. c. victor apud Furnas evadit, 406. d. Brugas capit, 406. b. Guidonem comitem Flandriæ pacis obtentu ad eum venientem cum fratribus conjicit in vincula, 406. d. totam Flandriam occupat, 407. a. ad illius perditionem ingentes copias congregat, 407. c. quæ in prælio Corteracenſi diſſipantur, 409. *& ſeq.* novum congregat exercitum, 409. d. Flandrenſes in prælio vincit 41 . c. pacem cum comite facit, 411. c. tres filios militiæ baltheo accingit, 411. d. Bonifacio papæ VIII. indignatur, 774. d. c.
Philippus Valeſii comes in regem inunctus, 419. d. Ludovicum Flandriæ comitem militem facit, 419. d. ad domandos rebelles Flandros populares ſe accingit, 430. b. & ſeq. terrorem ubique incutit, 431. b. populares vincit, ibid. d. ejus in rebelles clementia, 433. a. vincitur ab Anglis, 1419. c.
Philippus Ludovici VI filius ab Innocentio II. in regem coronatus, 630. d. 635. b. ejus obitus, 635. b. 910. d.

Philippus

Philippus natus Ludovici VIII. 704. c.
Philippus primo genitus S. Ludovici, 770. b. in regem inungitur, 771. d. ejus uxores & filii, 749. d.
Philippus filius Philippi Pulcri regis ſic miles, 412. d. ſit rex, 413. d. moritur, 414. a.
Philippus Philippi regis filius nothus, 682. c.
Philippus princeps Tarentinus terram Trapani obſidet, 54. c. à Friderico rege debellatur & capitur, 55. a. & ſeq.
Philippus dux Sclavorum electus in imperatorem, 691. c. perimitur, 691. d.
Philippus dux Sueuorum ab imperio reprobatus, 681. c.
Philippus comes Boloniæ dictus Hirſutus, 700. a.
Philippus comes Boloniæ regi rebellis, 708. d. reſipiſcit & veniam obtinet, 709. b. obit, 717. b.
Philippus comes Flandriæ, 630. c. 654. c. c. 657. a. 664. c. 666. a. 1315. b. 1398. d. 1389. c. c. 1425. d. ejus geſta, 380. b. tertio nativitatis die clamat *Evertere mihi domum*, 388. d. intereſt ſacro Philippi Auguſti regis, 389. d. ejus nepotem rex petit uxorem, 389. c. bellum inter eos, 669. b. c. terras Philippi regis Francorum devaſtat, 390. b. pacem facit, 390. c. bellum iterum inter eos renovatur, 391. b. gratiam regis ſibi conciliat, 392. b. concordiam cum comite Hainonienſi facit, 391. c. cruce ſignatur, 674. c. ad obſidionem Acconenſem accedit, 184. d. in obſidione Acræ pie moritur, 193. c. 676. c. 1388. c. transfertur apud Claram-vallem, 393. c. ejus ſumma pietas, 393. d.
Philippus marchio Namurcenſis, 387. c. ejus obitus, 1386. c.
Philippus comes Namurcenſis, 677. b. 683. a. obit, 1416. c.
Philippus comes Pictavenſis factus rex Francorum, 413. d.
Philippus comitiſſæ *de Tiette* maritus, 403. c.
Philippus comes de Tieta, 410. b.
Philippus filius Roberti Friſonis comitis Flandrenſis, 592. b.
Philippus filius Theoderici comitis, 1422. c. exulante patre in terra ſancta Flandriam gubernat, 651. c.
Philippus *de Bar*, 1504. a.
Philomena à Friderico imperatore devicta, 284. a.
Phocas imperator, 412. b. c. 1417. a.
Pibo epiſcopus Tullenſis, 1009. c. S. Manſueti celebrat tranſlationem, 1089. d. & ſeq. Seherum Calmoſiaci abbatem ordinat, 1168. a. ejus ea de re litteræ, 1168. d. eccleſiam Calmoſiaci conſecrat, 1169. c. parrochialem eccleſiam confert Calmoſiaco, 1171. a. & alias ei plures eccleſias confirmat, 1183. c. anathemate percutit Joſelinum monaſterii Calmoſiaci adverſarium, 1166. d. Romam ire deſiderat abſolutionem à Paſchali papa recepturus, 1170. c. ejus ad papam epiſtola, ibid. Paſchalis papæ ad eum reſponſio, 1171. ſedis apoſtolicæ jura tuetur, 1011. b. Jeroſolymam proficiſcitur, 1011. c. cruce precioſiſſima donatur ab imperatore Conſtantinopolitano, 1011. d. fit monachus in Divionenſi S. Benigni monaſterio, 1012. a. auctoritate ſedis apoſtolicæ revocatur, 1012. a. obit, 1012. d.
Pictavienſes epiſcopi Dido, 1149. a. 1412. b. Iſembertus, 848. c. 1062. c. 1273. b. 1402. d. Petrus, 1219. b. Willelmus, 861. b.
Pictavim obſidet Hugo dux Francorum, 1411. b.
S. Pientia corpus S. Nigaſii & ſociorum ſepelit, 1679. c.
Pientius vir ſanctus, 984. c.
Pigmæi, 761. c. ipſis dat pacem Ercules, eorumque adverſarios Grues diſſipat, 763. b.
Pileus Raymundus Tortoſam obſidet, 157. c. & capit, 157. d. hoſtes in obſidione Hieroſolymitana in conflictu fugat, 167. b. 161. c. & ſeq.
Pilmus comes Alemannus, 1441. c.
Pippinus abbas Mediani-monaſterii, 1317. b. c.
Pippinus filius Caroli magni, 496. a. rex Italiæ conſtituitur, 1491. d. 499. d. 1393. b. a. concilium congregat, cui præſidet, 490. b. c. conjurat in patrem, 494. Veneciis ſubactis obit Mediolani, 430. c. 490. d. 500. c.
Pippinus filius Anchiſi nepos S. Arnulfi, 1435. d.
Pipinus primus, 1400. c. 1401. a.
Pipinus princeps pater S. Gertrudis, 1612. d.
Pipinus princeps, 1414. a. Theodericum regem vincit & capit, 471. a. fit majordomus, 456. d. 457. a. 471. a. 1096. b. 1411. d. 1412. c. 1473. b. 1435. c. 1448. c.
Pippinus Heriſtallus, 471. d. e.
Pippinus princeps Auſtraſiorum, 470. a.
Pippinus princeps, 476. c. ejus mors, 478. c.
Pippinus filius Caroli Martelli, 484. a. c. d. fit rex Francorum, 486. b. 1413. c. 1401. b. 1449. d. Stephanum papam in Gallias venientem cum honore excipit, 486. d. ab eodem coronatur, 487. a. 1366. d. plura de eo, 457. a. 1395. b. 1436. a. 1414. a. 1668. c. ejus facta & bella, 488. d. contra Hunaldum, 1401. a. obit, 1401. b.
Pipinus rex Aquitaniæ apud S. Radegundem ſepultus, 1448. b.
Pipinus filius Pippini Aquitanorum regis in monaſterio S. Medardi attonſus, 513. d. è quo egreſſus perpetuo ad Silvanectum exilio deputatur, 513. c.
Pippinus dux, 1391. a.
Pippinus dux Theodericum regem ſuperat, 1391. d.
Piraroides dux Jeroſolymis, 181. d.
S. Pirminus abbas Augiæ, 1435. c.
Pirminus epiſcopus, 1131. a. c.
Piſanenſis epiſcopi primatia in Sardiniam, 636. c.
Piſanorum epiſcopi Daybertus factus patriarcha Hieroſolymitanus, 298. c. 880. c. Obizo, 1082. c.
Piſani terræ ſanctæ utiles, 276. d. Piſanorum Venetorum & Januenſium diſcordia terræ ſanctæ noxia, 735. d. & ſeq. Piſani & Januenſes paciſcunt, 636. c. Piſani Henrico VII. imperatori fideles, 64. c. à Roberto rege capti, ibid.
Placentinus epiſcopus Aldo, 1183. c.
Plectrudis uxor Pipini majoris-domus, 417. a. 473. a.
Pluvia ſanguinis, 563. c.
Podienſem epiſcopum chriſtiano exercitui præficit Urbanus II. 254. a. ejus oratio ad milites ante pugnam adverſus Turcas, 247. a. obſidioni Antiochiæ intereſt, 144. d. ipſius morientis verba ad chriſtianum exercitum, 172. a. obit, 215. b. ejus epitaphium, 171. d.
Poma Adam, 179. c.
Pons Maguntiæ igne conſumitur, 505. a.
Pontivum vaſtant Normanni, 528. c.
Pontius epiſcopus Tarbienſis, 1108. c. c. 1209. a.
Pontius abbas Cluniacenſis, 1387. a. electus epiſcopus, 605. c. S. Tertini monaſterium Cluniaco ſubjicere nititur, 608. c. & ſeq. cui reconciliari tentat Lambertus abbas, 610. c. infelix ejus exitus, 660. c.
Pontius Balonenſis cadit, 150. c.
Popularium Flandrenſium rebellio, 417. b. & ſeq. occidentalem Flandriam ſibi ſubjugare tentant, 418. d. pacis propoſitiones repellunt, 418. b. & ſeq.
Populonii epiſcopus Henricus, 1082. c.
Portenta varia, 377. a. 549. a. 569. c. 634. d. 815. b.
Portuenſes epiſcopi Bernardus, 1234. a. Conradus, 1272. c. 1314. b. 1474. d. Johannes, 880. c. 1082. b. Petrus, 951. b. Rodoaldus, 519. d.
Porum Indorum regem captum non occidit Alexander, 53. a.
Prædicationis Chriſti initium, 1657. c.
Prædicatorum ordo laudatur, 1118. c. ipſius origo, 681. b.
Prælati a principe honorandi, 13. a.
Prælium *de Affonde*, 406. c. Beneventanum, 31. b. Blangiacum, 1430. a. Bovinarum, 400. c. 407. c. Curtracenſe, 408. b. & ſeq. Doenſe, 414. a. Dunkercenſe, 419. c. Florinenſe, 1317. a. Fontanetenſe, 1448. c. Lincolnienſe, 1443. c. apud montem de Pelaia, 410. d. de Sclufa, 417. a. Tertienſe circa Carbonariam, 470. c. inter Turcas & Chriſtianos prope fluvium Chobar, 104. a. b.
Præmon epiſcopus Tullenſis, 994. b.
Præmonſtratenſis ordinis origo, 1385. d. fundatio 615. c.
Præmonſtratenſes aliquid de regula S. Benedicti, & aliquid de regula S. Auguſtini habent, 615. d. e.
Præneſtini epiſcopi Conon, 385. c. 814. d. Guido, 1456. d. Oto, 1864. c. Stephanus, 1230. b.
Præputium Domini, 515. c.
Prætor appellatus Fajulus Panormi, 89. d.
Prætoria Deo fideliſſima femina, 999. d.
Pragenſis epiſcopus Adelbertus, 1056. a. 1607. d.
S. Prœcdis eccleſia reparata & Græcis monachis commiſſa, 506. c.
Preſbias diaconus convertit S. Juſtinam virginem, 1611. a.
Proceſſiones puerorum, 1433. a.
Proceſſiones nudis pedibus pro negotio terræ ſanctæ, 187. c.
Proceſſus Ludovici imperatoris in Johannem XXII. papam, 98. c.
Prodigia multa, 106. c.
Promoitani Saracenorum genus barbarum, 272. b.
Proprietarius effoſſus projicitur in ſterquilinium, 1725. b.
Proſper Colonna, 1514. d. 1535. c.
Protubola ab exercitu chriſtiano proſcripta, 297. d.
Provincialium mores, 158. b.
Pſalterium B. Mariæ, 1397. c.
Ptolemaidæ civitatis amiſſio, 770. d.
Puerorum in monaſteriis receptio noxia, 708. a.
Pueri apud Saracenos quomodo inſtituti, 272. c.
Pugna diebus dominicis non facienda, 406. c.
Pulli ex ovis in furno calenti nati, 291. c.
Puteolana civitas, 1528. c.

Q.

Quadrageſima ante feſtum S. Johannis, 1598. a.
Quadrageſimam ſolvere tempore inediæ permittit S. Gerardus, 1058. d.
Quarentena locus ubi Chriſtus jejunavit, 278. a.
Quenredus rex Anglorum fit monachus, 476. c.
Quindelibolchus rex Lotharienſis, 1415. a. b.
S. Quirinus, 1612. d. ipſius miracula, 1680. a. & ſeq. corporis tranſlatio, 1671. c. 1678. c. 1685. c.

R

R. Bangorenſis epiſcopi epiſtola pro canonizatione S. Edmundi, 1906. d.
R. abbatis Radingenſis epiſtola ad papam pro canonizatione S. Edmundi, 1909. d.
Rabanus abbas Fuldenſis egregius poëta, 507. b. archiepiſcopus Moguntinus, 1414. b.
Rachio abbas poſt epiſcopus Monaſterienſis, 1436. a.
Rachis rex Longobardorum fit monachus, 483. b. 487. c.
Radbodus Friſonum rex, 472. d.
Radeboto comes *de Mabeckefberz*, 1144. b.
Raduanus rex Halepi ab Artaſio ejectus virtute Tancredi, 308. c.
Raduardus abbas Loci S. Bernardi deinde Villarienſis, 1437. c.
Radulfus cardinalis S. Luciæ in Septa-ſolis, 1432. c.
Radulfus archiepiſcopus Colonienſis, 1470. d.

Radulfus archiepiſcopus Turonenſis, 1381. c. ſententiam impetrat ab Urbano II. adverſus Dolenſem archiepiſcopum, 879. c. 882. c.
Radulfus *de Nevile* epiſcopus Ciceſtrenſis regis Angliæ cancellarius poſtulatus in archiepiſcopum Cantuarienſem. 1753. 1755.
Radulfus *de Charra* epiſcopus Ebroicenſis, 817.
Radulfus epiſcopus Leodienſis, 1405. a. 1414. c. 1416. a.
Radulfus epiſcopus Morinenſis, 726. d.
Radulfi epiſcopi Nivernenſis epiſtola ad papam pro canonizatione S. Edmundi, 1924. c.
Radulfus abbas S. Columbæ, 1453. c.
Radulfus abbas S. Germani Autiſſiodorenſis, 1191. c.
Radulfus abbas Lobienſis, 1437. c. 1438. c.
Radulfus præpoſitus Remenſis, 1183. c.
Radulfus rex moritur, 1379. d.
Radulfus comes Peronenſis, 387. d.
Radulfus comes Viromandiæ, 388. d. 457. a.
Radulfus filius Radulfi comitis Viromandiæ leproſus, 389. a.
Radulfus conſtabularius Philippi Auguſti, 1137. c.
Radulfus de Codiciaco regis Philippi conſiliarius, 390. c.
Radulfus *de Faumel* Turonenſis, 161. b.
Radulfus de Fulgeriis, 900. c.
Radulfus Tancredo familiaris, 111. c. Bohamundo Dyrachium, Tancredo Edeſſam obſidenti militavit, 111. b. Arnulfo patriarchæ Conſtantinopolitano ſua olim præceptori opus corrigendum mittit, 212. c.
Ragenfridus Andegavis obſeſſus, 416. c.
Ragenfridus major-domus, 478. c. 479. a. c.
Raginaldus epiſcopus Leodienſis, 147. b. c. d.
Raginfredus, 1405. b.
Ragnetrudis regina, 1392. a.
Raherius vicecomes de S. Florentino, 1530. e.
Rainaldus archiepiſcopus Colonienſis, 150. d. 1424. c. e.
Rainaldus princeps *de Montreal* treugas pactas cum Saracenis frangit, 283. a.
Rainaldus comes Arlatilicenſis, 1448. b. c.
Rainaldus cancellarius Innocentii III. 951. c.
Rainardus comes Senonenſis, 1411. c. d.
Rainfredus archiepiſcopus Rothomagenſis, 1667. b.
Rainelmus epiſcopus Tornacenſis, 841. c.
Raimerius comes de Sorciano Siciliæ adminiſtrator pro Friderico rege, 11. c. rebellat, 12. a.
Raino comes dux Apuliæ conſtitutus, 636. d.
Rambaldus Cimirum Dunenſis primus erigit ſcalam in muros Jeruſalem, 261. d.
Ramnericus abbas Lobienſis, 1425. d.
Ramnulfus dux Aquitaniæ à Normannis victus, 522. c.
Ramnulfus comes Pictavenſis, 1421. d. 1448. e.
Ramo epiſcopus Andegavenſis, 844. a.
Ramula civitas chriſtianos excipit, 260. c.
Rancus Porcella à Panormitanis miſſus ad Petrum regem Aragonum, 30. b.
Rancrius cardinalis S. Stephani in Celiomonte, 889. d.
Ranulfa dea indignationis, 320. c.
Raphael *Rarrer* abbas Lobienſis. 1431. a. b.
Raſſo de Gaveta, 377. d. 398. a.
Raſſo de Gravio, 1248. d.
Ratbodus epiſcopus Noviomenſis, 583. c. 700. d. c. 1306. c.
Ratbodus abbas S. Amandi, 1396. a.
Ratbodo rex Friſonum, 1096. c.
Ratbodus dux Friſonum, 478. c. c.
Ratherius epiſcopus Leodienſis, 1423. c. 1426. c.
Ratiſbonam obſidet Otto imperator, 331. c. quæ viriliter reſiſtit, 332. a. ſed nihilominus capitur, 333. c.
Ravengerus epiſcopus Morinenſis, 672. c.
Ravennenſes archiepiſcopi Gerbertus, 366. c. 1315. d. Gipius, 581. c.
Ravennenſis eccleſia Romanæ ſubjecta, 164. c.
Raymundus Toletanus archiepiſcopus, 888. d.
Raymundus comes in obſidione Nicææ, 213. c.
Raymundus comes S. Ægidii Nicææ interfuit obſidioni, 137. a muros Nicææ urbis funditus quatit, 114. a. ipſi committitur cuſtodiendum caſtellum de Turcis expugnatum, 128. c. eos fugat, 136. b. Albariam capit, 251. b. Mariam egreditur nudis pedibus, 155. c. obſidioni Antiochiæ interfuit, 144. d. in ea quam fortiter ſe geſſerit, 148. b. interfuit prælio inter Turcas & Chriſtianos ante Antiochiam, 163. d. ipſi Arnulfum traditur, 170. c. & collega Boamundi in principatu Antiochiæ, 173. b. aciem ducit adverſus Turcas Antiochiam obſidentes, 146. c. contentio inter Boamundum & ipſum, 151. c. 157. a. & inter cæteros miniſtros, 153. c. ipſum inter & Tancredum diſcordia, 174. c. & ſeq. cujus necem meditatur, 176. a. lætitia inventione lanceæ dominicæ dicitur, 175. a. 179. c. Tripolim obſidet, 201. d. ab imperatore auxilium petit, eique lanceam dedit, 201. a. captus cum opibus Antiochiam ducitur, 204. a. in obſidione Jeruſalem ut ſe geſſerit, 180. d. caſtellum ligneum conſtruit ante Hieruſalem, 263. b. turrem David capit, 264. a. Godefrido regnum ſortito ſuffragari non vult, 197. c.
Raymundus comes Toloſæ Albigenſium fautor, 618. a.
Raymundus comes Tripolitanus, 281. c. procurator regni Hieroſolymitani, 283. a.
Raymundus Pileti duo capit caſtra, 249. c.
Raynaldus de Dommo Martino Boloniæ & Moritaniæ comes regi Philippo bellum infert, 398. a. Caleum obſidet & obſidionem ſolvit, 399. b.
Raynaldus comes Nannetenſis cum Britonibus dimicat primum victor, deinde victus, 837. a.
Raynaldus frater Guidonis comitis Nivernenſis, 1138. d.
Raynaldus de Avello captus in prælio, 40. c.
Raynaldus de Poncio equitum præpoſitus, 50. c.
Raynaldus Urſus S. Thomæ Cantuarienſis interfector, 1742. c. 1743. c. 1745. c.
Raynerius Aurelianenſis epiſcopus, 790. d.
Reatinenſis epiſcopus Gerardus, 1080. c.
Rebellio Brugenſium, 407. b.
Rebellio Brugenſium, Furnenſium & Bergenſium ſedatur, 416. c. & ſeq. ſopita ſuſcitatur acrius, 417. a. & ſeq.
Rebellio in Sicilia poſt mortem Friderici, 16. c.
Rebellio plurium Siciliæ civitatum, 54. b.
Rebellio Siculorum in Carolum regem, 26. a.
Rebelles puniti, 434. b.
Redonenſes epiſcopi Hamelinus, 130. d. Mainus. 1082. c. Stephanus, 922. a.
Reformatio monaſteriorum quam difficilis, 1346. c.
Reformatio S. Bavonis, 612. b.
Reformationem monaſterii S. Bertini fruſtra procurat Johannes abbas, 757. a. & ſeq.
Reformatio S. Remigii, 613. b. & ſeq.
Reformatio monaſterii S. Vedaſti, 603. d.
Regalis-mons chriſtianis eripitur à Saracenis, 765. c.
Regenoldus abbas S. Bertini, 551. c. 556. c. reliquias SS. Bertini & Audomari ultra Rhenum defert, 559. b. obit, 554. c.
Regina concubina Caroli-magni, 498. b.
Reginaldus archiepiſcopus Turonenſis, 970. c. 971. c.
Reginaldus abbas Pontiriaci, 1254. d.
Reginaldus comes Bolonienſis, 682. d. 686. a. 692. a. 696. b. de proditione accuſatus quinque comitatibus privatur, 692. c. 1441. c. 1442. c. capitur in prælio Bovinarum, 698. a. 699. c. 1441. c. obit, 707. c.
Reginaldi caſtrum, 1381. b.
Reginardus abbas Mediani monaſterii, 1117. b.
Reginherius abbas Monaſterienſis, 1436. c.
Reginulfa virgo ſancta, 1403. b.
Regium obſidet rex Carolus, 41. b. invadit Fridericus III. rex Siciliæ, 68. a.
Regiaci ſepultus Stephanus abbas Pontiniaci, 1257. c.
Regni Francorum ſub majoribus-domus, miſeria, 466. a.
Regula S. Benedicti à S. Gregorio approbata, 430. b.
Reinaldus Dives pater S. Edmundi & monachus, 1775. b.
Reinerius abbas S. Bonifacii, 1083. a.
Reinerius dominus Metalliæ, 833. d. 834. a.
Reinerus comes, 1417. a.
S. Reinildis, 1414. b. ipſius tranſlatio, 1445. a.
S. Relendis, 1406. d.
Religio exterminata vix poteſt reformari, 1346. c.
Reliquiæ in crucibus extra eccleſiam exiſtentibus collocatæ, 1297. a. d. 1296. b.
Reliquiarum probatio, 1293. a.
S. Remaclus, 1418. c. epiſcopus Leodienſis, 1404. b. c. ſeu Trajectenſis, 458. a. 1421. c. c.
Remenſis eccleſia incenſa, 1400. c.
Remenſis archiepiſcopi jus reges Francorum inungendi, 531. c. 533. d.
Remenſes archiepiſcopi Albericus, 1416. c. Arnulfus, 763. d. Fulco, 531. c. 533. d. c. 1395. b. 1475. b. 1453. a. eligitur, 530. b. martyrio coronatur, 536. c. Gerbertus, 365. d. 1455. d. Guido, 1416. d. Guillelmus 1453. c. Henricus, 655. d. 708. c. 1398. d. 1423. d. Hincmarus, 841. d. 857. a. 1394. b. 1395. a. 1455. a. ejus obitus, 530. b. 1414. c. Ireneus, 537. a. Jubelhus, 726. d. Nivardus, 1412. c. Petrus, 794. b. S. Remigius, 1390. 1410. b. 1453. c. c. Reolus, 1412. c. Rigobertus, 1403. b. Radulfus, 884. d. Sanſon, 1398. a. d. 1423. d. Willelmus, 353. c. 665. d. 677. c. 703. c. 704. c. 708. c. 890. d. 1386. b. 1436. b. 1444. d. Remenſis archiepiſcopus intruſus, 554. b.
Remenſe capitulum ſede vacante confirmat electiones epiſcoporum ſuffraganeorum, 988. b.
Remenſis S. Remigii eccleſia à Leone IX. papa conſecrata, 382. b.
S. Remigius archiepiſcopus Remenſis, 1410. b. 1453. d. c. ejus obitus, 1392. c.
S. Remigius archiepiſcopus Rothomagenſis, 1666. a. 1683. ejus vita, 1665. parentes, pueritia, probi mores, 1666. d. qualis in palatio, 1667. b. fit archiepiſcopus, 1667. c. verbo Dei gregem paſcit, 1667. c. S. Benedicti corpus auferre tentans cæcitate mulctatur, 1668. d. ejus obitus, 1669. b. tranſlatio. 1670. b.
Remigius archiepiſcopus Lugdunenſis, 845. d.
Remigius abbas Monaſterienſis, 1436. a.
Remundus abbas Noviend, 1190. b.
Remundus comes Bigorræ, 1203. c.
Remundus Arnaldi miles, 1206. b.
Renerius qui & Paſcalis antipapa, 1419. c.
Renerus ſacri palatii ſcriniarius, 1737. b.
Reolus archiepiſcopus Remenſis, 1412. c.
Reſtoaldus archiepiſcopus Dolenſis, 825. b. 926. a.
Reymbertus abbas Mediani-monaſterii, 1110. a. 1114. b.
Reynerius abbas Grandis-prati, 1197. c.
Reynerius pius monachus Villarienſis, 1348. c.
Reges Francorum inungere jus Remenſis archiepiſcopi, 531. c. 533. d.
Rex Hieroſolymitanus & ejus barones, 280. c. d.
Regum filii reges appellantur, 147. c.
Rhedones capit Nomenoius, 1448.
Rhegium vi expugnat rex Ferrandus, 1523. c.

Rhoedgaudus Forojulii præfectus res novas moliens opprimitur, 497. d.
Richardis imperatrix, 1136. c.
Richardus archiepiſcopus Cantuarienſis, 1772. obit, 1733. 1735.
Richardus epiſcopus Albanenſis legatus ad Henricum regem Romanorum, 1175. c. 1177. d. 1183. c. eccleſiam Calmoſiacenſem conſecrat, 1185. d. 1186. b.
Richardus epiſcopus Bajocenſis, 1676. c.
Richardus epiſcopus Ciceſtrenſis, 1715. 1845. c. ejus epiſtola ad papam de inquiſitione facta in Anglia ſuper miraculis S. Edmundi, 1913. d. de ejus canonizatione, 1905. d.
Richardus epiſcopus Ebroicenſis, 857.
Richardus de Wendover epiſcopus Roffenſis, 1761.
Richardus de Pira epiſcopus Trecorenſis, 974. a.
Richardus abbas S. Amandi, 1396. a. 1456. b.
Richardus abbas S. Benedicti, 1083. a.
Richardus abbas Lobienſis, 1477. b. c.
Richardus de Boſco abbas Loci Dei deinde de Strata, 1446. c.
Richardus abbas Mortui-maris antea de Valaſcra, 1440. a.
Richardus abbas S. Ragneberti, 1083. b.
Richardus de Cruhyſe abbas Weſtmonaſterienſis, 1774. ejus epiſtola ad papam pro S. Edmundi canonizatione, 911. a.
Richardus Pictavenſis archidiaconus ſancti Thomæ Cantuarienſis archiepiſcopi inimicus, 655. c.
Richardi de Wichlo epiſtola de ſepultura in monaſterio Pontiniaci à S. Edmundo electa, 1902. c.
Richardus de S. Victore, 651. a.
Richardus imperator electus, 733. c. 734. c.
Richardus rex Anglorum, 644. c. 1387. c. 1416. b. 1432. c. 1440. c. comiti Flandriæ confœderatus terras regis Franciæ vaſtat, 394. d. irruit in regem apud Giſortium, 395. a.
Richardus rex Anglorum transfretat ad terram ſanctam, 675. c. 1381. c. ſororem regis Navarræ accipit in uxorem, 676. a. Cyprum inſulam capit, 676. a. Saracenorum duo millia & ſexcentos decapitari facit, 676. d. Joppem reædificat, 676. d. diſſenſio inter ipſum & regem Franciæ, 607. c. ejus terras rex Philippus invadit, 677. c. ipſius in terra ſancta facinora, 185. c. 678. a. Saracenos à Joppe expellit, 678. d. ei inſidiatur Saladinus, 679. c. Cyprum inſulam Vvidoni de Luſigniaco donat, 679. b. inſidiatur regi Francorum, 679. d. è terra ſancta peregrino in habitu diſcedit, 679. c. in Auſtria capitur, 186. b. 680. a. 1383. d. 1440. d. redimitur, 186. b. 680. b. 1440. d. liberatur, 680. b. Zaloth caſtrum obſidens vulneratus obit, 186. b. 395. b. 1440. 1428. c. apud Fontem Ebraldi ſepelitur, 683. a.
Richardus dux Aquitaniæ, 390. c. Henrico regi Angliæ patri ſuo adverſatur, 393. a. fit rex Angliæ, 394. b.
Richardus rex Burgundiæ, 1101. c. Normannos vicit, 542. d.
Richardus dux Normannorum, 548. c.
Richardus Senex dux Normanniæ, 1676. b. d. dona facit S. Audoeno, 1677. b.
Richardus I. dux Normannorum, 543. a.
Richardus II. dux Normannorum, 541. c.
Richardus III. dux Normannorum, 542. c.
Richardus comes frater regis Angliæ S. Edmundo devotus, 1769. munera mittit ad tumulum ipſius, 1871. d.
Richardus comes Normannos cædit, 1440. d.
Richardus comes Burgundiæ, 1450. c.
Richardus comes Caſertanus, 17. c.
Richardus comes Cornubiæ, 1380. in terram ſanctam transfretat, 720. b.
Richardus comes Pictavenſis, 1382. b. rebellis à rege Francorum vincitur, 1427. c.
Richardus comes mareſcallus Vvalliæ, 1758. 1760.
Richardus filius Vvilelmi comitis captus, 194. b. c.
Richardus de Monte-nigro, 15. a.
Richardus Cancellarius S. Edmundi, 1772.
Richardus Brito S. Thomæ Cantuarienſis interfector, 1741. c.
Richardus puer à Judæis crucifixus, 1424. a.
S. Richarius, 445. c. 1411. c. Centulam fundat, 458. a. viſitat S. Judocum, 464. a. ipſius tranſlatio in S. Bertini monaſterium, 554. d. & Centulam relatio, 666. c.
Richarius epiſcopus Leodienſis, 1395. b.
Richerius archiepiſcopus Senonenſis, 1451. c.
Richerius epiſcopus Leodienſis, 1415. c. d.
Richerus abbas S. Juliani, 1083. d.
Richildis comitiſſa Montenſis, 793. a. 794. c. relicta Herimanni comitis Hannoniæ Balduino Montenſi comiti Flandriæ inceſtuoſe copulatur, 381. c. ab epiſcopo Cameracenſi excommunicatur, 382. a. excommunicationem ſolvit Leo IX. papa ejus avunculus, 382. a.
Richildis comitiſſa Flandrenſis, 181. c. à Roberto Friſone capta detinetur, 583. a. trigamiam non erubeſcens ad nuptias Willelmi Normannorum ſubcomite aſpirat, 381. d. de tyrannide inſimulatur, 384. a. ſinceram & arduam pœnitentiam agens obit & ſepelitur Hainoniæ, 381.
Richuinus primicerius Tullenſis, 1183. c. 1264. c.
Richoldus epiſcopus, 502. c.
S. Richrudis, 470. b. Marchianenſe dotat monaſterium, 461. c. ejus vita, 1335. b.
Ricuinus epiſcopus Baſileenſis, 1385. c.
Riculfus archiepiſcopus Rothomagenſis S. Audoeni corpus elevat, 1671. d.
S. Rigobertus Remenſis archiepiſcopus, 1405. b.
Rigobertus abbas Sythienſis, 474. c. 477. b.
Riquinus epiſcopus Tullenſis, 1191. d. c.
Riquinus abbas Mediani-monaſterii, 1118. a.
Riquinus comes, 1007. a.
Riſo cardinalis S. Damaſi, 1183. c.
Riza de Sombreffe, domicella, 1298. d.
S. Robertus Ciſtercium fundat, 597. a. revocatur Moliſmum, 597. b.
Robertus cardinalis, 51. b.
Roberti de Corcon cardinalis obitus, 196. c.
Robertus Gebennenſis cardinalis, 1464. d.
Robertus archiepiſcopus Rothomagenſis, 1601. b.
Robertus Poleia archiepiſcopus Rothomagenſis, 1440. a. obit, 1444. a.
Robertus Turonenſis archiepiſcopus, 1379. c.
Robertus epiſcopus Anicienſis, 1446. b.
Robertus epiſcopus Atrebatenſis, 605. c. 1397. c.
Robertus epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1384. d.
Robertus epiſcopus Brioceuſis, 920. d. 921. c.
Robertus epiſcopus Leodienſis, 1427. b.
Robertus epiſcopus Lingonenſis, 1149. c. 1427. c.
Roberti epiſcopi Sariſberienſis epiſtola ad ſummum pontificem ſuper canonizatione S. Edmundi, 1900. d.
Robertus abbas Alchiacenſis, 601. c.
Robertus abbas Bronienſis factus abbas Lobienſis, 436. d.
Robertus abbas Clarævallis, 1171. c. 1713. c.
Robertus de Brugis abbas Dunenſis, 603. c. factus abbas Clarævallis, 637. a.
Robertus abbas S. Florentii, 847. a.
Robertus abbas Lobienſis, 1417. a. b.
Roberti abbatis de Meritona epiſtola ad ſummum pontificem de canonizatione S. Edmundi, 1894. a.
Robertus de Creſcente-villa abbas Mortui-maris, 1441. a.
Robertus de Hermancilla abbas Mortui-maris, 1415. a.
Robertus abbas Pontiniaci factus abbas Ciſtercii, tum cardinalis, 1257. a.
Robertus abbas Valcellenſis, 1258.
Robertus de Alneto abbas Villarienſis, 1197. c.
Robertus Atienſis præpoſitus S. Audomari, 654. c. monachos S. Bertini perſequitur, 658. c. & ſeq. electus Atrebatenſis, deinde Cameracenſis non conſecratus, 659. a. infelix ejus exitus, 659. b.
Robertus cantor Pariſienſis, 955. a.
Robertus Bacon doctor in Theologia, 1841. a. 1845. c. ordinis Prædicatorum, S. Edmundo familiaris, 1774. ejus vitam ſcribit, 1751. ejus epiſtola ad papam de inquiſitione facta in Anglia ſuper miraculis S. Edmundi, 1913. c.
Robertus rex Aleph, 1230. b.
Robertus rex Apuliæ, 429. c.
Robertus rex Francorum, 380. c. d.
Robertus II. rex Francorum piiſſimus, 508. c. 1386. c. 1416. c. 1417. b. 1456. a. 1491. c. Laudunum obſedit, 1395. c. ejus obitus, 574. c. 1396. a.
Robertus frater Eudonis regis, 536. a. Rollonem de fonte levavit, 541. c. in regem inungitur, 544. b. interfectus in bello Sueſſionico, 521. a. 544. b. 1450. b.
Robertus Siciliæ rex coronatus, 61. d. hoſtis imperii declaratur, 65. a. & ſeq. Henrici VII. in eum ſententia, 62. c. Fridericum III. regem odio habet, 67. c. qui ipſi bellum declarat, 68. b. expugnat caſtrum ad mare de Golfo, 69. a. Roberti Siciliæ regis epiſtola ad Barchinonenſes, 70. a. obſidet Trapanum, 69. b. treugas paciſcitur cum Friderico III. rege, 77. c. & ſeq. 83. a. Januæ obſeſſæ venit in auxilium, 84. c. à Philippo rege Francorum auxilium petit, 84. d. ejus ad eum epiſtola, 84. d. ejus ad Barchinonenſes, 70. a. ipſum inter & Fridericum III. Siciliæ reges pacem procurare tentat Jacobus rex Aragonum, 87. d. vir fuit litteraturæ non modicæ, 92. a.
Robertus filius Caroli II. regis, 41. d. matrimonio conjunctus Jolandæ filiæ Jacobi regis Aragonum, 42. a.
Robertus dux, 1384. c.
Robertus dux Apuliæ, 8. c.
Robertus dux Burgundiæ in regem elevatus, 1379. c. occiditur, 1379. d.
Robertus dux Calabriæ, 14. c. 17. a. Jeruſalem obtinet, 9. a. poſſeſſionem Siciliæ regni pro patre adipiſcitur, 51. c. ipſius debellatio in Gagliano, 56. b. fit pacis inter Carolum II. & Fridericum III. reges arbiter, 58. b. 59. a.
Robertus dux Normanniæ, 593. d. 672. c.
Robertus cognomento Danus filius Richardi Senis ducis Normannorum ſepultus Carnoti, 1678. b.
Robertus comes, 1470. c.
Roberti comitis Apuliæ obitus, 9. b.
Robertus comes Arteſii, 704. c. 720. c. 764. c. 774. c. 1428. b. 1433. d. Walcherianos regi ſubjugat, 749. a. interfuit tranſlationi S. Edmundi, 1863. c. moritur, 721. c.
Robertus comes Claudioceſtrenſis Stephanum regem Angliæ in prælio capit, 387. c. 639. c. ipſe poſtea à Willelmo de Lo capitur, 388. a.
Robertus comes Drocenſis, 631. b.
Robertus Friſo filius Balduini pii comitis Flandrenſis, 182. c. 581. a. 383. d. 174. c. 180. b. & ſeq. 583. d. 593. c. 591. c. 615. b. 640. c. 804. d. 806. b. 807. b. 813. c. 814. b. 811. a. 1397. a. 1719. c. Flandriam invadit, 583. b. copias Philippi regis vincit, 384. b. captus vi à ſuis eripitur, 384. c. in terram ſanctam proficiſcitur, 388. c. quam præclare ſe geſſerit in bello ſacro, 598. d. & ſeq. Nicænæ interfuit obſidioni, 732. c. 253. d. Turcas fugat, 137. b. ut dormientes Antiochiæ chriſtianos excitaret partem urbis incendit, 180. d. opificum tutor ante Jeruſalem, 185. c. 180. d. eccleſiis infeſtus, 582. c. adverſus eum Remis congregatur concilium, 590. a. S. Donatiani Brugenſis præpoſitum inſtituit ſuum archicapellanum & cancellarium, 598. c. Docum caſtrum obtinet, 599. a. Caſleti ſepelitur, 385. a. 591. b.
Robertus junior Flandriæ comes Clementiam ducit uxorem, 385. b. Jeroſolymam profectus brachium S. Georgii inde de-

Digitized by Google

fert, ibid. Atrebati moritur & ſepelitur, 385. c. 601. c.
Robertus Flandrenſis ad reſiſtendum popularibus ſe parat. 419. a. d. pacem eis procurare tentat, 421. b.
Robertus Flandrenſis popularium ductor, 423. c. 424. c.
Robertus Nivernenſis à rege in vincula conjicitur, 406. d. fit comes Flandriæ, 412. b. ejus geſta ibid. hominium regi facit, 413. c. moritur, 414. c. ipſius conditur, 415. a. ejus elogium, 415. a. b.
Robertus Ghiſnenſis comes fundat monaſterium S. Leonardi Ghiſnenſis, 619. d. 632. d.
Robertus Normanniæ comes, 122. b. & ſeq. 380. c. 1432. c. Boemundum animat in infideles, 127. c. ſecundas tenet in aggreſſione Turcarum ante Antiochiam, 155. c. qualis in obſidione Jeruſalem, 189. d.
Robertus comes Pariſienſis eicit Normannos, 541. d.
Robertus filius comitis Drocarum, 697. a.
Robertus primogenitus Roberti comitis Flandriæ interfuit ſacro Caroli regis, 414. c.
Robertus filius Guidonis comitis Flandriæ, 405. a. comes Nivernenſis, 405. d. 411. c.
Robertus frater comitis Boni ducit Gerpodem filiam ducis Saxonum, 382. c.
Robertus Margaritæ Flandriæ comitiſſæ filius, gener regis Siciliæ, 403. c. comitiſſam Nivernenſem ducit uxorem, ex qua novem habuit natos, 403. d.
Robertus filius Roberti comitis Nivernenſis, 412. b.
Robertus Fortis marchio Andegavenſis, à Normannis victus, 521. c.
Robertus de Bethunia, 737. d. 738. a. 741. a. Saracenos fundit, 745. a.
Robertus de Cortenayo, 1443. c.
Robertus de Vitrejo, 900. c.
Robertus Barbatus Liſquenſe monaſterium fundat, 731. c.
Robertus Caſtrenſis, 738. a.
Robertus Clemens, 390. c. 1439. a.
Robertus Wiſcardi, 123. c. 378. b. c. Gregorium VII. in Lateranenſi palatio reſtituit, 381. c.
Robertus *Paſſelewe* regis Angliæ theſaurarius, 1758. 1760.
Robertus Richius frater S. Edmundi, 1778. a. ejus vitam ſcribit, 1751.
Robertenſes rebellant, 708. d.
Rodoaldus Portuenſis epiſcopus, 378. c. 919. d.
Rodericus Eboracenſis archiepiſcopus, 655. c.
Rodericus abbas S. Bertini, 571. c. ejus obitus & epitaphium, 575. b. 580. b.
Rodulfus cardinalis S. Luciæ in Septa ſolis, 876. c.
Rodulfus archiepiſcopus Bituricenſis, 857. a.
Rodulfus archiepiſcopus Remenſis, 864. d.
Rodulfus Rothomagenſis archiepiſcopus, 884. d.
Rodulfus Turonenſis archiepiſcopus, 873. c. ad eum epiſtola Gregorii VII. ſuper negotio Dolenſi, 874. c.
Rodulfus abbas Atrebatenſis, 1385. a.
Rodulfus abbas S. Bertini, 530. c. 531. b. 547. b. obit, 533. d.
Rodulfus abbas Conchenſis, 1389. a.
Rodulfus abbas S. Petri, 1083. c.
Rodulfus abbas S. Trudonis, 1408. b.
Rodulfus imperator, 1141. a. 1436. c.
Rodulfus rex inunctus, 1410. c. ejus obitus & ſepultura, 1451. a. 1454. d.
Rodulfus rex Burgundiæ Normannos fugat, 540. c. 1389. a. regnum ſuum imperatori ſubjicit, 573. c. obit, 544. d.
Rodulfus rex Saxonum, 1419. b.
Rodulfus dux Burgundiæ factus rex Francorum, 395. c. 545. b.
Rodulfus comes Cameracenſis, 538. d. ab Heriberto Viromanduorum comite occiſus, 534.
Rodulfus comes Ghiſnenſis, 610. c. male perit, 564. d. e.
Rodulfus pictor urbanus S. Bertini, 550. b.
Roffenſis epiſcopus Richardus de Wendour, 1761.
Rogerius epiſcopus Tharſi, 178. c.
Rogerius Frederici III. Siciliæ regis filius, 41. c.
Rogerius filius Roberti ducis Apuliæ, 9. b.
Rogerius comes, 285. b.
Rogerius comes Apuliæ expulſus, 636. b.
Rogerius comes Siciliæ acquirit ducatum Apuliæ & principatum Capuæ, 9. b. c. acquirit inſulam Maltæ, 9. b. obit, 9. c.
Rogerius de Geronia Frederici regis ad Bonifacium papam VIII. orator, 43. d.
Rogerius de Lauria, 44. a. admiratus Petri regis Siculorum, 39. c. 41. c. & Frederici III. regis Siciliæ, 50. c. tranſit ad partes Caroli II. regis, 50. d. ejus caſtra à Frederico III. rege capta, 51. a. debellat Conradum Auriæ admiratum Siciliæ 56. c.
Rogerius vicecomes Biterrenſis Albigenſium hæreticorum fautor, 880. a.
Rogerus Eboracenſis archiepiſcopus, 657. d. 1439. c.
Rogerus epiſcopus Cameracenſis, 1425. b. d. 1426. a.
Rogerus epiſcopus Lexovienſis, 1676. a.
Rogerus abbas Dalonæ, 1369. d.
Rogerus comes S. Severini ballivus regni Jeruſalem, 755. a. hominia pro rege Carolo excipit, 755. d.
Rogerus Siciliæ & Calabriæ comes, 8. c.
Rogerus filius Rogeri comitis in regem Siciliæ coronatus, 9. d. ejus obitus, 9. c.
Rogerus de Barnavilla cadit apud Antiochiam, 144. c. & ſeq.
Rolandus Firmcenſis epiſcopus, 920. c. 921. d. c.
Rolandus electus Dolenſis, 905. d. 907. c. 946. c.
Rolandus archiepiſcopus Dolenſis, 888. c. 890. c. 891. c. pallium obtinet ab Urbano, 878. 879. c.
Rolandus Britannici limitis præfectus, 492.
Rollandus S. R. E. cancellarius, 648. a.
Rolandus de Dinano, 920. c.
Rollo Carnotum obſidet, 379. b. ejus converſio, 1670. d. 1675. c. baptiſmus, 1379. b. 1492. d. factus chriſtianus & Neuſtria donatus, 541. c. corpus S. Audoeni à Carolo Simplice repetit, 1671. d. ac propriis humeris reportat, 1693. b. eccleſias reparat, 1671. a.
Romam obſident Longobardi, 483. b.
Roma à Saracenis capta, 509. a.
Romana eccleſia mater & magiſtra fidelium, 43. d.
Romana ſedes orbis domina, 537. a.
Romanorum cuſtodum mos convivandi in eccleſia S. Petri, 1017. b.
Romani Johannem XXII. litteris ſuis invitant ut ad Romanam ſedem accedat, 98. a.
S. Romani vita triplex, 1651. ejus parentes, 1653. a. nativitas ab Angelo prædicta, 1653. b. educatio, 1653. d. in aula regis ut ſe gerit, 1654. b. eligitur archiepiſcopus, 1614. b. ejus in urbem Rothomagum ingreſſus, 1654. c. ejus eleemoſynæ 1655. b. adverſus ſimoniacos inſurgit, 1655. d. Veneris delubrum ſubvertit, 1656. d. exundantes Sequanæ aquas intra ſinum continet, 1657. b. diœceſim viſitat, 1657. c. idololatriæ reliquias diſſipat, 1658. b. quam pie & ſancte vitam & mores componit, 1658. c. vas chriſmale caſu fractum reparat, 1660. d. miſſam celebrantem Chriſtus invitat ad gloriam, 1661. c. præparat ſe ad mortem, 1662. c. à dæmone ſub muliebri ſpecie tentatur, 1662. d. obitus, 1663. c. ejus caput, 1682. c.
Romanus papa, 540. c.
Romanus cardinalis, 901. c. concilium Bituricenſe congregat adverſus Albigenſes, 906. d.
Romanus legatus, 1442. b.
Romanus imperator, 1414. c.
Romaricenſis abbatiſſa Giſla, 1184. d. 1187. c.
Ron epiſcopus Engoliſmenſis, 1401. c.
Roſcelinus abbas S. Columbæ, 1451. a. b.
Roſcia lex, 911. a.
Roſellanus epiſcopus Gerardus, 1084. d.
Roſella comitiſſa Ghiſnenſis, 564. c.
Roſwinus abbas Monaſterienſis, 1436. a.
Rotbertus epiſcopus Cenomanenſis, 841. c.
Rotfridus abbas S. Amandi, 1394. a.
Rotgerus comes, 1001. d.
Rothadus epiſcopus Sueſſionenſis, 841. d. 1394. d.
Rotcarius epiſcopus Argentinus, 1431. a. b.
Rothildis abbatiſſa Buterenſis, 1001. b.
Rotlandus abbas Haſnonienſis, 777. 779. b. ejus elogium, 791. d. & ſeq. 793. d.
Rothomagum à Philippo II. rege obſeſſum, 1432. c.
Rotomagum civitas reddita Gaufrido comiti Andegavenſi, 1439. a.
Rothomagum obſidione vallare diſponit Balduinus comes Flandriæ, 385. c.
Rotomagum à Normannis vaſtatum, 1675. c.
Rotomagenſis archiepiſcopus à Friderico imperatore captus, 1435. a.
Rotomagenſes archiepiſcopi Anſbertus, 1673. c. Audoenus, 471. a. 1411. c. 1680. c. Gaufridus, 1438. c. S. Gildardus, 1390. d. 1438. c. 1439. d. 1683. c. Hugo, 1678. c. Malgerus, 530. a. Mauritius, 1444. d. S. Melantius, 1690. b. S. Nicaſius, 1682. d. Raginfridus, 1667. b. S. Remigius, 1683. c. Riculfus, 1675. c. Robertus, 1683. b. Robertus *Poluw*, 1441. a. obit, 1444. a. Rodulfus, 884. d. S. Romanus, 1682. c. Rotrodus, 1439. d. Theobaldus, 1444. a. d. Walterius, 1440. b. 1441. a. Wenilo, 842. 857. a.
Rotrodus, archiepiſcopus Rothomagenſis 1439. d. 1440. b.
Rotrudis Caroli magni primogenita Conſtantino imperatori Græcorum nupta, 496. d.
Rudolfus epiſcopus Baſileenſis, 1436. d.
Rudolfus abbas Novienti, 1140. b.
Rufus de Calabria Frederici imperatoris magnus mareſcallus, 15. c.
Rufina matrona Romana, 1648. c.
Rugenſis epiſcopus Johannes à Walderrode, 1430. a.
Ruholt caſtrum à Flandris & Anglis captum & dirutum, 438. c.
Rumoldus abbas S. Vvinoci, 573. b. 884. d.
Ruodolfus epiſcopus Baſileenſis, 1383. b.
Ruodolfus rex Italiæ, 1139. a.
Rupertus abbas Novienti, 1146. b. 1140. a. d.
Ruſſus de Auria præpoſitus galearum Frederici III. regis Siciliæ, 85. a.
Ruthenenſis epiſcopus Arnaldus, 1402. c.

S

Sabæ abbas Johannes, 1083. a.
Sabacius abbas Novienti monaſterii, 1136. a.
Sabbato ſancto qua hora fit officium, 1461. c.
Sabinenſes epiſcopi: Conradus, 882. c. 1310. b. Gregorius, 1231. b. Guido, 739. b. Ubaldus, 860. c.
Sabinianus papa S. Gregorio detrahit, 470. c.
Sacerdotes uxorati ad miſſas dicendas non admittendi, 110. a. incontinentes puniti, 704. c.
Sadregeſilus dux Aquitaniæ, 481. c.
Saducei, 180. c.
Sagienſis epiſcop. Hildebrandus, 847. a.
Sagitta olim Sydon civitas, 160. d. 180. b.
Saladinus, 269. b. ad terram ſanctam à comite Tripolitano invitatus, 669. c. chriſtianos vincit & Hieruſalem capit, 370. c. 671. d. & ſeq. terram ſanctam invadit, 673. d. & ſeq. Laodiciæ muros diruit, 674. c. chriſtianos vincit, 1381. c. fruſtra Acconæ obſeſſæ cum ingenti militum multitudine auxilium laturus accedit, 283. d. à chriſtianis deletur, 678. a. à Joppe expulſus, 678. d. Angliæ regi miſſo equo inſidiatur, 678. c. ipſum capit rex Anglorum Richardus, 285. c. ipſius inſignia deferunt Angliæ domini, 680. d. obit, 680. c.
Salaphus filius Saphadini portat vexillum patris, nec habet terram ſpecialem, 170. a.

Salomon abbas Norienti monaſterii, 1130. a.
Salernum à rege Fernando expugnatum, 1540. d.
Salernitani epiſcopi Benedictus, 1082. c. Guillelmus electus, 58. c.
Saloca Dialetenſis epiſcopus, 837. b. Doleni epiſcopus, 840. d.
Salomonis templum quaſi altera urbs in urbe, 181. a.
Salomon rex Britonum, 124. a. an verè fuerit rex, 859. c. 866. c. d. peremto Herispogio Britonum coronam invadit, 859. a. Nicolai papæ ad eum epiſtola, 842. b. redarguitur quod papæ ſcribens nomen ſuum nomini pontificis præpoſuerit, 863. b. rex Britanniæ à concilio Tullenſi apud Saponarias increpatus, 858. c. ipſi brachium Leonis papæ III. mittit Adrianus II. 863. a.
Salvatoris imago aurea Jeroſolymam deferenda ſubtrahitur, 178. d.
S. Salvatoris abbas Petrenſis, 1083. b.
S. Salvius epiſcopus, 1303. d.
Samaritani, 181. a.
S. Samſon archiepiſcopus Eboracenſis exſul Dolenſem eccleſiam adminiſtrat, 945. b. ejus corpus Aurelianis, 906. a. 934. c.
Samſon Remenſis archiepiſcopus, 1338. a. d. 1431. c. 1433. d.
Samuel abbas Monaſterienſis, Marbacenſis & Wirzeburgenſis, 1436. c.
Sancius conſul Gaſconiæ, 1204. c. 1215. c.
Sancius Arnaldi miles, 1206. b.
Sanctus filius Garſiani, filii Arſium, filii Lupi cognomine *Porch*, fundator Maſlicenſis monaſterii, 1203. c. ſe ſuaque dat Marciliaco, 1205. a. & ſeq.
Sanguis Chriſti Brugis, 520. a. 643. c. Fiſcanni, 643. c. Mantuæ repertus, 1373. d.
Sanguinis pluvia, 123. c.
Santonas capit Pippinus rex, 489. d. vaſtant Normanni, 873. b. 1448. d.
Sanctonenſes epiſcopi Arnolfus, 1083. a. Godefridus, 1172. c. Ilius, 1402. c.
Sancti ſpiritûs eccleſia Panormi, 10. c.
Saphadinus decies tantùm in anno omnibus oſtendit faciem ſuam, 271. c. regum nuncios quomodo recipit, 170. a. quindecim habet uxores, 271. b. ejus filii cuſtodiunt ſepulcrum Domini, 271. b. viſitans filios velato capite incedit, 270. c. ejus imago anulo aureo quem filii ejus gerebant ſculpta, 270. c. occidit omnes nepotes præter unum, 269. b. quindecim habuit filios, ibid.
Saraceni B. Mariam colunt, 190. c. in feſtivitatibus Aſſumptionis & Nativitatis B. Mariæ orandi cauſa in monaſterium B. Mariæ de Sardana confluunt, 272. a.
Saracenorum papa dictus Caliatus, 270. a.
Saraceni in Hiſpania ſuli, 145. a. 1441. c. d. Siciliam occupant, 7. d. Sicilian & Aquileiam vaſtant, 509. b. Romam capiunt, 509. a. fugantur à Gallicis, 509. b. prope Urbem vincuntur, 546. d. Terram ſanctam invadunt, 283. b. Chriſtianos in fugam convertunt, 127. c. magnamque eorum ſtragem faciunt, 128. b. Tripolitanum comitem debellant, 188. b. eis Tyrus reſiſtit, 283. b. Conſtantinopolim obſidente irrito conatu, 480. b. Liclam, Tripolim & alia eripiunt Chriſtianis, 709. c. irrumpunt in tentoria Chriſtianorum Damiatam obſidentium, 299. b. eorum millia quadraginta Damiatæ infra novem obſidionis dies pereunt, 303. a. b. à Chriſtianis delentur, 671. a. chriſtianis Damiatam oppugnantibus varia promittunt ſi obſidionem velint ſolvere, 301. d. eorum pueri capta Damiata baptizantur, 304. a. eorum plures baptizati, 393. b. vindicta Dei de Saracenis, 7. a. chriſtianorum victoriæ de ipſis Saracenis, 756. c. 1353. c. 1418. b. multi à paucis chriſtianis victi, 289. c. 295. b. à Carolo Martello delentur, 480. d. 481. c. d.
Sardania monaſterium duodecim virginum & octo monachorum, 272. a. ad illud confluunt Saraceni in feſtivitatibus B. Mariæ orandi cauſa, 172. a.
Sarepta urbs Phœniciæ, 272. c.
Sarepta civitas Sarphet, 280. b.
Sarisbenſis epiſcopus Johannes, 1082. b.
Savignienſe monaſterium, 463. c.
Saxones vincit Dagobertus rex Auſtraſiæ, 457. c. tributarios facit Carolus Martellus, 482. c. ſuperati à Carolo magno, 1373. c. fiunt chriſtiani, 1436. a.
Saxoniæ dux Henricus, 386. c.
Saxoniæ rebellio, 1419. a.
Saxonicum bellum, 491. c.
Scaldus fluvius Flandriam à regno Lotharienſi diſcernit, 381. a.
S. Scareberga, 1683. c.
Schiſma in eccleſia, 429. c. 674. a. inter Innocentium II. & Petrum Leonis, 619. a. extinctum, 630. b. Schiſma in ſede apoſtolica ſub Alexandro II. 418. c. inter Alexandrum III. & Octavianum, 640. d. ſopitur, 664. a.
Scholæ pro monachis, 722. d.
Scholæ S. Remigii Remenſis, 1711. a.
Scholares ſuperpelliciis in eccleſiis uti ſolent, 1350. b.
Sclavonicum bellum, 493. b.
Sclavos compreſſit Carolus magnus, 502. c.
Sclufa comburitur, 415. d.
S. Scolaſticæ tranſlatio, 465. c.
Scotorum reges ſe Caroli magni ſervos dicunt, 494. c.
Scriptoria in ordine Ciſtercienſi, 1292. a. c. 1297. a. 1358. b.
S. Scuviculus, 1682. d. ipſius tranſlatio, 1675. c. reliquiæ, 1680. b.
Sebaſtæ ſepultus S. Johannes Baptiſta, 277. c. Abdias & Eliſeus, 278. c.
Sebaſtea olim Samaria, 280. b.
S. Sebaſtianus, 1683. ipſius tranſlatio, 1394. a. 1413. c. 1464. b.
Sectæ variæ chriſtianorum, 275. c.
Sedecias Judæus potione Carolum Calvum occidit, 410. c.
Segardus abbas S. Martini Tornacenſis, 1718. c.
Segimundus epiſcopus Conſtantienſis, 847. a.
Seguinus archiepiſcopus Senonenſis, 1451. b. c.
Seherus abbas Calmoſiaci, 1187. d. ejus epiſtolæ ad Paſchalem papam II. 1172. c. 1174. b. 1177. a. ſummum pontificem adit, 1179. b. litteras ab eo impetrat ad abbatiſſam Romaricenſem, 1180. b. Romam profectus novum à Paſchali papa impetrat privilegium, 1193. c. 1194. c. operi Henrici regis Romanorum implorat adverſus Romaricenſem abbatiſſam, 1175. b. & ſeq. ad ſedem apoſtolicam iterum confugit, 1176. c. ſcribit hiſtoriam ſui monaſterii, 1161. a.
Sempronius conſul Romanus, 1507. a.
Senonenſis archiepiſcopus interfuit tranſlationi S. Edmundi, 1364. c.
Senonenſis archiepiſcopus redarguitur, quod ſede apoſtolica inconſulta reſignationem epiſcopi Autiſſiodorenſis acceperit, 951. c.
Senonenſes archiepiſcopi Amatus, 438. a. 471. a. 1392. c. d. Anaſtaſius, 1411. b. Daibertus, 884. d. 1452. a. b. Egilo 841. d. Galterius, 1420. d. Galterius Cornutus, 1359. a. Gelduinus, 1411. c. Guillelmus, 907. c. 1453. c. Gundebertus, 1102. Henricus, 1126. b. 1127. b. d. 1128. b. 1129. b. 1375. c. Hieremias, 1401. c. Hugo, 1452. c. Leothericus, 1411. c. Lupus, 458. a. 1452. c. 1442. a. Manaſſes, 1451. Petrus, 1416 c. Richerius, 1411. c. Seguinus, 1451. c. Walterius, 531. d. 544. b. 545. c.
Sepeliebantur olim extra urbem epiſcopi Tullenſes, 1000. a.
Sepulcrum Domini cuſtodiunt duo filii Saphadini cum quinque Latinis, 271. b.
S. Sepulcri monaſterium canonicorum regularium, 277. c.
S. Sepulcri milites, 678. c.
Sepulcrum detectum in eccleſia S. Sophiæ CP. cum lamine prophetiam continente de futura Chriſti nativitate, 498. b.
Sepultura poſt miſſæ ſacrificium celebrata, 1375. c.
Sepultura imperatoris, 1378. b.
Sequanæ inundatio, 404. c.
Sergius papa I. 469. c. 473. a. 714. c.
Sergius III. papa, 541. a.
Sergius IV. papa, 570. b.
Sergius monachus apoſtata, 475. a.
Seroldus comes, 502. d.
Serpentes in Wattenſi monaſterio familiares, 808. a. & ſeq.
Servientium armorum origo, 670. c.
Servitutis contrahendæ ritus, 1017. d. e.
Severa abbatiſſa, 744. d.
S. Severini urbs expugnatur à rege Ferrando, 1540. d.
Severinus papa, 451. b. 459. a. 865. b. 931.
Sibilla comitiſſa Flandriæ, 632. b. 630. c. 639. a. 642. b. fundat monaſterium Clari mariſci, 639. b. Jeroſolymis pauperum obſequiis ſe mancipat, 643. a. b. obit, 657.
Sibilla filia Amalrici regis Hieroſolymitani, 287. c. 387. d. 661. b. nupta Guillelmo Longa Spata, 282. d. obit, 285. b.
Sibilla filia Clarembaldi de Noeriis, 1241. c.
Sibilla Gerardo *de Lingey* nupta, 677. b.
Sicites augna, 636. d.
Sicco primicerius eccleſiæ Romanæ, 1083. a.
Sichildis regina, 459. b.
Sicilia dicta Trinacria, 5. a. dicta Sicaſia à verbo Græco propter ficus & olivas, 5. c. per Græcos acquiſita, 5. b. per Saracenos occupata, 7. d. 509. b. ipſius diviſio per fratres Normannos, 8. c. oblatus Petro regi Aragonum, 30. a. b. à Jacobo rege Romanæ eccleſiæ, 41. c. Sicilia interdicto ſuppoſita, 87. c.
Siculienſis archiepiſ. Humbertus, 1082. b.
Sicinenſis epiſcopus Johannes, 1081. c.
Siculorum rebellio in Carolum regem, 14. a. gravamina à Gallis, 35. a. & ſeq. à fidelitate Jacobo regi promiſſa ſolvuntur, 42. b.
Sifridus primus Ghiſnorum dominus, 543. c. 558. d. 561. b.
Sigebertus monachus Gemblacenſis, 1437. d.
Sigebertus rex, 795. c.
Sigebertus rex Auſtraſiæ, 455. b. 460. d. 1371. a. b. 1411. c. c. 1412. c.
Sigebertus rex Francorum, 1410. c.
Sigeberti filii Dagoberti regis baptiſmus, 457. c. 1391. a. fit rex Auſtraſiorum, 460. a. 1391. b.
Sigeburgum caſtrum à Carolo magno captum, 491. c.
Sigefridus rex Normannorum, 532. c.
Sigefridus comes Pontivenſis, 461. a.
Sigemarus abbas Novienti, 1147. a.
Sigerus fundator monaſterii Aquicinctini, 586. a.
Sigerus Caſtellanus Gandenſis, 597. c.
Sigerus Johannis homo ſeditioſus, 427. a. occidentalem Flandriam ſubjugare tentat, 428. c. 429. b. captus extremo afficitur ſupplicio, 431. a.
Sighiardus regiæ menſæ præpoſitus, 492. c.
Sigillum regium nec fallit, nec fallitur, 467. b.
Sigilli appoſitio in epiſtola deſiderata eam dubiam reddit, 862. b.
Sigillum Doleſe adulterinum confractum, 921. a.
Sigiſmundus rex Burgundiæ, 1129. b.
Signienſis epiſcopus Bruno, 581. c.
Sigo abbas S. Florentii, ejus elogium, 848. c.
Sigoinus comes à Normannis captus & occiſus, 1448. d.
Sigrada mater S. Leodegarii, 1029. c.
Silentii admirabile exemplum, 1357. b.
Silex quem percuſſit Moyſes, 283. d.
Siloé fons tribus tantùm in hebdomada diebus currit, 278. c.
Silvæ candidæ epiſcopus Creſcentius, 1082. b.
Silvanectenſis epiſcopus Erpuinus, 841. d.
S. Silvinus Morinenſis epiſcopus, 472. b. ipſius tranſlatio in monaſterium S. Bertini, 454. c.
Silveſter II. papa, 570. b.
Silveſtri Budei elogium, 1457. a. victoriam refert in Alemannia, 1459. d. venit Avenionem, 1460. b. tranſit in Longobardiam, 1460. c. viam armis ſibi aperit, 1467. d. Papiam venit, 1461. c. Bononiam expugnat, 1465. c. Ceſenam venit, 1461. b. Rodolfum papæ reconciliat, 1465. c. hiemat in Marchia, 1467. a. hoſtium acies

fere, ibid. Atrebati moritur & ſepelitur, 385. c. 607. c.
Robertus Flandrenſis ad reſiſtendum popularibus ſe parat, 419. a. d. pacem eis procurare tentat, 421. b.
Robertus Flandrenſis popularium ductor, 413. c. 424. c.
Robertus Nivernenſis à rege in vincula conjicitur, 406. d. fit comes Flandriæ, 413. b. ejus geſta ibid. hominium regi facit, 413. c. moritur, 414. c. Ipris conditur, 415. a. ejus elogium, 415. a. b.
Robertus Ghiſnenſis comes fundat monaſterium S. Leonardi Ghiſnenſis, 619. d. 631. d.
Robertus Normanniæ comes, 122. b. & ſeq. 380. c. 1432. c. Boamundum animat in infideles, 127. c. ſecundas tenet in aggreſſione Turcarum ante Antiochiam, 155. c. qualis in obſidione Jeruſalem, 189. d.
Robertus comes Pariſienſis vicit Normannos, 543. d.
Robertus filius comitis Drocarum, 697. a.
Robertus primogenitus Roberti comitis Flandriæ interfuit facto Caroli regis, 414. c.
Robertus filius Guidonis comitis Flandriæ, 405. a. comes Nivernenſis, 405. d. 413. c.
Robertus frater comitis Boni ducit Gertrudem filiam ducis Saxonum, 382. e.
Robertus Margaritæ Flandriæ comitiſſæ filius, gener regis Siciliæ, 403. c. comitiſſam Nivernenſem ducit uxorem, ex qua novem habuit natos, 403. d.
Robertus filius Roberti comitis Nivernenſis, 411. b.
Robertus Fortis marchio Andegavenſis, à Normannis victus, 521. c.
Robertus de Bethunia, 737. d. 738. a. 741. a. Saracenos fundit, 745. c.
Robertus de Cortenayo, 1443. e.
Robertus de Vitreio, 900. c.
Robertus Barbatus Liſquenſe monaſterium fundat, 572. c.
Robertus Caſlerenſis, 738. a.
Robertus Clemens, 390. c. 1219. a.
Robertus Wiſcardi, 113. e. 576. b. c. Gregorium VII. in Lateranenſi palatio reſtituit, 581. e.
Robertus Paſſelew regis Angliæ theſaurarius, 1718. 1780.
Robertus Richius frater S. Edmundi, 1776. a. ejus vitam ſcribit, 1751.
Robertenſes rebellant, 708. d.
Rodoaldus Portuenſis epiſcopus, 378. a. 519. d.
Rodericus Eboracenſis archiepiſcopus, 655. c.
Rodericus abbas S. Bertini, 571. e. ejus obitus & epitaphium, 571. b. 586. b.
Rodulfus cardinalis S. Luciæ in Septa ſolis, 895. c.
Rodulfus archiepiſcopus Bituricenſis, 877. a.
Rodulfus archiepiſcopus Remenſis, 814. d.
Rodulfus Rothomagenſis archiepiſcopus, 814. d.
Rodulfus Turonenſis archiepiſcopus, 875. c. ad eum epiſtola Gregorii VII. ſuper negotio Dolenſi, 874. c.
Rodulfus abbas Aurelianenſis, 1395. a.
Rodulfus abbas S. Bertini, 530. c. 532. b. 547. b. obit, 537. d.
Rodulfus abbas Conchenſis, 1389. a.
Rodulfus abbas S. Petri, 1083. c.
Rodulfus abbas S. Trudonis, 1408. b.
Rodulfus imperator, 1145. a. 1456. c.
Rodulfus rex inunctus, 1450. c. ejus obitus & ſepultura, 1451. a. 1452. d.
Rodulfus rex Burgundiæ Normannos fugat, 545. c. 1379. a. regnum ſuum imperatori ſubjicit, 573. c. obit, 544. d.
Rodulfus rex Saxonum, 1419. b.
Rodulfus dux Burgundiæ factus rex Francorum, 395. c. 545. b.
Rodulfus comes Cameracenſis, 518. d. ab Heriberto Viromanduorum comite occiſus, 534.
Rodulfus comes Ghiſnenſis, 619. c. male perit, 964. d. e.
Rodulfus pictor urbanus S. Bertini, 550. b.
Roffenſis epiſcopus Richardus de Wandour, 1761.
Rogerius epiſcopus Tharſi, 178. c.
Rogerius Frederici III. Siciliæ regis filius, 41. e.
Rogerius filius Roberti ducis Apuliæ, 9. b.
Rogerius comes, 285. b.
Rogerius comes Apuliæ expulſus, 690. b.
Rogerius comes Siciliæ acquirit ducatum Apuliæ & principatum Capuæ, 9. b. c. acquirit inſulam Maltæ, 9. b. obit, 9. c.
Rogerius de Geraia Frederici regis ad Bonifacium papam VIII. orator, 43. d.
Rogerius de Lauria, 44. a. admiratus Petri regis Neapolitanorum, 39. c. 41. c. & Frederici III. regis Siciliæ, 50. c. tranſit ad partes Caroli II. regis, 50. d. ejus caſtra à Frederico III. rege capta, 51. a. debellat Conradum Auriæ admiratum Siciliæ, 56. c.
Rogerius vicecomes Biterrenſis Albigenſium hæreticorum fautor, 688. a.
Rogerus Eboracenſis archiepiſcopus, 657. d. 1479. c.
Rogerus epiſcopus Cameracenſis, 1425. b. d. 1426. a.
Rogerus epiſcopus Lexovienſis, 1678. c.
Rogerus abbas Dalonæ, 1269. d.
Rogerus comes S. Severini ballivus regni Jeruſalem, 755. a. hominia pro rege Carolo excipit, 755. d.
Rogerus Siciliæ & Calabriæ comes, 8. c.
Rogerus filius Rogerii comitis in regem Siciliæ coronatus, 9. d. ejus obitus, 9. e.
Rogerus de Barnevilla cadit apud Antiochiam, 144. c. & ſeq.
Rolandus Trecenſis epiſcopus, 910. c. 911. d. e.
Rolandus electus Dolenſis, 905. d. 907. e. 946. c.
Rolandus archiepiſcopus Dolenſis, 888. c. 890. c. 891. c. pallium obtinet ab Urbano, 878. 879. c.
Rolandus Britannici limitis præfectus, 492.
Rollandus S. R. E. cancellarius, 648. a.
Rolandus de Dinano, 920. c.
Rollo Carnotum obſidet, 1379. b. ejus converſio, 1670. d. 1675. e. baptiſmus, 1378. b. 1632. d. factus chriſtianus & Neuſtria donatus, 1631. e. corpus S. Audoeni à Carolo Simplice repetit, 1671. d. ac propriis humeris reportat, 1693. b. eccleſias reparat, 1675. a.
Romam obſident Longobardi, 483. b.
Roma à Saracenis capta, 509. a.
Romana eccleſia mater & magiſtra fidelium, 43. d.
Romana ſedes orbis domina, 117. a.
Romanorum cuſtodum mos convivandi in eccleſia S. Petri, 1037. b.
Romani Johannem XXII. litteris ſuis invitant ut ad Romanam ſedem accedat, 81. a.
S. Romani vita triplex, 1651. ejus parentes, 1653. a. nativitas ab Angelo prædicta, 1653. b. educatio, 1653. d. in aula regis ut ſe gerit, 1654. b. eligitur archiepiſcopus, 1654. b. ejus in urbem Rothomagum ingreſſus, 1654. c. ejus eleemoſynæ 1651. b. adverſus ſimoniacos inſurgit, 1655. d. Veneris delubrum ſubvertit, 1656. d. exundantes Sequanæ aquas intra ſinum continet, 1657. b. diœceſim viſitat, 1657. c. idololatriæ reliquias diſſipat, 1658. b. quam pie & ſancte vitam & mores compoſuit, 1658. c. vas chriſmale caſu fractum reparat, 1660. d. miſſam celebrantem Chriſtus invitat ad gloriam, 1661. c. præparat ſe ad mortem, 1661. c. à dæmone ſub mulieris ſpecie tentatur, 1661. d. obitus, 1663. c. ejus caput, 1681. e.
Romanus papa, 540. c.
Romanus cardinalis, 705. c. concilium Bituricenſe congregat adverſus Albigenſes, 706. d.
Romanus legatus, 1442. b.
Romanus imperator, 1419. e.
Romaricenſis abbatiſſa Gilla, 1184. d. 1187. c.
Romeus epiſcopus Engoliſmenſis, 1401. c.
Roſcelinus abbas S. Columbæ, 1412. a. b.
Roſcia lex, 522. a.
Roſſellanus epiſcopus Gerardus, 1082. d.
Roſtella comitiſſa Ghiſnenſis, 306. c.
Roſtwinus abbas Monaſterienſis, 1430. a.
Rotbertus epiſcopus Cenomanenſis, 841. c.
Rotfridus abbas S. Amandi, 1384. a.
Rotgerus comes, 1001. d.
Rothadus epiſcopus Sueſſionenſis, 541. d. 1376. d.
Rotharius epiſcopus Argentinus, 1435. a. b.
Rothildis abbatiſſa Fontenenſis, 1001. b.
Rotlandus abbas Haſtonienſis, 777. 779. b. ejus elogium, 791. d. & ſeq. 793. d.
Rothomagum à Philippo II. rege obſeſſum, 1431. c.
Rotomagum civitas reddita Gaufrido comiti Andegavenſi, 1432. a.
Rothomagum obſidione vallare diſponit Balduinus comes Flandriæ, 385. c.
Rotomagum à Normannis vaſtatum, 1675. e.
Rotomagenſis archiepiſcopus à Friderico imperatore captus, 1433. a.
Rotomagenſes archiepiſcopi Anſbertus, 1671. c. Audoenus, 471. a. 1411. c. 1683. c. Gaufridus, 1432. c. b. Gildardus, 1390. d. 1438. c. 1439. d. 1683. c. Hugo, 1671. c. Malgerus, 580. a. Mauritius, 1444. d. S. Melantius, 1670. b. S. Nicaſius, 1681. d. Raginfridus, 1667. b. S. Remigius, 1683. c. Riculfus, 1675. c. Robertus, 1681. b. Robertus Poitevin, 1441. a. obit, 1444. a. Rodulfus, 284. d. S. Romanus, 1651. c. Rotrodus, 1439. d. Theobaldus, 1444. a. d. Walterius, 1440. b. 1441. a. Wenilo, 841. 897. a.
Rotrodus, archiepiſcopus Rothomagenſis 1439. d. 1440. b.
Rotrudis Caroli magni primogenita Conſtantino imperatori Græcorum nupta, 496. d.
Rudolfus epiſcopus Baſilienſis, 1435. d.
Rudolfus abbas Novienti, 1140. b.
Ruffus de Calabria Frederici imperatoris magnus mareſcallus, 11. c.
Rufina matrona Romana, 1640. c.
Rugenſis epiſcopus Johannes à Walderode, 1430. a.
Ruholt caſtrum à Flandris & Anglis captum & dirutum, 438. c.
Rumoldus abbas S. Vrinoci, 573. b. 884. d.
Ruodolfus epiſcopus Baſilienſis, 1385. b.
Ruodolfus rex Italiæ, 1139. a.
Rupertus abbas Novienti, 1142. b. 1140. a. d.
Ruffus de Auria præpoſitus galearum Frederici III. regis Siciliæ, 83. a.
Ruthenenſis epiſcopus Arnaldus, 1402. c.

S

S. Sabæ abbas Johannes, 1083. a.
S. Sabacius abbas Novienti monaſterii, 1134. a.
Sabbato ſancto qua hora ſit officium, 1661. c.
Sabinenſes epiſcopi Conradus, 888. c. 1313. b. Gregorius, 1232. b. Guido, 739. b. Ubaldus, 810. c.
Sabinianus papa S. Gregorio detrahit, 470. c.
Sacerdotes uxorati ad miſſas dicendas non admittendi, 810. a. incontinentes puniti, 705. c.
Sadregeſilus dux Aquitaniæ, 461. c.
Saducei, 180. c.
Sagienſis epiſcop. Hildebrannus, 821. a.
Sagitta olim Sydon civitas, 280. d. 280. b.
Saladinus, 269. b. ad terram ſanctam à comite Tripolitano invitatus, 469. c. chriſtianos vincit & Hieruſalem capit, 590. c. 472. d. & ſeq. terram ſanctam invadit, 473. d. & ſeq. Laodiciæ muros diruit, 674. c. chriſtianos vincit, 1381. c. ſructa Acconæ obſeſſæ cum ingenti militum multitudine auxilium laturus accedit, 183. d. à chriſtianis delctur, 478. a. à Joppe expulſus, 478. d. Angliæ regi miſſo equo inſidiatur, 418. c. ipſum capit rex Anglorum Richardus, 185. c. ipſius inſignia deferunt Anglorum domini, 480. d. obit, 480. c.
Salaphas filius Saphadini portat vexillum patris, nec habet terram ſpecialem, 172. B.

Salemon abbas Novienti monaſterii, 1130. a.
Salernum à rege Ferrando expugnatum, 1540. d.
Salernitani epiſcopi Benedictus, 1082. c. Guillelmus electus, 78. e.
Salaco Dialetenſis epiſcopus, 837. b. Dolenſis epiſcopus, 840. d.
Salomonis templum quaſi altera urbs in orbe, 181. a.
Salomon rex Britonum, 324. a. an verè fuerit rex, 859. e. 865. c. d. peremto Herispogio Britonum coronam invadit, 859. a. Nicolai papæ ad eum epiſtola, 841. b. redarguitur quod papæ ſcribens nomen ſuum nomini pontificis præpoſuerit, 863. b. rex Britanniæ à concilio Tullenſi apud Saponarias increpatur, 878. c. ipſi brachium Leonis papæ III. mittit Adrianus II. 867. a.
Salvatoris imago aurea Jeroſolymam deferenda fabricatur, 178. d.
S. Salvatoris abbas Petrus, 1083. b.
S. Salvius epiſcopus, 1393. d.
Samaritani, 181. a.
S. Samſon archiepiſcopus Eboracenſis exſul Dolenſem eccleſiam adminiſtrat, 947. b. ejus corpus Aurelianis, 906. c. 934. e.
Samſon Remenſis archiepiſcopus, 1358. a. d. 1411. c. 1413. d.
Samuel abbas Monaſterienſis, Morbacenſis & Wirtzenburgenſis, 1436. c.
Sancius conſul Gaſconiæ, 1104. c. 1231. c.
Sancius Arnaldi miles, 1105. b.
Sancius filius Garſani, filii Arſum, filii Lupi cognomine *Pinth*, fundator Madirenſis monaſterii, 1203. c. ſe ſeque dat Marciliaco, 1105. a. & ſeq.
Sanguis Chriſti Brugis, 510. a. 643. c. Fiſcanni, 643. c. Mantuæ repertus, 1393. d.
Sanguinis pluvia, 313. c.
Santonas capit Pippinus rex, 483. d. vaſtant Normanni, 813. b. 1448. d.
Santonenſes epiſcopi Arnulfus, 1083. a. Goderannus, 1231. c. Illus, 1402. c.
Sancti Spiritus eccleſia Panormi, 10. e.
Saphadinus decies tantùm in anno omnibus oſtendit faciem ſuam, 271. c. regum nuncios quomodo recipit, 270. a. quindecim habet uxores, 271. b. ejus filii cuſtodiunt ſepulcrum Domini, 271. b. uxorem filios velato capite incedit, 270. c. ejus longo annulo aureo quem filii ejus gerebant inciſo, 270. c. occidit omnes nepotes præter unum, 269. b. quindecim habuit filios, ibid.
Saraceni B. Mariam colunt, 290. e. in feſtivitatibus Aſſumptionis & Nativitatis B. Mariæ orandi cauſa in monaſterium B. Mariæ de Sardania confluunt, 272. a.
Saracenorum papa dictus Calliſtus, 270. a.
Saraceni in Hiſpania fuſi, 543. a. 1491. c. d. Siciliam occupant, 7. d. Siciliam & Aquileiam vaſtant, 509. b. Romam capiunt, 509. a. fugantur à Gallicis, 509. b. prope Urbem vincuntur, 546. d. Terram ſanctam invadunt, 183. b. Chriſtianos in fugam convertunt, 187. c. magnamque eorum ſtragem faciunt, 188. b. Tripolitanum comitem debellant, 188. b. eis Tyrus reſiſtit, 183. b. Conſtantinopolim obſidem irrito conatu, 480. b. Liciam, Tripolim & alia eripiunt Chriſtianis, 709. c. irrumpunt in licias Chriſtianorum Damiatam obſidentium, 299. b. eorum millia quadraginta Damiatæ infra novem obſidionis dies pereunt, 303. a. b. à Chriſtianis delentur, 478. a. chriſtianis Damiatam oppugnantibus varia promittunt ſi obſidionem velint ſolvere, 301. d. eorum pueri capta Damiata baptizantur, 304. a. eorum plures baptizati, 293. b. vindicta Dei de Saracenis, 9. a. chriſtianorum victoriæ de ipſis Saracenis, 716. c. 1333. c. 1438. b. multi à paucis chriſtianis victi, 369. e. 496. b. à Carolo Martello delentur, 480. d. 481. c. d.
Sardania monaſterium duodecim virginum & octo monachorum, 271. e. ad illud confluunt Saraceni in feſtivitatibus B. Mariæ orandi cauſa, 172. a.
Sarepta urbs Phœniciæ, 172. e.
Sarepta civitas Saphet, 280. b.
Savinenſis epiſcopus Johannes, 1081. b.
Savignienſe monaſterium, 625. e.
Saxones vincit Dagobertus rex Auſtraſiæ, 457. c. tributarios facit Carolus Martellus, 481. c. ſuperati à Carolo magno, 1373. c. fiunt chriſtiani, 1436. a.
Saxoniæ dux Henricus, 586. e.
Saxoniæ rebellio, 1419. a.
Saxonicum bellum, 491. a.
Scaldus fluvius Flandriam à regno Lotharienſi diſcernit, 380. a.
S. Scareberga, 1633. e.
Schiſma in eccleſia, 429. e. 574. a. Inter Innocentium II. & Petrum Leonis, 619. a. extinctum, 636. b. Schiſma in ſede apoſtolica ſub Alexandro II. 416. c. inter Alexandrum III. & Octavianum, 649. d. ſopitur, 664. a.
Scholæ pro monachis, 741. d.
Scholæ S. Remigii Remenſis, 1713. a.
Scholares ſuperpelliciis in eccleſiis uti ſolent, 1330. b.
Sclavonicum bellum, 493. b.
Sclavos compreſſit Carolus magnus, 500. e.
Sclopſa comburitur, 415. d.
S. Scolaſticæ tranſlatio, 463. e.
Scotorum reges ſe Caroli magni ſervos dicunt, 494. c.
Scriptoria in ordine Ciſtercienſi, 1281. a. e. 1297. a. 1338. b.
S. Scuriculus, 1082. d. ipſius tranſlatio, 1655. e. reliquiæ, 1690. b.
Sebaſtæ ſepultus S. Johannes Baptiſta, 277. c. Abdias & Eliſeus, 278. c.
Sebaſtia olim Samaria, 280. b.
S. Sebaſtianus, 1083. ipſius tranſlatio, 1394. a. 1413. e. 1464. b.
Sectæ variæ chriſtianorum, 275. e.
Sedecias Judæus potione Carolum Calvum occidit, 520. c.
Segardus abbas S. Martini Tornacenſis, 1718. e.
Segimundus epiſcopus Conſtantienſis, 842. a.
Seguinus archiepiſcopus Senonenſis, 1451. b. c.
Sehetus abbas Calmoſiaci, 1187. d. ejus epiſtolæ ad Paſchalem papam II. 1172. c. 1174. b. 1177. a. ſummum pontificem adit, 1179. b. litteras ab eo impetrat ad abbatiſſam Romaricenſem, 1180. b. Romam profectus novum à Paſchali papa impetrat privilegium, 1181. e. 1194. c. opem Henrici regis Romanorum implorat adverſus Romaricenſem abbatiſſam, 1171. b. & ſeq. ad ſedem apoſtolicam iterum confugit, 1176. e. ſcribit hiſtoriam ſui monaſterii, 1161. a.
Sempronius conſul Romanus, 1507. a.
Senonenſis archiepiſcopus interfuit tranſlationi S. Edmundi, 1984. e.
Senonenſis archiepiſcopus redarguitur, quod ſede apoſtolica inconſulta religionem epiſcopi Antiſſiodorenſis acceperit, 871. e.
Senonenſes archiepiſcopi Ampanus, 478. a. 471. a. 1491. c. d. Anaſtaſius, 1451. b. Daibertus, 884. d. 1432. a. b. Egilo 841. d. Galterius, 1820. d. Galterius Cornutus, 1339. a. Geldvinus, 1451. c. Guillelmus, 907. e. 1453. c. Gundebertus, 1100. Henricus, 1226. b. 1227. b. d. 1228. b. 1229. b. 1231. e. Hieremias, 1401. c. Hugo, 1452. e. Leothericus, 1451. c. Lupus, 438. a. 1451. e. 1452. a. Manardus, 1451. Petrus, 1426. c. Richerius, 1411. c. Seguinus, 1451. c. Wulvherius, 131. d. 144. b. 541. e.
Sepeliebantur olim extra urbem epiſcopi Tullenſes, 1000. a.
Sepulcrum Domini cuſtodiunt duo filii Saphadini cum quinque Latinis, 271. b.
S. Sepulcri monaſterium canonicorum regularium, 277. e.
S. Sepulcri milites, 628. c.
Sepulcrum detectum in eccleſia S. Sophiæ CP. cum lamina prophetiam continente de futura Chriſti nativitate, 498. b.
Sepultura poſt miſſæ ſacrificium celebrata, 1311. c.
Sepultura imperatoris, 1378. b.
Sequanæ inundatio, 404. e.
Sergius papa I. 469. c. 473. a. 514. c.
Sergius III. papa, 545. a.
Sergius IV. papa, 570. b.
Sergius monachus apoſtata, 415. a.
Seroldus comes, 502. d.
Serpentes in Vraſtenſi monaſterio familiares, 108. a. & ſeq.
Servientium armorum origo, 671. e.
Servitutis contrahendæ ritus, 1017. d. e.
Severa abbatiſſa, 144. d.
S. Severini urbs expugnatur à rege Ferrando, 1540. d.
Severinus papa, 457. b. 459. a. 865. b. 931.
Sibilla comitiſſa Flandriæ, 632. b. 634. c. 635. a. 641. b. fundat monaſterium Clari-mariſci, 639. b. Jeroſolymis paupertum obſequiis ſe mancipat, 643. a. b. obit, 657.
Sibilla filia Amalrici regis Hieroſolymitani, 182. c. 187. d. 661. b. nupta Guillelmo Longa Spata, 182. d. obit, 185. b.
Sibilla filia Clarembaldi de Noeriis, 1241. c.
Sibilla Gerardo *de Angey* nupta, 677. b.
Sicilias nupta, 656. d.
Sicco primicerius eccleſiæ Romanæ, 1083. a.
Sichildis regina, 459. b.
Sicilia dicta Trinacria, 5. a. dicta Sicalia à verbo Græco propter ficus & olivas, 5. c. per Græcos acquiſita, 5. b. per Saracenos occupata, 7. d. 509. b. ipſius diviſio per fratres Normannos, 8. c. offertur Petro regi Aragonum, 30. a. b. à Jacobo rege Romanæ eccleſiæ, 41. e. Sicilia interdicto ſuppoſita, 67. c.
Sicilienſis archiepiſc. Hunchertus, 1081. b.
Sicinenſis epiſcopus Johannes, 1081. c.
Siculorum rebellio in Carolum regem, 15. a. gravamina à Gallis, 35. a. & ſeq. à fidelitate Jacobo regi promiſſa ſolvuntur, 42. b.
Sifridus primus Ghiſtarum dominus, 543. d. 555. d. 561. b.
Sigebertus monachus Gemblacenſis, 1437. d.
Sigebertus rex, 735. c.
Sigebertus rex Auſtraſiæ, 455. b. 462. d. 1371. a. b. 1451. c. e. 1412. e.
Sigebertus rex Francorum, 1410. e.
Sigeberti filii Dagoberti regis baptiſmus, 458. c. 1392. a. fit rex Auſtraſiorum, 460. a. 1391. b.
Sigeburgum caſtrum à Carolo magno captum, 491. e.
Sigefridus rex Normannorum, 532. e.
Sigefridus comes Pontivenſis, 462. a.
Sigemarus abbas Novienti, 1147. a.
Sigerus fundator monaſterii Aquicinctini, 586. a.
Sigerus Caſtellanus Gandenſis, 397. c.
Sigerus Johannis homo ſeditioſus, 417. a. occidentalem Flandriam ſubjugare tentat, 418. c. 419. b. captus extremo afficitur ſupplicio, 435. a.
Sighiardus regiæ menſæ præpoſitus, 403. c.
Sigillum regum nec fallit nec fallitur, 407. b.
Sigilli appoſitio in epiſtola deſiderata eam dubiam reddit, 763. b.
Sigillum Dolenſe adulterinum confractum, 931. a.
Sigiſmundus rex Burgundiæ, 1119. b.
Signienſis epiſcopus Bruno, 985. c.
Sigo abbas S. Florentii, ejus elogium, 1148. c.
Sigoinus comes à Normannis captus & occiſus, 1443. d.
Sigrada mater S. Leodegarii, 1020. c.
Silentii admirabile exemplum, 1363. b.
Silex quem percuſſit Moyſes, 273. d.
Siloë fons tribus tantùm in hebdomada diebus currit, 278. c.
Silvæ-candidæ epiſcopus Creſcentius, 1081. b.
Silvanectenſis epiſcopus Erpuinus, 841. d.
S. Silvinus Morinenſis epiſcopus, 477. b. ipſius tranſlatio in monaſterium S. Bertini, 554. e.
Silveſter II. papa, 570. b.
Silveſtri Budri elogium, 1457. a. victoriam refert in Alemannia, 1459. d. venit Avenionem, 1460. b. tranſit in Longobardiam, 1460. e. etiam annis ſibi aperit, 1461. d. Parvium venit, 1461. c. Bononiam expugnat, 1462. e. Ceſenam venit, 1465. b. Rodolfum papæ reconciliat, 1466. e. hiemat in Marchia, 1467. a. hoſtium acies

deditur, 1467. d. cardinali legato multos eſt ut Anglorum auxilium ſibi conciliet, 1458. b. Ceſenam venit, 1467. e. hoſtes cædit, 1468. e. urbem capit, 1469. c. Romam properat, 1470. e. votivam ad Auximum peregrinationem ſuſcipit, 1471. a. hoſtes fugat, 1479. e. tedes Auximum ſolemni ritu recipitur, 1473. a. arcem expugnat, 1475. b. ad ſanctum Severinum hoſtes fugat, 1482. b. c. 1492. e. totam regionem depopulatur, 1484. a. rogatur à Rodulfo ut terras ſuas defendat, 1484. d. accedit ad Forum livium, 1485. e. excipitur a cardinali legato, 1486. d. quis ipſum ad Florentinos mittit, 1487. b. Viterbium venit, 1488. e. hoſtes ducentos cædit, aliis fugatis, 1489. c. prophetam papæ reconciliat, 1490. a. apud Montem Flaſconis magno ice excipitur, 1490. c. Lucenſem comitem ſubſequitur, 1497. d. hoſtes cædit, 1497. a. ſpuerit comitem, 1498. c.
Simeon *de Langton*, 1755.
Simeonis *de Langton* archidiaconi Cantuarienſis epiſtola ad cardinales de inquiſitione facta in Anglia ſuper miraculis S. Edmundi, 1014. e.
S. Simonis apoſtolatus & martyrium, 1510. e.
SS. Simonis & Judæ feſtum menſe Junio, 1580. a.
Simon epiſcopus Brioruenſis, 963. b. d. 964. a.
Simon Leodienſis epiſcopus, 1426. b.
Simon *de Gravum* epiſcopus Norvicenſis, 683. e.
Simon Forojulienſis epiſcopus, 619. d.
Simon abbas, 1449. d.
Simon abbas Alchiacenſis, 628. e. factus abbas Marchianæ & iterum Alchiaci, 639. d.
Simon abbas Aquicinſti, 394. b.
Simon abbas S. Bertini, 617. c. ſua dignitate dejectus, 636. a. chronicon Sythienſe ſcribit, 644. d. obit, 644. d.
Simon II. abbas S. Bertini privilegia obtinet pro ſuo monaſterio, 667. c. 668. d. quam præclarè ſe geſſerit in adminiſtratione, 661. c. & ſeq. 664. c. & ſeq. 665. c. & ſeq. 666. e. 667. c. 670. & ſeq. ſenſus & obit, 671. e.
Simon III. abbas S. Bertini, 718. b. Interfuit concilio Lugdunenſi & privilegia pro ſuo monaſterio impetrat, 722. d. obiit, 726. b.
Simon abbas Pontiniaci, 1257. e.
Simon converſus Alnenſis ſanctiſſimus, 1314. e.
Simon de Monteforti comes, 1431. a. cruce ſignatur 656. a. Albigenſes proſternit, 1447. ab Anglis vocatus, regem, ipſius fratrem & filios capit 778. e. interficitur, 702. a. 719. d.
Simon de Monte forti comes Leiceſtriæ matrimonio jungitur Eleonoræ regis Angliæ ſororis, 1760. 1761.
Simon Rogero patri comiti Siciliæ ſuccedit, 9. d.
Simon filius Theodorici ducis Lotharingiæ, 1188. e. 1189. b.
Simon de Malgaſterio, 82. a.
Simon Brugenſium miles, 425. e.
Simonicum in receptione ſororum in monaſterio vitat S. Edmundus, 1780. b.
Simoniacus epiſcopus Spiritum ſanctum in concilio Remenſi nominare non poteſt, 381. b.
Simplex dictus princeps Aſſaſinorum, 281. b.
Sinchius urbis præfectus, 561. e.
Sindebaldus comes Tullenſis, 1010. e.
Sinidgabertus abbas Mediani-monaſterii, 1174. d.
Sinzerus epiſcopus Babenbergenſis fit papa, 174. b.
Singularitas damnata, 1715. e.
Siracuſa obſeſſa, 52. obſidio ſoluta, 52. b.
Siſſridus dominus Ghiſnenſis, 699. e.
Siſinnius papa, 473. c.
Sitis ingens cruciat fideles Hieroſalem obſidentes, 181. e.
Soldani timor de amittendo Ægypti regno, 293. c. de Soldano quot palmas uno anno retulerint chriſtiani, 293. d. 295. d. Soldanus rex Ægypti pavore perterri-tus fugit chriſtianos, 297. e.
Soldani fratris Saladini obitus, 294. b.
Soldanus capta Damiata confuſus recedit, 302. e.
Solimanni inſidias vitant Tancredus & Boamundus, 114. c. debellatur, 119. b. & ſeq.
Soliva unde dicta, 187. c.
Soranus epiſcopus Leo, 1081. e.
ordinis S. Jacobi de Spata initium, 828. a.
Spata pro ſphera ſcribebant veteres, 339. e.
Sperati martyris in Gallias tranſlatio, 500. b.
Sponſenſe monaſterium, 1061. e.
Spinulus Mediani-monaſterii piiſſimus monachus, 1102. b. pius ejus obitus, 1103. e. miraculis coruſcat, 1104. b. quæ juſſu S. Hildulfi ceſſant, 1104. d.
Spira rebellis aperitur Lothario imperatori, 436. e.
Spoletanum ducatum eccleſiæ donat Carolus-magnus, 491. d.
Spoletanus epiſcopus Henricus, 1084. e.
Stabilitas in monaſterio commendatur, 1343. d.
Stabulenſe monaſterium, 470. a.
Stabulenſis abbas Conſtantinopolim legatus, 1445. a.
Stabulenſis abbas Theodardus, 1409. e.
Stagnus aſſabilis in quo nullus habens vitam mergi poteſt, 279. a.
S. Stanislaus ſanctorum catalogo adſcriptus, 722. e.
Stancogi hæretici à catholicis victi, 716. a.
Stauracius imperator, 1415. e.
S. Stephanus, ubi lapidatus, 183. d. ipſius reliquiæ, 1061. e. in urbe Metenſi, 1830. b.
S. Stephani eccleſia Romana monachis concreta, 489. a.
S. Stephani Cadomenſis monaſterium à Willelmo conqueſtore fundatur, 7. a.
Stephanus Muretenſis ordinis Grandi-montis inſtitutor, 185. e.
Stephanus II. papa, 1385. a. obit, 508. c.
Stephanus papa III. in monaſterio S. Dionyſii ſanatur, 426. d. Pippinum ungit in regem, 1606. d.
Stephanus IV. papa, 482. c. 504. d.
Stephanus papa V. 531. c. indignè Formoſum defunctum tractat, 540. d. ejus contra Formoſum facta reſciſſa, 540. e.
Stephanus VII. papa, 540. e.
Stephanus VIII. papa, 546. e.
Stephanus IX. papa, 577. e.
Stephani cardinalis epiſtola ad J. epiſcopum Dolenſem, 870. c. concilia celebrat in Galliis, 871. a.
Stephanus patriarcha Jeroſolymitanus, 617. c.
Stephanus archiepiſcopus Cantuarienſis, 695. c. 1774.
Stephanus de Langton archiepiſcopus Cantuarienſis, 688. e. 1441. a. 1442. c. 1443. e. S. Thomæ archiepiſcopi facit tranſlationẽ, 703. c. 1880. e. apud Pontiniacum ſe recipit, 1813. d. ubi per ſex annos divenit, 1246. a. 1215. b. 1875. b. reverſus in Angliam beneficum ſe erga Pontiniacenſes exhibet, 1246. c. 1247. c. 1250. c. 1875. d.
Stephanus archiepiſcopus Viennenſis, 1695. c.
Stephanus epiſcopus Arvernenſis, 1385. c.
Stephanus epiſcopus Dolenſis, 861. a. d.
Stephanus epiſcopus Leodienſis, 538. d. 1395. b. 1415. b. c.
Stephanus epiſcopus Morinenſis, 565. b.
Stephanus epiſcopus Pariſienſis, 1126. b.
Stephanus epiſcopus Præneſtinus, 1236. b.
Stephanus epiſcopus Redonenſis, 922. a.
Stephanus epiſcopus Tornacenſis, 853. 1580. e.
Stephanus epiſcopus Tullenſis, 1004. d. ſepultus in Mediano-monaſterio, 1123. c. ejus epitaphium, 1123. d.
Stephanus abbas Feſcanenſis, 1090. b.
Stephanus abbas Ciſtercii, 1123. a. 1124. a.
Stephanus abbas Claræ-vallis, 1789. e. olim S. Edmundi ſecretarius, 1849. b.
Stephanus abbas Clingenſis, Wiſſemburgenſis, Sclitenſis, & Lintburgenſis conſiliarius Henrici imperatoris, 1246. a.
Stephanus abbas Cluniacenſis, 1387. b.
Stephanus abbas Conchenſis, 1388. d.
Stephanus II. abbas Conchenſis, 1389. c.
Stephanus III. abbas Conchenſis, 1390. c.
Stephanus abbas S. Genovefæ, 907. c.
Stephanus abbas Marcilliaci vir magnæ auctoritatis, 1205. a. 1206. c. excipit fundationem Medirenſis monaſterii, 1205. b. 1209. b.
Stephanus abbas Mortui-maris, 1439. b.
Stephanus Durandi abbas Pontiniaci, 1257. b.
Stephanus II. abbas Pontiniaci, 1259. c.
Stephanus de Lexinton abbas de Saulega, 1781. d.
Stephanus abbas S. Thomæ, 1083. e.
Stephanus abbas Urſi-campi, 1439. d.
Stephanus rex Angliæ, 634. e. 1378. a. 1439. b. Willelmum de Lo captum habuit, 387. e. à Roberto filio notho Henrici regis in prælio capitur, 387. c. à Willelmo de Lo liberatur, 388. a. 638. e. ejus obitus, 646. b.
Stephanus rex Hungariæ, 572. b. 1407. c.
Stephanus comes, 401. d. 917. a.
Stephanus comes Bleſenſis, 543. b. 1431. e. Nicenæ interfuit obſidioni, 112. e. 115. d. ipſo, Boamundo & Godefrido ducibus ducenti chriſtiani cædunt Turcarum quindecim millia, 149. c. Antiochiam deſerit, 249. e. Alexium imperatorem chriſtianis ad Antiochiam ferentem auxilium dehortatur, 119. a. relicta obſidione Antiochena Tharſum ſe recepit, 140. e. abſens eſt à Jeroſolymitana obſidione, 183. b.
Stephanus comes Campaniæ, 584. d. obit, 585. e.
Stephanus comes Perticenſis, 684. a.
Stephanus comes de Vitreio abbatiam Dervenſem poſſidet, 1069. a.
Stephanus filius Theobaldi comitis Bleſenſis, 1130. d.
Stephanus frater Henrici comitis Trecenſis, 1237. e.
Stephanus *de Segrave* regis Angliæ theſaurarius, 1758. 1760.
Stephanus de Sithiniaco, 1343. d.
Steropes unus de Vulcani miniſtris, 331. e.
Strumenſis epiſcopus Johannes, 650. a.
Studia an monachis convenium, 1391. c.
Studia in Metenſi S. Arnulfi cœnobio, 1204. a.
Suanechildis comitiſſa, 387. c.
Suanenſis epiſcopus Johannes, 1083. d.
Suelgerus primus abbas Alchiacenſis, 581. d.
Sueſſionenſes epiſcopi Jacobus, 708. c. Rothardus, 841. d. 1394. d.
Suevos debellat Carolus Tudes, 481. e.
Sugerus miles, 1773. e.
Sulpicius Bituricenſis epiſcopus, 457. d.
Superbia amicos non habet, 34. a.
Superbiam chriſtianorum militum comprimit Dominus, 305. d.
Superpelliciis in eccleſias ſcholares uti ſolent, 1360. b.
Sur urbs, 260. d.
Suriani medii inter Latinos & Græcos, 276. a.
Suſanna regina, 1305. e.
Suſanna filia Berengarii regis Italiæ comitiſſa Flandriæ 580. b. 583. d.
Suſannus Venetenſis epiſcopus, 833. c. 837. b. 840. d.
Sydon urbs Phœniciæ, 272. e.
Sydon patria Didonis, 272. e.
Symmachus interficitur, 1410. d.
Synai deſertum, 273. e.
Syrbaldus conneſtabulus regis Armeniæ, 758. d.
Syrenes, 452. a.
Syſtheienſe monaſterium variis donatum dominibus, 477. d.

T

Tancraldus canonicus regularis Watinenſis paralyſi à S. Donatiano curatus, 121. d. & ſeqq.
Tabnas urbs inexpugnabilis à chriſtianis capitur, 304. c.

Tancredus rex Siciliæ, 675. e. coronatur, 10. d. Henricum imperatorem debellat, 11. b. ejus obitus, ibid. c.

Tancredi elogium, 121. c. 123. a. parentes, 123. d. quam illuſtres ac in bello famoſi, 121. c. ad bellum ſacrum ſe diſponit, 123. d. fœdus init cum Bohamundo, 124. c. virtutes militares exercet, 124. d. fluvium Bardal cum ſuis trajicit, 124. e. Græcos ſuperat, 125. b. ejus victoria laudatur, 126. e &c. liberalitas, 127. e. ipſius in Græcos victoria Alexio imperatori nunciatur, 127. d. ad eum accedere fugit, eique præſtare hominium, 129. e. Aſiam attingit, 130. a. ducibus Nicæam proficiſcentibus comes additur, 130. a. legatos ad Boamundum mittit, 130. c. in obſidione Nicææ Turcas fugat, 133. e. & ſeq. Alexio imperatori ſiſtitur, eique promittit obſequium ſi tamen ſit tutor chriſtianorum, 124. d. pecuniæ contemtor, aureo vinculo non poteſt teneri, 125. a. tentorium ab imperatore petit, 125. b. ipſius provocat indignationem, 125. c. ipſum potius hoſtem habere deſiderat quam amicum, 126. a. ex ipſius ſe manibus eripit, ibid. Saracenis chriſtianos debellantibus fortiter reſiſtit, 128. d. ipſos cædit, 129. e. ipſi labor eſt voluptati, bellum ſecuritati, otium difficile, facilis difficultas, 134. a. ejus audacia, 134. a. & ſeq. unus maximorum bellatorum virtutem atque animos poſſidet, 147. a. ſingulari certamine tres Turcas confodit, 147. a. & ſeq. Tarſum obſidet, 134. d. electos ad pugnam hoſtes cædit & fugat, 131. a. & ſeq. Balduini in eum injuria, 130. d. ipſi feciales de urbis reditione mittuntur, 137. b. Balduinum comitem ab Antiochenis circumventum liberat, 142. a. manu parva magnas aggreditur cohortes, 143. e. quem locum teneat in obſidione Antiochiæ, 144. c. totius belli ſuſtinet impetum, 145. d. ſeptingentos Turcas ad prædam egreſſos cædit, 146. c. 143. ex eis capita Podienſi epiſcopo mittit, 147. c. militibus ſuis liberalis & benignus, 146. e. tempore famis plurimos ad menſam ſuam paſcit, 151. e. dolet quod cum aliis Antiochenam in civitatem non irrupetit, 157. c. quartus ordine in Turcarum aggreſſione ante Antiochiam, 165. d. quorum nutum facit ſtragem, 167. a. & ſeq. ſpreta quiete ſpretiſque deliciis ad labores currit, 172. a. & cum Normanniæ & Provinciæ comitibus Marram obſidet, 172. b. diſcordia inter Tancredum & Provinciæ comitem, 172. e. & ſeq. ut ſe geſſerit in obſidione Arcarum, 177. b. Bethleem ab hoſtibus obſeſſam liberat, 180. b. primus pervenit Jeroſolymam, 180. a. urbem precibus piis ſalutat, 182. b. ſolus è monte olivarum urbem conſiderat, 182. e. ſacra loca docente eremita contemplatur, 181. b. egreſſos è Jeroſolymis milites, quinque ſolus fundit, 181. c. ligna obſidione Jeroſolymitanæ apta detegit, 184. b. diligentia laborat in obſidione Jeroſolymitana, 184. e. ab occaſu obſidet Hieruſalem, 183. a. 187. a. murum civitatis ſanctæ ſcandit, 184. b. primus irrumpit in eam, 196. e. Jeroſolymis captis ſeditionem cædem facit, 191. e. templum Salomonis diripit, 190. b. 264. c. ſpolia militibus dividit, 190. e. 196. b. incurrit invidiam Arnulfi, 194. a. ejus adverſus Tancredum ad proceres oratio, 194. a. & ſeq. Tancredi ad eum reſponſio, 195. e. eccleſiis quam liberalis, 197. b. oppidum Gezam munit, 158. b. ipſi Antiochia regenda committitur, 202. b. Mamiſtam, Adanam & Tarſum ſibi ſubjicit, 200. e. Laodiciam aggreditur, 200. a. viriliter impugnat, 202. a. tandem expugnat, 205. e. ipſi capto cum opibus ducitur Antiochiam Raymundus comes, 201. b. qui fuit ipſi ſemper hoſtis, 205. c. Antiochiam, Laodiceam, Mamiſtam, Tharſum, Adanam proprio ſudore partas reddit Bohamundo, 205. d. Edeſſæ ab Aſſyriis obſeſſæ fert auxilium, 205. e. Balduinum & Berengarium archiepiſcopum Edeſſæ à Turcis captos liberat, 204. ipſi poſt Balduinum Edeſſa regenda committitur, 204. e. à Boamundo Antiochiam acceptam illius curam cum eo partitur, 206. b. Tancredo Antiochiam militibus & opibus deſtitutam relinquit Bohamundus, 207. d. Tancredus propter inopiam abſtinet à vino, 207. e. quam ſponte ſublevant Antiocheni, 208. a. Artaſium aggreditur, 208. c. & ab eo Radoanum regem Halepi expellit, 208. c. Apamiam obſidet, 209. a. Laodiciæ fame oppreſſæ opem fert, & Turcas debellat funditus, 210. a. & ſeq. ipſi apud Antiochiam committitur caſtellum regendum, 229. a. Willelmum comitem Pictavenſem contra Daniſmam prælianteм & cæſum benigne ſuſcepium fovet, 133. d.

Tarbienſes epiſcopi Eracleus, 1207. a. c. Odo, 1203. b. Pontius, 1208. c. 1209. a.

Tarſum civitatem obſidet Tancredus, 134. d.

Tarſum à Turcis captum, 203. e.

Tarentina civitas vix poteſt expugnari, 131. a.

Tartarorum origo, 674. a. ipſorum imperatores fidei prædicatores à papa poſtulat, 746. c.

Tartarorum cum rege Armeniæ fœdus, 715. d. & ſeq. in Hungaria delentur, 716. d. & ſeq.

Tarvanam vaſtant Normanni, 118. e.

Tarvanenſis epiſcopatus Adaldo Nannetenſi antiſtiti commiſſus, 858. a.

Tarvanenſes epiſcopi Audomarus, 458. a. b. 1472. b. Johannes, 1397. c. Milo, ibid. c. *Vide* Morinenſes epiſc.

Taſſilo dux Pippino fidelitatem jurat, 489. c.

Taſſilo dux Bajoariæ Carolo magno rebellis vincitur, 493. a.

S. Taurini Ebroicenſis abbas Fromundus, 1678. c.

Templariorum origo, 617. b. eorum habitus, 617. c. diſciplina, 270. e. & ſeq. 588. e. deſtructio, 412. e.

Templum Salomonis quaſi altera urbs in urbe, 181. a. ſpoliatur à Tancredo, 190. b. 264. c. illud in magna veneratione habent Saraceni, 711. b. commendatur, 194. d. templum Domini à templo militiæ diſtinctum in eo canonici regulares, 277. e.

Templa Antiochiæ quam magnifica, 166. a.

Temporalium contemptus, 1786. c.

Terdona obſidetur, 1147. b.

Terentinus cognatus Eutholmii comitis orientis, 1647. d.

Terra ſancta à Saracenis occupata, 283. b. ipſius pro ſubſidio crux prædicatur, 674. c. ei ſuccurrit Adrianus V. 755. b. pro ea laborat Henricus VII. imperator, 15. b. terram ſanctam patriarchæ Hieroſolymitano reddere volunt filii Saphadini, 270. d. ipſius finalis amiſſio, 769. b.

Terraconenſis archiepiſcopus Oldegarius, 284. c.

Teuberga abbatiſſa Rodomi-monaſterii, 997. a.

Teufridus epiſcopus Tullenſis, 905. a.

Teutonicam linguam Galli ſubſannant, 1027. c.

Teuto abbas S. Petri, 1087. c.

Thaddeus unus ex XII. diſcipulis Edeſſæ requieſcit, 231. b.

Thanais oppidum ubi ſitum, 174. c.

Tharſi epiſcopus Rogerius, 198. c.

Tharſum ſibi ſubjicit Tancredus, 200. e. ibi humatus Hugo magnus, 177. c.

Thatyra Hiſpanus Barchinonæ præfectus, 494. c.

Theatenſis epiſcopus Iſembardus, 182. c.

S. Theclæ feſtum menſe Februario, 1608.

S. Theobaldus, 1416. b. ipſius obitus, 1467. d. tranſlatio, 1451. c.

Theobaldus Cantuarienſis archiepiſcopus, 647. b. 1737. c. d.

Theobaldus archiepiſcopus Rothomagenſis, 1344. a. d.

Theobaldi de Ponteio epiſcopi Dolenſis electio, 967. b. Romam pergit ad purgandum ſe de quibuſdam ſibi impoſitis, 968. b. conſecrationem petit à Turonenſi archiepiſcopo, 968. d. ejus obitus, 971. c. 972. e.

Theobaldus epiſcopus Leodienſis, 1417. e. 1419. a.

Theobaldus abbas Cluniacenſis, 1316. b.

Theobaldus de Pabeu abbas S. Columbæ, 1452. b. c.

Theobaldus caſtellanus de Cortraco monachus Villarienſis, 1309.

Theobaldus comes, 1427. d. 1706. d.

Theobaldus comes Andegavenſis victus à Gaufrido comite Andegavenſi, 1381. a.

Theobaldus comes Salmurienſis S. Florentii monaſterium fundat, 849. a.

Theobaldus comes Bleſenſis paci regem inter & comitem Flandriæ faciendæ dat operam, 350. d.

Theobaldus Vetulus comes Bleſenſis, 542. b.

Theobaldus III. comes Bleſenſis, 543. b.

Theobaldi comitis Bleſenſis diploma pro Pontiniaco, 1230. d.

Theobaldus comes Campaniæ, 1248. e. 1265. a. terræ ſanctæ fert auxilium, 280. d. obit, 285. b. 680. a. 719. c. regi fidelis ab adverſariis ejus impetitur, 708. d. ab ipſo defenditur, 709. b. obit, 686. d.

Theobaldus filius Theobaldi comitis Bleſenſis, 1230. d.

Theobaldus de Fatto dominus de Chanloco ſepulturam eligit apud Pontiniacum, 1243. e.

Theobaldus dapifer Philippi Auguſti, 1213. e.

Theodebertus comes palatii, 1203. a. filiam ſuam offert S. Arnulfi monaſterio Metenſi, 1208. e.

Theoctiſti martyrium, 1648. c.

S. Theodardus abbas Stabulenſis deinde epiſcopus, 1404. c. 1412. e. 1413. b.

Theodebaldus rex, 1390. c. 1391. a.

Theodebertus rex, 1391. c.

Theodebertus rex Auſtraſiæ, 454. c. 455. b. 1094. à fratre occiſus, 455. e.

Theodebertus rex Francorum, 1390. d. e.

Theodericus epiſcopus Baſileenſis, 1385. c.

Theodericus epiſcopus Cameracenſis, 1414. a.

Theodericus epiſcopus Metenſis, 1061. b. etiam Sixtus appellatus, 1061. c.

Theodericus epiſcopus Orbienſis, 1081. d.

S. Theodericus abbas An[illegible]enſis, 1419. c.

Theodericus abbas Capellæ, 639. b.

Theodericus abbas Mediani-monaſterii, 1117. b.

Theodericus hæreſiarcha, 600. c.

Theodericus filius Caroli magni, 496. b.

Theodericus rex, 454. c. 455. b. Burgundiæ, 415. b. 1391. c. 1392. c. 1413. b.

Theoderici Burgundiæ regis filii, 455. c. à Brunechilde veneno extinguitur, 455. c. 1410. d.

Theodericus rex Francorum, 1139. a. 1390. d. 1452. d. e. 1455. c. Clothario ſuccedit, 468. d. attonſus in monaſterio S. Dionyſii detruditur, 468. e. de monachatu ad regni ſceptrum reſtitutus, 464. c. 469. b. Ebroinum dignitati reſtituit, 469. d. S. Vedaſti monaſterium fundat, 471. a. obit & ſepelitur apud S. Vedaſtum, 472. c. 483. a.

Theodericus rex diploma concedit S. Bertino, 474. b. S. Deodato, 1133. c. 1134. c.

Theodericus rex filius Clodovei & Bathildis, 781. b.

Theodericum Dagoberti regis filium regem inſtituit Carolus Martellus, 481. b.

Theodericus rex à Pippino victus & captus, 471. a.

Theodericus dux, 1007. a.

Theodericus dux Eleſacenſis, 383. a.

Theodericus dux Lotharingiæ, 1060. b. 1179. a. 1180. c. 1181. d. e. 1183. c. 1188. e. 1189. b. d. 1190. d. 1191. a. ſententiam profert adverſus Joſcelinum monaſterii Calmoſiacenſis hoſtem, 1165. d. abbatiſſæ Romaricenſi favet adverſus Calmoſiacenſes, 1172. & ſeq. Henrici regis Romani ad eum epiſtola, 1176. c.

Theodericus Holſaticus fit comes Flandriæ, 624. c.

Theodericus comes Flandriæ, 591. c. 634. c. e. 1380. a. 1397. c. 1398. c. d. 1438.

Digitized by Google

Theodericus Alſaticus à Flandriæ proceribus accitus vincitur à Wilhelmo Normanno, 387. a. Flandriæ comitatu potitur, seq. 387. b. victo Guillelmo de Ipra 634. a & Neoportum ſeu Gravelingas condit, 635. a. transfretat in terram ſanctam 641. d. 635. c. 1421. c. 1424. a. Jeroſolymis rediens pretioſum Domini ſanguinem affert, 641. c. fundat abbatiam Clarimariſci, 633. b. obit, 389. a. 657. a. ipſius filii, 388. c.
Theodericus de *Lucelenburg*, 380. c.
Theodericus miles Calmoſiacenſe cœnobium fundat, 1164. b. 1195. a.
Theodewinus epiſcopus S. Rufinæ, 873. d. 885. c.
Theodinus cardinalis S. Vitalis, 1237. b.
Theodoaldus major-domus, 476. c.
Theodorus papa, 458. a.
Theodorus II. papa, Formoſo favet, 540. c.
Theodorus Cantuarienſis archiepiſcopus, 461. a. 471. a.
Theodoſius imperator, 1410. b. 1413. b. 1647. a. ejus pietas, 1215. b.
Theodulfus epiſcopus, 502. c.
Theodulfus abbas Lobienſis, 1413. c. d.
Theologiæ ſtudium philoſophiæ præferendum, 1787. c.
Theotolo archiepiſcopus Turonenſis. 1380. a.
Therafia filia regis Portugalliæ Philippo comiti Flandriæ nupta, 669. d.
Theſſalonicenſe regnum Marchioni Montis-Ferrati conceſſum, 627. b.
Theſſalonicenſis archiepiſcopus Ludovicus *Heylard*. 1447. d.
Theudelinda illuſtris matrona, 1114. b.
Theudoaldus vir illuſtris factus monachus in Mediano monaſterio, 1108. a.
Theudobildus rex Anglorum, 1159. a.
Milites de Theutonica domo diverſi à militibus B. Mariæ Theutonicorum, 618. c.
Thietmarus abbas S. Manſueti Tullenſis, 1170. a. 1185. c. tranſlationem S. Manſueti in decentiorem capſam procurat, 1089. b. & ſeqq.
Thietbaldus filius Huberti abbatis Lobienſis occiditur, 1414. c.
S. Thomæ apoſtoli corpus ex India Edeſſam relatum, 231. b. 1351. a. 1364. a. 1368. a. 1372. b. 1380. 1587. a. 1599. c. 1612. a.
Thomas cardinalis S. Vitalis, 888. d. 887. d.
S. Thomas archiepiſcopus Cantuarienſis, 1355. b. 1380. a. 1386. a. 1399. a. 1761. 1767. 1853. c. 1857. b. 1861. c. 1904. c. ejus exilium, 655. b. miraculum ejus in monaſterio S. Bertini, 655. c. nuncios mittit ad regem Francorum & papam, à quibus gratè recepti ſunt, 656. a. ſecedit Pontiniacum, 656. b. 1454. c. 1446. c. 1447. c. 1450. c. 1873. d. ejus promiſſio de ſucceſſore qui Pontiniacenſis cœnobii commoda procuraret, 1873. b. & ſeq. prophetavit de S. Edmundo, 1824. b. ejus pax cum rege Angliæ, 657. c. vita & martyrium, 1737. a. & ſeq. 1425. a. 1439. c. 1550. a. pro fide non mortuus quomodo poteſt dici martyr, 1878. b. apparet S. Edmundo, 1812. c. ejus tranſlatio, 703. c. 1444. a. 1880. c. reliquiæ. 1798. c. ſepulcrum ſplendidiſſimum, 1763. b. ipſius hiſtoria vitæ & martyrii cum omnibus ad eum epiſtolis regum & pontificum in eccleſia Cantuarienſi, 1834. c.
Thomas archiepiſcopus Mediolanenſis, 1383. c.
Thomas de Bello-monte archiepiſcopus Remenſis, 726. d.
Thomas epiſcopus Jeroſolymitanus, 1797. c.
Thomas abbas Lobienſis, 1427. c. 1428. d.
Thomas abbas Pontiniaci, 1458.
Thomas de *Limo* abbas Pontiniaci, 1460.
Thomas abbas S. Winoci, 616. b.
Thomas Sabaudiæ comes Johannam Flandriæ comitiſſam ducit, 717. c. 718. d. 1437. d.
Thomas de Bello-manſo, 716. d.
Thomaſius Martianus comes, 20. c.
Thunderi rex tributarius Caroli regis Siciliæ, 749. b.
Thydim princeps Avarorum, 494. c.
Tiarnailus archiepiſcopus Dolenſis, 935. c.
Tiberius imperator, 1411. a. 1413. a.
Tiburtinus epiſcopus Johannes, 1082. b.
S. Tiburtii inventio, 906. c. reliquiæ, 1683. b.
Tietberga abbatiſſa Bodonis monaſterii, 1100. c.
Timor Dei commendatur, 1577. a. pedibus alas addit, 123. d.
S. Timothei S. Pauli diſcipuli feſtum menſe Auguſto, 1581. a. & menſe Septembri, 1583. c.
Toletanus archiepiſcopus Raymundus, 888.
Toloſienſis epiſcopus Petrus, 666. c.
Toloſæ obſidio, 1439. d.
Tomellus Haſnonienſis monachus, Balduini comitis ſecretarius, ſcribit hiſtoriam ſui monaſterii, 777.
Tongris civitas à Normannis vaſtata, 539. a.
Tormentæ tetragonum Panotori ſiciliæ, 82. d.
Tonſuram & minores ordines confert abbas S. Bertini, 732.
Tonſura reformata capitis dolore liberatur S. Edmundus, 1778. c.
Tornacum vaſtant Normanni, 538. c. invadit Henricus imperator, 1396. c. igni tradit imperator, 1456. c. invadit rex Lotharienſis, 381. ipſius expugnatio, 140. c.
Tornacenſes epiſcopi Anſelmus, 1398. b. S. Eleutherius, 1453. d. e. Everardus, 1394. b. Geraldus, 1398. b. d. Gualterius, 1398. d. Harduinus, 573. Johannes Auguſtus, 1418. c. Ratnelmus, 841. c. Simon, 819. d. Stephanus, 819. 1399. c.
Tornamentorum inventor Gaufridus de Pruilliaco, 1381. c.
Toroſa obſidetur, 257. c. capitur, 257. d.
Trajectum à Normannis vaſtatum, 529.
Trajectenſes epiſcopi Albricus, 1408. d. Gregorius, 1406. d. Lambertus, 470. a. 471. a. Remaclus, 473. a. 1411. c.
Tranenſis civitas Ferrando regi ſe tradit, 1512. a. Tranenſe caſtrum proditione traditur, 1523. d.
Trapani terra obſeſſa à Philippo Tarentino principe, 74. c. à Roberto rege Siciliæ, 49. b. obſidionem ſolvere mediante Fridericus III. rex Siciliæ, 74. c. & ſeq.
Trecenſis epiſcopus interfuit tranſlationi S. Edmundi, 1864. c.
Trecaſſinus epiſcopus Fromundus, 1085. a.
Trecenſes epiſcopi Anſegiſus, 1410. d. Atto, 1124. c. Fulcharius, 843. c. Leo, 1410. c. Otbertus 1410. d.
Trecorenſes epiſcopi, 1410. d. Alanus, 965. d. Gaufridus *Tournemine*, 970. c. Richardus Pira, 975. a.
Treſfridus pius monachus Mediani monaſterii, 120. b.
Treuga cum Roberto rege facit Fredericus III. rex Siciliæ, 77. c. 83. a.
Treuga cum Soldano de Hairan, 319. c.
Treviris monachis Sanctis referta, 1095. d.
Treviris vaſtant Normanni, 528. c.
Trevirenſes archiepiſcopi Bertulfus, 1408. a. Cuono, 1418. d. Conradus, 1436. b. Eberhardus, 1418. c. Eucharius, 1097. b. Hildulfus, 997. c. 1093. a. S. Maximinus, 1098. c. Modoaldus, 1415. c. B. Nicetius, 1107. a. Niconadus, 1100. a. Paulinus, 1098. c. Wemadus, 1099. c.
Trinacria dicta Sicilia, 5. a.
Tripolis rex mittit Chriſtianis munera pacemque petit, 256. c. quam inde cum eis, 260. a. b. Tripolis chriſtianis erepta à Saracenis, 769. c.
Tripolitanus comes à Saracenis devictus, 287. b.
Triſmegiſti ſepulcrum, 498. c.
Triſoricus epiſcopus Tullenſis, 994. a.
Triumphat Deus in pauperibus & paucis, 183. d.
Trudelindis regina Longobardorum, 1094. a.
Trudgrandus abbas S. Bertini, 568. d.
S. Trudo, 1471. c.
Tudertinus epiſcopus Ardiunus, 1087. a.
Tullenſis urbs igne conſumta, 996. d. 997. d. 999. c. Romano imperio adjuncta, 1003. c. Tullenſes olim epiſcopi extra urbem ſepulti, 1000. a. 1047. d.
Tullenſium epiſcoporum acta, 990.
Tullenſes epiſcopi Albinus, 993. c. Alcho, 993. a. S. Amon, 992. d. 1006. b. S. Aper, 993. d. ejus vita, 1027. Arnaldus, 994. a. Arnulfus, 998. b. Auſpicius, 993. c. Antimundus, 994. c. Bertoldus, 1004. c. 1016. 1075. a. 1113. d. Bodo, 995. c. 996. c. 1100. d. Borno, 997. d. Bruno, 1006. d. 1043. b. 1075. a. 1077. c. 1078. a. 1091. 1115. c. Celſinus, 993. b. Dodo, 940. b. Drogo, 1000. b. 1031. a. 1045. c. Dulcitius, 994. b. Eboricus, 995. c. Ermentæus 998. a. Eutulanus, 994. c. 993. d. Frotarius, 997. c. Garibaldus, 996. b. Gauſlinus, 1000. c. & ſeq. 1075. a. 1058. c. & ſeq. 1036. c. 1059. d. 1051. c. 1064. c. S. Gerardus, 1005. d. & ſeq. 1079. d. 1131. c. 1043. a. c. 1048. b. & ſeq. 1071. 1122. c. Godo, 996. d. Herimannus, 1008. b. 1075. a. Jacob, 997. c. d. Leudinus, 995. d. Lugdelmus, 999. c. 1060. c. Magnardus, 996. a. S. Manſuetus, 990. 991. b. 1013. a. & ſeq. ejus tranſlatio ſecunda, 1082. d. Pibo, 1009. c. 1012. b. 1089. d. 1166. d. 1168. a. d. Przmon, 994. b. Riquinus, 1191. c. Stephanus, 1004. d. 1113. b. Teufridus, 995. a. Triſoricus, 994. a. Udo, 1008. c. 1068. c. & ſeq. 1079. c. Urſus, 993. c. Waningus, 997. c.
Tungrenſes epiſcopi S. Amandus, 1403. b. c. S. Ebregiſilus, 1403. a. S. Hugbertus, 1403. c. 1404. d. S. Johannes, 1403. b. S. Perpetuus, 1402. a.
Tunica Domini inconſutilis, 951. c. 1391. c.
Turcæ veteri nomine Parthi dicti, 217. a. Nicæam obſeſſis auxilium ferentes fugantur, 123. c. & ſeq. eos fugat Hugo magnus, 130. c. Turcarum millia ſexaginta Nicææ civitati auxilium ferentium deleta, 125. c. millia quindecim à decem chriſtianis cæſa ſub Boamundo Godefrido & Bleſenſi comite ducibus, 148. c. 149. c. plura millia à chriſtianis debellata, 219. a. civitate Antiochia egreſſi chriſtianos cædunt, 225. b. & ipſi à chriſtianis viciſſim cæſi, 167. b. 226. a.
Turcam medium ſecat dux Godefridus, 238. a. Turcæ terga vertendo ſæpe prævalent, 199. b. 204. a. obſidionem Meletaniæ ſolvunt, 197. a. Adenam, Tharſum, Mamyſtam & Artaſium recuperant, 205. c. Armeniam & Aſiam ſubjugant, 289. b. capiunt Antiochiam, 1387. d. Jeroſalem, 1310. d.
S. Turiavi corpus apud S. Germanum à Pratis, 936. c. 935. b.
Turingus abbas Monaſterienſis, 1437. b. c.
Turoniam ſibi ſubdit Philippus Auguſtus rex Francorum, 680. b.
Turonos attetant Normanni, 534. c. 1443. a.
Turoni caſtelli obſidio, 286. c.
Turonenſis monetæ origo, 727. c.
Turonenſi ſedi omnes Britanniæ epiſcopi ſubjecti, 860. d. 865. c. 864. d. 869. a. 870. a. 877. c. 879. c. & ſeq. 881. d. 888. c. 892. c. 895. a. 941. a. & ſeq. Turonenſem archiepiſcopum ad componendam cum epiſcopo Dolenſi hortatur Adrianus IV. 899. b. item Alexander III. 904. c. 905. d. 939. c. Turonenſium reſponſiones ad objecta Dolenſium, 951. d.
Turonenſes archiepiſcopi Adalardus, 868. c. c. Almaricus, 834. 936. c. 937. d. Archembaldus, 1380. c. Arduinus, 868. c. 869. a. 1380. b. Arnulfus, 848. c. 1387. a. Bartolomeus, 904. d. 905. c. 956. d. Bartholomeus I. 1381. b. Bartholomeus II. 911. c. Engelbaudus, 904. d. 905. c. 911. d. 914. b. 915. c. 916. d. 919. d. 946. b. Froterius, 1380. b. Gillebertus, 884. d. Gregorius, 1391. b. Heraldus, 838. c. 839. a. b. d. 841. d. 842. c. 857. a. 865. c. d. concilium Turonis congregat, 842. c. Hildebertus, 831. Hugo, 887. b. d. 890. c. 891. a. 894. c. 910. c. 1380. d. Jocio, 912. d. 914. c. 915. b. 916. d. 931. b. Jodocus 904. b. Johannes, 964. a. c. 966. c. c. 968. a. 969. b. c. Joſeph, 1380. a. Juhellus, 977. c. 958. b. c. 959. b. Petrus, 959. c. 973. c. 974. c. Turonenſem cathedram recuſat Petrus de Colle-medio, 710. b. Radolfus, 879. b. 882. c. 1381. c. Reginaldus, 970. c. 971. c. Robertus, 1379. c. Theotolo, 1380. a. Vincentius, 960. d. 961. a. d. 963. a. 963. c.
Turonenſe concilium, 871. a.

Turpio epiſcopus Lemovicenſis, 1402. b.
Torp ... Engoliſmenſis, 1444. a.
Torres Rubea Paterni. 9. a.
Turrem David capit Raymondus comes, 26.. a.
Turſtinus archiepiſcopus Eboracenſis 804. e.
Tuſculani epiſcopi Beniʒo, 1282. c. Joannes, 831. d. 6... d. 1062. 1230. b. Johannes, 712. Odo de Capella-Radulfi, 1433. d.
Tyberis inundatio, 451. d.
Typhidis ad ſuos morientis oratio, 372. d.
Tyrus urbs Phœniciæ, 272. e. urbs nobilis, 272. b. nobiliſſima metropolis quæ Origenem tumulatum celat, 272. e. Saracenis reſiſtit, 283. b. capitur, 1438. b.
Tyrenſis archiepiſcopus quatuor habet ſuffraganeos, 277. e.

V

VAldrada Lotharii regis pellex, 998. c.
Valedius abbas Monaſterienſis, 1435. e.
Valencenarum obſidio, 731. a.
Valentinenſis eccleſia ſeptennio interdicta, 1665. e.
Valentinenſes epiſcopi Apollinaris, 1698. e. Euſtachius, 1697. b. d. Guntardus, 1697. b.
Valentius papa, 406. d.
Valeriani inventio, 506. c.
Vallis S. Mariæ juxta Hoyum, 1277. c.
Ubaldus Sabinenſis epiſcopus, 880. e.
Ucilfus comes, 502. d.
Udalricus miles nobilis de Rinowa, 1147. e.
Udo epiſcopus Tullenſis, 006. e. antea primicerius, 1007. c. 1079. c. epiſcopus conſecratur, 1008. e. 1009. d.
Udo abbas Ma'oniæ, 1408. c.
S. Vedaſtus epiſcopus Atrebatenſis, 1471. a. 1412. b. 1451. e. 1414. a. obit, 1391. b. ejus tranſlatio, 472. a. 1392. d. 1394. c. 1414. c.
S. Vedaſti Atrebatenſis cœnobii fundatio, 472. a. in quo jacet ſepultus Robertus II. comes Flandriæ, 407. e. S. Vedaſti abbas Hildebrandus, 511. e.
Venceſlaus dux Brabantiæ, 1429. c.
Vendochdar ſoldanus Babyloniæ Antiochiam captam in ſolitudinem redigit, 745. a.
Venenatis ſagittis utuntur Turci, 214. e.
Venetenſis epiſcopus Suſannes, 813. c. 837. 840. d.
Venetias ſibi ſubjicit Pippinus rex Italiæ, 700. e.
Veneti terræ ſanctæ utiles, 276. d. Veneti & Franci capiunt Conſtantinopolim, 687. a. Venetorum & Januenſium ac Piſanorum diſcordia terræ ſanctæ noxia, 733. d. & ſeq. Veneti Manopolim civitatem expugnant, 1512. caſtrum Tranenſe à Guillelmo de Villanova requirunt, 1511. d. Veneti à Georgio de Gaily Tranenſi gubernatore fugati, 1519. e. 1517. a. Venetis tres urbes in vades concedit Ferrandus, 1536. d.
Verbis propriis nomina impoſuit Carolus-magnus, 495. c.
Veronenſes epiſcopi A. cardinalis, 956. c. Walterus, 1075. d.
Verſinnida concubina Caroli-magni, 496. b.
Veſpaſianus, 178. a.
Veſtem album vel griſiam ferebat S. Edmundus archiepiſcopus Cantuarienſis, 1807. b.
Veſtiario monachorum S. Bertini prædia aſſignata tempore Caroli-magni, 500. a.
Vetulus de Montibus, 679. d.
Vexillum. Per vexillum Robertus in poſſeſſionem Apuliæ mittitur, 9. a.
Vexillum S. Petri, 17. a.
Vexillum comitis Atrebatenſis, 407. c.
Vexillum Flandriæ comitis, 391. e.
Viaticum infirmo quotidie datum, 1378. c. extremæ unctioni præmiſſum, 1248. c. 1374. d.
S. Victor martyr, 1113. c.
Victor papa II., 576. b. 577. d. 1018. b.
Victor papa III., 581. c. 582. b.
Victor IV. antipapa, 56... d. 1140. c. 1437. b. damnatus, 1142. b.
Non eſt Victoria vinci imbelles, 332. d.
Victorias plures de Saracenis chriſtiani etiam pauci reportant, 96. b. & ſeq.
Victorini ciclus, 1470. c.
Viduam in uxorem ſumens anathema ſit, 379. b.
Viennæ archiepiſcopatus, 483. b.
Viennenſes archiepiſcopi Humbertus, 1702. d. Leodegarius, 1081. a. Stephanus, 1685. e. Wido, 813. a. 1420. d.
Vilibertus abbas Marcilinci, ... c.
S. Vincentius, 1683. a. ipſius inventio & tranſlatio, 1394. c.
S. Vincentii Agenenſis tranſlatio, 1387. d.
S. Vincentius Altimonis, 1411. e.
Vincentius archiepiſcopus Turonenſis, 960. d. 961. a. d. 962. a. 963. c.
Vincentius rector juris canonici ac etiam gloſſator, 1847. e.
Vincentius Bellovacenſis vitæ S. Edmundi ſcriptor, 1753.
Vinciacum prælium, 479. b.
Vindicianus epiſcopus, 1612. b.
Vindicianus epiſcopus Cameracenſis, 472. c. 781. b. 1392. c.
Vindocinenſis abbatia fundatur, 1381. b.
Virdunenſis epiſcopus Johannes de Aſperomonte, 1318. e.
Viricus comes, 501. d.
Viromandenſis comes Heribertus, 380. a.
Vitas ſanctorum aſſidue legebat S. Gerardus, 1014. b.
Vitalianus papa, 467. a.
Vitalis abbas Mortui-maris, 1444. c.
Vitellius cardinalis SS. Sergii & Bacchi, 1137. c.
S. Viti martyris corpus tranſlatum in S. Dionyſii monaſterium, 487. c. & Corbeiam, 511. e.
Vivarienſis epiſcopus Johanni epiſcopo Valentino morienti adſuit, 1697. e.
Vivarienſis epiſcopus Wilhelmus, 1701. d.
Viventius abbas S. Januarii, 1883. b.
Vivianus dux, 1448. e.
Melius eſt non vivere quam vivere male, 1679. d.
Ulgerus epiſcopus Andegavenſis, 882. d.
Ulricus abbas Villarienſis, 1371. d. 1358. e. 1370. e.
Ulricus pius monachus, 1391. e.
Ulricus Flaſco monachus Villarienſis, 1311. d.
S. Ulricus, 1417. d.
Ultrajectinus epiſcopus Johannes, 1418. d.
Umberga Galonis comitis uxor deflet mortem mariti ſui, 139.
Unfredus Montis-regalis dominus, 186. a.
Unctio extrema præmiſſa viatico, 1374. d.
Volaterrenſis epiſcopus Wido, 1181. b.
Volatilibus infirmi veſcebantur Ciſtercienſes, 1326. d.
S. Urbani inventio, 506. e.
Urbanus II. papa, 581. b. 944. a. 948. c. 1101. b. 1426. d. Podienſem epiſcopum exercitui chriſtiano præficit, 174. a. Atrebatenſibus reſtituit proprium epiſcopum, 193. a. 603. d. concilium Claromonte congregat, 593. b. pallium concedit Rollando Dolenſi antiſtiti, ſed ſalvo jure Turonenſis archiepiſcopi, 1:8. b. ſententiam profert in gratiam Turonenſis archiepiſcopi adverſus Dolenſem, 810. c. ejus ea de re epiſtola ad epiſcopos Britanniæ, 281. c. conſecrat eccleſiam Monaſterii novi, 1119. b. ejus obitus & epitaphium, 600. b.
Urbanus papa III., 674. b. 1440. b. ad inſtantiam Philippi regis Francorum inducias concedit Turonenſi archiepiſcopo ad componendum cum epiſcopo Dolenſi, 971. e.
Urbanus papa IV. Conradino contrarius, 91. d. 717. b. e. obit, 740. c.
Urſinus Armenus chriſticola urbis Tharſenſis præfectus, 137. e.
Urſmarus, 1390. e. 1410. a. 1413. e.
S. Urſmarus abbas Lobienſis, 476. e. 1411. e. 1413. a. c. 1422. b. Lobienſis monaſterii fundator, 637. d.
S. Urſini martyr, 1113. e.
Urſus epiſcopus Tullenſis, 993. e.
Uſurarii bona recipere recuſat Willelmus abbas Villarienſis, 1285. a.

W

W Carleolenſis epiſcopi epiſtola pro canonizatione S. Edmundi, 1906. d.
W. Exonienſis epiſcopi epiſtola ad papam pro canonizatione S. Edmundi, 1905. a.
W. de Breta, 1249. e.
Waiferus dux Aquitaniæ, 484. d.
Waiferus Aquitaniæ dux, 486. a. 488. e.
Waiferus filius Eudonis Aquitaniæ ducis victus à Carolo Martello, 481. c.
Waimarus abbas Sythienſis, 483. a. d.
Walach comes, 502. d.
Walaglo abbas Monaſterienſis, 1435. d.
S. Walaricus fundat monaſterium, 458. b. ipſius tranſlatio in monaſterium S. Bertini, 514. d. relatio, 566. c.
Walaus epiſcopus Baſileenſis, 1281. b.
Walbertus abbas Luxovienſis an fuerit epiſcopus Meldenſis, 468. c.
S. Walbertus frater S. Fatonis, 485. b. 487. c.
Walbertus comes Archenſem comitatum S. Bertino concedit, 478. a.
Walcaldus epiſcopus, 504. c.
Walcaldus epiſcopus Leodienſis, 1401. d.
S. Valdetrudis, 1413. e. 1413. a.
Waldetrudis abbatiſſa Nivellenſis, 1403. e.
Waldo abbas Medioli-monaſterii, 1117. b.
Waldrada, 1474. d.
Waleramnus abbas S. Victoris, 1083. b.
Waleramus abbas Ulſi campi, 1438. e.
Waleranus ducis de Semboer frater, 718. e.
Vvalericus epiſcopus Laudunenſis in ſeditione interemtus, 606. d.
Vvalo epiſcopus Metenſis à Normannis occiſus, 548. c.
Vvalterius archiepiſcopus Eboracenſis, 1788. b. e.
Vvalterius archiepiſcopus Rotomagenſis, 1440. b. 1441. a.
Vvalterius Senonenſis archiepiſcopus Odonem regem inungit, 531. d. item Robertum fratrem Udonis, 544. b. in Angliam mittitur ad reducendum Ludovicum regem, 541. e.
Vvalterius epiſcopus Cabilonenſis, 507. a.
Vvalterius epiſcopus Veronenſis, 1075. d.
Vvalterus abbas Alchacenſis, 679. b.
Vvalterus abbas S. Bertini, 768. b. 773. & 775. a. rebelles domat, 759. a.
Vvalterius abbas Cluniacenſis, 1387. b.
Vvalterius abbas Lobienſis, 1420. b. 1427. a. antea Maricolenſis, 1427. c. 1428. d.
Vvalterius abbas Novienti intruſus, 1245. b. & ſeq.
Vvalterius abbas Villarienſis, 1276. e. plura fundat virginum monaſteria, 1277. b. eorum curam abbati Ciſtercienſi committit, 1278. c.
Vvalterius II. abbas Villarienſis, 1182. d.
Vvalterius de Aſcha abbas Villarienſis, 1308. e. 1314. c.
Vvalterius abbas Villarienſis, 1358. a.
Vvalterius prior Alnenſis ſanctiſſimus, 1317. c.
Vvalterius de Elbaco monachus, 1311. d.
Vvalterius decanus Tullenſis, 1007. b.
Vvalterius regis Franciæ camerarius occumbit in obſidione Damiatæ, 703. e. 705. e.
Vvalterus fundator Aquicinĉti, 586. a.
Vvalterius comes Heldinenſis, 492. d.
Vvalterius advocatus Bergenſis, 856. d.
Vvalterius de Berleivilla miles Calmoſiacum monaſterium vexat, 1189. d.
Vvalterius Ranker in prælio de Aſſeneda fugit, 410. e. Gandavum obſidet, 425. e. in prælio contra Gandenſes occiſus, 427. a.
S. Vvandregiſilus, 465. e.

Vvaningus epiſcopus Tullenſis, 997. e.
Vvaningus Caletenſis provinciæ præpoſitus fundat Fiſcanenſe monaſterium, 465. c.
Vvarato major-domus, 471. c.
Vvarinus abbas Alciacenſis, 638. b.
Vvarinus dux Provinciæ, 1448. c.
Vvarnerus comes, 1019. b.
Vvaſconum perfidia erga Carolum magnum, 492. b. c.
Vvaſconiam regi Francorum ſubjugat Robertus comes Arteſiæ, 769. a.
Vvaſchelinus abbas S. Petri de Bracho, 1235. e.
Vvaſſelinus abbas Florinenſis, 1071. a.
Vvaſtina monaſterium virginum concrematum, 457. b.
S. Vaſtradis, 1406. d.
Vvatho epiſcopus Leodienſis, 1417. d.
Vvatinenſis monaſterii fundatio, 584. a. ſeras, 598. a. & ſeq. deſcriptio, 600. a. & ſeq. fundator, 601. ipſius fundamenta ponit Adela comitiſſa, 805. a. monaſterii patroni, 807. b. e. fauſta ejus initia variis perturbantur calamitatibus, 807. e. & ſeq.
Vvatinenſium in adverſis moderatio, 811. e. Vvatinenſis monaſterii turris cadit, 714. b. chronicon, 797. b.
Vvecelus comes Erneſti ducis ſocius, 310. c. 313. e. præclaro in horto ſe balneat cum Erneſto, 343. c. inde Grippos populos deformes aſpicit, 343. c. virginem è Gripporum manibus liberare proponit, 346. e.
Vvelletrenſis epiſcopus Johannes, 1082. b.
Vvenilo archiepiſcopus Rotomagenſis, 841. d. 857. a.
Vveomadus archiepiſcopus Trevirenſis, 1093. e.
Vverrarius epiſcopus, 857. b.
Vverenharius epiſcopus Argentinus, 1145. e. 1144. b.
Vvernherus de Cemb abbas Novienſi, 1154. e.
Vvernerus abbas Novienſi & Hugonis-curtis, 1153. e. 1154. b.
Vverricus abbas S. Amandi, 1395. e.
Vverricus abbas Lobienſis, 1433. 1006. e.
Vveſtmonaſterienſis abbas Richardus de Crokeſle, 1774.
Vvetini viſio, 504.
S. Vvibertus fundator Gemblacenſis monaſterii, 1407. a. 1416.
Vvibertus qui & Clemens antipapa, 1419. e.
Vvichardus epiſcopus Baſileenſis, 1785. c.
SS. Vvictoricus & Fruſcianus, 530. e.
Vvideroldus epiſcopus Argentinus, 1139. b. 1141. c.
Vvido Viennenſis archiepiſcopus, 813. a. fit papa Calixtus II. 920. d.
Vvido Cremonenſis epiſcopus antipapa, 645. e.
Vvido Volaterrenſis epiſcopus, 1081. b.
Vvido abbas S. Bertini, 553. a. 650. c. d. deponitur, 553. d. fit abbas S. Bavonis, 555. d.
Vvido abbas S. Severi, 1083. e.
Vvido imperator Italiæ, 531. d. e. à facie Arnulfi fugit, 532. a. obit, 532. b.
Vvido comes Tullenſis, 1015. c.
Vvido vice comes, 1949. b.
Vvidricus Lingonenſis epiſcopus, 1069. d.
Vvidricus abbas S. Apri, 1090. b. 1085. e. vitam S. Gerardi ſcribit, 1048. b.
Vvidwalus rex Vveſſiæ, 562. c.
Vvieſmucus epiſcopus, 549.
S. Vvigbertus, 1413. c. 1435. e.
Vvigradenſis epiſcopus Aldredus, 1082. d.
Wilencus abbas S. Columbæ, 1451. d.
Wilharius dux, 1401. a.
S. Vvillebrordus epiſcopus, 1403. e. Friſonum apoſtolus, 471. d. Clemens appellatus, ibid.
Vvillegiſus Moguntinus archiepiſcopus, 1139. d.
Vvillelmus Auxienſis archiepiſcopus concilium celebrat, 1208. d. 1209. a.
S. Vvillelmus archiepiſcopus Bituricenſis, 1378. a. 1444. a.
Vvillelmus archiepiſcopus Remenſis, 703. c. 1415. b. 1426. d. Philippum regem coronat, 666. d. 1386. b. Ludovicum VIII. inungit, 704. c. divortium celebrat inter Philippum II. regem Francorum & Ingelburgam, 669. e. paci regem inter & comitem Flandriæ faciendæ incumbit, 390. d. regis in Flandriam jura ſervat, 391. e. Balduinum Hannoniæ comitem regi Philippo reconciliat, 394. b. obit, 708. c.
Vvillelmus archiepiſcopus Senonenſis, 1237. c. ejus diploma pro Pontiniaco, 1238. c.
Vvillelmus epiſcopus Argentinus, 1141. a. 1142. b.
Vvillelmus epiſcopus Autiſſiodorenſis, 1238. d.
Vvillelmus epiſcopus Brioccenſis et canonicus intereſt electioni archiepiſcopi Turonenſis, 915. b.
Vvillelmus epiſcopus Cenomanenſis, 916. c. 918. a.
Vvillelmus electus in Dolenſem à capitulo Ciſtercienſi caſſatus, 920. c.
Vvillelmus epiſcopus Londonienſis, 685. c.
Vvillelmus epiſcopus Norwicenſis poſtea Vvintonienſis, 1873. d.
Vvillelmus epiſcopus Pictavenſis, 882. b.
Vvillelmus epiſcopus Vivarienſis, 1770. d.
Vvillelmus abbas S. Albini, 1382. c.
Vvillelmus de Miles abbas Alchiacenſis, 691. c.
Vvillelmi abbatis Alchiacenſis obitus, 665. b.
Vvillelmus abbas S. Apollinaris, 1083. e.
Vvillelmus abbas S. Bertini, 744. c. ejus obitus, 771. c.
Vvillelmus abbas Cluniacenſis, 1387. b.
Vvillelmus abbas Montis-maris, antea de Valaſcia, 1440. e.
Vvillelmus abbas Villarienſis, 1272. a. 1300. c. 1365. b.
Vvillelmus III. abbas Villarienſis, 1278. d. vir valde ſobrius, 1278. e. pauperum conſolator, 1279. c. monaſteria fundat, ibid. fit abbas Claræ-vallis, 1280. c. pergens ad concilium ab imperatore in vincula conjicitur, 1281. d. liberatus pie obit, 1282. b. ejus epitaphium, 1285. d.
Vvillelmus abbas S. Vinoci, 727. c.
Vvillelmus de Aberdonia de ordine Prædicatorum, 1761.
Vvillelmus de Dungleberg, pius monachus Villarienſis, 1318. b.
Vvillelmus imperator obit, 933. b.
Vvillelmus conqueſtor I. rex Angliæ, 343. a 871. c. 875. b. 1418. c. Angliam intrat, 1456. c. & conquirit, 579. d.
Vvillelmus II. rex Angliæ, 543. a. 612. c. S. Anſelmum regno exire compulit, 604. d.
Vvillelmus I. dux Normannorum Francos infeſtat, 544. a.
Vvillelmus II. dux Normannorum occiditur 548. d. vitam monaſticam amplecti meditabatur, 548.
Vvillelmus Burgundiæ comes, 621. d.
Vvillelmus Audax comes Burgundiæ, 591. a.
Vvillelmus Teſtehardie, comes Burgundiæ, 383. b.
Vvillelmus comes de Dampetra Margaretæ comitiſſæ Flandrenſi matrimonio conjunctus, 401. c. 725. e. fit comes Flandriæ, 724. a. transfretat & cum rege capitur, 726. a. obit, 728. a.
Vvillelmus comes Gloceſtriæ, 1760.
Vvillelmus comes Hollandiæ, 724. c. victoriam refert de Flandris, 730. c. fit imperator, 772. c.
Vvillelmus comes de Juliaco, 405. a. in prælio Furnenſi moritur, 406. a.
Vvillelmus comes Nivernenſis fundationem Pontiniaci approbat, 1214. b. 1211. b. c.
Vvillelmus comes Normannorum interfectus, 1795. c. 1455. b.
Vvillelmus Pictavorum comes contra Daniſcum prælium fuga vix evaſit, 203. e.
Vvillelmus comes Saliſberiæ, 405. a. in prælio captus, 1442. e.
Vvillelmus Longa ſpata frater regis Angliæ, 437. captus in bello apud Bovinas, 698. a.
Vvillelmus Longa ſpata comes Saliſberienſis à S. Edmundo converſus, 1791. a.
Vvillelmus Normannus Flandriam ſibi ſubjicere tentat, 623. d. 614. a. Arnoldum Dacum juri ſuo renunciare cogit, 624. b. cum Audomarenſibus fœdus init, 624. b. populo gravis qui Theodericum Holſaticum advocat, 624. c. quem ille vincit, 624. d. ſuſcepto habitu monachi obit, 624. e.
Vvillelmus Roberti ducis Normanniæ filius, 623. a.
Vvillelmus filius Guidonis comitis Flandriæ, 403. a. 417. e.
Vvillelmus frater Guidonis comitis Flandriæ in vincula à rege conjicitur, 406. d.
Vvillelmus filius Roberti ducis Normanniæ, 380. d. factus comes Flandriæ, 380. e. Theodericum Elſaſaticum vincit, 387. a. vulneratur, moritur & ſepelitur in eccleſia S. Bertini, 387. b. 387. b. 605. d.
Vvillelmus de Ipra, 591. b. 623. a. erga S. Bertini monaſterium benefitus, 646. a. 647. b. monaſterium canonicorum regularium apud Lo fundat, 601. c. 646. b. aſpirat ad comitatum Flandriæ, 386. d. carceri mancipatus, libertati donatus, ſacramentum comiti Vvillelmo facit quod uno die vix ſervat, 386. d. adverſus Theodoricum comitem debacchatur, 387. b.
Vvillelmus de Lo caſtrum Ideſ capit, 387. d. à quo expellitur, 634. b. & transfretat in Angliam 387. e. ubi regi carus præclare ſe geſſit, 387. e. regem captum liberat, 388. a. 632. e. qui Cantiam provinciam illi concedit, 388. a. ab Henrico rege ex Anglia eliminatur, 388. b. multis præclare & pie geſtis obit, 388. b.
Vvillelmus Tancredi frater Saracenis reſiſtit, 118. e. cadit in prælio, 119. e.
Vvillelmus de Bethonia, 916. c.
Vvillelmus Boemenſis vexillifer in exercitu Chriſtianorum, 148. c.
Vvillelmus Carpentarius fame afflatus deſerit Antiochiæ obſidionem, 132. a.
Vvillelmus de Dungleberg, 1309.
Vvillelmus de Grant-Meſnil, 162. b.
Vvillelmus de Monteforti, 900. c.
Vvillelmus de Monte-mari à Roberto comite Arteſii victus, 769. a.
Vvillelmus de Nigella, 403. d.
Vvillelmus de Pilletio in obſidione Marræ quam præclare ſe geſſerit, 133. a.
Vvillelmus Vandenare capitaneus Gandenſis vir fortis, 424. b.
Vvillemotus dux navium pro rege Hiſpaniæ, 1529. b. d. 1531. c. 1538. b.
Vvillibertus archiepiſcopus Colonienſis, 1406. e.
Vvillo abbas Novienti, 1143. e. 1145. a.
Vulfarius epiſcopus, 500. c.
Vulfoadus major-domus, 469. a.
S. Vulfrannus, 479. a.
S. Vulganius martyr, 1683. c.
Vulgrimnus comes Petragoricenſis, 1449. b.
Vvinchilda nobilis Germana Novienti benefactrix, 1158. b. d.
S. Vvinocus filius Judicaelis regis, 460. a. fit monachus, 465. b. monaſterio Vvormoultenſi præficitur abbas, 474. obit, 479. b. ejus tranſlatio, 529. c. 538. a.
S. Vvinoci collegium canonicorum, 738. a.
Vvinthericus caſtri Haſnonienſis dominus, 785. e. 787. d. à proprio milite interemtus, 788. b. c.
Vvintonienſes epiſcopi Bonifacius, 1765. Henricus, 882. d. Petrus, 1758. Vvillelmus, 1873. d.
Vvirceburgenſis epiſcopus Burchardus, 1431. e.
Vviſcardi principis probitas, 122. d.
Vvlfridus Morinenſis epiſcopus, 545. b. 549. c. 551. c. 554. b. 556. d. moritur, 559. d.

Volfandus pater Garibaldi epiſcopi Tulleñſis, 996. b.

Vvolſellus abbas Monaſterienſis, 1435. d.

Vvomarus rector monaſterii S. Bertini, 553. d.

Y

Yolanda ſoror Jacobi regis Aragonum in Siciliam tranſit, 49. c.

Yolendis comitiſſa de Senſora, 675. b.

Ymundus epiſcopus & abbas Mediani-monaſterii, 1317. a.

Z

Zabanum caſtrum, 360. c.

Zaluhe caſtellum Lemovicenſis vicecomitis obſidetur à Richardo Angliæ rege, 595. b.

Zacharias papa, 483. b. 485. c. 486. b. 1448. c.

S. Zebaldus, 1418. c.

Zendebaldus rex, 1000. a.

Zenon imperator, 1410. c.

Zeocberga regina, 598. c.

Zippo regis vicarius factus monachus, 510. d.

Zoili regis prophana ſacrificia, 358. c. item procerum & vulgi, 359. a. 306. c.

Zoilo varias fortunæ caſus narrat Emeſtus, 360. a. Scenopeias Zoili adverſarius profligat Emeſtus, 360. c. Emeſtum ſecundum imperii ſui conſtituit, 360. c. ab eo tributum poſcunt Macrobi, 363. d. quod Emeſti concilio ſolvere recuſat, 364. a. & ſeq. bellum ipſi infert rex Gigantium, 365. a. adverſus quem Emeſtum ſuis copiis præficit, 365. c. victores remunerat, 367. a.

Zondrodi fundatio, 633. c.

Zuendeboldus rex Lotharingiæ à ſuis peremtus, 1137. c. 1406. a.

ERRATA CORRIGENDA ET EMENDANDA.

PAg. 93. c. proveram *lege* provectum, pag. 133. mauxio ne *lege* mansione, pag. 144. c. papatula *lege* parula, p. 158. e ab alio *lege* ab abo. p. 195. & 196. *male apponuntur numeri*, 178. & 180. p. 207. domno *l.* domna. p. 145. c. fraudra *l.* fraudra, p. 148. a. ſpeculaſur *l.* ſpeculatur. p. 296. a. vulneratus *l.* vulneratis. p. 306. d. oſtri *l.* noſtri, pag. 308. a. ire *l.* ire. pag. 387. cœpit *l.* cepit. p. 389. a. officiſſimis *l.* officioſiſſimis. pag. 415. c. fortitia *l.* corticiis. p. 424. *in margine* 1319. *l.* 1316. p. 556. a. defuncti *l.* defuncti. p. 545. d. eccleſi *l.* eccleſia. p. 556. a. reddi *l.* rediit. p. 563. a. condicione *l.* conditione. p. 575. c. & piſtaris *l.* & piſcariis. p. 579. c. Haſtardus *l.* Baſtardus. p. 650. a. dende *l.* deinde. p. 663. b. vinatium *l.* vivatium. *ibid.* c. bono *l.* bovo. p. 664. c. conſilium *l.* concilium. p. 670. ſancta *l.* ſancta crux. p. 676. c. repartiare *l.* repatriare. p. 694. a. renovatione *l.* revocatione. p. 700. c. mauxit *l.* mouxit. p. 752. b. Godeſcanno *l.* eodem anno. p. 826. b. aqua *l.* à qua. p. 1019. a. mortiancis *l.* molientis. p. 1015. d. inferno *l.* in feretro. p. 1124. b. ſolemnis *l.* ſolemni. p. 1183. a. corum epiſcopo *l.* coram epiſcopo. p. 1318. c. præſatum *l.* præfatam. p. 1240. c. ea carta *l.* eam carta. p. 1261. c. S. Solin *l.* Saint Soelin. p. 1340. b. *in margine* ipſi *l.* ipſius. p. 1356. b. venerii *l.* vernis. p. 1389. a. temporez *l.* tempore. p. 1406. b. fundavera *l.* fundaverat. p. 1434. d. a. pocriſſarius *l.* apocriſiarius. p. 1476. a. *in margine* vaſivam *l.* votivam. p. 1541. octoginti *l.* octingentis. p. 1618. & cum Gregorio *l.* cum Gregorio. p. 1652. a. bene *l.* bene. p. 1642. d. nanz *l.* naura. p. 1660. d. *in margine* chriſmero *l.* chriſmale. p. 1675. cerofitatis *l.* rurgiaris. p. 1683. d. *in margine* eloquium *l.* elogium. p. 1712. a. *in margine* archidiacono *l.* archidiacono. p. 1715. d. pro ſe *l.* per ſe. p. 1718. c. *in margine* baris *l.* abbatis. p. 1719. *in margine* relinquit *l.* relinquat. p. 1730. abbato *l.* abbate. p. 1740. c. ſe gradu *l.* ex gradu. p. 1741. labe *l.* tabe. p. 1742. b. raptum *l.* reptum. p. 1843. b. Lincolmenſi *l.* Lincolnienſi. p. 1849. curato *l.* curatos. p. 1864. a. perrexpis *l.* percepti. p. 1931. a. æſtivabes *l.* æſtivales.

Digitized by Google

A. h. 234
2

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google